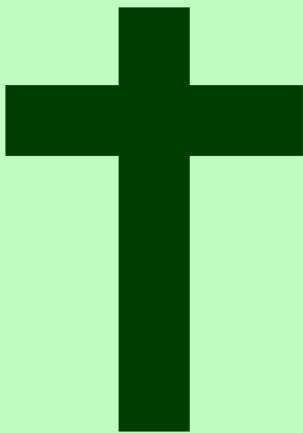

Muq ddes Kalam
(y ngi yezik)

The Holy Bible in the Uyghur language, written in Pinyin
script

Mukeddes Kalam (yǝngi yezik)

The Holy Bible in the Uyghur language, written in Pinyin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners. Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2024 from source files dated 31 Aug 2023
b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5

Contents

Yaritulix	1
Misirdin qikix	101
Lawiylar	196
Qel-bayawandiki səpər	256
Kanun xərhi	334
Yəxua	402
Batur Həkimlar	449
Rut	497
Samu'il «1»	505
Samu'il «2»	558
Padixahlar «1»	606
Padixahlar «2»	665
Tarih-təzkirə «1»	720
Tarih-təzkirə «2»	775
Əzra	836
Nəhəmiya	856
Əstər	886
Ayup	900
Zəbur	979
Pənd-nəsihətlər	1143
Həkmət toplioquqi	1194
Küylərninq küyi	1212
Yəxaya	1231
Yərəmiya	1392
Yərəmiyaning yioqa-zarliri	1514
Əzakiyal	1527
Daniyal	1627
Hoxiya	1660
Yo'el	1685
Amos	1693
Obadiya	1711
Yunus	1714
Mikaḥ	1718
Naḥum	1733
Həbakkuk	1740
Zəfaniya	1748
Ḥagay	1755
Zəkəriya	1760
Malaki	1783
Matta	1790
Markus	1879
Luka	1935
Yuhanna	2031

Rosullarning paaliyatliri	2104
Rimliklaroʻra	2185
Korintliklaroʻra «1»	2226
Korintliklaroʻra «2»	2261
Galatyaliklaroʻra	2286
Əfəsusluklaroʻra	2303
Filippiliklaroʻra	2318
Kolossiliklarga	2329
Tesalonikaliklaroʻra «1»	2338
Tesalonikaliklaroʻra «2»	2345
Timotiyora «1»	2350
Timotiyora «2»	2362
Tituska	2370
Filemonora	2375
Ibraniylaroʻra	2378
Yakup	2407
Petrus «1»	2419
Petrus «2»	2433
Yuhanna «1»	2441
Yuhanna «2»	2453
Yuhanna «3»	2455
Yəhuda	2458
Wəhiy	2463

Yaritilix

Hudaning aləmni yaritixi

- 1 Muqəddəmdə Huda asmanlar bilən zeminni yaratti. □ ■
- 2 U qoʻqda yər bolsa xəkilsiz wə kupkuruq haləttə boldi; karangʻoluluk qongkur sularning yuzini qaplidi; Hudaning Rohi qongkur sular ustidə lərzan pərwaz qilatti. □
- 3 Huda: «Yorukluk bolsun!» dewidi, yorukluk pəyda boldi.
- 4 Huda yoruklukning yahxi ikənlikini kərdi; Huda yorukluk bilən karangʻolulukni ayridi.
- 5 Huda yoruklukni «kündüz», karangʻolulukni «kəqə» dəp atidi. Xu tərīkidə kəq bilən səhər əttili, bu tunji kün boldi. □
- 6 Andin Huda: — Sularning arilikida bir boxluk bolsun wə sular *yukiri-təwən* ikkigə ayrilip tursun, dedi. □ ■
- 7 Xuning bilən Huda bir boxluk hasil kilip, sularni boxlukning astioqə wə boxlukning üstigə ayriwətti; ix ənə xundak boldi. □ ■
- 8 Huda bu boxlukni «asman» dəp atidi. Xu tərīkidə kəq bilən səhər əttili, bu ikkinçi kün boldi.
- 9 Andin Huda: «Asmanning astidiki sular bir yərgə yioqilsun, kuruq tuprak kərünsun!» dewidi, dəl xundak boldi. ■
- 10 Huda kuruq tuprakni «yər», yioqiloqan sularni bolsa «dengizlar» dəp atidi. Huda bularning yahxi boləlanlikini kərdi.
- 11 Andin Huda yənə: «Yər hərhil əsümlüklərni, urukluk otyaxlarni, mewə beridioqan dərəhlərni türliroi boyiqə əzidə ündürsun! Mewilərning iqidə urukliroi bolsun!» dewidi, dəl xundak boldi;
- 12 yərdiki əsümlüklərni, yəni uruk qikidioqan otyaxlarni öz türliroi boyiqə, mewə beridioqan, yəni mewilirining iqidə urukliroi boləlan dərəhlərni öz türliroi boyiqə ündürdi. Huda bularning yahxi boləlanlikini kərdi.
- 13 Xu tərīkidə kəq bilən səhər əttili, bu üçinçi kün boldi.
- 14 Huda yənə: «Kündüz bilən keqini ayrip berix üçün asmanlarda yorukluk jisimlar bolsun. Ular künlər, pəsillar wə yillarni ayrip turuxka bəlgə bolsun; ■
- 15 ular asmanlarda turup nur qikarəuqi bolup, yər yuzigə yorukluk bərsun!» dewidi, dəl xundak boldi. ■

□ **1:1 «Huda»** — Ibraniy tilida «Əlohim» deyilidu. Bu toquruluk «Təbirlər»ni kəring. **«Asmanlar»** — Muqəddəs Kitab boyiqə üç katlam asman bar; birinçi qat asman «atmosfera», ikkinçi qat asman «aləm boxluğu», üçinçi qat asman Hudaning ərxidur. Xunga «asman» kəp yərlərdə «asmanlar» deyilidu. ■ **1:1** Ayup 38:4; Zəb. 33:6; 89:11; 136:5-6; Ros. 14:15; Ibr. 11:3 □ **1:2 «boldi»** — Bəzi tərjimilərdə «idi» yaki «turatti» dəp elinoqan. Alimlarning bu ayət üstidiki üç hil qarixi toquruluk «qoxumqə sez»imizni kəring. **«qongkur sular»** — dengiz-okyanlarni kərsitidu. **«kaplidi»** — yaki «kaplioqanidi». **«lərzan pərwaz qilatti»** — muxu halətni ibraniy tilida («tuhum besiwatqan) kürük tohudək haləttə turidu» dəp qüxünüxkimu bolidu. □ **1:5 «kəq bilən səhər»** — «tunji küni»də «kəq bilən səhər» boləlanikən, undakta «tunji kün» adəttiki bir künni, yəni 24 saətlik bir künni kərsətəgən boluxi mumkin. Adəttə Muqəddəs Kitabtiki barlik hatirilərdə, xundakla bügüngə kədar ibraniylarda «kün»ning bexi kəq yaki ahxam bilən baxlinidu degən qarax bar. □ **1:6 «bir boxluk»** — ibraniy tilida «yeyiloqan bir nərsə». ■ **1:6** Zəb. 33:6; 104:3; 136:5-6; Pənd. 8:28; Yəx. 42:5; Yər. 10:12; 51:15 □ **1:7 «sularning ayrilixi»** — bu toquruluk «qoxumqə sez»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **1:7** Zəb. 33:7; 136:6; Pənd. 8:24; Zəb. 148:4 ■ **1:9** Ayup 26:10; 38:8; Zəb. 24:2; 136:6 ■ **1:14** Zəb. 136:7 ■ **1:15** Qan. 4:19; Yər. 31:35

16 Huda ikki qong nur qiqarouqni jisimni yaratti; qong nur qiqarouqini kunduzni baxkuridioqan, kichik nur qiqarouqni keqini baxkuridioqan kildi. Həmdə yənə yultuzlarnimu yaratti.

17-18 Huda bularni yərgə yorukluk berip, kunduz bilən keqini baxkurup, yorukluk bilən karangolulukni ayrisun dəp asmanlarning gumbizigə orunlaxturdi. Huda buning yaxhi boləjanlikini kərdi.

19 Xu tərīkidə kəq bilən səhər ətəti, bu tətinqi kün boldi.

20 Huda yənə: «Sularda miə-miə janiwarlar bolsun, uqar-qanatlar yərning üstidə, asman boxlukida uqsun» dedi.

21 Xundak kiliq Huda sudiki qong-qong məhluklarni, xundakla sularda miə-miə janiwarlarni öz turliri boyiqə wə hərhil uqar-qanatlarni öz turliri boyiqə yaratti. Huda buning yaxhi boləjanlikini kərdi. □

22 Huda bu janliklarə bəht-bərikət ata kiliq: «Nəsillinip, kəpiyip, dengiz sulirini toldurunglar, uqar-qanatlar mu yər yuzidə awusun» dedi. ■

23 Xu tərīkidə kəq bilən səhər ətəti, bu bəxinqi kün boldi.

24 Huda yənə: «Yər janiwarlarni öz turliri boyiqə qiqarsun — mal-qarwilarni, ətüligüqi janiwarlarni wə yawayi haywanlarni öz turliri boyiqə apiridə kilsun» — dewidi, dəl xundak boldi.

25 Xundak kiliq Huda yərdiki yawayi haywanlarni öz turliri boyiqə, mal-qarwilarni öz turliri boyiqə wə yər yuzidə ətüligüqi barlik janiwarlarni öz turliri boyiqə yaratti. Huda buning yaxhi boləjanlikini kərdi.

26 Andin Huda: «Əz sürət-obrazimizda, Bizgə ohxaydioqan kiliq insanni yaritayli. Ular dengizdiki beliklarə, asmandiki uqar-qanatlarə, barlik mal-qarwilarə, pütkül yər yuzigə wə yər yuzidiki barlik ətüligüqi janiwarlarə igidarqilik kilsun» dedi. □

27 Xundak kiliq, Huda insanni Əz sürət-obrazida yaratti;

Uni Əzining süritidə yaratti;

Ular ni ərəkək-qixi kiliq yaratti. ■

28 Huda ularə bəht-bərikət ata kiliq: «Silər nəsillinip, kəpiyip, yər yuzini toldurup boysundurunglar; dengizdiki beliklar, asmandiki uqar-qanatlarə, xuningdək yər yuzidə yüridioqan hər bir haywanlarə igidarqilik kilinglar» dedi. ■

29 Andin Huda yənə: «Mana, Mən pütkül yər yuzidiki urukluk otyaxlar bilən urukluk mewə beridioqan hər bir dərəhlərni silərgə ozukluk bolsun dəp bərdim; ■

30 xundakla yərdiki barlik janiwarlar bilən asmandiki barlik uqar-qanatlar wə yər yuzidə barlik ətüligüqilərgə, yəni barlik jan-janiwarlarə ozukluk bolsun dəp barlik gül-giyahlar ni bərdim» dewidi, dəl xundak boldi. ■

31 Huda yaratkanlirining həmmisigə səpselip karidi, wə mana bularning həmmisi nahayiti yaxhi boləjanidi. Xu tərīkidə kəq bilən səhər ətəti, bu altinqi kün boldi. ■

□ **1:21 «qong-qong məhluklar»** — bu səz gəhi waqitlarda «əjdihə» ni bildüridi. ■ **1:22 Yar. 8:17.** □ **1:26 «Hudaning sürət-obrazida bolux»** — bu toqruluk wə «Hudaə qə ohxaydioqan kiliqni», xundakla Hudaning bu ayəttə «Biz, Bizning» degini toqruluk «kozumqə səz» imizdə azrak tohtilimiz. ■ **1:27 Yar. 5:1; 9:6; 1Kor. 11:7; Əf. 4:24; Kol. 3:10.** ■ **1:28 Yar. 8:17; 9:1, 2, 7.** ■ **1:29 Yar. 9:3; Zəb. 104:14, 15** ■ **1:30 Zəb. 104:13-14** ■ **1:31 Qan. 32:4; Mar. 7:37.**

2

1 Xundak kılıp asman bilən zemin, pütkül məwjudatliri bilən qoxulup yaritilip boldi. □

2 Huda yəttinçi künigiqə kılıdioğan ixini tamamlidi. U yəttinçi küni barlik yaritix ixini tohtitip aram aldi. □ ■

3 Yəttinçi küni Huda barlik yaritix ixiridin aram aloğan kün boləlanliki üqün, xu künni bəhtlik kün kılıp, uni «mukəddəs kün» dəp bekitti. □

«Asman-zeminning tarihliri» {2:4-4:26} ••• Erəm baq — Adəm'atini yaritix jəryani

4 Pərwərdigar Huda zemin bilən asmanni yaratқан künidə, asman-zeminning yaritilix jəryanining tarihliri mundaq: — □

5 Zeminda tehi heq gül-giyah, yərdə heq otyax ünmigənid; çünki Pərwərdigar Huda yər yüzigə həl-yeoqin yəqdurmioğanidi, xundakla yər teriydioğan adəmmu yok idi. □

6 Ləkin yərdin bulak süyi çiqip, tamam yər yüzini suoğardi. □

7 Andin Pərwərdigar Huda adəmni yərnig topisidin yasap, həyatlik nəpəsini uning burnioğa püwlidi; xuning bilən adəm tirik bir jan boldi. □ ■

8 Andin keyin Pərwərdigar Huda məxriq tərəptə Erəm degən jayda bir baq bina kılıp, yasioğan adəmni xu yərgə orunlaxturdi. □

9 Pərwərdigar Huda yərdin kəzni qamlaxturidioğan qiraylik, mewiliri yeyixlik hərhil dərəhni ündürdi; u yənə baorning otturisida «həyatlik dərəhi» wə «yahxi bilən yamanni bilgüzgüqi dərəh»ni ündürdi. □ ■

10 Baqni suoqirixka Erəmdin bir dərya ekip çiqti; andin bəlünüp, tət ekın boldi.

11 Birinçi ekının nami Pixon bolup, altun çikidioğan pütkül Həwilah zemini aylinip etidu.

12 Bu yurtning altuni nahayiti esil idi; xu yərdə puraklik dewirqay bilən aq həkikmu çikidu. □

□ 2:1 «**pütkül məwjudatlar**» — ibranij tilida «barlik qoxunliri». Bu sez, xübhisizki, barlik janıwarlarnila əməs, asmandiki barlik yultuzlar wə kerub-pərixtilərnimu öz iqigə alidu. □ 2:2

«**aram aldi**» — Hudaning «aram elix»i toqruluk «qoxumqə sez»imizdə azrak tohtilimiz. ■ 2:2 Mis. 20:11; 31:17; Qan. 5:14; İbr. 4:4. □ 2:3 «**mukəddəs kün**» — «Mukəddəs Kitab»ta, «mukəddəs» degən sez «Hudağa məhsus ataloğan», «Hudaning ixlitixigə məhsus ayriloğan», «Hudaqıla mənsup» degəndək mənədə ixlitilidu. □ 2:4 «**Pərwərdigar**» — muxu kitabta elinoğan «Pərwərdigar» bolsa, ibranij tilidiki «Yahwəh» degənnig tərjimisidir. «Yahwəh» Hudaning yənə bir ismi bolup, «Mənggülik Boləuqi», «Əzüm bardurman», «Əhdisidə mənggü turoquqi Huda» degənni bildüridu. Bu toqruluk yənə munasiwətlilik təbirlərnı kəring. «**Asman-zeminning yaritilix jəryanining tarihliri mundaq**» — ibranij tilida: «asman-zeminlarning dəwr-tarihliri mundaq boldi». «Kirix sez»imizdə eytkinimizdək, «Aləmning Yaritilixi» degən kitabta on bir «tolidot» («tarih») bolup, hər biri «bular palanqi-pokunqi dəwrining tolidoti (tarihi)...» degən səzlər bilən baxlinidu. Bu yərdə bayan kılınıwatqini tarihnig birinqisidir (2:4-4:26). «Pərwərdigar Huda zemin bilən asmanni yaratқан küni» degən muxu yərdə bəlkim 24 saatlik bir kün əməs, bəlkı 2:4-4:26də bayan kılinoğan pütkül məzgilni kərsətsə kerək. □ 2:5 «**heq gül-giyah, yərdə heq otyax ünmigənid**» — bu jümlidə bəlkim Erəm beoqida əlahidə boləğan əhwal kəzdə tutuloğan boluxi mumkin. □ 2:6 «**bulak süyi**» — yaki «birhil tuman». □ 2:7 «**Adəm**» wə «**topa**» — ibranij tilida «topa» wə «adəm» degən səzning tələppuzi yeqin; u yənə «kızil» degən sez bilən munasiwətlilik (Ottura Xərkə topa kıziloğa mayil bolidu). ■ 2:7 1Kor. 15:45, 47. □ 2:8 «**Erəm**» — ibranij tilida «Edən». Mənsi «ləzzət», «çuzur». □ 2:9 «**Həyatlik dərəhi**» wə «**yahxi bilən yamanni bilgüzgüqi dərəh**» — bu dərəhlər toqruluk «qoxumqə sez»imizni kəring. ■ 2:9 Wəh. 2:7. □ 2:12 «**dewirqay**» — yaki «mərwəyit».

13 Ikkinchi deryaning nomi Giyon bolup, pütkül Kux zeminini aylinip otidu.

14 Üçinchi deryaning nomi Dijlê bolup, Axurning xærkidin ekip otidu, tötinqi deryaning nomi Əfrat idi.□

15 Pærwærdigar Huda adæmni elip Eræm beoioja ixlæp, pærwix kilsun dæp uni xu yærgæ koyup koydi.□

16 Pærwærdigar Huda adæmgæ æmr kilip: baoidiki hærber dæræh mewil-iridin haliqiningqæ yæ;

17 æmma «yahxi bilæn yamanni bilgüzgüqi dæræh»ning mewisidin yemigin; qünki uningdin yegæn kününgdæ jæzmæn ælisæn, — dedi.

Hawa'aning yaritulixi

18 Andin Pærwærdigar Huda yænæ sæz kilip: — Adæmning yaloquz turuxi yahxi æmæs; Mæn uningqæ mas kelidioqan bir yardæmqi hæmrahni yasap beræy, — dedi.□

19 Pærwærdigar Huda tupraktin daladiki barlik janiwarlar bilæn asmandiki hæmmæ uqar-kanatlarni yasioqanidi; ularqæ adæmning nemæ dæp at koyidioqanlikini bilix üqün, U ularni adæmning aldioqæ kältürdi. Adæm hærber janiwarqæ nemæ dæp at koyoqan bolsa, uning eti xu bolup qaldı.

20 Bu tærikidæ adæm hæmmæ mal-qarwilarqæ, asmandiki uqar-kanatlarqæ wæ daladiki hærber janiwarlarqæ at koydi; wæhalænki, adæm øzigæ mas kelidioqan heqbir yardæmqi hæmrah uqratmıdi.

21 Xuning bilæn Pærwærdigar Huda adæmgæ bir kattik uyku saldi; u uhlap qaldı. U uhlawatqanda, U uning bikinidin bir az elip, andin uning ornini æt-gøx bilæn etip koydi.□

22 Xuning bilæn Pærwærdigar Huda adæmning bikinidin aloqan xu kisimdin bir ayalni yasap, uni adæmning kexioqæ ækældı.■

23 Adæm'ata huxal bolup: — Mana bu sængæklirimdiki sængæk, etimdiki æt boloaq, «ayal» dæp atalsun; qünki u ærdin elinoqandur, — dedi.□ ■

24 Xuning üqün ør kixi ata-anisidin ayrilip, øz ayalioqæ baqlinip bir bolup, ikkisi bir tøn bolıdu.□ ■

25 Adæm'ata bilæn ayali hær ikkisi yalingaq bolsımu, heq uyalmaytti.□ ■

□ **2:14 «Dijlê»** — ıbraniy tilida «Hıddækæl». **«Axur»** — Asuriyæning qædimki nami. □ **2:15 «pærwix kilsun»** — ıbraniy tilida «pærwix kilix» muxu yærdæ yænæ «koşq dax, mudapiæ kilix, qarax» degæn mænini øz iqigæ alıdu. Enıkki, insanning æmgæk-hızmet kilixi insanning gunahkar bololanlikining nætijisi æmæs, bælki Huda insanlarqæ ata kiløqan birhil bæht-bærikættur. Biræk insanlarning gunahqa pætip qaloqandin keyinki kiløqan æmgiki bæk japalıq bolıdu. □ **2:18 «uningqæ mas kelidioqan»** — yaki «øzigæ ohxax». **«yardæmqi hæmrah»** — bu sæz hærgiz ayal kixining ør kixidin mælum tæræptæ tøwæn turidioqanlikini kersætmæydu. Qünki Muqæddæs Kitabtiki bæzi yærlærdæ Huda Øzining insanqæ «yardæmqi» bolidioqanliki kersitilıdu (mæsılæn, «Zæb.» 10:14, 30:10, 46:1, 54:4dæ). □ **2:21 «bikinidin bir az elip»** — yaki «bir tal qowurojisini elip». ■ **2:22** 1Kor. 11:8. □ **2:23 «ayal»** — ıbraniy tilida: «ıxxah», «øg kixi» «ix» degæn sæz bilæn ipadilınıdu. Bu sæzlær æræbqæ «insan» wæ «nısa» degæn sæzlær bilæn munasiwætlık. ■ **2:23** Mal. 2:14; Əf. 5:30,31. □ **2:24 «baqlinix»** — ıbraniy tilida: «baqlinix» degæn bu sæzning mænisi «yilim bilæn qaplinix» degængæ yekındur. **«bir tøn»** — yaki: «bir æt». **«bir tøn bolıdu»** — yaki: «bir tøn boluxioqæ tojra kelıdu». ■ **2:24** Mat. 19:5; Mar. 10:7; Əf. 5:28, 29, 31; 1Kor. 6:16. □ **2:25 «yalingaq bolsımu, heq uyalmaytti»** — bu muhim ayæt toqruluk biz «koşumqæ sæz»imızdæ azraq tohtilimiz. ■ **2:25** Yar. 3:7.

3

Adəm'atining Hudaning əmrigə hilaplik qilixi

1 Yər yüzidə yılan Rəb Pərwərdigar yaratqan daladiki həywanlarınq həmmsidin hiyligər idi. U ayaldin: — Huda rasttinla baqdiki dərəhlərninq heqkaysisining mewisidin yemənglar, dedimu? — dəp soridi. □

2 Ayal yılanoşa jawab berip: — Baqdiki dərəhlərninq mewilirini yesək bolidu.

3 Əmma baqning otturisdiki dərəhning mewisi toşrisida Huda: «Buningdin yemənglar, qolmu təgküzmənglar, bolmisa əlisilər» degən, dedi. □

4 Yılan ayaloşa: — Undaq əməs! Hərgiz əlməysilər! ■

5 Bəlki silər uni yegən kününglarda, Huda kəzünglərninq eqilip, Hudaşa ohxax yaxhi bilən yamanni bilidioşan bolup qalidioşanlığinglarni bilidu, — dedi. ■

6 Ayal dərəhning mewisining yeməklik üqün yaxhilikini, uning kəzni qamlasturidioşanlığini kərüp, həmdə dərəhning adəmni əkillik kilidioşan jəlpkarlığini kərüp, mewidin yedi wə uningdin yenida turoşan erigimu bərđi; umu yedi. □ ■

7 Yeyixi bilənla hər ikkisining kəzliri eqilip, əzlirining yalingaq ikənlikini bilip, ənjür yopurmaklirini elip bir-birigə ulap tikip, əzlrigə yapkuq kilip tartti.

8 Kün salkinlioşanda, ular Pərwərdigar Hudaning baqda mangoşan xəpisini anglap kəlip, adəm ayali bilən Pərwərdigar Hudaning hazır boləşinidin keqip baqdiki dərəhlərninq arisoşa yoxurunuwaldi. □

9 Ləkin Pərwərdigar Huda towlap adəmni qakirip uningoşa: Sən nədə? — dedi.

10 Adəm'ata jawab berip:

— Mən baqda xəpəngni anglap, yalingaq turoşnim üqün kərkup ketip, yoxurunuwaldim, — dedi.

11 Huda uningoşa: — Yalingaq ikənlikingni sanga kim eytti? Mən sanga yemə, dəp əmr kəloşan dərəhning mewisidin yedingmu-ya? — dedi.

12 Adəm jawab berip: — Sən manga həmrah boluxka bərgən ayal dərəhning mewisidin manga bərgənidi, mən yedim, — dedi.

□ **3:1 «yılan... dəp soridi»** — bizdə guman yokki, yilanni ixlitip səz kəloşuqi Xəytan idi («Wəh.» 12:9, 20:2ni kərüng). Oqurmənlər xuni baykayduki, Xəytan «Huda» degini bilən, «Rəb» yaki «Pərwərdigar» degən namlarni kət'iy ixlətməydu. U ayaldin soal sorioşanda Hudaning eytkən sezidiki «halioşiningqə» degən sezni qikiriwetidu. □ **3:3 «Baqdiki dərəhlərninq mewilirini yesək bolidu»** — Həwa'animiz Hudaning tapilioşinini eytkənda, birinqidin «halioşiningqə» degən sezni deyixni untup kəloşan, ikkinqidin Hudaning sezigə: «qol təgküzmənglər» degənni kəxup koyidu (2:4). Ləkin Həwa'animiz muxu sezlərnə biwasitə Hudadin anglioşan əməs, eri Adəm'atimiz uningoşa toşra yətküzüxi kərək idi; xunga bu hatalıkninq məs'uliyiti Adəm'atimizdimu boluxi mumkin. Yəne dikket kilimizki, gərgə «baqning otturisdida» ikki dərəh bolsimu, Həwa'animiz pəkət «baqning otturisdiki dərəh» dəp, birlə dərəhni tiloşa alidu. Uning kəngli allıkaşan xu dərəhkə məptun bolup kəloşan boluxi mumkin. ■ **3:4** 2Kor. 11:3. ■ **3:5** Yh. 8:44.

□ **3:6 «Ayal ... kərdi»** — Həwa'ana uqrioşan azduruluxni Məsih əysə uqrioşan sinək bilən selixtursək ularda ohxax üq əmil məwjut — «Luşa» 4:1-14 wə «Yuh.» 2:16ni kərüng. İnjl boyiqə Həwa'animiz aldinip kəloşuqi, toluq gunah sadir kəloşuqi Adəm'atimizdur; qünki u heq kərxilik kərsətməy, bilip turup xu mewidin yedi («1Tim.» (1) 2:14ni kərüng). Adəm'atimiz Həwa'anining yenida boləşini bilən, yənilə uni mewini yeyixin tosumidi. ■ **3:6** Rim. 5:12, 14-21; 1Tim. 2:14.

□ **3:8 «kün salkinlioşanda»** — yaki «künning salkin xamal waqtida». «Künning salkinlixix waqtı» Ottura Xərkətə kəqkurun baxlinidu.

13 Pərvərdigar Huda ayaloja: — Bu nemə qiløjining? — dedi. Ayal jawab berip: — Yılan meni aldap azdursa, mən yəp saptimən, — dedi. ■

Hudaning yılan, Adəm'ata wə Həwa'anini jazalixi

14 Pərvərdigar Huda yılanoja mundaq dedi: — «Bu qiløjining üqün, Sən həmmə mal-qarwilardin, Daladiki barliq haywanatlardin bəkrək lənətkə qalisən; Kərsikəng bilən beqirlap mengip, Ömrüngning barliq künliridə topa yəysən.» □

15 Wə mən sən bilən ayalning arisioja, Sening nəsling bilən ayalning nəslining arisioja eqmənlik salimən; U sening bexingni dəssəp zəhimləndüridu, Sən kəpup uning tapinini qeqip zəhimləndürisən.» □ ■

16 Andin Huda ayaloja: — «Sening həmilidarliqningning japa-muxəkkətlirini kəpəytimən; Sən kattik toloqəq iqidə boxinisən; Sən eringdin üstün turuxka həwəs kılsangmu, U üstüngdin hojilik kılidu» — dedi. □ ■

17 Andin U Adəm'atioja: — «Sən ayalningning səzigə kulək selip, Mən sanga yemə, dəp əmr kılojan dərəhtin yegining tüpəylidin, Sening tüpəylingdin yər-tupraq lənitimgə ugraydu; Ömrüngning barliq künliridə pəkət jəpalik ixləpla, andin uningdin ozuklinisən.» □

18 Yər sanga tikən bilən kəmoqəq ündüridu; Xundaqtimu sən yərdiki ziraət-otyaxlarni yəysən.» □

19 Taki sən tupraqka qaytquqə yüz-közüng tərgə qümgəndə, andin nan yeyləysən; Qünki sən əsli tupraqtin elinoqansən; Sən əslidə topa boləqəq, Yənə topioja qaytisən» — dedi.

■ 3:13 Wəh. 12:13. □ 3:14 «Pərvərdigar Huda yılanoja mundaq dedi» — Huda yilandin həqkəndəq soal sorimaydu. «bəkrək lənətkə qalisən» — bəxka birhil tərjimisi: «pəkət sənla xu lənətlərgə qalisən...». Əmma Adəm'atimizning gunahı üqün barliq jan igiliri lənətkə kəlip əlidu; xunga biz 3:14diki tərjimini toqra dəp qaraymiz. «Topa yəysən» — Yılanlarning ozuqi topa əməs, əlwəttə, biraq ular hərdəim ozuk yegəndə topa yeməy qalmaydu. Bu ix yilanning pəsləstürülgənlikini, nomuska qəldurulojanliqini təkitleydu. □ 3:15 «U sening bexingni dəssəp zəhimləndüridu» — ayalning nəsli xundaq kılidu. «U sening bexingni dəssəp zəhimləndüridu, sən kəpup uning tapinini qeqip zəhimləndürisən» — muxu bəxarəttə kərsitilgən ix xuki, ayal kixining nəsli Xəytanning bəxini puti bilən dəssəp yanqioqanda, Xəytanmu unioja həjmu kəlip tapinini yarilanduridu. Bu bəxarətni dunyaoja kəlidiojan Kutquzoquqi toqruluk, dəp ixinimiz. Buning üstidə «qoxumqə səz»imizdə əzrak tohtilimiz. ■ 3:15 Mat. 4:1; Kol. 2:15. □ 3:16 «Həmilidarliqningni. ... kəpəytimən» — insan əlidiojan kəlinioqəqka, ayal kixi kəprək bala tuquxi kərek. «Sən eringdin üstün turuxka həwəs kılsangmu, u üstüngdin hojilik kılidu» — bəxka birhil tərjimisi: «Xundaqtimu, eringgə küqlük ixtiyak baqləysən wə u seni bəxquridu». Əmma Hudaning muxu həkəmi bilən gunah tüpəylidin ər-ayal arisida ziddiyət wə kürəx pəyda boldi, dəgənliktur, dəp qaraymiz. Ohxax peillarni ixlətkən, ohxax xəkillik bir jümlə 4:7də tēpiliu. ■ 3:16 1Kor. 14:34; 1Tim. 2:11,12; Tit. 2:5; 1Pet. 3:6. □ 3:17 «ayalingning səzigə» — ibraniy tilida «ayalingning awazioja». «... dərəhtin yegining tüpəylidin» — əlwəttə, Adəm'atining bu dərəhning mewisini yeyixini kərsitidu. Əsliy təkist ibraniy tilida «dərəhtin» dəp elinidu. □ 3:18 «Sən yərdiki ziraət-otyaxlarni yəysən» — Nuə pəyoqəmbərnəng dəwrigiqə insanlaroja pəkət ziraət-otyax (gəxni əməs) yeyixkə ruhsət idi (1:29ni kərüng).

²⁰ Uning ayali barlik jan igilirining anisi bolidioqini üqün adəm uningoa «Hawa» döp at koydi.□

²¹ Pərwərdigar Huda Adəm'ata bilən uning ayalioqa haywan teriliridin kiyim kilip kiydüröp koydi.□ ■

Adəm'ata bilən Hawa'anining Erəm baqdin qoqlinixi

²² Pərwərdigar Huda söz kilip: — Mana, adəm Bizlərdin birigə ohxap qaldi, yahxi bilən yamanni bildi. Əmdi kolini uzitip hayatlik dərihidin elip yəwelip, ta əbədgiqə yaxawərməsliki üqün *uni tosuximiz kerək*, dedi.□

²³ Xuning bilən Pərwərdigar Huda uni Erəm baqdin qoqlap qikiriwətti; xundak kilip uni yərgə ixləydiqan, yəni əzi əsli apiridə kilinoqan tupraqqa ixləydiqan kilip koydi.

²⁴ Adəmni qoqliwetip, hayatlik dərihigə baridioqan yolni muharizət kilix üqün, u Erəm beqining məxriq tərpiqə kerublarni wə tət tərəpkə pirkiraydiqan yalqunluq bir xəmxərnə koyup koydi.□

4

Kabil bilən Həbil

¹ Adəm'ata ayali Hawa bilən billə boldi; Hawa hamilidar bolup Qabilni tuqup: «Mən bir adəmgə igə boldum — U Pərwərdigardur!» — dedi.□

² Andin u yənə Qabilning inisi Həbilni tuqdi. Həbil padiqi boldi, Qabil bolsa teriqqi boldi.□

³ Bekitilgən xundak bir waqit-saəttə xundak bir ix boldiki, Qabil tupraqning hosulidin Pərwərdigaroa hədiyə kəltürdi.□

□ **3:20 «Hawa»** — ibraniy tilidiki «hayatlik» degən söz bilən ahangdax. Adəm'atining bu səzliri bexarətlik idi; qünki Hawa'ana tehiqə bala tuqmioqanidi. □ **3:21 «Haywan teriliri»** — bu terilərnə ixlitix üqün məlum gunahsız haywanatlar əlüxi kerək. Bu bəlkim birinqi qurbanliklar boluxi mumkin. Hudaning Adəm'ata wə Hawa'animizoa eytqan səzliri wə kılqan muamilisi toqruluk «koxumqə söz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **3:21** 2Kor: 5:1-5 □ **3:22 «Bizlər»** — toqruluk yənə «koxumqə söz»imizni (1:26 toqruluk) kəring. «**Uni tosuximiz kerək**» — muxu səzlər əyni tekistə yok. □ **3:24 «Kerublar»** — bəlkim aləmdiki əng küqlük wə əng yukiri dərijilik pərixtilər yaki məhluklar boluxi mumkin. «Təbirlər»ni kəring. □ **4:1 «Adəm'ata ayali Hawa bilən billə boldi»** — ibraniy tilida «Adəm'ata ayali Hawani tonidi» bilən ipadilini.

«**Kabil**» — ibraniy tilida «Qayin» yaki «Kayin» deyilidu. «Qayin» degən isim ibraniy tilida «igə boldum» degən söz bilən ahangdax. «**Mən bir adəmgə igə boldum — u Pərwərdigardur!**» — baxqa bir hil tərjimisi: «Pərwərdigarning yardimi bilən bir oquloqa igə boldum». Əyni tekist «Mən bir adəmgə igə boldum — Pərwərdigar!» degən məzmunidir. Bizningqə Hawa'animiz «Hudaning Qutkuzoquqi toqruluk wədisi həzir mən tuqan bala bilən əməlgə axuruldi!» döp oylap qaloqan bolsa kerək. U nahayiti tezla Qabilning wədə kilinoqan Qutkuzoquqi əməslikini bilip yetidu, əlwəttə. □ **4:2 «Həbil»** — ibraniy tilida «həbəl» bolup, mənisi «bir tinq», «hər», «bus» «heqnemə» degəndəktur. Xühşisizki, bu isim Hawa'animiz yaki Adəm'atimizning birhil ümidsizlinixini bildüridu. □ **4:3 «Bekitilgən xundak bir waqit-saəttə»** — ibraniy tilida «künlarning ahirida» degən səzlər bilən ipadilini.

Bu sözqə qarioqanda, Huda Həbil wə Qabiloa Özining huzurioqa kiridioqan bir künni bekitip bərgən boluxi mumkin.

4 Håbilmu padisidin qoylirining tunjiliridin, yæni ularning yeoʻjidan hædiyæ sundi. Pærwærdigar Håbilni wæ uning sunoʻjan hædiyæsinu qobul kildi. □ ■

5 Lekin Qåbil wæ uning sunoʻjiniyo qårimidi. Xu wæjiddin Qåbilning tolimu aqqiqi kelip, qirayi tutuldi.

6 Xuning bilæn Pærwærdigar Qåbiloqå: Nemixqå aqqiklinisæn? Nemæ uqun qiraying tutulur ketidu?

7 Eʻgær durus ix kilsang, sæn kætürülmæmsæn? Lekin durus ix kilmisang, manå gunah ixik aldida *seni pæylap* beoʻjirlap yatidu, u seni öz ilkigæ almakçi bolidu; lekin sæn uningdin oqalip kelixing keræk, dedi. □

8 Qåbil inisi Håbiloqå: «Daloqå qikip kelæyli!» dedi. Dalada xu wækæ boldiki, Qåbil inisi Håbiloqå qol selip, uni oltürdi. □ ■

9 Pærwærdigar Qåbiloqå: Ining Håbil nædæ? — dæp soridi. U jawab berip: Bilmæymæn, mæn ininning bakkuqisimu? — dedi.

10 Huda uningyoqå: — Sæn nemæ kilding? Mana, iningning keni yærdin manga pæryad kætürüwatidu! ■

11 Emdi iningning kolungda tøkülgæn kænini qobul kilixqå aqzini aqқан yærdin qoqilinip, lænætæ uqraysæn. □

12 Sæn yærgæ ixlisængmu u buningdin keyin sanga kuwwitini bærmæydu; sæn yær yüzidæ særsæn bolup, særgærdan bolisæn, — dedi. ■

13 Buni anglap Qåbil Pærwærdigaroqå jawab kilip: — Mening bu jazayimni adæm kætürælmigüdæk!

14 Mana, Sæn bügün meni yær yüzidin qoqliding, mæn emdi Sening yüzüngdin yoxurunup yürimæn; yær yüzidæ særsæn bolup særgærdanlikta yürimæn; xundak boliduki, kimla meni tepiwalsa, oltürüwetidu!, — dedi. □ ■

15 Lekin Pærwærdigar uningyoqå jawab berip: — Xundak boliduki, kimki Qåbilni oltürsæ, uningdin yætæ hæssæ intikam elinidu, — dedi. Xularni dæp Pærwærdigar Qåbiloqå uqroʻjan birsu uni oltürüwætmissun dæp uningyoqå bir bælgæ koyup koydi.

16 Xuning bilæn Qåbil Pærwærdigarning huzuridin qikip, Eræmning mæxriq tæripidiki Nod degæn yurtta olturaklixip qaldi. □

Qåbilning æwladliri — «mædiniyæt»ning baxlinixi

□ **4:4 «ularning yeoʻji»** — qoylarning æng esil qismi dæp qarilatti. «**Pærwærdigar Håbilni uning sunoʻjan hædiyæsinu qobul kildi**» — ibranuy tilida «Pærwærdigar uning ezigæ wæ uning sunoʻjan hædiyæsigæ qaridi». ■ **4:4** Ibr. 11:4. □ **4:7 «Eʻgær durus ix kilsang, sæn kætürülmæmsæn?»** — ibranuy tilida «Eʻgær durus ix kilsang, kætürülux bolmamdu?» deyilidu. Emdi nemæ kætürüldü? Yaki Qåbilning yüzi yaki elip kælgen kurbanliqi (toqra bolsa) kætürüldü yaki qobul kilinidu. Yænæ bir mumkinqilliki bar tærximisi xuki: — «Sæn (Qåbil) iningdin yukiri (aka süpitigæ layiq) kætürürlisæn» degændæk bolidu. «**durus ix kilmisang...**» — Nemixqå Qåbilning hædiyæsi qobul kilinmidü? «Koxumqæ sæz»imizdæ azraq tohtilimiz. □ **4:8 «Qåbil inisi Håbiloqå: «Daloqå qikip kelæyli!» dedi»** — æng kona kæqürmilærdæ pæqæt «Qåbil inisi Håbil bilæn sæzlixip turup, dalada...» deyilidu. ■ **4:8** Mat. 23:35; 1Yuha. 3:12; Yæh. 11. ■ **4:10** Ibr. 12:24. □ **4:11 «aqlzini aqқан yærdin qoqilinip...**» — demæk: (1) yær-zemin Håbilning kænini qobul kilixqå aqlzini aqқан wæ (2) Qåbil xu zemindin qoqlanqan. ■ **4:12** Pænd. 28:17. □ **4:14 «kimla meni tepiwalsa, oltürüwetidu!»** — roxænki, xu waqitta yær yüzidæ adæmlær allikaqan kœpiyip kœtkænidi. «Kimla meni tepiwalsa oltürüwetidu!» — Qåbil kœyergila barsa xu yærdiki tupraq ünmas bolup qalidu. U mengiwatqan bir apættur, xunga uni kœrgænla kixi uni yokitixni oylaydu. ■ **4:14** Ayup 15:20, 21. □ **4:16 «Nod»** — mænisi «særgærdanliq», «biaramliq».

¹⁷ Qabil ayali bilən billə bolup, ayali hamilidar bolup Hanohni tuoqdi. U waqıtta Qabil bir xəhər bina kiliwatatti; u xəhərning namini oqlining ismi bilən Hanoh dəp atidi.□

¹⁸ Hanohntin Irad tərəldi, iradntin Məhuyail tərəldi, Məhuyaildin Mətaxail tərəldi, Mətaxaildin Ləməh tərəldi.

¹⁹ Ləməh özigə ikki hotun aldi. Birining ismi Adah, yənə birining ismi Zillah idi.□

²⁰ Adah Yabalni tuoqdi. U qedirda olturidiqan kəqmən malqılarning bowisi idi, □

²¹ uning inisinin ismi Yubal idi. Bu qiltar bilən nəy qaloquqılarning bowisi idi.□

²² Zillah yənə Tubal-qayin degən bir oqlunni tuoqdi. U mis-təmür əswablarni sokquqi idi. Tubal-qayinning Naamah isimlik bir singlisi bar idi.

²³ Ləməh bolsa ayallirioqa söz kilip:

— «Əy Adah bilən Zillah, sözümni anglanglar!
Əy Ləməhning ayalliri, gəpimgə kulak selinglar!
Məni zəhimpləndürgini üqün mən adəm öltürdüm,
Tenimni zədə kılolanliki üqün bir yigitni öltürdüm.

²⁴ Əgər Qabil üqün yəttə həssə intiqam elinsa,
Ləməh üqün yəttə həssə intiqam elinidu!» — dedi.□ ■

Xet bilən Enox

²⁵ Adəm'ata yənə ayali bilən billə boldi. Ayali bir oqlunni tuoqup, uningə Xet dəp at koyup: Qabil Həbilni öltürüwətkini üqün Huda uning ornioqa manga baxqa bir əwlad tikləp bərdi, dedi.□

²⁶ Xettninu bir oqlunni tuoquldi; u uningə Enox dəp at koydi. Xu waqıttn tartip adəmlər Pərwərdigarning namioqa nida kılıxqa baxlidi.□

5

Adəm'atining əwladliri — Nuh pəyoğəmbərgioqa

1Tar: 1:1-27

¹ Bu Adəm'atining əwladlirining nəsbənamisidur: —

□ **4:17 «Qabilning ayali»** — Qabilning ayali bəlkim uning singlisi yaki nəwrə singlisi bolsa kerək («Yar.» 5:4ni kəring). Xu waqıtta yeqin tuoqanliri bilən nikaqlinix mən'i kılinoqan əməs; yənə bir tərəptin, bundaq nikaqlinix dəsəlpki dəwrlərdə heqkəndə irkiy (genetikilik) kəmtüklük yaki kesəl kəltürüp qıqarmaytti. □ **4:19 «Ləməh özigə ikki hotun aldi»** — bu ərləning tunji kətim ikki ayal elixi idi. Gərqə xu qaşda Huda bu toqurluk biwasitə əmr bərmigən bolsimu, roxənki, U Adəm'atimizioqa pəkət bir Həwa'animizni yaritip bərgənidi («Mat.» 19:3-6ni kəring).

□ **4:20 «bowisi»** — yaki «piri», «asasqisi» □ **4:21 «Enox»** — yaki «piri», «asasqisi». □ **4:24 «Ləməh bolsa ayallirioqa söz kilip... dedi»** — Ləməhning bu sezlirining hatiriliniqidiki məqsət bəlkim insaniyətning omumən nahayiti təkəbburlixip, mənəmənqilikkə petip kətkənlikini kərsitix üqün boluxi mumkin. ■ **4:24 Yar. 4:15.** □ **4:25 «Xet»** — ibranıy tilida «bəkitilgən» yaki «tikləngən» degən mənida boluxi mumkin. □ **4:26 «Enox»** — («ajiz insan» degən mənida. Bu söz ərəbqidin uyoyur tiliqə kirip «insan» bolup qaloqan. «Adəmlər Pərwərdigarning namioqa nida kılıxqa baxlidi» — bu ibarə Hudaqə ibadət-dua kılıxni bildürüdi («Yoel» 2:32, «Ros.» 2:21, «Rim.» 10:13, «1Kor.» 1:2ni kəring).

Huda insanni yaratqan künidə, uni Əzigə ohxax qilip yaratti. □ ■

² U ularni ər jinis wə ayal jinis qilip yaritip, ularoşa bəht-bərikət ata qilip, yaritiloşan künidə ularning namini «adəm» dəp atidi. □ ■

³ Adəm'ata bir yüz ottuz yaxka kirkəndə uningdin əzigə ohxaydioşan, öz sürət-obrazidək bir oşul tərəldi; u uningəşa Xet dəp at qoydi.

⁴ Xet tuşuloşandin keyin Adəm'ata səkkiz yüz yil əmür kərüp, uningdin yənə oşul-qizlar tərəldi. □ ■

⁵ Adəm'atimiz jəmiy tokkuz yüz ottuz yil kün kərüp, aləmdin əttili.

⁶ Xet bir yüz bəx yaxka kirkəndə uningdin Enox tərəldi. ■

⁷ Enox tuşuloşandin keyin Xet səkkiz yüz yəttə yil əmür kərüp, uningdin yənə oşul-qizlar tərəldi.

⁸ Xet jəmiy tokkuz yüz on ikki yil kün kərüp, aləmdin əttili.

⁹ Enox tokşan yaxka kirkəndə uningdin Kenan tərəldi. ■

¹⁰ Kenan tuşuloşandin keyin, Enox səkkiz yür on bəx yil əmür kərüp, uningdin yənə oşul-qizlar tərəldi.

¹¹ Enox jəmiy tokkuz yüz bəx yil kün kərüp, aləmdin əttili.

¹² Kenan yətmix yaxka kirkəndə uningdin Maşaləlel tərəldi.

¹³ Maşaləlel tuşuloşandin keyin Kenan səkkiz yüz qirik yil əmür kərüp, uningdin yənə oşul-qizlar tərəldi.

¹⁴ Kenan jəmiy tokkuz yüz on yil kün kərüp, aləmdin əttili.

¹⁵ Maşaləlel atmix bəx yaxka kirkəndə uningdin Yarəd tərəldi.

¹⁶ Yarəd tuşuloşandin keyin Maşaləlel səkkiz yüz ottuz yil əmür kərüp, uningdin yənə oşul-qizlar tərəldi.

¹⁷ Maşaləlel jəmiy səkkiz yüz tokşan bəx yil kün kərüp, aləmdin əttili.

¹⁸ Yarəd bir yüz atmix ikki yaxka kirkəndə uningdin Ҳanoh tərəldi. ■

¹⁹ Ҳanoh tuşuloşandin keyin Yarəd səkkiz yüz yil əmür kərüp, uningdin yənə oşul-qizlar tərəldi.

²⁰ Yarəd jəmiy tokkuz yüz atmix ikki yil kün kərüp, aləmdin əttili.

²¹ Ҳanoh atmix bəx yaxka kirkəndə uningdin Mətuxələh tərəldi. ■

²² Mətuxələh tuşuloşandin keyin Ҳanoh üq yüz yiləiqə Huda bilən bir yolda mengip, yənə oşul-qizlarni taptili. ■

²³ Ҳanohning yər yuzidə barliq kərgən künliri üq yüz atmix bəx yil boldi;

²⁴ U Huda bilən bir yolda mengip yaxaytti; u tuyuksiz kəzdin oşayib boldi;

□ **5:1 «Bu Adəm'atining əwladlirining nəşəbnamisi»** — muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritulixi»ning ikkinqi «tolidot»i («tarihi»), yəni «Adəm'atining tolidotu» («Adəm'atining əwladlirining nəşəbnamisi») (5:1-6:8). baxlinidu («tolidot» toşruluk «kirix səz»ni kərüng). **«bu Adəm'atining əwladlirining nəşəbnamisi»** — muxu jümlə yənə kelip bəlkim Adəm'ata əzi hatiriləp qalduroşan qışmining hatimisi boluxi mumkin wə kitabning yengi bir qışmining, yəni 3-qışmining baxlinixidur (5:1-6:8). ■ **5:1** Yar. 1:26; 9:6; 1Kor. 11:7. □ **5:2 «Ular ni ər jinis wə ayal jinis qilip yaritip,...»** — 1-ayəttə insan «uni» deyilidu; 2-ayəttə «ularni» deyilidu. Demək, 1-ayəttə ər-ayalning bir gəwda ikənliki kərsitilidu; xunga insan «u» deyilidu. ■ **5:2** Yar. 1:26; Mat. 19:4; Mar. 10:6. □ **5:4 Xet tuşuloşandin keyin Adəm'ata səkkiz yüz yil əmür kərüp...** — ibraniy tilida «Xet tuşuloşandin keyin Adəm'atining künliri səkkiz yüz yil boldi». Bu babbtki ohxax xəkillik jümlilərnin ibraniy tilidiki xəkli xundaq. ■ **5:4** 1Tar. 1:1. ■ **5:6** Yar. 4:26. ■ **5:9** 1Tar. 1:2. ■ **5:18** 1Tar. 1:3. ■ **5:21** Yəh. 14. ■ **5:22** Ibr. 11:5.

qünki Huda uni Öz yenioğa elip kətkənidi. □ ■

²⁵ Mətxələh bir yüz səksən yəttə yaxça kirkəndə uningdin Ləmäh tərəldi.

²⁶ Ləmäh tuojułoqəndin keyin Mətxələh yəttə yüz səksən ikki yil ömür kərüp, uningdin oqul-kizlar tərəldi.

²⁷ Mətxələh jəmiy tokkuz yüz atmix tokkuz yil kün kərüp, aləmdin ötti.

²⁸⁻²⁹ Ləmäh bir yüz səksən ikki yaxça kirkəndə bir oqul tepip, uning ismini Nuh atap: — Pərwərdigar tuprakka lənət kildi; xunga biz *yərgə* ixliginimizdə həmdə qollirimizning jəpalik əmgikidə bu bala bizgə təsəlli beridu, — dedi.□

³⁰ Nuh tuojułoqəndin keyin Ləmäh bəx yüz tokşan bəx yil ömür kərüp, uningdin yənə oqul-kizlar tərəldi.

³¹ Ləmäh jəmiy yəttə yüz yətmix yəttə yil kün kərüp, aləmdin ötti.

³² Nuh bəx yüz yaxça kirkəndin keyin, uningdin Xəm, Həm wə Yafət tərəldi.

6

Hudaning insanlarning rəzillikidin azablinixi

¹ Wə xundaq boldiki, insanlar yər yüzidə kəpiyixkə baxlıoqanda, xundaqla kizlarmu kəpləp tuojułoqanda,

² Hudaning oqulliri insanlarning kizlirining qirayliklikini kərüp, halioqanqə tallap, əzlrigə hotun kilişkə baxlıdi.□ ■

³ U wəqəttə Pərwərdigar səz kilişip: —

— Mening Rohim insanlar bilən mənggü kürəx kiliwərməydu; qünki insan əttur, halas. Kəlgüsidə ularning ömri pəkət bir yüz yigirmə yaxtin axmisun! — dedi.□

□ **5:24 «Hənoh... Huda bilən bir yolda mənigp yaxaytti»** — Hənoh bolsa pəyojəmbər idi; u Hudaning qüxüridoqan jazaliri toqurluq aqahalanduratti («Yəh.» 14-ayətni kərüng). «Ibr.» 11:5nimu kərüng. Uning oqlini «Mətxələh» dəp atixi bəlkim bexarət boluxi mumkin idi. Qünki «Mətxələh»ning mənisi «U əlgəndə, (xu ix) barlıkka kelidu!» degən mənidə. Oqurmənlər həsəbləp kərsə, Mətxələh əlgən yili Hudaning jazasi boləqan topan apiti yər yüzigə qüxkənlikini bilidu. ■ **5:24** Ibr. 11:5. □ **5:28-29 «Nuh»** — bu isimning mənisi «aram» degənlik bolup, ibranıy tilidə «təsəlli» degən səzəgə yəkin kelidu. □ **6:2 «Hudaning oqulliri»** — bu toqurluq tət hil qüxəncə bar: — (1) insan əməs, bəlkı ərxteki bir hil zatlar, pərixtilər yaki rohlardın ibarəttur. (2) insan əməs, bəlkı jinlar yaki yaman rohlardın ibarəttur. (3) hər jəhəttin adəttiki insanlardın yukiři adəmlər, padixah yaki həkümdər. (4) Qəbilning hudası əwladlıridək əməs, bəlkı Huda yolida mənigdoqan xetning ihlasmən əwladlıridur. Biz birinqi kəzqaraxta bolimiz; «Ayup» 1:6, 2:1, 38:7ni kərüng. Buning səwəbini «koxumqə səz»imizdə berimiz. ■ **6:2** Yəh. 6-7 □ **6:3 «İnsan əttur»** — «ət» degən ibarə (wə uningə oħxap ketididoqan baxka ibarilər) insanlarning gunaħlıri bilən munasiwətlık həlda tiləqə elinoqanda, daim degüdək insanlarning gunaħka əsir bolup kəlixini, yəni ət etidiki həwəs-ixtiyəkliroqə əsir bolup kəlixini təkitləydu. «Ət» degən səz Mükəddəs Kitabta muxu yərdə birinqi kətim insanning təbiətini kərsətkən. «Rimliklarəqə»diki kirix səznimu kərüng. **«Mening Rohim insanlar bilən mənggü kürəx kiliwərməydu»** — bu jümlining baxka birhil tərjimisi: «Mening Rohim insanlar bilən mənggü yaxawərməydu». Ləkin bizningqə Huda bu ayəttə Öz Rohining adəmnıng gunaħını qəkləx üqün uning wijdanida kürəx kiliidoqanlikini kərsətkən boluxi kərək; bu tərjimini aldi-kəynidiki bayanlarəqə əng muwəpiq tərjimə dəp qaraymiz. Huda adəmnıng gunaħlıroqə qək qoyux üqün uning ömrigə qək (120 yax) kəyidu («Təsalonikaliklarəqə (2)»diki «koxumqə səz»imiznimu kərüng. Oqurmənlər xuni baykayduki, Nuhın ilğiri adəmlər birnəqəgə yüz yil yaxaytti. «Kəlgüsidə ularning ömri pəkət bir yüz yigirmə yaxtin axmisun» degənnıng baxka birhil qüxəncisi: «Biraq ularəqə yənıla bir yüz yigirmə yil (topan kəlgüqə) ömür berimən».

⁴ Xu künlərdə (wə xundakla keyinki künlərdimu), Hudaning oqulliri insanlarning qizlirining yenioqa berip, ulardin balilarni tapqinida, gigantlar yər yüzidə pəyda boldi. Bular bolsa qədimki zamanlardiki danglik palwan-baturlar idi. □

⁵ Pərwərdigar insanning otküzüwatқан rəzilliki yər yüzidə kəpiyip kətkənlikini, ularning kənglidiki niyətlirining hərkaqan yaman boluwatқinini kərdi. □ ■

⁶ Xuning bilən Pərwərdigar yər yüzidə adəmni apiridə qiloqiniyoqa puxayman kılıp, kənglidə azablandi.

⁷ Buning bilən Pərwərdigar: —

Özüm yaratқан insanni yər yüzidin yoqitimən — insandin tartip mal-qarwilaroqiqa, oemiliguqi haywanlardin asmandiki kuxlaroqiqa, həmmisini yoq kılımən; qünki Mən ularni yaratқinimoqa puxaymən kildim, — dedi.

⁸ Lekin Nuḥ bolsa Pərwərdigarning nəziridə xəpkət tapқanidi.

Nuḥning kemə yasixi

⁹ Nuḥ wə uning ix-izliri təwəndikiqa: —

Nuḥ həkkanıy, öz dəwridikilər arisida əyibsiz adəm idi; Nuḥ Huda bilən bir yolda mengip yaxaytti. □ ■

¹⁰ Nuḥtin Xəm, Həm, Yafət degən üç oqul tərəldi.

¹¹ Pütkül jahən Hudaning aldida rəzillixip, həmmə yər zorawanlikqa tolup kətkənidi.

¹² Huda yər yüzigə nəzər seliwidi, mana, jahən rəzilləxkənidi; qünki barlik ət igilirining yər yüzidə qiliwatқini yuzukqilik idi. □

¹³ Xuning bilən Huda Nuḥqa: —

Mana, aldimoqa barlik ət igilirining zawalliki yetip kəldi; qünki pütkül yər-jahənni ularning səwəbidin zorawanlik qaplidi. Mana, Mən ularni yər bilən qoxup həlak kılımən.

¹⁴ Əmdi sən özünggə gofər yaşiqidin bir kemə yasap, kemining iqidə bəlmə-hanilarni kılıp, iqi-texini qarimay bilən suwa. □

¹⁵ Sən uni xundak yasioqin: — Uzunluqi üç yüz gəz, kəngliki əllik gəz wə egizliki ottuz gəz bolsun. □

□ **6:4 «gigantlar»** — ibranıy tilida «nəfilim» degən sөz bilən ipadilinidu. «Nəfilim» degənniң əslidiki mənsi «yikilqanlar» boluxi mumkin. **«danglik palwan-baturlar»** — ular gərqa «palwan-baturlar» bolsimu, ular Hudaning nəziridə intayin rəzil idi (5-ayətni kəring). □ **6:5**

«hərkaqan» — ibranıy tilida «pütkül künidə». ■ **6:5 Yar. 8:21; Ayup 15:16; Pənd. 6:14; Yar. 17:9; Mat. 15:19; Rim. 3:10,11,12; 8:6.** □ **6:9 «Nuḥ wə uning ix-izliri təwəndikiqa: —»** —

muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritulixi»ning üçinqi «tolidot»i («tarihi»), yəni «Nuḥning tarihi» yaqi «nuḥning tolidotı» (6:9-9:29) baxlinidu («tolidot» toqruluk «kirix sөz»ni kəring). ■ **6:9**

Yar. 5:22. □ **6:12 «ət igiliri»** — bu ibarə Muxəddəs Kitabta adəttə insanlarni kərsitidu (6:3ning izəhatinimu kəring). Bəzi waqitlarda «ət igiliri» (məsilən, 19-ayəttə) haywanlarni öz iqiga alidu (6:4ni kəring). **«Barlik ət igilirining ... qiliwatқini yuzukqilik idi»** — ibranıy tilida «barlik ət igiliri... öz yolini buzoqanidi». □ **6:14 «gofər yaşiqi»** — yaqi «arqa yaşiqi». **«kemə»** —

muxu yərdə «sanduq» degən sөz bilən ipadilinidu. Uzunluqi, kəngliki wə egizliki wə bularning bir-birigə bolqan nisbiti həzirki zamandiki əng qong kemilərninğiqigə oxşap ketidu. Lekin xəliki pəkət sanduqtək idi. Səwəbi, xu kemining məksiti dengizdə mengix əmas, pəkət ləyləp yürəxtin ibarət idi. □ **6:15 «gəz»** — Muxəddəs Kitabta ixlitilgən «gəz» adəmning kolning jəynəktin barmaqning uqişiqə bolqan ariliki (təhminən 45 santimetr) idi.

¹⁶ Kemining pexaywini astioja bir oquqçilik yasa, uning egizliki bir gəz bolsun; ixikini kemining yenifa orunlaxtur; kemini asti, ottura wə üsti kılıp üq kəwət yasa. □

¹⁷ Qünki mana, Mən Özüm asmanning astidiki hayatlik tiniki barliki hər bir öt igisini halak kilidiojan su topanni yər yüzigə kəltürimən; buning bilən yər yüzidiki barlik məhluklar tünikidin tohtaydu.

¹⁸ Lekin sən bilən əhdəmni tüzimən. Sən özüng, oquqliring, ayaling wə kelinliringni elip birliktə kemigə kiringlar. ■

¹⁹ Özüng bilən təng tirik saqlap kəlix üqün, barlik jandarlar din hər kaysisidin bir jüp, yəni ərkikidin birini, qixidin birini kemigə elip kirgin; □

²⁰ Tirik kəlix üqün kuxlarning hər bir tür liringin, mal-qarwilarning hər bir tür liringin wə yərdə əmiligüqi janıwarlarning hər bir tür liringin bir jüpi kəxingoja kiridu.

²¹ Özüng wə ularning ozuklukı üqün hər hil yeməklıklərdin elip, yeningoja oəmliğin, — dedi.

²² Nuh xundak kildi; Huda əzigə buyruojan həmmə ixni u bəja kəltürdi. ■

7

Topan balasi

¹ Pərwərdigar Nuhka mundak dedi: —

«Sən pütün öydikiliring bilən kemigə kirgin; qünki bu dəwrdə aldimda seni həkkanıy dəp kərdüm. ■

²⁻³ Həmmə halal haywanlarning ərkək-qixisidin yəttə jüptin, haram haywanlarning ərkək-qixisidin bir jüptin elip, xuningdək asmandiki uqar-kanatlarningmu ərkək-qixisidin yəttə jüptin elip, ularning nəslini pütkül yər yüzidə tirik saqlax üqün özüng bilən billə əkir. □ ■

⁴ Qünki yəttə kündin keyin uda kirik keqə-kündüz yər yüzigə yamojur yaqdurimən; Özüm yasiojan həmmə janıwarlarnı yər yüzidin yokitimən».

⁵ Xuning bilən Nuh Pərwərdigar uningoja buyruoqinining həmmisigə əməl kildi. ■

⁶ Yər yüzini topan baskanda Nuh altə yüz yaxta idi.

⁷ Topandin *kutulup kəlix* üqün Nuh bilən oquqliri, ayali wə kelinliri billə kemigə kirdi. ■

⁸⁻⁹ Halal haywanlar bolsun, haram haywanlar bolsun, kuxlar bilən yərdə əmiligüqi janıwarlar bolsun, *hər bir tür din* bir jüp-bir jüptin ərkək-qixi bolup, Huda Nuhka buyruoqandək kemigə, Nuhning kəxioja kirdi.

□ **6:16 «Kemining pexaywini astioja bir oquqçilik yasa»** — bu jümlining kəp hil tərjimiliri bar, lekin asasiy mənsi ohxax. ■ **6:18** 1Pet. 3:20; 2Pet. 2:5. □ **6:19 «barlik jandarlar»** — ibranıy tilida «ət igiliringin». Bəzi waqıtlarda «ət igiliri» (məsilən, 7:15də) haywanlarnı əz iqigə alidu. ■ **6:22** Yar. 7:5; İbr. 11:7. ■ **7:1** Yar. 6:9; 2Pet. 2:5.

□ **7:2-3 «Həmmə halal haywanlarning ərkək-qixisidin yəttə jüptin»** — yəki «həmmə halal haywanlarning ərkək-qixisidin yəttidin». «halal» wə «haram» — Nuhning dəwrədə «halal» wə «haram» degən uqum yegili bolidiojan wə yegili bolmaydiojan haywanlarnı kərsətkən əməs (9:3-34ni kəring), bəlki kurbanlıkka nemini sunuxka bolidiojan yəki bolmaydiojanlıqini kərsətkənidi (8:20ni kəring). «uqar-kanatlarningmu ərkək-qixisidin yəttə jüptin» — yəki «uqar-kanatlarningmu ərkək-qixisidin yəttidin». ■ **7:2-3** Law. 11. ■ **7:5** Yar. 6:22. ■ **7:7** Mat. 24:38; Luqa 17:27; 1Pet. 3:20.

10 Wə xundak boldiki, yəttə kündin keyin, yər yüzini topan besixka baxlidi.
 11 Nuhning ömrining altə yüzinqi yili, ikkinqi eyining on yəttinqi künidə qongqur dengizlarning təgliridiki barlık bulaklar yerilip, asmanning pənjiriliri eqilip kətti. □

12 Yamoqur uda kirik keqə-kündüz yər yüzigə tohtimay yaqdi.

13 Dəl yamoqur baxlanoan küni, Nuh, Nuhning Xəm, Ham, Yafət degən ooqulliri, Nuhning ayali bilən üç kelini kemigə kirdi.

14 Ular bilən billə hərhil yawa haywanlar tür-türü boyiqə, hərhil mal-qarwilar tür-türü boyiqə, yərdə ömiligüqi hərhil janiwarlar tür-türü boyiqə wə hərhil uqar-kanatlar, yəni hərhil kanatlik janiwarlar tür-türü boyiqə kemigə kirdi.

15 Ət igiliridin, yəni barlık hayatlik tiniki boləan hərhil jandarladin, bir jüp-bir jüp bolup, kemigə nuhning kexioqa kirdi.

16 Kirgənlər Hudaning nuhka buyruqinidək ət igilirining hərtürining ərkək-qixisi idi. Andin Pərwərdigar ixikni etiwətti. □

17 Topan yər yüzini uda kirik kün besip, sular uləyiyip kətti. Kemə yər üstidin kətürülüp ləyləp qaldı.

18 Su uləyiyip, yər üstidə tehimu egizləp kətti; kemə su üstidə dawaloqur turatti.

19 Sular yər yüzidə tolimu uləyiyip, pütkül asmanning astidiki barlık egiz taqlarnimu besip kətti.

20 Sular *taqlardin* yənə on bəx gəz ərlep, taq qoqkilorimu su astida qaldı.

21 Buning bilən yər yüzidə yürgüqi həmmə ət igiliri, uqar-kuxlar, mal-qarwilar, yawayi haywanlar, yərdə ömiligüqi həmmə janiwarlar, jümlidin pütkül adəmlər həmmisi əldi; ■

22 kuruqluqta yaxioquqi, burnida hayatlik tiniki bar boləanlarning həmmisi əldi.

23 Yər yüzidiki jeni barlarning həmmisi, insan bolsun, mal-qarwilar bolsun, ömiligüqi haywanlar bolsun, asmandiki kuxlar bolsun, həmmisi halak bolup yər yüzidin yok kildin; pəkət Nuh wə kemidə uning bilən billə turoqanlar kutulup qaldı. ■

24 Bir yüz əllik küngiqə yər yüzini su besip turdi. □ ■

8

Topanning yenixi

1 Huda Nuhni, xundakla kemidə uning bilən billə boləan barlık yawayi haywanlar bilən barlık mal-qarwilarni əslidi. Xuning bilən Huda bir xamal qikirip yər yüzini yəlpütti wə sular yenixka baxlidi.

2 Qongqur dengizlarning təgliridiki bulaklar wə asmanning pənjiriliri etilip, asmandin təkülgən yamoqur tohtidi.

3 Sular barəanseri yər yüzidin yandı; bir yüz əllik kün ötkəndin keyin heli azlidi.

□ 7:11 «qongqur dengizlarning təgliridiki barlık bulaklar» — yaki «yərnin (astidiki) qongqur təgliridiki barlık bulaklar». □ 7:16 «Pərwərdigar ixikni etiwətti» — ibranıy tilida «Pərwərdigar uni iqigə solap koydi». ■ 7:21 Luqa 17:27. ■ 7:23 2Pet. 2:5. □ 7:24 «yər yüzini su besip turdi» — yaki «su yər yüzining üstidin oqalib kəldi». ■ 7:24 Zəb. 29:10; 93:1-4; 104:6-9

4 Yättingqi ayniq on yättingqi küni, kemə Ararat taoq tizmiliridiki birining üstidə tohtap qaldı.□

5 Sular oninqi ayoiqə barəanseri aziyıp, oninqi ayniq birinqi küni taoq qoqqiliri kərünükə baxlıdı.

6 Kırık kündin keyin Nuħ kemigə əzi ornatkən dərizini eqıp,

7 bir quzoqunni sirtka qıqardı. U yər yüzidiki sular tartılıp boluqə uyan-buyan uqup yırđı.

8 Uningdin keyin Nuħ sularning yər yüzidin tartiloqan-tartilmioqanliqini bilix üqün, bir kəptərni qıqardı.□

9 Lekin sular tehiqə pütkül yər yüzini qaplap turoaqqa, kəptər putini qoyuqədək jay tapalmay, Nuħning qexioqə kemigə yenip kəldi. Xuning bilən Nuħ kolini sunup uni tutup, kemigə əkiriwaldı.

10 U yəttə kün saqlap, bu kəptərni kemidin yənə sirtka qıqardı.

11 Kəptər kəqtə uning qexioqə yenip kəldi; mana, uning tumxukida yengi üzüwaloqan zəytun yopurmıki bar idi. Buni kərüp Nuħ sularning yər yüzidin tartiloqanini bildi.

12 U yənə yəttə kün saqlap, kəptərni yənə sirtka qıqardı, əmma bu qetim kəptər uning yenioqə qaytıp kəlmidi.

13 Nuħ altə yüz bir yaxka kirgən yili, birinqi ayniq birinqi künidə su yər yüzidin kuruoqanıdı. Nuħ kemining qapkiqini eqıp qariwidi, yərning kuruoqanini kərđi.

14 İkkinqi ayniq yigirmə yättingqi küni, yər yüzü pütünləy qurup boldı.

15-16 U waqıtta Huda Nuħka söz kilip: — Sən özüng, ayaling, oqulliring wə kelinliring kemidin qıqınglar.

17 Özüng bilən billə boləqan barlıq ət igiliridin hər bir türdiki janiwarları, yəni uqar-qanatlarnı həm mal-qarwilarnı, yərdə əmiligüqi haywanlarning həmmisini özüng bilən koxup kemidin elip qıqkın; xuning bilən ular yər yüzidə tarılıp-tarkılıp, nəsilinip zeminda kəpəysun, — dedı.■

18 Xuning bilən Nuħ, ayali, oqulliri wə kelinliri bilən billə sirtka qıqkti.

19 Janiwarlarning həmmisi, barlıq əmiligüqi haywanlar, barlıq uqar-qanatlar, yərdə midirlap yüridioqanlarning hərəkaysisi öz türliroi boyiqə kemidin qıqixti.

Nuħning Hudaəqə atap qurbanlıq sunuxi

20 Xu qaoqda Nuħ Pərwərdigarəqə atap bir qurbangahni yasidi; u halal janiwarlar bilən halal kuxlarning hər türidin elip kelip, qurbangahning üstidə «kəydürmə qurbanlıq» ətküzdi.□ ■

21 Xundak kilip Pərwərdigar huxbuy purap *məmnun boldı*; Pərwərdigar kənglidə: — «İnsanning kəngül-niyiti yaxlıqidin tartıp rəzil bolsimu, Mən insan tıpəylidin yərgə yənə lənət oqumaymən wə əmdi bu qetimkiqədək

□ **8:4 «tohtap qaldı»** — ibranıy tilida «dəm aldı». «Ararat taoqliri» xərkiy Türkiyədə boluxi mumkin. □ **8:8 «kəptərni»** — yaki «pahtək». İbranıy tilida bu kux «yona» dəp atilidu. «Yona» ibranıy tilida həm kəptərni həm pahtəknimu kərsitidu. ■ **8:17** Yar. 1:22, 28; 9:1. □ **8:20**

«kəydürmə qurbanlıq» — sunuxta haywanning həmmə qismi Hudaəqə atap kəydürüldü.

■ **8:20** Law. 11.

həmmə jandarlarni urup yokitiwətməymən. □ ■

²² Bundin keyin, yər məwjut künliridə,
Terix bilən orma,
Sooquk bilən issik,
Yaz bilən kix,
Kündüz bilən keqə üzülməy aylinip turidu» — dedi. □ ■

9

Hudaning Nuḥ bilən əhdə tüzixi

¹ Huda Nuḥ bilən uning oqullirioḡa bəht-bərikət ata kilip, ularoḡa mundak dedi: —

«Silər jüplixip köpiyip, yər yüzini toldurunglar. ■

² Yər yüzidiki barliḡ janiwarlar, asmandiki barliḡ kuxlar, barliḡ yər yüzidə midirlap yürgüqilər wə dengizdiki barliḡ beliklarning həmmisi silərdin kərḡup wəhimidə bolsun; bular ḡolunglaroḡa tapxuruloḡandur.

³ Midirlap yürüdiḡan hərḡandak janiwarlar silərgə ozuk bolidu; Mən silərgə kək otyaxlarni bərgəndək, bularning həmmisini əmdi silərgə bərdim. ■

⁴ Lekin silər gəxni iqidiki jeni, yəni kəni bilən ḡoxup yeməслиkinglar kerək. ■

⁵ Keninglar, yəni jeninglardiki ḡan təkülsə, Mən bərhək uning hesabini alimən; hərḡandak ḡaywanning ilkidə keninglar bar bolsa Mən uningoḡa tələtküzimən; insanning ḡolida bar bolsa, yəni birsining ḡolida öz kəridixining kəni bar bolsa, Mən uningoḡa xu ḡanni tələtküzimən. ■

⁶ Kimki insanning kənini təkəsə,
Uning kənimu insan təripidin təkülidu;

Qünki Huda insanni Öz sürət-obrazida yaratḡandur. ■

⁷ Əmdi silər, jüplixip köpiyip, yər yüzidə tarilip-tarḡilip köpiyinglar». ■

⁸⁻⁹ Andin Huda Nuḥ bilən uning oqullirioḡa səz kilip mundak dedi: — «Mana Əzüm silər bilən wə silərdin keyin kelidiḡan əwladliringlar bilən, xundakla silər bilən billə turoḡan hərḡbir jan igisi, uḡarḡanatlar, mal-ḡarwilar, silər bilən billə turoḡan yər yüzidiki hərḡbir yawayi ḡaywanlar, kəmidin ḡiḡḡanlarning həmmisi bilən — yər yüzidiki ḡəḡbir ḡaywanni ḡaldurmay, ular bilən Öz əhdəmnə tüzimən. ■

¹¹ Mən silər bilən xundak əhdə tüzimənki, nə barliḡ ət igiliri topan bilən yokitilmas, nə yərnə wəyran kilidiḡan ḡəḡbir topan yənə kəlməs». □

¹²⁻¹³ Huda yənə: — «Mən Əzüm silər bilən wə ḡexinglardiki həmmə jan igiliri bilən məngḡgülik, yəni pütḡül əwladliringlaroḡiqə bekitḡən muxu əhdəmnəning bəlgisi xuki: — Mana, Mən Əzüm bilən yərnəning

□ **8:21 «huxbuy»** — ibranıy tilida «aram bərgüqi purak» degən səzlər bilən ipadiliniḡu. Təwratta ḡurbanliḡlardin ḡiḡḡan «huxbuy» deyilgəndə adətə «aram bərgüqi purak» degən səz bilən ipadiliniḡu. «**yaxliḡidin tartip**» — yaki «ḡiḡikidin tartip». «**Mən ... yərgə yənə lənət oḡumaymən wə əmdi bu kətimḡidək həmmə jandarlarni urup yokitiwətməymən**» — ahirḡi zamanda Huda pütḡül yərnə topan bilən əməs, bəlḡi ot bilən yokitidu (9:11ni, «2Pet.» 3:6-7, «Wəḡ.» 21:1ni kəruḡ). ■ **8:21** Yar. 6:5; Pənd. 22:15; Mat. 15:19. Mar. 7:21-23 □ **8:22 «Terix bilən orma, sooquk bilən issik, yaz bilən kix»** — Ottura Xərḡtə «yilning altə pəsli» dəp ḡarilidu. ■ **8:22** Yar. 33:20,25. ■ **9:1** Yar. 1:28; 8:17. ■ **9:3** Yar. 1:29. ■ **9:4** Law. 3:17; 7:26; 17:14; 19:26; ḡan. 12:23. ■ **9:5** Mis. 21:12,28. ■ **9:6** Yar. 1:27; Yioḡ. 4:13; Mat. 26:52; Wəḡ. 13:10. ■ **9:7** Yar. 1:28; 8:17. ■ **9:8-9** Yəx. 54:9. □ **9:11 «əhdə»** — ibranıy tilida «əhdəm».

otturisida bolqan ahdining bəlgisi bolsun dəp həsən-hüsinimni bulutlar iqigə koyimən;

14-15 wə xundak boliduki, Mən yərning üstigə bulutlarni qikarəjinimda, xundakla həsən-hüsən bulutlar iqidə ayan boləjinida, Mən silər bilən ət igiliri boləjan barlik janiwarlar bilən tüzgən əhdəmni yad etimən; buningdin keyin sular hərgiz həmmə jandarlarini halak kiləuqi topan bolmas.

16 Həsən-hüsən bulutlar arisida pəyda bolidu; Mən uningəja karaymən wə xuning bilən Məni Huda yər yuzidiki ət igiliri boləjan barlik janiwarlar bilən otturimizda bekitkən əhdəmni yad etimən», — dedi.

17 Huda Nuhqa yənə: — «Mana bu Mən Özüm bilən yər yuzidiki barlik ət igiliri otturisida bekitkən əhdəmning nixan-bəlgisidur», — dedi.

Nuh wə uning oqulliri; Nuhning əz oqulliri toqruluk bexariti

18 Nuhning kemidin qikqan oqulliri Xəm, Ham wə Yafət idi. Ham Qanaanning atisi boldi. □ ■

19 Bu üqi Nuhning oqulliri bolup, pütkül yər yuzigə taraləjan ahalə xularning nəsil-əwladliridur.

20 Nuh terikqilik kilixqa baxlap, bir üzümzarlik bərpa kildi. □

21 U uning xarabidin iqip, məst bolup kelip, əz qediri iqidə kiyim-keqəklirini seliwetip, yalingaq yetip qaldi.

22 Qanaanning atisi Ham kelip, atisining əwritini kərüp, sirtka qikqip ikki kərindixəja eytti.

23 Xəm bilən Yafət kəpup yepinjini elip, mürisigə artip, kəyniqə mengip kirip, atisining yalingaq bədinini yepip koydi. Ular yuzini aldi tərəpkə kilip, atisining yalingaq tenigə qarimidi. □

24 Nuh xarabning kəypidin oyoqinip, kənji oqlining əzigə nemə kiləqinini bilip: —

25 Qanaanoqa lənət boləjay!

U kərindaxlirining qulining kuli bolsun,

— dəp qarəjidi. □

26 U yənə: —

Xəmning Hudasi boləjan Pərwərdigarəja təxəkkür-mədhiyə kəltürəlgəy! Qanaan Xəmning kuli bolsun.

27 Huda Yafətni awutqay!

U Xəmning qedirilirida turəjay,

Qanaan bolsa uning kuli boləjay! — dedi. □

28 Nuh topandin keyin üq yüz əllik yil əmür kərđi.

29 Bu tərəkidə Nuh jəmiy tokqüz yüz əllik yil kün kərüp, aləmdin ətti.

□ 9:18 «**Qanaan**» — muxu «Qanaan» degən kixi «Qanaaniylar»ning əjdadi idi. ■ 9:18 Yar. 6:10. □ 9:20 «**terikqilik kilixqa baxlap**» — ibranıy tilida «tupraq əhli idi» degən sözlər bilən ipadilininu. □ 9:23 «**yepinqi**» — muxu yərdə bəlkim atisining kiyimini kərsitixi mumkin.

□ 9:25 «**Qanaanoqa lənət boləjay!**» — Yaman ix kiləqini Ham tursa, nemixka oqli Qanaan lənətkə kaldı? Bu məsilə toqruluk, xundakla Nuh pəyoqəmbərnıng bu bexaritinıng baxqa kısımlrı üstidə «koxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. □ 9:27 «**Nuh pəyoqəmbərnıng 25-27-ayəttiki bexariti**» — Nuh pəyoqəmbərnıng bu bexariti üstidə «koxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz.

10

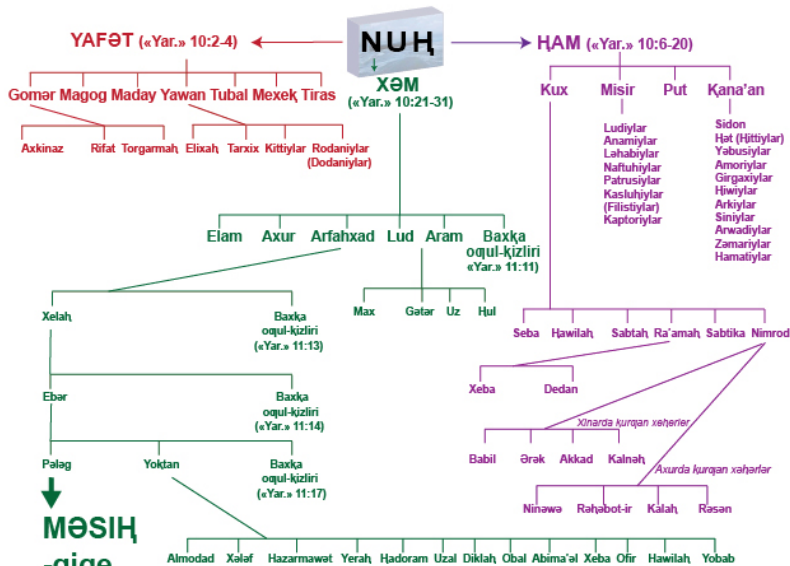
Nuhning üç oğlining əwladliri — «Əllərnin nəsəbnamisi»

1Tar: 1:1-27

1 Təwəndikilər Nuhning oğullirining əwladliridur: — uning oğulliri Xəm, Həm wə Yafət bolup, topandin keyin ulardin oğullar tərəlgən: —

□ ■

«ƏLLƏRNIN NƏSƏBNAMISI»

Əllərnin nəsəbnamisi

2 Yafətnin oğulliri bolsa, Gomər, Magog, Maday, Yawan, Tubal, Məxək wə Tiras idi. ■

3 Gəmərnin əwladliri: Axkinaz, Rifat wə Torgamah idi.

4 Yawanning əwladliri: Elixah, Tarxix, Kittiylar wə Dodaniylar idi. □

5 Bularning əwladliri dengiz boylirida wə aralarda ayrim-ayrim yaxıoan həklər bolup, hərəkaysisi öz tili, öz ailə-kəbililiri boyiqə öz zeminlirida tarkilip olturaklaxkan.

6 Həmnin oğulliri Kux, Misir, Put wə Qanaanlar idi. □ ■

7 Kuxning oğulliri Seba, Həwilah, Sabtah, Raamah wə Sabtika idi. Raamahning oğulliri Xeba wə Dedan idi.

□ **10:1 «izahət»** — muxu baktiki nəsəbnamidiki bəzi təpsilatlar wə nəsəbnamidiki yətmix əlnin həzirki kaysi əl ikənliki toqruluk «coxumqə səz»imizni, xundakla munasiwətlik həritini kərnig. «Təwəndikilər Nuhning oğullirining əwladliridur: — » — muxu jümlə bilən «Aləmnin Yaritilixi»ning tətinqi «tolidot»i («tarihi»), yəni «Nuhning oğullirining tolidoti» («Nuhning oğullirining əwladlirining tarihi») (10:1-11:9) baxlinidu. ■ **10:1** 1Tar: 1:4 ■ **10:2** 1Tar: 1:5.

□ **10:4 «bularning əwladliri»** — Bəzi alimlar «Yafətnin barlik əwladliri»ni kərsitidu, dəp qaraydu. Yənə bəzilər pəqət Yawanning əwladlirini kərsitidu, dəp qaraydu. Biz ikkinç pikirogə mayil. □ **10:6 «Misir»** — ibraniy tilida «mitsraim». «Put» — «Liwiyə»dikilərnin əjdadi boldi.

■ **10:6** 1Tar: 1:8.

8 Kuxtin yənə Nimrod tərəlgən; u yer yüzidə nəhayiti küqtüggür adəm bolup qıktı. □ ■

9 U Pərwərdigarning aldida küqtüggür owqı boldi; xu səwəbtin «palanqı bolsa Nimrodtək, Pərwərdigarning aldida küqtüggür owqı ikən» degən gəp tarqaloqan. □

10 Uning padixahlıqı Xinar zeminidiki Babil, Ərək, Akkad wə Kalnəh degən xəhərlərdə baxlanoqanidi. □

11-12 U bu zemindin Axur zeminiyə qıqıp Ninəwə, Rəhobot-İr, Kalah wə Ninəwə bilən Kalahning otturisidiki Rəsən degən xəhərlərnimu bina kildi (bular qoxulup «Katta Xəhər» boldi). □

13 Misirning əwladliri Ludiylar, Anamiylar, Ləhəbiylar, Naftuhiylar,

14 Patrosiylar, Kasluhiylar (Filistiylər Kasluhiylardın qıqқан) wə Kaftoriylar idi.

15 Qanaandın tunji oşul Zidon tərilib, keyin yənə Hət tərəlgən.

16 uning əwladliri bolsa Yəbusiylar, Amoriylar, Girgaxiylar,

17 Hiwiylar, Arkiylar, Siniylar,

18 Arwadiylar, Zəmariylar wə Həmatiylar idi. Xuningdin keyin, Qanaaniylarning qəbililiri hər tərəpkə tarkilip kətti.

19 Qanaaniylarning yurt qəgrisi bolsa Zidondın tartıp, Gərar tərıpigə sozulup, Gazaşə qıqıp, andın Sodom, Gomorra, Admah bilən Zəboim tərıpigə tutixip, Lexaşiqə yetip baratti.

20 Yüqirikilər bolsa həmning oşulliri bolup, öz qəbilisi wə tilliri boyıqə qowm bolup öz zemindirida olturakıaxkanidi.

21 Xəmmu oşul pərzəntlik boldi; Xəm bolsa Yafətning akisi, Ebərlərnin ata-bowisi boldi.

22 Xəmnin oşulliri Elam, Axur, Arfahxad, Lud, Aram; ■

23 Aramning oşulliri Uz, Hül, Gətər, Max idi. □

□ **10:8 «Nimrod»** — bu isim «asiy» «isyan kətürgüci» degən mənədə. Xühşisizki, bu isim uningə keyinrək qoyulup, uning Hudaşə qarxi qıqқанlıqini kərsətkən. ■ **10:8 1Tar** 1:10.

□ **10:9 «U Pərwərdigarning aldida küqtüggür owqı boldi»** — bu sözlər bəlkim Nimrodning ismini qūxəndüridu. «Owqı» muxu yərdə bəlkim həywanlarnı əməs, insanlarnı owlaydıoqlıqini kərsitixi mumkin; bu yərdə «owqı» degən sözning «jahəngir» degən mənəsimu bar. Kona yəhüdiy ustazlar («rəbbilar»)ning həmmisi: «Pərwərdigarning aldida küqtüggür owqı boldi» degən sözlər uning Hudaşə qarxi turəoqlıqini kərsitidu, dəp qaraytti. Qünki Nimrod keyin bərpa kıləoqan xəhərlər, jümlidin Babil xəhəri Huda wə uning həlkigə qarxi qıqқан, xundakla Hudaşə qarxi qıqқının simwoli bolup qaləoqan. **«palanqı bolsa Nimrodtək, Pərwərdigarning aldida küqtüggür owqı ikən»** — bu sözning mənisi intayin səlbıy boluxi mumkin: «u nəhayiti hətərlik adəm», «nəhayiti təkəbbur bir jahəngir», «həttə Pərwərdigarşə qarxi qıqıxқа petinidu» degəndək mənəilərnı kərsitidu. □ **10:10 «Xinar»** — «Babil» yaki «Babilon»ning baxқа bir namidur. **«ayətning baxқа hil tərjimisi»** — «uning padixahlıqining asasi Xinar zeminidiki Babil, Ərək, Akkad wə Kalnəh degən xəhərlər idi». □ **10:11-12 «Axur»** — yəni «Asuriyə».

Mumkinqiləki barki, Nimrod Babil xəhəridə Hudaşə qarxi boləoqan hərikətkə baxlamqı boləoqanidi; xunga keyin (insan tilliri qalaymikənlaxturuloqanda) u Babil xəhəridin qıqıp ketixkə məjbur boldi. «U bu zemindin Axur zeminiyə qıqıp» degənnin baxқа birhil tərjimisi «Axur xu zemindin qıqıp,...». **«bular qoxulup «Katta Xəhər» boldi»** — demək, Ninəwə degən «katta xəhər»ni kərsitidu («Yun.» 1:1, 3:2, 3:3, 4:11ni kərtüing). Qünki keyinrək, bu Ninəwə, Rəhobot-İr, Kalah wə Rəsən degən tət xəhər birlixip bir qong katta xəhər, yəni «Ninəwə xəhər»ni boldi. Bəzi alimlər «Katta Xəhər» pəqəť Kalah bilən Rəsəndin ibarət ikki xəhərni kərsitidu, dəp qaraydu; bizningqə «katta xəhər» Ninəwə, Rəhobot-ir, Kalah wə Rəsənlərnin həmmisini öz iqiğə alidu. ■ **10:22 Yar** 11:10; 1Tar 1:17. □ **10:23 «Max»** — yaki «Məxək».

24 Arfahxadtin Xelah tərəldi, Xelahtin Ebər tərəldi. □ ■

25 Ebərdin ikki oşul tərəlgən bolup, birining ismi Pələg idi, qünki u yaxıoan dəwrdə yər yüzidə bəlünüx boldi; Pələgning inisining ismi Yoktan idi. □

26 Yoktandin Almodad, Xələf, Hazarmawət, Yerah,

27 Hədoram, Uzal, Diklah,

28 Obal, Abimaəl, Xeba,

29 Ofir, Həwilah wə Yobab tərəldi. Bularning həmmisi Yoktanning oşulliri idi.

30 Ularning olturoşan jayliri bolsa Mexadin tartıp, Səffar degən rayonning xərk tərpidiki təoşkiçə sozulatti.

31 Yukirikilar bolsa Xəmning oşulliri bolup, öz kəbilisi wə tilliri boyiqə kəwm bolup öz zeminlirida olturaqlaxkanidi.

32 Yukiridikilər Nuħning əwladliri bolup, ular öz nəşəbliri wə kəwmliri boyiqə hatiriləngən. Topandin keyinki yər yüzidiki barlık kəwmlar ularning iqidin tarkaloşan. ■

Əlləring yər yüzidə tarkaqlaxturuluxi

□ **10:24 «Ebər»** — mənsi bəlkim «(dəryadin) ötküçi». «İbraniy» degən söz bəlkim bu sözün qıqқан. ■ **10:24 1Tar. 1:18.** □ **10:25 «Pələg»** — bu sözning tələppuzi «bəlünüx»kə yekındur. «U yaxıoan dəwrdə yər yüzidə bəlünüx boldi» — bu söz həktə üç hil imkaniyət bar: (1) bu sözlər Babil munari wəqəsində (11-bab), Hudaning tilni bəlxi bilən əllərimu bəlğənlikini, xundaqla «yər yüzidikilərnin bəlünüp kətkən»likini kərsitidu; (2) yər-zeminning özining bəlünüp kətkənlikini kərsitidu («Yar.» 1:9 boyiqə yər-zemin əslidə birlə qurukluş idi, qoşum keyinqə məlum waqıtta hazırki Asiya, Yawropa, Afrika, Amerika, Awstraliyə wə Antarktika kīt'əligirə bəlünəgən); (3) yukirida tiləqə elinəgən ikki imkaniyətnin təng yüz bərgənlikini kərsitidu. ■ **10:32 Ros. 17:26**

11

«Babil munari wəxəsi» — Hudaning insanlarning tilini parqiliwetixi

1 U zamanda pütkül yər yüzidiki til həm söz birhil idi.□

2 Lekin xundak boldiki, adəmlər məxrək tərəpkə səpər kılıp, Xinar yurtida bir tüzlənglikni uqritip, xu yərdə olturaklaxti.■

3 Ular bir-birigə: — Kelinglar, biz hix quyup, otta pixurayli! — deyixti. Xundak kılıp, ular quruluxta taxning orniqə hix, layning orniqə qarimay ixlətti.

4 Ular yənə: — Kelinglar, əmdi özimizgə bir xəhər bina kılıp, xəhərdə uqi asmanlarqə takaxkudək bir munar yasayli! Xundak kılıp özimizgə bir nam tikliyələymiz. Bolmisa, pütkül yər yüzigə tarilip ketimiz, — deyixti.□ ■

5 U waqıtta Pərwərdigar adəm baliliri bina kiliwatқан xəhər bilən munarni kərgili qüxti.

6 Pərwərdigar: — «Mana, bularning həmmisi bir qowmdur, ularning həmmisining tilimu birdur; bu ularning ixining baxlinixidur! Bundin keyin ularning niyət kılqan hərқandək ixini heq tosuwalqili bolmaydu.

7 Xunga Biz təwəngə qüxüp ularning bir-birining gəplirini uқalmasliki üqün ularning tilini *baxқа-baxқа kılıp* qalaymıqanlaxturuwetəyli» — dedi.

8 Xundak kılıp Pərwərdigar ularni u jaydin pütkül yər yüzigə taritiwətti. Xuning bilən ular xəhərni yasaxtin tohtap qaldı.■

9 Xunga bu xəhərning nami «Babil» dəp ataldi; qünki u yərdə Pərwərdigar pütkül yər yüzidikilərnin tilini qalaymıqanlaxturuwətti. Xundak kılıp Pərwərdigar ularni u jaydin pütkül yər yüzigə taritiwətti.□

Xəmning nəsbənamisi

1Tar. 1:1-27

□ **11:1 «pütkül yər yüzidiki til ... birhil idi»** — bu til qaysi til boluxi kerək? Biz uni ibraniy tili, dəp qaraymiz. Səwəbi: (1) «Aləmning Yaritilixi»da uqraydıqan, «Babil munari» wəxəsidin ilgiriki barlık nam-isimlar ibraniy tilidiki nam-isimlar idi; (2) «Aləmning Yaritilixi» 1-11 bablardiki kəp ayətlərdə «söz oyuni» ixlitilgenliki bizgə məlum (məsilən, 2:32, 11:9 wə xuningqə munasiwətlük izahatlarıni kəring). Əgər xu zamandiki til ibraniy tili bolmıqan bolsa, undaqta, «Aləmning Yaritilixi»da xundak «söz oyuni»ning ixlitilixi mumkin bolmaytti. ■ **11:2** Yar. 10:10.

□ **11:4 «uqi asmanlarqə takaxkudək bir munar yasayli»** — ularning muxu məqsiti bir hil məqrurluqni bildürüpla qalmaq, bəlkı yənə munar arқilik asmandiki rohlar (jin-xəytanlar) bilən əlaqə kılıx («Əf.» 2:2), palqılık kılıx məqsitiningmu barlıqini ipadiləydu. Demək, u munar Hudaning yoliqə qarimuxarxi bolqan. Uning üstigə ularning bundak əzlrini tarilip ketixtin saқlax tədbiri Hudaning adəmlərgə: «silar jüplixip kəpiyip, **yər yüzini toldurunglar**» (9:1) degən əmrigə hilap idi. ■ **11:4** Qan. 1:28 ■ **11:8** Qan. 32:8; Ros. 17:26 □ **11:9 «Babil»**

— bu səzning ikki mənisi bar: — «Hudaning dərwasisi» wə «qalaymıqanqılık»; xübhısizki, xəhərni qurıquqlar «muxu xəhər bilən asmanlarqə yetimiz» degən məqsəttə xəhərgə «Hudaning dərwasisi» degən mənilik namni koyqan; lekin keyin «Babil» degən səzning «qalaymıqanqılık» degən ikkinji mənisi xu xəhərgə dəl munasip kəldi. «**Pərwərdigar ularni u jaydin pütkül yər yüzigə taritiwətti**» — bu wəxə 10-babtiki yətmix əl-qowmning qaysi yol bilən bir-biridin ayiril kəktlənlikini, xundakla Nimrodning Babil xəhiridin qılıp kətkənlikini qüxəndürıdu. Yənə bir mumkinqılıki barki, Babildikilər keyinki dəwrlərdə qoқunqan ilah «Marduk» yaki «Mərodak» əslidə Nimrodning əzi idi.

10 Təwəndikilər Xəmnıng əwladlıridur: — topan ətüp ikki yildin keyin, Xəm yüz yexida, unıngdin Arfakxad tərəlđi. □ ■

11 Arfakxad tuoquloqandın keyin Xəm bəx yüz yil ətümür kərüp, unıngdin yənə oşul-qızlar tərəlđi.

12 Arfakxad ottuz bəx yaxka kirgəndə unıngdin Xelaḥ tərəlđi.

13 Xelaḥ tuoquloqandın keyin Arfakxad tət yüz üq yil ətümür kərüp, unıngdin yənə oşul-qızlar tərəlđi.

14 Xelaḥ ottuz yaxka kirgəndə unıngdin Ebər tərəlđi.

15 Ebər tuoquloqandın keyin Xelaḥ tət yüz üq yil ətümür kərüp, unıngdin yənə oşul-qızlar tərəlđi.

16 Ebər ottuz tət yaxka kirgəndə unıngdin Pələg tərəlđi.

17 Pələg tuoquloqandın keyin Ebər tət yüz ottuz yil ətümür kərüp, unıngdin yənə oşul-qızlar tərəlđi.

18 Pələg ottuz yaxka kirgəndə unıngdin Rəu tərəlđi. ■

19 Rəu tuoquloqandın keyin Pələg ikki yüz tokkuz yil ətümür kərüp, unıngdin yənə oşul-qızlar tərəlđi.

20 Rəu ottuz ikki yaxka kirgəndə unıngdin Serug tərəlđi.

21 Serug tuoquloqandın keyin Rəu ikki yüz yəttə yil ətümür kərüp, unıngdin yənə oşul-qızlar tərəlđi.

22 Serug ottuz yaxka kirgəndə unıngdin Naḥor tərəlđi.

23 Naḥor tuoquloqandın keyin Serug ikki yüz yil ətümür kərüp, unıngdin yənə oşul-qızlar tərəlđi.

24 Naḥor yigirmə tokkuz yaxka kirgəndə unıngdin Tərəḥ tərəlđi.

25 Tərəḥ tuoquloqandın keyin Naḥor bir yüz on tokkuz yil ətümür kərüp, unıngdin yənə oşul-qızlar tərəlđi.

26 Tərəḥ yətmix yaxka kirgəndə unıngdin Abram, Naḥor wə Ḥaran tərəlđi.

Tərəḥning nəsbənamisi

27 Tərəḥning əwladlırı təwəndikiqə: — Tərəḥtin Abram, Naḥor wə Ḥaran tərəlđi; Ḥarandın Lut tərəlđi. □ ■

28 Lekin Ḥaran tuoquloqan yurtı boləjan, kaldıylərning Ur xəḥiridə atisi Tərəḥning aldidə, Tərəḥtin ilgiri əldi. □

29 Abram bilən Naḥor ikkisi əyləndi. Abramning ayalining ismi Saray, Naḥorning ayalining ismi Milkaḥ idi; Milkaḥ Ḥaranning kızı idi; Ḥaran bolsa Milkaḥ wə Iskaḥning atisi idi. ■

30 Lekin Saray tuoqmas boləqaqka, unıng balisi yəq idi. ■

31 Tərəḥ bolsa oşli Abramni, nəwrisi Lut (Ḥaranning oşli)ni wə kəlini, yəni Abramning ayalı Sarayni elip, Qanaan zeminiəqə berix üqün kaldıylərning Ur xəḥiridin yoloqə qıktı; biraq ular Ḥaran degən jayoqə yetip kəlgəndə, xu yərdə olturaqlıxip qaldı. □ ■

□ **11:10 «Təwəndikilər Xəmnıng əwladlıridur: — »** — muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritulixi»ning bəxinqi «tolidotı» («tarihi»), yəni «Xəmnıng tolidotı» («Xəmnıng əwladlırining tarihi») (11:9-11:26) baxlinidu. ■ **11:10** Yar. 10:22-31; 1Tar. 1:17. ■ **11:18** 1Tar. 1:25 □ **11:27**

«Tərəḥning əwladlırı təwəndikiqə: — » — muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritulixi»ning altinqi «tolidotı» («tarihi»), yəni «Tərəḥning tolidotı» («Tərəḥning əwladlırining tarihi») (11:27-25:11) baxlinidu. ■ **11:27** Yə. 24:2; 1Tar. 1:26. □ **11:28 «Kaldıylər»** — ibraniy tilidə «kasdıylər».

■ **11:29** Yar. 22:20. ■ **11:30** Yar. 16:1, 2; 18:11, 12. □ **11:31 «Qanaan zeminiəqə berix üqün kaldıylərning Ur xəḥiridin yoloqə qıktı»** — həritə betini kərüng. ■ **11:31** Yə. 24:2;

Nəḥ. 9:7; Ros. 7:4.

³² Tərahning kərgən künliri ikki yüz bəx yil bolup, Һaranda aləmdin ɵtti.
□

12

Hudaning Ibrahım, yəni Abramni tallixi — Ibrahımning etiqadi

¹ Pərwərdigar əslidə Abramğa mundak deganıdi: —

Sən öz yurtungdin, öz uruk-tuqkanliringdin wə öz ata jəmətingdin ayrılıp, Mən sanga kərsitidiqan zeminğa barəqin. ■

² Xundak qılsang Mən seni uluq bir həlk kılıp, sanga bəht-bərikət ata kılıp, namingni uluq kılımən; xuning bilən sən özüng baxqılarğa bəht-bərikət bolisən;

³ kimlər sanga bəht-bərikət tilisə Mən ularni bərikətləymən, kimki seni horlisa, Mən qoqum uni lənətkə qaldurimən; sən arqılık yər yüzidiki barlık ailə-kəbililərgə bəht-bərikət ata kılınıdu! — dedi. □ ■

IBRAHIMNING SƏPİRİ (Yaritulix 12-bab)

Ibrahımning səpiri

□ **11:32 «Ibrahımning səpiri»** — munasiwətlık həritini kərug. ■ **12:1** Ros. 7:3; Ibr. 11:8.

□ **12:3 «seni horlisa»** — yaki «seni təwən kərsə», «seni pəs kılsa». «**sən arqılık yər yüzidiki barlık ailə-kəbililərgə bəht-bərikət ata kılınıdu!**» — Hudaning bu intayin muhım əhdisi wə xərtliri toqruluk «koqumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **12:3** Yar. 18:18; 22:18; 26:4; Ros. 3:25; Gal. 3:8.

⁴ Abram Pərwərdigar uningōja eytkini boyiqə *Harandin* ayrildi; Lutmu uning bilən billə mangdi. Abram Harandin qiqkcinida yətmix bəx yaxta idi.

⁵ Abram ayali Saray bilən inisining oqli Lutni elip, ularning yiojkan barlik mal-mülükini qoxup, Haranda igidarqilik qilōjan adəmlərnı billə qetip, Qanaan zeminiōja berix üqün yoloja qikti; xundak qilip ular Qanaan zeminiōja yetip kəldi.■

⁶ Abram zeminni kezip, Xəkəm degən jaydiki «Morəhning dub dərihi»ning yenioja kəldi (u qaojda u zeminda Qanaaniylar turatti).■

⁷ Pərwərdigar Abramōja kərünüp, uningōja: — Mən bu zeminni sening nəslinggə ata qilimən, — dedi.

Xuning bilən u xu yərdə əzigə kərüngən Pərwərdigarōja atap bir kurbangah saldi.□ ■

⁸ Andin u bu yərdin yətkilip, Bəyt-Əlning xərkidiki taōjka bardı; ojarb tərıpidə Bəyt-Əl, xərk tərıpidə Ayi degən jay bar idi; u xu yərdə qədir tıkti. U xu yərdə Pərwərdigarōja atap bir kurbangah yasap, Pərwərdigarning namini qaqirip ibadət kildi.□

⁹ Andin keyin Abram tədrijiy kəqüp, jənubidiki Nəgəw rayoniōja qarap yətkəldi.

Abramning Misiroja qüxüxi

¹⁰ Zeminda aqarqilik bolōjanidi; Abram Misiroja qüxti; u xu yərdə waqtinqə turmaqđi bolōjanidi, qünki zeminda aqarqilik bək eoır idi.□

¹¹ Əmma xundak boldiki, u Misiroja yeqinlaxqanda, ayali Sarayōja: — Mana, mən sening həsün-jamalingning güzəllikini bilimən.

¹² Xundak holiduki, misirliklər seni kərsə, «Bu uning ayali ikən» dəp, meni əltürüwetip, seni tirik qalduridu.

¹³ Xuning üqün sening: «Mən uning singlisi» deyixingni ətinimən. Xundak qilsang, mən seningdin yaxxilik tēpip, sən arqilik tirik qalimən, — dedi.■

¹⁴ Abram Misiroja kirgəndə xundak boldiki, misirliklər dərwəxə ayalning güzəl ikənlikini kərđi.

¹⁵ Pirəwning əmiririmu uni kərüp, Pirəwngə uning tərıpinı kildi; xuning bilən ayal Pirəwning ordisiōja elip kirildi.□

¹⁶ Pirəwn Sarayning səwəbidin Abramōja yahxi muamilə kildi; xuning bilən u qoy, kala, hangga exəklər, qul-dedəklər, mada exəklər wə təgilərgə erixti.

■ 12:5 Ros. 7:4.

■ 12:6 Yar. 10:18,19; 13:7.

□ 12:7 «U... Pərwərdigarōja atap

bir kurbangah saldi» — qizik bir yeri xuki, Abram birnəqqə kurbangah salidu, lekin sunojan kurbanlikliri toırısında heqkandaq hatirə yoqtur. Bəkim u kənglic: — «Pərwərdigar manga xundak xapaət kərsətkən tursa, uningōja ibadət yolida məlum bir kurbanlik sunuxum kərək» dəp oyliōjan bolsimu, lekin nemini kurbanlik süpitida sunuxning muwapıq holidiōjanlikini bilməy, yasiojan kurbangahlar kurbanliksiz kuruk turup qalōjan boluxi mumkin. ■ 12:7 Yar. 13:15; 15:18; 17:8; 24:7; 26:4; Qan. 34:4. □ 12:8 «Pərwərdigarning namini qaqirip ibadət kildi» — yaki «Pərwərdigarning namini qaqirip nida kildi». 4:26ni kərüng. □ 12:10 «qüxti»

—Ibraniylarōja nisbətən ular Hudaning «muqəddəs zemin»i bolōjan Qanaan (Pələstin)din qiqip hərəkaysi jaylarōja (ularning juqrapiyilik ornı egiz bolsun, pəs bolsun) mangsa, «qüxüx» degən peil bilən ipadilnidu; xuningdək hərəkaysi yərdin Pələstingə qarap mangsa, «qıqıx» degən peil bilən ipadilnidu. «Abram Misiroja qüxti» — Abram (İbrahım)ning Misiroja qüxüxi toqruluq «qoxumqə səz»imiz («İbrahımning həyatidin alidiōjan sawaqlar wə ibrətlər»)də əzrak tohtilimiz.

■ 12:13 Yar. 20:12; 26:7.

□ 12:15 «Pirəwn» — Misirning padixahining omumiy unwanı idi.

17 Əmma Pərwərdigar Pirəwn wə öyidikilirini Abramning ayali Sarayning səwəbidin tolimu eoqir wabalaroqa muptila qildi. ■

18 Xuning üqün Pirəwn Abramni qakirip uningqoqa: — «Bu zadi sening manga nemə kiloqining? Nemixka uning öz ayaling ikənlikini manga eytmiding?»

19 Nemixka uni «singlim» dəp mening uni hotunlukqa eliximoqa səwəbkar bolqili tas qalisən! Mana bu ayaling! Uni elip kətkin! — dedi.

20 Pirəwn öz adəmlirigə Abram toqrisida əmr qildi; ular uni, ayalini wə uning barliqini qoxup yoloqa seliwətti.

13

Abram bilən Lutning ayrilip ketixi

1 Xuning bilən Abram ayali wə uning barliq nərsilirini həmdə Lutni elip Misirdin qikip, Qanaanning jənubidiki Nəgəw yurtioqa mangdi.

2 U qaoqda Abramning mal-waran wə altun-kümüxliri kəp bolup, helila bay idi.

3 U kəqüp yürüp, jənubtiki Nəgəwdin Bəyt-Əlgə, yəni Bəyt-Əl bilən Ayining otturisdiki əslidə qedir tikkən jayoqa, ■

4 kurbangah yasioqan jayoqa kaytip kəldi. Abram xu yərdə Pərwərdigarning namini qakirip ibadət qildi. ■

5 Abram bilən billə mangoqan Lutningmu qoy-kala padiliri wə qedirliri bar idi.

6 Əmdi ular billə tursa, zemin ularni kamdiyalmaytti; ■

7 bu səwəbtin Abramning padiqiliri bilən Lutning padiqilirining arisida jedəl qikti (u waqıtta Qanaaniylar bilən Pərizziylər xu zeminda turatti). □ ■

8 Xunga Abram Lutqa: — «Biz bolsaq kərindaxlarmiz, sən bilən mening aramda, mening padiqilirim bilən sening padiqiliring arisida talax-tartix pəyda bolmisun.

9 Mana, aldingda pütkül zemin turmamdu? Əmdi sən məndin ayriloqin; əgər sən sol tərəpkə barsang, mən ong tərəpkə baray; əgər sən ong tərəpkə barsang, mən sol tərəpkə baray», — dedi. ■

10 U waqıtta Lut nəzər selip kərdiki, Iordan wadisidiki barliq tüzlənglikning Zoar xəhriqiqə həmmila yəning süyi intayin mol idi; Pərwərdigar Sodom bilən Gomorrani wəyran kilixtin ilgiri bu yər bəəyni Pərwərdigarning beqi, Misir zeminidək idi. □

11 Xuning bilən Lut özigə Iordan wadisidiki pütkül tüzlənglikni talliwaldi; andin Lut məxriq tərəpkə kəqüp bardı. Xundak kiliq ikkiylən ayrildi.

■ 12:17 Zəb. 105:14-15 ■ 13:3 Yar. 12:8. ■ 13:4 Yar. 4:26; 12:8. ■ 13:6 Yar. 36:7.

□ 13:7 «U waqıtta Qanaaniylar bilən Pərizziylər xu zeminda turatti» — «Qanaaniylar wə Pərizziylər»ning tiloqa elinxining səwəbi bəlkim (1) İbrahimning ailisidə iqli jedəl bolsa, ətrapidiki butpərəslər aldida İbrahimning Huda toqrluluk bərgən guwahliqioqa daq qüxətti; (2) iqli jedəl ailini ajizlaxturuwətətti, xuning bilən ətrapidiki kəbililər pürsəttin paydilinip ularoqa hujum kiliximu mumkin idi. ■ 13:7 Yar. 12:6. ■ 13:9 Yar. 20:15; 34:10. □ 13:10 «barliq tüzlənglik... süyi intayin mol idi» — bu yərlər hazır «Əlük Dengiz» ətrapidiki qupkuruk qaojirak jaylardur: «Pərwərdigarning beqi» — demək, Erəm beqi. «Misir zeminidək» — Misir zemini, bolupmu Nil dəryasi ətrapi tolimu munbət, süyi mol zemindur.

¹² Abram Qanaan zeminida olturaqlaxti; Lut bolsa tüzlangliltiki xəhərlərnin arisida turdi; u bara-bara qediririni Sodom xəhiri tərəpkə yətkidi.

¹³ Sodom həlki rəzil adəmlər bolup, Pərwərdigarning nəziridə tolimu eqir gunahkarlar idi. ■

Abramning Hebronəqa kəqūxi

¹⁴ Lut Abramdin ayrilip kətkəndin keyin, Pərwərdigar Abraməqa: — Sən əmdi bexingni kətürüp, əzünq turoqan jaydin ximal wə jənubqa, məxriq wə məoqrip tərəpkə qarəqin;

¹⁵ qünki sən həzir kəruwatqan bu barliq zeminni sanga wə nəslinggə mənggūluk berimən. □ ■

¹⁶ Səning nəslingni yərdiki topidək kəp kəlimən; xundakki, əgər birsi yərdiki topini sanap qikalisa, səning nəslingnimu sanap qikalixi mumkin bolidu. ■

¹⁷ Ornungdin tur, bu zeminni uzunluqi wə kəngliki boyiqə aylinip qikkən; qünki Mən uni sanga ata kəlimən, — dedi.

¹⁸ Xunga Abram qediririni yətkəp, Hebron xəhərigə yəkin Mamrədiki dubzarliqning yenəqa berip olturaqlaxti; u xu yərdə Pərwərdigarəqa atəp bir qurbəngah yasidi. ■

14

Abramning Lutni kutkuzuxi

¹ Xinarning padixahi Amrafəl, Əllasarning padixahi Ariok, Elamning padixahi Kedorlayomər wə Goyimning padixahi Tidalning künliridə xu wəxə boldiki,

² ular birlixip Sodomning padixahi Bera, Gomorrəning padixahi Birxa, Admahning padixahi Xinab, Zəboimning padixahi Xəm'əbər wə Bela (yəni Zoar)ning padixahiqə qarxi hujuməqa atlandi.

³ Bu *bəxining* həmmisi kelixip Siddim wadisioqa, yəni «Xor Dengizi» wadisioqa yiojildi. □

⁴ Ular on ikki yil Kedorlayomərgə bekindi boldi, on üçinqi yiloqa kəlgəndə, Kedorlayomərgə qarxi isyan kətürdi.

⁵ On tətinqi yili Kedorlayomər wə uningəqa ittipkdax boləqan padixahlar həmmisi yiojilip, Axtarot-Karnaim dēgən yərdə Rəfəyilərəqa, xundakla Həm dēgən yərdə Zuziyilərəqa, Xawəh-Kiriətəyimda Emiyilərəqa hujum kəlip ularni yəngdi. ■

⁶ andin ular Həriylərnin ularning Seir teqida məoqlup kəlip, qəlning yenidiki Əl-Paranoqiqə sürüp-toqay kildi.

■ **13:13** Yar. 18:20; Əz. 16:49. □ **13:15** «sən həzir kəruwatqan bu barliq zeminni sanga ...

berimən — u kəruwatqan zemin Lut talliwəloqan Iordan wadisini əz iqiğə alatti. Bu Hudaning birinqi kətim zeminni İbrahəimning nəsligilə əməs, bəlki yənə İbrahəiməqimu berimən, dəp wədə kəlixidi. Ləkin əməliyətə, İbrahəim emridə Pələstin zeminidin pəkət bir parqə yərlilkə setiwəloqan (23-bab); xunga Hudaning bu wədisi İbrahəimning tiriloqanda, zeminoqa mirashor bolidoqanliqini kərsətidioqan bir bexarət bolsa kərək. ■ **13:15** Yar. 12:7; 15:7,18; 17:8; 26:4; Qan. 34:4; Ros. 7:5.

■ **13:16** Yar. 15:5; 17:4; Qan. 10:22; Yər. 33:22; Rim. 4:17,18; İbr. 11:12. ■ **13:18** Yar. 14:13.

□ **14:3** «Xor dengizi» — «Əlük Dengiz» dəpmu atilidu. ■ **14:5** Yar. 15:20; Qan. 2:10,11.

7 Arkidinla, ular Ən-Mixpatka (yəni Qadəxkə) yenip kelip, Amaləkləarning pütkül yurtini bulang-talang kildi; Hazazon-Tamarda olturuxluk Amoriylarnimu hujum kilip məşlup kildi.

8 Xuning bilən Sodomning padixahı, Gomorranning padixahı, Admahning padixahı, Zəboimning padixahı və Belaning (yəni Zoarning) padixahı qikiş, Siddim wadisida ularoşa qarxi jəng kilixka səp tizdi;

9 muxu *bəxəylən* Elamning padixahı Kedorlayomər, Goyimning padixahı Tidal, Xinarning padixahı Amrafəl, Əllasarning padixahı Ariok katarliklar bilən soxuxti; yəni tət padixah bilən bəx padixah əzara soxuxti.

10 Siddim wadisidiki həmmila yərdə qərimay *orəkliri* bar idi. Sodom və Gomorranning padixahliri qeqip, orəklərgə quxup kətti. Əmma qaloqlar bolsa taşka qeqip kətti.

11 *Əjalib kəlqən tət padixah bolsa* Sodom bilən Gomorranning həmmə mal-mülkini və barlik ozuk-tülükini elip kətti.

12 Ular yənə Abramning jiyeni Lutnimu malliri bilən qoxup elip kətti; çünki u Sodomda olturaqlaxkanidi.

13 Həlbuki, qutulup qaloqlan birsi berip bu ixlarni ibranıy Abramşa eytti. Xu qaoşda u Amoriy Mamrəning dubzarlikining yenida turatti. Mamrə bolsa Əxkol və Anərning akisi idi; bu üqəylən Abram bilən ittapaqdax idi. □ ■

14 Abram qerindixining əsir bolup qaloqlanlikini anglap, öz öyidə tuşuloqlan, alahidə tərbiyiləngən üq yüz on səkkiz adəmnı baxlap qikiş, tət *padixahni* qoşlap danociqə bardı. □

15 Keqisi u adəmlirini guruppilaroşa bəlüp, ular bilən birliktə hujum kilip ularni məşlup kilip, ularni Dəməxkning ximal tərpidiki Həbah degən jayociqə qoşlap berip,

16 pütkül *olja aloqlan* mal-mülükni qayturuwaldi; öz qerindixi Lutni, uning mal-mülki və hotun-qizlirini, xundakla *barlik qaloqlan* adəmlərni yandurup kəldi.

Məlkizədəkning Abramşa bəht tilixi

17 Abram Kedorlayomər və uning bilən ittapaqdax padixahlarni məşlup kilip, kaytip kəlgəndə, Sodomning padixahı Xawəh wadisi (yəni Han wadisi)şa uning aldişə qikti.

18 Salemning padixahı Məlkizədəkmu nan bilən xarab elip aldişə qikti. U zat bolsa, Həmmidin Aliy Təngrining kaşini idi; □ ■

19 u *Abramni* bəht-bərikətləp: — «Abram asman bilən zeminning Igisi bolqlan Həmmidin Aliy Təngri tərpidin bərikətlənsun!» □

20 Xundakla duxmənlirinqni öz qolunşə tapxuroqlan Həmmidin Aliy Təngrişə Həmdusana oqluşay!» — dedi.

□ **14:13 «ibraniy»** — bu yərdə «ibraniy» degən səz birinçi ketim tiləşə elinqlan. «ibraniy» degən səz təwəndikidək ikki hil mənidə boluxi mumkin: — (1) İbrahım Eber degən kixining əwladi (21:10); (2) «ətücü». «İbraniy» degənnin bəlkim «abar» («ətmək») degən peil bilən munasiwiti boluxi mumkin. İbrahım Qanaan zeminda turuwatqlanlaroşa nisbətən «dəryadin ətkən kixi» — demək, u «uluş dərya» (Əfrat dəryasi)din etüp kəlqən kixi idi. **«bu üqəylən Abram bilən ittapaqdax idi»** — səl toşrirək təjimiş kilsək «Abram bu üqəylən bilən ittapaqdax idi».

■ **14:13 Yar. 13:18.** □ **14:14 «Abram ... tət padixahni qoşlap danociqə bardı»** — təhminən 150-200 kilometroşiqə qoşliqlan. □ **14:18 «Məlkizədək»** — bu zat toşruluk «Zəbur» 110-küydiki izahatlarıni, xundakla «İbraniylarşa»diki 5-7-bablarni və xularning izahatlarıni, «qoxumqə səz»inimu kəring.

■ **14:18 İbr. 7:1, 2, 3.** □ **14:19 «Asman bilən zeminning Igisi»** — yaki «asman bilən zeminning Yarataquşisi».

Abram bolsa oʻniniyomat aloqan narsilarning ondin birini uningoga berdi.

²¹ Andin Sodomning padixahi Abramoga: — Adamlarni manga bergogyla, oʻniniyomatlarni ezlirigə alqayla, — dedi.

²² Lekin Abram Sodomning padixahigoga jawab berip: — Men bolsam asman bilən zeminning Igisi bolqan Həmmidin Aliy Təngri Pərwərdigaroga kol kəturip kəşəm qilqanmənki,

²³ mən səndin hətta bir tal yip nə bir tal boqkuqinimu nə sening baxka həkandək nərsəngni almaymən; bolmisa, sən keyin: «mən Abramni bay qilip koydom» deyixing mumkin.

²⁴ Xunga yigitlirimning yegən-iqkini, xundakla manga həmrah bolqanlar, yəni Anər, Əxkol wə Mamrəlargə tegixlik ülüxtin baxka, mən *oʻniniyomattin* heqnersə almaymən; xular ezlirigə tegixlik ülüxini alsun, — dedi. □

15

Hudaning Abramoga kərunüp, uning bilən əhdə tüzüxi

¹ Bu ixlardan keyin Pərwərdigarning səz-kalami Abramoga alamət kərunüxtə kelip: «Əy Abram, kərkmiqin; Mən Əzüm kəlkining wə zor inʼamingdurmən» — dedi. □ ■

² Lekin Abram: — Əy Rəb Pərwərdigar, manga nemə berisən? Mana, mən balisiz tursam, əy-bisatlimogoga warislik qilqoqci muxu Dəməxklik Əliezərla bardur, — dedi.

³ Abram yənə: Mana, Sən manga heq nəsil bərmiding, mana oyümdə turuwatqanlardin biri manga waris bolidu, dedi.

⁴ Xu haman Pərwərdigarning səz-kalami uningoga kelip: «Bu kixi sanga waris bolmaydu, bəlki əz puxtungdin bolidiqan kixi sanga waris bolidu», — dedi.

⁵ Xuning bilən Pərwərdigar uni taxkirioga elip qikip: — Əmdi asmanoga qarap yultuzlarni sana — Kəni, ularni saniyalamsənkin?! — dedi. Andin uningoga: — Sening nəslingəmu xundək bolidu, — dedi. ■

⁶ Abram Pərwərdigaroga ixəndi; Pərwərdigar uningdiki bu *ixənqni* uning həkkaniylik dəp həsabliidi. ■

⁷ Yənə uningoga: Mən bu zeminoqə igə kilixka seni Kaldiyədiki Ur xəhiridin elip qikqan Pərwərdigardurmən, — dedi. ■

⁸ Lekin Abram: — I Rəb Pərwərdigar, mən uningoga jəzmən igə bolidiqinimni qandək bilimən? — dəp soridi.

⁹ *Pərwərdigar* uningoga: — Mən üqün üq yaxlik bir inək, üq yaxlik bir qixi eqkə, üq yaxlik bir qoqkar bilən bir kəptər wə bir bajka elip kəlgin, — dedi.

□ **14:24 «yigitlər»** — Ibrahimning əz hizmətkarlarini kərsitidu. Ibrahimning həmrahliiri Anər, Əxkol wə Mamrə bəlkim Pərwərdigaroga etiqad qilqoqular bolmioqarqə, Ibrahim əzigə koyqan kattik tələpni (heq oʻniniyomat almaymən degəndək) ularning üstigə koymaydu. □ **15:1 «Mən Əzüm kəlkining wə zor inʼamingdurmən»** — baxka birhil tərjimisi: «Mən sanga zor inʼam bergüqidurmən». ■ **15:1** Zəb. 16:5; 18:2; 19:11 ■ **15:5** Mis. 32:13; Kan. 10:22; Rim. 4:18; Ibr. 11:12. ■ **15:6** Rim. 4:3,9,18,22; Gal. 3:6; Yəq. 2:23. ■ **15:7** Zəb. 105:9-13

¹⁰ Xunga u bularning hëmmisini elip, ularning hërbirsini yerimdin ikki parqə kilip, yerimini yənə bir yerimioğa udulmu'udul kilip qoyup qoydi; əmma kuxlarni parqilimidi. □

¹¹ Kaqə-kuzoqunlar taplarning üstigə qüxkəndə, Abram ularni ürkütüp həydiwətti.

¹² Lekin kün patay degəndə, Abramni eojir bir uyqu basti wə mana, uning üstigə dəhəxtlik bir wəhimə, tom qarangoquluk qüxti.

¹³ Andin Pərwərdigar Abramğa: — Jəzmən bilixing kerəkki, sening nəsling əzlrining bolmioğan bir zemında musapir bolup, xu yərdiki həlkning kullukida bolidu wə xundakla, bu həlk ularğa tət yüz yiloiqə jəbir-zulum salidu. ■

¹⁴ Lekin Mən ularni kullukğa saloquci xu taipining üstidin həküm qikirimən. Keyin ular nuroqun bayliqlarni elip xu yərdin qikidu. ■

¹⁵ Əmma sən bolsang, aman-hatirjəmlik iqidə ata-bowiliringoğa qoxulisən; uzun əmür kərpə andin dəpnə kilinisən. □ ■

¹⁶ Lekin xu yərdə tət əwlad etüp, *nəsling* bu yərgə yenip kelidu; qünki Amoriylarning kəbihlikining zihni tehi toxmidi, dedi. □ ■

¹⁷ Xundak boldiki, kün pətip qarangoğu boləndə, mana, gəxləring ot-turisdin etüp ketiwatqan, is-tütək qikip turoğan bir otdan bilən yalkunluk bir məx'al kərüdi. □

¹⁸⁻¹⁹ Dəl xu küni Pərwərdigar Abram bilən əhdə tüzüp uningğa: — «Mən sening nəslingə bu zeminni Misirning ekiniyin tartip Uluq dərya, yəni Əfrat dəryasioiqə berimən; yəni Keniylər, Kənzziylər, Kadmoniylər, ■

²⁰ Hittiylər, Pərizziylər, Rəfayiylər,

²¹ Amoriylər, Kənaaniylər, Girgaxiylər wə Yəbusiylarning yurtini ularningki kəlimən» dedi.

16

Ismailning tuoqluxi

□ **15:10 «qüxənmə»** — kona zamanlarda ikki tərəp bir-biri bilən əhdə tüzməkci bolsa, awwal kala yaki koyni soyup, ikki parqə kilip parqilaytti; andin ikki tərəp soyup ikki parqə kıləğan malning otturisdin təng etüp bir-birigə kəsəm kilatti. Bu ixning mənsi, «kaysimiz əhdini buzsak, Huda uni bu soyoğan malğa ohxax kilsun!» deməlik boluxi mumkin. Xunga ibraniy tilida «əhdə tüzüx» adətə «əhdə kesix» deyilidu. «Yər.» 34:8, 18-20-ayətlərnə kərüng. ■ **15:13** Mis. 12:40; Ros. 7:6; Gal. 3:17. ■ **15:14** Mis. 3:22; 11:2; 12:35,36. □ **15:15 «ata-bowiliringoğa qoxulisən»** — bu səz eytələn obyektğa qarap mənsini bekitix mumkin. Anglişuqi etikadlik kixi bolsa əlgəndin keyin uning rohi həkkanıylarning rohlirining kəxiəğa ketidu; etikadsiz bolsa, ularning rohi etikadsizlar bilən billə bolidu («Luğa» 16:13-19 wə «qoxumqə səz»nimu kərüng). ■ **15:15** Yar. 25:7, 8. □ **15:16 «Amoriylarning kəbihliki»** — Amoriylar Kənaan zemində turuwatqan kəbilələr iqdə «yətəkci kəbilə» həsəblinatti. «Amoriylarning kəbihlikining zihni tehi toxmioqanidi» — demək, Huda ularğa towa kılıx pürsiti bərsimu, ular towa kılmay, yənəla gunahğa pətip, Huda bekitkən qəkkə yətkəndə, İbrahimning əwladliri boləğan İsrailar arkililik ularni jazalaydu; İsrailar ularni zemindin həydiəp yoqitidu. Bu ixlar «Qəl-Bayawandiki Səpər», «Kənan Xərhi» wə «Yəxua»da təpsiliy təswirlinidu. «Misirdin qikix»tiki «qoxumqə səz»imiznimu kərüng. ■ **15:16** Mis. 12:40. □ **15:17 «qüxənmə»** — bu nərsiləring əhmiyiti, xundakla Huda İbrahim bilən baoləğan xu əhdə toqrisida «qoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **15:18-19** Yar. 12:7; 13:15; 24:7; 26:4; Mis. 32:13; Qan. 1:8; 34:4.

1 Ɛmma Abramning ayali Saray uningƆa heƆ bala tuƆup bƆrmidi; lekin uning HƆjƆr isimlik misirlik bir dediki bar idi;□

2 Saray AbramƆa: — Mana, PƆrwƆrdigar meni tuƆuxtin tosti. Ɛmdi sƆn mening dedikimning kƆxiƆa kirgin; bƆlkim u arƆilik ana bolup tiklinixim mumkin, — dedi. Abram bolsa Sarayning sƆzini kƆbul kƆrdi.□

3 Xuning bilƆn Abramning ayali Saray dediki misirlik HƆjƆrni Ɔz eri AbramƆa tokallikka apirip bƆrdi (u waƆtitta Abram Kanaan zeminida on yil olturoƆanidi).

4 Abram HƆjƆrning kƆxiƆa kirdi wƆ u Ɔamilidar boldi. Ɛmma u Ɔzining Ɔamilidar bolƆjini bilginidƆ, u ayal hojayinini kƆzgƆ ilmas bolup qaldi.

5 Saray AbramƆa keyidap: — Manga qƆxkƆn bu horluk sening bexingƆa qƆxsun! MƆn Ɔz dedikimni kuƆikingƆa selip bƆrdim; Ɔmdi u Ɔzining Ɔamilidar bolƆjini kƆrgƆndƆ mƆn uning nƆziridƆ kƆzgƆ ilinmidim. HƆyr, PƆrwƆrdigar sƆn bilƆn mening otturimizda hƆkƆm qƆkarsun! — dedi.

6 Abram SarayƆa: — Mana, dediking Ɔz kolungdidur; sanga nemƆ layik kƆrƆnsƆ uningƆa xuni kƆloƆin, — dedi. Buning bilƆn Saray uningƆa kattiklik kƆlixƆa baxlidi; buning bilƆn u uning aldidin keƆqip kƆtti.

7 Ɛmma PƆrwƆrdigarning PƆrixƆisi uni qƆldiki bir bulakning yenida, yƆni Xur yoliniƆ boyidiki bulakning yenedin tepip, uningƆa:□

8 Ɔy Sarayning dediki HƆjƆr, nƆdin kƆlding, nƆgƆ barisƆn? — dƆp soridi. U jawab berip: — MƆn hojayinim Sarayning aldidin keƆqip qƆktim, — dedi.

9 PƆrwƆrdigarning PƆrixƆisi uningƆa: — Ayal hojayingningning kƆxiƆa kƆytip berip, uning qol astida bol, — dedi.

10 PƆrwƆrdigarning PƆrixƆisi uningƆa yƆnƆ: — Sening nƆslingni xundak awutimƆnki, kƆplƆkidin uni sanap bolƆjili bolmaydu, — dedi.

11 Andin PƆrwƆrdigarning PƆrixƆisi uningƆa: Mana, sƆn ƆamilidarsƆn; sƆn bir oƆul tuƆup, uningƆa Ismail dƆp at koƆoƆin; qƆnki PƆrwƆrdigar sening jƆbir-japayingni anglidi.□

12 U yawa ƆxƆk kƆbi bir adƆm bolidu; uning kƆli hƆr adƆmgƆ karxi uzitilidu, xuningdƆk hƆr adƆmning kƆli uningƆa karxi uzitilidu; u kƆrindaxlirining udulida ayrim turidu, dedi.□ ■

13 HƆjƆr Ɔz-Ɔziga: «MƆn muxu yƆrdƆ meni KƆrgƆqini arƆisidin kƆrdƆm» dƆp, Ɔziga sƆz kƆloƆan PƆrwƆrdigarni: «SƆn meni kƆrgƆqi TƆngridursƆn» dƆp atidi.□

14 Xuning bilƆn u kuduk: «BƆƆr-lahay-roy» dƆp ataldi. U KƆdƆx bilƆn BƆrƆd xƆhirining arilikididir.□ ■

15 HƆjƆr AbramƆa bir oƆul tuƆup bƆrdi. Abram HƆjƆr uningƆa tuƆup bƆrgƆn oƆliƆa Ismail dƆp at koƆydi.■

□ **16:1 «HƆjƆr»** — bu isim ibranij tilida «Hagar» dƆp elinidu. BiraƆ bƆzi oƆurmƆnlƆr Ismailning apisini «HƆjƆr» dƆp ataxƆa adƆtlƆngƆn. □ **16:2 «bƆlkim u arƆilik ana bolup tiklinixim mumkin»** — ibranij tilida «bƆlkim u arƆilik kurulumum mumkin». Ɔyni waƆtittiki Ɔrp-adƆtlƆr boyiqƆ, ayal hojayingning dediki ayal hojayingning erigƆ bala tuƆup bƆrsƆ, balini ayal hojayingning balisi ƆesablxƆa bolatti. □

□ **16:7 «PƆrwƆrdigarning PƆrixƆisi»** — «TƆbirlƆr»ni kƆrƆng. «PƆrwƆrdigarning PƆrixƆisi» TƆwrat dƆwriddƆ intayin alahiddƆ bir xƆhs idi. BƆzi ixlarda U Hudaning ornida kƆrƆnƆtti (mƆsilƆn, yƆnƆ 7-14-ayƆt, 18-babni kƆrƆng). □ **16:11 «Ismail»** — ibranij tilida «Ixmail». MƆnisi «Huda anglidi». □ **16:12 «U kƆrindaxlirining udulida ayrim turidu »** — yaki «xƆrk tƆripiddƆ turidu». MƆyli kƆysi tƆrjimisi toƆra bolsun, bexarƆtning asasij mƆnisi xuki, Ismail (wƆ uning Ɔwladliri) baxƆilar bilƆn, hƆtta Ɔz uruƆ-tuƆƆanliri bilƆn arilaxmay ayrim turidu yaki ularƆa ƆƆmƆnlikte yaxaydu. ■ **16:12 Yar. 25:18.** □ **16:13 «meni KƆrgƆqini arƆisidin kƆrdƆm»** — yaki pƆƆƆt «meni KƆrgƆqini kƆrdƆm». YƆnƆ baxƆa birhil tƆrjimisi: «Meni kƆrgƆqini kƆrƆpmu, yƆnƆ tirik kƆldim!».

□ **16:14 «BƆƆr-lahay-roy»** — mƆnisi «meni KƆrgƆqining kuduki». ■ **16:14 Yar. 24:62; 25:11.** ■ **16:15 Gal. 4:22.**

¹⁶ Həjər Abram oja Ismailni tuqur bərgəndə Abram səksən altə yaxta idi.

17

Hudaning Öz əhdisini bekitixi; əhdə bəlgisi — hətnə

¹ Abram toqsan tokkuz yaxka kirgəndə, Pərwərdigar Abram oja kərünup uning oja: — Mən Qadir Təngridurmən. Sən Mening aldimda mengip, kamil bolətin. □ ■

² Mən Özüm bilən sening arangda əhdəmni bekitip, seni intayin zor kəpəytimən, — dedi. ■

³ Abram özini taxlap yüzini yərgə yekip yatti; Huda uning bilən yənə səzlixip mundak dedi: —

⁴ Özümgə kəlsəm, mana, Mening əhdəm sən bilən tüzülgəndur: — Sən nuroqun əl-millətlərninğ atisi bolisən. □ ■

⁵ Xuning üçün sening isming buningdin keyin Abram atalmaydu, bəlkə isming İbrahim bolidu; qünki Mən seni nuroqun əl-millətlərninğ atisi kildim. □

⁶ Mən seni intayin zor kəpəytimən; xuning bilən səndin kəp əl-qowmlarni pəyda kəlimən, puxtungdin padixahlar qıkidu. ■

⁷ Mən sən wə səndin keyinki nəslinğning Hudasi bolux üçün Özüm sən wə səndin keyinki nəslinğning arisida əbədiy əhdə süpitidə bu əhdəmni tikləymən; ■

⁸ Mən sanga wə səndin keyinki nəslinğgə sən həzir musapir bolup turəjan bu zeminni, yəni pütkül Qanaan zeminiəni əbədiy bir mülük süpitidə ata kəlimən; wə Mən ularning Hudasi bolimən, — dedi. ■

⁹ Andin Huda İbrahim oja yənə: — Sən özünğ Mening əhdəmni tutqin, özünğ wə səndin keyinki nəslinğmu əwladtin-əwladkə buni tutuxi kərək.

¹⁰ Mən sən bilən wə səndin keyinki nəslinğ bilən tüzgən, silərninğ tutuxunğlar kərək boləjan əhdəm xuki, aranglardiki hər bir ərkək hətnə kəlinsun. □

¹¹ Xuning bilən silər hətnilikinğlarni kesiwetixinğlar kərək; bu Mən bilən silərninğ aranglardiki əhdinğning bəlgisi bolidu. ■

¹² Barlık əwladlirinğlar, nəsilədin-nəsilgə aranglarda, məyli öydə tuşuləjanlar bolsun, yaki əwladinğlardin bolmay yatladin puləja setiwəlinəjanlar bolsun, həmmə ərkək səkkiz künlük boləjanda hətnə kəlinsun. ■

¹³ Öyünğdə tuşuləjanlar bilən pulunğ oja setiwəlinəjanlarning həmmisi hətnə kəlinixi kərək. Xundak kələjanda, Mening əhdəm tənlininğlarda ornəp, əbədiy bir əhdə bolidu.

□ **17:1 «Qadir Təngri»** — ibraniy tilida «Əl-Xadday». «Xadday» degən sөz bəlkim «mürə» degən mənədikə sөzdin qıqkan — xuning bilən «xadday» «mən yөлəngən mürə» degəndək yekimlik mənini bildürirdi. **«Mening aldimda mengip»** — Huda oja etiqad kələjuqıləroja Hudaning təyyarlıəjan bir yoli bar, ular uningda mengixi kərək. Demək, etiqadqılə «Huda meni kərüp turidu, wəjdanim boyiqə mengixim kərək» degən uqumda yaxaydu. ■ **17:1** Yar. 5:22. ■ **17:2** Yar. 12:2; 13:16; 15:5, 18; Mis. 2:24; 6:4; Law. 26:42. □ **17:4 «mana, Mening əhdəm sən bilən tüzülgəndur: —»** — yaki «mana, Mən sən bilən tüzgən əhdəm xudur: -». ■ **17:4** Rim. 4:17.

□ **17:5 «İbrahim»** — ibraniy tilida «Awrahəm». Buning mənisi «nuroqun əwladlirinğning atisi» yaki «kəpligən həlkərninğ atisi». ■ **17:6** Mat. 1:6. ■ **17:7** Yar. 13:15. ■ **17:8** Yar. 15:18; Qan. 1:8. □ **17:10 «Mən sən bilən...»** — ibraniy tilida «Mən silər bilən...». Bu «silər» İbrahim wə barlık öyidikə adəmlərnəni kərsitixi kərək. ■ **17:11** Ros. 7:8; Rim. 4:11. ■ **17:12** Law. 12:3; Luqa 2:21.

14 Lekin həttiliki turup, tehi hətne kılınmıoğan hər bir ərəkək Mening əhdəmni buzoğan hesablinip, üzüp taxlinidu, — dedi.

15 Huda İbrahımıoğa yənə söz kılıp: — Ayaling Sarayni əmdi Saray dəp atımioğın, bəlki ismi Sarah bolsun. □

16 Mən uningöğa bəht-bərikət berip, uningdinmu sanga bir oşul berimən. Mən dərwəqə uni bərikətləymən; xuning bilən u əl-millətlərnin anisi bolidu; həklərnin padixahlirimu uningdin çikidu, — dedi. □

17 İbrahım yənə özini yərgə etip düm yetip külüp kətti wə kənglidə: «Yüz yaxka kirgən adəmmu balilik bolalarmu? Toksan yaxka kirgən Sarahmu bala tuoğarmu?!», — dedi. □

18 İbrahım Hudaöğa: — Ah, İsmail aldingda yaxisa idi! dedi. □

19 Huda uningöğa: — Yaq, ayaling Sarah jəzmən sanga bir oşul tuoşup beridu. Sən uningöğa «İshak» dəp at koyoğın. Mən uning bilən öz əhdəmni tüzimən; bu uningdin keyin kelidioğan nəsli bilən başlıoğan əbədiy bir əhdə süpitidə bolidu. □ ■

20 İsmailöğa kəlsək, uning toşrisidiki duayingni anglidim. Mana, Mən uni bərikətləp, nəsli kəpəytip, intayin zor awutimən. Uning puxtidin on ikki əmir çikidu; Mən uni uluş bir hək kılımən. □ ■

21 Biraş əhdəmni bolsa Mən kelər yili dəl muxu wəqıtta Sarah sanga tuoşup beridioğan oşul — İshak bilən tüzimən, — dedi. ■

22 Huda İbrahım bilən sözlixip bolup, uning yenidin yukiriöğa çikip kətti.

23 Xuning bilən xu künila İbrahım öz oşli İsmailni, öz eyidə tuoşulöğanlar wə pulöğa setiwəlöğanlarning həmmisini, yəni uning eyidiki barlık ərəkərləni elip, Huda uningöğa eytkəndək ularning həttilikini kesip hətne kildi.

24 İbrahımning həttiliki kesilip, hətne kılinoğanda, toşsan tokkuz yaxka kirgənidi.

25 Uning oşli İsmailning həttiliki kesilip, hətne kılinoğanda, on üç yaxta idi.

26-27 İbrahım bilən uning oşli İsmail dəl xu künning özidə hətne kılindi wə xundakla uning eyidiki həmmə ər kixilər, məyli eyidə tuoşulöğan bolsun yaki yattin pulöğa setiwəlöğanlar bolsun, həmmisi uning bilən billə hətne kılindi.

18

Ərxin qıxkən üç mehman

□ **17:15 «Saray»** — mənsi «mening məlikəm». Lekin «Sarah» bolsa pəkət «məlikə» degən mənidə. Buning əhmiyiti bəlkim xuki, xu qəşdin baxlap Sarah pəkət İbrahım özigila «məlikə» bolupla kalmay, bəlki Huda aldidimu etiğadi tüşpəylidin «məlikə» dəp hesablinidu («İbr.» 11:11ni kərug). □ **17:16 «... u əl-millətlərnin anisi bolidu»** — Sarahdin bolöğan u əl-millətlər «Yəhuda», «İsrail» (on kəbila) wə «Edom» bolidu. On kəbila sürgün bolöğandin keyin ulardin hazırki birnəqqə millət xəkilləngən boluxi mumkin. □ **17:17 «İbrahım ... külüp kətti»** — İbrahım yənə özini yərgə etip düm yetip külüp kətti İbrahımning külgənliki bəlkim yerim ixənq, yerim ixənqsizliktin, yerim gumandin, yerim huxallıktin bolsa kerək. Lekin «Rim.» 4:17-21də deyilənlər boyiqə, İbrahım tezla toluş ixənqə kəldi. Uning bolöşisi oşli «İshak»ning isminin mənsi «külkə»dur. □ **17:18 «İsmail Sening aldingda yaxisa idi!»** — Mənsi, bəlkim, «İsmail sən Hudaning bəht-bərikitigə erixsun!» degəndəktur. Heli roxənki, İbrahım muxu wəqıtkiçə İsmailni Huda wədə kılöğan oşlum, dəp ümid kılıp kəlgənidi. □ **17:19 «İshak»** — mənsi «külkə». ■ **17:19 Yar. 18:10; 21:2.** □ **17:20 «uluş bir hək»** — bu ərəblərdur. ■ **17:20 Yar. 16:10; 25:12,16.** ■ **17:21 Yar. 21:2.**

1 Pərvərdigar Mamrədiki dubzarlikning yenida Ibrahimoğa kəründi; bu kün əng issioğan waqit bolup, u öz qədiring ixikidə olturatti.

2 U bəxini kətürüp nəzər seliwidi, mana uning udulida üq kixi ərə turatti. Ularni kərüp u qədiring ixikidin kəpup, ularning aldioğa yügürüp berip, yərgə təgküdək təzim kəlip: ■

3 — i Rəbbim, əgər pəkir nəzərliridə iltipət tapқан bolsam, ətünimənki, kullirining yenidin ətüp kətmigəyla; □

4 azoğina su kəltürülsun, silər putliringlarni yuyup dərəhning tegidə aram eliwelinglar.

5 Silər öz kəlunglarning yenidin ətəkənəkəsilər, mən bir qixləm nan elip qixay, silər hardukunglarni qixirip, andin ətüp kətkəysilər, dedi. Ular jawab berip: — Eytқiningdək kəloğın, dewidi,

6 Ibrahım qədiringə Sarahning kəxioğa yügürüp kirip, uningə: — Üq das esil undin tez hemir yuqurup tokaq ətkin, — dedi. □

7 Andin Ibrahım kala padisioğa yügürüp berip, yumran obdan bir mozayni tallap, qakirioğa tapxurdi; u buni tezla təyyar kildi.

8-9 Andin Ibrahım serik may, süt wə təyyarlatқан mozayni elip kelip, ularning aldioğa tutup, əsi dərəhning tegidə ularning aldida ərə turdi; ular ulardin yedi. Ular uningdin: ayaling Sarah nədə, dəp soriwidi, u jawab berip: — Mana, qədirda, dedi.

10 Birsı: — Mən kelər yili muxu waqıtta kəxingoğa jəzmən kaytip kelimən, wə mana u waqıtta ayaling Sarahning bir oşli bolidu, — dedi. Sarah bolsa uning kəynidiki qədiring ixikidə turup, bularni anglawatatti. □ ■

11 Ibrahım bilən Sarah ikkisi yaxinip, kərip kəloğanidi; Sarahta ayal kixilərdə bolidioğan adət kərux tohtap kəloğanidi. ■

12 Xunga Sarah öz iqidə külüp: — Mən xunqə kərip kətkən tursam, rasttinla ləzzət kərələrmənmu? Erimmu kərip kətkən tursa? — dəp hiyal kildi. ■

13 Pərvərdigar Ibrahimoğa: — Sarahning: «Mən kərip kətkən tursam, rasttinla bala tuoğarmənmu?» dəp külgini nemisi?

14 Pərvərdigarəğa mumkin bolmaydioğan tilsimat ix barmu? Bekitkən waqıtta, yəni kelər yili dəl bu qəşda kaytip kelimən wə u waqıtta Sarahning bir oşli bolidu, — dedi. ■

15 Əmma Sarah kərkəp ketip: — Külmidim, dəp inkar kildi. Lekin U: — Yak, sən küldüng, — dedi.

Ibrahımning Hudadin jiyəni Lut üqün ətünuxi

16 Andin bu zatlar u yərdin kəpup, Sodom tərəpkə nəzirini aqdurdi. Ibrahımmu ularni uzitip, ular bilən billə mangdi.

17 Pərvərdigar: — Mən kəlidioğan iximni Ibrahımdin yoxursam bolamdu? ■

18 Qünki Ibrahımdin uluq wə küqlük bir əl qixidu wə xuningdək yər yuzidiki barlik əl-millətlər u arkilik bəht-bərikətkə muyəssər bolidioğan tursa? ■

19 Qünki Mən uni bilip tallioğamən; u qəqum öz balilirini wə uning ətidikilərnə ətigə əgəxtürüp, ularəğa Pərvərdigarning yolini tutup,

■ **18:2** Ibr. 13:2. □ **18:3 «Rəbbim»** — ibranıy tilida «Adonay». Bu söziğə qarışanda Ibrahım bu mehmanın Pərvərdigar ikənlikini bilip yətkənidi. □ **18:6 «Üq das»** — ibranıy tilida «üq seah». Üq seah bəlkim 22 litr un boluxi mumkin idi. □ **18:10 «Birsı»** — ibranıy tilida «u».

■ **18:10** Yar. 17:19,21; 21:2. ■ **18:11** Yar. 17:17; Rim. 4:19; Ibr. 11:11. ■ **18:12** Həq. 19:26; 1Pet. 3:6. ■ **18:14** Mat. 19:26; Luğa 1:37. ■ **18:17** Am. 3:7. ■ **18:18** Yar. 12:3; 22:18; 26:4; Ros. 3:25; Gal. 3:8.

həkkaniylikni və adalətni yürgüzüxnəni ögətidu. Buning bilən Mənki Pərwərdigar İbrahım toqruluk kılğan wədəmni əməlgə axurimən, — dedi.[□]

²⁰ Andin Pərwərdigar mundaq dedi: — «Sodom və Gomorra toqruluk kətürülgən dad-pəryad nahayiti küqlük, ularning gunahı intayin eçir boləjini üqün,[□]

²¹ Mən hazirla qüximən, kilmixliri rasttinla xu dad-pəryadlardin Manga məlum boləjandək xunqə rəzilmu, bilip baqay; unqə rəzil bolmioqandimu, Mən uni bilixim kerək».

²² Xuning bilən bu kixilər u yərdin kəzəjilip, Sodom tərəpkə yol aldi. Ləkin İbrahım yənıla Pərwərdigarning aldida erə turatti.[□]

²³ İbrahım yəkin berip: — Sən rasttinla həkkaniylarni rəzillər bilən qoxup həlak kılamsən?

²⁴ Xəhərdə əllik həkkaniy kixi bar boluxi mumkin; Sən rasttinla xu jayni həlak kılamsən, əllik həkkaniy kixi üqün u jayni kəqürüm kilmamsən?

²⁵ Yaq, yaq. Bu ix Səndin neri boləqay! Həkkaniylarni rəzillərgə qoxup əltürüp, həkkaniylarə qəzillərgə ohxax muamilə kılıx Səndin neri boləqay! Pütkül jəhəning sorəqisi adalət yürgüzməndu? — dedi.[■]

²⁶ Pərwərdigar jawab berip: — Əgər Mən Sodom xəhəridə əllik həkkaniyni tapsam, ular üqün pütkül jayni ayap qalimən, — dedi.

²⁷ Andin İbrahım jawab berip: — Mana mən pəkət topa bilən küldin ibarət bolsammu, mən İgəm bilən səzləxkili yənə pətinalidim.

²⁸ Mubada xu əllik həkkaniydin bəx kixi kəm bolsa, Sən bu bəx kixining kəm boləjini üqün pütkül xəhərnəni yəqitamsən? — dedi.

U: — Əgər Mən xu yərdə kırık bəxni tapsammu, uni yəqatmaymən, dedi.

²⁹ İbrahım Uningə səzini dawam kılıp: — Xu yərdə kırık kixila tepilixi mumkin, dewidi, *Pərwərdigar*: — Bu kırıki üqün uni yəqatmaymən, — dedi.

³⁰ U yənə səz kılıp: I İgəm, hapa bolmioqaysən, mən yənə səz kıləy. Xu yərdə ottuzi tepilixi mumkin? — dedi.

U: — Əgər Mən u yərdə ottuzni tapsammu, yəqatmaymən, — dedi.

³¹ U yənə səz kılıp: — Mana əmdi mən İgəm bilən səzləxkili jür'ət kıldim; xu yərdə yigirmisi tepilixi mumkin, — dedi.

Pərwərdigar səz kılıp: bu yigirmisi üqün u yərnəni yəqatmaymən, — dedi.

³² U səzləp: — I İgəm, hapa bolmioqay, mən pəkət muxu bir qətimla səz kıləy! Xu yərdə oni tepilixi mumkin, dewidi, u jawab berip: — Mən oni üqün uni yəqatmaymən, — dedi.

³³ Pərwərdigar İbrahım bilən səzlixip boləjandin keyin kətti; İbrahımmu əz jayıqə qaytıp kətti.

19

Sodom xəhəridikilərnəning rəzilliki

[□] **18:19** «Qünki Mən uni bilip tallioqanmən; u qokum öz balilirini və uning öyidkilərnəni əzizə əgəxtürüp...» — baxkə birhil təjərimisi: «Qünki Mən... u öz baliliriqə əgətsun dəp uni bilip talliwaldim». Ləkin bundaq təjərimə ayatning ikkinqi kismioqə anqə mas kəlməydu. [□] **18:20** «Sodom bilən Gomorra toqruluk kətürülgən dad-pəryad» — bu pəryad xübhəsisziki, Sodom bilən Gomorra təripidin horlanəjan və zulum yəgənlərdin kətürülgən bolsa kerək («Əz.» 16:49ni kərüng). [□] **18:22** «bu kixilər» — keyinki bayanlar boyiqə, Pərwərdigar İbrahım bilən qaldı; qaləjan ikki zat Sodomə qə mangidu və xu yərdə (19-bab) Lutni qutkuzuwəlidu. Xu ikki zat pərixtilər idi (19:1). [■] **18:25** Rim. 3:6.

1 Ikki pərixta kəqtə Sodomğa yetip kəldi; xu qaşda Lut Sodomning dərwasısında olturatti. Lut ularni kərupla ornidin turup, aldiğa qikiş yūzi yərgə təgküdək təzim kilip: □

2 — Mana, əy hojilirim, kəminilirining əyigə qūxūp putliringlarni yuyup kənuş qəloşaysilə; andin ətə səhər kərup yoloğa qışsanglarmu bolidu, dewidi, bular jawabən: — Yaş, biz xəhər məydanida kəqləymiz, — dedi. ■

3 Əmma u ularni qing tutuwidi, ahir ular uning bilən berip əyigə kirdi. U ularğa dastihan selip, pətir tokaqlarni pixurup bərdi, ular şizalandi. ■

4 Ular tehi yatmıšanidi, xəhərdikilə, yəni Sodomning ərkəkliri, yax, kəri həmmisi hərqaysi məhəllilərdin kelip əyni qorxiwaldi;

5 ular Lutni qakirip uningğa: — Būgün kəqtə seningkiğə kirgən adəmlər kəni? Ular ni bizgə qikiş bər, biz ular bilən yeqinqilik kilimiz, — dedi.

6 Lut dərwasining aldiğa, ularning kəxiğa qikiş, ixikni yepiwetip,

7 ularğa: — Əy buradərlirim, mundak rəzillikni kilmanglar!

8 Mana, tehi heq ər bilən billə bolmıšan ikki kizim bər; ularni silərgə qikiş berəy. Ular bilən halioşinglarni qilinglar. Əmma bu adəmlər əgzəmning sayisi astiğa kirgənikən, silər ularni heqnemə kilmanglar! — dedi.

9 Ləkin ular jawab berip: «Nəri tur!» deginiğə, yənə: — Bu yərdə turuxğa kəlgən bu musapir həkim bolmaqimikən? Əmdi sanga ularğa kiləandinmu bəttər yamanlik kilimiz! — dəp Lutni kıştap, ixikni qeqixğa basturup kəldi. ■

10 Əmma u ikki kixi kəllirini uzitip Lutni əygə əz kəxiğa tartip əkiriwelip, ixikni takıwaldi

11 wə əyning dərwasisining aldidiki adəmlərnə kiçikidin tartip qəngioşiqə korlukğa muptila kildi; xuning bilən ular dərwasini izdəp, həlidin kətti.

Lutning Sodomdin kəqixi

12 Andin ikkəylən Lutğa: — Muxu yərdə yənə birər kiming barmu? Kūy'oşul, oşul yaki kizliring wə yaki xəhərdə baxğa adəmliring bolsa ularni bu yərdin elip kətkin!

13 Qünki biz bu yərnə yokitimiz; qünki ular toşruluk kətürülgən dad-pəryad Pərwərdigarning aldidə intayin küqlük boləaq, Pərwərdigar bizni uni yokitixğa əwətti, — dedi.

14 Xuning bilən Lut taxkiriğa qikiş, kizlirini alidiğan *boləusi* kūy'oşullirining kəxiğa berip: «Əmdi kərup bu yərdin qikiş kətinglar; qünki Pərwərdigar xəhərnə yokitidu» — dedi. Əmma u *boləusi* kūy'oşullirining nəzirigə qakqak kiləandək kəründi.

15 Tang atkanda, pərixtilər Lutni aldiritip: — Əmdi kərup ayaling bilən kəxingdiki ikki kizingni aləşin; bolmisa xəhərnəng kəbihlikigə qetilip kəlip, həlak bolisən, — dedi.

16 Əmma u tehiğə arisaldi bolup turəşanda, Pərwərdigar uningğa rəhim kiləanlikə üqün, u ikkiylən Lutning kolini, ayaling kolini wə ikki kizingning kəllirini tutup, ularni xəhərnəng sirtiğa əqikiş, orunlaxturup kəydi.

17 Ular ni qikəşəşandin keyin xu ix boldiki, ulardin biri uningğa: — Jeningni elip kaq, həlak bolmasliking üqün kəyninggə kariməy, tüzəngliktiki heq yərdə tohtiməy, taşğa kaqşin! — dedi.

□ 19:1 «dərwasısında olturatti» — kəna zamanlarda pəkət xəhərnəng mətiwərliri wə aqsakalliri dərwasida olturuxğa muyəssər idi. Xunga Lut Sodom xəhəridə «mətiwər» həşablinatti. ■ 19:2 Yar. 18:4. ■ 19:3 İbr. 13:2. ■ 19:9 Mis. 2:14; Ros. 7:27; 2Pet. 2:7, 8.

18 Lekin Lut ularoq: — Undaq bolmishoqay, ey hojam, otünüp qalay!□

19 Mana, kəminəng közüngdə iltipat tapti, jenimni kütquzdung, manga zor mərhəmət kərsəting; əmma mən taoqka qaqalmaymən; undaq kilsam, manga birər apət qüxüp, elüp ketərmənmikin.

20 Qara, awu xəhərgə keçip barsa boljudək nahayiti yəkin ikən, xundakla kiqik xəhər ikən! Otünüp qalay, mening xu yərgə keçiximoqə yol qoyqaysən! U kiqik xəhər əməsmu?! Jenim xu yərdə aman qalidu! — dedi.

21 Pərixətə uningqə jawab berip: — Həyr, bu ixtimu sanga maqul bolay, sən eytkən xu xəhərnəni wəyran qilmay.

22 Əmdi u yərgə tezdin keçip baroqin; qünki sən xu yərgə yetip barmioquqə heq ix qilalmasmən, — dedi. Xunga u xəhərning ismi «Zoar» dəp ataloqan.□

Sodom bilən Gomora xəhərlirining wəyran qilinixi

23 Lut Zoarqə yetip baroqanda kün nuri yər yüzigə qeqiloqanidi.

24 Xu qaoqda Pərwərdigar ərxin, öz yenidin Sodom bilən Gomorraning üstigə günggürt wə ot yaqdurup,■

25 xu xəhərlərnəni, pütkül tüzlənglikni həmdə xəhərlərdiki barliq ahalilər wə yərdin üngənlərnəni qoxup bərbat kildi.

26 Lekin Lutning arqisidin mangoqan ayali kəynigə qariwidi, tuz tüwrükkə aylinip qaldı.■

27 Ətisi tang səhərdə, İbrahım qopup ilgiri Pərwərdigarning aldida turoqan jayoqə qiqip,

28 Sodom bilən Gomorra tərəpkə, xundakla tüzlənglikning həmmə yerigə nəzər seliwidi, mana, yər yüzidin humdanning tütünidək tütün ərləwatqinini kərdi.

29 Əmma xundak boldiki, Huda u tüzləngliktiki xəhərlərnəni wəyran qiloqanda, U İbrahımnəni esigə elip, Lut turoqan xəhərlərnəni bərbat qiloqanda uni balayı apətning iqidin qikirip kütquzdi.□

Lut wə uning qizliri

30 Əmma Lut Zoar xəhiridə turuxtin qorkkaqqa, Zoardin ketip, taoqka qiqip, ikki kizi bilən xu yərdə makanlaxti. U ikki kizi bilən bir əngkürdə turdi.

□ **19:18 «hoham»** — yaki «Rəbbim». □ **19:22 «Zoar»** — mənisi «kiqik». Lutning bu iltiması tolimu əşlētə idi: (1) Zoar əslidə «tüzləngliktiki bəx xəhər»din biri bolup (14:2), Sodom bilən yəkin munasiwəttə idi. Xundakla Sodomqə ohxax gunahlarqə yetip qaloqan boluxi mumkin idi. Xunga pərixtilər əslidə Zoarni yəkatmaqci bolqan (22-ayət); (2) Lut Sodom xəhərlirining gunahlarini wə hətərlikini obdan bilip turupmu, yənila uningqə ohxaydiqan yənə bir xəhərgə qaqmaqci boldi; (3) gərgə Huda əjayib yol bilən uni wə ailisidiklirini kütquzoqan bolsimu, u yənila «taoqka keçix»tin qorkti, u bəlkə «birər apət beximoqə qüxüxi mumkin» dəp oylıqan boluxi mumkin. Bular uning etikədsizliqı idi. (4) bizningqə, uning xundak iltimas qilixining səwəbi, u «səpillik xəhər» iqidə tursam aman-esən bolimən» dəp bildi. İbrahım bolsa Hudaning baxpanahliqioqə ixinip, sepilsiz qedirlarda turup, tolimu hatirjəm yaxidi. (5) ahir berip Lut Zoarda hatirjəm bolalmay yənila taoqka qiqip xu yərnəni makan kildi (30-ayət). Bu wəqələr toqruluk yənə «qoxumqə səz»imizdimu azrak təhtilimiz. ■ **19:24** Qan. 29:22; Yəx. 13:19; Yər. 20:16; 50:40; Yioq. 4:6; Əz. 16:50; Hox. 11:8; Am. 4:11; Zəf. 2:9; Luqa 17:29; 2Pet. 2:6; Yəh. 7. ■ **19:26** Luqa 17:32. □ **19:29 «u İbrahımnəni esigə elip...»** — ibraniy tilida «Huda İbrahımnəni esigə elip...».

31 Əmdi qong qiz kizikigə: — Atimiz bolsa qerip kətti; dunyaning qaidə-yosuni boyiqə bu yurtta bizgə yeqinqilik kilidiojan heq er kixi kalmidi.

32 Qeni, atimizni xarab bilən məst kilip qoyup, uning bilən billə yatayli; xundak kilsak, biz pərzənt kərüp atimizning urukini kalduralaymiz, — dedi.

33 Xuning bilən ular u keqisi atisoqa xarab iqqüzüp *məst kilip* qoyup, qong kizi kirip atisi bilən yatti. Lekin Lut uning kirip yatqininimu, qopup kətkininimu heq səzmidi.

34 Ətisi xundak boldiki, qongi kizikigə: — Mana, mən ahxam atam bilən yattim; bügün kəqtimu uningə yənə xarab iqqüzəyli; xuning bilən sən kirip uning bilən yatqin; xundak kilip, hər ikkimiz pərzənt kərüp atimizning nəslini kalduralaymiz, — dedi.

35 Xuning bilən ular u keqisi atisoqa xarab iqqüzüp *məst kilip* qoyup, kizik kizi ornidin turup uning bilən billə yatti. Əmma Lut uning kirip yatqininimu, qopup kətkininimu heq səzmidi.

36 Xundak kilip, Lutning ikkila kizi öz atisidin hamilidar bolup qaldı.

37 Qongi bolsa oqul tuoqup, uning etini Moab koydi; u bügünki Moabiy-larning atisidir.□

38 Kizikimu oqul tuoqup, uning etini Bən-Ammi koydi. U bügünki Ammoniylarning atisidir.□

20

Ibrahım bilən Abimələk

1 Ibrahım u yərdin qikip, jənuv tərəptiki Nəgəwgə kəqüp kelip, Qadəx bilən Xurning arilikida turup qaldi; bir məzgildin keyin Gərada olturaqlaxti.

2 Xu yərdə Ibrahım ayali Sarah toqrisida: «U mening singlimdur», degənidi. Xuning bilən Gərarning padixahı Abimələk adəm əwətip, Sarahni *əzigə* hotun boluxka eliwaldi.■

3 Lekin *bir kuni* keqisi quxidə Huda Abimələkkə kelip uningə: — Mana, sən özünggə eliwalojan ayal səwəbidin əmdi əlgən adəmdursən; qünki u baxka birsining ayalidir — dedi.

4 Əmma Abimələk uningə tehi yeqinqilik kilmiojanidi. U Hudaqə: — I Rəb, həkqaniy bir həlknimu həlak kilamsən?□

5 U əzimu manga: «U mening singlim» dəp eytmidimu? Yənə kelip, bu ayalmu «U mening akam», dəp eytkanidi. Mən bolsam sap kənglüm wə durus niyitim bilən bu ixni kildim, — dedi.□

6 Huda quxidə uningə yənə: — Bu ixni sap kəngül bilən kiləjiningni bilimən; xu səwəbtin Mən seni aldında gunah kilixtin tosop, uningə tegixingə koymidim.

7 Əmdi u kixining ayalini əzigə qayturup bər; qünki u Pəyoəmbər, u sening həkqingdə dua kilidu wə sən tirik qalisən. Əgər uni yandurup

□ 19:37 «Moab» — «atining süyi» yaki «atidin boləjan». □ 19:38 «Bən-Ammi» — mənisi: «həlkimning oqlı». ■ 20:2 Yar. 12:13; 26:7. □ 20:4 «həkqaniy həlknimu həlak kilamsən?»

— Abimələkning əyidikilərgə, bolupmu kiz-ayallaroqa bir hil waba quxkənidi (18-ayət). Xuning bilən muxu yərdə u pəkət əzi üqünla əməs, bəlki öz həlki üqün rəhım tiliməkqi. Abimələkning kəp həhətlərdə heli yahxi tərəpliri bar. □ 20:5 «sap kənglüm wə durus niyitim bilən...» — ibraniy tilida «qolumning pakliki bilən...».

bərmisəng xuni bilip qoyoqinki, sən wə həmmə adəmliring qoxulup jəzmən əlisilə; — dedi.

⁸ Abimələk atıgan tang səhərdə qopup, həmmə hizmətkarlırını qakirip, bu sözlərninğ həmmisini ularning kulaklırioğa saldı; bu adəmlər nahayiti qorkxuxup kətti.

⁹ Andin Abimələk İbrahimni qakirip uningə: — Bu bizgə nemə kiləning? Mən sanga zadi nemə gunah kildim, sən mən wə padixahlıqimoğa eşir bir gunahni yükləp koydung? Manga kılmaydıoğan ixlarni kilding! — dedi.

¹⁰ Abimələk İbrahimə yənə: — Sən zadi bizning nemə iximizni kərgining üqün muxu ixni kilding? — dedi. □

¹¹ İbrahim jawab berip: — «Bu yərdə xühhisizki heqkim Hudadin qorkmaydikən, ular meni ayalim tüpəylidin öltürüwetidu», dəp oyliqanidim.

¹² Əməliyəttə, uning mening singlim ikənliki rast, lekin u mening ata bir, ana bələk singlim; keyin u mening ayalim boldi. □

¹³ Lekin Huda meni atamning əyidin qikirip sərgərdanlıqqa yürgüzginidə, mən ayalimoğa: — Biz kəyergilə barsaq, sən manga xundak xapaət kərsətkəysənki, mening toqramda: «Bu mening akam bolidu», degin, — dəp eytkanidim — dedi. ■

¹⁴ Andin Abimələk koy-kalılar, kullar wə dedəklərnə elip ularni İbrahimə bərdi wə ayali Sarahnımu uningə qayturup bərdi.

¹⁵ Abimələk: — Mana mening zeminim bolsa aldingda turuptu; kəzünggə kaysi yər yaxsa xu yərdə turoşin, — dedi.

¹⁶ U Sarahğa: «Mana, mən akangə ming kümüx tənggə bərdim; mana bular öz yeningdikilər, xundakla həmmə adəmlərninğ kəz aldida uyatni yapquci bolidu; xuning bilən sən hərəkəndə daq-əyibtin halas bolisən». □

¹⁷⁻¹⁸ İbrahim Hudaəğa dua kildi, Huda Abimələk, ayali wə kenizəklirini sakaytti; andin ular yənə bala tuqalaydıoğan boldi; qünki Pərwərdigar İbrahimning ayali Sarah tüpəylidin Abimələkning əyidikə həmmə hotunlarning baliyatqulirini etip qoyoqanıdi.

21

Ishakning dunyaoğa kelixi

1 Əmdi Pərwərdigar wədə kiləninidək Sarahni yoklidi; Pərwərdigar Sarahğa deginidək kildi. □ ■

□ **20:10 «sən zadi bizning nemə iximizni kərgining üqün muxu ixni kilding?»** — Abimələk bu ikinci soalni bəlkim həkikiy kəmtərlik bilən soriqan bolsa kerək. U xühhisizki Hudadin qorkkəqka, Hudaning İbrahim toqıruluk «U pəyoğambər» degen səzini esidin qikarmidi. □ **20:12 «lekin u mening ata bir, ana bələk singlim»** — ibraniy tilida «lekin u anamning kizi əməs, bəlkə atamning kizi idi». ■ **20:13 Yar. 12:13.** □ **20:16 «xuning bilən sən hərəkəndə daq-əyibtin halas bolisən»** — biz xu zamandiki ər-p-adətlərdin toluq həwərdar bolmioqəqka, Abimələkning bu sowoşitining əhmiyətini həzir qūxiniximiz təsrək bolidu; həlbuki, uning məksiti enik kərunidu. □ **21:1 «Pərwərdigar ... Sarahni yoklidi»** — Təwrat-İnjilda, Huda məlum kixini yaki məluk həlkni «yoklap» uningə yaki ularəğa yeqinlaxsa, yaki alahidə bəht-bərikət, xapaət kərsitidu, yaki kattik jazalaydu. Muxu yərdə bəht-bərikət yətküzüx üqün, əlwəttə. Bu ixtə kizik bir yeri xuki, İbrahim baxqılar üqün «ular balilik bolsun» (20:17-18) dəp dua kiləoğandin keyin əzimu pərzənt kəridu. ■ **21:1 Yar. 17:19; 18:10.**

² Sarah hamilidar bolup, Ibrahim qerionanda Huda uningota bekitkən wakitta bir oqul tuqup bardi. ■

³ Ibrahim oziga tərəlgən oqli, yəni Sarah uningota tuqup bərgən oqlining ismini Ishak qoydi. □

⁴ Andin Ibrahim Huda uningota buyruqinidək öz oqli Ishak tuqulup səkkizinçi küni hətnə kildi. ■

⁵ Oqli Ishak tuquloqan qaoqda, Ibrahim yüz yaxta idi.

⁶ Sarah: «Huda meni küldürüwətti; hərkim bu ixni anglisa, mən bilən təng külüxidu», dedi.

⁷ U yənə: — Kimmu Ibrahimota: «Sarah bala emitidioqan bolidu!» dəp eytalaytti? Qünki u qerionanda uningota bir oqul tuqup bərdim! — dedi.

Həjər bilən Ismailning qoqlinixi

⁸ Bala qong bolup, əmqəktin ayrildi. Ishak əmqəktin ayriloqan küni Ibrahim qong ziyapət ötküzüp bardi.

⁹ Əmma Sarah misirlik Həjərning Ibrahimota tuqup bərgən oqluning *Ishakni* məshirə kiliwatqinini kərüp qaldı.

¹⁰ Xuning bilən u Ibrahimota: — Bu dedək bilən oqlini həydiwət! Qünki bu dedəkning oqli mening oqlum Ishak bilən təng waris bolsa bolmaydu!, — dedi. ■

¹¹ *Sarahning* bu sözi Ibrahimota tolimu eoqir kəldi; qünki *Ismailmu* uning oqli-də! □

¹² Lekin Huda Ibrahimota: — Balang wə dedikng wəjidin bu söz sanga eoqir kəlmisun, bəki Sarahning sanga degənlirining həmmisigə kulak saloqin; qünki Ishaktin boloqini sening nəsling həsəblinidu. ■

¹³ Lekin dedəkning oqlidinmu bir həlq-millət pəyda qilimən, qünki umu sening nəsling, — dedi. ■

¹⁴ Ətisi tang səhərdə Ibrahim qopup, nan bilən bir tulum suni elip Həjərgə berip, əxnisigə yüdküzüp, balini uningota tapxurup, ikkisini yoloqa selip qoydi. Həjər ketip, Bəər-Xebaning qəlidə kezip yürdi. □

¹⁵⁻¹⁶ Əmdi tulumdiki su tügəp kətkənidi; Həjər balini bir qatqalning tüwigə taxlap qoyup, öz-özigə: «Balining ölüp ketixigə qarap qidi-maymən» dəp, bir oq etimqə yirakqa berip, udulida olturdi. U udulida olturup, pəryad kətürüp yioqlidi.

¹⁷ Huda oqluning yioqa awazini anglidi; xuning bilən Hudaning Pərixitisi asmandin Həjərnı qakirip uningota: — Əy Həjər, sanga nemə boldi? Korkmioqin; qünki Huda oqluning yioqa awazini yatqan yeridin anglidi.

¹⁸ Əmdi qopup, qolung bilən balini yələp turoquz; qünki Mən uni uluq bir əl-millət qilimən, — dedi. ■

¹⁹ Xuan Huda *Həjərning* kəzlrini aqti, u bir kudukni kərđi. U berip tulumota su toldurup, oqluota iqqüzdi.

²⁰ Huda u bala bilən billə boldi; u əsüp qong boldi. U qəldə yaxap, mərgən bolup yetixti.

²¹ U Paran qəlidə turdi; xu waqitlarda anisi uningota Misir zeminidin bir qizni hotunluqqa elip bardi.

■ 21:2 Yar. 18:10,14; Gal. 4:23; Ibr. 11:11. □ 21:3 «Ishak» — «külkə». ■ 21:4 Yar. 17:10.

■ 21:10 Gal. 4:30. □ 21:11 «eoqir» — yaki «yaman». ■ 21:12 Rim. 9:7; Ibr. 11:18. ■ 21:13

Yar. 16:10; 17:20. □ 21:14 «bala» — xu waqitta Ismail 15-16 yaxqa kirgənidi. ■ 21:18 Yar.

16:10; 17:20.

Ibrahımning Abimələk padixah bilən kelixim tüzüxi

22 U vaqıtlarda xundak boldiki, Abimələk wə uning ləxkərbexi Fikol kelip Ibrahımğa: — Kılqan həmmə ixliringda, Huda sening bilən billidur.

23 Əmdi sən dəl muxu yərdə mangan, oşlungğa wə nəwrəmgə hiyanət kılmaslıqqa Hudaning namida kəsəm kılıp bərgəysən; mən sanga kərsitip kəlgən mehribanlikimdək, sənmu mangan wə sən hazır turuwatqan yurtqa mehribanlik kılqaysən, — dedi.■

24 Ibrahım: Kəsəm kılıp berəy, dedi.

25 Andin Ibrahım Abimələkning qakarlıri tartıwalqan bir kuduk toşrisida Abimələkni əyiblıdı.

26 Abimələk: — Bu ixni kılqan kixini bilməymən; sən bu ixni mangımu eytmərsən; mən bu ixni pəkət bögünla anglixim, — dedi.

27 Ibrahım qoy-kala elip Abimələkkə təkdim kıldı; andin ular ikkilisi əhdə kılıxtı.

28 Ibrahım yənə padidin yəttə qıxi kəzini bir tərəpkə ayrip qoydı.

29 Abimələk Ibrahımdin: — Sən bir tərəpkə ayrip qoyqan bu yəttə qıxi kəzining nemə mənisı bar? — dəp sorıwıdı,

30 u: — Mening bu kudukni kolıqınımni etirap kılqıningğa guwahlık süpitidə bu yəttə qıxi kəzini kolumdin kəbul kılqaysən, — dəp jawab bərdi.

31 Bu ikkisi xu yərdə kəsəm kılıxqanlıkı üqün, u xu jayni «Bəər-Xeba» dəp atıdı.□

32 Xu tərıkidə ular Bəər-Xebada əhdə kılıxtı. Andin Abimələk wə uning ləxkərbexi Fikol kəzılıp, Filistiyləning zeminiğa yenip kətti.□

33 Ibrahım Bəər-Xebada bir tüp yulqunni tikip, u yərdə Əbədiy Təngri bolqan Pərwədigarning namığa nıda kılıp ibadət kıldı.□ ■

34 Ibrahım Filistiyləning zeminida uzun waqıtqıq turup kıldı.□

22

Hudaning Ibrahımni sinixi — Ishakni kurbanlık kılıx

1 Bu ixlardin keyin xundak boldiki, Huda Ibrahımni sinap uningğa: — Əy Ibrahım! dedi. U: mana mən! — dəp jawab bərdi.

2 U: — Sən oşlungni, yəni sən səyidıqan yalquz oşlung Ishakni elip, Moriya yurtığa berip, xu yərdə, Mən sanga eytidıqan taqlarning birining üstidə uni kəydürmə kurbanlık süpitidə sunqın, — dedi.□ ■

3 Ətisi Ibrahım səhər qərup, exikini tokup, yigitlıridin ikkiylən bilən Ishakni billə elip, kəydürmə kurbanlık üqün otun yerip, Huda uningğa eytkan yərgə qarap mangdı.

4 Üqinqi küni Ibrahım bexini kətürüp qarap, yiraqtın u yərnı kərdi.

■ 21:23 Yar. 14:23. □ 21:31 «Bəər-Xeba» — «kəsəm kudukı» degən mənidə. İbraniy tilida «kəsəm» («xeba» yaqı «xebua») wə «yəttə» («xeba») degənləring ahangı ohxax bolqaqqa, yənə «yəttıning kudukı» degən mənisımu bar. □ 21:32 «Fikol» — Gərar padixahning sərdarining omumiy unwanı idi (26:26). □ 21:33 «Bir tüp yulqunni tikip» — yulqun tikix hurapiy ix əməs, bəlkı uning əhmiyiti kəxna əl bilən əhdə tüzgənlikı üqün, «muxu yərdə uzun waqıt turmaqımən» degəndək mənini bildürüxtin ibarət idi. ■ 21:33 Yar. 4:26. □ 21:34 «uzun waqıt» — ibraniy tilida «nuroqun künlər». □ 22:2 «Moriya» — «2Tar.» 3:1ni kərug. Huda Ibrahımğa kərsətkən xu taq bəlkim keyin Sulayman muqəddəs ibadəthanini salqan jay, xundakla əysa Məsih krestləngən taq (ximal tərıpi) boluxı mumkin. ■ 22:2 İbr. 11:17.

5 Ibrahım yigitlirigə: — Silər exək bilən muxu yərdə turup turunglar. Mən balam bilən u yərgə berip, səjdə kılıp, andin kəxinglaroşa yenip kelimiz, — dedi.

6 Xuning bilən Ibrahım köydürmə kurbanlikka kerəkklik otunni elip, oşlı Ishakka yüdküzüp, əzi kolioşa pişak bilən otni elip, ikkisi billə yürüp kətti.

7 Ishak atisi Ibrahımoşa: — Əy ata! dewidi, u uningoşa jawab berip: — Mana mən, oşlum, dedi. U uningdin: — Mana ot bilən otunotu bar, əmma köydürmə kurbanlik bolidioşan koza keni? — dəp soriwidi,

8 Ibrahım jawab berip: — Əy oşlum, Huda Əzi Əzigə köydürmə kurbanlik kəzini təminləydu, — dedi. Andin ikkisi birgə yolini dawamlaxturdi.

9 Ahirida ular Huda Ibrahımoşa eytkən jayoşa yetip kəldi. Ibrahım u yərdə kurbangah yasap, üstigə otunni tizip koydi. Andin u oşlı Ishakni başlap, uni kurbangahdiki otunni üstidə yatkuzdi. ■

10 Andin Ibrahım kolini uzitip, oşlıni boozulioşli pişakni aldı.

11 Xuan Pərwərdigarning Pərixtsisi asmandin uni qakirip uningoşa: — Ibrahım, Ibrahım! — dəp warkiridi.

U: — Mana mən, — dedi. □

12 U uningoşa: — Sən balişa kolungni təküzümigin, uni həqnemə kilmioşən; çünki Mən sening Hudadin kərkənklikingni bildim; çünki sening oşlungni, yəni yaloşuz oşlungni Məndin ayimiding, — dedi.

13 Ibrahım bəxini kətürüp kariwidi, mana, arkisida munggüzli qatkaləşa qirmixip kaləşan bir koşkarni kərdi. Ibrahım berip koşkarni elip, uni oşlingin ornida köydürmə kurbanlik kılıp sundi.

14 Xuning bilən Ibrahım xu jayoşa «Yahwəh-Yirəh» dəp at koydi. Xunga kixilər: «Pərwərdigarning teoşida təminlinidu» degən bu söz bügüngə kədər eytilip keliwatidu. □

15 Pərwərdigarning Pərixtsisi asmandin Ibrahımnı ikkinçi kətim qakirip uningoşa: —

16 Sən əz oşlungni, yəni yaloşuz oşlungni ayimay bu ixni kiləşining üçün Mən Əzüm bilən kəsəm kilimənki, dəydu Pərwərdigar, ■

17 — Mən seni zor bərikətləp, nəşlingni asmandiki yultuzlardək nuroşun kəpəytip, dengiz sahilidiki kumdək oşolditimən; nəşling bolsa düxməşirining dərważilirişə igə bolidu. □ ■

18 Sən Mening awazişəşa kulak şəşingning üçün yər yüzidiki barlık əl-yurtlar nəşlingning nami bilən əşli üçün bəht-bərikət tiləydu, — dedi. □ ■

19 Andin Ibrahım yigitlirining kəxişəşa yenip bardı. Ular həmmisi ornidin turuxup Bəər-Xebaşəşa yol aldı. Ibrahım Bəər-Xebada turup kalđı.

Nəşorning əwladlıri

20 Bu ixlardin keyin Ibrahımoşa: «Mana Milkaşmu ining Nəşoroşa birkanşə oşul tuşup beriptu», degən həwər yətti.

■ 22:9 Yaş. 2:21. □ 22:11 «Pərwərdigarning Pərixtsisi» — 16:7 wə izahətini kəring. «Ibrahım, Ibrahım» — Hudaning adəşning ismini ikki kətim qakirixi — uningoşa boləşan gongkur meşir-muəşbitini wə Əzigə tolimu əziz ikənlikini kərsitidu. □ 22:14 «Yahwəh-Yirəh» — «Yahwəh (Pərwərdigar) təminligüqidur» degən mənidə. «Pərwərdigarning teoşida təminlinidu» — Bu söz etişadqılar arisida bir təmsil bolup kaləşanidi. «Koxumşə səz» imizni kəring. ■ 22:16 Luşə 1:73; İbr. 6:13. □ 22:17 «dərważilarəşa igə bolux» — pütkül xəşəni koləşa aləşəşəşa barawər. ■ 22:17 Yar. 24:60. □ 22:18 «yər yüzidiki barlık əl-yurtlar ... bəht-bərikət tiləydu» — yaki «yər yüzidiki barlık əl-yurtlar nəşlingning wasitisi bilən bəht-bərikət tapidu». ■ 22:18 Yar. 12:3; 18:18; 26:4; Ros. 3:25; Gal. 3:8.

²¹ Ular bolsa tunji oqli uz, uning inisi Buz wə Aramning atisi bolqan Kəmuəl,

²² andin Kəsəd, Hazo, Pildax, Yidlaf wə Betuəl degən oqullar idi.

²³ (Betuəldin Riwkah tərəldi). Bu səkkizini Milkah İbrahımning inisi Nahoroqa tuqup bərdi.

²⁴ Xuningdək uning keniziki Rəumahmu Tebah, Gaham, Tahax wə Maakah degənlərni tuqup bərdi.

23

İbrahımning Sarahni dəpnə qilixi

¹ Sarah bir yüz yigirmə yəttə yaxxiqə ömür kərđi. Bu Sarahning ömrining yilliri idi.

² Sarah Kanaan zeminidiki Kiriāt-Arba, yəni Həbronda wapāt boldi. İbrahım berip Sarah üqün matəm tutup yioqa-zar kildi.

³ İbrahım öz mərhuməsining yenidin qopup, Hıttiyaroqa söz qilip:

⁴ — Mən bolsam aranglarda musapir mehman, halas; silər əmdi aranglardin manga bir yərlik beringlar; xuning bilən mən bu mərhumənni aldında kərünüp turmisun üqün elip berip dəpnə qilay, — dedi. □ ■

⁵⁻⁶ Hıttiyar İbrahımoqa jawab berip: —

I hojam, bizgə kulak saloqayla! Sili arimizda Hudaning bir xahzadisi hesablinila! Arimizdiki əng esil yərlikni tallap, xu yərdə mərhumələrini dəpnə qiləqayla! Mərhumələrini dəpnə qilixka heqkaysimiz öz yərlikini silidin ayimaydu, — dedi.

⁷ İbrahım ornidin turup, u zemindiki həlkkə, yəni Hıttiyaroqa təzim kilip,

⁸ ularoqa: — Əgər mərhumənni göz aldında turiwərməsliki üqün, uni elip berip, dəpnə qiliximni rawa kərsənglar, undakta sözümni anglap mening üqün Zoharning oqli Əfronəqa söz qilip,

⁹ uning etizining ayioqida əziningki bolqan Makpelahning oqarini manga berixini iltimas qilinglar. U manga buni silərnin aranglarda gərıstan boluxka toluk nərhidə bərsun, — dedi.

¹⁰ Xu qaoqda Əfron Hıttiyar arisida olturatti. Xuning bilən hıttiylik Əfron Hıttiyarlarning aldida, yəni xəhirining dərwasisidin kirgüqilərnin həmmisining aldida İbrahımoqa jawab berip: —

¹¹ Yoksu, əy hojam, manga kulak saloqayla. Bu etizlikni, xundakla uningdiki oqarni siligə bəray; uni öz həlkim bolqan adəmlərnin aldida siligə bərdim; öz meytilirini dəpnə qiləqayla, — dedi.

¹² Andin İbrahım yənə zemin həlki aldida təzim kilip,

¹³ Xu zemindiki həlknin kulaklıri aldida Əfronəqa: — İltimasimoqa kulak saloqayla; mən bu etizlikning nərhi boyiqə pul bəray, uni məndin qobul qiləqayla, andin mən meytimni xu yərdə dəpnə qilay, — dedi.

¹⁴ Əfron İbrahımoqa jawab berip uningəqa:

15 Əy hojam, manga kulak saloqayla; tət yüz xəkəl kümüxkə yaraydioqan bir etizlik, sili bilən mening aramda nemə idi? Sili meytilirini dəpnə qiləqayla — dedi. □

□ **23:4 «beringlar»** — İbrahımning «beringlar» degini bilən, bu «setip beringlar» degənni bildürdioqan silik-sipayə manidiki gəptur (9-ayətni kərüng). ■ **23:4 Ros. 7:5.** □ **23:15 «tət yüz xəkəl kümüxkə yaraydioqan bir etizlik, sili bilən mening aramda nemə idi?»** — əməliyəttə bu baqa intayin yukiri baqa idi. İbrahım uning məksitini obdan qüxinətti.

¹⁶ Ibrahım Əfronning səzigə koxuldi; andin Əfron Hıttiyar aldida eytqan bahani, yəni xu qəşdiki soda əlqimi boyiqə tət yüz xəkəl kümüxnı tarazida tartıp bərdi.■

¹⁷ Xundaq kılıp Mamrəning udulidiki Makpelaħka jaylaxqan Əfronning etizliqi, yəni etizliqning əzi, uningdiki ɔar, xundaqla etizliqning iqi wə ətrapidiki barliq dərəhlərnıng həmmisi■

¹⁸ Hıttiylarning kəz aldida Ibrahımɔa tapxurulup, yəni Əfronning xəhırining dərwasısidin barliq kirgüqılərnıng aldida unıng mülki kılıp bekitildi.

¹⁹ Xuningdin keyin Ibrahım ayali Sarahıni Kanaan zemınidiki Mamrə (yəni, Həbron)ning udulidiki Makpelaħning etizliqning ɔarida dəpnə kildi.

²⁰ Xu tərıkidə u etizlik wə uningdiki ɔar Hıttiylar tərıpidin Ibrahımɔa gərıstan boluxka tayın kılindi.

24

Ibrahımning hizmətkarining Ishaq üqün kiz izdixi

¹ Ibrahım kərip, yexi bir yərgə bərip kəloqanıdi; Pərwərdigar Ibrahımɔa hər tərəptə bəht-bərikət ata kıləqanıdi.

² Ibrahım əyidiki əng mətiwər hizmətkari, əzining pütün mal-mülkini baxkurıdoqan ɔojıdarɔa: — Kəlungni yotamning astıoqa kəyoqın;□ ■

³ Mən seni asmanlarning Hudasi xundaqla yərning Hudasi boləqan Pərwərdigarning nami bilən kəsəm kıldurımənki, sən mən hazır tu-ruwatqan bu Kanaaniylarning arısidin ɔərlumɔa kiz elip bərməy,■

⁴ Bəlki əz yurtumɔa, xundaqla əz uruq-tuɔqanlirimning kəxioqa bərip, ɔərlum Ishaqka hotun elip bərgəysən, — dedi.

⁵ Hizmətkari uningɔa: — Mubada u kiz mən bilən bu yurtka kəlgili unımisa, undaqa əzlıri qıkqan xu yurtka ɔəllirini yandurup apıramdimən? — dedi.

⁶ Ibrahım uningɔa jawab bərip: — Həzi bol, ɔərlumni hərgiz xu yərgə yandurup barmıoqın!

⁷ Meni atamning əyi bilən tuɔuloqan yurtumdin yetəkləp elip kəlgüqi, yəni mənqa səz kılıp: — «Sening nəslınggə bu yurtıni bərimən», dəp mənqa kəsəm kıləqan, asmanınng Hudasi boləqan Pərwərdigar Əz Pərıxtısini aldingoqa əwətıdu; xuning bilən sən u yərdin ɔərlumɔa kiz elip kələləysən.■

⁸ Xundaqtımu, əgər kiz sən bilən bu yərgə kəlgili unımisa, mən sənqa kıldurıdoqan kəsəmdin halas bolısən; əmma ɔərlumni u yərgə hərgiz yandurup barmıoqın, — dedi.

⁹ Xuning bilən hizmətkar kəlini hojisi Ibrahımning yotısining astıoqa kəyoq turup, bu toqrida uningɔa kəsəm kildi.

¹⁰ Andin hizmətkar bu toqrida hojısining təgiliridin onni, xundaqla hojısining hərhil esil nərsilirini elip yoloqa qıkti; u Aram-Naħaraim rayonıoqa səpər kılıp, Naħorning xəhırıgə yetıp kəldi.□

¹¹ U xəhırning sırtidiki bir kudukning yenida təgilirini qəkündurdi: bu kəqkurun, kiz-ayallarning su tartqili qıkidıoqan qəɔı idi.

■ 23:16 Yar. 50:13. ■ 23:17 Ros. 7:16. □ 24:2 «əng mətiwər» — yaki «həmmidin yaxanəqan». ■ 24:2 Yar. 47:29. ■ 24:3 Yar. 28:1. ■ 24:7 Yar. 12:1, 7; 13:15; 15:18; 26:4; Mis. 32:13; Qan. 34:4; Ros. 7:5. □ 24:10 «Aram-Naħaraim» — yaki «Mesopotamiya», yəni «ikki dəryanıng ɔtturısidiki rayon».

12 U dua qilip: — Əy hojam İbrahimning Hudasi bolqan Pərwərdigar, ətünimənki, bügün mening iximni ongoja tartkaysən, hojam İbrahimoja xapaət kərsətkaysən.□

13 Mana mən bu yərdə kudukning bexida turuwatimən wə xəhər həlkining qizliri bu yərgə su tartkili keliwatidu.

14 Əmdi xundaq bolsunki, mən kaysi kizoja: «Komzikingni qüxürsəng, mən su iqiwsam boptikən!» desəm, u jawab berip: «Mana iqqin, mən təgilliringnimu suqirip koyay», desə, u kiz sən kulung İshakka bekitkiningning əzi bolsun. Buningdin sening hojam İbrahimoja xapaət qilqiningni bilələymən, — dedi.

15 U tehi səzini tügətməyla, mana Riwkah kozini mürisidə kətürüp qikip kəldi; u bolsa İbrahimning inisi Nahorning ayali Milkahın tuquloqan oqlı Betuəlning kizi idi;■

16 Kiz intayin qiraylık bolup, heq ər kixi təgmigən pak kiz idi. U kudukning boyioja qüxüp, komzikini toldurup andin qıkti.

17 Hizmətkar uning aldioja yügürüp berip: — Өtünüp qalay, komzikingtin azojına su otlıwalay, dedi.

18 U jawab berip: — İqkəyla, əy hojam! dəpla, komzəkni dərhal koloja elip, uning su iqixi üqün sundi.

19 U süyidin uningə kanouqə iqqüzgəndin keyin: — Təgillirigimu kanouqə su iqqüzüp koyay, — dedi.

20 Xuning bilən u dərhal komzəktiki suni olakka təküwetip, yənə kudukka su tartkili yügürüp bardı; u uning həmmə təgillirigə su tartıp bərdi.

21 U kixi uningə kəzini tikkinio qimjit turup, Pərwərdigarning yolini ong kilqan, kilmioanlikini bilix üqün kütüwatatti.

22 Təgilər su iqip kanojanda, xundaq boldiki, həliki kixi yerim xəkəllik bir altun burun həlkisi bilən ikki koloja on xəkəllik altun biləzükni qikirip kizoja berip uningə:

23 Sən kimning kizi bolisən? Manga dəp bərsəng! Atangning əyidə bizgə konqudək jay barmu? — dəp soridi.

24 Kiz uningə: — Mən Milkahning Nahoroja tuqurp bərgən oqlı Betuəlning kizi bolimən, — dedi,■

25 yənə uningə: — Bizningkidə saman bilən boquz kəngri, *silərgə* konojili jaymu bar, — dedi.

26 Xuan bu adəm engixip Pərwərdigarning aldida səjdə qilip:

27 Əz xapaiti bilən hojamdin wapadarlikini ayimioqan, hojam İbrahimning Hudasi bolqan Pərwərdigaroja Həmdusana okulojay! Pərwərdigar bu səpirimdə meni hojamning kərindaxliri turoqan əygə baxlap kəldi! — dedi.

28 Kiz yügürüp berip, bularning həmmisini anisining əydikilərgə eytip bərdi.

29 Əmdi Riwkahning Laban degən bir akisi bar idi. Laban kudukning bexioja, u adəmning kexioja yügürüp qıkti.

30 Qünki u singlisining burun həlkisini wə kolliridiki biləzükərnə kərüp, həmdə singlisining: u adəm manga mundaq-mundaq dedi, deginini

□ 24:12 «mening iximni ongoja tartkaysən» — ibranıy tilida «ixni mening aldimda yüz bərgüzgaysan!». «xapaət» — muxu yərdə «xapaət» ibranıy tilida «hasəd» degən səz bilən ipadilini. Bu səzning mənisi bək qongkur bolup, kəp yərlərdə «əzgərməs muhəbbət» yaki «əzgərməs məhrıbanlık» dəp tərijimə kilini. Kəp yərlərdə bir hil əhdə bilən baqlıq bolidu; xunga səzning uzunraq birhil tərijimisi: «məhir-muhəbbət əhdisidə haman turidu» degəndək bolidu.

■ 24:15 Yar. 22:23 ■ 24:24 Yar. 22:23.

anglap, u adəmning qexioqa bardi. Mana, u kixi qudukning yenida tögilərnin qexida turatti.

31 Laban uningqaja: — Əy Pərwərdigarning bəht-bərikiti ata qilinoquci, kirgəyla! Nemə üqün taxkirida turdila? Mən öyni təyyarlap qoydum, tögilərgimu jay raslidim, — dedi.

32 U adəm öygə kirdi; Laban tögilərdin yükni qüxürüp, tögilərgə saman bilən boquz berip, u kixining həm uning həmrəhlirinin putlirini yuqili su elip kəlidi;□

33 andin u kixining aldioqa taam qoyuldi; lekin u: — Mən gəpimni deməy turup taam yeməymən, — dedi. Laban jawab berip: — Eytqayla, dedi.

34 U: — Mən bolsam İbrahimning hizmətkarimən;

35 Pərwərdigar hojamoqa kəp bəht-bərikət ata qiloqarqa, u uluq bir kixi boldi. U uningqaja qoy bilən kala, kümüx bilən altun, qul bilən dedəklərnı, tögə bilən exəklərnı bərdi.

36 Hojamning ayali Sarah qerioqanda hojamoqa bir oquq tuqup bərgənidi. Hojam *oqliqaja* əzining barlıqini atidi.

37 Hojam meni kəsəm kildurup: «Sən mən turuwatqan zemindiki Qanaaniylarning kızliridin oqlumoqa hotun elip bərmə,

38 bəlki jəzmən atamning öyigə, əz tuqkanlirimning qexioqa berip, oqlumoqa hotun elip bərgəysən», — dedi.

39 U waqıtta mən hojamoqa: «U kız mən bilən kəlgili unimisiq?» — desəm,

40 u manga jawab berip: «Tutqan yollirim uningqaja oquq bolqan Pərwərdigarim Əz Pərixtisini sening bilən əwətip, yolungni ong qilidu. Bu təriqidə sən mening ailidikilirim arisidin, atamning jəməti iqidin oqlumoqa hotun elip bərisən.

41 Xundaq qilip ailəmdikilərnin qexioqa yetip baroqiningda, sən mən kilduroqan kəsəmdin halas bolisən; ular sanga kızni bərmisimu ohxaxla kəsəmdin halas bolisən», — degənidi.

42 Xunga mən bügün bu qudukning qexioqa kelip: — Əy, hojam İbrahimning Hudasi bolqan Pərwərdigar, əgər sən bu səpirimni ong qilsang: —

43 mana mən su qudukning yenida turuwatimən; wə xundaq bolsunki, su tartqili kəlgən kızqaja: «Komzikingdin manga bir oqlam su bərgən bolsang», desəm,

44 u manga: «Sən iqkin, tögiliringgimu su tartip bəre», dəp jawab bərsə, undaqta bu kız dəl Pərwərdigar Əzi hojamning oqli üqün bekitkən kız bolsun, dəp dua qiloqanidim.

45 Kənglumdə tehi sözüm tügiməyla, mana, Riwkaq komzəkni mürisidə kətürüp qikip, qudukning boyioqa qüxüp su tartti; mən uningqaja: — İltipət qilip, manga su iqkili qoysang, dewidim,

46 u dərhal komzikini mürisidin qüxürüp: «İqkəyla, tögilirimimu suqirip qoyay», dedi. Xuning bilən mən iqtim; u tögilirimimu suqirip qoydi.

47 Andin mən uningdin: — Kimning kızi bolisən, dəp sorisam, u jawab berip: — Mən Nahorning Milkahdin tuquloqan oqli Betuəlnin kızi bolimən, — dedi. Xu qaqda mən uning burnioqa halqa, qollirioqa biləzükərnı selip qoydum;

48 andin engixip Pərwərdigarqaja səjdə kildim; hojamning qerindixinin kızini uning oqli üqün elip ketixkə mening yolumni ong qilqini üqün, hojamning Hudasi bolqan Pərwərdigarqaja həmdusana eyttim.

□ 24:32 «Laban tögilərdin yükni qüxürüp» — ibraniy tilida «u tögilərdin yükni qüxürüp».

49 Əmđi silər hojamoğa ihlas kilip xapaət kərsitəyli desənglar, buni manga dənglar. Əgər halimisanglar, unimu manga eytinglar, mən ong tərəpkə yaki sol tərəpkə barimən, — dedi.□

50 Əmđi Laban bilən Betuəl jawab berip: — Bu ix Pərwərdigardin boləq, siligə ya undak ya bundak deyəlməymiz.□

51 Mana, Riwkah aldilirida turidu; uni elip kətkəyla. U Pərwərdigarning deginidək öz hojilirining oqlioğa hotun bolsun, — dedi.

52 İbrahimning hizmətkari ularning səzlrini anglap, yərgə engixip, Pərwərdigarğa səjdə kildi.

53 Andin, hizmətkar kümüx buyumlarni, altun buyumlarni wə kiyim-keqəklərni qıqirip, bularni Riwkahğa bərdi; u yənə kızning akisi wə anisiöimu kimmətlik hədiyələrni sundi.

54 Andin u wə həmrəhliri bilən billə yəp-ıqıp, xu yərdə qonup qaldı. Ətisi səhərdə qopup, u ularğa: meni hojamning kexioğa yoloğa selip koyunglar, dewidi,

55 Kızning akisi bilən anisi uningğa: — Kız birkanqə kün yaki on kün yenimizda tursun; andin barsun, — dedi.

56 Əmma u ularğa: — Pərwərdigar mening səpirimni ong kıləjanikən, meni tosmanglar; hojamning kexioğa berixim üqün meni yoloğa selip koyunglar, — dedi.

57 Ular uningğa: — Kızni qakirip, uning aozidini anglap baqayli, dəp

58 Riwkahni qakirip uningdin: — Bu adəm bilən baramsən? dəp soriwidi, u: — Baray, dəp jawab bərdi.

59 Xuning bilən ular singlisi Riwkahni, uning inik'anisi, İbrahimning hizmətkari wə adəmliri bilən qoxup yoloğa selip koydi.■

60 U wəqıtta ular Riwkahğa bəht tiləp:

— Əy singlimiz, mingliqan on mingliqan adəmlərnin anisi boləqsən! Nəslinğ duxmənliirining dərwarziliriğa igə boləqay! — dedi.

61 Xuning bilən Riwkah bilən uning dedəkliri ornidin turup, təgilərgə minip, u kixigə əgixip mangdi. Xundak kilip hizmətkar Riwkahni elip yoloğa qikti.

62 İshak Bəər-lahay-roy degən jaydin bayıla kaytip kəlgənidi; qünki u jənubtiki Nəgəwdə turatti;■

63 İshak kəqkürun istikamətkə dalağa qıqkanidi; u bexini kətürüp qarisa, mana təgilər keliwatatti.

64-65 Riwkah bexini kətürüp, İshakni kərdi; u dərhal təgidin quxüp, hizmətkardin: — Səhrada bizning aldimizğa qıkiwatkan bu kixi kim bolidu? — dəp soridi.

Hizmətkar: — Bu hojamdur! dedi. Riwkah dərhal qümbilini tartip yüzini yepiwaldi.

66 Hizmətkar əmđi kıləqan həmmə ixlirini İshakğa eytip bərdi.

67 İshak kızni anisi Sarahning qedirioğa baxlap kirdi; u Riwkahni öz əmrigə aldı; u uning hotuni boldi. U uni yaxxi kərüp qaldı; bu tərıkida İshak anisinin wapatidin keyin təsəlli tapti.□

□ 24:49 «Əgər halimisanglar, unimu manga eytinglar, mən ong tərəpkə yaki sol tərəpkə barimən» — roxənki, hizmətkar ixning kəndək boluxidin kət'iyənəzər, İbrahimning ailisidik- ilərninğ kexioğa yetip barəlinida, ular kızni bərmisimu ohxaxla kəsəmdin halas bolidioqanlıki enik tursimu, u kızni ildəxtin yanmaytti. □ 24:50 «siligə ya undak ya bundak deyəlməymiz» — İbraniy tilida: «siligə ya yaman ya yaxxi deyəlməymiz». ■ 24:59 Yar. 35:8 ■ 24:62 Yar. 16:14; 25:11. □ 24:67 «İshak anisinin wapatidin keyin təsəlli tapti» — Sarah bu ixtin burun wapat boləqanıdi (23-babni kərüng).

25

Ibrahımning baxqa əwladliri

1Tar. 1:28-42

1 Ibrahım Kəturaḥ isimlik yənə bir ayalni aloqanıdı.

2 U Ibrahımıqə Zimran, Yoqxan, Medan, Midiyan, Ixbak wə Xuahni tuqurp bərdi. ■

3 Yoqxandin Xeba bilən Dedan tərəldi; Dedanning əwladliri Axuriylar, Letuxiylar wə Leummiylar idi. □

4 Midiyanıng oqulliri Əfah, Efər, Hənoh, Abida wə Əldaah idi. Bular həmmisi Kəturaḥning əwladliri idi.

5 Ibrahım bərlıqini İshəqqa atiwətkənıdı; ■

6 Ibrahım tehi Həyat waqtıda kiçik hotunliridin boləqan oqulliriqə hədiyələrni berip, andin bularnı oqlı İshəktin yıraç tursun dəp, kün qıkiç tərəpkə, xərkiy zeminqə əwətiwətkənıdı. □

Ibrahımning əlümi wə dəpnə qilinixi

7-8 Ibrahımning əmrining künliri bir yüz yətmix yil boldi; u tolimu kərip, künliri toxup, nəpəstin tohtap wapat boldi; u öz kəwmining kəxiqə berip kəxuldi. □ ■

9 Uning oqulliri İshəq wə İsmail uni Mamrəning uduloqə jaylaçkan, Hıttiy Zoharning oqlı Əfronning etizlikidiki Makpelaḥning ojarıda dəpnə kildi.

10 Bu etizlikni Ibrahım Hıttiyıldin setiwəloqanıdı; mana bu yərlikkə Ibrahım dəpnə qilinıdı, ayali Sarahımu muxu yərgə dəpnə qilinəqanıdı.

11 Ibrahım wapat boləqandin keyin xundaç boldiki, Pərwərdigar uning oqlı İshəqni bərikətlıdi. İshəq Bəər-Lahay-Royning yenıda turattı.

Ismailning əwladliri

12 Təwəndikilər Sarahning misirlik dediki Həjərdin tuquloqan, Ibrahımning oqlı boləqan İsmailning əwladliri: — □

13 İsmailning oqullirining, ularning nəsəbnamiliri wə kəbililiri boyıqə ismi təwəndikiqə: — İsmailning tunji oqlı Nebayot; andin Kedar, Adbəəl, Mıbsam, ■

14 Mıxma, Dumah, Massa,

15 Hədad bilən Tema, Yətur bilən Nafix wə Kədəmaḥ idi.

16 Bular bolsa İsmailning oqulliri bolup, ularning kənt wə qədırgaḥliri ularning nami bilən ataloqan bolup, ular on ikki kəbiligə əmir boləqanıdı.

17 İsmailning əmrining yilliri bir yüz ottuz yəttə yil boldi; u ahırki nəpsini tartıp wapat bolup, öz kəwmining kəxiqə berip kəxuldi.

■ 25:2 1Tar. 1:32. □ 25:3 «axuriylar» — muxu «axuriylar» bolsa keyinki «Axurlar» yaki «Asuriylar» əməs. «Axurlar» yaki «asuriylar» bolsa xəmnıng əwladliridin idi (10:22ni kəring).

■ 25:5 Yar. 24:36. □ 25:6 «kiçik hotunliri» — Həjər wə Kəturaḥlar idi. Ibrahımning xundaç orunlaxturuxi, kübhısizki, keyinki waqıtlarda oqulliri arisida Huda wədə kıləqan miras (Pələstin zemini) üstıdə qıkiçi mumkin boləqan jedəlləning aldini elix üqün idi. □ 25:7-8 «öz kəwmining kəxiqə berip kəxuldi» — 15:15 wə izahatini kəring. ■ 25:7-8 Yar. 15:15. □ 25:12 «təwəndikilər ... İsmailning əwladliri» — muxu jümlə bilən «Aləmnıng Yaritulixi»ning yəttinçı «tolıdotı» («tarihi»), yəni «İsmailning tolıdotı» («İsmailning əwladlirining tarihi») (25:12-18) baxlinıdı. ■ 25:13 1Tar. 1:29.

18 *Uning əwladliri* Həvilah rayonidin tartip xurojiqə olturaqlaxti (Xur bolsa Misirning utturisida bolup, Axuroja baridjoan yolda idi). Ismail özining barlik qerindaxlirining udulida olturaqlaxti. □

Əsaw bilən Yakupning dunyaoja kelixi

19 İbrahimning oqli İshakning nəslining bayani mundaktur: — İbrahimdin İshak törəldi. □

20 İshak Padan-Aramda olturuxluk aramiy Betuəlning kizi, aramiy Labanning singlisi boləjan Riwkahni hotunlukka alojanda kirik yaxka kirgənidi.

21 Əmma Riwkah bolsa tuomas boləjaqka, İshak hotuni uqun Pərwərdigarəja dua-tilawət kildi; Pərwərdigar uning duasini ijabət kildi; xuning bilən ayali Riwkah hamilidar boldi. ■

22 Əmma uning qorsikidiki ikki bala bir-biri bilən soxuxkili turdi. Xuning bilən Riwkah: — Əgər bundaklikini bilsəm, *hamilidar* bolup nemə kilattim? — dəp Pərwərdigardin səwəbini sorioyli bardı.

23 Pərwərdigar uningəja: —

«Sening qorsikingda ikki əl bardur, İqingdin ikki həlk çikip bir-biridin ayrilidu, Bir həlk yənə bir həlktin ojalib kelidu, Qongi kiqikining hizmitini kilidu» — dedi. ■

24 Uning ay-küni toxkanda, mana uning qorsikida dərwəkə bir jüp qoxkezək bar idi. □

25 Awwal tuqulojini kizocuq bolup, pütün bədini juwidək tüklük idi. Ular uning ismini Əsaw dəp koydi. □

26 Andin inisi kəli bilən Əsawning tapinini tutkan halda çikti. Bu səwəbtin uning ismi Yakup dəp koyuldi. Ular tuqulojanda İshak atmix yaxta idi. ■

Əsawning tunjilik hoquki, yəni tunji oqulluk hoqukini setiwetixi

27 Balilar əsüp qong boldi; Əsaw mahir owqi bolup, dala-janggaldə yuridjoan adəm boldi. Yakup bolsa durus adəm bolup, qedirlarda turatti. □

28 İshak Əsawning owlap kəlgən gəxidin daim yəp turojaqka, uningəja amrak idi. Ləkin Riwkah Yakupka amrak idi.

□ 25:18 «**Ismail özining barlik qerindaxlirining udulida olturaqlaxti**» — bu bayan Ismail toqrisidiki ilgeriki bexarət (16:12)ning əməlgə axuruluxini kərsitidu; uningdin bəlkim Ismail wə əwladlirining öz qerindaxliri boləjan yəhudiylar wə baxkilar bilən qarxilixixining baxlanəjanlikini puratkan boluxi mumkin. Muxu ayəttiki «Axur» Asuriyə əməs, bəlkim Sinay qelidiki bir rayonni kərsitixi mumkin. □ 25:19 «**İbrahimning oqli İshakning nəslining bayani mundaktur**» — muxu jümlə bilən «Aləmnin Yaritilixi»ning səkkizinçi «tolidot»i

«(tarihi, yəni «İshakning tolidoti») («İshakning nəslining bayani») (25:19-35:26) baxlinidu. ■ 25:21 Rim. 9:10. ■ 25:23 2Sam. 8:14; Rim. 9:12. □ 25:24 «**Əsaw**» — «tüklük». □ 25:25

«**Yakup**» — mənisı «tapanəja esiloquci» yaki kəqmə mənidə «orun basar» yaki «muhapizətcı» degənlik idi. Keyin Əsaw Yakupka əq bolup kəlip, uning ismini «orun igiliwaləquci» degən səlbıy mənidə ilxilitidu (27:36). ■ 25:26 Həox. 12:4. □ 25:27 «**qəxənmə**» — omumən eytkənda, Təwratta owqilik kılıx səlbıy qarilidu. «Qedirlarda turatti» Yakupni hərun adəm degənlik əməs, bəlkı alısidiki iklar, bolupmu qarwiqilik bilən xuəqulliniwatkinini kərsitidu. Yakupning təjribilik koyqi ikənlikı 29:7din kərunidu. Bəzi təjrimilərdə «Yakup **jimoqur** adəm» deyilgini bilən ibraniy tilidiki bu səz «tam» yaki «tamam») Təwratta daim «durus», «kamil» degən mənini bildüridu.

²⁹ Bir küni Yakup *purqak* xorpisi kaynitiwatatti; Əsaw daladin herip-eqip kaytip kəlđi.

³⁰ Əsaw Yakupka: — Mən həlimdin kəttim! Ətünüp qalay, awu kızildin bərsəng! — Awu kızil nərsidin meni ozuklandursangqu! Mən həlimdin kəttim, — dedi (xu səwəbtin uning eti «Edom» dəpmu ataldi).□

³¹ Yakup uningə: — Undak bolsa, tunjilik hokukungni manga setip bərgin, — dedi.□

³² Əsaw: — Mən ələy dəwatimən, bu tunjilik hokukuning manga nemə paydisi? — dedi.■

³³ Yakup: — Əmisə hazır manga kəsəm kiləjin, dewidi, u uningə kəsəm kilip, tunjilik hokukini Yakupka setip bərđi.

³⁴ Xuning bilən Yakup Əsawə nan bilən kızil *purqak* xorpisini bərđi. U yəp-iqip ornidin turup kətti. Xundak kilip Əsaw tunjilik hokukigə xunqə etibarsiz kəriənanidi.

26

Ishaqning Gərarda musafir bolup turuxi

¹ *Kanaan* zeminida İbrahimning waqtidiki aqarqiliktin baxka yənə bir kətimlik aqarqilik yüz bərđi. Xuning bilən İshaq Gərar xəhirigə, Filistiylərnin padixəhi Abimələkning kexioqə bərđi.□

² Pərwərdigar uningə kərünüp mundak dedi: — Sən Misiroqə qüxməy, bəki Mən sanga kərsitip beridoqan yurttə turəjin.□

³ Moxu zemindin qikmay musafir bolup turəjin; xuning bilən Mən sən bilən billə bolup, sanga bəht-bərikət ata kilimən; qünki Mən sən wə nəslinggə bu zeminlarning həmmisini berip, atang İbrahimə bərgən kəsimimni ada kilimən;■

⁴ nəslingni asmandiki yultuzlardək awutimən wə nəslinggə bu zeminlarning həmmisini berimən; yər yüzidiki barlik əl-yurtlar nəslingning *nami* bilən əzlrigə bəht-bərikət tiləydu;□ ■

⁵ Qünki İbrahim Mening awzimə qulək selip, tapilioqinim, əmrlirim, bəlgilimilirim wə qanunlirimni bəja kəltürdi, — dedi.

⁶ Xuning bilən İshaq Gərarda turup qaldı.

⁷ Əmma u yərlik kixilər uning ayali toqrisida sorisa u: — Bu mening singlim bolidu, — dedi; qünki Riwkah intayin qiraylik boləqqa, İshaq öz-özigə: «Bu mening ayalim bolidu», desəm, bu yərlik adəmlər Riwkahning səwəbidin meni əltürüwetərmikin, — dəp kərkti.

□ **25:30 «Edom»** — «kızil». □ **25:31 «tunjilik hokuki»** — (yaki «tunji oqulluk hokuk») — Bu hokuk tet ixni öz iqigə əloqan boluxi mumkin: — (1) pütkül ailisidikilər üqün igidarqilik məs'uliyiti; (2) baxka oqullarə qəriqanda, atisidin mirasni bir həssə kəp elix; (3) atisining bəht-bərikət tilə həyriək duasidin əlahidə bəhriman bolux; (4) pütkül ailisidikilər üqün kahinlik (dua qilix) wəzpisini etəx. Biz «tunjilik hokuki» toqrisida «qoxumqə sez»imzədə yənə tohtilimiz. ■ **25:32** Yəx. 22:13; 1Kor. 15:32. □ **26:1 «Abimələk»** — xu waqtta Gərar padixəhining omumiy unwani idi. Bu «Abimələk» İbrahimning waqtidiki «Abimələk» (20-bab) əməs. □ **26:2 «Sən Misiroqə qüxməy»** — Gərar xəhiri Kanaan zeminining iqidə bolup, Misir zeminioqə baridoqan yol üstidə idi. ■ **26:3** Yar. 13:15; 15:18. □ **26:4 «yər yüzidiki barlik əl-yurtlar nəslingning nami bilən əzlrigə bəht-bərikət tiləydu»** — yaki «yər yüzidiki barlik əl-yurtlar nəslingning wasitisi bilən bəht-bərikət tapidu». ■ **26:4** Yar. 12:3; 18:18; 22:18.

8 Lekin u xu yerdə uzak waqit turoʻandin keyin xundak boldiki, Filistiyalarning padixahi Abimelak dərizidin qarividi, mana Ishak wə ayali Riwkah bir-birigə erkilixip turatti.□

9 Andin Abimelak Ishakni qakirip: — Mana, u jəzmən sening ayaling ikən! Sən nemə dəp: «U mening singlim» deding? — dewidi, Ishak uningə: — Qünki mən əslidə uning səwəbidin birsi meni öltürüwetərmikin, dəp ənsirigənidim, — dedi.

10 Abimelak uningə: Bu bizgə nemə kiləjining? Tas qaptu həlk arisidın birərsi ayaling bilən birgə boləjili?! Undak boləjan bolsa sən bizni gunahka patkuzəjan bolatting! — dedi.

11 Andin Abimelak həmmə həlkkə buyrup: — Kimki bu kixigə wə yaki hotuniəja qol təgkuzsə jəzmən öltürülməy qalmaydu, — dəp yarlik güxürdi.

12 Ishak u zeminda terikqilik kildi: u xu yili yərdin yüz həssə həsul aldı; Pərwərdigar uni bərikətligənidi.

13 Bu kixi bax kətürüp, barəanseri rawaj tepip, tolimu katta kixilərdin bolup qaldi.

14 Uning qoy-kala padiliri wə öyidiki kulliri intayin kəpəydi; Filistiyələr uningəja həsət kiləjili turdi.

15 Bu səwəbtin uning atisi İbrahimning künliridə atisining kulliri koləjan kuduklarning həmmisini Filistiyələr etip, topa bilən tinduruwətti.□

16 Abimelak Ishakka: — Sən bizdin ziyadə küqiyip kətting, əmdi arimizdin qikip kətkin, — dedi.

17 Ishak u yərdin ketip, Gərar wadisioja qedir tikip, xu yerdə turup qaldi.

18 İbrahim həyat waqtida *kulliri* birmunqə kuduklarni qazəjanidi; birak İbrahim ölğəndin keyin, Filistiyələr bularni topa bilən tinduruwətkənidi. Ishak bu kuduklarni kaytidin kolitip, ularəja atisi ilgiri koyəjan isimlarni yənə koydi.

19 Ishakning kulliri wadida kuduk kolawatqanda suliri uroqup qikip akidəjan bir kudukni tepiwaldi.

20 Lekin Gəradiki padiqilar Ishakning padiqiliridin uni talixip: — Bu su bizningkidur, — dedi. Ular Ishak bilən jedəlləxkəqkə, u bu kudukni «Esək» dəp atidi.□

21 Ular yənə baxka bir kudukni kolidi, ular yənə bu kuduk toqrisida jedəlləxti. Xuning bilən Ishak buning ismini «Sitnah» dəp atidi.□

22 Andin u u yərdin ketip, baxka yərgə berip, xu yərdimu yənə bir kuduk kolidi; əmdi Gəradikilər bu kudukni talaxmidi. Bu səwəbtin u uning etini «Rəhəbot» koyup: «Əmdi Pərwərdigar biz üqün jay bərgənəkən, bu zeminda mewilik bolimiz», — dedi.□

23 Andin u u yərdin qikip Bəər-Xəbaəja bardı.

24 Pərwərdigar xu keqisi uningəja kərünüp: — Mən bolsam atang İbrahimning Hudasiurmən; kərkmiəjin, günki Mən sən bilən billimən, seni bəht-bərikətləp, nəslingni kulum İbrahimning səwəbidin awutimən, — dedi.

25 U xu yerdə bir qurbangah yasap, Pərwərdigarning namiəja nida kilip ibadət kildi. U xu yerdə qedirini tikti, Ishakning kulliri xu yerdə bir kuduk kolidi.

□ 26:8 «Ishak wə ayali Riwkah bir-birigə erkilixip turatti» — yaki «Ishak ayali Riwkahni silap turatti». □ 26:15 «kuduklarning həmmisini Filistiyələr etip, topa bilən tinduruwətti» — aqarqilik boləjan waqtida bundak kilix yaman ix həsəblinatti həm həmakətlək bolatti. □ 26:20 «Esək» — «majira». □ 26:21 «Sitnah» — «karxilik». □ 26:22 «Rəhəbot» — «azadə yər».

Ishakning Abimäläk bilän padixah kelixim tüzüxi

26 Əmdi Abimäläk, aqinisi Ahuzzat bilän ləxkərbexi Fikol birgə Gəradin qikip, uning kexioqa bardı.

27 Ishak ularoqa: — Manga eqmənlik kilip, meni aranglardın koşliwətkəndin keyin, nemə üqün mening keximoqa kəldinglar? — dedi.

28-29 Ular jawaban: — Biz Pərwərdigarning sən bilən billə bolojinini roxən baykuduk, xuning bilən biz sening toşrangda: «Otturimizda bir kelixim bolsun, yəni bizlər bilən sən bir-birimizgə kəsəm berip əhdə kilixaylı» dedük; xu wəjidin sən bizgə heqkəndak ziyan-zəhmət yətküzmiğəysən; biz sanga heq təgmiginimizdək, xundaqla sanga yaxhiliqtin baxqa heqbir nemə kilmişinimizdək (bəlkı seni aman-esənlik iqidə yolungoqa əwətkənidük) sənmu xundak kiləqaysən. Mana hazır sən Pərwərdigar tərpidin bəht-bərikət kəruwatisən! — deyixti.□

30 Xuning bilən u ularoqa bir ziyapət kilip bərdi. Ular bolsa yəp-iqti.

31 Ətisi tang səhərdə ular qorup bir-birigə kəsəm kilixti; andin Ishak ularni yoloqa selip koydi; ular uning kexidin aman-esən kətti.

32 U küni xundak boldiki, Ishakning kulliri kelip, uningoqa ezi kolioqan kuduk toşrisida həwər berip: «Biz su taptuk!» dedi.

33 U uning namini «Xibah» koydi. Bu səwəbtin bu xəhərning ismi bügüngiqə «Bəər-Xeba» dəp atilip kəlməktə.□

Əsawning yat kəbilidin aloqan ayalliri

34 Əsaw kirik yaxqa kirgəndə, Hıttiyıldın boləqan Bəərining kızı Yəhudit bilən Hıttiyıldın boləqan Elonning kızı Basimatni hotunlukqa aldı.

35 Əmma bular Ishak bilən Riwkahning kəngligə azab elip kəldi.■

27

Yakupning Ishakni aldixi

1 Ishak kərip, kəzlıri torlıxip, kəzi oşuwa kəridioqan bolup kaləqanda xundak boldiki, u qong oşli Əsawni qakirip uningoqa: — Oşlum! — dedi. U: — Mana mən! — dəp jawab bərdi.

2 U uningoqa: — Mana mən əmdi kərip kəttim, kanqılık kün kəridioşinimnimu bilməymən.

3 Xunga səndin tətünimən, qoralliring, yəni sadak wə okyayingni elip janggaləqa qikip, mən üqün bir ow owlap kəl;

4 mən yaxhi kəridioqan məzzilik tamaqtin birni etip, manga kəltürgin. Mən uni yəp, əlüxtin ilgiri kənglumdin sanga bəht-bərikət tiləp dua kılay, — dedi.

5 Ishak oşli Əsawoqa səz kıloqanda Riwkahmu anglidi. Əsaw ow owlap kəlgili janggaləqa qikip kətkəndə,

6-7 Riwkah oşli Yakupqa: — Mana mən atangning akang Əsawoqa: «Sən ow owlap kelip, manga məzzilik bir taamni ətkin; mən uni yəp əlüp ketixtin burun Pərwərdigar aldida sanga bəht-bərikət tiləp dua kılay», — dəp eytkinini anglap kəldim.

□ 26:28-29 «əhdə kilixix» — «əhdə kesix» degən sözlər bilən ipadilinidu (15:10ni kəring).

□ 26:33 «Xebah» wə «Xeba» — bu ikki səz «kəsəm» degənni bildüridu. «Bəər-xeba» degənnin mənisi «kəsəmning kuduki». Bu bəlkim xu yərdiki ikkinçi kuduk boluxi mumkin; İbrahım əslidə ohxap ketidioqan ix tütəylidin xu yərgə ohxax isim qoyəqanidi (31:21nimu kəring). ■ 26:35 Yar. 27:46.

⁸ Əmdi, i oqulum, sözümgə kulak selip buyruqinimni kılqin.

⁹ Sən dərhal padioğa berip, oqkilərnin içidin esil ikki oqlakni elip kəlgin; mən ulardin atang üqtin u yahxi kəridioğan məzzilik bir taam təyyar kılav.

¹⁰ Sən uni atangning aldioğa elip kirgin. Xuning bilən u yəp, ölüp ketixtin burun sanga bəht-bərikət tiləp dua kılıdu, — dedi.

¹¹ Lekin Yaqup anisi Riwkahğa: — Mana akam Əsaw bolsa tüklük kixi, mən bolsam tüksiz silik tənlik adəmmən.

¹² Mubada atam meni silap kalsa, undakta mən uning nəziridə uni mazak kılquci adəm bolup kəlip, beximoğa bərikət əməs, bəlki lənət taparmənmikin, dedi.

¹³ Anisi uningğa: — Əy oqlum, sanga qüxidioğan lənət manga qüxsun; əmma sən pəkət sözümgə kulak selip, berip *oqlaklarni* elip kəl, — dedi.

¹⁴ U berip ularni elip kəlip, anisioğa bərdi. Anisi uning atisi yahxi kəridioğan məzzilik bir taamni təyyar kıldı.

¹⁵ Andin Riwkah tunji oqli Əsawning eydə öz yenida saklaklik əng esil keyimlirini elip kiçik oqli Yaqupğa kiydürüp,

¹⁶ oqlakların terisini ikki kəli bilən boynining tüksiz jayioğa yөгəp,

¹⁷ andin əzi ətkən məzzilik taamlar bilən nanlarni oqli Yaqupning kəlioğa tutkuzdi.

¹⁸ Yaqup atisining kəxioğa kirip: — Əy ata! — dedi.

U: — Mana mən! Oqlum, sən kim bolisən? — dewidi,

¹⁹ Yaqup atisioğa jawab berip: — Mən qong oqulliri Əsawmən, manga eytkanliridək kildim; əmdi orunliridin turup, olturup kılqan owumning gəxiğə eoiz tegip, andin kəngülliridin manga bəht-bərikət tiləp dua kılqayla, — dedi.

²⁰ Ishak oqlioğa: — Əy oqlum, kandaqmu uni xunqə tez tepip kəlding? — dewidi, u jawab berip: — Qünki Pərwərdigar Hudaliri uni dəl yolumoğa yolukturdi, — dedi.

²¹ Ishak Yaqupğa: — Əy oqlum, yəkinrak kəl, sən rast oqlum Əsawmu, əməsmu, silap bakay, — dedi.

²² Xuning bilən Yaqup atisi Ishakning kəxioğa yəkin bardı; u uni silap turup: — Awaz Yaqupning awazi, lekin kəl bolsa Əsawning kəlidur, — dedi.

²³ Uning kəlliri bolsa akisi Əsawning kəlliridək tüklük bolqini üqtin uni toniyalay, uningğa bəht-bərikət tiləp dua kıldı.

²⁴ Andin u yənə: — Sən rast oqlum Əsawmusən? dəp soriwidi, u jawab berip: — Dəl mən, — dedi.

²⁵ Ishak uningğa: — Taamni elip kəlgin, mən oqlumning ow gəxidin yəp, kənglümdin sanga bəht-bərikət tiləp dua kılav, — dedi. *Yaqup* uni uning aldioğa koydi; u yedi. U xarab kəltürüwidi, unimu iqtı.

²⁶ Andin atisi Ishak uningğa: — Əy oqlum, əmdi yəkin kəlip meni sөгgin, — dedi.

²⁷ U uning kəxioğa berip uni sөydi. Atisi uning kiyiminin purikini purap uningğa bəht-bərikət tiləp dua kılıp: —

«Mana, oqlumning tenidiki purak Pərwərdigar bərikətligən kəkləmzarning hux purikioğa ohxaydikən!»[□]

²⁸ Huda sanga asmanning xəbnimi, Yərning munbət küqini ata kılıp, Axlik-tülük bilən xarabnimu kəp bərgəy. ■

²⁹ Həlkələr sening kullukungda bolqay,

[□] 27:27 «**kəkləmzarning hux purikı**» — demək, daladiki hərhil gül-giyahning wə ot-qəpning hux purikı singdürülgən. ■ 27:28 İbr. 11:20.

Əl-millətlər aldingda tizlanəyay;
 Kəringdaxliringəya hoja boləyaysən;
 Anangning oşulliri sanga tizlanəyay;
 Sanga lənət kiləjanlar lənətkə qaləyay;
 Sanga bəht tiligənlər bəht tapqay!» — dedi.■

Əsawning Ishəktin dua tələp kəlix

³⁰ Xundak boldiki, Ishəq Yakupka dua kəlip bolup, Yakup atisi Ishəqning kəxidin qəqip boluxioya, akisi Əsaw owdin kaytip kəldi.

³¹ Umu məzzilik taamlarni etip, atisining kəxioya elip kirip, atisioya: — Ata kəpəqayla, oşullirining ow gəxidin yəp, kəngülliridin manga bəht-bərikət tiləp dua kiləyayla, — dedi.

³² Atisi Ishəq uningəya: — Sən kimsən? — dedi. U jawab berip: — Mən oşulliri, qəng oşulliri Əsawmən! — dedi.

³³ Buni anglap Ishəq alakzadilikka qūxūp, pütün bədini jalaklap titrəp: — Undakta bayatin ow owləp elip kəlgini kim? Sən kelixtin burun uning həmmə nərsisidin yəp, uningəya bəht-bərikət tiləp dua kəldim; wə bərhək, u bəht-bərikət kəridu! — dedi.

³⁴ Əsaw atisining səzlrini anglapla intayin eqinarlik həlda ün selip aqqik pəryad kətürəp atisioya: — Menimu, i ata, menimu bəht-bərikətligəyayla! — dedi.■

³⁵ U jawab berip: — Sening ining hiylə bilən kirip, sanga tegixlik bəht-bərikətni elip kətiptu, dedi.

³⁶ Əsaw: — Rast uning eti Yakup əməsmu?! Qünki u ikki kətim meni putlap, ornumni tartiwaldi. Awwal tunjilik həququmni tartiwaldi wə mana həzir u manga tegidiəjan bəht-bərikətni elip kətti, — dedi, Andin yənə: — Mening üqün birər bəht-bərikət qaldurmədilimu? — dedi.□ ■

³⁷ Ishəq Əsawəya jawab berip: — Mana, mən uni üstüggə hoja kəldim; həmmə kəringdaxlirini uning kullukida bolidiəjan kəldim; axlik wə yengi xarab bilən uni kuwwətlidim; əy oşlum, əmdə sanga yənə nemimu kəlip bərləymən? — dedi.

³⁸ Əsaw atisioya yənə: — Əy ata, silidə pəkət xu birlə bəht-bərikət bar idimu? Manga, əy ata, mangimu bəht-bərikət tiləp dua kiləyayla! dedi. Andin u ün selip yioqlap kətti.■

³⁹ Atisi Ishəq uningəya jawab berip: — «Mana, turaləy jaying yərnin münbət küqidin neri, Egiz asmanning xəbnimidin yirək bolur;

⁴⁰ Sən kiliqingəya tayinip jan bəkişən,

Iningning hizmitidə bolisən;

Ləkin qəgridin qəqip kəzginingdə,

Sən boynungdin uning boyunturukini qəqipir sunduruwətisən» — dedi.

⁴¹ Xunga Əsaw atisi uningəya tiligən bəht-bərikət səwəbidin Yakupka əqmənlik saklap yürdi. Əsaw kənglidə: — Atamning matəm künliri yəkinlixip kəldi; xu qəşda inim Yakupni öltürwətisən, dəp hiyal kəldi.

⁴² Ləkin Riwkah qəng oşli Əsawning bu səzlrinin həwər tapti. U kiqik oşli Yakupni qəqipir uningəya: — Mana akang Əsaw seni öltürwətisən dəp öz-özidin fəsəlli tepiwətiptu;

■ 27:29 Yar. 12:3. ■ 27:34 İbr. 12:17. □ 27:36 «meni putlap, ornumni tartiwaldi» — bu degənlik ibraniy tilidə birlə səz bilən ipadilidü. Oqurmənlərnin esidə barki, «Yakup» degənnin bir mənisi «orun igiliwaləyqu» (25:26ni kəring). Muxu yərdə «putliəyqu» degən yənə bir mənisi boluxi mumkin. ■ 27:36 Yar. 25:33. ■ 27:38 İbr. 12:17.

⁴³ əmđi əy oşlum, sözümgə kulak selip, qorup Həranə, akam Labanning kexioğa keqir kətkin;

⁴⁴ akangning kəhri yanəuqə, uning kexida birnəqqə wakıt turəjin.

⁴⁵ Akang aqqikidin yenip, sening uningə kəlojiningni untup kətküqə xu yərdə turup turəjin; andin mən adəm əwətip, seni u yərdin aldurup kelimən. Nemə üqün bir kündila hər ikkinglərdin məhrum bolup qalay? — dedi.

Yakupning Labanning yenioğa səpər kəlix

⁴⁶ Əmma Riwkah İshakka: — Mən muxu Hittiy kizlar wəjədin jenimdin jak toydum. Əgər Yakupmu bu yurtiki kizlərdin, muxundak Hittiy kizni hotunlukka alsa yaxoqinimning manga nemə paydisi? — dedi.■

28

¹ Xuning bilən İshak Yakupni qakirip, uningə bəht-bərikət tiləp, uningə jekiləp: — Sən Kanaaniylarning kizliridin hotun alma;

² bəki qorup, Padan-Aramə, anangning atisi Betuəlning əyigə berip, u yərdin anangning akisi Labanning kizliridin hotun aləjin.■

³ Həmmigə Qadir Təngri seni bəht-bərikətləp, awutup, səndin kəp həkləni qakirip kəpəytkəy,

⁴ Xundakla İbrahimning bəht-bərikətini sanga wə sening bilən nəslingə bərgəy; xundak kəlip sən hazır Musapir bolup turuwatkan yəni, yəni əslidə Huda İbrahimə bərgən zeminni igiləysən! — dedi.■

⁵ Xuning bilən İshak Yakupni yoloğa saldı. U Padan-Aramə, aramiy Betuəlning oşli, Yakup bilən Əsawning anisi Riwkahning akisi Labanning kexioğa qarap mangdı.□

Əsawning yənə bir ayal elixi

⁶⁻⁷ Əsaw İshakning Yakupka bəht-bərikət tiləp, uni Padan-Aramə xu yərdin hotun elixka əwətkənlikini, xundakla uningə bəht-bərikət tiləp, uninga jekiləp: Sən Kanaaniylarning kizliridin hotun almiəjin, degənlirini ukup, Yakupningmu öz ata-anisioğa itəət kəlip, Padan-Aramə kətkinini kərginidə,

⁸ Əsaw: — kənaaniylarning kizliri atam İshakning nəziridə yaman kərunidikən, dəp bilip yətti.

⁹ U İsmailning kexioğa berip, hazırki hotunlirining üstigə İbrahimning oşli İsmailning kizi, Nebayotning singlisi Maħalatni hotunlukka aldı.

Yakupning Bəyt-Əldə qüx kərüxi

¹⁰ Yakup bolsa Bəer-Xebadin qəkip, Həran tərəpkə mengip,

¹¹ bir yərgə yetip kəlgəndə, kün olturup kətkəqkə xu yərdə kənmaqçı boldi. U xu yərdiki taxlərdin birini elip, bəxioğa yastuk kəlip koyup, uhliqili yətti.□

■ 27:46 Yar. 26:35. ■ 28:2 Həx. 12:13. ■ 28:4 Yar. 12:7; 13:15; 15:18; 24:7; 26:3; Qan. 34:4; Ros. 7:5. □ 28:5 «aramiy» — yəni «suriyalik». □ 28:11 «taxlərdin birini elip, bəxioğa yastuk kəlip koyup,...» — yəki «taxlərdin birini elip, uning bəxioğa koyup...».

¹² U bir qūx kerdī: — Mana, uqi asmanlarōqa taqixidioqan bir pələmpəy yərdə tikləklik turatti; Hudaning pərixtiliri uningda qiqip-qūxup turux-atti.■

¹³ Mana, Pərwərdigar uning üstidə turatti. U: — «Mən bolsam atang İbrahımining Hudasi wə İshāqning Hudasi bolōqan Pərwərdigardurmən; Mən sən yatqan bu zeminni sening bilən nəslinggə berimən.■

¹⁴ Nəsling bolsa yərning topisidək kəp bolup, sən məqrıp bilən məxrikkə, ximal bilən jənubka yeyilisən; sən wə nəslingning wasitisi bilən yər yūzidiki barlık ailə-kəbililər bəht-bərikət tapidu.■

¹⁵ Mana, Mən sən bilən billidurmən, kəyərgə barsang seni aman-esən saqlap, bu zeminoqa seni kayturup kelimən; qünki sanga eytqan sözümni ada qilmay turup, seni taxlimaymən» — dedi.

¹⁶ Andin Yaqup oyoqinip: — Bərhək, Pərwərdigar bu yərdidur, lekin mən uni bilməptimən, — dedi.

¹⁷ U kərkup ketip: Bu jay alamət dəlxətlik bir jay ikən! Bu Hudaning öyi bilən asmanning dərwasisidin baxka hēq jay əməstur, — dedi.

¹⁸ Yaqup ətisi səhər kərup, bexining astioqa kəyoqan taxni elip, *hatira* tūwrük süpitidə tikləp, üstigə zəytun meyi kuyup koydi.□ ■

¹⁹ U jayning ismini Bəyt-Əl dəp atidi; əmma ilgiri u jayning eti Luz idi.

²⁰ Andin Yaqup kəsəm bilən wədə kilip: — Əgər Huda mening bilən billə bolup, bu səpərimdə meni saqlap, yegili nan, kiygili kiyim berip,

²¹ Mən atamning öyigə aman-esən yenip barsam, undaqa Pərwərdigar mening Hudayim bolidu;

²² Xuningdək mən *hatira* tūwrük süpitidə tikləp kəyoqan bu tax Hudaning öyi bolidu; həm xundaqla sən manga beridioqan barlık nərsilərnin ondin bir ülūxini sanga təkdim qilmay qalmaymən, — dedi.

29

Yaqupning Labanning öyigə berixi

¹ Andin Yaqup səpərimni dawamlaxturup, məxriktiki kəwmlarning zeminoqa yetip kəldi.

² U kəriwidi, mana, yaylakta bir kuduk turatti, uning yenida üq top kəy padisi turatti; qünki həlk bu kuduktin padilarni suqiratti. Kudukning aozioqa yoqan bir tax kəyukluk idi.

³ Kaqaniki padilarning həmmisi u yərgə yioqilsa, padiqilar birlikte kudukning aozidiki taxni yumilitiwetip, kəylarni suqirip, andin taxni yənə kudukning aozioqa əz ornioqa kəyup kəyattı.

⁴ Yaqup *padiqilardin*: Əy buradərlər, silər kəyərlik? — dəp soridi. Ular: — Biz hərənləkmiz, dedi.

⁵ U ulardin: — Silər Nahorning oqli Labanni tonumsilər? — dəp soridi. Ular: — Tonuymiz, dedi.

⁶ U ulardin: — U salamətmu, dəp soriwidi, ular jawab berip: — U salamət turuwatidu. Mana ənə uning kizi Rahilə kəyliri bilən keliwatidu, dedi.

⁷ U: — Mana, kün tehi egiz tursa, hazır tehi malning yioqilidioqan waqti bolmidi; nemixka kəylarni suqirip, andin yənə berip otlatmaysilər? — dedi.

■ 28:12 Yh. 1:52. ■ 28:13 Yar. 35:1, 3; 48:3; Kan. 12:20; 19:8. ■ 28:14 Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4. □ 28:18 «Bəyt-Əl» — «Hudaning öyi». ■ 28:18 Yar. 31:13; 35:14.

8 Ular jawab berip: — Yak, mundak qilalmaymiz. Awwal padilarning hëmmisi yiojilip, padiqilar taxni kudukning aozidzin yumilitiwatkëndin keyin, andin qoylarni suojirimiz, dedi. □

9 U ular bilën gëplixip turojınida, Rahilë atisining qoyliri bilën yetip kaldi; qünki u koy bakquxi idi.

10 Xundak boldiki, Yakup anisining akisi Labanning kizi Rahilë bilën anisining akisi Labanning qoylirini kergëndä, u kopup berip, kudukning aozidzin taxni yumilitiwetip, anisining akisi Labanning qoylirini suojardi.

11-12 Andin Yakup Rahilëni sëyüp, yukiri awaz bilën yiojlap taxlidi wë Rahilëgë: — Mën sening atangning tuojkini, Riwkahning oqli bolimën, dewidi, u yögürüp berip atisioja hëwër bardi.

13 Xundak boldiki, Laban öz singlisining oqli Yakupning hëwirini angliojanda, uning aldioja yögürüp berip, uni kuqaklap sëyüp, öyigë baxlap kaldi. Andin Yakup Labanoja *këqürmixlirining* hëmmisini dëp bardi. □

14 Laban uningöja: — Sën dërwäkë mening sëngäk bilën gëxümdursën! — dedi. Buning bilën u uning këxida bir ayqë turup kaldi.

Yakupning aldiniپ këlisi

15 Andin Laban Yakupka: — Sën mening tuojkinim bolojaq, manga bikaroja hizmät qilamsën? Eytkina, hëkkinggë nemë alisën? — dedi.

16 Labanning ikki kizi bar idi; qongining eti Leyah, kiqukining eti Rahilë idi.

17 Leyahning közliri yekimlik idi; ëmma Rahilëning bolsa tækı-turkı kelixkën, hësnı-jamalı qıraylık kız idi. □

18 Yakupning köngli Rahilëgë qüxkën bolup Labanoja: — Mën sening kiquk kızing Rahilë üqün sanga yëttë yil hizmät qilay, dedi. ■

19 Laban jawab berip: — Uni baxka kixigë bërginimdin sanga bërginim yahxi. Əmdi meningkidë turojın, dedi.

20 Yakup Rahilëni elix üqün yëttë yil hizmät kildi. Əmma u uni intayın yahxi kergëqkë, bu yıllar uningöja pëkët birnëngë kündëkla bilindi.

21 Waqıt toxkanda Yakup Labanoja: — Mana mening künlirim toxti. Əmdi ayalimni manga bërgin, mën uning këxioja kirëy, dedi.

22 Laban xu yërdiki hëmmë kixilërne yiojıp, ziyarët kilip bardi.

23 Lekin xundak boldiki, kəp kirgëndä, u qong kizi Leyahni Yakupning yenioja elip kaldi; Yakup uning këxioja kirip billë boldi.

24 Laban öz dediki Zilpahni kizi Leyahjoja dedək kilip bardi.

25 Ətisi xundak boldiki, mana aldida Leyah turatti! U Labanoja: — Bu zadi manga nemë kilojining? Əjəba, mën Rahilë üqün sanga hizmät kilmidimmu? Meni nemixka xundak aldiding?! — dedi.

26 Laban: Bizning yurtimizda kiqukini qongidin ilgiri yatlık kilidiojan rësim-kaidë yok.

27 Əmdi sën qongining yëttë künlük toy murasimini ëtküzüp bolojın; andin yənë ikkinçisınimu sanga berëyli; u sening manga yənë yëttë yil kilidiojan hizmitingning hëkkı bolidu, — dedi.

□ **29:8 «padiqilar»** — ıbranıy tilida «ular». Xu padiqilar bir türküüm hoqukluk padiqilar bolsa kerək. Yaki bolmisa ular eytkan ixlar xu yërdë bir örp-adët bolup kalojan bolsa kerək.

□ **29:13 «këqürmixlirining hëmmisini»** — ıbranıy tilida «bu ixlarning hëmmisini». Demäk, tərjimimizdäk «yüz bërgën hëmmë ixlarnı», yaki u bayatın Rahilëgë eytkan ixlarnı (tuojkanlık munasiwëtlirini) kersätsë kerək. □ **29:17 «Leyahning közliri yekimlik»** — ıbranıy tilida «Leyahning közliri mulayım» (yaki «yumxak»). Buning baxka hil tərjimiliri bolsa: (1) tinik; (2) ajiz (yahxi kormëydojan); (3) nursız. ■ **29:18** Hox. 12:13.

28 Yakup maqul bolup, Leyahning yettə künlük toy murasimini otküzüp bolqanda, Laban kızı Rahilənimu uningqə hotunlukqə bərdi.

29 Laban dediki Bilhahni kızı Rahiləgə dedək kılıp bərdi.

30 Bu tərīkədə Yakup Rahiləningmu qəxiqə kirdi; u Rahiləni Leyahdin ziyadə yahxi kərdi. Andin keyin u yənə yettə yil Labanoqə hizmət kildi.

Yakupning pərzəntliri

31 Əmma Pərwərdigar Leyahning ətiwarlanmioanlikini kərgəndə, uningqə tuoxni nesip kildi. Lekin Rahilə tuomas idi. □

32 Leyah hamilidar bolup bir oşul tuşup: — «Pərwərdigar harlanqinimni kərdi; əmdi erim meni yahxi kəridu» dəp uning ismini «Rubən» qoydi. □

33 U yənə hamilidar bolup, bir oşul tuşup: — «Pərwərdigar ətiwarlanmioanlikini anglap, buni həm manga bərdi» dəp, uning ismini Ximeon qoydi. □

34 U yənə hamilidar bolup, bir oşul tuşup: — «Əmdi bu qetim erim manga başlinidu; qünki mən uningqə üq oşul tuşup bərdim» dəp uning ismini Lawiy qoydi. □

35 U yənə hamilidar bolup, bir oşul tuşup: — «Əmdi bu qetim mən Pərwərdigarqə həmdusana okuy!» dəp uning ismini Yəhuda qoydi. Andin u tuşuttin tohtap qaldı. □

30

1 Əmma Rahilə özining Yakupqə bala tuşup bərləmiqinini kərgəndə, aqışoqə həsət kılıp Yakupqə: — Manga bala bərgin; bolmisa əlimən, — dedi.

2 Xuning bilən Yakupning Rahiləgə oşəzipli kelip: — Mən baliyatquning mewisini səndin ayioqan Hudaning ornidimu?! — dedi.

3 — Mana, dedikim Bilhah bu yərdə turidu; sən uning qəxiqə kirgin, u mening kuçiqimoqə tuşsun; mən u arkilik balilik bolay, — dedi Rahilə. □

4 Xuning bilən u dediki Bilhahni uningqə hotun kılıp bərdi; Yakup uning qəxiqə kirdi.

5 Bilhah hamilidar bolup, Yakupqə bir oşul tuşup bərdi.

6 Rahilə: — «Huda mən üqün adalət yürgüzüp pəryadimni anglap, manga bir oşul bərdi», dəp uning ismini Dan qoydi. □

7 Rahiləning dediki Bilhah yənə hamilidar bolup, Yakupqə ikkinqi oşlini tuşup bərdi.

□ 29:31 «uningqə tuoxni nesip kildi» — ibranıy tilida «u uning baliyatkusini aqti».

□ 29:32 «Rubən» — «qara, bir oşul bala!» degən mənida. □ 29:33 «Ximeon» — «anglax» yaki «angliyan» degən mənida. □ 29:34 «Lawiy» — «başlanqan» yaki «ulanqan» degən mənida. □ 29:35 «Yəhuda» — «həmd» yaki «mədhiyə» degən mənida. Leyahning sözi intayin əhmiyyətlik bolup, bu uning ihlasmənlili wə etiqadını ispatlaydu. Yəhuda tuşuluqə uning barlik arzu-tiləkliri eri Yakupning muhəbbitigə erixixtin ibarət idi. Lekin hazır erixmigen bolsimu aqırnımdı, bəlkı Hudaqə mədhiyə okup, uningdin təsəlli aldı. □ 30:3 «u mening kuçiqimoqə tuşsun» — ibranıy tilida «u mening tizlirim üstigə tuşsun» — demək, dedək tuşqan balılar Rahiləning həsəblinidu. İbranıy tilida «mən u arkilik quruluman» yaki «uning wasitisi bilən mening öyüm kurulidu». □ 30:6 «Dan» — «u hüküm qıqardı» yaki «u adillik kildi!» degən mənida.

⁸ Raḥilə: — «Mən aqam bilən bəslixip kattik tutuxup, yəngdim» dəp uning ismini Naftali qoydi.□

⁹ Leyah özining tuoʻttin tohtap qaloqanini kərüp, dediki Zilpahni Yakupka hotun kilip bərđi.

¹⁰ Leyahning dediki Zilpah Yakupka bir oʻsul tuoʻrup bərđi.

¹¹ Leyah: — «Nemidegən tələylik-hə!» dəp uning ismini Gad qoydi.□

¹² Leyahning dediki Zilpah Yakupka ikkinqi oʻslini tuoʻrup bərđi.

¹³ Leyah: «Mən bəhtlikturmən! Qünki hotun-qizlar meni bəhtlik deyixidu!» dəp uning ismini Axir qoydi.□

¹⁴ Buoʻqday ormisi künliridə Rubən qikip etizlikka bardi wə etizdin birkanqə muḥəbbətgülini terip, bularni anisi Leyahning kexioqə əkəldi. Əmdi Raḥilə Leyahka: — Ətünüp qalay, oʻslungning muḥəbbətgülidin birnəqqini manga bərgin! — dedi.□

¹⁵ Leyah uningqə jawabən: — Erimni tartiwaloqining yətməmdu? Əmdi oʻslumning muḥəbbətgülinimu tartiwalməqqimusən? — dedi. Raḥilə jawab berip: — Undək bolsa u oʻslungning muḥəbbətgülliri üqün bügün keqə sən bilən yatsun, — dedi.

¹⁶ Yakup kəqkurun etizdin kaytip kəlginidə, Leyah uning aldioqə qikip: — Mening keximoqə kirixing kerək; qünki mən oʻslumning muḥəbbətgülliri bilən seni ijarigə aldim, — dedi. Xundək dewidi, u bu keqə uning bilən yatti.

¹⁷ Huda Leyahning duasini anglidi; u ḥamilidar bolup, Yakupka bəxinqi oʻslini tuoʻrup bərđi.

¹⁸ Xuning bilən Leyah: «Dedikimni erimgə bərginimgə Huda əmdi manga «ijarə ḥəkkim»ni ata kildi» dəp uning ismini Issakar qoydi.□

¹⁹ Leyah yənə ḥamilidar bolup, Yakupka altinqi oʻslini tuoʻrup bərđi.

²⁰ Leyah: — «Huda manga yaxhi toyluq ata kildi; əmdi erim mening bilən billə turidioqan boldi; qünki mən uningqə altə oʻsul tuoʻrup bərđim» dəp uning ismini Zəbulun qoydi.□

²¹ Xuningdin keyin, u bir kiz tuoʻrup, uning ismini Dinah qoydi.□

²² Əmma Huda Raḥiləni yad kilip, duasini anglap uni tuoʻridioqan kildi,□

²³ U ḥamilidar bolup, bir oʻsul tuoʻdi. U: — «Huda meni nomustin halas kildi», dedi.

²⁴ U: — «Pərwərdigar manga yənə bir bala bərsə» dəp, uning ismini Yüsüp qoydi.□

Yakupning beyixi

²⁵ Raḥilə Yüsüpnə tuoʻqandin keyin Yakup Labanoqə: — Meni öz yur-tumoqə, öz wətinimgə kətkili qoyojin.

□ **30:8 «mən aqam bilən bəslixip kattik tutuxup, ...»** — ibranij tilida «Hudaning məditi bilən aqam bilən qelixip,...». «**Naftali**» — «elixix» yaki «qelixix» degən mənida. □ **30:11 «Gad»** — «tələylik» yaki «onguxluq» degən mənida. □ **30:13 «Axir»** — «bəhtlik» degən mənida. □ **30:14 «muḥəbbətgül»** — (yaki «mandrak») — bu əsümlük muḥəbbətni koʻzoqap, ḥamilidar bolux imkaniyitini axuridu, dəp qarilatti. □ **30:18 «Issakar»** — «ijarə» yaki «inam» degən mənida.

□ **30:20 «erim mening bilən billə turidioqan boldi»** — yaki «erim meni ḥərmətləydioqan boldi». «**Zəbulun**» — «makan kilix» yaki «ḥərmətləx» degən mənida. □ **30:21 «Dinah»** — «(adil) ḥəküm» degən mənida. □ **30:22 «uni tuoʻridioqan kildi»** — ibranij tilida «baliyatkusini eqiwidi». □ **30:24 «Yüsüp»** — «u yənə beridu» yaki «u koʻxup beridu» degən mənida.

²⁶ Mening sanga ixləp erixkən ix həkkim boləjan ayallirim bilən balilir-imni munga bərgin; mən ketəy; qünki mening sanga ixligən jəpalik hizmitim özünggə ayan, — dedi.

²⁷ Laban uningəja jawabən: Nəziringdə iltipət tapkən bolsam, ətünüp kəlay, *yenimdin kətmə*. Qünki mən Pərwərdigarning sening səwəbingdin munga bərikət bərginini tonup yəttim, dewidi, *Yakup* yənə: —

²⁸ Munga alidiəjan həkkinəni tohtatkin; mən sanga xuni berəy, dedi.

²⁹ *Yakup* uningəja jawab bərip: — Mən sanga kəndək hizmət kilip kəlginim, mening kəlumda malliringning kəndək boləjini özünggə ayan.

³⁰ Qünki mən kəlmətə meling az idi; əmdi nəhayiti zor bir top boldi. Mening kədimim kəyərgə yətsə, Pərwərdigar sanga bərikət ata kildi. Əmdi mən kaqan öz ailəm üqün igilik tikləymən? — dedi.

³¹ Xuning bilən Laban: — Mən sanga nemə berəy, dewidi, *Yakup*: — Sən munga həqnemə bərmigin; pəkət mening xu iximəja koxulsangla, mən yənə padangni bəkip, ularidin həwər alimən.

³² Mən bügün pütkül padangni arilap, ala-qıpar koylarni, kəra-kongur pahlənlarni, xundakla əqkilərnin iqidinmu ala-qıparlirini ayrip qikimən. Bular mening ix həkkim bolsun. □

³³ Keyin, mening həkkinimni təkxürüp kəlgən waqtingda, həkkəniy boləjinim kəz aldingda ispatlinidu; əqkilər arisida ala-qıpar bolmıəjanlirining həmmisi, pahlənlər arisida kəra-kongur bolmıəjanlirining həmmisi oşrilap kelingən həsablansun, — dedi.

³⁴ u waqıtta Laban: — Maqul, deginingdək bolsun, — dedi.

³⁵ Xu küni *Laban* taəjil wə ala-qıpar tekilərnəni, ala-qıpar qixi əqkilərnəni, xundakla az-paz aq qikimi boləjan barlik əqkilərnəni, barlik kəra-kongur kəzilarni ayrip, öz oşullirining kəliəja tapxurup,

³⁶ əzi bilən *Yakup*ning otturisida üq künlük arilikni koydi. *Yakup* bolsa Labanning padilirining kələjini bakti. □

³⁷ Ləkin *Yakup* terək, badam wə qınar dərəhliridin yumran qiwiklarni elip, kəwzikini yolluk kilip xilip, aq siziklarni qikardi.

³⁸⁻³⁹ Andin mal küyigən waqitlirida su iqlili kəlgəndə, u muxu xiləjan qiwiklarni padilar su iqidiojan yərlərdiki ulaklarəja malning aldioja tikləp koyatti. Mal bu *taəjil* qiwiklarning aldidə jüpləxkəndin keyin ular taəjil wə ala-qıpar kəzilarni tuəjdi.

⁴⁰ Andin *Yakup* bu kəzilarni Labanning padisidin ayrip qikardi; andin u Labanning padisining yüzlirini taəjil wə kongur koylirioja karitip jüpləxtürdi; xundak kilip, u əz melini Labanning melioja kəxmay bələk koyup, əzi üqün ayrim badilarni kildi. □

⁴¹ Saqlam küqlük mal jüpləxkinidə, *Yakup* qiwiklarni padining kəz aldioja ulaklarda koyatti; mallar xu qiwiklarning yenida jüplixətti.

□ **30:32 «kəra-kongur pahlənlər»** — Pələstində kongur yaki kəra rənglik koylar az uqraydu. **«əqkilərnin iqidinmu ala-qıparliri»** — Pələstində əqkilərnin kəpinqisi pütünləy kəra yaki pütünləy kongurdur. **«bular»** — yaki «bulardin tuəjulojanlar». □ **30:36 «əzi»** — yaki «ular». **«üq künlük arilikni koydi»** — demək, Laban dərhal padisidin *Yakup*ning həkki boləjan malni, xundakla kəlgüsüdə xundak nəslini qikiralaydiojanlarni ayrip, *Yakup*tin yiraq kildi. □ **30:40 «Labanning padisining yüzlirini taəjil wə kongur koyliri»** — Laban bundak taəjil wə kongur koylarni allikaqan ayriojan bolsimu, bu səzlərgə kəriojanda u yənə bundaklardin bəzilirini *Yakup*kə tapxurojan ohxaydu. Əgər Labanning oşulliri padilarni bəkiyə ixənqlik bolmisa, Laban xu «taəjil wə kongur koylar»din qong koylarni *Yakup*kə kaqitidin tapxuruxi mumkin. Bəxkə bir imkaniyə bərk, *Yakup*ning bəzi taəjil yaki kongur kəziliri qong boləjanda u ularni Labanning aq rənglik koyliri arisioja kəxkən. *Yakup*ning Laban bilən boləjan waqtidiki tarix toşruluk «kəxumqə səz»imizni kəring.

⁴² Lekin jüplixiwatқан mal ajiz bolsa, u қiwıqlarnı qоymaytti. Bu tәriқidә ajizliri Labanoqa, küqlükliri Yaqupқа tәwә boldi.

⁴³ Xundak қilip, bu kixi nahayiti bay bolup, malliri, dedәkliri, қulliri, tәgiliri wә exәkliri heli kәp boldi.

31

Yaqupning Labanning yenedin qeqixi

¹ Әmma Yaqup Labanning oşullirining: — Yaqup atimizning pütün mal-mülkini elip kәtti; uning erixkән bu dәliti atimizning tәalluқatidin kәlgән, deginini anglap қaldı.□

² Yaqup Labanning qirayioqa қariwidi, mana, u özige burunқidәk hux peil bolmıdı.

³ Bu qaqda, Pәrwәrdigar Yaqupқа: — Sән ata-bowiliringning zeminiоqa, өз uruқ-tuоşqanliringning qexioqa қaytip kәtkin. Mән sening bilән billә bolimән, — dedi.

⁴ Xuning üqün Yaqup adәм әwәtip, Rahilә wә Leyahni өз padisi turоqan kәklәmgә qaqirip kelip

⁵ ularoqa mundak dedi: — Mән atanglarning qirayioqa қarisәм manga burunқidәk hux peil bolmıdı; әmma atamning Hudasi mән bilән billә bolup kәldi.

⁶ Küqümning yetixiqә atanglarоqa ixlәp bәrginim silәrgә ayan;

⁷ halbuki, atanglar meni әhmәk қilip, hәққimni on qetim өзgәrtti; lekin Huda uning manga ziyan yәtküzüxigә yol qoymıdı.

⁸ Әgәр u: «Ala-qıpar qozilar hәққing bolıdu», desә, barlıq padilar ala-qıpar qoziliojili turdı. U: «Taqıl qozilar hәққing bolsun», desә, barlıq padilar taqıl qoziliojili turdı.

⁹ Bu tәriқidә Huda atanglarning mallirini tartiwelip, manga bәrdi.

¹⁰ Padilar küyigән waқitta mән bir qetim qüxümdә beximni kәtürüp xuni kәrdumki, mana, mallarning üstigә jüplixikә etiloqan qoқqar-tekilәrning hәmmisi taqıl yaki ala-qıpar idi.

¹¹ Andin Hudaning Pәrixтisi qüxümdә manga: «Әy Yaqup», dewidi, mән jawab berip: «Mana mән», dedim.

¹² U manga: — «Әmdi bexingni kәtürüp қariоqin; mana mallarning üstigә jüplixikә etiloqan qoқqar-tekilәrning hәmmisi taqıl wә ala-qıpardur; qünki Mән Labanning sanga қilоqinining hәmmisini kәrdüm.

¹³ Mән Bәyt-Әldә *sanga kәrüngән* Tәngridurmән. Sән xu yәrdә tüwrükni мәsihlәp, Manga қәsәм iқting. Әmdi sән orningdin turup, bu zemindin qıqip, uruқ-tuоşqanliringning zeminiоqa yanоqin» dedi.□ ■

¹⁴ Rahilә wә Leyah uningоqa jawab berip: — Atimizning öyidә bizgә tegixlik nesiwә yaki miras қalmioqanmu?

¹⁵ Biz dәrwәkә uningоqa yat adәм hәsablınip қaloqanmu?! U bizni setiwәtti, toyluқimiznimu pütünlәy yәp kәtti!□

¹⁶ Xundak bolоqandin keyin, Huda Atimizdin sanga elip bәrgән barlıq dәlәt biz bilән balilirimizningkidur. Әmdi Huda sanga nemә degән bolsa, xuni қilоqin, — dedi.

□ **31:1 «bu dәliti»** — ıbraniy tilida «bu xan-xәrәpni». □ **31:13 «Mәsihlәx» wә «Mәsih»** — bu ixlar toşrisida «Tәbirler»ni kәrüng. Bu yәrdә Muқәddәs Kitabta «mәsihlәx» yaki «mәsih қilix» degән peilning tunji qetim ixlitilixidur. ■ **31:13 Yar. 28:13,14,15.** □ **31:15 «toyluқimiz»** — muxu yәrdә Yaqupning Leyah wә Rahilәni elix üqün ixliginining қimmitini kәrsәtsә kerәk.

17-18 Xuning bilən Yakup ornidin turup, baliliri wə ayallirini tögilərgə mindurup, erixkən barlık malliri wə barlık təallukatini, yəni Padan-Aramda tapқан təallukatlırini elip, atisi İshakning yenioğa berixқа қанаan zeminiоға қарap yol aldı.

19 Laban bolsa қойlırini қırқioılı кətkənidі; Rahilə өз atisiоға təwə «өy butlırini»ni oqrilap eliwaldı. □

20 Yakup aramiy Labanoğa өз kexidin oqrilikqə keqip ketidiоanlikini ukturmay uni aldap қoyоjanidi. □

21 U bar-yoқini elip keqip kətti; u dəryadin etüp Gilead teoqi tərəpkə қарap yol aldı. □

Labanning Yakupni qoşlıxi

22 Üqinqi күni, Labanoğa Yakupning қаққini toqrısında həwər yətti.

23 U өз tuoқanlırini elip, yəttə күnlük yoloiqə kəynidin qoşlap berip, Gilead teoqida uningоға yetixti.

24 Lekin keqisi Huda aramiy Labanning quxigə kirip uningоға: «Sən həzi bol, Yakupқа ya aқ ya kək demə!» dedi. □

25 Laban Yakupқа yetixip barоanda, Yakup qedirini taоning üstige tikgənidі. Labanmu tuoқanlırini bilən Gilead teoқining üstidə qedir tiktі.

26 Laban Yakupқа: — Bu nemə kilоjining? Sən meni aldap, қizlırimni uruxta aloğan oljıdək elip kətting?

27 Nemixқа yoxurun қақisən, manga həwər bərməy məndin oqrilikqə kətting? Manga degən bolsang mən huxal-huramlik bilən oqəzəl oқup, dəp wə qang qelip, seni uzitip qoymamtim?

28 Xundak kilip sən manga өз oqullirim wə қizlırimni sөyүp uzitip qoyux pursitinimu bərmiding. Bu ixta əhməklіk қilding. □

29 Silərgə ziyan-zəhmət yətküzүx kolumdin kelətti; lekin tünügün keqə atangning Hudasi manga sөz қilip: «Həzi bol, Yakupқа ya aқ ya kək demə» dedi.

30 Hox, sən atangning өyini tolimu seоjinoқining үqün kətməy qoymaysən; lekin nemixқа yənə mening butlırimni oqriliding? — dedi.

31 Yakup Labanoğa jawab berip: — Mən kərkup қаqtim; qünki seni қizlırini məndin məjburiy tartıwalamdikin, dedim.

32 Əmdi butlıringоға kəlsək, ular kimdin қiқsa xu tirik қalmaydu! Qerındaxlırimiz aldida məndin қандақla neməngni tonuwalsang, uni elip

□ **31:19 «өy butlırini»** — ibranıy tilida «tərafim». Bu butlar qolda kətүrgүdək kiqik bolup, adəttə күmүxtin yasılatı. Qədimki waқıtlardiki bəzi butpərəs jəmiyətlərdə «tərafim»оға igə bolоan adəm öyning barlık təallukatining igisi, hojayini dəp hesabınattı. Xunga bu kiqik «tərafim» күmүx bolоjını үqün əməs, bəlki қanuniy əhmiyiti үqün Labanoğa intayın muhim idi. □ **31:20 «uni aldap қoyоjanidi»** — ibranıy tilida «uning kənglini oqrilidi» bilən ipadiliniду. □ **31:21 «dərya»** — muxu yərdə «Əfrat dəryasi»ni kərsitidu. □ **31:24 «Yakupқа ya aқ ya kək demə!»** — ibranıy tilida «Yakupқа ya yahxi ya yaman gəpni қilma!». Bu sөzlər bəlkim: «uningоға bərikət tilimə yaqi uni қarоjıma» degənlik bolsa kerək. Huda nemixқа «Yakupқа yahxi gəp қilma» degən?

Bizningqə Huda Labanning aldamaqı maқiyitini obdan bilətti; u Yakupқа bərikət tilisə aldamaqı niyiti bilən tiləydiоjini bilətti. Uning «yaman gəp қilix»ioğa, yəni uni қarоaxқа yol qoymaytti, əlwəttə. Xunga «Yakupқа ya yahxi ya yaman gəpni қilma!» degini bəlkim «pəqət həqikəttin sөzlə!» degənlik boluxı mumkin. Biraқ Labanning Yakup bilən bolоan səhbitigə қarısaq u yənila yaloqançılıktin yiraқ kətməydu! □ **31:28 «öz oqullirim»** — Labanning «oqullirim» degini uning hiyligərlikini ayan қilidu. Uning Yaquptin tuoқuloqan nəwrə oqulliri bar idi, lekin u ularni «mening oqullirim» dəp hesablaytti.

kət, — dedi. Ҳalbuki, Yaqubning Raḥiləning butlarni oqirilar kəlgininin həwiri yoq idi.

³³ Laban aldi bilən Yaqubning qedirioqa kirip, andin Leyahning qediri həm ikki dedəkning qedirliroqa kirip ahturup heqnemə tapalmidi. Leyahning qediridin qikip, Raḥiləning qedirioqa kirdi.

³⁴ Raḥilə bolsa əy butlirini elip, bularni təgining qomining iqigə tikip qoyup, üstidə olturuwalənanidi. Laban pütkül qedirini ahturup, heqnemə tapalmidi.

³⁵ Raḥilə atisioqa: — Əy hojam, aldingda turalmioqinim üçün hapa bolmioqin; qünki mən hazır ayallarning adət məzgilidə turuwatimən, — dedi. Xundak kılıp, Laban həmmə yərnı qoymay ahturupmu, əy butlirini tapalmidi.□

³⁶ Xuning bilən Yaqub aqqiklap Laban bilən jedəllixip kətti. Yaqub Labanoqa: — Sən meni kəynimdin munqə aldirap-tenəp qooqlap kəlgüdək məndə nemə səwənlik, nemə gunah bar?

³⁷ Sən həmmə yük-taklirimni ahturup qikting, əyüngning nərsiliridin birər nemə tapalidingmu? Birnemə tapkan bolsang, mening kəringaxirim bilən sening kəringaxliringning aldida uni qoyoqin, ular biz ikkimizning arisida həküm kilsun.

³⁸ Mən muxu yigirmə yil kəxingda turdum; heqqaqan saqlıking wə qixi əqkiliring bala taxliwətmidi; padiliringdin qoqkarliringni yeginim yoq.

³⁹ Boşuwetilgənlirini kəxingoqa elip kəlməy, bu ziyanni əzüm toldurdum; keqisi oqirilanoqan yaki kündüzi oqirilanoqan bolsun sən uni məndin təlitip alding.

⁴⁰ Mening künlirim xundak əttiki, kündüzi issiqtin, keqisi soquqtin kiyinilip, uyku kəzümدين qaçatti.

⁴¹ Mening künlirim muxu yigirmə yilda əyüngdə turup xundak boldi; on tət yil ikki kizing üçün sanga hizmət kildim, altə yil padang üçün hizmət kildim; uning üstigə sən ix həkqimni on ketim əzgərtting.

⁴² Əgər atamning Hudasi, yəni İbrahımning Hudasi, yəni İshaqning Kərkunqisi Boləqanning Əzi mən bilən billə bolmisa idi, sən jəzmən meni kuruq kol kılıp kayturuwətəttig. Lekin Huda mening tartkan jəbir-japalirimni, kollirimning muxəkkitini kərup tünügün keqə sanga tənbiḥ bərdi, — dedi.

Yaqubning Laban bilən kelixim tüzüxi

⁴³ Laban Yaqubka jawab berip: — Bu qızlar mening qızlirim, bu oqullar mening oqullirim, bu pada bolsa mening padam bolidu; xundakla kəz aldingdiki həmmə nərsə miningkidur; əmma mən bugin bu qızlirimni wə ularning tuoqkan oqullirini nemə kılay?□

⁴⁴ Kəni kəl, sən bilən ikkimiz bir əhdə tüzüxəyli, bu mən bilən sening otturimizda guwah bolsun, — dedi.

⁴⁵ Xuning bilən Yaqub bir taxni elip ərə tikləp tüwrük kılıp qoydi.

⁴⁶ Andin Yaqub kəringaxlirioqa: — Tax yioqinglar, — dewidi, taxlarni elip kelip dəwilidi, xu yərdə tax dəwisining yenida oqizalinixti.

□ **31:35 «mən hazır ayallarning adət məzgilidə turuwatimən»** — ibraniy tilida: «ayallarning aditi hazır manga qüxti». □ **31:43 «mening oqullirim»** — 28-ayəttiki izahatni kəring. **«kəz aldingdiki həmmə nərsə miningkidur»** — muxu sezləz pütünləy hata, əlwəttə. Yaqub bularning həmmisigə əz kolining əjri bilən erixkenidi.

⁴⁷ Laban bu dōwini «Yəgar-Sahaduta» dəp atidi, Yaqub uningōja «Galeəd» dəp at qoydi. □

⁴⁸ Laban: — Bu dōwə bügün sən bilən mening otturamda guwah bolsun, — dedi. Xunga bu səwəbtin dōwining nami «Galeəd» ataldi.

⁴⁹ U jay yənə «Mizpah», dəpmu ataldi; qünki Laban yənə: — Ikkimiz bir-birimiz bilən kōrūxmigən waqitlarda, Pərwərdigar sən bilən mening otturamda qarawul bolup kəzitiptursun. □

⁵⁰ Əgər sən qizlirimni bozək kılsang, yaki qizlirimning üstigə baxқа hotunlarni alsang, baxқа heq kixi qeximizda hazir bolmioan təkdidimu, mana, Huda mən bilən sening arangda guwahqidur!

⁵¹ Laban Yaqubқа yənə: — Mana, bu dōwigə qara, mən bilən sən ikkimizning otturisida mən tikləp qoyoan bu tüwrükkimu qara;

⁵² kəlgüsida bu dōwə wə bu tüwrükmu mən yaman niyət bilən bu dōwidin sening tərpinggə ötməslirim üçün, seningmu niyetingni yaman kılip bu dōwə wə bu tüwrüktin ötup mening tərpingmə kəlməslirim üçün guwahqi bolsun. □

⁵³ İbrahimning ilahi, Nahorning ilahi wə bu ikkisinin atisining ilahliri arimizda həkum qikarsun, — dedi. Yaqub bolsa atisi İshakning Korkunqisi Boluquqi bilən kəsəm kildi. □

⁵⁴ Andin Yaqub taq üstida bir kurbanlik sunup, qerindaxlirini özi bilən tamaqlinixқа təklipt kildi. Ular həmdastihan olturdi wə keqisi taqda kōndi. □

⁵⁵ Ətisi tang səhərdə Laban ornidin turup, nəwriliri bilən qizlirini sōyup, ularōja bəht-bərikət tiləp, öz öyigə rawan boldi.

32

Yaqubning Əsaw bilən kōrūxūxkə təyyarlinixi

¹ Yaqub öz yoliōja ketip baratti; yolda Hudaning pərixtiliri uningōja uqridi. ■

² Yaqub ularni kōrüp: — Bu jay Hudaning bargahı ikən! — dəp, bu jayning namini «Mahanaim» dəp qoydi. □

³ Andin Yaqub Seir zemindiki «Edom yayliqi»ōja, akisi Əsawning qexioja aldin həwəqilərnı əwətip,

⁴ ularōja jekiləp: — Silər hojamōja, yəni Əsawōja: «Kəminiliri Yaqub mundaq dedi: — Mən Labanning qexida musapir bolup, ta muxu waqitkiqə turdum.

□ **31:47 «Yəgar-Sahaduta»** — aramiy tilida, «Galeəd» ibraniy tilida «guwahlik dōwisi» degən mənida. □ **31:49 «Mizpah»** — «kəzitiq munari» degən mənida bolup, yənə «u kəzitiptursun» degən səzninq ahangioja yekin. □ **31:52 «seningmu niyetingni yaman kılip bu dōwə wə bu tüwrüktin ötup mening tərpingmə kəlməslirim üçün guwahqi bolsun»** —

əgər yukirida eytkimizdək «ey butliri»ōja igə bolux «öyning əzigə igə bolōanlik» hesablınsa, undaqta Labanning bu səzlininq məqsiti: — «Yaqub yaki uning əwladliri ey butlirimni elip, mening öy-təalluqatlimimni tartiwelix niyitidə mən tərəpkə hərgiz kəlmisun» degənliktin ibarət idi. □ **31:53 «İbrahimning ilahi, Nahorning ilahi wə bu ikkisinin atisining ilahliri»** — Laban, İbrahimning atisi Tərah wə Nahorlar əsasən butpərəslər idi («Yəx.» 24:2ni kōrüng). □ **31:54 «tamaqlinixқа təklipt kildi»** — bu taam bəlkim kurbanlikning gəxi boluxi mumkin. Undaqta u «inaqlik kurbanlik» süpitidə sunuloan bolsa kerək («Law.» 3-babni kōrüng). ■ **32:1 Yar. 48:16.** □ **32:2 «Mahanaim»** — buning mənisi «ikki bargah». Bu «ikki bargah» Yaqubning bargahı wə Hudaning bargahini kōrsitidu. Yaqubning «bargah» deginidin qariojanda, xu jayda kōrgən pərixtilər dərəkə intayin kəp bolsa kerək.

⁵ Əmdî məndə kala, exək wə koylar, qul-dedəklərmu bar; mən əzlrining nəziridə iltipət taparmənmikin dəp hojamoşa həwər yətküzüxnî layik kərdüm», dənglar, — dedi.

⁶ Həwərqilər Yaqupning yenioşa yenip kelip: — Biz akiliri Əsawning xəxiöşa barduk; u tət yüz kixini elip, silining aldirioşa keliwatidu, — dedi.

⁷ Yaqup nahayiti kərkup, oşəm-oşussigə qüxüp adəmlirini koy, kala wə təgillirigə kəxup, ikki topka ayridi.

⁸ U: — «Əgər Əsaw kelip bir topimizöşa hujum kilsa, yənə bir top kəqip kutulup qalar» — dəp oyliidi.

⁹ Andin Yaqup mundak dua kildi: — I atam İbrahımning Hudasi wə atam İshakning Hudasi! Manga: «Əz zemining wə uruqtuöşkanliringning xəxiöşa yenip kətkin, sanga yaxlilik kılımən» dəp wədə kıləşən Pərwərdigar! ■

¹⁰ — Mən Sening Əz kulungöşa kərsətkən özgərməs barlık məhrıbanlıkıng wə barlık wəpadarlıkıng aldidə heqnemə əməsmən; qünki mən bu İordan dəryasidin ötkinimdə yaləuz bir həsam bar idi. Əmdî mən ikki top adəm bolup kəytıwatımən.□

¹¹ Ötünüp qalay, meni akam Əsawning kolidin kutkuzöşaysən; qünki u kelip mən bilən hotun-balilirimni öltürüwətəmdikin, dəp kərkımən.

¹² Sən: «Mən jəzmən sanga zor yaxlilik kılıp, sening nəslingni dengizdiki kımdek həddi-həsabsız kəp kılımən», degəniding, — dedi.■

¹³⁻¹⁵ U xu keqisi xu yərdə kəşup qaldı; andin u qol ilikidiki mallardin elip, akisi Əsawöşa ikki yüz öqkə, yigirmə tekə, ikki yüz saöqlik, yigirmə kəqşkar, ottuz qixi təgini taylaklıri bilən, kirik inək, on buka, yigirmə mada exək, on haşgga exəkni sowöşat kılıp təyyarlap.□

¹⁶ Bularni ayrim-ayrim top kılıp hizmətkarlırining qolioşa tapxurup, ularöşa jekiləp: — Silər məşdin burun mengip, hər topning arisida arilik kəyup həydəp menginglar, — dedi.

¹⁷ U əng aldidiki top bilən mangöşən kixikə əmr kılıp: — Akam Əsaw sanga uqrioşanda, əgər u səşdin: «Kimning adimisən? Kəyergə barisən? Aldingdiki janiwarlar kimning?» — dəp sorisa,

¹⁸ Undakta sən jawab berip: «Bular kəminiliri Yaqupning bolup, hojam Əsawöşa əwətkən sowöşattur. Mana, u ezimu kəynimizdin keliwatidu» — degin, dedi.

¹⁹⁻²⁰ Xu tərıkidə u ikkinqi, üqinqi wə ulardin keyinki padılarni həydəp mangöşuqi kixilərgimu öhxax əmr kılıp: — Əsaw sizlərgə uqrioşanda, silərmu uningöşa xundak dənglar, andin: — Mana, kəminiliri Yaqup ezimu arkimizdin keliwatidu, — dənglar, dedi; qünki u: — Mən aldimda baröşən sowöşat bilən uni meni kəqürüm kıldurup, andin yüzini kərsəm, meni kəbul kılarmikin, — dəp oylioşanıdi.□

²¹ Xundak kılıp sowöşat aldin əwətildi; u xu keqisi bargahda kəşup qaldı.

Yaqupning Huda bilən qelixixi

²² U xu keqidə kəşup, ikki ayali wə ikki dediki wə on bir oşlıni elip, Yabbok keqikidin ötüp kətti.

²³ U ularni ekindin ötküzdi, xundakla həmmə təəllukinimu u qarxi tərəpkə ötküzdi.

■ 32:9 Yar. 31:13. □ 32:10 «heqnemə əməsmən» — ıbranıy tilida «ıntayin kiqıkmən».

■ 32:12 Yar. 28:13. □ 32:13-15 «haşgga exək» — yaki «təhay». □ 32:19-20 «uni meni kəqürüm kıldurup, andin...» — ıbranıy tilida «uning yüzi aldidə kafarət kılalayməş, andin...». «Kafarət» degən ix toşruluk «Mis.» 29:33 wə ızahati, xundakla «Təbirler»nimu kəşung.

²⁴ Yakup bolsa bu qatda yaloqiz qaldi; bir zat kelip xu yerdə uning bilən tang atkuqə qelixti.

²⁵ Lekin bu zat uni yengəlməydiqanlikini kərüp, uning yotisining yirikioqa kolini təgküzüp koydi; xuning bilən ular qelixiwatqanda Yakupning yotisi qazandin qikip kətti. □

²⁶ U zat: — Meni koyup bərgin, qünki tang atay dəp qaldi, dedi. — Sən meni bərikətlimigüqə, seni koyup bərməymən, dedi Yakup. ■

²⁷ U uningdin: — Eting nemə? dəp soridi.

U: etim Yakup, — dedi.

²⁸ U uningqa: — Sening eting buningdin keyin Yakup bolmay, bəlki Israil bolidu; qünki sən Huda bilənmu, insan bilənmu elixip oqalib kəlding, — dedi. □ ■

²⁹ Andin Yakup uningdin: — Namingni manga dəp bərgin, dewidi, u: — Nemixka mening namimni soraysən? — dedi wə xu yerdə uningqa bəht-bərikət ata kildi. □

³⁰ Xuning bilən Yakup: — Hudani yuzmu-yüz kərüp, jenim kutulup qaldi, dəp u jayning namini «Pəniəl» dəp atidi. □

³¹ U Pəniəldin etüp mangoqanda, kün uning üstibexini yorutti; əmma u yotisi tüpəylidin aqsap mangatti .

³² Bu səwəbtin Israillar bügüngiqə yotining ügisidiki pəyni yeməydu; qünki xu Zat Yakupning yotisining yirikioqa, yəni uning peyigə kolini təgküzüp koyqanidi.

33

Yakupning Əsaw bilən uqrixixi

¹ Yakup bexini kətürüp kariwidi, mana Əsaw tət yüz kixi bilən keliwatatti. Xuning bilən u balilirini ayrip, Leyah, Rahilə wə ikki dedəkkə tapxurdi;

² u ikki dedək wə ularning balilirini həmmingin aldida mangdurdi, andin Leyah bilən uning balilirini, əng ahirida Rahilə bilən Yüsüpni mangdurdi.

³ Əzi bolsa ularning aldioqa etüp mangdi, u akisining aldioqa yetip baroquqə yəttə ketim yərgə bax urup təzim kildi.

⁴ Əsaw uning aldioqa yügürüp kelip, uni kuqaklap, boynioqa girə selip, uni səydi; hər ikkisi yioqlixip kətti.

⁵ Andin Əsaw bexini kətürüp qarap, ayallar wə balilarni kərüp: — Bu sən bilən billə kəlgənlər kimlər? — dəp soridi.

Yakup: — Bular Huda xapaət kilip kəminilirigə bərgən balilardur, — dedi.

⁶ Andin ikki dedək wə ularning baliliri aldioqa berip, uningqa təzim kildi;

⁷ Andin Leyahmu uning baliliri bilən aldioqa berip, təzim kildi, ahirida Yüsüp bilən Rahilə aldioqa berip, təzim kildi.

⁸ Əsaw: — Manga yolda uqrioqan axu topliringda nemə məqsiting bar? — dewidi, Yakup jawab berip: — Bu hojamning aldida iltipat tepixim üqündur, dedi.

⁹ Lekin Əsaw: — Əy kərindixim, məndə yetip axkudək bar. Sening öz nərsiliring ezünggə qalsun, dedi.

□ 32:25 «yotisining yirikioqa...» — yaki «yotisining ügisigə». ■ 32:26 Hox. 12:4. □ 32:28

«Israil» — mənisi «Huda bilən billə bolqan əmir» wə uning bilən təng «Huda bilən elixkuqi».

■ 32:28 Yar. 35:10. □ 32:29 «Pəniəl» — (yaki «Pənuəl») — mənisi «Hudaning jamali».

□ 32:30 «Hudani yuzmu-yüz kərüp, jenim kutulup qaldi» — bu intayin sirlik wəqə üstidə «kozumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz.

¹⁰ Əmma Yaqub: — UndaƷ qilmioƷin; əgər mən nəzərliɾidə iltipat tapƷan bolsam, sowoƷitimni qolumdin qobul qiloyayla; qunƷi silining meni huxalliq bilən qobul qiloyanlirini kɵrɵp, didarlirini kɵrginimdə Hudaning didarini kɵrgəndək boldum!

¹¹ Əmdi sanga kɵltɵrɵlgən, *Hudadin kɵrgən* bu bərikətlirimni qobul qiloyayla; qunƷi Huda manga xapaət kɵrsətti, hɵmmə nərsilirim bar boldi, — dəp uningdin qayta-qayta ɵtunuwidi, u qobul kildi.

¹² Andin Əsaw: — Əmdi biz kɵzɵjilip səpirimizni dawamlaxturayli, mən sening aldingda mangay, dedi.

¹³ U uningoyə jawabən: — Hojam kɵrdilə, balilar kiƷiq, keximda emidioƷan qoza wə mozaylar bar; əgər mən bularni bir kɵnla aldirtip qoƷlap mangdursam, pɵtkul pada ɵlɵp ketidu.

¹⁴ Xunga ɵtunimənki, hojam kəminiliridin aldidə mangoƷaq tursun; mən aldimdiki mal-qarwilarning mengixioƷə, xundaƷla balilarning mengixioƷə qarap asta mengip, hojamning kexioƷə SeiroƷə udul baray, dedi.

¹⁵ U waƷitta Əsaw: — UndaƷ bolsa, mən ɵzəm bilən kəlgən kixilərdin birnəƷqini kexingdə qoyup ketəy, dedi. Lekin u jawab bərip: — Buning nemə həciti? PəƷət hojamning nəziridə iltipat tapsamla xu kupayə, dedi.

¹⁶ Əsaw u kɵni yoloyə qikiƷ SeiroƷə yenip kətti.

¹⁷ Yaqub səpər kilip, Sukkot degən jayoyə kəlgəndə, u yərgə bir ɵy selip, mallirioƷə lapaslarni yasidi. Xunga bu yər «Sukkot» dəp ataldi.□

¹⁸ Xu tərikiɾidə Yaqub Padan-Aramdin qaytip, Qanaan zeminidiki Xəkəm xəhriyə aman-esən kəldi. U xəhərnin aldidə qedir tikti.■

¹⁹ Andin u qedir tikkən yərning bir Ʒisimini Xəkəmnin atisi boloyan Həmorning oƷulliridin bir yüz Ʒəsitigə setiwelip,□

²⁰ Xu yərdə bir qurbangah selip, namini «Əl-ƏloƷə-Israil» dəp atidi.□

34

Xəkəmnin Dinahning nomusioƷə tegixi

¹ Bir kɵni, Leyahning YaqubƷa tuoyup bərgən Ʒizi Dinah yurtning Ʒizliri bilən kɵrɵxkili qikti.■

² Xu yurtning əmiri hiyiy Həmorning oƷli Xəkəm uni kɵrɵp qelip, uni tutuwelip, zorlap nomusioƷə təgdi.

³ Əmma uning kɵngli Yaqubning Ʒizi DinahƷa qɵxɵp, uni yahxi kɵrɵp qaldi wə uningoyə muhəbbiti bilən kɵngul soridi.

⁴ Xuning bilən Xəkəm atisi Həmoridin: — Bu Ʒizni mənə hotunluƷƷa elip bərgin, dəp tələp kildi.

⁵ Yaqub *Xəkəmnin* Ʒizi Dinahning ippitigə təgkənlikini anglap qaldi. Uning oƷulliri malliri bilən dalalarda idi; xunga Yaqub ular kəlgɵqə jim turup turdi.

⁶ Xəkəmnin atisi Həmor Yaqubning aldioƷə uning bilən səzləxkili qikti;

⁷ Yaqubning oƷulliri həwərnə anglapla dalalardin qaytip kəlgənidi. Bular *Xəkəmnin* qilmaydioƷan ixni kilip, Yaqubning Ʒizinin nomusioƷə

□ **33:17 «Sukkot»** — mənisi «kəpilər» yaki «lapaslar». ■ **33:18** Yə. 24:32; Ros. 7:16.

□ **33:19 «Ʒəsitə»** — pul birliki bolup, Ʒimmiti bizgə naməlum. □ **33:20 «Əl-ƏloƷə-Israil»** — mənisi «Əl» Israilning Təngrisidur, (ibraniy tilidə «Əl» bolsa «ilah», «Huda» degənni bildiridu).

■ **34:1** Yar. 30:21.

tegiy Israil kəbilisidə xərməndilik kılıqini üqün azablinip, intayin kattik oğəzəpləndi. □

8 Həmor ularoşa səz kilip: — Oşlum Xəkəmninğ kəngli kizinglaroşa qüxüp kařtu. İltipət kilip uni oşlumšoşa hotunluqka bərsənglar!

9 Biz bilən quda-baja bolup, kizliringlarni bizgə beringlar, bizning kizlirimiznimu silər elinglar;

10 Biz bilən billə turunglar. Mana, yər aldinglarda turuptu; bu yərni makan kilip, soda kilip, özünglar üqün öy-mülük elinglar, — dedi.

11 Xəkəm kizning atisi bilən aka-ukilirioşa: — Nəziringlarda iltipət tapsam dəymən; silər nemə desənglar, xuni bəyə.

12 Məndin kañqilik toyluq yaki sowořat tələp kilsənglar, manga eytkininglarqə bəyə; pəkət bu kizni manga hotunluqka bərsənglarla boldi, dedi.

13 Yaqubning oşulliri bolsa Xəkəm wə atisi Həmoršoşa hiylə-mikir bilən jawab bərdi, qünki u singlisi Dinahning ippitigə təgkənidi;

14 ularoşa: — Biz bundak kilalmaymiz, singlimizni hənisiz birsigə berixkə maqul deyəlməymiz; qünki bu bizgə nomus boldi. ■

15 Pəkət bir xərtimizgə kənsənglarla silərgə maqul bolimiz; silərninğ barliq ərkəkliringlar hətnə kilingip bizdək bolsa,

16 Kizlirimizni silərgə bərip, silərninğ kizliringlarni biz elip aranglarda olturup, bir kowm bolup qalimiz.

17 Əmma bizgə kulak salmay hətnə kilingixka unimisənglar, undakta biz kizimizni elip ketimiz, — dedi.

18 Ularning səzliři Həmor wə oşli Xəkəmninğ nəzirigə yařti.

19 Yigit bu ixni kəynigə sozmidi, qünki u Yaqubning kizioşa ejil bolup kařořanıdi; u atisininğ öyidə həmmidin ətiwarliq idi.

20 Xuning bilən Həmor oşli Xəkəm bilən xəhərninğ dərwazisioşa bərip, xəhərninğ adəmlirigə səz kilip: —

21 Bu adəmlərninğ biz bilən inağ otküsi bar. Xunga ular muxu yurtta turup soda-setik kilsun; mana, bu jayningİkki təripi ularoşa yətküdək kəngridur. Biz ularning kizlirini hotunluqka elip, öz kizlirimizni ularoşa bərimiz.

22 Ləkin pəkət arimizdiki həmmə ərkək ular hətnə kilingořandək hətnə kilinga, u adəmlər arimizda turup biz bilən bir həlk boluxka maqul dəydi.

23 Xu tərکیدə ularning mal-təəllukati, həmmə qarpayliři bizningki bolmamdu? Biz pəkət ularoşa maqul desəkla, ular arimizda turidu, — dedi.

24 Xuning bilən xəhərninğ dərwazisidin kirip-qikidiořanlarning həmmisi Həmor bilən oşli Xəkəmninğ səzigə kulak saldi. Xəhərninğ dərwazisidin kirip-qikadiořanlarning həmmisi hətnə kilingi.

25 Əmma üqinqi küni, ular tehiqə aşriq yatqinida xundak boldiki, Yaqubning İkki oşli, yəni Dinahning akiliri Ximeon bilən Lawiy hərkaşisi öz kiliqini elip, xəhər hatirjəmlik iqidə turořinida besip kirip, həmmə ərkəkni oltürüwətti; □ ■

26 Ular Həmor bilən oşli Xəkəmnimu kiliqlap, Dinahni Xəkəmninğ öyidin elip kətti.

□ **34:7 «Israil kəbilisidə»** — ibraniy tilida «Israilda». «Israil» degən bu səz muxu yərdə «Israil kəbilisi» yaki «Israil həlki»ni kərsətkən. Buning Muqəddəs Kitabta birinçi qətim xu mənide İxlitilixi boldi. ■ **34:14** Yar. 17:12,13,14. □ **34:25 «Dinahning akiliri»** — okurmənlərninğ esidə barki, Ximeon wə Lawiy Dinahning bir tuořkan (Leyahdin tuořulořan) ikkinçi wə üqinqi akisi idi. ■ **34:25** Yar. 49:6.

²⁷ Andin Yaqubning *barlik* oqulliri: «Ular singlimizning nomusioʻga tægdi» dæp, oltürülgänlärning jayioʻga kelip, xähärni bulap-talang kildi. □

²⁸ Ularning koy-kala, exäklerini, xähärdiki hämmini, etizliklardiki hämmini elip kötti,

²⁹ Xundakla ularning barlik mal-mülkini bulap-talap, barlik hotun-balilarni äsir kilip, öy iqidiki barlik närsilärnimu köxup elip kötti.

³⁰ Yaqub Ximeon wä Lawiyni äyiblöp: — Silär meni balaioʻga tikip, zemindikilär — Qanaaniylar bilän Pärizziylärning aldida sesittinglar. Bizning adimimiz az bir hälkürtimiz; ular manga karxi qikip yoiulip hüjum kilidu; xuning bilän män wä jämätim wäyran bolimiz, — dedi. □

³¹ Ämma ular jawab berip: — Äjeba, singlimizioʻga bir pahixä ayaloʻga kilöqandäk muamilä kilsa bolamdu? — dedi. □

35

Hudaning Bæyt-Äldä Yaqupka baxpanah boluxi

¹ Andin Huda Yaqupka: — Sän häzir Bæyt-Älgä qikip, xu yärni makan kil, özüng akang äsawdin keqip mangöjiningda sanga körüngän Män Tängrigä bir kurbangah yasöjin, — dedi. ■

² Xuning bilän Yaqub eyidikilär wä özi bilän billä bolöqanlarning hämmisigä mundak dedi: — Aranglardiki yat ilah butlirini taxliwetip, özünglarni paklap eginliringlarni yänggüxlänglar.

³ Andin köpüp Bæyt-Älgä qikimiz. Män xu yärdä kiyinqilikta qalöqanda duayimni ijabät kilip, yürgän yolumda mening bilän billä bolup kalgän Tängrigä kurbangah salay, — dedi.

⁴ Xuning bilän öz kölliridiki hämmä yat ilah butlirini, xundakla kuläkliRIDIKI zirilärni qikipirip Yaqupka bärdi. Yaqub bularni XäkämDiki dub dærihining tüwigä kömüp köydi.

⁵ Andin ular säpörgä atlandi; ämma ätrapidiki xähärlärni Hudadin bolöqan bir wähimä baskaqqa, ular Yaqubning oqullirini köölimidi.

⁶ Bu tærikidä Yaqub wä uning bilän billä bolöqanlarning hämmisi Qanaan zemindiki Luz, yäni Bæyt-Älgä yetip kaldi.

⁷ U xu yärdä bir kurbangah yasidi; akisidin keqip mangöjini xü yärdä Huda uningöga körüngini üqün bu jayning ismini «Äl-Bæyt-Äl» dæp atidi. □ ■

⁸ Riwkahning inik'anisi Dæborah bolsa xu yärdä alämDin ötti. U Bæyt-Älning ayioʻjidiki dub dærihining tüwidä dæpnä kilindi. Bu säwæbtin xu dærah «Yioʻga-Zarning dub dærihi» dæp ataldi. □

Hudaning Yaqupka yänä bir ketim bæht ata kilip, yengi ismini tækrarlixi

⁹ Yaqub xu yol bilän Padan-Aramdin yenip kalgëndin keyin, Huda uningöga yänä bir ketim körünüp, uningöga bæht-bærikät ata kildi. ■

□ **34:27 «ular singlimizning nomusioʻga tægdi»** — bu tolimu axuruwætkänlik bolidu. Qünki pækät birla adam xundak kilöqanidi. □ **34:30 «bizning adimimiz az bir hälkürtimiz»** — ibraniiy tilida «män sanim az adämmän».

□ **34:31 «Äjeba, singlimizioʻga bir pahixä ayaloʻga kilöqandäk muamilä kilsa bolamdu?»** — bu wækä toqurluk «köxumqä söz»imizdä azrak tohtilimiz. ■ **35:1** Yar. 27:43; 28:12,13. □ **35:7 «Äl-Bæyt-Äl»** — manisi «Bæyt-Äldiki Huda». ■ **35:7** Yar. 28:19.

□ **35:8 «Yioʻga-Zarning dub dærihi»** — ibraniiy tilida «Allon-baqut». ■ **35:9** Hox. 12:5.

¹⁰ Andin Huda uningtoʻa: — Sening isming Yaquptur; ammo mundin keyin sən Yaqub atalmay, balki naming Israil bolidu, dər uning ismini Israil qoyub qoydi. ■

¹¹ Andin Huda yonə uningtoʻa: — Mən Əzüm Həmmigə Qadir Təngridurmən; sən nəsilinip, kəpəygin; bir əl, xundakla bir türküm əllər səndin pəyda bolidu; padixahlar mu sening puxtungdin qikidu. □ ■

¹² Mən Ibrahim wə Ishakka bərgən zeminni sanga berimən, xundakla səndin keyinki nəslinggimu xu zeminni berimən, — dedi.

¹³ Andin Huda uning bilən səzləxkən jaydin, uning yenidin yukirtoʻa kətürüldi.

¹⁴ Yaqub Huda əzi bilən səzləxkən jayda bir tax tüwrükni tikləp, üstigə bir xarab hədiyəsini təkti wə zəytun meyi quyub qoydi. ■

¹⁵ Yaqub Huda əzi bilən səzləxkən xu jayning namini «Bəyt-Əl» dər atidi. □

Rahiləning tuoqtta əliup ketixi

¹⁶ Andin ular Bəyt-Əldin mengip, Əfratka azoʻina yol qaloʻanda, Rahiləni toloʻaq tutub ketip, kattik tuoqt azabida qaldi.

¹⁷ Əmma toloʻiqi kattik eoʻirlaxkanda, tuoqt anisi uningtoʻa: — Korkmioʻin, bu ketim yonə bir oʻoʻlung bolidoʻan boldi — dedi.

¹⁸ Xundak boldiki, Rahilə jeni qikix aldida, ahirki nəpisi bilən oʻoʻlioʻa «Bən-Oni» dər isim qoydi; ammo uning atisi uni «Bən-Yamin» dər atidi. □

¹⁹ Rahilə wapat boldi wə Bəyt-Ləhəm dər atilidoʻan Əfratning yolinig boyoʻtoʻa dəpnə kilindi. ■

²⁰ Yaqub uning kəbrisining üstigə bir hatirə texi tikləp qoydi. Bügüngə kədar «Rahiləning Kəbrə Texi» xu yərdə turmakta.

²¹ Andin Israil səpərnə dawamlaxturub Migdal-Edirning u təripidə əz qedirini tikti. □

Yaqubning oʻoʻulliri

²² Israil u zeminda turoʻan waqtida, Rubən berip əz atisining keniziki Bilhah bilən bir orunda yatti; Israil buni anglap qaldi.

Yaqubning on ikki oʻoʻli bar idi: — ■

²³ Leyahdin tuoʻuloʻan oʻoʻulliri: — Yaqubning tunji oʻoʻli Rubən wə Ximeon, Lawiy, Yəhuda, Issakar həm Zəbulun idi. ■

²⁴ Rahilədin tuoʻuloʻan oʻoʻulliri: — Yüsüp wə Binyamin idi.

²⁵ Rahiləning dediki Bilhahdin tuoʻuloʻan oʻoʻulliri: — Dan wə Naftali idi.

²⁶ Leyahning dediki Zilpahdin tuoʻuloʻan oʻoʻulliri: — Gad bilən Axir idi. Bular bolsa Yaqubka Padan-Aramda tuoʻuloʻan oʻoʻulliri idi.

Ishakning əlamdin ətuxi

■ **35:10** Yar. 32:27; 2Pad. 17:34. □ **35:11** «bir əl, xundakla bir türküm əllər səndin pəyda bolidu; padixahlar mu sening puxtungdin qikidu» — bu bexarət toʻoʻruluq «koʻxumgə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **35:11** Yar. 17:1, 6; 28:3; 48:3 ■ **35:14** Yar. 28:18. □ **35:15**

«Bəyt-Əl» — «Hudaning oʻyi». Bu Yaqubning ikkinji ketim bu namni xu yərgə qoyuxi idi. Xūbhisizki, u bu naming əhmiyitini bir kədar toluq qūxəngini uqūn xundak qildi. □ **35:18**

«Bən-Oni» — (ərabqə «Ibn-Aniy») — mənisi «kayoʻumning oʻoʻli». «Bən-Yamin» (Binyamin) deganning mənisi «ong koldiki oʻoʻul» yaki «amətlik bala». ■ **35:19** Yar. 48:7. □ **35:21**

«Israil» — Yəni Yaqub, əlwəttə. «Migdal-Edir» — mənisi «qoy padisi munari». ■ **35:22** Yar. 49:4. ■ **35:23** Yar. 46:8; Mis. 1:2.

²⁷ Əmdi Yaqub atisi Ishaqning kexioqa, Ibrahim wə Ishaq Musapir bolup turoqan Kiriya-Arba, yəni Həbronning yenidiki Mamrəgə kəldi.

²⁸ Ishaqning kərgən künliri bir yüz səksən yil boldi.

²⁹ Ishaq tolimu kərip, künliri toxup, nəpəstin tohtap wapat boldi wə öz kowmining kexioqa berip qoxuldi. Uning oqulliri Əsaw bilən Yaqub uni dəpnə kildi. □ ■

36

Əsawning əwladliri

1Tar. 1:35-54

¹ Təwəndikilər Əsawning əwladliridur (Əsaw yənə Edom dəpmu atilidu):
— □ ■

² Əsaw ayallirini Kənaaniylarning qizliridin aldi, yəni Hittiylardin bolqan Elonning kizi Adah bilən hiwiylardin bolqan Zibeonning nəwrisi, Anahning kizi Oholibamahni aldi;

³ uningdin baxka Ismailning kizi, Nebayotning singlisi Basimatnimu aloqanidi.

⁴ Adah Əsawqa Elifazni tuqup bərdi; Basimat bolsa Reuəlni tuqdi.

⁵ Oholibamah Yəux, Yaalam wə Korahni tuqdi; bular Kənaan zeminida Əsawqa tuquloqan oqullar idi.

⁶ Əsaw ayalliri, oqul-kizliri, öyidiki həmmə kixilirini wə qarpaylirini, barliq ulaqlirini, xundakla Kənaan zeminida tapqan barliq təllukətlirini elip, inisi Yakuptin ayrilip, baxka bir yurtka kəqüp kətti.

⁷ Önkü hər ikkisinin təllukətliri intayin kəp bolqarqca, bir yərdə billə turalmaytti; musapir bolup turoqan zemin ularning mal-qarwilirining kəplükidin ularni baqalmaytti. ■

⁸ Buning bilən Əsaw (Əsaw Edom dəpmu atilidu) Seir teoqqa berip, olturaklixip qaldi. ■

⁹ Təwəndikilər taqlik rayon Seirdiki Edomiylarning ata-bowisi Əsawning əwladliridur: — □

¹⁰⁻¹³ Əsawning oqulliri: — Əsawning ayali adahning oqli Elifaz; Əsawning ayali Basimatning oqli Reuəl. Elifazning oqulliri: — Teman, Omar, Zəfo, Gatam wə Kənaz idi. Əsawning oqli Elifazning kiki hotuni

□ **35:29 «künliri toxup,...»** — ibraniy tilida «künlər bilən toloqan bolup, ...» degən sözlər bilən ipadlinidu. **«öz kowmining kexioqa berip qoxuldi»** — «ibraniy tilida «öz kowmliriqqa qoxuldi» — 15:15 wə izahətini kəring. ■ **35:29** Yar. 25:8. □ **36:1 «Təwəndikilər Əsawning əwladliridur»** — muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritulixi»ning tokkuzinçi «tolidot»i («tarihi»), yəni «Əsaw (Edom)ning əwladlirining tarihi» («Əsawning əwladlirining tarihi») (36:1-8) baxlinidu.

«Edom» — buning mənsi «kizil» bolup, Seir rayonidiki tupraqning rənggini kərsitidu. Əsaw əzimu «kizil adəm» bolup, «kizil bir zemin»da olturaklxaxkan. ■ **36:1** 1Tar. 1:35. ■ **36:7** Yar. 13:6. ■ **36:8** Yə. 24:4. □ **36:9 «Təwəndikilər ... Edomiylarning ata-bowisi Əsawning əwladliridur: —»** — muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritulixi»ning oninçi «tolidot»i («tarihi»), yəni «Əsawning Seirda olturaklxaxkan əwladlirining tolidot»i («Əsawning Seirda olturaklxaxkan əwladlirining tarihi») (36:9-37:1) baxlinidu. Əsaw awwal Kənaan zeminida turup birməqə pərzənt kərdi; bular 1-8-ayətə hatiriliduru. Andin u «Seir taqlik rayoni»da turup u yərdə birməqə pərzəntlik bolqan; bu yərdə deyiliwatqini xularning əwladlirini kərsitidu (36:9-37:1). Məzkur tarih u taqlik rayonluk «Həriylar»ning tarihini öz içigə alidu. Qariqanda, Həriylar awwal Əsawlarqa boysunup, andin ular bilən assimilyatsiyilixip bir millət, yəni «Edomlar» yaki «Edomiylar» bolup qaloqan.

Timna idi; u Elifazoʻa Amaləkni tuʻqub bərđi. Yukirilar bolsa ʻSawning ayali adahning ʻwladliri idi. Reuəlning oʻqulliri: — Nahat, Zərah, Xammah wə Mizzah idi; bular ʻSawning ayali Basimatning ʻwladliri idi.

¹⁴ ʻSawning ayali, yəni Zibeonning qong kizi, Anahning kizi boləjan Oholibamahning oʻqulliri: u ʻSawoʻa Yəux, Yaalam wə Korahni tuʻqub bərđi.

¹⁵ ʻSawning ʻwladlirining iqidin təwəndiki ʻemirlər qikқан: — ʻSawning tunji oʻqli Elifazning oʻqulliridin: — ʻmir Teman, ʻmir Omar, ʻmir Zəfo, ʻmir Kenaz, □

¹⁶ ʻmir Korah, ʻmir Gatam wə ʻmir Amalək qikқан. Bular Edom zeminida Elifazning nəslidin qikқан ʻmirlər bolup, Adahning ʻwladliri idi.

¹⁷ ʻSawning oʻqli Reuəlning oʻqulliridin ʻmir Nahat, ʻmir Zərah, ʻmir Xammah wə ʻmir Mizzahlar qikқан; bular Edom zeminida Reuəlning nəslidin qikқан ʻmirlərdur; bularning həmmisi ʻSawning ayali Basimatning ʻwladliri idi.

¹⁸ ʻSawning ayali Oholibamahning oʻqulliridin ʻmir Yəux, ʻmir Yaalam wə ʻmir Korahlar qikқан. Bular Anahning kizi, ʻSawning ayali Oholibamahning nəslidin qikқан ʻmirlər idi.

¹⁹ Bular ʻSawning, yəni Edomning ʻwladliri bolup, *Edomiylarning ʻmirliri* idi.

Seirning ʻwladliri — Horiylar

²⁰⁻²¹ Horiylardin boləjan Seirning *Edom* zeminida olturoqan ʻwladliri: — Lotan, Xobal, Zibeon, Anah, Dixon, Ezər wə Dixan idi. Bular Seirning ʻwladliri bolup, Edom zeminida Horiylarning ʻmirliri idi. □ ■

²² Lotanning oʻqulliri Hori bilən Həmam idi; Lotanning singlisi Timna idi.

²³ Xobalning oʻqulliri: Alwan, Manahat, Ebal, Xefo wə Onam idi.

²⁴ Zibeonning oʻqulliri: — Ayah wə Anah idi. Bu Anah qəldə atisi Zibeonning exəklirini bekiwetip, arxanglarni tepiwaləqan Anahning dəl ʻzi xu idi.

²⁵ Anahning pərzəntliri: oʻqli Dixon; Anahning kizi Oholibamah idi.

²⁶ Dixonning oʻqulliri: Həmdan, ʻxban, Itran wə Keran idi.

²⁷ Ezərnig oʻqulliri: Bilhan, Zaawan wə Akan idi.

²⁸ Dixanning oʻqulliri: Uz wə Aran idi.

²⁹⁻³⁰ Horiylarning ʻzlrining ʻmirliri: ʻmir Lotan, ʻmir Xobal, ʻmir Zibeon, ʻmir Anah, ʻmir Dixon, ʻmir Ezər wə ʻmir Dixan idi. Bular bolsa Horiylarning Seir zeminida ʻz namliri boyiqə ataləjan kəbililərnig ʻmirliri idi.

Edomdiki padixahlar

³¹ Israillarning ʻstiqə həq padixah tehi səltənət kilmasta Edom zeminida səltənət kiləjan padixahlar təwəndikidək: —■

³² Beorning oʻqli Bela Edomda səltənət kildi; unig xəhirining ismi Dinhabah idi.

□ **36:15 «ʻmirlər»** — muxu yərdə ʻSawning nəslidin qikқан kəbililərnig ʻmirliri (kəbila baxlikliri)ni kərsətsə kerək. □ **36:20-21 «Horiylardin boləjan Seirning Edom zeminida olturoqan ʻwladliri»** — Horiylar ʻSawlar «Seir zemin»oʻqa kirixtin ilgirila xu yərdə olturaxlanlar idi. Seir ularning əjdadi bolup, zemin unig ismi bilən ataləjanidi. ■ **36:20-21**

1Tar. 1:38. ■ **36:31** 1Tar. 1:43.

33 Bela ölgəndin keyin, bozrahlık Zərahning oqlı Yobab uning ornida səltənət kildi.

34 Yobab ölgəndin keyin, temaniylarning zemindin kəlgən Huxam uning ornida səltənət kildi.

35 Huxam ölgəndin keyin, Bedadning oqlı Hadad uning ornida səltənət kildi. U Moabning yaylaqlirida midiyaniylarğa hujum kılıp yənggənidi. Uning xəhirining ismi Awit idi.

36 Hadad ölgəndin keyin, masrəkahlık Samlah uning ornida səltənət kildi.

37 Samlah ölgəndin keyin, «Dəryaning boyidiki Rəhobot»tin kəlgən Saul uning ornida səltənət kildi.□

38 Saul ölgəndin keyin, Akborning oqlı Baal-hanan uning ornida səltənət kildi.

39 Akborning oqlı Baal-hanan ölgəndin keyin, Hadar uning ornida səltənət kildi. Uning xəhirining ismi Pau idi. Uning ayalining ismi Məhetabəl bolup, u Məy-Zahabning kızi bolğan Matrədnıng kızi idi.□

40-43 Əsawning nəslidin bolğan əmirilər ularning at-isimliri, jəmətliri, nəsəbnamiliri wə turğan jayliri boyıqə: əmir Timna, əmir Alwah, əmir Yəhət, əmir Oholibamah, əmir Elah, əmir Pinon, əmir Kenaz, əmir Teman wə əmir Mibzar, əmir Magdiyəl wə əmir İramlar idi. Bular Edomiylarning əmiriliri bolup, əzliri igiləp olturaklaxkan jaylar öz namliri bilən ataloğanidi. Mana xu tərıkidə Əsaw Edomiylarning ata-bowisi boldi.□ ■

37

Yüsüp wə uning kərindaxliri

1 Yaqub bolsa atisi musapir bolup turğan yərdə, yəni Kanaan zemində olturaklaxtı.■

2 Təwəndikilər Yaqub əwladlirining ix-izliridur.

Yüsüp yigit bolup on yəttə yaxka kirgən qaqlirida, akiliri bilən billə koylarnı bakattı; u atisining kiçik hotunliri Bilhah wə Zilpahning oquulliri bilən billə ixləytti. Yüsüp atisioğa ularning naqar kılıqlirini eytip koyatti.□

3 Yüsüp İsrailning kəriğan waktida tapқан balisi boləqaqқа, uni baxқа oquulliridin bəkrək yahxi kərətti. Xunga u Yüsüpkə uzun yənglik ton tiktürüp bərdi.□

□ 36:37 «Dərya» — muxu yərdə «Əfrat dəryasi»ni kərsitidu. □ 36:39 «Akborning oqlı ... ölgəndin keyin, Hadar uning ornida səltənət kildi» — kəriğanında, Həriylarning padixahliri sulalə tüzümü boyıqə əməs, məlum saylam yoli bilən tallinatti. □ 36:40-43 «mana xu tərıkidə Əsaw Edomiylarning ata-bowisi boldi» — yaki «bular bolsa Edomdiki əzliri igiləp olturaklaxkan jaylardiki əmirilər idi». «mana xu tərıkidə Əsaw Edomiylarning ata-bowisi boldi» — kiçik bir ix xuki, İsrailar tehi musapir bolup yürüwatқanda, Əsawlar allıkağan muқim zeminlik bolup, padixahlık tüzümü bolğan, xundakla helila tərəkkıy kıloğan bolsa kərək. Biraқ keyin İsrailar uların kəp tərəplərdə exip kətti. ■ 36:40-43 1Tar. 1:51. ■ 37:1 Yar. 36:7; İbr. 11:9.

□ 37:2 «Təwəndikilər Yaqub əwladlirining ix-izliridu» — muxu jümlə bilən «Aləmning Yaritulixi»ning on birinçi «tolidotı» (ahırki «tolidot» yaki «tarıh»), yəni «Yaqubning əwladlirining tolidotı» («Yaqubning əwladlirining ix-izliri») (37:2-50:26) baxlinidu. «Yüsüp atisioğa ularning naqar kılıqlirini eytip koyatti» — oқurmənlər Yüsüpning akilirining keyniki ixliridin u bərgən bu hawəning rast yaki rast əməslirini kərəlydu. □ 37:3 «uzun yənglik ton» — xu dawrlərdiki əmirilər wə padixahlar öz xahzadiliri yaki esilzadilirigə xundak «uzun yənglik ton» kiygüzətti. Baxқа birhil tərjimisi «ala rənglik ton».

4 Əmma akiliri atisining uni əzliridin yaxxi kəridioqinini kərup, uningə oq bolup qaloqanidi wə uningə qirayliq gəp qilmatti.

5 Uning üstigə Yüsüp bir qux kərgən bolup, uni akilirioqə dəp beriwidi, ular uningə tehimu oq bolup kətti.

6 Yüsüp ularəqə mundaq dedi: — Mening kərgən xu quxümni anglap bekinglar.

7 Mana, biz həmmimiz etizlarda axliqlarni baqlawatqudəkmiz. Qarisam mening ənqəm erə turuptidək; silərnin ənqənglar bolsa mening ənqəmning qərisigə olixip təzim kilip turəqudək! — dedi.

8 Akiliri uningdin: — Əjəba, sən bizgə padixah bolamsən? Üstimizgə həkümranliq qilamsən? — dəp soridi. Uning kərgən quxliri wə gepidin akiliri uni tehimu yaman kərdi.

9 Keyin u yənə bir qux kərdi wə quxini akilirioqə dəp: — Mana, mən yənə bir qux kərdüm. Qarisam, kuyax bilən ay wə on bir yultuz mənə təzim kilip turəqudək! — dedi.

10 U bu quxni atisi wə akilirioqə dəp bərdi. Atisi uningə tənbih berip: — Bu kərginin zadi kandaq qux? Əjəba, mən, anang wə aka-ukiliring aldingəqə berip, sanga yərgə bax urup təzim qilimizmu? — dedi.□

11 Xuning bilən akiliri uningə həsət kiləyli turdi. Əmma atisi xu gəpni kəngligə püküp koydi.■

Yüsüpnin Misiroqə, kulluqqa setilixi

12 Əmdi Yüsüpnin kərinaxliri atisining koylirini baqqili Xəkəmgə kətkənidi.

13 Israil Yüsüpkə: — Akiliring Xəkəmdə pada bekiwatidioqu? Kəl, mən seni ularning kəxiqə əwətəy, dewidi, Yüsüp: — Mana mən, dedi.

14 U uningə: — Əmdi berip akiliring aman-esənmu-əməsmu, koylar aman-esənmu-əməsmu, mənə həwirini elip kəlgin, dəp uni Həbron jiləsidin yoloqə saldi; u Xəkəmgə bardı.

15 Xu yərdə birsi uning dalada tənəp yürginini kərup uningdin: — Nəmə izdəwətisən, dəp soridi.

16 U: — Mən akilirimni izdəwatimən. Ularning padilirini kəyərdə bekiwatkanliqini eytip bərsingiz, dedi.

17 U adəm jawab berip: — Ular bu yərdin ketip kaldı, qünki mən ularning: «Yürünglar, Dotanoqə barayli» deginini anglidim, dedi.

Xuning bilən Yüsüp akilirining arkisidin berip, ularni Dotandin taptı.

18 Ular uni yiraqtin kərup, u tehi ularning kəxiqə kəlməyła, uni öltürəwetixni məslihetləxti.

19 Ular bir-birigə: — Mana heliki qux kərgüqi keliwatidu.

20 Kelinglar, uni öltürüp muxu yərdiki orəklərdin birigə taxliwetəyli, andin: — Wəhxiy bir həywan uni yəp ketiptu, dəyli. Xunda, biz uning quxlirining nəmə bolidioqinini kərimiz! — dedi.

21 Əmma Rubən buni anglap uni ularning kolliridin kutkuzmaqqi bolup: — Uni öltürməyli, dedi.□ ■

22 Rubən ularəqə yənə: — Qan təkmənglar! Bəlki uni qəldiki muxu orəkkə taxliwetinglar; ləkin uningə qol təgküzmənglər, dedi (əməliyətə, u uni ularning qolidin kutkuzup, atisining kəxiqə qayturəwətməkqi idi).

□ 37:10 «aka-ukiliring» — Yüsüpnin bir ukisi, yəni Binyamin bar idi. Xu wəqıtta u bək kiçik idi. ■ 37:11 Ros. 7:9. □ 37:21 «kutkuzmaqqi bolup...» — ibraniy tilida «kutkuzup...».

■ 37:21 Yar. 42:22.

23-24 Yüsüp akilirining qexioqa yetip kalgəndə ular uni tutup, uning alahidə tonini, yəni kiyiklik uzun yənglik tonini salduruwelip, orəkkə taxliwətti. Lekin orək quruq bolup, iqidə su yok idi.

25 Andin ular tamak yegili olturdi. Ular bexini kətürüp qariwidi, mana Ismaillarning bir karwini Gilead tərəptin keliwatatti. Təgilirigə dora-dərmək, tutiya wə murməkkilər artiloqan bolup, Misir tərəpkə ketiwatatti.

26 Yəhuda qerindaxlirioqa: — Bizning bir tuoqan qerindiximizni oltürüp, qenini yoxuroqinimizning nemə paydisi bar?

27 Kelinglar, uni Ismaillarqa setiwetayli; qandaqla bolmisun u bizning inimiz, bir tuoqan qerindiximiz; xunga uningqa qol salmayli, dewidi, qerindaxliri buningqa qulak saldi. □

28 Midiyanlik Sodigərlər xu yərdin otip ketiwatqanda, ular Yüsüpnı orəktin tartip qikirip, ularqa yigirmə kümux tənggigə setiwətti. Bular bolsa Yüsüpnı Misiroqa elip kətti. ■

29 Rubən orəkning yenioqa kaytip kelip, Yüsüpnıng orəktə yoklukini kərüp, kiyimlirini yirtip,

30 inilirining qexioqa berip: — Bala yok turidu! Əmdi mən nəgə baray?! — dedi.

31 Əmma ular Yüsüpnıng tonini elip, bir tekini boquzlap tonni uning qenioqa müləp,

32 Andin uzun yənglik tonni atisining qexioqa əwətip, uningqa: — Buni biz tərıwalduk; bu oqlungning tonimu-əməsmu, əzüng kərüp baqqin, dedi.

33 U uni tonup: — Bu dərwəkə mening oqlumning toni ikən; bir wəhxiy haywan uni yəp kətkən ohxaydu; xübhısizki, Yüsüp titma-titma kiliwetilıptu! — dedi.

34 Xuning bilən Yakup kiyimlirini yirtip, beligə bəz baqlap, nuroqun künlərgiqə oqli üqün matəm tutti.

35 Uning həmmə oqul-kizliri yenioqa kelip uningqa təsəlli bərsimu, u təsəllini qobul kılmay: «Mən təhtısaraqa quxup oqlumning qexioqa baroquqə xundak matəm tutimən!» dedi. Yüsüpnıng atisi xu peti uningqa ah-zar kətürüp matəm tutti. ■

36 Əmdi midiyaniylar *Yüsüpnı* Misiroqa elip berip, Pirəwnning bir oqıjdari, pasiban bexi Potifarqa sattı. □ ■

38

Yəhuda bilən Tamar

1 U waqıtlarda xundak boldiki, Yəhuda aka-ukilirining qexidin ketip, Hırah isimlik Adullamlık bir kixiningkigə qıxtı.

2 Xu yərdə Yəhuda Xua isimlik bir Qanaaniyning qızini kərđi; u uni hotunlukqa elip qexioqa kirip yattı. □ ■

3 U hamilidar bolup bir oqul tuoqdi; Yəhuda uningqa «Ər» dəp at koydı.

4 U yənə hamilidar bolup, bir oqul tuoqdi wə uningqa Onan dəp at koydı.

□ 37:27 «u bir tuoqan qerindiximiz» — ıbraniy tilida «u bizning ətlirimiz». ■ 37:28 Hək. 8:24; Zəb. 105:17-18; Ros. 7:9. ■ 37:35 Yar. 42:38; 44:29,31. □ 37:36 «pasiban bexi» — xu qaoqdiki «pasiban bexi» degən mənşəp bəlkim «jallat bexi» degənnimu əz iqigə alatti. ■ 37:36 Yar. 39:1; Zəb. 105:17-18 □ 38:2 «bir Qanaaniyning kızi» — oqurmənlərnıng esidə barki, Qanaaniylar imansız wə əhlaksız bir həlk idi. ■ 38:2 1Tar. 2:3.

⁵ Andin yənə hamilidar bolup bir oşul tuşdi wə uningə Xələh dəp at koydi. U tuşulşanda Yəhuda Kezibda idi.■

⁶ Yəhuda tunji oşli Ərgə Tamar isimlik bir kızni elip bərdi.

⁷ Lekin Yəhudaning tunji oşli Ər Pərwədigarning nəziridə rəzil bolşaqqa, Pərwədigar uni eltürdi.

⁸ Bu qaşda Yəhuda Onanoşa: — Akangning ayalining kəxişə kirip, uni hotunlukka elip kərindaxlik burqini Ada kılıp, akang üqün nəsil kəldürşin, dedi.□

⁹ Əmma Onan bu nəsilning əzigə təwə bolmaydıjanlikini bilip, akisişə nəsil kəldürməslük üqün hər kətim akisişing ayali bilən billə bolşanda məniysini yərgə akturuwetətti.

¹⁰ Uning bu kilmixi Pərwədigarning nəziridə rəzil kərüngəşqə, unimu eltürüwətti.

¹¹ Yəhuda əmdi kelini Tamarşa: — Oşlum Xələh qong boluşqə atangning öyidə tul olturup turşin, dedi. Qünki u iqidə: — Bumu akilirişə ohxax elüp ketərmikin, dəp kərkti. Xuning bilən Tamar berip atisişing öyidə turup kaldı.

¹² Əmdi kəp künlər etüp, Xuaning kızı, Yəhudaşə təgkən ayal əldi. Yəhuda təşəlli tapkəndin keyin adullamlık dosti Hiraş bilən billə əzining kəy kirkişəqulirinişing əhwalini bilixkə Timnahka çıktı.

¹³ Tamarşa: — Kəynatəng kəylirini kirkişəqili Timnahka yol aldi, degən həwər yətti.

¹⁴ Xuning bilən Tamar Xələh qong bolşan bolsimu, mən uningə hotunlukka elip berilmidim, dəp kərap, tulluk kiyimini seliwetip, qümbəl tartip bədinini orap, Timnah yolining üstidə Ənaimişə kirix eşişişə berip olturdi.

¹⁵ Əmdi Yəhuda uni yüzi yepiklik həlda kərgəndə: — Bu bir pahixə ayal ohxaydu, dəp oylidi.□

¹⁶ U yoldin burulup uning yenişə berip, əz kelini ikənlikini bilməy: — Kəl, mən sən bilən billə bolay, dedi. U jawab berip: — Mən bilən billə bolsang, manga nemə berişən? dəp soridi.

¹⁷ U uningə: — Padamning iqidin bir oşlakni sanga əwətip berəy, dedi. Ayal: — Sən uni əkelip bərgüqə, manga rənişə birər nərsə berəmsən? dəp soriwidi,

¹⁸ U: — Sanga nemini rənişə berəy? — dedi.

U: — Əz məhürüng bilən uning xoynisini wə kəlungdiki həsangni rənişə bərgin, dewidi, u bularni berip, uning bilən birgə boldi. Xuning bilən u uningdin hamilidar bolup kaldı.

¹⁹ Andin Tamar ornidin turup mangdi; u pəranjini seliwetip, tulluk kiyimini kiyiwaldi.

²⁰ Yəhuda: — U hotunning kəlidiki rənişini yandurup kəlsun dəp adullamlık dostining kəli arkilik oşlakni əwətti, əmma u uni tapalmidi.

²¹ U xu jaydiki adəmlərdin: — Ənaimdiki yolning boyida olturşan butpərəs pahixə kəni, dəp sorisa, ular: — Bu yərdə həqbir butpərəs

■ **38:5** Qəl. 26:20. □ **38:8 «kərindaxlik burqi»** — kədimki zamanlarning ərş-adətləri boyiqə, birsə əz mal-mülkigə warislik kilişojan pərzənti bolmay elüp kətsə, undakta elgüqining aka yaki ukisi uningə bir waris pərzənt kəldürux üqün ayalini hotunlukka elixi kərək idi. Bu ayaldin pərzənt tuşulsa, undakta u əziningki əməş, bəli kəlgən kərindixining həşablinatti. Keyin bu ixni Musa pəşəyimbər yəşudiyarşə kanun dəp bəkitkən («Kan.» 25:5-10). □ **38:15 «bu bir pahixə ayal ohxaydu»** — xu waqitlarda pahixə ayalar yüzini etiwəlatti; toy kəloşan ayallar wə kızlar adətə qümbəlsiz yürətti. Pəkət toy kilişojan layiqi aldidiła kızlar yüzini yepiwəlatti (24:65ni kəring).

pahixə boləjan əməs, dəp jawab bərđi.□

²² Buning bilən u Yəhudaning kəxiəqə yenip berip: — Mən uni tapalmidim; üning üstigə u jaydiki adəmlərmu: «Bu yərdə heqbir butpərəs pahixə ayal boləjan əməs» deyixti, dedi.

²³ Yəhuda: — Boptu, u nərsiləni u elip kətsə kətsun; bolmisa, baxqılarning məshirisigə qalimiz. Nemila bolmisun, mən uningə oşlak əwəttim, lekin sən u hotunni tapalmiding, dedi.

²⁴ Üq ayqə ötkəndin keyin birsi Yəhudaə: — Sening keling Tamar buzukqilik kildi, uning üstigə zinadin hamilidar bolup qaldı, degən həwəni yətküzdi. Yəhuda jawabən: — Uni elip qıqinglar, köydürüwetilsun! — dedi.

²⁵ Lekin u elip qıqiloqanda keynatisioqə həwər əwətip: — Bu nərsiləning igisi boləjan adəmdin hamilidar boldum! Əmdi sən kərüp bəq, bu məhür, xoynisi wə həsining kimning ikənlikini etirap qiloqin, dedi.

²⁶ Yəhuda bu nərsiləni etirap kilip: — U manga nisbətən həkliktur; dərwekə mən uni oşlum Xələhka elip bərmidim, dedi. Bu ixtin keyin Yəhuda uningə yənə yeqinçilik kılmidi.□

²⁷ Uning tuəqut waqti yeqinlaxti, mana qorsikida qoxkezək bar idi.■

²⁸ U tuəqan waqtida balılardin birsi qolini qıqiriwidi, tuəqut anisi dərhal bir kızil yipni elip: «Bu awwal qıkti» dəp uning qolioqə qigip qoydi.

²⁹ Lekin u qolini yənə iqigə tikiwaldi, mana uning inisi qıkti. Xuning bilən tuəqut anisi: «Sən kəndək kilip bəsüp qıqting!» dedi; xuning bilən uningə «Pərez» degən at qoyuldi.□ ■

³⁰ Andin qolioqə kızil yip qigilgən akisi tuəquldi. Uning ismi Zərah dəp ataldi.□

39

Yüsüpnig Potifarning öyidə hizmət qilixi

¹ Yüsüp bolsa Misiroqə elip kelindi; uni Pirəwning oşojidari, pasiban bexi Potifar xu yərgə elip kəlgən Ismaillarning qolidin setiwaldi.■

² Lekin Pərwərdigar Yüsüp bilən billə boləqəqə, uning ixliri onqə tartti; u misirlik hojisining öyidə turup qaldı.■

³ Uning hojisi Pərwərdigarning uning bilən billə ikənlikini, xundakla u nemə ix kılsa, Pərwərdigarning uning qolida ronək tapquzəjanlikini baykıdi.

⁴ Xuning bilən Yüsüp uning nəziridə iltipət tepip, uning has hizmətqisi boldi. Hojisi uni öyini baxkuruxqə qoydi wə barlık təalluqətini uning qolioqə tapxurdi.

□ **38:21 «butpərəs pahixə»** — Qanaaniylar arisida butpərəslikning paħxiwazlıq bilən ziq munasiwiti bar idi. «Kim bundək «butpərəs pahixə» bilən billə bolsa, uningə buttin bir bəht-bərikət kelidu» dəp qarilatti. □ **38:26 «U manga nisbətən həkliktur»** — Tamarning bu ixlarda bolux məqsiti kəngül huxi üqün əməs, bəki pərzənt kərux üqün idi. Yəhuda əslidə «Mən uningdin tehimu gunahkərmən» deyixkə toşra kelətti, əlwəttə. ■ **38:27** 1Tar. 2:4. □ **38:29 «Sən kəndək kilip bəsüp qıqting!»** — baxqə birhəl tərjimisi: «Sən kəndək kilip bəsüp qıqting? Bundək ix bəxingə yənə kelidu!» (əyni səz «bəsüp qıqix» bəxingə yənə kelidu!). ■ **«Pərez»** — «bəsülgən jay» yaqi «bəsküqi» degən mənəidə. ■ **38:29** Mat. 1:3. □ **38:30 «Zərah»** — Babil yaqi aramiy tilidə «kıpkızıl» degən mənəidə. İbraniy tilidə «parkırək» degən mənəidə. Bu bəbning tarihiy əhmiyiti toşruluk «qoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **39:1** Yar. 37:28; Zəb. 105:17

■ **39:2** Ros. 7:9.

5 Wə xundak boldiki, u uni öyi wə barlik təəllukatini baxquruxka koyojandin tartip, Pərwərdigar bu misirlikning öyini Yüsüpning səwəbidin bərikətlidi; Pərwərdigarning bərikiti uning pütün ailisi wə barlik terikqiliqioja kəldi.

6 Xuning bilən Potifar barlik ixlirini Yüsüpning qolioja tapxurup, öz tamikini yeyixtin baxka heqkandak ix bilən kari bolmidi.

Yüsüp bolsa qamiti kelixkən, huxqiray yigit idi.

7 Birnəqqə waqit ötkəndin keyin xundak boldiki, uning hojisining ayalinig Yüsüpkə kəzi quxüp kelip: — Mən bilən yatqin! — dedi.■

8 Əmma u unimay hojisining ayalioja mundak dedi: — Mana hojam öydiki ixlarni, xundakla barlik təəllukatini qolumoja tapxurdi, manga tolimu ixinip ixlirim bilən kari bolmaydu.

9 Bu öydə məndin qong adəm yok. Səndin baxka u heqbir nərsini məndin ayimidi — qünki sən uning ayalidursən! Xundak turukluk mən qandakmu bundak rəzillikni qilip Huda aldida gunahkar bolay? — dedi.

10 Gərqə hər küni Yüsüpkə xundak desimu, xundakla u uning bilən yetip uningoja yeqinqilik qilixni yaki uning bilən birgə turuxni rət qilijan bolsimu,

11 xundak bir wəkə boldiki, bir küni u öz ixi bilən öy iqigə kirgənidi, öydikilərdin heqkaysisi öyning iqidə əməs idi;

12 bu ayal uning tonini tutuwelip: — Mən bilən yatqin! dedi. U tonini uning qolioja taxlap koyup, yügürgən peti keqip taxqirioja qiqip kətti.

13 Ayal Yüsüpning tonini öz qolioja taxlap keqip qiqip kətkinini kərüp,

14 öydiki hizmətqilirini qakirip ularoja: — Qaranglar, erim bizgə haqarət kəltürsun dəp bir ibranıy adəmnı elip kəptu! Bu adəm yenimoja kirip: «Sən bilən yatay» dewidi, qattik warkiridim!

15 U mening qattik warkiriojinimni anglap, tonini yenimoja taxlap, taxqirioja keqip kətti, dedi.

16 Xuning bilən hojisi öyigə yenip kəlgüqə u Yüsüpning tonini yenida saklap koydi.

17 Andin u erigimu xu gəpni qilip: — Sən elip kəlgən həliki ibranıy kul manga haqarət kilixka qeximoja kirdi.

18 Lekin mən qattik warkirap-jarkirdim, u tonini qeximda taxlap, taxqirioja keqip kətti, — dedi.

19 Uning hojisi ayalinig: — Sening kulung meni undak-mundak kildi, degən gəplirini anglap oqəzipi ottək tutaxti.

20 Xuning bilən Yüsüpning hojisi uni tutup orda munarlik zindanoja qamap koydi. Xu yərgə pəkət padixahning məhbusliri solinatti. Buning bilən u xu yərdə solakta yetip qaldı.□ ■

21 Lekin Pərwərdigar Yüsüp bilən billə bolup, uningoja xapaət kərsitip, uni zindan begining nəziridə iltipat tapturdi.

22 Xuning bilən zindan begi gundihanida yatqan həmmə məhbuslarni Yüsüpning qolioja tapxurdi. Xu yərdə qilinidojan hərəkəndak ix uning qoli bilən bolatti.

■ 39:7 Pənd. 7:13. □ 39:20 «Yüsüpnı tutup orda munarlik zindanoja qamap koydi» — yukirikı izahatta eytkinimizdək, Potifar «jallat bexi» boluxi mumkin idi. Xunga u Yüsüpnı ölüm jazasioja məhkum qilixka hoquqluk bolatti. Uning xundak qilmasliki kənglidə ayalinig gəplirigə guman pəyda boləjanliqioja ispat boluxi mumkin. Qaysi ayaoq astida dəssilix hətirigə qəlojan ayal özini bozak qilmakqi kixining qiyimini tutuwelixni halaytti? ■ 39:20 Zəb. 105:18

²³ Zindan begi Yüsüpning kolidiki heçqandak ixtin oşem kılmatti; çünki Pərwərdigar uning bilən billə bolup, u hərnemə kılsa Pərwərdigar uni onguxluk kılattı.

40

Yüsüpning zindandaxlirining qüxlirigə təbir berixi

¹ Bu ixlardin keyin Misir padixahining saqiysi wə bax nawiyi Misir padixahining zitişğa tegip gunahkar bolup kaldı.

² Xuning bilən Pirəwn uning bu ikki mənşəpdarioğa, yəni bax saqiy wə bax nawayoğa oşəzəplinip,

³ ularni pasiban bexining sariyoğa, Yüsüp solaklık munarlik zindanoğa solap koydı. □

⁴ Pasiban bexi Yüsüpni ularning hizmitidə bolup ularni kütüxkə təyinlidi. Ular solakta birnəçqə kün yetip kaldı.

⁵ Ular ikkisi — Misir padixahining saqiysi wə nawiyi gundihanida solaklık turoşan bir keçidə qüx kərđi. Hərbirining qüxining özigə has təbiri bar idi.

⁶ Ətisi ətigəndə, Yüsüp ularning kexioğa kiriwidi, ularning oşəmkin olturoşinini kərđi;

⁷ xunga u əzi bilən billə hojisining sariyida solaklık yatқан Pirəwnning bu ikki mənşəpdaridin: — Nemixka qirayinglar bügün xunqə soloşun? — dəp soridi.

⁸ Ular uningğa jawab berip: — İkkimiz bir qüx kərđük; əmma qüximizning təbirini yexip beridoşan kixi yok, dedı. Yüsüp ularğa: — Qüxkə təbir berix Hudadin bolidu əməsmu? Qüxünglarni manga eytip beringlar, — dedi. □

⁹ Buning bilən bax saqiy Yüsüpkə qüxini eytip: — Qüxümdə aldımđa bir üzüm teli turoşudək;

¹⁰ bu üzüm telining üq xehi bar ikən. U bih urup qeqəkləp, saplırida uzum pixip ketiptudək;

¹¹ Pirəwnning kədəhi qolumda ikən; mən üzümlərni elip Pirəwnning kədəhiğə sikip, kədəhni uning kolioğa sunuptimən, dedı.

¹² Yüsüp uningğa jawabən: Qüxning təbiri xudurki, bu üq xah üq künni kərsitidu.

¹³ Üq kün iqidə Pirəwn kəddingni ruslitip, seni mənşipinggə kaytidin təyinləydu. Buning bilən sən burun uningğa saqiy boləandək Pirəwnning kədəhini uning kolioğa sunidoşan bolışən. □

¹⁴ Lekin ixliring onguxluk boləanda meni yadingğa yətküzüp, manga xapaət kərsitip Pirəwnning aldida mening toşqramda gəp kılip, meni bu eydin qikartkaysən.

¹⁵ Çünki mən həkikətən ibraniylarning zeminidin nahək tutup elip kelindim; bu yərdimu meni zindanoğa saləşudək bir ix kılmidim, — dedi.

¹⁶ Bax naway Yüsüpning xundak yahxi təbir bərginini kərüp uningğa mundak dedi: — Mənmu özümni qüxümdə kərdüm; mana, beximda aq nan bar üq sewət bar ikən.

□ **40:3 «pasibanlarning bexi»** — Potifar bolsa kerək (39:1ni kərşing). □ **40:8 «qüximizning təbirini yexip beridoşan kixi yok»** — xu dəwrlərdə Misirdə «qüxni yəxküşqi» dəydoşan «alahidə kəsp»tiki bir hil adəmlər bar idi. □ **40:13 «Pirəwn kəddingni ruslitip...»** — ibranıy tilida: — «Pirəwn bexingni kətürüp...».

¹⁷ Əng üstünki sewəttə nawaylar Pirəwngə pixuroğan hərhil nazunemətlər bar ikən; ləkin kuxlar beximdiki u sewəttiki nərsilərnə yəp ketiptudək, — dedi.

¹⁸ Yüsüp jawabən: — Quxning təbiri xudurki: — Bu üq sewət üq künni kərsitidu.

¹⁹ Üq kün iqidə Pirəwn sening bexingni kesip, jəsitingni dərəhkə asidikən. Xuning bilən uqarqanatlar kelip gəxüingni yəydikən, — dedi.□

²⁰ Üqinqi küni xundak boldiki, Pirəwnning tuşuloğan küni boloaqqa, u həmmə hizmətkarlıri üqün bir ziyapət kılıp bərdi, xundakla dərwəkə hizmətkarlırining arisida bax saqiyning bexini kətürdi wə bax nawayning bexini aldi;□

²¹ u bax saqiyni qaytidin öz mənşipigə təyinlidi; xuning bilən u Pirəwnning kədəhini uning qolioqa kaytidin sunidoğan boldi.

²² Ləkin bax nawayni bolsa Yüsüp ularoqa təbir bərgəndək esiwətti.

²³ Əmma bax saqi Yüsüpni heq əsliməy, əksiqə uni untup qaldi.

41

Yüsüpnin padixahning quxigə təbir berixi

¹ Toptooira ikki yil etüp, Pirəwn bir qux kərdi. Quxidə u Nil dəryasining boyida turəudək.■

² Həm qiraylık həm semiz yəttə tuyak inək dəryadin qikiq, qumuxluqta otlaptudək.

³ Andin yənə yəttə tuyak inək dəryadin qikiqtu; ular sət həm oruk bolup, aldinki inəklərnin yenida, dəryaning boyida turuptu.

⁴ Bu sət həm oruk inəklər u yəttə qiraylık həm semiz inəklərnə yəwetiptu. Xu wakitta Pirəwn oyoqinip ketiptu.

⁵ U yənə uhlap, ikkinqi ketim qux kərdi: — Mana, bir tüp buoqday xehidin tok wə qiraylık yəttə baxak qikiqtu.

⁶ Ulardin keyin yənə yəttə baxak qikiqtu; ular həm oruk wə puqək bolup, xərk xamilida solixip qaloqanidi.

⁷ Bu oruk baxaqlar u yəttə semiz, tok baxakni yutup ketiptu. Andin Pirəwn oyoqinip ketiptu, bu uning quxi ikən.

⁸ Ətisi uning kəngli nahayiti biaram bolup, Misirdiki həmmə palqijadugərlər bilən bərlək danixmənlərnə qakirtip kəldi. Pirəwn öz quxini ularoqa eytip bərdi; ləkin heqkim Pirəwngə quxlərnin təbirini dəp bərləmididi.□

⁹ U qaoqda bax saqi Pirəwngə: — Bügün mening ötküzgən hatalıqlirim esimə kəldi.

¹⁰ Burun Pirəwn janabliri qullirioqa, yəni pekir wə bax nawayoqa aqqıqlinip, bizni pasiban bexining sariyida solakqa taxlioqanidila;

¹¹ Xu qaoqlarda hər birimiz bir keqidə birdin qux kərdük; hər qaysimiz kərgən quxning təbiri baxka-baxka idi.■

□ 40:19 «Pirəwn sening bexingni kesip,...» — ibraniy tilida: «Pirəwn bexingni üstüngdin kətürüp,...» . Muxu sözlərnə 13-ayət bilən selixturoqili bolidu. □ 40:20 «bexini aldi» — ibraniy tilida bu ibarə «bexini kətürdi» degən səz bilən ipadilini. Ləkin bu «bax kətürük» ornini estürük əməs, bəlkə kallisini elixni kərsitidu. ■ 41:1 Zəb. 105:19 □ 41:8 «uning kəngli» — ibraniy tilida: — «uning rohi». ■ 41:11 Dan. 2:2.

12 Xu yerdə biz bilən billə pasiban bexining kuli boləjan bir ibraney yigit bar idi. Uningəja qüxlirimizni eytiwiduk, u bizgə qüxlirimizning təbirini bayan kildi; u hər birimizning kərgən qüxigə qarap təbir bərgənidi.

13 Xundak boldiki, ixlar dəl uning bərgən təbiridə deyilgəndək yüz bərdi; janabliri pekirni öz mənəsimgə kaytidin təyinlidilə, bax nawayni darəja astila, — dedi.

14 Xuning bilən Pirəwn adəm əwətip, Yüsüpni çakirdi; ular dərhal uni zindandin çikardi. Yüsüp burut-sakilini qüxürüp, kiyimlerini yənggüxləp, Pirəwnning aldioja kirdi. ■

15 Pirəwn Yüsüpkə: — Mən bir qüx kərdüm, əmma uning təbirini eytip berələydiəjan heqkim çikmidi. Anglisam, sən qüxkə təbir berələydikənsən, — dedi.

16 Yüsüp Pirəwngə jawab berip: — Təbir berix özümdin əməs; ləkin Huda Pirəwngə hatirjəmlik beridiəjan bir jawab beridu, — dedi. □

17 Pirəwn Yüsüpkə: — Qüxümdə mən dəryaning kiroqikida turuptimən. □

18 Karisam, dəryadin həm semiz həm qiraylik yəttə tuyak inək çikip kumuxlukta otlaptu.

19 Andin ulardin keyin ajiz, tolimu sət həm oruk yəttə tuyak inək çikiptu. Mən Misir zeminida xundak sət inəklərnə kərgən əməsmən.

20 Bu oruk, əski inəklər bolsa awwalki yəttə semiz inəkni yəwetiptu.

21 Ularnə yəwətkən bolsimu, qorsikioja bir nəmining kirgənliki heq ayan bolmaptu, ularning kərunüxi bəlki burunkidək sət imix. Andin mən oyoqinip kəttim.

22 Andin yənə bir qüx kərdüm, mana bir xahtin yəttə həm tok həm qiraylik baxak çikiptu.

23 Andin yənə yəttə puqək, oruk baxak çikiptu; ular xərk xamili bilən solixip kurup ketiptu.

24 Bu oruk baxaklar yəttə qiraylik baxakni yəp ketiptu. Mən bu ixni palqi-jadugərlərgə dəp bərsəm, manga təbirini eytip beridiəjan heq kixi çikmidi, dedi.

25 Yüsüp Pirəwngə: — *Janabliri* Pirəwnning qüxliri bir mənədidur. Huda Əzi kilməkqi boləjan ixlirini Pirəwngə aldın bildürdi.

26 Bu yəttə yahxi inək yəttə yilni kərsitidu; yəttə yahxi baxakmu yəttə yilni kərsitidu. Bu qüxlər ohxax bir qüxtur.

27 Ulardin keyin çikқан yəttə oruk, yaman sət inək yəttə yilni kərsitidu; xərk xamili bilən solixip qaləjan yəttə kuruk baxakmu xundak bolup, aqarqilik bolidiəjan yəttə yildur.

28 Mən Pirəwngə dəydiəjan səzüm xuki, Huda yekinda kilməkqi boləjan ixni Pirəwngə ayan kildi.

29 Mana, pütkül Misir zeminida yəttə yiloqiqə məmurqilik bolidu;

30 andin yəttə yiloqiqə aqarqilik bolidu; xuning bilən Misir zeminida pütkül məmurqilikni unutkuzidiəjan aqarqilik zeminni wəyran kilidu.

31 Kelidiəjan aqarqilikning səwəbidin zeminda boləjan məmurqilik kixilərnəgin esidin kətürülüp ketidu; çünki aqarqilik tolimu eoqir bolidu.

32 Ləkin qüxning yandurulup, Pirəwngə ikki kətim kərunəginəninə əhmiyiti xuki, bu ix Huda tərpidin bəkitilgən bolup, Huda uni pat arida əməlgə axuridu.

■ 41:14 Zəb. 105:20; Dan. 2:25. □ 41:16 «hatirjəmlik beridiəjan bir jawab» — yaki «aman-esənlikkə elip beridiəjan bir jawab». □ 41:17 «dərya» — Nil dəryasi. Misirlikləroja nisbətən pəkət bir dərya, yəni Nil dəryasila bardur.

33 Əmdi Pirəwn əzi üqün pəm-parasətlik həm dana bir kixini tepip, Misir zeminioğa qoysun.

34 Pirəwn xundak kılsunki, məmurqilik boləjan yəttə yilda Misir zeminidin qıkkən axlıkning bəxtin birini toplanglar dəp zeminioğa nazarətqilərnı təyinlisun.

35 Bular xu kelidiojan tokqilik yillirida barlık axlıkni topla, xəhər-xəhərlərdə yeməklilik bolsun dəp buoıday-konaklarıni Pirəwnning qol astioğa jəm kılip saqlitip qoysun.

36 *Yioqiləjan* xu axlıklar Misir zeminida bolidiojan yəttə yillik aqarqilikka taqabil turux üqün saqlansun; xu tərıkidə zemin aqarqiliktin həlak bolmaydu, — dedi.

Yüsüpning Misirni idarə kilixi

37 Bu söz Pirəwn wə uning hizmətkarlırining nəzirigə taza yaqti. ■

38 Xuning bilən Pirəwn hizmətkarlırioğa: — Bu kixidək, iqidə Hudaning rohi bar yənə birsini tapalamduq?! — dedi. ■

39 Pirəwn Yüsüpkə: — Huda sanga buning həmmisini ayan kılojanikən, səndək pəmlilik həm dana heqkim qıkmaydu.

40 Sən əmdi mening öyümni baxkuruxka bekitilding, barlık həlkim sening aozingəğa qarap əzlırini tərıpkə tizsun. Pəkət təhttila mən səndin üstün turimən, — dedi. □ ■

41 Ahirida Pirəwn Yüsüpkə: — Mana, mən seni pütkül Misir zeminining üstigə təyinlidim, — dedi.

42 Buning bilən, Pirəwn öz kolidin məhür üzükini qıkirip, Yüsüpning kolioğa saldı; uningəğa nəpis kanap rəhttin tikilgən libasni kiygüzüp, boynioğa bir altun zənjir esip qoydı.

43 Uni əzining ikkinqi xahənə hərwisioğa olturozuzup, uning aldida: «Tiz pükünglar!» — dəp jar saldurdi. Xundak kılip, Pirəwn uni pütkül Misir zeminioğa tikləp qoydı.

44 Andin Pirəwn Yüsüpkə yənə: — Mən degən Pirəwndurmən; pütkül Misir zeminida sənsiz heqkim qol-putini midirlatmisun! — dedi. □

45-46 Pirəwn Yüsüpkə Zafnat-Paanıyah degən namni bərdi wə on xəhiridiki kahin Potifrahning kızi Asinatni uningəğa hotunlukka elip bərdi. Xundak kılip Yüsüp pütkül Misir zeminini baxkurux üqün qərgiləxkə qıkti. Yüsüp Misir padıxahı Pirəwnning hizmitidə boluxka bekitilgəndə ottuz yaxta idi; u Pirəwnning aldidin qıqip, Misir zeminining hərəkaysi jaylırini kəzdin kəqürdi. □

47 Məmurqilik boləjan yəttə yil iqidə zeminning həsulı dəwə-dəwə boldi. □

48 Yəttə yilda u Misir zeminidin qıkkən axlıkni yioqip, xəhər-xəhərgə toplidi; hərəkaysi xəhərnıng ətrapıdiki etizlikning axlıkını u xu xəhərnıng əzigə juqlap qoydı.

49 Xu tərıkidə Yüsüp dengizdiki kumdək nahayiti kəp axlık toplidi; axlık həddi-həsabsiz boləqəqka, ular həsablaxni tohtatti.

■ 41:37 Ros. 7:10. ■ 41:38 Zəb. 105:20-22 □ 41:40 «tərıpkə tizsun» — yaqi «boysunidu».

■ 41:40 Zəb. 105:21-22 □ 41:44 «Mən degən Pirəwndurmən; pütkül Misir zeminida sənsiz heqkim qol-putini midirlatmisun!» — yaqi «Mən Pirəwndurmən; lekin pütkül Misir zeminida sening ruhsitingsiz heqkim qol-putini midirlatmisun!».

□ 41:45-46 «Zafnat-Paanıyah» — manisi «Hudaning səz kılii bilən u (Yüsüpni deməkqi) həyat turidu» degən boluxı mumkin. Baxka birhil tərijimisi «Dunyaning Kutkuzoquqisi». □ 41:47 «dəwə-dəwə» — ıbraniy tilida «qanggal-qanggal».

⁵⁰ Aqarqilik yilliri yetip kelixtin burun Yüsüpkə ikki oşul tərəldi. Bularni Ondiki kahin Potifərahning kizi Asinat uningora tuşup bərđi.■

⁵¹ Yüsüp: «Huda pütün japa-muxəkkitim wə atamning pütün ailisini kenglümdin kətürüwətti» dəp tunji oşliora Manassəh dəp at qoydı;□

⁵² andin: «Mən azab-oqubət qəkkən yurtta Huda meni mewilik qildi» dəp ikkinqisigə Əfraim dəp at qoydı.□

⁵³ Misir zeminida məmurqilik boləjan yəttə yil ayaqlaxti.

⁵⁴ Andin Yüsüpning eytkinidək aqarqilikning yəttə yili baxlandi. U qaoqlarda baxqa barlik yurtlardimu aqarqilik boldi; lekin Misir zeminidiki hər yərlərdə nan bar idi.■

⁵⁵ Aqarqilik pütkül Misir zeminni baskanda, həlk axlik sorap Pirəwngə pəryad qildi. Pirəwn misirliklarning həmmisigə: — Yüsüpning qexioqa berip, u silərgə nemə desə, xuni qilinglar, — dedi.

⁵⁶ Aqarqilik pütkül yər yüzini besip kətti. Yüsüp hər yərdiki ambarlarni eqip, misirliklarora axlik satatti; aqarqilik Misir zeminida intayin eqir boləjili turdi.

⁵⁷ Aqarqilik pütkül yər yüzini baskan boləjaqqa, barlik yurtlardiki həlkmu axlik aləjili Misiroqa Yüsüpning qexioqa kelətti.

42

Yüsüpning qerindaxlirining Misiroqa axlik aləjili berixi

¹ Əmđi Yaqup Misirda axlik barlikini bilginidə oşullirioqa: — Nemixka bir-biringlarora qarixip turisilər? — dedi.

² Andin yənə: — Manga qaranglar, angliximqə Misirda axlik bar ikən. U yərgə berip, andin xu yərdin bizgə axlik elip kelinglar; buning bilən ölüp kətməy, tirik qalimiz, — dedi.■

³ Buning bilən Yüsüpning on akisi axlik setiwəlojili Misiroqa yoloqa qikti.□

⁴ Lekin Yaqup Yüsüpning inisi Binyaminning birər yamanlikka uqrap kelixidin qorqup uni akiliri bilən billə əwətmidi.

⁵ Xuningdək aqarqilik Qanaan zeminidimu yüz bərgəqkə, Israilning oşulliri axlik aləjili kəlgənlər arisida bar idi.

⁶ Yüsüp zeminning walisi bolup, yurtning barlik həlkiqə axlik setip bərgüqi xu idi. Yüsüpning akiliri kelip uning aldida yüzlirini yərgə təgküzüp təzim qildi.□ ■

⁷ Yüsüp akilirini kərüpla ularni tonudi; lekin u tonuxluk bərməy, ularora qopal tələppuzda gəp kilip: — Qəyərdin kədinglar, dəp soridi. Ular jawabən: — Qanaan zeminidin axlik aləjili kəldük, — dedi.

⁸ Yüsüp akilirini tonuəjan bolsimu, lekin ular uni tonumidi.

⁹ Yüsüp əmđi ular toərisida kərgən qüxlirini esigə elip, ularora: — Silər jasus, bu əlning mudapiəsiz jaylirini kəzətkili kəldinglar, — dedi.□ ■

■ 41:50 Yar. 46:20; 48:5. □ 41:51 «Manassəh» — mənisi «untuldurojan». □ 41:52 «Əfraim» — mənisi «ikki həssə mewilik». ■ 41:54 Yar. 45:6; Zəb. 105:16-17 ■ 42:2 Ros. 7:12.

□ 42:3 «Yüsüpning on akisi ... Misiroqa yoloqa qikti» — Yaqupning oşullirining əzlirining Misiroqa berixi ailisining aqarqilik tüpəylidin namratlixip kətkənlikini kərsətsə kerək; baridoəjan hizmətqilərmu qalmioəjan boluxi mumkin. □ 42:6 «Yüsüpning akiliri kelip uning aldida yüzlirini yərgə təgküzüp təzim qildi» — bu ix bilən Yüsüpning kərgən qüxliri tehi toluq əməlgə axurulmidi; atisi Yaqup, inisi Binyamin wə əgəy anisining Misiroqa kelixi bilən kərgən qüxliri toluq əməlgə axurulidu. ■ 42:6 Yar. 37:7. □ 42:9 «əlning mudapiəsiz jayliri» — ibraniiy tilida «əlning yalingaq jayliri». ■ 42:9 Yar. 37:5.

¹⁰ Əmma ular uningõja jawab berip: — Əy hojam, undak əmäs! Bəlki kəminiliri axliq setiwalõjili kəlidi!

¹¹ Biz həmmimiz bir adəmnıng oõulliri, səmimiy adəmlərmiz. Kəminiliri jasus əmäs! — dedi.

¹² U ularõja yənə: — Undak əmäs! Bəlki zeminning mudapiəsiz jaylirini kərgili kəldinglar, — dedi.

¹³ Ular jawab berip: — Kəminiliri əslidə on ikki kərindax iduk; biz həmmimiz Qanaan zemnidiki bir adəmnıng oõulliridurmiz; ləkin kənji inimiz atimizning kəxida kəlip kəlidi; yənə bir inimiz yoqap kətti, — dedi.■

¹⁴ Əmma Yüsüp ularõja yənə: — Mana mən dəl silərgə eytkinimdək, jasus ikənsilər!□

¹⁵ Pirəwnning həyati bilən kəsəm kilimənki, kiqik ininglar bu yərgə kəlmigüqə silər bu yərdin qıqip ketəlməysilər; silər xuning bilən sinil-isilər.

¹⁶ Ininglarni elip kəlgili biringlarni əwətinglar, qalõanliringlar bolsa solap koyulisilər. Buning bilən eytkininglarning rast-yalõanlıki ispatlinidu; bolmisa, Pirəwnning həyati bilən kəsəm kilimənki, silər jəzmən jasus! — dedi.□

¹⁷ Xuning bilən u ularni üq künqigə solap koydi.

¹⁸ Üqinqi künı Yüsüp ularõja mundaq dedi: — Mən Hudadin kərkiديوان adəmmən; tirik kəlixinglar üqün muxu ixni kilinglar: —

¹⁹ Əgər səmimiy adəmlər bolsanglar, kərindaxliringlardin biri silər solanoan gundihanida solaklik turiwərsun, qalõininglar aqarqilikta qalõan ailənglar üqün axliq elip ketinglar;

²⁰ Andin kiqik ininglarni kəximõja elip kelinglar. Xuning bilən səzliringlar ispatlansa, ölməysilər!, — dedi. Ular xundaq kilidivoan boldi.■

²¹ Andin ular əzara: — Bərhək, biz inimizõja kilõan iximiz bilən gunahkar bolup kəlduk; u bizgə yalwursimu uning azabini kərup turup uningõja kulak salmiduk. Xuning üqün bu azab-oqubət bəximizõja qüxti, — deyixti.

²² Rubən ularõja jawabən: — Mən silərgə: baliõa zulum kilmannglar, degən əmäsmidim? Ləkin unimidinglar. Mana əmdi uning kan kərzi bizdin soriliwatidu, — dedi.■

²³ Əmma Yüsüp ular bilən tərjiman arkilik səzləxkəqkə, ular Yüsüpning əz gəplirini ukup turuwatkinini bilmidi.

²⁴ U ulardin özini qətkə elip, yioqlap kətti. Andin ularning kəxioja yenip kəlip, ularõja yənə sөz kəlip, ularning arisidin Ximeonni tutup, ularning kəz aldida baqlidi.

Yüsüpning akilirining Qanaanõja qaytixi

²⁵ Andin Yüsüp əmr qüxürüp, ularning taõarlırioja axliq toldurup, hər birsining pulini kayturup taõirioja selip koyup, səpər hazırlikirimu berilsun dəp buyruwidi, ularõja xundaq kilindi.

²⁶ Xuning bilən akiliri exəklirigə axliqlirini artip, xu yərdin kətti.

²⁷ Əmma ətənggə kəlgəndə ulardin biri exikigə yəm bərgili taõirini eqiwidi, mana, əz puli taõarning aõzida turatti.

■ 42:13 Yar. 43:29. □ 42:14 «mana mən dəl silərgə eytkinimdək, jasus ikənsilər!» — Yüsüpning buni deginidiki məntikə bəlkim «Kim əz oõullirining həmmisini degüdək birakla Misrõja baridivoan hətərlək yoloja mangduratti?!» degəndək boluxi mumkin. □ 42:16 «eytkininglarning rast-yalõanlıki ispatlinidu» — ibranıy tilida «silərdə həkikət bar-yoqluki ispatlinidu». ■ 42:20 Yar. 43:5; 44:23. ■ 42:22 Yar. 37:21,22.

28 U kerindaxlirioq: — Mening pulumni qayturuwetiptu. Mana u taqirimda turidu, dedi. Buni anglap ularning yuriki su bolup, titrixip bir-birigə: — Bu Hudaning bizgə zadi nemə kilöqinidu? — deyixti.

29 Ular Qanaan zeminiq, atisi Yaqupning kexioq kelip, bexidin ötkən həmmə wəkələri uningqə sezlep berip:

30 — heliki kixi, yəni xu zeminning hojisi bizgə qopal gəp kildi, bizgə zeminni payliuquci jasustək muamilə kildi;

31 əmdi biz uningqə: «Biz bolsak səmimiy adəmlərmiz, jasus əməsmiz.

32 Biz bir atidin bolqan oqullar bolup, on ikki aka-uka iduk; biri yokaq kətti, kiqik inimiz hazır Qanaan zeminiqda atimizning yenida qaldi» desək,

33 Heliki kixi, yəni xu zeminning hojisi bizgə mundak dedi: «Mening siləning səmimiy ikənlikinglarni bilixim üqün, kerindaxliringlarning birini mening yenimda qaldurup qoyup, aq qalqan ailənglar üqün axliq elip ketinglar;

34 andin kiqik ininglarni keximoq elip kelinglar; xundak kilsanglar, siləning jasus əməs, bəlkə səmimiy adəmlər ikənlikinglarni bilələymən. Andin kerindixinglarni silərgə qayturup berimən wə silər zeminda soda-setik kilsanglar bolidu» — dedi.□

35 Əmma xundak boldiki, ular taqarlarini tökkəndə, mana hər birining puldini öz taqarlarida turatti! Ular wə atisi özlirining qigiklik pullirini kərgəndə, kərkup kəlixti.■

36 Atisi Yaqup ularqə: — Meni oqlumdin juda kildinglar! Yüsüp yok boldi, Ximeonmu yok, əmdi Binyaminnimu elip kətməkci boluwatisilər! Mana bu ixlarning həmmisi mening beximoqila kəldi! — dedi.

37 Rubən atisioq: — Əgər mən Binyaminni kexingqə qayturup elip kəlmisəm, mening ikki oqlumni öltürüwətkin; uni mening kolumoqə tapxuroqin; mən uni kexingqə yandurup elip kelimən, — dedi.

38 Ləkin Yaqup jawab berip: — Oqlum silər bilən billə u yərgə qüxməydu; qünki uning akisi ölüp ketip, u özi yaloquz qaldi. Mubada yolda ketiwatqanda uningqə birər kelixməslik kəlsə, silər məndək bir aq qaqliq adəmni dərd-ələm bilən təhtisaraqə qüxüriwətsilər, — dedi.

43

Yüsüpnin akilirining Binyaminni Misiroqə elip berixi

1 Aqarqiliq zeminni intayin eqir baskanidi.

2 Bu səwəbtin ular Misirdin elip kəlgən axliqni yəp tügətkəndə, atisi ularqə: — Yənə berip bizgə azoqina axliq elip kelinglar, — dedi.

3 Ləkin Yəhuda uningqə jawabən: — Heliki kixi bizni kattik agahlandurup: «Ininglar silər bilən billə kəlmisə, yüzümni kərimən dəp hiyal kilmanglar» degən.

4 Əgər inimizni biz bilən billə əwətsəng, biz berip sanga axliq elip kelimiz.

5 Əmma əwətxikə unimisəng, biz barmaymiz; qünki heliki kixi bizgə: «Ininglar silər bilən billə kəlmisə, yüzümni kərimən dəp hiyal kilmanglar» degən, — dedi.■

6 Israil ularqə: — Silər nemixka munga xunqə yamanliq kilip u kixigə: «Yənə bir inimizmu bar» dedinglar, — dedi.

□ 42:34 «zemin» — Misir zeminiqni kərsitidu. ■ 42:35 Yar. 42:25; 44:1. ■ 43:5 Yar. 42:20; 44:23;

7 Ular jawabən: — U kixi bizning wə ailimizning əhwalini sürüxtürüp koçqilap: «Atanglar tehi Həyatmu? Yənə bir ininglar barmu?» — dəp soridi. Biz uning xu soalişğa yarixa jawab bərdük. Uning bizgə: «Ininglarni elip kelinglar» dəydişinini nədin biləyli? — dedi.

8 Yəhuda atisi Israiloşa: — Balini mən bilən əwətkin; biz dərhal koçoşilip yoloşa çikayli; xundaқта biz wə sən, bizlər həm balilirimiz ölməy, tirik qalimiz.

9 Mən uningoşa kepil bolimən; sən uning üçün meningdin hesab alisən; əgər mən uni sening kəxingoşa aman-esən yandurup kelip, yüzüngning aldida turouzmisam, pütkül ömrümdə aldingda gunahkar bolay. □ ■

10 Qünki həyal bolmioşan bolsak, bu qaoçiqə ikki kətim berip keləttük, — dedi.

11 Ularning atisi Israil ularoşa: — Undaқ bolsa, mundaқ kilinglar: — U kixigə kaça-kuçanglaroşa zemindiki əng esil mewilərdin sowoşat aloşaq beringlar: yənə azoşina tutiya, azraq həsəl, dora-dərmanlar, murməkki, pistə wə badamlarni aloşaq beringlar.

12 Kəlunglarda ikki həssə pul elip, taoşarliringlarning aozidiki özünglaroşa yanduruloşan pulnimu aloşaq beringlar. Ehtimal, bu ixta səwənlik kəruloşan boluxi mumkin.

13 Ininglarnimu billə elip, koçoşilip u kixining yenioşa yənə beringlar.

14 Həmmigə Kədir Təngri Əzi silərnə u kixining aldida rəhimgə erixtürgəy. Buning bilən u silərnə xu yərdiki kəringinglarni wə Binyaminni koşup berip, silərgə koşup koşarmikin; özüm nawada balilirimdin juda bolsam bolay! — dedi.

15 Xuning bilən bu adəmlər xu sowoşatni elip, kollirioşa ikki həssə pulni tutup, Binyaminni elip koçoşilip, Misiroşa berip Yüsüpning aldida hazır boldi.

16 Yüsüp Binyaminni ular bilən billə kərginidə, öz öyini baxkuridioşan oşojidarioşa buyrup: — Bu adəmlərnə öyümgə baxlap kirip, mal soyup taam təyyar kəloşin; qünki bu kixilər qüxlük oşizani mən bilən yəydu, — dedi.

17 U kixi Yüsüpning buyruoşinidəк kəlip, adəmlərnə Yüsüpning öyigə baxlap kirdi.

18 Ular bolsa Yüsüpning öyigə baxlap kelinginidin kərkuxup: — Aldinki kətim taoşarlirimizoşa yanduruloşan pulning səwəbidin biz uning öyigə elip kelindük; uning məksiti bizgə hüjum kəlip, üstimizdin besip kü kəlip, exəklirimizni tartiweləx ohxaydu, — deyixti.

19 Ular Yüsüpning öyini baxkuridioşan oşojidarning yenioşa kelip, öyning ixikining tüwidə uningoşa: —

20 Əy hojam, biz həkikətən əslidə muxu yərgə axliқ aloşili kəlgənidük; ■

21 Xundaқ holdiki, biz ətənggə kelip öz taoşarlirimizni aqsak, mana hərberimizning puli, əyni eoşirliқi boyiqə taoşarlirimizning aozida turuptu; xunga biz buni yandurup kəlimizda aloşaq kəldük. ■

22 Axliқ aloşili kəlimizda baxka pulmu elip kəldük; əmma taoşarlirimizoşa pulni kimning selip koşoşanliқini bilmidük, — dedi.

23 U ularoşa: — Hatirjəm bolunglar, kərkəmanlar. Silərnəng Hudayinglar, atanglarning Hudasi taoşarliringlarda silərgə bayliқ ata kəloşan ohxaydu; silərnəng pulunglarni allikaşan tapxurup aldim, — dedi. Andin u Ximeonni ularning kəxioşa elip çixti.

□ 43:9 «meningdin hesab alisən» — ibraniy tilida «mening qolumdin hesab alisən». ■ 43:9 Yar. 44:32. ■ 43:20 Yar. 42:3. ■ 43:21 Yar. 42:27,35.

24 U kixi ularni Yüsüpning öyigə baxlap kirip, ularning putlirini yuyuxioğa su əkirip berip, andin exəklirigə yəm bərdi.■

25 Ular Yüsüpning qüxtə kelixigə ülgürtüp sowoqatni təyyarlap qoydi; çünki ular əzlrinling xu yərdə oğa yəydiyininin angliqanidi.

26 Yüsüp öygə kəlgəndə ular qolliridiki sowoqatni öygə uning aldioğa elip kirip, bəxini yərgə təgküzüp uningğa təzim kildi.■

27 U ulardin həl sorap, andin: — Silər gepini kılqan kəri atanglar salamətmu? U həyatmu? — dedi.

28 Ular jawab berip: — Silining kulliri bizning atimiz salamət turuwatidu, u tehi həyattur, — dəp uning aldidə egilip təzim kildi.

29 Yüsüp bəxini kətürüp, öz inisi Binyaminni kərüp: — Silər mənə gepini kılqan kicik ininglar xumu? — dəp sorap: — Əy oqlum, Huda sənə xapaət kərsətkəy! — dedi.■

30 Yüsüpning öz inisioğa bolqan seşinix oti kattik küqiyip, yioqliwaloğudək haliy jay izdəp, aldirap iqliriki öygə kirip taza bir yioqliwaldi.■

31 Andin yüzini yuyup qikip, özini besiwelip: — Taamlarni qoyunglar, — dəp buyrudi.

32 Hizmətkarlar Yüsüpkə ayrim, ularğa ayrim wə Yüsüp bilən billə tamakka kəlgən misirliklərimu ayrim tamak qoydi; çünki misirliklər ibraniylar bilən bir dastihanda tamak yeyixni yirginçlik dəp qarap, ular bilən billə tamak yeməytti.

33 Yüsüpning kərindaxliri uning udulida, hər biri qong-kicik tərtpi boyiqə olturoquzaldi; qongi qongluqioğa yarixa, kiciki kiciklikigə yarixa olturoquzaldi; ular bir-birigə qarap həyran kəlixti.

34 Yüsüp aldidiki dastihandiki tamaklardin ularğa bəlöp bərdi. Əmma Binyaminoğa bərgini baxkılarningkigə kəriqanda bəx həssə kəp idi. Ular xarab iqip, uning bilən hux kəyp kılıxti.

44

Yüsüpning kərindaxlirini ahırki qetim sinixi

1 Andin u öz öyini baxkuridioğan oqojidarioğa buyrup: — Bu kixilərnin taqarlrini elip kətürəligüdək axlik qaçilap, hər birinin pulini taqirininin aqzioğa selip qoyqin;

2 andin mening jamimni, yəni kümüx jamni axlikning puli bilən billə əng kicikining taqirininin aqzioğa selip qoyqin, — dedi. U adəm Yüsüpning deginidək kildi.

3 Ətisi tang yorioğanda, ular exəkliri bilən billə yolğa selip qoyuldi.

4 Ləkin ular xəhərdin qikip anqə uzun mangmayla, Yüsüp oqojidarioğa: — Ornungdin tur, bu adəmlərnin kəynidin koşliqin; ularğa yetixkiningdə ularğa: «Nəmixka yəxilikka yamanlik kəyturdunglar?»

5 Hojam xu *jamda* xarab iqudu həmdə uningdə pal aqidu əməsmu?! Mundak kılqininglar rəzillik kılqininglar bolmamdu!» degin, — dedi.□

6 Bu adəm ularning kəynidin yetixip berip, ularğa bu sözlərn kildi.

■ 43:24 Yar. 18:4. ■ 43:26 Yar. 37:10; 42:6. ■ 43:29 Yar. 42:13. ■ 43:30 Yar. 45:2.

□ 44:5 «Hojam xu jamda xarab iqudu həmdə uningdə pal aqidu əməsmu?!» — Yüsüp Hudaning pəyoqəmbiri boloaqqa, «pal eqix» katarlik ixlarni kət'iy kilməytti. Uning gepi akilirini sinax məqsitidə eytiləğan, halas.

7 Ular uningõja jawabøn: — Hojimiz nemixka mundak gëp kilidu? Mundak ixni kilix kəminiliridin neri bolsun!

8 Biz əslidə taqarlrimizning aqozidin tapkan pulnimu Kanaan zeminidin silining qaxliriõja qayturup berixkə əkəlgəniduk. Xundak turukluk kandakmu hojilirining oyidin altun-kümüxnı oşrilayli?

9 Kəminiliringning arisida kimdin bu *jam* tepilsa, xu ölümgə məhkum bolsun, bizmu hojimizning kulliri bolayli, — dedi.

10 Olojidar jawabøn: — Eytkan sözliringlardək bolsun; jam kimning yenidin tepilsa, xu kixi kulum bolup kelip qalsun, qaloqanliringlar bigunah bolisilər, — dedi.

11 Xuning bilən ular aldirap-tenəp, taqarlrini yergə qüxürüp, hər biri öz taqirini eqip bərdi.

12 Olojidar qonginingkidin baxlap kiqikiningkigiqə ahturdi, jam Binyaminning taqiridin tepildi.

13 Buni kərüp ular kiyimlirini yirtixip, hər biri exikigə qaytidin yükni artip, xəhərgə qaytti.

Yəhudaning Binyamin üqün yelinixi

14 Xundak kilip Yəhuda wə kərindaxliri Yüsüpning oyigə kəldi; u tehi xu yərdə idi. Ular uning aldiõja kelip əzlrini yergə etixti.

15 Yüsüp ularõja: — Bu silərnin zadi nemə kilõjininglar? Meningdək adəmnin qoqum pal aqalaydiõqanlikini bilməmtinlar? — dedi.□

16 Yəhuda jawabøn: — Biz hojimizõja nemimu deyələymiz? Nemə gəp kilalaymiz, kandak kilip özimizni aqliyalaymiz? Huda kəminlirining qəbihlikini axkara kildi. Mana, biz wə qolidin jamliri tepiloqan kixi həmmimiz hojimizõja kul bolidiõqan bolduk, — dedi.□

17 Lekin Yüsüp: — Mundak kilix məndin neri bolsun! Bəlkı jam kimning qolidin tepiloqan bolsa pəkət xu kixi mening kulum bolidu. Lekin qaloqanliringlar aman-esən atanglarning kexiõja ketinlar, — dedi.

18 Andin Yəhuda uningõja yekin bərip mundak dedi: — Əy hojam, kəminilirigə kulak selip hojamning kulikõja bir eõiz gəp kilixkə ijazət bərgəyła. Oləzəpliri kəminilirigə tutaxmioqay; qünki əzlrı Pirəwngə ohxax ikənla.

19 Əslidə hojam kəminiliridin: «Atanglar ya ininglar barmu?» dəp soriwidila,

20 biz hojimizõja jawabøn: «Bizning bir keri atimiz bar wə u kerioqanda tapkan, yax bir balisimu bar. Bu balining bir anisidin bolõqan akisi ölüp ketip, u ezi yaloquz qaldi; uning atisi uni intayin səyidu» desək,

21 Sili kəminilirigə: «Uning ezi keximoqə elip kelinglar, mən uni öz kəzüm bilən kərəy» dedilə.■

22 Biz hojimizõja jawab bərip: «Yigit atisidin ayrılalmaydu; əgər atisidin ayrilsa, atisi ölüp ketidu» desək,

23 Sili yənıla kəminilirigə: «Əgər kiqik ininglar silər bilən billə kəlmisə, yüzümni yənə kərimiz dəp hiyal qilmanglar» degənidila.■

24 Xuning bilən biz kəminiliri atimizning kexiõja barõqanda hojamning səzlrini uningõja eyttuk;

□ 44:15 «Meningdək adəmnin qoqum pal aqalaydiõqanlikini bilməmtinlar?» — 5-ayəttiki izahatni kəring. □ 44:16 «Huda kəminlirining qəbihlikini axkara kildi» — Yəhudaning muxu gəpi muxu yərdə bəlkim Yüsüpning jami taqarlrindin tepiloqanlikini əməs, bəlkı ular etkəndə inisi Yüsüpkə etküzgan yamanlikni kərsətsə kerək. Yəhuda əzlrining aldidə turoqinining Yüsüp ikənlikini bilməytti, əlwəttə. ■ 44:21 Yar. 42:15. ■ 44:23 Yar. 43:3, 5

²⁵ andin atimiz yənə: «Yənə berip, bizgə azraq axliq elip kelinglar» dewidi,

²⁶ Biz jawabən: «Biz xu yərgə qaytidin qüxəlməymiz; əgər kiçik inimiz biz bilən billə bolsa, undaқта barimiz; qünki kiçik inimiz biz bilən billə bolmisa, u zatning yüzi aldida turalmaymiz», deduk.□

²⁷ Silining kulliri bizning atimiz bizgə yənə: «silərgə məlumki, ayalim manga ikki oşul tuşup bərgənidi.

²⁸ Biri mening yenimdin qikiş, yoқ bolup kətti; mən: u jəzmən titma-titma kiliwetiliptu, dəp oylidim, xundakla uni bügüngiqə kərmidim.■

²⁹ Əmdi silər bunimu mening qeximdin elip ketip, uningə bir kelixməslək kelip qalsa, silər məndək bir aқ qaqliқ adəmnı dərd-ələm bilən təhtisaraəqə qüxüriwetisilər», degənidi.■

³⁰ Əmdi mən silining kulliri mening atamning qexioəqə barəqanda, xu bala biz bilən bolmisa uning jeni balining jeniəqə başlanəqan boləqaqə,

³¹ xundak holiduki, u balining yokluқini kərsə, jəzmən əlöp ketidu; xuning bilən silining kulliri bizning atimiz boləqan bu aқ qaqni dərd-ələm iqidə təhtisaraəqə qüxüriwətkən bolimiz.

³² Qünki mənki kəminiliri ataməqə bu yigit üqün kepil bolup: «Əgər mən uni qexingəqə qayturup kəlmisəm pütkül əmrümdə atamning aldida gunəkar bolay» degənidim.■

³³ Xunga hazır ətünöp qalay, mənki kəminiliri u yigitning ornida hojamning qexida kul bolup tursam, u yigit qerindaxliri bilən billə qaytip kətsə!

³⁴ Qünki yigit mən bilən bolmisa, mən kandaқmu atamning qexioəqə baralaymən? Ataməqə xundak azab-oқubətning qüxüxini kəzüm kərgüqi bolmisun! — dedi.

45

Yüsüpnin qerindaxliriəqə əzini axkarilixi

1-2 Yüsüp əz yenida turəqanlarning aldida əzini tutalmay: — Həmmə adəm aldimdin qikişiwetilsun! dəp warkiridi. Xuning bilən Yüsüp əzini qerindaxliriəqə axkara qiləqanda uning qexida həqkim bolmıdi. U qattik yioəlap kətti; misirliқlar uni anglıdi, Pirəwnning ordisikilərmu buningdin tezla həwər tapti.□

³ Yüsüp qerindaxliriəqə: — Mən Yüsüp bolimən! Atam hazır hayatmu?! — dəp sorıdi. Əmma qerindaxliri uningə qarap həduқup ketip, həq jawab bərləməy qaldı.

⁴ Ləkin Yüsüp ularnı: — Qeni, manga yeқin kelinglar, dəp qaqiridi. Ular yeқin kəldi, u yənə: — Mən silərnin ininglar, yəni silər Misiroəqə setiwətkən Yüsüp bolimən.■

⁵ Əmdi meni muxu yərgə setiwətkininglar üqün azablanmanglar, əzünglarnı əyibkə buyrumanglar; qünki Huda adəmlərnin hayatini saқlap kəlix üqün meni silərdin burun bu yərgə əwətti.■

⁶ Qünki hazır zemindiki aқarqiliқkə ikki yil boldi; ləkin tehi yənə bəx yioəliqə həq terioəqumu bolmaydu, ormimu bolmaydu.

□ 44:26 «U zatning yüzi aldida turalmaymiz» — ibraniy tilida «xu kixining yüzini kaytidin kərləməymiz». ■ 44:28 Yar. 37:33. ■ 44:29 Yar. 42:38. ■ 44:32 Yar. 43:9. □ 45:1-2 «Misirliқlar uni anglıdi, Pirəwnning ordisikilərmu buningdin tezla həwər tapti» — yaki

«Misirliқlar, xundakla Pirəwnning ordisidikilər uni anglıdi». ■ 45:4 Yar. 37:28; Zəb. 105:17; Ros. 7:9, 13. ■ 45:5 Yar. 50:19,20,21.

7 Xuning üqün silergə dunyada bir qaldini saklap kelix üqün, uluq bir nijatlik kersitip, silarning tirik kutuluxunglar üqün Huda meni silerdin burun bu yergə əwətti.

8 Xundak bolojanikən, meni muxu yergə əwətküqi silər əməs, bəlki Hudadır. U meni Pirəwngə atining ornida kilip, uning pütkül öyigə hoja kilip tikləp, pütkül zeminoja bax wəzir kilip koydi. □

9 Əmdi tezdin atamning kexioja berip, uningoja: — Sening oqlung Yüsüp: «Huda meni pütkül Misiroja hoja kilip koydi. Sən həyal kilmay, mening keximoja kəlgin;

10 sən Goxən yurtida turisən; xuning bilən sən özüng, oqulliring, nəwrliring, koyliring, kaliliring wə həmmə təalluqatliring bilən manga yekin turisilər.

11 Özüng, ailəng wə həmmə təalluqatingni namratlik besiwalmisun dəp mənəni xu yərdə bakimən; qünki yənə bəx yil aqarqilik bardur», dedi, — dənglar.

12 — Mana silərnin közliringlar wə inim Binyaminning közliri silərgə gəp kiliwatқан mening öz aqzim ikənlisini kəruwatidu.

13 Atamoja mening Misirdiki bu barlik xan-xəripim həmdə silərnin barlik kərginlinglar toqrisida eytip, atamni tezdin bu yergə elip kelinglar, — dedi. ■

14 Xuning bilən u özini Binyaminoja etip uning boynioja girə selip yioqlap kətti; Binyaminmu uning boynioja yelinip yioqlidi.

15 Andin Yüsüp barlik kərin dxalirini səyüp, ularni bir-birləp kuqaklap yioqlidi. Andin kərin dxaliri uning bilən paranglaxti.

16 Yüsüpnin kərin dxaliri kəldi, degən həwər Pirəwnning ordisioja yətküzildi; bu Pirəwn wə hizmətkarlrining nəziridə kutluk ix boldi.

17 Pirəwn Yüsüpkə: — Kərin dxaliringoja: — «Silər əmdi mundak kilinglar; ulaqliringlaroja yük artip, Qanaan zeminoja berip,

18 atanglar wə jəmətinglarni elip mening keximoja kelinglar; mən Misir zeminidin əng esil yərləni silərgə bəray; silər bu zemindin qikқан nazunemətlərdin yəysilər» — degin.

19 Sanga bolojan əmrin xuki, sən ularoja: «Baliliringlar wə ayalliringlarni elix üqün Misir zeminidin hərwilarni elip beringlar. Xuningdək atanglarnimu bu yergə yətküzüp kelinglar.

20 Pütkül Misir zeminidin əng esil jaylar silərnin gi bolojaqqa, öz sərəmjanliringlaroja karinglar bolmisun» dəp buyruoqin, — dedi. □

21 Xuning bilən Israilning oqulliri xundak kildi; Yüsüp Pirəwnning buyruqi boyiqə ularoja hərwilarni berip, yoli üqünmu ozuk bərdi.

22 Ularning hərbirigə bir kur kiyim bərdi; lekin Binyaminoja bolsa u üq yüz kümüx tənggə, bəx kur kiyim bərdi.

23 U atisiojimu xu hədiyələni, yəni Misirning esil məhsulatlrini artilojan on hangga exək həmdə axlik, nan wə atisioja yol təyyarliqi artilojan on mada exəkni əwətti.

24 Andin u kərin dxalirini yoloja selip, ularoja: — Yolda jedəlləxmənglar, dəp jekilidi. Ular yoloja rawan boldi. □

25 Ular Misirdin qikpi, Qanaan zeminoja atisi Yaqupning kexioja berip,

□ 45:8 «atining ornida kilip» — muxu yərdə bəlkim Yüsüpnin Pirəwngə qong məslihetqi ikənlisini kərsətsə kerək. ■ 45:13 Ros. 7:14. □ 45:20 «öz sərəmjanliringlaroja karinglar bolmisun» — ibraniy tilida «kəzünglar sərəmjanliringlaroja həsrət qəkmisun».

□ 45:24 «yolda jedəlləxmənglar» — bu nəsihetni bəlkim ularning ezini Misiroja setiwətkənliki toqiruluk bir-birini yənə əyiblixidin ənsirəp eytқан bolsa kerək.

²⁶ uningõja Yüsüp õzlidirigõ eytkan gæplærni yøtküzüp: «Yüsüp tehi hayat ikæn! U pütkül Misir zeminiõja bax wæzir ikæn!» dedi. Æmma u ularõja ixænmøy, yüriki ketip hoxidin ketøy dæp qaldı.

²⁷ Lekin ular Yüsüpning õzlidirigõ eytkan barlik sözlerini uningõja degændæ, xundakla Yüsüpning õzini elip kelixkæ æwætken harwilarnimu kõrgændæ, ularning atisi Yakupning rohiõja jan kirdi.

²⁸ Israil xuning bilæn: — Æmdi arminim yok! Ooqlum Yüsüp tehi hayattur! Mæn ølmæstæ berip uni kõrøwalay, — dedi.

46

Yakupning pütün ailisini elip Misiroja mengixi

¹ Xuning bilæn Israil barlik tællukatini elip yoloja çiqip, Bæar-Xebaõja kældi. U xu yørdæ atisi Ishakning Hudasiõja kurbanliklarni sundi.

² Keqisi Huda alamæt kõrønüxlærdæ Israilõja: — Yakup, Yakup! dewidi, u jawab berip: — Mana mæn! — dedi.□

³ U: — Atangning Tængrisi bolõjan Huda Mændurmæn. Sæn Misiroja berixtin kõrkmiõjin, qünki Mæn seni xu yørdæ uluõq bir kõwm kiliimæn.■

⁴ Mæn sening bilæn Misiroja billæ barimæn wæ Mæn Øzüm jæzmæn yønæ seni xu yørdin yandurup kelimæn. Yüsüp øz kõli bilæn sening kõzüngni yumduridu, — dedi.□ ■

⁵ Andin Yakup Bæar-Xebadin yoloja çiqti; Israilning ooqulliri atisi Yakup wæ ularning bala-qakilirini Piræwn uni epkelix üqün æwætken harwilarõja olturozup, ■

⁶⁻⁷ qarpayliri bilæn Kanaan zeminida tapkan tællukatirini elip mangdi. Bu tærikidæ Yakup bilæn barlik øwladliri Misiroja kældi; ooqullirini, ooqul næwrilirini, kizlirini, kiz næwrilirini yioqip, næsillirining hæmmisini øzi bilæn billæ elip Misiroja kældi.

⁸ Israilning ooqulliri, yøni Yakupning Misiroja kælgen øwladliri tøvændikiqæ: — Yakupning tunji ooqli Rubæn;■

⁹ Rubænning ooqulliri Hanoh, Pallu, Hæzron bilæn Karmi.

¹⁰ Ximeonning ooqulliri: — Yømuæl, Yamin, Ohad, Yakin, Zohar wæ Kanaaniy ayaldin bolõjan Saul.□ ■

¹¹ Lawiyning ooqulliri: — Gærxon, Kohat wæ Mærari.■

¹² Yøhudaning ooqulliri: — Ør, Onan, Xølah, Pærez wæ Zørah. Æmma Ør wæ Onan Kanaaning zeminida ølöp kætkenidi. Pærezning ooqulliri Hæzron bilæn Hamullar idi.■

¹³ Issakarning ooqulliri: — Tola, Puaq, Yob wæ Ximron.□

¹⁴ Zøbulunning ooqulliri: — Særad, Elon wæ Jahliyel.

□ **46:2 «Yakup, Yakup»** — Hudaning adæmning ismini ikki ketim qakirixi Hudaning uningõja bolõjan qongqur mehür-muqæbbitini wæ øzigæ tolimu æziz ikænlikini kersitidu. ■ **46:3** Yar. 13:16; 16:10; 17:2; 22:17; 26:24; 28:13; 32:9; 35:11; 48:4. □ **46:4 «Yüsüp øz kõli bilæn sening kõzüngni yumduridu»** — demæk, Yüsüp Yakup sækratqa qüxüp kalõqanda uning yenida bolidu. «Mæn Øzüm jæzmæn yønæ seni xu yørdin yandurup kelimæn» degæn yukirikçi sözlær xübhüisizki, Yakup Kanaan zeminida dæpnæ qilinipla qalmay, bølki Kanaan zeminida ahirikçi zamanda tirilidu, degæn mænini kersitidu. ■ **46:4** Qel. 20:15; Kan. 10:22; Yø. 24:4, 5, 6; Zøb. 105:23, 24; Yøx. 52:4; Hox. 11:1.

■ **46:5** Ros. 7:15. ■ **46:8** Mis. 1:2; 6:13; Qel. 26:5; 1Tar. 4-8. □ **46:10 «Saul»** — yaki «Xaul». ■ **46:10** Mis. 6:15; 1Tar. 4:24. ■ **46:11** 1Tar. 5:27. ■ **46:12** Yar. 38:3, 4, 5; 1Tar. 2:5. □ **46:13 «Puaq»** — yaki «Puwaq». «Qel.» 36:23ni kõrüng. «**Yob**» — yaki «Yaxub».

¹⁵ Bular Leyahning Yakupka Padan-Aramda tuoqub bərgən oqul-əwladliri idi; u yənə kizi Dinaḡni tuoqub bərdi. Buning bu oqul-kiz pərzəntliri jəmiy bolup ottuz üq jan idi.

¹⁶ Gadning oqulliri: — Zifon, ḡaggi, Xuni, Əzbon, Eri, Arodi wə Arəli. ■

¹⁷ Axirning oqulliri: — Yimnaḡ, Yixwah, Yixwi wə Beriyah. Ularning singlisi Seraḡ idi; Beriyahning oqulliri ḡəbər wə Malkiəl idi. ■

¹⁸ Bular bolsa Laban kizi Leyahka dedək boluxka bərgən Zilpahning Yakupka tuoqub bərgən oqulliri bolup, jəmiy on altə jan idi. ■

¹⁹ Yakupning ayali Raḡiləning oqulliri Yüsüp wə Binyamin.

²⁰ Yüsüpkə Misir zeminida tərəlḡən oqulliri Manassəḡ wə Əfraim; bularni Ondiki kaḡin Potifiraḡning kizi Asinat uningə tuoqub bərdi. ■

²¹ Binyaminning oqulliri: — Beləḡ, Bəkər, Axbəl, Gera, Naaman, Eḡi, Rox, Muppim, ḡuppm wə Ard. □ ■

²² Bular Raḡiləning Yakupka tuoqub bərgən oqul-əwladliri bolup, jəmiy on tət jan idi.

²³ Danning oqli: — ḡuxim.

²⁴ Naftalining oqulliri: — Yahziəl, Guni, Yəzər wə Xilləm. ■

²⁵ Bular Laban kizi Raḡiləḡə dedək boluxka bərgən Bilḡahning Yakupka tuoqub bərgən oqul-əwladliri bolup, jəmiy yettə jan idi. ■

²⁶ Yakupning kelinliridin baxka, Yakupning puxtidin boləḡan, uning bilən birḡə Misiroḡa kəḡənələr jəmiy atmix altə jan idi.

²⁷ Yüsüpnung Misirda tuoquləḡan oqulliri ikki idi. Yakupning jəmətidin bolup, Misiroḡa kəḡənələr jəmiy yetmix jan idi. ■

Yakup wə uning jəmətining Misiroḡa yetip kelixi

²⁸ Yakup Yüsüptin kərsətmə elip, əzlrini Goxəḡə baxlap berixka Yəḡudani Yüsüpnung kəxiəḡa əwətti. Xundək kilip ular Goxən yurtioḡa kelip ḡixti. □

²⁹ Yüsüp əzining wəzirlik ḡarwisini katkuzup, atisi Israilning aldioḡa Goxəḡə ḡixti. U əzini uning aldioḡa ḡazir kilip atisioḡa əzini etip boynioḡa ḡirə selip ḡuḡaklap, uzundin uzun yiqlidi.

³⁰ Israil Yüsüpkə: Mən sening yüzüḡni kərüp, tirik ikənlikingni bildim; əmdi əlsəmmu arminim yok, — dedi. □

³¹ Andin Yüsüp kərindaxliri wə atisining əydikilirigə mundək dedi: — Mən ḡazir ḡikip Pirəwḡə ḡəwər berip: «Kanaan zeminida olturoḡan kərindaxlirim, xundəkla atamning əyidikilər kəximəḡa kəldi;

³² bu adəmlər padiḡilar bolup, mal beḡix bilən xuqullinip kəḡən, koy-kaliliri, xundəkla bərlək mal-mülüklerini elip kəldi» dəp eytay.

³³ Xundək boliduki, Pirəwn silərni ḡaqiridu; xu ḡaḡda u silərdin: «Nemə oḡitinglar bar?» dəp sorisa,

³⁴ silər jawab berip: — Kəminiliri kiḡikimizdin tartip ata-bowilirimizəḡa ohxax pada beḡip kəḡənmiş, — dəḡlar. Xundək desəḡlar Goxən

■ 46:16 1Tar. 5:11. ■ 46:17 1Tar. 7:30. ■ 46:18 Yar. 29:24. ■ 46:20 Yar. 41:50; 48:5. □ 46:21 «Beləḡ» — yaki «Bela». ■ 46:21 1Tar. 7:6; 8:1. ■ 46:24 1Tar. 7:13.

■ 46:25 Yar. 29:29. ■ 46:27 ḡan. 10:22; Ros. 7:14. □ 46:28 «Yakup Yüsüptin

kərsətmə elip, əzlrini Goxəḡə baxlap berixka Yəḡudani Yüsüpnung kəxiəḡa əwətti» — yaki «əzleri Goxəḡə berixtin awwal Yəḡudani Yüsüpkə ukturux üḡün əwətti». □ 46:30

«əlsəmmu arminim yok» — ibranij tilida «əlsəm bolidu».

yurtida olturup qalisilær; qünki padiqilarning hëmmisi misirliklar arisida közge ilinmaydu. □ ■

47

1 Yüsüp Pirəwnning kexioa kelip: — Atam bilæn kerindaxlirim köy-kaliliri, xundakla hëmmæ mal-mülüklerini billæ elip Qanaan zeminidin kældi. Mana, ular hazir Goxæn yurtioa qüxti, dæp hævær berip, ■

2 kerindaxlirining iqidin bexæylænni elip, Pirəwnning aldioa hazir kildi.

3 Pirəwn uning kerindaxliridin: — Nemæ okitinglar bar, dæp soriwidi, ular Pirəwngæ jawab berip: — Këminiliri ata-bowilirimioa ohxax mal bakquqilarmiz, — dedi. ■

4 Andin ular Pirəwngæ iltimas kilip: — Qanaan zeminida kattik kəhætqilik boløaqqa, këminilirining köylirimizni bakidioanøa yaylakmu yok; xunga bu zeminda musapir bolup turuxka kælduk; janablriridin tælöp kilimizki, këminilirining Goxæn yurtida turuxioa ijazæt bərgəyla, — dedi.

5 Pirəwn Yüsüpkæ: — Atang wæ kerindaxliring kexingøa kældi;

6 mana Misir zemini sening aldingda turuptu; atang wæ kerindaxliringni zeminning æng esil yeridæ olturozøtin; ular Goxæn yurtida makan kilsun. Xuningdæk, ægær sæn ularning iqidiki qabil kixilærni bilsæng, bularni mening qarpaylirimøa nazarætqi kiløtin, — dedi.

7 Keyin, Yüsüp atisi Yaqupni elip, Pirəwnning aldioa hazir kildi; Yaqup Pirəwngæ bəht-bærikæt tilidi.

8 Andin Pirəwn Yaquptin: — Ömrüngning yil-künliri næqqigæ yætti? — dæp soridi.

9 Yaqup Pirəwngæ jawab berip: — Musapirlik sæpirimning künliri bir yüz ottuz yiloa yætti; ömrümning künliri az hëm japa-muxækqætlik bolup, ata-bowilirimning musapirlik ömür sæpirining künlirigæ tehi yætmidi, — dedi. ■

10 Xuning bilæn Yaqup Pirəwngæ bəht-bærikæt tilöp, aldidin qikip kætti.

11 Xuning bilæn Yüsüp atisi bilæn kerindaxlirini Misir zeminida olturaklaxturup köydi; Pirəwnning buyruøinidæk ularøa zeminning æng esil yeridin, yæni Ramsæs degæn yurttin tæwælik bærði.

12 Yüsüp atisi, kerindaxliri, xundakla atisining hëmmæ eydikilirini balaqakilirining sanlirioa qarap axlik bilæn tæminlöp baqti.

Yüsüpnig dana həkümranlığı

13 Əmma aqarqilik kattik eøir boløaqqa, zeminning heq yeridæ ozuqtülük tepilmidi; Misir zemini bilæn Qanaan zemini aqarqilikdin haraplixip kætti.

14 Yüsüp axlik setip Misir zemini bilæn Qanaan zeminidiki barlik pulni yiojiwaldi. Andin Yüsüp bu pulni Pirəwnning ordisioa yætküzüp bærði.

15 Əmma Misir zemini bilæn Qanaan zeminidiki Pul tügöp kətkəndæ misirliklarning hëmmisi Yüsüpnig aldioa kelip: — Bizgæ nan bərgəyla! Pul tügöp kətkini üqün silining aldiririda elimizmu? — dedi.

□ 46:34 «qūxūnmə» — xu gepi bilæn Yüsüp: (1) öz ailisidikilærning Misir iqtisadioa yük bolmaydioanlikini, øzlrining jenini baqalaydioanlikini kersætmæqci; (2) ularning Goxæn degæn qæt rayonda turuxini bektimæqci. Xundak boløqanda, Israil hækis Misirliklar bilæn anqæ assimiliyatsiyæ bolmaydu, xundakla Misirdin keqix keræk bolsa, Goxæn yurti Qanaan zeminiøa birkædar yekinrak idi. ■ 46:34 Yar. 43:32; Mis. 8:22. ■ 47:1 Yar. 45:10. ■ 47:3 Yar. 46:34.

■ 47:9 Zəb. 119:19; İbr. 11:9,13.

16 Yüsüp jawabən: — Pulunglar qalmoqan bolsa, qarpayliringlarni elip kelip bərsənglar, mən malliringlarioqa ozuk-tülük tegixip berimən, — dedi.

17 Buning bilən ular qarpaylirini Yüsüpning kexioqa elip kəlgili turdi; Yüsüp ularning atliri, koy padiliri, kala padiliri wə exəklirining ornioqa ozuk-tülük bərdi; xu yili mallirining ornioqa ularoqa ozuk-tülük berip bakti.

18 U yil ayaqlixip, ular ikkinqi yili uning kexioqa kelip uningoa: — Biz hojimizdin heqnemini yoxurmaymiz; pulimiz tügidi, qarpay mal padilirimiz bolsa hojimizning ilkidə, hojimizning aldida tənirimiz bilən yerimizdin baxka heqnərsə qalmidi.

19 Nemixka kez aldilirida biz həm yerimizmu ölüp kətsun? Əmdi sili özimiz wə yerimizni ozuk-tülükə tegixip eliwaloqayla; özimiz wə yerimiz Pirəwnning bolup, uningoa kul bolayli. Biz ölüp kətməy, tirik turuximiz, yerimizmu wəyrən bolmasliqi üqün bizgə uruk-tülük bərgəyayla, dedi.

20 Bu tərکیدə Yüsüp Misirning pütkül teriloju yerini Pirəwn üqün setiwaldi; qünki aqarqilik kattik boloaqqa, misirliklarning hər biri öz etizini setip bərdi. Xuning bilən yər-zemin Pirəwnning bolup qaldı.

21 Yüsüp həlkni Misirning bu qetidin yənə bir qetigiqə hər kaysi xəhərlərgə kəqürdi. □

22 Pəkət kahinlarning yerini u almidi; qünki kahinlaroqa Pirəwn tərpidin alahidə təminat berilgəqkə, ular Pirəwn tərpidin təminləngən ülünini yəp, öz yərlirini satmioqanidi.

23 Yüsüp həlkə: — Mana, mən bügün özunglar bilən yərliringlarni Pirəwn üqün setiwaldim. Mana silərgə uruk! Əmdi yər teringlar.

24 Əmdi xundak kilisilərki, qıkkən həsuldin bəxtin birini Pirəwngə berip, qaloqan tət kismini özunglaroqa elip kelinglar; u urukluk həmdə özunglaroqa, jumlidin öyüngdikilərgə wə kiçik baliliringlaroqa ozuk bolsun, — dedi.

25 Ular jawabən: — Sili jenimizni kutkuzdila. Hojimizning nəziridə iltipat tapkan bolsakla, Pirəwnning kulliri bolup turayli, — dedi.

26 Xuning bilən Yüsüp: — «Həsulning bəxtin biri Pirəwngə berilsun» dəp bu ixni bügüngə kədər Misir zemini üqün qanun-bəlgilimə kildi. Pəkət kahinlarning yerila buning sirtida bolup, Pirəwngə təwə bolmidi.

Yakupning ahirki təlipi

27 Israillar Misir zeminida, Goxən əlkisidə olturaqlaxti; ular xu jayda yər-zeminlik bolup, awup, tolimu kəpəydi.

28 Yakup Misir zeminida on yəttə yil əmür kərdi; buning bilən Yakupning əmür künliri bir yüz kırık yəttə yiloqa yətti.

29 Israilning künliri səkratka yəqinlaxkanda, ooqli Yüsüpni qakirtip, uningoa: — Əgər nəziringdə iltipat tapkan bolsam, qolungni yotamning astioqa koyup, manga xapaət wə sadakətlikni kərsitip, meni Misirdə dəpnə kılma; ■

□ 47:21 «qūxənmə» — həlkələring yezilardin xəhərlərgə kəqürülünixining səwəbi: (1) tuprakta giya ünmas bolup qaloqqa, həlkning xu yərdə turuwərixining pəydisi yok idi; (2) həlk xəhərdə tursa ularoqa «kutkuzax axliki» tərkitip berixkə qolaylik bolatti. Bu waqitlik tədbir bolup, keyin Yüsüp ularoqa uruk bərgəndə (23-ayət) həlk bəlkim öz yurtlirioqa kaytқан boluxi mumkin. Baxka birhil tərjimisi: «Xu tərکیدə Yüsüp həlkni Misirning bu qetidin yənə bir qetigiqə kullukioqa kurgüzdi». ■ 47:29 Yar. 24:2.

³⁰ bəlki mən ata-bowilirim bilən yatidioʻan waqtimda meni Misirdin elip ketip, ularning gʻoristanoʻga dəpnə qiləyin, dedi. U jawab berip: — Mən eytkiningdək kilay, — dedi.

³¹ Yaqub uningə: — Manga kəsəm kilip bərgin, — dedi. U uningə kəsəm kilip bərdi; andin Israil karwatning bax təripidə səjdə kildi. □ ■

48

Yaqubning Əfrain wə Manassəhka həyrlik dua qilixi

¹ Bu ixlardin keyin birsi Yüsüpkə: — Mana atang kesəl bolup qaptu, dəp həwər bərdi. U ikki oosli Manassəh bilən Əfrainni billə elip bərdi.

² Birsi Yaqubka: — Mana oshlung Yüsüp qəxingə keliwatidu, dəp həwər beriwidi, Israil küqəp qopup kariwatta olturdi.

³ Yaqub Yüsüpkə: — Həmmigə Qadir Təngri manga Qanaan zeminidiki Luz degən jayda ayan bolup, meni bərikətləp ■

⁴ manga: Mana, Mən sening nəslingni kəpəytip, seni intayin zor awutimən, səndin bir türküm həlk qikirimən; bu zeminni səndin keyinki nəslinggə əbədiy miras kilip berimən, dəp eytkanidi. ■

⁵ Əmdi mən Misiroʻga kelixtin ilgiri sanga Misir zeminida tuquloʻan ikki oshlung mening həsablınıdu; Əfrain bilən Manassəh bolsa, huddi Rubən bilən Ximeonə ohxax, hər ikkisi mening oshullirim bolidu. □ ■

⁶ Ulardin keyin tapkan baliliring əzüngning bolidu; ular kəlgüsida mirasqa erixkəndə akilirining nami astida bolidu. □

⁷ Manga kəlsək, Padandin keliwatkinimda Rahilə Qanaan zeminida yol üstidə Əfratka az qaloʻanda meni taxlap olüp kətti. Mən uni xu yərdə, yəni Əfratka (yəni Bəyt-Ləhəmgə) baridioʻan yolda dəpnə kildim, — dedi. □ ■

⁸ Andin Israil Yüsüpnung oshullirioʻga qarap: — Bular kimdur, — dəp soridi.

⁹ Yüsüp atioʻga jawabən: — Bular bolsa Huda manga bu yərdə bərgən oshullirimdur, — dedi. U: — Ularni aldimoʻga yekin kəltürgin, mən ularəga bəht-bərikət tiləy, — dedi.

¹⁰ Əmdi Israilning kəzliri kerilikidin oshwalixip *yahxi* kərəlməytti. Xunga Yüsüp ularni uning aldioʻga yekinrak kəltürdi; u ularni səyüp kuqaklıdi.

¹¹ Andin Israil Yüsüpkə: — Mən sening yüzüngni kərələymən dəp heq oylimioʻanidim; lekin Huda meni sening baliliringnimu kəruşkə nesip kildi, — dedi.

¹² Yüsüp balilarni *Yaqubning* tizlirining arilikidin elip, yuzini yərgə təgküzüp təzim kildi. □

□ **47:31 «Israil karwatning bax təripidə səjdə kildi»** — kona grekqə tərjimisi (LXX)də «u (Israil) həsioʻga yəlinip Hudaəga səjdə kildi» deyilidu. Muxu yərdə ikki mənisi boluxi mumkin («Ibr.» 11:21nimu kərug). ■ **47:31** Ibr. 11:21. ■ **48:3** Yar. 17:1. ■ **48:4** Yar. 28:3; 35:11.

□ **48:5 «hər ikkisi mening oshullirim bolidu»** — keyin Manassəh wə Əfraindin boləqan kəbililər Israilning on ikki kəbilisidin ikkisi həsablandı. ■ **48:5** Yar. 41:50; 46:20. □ **48:6 «ular kəlgüsida mirasqa erixkəndə akilirining nami astida bolidu»** — demək, əgər Yüsüpnung keyin oshulliri bolsa, Manassəhning kəbilisi yaki Əfrainning kəbilisining bir əzasi həsablınıp, xu kəbilining bir qismi süpitidə tegixlik miras alalaytti. □ **48:7 «meni taxlap olüp kətti»** — yaki «meni həsrətkə qaldurup olüp kətti». «**mən uni (Rahiləni) xu yərdə, yəni Əfratka baridioʻan yolda dəpnə kildim**» — Rahilə Yüsüpnung əz anisi, əlwəttə. Bəlkim anisining əlumi toʻgʻruluk təpsilatlar uning esidə anqə qalmioʻan boluxi mumkin idi. ■ **48:7** Yar. 35:19. □ **48:12 «Yaqubning»** — ibranıy tilida «uning».

¹³ Andin Yüsüp bu ikkiylenni Israilning aldioʻa yeqin elip kelip, Əfraimni ong qoli bilən tutup Israilning sol qolioʻa udullap turuʻuzdi; Manassəhni sol qoli bilən tutup Israilning ong qolioʻa udullap turuʻuzdi.

¹⁴ Lekin Israil ong qolini uzitip, kənji balisi Əfraimning bexioʻa koydi, sol qolini Manassəhning bexioʻa koydi. Manassəh tunjisi bolsimu, u ikki qolini kayqilap tutup xundak koydi.

¹⁵ U Yüsüpkə bəht-bərikət tiləp: — Atilirim Ibrahim bilən Ishak Huda dəp bilip yuzi aldida mangoʻan, meni pütkül ömrümdə bu kungioʻqə padiqidək yetəkləp bekiʻp kəlgən Huda, ■

¹⁶ Manga həmjəmət bolup meni həmmə bala-qazadin kutuʻuzoʻan Pərixte bu ikki oʻqulni bərikətʻlisun; ular mening ismim wə atilirim boləan Ibrahim wə Ishakning isimliri bilən atilip, yər yuzidə kəp awuʻoyay! — dedi. □ ■

¹⁷ Yüsüp atisining ong qolini Əfraimning bexioʻa koyoʻinini kərup kənglidə hapə boldi; xunga u atisining qolini tutup, Əfraimning bexidin elip Manassəhning bexioʻa yetkiməkqi bolup, □

¹⁸ atioʻa: — Əy ata, bundak kilmioʻin; qünki mana, tunjisi budur; ong qolungni uning bexioʻa koyoʻin! — dedi.

¹⁹ Lekin atisi rət kiliʻp: — Bilimən, i oʻqlum, bilimən; uningdinmu bir kəwm qikiʻp, əzimu uluʻq bolidu, əmma dərħəkiʻkət uning inisi uningdin tehimu uluʻq bolidu; uning nəslidin nahayiti kəp kəwmlar pəyda bolidu, — dedi. ■

²⁰ Xuning bilən xu küni u bu ikkisini bərikətləp: — Kəlgüsiddə Israillar bəht-bərikət tiligəndə: «Huda seni Əfraim bilən Manassəhdək uluʻq kilsun!» dəydoʻan bolidu, dedi. Bu tərkiʻidə u Əfraimni Manassəhtin üstün koydi. ■

²¹ Andin Israil Yüsüpkə yənə: — Mana, mən əlimən; lekin Huda silər bilən billə bolup, silərni ata-bowiliringlarning zeminiʻoʻa kayturup baridu.

²² Mən sanga kərinaxliringningkidin bir ülūx yərnə artuʻk bərdim; xu yərnə özüm kiliʻq wə okyayim bilən Amoriylarning qolidin tarti-wəloʻanidim. □ ■

49

Yakupning wəsiyiti — oʻqullirioʻa tiligən bəht-bərikətliri wə bərgən bexarətliri

¹ Andin Yakup oʻqullirini qakirip ularoʻa mundak dedi: — *Həmminglar jəm bolunglar, mən silərgə keyinki künlərdə silər yolukidoʻan ixlarni eytip berəy: —*

² *Yioʻqilip kelip anglanglar, i Yakupning oʻqulliri; Atanglar Israiloʻa kulak selinglar.*

■ **48:15** Ibr. 11:21. □ **48:16** «...həmjəmət bolup ... kutkuzoʻan» — ibraniy tilida «goel» degən peil bilən ipadiliniʻu. Muxu yərdə «goel» degən peil Təwratta birinʻqi kətim ixlitilidu. «Ayup» 19:25 wə izaħatini wə «Təbirlər»nimu kəring. ■ **48:16** Yar. 31:42; 32:1. □ **48:17** «Yüsüp atisining ong qolini Əfraimning bexioʻa koyoʻinini kərup kənglidə hapə boldi» — ibraniy tilida «atisining ong qolini Əfraimning bexioʻa koyoʻini Yüsüpning kəzʻirigə yaman ixtək kəruʻindi». ■ **48:19** Rut 4:11,12. ■ **48:20** Yər. 31:20. □ **48:22** «Mən sanga ... bir ülūx yərnə artuʻk bərdim» — degən səzlərnin yənə mumkin boləan ikki mənisi bar: — (1) «sanga... axu «yaʻoʻliʻk rayon» (kəp zəytun meyini qikiʻdidoʻan zemin)ni təkdim kildim,...» yaki (2) «sanga... Xəkəm degən yərnə ... təkdim kildim» (34-babni kəring). Əməliyəttə üç mənə ohxaxla toʻqra boluxi mumkin. ■ **48:22** Yə. 13:7; 16:1; 17:1; 24:8.

³ Əy Rubən, sən mening tunji oqlumsən,
Küq-kudritimsən,
Küqüm bar waqtimning tunji mewisidursən,
Salapət wə kudrəttə aldi iding, ■

⁴ Lekin kaynap texip quxkən sudək,
Əmdi aldi bolalmassən;
Qünki sən atangning körpisiyə qikting,
Xuning bilən sən uni bulōiding!
U mening körpəmining üstiyə qikti! □ ■

⁵ Ximeon bilən Lawiy kerindaxlardur;
Ularning kiliqliri zorawanlikning qoralliridur! □

⁶ Ah jenim, ularning məsləhətiyə kirmigin!
I izzitim, ularning jamaiti bilən qetilib qalmioyay!
Qünki ular aqqıqıda adəmlərni öltürüp,
Əz beximqilik kılıp bukilarning peyini kəsti. ■

⁷ Ularning aqqıki əxəddiy bolōaqqa lənətkə qalsun!
Əjəzipimu rəhimsiz bolōaqqa lənətkə qalsun!
Mən ularni Yəqubning iqidə tarkitiwetimən,
İsrailning iqidə ularni qeqiwetimən. □ ■

⁸ Əy Yəhuda! Seni bolsa kerindaxliring təriplər,
Qolung düxmənlingning gəjgisini basar.
Atangning oqulliri sanga bax urar, □

⁹ Yəhuda yax bir xirdur;
Əy oqlum, sən owni tutupla qikting;
U xirdək *owning yenida* qəküp sozulup yatsa,
Yaki qixi xirdək yetiwalsa,
Kimmu uni qozəaxqa petinar? □ ■

¹⁰ Xahanə həsa Yəhudadin ketip qalmaydu,
Yəhudaning puxtidin qanun qıkarəuqi əksüməydu,
Taki xu həkuk İgisi kəlgüqə kütidu;
Kəlgəndə, jahən həkliri uningə itaət kildü. □ ■

¹¹ U təhiyini üzüm telioə,

■ 49:3 Yar. 29:32; Qan. 21:17; Zəb. 78:51. □ 49:4 «U mening körpəmining üstiyə qikti!» — Rubəning atisining tokili Bilhə bilən billə yatqini kərsidü (35:22). Yəqubning bu uloq bexarətliri toqruluk «qoxumqə səz»imzde təpsiliyrək tohtilimiz. ■ 49:4 Yar. 35:22; 1Tar. 5:1.

□ 49:5 «Ularning kiliqliri zorawanlikning qoralliridur!» — 34:25-31ni kəring. ■ 49:6 Yar. 34:25. □ 49:7 «tarkitiwetimən,... qeqiwetimən» — Yəqub pəyoəmbər bolōaqqa uning muxu səzliri Hudaning səziyə barawər bolidü. Bu səzni Huda Əzi Yəqubning əozi arkiplik eytkən bolsa kerək. ■ 49:7 Yə. 19:1; 21:3-45. □ 49:8 «Seni bolsa kerindaxliring təriplər» — oqurmənlərnin esidə barki, «Yəhuda» degənnin mənisii «təriplər» yaki «mədhiyə»dur (29:35ni kəring).

□ 49:9 «sən ow tutupla qikting» — bu səz, xühisizki, Yəhudaning kəlgüsədə toluq əəlibə kilidəoanliqini kərsidü. «Xirdək qəküp sozulup yatsa yaki qixi xirdək yetiwalsa» degən səzlərgə «owning yenida» degən səzlərni qoxup kirgüzduk; qünki bizningqə bu jümlə aldiki jümlə bilən ziq baəqlinixlik. Demək, Yəhuda əəlibə kilipla qalmay, bəlki əəlibənin mewilirdin bimalal huzurlinixkə muyəssər bolidü. Yəhuda Məsihning əjdadi bolōaqqa, muxu səzlər Məsihning əzi toqrısında təhimu inawətlik boluxi kerək. «U xirdək ownin yenida qəküp sozulup yatsa, yaki qixi xirdək yetiwalsa,...» degənnin baxkə birhil təjimisii: «U xirdək yaki qixi xirdək Maraxkə yetiwalsa,...». ■ 49:9 Qəl. 24:9; Mik. 5:7. □ 49:10 «Yəhudaning puxtidin» — ibraniiy tilidə «Yəhudaning putliri arisidin» — demək, uning nəslidin, puxtidin.

«kanun qıkarəuqi» — yaki «idarə qıləuqining tutkən tayıqi». «xu həkuk İgisi» — ibraniiy tilidə «Xiloə» degən səz bilən ipadilidü. Bu uloq bexarət toqrısında «qoxumqə səz»imzde əzrak tohtilimiz. ■ 49:10 Mat. 2:6.

Exək balisini sortluq üzüm telioğa baqlap qoyar.

U libasini xarabta yuyup,
Tonini üzüm xərbitidə yuyar. □

¹² Uning közliri xarabtin qizirip ketər,
Qixliri süt iğkinidin ap'ak turar. □

¹³ Zəbulun dengiz boyini makan kılar,
Makani kemilərninğ panahğahı bolar,
Yər-zemini Zidonoiğə yetip barar. ■

¹⁴ Issakar bəstlik bərdəm bir exəktur,
U ikki qotan arisida yatqandur;

¹⁵ U aramğahning yaxhi ikənlikigə qarap,
Zeminning esillikini körüp,
Yük kətürüxkə mürisini egip,
Alwanoğa ixləydiğan kul bolup qalar. □

¹⁶ Dan Israil kəbililiridin biri bolar,
Əz həlkiğə həküm qıqırar. □

¹⁷ Dan yol üstidiki yılan,
Qioqir yol üstidə turoğan zəhərlik bir yilandur.

U atning tuyikini qekip,
At mingüqini arkiğa mollak atquzar.

¹⁸ I Pərwərdigar, nijatingoğa təlmürüp kütüp kəldim!

¹⁹ Gadqa bolsa, qarəqçılar qoxuni hujum kılar;
Lekin u tapinini besip zərbə berər. □

²⁰ Axirning tamikida zəytun meyi mol bolar,
U xahlar üçün nazu-nemətlərnı təminlər. □

²¹ Naftalidin qiraylik gəplər qıkar,
U ərkin qoyuwetilgən maraldur.

²² Yüsüp mewilik dərəhning xehidur,
Bulaqning yenidiki kəp mewilik xahtəktur;
Uning xahqiliri tamdin həkıp kətkəndur. □ ■

²³ Ya atquqılar uningoğa azar kılip,
Uningoğa ok atti, uningoğa nəprətləndi. ■

²⁴ Həlbuki, uning okyayi məzmut turar,
Qol-biləkliri əplik turoquzular,
Xu küq Yaquptiki kudrət Iğisining qolliridindur —

□ **49:11 «xarabta»** — ibranıy tilida «üzüm kənida». **«exək balisini sortluq üzüm telioğa baqlap qoyar, ... libasini xarabta yuyup, Tonini üzüm xərbitidə yuyar»** — demək, Yəhuda kəbilisi xunqə bay boliduki, təhəyni əng esil üzüm telioğa baqlaydu, təhəyninğ uni tartip yuluwetixidin yaki uni yəp ketixidin qorqmaydu wə halisa keyimini yuqəanda suning ornida xarab ixlitidu. □ **49:12 «kizirip ketər»** — yaki «nurlinar». ■ **49:13** Yə. 19:10,11. □ **49:15 «aramğah»** — bəlkim Huda əzığə wədə kıloğan miras zemininginğ yaxhi bir kısimni kərsətsə kerək. □ **49:16 «Dan»** — bu nanning mənisi «həküm» yaki «həküm qıkaroquı» yaki «sotqi». □ **49:19 «Gad»** — ibranıy tilida «Gad»ning mənisi «qoxun» yaki «hujum». □ **49:20 «Axirning tamikida zəytun meyi mol bolar»** — yaki «Axirning yeridin mol axlik qıkar». □ **49:22 «dərəhning xehi»** — ibranıy tilida muxu yərdə «mewilik dərəhning balisi» degən səzlər bilən ipadilindı. Bu ikki jümlə iğdikı «mewilik» degən səz «Əfrayim» degən səz bilən ipadilindı; oqurmənlərninğ esidə barkı «Əfrayim» degənninğ mənisi «ikki həssə mewilik». **«uning xahqiliri»** — ibranıy tilida «uning kızliri». ■ **49:22** 1Tar. 5:1. ■ **49:23** Yar. 50:20.

(Israilning Qoram Texi, yəni uning Padiqisi Uningdin qikar!)□

²⁵ *Axu kuuq* atangning Təngrisidindur — (U sanga mədət berər!)
Yəni Həmmigə Qadirdindur — U seni bərikətlər!

Yükirida asmanning bərikətliri bilən,
 Təwəndə yatқан qongkur sularning bərikətliri bilən,
 Əmqək bilən baliyatқuning bərikiti bilən seni bərikətlər!□

²⁶ Sening atangning tiligən bərikətliri ata-bowilirimning tiligən bərikətliridin ziyadə boldi,

Ular mənggülük taq-edirlarning qətlirigiqə yetər,

Ular Yüsüpning bexioqa quxər,

Yəni öz qerindaxliridin ayrim turuquqining qoқkxisioqa tegər.□ ■

²⁷ Binyamin yirtkuq bəridəktur;

Ətigəndə u owni yər.

Qəqkurun u oljisini təksim kilar» — dedi.

²⁸ Bularning həmmisi Israilning on ikki kəbilisi bolup, məzkur sözlər bolsa atisining ularoqa tiligən bəht-bərikət sözliridur. U xuning bilən ularning hərbirigə mas kelidioqan bir bərikət bilən ularoqa bəht-bərikət tilidi.

Yakupning əlumi wə ahirki wəsiyiti

²⁹ Andin Yakup ularoqa mundak tapilidi: — «Mən əmdi öz qowmimning kəxioqa qoxulimən. Silər meni ata-bowilirimning yenida, Hıttiyarlardin boloqan Əfronning etizlikidiki oqaroqa dəpnə qilinglar;

³⁰ u oqar bolsa Kanaan zeminida Mamrəning udulida, Makpelahning etizlikida. Oqarni Ibrahim gəristan bolsun dəp xu etizlik bilən koxup Hıttiy Əfrondin setiwaloqanidi.■

³¹ Xu yərdə Ibrahim ayali Sarah bilən dəpnə kilinoqan; xu yərdə Ishaq ayali Riwkah bilənmu dəpnə kilinoqan; xu yərdə mənmu Leyahni dəpnə kildim.■

³² Bu etizlik həm iqidiki oqar Hətning əwladliridin setiwelinoqanidi.■

³³ Yakup oqullirioqa bu wəsiyətni tapilap bolup, putlirini kariwatta tuzləp, nəpəs tohtap öz qowmioqa qoxuldi.■

50

Yakupning dəpnə kilinixi

¹ Yüsüp atisining yuzigə ezini etip, uning üstidə yioqlap, uni səydi.

² Andin Yüsüp öz hizmitidə boloqan tewiplarəqa atisini mumiya kilixni buyrudi; xuning bilən tewiplar Israilni mumiya kildi.□

□ **49:24 «Israilning qoram texi, yəni uning padiqisi uningdin qikar!»** — demək, «Israilning Qoram Texi», «uning həkikiy Padiqisi», yəni Qutқuzoquqi-Məsih Hudaning Əzidin qikisu. Baxқа birhil tərjimisi: «Yəni Israilning Qoram Texidin, uning Padiqisidindur». □ **49:25 «Həmmigə Qadir»** — Hudaning bir namidur. □ **49:26 «Ular mənggülük taq-edirlarning qətlirigiqə yetər»** — baxқа birhil tərjimisi: — «Ular mənggülük taqlarning bərikətliridin ziyadə boldi». «**öz qerindaxliridin ayrim turuquqining...**» — yaki «öz qerindaxliri arisidin əmir boluquqining...»

■ **49:26** Qan. 33:16 ■ **49:30** Yar. 23:9,16. ■ **49:31** Yar. 25:9; 35:29; Ros. 7:16. ■ **49:33** Ros. 7:15. □ **50:2 «mumiya kilix»** — adəmnning jəsitini qirixtin saқlaxtin ibarəttur. Misirida alaхidə mumiya kilix kəspi bilən xuqullanoquqlar bar idi; ləkin u kixilər mumiya qiləqanda kəp butpərəslik murasimlirini otküzətti, xunga Yüsüp ularni ixlətməy, bəlki öz tewiplirini xu ixқа buyrudi.

3 Buni kilixka kirik kün kätti, qünki mumiya kilixka xunqilik kün ketätti. Misirliklar uningöa yətmix kün matəm tutti.

4-5 Uningöa həza tutux künliri etüp bolqanda, Yüsüp Pirəwnning ordisdikilərgə: — Mən nəziringlarda iltipət tapqan bolsam, Pirəwnning külakliriöa söz qilinglarki: — Atam manga kəsəm kildurup: «Mana mən elimən; sən meni mən Kanaan zeminida özüm üqün kolap koyöjan gərgə dəpnə kilöjin» degənidi. Əmdi Pirəwn manga ijazət bərgəy, mən berip atamni dəpnə kilip bolup yenip kəlsəm, — dedi.■

6 Pirəwn jawabən: — Sən berip özünggə atang kəsəm kilduroqandək uni dəpnə kilöjin, dedi.

7 Xuning bilən Yüsüp atisini dəpnə kilöjili mangdi. Pirəwnning barlik hizmətkarliri, ordining aqsakalliri həm Misir zeminidiki aqsakallar uning bilən həmrəh bolup mangdi.

8 Yüsüpning öyidiki həmmisi, kərindaxliri wə atisining öyidikərmu billə bardı; ular pəkət kiçik baliliri, kəy-kala padilirini Goxən yurtida koyup kätti.

9 Uning bilən yənə jəng hərwiliri wə atliklərmu billə bardı; xuning bilən ular nəhayiti qəng bir qoxun boldı.

10 Ular İordan dəryasining u tərpidiki «Atadning hamini»öa yetip kəlgəndə, xu yərdə kattik wə həsrətlik yioqa-zar kilip matəm tutup yioqlaxti. Yüsüp atisi üqün yəttə kün matəm tutti.

11 Xu yurttə olturuxluk Kanaaniylar Atadning haminida bolöjan bu matəmni kərüp: — Bu misirliklərnin intayin kattik tutqan həzisi boldı, deyixti. Bu səwəbtin u jayning nami «Abəl-Mizraim» dəp ataldi; u İordan dəryasining u tərpididur.□

12 Yaqupning oşulliri uning əzlrigə tapilöjnidək kildi;

13 uning oşulliri uni Kanaan zeminiöa elip berip, Mamrəning udulida, Makpələhning etizlikining iqidiki öarda dəpnə kildi. Xu öarni İbrahim kəbristanlik kilay dəp Makpələhning etizlikini bilən koxup Hıttiy Əfrondin setiwəlojanidi.■

14 Yüsüp atisini dəpnə kilöjandin keyin, özi, kərindaxliri, xundakla atisini dəpnə kilixka uningöa həmrəh bolup qıkkən həmmə həlkələr Misiroğa yenip kəldi.

Yüsüpning kərindaxlirini hatirjəm kilixi

15 Ləkin Yüsüpning kərindaxliri atisining ölüp kətkinini kərgəndə: — Əmdi Yüsüp bizgə düxmən bolup bizning uningöa kilöjan barlik yamanlikimizni üstimizgə yandurarmikin, deyixti.

16 Ular Yüsüpning kexioqa adəm əwətip: — Atiliri ölüxtin ilgiri bizgə wəsiyət kilip tapilap: —

17 «Silər Yüsüpək: — Akiliring sanga rəzillik kilöjanidi; əmdi ularning asiylikni həm gunəhini kəqürgin! — dənglar» — degənidi. Həzir silidin etünümüzizki, atilirining Hudasining bəndilirining asiylikini kəqürgəy! — dedi. Yüsüp bu gəplərnı anglap yioqlidi.

18 Andin akiliri kelip uning aldida əzlrini yərgə etip: — Mana, biz silining kulliridurmiz! — dedi.

19 Ləkin Yüsüp ularöa jawabən: — Korkmanglar! Mən Hudaning ornida turuwatamdım?■

■ 50:4-5 Yar. 47:29. □ 50:11 «Abəl-Mizraim» — mənisi: «misirliklərnin matimi» wə «misirliklərnin etizlikni» degənlərnı bildürüxi mumkin. «İordan dəryasining u tərpidə» bolsa İordan dəryasining xərkiy tərpidə. ■ 50:13 Yar. 23:16; Ros. 7:15,16. ■ 50:19 Yar. 45:5.

²⁰ Silər dərəcəyə mənə xüsusiyət bilən qilinglar; lekin Huda bögünki kündikidək nuroşunlişan həkning jenini tirik saqlap kəlix üqün xüsusiyət yaxilikqə bekitkənidi.

²¹ Xunga əmdi kərkəmlər; mən həm silərni həm bala-qəkilirigəni bəkimən, — dedi wə ularning kənglini hatirjəm kəlip mehirlik gəp kəldi.

Yüsüpning ələmdin ötüxi

²² Yüsüp atisining jəməti bilən billə Misirda turup qəldi. Yüsüp bir yüz on yil əmür kərđi.

²³ Bu tərəkidə Yüsüp Əfrayimning üçinçi əwladini kərđi; Manassəhning oşli Makirning balilirimu uning tizliri üstidə tuşuldi. □ ■

²⁴ Yüsüp kərindaxlirişə: — Mən əlöp ketimən; lekin Huda qəqum silərni yoqlap silərni bu zemindən qikərip, İbrahim, İshək wə Yakupqə berixkə kəsəm kəlip wədə kəlişan zeminişə yətküzidu, — dedi. □ ■

²⁵ Andin Yüsüp yənə kərindaxlirişə kəsəm išküzüp: «Huda silərni qəqum yoqlaydu; xüsusiyət silər mening səngəklirimni elip, bu yərdin qikəp ketixinglər kərək», — dedi. □ ■

²⁶ Yüsüp bir yüz on yaxqə kirgəndə wəpat tapti. Ular uni mumiya kəlip, Misirda bir meyit sanduqişə selip qoydi.

□ **50:23 «Makirning balilirimu uning tizliri üstidə tuşuldi»** — degən ibarə bəkim: (1) Yüsüp muxu qəwrilirigə əzining oşulliridək qəraytti; (2) muxu qəwriliri Yüsüpning biwasitə mirashori kəlini. ■ **50:23** Qəl. 32:39. □ **50:24 «Hudaning yoqlixi»** — ibranii tilida «yoqlax» degən bu pəil Huda bilən munasiwətliklişilgən bolsa, Uning əməhorluk kəlix, insanning həlidin həwər elixini əz iqişə alidu. ■ **50:24** İbr. 11:22. □ **50:25 «yoqlax»** — toşruluk 24-ayət wə izahatini kəring. ■ **50:25** Mis. 13:19; Yə. 24:32.

Misirdin qikix

Israillarning Misirda tartqan azabliri

¹ Wə təwəndikilər Israil *bilən billə* Misiroğa baroğan oşullirining isimliri (ular hərқaysisi öz bala-қaqilirini elip, Yaqub bilən billə Misiroğa baroğanidi): — □ ■

² Rubən, Ximeon, Lawiy, Yəhuda,

³ Issakar, Zəbulun, Binyamin,

⁴ Dan, Naftali, Gad wə Axir.

⁵ Əmdi Yaqubning puxtidin boloğanlar jəmiy bolup yətmix adəm idi. Bu waқıtta Yüsüp Misirda idi. ■

⁶ Keyin Yüsüp, uning barlıq қerindaxliri həmdə barlıq zamandaxliri ölöp tūgidi.

⁷ Xundaqtimu, Israillar көp tuşulup, tez awup, intayin küqəydi; ular zeminoğa bir kəldi. ■

⁸ U waқıtlarda Yüsüpni bilməydiğan yeni bir padixah Misirda təhtkə qıktı. □ ■

⁹ U həlқigə: Mana, Israillarning həlқi bizdin ziyadə awup həmdə bizdinmu küqlinip kətti.

¹⁰ Əmdi biz ularoğa nisbətən aқılanə ix tutayli; bolmisa, ular tehimu awup ketidu, mubada urux partlap қalsa, xundaq boliduki, ular düxmənlimiz tərəpkə өtöp, bizgə һujum қilip, yurttin қikip ketixi mumkin, — dedi. ■

¹¹ Xuning bilən ular ularni kəttik əmgəklər bilən harlaw üqün ix baxlirini təyinləp nazarətқilikкə қoydi. Xuning bilən Israillar Pirəwn üqün Pitom bilən Raamsəs degən maddiy əxya saқlaydiğan xəһərlərnə yasap bərdi. □

¹² Lekin ularni *қанqə* əzgənsəri, bular xunqə көpiyip һəmmə yərnə қaplıdi; bunun bilən misirliқlar Israillaroğa eq bolup kətti. □ ■

¹³ Xuning bilən misirliқlar Israillaroğa zulum қilip, ularni tehimu kəttik ixlitip eşir ixlaroğa saldi.

¹⁴ Misirliқlar ularni layқilik, һix-kesək қuyux wə etizlarning һərһil əmgəklirigə selip, ixning kəttikliқi bilən ularning turmuxioğa kəttik eşirқilik saldi; ularni nemə əmgəkkə salmisun, intayin japalıq idi.

¹⁵ Misir padixahı ikki ibraniy tuşut anisioğa sөz қilip (ularning birining ismi Xifrah, yənə birining ismi Puah idi): □

¹⁶ — silər қағанliқi ibraniy hotunlarni tuşdursanglar, tuşқanda obdan қaranglar; bowaq oşul bolsa, өltürөwetinglar; қiz bolsa, tirik қoyunglar, — dedi. □

□ **1:1 «Wə»** — «wə» degən bu sөz «Misirdin qikix» degən kitabning «yaritilix» degən kitab bilən ziq baolinxilik ikənlikini көrsitidu. «Yar.» 50:26ni көrüng. **«Israil»** — oқurmənlərnəng esidə barki, Huda Yaqubning ismini «Israil»oğa əzgətkənidi («Yar.» 32:28, 35:10ni көrüng). ■ **1:1** Yar. 46:8; Mis. 6:14. ■ **1:5** Yar. 46:27; Қan. 10:22; Ros. 7:14. ■ **1:7** Қan. 26:5; Ros. 7:17 □ **1:8 «Yüsüpni bilməydiğan yeni bir padixah»** — bəlkim «Һiksos Pirəwnlər» sulalisini aқdurоğan kixi «Aқmos» (miladiyədin ilgiri 1570-1546-yillar) boluxi mumkin. ■ **1:8** Ros. 7:18 ■ **1:10** Ros. 7:19 □ **1:11 «Raamsəs»** — baxқа yərlərdə «Ramsəs» dəp atilidu.

□ **1:12 «Israillaroğa eq bolup kətti»** — yaki «Israillar түpəyldin azar yedi». ■ **1:12** Zəb. 105:24-25 □ **1:15 «Ibraniylar»** — yəһudiylarni, yəni Israillarni көrsitidu. □ **1:16 «tuşқanda obdan қaranglar»** — Ibraniy tilida «toşut orundukida səpselip қaranglar».

17 Lekin tuoʻtut aniliri Hudadin koʻrkup, Misirning padixahi ularoʻa eytkandak kilmay, balki oʻshul bowaklarni tirik koʻydi.

18 Xunga Misirning padixahi tuoʻtut anilirini qakirtip ulardin: — Bu nemo kilojinglar?! Oʻshul balilarni nemixka tirik koʻydinglar? — dap soridi.

19 Tuoʻtut aniliri Pirawngə jawab berip: — Ibraniy ayallar misirlik ayallaroʻa ohximaydu. Ular kuqluk, saʻolam-timən bolojini uqun tuoʻtut aniliri ularning kexioʻa yetip baroʻuqə, əzliiri tuoʻtup bolidu, — dedi.

20 Nətijidə, Huda tuoʻtut aniliriʻoʻa iltipət koʻrsətti; Israil həkki dawamlık koʻpiyip, tehimu kuqəydi.

21 Xundak boldiki, tuoʻtut aniliri Hudadin koʻrkidioʻan ihlasmən bolojanlikı uqun Huda ularni aililik boluxka muyəssər kilidi.

22 Buning bilən Pirəwn barlık puhraliriʻoʻa: — Israillardin yengi tuoʻtuloʻan oʻshul balilarning həmmisini dəryaʻoʻa taxlanglar, lekin kiz balilarning həmmisini tirik qaldurunglar, dap əmr kilidi. □ ■

Misir imperiyasi

2

Musaning dunyaoʻa kelixi

1 Lawiyning jəmətidin bolojan bir kixi berip, Lawiyning nəslidin bolojan bir kizni hotunlukka aldi. ■

2 Bu ayal həmilidar bolup, bir oʻshul tuoʻtdi. Ana uning qiraylik ikənlikini koʻrup, uni uq ay yoxrup saqlidi. ■

□ **1:22 «dərya»** — məzkur kitabda «dərya» pəket Nil dəryasini kərsitidu. Misirda heqkandak baxka qəng dərya yəq. Būgūngə kədar Misirliklər «dərya» desə, pəket Nil dəryasini kərsitidu. Muxu wəkələr yüz bərgən zamanlarda Misirliklər yanə Nil dəryasini «əz iləhirimizdin biri» dəp həsəblap uningə qəkunatti. ■ **1:22 Ros. 7:19** ■ **2:1 Mis. 6:20; Qəl. 26:59** ■ **2:2 1Tr. 23:13; Ros. 7:20; Ibr. 11:23**

³ Uni yənə yoxuruxka amalsiz qaloqanda, komuxtin bir sewət yasap, uningoa yaryelim wə mom suwap, balini iqigə selip, dəryaning kiroqikidiki komuxluk arisiqə koyup koydi. □

⁴ Andin balining hədisi uningoa nemə bolarkin dəp yiraktin qarap turdi.

⁵ U wakitta Pirəwnning kizi suqa qəmülgili dərya tərəpkə kəldi; uning qeriliri dərya boyida aylinip yürdi. Pirəwnning kizi komuxlukning arisida turoqan sewətni kərüp, has qerisini uni elip qixixka əwətti. □ ■

⁶ U sewətni eqip kariwidi, mana, bir oşul balini kərdi wə u bala yioqlap kətti. Məlikə uningoa iq aqriritip: — Bu xühhisizki ibraniylarning baliliridin biri ikən, dedi.

⁷ U qaoqda balining hədisi Pirəwnning kizidin: — Mən berip, sili üqün balini emitip baqidioqan bir ibraniiy inik ana tepip keləymu? — dəp soridi.

⁸ Pirəwnning kizi uningoa: — Baroqin, dedi. Kiz berip bowaqning anisini qakirip kəldi.

⁹ Pirəwnning kizi uningoa: — Bu balini elip ketip mən üqün emitip beqip bər; həkqingni berimən, dedi. Xuning bilən ayal balini elip ketip, uni emitip baqti.

¹⁰ Bala qong bolqanda uni Pirəwnning kizing qexioqə elip bard; u uningoa oşul boldi. U: «Mən uni sudin qikiriwaloqan» dəp uningoa Musa degən isimni koydi. □

Musaning Israilni kutkuzmaqci boluxi wə Midiyan dəlitigə keqip ketixkə majbur boluxi

¹¹ Musa qong bolqandin keyinki künlərdə xundaq boldiki, u öz qerindaxlirining yenioqə bard; u ularning eoqir əmgəkkə seliniwatkanlikini öz kəzi bilən kərdi. Arida, bir misirlikning ibraniiy qerindaxliridin birini uruwatkanlikini kərdi. ■

¹² U tət ətrapiqə qarap, adəm yoqlukini kərüp, həliki misirlikni urup öltürüp, qumqə kəmüp yoxurup koydi.

¹³ Ətisi u yənə qikip kariwidi, mana ikki ibraniiy bir-biri bilən soqxuwatatti; u yolsizlik qiliwatkan kixigə: — Öz qerindaxingni nemixka urisən? — dedi.

¹⁴ Həliki kixi jawab berip: — Kim seni bizgə həkim wə soraqci kilip koydi? Həliki misirlikni öltürqiningdək menimu öltürməqkimusən? — dedi.

Musa bu gəpni anglap qorqup öz iqidə: «Mən kilqan ix jəzmən axkara bolup qaptu!» dəp oyliidi. ■

¹⁵ Pirəwn həm bu ixtin həwər tepip, Musani öltürməqci boldi; ləkin Musa Pirəwnning aldidin keqip, Midiyan zeminiqə berip olturaxlaxti. Bir küni, u kudukning yenioqə kelip olturdi. ■

□ **2:3 «sewət»** — ibraniiy tilida «sanduk» — bu səz «Yar.» 6:14də Nuħ pəyoqəmbər yasioqan «kema»nimu bildüridu. **«dəryaning kiroqikidiki komuxluk arisiqə koyup koydi»** — misirliklar Nil dəryasini ilah dəp kariqəaqqa, misirlik ayallarning Nil dəryasida daim yuyunux aditi bar idi. Xühhisizki, Musaning anisining xundaq kilixi misirlik bir ayalning uni tepiwelip, uningoa rəhim kilip beqiwalson, degənni məqsət kilqanidi. □ **2:5 «sewətni»** — ibraniiy tilida «sandukni». 3-ayəttiki izahatni kəring. ■ **2:5 Ros. 7:21; Ibr. 11:23** □ **2:10 «Musa»** — ibraniiy tilida «Musa» degən səz «tartip qixirix» degən səz bilən ahangdaxtur; qədimki Misir tilida «suning balisi» degən mənida boluxi mumkin. Ahirida Musaning xərəplik burqi Israilni «su (yəni, Kizil Dengiz)din yaki su arqilik kutkuzup qixirixtin ibarət bolidu. Oqurmənlər diqəqət kilsa, Pirəwnlarning isimlirining kəpinqə «mos» yaki «mosis» degən qoxumqə bilən ahirlaxqini bayqiyalaydu. ■ **2:11 Ros. 7:23; Ibr. 11:24,25** ■ **2:14 Ros. 7:27** ■ **2:15 Ros. 7:29**

16 Midiyanning kaħinining yettə kizi bar idi; ular kelip, atisining qoylirini suqirixka su tartip oqurlarəqa quyup tolduruxka baxlidi.

17 U waqıtta *yərlik* padiqılar kelip, ularni həydidi, Musa qorup qızlarəqa yardəm berip, qoylirini suqirixip bərđi.

18 Ular atisi Reuəlning xəxiəqa yenip kəlgəndə, ulardin: — Nemixka bügün xunqə tez yenip kəldinglar? — dəp soridi.

19 Ular jawab berip: — Bir misirlik adəm bizni padiqılarning qolidin kutquzdi həmdə biz üqün su tartip, qoy padimizni suqiripmu bərđi! — dedi.

20 U qızliriəqa: — Undaқта u kixi hazır nədə?! Uni nemixka sirtta taxlap kəldinglar? Uni tamakka qaqiringlar, — dedi.

21 Musa u kixi bilən billə turuxka maqul boldi. U kizi Zipporahni uningəqa hotunlukka bərđi.

22 U ayal uningəqa bir oşul tuşup bərđi; Musa «Mən yaqa yurtta musapirdurmən» dəp, uning ismini Gərxom dəp qoydi. □ ■

23 Nuroşun künlər ötüp, Misirning padixahı öldi. Israillar öz kulluk həliti tüpəylidin aħ-zar urup, nalə-pəryad kətürdi; kulluktin boləqan pəryadi Hudaning huzuriəqa berip yetti.

24 Huda ularning aħ-zarlırini anglap, Əzining İbrahim bilən, İshaq bilən wə Yakup bilən tüzgən əhdisini esigə aldı. ■

25 Xuning bilən Huda Israillarning həl-əhwalini kərđi wə Huda ularəqa kəngül bəldi.

3

Hudaning Musani qaqirixi

1 Musa bolsa keynatisi Midiyanning kaħini Yətroning qoy padisini baqatti. U qoylarni baxlap qөлning əng qetigə Hudaning teqi, yəni Hərab teqining baqiriəqa kəldi. □

2 Xu yərdə bir azoqanliktin ərlep qikiwatқан ot yalkuni iqidin Pərwərdigarning Pərixtsi uningəqa kəründi. Mana, azoqanlik otta kəyüwatқан bolsimu, lekin azoqan əzi kəyüp kətmigənididi. □

3 Musa: — Mən berip, bu əjayip mənzirini kərüp baqay; azoqanlik nemixka kəyüp kətməydiəqəndu? — dəp oyildi.

4 Pərwərdigar uning buni kərgili yoldin qətnəp *azoqanliqka* kəlgini kərđi; Huda azoqanlik iqidin uni: — Musa! Musa! — dəp qaqirdi. U: Mana mən! — dəp jawab bərđi. □

5 U uningəqa: — Bu yərgə yeqin kəlmə; putliringdin kəxingni saləqin; qünki sən turəqan bu yər muqəddəs jaydur. □ ■

□ **2:22 «Gərxom»** — muxu isim «yaqa yurtluk» degən söz bilən ahangdax. Musaning tunji balisiəqa bu isimni qoyuxi bəlkim Huda uningəqa tapxurmakqi boləqan hizmət ornining xu yərdə əməslikini bildürüx üqün boluxi mumkin. ■ **2:22 Mis. 18:2, 3** ■ **2:24 Yar. 15:14** □ **3:1**

«**Yətro**» — Reuəlning yənə bir ismi. Bəzidə «Yətr» dəpmu yezilidi. «**U qoylarni baxlap...**» — Ottura Xərktə padiqılar adətə qoylirini baxlap ularning aldidə mangidü. «**Hərab**» — Sinay teqining yənə bir nami. □ **3:2 «Pərwərdigarning Pərixtsi»** — Təwrat dəwridə intayin alaħidə bir xəhs idi. Bəzi ixlarda u Hudaning ornidə kərünətti. «Təbirələr» həm «Koxumqə söz»imiznimu kərəng. □ **3:4 «Musa, Musa»** — adəmnning ismini ikki qətim qaqirix — Hudaning uningəqa boləqan qəngkur meħir-muħəbbitini wə əzigə tolimu əziz ikənlikini kərsitidü. □ **3:5**

«**Muqəddəs jay**» — «Muqəddəs Kitab»ta, «muqəddəs» degən söz «Hudaəqa məhsus ataləqan», «Hudaning ixlitixigə məhsus ayriləqan», «Hudaəqıla mənsup» degəndək mənidə ixlitilidi. ■ **3:5**

Yə. 5:15

6 Mən atangning Hudasi, Ibrahımning Hudasi, Ishakning Hudasi wə Yakupning Hudasidurmən, — dedi.

Buni anglap Musa Hudaşa qaraxtin qorqup, yüzini etiwaldi. ■

7 Pərwərdigar xuningə mundak dedi: — Bərhək, Mən Misirda turuwatqan qowmınnıng tartıwatqan azab-oqubətlirini kərdum, nazarətqılərning ularni *harlawatqanlikidin* kıləqan pəryadini anglıdim; qünki Mən ularning dərdirini bilimən. ■

8 Xunga Mən ularni misirliklarning kolidin kutkuzup, xu zemindin qikirip, yahxi həm kang bir zemınə, süt bilən həsəl ekıp turıdıqan bir zemınə, yəni Qanaaniy, Hıttiy, Amoriy, Pərizziy, Hıwiylar wə Yəbusiylarning yurtıqə elip berixkə qıxtım.

9 Mana əmdi Israillarning nalə-pəryadi Manga yətti, misirliklarning ularə qandak zulum kıləqanlikinimu kərdüm.

10 Əmdi sən kəl, Mən seni həlkim Israillarni Misirdin elip qikirix üqün Pirəwnning aldıqə əwətimən, — dedi. ■

11 Lekin Musa Hudaşa: — Mən kim idim, Pirəwnning aldıqə berip Israillarni Misirdin qikiralıqıudək? — dedi.

12 U jawab berip: — Bərhək, Mən sən bilən billə bolimən; sən qowmni Misirdin elip qıkkəndin keyin bu taqda Hudaşa ibadət kılisilər; bu ix mana əzınggə Mening seni əwətkinimning ispat-bəlgisi bolıdu, — dedi. □ ■

13 Xuning bilən Musa Hudaşa: — Mən Israillarning qexıqə berip ularə: «Ata-bowiliringlarning Hudasi meni qexinglarə əwətti» desəm, ular məndin: «Uning namı nemə?» — dəp sorısa, ularə nemə dəp jawab berimən? — dedi.

14 Huda Musaşa: — Mən «Əzəldin bar Bolıquci»durmən — dedi.

Andin U: — Berip, Israillarə: ««Əzəldin bar Bolıquci» meni qexinglarə əwətti» dəp eytkin, dedi. □

15 Huda Musaşa yənə: — Israillarə: — «Ata-bowiliringlarning Hudasi, Ibrahımning Hudasi, Ishakning Hudasi wə Yakupning Hudasi boləqan «Yahwəh» meni qexinglarə əwətti; U: *Yahwəh degən* bu nam əbədıqə Mening namim bolıdu, dəwrdin-dəwrgıqə Mən xu nam bilən əskə elinimən, dəydu» — degin. □

16 — Berip, Israilning aqsakallirini yıqıp ularə: — «Ata-bowiliringlarning Hudasi, yəni Ibrahım, Ishak wə Yakupning Hudasi boləqan Pərwərdigar mənə kərünüp: — Mən siləni yoklap kəldim, Misirda silərgə qandak muamilə kılınıwatqanlikini kərdüm; □

17 xuning üqün sözüm xudurki, Mən siləni Misirning zulumidin qikirip, Qanaaniylar, Hıttiyar, Amoriylar, Pərizziylər, Hıwiylar wə

■ 3:6 Mat. 22:32; Mar. 12:26; Luqa 20:37; Ros. 7:32 ■ 3:7 Ros. 7:34 ■ 3:10

Zəb. 105:26; Hox. 12:14; Mik. 6:4; Ros. 7:35 □ 3:12 «sən qowmni Misirdin elip

qıkkəndin keyin bu taqda Hudaşa ibadət kılisilər; bu ix mana əzınggə Mening seni əwətkinimning ispat-bəlgisi bolıdu» — kızıq ix xuki, Huda Musaşa kərsətməkci boləqan ispat-bəlgə u Hudaning əmrıgə itaət kılıp, uzun waqıt ötkəndin keyin andin kərülıdu; demək, Musaning iman-etikədi xuning bilən sinılıdu. ■ 3:12 Ya. 1:5 □ 3:14 «Mən «Əzəldin bar

Bolıquci»durmən» — yaki «Mən əslı Özümdurmən» yaki «Həmixə barnıng Əzi Məndurmən». Bu nam (ıbraniy tilıda «Yahwəh»), xübhisizki, Hudaning heq əzgərməydıqanlikı, uning hərdaim «waqıttın sirt»ta turuwatqanlikı, ötmüx, hazır yaki kəlgüsü waqıtlar bilən qəklənməydıqanlikini kərsitip təkıtləydu. Adəttə tərjimimizdə bu nam «Pərwərdigar» dəp tərjimə kılınıdu. □ 3:15

«Yahwəh» — daim tərjimimizdə «Pərwərdigar» degən nam bilən tiləqə elinidu. U toqruluk 3:14tiki izahatni kərüng. □ 3:16 «Yoklax» — bu peil Huda bilən munasiwətlik ıxtililgən bolsa,

oqəmhorluk kılıx, insanning halidin həwər elixni öz ıqıgə alıdu.

Yəbusiylarning zemini, yəni süt bilən həsəl eqip turidioqan zeminoga elip barimən, dedi, — degin, dedi.

18 — Xuning bilən ular sening sөzүnggə kulak salidioqan bolidu. U waqıtta sən, özüng wə Israilning aqsakalliri bilən birgə Misir padixahining aldioqa berip, uningoga: «Ibraniylarning Hudasi Pərwərdigar biz bilən körüxti. Əmdi sizdin ötünimizki, bizgə üq künlük yolni besip, qəlgə berip, Hundayimiz Pərwərdigaroga qurbanlik kılıxka ijazət bərgəysiz» — dənglar.

19 Ləkin Misir padixahining hətta kudrətlik bir kəlning astida turupmu, silərni yənila qoyup bərməydiyininini bilimən.

20 Xunga kolumni uzitip, misirliklərimi Mən öz zemini iqidə kərsətməkqi boləqan hərhil karamət-məjizilirim bilən urimən; andin *Pirəwn* silərni qoyup beridu.

21 Bu kəwmni misirliklərlərim aldida iltipət tapturimən wə xuning bilən xundak boliduki, silər xu yərdin qikkininglarda, quruk kəl qikməysilər.

22 Bəlki hərbir ayal kixi öz koxnisidin wə öz eyidə olturuxluk yat ayaldin kümüx zinnət buyumliri, altun zinnət buyumliri wə kiyim-keqəklərni tələp kilidu. Bu nərsilərni oqul-qizliringlaroga takəysilər, kiydürisilər; xu tərkiqədə misirliklərdin olja aloqan bolisilər, — dedi.■

4

Hudaning Musaoqa alahidə iktidar ata kılıxi

1 Musa jawab berip: — Mana, ular mənə ixənməy turup, sөzүmgə kulak salmaydu, bəlki: «Pərwərdigar sənə körünmədi», deyixi mumkin, dedi.

2 Pərwərdigar uningoga: — Kəlungdiki bu nemə? — dəp soridi.

U: — Bu bir həsa, dəp jawab bərdi.

3 U: — Uni yərgə taxla, dedi. Uni yərgə taxliwidi, u bir yılanoga aylandı; Musa uning aldidin kaqti.

4 Andin Pərwərdigar Musaoqa: — Kəlungni uzitip, uni kuyrukidin tut, dewidi, u kəlini uzitip, uni tutti. U yənə uning kəlidə həsioqa aylandı.

5 *Pərwərdigar yənə*: — Buning bilən ular ata-bowilirining Hudasi, yəni İbrahımning Hudasi, İshakning Hudasi wə Yəqubning Hudasi boləqan Pərwərdigarning sənə körünginigə ixinidu, — dedi.

6 Pərwərdigar uningoga yənə: — Kəlungni koynungoga saləqin, dewidi, u kəlini koynioqa selip qikiriwidi, mana, kəli pesə-mahaw kesiligə giriptar bolup kərdək akirip kətti.

7 Andin uningoga: — Kəlungni yənə koynungoga saləqin, dewidi, kəlini koynioqa saldi. Uni yənə koynidin qikiriwidi, mana, öz əksigə kelip əylirigə baxqa yərliridək boldi.

8 Pərwərdigar yənə: — Xundak boliduki, əgər ular sənə ixənməy, aldinki məjizilik əlamətkə kəngülximisə, ular ikkinqi məjizilik əlamətkə ixinidu.

□
9 Həlbuki, ular bu ikki məjizigə yənə ixənmisə wə ya sөzүnggə kulak salmisa, undakta sən *Nil* dəryasining süyidin elip, quruk yərgə təkkin. Xuning bilən sən dəryadin aloqan su quruk yər üstidə kənoqa aylinidu, dedi.■

■ 3:22 Mis. 11:2; 12:35; Əz. 39:10 □ 4:8 «Aldinki məjizilik əlamətkə kəngülximisə, ular ikkinqi məjizilik əlamətkə ixinidu» —İbraniy tilidə «aldinki məjizilik əlamətning gepigə kulak salmisa, ular ikkinqi məjizilik əlamətning gepigə ixinidu». ■ 4:9 Mis. 7:19

¹⁰ Andin Musa Pərwərdigarğa: — Əy Igəm, mən əslidinla gərkə usta əməstim, sən kəlunğğa söz kılınğan keyinmu yənıla xundaq; qünki mən aqzım kalwa wə tilim eçir adəmmən, — dedi.

¹¹ Pərwərdigar uningğa: — Kim insanoğa eçiz bərgən? Kim adəmnı gaqa yaki gas, kərgüqi yaki kor kılınğan? Xundaq kılınğanı Mən Pərwərdigar əməsmu?

¹² Əmdi sən barəin, Mən Əzüm sening aqzing bilən billə bolimən, nemə səzləydiqiningni sanga eçitip turimən, — dedi.■

¹³ Lekin u: — Əy Igəm! Səndin eçünüp kalay, Sən *bu ixka* halioğan *baxka* birsinı əwətip, xuning qoli bilən kılınğan! — dedi.

¹⁴ Buni anglap Pərwərdigarning eçəzi Musağa tutixip: — Lawiyıldın bolınğan akang Hərun bər əməsmu? Uning gəpni obdan kılalaydiqinini bilimən. Mana, u əmdi sening aldingğa qikixka allıkağan yoloğa qıkti; u seni kərsə, kəngli tolimu hux bolıdu.

¹⁵ Əmdi dəydiqan gəplərnı uningğa eyt; Mən Əzüm sening aqzing bilən billə wə uning aqzi bilən billə bolimən, nemə kılil kerəklikinglarnı silərgə eçitimən. □ ■

¹⁶ Hərun sening ornungda həlkə səzləydu; xundaq bolıduki, u sanga eçiz bolıdu, sən uningğa Hudadək bolısən.

¹⁷ Bu həsini qolungğa elip, uning bilən xu məjizilik aləmlərnı kərsitısən, — dedi.

Musaning Misiroğa qaytixi

¹⁸ Xuning bilən Musa keynatısı Yətronıng kəxiqə yenip berip, uningğa: — Manga ijazət bərgəyla, Misirdiki kərindaxlırimning kəxiqə baray, ular həyatmu, əməsmu kərüp kəlay, dedi. Yətro Musağa: — Aman-esən berip kəlgin, — dedi.

¹⁹ Musa tehi Midiyandiki waqtıda, Pərwərdigar uningğa yənə: — Misiroğa yenip barəin! Qünki sening jeningni istigən kixilər eçüp kətti, — dedi.

²⁰ Xuning bilən Musa ayalı wə oçullirini elip, ularni bir exəkkə mindürüp, Misir zeminiğa berixka yoloğa qıkti. Mangojanda Musa Hudaning həsini aləqə kətti.

²¹ Pərwərdigar Musağa: — Misiroğa yenip barəiningda sən aqaç bol, Mən qolungğa tapxuroğan barlık karamətlərnı Pirəwning aldidə kərsətkin. Lekin Mən uning kənglini həlkəni kəyup bərmigüdək kəttik kılınğan.

²² Sən Pirəwngə: — «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Israil Mening oçlum, Mening tunji oçlum bolıdu.

²³ Xuning üqün Mən sanga: Oçlumni Əzümgə ibadət kılilxka kəyup bər, dedim. Uningğa yol kəyuxni rət kılidiqan bolsang, sening tunji oçlungni eçürimən» — degin, — dedi.□

²⁴ Əmma Musa səpər kılıp bir qonalıqğa kəlgəndə, Pərwərdigar uningğa uqrap, uni eçürüwətməkqi bolıdı.

■ **4:12** Mat. 10:19; Mar. 13:11; Luqa 12:12 □ **4:15** «Əmdi dəydiqan gəplərnı uningğa eyt» — ibraniy tilida «uningğa gəp kılıp aqziqə dəydiqan səzlərnı salıqın». ■ **4:15** Mis. 7:2 □ **4:23** «Oçlumni Əzümgə ibadət kılilxka kəyup bər, dedim. Uningğa yol kəyuxni rət kılidiqan bolsang, sening tunji oçlungni eçürimən» — yaki «Oçlumni Əzümgə ibadət kılilxka kəyup bərgin deqən bolsammu, sən uni kəyup bərmiding. Bu səwəbtin Mən əmdi sening tunji oçlungni eçürimən».

25 Xuning bilən Zipporah bir qakmaq texini elip, oşlining hətnilikini kesip, uni erining ayioşoşa taxlap: — Sən dər wəkə aldimda qan təkər ər ikənsən! — dedi. □

26 Xuning bilən Pərwərdigar uni qoyup bərdi (bu qaşda Zipporah uningəşa: «Sən dər wəkə aldimda qan təkər bir ər ikənsən!» — dedi. Bu sözini u hətne tüpəylidin eytti). □

27 Pərwərdigar Hərunəşa: — Sən qəl-bayawanəşa berip, Musa bilən kərükkin, dewidi, u berip Hudaning teşida uning bilən uqrixip, uni səydi.

28 Musa əzini əwətkən Pərwərdigarning həmmə səzliri bilən kilixka buyruşan barlık məjizilik alamətlərni Hərunəşa dəp bərdi.

29 Andin Musa bilən Hərun berip, Israillarning barlık aksakallirini yioşdi.

30 Hərun Pərwərdigarning Musəşa eytkən həmmə səzlrini bayan kildi wə həlkning kez aldida xu məjizilik alamətlərni kersətti.

31 Buni kərüp, həlk ixəndi; Pərwərdigarning Israillarni yoklap, ular uşioşan harlıklarni kərgənlikini anglioşan həman, baxlirini egip səjdə kilixti.

5

Musa wə Həruning Pirəwn bilən kərüküxi

1 Andin Musa bilən Hərun Pirəwnning aldioşa berip, uningəşa: — Israilning Hudasi Pərwərdigar sanga: — «Ularınq berip qəldə Manga ibadət kilip, həyt ötküzüxiğə kəwmimoşa yol koysun» dəydu, — dedi.

2 Ləkin Pirəwn jawab berip: — Uning səziğə kulak selip, meni Israiloşa yol koyuşuzidioşan kandaq Pərwərdigar ikən u? Mən u Pərwərdigarni tonumaymən həm Israiloşimu yol koymaymən, dedi. ■

3 Ular söz kilip: — Ibraniylarning Hudasi biz bilən kərükxi. Xunga ətünimizki, bizgə Pərwərdigar Hodayimizəşa qurbanlik sunux üqün bizgə qəlgə berixka üq künlük yoloşa ruhsət bərgəysiz. Bolmisa, U bizni waba yaki kiliq bilən uruxi mumkin, — dedi. ■

4 Ləkin Misirning padixahi ularəşa jawab berip: — Əy Musa wə Hərun, nemixka ikkinglar həlkni ixliridin tohtitip koymaqci bolisilər? Berip öz əpkixinglarni kətürünglar! — dedi.

5 Pirəwn yəşə: — Mana, həlk yurtta ziyadə awup kətti. Silər bolsanglar, ularni əpkəxliridin halas kilmaqçisilər, dedi.

6 Xu küni Pirəwn nazarətqilərgə wə nazarətqilərninq kəl astidiki ix baxlirioşa buyruk qüxürüp: —

7 Həzirdin baxlap həlkəşə ilgirikidək kesək kuyuxka saman bərmənglar! Ular samanni əzlrini yioşun.

8 Ləkin ilgiri qanqilik kesək kuyup kəlgən bolsa, həlihəm kəm kilmay xunqilik kesək kuydurunglar; çünki ular hurunlixip: «Hodayimizəşa qurbanlik ötküzükə bizni barşili koy» dəp şəlwə kilixiwatidu.

9 Əmdi ularni öz ixioşa toluq bənd bolup, yaloşan-yawidək gəplərgə kulak salmasliki üqün, bu adəmlərninq üstigə təhimə eşir əmgəklərni yüklənglar, — dedi.

□ 4:25 «hətnilikini... ayioşoşa taxlap» — yaki «hətnilikini... ayioşoşa təgküzüp». «Sən dər wəkə aldimda qan təkər ər ikənsən!» — Zipporahning bu səzi wə bu sirlək wəkə toşruluk «koxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. □ 4:26 «hətne tüpəylidin» — muxu yərdə ibraniiy tilida «hətne» kəplük xəklidə — «hətnilər». ■ 5:2 Mis. 3:19; Ayup 21:15 ■ 5:3 Mis. 3:18

¹⁰ Xuning bilən həlkning üstidiki nazarətqilər bilən ix baxliri qıqıp həlkəkə: Pırəwn xundak dediki, mən əmdi silərgə saman bərməydiöjan boldum.

¹¹ Özünglar beringlar, өзünglar üqün kəyərdin saman tapalisanglar, xu yərdin elip kelinglar; lekin kılıdiöjan ixliringlar bolsa kılqilikmu keməytilməydu, — dedi.

¹² Buning bilən həlk pütkül Misir zeminiöja tarilip, samanning orniöja pahal yioixka baxlıdi.

¹³ Nazarətqilər bolsa ularni kıstap: Silərgə saman berilgən qaşdikidək həzirmu hər künlük ixni xu küni kılinglar, dedi.

¹⁴ Israillarning üstigə Pırəwnning nazarətqiliri tərripidin koyulojan Israillik ix baxliri tayak yedi wə: — Tünügün wə bügün nemixka kesək quyux wəzipsini burunkidək toxkuzup orunlimidinglar?! — dəp til ixitti.

¹⁵ Andin Israillik ix baxliri Pırəwnning aldiöja berip: Nemixka öz kulliriöja mundak muamilə kılıdila?

¹⁶ Öz kulliriöja heq saman berilmidi. Lekin *nazarətqilər* yənila «kesək quyudurunglar» dəp bizni buyruydu. Mana, öz kulliri tayak yəwatidu, əmma əyib bolsa əzlrining adəmliridə, dəp pəryad kıldı.

¹⁷ Lekin u yənə: — Silər hərurun ikənsilər! Hərun ikənsilər! Xunga silər: «Berip Pərwərdigaröja qurbanlik ötküzüximizgə ijasət bər dəwətilər.

¹⁸ Kaytip berip ixingni kilix! Silərgə saman berilməydu, birak kesəklərni bəlgiləngən san boyiqə *awwalkidək* toluq tapxuruxisən, dedi.

¹⁹ Israillik ix baxliri *Pırəwnning*: «Silər hərkünlük wəzipənglarni, yəni tələr kılıöjan kesəklərni bəlgiləngən sandin keməytsənglar kət'iy bolmaydu» deginigə karap, bexiöja bala-kazaning qüxidiöjanlikini bilixti.

²⁰ Ular Pırəwnning aldidin qıqıp keliwatqinida, ular bilən kərüxüxkə kelip xu yərdə saklap turojan Musa wə Hərun bilən uqrixip qaldı.

²¹ Ular Musa bilən Hərunöja: — Bizni Pırəwnning nəziridə wə uning əməldarlırining nəziridə sesitip, bizni öltürüxkə ularning kılıöja kılıq tutkuzöjininglar üqün, Pərwərdigar silərning üstünglaröja həküm kılsun! — dedi.□

Hudaning Israillarni azad kılixka wədə kılix

²² Xuning bilən Musa Pərwərdigarning aldiöja yenip berip uningöja: — Əy igəm, nemixka bu həlkni balaöja tikting? Sən nemə üqün meni əwəttig?

²³ Qünki mən Pırəwnning aldiöja kirip Sening naming bilən söz kılıöjnimdin tartip, u bu həlkning üstigə tehimu ziyadə azab kılıöjli turdi. Əmma Sən tehiqə kowmingni heq kutkuzmiding, — dedi.

6

¹ Lekin Pərwərdigar Musaqə: — Əmdi sən Mening Pırəwngə kılıdiöjanlırimni kərisən; qünki u kudrətlik bir qöldin məjburlinip, ularni koyup beridu, kudrətlik bir kolning səwəbidin özining zeminidin ularni koolap qıqiriwetidu, — dedi.

² Andin Huda Musaqə *yənə* söz kılip mundak dedi: — Mən Pərwərdigardurmən.

□ 5:21 «Əməldarlıri» — ibrani tilida «hizmətkarlıri» yaki «kulliri». Gərgə muxu kixilər Pırəwnning ordisida əməldarlik orunda turojan bolsimu, lekin ular yənila Pırəwnning «kulliri» dəp həsəbləngən bolsa kerək.

³ Mən İbrahimə, İshakka və Yaqubka Qadir-mutlək Təngri süpitidə köründüm; ləkin «Yahwəh» dəgən namim bilən ularəja axkara tonulmidim. □

⁴ Mən ular bilən: — «Silər musapir bolup olturojan zeminni, yəni Qanaan zeminini silərgə berimən» dəp, ular bilən əhdə baolixip wədə kijoqanmən.

⁵ Əmdi Mən misirliklər kul kilip zulum saləjan Israillarning aq-zarlririni anglap, kijoqan xu əhdəmni esimgə aldim.

⁶ Xunga Israillaroja mundak degin: — «Mən Pərwərdigardurmən; Mən Əzüm siləni misirliklarning eojir yūkliri astidin qikirip, ularning kullukidin azad kilip, kolumni uzitip ularəja qong balayi'apətləni qūxūrip, silərgə həmjəmət bolup hərlūkkə erixtūrimən. □

⁷ Siləni Əz kəwmim boluxka kəbul kilimən və Əzüm Hundayinglar bolimən; xuning bilən silər əzūnglarni misirliklarning yūklirining astidin kutkuzup qikərojuqining Mən Hundayinglar Pərwərdigar ikənlikini bilisilər.

⁸ Mən xuning bilən siləni kəl kəturip İbrahimə, İshakka və Yaqubka berixkə kəsəm kijoqan elip barimən; Mən u yəni silərgə miras kilip zemniqə berimən; Mən Pərwərdigardurmən».

⁹ Bularning həmmisini Musa Israillaroja dəp bərdi; ləkin ular eojir kulluk azabidin pijoqanoja qūxkən bolup, uningəja kulak salmidi. □

¹⁰ Andin Pərwərdigar Musəja yənə: —

¹¹ Berip Misirning padixahi Pərwəngə: «Israillarning zeminədin ketixigə yol kəy», dəp eytkin, dedi.

¹² Ləkin Musa Pərwərdigarning aldida: Mana, Israillar manga kulak salmioqan yərdə, Pərwən qandaqmu məndək kalpuki hətnə kilinmioqan bir adəmgə kulak salsun? — dedi. □

¹³ Əmma Pərwərdigar Musa və Hərunəja səzləp, ularning Israillaroja və Misirning padixahi Pərwəngə Israillar toqroluk: — «Ular Misir zeminidin elip qikirlsun» dəgən əmr yətküzūxini buyrudi.

Musa bilən Həruning əjdadliri, nəsəbnamisi

¹⁴ Təwəndikilər jəmət baxliqliri: — Israilning tunji oojli boləjan Rubəning oqulliri Hanuk, Pallu, Həzron və Karmi. Bular bolsa Rubəning nəsilliri idi. ■

¹⁵ Ximeonning oqulliri: — Yəmuəl, Yamin, Ohad, Yakin, Zoħar və kanaanlik ayaldin boləjan Saullar idi; bular Ximeonning nəsilliri idi. ■

¹⁶ Lawiyning oqullirining isimliri, nəsəbnamilirigə asanə: Gərxon, Kohat və Mərari; Lawiyning əmrining yilliri bir yūz ottuz yəttə yil boldi. ■

¹⁷ Gərxonning oqulliri aililiri boyiqə: — Libni və Ximəy. ■

□ **6:3 «Yahwəh»** — muxu namni adəttə «Pərwərdigar» dəp tərjimə kilimiz. «Yahwəh» dəgən namim bilən ularəja axkara tonulmidim» dəgən səzlər toqroluk «kozumqə səz»imizni kəring.

□ **6:6 «silərgə həmjəmət bolup hərlūkkə erixtūrimən»** —ibranij tilida «gaal» dəgən bir peil bilənla ipadilidid. Bu peil toqroluk «Təbirlər» və «Ayup» 19:25 və izahətinimu kəring.

□ **6:9 «pjoqanoja qūxkən bolup,...»** — yaki «səwrsizliktin qidimay,...» □ **6:12 «kalpuki hətnə kilinmioqan»** — bu səzlər bilən Musa əzining əojzi kalwa bolupla qəlmay, yənə (əzining 4:10-17də hatiriləngən Hudaəja boləjan kəqxaxlirini əsləp) əzining Hudanəgin aldida heli nalayik ixlarni kijoqanlikini, gəp-səzdə gənəhi bar adəm ikənlikinimu kərsətməkqi. ■ **6:14** Yar. 46:9; Qel. 26:5; 1Tar. 5:3 ■ **6:15** Yar. 46:10; Qel. 26:12; 1Tar. 4:24 ■ **6:16** Yar. 46:11; Qel. 3:17; 26:57; 1Tar. 6:1-30 ■ **6:17** 1Tar. 6:2; 23:7

¹⁸ Kohatning oqulliri: — Amram, Yizhar, Hebron bilən Uzziäl. Kohat bir yüz ottuz üç yil ömür kërdi.■

¹⁹ Mərarining oqulliri: — Maqli wə Muxi. Bular nəsəbnamiliri boyiqə Lawiyning nəsilliri idi.■

²⁰ Amram öz hammisi Yokəbədni hotunluqqa aldı, Yokəbəd uningəja Һarun wə Musani tuqup bərđi. Amram bir yüz ottuz yettə yil ömür kərđi.□ ■

²¹ Yizharning oqulliri: — Korah, Nəfəg wə Zikri idi.

²² Uzziälning oqulliri: — Mixaəl, Əlzafan wə Sitri idi.

²³ Һarun bolsa Nahxonning singlisini, yəni Amminadabning kizi Elixebani hotunluqqa aldı. U uningəja Nadab bilən Abihuni, wə Əliazar bilən Itamarni tuqup bərđi.■

²⁴ Korahning oqulliri: — Assir, Əlkanah wə Abi'asaf; bular Korahlarıning nəsilliri idi.

²⁵ Һarunning oqli Əliazar Putiälning qizlirining birini hotunluqqa aldı; u uningəja Finihəsni tuqup bərđi; bular bolsa öz nəsəbi boyiqə hammisi Lawiylarning jəmət baxkliri idi.

²⁶ Pərwərdigarning: — Israillarni qoxunlardək top-topi bilən Misir zeminidin elip qikinglar, degən əmrini tapxuriwaloquqilar dəl muxu Һarun bilən Musa idi.

²⁷ Israillar Misirdin qikirilsun, dəp Misirning padixahi Pirəwngə səz qiloqanlar dəl bu kixilər, yəni muxu Musa bilən Һarun idi.

Һarunning Musəja wakalitən səzlix

²⁸ Pərwərdigar Misirning zeminida Musəja səz qiloqan waqtida

²⁹ Musəja: «Mən Pərwərdigardurmən. Sanga eytkinimning həmmisini Misirning padixahi Pirəwngə degin», dəp əmr kildi.

³⁰ Lekin Musa Pərwərdigarning aldida: — Məndək kalpuki hətnə qilinmiqan bir kixigə Pirəwn qandaqmu kulak salsun?» — dəp jawap bərgənidi.■

7

¹ Xuning bilən Pərwərdigar Musəja: — Mana, Mən Pirəwning aldida seni Hudaning ornida qildim. Akang Һarun bolsa sening pəyoqəmbiring bolidu.

² Mən sanga buyruqinimning həmmisini *uningəja* dəysən; andin akang Һarun Pirəwngə uning öz zeminidin Israillarni qoyup berixi kerəkliki toqrisida səz qilidu. □ ■

³ Lekin Mən Pirəwning kənglini kattik qilimən; buning bilən Mən Misir zeminida məjizilik alamətlər wə karamətlirimni kəpləp kərsitimən.

⁴ Xundaktimu, Pirəwn silərgə kulak salmaydu. Əmma Mən Misirning üstigə həküm qikirip qolumni uzitip, qong balayi'apətlərnə qüxürüp, qoxunlirim boləjan Öz qowmim Israillarni Misir zeminidin qikirimən.

■ **6:18** 1Tar. 6:3; 23:12 ■ **6:19** 1Tar. 6:4; 23:21 □ **6:20** «Amram öz hammisi Yokəbədni hotunluqqa aldı» — xu qaqləda öz hammisini hotunluqqa elix mən'i qilinoqan əmr («Law.» 18:12-23) tehi Israeləja berimligənidi. ■ **6:20** Mis. 2:1; Qel. 26:59 ■ **6:23** Qel. 3:2; 26:60; 1Tar. 5:29; 24:1 ■ **6:30** Mis. 6:12; Mis. 4:10 □ **7:2** «Һarun bolsa sening pəyoqəmbiring bolidu» — demək, Һarun ezi Musaning səzlrini Pirəwngə yaki həlkkə yətküzidu. ■ **7:2** Mis. 4:14

⁵ Өz қолумни Misirning üstigә sozoјinimda, Israillarni ularning arisidin qikarојinimda misirliklar Mening Pәrwәrdigar ikәнlikimni tonup yetidu, — dedi.

⁶ Musa bilән Hәrun xundak қildi; Pәrwәrdigar ularоја қандақ tapilioqan bolsa, ularmu xundak қildi.

⁷ Ular Pirәwngә sөz қилоqan waқitta Musa säksән yaxқа, Hәrun säksән üq yaxқа kirgәnidi.

Hәrunning һasisi

⁸ Pәrwәrdigar Musa bilән Hәrunоја sөz қilip: —

⁹ Әmdi Pirәwn silәrgә: — Özünglarni tästiklap bir möjizә көrsitinglar, desә, sән Hәrunоја: — Hәsangni elip Pirәwnning aldioја taxlioqin, dәp eytkin. Xundak қilixi bilәнla һasa yilanoја aylinidu, dedi.

¹⁰ Xuning bilән, Musa bilән Hәrun Pirәwnning aldioја берip, Pәrwәrdigarning buyruојinidәk қildi; Hәrun һasisini Pirәwn bilән uning әmәldarlarining aldioја taxliwidi, u yilanoја aylandi. □

¹¹ U waқitta Pirәwn danixmәnliri wә sehrigәrlirini qaқirtip kәldi; Misirning jadugәrlirimu өз jadusi bilән ohxax ixni қildi.

¹² Ularning һәрбири өз һasisini taxlidi; ularmu yilanoја aylandi. Lekin Hәrunning һasisi ularning һasilirini yutup kәtti.

¹³ Birәk Pәrwәrdigar eytkandәk Pirәwnning көngli қattiklik bilән Pәrwәrdigar eytkandәk ularоја қulak salmidi.

Birinqi әpәt — қan әpiti

¹⁴ Andin Pәrwәrdigar Musaoја mundak dedi: — Pirәwnning көngli қattik; u қowmni қoyup берixni rәt қilidu.

¹⁵ Әmdi sән әtә sәһәrdә Pirәwnning қexioја баројin (xu waқitta u su boyioја қikidu) — Sән uning bilән көrүxүkә dәryaning boyida saқlap turојin; yilanoја aylanoqan һasini қolungоја eliwal.

¹⁶ Sән uningоја mundak degin: — «Ibraniylarning Hudasi Pәrwәrdigar meni aldinqоја: «Qәldә Manga ibadәt қilixi üqün қowmimni қoyup bәr» deyxkә әwәtkәnidi; lekin mana, bu waқitқiqә һeқ anglmiding.

¹⁷ Xunga Pәrwәrdigar sanga: — «Sән xu *alamәt* bilән Mening Pәrwәrdigar ikәнlikimni bilisән», dәydu — Mana, mән қolumdiki һasa bilән dәryaning süyini ursam, su қanoја aylinidu,

¹⁸ dәryaning belikliri әlүp, dәryaning süyi sesip ketidu; misirliklar sudin säskinip, iqәlmәydioqan bolup қalidu».

¹⁹ Pәrwәrdigar Musaoја yәнә: — Sән Hәrunоја: — Hәsangni elip misirliklarning suliri қanoја aylansun dәp ularning üstigә, yәni ekinliri, әstәngliri, көlliri wә su ambarliri üstigә қolungni uzatқin. Xuning bilән pүtkül Misir zemini, һәttә yaoјаq wә tax қақilardiki sularmu қanoја aylinidu, degin, dedi.

²⁰ Musa bilән Hәrun Pәrwәrdigarning buyruојinidәk қildi; Hәrun Pirәwn wә әmәldarlarining kez aldida һasini көtүrip, dәryaning süyini uruwidi, pүtүн dәryaning süyi қanoја aylinip kәtti. ■

²¹ Dәryadiki beliklar әlүp, dәryaning süyi sesip kәtti. Misirliklar dәryaning süyini iqәlmәydioqan bolup қaldi, pүtkül Misir zemini қanoја toldi.

□ **7:10 «Pirәwnning әmәldarliri»** — мәzkur kitabta «Pirәwnning әmәldarliri» ibraniiy tilida «hizmәtkarliri» degән sөz bilән ipadilinidu. ■ **7:20 Mis. 17:5; Zәb. 78:44; 105:29**

²² Lekin Misirning jadugərlirimu əz jaduliri bilən həm xundak kildi. Bu səwəbtin Pərwərdigar eytkəndək Pirəwnning kəngli kattik bolup, ularoşa kulak salmidi;

²³ əksiqə Pirəwn öyigə kaytip ketip, bu ixka heq pisənt kilmidi.

²⁴ Dəryaning süyini iqləmigini üqün barlik misirliklar iqlüdək su tepix üqün dəryaning ətrəplirini kolidi.

²⁵ Pərwərdigar dəryani urup, yənə yəttə kün ötti.

8

Ikkinqi apət — paşa apiti

¹ Andin Pərwərdigar Musaşa: — Pirəwnning aldioşa berip uningoşa: — Pərwərdigar mundak dəydu: — «Manga ibadət kilixka Əz qowmimni koyup bər.

² Lekin ularni koyup berixni rət kilsang, mana, Mən dəlitingning həmmə yerini pakilar bilən basturup urimən.

³ Dəryada top-top pakilar pəyda bolup, *dəryadin* qikip ordangoşa, hujrangəşa, orun-kərpənggə, əməldarlığning öylirigə kiriwalidu, xuningdək həlkingning uqisioşa, tonur wə təngniliriggə yamixip qikiwalidu.

⁴ Pakilar özüngning üstibexioşa, həlkingning üstibexioşa wə həmmə əməldarlığning üstibexioşa yamixip qikiwalidu» — degin, — dedi.

⁵ Pərwərdigar Musaşa: — Sən Hərunoşa: Pakilarning Misir zeminining üstigə qikixi üqün qolungni uzitip, hasangni ekinlar, əstənglər wə kəllərnig üstigə xiltioşin, degin — dedi.

⁶ Xuning bilən Hərun qolini Misirning suliri üstigə uzatti; xundak kiliwidi, pakilar qikip Misir zeminini kaplidi.

⁷ Lekin jadugərlərmu əz jaduliri bilən ohxax ixni kiliş, Misir zemini üstigə pakilarni pəyda kildi.

⁸ Pirəwn Musa bilən Hərunni qakirtip: — Pakilarni məndin wə həlkimdin neri kilix üqün Pərwərdigardın etünunglar. Xundak bolsa, mən həlkingni Pərwərdigarəşa qurbanlıq kilsun dəp koyup berimən, dedi.

⁹ Musa Pirəwngə: — Boptu, mən izzitignini kilay, pəkət dəryadiki pakilarla kəlip, baxkiliri özüngdin wə öylirindin ayrilsun dəp, sən, əməldarlığ wə həlking üqün mening dua kilidioşan waqtimni bekitkin, dedi.□

¹⁰ U jawab berip: — Ətə bolsun, dedi.

Musa uningoşa: — Hudayimiz Pərwərdigarəşa ohxax heqbirining yoklukini bilixing üqün sening degingdək bolsun.

¹¹ Pakilar səndin, öylirindin, əməldarlığ wə həlkingdin qikip ketidu; pəkət dəryadila kalidu, dedi.

¹² Xuning bilən Musa wə Hərun Pirəwnning aldidin qikip kətti. Andin Musa Pirəwnning üstigə əwətilgən pakilar toqrisida Pərwərdigarəşa nida kildi.

¹³ Pərwərdigar Musaning tiliginidək kildi. Buning bilən öylərdiki, hoylilardiki wə etizlardiki pakilar öldi.

¹⁴ Həlک ularni yoişip dəwə-dəwə kildi, *pütkül* yurt-zemin sesikqilikka toldi.

¹⁵ Lekin Pirəwn apəttin halas boloişinini kərgəndə, kənglini kattik kiliş, Pərwərdigar eytkinidək ularoşa kulak salmidi.■

□ **8:3 «ordangoşa»** — yaki «öyüggə». □ **8:9 «mən izzitignini kilay»** — ibranii tilida «məndin izzətkə muyəssər boloişin». ■ **8:15 Mis. 7:14**

Üqinqi apət — paxa apiti

16 Andin Pərwərdigar Musaqə: — Sən Hərunoqə: — Həsangni uzitip, yərning topisini urəjin. Buning bilən u paxioqə aylinip, pütkül Misir zeminini qaplaydu, degin, — dedi. □

17 Ular xundak kildi; Hərun kolini uzitip həsasi bilən yərning topisini uruwidi, adəmlər wə haywanlarning üstibexini paxa basti; pütkül Misir zeminidiki topa-qanglar paxioqə aylandi. ■

18 Jadugərlərmu öz jaduliri bilən xundak kilip paxa pəyda kilixkə urunoqan bolsimu, pəyda kilalmidi. Paxilar bolsa həm adəmlərnin həm haywanlarning üstibexini qaplap kətti.

19 Andin jadugərlər Pirəwngə: — Bu ix Hudaning barmikining kiləjini! — deyixti. Lekin Pirəwn kənglini qattik kilip, Pərwərdigar eytkinidək ularoqə qulak salmidi.

Tətinqi apət — kəküyünlər apiti

20 Pərwərdigar Musaqə: — Ətə səhər qopup Pirəwnning aldioqə berip turoqin — (xu wakitta u su boyioqə qikidu) uningə: «Pərwərdigar mundak dəydu: — Manga ibadət kilixi üqün Öz kəwmimni qoyup bər!»

21 Qünki əgər kəwmimni qoyup bərmisəng, mana Mən sening wə əməldarlığing, həlking üstigə, öyliriggə kəküyünlərni əwətimən; xuning bilən misirliklərnin öyliri wə hətta ular turuwatqan tupraqmu kəküyünlər bilən tolidu. □

22 Lekin xu künidə Öz kəwmim turuwatqan Goxən yurtini baxkiqə kilimən; xundak holiduki, u yərdə kəküyünlər tepilmaydu. Xuning bilən sən Mən Pərwərdigarning bu zeminda boləqanlikimni bilisən. □

23 Xundak kilip Mən Öz kəwmimni sening həlkingdin pərkləndürimən; bu məjizilik əlamət ətə yüz beridu», dəp eytkin, dedi.

24 Pərwərdigar deginini kildi. Pirəwnning öylirigə, əməldarlığining öylirigə kəküyünlər top-top bolup kirdi; pütkül Misir zeminining həmmə yeri kəküyünlər tərpidin harab boluxkə baxlıdi. ■

25 Pirəwn Musa bilən Hərunni qakirtip kelip ularoqə: Berip muxu zeminda Hudayinglaroqə qurbanlik ötküzünglər, — dedi.

26 Lekin Musa jawab berip: — Bundak kilix bizgə taza muwapik bolmaydu; qünki biz Pərwərdigar Hudayimizə sunmaqçı boləqan qurbanlik mal misirlikləroqə nisbətən yirginliktur. Əmdi əgər biz misirliklərnin kəz aldida yaman kəringən nərsini qurbanlik kilsək ular bizni qalma-kesək kiliwətməmdü? □ ■

□ **8:16 «paxioqə»** — baxkə hil tərjimisi: «pitlaroqə». Baxkə hil həxarətlərnimu kərsitixi mumkin.

■ **8:17 Zəb. 105:31** □ **8:21 «kəküyünlər»** — bularning kaysi həxarət ikənliki həzir bizgə namalum. «Zəb.» 78:45də bu həxarətlər adəmlərni qakidiəqanlik eytilidu, xunga bu həxarət kəküyün yaki xuningə ohxap ketidiəqan bir hil qiwin bolsa kerək. □ **8:22 «...sən Mən Pərwərdigarning bu zeminda boləqanlikimni bilisən»** — Yaki «...sən Mən Pərwərdigarning yər yüzidə məwjut ikənlikimni bilisən».

■ **8:24 Zəb. 78:45; 105:31** □ **8:26 «Hudayimizə sunmaqçı boləqan qurbanlik mal misirlikləroqə nisbətən yirginliktur»** — misirlikləroqə nisbətən «yirginlik boləqini» qoylardin ibarət idi. Ular qoylarni, xundakla qoyqlarnimu yirginlik dəp qarışoq; lekin paydini kəzləp Misirdiki bəzi yərlərdə qoy beqilatti («Yar.» 46:34ni kəring).

Muxu ayətnin baxkə birhil qixəndürüluxi boyiqə, misirliklər bəzi mallaroqə (masilan, kallarning bəzi hillirioqə) qoqunatti. Əgər Israillar ular qoqunoqan birhil malni qurbanlik kilsə, ular oqəzəplinətti, əlwəttə. ■ **8:26 Yar. 43:32; 46:34**

²⁷ Biz üç künlük yolni besip, qoldə Pərwərdigar Hudayimiz bizgə buyruşinidək uningə qurbanlik sunuximiz kerək, dedi.

²⁸ Pirəwn: — Silərni Pərwərdigar Hudayinglarə qoldə qurbanlik ötküzüxkə barəjili qoyimən; pəkət bək yirək ketip qalmanglar, mening üçün dua qilinglar, dedi.

²⁹ Musa jawab berip: — Mana, mən sening aldingdin qikip Pərwərdigarə iltija kilimən wə kəküyünlər sən Pirəwndin, əməldarlingdin wə həlkingdin ətə qikip ketidu; lekin Pirəwn yənə hiylə ixlitip, həlkni Pərwərdigarə qurbanlik kilixkə berixtin toşquqi bolmisun, dedi.

³⁰ Musa Pirəwnning aldidin qikip, Pərwərdigarə xundak iltija kildi.

³¹ Pərwərdigar Musa tiliginidək kildi; u kəküyünlərni Pirəwn, əməldarliri wə həlkidin qikiriwətti; hətta bir tal kəküyünmu qalmidi.

³² Lekin Pirəwn bu qetimmu kənglini qattik kilip, qəwmni qoyup bərmidi. ■

9

Bəxinqi apət — waba apiti

¹ Andin Pərwərdigar Musə: — Pirəwnning aldiə q berip uningə: — «Ibraniylarning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Manga ibadət kilixiə Öz qəwmimni qoyup bər.

² Əgər ularni qoyup berixni rət kilip, yənla tutup turuwalidiə qan bolsang,

³ mana, Pərwərdigarning qəli etizliktiki qarpayliringning üstigə, at-exəklər, təgilər, wə qoy-kaliliringning üstigə qüxüp intayin eəir bir waba kəltüridu.

⁴ Lekin Pərwərdigar Israilning qarpaylirini misirliklarning qarpayliridin pərkəndüridu. Nətijədə, Israilning qarpayliridin heəqbiri əlməydu» — degin, dedi.

⁵ Pərwərdigar wəqitni bekitip: — Ətə Pərwərdigar zeminda bu ixni kilidu, dedi.

⁶ Ətisi Pərwərdigar xundak kildi; misirliklarning barlik qarpayliri əldi; lekin Israillarning qarpayliridin birimu əlmidi.

⁷ Pirəwn adəm əwətip təkxüriwidi, mana, Israillarning qarpayliridin birimu əlmigənidi. Lekin Pirəwnning kəngli qattik kilinip, u qəwmni qoyup bərmidi.

Altinqi apət — qaqa apiti

⁸ Andin Pərwərdigar Musa wə Hərunə: — Humdanning külidin qənggilinglarni toşkuzup elinglar, andin Musa uni Pirəwnning kəz aldida asmanə qəritip qaqsun.

⁹ Xundak kilixi bilən kül pütkül Misir zeminini qəplaydiə qan qəng-tozan bolidu wə Misir zeminidiki həmmə yərdə adəmlər wə haywanlarning bədinigə qüxüxi bilən hürək-hürək qaqa qikiridu, — dedi.

¹⁰ Xuning bilən ular humdandin kül elip, Pirəwnning aldiə q berip turdi wə Musa uni asmanə qəritip qaqtı; u adəmlər wə haywanlarning bədinigə qüxüxi bilən hürək-hürək qaqa qikardi.

¹¹ Jadugərlər qəqilər dəstidin Musaning aldida turalmay kaldı; qünki jadugərləning bədinimni, bəxkə barlik misirliklarnimu ohxax qaqa besip kətkənidi.

12 Lekin Pərwərdigar Pirəwning kənglini kəttik kildi; xunga Pərwərdigar dəl Musəyə eytkinidək u ularəyə kulaq salmidi.

Yəttinqi apət — möldür apiti

13 Andin Pərwərdigar Musəyə: — Ətə tang səhər kəpup, Pirəwning əldida turup uningoğa: «İbraniylarning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Kəwmimni Manga ibadət kəlixkə kəyup bər;

14 çünki Mən bu kətim həmmə balayı'apətlirimni yürikinggə, əməldarlığın wə pükralıngning üstigə əwətimən. Buning bilən sən pütkül yər yüzidə Məndək baxkə birining yoq ikonlikini bilən.

15 Çünki Mən kolumni uzitip, əzüng wə kəwmingni waba bilən urəjan bolsam'idi, bu waqitkiqə sən yər yüzidin yoqilip kəttəting.

16 Həlbuki, Mening seni urungəyə tikliximdiki məksitim xu idiki, dəl Əz kədrətimni sanga kərsitix, xundakla namimning pütkül yər yüzidə jakarlinixi üqün idi. ■

17 Sən yənə kəwmimoğa qəngqilik kəlip, ularni kəyup bərixni rət kəliwərəmsən?

18 Mana, ətə muxu waqitlarda Misir dəliti bina boləqandin buyan həq kərilüp bəkmioqan kəttik möldürni yəqdurimən.

19 Xuning üqün adəm əwətip, həywan wə etizda bər-yokungni yioqip iqkiri solioqin; çünki öygə kəyturulmay sirtta kəloqan adəm wə həywanlarning həmmisi möldürning əstida kəlip əlup ketidu! — dəgin, dedi.

20 Buni anglap Pirəwning əməldarlığının arisidin Pərwərdigarning səzidin kərkəkan hər bir adəm əz kəlliri wə qərpaylırini yügürtüp öylirigə elip kəldi.

21 Lekin Pərwərdigarning səzini etibarəyə almioqanlar əz kəl wə mallirini taxkırıda kəldurup kəydi.

22 Pərwərdigar Musəyə: — Misir zeminidiki hər yərdə, adəmlər üstigə, mallarning üstigə, xundakla Misir zeminidiki dalələarning həmmə ot-qəplirining üstigə möldür yəqsun dəp, asmanəyə kərap kəlungni kətürgin, dedi.

23 Musə xuning bilən həsisini asmanəyə kəritip kətürüwidi, Pərwərdigar güldürməmini güldür litip, möldür yəqdurdi, yər yüzidə qəkmək qəkindiliri qəpip yürətti. Xundak kəlip Pərwərdigar Misir zəmini üstigə möldür yəqdurdi. □

24 Möldür yəqip, möldür bilən ot arilax qüxti; möldür xunqə əqir boldiki, Misir dəliti bina boləqandin tartip undak kəttik möldür yəqip bəkmioqanıdi.

25 Möldür pütkül Misir zeminining hər yəridə qüxüp, insan bolsun, həywan bolsun, həmmisini urdi; möldür etizdiki həmmə ot-qəpni urup, yərdiki həmmə dəl-dərəhlərnimu sunduruwətti.

26 Pəkət İsrailər olturuxluk Goxən zeminidila möldür yəqmididi.

27 Pirəwn adəm əwətip Musə bilən Hərunni qəkırtip ularəyə: — Mən bu kətim gunah kəldim! Pərwərdigar həkkanıydu; Səwənlik bolsa mən wə həlkimdin ətti. □

28 Yənə bərip Pərwərdigardin ətünüp iltija kəlinglər! Hudadin qikəkan bu kəttik güldürmənilər wə möldür yetip axti! Silərni kəyup bərey; silər əmdi muxu yərdə turuwərsənglər bolmaydu, — dedi.

■ 9:16 Rim. 9:17 □ 9:23 «yər yüzidə qəkmək qəkindiliri qəpip yürətti» — yaki «ot yər yüzigə tohtawisiz qüxti». □ 9:27 «Səwənlik bolsa mən wə həlkimdin ətti» — yaki «mən əzüm wə həlkim rəzilədu».

²⁹ Musa uningõja jawab berip: — Mæn xæhærdin qikkanda, Pærwærdigar tæræpkæ qarap qollirimni yeyip kêtürimæn; güldürmamilar xu haman besikip möldür yænæ yaojmaydu. Yær yüzi Pærwærdigarningkidur, dæp bilixing üqün xundak bolidu.

³⁰ Lekin sæn wæ sening æmædarliring, silærning Pærwærdigar Hudadin tehiqæ qorqmaywatqininglarni bilimæn, dedi.

³¹ Xu qaojda arpa bax qikirip, ziojir ojunqilioqan bolõraqqa, ziojir wæ arpa möldürdin wæyran kilindi.

³² Lekin buõday bilæn kara buõday keyinræk bih qikarõraqqa, wæyran kilinmidi.

³³ Musa Piræwnning aldidin ketip, xæhærdin qikip Pærwærdigar tæræpkæ qarap qollirini yeyip kêtürdi. Xuning bilæn güldürmama wæ möldür tohtap, yamojür yergæ yænæ tækülmidi.

³⁴ Emma Piræwn yamojür, möldür wæ güldürmamilarning tohtiojini kergændæ, yænæ gunah sadir kildi; umu, æmædarlirimu kenglini kattik kilixti.

³⁵ Bu tærikidæ Piræwnning kengli kattik turuwerip, Pærwærdigar Musaning wasitisi bilæn eytkandæk, Israillarni qoyup berixni ræt kildi. ■

10

Sakkizinqi apæt — qekætkæ apiti

¹ Andin Pærwærdigar Musaoja: — Piræwnning aldioja barõjin; qünki ularning arisida bu möjizilik alamætlærni kersitixim üqün Piræwnning kenglini wæ æmædarliringning kenglini kattik kilip qoydum. ■

² Bu ix bilæn Mening misirliklarni qandak ræswa kilõqanlikim wæ ularning arisida kersætkæn möjizilik alamætlirimni sæn oõlungning andin næwrængning kulikioja yætküzisæn. Buning bilæn Mening Pærwærdigar ikænlikimni bilisilær, dedi. □

³ Xuning bilæn Musa bilæn Harun Piræwnning aldioja berip, uningõja: — Ibraniylarning Hudasi Pærwærdigar mundak dæydu: «Özüngni aldında tawæn tutuxni qaqaõjiqæ ræt kilisæn? Manga ibadæt kilix üqün qowmimni qoyup bær.

⁴ Qünki ægær sæn qowmimni qoyup berixni ræt kilsang, mana, Mæn ætæ sening yurtungõja qekætkæ æwatimæn.

⁵ Ular silær zemin yüzini kermigüdæk kilip yepiwetidu, silærning möldürdin aman qalõqan nærsiliringlarnimu, dalalarda øskæn hæmmæ dældærhilinglarnimu yæp ketidu.

⁶ Ular orda-sarayliringõja, æmædarliringning sarayliri, xundakla barlik misirliklarning eylirigæ tolup ketidu; bundak apætni ata-bowangliring wæ ata-bowiliringning ata-bowilirimu yær yüzidæ apiridæ bolõqandin tartip kærüp bakmioqan» — dedi-dæ, burulup Piræwnning aldidin qikip kætti.

⁷ Piræwnning æmædarliri uningõja: — Bu adæm bizgæ qaqaõjiqæ tuzak bolar? Öz Hudasi Pærwærdigarõja ibadæt kilixkæ bu adæmlærni qoyup bærgæy! Misirning harab bolõjini tehiqæ kermæywatamdila? — dedi.

⁸ Xuning bilæn Musa bilæn Harun Piræwnning aldioja yænæ qakiritip kelindi. U ularõja: — Pærwærdigarõja ibadæt kilix üqün beringlar; lekin baridioqanlar zadi kimlær? — dedi.

■ 9:35 Mis. 4:21; 7:3 ■ 10:1 Mis. 4:21; 9:34 □ 10:2 «kandak ræswa jazalioqanlikim» — yaki «kattik jazalioqanlikim».

9 Musa jawab berip: — Yaxlirimiz wə qeri-qürilər bilən, oşullirimiz wə kizlirimiz bilən, koy wə kala padilirimizni elip həmmimiz barimiz; qünki biz Pərwərdigar üqün heyət ötküzüximiz kerək, dedi.

10 U ularoşa: — Silərni bala-qaqanglar bilən qoxup qoyup bərginimdə, Pərwərdigar silər bilən billə boləqay! Mana, aldinglarda balayi'apət turuptu! □

11 Yoxsu, bundaq kixinglaroşa bolmaydu! Pərwərdigarəşa ibadət kilixkə pəkət aranglardin ər kixilərlə barsun! Qünki silərning təlipinglar dəl xu əməsmidi! — dedi-də, ular Pirəwnning aldidin qoxlap qikirildi.

12 Andin Pərwərdigar Musəoşa: — Misir zeminining üstigə qolungni uzatqin. Xundaq kılsang, qekətkilər Misir zeminini besip, zemindiki hərhil otyaxlarni, yəni möldürdin aman qaloqanning həmmisini yəp ketidu, dedi.

13 Musa həsisini Misir zeminining üstigə uzatti; Pərwərdigar xu küni wə keqisi zemin üstigə xərək xamili qıqardı. Səhərdə, xərək xamili qekətkilərnə uqurup kəldi. ■

14 Qekətkilər Misirning pütkül zeminiəşa yeyilip, Misirning pütün qegrininu basti. Apət intayin eqir boldi; ilgiri bundaq qekətkə apiti bolup bəqmioşan, mundin keyinmu uningdək bolmaydu.

15 Ular pütkül zeminning yüzini qaplıdi, yər qarangəşulixip kətti; ular möldürdin aman qaloşan zemindiki həmmə otyaxlarni wə dəl-dərəhlərnə barlık mewilirini yəp kətti. Xuning bilən pütkül Misir zemini təwəsədiki dəl-dərəhlərdə yaki daladiki gül-giyahlarda həq yexillik qəlmidi.

16 Andin Pirəwn aldirap-tenəp Musa bilən Harunni qakirtip ularoşa: — Mən həm Hundayinglar Pərwərdigar aldida həm silərning aldinglarda gunaş kildim.

17 Əmdi muxu bir qetim gunaşimdin ötüp Pərwərdigar Hundayinglardin bu ölümni məndin elip ketixini iltija kixinglarni ötünimən, — dedi.

18 Xuning bilən Musa Pirəwnning aldidin qikip Pərwərdigarəşa iltija kildi.

19 Xuning bilən Pərwərdigar xamalni burap şəərb tərəptin intayin küqlük boran qikirip, qekətkilərnə uqurup, Kizil Dengizoşa tərək kildi; Misirning pütkül təwəsədə bir talmu qekətkə qəlmidi.

20 Lekin Pərwərdigar Pirəwnning kənglini kattik qilip qoyoşini üqün u Israillarni qoyup bərmidi.

Tokquzinqi apət — qarangəşuluk apiti

21 Andin Pərwərdigar Musəoşa: — Qolungni asmanəşa qaritip uzatqin; xuning bilən kattik bir qarangəşuluk bolidu, hətta adəm silisa qolışəşə tuyuloşudək qoyuk qarangəşuluk Misir zeminini qaplaydu, — dedi.

22 Andin Musa qolini asmanəşa qaritip uzitiwidi, qoyuk bir qarangəşuluk Misir zeminini üq künqiqə qaplap turdi. ■

□ **10:10 «Pərwərdigar silər bilən billə boləqay!»** — bu təhdit salidoşan, nahayıti kinayilik, həjwiş gəp, əlwəttə. Baxkə birhil təjrimisi «Pərwərdigarni silər bilən bolsun dəp, silərni bala-qaqanglar bilən qoxup qoyup bəmədim?». **«Mana, aldinglarda balayi'apət turuptu!»** — ibranili təlida «yamanlık», «apət» yaki «balayi'apət» «ra» degən söz bilən ipadilini. Lekin misirliklərnə muşim ilaşi — «kuyax ilaşi»ning namimu «Ra» boləqəşə, Pirəwnning səzi ikki bislik boluximu mumkin; undaq boləşanda ikkinqi mənişi: «Məning ilaşim «Ra» silərni jazalaydu!» degənlik bolidu («aldinglarda «ra» turuptu!). Muxu ibarə baxkə təjrimilərdə «Mana, silərdə yaman niyət bar!» dəpmu təjrimə qilinidu. ■ **10:13** Zəb. 78:46; 105:34,35 ■ **10:22** Zəb. 105:27,28

23 Üç künigiqə biri yənə birini kərəlməs wə ya heqkim öz jayidin kəzoqilalmas boldi; lekin barlıq Israillar olturoqan jaylarda yorukluk bar idi.

24 Pirəwn Musani qakirtip uningə: — Berip, Pərwərdigarəya ibadət kilinglar. Pəket koy wə kala padiliringlar qalsun; bala-qakiliringlarnimu elip barsanglar bolidu, dedi.

25 Musa jawabən: — Undakta Hudayimiz Pərwərdigarəya kurbanlik kilixka *inaklik* kurbanliki wə köydürmə kurbanliqiə lazimlik qarpaylarni sən bizgə berəmsən? □

26 Özimizning qarpaylirimiz biz bilən birgə ketixi kerək, bir tuyikimu kəynidə qalsa bolmaydu; qünki Hudayimiz Pərwərdigarəya ibadət kilixka kurbanlik kilidiotinimizni bulardin talliximiz lazim. U yərgə yetip barmioqə, Pərwərdigarəya kaysi kurbanliklar bilən ibadət kilidiotinimizni bilməymiz, — dedi.

27 Lekin Pərwərdigar Pirəwnning kənglini kattik qildi; u ularni yənila koyup bərmidi.

28 Pirəwn Musaə: — Aldimdin yokal! Hezi bol, ikkinqi manga kərunqūqi bolma! Qünki yüzümni yənə kərgən kününg jeningdin ayrilisən, — dedi.

29 Musa uningə: — Rast eyting! Mən sening yüzüngni ikkinqi kərgūqi bolmaymən, — dedi. ■

11

Oninqi apət — pütün Misirdiki tunji balilarning əlüxi. Musaning Pirəwngə eytkən ahirki sözliri

1 Xuning bilən Pərwərdigar Musaə: — Yənə bir apətni Pirəwnning üstigə wə Misirning üstigə qixürimən. Andin u siləni bu yərdin ketixkə yol koyidu wə u siləni həmmə nərsiliringlar bilən koxup koyup berip, bu yərdin mutlək qoqlap qikiridu. □

2 Əmdi sən həlkkə tapilap: — Hər biringlar, ər kixiləning hərbiəri öz koxnisidin, ayal kixiləning hərbiəri öz koxnisidin kümüx buyumlarni, altun buyumlarni sorap alsun, degin, — dedi □ ■

3 (Pərwərdigar həlkini misirliklarning aldidə iltipət tapkuzdi. Xuningdək Musa degən bu adəm Misir zeminidə Pirəwnning əməldarlırining nəziridə bolsun, puqralarning nəziridə bolsun, nahayiti uluq zat boldi). ■

4 Andin Musa yənə: — Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mən yerim keqidə qikip Misirni kezip qikimən. ■

5 Xu wakitta təhtə olturuwatqan Pirəwnning tunji oqlidın tartip yarəunqak tartidəqan dedəkning tunji oqlioqə, xundakla barlıq qarpaylarning tunjiliri, yəni Misirdiki barlıq tunji jan igiliri əlidu. ■

6 Bu səwəbtin pütkül Misir zeminidə kattik bir pəryad kətürüldu; uningdin ilgiri xundak pəryad bolup bakmioqanidi, mundin keyinmu bundak pəryad anqlanmaydu.

□ 10:25 «bizgə» — ibranıy tilidə «kolimizə». «bizgə berəmsən?» — yaki «bizgə berixing kerək!». ■ 10:29 İbr. 11:27 □ 11:1 «Yənə bir apətni Pirəwnning üstigə wə Misirning üstigə qixürimən...» — bu sözləni Musa tehi Pirəwnning aldidin qikmay turup Pərwərdigar uningə eytkən bolsə kerək (8-ayətni kərunğ). □ 11:2 «həlkkə tapilap...» — ibranıy tilidə «həlknıng kulaklırioqə söz kilip...». ■ 11:2 Mis. 3:22; 12:35 ■ 11:3 Mis. 12:36 ■ 11:4 Mis. 12:29 ■ 11:5 Mis. 12:12

7 Lekin Israillarğa, mäyli adəmliri, mäyli hāywanatlıriğa bolsun, hətta bir tal itmu kawap qoymaydu. Buningdin Pərwərdigarning misirliklar bilən Israilni pərkələndüridiqanlığını bilisilər».

8 — Xuning bilən bu əməldarlırningning həmmisi aldimğa kelip, manga təzim kılıp: «Sili əzliri wə siligə əgəxkən barlık qowmliri qikip ketixkəylə!» dəp eytidu, andin qikip ketimən» — dedi-də, qattıq oşəzəp bilən Pirəwnning aldidin qikip kətti. □ ■

9 Pərwərdigar Musağa: — Misir zeminida Mening karamət məjjilirimning kəpləp kərsitilixi üqün Pirəwn silərgə kulak salmaydu, — degənidi.

10 Musa bilən Hərun bu karamət məjjilərnıng həmmisini Pirəwnning aldidə kərsitip boldi; lekin Pərwərdigar Pirəwnning kənglini qattıq kılıp koyqını üqün u Israillarni uning zeminidin kətکili koymidi. ■

12

Ətup Ketix həyti

1 Pərwərdigar Misir yurtida Musa wə Hərunğa mundak dedi: —

2 Bu ay silərgə aylarning iqidə bexi, yilning tunji eyi bolidu. □

3 Silər pütün Israil jamaitigə söz kılıp: — Bu ayning oninqi küni həmminglar atiliringlarning aйлisi boyiqə bir qozini elinglar; hərбір ailigə birdin qoza elinglar. □

4 Əgər məlum bir ailə bir qozini yəp bolalmıoşudək bolsa, undaқта əy igisi yenidiki qoxnisi bilən birlixip adəm saniğa qarap bir qoza elinglar; hərбір kixining ixtihasiğa qarap həsəblap muwapıq bir qoza hāzırlanglar.

5 Hərbiringlar tallaydiqan qozanglar bejirim, bir yaxlık ərkək bolsun; koy yaki əqkə padiliridin tallansimu bolidu. ■

6 Qozini bu ayning on tətinqi künigiqə yeninglarda turəuzunglar, — degin.

— Xu küni Israilning pütkül jamaiti tallıqan melini gugumda soysun. □

7 Andin ular uning qenidin elip gəx yeyilgən öyning ixikning bax təripigə həm ikki yan kexikigə sürkəp qoysun.

8 Ular xu keqisi gəxini otta kawap kılıp yesun; uni petir nan wə aqqıq-qüqük kəktat bilən qoxup yesun. ■

9 Kət'iy ham yaki suda pixurup yemənglar, bəlki uni bax, put wə iq-qərinliri bilən otta kawap kılıp yənglar.

□ **11:8 «Xuning bilən bu əməldarlırningning həmmisi aldimğa kelip, manga təzim kılıp: .. andin qikip ketimən» — dedi-də, qattıq oşəzəp bilən Pirəwnning aldidin qikip kətti»** — 1-8 ayəttə hatiriləngənlər Musa bilən Pirəwnning otturisida boləqan jedəl (10-babta hatirilgən)ning dawami bolsa kerək. ■ **11:8** Mis. 12:30 ■ **11:10** Mis. 9:16; Rim. 9:17 □ **12:2 «Bu ay silərgə ... yilning tunji eyi bolidu»** — bu wəqittin ilgiri Hudaning həlki üqün yilning bexi küzdə (Səntəbrdə) baxlinattı (Mukəddəs Kitabta buningdin ilgiriکi barlık wəqitlar xundak həsəblinatti). Ottura xərktiki əllərnıng həmmisining xundak kalendarı bar idi. □ **12:3 «koza»** — İbraniy tilida «koza» degən söz oşlaknımu kərsitidu. ■ **12:5** Law. 1:3; 22:21; Mal. 1:8; 1Pet. 1:19 □ **12:6 «gugum»** — İbraniy tilida «ikki kəq arilikida» degən söz bilən ipadilinidu — demək, kün petiwatqan qəşdin qarəşu qıxkūqə boləqan ariliktiکi wəqit. «Birinqi kəq» kəqkurun yaki kün petix, «ikkinqi kəq» keqini kərsətsə kerək. Israilda ixlitilgan kalendar boyiqə yengi kün kəq kixiri bilən baxlinidu. Xunga xu keqə bilən birinqi ayning on bəxinqi küni baxlinidu. ■ **12:8** Qel. 9:11; 1Kor. 5:8

¹⁰ Uning heqnemisini etigə qaldurmanglar. Əgər etigə exip qaloqlanliri bolsa, uni otka selip köydürüwetinglar.

¹¹ Silər uni mundak haləttə yənglar: — Uni yegəndə bəlliringlarni qing baqlap, ayaqliringlaroqa kəx kiyip, qolliringlarda həsa tutkan halda tez yənglar. U bolsa Pərwərdigarning «ötüp ketix» közisidur. □

¹² Qünki Mən u keqisi Misir zeminini kezip ötımən; Mən Misir zeminida məyli insan bolsun, məyli həywan bolsun ularning tunji tuquloqan erkikining həmmisini öltürimən; xuning bilən Mən Misirning barlik but-ilaqlirining üstidin həküm qikirimən; Mən Pərwərdigardurmən. □

¹³ Xu qurbanliqning keni silər olturqan öylərdə silərgə *nijat* bəlgisi bolidu; bu qanlarni kərginimdə silərgə ötüp turimən. Xuning bilən Misir zeminini uröjnimda həlakət elip kelidioqan waba-apət silərgə təgməydu. □

Petir nan heyti

¹⁴ Bu kün silərgə hatirə kün bolsun; uni Pərwərdigarning heyti süpitidə ötküzüp təbriklənglar; əbədiy bəlgilimə süpitidə nəsildin-nəsilmə mənggü ötküzünglar. ■

¹⁵ Yəttə kün petir nan yənglar; birinçi küni öyünglardin *barlik* hemirturuqlarni yoq qilinglar; qünki kimki birinçi kündin tartip yəttinçi küngiqə bolduruloqan nan yesə, xu kixi Israil qataridin üzüp taxlinidu.

¹⁶ Birinçi küni silər mukəddəs ibadət soruni tüzünglar; yəttinçi künimu həm xundak bir mukəddəs ibadət soruni ötküzulsun. Bu ikki kün iqidə heqkəndak ix-əmgək qilinmisun; pəkət hər kixining yəydiöqinini təyyarlxaxka munasiwətlik ixlarnila qilsanglar bolidu. □

¹⁷ Mən dəl xu küni silərni qoxun-qoxun boyiqə Misir zeminidin qıkaröjnim üqün silər petir nan heyti ötküzünglar; xu künni nəsildin-nəsilmə əbədiy bəlgilimə süpitidə heyti küni qilip bekitinglar.

¹⁸ Birinçi ayning ön tətinqi küni, kəqkurundin tartip xu ayning yigirmə birinçi küni kəqkurunoqıqə, petir nan yənglar. ■

¹⁹ Yəttə kün iqidə öyliringlarda heq hemirturuq bolmisun; qünki musapir bolsun, zeminda tuquloqan bolsun, kimki bolduruloqan nərsilərni yesə xu

□ **12:11 «U bolsa Pərwərdigarning «ötüp ketix» közisidur»** — ibraniy tilida «Bu Pərwərdigarning «pasha»sidur». Ibraniy tilida «pasha» yaki «pesah» «ötüp ketix» degən uqumni bildüridu. «Ötüp ketix» degəning muxu yərdə nemini kərsətini toqrısında 13-ayət wə izahatini kəring. □ **12:12 «Misirning barlik ilaqlirining üstidin həküm killimən»** — bu muhim ix toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. Misirliqlarning 80din kəp ilaqliri bar idi. □ **12:13**

«silərgə ötüp turimən» — yaki «silərdin ötüp ketimən» degən sözlər toqruluk ikki hil pikir bar: — (1) Pərwərdigarning «ötüp ketix»i uning Israillarni jazalimay öyigə kirməy «ötüp ketixi», (2) Pərwərdigar əwətkən «həlak pərixtsisi» (23-ayət wə «Zəb.» 78:49ni kəring) Israillarning öylirigə yetip kəlgəndə Pərwərdigar Əzi ularning öylirining ixikining aldiöqə «ötüp turux»i bilən həlak pərixtsisining yolini tosup, muhapizət qilip saq qalduruxini kərsitimi mumkin. Biz ikkinçi pikirgə kayil bolduq («Yəx.» 31:5ni wə izahatinimu kəring). ■ **12:14** Mis. 5:1

□ **12:16 «ibadət soruni»** — muxu yərdiki «sorun» degən səz «sorunoqa qaqirlix» degənni bildüridu. Nəgə qaqirilidu? Mukəddəs Kitabta adəttə təkitlinidioqan ix həlkning jəm boluxi əməs, bəlki «**Hudaning** yəniöqə yiqilixqə qaqirilix»tin ibarət bolidu. Ləkin muxu yərdə, bolupmu qəl-bayawandin ötüp səpər qiloqan waqtda, pütkül jamaət «mukəddəs qədir»ning aldiöqə yiqilixi mumkin, wə keyin Pələstin zeminida turöqanda, ərkəklər bu əmr boyiqə hər yili «mukəddəs qədir»qa, andin mukəddəs ibadəthanoqə yiqilidioqan bolidu («Kan.» 16:16). ■ **12:18** Law. 23:5; Qəl. 28:16

kixi Israil jamaitidin üzüp taxlinidu. □

²⁰ Silər heçqandak bolduruloğan nərsini yeməy, kəyərdila tursanglar, petir nan yanglar. ■

Tunji «ötüp ketix heyti», yəni «pasha heyti»

²¹ Musa Israilning barlik aksakallirini çakirip ularoça: — Berip hər biringlarning ailisi boyiqə özunglaroça bir qozini tartip çikirip pasha qozisini soyunglar. □ ■

²² Andin bir tutam zupa elip uni kaqidiki qanoça qilar, kaqidiki qanni ixikning bexi wə ikki kexikigə sürkənglar. Silərdin ətigəngiqə heçkim öyining ixikidin kət'iy çikmisun. □

²³ Qünki Pərwərdigar misirliklarni urup halak kilix üqün, zeminni kezip ötidu; U ixikning bexi wə ikki kexikidiki qanni kərgəndə, Pərwərdigar halak kiləuqününə öyliringlaroça kirip siləni uruxidin tosux üqün *muhapizət kilip* ixikning aldioça ötüp turidu. □ ■

²⁴ Bu rəsim-qaidini özunglar wə baliliringlar üqün əbədiy bir bəlgilimə süpitidə tutunglar. □

²⁵ Silər Pərwərdigar Öz wədisi boyiqə silərgə beridioğan zeminoça kirgin- inglarda bu heyklik ibadətni tutunglar.

²⁶ Baliliringlar silərdin: «bu ibaditinglarning mənisi nemə?» — dəp sorisa, ■

²⁷ silər: «Bu misirliklarni urəqinida, Misirda Israillarning öylirining aldioça ötüp turup, bizning öydikilirimizni kutkuzoğan Pərwərdigaroça boləğan «ötüp ketix» qurbanliki bolidu» — dənglar. Xuni angliqanda, həlk engixip *Hudaqoça* səjdə kildi.

²⁸ Andin Israillar kaytip berip, Pərwərdigar dəl Musa bilən Hərunoça əmr kiləndək ix kərdi. ■

Tunji tuquloğan ərkəklarning öltürülüxi

²⁹ Wə xundak boldiki, yerim keqə boləanda, Pərwərdigar Pirəwnning təhtidə olturawatқан tunjisidin tartip zindanda yetiwatқан məhbəbusning tunjisiqə, Misir zeminidiki tunji oçullarning həmmisini urup öltürdi, xundakla u həywanatlarning tunji tuquloğanliriningmu həmmisini öltürdi. ■

³⁰ Adəm ölmigən birmu öy qalmioçaqqa, xu keqisi Pirəwnning özi, uning barlik əməldarlıri wə barlik misirliklər keqidə ornidin qopti; Misir zeminida intayin kattik poryad kətürüldi. ■

□ **12:19 «Israil jamaitidin üzüp taxlinidu»** — «öz həlkidin üzüp taxlinidu» yaki «jamaətin üzüp taxlinidu» degənnin mundak birnəqə quxənqisi boluxi mumkin: (1) Pərwərdigar Özi uni öltürdi; (2) jamaət uni öltürüxi kerək; (3) jamaət uni ibadət sorunliridin həydiwetixi yaki pütkül jəmiyyət uni paliwetixi kerək; (4) uningdin heç nəsil qaldurulmaydu. Bizningqə baxça ayəttə enik buyruq kərsitilmigəqkə, birinçi quxənqə (Huda Özi xu adənni dunyadin kətküzidu) toqra boluxi mumkin, dəp qaraymiz. ■ **12:20** Qan. 16:3 □ **12:21 «pasha»** — yəni «ötüp ketix heyti». ■ **12:21** Ibr. 11:28 □ **12:22 «zupa»** — zupa birhil əsümlük; baxça bir ismi «ləpəkgül».

□ **12:23 «halak kiləuqi»** — bəlkim birhil pərixitni kərsəttə kerək («Zəb.» 78:49ni kəring). **«ötüp turux»** — «ötüp turux» yaki «ötüp ketix» degənnin mənisi toqruluk 12:13tiki izahatni kəring. ■ **12:23** Ibr. 11:28 □ **12:24 «bu rəsim-qaidə»** — Hudaning keyinki əmliri boyiqə,

«ötüp ketix heyti»da (1) hər bir ailingin bir qozini qurbanlik kilixi; (2) uning gəxini keqidə yeyixi; (3) bu gəxni petir nan wə aqqik kəktatlar bilən billə yeyixi qatarliklər tələp kilinidu («Qəl.» 9:1-14, «Qan.» 16:1-8ni kəring). ■ **12:26** Yə. 4:6 ■ **12:28** Ibr. 11:28 ■ **12:29** Zəb. 78:51; 105:36; 135:8; 136:10 ■ **12:30** Zəb. 105:36,38

31 Pirəwn keqidə Musa bilən Hərunni qaqırtıp: — Turunglar, silər wə Israillar bilən billə mening həlkimning arisidin qıxıp ketinglar; eytkininglardək berip, Pərwərdigarəja ibadət kilinglar!

32 Silərning degininglar boyıqə qoy, əqkə, kala padilirimu elip ketinglar; mən üqünmu bəht-bərikət tilənglar, — dedi.

33 Misirlik pıkralarmu «həmmimiz əlöp kətküdəkmiz» deyixip, həlkni zemindin tez qıxiriwetix üqün ularni ketixkə aldiratti.

34 Həlk tehi bolmioğan hemirlirini elip, uni təngnilərgə selip, kiyim-keqəkliri bilən yөгəp, mürilirigə elip kətürüp mengixti.

35 Israillar Musaning tapilojini boyıqə kılıp, misirliklərdin kümüx buyumlar, altun buyumlar wə kiyim-keqəklərni sorap elixti. ■

36 Pərwərdigar həlkni misirliklərdin köz aldida iltipət tapkuzojini üqün misirliklər ularning əzlidiridin sorioğanlırini bərdi; xundaq kılıp Israillar misirliklərdin oğanıymətlərni elip kətti.

Israillarning Misirdin qıxıp ketixi

37 Xuning bilən Israillar bəlilərnı həsəbka almioğanda altə yüz mingqə ərkək bolup, Ramsəstin qıxıp, Sukkot xəhərigiqə piyədə mangdi.

38 Ular bilən billə qoğ bir top xələt həlkmu ularəja qoxulup mangdi, yənə nuroqun qarwılar, kəpligən kala-qoy padiliri bilən billə qıxti. □

39 Misirdin aləjaq qıxқан hemirdin ular petir nan-tokaqlarını ətti; qünki ular Misirdə birdəm-yerim dəm turəzulmay həydəlgini üqün hemir bolmioğanidi; ular əzlıri üqün yeməklık təyyarlıwelixkimu ülgürəlmigənidi.

40 Israillarning Misirdə turəjan waqti jəmiy tət yüz ottuz yil boldi. ■

41 Xundaq boldiki, xu tət yüz ottuz yil toxkanda, dəl xu künidə Pərwərdigarning barlık qoxunlıri Misir zemindin qıxıp kətti.

42 Xu künü keqidə ular Misir zemindin qıxiriləjini üqün, xu keqini ular Pərwərdigarning keqisi dəp tutuxi kerək; xu keqini barlık Israillar əwladtin əwladkıqə Pərwərdigarəja atap tutup, tünixi kerək.

Ətöp ketix həytining kaidə-tüzümliri

43 Pərwərdigar Musa bilən Hərunəja mundak degənidi: — Pasha kəzisi toqrisidiki bəlgilimə xu bolsunki: — Həqkandaq yat əllik adəm uningdin yemisun.

44 Ləkin hərkimning puləja setiwələjan kuli bolsa, u hətnə kılınsun, andin uningdin yesun.

45 Əmma əyünglarda waqitlik turuwatқан musapir yaki mədikar buningdin yesə bolmaydu.

46 Gəxni baxka bir əygə elip qıxmioğın; birlə əydə yeyilsun; kəzining həqbir səngiki sundurulmisun. ■

47 Pütkül İsrail jamaiti bu həytni ötküzsun.

48 Əgər sening bilən birgə turəjan musapir bolsa, Pərwərdigarəja atap pasha həytini ötküzməqci bolsa, undaқта aldi bilən barlık ərkəkliri hətnə kılınsun; andin kəlip həyt ötküzsun. U zeminda tuşuləjan kixidək sanalsun. Ləkin həqbir hətnisiz adəm uningdin yemisun.

■ 12:35 Mis. 3:21; 11:2; Zəb. 105:37 □ 12:38 «xələt həlk» — keyinki wəkələrdin (məsilən, «Qel.» 11:4 katarlıklar) qarioğanda, Israillərdin baxka bərnəqə millətlərdin boləjan bir türküüm kixilərnı kərsətsə kerək. ■ 12:40 Yar. 15:13; Ros. 7:6; Gal. 3:17 ■ 12:46 Qel. 9:12; Yh. 19:36

49 Zeminda tuşuloqan xixi həm aranglarda turoqan musapir  qun ohxax kanun-b lgilim  bolsun.

50 Xuning bilən Israillarning h mmisi d l Pərwərdigar Musa bilən Hərunoqə buyruşoqand k xu ixlarni ada kildi.

51 Xu künning  zid  Pərwərdigar Israillarni  oxun- oxun boyiqə Misir zeminidin qikardi.

13

Tunji tuşuloqanni Hudaşoqa atax

1 Pərwərdigar Musaşoqa:

2 — Israillar arisida baliyatquning barlik tunji  rk k mewisini, m yli u insanning yaki haywanning bolsun, Manga atap mu add s qiləin; u Manga mənsuptur, degənidi. ■

3 Musa h lkk  mundaq dedi: — Sil r Misirdin ibarət «kulluk makani»din qikqan bu k nni yad etinglar; q nki Pərwərdigar sil rni bu yərdin kudr tlilik  oli bilən qikardi. Buning  qun heq bolduruloqan n rs  yeyilmisun.

4 Abib eyining b g nki k ni yoloqa qikqan k n. □ ■

5  mdi Pərwərdigar sanga berixk  ata-bowiliringoqa k s m qil qan, s t bilən h s l ekij turidoqan zeminoqa, yəni Qanaaniy, Hittiy, Amoriy, Hiwiy w  Y busiyarning zeminoqa seni elip baroqinida muxu *Abib* eyida xu ibadətni tutqin.

6 Y tt  k ngiq  petir nan y nglar; yəttingi k nid  P rw rdigaroqa alahid  atioqan heyt  tk z lsun.

7 Y tt  k n iqid  petir nan yeyilsun; sil rning aranglarda heq kand k bolduruloqan nan tepilmisun w  ya qegriliring iqid  heq hemirturuqmu kərünmisun.

8 Xu k ni sən  z oşlungoqa: «Misirdin qikqinimda P rw rdigarning manga kərsətkən iltipatini yad qilip təxəkkur bild r x  qun, bu *heytni*  tk zim n», d p q x nd rgin.

9 P rw rdigarning kanun-t limining h mix  aozingdin q xm sliki  qun, bu bəlgilimini  olonqoqa b lg  kilip seliwal, pexan ngg  k x kid k əslətmə kilip ornitiwal; q nki Pərwərdigar seni kudr tlilik  oli bilən Misirdin qikardi.

10  mdi bu bəlgilimini yilmu-yil bekitilg n waqtida tutqin.

11 Pərwərdigar sən bilən ata-bowiliringoqa qil qan kəsimi boyiqə seni Qanaaniylarning zeminoqa elip berip, uni sanga t kdim qiləqandin keyin, xundaq kilixing ker k: —

12 barlik baliyatquning tunji mewisini P rw rdigaroqa atap sunisən; xundaqla qarpay melingning h mm  tunji  rk klirimu P rw rdigaroqa m nsup bolsun. □ ■

■ 13:2 Mis. 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qel. 3:13; 8:17; Luka 2:23 □ 13:4 «**Abib eyi**» — Israilning kalendari boyiqə yilning birinchi qoidur, ibraniylar ixl tkan kalendar boyiqə, bəzi yillirida Mart eyida, bəzi yillirida Aprilda baxlinidu (12:2ni k r ng). «Abib» deg nning m nisi: «bih urux», « s p qikix»tur. ■ 13:4 Mis. 23:15 □ 13:12 «... **H mm  tunji  rk klirimu P rw rdigaroqa m nsup bolsun**» — Pərwərdigar Misirda barlik tunjilarni  l mdin kutq zoqan bolup, ularning h mmisi « l mdin tirilg nd k» uningoa m nsup idi.  mma (insan bolsun, mal bolsun) tunji tuşuloqanlar bolsa pütkül ailigə wəkillik kilatti. ■ 13:12 Mis. 22:30; 34:19; Law. 27:26; Qel. 8:17;  z. 44:30

¹³ Əmma exəklərninğ həmmə tunjilirining ornişa birdin qoza bərgin. Əgər uning ornişa birnərsə bərmisəng, uning boynini sunduruwətkin. Ooqulliringlar arisida barlık tunjilirining ornişa hərlük bədili təlūxüng kerək. □

¹⁴ Keyinki künlərdə ooqlung səndin: «buning mənisi nemidur», dəp sorisa, sən uningəja jawab bərip: «Pərwərdigar küdrətlik qoli bilən bizni Misirdin qikirip, «kulluk makani»din azad kildi.

¹⁵ Xundaq boldiki, Pirəwn boyni kattiklik kilip bizni koyup berixni rət kiləjinida, Pərwərdigar Misir zeminidiki barlık tunji tuquloqlanlarni, insanning bolsun, malning bolsun, həmmisini urup oltürdi; buning üqün mən malning baliyatkusining tunji mewisini, yəni həmmə tunji tuquloqlan ərkəklirini Pərwərdigarəja atap qurbanlik kilip sunimən wə ooqullirimning hərbiir tunjiliri üqün hərlük bədili tələp bərimən», dəp eytkin.

¹⁶ Bu bəlgilimini kolungəja əslətmə-bəlgə kilip seliwal, pəxanənggə qaxkədək əslətmə kilip ornitiwal, qünki Pərwərdigar küdrətlik qoli bilən bizni Misirdin qikardı» — degin. ■

Bulut tüwrüki wə ot tüwrüki

¹⁷ Əmma Pirəwn həlkni ketixkə koyəandin keyin, Filistiylərninğ zeminidiki yol yekin bolsimu, Huda ularni xu yol bilən baxlimidi; qünki u: «həlkim jənggə uqrap qalsa, qorqup puxayman kilip, Misiroja yenip ketixi mumkin» dəp oyliojanidi.

¹⁸ Xu səwəbtin Huda həlkni aylandurup, Kizil Dengiz tərəptiki qəlning yoli bilən baxlap mangdi. Xundaq kilip Israillar Misirdin qikkinida, qorallinip jənggə təyyar bolup tərtp bilən mangdi.

¹⁹ Musa Yüsüpninğ səngəklirinimu billə eliwaldi; qünki Yüsüp əslidə Israillning ooqulliri boləjan *kerindaxlirini*: «Huda qoqum silərnəni yoklap həlinglardin həwər alidu; xu qaqda silər mening səngəklirimni muxu yərdin billə elip ketinglar» dəp qəsəm kildurojanidi. □ ■

²⁰ Andin ular Sukkottin qikip, qəlning qetidiki Etam degən yərdə qedirlirini tikti.

²¹ Əmdi Pərwərdigar ularəja yol kərsitixkə kündüzi bir bulut tüwrükidə, keqisi yorukluk bərixkə ot tüwrükidə bolup ularning aldida yürətti. Xuning bilən ular keqə-kündüz yol yürələytti.

²² Bulut tüwrüki kündüzi, ot tüwrüki keqisi həlktn ayrilmay, aldida yürətti.

14

Israillarning Kizil Dengizdin ətuxi

¹ Pərwərdigar Musaəja:

□ **13:13** «exəklərninğ həmmə tunjilirining ornişa birdin qoza bərgin...» — omumən eytkanda, ulaqlarni qurbanlik kilixkə bolmaytti; pəkət koy, kala, ooqlak wə kəptər qatarlikqlarla bolatti. Yənə kelip, ulaqlarning ornişa koylarni qurbanlik kilixkə ruhsət berilixidə ulaqlarning iktisadiy kimmيتينing yukirilikə nəzərgə elinəjan. ■ **13:16** Mis. 13:9; Qan. 6:8; Pənd. 3:3

□ **13:19** «...yoklap həlinglardin həwər alidu» — bu ibraniiy tilida pəkət «yoklap» degən birlə səz bilən ipadilini. ■ **13:19** Yar. 50:25; Yə. 24:32

2 — Sən Israillaroja: «Silər burulup Migdol bilən dengizning arilikidiki Pi-Həhırotning aldioja berip qedir tikinglar; Baal-Zefonning udulidiki dengizning boyida qedir tikinglar», degin. □ ■

3 Xuning bilən Pirəwn: «Israillar zeminda ezip qaldi, qelning iqida kamilip qaldi» dəp oylaydu;

4 Israillarni koqlisun dəp Mən Pirəwnning kenglini kattik kilimən; xundak kilip, Mən Pirəwn wə uning pütkül koğunliri arkilik Öz uluqlukumni ayan kilimən; wə misirliklar Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilidu, — dedi.

Israillar Hudaning sözi boyiqə kildi. ■

5 «U həlk keçip kattı» dəp Misirning padixahioja həwər beriliwidi, Pirəwn bilən əməldarliri həlk toqrisidiki qararidin yenip: «Israillarni kulluqtin koyuwətkinimiz, bu zadi nemə kiləjinimiz?!» — deyixti.

6 Pirəwn dərhal jəng hərwisini koxturup, öz həlkini baxlap yoloja qikti.

7 U yənə altə yüz hillanojan jəng hərwisi, xundakla Misirdiki barlik jəng hərwilirini yioqdurup, ularning hərbirigə ləxkər baxliklirini olturozuzup elip mangdi.

8 Pərwərdigar Misirning padixahı Pirəwnning kenglini kattik kiləjini üqün, u Israillarni koqlidi. Bu qaoqda Israillar koqlirini egiz kətürükən halda Misirdin qikip boləjanidi. □

9 Misirliklarning həmmisi yəni Pirəwnning barlik atliri bilən jəng hərwiliri, atlik ləxkərliri bilən pütkül koğunliri ularni koqlap, Israillar dengiz boyioja qedir tikkan jayda, yəni Pi-Həhırotning yenida, Baal-Zefonning udulida ularoja yetixti. ■

10 Pirəwn yeqinlaxkanda, Israillar bexini kətürüp qariwidi, mana, misirliklar ularning arkisidin yürux kilip koqlap keliwatatti! Xuni kərgəndə Israillar tolimu koqxuxup, Pərwərdigaroja nida-pəryad kətürdi.

11 Ular Musaoja: — Misirda gərıstan tepilmasmidi, sən bizni qəldə əlsun dəp muxu yərgə elip kəldingəju?! Bizni Misirdin elip qikip, bizgə mundak kiləjining nemisi?!

12 Misirda turojan waqtimizda biz sanga: «Bizni misirliklarning kullukida boluximizoja koyəjin, biz bilən karing bolmisun» dəp eytmiojanmiduk? Misirliklarning kullukida boləjinimiz qəlgə kelip əlginimizdin əwzəl bolatti! — dedi. ■

13 Buning bilən Musa həlkə: — Koqxmay, tik turunglar, Pərwərdigarning bəgün silərgə yürgüzidiojan nijatini kərisilər; qünki silər bəgün kərgən misirliklarni ikkinqi kərməysilər.

14 Pərwərdigar silər üqün jəng kilidu, lekin silər bolsanglar jim tursanglarla boldi, dedi.

15 Andin Pərwərdigar Musaoja: — Nemixka sən Manga pəryad kətürisən? Israillaroja: «Aldioja menginglar» dəp buyruəjin.

16 Lekin sən hasangni kətürüp qolungni dengizoja uzitip, uni ikkigə bəlgın; xundakta, Israillar dengizning otturısidin kuruk yər bilən ətöp ketidu. □

17 Mana, Mən ularni koqlisun dəp misirliklarning kəngüllirini kattik kilimən, xuning bilən Mən Pirəwn wə uning pütkül koğunliri, jəng hərwiliri wə atlikliri arkilik Öz uluqlukumni ayan kilimən.

□ 14:2 «dengiz» — «Kizil Dengiz»ni kərsitidu. Həritini kəring. ■ 14:2 Qel. 33:7 ■ 14:4 Mis. 4:21; 10:20 □ 14:8 «kollirini egiz kətürükən halda» — huxallik, mərdanilik bilən, demək.

■ 14:9 Yə. 24:6 ■ 14:12 Mis. 6:9 □ 14:16 «ətöp ketidu» — bu ikkinqi «ətöp ketix»tur. «ətöp ketix həyti»da aldinqi wə bu «ətöp ketix» əslinidu (12:13, 23nimu kəring).

18 Xundak kılip, Mən Pirəwn wə uning jəng hərwiliri wə atlıkliri arkilik Öz uluqlukimni ayan kilənimda, misirliklar Mening Pərwədigar ikənlikimni bilidu, dedi.

19 İsrailning qoxuning aldida yürüwatқан Hudaning Pərixtsisi əmdi ularning kəynigə ətти; xuningdək ularning aldida mangoan bulut tüwrükimu ularning kəynigə yətkilip, □

20 misirliklarning qedirgahı bilən İsrailning qedirgahining arilikida tohtidi; bu bulut bir tərəptə qarangoşuluk qüxürüp, yənə bir tərəptə keqini yoruttı. Buning bilən pütün bir keqə bir qoxun yənə bir qoxunoqa yekin keləlmidi. □

21 Musa kolini dengizning üstigə uzatti; Pərwədigar pütün keqə xərktin küçlük bir xamal qikirip, dengizning süyini kəynigə yandurdi; U suni yandurup dengizni kuruk yər kıldi, sular ikkigə bəlundı. ■

22 Xu tərکیدə İsrailar dengizning otturisdiki kuruk yərdin mengip, ətüp kətti; sular bolsa ularning ong wə sol yenida kətürülüp tamdək turatti. □ ■

23 Əmma misirliklar ularni qoşlap keliwatatti — Pirəwnning barlik atlıri, jəng hərwiliri wə atlık ləxkərliri ularning kəynidin dengizning otturisiqə kəldi.

24 Tang atkanda xundak boldiki, Pərwədigar ot bilən bulut tüwrükida turup misirliklarning qoxunoqa qaridi wə misirliklarning qoxunoqa parakəndiqilik qüürdi.

25 U ularning hərwilirining qaklırini patkuzup, həydəp mengixini müxkül kıldi. Misirliklar: — Yürünglar, İsrailning aldidin kaqayli, qünki Pərwədigar ular üçün misirliklaroqa qarxi jəng kiliwatidu, — deyixti. □

26 Pərwədigar Musaqa: — Sular yenip misirliklarning üstigə, ularning jəng hərwilirining üstigə wə atlıklarining üstigə ekip berip, ularni qəktürüwətsun dəp kolungni dengizning üstigə uzatqin, — dedi.

27 Musa kolini dengizning üstigə uzitiwidi, tang atkanda dengizning süyi yənə əsliy həlitigə yenip kəldi. Keqiwatқан misirliklar ekinoqa qarxi yügürüxti, Pərwədigar ularni dengizning otturisdida mollak atkuzdi.

28 Su əsligə yenip kelip, jəng hərwiliri bilən atlıklarni, yəni İsrailarning arkidin qoşlap dengizoqa kirgən Pirəwnning pütkül qoxunini ətərk kiliwətti; ulardin birimu sak qalmidi. ■

29 Ləkin İsrailar dengizning otturisdiki kuruk yər bilən mengip ətüp kətti; sular ularning ong wə sol yenida kətürülüp tamdək turatti. ■

30 Xu tərکیدə Pərwədigar u küni İsrailarni misirliklarning kolidin kutkuzdi; İsrailar misirliklarning dengizning boyida əlük yatqinini kərdi.

31 İsrail həlki Pərwədigarning misirliklaroqa ixlətkən zor kudritini kərup, Pərwədigardin kərkti; ular Pərwədigaroga wə uning kuli Musoqa ixəndi.

15

□ **14:19 «Hudaning Pərixtsisi»** — bu zat toşruluk 3:2 wə uning izahatini kərung. □ **14:20**

«bu bulut bir tərəptə qarangoşuluk qüxürüp...» — xu waqit ayning otturisi boləoqaqka, adəttə ayding bolatti. ■ **14:21** Yə. 4:23; Zəb. 78:13; 106:9; 114:1-7 □ **14:22 «ətüp kətti»** — Yəhudiylar «ətüp ketix» həytini təbrikligəndə, muxu Kzil Dengizdin «ətüp ketix»nimu əsləp təbrikləydu.

■ **14:22** 1Kor. 10:1; İbr. 11:29 □ **14:25 «u ularning hərwilirining qaklırini patkuzup,...»**

— baxka bərnəqə hil tərijimilirimu uqrxix mumkin. ■ **14:28** Zəb. 78:53; 106:11 ■ **14:29** Zəb.

77:19

Musaning Hudaoya mædhÿyæ oquxi

1 Xu qaonda Musa bilæn Israillar Pærwærdigaroya mædhÿyæ oqur munu küyni eytti: —

«Mæn Pærwærdigarni mædhÿyilæp küy eytay,

Qünki U karamæt uluoqlukini kersætti;

U at wæ mingüqini dengizoya taxliwætti. □ ■

2 Mening küqüm hæm mening küyüm Yah Özidur;

U manga nijat boldi;

U mening Tængrimdur, mæn Uni uluoqlaymæn;

U mening atamning Hudasidur, mæn Uni aliy dæp mædhÿyilæymæn. □ ■

3 Pærwærdigar jængqidur,

Yahwæh Uning namidur. □

4 Piræwnning jæng harwilirini hæm qoxunlirini dengizoya taxliwætti;

Uning aliy læxkær baxlikliri Kizil Dengizda oærk qilindi.

5 Qongkur sular ularni kemüwætti,

Ular huddi taxtæk dengiz tegigæ qæküp kætti. ■

6 Sening ong qolung, æy Pærwærdigar,

Kudriti bilæn xan-xæræp tapti;

Sening ong qolung, æy Pærwærdigar,

Düxmænni kukum-talkan kiliwætti. ■

7 Öz uluoqlukungning hæywisi bilæn özüggæ qarxi qikqanlarni nabut kilding,

Sæn otluk oæzippingni æwætting,

U samanni keydürgæn ottæk ularni yutuwætti.

8 Dimioqingning næpisi bilæn sular dæng bolup ørlidi,

Juxkunlioqan dolkunlar dæng kæbi tik turdi,

Dengizning otturisdiki qongkur sular qaturup koyuldi. □ ■

9 Düxmæn dedi: «Mæn ularni qoqlaymæn, yetiximæn, olja elip üläxtürimæn,

Ulardin dærdimni qikirimæn,

Kiliqimni suqurup, öz qolum bilæn ularni nabut qilimæn».

10 Lekin Sæn næpising bilæn püwlding,

Dengiz ularni kemüwætti;

Ular juxkunluk sularda qoqluxundæk qæküp kætti. ■

11 Ilahlarning arisida, æy Pærwærdigar,

Kim Sening tængdixing bolsun?

Pak-mukæddæslik iqidæ Öz hæywitingni kersitidioqan,

Hæmd-mædhÿyilær arisida dæhxætlik turidioqan,

Møjizæ-karamæt yaritidioqan,

Sændæk kim bolsun?

12 Sæn ong qolungni uzitixing bilæn,

Yær-zemin ularni yutuwætti.

13 Lekin Özüggæ hæmjæmæt kilip kutkuzoqan qowmni ræhimdillikning bilæn baxlap qikqing;

□ 15:1 «U karamæt uluoqlukini kersætti» — yaki «U xanlik oqilibæ kuqti». ■ 15:1 Zæb.

106:12 □ 15:2 «Yah» —Muxu tærximidæ biz Hudaning «Yahwæh» yaki «Yæhowah» degæn namini «Pærwærdigar» dæp tærximæ kilduk. «Yah» bolsa «Yahwæh» degæn bu ismining kiskartilioqan xæklidir. ■ 15:2 Zæb. 18:2; Zæb. 118:14; Yæx. 12:2 □ 15:3 «Yahwæh» —Muxu tærximidæ biz Hudaning «Yahwæh» yaki «jæhowah» degæn namini adættæ «Pærwærdigar» dæp tærximæ kilduk.

Mænisi «Æzældin Boluqçi». 3:13-14 wæ izahatni kerüing. ■ 15:5 Næh. 9:11 ■ 15:6 Zæb. 118:15,16 □ 15:8 «Dimioqingning næpisi bilæn» — yaki «kæhringning rohi bilæn». ■ 15:8

Yæx. 63:12,13; Hæb. 3:10 ■ 15:10 Zæb. 74:13; 106:11

Sən ularni Öz mukəddəs makaningə qudriting bilən hıdayət kılıp yetəkliding. □

¹⁴ Yat həlklər buni anglap, titrixip kətti; Filistiyədə turuwatqanlarni toloqətkək azab tutti.

¹⁵ Andin Edomning əmirli ri dəkə-dükkiğə qüxti; Moabning palwanlırini bolsa, rasa titrək basti; Kanaan zeminidikilərnin yuriki su bolup akti; ■

¹⁶ Korkunq wə dəhxət ularni basti; Bilikningin həywiti bilən ular huddi taxtək midirliyal may qaldı; Həlking ötup kətküqə, i Pərwərdigar, Özüng rənə töləp hər kıləjan həlking ötup boləuqə. □ ■

¹⁷ Ularni baxlap kirip, Öz mirasing boləjan taşda kəqəttək tikisən, Pərwərdigar kıləjan jayəja, i Pərwərdigar, Öz qollirinq təyyarlıəjan mukəddəs jayəja, i Rəb, ularni elip barisən.

¹⁸ Pərwərdigar əbədil'əbədgiğə padixah bolup həküm süridu!

¹⁹ Qünki Pirəwning atliri, Jəng hərwiliri atlıkiri bilən billə dengizəja kirip boldi; Pərwərdigar dengizning sulirini ularning üstigə yandurdi, Ləkin Israillar bolsa dengizning otturisi din kuruk yərdin mengip ötup kətti». □

²⁰ Andin Hərunning hədisi pəyoəmbər Məryəm kəliəja dəpni aldi, barlık kiz-ayallarmu kəliəja dəp elip, ussul oynixip uningəja əgəxti. ■

²¹ Məryəm ularəja jawabən mundaq küyni oqudi: —

«Pərwərdigarni mədhıyiləp küy eytinglar, Qünki U zor uluəlukini kərsətti;

U at wə mingüqini dengizəja taxliwətti!». □

Huda həlkni sinaydu — Marahtiki aqqık su

²² Andin Musa Israillarni Kizil Dengizdin baxlap, Xur qəligə elip bardı. Ular uda üq kün qəldə yürüp, su tapalmidi.

²³ Andin ular Maraħka yetip kəldi; ləkin u yərninq süyi aqqık bolup, süyini i qkili bolmaytti; xunga u jayning nami «Maraħ» dəp qoyuləjan. □ ■

²⁴ U wakıtta halayık: — Biz nemə iqimiz? — dəp Musadin aqrinip qotulda xkili turdi.

²⁵ U Pərwərdigarəja pəryad kətürdi; Pərwərdigar uningəja bir dərəhni kərsətti; u dərəh yaəliqini elip, suəja taxliwidi, su tatlık suəja aylandı. U yərdə Pərwərdigar ularəja həküm-bəlgilimə bekitip, ularni sinap, mundaq dedi: —

□ **15:13 «həmjəmət kılıp kutkuzəjan»** — muxu ibarə ibranıy tilida «daal» degən bir peil bilənla ipadilini du. Bu peil toşruluk «Təbirlər» wə «Ayup» 19:25 wə izahətinimu kəring. **«Öz mukəddəs makaningəja»** — ibranıy tilida «Öz mukəddəslikningə makanioəja». ■ **15:15** Kan. 2:4 □ **15:16 «Özüng rənə töləp hər kıləjan həlking»** — bu ukum yukirikı 13-ayəttiki «Sən həmjəmət kılıp kutkuzəjan... həlking» degən ukumoəja yekındur. «... **Özüng rənə töləp hər kıləjan həlking ötup boləuqə**» — bu ayət bəxarət bolup: (1) Kanaandiki həlk wə Moabti kəhalilə Hudanin həlkingin Misirdin qıxkinini anglap uların intayın korkidu («Yə.» 2:8-11ni kəring); (2) keyinki künlərdə İsrail Kanaan zeminini igiləxkə İordan dəryasidin «ətidu».

Bu ix boləuqə həqəndək baxka əl-millət ularning yolini tosuwalalmaydu (17-ayətni kəring). ■ **15:16** Kan. 2:25; 11:25; Yə. 2:9 □ **15:19 «...kuruk yərdin mengip ötup kətti»** — bəzi tərjimilərdə Musanın bu xei ri 18-ayət bilən tohtaydu. ■ **15:20** 1Sam. 18:6 □ **15:21 «U zor uluəlukini kərsətti»** — yaki «U xanlık şəlibə kuqti». □ **15:23 «Maraħ»** — «aqqık» degən mənədə. ■ **15:23** Qel. 33:8

26 «Əgər silər kəngül qoyup Hudayinglar Pərwərdigarning səzini anglap, Uning nəziridə durus boləjanni kilip, əmlirigə qulak selip, barlık həkümilirini tutsanglar, undakta, Mən misirliklarning üstigə saləjan həkəllərdin həqbirini üstüngə salmaymən; qünki Mənki silərgə xipalik bərgüqi Pərwərdigardurmən».[□]

27 Andin ular Eliməya yetip kəldi. Xu yərdə on ikki bulak bilən yətmix horma dərihi bar idi; ular xu yərdə sularning boyida qədir tiktı.

Isra'illarning «Misirdin qıxış»tiki səpəri — Misirdin Qana'anqıqə bolqan səpər

«Misirdin qıxış»tiki səpər

16

Manna bilən bədünə

1 Andin Israillarning pütkül jamaiti Elimdin yoloğa atlandı; Misir zem-inidin qıkip, ikkinqi eyining on bəxinqi künidə Elim bilən Sinayning otturisdiki Sin qelığə yetip kəldi. ■

2 Əmma Israillarning pütkül jamaiti qəldə Musa bilən Hərurning yaman gəpini kilip qəotuldaxkili turdi.

3 Israillar ularəja: — Pərwərdigarning qəli bizni Misir yurtidila öltürüwətkən bolsa bolmasmidi! Xu yərdə biz gəx qaynawatqan qazanlarni qəridəp olturup, toyəjudək nan yemigənmiduk? Ləkin silər

□ 15:26 «Pərwərdigarning səzini» — ibraniy tilida «Pərwərdigarning awazini». ■ 16:1 Qel. 33:5-49

bu jamaätning hëmmisini aqlıq bilën öltürmëkqi bolup bizni bu qelgë elip kældinglar! — deyixti. □ ■

4 Buning bilën Përwërdigar Musaqa: — Mana, Mën asmandin silërgë nan yaqdurimën; xuning bilën hëlk hër küni qıqip, bir künlük lazimlikini yiojiwalsun. Bu tërikidë Mën ularning Mening qanun-ämrlirimdë mangidiojan-mangmaydiojanlıkını sinaymën. ■

5 Hër hëptining altinqi küni xundak boliduki, ular yiojiwalöjanlırını tëyyarlısun; u baxqa künlërdë erixidiojanidin bir hëssë köp bolidu, — dedi. □

6 Andin Musa bilën Hërun bärlik Israillaroqa: — Bügün ahxam silërni Misir zeminidin elip qıkquqining Përwërdigar ikënlikini bilisilër wë

7 ëtë silër Përwërdigarning xan-xëripini kërısilër; qünki U silërning Uning yaman gepini kilip ötotuldaxkıninglarnı anglidi; bizgë këlsëk, silër yaman gepimizni kilip ötotuldiöudëk biz kim iduk? — dedi.

8 Musa yonë: Përwërdigar bügün ahxam silërgë yegili gëx berip, ëtë ätigëndë toyöudëk nan bërgëndë *buni bilisilër*; qünki Përwërdigar silër Uning yaman gepini kilip ötotuldiöininglarnı anglidi. Ämdi biz nemë iduk? Silërning ötotuldaxkıninglar bizlërgë qaritilöjan ämës, bëlki Përwërdigaröqa qaritilöjandur, — dedi.

9 Andin Musa Hërunöqa: — Sën Israillarning pütkül jamaitigë: «Përwërdigarning äldiöa kelinglar; qünki U yaman gëp bilën ötotuldaxkıninglarnı anglidi», dëp eytkin, — dedi.

10 Xundak boldiki, Hërun Israillarning pütkül jamaitigë sözlöp turöjinida, ular qel tärëpkë kariwidi, mana, Përwërdigarning julasi bulutta ayan boldi. ■

11 Xuning bilën Përwërdigar Musaqa mundak dedi: —

12 — Mën Israillarning yaman gëp kilip ötotuldaxkıninı anglidim; ämdi ularöqa: «Gugumda silër gëx yëysilër wë ätigëndë nandin toyunisilër, xuning bilën silër Mening Përwërdigar Hudayinglar ikënlükimni bilip yetisilër» — dëp eytkin, dedi. □ ■

13 Këqkurunda xundak boldiki, bödünilër uqup kelip, qedirgahni kaplap kätti; ätisi ätigëndë, qedirgahning ätrapidiki yërlërgë xëbnëm qüxkënidı. ■

14 Ätrapta yatқан xëbnëm këtürülüp kätkëndin keyin, mana, qöllükning yër yüzidë kirawdëk nepiz, kiçik-kiçik yumilak nërsilër turatti. ■

15 Israillar uni kergëndë, uning nemë ikënlükini bilmigini üqün: — Bu nemidu? — dëp soraxti.

Musa ularöqa jawabën: — Bu Përwërdigar silërgë ata kilöjan ozuk-tülükür. ■

16 Përwërdigar xu ixni ämr kilip dediki, «Hërbiringlar yeydiöininglaröqa qarap uningdin yiojiwelinglar; hërbiringlar ailidiki adëm sanioqa qarap,

□ 16:3 «Përwërdigarning qöli bizni Misir yurtidila öltürüwëtkän bolsa bolmasmidı!...» — ularning kaqxaxlırı tolimu orunsız idi, älwëttë. Qünki birinqidin, Israillarning Misirdin elip këlgen qarwa mallırı az ämës idi (12:38ni kërüñ). İkinqidin, ular Misirda kulluқта bolöjan qaoqliridimu ular erixidiojan yemëklıklar anqa köp bolöjan ämës idi («Kan.» 3:7, 8:1-3ni kërüñ). ■ 16:3 Qel. 11:4; 1Kor. 10:10 ■ 16:4 Zëb. 78:24; 105:40 □ 16:5 «altinqi küñ» — bu jümë künidur. Xu küni Yëhüdiylar yioqқан «manna»din ikki künlük tamaқni tëyyarlıwelixi kerëk idi. Qünki ätisi, yëni yattinqi küni xabat küni («dëm elix küni») idi. ■ 16:10 Mis. 13:21 □ 16:12 «gugum» — İbrani tilida «ikki kaq arilikida» degën söz bilën ipadilidur. 12:6 wë izahatni kërüñ. ■ 16:12 Yh. 6:49,58 ■ 16:13 Qel. 11:31; Zëb. 105:40 ■ 16:14 Qel. 11:7; Nəh. 9:15; Zëb. 78:24; 105:40

■ 16:15 Yh. 6:31; 1Kor. 10:3

hər bir adəmgə bir omər miqdarda yioqinglar; hər adəm öz qediridiki kixilər üqün yioqinglar» — dedi. □

17 Israillar xundak kılıp, bəzisi kəprək, bəzisi azrak yioqıwaldi.

18 Ular uni omər miqdari bilən əlqiwiidi, kəp yioqanlarningkidin exip kətmidi, az yioqanlarningmu kəmlik kılımıdi; hər bir kixi öz yəydiqiniqə qarap yioqanıdi. □ ■

19 Musa ularqə: — Həqkandak adəm bulardin həqnemini ətigə kəldürmisun, dedi.

20 Xundak bolsimu, ular Musaning səzigə kulak salmıdi; bəzilər uningdin bir kışimini ətigə saqlap kəydi. Əmma saqlap kəyoqıni kurtlap sesip kətti. Bu ix üqün Musa ularqə həpə bolup aqqıqlandı.

21 Xu səwəbtin ularning hər biri hər ətigini qikip öz yəydiqiniqə qarap yioqıwalatti; kəloqanliri bolsa aptap qikqanda erip kətətti.

22 Lekin altinqi küni xundak boldiki, ular künlük ozukning ikki həssisini yioqıdi; demək, hər bir kixi üqün ikki omər miqdarda yioqıwaldi; andin jamaət əmirleri həmmisi kelip buni Musaqə eytti.

23 Musa ularqə: — Mana Pərwərdigarning degini: — Ətə aram küni, Pərwərdigarqə ataloqan mukəddəs xabat küni bolıdu; pixurıdiqiniqlarni pixurup, kəy nitıdiqiniqlarni kəyinitip, exip kəloqanning həmmisini ətigə saqlap kəyoqınglar, — dedi.

24 Ular Musa buyruqəndək, exip kəloqanni ətisigə saqlap kəyoqıwıdi, ular sesip kəlmıdi, kərutlapmu kətmıdi.

25 Musa ularqə: — Buni bögün yənglar; qünki bögün Pərwərdigarqə ataloqan xabat küni bolqini üqün bögün daladin tapalmaysilər.

26 Altə kün silər yioqsanglar bolıdu; lekin yəttinqi küni xabat bolqini üqün u künidə həqnemə tepilmaydu, — dedi.

27 Həlbuki, yəttinqi küni həlktin birnəqqisi ozuk-tülük yioqkili qikıwıdi, həqnemə tapalmıdi.

28 Pərwərdigar Musaqə: «Silər kəqənoqıqə Mening əmririm wə kənun-bəlgilimilirimni tutuxni rət kılısılar?»

29 Mana, Pərwərdigar silərgə xabat küni bəkıtip bərdi; xunga yəttinqi küni hər biringlarni öz ornıda turup, sirtlarqə qikmisun dəp, altinqi küni ikki künlük ozuk berıdu», — dedi.

30 Xuning bilən həlk yəttinqi küni aram aldi.

31 Israillar bu ozukni «manna» dəp atıdi; uning xəkli yuməqəsüt urukıdək, rənggi ak bolup, təmi həsəlgə miləngən kəturmaqkə ohx-aytti. □ ■

□ **16:16 «bir omər»** — «əfah»ning ondin bir kışımı, yəni ikki litrqə idi. □ **16:18 «hər bir kixi öz yəydiqiniqə qarap yioqanıdi»** — yəne bir təjmisı: «həmməylənnıng yioqıwalqini öz əhtiyajıqə dəlmudəl idi». Bu ayətni ikki hil qūxinix mumkin: — (1) Hudaning bəlgilimisi boyıqə bir kixi üqün dəl bir omər miqdarda yeməklik təkdim kılınatti. Xuning bilən həmməylən yioqkandin keyin, omər miqdari bilən əlqiginidə, ozuk-tülük («manna»)ni artuk yioqıwaloqan kixi az yioqan kixigə kəm bolqanni toldurup bərtti. Ahir həmmə kixigə kərək boləqan yeməklik təng təmin etilətti. Bu məjizə əmas, təbiy ix idi. (2) həlk məyli kəp manna yioqan bolsun, yaki azrak yioqan bolsun, Hudaning karamiti bilən yioqıwalqini dəl öz ailisining əhtiyajıqə mas boldi. Bu ixning əzi məjizə idi, əlwəttə. «manna»ning hər küni asmandin qūxūxi məjizə bolupla kəlməy, mannanıng miqdaru dəl həmməyləngə kərək boləqanqə barawər idi. Bizningqə, «2Kor.» 8:15 boyıqə, birinqi qūxənqə toqra bolsa kərək; qünki xu ayəttə rosul Pawlus «manna yioqix» degən ixni misal kılıp, Hudaning bəndilirini bir-birigə bərixkə riqbətləndürıdu. ■ **16:18** 2Kor. 8:15

□ **16:31 «manna»** — «nemə bu?» degən mənıdə (15-ayətni kərüng). ■ **16:31** Qel. 11:7

³² Musa ularoşa: — Pərwərdigarning əmri xuki, — Keyinki əwladliringlaroşa Mən siləni Misirdin elip qıxkanda, Mən silərgə qəldə yeyixkə ata kılıqan nanni kərsitix üqün, uningdin komzəkkə bir omər toxkuzup, ular üqün saklap qoyunglar, — dedi.

³³ Musa Harunoşa: — Kəlgüsi əwladliringlaroşa kərsitixkə saklap üqün bir komzəkni elip, uningəşa bir omər miqdarda manna selip, Pərwərdigarning huzurida qoyup qoyuin, — dedi.■

³⁴ *Keyin*, Harun Pərwərdigar Musaoşa buyruşandək komzəkni saklap üqün uni həküm-guwahlik sandukining aldida qoyup koydi.□

³⁵ Xu tərıkidə Israillar adəm olturaqlaxkan bir zeminoşa yetip kəlgüqə kırık yil «manna» yedi; ular Kanaan zeminining qebralıroşa yetkükə manna yedi.■

³⁶ Əyni qəşda bir «omər» «əfah»ning ondin birigə barawər idi.

17

Koram taxtin qıxkan su

¹ Andin pütkül Israil jamaiti qopup, Sin qəlidin qıqip, Pərwərdigarning əmri boyıqə səpər kılıp, Rəfidim degən yərgə kelip qədirlirini tikti. Əmma u yərdə həlkəqə iqkili su yok idi.

² Xuning bilən həlk Musa bilən jedəllixip: — Bizgə iqkili su bərgin! — dedi. Lekin Musa ularoşa: — Nemixkə mening bilən jedəllixisilər? Nemixkə Pərwərdigarni sinaysilər? — dedi.■

³ Lekin həlk qangkap, su tələp kılıp, Musadin aqrınip qotuldixip: — Sən nemixkə bizni, balilirimizni wə melimizni usuzluk bilən öltürüxkə Misirdin elip kəlding? — dedi.

⁴ Xuning bilən Musa Pərwərdigarəşa pəryad kətürüp: — Bu həlkni kəndək kılsam bolar?! Ular həlilə meni qalma-kesək kılıxi mumkin! — dedi.

⁵ Pərwərdigar Musaoşa jawabən: — Sən Israilning aqsakalliridin birnəqəşini özüng bilən billə elip qıqip, *Nil* dəryasının süyini urəşiningda ixlətkən hasangni qolungəşa elip həlkning aldioşa barəşin; ■

⁶ Mana, Mən xu yərdə, Hərəb teşidiki koram taxning üstidə sening aldingda turimən; sən koram taxni urəşin. Buning bilən uningdin həlkəqə iqkili su qıkidu, — dedi.

Musa Israilning aqsakallirining kəz aldida xundək kildi. □ ■

⁷ Musa Israillarning jedəlləxkini wə ularning «Pərwərdigar arimizda zadi barmu-yokmu?» deyixip Pərwərdigarni sınışini üqün, u yərnı «Massah» wə «Məribah» dəp atidi.□

■ **16:33** İbr. 9:4 □ **16:34** «**həküm-guwahlik**» — muxu yərdə «həküm-guwahlik» Hudaning Israiləşa bərməkqi boləşan tıp əmrlirini, xundəkla uning Israil bilən bolidoşan əhdisini kərsitidu (20-babni kəşing). Hudaning mukəddəs məhiyiti wə Harakteri xu əmrlərdə ayan kılinoşaqkə, «həküm-guwahlik» dəp mu atilidu. Xu əmrlər «əhdə sanduqi» igidə saklaklik tax tahtaylar üstigə pütülgən (40:20ni kəşing). «... **Uni həküm-guwahlik sandukining aldida qoyup koydi**» — əhdə sandukining təşwirini bilix üqün 25-bab, 10-22-ayətlərgə qaralsun. «İbr.» 9:4tin qarışanda, «manna» komziki keyinki waqıtta əhdə sanduqi **iqigə**, mukəddəs kanun taxliri aldioşa qoyuloşan. ■ **16:35** Yə. 5:12; Nəş. 9:15 ■ **17:2** Qəl. 20:3, 4 ■ **17:5** Mis. 7:20 □ **17:6** «**Hərəb teşid**» — Sinay teşiqning baxkə bir ismi. ■ **17:6** Qəl. 20:9; Zəb. 78:15-16; 114:8; 1Kor. 10:4 □ **17:7** «**Massah**» — «sinax» degən mənide, «Məribah» — «jedəl-majra» degən mənide.

Amaləklər bilən jəng qılıx

⁸ Xu qaşda Amaləklər kelip Rəfidimdə İsrailə qəhüm kildi. ■

⁹ Musa Yəxuaşa: Sən özimizdin Amalək bilən jəng qılıxka adəm tallıqın. Mən ətə Hudaning həsisini qolumə qəlip dəngning qoqqisida turup turimən, dedi. □

¹⁰ Yəxua Musa buyruşinidək qılıp, Amaləklər bilən jəng qildi. Musa, Hərun wə Hur dəngning qoqqisioğa qikti.

¹¹ Xundək boldiki, Musa qolını kətürüp tursa, İsrail oqalib kelətti, ləkin u qollirini pəskə qüxürüp tursa, Amalək oqalib kelətti.

¹² Musaning qolliri eşiqlixip kətti; ular bir taxni elip kelip uning astioğa koydi; u uning üstidə olturdi; andin Hərun bilən Hur biri bir tərripidə, biri yənə bir tərripidə uning qollirini yələp turdi; bu tərriqidə uning qolliri taki kün patquqə məzmut turdi.

¹³ Xundək qılıp, Yəxua Amalək wə uning həlkini qiliqlap nabut kildi. □

¹⁴ Pərwərdigar Musaşa: — Bir əslimə bolsun dəp bu ixlarni bir kitabka yezip qalduroşin, xundəklə xularni Yəxuaning kulaklırioğa oqup bər; qünki Mən Amaləkning namini asmanlarning astidin, həttə adəmlərnin esidinmu mutlək oqürüwetimən, dedi. ■

¹⁵ Andin Musa bir qurbangahni yasap, namini «Pərwərdigar tuqumdur» dəp atidi □

¹⁶ wə Musa: — Yəhning təhti aldida bir qol kətürülüp: — «Pərwərdigar əwladtin əwladkiqə Amaləkkə qarxi jəng qilidu» deyilgənidi, — dedi. □ ■

18*Yətroning Musani Ziyarət qılıxi wə uningoğa nəsihət qılıxi*

¹ Musaning keynatisi, yəni Midiyanning kahini Yətro Hudaning Musa üqün həmdə Öz həlki İsrail üqün bərlək qiləjanlıri toşrulək anglidi, yəni Pərwərdigarning İsrailni Misirdin qıqarəjanlıkədin həwər tapti. ■

²⁻³ Xuning bilən Musaning keynatisi Yətro Musaning əslidə öz yenioğa əwətiwətkən ayalı Zipporah wə uning ikki oşlini elip yoloğa qikti (birinçi oşlining ismi Gərxom dəp koyulojanidi; qünki Musa: «mən yaqə yurtta musapir bolup turuwatimən» degənidi). □ ■

⁴ Yənə birining ismi Əliezər dəp koyulojanidi; qünki Musa: «Atamning Hudasi mənə yardımədə bolup, mənə Pərwərdigarning qiliqidin kutkuzdi», degənidi). □

⁵ Xundək qılıp Musaning keynatisi Yətro Musaning oşulliri bilən ayalini elip, Musaning qəldə, Hudaning teşining yenida qədir tıkgən yerigə yetip kəldi.

■ **17:8** Qan. 25:17,18 □ **17:9** «Sən özimizdin Amalək bilən jəng qılıxka adəm tallıqın»

— yaqi «Sən özimizgə adəmlərnə tallap, Amalək bilən soquxqili qıqqin». □ **17:13** «kiliqlap,...»

— ibranıy tilida «kiliq bisi bilən urup,...». ■ **17:14** Qel. 24:20; Qan. 25:17, 18, 19; 1Sam. 15:2,

3 □ **17:15** «Pərwərdigar tuqumdur» — ibranıy tilida «Yəhəwəh-nissi». □ **17:16** «Yəh» —

«Yəhəwəh» (Pərwərdigar)ning kışkartılma xəklidur. «Yəhning təhti aldida bir qol kətürülüp:

...» — kimning qolining Hudaning təhti aldida kətürülgənliki enik eytilmaydu; bizningqə bu sirlək

ix ərxta Hudaning aldida yüz bərgən bolup, qəsəm qılıp «kətürülgən qol» bolsa «Pərwərdigarning

qoli» («Yəx.» 25:10, 41:20, 53:1, 66:14, «Yuh.» 12:38), yəni «Pərwərdigarning **Quli**» boləjan Məşih

(«Yəx.» 42:1, 19, 49:6, 52:13)ni kərsətsə kerək. ■ **17:16** 1Sam. 15:2 ■ **18:1** Mis. 2:16; 3:1

□ **18:2-3** «Gərxom» — «yaqə yurtluq» degən söz bilən ahangdəx. ■ **18:2-3** Mis. 2:22 □ **18:4**

«Əliezər» — «Hudayim yardımədur» degən mənidi.

6 U əslidə Musaşa: — «Mana, mənki keynatang Yətro sening ayalingni wə uning ikki oqlini elip yeningoşa ketiwatimən» dəp həwər əwətkənidi. 7 Xuning bilən Musa öz keynatısının aldoşa qikip, təzim kilip, uni səydi. Ular bir-biridin həl-əhwal sorixip qediroşa kirdi;

8 Andin Musa keynatışoşa Israilning wəjədin Pərwərdigarning Pirəwn wə misirliklaroşa kילוan həmmə əməllirini səzləp, ularning yol boyi bexioşa qüxkən jəbir-japalarni bayan kilip, Pərwərdigarning kəndək kilip ularni kutkuzoşinini eytip bərdi.

9 Buni anglap Yətro Pərwərdigarning Israiloşa kərsətkən barlik yahxilikidin, ularni misirliklarning kolidin kutkuzoşanlikidin xadlandi.

10 Yətro *xadlinip*: — Silərni misirliklarning wə Pirəwnning kolidin kutkuzoşan Pərwərdigaroşa təxəkkurlər boləyay! U bu kəwmni misirliklarning kolidin kutkuzdi!

11 Mən Pərwərdigarning barlik ilahlardin üstün turidioşanlikini əmdi bildim; qünki U dəl ular yooşanqilik kילוan ixta Əzining ulardin üstün turidioşanlikini namayan kildi — dedi. □ ■

12 Andin Musaning keynatışı Yətro Hudaşa atap bir keydürmə kurbanlik wə birnəqə *təxəkkur* kurbanliklirini elip kəldi; Hərun bilən Israilning hərbir əksəkili Musaning keynatışı bilən billə Hudaning huzurida taam yeyixkə kəldi. □

Yətroning aqilana məslihəti

13 Ətisi Musa həlkning ix-dəwaliri üstidin həküm qikirixkə olturdi; həlk ətigəndin tartip kəqkiqə Musaning qərisidə turuxti.

14 Musaning keynatışı uning həlki üqün kילוan ixlirini kərgəndə uningdin: — Sening həlkqə kiliwatkan bu ixing zadi nemə ix? Nemixkə sən *bu ixta* yaləuz olturisən, barlik həlk nemə üqün ətigəndin kəqkiqə sening qərgəndə turidu? — dedi.

15 Musa keynatışoşa jawab berip: — Həlk Hudadin yol izdəxkə mening kəximəşa kelidu.

16 Kaqanki ularning bir ix-dəwasi qikşa ular yenimoşa kelidu; xuning bilən mən ularning otturisida həküm qikirimən wə xundakla Hudaning kanun-bəlgilimilirini ularoşa bildürimən, — dedi.

17 Musaning keynatışı uningoşa: — Bu kילוşining yahxi bolmaptu.

18 Sən jəzmən əzüngni həmdə qərgəndə turoşan həlknimu qarqitip kəyisən; qünki bu ix sanga bək eoşir kelidu. Sən uni yaləuz kilip yetixəlməysən.

19 Əmdi mening səzümgə kulak saləşin, mən sanga bir məslihət berəy wə *xundak kilsang*, Huda sening bilən billə holidu: — Sən əzüng Hudaning alda həlkning wəkili bolup, ularning ixlirini Hudaşa məlum kילוşin;

20 sən həlkqə kanun-bəlgilimilərnə oşitip, mangidioşan yolni kərsitip, ularning kəndək burqi barlikini ukturoşin.

21 Xuning bilən bir wakitta sən pütkül həlkning arisidin Hudadin kərkidioşan, nəpsaniyətqilikni yaman kəridioşan həm kabiliyətlik həm diyanətlük adəmlərnə tepip, ularni həlkning üstigə bax kilip, bəzisini

□ **18:11 «ular yooşanqilik kילוan ixta»** — muxu yərdə «ular» sahta ilahlar, butlarni kərsitidu (12:12, 15:11ni kərüng). Bezi alimlar bu səz misirliklarni kərsitidu, dəp qaraydu. ■ **18:11** Mis. 1:10,16,22; 5:7; 14:18 □ **18:12 «təxəkkur kurbanlikliri»** — ibranii tilida «zəbak» deyilidu. Hərun wə əksakallarning Yətro bilən billə xu kurbanliklardin yeganliki ularning təxəkkur kurbanlikni ikənlikini ispatlaydu. Qünki «təxəkkur kurbanlikliri»din sunoşuqi kiximu yəsə bolatti.

mingbexi, bəzisini yüzbexi, bəzisini əllikbexi, bəzisini onbexi kılıp təyinligin. □

²² Xuning bilən bular hərəkəndə wəqıttə həlkning ix-dəwalirini soraydu. Əgər qong bir ix-dəwa qıqıp kılsa, buni sanga tapxursun; ləkin həmmə kıqık ix-dəwalarnı ular əzlırı bejirisun. Xundək kılıp, ular sening wəzıpəngni yeniklitip, yūküngni kətürüxüp beridu.

²³ Əgər xundək kılсанг wə Huda sanga xundək buyrusa, özüng wəzıpəngdə put tırəp turalaysən wə həlkningmu hatırjəmlik bilən öz jayıoğa kəytip ketidu, dedi.

²⁴ Musa kəynatısının səzığə kulaq selip deginining həmmisini kıldı. ■

²⁵ Musa pütkül İsrail arisidin kəbiliyətlik adəmlərnı tallap, ularnı həlkning üstigə bax kılıp, bəzisini mingbexi, bəzisini yüzbexi, bəzisini əllikbexi, bəzisini onbexi kılıp kəydi.

²⁶ Bular hərəkəndə wəqıttə həlkning ix-dəwalirini sorap turdi; təsrək ix-dəwalarnı bolsa, Musaoğa yollaytti, kıqık ix-dəwalarnı bolsa əzlırı soraytti.

²⁷ Andin Musa kəynatısını yoloğa selip kəydi, u öz yurtioğa kəytip kətti.

19

İsraillar Sinay teoıida

¹ İsrailar Misir zeminidin qıqıp, dəl üqinqi eyining baxlanəoan künı Sinay qəligə yetip kəldi. □

² Ular Rəfidimdin qıqıp, Sinay qəligə yetip kelip, qəldə qedir tikti; İsrail xu yərdə, taqning udulida tohtap qedir tikti.

³ Musa Hudaning aldioğa qıkiwidi, Pərwərdigar taqdin uningoğa hitab kılıp mundək dedi: — Sən Yaqupning jəmətigə səz kılıp, İsrailarəğa munu həwərnı yətküzgin: — ■

⁴ «Mening misirliklərəoə nemə kiləjinimni, xundəkla Mən silərnı huddi bürküt balilirini kənatlırioğa mindürüp elip yürgəndək, Öz kəximəoə elip kəlginimni özənglar kərdənglar. □ ■

⁵ Əmdi silər dərəkəkəkət Mening səzümni anğlap, əhdəmnı tutsanglar, undəkta bərlək əllərnıng arisida Manga has bir gəhər bolisilər — qunki pütkül yər Meningkidur — ■

⁶ wə silər Manga kəhınlardin tərkiב tapқан has bir padixahlık wə mukəddəs bir kəwm bolisilər». Mana bu sən İsrailarəoə deyixing kərek boləoan səzlərdur, — dedi. □ ■

⁷ Xuning bilən Musa yenip kelip, həlkning aqsakallirini qakirtip, Pərwərdigar uningoğa buyruəoan xu səzlərnıng həmmisini ularəoə yətküzdi.

⁸ Həlkning həmmisi bir eəizdin: — Pərwərdigar buyruəoanning həmmisigə qəqum əməl kilimiz! — dəp jawab bərdi. Andin Musa həlkning jawab səzlırini Pərwərdigarning kəxioğa bərip yətküzdi. ■

□ 18:21 «diyanətlik adəmlər» — ibraniy tilida «həkiqətkə təwə adəmlər». ■ 18:24 Kən. 1:9

□ 19:1 «üqinqi eyining baxlanəoan künı» — baxқа birhil tərjimisi boyiqə «üqinqi ay» yilning (kalendarning) üqinqi eyini kərsitidu. ■ 19:3 Ros. 7:38 □ 19:4 «huddi bürküt balilirini kənatlırioğa mindürüp elip yürgəndək,...» — bəzidə ana bürküt balilirioğa uquxni eəgətkəndə ularnı dümbsisigə mindürüp uqidu. ■ 19:4 Kən. 29:1; 32:11 ■ 19:5 Kən. 7:6; 10:14,15; 14:2; 26:18; Zəb. 135:4; Yax. 41:8; Tit. 2:14 □ 19:6 «silər manga kəhınlardin tərkiב tapқан has bir padixahlık ... bolisilər» — baxқа birhil tərjimisi: «silər manga padixahlar wə kəhınlar ...bolisilər». ■ 19:6 1Pet. 2:9 ■ 19:8 Mis. 24:3

9 Pərwərdigar Musaşa: — Mana, Mən sanga səz kılənimda həlk awazimni anglisun, həmixə sanga ixənsun dəp, yeningəşa qara bulutning qarangoşuluki iqidə kelimən, dəp eytti. Musamu həlkning degənlerini Pərwərdigarəşa anglatti.

10 Pərwərdigar Musaşa yənə: — Sən həlkning kəxiəşa berip, bügün wə ətə ularni pak-muqəddəs kilip, kiyim-keqəklirini yuduroşin.

11 Ular üqinqi künigə təyyar tursun; qünki üqinqi küni barlık həlkning kəz aldida Pərwərdigar Sinay teşiəşa qüxidu.

12 Sən həlk üqün *taoşning* ətrəpiəşa bir pasil kilip, ularəşa: «Silər ehtiyat kilinglar, taoşka qikmanglar yaki uning etikigə tegip kətmənglar. Kimki taoşka təgsə öltürülməy kəlməydu; □ ■

13 Uningəşa hətta birər kəli tegip kətsimu, qalma-kesək kilip öltürülsun yaki oq etip öltürülsun. Məyli həywan yaki insan bolsun, xundak kilsa, tirik kəldurulmisun» — dəp eytkin. Ləkin Kanay uzun qelinsa, ular taoşning tüwigə qışsun, dedi. □

14 Musa taoşdin qüxüp həlkning kəxiəşa berip, həlkni Hudaşa atap muqəddəs kildi; ular kiyim-keqəklirini yudi.

15 Andin Musa həlkə: — Üqinqi künigə təyyar turunglar; heqkim ayali bilən yeqinqilik kilmisun, dedi. ■

16 Üqinqi küni boləanda, tang yoruxi bilən xundak boldiki, güldürmənilər güldürləp, qakmaq qekip, taoş üstidə koyuq bir parqə bulut pəyda boldi, zor kattik qelinoşan kanayning awazi anglandi. Buni kəriş qedirgahdiki pütkül həlk kərkünqidin titrəp kətti. □ ■

17 Musa həlkni Hudaning aldida hazır boluxka qedirgahdin elip qikti. Ular kelip taoşning tüwidə ərə turdi. ■

18 Pərwərdigar Sinay teşiəşa otta qüxüp kəlgini üqün is-tütək pütkül taoşni kaplıdi; is-tütək humdandin ərligən is-tütəktək üstigə ərləp qikti. Pütkül taoş kattik təwrinixkə baxlıdi. ■

19 Kanay awazi barəanseri küşiyip intayin kattik qikti. Musa səz kiliwidi, Huda anglap ünlük awaz bilən jawab bərdi. □

20 Pərwərdigar Əzi Sinay teşiəşa, taoşning qokkisiəşa qüxti; andin Pərwərdigar Musani taoşning qokkisiəşa qakiriwidi, Musa taoşka qikti.

21 Pərwərdigar Musaşa: — Sən qüxüp halayikni agahlandırup: Ular «Pərwərdigarni kərimiz» dəp pasildin bəşüp ətmisun; undak kilsa, ularidin kəp adəm halak bolidu, dəp eytkin.

22 Pərwərdigarəşa yeqin keləlyədişan kəşinlarmu əzilirini manga atap muqəddəs kilsun; bolmisa, Pərwərdigar *sepilni* bəskəndək ularəşa halakət yatküzidu, — dedi.

23 Musa Pərwərdigarəşa: — Halayikning Sinay teşiəşa qixixi mumkin əməş; qünki Sən Əzüng bizgə kattik agahlandırdung: taoşni «muqəddəs»

□ **19:12 «həlk üqün taoşning ətrəpiəşa»** — yaki «həlk ətrəpiəşa». ■ **19:12** Ibr. 12:18 □ **19:13 «Uningəşa... tegip kətsimu»** — demək, taoşka tegix. Baxka birhil tərijimisi «uningəşa (taoşka təgkən kixigə) adəmning kəli təgmisun...». «**qalma-kesək kilinsun yaki oq etip öltürülsun**» — demək, taoşka təgkən kixini öltürüxi kerək; biraq hiləplik kıləşan undak bir kixini taoş etikidə (kəş'iy qəkləngən jayəşa kirgənlikni sawəblik) öltürüx üqün hərəkəndək kixi uningəşa təgsə yaki uningəşa yeqin barsa bolmaytti; xunga uni qalma-kesək kilix yaki oq bilən öltürüx kerək idi. Baxka birhil tərijimisi «(Huda təripidin) öltürüldü». ■ **19:15** 1Sam. 21:4; 1Kor. 7:5 □ **19:16 «güldürmənilər»** — ibraniy tilida «awazlar». «**kanayning awazi**» — yaki «burəşa awazi». ■ **19:16** Ibr. 12:18 ■ **19:17** Qan. 4:10,11 ■ **19:18** Hək. 5:4; Zəb. 68:8; 77:18; 114:4; 144:5; Həb. 3:10 □ **19:19 «Musa səz kiliwidi, Huda anglap ünlük awaz bilən jawab bərdi»** — baxka birhil tərijimisi: «Musa səz kiliwatatti, Huda anglap ünlük awaz bilən jawab beriwatatti».

dəp qarap, uning ətrafioğa pasillarni bekitinglar, dəp əmr kilding, — dedi.
 24 Pərwərdigar Musoğa: — Mang, sən qüxüp kətkin. Andin sən Hərunki elip, billə qikkin; lekin kahinlar wə həlk bolsa Pərwərdigarning kexioğa barayli dəp pasildin bəşüp ətmisin; bolmisa, *Pərwərdigar sepilni* bəşəndək ularning üstigə qüxidu, — dedi.

25 Xuning bilən Musa həlkning kexioğa qüxüp, ularoğa bu səzni yətküzdi.

20

On pərz

1 Huda munu barliq sözlərnı bayan kılıp mundak dedi: —

2 Mən seni «kulluq makani» boləjan Misir zeminidin qikirip kəlgən Pərwərdigar Hudayingdurmən. ■

3 Sening Məndin baxqa heqkandak ilahing bolmaydu.

4 Sən özüng üqün məyli yukiridiki asmanda bolsun, məyli təwəndiki zeminda bolsun, yaki yər astidiki sularda bolsun, hərəkəndak nərsining kiyapitidiki heqkandak oyma xəkilni yasima. □ ■

5 Sən bundak nərsilərgə bax urma yaki ularning kulluqioğa kirmə. Qünki Mənk Pərwərdigar Hudaying wapasizlikka həsət kiloquqi Təngridurmən. Məndin nəprətləngənlərnıng kəbihliklirini əzlrigə, oşullirioğa, hətta nəwrə-qəwərilirigə qüxürimən, □

6 Əmma Məni səyidiojan wə əmrlirimni tutidiojanlaroğa ming əwladioqığə əzgərməs mehrıbanlıq kərsitimən. □

7 Pərwərdigar Hudayingning namini qalaymıkan tiloğa alma; qünki kimdəkim namini qalaymıkan tiloğa alsa, Pərwərdigar uni gunahkar hesabımay qalmaydu. ■

8 Xabat künini mukəddəs dəp bilip tutkili yadingda saklıoın. ■

9 Altə kün ixləp barlıq ixliringni tügətkin; ■

10 ləkin yəttinqi künı Pərwərdigar Hudayingoğa atalojan xabat künidur; sən xu künı heqkandak ix kılmaysən; məyli sən yaki oşlung bolsun,

■ 20:2 Mis. 13:3; Qan. 5:6; Zəb. 81:10 □ 20:4 «Sən özüng üqün ... hərəkəndak nərsining kiyapitidiki heqkandak oyma xəkilni yasima» — 5-ayəttin enik kərunidiki,

4-ayəttə hatiriləngən: «özüng üqün ... xəklidə.. yasima» degən bu əmrning kəzdə tutkını adəmlər qokunux məksitidə yasiojan hərəkəndak xəkillərdur. Demək, bu yazmılarda sən'ətning əzi yaki bədiyy ijadiyət, məsilən rassamlik yaki həykəltiraxlik mən'i kılinojan əməs. Məsilən, «mukəddəs qədır» wə keyinki «mukəddəs ibadəthana»da birnəqəgə sūrətlər (herublar, güllər, horma dərəh katarliklərnıng sūrətliri) kərunidu. Bular butlar əməs, pəkət bezəx məksitidə ixləngən. ■ 20:4

Law. 26:1; Zəb. 97:7 □ 20:5 «wapasizlikka həsət kiloquqi Təngri» — bu ibarə toşruluk «təbirlər» wə «kanun xərhi»diki «koxumqə səz»imizni kəring. «Məndin nəprətləngənlərnıng kəbihliklirini əzlrigə, oşullirioğa, hətta nəwrə-qəwərilirigə qüxürimən» — bu muhım səz toşruluk «koxumqə səz»imizni, xundakla «Əzakiyal»diki «koxumqə səz»imizni (18-, 33-bablar toşruluk) kəring. □ 20:6 «əmrlirimni tutidiojanlaroğa minglıojan əwladioqığə» — baxqa

birhil təjimis: «əmrlirimni tutidiojan minglıojanlırioğa...». Biraq «Qan.» 7:9 təjirimimizgə mə kelidu. «əzgərməs mehrıbanlıq» — muxu yərdə «əzgərməs mehrıbanlıq» ibranıy tilida «həsəd» degən səz bilən ipadilididu. Bu səzning mənisi bək qongqur bolup, kəp yərlərdə «əzgərməs muhəbbət» yaki «əzgərməs mehrıbanlıq» dəp təjima kılididu. Kəp yərlərdə bir hil əhdə bilən bəqlik bolidu; xunga səzning uzunraq birhil təjimisı: «mehır-muhəbbət tūpəyıldin əhdidə daim turidiojanlıqı» degili bolidu. Məsilən, bu səz «Yar.» 21:23, 24:12, 32:10, «Mis.» 15:13, 34:6, 7lərdə ixtiləngən. ■ 20:7 Law. 9:12; Mat. 5:33 ■ 20:8 Əz. 20:12 ■ 20:9 Mis. 23:12; 34:21; Luqa

13:14

məyli kizing, məyli kulong, məyli dediking, məyli bukanıg yaki sən bilən bir yərdə turuwatқан musapir bolsun, heçqandak ix kilmisun. □

11 Qünki altə kün iqidə Pərwərdigar asman bilən zeminni, dengiz bilən uning iqidiki barini yaratti andin yəttinqi künidə aram aldi. Buning üqün Pərwərdigar xabat künini bəht-bərikətlik kün kılıp, uni muqəddəs kün dəp bekitti. ■

12 Ata-anangni hərmət kil. Xundak kilsang Pərwərdigar Hudaying sanga ata kilmakqı boloğan zeminda uzun ömür kərisən. ■

13 Katillik kılma. ■

14 Zina kılma. ■

15 Oqrilik kılma.

16 Koşnang toqruluk yaloğan guwahlik bərmə. □

17 Sən koşnangning öy-imaritigə kəz kıringni salma, nə koşnangning ayali, nə uning kulioğa, nə uning dediki, nə uning kalisi, nə uning ixiki yaki koşnangning hərқandak baxқа nərsisigə kəz kıringni salma. □ ■

Həlkning wəhimisi

18 Pütkül həlk güldürmamilarni, qekin-yalkunlarni, kanayning awazi wə taoqdin örləp qıqқан is-tütəklərnı kərdi wə anglidi; ular bularnı kərup, titrixip yirak turuxti

19 wə Musağa: — Bizgə sənla səz kıləysən, biz anlaymiz; lekin Huda bizgə Əzi səz kilmisun; qünki undak kılsa ölüp ketimiz, dedi. ■

20 Musa halayikқа jawabən: — Қorkmanglar; qünki Hudaning bu yərgə kelixi silərnı sinax üqün, yəni silərnıng Uning dəhxətlikini kəz aldinglarəğa kəltürüp, gunah kılmasliqinglar üqündur, — dedi. □

21 Xuning bilən halayik nerida turdi; lekin Musa Huda iqidə turoğan koyuk bulutning kəxiəğa yekin bardi. ■

Қurbangah toqrisidiki nizam

22 Pərwərdigar Musağa: — Sən bərip Israillarəğa munu səzlərnı yətküzgin: «Silərgə ərxтин səz kılənimni kərdinglar.

23 Silər Mening ornumda ilah dəp kümüxtin butlar yasimanglar, yaki özinglar üqün altundin butlarnı yasimanglar.

24 — Sən Mən üqün tupraqтин bir қurbangah yasap, xu yərdə kəydürmə қurbanlik wə inalik қurbanlikliringni, қoy-əqкə bilən kaliliringni sunəbin. Omumən Mən həlkқə namimni *hərmət bilən* əslitidioğan barlik jaylarda, yeningəğa kelip sanga bəht-bərikət ata kilmən. ■

□ 20:10 «yəttinqi künı.....xabat күnidur» — ibraniy tilida «xabat» wə «yəttinqi» degənlər ahangdax səz. «sən bilən bir yərdə turuwatқан» — ibraniy tilida «dərwasiliring iqidə turuwatқан» degən səz bilən ipadiliniду. ■ 20:11 Yar. 2:2; Ibr. 4 ■ 20:12 Mat. 15:4; Əf. 6:2 ■ 20:13 Mat. 5:21 ■ 20:14 Mat. 5:27 □ 20:16 «Қoşnang toqruluk yaloğan guwahlik bərmə» — Təwrat-injil boyiqə «қoşnang» Huda bizning yenimizoğa yekin kıləğan hərбір adəmnı kərsitidu, əlwəttə. □ 20:17 «қoşnang» — bu səz toqruluk yukiriki izahatni kəring. ■ 20:17 Rim. 7:7 ■ 20:19 Қan. 5:25; Ibr. 12:19 □ 20:20 «silərnıng Uning dəhxətlikini kəz aldinglarəğa kəltürüp, gunah kılmasliqinglar üqündur» — yaki «Uningdin boləğan қorқunq sening kəz aldidə bolup, bu gunah kılmasliqinglar üqündur». ■ 20:21 Mis. 19:17; Ibr. 12:18 ■ 20:24 Mis. 27:1; 38:1

25 — Əgər Manga atap taxlardin qurbangah yasimakçi bolsang, yonulojan taxlardin yasimiojin; qünki taxlaroşa əswabingni təgküzsəng, ular napak bolup qalidu. □ ■

26 Qurbangahimoşa qikidiojan pələmpəy bolmisun; undağ bololojanda, pələmpəydin qikkuqə əwriting kərünüp kəlix i mumkin», — dedi.

21

Qullaroşa muamilə kilixtiki həküm-bəlgilimilər

1 — Sən ularning aldioşa koyidiojan həküm-bəlgilimilər munulardur: —

2 Əgər sən bir ibraney kulni setiwalojan bolsang, u altə yiloqiqə hizmitingdə bolup, yəttinqi yili tələmsiz hər kılinsun. ■

3 U kul kılınıxka tənha hələttə elip kelingən bolsa, tənha hələttə kətsun. Ayali bilən birgə elip kelingən bolsa, ayalimu uning bilən billə kətsun.

4 Əgər hojisi uningəşa hotun elip bərgən bolsa, xundaqla ayali uningəşa oşul-kızlarni tuşup bərgən bolsa, ayal baliliri bilən hojisoşa kəlip, ər yaloşuz kətsun.

5 Ləkin əgər kul elan kılıp: «Mən hojam, ayalim wə baliliriməşa muhəbbitim bolojini üqün hər bolup kətməymən» desə, ■

6 undağta uning hojisi uni Hudaning *ibadət soruning* aldioşa elip berip, uni ixikning aldida yaki ixikning kexikning aldida turəşuzsun; andin hojisi bigiz bilən uning kulikini təxsun. Xundağ kılıp, u mənggügə hojisining kuli bolup qalidu. □

7 Əgər birkim kızini dedəklikkə setiwətkən bolsa, u ər kullar hər kılinoşandək hər kılınmisun.

8 Əgər əzigə həs setiwalojan kız hojisoşa yəkmisa, undağta u kız tərəpning hək tələp uni hər kılisoşa yol koyuxi kerək. Ləkin hojisining uni yat həlkəkə setix həkükü bolmaydu; qünki hojisi uningəşa wəpasizlik kıləşandur. □

9 Əgər u kızni oşloşa has bekitkən bolsa, undağta u bəlgilimilər boyiqə uningəşa əz kızidək muamilə kılinsun.

10 Əgər hojisi yənə hotun alsa, əslidə əmrigə alojan dedikining yemək-icmikini, kiyim-keqikini wə ər-hotunqilik burqini kəməytmisun.

11 Əgər u xu üq ixni ada kılmissa, undağta u bədəl təliməy hər bolsun.

Urux-talax həkəkida

12 Kimki bir adəmi urup oltürüp qoşsa, umu qoşum oltürölsun. ■

□ 20:25 «taxlarəşa əswabingni təgküzsəng, ular napak bolup qalidu» — 4-ayəttiki əmr boyiqə, Hudani bildüridiojan heqkandağ sürət yaki xəkil bolmaydu. Bu ayəttiki əmr qurbangah taxlirining üstidə heqkandağ xəkil-sürətlərnin bolmasliki («napak» bolmisun dəp), butpərəslik gunalhning aldini elix üqün berilən. ■ 20:25 Qan. 27:5; Yə. 8:30, 31 ■ 21:2 Qan. 15:12; Yər. 34:14 ■ 21:5 Qan. 15:16 □ 21:6 «Hudaning *ibadət soruning aldioşa*» — yaki «Hudaning aldioşa» yaki «hakimlarning aldioşa». «*andin hojisi bigiz bilən uning kulikini təxsun*» — demək, kulning kulikini ixik qanitoşa yaki ixik kexikigə yeqip turup, kulikining yumxikini ixikkə yaki ixikning kexikigə mihlaydu. □ 21:8 «*hojisi uningəşa wəpasizlik kıləşandur*» — adəttə ər kixi dedək setiwalojan bolsa, uni əz keniziki yaki tokili kılıp əmrigə alojan hesablinatti. Xunga dedəkning kəm degəndimu tokallik həkükü bar idi. ■ 21:12 Law. 24:17

¹³ Lekin əgər u kixi *ölgüqining* jenini paylap turup kəstən öltürmigən, bəlkı mən Huda uning kəli arkılık xu kixining ölüxigə yol qoyqan bolsam, undağ əhwalda Mən uningə qaqıdıqan bir jayni orunlaxturımən.

¹⁴ Lekin əgər birsi öz koxnisini hiylə bilən öltürimən dəp, uningə qəstən həjum kilsa, u gərə *panah izdəp* kurbangahimə qəqip kəlsimu, u xu yərdə tutulsun wə ölümgə məhkum kılinsun.

¹⁵ Kimki öz atisi yaki anisiqə kə qətküzsə, qəqum öltürölsun. ■

¹⁶ Kimki bir adəmnı bulap satqan bolsa yaki uning qəlidə barlıkı məlum bolsa, jəzmən öltürölüxi kərək.

¹⁷ Kimki öz atisi yaki anisiqə lənət kılıp qarəqəqan bolsa, jəzmən öltürölüxi kərək. ■

Baxqılarnı zəhimləndürüx həkkidə

¹⁸ Əgər ikki kixi uruxup kəlip, biri yənə birini tax ya moxti bilən ursa, uruloqan kixi ölməy, orun tutup yetip qəloqan bolsa,

¹⁹ u kixi kərup həsiqə tayinip taxkiriqə qıkkudək bolsa, undağta uni urəqan kixi jazadin halas kılinsun; pəkət zəhimləngüqining yetip ixtin qəloqan wəqti üqün tələm bərip, uni dawalitip səllimaza saqaytsun.

²⁰ Əgər birsi kuli yaki dedikini tayağta ursa, xundağla kul yaki dedək nəğ məydanda ölüp kətsə, uning üqün *igisi* qəqum jazaqə tartilsun. □

²¹ Lekin əgər tayağ yəğüqi bir-ikki kün tirik tursa, undağta kul həjayinininğ xəhsi mal-mülki boləqini üqün, kulning jazasiqə tartilmisun.

²² Əgər kixilər bir-biri bilən uruxup kəlip, həmilidar bir ayalni urup salsa, həmilidar ayalda balisi baldur tuquluxidin baxqə zəhimlinix bolmisa, ayalning erining tələm təlipi boyiqə həkimlarning təstiqidin ötküzölüp jərimənə təlisun. □

²³ Əgər *ayal yaki bala* ziyan-zəhətkə uqriqəqan bolsa, undağta jeniqə jan, □

²⁴ kəzigə kəz, qixiqə qix, kəliqə kəl, putiqə put, ■

²⁵ kəyükkə kəyüq, zəhimgə zəhim, kəkkə kək tələnsun.

²⁶ Əgər birsi öz kul ya dedikining kəzini urup nakar kılıp qəyasa, kəzi wəjidin uni azad kilsun.

²⁷ Xuningdək birsi öz kulı ya dedikining qixini urup qikiriwətkən bolsa, qixi wəjidin uni azad kilsun».

Mal-ulaqqlar toqruqluğ bəlgilimilər

²⁸ Əgər bir kala bir ər yaki ayal kixini üsüp öltürüp qəyasa, xu kala qəqum qalma-kesək kılınıxi kərək, uning gəxi yeyilmisun. Lekin kalining igisigə gunah kəlmisun. ■

²⁹ Lekin bu uyning ilgiridin üsüx aditi bolup, igisigə bu həğtə agah bərilgən bolsa, ləkin yənıla uni bəqlimioqini üqün ər-ayal kixilərnı üsüp öltürüp qəyqan bolsa, undağta kala qalma-kesək kılinsun, igisimu ölümgə məhkum kılinsun.

³⁰ Lekin uningdin hun həğki tələp kılinsa, öz jenining ornida uningə qəncılık tələm qəyuloqan bolsa xuni bərsun.

■ 21:15 Mat. 15:4 ■ 21:17 Law. 20:9; Pənd. 20:20; Mat. 15:4; Mar. 7:10 □ 21:20 «uning üqün igisi qəqum jazaqə tartilsun» — ibrəniy tilida «uning intıqəmi qəqum elinidu».

□ 21:22 «balisi baldur tuquluxidin baxqə» — yaki «balisi qüxüp ketixin baxqə». Aldi-kəyni səzlərgə qarəqanda, muxu yərdə pəkət «baldur tuqulsa» degən tərijimisi toqra bolsa kərək.

□ 21:23 «Əgər ayal yaki bala ziyan-zəhətkə uqriqəqan bolsa,...» — ibrəniy tilida pəkət «Əgər zərər-zəhmət bolup qıqsa,...» deyilidu. ■ 21:24 Law. 24:20; Qan. 19:21; Mat. 5:38 ■ 21:28 Yar. 9:5

³¹ Kalidin üsülgüqi oşul yaki kız bala bolsa, kalining igisi ohxaxla yukiriki həkümdikidək bir tərəp kilinsun.

³² Kala kul yaki dedəkni üskən bolsa, kalining igisi üsülgüqining hojisioqa ottuz xəkəl kümüx bərsun; andin kala qalma-kesək kilinsun.

³³ Əgər birsi bir orining aozzini oquq koyup yaki kolawatқан orining aozzini yapmay, kala yaki exək uningqa qıxüp kətsə, □

³⁴ Undaқта orining igisi mal igisining ziyinini toluk töləp bərsun; ölgən mal uningki bolidu.

³⁵ Əgər birsining kalisi yənə birsining kalisini üsüp öltürüp koyoğan bolsa, undaқта ular tirik qaloğan kalini setip, pulni barawər bөлüxsun həm ölük kalinimu xundaқ bөлüxsun.

³⁶ Lekin kalining ilgridin üsidoğan aditi barliki enik turup, igisi uni baolimay koyuwətkən bolsa, undaқта üsküqi kalining igisi kalioqa kala töləp bərsun, ölük kala uning bolsun.

22

Tələm tələx həkqidiki nizam

¹ Əgər birsi bir kala yaki koyni oşrilap, uni soysa ya setiwətsə, u bir kalining ornioqa bəx kala, bir koyning ornioqa tət koy təlisun. □ ■

² Oşri tam təxəndə tutulup kəlip, tayaq yəp ölüp qalsa, öltürgüqigə hun jazasi kəlmisun.

³ Lekin xu wəkə boləğan pəyttə kün qikip qaloğan bolsa, undaқта öltürgüqi hun jazasioqa tartilsun.

Oşri oşrilişinini töləp ziyanni toluklap berixi kerək; uningda bir nemə bolmisa, kullukqa setilip, oşrilişən nərsini təlaxi kerək.

⁴ Oşri tutuləanda oşrilişən nərsə, kala bolsun, exək bolsun, koy bolsun uning qolida tirik hələttə tepilsa, u ikki həssə kimməttə töləp bərsun. □

⁵ Əgər birsi öz mal-qarwilirini etizlikka yaki üzümzarlikka otlaxka koyuwetip, baxqilarning baq-etizlikda otlaxka yol qoysa, undaқта u özining əng esil məhsulatlıridin yaki üzümzarlikning əng esil mewisidin ziyanni töləp bərsun.

⁶ Əgər ot ketip, tikənlikkə tutixip ketip, andin əngilərnə, bax tartip pixқан ziraətni köydürüp, pütkül etizlikni kül kiliwətsə, undaқта ot koyoşuqi barliқ ziyanni töləp bərsun. □

⁷ Əgər birsi koхnisiəqa pul yaki mal-dunyasini amanət kiloğan bolsa, bular əyidin oşrilişinini kətsə, xundaқla oşri keyin tutulsa, u oşrilişinini ikki həssə kimməttə töləp bərsun.

⁸ Lekin oşri tepilmisa, öy igisining koхnisining melioqa kol təgküzgən ya təgküzmişliki məlum bolsun dəp, həkimlarning aldioqa kəltürilsun.

□ 21:33 «bir orining aozzini» — yaki «bir kudukning aozzini». □ 22:1 «... u bir kalining ornioqa bəx kala, bir koyning ornioqa tət koy təlisun» — nemixka kalini bəx həssə, koyni tət həssiləp toluklap kerək? Kala-koy hər ikkisi gəx, yung-terə wə süt bərləydu, kala yənə əmgək kılalaydu; xunga kalining kəmliki köprək ziyanni kəltüridu. ■ 22:1 2Sam. 12:6 □ 22:4 «Oşri tutuləanda oşrilişən nərsə, ... uning qolida tirik hələttə tepilsa, u ikki həssə kimməttə töləp bərsun» — nemixka bu ayəttə kərsitilgən jaza 1-ayəttiki jazioqa ohximaydu? Bəzi alimlarning pikriqə: (a) oşrilanəğan mal tehi oşrining qolida boləoşqə, igisining ziyini 1-ayəttikidin az boluxi mumkin; (ə) bu oşri tehi 1-ayəttiki oşridək yamanliқni əgəngən əməs; (p) 4-ayəttiki oşrining kala-koyni oşrilax gunahini əzlükidin ikrar kiloğan boluximu mumkin. Biz bu üç pikriqə kayilmiz. □ 22:6 «tikənlik» — etizlar arisidiki qitlar yaki qaxalar adəttə tikənlərdin kılınıdu.

9 Hərhil hiyanət, u məyli kala, exək, qoy, kiyim-keçək bolsun, yittürüp qoyoğan nərsə bolsun, ular toquruluk bir koxnisi: «əməliyətə mundak idi» dəp talaxkan bolsa, hər ikkisining dəwasi hakimlarning aldiya kaltürülsun; hakimlar kaysioya gunah bekitse, xu koxnisioya ikki həssə kimməttə tələp bərsun. □

10 Əgər birsi koxnisioya exək, kala, qoy yaki baxqa bir qarpayni amanət kilsa, bu amanət meli kixi kərməy əlöp kətsə, yaki zəhimlənsə, yaki həydəp əkitilsə, □

11 undakta koxnisining melioya kəl təgküzgən ya təgküzmiğənliki məlum bolsun dəp, Pərwərdigarning aldida ularning otturisida bir kəsəm iqürülsun. Mal igisi bu kəsəmni kəbul kilsun; koxnisi uningoya tələm tələp bərmisun. □

12 Ləkin mal oqrilanoğan bolsa, u igisigə tələp bərsun.

13 Əgər uni wəhxiy haywan boqur qoyoğan bolsa, u malning kəldukini guwahlik üçün kərsitip, uni tələp bərmisimu bolidu.

14 Əgər birsi koxnisidin bir ulaqni ətnə elip, ulaq igisi yok yərdə zəhimlənsə yaki əlöp kəlsa, ətnə aləuqi toluq tələp bərsun.

15 Ləkin igisi nək məydanda bolsa, ətnə aləuqi tələp bərmisun; ulaq ijarigə elinoğan bolsa, aləuqi tələm təlomisun; qunki uni ijarə tələp əkəlgən.

Ijtimaiy məs'uliyət

16 Əgər bir adəm tehi yatlik bolmioğan bir kizni azdurup, uning bilən billə yatsa, undakta u uning toylukini berixi kerək, andin uni hotunlukqa alsun.

17 Ləkin kizning atisi uni uningoya bərgili unimisa, zina kəloquqi pak kizlarning toylukioya barawər kelidioğan kümux pulni tarazida əlqəp bərsun.

18 Jadugər hotunni tirik koymioğın. ■

19 Haywan bilən jinsiy munasiwət ətküzgən hərbi jəzmən əlümgə məhkum kəlinsun. ■

20 Kimdəkim birdinbir Pərwərdigardin baxqa hərəkəndəq ilahoya kurbanlik sunsa, haram dəp mutlək həlakətkə məhkum kəlinsun. □ ■

21 Silərnu Misirda musafir bolup turojanikənsilər, musafir boloğan kixini heq harlimanglar wə yaki uningoya heq zulum kəlmanglar. ■

22 Hərəkəndəq tul hotun yaki yetim balini horlimanglar. ■

23 Sən ularni hərəkəndəq tərəptə horlisang, ular manga pəryad kətürsə, Mən ularning awazini qoqum anglaymən;

24 xuning bilən oqəzipim tutixip, silərni kəliqlap əltürimən, silərnin hotunliringlar tul kəlinip, baliliringlar yetim bolup kəlidu.

□ 22:9 «**hakimlarning aldiya...**» — yaki «Hudaning aldiya...». «**hakimlar kaysioya...**» — yaki «Huda kaysioya...». □ 22:10 «**həydəp əkitilsə**» — ibraniy tilida bu səz adəttə «bulinix» degən səz bilən ipadilini; ləkin muxu yərdə bəlkim tasadiyip bir ixni, məsilən qəqəp ketip, qəqəlip ketixini kərsitixi mumkin; oqrilinx məsilisi 12-ayəttə kərsitilidu. □ 22:11

«**Pərwərdigarning aldida ularning otturisida bir kəsəm iqürülsun**» — bu kəsəmni bəlkim, igisi: «Mən həkikətnə xu nərsini palanqi kixigə tapxurup amanət kəldim» degəndəq, amanətni kəbul kəloquqi kixi: «Mən xu amanətni həkikətnə yittürüp koymdu, uni oqrilimim, baxkilaroqa satmidim» degəndəq kəlixni mumkin. ■ 22:18 Kən. 18:10,11 ■ 22:19 Law. 18:23; 20:15 □ 22:20 «**mutlək həlakətkə məhkum kəlinsun**» — ibraniy tilida ««haram» kəlinsun»; «haram» — «mutlək həlak kəlinix kerək» degənni bildüridu. ■ 22:20 Kən. 17:2, 3, 4, 5 ■ 22:21 Law. 19:34 ■ 22:22 Zək. 7:10

²⁵ Əgər sən Mening həlqimning iqidin sanga qoxna bolqan kəmbəoşəlgə kərz bərgən bolsang, uningqə jazanihorlardək muamilə qilmioşin; uningdin əsüm almanglar.■

²⁶ Əgər sən qoxnaningni qapinini gərugə aloşan bolsang, kün olturmasta uningqə yandurup bər. ■

²⁷ Qünki qapini uning birdinbir yepinqisi bolup, bədinini yapidioşan kiyim xudur. U bolmisa, u nemini yepiniş yatidu? Bu səwəbtin Manga pəryad kilsa, pəryadini anglaymən; qünki Mən xəpəkətlikturmən.

²⁸ Hudaşə kupurluq kılma, wə həlqingning əmiririnimu qarşap tillima.□ ■

²⁹ Haminingning həsulining axkinidin wə xarab-zəytun meyi kəlqikingdin taxkinidin Manga hədiyə sunuxni həyal qilmioşin.

Sən oşulliringning tunjisini Manga atioşin.□ ■

³⁰ Kala bilən kuyiringning tunji balirininimu həm xundək atioşin; tunji bala yettə kungioş anisi bilən billə tursun; əmma səkkizinqi kuni uni Manga atap sunoşin.■

³¹ Silər Manga ataloşan muqəddəs kixilər bolisilər; xunga dalada yirtkuq həywan tərpidin boşuloşan həywaning gəxini yemənglər, bəlki uni itlarqə taxlap beringlər.■

23

Həqkanıyət wə adillik

¹ Yaloşan gəpni yaymioşin wə ya yaloşan guwahlik berip rəzil adəmgə yan basmioşin.

² Topka əgixip rəzil ixta bolma yaki dəwa-dəsturlarda guwahlik bərgəndə topka əgixip həqikətəni burmilima.

³ Kəmbəoşəl dəwa kilsa, uningqə yan basma.■

⁴ Duxminingning kala ya exiki ezip ketip, sanga uqrap qalsa, uni elip kelip, igisigə qoşum tapxurup bər. ■

⁵ Əgər sanga əq bolqanning exiki yükni kətürəlməy yükning astida yatkinini kərsəng, uni yardəmsiz taxlimay, bəlki uningqə yardəmlixip exikini qopuruxup berixing zərür.■

⁶ Arangdiki kəmbəoşəlning dəwasida adalətəni burmilima.■

⁷ Hərkəndək sahta ixtin özüngni neri tart; bigunah adəm bilən həqkanıy adəmnə öltürmigini; qünki Mən rəzil adəmnə hərgiz adil dəp aqlimaymən.

⁸ Xuningdək həqkəndək para yemə; qünki para kəzi oquqlarni kor qilip, həqkanıylarning sözlirini burmilaydu.■

■ 22:25 Law. 25:36,37; Qan. 23:18,19; Zəb. 15:5; Pənd. 28:8; Əz. 18:8 ■ 22:26 Qan. 24:12,13 □ 22:28 «Huda(şə)» — ibraniy tilida «Əlohim»(şə). Bu səz bəzidə Hudaning wəkilliri bolqan «həkimlər»ni bildüridu («Zəb.» 82-küy wə izahatlırini kərug). Xunga bəzi tərjimilərdə «həkimlər» deyilidu. ■ 22:28 Mis. 21:6, 8; Ros. 23:3, 4, 5 □ 22:29 «Haminingning

həsulı ...din taxkinidin Manga hədiyə sunuxni həyal qilmioşin» — bu ayəttə kəzdə tutuloşini (baxka yərliri bilən selixturuloşanda) tunji həsulni kərsitidu, lekin bu ayətning əzidə undək biwasitə eytilmaydu. Ayatning ikkinqi qismi «tunji oşullarning Hudaşə atilixi» toşruluq həm

30-ayət «qarpayning tunjiliri» toşruluq bolşaqqa, 29-ayətning birinqi qismi bəlkin «tunji həsul» toşruluq boluxi mumkin. ■ 22:29 Mis. 13:2,12 ■ 22:30 Mis. 23:19; Law. 22:27; Əz. 44:30

■ 22:31 Law. 22:8; Əz. 44:31 ■ 23:3 Law. 19:15 ■ 23:4 Qan. 22:1, 2; Luqa 6:27; Fil. 2:4

■ 23:5 Qan. 22:4 ■ 23:6 Qan. 27:19 ■ 23:8 Qan. 16:19; 1Sam. 8:3; Pənd. 19:6; Top. 7:7

⁹ Musapir kixilərgə zulum qılma; qünki özünglər Misir zeminida musapir bolup turəjan boləqaqqa, musapirning rohiy halini bilisilər. ■

«Xabat yili» wə xabat küni

¹⁰ Altə yil öz yeringni terip, hosullirini al.

¹¹ Lekin yəttinçi yili yərgə aram berip uni box koy; həlkingning namratliri uningdin yioqip yesun, ulardin axkinini janggaldiki haywanlar yesun; xundaqla üzümzarliking bilən zəytunzarlikingnimu xundaq kıləjin. □ ■

¹² Altə kün iqidə öz ixingni ada kılıp, yəttinçi küni aram elixing zərür. Buning bilən kala-exəkliring aram tapidu, dedikingning oqli bilən musapir kiximu hardukini qikiridu. ■

¹³ Mən sanga eytkinimning həmmisini kəngül bəlüp ada kıl; baxqa ilahlarıning namini tilingəta alma; bular hətta aozingənimu qikmisun. □ ■

Üq muhim heyət-bayram

¹⁴ Hər yilda üq kətim mening üqün heyət ötküzgin.

¹⁵ Aldi bilən «petir nan heyti»ni ötküz; sanga əmr kıləjinimdək Abib eydikı bekıtilgən künlərdə yəttə kün petir nan yegin; qünki xu ayda sən Misirdin qıxkaniding. Xu heyta heqkixi aldimoğa kuruk qol kəlmisun. ■

¹⁶ Sən əjir kılıp teriojan etizdiki ziraitingning tunji hosulini orəjanda «orma heyti»ni ötküz; xundaqla sən əjir singdürüp yərdin ahırkı hosul-məhsulatlıringni yil ahırıda yioqkanda «hosul yioqix heyti»ni ötküz. □

¹⁷ Yilda üq kətim ərkəkliringning həmmisi Rəb Pərwərdigarning huzuriəta hazır bolsun.

¹⁸ Sən manga atalojan kurbanlikning kenini hemirturuq selinojan nan bilən sunmiojin; heyət kurbanlikning yeəqini bolsa keqiqə kondurup ətigiqigə saklıma. □

¹⁹ Zeminingdiki dəsəlpki hosulning əng yahxsini Pərwərdigar Hodayingning eyigə elip kəl.

Ooqlakni anisining sütidə kaynitip pıxurma. □ ■

Pərwərdigarning Pərixtisining yollarnı təyyarlıxi

²⁰ Mana, Mən bir Pərixтини yolda seni koqdap, Mən sanga təyyarlıojan yərgə elip barsun dəp, aldingda yürüxkə əwətimən. ■

■ **23:9** Mis. 22:21; Law. 19:33; Kan. 24:17 □ **23:11** «Lekin yəttinçi yili yərgə aram berip uni box koy;...» — Huda Öz həlkiğə xundaq əmr bərgənıken, əlwəttə ulardin həwər alidu. Bu əmrgə baqlıq wadılar toqrisida «Law.» 25:1-7, 11, 12ni, bolupmu 20-22-ayətlərnı kəring. ■ **23:11** Law. 25:4, 5 ■ **23:12** Mis. 20:8; 31:13-17. □ **23:13** «Mən sanga eytkinimning həmmisini kəngül bəlüp ada kıl» — ıbraniy tilida «Mən silərgə eytkinim... ada kilinglar» deyilidu. ■ **23:13** Qel. 32:38; Ye. 23:7; Zəb. 16:4; Hox. 2:19; Zək. 13:2 ■ **23:15** Mis. 12:14,15; 13:3; 34:20; Kan. 16:16 □ **23:16** «orma heyti» — muxu heyət yənə «həptilər heyti» həm «dəsəlpki orma heyti» dəpmu atilidu. «**hosul-məhsulatlıring**» — muxu «hosul-məhsulatlıring» axlıklarnı həm hərhil mewa-qiwə məhsulatlırını öz iqigə alidu. «**hosul yioqix heyti**» — muxu heyət yənə «kəpilər heyti» dəpmu atilidu. □ **23:18** «**kurbanlik**» — bu səz adəttə «ınaklıq kurbanlıqı» yaki «təxakkur kurbanlıqı»ni kərsitidu. □ **23:19** «**Ooqlakni anisining sütidə kaynitip pıxurma**» — bu əmr bəlkim ətraptiki butpərəs həlklərnıng məlum ərp-aditigə əgəxməslık kerəklıknı kərsıtixı mumkn. Bu toqruluk yənə «Lawıylar»diki «koxməqə səz»imızni kəring. ■ **23:19** Mis. 34:26 ■ **23:20** Mis. 33:2

21 Sən uning aldida özüנגgə agah bol, uning awazioğa kulak sal. Uning zitiöğa təgmə; bolmisa, u itaətsizlikliringni kəqürməydu; qünki Mening namim uningdidur. □

22 Lekin əgər sən uning awazioğa kulak selip, Mening barlik buyruöanlirimöğa əməl kılsang, Mən düxmənliringgə düxmən, küxəndiliringgə küxəndə bolimən. ■

23 Qünki Mening Pərixətəm aldingda yürüp, seni Amoriy, Hittiy, Pərizziy, Qanaaniy, Hıwiy wə Yəbusiylarning zeminiöğa baxlap kiridu; Mən ularni yokitimən.

24 Sən ularning ilahliriöğa bax urup ibadət kilma wə yaki ular kilöandək kilma; bəlki ularning *butlirini* üzül-kesil qəkiwət, but tüwrüklirini üzül-kesil kukum-talöjan kıliwət; □

25 Lekin Hudayinglar Pərwərdigarning ibaditidə bolunglar. Xundak kılsanglar U nan bilən süyünglarni bərikətləydu; Mən barlik kesəllikni arangladin qikirip taxlaymən. ■

26 Buning bilən zeminigda boyidin ajrap ketidiöjan yaki tuömas heqbir ayal yaki qarpay bolmaydu; ömrüנגning künlirini toluq kilimən. ■

27 Mən sening aldingda wəhimimni əwətimən, qaysi taipigə yekınlaxsang xularni parakəndə kilimən; xuning bilən həmmə düxmənliringni kəynigə yandurup kaqurimən. ■

28 Hıwiylar, Qanaaniylar wə Hıttiylarni aldingdin koşlap qikiriwetixkə serik hərılərnı aldingda yürüxkə əwətimən. □ ■

29 Əmma zeminning Harabilixip, dalada wəhxiy haywanlar awup sanga həwp bolup qalmasliki üqün, xu əllərnı aldingdin bir yilöiqə həydiwətməymən,

30 Bəlki sən awup, zeminni *pütünləy* miras kilip bolöquqə, az-azdin həydəp turimən.

31 Sening zeminigning qəgrilirini Kizil Dengizdin tartip Filistiyələring dengiziöiqə, xuningdək qəldin tartip *Əfrat* dəryasiöiqə bəkitimən; qünki zeminda turuwatqanlarni həydiwetip yerini igilixing üqün, ularni kolungöğa tapxurimən. □ ■

32 Sən ular bilən wə yaki ilahliri bilən heqkandək bir əhdə tüzmə. ■

33 Ularıning seni aldimda gunahka patkuzmasliki üqün ularni zeminigda kət'iy turöuzma. Qünki mubada sən ularning ilahlirining ibaditidə bolsang, bu ix sanga tuzak bolidu. ■

24

Hudaning Musaning wasitisi bilən Israil həlki bilən mukəddəs əhdini tüzüxi

□ **23:21 «özüנגgə agah bol»** — ibraniy tilida «özüנגgə kara» («xamar») degən peil bilən ipadilini. 20-ayəttə Pərixatining ularni «koşdaydiöjanliki» (ibraniy tilida «karaydiöjanliki») «hamar» degən ohxax peil bilən ipadlinidu. ■ **23:22** Yar. 12:3 □ **23:24 «ularning butlirini üzül-kesil qəkiwət,...»** — yaki «ularni (Qanaaniylarning) yokitip,...». ■ **23:25** Mis. 15:26; Qan. 7:15 ■ **23:26** Qan. 7:14 ■ **23:27** Mis. 14:24; Yə. 10:10 □ **23:28 «serik hərə»** — bu isim ibraniy tilida adəttiki hərədin qong wə tehimu qakqak birhil hərəni kərsətsə kerək. ■ **23:28** Qan. 7:20; Yə. 24:12 □ **23:31 «Filistiyələring dengizi»** — «Ottura Dengiz»ni kərsitidu. ■ **23:31** Qel. 34:3, 4 ■ **23:32** Mis. 34:12,15; Qan. 7:2 ■ **23:33** Yə. 23:13; Həq. 2:3

1 U Musaqa yonə: — «Sən berip, özüng bilən billə Һarun, Nadab, Abihuni wə Israillarning aqsakalliri arisidin yətmix adəmni elip, Pərwərdigarning Һuzuriqa qikip, yirakta turup səjdə qilinglar.

2 Pəkət Musala Pərwərdigarning aldiqa yekin kəlsun; baxqilar yekin kəlmisun, həlk uning bilən billə üstigə qikmisun, — dedi.

3 Musa kelip Pərwərdigarning barlik səzliri bilən həkümlirini halayikqa dəp bərdi; pütkül halayik bir awazda: — Pərwərdigarning eytkan səzlrining həmmisigə əməl qilimiz! — dəp jawab berixti.■

4 Andin Musa Pərwərdigarning həmmə səzini hatiriliwelip, ətisi səhər kəpup taoning tüwidə bir kurbangahni yasap, xu yərdə Israilning on ikki kəbilisining sani boyiqə on ikki tax tüwrükni tiklidi.

5 Yonə Israillarning birnəqqə yigitlirini əwətti, ular berip Pərwərdigarqa kəydürmə kurbanliklar sundi, inaklik kurbanliki süpitidə birnəqqə torpaqnimu soyup sundi.

6 Andin Musa kanning yerimini qaqilarqa qaqilidi, yonə yerimini kurbangah üstigə qafti.

7 Andin u əhdinamini kolioqa elip, həlkə okup bərdi. Ular jawabən: — Pərwərdigarning eytkinining həmmisigə kulak selip, itaət qilimiz! — deyixti.□

8 Xuning bilən Musa qaqilardiki kanni elip, həlkə sepip: — Mana, bu Pərwərdigar muxu səzləning həmmisigə asasən silər bilən baqliqan əhdining kənidur, dedi.■

9 Andin keyin Musa wə Һarun, Nadab wə Abihu Israillarning aqsakalliridin yətmix adəm bilən billə taq üstigə qikixti.

10 Ular xu yərdə Israilning Hudisini kərdi; uning ayioqining astida huddi kək yakuttin yasalqan nəpis payandazdək, asman gümbizidək süpsüzük bər jisim bar idi. □ ■

11 Lekin u Israillarning mətiwərlirigə kol təgküzmid; ular Hudani kərup turdi həmdə yəp-iqixti.

Musaning yonə Sinay teoqioqa qikixi

12 Pərwərdigar Musaqa: — Taq üstigə, kəximəqa qikip xu yərdə turəin. Sanga ularqa əgitixkə tax tahtaylarni, yəni Mən yezip koyqan kanun-əmrni berimən, dedi.

13 Xuning bilən Musa kəpup, Yərdəmqisi Yəxuani elip mangdi. Musa Hudaning teoqioqa qikti.

14 U awwal aqsakallarqa: Biz yenip kəlgüqə muxu yərdə bizni saklap turunglar. Mana, Һarun bilən hur siləning yeninglarda kalidu; əgər birsining ix-dəwasi qiksa, ularning aldiqa barsun, — dedi.

15 Xuning bilən Musa taoning üstigə qikti wə taqni bulut kaplidi.

16 Pərwərdigarning julasi Sinay teoqining üstidə tohtidi; bulut uni altə künigə kaplap turdi; yəttinqi kuni, Pərwərdigar bulut iqidin Musani qaqirdi;

17 Pərwərdigarning julasining kiyapiti Israillarning kəz aldida taoning qokkisida həmmi yutquqi ottək kəründi. ■

18 Musa bulutning iqigə kirip, taoning üstigə qikip kətti. Musa kirik keqə-kündüz taqda turdi.

■ 24:3 Mis. 19:8; 24:7; Kan. 5:27 □ 24:7 «həlkə okup bərdi» — ibraniy tilida «həlkning kulakliriqa okup bərdi». ■ 24:8 Ibr. 9:20; 1Pet. 1:2 □ 24:10 «ular xu yərdə Israilning Hudisini kərdi» — yəni, Hudaning Əzini ayan qilənlirini kərdi. ■ 24:10 Wəh. 4:6 ■ 24:17 Ibr. 12:29

25

Ibadət qediri üqün sunulidioğan hədiyyələr

1 Pərwərdigar Musaqə mundak dedi: —

2 Sən Israillaroğa eytkin, ular Manga bir «kötürmə hədiyyə»ni kəltürsun; kimning kəngli hədiyyə sunuxka hux bolsa, uningdin Manga sunulidioğan «kötürmə hədiyyə»ni tapxuruwelinglar. □ ■

3 Silər ulardin tapxuruwalidioğan kötürmə hədiyyə: — Altun, kümüx, mis, 4 kək, səsün wə kızil rənglik yip, kanap rəht, tiwıt,

5 kızil boyaloğan qoqkarning teriliri, delfinning teriliri, akatsiyə yaoiqi, □

6 qıraoq üqün zəytun meyi, «məsihləx meyi» wə huxbuy üqün huxbuy dora-dərməklər,

7 əfod bilən «koxen»oğa ornitilidioğan aq həkik wə baxka esil taxlar bolsun. □ ■

8 Mening əzliri arisida makan kilixim üqün *xulardin* Manga bir muqəddəs turaloquni yasisun.

9 Uni Mən sanga barlıq kərsətməqci boləqinimoğa اساسən, yəni ibadət qedirining nushisi wə barlıq əswab-saymanlirining nushisioğa op'ohxax kilip yasanglar.

Əhdə sanduqi

10 Ular akatsiyə yaoiqidin bir sanduq yasisun. Uning uzunluqi ikki yerim gəz, kəngliki bir yerim gəz, egizliki bir yerim gəz bolsun. □ ■

11 Sən uni sap altun bilən kapliəqin; iqi wə sirtini altun bilən kaplap, uning üstünki kismining qərisigə altundin girwək qıkar.

12 Uningoğa altundin tət halka kuypurup, tət qetiqoğa bekitkin. Bir təripigə ikki halka, yənə bir təripigə ikki halka bolsun. □

13 Sən həm akatsiyə yaoiqidin ikki baldaq yasap, hər ikkisini altun bilən kapliəqin;

14 andin sanduq ular arkilik kötürülsun dəp, baldaqlarni sanduqning ikki yenidiki halkiliridin ötküzüp koyəqin.

15 Baldaqlar həmimə sanduqtiki halkida tursun; ular uningdin qikirilmisun. ■

16 Mən sanga beridioğan həküm-guwahliqni sanduqka koyəqin. □ ■

□ **25:2 «kötürmə hədiyyə»** — kahin yaki hədiyyəni sunoqci Pərwərdigarning aldioğa ikki qollap egiz kötürüp apiridioğan alahidə hədiyyə. Muxu ayəttə deyilgən «kötürmə hədiyyə» kəpligən halk elip kelidioğan, qong kələmlik hədiyyə bolidu. Xühhisizki, məzkur «kötürmə hədiyyə»ning hər bir kismini sunoqci kixi əzi Huda aldidə ikki qollap kötürüp uningə ataydu (35:22, 24). ■ **25:2** Mis. 35:5; 1Tar. 29:3,5,9,14; Əzra 2:68; 3:5; Nəh. 11:2 □ **25:5 «delfinning teriliri»** — yaki «dengiz eyikning teriliri» yaki «borsukning teriliri». □ **25:7 «əfod» wə «koxen»** — Bular toqruluk 6-14-ayətlərgə qaralsun. U jiltkidək birhil alahidə kiyim bolup, iqidə Hudaning kerək boləqan ixlar toqruluk yolini yaki iradisini kərsitidioğan «Urim» wə «Tummim» degən alahidə ikki tax saklaklıq idi. ■ **25:7** Mis. 28:4-14 □ **25:10 «akatsiyə yaoiqi»** — intayin qattik, uzunoqca qirimaydian birhil yaojaqtur. **«gəz»** — Muqəddəs Kitabta ixlitilgən «gəz» — adəmning jəynikidin barmikining uqioqca boləqan arilikioğa (təhmənən 45 santimetr) barawər kelidu. ■ **25:10** Mis. 37:1; Ibr. 9:1 □ **25:12 «tət qetiqoğa»** — yaki «tət putioğa». ■ **25:15** 1Pad. 8:8 □ **25:16 «sanga beridioğan həküm-guwahliq»** — Huda Musaqə tapxuridioğan «on pərz» yaki «on əmr» pütulidioğan ikki tax tahtayni kərsitidu (31:18ni kəring). Nemixka «guwahliq» deyilidu? Qünki «on pərz» Hudaning həkkanıy təbiitigə guwahliq beridu. ■ **25:16** Ibr. 9:4

17 Sanduqning *yapquqi süpitidə* sən altundin uzunluqi ikki yerim gəz, kəngliki bir yerim gəz boləjan bir «kafarət təhti» yasioqin. □ ■

18 Ikki kerubni altundin soqup yasioqin. Ularni kafarət təhtining ikki tərripigə ornatqin. □ ■

19 Bir kerubni bir tərripigə, yənə bir kerubni yənə bir tərripigə ornitix üqün yasioqin. Ikki tərripidiki kerublarni kafarət təhti bilən bir gəwdə qilinglar. □

20 Kerublar bir-birigə yüzlənsun, qanatlırini kafarət təhtining üstigə kerip, qanatlıri bilən uni yapsun; kerublarning yüzi kafarət təhtigə qarıtılsun. ■

21 Sən kafarət təhtini sanduqning üstigə qoyup, Mən sanga beridiojan həküm-guwahlıqni sanduqning iqiğə qoyoqin. ■

22 Mən xu yərdə sən bilən kəruximən; kafarət təhti üstidə, yəni həküm-guwahlıq sanduqning üstidiki ikki kerubning otturisida turup sanga Israillaroqa yetküzüxkə tapxuridiojan barlıq əmrlirim toqrisida səz qilimən. ■

Xirə

23 Həm akatsiyə yaoqıqidin uzunluqi ikki gəz, kəngliki bir gəz, egizliki bir yerim gəz boləjan bir xirə yasioqin.

24 Uni sap altun bilən qaplap, uning üstünki kişmining qərisigə altundin girwək qıqar.

25 Sən xirəning qərisigə tət ilik egizliktə bir ləw yasioqin; bu ləwning qərisigimu altundin bir girwək qıqar. □

26 Sən u xirəgə altundin tət hālqa yasap, bu hālqılarni xirəning tət burjikidiki qetıqqa ornatqin.

27 Xirəni kətürüxkə baldaqlar ötküzülsun dəp, hālqılar xirə lewigə yekın bekitilsun.

28 Baldaqlarni akatsiyə yaoqıqidin yasap, altun bilən qaplıoqin; xirə ular arqılık kətürilidu.

29 Xirəgə yandap legən, qaqa-təhsə, piyalə wə «xarab hədiyəliri»ni qaqidiojan kədəhlərnı yasioqin; ularni sap altundin yasioqin.

□ **25:17 «kafarət»** — (ibraniy tilida «kafar» yaki «kippur») degənnıng tüp mənisi «yepix»tin ibarət. Gunahlaroqa «kafarət kəltürüx» degənlik «gunahları yepix» degənlikdur. Təwrat dəwriədə Huda gunahlarıni waqıtlıq «yapatti» wə xuningdək xu gunahlardın towa qılıp qurbanlık kəltürgən bəndilirini kəqürüm qılatti. İnjl dəwri kəlgəndə u Məsihning qurbanlıqı wasıtisi bilən insanlarning gunahlırini «elip taxlaydu» («Yuğ.» 1:29, 36ni kərüng). Muxu yərdə sanduqning yapquqini «kafarət təhti» dəp tərxime qıldıq, qünki 22-ayəttə: «Mən xu yərdə sən bilən kəruximən; kafarət təhti üstidə... turup sanga ... səz qilimən» deyilidu. Demək, bu jay Hudanlık oluruqan bir təhtigə ohxaxtur. ■ **25:17** Mis. 37:6 □ **25:18 «Kerublar»** — bəlkim aləmdiki əng küqlük wə əng yukiri dərijilik pərixitlər yaki məhluklar boluxi mumkin. «Təbirələr»ni wə munasiwətlilik sehmini kərüng. ■ **25:18** İbr. 9:5 □ **25:19 «ikki tərripidiki kerublarni kafarət təhti bilən bir gəwdə qilinglar»** — yaki «ikki tərripidiki kerublar bilən kafarət təhti bir pütün altundin yasalsun». ■ **25:20** İbr. 9:5 ■ **25:21** İbr. 9:4, 5 ■ **25:22** Qel. 7:89 □ **25:25 «egizliktə»** — yaki «kəngliktə». Munasiwətlilik shemini kərüng. «ləw» wə «ləwning qərisigə qıqırilojan girwək» — bularning roli bəlkim xirəning üstidiki nanlarni qıxup ketixtin saqlaxtur.

30 Mening huzurumda turuxqa sən xirəgə həmixə «təkdım nan»ni qoyqın.□

Qiraşdan

31 Sən həm sap altundin bir qiraşdan yasioqın. U qiraşdan sokup yasalsun; qiraşdanning puti, şoli, kədəhliri, şunqə wə qeqəkliri pütün bir altundin soqlusun. □ ■

32 Qiraşdanning şolining ikki yenidin altə xahqə qikirlsun — qiraşdanning bir yenidin üq xahqə, qiraşdanning yənə bir yenidin üq xahqə qikirlsun;

33 bir yenidiki hər bir xahqədə badam güli xəklidə şunqisi wə qeqiki bolşan üq kədəh qikirlsun, yənə bir yenidiki hər bir xahqədə badam güli xəklidə şunqisi wə qeqiki bolşan üq kədəh qikirlsun. Qiraşdanşə qikirilşan altə xahqining həmmisi xundak yasalsun.

34 Qiraşdanning şolidin badam güli xəklidə şunqisi wə qeqiki bolşan tət kədəh qikirlsun. □

35 Buların baxka *birinqi* ikki xahqining astida bir şunqə, *ikkinqi* ikki xahqining astida bir şunqə, *üqinqi* ikki xahqining astida bir şunqə bolsun; qiraşdanşə qikirilşan altə xahqining asti həmmisi xundak bolsun.

36 Uning xu şunqiliri həm xahqiliri qiraşdan bilən bir gəwdə kılinsun — bir pütün sap altundin sokup yasalsun.

37 Sən qiraşdanning yəttə qirişini yasioqın; qiraşlar uduloşə yoruk qüxürəlixı üqün üsti tərəpkə ornılsun.

38 Uning pilik qayqiliri bilən küldanliri sap altundin yasalsun.

39 Qiraşdan wə uning barlıq əswabliri bir talant sap altundin yasalsun.□

40 Sanga taşda ayan kılinoşan nusha boyiqə bularnı ehtiyat bilən yasioqın.■

□ **25:30 «təkdım nanlar»** — ibraniy tilida «huzuri nanlar» («Hudaning huzuridiki nanlar»). Adəttə jəmiy on ikki parqə nan qoyulatti. Bu Israillarning on ikki kəbilisigə wəkillik kılatti. Israil kaşnılrı nanlarnı tizip qoyux arqılık, əzlrinıng əmgək mewilirini Pərwardigarşə ataxni halaydışanlıkını, bu arqılık əzlrı erixkən mol həsulning Pərwardıgarıng ata kılşanlıkını etirap kılıxni bildürüş idi («Law.» 24:5-6). □ **25:31 «qiraşdanning... kədəhliri, şunqə wə qeqəkliri»** — bular qiraşdanşə qikirilşan xu hil nushılarnı kərsitidu. 32-40-ayətlər wə munasiwətlık shemini kərüng. ■ **25:31** Mis. 37:17 □ **25:34 «şolidin»** — yəni şolining üstünki kışmidin. 35-ayətnı kərüng. □ **25:39 «bir talant altun»** — bəlkim 4.4 kilogramqə boluxı mumkin. ■ **25:40** Ros. 7:44; İbr. 8:5

Ibadət qedirining əswabliri

«mis kurbangah»

«yoqan das»

altun qiraqdan

«təkdim nan»
qoyulidiqan xire

huxbuygah

əhdə sanduqı

əhdə sanduqining iqı

26

Ibadat qediri — yopuqliri

¹ Mukəddəs qedirni on parqə yopuqtin yasatkin; yopuqlar nepiz tokuloan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kizil yiplar arilaxturulup ixlənsun; uningə kerublarning süritini qewər qollarə nəpis kilip kəxtiləp qikarəuzəyin. ■

² Hər bir yopuqning uzunluqi yigirmə səkkiz gəz, kəngliki tət gəz bolup, hər bir yopuq ohxax qong-kiqiklikdə bolsun.

³ Yopuqlarning bəxi bir-birigə ulansun, qaloan bəx yopuqmu həm bir-birigə ulansun.

⁴ Sən ulap qikiloan birinqi qong parqining əng qetidiki kismioə bir tərpiyə rənggi kək izmə kadioyin, xuningdək ulap qikiloan ikkinqi qong parqining əng qetidikisining bir tərpiyimu həm xundak kiləyin.

⁵ Birinqi qong parqining əng qetidiki kismioə əllik izmə kadioyin, ikkinqi qong parqining əng qetidikisigimu əllik izmə kadioyin. Izmilər bir-birigə udulmuudul bolsun.

⁶ Mukəddəs qedir bir pütün bolsun üçün altundin əllik iloə yasap, ikki qong parqə yopuqni xu iloələr bilən bir-birigə tutaxturəyin.

⁷ Mukəddəs qedirni yepix üçün əqkə tiwitidin yopuqlarni yasioyin; yopuqtin on bir parqə yasioyin. ■

⁸ Yopuqlarning hər birining uzunluqi ottuz gəz, kəngliki tət gəz bolup, on bir yopuqning həmmisi ohxax qong-kiqiklikdə bolsun.

⁹ Yopuqlarning bəxini ulap bir kilip, qaloan altə yopuqnimu ulap bir kilip, altinqi yopuqni ikki kat kilip, qedirning aldi tərpiyə sanggilitip koyəyin. □

¹⁰ Sən birinqi ulap qikiloan qong parqining əng qetidiki kismioə əllik izmə, ikkinqi ulap qikiloan qong parqining əng qetidiki kismioə əllik izmə kadioyin.

¹¹ Sən həm mistin əllik iloə yasap, qedir bir pütün bolsun üçün ularni izmilərgə ətküzüp ikki qong parqini ulap koyəyin.

¹² Ləkin yopuqning qedirning kəynidin exip qaloan kismi, yəni exip qaloan yerim parqisi qedirning kəyni tərpidə sanggilap tursun.

¹³ Qedir yopuqlirining qedirning boyidin artuq kismi, yəni u tərpidin bir gəz, bu tərpidin bir gəz, qedirning ikki tərpidin sanggilap, uni *toluq* yapsun. □

¹⁴ Buningdin baxqa, qediroə kizil boyaloan qoqkar terisidin yopuq yasap yapkin, andin uning üstidinmu delfin terisidin yasaləan yənə bir yopuqni kapliəyin.

¹⁵ Mukəddəs qedirning tik tahtayirini akatsiyə yaoiqidindin yasap tikligin.

¹⁶ Hər bir tahtayning uzunluqi on gəz, kəngliki bir yerim gəz bolsun.

¹⁷ Hər bir tahtayning ikkidin turumi bolsun, hər ikki tahtay xular bilən bir-birigə qetilsun; qedirning barliq tahtayirini xundak yasioyin.

¹⁸ Qedirning tahtayirini xundak yasioyin; yigirmisini jənub tərəpkə tikligin;

■ 26:1 Mis. 36:8 ■ 26:7 Mis. 36:14 □ 26:9 «qedirning aldi tərpiyə sanggilitip koyəyin» — yaki «qedirning kəynigə kayrip koyəyin». Munasiwətlik shemini kəring. □ 26:13 «qedirning ikki tərpidin sanggilap, uni toluq yapsun» — kanap rəhttin (kəndir rəhttin) kilinoan iqidiki yopuqning uzunluqi yigirmə səkkiz gəz boləraqqa, qedirning ikki tərpiyə toluq yətməytti; yopuq bilan yərnig arilikida bir gəz arilik kalatti. Əqkə tiwitidin kilinoan yopuqning uzunluqi ottuz gəz boləraqqa, qedirni toluq yapatti. Qedirning shemilirini kəring (wə munasiwətlik shemini kəring).

¹⁹ bu yigirmə tahtayning tegigə kümüxtin kirik təglik yasioqin; bir tahtayning *astidiki* ikki turumi üqün ikkidin təglik, yənə bir tahtayning ikki turumi üqün ikkidin təglik yasioqin.

²⁰ Xuningdək qedirning udul tərpidə, yəni ximal tərpidə yigirmə tahtay bolsun;

²¹ bularning kirik təglik kümüxtin bolsun; bir tahtayning tegigə ikkidin təglik, yənə bir tahtayning tegigə ikkidin təglik orunlaxturulsun.

²² Qedirning kəyni tərpiyə, yəni oqərb tərəpkə altə tahtay yasap tikligin.

²³ Qedirning kəyni tərpidiki ikki bulungoqa ikki tahtay yasap ornatqin.

²⁴ Bu *bulung tahtayliri* astidin üstigiqə ikki qat kılınıp *tahtaylarni* özara qetixtursun, üsti bir halkıoqa bekitilsun. Hər ikkisi xundak kılınıp, ikki bulungoqa tiklənsun. □

²⁵ Arqa tərəptə səkkiz tahtay bolidu, ularning kümüxtin yasaloqan on altə təglik bolidu; bir tahtayning tegidə ikki təglik, yənə bir tahtayning tegidə ikki təglik bolidu.

²⁶ Buningdin baxqa sən akatsiyə yaoqıqıdin baldaq yasioqin; qedirning bu tərpidiki tahtaylaroqa bəx baldaqni,

²⁷ qedirning u tərpidiki tahtaylaroqa bəx baldaqni, qedirning arqa tərpidiki tahtaylaroqa, yəni oqərb tərpidiki tahtaylaroqa bəx baldaqni yasioqin.

²⁸ Tahtaylarning otturisdiki ottura baldaq bu tərəptin u tərəpkə yetidioqan bolsun.

²⁹ Tahtaylarni altun bilən qaplap, baldaqlar ötküzüldioqan halkılarni altundin yasap, baldaqlarni altun bilən qaplıoqin.

³⁰ Qedirni sanga taqda ayan kılinoqan nusha boyiqə yasap tikligin. ■

³¹ Sən nepiz tokuloqan aq kanap rəhtkə kök, səsün wə kızil yiqlar arilaxturulup ixləngən bir pərdə yasioqin; uni qewər kollar kerublarning süritini nəpis kılıp quxürüp kəxtiləp qıksun. ■

³² Uni akatsiyə yaoqıqıdin yasaloqan tət hadioqa esip koyoqin. Bu hadılar altun bilən qaplansun, hər birining altun ilmiki bolsun; hadılar kümüxtin yasaloqan tət təglikkə ornıtılsun.

³³ Pərdə qedir yopukidiki ilməklərgə esilip sanggilitip koyulsun; andin həküm-guwahlik sandukini xu yərgə kəltürüp, pərdining iqigə elip kirgin. Xuning bilən pərdə silər üqün mukəddəs jay bilən əng mukəddəs jayning otturisdiki bir ayrıma pərdə bolsun.

³⁴ Andin sən «kafarət təhti»ni əng mukəddəs jaydiki həküm-guwahlik sandukining üstigə koyoqin.

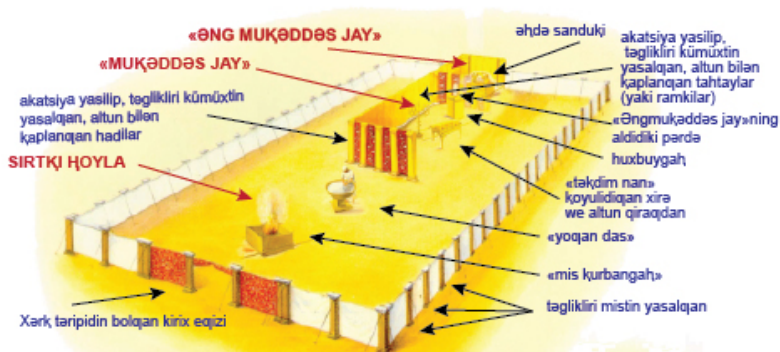
³⁵ Xirə bolsa pərdining texioqa orunlaxturulsun; qiraqodanni xirəning uduloqa, qedirning janub tərpiyə koyoqin; xirəni ximal tərpiyə koyoqin.

³⁶ Buningdin baxqa sən qedirning kirix eoqizioqa nepiz tokuloqan aq kanap rəhtkə kök, səsün wə kızil yiqlar arilaxturulup ixləngən bir pərdə yasioqin; u kəxtiqi tərpidin kəxtilənsun. ■

³⁷ Bu pərdə üqün akatsiyə yaoqıqıdin bəx hada yasap, ularni altun bilən qaplıoqin; hər birining altun ilmiki bolsun; ularning tegigə bəx danə təglikni mistin quyup təyyarlatqin.

□ 26:24 «...tahtayliri ... ikki qat kılınıp tahtaylarni özara qetixtursun» — bulung tahtaylirining kaysi xəkildə ikənlikigə birnemə deyix təs. Həq bolmioqanda ular kəynidiki tahtaylar həm yandiki tahtaylarni bir-birigə tutaxturux rolını oynixi kerək; bizningqə bulung tahtayliri yenidiki tahtaylaroqa turumlıri bilən qetilixi kerək (17-ayətni kərunğ). Bəzi alimlarning pikriqə bulung tahtayliri otturisdin egilip, «üq burjəklik sizoqə xəkli»də (yəni «L» xəkliyə) kılinoqan boluxi mumkin. Munasiwətlik shemini kərunğ. ■ 26:30 Mis. 25:9,40; Ros. 7:44; Ibr. 8:5 ■ 26:31 Mis. 36:35 ■ 26:36 Mis. 36:37

MUKƏDDƏS İBADƏT QEDIRI — QEDIRNING ƏZI WƏ SIRTQI HOYLISI

KURBANLIQLARINI SUNUX

İbadət qediri wə sirtqi hoylisi

¹ Sən qurbangahni akatsiyə yashiqidin yasoiqin. Qurbangah tət qasa bolsun; uzunluqi bəx gəz, kəngliki bəx gəz, egizliki üq gəz qilinsun. ■

² Uning tət burjikigə koyulidioqan munggüzlirini yasoiqin; munggüzliri qurbangah bilən bir gəwdə qilinsun. Qurbangahni mis bilən qaplioiqin.

³ Qurbangahning yaq *wə külini* elixka daslarni yasoiqin; uningə has boləqan gürjəklərni, korilarni, lahxigirlarni wə otdanlarnimu yasoiqin; uning barliq əswablrini yasaxka mis ixlətkin.

⁴ Qurbangah üqün mistin bir xala yasoiqin; xalaning tət burjikigə tət mis halka yasap bekitip koyoiqin.

⁵ Xalani qurbangahning qap belining astidiki girwəktin təwənrək turidioqan kiləqin, xundakta xala qurbangahning dəl otturisida bolidu. □

⁶ Qurbangahka ikki baldaq yasoiqin; ular akatsiyə yashiqidin bolsun, ularni mis bilən qaplioiqin.

⁷ Qurbangahni kətürgəndə, baldaqlar uning ikki yenida boluxi üqün, ularni halkilarəqa ətküzüp koyoiqin.

⁸ Qurbangahni tahtaylardin yasoiqin, iqi box bolsun; u taqda sanga ayan qilinoqan nusha boyiqə *hünərwanlar* təyyar qilsun.

Ibadət qedirining həyylisi

⁹ Muqəddəs qedirning həyylisnimu yasoiqin. Həyylining jənubioqa, yəni jənubka yüzləngən tərpiqə nepiz tokuloqan aq kanap rəhttin pərdilərni tokuoiqin; xu tərpiqining uzunluqi yüz gəz bolsun. ■

¹⁰ Pərdilərni esixka yigirmə hada yasalsun; ularning tegigə koyuxka yigirmə mis təqlik yasalsun; hadilarning ilmiki bilən baldaqlar bolsa kümüxtin yasalsun. □

¹¹ Xuningə oħxax ximal tərpidimu uzunluqi yüz gəz kelidioqan pərdə bolsun. Pərdilərni esixka yigirmə hada yasalsun; ularning tegigə koyuxka yigirmə mis təqlik yasalsun; hadilarning ilmiki bilən baldaqlar bolsa kümüxtin yasalsun.

¹² Həyylining qərb tərpidə uzunluqi əllik gəz kelidioqan pərdə bolsun; uning on hadisi wə on təqliki bolsun.

¹³ Həyylining xərk tərpi, yəni kün qikixka yüzləngən tərpiqining kəngliki əllik gəz bolsun.

¹⁴ Bir tərpidə on bəx gəz kelidioqan pərdə bolsun; uning üq hadisi bilən üq təqliki bolsun.

¹⁵ Yənə bir tərpidə on bəx gəz kelidioqan pərdə bolsun; uning üq hadisi bilən üq təqliki bolsun.

¹⁶ Həyylining kirix eqizioqa yigirmə gəz kelidioqan bir pərdə koyulsun; pərdə nepiz tokuloqan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kızil yiplar arilaxturulup, xəxtiqi tərpidin xətilənsun. Uning tət hadisi bilən tət təqliki bolsun.

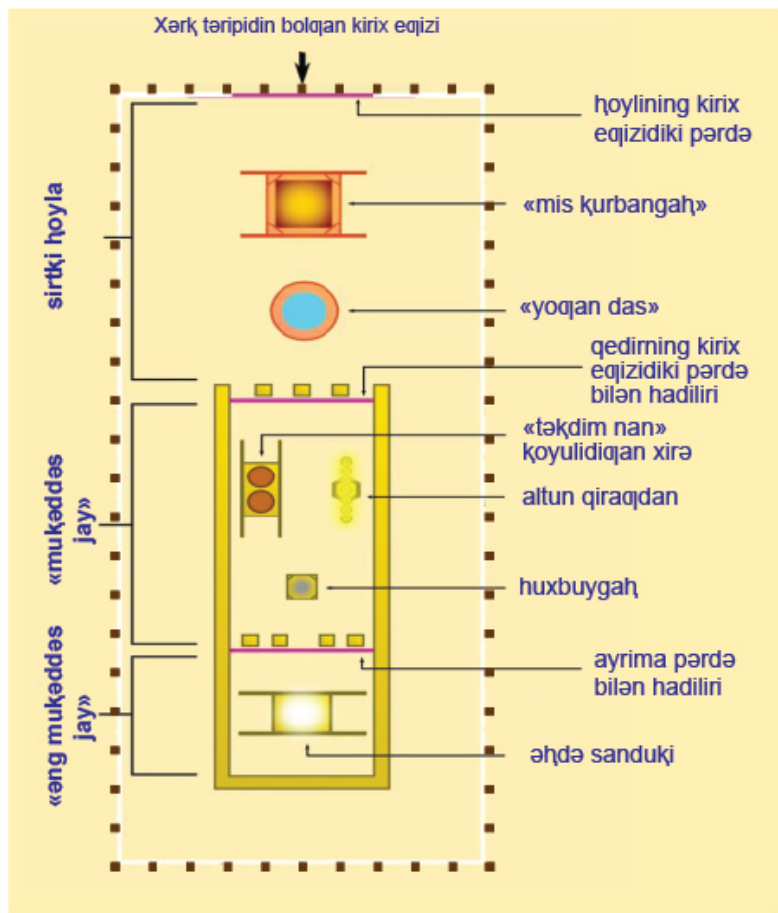
¹⁷ Həyylining qərisidiki həmmə hadilar kümüxtin yasaloqan baldaqlar bilən bir-birigə qetilsun; ularning ilməkliri kümüxtin, təqlikliri mistin yasalsun.

■ 27:1 Mis. 38:1 □ 27:5 «xala» — barliq ayətlərdin qarışqanda, xalaning funksiyisi mundak: (1) qurbangahning othanisidiki otni kətürük; (2) xalani kətürgəndə qurbangahmu təng kətürülük; xala qurbangahning asti tərpiqə, yənə girwəkning astioqa koyuloqaqka, xalani kətürgəndə girwəkə terilip qurbangahmu təng kətürülətti. «Koxumqə səz»imiz həm qedirning shemilirini kərüng (munasiwətlik shemini kərüng). ■ 27:9 Mis. 38:9 □ 27:10 «baldaqlar» — ular hadilarni əzara qetip turidioqan tayaqqilar bolup, hadilarni muqimlaxturux wə pərdilərnimu kətürük rolini oynaydu (38:17ni kərüng). «Baldaqlar»ning baxka tərjimiliri: «halkilar» yaki «qəmbərlər».

¹⁸ Høylining uzunluqi yüz gəz, kəngliki hər ikki tərifi əllik gəz bolsun; nepiz tokulojan aq kanap rəhttin ixləngən pərdining egizliki bəx gəz kılinsun; hadilarning təglikliri mistin yasalsun.

¹⁹ Muqəddəs qedirning ix-hizmitidə ixlitilidiyan barlik əswab-saymanliri həmdə barlik miq-kozuqliri, xundaqla høylining barlik miq-kozuqliri mistin bolsun.

IBADƏT QEDIRI (MUQƏDDƏS QEDIR) («Misirdin qikix» 25-31, 35-40-bab)

Ibadət qediri wə sirtki höylisi

Yeniş turidiqlan qıraqlı həkkidiki bəlğilimə

20 — Qıraqlıning həmişə yeniş turuxi üqün, qıraqlıka ixlitixkə zəytundin soqur qikirilqlan sap mayni qexingqla kəltürükə İsrailarni buyruqlın. ■

21 Jamaət qedirining iqidə, həküm-guwahlıq sanduqining udulidiki pərdining taxkirida Hərun wə oşulliri hər keqisi ətigəngiqə Pərwərdigarning aldida qıraşlarning yenik turoşuzux ixida bolsun. Bu ix dəwrdin-dəwrgiqə İsrailarəqa əbədiy bir qanun-bəlgilimə bolsun. □

28

Kahinlarning muqəddəs kiyimliri

1 Sən İsrailarning iqidin akang Hərun wə uning oşullirini öz qexingəqa kəltürgin; ularni, yəni Hərun wə oşulliri Nadab, Abihu, Əliazar wə İtamarlarning Mening kahinlik hizmitimdə boluxi üqün yeningəqa kəltürgin. ■

2 Akang Hərunəqa həm xərəp həm güzəllik üqün muqəddəs kiyimlərni təyyarlıqin.

3 Hərunning Manga muqəddəs kilinip, Mening kahinlik hizmitimdə boluxi üqün, Mən əkil-parasətning rohi bilən kəlbirini tolduroşan qewər kixilərninğ hər birigə səz kiliş, ularni alahidə kiyimlərni tikixkə buyruşin.

4 Ular tikidişan kiyimlər munulardin ibarət: — bir koxen, bir əfod, bir ton, kəxtiləngən bir halta kənglək, bir səllə wə bir bəlwəş. Mening kahinlik hizmitimdə boluxi üqün, ular akang Hərunəqa wə oşulliriəqa muqəddəs kiyimlərni tiksun. □

Əfodning layihilixi

5 Uningəqa altun wə kək, səsün, kizil yiplar bilən nepiz tokuloşan aq kanap rəht ixlitilsun;

6 əfodni ular altun wə kək, səsün, kizil yiplar bilən nepiz tokuloşan aq kanap rəhtlərni təyyarlap, qewər kollarəqa nəpis kiliş kəxtilitip ixlətsun. ■

7 Əfodning ikki bəxini bir-birgə tutaxturux üqün ikki dolisida mürilik tasma bolsun. □

8 Əfodning üstidin başlaydişan, kəxtiləngən bəlwəş əfod bilən bir pütün kilinsun wə uningəqa ohxax sipta ixlinip, altun wə kək, səsün, kizil yiplar wə nepiz tokuloşan aq kanap rəhttin yasalsun. □

9 İkki aq həkikni tepip, ularning üstigə İsrailning oşullirining namlirini oyduroşin;

10 ularning namlirining altisi bir yakutka oyulsun, qaloşan altisi bolsa yənə bir yakutka oyulsun, həmmisi tuşulux tərtpi boyiqə pütülsun.

11 Huddi yakut nəkixqiliri ixligəndək, məhür oyuloşandək İsrailning oşullirining namlirini ikki yakutka oyduroşin; ular altundin yasaloşan kəzlükkə bəkitilsun.

12 İsrailning oşulliriəqa əslətmə tax bolsun üqün, ikki yakutni əfodning ikki mürilik tasmisioşə qadişuzoşin; xundak boləanda, Hərun

□ 27:21 «**Jamaət qediri**» — bu ibadət qediriəqa berilən baxka bir nam. ■ 28:1 İbr. 5:4 □ 28:4

«**Əfod**» wə «**koxen**» — bular wə qatarliklar toşruluq «Təbirələr»ni wə munasiwətlik shemilarni kərüng. «Əfod» jilitkigə ohxaydişan birhil kiyim, «koxen» kahinning məydisigə taqilidişan məydə yanquk bolup, üstigə on ikki kəbiligə wəkillik kilidişan on ikki kimmətlik tax bəkitiləng.

■ 28:6 Mis. 39:2 □ 28:7 «...**ikki dolisida mürilik tasma bolsun**» — munasiwətlik shemini kərüng. □ 28:8 «**Əfodning bəlwəş**» — 5-ayəttə tiləqa elinşan bəlwəş əməs. «Law.» 8:7ni kərüng.

Pərwərdigarning aldida ularning namlirini əslətmə süpitidə müriliridə kətürüp yüridu.

13-14 Buningdin baxça, sən altundin yənə ikki közlük wə sap altundin xoynidək exip etilgən ikki zənjir yasatqin; andin exilmə zənjirlər közlüklərgə bekitilsun. □

Qoxenning yasilixi

15 «Höküm qoxeni»ni qewər qollarğa nəpis kılıp kəxtilitip yasatqin; uni həm əfodni ixlīgən usulda yasıoğan, altun wə kək, səsün, kızil yiplar bilən nəpiz tokuloğan aq kanap rəhttin yasıoqin. □ ■

16 U ikki kat, tət qasa kılınsun; uzunluqı bir qeriq, kənglikimu bir qeriq bolsun. □

17 Uning üstigə tət katar kılıp gəhərlərnı ornatkın: — birinqi katarğa kızil yaqut, serik gəhər wə zumrət ornıtılsun;

18 ikkinqi katarğa kək kaxtexi, kək yaqut wə almas ornıtılsun;

19 üçinqi katarğa səsün yaqut, piroza wə səsün kwarts ornıtılsun;

20 tötinqi katarğa beril yaqut, aq həkik wə anartax ornıtılsun; bularning həmmisi altun közlük iqigə ornıtılsun.

21 Bu gəhərlər İsrailning oşullirining namlirioğa wəkil kılınıp, ularning sanidək on ikki bolup, məhür oyoqandək hər bir gəhərgə on ikki kəbilining nami birdin-birdin pütülsun.

22 Qoxenğa xoynidək exilgən sap altundin *ikki* exilmə zənjir yasıoqin.

23 Qoxenğa altundin ikki hālka etip, ikki hālqını qoxenning *yukiriki* ikki burjikigə bekitkin; □

24 andin altundin exilip yasaloğan ikki zənjirni qoxenning *yukiriki* ikki burjikidiki hālqidin ötküzüp,

25 exilgən xu zənjirlərnıng ikki uqını ikki közlükkə bekitip, *közlüklərnı* əfodning ikki mürilik tasmisining aldi kısmioğa ornatkın.

26 Buningdin baxça sən altundin ikki hālka yasap, ularni qoxenning *asti tərpidiki* ikki burjikigə bekitkin; ular əfodğa tegixip turidioğan kılınıp iqigə qadalsun. □

27 Mundin baxça sən altundin *yənə* ikki hālka yasap, ularni əfodning ikki mürilik tasmisining aldi təwənkı kısmioğa, yəni əfodğa ulinidioğan jayoğa yəkin kılıp, kəxıtıləngən bəlwəşidin egizrək kılıp bekitkin.

28 Qoxenning əfodning kəxıtıləngən bəlwəşidin yukirirək turuxi, qoxenning əfodtin ajrap kətməslıki üçün qoxenning hālqısını kək xoyna bilən əfodning hālqısıoğa qetip qoyoqin.

29 Xundak kıljoğanda, Harun mukəddəs jayoğa kirgəndə, həküm qoxenini taqıoğaqça, İsrailning oşullirining namlirini əslətmə süpitidə yürikinıng üstidə Pərwərdigarning aldida daim kətürüp yürəngən bolıdu. □

30 Harun Pərwərdigarning aldioğa kirgəndə, urim bilən tummim unıng yürıki üstidə boluxi üçün, bularnı həküm qoxenining iqigə aloqin;

□ **28:13-14 «yənə ikki közlük»** — muxu ikki közlük əfodning ikki mürisigə bekitilgən, 9-12-ayətlərdə tiloğa elinoğan ikki aq həkik orunlaxturuloğan közlüklərdur. □ **28:15 «Höküm qoxeni»** — iqıdiki «urim wə tummim» degən taxlar arqılık Hudaning məlum ix toşrisidiki iradisini yaki həkümını sorax üçün ixlıtıləngən (30-ayətnı kəring). ■ **28:15** Mis. 39:8 □ **28:16**

«U ikki kat, tət qasa kılınsun» — demək, yanqıq xəklıdä. □ **28:23 «qoxenning yukiriki ikki burjikigə»** — ıbranıy tilıdä «qoxenning ikki bexioğa». □ **28:26 «qoxenning asti tərpidiki ikki burjikigə»** — ıbranıy tilıdä «qoxenning ikki bexioğa». □ **28:29 «qoxen»** — qoxen wə unıng munasiwətlik təpsilatılrını kərix üçün munasiwətlik shemini kəring.

muxundaq qiløjanda, Ҳарун Israillaroja baøliq ҳөкүмләрni һөmixә Pәрwәrdigarning һuzurida өз yүriki үstidә көтүрүp yүrgән bolidu.□

Bax kaһin kiyidiojan baxka kiyimlar; bax kaһinning oøullirining kiyimlari

31 Əfodning *iqidiki* tonni pütүнlөy көk rәnglik qiløjin. □ ■

32 Tonning baxka kiyilidiojan төxүki дәl otturisida bolsun; uning yirtilip көtmәsliki үqүн huddi bapkar tökuøjandәk, sawutning yakisioja ohxax qөrisigә pөwaz qikirilsun. □

33-34 Uning etikining qөrisigә көk, sөsүн wә қizil yiptin anarlarni tökup askin һөmdә altun kongøjuraklarni yasap, qөrisidiki anarlarning ar- ilikioja birdin esip koyøjin; tonning etikining pütкүl qөrisigә bir altun kongøjurak, bir anar, yөнә bir altun kongøjurak, bir anar... bekitilsun. □

35 Ҳарун һизмәт qiløjан waқtida xu tonni kiyusun; buning bilән Ҳарун Pәрwәrdigarning aldioja barøjanda, yөнi muқөddәs jayoja, Pәрwәrdigarning aldioja kirip-qikқanda uning awazi anglinip turidu-dә, u өlүmdin aman қalidu.□

36 Andin keyin sән sap altundin nәpis bir otuøatni yasap, uning үstigә möһүrgә nәқixlөngөndәk: «Pәрwәrdigaroja muқөddәs қilindi» дәp oyøjin; □ ■

37 uni көk rәnglik yip bilән sәllisigә qigkin; u sәllining aldi tәripigә taқalsun;

38 u Ҳарунning pexanisidә tursun. Buning bilән Ҳарун Israillarning muқөddәs қilip көltүrgән barliқ muқөddәs һөdiyәlirigә qaplawқан гу- nahlarni өз үstigә elip көтүridu; һөdiyәlөrning Pәрwәrdigarning aldidә köböl қilinixi үqүн otuøat һөmixә uning pexanisigә taқaқliқ tursun.□

39 Buningdin baxka aқ kanap rәһttin bir көngläk tökuøjin, xuningdәk kanap rәһttin tökulojan bir sәllә төyyarliojin; көxtilөngән bir bәlwaoj yasiojin.□

□ **28:30 «urim wә tummim»** — alahidә birhil taxlar. Bu taxlar arkilik Israil һәлқи Hudadin yol sorisa bolatti. Һөmdә ulardin һәрhil jawab қикatti; мәsilән, «xundaq», «yak» degөndәk. Bөzi әhwallarda һөққandaq jawab bөrmәslikimu mumkin (mәsilән, «Ҳak.» 20:23, «1Sam.» 14:37, 23:2-4, 28:6, «2Sam.» 2:1 қatarliқlarni көrүng). «Urim»ning mөnisii «nurlar», «Tummim»ning mөnisii «muқөmmәllik» yaki «muқөmmәl ixlar» degәnlik; lekin ularning төpsilatliри һазir bizgә namәlum. □ **28:31 «Əfodning iqidiki ton»** — ton əfodning iqigә kiyilidu (munasiwәtlik shemini көrүng). ■ **28:31 Mis. 39:22** □ **28:32 «sawut»** — jөngqingin alahidә kiyimi.

□ **28:33-34 «anarlar»** — muxu «anarlar» marjandәk qongluқта tökulojan boluxi kerәk. □ **28:35 «Ҳарун ... Pәрwәrdigarning aldioja kirip-qikқanda kongøjuraklarning»** awazi anglinip turidu-dә, u өlүmdin aman қalidu — kongøjuraklarning awazliри Hudaoja bax kaһinning Israiloja wәkillik қilidiojanliқini әsлитidu. □ **28:36 «otuøat»** — bax kiyimigә taқilidiojan kiiқ tahta yaki mөnsәp bөлgisidin ibarәt. ■ **28:36 Mis. 39:30** □ **28:38 «Israillarning muқөddәs қilip көltүrgән barliқ muқөddәs һөdiyәlirigә qaplawқан gunahlar»** — buning mөnisii: (1) Israillarning muxu һөdiyә-qurbanliқlarni көltүrүxtin мақsiti (Hudaning sөzigә asasән) gunahini yepixtin ibarәttur, xunga һөdiyәlәр gunah bilән munasiwәtlikitur; (2) Israillar һөdiyә-qurbanliқlirini көltүrginidә көltүrүx usulida diққәtsizliқtin һөdiyәlәр gunahқа qөtilip қelixi mumkin yaki һөdiyә көltүrgүqingin niyәtliриgә mәlum yaman ojarәz qөtilixliқ boluxi mumkin. Biz ikkinqi qүxәnqigә mayil. □ **28:39 «kanap rәһttin bir көngläk tökuøjin»** — yaki «kanap rәһttin aliқipar bir halta көngläk tikkin». □ **«көxtilөngән bir bәlwaoj yasiojin»** — bu bәlwaoj əfodningki әmәs. «Law.» 8:7ni көrүng.

□ **28:30 «urim wә tummim»** — alahidә birhil taxlar. Bu taxlar arkilik Israil һәлқи Hudadin yol sorisa bolatti. Һөmdә ulardin һәрhil jawab қикatti; мәsilән, «xundaq», «yak» degөndәk. Bөzi әhwallarda һөққandaq jawab bөrmәslikimu mumkin (mәsilән, «Ҳak.» 20:23, «1Sam.» 14:37, 23:2-4, 28:6, «2Sam.» 2:1 қatarliқlarni көrүng). «Urim»ning mөnisii «nurlar», «Tummim»ning mөnisii «muқөmmәllik» yaki «muқөmmәl ixlar» degәnlik; lekin ularning төpsilatliри һазir bizgә namәlum. □ **28:31 «Əfodning iqidiki ton»** — ton əfodning iqigә kiyilidu (munasiwәtlik shemini көrүng). ■ **28:31 Mis. 39:22** □ **28:32 «sawut»** — jөngqingin alahidә kiyimi. □ **28:33-34 «anarlar»** — muxu «anarlar» marjandәk qongluқта tökulojan boluxi kerәk. □ **28:35 «Ҳарун ... Pәрwәrdigarning aldioja kirip-qikқanda kongøjuraklarning»** awazi anglinip turidu-dә, u өlүmdin aman қalidu — kongøjuraklarning awazliри Hudaoja bax kaһinning Israiloja wәkillik қilidiojanliқini әsлитidu. □ **28:36 «otuøat»** — bax kiyimigә taқilidiojan kiiқ tahta yaki mөnsәp bөлgisidin ibarәt. ■ **28:36 Mis. 39:30** □ **28:38 «Israillarning muқөddәs қilip көltүrgән barliқ muқөddәs һөdiyәlirigә qaplawқан gunahlar»** — buning mөnisii: (1) Israillarning muxu һөdiyә-qurbanliқlarni көltүrүxtin мақsiti (Hudaning sөzigә asasән) gunahini yepixtin ibarәttur, xunga һөdiyәlәр gunah bilән munasiwәtlikitur; (2) Israillar һөdiyә-qurbanliқlirini көltүrginidә көltүrүx usulida diққәtsizliқtin һөdiyәlәр gunahқа qөtilip қelixi mumkin yaki һөdiyә көltүrgүqingin niyәtliриgә mәlum yaman ojarәz qөtilixliқ boluxi mumkin. Biz ikkinqi qүxәnqigә mayil. □ **28:39 «kanap rәһttin bir көngläk tökuøjin»** — yaki «kanap rәһttin aliқipar bir halta көngläk tikkin». □ **«көxtilөngән bir bәlwaoj yasiojin»** — bu bәlwaoj əfodningki әmәs. «Law.» 8:7ni көrүng.

Bax kahin hizmetta kiydigan «guzel ham xaraplik» mukaddas kiyimlar («Misirdin qikix» 28:4-43)

Bax kahinning mukaddas kiyimliri

*

40 Harunning oqullirioqa halta kenglaklarni tikkin; ularojimu balwaqlarni tayyarla, ularoqa egiz beklarnimu tikkin; bular ularoqa ham xarap ham guzallik bolsun.

⁴¹ Bularning hëmmisini sën akang Ҳарун wə uning oʻqullirioʻa kiydürgin; andin ularning Mening aldimda kaһinlik hizmitimdə boluxi uqun ularni mäsihlöp, Manga mukəddəs kılıp ayrioqin. □

⁴² Ularning əwrätirining yepik turuxi uqun ularoʻa kanap rəhttin tambal əttürgin; u belidin yotisioʻiqə yepip tursun.

⁴³ Ҳарун wə oʻqulliri jamaət qedirioʻa kirkəndə yaki mukəddəs jayda hizməttə bolux uqun qurbangahka yekinlaxkanda, ular gunahkar bolup əlöp kətməsliki uqun *tambalni* kiyiwalsun. Bu uningoʻa wə uningdin keyinki nəsilliri uqun əbədiy bir bəlgilimə bolsun. □

29

Ҳарун wə uning oʻqullirining kaһinlikka ayrilixi

¹ Ularning Manga mukəddəs kilinip, kaһinlik hizmitimdə boluxi uqun mundak ixni ada kilixing kerək: — sən bir yax ərkək torpaq bilən ikki qoʻqkarni talla (hëmmisi bejirim bolsun) ■

² həmdə petir nan, zəytun meyi iləxtürülgən petir tokaq wə zəytun meyi sürülöp mäsihləngən petir həmək nanlarni təyyarla, bularning hëmmisini buoʻday unidin kılıoqin; □

³ nanlarning hëmmisini bir səwətkə selip, səwətni, torpaqni wə ikki qoʻqkarni billə hədiyə kılıp kəltürgin.

⁴ Sən Ҳарун wə uning oʻqullirini jamaət qedirining kirix eoʻzियोa yekin elip kelip, ularni su bilən yuoqin;

⁵ andin kiyimlirini elip kelip, Ҳарунoʻa halta kənglək, əfod toni wə əfodni kiydürgin, qoxenni taқioqin; andin beligə əfodning kəxtiləngən bəlwəoqini baʻqlioqin. □

⁶ Bexioʻa səllini yөгəp, səlligə mukəddəs otuoʻatni taқap qoyoqin.

⁷ Andin mäsihləx meyini elip, bexioʻa қuyup uni mäsihligin. ■

⁸ Andin sən uning oʻqullirini elip kelip, ularoʻa halta kəngləklərnı kiydürgin;

⁹ ularoʻa, yəni Ҳарун wə uning oʻqullirioʻa bəlwəoqlarnı baʻqlap, egiz bəklərnı kiydürgin. Xuning bilən əbədiy bəlgilimə boyiqə, kaһinlik hizmiti ularningki bolidu; xundaқ kılıp, sən Ҳарун bilən uning oʻqullirini Hudaоa mukəddəs kılıp ayrip təyinligin.

¹⁰ — Sən torpaқni jamaət qedirining aldioʻa elip kəlgin; elip kəlginingdə Ҳарун bilən uning oʻqulliri kollirini torpaқning bexioʻa qoysun. □ ■

¹¹ Andin sən bu torpaқni Pərwərdigarning aldidə, jamaət qedirining kirix eoʻzियोning yenidə boʻoqzlioqin;

□ **28:41 «Mening aldimda kaһinlik hizmitimdə bolux»** — bu ayəttiki «aldimda kaһinlik hizmitimdə bolux» ibranıy tilidə «koloʻa tutқuzux» yaki «koloʻa berix» degən sөz bilən ipadilınidu. Kaһinlik wəzipisi asasən Hudaning qurbanlıqlirini öz qolioʻa elix bilən baxlinatti; xunga ular kolioʻa heqқandaқ baxka ixlarnı elixioʻa bolmaytti. □ **28:43 «jamaət qedirioʻa kirkəndə»** — muxu yərdə qedirning hoʻylisioʻa kirixni kərsitidu. □ **29:1** Law. 8:2; 9:2 □ **29:2 «tokaq»** — ibranıy tilidə bu sөz yaki halkisiman yaki qəkküq bilən texilgən birhil nanlarnı kərsitidu. □ **29:5 «əfod toni»** — tonning əfod bilən ziq munasiweti boloaqқа, bəzi yərlərdə «əfod toni» deyilidu. ■ **29:7** Mis. 30:25 □ **29:10 «kollirini torpaқning bexioʻa qoysun** — Təwrat wə Injil dəwridimu «kollarnı baxқа qoyux» қol qoyoʻuqilarning қol qoyuloʻuqi bilən bir tərəptə turidioʻanlıqı yaki uning ornidə bolidioʻanlıqini bildüridu. Muxu yərdə Ҳарун wə oʻqullirining «kollirini baxқа qoyux»i «biz muxu qurbanlıққа ohxax Hudaоa mutlək ataloqanmiz» degənnı bildürməқqi bolidu. ■ **29:10** Law. 1:3

¹² torpakning kənidin elip barmikıng bilən uni qurbangahning munggüzligigə sürüp, qaloan qanning həmmisini qurbangahning tüwigə təküp kuyoın.

¹³ Iq qarnini yögəp turojan barlık mayni, xundakla jigərnıng üstidiki qawa may, ikki bərek wə ularning üstidiki mayni ajritip bularni qurbangahta köydürgin.

¹⁴ Torpakning gəxi, terisi wə tezikini bolsa qedirgahning sirtioğa elip qikip, otta köydürüwətkin; bu gunah qurbanlık bolidu. ■

¹⁵ Andin sən qoqkarlarınıng birini elip kəlgin; Hərun bilən uning oşulliri qollirini qoqkarning bexioğa qoysun;

¹⁶ andin sən bu qoqkarni boşuzlap, uning kənidin qurbangahning üsti kışmining ətrapioga səpkin. ■

¹⁷ Qoqkarni parqilap, uning iq qarni bilən paqaklırini yuyup, ularni gəx parqiliri wə baxning üstigə qoyup,

¹⁸ pütün qoqkarni qurbangahta köydürgin. Bu Pərwərdigaroga atalojan köydürmə qurbanlık — ot arkilik sunulidiojan, Pərwərdigaroga huxbuy yətküzidiojan hədiyə bolidu.

¹⁹ Keyin sən ikkinqi qoqkarni elip kəlgin; Hərun wə uning oşulliri qollirini qoqkarning bexioğa qoysun.

²⁰ Andin bu qoqkarni boşuzlap kənidin elip, Hərunning ong kulikining yumxikioğa, uning oşullirining ong kulikining yumxikioğa, ularning ong qollirining qong barmiki bilən ong putlirining qong barmikioğa sürkəp qoyoın, qaloan qanni qurbangahning üsti kışmining ətrapioga səpkin. □

²¹ Andin qurbangah üstidiki kəndin wə məsihləx meydin elip, Hərunning üstigə, uning kiyimligigə, xuningdək uning oşullirining üstigə wə ularning kiyimligigimu səpkin. Xundak kilip u wə uning kiyimliri, uning oşulliri wə ularning kiyimligimu uning bilən təng Hudaoga atap mukəddəs kilinojan bolidu.

²² Andin sən qoqkarning meyi, kuyruk meyi, iq qarnini yögəp turojan barlık may, jigərnıng üstidiki qawa may, ikki bərek wə ularning üstidiki mayni qıkar həmdə ong arka pütini aloın — (qünki bu qoqkar kahinlikğa tikləx *qurbanlikioğa atalojan qoqkardur*) —

²³ — buningdin baxka sən Pərwərdigarning aldida qoyulojan petir nan sewitidin bir girdini, zəytun meyi iləxtürülgən petir tokaqtin birni wə petir həmək nandin birni elip,

²⁴ bularning həmmisini Hərunning qollirioğa wə uning oşullirining qollirioğa qoyup, ularni «pulanglatma hədiyə» süpitidə Pərwərdigarning aldida pulanglatkuzoın.

²⁵ Andin sən bularni ularning kolliridin tapxurup elip, Pərwərdigarning aldida huxbuy qıqarsun dəp, qurbangahtiki köydürmə qurbanlıkning üstidə qoyup köydürgin. Bu ot arkilik Pərwərdigaroga sunulojan hədiyə bolidu.

²⁶ Sən Hərunni kahinlikğa tikləx qurbanlikioğa atalojan qoqkarning təxini elip «pulanglatma hədiyə» süpitidə Pərwərdigarning huzurida pulanglatkin; bu sening ülüxüng bolidu. □

²⁷ Xuningdək, sən kahinlikğa tikləx qurbanlikioğa atalojan qoqkarning «pulanglatma hədiyə» süpitidə pulanglitilojan təxi bilən «kötürmə hədiyə» süpitidə egiz kötürüp pulanglitilojan arka pütini, yəni Hərun

■ 29:14 Law. 4:12; Ibr. 13:11 ■ 29:16 Ibr. 9:12,19 □ 29:20 «kulikining yumxikioğa» — yaki «kulikining uqioğa». □ 29:26 «pulanglatma hədiyə» — Pərwərdigarning aldida egiz kötürüp alahidə pulanglatkan hədiyədur. «Pulanglatma hədiyə» adəttə barlık kahinlaroga təwə bolidu.

wə uning oʻqullirioʻta beoʻxlanoʻan xu ülüxlərni «mukəddəs» dəp ayrip bekitkin. □

28 Xuning bilən bu nərsilər əbədiy bəlgilimə boyiqə Israillar tərripidin Harun wə oʻqullirioʻta beoʻxlanoʻan nesiwə bolidu; qünki u kətürmə hədiyədur. Bular Israillar tərripidin sunulidoʻan inaklik qurbanlikliridin ayrip qikilip, ularning Pərwərdigaroʻta atap «egiz kətürgən hədiyə»si hesablinip, «kətürmə hədiyə» bolidu. ■

29 Harunning mukəddəs kiyimlirigə keyin oʻqulliri warislik kilidu. Ular məsihlinip, kahinlikka təyinləngəndə xu kiyimlərni kiysun.

30 Oʻqullirining kaysisi uning ornini besip kahin bolsa, jamaət qedirioʻta kirip mukəddəs jayning iqidə hizmətkə kirixkəndə, bu kiyimlərni uda yəttə kün kiyip yirsun.

31 Sən kahinlikka tikləx qurbanlikioʻta ataloʻan qoʻqkarni elip, uning gəxini mukəddəs jayda pixuroʻjin; □

32 andin Harun wə oʻqulliri qoʻqkarning gəxi bilən sewəttiki nanlarni jamaət qedirining kirix eoʻjizida yesun; ■

33 ular əzlrining kahinlikka təyinlinixidə Hudaʻoʻta atap mukəddəs kilinoʻanda kafarətkə ixlitilgən nərsilərni yesun, lekin bular mukəddəs boləoʻaqqa, yat kixi buningdin heqnemini yemisun. □ ■

34 Əgər kahinlikka tikləx qurbanlik gəxidin yaki nandin ətigə azrak exip kalsa, exip kaləjanni otta kəydürwət; bular mukəddəs boləoʻaqqa, heqkim uningdin yesə bolmaydu.

35 Sən xu tərikidə Harun wə uning oʻqulliri toʻqrisida buyruʻojinimning həmmisini bəja kəltürüp, uda yəttə künigəq ularni kahinlikka tikləx wəzipsini ada kiləjin.

36 Hər küni kafarət kilinixka gunah qurbanliki süpitidə bir toʻpəqni sunəjin. Qurbangəhning əzini gunahdin pak kilixka uning üqunmu kafarət kəltürgin, mukəddəs kilinsun dəp, uni zəytun meyi bilən məsihligin.

37 Yəttə künigəq sən qurbangəh üqün kafarət kəltürüp, uni mukəddəs kiləjin. Buning bilən u «əng mukəddəs nərsilərnin birini» hesablinidu; uningəta təgkən həmmə nərsə mukəddəs hesablinidu. □

Kündilik qurbanlik toʻqrisida

38 Mana, qurbangəhta həmixə sunidoʻanliring munular: — hər küni bir yaxlik ikki qoʻza qurbanlik kilinsun. ■

39 Birini ətigəndə, yənə birini gugumda qurbanlik kilip sunəjin. □

□ 29:27 «**kətürmə hədiyə**» — kahin yaki hədiyəni sunəjan kixi Pərwərdigarning aldoʻja ikki qollap alahidə egiz kətürüp atioʻan hədiyə. «kətürmə hədiyə» adəttə qurbanlikka məsʻul kahinoʻta təwə bolidu. ■ 29:28 Law. 7:31,34; 10:14 □ 29:31 «**mukəddəs jay**» — muxu yərdə ibadət qedirning həylisini kərsitidu («Law.» 8:31ni kəring). «**pixuroʻjin**» — yaki «kaynatkin».

■ 29:32 Law. 8:31; 24:9 □ 29:33 «**yat kixi**» — muxu yərdə kahin bolmioʻan kixini kərsitidu.

■ 29:33 Law. 10:14; Mat. 12:4 □ 29:37 «**Buning bilən u «əng mukəddəs nərsilərnin biri» hesablinidu; uningəta təgkən həmmə nərsə mukəddəs hesablinidu**» — mukəddəs qediridiki barlik jabduklar «əng mukəddəs» wə «mukəddəs» dəp bəlinidu. «Əng mukəddəs» boləoʻanlarəta təgkənlər xu munasiwət bilən alahidə «Hudaningki» dəp hesablinatti (30:29, «Law.» 6:18, 27, «Əz.» 46:20nimu kəring). Adəttə xundəq kiləjan kixilər əlümgə məhkum kilinixi kerək idi; lekin panəh izdiganlar qurbangəhning münngüzlirini tutsa bolatti («1Pad.» 1:50ni kəring).

■ 29:38 Qel. 28:3 □ 29:39 «**gugumda**» — ibranij tilida «ikki kəq arilikida» degən səz bilən ipadilinidu — demək, kün petiwatqan qəoʻjdin karangəju qüxkəq boləjan arilikdiki waqit.

40 Birinçi qoza bilən birgə zəytun meyidin bir hınning tötin biri iləxtürülgən buqday unidin *əfahning* ondin biri wə yənə xarab hədiyyəsi süpitidə tötin bir hın xarab kuxup sunulsun. □

41 İkkinçi qozini gugumda sunoqin; uni ətigənlik qurbanliqningkidək, huxbuy boluxi üqün ot arqilik Pərwərdigarğa ataloqan qurbanlik süpitidə axlik hədiyyə wə xarab hədiyyə bilən qoxup sunoqin.

42 Xu tərکیدə bu köydürmə qurbanlik nəsildin-nəsilgə jamaət qedirining kirix eoqizida Pərwərdigarning huzurida ötküzülüp daimlik qurbanlik bolsun; Mən *Pərwərdigar* xu yərdə silər bilən körüxüp, sən bilən sözliximən.

43 Xuningdək Mən xu yərdə Israillar bilən uqriximən, xuning bilən u jay Mening xan-xəripim bilən muqəddəs qilinidu.

44 Mən jamaət qediri bilən qurbangahni Özümgə atar muqəddəs qilimən; Hərun wə uning oqullirinu Özümgə kahinlik hizməttə boluxqa ayrip muqəddəs qilimən.

45 Xundaq qilip Mən Israillarning arisida makan qilip, ularning Hudasi bolimən. ■

46 U wakitta ular Mening ularning arisida makan qilixim üqün ularni Misir zeminidin qikirip kəlgən Hudasi Pərwərdigar ikənlikimni bilidu; Mən ularning Hudasi Pərwərdigardurmən.

30

Huxbuygah

1 Sən yənə huxbuy yandurux üqün bir huxbuygahni yasatqin; uni akatsiyə yaoqiqidin təyyarlioqin. □ ■

2 U tət qasa, uzunluqi bir gəz, kəngliki bir gəz, egizliki ikki gəz bolsun. Uning tət *burjikidiki* münggüzlər uning bilən bir pütün qilip yasalsun.

3 Sən uni, yəni uning üstini, tət ətrapini həm münggüzlirini sap altun bilən qaplatqin; uning üsti qismining qerisigə altundin girwək qıqaroqin.

4 Uningoşa altundin ikki halka yasap, uning girwikining astioğa bekitkin; ularni ikki yenioğa udulmu'udul bekitkin. Huxbuygahni kətüridoqan ikki baldakni selix üqün bularni huxbuygahning ikki təripigə orunlaxturoqin. □

5 Baldaklirini akatsiyə yaoqiqidin yasap, altun bilən qaplioqin.

6 Huxbuygahni həküm-guwahlik sanduqining udulidiki pərdining sirtioğa, yəni Mən sən bilən kərixidoqan jay boluqan həküm-guwahlik sanduqining üstidiki kafarət təhtining udulioğa qoyoqin.

7 Hərun xuning üstidə esil huxbuy ətirni yandursun; hər küni ətigənliki qıraoqlarni pərligili kəlgəndə, huxbuylarni yandursun. ■

8 Xuningdək Hərun gugumda qıraoqlarni tizip yakkənda, huxbuy yandursun. Xundaq qilip Pərwərdigarning aldida nəsildin-nəsilgə huxbuy həmixonə eqürülməy yenik bolidu. □

□ 29:40 «bir əfah» — təhminən 2 küre yaqi 22 litr. Bir hın təhminən 3.6 litr. ■ 29:45 Mis. 25:8; Law. 26:12; Zəb. 78:60; Zək. 2:14; 2Kor. 6:16; Wəh. 21:3 □ 30:1 «Huxbuygah» — munasiwətlik shemini kəruq. ■ 30:1 Mis. 37:25 □ 30:4 «ikki yenioğa» — yaqi «ikki burjikigə». Munasiwətlik shemini kəruq. ■ 30:7 1Sam. 3:3 □ 30:8 «gugumda» — 12:7diki izahatni kəruq. «qıraoqlarni tizip yakkənda» — qıraoqlar daim yenik turidu, asasen eqürülməydu (27:20, «Law.» 24:2ni kəruq). Muxu səz bəlkim qıraoqdaning üstidiki yəttə kədəhni bir-birləp qüxürüp, zəytun meyini quyup andin qaytidin yanduruxni bildürüxi mumkin.

⁹ Silər uning üstidə nə heqkandak oʻyriy huxbuy yandurmanglar, nə koʻydurmə qurbanlik nə axlik hədiyə sunmanglar, xundakla uning üstigə heqkandak xarab hədiyəni tokmənglar.

¹⁰ Hər yilda Hərun bir qetim *huxbuygahning* münngüzlirigə kafarət kəltürsun; hər qetim kafarət kəltüridioʻan gunah qurbanlikning keni bilən uning üqün kafarət kəltürsun. Nəsildin-nəsilgə xundak qilinglar; bu *huxbuygah*, Pərwədigarə «əng muqəddəs» hesablinidioʻan nərsilərnig kataridindur.

Sanaktin otküzülgəndə tapxurulidioʻan kafarət puli

¹¹ Pərwədigar Musəʻa mundak dedi: —

¹² Sən Israillarning sanini eniklax üqün ularni sanioʻiningda, ularning sanilixi wəjidin arisioʻa balayi’apət kəlməsliki üqün, ularni sanioʻiningda hər bir adəm öz jeni üqün Pərwədigarə kafarət puli tapxursun. □ ■

¹³ Royhətkə elinip, sanaktin otkənlərnig həmmisi berixi kerək boləʻini xuki, hər biri muqəddəs jaydiki xəkəlnig oʻlqəm birliki boyiqə yerim xəkəl bərsun (bir xəkəl yigirmə gərahkə barawər kelidu). Bu yerim xəkəl Pərwədigarə «kətürmə hədiyə» bolidu. □ ■

¹⁴ Royhətkə elinip, sanaktin otkənlər, yəni yigirmə yax yaki uningdin qonglarning hər biri Pərwədigarə xu «kətürmə hədiyə»ni bərsun.

¹⁵ Öz jeninglarəʻa kafarət kəltürx üqün Pərwədigarə kətürmə hədiyə bərgininglarda bay kixi yerim xəkəldin artuq bərmisun, kəmbəʻoʻl kiximu yerim xəkəldin kəm bərmisun.

¹⁶ Sən Israillardin xu kafarət pulini tapxurup elip, jamaət qedirining hizmitigə beʻoʻixlap ixlətkin; u pul Israillarəʻa Pərwədigarning huzurida əslətmə süpitidə jeninglarəʻa kafarət kəltüridioʻan bolidu. ■

Yuyunux desi, yəni «paklinix desi»

¹⁷ Pərwədigar Musəʻa mundak dedi: —

¹⁸ Sən yuyunuxkə ixlitixkə mistin *yooʻan* bir das wə uningəʻa mistin bir təglik yasatkin; uni jamaət qediri bilən qurbangahning otturisioʻa orunlaxturup, iqigə su toxturup qoyəʻin.

¹⁹ Hərun bilən uning oʻqulliri uningdiki su bilən put-qollirini yusun.

²⁰ Ular jamaət qedirioʻa kirgəndə oʻlməsliki üqün su bilən əzini yuyuxi kerək; ular hizmət qilix üqün, qurbangahkə yekin berip Pərwədigarəʻa ot arkilik atilidioʻan qurbanlik sunmaqʻi boləʻinidimu, xundak kilsun.

²¹ Ular oʻlməsliki üqün put-qollirini yusun; bu ix ularəʻa, yəni əzi wə uning nəsiliri üqün əwlətdin əwladkiqə əbədiy bir bəlgilimə bolidu.

□ **30:12 «ularni sanioʻiningda hər bir adəm öz jeni üqün Pərwədigarəʻa kafarət puli tapxursun»** — Nemixkə sanaktin otküzülx wəjidin kafarət kəltürxi kerək? Həlkning sanini eniklaxtin ikki hil gunah pəyda boluxi mumkin: (1) Israil həlki əzlrining kəplükini bilip, təkəbburlixip ketixi mumkin; (2) kiyinqilikqə duq kəlgəndə, ular Hudaəʻa tayanmay, bəki öz kəq-qudritigə tayinixi mumkin idi. Israillardin bu pulni elix ularəʻa əzlrining gunahlik təbiiti toqrluluk aqahlanduruxtin ibrat idi; darwəqə bu pul muqəddəs qedirdə ularəʻa kafarət kəltürxkə kahinlar tərəpidin otküzüldioʻan hizməttə ixlitilətti (16-ayət). Hudaning buyruqʻi bolmisa həlkni sanaktin otküzülxkə kəʻiy bolmaytti (məsilən, «1Tar.» 21:1-5ni kəring). ■ **30:12** Qə. 1:2

□ **30:13 «muqəddəs jaydiki xəkəlnig oʻlqəm birliki boyiqə»** — «xəkəl» kümüxning olqimi bolup, adəttə 11.4 graməʻa barawər boluxi mumkin. «Muqəddəs jaydiki xəkəlnig oʻlqəm birliki» xühhisiziki, pütkül əl üqün əzgərməs oʻlqəm bolsun dəp, muqəddəs jayda saqlanəʻan muqim bekitilgən birnəqəʻa hil oʻlqəm birliki bolsa kerək. ■ **30:13** Law. 27:25; Qə. 3:47; Əz. 45:12

■ **30:16** Mis. 38:25

Ibadət qedirining əswabliri

«mis kurbangah»

«yoqan das»

altun qıraqdan

«təkdım nan»
koyulidiqan xire

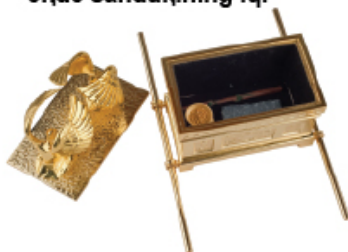

huxbuygah

əhdə sanduqı

əhdə sanduqining iqı

22 Pərvərdigar Musağa mundak dedi: —

23 Sən həmmidin esil huxbuy dora-dərməklərdin təyyarla, yəni murməkki suyukluğidin bəx yüz xəkəl, darqindin ikki yüz əllik xəkəl, egirdin ikki yüz əllik xəkəl, □

24 kowzakdarqindin bəx yüz xəkəl elip (bu əlqəmlər mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə bolsun) wə zəytun meyidinmu bir hin təyyarla; □

25 bu dora-dərməklər bilən məsih kiliq üqün bir mukəddəs may — ətirqi qikarəndək bir huxbuy may qikarəuzoqin. Bu «mukəddəs məsihləx meyi» bolidu.

26 Sən uning bilən jamaət qedirini, həküm-guwahlik sanduqini,

27 xirə wə uning barlik qaqa-kuqilirini, qiraşdan wə uning əswablinini, huxbuygahni,

28 köydürmə kurbanlik kurbangahı wə uning əswablinini, yuyunux desi wə uning təglikini məsihligin;

29 sən xu tərzdə ularni «əng mukəddəs nərsilər» katarida mukəddəs kiləqin. Ularəqa təgkən hərəkəndək nərsimu «mukəddəs» həsablınıdu. □

30 Harun bilən uning oşullirini bolsa Manga kaşinlik hizməttə boluxi üqün məsihləp mukəddəs kiləqin.

31 Israillərəqə söz kilip mundak eytkin: — Bu may əwladtin əwladkiqə Manga ataloqan mukəddəs məsihləx meyi bolidu.

32 Uni adəmning bədinigə kuysa bolmaydu; xuningdək uningəqa ohxaydiqan yaki tərkiibi ohxixidiqan heqkəndək maylarni yasimanglar. U mukəddəs boləqini üqün silərgimu mukəddəs boluxi kerək. □

33 Kimki tərkiibi xuningəqa ohxaydiqan may təngxisə, yaki uni elip yat birsigə sürsə, u əz həlki arisidin üzüp taxlinidu. □

Huxbuy yasax usuli

34 Pərvərdigar Musağa mundak dedi: —

Sən huxbuy dora-dərməklər, yəni huxbuy yelim, dengiz kululisi meyi, aq dewirqay wə sap məstiki təyyarlıqin. Bularning həmmisi ohxax miqdarda bolsun; □

35 Huddi ətirqi may qikarəqanoqə ohxax, ularni təngxəp huxbuy yasioqin; u tuzlanəqan, sap wə mukəddəs puraklik ətir bolidu.

36 Sən uningdin azrak elip, talkəndək obdan ezip, jamaət qediridiki həküm-guwahlik sanduqining uduloqə, yəni Mən silər bilən kəruxidəqan jayning aldiqə koşoqin. Bu silərgə Pərvərdigarəqa ataloqan «əng mukəddəs nərsilər» katarida həsablansun.

□ 30:23 «500 xəkəl» — təhminən 6 kilogram. □ 30:24 «bir hin» — təhminən 3.6 litr. □ 30:29 «əng mukəddəs nərsilər» wə «mukəddəs» — mukəddəs qediridiki barlik jabduklar «əng mukəddəs» wə «mukəddəs» dəp bəlinidu. «əng mukəddəs» boləqanlarəqa təgkənlər xu munasiwət bilən alahidə «Hudaningki» dəp həsablınatti (30:29, «Law.» 6:18, 27, «Əz.» 46:20nimu kəruqin).

□ 30:32 «adəmning bədinigə» — ibranij tilida «adəmning ətlirigə». «mukəddəs məsihləx meyi» adəmning bədinigə kuysa bolmaydu — bəzi alimlar buni «kaşinlardin baxkilarəqa kuysa bolmaydu» dəp qūxinidu. Ləkin «Zəbur» 132:2gə kəriqənda, məsihləx meyi kaşinlarni məsihləp kuyuloqənda ularning bədinigə təgməy, bəli bax kiyimidin ekip saşaldin etüp kiyim-keqəklirigə qūxətti. □ 30:33 «Kimki... yat birsigə sürsə,...» — demək, kaşinlardin baxkilarning üstigə. «u əz həlki arisidin üzüp taxlinidu» — 19:12diki izahətni kəruqin. □ 30:34 «dengiz kululisi meyi» — yaki «oniqa» yaki naməlum birhil esümlüknig yelimi. «aq dewirqay» — yaki «galbanum». Buning puriki aqqiq bolsimu, dorilarəqa iləxtürüləqənda ularning keyüx waqtini uzartidu wə ularni tehimu hux puraklik kilidu.

37 Silər yasioğan bu huxbuyning retsepi bilən özünglaroqimu ohxax bir huxbuyni yasiwalsanglar bolmaydu. U sanga nisbətən eytkanda Pərwərdigarğa has kılinoğan mukəddəs bolidu.

38 Kimki uning purikini purap huzurlinix üqün uningğa ohxap ketidioğan hərқandax bir huxbuyni yasisa, u öz həlqi arisidin üzüp taxlansun.

31

Ibadət jayini yasioquqi ustilarning tallinixi

1 Pərwərdigar Huda Musoğa mundax dedi: —

2 Mana, Mən Özüm Yəhuda kəbilisidin boloğan Hurning nəwrisi, urining oqli Bəzaləlni ismini atap qaqırdim; □ ■

3 uni Hudaning Rohi bilən toldurup, uningğa danalix, əkil-parasət, ilim-həkmət igilitip, uni hərtürlük ixni kılixkə qabiliyyətlik kılıp,

4 türlü-türlük hünərləni kılalaydioğan, yəni altun, kümüş wə mis ixlirini kılalaydioğan,

5 yaqutlarni kesip-oyalaydioğan, ularni zinnət buyumlirioğa ornitalaydioğan, yaşaqlarğa nəkix qıqiralaydioğan, hərhil hünər ixlirini kamlaxturalaydioğan kildim.

6 Xuningdək mana, Mən yənə Dan kəbilisidin Ahisamakning oqli Oholiyabni uningğa yadəmqilikkə təyinlidim, xundaxla Mən sanga buyruoğan həmmə nərsiləni yasisun dəp, barlıq pəm-parasətlik kixikərnig kəngligə tehimu əkil-parasət ata kildim;

7 xuning bilən ular jamaət qedirini, həküm-guwahtlik sanduqini, uning üstidiki kafarət təhtini, qedirining həmmə əswablrini,

8 xirə bilən uning qaqa-қuqilirini, sap altundin yasilidioğan qiraodan bilən uning barlıq əswablrini, huxbuygahni,

9 köydürmə qurbanlıq qurbangahı bilən uning barlıq əswablrini, yuyux desı bilən uning təglikini yasiyalaydioğan,

10 hizmət kiyimliri, yəni kahinlik hizmitidə kiyilidioğan, Harun kahinning mukəddəs kiyimliri wə uning oqullirining kahinlik kiyimlirini tokuyalaydioğan, □

11 məsihləx meyi wə mukəddəs jayğa təyyarlinidioğan esil dora-dərməklərdin huxbuyni yasiyalaydioğan boldi. Mən sanga əmr kılqinim boyıqə ular barlıq ixni bəja kəltüridu.

Xabat küni, yəni «dəm elix küni»ni tutux kerək

12 Pərwərdigar Musoğa əmr kılıp mundax dedi: —

13 Sən Israillarğa əmr kılıp ularğa: — «Silər Mening xabat künlirimni qokum tutunglar; qünki bular silərnig özünglarni pak-mukəddəs kılquqining Mən Pərwərdigar ikənlikini bilixinglar üqün Mən bilən silərnig otturanglardiki bir nixanə-bəlgə bolidu.

14 Xabat küni silərgə mukəddəs kılıp bəkitilgini üqün, uni tutunglar; kimki uni buzsa, ölüm jazasioğa tartilmisa bolmaydu; bərhək, kimki u künidə hərқandax ixni kılisa, öz həlqi arisidin üzüp taxlansun. ■

□ **31:2 «ismini atap qaqırdim»** — muxu sözlər Hudaning məlum bir kixini məlum muhim bir ix üqün əlahidə tallap qaqıroanlikini kərsitidu. «Yəx.» 45:3, 4ni kəring. «Bəzalə» — mənisi «Hudaning sayisidə» yaki «Hudaning baxpanahıda». ■ **31:2** Mis. 35:30; 1Tar. 2:20 □ **31:10 «hizmət kiyimliri»** — yaki «kahinlik hizmət kiyimliri». ■ **31:14** Mis. 20:8; Qan. 5:12; Əz. 20:12

15 Altə kün iqidə ix kılinsun; ləkin yəttinqi küni Pərwərdigarəja atalojan mukəddəs kün bolup, aram jazidojan xabat küni bolidu; kimki xabat künidə birər ix kılisa, ölüm jazasioja tartilmisa bolmaydu.

16 Israillar xabat künini tutuxi kerək; ular əbədiy əhdə süpitidə uni əwladtin əwladkığə tutsun.

17 Bu Mən bilən Israillarning otturisida əbədiy bir nixanə-bəlgə bolidu; qünki Pərwərdigar altə kün iqidə asman bilən zeminni yaritip, yəttinqi künidə aram elip rahət tapqanıdi», — degin.■

18 Huda Sinay teşidə Musaqə bu sözləni kılıp boləndin keyin, ikki həküm-guwaħlık tahtiyini uningəja tapxurdi. Tahtaylar taxtin bolup, *səzlər* Hudaning barmıki bilən ularəja pütülgənidi.■

32

Altun Mozayəja qokunux gunahı

1 Həlk Musaning taşdin qüxməy həyal bolup qalojinini kərüp, Hərunning kexioja yiofilip uningəja: — Sən qopup, bizgə aldimizda yol baxlap mangidojan bir ilah yasap bərgin! Qünki bizni Misir zeminidin qikirip kəlgən Musa degən həlikı kixigə nemə bolup kətkənlikini bilməymiz, — deyixti.■

2 Hərun ularəja: — Hotunliringlar bilən oşul-kizliringlarning kulaklıridiki altun zirə həlkılarni qikirip, mening keximoja elip kelinglar, dedi.

3 Xuning bilən pütkül həlk öz kulaklıridiki altun zirə həlkılarni qikirip Hərunning kexioja elip kəldi.

4 U bularni ularning kolidin elip, iskinə bilən quyma bir mozayni yasatkuzdi. Xuning bilən ular: — Əy Israil, seni Misir zeminidin qikirip kəlgən Hudayinglar mana budur! — deyixti.

5 Hərun uni kərüp uning aldida bir qurbangahni yasitip andin: «Ətə Pərwərdigar üçün bir həyt ötküzüldü», dəp elan kildi.

6 Ətisi ular səhər qopup, köydürmə qurbanlıqlarni sunup, inaklık qurbanlıklarınımı kəltürdi; andin halayık olturup yəp-iqixti, qopup əyx-ixrət kılıxti.□ ■

7 Xu qəşdə Pərwərdigar Musaqəja: — Ornungdin tur, tezdin pəskə qüxkin! Qünki sən Misir zeminidin qikirip kəlgən həlking buzukqilikqə berilip kətti. ■

8 Mən ularəja buyruəjan yoldin xunqə tezla qətnəp, əzliri üçün bir quyma mozayni yasap, uningəja qokunup qurbanlık kəltürüxti həmdə: «Əy Israil, seni Misir zeminidin qikirip kəlgən Hudaying mana xudur!», deyixti, — dedi.■

9 Andin Pərwərdigar Musaqəja: — Mana, bu həlkni kərüp qoydum; mana, ular dərwəkə boyni qattik bir həlktur. ■

10 Əmdi Meni tosmə, Mən qəzəp otumni ularning üstigə qüxürüp, ularni yutuwetimən; andin seni uluə bir əl kılımən, — dedi.□

11 Ləkin Musa Hudasi Pərwərdigardin etünüp iltija kılıp mundak dedi: — Əy Pərwərdigar, nemixqə sən qəzəp otungni Özüng zor kudrət wə küqlük

■ 31:17 Yar. 1:31; 2:2, 3; Mis. 20:11 ■ 31:18 Mis. 32:16 ■ 32:1 Ros. 7:40 □ 32:6 «kopup əyx-ixrət kılıxti» — yaki «kopup ussul oyniojili turdi». ■ 32:6 1Kor. 10:7 ■ 32:7 Qan. 32:5 ■ 32:8 1Pad. 12:28 ■ 32:9 Mis. 33:3; Qan. 9:6,13; Yəx. 48:4; Yər. 5:3; Həx. 4:16 □ 32:10 «Meni tosmə» — yaki «meni koyup bər».

qol bilən Misir zeminidin qıqırıp kəlgən həlqıngning üstigə qüxürisən? ■

12 Misirliklar mazaq kılıp: — Ularning bexioğa bala qüxürüx üqün, ularni taqlarning üstidə öltürüp yər yüzidin yokitix üqün, *ularning Hudasi ularni elip kətti*, — deyixsunmu? Öz otluq oşazipingdin yenip, Öz həlqınggə balayı'apət kəltürüx niyitingdin yanoyaysən! ■

13 Öz külliring İbrahim, İshaq wə İsrailni yad kilöjin; Sən ularoğa kəsəm bilən wədə kılıp: «Nəslinglarni asmandiki yultuzlardək awutimən, Özüm uning toşrisida sözligən muxu zeminning həmmisini nəslinglaroğa berimən, ular uningoğa mənggü igidarqılıq kılıdioğan bolidu» degəningoşu, — dedi. □ ■

14 Xuning bilən Pərwərdigar Öz həlqıning üstigə: «Balayı'apət qüxürimən» degən niyitidin yandı.

15 Musa kəynigə burulup, ikki həküm-guwahlıq tahtiyini qolioğa elip taqdin qüxti. Tahtaylarning ikki tərıpigə sözlər pütülgənidi; u yüzigimu, bu yüzigimu pütüklük idi.

16 Bu tahtaylar bolsa Hudaning Özining yasioşini, pütülgənliři bolsa Hudaning Özining pütkini idi, u tahtaylaroğa oyuloşanıdı. ■

17 Yəxua həlqıng kətürgən quқан-sürənlirini, warkiraxlirini anglap Musağa: — Qedirgahdin jəngning hitabi qıkiwatidu, dedi.

18 Lekin u jawab berip: — Angliniwatқан awaz nə nusrət təntənisi əməs, nə məşlubiyətning pəryadi əməs, bəli nahxa-küy sadasi! — dedi.

19 Musa qedirgahğa yekin kelip, mozayni wə jamaətning ussulğa qüxüp kətkənlikini kərup xundək dərəşəp boldiki, tahtaylarni qolidin taxlap taqning tüwidə qekiwətti. ■

20 Andin ular yasioğan mozayni otқа selip köydürüp, uni yanjip kukum-talkan kılıp, su üstigə qeqip İsrailarni iqxkə məjburlıdı. ■

21 Andin Musa Hərunoğa: Sən ularni xunqə eşiir gunahқа patkuzoşudək, muxu həlk sanga nemə kildi? — dedi.

22 Hərun jawab berip: — Hojamning oşəşəp-aqqıki tutaxmioşay! Bu həlqıng qandək ikənlikini, ularning zəzillikkə mayil ikənlikini obdan bilisən. ■

23 Ular manga: — «Bizgə aldımızda yol baxlap mangidioğan bir ilahni yasap bərgin; qünki bizni Misir zeminidin qıqırıp kəlgən Musa degən xu adəmgə nemə bolöşinini bilməymiz», dedi.

24 Mən ularoğa: «Kimdə altun bolsa xuni qıqırıp bərsun» desəm, ular manga tapxurup bərdi; mən uni otқа taxliwidim, mana, bu mozay qıkti, — dedi. □

25 Musa həlqıng qandəksigə tizginsiz bolup kətkənlikini kərdi; qünki Hərun ularni düxmənlirining aldida məşirə obyektı boluxқа öz məyligə qoyuwətkənidi.

26 Musa qedirgahning kirix eşişioğa berip, xu yərdə turup: — Kimki Pərwərdigarning tərıpıdə bolsa mening yenimoğa kəlsun! — dedi. Xuni dewidi, Lawiylarning həmmisi uning kəşioğa yioşildi.

27 U ularoğa: — İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundək dəydu: — «Hərbir kixi öz qılıqini yanpixioğa esip, qedirgahning iqigə kirip, bu qetidin

■ 32:11 Zəb. 106:19-23 ■ 32:12 Qel. 14:13-19. □ 32:13 «... İbrahim, İshaq wə İsrailni yad kilöjin» — oқurmənlərnin esidə bolsunki, Yaqubning ikkinçi ismi «İsrail» idi. ■ 32:13 Yar. 12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13; Qan. 34:4 ■ 32:16 Mis. 31:18; Qan. 9:10 ■ 32:19 Qan. 9:17 ■ 32:20 Qan. 9:21 ■ 32:22 1Yuha. 5:19 □ 32:24 «qıqırıp bərsun» — ibraniy tilida «üzüp bərsun».

u qetigiqə kezip yürüp, hər biri öz qerindixini, öz dost-buradirini, öz qoxnisini ɵltürsun!» — dedi. □

²⁸ Xuning bilən Lawiyılar Musaning buyruqini boyiqə ix kɵrdi; xu kɵni hɵlkning iqidin ɵq ming kixi ɵltürɵldi.

²⁹ Andin Musa: — Hərbiringlar bɵgɵn ɵzɵnglarni Pərwərdigarqə has boluxkə atidinglar; qɵnki hərbiringlar hɵtta ɵz oqlunglar hɵm qerindixinglarnimu ayimidinglar; xuning bilən bɵgɵn bəht-bərikətni ɵstɵnglarqə quxürdunqlar, dedi. □

³⁰ Ətisi Musa hɵlkqə sɵz kilip: — Silər dər wəkə nahayiti eoqir bir gunah sadir kildinglar. Əmdi mana, mən Pərwərdigarning aldioqə qikimən; gunahinglar ɵqun kafarət kɵltürələymən mikin, — dedi.

³¹ Xuning bilən Musa Pərwərdigarning aldioqə yenip berip: — Həy...! Bu hɵlk dər wəkə eoqir bir gunah sadir kilip, ɵz lorigə altundin ilahlarni yasəptu!

³² Lekin əmdi Sən ularning gunahini əpu kilixkə uni oqaysən..., unimisang, ismimni ɵz ɵng yazoqan dəptiringdin eoqür wət kin! — dedi.

³³ Pərwərdigar Musaqə jawab berip: — Kimki Mening aldimda gunah kiləqan bolsa, uning etini ɵz dəptirimdin eoqür wətimən.

³⁴ Əmdi sən berip, Mən sanga eytkən jayqə hɵlkni baxlap barəqin. Mana, Mening Pərix təm aldingda mangidu. Lekin ularqə jaza beridioqan kɵn ɵm kəlgəndə, ularqə gunahı ɵqun jaza berimən, dedi. □

³⁵ Bu sɵzdin keyin Pərwərdigar hɵlkning Hərunning qəli bilən mozayni ku ydurup yasətkini ɵqun ularni waba bilən jazalidi.

33

Pərwərdigarning Israillarni Sinay teoqidin ketixkə buyruxi

¹ Pərwərdigar Musaqə mundak dedi: — Sən ornungdin turup, ɵz ɵng Misir zeminidin elip kəlgən hɵlk bilən billə muxu yərdin ketip: «Mən sening nəslingqə uni berimən» dəp kəsəm kilip İbrahimqə, İshəkkə wə Yəqupqə wədə kiləqan zeminəqə barəqin. ■

² Xuning bilən sening aldingda bir Pərix tə əwətip, Qanaaniy, Amoriy, Hittiy, Pərizziylərnə, Hıwiy bilən Yəbusiylarni həydəp qikirip, □

³ seni sūt bilən həsəl ekip turidioqan zeminəqə kəltürimən. Qɵnki silər boyni qəttik bir hɵlk boləqəqə, yolda silərnə hələk kiliwətməslikim ɵqun, ɵz ɵm silərnəning aranglarda bolup, xu zeminəqə billə qikməymən, — dedi. □ ■

□ **32:27 «bu qetidin u qetigiqə»** — ibranıy tilida «bu kirix eoqizidin u kirix eoqizioqə». □ **32:29 «Pərwərdigarqə has boluxkə atidinglar»** — ibranıy tilida «Pərwərdigar ɵqun kɵlliringlarni toldurunglar» — demək, ular ɵz lirinə uning hizmitigə beoqlıxli. □ **32:34 «ularqə jaza beridioqan kɵn ɵm»** — ibranıy tilida «Mən ularni yoqləqan kɵnidə». «Hudaning yoqlixi» — U yekin kelip jazasını quxüridu yaki bolmisa bəht-bərikətni kəltüridu. «Təbir lərnənimu kɵr ɵng.

■ **33:1** Yar. 12:7; 26:4; 28:13 □ **33:2 «sening aldingda bir Pərix tə əwətip, ...»** — xubhisizki, 32:34də tiləqə elinəqan pərix tə.

□ **33:3 «Əz ɵm silərnəning aranglarda bolup, xu zeminəqə billə qikməymən»** — demək, Huda Əzi «mukəddəs qedir»ni məkən kilip ularning arisida turmay, ular bilən billə barmaydu, Əz ornioqə ular bilən billə berixkə «Əz Pərix tə»ni əwətidu. Əməliyəttə «Pərwərdigarning Pərix tisi» Pərwərdigarning Əz huzuriqə barawər idi; lakin Musa pəyoqəmbər wə hɵlk bu nuqtini tehi quxənməytti (4-ayətni kɵr ɵng). 3:2-3, izahət wə «Təbir lərnə»ni kɵr ɵng.

■ **33:3** Mis. 32:9; Qan. 9:13

4 Halayik bu kattik sozni anglop, kayoqoqa qemup heqkaysisi oz zibu-zinnatlarini takimidi.

5 Qunkı Pərwərdigar Musoqa soz kilip: — Sən berip Israillaroqa: «Pərwərdigar: — Silər boyni kattik bir hək ikənsilər; əgər Mən Pərwərdigar aranglaroqa qikip bir dəqiqilə tursam, siləni yoqitiwətkən bolattim. Əmdi silər özünqlardiki zibu-zinnətləni eliwetinglar; xü qaoqda Mən silərgə nemə kilidiqinimni bilimən, dedi», dəp eytkin, — degənidi.

6 Xunga Israillar Hərəb teqidin ayrılıpla zibu-zinnətlirini əzlidirid eliwətti. □

«Keruxux qediri»

7 Xuning bilən Musa öz qedirini elip, uni qedirgahning sirtida, qedirgahdin nerirək bir jayqa tikip, uni «keruxux qediri» dəp atidi. Kimki Pərwərdigarni izdəp, yol sorimaqçi bolsa qedirgahning sirtidiki «keruxux qediri»qa baratti. □

8 Xundək bolattiki, hər ketim Musa qediroqa çiksa, pütkül halayik kopup, hər biri öz qedirining ixikidə ərə turup, Musa qediroqa kirip boluquqə uning kəynidin qarixip turatti.

9 Andin Musa hər ketim qediroqa kirip kətsə xundək bolattiki, bulut tüwrüki quxup, qedirning kirix eojizida tohtaytti; xuning bilən Pərwərdigar Musa bilən sozlixətti. □

10 Pütkül halayik bulut tüwrükining jamaət qedirining kirix eojizida tohtioqinini kərətti; uni kərginidə həkning həmmisi kopup, hər biri öz qedirining ixikidə turup səjdə kilixətti.

11 Xü qaoqlarda Pərwərdigar Musa bilən kixilər öz dost-buradiri bilən sozləxkəndək, yuzmuyüz sozlixətti. Andin Musa qedirgahqa yenip kələtti; lekin uning hizmətkari boləqan nunning oqli Yəxua degən yax yigit qedirning iqidin çikmaytti.

Musaning Pərwərdigarning xan-xəripini kəruxi

12 Musa Pərwərdigaroqa mundək dedi: — Mana, Sən daim manga: «Bu həkni elip çikkin» dəp kəlding; lekin Əzüng manga: «Mən seni ismingni bilip tonuymən», wə xuningdək «Nəzirim aldida iltipat tapting» degən bolsangmu, Sən mening bilən birgə kimni əwətidioqinini manga ayan kilmiding. □

13 Əgər mən rasttinla nəziringdə iltipat tapқан bolsam, əzümning Seni tonuxum üqün, nəziringdə iltipat tepiwərixim üqün manga Əz yolungni ayan kiləqsən; mana, bu həkning Əz həkning boləqinini nəziringdə tutkaysən! — dedi.

□ 33:6 «Xunga Israillar ... zibu-zinnətlirini əzlidirid eliwətti» — yaki «Xuning bilən, Israillar Hərəb (Sinay) teqidin ayriloqandin tartip, zinnət buyumlarni zadi takimidi». □ 33:7 «Musa öz qedirini elip, ...» — yaki «Musa qedirni elip, ...». Bizningqə «mukəddəs qedir» tehi yasalmioqanidi. «keruxux qediri» — qong mukəddəs qedir yasaloqandin keyin umu «keruxux qediri» yaki «jamaət qediri» dəp atilidu. «Kimki Pərwərdigarni izdəp, yol sorimaqçi bolsa qedirgahning sirtidiki «keruxux qediri»qa baratti» — Hudaning 3- wə 5-ayəttiki səzigə qariloqanda, Musa: «Huda əmdi arimizda, yəni qedirgah otturisidiki «mukəddəs qedir»da turmaqçi əməs; xunga qedirni yasəqinimiz bikar bolidu, Huda uningda bəribir turmaydu» — dəp oyləqan bolsa kərək. Xunga Huda bilən sozlixix üqün u qedirning ornida qedirgahning sirtida öz qedirini tikən. □ 33:9 «bulut tüwrüki quxup, ... tohtaytti; xuning bilən Pərwərdigar Musa bilən sozlixətti» — demək, Hudaning huzuri bulut tüwrükidə turatti. □ 33:12 «Mən seni ismingni bilip tonuymən» — bu sozlər Hudaning məlum bir kixini (muxu yərdə Musani) əlahidə səyidioqinini yaki tallioqanliqini kərsitidu.

14 U jawab berip: Mən Özüm sən billə billə berip, sanga aram ata kılimən, — dedi.□

15 Musa uningöja jawabən: — Əgər Sən Özüng biz bilən billə mangmisang, bizni bu yərdin qıqarmioaysən;

16 qünki, mən wə həlking nəziringdə iltipat tapkinimiz nemidin bilinidu? Əjəba, Özüngning biz bilən billə mangöjiningdin bilinməmdü? Xu səwəbtin mən wə həlking yər yüzidiki hər bir taipilərdin alahidə pərklənməmdük?! — dedi.■

17 Pərwərdigar Musaöja: — Muxu iltijayingnimu ijabət kılimən; qünki sən nəzirimdə iltipat tapting wə Mən seni ismingni bilip tonuymən, dedi.□

18 Xuning bilən Musa: — Öz xan-xərpingni manga kərsətkəysən, — dedi.

19 Pərwərdigar: — Özümning pütkül mehribanlikimni sening köz aldindingin ötküzimən wə aldingda «Yahwəh» degən namni jakarlaymən. Kingə xapaət kılməqci bolsam xuningöja xapaət kərsitimən, kimgə rəhim-xəpkət kərsətməqci bolsam, xuningöja rəhim-xəpkət kərsitimən, dedi.□ ■

20 Pərwərdigar uningöja: — Sən yüzümni kərəlməysən; qünki heq adəmzat Meni kərsə tirik qalmaydu, dedi.

21 Andin Pərwərdigar: — Mana, yenimda bir jay bardur; sən xu yərdiki qoram taxning üstidə turoşin.

22 Mening xan-xəripim etidiqan wakıtta, xundak boliduki, Mən seni xu qoram taxning yerikida turoşuzup, Mən ötüp boluqə seni qolum bilən yepip turimən.

23 Andin qolumni tartiwalimən; xuning bilən sən Mening arka təripimni kərisən, lekin yüzüm kərünməydu, — dedi.□

34

Höküm-guwahlik tahtaylirining kayta berilixi

1 Pərwərdigar Musaöja: — Sən awwalkioja ohxax özüng üqün taxtin ikki tahtayni yonup kəl; Mən bu tahtaylaröja sən ilgiri qeqiwətkən tahtaylardiki sözlərni yezip qoyimən. ■

2 Sən etə ətigəngiqə təyyar bolup, səhərdə Sinay teoioja qıkip, xu yərdə taqning qokkısida Mening aldimda hazır bolöşin.

3 Lekin heq kixi sən bilən billə qıkmisun wə yaki taqning heq yeridə baxka adəm kərünmisun, qoy-kalilarmu taqning tüwidə otlimisun, — dedi.■

4 Musa awwalkioja ohxax taxtin ikki tahtayni yonup, ətisi tang səhər qopup, bu ikki tax tahtayni qolida elip, Pərwərdigarning buyruşini boyiqə Sinay teoioja qıkti.

□ 33:14 «...Mən sanga aram ata kılimən» — yukirida, 32:10də Huda Musaöja: «Meni tosmə» (ibraniy tilida «Manga aram bərgin!») yaki «Meni qoyöşin» degənidi; lekin u hazır Musaöja «Mən sanga aram ata kılimən» dəydu. ■ 33:16 Kan. 4:7 □ 33:17 «...Mən seni ismingni bilip tonuymən» — 12-ayət wə izahatini kəring. □ 33:19 «Yahwəh» — oqurmənlərnin esidə boluxi mumkinki, «Yahwəh» Hudaning alahidə namidur, mənisı «Mənggü Bar Boluquci» degəndək. Biz bu namni adəttə «Pərwərdigar» dəp tərijimə kılimiz. ■ 33:19 Rim. 9:15 □ 33:23 «... sən Mening arka təripimni kərisən» — «... sən Mening kəynimdə qaloşan iznalirimni kərisən» degəndək tərijimilirimu uqrixı mumkin. «lekin yüzüm kərünməydu» — yaki «lekin yüzümning kərüluxi bolmaydu». ■ 34:1 Kan. 10:1 ■ 34:3 Mis. 19:12,13

5 Xuning bilən Pərwərdigar bulutta güxüp, xu yərdə Musaning kexida turup, «Yahwəh» degən namini jakarlidi. □

6 Pərwərdigar uning kez aldidin ötüp: — «Pərwərdigar, Pərwərdigar, rəhimdil wə mehır-xəpkətkitur, asan oqəzəplənməydiöjan, xapaət bilən wapasi kəng Təngridur, □ ■

7 mingliöjan-on mingliöjanlaröja rəhim-xapaət kərsitip, kəbihlik, asiylik wə gunahni kəqürgüqidur; lekin u gunahkarlarni hərgiz gunahsiz dəp karımaydiöjan, bəlki atilarning kəbihlikining jazasını baliliri wə nəwrlirigiqə, xundakla üqinqi wə tətinqi əwladioiqə yükləydiöjan *Təngridur*» — dəp jakarlidi. □ ■

8 Xuning bilən Musa dərhal yərgə bax qoyup səjdə kılıp: —

9 — Əy Rəb, əgər mən rasttinla nəziringdə iltipət tapkan bolsam, undakta i Rəb, arımızda biz bilən mangoaysən; qünki bu həlk dərwəkə boyni kattik bir həlktur; bizning kəbihlikimizni wə gunahimizni kəqürgəysən, bizni Əz mirasing boluxka qəbul kılöjaysan! — dedi. ■

Yengiwaxtin əhdə tüzüx

10 Xuning bilən u Musaoqə: — Mana, Mən bir əhdə tüzimən; sening barlik həlking aldida pütkül yər yüzining heqbir jayida yaki heqbir əl arisida kılınıp bəkmiojan məjizilərnı yaritimən. Xuning bilən sən arisida bolöjan həlkingning həmmisi Pərwərdigarning *karamət* əməlini kəridu; qünki Mening silərgə kılıdiöjan əməlim dərwəkə dəhxətlik ix bolidu. □ ■

11 Mən bügün sanga tapılaydiöjan əmrlirimni tutkin; mana, Mən silərnıng aldinglardın Amoriy, Kənaaniy, Hıttiy, Pərizziy, Hıwiyy wə Yəbusiylarnı həydəp qıqirimən.

12 Əmdi hezi bolöjinki, sən bəridiöjan zeminda turuwatqanlar bilən heq əhdə bəolaxmioqin; bolmisa, bu ix silərgə tuzak bolidu; ■

13 bəlki silər ularning qurbangahlirini qəwüp, but tüwrüklirini sundurup, «axərah» butlirini kesip taxlanglar. □

14 Qünki sən heqkəndək baxka ilahka ibadət kılmasliking kerək — qünki Mənki Pərwərdigarning nami «Wapasizlikka Həsət Kılöquqi» bolup, həsət kılöquqi bir ilahdurmən. ■

15 Bolmisa, xu zeminda turuwatqanlar bilən əhdə tüzüxüng mumkin; andin ular ilahlırining kəynidin yürüp buzukqilik kılıp, ilahlırioja qurbanlıqlar ötküzginida, silərnı qakırsa ularning qurbanlıqliridin yəp ketixinglar mumkin;

16 sən xundakla yənə ularning kizlirini oqulliringöja hotunlukka elip bərixing mumkin; u kizlar öz ilahlırining kəynidin yürüp buzukqilik

□ **34:5 «Yahwəh»** — 33:19 wə izahatni kəring. □ **34:6 «Pərwərdigar, Pərwərdigar»** — ibraniy tilida «Yahwəh, Yahwəh». «**xapaət**» — ibraniy tilida «həsəd» bilən ipadilini (20:6 wə izahatni kəring). ■ **34:6** Mis. 33:19 □ **34:7 «rəhim-xapaət»** — ibraniy tilida «həsəd» degən səz bilən ipadilini (20:6 wə izahatni kəring). «**atilarning kəbihlikining jazasını baliliri wə nəwrlirigiqə, xundakla üqinqi wə tətinqi əwladioiqə yükləydiöjan**» — bu muhim səz toqruluk «koxumqə səz»imizni (20:5, 34:7 toqruluk), xundakla «Əzakıyal»diki «koxumqə səz»imizni (18-, 33-bablar toqruluk) kəring. ■ **34:7** Mis. 20:6; Qəl. 14:18; Kan. 5:10; Zəb. 86:14; 103:8; 145:8; Yər. 32:18 ■ **34:9** Law. 25:38; Zəb. 28:9; 33:12; Zək. 2:16 □ **34:10 «Mening silərgə kılıdiöjan əməlim»** — ibraniy tilida «Mening sanga kılıdiöjan əməlim». ■ **34:10** Kan. 5:2; Yə. 10:12,13 ■ **34:12** Mis. 23:32; Qəl. 33:51; Kan. 7:2 □ **34:13 «axərah butliri»** — bəlkim butpərəslikkə bəoqlanöjan dərəhliklərdur. Dərəhlar bəlkim ayal but xəklidə oyulöjan yaki nəkixləngən boluxi mumkin. ■ **34:14** Mis. 20:5

kilöinida, ular oşulliringnimu öz ilahlirining arķisidin mangöuzup, buzukçilik kilduruxi mumkin.■

17 Özüng üqün heqkandak quyma butlarni yasatmiojin.

18 Petir nan heytni tutunglar; Mening ömr kilöinimdäk Abib eyida, bekitilgen waķitta yettä kün petir nan yönglar. Qünki siler Abib eyida Misirdin qikķansiler.■

19 Baliyatķuning tunji mewisi Meningki bolidu; qarpay malliringning iķidin dölöp tuşulöjan örköklör, kala bolsun, koy bolsun ularning tunjilirining hämmisi Meningki bolsun.■

20 Lekin exöklörning tunji tähöylirining ornioķa koza bilän bädöl tölöxing lazim bolidu. Ögör ornioķa koza bärmisäng, tähöyning boynini sunduruwätkin. Tunji oşulliringni bolsa, ularoķa bädöl tölöp kayturuwal. Heqkim Mening huzurumoķa kuruk kol kälmissun.□ ■

21 Sän altä kün iķidä ix-ämölingni kilip, yättingü küni aram elixing zörür; yör höydäx waķti bolsun, orma waķti bolsun, aram elixing zörür.■

22 Yengi buşdayning tunji hösulini täbrikläydiyöjan «häptiler heyti»ni ötküzünglar; yilning ahirida «hösul yioix heyti»ni ötküzünglar.□ ■

23 Sening härbir örkök kixiliring yilda üq ketim Israilning Hudasi bolöjan Rüb Pärwärdigarning aldioķa häzir bolsun. ■

24 Qünki Män taipilärni aldingdin höydiwetip, qeğaliringni kengäyitimän; xuningdäk sän yilda üq ketim Pärwärdigar Hudayingning aldioķa häzir boluxķa qikip barsang, heqkim yeringgä köz kirini salmaydu.

25 Manga sunulidiojan qurbanlikning ķenini boldurulojan nan bilän billä sunmiojin; yaki ötüp ketix heytning qurbanlikining gexini ötigä kaldurma.□ ■

26 Zeminingning dölöpki hösulidin tunji mähsulatlarni Pärwärdigar Hudayingning öyigä kältürüp ata.

Oşlakni anisining sütidä kaynitip pixurma.□ ■

27 Pärwärdigar Musaoķa: — Bu sözlärni özüng üqün yeziwalöjin; qünki Män muxu sözlärni asas kilip sän bilän wä Israil bilän ähdä başlidim, dedi.

28 U waķitta Musa xu yerdä Pärwärdigarning huzurida kirik keqäkündüz turdi; u heqnersä yemidi, heq xu iqmidi. U yerdä *Pärwärdigar* tahtaylaroķa ähdining sözliri bolöjan on ömrni pütüti.□ ■

■ 34:16 1Pad. 11:2 ■ 34:18 Mis. 12:15; 23:15 ■ 34:19 Mis. 13:2; 22:29; Öz. 44:30 □ 34:20

«... tunji tähöylirining ornioķa koza bilän bädöl tölöxing lazim bolidu» — demäk, koza tähöyning ornioķa qurbanlik kilinidu. ■ 34:20 Mis. 13:13; 23:15; Kan. 16:16 ■ 34:21 Mis.

20:9 □ 34:22 «yilning ahirida» — ibraniy tilida «yilning özgirixidä» — yäni küzdä. «hösul yioix heyti» — muxu hösul bolsa mewä-qewilärningkidur. Ibraniylar ixlätken kalendär boyiqä, heyttättingi ayda, bäzi yillirida Sentäbrdä, bäzi yillarda Öktäbrdä bolatti. ■ 34:22 Mis. 23:16

■ 34:23 Mis. 23:17; Kan. 16:16 □ 34:25 «Manga sunulidiojan qurbanlikning...» — ibraniy tilida «Mening qurbanlikimning...». Muxu yerdä bu sez bälkim yukirida tiloķa elinöjan üq heyttiki köydürmä qurbanliklarni yaki inaklık qurbanliklirini ķersätsä keräk. «Mening qurbanlikimning ķeni» bolsa mäzkur heytlarda qurbangah üstigä tölüdiyöjan qanlarni ķersitidu. ■ 34:25 Mis.

23:18 □ 34:26 «Oşlakni anisining sütidä kaynitip pixurma» — bu ömr bälkim ätraptiki butpərəs hälkölarning mälum örp-aditigä äğəxmäslik keräklilini ķersitixi mumkin. Bu toşruluk yänä «Lawiylar»diki «qoxumqə sez»imizni ķörüng. ■ 34:26 Mis. 23:19; Law. 22:27; Kan. 14:21

□ 34:28 «u heqnersä yemidi» — ibraniy tilida «heq nanni yemidi». «U yerdä Pärwärdigar tahtaylaroķa ähdining sözliri bolöjan on ömrni pütüti» — ibraniy tilida «U yerdä u tahtaylaroķa ähdining sözliri bolöjan on ömrni pütüti». Bözilär: «U» Musani ķersitidu, döp qaraydu, biraķ «Kan.» 10:2-4tin enik ķörüniduki, bu sözlärni pütķüqi Huda Özidur. ■ 34:28 Mis. 24:18; 31:18;

34:1; Kan. 4:13; 9:9,18

Musaning yuzining parkirap turuxi

²⁹ Musa Sinay teoqidin quxkəndə xundak boldiki (u taqdin quxkəndə ikki həkum-guwahlıq tahtiyi uning kolida idi), özining *Pərwərdigar* bilən sezləxkını üqün yuzining parkirap kətkinini bilməytti. ■

³⁰ Əmdi Hərun wə barlıq Israillar Musani kərđi, mana, uning yüz terisi parkirap turatti; ular uningəra yekın berixtin qorkuxti.

³¹ Lekin Musa ularni qakiriwidi, Hərun wə jamaətning barlıq baxlıri yenip, uning qexioə kəldi; Musa ular bilən sezləxti.

³² Xuningdin keyin, barlıq Israillar uning yenioə kəldi; u waqıtta Musa Pərwərdigar özigə Sinay teoqida səz kılqinida tapxuroqan barlıq əmrlərni ularəra tapilidi.

³³ Musa ularəra dəyđioqinini dəp tügətti. U *səzligəndə* yuzigə bir qümpərdə tartiwaləjanidi; □ ■

³⁴ Qaqanki Musa Pərwərdigar bilən sezləxkə uning huzurioə kirsə, qümpərdini eliwetətti, taki u yenip qikkuqə xundak bolatti; yenip qikqanda özigə nemə tapılanəjan bolsa, xuni Israillarəra eytip berətti.

³⁵ Israillar Musaning yüz terisining parkirap turoqinini kərətti; xunga Musa yənə taki Pərwərdigar bilən sezləxkili uning huzurioə kirgüqə yuzigə qümpərdə tartiwalatti.

35

Xabat küni, yəni «aram elix küni»ning bəlgilimiliri

¹ Musa Israillarning pütkül jamaitini yioqıp ularəra: — Pərwərdigar silərgə kılıxkə buyruəjan əmrlər munulardur: — ■

² Altə kün ix-əmgək küni bolsun; lekin yəttinqi küni silərgə nisbətən muqəddəs bir kün bolup, Pərwərdigarəra ataləjan aram alidəjan xabat küni bolsun. Hərkim xu künidə ix-əmgək kılısa əlümgə məhkum kılınsun. ■

³ Xabat künidə barlıq turaləquliringlarda hərgiz ot qalimanglar, — dedi. ■

Ibadət jayi üqün hədiyə sunux

⁴ Musa Israillarning pütkül jamaitigə səz kılıp mundak dedi: — «Pərwərdigar buyruəjan əmr mana xuki: —

⁵ Özünqlarning aranglardan Pərwərdigarəra bir «kətürmə hədiyə» kəltürünqlar; kəngli halioqanlarning hərberi Pərwərdigarəra bir «kətürmə hədiyə»sini kəltürsun: yəni altun, kümüx, mis, ■

⁶ kək, səsün wə kizil yip, aq kanap rəht, əqkə tiwiti, ■

⁷ kizil boyaləjan qoqkar terisi, delfin terisi, akatsiyə yaoqıqi, ■

⁸ qiraədan üqün zəytun meyi, «məsilhəx meyi» bilən huxbuy üqün ixlitilidəjan esil dora-dərməklər, ■

⁹ əfodkə həm qoxenəra ornitilidəjan həkik wə baxkə yaqutlarni kəltürünqlar». ■

■ 34:29 2Kor. 3:7 □ 34:33 «U *səzligəndə* yuzigə bir qümpərdə tartiwaləjanidi» — yaki «u (Musa) ularəra sezləp boləqanda yuzigə niqab tartiwalđi». ■ 34:33 2Kor. 3:7,13 ■ 35:1 Mis.34:32 ■ 35:2 Mis. 20:8; 31:15; Law. 23:3; Qan. 5:12; Luqa 13:14 ■ 35:3 Mis. 16:23

■ 35:5 Mis. 25:2 ■ 35:6 Mis. 25:4 ■ 35:7 Mis. 25:5 ■ 35:8 Mis. 25:6 ■ 35:9 Mis. 25:7; 28:17,20

Ibadat qedirining materiyal-üskünlerini yasax

10 — «Aranglardiki barliq mahir ustilar kelip Pərwərdigar buyruqning həmmisini yasap bərsun: □

11 — *mukəddəs* qedir bilən uning iqki wə taxki yopuqlirini, iloqlirini, tahtaylirini, baldaqlirini, hadilirini wə bularning təgliklirini, ■

12 əhdə sanduqi wə uning baldaqlirini, «kafarət təhti»ni, «ayrima pərdə-yopuq»ni,

13 xirə wə uning baldaqlirini, uning barliq qaqa-kuqilirini wə «təkdin nanliri»ni, ■

14 yorukluk üqün yasalğan qiraşdan wə uning əswablrini, uning qiraşliri wə qiraş meyini,

15 huxbuygañ wə uning baldaqlirini, «Məsihləx meyi»ni, dora-dərməklərdin ixləngən huxbuyni, mukəddəs qedirining kirix eşiqidiki «ixik pərdisi»ni, ■

16 köydürmə qurbanlik qurbangahı wə uning mis xalasini, baldaqlirini wə barliq əswablrini, yuyunux desi wə uning təglikini, ■

17 hōylining pərdilirini, uning hadiliri wə ularning təgliklirini, hōylining kirix eşiqidiki pərdini, ■

18 qedirning mih-kōzuqlirini, hōylining mih-kōzuqlirini, xundaqla barliq tanilirini, ■

19 tokulidişan kiyimlər, yəni mukəddəs jayning hizmitigə kahinlik hizmitidə kiyilidişan, Hərun kahinning mukəddəs kiyimlirini həmmə uning oşullirining kiyimlirini təyyar kilsun. □ ■

Həlkənin «kötürmə hədiyə»si

20 Xuning bilən pütkül İsrail jamaiti Musaning yenidin qikiş ketixti.

21 Andin kəngli tartkanlarning hərbi, rohi əzlişigə türtkə bolğanlarning hərbi kelip, jamaət qedirini yasaxka, xundaqla qedirning hizmitidə ixlitilidişan barliq sərəmjanlarni yasaxka wə mukəddəs kiyimləni tikixkə Pərwərdigarğa ataloşan «pulanglatma hədiyə»ni kəltürgili turdi.

22 Ular ərlərmu, ayallarmu kelip, sunuxka kəngli hux bolğanlarning hərbi hədiyə kəltürüp, bulapka, zirə-həlkə, üzük, zunnar-biləzük katarlik hərhil altun buyumlarini elip kəldi; altunni «kötürmə hədiyə» kilip bəşəy degənlərnin hərbi uni Pərwərdigarğa sundi. □

23 Kimdə kək, səsün, kizil yip bilən aq kanap rəht, əqkə tiwiti, kizil boyaloşan kōçkar terisi wə delfin terisi bolsa, xularni elip kelixti.

24 Kümüş ya mistin kötürmə hədiyə kəltürəy degənlərnin hərbi xuni Pərwərdigarğa hədiyə kilip sundi. Kimdə qedirning hizmitidə ixlitilidişan hərhil sərəmjanlarğa yarişudək akatsiyə yaoşiqi bolsa, uni elip kəldi.

25 Koli qewər ayallarning hərbi öz kolliri bilən egirip, xu egirən yip wə rəhtləni, yəni kək, səsün wə kizil yip bilən aq kanap rəhtləni kəltürdi, □ ■

26 Xuningdək kəngli kōzoşaloşan ayallarning həmmisi hünirini ixlitip əqkə tiwitidin yip egirixti.

27 Əmirlər əfod wə kōxenəşə ornitilidişan həşiklər wə yaqutlarni,

□ 35:10 «mahir ustilar» — ibranily tilida «kəngli danalar». ■ 35:11 Mis. 26:26 ■ 35:13 Mis. 25:23, 30 ■ 35:15 Mis. 26:36; 30:1; 31:11 ■ 35:16 Mis. 27:4; 30:18 ■ 35:17 Mis. 27:9,16 ■ 35:18 Mis. 27:19 □ 35:19 «tokulidişan kiyimlər» — yaki «kahinlik hizmət kiyimliri». ■ 35:19 Mis. 28; 31:10 □ 35:22 «Ular ərlərmu, ayallarmu kelip,...» — yaki «Ər kixilar ayal kixilərgə əgixip,...». □ 35:25 «koli qewər» — ibranily tilida «kəngli dana». ■ 35:25 Pənd. 31:19

28 dora-dərməklərni, qiraşqə wə məsihləx meyişə ixlitilidişən zəytun meyni, huşbuşə ixlitilidişən esil dora-dərməklərni kəltürdi. ■

29 Xu tərəkidə İsrailar Pərwərdigar Musaning wasitisi bilən buyruşən ixlarning hərəkəşə bir nərsə berixkə kəngli tartқан bolsa, ər bolsun ayal bolsun hər biri xuni elip kelip, Pərwərdigarə tap ihtiyariy hədiyə bərdi.

Ibadət qedirini Yasışuqi hünər wənlər

30 Andin Musa İsrailarə mundaq dedi: —

«Mana, Pərwərdigar Yəhuda kəbilisidin hurning nəwrəsi, Urining oşli Bəzaləni ismini atap qakirip, □ ■

31 uni Hudaning Rohi bilən toldurup, uningə danalix, əkil-parasət, ilim-həkmət igilitip, uni hərtürlük ixni kilişkə kəbilişətlik kiliş, ■

32 uni türlük-türlük hünərlərni kilişaydişən — altun, kümüş wə mis ixlirini kilişaydişən, ■

33 yaqutlarni kesip-oyalaydişən, zinnət buyumlişə ornitalaydişən, yaşaqlarə nəkix qikişalaydişən, hərhil hünər ixlirini kəmlaxturalaydişən kildi. ■

34 U yənə uning kənglişə, xuningdək həm Dan kəbilisidin bolşən Ahişaməning oşli Oholiyabning kənglişə *baxkilarə* hünər əgitiş niyət-istikini selip,

35 ularning kəngüllirini danalix-həkmət bilən toldurup, ularni hərhil nəkkaxliş-oymişilik ixlirə mahir kiliş, kək, səsün wə kizil yip bilən ak kanap rəht bilən kəxtişilik kilişkə həmdə bərkərlilik iktidarliş kildi. Xuning bilən ular hərhil hünər ixlirining wə hərhil layişiləx ixlirining həddisidin qikişaydişən boldi. ■

36

1 Xuning bilən Bəzalə wə Oholiyablar, xuningdək Pərwərdigar muşəddəs qedir yasaxning hərhil ixlirə kərk bolşən danalix-həkmət wə əkil-parasətni ata kilişən mahir ustilarning hər biri ularə koxulup, xu ixni uning əmr kilişni boyiqə əməlgə axuridu».

Həlkning hədişaliri

2 Xu waqitə Musa Bəzalə wə Oholiyabni, xundaqlə Pərwərdigar danalix-həkmət bilən kəngüllirini toldurşən, kəngli əzini xu ixni kilişkə katnişixkə daləət kilişən bərlilik hünər wən-kəşiplarni qakirip yiqdi.

3 Ular kelip muşəddəs qedirni yasaxkə, xundaqlə uning ix-hizmətlirigə kərkəlik sərəmjanlarni yasaxkə İsrailar elip kəltürşən bərlilik «kətürmə hədişə»lərni Musadin tapxuruwaldi. İsrail həlki yənə öz məyli bilən hər kuni ətiginə Musəşə ihtiyariy hədişə kəltürüp turatti.

4 Andin muşəddəs qedirning ixlirini kilişatқан ustilarning həmmisi kolidiki ixni kuyup kuyup kelip,

5 Musəşə: — Həlkning elip kəlgini Pərwərdigar bizgə kilişkə buyruşən ixni pütüküzükə əhtiyaj bolşinidin kəp exp kətti! — deyixti.

■ 35:28 Mis. 25:6 □ 35:30 «ismini atap qakirip,...» — bu səzlər Hudaning məlum bir kixini məlum muşim bir ix üqün ələhidə tallap qakirşənlikini kərsitidu. «Yəx.» 45:3, 4ni kəşing. «Bəzalə» — məniş «Hudaning sayişidə» yaki «Hudaning bəxpanəhidə». ■ 35:30 Mis. 31:2

■ 35:31 Mis. 31:3 ■ 35:32 Mis. 31:4 ■ 35:33 Mis. 31:5 ■ 35:35 Mis. 26:1

6 Andin Musa əmr kılıp, pütkül qedirgah boyıqə: «Mana, ər bolsun, ayal bolsun, heqkim muqəddəs qedirni yasax üçün «kötürmə hədiyyə» süpitidə yənə heqqandak nərsə təyyarlap kəlmisun!» dəp jakarlatti. Buning bilən qəpqilik hədiyyələr kəltürüxtin tohtitildi.

7 Qünki ular təyyarlıqan materiyallar pütkül quruluş ixioqa yetətti, hətta exip qalatti.

Ibadət qedirining yasilixi

8 Muqəddəs qedirning quruluş ixini kiliwatқан ustilarning hər biri nepiz tokuloğan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kizil yiplar arilaxturulup ixləngən on parqə yopuq yasap, kerublarning süritini yopuqlarə qəwərlik bilən layihiləp nəpis kılıp kəxtiləp qıqti.

9 Hər bir yopuqning uzunluqi yigirmə səkkiz gəz, kəngliki tət gəz bolup, hər bir yopuq ohxax qong-kıqıqlıktə kılındi. ■

10 *Bəzalal* yopuqlarning bəxini bir-birigə ulidi, qaloğan bəx yopuqnimu həm bir-birigə ulidi.

11 U ulap qıqiloğan birinqi qong parqining əng qetidiki kismining bir tərıpigə rənggi kək izmiləni kədidi, xuningdək ulap qıqiloğan ikkinqi qong parqining əng qetidikisining bir tərıpigimu xundaq kildi. ■

12 Birinqi qong parqining əng qetidiki kismioqa əllik izmə kədidi, ikkinqi qong parqining əng qetidikisigimu əllik izmə kədidi. Izmilər bir-birigə udulmuudul kılındi. ■

13 Muqəddəs qedir bir pütün bolsun üçün u altundin əllik iləu yasap, ikki parqə yopuqni xu iləular bilən bir-birigə tutaxturdi. ■

14 U muqəddəs qedirni yəpəx üçün əqkə tiwitidin yopuqlarni yasidi; yopuqtn on bir parqə yasidi.

15 Yopuqlarning hər birining uzunluqi ottuz gəz, kəngliki tət gəz bolup, on bir yopuqning həmmisi ohxax qong-kıqıqlıktə kılındi.

16 Yopuqlarning bəxini u ulap bir kılıp, qaloğan altə yopuqnimu ulap bir kildi.

17 U birinqi ulap qıqiloğan qong parqining əng qetidiki kismioqa əllik izmə, ikkinqi ulap qıqiloğan qong parqining əng qetidiki kismioqa əllik izmə kədidi.

18 U qedir bir pütün bolsun üçün həm mistin əllik iləu yasap, ikki qong parqini ulap koydi. ■

19 U buningdin baxqa qediroqa kizil boyaloğan qoqkar terisidin yopuq yasap yapti, andin uning üstidinmu delfin terisidin yasaloğan yənə bir yopuqni qaplıdi. ■

20 U muqəddəs qedirning tik tahtaylırini akatsiyə yəoqiqidin yasap tiklıdi. ■

21 Hər bir tahtayning uzunluqi on gəz, kəngliki bir yerim gəz kılındi. ■

22 Hər bir tahtayning ikkidin turumi bar idi, hər ikki tahtay xular bilən bir-birigə qetildi; u qedirning barlıq tahtaylırini xundaq yasidi. ■

23 U qedirning tahtaylırini xundaq yasidi; yigirmisi jənub tərəpkə ornitildi; ■

24 u bu yigirmə tahtayning tegigə kümüxtin kırık təglik yasidi; bir tahtayning *astidiki* ikki turumi üçün ikkidin təglik, yənə bir tahtayning ikki turumi üçün ikkidin təglikni yasidi. ■

■ 36:9 Mis. 26:2 ■ 36:11 Mis. 26:4 ■ 36:12 Mis. 26:5,10 ■ 36:13 Mis. 26:6 ■ 36:18 Mis. 26:11 ■ 36:19 Mis. 26:14 ■ 36:20 Mis. 26:15 ■ 36:21 Mis. 26:16 ■ 36:22 Mis. 26:17 ■ 36:23 Mis. 26:18 ■ 36:24 Mis. 26:19

25 Xuningdäk u qedirning udul tärpigə, yəni ximal tärpigə yigirmə tahtay yasidi, ■

26 xundakla bularning kirik təglikini kümüxtin yasidi; bir tahtayning tegigə ikkidin təglik, yənə bir tahtayning tegigə ikkidin təglik orunlaxturuldi. ■

27 Qedirning kəyni tärpigə, yəni ɔərb tərəpkə altə tahtayni yasap ornatti. ■

28 U qedirning kəyni tärpidiki ikki bulungoşa ikki tahtayni yasap ornatti. ■

29 Bu bulung tahtayliri astidin üstigiqə ikki kət qilip *tahtaylarni* əzara qetixturdi, üsti bir halkioşa bekitildi. U hər ikkisini xundak yasap, ikki bulungoşa ornatti. ■

30 Xunglaxkimu u tärpidə səkkiz tahtay boldi, ularning kümüxtin yasaloan on altə təglik bar idi; bir tahtayning tegidə ikki təglik, yənə bir tahtayning tegidə ikki təglik bar idi. ■

31 Buningdin baxka u akatsiyə yaɔiqidin baldaq yasidi; qedirning bu tärpidiki tahtaylaroşa bəx baldakni, ■

32 qedirning u tärpidiki tahtaylaroşa bəx baldakni, qedirning arka tärpidiki tahtaylaroşa, yəni ɔərb tärpidiki tahtaylaroşimu bəx baldakni yasidi. ■

33 U tahtaylarning otturidiki ottura baldakni bu tərəptin u tərəpkə yətküzüp yasidi. ■

34 U tahtaylarni altun bilən kaplap, baldaklar ətüzüldioan halkilarni altundin yasap, baldaklarni altun bilən kaplidi. ■

35 U nepiz toquloan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kızil yiplar arilaxturulup ixləngən bir pərdə yasidi; uni kerublarning süritini qewərlik bilən layihiləp nəpis qilip qüxürüp, xətiləp qikardı. ■

36 Uni esixka u akatsiyə yaɔiqidin tət hada yasap, altun bilən kaplidi. Ularning ilməkliri altundin yasaldi; hadilaroşa u kümüxtin tət təglikni kuyup yasidi. ■

37 U qedirning kirix eɔizioşa nəpis toquloan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə kızil yiplar arilaxturulup ixləngən bir pərdə yasidi, uni xərtiqigə xətilətti. ■

38 U yənə bu pərdining bəx hadisini ilməkliri bilən qoxup yasidi; ularning baxlirini wə baldaklirini altun bilən kaplidi; ularning bəx təglikni mistin yasaldi. □ ■

37

Əhdə sanduqini yasac

1 Andin Bəzaləl əhdə sanduqini akatsiyə yaɔiqidin yasidi; uning uzunluqi ikki yerim gəz, egizliki bir yerim gəz, kəngliki bir yerim gəz idi. ■

■ 36:25 Mis. 26:20 ■ 36:26 Mis. 26:21 ■ 36:27 Mis. 26:22 ■ 36:28 Mis. 26:23 ■ 36:29 Mis. 26:24 ■ 36:30 Mis. 26:25 ■ 36:31 Mis. 26:26 ■ 36:32 Mis. 26:27 ■ 36:33 Mis. 26:28 ■ 36:34 Mis. 26:29 ■ 36:35 Mis. 26:31 ■ 36:36 Mis. 26:32 ■ 36:37 Mis. 26:36

□ 36:38 « *bəx hadining* baxlirini wə baldaklirini altun bilən kaplidi» — 26:37-ayəttiki muxu hadilarni «altun bilən kaplioşin» deyilidu. Muxu ayəttə kaplinix kəlumi dairisi enik kərunidu — qarioqanda, pütün hadilar əməs, bəlki pəkət «baxliri» wə «qetiq»liri altun bilən kaplinidu. «Baldaklar» — ular hadilarni əzara qetip turidioan tayaqqilar bolup, hadilarni muqimlaxturux wə pərdilərnimu kətürux rolini oynaydu (38:17ni kəring). «Baldaklar»ning baxka tərjimiliri: «halkılar» yaki «qəmbərlər». ■ 36:38 Mis. 26:37 ■ 37:1 Mis. 25:10

² U uning iqi wə sirtini sap altun bilən qaplidi, uning üstünki qismining qerisigə altundin girwək qikardi.

³ U uning üqün altundin tət halka quyup, ularni uning tət qetikiqə bekitti; bir təripiqə ikki halka, yənə bir təripiqə ikki halka bekitti. □

⁴ U həm akatsiyə yaoiqidın ikki baldaq yasap, hər ikkisini altun bilən qaplidi;

⁵ andin sanduk ular arkilik kətürülsun dəp, baldaqlarni sandukning ikki yenidiki halkiliridin ötküzüp qoydi.

⁶ U sandukning yapquqi süpitidə altundin uzunluqi ikki yerim gəz, kəngliki bir yerim gəz boləqan bir «kafarət təhti» yasidi.

⁷ U ikki kerubni altundin soqup yasidi; ularni kafarət təhtining ikki təripiqə ornatti;

⁸ bir kerubni bir təripiqə, yənə bir kerubni yənə bir təripiqə ornatti. U ikki təripidiki kerublarni kafarət təhti bilən bir gəwdə qildi. □ ■

⁹ Kerublar bir-birigə yüzlinip, qanatlrini kafarət təhtining üstigə kerip, qanatlrini bilən uni yepip turatti; kerublarning yüzi kafarət təhtigə qaritildi. ■

Xirə

¹⁰ U həm xirəni akatsiyə yaoiqidın yasidi; uning uzunluqi ikki gəz, kəngliki bir gəz, egizliki bir yerim gəz idi. ■

¹¹ U uni sap altun bilən qaplap, uning üstünki qismining qerisigə altundin girwək qikardi. ■

¹² U xirəning qerisigə tət ilik egizliktə bir ləw yasidi; bu ləwning qerisigimu altundin bir girwək qikardi. ■

¹³ U xirəgə altundin tət halka yasap, bu halkilarni xirəning tət burjikidiki qetikqa ornatti. ■

¹⁴ Xirəni kətürüxkə baldaqlar ötküzülsun dəp, halkilar xirə lewigə yeqin bekitildi. ■

¹⁵ Xirə üqün u baldaqlarni akatsiyə yaoiqidın yasap, altun bilən qaplidi; xirə ular bilən kətürülətti.

¹⁶ U xirəning üstigə koyulidoqan barlik buyumlarni, yəni legənlirini, qaqa-kuqa təhsilirini, «xarab hədiyəliri»ni quyidoqan kədəh wə piyalilərninğ həmmisini sap altundin yasidi. ■

Qiraşqdanni yasax

¹⁷ U həm qiraşqdanni sap altundin yasidi; qiraşqdanni soqup yasidi; qiraşqdanning puti, oqoli, kədəhliri, oqunqiliri wə gülliri bir pütün altundin soquldi. ■

¹⁸ Qiraşqdanning oqolining ikki yenidin altə xahqə qikirildi — qiraşqdanning bir yenidin üq xahqə, uning yənə bir yenidin üq xahqə qikirildi; ■

¹⁹ bir yenidiki hər bir xahqədə badam güli xəklidə oqunqisi wə qeqiki boləqan üq kədəh qikirildi, yənə bir yenidiki hər bir xahqədə badam güli xəklidə oqunqisi wə qeqiki boləqan üq kədəh qikirildi. Qiraşqdanoq qikiriloqan altə xahqining həmmisi xundaq yasaldi. ■

□ 37:3 «tət qetikiqə» — yaki «tət putioqə». □ 37:8 «U ikki təripidiki kerublarni kafarət təhti bilən bir gəwdə qildi» — yaki «U kerublar bilən kafarət təhtini bir pütün altundin yasidi».

■ 37:8 Mis. 25:19 ■ 37:9 Mis. 25:20 ■ 37:10 Mis. 25:23 ■ 37:11 Mis. 25:24 ■ 37:12 Mis. 25:25 ■ 37:13 Mis. 25:26 ■ 37:14 Mis. 25:27 ■ 37:16 Mis. 25:29 ■ 37:17 Mis. 25:31

■ 37:18 Mis. 25:32 ■ 37:19 Mis. 25:33

20 Qiraoldanning *qolodin* badam güli xaklidə oşunqisi wə qeqiki boləjan tət kədəh qikirildi. □ ■

21 Bulardın baxқа *birinqi* ikki xahqining astida bir oşunqə, *ikkinqi* ikki xahqining astida bir oşunqə, *üqinqi* ikki xahqining astida bir oşunqə yasaləjanidi; qiraoldanoğa qikiriloşan altə xahqining astining həmmisi xundak idi.

22 Uning xu oşunqiliri həm xahqiliri qiraoldan bilən bir gəwdə kılindi — bir pütun sap altundın soqup yasaldi. ■

23 U qiraoldanning yəttə qirişini, xundakla uning pilik kayqiliri bilən küldanlirini sap altundın yasidi. ■

24 U qiraoldan wə uning barlık əswablırını bir talant sap altundın yasidi. □ ■

Huxbuygahni yasax

25 U yənə huxbuygahni akatsiyə yaoşiqidin yasidi. Uning uzunluqi bir gəz, kəngliki bir gəz, egizliki ikki gəz bolup, tət qasa kılıp yasaldi; *tət burjikidiki* münggüzlər uning bilən bir pütun kılıp yasaldi. ■

26 U uni, yəni uning üstini, tət ətrapını həm münggüzlirini sap altun bilən kəplidi; uning üsti kışmining qərisigə altundın girwək qıkardı. ■

27 Uningoğa altundın ikki hālqa yasap, uning girwikining astioğa bekitti; ularnı ikki yenioğa udulmu'udul bekitti. Huxbuygahni kətüridoşan ikki baldakni selix üqün bularnı huxbuygahning ikki təripigə orunlaxturdi. □ ■

28 U baldaklarnı akatsiyə yaoşiqidin yasap, altun bilən kəplidi. ■

29 U həm mukəddəs Məsihləx meyini yasidi, andın ətirqi qıkarəşandək dora-dərməklərnı təngxəp sap huxbuyni yasidi. ■

38

Qurbangahni yasax

1 U köydürmə kurbanlık qurbangahni akatsiyə yaoşiqidin yasidi. Qurbangah tət qasa bolup, uzunluqi bəx gəz, kəngliki bəx gəz, egizliki üq gəz kılindi. ■

2 U uning tət burjikigə koyulidoşan münggüzlirini yasidi; münggüzliri qurbangah bilən bir gəwdə kılindi. Qurbangahni mis bilən kəplidi. ■

3 U qurbangahning barlık əswablırını — uningəğa has boləjan daslarnı, gürjəklərnı, korılarnı, lahxiğirlarnı wə otdanlarnımu yasidi; uning barlık əswablırını mistin yasidi. ■

4 Qurbangah üqün mistin bir xala yasidi; xalarnı qurbangahning kəp belining astidiki girwəktin təwənrək turidoşan kildi; xala qurbangahning dəl otturısında idi. ■

5 U xalaning tət burjikigə baldaklar ətküzüldidoşan tət mis hālqını quyup yasidi.

6 U baldaklarnı akatsiyə yaoşiqidin yasap, ularnı mis bilən kəplidi.

□ 37:20 «*qolodin*» — yəni qolining üstünki kışmidin. 35-ayətni kərüng. ■ 37:20 Mis. 25:34

■ 37:22 Mis. 25:36 ■ 37:23 Mis. 25:37,38 □ 37:24 «*bir talant altun*» — bəlkim 4.4 kilogramme boluxı mumkin. ■ 37:24 Mis. 25:39 ■ 37:25 Mis. 30:1, 2 ■ 37:26 Mis. 30:3 □ 37:27 «*ikki*

yenioğa...» — yaki «*ikki burjikigə...*». ■ 37:27 Mis. 30:4 ■ 37:28 Mis. 30:5 ■ 37:29 Mis. 30:22,34 ■ 38:1 Mis. 27:1 ■ 38:2 Mis. 27:2 ■ 38:3 Mis. 27:3 ■ 38:4 Mis. 27:4, 5

⁷ Andin u qurbangahni ketürx için baldaklarni qurbangahning ikki yenediki halkilarğa ötküzüp koydi. U qurbangahni tahtaylardin, iqini box kilip yasidi.■

Ibadət qedirining əswabliri

«mis kurbangah»

«yoqan das»

altun qıraqdan

«təkdim nan»
koyulidiqan xire

huxbuygah

əhdə sanduqı

əhdə sanduqining iqı

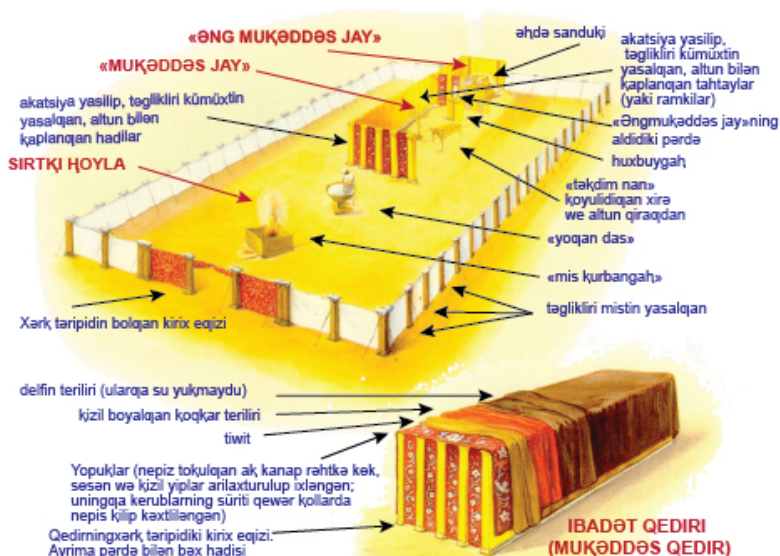

Ibadət qedirining əswabliri

Yuyunux desini yasax

⁸ U yənə yuyunux desini mistin, uning təglikinimu mistin yasidi; u bularnı «kəruxux qədri»ning kirix eqizining aldida hizməttə bolğan ayallarning mis əynəkliridin yasidi.■

MUKƏDDƏS İBADƏT QEDIRI — QEDIRNING ƏZI WƏ SIRTQI HOYLISI

KURBANLIQLARNI SUNUX

İbadət qediri wə sirtqi hoylisi

Ibadat jayining hoylisi

⁹ Andin u qedirning hoylisinimu yasidi. Hoylining jənubiya, yəni jənubka yūzləngən tərīpigə nepiz toquloqan aq kanap rəhttin pərdilərnı yasidi; uning uzunluqi yūz gəz idi. ■

¹⁰ Pərdilərnı esixka yigirmə hada wə hadilarning yigirmə təglikini u mistin yasidi. Hadilarning ilməkliri wə baldaqliri kümüxtin yasaloqanidi.

¹¹ Xuningə oħxax ximal tərīpidimu uzunluqi yūz gəz kelidoqan pərdə bar idi. Pərdilərnı esixka yigirmə hada wə hadilarning yigirmə təglikini u mistin yasidi. Hadilarning ilməkliri wə baldaqliri kümüxtin yasaloqanidi.

¹² Xuningə oħxax qərb tərīpidə uzunluqi əllik gəz kelidoqan pərdə bar idi; pərdilərnı esixka on hada wə hadilarning on təglikini u mistin yasidi. Hadilarning ilməkliri wə baldaqliri kümüxtin yasaldi.

¹³ Hoylining xərk tərīpi, yəni kün qixixka yūzləngən tərīpining kəngliki əllik gəz idi.

¹⁴ Bir tərīpidə on bəx gəz kelidoqan pərdə bolup, uning üq hadisi bilən üq təglikı bar idi.

¹⁵ Yənə bir tərīpidimu on bəx gəz kelidoqan pərdə bolup, uning üq hadisi bilən üq təglikı bar idi.

¹⁶ Hoylining qərisidiki pərdilərnıng həmmisi nepiz toquloqan aq kanap rəhttin tikilgənidi.

¹⁷ Hoylining qərisidiki həmmə hadilarning təglikı mistin, ularning ilməkliri wə baldaqliri kümüxtin yasaldi; hadilarning baxlirimu kümüxtin qaplanoqanidi. Hoylining qərisidiki həmmə hadilar kümüxtin yasaloqan baldaqlar bilən bir-birigə qetildi.

¹⁸ Hoylining kirix eqizidiki pərdə nepiz toquloqan aq kanap rəhtkə kək, səsün wə qizil yiplar arilaxturulup, kəxtiqilər tərīpidin kəxtiləndi; uning uzunluqi yigirmə gəz, egizliki hoylidiki pərdilərnıng egizlikigə oħxax bolup bəx gəz idi.

¹⁹ Uning tət hadisi bilən mistin yasaloqan tət təglikı bar idi; hadilarning ilməkliri kümüxtin yasaldi, ularning baxliri kümüx bilən qaplandi wə baldaqliri kümüxtin yasaldi.

²⁰ Mukəddəs qedirning həm qərisidiki hoylining barlıq miq-qozukliri mistin yasaldi.

Ibadət qediri üqün ataloqan materiyallar

²¹ Mukəddəs qedir, yəni «höküm-guwahlıki qediri» üqün ataloqan materiyallarning sani təwəndə hatiriləngən (ular Musaning buyruqi bilən, kahün Hərning oqlı Itamarning qol astidiki Lawiylar məs'ul bolup sanaktın etküzülüp, *Hudaqa* ataloqanidi): —

²² Yəhuda qəbilisidin boloqan Hurning nəwrisi, Urining oqlı Bəzalə Pərwərdigar Musaqə buyruqanıning həmmisini ada kildi;

²³ Dan qəbilisidin boloqan Aħisamaqning oqlı Oholiyab uning yərdəmçisi idi; u bolsa nəqkaxlık-oymiqilik ustisi, layihiligüqi həmdə kək, səsün, kizil yiptin aq kanap rəhtkə kəxtə tikələydiqan usta idi.

²⁴ Mukəddəs qedirni yasaxka ixlitilgən altun, yəni «pulanglatma hədiyə» süpidə kəltürülgən altunning həmmisi mukəddəs jaydiki xəkəlnıng olqəm birliki boyiqə yigirmə tokquz talant yəttə yūz ottuz xəkəl idi. □

■ 38:9 Mis. 27:9 □ 38:24 «yigirmə tokquz talant yəttə yūz ottuz xəkəl...» — bir «talant» 3000 xəkəl idi. «mukəddəs jaydiki xəkəl»ning birliki (altun) 224 gram boloqan bolsa, undaqa bu altunlarning eqirliki təhminən 2 tonna boloqan bolidu.

25 Jama'at arisidin sanaktin otkuzulgan adamlar t'aripidin kalturulgan kumux bolsa mukaddas jaydiki xakalning olqam birliki boyiqe bir yuz talant bir ming yette yuz yetmix bex xakal idi. □

26 Bu kumux nopusi royh'atka elinoqan kixilardind elinoqanidi — demak, kimki yigirma yax ya uningdin qong, sanaktin otkuzulganlarning harbiri bir beka, y'oni mukaddas jaydiki xakalning olqam birliki boyiqe yerim xakal kumux berdi. Sanaktin otkan kixi alte yuz uc ming bex yuz ellik kixi idi.

27 Mukaddas jayning tagliklirini ham otturisdiki pardining tagliklirini kuyuxka yuz talant kumux k'etti; yuz talant kumux'tin yuz taglik yasilip, harbir taglik ucun bir talant ixlitildi.

28 U qaloqan bir ming yette yuz yetmix bex xakal kumux'tin hadilarning ilmaklirini yasidi, ularning baxlirini qaplidi, xuningdek ularni bir-biriga qatidoqan baldaqlarni yasidi.

29 «Pulanglatma h'ediy'e» supitide kalturulgan mis bolsa yetmix talant, ikki ming tot yuz xakal q'ikti. □

30 Buningdin u jama'at qedirining kirix eoqizining tagliklirini, mis qurbangah'ni, uning mis xalasi we qurbangah'ning barlik aswablirini,

31 hoylining q'arisidiki hada tagliklirini, hoylining kirix eoqizidiki tagliklarni, qedirning barlik kozuqlirini we hoylining q'arisidiki kozuqlarning h'ammisini yasidi.

39

Kahinlarning mukaddas kiyimlirining tikilixi

1 P'arwardigar Musoq'a buyruoqinid'ek kek, sesun we qizil yiqlar ixlitilip, mukaddas qedirning hizmitide kiyilidoqan *kahinlik* kiyimlar, xundaqla Harunning mukaddas kiyimliri tayyar q'ilindi. ■

□ 38:25 «jama'at arisidin sanaktin otkuzulgan adamlar...» — bu «adamlar» ar'kak kixilarni k'ersitidu («Q'el.» 1:2-46ni ko'ring). «bir yuz talant bir ming yette yuz yetmix bex xakal ...» — kumuxka nisbaten «talant» we «xakal»ning birliki altunningkige ohxax bolsa, bu kumuxlarning eoqirliqi t'ahminen 6.7 tonna bol'oqan bolidu. □ 38:29 «yetmix talant, ikki ming tot yuz xakal...» — bir «talant» mis 1500 xakal yaki b'azide 3000 xakal hesablinidu; bir xakal mis 224 gram yaki 540 gram boluxi mumkin. Undaqla bu misning eoqirliqi 23-92 tonna otturisida bolsa kerak. ■ 39:1 Mis. 31:10; 35:19

Bax kaħin hizmettə kiydiqan «güzəl həm xəreplik» muqəddəs kiyimlər («Misirdin qikix» 28:4-43)

Bax kaħinning muqəddəs kiyimliri

*

² *Bəzaləl* altun və kök, səsen, kızıl yıplar bilən nepiz tokuloqan ak kanap rəhtlərdin afodni yasap təyyarlıdı. ■

3 Ular altunni sokup nepiz kilip, uni kesip yip kildi, andin bularni mahirlik bilən kək yiplar, səsün yiplar wə kızil yiplardin aq kanap rəhtkə lahayiləngən nushilar üstigə tokudi. □ ■

4 Ular əfodning *aldi wə kəyni* kismini bir-birgə tutaxturup turidioğan ikki mürilik tasma yasidi; əfodning ikki təripi bir-birigə tutaxturuldi.

5 Əfodning üstigə baqlaydioğan bəlwaoq əfod bilən bir pütün kilinoğan bolup, uningə oħxax sipta ixlinip, altun wə kək, səsün, kızil yiplar wə nepiz tokuloğan aq kanap rəhttin yasaldi; həmmisi Pərwərdigarning Musaəa buyruoqinidək kilindi. ■

6 Ular ikki aq həkikni ikki altun kəzlükkə ornitip, ularning üstigə huddi məhür oyoqandək Israilning oqullirining namlirini oyup yasidi. ■

7 Israilning oqullirioğa əslətmə tax bolsun üqün, Pərwərdigar Musaəa buyruoqandək ikki yaqutni əfodning ikki mürilik tasmisioğa bekitip koydi. □ ■

Həküm koxenini yasax

8 U koxenni qewər kollarəa nəpis kilip kəxtilitip yasidi; uni əfodni ixligən usulda altun wə kək, səsün, kızil yiplar bilən nepiz tokuloğan aq kanap rəhttin yasidi.

9 Ular koxenni ikki kət, tət qasa kilip yasidi; ikki kət kilinoğanda uzunluqi bir ojeriq, kənglikimu bir ojeriq kəlati. ■

10 Uning üstigə tət qatar kilip gəhərləni ornatti: — bir katar dikisi kızil yaqut, serik gəhər wə zumrətlər idi; bu birinqi qatar idi. ■

11 İkkinqi katarəa kək kaqtexi, kək yaqut wə almas, ■

12 üqinqi katarəa səsün yaqut, piroza wə səsün kwarts,

13 tətinqi katarəa beril yaqut, aq həkik wə anartax ornitildi; bularning həmmisi altun kəzlükkə bekitildi.

14 Bu gəhərlər Israilning oqullirining namlirioğa wəkil kilinip, ularning sanidək on ikki bolup, məhür oyoqandək hər bir gəhərgə on ikki kəbilining nami birdin-birdin pütüldi.

15 Ular koxenoğa xoynidək exilgən sap altundin *ikki* exilmə zənjir yasidi;

16 ular koxenoğa altundin ikki kəzlük wə ikki hālka etip, ikki hālkini koxenning *yukiriki* ikki burjikigə bekitti; □

17 andin xu altundin exilip yasaləan ikki zənjirni koxenning *yukiriki* ikki burjikidiki hālqidin ötküzüp,

18 exilgən xu zənjirləning ikki uqini ikki kəzlükkə bekitip, *kəzlükləni* əfodning ikki mürilik tasmisining aldi kismioğa ornatti.

19 Buningdin baxka ular altundin ikki hālka yasap, ularni koxenning *asti tərpidiki* ikki burjikigə bekitti; ular əfodka tegixip turidioğan kilinip iqiğə kadaldi. □

20 Mundin baxka ular altundin *yənə* ikki hālka yasap, ularni əfodning ikki mürilik tasmisining aldi təwənkə kismioğa, əfodka ulinidioğan jayoğa yekin, kəxtiləngən bəlwaoqdin egizrək kilip bekitti.

□ 39:3 «Ular altunni sokup nepiz kilip, uni kesip yip kildi, ... kək, səsün, kızil yiplardin aq kanap rəhtkə lahayiləngən nushilar üstigə tokudi» — əyni ibranıy tekstni qūxinix bir kədar təs. Uning bīrnəqqə hil tərjimisi uqrixi mumkin. ■ 39:3 Mis. 28:6 ■ 39:5 Mis. 28:8 ■ 39:6 Mis. 28:9,10,11 □ 39:7 «... ikki yaqutni əfodning ikki mürilik tasmisioğa bekitip koydi» — əfod toqurluq munasiwətlilik sehmını kərüng. ■ 39:7 Mis. 28:12 ■ 39:9 Mis. 28:16 ■ 39:10 Mis. 28:17 ■ 39:11 Mis. 28:18 □ 39:16 «ikki burjikigə» — ibranıy tilida «ikki bexioğa». □ 39:19 «ikki burjikigə» — ibranıy tilida «ikki bexioğa».

21 Ular qoxenning əfodning bəlwəşidin yukirirak turuxi, qoxenning əfodtin ajrap kətməsliki üqün kək xoyna bilən qoxenning həlkisini əfodning həlkisioğa qetip koydi. Bularning həmmisi Pərwərdigarning Musaoğa buyruşinidək kılindi.

Kahinlar kiyidioğan baxka kiyimlərnin tikilixi

22 *Bəzaləl* əfodning *iqidiki* tonni pütünləy kək rənglik kildi.

23 Tonning *baxka kiyididioğan* təxüki dəl otturisida, huddi sawutning yakisidək ixləngənidi; yirtilip kətməsliki üqün uning qərisigə pəwaz ixləndi. □

24 Ular tonning etikining qərisigə kək, səsün wə kizil yiptin anarlarni tokup esip koydi.

25 Ular həmdə altun kəngöşuraklarni yasap, kəngöşuraklarni tonning etikining qərisigə, anarlarning arilikioğa birdin esip koydi; hər ikki anarning otturisioğa bir kəngöşurak esip koyuldi.

26 *Kahinlik* hizmitigə ait *kəngöşuraklar* tonning etikining qərisigə bəkitildi; bir altun kəngöşurak, bir anar, bir altun kəngöşurak, bir anar kiliş bəkitildi; həmmisi Pərwərdigarning Musaoğa buyruşinidək kılindi.

27 Ular Hərun bilən uning oşullirioğa nepiz tokuloğan aq kanap rəhttin halta kəngləklərnə tikti; ■

28 səllini aq kanap rəhttə yasidi, xundakla qiraylik egiz bəklərnə aq kanap rəhttə, tamballarni nepiz tokuloğan aq kanap rəhttə təyyarlidi;

29 buningdin baxka ular bəlwəşinimu kək, səsün wə kizil yip arilaxturulup kəxtiləngən, nepiz tokuloğan aq kanap rəhttə təyyarlidi; bularning həmmisi Pərwərdigarning Musaoğa buyruşinidək kılindi.

30 Ular yəne nəpis tahtayni, yəni mukəddəs otuqatni sap altundin yasap, uning üstigə məhür oyoğandək: «Pərwərdigaroğa mukəddəs kılindi» dəp oyup pütüti; ■

31 ular otuqatka kək rənglik yipni başlap, uning bilən otuqatni səlligə taqidi, bular Pərwərdigarning Musaoğa buyruşinidək kılindi. ■

Musaning yasaloğan sərəmjanlarni kəzdin kəqürüxi

32 Xu tərəkidə jamaətnin ibadət qedirining həmmə kuruluxi pütküzüldi; Israillar Pərwərdigarning Musaoğa buyruşinining həmmisini xu boyiqə kildi; xu tərəkidə həmmisini pütürdi.

33 Ular qedirni Musaning yenioğa elip kəldi — qedir yopuklirini, uning barlik əswablrini, ilməklirini, tahtaylirini, baldaklirini, hadiliri bilən təgliklirini, ■

34 xuningdək kizil boyaloğan kəqkar terisidin yasaloğan yopuk bilən delfin terisidin yasaloğan yopukni, «ayrima pərdə»ni,

35 əhdə sanduki wə uning baldaklirini, «kafarət təhti»ni,

36 xirə wə uning barlik əswablrini, xundakla «təkdin nanlar»ni, ■

37 sap altundin yasaloğan qiraşdan bilən uning qiraşlirini, yəni üstigə tiziloğan qiraşlarni, uning barlik əswablrini həm qiraş meyini,

38 altun huxbuygah, məsihləx meyi, dora-dərməklərdin yasaloğan huxbuyni, qedirning kirix eşişinini pərdisini, □

□ 39:23 «sawut» — jəngqining aləhidə kiyimi. ■ 39:27 Mis. 28:39 ■ 39:30 Mis. 28:36; 29:6 ■ 39:31 Mis. 28:37 ■ 39:33 Mis. 35:11 ■ 39:36 Mis. 31:8 □ 39:38 «altun huxbuygah» — ibraniy tilida «altun kurbangah».

³⁹ mis qurbangah bilən uning mis xalasini, uning baldaqliiri bilən həmmə əswablrini, yuyux desi bilən uning təglikini,

⁴⁰ hōylining qerisidiki pərdilərnı, uning hadiliri wə ularning təgliklrini, hōylining kirix eqizining pərdisi bilən hōylining taniliri wə qozuklrini, mukəddəs qedirning, yəni jamaət qediriqə ait hizmətkə ixlitilidiqan barliq əswablarnı,

⁴¹ mukəddəs jayqə ait hizmət üqün tikilgən kahinliq kiyimini, yəni Hərun kahinning mukəddəs kiyimliri bilən uning oqullirining kahinliq kiyimlrini bolsa, həmmisini elip kəldi. ■

⁴² Bu ixlarning həmmisini Israillar Pərwərdigarning Musaqə barliq buyruqanliri boyiqə ənə xundak ada qilənanidi.

⁴³ Musa ixlarning həmmisigə təpsiliy qaridi, mana, ular Pərwərdigarning buyruqlirini boyiqə bu ixlarnı pütküzgənidi; buyruləndək, dəl xundak qilənanidi; Musa bularnı kərüp, ularqə bəht-bərikət tiləp dua kildi.

40

Ibadət qedirining tiklinixi

¹ Andin Pərwərdigar Musaqə mundak əmr kildi: —

² Birinqi ayning bexi, ayning birinqi küni sən jamaət qedirining mukəddəshanisini tikligin. □

³ Həküm-guwahliq sanduqini uning iqigə koyup, iqki pərdə arkilik əhdə sanduqini tosüp koyqin;

⁴ xirəni qedirning iqigə əkirip, üstigə tizilidiqan nərsilərnı tizqin; andin qiraqdanı əkirip, üstigə qiraqlarnı orunlaxturqin. □ ■

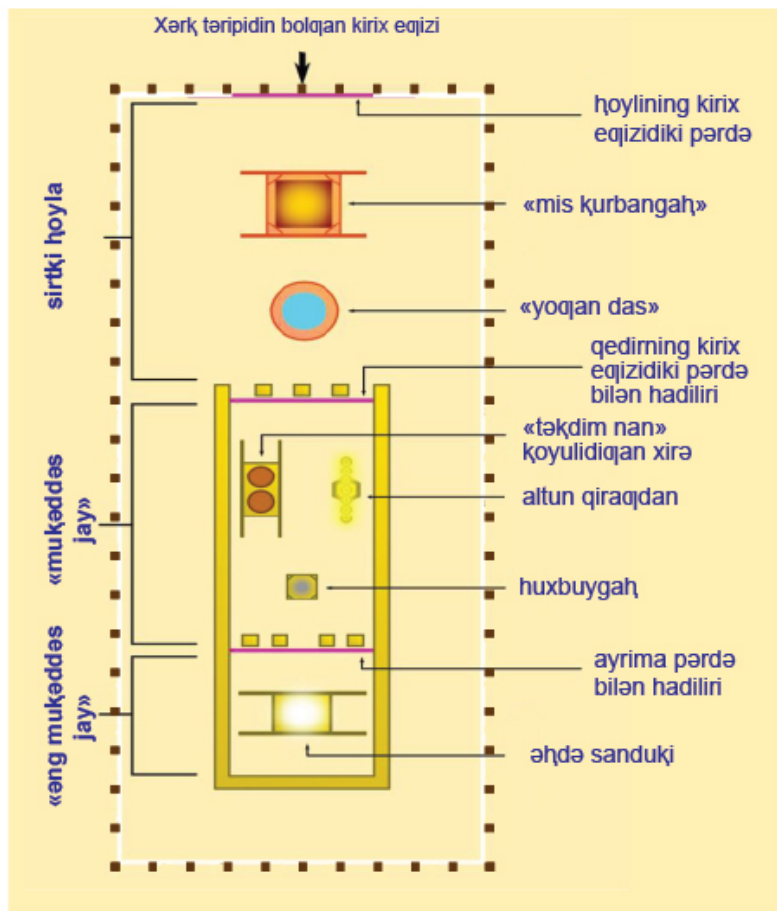
⁵ Altun bilən kaplanqan huxbuy köydürgüqi qurbangahni həküm-guwahliq sanduqining uduliqə tikləp koyqin; qedirning kirix eqizining pərdisini esip koyqin. □ ■

⁶ Köydürmə qurbanliq qurbangahini mukəddəshanining, yəni jamaət qedirining kirix eqizining aldiqə koyqin;

⁷ andin yuyux desini jamaət qediri bilən qurbangahning otturisiqə orunlaxturup, su toxturup koyqin.

■ 39:41 Mis. 31:10 □ 40:2 «mukəddəshanisi» — demək, qedirning əzi, yəni «mukəddəs jay» bilən «əng mukəddəs jay». □ 40:4 «qiraqlarnı orunlaxturqin» — yaki «qiraqlarnı yekip koyqin». ■ 40:4 Mis. 26:35; 27:20 □ 40:5 «huxbuy köydürgüqi qurbangah» — huxbuyahni kərsitidu. ■ 40:5 Mis. 26:36

IBADƏT QEDIRI (MUQƏDDƏS QEDIR) («Misirdin qikix» 25-31, 35-40-bab)

Ibadət qediri wə sirtki hoylisi

⁸ Hoylining qərisigə pərdilərnı bekitip, hoylining kirix eqizining pərdisini askin; ■

⁹ andin «məsihləx meyi»ni elip, ibadət qediri wə uning iqidiki barlık nərsilərnı məsihləp, uni wə barlık həmmə əswablırını Hudaəa atap

mukəddəs qiləin. Xundak qilip *pütkül qedir* mukəddəs bolidu.

¹⁰ Sən köydürmə qurbanlıq qurbangahını, xundakla uning barlık əswablırını məsihləp, uni *Hudaəja atap* mukəddəs qiləin; buning bilən qurbangah «əng mukəddəs nərsilər» katarida bolidu.■

¹¹ Sən yəne yuyunux desi wə uning təglkini məsihləp mukəddəs qiləin.

¹² Andin Harun bilən uning oqullirini jamaət qedirining kirix eəjizioə yəkin əkilip, ularni su bilən yuoəin;

¹³ Harunoəa mukəddəs kiyimlərni kiydürüp, Manga kaəinlik hizməttə boluxi üqün uni məsihləp, *Manga ayrip* mukəddəs qiləin.

¹⁴ Andin uning oqullirini elip kirip, ularoəa halta kəngləklərni kiydürüp,

¹⁵ ularning atisini məsihliginingdək Manga kaəinlik hizmitidə boluxi üqün ularnimu məsihligin. Xuning bilən ularning bu məsihlinixi ular üqün əwladtin əwladkiqə əbədiy kaəinlikning *bəlgisi* bolidu.□

¹⁶ Musa xundak kildi; Pərwədigar uningəa nemə buyruoəan bolsa, u xundak bəja kəltürdi.

¹⁷ Xundak boldiki, ikkinqi yilning birinqi eyida, ayning birinqi künidə ibadət qədri tikləndi. □ ■

¹⁸ Musa qədri tikip, təglkirlirini orunlaxturup, tahtaylırini tizip, ularning baldaklırini bekitip, hadilirini tiklidi.

¹⁹ Mukəddəs qedirning üstigə *iqki* yopuəni yapti, andin uning üstigə taxki yopuəni yepip koydi; bularning həmmisi Pərwədigarning Musaoəa buyruoəinidək qilindi.

²⁰ Andin u həküm-guwahlikni elip, uni sanduk iqigə koydi; baldaklırni əhdə sandukning *halkiliridin* ötküzüp, «kafarət təhti»ni sandukning üstigə orunlaxturdi.□

²¹ Əhdə sandukını mukəddəs qedir iqigə elip kirip, otturioəa «ayrima pərdə»ni tartti; xundak qilip u həküm-guwahlik sandukını pərdə arkilik tosup koydi. Həmmə ix Pərwədigarning Musaoəa buyruoəinidək qilindi.■

²² U xirəni jamaət qedirioəa elip kirip, mukəddəs jayning ximal tərripigə, «əng mukəddəs jay»*diki* pərdining sirtioəa koydi.

²³ «Təqdim nanlar»ni xirəning üstigə, Pərwədigarning aldioəa tizip koydi; bularning həmmisi Pərwədigarning Musaoəa buyruoəinidək qilindi. ■

²⁴ Andin u qiraədanni jamaət qedirioəa elip kirip, uni mukəddəs jayning jənuə tərripigə, xirəning udulioəa koydi,

²⁵ qiraəlırni Pərwədigarning aldioəa orunlaxturdi; bularning həmmisi Pərwədigarning Musaoəa buyruoəinidək qilindi.

²⁶ Andin u *huxbuyni köydürgüqi* altun qurbangahını iqidiki pərdining aldioəa tiklidi; □

²⁷ Uning üstidə esil huxbuyni köydürdi; bularning həmmisi Pərwədigarning Musaoəa buyruoəinidək qilindi.

²⁸ U ibadət qedirining kirix eəjizioəa pərdə tartti.

²⁹ Andin köydürmə qurbanlıq qurbangahını jamaət qediridiki mukəddəs jayning kirix eəjizioəa yəkin koydi; uning üstidə köydürmə qurbanlıq wə

■ 40:10 Mis. 29:37 □ 40:15 «Ularınq atisini məsihliginingdək manga kaəinlik hizmitidə boluxi üqün ularnimu məsihligin» — bu ixning, yəni Harun wə oqullirini məsihləp kaəinlikkə təyinləx murasimininq təpsilatlıri «Law.» 8-babta hatiriləngən. □ 40:17 «ikkinqi yili» — demək, Misirdin qikəandin keyinki ikkinqi yili. ■ 40:17 Qəl. 7:1 □ 40:20 həküm-guwahlik — Huda Musaoəa tapxuroəan «on pərz» yaki «on əmr» pütülgən ikki tax tahtayni kərsitidu (31:18ni kərüng). ■ 40:21 Mis. 35:12 ■ 40:23 Mis. 25:30 □ 40:26 «huxbuy köydürgüqi altun qurbangah» — huxbuyahını kərsitidu.

qoxumqə axlıq hədiyəsini ötküzdi; bularning həmmisi Pərwərdigarning Musaoğa buyruşınıdək kılindi. □

³⁰ Yuyunux desini jamaət qediri bilən qurbangahning otturisiyoğa koyup, yuyuxqa ixlilidiyoğan suni daska toxkuzup quydi.

³¹⁻³² Musa wə Harun bilən uning oşulliri qağanla jamaət qediriyoğa kirsə yaki qurbangahqa yekin barsa, Pərwərdigarning Musaoğa buyruşınıdək qollirini xu suda yuyatti. Bular Pərwərdigarning Musaoğa buyruşınıdək kılindi.

³³ Andin u qedir həm qurbangahning ətrafiyoğa hoyla pərdisini tikləp, hoyniyoğan kirix eoşizining pərdisini tartti. Xu tərکیدə Musa pütkül ixni tamamlidi.

Pərwərdigarning parlaq nurining ibadət qedirini qaplıxi

³⁴ Xuning bilən bulut jamaət qedirini qaplap, Pərwərdigarning julasi ibadət qedirini toldurdi. ■

³⁵ Bulut sayə qüxürüp, Pərwərdigarning julasi qedirni tolduroşını üqün, Musa jamaət qediriyoğa kirəlmidi.

³⁶ Qaçanki bulut jamaət qediridin kətürülsə, Israillar səpərgə atlinatti. Hər bir ketim səpərdə xundak bolatti.

³⁷ Bulut kətürülmisə ular qozoqalmay, taki kətürüldiyoğan küngiqə səpərgə qikmaytti.

³⁸ Qünki kündüzi Pərwərdigarning buluti muqəddəs qedir üstidə turatti, keqisi uning üstidə ot kərünətti; pütkül Israil jəmätining kəz aldida ularning barlıq qiloğan səpərliridə xular kərünətti. ■

□ **40:29 «köydürmə qurbanlıqning** qoxumqə axlıq hədiyəsi» — hər bir köydürmə qurbanlıqqa bir axlıq hədiyə qoxup sunuluxi kerək (məsilən, «Qel.» 28-29-bablarni kərüng). ■ **40:34** Qel. 9:15; 1Pad. 8:10 ■ **40:38** Mis. 13:21; Qel. 14:14; Qan. 1:33; Nəh. 9:19; Zəb. 78:14; 105:39; 1Kor. 10:1

Lawiylar

«Kahin-lawiylarning dasturi» •••• *Keydurmə qurbanlik toʻgʻrisidiki balgilimilari*

¹ Wə Pərwərdigar Musani qakirip jamaət qediridin uningoa səz kʻilip mundak dedi: —□

² Sən Israillaroa səz kʻilip ularoa mundak degin: — Əgər silərdin biringlar Pərwərdigarning aldioa bir qurbanlikni sunmaqʻi bolsanglar, qurbanlikinglarni qarpaylardin, yəni kala yaki uxxak mallardin sunuxunglar kerək.

³ Əgər uning sunidioini kalilardin keydurmə qurbanlik bolsa, undakta u bejirim ərkək haywanni kəltürsun; uning Pərwərdigarning aldida qəbul boluxi üqün uni jamaət qedirining kirix əozining aldida sunsun. ■

⁴ U qolini keydurmə qurbanlikning bexioa qoysun; xuning bilən qurbanlik uning ornioa kafarət boluxka qəbul kʻilini. □

⁵ Andin u Pərwərdigarning huzurida bukini boʻuzlisun; kahinlar boləon Hərunning oʻqulliri qəni kəltürüp, jamaət qedirining kirix əozidiki qurbangahning üsti qismining ətrapioa səpsun.

⁶ Andin *qurbanlik kʻiloquqi* keydurmə qurbanlik kʻilinoan haywanning terisini soyup, tenini parqʻilisun

⁷ wə Hərun kahinning oʻqulliri qurbangahda ot qalap otning üstigə otunlarni tizsun.

⁸ Andin kahinlar boləon Hərunning oʻqulliri gəx parqʻilirini, bexi wə meyi bilən qoxup, qurbangahdiki otning üstidiki otunning üstigə tərtip bilən tizip qoysun. □

⁹ Lekin uning iq-qarni bilən paqakʻlirini *qurbanlik sunoquqi* suda yusun; andin kahin həmmisini elip kelip qurbangahning üstidə keydürsun. Bu ot arkiplik sunulidioan qurbanlik hesabida, Pərwərdigaroa huxbuy qikirilidioan keydurmə qurbanlik bolidu.

Qoy padisidin kʻilinoan qurbanlik

¹⁰ Əgər u keydurmə qurbanlik kʻilix üqün uxxak mallardin koy ya oʻkə qurbanlik kʻilay desə, undakda u bejirim boləon bir ərkikini kəltürsun.

¹¹ U uni qurbangahning ximal tərpidə Pərwərdigarning huzurida boʻuzlisun. Andin kahinlar boləon Hərunning oʻqulliri qəni elip, qurbangahning üsti qismining ətrapioa səpsun.

□ **1:1 «Wə»** — «Lawiylar» yaki «Kahin-lawiylarning dasturi» degən kitab «wə» degən səz bilən baxlinidu. Xuning bilən bu səz «Kahin-lawiylarning dasturi»ni «Misirdin qʻix» degən kitabning əng ahirkʻi ayiti (40-bab, 38-ayət) bilən ziq baʻoʻlaydu. Məzkur kitab uning dawamidur. «Kirix səz»imizni kəring. **«jamaət qediri»** — yaki «kərixüx qediri». «jamaət qediri» degən səzdiki «jamaət» ibraniy tilida «Huda bilən uqrixix» yaki «Huda bilən didarlixix» degən uqumni bildüridu.

■ **1:3 Mis. 29:10** □ **1:4 «kafarət bolux»** — (ibraniy tilida «kafar» yaki «kippur») tüp mənisi «yepix». Gunahlaroa «kafarət kəltürüx» degənlik «gunahlarni yepix» degənlikdur. Təwrat dəwridə Huda gunahlarni waqitlik yapatti wə xuningdək xu gunahlardin towa kʻilip qurbanlik kəltürgən bəndilirini qəqürüm kʻilatti. Injil dəwri kəlgəndə u Məshihning qurbanlikʻi wasitisi bilən insanlarning gunahlirini «elip taxlaydu» («Yuḥ.» 1:29, 36ni kəring). □ **1:8 «kahinlar boləon Hərunning oʻqulliri»** — Hərun bax kahin, oʻqulliri kahinlar kʻilip bekitilgəndi («Mis.» 28:1).

¹² *qurbanlik qilouqi* bolsa gəxni parqilap, bexi bilən meyini kesip ayrisun. Andin kahin bularni elip qurbangahtiki otning üstidiki otunning üstidə tərtip boyıqə tizip qoysun.

¹³ Lekin uning iq-karni bilən paqaklarni *qurbanlik sunouqi* suda yusun; andin kahin həmmisini elip kelip qurbangahtiki otning üstidə köydürsun. Bu ot arqilik sunulidiqan qurbanlik hesabida, Pərwərdigarəta huxbuy qikirilidiqan köydürmə qurbanlik bolidu.

Uqar-qanatlardin qilinoqan köydürmə qurbanlik

¹⁴ Əgər *qurbanlik qilouqi* Pərwərdigarəta atap uqar-qanatlardin köydürmə qurbanlik qilay desə, undaқта u pahtəklərdin yaki kəptər baqkiliridin qurbanlik kəltürsun.

¹⁵ Kahin uni qurbangahtiki yenioqə elip kelip, bexini toloqap üzüp uni qurbangahtiki otning üstidə köydürsun; uning qeni siqilip qurbangahtiki otning üstidə köydürsun; uning qeni siqilip qurbangahtiki otning üstidə köydürsun.

¹⁶ Lekin taxlikini pəyliri bilən qoxup qurbangahtiki xərək tərpidiki küllükkə taxliwətsun; □

¹⁷ u qurbanlikni ikki qanitining otturisidin yarsun, biraq uni ikki parqə qiliwətmisun. Andin kahin buni elip qurbangahtiki otning üstidiki otning üstigə qoyup köydürsun; bu ot arqilik sunulidiqan qurbanlik hesabida, Pərwərdigarəta huxbuy qikirilidiqan köydürmə qurbanlik bolidu.

2

Axliq hədiyələr

¹ Əgər birkim Pərwərdigarning huzuriqə axliq hədiyə sunmaqci bolsa hədiyəsi esil undin boluxi kerək; u uningəta zəytun meyi quyup andin üstigə məstiki salsun. □ ■

² U uni elip kahinlar bolqan Hərunning oşullirining aldiqə kəltürsun; andin *kahin hədiyə sunouqining* yadlinixi üçün zəytun meyi iləxtürülgən undin bir qangal elip, həmmə məstiki bilən qoxup, bu hədiyəni qurbangahtiki köydürsun; bu ot arqilik sunulidiqan qurbanlik hesabida, Pərwərdigarəta huxbuy qikirilidiqan hədiyə bolidu. ■

³ Əmma axliq hədiyədin qəloqini bolsa, Hərun bilən uning oşulliriqə təwə bolsun. Bu Pərwərdigarəta ot arqilik sunulidiqanların iqidə «əng muqəddəslərnin biri» hesablinidu. □ ■

Pixuruloqan axliq hədiyələr

⁴ Əgər sən tonurda pixuruloqan nərsilərdin axliq hədiyə sunay desəng, ular zəytun meyi iləxtürülgən esil undin pixuruloqan tokaqlar yaki zəytun meyi sürülüp məsihləngən pətir həmək nanlardin bolsun. □

□ **1:16 «taxlikini pəyliri bilən qoxup...»** — yaki «kuyruk pəyliri bilən üçəylirini qoxup...».

□ **2:1 «esil un»** — ibraniiy tilida təkiltəngini yaxhi tartiloqan, birhil yumxaqliqta, heqkandak kepaq arilaxmioqan un. ■ **2:1** Mis. 6:15; 9:17; Qel. 15:4 ■ **2:2** Law. 6:8 □ **2:3**

«Pərwərdigarəta ot arqilik sunulidiqanların iqidə «əng muqəddəslərnin biri» — hədiyə-qurbanliklarni pəqət kahinlar əzila yeyixə, xundaqla muqəddəs jaydila yeyixə bolatti. «muqəddəs» hesablanqan taamlardin ailidikiliri yeyixə bolatti. ■ **2:3** Law. 10:12 □ **2:4 «toqaqlar»** — ibraniiy tilida bu səz yaki halkisiman yaki qəkküq bilən texiləngən birhil nanlarni kərsitidu.

⁵ Əgər sening kəltüridioqan hədiyəng tawida pixuruloqan axliq hədiyə bolsa u zəytun meyi ixləxtürülüp esil undin petir həlda etilsun.

⁶ Sən uni oxtup üstigə zəytun meyi kuyqin; u axliq hədiyə bolidu.

⁷ Sening kəltüridioqan hədiyəng qazanda pixuruloqan axliq hədiyə bolsa undakta u esil un bilən zəytun meyida etilsun.

⁸ Xu yollarda təyyarlanqan axliq hədiyələrnə Pərwərdigarning huzuriqə kəltürgin; uni kahinqə bərgin, u uni qurbangahqə elip baridu.

⁹ Kahin bolsa axliq hədiyədin «yadlinix ülüxi»ni elip qurbangahning üstidə köydürsun. Bu ot arkilik sunulidioqan, Pərwərdigarqə huxbuy qikirilidioqan hədiyə bolidu.

¹⁰ Əmma axliq hədiyədin qəloqini bolsa, Hərun bilən uning oşulliriqə təwə bolsun. Bu Pərwərdigarqə ot arkilik sunuloqanlarning iqidə «əng mukəddəslərnəng biri» həsəblinidu.

¹¹ Silər Pərwərdigarning huzuriqə sunidioqan hərəkəndə axliq hədiyələr eqitku bilən təyyarlanmisun. Qünki silərnəng Pərwərdigarqə otta sunulidioqan hədiyənglərnəng həqəqəsisida eqitku yəki həsəlnə köydürüxkə bolmaydu.

¹² Bularnə Pərwərdigarning aldiqə «dəsləpkə həsul» süpitidə sunsanglar bolidu, ləkin ular huxbuy süpitidə qurbangahning üstidə köydürülüp sunulmisun. ■

¹³ Sening hər bir axliq hədiyəng tuz bilən tuzlinixi kerək; axliq hədiyəngni Hudayingning əhdə tuzidin məhrum qilməy, həmmə axliq hədiyələrnəngni tuz bilən tuzliqin. ■

¹⁴ Əgər sən Pərwərdigarqə «dəsləpkə həsul»din axliq hədiyə sunay desəng, undakta ziraətnəng yəngi pixqan kək bəxini elip, danlarnə otta qorup, ezip talkan süpitidə sunoqin; bu «dəsləpkə həsul» hədiyəsi bolidu;

¹⁵ sən uningqə zəytun meyi kuyup üstigə məstiki saloqin; bu axliq hədiyə bolidu.

¹⁶ Kahin bolsa uningdin, yəni qorup ezilgən danlar bilən zəytun meydin bir qismini elip həmmə məstiki bilən qoxup, bolarnə «yadlinix ülüxi» süpitidə köydürsun. Bu ot arkilik Pərwərdigarqə sunuloqan hədiyə bolidu.

3

Inəqlik qurbanliqləri

¹ Birsining sunidioqini inəqlik qurbanliqə bolsa, xundəklə kalilərdin sunsa, u Pərwərdigarning huzuriqə bejirim bir ərkikini yəki qixisini kəltürsun.

² U sunidioqan bu həywaning bəxiqə qolini qoyup, andin uni jəmət qədiringə kirix eşizi aldidə boşuzlisun. Andin kahinlar boləqan Hərunning oşulliri qəninə qurbangahning üsti qisminəng ətrəpiqə səpsun.

³ Sunoquqə kixi bu inəqlik qurbanliqidin Pərwərdigarqə atəp otta sunulidioqan hədiyə süpitidə bir qismini elip bəşixlisun, yəni iq qərnini yəgəp turoqan mayni, xundəklə barliq iq meyni elip ■

⁴ ikki bərəkni wə ularning üstidiki həmdə ikki yanpixidiki mayni ajritip, jigərnəng bərəkkiqə boləqan qəwə meyni kəsip, elip kəlsun.

⁵ Hərunning oşulliri bolsa bularnə qurbangahning üstigə kəltürüp ot üstigə qoyuloqan otuning üstidiki köydürmə qurbanliqə qoxup

køydürsun. Bu ot arkilik sunulidioan, Pərwərdigarəja huxbuy qikirilidioan qurbanlik bolidu.■

Koy padisidin boləjan inaklik qurbanliki

⁶ Birsining Pərwərdigarəja kilidioan inaklik qurbanliki üqün sunidioini uxxaq maldin bolsa, undaқта u bejirim bir ərkikini yaki qixisini kəltürsun.

⁷ Əgər uning qurbanliki koy bolsa uni Pərwərdigarning aldioja kəltürüp,

⁸ qurbanlik kilidioan bu haywanning bexioja kolini koyup, andin uni jamaət qedirining kirix aozzining aldida boozuzlisun. Andin Hərunning oqulliri kenini elip qurbanlahning üsti kismining ətrapiəja səpsun.

⁹ Sunoquci kixi bu inaklik qurbanlikidin Pərwərdigarəja atap otta sunulidioan hədiyə süpitidə bir kismini, yəni uning meyini elip beəixlisun, — pütün maylik quyrukini uning omurtkisioja yəkin yərdin ajritip elip, iq kərnini yəgəp turojan mayni, xundakla barlik iq meyini elip,

¹⁰ ikki bərakni wə ularning üstidiki həmdə ikki yanpixidiki mayni ajritip, jigərnig bərakkiqə boləjan qawa meyini kesip, elip kəlsun.

¹¹ Kahin bularni qurbanlahning üstidə køydürsun; bu otta sunulidioan, Pərwərdigarəja atalojan taam hədiyəsi bolidu.■

¹² Uning sunidioini əqkə bolsa, buni Pərwərdigarning huzuriəja kəltürsun.

¹³ U kolini uning bexioja koyup, andin uni jamaət qedirining aldida boozuzlisun. Andin Hərunning oqulliri kenini elip qurbanlahning üsti kismining ətrapiəja səpsun.

¹⁴ Andin sunoquci kixi bu qurbanliktin Pərwərdigarəja atap otta sunulidioan hədiyə süpitidə bir kismini elip beəixlisun, yəni iq kərnini yəgəp turojan mayni, xundakla barlik iq meyini elip,

¹⁵ ikki bərakni wə ularning üstidiki həmdə ikki yanpixidiki mayni ajritip, jigərnig bərakkiqə boləjan qawa meyini kesip, elip kəlsun.

¹⁶ Kahin bularni qurbanlahning üstidə køydürsun; bu otta sunulidioan, huxbuy qikiridioan taam hədiyəsi bolidu. Mayning həmmisi Pərwərdigarəja təwədur.

¹⁷ Bu hərəkəndə turar jayinglarda silərgə əbədiy bəlgilimə bolidu; silər həqkəndəq may yaki kən yeməslikinglar kerək.□ ■

4

Gunah qurbanliki, yəni «gunahni tiləx qurbanliki»

¹ Pərwərdigar Musəja səz kilip mundəq dedi: —

² Israilləra səz kilip mundəq dəgin: — «Birsi bilməy ezip, Pərwərdigar «kilma» dəp buyruəjan hərəkəndəq əmrlərdin birigə hiləplik kilip selip, gunah kilsa, *təwəndikidəq kilsun*: —

■ **3:5** Mis. 29:25; Law. 6:5 ■ **3:11** Law. 21:6,8,17,21,22; 22:25; Əz. 44:7; Mal. 1:12 □ **3:17** «əbədiy» — Təwrattiki «əbədiy» dəgin səz ibrəniy tilida ikki mənədə ixltilidu: (1) mənggü; (2) xu waqitiki qəki bəkitilməgən, kərəlsiz, məhlətsiz uzun bir məzgilni kərsitidu. «koxumqə səz» imiznimu kəring. ■ **3:17** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10,14

³ — əgər məsihləngən kahin həlkni gunahqa putlaxturidioğan bir gunahni kilsa, undakta u bu kילוğan gunahı ügün bir bejirim yax torpaqni elip kelip, Pərwərdigarğa gunah qurbanliki süpitidə sunsun. □

⁴ U torpaqni jamaət qedirining kirix aozining yenioğa, Pərwərdigarning aldioğa kəltürüp, kolini uning bexioğa qoyup, andin torpaqni Pərwərdigarning huzurida boşuzlisun.

⁵ Andin məsihləngən kahin torpaqning kənidin azoğina elip, jamaət qediri iqiğə kətürüp aparsun; ■

⁶ kahin xu yərdə barmikini kanoğa qilap, kanni mukəddəs jayning pərdisining aldida, Pərwərdigarning huzurida yəttə mərtiwə səpsun.

⁷ Xundakla kahin kəndin elip, jamaət qediri iqidə Pərwərdigarning aldida turoğan huxbuygaħning munggüzlirogə sürsun. Torpaqning qaloğan həmmə kəni bolsa, jamaət qedirining kirix aozining aldidiki köydürmə qurbanliq qurbangahıning tüwigə təküp qoysun; ■

⁸ andin u gunah qurbanliki bolğan torpaqning iqidin həmmə meyini ajritip qıqarsun — yəni iq kərnini yөгəp turoğan may bilən qaloğan iq meyi, ■

⁹ ikki bərakni wə ularning üstidiki həmdə ikki yanpıxidiki mayni ajritip, jıgərning bərakkiqə bolğan qawa meyini ajratsun

¹⁰ (huddi inaklik qurbanliki bolğan kalining iqidiki may ajritiləndək); andin kahin bularni köydürmə qurbanliq qurbangahıning üstidə köydürsun. ■

¹¹ Ləkin torpaqning terisi bilən həmmə gəxi, bax bilən paqaklıri, iq kərn bilən zinini, ■

¹² yəni pütkül torpaqning qaloğan kisimlirini qedirgaħning sirtioğa elip qıqip, pak bir yөгə, yəni küllər təküldioğan jayoğa elip qıqip, otuning üstidə otta köydürsun. Bular küllər təküldioğan jayda köydürüwetilsun. □ ■

¹³ Əgər pütkül İsrail jamaiti əzi bilmigən həlda ezip gunah kילוğan bolsa, Pərwərdigarning «kılma» dəp buyruoğan hərəkəndək əmrlirigə hilaplik ıxlarning birini kılıp selip, gunahqa qüxüp kəlsa, □ ■

¹⁴ xundakla ularning sadır kילוğan gunahı aydinglaxkan bolsa, undakta jamaət gunah qurbanliki süpitidə bir yax torpaqni sunup jamaət qedirining aldioğa kəltürsun.

¹⁵ Jamaətning aqsakalliri Pərwərdigarning aldida kollirini torpaqning bexioğa qoyup, andin torpaqni Pərwərdigarning aldida boşuzlisun.

¹⁶ Məsihləngən kahin torpaqning kənidin azoğina elip jamaət qediri iqiğə elip kirsun; □

¹⁷ xu yərdə barmikini kanoğa qilap, kanni mukəddəs jayning pərdisining aldida, Pərwərdigarning huzurida yəttə mərtiwə səpsun.

¹⁸ Xundakla kahin kəndin elip jamaət qediri iqidə Pərwərdigarning aldida turoğan huxbuygaħning munggüzlirogə sürsun. Torpaqning qaloğan həmmə kəni bolsa, jamaət qedirining kirix aozining aldidiki köydürmə qurbanliq qurbangahıning tüwigə təküp qoysun;

□ **4:3 «məsihləngən kahin»** — bəlkim «bax kahin»ni kərsitixi mumkin. «Məsiħ kılıx» yaki «məsihləx» toqrisida «Mis.» 28:41ni wə izahətini kərug. ■ **4:5** Law. 16:14; Qel. 19:4 ■ **4:7** Law. 9:9 ■ **4:8** Law. 3:3, 4 ■ **4:10** Law. 3:5 ■ **4:11** Mis. 29:14; Qel. 19:5 □ **4:12 «küllər»** — muxu yərdə qurbanliklarning küllirini kərsitidu. ■ **4:12** Law. 16:27; Qel. 19:3; İbr. 13:11 □ **4:13 «jamaət əzi bilmigən»** — bu ıbraniy tilida «bu ix jamaətning kəzigə yətmigən» degən səzlər bilən ipadilididu. ■ **4:13** Law. 9:15; Qel. 15:24-31 □ **4:16 «Məsihləngən kahin»** — yaki «məsiħ kילוğan kahin» bəlkim «bax kahin»ni kərsitixi mumkin.

19 kaħin *torpaqning* iqidin barliq meyini ajritip elip, qurbangahning üstidə köydürsun.

20 U gunah qurbanliki boləjan ilgiriki torpaqni kilöjiniöja ohxax bu torpaqnimu xundak kilsun; wə dəl xundak kilixi kerək; xu yol bilən kaħin ular üqün kafarət kəltüridu; xu gunah ulardin kəqürüldü.

21 Andin u torpaqni qedirgahning taxkirioja elip qikqip, ilgiriki torpaqni köydürgəndək bu torpaqnimu köydürsun. Bu jamaət üqün gunah qurbanliki bolidu.

22 Əgər bir əmir bilməy uning Hudasi Pərwərdigarning «kilma» degən hərəkəndək əmrlirining birigə hilaplik kilip selip, gunahqa quxüp qalsa,

23 wə kiləjan gunahı özigə məlum kilinöjan bolsa, undakta u əzi qurbanlik üqün bejirim bir tekini sunsun; □

24 u kolini tekining bexioja qoyup, andin uni köydürmə qurbanlik kilinidöjan haywanlarni boşuzlaydöjan jayoja elip berip Pərwərdigarning aldida boşuzlisun. Bu bir gunah qurbanliki bolidu.

25 Kaħin gunah qurbanliqining kenidin barmikioja azöjina elip, uni köydürmə qurbanlik qurbangahning münggüzligigə sürüp qoysun; andin qaləjan kenini köydürmə qurbanlik qurbangahning tüwigə təküp qoysun.

26 U inaklik qurbanliki kilinöjan haywanning meyini köydürgəndək, uning barliq meyini qurbangahta köydürsun. Bu yol bilən kaħin uni gunahidin paklandurux üqün kafarət kəltüridu wə xu gunahı uningdin kəqürüldü.

27 Əgər pukralardin biri bilməy uning Hudasi Pərwərdigarning «kilma» degən hərəkəndək əmrlirining birigə hilaplik kilip selip, gunahqa quxüp qalsa, ■

28 wə kiləjan gunahı özigə məlum kilinöjan bolsa, undakta u özining, yəni u sadir kiləjan gunahı üqün qurbanlik kilixka bejirim bir qixi əqkini sunsun; □

29 u kolini gunah qurbanliqining bexioja qoyup, andin uni köydürmə qurbanliklarni boşuzlaydöjan jayoja elip berip boşuzlisun.

30 Andin kaħin uning kenidin barmikioja azöjina elip uni köydürmə qurbanlik qurbangahning münggüzligigə sürüp qoysun; qaləjan barlik kenini qurbangahning tüwigə təküp qoysun.

31 Inaklik qurbanliki kilinöjan haywanning meyi iqidin ajritiləndək uningmu həmmə meyini ajritip qikarsun; kaħin uni Pərwərdigarning aldida huxbuy kəltürsun dəp qurbangahning üstidə köydürsun. Xu yol bilən kaħin uning üqün kafarət kəltüridu; xu gunah uningdin kəqürüldü.■

32 Əgər u xixi gunah qurbanliki üqün qoza kəltürüxnə halisa, bejirim bir qixi qozini sunsun.

33 U kolini gunah qurbanliki *qozisining* bexioja qoyup, köydürmə qurbanliklar boşuzlinidöjan jayoja elip berip, uni gunah qurbanliki süpitidə boşuzlisun.

□ **4:23 «wə»** — ibranıy tilida «wa» degən söz bilən ipadiliniđı; həmdə «wə» həm «yaki» degən ikki hil mənini bildürüdü. ■ **4:27 Qel. 15:27** □ **4:28 «wə kiləjan gunahı özigə məlum kilinöjan bolsa...»** — ibranıy tilida «wə» «wa» degən söz bilən ipadiliniđı; həmdə «wə» həm «yaki» degən ikki hil mənini bildürüdü. ■ **4:31 Mis. 29:18; Law. 3:3, 4, 14**

³⁴ Andin kahin gunah qurbanlikining kenidin barmikiqoşa azoşina elip uni keydurmä qurbanlik qurbangahining munggüzirligä sürüp qoysun; uning qaloşan barlik kenini u qurbangahning tüwigä tüküp qoysun.

³⁵ Inaklik qurbanlik qilinöşan qozining meyi iqidin ajritilöşandäk, uningmu hämmä meyini ajritip qikarsun; kahin bularni Pärwärdigaröşa atap otta sunulidöşan barlik qurbanliklaröşa qoxup, qurbangahning üstidä keydürsun. Xu yol bilän kahin uning sadir qiloşan gunahı üqün kafarät költüridu; xu gunah uningdin köqürülidu.

5

Itaatsizlik qurbanliki, yäni «itaatsizlikni tiläx qurbanliki»

¹ Əgär birsi mälum ixkä guwahqi bolup, xundakla uningöşa kəsäm buyruloşinida körgini yaki bilginidin mälumat härmisä, undakta u köbihlikining jazasioşa tartilidu.

² Əgär birsi özi bilmäy napak bir närsigä tegip kötsä — mäyli u napak bir häywanning jäsiti bolsun, mäyli napak bir qarpayning jäsiti bolsun, yaki napak bir ömiligüqi häywanning jäsiti bolsun, muxundak närsigä tegip kötsä umu napak sanilip gunahkar häsablinidu; ■

³ əgär xuningdäk birsi özi tuymay mälum kixining adəmni napak kilidöşan hərəkandak nijasitigä tegip kötsä, xundakla u buni bilip yätsä, undakta u gunahkar häsablinidu.

⁴ Əgär birsi angsiz rəwixtə yaman yaki yahxi bir ixni kilay döp kəsäm kilip salsa (kixilär härtürlük ix toşrisida angsiz rəwixtə kəsäm kilixi mumkin), xundakla u buni tonup yätsä, u bu ixlar tüpöylidin gunahkar häsablinidu.

⁵ Birsi yukiriki hərəkäysi ixlarda män gunahkar boldum döp bilsä, u öz gunahını «män mundak gunah kildim» döp ikrar kilsun;

⁶ andin özi sadir qiloşan gunahning kafariti üqün Pärwärdigarning aldioşa «itaatsizlikni tiligüqi qurbanlik» süpitidä uxxak maldin saqlik wə ya bir qixi eqkini gunah qurbanliki kilip költürsun; andin kahin uni gunahidin paklanduruxkä uning üqün kafarät költürsun.

⁷ Əgär u köylardin *qurbanlik* kilixkä kurbi yətmisä, u qiloşan itaatsizliki üqün ikki pahtək yaki ikki baqkini elip kelip, birini gunah qurbanliki üqün, yənə birini keydurmä qurbanlik üqün Pärwärdigarning aldioşa sunsun. ■

⁸ U bularni kahinning qexioşa költürgändä, *kahin* awwal gunah qurbanlikioşa tayyarlanöşanni qurbanlik kilip boynini üzməy, bexioşa yekin jayidin toloşsun, lekin bexini boynidin üzöwətmisun; □ ■

⁹ andin gunah qurbanlikining kenidin azoşina elip qurbangahning temioşa qaşsun; qaloşan keni bolsa qurbangahning tüwigä sikip qikirilsun. Buning özi gunah qurbanliki bolidu.

¹⁰ Əmma ikkinqisini bolsa bekitilgän bəlgilimä boyiqä keydurmä qurbanlik kilip sunsun. Bu yol bilän kahin uning qiloşan gunahı üqün kafarät költüridu wə xu gunah uningdin köqürülidu. ■

¹¹ Əgär ikki pahtək yaki ikki baqkini költürüxkä kurbi yətmisä, undakta gunah qiloşan kixi gunah qurbanliki üqün esil undin bir əfahning ondin birini költürsun; bu gunah qurbanliki bolöşaqkä u uning üstigä zəytun

■ 5:2 Həq. 2:13; 2Kor. 6:17 ■ 5:7 Law. 12:8; Luğa 2:24 □ 5:8 «kahin awwal gunah qurbankiöşa ...» — ibraniy tilida «u awwak gunah qurbankiöşa...». ■ 5:8 Law. 1:15 ■ 5:10 Law. 1:15

meyi quyimisun yaki üstigə heçqandak məstiki salmisun; çünki u gunah qurbanliqi bolidu. □

¹² U uni kahinning qexioja kəltürsun wə kahin buningdin *sunoquqining* «yadlinx ülüxi» süpitidə bir qanggal elip, xuni Pərwərdigarəja atap otta sunulojan qurbanliklarəja qoxup, qurbangahning üstidə köydürsun. Buning əzi gunah qurbanliqi bolidu. ■

¹³ Bu yol bilən u xu gunahlardın qaysisini qilojan bolsa, kahin uning üqün kafarət kəltüridu. Axliq hədiyələrdikigə ohxax qalojan qismi kahinoja təwə bolidu. ■

¹⁴ Andin Pərwərdigar Musəja səz qilip mundaq dedi: —

¹⁵ Birsı bilməy Pərwərdigarəja atalojan mukəddəs nərsilərgə nisbətən itaətsizlik qilip gunah ötküzsə, undakta u Pərwərdigarning aldioja uxxaq maldin bejirim bir qoçqarnı itaətsizlik qurbanliqi qilip kəltürsun; xu itaətsizlik qurbanliqi boləjan qoçqarning bahasını sən mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə kümüx xəkəlgə tohtatqin. □ ■

¹⁶ Andin xu kixi mukəddəs nərsilərgə nisbətən ötküzgən hatalikidin boləjan ziyanni toldursun, xundaqla ziyanning bəxtin biri boyiqə qoxup kahinoja tələm təlisun. Bu yol bilən kahin itaətsizlik qurbanliqi boləjan qoçqarning wasitisi bilən uning üqün kafarət kəltüridu; xu gunah uningdin kəqürülidu. □

¹⁷ Əgər birsi bilməy Pərwərdigarning «qılma» degən hərəkəndə əmrilərinin birərisigə hilapliq qilip, gunahkar boləjan bolsa u kəbihlikininə jazasioja tartilidu;

¹⁸ xundaq bolsa, u uxxaq maldin sən tohtatqan qimməttə bejirim bir qoçqarnı itaətsizlik qurbanliqi qilip sunsun. Bu yol bilən kahin uning bilməy ötküzgən itaətsizliki üqün kafarət kəltüridu wə xu itaətsizlik gunahı uningdin kəqürülidu.

¹⁹ Bu itaətsizlik qurbanliqi bolidu; çünki u dərəkəqət Pərwərdigarning aldidə itaətsizlik qilojan.

6

¹ Andin Pərwərdigar Musəja səz qilip mundaq dedi: —

² Əgər birsi gunah qilip Pərwərdigarning aldidə wapasizlik qilip, qoxnisi özigə amanət yaki kapalətkə bərgən bir nərsə yaki qoxnisidin zorawanliq

□ **5:11 «bir əfah»** — təhminən 2 kürə yaki 22 litr. ■ **5:12** Law. 2:2; 4:35 ■ **5:13** Law.

2:3 □ **5:15 «sən... tohtatqin»** — bu ayəttiki əmr Musa pəyoşəməbərngə eytiləjan; xübhisizki, uningdin keyin qaysi kahin mas'ul bolsa xunnoqimu eytilidu. «**xəkəl**» — kümüxning əlqimi bolup, adəttə 11.4 graməja barawər boluxi mumkin. «Mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki» xübhisizki, pütkül əl üqün əzgərməs əlqəm bolsun dəp mukəddəs jayda saqlanəjan, mukim bekitilən birnəqqə hil əlqəm birliki bolsa kerək. «**...uxxaq maldin bejirim bir qoçqarnı itaətsizlik qurbanliqi qilip kəltürsun; xu itaətsizlik qurbanliqi ... əlqəm birliki boyiqə kümüx xəkəlgə tohtatqin**» — yənə birhil təjimisı: — «...uxxaq maldin bejirim bir qoçqarnı itaətsizlik qurbanliqi qilip sunsun yaki itaətsizlik qurbanlikininə ornoja sən kahin mukəddəs jaydiki kümüx xəkəlning birliki boyiqə tohtatqan baħa boyiqə kümüx xəkəl kəltürisun». ■ **5:15** Mis. 30:13; Law. 27:2-27. □ **5:16 «... hatalikidin boləjan ziyanni toldursun, xundaqla ziyanning bəxtin biri boyiqə qoxup kahinoja tələm təlisun»** — muxu ayətlərdiki «ziyan» əslidə kəltürüx kerək boləjan bir qurbanliq yaki hədiyəning qimmitini yaki napak hələttə buləq qoyəjan mukəddəs nərsilərnin qimmitini kərsətsə kerək. Undaq gunah qilojan kixi: (1) bejirim bir qoçkar elip kelidu; (2) kahin xu qoçqarəja baħa qoyidu; (3) qoçqarning bahası ziyandin kəm bolsa xu kixi tolduridu; (4) uningdin baxqa ziyanoja bəxtin birini qoxup təloydu.

bilən buluwaloqan mælum bir nærsə toqrisida yaloqan gəp qiloqan bolsa yaki koqnisidin nahəklik bilən mælum nærsini tartiwaloqan bolsa,

³ yaki yitip kətkən bir nærsini tepiwelip uningdin tansa yaki kixilərnig gunah sadir qiloqan hærkandak bir Ixi toqrisida yaloqan kəsəm iqsə, ■

⁴ U gunah qiloqan ixta özini gunahkar dəp tonup yətsə, undakta u buliwaloqan yaki nahək tartiwaloqan nærsə yaki uningqə amanətkə berilgən nærsə bolsun, yaki yitip ketip tepiwaloqan nærsə bolsun, □

⁵ yaki u hærkandak nærsə toqrisida yaloqan kəsəm iqkən bolsun, uning həmmisini toluq bahasi boyiqə təlisun, xundakla xu bahaning bəxtin bir qismi boyiqə qoxup təlisun; u itaətsizlik qurbanlikini qiloqan künidə tələmni igisigə tapxurup bərsun.

⁶ Andin u Pərwərdigarning aldioqə itaətsizlik qurbanliki süpitidə uxrak maldin sən tohtatqan kimmət boyiqə bejirim bir qoqkarni itaətsizlik qurbanliki kilip kahinning qexioqə elip kəlsun. □

⁷ Kahin bu yol bilən uning üqün Pərwərdigarning aldida kafarət kəltüridu wə u hærkaysi ixta itaətsizlik qiloqan bolsimu u uningdin kəqürülidu.

⁸ Pərwərdigar Musaqə səz kilip mundak dedi: —

⁹ Sən Hərun bilən oqulliriqə köydürmə qurbanlik toqrisida əmr kilip mundak degin: — Köydürmə qurbanlik toqrisidiki kaidə-nizam mundak bolidu: — Köydürmə qurbanlik pütün keqə tang atkuqə qurbangahniki oqakning üstidə köyüp tursun; wə qurbangahning otini eqürməy yenik turoqzunglar.

¹⁰ Kahin kanap tonini kiyip, yalingaqlikini yepip, saqrisioqə kanap iq tambal kiyip tursun; qurbangahning üstidiki ot bilən köydürülgən köydürmə qurbanlikning külini elip, qurbangahning bir təripidə qoysun;

¹¹ andin kiyimlirini seliwetip baxka kiyimlərni kiyip, külini qedirgahning sirtioqə elip qikip pakiz bir jayda qoysun.

¹² Qurbangahning oti bolsa həmixə yenip tursun; uni heq waqit eqürüxkə bolmaydu, kahin əzi hər küni ətigəndə uningqə otun selip, üstigə köydürmə qurbanlikni tizsun wə uning üstigə inaklik qurbanlikning meyini qoyup köydürsun.

¹³ Üzölməs bir ot qurbangahning üstidə həmixə köyüp tursun; u hərgiz eqürülmisun.

Addiy puqralarning axliq hədiyəli

¹⁴ Axliq hədiyə toqrisidiki kaidə-nizam mundak: — Hərunning oqulliridin biri uni Pərwərdigarning aldioqə, qurbangahning aldioqə kəltürsun. ■

¹⁵ U axliq hədiyə bolqan esil unqə kolini selip uningdin xundakla uningdiki zəytun meyidin bir qangal elip wə hədiyəning üstidiki barlik məstikini qoxup, bularni qurbangah üstidə köydürsun; bu hədiyəning «yadlinix ülxi» bolup, Pərwərdigarning aldida huxbuy kəltürüx üqün kilinoqan bolidu. ■

¹⁶ Exip qaloqanlirini bolsa Hərun bilən oqulliri yesun; u eqitku selinmay pixurulup muqəddəs bir jayda yeyilsun; ular uni jamaət qedirining hoylisida yesun.

■ 6:3 Qel. 5:6 □ 6:4 «u gunah qiloqan ixta özini gunahkar dəp tonup yətsə,...» — yəne birhil təjmisini: «u gunah qiloqan ixta itaətsizlik qilsa,...». □ 6:6 «sən tohtatqan kimmət boyiqə...» — «sən» bu yərdə Hərunni kərsitidu; xühisizki, uningdin keyin qaysi kahin məs'ul bolsa xunimu kərsitidu. ■ 6:14 Qel. 15:4-21. ■ 6:15 Law. 2:9

17 U mutlak eqitkusiz pixurulsun. Mæn otta Manga sunulidioqan qurbanlik-hædiyælær iqidin xuni ularning öz ülüxi bolsun dæp ularoqa hæq kilip bærdim; u gunah wæ itaetsizlikni tiligüqi qurbanliklaroqa ohxax «æng mukæddæslæring biri» hesablinidu.

18 Hærunning æwladidin boloqan ærkæklæring hæmmisi buningdin yesun; bu dæwrðin-dæwrgæ aranglarda æbædiy bir bælgilimæ bolidu; Pærwærdigaroqa atap otta sunuloqanliridin bular ularning ülüxi bolsun. Uningoqa køl tægküzgüqi jæzmæn mukæddæs boluxi keræk. □ ■

19 Pærwærdigar Musaqa söz kilip mundak dedi: —

20 Hærun Mæsihlinidioqan künidæ u wæ oqullirining Pærwærdigarning aldioqa sunidioqini mundak boluxi keræk: — Ular üzülmæs axlik hædiyæ süpitidæ esil undin bir æfahning ondin birini sunuxi keræk; ætigini yerimini, ahximi yænæ yerimini sunsun. □

21 U tawida zæytun meyi bilæn etilsun; u zæytun meyoqa qilar pixuruloqandin keyin sæn uni elip kir; axlik hædiyæning pixuruloqan parqilirini huxbuy süpitidæ Pærwærdigaroqa atap sunoqin. □

22 Hærunning oqullirining kaysisi uning ornida turuxka Mæsihlængæn bolsa umu *hædiyæni* xundak tæyyarlap sunsun; bu æbædiy mutlak bir bælgilimæ bolidu. Bu hædiyæ Pærwærdigaroqa atap toluk kœydürülsun.

23 Kahinning hærbir axlik hædiyæsi bolsa pütünlæy kœydürülsun; u hærgiz yeyilmisun.

Gunah qurbanliqi toqrisidiki kaidæ-nizam

24 Pærwærdigar Musaqa söz kilip mundak dedi: —

25 Hærun bilæn oqullirioqa mundak degin: — Gunah qurbanliqi toqrisidiki kaidæ-nizam mundak: — Gunah qurbanlikimu kœydürmæ qurbanlik boquzlinidioqan jayda, Pærwærdigarning aldida boquzlansun; bu hil qurbanlik «æng mukæddæslæring biri» hesablinidu.

26 Gunah qurbanliqini otküzgüqi kahin özi uni yesun; qurbanlik mukæddæs bir yærdæ, jamaæt qedirining høylisida yeyilsun. ■

27 Uning gøxigæ køl tægküzgüqi hærkim mukæddæs bolmisa bolmaydu, xuningdæk ægær uning keni birsining kiyimigæ qaqrab kætsæ, undakta kan qeqiloqan jay mukæddæs bir yærdæ yuyulsun.

28 Kaysi sapal qazanda qurbanlik kaynitilip pixuruloqan bolsa, u sundurulsun. Ægær u mis qazanda kaynitip pixuruloqan bolsa, u kirip sürülsun hæm su bilæn yuyulsun.

29 Kahinlardin boloqan bærlük ær kixilær uningdin yesæ bolidu. Bu «æng mukæddæslæring biri» hesablinidu.

30 Hælbuki, mukæddæs jayda kafaræt kæltürüx üqün keni jamaæt qedirioqa kirgüzülgæn hærkandak gunah qurbanliqi bolsa, hærgiz yeyilmisun, bæki *pütünlæy* kœydürülsun. ■

□ 6:18 «uningoqa køl tægküzgüqi jæzmæn mukæddæs boluxi keræk» — yaki «uningoqa tægküqi hærkandak nærsæ mukæddæs nærsæ boluxi keræk». ■ 6:18 Mis. 29:37 □ 6:20 «bir æfah» — hæminæn 2 küre yaki 22 litr. □ 6:21 «... keyin sæn uni elip kir» — «sæn» bu yærdæ Hærunni kersitidu; xühhisizki, uningdin keyin kaysi kahin mæs'ul bolsa xunimu kersitidu. ■ 6:26 Høx. 4:8 ■ 6:30 Law. 4:5; Ibr. 13:11

7

Itaetsizlik qurbanliqi toʻgʻrisidiki qaidə-nizam

1 Itaetsizlik qurbanliqi toʻgʻrisidiki qaidə-nizam mana bundak: — Bu *qurbanliq* «əng mukəddəslarning biri» hisablanidu.

2 Keydurmə qurbanliq boʻyuzlinidigan jayda itaetsizlikni tiləx qurbanlikimu boʻyuzlinidu; *kahin* kenini qurbangahning ʻusti qismining ətrapioqa səpsun.

3 *Qurbanliq qilouqi kixi* barlik meyini sunsun; yəni mayliq quyruqi bilən iq qarnini yəgəp turoqan mayni, □

4 ikki bərakni wə ularning ʻustidiki həmdə ikki yanpixidiki mayni ajritip, jigarning bərakkiqə boləqan qawa meyini ajritip sunsun.

5 *Kahin* bularni Pərwərdigarəqa atap otta sunulidigan qurbanliq sūpitidə qurbangahta keydursun. Bu itaetsizlik qurbanliqi bolidu.

6 *Kahinlardin* boləqan ər kixilərnig həmmisi buni yesun; u mukəddəs yərdə yeyilsun; u «əng mukəddəslarning biri» hisablanidu. □

7 *Gunaḥ* qurbanliqi kandaq bolsa itaetsizlik qurbanlikimu xundak bolidu; ular ikkisi toʻgʻrisidiki qaidə-nizam ohxax; bu qurbanliq kafarət kəltürükə qurbanliq otküzgüqi kahinning əzigə təwə bolsun.

Keydurmə qurbanliqlar wə axliq hədiyələrdin kahinlarəqa tegidigan ʻülxi toʻgʻruluk bəlgilimə

8 *Kahin* birsining sunəqan keydurmə qurbanlikini otküzgən bolsa, keydurmə qurbanlikning terisi xu kahinning bolidu.

9 Tonurda pixuruloqan hərbi axliq hədiyə, xundakla qazanda yaki tawida etilgən hərbi axliq hədiyə bolsa uni otküzgən kahinning bolidu, yəni kahinning əzigə təwə bolidu.

10 Hərbi axliq hədiyə, məyli zəytun meyi arilaxturuloqan bolsun, yaki kuruk kəltürülgən bolsun, bular Hərunning oqullirining hərbiqə barawə belüp berilidu.

Inakliq qurbanliqi toʻgʻrisidiki qaidə-nizam

11 Pərwərdigarəqa atap kəltürülgən inakliq qurbanliqi toʻgʻrisidiki qaidə-nizam bundak: —

12 Sunmaqci boləqan kixi uni təxəkkür eytix ʻüqün sunsa, undaqta u «təxəkkür qurbanliqi» bilən billə zəytun meyi iləxtürülgən petir toʻqaqlar, zəytun meyi sürülüp məshiləngən petir həmək nanlar wə esil undin zəytun meyoqa qilar pixuruloqan toʻqaqlarnimu kəltürsun. □ ■

13 Xu toʻqaqlardin baxqa, yənə təxəkkür eytidigan inakliq qurbanliqi bilən billə eqitkü selinoqan nanlarnimu sunsun;

14 u xu sunəqlirining hərbi turidin birni elip Pərwərdigar ʻüqün *koḥ qollap* sunidigan «kətürmə hədiyə» kilip kəltürsun; bu inakliq qurbanlikining kenini *qurbangahning ʻustigə* səpkən kahinning əzigə taqsun. □

□ 7:3 «**Qurbanliq qilouqi kixi**» — ibraniiy tilida «U». □ 7:6 «**mukəddəs yərdə**» — bu səzlər mukəddəs jayning ətrapidiki hoyni kərsitidu, «mukəddəs qədir» («əng mukəddəs jay» wə «mukəddəs jay»)ni əz iqiğə almaydu. □ 7:12 «**petir toʻqaqlar**» — ibraniiy tilida bu sez yaki ḥalkisiman yaki qəkkük bilən texilgən birhil nanlarni kərsitidu. ■ 7:12 Zəb. 116:17 □ 7:14 «**kətürmə hədiyə**» — kahin yaki hədiyəni sunəqan kixi Pərwərdigarning aldiəqa ikki qollap alahidə egiz kətürüp atioqan hədiyə. «Kətürmə hədiyə» adətə qurbanlikka məsʻul kahinoqa təwə bolidu.

15 Təxəkkür bildüridioşan inaklik qurbanlikining gəxi bolsa qurbanlik kilingəşan xu küni yeyilixi kerək; *qurbanlikni sunoşuqi kixi* tang atkuşə uning heq nemisini kaldurmisu. □

16 Əşer uning sunoşan qurbanlikni kəşimigə has qurbanlik yaki ihtiyariy kəltürgən qurbanlik bolsa, undakta haywannig gəxi qurbanlik kilingəşan kündə yeyilsun; uningdin exip kəloşinini bolsa, ətisimu yeyixkə bolidu; ■

17 lekin qurbanlikning gəxididün üqinqi künişigə exip kəlsa, u otta köydürülüşü kerək.

18 Inaklik qurbanlikning gəxididün üqinqi künidə yeyilsə, undakta qurbanlik köbul bolmaydu, qurbanlik sunoşuqining hesabioşimu hesablanmaydu, bəlki məkruh bolidu; kimdəkim uningdin yesə öz kəbişlikining jazasioşə tartilidu.

19 Xundakla napak nərsigə tegip kəloşan gəşmu yeyilməşliki kerək, bəlki otta köydürülüşü kerək. Hərkəndəş pak adəş *napak nərsigə təgmigəş* qurbanlikning gəşini yesə bolidu.

20 Lekin kimki napak hələttə turup Pərwərdigarəşə ataloşan inaklik qurbanlikididün yesə, undakta u öz həlkididün üzüp taxlinidu. □ ■

21 Kimki napak bir nərsigə tegip kətsə (məyli napak hələttiki adəş bolsun, napak bir haywan bolsun yaki hərkəndəş napak yirginqlik nərsə bolsun) wə xundakla Pərwərdigarəşə has ataloşan inaklik qurbanlikining gəxididün yesə, undakta u öz həlkididün üzüp taxlinidu. □

Addiy puşralarəşə karitiloşan bəlgimilər

22 Pərwərdigar Musaşəşə səz kəlip mundak dedi: —

23 Israillarəşə mundak deşin: — Silər kala, koy wə əşkiləşning meyini hərgiz yeməşglər.

24 Əşlükididün əlgəş yaki yirtkuşlar boşup koyoşan haywannig jəşitining meyini hərkəndəş ixkə ixlətkili bolidu, lekin hərgiz uningdin yeməşglər.

25 Qünki kimki Pərwərdigarəşə atəş otta sunulidioşan hərkəndəş haywannig meyini yesə, xuni yegəş kixi öz həlkirididün üzüp taxlinidu. □

26 Silər hərkəndəş turar jayinglarda heqkəndəş kəşni, yəni uşar-kənatlarning bolsun yaki qarpaylarning bolsun kəşini hərgiz estimal kəlməşglər. ■

27 Kimdəkim hərkəndəş kəşni estimal kəlsa, xu kixi öz həlkirididün üzüp taxlinidu. □

Inaklik qurbanliklirining kəşinlarəşə təkdim kəlinidioşan kəşimliri

28 Pərwərdigar Musaşəşə səz kəlip mundak dedi: —

29 Israillarəşə mundak deşin: — Kimki Pərwərdigarəşə atəş bir inaklik qurbanlikni sunsa, undakta u Pərwərdigarəşə has boləşan hədiyəni xu inaklik qurbanliktidün ayrip kəltürsun.

□ **7:15 «qurbanlikni sunoşuqi kixi»** — ibraniy tilidə «u». ■ **7:16** Law. 19:6 □ **7:20 «öz həlkididün üzüp taxlinidu»** — muxu səzləşning mundak birnəşqə qüşəşqisi boluxi mumkin: (1) Pərwərdigar Əzi uni əltüridu; (2) jəməət uni əltürüşü kerək; (3) jəməət uni ibadət sorunlirididün həydiwətxi yaki pütkül jəməiyət uni paliwətxi kerək; (4) uningdin heq nəşil kaldurulmaydu. Bizningəşə bəşkəş ayəttə enik buyruk kəşitilmigəşkə, muxu yərdəş birinqi qüşəşqə (Huda Əzi xu adəşni dunyadidün kətküzidu) toşra boluxi mumkin, dəş qəraymiz. ■ **7:20** Law. 15:3 □ **7:21 «öz həlkididün üzüp taxlinidu»** — 20-ayət wə izəşətinini kəşung. □ **7:25 «öz həlkididün üzüp taxlinidu»** — 20-ayət wə izəşətinini kəşung. ■ **7:26** Yar. 9:4; Law. 3:17; 17:14 □ **7:27 «öz həlkididün üzüp taxlinidu»** — 20-ayət wə izəşətinini kəşung.

³⁰ Öz koli bilən Pərwərdigarğa atioğan, otta sunulidioğan hədiyyələri, yəni may bilən təxni qoxup elip kelip, təxni «pulanglatma hədiyyə» süpitidə Pərwərdigarning aldida pulanglatsun. □ ■

³¹ Kahin meyini qurbangah üstidə köydürüwətsun. Təx bolsa Hərun bilən uning oqullirioğa has bolsun.

³² Inaklik qurbanlikliringlarning ong arka putini silər «kötürmə hədiyyə» süpitidə kahinoğa beringlar.

³³ Hərunning oqulliridin kaysisi inaklik qurbanlikining keni bilən meyini sunoğa bolsa öz ülüxi üqün ong arka putini əzi alsun.

³⁴ Qünki mən Israillarning inaklik qurbanlikiridin «pulanglatma hədiyyə» boləjan təx bilən «kötürmə hədiyyə» boləjan arka putini əbədiy bir bəlgilimə bilən Israillardin elip, kahin Hərun wə uning oqullirining həkki bolsun dəp ularoğa təkdım kıldim. □ ■

³⁵ Musa Hərun bilən oqullirini Pərwərdigarning kullukida kahin boluxka uning aldioğa kəltürgən künidə, ularoğa Pərwərdigarğa atap otta sunulidioğan qurbanliklardin təkdım kılindioğan kahinlik ülüxi mana xudur. □

³⁶ Musa ularni Məsihligən künidə, Pərwərdigar bu ülüxni Israillardin elip ularoğa berilsun dəp əmr kıləjan. Bu *Israillaroğa* dəwrđin dəwrgiçə əbədiy bir bəlgilimə bolidu. □

Hulasə

³⁷ Köydürmə qurbanlik bilən axlik hədiyyəsi, gunağ qurbanliki bilən itaətsizlik qurbanliki, kahinlikka, kahinlikka tikləx qurbanliki bilən inaklik qurbanliki toqrisidiki kaidə-nizam mana xudur. □

³⁸ Pərwərdigar Israillaroğa: «Silər bu Sinay bayawinida Pərwərdigarning aldioğa qurbanlikliringlarni sununglar» dəp buyruoğan künidə, u bularning həmmisini Sinay teqida Musoğa tapxuroqanıdi.

8

Kahinlarning has hizmətlərgə ayrilixi — «Mis.» 40:17-38nimu körüng

¹ Pərwərdigar Musoğa səz kılıp: —

² Hərunni oqulliri bilən billə, wə ularning məhsus kiyimlirini, «məsihləx meyi»ni, gunağ qurbanliki bolidioğan torpaq bilən ikki qoqkarni, petir nan selinoğan sewətni elip kelip, □ ■

□ **7:30 «pulanglatma hədiyyə»** — Pərwərdigarning aldida egiz kötürüp alağidə pulanglitidioğan hədiyyədur. «Pulanglatma hədiyyə» adəttə barlik kahinlaroğa təwə bolidu. ■ **7:30** Mis. 29:24

□ **7:34 «əbədiy bir bəlgilimə»** — Təwratteki «əbədiy» degən səz ibraniy tilida ikki mənida ixlitilidu: (1) mənggü; (2) xu waqıtiki qeki bekitilmigən, kərəlsiz, məhlətsiz uzun bir məzgilni kərsitidu. «Qoxumqə səz»imiznimu körüng. ■ **7:34** Mis. 29:27; Qəl. 18:11 □ **7:35 «Musa»** — ibraniy tilida «u». □ **7:36 «Musa»** — ibraniy tilida «u». □ **7:37 «kahinlikka tikləx qurbanliki»** — bu hil qurbanlik inaklik qurbanliqioğa ohxap ketidu, bu 8-bab, 22-32-ayətlərdə təpsiliy təswirlinidu. Ibraniy tilida «kahinlikka tikləx qurbanliki» («kollarni» toldurux qurbanliki) degən səzlər bilən ipadilinidu — qünki Huda bu murasim arkilik Hərunning əwladliri boləjan kahinlarning kollirini (1) qurbanliklar bilən wə (2) kahinlik məs'uliyitini tapxurux bilən «toldurdi». □ **8:2 «məsihləx meyi»** — bu toqruqluq «Mis.» 30:23-33ni körüng. ■ **8:2** Mis. 28:1, 2; 30:25

3 *Israilning* pütün jamaitini jamaät qedirining kirix aozining aldioğa jəm kılöin, — dedi.

4 Musa Pärwardigar uningöğa buyruöinidäk kıldı, jamaät jamaät qedirining kirix aozining aldioğa yıöıldı.

5 Andin Musa jamaätkä: — Pärwardigar buyruöan ix mana mundak, — dedi. ■

6 Xuning bilən Musa Һarun bilən uning oqullirini aldioğa kältürüp ularni su bilən yuyup,

7 *Һarunoğa* köngläk kiydürüp, bəlwaol baolap, tonni kiydürdi wə üstigə əfodni yapti; u əfodning bəlweöini baolap, əfodni uningöğa taqap koydi. ■

8 Andin Musa uningöğa «koxen»ni taqap, koxenning iqigə «urim bilən tummim»ni selip, □ ■

9 Bexioğa sällə yögöp Pärwardigar uningöğa buyruöinidäk səllining aldi tərıpigə «altun tahtilik mukəddəs otuoat»ni bekitip koydi. ■

10 Andin Musa məsihləx meyini elip ibadət qediri bilən iqidiki barlık nərsilərninğ həmmisini məsihləp mukəddəs kıldı.

11 U maydin elip kurbangahğa yəttə mərtiwə qeqip, kurbangah bilən uning barqə qaça-kuqilirini, yuyunux desi wə təglikini Hudaoğa atap mukəddəs kılıxka məsihlidi.

12 U yənə məsihləx meyidin azraq elip Һarunning bexioğa kuyup uni Hudaoğa atap mukəddəs kılıxka məsihlidi. ■

13 Andin Musa Һarunning oqullirini aldioğa kältürüp, Pärwardigar uningöğa buyruöinidäk ularöğa köngläk kiydürüp, bəllirigə bəlwaol baolap, ularöğa egiz bəklərnimu taqap koydi. □ ■

Kahınlarni «Hudaoğa atap tikləx» kurbanlıqliri

14 Andin u gunah kurbanlıqı kılınıdioğan torpaqni yetiləp kəldi; Һarun bilən uning oqulliri gunah kurbanlıqı kılınıdioğan torpaqning bexioğa kollarini koydi. ■

15 U uni boozulidi, andin Musa kənidin elip, öz barmiki bilən kurbangahning münğgüzlırigə, qərisigə sürüp kurbangahni gunahın paklıdi; qaloğan kanni bolsa u kurbangahning təwigə təküp, mukəddəs boluxka kafarət kältürdi.

16 Andin u iq karnini yögöp turoğan mayning həmmisini, jigərninğ üstidiki qawa mayni, ikki bərək wə üstidiki maylırini koxup aldi; andin Musa bularni kurbangahning üstidə köydürdi. □

17 Birak *Musa* torpaqning terisi bilən gəxi wə tezikini bolsa Pärwardigar özigə buyruöinidäk qedirgahning taxkirida otta köydürüwətti. □ ■

18 Andin u köydürmə kurbanlıq kılınıdioğan qoqkarni kältürdi; Һarun bilən uning oqulliri kollarini qoqkarning bexioğa koydi. □

■ 8:5 Mis. 29:4 ■ 8:7 Mis. 28:4 □ 8:8 «Əfod», «koxen», «urim wə tummim» — kahinlik kiyimlər; «əfod», «koxen» («məydilik») wə «urim wə tummim» toqruluk «Mis.» 28-babni kəring.

■ 8:8 Mis. 28:30 ■ 8:9 Mis. 28:36; 29:6 ■ 8:12 Zəb. 133:2 □ 8:13 «egiz bəklər» — bu söz Һarunning bax kiyimidin baxka birhil bax kiyimni, bəlkim egizrək birhil bax kiyimni kərsitixi mumkin. ■ 8:13 Mis. 29:9 ■ 8:14 Mis. 29:1 □ 8:16 «Andin u iq karnini...» — «u» Һarunni kərsitixi mumkin. □ 8:17 «Musa...» — ibraniy tilida «u» — Musani kərsitixi mumkin. ■ 8:17 Mis. 29:14; Law. 4:11 □ 8:18 «...u ... kältürdi;...» — «u» Musani kərsitixi mumkin.

19 *Harun* qoʻqkarni boʻyuzlidi; andin Musa kenini elip qurbangahning usti kismining etrapioʻa sapti; □

20 *Harun* qoʻqkarni parqə-parqə kilip parqilidi; andin Musa bexini, parqilanoʻan gəxlirini barlik meyi bilən qoxup keydürdi. □

21 Üqəy-kerinliri bilən paqaklirini suda yudi. Andin Musa qoʻqkarni pütün peti qurbangah üstidə keydürdi. Bu Pərwərdigar Musaoʻa buyruoʻan, «Pərwərdigaroʻa atap otta sunulidioʻan huxbuy qikidioʻan qurbanlik» idi. ■

22 Andin u kaʻhinlikka tikləx qurbanlik i kilinidioʻan qoʻqkarni, ikkinqi qoʻqkarni kəltürdi; *Harun* bilən uning oʻqulliri kollirini qoʻqkarning bexioʻa qoydi.

23 U uni boʻyuzlidi; wə Musa uning kenidin elip *Harun*ning ong kulikining yumxiki bilən ong qolining bax barmikioʻa sürüp wə ong putining qong barmikioʻimu suwap qoydi. □

24 Andin Musa *Harun*ning oʻqullirini aldioʻa kəltürüp, qandin elip ularning ong kulaklirining yumxiki bilən ong kollirining bax barmaklirioʻa sürdi, ularning ong putlirining qong barmaklirioʻimu suwap qoydi, qaloʻan qanni Musa qurbangahning qərisigə sapti.

25 Xundak kilip, u meyi bilən maylik quyrukini, iq karnini yəgəp turoʻan barlik may bilən jigərnig üstidiki qawa meyni, ikki bərak wə üstidiki maylirini qoxup elip ong arqa putinimu kesip elip, ■

26 Pərwərdigarning aldidiki petir nan selinoʻan sewəttin bir petir tokaq bilən bir zəytun may tokiqi wə bir danə həmək nanni elip bularni may bilən ong arqa putning üstidə qoydi;

27 andin bularning həmmisini *Harun* bilən uning oʻqullirining kollirioʻa tutkuzup, pulanglatma hədiyə bolsun dəp Pərwərdigarning aldidə pulanglati. ■

28 Andin Musa bularni ularning kolliridin elip qurbangahtiki keydürmə qurbanlikning üstidə qoyup keydürdi. Bu «kaʻhinlikka tikləx qurbanlik» bolup, Pərwərdigaroʻa atap otta sunulidioʻan, huxbuy qikidioʻan qurbanlik idi.

29 Andin Musa təxni elip pulanglatma hədiyə süpitidə Pərwərdigarning aldidə pulanglati; Pərwərdigarning uningə buyruoʻini boyiqə, «kaʻhinlikka tikləx qurbanlik» boləan qoʻqkarning bu qismi Musaning ülüxi idi. ■

Harun wə oʻqullirini Məsih kilix

30 Andin Musa Məsihləx meydin wə qurbangahning üstidiki qandin birʻaz elip, *Harun* bilən uning kiyimlirigə wə oʻqulliri bilən ularning kiyimlirigə sapti. Xundak kilip, u *Harun* wə kiyimlirini, oʻqulliri bilən ularning kiyimlirini mukəddəs kildi. ■

31 Musa *Harun* bilən uning oʻqullirioʻa mundaq buyrudi: — «Bu gəxni jamaət qedirining kirix aʻozida kaynitip pixurup xu yərdə olturup «kaʻhinlikka tikləx qurbanlik»oʻa təwə boləan sewəttiki nan bilən qoxup yənglar; bularni *Harun* bilən oʻqulliri yesun, dəp buyruoʻinimdək uni yənglar; ■

□ 8:19 «*Harun* qoʻqkarni boʻyuzlidi...» — ibraniy tilida «u qoʻqkarni boʻyuzlidi...». □ 8:20

«*Harun* qoʻqkarni parqə-parqə kilip parqilidi» — ibraniy tilida «u qoʻqkarni parqə-parqə kilip parqilidi...». ■ 8:21 Mis. 29:18 □ 8:23 «U uni boʻyuzlidi...» — «u» *Harun*ni kərsitixi mumkin.

■ 8:25 Mis. 29:22 ■ 8:27 Mis. 29:24 ■ 8:29 Mis. 29:26; Law. 7:33 ■ 8:30 Mis. 29:21 ■ 8:31

Mis. 29:32; Law. 24:9

³² lekin gəx bilən nandin exip qaloqanlirining həmmisini otta köydürüwetinglar.

³³ Silər yəttə küngiqə jamaət qedirining kirix aozzidin qikmay, Hudaəja atap kaħinlikka tikləx künliringlar toxkuqə xu yərdə turunglar; qünki silərni Hudaəja atap kaħinlikka tikləx üqün yəttə kün ketidu. □

³⁴ Bügün qilinoqan ixlar Pərwərdigarning buyruqini boyiqə silər üqün kafarət kəltürölsun dəp qilindi. □

³⁵ Silər əlməslikinglar üqün Pərwərdigarning əmrini tutup jamaət qedirining kirix aozzining aldida keqə-kündüz yəttə kün turuxunglar kerək; qünki munga xundək buyruldi».

³⁶ Һarun bilən oqulliri Pərwərdigarning Musaning wasitisi bilən buyruqinining həmmisini bəja kəltürdi.

9

Kaħinlarning hizmitining muqəddəs ibadət qedirida baxlinixi

¹ Səkkizinqi küni Musa Һarun bilən uning oqulliri wə Israilning aqsakallirini qakirip,

² Һarunoja mundak dedi: — «Sən gunah qurbanliqoja bejirim bir mozayni, köydürmə qurbanlikka bejirim bir qoqqarni özüng üqün elip, Pərwərdigarning aldioja kəltürgin, ■

³ andin Israilloja səz qilip: — Silər gunah qurbanliqi üqün bir tekə elip kelinglar, köydürmə qurbanlik üqün bir mozay wə bir qoza elip kelinglar, hər ikkisi bejirim, bir yaxqa kirgən bolsun;

⁴ Pərwərdigarning aldida sunuxqa inaklik qurbanliqi süpitidə bir torpaq bilən bir qoqqarni elip, zəytun meyi iləxtürölgən axlik hədiyə bilən billə kəltürönglar; qünki bügün Pərwərdigar Özini silərgə ayan qilidu, degin».

⁵ Ular Musa buyruqan nərsilərnə jamaət qedirining aldioja elip kəldi; pütkül jamaət yeqin kelip, Pərwərdigarning aldida hazır bolup turdi.

⁶ Musa: — Mana, bu Pərwərdigar buyruqan ixtur; buni qilsanglar Pərwərdigarning xan-xəripi silərgə ayan bolidu, dedi.

⁷ Xuning bilən Musa Һarunoja: — Sən qurbangahqa yeqin berip gunah qurbanliqing bilən köydürmə qurbanliqingni sunup özüng wə həlk üqün kafarət kəltürgin; andin həlkning qurbanliqinimu sunup, Pərwərdigar əmr qiloqandək ular həkqidə kafarət kəltürgin» — dedi. ■

⁸ Xuni dewidi, Һarun qurbangahqa yeqin berip əzi üqün gunah qurbanliqi bolidioqan mozayni boquzlidi.

⁹ Һarunning oqulliri qanni uningoja sunup bərdi; u barmiqini qanoja təgküzüp, qurbangahning münggüzlirigə sürdi, qaloqan qanni qurbangahning tüwigə quydi.

□ **8:33 «Hudaəja atap kaħinlikka tikləx»** — bu ayəttiki «Hudaəja atap kaħinlikka tikləx» ibraniy tilida «kolni toldurux» degən ibarə bilən ipadilinidu. 7:37 wə «Mis.» 28:41 wə izahatini körüng. Kaħinlik wəzəpisi asasen Hudaning qurbanliqlirini öz qolioja elix bilən baxlinatti.

□ **8:34 «Bügün qilinoqan ixlar ... kafarət kəltürölsun dəp qilindi»** — yaqi «silər üqün kafarət kəltürölsun dəp, bügün qilinoqandək mundin keyinmu həm qilinsun, dəp Pərwərdigar buyrudi». ■ **9:2 Mis. 29:1** ■ **9:7 Law. 16:6; Ibr. 7:27**

¹⁰ Gunah qurbanlikining meyi bilan ikki bərak wə jigərninɡ üstidiki qawa mayni elip, Pərwərdigar Musaqə buyruqinidək ularni qurbangah üstidə köydürdi.

¹¹ Gəx bilən terisini bolsa qedirgahning taxkiriqə elip qikiq otta köydürdi.

¹² Andin u köydürmə qurbanlik kilidioqan *koqkarni* boşozlidi; Hərunning oşulliri uningə qanni sunup bərdi; u buni qurbangahning üsti kismining ətrapiqə səpti.

¹³ Andin ular parqə-parqə kilinoqan köydürmə qurbanlikni bexi bilən billə uningə sunup bərdi; u bularni qurbangahda köydürdi.

¹⁴ U iq karni bilən paqaklirini yuyup, bularnimu qurbangahning üstidə, köydürmə qurbanlikning üstigə qoyup köydürdi.

¹⁵ Andin u həlkning qurbanlikini kəltürdi; həlkning gunah qurbanliki boləqan tekini boşuzlap, ilgiri həywanni sunoqandək unimu gunah qurbanliki kilip sundi. ■

¹⁶ U köydürmə qurbanlik kilidioqan malni kəltürüp bunimu bəlgilimə boyiqə sundi.

¹⁷ Andin u axlik hədiyəni kəltürüp uningdin bir qanggal elip ətigənlilik köydürmə qurbanlikkə qoxup qurbangah üstidə köydürdi. □ ■

¹⁸ Andin həlkqə bolidioqan inaklik qurbanliki bolidioqan torpaq bilən koqkarni boşuzlidi. Hərunning oşulliri kənni uningə sunup bərdi; u buni qurbangahning üsti kismining ətrapiqə səpti.

¹⁹ Ular torpaq bilən koqkarning may kismini, yəni maylik quyruqi, iq karnini yögəp turəqan maylirini, ikki bərak wə jigərninɡ qawa meyini elip,

²⁰ Bu may parqilirini ikki təxning üstidə qoydi, Hərun bularni qurbangahning üstidə köydürdi. □

²¹ Ahirida Hərun ikki təx bilən ong arka putini pulanglatma hədiyə süpitidə Musaning buyruqinidək Pərwərdigarning aldidə pulanglati. ■

²² Andin Hərun kollirini həlkqə karitip kətürüp, ularəqə bəht tilidi; u gunah qurbanliki, köydürmə qurbanlik wə inaklik qurbanlikini sunup, *qurbangahdin* qüxti.

²³ Musa bilən Hərun jamaət qedirioqə kirip, yənə yenip qikiq həlkqə bəht tilidi; xuning bilən Pərwərdigarning xan-xəripi pütkül həlkqə ayan boldi;

²⁴ Pərwərdigarning aldidin ot qikiq, qurbangah üstidiki köydürmə qurbanlik bilən maylarni yutup kətti. Pütkül həlk buni kərüp, towlixip, düm yikilixti. ■

10

Nadab bilən Abihu wə «qəyriy ot»

■ 9:15 Law. 4:13 □ 9:17 «ətigənlilik köydürmə qurbanlik» — hər ətigəndə sunluxi kerək boləqan qəza qurbanliki («Mis.» 29:38-40ni kəring). ■ 9:17 Mis. 29:38; Law. 2:1 □ 9:20 «Hərun ... köydürdi» — ibranii tilida «u ... köydürdi». ■ 9:21 Law. 7:32 ■ 9:24 1Pad. 18:38; 2Tar. 7:1

1 Hārunning oʻqulliri Nadab bilən Abihū ikkisi öz huxbuydenini elip uningʻoʻa ot yekip üstigə huxbuyini selip, Pərwərdigar ularʻoʻa buyrup bəkmioʻan oʻəyriy bir otni Pərwərdigarʻoʻa sundi; □

2 xuning bilən Pərwərdigarning aldidin ot qikip ularni yəwətti; xuan ular Pərwərdigarning aldidida öldi. ■

3 Musa Hārunʻoʻa: — Mana, bu Pərwərdigarning: «Mən Manga yekin kəlgən adəmlərdə Əzümning mukəddəs ikənlikimni kərsitimən wə barlik həkning aldidida uluʻolinimən» degən səzining əzidur; dedi. Xuni dewidi, Hārun jim turup qaldı. ■

4 Musa Hārunning taʻoisi Uzziəlning oʻqulliri bolʻoʻan Mixəəl bilən Əlzfanni qakirip ularʻoʻa: — Silər yekin kelip öz kərindaxliringlarni mukəddəs jayning aldidin kətürüp, qedirgahning taxkiriʻoʻa elip qikinglar» — dedi.

5 Xuning bilən ular yekin kelip, ularni kiyiklik kəngləkliri bilən kətürüp Musaning buyruʻonidək qedirgahning taxkiriʻoʻa elip qikti.

6 Musa Hārun wə oʻqulliri Əliazar bilən Itamarʻoʻa: — Silər baxliringlarni oʻquk kəymanglar, kiyimliringlarni yirtmanglar; bolmisa əzینگlar əlöp, pütkül jamaətkə oʻəzəp kəltürisilər; lekin kərindaxliringlar bolʻoʻan pütkül Israil jəməti Pərwərdigar yaqqan ot tūpəylidin matəm tutup yioʻlisun.

7 Əmma silər bolsanglar Pərwərdigarning Məsihləx meyi üstinglarʻoʻa sürülgən bolʻoʻraqqa, jamaət qedirining taxkiriʻoʻa qikmanglar; bolmisa əlisilər, dedi.

Xuni dewidi, ular Musaning buyruʻonidək kildi. ■

Hārun wə əwladliriʻoʻa tapilanoʻan bəlgilimilər

8 Pərwərdigar Hārunʻoʻa səz kilip mundak dedi: —

9 «Sən əzینگ wə oʻqulliring xarab wə ya baxka küplük hərəklarni iqip, jamaət qediriʻoʻa hərgiz kirmənglar; bolmisa, əlöp ketisilər. Bu silər üqün dəwrdin-dəwrgə əbədiy bir bəlgilimə bolidu.

10 Xundak kilsanglar, mukəddəs bilən adəttikini, pak bilən napakni pərk etip əjritalaydiʻoʻan bolisilər;

11 xundakla Pərwərdigar Musaning wasitisi bilən Israillarʻoʻa tapxuroʻan həmmə bəlgilimilərnı ularʻoʻa əgitələysilər».

12 Musa Hārun wə uning tirik qalʻoʻan oʻqulliri Əliazar bilən Itamarʻoʻa mundak dedi: — «Silər Pərwərdigarʻoʻa atap otta sunulidiʻoʻan qurbanlik-hədiyələrdin exip qalʻoʻan axlik hədiyəni elip uni qurbangahning yenida eqitku arilaxturmiʻoʻan halda yənglar; qünki u «əng mukəddəslərnıng biri» həsablinidu. □

13 Bu Pərwərdigarʻoʻa atap otta sunulidiʻoʻan nərsilərdin sening nesiwəng wə oʻqulliringning nesiwisi bolʻoʻraqqa, uni mukəddəs jayda yeyixinglar kerək; qünki manga xundak buyruloʻandur. ■

14 Uningdin baxka pulanglatma hədiyə kilinoʻan təx bilən kətürmə hədiyə kilinoʻan arka putni sən wə oʻqul-kizliring billə pak bir jayda yənglar;

□ **10:1 «oʻəyriy ot»** — Nadab wə Abihū bəlkim (1) huxbuy puritixta qoʻoʻni bəlkim qurbangahtin baxka bir yərdin aloʻan; (2) ular sunidiʻoʻan huxbuyini toʻoʻra arilaxturmiʻoʻan («Mis.» 30:9ni kəring); (3) ular huxbuy sunoʻanda Pərwərdigarning ibadəthanisiʻoʻa munasiwətlık əmrlərnıng birərsigə hilaplik kilʻoʻan bolsa kerək. ■ **10:2** Qel. 3:4; 26:61; 1Tar. 24:2 ■ **10:3** Law. 8:35

■ **10:7** Law. 21:12 □ **10:12 «otta sunulidiʻoʻan qurbanlik-hədiyələr»** — «otta sunulidiʻoʻan qurbanlik-hədiyələr»din bəzidə bir qisimi qalduruluq, kahinoʻa wə bəzidə sunoʻuqi kixining ozigimu yeyixkə berilidu. Qalʻoʻan qismi kəydürülidu, əlwəttə. ■ **10:13** Law. 2:3; 6:16

günki bular sening nesiwəng bilən oqulliringning nesiwisi bolsun dəp, Israillarning inaklıq qurbanlıklaridın silərgə berilgən.

¹⁵ Ular kətürmə hədiyə kilinoqan arqa put bilən pulanglatma hədiyə kilinoqan təxni otta sunulidoqan mayliri bilən qoxup, Pərwərdigarning aldida pulanglatma hədiyə süpitidə pulanglitix üqün kəltürsun; Pərwərdigarning buyruqini boyiqə bular sening wə oqulliringning nesiwisi bolidu; bu əbədiy bir bəlgilimə bolidu».

Gunah qurbanlığining buzuluxi

¹⁶ Andın Musa gunah qurbanlığı kilidoqan tekini izdiwidi, mana u allıqqaqan köydürülüp boloqanidi. Bu səwəbtin u Hərning tirik qaloqan ikki oqli Əliazar bilən Itamaroqa aqqıqlinip:

¹⁷ — Nemixka silər gunah qurbanlığining gəxini muqəddəs jayda yemid- inglar? Qünki u «əng muqəddəslərnin biri» hesablinatti, Pərwərdigar silərni jamaətning gunahini kətürüp ular üqün uning aldida kafarət kəltürsun dəp, xuni silərgə təksim kiləqanidi.

¹⁸ Mana, uning keni muqəddəs jayning iqigə kəltürülmidi; silər əslidə mən buyruqandək uni muqəddəs jayda yeyixinglar kerək idi, — dedi. □ ■

¹⁹ Lekin Hərün Musoqa: — Mana, bular bügün *toqra ix kilip* əzlrining gunah qurbanlığı bilən köydürmə qurbanlığını Pərwərdigarning aldida sundi; mening beximoqa xu ixlar kəldi; əgər mən bügün gunah qurbanlığining *gəxini* yegən bolsam, Pərwərdigarning nəziridə obdan bolattimu? — dedi.

²⁰ Musa buni anglap jawabidin razi boldi.

11

Həlal wə haram janiwarlar

¹ Pərwərdigar Musa bilən Hərünəqa mundaq dedi: —

² İsrailarəqa mundaq degin: — Yər yuzidiki barlıq haywanlarning iqidin silərgə yeyixkə bolidoqan janiwarlar xuki: — ■

³ Haywanlar iqidə həm tuyaklıri pütün aqımaq (tuyaklıri pütünləy yerik) həm kəxigüqi haywanlarning hər birini yesənglar bolidu. □

⁴ Lekin kəxigüqi yaki aqımaq tuyaklıq haywanlardin təwəndikilərnə yeməslikinglar kerək: —

Təgə: qünki u kəxigini bilən tuyiqi aqımaq əməs. Xunga u silərgə haram bolidu.

⁵ Suoqr bolsa kəxigini bilən tuyiqi aqımaq əməs — u silərgə haram bolidu. □

⁶ Toxqan bolsa bumu kəxigini bilən tuyiqi aqımaq əməs — u silərgə haram bolidu.

⁷ Qoxqa bolsa tuyaklıri aqımaq (tuyaklıri pütünləy yerik) boləqini bilən kəximigini üqün silərgə haram bolidu.

□ **10:18** «uning keni muqəddəs jayning iqigə kəltürülmidi» — kaqınlar wə pütün həlkə jamaitining gunah qurbanlığining keni muqəddəs jayning iqigə elip kirilidu; kaqınlar muxu hil qurbanlığınin gəxini yeyixigə bolmaytti (4:1-21ni kəring). ■ **10:18** Law. 4:5; 6:26; 16:27

■ **11:2** Qan. 14:4; Ros. 10:14 □ **11:3** «kəxigüqi» — muxu yərdə ikki-üq axqazini bar haywanlarnila əməs, bəlki yənə ozukni yumxaq qaynaydoqan barlıq haywanlarni kərsitidu.

□ **11:5** «suoqr» — yaki «siqkan» — taqlarda yaxaydoqan kikiq bir haywan.

⁸ Silər xu haywanlarning gəxidin yeməslikinglar kerək wə ularning ölükgimü təgmənglar. Ular bolsa silərgə haram bolidu.

⁹ Suda yaxaydioğan janiwarlardin təwəndikilərnü yeyixkə bolidu: — sudiki, yəni dərya-dəngizlardiki janiwarlardin kənitü wə kəsirəkliři bolğanlarnü yeyixkə bolidu;

¹⁰ lekin dərya-dəngizlarda yaxaydioğan, yəni sularda top-top üzidioğan barlık janiwarlardin, kəsirəkliři yaki kənitü bolmioğanlırını yeməslikinglar kerək; ular silərgə yirginqlik sanalsun.

¹¹ Məzkur janiwarlar dərwəqə silərgə yirginqlik sanalsun; silər ularning gəxidin yeməslikinglar kerək; ularning ölügini yirginqlik dəp qarənglar.

¹² Sudiki janiwarlarning iqidin kənitü bilən kəsiriki bolmioğan janiwarlarning həmmisi silərgə yirginqlik sanalsun.

Halal wə haram kuxlar

¹³ Uqar-kənatlardin təwəndikilər silərgə yirginqliktur; ular yeyilməsliki kerək wə silərgə yirginqlik bolsun: — yəni bürküt, qorultaz-tapquxlar, dengiz bürküti, □

¹⁴ kərlioqəq kuyruqluk sar, laqin wə ularning hilliri,

¹⁵ həmmə kəoqə-kəzoqunlar wə ularning hilliri,

¹⁶ müxükyapılak, təgikux, qayka, sar wə ularning hilliri,

¹⁷ huwqux, karna, ibis, □

¹⁸ akqu, sakiykux, belik'aloquq, □

¹⁹ ləylək, turna wə uning hilliri, həpüp wə xəpərəng katarlıklar silərgə haram sanalsun. □

Halal wə haram haxarətlər

²⁰ Buningdin baxka tət putlap mangidioğan, uqidioğan uxxak janiwarlarning həmmisi silərgə yirginqlik bolidu.

²¹ Həlbuki, tət putlap mangidioğan, uqidioğan uxxak janiwarlardin təwəndikilərnü yesənglar bolidu: — puti bilən ügilik paqıki bolup, yər yüzidə səkriyələydioğanlarnü yesənglar bolidu; □

²² bularning iqidin silərgə yeyixkə bolidioğanlırı: — qekətkə wə uning hilliri, kara qekətkə wə uning hilliri, tomuzoqa wə uning hilliri, qəqkikiz wə uning hilliri.

²³ Lekin tət putluk bolğan əmiligüqi həm uqidioğan həmmə baxka janiwarlar silərgə yirginqlik sanalsun. □

□ **11:13 «qorultaz-tapquxlar»** — ibraniy tilida «ustihan qəkküqi kux». Yəni bir təjimini «belik'aloquq». □ **11:17 «huwqux»** — yaki «kiqik huwqux». «**karna»** — yaki «suoqa sungügüqi». Buning kəndək kux ikənlikini bilix təs. □ **11:18 «akqu»** — buning kəndək kux ikənlikini bilix təs. «**belik'aloquq»** — yaki «doşdaq» □ **11:19 «turna»** — yaki «kotan».

«... **turna wə uning hilliri, həpüp wə xəpərəng katarlıklar...**» — bu tizimlikteki kuxlarning kəpinqisining ibraniy tilidiki nami Təwratta pəkət bir-ikki kətim kəringən boləoqqa, ularning kaysi kuxlar ikənlikini toptoqra bəkitix bəzidə mumkin bolmaydu. Həlbuki, ularning umumiy tipliri, xühşisizki, təjimiziməzək bolidu. □ **11:21 «tət putlap mangidioğan»** — ibraniylarning kəzkarixiqə haxarətlər tət puti bilən mangidu, ularning aldinkü ikkisi «kol» həsəblinidu. □ **11:23 «silərgə yeyixkə bolidioğanlırı: — qekətkə wə uning hilliri, ... qəqkikiz wə uning hilliri... həmmə baxka janiwarlar silərgə yirginqlik sanalsun»** — «qekətkə»din baxka, ibraniy tilidin bu haxarətlərnüng namlırını jəzmləxtürüx təs. Biz «kozumqə səz»imizdə halal-haram haywanlar üstidə tohtilimiz.

Өlüklər toqıruluk

24 Bu janiwarlardinmu mundaq yol bilən napak bolisilər; birkim ularning ölük tenigə təgsə kəq kirgüqə napak hesablinidu.

25 Kimdəkim bularning ölükinin bir qismini kətürsə öz kiyimlirini yuyuxi kerək, u xixi kəq kirgüqə napak hesablinidu.

26 Tuyaqlıri aqımaq, biraq pütünləy bөлünmigen yaki kəximəydiqan haywanlarning həmmisi silərgə haramdur; hərkim ularning ölükiyə təgsə napak sanalsun. □

27 Tət puti bilən mangidiqan haywanlarning iqidin tapini bilən mangidiqanlarning həmmisi silərgə napak bolup, hərkim ularning ölük tənirigə təgsə kəq kirgüqə napak sanilidu.

28 Kimki ularning ölükini kətürsə öz kiyimlirini yuyuxi kerək, u xixi kəq kirgüqə napak turidu. Bu haywanlar bolsa silərgə haram bolidu.

29 Yər yüzidə əmiligüqi uxxaq janiwarlarning iqidin silərgə haram boləjanlar munular: — qarıqıu zokor, qaxқан, kəslənqük wə ularning türli, □

30 salma, kizil kəslənqük, tam kəslənqüki, tügürük kəslənqük wə hameleon qatarliqlar haram bolidu. □

31 Bularning həmmisi yər yüzidə əmüligüqi həmmə uxxaq janiwarlarning iqidə silərgə haram bolidu; ularning ölükiyə təgsə, kəq kirgüqə napak sanilidu.

32 Bu janiwarlarning ölüki hərқандақ nemigə qüxüp қalsa xu nemə napak hesablinidu — hərқандақ yoaqaq қақа-қуқа болsun, kiyim болsun, tərə болsun, taqar болsun, hərқандақ ixқа ixlitilidiqan əswab болsun, soqa қilinixi kerək; ular kəq kirgüqə napak sanilip, keyin pak bolidu. ■

33 Bularning biri sapaldin yasaloqan hərқандақ қақа iqidə qüxüp қalsa, xu қақа iqidiki həmmə nərsə napak sanalsun wə қақа əzi sundurulsun.

34 Əgər қақidiki sudin ax-taam üstigə qaqrap kətsə, ax-taam napak sanalsun wə xundaқla қақidiki hərқандақ iqmlikmu napak sanalsun.

35 Hərnemigə undaq ölükning birər qismi qüxüp қalsimu, napak sanalsun. Əgər tonur wə oqaq bolsa, napak boldi dəp qeqiwetilsun; ular silərgə haram болsun.

36 Lekin xundaқ əhwalda bulaq yaki su yiqilidiqan kəlqək yənila pak sanilidu; əmma birkim ularning ölük tenigə təgsə napak bolidu.

37 Əgər undaq ölükning birər qismi terixқа təyyarlanoqan danlaroqa qüxüp қalsa, bumu yənila pak sanilidu.

38 Lekin əgər danning üstigə su қuyuloqandin keyin xundaқ bir ölükning birər qismi qüxüp қalsa, undaқта bu danlar silərgə napak sanalsun.

39 Əgər silərgə yeyixkə bolidiqan haywanlardan biri өlüp қalsa, uning ölükiyə təgкən xixi kəq kirgüqə napak sanalsun.

40 Kimki undaq ölükning gəxidin yesə, öz kiyimlirini yuyuxi kerək wə kəq kirgüqə napak sanalsun; xundaқla undaq bir ölükni kətürgən kiximu kiyimlirini yuyuxi kerək wə u xixi kəq kirgüqə napak sanalsun.

41 Yər yüzidə əmüligüqi həmmə uxxaq janiwarlar yirginqlik sanilip, hərgiz yeyilmisun.

□ 11:26 «hərkim ularning ölükiyə təgsə...» — ibranıy tilida «hərkim ularoqa təgsə...» — xübhısizki, bu ularning ölüklirini kərsitidu (24-ayətni kəring). Qünki alayli, exəkni minix adəmnı napak қilmaydu. □ 11:29 «qaxқан» — yaki «sesik küzən». □ 11:30 «... tügürük kəslənqük wə hameleon qatarliqlar» — «hameleon»din baxқа janiwarlarning namlirini ibranıy tilidin jəzmləxtürüx təs. ■ 11:32 Law. 15:12

42 Kõrsiki bilən beoqirlap mangidiõan janiwar bolsun, yər yüzidə yürüp töt puti bilən yaki kəp putliri bilən mangidiõan õemiligüqi janiwarlarning hærtürlükini bolsa, ularni hərgiz yemənglar; qünki ular yirginqlikdir.

43 Silər bolsanglar mundak õemiligüqi janiwarning səwəbidin özünqlarni yirginqlik qılmasliqinglar kerək. Özünqlarni ular tüpəylidin napak qılmanglar, bolmisa ularning səwəbidin bulõqinip qalisilər;

44 qünki Mən Hudayinglardurmən. Silər özünqlarni *Özümgə* atap muqəddəs qilixinglar kerək; Mən Özüm muqəddəs bolõraq silərnu özünqlarni muqəddəs tutuxunglar kerək. Silər özünqlarni yər yüzidə õemiligüqi uxxak həkandak janiwarlarning səwəbidin napak qılmanglar.

45 Qünki Mən öz Hudayinglar boluxka silərni Misir zeminidin qikirip kəlgən Pərwərdigardurmən; silər muqəddəs bolunglar, qünki Mən muqəddəsturmən.

46 Xular bolsa qarpay bilən uqar-qanatlar, suda yüridiõan hər bir janiwar bilən yər yüzidə õemiligüqi hər bir uxxak janiwarlar toqrisidiki qanun-bəlgilimidur.

47 Bular bilən haram-halalni ukup, yeyixkə bolidiõan haywan bilən yeyixkə bolmaydiõan haywanlarni pərk etələysilər.

12

Ayal kixining tuõuttin keyinki «paklinixi»

1 Pərwərdigar Musaoqa söz qilip mundak dedi: —

2 Israillarõa söz qilip mundak degin: — «Ayal kixi hamilidar bolup oõul tuõsa, adət kərüp aõriq bolõan künliridikidək yəttə künigiqə napak sanalsun. □

3 Səkkizinqi künni oõli bolsa hətne qilinsun. □ ■

4 Ayal bolsa xuningdin keyin ottuz üq künigiqə «qan paklinix»ta tursun; paklinix künliri tamam bolmõuqə hēqbir muqəddəs nərsigə təgmisun, muqəddəs jayõimu kirmisun. □

5 Əgər u qiz tuõsa undakta adət künliridikidək ikki həptigiqə napak turup, andin atmix altə künigiqə «qan paklinix»ta tursun.

6 Məyli oõul yaki qiz tuõsun, qan paklinix künliri tamam bolõandin keyin u ayal kəydürmə qurbanliq üqün bir yaxka kirqən kōzini, gunah qurbanliqi üqün bir baqka yaki pahtəkni elip jamaət qedirining kirix aõziõa, kahinning qexiõa kəltürsun.

7 Kahin uni Pərwərdigarning aldida sunup, xu ayal üqün kafarət kəltüridu; xuning bilən u hunidin pak bolidu. Oõul yaki qiz tuõqan ayal toqrisidiki qanun-bəlgilimə mana xudur.

8 Əgər uning kōziõa qurbi yətmisə, u ikki pahtək yaki ikki baqka kəltürsun; ularning biri kəydürmə qurbanliq üqün, yənə biri gunah

■ **11:44** Law. 19:2; 20:7; 1Pet. 1:16 □ **12:2** «adət kərüp aõriq bolõan künliri» — ibranij tilida «ayrim turux künliri». Qiz-ayallar adət kərgən waqtida «napak» hesablinip, eri bilən billə bolsa erimu kəq kirgüqə «napak» hesablinidu, xundakla muqəddəs ibadethaniõa kirsə yaki qurbanliqlarning gexliridin yəsə bolmaydu. Lekin Təwrat-Injil boyiqə həkandak waqitlarda Hudaning həkli dua-ibadət qilsa boliveridu! □ **12:3** «hətne qilinsun» — ibranij tilida «uning hətniliki kesilsun» degən səzlər bilən ipadiliniidu. ■ **12:3** Yar. 17:12; Luqa 1:59; 2:21; Yh. 7:22 □ **12:4** «xuningdin keyin ottuz üq künigiqə «qan paklinix»ta tursun» — ayal öz erigə yekinlix tərəptə «pak» hesablinatti, lakin muqəddəs qediroqa kirip qurbanliq qilixka bolmaytti.

qurbanliki üqün bolidu; xu yol bilən kahin uning üqün kafarət kältüridu; u ayal pak bolidu.□

13

Hərhil terə kesälliri toşruluk bəlgilimilər

¹ Pərwərdigar Musa bilən Hərunoşa söz kilip mundak dedi: —

² Birsining bədinining terisidə bir qıqan, yaki təmrətkə yaki parkirak taxma qıqıp, uningdin bədinining terisidə pesə-mahaw kesilining jarahiti pəyda boləjan bolsa, u kixi Hərun kahinning yaki uning kahin oşulliridin birining xəxiə kältürölsun. □

³ Kahin uning bədinining jarahitigə qaraydu; jarahət boləjan jayning tüki aqirip kətkən həmdə jarahətmu ətrapidiki teridin kənıkrak kərönsə, bu pesə-mahaw kesəllikidur. Xunga kahin uni kərgəndin keyin xu kixini «napak» dəp jakarlisun.

⁴ Ləkin əgər uning bədinining terisidiki pəyda boləjan axu yaltirak qıqan aq bolup, ətrapidiki teridin kənıkrak kərönmisə wə tükimu aqirip kətmigən bolsa, kahin bu jarahət bar kixini yəttə künigiqə ayrim solap koysun.

⁵ Yəttinqi küni kahin uningə qarısun wə əgər jarahət ohxax turup, terisidə kengiyip kətmigən bolsa, kahin uni yənə yəttə künigiqə ayrim solap koysun.

⁶ Yəttinqi küni kahin uningə yənə qarısun wə jarahətning rənggi suslaxqan wə kengiyip kətmigən bolsa, undakta kahin uni «pak» dəp jakarlisun; jarahətning pəkət bir qaqa ikənlikı bəkitilip, kesəl kixi öz kiyimlirini yuyup pak sanalsun.

⁷ Ləkin əgər u kahinə kərönüp «pak» dəp jakarlanəndin keyin xu qaqa terisidə kengiyip kətsə, undakta u yənə bir kətim kahinə kərönsun.

⁸ Kahin uningə yənə qarısun wə əgər qaqa uning terisidə kengiyip kətkən bolsa, kahin uni «napak» dəp jakarlisun; u jarahət pesə-mahawdur.

⁹ Əgər birkimdə pesə-mahaw jarahiti pəyda bolup qalsa kahinning xəxiə kältürölsun.

¹⁰ Kahin uning jarahitigə səpselip qarısun; wə əgər terisidə aq bir qıqan pəyda boləjan, tüki aqirip kətkən bolsa wə qıqan qıqқан jayda ət-gəxi kərönüp qaləjan bolsa,

¹¹ bu uning bədinining terisigə qıxkən kona pesə-mahaw jarahitining kəytidin qəzəjilixi bolup, kahin uni «napak» dəp jakarlisun. U napak boləjini üqün uni solaxning həjiti yök.

¹² Ləkin əgər pesə-mahaw qəzəjilip, jarahiti bar kixining terisigə yeyilip kətkən bolsa, kahin nəgila qarisa xu yərdə xu «pesə-mahaw» bolsa, terisini bəxidin putiqiqə qaplap kətkən bolsa,

¹³ undakta kahin uningə səpselip qarısun; mana, xu pesə-mahaw jarahiti pütün bədinini qaplap kətkən bolsa, u jarahiti bar kixini «pak»

□ **12:8 «Əgər uning kəziə qurbi yətmisə...»** — ibraniy tilida: — «Əgər uning kəziə elixkə kəli kişiklik kilsa...». «**u ayal pak bolidu**» — bu bəbtiki «ayallarning pakliki» dəgen tema toşruluk kəp uqıxmasliqlar boləqaqola, biz u toşruluk «kəxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz.

□ **13:2 «bədinining terisidə»** — demək, saqal yaki qaqırlı iqidə əməs (29-37nımu kərüng). «**pesə-mahaw**» — bu bəblardiki «pesə-mahaw» kesili pəkət mahaw kesili bolupla qalmaq, bəlkı nəqqə hıl terə kesəlliklirini kərsitixi mumkin. «Kəxumqə səz»imizni kərüng.

dəp jakarlisun; çünki uning pütün bədinini aqirip kətkən bolup, u «pak» dəp sanalsun.

¹⁴ Ləkin qaçaniki uningda ət-gəxi kərünüp qalsa, u kixi napak sanalsun.

¹⁵ Kahin mundaq kərüngən ət-gəxiğə qarap, u kixini «napak» dəp jakarlisun; çünki xu ət-gəx napak bolup, u pesə-mahaw kesilidur.

¹⁶ Həlbuki, əgər ət-gəxi qaçtidin özgirip, aqarsa u kixi yənə kahinning kəxiqə kəlsun.

¹⁷ Kahin uningə səpselip qarısun; jaraçət aqaroqan bolsa, kahin jaraçiti bar kixini «pak» dəp jakarlisun; u pak sanilidur.

¹⁸ Əgər birkimning bədinining terisigə hürrək çiqip saqiyip,

¹⁹ hürrəkning ornida aq çiqan yaki kizotuq daq pəyda boləqan bolsa, kahinə kərsitilsun.

²⁰ Kahin uningə səpselip qarısun; əgər daq ətrapidiki teridin kəniçraq kərünsə, xundakla uningdiki tüklər aqirip qaloqan bolsa, undakta kahin uni «napak» dəp jakarlisun; çünki bu hürrəktin kəzoqilip pəyda boləqan pesə-mahaw kesili jaraçitidur.

²¹ Ləkin kahin uningə səpselip qarışanda, daq çiqqan jayda aqirip qaloqan tüklər bolmisa, wə daqımu ətrapidiki teridin kəniçraq bolmisa, rənggi səl susraq boləqan bolsa, undakta kahin uni yəttə küngiqə ayrim solap qoysun.

²² Əgər daq dərəkə terisigə yeyilip kətkən bolsa, kahin uni «napak» dəp jakarlisun; çünki bu *pesə-mahaw* jaraçitidur.

²³ Əmma əgər daq öz jayida tohtap yeyilmioqan bolsa, bu pəçət hürrəkning zəhmi, halas; kahin uni «pak» dəp jakarlisun.

Kəyük yarisi toqıruluq

²⁴ Əgər birsining bədinining terisining məlum jayi kəyüp kəlip, kəygən jay aq-kizotuq yaki pütünləy aq daq bolup qalsa,

²⁵ kahin uningə səpselip qarısun; əgər xu daqdiki tüklər aqirip kətkən, daqımu ətrapidiki teridin kəniçraq bolup qaloqan bolsa, undakta bu kəyük yarisidin pəyda boləqan pesə-mahaw kesilidur; kahin uni «napak» dəp jakarlisun; çünki u pesə-mahaw jaraçitidur.

²⁶ Ləkin əgər kahin səpselip qarışanda, daqning ornida həçkəndak aqirip kətkən tük bolmisa, xundakla daqımu ətrapidiki teridin kəniç bolmisa, bəli rənggi sus bolsa, undakta kahin uni yəttə küngiqə ayrim solap qoysun.

²⁷ Yəttinçi küni kahin uningə yənə qarısun; daq terisidə kengiyip kətkən bolsa, kahin uni «napak» dəp jakarlisun; çünki u pesə-mahaw jaraçitidur.

²⁸ Əmma əgər daq jayida tohtap, yeyilmioqan bolsa, xundakla rənggi sus bolsa, bu pəçət kəyüktin boləqan qawartqu, halas; kahin uni «pak» dəp jakarlisun; çünki u kəyükninğ tatıqı, halas.

Qaq yaki saqal iqidə pəyda boləqan jaraçətlər

²⁹ Əgər bir ər yaki ayal kixining bexida yaki saqilida jaraçət pəyda bolsa,

³⁰ kahin jaraçətkə səpselip qarısun; əgər jaraçət ətrapidiki teridin kəniçraq kərünsə, üstidə xalang serik tük bolsa, undakta kahin uni «napak» dəp jakarlisun; çünki bu jaraçət kəçaq bolup, bax yaki saqaldiki pesə-mahawning alamitidur.

³¹ Əgər kahin қақақ jayоја sәpselip қariоanda, u әtrapidiki teridin қenik kәrүnmisә, xundakla uning iqida һeqқandaқ қara tükmu bolmisa, undakta kahin қақиқи bar kixini yәttә küngiqә ayrim solap қoysun.

³² Kahin yәttinқи күni қақаққа yәнә sәpselip қarisun; қақақ kengiyip kәtmәy, üstidimu һeqқandaқ serik tük bolmisa, xundakla қақақ әtrapidiki teridin қenik kәrүnmisә,

³³ jarahiti bar kixi barliқ qаq-sakilini qүxürүwәtsun; қақақning özini оқirdimisun. Kahin қақиқи bar kixini yәнә yәttә küngiqә ayrim solap қoysun.

³⁴ Yәttinқи күni kahin қақаққа sәpselip қarisun; әgәр қақақ terida kengiyip kәtmigән bolsa, xundakla әtrapidiki teridin қenik kәrүnmisә, kahin uni «pak» dәp jakarlisun. Andin u kiyimlirini yusun; xuning bilән u pak sanilidu.

³⁵ Lekin әgәр u «pak» dәp jakarlanoқandin keyin қақақ terida kengiyip kәtsә,

³⁶ kahin uningоја yәнә sәpselip қarisun; әgәр қақақ terida kengiyip kәtkән bolsa, serik tükning bar-yoқlukini tәkхürүxning һajiti yok; qünki bu kixi napaktur.

³⁷ Әgәр қақақ jayida xu peti қelip, üstidin қara tük ünүp қiққан bolsa, қақақ saқayоjan bolidu; xu kixi pak bolојаққа, kahin uni «pak» dәp jakarlixi keräk.

³⁸ Әgәр әr yaki ayal kixining бәdinining terisida daоl pәyda bolup, bu daоlар parkirak һәм aқ bolsa

³⁹ kahin sәpselip қarisun; әgәр бәdәнning terisidiki xu daоlар suslixip boz rәnggә yүzlәngән bolsa, bu teridin қiққан bir taxma, halas; bu kixi pak sanalsun.

Paynәkbax toqıruluk

⁴⁰ Әgәр birkimning bexining tükleri qүxүp kәtkән bolsa, u pәkәt bir taқir bax, halas; u pak sanalsun.

⁴¹ Әgәр uning bexining tuki pexanә tәripidin qүxкән bolsa, u pәkәt paynәkbax, halas; u yәнila pak sanalsun.

⁴² Lekin әgәр uning taқir bexi yaki paynәk bexida қizоjuq aқ daоl kәrүnsә, undakta xu jarahәt uning taқir bexi yaki paynәk bexidiki pesә-mahaw kesilining bir alamitidur.

⁴³ Kahin jarahitigә sәpselip қarisun; әgәр uning taқir bexida yaki paynәk bexida ixxiқ jarahәt bolsa һәмdә pesә-mahaw kesilining alamitidәk қizоjuq aқ kәrүnsә,

⁴⁴ undakta u pesә-mahaw kesiligә giriptar bolоjan adәм bolup, napak һesablinidu. Uning bexioја xundak jarahәt qүxкән bolојаq, kahin uni mutlәk «napak» dәp jakarlisun.

⁴⁵ Xundak jarahiti bar pesә-mahaw kesili bolоjan kixi kiyimliri yirtiq, qаqliri quwuk, burut-sakili yepiklik һalda: «Napak, napak!» dәp towlap yүrүxi keräk. □ ■

⁴⁶ Xu jarahiti bolоjan barliқ күnlәrdә u «napak» sanilidu; u napak bolојаққа, ayrim turuxi keräk; uning turalоjusi qedirgahning sirtida bolsun.

Kiyim-keqәk, rәht yaki terә-hurumlarda pәyda bolоjan «pesә-mahaw» kesili

47 Əgər bir kiyimdə, məyli yungdin yoki kanaptin tikilgən bolsun uningda pesə-mahaw iz-deoqi pəyda bolsa, □

48 yəni kanap yoki yungdin tokuloqan rəhttə, ərux yipida yoki arqak yiplirida bolsun, terə-hurumda yoki teridin etilgən həkəndak nərsilərdə pesə-mahaw iz-deoqi bolsa, □

49 xundakla kiyim-keqək yoki terə-hurumda, ərux yip yoki arqak yiplirida, ya terə-hurumdin etilgən nərsilərdə pəyda boluqan iz-daoq yexilrak yoki kizotuq bolsa bu iz-daoq «pesə-mahaw iz-deoqi» dəp qarilip kahinoqa kərsitilsun. □

50 Kahin *daoqka* səpselip qarisun, andin iz-daoq pəyda boluqan nərsini yəttə kungiqə ayrim saklisun.

51 U yəttinqi kuni iz-daoqqa qarap baksun; iz-daoq quxkən kiyim-keqək, məyli arqak yipta yoki ərux yipta bolsun, yoki terə-hurumda yoki terə-hurumdin etilgən nərsidə bolsun, u kengiyip kətkən bolsa, bu iz-daoq qiritkūq pesə-mahaw kesili dəp həsablinip, ular napak sanalsun.

52 Xuningdək kahin ərux yip yoki arqak yipida iz-daoq bolsa kiyim-keqək yoki terə-hurumdin etilgən nərsidə xundak iz-daoq bolsa ularnimu kəydürüwətsun; qunki bu qiritkūq pesə-mahaw kesilidur. Mundak nərsilərnin həmmisini otta kəydürux kerəktur.

53 Lekin kahin uningqa səpselip qariloqanda, iz-daoq kiyim-keqəktiki ərux yipta bolsun, arqak yipta bolsun, yoki terə-hurumdin etilgən nərsidə bolsun, iz-daoq kengəymigən bolsa,

54 undakta kahin deqi bar nərsini yuyulsun dəp buyrup, ikkinqi ketim uni yəttə kungiqə saklisun.

55 Bu nərsə yuyuloqandin keyin kahin yənə daoqqa səpselip qarisun; əgər uning rənggi əzgərmigən bolsa (gərqə kengiyip kətmigən bolsimu), u yənila napaktur; sən uni otta kəydürgin. Qunki məyli uning iz-deoqi iq yuzidə bolsun yoki tax yuzidə bolsun u qiritkūq iz-daoq həsablinidu.

56 Lekin əgər kahin səpselip qariloqanda, mana, daoqning rənggi yuyuloqandin keyin suslixip kətkən bolsa, u xu kismini kiyim-keqəktin, ərux yiptin yoki arqak yiptin bolsun, yoki terə-hurumdin bolsun uni yirtip elip, taxliwətsun.

57 Əgər bu iz-daoq kiyim-keqəktə, məyli arqak yipta yoki ərux yipta bolsun, ya terə-hurumdin etilgən nərsidə kərünsun, bu kengiydiqan birhil pesə-mahaw iz-deoqi dəp sanalsun; sən u qaplxakqan kiyim-keqəkni kəydürüwətkin.

58 Lekin əgər iz-daoq kiyim-keqəktə bolsun (ərux yipida yoki arqak yipida bolsun) yoki terə-hurumdin etilgən nərsidə bolsun, yuyulux bilən qikip kətsə, undakta bu egin ikkinqi ketim yuyulsun, andin pak sanalsun.

59 Pesə-mahaw kesiliningkidək iz-daoq pəyda boluqan yung yoki kanap rəhttin tokuloqan kiyim-keqək (iz-daoq ərux yipta yoki arqak yipta bolsun) yoki terə-hurumdin etilgən nərsilər toqrisidiki qanun-bəlgilimə mana xudur; buning bilən ularni pak yoki napak jakarlxak bolidu.

□ 13:47 «pesə-mahaw iz-deoqi» — ibraniiy tilida «pesə-mahaw yarisi». □ 13:48 «ərux yipida» — yoki «təg yipi» — tokulmilarning boyiqqa tartiloqan yipi. □ 13:49 «...kiyim-keqək yoki terə-hurumda ... pəyda boluqan iz-daoq yexilrak yoki kizotuq bolsa bu iz-daoq «pesə-mahaw iz-deoqi» dəp qarilip kahinoqa kərsitilsun» — bu ayatlərdə tiloqa elinloqan «pesə-mahaw kesili»ning rəht-kiyimə yoki terə-hurumoqa yuxuxi bəlkim adəmnə həyran kaldurarlik ix boluxi mumkin. Bu toqiruluk «koxumqə səz»imizni kəring.

14

Pesə-mahaw kesalliridin paklinix bəlgilimiliri

1 Pərwərdigar Musağa söz kilip mundak dedi: —

2 Pesə-mahaw boləjan kixi pak kəlinidiojan künidə bəja kəlix kerək boləjan qanun-bəlgilimə mana təwəndikidəktur: — U kaħinning aldioja kəltürölsun. ■

3 Kaħin qədirgahning taxkirioja qəkip, pesə-mahaw boləjan kixigə səpselip kərisun; əgər pesə-mahaw boləjan kixi kesilidin saqayəjan bolsa,

4 Undakta kaħin pak kəlinidiojan kixigə pak, tirik kuxtin ikkini uningəja kəxup kedir yaəiqi, kizil rəht wə zofa kəltüröxkə buyrusun. □

5 Andin kaħin kuxlarning birini ekın su qaçılanəjan sapal kozining üstidə boəuzlanglar dəp buyrusun; □

6 andin tirik kuxni bolsa, kaħin uni kedir yaəiqi, kizil rəht wə zofa bilən elip kelip, bu nərsiləarning həmmisini tirik kux bilən birgə ekın suning üstidə boəuzlanəjan kuxning kənioja qilisun,

7 andin pesə-mahawdin pak kəlinidiojan kixigə yəttə kətim sepixi bilən uni pak dəp jakarlisun; wə tirik kuxni dalaəja qoyup bərsun.

«Pak kəlinix»tiki yəttə kün

8 Pesə-mahawdin pak kəlinidiojan kixi kiyimlirini yuyup, bədinidiki barlık tüklərnə qüxürüp, suda yuyunəandin keyin pak həsablınıdu. Andin uningəja qədirgahka kirixkə ijasət bolıdu; pəkət u yəttə künigə öz qədiringning texida turuxi kerək.

9 Yəttinqi küni u bədinidiki həmmə tüklərnə qüxürsun; baxning qaç-saқalliri wə kəxini, yəni barlık tüklirini qüxürsun; u kiyimlirini yuyup öz bədinini suda yusun, andin pak bolıdu.

Səkkizinqi küni

10 Səkkizinqi küni u ikki bejirim ərkək koza bilən bir yaxka kirgən bejirim qixi kozidin birni, xuningdək bir əfahning ondin üqigə barawər zəytun meyi iləxtürölgən esil un «axlık hədiyə»ni, bir log zəytun meyini kəltürsun. □

11 Uni «pak» dəp jakarlaydiojan bu rəsim-qaidini etküzdiojan kaħin pak kəlinidiojan kixini wə u nərsilərnə jamaət qədiringning kirix əozıda, Pərwərdigarning aldida hazır kilsun.

12 Andin kaħin ərkək kozilarning birini elip itaətsizlik qurbanliqi kilip sunup, uning bilən billə xu bir log zəytun meyinimu kəltürüp, pulanglatma hədiyə süpitidə Pərwərdigarning aldida pulanglatsun.

13 Koza bolsa mukəddəs bir jayning iqidə gunah qurbanliqi bilən kəydürmə qurbanliqlar boəuzlinidiojan jayda boəuzlansun; qünki itaətsizlik qurbanliqi bolsa gunah qurbanliqioja ohxax, kaħinoja təwə bolup «əng mukəddəslərnəng biri» sanılıdu. □ ■

14 Kaħin itaətsizlik qurbanliqining kənidin elip pak kəlinidiojan kixining ong kulikining yumxikioja wə əng kolining qəng barmiki bilən ong putning qəng barmikiqoimu sürüp koysun.

■ 14:2 Mat. 8:4; Mar. 1:44; Luқа 5:14; 17:14 □ 14:4 «kizil rəht» — yaki «kizil yip». «zofa» — birhəl esümlük; baxka bir ismi «lepəkgül». □ 14:5 «ekın su qaçılanəjan sapal kozining üstidə...» — yaki «ekın su üstidə tutup turulojan sapal kozining üstidə...». □ 14:10 «bir log» — bəlkim təhminən bir letning yerimi boluxi mumkin. □ 14:13 «mukəddəs bir jay» — muxu yərdə mukəddəs jayning həylisini kərsitidu. ■ 14:13 Law. 7:7

¹⁵ Andin kaħin xu bir log zəytun meydin elip, özining sol qolining alikiniya azoĭina kuysun.

¹⁶ Kaħin ong barmikiini sol qolidiki zəytun meyoa qilap, Pərwərdigarning aldida yəttə ketim barmiki bilən səpsun.

¹⁷ Andin kaħin qolidiki qaloan maydin elip, pak kilinidoan kixining ong kulikiining yumxikioa, ong qolining bax barmikioa wə ong putining bax barmikioa sürülgən itaətsizlik qurbanlikining kenining üstigə sürüp koysun.

¹⁸ Sürüp bolup, kaħin qolidiki exip qaloan mayni pak kilinidoan kixining bexiya kuysun. Bu yol bilən kaħin uning üqün Pərwərdigarning aldida kafarət kəltüridu.

¹⁹ Andin kaħin gunah qurbanlikini sunup, pak kilinidoan kixini napaklikidin pak kilixka kafarət kəltüridu; ahirida u köydürmə qurbanlikni boozlusun.

²⁰ Kaħin köydürmə qurbanlik bilən axlik hədiyəni qurbangahta sunsun. Bu yol bilən kaħin uning üqün kafarət kəltürüp, u kixi pak bolidu.

²¹ Lekin u kəmbəəlləliktin xundak kilixka qurbi yətmisə, özigə kafarət kəltürüx üqün «pulanglatma hədiyə» süpitidə yaloquz bir ərkək qozini itaətsizlik qurbanliki qilip kəltürsun, xuningdək axlik hədiyə üqün bir əfahning ondin birigə zəytun meyi iləxtürülgən esil un bilən bir log zəytun meyini kəltürsun □

²² wə əz əhwəlioa yarixa ikki pahtək yaki ikki baqka elip kəlsun; biri gunah qurbanliki üqün, yənə biri köydürmə qurbanlik üqün bolsun;

²³ səkkizinci küni bularni özining pak kilinixi üqün jamaət qedirining kirix aozioa elip kelip, Pərwərdigarning aldida kaħinning kexioa kəltürsun.

²⁴ Kaħin itaətsizlik qurbanliki bolidoan ərkək qoza bilən xu bir log mayni elip, bularni pulanglatma hədiyə süpitidə Pərwərdigarning aldida pulanglatsun.

²⁵ Itaətsizlik qurbanliki kilinoan ərkək qozini bolsa əzi boozlusun; andin kaħin itaətsizlik qurbanlikining kenidin azoĭina elip, pak kilinidoan kixining ong kulikiining yumxikioa, ong qolining bax barmikioa wə ong putining bax barmikioa sürsun.

²⁶ Andin kaħin maydin elip, sol qolining alikiniya azoĭina kuysun.

²⁷ Xundak qilip, kaħin ong barmiki bilən sol qolidiki maydin Pərwərdigarning aldida yəttə ketim səpsun.

²⁸ Andin kaħin əzi qolidiki maydin elip, pak kilinidoan kixining ong kulikiining yumxikioa wə ong qolining bax barmiki bilən ong putining bax barmikioa itaətsizlik qurbanlikining kenining üstigə sürsun.

²⁹ Xuning bilən Pərwərdigarning aldida uningə kafarət kəltürüxkə kaħin qolidiki mayning qaloĭinini pak kilinidoan kixining bexiya kuysun;

³⁰ andin xu kixi əz qurbioa qarap pahtəktin birni yaki baqkidin birni sunsun;

³¹ əz qurbioa qarap, birini gunah qurbanliki, yənə birini köydürmə qurbanlik qilip axlik hədiyə bilən billə sunsun. Bu yolda kaħin Pərwərdigarning aldida pak kilinidoan kixi üqün kafarət kəltüridu.

□ **14:21 «kafarət kəltürüx üqün ... yaloquz bir ərkək qozini itaətsizlik qurbanliki qilip kəltürsun»** — muxu yərdə «itaətsizlik qurbanliki»ning səwəb-məksiti enik kərunidu — kesəl boləan kixi kesili tüpəyildin Hudaəja heqkəndək qurbanlik yaki hədiyə sunalmisa, xu waqıttiki sunmioan qurbanlikliri üqün Hudaəja qəzdar dəp hesablinidu. «Itaətsizlik qurbanliki» bolsa bu kəzning ornida bolatti. Məsilən məzkur kitab, 5-bab, 14-19-ayətni kəring.

32 Өzidə pesə-mahaw boləjan, pak kılınıxi üqün wajip bolidiojan nərsilərnı kəltürüxkə kürbi yətməydiojan kixilər toqrisidiki qanun-bəlgilimə mana xulardur.

Pesə-mahaw kesili başqan öylər toqıruluq

33 Pərwərdigar Musa bilən Hərunoqa mundak dedi: —

34 — Silər Mən özünqləroqa miras kılıp beridiojan Qanaan zeminiəqa kirgəndin keyin, Mən silər igə bolidiojan xu zemindiki bir öygə birhil pesə-mahaw yarısını əwətsəm,

35 öyning igisi kahinning qexioqa berip, uningəqa buni məlum kılıp: «Mening öyümgə waba yukqandək körünüdu», dəp məlum kılıxi kerək. □

36 Kahin bolsa: — Öydiki həmmə nərsilər napak bolmisun üqün mən berip bu wabaəqa səpselip qaraxtin burun öyni bikarlanglar, dəp buyrusun. Andin kahin kirip öygə səpselip qarısun.

37 U xu wabaəqa səpselip qarioqinida, mana öyning tamlirioqa waba daəqliri yukqan jaylar kawak bolsa, həm yexiloqa mayil yaki kızıuq bolup, tamning yüzidin kenikrak bolsa, □

38 kahin öyning ixikining aldioqa qikip, ixikni yəttə küngiqə takap qoysun.

39 Andin kahin yəttinqi küni yenip kelip, səpselip qarioqinida, öyning tamliridiki iz-daəq kengiyip kətkən bolsa,

40 kahin: — Waba yukqan taxlarnı qikirip xəhərning sirtidiki napak bir jayoqa taxliwetinglar, dəp buyrusun.

41 Xuning bilən birgə u öyning iqining tət ətrapını kırdorsun wə ular kırojan suwaqni bolsa xəhərning texitdiki napak bir jayoqa təküwətsun.

42 Andin ular baxqa taxlarnı elip, ilgiriki taxlarning ornida qoysun wə baxqa hək lay etip, uning bilən öyni qaytidin suwisun.

43 Əgər u taxlarnı qikirip, öyni kırdurup qaytidin suwatqandin keyin, öydə waba deəqi yənə pəyda bolsa,

44 undaqta kahin yənə kirip buningəqa səpselip qarısun. Səpselip qarioqinida, mana iz-daəq öydə kengiyip kətkən bolsa, bu öygə yukqini qiritkük waba bolidu; öy napak sanıladı.

45 Bu wəjədin ular öyni, yəni yaəraq-tax wə barlıq suwıki bilən billə qüxürüp, həmmisini kətürüp xəhərning sirtidiki napak bir jayoqa taxliwətsun.

46 Kimdəkim öy takalojan məzgildə uningəqa kirsə, u kəq kirgüqə napak sanıladı.

47 Əgər birkim öy iqidə yatqan bolsa, kiyimlirini yusun; wə əgər birsi öydə oqızalanojan bolsa, umu öz kiyimlirini yusun.

48 Ləkin kahin kirip, öygə səpselip qarioqinida öy suwaləqandin keyin waba uningda kengiyip kətmigən bolsa, undaqta kahin öyni «pak» dəp jakarlısun; qünki uningdiki waba sakayojan bolidu.

49 Andin u öyning pak kılınıxi üqün ikki qux, kedir yaəqiqi, kızil rəht bilən zofa elip kelip,

50 quxlarning birini ekın su qaqılanojan sapał kozning üstidə boəqzlısun; □

□ 14:35 «mening öyümgə waba yukqandək körünüdu» — bu ayətlərdə tiləqə elinojan «pesə-mahaw Kesili»ning öylərgə yukxı bəlkim adəmi həyran kılarlıq ix boluxı mumkin. Bu toqıruluq «qoxumqə səz»imizni kəring. □ 14:37 «... kawak bolsa» — yaki «tompıyıp qıkqan bolsa». İbraniy tılıdiki bu səz Mukəddəs Kitabta birlə kətim tepıldı. □ 14:50 «...ekin su qaqılanojan sapał kozning üstidə» — yaki «... ekın su üstidə tutup turulojan sapał kozning üstidə».

⁵¹ andin u kedir yaoʻiqi, zofa, kizil rəht wə tirik quxni billə elip kelip, bu nərsilərninğ həmmisini boʻquzlanoʻqan quxning keniʻoʻqa, xundakla ekın suoʻqa qilap, oʻygə yəttə mərtiwə səpsun;

⁵² bu yol bilən u oʻyni kuxning qeni, ekın su, tirik qux, kedir yaoʻiqi, zofa wə kizil rəht arkilik napakliktin paklaydu.

⁵³ Andin u tirik quxni xəhərninğ sirtida, dalada koyup bərsun. U xundak kilip, oʻy uqun kafarət kəltüridu; u oʻy pak sanilidu.

⁵⁴ Bular bolsa hərəhil pesə-mahaw jarahiti, kaqəq,

⁵⁵ kiyim-keqək wə oʻygə yuqқан pesə-mahaw wabasi,

⁵⁶ teridiki qıqanlar, təmrətkə wə parkıraq aq iz-daʻqlar toʻqrisidiki qanun-bəlgilimidur.

⁵⁷ Xu bəlgilimilər bilən bir nərsining qaysi əhwalda napak, qaysi əhwalda pak bolidoʻqanlikini pərk etixkə kərsətmə berixkə bolidu; mana bu pesə-mahaw toʻqrisidiki qanun-bəlgilimidur.

15

Aqma toʻqruluk

¹ Pərwərdigar Musa bilən Hərunoʻqa səz qilip mundak dedi: —

² Israillaroʻqa mundak dənglar: — Hərəkandak ərkəkning əz tenidin aqma qıksa xu kixi xu aqma səwəbidin napak sanalsun. □

³ Aqma qıqixtin boləqan napaklik toʻqrisidiki həkum xuki, aqmisi məyli tenidin ekıp tursun yaki ekıxtin tohtitiloʻqan bolsun, xu kixi yənila napak sanalsun;

⁴ mundak aqma boləqan kixi yatқан hər bir orun-kərpə napak sanilidu wə u qaysi nərsining üstidə oltursa xu nərsimu napak sanilidu.

⁵ Kimki u yatқан orun-kərpigə təgsə, əz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun, andin kəq kirgüqə napak sanalsun.

⁶ Xuningdək kimki mundak aqma boləqan kixi olturoʻqan nərsidə oltursa əz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun wə kəq kirgüqə napak sanalsun.

⁷ Kimki aqma boləqan kixining tenigə təgsə, əz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun, wə kəq kirgüqə napak sanalsun.

⁸ Əgər aqma boləqan kixi pak birsigə tükürsə, xu kixi əz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun, kəq kirgüqə napak sanalsun.

⁹ Qaysibir egər-toqumning üstigə *aqma boləqan* kixi minsə, xu nərsə napak sanalsun.

¹⁰ Kimki uning tegidə koyuloʻqan nərsilərgə təgsə kəq kirgüqə napak sanilidu; wə kimki xu nərsilərnəni kətürsə, əz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun, wə kəq kirgüqə napak sanalsun.

¹¹ Aqma boləqan kixi qolini yumastin birkingə təgküzsə, xu kixi əz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun wə kəq kirgüqə napak sanalsun.

¹² Aqma boləqan kixi sapal qəqini tutup salsa, xu qəqa qəqiwetilsun; yaoʻaq qəqa bolsa suda yuyulsun.■

«Aqmidin paklinix» toʻqruluk

□ 15:2 «...ərkəkning əz tenidin aqma qıksa...» — bu ayətlərdiki «ərkəkning teni» degən səz kəp yərlərdə əwrət, uyat yərlirini kərsitidu. ■ 15:12 Law. 6:21; 11:33

13 Қақаники ақма бар кixи ақма ҳалитидин қутулса, өзining пак қилиниxi үқүн yөттә күнни ҳесаблип өткүзүп, андин кiyимлирини yuyup, еқин суда yuyunsun; андин пак санлиду.

14 Сәккизинқи күни икки паһтәк yаки икки баққини елип, jаmаәт qедирining кирix аоқшоја, Пәрwәрдигарning алдиоја кәлтүрүп, кәһиноја таpxурсun.

15 Кәһин улардин бирини гунаһ қурбанлиқи үқүн, yөнә бирини көydүрмә қурбанлиқ үқүн sunsun. Бу yol билән кәһин Пәрwәрдигарning алдида uning ақма болоқанлиқioја кәфарәт кәлтүриду.

16 Әгәр бир әркәкning мәниysi өзлүкидин қикip кәткән bolsa, u пүтүн бәдинини суда yusun, u кәқ киргүқә напак санalsun.

17 Хuningдәк адәмning мәниysi қәysi кiyимигә yаки терисигә yуқup қәlsa, суда yuyulsun wә кәқ киргүқә напак санalsun.

18 Әr wә аyal кixи бир-биригә yеқинlixixи билән мәниy қикса, иккиси yuyunsun wә кәқ киргүқә напак санalsun.

Ayal kixilәrdiki aқma kelix тоoрuluk

19 Әгәр аyal кixиләр ақма kelix ҳалитидә tursa wә ақmиси hun bolsa, u yөттә күнгиқә «ayrim» tursun; kimki uningоја тәgsә кәқ киргүқә напак санalsun. □

20 «Ayrim» turux мәzgилidә, қәysi нәrsining үstidә yatsa, xu нәrsә напак санлиду, xundақла қәysi нәrsining үstidә оlturoqan bolsa, xu нәrsimu напак санalsun.

21 Hәrkim uning orun-kәrπισigә тәgsә өз кiyимлирини yuyup, суда yuyunsun wә кәқ киргүқә напак санalsun.

22 Hәrkim u olturoqan нәrsigә тәgsә, өз кiyимлирини yuyup, суда yuyunsun wә кәқ киргүқә напак санalsun.

23 Wә әgәр birkim u yatqan yаки olturoqan jayda қoyuloqan бирәр нәrsigә тәgsә, кәқ киргүқә напак санalsun.

24 Әgәр бир әr кixи xu ҳәләттiki аyal билән бирgә yatsa, xundақла uning hun napakliқи xu әrgә yуқup қәlsa, u yөттә күнгиқә напак санalsun; u yatqan hәrbir orun-kәrπισimu напак санalsun. □ ■

25 Әgәр аyal кixining адәт wәқтинing sirtidimu бирnәqqә күнгиқә huni kelip tursa, yаки hun ақmиси адәт wәқтинин exip кәткән bolsa, undақта bu напак қан еқip туроqan күнлиринing һәmmisidә, u адәт күнлиридә туроqандәк санalsun, yөнә напак санalsun. ■

26 Қан кәлgән hәrbir күндә u қәysi orun-kәrpә үstidә yatsa, bular u адәт күнлиридә yatqan orun-kәrпиләрдәк һесаблиниду; u қәysi нәrsining үstidә olturoqan bolsa, xu нәrsә адәт күнлиринing napaklikidәк напак санalsun.

27 Hәrkim bu нәrsilәrgә тәgsә напак болиду; xu кixи кiyимлирини yuyup, суда yuyunsun wә кәқ киргүқә напак санalsun.

Ayal kixilәrning һәyizdin baxқа hun kelixtin paklinixi

□ 15:19 «ақма kelix ҳалити» — бу аyәtlәрдә кәрсилитilgән аоқриқларning көpinқisi әwrәт, uyat yәrliridiki ҳәләtlәтни кәрсәтсә керәк. «ayrim» — бу аyәттiki «ayrim» — айrim solap қoyulsun degәnnи bildүrmәydu (mәsilән, 24-ayәtnи көrүng). □ 15:24 «hun napakliқи» — әr-ayal биллә yatqanda аyalning адити tuyuksiz kelip kelip, hun қәни tasadipiyilқtin әr кixigә tegip ketixini кәrsitidu. Әgәр әr кixи аyalning адәт көrginini билip turup uningоја yеқинlaxqan bolsa, undақта һәр иккиси (ayal кixи мәjburlanmioqan bolsa, әlwәттә) Hudaning biwasitә кәrsitidioqan jazasioја uқraydu (20:18ni көrүng). Xübhisizki, Hudaning bu әmrdiki мәқsitи, аyal кixilәrgә аyning әng қiyin wәқтида aram berixtin ibarәt idi. ■ 15:24 Law. 18:19 ■ 15:25 Mat. 9:20

²⁸ Ayal kixi qaçan hun kelixtin saqaysa, u yettə künni hesablap, ötküzüp bolqanda pak sanilidu.

²⁹ Şakkizinqi küni u ikki pahtək yaki ikki baqkini elip jamaət qedirining kirix aozioğa, kaşinning řexioğa kəltürsun.

³⁰ Kaşin bularning birini gunah qurbanliki üqün, yənə birini köydürmə qurbanlik üqün ötküzsun; bu yol bilən kaşin uning napak aqma kenidin pak boluxioğa uning üqün Pərwərdigarning aldida kafarət kəltüridu.

Hulasə

³¹ Silər muxu yol bilən Israillarni napaklikidin üzünglar; bolmisa, ular napaklikida turiwerip, ularning arisida turoşan mening turaloqu qedirimni buloşixi tüşeylidin napak halitidə ölüp ketidu.

³² Aqma kelix halitidə bolqan kixi wə məniy ketix bilən napak bolqan kixi toşrisida,

³³ Xuningdək hun kelix künliridiki aşriş ayal kixi toşruluk, aqma haletdə bolqan ər wə ayal toşruluk, napak haletteki ayal billə yatқан ər toşruluk kəlgən qanun-bəlgilimə mana xulardur.

16

«Kafarət küni»

¹ Harunning ikki oşli Pərwərdigarning aldioğa yekınlixixi bilən ölüp kətti. Ular ölüp kətkəndin keyin, Pərwərdigar Musaoğa söz qildi. ■

² Pərwərdigar Musaoğa mundak dedi: — «Sən öz kəringidixing Harunoğa: «Sən ölüp kətməşliking üqün pərdining iqidiki muşəddəs jayğa koyuloşan əhdə sanduqining üstidiki «kafarət təhti»ning aldioğa hər waşit kəlmə», degin. Qünki Mən «kafarət təhti»ning üstidiki bulutta ayan bolimən. ■

³ Harun əng muşəddəs jayğa munu yol bilən kirsun: — Gunah qurbanliki üqün bir yax torpak, köydürmə qurbanlik üqün bir qoşqarni kəltürsun;

⁴ əzi muşəddəs kanap halta kəngləkni kiyip, ətlirini yapidioşan kanap ixtannimu kiyip, beligə bir kanap bəlwəşni başlap, bexioğa kanap səllini yəgər kəlsun. Bular muşəddəs kiyimlər boloaqça, kiyixtin ilgiri bədinini suda yusun. □

⁵ U Israillarning jamaitidin gunah qurbanliki üqün ikki tekə, köydürmə qurbanlik üqün bir qoşqarni tapxuruwalsun.

⁶ Xuning bilən Harun awwal gunah qurbanliki bolidioşan torpaqni sunup, əzi wə əz əyidikilər üqün kafarət kəltürüxi kerək. ■

⁷ Andin u ikki tekini elip, ularni jamaət qedirining kirix aozining aldioğa kəltürüp, Pərwərdigarning aldida turoşuzsun.

⁸ Andin Harun bu ikki tekə toşrisida qəş taxlisun; qəşning birini «Pərwərdigar üqün», yənə birini «azazəl üqün» taxlisun. □

■ **16:1** Law. 10:1, 2 ■ **16:2** Mis. 30:10; Ibr. 9:7 □ **16:4** «ətliri» — bu ayəttiki «ətliri» deşen söz əwrət, uyat yərlirini kərsitidu. ■ **16:6** Ibr. 7:27,28 □ **16:8** «Azazəl» — alimlar «azazəl» toşruluk tət pikirdə bolup kəlgən: (1) bu isim «tekə» bilən «həyidəlmək» deşen səzlərninğ birikmisi bolup, «həyidəwtəşen tekə» deşenni bildüridu; (2) «wəyranə kiliş» yaki «elip taxlinix» deşenni bildüridu; (3) tik bir yar; (4) bir hil jin-alwəşning ismi. Biz biringi yaki ikkinçi pikirğə mayilmiz (ikkilisi toşra boluxi mumkin). «koşumqə söz»imizdə bu toşruluk tohtilimiz. Heş bolmioşanda tətinqi pikirni əng namuwapik dəş qaraymiz; 23-bab wə «koşumqə söz»ni kəşung.

9 Ҳарун Пәрвəрдигароға җəк җүхкəн текини кəлтүрүп, гунаһ кўрбанлиқи сүпитидə сунсун.

10 Лекин «азазəl»гə җəк җүхкəн текини bolsa, кафарət кəлтүрүхи үқүн җөлгə һəйдиліхкə, xundakla «азазəl»гə əwətilіхкə Пәрвəрдигарнинг алдидə тирік калдурулсун.

11 Andin Ҳарун гунаһ кўрбанлиқини, yəni əzi үқүн болоған торпақни кəлтүрүп, əzi wə əz əyіdikilər үқүн кафарət кəлтүрүхкə əzigə гунаһ кўрбанлиқи болидиоған бу торпақни бооқулсун;

12 Andin u Пәрвəрдигарнинг алдидики кўрбангаһтин елиноған җооҗ билən толоған бир хуخبуйдани елип, икки қоллап yumxaқ əzilgən еsil хуخبуй ətir билən toldurup, buni pərdining іqigə еlip barsun;

13 andin хуخبуй is-tütiki һəкүм-гувах sanduқining üstidiki кафарət təhtini қаплисун дəp, хуخبуйни Пәрвəрдигарнинг һузуридики отning üstigə коysun; xuning билən u өlməydu.

14 U торпақning кənidin еlip əz barmіki билən кафарət təhtining xərk təripigə җəqip, кафарət təhtining алдиоиму əz barmіki билən қандин еlip, yəttə кətim səpsun. □ ■

15 Andin u һəлк үқүн гунаһ кўрбанлиқи қилинидиоған текини бооқулсун; кənini pərdining іqigə кəлтүрүп, торпақning кənini қилоғандəк қилсун, yəni uning кənidin еlip кафарət təhtigə wə кафарət təhtining алдиоға қаqsun.

16 U бу yol билən муқəddəs jay үқүн кафарət кəлтүрүп, uni Israillarning napaklikidin, һəmmə itaətsizliklerini еlip баридиоған гунаһлиridin paklaydu wə xuningdək ularning napakliқи arisida turuwatқан jamaət қediri үқүнmu xundak кафарət қилсун.

17 U кафарət кəлтүрүх үқүн əng муқəddəs jayоға киргəndin tartip uningdin қіққуқə һəҗбир адəm jamaət қediri іqidə болмисун; бу yol билən u əzi, əyіdikilər wə Israilning pütkül jamaiti үқүн кафарət кəлтүридү.

18 Andin u Пәрвəрдигарнинг алдидики кўрбангаһқа җіқип, uning үқүнmu кафарət кəлтүридү; xuningdək торпақning кəni билən текining кənidin еlip кўрбангаһning җərisidiki мүнггүзлəргə сүрсун; □

19 u barmіki билən қандин еlip кўрбангаһning üstigə yəttə кətim səpsun; xuning билən u uni Israillarning napaklikliridin paklap *Hudaоға atap* муқəddəs қилidu.

Гунаһ кўрбанлиқи болидиоған тирік текə тоојрулуқ

20 — Муқəddəs jay, jamaət қediri wə кўрбангаһ үқүн кафарət кəлтүрүп болоғандин кейин, u тирік текини кəлтүрсун;

21 andin Ҳарун икки қolini тирік текining бexиоға коyup turup, uning üstidə turup, Israillarning барлиқ кəбиһlikliri wə itaətsizliklerini еlip баридиоған гунаһлирини іқрар қилип, ularni текining бexиоға арtsun; andin uni yenida тəyyar turидиоған бир адəmning қoli билən җөлгə əwətiwətsun.

22 Bu yol билən текə ularning һəmmə кəбиһliklirini əz üstigə еlip, адəmzatsiz җөлгə кетidu. Xunga u текини җөлгə коyuwətsun. □

□ **16:14 «xərk(iy) təripі»** — sanduқning aldi təripі. «**кафарət təhtining алдиоиму**» — бəлким кафарət təhtining алдидики yər yүzigə. ■ **16:14** Law. 4:6; Ibr. 9:25; 10:4 □ **16:18**

«**Пәрвəрдигарнинг алдидики кўрбангаһ**» — (1) муқəddəs jaydiki «хуخبуйгаһ» yaki (2) һəyіdikі кўрбангаһни кərsitidu. Bizningqə, 20-ayəttiki səzlərdin (ibadət җedirining үq қismi үқүн кафарət кəлтүрүлгənlikidin) қariоғanda, муқəddəs jaydiki хуخبуйгаһни кərsitixi мүmkin.

□ **16:22 «... Xunga u tekini җөлгə коyuwətsun»** — бу икки текə тоојrisidiki тəpsilatlar тоојрулуқ «қoxumqə səz»imiznimu кərүng.

Ahirkı rəsmiyətlər

23 — Andin Hərun jamaət qediriəja kirip mukəddəs jayəja kirgən waqıtta kiygən kanap kiyimlirini selip xu yərdə ularni koypu koysun.

24 U mukəddəs yərdə öz bədinini suda yuyup, öz kiyimlirini kiyip taxkiriəja qikiş, əzining köydürmə qurbanliki bilən həlkning köydürmə qurbanliğini sunup, xu yol bilən əzi wə həlk üçün kafarət kəltüridu.

25 Xundakla u gunah qurbanlikining meyini qurbangahta köydürsun.

26 «Azazəl»gə bekitilgən tekini elip berip koypuwətkən kixi öz kiyimlirini yuyup, bədinini suda yuyup, andin qedirgahqa kirixkə bolidu.

27 Kafarət kəltürüx üçün keni əng mukəddəs jayəja elip kirilip, gunah qurbanliki qilinəjan torpaq bilən gunah qurbanliki qilinəjan tekini birsi qedirgahning taxkiriəja elip qikiş, ularning terisi, gəxi wə tezəklirini otta köydürsun. ■

28 Ular ni köydürgən kixi öz kiyimlirini yuyup, bədinini suda yuyup, andin qedirgahqa kirixkə bolidu.

Omumiy bəlgilimilər

29 — Mana bu silərgə bir əbədiy kanun-bəlgilimə bolsun: — Hər yəttinçi ayning oninçi künidə silər öz nəpsinglarni tartip əzünglarni təwən tutunglar wə heqkandak ix qilmanglar; məyli yərliklər bolsun yaki aranglarda turuwatqan Yaq. yurtluqlar bolsun xundak qilixinglar kerək. □ ■

30 Qünki xu künidə silərni paklaxqa silər üçün kafarət kəltürülidu; Pərwərdigarning aldidə silər həmmə gunahlıringlardin pak bolisilər.

31 Bu kün silərgə pütünləy aram alidiəjan xabat küni bolup, nəpsinglarni tartip əzünglarni təwən tutisilər; bu əbədiy bir bəlgilimidur. □

32 Kimki atisining ornida kahinlik yürgüzüx üçün məsih qilinip, Hudaəja atap tikləngən kahin bolsa xu yol bilən kafarət kəltüridu. U kanaptin etilgən mukəddəs kiyimni kiyip turup, □

33 Əng mukəddəs jay üçün kafarət kəltüridu; jamaət qediri bilən qurbanğah üçünmu kafarət kəltüridu; qalojan kahinlar bilən barlik həlkning jamaiti üçün həm kafarət kəltüridu.

34 Bu bolsa silər üçün əbədiy bir bəlgilimə bolidu; xuning bilən Israilarni barlik gunahlıridin paklax üçün yilda bir qetim kafarət kəltürüp berisilər».

Xuning bilən Hərun Pərwərdigar Musəja buyruəjini dək kildi. ■

17*Butpərəslikning aldini elix — toşra ibadət toşruluk*

1 Pərwərdigar Musəja söz qilip mundak dedi: —

2 Hərun bilən oşulliri wə barlik Israilarəja mundak degin: — Pərwərdigar silərgə buyruəjan həküm xuki: —

■ 16:27 Law. 6:23; Ibr. 13:11 □ 16:29 «nəpsinglarni tartip əzünglarni təwən tutunglar»

— ibraniy tilidə birlə söz bilən ipadiliduru. Yəhudiy ən'əniliri boyiqə bu ixlar roza tutuxni öz iqigə alatti. «məyli yərliklər bolsun...» — «yərliklər» Qanaan zemində tuəluəjan Israilarni kərsitidu.

■ 16:29 Law. 23:27 □ 16:31 «pütünləy aram alidiəjan xabat» — ibraniy tilidə «xabatlarning xabati». □ 16:32 «Hudaəja atap tikləngən kahin» — bax kahin, demək. ■ 16:34 Mis. 30:10;

Ibr. 9:7

3-4 Israilning jəmətliridin boləjan həkəndək kixi qurbanlik qilməqçi bolup, kala yaki qoy yaki eqkini jamaət qedirining kirix aqzida, Pərwərdigarning turaləju qedirining aldiəja, Pərwərdigarəja ataləjan qurbanlik süpitidə yetiləp əpkəlməy, bəlki qedirəhning iqidə yaki taxkirida boşuzlisa, uningdin aqқан қан xu kixining gədinigə artilidu; bu adəm «қан төккən» dəp, əz həkəidin üzüp taxlinidu. □

5 Bu həkümninğ məksiti Israillarning həzirkidək dalada mal soyup qurbanlik kilixning orniəja, qurbanliklerini jamaət qedirining kirix aqzida Pərwərdigarning aldiəja kəltürüp, kaħinəja tapxurup Pərwərdigarəja «inaklik qurbanlikliri» süpitidə sunup boşuzlixi üqündur.

6 Kaħin қанни elip jamaət qedirining kirix aqzining yenidiki Pərwərdigarning qurbangəhining üstigə sepip, Pərwərdigarəja huxbuy kəltürüx üqün mayni köydürsun. ■

7 Xuning bilən ular əmdi burunkidək buzukluk kilip tekə-jinlarning kəynidə yürüp, ularəja əz qurbanliklerini etküzüp yürmisun. Mana bu ular üqün dəwrin-dəwrigiq əbədiy bir bəlgilimə bolsun.

8 Sən ularəja: — Israilning jəmətidin yaki ularning arisida turuwatқан yaka yurtluqlardin biri köydürmə qurbanlik yaki *baxқа* qurbanlik etküzməqçi bolsa,

9 uni Pərwərdigarəja atap sunux üqün jamaət qedirioja kirix aqzining aldiəja kəltürmisə, u kixi əz həkəliridin üzüp taxlansun» — degin.

Қан yeməslik toojrluk

10 Əgər Israilning jəmətidin boləjan həkəndək adəm yaki ularning arisida turuwatқан yaka yurtluqlar қан yesə, Mən yüzümni қанни yegən xu kixigə qarxi қилimən, uni əz həkəidin üzüp taxlaymən. ■

11 Qünki hər bir janiwarning jeni bolsa uning kənididur; Mən uni jeninglar üqün qurbangəh üstigə kafarət kəltürüxkə bərgənmən. Qünki қан əzidiki janning wasitisi bilən kafarət kəltüridu. □

12 Xunga bu səwəbtin Mən Israilləja: — «Silərninğ həqbinglar қан yeməslinglar kerək, aranglarda turuwatқан yaka yurtluqlarmu қан yeməsliki kerək» — degənidim.

13 Əgər Israillardin biri yaki ularning arisida turuwatқан yaka yurtluqlarning biri yeyixkə bolidiojan bir qarpay haywan yaki қuxni owlap, kəninə teksə, uni topa bilən yepip koysun.

14 Qünki hər bir janiwarning jeni bolsa, uning kənidin ibarəttur. Uning jeni kənida boləjaq mən Israilləja: «Silər həkəndək janiwarning kəninə yemənglar, qünki hər bir janiwarning jeni uning kənididur; kimki uni yesə üzüp taxlinidu» — dedim. ■

□ **17:3-4 «izahət»** — bu ayət yəne «Israilning jəmətliridin boləjan həkəndək kixi kala, qoy yaki eqkini qedirəhning iqidə yaki taxkirida boşuzlap, jamaət qedirining kirix aqzida, yəni Pərwərdigarning turaləju qedirining aldiəja kəltürüp Pərwərdigarəja atap qurbanlik süpitidə sunmiojan bolsa, undaқта, aqқан қан xu kixining gədinigə artilidu» dəp tərijimə қилinidu. Bu tərijiməni қollaydiojan pikirərgə mayil əməsmiz. Qünki altə yüz ming aillik hər күni əzliri üqün (qurbanlik üqün əməs) soyidiojan malni «qedirining kirix aqzida» soyuxi hərgiz mumkin əməs. «Қoxumqə sөz»imizni kəring. «Əz həkəidin üzüp taxlinix» — Hudaning Əzi xu adəmninğ bəxiəja biwasitə jaza qüxtüridiojanlikini kərsətsə kerək. Bizningqə bu sөzlər (baxқа sөzlər қoxulmiojan əhwalda) Israilləja: — «silər xu adəmni əlümgə məħқum қилinglar kerək» degənilik əməs. ■ **17:6** Mis. 29:18; Law. 4:31 ■ **17:10** Yar. 9:4; Law. 3:17; 7:27; 19:26; Қан. 12:16,23; 1Sam. 14:33 □ **17:11 «hərbir janiwarning...»** — ibraney tilida «hərbir ət igisining». ■ **17:14** Yar. 9:4

Haywanlarning ölükliri toqiruluk

¹⁵ Kimdækim ölüp qalğan yaki yirtquqlar boşup titma-titma qiliwatkæn bir haywannı yesæ, mæyli u yærlık yaki yaqa yurtluk bolsun öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun wæ kæq kirgügæ napak sanalsun; andın u pak bolıdu. ■

¹⁶ Lekin u yaki kiyimlerini yumisa, yaki suda bædınını yumisa, xu kixi öz qæbihlikining jazasını tartıdu.

18

İtaæt mæn halk bolux — mæn'i qilinoğan jinsiy munasiwætlær

¹ Pærwærdigar Musaoğa söz kılıp mundaq dedi: —

² Sæn İsrailaroğa mundaq degin: — «Mæn bolsam Hudayinglar Pærwærdigardurmæn.

³ Silær ilgiri turğan Misir zeminidikidæk ixlarnı qılmanglar wæ yaki Mæn silærni elip barıdıoğan Qanaan zeminidikidæk ixlarnı qılmanglar; ularning ræsim-adætliridæ yürmænglar,

⁴ bælki Mening hækümlirimgæ æmæl kılıp, kanun bægilimilirimni tutup xu boyıqæ menginglar. Mæn Hudayinglar Pærwærdigardurmæn.

⁵ Silær qoqum Mening bægilimilirim bilæn hækümlirimni tutuxunglar keræk; insan ularoğa æmæl kılıdıoğan bolsa ularning sæwæbidin hayatta bolıdu. Mæn Pærwærdigardurmæn. □ ■

⁶ — Heqkim özıgæ yekın tuoqan bolğan ayaloğa yekınlık kılıp æwritini aqmısın. Mæn Pærwærdigardurmæn.

⁷ Anangning æwritıgæ tægmæ, bu atangning æwritıgæ tægkinıng bolıdu; u sening anang boloaqqa unıng æwritıgæ tægsæng bolmaydu. □

⁸ Atangning ayalınıng æwritıgımu tægmæ, qünki xundaq kılsang atangning æwritıgæ tægkændæk bolıdu. ■

⁹ Sæn aqa-singlingning, bir atidin bolğan yaki bir anidin bolğan, yaki xu eydæ tuoquloğan yaki baxqa yærdæ tuoquloğan bolsun, unıng æwritıgæ tægmæ.

¹⁰ Sæn öz soqlungning kızı wæ yaki kızingning kızining æwritıgæ tægmæ; qünki ularning æwriti sæn özıngning æwritıdur.

¹¹ Sæn atangning ayalınıng kızining æwritıgæ tægmæ; u atangdin tuoquloğan, sening aqa-singling, xunga unıng æwritıgæ tægmæ. □ ■

¹² Sæn atangning aqa-singlisining æwritıgımu tægmæ, qünki u atangning birtuoqkınidur. ■

¹³ Sæn anangning aqa-singillirining æwritıgımu tægmæ, qünki u anangning birtuoqkınidur.

¹⁴ Atangning aka-inilirining ayalınıng æwritıgæ tægmæ; ularning ayallirioğa yekınlık qılma; qünki ular sening hammangdur. ■

■ **17:15** Mis. 22:31; Law. 11:40; Əz. 44:31 □ **18:5** «**hayatta bolıdu**» — æhmıyætlik, hækıkiy rohıy hayatta. ■ **18:5** Əz. 20:11,13; Rim. 10:5; Gal. 3:12 □ **18:7** «**æwrætke tegix**» — jinsiy munasiwæt etküzmæk (ıbranıy tilıda «æwrætne eqix» degæn söz bilæn ipadilınıdu). İbranıy tilıda «anangning æwritini aqma, bu atangning æwritini aqkıning». Huda aldıda ær-hotun bir tæn boloaqqa, anısining æwritini eqix atısining æwritini aqkanıoğa barawærdur. Mundaq kılmix anısoqımu, atısoqımu qong hær matsızlık, ælwætta. ■ **18:8** Law. 20:11; 1Kor. 5:1 □ **18:11** «**atangning ayalı**» — muxu yærdæ egæy anısı yaki atısining tokılinı kersıtıdu. ■ **18:11** Law. 20:17 ■ **18:12** Law. 20:19 ■ **18:14** Law. 20:20; Əz. 22:11

15 Sən kelingning əwritigə təgmə; u sening oqlungning ayali bolojaqqa, uning əwritigə təgsəng bolmaydu.■

16 Sən aka-iniliringning ayalining əwritigə təgmə; qünki bu öz aka-iniliringning əwritigə təgkəndək bolidu.■

17 Sən bir ayaloja wə xuning bilən birgə uning qizining əwritigə təgmə; xundakla uning oqlining kizi wə qizining qizini *hotunlukqa elip* əwritigə təgmə. Ular bir-birigə yəqin tuoqkan bolojaqqa, mundak ix pəsəndiliktur.■

18 Sən ayaling həyat waqtida, uning aqa-singlisini hotunlukqa elip əwritigə təgmə. Undak kılsang hotunungoja kündəxlik azabini kəltürisən.

19 Sən bir ayalning adət körüp napak turojan waqtida yəqinlik kılip əwritigə təgmə.□ ■

20 Sən öz koxnangning ayali bilən zina kılip özüngni uning bilən napak kılma.■

21 Sən öz nəslingdin heqbirini Molək məbudioja atap ottin ötküzsəng kət'iy bolmaydu. Əgər xundak kılsang Hudayingning namini napak kılojan bolisən. Mən Özüm Pərwərdigardurmən.□ ■

22 Sən ayallar bilən birgə bolojandək ər kixi bilən birgə bolma. Bu ix yirginqliktur.■

23 Sən heq həywan bilən munasiwət kılip özüngni napak kılma; xuningdək ayal kiximu munasiwət kıldurux üçün bir həywaning aldioja barmisun. Bu ix nijsliktur.■

24 Silər bu ixlarni kılip özünglarni napak kılmanglar, qünki mən silərnin aldinglardin qikiriwatkan taipilər bolsa xundak ixlarni kılip əzlrini napak kılojan

25 wə zemini napak bolojandur. Buning üçün Mən u zeminning kəbihlikini öz bexioja qüxürimən, xuningdək u zeminmu əzidə turawatkanlarni kusup qikiriwetidu.

26 Ləkin silər bolsanglar Mening bəgilimilirim bilən həkümlirimni tutunglar; silərdin heqkim, məyli yərlik yaki aranglarda turawatkan yaqa yurfluk bolsun bu yirginqlik ixlardin heqbirini kılmisun ■

27 (qünki bu barlik yirginqlik ixlarni silərdin ilgiri xu zeminda turojan həlk kılip kəlgəqkə, zeminning əzi napak bolup qaldı).

28 Xundak kılip zeminni napak kılsanglar, zemin əzi silərdin ilgiri əzidə turojan əllərnı kusup qıkarojandək, silərnimu kusup qikiriwetidu.

29 Qünki bu yirginqlik ixlarning hərəkandikini kılojuqi, — mundak kılmixlarni kılojan hərəkandək kixi öz həlki arisidin üzüp taxlinidu.□

30 Silər Mən silərgə tapiliojinimoja əməl kılixinglar zərürdur; — demək, silər özünglardin ilgiri ötkənlər tutkan xu yirginqlik rəsim-kaidilərnı tutup, özünglarni napak kılmaslikinglar kerək. Mən Hudayinglar Pərwərdigardurmən.

■ 18:15 Law. 20:12 ■ 18:16 Law. 20:21 ■ 18:17 Law. 20:14 □ 18:19 «adət körüp» — ibraniy tilida «ayrim hələttə bolup» degen sözlər bilən ipadilinidu. ■ 18:19 Law. 20:18 ■ 18:20 Law. 20:10; Kan. 22:22; Yh. 9:5 □ 18:21 «Sən öz nəslingdin heqbirini ... ottin ötküzsəng kət'iy bolmaydu» — «ottin ötküzüx» insaniy qurbanlıqlarni kərsətsə kerək. ■ 18:21 Law. 20:2; Kan. 18:10; 2Pad. 17:17; 23:10 ■ 18:22 Law. 20:13 ■ 18:23 Law. 20:15,16 ■ 18:26 Law. 20:22 □ 18:29 «öz həlkidin üzüp taxlinidu» — 17-bab, 5-ayət wə uning izahatini körüng.

19

Hərhil bəlgilimilər wə həkümlər

- 1 Pərwərdigar Musaoğa söz kılıp mundak dedi: —
- 2 Sən Israillarning pütkül jamaitigə söz kılıp ularoğa mundak degin: — «Mən Hudayinglar Pərwərdigar mukəddəs boləoqqa, silərmu mukəddəs boluxunglar kerək. ■
- 3 Silər hərbinglar ananglar bilən atanglarni izzətlənglar; Mening xabat künlirimni bolsa, ularni tutuxunglar kerək. Mən özüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən. ■
- 4 Silər ərziməs butlaroğa tayanmanglar, özünglar üçün kuyma butlarni yasimanglar. Mən özüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən. □ ■
- 5 Silər Pərwərdigaroğa inaklik qurbanliqini kəltürüxni halisanglar, qəbul kiliñoqdək yol bilən uni sununglar.
- 6 Silər uni sunoğan küni wə ətisi u yeyilsun; üqinqi küniqə qəloqini bolsa otta köydürülsun. ■
- 7 Əgər uningdin bir kısmi üqinqi küni yeyilsə qurbanlik haram hesablinip qəbul kilinmaydu.
- 8 Kimki uningdin yesə öz gunahini öz üstigə alidu, çünki u Pərwərdigaroğa atap mukəddəs kiliñoğan nərsini napak kildi; undak kixi öz həlkidin üzüp taxlinidu.
- 9 Silər zeminglardiki həsulni yioqsanglar, sən etizingning bulung-puxkaqlirioqigə tamam yioqwalma wə həsulungdin qəloğan wasangni teriwalmoqin. ■
- 10 Üzüm talliringni pasangdiwatma wə üzüm talliridin qüxkən üzümlərnimu teriwalma, bəlkı bularni kəmbəoqəllər bilən musapirlarəğa kəyoqin. Mən Özüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən.
- 11 Silər oqrilik kilmanglar, aldamqilik kilmanglar, bir-biringlarəğa yəloğan səzlimənglar. ■
- 12 Mening namim bilən yəloğan kəsəm iqmənglar, undak kilsang Hudayingning namini buləoysən. Mən Pərwərdigardurmən. ■
- 13 Əz qəoxnangəğa zulum kılma, uningkini özüngning kiliwalma. Mədikarning həkkini keqiqə yeningda qəndurup qalma. ■
- 14 Gas kixini tillima, kor kixining aldida putlixangəqı nərsini qəoyma; bəlkı öz Hudayingdin korqkın. Mən Pərwərdigardurmən.
- 15 Həküm kiliqininglarda həq nahəklik kilmanglar; namratkimu yan basmay, bayoqımu yüz-hatirə kilmay, bəlkı adillik bilən öz qəoxnang üstidin toqra həküm kiliqin. ■
- 16 Əz həlkingning arisida gəp toxuqı bolup yürmə; qəoxnangning jeniəğa həqkəndək ziyan-zəhmət yətküzmə. Mən Pərwərdigardurmən. ■
- 17 Sən kənglüngdə öz kərindixingdin nəprətlənmigin; qəoxnangda *gunah* bolsa sən uning səwəbidin bexingəğa *gunah* kelip qəlmasliki üçün uningəğa tənbih-nəsihət bərgin. ■

■ 19:2 Law. 11:44; 20:7,26; 1Pet. 1:16 ■ 19:3 Mis. 20:12; 31:13; Law. 26:2 □ 19:4 «ərziməs butlar» — ibraniy tilida «ərziməs ilahlar» degən sözlər bilən ipadilini. ■ 19:4 Mis. 34:17 ■ 19:6 Law. 7:16 ■ 19:9 Law. 23:22; Qan. 24:19 ■ 19:11 Mis. 20:15 ■ 19:12 Mis. 20:7; Qan. 5:11 ■ 19:13 Qan. 24:14; Yaq. 5:4 ■ 19:15 Qan. 1:17; 16:19; Pənd. 24:23 ■ 19:16 Mis. 23:1 ■ 19:17 Mat. 18:15; Luqa 17:3; 1Yuha. 2:9,11; 3:15

18 Sən intikam almioʻyin wə öz həlkingning nəsligə heq adawətmu saklimioʻyin, bəlki koxnangni özüngni səygəndək səygin. Mən Pərwərdigardurmən.■

19 Silər Mening kanun-bəlgilimilirimni tutunglar. Sən öz qarpayliringni baxқа nəsillər bilən qepixturma, etizingoʻya ikki hil uruq salmioʻyin, ikki hil yiptin tokoloʻan kiyimni kiymə.■

20 Əgər bir ər kixi kiz-qokan bilən yetip munasiwət otküzsə, wə u baxқа biri bilən wədiləxkən dedək bolsa, bu dedəkning hərlük puli tapxurulmioʻyan bolsa, yaki uningoʻya hərlük berilmigən bolsa, muwapik jaza berilsun. Lekin kiz-qokan hər kilinmioʻjaqқа, hər ikkisi oltürülmisun. □

21 Ər kixi bolsa özining itaətsizlik qurbanlikini jamaət qedirining kirix aozining aldioʻya, Pərwərdigarning aldioʻya kəltürsun; itaətsizlik qurbanliki bir koqkar bolsun.

22 Kahin u itaətsizlik qurbanliki üqün kəltürgən koqkarni elip uning sadir kiloʻan gunahı üqün Pərwərdigarning aldida kafarət kəltüridu; uning kiloʻan gunahı uningdin kəqürüldu.

23 Silər zeminoʻya kirip hərhil yaydioʻyan mewilik dərəhlərnı tikkən bol-sanglar, mewilirini «hətnisiz» dəp karanglar; üq yiloiqə buni «hətnisiz» dəp karap uningdin yemənglar.

24 Tətingi yili ularning həmmə mewiliri Pərwərdigaroʻya mədhiyə süpitidə mukəddəs kilip beoʻixlansun.

25 Andin bəxinqi yildin tartip silər ularning mewiliridin yeyixkə baxlanglar. Xundak kilsanglar *zemin* məhsulatlirini silərgə ziyadə kilidu. Mən Hudayinglar Pərwərdigardurmən.

26 Silər kan qikmioʻyan nərsini yemənglar. Nə palqilik nə jadugərlik kilmanglar.□

27 Silər bexinglarning qekə-qərisidiki qaqni qüxürüp dügilək kiliwalmanglar, saqalning uq-yanlirini buzmanglar.■

28 Silər əlgənlər üqün bədinglarni zəhim yətküzüp tilmanglar, özünglaroʻya heqқandak gül-sürət qəkmənglar. Mən Pərwərdigardurmən.■

29 Sən kizingni buzukluk-pahixilikkə selip napak kilmioʻyin. Bolmisa, zemindikilər buzukluk-pahixilikkə berilip, pütkül zeminni əyx-ixrət kaplap ketidu.

30 Silər Mening xabat künlirimni tutunglar, Mening mukəddəs jayimni hərmətlənglar. Mən Pərwərdigardurmən.

31 Jinkəxlər bilən sehırgərlərgə tayanmanglar, ularning kəynidin yürüp özünglarni napak kilmanglar. Mən özüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən.■

32 Aқ bax kixining aldida ornungdin tur, kerilarni hərmət kiloʻin; Hudayingdin koqқin. Mən Pərwərdigardurmən.

33 Bir musapir zeminda aranglarda turuwatқан bolsa silər uningoʻya zulum kilmanglar, ■

34 bəlki aranglarda turuwatқан musapir silərgə yərlik kixidək bolsun; uni özüngni səygəndək səygin; qünki silərmu Misir zeminida musapir

■ 19:18 Mat. 5:39,43,44; 22:39; Luқа 6:27; Rim. 12:19; 13:9; 1Kor. 6:7; Gal. 5:14; 1Tes. 5:15; 1Pet. 3:9; Yak. 2:8 ■ 19:19 Kan. 22:9,11 □ 19:20 «muwapik jaza berilsun» — bəlkim ər kixi dedəkning igitisigə yaki uning bilən wədiləxkən kixigə jərimanə telixi kerək. □ 19:26 «Silər kan qikmioʻyan nərsini yemənglar» — kan yeyix əpsunqilik-jadugərlikning ayrılmas bir qismi bolatti. ■ 19:27 Law. 21:5 ■ 19:28 Kan. 14:1 ■ 19:31 Law. 20:6 ■ 19:33 Mis. 22:21

bolqansilär. Män Hudayinglar Pärwärdigardurmän.

³⁵ Silärning həküm qikirixinglarda, uzunluk, eqirlik wə həjim elqəxtə heqkandaq nahəklik bolmisun;

³⁶ silərdə adil taraza, adil taraza taxliri, adil əfah kəmçini bilən adil hın kəmçini bolsun. Män silərni Misir zeminidin qikirip kəlgən Hudayinglar Pärwärdigardurmän. □ ■

³⁷ Silər Mening barlıq qanun-bəlgilimilirim wə barlıq həkümlirimni tutup, ularoqa əməl qilinglar; mən Pärwärdigardurmän.

20

Əlümgə layıq gunahlar

¹ Pärwärdigar Musaoqa söz kılıp mundaq dedi: —

² Sən Israillaroqa söz kılıp mundaq degin: — Əgər Israillarning biri wə yaki Israil zeminida turuwatqan musapirlarning biri Molək butioqa nəslining birini beqixlisa, uningqə əlüm jazasi berilixi kerək; zemindikilər uni qalma-kesək kılsun. ■

³ Wə Mən Əz yüzümni bu kixigə qarxi kılimən, qünki əzi əz əwladlirining birini Molək butioqa beqixlap muqəddəs jayimni paskina kılıp, Mening namimni buloqioqini üqün uni əz həlkidin üzüp taxlaymən.

⁴ Əgər zeminda turuwatqanlar əz nəslidin birini Moləkkə beqixliqanda xu kixigə közlrini yumup, uning bilən kari bolmisa, xundakla uni əltürmisə,

⁵ Mən Əzüm yüzümni u kixi bilən uning aillisigə qarxi kılimən, uni wə uningqə əgixip buzukqılıq kıloquqılar, yəni Moləkning kəynidin yürüp buzukqılıq kıloquqılarıning həmmisini əz həlkidin üzüp taxlaymən. □

⁶ Jinkəxlər bilən sehırgərlərgə tayinip, ularning kəynigə kirip buzukqılıq kılıp yürüqülər bolsa, Mən yüzümni xu kixilərgə qarxi kılıp, uni əz həlkidin üzüp taxlaymən. ■

⁷ Xunga əzünglarni pak kılıp muqəddəs bolunglar, qünki Mən Hudayinglar Pärwärdigardurmän. ■

⁸ Qanun-bəlgilimilirimni tutup, ularoqa əməl qilinglar; Mən bolsam silərni muqəddəs kıloquqi Pärwärdigardurmän.

⁹ Əgər birkim əz atisi yaki anisini qarqisa, ularoqa əlüm jazasi berilmisə bolmaydu; qünki u əz ata-anisini qarqioqini üqün əz keni əz beqioqa qüxkən bolidu. ■

¹⁰ Əgər birkim baxqisining ayali bilən zina kılsa, yəni əz koxnisining ayali bilən zina kılsa, zina kıloqan ər bilən ayal ikkisi əlüm jazasını tartmisa bolmaydu. ■

¹¹ Əgər birsi atisining ayali bilən yatsa, əz atisining əwritigə təgkən bolidu; ular ikkisi əlüm jazasını tartmisa bolmaydu; ularning keni əz beqioqa qüxkən bolidu. □ ■

¹² Birsi əz kelini bilən yatsa, ikkisi nijislik kıloqini üqün əlüm jazasını tartmisa bolmaydu; ularning keni əz beqioqa qüxkən bolidu. ■

□ **19:36 «bir əfah»** — təhminən 2 kürə yaki 22 litr. **«bir hın»** — təhminən 3.6 litr. ■ **19:36** Pənd. 11:1; 16:11; 20:10 ■ **20:2** Law. 18:21 □ **20:5 «əz həlkidin üzüp taxlaymən»** — bu ibarə adətə adəmning Hudaning biwasitə jazasi bilən dunyadin juda kılinixini kərsitidu. ■ **20:6** Law. 19:31 ■ **20:7** Law. 11:44; 19:2; 1Pet. 1:16 ■ **20:9** Mis. 21:17; Pənd. 20:20; Mat. 15:4 ■ **20:10** Law. 18:20; Qan. 22:22; Yh. 8:5 □ **20:11 «atisining ayali»** — muxu yərdə əgay anisi yaki atisining tokilini kərsitidu. ■ **20:11** Law. 18:8 ■ **20:12** Law. 18:15

13 Birsi ayal kixi bilən yatqandək ər kixi bilən yatsa ikkisi yirginqlik ix qiləqan bolidu; ularəqə əlüm jazasi berilmisə bolmaydu. Əz qeni əz bexioqə qüxkən bolidu. ■

14 Əgər birsi kizi bilən anisini qoxup hotunlukqə alsa pəsəndilik qiləqan bolidu. Ər bilən ikki ayal otta köydürülsun. Xuning bilən aranglarda heq pəsəndilik ix bolmaydu. □ ■

15 Birsi bir həywan bilən munasiwət ətüksə, u əlüm jazasını tartsun, həywannimu ətürünqlar. ■

16 Əgər ayal kixi bir həywaning qexioqə berip munasiwət kildursa, ayal bilən həywaning ikkisini ətürünqlar; əz qeni əz bexioqə qüxkən bolidu.

17 Birsi aqa-singlisini, yəni atisidin yaki anisidin boləqan kizni elip, əwritigə təgsə wə bu kizmu uning əwritigə təgsə uyatliq ix bolidu; xuning üqün ər-ayal ikkisi əz həlkning kəz aldidin üzüp taxlansun; u əz aqa yaki singlisining əwritigə təgkəqə, əz qəbihqlik əz bexioqə qüxkən bolidu. ■

18 Birsi adət kərgən aqrıq waktida bir ayal bilən birgə yetip, uning əwritigə təgsə, undaqta u uning qan mənəbisigə təgkən, ayalmu qan mənəbisini eqip bərgən bolup, ikkisi əz həlkidin üzüp taxlinidu. ■

19 Sən əz anangning aqa-singlisi wə atangning aqa-singlisining əwritigə təgmə; qünki kimki xundak kilsa yekin tuəqinining əwritigə təgkən bolidu; ular ikkilisining əz qəbihqlik əz bexioqə qüxkən bolidu. ■

20 Birsi taəqisining ayali bilən yatsa taəqisining əwritigə təgkən bolidu; ikkilisi əz gunahini əz bexioqə alidu; ular pərzəntsiz elidu. ■

21 Birsi aka-inisining ayalini alsa paskina bir ix bolidu. U əz birtuəqan aka-inisining əwritigə təgkən bolidu; ular ikkilisi pərzəntsiz qalidu. □ ■

Paklik, muqəddəslik, itaətmənlük

22 Silər Mening barliq kanun bəlgilimilirim bilən barliq həkümliirimni tutup, buningəqə muwapıq əməl qilinglar; bolmisa, Mən silərni elip berip turojuzidoqan zemin silərni qusup qikiriwetidu. ■

23 Silər Mən aldinglardan həydiwetidoqan əllərnin rəsim-qaidiliri boyiqə mangsanglar bolmaydu; qünki ular bu yirginqlik ixlarning həmmisini kilip kəldi, wə xuning üqün ular Manga yirginqlik boldi. ■

24 Xuning üqün Mən silərgə: «Silər ularning zeminini miras kilip alisilər; Mən xu süt bilən həsəl akidoqan zeminni silərgə berimən», dəp eytkanidim; silərni baxqə həlkərdin ayrim qiləqan Hudayinglar Pərwərdigardurmən. ■

■ 20:13 Law. 18:22 □ 20:14 «birsi kizi bilən anisini qoxup ular bilən zina kilip yatsa...». «otta köydürülük» — ular boəqzulanəqandin keyin, əlwəttə. Bu jaza bolsa ularni dəpnə kilinix imtiyazidin məhrum kilidu.

■ 20:14 Law. 18:17 ■ 20:15 Law. 18:23 ■ 20:17 Law. 18:9 ■ 20:18 Law. 18:19 ■ 20:19 Law. 18:12,13 ■ 20:20 Law. 18:14 □ 20:21 «...U əz birtuəqan aka-inisining əwritigə təgkən bolidu; ular ikkilisi pərzəntsiz qalidu» — 18-19-bablarda aqaq qiləqan gunahlarınq jazaliri 20-babta kərsitilgən bolup, bu jazalarning türiliri səkkiz hil: — (1) əlüm jazasi (namələum yol bilən); (2) qalma-kesək kilix (məsilin, 1-ayət); (3) «əz həlkidin üzüp taxlinix» — Hudaning bir kixini biwasitə jazalap uni bu dunyadin juda kilixi; (4) «uning qeni uning bexioqə qüxidu» — namələum yol bilən Huda tərpidin əlüm jazasi berilidu; (5) dəpnə kilinmay otta köydürülük (boəqzulanəqandin keyin); (6) «həlkning kəz aldidin üzüp taxlinix» — bu həlkning kəz aldidə Huda tərpidin namələum yol bilən əlüm jazasioqə tartilix; (7) «əz gunahı əz bexioqə qüxkən bolidu» — buningda, bəlkim, Hudaning xu kixigə biwasitə muwapıq əmma namələum bir jazani qüxürüxi; (8) əwladsiz qaldurux. ■ 20:21 Law. 18:16 ■ 20:22 Law. 18:26 ■ 20:23 Law. 18:30 ■ 20:24

Mis. 3:8

²⁵ Xunga silər pak wə napak qarpaylarni pərək etip, pak wə napak uqar-kanatlarni tonup, Mən silər üqün ayrip, napak kılıp bekitip bərgən janıwarlarning içidin hərəkandıki, qarpay yaki uqar-kanat bolsun yaki yərdə əmiligüqi janıwar bolsun, ularning heq biri bilən özünqlarni napak kilmanglar. ■

²⁶ Silər Manga has pak-mukəddəs boluxunglar kerək; qünki Mən Pərwərdigar pak-mukəddəsturmən, silərnı Manga has bolsun dəp barlık əllərdin ayrim kılənmən.

Jinkəx-jadugərlərdin aqah bolux tooqruluk

²⁷ Jinkəx yaki sehırgər boləjan hərəkandəq ər yaki hotun kixigə ölüml jazasi berilmisə bolmaydu; həlk ularni qalma-kesək kilsun; ularning keni öz bexioqa qüxkən bolıdu. ■

21

Kahınlarni baxkurıdıoqan bəlgilimilər

¹ Pərwərdigar Musaəqa söz kılıp mundəq dedi: —

Sən kahınlər boləjan Hərurning oşullırıoqa mundəq degın: — bir kahın öz həlkıning arısidiki ölgənlər wəjıdın özını napak kilmısın.

² Pəkət özınıng yekın tuoşkanlırı üqün — anısı bilən atısı, oşlı bilən kızi wə aka-inısınıng ölüki tüpəylıdın özını napak kılsa bolıdu;

³ xuningdək əgər aqa-sınglısı ərgə təgməy pak kız hələttə özi bilən billə turuwatkan bolsa, unıng ölüki tüpəylıdın özını napak kılsa bolıdu;

⁴ qünki *kahın* öz həlkıning arısıda mətiwər boləqaqqa, özını napak kılıp buləjımaslıkı kerək. □

⁵ Kahınlər bexını yerim-yata kılıp qüxürməslıki, sakılıning uq-yanlırını həm qüxürməslıki, bədıniğımu zəhım yətküzüp tılmaslıkı kerək,

⁶ həlki ular öz Hudasıoqa mukəddəs turup, Hudasıning namını buləjımaslıkı kerək; qünki ular Pərwərdigarəqa atap otta sunulıdıoqan kurbanlıqlarnı, öz Hudasıning nenını sunıdu; xunga ular mukəddəs boluxı kerək.

⁷ Ular bir ayalnı öz əmrıgə aləqanda pəhıxə ayalnımu, buzuk ayalnımu almaslıkı kerək wə ərı qoyuwətkən ayalnımu almısın. Qünki kahın bolsa öz Hudasıoqa has mukəddəs kılınəqan.

⁸ U Hudayıngnıng nenını sunəjını üqün u sanga nisbətən mukəddəs dəp sanılıxı kerək; qünki silərnı mukəddəs kıləuqi Pərwərdigar Özüm mukəddəsturmən.

⁹ Əgər bir kahınnıng kızi pəhıxilık kılıp özını buləjıoqan kılsa, öz atısını buləjıoqan bolıdu; u otta keydürülsun.

Bax kahın tooqruluk bəlgilimilər

■ 20:25 Law. 11:2; Qan. 14:4 ■ 20:27 Qan. 18:10; 1Sam. 28:7 □ 21:4 «qünki kahın öz həlkıning arısıda mətiwər boləqaqqa, özını napak kılıp buləjımaslıkı kerək» — baxqa bırhıl təjımısı: «qünki u (kahın) öz həlki içidə ayalning ərı süpitidə özını napak kılıp buləjımaslıkı kerək». Bu təjımınıng mənisı: «u ayal tərəpnıng uruk-tuoşkanlırınıng ölüklrıgə yekın kəlməsliki, unıngəqa təgməsliki kerək».

10 Bexioʻa mäsihläh zäytun meyi tökülgän, kahinlik kiyimlärni kiyixkä tiklängän, öz kerindaxlirining arisida bax kahin kılinoʻan kixi yalangbax bolmisun, kiyimlirininimu yirtmisun; □

11 U yänä heq ölükkä yekınlaxmaslık keräk, hətta atisi wə yaki anisining ölüklirining wəjidin özini napak kılmaslık keräk. □

12 U *wəzipisidə turuwatkanda* mukəddəs jaydin hərgiz ayrilmisun wə xuningdäk Hudasing mukəddəs jayini buloʻimaslık keräk; qünki uning Hudasing uni Özigə has kıloʻan «mäsihläh meyi» uning bexida turidu. Män Pərwərdigardurmən.

13 U hotun alsa pak kızıni elixi keräk;

14 tul wə yaki ərdin koyuwetilgän ayal wə yaki buzuk wə yaki pahixə ayal bolsa bularni almaslık, bəlki öz həlkidin boloʻan pak kızıni hotunlukqa elixi keräk.

15 Bolmisa u öz həlkining arisida öz urukini napak kılıdu; qünki uni mukəddəs kılouqı Pərwərdigar Məndurmən.

Kahinlar tooʻrisidiki yänä birnäqqə bəlgilimə

16 Pərwərdigar Musaʻa söz kılıp mundaq dedi: —

17 Sən Hərunoʻa mundaq degin: — «Əwladtin-əwladkiqə sening nəslingdin boloʻan birsi meyip bolsa, Hudaning nenini sunux üqün yekın kəlmisun;

18 meyip boloʻan hərəkandak kixi hərgiz yekın kəlmisun — yaki kor bolsun, tokur bolsun, panak bolsun yaki bir əzasi yänä bir jüpidin uzun boloʻan adəm bolsun,

19 puti yaki kōli sunuk bolsun,

20 dok bolsun, parpa bolsun, kəzidə aq bolsun, kixixkak boloʻan bolsun, təmrətkə baskan bolsun yaki urukdeni ezilgän hərkim bolsun, □

21 Hərun kahinning nəslidin boloʻan undak meyip kixilərnig heqbiri Pərwərdigarʻa atap otta sunulidoʻan nərsilərnəni kəltürüxkə yekın barmisun; undak kixi meyiptur; u öz Hudasing nenini sunuxka yekın kəlmisun.

22 Həlbuki, u öz Hudasing nenini, yəni «əng mukəddəs» wə «mukəddəs» hesablanoʻan nərsilərnig hər ikkisidin yesun.

23 Pəkət u pərdidin ötüp iqkirisigə kirməslik yaki qurbangahkimu yekın barmaslik keräk; qünki u meyiptur; bolmisa, u Mening mukəddəs jaylirimni buloʻioʻan bolidu; qünki ularni mukəddəs kılouqı Pərwərdigar Özümdurmən».

24 Bu sözlərnig həmmisini Musa Hərun bilən uning oqulliri wə Israil-larning həmmisigə eytip bərdi.

22

Mukəddəs nərsilərdin kim bəhrimən bolidu?

1 Pərwərdigar Musaʻa söz kılıp mundaq dedi: —

□ **21:10 «yalangbax bolux» wə «kiyimlärni yirtix»** — hər ikki hərəkət matəm tutuxning birhil ipadisi idi. Bax kahinning alahidə həm mukəddəs wəzipisi boloaqqa, hətta matəm ixliridimu hizmat ornı wə burqidin ayrılmaslik keräk idi (11-12-ayətnimu kəring). □ **21:11 «U yänä heq ölükkə yekınlaxmaslık keräk, ... ölüklirining wəjidin özini napak kılmaslık keräk»** — birsi ölükkə təgsə «napak» dəp hesablanoaqqa, kahin bir ölükkə təgkən bolsa öz wəzipisini yürgüzəlməydoʻan bolup kalidu. □ **21:20 «yarpa bolsun»** — yaki «yigləp qaloʻan bolsun».

² Sən Hərun bilən uning oʻqullirioʻga mundak degin: — «Siler Israillarning Manga atioʻqan muqəddəs hədiyələrini ehtiyoʻtqanlik bilən bir tərəp qilinglar, bolmisa ular namimni buloʻixi mumkin. Mən Pərwərdigardurmən».

³ Ularoʻga mundak degin: — «Siler hər bir dəwrlərdə, barlik nəsillinglardin hər kaysisi Israillar Pərwərdigaroʻga atioʻqan pak nərsilərgə napak haləttə yekinlaxsa, undak kixi Mening aldimdin üzup taxlinidu. Mən Pərwərdigardurmən.

⁴ Hərunning nəsildin biri pesə-mahaw yaki akma kesili boloʻqan bolsa, pak bolmioʻqudə muqəddəs nərsilərdin yemisun. Birkim əlökning səwəbidin napak boloʻqan birkingə wə yaki məniiysi ekij kətkən kixigə tegij kətsə, ■

⁵ yaki adəmni napak kilidioʻqan əmiligüqij janiwaroʻga təgsə yaki hər kəndak yukup kalidioʻqan napaklikij bar bir adəmgə tegij kətsə, (napaklikij nemidin boluxidin kəʻiynəzər)

⁶ mundak nərsilərgə təgkən kixi kəq kirgüqə napak bolup, muqəddəs nərsilərdin yemisun. U bədinini suda yusun

⁷ andin kün olturoʻqanda pak sanilip, muqəddəs nərsilərdin yeyixkə bolidu; qünki bular uning ozuqidur.

⁸ U *əzlikidin* əlgən wə yaki yirtkuqlar boʻqup koyoʻqan həywanni yeyix bilən əzini napak qilmisun. Mən Pərwərdigardurmən. ■

⁹ Ular Mening bu tapilioʻqanlirimni tutuxi kerək; bolmisa, buningoʻga iklasizlik qilsa, *xu əlük* tūpəylidin gunahkar bolup əlidu; ularni muqəddəs kilöquqij Pərwərdigar Əzümdurmən.

¹⁰ Kahinlaroʻga yat boloʻqan heq kəndak kixi muqəddəs nərsilərdin yemisun. Kahinning yenidiki musapir-mehman wə yaki mədikari bolsun ularni muqəddəs nərsilərdin yemisun.

¹¹ Həlbuki, kahin əzi pul qikirip setiwaloʻqan kul uningdin yeyixkə bolidu; xuningdək uning əyidə tuquloʻqan kiximu uningdin yesə bolidu.

¹² Kahinning kizi yat kixigə təgkən bolsa umu «kətürmə hədiyə» süpitidə ataloʻqan muqəddəs nərsilərdin yemisun. □

¹³ Lekin əgər kahinning kizi tul bolup kelip, yaki koyup berilip pərzəntsiz haləttə atisining əyigə yenip kelip, yax waqtidikidək olturoʻqan bolsa, undakta atisining taamidin yeyələydu; lekin heq bir yat kixi uningdin yeməslikij kerək. ■

¹⁴ Əgər birkim bilməy, muqəddəs nərsilərdin yəp salsa, undakta u uningoʻga xuning bəxtin birini qoxup, muqəddəs nərsining əzi bilən kahinjoʻga kayturup bərsun.

¹⁵ *Kahinlar* Israillarning Pərwərdigaroʻga atioʻqan nərsilərinin buloʻimaslikij kerək; □

¹⁶ bolmisa, həlk muqəddəs hədiyilərdin yeyixi bilən, kahinlar həlkning gədinigə itaətsizlik gunahini yükləp koyoʻqan bolidu; qünki ularni muqəddəs kilöquqij Pərwərdigar Əzümdurmən». □

Kəsəmgə baʻqikij qurbanlik wə ihtiyariy qurbanliklar

¹⁷ Pərwərdigar Musaʻoʻga səz qilip mundak dedi: —

■ 22:4 Law. 15:2 ■ 22:8 Mis. 22:31; Law. 17:15; Əz. 44:31 □ 22:12 «yat kixi» — muxu yərdə kahin bolmioʻqan kixini kərsitidu. ■ 22:13 Law. 10:14 □ 22:15 «Kahinlar» — ibranij tilida «Ular». Kahinlar həlkning muqəddəs nərsilərdin yeməslikigə məsʻul idi (16-ayətni kəring). Bəzi alimlar «ular»ni «həlk» dəp tərijimə qilidu. □ 22:16 «qünki ularni muqəddəs kilöquqij Pərwərdigar Əzümdurmən» — muxu yərdə «ularni» bəlkim kahinlarning əzlinin kərsitixi mumkin.

18 Sən Hərun bilən uning oqulliri wə Israillarning həmmisigə mundak degin: — Əgər Israil jəmətidin biri wə yaki Israil zeminida turuwatqan musapirlarning biri öz kəsəmlirigə baqlıq qurbanlıq yaki ihtiyariy qurbanlıqni sunup, Pərwərdigarəta atap köydürmə qurbanlıq qılmaqçi bolsa,

19 undakta u qobul qilinixi üqün bejirim ərkək kala, qoy yaki eqkilərdin kəltürənglar.

20 Əyibi bolmioqan bir janiwarni sunuxunglar kerək; qünki xundak boləjini silər üqün qobul qilinmas.

21 Birsı kalilərdin yaki uxxak maldin öz kəsəmlirigə baqlıq qurbanlıq yaki ihtiyariy qurbanlıqni sunup, Pərwərdigarəta atap inaklik qurbanlıqni qılmaqçi bolsa, sunuloqan haywan qobul qilinixi üqün bejirim boluxi kerək; uning heqkəndak əyibi bolmisun. ■

22 Kor yaki aqsak-qolaq, qonak yaki yarisi yiringdap kətkən, təmrətkə baskan yaki kotur-qaka besip qaloqan haywanlar bolsa — bularni Pərwərdigarəta atap sunsanglar yaki bularni Pərwərdigarəta atap qurbanlıq süpitidə qurbangahta otta köydürənglar bolmaydu.

23 Torpak yaki koyning məlum jüp əzasidin biri uzunraq ya kiska bolsa, mundaklarni ihtiyariy qurbanlıq süpitidə ötküzsəng bolidu, ləkin kəsəmgə baqlıq bolsa qurbanlıq üqün qobul qilinmas.

24 Urukədini zəhimləngən, ezilip kətkən, yeriloqan yaki piqiloqan haywanni Pərwərdigarəta atap qurbanlıq qilmanglar. Mundak ixni öz zeminənglardimu hərgiz qilmanglar.

25 Hudayinglarning neni süpitidə yaqa yurtluq kixining qolidin xundak haywanlardin heqkaysisini elip sunmanglar; qünki ular meyip boləqaqka, silər üqün qobul qilinmaydu. □

Baxqa birməqqə bəlgilimə

26 Pərwərdigarəta Musaəta söz qilip mundak dedi: —

27 Bir mozay, qoza yaki oqlak tuqlusa yettə küngiqə anisini əmsun; səkkizingi künidin baxlap Pərwərdigarəta atap otta sunidoqan qurbanlıq süpitidə qobul boluxka yaraydu. □

28 Məyli kala bolsun, qoy bolsun, silər anisi bilən balisini bir kündə boquzlimanglar.

29 Silər Pərwərdigarəta atap bir təxəkkür qurbanlıqni sunmaqçi bolsanglar, qobul qilinixka layiq boləqan yol bilən sununglar.

30 U sunuloqan künidə yeyilixi kerək; uningdin heqnemini ətisigə qaldurmasliqinglar kerək. Mən Pərwərdigardurmən. ■

31 Silər Mening əmlirimni qing tutup, ularəta əməl qilinglar. Mən Pərwərdigardurmən.

32 Mening mukəddəs namimni buləjimanglar, Mən əmdi Israillarning arisida mukəddəs dəp bilinimən. Mən silərnı mukəddəs qilətuqi Pərwərdigarəta bolup,

■ 22:21 Qan. 15:21; 17:1 □ 22:25 «Hudayinglarning neni» — uningəta ataloqan türlük hədiyə-qurbanlıqlar. Muxu yərdə kəzdə tutuloqini haywanlardur. Baxqa birhil təjrimisi: «Hudayinglarning neni süpitidə silər yaqa yurtluq kixining qolidin heq qurbanlıqni elip sunmanglar wə silər xundak haywanlar (meyip haywanlar)din heqkaysisini sunmanglar; qünki ular meyip boləqaqka, silər üqün qobul qilinmaydu». Ləkin bizningqə bu təjrimə toəqra əməs; qünki Musaəta qixürülgən qanun boyiqə yaqa yurtluqlar hətə qobul qilsa, qurbanlıqlarni sunuxka bolatti. «silər üqün qobul qilinmaydu» — muxu yərdə «silər» qurbanlıq sunoqan yaqa yurtluqni öz iqigə alidu. □ 22:27 «anisini əmsun» — ibranıy tilida «ana astida tursun».

■ 22:30 Law. 7:15

³³ Hudayinglar boluxqa silærni Misir zeminidin qikïrip kældim. Mæn Pærwærdigarurmæn.

23

Huda Israiloqa bekitkæn heytt-bayramlar

¹ Pærwærdigar Musaoqa söz kïlip mundak dedi: —

² Sæn Israillarqa mundak degin: — Pærwærdigar bekitkæn heyttlar, silær mukæddæs sorunlar bolsun dæp qakïrip jakarlaydioqan heyttlirim mana munulardur: —□

³ (altæ kün ix-æmgæk kïlinsun; lekin yættinçi künï «has xabat küni», mukæddæs sorunlar küni bolidu; u küni heçqandak ix-æmgæk kïlmanglar. Kæyærdila tursanglar bu kün Pærwærdigarqa ataloqan xabat küni bolidu).□ ■

«Ëtüp ketix heyti» wæ «petir nan heyti»

⁴ Silær bekitilgæn künliri mukæddæs sorunlar bolsun dæp qakïrip jakarlaydioqan, Pærwærdigarning heytliri mana munulardur: —□

⁵ Birinçi ayning on tætinçi küni gugumda Pærwærdigarqa ataloqan «ëtüp ketix heyti» bolidu.□ ■

⁶ Xu ayning on bæxinçi küni Pærwærdigarqa ataloqan «petir nan» heyti bolidu; silær yættæ küngiqæ petir nan yæysilær.

⁷ Birinçi künidæ silær mukæddæs yiojilix kïlip, heçqandak ix-æmgæk kïlmanglar.

⁸ Silær yættæ küngiqæ Pærwærdigarqa atap otta sunidioqan kurbanliklarni sunup turunglar. Yættinçi künidæ mukæddæs yiojilix bolidu; heçqandak ix-æmgæk kïlmanglar.

«Dæslæpki hosul» heyti

⁹ Pærwærdigar Musaoqa söz kïlip mundak dedi: —

□ **23:2 «Pærwærdigar bekitkæn heyttlar»** — muxu ibarini toqïrarak bayan kïlsak «Pærwærdigar bekitkæn wakït-pæsilær» degæn bolidu. Bu «pæsil-wakïttlar»ning kæpinçisi xadlinidioqan, huxal pæytlær bolsimu, lekin «kafaræt küni» undak kün æmæs. **«sorunlar»** — muxu yærdæ «sorun» (yaki «yiojilix») degæn söz «sorunqa qakïrilix» degæn mânini bildüridu. Nægæ qakïrilidu? Tækitlinidioqan ix hælknïng jëm boluxi æmæs, bælki **«Hudaning** yenioqa yiojilixqa qakïrilix»tin ibarættur. Æmæliyættæ, bæzi heyttlar wæ xabat künliridæ hælknïng hæmmisi yiojilip æmæs, bælki hærbir ailæ «kæyærdæ tursa», xu öy-qædirlarda jëm bolup Huda bærgæn aræmdin bæhrimæn bolidu. Xundakla ular xu küni Hudani seojinip, uningqa tæxækkür-mædhiyæ qayturuxi mumkin, lekin bu ixlar mukæddæs qanunda ræsmiy bekitilgæn æmæs. □ **23:3 «has xabat küni»** — ibranïy tilida «xabatlarning xabati» — mæhsus aram alidioqan kün. **«sorunlar»** — muxu «sorunlar» degænning mânisi toqruluk 2-ayættiki izahatni kërüng. **«xabat küni»** — muxu yærdæ «xabat küni»ning tiloqa elinixining sæwæbi bælkim xuki, mælum bir heytt xabat küniqæ toqïra kelip qaloqan bolsa, xu künidæ ohxaxla ix kïlmay aram elixi keræk idi. ■ **23:3** Mis. 20:9; 23:12; Qan. 5:13; Luqa 13:14 □ **23:4**

«Pærwærdigarning heytliri» — heyttlar toqruluk «Qel.» 28-bab, «Qan.» 16:1-17nimu kërüng. □ **23:5 «gugumda»** — ibranïy tilida «ikki kæq arilikida» degæn söz bilæn ipadiliniidu — Demæk, kün petiwatqan qaojdin qarangoju qüxkügæ boloqan arilikitki wakït. **«ëtüp ketix «pasha» heyti»** — bu heytt toqruluk «Misirdin qikïx» 12-bab, bolupmu 13-ayæt wæ izahatini, xundakla «kozumqæ söz»imizni kërüng. ■ **23:5** Mis. 12:18; 23:15; Qel. 28:16; Qan. 16:1

10 Sən Israillarğa mundak degin: — Silər Mən özünglarğa təkdin kildioğan zeminoğa kirip, uningdin həsul yioqkinglarda, həsulungların dəslepki pixkinidin bir baqlamni kahinning kexioğa elip beringlar. □

11 Kahin silər üqün qobul boluxka uni Pərwərdigarning aldida pulanglat-sun; uni pulanglatkan waqit bolsa xabatning ətisi bolidu. □

12 Silər uni pulanglatkan kündə silər bir yaxka kirgən bejirim bir kəzini Pərwərdigarğa atap köydürmə kurbanlik süpitidə sununglar;

13 xuningğa qoxup axlik hədiyə süpitidə zəytun meyi iləxtürülgən esil undin bir əfahning ondin birini Pərwərdigarğa huxbuy kəltürsun dəp otta sununglar; buningğa qoxup xarab hədiyə süpitidə xarabtin bir hinning təttin birini sununglar.

14 Silər Hudayinglarğa has boləğan bu hədiyəni sunidioğan kündin ilgiri *yengi həsuldin* heqnəmini, nə nan nə komaq nə kək bax bolsun yemənglar. Bu dəwrdin-dəwrgiqə silər üqün kəyərdə tursənglar əbədiy bir bəlgilimə bolsun.

«Həptilər həyti» — bəzidə «orma həyti», «dəsləpki orma həyti» dəpmu atilidu

15 Andin silər xu xabat künning ətisidin, yəni xu bir baqlamni pulanglatma hədiyə süpitidə sunəğan künning ətisidin tartip, yəttə həptə sanənglar (ular toluq həptə boluxi kerək); ■

16 yəttinqi xabatning ikkinqi künigiqə əllik künni sanənglar; andin Pərwərdigarğa atap *yengi həsuldin* bir axlik hədiyə sununglar.

17 Özünglar turuwatkan jaylardan pulanglatma hədiyə süpitidə esil undin bir əfahning ondin ikkisidə etilgən ikki nanni elip kəltürənglar; ular eqitku selip etilgən bolsun; bular Pərwərdigarğa ataləğan dəslepki həsul hədiyəsi dəp hesablinidu. □

18 Nandin baxka yəne bir yaxlik yəttə bejirim kəza, yax bir torpak wə ikki koqkarni köydürmə kurbanlik süpitidə Pərwərdigarğa atap sununglar; ularğa has axlik hədiyəliri wə xarab hədiyələrini qoxup, həmmisi Pərwərdigarğa huxbuy kəltürüxkə sunulsun.

19 Buningdin baxka silər gunah kurbanliqi üqün bir tekini, inaklik kurbanliqi üqün bir yaxlik ikki kəzini kəltürənglar;

20 kahin bularni, yəni xu ikki kəzini dəslepki həsul nanlirioğa qoxup pulanglatma hədiyə süpitidə Pərwərdigar aldida pulanglatsun. Bular bolsa Pərwərdigarğa ataləğan muqəddəs sanilip, kahinoğa təgsun.

21 Xu küni silər «bügün bizlərgə muqəddəs yioqilix bolidu» dəp jakarlanglar; xu küni heqkandak ix-əmgək kilmənglar. Bu silər üqün kəyərdila tursənglar əbədiy bir bəlgilimə bolidu.

Həsul orux toqruluk bəlgilimə

22 Etizingning bulung-puqkaklirioqiğə tamam yioqiwalmənglar, wə həsulungdin qaləğan wasəngni teriwalmioqin, bəlki bularni

□ 23:10 «**həsulungların dəslepki pixkinidin bir baqlamni kahinning kexioğa elip beringlar**» — bu ayəttiki həsul bolsa arpa həsuli idi. Buqday həsuli keyin bolidu (16-ayət).

□ 23:11 «**uni pulanglatkan waqit bolsa xabatning ətisi bolidu**» — «ötüp ketix» (birinqi ayning on tətinqi küni) həytining ətisidin baxlap yəttə künlük «petir nan həyt»i bolidu. Yəhudi yən'aniliri boyiğə bu yəttə kün iqidə kəlgən xabat künining ikkinqi küni «dəsləpki həsul həyti» bolidu.

■ 23:15 Kən. 16:9,10 □ 23:17 «**bular ... dəslepki həsul hədiyəsi dəp hesablinidu**» — bu həsul bolsa, buqday həsuli idi. «Dəslepki həsul həyti»diki həsul bolsa arpa həsuli idi.

kəmbəqəllər bilən musapirlarəqə qoyqin. Mən Əzüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən.■

«Kany qelix həyti»

23 Pərwərdigar Musaəqə mundaq dedi: —

24 Sən Israillarəqə mundaq deyin: —

Silər yəttinqi ayning birinçi küni toluk aram elip, kanyaylar qelinix bilən əslətmə yosunda həyt qilip, muqəddəs sorunlarni tüzünglar. □ ■

25 U kündə heqkandaq ix-əmgək qilmanglar; Pərwərdigarəqə atap otta sunulidiəqan bir qurbanlik sununglar.

«Kafarət küni»

26 Pərwərdigar Musaəqə söz qilip mundaq dedi: —

27 Yəttinqi ayning oninçi küni bolsa kafarət küni bolidu; u kün silər üçün muqəddəs yiojilix küni bolidu; xu küni nəpsinglarni tartip əzünglarni təwən tutup, Pərwərdigarəqə atap otta sunulidiəqan qurbanliqni sununglar; □ ■

28 U kündə heqkandaq ix-əmgək qilmanglar; qünki u bir kafarət küni bolup, xu kün əzünglar üçün Hudayinglar Pərwərdigar aldida kafarət qilinixqə bekitilgəndur.

29 Hərkim xu küni nəpsini tartmay əzini təwən tutmisa əz həlkidin üzüp taxlinidu.

30 Kimdəkim xu kündimu hərəkandaq bir ix qilsa, Mən xu adəmni əz həlkidin üzüp taxlaymən.

31 Xu küni heqkandaq ix qilmanglar; bu dəwərdin-dəwərgiqə silər üçün qəyərdə tursanglar bir əbədiy bəlgilimə bolidu.

32 U kün silər üçün toluk aram alidiəqan xabat küni bolidu; nəpsinglarni tartip əzünglarni təwən tutunglar. Xu ayning tokkuzinçi küni gugumdin tartip ətisi guguməqiqə xabat küniqə riayə qilip aram elinglar.

«Kəpilər həyti»

33 Pərwərdigar Musaəqə söz qilip mundaq dedi: —

34 Sən Israillarəqə mundaq deyin: — Yəttinqi ayning on bəxinçi künidin baxlap, yəttə küngiqə Pərwərdigarning «kəpilər həyti» bolidu. □ ■

35 Birinçi kündə muqəddəs yiojilix bolidu; heqkandaq ix-əmgək qilmanglar.

36 Yəttə küngiqə Pərwərdigarəqə atap otta sunulidiəqan qurbanlik sununglar; səkkizinçi kündə silərgə muqəddəs yiojilix bolidu; Pərwərdigarəqə atap otta sunulidiəqan qurbanlik sununglar. Bu əzi təntənilik yiojilix boləq, u küni heqkandaq ix-əmgək qilmanglar.■

37 Silər «muqəddəs sorunlar bolsun» dəp jakarlaydiəqan, yəni Pərwərdigar bekitkən həytlər mana xulardur. Xu sorunlarda silər hərəkəysi küngə bekitilgini boyiqə, Pərwərdigarəqə atap otta sunulidiəqan

■ 23:22 Law. 19:9; Qan. 24:19 □ 23:24 «kanyaylar» — yaki «burəqilar» (qoqkarning münggüziliri). ■ 23:24 Qel. 29:1 □ 23:27 «kafarət küni» — ibraniiy tilida «kafarətlər küni».

«nəpsinglarni tartip əzünglarni təwən tutup, ...» — ibraniiy tilida birlə söz bilən ipadiliniidu. Yəhüdiy ən'əniliri boyiqə bu ixlar roza tutuxni əz iqiğə alatti. 16:29-31nimu kəring. ■ 23:27

Law. 16:29,31; Qel. 29:7 □ 23:34 «yəttinqi ay» — ibraniiy tilida «bu yəttinqi ay». ■ 23:34

Mis. 23:16; Qel. 29:12; Qan. 16:15 ■ 23:36 Yh. 7:37

hədiyə-qurbanlik, yəni keydurmə qurbanlik, axlik hədiyə, baxqa hərhil qurbanliklar wə xarab hədiyələri sunisilər;

³⁸ bulardın baxqa, Pərwərdigarning xabat künlirini tutisilər wə Pərwərdigarəja atap qalojan hədiyəlinglarni berip, kəsəm qurbanlikliringlarning həmmisini ada kilip, ihtiyariy qurbanlikliringlarning həmmisini sunisilər.

³⁹ Silər əmdi zemindin həsul-məhsulatlrini yiqip bolup, yəttinçi ayn-ing on bəxinçi künidin baxlap yəttə kün Pərwərdigarning həytini etküzünglər. Birinçi küni toluq aram elix bolidu, səkkizinçi konidimu toluq aram elix bolidu. □

⁴⁰ Birinçi küni silər esil dərəhlərdin xah-putaklarni qatap, yəni horma dərəhliri bilən qoyuk yopurmaqlik dərəhlərdin xahlirini kesip, erik boyidiki səgət qiwiklirini kirkip Hudayinglar Pərwərdigar aldida yəttə künni xundak xad-huram etküzisilər. □

⁴¹ Silər hər yili bu yəttə künni Pərwərdigarəja atiojan bir həyt süpitidə etküzünglər; dəwrđin-dəwrgiqə bu silər üqün əbədiy bir bəlgilimə bolidu. Silər həytini yəttinçi ayda etküzünglər.

⁴² Yəttə künigiqə kəpildə turunglar. Israilda tuşulojanlarning həmmisi kəpidə tursun. □

⁴³ Buning bilən Mən Israillarni Misir zeminidin qikarənimda, ularni kəpildə turoşuzənimni əwladliringlar bilidu. Özüm Hudayinglar Pərwərdigardurmən.

⁴⁴ Xundak kilip Musa Pərwərdigarning bekitkən xu həytlirini Israillarəja bayan kildi.

24

«Qiraqdan» wə «taqdim nan xirəsi toşrisidiki bəlgilimilər

¹ Pərwərdigar Musarəja söz kilip mundaq dedi: —

² Israillarəja qiraq həmixə yenik turuxi üqün zəytundin sokup qikirilojan sap mayni sanga elip kelixkə buyruoşin.

³ Harun jamaət qedirining iqidə, həküm-guwahlik sanduqining udu-lidiki pərdining sirtida hər keqisi ətigəngiqə Pərwərdigarning aldida qiraqlarni xundak pərləp tursun. Bu dəwrđin-dəwrgiqə silər üqün əbədiy bir bəlgilimə bolidu. □

⁴ Harun həmixə Pərwərdigarning aldida bu qiraqlarni pak qiraqdanning üstigə tizip koysun. □

⁵ Sən yənə esil buşday unidin on ikki tokaqni ətkin. Hər bir tokaq bir əfahning ondin ikkisigə barawər bolsun.

□ **23:39 «həsul-məhsulatlrini»** — muxu «həsul-məhsulatlrini» axliklar həm hərhil mewa-qiwa məhsulatlrini öz iqigə alidu. □ **23:40 «esil dərəhlərdin xah-putaklarni qatap, ...»** — ibraniiy tilida «esil dərəhlərdin mewini qatap, ...». □ **23:42 «Yəttə künigiqə kəpildə turunglar, ...»** — bu kəpilər yukiridiki xah-qiwiklərdin yasilixi kerək. □ **24:3 «həküm-guwahlik sanduqi»** — muxu yərdə «həküm-guwahlik» Hudaning Israiləja boləjan tüp əmrlirini, xundakla uning Israil bilən boləjan əhdisini kərsitidu; Hudaning muqəddəs mahiyiti wə karakteri xu əmrlərdə ayan kilinoşaqqa, «həküm-guwah» dəpmu atilidu. Okurmənlərgə ayanki, xu əmrlər əhdə sanduqi iqidə saqləqlik tax tahtaylar üstidə pütüklük idi. Xunga bəzidə sanduk «həküm-guwahlik sanduqi», ibadət qediri bolsa, «həküm-guwahlik qediri» dəp atilidu. □ **24:4 «pak qiraqdan»** — yaki «sap altun qiraqdan».

⁶ Andin sən Pərwərdigarning aldidiki pak xirəning üstigə altidin ikki katar kılıp tizöjin. □

⁷ Hər bir katarning üstigə sap məstiki koyöjin; xuning bilən ular Pərwərdigarəta atəp otta sunulidoğan hədiyə, əslətmə nan bolidu.

⁸ Bularnı u Israillarəta wakaliten hər bir xabat küni Pərwərdigarning aldida tizsun; bu əbədiy bir əhdidur.

⁹ Nanlar Hərun bilən uning oşullirioğa təwə bolidu; ular ularni mukəddəs jayda yesun; qünki bu nərsilər Pərwərdigarəta atəp otta sunuloğan nərsilər iqidə «əng mukəddəslərnin bir» dəp sanılıp, Hərunəta təwə bolidu; bu əbədiy bir bəlgilimidur. ■

Hudaning namioğa kupurluk kılıx gunahining jazası

¹⁰ Anisi İsrailiy, atisi Misirlik bir oşul bar idi. U İsrailarning arisioğa bardi; u qedirgahta bir İsrailiy bilən uruxup kəldi.

¹¹ Ular soxuxkanda İsrailiy ayalning oşli kupurluk kılıp, *Pərwərdigarning* namini buləp qarəjidi. Həlk uni Musaning aldioğa elip bardi. U kixining anisinin ismi Xelomit bolup, u Dan kəbilisidin boləp Dibrining kizi idi. □

¹² Xuning bilən ular Pərwərdigarning həküm buyruki qikkuqə u kixini solap koydi. □

¹³ Andin Pərwərdigar Musəta söz kılıp mundaq dedi: —

¹⁴ Qarəjioşuqini qedirgahtning taxkirioğa elip qikinglar. Uning eytkinini anglioğanlarning həmmisi kollirini uning bexioğa koysun, andin pütkül jamaət bir bolup uni qalma-kesək kilsun.

¹⁵ Həmdə sən Israillarəta mundaq degin: — Əgər birkim öz Hudasını hakarətləp qarəjisa öz gunahını tartidu.

¹⁶ Pərwərdigarning namioğa kupurluk kıləp hər kəndə kixi ölümgə məhkum kılinsun; pütkül jamaət qokum bir bolup uni qalma-kesək kilsun; məyli u musapir bolsun yaki yərlik bolsun, *mukəddəs* namoğa kupurluk kilsə öltürölsun. □

¹⁷ Əgər birsi bəxka birsini urup öltürsə, u ölümgə məhkum kılinsun.

¹⁸ Birsi bir qarpayni öltürsə, uning üqün haywanni tələp, janəta-jan tələp bərsun.

¹⁹ Birkim öz qoxnisini meyip kilsə, u əzgigə kəndə kıləp bolsa, uning əzigu xundaq kılinsun.

²⁰ Birə əzasi sunduruwetilgən bolsa, uningmu sundurulsun; kəzigə-köz, qixioğa-qix nakar kılinsun; bəxka kixini kəndə zəhimləndürgən bolsa ümü həm xundaq kılinsun. ■

²¹ Kimdəkim bir qarpayni öltürsə, qarpay tələp bərsun; adəmni urup öltürgən kixi bolsa, ölüm jazasioğa məhkum kılinsun.

²² Silərdə birlə kanun bolsun. musapir yaki yərlik bolsun, barawər muamilə kılinsun; qünki Mən Hudayinglar Pərwərdigardurman.

□ **24:6 «pak xirə»** — yaki «sap altun xirə». ■ **24:9** Mis. 29:32; Law. 8:31; 1Sam. 21:6; Mat. 12:4

□ **24:11 «mukəddəs nam»** — muxu yərdə ibraniy tilida «mukəddəs nam» əməs, pəkət «Nam» deyilidu. Demək, Pərwərdigarning nami (16-ayətni kəring). □ **24:12 «...Pərwərdigarning həküm buyruki qikkuqə,...»** — ibraniy tilida «...Pərwərdigarning əqzioğa qarəp, u həküm qikarəuqə,...».

□ **24:16 «mukəddəs nam»** — muxu yərdə ibraniy tilida pəkət «Nam» deyilidu.

■ **24:20** Mis. 21:24; Qan. 19:21; Mat. 5:38

23 Musa Israillarğa xularni dedi; xuning bilən ular xu qarşojuçini qedirgahning taxkiriğa elip çikip, qalma-kesək kildi. Xundak kılıp, Israillar Pərwərdigarning Musarğa əmr kılınıdək kildi.

25

Zeminning «xabat yili»

¹ Pərwərdigar Sinay tevida Musarğa söz kılıp mundak dedi: —

² Sən Israillarğa mundak degin: — Mən silərgə beridoğan zemınğa kirgininglarda u zeminning özimu Pərwərdigarğa atap bir xabat aramini alsun. ■

³ Sən altə yil etizingni terip, altə yil tallik beoingni qatap, ulardin hosullarni yioçkin;

⁴ əmma yəttinçi yili zeminning əzi üqün bir «xabatlık aram» bolsun; u Pərwərdigarğa ataloğan bir «xabat» hesablinidu. Xu yili sən etizingni terimaysən wə tallikingni qatimaysən.

⁵ Özlükidin ünüp çikқан hosulni ormaysən; wə qatalmioğan talliringningüzümlirini üzməysən; qünki xu yil zemin aram alidoğan yildur.

⁶ Halbuki, zemin xabat yilida çikarğan hosul həmminglarğa ozuk bolidu, yəni özüng üqün, qul-dediking üqün, mədikaring üqün wə seningkidə turuwatқан musapir üqün, xuningdək mal-waranliring üqün

⁷ Wə zemindingdiki yawayi haywanlar üqünmu ozuk bolidu; zeminning həmmə hosuli ozuk bolidu. □

«Kanay-buroğa qalidoğan yili», yəni «azadlık yili», «xadlık yili»

⁸ Xuningdək sən yəttə ketimlik xabat yilini, yəni yəttə həssə yəttə yilni sanioçin; yəttə xabat yil künliri kirik tokkuz yil bolidu.

⁹ Xunçilik waqit etüp, yəttinçi ayda, ayning oninçi küni, kafarət künidə burğa qelip sadasini yukiri çikirisilər; kafarət küning özidə silər pütkül zemninglarda burqining sadasini anglitisilər.

¹⁰ Xu əllikinçi yilini silər mukəddəs dəp bilip, pütkül zeminda uningda barlık turuwatқанlarning həmmisigə azadlıkni jakarlixinglar kerək. Xu yil silərgə «azadlık yili» bolidu, hərbinglar öz yər-mülükliringlarğa kaytisilər, hərbinglar öz ailə-jəmətinglarğa kaytip barisilər. □

¹¹ Bu əllikinçi yili silərgə bir azadlık yili bolsun; u yili heq nemə terimaysilər, özlükidin ünüp çikқан hosulnimu ormaysilər wə qatalmioğan talliringlarningüzümlirini yioçmaysilər.

¹² Qünki bu azadlık yili bolup, silərgə mukəddəs hesablanun; uning hosulini bolsa, etiz-dalilardin tepip *həmminglar* yəysilər. □

■ 25:2 Mis. 23:10 □ 25:7 «... zemindingdiki yawayi haywanlar üqünmu ozuk bolidu; zeminning həmmə hosuli ozuk bolidu» — demək, (1) etiz-tallikning igisi öz yeridin özlükidin ünüp çikқан «təbiyy hosul»ni orçaq wə piçaq bilən hərgez almaslık kerək; (2) barlık həlk xu «təbiyy hosul»din, xundakla hərhil dərəhlarning mewisini wə zemindiki baxça təbiyy ozuklukni (kimning yeridə boluxidin kət'iyənəzər) halioğanqə kol bilən üzsə bolatti; (3) hətta zemindiki yawayi haywanlarmu uningdin bəhrimən boluxça bolatti; xuning üqün etiz ətrapidiki qit-qaxalarni eqip berixi kerək idi. □ 25:10 «Azadlık yili» — əslidə ibraniy tilida «burğa (qelix) yili» dəp atilatti. Keyin, uning qüxənçisi tezla «azadlık yili», «xadlık yili» degəngə özgərdi. □ 25:12 «xabat yili» — bu ix toprisdiki bəlgilimiləni, 5-7-ayətlərdin wə izahatlıridin körüng.

Yər-mülklarning yanduruluxi

¹³ Azadlik yili aranglardiki hər bir adəm öz yər-mülkigə qaytsun.

¹⁴ Silər qoxnanglaroşa birnemə setip bərsənglar, yaki qoxnanglardin birnemə setiwalsanglar, bir-biringlarni bozək kılmanglar. □

¹⁵ Qoxnangdin yərni setiwalsang, undakta «azadlik yili»din keyin otkən yillarning sanini hesablap uningdin setiwelixing kerək; umu qaloşan yillarning sanoşa qarap, yərning keyinki hoşullirioşa اساسən sanga setip bərsun.

¹⁶ «Azadlik yili»oşiqə bolşan yillar köprək bolsa, bahasını xuningoşa muwapik yukiri kətürisən; qaloşan yillar azraq bolsa, bahasını xuningoşa muwapik keməytsun. Qünki qaloşan yillarning hoşulliri qanqə bolsa, u xu boyiqə sanga setip beridu.

¹⁷ Silər bir-biringlarni bozək kılmanglar, bəlki Hundayinglardin qorkunglar; qünki Mən bolsam Hundayinglar Pərwərdigardurmən.

¹⁸ Silər Mening bəlgilimilirimni tutup, həkümlirimdə turup, xularoşa əməl qilinglar; silər xundak kılsanglar, zemininglarda tinq-aman turisilər.

¹⁹ Xuning bilən zemin silərgə öz mewisini beridu, silər toyqudək yəp, uningda tinq-aman turisilər.

²⁰ Əgər silər: — Mana, bizgə terip hoşulni yioşixka ijazət berilmisə, yəttinqi yili nemə yəymiz, dəp sorisanglar,

²¹ silərgə məlum bolsunki, altinqi yilida üç yilning hoşulini bərsun dəp, Mən üstunglaroşa bərikitimni «qūx» dəp buyruymən.

²² Wə xundak boliduki, silər səkkizinqi yili teriysilər, əmma tokkuzinqi yilioşiqə exip qaloşan kona hoşuldin tehiqə yəysilər; xu tokkuzinqi yilioşiqə silər kona axliktin yəysilər.

²³ Yər-zemin setilsa, mənggölük setilmisun, qünki zeminning əzi Meningkidur, silər bolsanglar Mening yenimdiki musapir wə mehman, halas.

²⁴ Silər igə bolidoşan pütkül zeminda yər-zeminning igilirigə uni «kaytu-ruwelix hokuki»ni yaritip berixinglar kerək.

²⁵ Əgər kərindaxliringlardin biri kəmbəşəllixip, öz miras yerini setiwətkən bolsa, uning yəkin tuşqini, yəni «həmjəmət xapaətqi»si kelip öz kərindixi satkan yərni kayturup setiwalsun. □

²⁶ Əgər uning həq xapaətqi tuşqini bolmisa, lekin u yanduruwelixka kerəklik pulni tapalisa, □

²⁷ Undakta satkinoşa qanqə yil bolşanlişini hesablap, *azadlik yilioşiqə* qaloşan yillar üçün setiwaloşan kixigə muwapik pul berip, öz yerigə kaytsun.

²⁸ Ləkin əgər u yanduruwelixka kerəklik pulni tapalmisa, əzi setip bərgən yər azadlik yilioşiqə aloşuqining qolida tursun; azadlik yili kəlgəndə yər yər setiwaloşuqining qolidin qiqşun, öz igisi öz yər-mülkigə qaytsun.

Setip bərgən əylər toşruluk

□ 25:14 «Silər qoxnanglaroşa birnemə setip bərsənglar, yaki qoxnanglardin birnemə setiwalsanglar» — bu ayəttiki «birnemə» xübhisizki yər-zeminlarni yaki igilikni kərsitidu (13-ayətni kəring). □ 25:25 «həmjəmət xapaətqi» — muxu sez ibraniiy tilidiki «goel»ning tərjimisidir. Təwrattiki nuroşun yərlərdə bu sez tepilidu (məsilən, «Ayup» 19:25ni wə izahətni kəring). Bəzidə «həmjəmət kutkuzoşuqi» dəp tərjimə kilinidu. Bu sez omumən birsing mələm awarigilikkə uşroşinida, uningəşa tuşkanqilik (həmjəmətlik) kilip uni kutkuzux üçün bədəl tələydoşan kutkuzoşuqi tuşqini bilduridu. □ 25:26 «ləkin u yanduruwelixka kerəklik pulni tapalisa» — ibraniiy tilida «u» «uning qoli» degən sez bilən ipadilininidu.

²⁹ Əgər birsi sepillik xəhərning iqidiki bir turaloju əyni satqan bolsa, setip bir yil iqidə uni yanduruwelix hokuki bardur. Toluk bir yil tügəp boluqə, yanduruwelix hokuki bardur.

³⁰ Ləkin pütün yil iqidə yanduruwelinnisa, sepillik xəhərning iqidiki bu əy nəsilin-nəsilgə aləjan kixining qolida bolup, azadlik yili kəlsimu yandurulmas.

³¹ Ləkin sepilsiz kəntlərnin əyliri bolsa zeminning etizliridək hesablinidu; ularni yandurup setiwəlojili bolidu; azadlik yili kəlgəndə əsli igisinin qoljoə yandurulidu.

³² Ləkin Lawiy xəhərliridə bolsa, Lawiylar əz mirasi boləjan xəhərlərdiki əylirini halisa hərkaqan qayturuwelix hokuki bardur. □

³³ Lawiylardin biri əylirini, yəni əz mirasi boləjan xəhərdiki bir əyni qayturuwelix hokuki bar bolsimu, *ləkin qayturup almiojan bolsa*, undək əhwalda u azadlik yili kəlgəndə yandurulidu; qünki Lawiy xəhərlirinin əyliri bolsa Lawiylarning Israillarning arisidiki mirasi bolidu. □

³⁴ Xundək həm bularning xəhərlirinin qərisidiki etiz-yərliri bolsa, ularning əbədiy mirasi boləraqə, setilsə bolmaydu. □

Kəzrlər wə kullar toqruluk bəlgilimilər

³⁵ Sanga qoxna boləjan, kərinaxliringlardin biri kəmbəəəllixip, əz jenini bəkalmay qalsə, sən uni musapir yəki yəqə yurtluk mēhmandək yeningda turozup, uningdin həwər aləjin.

³⁶ Sən uningdin əsüm wə yəki payda almiojin; sən Hudayingdin kərkup, kərinaxingni kəxingda turuxqə qoyəjin. ■

³⁷ Pulungni uningəə əsümgə bərmə, axlikingnimu payda elix məksitidə uningəə ətnə bərmigin.

³⁸ Hudayinglar boluxqə, Qanaan zemini silərgə berixkə silərnə Misir zeminidin qikirip kəlgən Hudayinglar Pərwədigar Əzümdukmən.

³⁹ Əgər sanga qoxna boləjan kərinaxing kəmbəəəllixip, əzini sanga satsə, uni küldək kulluk hizmitigə salmiojin; ■

⁴⁰ bəlkə u kəxingda mədikar yəki musapirdək tursun; azadlik yiliəiqə sening hizmitingdə bolsun;

⁴¹ andin azad bolup əzi bilən baliliri kəxingdin qikip, əz jəmətigə yenip bərip, ata-bowilirinin yər-mülkigə qaytsun. □

⁴² Qünki ular Mən Əzüm Misir zeminidin qikirip elip kəlgən külbəndilirim boləraqə, ularni küldək setixqə yol qoymanqlar.

⁴³ Sən ularəə kəttik kolluk bilən hojilik kilmaysən, bəlkə Hudayingdin kərkəkin. ■

□ **25:32 «Lawiylarning xəhərliri»** — Israil iqidə Lawiylarəə ələhidə has boləjan 48 xəhər bar idi («Qəl.» 35-bab, «Yəxua» 21-babni kəring). □ **25:33 «Lawiylardin biri əylirini... qayturuwelix hokuki bar bolsimu,... u azadlik yili kəlgəndə yandurulidu»** — yəki «Əgər Lawiylardin biri bəxqə birsidin (yəni bəxqə bir Lawiy adəmdin) əz mirasi boləjan xəhəridə bir əyni setiwalsimu, azadlik yili kəlgəndə yandurulidu». Bu ayətnin yənə bəzi bəxqə təjmiiliri yəki xərhəri uqrixi mumkin. □ **25:34 «... bularning xəhərlirinin qərisidiki etiz-yərliri ... setilsə bolmaydu»** — bu etizlar ularning hususiy təəllukatə əməs, bəlkə ularning «kolektip» təəlluki idi. ■ **25:36** Mis. 22:25; Qan. 23:18; Pənd. 28:8; Əz. 18:8; 22:12 ■ **25:39** Mis. 21:2; Qan. 15:12; Yər. 34:14 □ **25:41 «andin kul** azad bolup əzi bilən baliliri ... ata-bowilirinin yər-mülkigə qaytsun» — «Mis.» 21:2-6-ayətlərdə bərilən bəlgilimilər boyiqə ibraniy kul altə yil ixləp boləjandin keyin azadlikqə qoyup bərilixi kərek. Ləkin «azadlik yili» uning ixləkkə kərek boləjan altə yil toxmayla kəlsə, xu yili u ailisi bilən azadlikqə qikidu. ■ **25:43** Əf. 6:9; Kol. 4:1

⁴⁴ Lekin özünggə qul yaki dedək almakçı bolsang, ularni ətraptiki yat əllərdin xundak qul ya dedək setiwalsang bolidu.

⁴⁵ Bulardin baxka, aranglarda olturaklxakan musapirlarning pərzəntlərini wə xularning jəmətidin, yəni silər bilən billə turuwatқан, zeminglarda tuşulqanlardin kullar setiwalsanglar bolidu; xuning bilən ular silərnin mülkünglar bolup qalidu.

⁴⁶ Silər muxularni özünglardin keyinki baliliringlaroşa miras kilip, ularoşa mülük boluxka qaldursanglar bolidu; muxularni əbədgiqə qul kılsanglar bolidu; lekin öz kərindaxliringlar bolqan Israillar arisida bolsa, bir-biringlaroşa kattik kolluk bilən hojilik kılmaslikinglar kerək.

⁴⁷ Əgər aranglarda olturuxluk bir musapir yaki yaqa yurtluk beyioqan wə uningqoşa qoxna kərindaxing kəmbəoşəllixip, özini xu qoxna musapiroşa wə yaki xu musapirning məlum bir əwladiqoşa satsa,

⁴⁸ u setiloqandin keyin uningda pul tələr hərlükkə qikix hoquki qalidu; uning aka-ukilirining hərqaysisi uni hərlükkə setiwalsa bolidu.

⁴⁹ Xuningdək uning taqisi yaki taqisining ooqli wə yaki jəmətidin bolqan hərqaysi yekin tuşkini uni hərlükkə setiwalsa bolidu; yaki özining kurbi yətsə, pul berip öz-özini hərlükkə setiwalsa bolidu. □

⁵⁰ Uni setiwalidioqan kixi uning hojisi bilən gəplixip setiloqan yildin tartip azadlik yilioiqə qanqilik bolqanlikini hesablap, setiweliox bahasını yillarning sanoşa qarap hesablisun; *hərlük puli hesablxata kulning hojisioşa* ixləkkə kerək bolqan qaloqan künlirining həkki «mədikarning ixləgən künliri»dək hesablsun. □

⁵¹ Azadlik yilioşa yənə heli yillar bolsa, xuni hesablap, setiloqan pulning nisbiti boyiqə hərlük pulini hesablap bərsun;

⁵² əgər azadlik yilioşa az yillar qaloqan bolsa, uni hesab kilip, qaloqan kulluk yillirioşa muwapik pulni yandurup bərsun.

⁵³ Bolmisa, qul xu hojisining yenida yillik mədikardək turuxi kerək; uning hojisi sening kəz aldingda uningqoşa kattik kolluk bilən hojilik kılmisun. □

⁵⁴ Əgər qul yukiriki yollar bilən hərlükkə qikalmsa, azadlik yili kəlgəndə koyup berilsun — u baliliri bilən qoxulup azad bolidu.

⁵⁵ Qünki Israillarning əzi Manga qul-bəndilərdur; ular Mən Özüm Misir zeminidin qikirip kəlgən qul-bəndilirimdur. Hudayinglar Pərwərdigar Özümdurmən.

26

Hudaqoşa itaətmən boluxning bəht-bərikiti, itaətsizlik kəltüridioqan balayi' apətlər

¹ Silər özünglar üçün heqkəndak but yasimanglar yaki özünglaroşa heq oyma məbud yaki həykəl-tüwrükni turoquzmanglar yaki ularoşa bax

□ 25:49 «...**özining kurbi yətsə, pul berip öz-özini hərlükkə setiwalsa bolidu**» — demək, hojayini yat əllik bolsa, «Mis.» 21:2-6-ayətlərdiki «kul altə yil ixləp andin azad bolidu» degən bəlgilimə inawətlilik bolmaydu. □ 25:50 «... **qaloqan künlirining həkki «mədikarning ixləgən künliri»dək hesablsun**» — demək, qaloqan yillaroşa mədikarning ix həkki əlqimi boyiqə pul hesablap təlix kerək. □ 25:53 «... **uning hojisi sening kəz aldingda uningqoşa kattik kolluk bilən hojilik kılmisun**» — demək, Yəhudiyıldin biri yaqa yurtluk bir hojayinning kol astida qul bolup ixlisə, qoxna bolqan Yəhudiy kərindaxliri uning halioşa yetip, uningdin həwər elix kerək.

uruxka oyulgan naxlik taxlarni zeminlarda hargiz tiklimanglar; qunki Ozum Hudayinglar Pervardigardurmən. ■

² Mening xabat kunlirimni tutup, mukaddas jaymoqa ihlasmən bolunglar. Mən Pervardigardurmən. ■

³ Ogər silər mening bəlgilimilirmədə mengip, əmrlirimni tutup ularoqa əməl kılsanglar, ■

⁴ Mən yeringlarning öz hösulini berip turuxioqa, daladiki dərəhlarning mewisini qikirixioqa waktida yamoqurliringlarni yoqdurup turimən.

⁵ Xuning bilən hamən tepix wakti üzüm yioyx pəsligiqə bolidu, üzüm yioyx wakti teriloq waktioqə bolidu; silər neninglarni toyunoquqə yər, öz zeminlarda tinq-aman turisilər. ■

⁶ Mən zemoqa aram-tinqlik ata kilimən, xuning bilən heqkim silərni korkitalmaydu, aramhuda yetip uhlaysilər; wəhxiy haywanlarni zeminin yokitimən, qiliqmu zeminglardin etməydu; ■

⁷ silər düxmənliringlarni qoqlaysilər, ular aldinglarda kiliqlinip yikilidu.

⁸ Silərdin bəx kixi yüz kixini qoqlaydu, yüz kixi on mingni qaquridu; düxmənliringlar bolsa aldinglarda kiliqlinip yikilidu. ■

⁹ Mən silərgə yüzümnı qaritip, silərni pərzənt kərgüzüp kəpəytmən, silər bilən baqlioqan əhdəmnı məzmut turozuzimən.

¹⁰ Silər tehiqə uzun saqlanoqan kona axliqni yəwatqininglarda, yengi axliq qikidu; yengisi wəjidin konisini qikiriwətisilər.

¹¹ Mən Öz makanimni aranglarda turozuzimən wə kəlbim silərdin nəprətlənməydu. ■

¹² Mən aranglarda mengip silərnin Hudayinglar bolimən wə silər Mening həlkim bolisilər.

¹³ Mən silərni Misirda ularning kulliri boluxtin hər kilixka xu zeminidin qikaroqan Hudayinglar Pervardigardurmən; Mən boyunturukunglarning asarətlirini sundurup, qəddinglarni tik kilip mangozudum.

¹⁴ Həlbuki, ogər silər Manga kulak salmay, bu əmrlərnin həmmisigə əməl kılmay, ■

¹⁵ bəlgilimilirimni taxlap, kəlbinglardin həkümlirimni yaman kərüp, barlik əmrlirimni tutmay, əhdəmnı buzsanglar;

¹⁶ Mənmü bexinglaroqa xu ixlarni quxürimənki, — Mən silərgə wəhimə selip, kəzünqlarni kor kilidioqan, jeninglarni zəipləxtüridioqan sil-waba kesili, kezik kesilini bexinglaroqa quxürimən. Silər urukunglarni bikar qeqip-teriysilər, qunki düxmənliringlar uni yər ketidu.

¹⁷ Mən yüzümnı silərgə qarxi kilimən, xuning bilən silər düxmənliringlardin urulup qaqidioqan bolisilər; silərni eq kərgüqilər üstünqlardin həkümrənlilik kilidu; heqkim silərni qoqlimisimu, qaqisilər. ■

¹⁸ Bulardin heq ibrət almay, bəlkı Manga yənə kulak salmisanglar, Mən gunəhliringlar tūpəylidin silərgə boləqan jazani yettə həssə eqirlitimən,

¹⁹ küq-həywanqlardin boləqan həkawurluqinglarni sundurimən; asmininglarni tēmürdək kilip, yeringlarni mistək kiliwetimən; □

²⁰ əjir-japayinglar bikaroqa ketidu, yeringlar hösul bərməydu, daladiki dərəhlərgə mewə quxməydu.

■ 26:1 Mis. 20:4; Qan. 5:8; 16:22; Zəb. 97:7 ■ 26:2 Law. 19:30 ■ 26:3 Qan. 28 ■ 26:5 Law. 25:19 ■ 26:6 Ayup 11:18,19 ■ 26:8 Yə. 23:10 ■ 26:11 Əz. 37:26; 2Kor. 6:16 ■ 26:14 Qan. 28:15; Yioq. 2:17; Mal. 2:2 ■ 26:17 Pənd. 28:1 □ 26:19 «... asmininglarni tēmürdək kilip, yeringlarni mistək kiliwetimən» — demək, asmandin həl-yeoqin quxməydu həmdə bəlkim ularning dualiri asmandin yukioqa etməydu, yər susiz bolup intayin kattiklixip bolidu.

21 Əgər yənıla Mən bilən qarxi mangsanglar, xundakla Manga kulak salmisanglar, Mən gunahlinglarğa layik bexinglarğa qüxidiqan waba-külpətlərni yənə yəttə həssə eoqirlitimən.

22 Aranglarğa silərni baliliringlardin juda kildidiqan, qarpayliringlarni yökütididiqan, silərni azlidiqan yawayi haywanlarni əwətimən; yol-koqiliringlar adəmzatsiz qəldək bolup kalidu.

23 Silər bu ixlar arkilik ibrət-tərbiyə almay, bəlki yənıla Manga qarxi mangsanglar,

24 Mənmü silərgə qarxi mengip, gunahinglar tüpəylidin bolqan jazani yənə yəttə həssə eoqirlitip, Mən Özüm silərni urimən; ■

25 üstünglarğa əhdəmni buzoqanliqning intikamini alidiqan kiliq qüxürimən; xuning bilən silər xəhərlərgə yioqiliwalisilər, Mən aranglarğa waba qüxürimən; xuning bilən silər düxmənlərnin qolioğa qüxisilər.

26 Silərgə yöləngük bolqan axliqni kurutiwetimən; on ayal bir bolup bir tonurda nan yeqip, nanlarni silərgə tarazida tartip beridu, əmma buni yegininglar bilən toymaysilər. □

27 Əgər bulardin heq ibrət almay, manga kulak salmisanglar, bəlki manga qarxi mangsanglar,

28 Mənmü kəhr bilən silərgə qarxi mangimən; Mən, yəni Mən Özüm gunahlinglar tüpəylidin jaza-tərbiyini yənə yəttə həssə eoqirlitip qüxürimən.

29 Xuning bilən silər oqulliringlarning gəxi wə qizliringlarning gəxini yəysilər; ■

30 xundakla Mən kurbanlik «yukiri jay»liringlani wəyran qilip, «kün tüwrük»liringlarni sundurup, əlüklinglarni sunuq butliringlarning üstigə taxliwetimən; Mening kəlbim silərdin nəprətlidü. □ ■

31 Mən xəhərliringlarni wəyran qilip, muqəddəs jayliringlarni harab qilip, *kurbanliqninglarning* huxbuyirini yənə purimaymən;

32 zeminni həlakətkə elip bərimən; uningda olturaxlan düxmənliringlar bu əhwalğa həyranuhəs qalidu.

33 Silərni əllərnin arisiqə taritip, kəyninglardin kiliqni suqurup qoqlaymən; xuning bilən zeminlinglar wəyran bolup xəhərliringlar harab kilidü.

34 U waqitta, silər düxmənliringlarning zeminida turuwatqininglarda, zemin wəyranə bolqan barliq künlərdə, zemin öz xabat künliridin səyünidü; u zamanda zemin dərwekə aram elip öz xabatliridin səyünidü. ■

35 Əzi wəyranə bolup turoqan barliq künliridə u aram alidu, yəni silər uningda turuwatqan waqittiki xabat künliringlarda heq almioqan aramni əmdi alidu.

36 Aranglardin kutulup qaloqanlar bolsa, ular düxmənlərnin zeminlirida turoqinida kəngüllirigə yürəkzadilik salimən, xuning bilən ular qüxkən

■ 26:24 2Sam. 22:27; Zəb. 18:26-27 □ 26:26 «silərgə yöləngük bolqan axliqni kurutiwetimən; ...» — sözmüsez təjime kılqanda «Mən silərnin «nan həsa»nglarni sundurawatkinimdə, ...». «Yöləngük» deqan söz ibranıy tilida adətə «tayaq» yaqi «həsa»ni bildüridu. Mumkinqilili barki, qədimki zamanlarda Yəhüdiy həlqi öz nanlirini bir tayaqta (zihka etküzgəndək) ketürüp mangatti. Omumən, mənsi bizning təjime kılqinimizdək bolsa kerək. ■ 26:29 Qan. 28:53; 2Pad. 6:28; Yiq. 4:10 □ 26:30 «yukiri jaylar» — Israil wə Yəhüda uzundin beri taq qokkılıri qatarliq jaylarda hərhil butlarğa qokunup, hətta axu jaylarda «insan kurbanliq»larni qilip kəlgən («Əz.» 16:21, 20:28 qatarliqlarni kerünq). ««kün tüwrük»liringlarni» — «kün tüwrük»lər bəlkim küngə qokunuxka munasiwatlik but-həykəllər boluxi mumkin. Baxqa birhil təjimesi: — «isriqdanliringlarni». ■ 26:30 2Tar. 34:7 ■ 26:34 Law. 25:2

bir yopurmakning xəpisini anglisa kiliqtin kaqkandək qaqudu; heqkim koqlimisimu yikilip quxidu.

³⁷ Gərqə heqkim ularni koqlimisimu, dərwəkə kiliqtin yikitoləndək ular bir-birining üstigə putlixip yikilidu; silərdə düxmənliringlarəqa qarxi turojudək küq kalmaydu.

³⁸ Əlləning arisida həlak bolisilər, düxmənliringlarning zemini siləрни yəp ketidu.

³⁹ Aranglardin kutulup qaloqanliri bolsa öz rəzilliki tüpəylidin düxmənliringlarning zeminida zəiplixidu; wə ata-bowilirining rəzillikidimu yürüp, xular zəipləxkəndək ularmu zəiplixidu. □

Gunahlarni ikrar kilip nijat tepix

⁴⁰ Halbuki, ular əzi kiləjan rəzilliki bilən ata-bowilirining sadir kiləjan rəzillikini, Manga yüz örüp asiylik kiləjinini, xundakla ularning Manga qarxi turup mangojinini boynioqa alidu, □

⁴¹ xuningdək Mening ularəqa qarxi mangojinimoqa, xuningdək ularni düxmənlirining kolioqa tapxurojinimoqa ikrar bolidu. Xunga əgər u wəqitta ularning hətnisiz kəngli təwən kilinip, öz kəbihlikining jazasını kəbul kilisa,

⁴² undakta Mən Yakup bilən baqlioqan əhdəmni yad kilip, Ishaq bilən baqlioqan əhdəmnimu wə Ibrahim bilən baqlioqan əhdəmnimu esimə kəltürimən, zeminnimu yad kilimən.

⁴³ Qünki zemin ulardin taxlinip, ularsiz bolup harabə turoqan wəqitta, xabat künliridin səyünidu; ular bolsa öz kəbihlikining jazasını kəbul kilidu; səwəbi dəl xuki, ular Mening həkümlirimni taxlidi, bəlgilimilirimni kəlbidin yaman kərgənidi.

⁴⁴ Halbuki, xundak bolsimu, ular öz düxmənlirining zeminida turojinida Mən ularni taxlimaymən yaki ularəqa əqlük kilmaymən, xuningdək ular bilən baqlioqan əhdəmni buzmaymən, ularni yokətmaymən; qünki Mən Özüm ularning Hudasi Pərwərdigardurmən. ■

⁴⁵ Mən bəlki ularni dəp, ularning Hudasi boluxka əlləning kəzi aldida Misir zeminidin qikirip kəlgən ata-bowiliri bilən baqlaxqan əhdəmni esimdə tutimən. Mən Pərwərdigardurmən.

Hulasə

⁴⁶ Pərwərdigar Musani wasitə kilip, Sinay teqida əzi bilən Israillarning otturisida bekitkən həkümlər, bəlgilimilər wə qanunlar mana xular idi.

27

Qoxumqə kisim — Qəsəm bilən Hudaəqa ataloqan kixilər tooqruluk

¹ Pərwərdigar Musaəqa səz kilip mundaq dedi: —

□ 26:39 «ata-bowilirining rəzillikidimu yürüp, xular zəipləxkəndək ularmu zəiplixidu» — yaki «əzlidiriki, xundakla ata-bowilirining rəzillikidə yürüp zəiplixidu». □ 26:40 «... Manga qarxi turup mangojinini boynioqa alidu» — xu ayətning kizik bir yeri xuki, uningda enik həlda həlkəning birlə qoq rəzilliki, birlə qoq asiyliki kərsitiləndək turidu. Qaysi «birlə gunah» desək, jawab xühhisizki, Injilda tepilidu — u bolsimu, öz Kutkuzoquqi-Məshini rət kilixtin ibarət.

■ 26:44 Qan. 4:31; Rim. 11:1,26

2 Sən Israillaroğa mundak degin: — Əgər birsi pəwkuł'addə bir kəsəm kilip məlum kixining jenini Pərwərdigaroğa atioğan bolsa, undaқта xu kixigə sən bekitkən jenining qimmitining nərhi təwəndikidək bolidu; □

3 Yexi yigirmə bilən atmixning arilikida boləjan ər kixi bolsa, sən tohtitidioğan qimmiti muqəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə bolsun; uning qimmiti əllik xəkəl kümüxkə tohtitilsun. □

4 Ayal kixi bolsa, aranglarda tohtitiloğan qimmiti ottuz xəkəl bolsun.

5 Əgər yexi bəx bilən yigirməning arilikida bolsa, ərkək üqün tohtitidioğan qimmiti yigirmə xəkəl bolup, ayal kixi üqün on xəkəl bolsun.

6 Əgər yexi bir ay bilən bəx yaxning arilikida bolsa, tohtitidioğan qimmiti oşul bala üqün bəx xəkəl, kiz bala üqün üq xəkəl kümüx bolsun.

7 Əgər atmix ya uningdin qongrak yaxtiki kixi bolsa, tohtitidioğan qimmiti ər kixi üqün on bəx xəkəl, hotun kixi üqün on xəkəl bolsun.

8 Əgər birsi tohtitiloğan qimmitini tələxkə kurbi yətmisə, u özini kaħinning aldida tək kılsun; kaħin uning qimmitini bekitsun. Kaħin kəsəm kiləuquning əħwalioğa qarap uning qimmitini tohtitip bərsun.

Qoxumqə kışim — kəsəm üqün Hudaoğa ataloğan həywanlar toşrululuq

9 Əgər birsi kəsəm kilip Pərwərdigaroğa kurbanlik boluxka layik bolidioğan bir həywanni uningə atioğan bolsa, undaқта xundak həywanlar Pərwərdigaroğa atap mutlək muqəddəs sanalsun; □

10 həywan naqar bolsa uning ornioğa yaxxini yaki yaxxining ornioğa naqirini tegixixkə yaki ornioğa baxkışini almasturuxka hərgiz bolmaydu. Mubada atioquı u həywaning ornioğa yənə bir həywanni yənggüxliməqci bolsa, Awwalkışi bilən ornioğa əkəlginining hər ikkisi muqəddəs sanalsun.

11 Əgər həywan Pərwərdigaroğa ataloğan kurbanlikka layik bolmaydioğan bir «napak» həywan bolsa, undaқта u həywanni kaħinning aldioğa elip kəlsun;

12 andin kaħin əzi uning yaxxi-yamanlikioğa qarap qimmitini tohtatsun; kaħin qimmitini qanqə tohtatqan bolsa xundak bolsun.

13 Əgər igisi pul tələp həywanni kayturulmaqci bolsa, tohtitiloğan qimmitigə yənə uning bəxtin birini qoxup bərsun.

Kəsəm üqün Hudaoğa ataloğan əylər toşrululuq

14 Əgər birsi Pərwərdigaroğa muqəddəs bolsun dəp əyini uningə atap muqəddəs kılsa, kaħin uning yaxxi-yamanlikioğa qarap qimmitini tohtatsun; kaħin uning qimmitini qanqə tohtatqan bolsa, xu qimmiti inawətlik bolidu.

□ 27:2 «sən bekitkən jenining qimmitining nərhi təwəndikidək bolidu» — xübhisizki, muxu yərdə «sən» bax kaħin yaki bu ixka məs'ul boləjan kaħinni kərsitidu. □ 27:3 «muqəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki» — xübhisizki, pütkül əl üqün əzgərməs əlqəm bolsun dəp muqəddəs jayda saqlaklik, muqim bekitilən birnəqqə hil əlqəmlərdin biri boluxi kerək. «Xəkəl» kümüxning (yaki altuning) əlqimi bolup, adəttə 11.4 gram ətrapida boluxi mumkin. «... Uning qimmiti əllik xəkəl kümüxkə tohtitilsun» — ibraniy tilida «sən... uning qimmitini tohtitip bərgin» deyilidu. Biz uni «...uning qimmiti ... tohtitilsun» dəp məjhul xəkildə alduq. Keyinki ayətlərdimu biz xu ibrani «məjhul xəkil»də ipadiliduk. □ 27:9 «Pərwərdigaroğa atap mutlək muqəddəs sanalsun» — demək, kurbanliklaroğa layik boləjan həywanlar kəsəm bilan Hudaoğa ataloğan bolsa, keyin ularni pul tələp kaytuwelixka heq bolmaydu. U yaki kurbanlik bolidu yaki Hudaoğa wakaliten turojan kaħin-lawiyolaroğa tegidu.

15 Keyin əgər əyni atıoquçı kixi uni qayturuwalməqçi bolsa, u tohtitilojan kimmitigə uning bəxtin birini qoxup bərsun; andin öy yənə uning bolidu.

Qəsəm üqün Hudaəja atalojan yər-etizlar toqruluk

16 Əgər birsi öz mal-mülki boləjan etizlikning bir qismini Pərwərdigarəja atəp muqəddəs qilsa, kimmiti uningəja qanqilik uruk terilidiojanlikəja qarəp tohtitilsun; bir homir arpa uruqi ketidiojan yər bolsa, kimmiti əllik xəkəl kümüxkə tohtitilsun. □

17 Əgər birsi «azadlik yili»din tartip öz etizlikini muqəddəs qilsa, sən qanqə tohtatsang xu bolsun. □

18 Ləkin əgər birsi «azadlik yili»din keyin öz etizlikini muqəddəs kiləjan bolsa, kahin kelidiojan azadlik yilioiqə qanqilik yillar qalojanlikini hesablap kimmitini tohtatsun. Ötöp kətkən yillarəja qarəp toluk bahadin muwapik pul keməytilsun.

19 Əgər birsi öz etizlikini muqəddəs kiləjandin keyin pul tələp uni qayturuwalməqçi bolsa, u sən tohtatkan kimmitigə yənə uning bəxtin birini qoxup bərsun; xuning bilən etizlik uning öz qolioja kaytidu.

20 Əgər u pul berip etizlikni qayturuwalmiojan bolsa yəki bəxka birsigə setip bərgən bolsa, keyin xu etizlikni qayturuwelixka bolmaydu, □

21 Bəlkə azadlik yili kəlgəndə etizlik «igisigə qayturuwidiojanda» u mutlək beoixlanojan yərgə ohxax, Pərwərdigarəja atəp muqəddəs kilinip, miras hokuki kahinoja etidu. □

22 Əgər birsi setiwalojan əmma öz mirasi bolmiojan bir parqə yər-etizni Pərwərdigarəja atəp muqəddəs kiləjan bolsa,

23 kahin azadlik yilioiqə qalojan yilni hesablap, kimmitini tohtatsun. Andin u küni xu kixi tohtitilojan kimmitini Pərwərdigarəja muqəddəs kiləjan nərsə süpitidə kəltürsun.

24 Ləkin azadlik yili kəlgəndə, etizlik kimdin elinojan bolsa, xu kixigə, yəni əslidiki igisigə qayturup berilsun.

25 Sən tohtitidiojan barlik kimmətlər bolsa həmixonə muqəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boqiqə hesablansun; bir xəkəl yigirmə gərahka barawər bolidu. ■

Tunji tuəulojinini Hudaəja bədəl tələp qayturuwelix

□ 27:16 «Etizlikni Pərwərdigarəja atəp muqəddəs kilix» — bu ix bəlkim etizlikni Hudaning wəkilliri, yəni kahin-lawiylarəja tapxurux idi; xundak bolsa, ular xu etizlikning paydisini yilmu-yil alalaytti; yəki bolmisa atıoquçı kixi əzi kahin tərpidin tohtitilojan pulni biwasitə kahin-lawiylarəja tapxuratti. «homir» — «homir»ning əsliy mənisi «exək kəttərəligüdək yük» bolup, təhminən 220-300 litr. □ 27:17 «... sən qanqə tohtatsang xu bolsun» — bu ayəttiki «sən» xühhisizki, əyni waqıttiki kahinni kərsitidu. «azadlik yilidin tartip» hesabliojan baħa bolsa qoqum yukirikı 16-ayət boyiqə qanqə homir uruk qeqilidiojan bolsa, uning əllik həssisi (toqrirak, 49 həssisi) boləjan xəkəl bolidu, degən kərsətmə bilən hesablinidu. 18-19-ayəttə bəxka əħwallar kərsitilidu. □ 27:20 «... yəki bəxka birsigə setip bərgən bolsa,...» — «yəki» degənnin bəxka bir hil təjimisı: «birək». «bəxka birsigə setip berix» — bəlkim ixlitix hokukini bəxka birsigə setix. Bəzi xərhqilər muxu yərnı «bəxka birsigə satkuqi»ni etizlikka məs'ul kahinni kərsitidu, dəp qaraydu. □ 27:21 «mutlək beoixlanojan yərgə ohxax» — «mutlək beoixlanojan» ibraniy tilida «hərəm» degən sez bilən ipadlinidu. Bu sez adəttə Hudaəja mutlək atəlojan nərsining heqkandək adəmgə təwə bolmaydianlikini bildüridu. Gəhi əħwalda «hərəm» dəp bəkitilgən (Hudaəja mutlək atəlojan) nərsilər pütünləy wəyran kilinixi kerək. ■ 27:25 Mis. 30:13; Qəl. 3:47; Əz. 45:12

²⁶ Lekin qarpayning tunji balisi tunji bala bolojanlikı səwəbidin əslidinla Pərwərdigarəğa atlıdijəjan boləraqqa, kala bolsun, koy-əqkə bolsun heqkim uni «Hudaəğa atap» mukəddəs kılmisun; qunki u əslidə Pərwərdigarning idi. ■

²⁷ Əgər u napak bir həywandın tuquləjan bolsa, igisi sən tohtatқан kimmətkə yənə uning bəxtin birini koxup berip, andin əzigə kayturuwalsun; lekin əgər igisi uni əzigə kayturuwalmaymən desə, bu həywan sən tohtatқан kimmətkə setilsun. □

Pərwərdigarəğa mutlək ataləjan nərsilər toqruluk

²⁸ Əgər birsi Pərwərdigarəğa öz melidin, adəm bolsun, həywan bolsun yaki miras yeri bolsun, Pərwərdigarəğa mutlək atəjan bolsa, undak nərsə hərgiz setilmisun yaki bədəl tələx bilənmu kayturulmisun. Pərwərdigarəğa mutlək ataləjan hərnərsə bolsa «əng mukəddəslərninng biri» həsəblinip, uningəğa has bolidu. ■

²⁹ Əgər bir adəm Hudaəğa mutlək has ataləjan bolsa, undakta uning üqün bədəl berilip, kayturuwelinxkə hərgiz bolmaydu; u qokum öltürülüxi kerək. □

«Ondin bir» əxrə boləjan nərsilərnı kayturuwelix toqruluk

³⁰ Yər-zemindin qıkkən həmmə həsulning ondin biri boləjan əxrə bolsa, yərninğ danlık ziraətliri bolsun yaki dərəhlərninğ mewisi bolsun, Pərwərdigarningki bolidu; u Pərwərdigarəğa mukəddəs kılinojandur. □

³¹ Birsi öz əxriliridin məlum birnərsini bədəl berip kayturuwalmakqi bolsa, u xuningəğa yənə uning kımmitinınğ bəxtin birini koxup berip, kayturuwalsun.

³² Kala yaki koy-əqkə padisidin elinidijəjan əxrə bolsa padiqinınğ tayiki astidin ətüzülğən həywanlardın hər oninqisi bolsun; Pərwərdigarəğa atilip mukəddəs kılinojini xu bolsun.

³³ Heqkim uning yahxi-yamanlıkioğa karimisun wə yaki uni almaxturmisun; əgər uni almaxturimən desə, Awwalkisi bilən ornoğa almaxturuləjan hər ikkisi mukəddəs sanalsun; u hərgiz bədəl təlöp kayturuwelinmisun.

³⁴ Pərwərdigar Sinay teqida Musəğa tapiləjan, Israilləğa tapxurux kerək boləjan əmrlər mana xular idi.

■ **27:26** Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Qel. 3:13; 8:17 □ **27:27** «...igisi sən tohtatқан kimmətkə yənə uning bəxtin birini koxup berip,...» — bu ayəttiki «sən» xühşisizki, əyni waqıttiki kaşını kərsitidu. «... bu həywan sən tohtatқан kimmətkə setilsun» — «Mis.» 34:19-20-ayətnimu kəring. Birinçi bəlgilimə qəl-bayawanda boləjan waqıtta inawətlık idi, bu ikkinçi bəlgilimə bolsa zeminoğa kirgəndin keyin inawətlık bolatti. ■ **27:28** Yə. 6:18; 7:13-26. □ **27:29** «u öltürülüxi kerək» — Huda Əzi bir nərsini «bu Manga «hərəm» (mutlək ataləjan) bolsun» degən bolsa, adətə xu nərsə yirginqlik bolup, halakətkə layik idi. «Hərəm» degən sөz «yokitix kerək boləjan» degən mənida. Birnəqqə misallar təwəndiki ayətlərdə tepillidu: — «Mis.» 22:20, «Qel.» 18:14, 21:2-3, «Kan.» 13:15, «Yəxua» 6:17-18, 21. Bəzidə «hərəm» Hudaəğa ataləjan esil, yahxi nərsinimu kərsitidu. □ **27:30** «... həmmə həsulning ondin biri boləjan əxrə» — «əxrə» degən sөz muxu yərdə Hudaəğa ataləjan, məhsulatlardın ondin birini kərsitidu. «danlık ziraətliri» — ibraniy tilida «danliri».

Qel-bayawandiki səpər

Israıl həlkining birinçi qetim royhətkə elinixi

¹ Wə Israıllar Misirdin qıkkəndin keyin ikkinçi yili ikkinçi ayning birinçi küni Pərwərdigar Sinay qelidə, jamaət qedirida turup Musaoğa mundak dedi: —□

² Silər pütkül Israıl jamaitini kəbilisi, ata jəməti boyiqə sanini elip qikınglar; adəmlərnıng ismi asas kılınip, barlıq ərkəklər tizimlansun.■

³ Israıllar iqidə omumən yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydıoqlarnı Hərun bilən ikkinglar ularning koxun-kışmiliri boyiqə sanaktin ötküzınglar.

⁴ Hər bir kəbilidin silərgə yərdəmlixidıoqlan birdin kixi bolsun; ularning hər biri ularning ata jəmətinə bexi bolıdu.

⁵ Təwəndikilər silərgə yərdəmlixidıoqlanlarning isimliki: — Rubən kəbilisidin Xidərnıng oqlı Əlizur;

⁶ Ximeon kəbilisidin Zuri-xaddaynıng oqlı Xelumiyəl;

⁷ Yəhuda kəbilisidin Amminadabnıng oqlı Nahxon;

⁸ Issakar kəbilisidin Zuarnıng oqlı Nətanəl;

⁹ Zəbulun kəbilisidin Həlonnıng oqlı Eliab;

¹⁰ Yüsüp əwladlıri iqidə Əfraim kəbilisidin Ammihudnıng oqlı Əlixama; Manassəh kəbilisidin Pidahzurnıng oqlı Gamaliyəl;

¹¹ Binyamin kəbilisidin Gideonıng oqlı Abidan;

¹² Dan kəbilisidin Ammixaddaynıng oqlı Ahizər;

¹³ Axir kəbilisidin Okrannıng oqlı Pagiyl;

¹⁴ Gad kəbilisidin Deuəlnıng oqlı Əliasaf;

¹⁵ Naftali kəbilisidin Enannıng oqlı Ahıra).

¹⁶ Bular jamaət iqidin qakiriloqlar, yəni ata jəmət-kəbililirining baxlıkliri, mingloqlan Israıllarning bax sərdarlıri idi. □

¹⁷ Xuning bilən Musa bilən Hərun ismi ataloqlan bu kixilərnı baxlap,

¹⁸ ikkinçi ayning birinçi küni pütkül jamaətnı yioqdi; ular həlkining hər birinik qəbilə-nəsəbi, ata jəməti boyiqə ismini asas kılıp, yigirmə yaxtin yuqirilarning həmmisini bir-birləp tizimlandi.

¹⁹ Pərwərdigar Musaoğa qandaq buyruoqlan bolsa, Musa Sinay qelidə ularnı xundak sanaktin ötküzdi.

²⁰ Israılning tunji oqlı Rubənnıng əwladlıri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kılınip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydıoqlan ərkəklərnıng həmmisi bir-birləp tizimlandi;

²¹ Rubən kəbilisidin sanaktin ötküzülgənlər jəmiy kırık altə ming bəx yüz kixi boldi.□

□ **1:1 «Wə Israıllar Misirdin qıkkəndin keyin»** — «wə» degən bu söz «Qel-bayawandiki səpər» degən kitabnıng «Kaşın-lawıylarnıng dəsturi» wə «Misirdin qıqıx» degən kitablar bilən zig baqlanoqlanlıknı kərsitidu. «Misirdin qıqıx» 40-bab, 1- wə 38-ayətnı kərüng. Məzkur kitab bu ikki kitabnıng dawamidur. **«jamaət qediri»** — yaki «kərixix qediri». «jamaət qediri» degən sözdə «jamaət» degənlik ibraniy tilida «Huda bilən uqrixix» degən uqumnnı bildüridu. ■ **1:2** Mis. 30:12 □ **1:16 «jamaət iqidin qakiriloqlan»** — demək, Huda tərpidin. Baxka birhil təjimisini: «jamaət tərpidin saylanoqlan». □ **1:21 «ming»** — bəzi alimlar ibraniy tilidiki «ming» degən söznı «jəmət» dəp təjimi kılıdu. Ləkin undak təjimi məzkur kitabnıng kəp yərlirigə zit kelixi mumkin.

²² Ximeonning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqan ərkəklərninğ həmmisi bir-birləp tizimlandi;

²³ Ximeon kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy əllik tokkuz ming üq yüz kixi boldi.

²⁴ Gadning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

²⁵ Gad kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy kırık bəx ming altə yüz əllik kixi boldi.

²⁶ Yəhudaning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

²⁷ Yəhuda kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy yətmix tət ming altə yüz kixi boldi.

²⁸ Issakarning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

²⁹ Issakar kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy əllik tət ming tət yüz kixi boldi.

³⁰ Zəbulunning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

³¹ Zəbulun kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy əllik yəttə ming tət yüz kixi boldi.

³² Yüsüpninğ əwladliri: — uning oşli Əfraimning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

³³ Əfraim kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy kırık ming bəx yüz kixi boldi.

³⁴ *Yüsüpninğ ikkinqi oşli* Manassəhning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

³⁵ Manassəh kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy ottuz ikki ming ikki yüz kixi boldi.

³⁶ Binyaminning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

³⁷ Binyamin kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy ottuz bəx ming tət yüz kixi boldi.

³⁸ Danning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

³⁹ Dan kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy atmix ikki ming yəttə yüz kixi boldi.

⁴⁰ Axirning əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

⁴¹ Axir kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy kırık bir ming bəx yüz kixi boldi.

⁴² Naftalining əwladliri ata jəməti, ailisi boyiqə, ismi asas kilinip, yigirmə yaxtin axқан, jənggə qıqalaydioqanlarning həmmisi bir-birləp tizimlandi;

⁴³ Naftali kəbilisidin sanaktin etküzülgənlər jəmiy əllik üq ming tət yüz kixi boldi.

⁴⁴ Yukirikilər bolsa sanaktin etküzülgənlər bolup, Musa bilən Hərun həm Israillarning on ikki əmiri (hərbiri öz ata jəmətiğə wəkil boldi) ularni sanaktin etkəzğən.

45 Xundak kılıp, Israillarning həmmisi, yəni Israilda yigirmə yaxtin axkanlardin, jənggə qıqalaydıoqlanlarning həmmisi ata jəmətliri boyıqə tizimlandi;

46 Sanaktin ötküzülgənlər jəmiy altə yüz üq ming bəx yüz əllik kixi boldi. ■

Lawiylarning hesabka kirgüzülmigənliki

47 Biraq Lawiylar ata jəmət-kəbilisi boyıqə sanakning iqiğə kirgüzülmidi.

48 Qünki Pərwərdigar Musaoğa səz kılıp: —

49 «Sən pəkət Lawiy kəbilisinila xu hesabka kirgüzmgin, ularning omumiy saninimu Israillarning qatarıoğa kirgüzmgin. □

50 Lekin sən Lawiylarni *Hudaning* həküm-guwahliki saklaklik qedir wə uning iqidiki barlik qaqa-kuqa əswablarni həm uningə dair barlik nərsiləni baxkuruxka təyinligin; ular *ibadət* qedirini wə uning iqidiki barlik qaqa-kuqa əswablarni kətüridu; *ibadət* qedirining hizmitini kılouqılar xular bolsun, ular qedirning tət ətrapida öz qediririni tiksun. □

51 Qedirni kəqüridioğan qaşda uni Lawiylar səksun; qedirni tikidioğan qaşda uni Lawiylar tiksun; *Lawiylarəğa* yat boləğan hərqandaq adəm uningəğa yekınlaxsa ölümgə məhkum kılınsun.

52 Israillar bargah kuroqanda hər adəm öz kismida, əzigə has tuq astioğa qedir tiksun. □

53 Biraq *Hudaning* oşəzipi Israil jamaitining üstigə qüxməsliki üqün, Lawiylar Hudaning həküm-guwahliki saklaklik qedirning tət ətrapioğa bargah kursun; Lawiylar Hudaning həküm-guwahliki saklaklik qedirni muhəpizət kılıxka məs'ul bolidu» — degənidi.

54 Israillar ənə xundak kildi; Pərwərdigar Musaoğa kandaq buyruoğan bolsa, ular xundak kildi.

2

Hərkaysi kəbilələarning bargah qurux tərtpi wə ornı

1 Pərwərdigar Musa bilən Hərunəğa mundaq dedi: —

2 Israillar hərbi oşlirining tuşi astioğa, oşlirining ata jəmətining bayriki astida qedir tiksun; jəmət qedirining tət ətrapidin səl yıraqlaq bargah kursun.

3 Kün qikix tərəpkə, xərək tərəpkə qaritip öz tuşi astida qoxun-kismi boyıqə bargah kuridioşini Yəhuda bolsun; Yəhudalarning əmiri Amminadabning oşli Nahxon bolsun.

4 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy yətmix tət ming altə yüz kixi.

5 Uning yenida bargah kuridioşini Issakar kəbilisi bolsun; Issakarlarning əmiri Zuarning oşli Nətanəl bolsun.

6 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy əllik tət ming tət yüz kixi.

■ 1:46 Mis. 38:26 □ 1:49 «Sən pəkət Lawiy kəbilisinila xu hesabka kirgüzmgin» — keyin Musa ularni ayrim sanaktin ötküzüxi kerək idi (26:32). □ 1:50 «Hudaning həküm-guwahliki saklaklik qedir» — «*ibadət qediri*»ning baxka bir nami. «Guwahlik» yaki «həküm-guwahlik» bolsa Hudaning Israiləğa boləğan tüp əmrlirini, xundakla uning Israil bilən boləğan əhdisini kərsitidu; Hudaning muqəddəs mahiyiti wə harakteri xu əmrlərdə ayan kılinoqaqka, «həküm-guwah» dəpmu atilidu. □ 1:52 «tuq» — muxu yərdə bəlkim hər kəbilining öz tuşini kərsitidu (2:2ni kəring).

7 Ularning yenida yənə Zəbulun kəbilisi bolsun; Zəbulunlarning əmiri Həlonning oqli Eliab bolsun.

8 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy əllik yəttə ming tət yüz kixi.

9 Omumən Yəhuda bargahioja qaraydioqlarning həmmisi, yəni qoxun-kisimliri boyiqə sanaktin ötküzülgənlər jəmiy bir yüz səksən altə ming tət yüz kixi; ular aldi bilən yolə qıqsun.

10 — Jənob tərəptə, tuql tikləp, qoxun tərtpi bilən bargah quridioqlini Rubən kəbilisi bolsun; Rubənlarning əmiri Xidərninq oqli Əlizur bolsun.

11 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy kırık altə ming bəx yüz kixi.

12 Uning yenida bargah quridioqlini Ximeon kəbilisi bolsun; Ximeonlarning əmiri Zuri-xaddayning oqli Xelumiylə bolsun.

13 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy əllik tokkuz ming üç yüz kixi.

14 Ularning yenida Gad kəbilisi bolsun; Gadlarning əmiri Deuəlning oqli Əliasaf bolsun.□

15 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy kırık bəx ming altə yüz əllik kixi.

16 Rubən bargahioja qaraydioqlarning həmmisi, yəni qoxuni boyiqə sanaktin ötküzülgənlər jəmiy bir yüz əllik bir ming tət yüz əllik kixi; ular ikkinqi səp bolup yolə qıqsun.

17 Andin jamaət qediri bilən Lawiylarning bargahı baxka bargahlarıninq otturisida mangsun; ular kəndə q bargah qurəjan bolsa, xundə q yolə qıqsun; hər kəysisi öz ornida öz tuql astida bolsun.

18 — Kün pətix tərəptə, tuql tikləp, qoxun tərtpi bilən bargah quridioqlini Əfrayim kəbilisi bolsun; Əfrayimlarning əmiri Ammihudning oqli Əlixama bolsun.

19 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy kırık ming bəx yüz kixi.

20 Uning yenida bargah quridioqlini Manassəh kəbilisi bolsun; Manassəhlərninq əmiri Pidahzurning oqli Gamaliyəl bolsun.

21 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy ottuz ikki ming ikki yüz kixi.

22 Ularning yenida Binyamin kəbilisi bolsun; Binyaminlarning əmiri Gideonning oqli Abidan bolsun.

23 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy ottuz bəx ming tət yüz kixi.

24 Omumən Əfrayim bargahioja qaraydioqlarning həmmisi, yəni qoxun-kisimliri boyiqə sanaktin ötküzülgənlər jəmiy bir yüz səkkiz ming bir yüz kixi; ular üçinqi səp bolup yolə qıqsun.

25 — Ximal tərəptə, tuql tikləp, qoxun tərtpi bilən bargah quridioqlini Dan kəbilisi bolsun. Danlarning əmiri Ammixaddayning oqli Ahjəzər bolsun.

26 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy atmix ikki ming yəttə yüz kixi.

27 Uning yenida bargah quridioqlini Axir kəbilisi bolsun; Axirlarning əmiri Okranning oqli Pagiyəl bolsun.

28 Uning qoxuni, yəni sanaktin ötküzülgənlər jəmiy kırık bir ming bəx yüz kixi.

29 Ularning yenida Naftali kəbilisi bolsun; Naftalilarning əmiri Enanning oqli ahıra bolsun.

□ 2:14 «Deuəl» — yəki «Reuəl».

³⁰ Uning qoxuni, yəni sanaktin etküzülgənlər jəmiy əllik üç ming tət yüz kixi.

³¹ Dan bargahioğa qaraydioğanlarning həmmisi, yəni qoxun-qisimliri boyiqə sanaktin etküzülgənlər jəmiy bir yüz əllik yəttə ming altə yüz kixi; ular əz tuqliri astida həmmining kəynidə yoloğa qiqsun.

³² Yukiridikilər əz ata jəməti boyiqə sanaktin etküzülgən Israillardur; qoxun-qisimliri boyiqə bargahlarda sanaktin etküzülgənlər jəmiy altə yüz üç ming bəx yüz əllik kixi boldi. ■

³³ Birək Lawiyarla, Pərwərdigarning Musaoğa kילוan əmri boyiqə, Israillar katarida sanaktin etküzülmidi. ■

³⁴ Israillar Pərwərdigarning Musaoğa kילוan barlik əmri boyiqə ix tutup, əzlrining tuqi boyiqə bargah kुरatti; ular əz kəbilisi wə ata jəməti tərtpi boyiqə yoloğa qiqatti.

3

Harunning əwladliri

¹ Pərwərdigar Sinay teoqida Musa bilən səzləxkən күnlərdə, Harun bilən Musanning əwladliri təwəndikilərdin ibarət idi. □

² Harunning oqullirining ismi mundak; tunji oqlining ismi Nadab idi, uning yənə Abihu, Əliazar, Itamar degən oqulliri bar idi. ■

³ Harunning oqullirining ismi ənə xundaq idi, ular məsihləngən kahinlər idi; *Musa* ularni kahinlik wəzipisini etəxkə Hudaοğa atap ayrioqanidi. □

⁴ Ləkin Nadab bilən Abihu Sinay qəlidə oqyriy bir otni Pərwərdigarning aldioğa sunoqini tūpəylidin Pərwərdigar aldida əldi wə ularning həq nəslı kəldurulmidi; Əliazar bilən Itamar əz atisi Harun aldida kahinlik wəzipisini etidi. ■

Lawiyarning wəzipisi

⁵ Pərwərdigar Musaoğa səz kilip: —

⁶ Sən Lawiy kəbilisini aldingoğa kəltürüp, ularni kahin Harunning hizmitidə boluxkə uning aldioğa hazır qil. ■

⁷ Ular Harunning həjiti wə pütkül jamaətning həjitudin qiqip jamaət qedirining aldida wəzipə etəp, ibadət qedirining hizmitini bejirsun.

⁸ Ular yənə jamaət qediridiki barlik kaqa-kuqa əswablarnı baxkurux bilən Israillarning hizmitidə bolup wəzipə etəp, ibadət qedirining ixlrini bejirsun.

⁹ Sən Lawiyarlarnı Harun bilən uning oqullirioğa təksimləp bərgin; ular Israillar iqidin məhsus uningə tallap berilgən.

¹⁰ Harun bilən oqullirini bolsa sən əzining kahinlik wəzipisini etəxkə bekitkin; hərəkəndəq yat kixi yeqinlaxsa əltürülsun, — dedi.

Lawiyarning tallinixi

¹¹ Andin Pərwərdigar Musaoğa mundak dedi: —

■ **2:32** Mis. 38:26; Qel. 1:46 ■ **2:33** Qel. 1:48, 49 □ **3:1 «kūnlərdə»** — ibraniy tilida «kündə».

■ **3:2** Mis. 6:23 □ **3:3 «Hudaοğa atap ayrix»** — bu ayəttiki «Hudaοğa atap ayrix» ibraniy tilida «qoloğa selix» yaki «qolni toldurux» bilən bildürüldü. «Mis.» 28:41 wə izahatini kəring. Kahinlik wəzipisi asəsən Hudaning kurbanliklirini əz kolioğa elix bilən baxlinatti. ■ **3:4** Law. 10:1-7; Qel. 26:61; 1Tar. 24:2 ■ **3:6** Qel. 16:9; 18:2

12 — Kara, Mən Israillar iqidin Lawiylarni tallidim, ularni Israil iqidə baliyatquning barliq tunji mewisining ornioqa, yəni qong oqullirining ornioqa koyimən, xunga Lawiylar Mening bolidu. □ ■

13 Qünki tunji oqullarning həmmisi Meningkidur; Mən Misir zemində tunji tuquloqanlarning həmmisini kətl qiləjan künidə Israillarning iqidiki tunjilarning həmmisini, məyli adəm bolsun yaki həywan bolsun, mukəddəs hesablap Meningki qiləjanidim. Ular Meningkidur; Mən Pərwərdigardurmən. ■

Lawiylarning nopusinging sanaktin ötküzülüxi

14 Andin Pərwərdigar Sinay qel-bayawanida Musaəqa: —

15 — Sən Lawiylarni ata jəməti, ailisi boyiqə sanaktin ötküz; barliq ərkəklərni, yəni bir aylıqtin axqanlarning həmmisini sanaktin ötküz, — dedi.

16 Xuning bilən Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə, əzigə deyilgəndək Lawiylarni sanaktin ötküzdi.

17 Lawiyning oqullirining ismi mundak: — Gərxon, Kohat, Mərarı. ■

18 Gərxonning oqullirining ismi aililiri boyiqə Libni wə Ximəy idi.

19 Kohatning oqulliri aililiri boyiqə Amram, Izhar, Həbron wə Uzziəl idi.

20 Mərarining oqulliri aililiri boyiqə Maħli wə Muxi idi. Bularning həmmisi ata jəməti boyiqə Lawiylarning jəməti boldi.

21 Gərxondin Libnilarning jəməti bilən Ximəylərnin jəməti wujudka kəldi; bular Gərxonlarning jəmətliri idi.

22 Barliq ərlərninğ saniəqa əsasən, bir aylıqtin axqanlirining sanaktin ötküzülgənliri jəmiy yəttə ming bəx yüz kixi boldi.

23 Gərxonning jəməti ibadət qedirining arka tərpidə, yəni oqərb tərəptə bargah kurdi;

24 Gərxon jəmətininğ əmiri Laəlninğ oqli Əliasaf idi.

25 Gərxonlarning jamaət qediridiki wəzipisi ibadət qedirining əzidiki astınki ikki yapkuq-pərdə, uning üstidiki yopuq wə jamaət qedirining ixik pərdisigə, □

26 xundakla həyła ətrapidiki pərdilər, həyła dərwasisining pərdisi (həyła pərdiliri ibadət qediri bilən kurbangahni qəridəp turattı) wə həylında ixlitilidioqan munasiwətlik barliq tanilarəqa qarax idi.

27 Kohattin Amramlarning jəməti, Izharlarning jəməti, Həbronlarning jəməti wə Uzziəllərninğ jəməti wujudka kəldi; bu Kohatlarning jəmətliri idi.

28 Barliq ərkəklərninğ sani boyiqə, bir aylıqtin axqanlar jəmiy səkkiz ming altə yüz adəm bolup qıqtı; ular mukəddəs jayəqa qarax wəzipisini etəydiəjan boldi.

□ **3:12 «tunji balilar Meningkidur»** — Huda əslidə Israillarni Misirdin kutquzux yolida Misirliklarning barliq tunji oqullirini wə hətta həywanlarning tunji balilirinimu eltürüwətkənidı. Biraq Israillar «ötüp ketix həytininğ kozisi» («pasha koza»)ning kəninı ixik kexəklirigə səpixi bilən, ularning tunji oqulliri wə həywanlarning tunji baliliri xu aqiwəttin kutquzup kilinəjan. Huda Israillarning tunjilirini alayitən kutquzəjan boləqaqka, hazır həlkə: «tunji balilar Meningkidur» dəydu. Demək, ular əslidə Hudaning kullukida boluxi kərək idi, ləkin Huda «Mən ularning ornioqa Lawiylarni koyimən» dəp Əz hizmitigə Lawiylarni ularning ornioqa qəbul kildi (13-ayətnimu kəring). ■ **3:12** Mis. 13:2 ■ **3:13** Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qel. 8:16; Luqa 2:22 ■ **3:17** Mis. 6:16, 17, 18; Qel. 26:57; 1Tar. 6:1, 16; 23:6 □ **3:25 «qedirining əzidiki astınki ikki yapkuq-pərdə»** — ibraniy tilida «turaləqu əzi wə qedirni» — mənisi qəqum tərjimimizdək boluxi kərək. «Mis.» 25:1-13ni kəring.

29 Koḥat əwladlirining jəmətliri jamaət qedirining jənub tərripidə bargah tiktı.

30 Koḥat jəmətinin əmiri Uzziəlning oqli Əlizafan idi.

31 Ularning wəzipisi əhdə sanduqi, xirə, qıraşdan, ikki kurbangah, xuningdək muqəddəs jayning iqidə ixlitidiqan qaqa-kuqa, pərdə wə ibadət qedirining iqidə ixlitidiqan barlıq nərsilərgə qarax idi.

32 Lawiylarning əmiririning əmiri bolsa kahin Ҳarunning oqli Əliazar idi; u muqəddəshaniqə qarax wəzipisini etəydiqanlar üstidin nazarət kilidiqan boldi.

33 Məraridin Maḥli jəməti bilən Muxi jəməti wujudka kəldi; bular Mərarining jəmətliri boldi.

34 Barlıq ərkəklərnin sanioqə اساسən, bir aylıqtin yukiri boləqanlar sanaktin etküzləgəndə jəmiy altə ming ikki yüz kixi qıktı.

35 Mərarining jəmətinin əmiri Abihayilning oqli Zuriyəl boldi; ular ibadət qedirining ximal tərripigə bargah kurdi.

36 Mərarı əwladlirining wəzipisi ibadət qedirining tahtayliri, baldakliri, hadiliriqə, təglikliri barlıq əswab-jabdukliriqə qarax, xuningdək buləqə munasiwətlik ixlitilidiqan barlıq nərsilərgə,

37 xundakla ḥoylining tət ətrapidiki hadilarəqə wə ularning təglikliri, kəzük wə tanilarəqə məs'ul boluxka bəlgiləndi.

38 İbadət qedirining aldiqə, xərk tərripigə, yəni jamaət qedirining künqikix tərripigə bargah kuroşanlar Musa, Ҳarun wə Ҳarunning oqulliri idi; ular Israillarning hizmitidə bolux wəzipisini etəp, muqəddəs jayqə qaraydiqan boldi; ularqə yat boləqan hərқандақ адəм *muqəddəs* jayqə yəkinlaxsa, əltürülətti. ■

39 Musa bilən Ҳarun Pərwərdigarning əmri boyiqə, sanaktin etküzgən barlıq Lawiylar, jəmətliri boyiqə, yəni bir aylıqtin yukiri sanaktin etküzləgən ərkəklər jəmiy yigirmə ikki ming qıktı.

Lawiylarning Israillarning tunjilirining ornini besip Hudaqə atilixi

40 Pərwərdigar Musaqə: — Sən Israillar iqidə bir aylıqtin axkan tunji oqullarni sanaktin etküzüp, isim-familisi boyiqə tizimlap qıq.

41 Sən Lawiylarni Israillarning barlıq tunjilirining ornida Manga has kil (Mən Pərwərdigardurmən); Lawiylarning mal-qarwilirininimu Israillarning barlıq tunji mal-qarwilirining ornida Manga has kil, — dedi.

42 Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə, Israillarning tunjilirini qoymay sanaktin etküzdi.

43 Bir aylıqtin yukiri tunji oqul balilirini isim-familisi bilən sanaktin etküzgəndə, ular jəmiy yigirmə ikki ming ikki yüz yətmix üq kixi qıktı.

44 Pərwərdigar Musaqə mundak dedi: —

45 Sən Lawiylarni Israillarning tunjilirining ornida Manga talla, xundakla Lawiylarning mal-qarwilirininimu Israillarning mal-qarwilirining ornida Manga talla; xuning bilən Lawiylar Meningki bolidu; Mən Pərwərdigardurmən.

46 Wə Lawiylarning sanidin artuk qıqqan Israillarning tunjiliri, yəni xu ikki yüz yətmix üqi üqün hərlük həkқini kəbul kiləyin; □

■ 3:38 Qel. 3:10; 16:40 □ 3:46 «ikki yüz yətmix üqi» — «Israillarning tunji oqulliri»ning sani 22273 (43-ayət) «Lawiylarning» bolsa 22000 idi (39-ayət), əmdi «Lawiylarning sanidin artuk qıqqan Israillarning tunjiliri»ning sani 273 adəm idi.

47 xularning hər biri üçün bəx xəkəl kümüx al, kixi sanioşa qarap bolsun; muqəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boyiqə ulardın aloşın (bir xəkəl yigirmə gərahdur). □ ■

48 Artuq çiqқан adəmlərninq, yəni hərlük həkkini təlix kerək boləqanlarning kümüxini Һarun bilən uning oşullirioşa bər.

49 Əmdi Lawiylar tərpidin «hərlükkə çiqiriləqan» dəp Һesablanəqan tunji oşullardın artuq çiqқанlardın bolsa, Musa ulardın xu hərlük həkkini aldi;

50 u Israillarning tunjiliridin xu kümüxni, yəni muqəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boyiqə jəmiy bir ming üq yüz atmix bəx xəkəl aldi. □

51 Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə «hərlükkə çiqiriləqan»larning kümüxini dəl Pərwərdigar buyruşinidək, Һarun bilən uning oşullirioşa bərdi.

4

Koһat əwladlirining wəzipisi

1 Andin Pərwərdigar Musa bilən Һarunoşa səz kiliр mundak dedi: —

2 Sən Lawiylar iqidin ata jəməti boyiqə Koһat əwladlirining omumiy sanini tizimlişin,

3 ottuz yaxtin əllik yaxkiqə boləqan, jamaət qədirida ix-hizmət kiliхkə keləydiyəqanlarning həmmisini tizimlap çiq. □

4 Koһat əwladlirining jamaət qədri iqidiki wəzipisi əng muqəddəs buyumlarni baxkurux bolidu.

5 Bargah kəqürülişəqan qəşda, Һarun bilən uning oşulliri kirip «əng muqəddəs jay»diki «ayrima pərdə-yopuқ»ni çüxürüр, uning bilən həküm-guwahliқ sanduқini yəgışun;

6 andin uning üstini delfinning terisidin etiləqan yopuқ bilən orap, üstigə kək bir rəhtni yepip, andin kətüridişəqan baldaklarni etküzsun. □

7 Təқdim nan *tiziləqan* xirəgə kək bir rəht selinip, üstigə legən, təhsə, piyalə wə xarab hədiyəlirini qəqidişəqan kədəhlər tizip qoyulsun; xirədimu «daimiy nan» tizilip turiwərsun; □ ■

8 bu nərsilərninq üsti kizil rəht bilən, uning üsti yənə delfin terisidə etiləqan bir yopuқ bilən yepilip, andin kətüridişəqan baldaklar etküzüр qoyulsun.

9 Ular kək rəht elip, uning bilən qiraşdan bilən üstidiki qiraşlarni, pilik kışkuqlarni, küldanlarni wə qiraşdanəqan ixlitidişəqan, bərlіk may qəqilaydiyəqan qəqilarni yepip koysun. ■

□ 3:47 «bir xəkəl» — təhminən 11.4 gram boluxi mumkin, bəx xəkəl 57 gram. «muqəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki» — «muqəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki» xübhışizki, pütkül əl üçün əzgərməs olqəm bolsun dəp, muqəddəs jayda saklakliқ, muқim bekitiləqan birnəqqə hil olqəmlərdin biri boluxi kerək idi. ■ 3:47 Mis. 30:31; Law. 27:25; Qel. 18:16; Əz. 45:12 □ 3:50 «bir ming üq yüz atmix bəx xəkəl» — təhminən 16.4 kilogram. □ 4:3 «ix-hizmət kiliхkə keləydiyəqanlar» — ibraniy tilida «ix-hizmət kiliхkə keləydiyəqan qoxun» degən səzlər bilən ipadiliniду. □ 4:6 «delfinning terisi» — yaki «dengiz eyikning terisi» yaki «borsuқning terisi».

□ 4:7 «təқdim nan xirəsi» — yaki «Һuzuriy nan xirəsi» («Һudaning Һuzuridiki nan»lar) — Muxu yərdə pəkət «Һudaning Һuzuridiki xirə» degən səz bilən ipadiliniду. Nanlar wə altun xirə toşruқluk «Mis.» 25:23-30 wə «Law.» 24:5-9ni kərninq. «daimiy nan» — «təқdim nan»ning baxkiqə atilixi. ■ 4:7 Mis. 25:30 ■ 4:9 Mis. 25:31,38

10 Ular yənə qıraođdan bilən qıraođdan oja ixlitidojan həmmə qaqa-kuqa əswablarni delfin terisidin etilgən yopuk bilən yögəp, andin əpkəxkə selip koysun.

11 Altun huxbuygahka kək bir rəht selip, yənə delfin terisidə etilgən yopuk bilən yeyip, andin kətürgükə koş baldaqlarni ötküzüp koysun. □

12 Muqəddəs jayning iqidə ixlitidojan barlik qaqa-kuqilarni kək bir rəht bilən yögəp, andin üstigə delfin terisidə etilgən yopukni yeyip, andin bir əpkəxkə selip koysun.

13 Ular qurbangahni külidin tazilap, üstigə səsün rənglik bir rəhtni yeyip koysun.

14 Andin yənə qurbangahta ixlitidojan əswablar — küldan, ilmək, bəlgürək, qinilər, xundaqla barlik əswablarni qurbangaht üstigə tizip, andin delfin terisidə etilgən bir yopuk bilən yeyip, andin kətüridojan baldaqlarni ötküzüp koysun.

15 Pütün bargahnikilər yojoa qikidojan qaşda, Harun bilən uning oşulliri muqəddəs jay wə muqəddəs jaydiki barlik qaqa-kuqa əswablarni yeyip bolqandin keyin, Kohatning əwladliri kelip kətürsun; lekin ölüp kətməslik üçün muqəddəs buyumlar oja kol təgküzmisun. Jamaət qediri iqidiki nərsilərdin xularni Kohatning əwladliri kətürüxi kerək.

16 Harunning oşli Əliazarning wəzipisi qıraoş meyi, huxbuy ətir, daimiy təkdin kəlinidojan axliq hədiyə bilən məsihləş meyoja qarax, xundaqla pütkül ibadət qediri bilən uning iqidiki barlik nərsilər, muqəddəs jay həm muqəddəs jaydiki qaqa-kuqa əswablar oja karaxtin ibarət. ■

17 Andin Pərwərdigar Musa bilən Harun oja söz kəlip mundaq dedi: —

18 Silər Kohat jəmətidikilərnə Lawiylar arisidin kət'iy yokitip koymanglar;

19 bəliki ularning ölməy, həyat kəlixi üçün ular «əng muqəddəs» buyumlar oja yekinlaxkan qaşda, Harun bilən uning oşulliri kirip ularning hər birigə kəlididojan wə kətüridojan ixlarni kərsitip koysun;

20 ular pəkət muqəddəs jay oja kirgəndə muqəddəs buyumlar oja bir dəkiqimü karimisun, undaq kəlip koysa ölüp ketidu. □

Gərxon əwladlirining wəzipisi

21 Pərwərdigar Musaoja söz kəlip mundaq dedi: —

22-23 Gərxon əwladliri iqidə ata jəməti wə aililiri boyiqə, ottuz yaxtin əllik yaxkiqə bolqan, jamaət qediri iqidə hizmət kəlix sepigə kirələyidojan həmmisini sanaktin ötküzüp omumiy sanini al. □

24 Gərxon aililirining kəlididojan hizmiti wə ular kətüridojan nərsilər təwəndikiqə:

25 — ular jamaət qedirining özini, yəni astidiki iqki pərdiliri wə sirtki pərdilirini, uning yapkuqini, xundaqla üstigə yapkan delfin terisidə

□ 4:11 «altun huxbuygah» — ibraniy tilida «altun qurbangaht». ■ 4:16 Mis. 29:40;

30:23,24,34,35 □ 4:20 «ular pəkət ... bir dəkiqimü karimisun» — demək, Harunning oşulliri kaşinlar muqəddəs buyumlar ni yepiwatkan wakitta muqəddəs qediroja kirməsliki kerək, pəkət buyumlar yepiloqandin keyin kirixkə bolidu. □ 4:22-23 «hizmət kəlix sepigə kirələyidojanlar» — ibraniy tilida «jənggə qəkalayidojan koşundikilər» degan səzlər bilən ipadilididu. Iqki mənsi,

xühşisizki, kaşinlarning muqəddəs jayda Israil üçün qurbanliklarni ötküzüp, ular oja rohiy wəkil boluxi Israillər üçün jin-xəytanlar bilən rohiy urux hizmiti kəloqanoja barawər.

etilgən yopuqni wə jamaət qedirining kirix ixikining pərdisini, □

²⁶ ibadət qediri bilən qurbangahni qəridəp tartiloqan həylidiki pərdilər bilən kirix dərwasisining pərdisini, xularoqa has tanilirini wə ixlitidoqan barliq qaqa-kuqa əswablarni kətürsun; bu əswab-üskünilərgə mu-nasiwətlik kerək boləqan ixlarni kılsun.

²⁷ Gərxon əwladlirining pütün wəzipisi, yəni ular kətüridoqan wə bejiridoqan barliq ixlər Hərun wə uning oquullirining kərsətmiliri boyiqə bolsun; ularning nemə kətüridoqanlikini silər bəlgiləp beringlar.

²⁸ Gərxon əwladlirining jəmətlirining jamaət qedirining iqidə kılidioqan hizmiti xular; — Ular kaħin Hərunning oqlı Itamarning qol astida turup ixlisun.

Mərari əwladlirining wəzipisi

²⁹ Mərarining əwladlirininimu, ularni ata jəməti, aililiri boyiqə, sanaktin ötküz;

³⁰ ottuz yaxtin əllik yaxkiqə boləqan, jamaət qediri iqidə hizmət kilix sepigə kirələydoqan həmmisini sanaktin ötküzüp omumiy sanini al. □

³¹ Ularning jamaət qediri iqidiki barliq hizmiti, yəni kətürüx wəzipisi mundak; — Ular jamaət qedirining tahtayliri, baldaqliri, hadiliri wə ularning təglikliri,

³² həylining tət ətrapidiki hadılar, ularning təglikliri, kəzukliri, tanaliri, barliq əswab-üskünə həm xularoqa kerəklik boləqan barliq nərsilərnı kətürüx bolsun; ular kətüridoqan əswab-üskünilərnı namini atap bir-birləp hər adəmgə kərsitip beringlar.

³³ Mərari jəmət-aillirining jamaət qediri iqidə kılidioqan barliq ixliri ənə xular; ular kaħin Hərunning oqlı Itamarning qol astida turup ixlisun.

Lawiylarning nopusining sanaktin ötküzülüxi

³⁴⁻³⁵ Musa bilən Hərun wə jamaətning əmiriliri Koħatning əwladlirining ottuz yaxtin əllik yaxkiqə boləqan, jamaət qedirida hizmət kilix sepigə kirələydoqanlarıning həmmisini ata jəməti, aililiri boyiqə sanaktin ötküzdi. □

³⁶ Ulardin jəməti boyiqə sanaktin ötküzülgənlər jəmiy ikki ming yəttə yüz əllik kixi bolup qıkti.

³⁷ Muxular Koħat jəmətidin sanaktin ötküzülgənlər bolup, jamaət qedirida ix kılidioqan hərberi, yəni Pərwərdigarning Musanıning wastisi bilən kıloqan əmrı boyiqə Musa bilən Hərun sanaktin ötküzgənlər idi.

³⁸⁻³⁹ Gərxonlarıning ata jəməti, aililiri boyiqə, ottuz yaxtin əllik yaxkiqə boləqan, jamaət qedirida hizmət kilix sepigə kirələydoqan həmmisi sanaktin ötküzüldi;

⁴⁰ ata jəməti, aililiri boyiqə sanaktin ötküzülgənlər jəmiy ikki ming altı yüz ottuz kixi bolup qıkti.

□ **4:25 «astidiki iqki pərdiliri wə sirtki pərdiliri»** — ibraniy tilida «turaloquning pərdiliri wə jamaət qediri». Mənsi qoqum tərjimimizdək bolidu. Qedirning tət kəwət yopuqi bar idi; (1) iqki pərdiliri; (2) eqkə teriliri; (3) kızil buyaloqan qoqkar teriliri; (4) delfin teriliri. Bəzi waqıtlarda 2-kəwiti, yəni eqkə terisidin etilgən pərdilər «jamaət qedir»ning əzi dəp həsəblinatti. «Misirdin qıqix» 25[1-15ni kərüng. □ **4:30 «hizmət kilix sepigə kirələydoqanlar»** — 23-ayətni wə izahatini kərüng. □ **4:34-35 «sepigə kirələydoqanlar»** — 23-ayətni wə izahatini kərüng. 39-, 43-ayəttə ohxax səzlər tepilidu.

41 Muxular Gərxon jəmətidin sanəktin ətəküzülgənlər bolup, jamaət qedirida ix kiliđioğan hərbi, yəni Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən kילוan əmri boyiqə Musa bilən Һarun sanəktin ətəküzgənlər idi.

42-43 Mərarilarning ata jəməti, aililiri boyiqə, ottuz yaxtin əllik yaxқиə bolоan, jamaət qedirida hizmət kiliх sepigə kirələyđioğan һəmmisi sanəktin ətəküzüldi;

44 ata jəməti, aililiri boyiqə sanəktin ətəküzülgənlər jəmiy üq ming ikki yüz kixi bolup qikti.

45 Muxular Mərari jəmətidin sanəktin ətəküzülgənlər bolup, jamaət qedirida ix kiliđioğan hərbi, yəni Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən kילוan əmri boyiqə Musa bilən Һarun sanəktin ətəküzgənlər idi.

46-47 Sanəktin ətəküzülgən Lawiyar mana xular idi; Musa bilən Һarun һəm Israillarning əmiriliri ulardin ata jəməti, aililiri boyiqə, ottuz yaxtin əllik yaxқиə bolоan, jamaət qedirida hizmət kiliх wə yük kütürüх wəzipisigə kirələyđioğanlarni sanəktin ətəküzgən.

48 Ularning sani jəmiy səkkiz ming bəх yüz səksən adəm bolup qikti.

49 Pərwərdigarning əmri boyiqə, ular Musa tərpidin sanəktin ətəküzüldi; һərkim əzi kiliđioğan Ixi wə kətüridoğan yükigə asasən sanəktin ətəküzüldi. Bularning һəmmisi Pərwərdigarning Musaqə əmr kילוinidək boldi.

5

Napaklarni bargah̄tin ayrix kerək

1 Pərwərdigar Musaqə sөz kiliр: —

2-3 Sən Israillaroqə əmr kiliр: «Silər pisə-mahaw kesili bilən akma kesiligə giriptar bolоanlarni, xundakla əlökkə tegixi bilən napak bolup kalоan һəmmisini ər-ayal deməy bargah̄tin qikiriwetinglar. Bargah̄larni bulоjiwətməsliki üqün ularni bargah̄tin qikiriwetinglar; qünki Mən bargah̄ otturisida məkən kildim» — degin, — dedi. □ ■

4 Israillar xundak kiliр ularni bargah̄tin qikiriwətti; Pərwərdigar Musaqə kəndak əmr kילוan bolsa, Israillar xundak kildi.

Tələm tələх nizami — «itaətsizlik qurbanliқi» wə qоxumqə tələm

5 Pərwərdigar Musaqə sөz kiliр mundak dedi: —

6 Sən Israillaroqə eytkin: — Məyli ər yaki ayal bolsun, əgər u insanlarning Pərwərdigarоqə wapasizlik kiliđioğan һərқəndak gunah̄liridin birini sadir kiliр, xuning bilən gunah̄kar dəp bekitilsə, ■

7 undakta u əzi ətəküzgən gunah̄ioqə iқrар kiliр, itaətsizliki kəltürүp qikarоan, ziyanlanоuқining ziyinini toluқ tələp berixi kerək wə uning sirtida u kixigə yənə bəxtin bir ulüxni qоxup tələp bərsun. ■

8 Ziyanlanоuқining mubada itaətsizlik kəltürүp qikarоan ziyanoqə berilgən tələm pulini aloqudək tuoқkini bolmisa, tələm puli gunah̄kar bolоan kixining kafaritigə sunulidoğan qоxқaroqə qоxulup, Pərwərdigarоqə atilip, kaқinoqə berilsun. ■

□ 5:2-3 «pisə-mahaw kesili bilən akma kesiligə giriptar bolоanlar» — «Law.» 13-babni, 15-bab 16-, 19-, 25-, 31-ayətni kerüng. «əlökkə tegixi bilən napak bolup kalоan...» — masilan, uruқ-tuoқinini dəpnə kilixi bilən. «bargah̄lar» — һərқaysi qəbililərnin öz bargah̄liri, deməқqi.

■ 5:2-3 Law. 13:3, 46; 15:2; 21:1

■ 5:6 Law. 5:21, 22

■ 5:7 Law. 5:24

■ 5:8 Law. 5:21-26

9 Xuningdək Israillarning Hudaşa atioşan barliq muqəddəs hədiyələri, yəni kahinşa kəltürgən nərsilərdin barliq «kətürmə qurbanliq-hədiyə»lər kahinşa hesab bolsun.

10 Hərkim Hudaşa atioşan hədiyələr muqəddəs dəp hesablsun, xundakla kahinning bolsun; kixilər kahinşa nemə hədiyə kilsa, uning həmmisi kahinning bolsun.■

Zina kıldi dəp ərz kılıoşan hotunni sinax usuli wə bir tərəp kılix nizami

11 Pərwərdigar Musaşa səz kılip mundak dedi: —

12 Sən Israillərşə səz kılip mundak degin: — Əgər birsining hotuni öz eridin yüz örügən, sadakətsizlik kıloşan bolsa,

13 — demək, baxka birsi bilən yekinlaxkan, xundakla uning buloşanşanlıki erining kəzlidiridin yoxurun bološan bolsa, heq guwahqi bolmioşan həm gunah kıloşan qeoşida tutulupmu kalmioşan bolsa,

14 xundak əhwalda, eri öz hotunidin guman kılip künlisə, hotuni rastla zina kılip buloşanşan bolsa (yaki öz hotunioşa guman kılip künlisimu, hotuni zina kılmioşan wə buloşanşan bolsa)

15 əhwalini ispatlax üqün bu adəm hotunini kahinning yenioşa əkəlsun həm hotuni üqün zərür axliq hədiyəsi, yəni arpa undin ondin bir əfahni aloşaq kəlsun; xu hədiyəning üstigə u heq zəytnu meyi kuymisun yaki heq məstiki koxup koymisun; çünki bu kündaxliq hədiyəsi, əslətmə axliq hədiyəsi bolup, ularning kəbihlikigə bološan əslətmidur.□

16 Kahin u hotunni aldioşa kəltürüp, Pərwərdigarning huzurida turoşusun.

17 Kahin komzəkkə muqəddəs sudin kuyup, ibadət qedirining yər topisidin bir qımdim elip suşa qeqip koysun.□

18 Kahin u hotunni Pərwərdigarning huzurida turoşuzup, bexini eqip, əslətmə axliq hədiyəsi, yəni kündaxliq hədiyəsini uning koloşa tutkuzsun, andin kahin koloşa qarərix kəltürgüqi ələm süyini alsun.

19 Kahin u hotunşa kəsəm iqküzüp, uningşa «Dərwəkə sən heqkandak adəm bilən billə yatmioşan, eringning ornida baxka birsi bilən billə boluxka ezip buzukluk kılmioşan bolsang, undakta sən bu qarərix kəltürgüqi ələm süyidin halas boləşsən.□

20 Lekin sən eringning ornida baxka birsigə yekinlixip özüngni buloşanşan bolsang, eringdin baxka bir ər sən bilən billə yatkan bolsa, —» desun;

21-22 andin kahin u hotunşa qarərix kəsimini iqküzgəndin keyin, yəne uningşa: «— Pərwərdigar yotangni yiglitip, kərsikingni ixxitiwətsun, xuningdək Pərwərdigar seni öz həlking iqidə qarərix wə kəsəm iqix dəstikigə aylandursun; bu qarərix süyi iq-qarningşa kirip, kərsikingni ixxitiwətsun, yotangni yigilitiwətsun» degəndə, u hotun: «Amin, amin» desun.

23 Xuningdək kahin bu qarərix səzlrini dəptərgə pütüp koysun, xundakla yazošan səzlərni ələm süyigə qilisun,

24 andin u hotunşa bu qarərix kəltürgüqi ələm süyini iqküzsun, bu qarərix kəltürgüqi su uning iqigə kirixi bilənla uningşa azab-ələm bolidu.

25 Kahin u hotunning kolidin kündaxliq axliq hədiyəsini elip, uni Pərwərdigarning huzurida pulanglitip bološandin keyin, qurbangahka elip kəlsun.

■ 5:10 Law. 10:12 □ 5:15 «bir əfah» — təhminən 2 kürə yaki 22 litr idi. □ 5:17 «muqəddəs su» — «yuyunux desı»din elinoşan su bolsa kerək. □ 5:19 «eringning ornida» — bu degənlikning baxka birhil tərijimi «eringning əmri astida turup».

²⁶ Kahin hədiyədin bir sikiş un elip, hatirə hesabida qurbangahğa koyup köydürsun; andin u hotunğa bu suni iqküzsun.

²⁷ Kahin əmdi u hotunğa suni iqküzgəndin keyin, əgər u həkikiy buloqanoqan bolup, öz erigə sadakətsizlik kılqan bolsa, qoqum xundak boliduki, bu qarəix süyi uning iqiğə kirgəndin keyin uningğa azab-ələm kəltüridu; uning kərsiki ixqip, yotisi yigiləp ketidu; xuning bilən u hotun öz həlki iqidə qarəixğa ketidu.

²⁸ Ləkin əgər u hotun buloqanmioqan pak bolsa, xu ixtin halas bolidu wə əksiqə həmilidar bolup pərzəntlik bolidu.

²⁹ Mana bu kündaxlik toqrisidiki qanundur; hotun öz erining ornida baxğa birsi bilən billə boluxi bilən ezip buloqanoqan bolsa[□]

³⁰ wə yaki birsi hotunidin guman kılıp künlisə, undaqta u hotunini Pərwərdigarning aldida turəuzsun, kahin uningğa xu qanun boyiqə həmmiini ijra kilsun.

³¹ Ənə xundak kılqanda, ər gunəhtin halas bolup, hotun öz gunəhini kətiridu.[□]

6

«Nazariylar»ning nizami

1 Pərwərdigar Musağa səz kılıp mundak dedi: —

² Sən Israillarğa eytkin: «Məyli ər yaki ayal bolsun, «Əzümni Pərwərdigarğa atəp, nazariylardin bolimən» deqən əlahidə bir kəsəməni iqkən bolsa,[□]

³ undaqta u əzini hərəq-xarəbtin ayrip pərhiz tutsun; hərəq-xarəb bilən ixləngən sirkinimu iqmisan yaki hərəqandak üzüm xərbisini iqmisan wə həl-quruk üzümlərnimu yemisun.

⁴ Əzini Pərwərdigarğa atioqan barlik künlərdə, üzüm telidin qıqqan hərəqandak nərsini, məyli üzüm uruqi bolsun, posti bolsun, ularni yeyixkə bolmaydu.[□]

⁵ Əzümni Pərwərdigarğa atidim dəp kəsəm kılqan künliridə, ularning bəxiqə ustira təgküzüxkə bolmaydu; əzini Pərwərdigarğa atioqan künlər etüp bolmıoqə, u mukəddəs boluxi kerək; ular qaqqlirini uzun koyuxi kerək.^{□ ■}

⁶ U kəsəm iqkən barlik künliridə həqkandak əlüklərgə yekinxixkə bolmaydu.[□]

[□] 5:29 «eringning ornida» — bu deqənlikning baxğa birhil tərijimi «erining əmri astida turup».

[□] 5:31 «hotun öz gunəhini kətiridu» — gunəhi bar bolsa, əlwəttə. Bu qanunda ər bilən hotunğa nisbətən birər barəwərsizlik barmu? Muxu ix toqruluk «koxumqə səz»imizdə əzrak tohtilimiz.

[□] 6:2 «Nazariy» — «nazariy» deqən səz «(Hudaqə) atioqan» deqən mənini bildüridu.

[□] 6:4 «Nazariy bolimən» — «Nazariy bolimən» dəp kəsəm kılqan kixilər əzini məlum bir məhləttə yaki əmürwəyəət Hudaqə ataydu (məsilən, «Hək.» 13:5, «Luqa» 1:15ni kəring).

[□] 6:5 «qaqlirini uzun koyuxi kerək» — bu ixta (a) matəm bildürüxtə qaqqlirini qüxürüx məni kılınıdu; (ə) əziqə birhil nomusluk kəltüridu (qünki u ayaldək kərünidu). Xuning bilən əzini kəsəm iqip Hudaqə atioqanliqini həmmə adəmqə ayan bolidu.

[■] 6:5 Hək. 13:5; 1Sam. 1:11

[□] 6:6 «ələklər» — bu səz həywanlarning taplrininimu əz iqiğə alidu.

7 Uning öz atisi, anisi, kerindixi yaki hədə-singilliri ölüp qaloğan bolsa, ularni dəp özini napak kılmastıki kerək; qünki bexida Pərwərdigarəyla has bolimən dəp bərgən wədisining bəlgisi bolidu. □

8 Özini Hudaəya atiwətkən barlık künlərdə u Pərwərdigar aldida muqəddəs bolup tursun.

9 Mubada bir kixi uning yenida tuyuksiz ölüp kəlip, özini Pərwərdigarəya atioğanlikning bəlgisi boləğan bexi buləğanəyən bolsa, u özini paklax küni wə keyinki yəttinqi künimu qeqini aldursun.

10 Səkkizinqi küni u ikki pahtəkni yaki ikki baqkini elip jamaət qedirining dərwasisi aldida kaħinoğa tapxursun.

11 Kaħin birini gunah qurbanliqi, yənə birini köydürmə qurbanlik süpitidə sunup, əlük səwəbidin napak bolup qaloğan gunahini tiləp kafarət kılsun; nazariy xu küning əzidə öz bexini kaytidin muqəddəspak kılsun,

12 u özini Pərwərdigarəya atioğan künlirini yengiwaxtin baxlisun, xuning bilən bir yaxlik bir ərkək qozini itaətsizlik qurbanliqi kilip sunsun; ilgiriki künliri bolsa inawətsiz hesablanun; qünki uning özini *Pərwərdigarəya* atioğan həliti buləğanəyən.

13 Nazariylardin biri özini *Pərwərdigarəyla* atioğan künlər toxkan künidə u toqruluk qanun-bəlgilimə mundak: — Kixilər uni jamaət qedirining dərwasisi aldioğa əkəlsun;

14 u əzi Pərwərdigarəya sunulidioğan köydürmə qurbanlik üqün bir yaxlik bejirim ərkək qozini, gunah qurbanliqi üqün bir yaxlik qixi bejirim bir qozini, inaklik qurbanliqi üqün bejirim bir qoxkarni kəltürsun,

15 xundakla bir sewət petir nan, zəytun meyi iləxtürülgən esil undin pixuruloğan tokaqlar həmdə zəytun meyi sürülüp məsihləngən petir həmək nanlar wə xu qurbanliklarning qoxumqə axlik hədiyəliri wə xarab hədiyəlirini kəltürsun. □

16 Kaħin bularni Pərwərdigarning huzuriəyənə kəltürüp, Nazariyning xu gunah qurbanliqi bilən köydürmə qurbanlikini sunsun;

17 u Pərwərdigarəya ataloğan inaklik qurbanliqi süpitidə qoxkarni sunsun, uningəyənə qoxup bir sewət petir nanni sunsun; kaħin xular bilən təng Nazariy qoxup təkdim kiləyən axlik hədiyə bilən xarab hədiyəni kəltürüp sunsun.

18 Nazariy jamaət qedirining dərwasisi aldida özini Pərwərdigarəya atioğanlikioğa bəlgə kilip qoyuwətkən qeqini qüxürüp, qeqini elip inaklik qurbanliqi astidiki otka qoysun. ■

19 Nazariy xu tərکیدə özini Pərwərdigarəyla atioğanlik qeqini qüxürüp boləğandın keyin, kaħin qaynap pixiriləyən qoxqarning bir aldi qolini həm sewəttin bir petir nan bilən bir petir həmək nanni elip kəlip Nazariyning kolioğa tutkuzsun.

20 Kaħin bularni Pərwərdigarning aldida pulanglatma qurbanlik süpitidə ərüsün; bular pulanglatma qurbanlik süpitidə sunəyən təx bilən kətürmə hədiyə kilinəyən aldi qol bilən qoxulup, muqəddəs dəp hesablinip kaħinoğa berilsun; andin keyin Nazariy xarab iqşə bolidu. ■

21 Xular bolsa qəsəm ilqən Nazariy toqrısında, özini Pərwərdigarəya ataxta sunux zərür boləyən qurbanlik-hədiyələr toqrısında bekitiləyən

□ **6:7 «özini napak kılmastıki»** — okurmənlərgə ayanki, kim bir jəsətkə təgkən bolsa waqtlik «napak» dəp hesablinidu (uning muqəddəs jayəyənə yekinlixioğa yaki qurbanlik kilixioğa bolmaytti. «Lawilyarning dəsturi» 5:2-3, 11-babni kəring). **«bexida... bəlgisi bolidu»** — uzun qəqliri, demək. □ **6:15 «tokaqlar»** — ibraniy tilida bu sez yaki halkisiman yaki qəkküq bilən texilgən birhil nanlarni kərsitidu. ■ **6:18** Ros. 21:24 ■ **6:20** Mis. 29:27

kanun-bəlgilimidur; xuningdək uning qoli nemigə yətsə xuni sunsimu bolidu; u iqqən kəsimi boyiqə, yəni özini Hudaqə atax wədisi toqruluk xu nizam-bəlgilimə boyiqə həmmə ixni ada qilsun; wədisigə əməl qilsun.

Kahinlarning bəht-bərikət tiləp qiloqan səzi

22 Pərwərdigar Musaqa səz qilip mundaq dedi: —

23 Sən Hərun bilən uning oqullirioqa səz qilip mundaq degin: — Silər Israillaroqa mundaq bəht-bərikət tilənglar: —

24 «Pərwərdigar silərgə bəht-bərikət ata qiloqay, silərni Əz panahida saqliqay;

25 Pərwərdigar yüzini siləning üstünglərdə yorutup, silərgə xapaət qiloqay;

26 Pərwərdigar yüzini üstüngləroqa qaritip kətürüp, silərgə hatirjəmlik bərgəy!» — dəp tilənglar.

27 Ular xundak qilip namimni Israillarning üstigə qonduridu wə Mən ularoqa bəht-bərikət ata qilimən.

7

Hərkaysi kəbilə əmirlirining hədiyəliri

1-2 Musa ibadət qedirini tikligən küni, u qedirni məsih qilip maylap muqəddəs kildi, xundakla uning iqidiki barliq əswab-jabduklar, qurbangah wə uning barliq qaqa-kuqa əswablrini məsih qilip maylap muqəddəs kildi; xu küni xundak boldiki, Israillning əmirliri, yəni ularning ata jəmətinə baxlikliri boləqan, kəbilə əmirliri kelip hədiyələrnə sundi; xu kəbilələrnə əmirliri sanaktin ətküzüx ixioqa nazarət qiloquqilar idi. □ ■

3 Ular əzlrining hədiyələrini Pərwərdigarning huzurioqa hazır kilixti, kəltürülgən bu hədiyələr jəmiy bolup altə hərwa, on ikki öküzdin ibarət idi; hər ikki əmir birlixip birdin sayiwənlik hərwa, hər bir əmir birdin öküz elip kəldi; ular bu hədiyələrnə qedirining aldioqa əkilixti.

4 Pərwərdigar Musaqa səz qilip: —

5 Jamaət qedirining ixlirioqa ixlitix üqün sən bu nərsilərnə qəbul qilip, Lawiyarlarning hər birining bejiridioqan ixliri boyiqə ularning ixlitixigə bərgin, — dedi.

6 Xuning bilən Musa hərwa bilən öküzlərnə qəbul qilip Lawiyalaroqa tapxurup bərdi.

7 U Gərxon əwladlrining qilidioqan ixlirioqa asasən, ularoqa ikki hərwa bilən tət öküz bərdi.

8 Məzari əwladlrining qilidioqan ixlirioqa asasən, ularoqa tət hərwa bilən səkkiz öküz bərdi; ularning həmmisi kahin Hərunning oqli Itamaroqa qaraytti;

9 lekin u Kohatning əwladlrinioqa heqnemə bərmidi; qünki ular muqəddəs nərsilərnə kətürüxkə məs'ul idi; demək, ular məs'ul boləqan nərsilərnə öz mürisidə kətürətti. □

□ 7:1-2 «**ibadət qediri tikləx**» qatarliq ixlar «Mis.» 40-bab, 17-34-ayətlərdə təswirlinidu. Demək, «xu küni»diki ixlar «Qel.» 1-6-bablardiki ixlardan awwal, xundakla «Law.» 8:11tiki ixlardan keyin yüz bərgənidi. ■ 7:1-2 Mis. 40:18 □ 7:9 «**muqəddəs nərsilər**» — baxka birhil tərjimisi «muqəddəs jay».

10 Qurbangah maylinip məsihləngən küni, uni Hudaşa beoixlax yolida əmirələr sunidoğan hədiyyələrini elip kelip, qurbangah aldışa qoyuxti.

11 Pərwərdigar Musaşa: —

Ular qurbangahni beoixlax yolida hədiyyələrini sunsun; hər bir əmir öz künidə sunsun, — dedi.

12 Birinçi küni hədiyyə sunoquçı Yəhuda kəbilisidin Amminadabning oqlı Nahxon boldi.

13 U sunoğan hədiyyə eoşirlikli bir yüz ottuz xəkəl kelidoğan bir kümüx legən, eoşirlikli yətmix xəkəl kelidoğan bir kümüx das bolup, bular mükəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloğan esil un tolduruloğanidi;□

14 on xəkəl eoşirlikta, huxbuy tolduruloğan bir altun piyalə;

15 köydürmə qurbanlik üçün bir ərkək torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq bir ərkək qoza;

16 gunah qurbanlikli üçün bir tekə;

17 inaklik qurbanlikli üçün ikki buqa, bəx qoqkar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Amminadabning oqlı Nahxon sunoğan hədiyyələr idi.

18 İkkinçi küni hədiyyə sunoquçı Issakarning əmiri Zuarning oqlı Nətanəl boldi.

19 U sunoğan hədiyyə eoşirlikli bir yüz ottuz xəkəl kelidoğan bir kümüx legən, eoşirlikli yətmix xəkəl kelidoğan bir kümüx das bolup, bular mükəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloğan esil un tolduruloğanidi;

20 on xəkəl eoşirlikta, huxbuy tolduruloğan bir altun piyalə;

21 köydürmə qurbanlik üçün bir torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq bir ərkək qoza;

22 gunah qurbanlikli üçün bir tekə;

23 inaklik qurbanlikli üçün ikki buqa, bəx qoqkar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Zuarning oqlı Nətanəl sunoğan hədiyyələr idi.

24 Üçinçi küni hədiyyə sunoquçı Zəbulun əwladlirining əmiri Həlonning oqlı Eliab boldi.

25 U sunoğan hədiyyə eoşirlikli bir yüz ottuz xəkəl kelidoğan bir kümüx legən, eoşirlikli yətmix xəkəl kelidoğan bir kümüx das bolup, bular mükəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloğan esil un tolduruloğanidi;

26 on xəkəl eoşirlikta, huxbuy tolduruloğan bir altun piyalə;

27 köydürmə qurbanlik üçün bir torpaq, bir qoqkar, bir yaxliq bir ərkək qoza;

28 gunah qurbanlikli üçün bir tekə;

29 inaklik qurbanlikli üçün ikki buqa, bəx qoqkar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Həlonning oqlı Eliab sunoğan hədiyyələr idi.

30 Tətinçi küni hədiyyə sunoquçı Rubən əwladlirining əmiri Xidərnin oqlı Əlizur boldi.

31 U sunoğan hədiyyə eoşirlikli bir yüz ottuz xəkəl kelidoğan bir kümüx legən, eoşirlikli yətmix xəkəl kelidoğan bir kümüx das bolup, bular mükəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boyiqə olqəndi; axliq hədiyyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloğan esil un tolduruloğanidi;

32 on xəkəl eoşirlikta, huxbuy tolduruloğan bir altun piyalə;

□ 7:13 «xəkəl» — kümüxning olqimi bolup, adətə 11.4 gramə barawər boluxi mumkin. Xunga 130 xəkəl 1.5 kilogram, 70 xəkəl 0.8 kilogram boluxi mumkin. «mükəddəs jaydiki xəkəlning olqəm birliki boyiqə» — 3:47-ayəttiki izahatni körüng.

33 kəydürmə qurbanlıq üçün bir torpaq, bir qoçqar, bir yaxlıq bir ərkək qoza;

34 gunah qurbanlıqı üçün bir tekə;

35 inaklıq qurbanlıqı üçün ikki buqa, bəx qoçqar, bəx tekə, bir yaxlıq bəx ərkək qoza; bular Xidərnəng oqli Əlizur sunoqan hədiyyələr idi.

36 Bəxinqi küni hədiyyə sunoquqi Ximeon əwladlirining əmiri Zuri-xaddayning oqli Xelumiyəl boldi.

37 U sunoqan hədiyyə eoqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidiqan bir kümüş legən, eoqirliqi yətmix xəkəl kelidiqan bir kümüş das bolup, bular mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi;

38 on xəkəl eoqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə;

39 kəydürmə qurbanlıq üçün bir torpaq, bir qoçqar, bir yaxlıq bir ərkək qoza;

40 gunah qurbanlıqı üçün bir tekə;

41 inaklıq qurbanlıqı üçün ikki buqa, bəx qoçqar, bəx tekə, bir yaxlıq bəx ərkək qoza; bular Zuri-xaddayning oqli Xelumiyəl sunoqan hədiyyələr idi.

42 Altinqi küni hədiyyə sunoquqi Gad əwladlirining əmiri Deuəlnəng oqli Əliasaf boldi.

43 U sunoqan hədiyyə eoqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidiqan bir kümüş legən, eoqirliqi yətmix xəkəl kelidiqan bir kümüş das bolup, bular mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi;

44 on xəkəl eoqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə;

45 kəydürmə qurbanlıq üçün bir torpaq, bir qoçqar, bir yaxlıq bir ərkək qoza;

46 gunah qurbanlıqı üçün bir tekə;

47 inaklıq qurbanlıqı üçün ikki buqa, bəx qoçqar, bəx tekə, bir yaxlıq bəx ərkək qoza; bular Deuəlnəng oqli Əliasaf sunoqan hədiyyələr idi.

48 Yəttinqi küni hədiyyə sunoquqi Əfrayim əwladlirining əmiri Am-mihudning oqli Əlixama boldi.

49 U sunoqan hədiyyə eoqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidiqan bir kümüş legən, eoqirliqi yətmix xəkəl kelidiqan bir kümüş das bolup, bular mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi;

50 on xəkəl eoqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə;

51 kəydürmə qurbanlıq üçün bir torpaq, bir qoçqar, bir yaxlıq bir ərkək qoza;

52 gunah qurbanlıqı üçün bir tekə;

53 inaklıq qurbanlıqı üçün ikki buqa, bəx qoçqar, bəx tekə, bir yaxlıq bəx ərkək qoza; bular Ammihudning oqli Əlixama sunoqan hədiyyələr idi.

54 Səkkizinqi küni hədiyyə sunoquqi Manassəh əwladlirining əmiri Pidahzurning oqli Gamaliyəl boldi.

55 U sunoqan hədiyyə eoqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidiqan bir kümüş legən, eoqirliqi yətmix xəkəl kelidiqan bir kümüş das bolup, bular mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi;

56 on xəkəl eoqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə;

57 kəydürmə qurbanlıq üçün bir torpaq, bir qoçqar, bir yaxlıq bir ərkək qoza;

58 gunah qurbanlıqı üçün bir tekə;

59 inaklik qurbanliqi üçün ikki buqa, bəx qoçqar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Pidaħzurning ooqli Gamaliyəl sunoqan hədiyələr idi.

60 Tokkuzinçi küni hədiyə sunoquçi Benyamin əwladlirining əmiri Gideonining ooqli Abidan boldi.

61 U sunoqan hədiyə eoqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidiqan bir kümüx legən, eoqirliqi yətmix xəkəl kelidiqan bir kümüx das bolup, bular mükəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi;

62 on xəkəl eoqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə;

63 köydürmə qurbanliq üçün bir torpak, bir qoçqar, bir yaxliq bir ərkək qoza;

64 gunah qurbanliqi üçün bir tekə;

65 inaklik qurbanliqi üçün ikki buqa, bəx qoçqar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Gideonining ooqli Abidan sunoqan hədiyələr idi.

66 Oninçi küni hədiyə sunoquçi Dan əwladlirining əmiri Ammixaddayning ooqli Ahiazər boldi.

67 U sunoqan hədiyə eoqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidiqan bir kümüx legən, eoqirliqi yətmix xəkəl kelidiqan bir kümüx das bolup, bular mükəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi;

68 on xəkəl eoqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə;

69 köydürmə qurbanliq üçün bir torpak, bir qoçqar, bir yaxliq bir ərkək qoza;

70 gunah qurbanliqi üçün bir tekə;

71 inaklik qurbanliqi üçün ikki buqa, bəx qoçqar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Ammixaddayning ooqli Ahiazər sunoqan hədiyələr idi.

72 On birinçi küni hədiyə sunoquçi Axir əwladlirining əmiri Okranning ooqli Pagiyəl boldi.

73 U sunoqan hədiyə eoqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidiqan bir kümüx legən, eoqirliqi yətmix xəkəl kelidiqan bir kümüx das bolup, bular mükəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi;

74 on xəkəl eoqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə;

75 köydürmə qurbanliq üçün bir torpak, bir qoçqar, bir yaxliq bir ərkək qoza;

76 gunah qurbanliqi üçün bir tekə;

77 inaklik qurbanliqi üçün ikki buqa, bəx qoçqar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Okranning ooqli Pagiyəl sunoqan hədiyələr idi.

78 On ikkinçi küni hədiyə sunoquçi Naftali əwladlirining əmiri Enanning ooqli Ahira boldi.

79 U sunoqan hədiyə eoqirliqi bir yüz ottuz xəkəl kelidiqan bir kümüx legən, eoqirliqi yətmix xəkəl kelidiqan bir kümüx das bolup, bular mükəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəndi; axliq hədiyə bolsun dəp ikkisigə zəytun meyi arilaxturuloqan esil un tolduruloqanidi;

80 on xəkəl eoqirliqta, huxbuy tolduruloqan bir altun piyalə;

81 köydürmə qurbanliq üçün bir torpak, bir qoçqar, bir yaxliq bir ərkək qoza;

82 gunah qurbanliqi üçün bir tekə;

83 inaklik qurbanliqi üçün ikki buqa, bəx qoçqar, bəx tekə, bir yaxliq bəx ərkək qoza; bular Enanning ooqli Ahira sunoqan hədiyələr idi.

⁸⁴ Qurbangah maylinip məsihləngən künidə, Israil əmirliiri qurbangahqa sunoqan hədiyyələr: — jəmiy on ikki kümux legən, on ikki kümux das, on ikki altun piyalə boldi,

⁸⁵ hər bir kümux legəning eojirliki bir yüz ottuz xəkəl, hər bir kümux dasning eojirliki yətmix xəkəl idi; muxu qaqa-kuqioqa kətkən kümux mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəngəndə, jəmiy ikki ming tət yüz xəkəl qıkti;

⁸⁶ huxbuy bilən tolduruloqan altun piyalə on ikki bolup, mukəddəs jaydiki xəkəlning əlqəm birliki boyiqə əlqəngəndə, hər bir altun piyalining eojirliki on xəkəl qıkti; bu altun piyaliləning altuni jəmiy bir yüz yigirmə xəkəl qıkti;

⁸⁷ kəydürmə qurbanliklar üçün boləqan mallar: — jəmiy on ikki torpaq, on ikki qoqkar, on ikki bir yaxliq ərkək koza idi, hər biri tegixlik axliq hədiyyələr bilən billə sunuldi; on ikki tekə gunah qurbanliki üçün sunuldi;

⁸⁸ inakliq qurbanlikliri üçün sunuloqini jəmiy yigirmə tət buqa, atmix qoqkar, atmix tekə, bir yaxliq atmix ərkək koza idi. Qurbangah maylinip məsihlinip, uni Hudaqə beojixlax yolida sunuloqan hədiyyələr mana muxular.

⁸⁹ Musa *Pərwərdigar* bilən səzləxkili jəmaət qedirioqa kirgən qeoqida, u «həküm-guwahliq sanduqi»ning üstidiki «kafarət təhti»ning ikki tərpidiki kerubning otturisdin uning əzigə gəp kıləqan awazini anglap turdi; Pərwərdigar xu yolda uningə səz kılatti.□

8

Altun qiraqdan

¹ Pərwərdigar Musaqə səz kılıp: —

² Sən Hərunoqa: «Sən qiraqlar yaqidiqan qaoqda yəttə qiraqling həmmisi qiraqladanning aldini yorutidiqan bolsun» dəp eytiq koy, — dedi.■

³ Hərun xundak kildi; u qiraqdan üstidiki qiraqlarning həmmisini yandurup, huddi Pərwərdigarning Musaqə eytkinidək, qiraql nurini qiraqladanning aldini yorutidiqan kılıp koydi.

⁴ Qiraqladanning yasilixi mundak: u altundin bolka bilən soqup yasaləqan, putidin güllirigiqə bolka bilən soqup qikiriləqan. Pərwərdigar Musaqə kərsətkən nushidək, u qiraqladanni xundak yasatti.■

Lawiylarning Hudaning hizmitigə atap paklinip ayrilixi

⁵ Pərwərdigar Musaqə mundak dedi: —

⁶ Sən Israillarning iqidin Lawiylarni tallap qikiq pakliqin.

⁷ Ularni paklax üçün ularəqa mundak kil: «kafarət süyi»ni ularning bədinigə qaqkinq; andin ular əzliri pütün bədinini ustura bilən quxürsun, kiyimlirini yuyup əzini pak kilsun.□

⁸ Andin keyin ular bir torpaq bilən xuningəqa qoxup axliq hədiyəsini, yəni zəytun meyi iləxtürülgən esil unni kəltürsun; sən gunah qurbanliki üçün yənə bir torpaqni kəltür.

□ 7:89 «Pərwərdigar bilən» — İbraniy tilida «uning bilən». «Pərwərdigar xu yolda...» — İbraniy tilida «U xu yolda...». ■ 8:2 Mis. 25:37 ■ 8:4 Mis. 25:31 □ 8:7 «kafarət süyi» — İbraniy tilida «gunah süyi» yaki «gunahdin paklax süyi». Bu su 19-babta təpsiliy təswirlinidu.

⁹ Sən Lawiylarni jamaət qedirining aldiqə kəltür wə pütün Israil jamaitini yiojip kəl;

¹⁰ Lawiylarni Pərwərdigarning huzuriqə hazir kılqin; andin Israillar kelip qollirini ularning üstigə koysun.

¹¹ Harun Lawiylarni Israillarning «pulanglatma qurbanlıq»i süpitidə Pərwərdigarning hizmitini kilsun dəp, Pərwərdigarqə hədiyə kilsun.□

¹² Lawiylar qollirini həliki ikki torpaqning bexiqə koysun; sən birini gunah qurbanlıqı bolsun, birini köydürmə qurbanlıq bolsun, Lawiylar üqün kafarət kəltürsun dəp Pərwərdigarqə sunojin.□

¹³ Sən andin Lawiylarni Harun bilən uning oqullirining aldidə turoquzup, ularni pulanglatma qurbanlıq süpitidə Pərwərdigarqə hədiyə kıl.

¹⁴ Lawiylar Meningki bolsun dəp, sən Lawiylarni ənə xu tərıqıdə Israillardin ayrip qık.■

¹⁵ Andin Lawiylar kirip jamaət qedirining ixlirini kilsa bolidu; sən ularni paklandur, ularni pulanglatma qurbanlıq süpitidə hədiyə kıl.

¹⁶ Qünki ular Israillar iqidə pütünləy Manga atalojan; Mening ularni Meningki bolsun dəp tallixim ularni Israillarning arisida baliyatquning tunji mewisi ornida koyoqanlıkimdur.

¹⁷ Qünki Israillarning tunjisi, məyli u insan yaki haywan bolsun, pütünləy Manga təwədur; Mən Misir zeminida barlıq tunjilarni öltürgən küni ularni Özümgə mukəddəs kılıp eliwalojanidim.■

¹⁸ Mening Lawiylarni u yol bilən tallixim ularni Israillarning iqidiki tunjilirining ornida koyoxum üqündur.■

¹⁹ Wə jamaət qedirida Israillarning hizmitidə bolsun wə Israillarning *gunahini tiləp* kafarət kəltürsun, xuningdək Israillar mukəddəs jayqə yekınlaxkanda ular arisida bala-qaza qıkımsun dəp, Mən Israillar iqidin Lawiylarni Harun bilən uning oqullirioqə bərdim.

²⁰ Musa, Harun wə pütkül Israil jamaiti Lawiylarni xundaq kildi; Pərwərdigarning Lawiylar toqruluk Musaqə buyruojinidək Israillar həmmisini bəja kəltürdi.

²¹ Lawiylar xundaq kılıp özlirini *gunahtin* paklap, kiyim-keqəklirini yuyup pakizlidi; Harun ularni pulanglatma qurbanlıq süpitidə Pərwərdigarqə hədiyə kildi; Harun yənə ularni paklaxqə *gunahini tiləp* kafarət kildi.

²² Andin keyin Lawiylar kirip Harunning aldidə, xundaqla uning oqullirining aldidə, jamaət qediri iqidiki ixlarni kılıxqə kirixti; Pərwərdigar Lawiylar toqruluk Musaqə kandaq buyruoqan bolsa, Israillar uni xu boyiqə bəja kəltürdi.

²³ Pərwərdigar Musaqə səz kılıp mundaq dedi: —

²⁴ Lawiylarning wəzipisi mundaq bolsun: — Yigirmə bəx yaxtin yukiriliri kirip jamaət qediri iqidiki ixlarni kılıxqə səpkə kirsun;□

²⁵ əllik yaxqə yətkəndin keyin səptin qekinip xu hizmətni kilmisun;

²⁶ lekin ular jamaət qediri iqidə kərindaxlirioqə yərdəmlixip, ularning həjətliridin qıkıxqə bolidu, əmma qədirdiki rəsmiy wəzipidə bolmisun. Lawiylarning wəzipiliri həkkidə ularqə ənə xundaq kıl.

□ **8:11 «hədiyə kilsun»** — ibranıy tilida «irojanglatsun». □ **8:12 «sən ... Pərwərdigarqə sunojin»** — Təwrat boyiqə, bu Musa pəyojəmbərnıng əzi kaħinning ornida birdinbir qurbanlıq kılqan waqti idi. ■ **8:14 Qel. 3:45** ■ **8:17 Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qel. 3:13; Luka 2:23** ■ **8:18 Qel. 3:12** □ **8:24 «səpkə kirsun»** — ibranıy tilida «jəng üqün koqunoqə kirsun» degən səzlər bilən ipadilidı. 4:23ni wə izahətni kəruğ.

9

Sinay qel-bayawinida «ötüp ketix heyti»ni ötküzüx

1 Misir zeminidin çiqqandin keyinki ikkinçi yili birinçi ayda, Pərwərdigar Sinay qelidə Musəoşa buyrup: —

2 Israillar bekitilgən waqıtta ötüp ketix heyтини ötküzsun;■

3 yəni muxu aynıng on tətinqi küni gugumda, bekitilgən waqıtta, barlıq bəlgilimə wə qaidə-tərtip boyıqə heytni ötküzünglar, — dedi.□

4 Xuning bilən Musa Israilləröşə söz kılıp ötüp ketix heyтини ötküzüxni buyrudi.

5 Ular birinçi aynıng on tətinqi küni gugumda, Sinay qelidə ötüp ketix heyтини ötküzdi; Pərwərdigar Musəoşa qandaq buyruoşan bolsa, Israillar xundaq kıldi. □

6 Bir nərdəylən bir əlükkə tegip ketip napak bolup qaloşanlıki üqün, ular xu küni ötüp ketix heyтини ötküzəlmidi-də, ular xu küni Musa bilən Harunning aldioşa kelip Musəoşa: —

7 Biz ölüp qaloşan adəmgə tegip ketip napak bolup qaloşan bolsakmu, lekin nemixka Israillarning qatarida, bekitilgən waqıtta Pərwərdigaröşə sunuxka kerək bolşinini elip kelixtin rət kilinimiz? — deyixti.

8 — Tohtar turunglar, mən berip Pərwərdigar silər toşranglarda nemoş buyruydikin, anglap baqay, — dedi Musa ularöşə.

9 Pərwərdigar Musəoşa söz kılıp mundaq dedi: —

10 Sən Israilləröşə mundaq degin: «Silər wə silərning əwladlıringlar iqidə bəzilər əlüklərgə tegip ketip napak bolup qaloşan bolsa yaqi uzak səpər üstidə bolsa, ular yənıla Pərwərdigar üqün ötüp ketix heyтини ötküzüxkə bolidu.□

11 Undaq kixilər ikkinçi aynıng on tətinqi küni gugumda heytni ötküzsun; *heyti taamini* petir nan wə aqqıq kəktatlar bilən billə yesun;□

12 ulardin ətigə azrakmu qaldurmisun wə *qozisining* ustihandırin birərsinimu sunduroşuqi bolmisun; ular heytni ötüp ketix heytining barlıq bəlgilimiliri boyıqə ötküzsun.□ ■

13 Halbuki, pak bolşan, səpər üstidimu bolmioşan əmma ötüp ketix heyтини ötküzüxkə etibar bərmigən kixi bolsa öz həlkidin üzüp taxlinidu; qünki bekitilgən waqıtta Pərwərdigaröşə sunux kerək bolşinini sunmioşanlıki üqün, u öz gunahını öz üstigə alidu.□

14 Əgər aranglarda turuwatqan yat əllik bir musapir Pərwərdigar üqün ötüp ketix heyтини ötküzüxni halisa, u ötüp ketix heyti toşrisidiki bəlgilimə wə qaidə-tərtip boyıqə ötküzsun; yat əllik musapirlar üqün wə zeminda tuşuloşanlar üqünmu aranglarda xu birla nizam bolsun.■

Hudaning Israillarni qel-bayawanda Əz buluti wə oti bilən yetəklixi

■ 9:2 Mis. 12:1-28; Law. 23:5; Qel. 28:16; Qan. 16:2 □ 9:3 «gugum» — ibranıy tilida «ikki kəq arilikida» deşən səzlar bilan ipadiliniidu — demək xəpək waqti, «kün petix» wə qarangoşuluk arilikida bolşan waqit. □ 9:5 «gugum» — 3-ayətiki izahatni kərüng. □ 9:10 «ular yənıla Pərwərdigar üqün ötüp ketix ötküzüxkə bolidu» — yaqi «u yənıla Pərwərdigar üqün ötüp ketix heytni ötküzidu». □ 9:11 «gugum» — 3-ayətiki izahatni kərüng. □ 9:12 ««ötüp ketix heytidiki qoza» — «Mis.» 12:46, «Yuh.» 19:36ni kərüng. ■ 9:12 Mis. 12:46; Yh. 19:33, 36 □ 9:13 «öz həlkidin üzüp taxlinidu» — bu ibarə adətə adəmnıng Hudaning biwasitə jazasi bilan dunyadin ketixini kərsitidu. «Mis.» 12:19diki izahatni kərüng. ■ 9:14 Mis. 12:49

¹⁵ İbadət qədiri tiklängən küni, bulut ibadət qedirini, yəni həküm-guwahlik qedirini kaplap turdi; kəqtin taki ətigəngiqə, bulut huddi ottək ibadət qedirining üstidə turdi. □ ■

¹⁶ Daim xundak bolatti; *kündüzi* bulut ibadət qedirini kaplap turatti, keqisi u otka ohxaytti.

¹⁷ Kaçaniki bulut jamaət qedirining üstidin kətürülsə, Israillar yoloğa qıqatti; bulut kəyərdə tohtisa, Israillar xu yərdə bargah tikətti.

¹⁸ Israillar Pərwərdigarning buyruki boyiqə mangatti, Pərwərdigarning buyruki boyiqə bargah tikətti; bulut ibadət qedirining üstidə kanqə uzak tohtisa, ular bargahğa xunqə uzak turatti. ■

¹⁹ Bulut ibadət qedirining üstidə heli künlərgiqə tohtap tursa, Israillarmu Pərwərdigarning kərsitmisini tutup səpərgə qıkmaytti;

²⁰ mubada bulut ibadət qedirining üstidə pəkət birnəqəgə künla tohtisa, ular Pərwərdigarning buyruki boyiqə xu waqıtta bargah kuruq yatatti, andin yənə Pərwərdigarning buyruki boyiqə səpərgə atlinatti.

²¹ Wə mubada bulut pəkətlə kəqtin ətigəngiqə tohtap, əttigəndə bulut yənə kətürülsə, ular yənə yoloğa qıqatti; məyli kündüzi yaki keqisi bulut kətürülsila, ular səpərgə qıqatti.

²² Bulut ibadət qedirining üstidə uzunraq tursa, məyli ikki kün, bir ay, bir yıl tursimu, Israillar yoloğa qıkmay bargahğa turuwerətti; lekin bulut kətürülüp mangsila ular səpirini dawamlaxturatti. ■

²³ Pərwərdigarning buyruki bilən ular bargah kurratti, Pərwərdigarning buyruki bilən ular səpərnə dawamlaxturatti; ular Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən bərgən əmri boyiqə, Pərwərdigarning kərsitmisini tutatti.

10

Kümux kanay qelinix waqitliri

¹ Pərwərdigar Musaqə söz kılıp mundak dedi: —

² Sən özünggə ikki kanay yasatkin; ularni kümüxtin soktur. Ular jamaətni yoiqıxqa, xundakla jamaətni bargahlirini yoiqıxturup yoloğa qıqıxqa qakirix üqün ixlitilidu.

³ İkki kanay qelinqənda pütkül jamaət sening yeningoğa jamaət qədiri dərwasisining aldioğa yoiqıldioğan bolsun.

⁴ Əgər yaloğuz biri qelinsa, əmiriliri, yəni minglioğan Israillarning ming-bexiliri sening yeningoğa kelip yoiqılsun.

⁵ Silər kəttik yukiri awaz bilən qaloğanda kün qıqıx tərəptiki bargahlar yoloğa qıqsun. □

⁶ Andin silər ikkinçi kətim kəttik, yukiri awaz bilən qaloğanda jənub tərəptiki bargahlar yoloğa qıqsun; ular yoloğa qıqқан qaoğda kanay kəttik, yukiri awaz bilən qelinixi kerəktur.

⁷ Jamaətni yoiqılixqa qakiridioğan qaoğda, kanay qelinglar, əmma kəttik, yukiri awaz bilən qalmanglar;

⁸ Hərinning əwladliri, kahin boləqanlar kanaylarni qalsun; bular silərgə əwladmu-əwlad bir əbədiy bəlgilimə bolsun. □

□ 9:15 «İbadət qedirini kaplioğan bulut» — «Mis.» 40:34-38ni kəring. ■ 9:15 Mis. 40:34

■ 9:18 1Kor. 10:1 ■ 9:22 Mis. 40:36, 37 □ 10:5 «kəttik yukiri awaz bilən» — baxka birhil

tərijimi: «agah awazi bilən». □ 10:8 «bular» — kanaylar əzliri.

⁹ Əgər silər öz zeminlarda silərgə zulum saloğan düxmininglar bilən jəng kilixkə qıqsanglar, kattıq, yukiri awaz bilən qelinglar. Xuning bilən ezünglarning Hudasi boloğan Pərwərdigarning aldida yad etilip, düxmininglardin kütulisilər.

¹⁰ Buningdin baxka, huxal künliringlarda, bekitilgən heytliringlarda wə aynıng birinçi künliridə, silər köydürmə kurbanlıq wə inaklıq kurbanlıklarını sunoşininglarda, kurbanlıqlarning aldida turup kanay qelinglar; xuning bilən *kanaylar* silərnə Hudayinglaroşa əslətküqi bolidu; Mən Hudayinglar Pərwərdigardurmən.

Sinaydin yoloşa qıxıx tərtpi

¹¹ İkkinçi yili, ikkinçi aynıng yigirminçi küni bulut həküm-guwahlıq qedirining üstidin kətürüldi;□

¹² xuning bilən Israillar Sinay qelidın qıqip, yol elip səpərlirini baxlidi; bulut Paran qelidə tohtidi.

¹³ Bu ularning birinçi kətim Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən kıloğan əmri boyiqə yoloşa qıxixi boldi.

¹⁴ Yəhuda bargahı əzining tuoşi astida qoxun-qoxun bolup aldi bilən yoloşa qıkti; qoxunning baxlıki Amminadabning oşli Nahxon idi.■

¹⁵ Issakar kəbilisi qoxunining baxlıki Zuarning oşli Nətanəli idi.

¹⁶ Zəbulun kəbilisi qoxunining baxlıki Həlonning oşli Eliab idi.

¹⁷ Andin ibadət qediri quwulup, Gərxonning əwladlıri bilən Mərarining əwladlıri uni kətürüp yoloşa qıkti.

¹⁸ Rubən bargahı əzining tuoşi astida qoxun-qoxun bolup yoloşa qıkti; qoxunning baxlıki Xidərnıng oşli Əlizur idi.

¹⁹ Ximeon kəbilisi qoxunining baxlıki Zuri-xaddayning oşli Xelumiyəli idi.

²⁰ Gad kəbilisi qoxunining baxlıki Deuəlnıng oşli Əliasaf idi.

²¹ Andin Kohətlar muqəddəs buyumlarnı kətürüp yoloşa qıkti; ular yetip kelixtin burun ibadət qedirini *kətürgüqilər* kelip uni tikləp qoyuxkanıdi.■

²² Əfraim bargahı əzining tuoşi astida qoxun-qoxun bolup yoloşa qıkti; qoxunning baxlıki Ammihudning oşli Əlixama idi.

²³ Manassəh kəbilisi qoxunining baxlıki Pidaħurning oşli Gamaliyəli idi.

²⁴ Binyamin kəbilisi qoxunining baxlıki Gideonning oşli Abidan idi.

²⁵ Dan bargahı həmmə bargahlarınıng arka muħapizətoşisi bolup, əzining tuoşi astida qoxun-qoxun bolup yoloşa qıkti; qoxunning baxlıki Ammixad-dayning oşli Ahjəzər idi.

²⁶ Axir kəbilisi qoxunining baxlıki Okranning oşli Pagiyəli idi.

²⁷ Naftali kəbilisi qoxunining baxlıki Enanning oşli Ahıra idi.

²⁸ Bular Israillar yoloşa qıqkanda qoxun-qoxun bolup mengix tərtpi idi; ular xu tərıkidə yoloşa qıkti.

Musaning keynakisi Həbabka boloğan təlpi

²⁹ Musa əzining keynatisi, Midiyanlıq Reuəlnıng oşli Həbabka: — Biz Pərwərdigar wədə kıloğan yərgə qarap səpər kiliwatimiz, U: «Mən u yərnı silərgə miras kılıp berimən» degən; əzlrining biz bilən billə mengixlirini

□ **10:11 «həküm-guwahlıq»** — muxu yərdə «həküm-guwahlıq» Hudaning Israiloşa ata kıloğan tıp əmrlirini, xundakla unıng Israil bilən bolidoğan əhdisini kərsitidu («Mis.» 20-babnı kərüng). Hudaning muqəddəs mahiyiti wə harakteri xu əmrlərdə ayan kılınəqəqka, unıng «həküm-guwahlıq» dəpmu atilidu. Xu əmrlər «əhdə sanduqi» iqidə saklaklık tax tahtaylar üstigə pütülgən («Mis.» 40:20ni kərüng). ■ **10:14** Qel. 1:7; 2:3 ■ **10:21** Qel. 4:4

ötünimən, biz siligə yaxşı qaraymiz, çünki Pərwərdigar İsrail toqruluk bəht-saadət ata kılıman dəp wədə bərgən, — dedi.

³⁰ Ləkin Həbab Musaşa: — Yak, mən öz yurtum, öz uruk-tuoqanlirimşa ketimən, — dedi.

³¹ Musa uningşa: Bizdin ayrılıp kətmisilə; çünki sili qəldə kəndək bargah kuxirimiz kerəklikini bililə, sili bizgə kəz bolup bərsilə.

³² Xundək boliduki, biz bilən billə barsıla, kəlgüsidə Pərwərdigar bizgə kəndək yaxilik kilsə, bizmu siligə xundək kılımiz! — dedi.

³³ İsrailar Pərwərdigar teşidin yolşa çikip üq kün yol mangdi; Pərwərdigarning əhdə sanduki ularşa aram alidişan yər izdər ularning aldida üq kün yol baxlap mangdi.

³⁴ Ular qədirlirini yioşxturup yolşa çikidişan qaqlarda, Pərwərdigarning buluti hamən ularning üstidə bolatti.

³⁵ Əhdə sanduki yolşa çikidişan qaşda Musa: «Ornungdin turəşsən, i Pərwərdigar; düxmənling tiripirən bolsun; Sanga əqlər yüzüingning aldidin kaqsun!» — dəytti.■

³⁶ Əhdə sanduki tohtişan qaşda u: «Kaytip kəlgəşsən, i Pərwərdigar, minglişan-tümənligən İsrail həlki arisioşa kaytip kəlgəşsən!» — dəytti.

11

Həlkning yol boyi şotuldixip Pərwərdigarning aqqikini kəltürüxi

¹ Wə xundək boldiki, həlk şotuldixatti, ularning şotuldaxliri Pərwərdigarning kulikişə yetip intayin rəzil anglandı; U bu sözlərni angldi wə Uning şəzipi kəzşaldı; Pərwərdigarning ot-yalkuni ularning arisida tutixip, bargahning qetidiki bəzilərni kəydürüxkə baxlidi.■

² Həlk bu qaşda Musaşa yalwuriwidi, Musa Pərwərdigardin tilidi; xuning bilən ot pəşiyip eşti.

³ Pərwərdigarning oti ularning otturisida tutaxkanlikı üqün u u yərgə «Tabərah» dəp at kəydi. □

Həlkning ozuk toqruluk şotuldaxliri

⁴ Ularning arisidiki xələut kixilərnin nəpsi takıldap kətti, İsrailarmu yənə yioşaxkə baxlidi: «Əmdi bizgə kim gəx beridu?» □ ■

⁵ Həlimu esimizdiki, biz Misirdiki qaqlarda pul həjliməy turupmu belik yeyələyttuk, yənə tərhemək, tawuz, piyaz wə küdə piyaz bilən samsakmu bar idi.

⁶ Mana bu yərdə həzir kəz aldimizda mannadin baxkə həqnemə yok, əmdi bizning jenimizmu kuxurup ketiwatidu» deyixti.

⁷ Manna goya yuməşsüt urukişə, kərünüxi goya kəhriwaşa ohxaytti.■

⁸ Kixilər uyan-buyan qəpib uni yioşip, bəzidə yarəşunqakta ezip, bəzidə həwanqida sokup, ya bəzidə kəzanda pixurup nan kiliş yəytti; təmi zəytun maylik tokaqlarşa ohxaytti.□

⁹ Kəqidə bargahkə xəbnəm çüxkəndə, mannamu xuning üstigə çüxətti.

■ **10:35** Zəb. 68:1-2 ■ **11:1** Kan. 9:22; Zəb. 78:21; 106:13-18 □ **11:3** «Tabərah» — «kəyüx» degən mənida. □ **11:4** «xələut kixilər» — bəzilər «bikar tələplər» dəp tərijmə kilidu. Ləkin keyinki sözlərdin qarışanda, ular bəlkim İsrailardin ayrim, baxkə birnəqqə millətlərdin boluşan bir türkümlü kixilər boluxi mumkin. ■ **11:4** Mis. 12:38; 16:3; Zəb. 106:14; 1Kor. 10:6 ■ **11:7** Mis. 16:14, 31; Zəb. 78:24-25; Yh. 6:31, 49 □ **11:8** «təmi zəytun maylik tokaqlarşa ohxaytti» — yaki «təmi tatlik zəytun mayşa ohxaytti».

10 Musa həlkning ailimu-ailə hər biri öz qedirining ixiki aldida yioqazər kilixiwatqinini anglidi; buningoqa Pərwərdigarning oqazipi kattik kozoqaldi, bu ix Musaning nəziridimu yaman kərüdi.

11 Musa Pərwərdigarə: —

Sən bu barlik həlkning eşir yükini mangu artip qoyup, mən kulungni nemixka bundak kıynaysən; nemixka mən Sening aldingda iltipət tapmaymən?

12 Ya mən bu pütün həlkə həmilidar bolup, ularni tuşdummu? Sən tehi mangu: «Sən ularni Mən kəsəm içip ularning ata-bowiliriə miras kiləjan xu yərgə yətküzgüqə, huddi baqqan atisi əmqəktiki bowakni baqriəqə alojandək baqriəqə elip kətürüp mang» dəwatisən?

13 Mən bu həlkə nədin gəx tepip berələymən? Qünki ular mangu yioqlap: «Sən bizgə yegüdək gəx tepip bər!» deyixməktə.

14 Mən bu həlkni kətürüxni yaloquz üstümgə elip ketəlməydikənmən, bu ix mangu bək eşir keliwatidu.

15 Əgər Sən mangu muxundaq muamilə kilmaqçı bolsang, mən ötünüp qalay, bu harab həlitimni mangu kərsətməy, iltipət kilip meni eltürüwət! — dedi.

Pərwərdigarning Musaəqə yətmix aqsəkalni tallap qikixni buyruxi

16 Pərwərdigar Musaəqə mundaq dedi: —

İsrail aqsəkaliri iqidin, sən yenimoəqə tonuydioəjan həlk aqsəkaliri wə bəglərdin yətmixni tallap yioqin, ularni jamaət qedirining aldioəqə əkəl. Ular sening bilən billə xu yərdə tursun.

17 Mən xu yərgə qüxüp sening bilən səzliximən; wə sening üstümgə turuwatqan Rohni elip ularning üstigimu bəlüp qoyimən. Xuning bilən ular sən bilən billə həlkni kətürüx məs'uliyitini üstigə alidu, andin sən uni özüng yaloquz kətürməydioəjan bolisən.□

18 Sən həlkə mundaq degin: «Ətə gəx yiyixkə təyyarlinip özənglərni Hudaəqə atap paklanglar; qünki silər Pərwərdigarning kulikini aqiritip yioqlap: «Əmdi kim bizgə gəx beridu? Ah, Misirdiki həlimiz bək yahxi idi!» degənidinglar əməsmu? Pərwərdigar dər wəqə silərgə gəx beridu, silər uningdin yəysilər.

19 Silər bir kün, ikki kün əməs, bək kün, on kün əməs, yigirmə künmu əməs,

20 bəki pütün bir ay yəysilər, taki burninglardin etilip qikip hə boluəqə yəysilər; qünki silər aranglarda turuwatqan Pərwərdigarni mənsitməy, uning aldida yioqlap turup: «Biz nemə üqün Misirdin qiktuk?» — dedinglar».■

21 Musa: — Mən ularning arisida turuwatqan bu həlkətin yoloəqə qikalaydioəjan ərkəklər altə yüz ming tursa, Sən tehi: «Mən ularni gəx yəydioəjan, həttə pütün bir ay gəx yəydioəjan kilimən» dəysən;□

22 əmisə qoy, kala padilirining həmmisi soyulsa ularəqə yetəmdu? Yaki dengizdiki həmmə belik ularəqə tutup berilsə, ularning yiyixigə yitərmu? — dedi.■

23 Xuning bilən Pərwərdigar Musaəqə: — Pərwərdigarning qoli kısqə bolup qəptimu? Əmdi kərüp baqqinə, Mening sanga degən səzüm əməlgə axurulamdu-yok? — dedi.■

□ 11:17 «sening üstümgə turuwatqan Roh» — xühşisizki, Hudaning Əzining Mükəddəs Rohi. 29-ayətni kərüng. ■ 11:20 Qel. 21:5 □ 11:21 «yoloəqə qikalaydioəjan ərkəklər» — yaki «piyədə əskərlər». 1:46ni kərüng. ■ 11:22 Yh. 6:7 ■ 11:23 Yəx. 50:2; 59:1

24 Xuning bilən Musa qikiş Pərwərdigarning səzini həlkəyə yətküzdi wə həlk iqidiki aqsakallardin yətmix adəmni tallap yioşip ularni jamaət qədiring ətrapida turoşuzdi.

25 Andin Pərwərdigar bulut iqidin qūxūp, Musa bilən səzlixip, uningdiki Rohın elip yətmix aqsakaloşa koydi; Roh ularning üstigə konuxi bilən ular bexarət berixkə kirixti. Lekin xu waqittin keyin ular undaқ kilmidi.

26 Lekin u qaşda ulardin ikki adəm bargahıta qaldı; birsining ismi Əldad, ikkinqisi Medad idi (ular əslidə aqsakalların arisida tizimlanəjanidi, lekin ibadət qədrioşa qıkmay qalojanidi). Roh ularning üstidimu qondi wə ular bargah iqidə bexarət berixkə baxlıdi.

27 Yax bir yigit yūğürüp kelip Musaoşa: —

Əldad bilən Medad bargahıta bexarət beriwatidu, — dedi.

28 Musaning hizmətkari, Musa tallioşan sərhil yigitliridin biri, Nunning eoşli Yəxua kopup: —

I hojam Musa, ularni toşuoşayla, — dedi.

29 Lekin Musa uningəşa: — Sən mening səwəbimdin həsət kiliwatamsən? Pərwərdigarning pütin həlki pəyoşəmbər bolup kətsə idi, Pərwərdigar Özining Rohini ularning üstigə koşsa idi! — dedi.

30 Xuning bilən Musa bilən Israil aqsakallirining həmmisi bargahıta kaytip ketixti.

Pərwərdigarning bədünə qūxürüxi

31 Əmdi Pərwərdigar aldidin bir xamal qikiş, u dengiz tərəptin bədünilərnı uqurtup kelip, bargahning ətrapioşa yeyiwətti; bədünilər bargahning u tərpidimu bir künlük yol, bu tərpidimu bir künlük yol kəlgüdək yər yüzini ikki gəz egizliktə kəlgüdək qaplıdi. □ ■

32 Həlk ornidin turup pütkül xu küni, xu keqisi wə ətisi pütin kün bədünə tutup yioşdi, əng az degənlirimu alahazəl ikki homir yioşdi; ular bularnı bargahning tət ətrapioşa əzliri üqün yeyixti. □

33 Ular gəxni qaynap ezip bolmay, gəx tehi qixliri arisida turoşanda, Pərwərdigarning oşezipi ularoşa koşoşilip, həlkni intayin eoşir bir waba bilən urdi. □ ■

34 Xunga kixilər xu yərnı «Kibrot-Həttawah» dəp atidi; qünki ular xu yərdə nəpsi takildioşan kixilərnı yərlikkə koşoşanidi. □

35 Keyin həlk Kibrot-Həttawahtin yoloşa qikiş Həzirotka kelip, Həzirotta tohtidi.

12

Məriyəm bilən Hərunning Musaoşa qara qarlioşanlıqı

□ **11:31** «Yər yüzini ikki gəz egizliktə kəlgüdək qaplıdi.» — baxka birhil tərjimisi: «yər yüzidin alahazəl ikki gəz egizliktə uqup kəldi». «gəz» — Muqəddəs Kitabta ixlitilgan «gəz» adəmning qolining jəynəktin barmakning uqioşiqə boləjan arilikı (təhminən 45 santimetr) idi. ■ **11:31** Mis. 16:13; Zəb. 78:26-28 □ **11:32** «homir» — Bir «homir» təhminən ming litrgə barawər. Bədünilərnıng yeyilixi, xūbhışizki, gəxini kaqlax üqün idi. □ **11:33** «Pərwərdigarning oşezipi ularoşa koşoşilip, həlkni... urdi» — Huda nemixka həlk kaqxioşan waqtida əməs, həlki dəl bədünilərgə eoşiz təgkəndə ularni urdi? Xūbhışizki, U ularni xu ixta sinidi. Ular əslidə Uningdin narazi bolup gumanlinip: «Əmdi bizgə kim gəx beridu?» — deyixkənidi (4-ayət). Birak Huda ularoşa kez aldida gəx bərgini bilən, ular gumanidin towa kilmidi yaki təxəkkur eytmidi. ■ **11:33** Zəb. 78:29-31 □ **11:34** «Kibrot-Həttawah» — mənisi «Nəpsaniyətning kəbriliri».

1 Məriyəm bilən Hərun Musaning həbəxlik kizni hotunlukka alojini üçün uningə qarxi söz kildi (qünki u həbəxlik bir kizni alojanidi).□

2 Ular: — Pərwərdigar pəkət Musa bilənla səzlixip, biz bilən səzləxməptimu? — deyixti. Bu gəpni Pərwərdigar anglidi.

3 Musa degən bu adam intayin kəmtər-məmin adam bolup, bu tərəptə yər yüzidikilər arisida uning aldiəə ətidiəini yok idi.

4 Pərwərdigar Musa, Hərun wə Məriyəmgə tuyuksiz: — Silər üqünglər jamaət qediriəə kelinglər, — dedi.

Üqilisi qikiq kəldi.

5 Andin Pərwərdigar *ərxin* bulut tüwrüki iqidə qüxüp, jamaət qedirining aldida tohtap, Hərun bilən Məryəmni kikiqiriwidi, ular aldiəə kəldi.

6 U ularəə: — Əmdi silər gepimni anglanglar, əgər silərning aranglarda pəyoəmbər bolsa, Mən Pərwərdigar alamət kərünuxtə uningəə Özümni ayan kiliəmən, qüxidə uning bilən səzliximən.

7 Lekin kulum Musəəəə nisbətən undak əməs; u barlik ailəm iqidə tolimu sadiktur;

8 Mən uning bilən tepixmək eytip olturmay, yüzmu yüz turup biwasitə səzliximən; u Mən Pərwərdigarning kiyapitini kərləydu. Əmdi silər nemixka kulum Musa toqruluk yaman gəp kilixtin qorqmidinglər? — dedi.□ ■

9 Pərwərdigarning otluq oəzipi ularəəə kəzəəəldi wə u ketip kəldi.

Məryəmning mahaw bolup qəlojanliki

10 Xuning bilən bulut jamaət qediri üstidin kətti, wə mana, Məryəm huddi ap'ak kərdək pesə-mahaw bolup kətti; Hərun burulup Məryəmgə kəriwidi, mana, u pesə-mahaw bolup qəlojanidi.

11 Hərun Musəəəə: —

Way hojam! Nədanlik kilip gunəəə ötküzüp qəyoəjanlikimiz səwəbidin bu gunəəəni bizning üstimizgə artmiəəəysən.

12 U huddi anisining qərsikidid qikiqəndilə bədini yerim qirik, əlük tuəuləəəə balidək bolup kəlmioəəy! — dedi.

13 Xuning bilən Musa Pərwərdigarəəə: — I Təngri, uning kesilini səkəytiwətkən bolsang, — dəp nida kildi.

14 Pərwərdigar Musəəəə: — Əgər atisi uning yüzigə tükürgən bolsa, u yəttə kün hijilqilik iqidə turoəəəə bolatti əməsmu? Əmdi u bargəəəəning sirtioəəə yəttə kün kəmap qəyulsən, andin u kaytip kəlsən, — dedi.□

15 Xuning bilən Məryəm bargəəəə sirtioəəə yəttə kün kəmap qəyuldi, taki Məryəm kaytip kəlgüqə həlkə yoləəəə qikiqə turup turdi.

16 Andin keyin həlkə Həzirottin yoləəəəə qikiqə, Paran qəlidə bargəəəəə kurdı.

13

Musaning Qanaanni qarlap kelixkə on ikki qarlioəəəə əwətxi

1 Pərwərdigar Musəəəəəə söz kilip: —

□ **12:1 «Həbəxlik»** — «Efiopiəəəəlik» degəəəəə bəxkiqə atilixi. Tekistə, Musaning birinqi ayali boləəəəəə Zipporəəəəəəning həyat yəki həyat əməsliki toqruluk həwər berilməydu. □ **12:8 «yüzmu yüz»** — ibrəniy tilidə «əqizmu əqiz». ■ **12:8** Mis. 33:11; Qən. 34:10 □ **12:14 «atisi uning yüzigə tükürgən bolsa, u yəttə kün hijilqilik iqidə turoəəəəə bolatti əməsmu?»** — bu səzlər ibrəniyələr arisidiki qədimki bir ərəp-adətni kərsətsə kəmək.

² Mən Israillaroğa miras qilib bərgən Qanaan zeminini qarlap kelixkə adəmlərnı əwətkin; hərбір ata jəmətkə təwə kəbilidin birdin adəm qıqırilsun, ular öz kəbilisidiki əmir bolsun, — dedi.

³ Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə, ularni Paran qəlidin yoloğa saldi; ularning həmmisi Israillarning baxlıri idi.

⁴ Təwəndikilər ularning isimliri: — Rubən kəbilisidin Zakkurning oqlı Xammuya,

⁵ Ximeon kəbilisidin Horining oqlı Xafat,

⁶ Yəhuda kəbilisidin Yəfunnəhning oqlı Kaləb,

⁷ Issakar kəbilisidin Yüsüpnıng oqlı Igal,

⁸ Əfraim kəbilisidin Nunning oqlı Hoxiya,

⁹ Binyamin kəbilisidin Rafuning oqlı Palti,

¹⁰ Zəbulun kəbilisidin Sodining oqlı Gaddiyəl,

¹¹ Yüsüp kəbilisidin, yəni Manassəh kəbilisidin Susining oqlı Gaddi,

¹² Dan kəbilisidin Gimallining oqlı Ammiyal,

¹³ Axir kəbilisidin Mikailning oqlı Sətur,

¹⁴ Naftali kəbilisidin Wofsining oqlı Nahbi,

¹⁵ Gad kəbilisidin Makining oqlı Geuəl.

¹⁶ Mana bular Musa qarlap kelinglar dəp Qanaan zeminiğa əwətkən adəmlərnıng ismi. Musa Nunning oqlı Hoxiyani Yəhoxuya dəp atidi.□

¹⁷ Musa ularni qarlap kelixkə Qanaanğa səpərwər qilib: — Silər muxu yərdin Nəgəw qəli tərəpkə qarap menginglar, andin taqlıq rayonğa qıqinglar.□

¹⁸ U yərnıng kəndək ikənlikini, u yərdikilərnıng küqlük-ajizlikini, az yəki kəplükini kərup beqinglar;

¹⁹ ular turuwatqan yərnıng kəndək ikənlikini, yahxi-yamanlikini kəringlar; ular turuwatqan xəhərlərnıng kəndək ikənlikini, bargahlik xəhər yəki sepil-kələlik xəhər ikənlikini;

²⁰ u yərnıng munbət yəki munbətsiz ikənlikini, dəl-dərəhlirining bar-yoklukini kərup kelinglar. Yürəklikrək bolup, mewə-qiwiliridin alojaq kelinglar, — dedi.

Bu qəql dəl üzüm pixip qəloqan waqit idi.

²¹ Ular xu tərəplərgə qıqip, zeminni Zin qəlidin tartip taki Həmat eqizining yənidiki Rəhəbkiqə berip qarlasti.

²² Ular jənub tərəptə Hebronğa bardı, u yərlərdə Anaqiylarning əwladlıridin Ahıman, Xixay, Talmay degənlər olturuxluk idi. Əslide Hebron xəhəri Misirdiki Zoan xəhəridin yəttə yil ilgiri yasaloqanıdi.□

²³ Ular «Əxkol jilojisi»ğa kəldi, u yərdə bir sap üzümü bar bir üzüm xehini kesip, bir baldakqə esip ikki adəmgə kətürgüzüp mangdi; ular azraq anar bilən ənjürmu elip qaytip kəldi.□

²⁴ Israillar xu yərdə kesiwəloqan əxu üzüm səwəbidin u yər «Əxkol jilojisi» («üzüm sapıki jilojisi») dəp ataldi.

²⁵ Ular qirik kündin keyin u yərlərnı qarlap tügitip, qaytip kəldi.

Qarlıoquqılarning məlumatı

□ **13:16 «Hoxiya»** — ibraniy tilida «u qutkuzidu», «Yəhoxua» — «Pərwərdigar (Yəhwəh) qutkuzidu» degən mənıdə. «Əysa» ibraniy tilida dəl xu isimdur. □ **13:17 «Nəgəw qəli»** — «Nəgəw» degən qəl Pələstinning jənubi tərıpıdə bolup, muxu yərdə wə kəp baxqə yərlərdə «jənub»ni bildürıdu. □ **13:22 «jənub»** — ibraniy tilida «Nəgəw». □ **13:23 «Əxkol»** — mənisi «üzümlər».

²⁶ Ular kelip, Paran qöllükidiki Qadəxtə Musa, Hərun wə pütün Israil jamaiti bilən kəruxti. Ular ikkiyləngə həm pütkül Israil jamaitigə məlumat bərdi həm zeminning mewilirini ularoqa kərsətti.

²⁷ Ular Musaoqa məlumat berip: —

Biz əzliri beringlar degən yərlərgə barduk, rasttinla süt bilən həsəl ekip turidiqan yər ikən, mana bular xu yərning mewiliri.■

²⁸ Birək u yərdikilər bək küqtünggür ikən, xəhərlər sepillik bolup həm puhta-həywətlik ikən. Uning üstigə, biz u yərdə Anakiylarning əwladlirininu kərdük.

²⁹ Amaləklər jənub tərəptə turidikən; Hittiylar, Yəbusiylar, Amoriylar taqlarda turidikən; Qanaaniylar dengiz boyliroda wə İordan dəryasi boyliroda turidikən, — dedi.

³⁰ Kaləb Musaning aldida kəpçilikni tinçitip: —

Biz dərhəl atlinip berip u yərni igiləyli! Qunki biz qoqum oqalip kelimiz — dedi.

³¹ Lekin uning bilən billə çikқан baxqilar bolsa: —

Ular bizdin küçlük ikən, xunga ularoqa hujum kılsaq bolmaydu, — deyixti.

³² Andin qarlıoquqilar əzliri qarlap kəlgən zeminning əhwalidin Israil-laroqa yaman məlumat berip:

— Biz kirip qarlap ətken zemin bolsa öz əhalisini yəydiqan zemin ikən; biz u yərdə kərgənləring həmmisi yooqan adəmlər ikən.

³³ Biz u yərlərdə «Nəfiliylər» degən *gigant* adəmlərnı kərdük (dərwəqə Anakiylarning əwladliri Nəfiliylərdin çikqandur); biz özimizgə qarısak qekətkidək turidikənmiz, biz ularoqımu xundak kərinidikənmiz, — dedi.□

14

Israillarning tapa-tənə kılıxi

¹ Xuning bilən barlık jamaət dad-pəryad kətürüp yioqlidi; ular keqıqə yioqa-zar kılıxip çikti.

² Israillar Musa bilən Hərunoqa tapa-tənə kılıp: — Biz baldurla Misirda elüp kətsək boptikən! Muxu qel-jəziridə elüp kətsək boptikən!

³ Pərwərdigar nemixka bizni kiliq astida əlsun, hotun bala-qaqilirimiz bulinip, *düxməning* oljisi bolsun dəp bizni bu yərgə baxlap kəlgəndu? Uningdin kərə, Misiroqa kaytip kətkinimiz yahxi əməsmu? — dəp qotuldaxti.

⁴ Xuning bilən ular bir-birigə: — Baxqidin bir baxlık tikləp Misiroqa kaytip ketəyli, — deyixti.

⁵ Musa bilən Hərun pütün Israil jamaiti aldida yikilip düm yatti.

⁶ Xu yərni qarlap kəlgənlər iqidiki Nunning oqli Yəxua bilən Yəfunnəhning oqli Kaləb kiyimlirini yirtip,

⁷ pütün Israil jamaətçilikigə: — Biz qarlap kelixkə etüp baroqan zemin intayin bək yahxi zemin ikən.

⁸ Əgər Pərwərdigar bizdin səyünsə, bizni xu zeminoqa, yəni həsəl bilən sət ekip turidiqan xu zeminoqa baxlap berip, uni bizgə beridu.

■ 13:27 Mis. 3:8; 33:3 □ 13:33 «Nəfiliylər» — topandin ilgiri pəyda bolqan gigantlar idi. Həmmisi topanda yokitiloqan boloaqça, qarlıoquqılarning xu gepi pəkət əzlrining toquqan əpsaniliri, halas. Gərgə «Anakiylar»mu gigantlar bolsimu («Kən.» 9:1-2ni kəring), ularning «Nəfiliylər» bilən heqkəndak munasiwiti yok idi. Həlbuki, rohiy jəhəttin bu gigantlarning «Nəfiliylər»ning əslidiki kelip çikxi bilən munasiwiti boluxi mumkin («Yar.» 6:1-4).

⁹ Silər pəkət Pərwərdigarəyə asiylik qılmanglar! U zeminidik-lərdin kərkmanglar, çünki ular bizgə nisbətən bir oğzadır; ularning panahdarlırı ulardin kətti, Pərwərdigar bolsa biz bilən billə; ulardin kərkmanglar, — dedi.■

¹⁰ Həlbuki, pütkül jamaət tərəp-tərəptin: — U ikkisini qalma-kesək kılıp öltürüwetəyli, deyixti. Ləkin Pərwərdigarning julasi jamaət qedirida Israillərəyə ayan boldi.

Hudaning jazasi, Musaning helk üqün nida kıləjanlık

¹¹ Pərwərdigar Musağa: — Bu həlk Meni kaqanoğiqə mənəitməydu? Gərgə ularning otturısında xunqə məjizilik alamətlərnı yaratqan bol-sammu, ləkin ular Manga kaqanoğiqə ixinixməydidən?

¹² Mən ularnı waba bilən urup yökitimən, xuning bilən seni ulardin tehimu qong wə kudrətlik bir əl kılımən, — dedi.

¹³ Musa bolsa Pərwərdigarəyə mundaq dedi: —

«Bundaq bolidəjan bolsa bu ixni misirliklər anglap kalidu, çünki Sən uluq kudriting bilən bu həlkni ularning arisidin əlip çıqqaniding;■

¹⁴ wə Misirliklər bu ixni xu zemindiki həlkərgimu eytidu. U zemindiki ahalimu Sən Pərwərdigarning bu həlkning arisida ikənlikingni, Sən Pərwərdigarning ularning aldida yüzmuyüz kəringənlikingni, Sening buluting daim ularəyə sayə qüxürüp kəlgənlikini, xundakla Sening kündüzi bulut tüwrükidə, keqisi ot tüwrükidə ularning aldida mangəjanlikingni angliəjanidi.■

¹⁵ Əmdi Sən bu həlkni huddi bir adəmnı öltürgəndək öltürüwətsəng, Sening nam-xəhritingni angliəjan əllərnıng həmmisi:

¹⁶ «Pərwərdigar bu həlkni Əzi ularəyə berixkə kəsəm kıləjan zem-inəyə baxlap baralmaydiəjanlık üqün, xunga ularnı əxu qel-jəziridə öltürüwetiptu» dəp kalidu.■

¹⁷ Əmdi ötünimənki, Rəbbim kudritingni jari kılduroğaysən, Özüngning:

¹⁸ «Pərwərdigar asanlıkqə aqqıqlanmaydu, Uning mehir-muəhbbiti texip turidu; U gunah wə itaətsizlikni kəqüridu, ləkin gunahkarlarnı hərgiz gunahsız dəp karımaydu, atılarning kəbihlikini atisidin balisioğiqə, həttə nəwrə-qəwrilirigiqə ularning üstigə yükəydu» degin-gndək kıləğaysən.□ ■

¹⁹ Mehriy-xəpkitingning kəngriliki boyiqə, Misirdiki qaədin taki həzirəğiqə daim kəqürüp kəlginingdək, bu həlkning kəbihlikini kəqürgəysən!».

²⁰ Pərwərdigar: — «Boptu, sən degəndək ularnı kəqürdüm.

²¹ Ləkin Öz həyatim bilən kəsəm kılımənki, pütkül yər yüzi Mən Pərwərdigarning xan-xəripi bilən tolidu.

²² Həlbuki, Mening julayimni, Misirda wə qel-jəziridə kərsətkən məjizilik alamətlirimni kərup turupmu Meni muxundaq on ketimlap sinap yənə awaziməyə kulak salmiəjanlar,

²³ Mən kəsəm iqip ularning ata-bowiliriəyə miras kılıp berimən degən u zeminni hərgiz kəralməydu; Meni mənəitmigənlərdin birimu u yurtni kəralməydu.■

■ 14:9 Qan. 20:3 ■ 14:13 Mis. 32:12 ■ 14:14 Mis. 13:21; 40:38 ■ 14:16 Qan. 9:28

■ 14:18 «atılarning kəbihlikini atisidin balisioğiqə, həttə nəwrə-qəwrilirigiqə ularning üstigə yükəydu» — bu muhim sez toqruluk «Əzakiyal»diki «koxumqə sez»imizni (18-, 33-bablar toqruluk) kəring. ■ 14:18 Mis. 20:5; 34:6; Qan. 5:9; Zəb. 86:15; 103:8; 145:8; Yun. 4:2 ■ 14:23

Qan. 1:35, 36

24 Lekin əzidə baxқиқə bir rohning bolojini, pütün kəlbi bilən Manga əgəxkini üqün kulum Kaləbni u kirgən yərgə baxlap kirimən; uning əwladlirimu u yərgə mirashor bolidu.■

25 (xu qaşda Amaləklər bilən Kanaaniylar *taşliq* jiləilarda turuwatatti) — Ətə silər yolunglardin burulup, Kizil Dengizə qə baridoqan yol bilən mengip qəlgə səpər qilinglar» — dedi.

Pərwərdigarning Israillarni jazalixi

26 Pərwərdigar Musa bilən Hərunə qə səz kilip mundaq dedi:

27 — Mən Mening yaman gəpimni kilip oqotuldixidoqan bu rəzil jamaətkə qaşanoqıqə qidixim kerək? Israillarning Mening yaman gəpimni kiləqanliri, xu *tohtawsiz* oqotuldaxlirining həmmisini anglidim.■

28 Sən ularə qə: — Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mən həyatim bilən kəsəm kilimənki, həp, Mən silərgə kulikimoqə kirgən səzliringlar boyiqə muamilə kilmaydoqan bolsam!■

29 Silərninğ əlükünqlar muxu qəldə yatidu; silərninğ iqinglarda sanaktin ətküzülgənlər, yəni yexi yigirmidin axqan, Mening yaman gəpimni kilip oqotulidoqanlarning həmmisi pütün sani boyiqə■

30 Silərgə qol kətürüp *kəsəm kilip*, turaləqunglar kilip berimən degən zeminoqə həq kirəlməydu; pəkət Yəfunnəhning oşli Kaləb bilən Nunning oşli Yəxuala kiridu.■

31 Silərninğ kiqik baliliringlar, yəni «Bulinip, düxməninğ oljisi bolup qalidu» deyilənlərnəni Mən baxlap kirimən, ular silər kəmsitkən u zemindin bəhrimən bolidu.

32 Birəq silər bolsanglar, silər yiqilip, əlükünqlar bu qəldə qalidu.

33 Silərninğ baliliringlar buzukluq-wapasizliklarning əlimini tartip, əlükünqlar qəldə yoqaloqə qə, bu qəldə kirik yil sərgərdan bolup yuridu.□

34 Silərninğ xu zeminni qarlıoqan künliringlarning sani boyiqə, kirik künninğ hər bir künni bir yil həsəblap, kəbihlikliringlarni kirik yil əz üstünqlərqə elip yürisilər; xu qaşda Mening əzünqlardin yat-laxqinimning nemə ikənlikini bilip yetisilər» — degin.■

35 Mən Pərwərdigar xundaq degənikənmən, yioşlip Manga qarxi qikqan bu rəzil həlkə jamaətiqə Mən qokum xundaq kilimən; ular muxu qəljəziridə yəwetilidu, xu yərdə əlidu.

36 Musa u zeminni qarlap kelixkə əwətkənlər kaytip kəlgəndə, u zemin toşruluk yaman həwər elip kelix bilən pütün jamaətni oqotulditip, Musaning yaman gəpini kiləquzəqanlar,

37 yəni u zemin toşruluk yaman həwər əkəlgən bu kixilərninğ həmmisi wəba kesili tegip Pərwərdigarning aldida əldi.■

38 Zeminni qarlap kelixkə barəqan adəmlər iqidin pəkət Nunning oşli Yəxua bilən Yəfunnəhning oşli Kaləbla həyat qaldi.

Əz məyliqə hujumə qə tūp məşlup bolup qə qix

39 Musa bu gəplərnəni pütkül Israil jamaətiqə eytiwidi, həmmisi bək həsrət qəkti.

■ 14:24 Yə. 14:8, 9 ■ 14:27 Zəb. 106:24-26 ■ 14:28 Qel. 26:65; 32:11 ■ 14:29 Qan. 1:35; İbr. 3:17 ■ 14:30 Yə. 14:6 □ 14:33 «buzukluq-wapasizliklarninglar» — İbraniy tilida «pəhixiwazlikliringlar». Hudadin ezip ketix Təwrat-İnjilda «pəhixiwazlik» dəp həsəblinidu.

■ 14:34 Zəb. 95:8-11 ■ 14:37 1Kor. 10:10; Yəh. 5

40 Ular ətigən tang atqanda turup taofka çiqip: — Mana biz kəldük! Pərwərdigar eytkən yurtka çiqip hujum kilayli; qünki biz gunah kildük, — deyixti.

41 — Silər yənə nemixka Pərwərdigarning əmrigə hilaplik kilisilər? — dedi Musa, — Bu ix oşəlibilik bolmaydu!■

42 Pərwərdigar aranglarda bolmioşaqqa, düxmənning kiliqi astida ölüp, məqlup bolmasliqinglar üqün hujumə çiqmanglar.

43 Qünki Amaləklər bilən Kanaaniylar u yurttə, silərning aldinglarda turidu; silər kiliq astida ölüp ketisilər; qünki silər Pərwərdigardin tenip kəttinglar, Pərwərdigar silər bilən billə bolmaydu.

44 Lekin, gərçə Pərwərdigarning əhdə sanduqi wə Musa bargəhtin kəzoşalmioşan bolsimu, ular yənə öz məyliqə taofka çiqip hujumə otti.

45 Xuning bilən Amaləklər bilən xu taofda turuxluk Kanaaniylar qüxüp ularni taki Horməhoşiqə koşlap, bitqit kilip kiroşin kildi.

15

Türlük qurbanliqlar toşrisidiki kaidə-nizam

1 Pərwərdigar Musəşə söz kilip mundak dedi: —

2 Sən Israillərşə mundak degin: — Silər məkanlixixinglar üqün silərgə təkdım kilip beridoşan zeminəşə kirgən qeşinglarda,

3 əgər Pərwərdigarşə atə otta sunulidoşan, uningəşə huxbuy bolsun dəp birə hədiyə-qurbanlik kilmaqçı bolsanglar; qurbanlik kala yəki koşoşqə padisidin bolsun. U köydürmə qurbanlik bolsun, kəşəmni ada kilix qurbanliqi bolsun, ihtiyariy qurbanlik yəki silərgə bəkitilgən həytlərdiki zərür qurbanlik bolsun.□

4-5 qurbanlik sunoşuqi kixi Pərwərdigarşə atioşinişə bir axlik hədiyəsini koşup kəltürsun. Köydürmə qurbanlik yəki bəşka qurbanlik kəza bolsa, undakta axlik hədiyəsi zəytn meydin bir hinning təttn biri iləxtürülgən esil undin əfəhning ondin biri bolsun; uningəşə yənə xarab hədiyəsi süpitidə təttn bir hın xarabni kuxup sunsun.□ ■

6 Qurbanliqing koşkar bolsa, sən uningəşə axlik hədiyəsi süpitidə üqtin bir hın zəytn meyi iləxtürülgən esil undin əfəhning ondin ikkisi bolsun

7 wə xarab hədiyəsi süpitidə təttn bir hın xarabni kuxup sunsun; bular Pərwərdigarşə huxbuy çiqarsun dəp sunulsun.

8 Əgər sən Pərwərdigarşə köydürmə qurbanlik, yəki kəşəm ada kilix qurbanliqi yəki inaklik qurbanliqi süpitidə torpaq atioşan bolsang,

9 undakta torpaqqa axlik hədiyə süpitidə yerim hın zəytn meyi iləxtürülgən esil undin əfəhning ondin üqini,

10 xarab hədiyə süpitidə yerim hın xarabni koşup sunoşin; bular Pərwərdigarşə atilip otta sunulup, huxbuy çiqarsun dəp kəltürülsun.

11 Hər bir sunuloşan torpaq, koşkar, kəza yəki oşlakqa nisbətən muxundak kilinsun.

12 Silər sunidoşinglarning sani boyiqə, hər hil qurbanliqning sanişə qarap xundak kilisilər.

■ 14:41 Kan. 1:41 □ 15:3 «birə hədiyə-qurbanlik kilmaqçı bolsanglar» — bu ayəttə kəzdə tutuloşan qurbanliklarning həmmisi «köydürmə qurbanlik» yəki «inaklik qurbanlik»dur (5-ayətni kəring). □ 15:4-5 «bir əfəh» — təhminən 2 kürə yəki 22 litr idi. Bir hın təhminən 3.6 litr idi. ■ 15:4-5 Law. 2:1; 6:14

13 Xu zeminda tuquloqanlarning həmmisi Pərwərdigarğa huxbuy qıqarsun dəp, otta sunulidioqan qurbanlıq kılmaqçı bolsa ənə xundak kilsun.

14 Xuningdək silər bilən billə turuwatqan musapir yaki əwladmu-əwlad silər bilən billə turuwatqanlar bolsa, huxbuy qıqarsun dəp otta sunulidioqan qurbanlıq kılmaqçı bolsa, silər kandaq kılqan bolsanglar, ularmu xundak kilsun.

15 Pütkül jamaətkə, məyli silər bolunglar yaki silər bilən billə turuwatqan musapir bolsun, həmminglar üqün ohxax bir bəlgilimə bolidu; silər üqün dəwrmu-dəwr əbədiy bir bəlgilimə bolidu; Pərwərdigar aldida silər kandaq bolsanglar, musapirlarmu xundaktur.■

16 Silərgimu, aranglarda turuwatqan musapirlarqimu ohxax bir qanun-bəlgilimə, ohxax bir həküm bolsun.

17 Pərwərdigar Musağa söz kılıp mundak dedi: —

18 Sən Israillarğa söz kılıp ularğa mundak degin: — «Silər Mən silərni əkiridioqan zeminoğa yetip baroqanda,

19 xu yərdin qıqkan axlıkni yəydioqan qeoqinglarda, Pərwərdigarğa bir «kətürmə hədiyə» təkdım kilinglar.

20 Silər hər bir yeni hemirdin pixkan nanlardin birini «kətürmə hədiyə» kılıp təkdım kilinglar; silər uni təkdım kılqanda huddi hamanning «kətürmə hədiyə»sigə ohxax bolsun.□

21 Dəwrin-dəwrgə silər dəsləpki həsuldin qıqkan hemirdin bir nanni «kətürmə hədiyə» süpitidə Pərwərdigarğa sununglar.

Bilməy kılqan gunahı üqün kafarət kəltürix

22 Əgər silər özünqlar bilməy ezıp gunah kılıp, Pərwərdigarning Musağa buyruoqan bu barlıq əmirliğə əməl kılmiqan bolsanglar,□

23 yəni Pərwərdigar buyruoqan kündin etibarən barlıq əwladlıringlaroqığə Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən silərgə buyruoqan barlıq ixlirioğa əməl kılmiqan bolsanglar;

24 jamaət xundak birər gunahning bilməy ötküzülgənlikidin həwərsiz bolsa, undakta pütkül jamaət Pərwərdigarğa huxbuy qıqarsun dəp yax bir torpaqni köydürmə qurbanlıq süpitidə sunsun həmdə kaidə-nizam boyıqə uningğa munasiwətlik axlıq hədiyə bilən xarab hədiyəni çoxup sunsun, wə uning üstigə bir tekini gunah qurbanlıqı süpitidə sunsun.

25 Xu yol bilən kahin pütkül Israil jamaiti üqün kafarət kəltürüp, bu gunah ulardin kəqürüm kılınıdu; qünki bu bilməy ötküzüp qoyqan gunah wə ular əzlrining bilməy ötküzüp qoyqan gunahı üqün qurbanlıq, yəni Pərwərdigarğa atap otta sunulidioqan qurbanlıq wə gunah qurbanlıqini birliktə Pərwərdigar aldioğa sunoqan.

26 Bu gunah pütkül Israil jamaiti bilən ularning arisida turuwatqan musapirlarning həmmisidin kəqürüm kılınıdu, qünki bu pütkül həlk bilməy turup ötküzüp qoyqan gunahıtur.

■ 15:15 Mis. 12:49; Qel. 9:14 □ 15:20 «Silər hər bir yeni hemirdin pixkan nanlardin birini «kətürmə hədiyə» kılıp təkdım kilinglar» — baxka birhil tərijimi: «Silər dəsləpki həsuldin qıqkan hemirdin bir nan pixurup uni «kətürmə hədiyə» kılıp təkdım kilinglar» (birak tərijimimiz «Əz.» 44:30din qarışqanda toşırırak boluxı mumkin). «hamanning «kətürmə hədiyə»sigə ohxax bolsun» — oqurmənlərgə məlumki, Israillar yeni pixkan həsulning tunji qismini hamandin ayrip, Hudağa atixı kerək («Mis.» 23:19, 34:22 wə 26ni kəring.) □ 15:22 «əməl kılmiqan bolsanglar» — bu ayətlərdə kəzdə tutuloqan gunah Hudaning əmlirliğə əməl kılmaslıqtin ibarət; «Ləw.» 4-babta tiloğa elinoqan qurbanlıqlar Hudaning əmlirliğə hilaplık kılqan ixlarğa kafarət kəltüridioqan qurbanlıqlardin ibarət.

27 Əgər bir kixi bilməstin gunah kılıp qoyğan bolsa, u bir yaxlıq bir qixi oşlakni gunah qurbanlıki süpitidə sunsun.■

28 Kaħin xu yol bilən bilməy gunah kılıp qoyğan adəm üçün kafarət kəltüridu; uning üçün kafarət kəltürsə uning Pərwərdigar aldida bilməy ötküzgən gunahı uningdin kəqürüm kılınıdu.

29 Bilməy birər səwənlik ötküzüp qoyğan barlıq kixilərgə, məyli xu zeminda tuşulğan Israillar bolsun yaqi ularning arisida turuwatқан musapirlarğa bolsun, — silərning həmninglarğa ohxax bir kanun-bəlgilimə tətbiklinidu.

Bilip turup kılığan gunahlar toşruluk

30 Lekin yürikini qaptək kılıp ix kərgən kixi, məyli u zeminda tuşulğan bolsun yaqi musapir bolsun, Pərwərdigarğa haqarət kəltürgən bolidu; u hağan öz həlkidin üzüp taxlinidu.

31 U Pərwərdigarning səzini mənəsitmīgənikən, Pərwərdigarning əmrigə hilaplık kılığanikən; xuning üçün u qokum üzüp taxlinidu; gunahı əzining bexiqa qūxidu.

Xabat künigə hilaplık kılışuqilarğa berilidigan jaza

32 Israillar qel-jəziridiki waqitlirida, bir kixining xabat künidə otun tərgənliki baykaldi.□

33 Otun teriwatқанlıkını bayqap qaloğanlar uni Musa, Haṛun wə pütkül jamaətning aldiğa elip kaldi.

34 Uni qandak bir tərəp kiliş kerəkliki tehi kərsitilmigəqkə, ular uni kaṃap qoydi.■

35 Pərwərdigar Musaq: — U adəm öltürülmisə bolmaydu; pütün jamaət uni bargahning texiqa əpqişip qalma-kesək kılıp öltürsun, — dedi.

36 Andin pütün jamaət u adəmni bargah sirtiğa əpqişip, huddi Pərwərdigar Musaqə buyruşandək, qalma-kesək kılıp öltürdi.

Kiyim-keqəklərgə quqa tutux nizami

37 Pərwərdigar Musaqə səz kılıp mundak dedi: —

38 Sən Israillarğa mundak degin, ular əwladmu-əwlad kiyim-keqəklirining qərisigə quqilarni tutsun həm burjikidiki quqilirining hər birigə kək xoyna tikip qoysun;■

39 bu hil quqilar silərning uni tikip turuxunglar üçün bolidu; uni kərgəndə Pərwərdigarning barlıq əmrlirini esinglarda tutup, ularğa əməl kilişinglar üçün bu silərgə bir əslətmə bolidu; xuningdək silərning həzirkiyədək əzünglarning kənglünglar wə kəzünglarning kəynigə kirip, katirap buzukluk kılıp kətməslikinglar;□

40 Mening barlıq əmrlirimni əstə tutuxunglar həm uningğa əməl kılıp, Hudayinglarğa atap pak-muqəddəs boluxunglar üçün bolsun.

41 Mən Hudayinglar bolux üçün silərni Misir zeminidin elip qıqқан Pərwərdigardurmən; Mən Pərwərdigar Hudayinglardurmən.

■ 15:27 Law. 4:27 □ 15:32 «bir kixining xabat künidə otun tərgənliki baykaldi» — xühşisizki, bu wəqə yuqiriki 30-31-ayəttiki prinsipka misal kəltürülux üçün bayan kılınıdu.

■ 15:34 Law. 24:12 ■ 15:38 Kan. 22:12; Mat. 23:5 □ 15:39 «buzukluk» — Təwrattiki kəp kişimlarda kərsitilgən bu «buzukluk»ning həm jismaniy jəhəti (əyx-ixrət) həm rohıy jəhəti (butpərəslik kılıp Hudaqa wapasizlik kiliş) bardur.

16

Korah, Datan wə Abiramning asyılık qılıcı

1 Lawiynıng əwrısı, Kohatning nəwrısı, Izharıng oqlı Korah wə Rubənnıng əwladlırıdın Eliabning oqullırı Datan bilən Abiram wə Pələtning oqlı On■

2 İsrailar iqidiki jamaət əmirliri boləqan, jamaət iqidin saylap qıqıləqan mətiwərlərdin ikki yüz əllik kixini baxlap kelip Musaqə qarxi qıqtı.

3 Ular yiojilip Musaqə qarxi həm Hərunoqə qarxi qıqıp: — Silər həddinglərdin bək axtinglar, pütkül jamaətning həmmisi pak-mukəddəs, Pərwərdigarmu ularning arisida, xundak turuqluk silər nemə dəp əzüngləri Pərwərdigarıng jamaitidin üstün koyusilər? — dedi.

4-5 Musa ularning gəpini anglap düm yikilip, Korah bilən uning guruhidikilərgə söz kılıp: —

Ətə ətigəndə Pərwərdigar kimləring Əzigə mənsup ikənlikini, kimləring pak-mukəddəs ikənlikini ayan kılıdu; xu kixini Əzigə yekınlaxturidu; kimni tallioqan bolsa, uni Əzigə yekınlaxturidu.

6 Silər mundak qilinglar: — Sən Korah wə sening guruhingdikilər həmmisi huxbuydanları əpkelinglar;

7 ətə Pərwərdigarıng aldida huxbuydanlaroqə ot yekip, huxbuyı uning üstigə koyunglar; Pərwərdigar kimni tallisa, xu mukəddəs-pak boləqan bolsun! Əy silər Lawiylar, həddinglərdin bək axtinglar! — dedi.

8 Musa yənə Korahqa:

— I Lawiylar, gepingə kulak selinglar.

9-10 İsrailning Hudasi Pərwərdigar siləri Əzining qedirining ixilirini kilsun dəp həmdə jamaətning aldida ularning hizmətidə bolsun dəp Əzigə yekınlaxturux üqün siləri İsrail jamaitidin ayrip qıqқан — yəni Pərwərdigar seni wə sening həmmə kərindaxlıring boləqan Lawiynıng əwladlırını birdək Əzigə yekınlaxturəqanlıki silərgə kiqik ixmu? Silər yənə tehi kahinlik wəzipsini tama kiliwatamsilər?□

11 Xu wəjidin sən wə sening guruhingdikilər həmmisi yiojilip Pərwərdigaroqə qarxi qıkiwetipsilər-də; Hərun nemidi, silər uning üstidin xunqilik aqrinip oqotuldixip kətküdək? — dedi.

12 Musa Eliabning oqlı Datan bilən Abiramni kiqkirip kelixkə adəm əwətiwidi, ular:

— Barmaymiz!

13 Sening bizni sūt bilən həsəl akidioqan zemindin baxlap qıqıp bu qel-jəziridə əltərməkqi boləqanlıkingning əzi kiqik ixmu? Sən tehi əzüngni padixah həsəblap bizning üstimizdin həkümranlik kilməqəqimu?□

14 Həlbuki, sən bizni sūt bilən həsəl akidioqan yurtka baxlap kəlmiding, etiz wə üzümzarlıqlarnimu bizgə miras kılıp bərmiding. Sən bu həkəning kəzinimu oyuwalməqəqimu? Biz barmaymiz! — dedi.

15 Buni anglap Musa kəttik oşəzəplinip Pərwərdigaroqə: —

Ularıning sowəqat-hədiyəsigə etibar kilmioqaysən; mən ularning həttə birər exikinimu tartıwalmidim, birər adimigimu həq ziyan-zəhmət yətküzmidim, — dedi.■

■ 16:1 Qel. 26:9; 27:3; Yəh. 11 □ 16:9-10 «Pərwərdigar siləri, yəni Lawiyları... Əzigə yekınlaxturux üqün siləri İsrail jamaitidin ayrip qıqқан...» — oqurmənləring esidə boluxi kerəkki, Huda əslidə Lawiy kəbilisi iqidin Hərun wə uning əwladlırını əzigə kahin boluxka tallioqanı, qəloqan Lawiylarıni mukəddəs qedirdiki hizməttə bolup kahinlaroqə yərdəmçi rolda boluxka bəkitkəndi. □ 16:13 «bizni sūt bilən həsəl akidioqan zemindin baxlap qıqıp...» — muxu adəmlər Misir zemini ni mahtıməqqi bolup, xu yərdiki kulluk həyatini pütünləy untıdı.

■ 16:15 1Sam. 12:3

Hudaning jazasi

16 Musa Korahqa: —

Ətə sən wə sening guruhingdikilər — sən, ular wə Harun Pərwərdigarning aldioʻa kelinglar.

17 Hərbiringlar əzünqlarning huxbuydanliringlarni əkilip uning üstigə huxbuyni selinglar; hərbiringlar əzünqlarning huxbuydanliringlarni, yəni jəmiy ikki yüz əllik huxbuydanni elip uni Pərwərdigarning huzurida tutup turunglar; sənmu, Harunmu hərbiringlar əz huxbuydanliringlarni elip kelinglar, — dedi.

18 Xuning bilən hər bir adəm əzining huxbuydanini elip, otni yeqip, huxbuy selip, Musa wə Harun bilən birliktə jamaət qedirining dərwasizi aldida turuxti.

19 Korah Musa bilən Harunoʻa hujum kiləyli pütün jamaətni yioʻip jamaət qedirining dərwasizi aldioʻa keliwidi, Pərwərdigarning julasi pütkül jamaətkə ayan boldi.

20 Pərwərdigar Musa bilən Harunoʻa səz kilip: —

21 Silər bu həlkning arisidin neri turunglar, mən kəz yumup aqkuqə ularni yutuwetimən, — dewidi,

22 Musa bilən Harun düm yikilip: —

I Təngrim, barlik ət igilirining rohlirining Hudasi, bir adəm gunah kilsa, oʻəzippingni pütün jamaətkə qaʻqamsən? — dedi.■

23 Pərwərdigar Musoʻa səz kilip: —

24 Sən jamaətkə: «Silər Korah, Datan wə Abiramning turar jayliridin ayrilip ulardin neri ketinglar» — dəp buyruk bər, — dedi.

25 Xuning bilən Musa ornidin turup Datan bilən Abiram tərəpkə qarap mangdi; Israil aksakallirimu uningə əgixip mangdi.

26 Musa jamaətkə: — Silərdin ətünimən, bu rəzil adəmləarning qediriridindin yirak ketinglar, ularning barlik gunahliri səwəbidin ular bilən billə wəyran bolmasliqinglar uqun ularning heqnersisigə kəl təgküzmənglar, — dedi.

27 Xuning bilən jamaət Korah, Datan, Abiramning qediririning tət ətrapidindin neri kətti; Datan bilən Abiram bolsa əz ayallirini, oʻqul-kizlirini wə bowaqlirini elip qikip əz qedirining ixiki aldida turdi.

28 Musa: — Buningdin silər xuni bilisilərki, bu ixlarning həmmisi mening kənglumdindin qikқан əməs, bəlki Pərwərdigar meni ularni ada kilixkə əwətkən:

29 — əgər bu adəmləarning əlumi adəttiki adəmləarning əlumigə ohxax bolidioʻan yaki ularning bexioʻa quxidioʻan kismətlər adəttiki adəmlər duqar bolidioʻan kismətlərgə ohxax bolidioʻan bolsa, Pərwərdigar meni əwətmigən bolatti.

30 Əgər Pərwərdigar yengi bir ixni kilip, yər aʻozini eqip ularni wə ularning pütün nərsisini yutup ketixi bilən, ular tirikla təhtisaraʻa quxüp kətsə, u qaoʻda silər bu adəmləarning Pərwərdigarni mənəsitmīgənlikini bilip kalisilər, — dedi.

31 Musaning bu gepi ahirlixixi bilənla ularning puti astidiki yər yerildi.

32 Yər aʻozini eqip ularni barlik ailisidikilər bilən, xuningdək Korahqa təwə həmmə adəmlərni koymay təəlluqatliiri bilən koxup yutup kətti.■

33 Xundak kilip, ular wə ularning təwəsidikiləarning həmmisi tirikla təhtisaraʻa quxüp kətti, yər ularning üstidə yepildi. Ular xu yol bilən jamaətning arisidin yokaʻldi.

34 Ularning ətrapida turojan Israillarning həmmisi ularning nalisini anglap: «Yər biznimu yutup ketərmikin!» deyixip qeqixti.

35 Andin Pərwərdigarning aldidin bir ot qikiq, huxbuy sunuwatqan həliki ikki yüz əllik adəmnimu yutup kətti. ■

Yadnamə kilixka qaldurulojan huxbuydanlar

36 Pərwərdigar Musaqə mundaq dedi: —

37 Sən kahin Hərunning oqlı Əliazarqə buyruoşin, u huxbuydanlarni ot arisidin teriwelip, qooşirini yiraklarqə qeqiwətsun, qünki u huxbuydanlar Hudaqə ataloqandur;

38 xunga əzining jeniqə əzi zamin bolqan gunahkarlarning huxbuydanlirini teriwalqin; ular qurbangahni qaplxə üqün soqup nepiz tünikə kilinsun, qünki bu huxbuydanlar əslidə Pərwərdigarning huzuriqə sunulup uningqə atalip mukəddəs kilinojan. Xundak kilip ular keyin Israillarqə ibrət bolidiqan ixarət-bəlgə bolidu.

39 Xuning bilən kahin Əliazar otta köydürüwetilgənlər sunoşan mis huxbuydanlarni teriwaldi; ular qurbangahni qaplitixka nepiz tünikə kilip soquldi.

40 Xuning bilən *qurbangahning bu qaplimisi* Hərunning əwladliriqə yat adəmlərnin huddi Korah bilən uning guruhidikiyərgə ohxax qismətkə qalmasıki üqün, Pərwərdigarning huzurida huxbuy köydürükə yəkinlaxmasliqə Israillar üqün bir əslətmə boldi. Bu Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən Əliazarqə buyruoşanliridur.

Jamaətning Hərunning yalwuruxi səwəbidin qutulup qelixi

41 Ətisi pütkül Israil jamaiti Musa bilən Hərunning yaman gepini kilip: — Silər Pərwərdigarning həlqini əltürdünglar, — dəp oqotuldaxti.

42 Wə xundak boldiki, jamaət Musa bilən Hərunoşə hujum kilixka yioşiliwatqanda, jamaət burulup jamaət qedirioşə qariwidi, wə mana, bulut qedirni qapliwaldi həm Pərwərdigarning julasi ayan boldi.

43 Xuning bilən Musa bilən Hərun jamaət qedirining aldiqə berip turdi.

44 Pərwərdigar Musaqə səz kilip: —

45 Mən kəzni yumup aqquqə ularni yoxitip taxlixim üqün ikkinglar bu jamaətin qikiq neri kətinglar, — dəp buyruwidi, ikkiylən yikiqilip yərdə düm yatti.

46 Musa Hərunoşə: —

Sən huxbuydanni elip uningqə qurbangahniki ottin sal, uningqə huxbuy qoyup, ular üqün kafarət kəltürükə tezliktə jamaətning arisioşə apar; qünki kəhr-qəzəp Pərwərdigarning aldidin qikti, wəba baskili turdi, — dedi.

47 Hərun Musaning deginidək kilip, huxbuydanni elip jamaətning arisioşə yügürüp kirdi; wə mana, wəba kixilərnin arisida baxlanoşanidi; u huxbuyni huxbuydanqə selip, həlk üqün kafarət kəltürdi.

48 U əlüklər bilən tiriklər otturisida turuwidi, wəba toxtidi.

49 Korahning wəqəsi munasiwiti bilən əlgənlərdin baxqə, wəba səwəbidin əlgənlər on tət ming yəttə yüz kixi boldi. □

■ 16:35 Zəb. 106:18 □ 16:49 «Korah wə allisidikilər» toşuruluk — izahət — Korah wə allisidikilər xundak əxaddiyə aqiwətkə uqrişini bilən, uning keyinki bəzi əwladliri «Zəbur»ning bəzi qisimlirini (məsilən, 42-49-küyləni) yazoşan. Korahdikilərnin bəziliri 24-ayəttə kərsitilgən əmrəg itaət qiloşan bolsa kerək.

⁵⁰ Ҳарун жамәт қедрининг дәрвазиси yenida туроқан Musaning yenioḡa yenip кәлди; waba тоhtиди.

17

Ҳаруннинг ҳасисининг қеқәклихи

¹ Пәрвәрдиғар Musaoḡa сөз қилип мундақ деди: —

² «Сән Israillaroḡa сөз қилип, ulardin ата жәмәти бойиғә, һәр қәбиленинғ әмирининг бирдин он икки һаса алоқин; сән ularning һәрбирининг исмини өзининг ҳасисioḡa yezip қoyoқин.

³ Lawiy қәбилисининг ҳасисioḡa Ҳаруннинг исмини yazoқин, қүнки һәрбир ата жәмәт қәбилә бaxлиқи үқүн бир һаса wәkil болиду.

⁴ Сән бу һасиларни жамәт қедридики һөкүм-гуwаһлиқ *sandukining* алдиоḡa, yәni Mән sening билән керүхидioḡan yәrgә қoyoқин. □ ■

⁵ Wә xundақ болидуки, Mән tallioḡan kixining bolsa, uning ҳасиси bih сүриду; xundақ қилип Israillarning silәrgә oқuduraxқан gәplirini тоhtitip Manga anglanmaydioḡan қилиwetimән».

⁶ Xuning билән Musa Israillaroḡa xundақ сөз қилди; ularning һәммә әмирлири uningоḡa бирдин һасини, жәмиy болуп он икки һасини бәрди; һәрбир ата жәмәткә бир һаса wәkil болди, Ҳаруннинг ҳасисиму xularning иқидә idi.

⁷ Musa һасиларни һөкүм-гуwаһлиқ қедрioḡa әкирип Пәрвәрдиғарнинг һузuriоḡa қoyди.

⁸ Wә xundақ boldiki, Musa әtisi һөкүм-гуwаһлиқ қедрioḡa кириwиди, mana, Lawiy жәмәтигә wәkil болoḡan Ҳаруннинг ҳасиси bih сүрүп, oқunқилар, qeқәкләр, badam қүxкәниди.

⁹ Musa һасиларнинг һәммисини Пәрвәрдиғарнинг алдидин елип қикип, Israil һәлқигә көрсәтти; ular көргәндин keyin һәрким өз һасиларини елип ketixти.

¹⁰ Пәрвәрдиғар Musaoḡa: — Xu аsiylik қилоуқи balilarоḡa бир ағаһ бәлгиси bolsun дәр Ҳаруннинг ҳасисини һөкүм-гуwаһning алдиоḡa әкирип қoyoқин. Xundақ қilsang сән ularning oқuduraxқан gәplirini тоhtitip, Manga anglanmaydioḡan қилиsән; ularmu xuning билән елүп кәтмәyду, — деди. □ ■

¹¹ Musa xundақ қилди; Пәрвәрдиғар өзигә қандақ buyruoḡan bolsa u xundақ қилди.

¹² Israillar Musaoḡa сөз қилип: —

Биз нәпәстин қалаy дәwатимиз, биз түгәxtуқ, биз һәммимиз түгәxtуқ!

¹³ Пәрвәрдиғарнинг ибадәт қедрioḡa yekinlaxқанлар өlmәy қалмайду, xundақ ikән, биз һәммимиз mutләқ нәпәстин қелиximиз керәкmu? — deyixtи.

□ **17:4 «һөкүм-гуwаһлиқ»** — мухu yәрдә «һөкүм-гуwаһлиқ» Hudaning Israiloḡa болoḡan түp әмrlirini, xundақla uning Israil билән болoḡan әһdisini көрсitidu; Hudaning муқәddәs маһiyiti wә хаrakterи xu әмrlәрдә аyan қилиноḡаққа, «һөкүм-гуwаһ» дәрmu атилиду. Оқурмәnlәrgә аyanки, xu әмrlәр әһдә sanduқи иқидә сақлақлиқ тах таhtayлар үстидә пүтүклүк idi. Xunga бәзидә sanduқ «һөкүм-гуwаһлиқ sanduқи», ибадәт қедри «һөкүм-гуwаһлиқ қедри» дәрp атилиду. ■ **17:4** Mis. 25:22 □ **17:10 «һөкүм-гуwаһ»** — 17:4tiki izаhatta көрсitilgәndәк, мухu yәрдә «һөкүм-гуwаһ» Hudaning Israiloḡa болoḡan түp әмrlirini көрсitidu, xundақla ularnи сақlaydioḡan әһдә sanduқini көрсitidu. ■ **17:10** Ibr. 9:4

18

Kahin wə Lawiylarning wəzipisi

¹ Pərwərdigar Һarunoja mundak dedi: —

Sən, oqulliring wə ata jəmətingdikilər sening bilən birliktə mukəddəs jayoja munasiwətlik boləjan gunahni, xuningdək sən wə oqulliring birliktə kahinlik wəzipisigə munasiwətlik boləjan gunahni üstünglərgə alisilər. □

² Sən kərindaxliring boləjan Lawiy kəbilisidikiləni, yəni ata-bowiliringning kəbilisidikiləni özüng bilən birləxtür həm ularni hizmitingni kilixi üqün baxlap elip kəl; biraq sən bilən oqulliring sening bilən birliktə həküm-guwahliq qediri aldida hizmətləni kilsun. □

³ Ular sening buyruqliringoja təyyar turup, xundakla qedirdiki barliq hizmət-wəzipisini otäydu; pəkət mukəddəs jaydiki kaqa-kuqa əswablaroja wə kurbangahqa yəkinlaxmisun; undak kilsa, ularmu, silərmu elüp ketisilər.

⁴ Ular sening bilən birlixip, jamaət qediridiki wəzipini otep, kilidiojan hər bir ixini kilsun; pəkətlə heq yat kixilər silərgə yəkinlaxmisun.

⁵ Kəhr-ojəzəp yənə Israillarning bexioja qüxmisun üqün, silər mukəddəs jaydiki wəzipə bilən kurbangahdiki wəzipini otaxkə məs'ul bolunglar.

⁶ Mana, Mən Özüm siləning kərindaxliringlar boləjan Lawiylarni Israillar iqidin tallap qiktim; ular jamaət qedirining ixlirini kilixkə Pərwərdigaroja təkdım kilinojan bolup, silərgə sowoja süpitidə ata kilinojan. ■

⁷ Lekin sən wə oqulliring sening bilən birliktə kahinlik wəzipənglərdə turup, kurbangahdiki barliq ixlarni həm pərdə iqidiki ixlarni bejiringlar; siləning wəzipənglər xundak bolsun. Kahinlik wəzipisini, hizmitimdə boluxunglar üqün silərgə sowoja kilip bərdim; yat adəmlər yəkinlaxsa, oltürüwetilsun.

Kahinlarning elixka tegixlik ülüxi

⁸ Pərwərdigar Һarunoja mundak dedi: —

Mən Manga sunulojan kətürmə hədiyələni, yəni Israillar Manga mukəddəs dəp atiojan barliq nərsiləni ülüxunglar bolsun dəp, mana mənggülük bəlgilimə bilən sanga wə sening əwladliringoja təkdım kildim.

⁹ Israillar otta sunidiojan, «əng mukəddəs» nərsilərdin silərgə munular kaldurup berilidu: — ularning Manga atap sunojan barliq nərsiliri, itəni barliq axliq hədiyələrdin, barliq gunah kurbanlikliridin, barliq itətsizlik kurbanlikliridin «əng mukəddəs» hesablanolanliri, sanga wə əwladliringoja ata kilinidu.

¹⁰ Sən xu ülüxüingni «əng mukəddəs» süpitidə yegin, silərdin boləjan hər bir ər kixi uni yesun; u sanga «əng mukəddəs» dəp bilinsun. □

□ **18:1 «mukəddəs jayoja munasiwətlik boləjan gunah»** — demək, mukəddəs jay bilən munasiwətlik məlum gunah otküzülsə, xu gunahning məs'uliyitini birinçi üstigə aloquci kahinlar həm Lawiylar bolidu; gunah kahinlik bilən munasiwətlik ix bolsa məs'uliyətni birinçi üstigə aloquci kahinlar boluxi kerək. Muxu agağ, xühhisizki, 17-babtiki wəkə bilən munasiwətlik agahtur. □ **18:2 «birləxtür»** — bu səz muxu yərdə wə 4-ayətə ibranıy tilidə «Lawiy» degən səz bilən ipadilnidu («Yar.» 29:34ni kəring). ■ **18:6 Qel. 3:45** □ **18:10 «sən xu ülüxüingni «əng mukəddəs» süpitidə yegin»** — «əng mukəddəs» hesablanolan nərsilər «mukəddəs yərdə», yəni mukəddəs jaydiki həylidə yeyilixi kerək idi. Məsilən, «Law.» 6:16ni kəring.

¹¹ Munularmu sening bolidu: — Israillarning sowqatlıri iqidin kətürmə hədiyələr, barlıq pulanglatma hədiyələr sening; Mən ularni sanga, xundakla oqulliring bilən kızliringoşa mənnggülük bəlgilimə bilən təkdım kıldim; sening öyüngdiki hər bir pak adəm uningdin yesə bolidu.■

¹² Zəytun meyidin əng esilini, yengi xarabtın əng esilini, xundakla axlıktın əng esilini, yəni Israillar Pərwərdigaroşa atap sunoğan dəsləpki pişkən məhsulatlarning həmmisini Mən sanga təkdım kılıp bərdim.

¹³ Ular yərdin elip Pərwərdigaroşa atap əkəlgən dəsləpki pişkən nərsilərninğ həmmisi sening bolsun; öyüngdiki hər bir pak adəm uningdin yesə bolidu.

¹⁴ Israilda Hudaşa mutlək atilidoğan hər bir nərsə sening bolidu.■

¹⁵ Ular Pərwərdigaroşa atap kəltüridoğan barlıq janiwarlarınğ tunjiliri, məyli insan yaki ulaq-qarpay bolsun sening bolidu; halbukı, insanlarınğ tunjilirini bolsa ularni tələm tələp tələp yanduruwalsun wə napak haywanlarınğ tunjilirini tələm tələp yanduruwalsun.□ ■

¹⁶ Tələm tələx kerək bolğanlar üqün yexi bir ayliktın axkanda tələm puli tələnsun; ularoşa sən tohtatqan başa boyiqə, yəni muqəddəs jaydiki xəkəlninğ əlqəm birliki boyiqə (bir xəkəl yigirmə gərahdur) başa koyup, bəx kümüx xəkəl al.■

¹⁷ Pəqət tunji kala, tunji koy yaki tunji oqlakka tələm alsang bolmaydu; ularning həmmisi muqəddəstur. Sən ularning qenini qurbangahqa qeqip, meyini Pərwərdigaroşa atap otta sunulidoğan, Uningoşa huxbuy kəltüridoğan qurbanlıq süpitidə köydürgin.

¹⁸ Ularınğ gəxi sening bolidu; huddi «kətürmə hədiyə» kılinoğan təx wə ong arqa putioğa ohxax, sanga təwə bolidu.

¹⁹ Israillar Pərwərdigaroşa atap sunoğan muqəddəs nərsilər iqidiki kətürmə hədiyə-qurbanlıqnınğ həmmisini Mən sanga wə sening bilən billə turuwatqan oqul-kızliringoşa mənnggülük bəlgilimə bilən təkdım kıldim. Bu Pərwərdigar aldida sanga wə sening bilən billə turuwatqan əwladliring üqün mənnggülük tuzluq əhdə bolidu.

Lawiylarning wəzipiliri həm ülxliri

²⁰ Pərwərdigar Hərunoşa mundak dedi: —

İsrail zeminida sening heqkandak mirasing bolmaydu, ularning arisidimu heqkandak nesiwəng bolmaydu; Israillar arisida mana Mən Özüm sening nesiwəng, sening mirasingdurmən.■

²¹ Lawiylarğa bolsa, ularning ətəydoğan hizmətliri, yəni jamaət qediridiki hizmiti üqün, mana Mən Israilda təkdım kılinoğan barlıq «ondin bir ülüx»ning həmmisini ularoşa miras kılıp bərgənmən.

²² Buningdin keyin, gunaşkar bolup əlüp kətməsliki üqün, Israillar jamaət qedirioğa yekınlaxmisun.

²³ Jamaət qediridiki hizmətni bolsa, uni ətigüqilər pəqət Lawiylarla bolidu wə xu ixta bolğan gunaşni əzliri üstigə alidu, bu silər üqün

■ 18:11 Law. 10:14 ■ 18:14 Law. 27:28 □ 18:15 «barlıq janiwarlarınğ tunjiliri» — ibranıy tilida «barlıq ət igisi (bolğan janiwar)ning baliyatqısını aqidoğanlar». «tələm tələp yanduruwalsun» — demək, həlk ularning ornida kaşınlarğa pul berixi kerək. ■ 18:15 Mis. 13:2; 22:29; Law. 27:26; Qel. 3:13 ■ 18:16 Mis. 30:13; Law. 27:25; Qel. 3:47; Əz. 45:12 ■ 18:20 Kan. 10:9; 18:2; Əz. 44:28

əwladmu-əwlad mənggülik bir bəlgilimə bolidu; ularning Israillarning iqidə heqkandak mirasi bolmaydu.□

²⁴ Qünki Israillarning Pərwərdigarəja atap kətürmə hədiyə süpitidə sunoqan «ondin bir ülüx»ni Lawiylarəja miras kilip təkdim kilidoqan boldum; xunga Mən ular toqruluk: Israillar iqidə heqkandak mirasi bolsa bolmaydu, — dedim.

²⁵ Pərwərdigar Musaqəja mundak dedi: —

²⁶ Sən Lawiylarəja eytkin: «Silər Israillarning kolidin Mən silərgə miras bolsun dəp təkdim kiləqan «ondin bir ülüx»ni aloqan ikənsilər, silər xu ondin bir ülüxning yənə ondin bir ülüxini ayrip, uni Pərwərdigarəja atap kətürmə hədiyə süpitidə sununglar.

²⁷ Bu yol bilən silərnin xu «kətürmə hədiyə»nglar silərgə «hamandiki axliqinglar»din həm «xarab kəlqikidiki tolup taxqan xarabinglar»din ataloqanlar hesablinidu.□

²⁸ Bundak boləqanda, silər Israillarning kolidin aloqan ondin bir ülüxning həmmisidin Pərwərdigarəja atap kətürmə hədiyə sunisilər; silər Pərwərdigarəja atioqan xu «kətürmə hədiyə»ni kaqin Hərunəja beringlar.

²⁹ Silərgə təkdim kilinoqan barliq nərsilərdin əng esilini elip xularni muqəddəs hesablar «Pərwərdigarəja ataloqan toluk kətürmə hədiyə» süpitidə sununglar».

³⁰ Xunga sən Lawiylarəja eytkinki, «Silər xulardin əng esilini kətürüp sunsanglar, bu silər Lawiylarning hamandiki axliqinglar wə xarab kəlqikidiki xarabinglarəja ohxax hesablinidu.

³¹ Xundak qiloqandin keyin silər wə öydikiliringlar xu «ondin bir ülüx»lərni halioqan yərdə yəsənglar bolidu, qünki bu silərnin jamaət qediridiki hizmitinglarning in'ami bolidu;□

³² Silər xu *ülüxlərdin* əng esilini kətürüp sunsanglar; muxu ixinglar səwəbidin gunahkar bolmaysilər. Undak kilsanglar silər Israillar atioqan muqəddəs nərsilərni buləqimaysilər, xuning bilən ölməysilər».□

19

Qizil siyirning küli

¹ Pərwərdigar Musa bilən Hərunəja səz kilip mundak dedi: —

² Mən Pərwərdigar əmr qiloqan qanun-bəlgilimə xuki: — Sən Israillarəja buyruoqin, ular bejirim, nuqsansiz, boyunturuk selinmioqan qizil yax siyirdin birni sening yeningəja əkəlsun.

□ **18:23 «xu ixta boləqan gunahini əzliiri üstigə alidu»** — demək, mubada Lawiylar muqəddəs qedirni buləqap, gunah sadir qilsa, xundakla ularning bihəstəlikidin həlk muqəddəs qedirni buləqap hərəkandak gunah sadir qiloqan bolsa, bax məs'uliyətni Lawiylar öz üstigə elixi kerək.

□ **18:27 «...silərnin xu «kətürmə hədiyə»nglar... din ataloqanlar hesablinidu»** — Lawiylarning heqkandak hamini yaki xarab kəlqəkliri yok idi, əlwəttə. Xunga ular əzliiri həlqitin qəbul qiloqan «ondin bir ülüx»lərdin ondin birini elip, Pərwərdigarəja «kətürmə hədiyə»lərni atixi kerək. Xu yol bilən ularning sunoqini huddi dehqanlarning Pərwərdigarəja öz həsulididun sunoqinioqan ohxax bolidu. □ **18:31 «silər wə öydikiliringlar»** — muxu yərdə Lawiylarni kərsitidu. □ **18:32 «silər Israillar atioqan muqəddəs nərsilərni buləqimaysilər, xuning bilən ölməysilər»** — baxqə bir hil tərjimisi: «silər Israillar atioqan muqəddəs nərsilərni heq buləqimanglar; bolmisa, əlisilər».

3 Sən siyirni kahin Əliazarğa tapxur, u uni qedirgahning sirtioğa əpqiqsun, andin birsi siyirni uning aldida boşuzlisun. ■

4 Kahin Əliazar barmikini kanşa miləp, jamaət qedirining aldioğa qaritip yəttə mərtəm qaqsun. ■

5 Andin birsi Əliazarning kəz aldida pütkül siyirni köydürsun, yəni uning terisi, gəxi, qeni wə tezəklirini köydürsun. ■

6 Kahin kedir yaşıqı, zofa əsümlüki wə kizil rəhtni siyir köydürüldioğan otka taxlisun. □

7 Andin kahin öz kiyimini yusun wə bədinini suda yusun, andin keyin bargahğa kirixkə bolidu; ləkin kahin kəq kirgüqə napak sanalsun.

8 Siyirni köydürgən kiximu kiyimlirini su bilən yuyup, öz bədinini suda yusun, andin u kəq kirgüqə napak sanalsun.

9 Pak bir adəm siyirning külini yioşip bargahning sirtidiki pak bir yərgə qoysun; u Israil jamaiti üqün «napaklikni qıkarıuqi su»ni yasaxka xu yərdə saqlansun, u bir «gunahni paklıoşuqi»dur.

10 Siyirning külini yioşituroğan adəm özining kiyimlirini yusun wə kəq kirgüqə napak sanalsun. Bu Israilarğa wə ularning arisida turuwatқан musapirlarğa mənggülik kanun-bəlgilimə bolidu.

Həlkəni napakliktin paklax nizami

11 — Əlükkə, yəni hərəkəndə əlgən kixining jəsitigə tegip kətkən hər bir kixi yəttə kün napak sanilidu. ■

12 U adəm üqinqi küni *axu su* bilən özini paklisun, həmdə yəttinqi künimu paklisun, andin u pak sanilidu; əgər u üqinqi küni həmdə yəttinqi küni özini paklimisa, pak sanalmaydu. □

13 Hərəkəndə adəm əlükkə, yəni hərəkəndə əlgən kixining jəsitigə tegip kətsə, həmdə özini paklimisa, Pərwərdigarning qedirini buloşioğan bolidu; xu kixi Israil arisidin üzüp taxlinidu; çünki «napaklikni qıkarıuqi su» uningğa sepilmigəqkə, u napak sanilidu; uning napaklikni təhiqə üstidə turidu.

14 Əgər birər kixi bir qedir iqidə əlöp qaloğan bolsa, u toşruluk kanun-bəlgilimə mundak bolidu: — xu qediroğa kirgən hər birsi wə qedirdə turup qaloğanlarning hər biri yəttə kün napak sanilidu.

15 Hər bir oşuq turoğan, aşızi yepilmioğan qaqa-kuqılarning həmmisi napak sanilidu.

16 Xuningdək dalada kiliq-xəmxər bilən əltürülgənlərgə, yəni əzi əlöp qaloğanın əlükiqə, yəni adəmninğ ustihinişioğa yəni kəbrisigə təgkən hər bir kixi yəttə künigə napak sanilidu.

17 Kixilər bu napak kixi üqün «paklanduroşuqi qurbanlik»ning külidin azrak əlip komzəkkə selip, ularning üstigə əkin su kuysun.

18 Andin pak bir kixi zofa əsümlükini əlip xu suoğa təgküzüp uni qediroğa wə iqidiki barlik qaqa-kuqıllarğa həm xu yərdə turoğan barlik kixilərninğ üstigə sepip qoysun, wə yənə uni ustihanğa, əltürülgüqigə yəni kəbrigə təgkən kixining üstigə sepip qoysun. ■

19 Üqinqi küni wə yəttinqi küni həlikə pak adəm *pak bolmioğan adəmlərninğ* üstigə xu suni sepip qoysun; xundak kıljoğanda, yəttinqi

■ 19:3 İbr. 13:11, 12 ■ 19:4 İbr. 9:13 ■ 19:5 Mis. 29:14; Law. 4:11, 12 □ 19:6 «kizil rəhtni» — yəni «kizil yipni». ■ 19:11 Qel. 31:19; Həq. 2:13 □ 19:12 «Izahat» — toluq ayətninğ baxka bir hil təjimi: «U adəm üqinqi küni ənə xundak (napaklikni qıkarıuqi) su bilən özini paklisun, yəttinqi küni u pak sanilidu; əgər u üqinqi küni özini paklimisa, yəttinqi küni pak sanalmaydu».

■ 19:18 Zəb. 51:7

künigə kəlgəndə u kixi paklanoqan bolidu; andin u kixi kiyimlirini yuyup, bədinini suda yusun, kəq kirgəndə u pak sanilidu.

²⁰ Ləkin napak bolup kəlip, əzini paklimioqan kixi Pərwərdigarning muqəddəs jayini buloioqini uqun, jamaət arisidin üzup taxlinidu; «napaklikni qikarəuqi su» uning üstigə sepilmigən, xunga u napak sanilidu.

²¹ Bu Israillərğa mənggülik bəlgilimə bolidu, «napaklikni qikarəuqi su»ni səpkən kixi bolsa əzining kiyimlirini yusun wə «napaklikni qikarəuqi su»ğa təgkən kixi kəq kirgüqə napak sanalsun.

²² Napak kixi təgkən hərəkəndə nərsimu napak sanilidu; bu nərsilərgə təgkən kixilərmu kəq kirgüqə napak sanalsun.

20

Məryəmning wapat boluxi

¹ Birinçi ayning iqidə Israillar, yəni pütkül Israil jamaiti Zin qəligə yetip kəlip, Qadəxtə turup qaldı; Məryəm xu yərdə wapat boldı wə xu yərgə dəpnə qilindi.

Məribah süyi — həlkning yəna qaxxixi

² Jamaətkə iqidoqanoğa su yok idi, ular yioqilip Musa bilən Hərunoğa hujum kiləli turdi.

³ Həlk Musa bilən təqixip: — Kərindaxlirimiz Pərwərdigarning aldida əlgən qaoqda bizmu billə əlsək bəptikən!■

⁴ Silər nemə uqun biz wə qarpaylirimizni bu yərdə əlup kətsun dəp, Pərwərdigarning jamaitini bu qəl-jəzirigə baxlap kəldinglar?

⁵ Silər nemə uqun bizni Misirdin elip qikip bundak dəhxətlik yərgə əkəldinglar? Bu yərdə ya terikqilik kiləli yər bolmisa, ya ənjür, üzüm, anar bolmisa, iqidoqanoğa sumu bolmisa, — deyixti.

⁶ Xuning bilən Musa bilən Hərun jamaəttin ayrilip jamaət qedirining dərwazisi aldioqə kəlip düm yikiliwidi, Pərwərdigarning julasi u ikkisigə ayan boldı.

⁷ Pərwərdigar Musoğa səz qilip mundak dedi: —

⁸ Həsini qolungoğa al, andin sən akang Hərun bilən birliktə jamaətni yioqip, ularning kəz aldidila qoram taxka buyruk kil; xundak qilsang qoram tax əz süyini qikiridu; xu yol bilən sən ularoğa su qikirip, jamaət wə qarpayliri iqidoqanoğa su berisən.□ ■

⁹ Xuning bilən Musa Pərwərdigarning əmri boyiqə Pərwərdigarning huzuridin həsini aldi.

¹⁰ Musa bilən Hərun ikkisi jamaətni qoram taxning aldioqə yioqdi wə Musa ularoğa: — Gepingə kulak selinglar, i asiylar! Biz silərgə bu qoram taxtin su qikirip bəryəlimu?! — dedi.■

¹¹ Andin Musa həsini bilən qoram taxni ikki qetim uruwidi, nahayiti kəp su ekip qikti, sudin jamaətmu, qarpaylarmu iqxiti.■

¹² Pərwərdigar Musa bilən Hərunoğa: —

Silər Manga ixənməy, Israillar aldida Meni muqəddəs dəp hərmətlimigininglar uqun, ikkinglarning bu jamaətni Mən ularoğa

■ 20:3 Qel. 16:32, 49 □ 20:8 «həsini qolungoğa al» — Musaning xu həsini kəp qetim Hudaning yolida ixlitilip kəlingən. Birinçi qetimkisi «Mis.» 4:2də tepilidu. ■ 20:8 Nəh. 9:15; Zəb. 78:15, 16; 105:41; 114:8 ■ 20:10 Qan. 32:51; Zəb. 106:32,33 ■ 20:11 Zəb. 78:15-16; 105:41; Yəx. 43:20; 48:21; 1Kor. 10:4

təkdım kılıp bərgən zeminə baxlap kirixinglarəya yol qoymaymən, — dedi. □ ■

¹³ Su qikiriləyan jay «Məribah suliri» dəp ataləyan; Israillar xu yərdə Pərwədigar bilən takallaxkanlıqı üqün, U ularning otturisida Əzining muqəddəs ikənlikini kərsətti. □

Edomlarning Israillarning qegridin ətuxigə yol qoymaslıqı

¹⁴ Musa Qadəxtin Edom padixahi bilən kəruxüxkə əlqi əwətip uningəya: «Kerindaxliri Israil mundak dəydu: — Biz tartıwatқан jəbr-japalarning qandaklıqı əzlırigə məlum, ■

¹⁵ bizning ata-bowilirimiz Misiroya qüxkən bolup, biz Misirda uzak zaman turup kəttük; misirliklər bizgimu, bizning ata-bowilirimizəyimu yaman muamilə kildi;

¹⁶ biz Pərwədigarəya yeliniwedük, U bizning zarimizəya kulak selip, Pərixte əwətip bizni Misirdin elip qıktı. Həzir mana, biz əzlırining qegrisioya jaylaxқан Qadax degən bir xəhərdə turuwatimiz. □ ■

¹⁷ Əmdi bizning zeminliridin ətuximizgə ruhsət kiləyan bolsila, biz etiz-erik wə üzümzarlıqlardin ətməymiz, kuduklırlingladin sumu iqməymiz; «Han yoli» bilən mengip qegriliridin ətüp kətküqə ong-soloə burulmaymiz» — dedi.

¹⁸ Lekin Edomlar uningəya: «Silərnin bizning zeminimizdin ətüxünlərgə bolmaydu, ətımən desənglər kiliq kətürüp silərgə jənggə qikimiz» — dedi. □

¹⁹ Israillar uningəya: «Biz «kətürülgən yol» bilən mangimiz, əzimiz wə mallirimiz süyünlərnı iqsək, nərhı boyıqə həkkini berimiz; biz pəkət piyadə ətüp ketimiz, baxқа һeq təlipimiz yok» dewidi. □

²⁰ Edom padixahi: «Yak. Ətməysilər!» dedi. Edom *padixahi* nəhayiti kəp adimini baxlap qikip Israillarəya zor həywə kərsətti. □

²¹ Xundak kılıp Edomlar Israillarning ularning təwəlikidin ətuxigə ənə xu yosunda yol qoymidi; xuning bilən Israillar Edomlarning aldidin burulup kətti. ■

Hərinning wapat boləjanlıqı

²² Ular Qadəxtin yoloə qıktı; pütkül Israil həlki Hər teoqioya kəldi. ■

²³ Pərwədigar Edomning qegrisidiki Hər teoqida Musa bilən Hərunəya səz kılıp mundak dedi: —

□ **20:12 «Silər Manga ixənməy, Israillar aldidə Meni muqəddəs dəp hərmətlimigininlər üqün»** — Musa bilən Hərinning «Israillar aldidə Hudani muqəddəs dəp hərmətliməslik» gunahı toqruluk «koxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. «Koram tax» toqruluk «1 Kor.» 10:4ni wə izaətini kərüng. ■ **20:12** Qel. 27:14; Qan. 1:37 □ **20:13 «Məribah»** — «takallixix» degən mənədə. «Pərwədigar ularning otturisida əzining muqəddəs ikənlikini kərsətti» — Huda Musa wə Hərinning Əzini hərmətlimigini üqün, ularni jazalap, Musaning həlk aldidə kiləyan bihərmətlək səzlırining Əzigə wəkillik qılmaydıəjanlıqını ipadiləp, həlk aldidə Əzining pak-muqəddəslikini kərsətti. ■ **20:14** Qan. 23:6; Ob. 10; Ob. 12 □ **20:16 «Pərixte»** — bəzilər «Əlqi» dəp tərijimə kilidu. Lekin «Mis.» 23:20, 23, 34:32din qariqanda, mənisi dərwekə «Pərixte»dur. ■ **20:16** Mis. 2:23; 14:19 □ **20:18 «... bizning zeminimizdin ... silərgə jənggə qikimiz»** — ibraniy tilida «... mening zeminimdin... silərgə jənggə qikimən» deyilidu. □ **20:19 «biz»** — ibraniy tilida «mən». □ **20:20 «Edom padixahi»** — ibraniy tilida «Edom». ■ **20:21** Həq. 11:18 ■ **20:22** Qel. 33:37

24 Ҳарун өз ҳалқлиригə қохулуп кетиду; иккилар Мəрибаһ сулири дегən жайда Мениг əмримгə хилаплик килəјинлар ўқун, унинг Мəн Исраиллароға тəқдим қилип бəргən земиноға кирixигə болмайдۇ. □

25 Сəн Ҳарун билən ошли Əлиазарни елип Ҳор теюоға қикқин. ■

26 Ҳаруннинг қийимлирини салдуруп, ошли Əлиазароға қийдүрүп қой; Ҳарун ху йəрдə өлүп, өз ҳалқлиригə қохулиду.

27 Муса Пəрвəрдигарнинг дегинидək қилди, ўқəйлən пүткүл жамəтнинг кəз алдида Ҳор теюоға қикқти.

28 Муса Ҳаруннинг қийимлирини салдуруп унинг ошли Əлиазароға қийдүрүп қойди; Ҳарун таюнинг қокқисида өлди. Андин Муса билən Əлиазар таюдин қүхүп кəлди. ■

29 Пүткүл жамəт Ҳаруннинг олгəнликini bildi; хунинг билən пүтүн Исраил жəмəти Ҳарун ўқун ottuz күн матəm tutti.

21

Қанаанийлarning мəюлуп қилини

1 Јəнубта турулук Арad мəмликитининг Қанаанийлardin болəјан пəдixаһи Исраилларнинг Атарим йоли билən келиватқанликini аңлап, қикқип улар билən соқухуп, нəққəйлəнни тутқун қилип кəтти. □

2 Андин Исраиллар Пəрвəрдигароға кəсəм иқип: «Эгəр бу халқни бизнинг қолимизоға пүтүнлəй тапхуридиəјан болсанг, уларнинг хəһəрлирини вəйран қилип тахлаймиз» — деди.

3 Пəрвəрдигар Исраилларнинг пəрыadini аңлап, Қанаанийлarnи уларнинг қолюға тапхурди, хунинг билən улар Қанаанийлarnи уларнинг хəһəрлири билən қохуп вəйран қилди; ху сəвəбтин улар ху йəрни «Hormah» дəп атиди. □

Зəһəрлик йиланлар билən mis йилан

4 Улар Ҳор теюидин йолюға қикқип, Edom земинини айленип өтүх ўқун, Қизил дегиз бойидики йолни бойлап мангди; халқ муху йол сəвəбидин кəнглидə толиму тəkəтсиз болуп,

5 Һудаоға вə Мусаоға кəрхи қикқип: — Силər нємə ўқун бизни қөл-јəзиридə олсун дəп Мисир земинидин бaxлап қикқансилər? Бу йəрдə яа ахлик, яа су йок, кəнглимиз бу əрзимəs нанлардин бизар boldи, дєйixти. □

6 Ху сəвəбтин Пəрвəрдигар уларнинг арисоға зəһəрлик йиланларни əвəтти; йиланлар уларни қакти, ху сəвəбтин Исраиллардин нуројун адəм өлүп кəтти. □ ■

7 Халқ Мусанинг алдиоға келип унингоға: — Биз аəрзимизни бузуп, Пəрвəрдигароға хəм санга хујум қилип, яман гəр қилип гунаһ қилдук; Пəрвəрдигароға тилəвəт қилсанг, у бу йиланларни аримиздин елип кəткəй, — дєwidи, Муса халқ ўқун дуа қилди.

8 Пəрвəрдигар Мусаоға: —

□ 20:24 «өз халқлиригə қохулук» — муху ибарə тоғрулук «Ҳар.» 25:8 вə изаһатини кəрүнг. Хүбхисизки, бу ибарə адəм олгəндин кейин, роһининг яəнила һаят бolidиəнликini кəрситиду.

■ 20:25 Қөл. 33:38; Қан. 32:50 ■ 20:28 Қан. 10:6; 32:50 □ 21:1 «Јəнубта» — ибраний тилида «Nəгəвдə». Nəгəв болса Пəлəстин земинининг јəнуб тəрипидики қонг қөллүк йəрдур. □ 21:3 «Hormah» — дегəннинг мənиси «вəйранə». □ 21:5 «əрзимəs нанлар» — бу сөз Һуда уларнинг үстигə һər күни қүхүридиəјан «manna»ни кəрситиду. «Mis.» 16:13-36ни кəрүнг. □ 21:6 «зəһəрлик йиланлар» — ибраний тилида «от йиланлар».

■ 21:6 1Кор. 10:9

Sən bir zəhərlik yilanning xəklini yasap hadiəə esip qoyoiñ; yılan qeqiwalojan hərbiiri uningəə qarisiła qayta həyatqə erixidu, — dedi.■

⁹ Musa mistin bir yılan yasitip hadiəə esip koydi; wə xundak boldiki, yılan birkimni qeqiwalojan bolsa, u bu mis yılanəə qarisiła, ular həyat qaldı.□ ■

Obottin Pisgahəiqə mengix

¹⁰ Israillar yənə yoləə qikiş Obotqə kelip qedir tiktı.■

¹¹ Yənə Obottin yoləə qikiş, Moab zeminining udulida kün qikiş tərəptiki İyə-Ibariməə kelip qedir tiktı.

¹² Ular yənə u yərdin yoləə qikiş Zərəd jiləisida qedir tiktı.

¹³ Yənə u yərdin mengip Amoriylarning zeminining qetidin qikiş qel-bayawandin etüp, ekip turojan Arnon dəryasining u ketida qedir tiktı (qunki Arnon dəryasi Moabiylarning qegrisi bolup, Moabiylar bilən Amoriylarning otturisida idi. ■

¹⁴⁻¹⁵ Xunga «Pərwərdigarning jəngnamisi» degən kitabta: — «Sufahdiki Wahəb wə dərya-wadiliri, Arnon dəryasi wə jiləilirining yanbaəqirliri, Arning turaləusioiqə yetip, Moabning qegrisiəə quxidu» dəp pütülgənidi).□

¹⁶ *Israillar* yənə u yərdin mengip Bəərgə kəldi; «*Bəər*» kuduş degən mənidə bolup, ilgiri Pərwərdigar Musaəə: «Sən həlkni yioş, Mən ularəə iqidiəə su bəəy» degəndə xu kuduşni kəzdə tutqan.

¹⁷ Xu qəşda Israillar munu nahxini eytixkan: — «Aş kuduş, qixsun süyüñ bulduşqap, Nahxa eytinglar, kuduşqə beəixlap:

¹⁸ Bu kuduşni əmirilər, Həlkning kattiliri qəzojan, Kanun qikəroşuqining səzi bilən, Həsiliri bilən qəzojan».

Israillar qel-bayawandin yənə Mattanaşqə,□

¹⁹ Mattanaştin Nahəliyəlgə, Nahəliyəldin Bamotqə,

²⁰ Bamottin Moab dalasidiki jiləioə, yənə qel-bayawan tərəpkə qarap turojan Pisgah teəqining qəkkisioə yetip bardı.

Amoriylarning padixəhi bilən Baxan padixəhini yənggənliki

²¹ Israillar Amoriylarning padixəhi Sihonning aldiəə əlqiləni əwətip:□ ■

²² — Bizning əz zeminliridin etüweliximizgə ijazət bərgəyła; biz silining etizlikliriəə wə üzümzarlikliriəə kirməymiz, kuduşliridin sumu iqməymiz; təwəliridin etüp kətküqə «Han yoli»din qixmaymiz, — dedi.■

■ **21:8** Yh. 3:14 □ **21:9** «mistin bir yılan... yasitip hadiəə esip qoyoiñ» — bu wəqə toşruluk yənə «Yuh.» 3:14-15ni kərüñ. ■ **21:9** 2Pad. 18:4; Yh. 3:14 ■ **21:10** Qel. 33:43

■ **21:13** Hə. 11:18 □ **21:14-15** «**tərijimə**» — bu kədimki xəirning birməqə hil tərijimiliri bar. Bu yərdə Musa pəyoşəmbərnəni uni nəşil kəltürüxining məşiti, xühşiszi, Pərwərdigar kədimdin tartip Moab üqün bekitən qəgraning Arnon dəryasi bilən Ar xəhəri ikənlikini ispatlap üqündur. □ **21:18** «**kanun qikəroşuqining səzi bilən**» — baxqə birhil tərijimisi: — «tayakliri bilən». «**həlkning kattiliri qəzojan, ... həsiliri bilən qəzojan**» — bu ixning xu aləşidiliki barki, pəşət addiy puhralarla əməş, həlkning kattilirimu əmgək kiliş kuduş kolaxti. □ **21:21** «**izahət**» — «Kan.» 2:26-3:11nimu kərüñ. ■ **21:21** Kan. 2:26; Hə. 11:19 ■ **21:22** Qel. 20:17

23 Sihon Israillarni öz qeğrisidin otkili qoymayla qalmastin, əksiqə u Israillar bilən soquximən dəp, əzining barlık həlkini yioşip qelgə qarap atlandi. U Yahəzoğa kelip Israiloğa hujum kildi. ■

24 Israillar uni kiliq bilən qepip oltürüp, uning yurtini Arnon dəryasidin Yabbok dəryasioşiqə, yəni Ammoniylarning qeğrisioşiqə igilidi; Ammoniylarning qeğrisi bolsa bək mustəhkəm idi. □ ■

25 Israillar bu yərdiki həmmə xəhərni igilidi həm Amoriylarning xəhərlirigə, yəni Həxbonəğa wə uningəğa təwə barlık yeza-kixlaklaroşimu kirip orunlaxti. ■

26 Qünki Həxbon əslidə Amoriylarning padixahı Sihonning mərkiziy xəhəri idi; Sihon əslidə Moabning ilgiriki padixahı bilən soquxқан, uning Arnon dəryasioşiqə boləjan həmmə zeminini tartiwəloqanidi.

27 Xu səwəbtin xairlar: —

«Həxbonəğa kelinglar!

Mana Sihonning xəhəri yengiwaxtin qurulsun,

Sihonning xəhəri məhkəm kılinsun.

28 Qünki Həxbonning əzidin qikti bir ot,

Sihonning xəhəridin bir yalkun yalkunlap,

Yutuwətti Moabtiki Ar xəhərinini,

Arnondiki egiz jaylarning əmiririni. ■

29 Way sanga əy Moab!

Həy Kemoxning ümmiti, tügəxtinglar!

Qünki *Kemox* öz oşullirini kaqқunəğa aylandurdi,

Kızlırini əsirlikkə bərip, Amoriylarning padixahı Sihonəğa tutup bərdi! □ ■

30 Biz ularni yikitiwəttük,

Həxbon taki Dibonəşiqə həlak boldi;

Biz hətta Nofahkiqə (Nofahntin Mədəbəəğa yetidu) ularning yurtini wəyran kiliwəttük!» — dəp xəir yezixқanidi. □

31 Xuning bilən Israillar ənə xu tərikidə Amoriylarning yurtioğa orunlaxti.

32 Musa Yaazərni qarlap kelixkə qarlıoşuqılarni əwətti; andin Israillar Yaazərning yeza-kixlaklırini ixətal kılıp, u yərlərdiki Amoriylarni yeridin koşliwətti.

33 Xuningdin keyin Israillar burulup, Baxanning yolini boylap mangdi; Baxanning padixahı Og wə uning barlık həlkı qikişip Ədrəydə Israillar bilən jəng kılıxқа səp tüzdi. ■

34 Pərwərdigar Musəğa: — Qorқma, Mən uni, uning barlık həlkı həm zeminini kolungəğa təpxurimən; sən uni ilgiri Həxbonda turuxluk Amoriylarning padixahı Sihonni kıləqandək kılısən, — dedi. ■

35 Xuning bilən ular Og bilən uning oşullirini həm barlık həlkining birini koymay kirip taxlıdi wə uning zeminini igilidi. ■

■ 21:23 Qan. 2:30; 29:7; Yə. 24:8; Hək. 11:20 □ 21:24 «Ammoniylarning qeğrisioşiqə igilidi»

— baxқа birhil tərјimisi: «Ammoniylarning qeğrisi Yaazar idi» (32-ayətni kəring). ■ 21:24 Qan.

2:33,37; 29:7; Yə. 12:2; 24:8; Hək. 11:2; Zəb. 135:10-12; 136:19-21; Am. 2:9 ■ 21:25 Qan. 2:34,

35 ■ 21:28 Yəx. 48:45 □ 21:29 «*Kemox*» — Kemox Moab qoқunəjan but idi. Moabiylarning

uningəğa əz balilirini qurbanlık kılıx aditi bar idi («2Pad.» 3:27ni kəring). Bu tarihqə kərişənda,

Kemoxning «əz həlkigə» həq paydisi bolmioqanidi! ■ 21:29 1Pad. 11:7, 33 □ 21:30 «*biz*

ularni yikitiwəttük» — yaki «biz ularəğa attük». ■ 21:33 Qan. 3:1; 29:7 ■ 21:34 Zəb. 136:20

■ 21:35 Zəb. 136:20, 21, 22

22

Moab padixahı Balakning Balaamni Israilni qaroxaxka qaqirixi

1 Israillar yənə yolğa qikiş Moab tüzlənglikleridə, yəni İordan dəryasınının xərək tərpidə, Yerihoğning udulida qedir tiktı.

2 Israillarning Amoriylarğa kılğan ixlirining həmmisini Zipporning oqlı Balak kərüp turoğanıdı.

3 Moablar həlktin intayın kərquxtı, çünki ular bək kəp idi; Moabiylar Israillarning səwəbidin bək alakzadə bolup ketixti.

4 Moabiylar Midiyan aqsakallirioğa: «Bu bir top adəm ətrapimizdiki həmmə nərsini, huddi kala etizdiki otı yalmioqandək yalmaq yəp ketidoğan boldı» — deyixti. U qəşda Zipporning oqlı Balak Moabning padixahı idi.

5 U əqliləni Beorning oqlı Balaamning aldioğa, Balaamning ana yurtidiki uluq dərya boyidiki Petor xəhriğə berip, Balaamni qaqirip kelixkə əwətip: padixahimiz: — «Karisila, bir həlk Misirdin qıqқанıdı; mana, ular pütün zeminoğa yamrap kətti, mana ular bizning udulimizioğa kelip qıxtı. □ ■

6 Ular meningdin küqlük boloxaqqa, əmdi əzliri kelip bu həlknı mən üçün bir qaroxap bərgən bolsila; bəlkim mən ularni yengip, bu zemindin qoxlap qıqirixim mumkin; çünki əzliri kimgə bəht tilisilə xuning bəht kuqidoğanlikini, kimni qaroxisila, xuning qaroxixka qalidoğanlikini bilimən» dəydu, dənglar, — dedi.

7 Moabning aqsakalliri bilən Midiyanning aqsakalliri kollirida pal selix in'amirlirni elip mangdi; ular Balaamning aldioğa kelip Balakning gəplirini yətküzdi.

8 Balaam ularğa: —

Bügün ahxam muxu yərdə qonup qelinglar, mən Pərwərdigarning manga kılğan səzi boyiqə silərgə jawap yətküzimən, — dedi. Xuning bilən Moabning xu əmirliiri Balaamningkidə qonup qaldı. □

9 Huda Balaamningkigə kelip: —

Sening bilən billə turoğan bu adəmlər kim? — dewidi,

10 Balaam Hudağa: — Moab padixahı Zipporning oqlı Balak əqliləni əwətip manga:

11 «Karisila, Misirdin bir həlk qıqқанıdı, ular pütün zeminoğa yamrap kətti; bu yərgə kelip mening üçün ularni qaroxap bərsilə, xundak kilsila bəlkim ularni yengip, bu yərdin qoxliwətəlixim mumkin» — dedi, — dedi.

12 Huda Balaamğa:

Sən ular bilən billə barsang bolmaydu, u həlknı qaroxisangmu bolmaydu, çünki ularğa bəht-bərikət ata kılinoğan, — dedi.

13 Balaam ətigən turup Balakning əmədarlirioğa: —

Silər öz yurtunglarğa kaytip ketinglar, çünki Pərwərdigar mening silər bilən billə beriximioğa ruhsət kilmidi, — dedi.

14 Moabning əmədarliri qoxup Balakning yenioğa kelip uningğa: —

Balaam biz bilən billə kelixkə unimidi, — dedi.

15 Xuning bilən Balak tehimu kəp wə tehimu mətiwə əmədarlarnı əwətti,

16 Ular Balaamning aldioğa kelip uningğa: —

«Zipporning oqlı Balak mundak dəydu: — «Həqnemə silining yenimioğa kelixlirini tosumioğay;

□ 22:5 «Balaam» — Balaamning kim ikənliki toqıruluk yənə «qoxumqə səz»imizni kəring.

■ 22:5 Yə. 24:9 □ 22:8 «Uluq dərya» — Əfrat dəryasını kərsitixi mumkin.

17 qünki mən əzlrini zor xan-xəhərətke igə kilimən; nemə desilə maqul dəymən; xunga manga əxu həlkni qarəpə bərsilila bolidu», — dedi.

18 Balaam Balakning hizmətkarlıriəja jawabən: —

Balak manga əzining altun-kümüxkə lik tolojan əz əyini bərsimu, məyli qong yaki kiçik ix qılay, Hudayim Pərwərdigarning manga buyruəjanlıridin həlkəp ketəlməymən. ■

19 Silərmu bügün ahxam muxu yərdə kənuş kəlinglar, Pərwərdigar yənə xu ixlar toqrisida manga nemə dəydikin, xuni biləy, — dedi.

20 Xu keçisi Huda Balaamningkigə kelip uningəja: —

U kixilər seni təklip kılıp kəlgən bolsa, ular bilən billə barəjin, ləkin sən Mening sanga eytidəjanlırim boyiqə ix qilixing kerək, — dedi.

Pərwərdigarning Pərixtsisi bilən Balaamning exiki

21 Balaam ətiğən turup exikini tokup Moabning əmirliiri bilən billə mangdi.

22 Huda Balaamning mangojanlıkidin oşəzəpləndi; Pərwərdigarning Pərixtsisi uni toşuxka yolda turatti. U xu qaoşda exikigə minip ikki oşulami bilən billə ketiwatatti. □

23 Mada exək Pərwərdigarning Pərixtsisininə kəliəja kiliq alojan həlda yolda turojanlıkini kərup, yoldin qikiş etizlik bilən mengiwidi, Balaam exəkni yoləja qikiş mengixka dumbalap urdi. ■

24 Pərwərdigarning Pərixtsisi ikki təripi toşma tam bilən toşalojan üzümzarlıktiki tar bir yolda turuwaldi.

25 Exək Pərwərdigarning Pərixtsisini kərup, taməja kistilip mengip, Balaamning putini taməja kistap yarilandurup koydi; Balaam exəkni yənə dumbalidi.

26 Pərwərdigarning Pərixtsisi bolsa yənə aldiəjirək berip, ong ya soləja buruluxka bolmaydiəjan tehimu tar bir yərdə kütüp turdi.

27 Exək Pərwərdigarning Pərixtsisini kərup mangmay, Balaamning astida yetiwaldi; Balaam kattik həpa bolup, exəkni həsisi bilən kattik dumbalap kətti.

28 Bu qaoşda Pərwərdigar exəkkə zuwan kirgüzüwidi, exək Balaaməja: — Meni üq kətim dumbalaydiəjanəja sanga nemə yamanlık kıptimən? — dewidi. ■

29 Balaam exəkkə: —

Sən meni sətləxtürdüng, qolumda kiliq boləjan bolsa idi, seni qəpip əltürüwetəttim! — dedi.

30 Exək Balaaməja: — Mən seningki boləjinimdin tartip minip kəlgən exiking mən əməsmu? İlgiri mən sanga muxundək qilix aditim bolup bakқанmu? — dewidi,

— Yak, — dedi *Balaam*.

Balaamning əyiblinixi

31 Ənə xu qaoşda Pərwərdigar Balaamning kəzlrini aqti, Balaam Pərwərdigarning Pərixtsisininə kiliqini oşlipidin qikişip, yolda turojanlıkini kərdi; u yərgə bəxini koyup səjdə kildi.

32 Pərwərdigarning Pərixtsisi uningəja: —

■ 22:18 Qel. 24:13 □ 22:22 «Pərwərdigarning Pərixtsisi» — Təwrat dəwridə intayin alaşida bir xəhs idi. Bəzi ixlarda U Hudaning ornida kərünətti (məsilən, Təwrattiki «Yar.» 16:4-17-ayət, 18-babni həmdə «Təbirlər»nimu kəring). ■ 22:23 2Pet. 2:16; Yəh. 11 ■ 22:28 2Pet. 2:16; Yəh. 11

Sən exikingni nemə üçün üç ketim dumbalaysən? Qarıoşına, mangoşan yolunq Mening nəzirimdə tətür bolşoşqqa, seni tosuxka qıkkıuqi Mən Özüm idim.■

³³ Exək Meni kərüp üç ketim Mening aldimdin burulup kətti; əgər exək Mening aldimdin burulup kətmigən bolsa, Mən allıkaşan seni öltürüp exəkni tirik qalduroşan bolattım, — dedi.

³⁴ Balaam Pərwərdigarning Pərixtisigə: — Mən gunahkarmən, Özlirining yolda meni tosup turoşanliqlirini kərməptimən; mubada əmdi mening berixim nəzərliridə rəzil kərünsə, mən kaytip ketəy, — dedi.

³⁵ Pərwərdigarning Pərixtisi Balaamoşa yənə: — Boptu, bu kixilər bilən billə baroşın, biraq pəkət Mən sanga degən söznıla degin, — dedi. Xuning bilən Balaam Balakning əməldarlıri bilən billə mangdi.

Balakning Balaamni qarxi elixi

³⁶ Balak Balaamni keliwetiptu dəp anlap, qarxi elix üçün Moabning Arnon dəryasining boyidiki, qegrining əng bexidiki xəhirigə kəldi:□

³⁷ — Mən silini qakirixka xunqə jiddiy əlqi əwətkənidim, nemə üçün kelixkə unimidila? Mən silini xan-xəhrətkə igə qılalmayttimmu? — dedi Balaamoşa.

³⁸ — Qarisila, mana kəldimoşu, əmdi mən öz aldimoşa birnemə deyələyttimmu? — dedi Balaam, — Huda aşzimoşa nemə gəpni salsa, mən xunıla dəymən.

³⁹ Balaam Balak bilən billə yoloşa qıkip Kiriət-Huzotka kəldi.

⁴⁰ Balak kala, köylarni soyup qurbanlik qilip, ularning gəxidın Balaam wə uning bilən billə boləşan əmirlərgə əwətip bərdi.

⁴¹ Andin Balak ətisi səhərdə Balaamni Baalning egiz jaylırioşa elip qıkti; u xu yərdin İsrail həlqining əng qəttiki bir kışimini kərdi.□

23

Balak bilən Balaamning qurbanlik sunuxi

¹ Balaam Balakka: —

Sili muxu yərgə manga yəttə qurbangah yasitip bərsilə, muxu yərgə yənə yəttə buka bilən yəttə qoxkarmu hazirlap bərsilə, — dedi.

² Balak Balaamning deginidək qilip bərdi; Balak bilən Balaam ikkisi hər bir qurbangahka qurbanlik qilixka birdin buka bilən birdin qoxkar sundi.

³ Balaam Balakka: —

Sili öz keydürmə qurbanliklirining yenida tursila, mən aldioşa barimən, Pərwərdigar mening bilən kəruxükə keləmdikin? U manga nemə dəp kərsətmə bərsə, mən əzlırigə xuni dəp berimən, — dedi wə bir denggə qıkti.

⁴ Huda Balaam bilən kəruxti; Balaam Hudaşa: —

Mən yəttə qurbangah hazirlattım, hər bir qurbangahka qurbanlik şüpitidə birdin buka bilən birdin qoxkar sundum, — dedi.

■ 22:32 2Pet. 2:15 □ 22:36 «əng bexidiki xəhirigə» — padixahning meşmanni qarxi elix üçün, xunqə uzun yoloşa berip aldioşa qıxıxi uningəşa boləşan qongkur hərmətini bildürüş üçün idi, əlwəttə. □ 22:41 «Baalning egiz jaylırioşa elip qıkti» — «Baal» butning ismi. Xu qəşlərdə butpərəslər daim öz butlırioşa qurbanlik qilip ibadət qilixka yeqin ətraptiki məlum birnəqqə egiz jaylarəşa qıqatti. Baxka birhil təjimisı: «Bamot-Baaləşa elip qıkti».

⁵ Pərwərdigar Balaamning aozioğa bir sözni selip: — Balakning yenioğa kaytip berip uningoga mundak, mundak degin, — dedi.

⁶ Xuning bilən u Balakning yenioğa kaytip bardı. Mana, u wə Moabning barlıq əmirli ri uning köydürmə kurbanlı kining yenida turatti.

Balaamning birinçi kətim bexarət berixi

⁷ Balaam kalam sözini aozioğa elip mundak dedi: — Balak meni Aram degən yurttin, Moab xahı Balak meni məxrık taqliridin elip kelip, Mundak dedi: —

Kəl, mening üçün Yakupni qaroişin.

Kəl, Israilni rasa bir səküp əyibligin. □

⁸ Təngri Əzi qaroişioğan birawni mən kandaq qaroişay? Pərwərdigar Əzi səküp əyiblimigən birawni mən kandaq səküp əyibləy?

⁹ Mən qoram taxların g qoqkılırida turup uni kərməktimən, Dənglərdə turup uningoga nəzər salmaqtimən;

Mana, ular yəkkə yaxaydişan bir qowm, Ular baxqa qowmların g qatarıda sanalmaydu. ■

¹⁰ Yakupning topilirini kim hesablap qikalaydu?

Həttə Israilning tətın birinimu kim sanap qikalaydu?

Mening jenim həkkaniyning ölümidək əlsun,

Mening ahirim uningkidək boloişay! □

¹¹ Balak Balaamoga qarap: —

Sən mənə nemə kiliwatisən?! Mən seni düxmənlimni qaroişap berixkə qakiritqan tursam, mənə sən əksi qə pütünləy ularoga amət tiliding! — dedi.

¹² — Pərwərdigarning aozimoga saloişinini yətküzüxkə kəngül qoymisam bolamti? — dəp jawap bərdi Balaam.

¹³ Balak Balaamoga: — Mening bilən billə baxqa bir yərgə barsıla, ularni xu yərdin kəreləyła; birak ularning həmmisini əməs, ularning qəgridiki bir kismnıla kəreləyła; sili xu yərdə turup ularni mən üçün qaroişap bərsilə, — dedi.

¹⁴ Xuning bilən Balak Balaamni «Zofimning dalasi»oga, Pisgah teoişning qoqkisişoga baxlap berip, xu yərdə yəttə kurbangah saldurup, hər bir kurbangahqa kurbanlı k süpitidə birdin buka, birdin qoxkar sundi. □

¹⁵ Balaam Balakqa: —

Sili muxu yərdə əzlrining köydürmə kurbanlı klrining yenida turup tursıla, mən awu yakka berip kərişüp kələy, — dedi. □

¹⁶ Pərwərdigar Balaam bilən kərişüp, uning aozioğa bir sözni selip: — Sən Balakning yenioğa kaytip uningoga mundak, mundak degin, — dedi. ■

¹⁷ Balaam Balakning yenioğa kaytip kəlgəndə, mənə, u wə Moabning barlıq əmirli ri uning köydürmə kurbanlı kining yenida turatti.

— Pərwərdigar nemə dedi? — dəp soridi Balak.

□ **23:7 «kalam sözi»** — Huda əgətkən səz (5-ayətni kəriş). Gərgə Balaam əski adəm, həttə «sahta pəyoişəmbər» wə palqi boloişini bilən, Huda muxu yərdə uning aozı arkişik Israiloga boloişan meşir-xəpkitini enik kərsitidu. ■ **23:9** Qan. 33:28 □ **23:10 «Yakupning topilirini kim hesablap qikalaydu?»** — mənisi bəlkim «tolilikida topidək boloişan Yakupni kim hesablap qikalaydu?» — degəndək boluxi kərek. □ **23:14 «Zofimning dalasi»** — yaki «Kəzətişlarning dalasi».

□ **23:15 «kərişüp kələy»** — Pərwərdigar bilən kərişüp, əlwəttə. Balaam Balakni hapa kılmaslı k üçün, bəlkim Pərwərdigarning namini biwasitə tiləy almaydu. ■ **23:16** Qel. 22:35

Balaamning ikkinqi qetim bexarət berixi

18 Balaam kalam səzini aʞziʞa elip mundaq dedi: —

«Həy Balak, sən kərup angliʞin,
Aq, Zipporning oʞli, manga kulak salʞin.

19 Təngri insan əməstur, U yalʞan eytmaydu,
Yaki adəm balisimu əməstur, U puxayman qilmaydu.
U degənikən, ixka axurmay qalamdu?

U səz kʞlʞanikən, wujudka qikarmay qalamdu?■

20 Mana, manga «bərikətlə» dəp tapxuruldi,
U bərikətligənikən, buni mən yanduralmaymən.

21 U Yakupta həq gunah kərmigən,
Israilda nahəklʞikni uqratmʞʞan.
Hudasi Pərwərdigar uning bilən billə,
Padixahning təntənə awazi uning arisididur.□ ■

22 Təngri uni Misirdin elip qikqan;
Uningda yawa kaliningkidək kük bardur.□ ■

23 Qünki Yakuplarʞa əpsun karʞa kəlməydu,
Israillarʞimu pal karʞa kəlməydu.

Wakti-saiti kəlgəndə,
Yakup bilən Israil toʞrisida: —
«Təngri nəkədər karamət ix qilip bərgən-hə!»
Dəp jakarlanmay qalmaydu!

24 Mana, bu kəwm qixi xirdək kəpidu,
Ərkək xirdək kəddini ruslaydu;
Əzi owliʞan owni yemigüqə,
Əltürgənlərnin kənini iqmigüqə,
Hərgiz yatmaydu!».

25 Balak Balaamʞa: — Boldi, sili ularni azrakmu karʞimisila, ularʞa
amətmu tilimisilə! — dedi.

26 Balaam Balakka jawab qilip: — Mən siligə: — «Pərwərdigarning manga
eytkanlirining həmmisigə əməl qilmisam bolmaydu» degən əməsmidim?
— dedi.

Balaamning üqinqi qetim bexarət berixi

27 Balak Balaamʞa: — Kəsilə, mən silini baxka bir yərgə apiray, Hudan-
ing nəziridə sili xu yərdə turup ularni karʞaxliri muwapik tepilarmikin?
— dedi.

28 Xuning bilən Balak Balaamni baxlap, qel-bayawanʞa karaydiʞan Peor
teʞining qokqisʞa kəldi.

29 Balaam Balakka: — Sili bu yərdə manga yəttə kurbangah saldurup
bərsilə, yəttə buka bilən yəttə koxkarmu təyyarlap bərsilə, — dedi.

30 Balak Balaamning deginidək qildi, hər bir kurbangahka birdin buka
bilən birdin koxkar sundi.

■ **23:19** 1Sam. 15:29; Yak. 1:17 □ **23:21 «nahəklʞik»** — yaki «balayi'apət» yaki «balayi'apətninğ səwəbi». **«padixahning təntənə awazi»** — yaki «padixahning (karxi elinix) təntənisi». ■ **23:21** Zəb. 32:1, 2; 51:9-10; Yə. 50:20; Rim. 4:7 □ **23:22 «uningda yawa kaliningkidək kük bardur»** — ibraniy tilida «uning yawa kalining munggüzliri bardur». ■ **23:22** Qel. 24:8

24

1 Balaam Pərwərdigarning Israillaroğa bəht-bərikət ata kılıxni muwapik kərgənlikini kərüp yetip, aldinki *ikki* kətimkədikidək sehır ixlitixka barmidi, bəlki yüzini qel-bayawan tərəpkə qaratti.

2 Balaam bexini kətürüp Israillarning qəbilə boyiqə qədirlarda olturaxlanlıqlığını kərdi, Hudaning Rohi uning üstigə qüxti.

3 Xuning bilən u aozioğa kalam səzini elip mundak dedi: —

«Beorning oqli Balaam yətküzidiqan kalam səzi,
Kəzi eqilmioqan adəmning eytidioqan kalam səzi,

4 Yəni Təngrining səzlrini angliouqi,
Həmmigə Qadiringnıng alamət kərünüxini kərgüqi,
Mana əmdi kəzi eqilip düm yikiloqan kixi yətküzgən kalam səzi: —□

5 Ah Yakup, qədirliring nəkədər güzəl,
Turaloqliring nəkədər güzəl, ah Israill!

6 Goya kəngəygən dərya wadiliridək,
Huddi dərya boyidiki baqlardək,
Goya Pərwərdigar tikip əstürgən ud dərəhliridək,
Dərya boyidiki kedir dərəhliridək;

7 Sular uning soqliridin ekip qikidu,
Əwladliri süyi mol jaylarda bolidu;
Padixahı Agagdin exip ketidu,
Uning padixahlığı üstün qilinip güllinidu.□

8 Təngri uni Misirdin elip qikқан,
Uningda yawa buqining küqi bardur;
Düxmən əllərni u yəp ketidu,
Ustihanlirini ezip taxlaydu,
Okya etip ularni texip taxlaydu.■

9 U baqlirlap yatsa, ərkək xirdək,
Yatsa həm qixi xirdək,
Kim uni kozoitixka petinar?
Kim sanga bəht-bərikət tilisə, bəht-bərikət tapidu.
Kim seni qarqisa, qarqixka ketidu.■

10 Balak Balaamoğa aqqiklinip, qolini qolioğa urup kətti; Balak Balaamoğa:
— Mən silini düxminimni qarqap berixkə kicqirtkanidim wə mana, sili
üq kətim pütünləy ularoğa amət tilidilə!

11 Əmdi tezdin yurtlirioğa kəqip kətsilə; mən əslidə silining izzət-
hərmətlirini katta kılay degənidim, mana Pərwərdigar silini bu katta
izzət-hərmətkə nail boluxtin tosup koydi, — dedi.

12 Balaam Balakqa: — Mən əslidə əzlrining əqlilirigə:

13 «Balak mənə əzining altun-kümüxkə lik toloqan öz öyini bərsimu,
Pərwərdigarning buyruqinidin halkip, öz məylimqə yahxi-yaman ix
kılalmaymən; Pərwərdigar mənə nemə desə, mən xuni dəymən» degən
əməsmidim?■

□ 24:4 «kəzi eqilip düm yikiloqan kixi yətküzgən kalam səzi» — baxka birhil tərjimisi:
«... kəzliri eqiloqan adəm eytidioqan kalam səzi», yəni «Təngrining səzlrini angliouqi, Həmmigə
Qadiringnıng alamət kərünüxini kərgüqi, kəzi oquq turup düm yikiloqan kixi yətküzgən kalam səzi».
Mumkinçiliki barki, Balaam 22-babtiki wəqəni əsləydu; xu qaoqda «Pərwərdigarning Perixtisi»-ni
uning exiki kərgən, əmma u kərmigən, andin Huda «uning kəzini aqti» □ 24:7 «Agag» — bəlkim
Amalak yaki ularning ətrapidiki halklarning padixahlirining unwani idi. «1 Sam.» 15:8ni kəring.
Baxka bir hil tərjimisi «Gog». ■ 24:8 Qel. 23:22 ■ 24:9 Yar. 49:9; Qel. 23:24 ■ 24:13 Qel.
22:18

14 Əmdi mən öz həlkimgə kaytimən; kəlsilə, mən əzlrigə bu həlkning künlərnəng ahirida silining həlkirigə kəndək muamilə kildioqanlikini eytip berəy, — dedi.

Balaamning tətinqi kətim bexarət berixi

15 U kalam səzini aəzioqə elip mundək dedi: — Beorning oqlı Balaam yətküzidioqan kalam səzi, Kəzliri eqilmioqan kixi eytkən kalam səzi,

16 Təngrining səzlrini angliouqi, Həmmidin Aliyning wəhıylirini bilgüqi, Həmmigə Qadirning alamət kərünüxini kərgüqi, Mana əmdi kəzi eqiloqan düm yikilioqan kixi yətküzidioqan kalam səzi: —□

17 Mən Uni kərimən, lekin hazır əməs; Mən Uningə qaraymən, lekin yəkin yərdin əməs;

Yəquptin qıkar bir yultuz, Kətürülər İsraildin bir xahənə həsa;

Qeqiwetər u Moabning qekisini, Barlık Xetlərnəng bexini yanjiydu. □ ■

18 Edom uningə təwə bolidu, Yənə tehi dūxmını Seirlar uningə təwə bolidu; İsrail bolsa baturluk kılıdu.

19 Yəquptin qıkkən biri səltənət süridu, Xəhərdə qaloqan həmməylənni yokitidu». □ ■

Balaamning ahırkı bexariti

20 Andin Balaam Amaləkni kərüp, mundək kalam səzini eytti: — «Amalək idi əsli əllər arisida bax, Əmdi həlakəttur təkdir-kışmiti». □

21 Andin Balaam Keniyələri kərüp mundək kalam səzini eytti: — «Sening məkaning müstəhkəm bolup, Qəngəng qoram tax iqidə bolsimu,

□ 24:16 «**kəzi eqiloqan düm yikilioqan kixi yətküzidioqan kalam səzi**» — baxka birhil təjimis: «... kəzliri eqiloqan adəm eytidioqan kalam səzi». Demək, «Təngrining səzlrini angliouqi, Həmmigə Qadirning alamət kərünüxini kərgüqi, kəzi oquq düm yikilioqan kixi yətküzgən kalam səzi». □ 24:17 «**yəkin yərdin əməs**» — yaki «pat arida əməs». «**Xetlər**»

— məlum kəbilini yaki tehimu mumkinçilik barki, Adəm'atining oqlı Xetning əwladlrini, yəni (Nuh pəyoəmbərnəng əwladliri boləqan) barlık insanlarni kərsitixi mumkin. Undəkta bu bexarət Məşihning barlık insanlar üstidin həkümranlik kildioqanlikini kərsitidu. «Xetlər» degənnəng baxka birhil təjimis: «oqowəqə-topiləng kətürgüqilər». «**bexarətni xərləx**» — bu bexarət (16-19) əwwal Dawut padixahni, andin Dawutning əwladı boləqan Məşihni kərsitidu. Bu bexarəttə Dawut padixahning Moab, Edom wə Seirni (Seir Edom turoqan yurtning baxka bir ismi) ixəqəl kildioqanlikı eytilidu, dərwəxə Dawut u yərlərnı ixəqəl kılıdu («2Sam.» 8:2, «Zəb.» 60:1-2). Ahırkı zamanda Məşih İsrailni kütqüzux üqün, İsrailərnəng dūxmənirigə xu ohxax ixlarnı kılıdu.

■ 24:17 Yər. 48:45 □ 24:19 «**Xəhər**» — bəlkim Moabning paytəhtini kərsitixi mumkin. «Xəhərdə qaloqan həmməylən» degənnəng baxka birhil təjimis: «xəhərnəng qalduqi» (demək, xəhərnəng qaloqan yərliri). ■ 24:19 2Sam. 8:14 □ 24:20 «**Amalək idi əsli əllər arisida bax**» — bəlkim həjwi, kinayilik gəp. Amalək degən əl İsrailəqə birinçı bolup hıjım kıləqanidi, bəlkim ular əzlrini «əllərnəng bəxi» dəp qəoqlıqan boluxi mumkin — Ləkin ular həlak bolidu. Bu ix əwwal Saul padixah («1Sam.» 14-15-bab) andin Dawut padixah arkilik («1Sam.» 27:8, «2Sam.» 12:8), ahirida Ximeonlar arkilik boləqan («2Tar.» 4:34).

22 Lekin silər Keniyələr həlak qilinip turisilər;
Taki Axur silərni tutqun qilip kətküqə».□

23 Balaam yənə kalam sözini dawam qilip mundaq dedi: —
«Ah, Təngri bu ixlarni qiloğan qeoşida,
Kim tirik kəlixqa qadir bolar?

24 Kittim tərəpliridin kemilər kelip,
Zulum-zəhmət salidu Axuroğa,
Zulum-zəhmət salidu Ebergə;
Lekin *Kittimdin kəlgüqi* özümü həlakətkə yüzlinər.□

25 Xuning bilən Balaam ornidin qopup öz yurtioğa qaytti; Balakmu öz yolioğa mangdi.

25

Israillarning Peorda ezikturulup buzukluk qilixi

1 Israillar Xittimda turoğan məzgidə, həlk Moab qizliri bilən buzukluk qilixqa berilip kətti.■

2 U qizlar Israillarni öz ilahliroğa ataloğan qurbanliklaroğa katnixixqa qakirdi; *Israillarmu* qurbanliklardin yöydiqan, ularning ilahliroğa birlikdə qokunidioğan boldi.■

3 Israillar Baal-Peor bilən ənə xu tərəkidə baqlinip kətkənliki üqün, Pərwərdigarning Israillaroğa aqqiqi qozoqladi.□ ■

4 Pərwərdigar Musağa: —
Pərwərdigarning kattiq oəzipi Israillaroğa qüxmisun üqün, həlkning əmiririning həmmisini tutup, ularni Mening aldında aptapta esip qoyqin, — dedi.■

5 Xuning bilən Musa Israilning sorəqiliriqə: — Silər berip hərbinglar özünqlarning Baal-Peor bilən baqlinip kətkən adəmlirini öltürüwetinglar, — dedi.

6 Wə Musa pütkül Israil jamaiti bilən jamaət qedirining dərwezisi aldida yioğa-zar qilip turuwatqanda, mana Israillardin birəylən kelip ularning kəz aldidila Midiyaniy bir qizni öz qerindaxlirining yenioğa elip mangdi.

□ **24:22 «Axur»** — Asuriyəni kərsitidu. Bexarət bəlkim Asuriyə imperiyəsi tərpidin əməlgə axuruloğan. Asuriyə imperatori Tiglat-Piləsər III miladiyədin ilgiriqi 742-yili, Xalmanəzər V miladiyədin ilgiriqi 722-yili keniylərni Israillar bilən birgə tutqun qilip, elip kətkən boluxi mumkin. Bəzi alimlar bexarətni baxqa bir «Axur» dəp ataloğan həlkni kərsitidu, dəp qaraydu («Yar.» 25:3, «2Sam.» 2:9). □ **24:24 «Eber»** — İbraniylarning əjdadini, xundakla muxu yərdə Yəhüdiy həlkni kərsitixi mumkin. **«Kittim»** — Təwratning awwalki dəwrliridə «Kittim» Kretlarni kərsitətti. Bexarət awwal miladiyədin ilgiriqi 13-əsirdə Filistiylərnin ottura xərkqə tajawuz qilixini kərsitidu. Keyinki waqitlarda «Kittim» dəgən bu isim Ottura Dengiz tərəptin yaki məşriq tərəptin kelip tajawuz qilidioğan hərəkəysi əllərni kərsətkən. Xunga bu bexarət yənə Rim imperiyəsinin ottura xərkqə tajawuz qilixini (miladiyədin ilgiriqi 190-yili baxlanoğan) kərsitixi mumkin («Dan.» 11:30ni wə izahətlarni kəring). Ahir berip Rim imperiyəsi həlak boldi; u ahir zamanda yənə bir qətim dəjjalning baxquruxi astida bolup, yənə bir xəkildə pəyda boluxi mumkin; ahirdə Məsih dəjjalning imperiyəsinin mutlək həlak qilidu. ■ **25:1** Qel. 31:16; 33:49 ■ **25:2** Zəb. 106:28; Hox. 9:10 □ **25:3 «Baal»** — butning ismi; «Baal-Peor» dəgən səz Peor dəgən jayni «aləhidə baxqurəğan Baal»ni kərsitidu. ■ **25:3** Zəb. 106:29 ■ **25:4** Qan. 4:3; Yə. 22:17

7 Kahin Hərunning nəwrəsi, Əliazarning oğlu Finihəs buni kərüp, jamaət iqidin koṗti-də, kəlioṗa nəyzə elip,■

8 həliki İsrail adəmning arkisidin qedirning iṗkirigə kirip, kiz bilən ikkisininə kərnioṗa nəyzə tikiwətti. İsrailar arisida tarṗaloṗan waba ənə xu qəoṗdila tohtidi.

9 Xu qəoṗda waba tegip əlgənlər jəmiy yigirmə tət ming adəmgə yətkənidi.■

10 Andin Pərwərdigar Musaṗa mundək dedi: —

11 — «Kahin Hərunning nəwrəsi, Əliazarning oğlu Finihəs Meni dəp wapasizlikṗa boləṗan həsitimni əz həsiti bilip, Mening İsrailarəṗa boləṗan təzəzimni yandurdi. Xunga gərṗə Mən wapasizlikṗa boləṗan həsitimdin təzəzəpləngən bolsammu, İsrailarni yəṗitiwətmidim.■

12 Xunga sən: — «Mana, Mən uningəṗa əz aman-hatirjəmlək əṗdəmni təkdim kəlimən!■

13 Bu əṗdə uningəṗa wə uning əwladlirioṗa təwə bolidioṗan mənggölük kahinlik əṗdisi bolidu, qünki u əz Hudəsini dəp wapasizlikṗa həsət kəlip, İsrailar ügün kafarət kəltürdi» — dəp jakarlioṗin».

14 Əltürölgən yəni həliki Midiyaniy kiz bilən billə əltürölgən İsrail adəmning ismi Zimri bolup, Saluning oṗli, Ximeon kəbilisidiki bir jəmətning əmiri idi.

15 Əltürölgən Midiyaniy kizning ismi Kozbi bolup, Zurning kizi idi; Zur bolsa Midiyaniy bir kəbilining baxliki idi.

16 Pərwərdigar Musaṗa: —

17 Sən Midiyaniylarəṗa aram bərməy zərbə bərgin;■

18-19 Qünki ular həylə-mikir ixlitip silərgə aram bərmigən; Peordiki ixta, xundakla ularning singlisi boləṗan Midiyanning bir əmirining kizi Kozbining ixidimu həylə-mikir ixlitip silərnə azduroṗan, — dedi. Kozbi waba tarṗaloṗan künidə Peordiki ix səwəbidin əltüröldi.■

26

İsrailarning ikkinqi kətim sanəṗtin ətküzölüxi

1 Wabadin keyin Pərwərdigar Musa bilən Hərunning oṗli Əliazarəṗa səz kəlip: —□

2 Silər pütkül İsrailarning jamaiti iqidə yigirmə yaxtin axṗan, jənggə qəṗalaydioṗanlarni ata jəməti boyiqə həsəbləp sanəṗtin ətküzönglər, — dedi.■

3 Xuning bilən Musa bilən kahin Əliazar Moab tüzlənglikliridə, yəni Yərihoning yenidiki İordan dəryasining boyida İsrailar bilən səzlixip ularəṗa:

■ 25:7 Zəb. 106:30 ■ 25:9 1Kor. 10:8 ■ 25:11 2Kor. 11:2 ■ 25:12 Zəb. 106:31 ■ 25:17 Qel. 31:2 ■ 25:18-19 Wəṗ. 18:6 □ 26:1 wabadin keyin — bu waba bilən əyni qəoṗda Pərwərdigarəṗa asiylək kəloṗan qənglarning ṗaldükliri əltüröldi (64-65-ayətlərnə kəring). ■ 26:2 Qel. 1:3

4 «Pərwərdigarning Musa wə Misirdin qıqқан Israillaroğa buyruqini boyıqə, silərdin yigirmə yaxtin axқанlarning həmmisi *tizimlinip* sanaktin ötküzülüxi kerək» dəp ukturdi. *tizimlitiloqan sanlar mundaq boldi*: —□ ■

5 Israilning tunji oqli Rubən idi. Rubəning əwladlıri, yəni Hənuqning nəslidin boləqan Hənuq jəməti; Palluning nəslidin boləqan Pallu jəməti;■

6 Həzron nəslidin boləqan Həzron jəməti; Karmi nəslidin boləqan Karmi jəməti.

7 Bular Rubəning jəmətliri bolup, ulardin sanaktin ötküzülgini jəmiy kırık üq ming yəttə yüz ottuz kixi boldi.

8 Palluning oqli Eliab;

9 Eliabning oqulliri Nimuəl, Datan, Abiram idi. Datan bilən Abiram əslidə jamaət iqidin qaqiriloqan mətiwərlər bolsimu, Korah guruhidikilər Pərwərdigar bilən takallaxkanda, ular bilən birlixip Musa wə Hərun bilən takallaxkanidi. □ ■

10 Yər əozini eqip ularni Korah bilən birgə yutup kətkən; xu qəoqda Korah guruhidikilərnin həmmisi elgən; baxqilaroğa ibrət bolsun dəp, ot uning ikki yüz əllik adimini yutup kətkən.

11 Lekin Korahning əwladlıri ölüp kətmigən.

12 Ximeonning əwladlıri, jəmət boyıqə, Nəmuəlning nəslidin boləqan Nəmuəl jəməti; Yamin nəslidin boləqan Yamin jəməti; Yaqin nəslidin boləqan Yaqin jəməti;□

13 Zərah nəslidin boləqan Zərah jəməti; Saul nəslidin boləqan Saul jəməti.

14 Bular Ximeonning jəmətliri bolup, jəmiy yigirmə ikki ming ikki yüz adəm qıkti.

15 Gad kəbilisidin, jəmət boyıqə, Zəfon nəslidin boləqan Zəfon jəməti; Həggi nəslidin boləqan Həggi jəməti; xuni nəslidin boləqan xuni jəməti;

16 Ozni nəslidin boləqan Ozni jəməti; eri nəslidin boləqan eri jəməti;

17 Arod nəslidin boləqan Arod jəməti; Arəli nəslidin boləqan Arəli jəməti.

18 Bular Gad əwladlırinin jəmətliri bolup, ular jəmətliri boyıqə sanaktin ötküzülgəndə jəmiy kırık ming bəx yüz adəm qıkti.

19 Yəhudaning oqulliri Er bilən Onan idi; bu ikkisi Qanaan zeminida ölüp kətkən.■

20 Yəhudaning əwladlıri, jəməti boyıqə, Xilahning nəslidin boləqan Xilah jəməti; Pərazning nəslidin boləqan Pəraz jəməti; Zərahning nəslidin boləqan Zərah jəməti.

21 Pərazning əwladlıri Həzronning nəslidin boləqan Həzron jəməti; Həmulning nəslidin boləqan Həmul jəməti.■

22 Bular Yəhudaning jəmətliri bolup, ular jəmət boyıqə sanaktin ötküzülgəndə jəmiy yətmix altə ming bəx yüz adəm qıkti.

23 Issakarning əwladlıri, jəmət boyıqə, Tolaning nəslidin boləqan Tola jəməti; Puaqning nəslidin boləqan Puaq jəməti;

□ **26:4 həmmisi tizimlinip sanaktin ötküzülüxi kerək** — bu sanaktin ötküzüxning məqsətliri xühşisizki: (1) Qanaan zeminioğa kirkəndin keyin ular kəp kətim jənggə qıqixi kerək bolatti. Xuningə təyyarlık kılıx üqün Israillarning hər bir jəngqisi səp-səplərdə orunlaxturuluxi kerək; (2) ular Qanaan zeminioğa kirkix aldidə turidu; pat arida xu zəmin hər bir kəbiligə, jəmətkə, ailigə sanlırioğa qarap təksim kilinidu (34:16-29). Xunga həlkning sanlıri kəbilə-jəmət boyıqə təpsiliy eniklinixi kerək idi; (3) Hudaning səzining əməlgə axuruluxi bilən əslidə əzigə qarxi qıqқан «qonglar»ning həmmisining yokaləqlikini ispatlax üqün boldi (64-65-ayətni kərugə). ■ **26:4** Qel. 1:1, 2, 3 ■ **26:5** Yar. 46:9; Mis. 6:14; 1Tar. 5:1 □ **26:9 «qakiriloqan mətiwərlər bolsimu»** — baxqə birhil tərjimisi: «qakiriloqan bolsimu...» ■ **26:9** Qel. 16:12 □ **26:12 «Nəmuəl»** —

«Yar.» 46:10də «Yəmuəl». ■ **26:19** Yar. 38:7, 10; 46:12 ■ **26:21** Yar. 46:12

24 Yaxubning nəslidin boləqan Yaxub jəməti; Ximronning nəslidin boləqan Ximron jəməti.

25 Bular Issakarning jəmətliri bolup, ular jəmət boyiqə sanəktin ötküzülgəndə jəmiy atmix tət ming üq yüz adəm qıkti.

26 Zəbulunning əwladliri, jəməti boyiqə, Sərədning nəslidin boləqan Sərəd jəməti; Elon nəslidin boləqan Elon jəməti; Jahliyəlning nəslidin boləqan Jahliyəl jəməti.

27 Bular Zəbulunning jəmətliri bolup, ular jəmət boyiqə sanəktin ötküzülgəndə jəmiy atmix ming bəx yüz adəm qıkti.

28 Yüsürning oqulliri: — jəmət boyiqə, Manassəh bilən Əfraim idi.

29 Manassəhning əwladliri: — Makirning nəslidin boləqan Makir jəməti (Makirdin Gilead törəlgən), Gileadning nəslidin boləqan Gilead jəməti idi.■

30 Təwəndikilər Gileadning əwladliri: — Yəzəzning nəslidin boləqan Yəzəz jəməti; Hələkning nəslidin boləqan Hələk jəməti;

31 Asriyəlning nəslidin boləqan Asriyəl jəməti; Xəkəmnning nəslidin boləqan Xəkəm jəməti;

32 Xəmidaning nəslidin boləqan Xəmida jəməti; Həfərnning nəslidin boləqan Həfər jəməti.

33 Həfərnning oqlı Zəlofiħad oqul pərzənt kərməy kız pərzənt kərgən; Zəlofiħadning kızlirining ismi Maħlah, Noah, Həglah, Milkah, Tirzah idi.■

34 Bular Manassəhning jəmətliri bolup, sanəktin ötküzülgəndə jəmiy əllik ikki ming yəttə yüz adəm qıkti.

35 Təwəndikilər Əfrainning əwladliri, jəməti boyiqə: — Xutilahning nəslidin boləqan Xutilah jəməti; Bəkərnning nəslidin boləqan Bəkər jəməti; Tahanning nəslidin boləqan Tahən jəməti.

36 Xutilaning əwladliri Eranning nəslidin boləqan Eran jəməti.

37 Mana bular Əfraim əwladlirining jəmətliri bolup, hərqaysi jəmətlər boyiqə sanəktin ötküzülgəndə jəmiy ottuz ikki ming bəx yüz adəm qıkti. Jəmətliri boyiqə, ularning həmmisi Yüsürning əwladliri idi.

38 Binyaminning əwladliri, jəməti boyiqə, Belaning nəslidin boləqan Bela jəməti; Axbəlning nəslidin boləqan Axbəl jəməti; Ahıramning nəslidin boləqan Ahıram jəməti;

39 Xəfufamning nəslidin boləqan Xufam jəməti; Hufamning nəslidin boləqan Hufam jəməti.□

40 Ard bilən Naaman Belaning oqulliri idi; Ardning nəslidin boləqan Ard jəməti; Naamanning nəslidin boləqan Naaman jəməti.

41 Bular Binyaminning əwladliri bolup, jəmət boyiqə sanəktin ötküzülgəndə jəmiy kırık bəx ming altə yüz adəm qıkti.

42 Təwəndikilər Danning əwladliri bolup, jəmət boyiqə, Xuhamning nəslidin boləqan Xuham jəməti; jəmət boyiqə bular Danning jəmətliri idi.

43 Xuhamning həmmə jəməti sanəktin ötküzülgəndə jəmiy atmix tət ming tət yüz adəm qıkti.

44 Axirning əwladliri, jəmət boyiqə, Yimnahning nəslidin boləqan Yimnah jəməti; Yəxwining nəslidin boləqan Yəxwi jəməti; Beriayahning nəslidin boləqan Beriayah jəməti.

45 Beriayahning əwladliri, jəmət boyiqə, Həbərning nəslidin boləqan Həbər jəməti; Malkiəlning nəslidin boləqan Malkiəl jəməti.

46 Axirning kızining ismi Sərəh idi.□

47 Bular Axir əwladlirining jəmətliri bolup, ular jəmət boyiqə sanaktin ötküzülgəndə jəmiy əllik üç ming tət yüz adəm çiqti.

48 Naftalining əwladliri, jəmət boyiqə, Yahziəlning nəslidin boləjan Yahziəl jəməti; Gunining nəslidin boləjan Guni jəməti;

49 Yəzərning nəslidin boləjan Yəzər jəməti; Xilləmning nəslidin boləjan Xilləm jəməti.

50 Bular Naftalining jəmətliri bolup, jəmət boyiqə sanaktin ötküzülgəndə jəmiy kirik bəx ming tət yüz adəm çiqti.

51 Yukirikilər Israillardin sanaktin ötküzülgənlər bolup, jəmiy altə yüz bir ming yəttə yüz ottuz adəm çiqti.

52 Pərwərdigar Musaqə səz kəlip mundak dedi: —

53 Zemin muxularqə royhətkə elinəjan san boyiqə miras kəlip təkəsim kəlinsun. □

54 Mirasni adəm sani kəp kəbililərgə kəprək, adəm sani az kəbililərgə azrak bəl; miras royhəttin ötküzülgən adəm sanioqə qarap hər bir adəmgə bəlup berilsun. ■

55 Həlbuki, zemin çək taxlinix yoli bilən bəlünsun; ular mirasqə əzlrining ata jəmət-kəbilisining nami boyiqə warislik kəlsun. ■

56 Miras ularqə çək taxlax yoli bilən adəm sanining az-kəplükigə qarap hər bir *ailə-jəmətkə* bəlup berilsun.

57 Təwəndikilər ata jəmət boyiqə sanaktin ötküzülgən Lawiylar: — Gərxonning nəslidin boləjan Gərxon jəməti; Kohatning nəslidin boləjan Kohat jəməti; Mərarining nəslidin boləjan Mərari jəməti. ■

58 Bular Lawiylarning jəmətliri: — Libni jəməti, Həbron jəməti, Maqli jəməti, Muxi jəməti, Korah jəməti. Kohattin Amram tərəlgən.

59 Amramning ayalining ismi Yokəbəd bolup, Lawiyning Misirda tuşuləjan kəzi idi; u Amramqə Hərun, Musa wə ularning aqisi Məryəmni tuşup bərgən. ■

60 Hərundin Nadab, Abihū, Əliazar, Itamar tərəlgən.

61 Ləkin Nadab bilən Abihū Pərwərdigarning aldiqə qəyriy bir otni sunoqanda əlup kətkən. □ ■

62 Lawiylar iqidə bir aylıktin axqan bərlək ərkəklər sanaktin ötküzülgəndə jəmiy yigirmə üç ming adəm çiqti. Ular Israillar iqidə sanaktin ötküzülmigən, çünki ularqə Israillar iqidə həqəqandak miras *zemin* bəlup berilmigən.

63 Yukirida eytiləjan adəmlər Moab tüzənglikliridə, Yerihoning udulidiki İordan dəryasi boyida Musa bilən kahin Əliazar tərpidin sanaktin ötküzülgən Israillardur.

64 Biraq bu adəmlər iqidə Musa bilən kahin Hərun ilgiri Sinay qəlidə sanaktin ötküzəndə sanaktin ötküzülgən bir mu adəm yok idi.

65 Çünki Pərwərdigar ular toşrisida: «Ular qəldə əlməy qəlməydu» dəp eytkənidi. Xunga, Yəfunnəhning oşli Kaləb bilən Nunning oşli Yəxuadin baxqə bir mu qəlmioqan. ■

□ 26:53 «royhətkə elinəjan san boyiqə» — ibraniy tilida «adəm ismi bilən elinəjan san boyiqə».

■ 26:54 Qel. 33:54 ■ 26:55 Qel. 33:54; Yə. 11:23; 14:2 ■ 26:57 Mis. 6:17, 18, 19, 20 ■ 26:59

Mis. 2:1, 2; 6:19 □ 26:61 «qəyriy ot» — muxu wəqə «Law.» 10-babta hatirilinidu; «Law.» 10:1diki izahətnimu kəring. ■ 26:61 Law. 10:2; Qel. 3:4; 1Tar. 24:2 ■ 26:65 Qel. 14:28, 29, 34, 35; 1Kor. 10:5, 6

27

Zəlofiḥadning qizliri — Miras toʻqrisidiki alahidə bəlgilimilər

¹ Yūsüpning oʻqli Manassəhning nəslidin boləjan jəmətlər iqidə Manassəhning qəwrisi, Makirning əwrisi, Gileadning nəwrisi, Həfəarning oʻqli Zəlofiḥadning qizliri bolup, ularning ismi Mahlah, Noah, Həglaḥ, Milkah, wə Tirzah idi. ■

² Ular jamaət qədirining dərwasisi aldioḡa kelip, Musa bilən kaḥin Əliazar wə əmirələr bilən pütkül jamaətning aldida turup:

³ — Bizning atimiz qəldə əlöp kətkən; u u yərdə Pərwərdigarəja hujum qiləyli yiqiləjanlardin əməs, yəni Korah guruhidikilərdin əməs; u bəlki əz gunahı iqidə əlğan, wə uning oʻqul pərzənti yoḡ idi. ■

⁴ Nemə üqün atimizning oʻqli yoḡluki səwəblik uning nami uning jəmətidin oʻqürüwetilidu? Əzlrining bizgə atimizning qerindaxliri katarida miras bəlöp berixlirini etünimiz, — dedi.

⁵ Musa ularning bu ixini Pərwərdigarəning aldioḡa qoydi.

⁶ Pərwərdigar Musaəja səz kilip mundək dedi: —

⁷ Zəlofiḥadning qizlrining eytkini durus, sən qoḡum ularəja atisining qerindaxliri katarida miras bər; ularning atisining mirasini ularəja otküzüp bərgin. ■

⁸ Sən Israillarəja eytkin: «Bir adəm əlöp kətkən qəoḡda uning oʻqli bolmisa, undəkta silər uning mirasini kizioḡa otküzüp beringlar.

⁹ Kizi bolmisa, mirasini qerindaxliriəja beringlar.

¹⁰ Qerindaxliri bolmisa, mirasini ata jəmət taqiliriəja beringlar.

¹¹ Əgər uning atisining qerindaxliri bolmisa, undəkta uning mirasini uning jəmətidiki əng yekin bir tuoḡkinoḡa beringlar; u adəm uning mirasioḡa igə bolsun. Bu Pərwərdigar Musaəja buyruəandək, Israillarəja qüxürülḡən həküm, qanun-bəlgilimə bolup qalsun».

Yəxuaning Musaning wəzipisigə warislik qilixi

¹² Pərwərdigar Musaəja: —

Sən mawu Abarim teoḡioḡa qikip, Mən Israillarəja təkdin qiləjan zeminoḡa qarap baḡ. □ ■

¹³ Kərip boləjandin keyin sənmu akang Hərunəja ohxax əz həlklinggə qoxulisən. □ ■

¹⁴ Qünki Zin qəlidə, jamaət jedəl qikarəjan qəoḡda, ikkinglar Mening buyrukimoḡa asiylik kilip, suning ixida (Zin qəlidə, Kadəxtiki «Məribah suliri» degən jayda) Meni jamaətning aldida muḡəddəs dəp hərmətlimidinglar, — dedi. ■

¹⁵ Musa Pərwərdigarəja səz kilip:

¹⁶⁻¹⁷ — I Pərwərdigar, barlik ət igilirining roḡlirining Hudasi, Əz jəmətning padiqisiz padidək bolup kəlixining aldini elix üqün jamaətni idarə qilidioḡan, ularning aldioḡa kirip qikalaydioḡan, ularni baxlap mangalaydioḡan bir adəmni tikləp berixingni tiləymən, — dedi. □ ■

■ **27:1** Qel. 26:33; 36:2; Yə. 17:3 ■ **27:3** Qel. 14:35; 16:1; 26:64 ■ **27:7** Qel. 36:2

□ **27:12** «Izahat» — «Qan.» 31:1-8nimu kəring. ■ **27:12** Qan. 32:48, 49 □ **27:13** «əz

həlklinggə qoxulisən — bu ibarə toʻqiruluk «Yar.» 25:8 wə izahatini kəring. ■ **27:13**

Qel. 20:24 ■ **27:14** Qel. 20:12 □ **27:16-17** «aldioḡa kirip qikalaydioḡan» — ibranii

tilida («həlkning» aldida qikip kirələydioḡan». Bu ibarə ibranii tilida həlkni sirtiki düxmənlərgə

takabil turuxqə yetəqililk qilalaydioḡan wə iqki ixlarni obdan bir tərəp qilalaydioḡan degənni

bildüridu. «baxlap mangalaydioḡan» — ibranii tilida «baxlap qikip kirələydioḡan». Yuḡiriḡi

izahatni kəring. ■ **27:16-17** Qel. 16:22; Ibr. 12:9; 1Pad. 22:17; Mat. 9:36; Mar. 6:34

18 Sən Nunning oşli Yəxuanı tallıqin, — dedi Pərwərdigar Musaqə, — Uningda Rohim bar, sən qolungni uning bexioqə koy, □ ■
 19 uni kahin Əliazar wə barlik jamaətning aldida turəuzup wəzipigə koy.
 20 Sən pütkül Israil jamaiti uning gepigə kirixi üqün özüngning izzət-xəhritingdin bir qismini uningqə bərgin.
 21 U kahin Əliazarning aldida tursun, Əliazar urimning həkümını wasitə kilip turup, Pərwərdigarning huzurida uning üqün yol sorisun; Israil həlki, yəni pütkül jamaət uning buyruki bilən qıqıdu, uning buyruki bilən kirixi kerək. □ ■
 22 Xuning bilən Musa Pərwərdigarning buyruki boyiqə ix kərüp, Yəxuanı baxlap kelip, kahin Əliazarning wə barlik jamaətning aldida turəuzdi;
 23 Əliazar qolını uning bexioqə qoyup, uni Pərwərdigarning Musaning wasitisi bilən buyruqinidək wəzipigə qoydi.

28

Daimlik köydürmə qurbanlik, yəni künlük köydürmə qurbanlik sunux toşrisidiki nizam

1 Pərwərdigar Musaqə söz kilip mundak dedi: — □

2 Sən Israillərəqə buyrup: — «Mangə sunuloqan hədiyə-qurbanliklarni, yəni Mangə ozuk bolidioqan, huxbuy kəltüridioqan otta sunulidioqan hədiyə-qurbanliklarni bolsa, silər hər birini bekitilgən kərəlidə sunuxkə kəngül qoyunglar» — degin.

3 Sən ularəqə yənə: «Silərning Pərwərdigarəqə atəp otta sunidioqan köydürmə qurbanlikinglar mundak bolidu: — hər küni bejirim bir yaxlik ərkək qozidin ikkini daimiy köydürmə qurbanlik qilinglar. ■

4 Ətigini birni, gugumda birni sununglar; □

5 yənə təttin bir hündin sokup qıqiriləqan zəytun meyi iləxtürülgən esil undin ondin bir əfahni axlik hədiyə süpitidə sununglar. □ ■

6 Sinay təşidə bəlgiləngən, Pərwərdigarəqə atəp huxbuy qıqarsun dəp, otta sunulidioqan daimiy köydürmə qurbanlik mana xudur.

7 Hər bir qoza üqün uningqə qoxulidioqan xarab hədiyəsi təttin bir hin xarab bolidu; eqitma iqimlik boləqan xarab hədiyəsi mukəddəs jayda Pərwərdigarəqə sunup təkülsun. □

8 Sən ikkinqi bir qozini gugumda sunoqin; uni ətigənkidək axlik hədiyəsi wə xarab hədiyəsi bilən qoxup sunoqin; u huxbuy kəltürük üqün Pərwərdigarəqə atəp otta sunulidioqan köydürmə qurbanlik bolidu.

Xabat küni sunulidioqan qurbanlik

□ 27:18 «Rohim bar» — ibranıy tilida «Roh bar» — Hudaning Mukəddəs Rohi. ■ 27:18 Qan. 3:21; 34:9 □ 27:21 «urim» — birhıl tax idi. Ularning qandaq ikənlikini hazır bir nemə demək təs. Lekin ular arqılık Huda Özining iradisini izdəydioqanlarəqə yol kərsitətti. «Mis.» 28:30 wə izahətni kərüng. ■ 27:21 Mis. 28:30; Law. 8:8 □ 28:1 «Daimlik köydürmə qurbanlik» — yaki «daimiy köydürmə qurbanlik» yaki «künlük köydürmə qurbanlik». «Mis. » 29:38-46nımu kərüng. ■ 28:3 Mis. 29:38 □ 28:4 «gugum» — ibranıy tilida «ikkı kəq arilikida» degən söz bilən ipadilınıdu — demək, kün petiwatqan waqit bilən karəngəqə qüxük arilikida boləqan waqit. □ 28:5 «bir əfah» — təhminən 2 kürgə yaki 22 litr idi. Bir hin təhminən 3.6 litr idi. ■ 28:5 Mis. 16:36; 29:40; Law. 2:1 □ 28:7 «mukəddəs jay» — muxu yərdə ibadət qedirining həylisini kərsətsə kerək.

9 — Xabat küni bejirim bir yaxlık ikki ərkək qoza sunulsun; uringoşa qoxup zəytun meyi iləxtürülgən esil undin əfahning ondin ikkisi axlık hədiyə süpitidə sunulsun wə xarab hədiyəsi sunulsun;

10 bu hərbir xabat künidə sunulidoğan xabat künidiki qurbanlıktur; uning bilən daimiy köydürmə qurbanlık wə qoxumqə sunulidoğan xarab hədiyəsi billə sunulsun.

Ayning birinçi küni sunulidoğan qurbanlık

11 — Hər ayning birinçi küni Pərwərdigarəşa atilidoğan köydürmə qurbanlık sununglar; yəni ikki yax torpaq, bir qoqkar, bir yaxlık bejirim yəttə ərkək qozini sununglar.

12 Hər torpaq bexioşa zəytun meyi iləxtürülgən esil undin əfahning ondin üqi axlık hədiyə süpitidə, qoqkarəşa zəytun meyi iləxtürülgən esil undin əfahning ondin ikkisi axlık hədiyə süpitidə,

13 hərbir qoza bexioşa zəytun meyi iləxtürülgən esil undin əfahning ondin biri axlık hədiyə süpitidə sunulsun; bu Pərwərdigarəşa otta sunulidoğan, huxbuy qikiridoğan bir köydürmə qurbanlıktur.

14 Ularning xarab hədiyəliri bolsa: — hərbir torpaq bexioşa xarabtin yerim hın, qoqkar bexioşa hınning üqtin biri, hərbir qoza bexioşa hınning təttin biri sunulsun. Bu hər ayda sunulidoğan aylık köydürmə qurbanlık bolup, yılning hər eyida xundak qilinsun.

15 Bularning üstigə Pərwərdigarəşa atilidoğan gunah qurbanlık süpitidə bir tekə sunulsun; xularning həmmisi daimiy köydürmə qurbanlık wə qoxumqə xarab hədiyəsi bilən billə sunulsun.

«Ətüp ketix həyti» həm «petir nan həyti»diki qurbanlıklar

16 Birinçi ayning on tətinqi küni Pərwərdigarəşa ataloğan «ətüp ketix» qozisi sunulsun. □ ■

17 Xu ayning on bəxinçi küni həyt baxlinidu; yəttə kün petir nan yeyilsun.

18 Birinçi küni mükəddəs yioqilix ötküzülsun, heqkandak ix-əmgək kılmaslıqınglar kerək, ■

19 xu küni otta sunulidoğan, Pərwərdigarəşa ataloğan köydürmə qurbanlık süpitidə yax torpaqtin ikkini, bir qoqkar wə yəttə bir yaxlık ərkək qoza sununglar; ular aldinglarda bejirim kərünsun;

20 xularəşa qoxulidoğan axlık hədiyəliri zəytun meyi iləxtürülgən esil un bolup, hərbir torpaq bexioşa əfahning ondin üqi, qoqkar bexioşa əfahning ondin ikkisi,

21 xu yəttə qoza bexioşa əfahning ondin biri sunulsun;

22 xuningdək *gunahınglar* üqün kafarət kəltürüxkə gunah qurbanlıki süpitidə bir tekə sunulsun.

23 Bularning həmmisini ətigənlik köydürmə qurbanlık, yəni daimiy köydürmə qurbanlıqtin ayrim sununglar.

24 Silər bu tərکیدə uda yəttə kün Pərwərdigarəşa atap otta sunulidoğan, huxbuy kəltüridoğan axundak hədiyə-qurbanlıklarni sununglar; xularning həmmisi daimiy köydürmə qurbanlık wə qoxup sunulidoğan xarab hədiyəsining sirtida sunulidu.

25 Yəttinqi küni mükəddəs yioqilix ötküzünglar, xu küni heqkandak ix-əmgək qilixkə bolmaydu.

□ 28:16 «Pərwərdigarəşa ataloğan «ətüp ketix» qozisi sunulsun» — İbraniy tilida «Pərwərdigarəşa ataloğan «ətüp ketix» bolidu». Bu həyt toqruluk «Law.» 23.5-14nimu kərüing.

■ 28:16 Mis. 12:18; 23:15; Law. 23:5 ■ 28:18 Law. 23:7

«Həptilər həyti», yəni «Dəsləpki orma həyti»diki qurbanliqlar

²⁶ «Dəsləpki orma» küni, yəni «həptilər həyti»nglarda silər yengi axliq hədiyəni Pərwərdigarəja sunəjan qaoqda muqəddəs yioqilix ötküzünglar; heqkəndək ix-əmgək kilmanglar. □

²⁷ Silər Pərwərdigarəja atalojan, huxbuy kəltüridiojan köydürmə qurbanliq süpitidə yax torpaqtin ikkini, qoqkardin birni, bir yaxliq ərkək közidin yəttini sununglar.

²⁸ Xularəja qoxup sunulidiojan axliq hədiyə zəytun meyi iləxtürülgən esil undin bolup, hər bir torpaq bexioja əfahning ondin üqi, qoqkar bexioja əfahning ondin ikkisi,

²⁹ xu yəttə qoza bexioja əfahning ondin biri sunulsun;

³⁰ xuningdək silərnin *gunahinglar üqün* kafarət kəltürüxkə *gunah qurbanliqi süpitidə* bir tekə sunulsun.

³¹ Xularning həmmisi daimiy köydürmə qurbanliq wə uning axliq hədiyəsığə qoxup (bularning həmmisi aldinglarda bejirim kərünsun), xarab hədiyəliri bilən billə sunulsun.

29

Kanay qelix həytidiki qurbanliqlar •••• «Law.» 23:23-25nimu kərüng

¹ Yəttinqi ayning birinqi küni silər muqəddəs yioqilix ötküzünglar; *u küni* heqkəndək ix-əmgək kilmasliqinglar kerək. Bu silər üqün kanaylar qelinidiojan küni bolidu. □ ■

² Silər Pərwərdigarəja atalojan, huxbuy kəltüridiojan köydürmə qurbanliq süpitidə yax bir torpaq, bir qoqkar, yəttə bir yaxliq bejirim ərkək közini sununglar.

³ Xularəja qoxup sunulidiojan axliq hədiyə zəytun meyi iləxtürülgən esil undin bolup, hər bir torpaq bexioja əfahning ondin üqi, qoqkar bexioja əfahning ondin ikkisi,

⁴ xu yəttə qoza bexioja əfahning ondin biri sunulsun;

⁵ xuningdək silərnin *gunahinglar üqün* kafarət kəltürüxkə *gunah qurbanliqi süpitidə* bir tekə sunulsun.

⁶ Xularni ayning birinqi künidiki köydürmə qurbanliq wə uningəja qoxumqə boləjan axliq hədiyəsi, daimiy köydürmə qurbanliq, uningəja qoxumqə boləjan axliq hədiyəsi wə bularəja qoxulidiojan xarab hədiyəlirining sirtida sununglar; bularning həmmisi hər biri bəlgilimə boyiqə Pərwərdigarəja atap otta huxbuy kəltürsun dəp sunulsun.

Kafarət küni sunulidiojan qurbanliqlar •••• «Law.» 23:26-32nimu kərüng.

⁷ Yəttinqi ayning oninqi küni silər muqəddəs yioqilix ötküzünglar; nəpsinglarni tartip özünglarni təwən tutunglar. U küni heqkəndək ix-əmgək kilixka bolmaydu. □ ■

□ **28:26** «*Dəsləpki orma*» küni, yəni «*həptilər həyti*»nglarda — yaki «yəni (silər) həptanglarni (demək, yəttə həptə) ötküzgəndin keyin». «Law.» 23:15-22nimu kərüng. □ **29:1**

«*muqəddəs yioqilix*» — «muqəddəs yioqilix»lar yaki «muqəddəs sorun»lar toqruluk «Law.» 23:2 wə izahətinin kərüng. ■ **29:1** Law. 23:24 □ **29:7** «*nəpsinglarni tartip özünglarni təwən tutup*» — İbraniy tilida birlə sez bilən ipadiliniidu. Yəhüdiy ən'əniliri boyiqə bu ixlar roza tutuxni

öz iqiğə alatti. 16:29-31nimu kərüng. ■ **29:7** Law. 16:29, 31; 23:27

8 Silər Pərwərdigarəja atalojan, huxbuy kəltüridiəjan köydürmə kurbənlük süpitidə yax bir torpaq, bir qoçqar, bir yaxliq ərkək kəzidin yəttini sununglar (bularning həmmisi aldinglarda bejirim kərünsun). ■

9 Xularəja qoxup sunulidiəjan axliq hədiyə zəytun meyi iləxtürülgən esil undin bolup, hər bir torpaq bexiəja əfahning ondin üqi, qoçqar bexiəja əfahning ondin ikkisi,

10 xu yəttə qəza bexiəja əfahning ondin birini,

11 xuningdək gunah kurbənlük süpitidə bir tekə sununglar; ularning həmmisi kafarət künidiki gunah kurbənlük, daimiy köydürmə kurbənlük, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə bularning xarab hədiyəliri billə sunulsun.

«Kəpilər həyti»diki kurbənlükler •••• «Law.» 23:33-44nimu kərüing.

12 Yəttinqi ayning on bəxinqi küni muqəddəs yiqilix ötküzüinglar; u küni həqkəndəq ix-əmgək kiliqqa bolmaydu. Pərwərdigarəja atap yəttə kün həyt kilinglar;

13 silər Pərwərdigarəja atap, huxbuy kəltürsun dəp otta sunulidiəjan köydürmə kurbənlük süpitidə yax torpaqtin on üqni, ikki qoçqar, bir yaxliq ərkək kəzidin on tətini sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun).

14 Xularəja qoxup sunulidiəjan axliq hədiyə zəytun meyi iləxtürülgən esil undin bolup, on üç torpaq bexiəja əfahning ondin üqi, ikki qoçqar bexiəja əfahning ondin ikkisi,

15 on tət qəza bexiəja əfahning ondin birini,

16 xuningdək gunah kurbənlük süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə kurbənlük, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

17 Ikkinqi küni yax torpaqtin on ikkini, ikki qoçqar, bir yaxliq ərkək kəzidin on tətini sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun)

18 wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə ərkək kəzilarning sanioja qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidiəjan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

19 Xuningdək gunah kurbənlük süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə kurbənlük, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xularning xarab hədiyəliri billə sunulsun.

20 Üqinqi küni bir yax torpaqtin on birni, ikki qoçqar, bir yaxliq ərkək kəzidin on tətini sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun)

21 wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə ərkək kəzilarning sanioja qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidiəjan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

22 xuningdək gunah kurbənlük süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə kurbənlük, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

23 Tətinqi küni yax torpaqtin onni, ikki qoçqar, bir yaxliq ərkək kəzidin on tətini sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun)

24 wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə ərkək kəzilarning sanioja qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidiəjan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

25 xuningdək gunah kurbənlük süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy köydürmə kurbənlük, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

26 Bəxinqi küni yax torpaqtin tokkuzni, ikki qoçqar, bir yaxliq ərkək kəzidin on tətəni sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun)

27 wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə ərkək kəzilarning sanioja qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidiəjan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

28 xuningdək gunah qurbanliqi süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy kəydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

29 Altinqi küni yax torpaqtin səkkizni, ikki qoçqar, bir yaxliq ərkək kəzidin on tətəni sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun)

30 wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə ərkək kəzilarning sanioja qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidiəjan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

31 xuningdək gunah qurbanliqi süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy kəydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

32 Yəttinqi küni yax torpaqtin yəttini, ikki qoçqar, bir yaxliq ərkək kəzidin on tətəni sununglar (xular həmmisi bejirim bolsun)

33 wə xundakla torpaqlar, qoçqarlar wə ərkək kəzilarning sanioja qarap bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidiəjan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

34 xuningdək gunah qurbanliqi süpitidə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy kəydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

35 Səkkizinqi küni silər muqəddəs yiqilix ötküzüinglar; u küni heçkəndə ax-əmgək kilmanglar.■

36 Silər Pərwədigarəja atap, huxbuy kəltürsun dəp otta sunulidiəjan kəydürmə qurbanliq süpitidə bir torpaq, bir qoçqar wə bir yaxliq ərkək kəzidin on tətəni (xular həmmisi bejirim bolsun)

37 həmdə torpaq, qoçqar wə ərkək kəzilarning sanioja qarap, bəlgilimə boyiqə qoxumqə sunulidiəjan axliq hədiyəliri bilən xarab hədiyəlirini sununglar;

38 xuningdək gunah qurbanliqi süpitidimə bir tekə sununglar; xularning üstigə daimiy kəydürmə qurbanliq, uning qoxumqə axliq hədiyəsi wə xarab hədiyəsi billə sunulsun.

39 Bəlgiləngən heytliringlarda Pərwədigarəja atap sunulidiəjan qurbanliq-hədiyələr ənə xulardur; siləring kəsəmgə baqliq yaki ihtiyarən sunidiəjanliringlar, kəydürmə qurbanliqliringlar, axliq hədiyəliringlar, xarab hədiyəliringlar wə inakliq qurbanliqliringlar bolsa, ularning sirtididur.

40 Xundak kəlip, Musa Pərwədigarning əzige buyruəjanliringning həmmisini kəldürməy Israillərəja ukturdi.

30

Kəsəm kəlix nizami

1 Musa Israillarning kəbilə baxliqlirioja səz kəlip mundak dedi: — Pərwədigarning buyruəjanliri mundak: —

² Əgər biraw Pərwərdigarəyə kəsəm iqkən bolsa yaqi öz əzini qəkliməqçı bolup kəsəm iqkən bolsa, ləwzidin kaytixka bolmaydu, hamən aqzidin qıqқан həmmə gəp boyıqə ix tutuxi kerək.■

³ Kız bala yax bolup, tehi atisining əyidiki qaşda, öz-əzini qəkləx toqruluk Pərwərdigarəyə kəsəm bərgən bolsa,

⁴ əmma atisi kızining kəsimini yaqi öz-əzini qəkləx toqrısında bərgən wədisini anglişan wə kızining aldida ündiməy xük turşan bolsa, undakta uning barlik kəsəmliri wə öz-əzini qəkləx toqrısında kılşan həmmə wədisi inawətlik bolidu.

⁵ Lekin kızning atisi anglişan qaşda uni toşkan bolsa, uning kılşan kəsəmliri yaqi öz-əzini qəkləx toqrısında kılşan wədiliridin heqbiiri inawətlik bolmaydu; atisi uni toşkan bolşaqça, Pərwərdigarmu uni kəqüridu.

⁶ — Əgər u kəsəm kılşan yaqi öz-əzini qəkləxkə aqzida təntəklik bilən wədə kılşan hələttə ərgə təgkən bolsa,

⁷ eri xuni anglişan bolsa, lekin anglişan küni ündiməy xük turşan bolsa, undakta uning kılşan kəsəmliri yaqi öz-əzini qəkləxkə kılşan gəpliri inawətlik bolidu.

⁸ Əgər eri anglişan küni uni toşkan bolsa, uning kılşan kəsimini wə öz-əzini qəkləx toqruluk aqzidin qıkarşan təntək gəplirini bikar kılşa, undakta ular inawətsiz bolidu; Pərwərdigar uni kəqüridu.

⁹ Lekin tul hotun yaqi eridin ajrixip kətkən hotunlar kılşan kəsəm, yəni uning əzini qəkləx toqruluk kılşan barlik wədiliri bolsa inawətlik bolidu.

¹⁰ Əgər u erining əyidə kəsəm kılşan yaqi öz-əzini qəkləx toqruluk kəsəm-wədə iqkən,

¹¹ eri anglap turukluk xük turuwelip tosmişan bolsa, undakta uning barlik kılşan kəsəmliri wə öz-əzini qəkləx toqruluk kılşan barlik wədiliri inawətlik bolidu.

¹² Lekin uning eri anglap turşan qaşda uning kəsəm-wədilirini enik rət kılşan bolsa, ayal aqzidin qıkarşan wədə berix wə öz-əzini qəkləp turux toqruluk kılşan həmmə wədilirini inawətlik kılşanliki həsablınıdu; uning eri bularni rət kılşan bolşaqça, Pərwərdigar uni kəqüridu.

¹³ Ayalning bərgən wədisini wə uning qıdap turup özümni qəkləymən dəp kılşan kəsəm-wədisini uning eri inawətlikmu kılalaydu, inawətsizmu kılalaydu.

¹⁴ Əgər uning eri hər küni uning aldida xük turuwelip gəp kılmişa, undakta uning bərgən barlik kılşan kəsəmlirini wə öz-əzini qəkləp turux toqruluk kılşan həmmə wədilirini inawətlik kılşanliki həsablınıdu; çünki erining anglap turşan künidə gəp kılmaş xük turşanliki uning ayalning kəsəm-wədilirini küqkə igə kılşanlikişdur.

¹⁵ Lekin eri ayalning kəsəm-wədilirini anglap nahayiti uzak wəqitlardin keyin andin uning kəsəm-wədilirini inawətsiz kılşa, undakta u ayalning gunahını öz üstigə aloşan bolidu.

¹⁶ Yukirikilar Pərwərdigarning Musaşə buyruşanliri, yəni eri bilən ayali, ata bilən öz əyidə turuwatқан, tehi yaxlıkida bolşan kızı otturisişdiki nizam-bəlgimilərdur.

31

Midiyanlarəyə jəng kılış wəzipisi

1 Pərwərdigar Musaqə söz kılıp: —

2 Sən Midiyanlardin Israillarning intikamini al, andin öz həkliringgə qoxulisən, — dedi.■

3 Musa həlkkə mundak dedi: — Aranglardin jənggə qikixka bir türküm adəmlərni qorallandurunglar; andin ular Midiyanlardin Pərwərdigar üqün intikam elixka atlansun.

4 Silər Israillarning hər bir kəbilisidin jəng kilişkə mingdin adəm mangdurunglar.

5 Xuning bilən tūmənligən Israil həkining hər kəbilisidin mingdin, jəmiy on ikki ming adəm jəng kilişkə qorallanduruldi.

6 Musa hər kəbilidin mingdin adəmni jəng kilişkə mangdurdi həmdə Əliazarning oqli Finihəsni ular bilən billə mangdurdi, Finihəsning qolida mukəddəs əswablar wə agah kanay bar idi.□

7 Ular Pərwərdigarning Musaqə buyruqini boyiqə Midiyanlar bilən soxuxkili qikip, ərkəklərninğ həmmisini ɵltürüwətti;□

8 muxu ɵltürülgənlərdin baxka, yənə Midiyanning Əwi, Rəkəm, Zur, Hur wə Rəba degən bəx padixahini ɵltürdi; yənə Beorning oqli Balaamni kiliq bilən qəpip taxlidi.■

9 Israillar Midiyanlarning hotun-kizliri wə balilirini tutkun kılıp kətti, yənə ularning pütün qarwa malliri, koy padiliri wə mal-mülüklirini olja kildi;

10 ular turuwatқан yərlərdiki barlik xəhər wə barlik bargahlıriqə ot koyuwətti;

11 ular adəm bolsun mal bolsun barlik qəniymət, barlik oljini elip kətti;■

12 ular tutқан əsirlərni həm olja-qəniymətni Moab tüzləngliklirigə, İordan dəryasi boyiqə jaylaxқан Yerihoning udulidiki bargahka əkilip, Musa bilən kahin Əliazarqə, xundakla Israillarning jamaitigə tapxurdi.

13 Musa, kahin Əliazar wə jamaətninğ barlik əmiriliri bargahning sirtiqə qikip ularni qarxi aldi.

14 Ləkin Musa jəngdin kaytқан hərbiy sərdarlarqə, yəni mingbexi, yüzbexilarqə hapa bolup: —

15 Silər ayallarning həmmisini tirik qaldurdunglarmu?

16 Qarunglar, dəl xular Balaamning hiylə-məsliħəti bilən Peordiki ixta Israillarni Pərwərdigar aldida gunahka patkuzuxi bilən, Pərwərdigarning jamaitigə wəba yaqduruloğan əməsmu?□ ■

17 Əmdi silər barlik oşul balilarni ɵltürüwetinglar, ərlər bilən munasiwət ɵtküzgən ayallarni koymay ɵltürüwetinglar.■

18 Birək yax kızlar, yəni ərlər bilən munasiwət ɵtküzmişənlərni bolsa, əzlinglarqə tirik qaldurunglar.□

19 Silər bargah sirtida yəttə kün qədir tikip turunglar; adəm ɵltürgən wə ɵlökkə təgkən hər kim üqinqi küni wə yəttinqi küni əzini paklisun; silər

■ 31:2 Qel. 25:17; 27:13 □ 31:6 «mukəddəs əswablar» — nemə ikənliki həzir enik əməs. «urim» wə «tummim» boluxi mumkin. «Agah kanay» bəlkim 10:2də tiloqə elinoğan ikki kanay idi. □ 31:7 «Midiyanlar bilən soxuxkili qikip, ərkəklərninğ həmmisini ɵltürüwətti» — Pərwərdigarning Midiyanlar toşuruluq bu buyruqi 25:16-18dimu hatiriliniđu. «Ərkəklərninğ həmmisi» — jənggə katnaşқан ərkəklər, əlwəttə. ■ 31:8 Yə. 13:21, 22 ■ 31:11 Qan. 20:14 □ 31:16 «Midiyanlıq ayallar ... Israillarni... gunahka patkuzuxi bilən, Pərwərdigarning jamaitigə wəba yaqduruloğan əməsmu?» — bu wəba toşuruluq 25:1-3ni kəring. ■ 31:16 Qel. 25:1, 2, 18; 2Pet. 2:15; Wəh. 2:14 ■ 31:17 Hək. 21:11 □ 31:18 «yax kızlar» — yəki «kiz balilar».

wə silər əsir kılğan kixilərninğ həmmisi xundak kilsun.□

²⁰ Barlık kiyim-keqək, terə əswab üskünilər, tiwitta toquloğan barlık nərsilər həm yaşağ əswab-üskünilərninğ həmmisini paklanglar, — dedi.

²¹ Kahin Əliazar jənggə qikiş kaytқан ləxkərlərgə:

— Mana Pərwərdigar Musağa buyruoğan qanun-bəgilimə:

²² altun, kümüx, mis, təmür, qələy, qoşuxun qatarlık

²³ otқа qidamlıq nərsilərninğ həmmisini ottin ötküzünqlar, xundak kilsanglar pak hesablinidu; xundaktimu, yənila «napaklıknı qıqaroşuqi su» bilən pakizlanglar; otқа qidamsız nərsilərnı xu sudin ötküzünqlar.■

²⁴ Yəttinqi küni kiyimliringlarnı yuyunqlar, andin silər pak hesablinisilər; andin keyin bargahқа kirsənglar bolidu, — dedi.

Jəng oşəniymətlirininğ təksim kılınixi

²⁵ Pərwərdigar Musağa söz kılıp mundak dedi: —

²⁶ Sən kahin Əliazar wə jamaət iqidiki kəbilə kattiliri bilən birliktə elinoğan olja-oşənimətninğ, adəm bolsun, qarpay bolsun, xularning omumiy sanini hesablar qıqkın;

²⁷ olja-oşəniymətni ikkiğə bəl, yerimini jənggə qıqқанlaroşa bər, qaloğan yerimini barlık jamaətkə bər.■

²⁸ Sən yənə qikiş jənggə katnaxқан ləxkərlər alidoğan adəm, kala, exək yaqi koy padiliridin bəx yüzdin birini Pərwərdigaroşa ataloğan ülüx bolsun dəp ayrioşin;

²⁹ silər xuni ləxkərlərgə təwə boloğan yerimidin elip Pərwərdigaroşa ataloğan «kətürmə hədiyə» süpitidə kahin Əliazaroşa tapxurunqlar.

³⁰ Israillaroşa təwə boloğan yerimininğ adəm, kala, exək, koy padiliri, xundakla hərhil haywanlardin əlliktin birini Pərwərdigarning jamaət qedirioşa qaraxқа mas'ul boloğan Lawiylaroşa beringlar.

³¹ Xuning bilən Musa bilən kahin Əliazar Pərwərdigarning Musağa buyruşinidək kildi.

³² Əmdi olja-oşəniymət, yəni jənggə qıqқан ləxkərlər eliwaloğan nərsilərdin qaloşini koy jəmiy altə yüz yətmix bəx ming,

³³ kala yətmix ikki ming,

³⁴ exək atmix bir ming,

³⁵ ərkəklər bilən munasiwət ötküzmiğən qızlar ottuz ikki ming qıkti.

³⁶ Jənggə qıqқанlarning ülüxi, yəni ularoşa təwə yerimi, koy jəmiy üq yüz ottuz yəttə ming bəx yüz;

³⁷ bu koy padiliridin Pərwərdigaroşa ataloşini altə yüz yətmix bəx boldi;

³⁸ kala ottuz altə ming, buningdin Pərwərdigaroşa ataloşini yətmix ikki boldi.

³⁹ Exək ottuz ming bəx yüz qıkti, buningdin Pərwərdigaroşa ataloşini atmix bir boldi.

⁴⁰ Adəm on altə ming qıkti, buningdin Pərwərdigaroşa ataloşini ottuz ikki adəm boldi.

⁴¹ Musa Pərwərdigar özigə buyruşini boyiqə Pərwərdigaroşa sunulidoğan «kətürmə hədiyə» boloğan ülüxnı kahin Əliazaroşa tapxurup bərdi.■

⁴² Israillaroşa təwə boloğan yerimi, yəni Musa jənggə qikiş kəlgənlərdin elip bəlüp bərgini —

□ 31:19 «Silər bargah şirtida yəttə kün qedir tikip turunqlar... üşinqi küni wə yəttinqi küni özini paklisun» — yaqi «hərkim adəm öltürgən wə өлökkə təgkən bolsa, silər bargah şirtida yəttə kün qedir tikip turunqlar; hərkim üşinqi küni wə yəttinqi küni özini paklisun». ■ 31:23 Qel. 19:9 ■ 31:27 1Sam. 30:24 ■ 31:41 Qel. 18:8,19

43 jamaətkə təwə boləqan xu yerimi — qoy üq yüz ottuz yəttə ming bəx yüz,

44 kala ottuz altə ming,

45 exək ottuz ming bəx yüz,

46 adəm on altə ming idi.

47 Musa Pərwərdigar əzigə buyruqini boyiqə, Israillaroğa təwə boləqan xu yerimining, məyli adəm yaki həywan bolsun, əlliktin birini ayrip elip Pərwərdigarning ibadət qedirioğa qaraxqa məs'ul boləqan Lawiyolarğa tapxurdi.

48 Pütkül qoxunning sərdarliri, ming bexi, yüz bexiliri Musa bilən kərüxkili kelip,

49 Musağa: — Hizmətkarlırining kol astida jəng qiləqan ləxkərlərnin omumiy sanini sanəktin ötküzsək birimu kəm qıqımdı.

50 Xunga, mana Pərwərdigarning huzurida özimizning gunəhining kafariti üqün hərəkəsimiz erixkənlərnə Pərwərdigarğa ataləqan hədiyə qilimiz — altun buyumlar, put-qol zənjirliri, biləzük, məhür üzük, zirə-halka, marjanlarning həmmisini elip kəldük, — dedi.

51 Xuning bilən Musa bilən kahin Əliazar ular əkəlgən altunlarni, yəni altunda yasaləqan hərhil buyumlarni aldi.

52 Ularning ming bexi wə yüz bexiliridin aləqini Pərwərdigarğa ataləqan «kətürmə hədiyə» süpitidə sunuldi; barlıq altun jəmiy on altə ming yəttə yüz əllik xəkəl qıkti

53 (ləxkərlərnin hər biri əzliri üqün mal-mülükni bulang-talang kəlixkanidi).■

54 Musa bilən kahin Əliazar ming bexi wə yüz bexilirining kolidin altunni elip, jamaət qedirining iqiğə əkirip, uni Pərwərdigarning huzurida Israillar üqün yadnamə qildi.

32

İkki kəbilining dəryaning kün qıqıx tərpidiki zeminni tələp qiləqanlığı

1 Rubənnin əwladlıri bilən Gadning əwladlırining kala padiliri tolimu kəpəygənidi; ularning Yaazərnin zemini bilən Gileadning zeminiə kəzi qüxti; wə mana, xu zemin qarwa bəqıxqa mas kelidəqan yər idi.□

2 Xunga ular Musa, kahin Əliazar wə jamaətnin əmirliyrining aldioğa kelip ularğa: —

3 Atarot, Dibon, Yaazər, Nimrah, Həxbon, Ələləh, Səbam, Nebo, Bəon degən yərlər,□

4 yəni İsrail jamaiti aldidə Pərwərdigar məqlup qilip bərgən yərlər bolup, qarwa bəqıxqa bap yərlər ikən, kulliriningmu qarwa meli bar, — dedi

5 wə yənə: — Əgər silining aldiridə iltipatlırioğa erixkən bolsək, bizni İordan dəryasidin öt deməy, bu yərnə bizgə miras qilip bərsilə, — dedi.

6 Musa Gadning əwladlıri bilən Rubənnin əwladlırioğa: —

7 Kərindaxlırınlar jənggə qıqқан wəktidə silər muxu yərdə turamtinglar? 8 Silər nəmə üqün Israillarning dəryadin ötüp Pərwərdigar ularğa ata qilip bərgən zeminiə kirixigə kəngullirini sowutisilər?

8 İlgiri mən Kədəx-Barneadin ata-bowiliringlarni xu zeminni qarlap kəlixkə əwətkinimdə ularnu xundək kəlixkanidi.■

■ 31:53 Kan. 20:14 □ 32:1 «İzahat» — «Kan.» 3:12-22nimu kəring. □ 32:3 «Sibmah» — yaki «Sibmah». ■ 32:8 Qel. 13:3; Kan. 1:22

⁹ Ular Əxkol jiləsiyə qikip, u zeminni kərüp, Israillarning kənglini Pərwərdigar ata kilip bərgən zeminə kirixtin sowutқан.

¹⁰ Xu qatda Pərwərdigarning aqqiki kelip kəsəm kilip:

¹¹ «Misirdin qikқан yigirmə yaxtin yukirilar qin kənglidin Manga əgəxmigəqkə, ular Mən İbrahim, İshak, Yaquplarə «Silərgə ata kilimən» dəp kəsəm kiləjan zeminni kərsə, *Mən Pərwərdigar bolmay ketəy!*■

¹² Pəkət kənizziylərdin boləjan Yəfunnəhning oqli Kaləb bilən Nunning oqli Yəxuala Manga qin kənglidin əgəxkən boləraqqa, zeminni kərələydu», degənidi.

¹³ Xuning bilən Pərwərdigarning Israillarə qaqiki kəzəlaləraqqa, Pərwərdigarning aldida rəzil boləjanni kiləjan əxu bir əwlad əlup tūgigūqə, u ularni qel-bayawanda kirik yil sərgərdanlikta yūrgūzdi.

¹⁴ Əmdi mana, gunahkarlarning əwladliri boləjan silərmu ata-bowanglarning izini besip Pərwərdigarning Israillarə boləjan kattik təzipini tehimu kəzəliməqci bopsilər-də!

¹⁵ Əgər silər uningə əgixixtin burulup kətsənglar, undakta U *Israillarni* yənə qel-bayawanə taxliwetidu, bu halda silər bu barlik həlkni harab kiləjan bolisilər, — dedi.

¹⁶ İkki kəbilining adəmliri Musaning aldışa kelip uningə: — Biz bu yərdə mallirimizə qotan, balilirimizə kəl'ə-xəhər salayli.

¹⁷ Biz bolsak qorallinip, Israillarni əzigə təwə jaylirışa baxlap barəuqə səpning aldida mangimiz; bu zemindiki yat həlklər səwəblik, bizning kikiq balilirimiz mustəhkəm xəhərlərdə turuxi kerək.

¹⁸ Israillar əz miraslirışa igə bolmishuqə biz əyimizgə hərgiz kaytmaymiz.

¹⁹ Qünki biz ular bilən İordan dəryasining kün petix tərpidiki zeminə yaki uningdinmu yiraktiki zeminə təng igidar bolmaymiz, qünki mirasimiz İordan dəryasining bu tərpidə, yəni kün qikixtidur, — dedi.

²⁰ Musa ularə: — Əgər xundak kilsanglar, yəni Pərwərdigarning aldida qorallinip jənggə qikip,

²¹ silərdin qorallanoqlarning həmmisi İordan dəryasidin ətup, Pərwərdigar Əz dūxmənlirini ularning zeminidin koqlap qikirip boləqanda,

²² xu zemin Pərwərdigar aldida boysundurulup boləqanda andin kaytsanglar, silər Pərwərdigar wə Israillar aldida gunahsiz hesablinisilər; bu zeminmu Pərwərdigar aldida silərgə miras kilip berilidu.

²³ Ləkin bundak kilmisanglar, mana, Pərwərdigar aldida gunahkar bolisilər; xuni obdan bilixinglar kerəkki, gunahinglar əzünglarni koqlap bəxinglarə qūxidu.

²⁴ Əmdi silər əozinglardin qikқан gepinglar boyiqə ix tutunglar, baliliringlar uqūn xəhər, koy padiliringlar uqūn qotan selinglar, — dedi.

²⁵ Gadning əwladliri bilən Rubənnning əwladliri Musaə: — Kulliri oqjam eytkinidək kilidu.

²⁶ Hotun-bala qakilirimiz, kalilar wə barlik qarpaylirimiz Gileadning hərəkaysi xəhərliridə qalidu;

²⁷ Ləkin kulliri, jənggə təyyarlinip qorallanoqlarning hər biri oqjam eytkəndək *daryadin* ətup Pərwərdigarning aldida jəng kilidu, — dedi.

²⁸ Xuning bilən Musa ular toqruluk kahin Əliazar bilən Nunning oqli Yəxuaə wə İsrailning barlik kəbilə baxliklirışa tapilap,■

²⁹ ularoşa: — Əgər Gadning əwladliri bilən Rubənniŋ əwladliri qorallini Pərwərdigarning aldida jənggə qıxıxka silər bilən birlikdə İordən dəryasidin ətşə, u zemin silərninŋ aldinglarda boy sundurulsa, undaқта silər Gilead zeminini ularoşa miras kılıp beringlar.

³⁰ Əgər ular qorallini silər bilən billə ətməymiz desə, undaқта ularning mirasi aranglarda, yəni Qanaan zeminida bolsun, — dedi.

³¹ Gadning əwladliri bilən Rubənniŋ əwladliri: — Pərwərdigar qullirioşa qandaқ buyruoşan bolsa, biz xundaқ kılımiz.

³² Biz qorallini Pərwərdigarning aldida dəryadin ətüp Qanaan zeminioşa kırımiz, andin İordən dəryasining bu yekidiki zemin bizgə miras kılıp berilidioşan bolidu, — deyixti.

³³ Xuning bilən Musa Amoriylarning padixahi Sihonning padixahlıki bilən Baxanning padixahi Ogning padixahlıkini, zemin wə təwəsidiki xəhərləni, ətrapidiki xəhərlər bilən qoxup, həmmisini Gadning əwladlirioşa, Rubənniŋ əwladlirioşa wə Yüsüpninŋ ooqli Manassəhning yerim qəbilisigə bərdi. ■

³⁴ Gadning əwladliri Dibon, Atarot, Aroər,

³⁵ Atrot-Xofan, Yaazər, Yəgbihah,

³⁶ Bəyt-Nimrah, Bəyt-Haran katarlık mustəhkəm xəhərləni saldi wə xundaқla qotanlarni saldi.

³⁷ Rubənniŋ əwladliri *yengidin* Həxbon, Ələaləh, Kiriatayim,

³⁸ Nebo, Baal-Meon (yukiriki isimlar əzgirtilgən) wə Sibmahni saldi; həm ular saloşan xəhərlərgə yengidin nam bərdi.

³⁹ Manassəhning ooqli Makirning əwladliri Gileadka yürux kılıp, u yərnə elip, xu yərdə turuxluқ Amoriylarni qoqliwətti. ■

⁴⁰ Xuning bilən Musa Gileadni Manassəhning ooqli Makiroşa beriwidi, u xu yərdə turup qaldi.

⁴¹ Manassəhning ooqli Yair Amoriylarning yeza-qixlaqlirini hujum kılıp elip, bu yeza-qixlaqlarni Həwot-Yair dəp atidi. □

⁴² Nobah Kinat wə unioşa qaraxlık yeza-qixlaqlarni hujum kılıp elip Kinatni öz ismi bilən Nobah dəp atidi.

33

Misirin Abəl-Xitimoiqa boloşan kirik yillik sərgərdanlik səpər

¹ Təwəndikilər öz qoxunliri boyıqə, Musa bilən Hərunning yetəqiliki astida Misir zeminidin qıxқан Israillarning mangoşan yolliridur;

² Musa Pərwərdigarning əmri boyıqə, əzlrining səpər kıləşan yollirini pütüp qoydi, ularning səpər kıləşan yolliri mundaқ: —

³ Birinçi ayning on bəxinçi küni *Israillar* Ramsəs xəhəridin səpərgə qıxti; ətüp ketix heytninŋ ətisi ular barlık Misirliklarning kəz aldida mərđanilik bilən yoloşa qıxti. □ ■

⁴ Bu qaşda Misirliklər ularning arisidiki Pərwərdigar tərpidin əltürülgənləni, yəni barlık tunji ooqullirini dəpnə kiliwatkanidi; Pərwərdigar Misirliklarning məbudlirining üstidin həküm qüxürdi. □

⁵ Israillar Ramsəstin yoloşa qıxıp Sukkotka berip qedir tiktı.

■ **32:33** Qan. 3:12; Yə. 13:8; 22:4 ■ **32:39** Yar. 50:23 □ **32:41** «Həwot-Yair» — «Yairning yeziliri» degən mənida. □ **33:3** «mərđanilik bilən» — ibraniy tilida «kolini yukirioşa ketürgən halda». ■ **33:3** Mis. 12:37 □ **33:4** «Pərwərdigar Misirliklarning məbudlirining üstidin həküm qüxürdi» — «Mis.» 12:12ni wə izaħatini kəruŋ.

6 Ular Sukkottin yoloğa qikiş qel-bayawanning ayıqıdiki Etamoğa berip qedir tıkti.■

7 Etamdın yoloğa qikiş, aylinip Baal-Zefonning udulidiki Pi-Hahirotkə berip Migdolning aldidə qedir tıkti.■

8 Pi-hahirottin yoloğa qikiş, dengizning otturısıdın ətüp, Etam qelidə üq kün yol yürüp Marahda qedir tıkti.■

9 Marahdın yoloğa qikiş Elimğə kəldi; Elimdə on ikki buləş bilən yətmix horma dərihi bar idi; ular xu yərdə qedir tıkti.■

10 Elimdın yoloğa qikiş Kızıl Dengiz boyıda qedir tıkti.

11 Kızıl Dengizdın yoloğa qikiş Sin qelidə qedir tıkti.■

12 Sin qelidın yoloğa qikiş Dofqəhka kelip qedir tıkti.

13 Dofqəhdın yoloğa qikiş Aluxka berip qedir tıkti.

14 Andın keyin Aluxtin yoloğa qikiş Rifidimoğa kelip qedir tıkti, u yərdə həlkkə iqidioğan su tepilməş kəldi.■

15 Rifidimdın yoloğa qikiş, Sinay qeligə berip qedir tıkti.■

Qeldə sərgərdan bolux

16 Sinay qelidın yoloğa qikiş Kibrot-Həttawahka kelip qedir tıkti.■

17 Kibrot-həttawahdın yoloğa qikiş Həzirotta qedir tıkti.

18 Həzirottın yoloğa qikiş Ritmahda qedir tıkti.

19 Ritmahdın yoloğa qikiş Rimmon-Pərzəzdə qedir tıkti.

20 Rimmon-Pərzəzdın yoloğa qikiş Libnahda qedir tıkti.

21 Libnahdın yoloğa qikiş Rissahda qedir tıkti.

22 Rissahdın yoloğa qikiş Kəhələtahda qedir tıkti.

23 Kəhələtahdın yoloğa qikiş Xafir teşida qedir tıkti.

24 Xafir teşidın yoloğa qikiş Həradahda qedir tıkti.

25 Həradahdın yoloğa qikiş Məhşilotta qedir tıkti.

26 Məhşilottın yoloğa qikiş Tahatta qedir tıkti.

27 Tahattın yoloğa qikiş Tərahda qedir tıkti.

28 Tərahdın yoloğa qikiş Mitkahda qedir tıkti.

29 Mitkahdın yoloğa qikiş Həxmonahda qedir tıkti.

30 Həxmonahdın yoloğa qikiş Moxərotta qedir tıkti.■

31 Moxərottın yoloğa qikiş Bənə-Yaakanda qedir tıkti.

32 Bənə-Yaakandın yoloğa qikiş Hor-Həgidgadka berip qedir tıkti.

33 Hor-Həgidgadtın yoloğa qikiş Yotbatahka kelip qedir tıkti.

34 Yotbatahdın yoloğa qikiş Abronahka kelip qedir tıkti.

35 Abronahdın yoloğa qikiş Əzion-Gəbərgə kelip qedir tıkti.

36 Əzion-Gəbərdın yoloğa qikiş Zin qelidə, yəni Qadəxtə qedir tıkti.■

37 Qadəxtin yoloğa qikiş Edom zeminining qeşrisidiki Həor teşida qedir tıkti.■

38 İsrailar Misir zeminidın qıkkandın keyinki kırıkinqi yili bəşinqi ayning birinqi künü, kahın Hərun Pərwərdigarning əmri boyıqə Həor teşida qikiş xu yərdə əldi.■

39 Hərun Həor teşida əlgən qeşida bir yüz yigirmə üq yaxta idi.

■ 33:6 Mis. 13:20 ■ 33:7 Mis. 14:2 ■ 33:8 Mis. 15:22, 23 ■ 33:9 Mis. 15:27 ■ 33:11 Mis. 16:1 ■ 33:14 Mis. 17:1 ■ 33:15 Mis. 19:1 ■ 33:16 Qel. 11:34, 35 ■ 33:30 Qan. 10:6 ■ 33:36 Qel. 20:1 ■ 33:37 Qel. 20:22 ■ 33:38 Qel. 20:25; Qan. 32:50

40 U qaşda, Qanaan zeminining jənubida turuxluq Qanaaniylarning padixahi Arad Israillar keliwetiptu dəp anglijanidi.■

41 Israillar Hər teqidin yoloğa qikiq Zalmonahda qedir tikti.■

42 Zalmonahdin yoloğa qikiq Punonoğa kelip qedir tikti.

43 Punondin yoloğa qikiq Obotqa kelip qedir tikti.■

44 Obottin yoloğa qikiq Moabning qegrisidiki Iyə-Abarimoğa kelip qedir tikti.

45 Iyimdin yoloğa qikiq Dibon-Gadka kelip qedir tikti.□

46 Dibon-Gadtin yoloğa qikiq Almon-Diblatayimoğa kelip qedir tikti.

47 Almon-Diblatayimdin yoloğa qikiq Neboning aldidiki Abarim taqlikiyoğa kelip qedir tikti.

48 Abarim taqlikidin yoloğa qikiq Yerihoning udulida Iordan dəryasining boyidiki Moab tüzlənglikliridə qedir tikti.

49 Moab tüzlənglikliridə Iordan dəryasini boylap tikkən qedirliri Bəyt-Yəximottin tartip Abəl-Xittimoqiğə bardı.□ ■

50 Pərwərdigar Moab tüzlənglikliridiki Iordan dəryasi boyida Yerihoning udulida Musoğa söz kiliq mundaq dedi: —

51 Sən Israillaroğa söz kiliq mundaq buyruoqin: — «Silər Iordan dəryasidin etüp Qanaan zeminiyoğa kəlgən qeoqinglarda,

52 zemindiki barliq turuwatqanlarni aldinglardin həydiwetinglar, ularning barliq oyma, kuyma butlirini qekip taxlanglar həm barliq «yukiri jay»lirini wəyran kiliq taxlanglar.□ ■

53 Silər xu zeminni igiləp makanlixinglar, qünki Mən u zeminni silərgə miras kiliq bərgənmən.

54 Silər jəmət boyiqə qək taxlap, zeminni özünglərgə miras kiliq elinglar; adimi kəprəklərgə kəprək miras bəlüp beringlar; adimi azraklaroğa azrak miras bəlüp beringlar; qək taxlanoqanda kimlərgə qəyər qikqan bolsa, xu yər uning mirasi bolsun; silər miraska ata kəbilə-jəmət boyiqə warislik kilinglar.■

55 Həlbuki, əgər u zeminda turuwatqanlarni aldinglardin həydiwətmisənglar, ulardin kelip kəloqanlar qokum kəzünglərgə tikən, bikininglaroğa yantak bolup sanjilidu, turoqan zeminiglarda silərni parakəndə kilidu;■

56 wə xundaq boliduki, Mən əslidə ularoğa qandaq muamilə qilməqçi boləqan bolsam, silərgə xundaq muamildə bolimən».

34

Qanaan zeminining qegrasi

1 Pərwərdigar Musoğa söz kiliq mundaq dedi: —

■ 33:40 Qel. 21:1 ■ 33:41 Qel. 21:4 ■ 33:43 Qel. 21:10 □ 33:45 «Iyim» — «Iyə-Abarim» degəning kışkartiloqan xəkli. □ 33:49 «Abəl-Xittim» — «Akatsiyə qimənzarliki» degən mənida. ■ 33:49 Qel. 25:1; Yə. 2:1 □ 33:52 ««yukiri jay»lar» — əslidə butpərəslər məbudlirioğa qokunidoqan, tawap kilidoqan taq qokqiliri qatarliq jaylar idi. Israillar keyinki waqitlarda xu yərlərdə Pərwərdigaroğa ibadət qilatti, biraq uzun etməyla butpərəs həlkərgə əgixip xu yərlərni butpərəslik kilidoqan jaylar kiliwaldi. «Law.» 26:30ni wə izahatini kəring.

■ 33:52 Qan. 7:2-26 ■ 33:54 Qel. 26:54-65 ■ 33:55 Yə. 23:13; Həq. 2:3

2 Sən Israillaroğa söz qilip mundak buyruoqin: «Silər Kanaan zeminiyoğa kirgən qəoqda, silərgə miras boluxkə təksim kilinidoqan zemin Kanaan zemini bolidu; zeminning bekitilgən jay-qegraliri mundak bolidu: —

3 Silərnin jənub tərəiplər Zin qəlidin baxlap Edom qəgrisiyoğa taqalsun; andin jənub tərəiptiki qəgranglar «Xor dengizi»ning jənub tərəipining əng ayioqioğa yətsun; □ ■

4 xu yərdin qəgranglar «Serik Exək dawini»ning jənub tərəipidin burulup zinoyə ətsun; uning ayioqi toptooyra Kadəx-Barneaning jənubida bolidu; andin u yərdin yənə Həzar-Addaroyə berip, Azmonoyə tutixidu; □

5 andin qəgra Azmondin burulup mengip, Misir ekiniyoğa baridu wə dengizoyiqə tutixidu.

6 Kün petix tərəptə qəgranglar «Uluq dengiz»ning əzi bolidu, yəni uning boyliri bolidu; mana bu silərnin kün petix tərəptiki qəgranglar bolidu. □

7 Ximal tərəptiki qəgranglar mundak bolidu: — «Uluq dengiz»din baxlap hər teqioqioqə pasil sizilsun;

8 pasil siziki Hər teqioqin baxlap Hamat eoqizioğa sozulup, andin qəgra Zədadoyə tutaxsun; □

9 qəgra yənə Zifronoyə ətup Həzar-Enanda ahirlaxsun; mana bu silərnin ximaliy qəgranglar bolidu.

10 Andin xərkiy qəgrayinglarning pasil siziki Həzar-Enandin Xəfamoyiqə sizilsun.

11 Bu qəgra Xəfamdin Ayinning kün qikix tərəpidiki Riblahkə quxidu; andin qəgra xu yərdin quxup Kinnərət dengizining dawinidin ətup kün qikix tərəpkə tutixidu. □

12 Andin qəgra təwənləp İordan dəryasini boylap quxup, Xor Dengizioqioqə yətsun. Mana bu qəgralar bilən bekitilgən zemininglar bolidu».

13 Musa Israillaroğa söz qilip mundak dəp buyrudi: — «Mana bu Pərwərdigar tokkuz kəbilə wə yerim kəbiligə təkdin kilinsun dəp buyruoqan, qək taxlinix arkilik əzünglar warislik kilidioqan zemininglar bolidu;

14 qünki Rubən kəbilisidikilər ata jəməti boyiqə wə Gad kəbilisidikilər ata jəməti boyiqə öz mirasiyoğa allıqəqan warislik qilip uni igiligən, Manasəhning yerim kəbilisimu öz mirasiyoğa warislik qilip uni igiligən;

15 Bu ikki kəbilə wə yerim kəbilə Yerihoning udulida, İordan dəryasining xərkiy kiroqikidiki kün qikix tərəptə öz miraslrini elip boloyan».

Zeminni təksim qilixkə nazarət qiloquqi hadimlar

16 Pərwərdigar Musoyə söz qilip mundak dedi: —

17 Təwəndikilər zeminni silərgə təksim qilip bərgəqilərnin isimlikli: — Kəhin Əliazar wə Nunning oqlı Yəxua. ■

18 Silərmu yənə zemin təksim qilixkə yardəmlixix üqün hər kəbilidin birdin əmir tallap beringlar.

19 Bularning ismi mundak: — Yəhuda kəbilisidin Yəfunnəhning oqlı Kələb. □

20 Ximeon kəbilisidikilərdin Ammihudning oqlı Xəmuəl. □

□ 34:3 «Xor dengizi» — yənə «Əlük dengiz» dəpmu atilidu. ■ 34:3 Yə. 15:1 □ 34:4 «Serik Exək dawini» — ibranıy tilida «Akrabbim dawini». □ 34:6 «Uluq dengiz» — həzir «Ottura dengiz» dəp atilidu. □ 34:8 «Hamat eoqizi» — yaki «Libo-Hamatkə». □ 34:11 «Kinnərət dengizi» — yaki «Kinnərət kəli» keyin «Galiliyə dengizi», «Tiberius dengizi» dəpmu ataloqan. «Kinnərət»ning manisi «qiltar» — kəlnin xəkli qiltarsimandur. ■ 34:17 Yə. 14:1 □ 34:19 «Yəhuda Yəhuda kəbilisidin» — yaki «Yəhuda kəbilisi üqün». □ 34:20 «Xəmuəl» — yaki «Samuil».

- 21 Binyamin kəbilisidin Kislönning oqli Əlidad.
 22 Dan kəbilisidikilərdin Yöglining oqli, əmir Bukki idi.
 23 Yüsüpning əwladlıridin: — Manassəh kəbilisidikilərdin Əfodning oqli əmir Hənniyəl
 24 həm Əfraim kəbilisidikilərdin Xiftanning oqli əmir Kəmuəl.
 25 Zəbulun kəbilisidikilərdin Parnakning oqli əmir Əlizafan;
 26 Issakar kəbilisidikilərdin Azzanning oqli əmir Paltiyəl;
 27 Axir kəbilisidikilərdin Xelomining oqli əmir Ahihud;
 28 Naftali kəbilisidikilərdin Ammihudning oqli əmir Pədəhəl idi.
 29 Mana bular Pərwərdigar əmr kilip Israillaroğa Qanaan zeminidiki miraslırını təksim kilişkə bekitkənlər idi.

35

Lawiylarning xəhərliri

- 1 Pərwərdigar Yerihoğning udulida, İordan dəryasının boyidiki Moab tüzlänglikliridə Musağa söz kilip mundaq dedi: —
 2 Sən Israillaroğa mundaq əmr kil, ular miras kilip erixkən zemindiki bəzi xəhərləni Lawiylarning olturuxığa bərsun; u xəhərləning əpğərisidiki yaylaqlarını Lawiylaroğa bərsun. ■
 3 Xundaq kilip ularning turidoğan xəhərliri bolidu wə xu xəhərlərgə təwə yaylaqlaroğa ularning qarpaylırı, baxkə mal-mülükliri həmdə barlık həywanlırı orunlaxturulidu.
 4 Silər Lawiylaroğa beridoğan xəhərlərdiki yaylaqlar sepilidin baxlap hesablıqanda ming gəz bolsun. □
 5 Silər yənə xəhər sirtidin kün qıxix tərəpkə qarap ikki ming gəz, jənub tərəpkə qarap ikki ming gəz, kün petix tərəpkə qarap ikki ming gəz, ximal tərəpkə qarap ikki ming gəz ölgənglar, xəhər otturida bolsun; xəhərlər ətrəpidiki müxu yərlər ular üqün yaylaqlar bolsun. □
 6 Silər Lawiylaroğa bərgən xəhərlər iqidə altə xəhər «panahlik xəhəri» bolsun; silər xuləri adəm öltürüp koyoğan kixiləning xu xəhərlərgə keqip beriwelixığa bikitinglar; bulardın baxkə ularoğa yənə kirik ikki xəhər beringlar. □ ■
 7 Silər Lawiylaroğa beridoğan xəhərlər jəmiy kirik səkkiz bolup, xu xəhərlər bilən ularoğa təwə yaylaqlar ularoğa berilsun.
 8 Silər ularoğa beridoğan xu xəhərlər Israillar miras kılğan təwəliklərdin bolsun; adimi köprək bolğanlardın köprək, adimi azrak bolğanlardın azrak elinglar; hər bir kəbilə özigə təksim kılinoğan miraska əsasən xəhərlərdin bəzilirini elip Lawiylaroğa təksim kilip bərsun. □

■ 35:2 Yə. 21:2 □ 35:4 «gəz» — Mukəddəs Kitabta ixtililgən «gəz»ni bəlkim bir «jəynək» deyixkə toşra kelidu — yəni adəmnin jəynikidin barmaklırining uqıoıqə bolğan arılık (təhminən 45 santimetr). □ 35:5 «ayətnin xərhı» — müxu ayəttiki «ikki ming gəz» bəlkim xu yaylaqlarning uzunluğı boluxı mümkün. Demək, Lawiylarning ular turidoğan xəhər ətrəpidə ularoğa yaylık kilip ayriloğan tət parqə yeri bar idi; hər bir parqə yər sepiloğa yandax bolup, uzunluğı ikki ming gəz, kəngliki bir ming gəz kelətti. □ 35:6 «qıxəngisi» — təwəndiki 10-34-ayətlərdiki kanunni kərug. ■ 35:6 Yə. 21:21 □ 35:8 «panahlik xəhərliri» — Lawiylar yaloqub bu xəhərlərdə turoğan əmas; biraq bəlkim əzliri xu xəhərlərdin turuxkə halioğan əyləri ətrəptiki kəbilidkilərdin əwwal tallax hokukı boluxı mümkün. Məsələn, «Hək.» 9:1də «Xəkəm» (Lawiylarning bir xəhəri)də yənə «Abimələk wə kəridaxlırı» turatti.

Panaħliq xəhirliri •••• «Qan» 19:1-13; «Yəxua» 20:1-9ni kərüŋ

9 Pərwərdigar Musəoƣa səz kılıp mundaq dedi: —

10 Sən Israillərə mundaq deŋin: «Silər İordan dəryasidin eƣüp Qanaan zeminioƣa kirgininglarda,■

11 tasadiپیلیktin adəm ełtürüp qoyoƣanlarning panaħlinixi üqün keqip beriwelixioƣa birnəqə qəhər tallap bekitinglar.

12 Xundaq kılıoƣanda bu xəhərlər adəm ełtürgüqi taki jamaət aldida sorakƣa tartiloƣuqə, kisasƣarning ełtürüp qoyuxidin panaħlinidioƣan xəhərlər bolidu.□

13 Silər bekitkən bu xəhərlər silərgə panaħlinidioƣan altə xəhər bolidu.

14 Panaħliq xəhiri üqün İordan dəryasining kün qıƣix tərpidə üq xəhər, Qanaan zeminidimu üq xəhərni ayrip qoyunglar.■

15 Bu altə xəhər Israillar, yat əldikilər wə ularning arisida arilixip olturoƣan musapirlar üqün panaħliq xəhərliri bolsun; tasadiپیلیktin adəm ełtürüp qoyoƣan hər bir kixi xu yərlərgə keqixƣa bolidu.

16 — Əgər biraw təmür əswab bilən urup adəm ełtürüp qoyoƣan bolsa, u kəstən adəm ełtürgən qatıl bolidu; kəstən adəm ełtürgüqi jəzmən ełtürülüxi kerək.

17 Əgər biraw qol kətürüp adəm ełtürgüdək tax bilən urup adəm ełtürüp qoyoƣan bolsa, u kəstən adəm ełtürgən qatıl bolidu; kəstən adəm ełtürgüqi jəzmən ełtürülüxi kerək.

18 Əgər biraw adəm ełtürgüdək kaltək bilən urup adəm ełtürüp qoyoƣan bolsa, u kəstən adəm ełtürgən qatıl bolidu; kəstən adəm ełtürgüqi jəzmən ełtürülüxi kerək.

19 Qan kisas aloƣuqi kixi xu qatılını ełtürsun; u qatılını uqratƣan yeridə ełtürsun.

20 Əgər biraw əqmənlik bilən birsini ittirip yikitiwetip yaki məküp turup birər nərsə etip ełtürüp qoyoƣan bolsa,■

21 yaki əqəxixip muxt bilən urup ełtürüp qoyoƣan bolsa, adəm uruƣuqi jəzmən ełtürülüxi kerək, qünki u qatıl bolidu; qan kisas aloƣuqi kixi qatılını uqrioƣan yərdə ełtürüwətsun.

22 Ləkin u adəmning əqi yok, tasadiپیly ittirivetix yaki məqsətsizlə birər nərsə etip,□

23 yaki adəm ełtürgüdək hərƣandək bir taxni adəmni kərməy etip selip, adəm ełtürüp qoyoƣan bolsa, uning əslidə uningə qə qəƣandək əqi bolmisa, uningə ziyankəxlik kılıx niyitimu bolmisa;

24 bundaq əhwalda, jamaət xu qanun-həkülərgə əsasən adəm ełtürgüqi bilən qan kisas aloƣuqi otturisida kesim kilsun.

25 Jamaət tasadiپیly adəm ełtürüp qoyuƣuqini qan kisas aloƣuqi kixining kolidin jəzmən kütquzuwalsun; ular uni keqip beriwəloƣan panaħliq xəhərigə *aman-esən* qayturup bərsun; andin mukəddəs may bilən məsihləngən bax kahin ełüp kətküqə u xu xəhərdə tursun.

26 Ləkin tasadiپیlyktin adəm ełtürüp qoyoƣan kixi əgər keqip beriwəloƣan panaħliq xəhərinə təwəsidin qıƣıp kətkən bolsa,

■ **35:10** Qan. 19:2; Yə. 20:2 □ **35:12 «Kisasƣar» yaki «kisas aloƣuqi»** — (İbraniy tilida «goel») muxu yərdə ełtürülgüqining yeƣin bir tuoƣqinini kərsitidu. Birsini baxƣa birsini (məyli kəstən yaki kəstən bolmisan) ełtürgən bolsa, ełtürülgüqining ailisidin birsini «qan kisası alimən» deƣan bir kixi ełtürüqününə qənini elix həküki bar idi. «Panaħliq xəhərlər» deƣan nizam-tüzüm ełtürüx ixning qatılilik yaki tasadiپیlyktin boluƣanlığını eniƣləxə yitərlik waqit bolsun deƣan məqsət bilən bekitilgen. «Goel» toƣruluƣ yənə «Ayup» 19:25 wə izahatını kərüŋ. ■ **35:14** Qan. 4:41; Yə. 20:8 ■ **35:20** Qan. 19:11 □ **35:22 «məqsətsizlə»** — İbraniy tilida «məküngen halda əməs bolup...».

²⁷ xundakla qan kisas alojuqi kixi uni panahlik xəhiringining pasillirining sirtida uqritip kelip ɵltürwətkən bolsa, undakta qan kisas alojuqi qan tɵkɵx gunahini tartmaydu;

²⁸ qunki tasadipiylikdin adəm ɵltürɵp koyoqan kixi əslidə bax kahin ɵlöp kɵtkɵqə panahlik xəhiringidə turuxi kerək idi; bax kahin ɵlöp kɵtkəndin keyin öz təwəliki boləqan zeminoqə qaytip barsa bolidu.

²⁹ — Bular silər turuxluk həmmə yərdə əwladmu-əwlad qanun-bəlgilimilər bolsun.

³⁰ Baxka birsini ɵltürgən kətilni bolsa, birnəqqə guwahqining guwahliqidin keyin andin ɵltürɵxkə bolidu; ləkin pəkət birlə guwahqining guwahliqi bolsa, u uni ɵltürɵxning səwəbi bolmaydu.■

³¹ ɵlümqə layik gunah ɵtközgənlərgə, yəni kəstən adəm ɵltürgənlər üçün silər həqkandək tələm pulini kət'iy qəbul qilmanglar; undək kixi jəzmən ɵltürɵlɵxi kerək.

³² Xuningdək panahlik xəhərgə qeqip beriwəloqan kixi üçün bax kahin ɵlöp ketixdin ilgiri öz yerigə qaytip keliwelixioqə həqkandək tələm pulini kət'iy qəbul qilmanglar.

³³ Xundək qilsanglar, ɵzɵnglar turoqan zeminni buləioqan bolmaysilər; qunki qan zeminni buləoydu; zeminda təkɵlgən qanoqə dəl xu qanni təkən kixining öz qenidin baxka həqkandək kafarət kəltürɵxkə bolmaydu.

³⁴ ɵzɵnglar ɵlturoqan zeminni, yəni Mən ɵzüm makan qiloqan zeminni buləioqanglar; qunki Mən Pərwərdigar Israillar arisida makan tutquqidurman.

36

Ayal mirashorning turmux quruxi toqrisidiki nizam

¹ Yüsöp əwladlirining jəmətliridin Manassəhning nəwrisi, Makirning oqlı Gileadning əwladlirining jəmət baxlikliri Musa wə Israillarning kattiliri boləqan əmirləning aldioqə kelip mundək dedi: —

² «Pərwərdigar ilgiri ɵjojaməqə qək taxlap zeminni Israil həlkiqə miras qilip təkəsim qilip bərixni buyruoqan; ɵjojammu Pərwərdigarning qerindiximiz Zəlofihadning mirasini uning qizlirioqə təkəsim qilip bərix toqrisidiki buyruqinimu aloqan.■

³ Ləkin, ular Israillarning baxka qəbilisidikilərgə yatlık bolup kətsə, ularning mirasimu ata-bowilirimizning mirasidin qikiq ularning ərlirining qəbilisining mirasioqə qoxulup ketidu; undək boləqanda biz qək taxlap erixkən miras tögəydu.

⁴ Israillarning «azadlık yili» kəlgəndə ularning mirasi ularning ərlirining qəbilisining mirasioqə qoxulup ketidu; bundək boləqanda ularning mirasi bizning ata-bowilirimizning mirasidin elip ketilidu».□

⁵ Musa Pərwərdigarning səzi boyiqə Israillaroqə səz qilip mundək əmr qilip: — Yüsöp qəbilisidikilər toqra eytidu.

⁶ Zəlofihadning qizliri toqrisida Pərwərdigarning buyruqini mundək: «Ular əzliri halioqan ərgə yatlık bolsa boluweridu, ləkin öz jəməti, öz ata qəbilisidin boləqan birigə yatlık boluxi kerək.

■ 35:30 Qan. 17:6; 19:15 ■ 36:2 Qel. 26:55, 56; 27:7; 33:54; Yə. 17:3, 4 □ 36:4 «azadlık yili» — əslidə ibraniy tilida «burəqə (qelix) yili» dəp atilatti. Keyin, uning quxənqisi tezla «azadlık yili», «xadlık yili» degəngə əzgərdi. «Law.» 25-bab, bolupmu 25:10 wə izahatini kəring.

⁷ Xundak bolqanda Israillarning mirasi bir qəbilidin yənə bir qəbiligə yetkilip kətməydu; Israillarning hərbiəri öz ata-bowilirining qəbilisining mirasini qing tutup qoyup bərməsliki kerək.

⁸ Israillarning hərbiəri öz ata-bowilirining mirasini igiləx üqün Israil qəbililiridin miraska warislik qilqan hərbiəri qiz-ayal öz ata-bowilirining qəbilisidin bolqan birsigə yatliq boluxi kerək.

⁹ Muxundak bolqanda, Israillarning mirasi bir qəbilidin yənə bir qəbiligə yetkilip kətməydu; qünki Israil qəbililiri öz mirasini qlididin bərməsliki kerək, — dedi.

¹⁰ Pərwərdigar Musaqə qandak əmr qilqan bolsa, Zəlofihadning qizlirimu xundak qildi.

¹¹ Zəlofihadning qizliridin Mahlah, Tirzah, Hoqlah, Milkah wə Noahlar öz taqilirining oqulliriqə yatliq boldi.■

¹² Ular Yüsüpninq oqli Manassəhninq əwladlirining jəmətidikilərgə yatliq boldi; ularning mirasi yənəla atisining qəbilisi iqidə qaldi.

¹³ Bular Pərwərdigar Yerihoning udulida, Iordan dəryasining boyidiki Moab tüzlənqlikliridə Musaning wasitisi bilən Israillarqə buyruqan əmrlər wə həkümlərdur.

Kanon xərhi

Pərwərdigarning meħribanliqi — tariħni qayta bayan qilih

¹ Təwəndə hatiriləngini Musaning İordan dəryasining xərkiy tərpidiki Paran bilən Tofəl, Laban, Həzirot, Di-Zahabning otturisida, yəni Sufning udulidiki qəl-tüzləngliktə, pütkül İsrailoqa eytkən səzlidir: —

² Hərəb teoqidin qikip, Seir teoqining yoli bilən Qadəx-barneaoqa baroquqə jəmiy on bir künlük yol idi.

³ Həlbuki, Musa bu barlıq səzləni Pərwərdigarning ularni dəp əzige tapilioqini boyiqə İsrailaroqa eytkən waqti kirikinqi yili, on birinqi ayniq birinqi küni boldi;

⁴ bu waqit Musa Həxbonni paytəht qiloqan Amoriylarning padixahi Siħonni wə Axtarot wə Ədrəyni paytəht qiloqan Baxanning padixahi Ognni məolup qiloqandin keyinki məzgil idi. ■

⁵ Xuning bilən İordan dəryasining xərkiy tərpidiki Moab zeminida Musa pəyoqəmbər bu kanon-təlimni xərhləxkə baxlap, mundaq dedi: —

⁶ «Pərwərdigar Hudayimiz Hərəb teoqida bizgə səz qilih: — «Silərninq muxu taq ətrapida turoqan waqtinglar yetərlik boldi;

⁷ əmdi burulup səpərgə atlinip, Amoriylar turuwatqan egizlikkə wə uninqoqa yeqin boləqan barlıq jaylaroqa, jümlidin Arabah tüzlənglikigə, taqlıqlaroqa, oymanlıkqa, jənubkə, dengiz boylirioqa, uluq dərya, yəni Əfrat dəryasioqiqə Qanaaniylarning zeminiəqa həm Liwan zeminiəqa beringlar.

⁸ Mana, Mən xu zeminni silərninq aldinglaroqa koydum; kiringlar, Pərwərdigar ata-bowiliringlaroqa, yəni İbrahim, İshaq, Yəqub wə ularning əwladlirioqa: «Silərgə berimən» dəp kəsəm qiloqan zeminni igilənglar» — değəndi. ■

⁹ Xunga Mən xu qaoqda silərgə: —

«Mən yökünqləni yaloqz kətürəlməymən. ■

¹⁰ Pərwərdigar Hudayinglar siləni kəpəytti; mana, bügün silər asmandiki yultuzlardək nuroqunsilər.

¹¹ Ata-bowanglarning Hudasi boləqan Pərwərdigar dərwəkə siləni həzirkidin yənə ming həssə kəpəytkəy, xundakla wədə qiloqinidək silərgə bəht-bərikət ata qiloqay!

¹² Ləkin mən özüm yaloqz qandaqmu silərninq jəpaliringlarni, yökünqləni wə talax-tartixinglarni kətürəlməymən?

¹³ Əzünqlar üqün hərəkəysi kəbililiringlardin danixməni, yorutuloqan mətiwərləni tallanglar, mən ularni üstünqlərgə yobaxqi qilimən» — dedim.

¹⁴ Silər bolsanglar mənqa: — «Sening eytkining yahxi gəp boldi», dedinglar.

¹⁵ Xuning bilən mən kəbililiringlardin munəwwər adəmləni, yəni danixməni həm mətiwər adəmləni tallap, üstünqlərgə yobaxqi qilih, mingbexi, yüzbexi, əllikbexi wə onbexi qilih təyinləp, kəbililiringlar üqün hərhil əməlləni tutuxqa tiklidim.

¹⁶ Xu qaoqda mən aranglardiki sorəqilaroqa: «Kerindaxliringlar arisidiki ərz-dəwaləni soranglar, kerindax bilən kerindaxning otturisida wə

pukraying bilən qoxna olturoqan yaqa yurtluklar otturisida adil həküm qikiringlar; ■

¹⁷ həküm qikarəanda heqkandək kixining yüz-hatirisini kılmanglar; məyli kikiq bolsun, qong bolsun silər həmmisiningla ixlirini soranglar. Silər insanlarning səlitudin qorkmasliqinglar kerək, qünki muxu həküm qikirix ixi Hudaəta təwə ixtur. Silərgə təs qüxidiətan ix bolsa, mening aldimoəa elip kelinglar, mən uni anglaymən» — dedim. ■

¹⁸ Əyni qaqda mən kilixkə kerək bolətan barliq ixlar toqruluk tapiloətanmən.

Qadəx-Barneadiki Hudaəta bolətan ixənsizlik

¹⁹ Biz Pərwərdigar Hudayimiz bizgə buyruəandək Hərabtin qikiq, Amoriylarning taəlikiəta barduk wə silər xu yoldiki bipayan, dəhəxtlik qəlni kərdunglar; biz uning həmmisidin ətəp, Qadəx-Barneəta kəlduk.

²⁰ Wə mən silərgə: — «Silər Pərwərdigar Hudayimiz bizgə ata kilidiətan, Amoriylarning teətiəta yetip kəlduk.

²¹ Mana, Pərwərdigar Hudayinglar bu zeminni aldinglarəta koydi; ata-bowanglarning Hudasi Pərwərdigar silərgə eytkəndək, xu yərgə qikiq uni igilənglar; qorkmanglar, heq hədukmanglar» — dedim.

²² Xuning bilən silər həmminglar yenimoəa kelip manga: — «Biz zeminoəa kirixtin ilgiri aldin adəmləni əwətəyli; ular biz üqün u yəрни kəzitiq, qikiximiz kerək bolətan yol wə biz uqraydiətan xəhərlər toqruluk həwər yətküzsun» — dedinglar.

²³ Bu ix nəzirimgə muwapik kərinəp, mən aranglardin on ikki adəmni, yəni hərəaysi kəbilidin birdin adəmni tallidim. ■

²⁴ Ular yoloəa atlinip taətkə berip, Əxkol jiloəisiəta qüxəp u yəрни təxkürəp kərxəti. □ ■

²⁵ Ular kolliriəta xu zemindiki mewilərdin elip bizgə kəltürdi wə məlumat berip: «Pərwərdigar Hudayimiz bizgə təkdim kilətan bu zemin yahxidur» — dedi.

²⁶ Həlbuki, silər zeminoəa qikixkə unimidinglar, Pərwərdigar Hudayinglarning əmrigə karxi qikiq Uningəta asiylik kildinglar ■

²⁷ wə əz qediringlarda kəqxəp: «Pərwərdigar bizgə əq bolətanliqidin bizni Amoriylarning qəlioəta tapxurup həlak kilix üqün Misir zeminidin qikarətan.

²⁸ Əmdi biz nəgə barərmiz? Qünki kərinədxlirimiz: «Xu yərdiki adəmlər bizdin qong həm egiz bir həlk ikən; ularning xəhərliri intayin qong, sepilliri asmanoəa təkixidikən; uning üstigə biz xu yərdə Anakiyləri baykidiuk», dəp kənglimizni parakəndə kiliwətti» — dedinglar. □ ■

²⁹ Xunga mən silərgə: «Qorkmanglar, ularning aldida dəkkə-dükkigə qüxmənglar;

³⁰ silərnin aldinglarda mangidiətan Pərwərdigar Hudayinglar Misir zeminida kəz aldinglarda barliq kilətanliridək silər üqün jəng kilidu;

³¹ silər yənə qəl-bayawandimu barliq mangətan yolliringlarda muxu yərgə yetip kəlgüqə insan əz oəqlini kuqikiəda kətürginidək Pərwərdigar Hudayinglarningmu siləni kətürginini kərdunglar.

■ 1:16 Yh. 7:24 ■ 1:17 Law. 19:15; 1Sam. 16:7; Pənd. 24:23; Yaq. 2:1 ■ 1:23 Qəl. 13:2-38.

□ 1:24 «yoloəa atlinip» — ibrəniy tilida «yoloəa burulup» ■ 1:24 Qəl. 13:23 ■ 1:26 Qəl. 14:2

□ 1:28 «qong həm egiz bir həlk» — yəki «kəp həm egiz bir həlk». «Anakiylər» — yətan boyluk gigant adəmlər idi («Qəl.» 13:33, «Kan.» 2:10, 21, 9:2ni kəring). ■ 1:28 Qəl. 13:28

32-33 Xuningdək gərçə U yənə keqিদə otta, kündüzdə bulut iqidə silərning aldinglarda mengip, bargah tikküdək yərləni izdəp tepix üqün yürgən bolsimu, bu ixta Pərwərdigar Hudayinglarəşa ixənmidinglar. ■

34 Pərwərdigar bu səzləni kıləjan awazinglarni anglap oşəzəplinip:

35 «Bu rəzil dəwrdikilərdin heqbir adəm hərəkəndə yol bilən Mən ata-bowiliriəşa təkdim kılixni kəsəm kıləjan bu yahxi zeminni kərgüqi bolmaydu! ■

36 Pəkət Yəfunnəhning oşli Kaləb pütün kəlbi bilən Pərwərdigarəşa əgəxkəqə, xula zeminni kəridu wə u əz puti bilən kezip qıkkən barlık yəni uningəşa wə uning baliliriəşa berimən» — dəp kəsəm kıldı. □

37 Xu qaəda Pərwərdigar silərning səwəbinglərdin məndinmu aqqıqlandı wə: «Sənmu xu yərgə kirgüqi bolmaysən. □ ■

38 lekin aldingda hizməttə turuwatқан Nunning oşli Yəxua kirələydu. Uni küqləndürgin, qünki u İsrailarni uningəşa miras kılduridu.

39 Xuningdək silərning: «Ular *düxmənlərnin* oljisi bolup kalidu» degən kiçik baliliringlar, yəni bügünki kündə yahxi-yamanni pərk etəlməydiəjan baliliringlar bolsa, kiridu; Mən u yəni ularəşa ata kılimən wə ular uni igiləydu.

40 Lekin silər bolsanglar, burulup Kizil Dengizəşa baridiəjan yol bilən qəl-bayawanəşa kayttinglar» — dedi. □

41 Xu qaəda silər mənəşa jawab berip: «Biz dərwəkə Pərwərdigar aldida gunah sadir kılduq. Xuning üqün biz hazır Pərwərdigar Hudayimiz bizgə kıləjan barlık əmri boyiqə jəng kıləjili qikimiz» — dedinglar. Xuning bilən silərning hərbiinglar əz beximqilik kılıp qoral-yaraqlıringlarni esip, taəşka qıkməqqi boldunglar.

42 Lekin Pərwərdigar mənəşa: Ularəşa: — «Qıkmənglar, jəng kılənglar, qünki Mən aranglarda əməsmən; silər qəqum düxmənliringlar aldida məşlup bolisilər», degin, dedi.

43 Mən silərgə səz kıldim, lekin silər kulak salmidinglar, bəlki Pərwərdigarning səzigə qarxi qıqip asiylük kılıp, əz beximqilik kılıp taəşka qıqtinglar.

44 Lekin taəşda turəjan Amoriylar silərgə qarxi atlinip, bir top hərilərdək siləni taki Horməşiqəşə koşlap, Seirda siləni kılıqlap öltürdi.

45 Silər kaytip kelip Pərwərdigar aldida yiqə-zar kətürdünglar, əmma Pərwərdigar pəryadinglarni anglimidi, ya uningəşa kulak salmidi.

46 Xuning bilən silər Qadəxtə nuroşun künlər turup qaldinglar — silər qanqə künlər xu yərdə turdunglar! □

2

■ 1:32-33 Mis. 13:21 ■ 1:35 Qel. 14:22, 23; Zəb. 95:10-11 □ 1:36 «Pəkət Yəfunnəhning oşli Kaləb pütün kəlbi bilən Pərwərdigarəşa əgəxkəqə,...» — muxu wəkə «Qel.» 13-14-babta hatirilini. □ 1:37 «Xu qaəda Pərwərdigar silərning səwəbinglərdin məndinmu aqqıqlandı» — muxu wəkə «Qel.» 20:1-13də hatirilini. ■ 1:37 Qel. 20:12; 27:14; Kan. 3:26; 4:21; 34:4 □ 1:40 «Kizil Dengiz» — yaki «Qomuxluk dengiz». □ 1:46 «...silər Qadəxtə nuroşun künlər turup qaldinglar — silər qanqə künlər xu yərdə turdunglar!» — bu ayətnin ibraniy tilidiki mənisini qüxinix təs. Baxka ikki hil təjimi: «... silər Qadəxtə allıqəjan turəjan künlərdək (yəni 40 kün) xu yərdə turup qaldinglar» yaki «...silər baxka yərlərdə qanqilik turəjan bolsanglar, Qadəxtimu xunqilik turup qaldinglar» (dəmək, qəl-bayawanda kezip yürgən 38 yilning yərimi, yəni 19 yil Qadəx-Barneada ötkən).

Kadəx-barneadin Moabka boləjan səpər

¹ Andin biz burulup, Pərwərdigar manga eytkəndək Kizil dengizəyə bəridiəjan yol bilən səpərgə atlanduk; biz nuroqun künlər Seir teəji ətrapida aylinip yürüdü.

² Pərwərdigar manga söz kəlip: —

³ «Silərnəng muxu taəqni aylinip turoqan waqtinglar yetərlik boldi; əmdi ximal tərəpkə burulunglar.

⁴ Həlkəkə: — Silər Seirda turuwatqan kərindixinglar əsawlarınəng qəgrisidin etidiəjan boldunglar; ular silərdin kərəkidi, xunga bək ehtiyat kəlip, ⁵ ularəyə jəng kəzəjimanglar; qünki mən silərgə ularning zeminidin həttə tapanqılık yərnimü bərməymən; qünki Seir teəjini əsawəyə miras kəlip bərdim. ■

⁶ Silər ularəyə pul tələp ozuk-tülük setiwelinglar, pul tələp su setiwelinglar.

□ ⁷ Qünki Pərwərdigar Hudayinglar kəlunglardiki barlik əjirni bərikətləp kəlgən; U silərnəng bu bəpayan qəl-bayawandin mənəgip etüwatqininglarda həmmiini bildi; Pərwərdigar Hudayinglar bu kərik yil silər bilən billə boldi; həq nərsidin kəm bolmidinglar» — dedi. □

⁸ Xuning bilən biz Seirda turuwatqan kərindaxlırimiz əsawlarınəng zeminidin wə Arabah tüzlənglikidin, xundakla Elat wə Ezion-Gəbərdin etüp, burulup Moabdiki qəl-bayawan yoli bilən mangduk.

⁹ Pərwərdigar manga: «Moabiylarını awarə kilmanglar yaqi ularəyə jəng kəzəjimanglar; qünki Mən ularning zeminini silərgə miras kəlip bərməymən; qünki Mən Ar xəhər-zeminini Lutning əwladlıriəyə miras kəlip bərdim» — dedi □

¹⁰ (Əmiylər əslidə xu yərdə turatti; ular Anakiylarəyə ohxax küqlük, sani kəp, egiz boyluk bir həlk idi.

¹¹ Ular Anakiylardək «gigantlar» dəp həsəblinidu; ləkin Moabiylar ularni «Əmiylər» dəp ataydu. □

¹² Seirda əslidə Həriylər turatti; ləkin əsawlar Həriylarını zeminidin həydiwetip, ularni yokitip orniəyə olturaklasti — huddi Israillar Mənki Pərwərdigar ularəyə təkdim kəloqan, ularning təwəliki boləjan zeminəyə kəloqiniəyə ohxax).

¹³ *Pərwərdigar*: «Əmdi həzir ornunglardin turup Zərəd əkinidin etunglar» dedi. Buni anglap biz Zərəd əkinidin ettuk.

¹⁴ Kadəx-Barneadin ayrilip Zərəd əkinidin etkükə boləjan künlər ottuz səkkiz yil boldi; bu dəl huddi Pərwərdigar ularəyə kəsəm kəloqinidək, u dəwərdiki jəngqilər bargəhtin pütünləy yokitiləyqə boləjan ariliktki waqit idi. □

¹⁵ Dərwəkə Pərwərdigarning kəli ularni bargəhtin yokitip tügətkükə ularni həlak kəlixkə kərxı qıkkənidi.

¹⁶ Wə xundak boldiki, xu jəngqilər ölüp həlk arisidin pütünləy tügigəndin keyin,

■ 2:5 Yar. 36:8 □ 2:6 «**Silər ularəyə pul tələp...**» — ibraniy tilida «Silər ularəyə kümük tələp...». □ 2:7 «**...U silərnəng... etüwatqininglarda həmmiini bildi...**» — muxu söz bəlkim «U (Huda) silərdin həwər elip kəldi» dəgən mənəni öz iqigə alidu. □ 2:9 «**Lutning əwladlıri**» — demək, Moabiylar wə Ammoniylar («Yar.» 19:30-38ni kərüng). □ 2:11 «**Ular Anakiylardək «gigantlar» dəp həsəblinidu**» — ibraniy tilida «Rəfəyiyələr» dəgən səzlər bilən ipadilinidu. □ 2:14 «**Kadəx-Barneadin ayrilip Zərəd əkinidin etkükə boləjan künlər ottuz səkkiz yil boldi...**» — 1:34-39ni wə «Qəl.» 14:26-34ni kərüng. Hudaning səzigə ixənmişgə, yigirmə yaxtin axkan barlik «jəngqilər»ning həmmisi («xu dəwərdə 20 yaxtin 60 yaxkəqə boləjanlar) Huda wədə kəloqan zemini kərməy qəl-bayawanda ölüp tügigənidi.

17 Pərwərdigar manga söz kılıp: —

18 «Silər бүgün Moabning, yəni Arning qəgrisidin ətisilər.

19 Xuning bilən silər Ammoniyələrə yəkin kelisilər; əmma ularni awarə kilmanglar yaki ularəə jəng kəzəjimganglar; çünki Mən Ammoniyələrin zeminini silərgə miras kılıp bərməymən; çünki Mən uni Lutning əwladlıriəə miras kılıp bərdim» — dedi.□

20 (bu zeminmu «gigantların zəmini» həsəblinidu; çünki ilgiri gigantlar xu yərdə turəjanidi; Ammoniyələr ularni «Zamzumlar» dəp ataydu. □

21 Ular Anakiylərəə ohxax küqlük, sani kəp, egiz boyluq bir həlk idi. Pərwərdigar ularni *Ammoniyələrin* əldida yəkitixi bilən *Ammoniyələr* ularni zeminidin məhrum kılıp, ularning orniəə olturaklaxkanidi.

22 Pərwərdigar Seirda turəjan Əsawlar üqünmu ohxax ix kildi, ularning əldidin Həriyləri yəqətti; xuning bilən Əsawlar ularni zeminidin məhrum kılıp, бүgüngə kədər ularning orniəə olturaklaxkanidi.

23 Wə Gaza xəhriqigə kənt-kixlaklarda olturaklaxқан awwiyləri bolsa, Kaftordin qıkkān Kaftoriylər yəkitip, ularning orniəə olturaklaxti).□

24 — «Əmđi ornunglərdin kəzəjimganglar, səpiringlərəə qıkinglar; Arnon dəryasidin ətünglər; mana, Mən Həxbonning padixahı Amoriy Siħonni wə uning zeminini kəlunglərəə tapxurdum; ixni baxlanglar, zəmini igiləxkə, uning bilən jəng kılıxkə qıkinglar;

25 Mən бүgüdüdin baxlap silərin kərkəngunglər wə wəhxiinglərini pütkülük əsmən astidiki həlkələr üstigə quxürimən; ular silərin həwiringlərini anglap silərin tūpəyilinglərdin titrəp dəkkə-dükkigə quxidu».

Həxbonning padixahı Siħon məşlup bolidu

26 Xu qəşda mən Həxbonning padixahı Siħonəə Kədəmot qəlidin əqlilərini əwətip, tinqlik salimi yollar: — ■

27 «Bizning zəminigdin ətuximizgə yol kəyəqaysən; ongəə, soləə burulmay, pəkətlə yəldin qıkmay mangimiz. ■

28 Sən manga ozuk-tülükni puləə setip berisən, suni puləə setip berisən; biz pəkətlə piyadə mēngip ətimiz, halas.

29 Seirda turuwatқан Əsawlar, Arda turuwatқан Moabiylər bizgə muamilə kıləqəndək sənmu biz İordan dəryasidin ətüp, Pərwərdigar Hudayimiz bizgə təkdım kılıdiəjan zeminəə kirgüqə xundak muamilə kıləqaysən» — dedim.

30 Ləkin Həxbonning padixahı Siħonning bizning yərdin ətuximizgə yol kəyəqəsi yəq idi; çünki Pərwərdigar Hudayinglər uni silərin kəlunglərəə tapxurux üqün uning rəh-kəlbini kəttik, kənglini jəhil kiliwətkən (bügünki əhwal dərwəxə xundak).

□ 2:19 «Lutning əwladlıri» — demək, Moabiylər wə Ammoniyələr («Yar.» 19:30-38ni kəring).

□ 2:20 «gigantların zəmini» — yaki «Rəfayiyələrin zəmini». □ 2:23 «Gaza» —

muxu yərdə Gaza «Azza» deyilidu. «...kənt-kixlaklarda olturaklaxқан awwiylərini bolsa, Kaftordin qıkkān Kaftoriylər yəkitip, ularning orniəə olturaklaxti» — Musa pəyğəmbər nemixkə İsrailərəə bu tət yərdiki gigantlar (Əmiylər, Anakiylər, Həriylər wə Awwiylər)ni tiləə alidu? Xühşisizki, u İsrailərəə: «Kəranglar, Huda bu ətikədsiz həlkələr (Ammoniyələr, Əsawlar kədarlik) əldida bu gigantları yəqətkən yərdə, silər Kənaənəə qıqip xu yərdə turuwatқан gigantlar bilən sokuxuxtin zadi nemixkə kərkəsilər?» dəp riəbətəndürməqəki bolidu. Kaftor — Kret aralı. ■ 2:26 Qəl. 21:21; Həq. 11:19 ■ 2:27 Qəl. 21:21,22

³¹ Pərwərdigar manga: «Mana, Mən aldinglarda Sihonni wə uning zeminini silərgə tapxuruxka baxlidim; ixni baxlanglar, uning zeminini igiləx üqün uni ixətal kixixka kirixinglar» — dedi.

³² Sihon dərwəxə əzi wə barlik həlki biz bilən qarxilixix üqün jəng kixixka Yaxəzoja qixti. ■

³³ Ləkin Pərwərdigar Hudayimiz uni bizning aldimizda qolimizə tapxurdi; biz uning əzini, oqullirini wə barlik həlkini urup məqlup kilduk. ■

³⁴ Xu qəoɗda biz uning barlik xəhərlirini ixətal kilip ularni pütünləy həlak kilduk; ulardiki barlik ərkək, kiz-ayal wə balilarni birinimu koymay yəqattuk; ulardin heqkəyisini tirik koymiduk. □

³⁵ Biz pəkət əzlimiz üqün qarwa mallirini wə ixətal kəlojan xəhərlərdin olja qəniymət alduk.

³⁶ Arnon dəryasi boyidiki Aroərdin wə xu yərdiki jiləjidik xəhərdin tartip Gileadkiqə heqkəndək xəhər bizgə təng kələmid; Pərwərdigar Hudayimiz bizning aldimizda həmmisini məqlubiyətkə uqrattı. □

³⁷ Həlbuki, silər Ammoniyaların gəzini, qəgrisi boləjan pütkül Yəbbək wədisəje, təjidik xəhərlərgə yəki Pərwərdigar Hudayimiz bizgə mən'i kəlojan hərkəysi yərgə yəkinlaxmidinglar.

3

Baxanning padixahi Ogning məqlup kixinixi

¹ Andin biz burulup, Baxanəje bəridəjan yol bilən qixip mangduk; Baxanning padixahi Og wə barlik həlki bizgə qarxi jəng kixixka ədrəyge qixti. ■

² Pərwərdigar manga: «Uningdin qərkmiəjin; qünki Mən uni, uning həlki wə zeminini qəlungəje tapxurdum; Həxbonda turojan Amoriylarning padixahi Sihonni nemə kəlojan bolsa, unimu xundək kixisən» — dedi. ■

³ Pərwərdigar Hudayimiz dərwəxə Baxanning padixahi Ognə wə barlik həlkini qolimizəje tapxurdi; biz uningəje həjum kilip ulardin heqkimni kəldurməy kirduk.

⁴ Xu wəqəttə biz uning barlik xəhərlirini ixətal kilduk; biz uning xəhərliridin igilimigən birsimu kəlmidi. Bular Baxandiki Ogning padixahlıki, yəni pütkül Argob rayoni bolup, jəmiy atmix xəhər idi.

⁵ Bu xəhərlərnin həmmisi egiz sepillar wə baldaqlik qəwukliri bilən mətəhkəm kixinənidi; ularəje qaraxlik yəzə-kəntlər intəyin kəp idi.

⁶ Biz ularni Həxbonning padixahi Sihonni kəlojinimizdək tətəküs yəqattuk — Barlik xəhərlər, ərlər, ayal-balilarni koyməy həmmisini tətəküs yəqattuk. □

⁷ Biz pəkət əzlimiz üqün barlik qarwa-mallarni wə xəhərlərdin olja qəniymət alduk.

■ 2:32 Qel. 21:23 ■ 2:33 Kan. 29:6 □ 2:34 «...biz uning barlik xəhərlirini ixətal kilip ularni pütünləy həlak kilduk» — «həlak kilduk» deyənlər Hudaning buyruxi bilən məlum bir əl, xəhər yəki hərtürlik nərsini tətəküs yəqətxini bildürüdü. □ 2:36 «Arnon dəryasi boyidiki Aroərdin wə xu yərdiki jiləjidik xəhərdin tartip...» — bəqəje birhil təjimişi:

«Arnon dəryasi boyidiki Aroə, yəni jiləjidik xəhərdin tartip...». «heqkəndək xəhər bizgə təng kələmid» — yəki «bizgə nisbətən heq xəhər sepili egiz kəlmidi». ■ 3:1 Qel. 21:33; Kan. 29:6

■ 3:2 Qel. 21:34 □ 3:6 «tətəküs yəqətxin» — muxu sez Hudaning buyruxi bilən məlum bir əl, xəhər yəki hərtürlik nərsini toluk yəqətxini bildürüdü.

⁸ Xu qaoʻda biz Iordan deryasining xark tæripidæ turuxluk Amoriylarning ikki padixahining kolidin zeminini, yæni Arnon deryasidin Hærmontærioʻiqæ bolotan zeminini tartiwalduk □

⁹ (Hærmontæriini Zidoniylar «Sirion», Amoriylar «Senir» dæp ataydu);

¹⁰ Biz yænæ tuzlængliktiki barlik xæhærlær, pütkül Gilead wæ Baxan padixahing oging padixahlikidiki Salikah wæ ædrøy xæhærlirigiqæ, Baxanning barlik zeminini igiliduk

¹¹ (xu qaoʻda gigantlarning kaldukidin pækæt Baxanning padixahi Og kaloʻjanidi; uning kariwiti tømürdin yasaloʻjanidi; mana, u Ammoniylarning Rabbah xæhiridæ sakliniwatmamdu? Uning uzunluqi tokkuz gæz, kængliki töt gæz. «Gæz» — adættiki adæmning jæyniki elqæm kilinoʻjan). □

¹² Biz xu qaoʻda igiligæn zemin mundak: — Arnon deryasi yenediki Aroær xæhiridin tartip, Gilead taolliqining yerimini wæ uningdiki xæhærlærni Rubæn wæ Gad kæbilisidikilærgæ tækdim kildim; ■

¹³ Gileadning kaloʻjan zemini wæ Og padixahning zemini bolotan pütkül Baxanni mæn Manassæhning yerim kæbilisigæ tækdim kildim (pütkül Argob rayoni, yæni pütkül Baxan «gigantlarning zemini» deyilidu. □

¹⁴ Manassæhning oqli Yair pütkül Argob rayonini, yæni Baxanni Gæxuriylar wæ Maakatiylarning qegrisioʻiqæ igiligæn wæ uni öz ismi bilæn «Hawwot-Yair» dæp atioʻjan. Bugüngæ kædær u xundak atalmaqta). □

¹⁵ Gileadni bolsa mæn Makiroʻa tækdim kildim.

¹⁶ Rubændikilær wæ Gadtikilærgæ mæn Gileadtin Arnon deryasioʻiqæ (wading otturisi qegra idi), xundakla Ammoniylarning qegrasi bolotan Yabbok deryasioʻiqæ bolotan zeminni tækdim kildim;

¹⁷ yænæ Pisgah taolliq astida yatkan Arabah tuzlængliki (taolliq tuzlænglikning xærkiy tæripidæ) wæ Iordan deryasining Kinnæræt kolidin tartip Tuz dengizioʻiqæ bolotan kismini ularoʻa qegra kilip bærdim. □

Iordan deryasining xærkiy tæripidiki ikki yerim kæbiligæ bolotan kærætmilær

¹⁸ Mæn xu qaoʻda silærgæ: —

Pærwærdigar Hudayinglar özünqlarning tælluqatinglar bolsun dæp igilixinglar üqun bu zeminni silærgæ ata kilotan; aranglardiki jængqilær jænggæ tæyyarlinip qorallanoʻjan halda kærindaxliringlar bolotan Israillarning aldidæ dæryadin ötünqlær; ■

¹⁹ Pækæt bala-qakiliringlar wæ mal-qarwiliringlar (mal-qarwiliringlarning kœplikini bilimæn) mæn silærgæ tæksim kilotan xæhærlærdæ qalsun;

²⁰ Pærwærdigar kærindaxliringlaroʻa silærlarning aram aloʻjininglardæk aram bærgüqæ, ular Pærwærdigar Hudayinglar Iordan deryasining u tæripidæ ularoʻa tækdim kilotan zeminni igiligüqæ ular bilæn birgæ *jæng kilinglar*;

□ **3:8 «Iordan deryasining xark tæripidæ»** — ibranii tilida «Iordan deryasining bu tæripidæ»

□ **3:11 «gigantlarning kaldukliridin»** — ibranii tilida «Ræfayiylarning kaldukliridin». «**uning kariwiti**» — yaki «uning meyt sanduqi». «**gæz**» — Mukæddas Kitabta ixlitilgæn «gæz»ni bælkim bir «jæynæk» deyixka tooʻra kelidu, yæni adæmning jæynikidin barmaklirining uqioʻiqæ bolotan arilik (tæhminæn 45 santimetr) idi. Muxu yærdæ «gæz» «gigantlar»ning jæyniki bilæn æmæs, «adættiki adæm»ning jæyniki bilæn hæsablinidu. ■ **3:12** Qel. 32:33 □ **3:13 «gigantlarning zemini»** — yaki «Ræfayiylarning zemini». □ **3:14 «Hawwot-Yair»** — yæni «Yairning yeza-kæntliri». Yair Manassæhning æwladı. □ **3:17 «Kinnæræt keli»** — «Kinnæræt keli» keyin «Galiliya dengizi», «Tiberis dengizi» dæpmu ataloʻjan. «Kinnæræt»ning mænisi «qiltar» — kœlning xækli qiltarsimandur. «**Tuz dengizi**» — yæni «Ælük Dengiz». ■ **3:18** Qel. 32:20

andin silər hərbinglar mən silərgə təksim kıləjan öz təəlluqatinglarəja kaytisilər» — dəp tapılıəjanmən.

²¹ Xu qəədimu mən Yəxuaəja: «Sən Pərwərdigar Hudayinglarning muxu ikki padixahkə kıləjanlirining həmmisini öz kəzüng bilən kərdüng; Pərwərdigar sən baridiəjan yərdiki padixahlıqlarnimu xuningəja ohxax kılıdu. ■

²² Silər ulardin kərkənglar; qünki Pərwərdigar Hudayinglar əzi silər üqün jəng kılıdu» — dəp tapılıəjanmən.

²³ Xu qəəda mən Pərwərdigardin etünüp: —

²⁴ «I Rəb Pərwərdigar, Sən Öz kұлunəja Əz uluəlukung wə küglük kəlungni ayan kılıxkə kirixting; qünki məyli asmanlarda yaki zeminda bolsun Sening kıləjanlirineəja wə küq-kudritingə təng kəlgüdək xundak ilah barmu? ■

²⁵ Səndin etünümənki, meni İordan dəryasidin etüp, xu yərdiki yahxi zeminni — Xu yahxi təəliqni wə Liwanni kəruəkkə nesip kıləjaysən», — dedim.

²⁶ Ləkin Pərwərdigar silərnin səwəbinglar tūpəylidin mənəja qəzəplinip iltijayiməja kulak salmidi, bəki mənəja: «Boldi, bəs! Bu ixni aldimda ikkinqi tiləja aləuqi bolma. □ ■

²⁷ Sən Pisgahning qəkkisəja qıqip bəxingni kətürüp, öz kəzüng bilən məəribkə, ximaləja, jənobkə wə məxrikkə tikilip kərə; qünki sən muxu İordan dəryasidin etməysən.

²⁸ Yəxuaəja wəzəpini tapılıəjin, uni riəbətəndürüp yürəklik kıl; qünki u bu həlkning aldidin etüp sən kəridiəjan xu zemineəja ularni igə kıləjuzidu» — dedi.

²⁹ Xuning bilən biz Bəyt-Peorning udulidiki wadida turup qalduk.

4

Əhdidə kərsitiləjan imtiyazlar — Musa səzini dawam kılıdu

1 — Əmdi, i İsrail, mən silərgə əgitiəjan muxu bəlgilimilərgə həm həkümilərgə kulak selinglar; ularəja əməli kilsanglar həyatlik tapisilər wə xundakla ata-bowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə təksim kılıəjan zemineəja kirip uni igiləysilər. ■

² Mən silərgə tapxuridiəjan Pərwərdigar Hudayinglarning muxu əmrlirigə əməli kılıxinglar üqün, mən silərgə əmri kıləjan səzge həqnemini kəxmanglar həmdə uningdin həqnemini qıqiriwətmənglar. ■

³ Silər öz kəzlinənglar bilən Pərwərdigarning Baal-Peorning tūpəylidin kıləjan ixlini kərgənsilər; qünki Baal-Peorəja əgəxkənlərnin həmmisini Pərwərdigar Hudayinglar aranglardin yəqattı; □ ■

⁴ Ləkin Pərwərdigar Hudayinglarəja qing baəlanəjanlardin hərbinglar bügüngə kədəri həyat turuwatisilər.

■ 3:21 Qel. 27:18 ■ 3:24 1Sam. 2:2; Zəb. 89:7, 8, 9 □ 3:26 «...Pərwərdigar ... səwəbinglar ... mənəja qəzəplinip iltijayiməja kulak salmidi» — «Qel.» 20:1-13ni kəruəng. ■ 3:26 Kan. 1:37; 31:2; 34:4 ■ 4:1 Law. 19:37; 20:8; 22:31 ■ 4:2 Kan. 13:1; Pənd. 30:6; Wəh. 22:18 □ 4:3 «Baal-Peor» — bir hil but. «Qel.» 25-babni kəruəng. «Pərwərdigarning Baal-Peorning tūpəylidin kıləjan ixlini kərgənsilər» — «Qel.» 25-babni kəruəng. ■ 4:3 Qel. 25:4; Yə. 22:17

5 Mana, mən Pərwərdigar Hodayim manga əmr kıləndək, kirip igiləydiyən zemində turoşanda ularə əməl kıl sun dəp silərgə bəlgilimə həm həkümlərnə eğəttim.

6 Silər ularnə qing tutup əməl kilinglar; qünki xundək kilsanglar bu həkümlərnəng həmmisini angliəşən həlklərnəng kəz aldida silərnəng dana wə yorutuləşən bir həlk ikənlikinglar ispatlinidu; ular dərwəkə: «Bu uluə əl dərhəkikət dana həm yorutuləşən bir həlk ikən» — dəydu.

7 Qünki Pərwərdigar Hodayimizning bizning Uningəşə nida kıləşən hər bir tiləklirimizdə bizgə yəkin turoşinidək, əzigə yəkin turoşən bir Hudasi boləşən bizgə ohxax baxkə bir uluə əl barmu? ■

8 Mən aldindingləşə qoyəşən muxu pütkül kanundikidək adil bəlgilimilər həm həkümlərgə igə boləşən silərdək baxkə bir uluə əl barmu?

Hərəbtiki əhdə toşruluk əslitip-agahlandırux

9 Əz kəzənglar bilən kərgən ixlərnə untumasliqinglar, həttə əmrünglarning barliq künliridə kəlbənglərdin qıkarımasliqinglar üqün əzəngləşə ehtiyat kilinglar wə ihlasliq bilən kəlbənglərnəng *ezixtin* saklanglar; xuningdək silər kərginglərnəng baliliringləşə wə baliliringlərnəng balilirişə yətküzənglar; ■

10 Silər Hərəb teşida Pərwərdigar Hodayinglərnəng aldida turoşən küni Pərwərdigar manga: «Həlkni Mening səzlimni anglixi üqün yeniməşə yioşkin; xuning bilən ular səzlimni əginip, yər yüzidiki barliq künliridə Məndin əyminidu wə balilirişə eğitidu» — degənidi.

11 Silər yəkin kelip taşning tüwidə turdunlar; bu taşning oti asmanlarning bəşirişidə köyüp yətti, həmdə kərangəşuluk, bulutlar wə sür taşni kaplıdi; ■

12 Pərwərdigar otning otturisişin silərgə səz kildi; silər səzlərnəng sadasini angdinglar, ləkin heq xəkilni kərmidinglar; silər pəkət bir awazni angdinglar.

13 Wə U xu qaşda silərgə əmr kıləşən əhdisişini, yəni «on əmr»ni ayan kildi wə ularnə ikki tax tahtay üstigə pütü. □

14 Wə xu qaşda Pərwərdigar manga əmr kılıp, silər dəryadin ətəp igiləydiyən zemində ularnə ularə əməl kilinglar üqün silərgə bəlgilimilər həm həkümlərnəng eğitixni taplıdi.

15 Əzəngləşə nəhayiti ehtiyat kilinglarki (qünki Pərwərdigar Hərəb teşida ot otturisişin silərgə səz kıləşən heqkəndək xəkilni kərmigənsilər),

16-18 əzənglərnəng buləşəp, məyli ərkək yəki ayal süritidə, məyli yər yüzidiki hərəkəndək həywan yəki asmandə uşidişən hərəkəndək kux bolsun, məyli yər yüzidə hərəkəndək əmiligüşi həywan yəki yər astidiki sulardiki hərəkəndək belik bolsun, ularning süritidə heqkəndək xəkil-kıyapəttiki oyma butni əzənglar üqün yasimanglar,

19 yəki xuningdək, bəxinglərnəng kətürəp asmanləşə kərap, kuyax, ay, yultuzlar; yəni pütkül samawi kəşunni kərup, kənglūnglar mayil bolup ularəşə bax egiş kullukəşə kirmənglar; qünki Pərwərdigar Hodayinglar

bularni pütkül asman astidiki barlıq həklər üçün orunlaxturoğan. □

²⁰ Lekin silərni bolsa Pərwərdigar Öz mirasi boləjan bir həlk boluxunglar üçün «təmür tawlox humdani»din, yəni Misirdin elip qıktı. ■

²¹ Lekin Pərwərdigar silərning wəjənglərdin manga oşəzəplini, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras bolux üçün ata kilidioğan yahxi zemin toqrisida: — «Sən xu yərgə kirixkə İordan dəryasidin otməysən» dəp kəsəm kildi. ■

²² Xunga mən muxu zeminda əlüxüm mukərrər; İordan dəryasidin otməymən; biraq silər bolsanglar uningdin otip xu yahxi zeminni igiləysilər.

²³ Pərwərdigar Hudayinglarning silər bilən tüzgən əhdisini untumasliqinglar, xundakla əzünglar üçün Pərwərdigar Hudayinglar silərgə mən'i kiləjan oyma butni yaki hərəkəndə nərsining xəkil-kiyapitini yasimasliqinglar üçün əzünglarə həzi bolunglar.

²⁴ Qünki Pərwərdigar Hudayinglar həmmi yutquci bir ot, wapasizlikka həsət kiləuqi bir Hudadır. □ ■

Əhdidin yenixning aqiwiti wə uningoja itaət qilixning bərikiti

²⁵ Silər pərzəntlər, pərzəntinglarning pərzəntlərini kərüp, zeminda uzak waqit turəjəndin keyin, birhil xəkil-kiyapəttə boləjan oyma butni yasiojan, xuningdək Pərwərdigar Hudayinglarni rənjitip uning nəziridə rəzil boləjənni qilip əzünglarni buləjojan bolsanglar;

²⁶ mən asman-zeminni üstünglarə guwahqi boluxka qəqirimən, silər İordan dəryasidin otip, igiləydiəjan xu zemindin tezla pütünləy yəq kilinisilər; silərning uningda yaxiojan künliringlar uzun bolmaydu, silər bəki uningdin pütünləy yəq kilinisilər.

²⁷ Pərwərdigar silərni barlıq həklər arisoja tarkitidu, Pərwərdigarning silərni həydixi bilən silər xu əllər arisida kiqik bir kalduk bolisilər. ■

²⁸ Silər xu yərlərdə turup yaqəqtin yaki taxtin yasaləjan, nə kərləməydiəjan, nə angliyalmaydiəjan, nə yeməydiəjan, nə puralmaydiəjan, pəkət insanning qəlining yasiojini boləjan ilahlarning kullukida bolisilər. ■

²⁹ Silər xu yərlərdə Pərwərdigar Hudayinglarni izdəysilər; pütün qəlbinglar wə pütün jeninglar bilən uni izdisənglar, uni tapisilər.

□ 4:19 «Pərwərdigar Hudayinglar bularni pütkül asman astidiki barlıq həklər üçün orunlaxturoğan» — «samawi qoxun» değan söz (1) kün, ay wə nuroquniojan yultuzlarni; (2) bular bilən munasiwətlük pərixtilər yaki asmandiki rohiy küqlərnə kərsitidu. Təwratin bilimizki, asmandiki yultuzlarning pərixtilər wə bəlkim asmandiki yaman küqlər bilənmu munasiwiti bar («Zəb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wəh.» 12:4ni kəring). Bu ayəttiki uquroja qariəjənda Huda (1) kün, ay wə yultuzlarni pütkül insaniyətning mənəpəti (yəz yuzidikilərgə nur wə təpt bərix, yoluqılar üçün yənilixni kərsitip bərix qatarlik)ni kəzləp yarattı; (2) ular bilən munasiwətlük boləjan samawi küqlər Hudaəja has bəndilərnəng hizmitidə boluxka təyyar turidu («İbr.» 1:14ni kəring); (3) Huda **Əzigə has bəndiləridin** (muxu yərdə İsraildin) həwər ələjənda pəkət pərixtilər arkiqil yərdəmlixipla kəlməy, bəki əzi xəhsən həlini soraydu. ■ 4:20 Mis. 19:5 ■ 4:21 Qan. 1:37; 3:26; 31:2; 34:4 □ 4:24 «Pərwərdigar Hudayinglar ... wapasizlikka həsət kiləuqi bir Hudadır» — muxu «həsət» İsrailning Hudaəja əməs, bəki türülük yirginqlik butlarəja ibadət kiləjanlikəja qarap Mukəddəs Rohning «ibadət pəkət Hudaəjila mənəpə bolux kərek» dəp butlarəja yaki butlarning kəynidə turuwatqan jin-xəytanlarəja wə ularning wəkili boləjan sahta pəyojəmbərlərgə boləjan həsətinə kərsitidu. Bu tema toqirulək «kirix səz»imiznimu kəring. ■ 4:24 Mis. 20:5; 34:14; Qan. 5:9; 6:15; 9:3; İbr.12:29 ■ 4:27 Qan. 28:62,64 ■ 4:28 Zəb. 115:4-7; 135:15-17

³⁰ Silər eəjir azab-əkubət tartkininglarda, bu ixlarning həmmisi bexinglarəja qüxkəndə, silər Pərwərdigar Hudayinglarəja yenip kelisilər wə uning awaziəja kulaq salisilər.

³¹ Qünki Pərwərdigar Hudayinglar rəhimdil bir Hudadır; U silərnə taxliwətməydu, nə halak kilmaydu, nə ata-bowiliringlar bilən kəsəm iqip tüzgən əhdisini heq untumaydu.

³² Əmdi, silərdin ilgiri, Huda insanni yər yüzidə yaratkən künidin tartip ətkən künlər toşruluk sürüxtə kilinglar, xundakla asmanlarning bir qetidin yənə bir qetigə sürüxtə kilinglarki, muxuningəja ohxax uluə bir ix bolup baqqanmu? Uningəja ohxax bir ixni anglap baqqanmu?

³³ Silərgə ohxax, Hudaning ot iqidin qikqan awazini anglap tirik qaloqan baxka bir həlkə barmu?

³⁴ Pərwərdigar Hudayinglar kəz aldinglarda silər üçün Misir zeminida kילוanliridək, kiyin sinaqlar bilən, məjizilik alamətlər bilən, karamətlər bilən, urux bilən, küqlük kəl həm uzitiloqan bilək bilən wə dəhətlik wəhimilər bilən silərdin baxka bir həlkni yat bir əlning arisidin qikirip Əzigə has kiliq üçün kelip urunup baqqanmu? □

³⁵ Pərwərdigarla Hudadır, uningdin baxka birsi yoktur, dəp bilixinglar üçün silər bu uluə ixlarni kərüxkə muyəssər kilingənsilər. ■

³⁶ Silərgə təlim berix üçün U asmanlardin silərgə Əz awazini anglatti; U yər yüzidə Əzining uluə otini kərsətti; silər xu otning otturisisinmu uning awazini anglidinglar.

³⁷ Uning üstigə, ata-bowiliringlarəja baəliqan muhəbbiti tūpəylidin həmdə ularning keyinki əwladlirini talliloqliki üçün, U silərnə Misirdin xəhsən Əzi zor kudriti bilən kutkuzup qikardi; □ ■

³⁸ U xuningdək silərnin aldinglardin əzünglardin kəp wə küqlük boləjan əllərnə zeminidin həydəp, silərnə uningəja kirgüzüp, uni bügünki kündikidək silərgə miras kiliq üçünmu xundək kילוandur.

³⁹ Xunga bügün xuni bilip kəyunglarki wə kənglünglarni xuningəja bəlunglarki, Pərwərdigar yukiridiki asmanlarda bolsun, astidiki yərzeminda bolsun Hudadır; Uningdin baxka heqbiri yoktur.

⁴⁰ Xuningdək silərnin wə keyinki balilar-əwladliringlarning əhwali yahxi bolux üçün, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə ata kilidiloqan zeminda künliringlarni uzun, hətta mənggülik kiliq üçün mən bügünki kündə silərgə tapilawatkən Uning bəlgilimiliri wə əmrlirini tutunglar».

.. *Musa pəyoəmbər «panahlik xəhər»lərnə ayrip bekitudə* ••••
Təpsilatli «Qəl.» 35:6-34də kərsitilidu

⁴¹ Andin Musa İordan dəryasining xərkiy tərpidə üq xəhərnə ayrip bekitti; ■

⁴² məksiti, heqkandək əq-adawiti bolmay, tasadiپی kəoxnisini əltürüp kəysə, əltürgən kixi xu yərlərgə, yəni xu xəhərlərdin birigə kəqip berip aman-esən kəlixtn ibarət idi.

□ 4:34 «...kelip urunup baqqanmu?» — «kelip» degən səz Hudaning həlkni kutkuzux üçün Əzi xəhsən kəlgənlikini kərsitidu. «...dəhətlik wəhimilər bilən silərdin baxka bir həlkni ... Əzigə has kiliq üçün kelip urunup baqqanmu?» — baxka birhil tərjimisi: «...dəhətlik wəhimilər bilən baxka bir həlkni... əzigə has kiliq üçün kelip urunup baqqan bir ilah barmu?».

■ 4:35 Kan. 32:39; Yəx. 45:5,18,22; Mar.12:29,32 □ 4:37 «ularning keyinki əwladlirini» — ibraniy tilida «uning keyinki nəslini». «xəhsən Əzi» — ibraniy tilida «Əzining yuzi bilən».

■ 4:37 Mis. 13:3,9,14 ■ 4:41 Qəl. 35:6,14

43 Bu xaherlar bolsa: — Rubenlarning zeminidin qel-bayawandiki Bezar, Gadlarning zeminidin Gileadtiki Ramot, Manassahlarning zeminidin Baxandiki Golandin ibarat idi.■

Ahdining kayta jakarlinixi

44 Musa Israillarning aldiqqa koyqan kanun mana towendikidak: —

45 (bular bolsa Israillar Misirdin qikkanda Musa paxoyambax ularqqa jakarliqan agah-guwahlar, baxgilimilax ham hokumlaxdur;

46 Musa wa Israillar Misirdin qikkanda Amoriylarning Haxbon xahirida turuxluk padixahi Sihonni elturganidi; Musa bu amrlaxni Sihonning zeminida, Iordan daryasining xaxk taripida, Bayt-Peorning udulidiki wadida Israillarqqa jakarliqan. □ ■

47 Xu qaqda Israillar Sihonning wa Baxanning padixahi Ogning zeminini, yani Iordan daryasining kun petix taripidiki Amoriylarning ikki padixahining zeminimu igiliganidi; ■

48 ularning zeminini Arnon daryasining kiraxikidiki Araxdin tartip Sion (yani Haxmon) teqtiqax,

49 xundakla Iordan daryasining xaxk taripidiki putkul Arabah tuzlangliki wa Pisgah teqining baqriqqa jaylaxqan «Tuzlangliktiki dengiz»axiq idi).□

5

Ahdigax xaxh berix — kirix sax

1 Xuning bilan Musa putkul Israilni qaxirip ularqqa mundak dedi: — «I Israil, man bugun kulaxliringlarqqa anglitiwatqan bu baxgilimilaxga ham hokumlaxga kulax selinglar, ularni axininglar, ularqqa axax kilixqa kongul belunglar!

2 Paxwardigax Hudayimiz biz bilan Haxax teqida axda tuzdi. ■

3 Bu axdini Paxwardigax ata-bowilirimiz bilan tuzgan axax, baxki biz bilan, yani bugunki kundax tirik qalaxan bizlar bilan tuzdi.

4 Taxda ot iqida turup Paxwardigax silax bilan yuz turanax sezlaxkanidi

5 (xu qaqda silaxga Paxwardigaxning sax-kalamini jakarlax uqun man silax wa Paxwardigaxning otturisida turaxanidim; silax otning aldidax kaxkup, taxqqa qixixni halimidinglar).■

On axmr

6 U mundak dedi: — «Man seni Misir zeminidin, yani «kulluk makani»din qixaraxan Paxwardigaxing Hudaxdurmam. ■

7 Sening Mandin baxqa hexqandak ilaxing bolmaydu.

8 Sax axung uqun mayli yukiridiki asmanda bolsun, mayli towandiki zeminida bolsun, yaxi yax astidiki sularda bolsun, haxqandak narasing kiyaxitidiki hexqandak oyma xaxilni yasima; □

9 Sax bundak narxilaxga bax urma yaxi ularning kulluqqa kirma. Qunki Manxi Paxwardigax Hudaxing wapasizliqqa hexax kilaxuqi Hudaxdurmam.

■ 4:43 Yax. 20:8 □ 4:46 «xaxk taripida» — ibranii tilida «bu taripida». ■ 4:46 Qel. 21:24; Kan. 1:4 ■ 4:47 Qel. 21:33; Kan. 3:3 □ 4:49 «Tuzlangliktiki dengiz» — muxu yaxda «Olixk Dengiz»ni kaxsitidu. ■ 5:2 Mis. 19:5 ■ 5:5 Mis. 19:16; 20:18 ■ 5:6 Mis. 20:2-21; Zax. 81:10 □ 5:8 «axung uqun ... xaxklida... yasima» — bu axmrning kezda tutqini adaxmlax qoxkunux maxsitida yasiqan haxqandak xaxkillaxdur. Baxqa maxaxtlax bilan yasiqan xaxkillax toquruluk sax yok.

Məndin nəprətləngənlərnin qəbihliklərini əzlidirə, oqullirioğa, hətta nəwrə-qəwriliriği qəxürimən. □ ■

10 Əmma Meni səyidiqan wə əmrilirimni tutidiqanlaroğa ming əwladiqiğə əzğərməs məhribanlik kərsitimən. □

11 Pərwərdigar Hudayingning namini qalaymikan tiloğa alma; qünki kimdəkim namini qalaymikan tiloğa alsa, Pərwərdigar uni gunahkar həsablimalay qalmaydu. ■

12 Pərwərdigar Hudaying sanga əmr kiləndək xabat künini muqəddəs dəp bilip tut, uningə əməl kil. ■

13 Altə kün ixləp bərlək ixliringni tügətkin;

14 ləkin yəttinqi kün Pərwərdigar Hudayingoğa ataloğan xabat künidur. Sən xu kün heqkəndək ix qilmaysən; məyli sən yaki oqlung bolsun, məyli kizing, məyli kulung, məyli dediking, məyli bukanı, məyli exiking, məyli həkəndək baxka ulioqing, yaki sən bilən bir yərdə turuwatқан musapir bolsun, heqkəndək ix qilmisun; xuning bilən qulung wə dediking səndək aram alaydu. □

15 Sən əzünqning əslidə Misir zeminida kul boləanlikinqni, Pərwərdigar Hudaying küqlük qoli wə uzatқан biliki bilən seni xu yərdin qıkarəanlikini esingdə tut; xu səwəbtin Pərwərdigar Hudaying sanga xabat künini tutuxni əmr kiləğan.

16 Pərwərdigar Hudaying sanga əmr kiləndək ata-anangni hərmət kil. Xundək kılsang Pərwərdigar Hudaying sanga ata qılmaqđi boləan zeminda uzun əmür kərisən, həling yahxi bolidu. ■

17 Qatillik qılma. ■

18 Həm zina qılma. ■

19 Həm oqrilik qılma.

20 Həm qoxnang toqruluk yaloğan guwahlik bərmə. □

21 Həm qoxnangning ayalini təmə qılma wə nə uning əyi, uning etizi, uning kuli, nə uning dediki, nə uning kalisi, nə uning exikiğə yaki qoxnangning həkəndək baxka nərsisigə kəz qiringni salma. ■

22 — bu sözlərn Pərwərdigar taqda, ot, bulut wə sürlük qarangəquluk iqidin küqlük awazi bilən silərnin pütkül jamaitinglaroğa eytқан wə ularoğa heq baxka *sözlərn* qoxmioğan; u ularni ikki tax tahtayoğa pütüp mənğa tapxurdi. ■

23 Wə xundək boldiki, qarangəquluktin qıkқан awazni anglioqinglarda wə otluq taq kəyginidə silər, yəni kəbilə baxlikliringlar wə aqsakalliringlar yenimoğa kelip: —

24 «Mana, Pərwərdigar Hudayingimiz öz xan-xəripi wə uluqlukini ayan kildi wə biz uning awazini ot otturisdin angliuq, xuning bilən biz bügünki

□ 5:9 «Məndin nəprətləngənlərnin qəbihliklərini əzlidirə, oqullirioğa, hətta nəwrə-qəwriliriği qəxürimən» — bu muhim səz toqruluk «Misirdin qıxıx»tiki «qoxumqə səz»imizni (20:5, 34:7 toqruluk), xundəkla «Əzakıyal»diki «qoxumqə səz»imizni (18-, 33-bablar toqruluk) kəring. ■ 5:9 Mis. 20:5; 34:7,14; Yər. 32:18 □ 5:10 «ming əwladiqiğə...» — əslidə «minglioğan əwladiqiğə...». Ayatning baxka birhil tərjimisi: — «Əmma Meni səyidiqan wə əmrilirimni tutidiqan minglioğanlirioğa əzğərməs məhribanlik kərsitimən». Biraq 7:9ni kəring.

■ 5:11 Law. 19:12; Mat. 5:33 ■ 5:12 Yar. 2:2; Mis. 23:12; 35:2; Law. 23:3; Əz. 20:12; İbr. 4:4 □ 5:14 «xabat kün» — ibraniy tilida «xabat» wə «yəttinqi» degənlər ahangdax səz. «sən bilən bir yərdə turuwatқан» — ibraniy tilida «dərwaziliring iqidə turuwatқан» degən səz bilən ipadilini. ■ 5:16 Law. 19:3; Mat. 15:4; Luqa 18:20; Əf. 6:2, 3 ■ 5:17 Mat. 5:21; Luqa 18:20; Rim. 13:9 ■ 5:18 Luqa 18:20 □ 5:20 «Qoxnang toqruluk yaloğan guwahlik bərmə» — Təwrat-İnjl boyıqə «qoxnang» Huda bızning yenimizoğa yəkin kiləğan hər bir adəmni kərsitidu.

■ 5:21 Rim. 7:7 ■ 5:22 Kan. 9:10, 11

kündә Huda insanlar bilән sözlәxkән bolsimu, ularning tirik қалoҗanлиқini көрдүк.

25 Әмди биз jenimizoҗa төwәkkül қiliximizning nemә һajiti? Qünki muxu дәһxәtlik оt bizni yutuwetidu. Әgәр biz Pәрwәrdigar Hudayimizning awazini anglawәrsәk әlүp ketimiz.

26 Qünki әt igiliridin һayat igisi Hudaning otning otturisdin sözligән awazini anglap, bizdәk tirik turuwatқanlardin kim бар? ■

27 Sән өзүng Pәрwәrdigar Hudayimizoҗa yeqinlixip, uning sözligәнlirining һәmmisini anglioҗin; andin Pәрwәrdigar Hudayimiz sanga sözligәнlirining һәmmisini bizgә eytip berisән; xuning bilән biz uni anglap әmәl қilimiz» — dedinglar.■

28 Pәрwәrdigar silәrning bu manga eytkән sözliringlarni anglap manga: «Bu һәlkning sanga eytkән sözlrini anglidim; ularning барliқ eytkән sözliri durustur.

29 Kaxki ularda Mәndin қорқup, әmrlirimni izqil tutidioҗan bir қәlb bolsidi, ularning һali wә baliliringning һali мәnggügә yahxi bolatti!

30 Sән берip ularoҗa: «Qediringlaroҗa қaytinglar» — degin.

31 Sән bolsang yenimda turoҗin; Mән sening ularoҗa өgitixing керәk болоҗan әmrlәр, бәlgilimilәр wә һөкүмләrning һәmmisini sanga eytip берimән; xuning bilән ular Mән ularoҗa төwәlik қilip beridioҗan zeminda turup bularoҗa әmәl қilidioҗan bolidu.

32 Әмди Pәрwәrdigar Hudayinglar silәrgә әmr қilоҗandәk қilixқа көngül бөлүnglar; uningdin оng wә solоҗa taymanglar!

33 Pәрwәrdigar Hudayinglar silәrgә әmr қilоҗan барliқ yollirida menginglar; xundәk қilsanglar һayatliқ tepip, һalinglar yahxi bolidu wә silәr игidarқilik қilidioҗan zeminda turup күnliringlar uzun bolidu».□

6

Hudaning әһdisining jәwhiri — Uning әmrlirigә әmәl қilixning бәht-bәrikiti

1 «Mana, bular Pәрwәrdigar manga silәr *dәryadin* өtүp игilәydioҗan zeminda turoҗininglarda ularoҗa әmәl қilixinglar үqün silәrgә өgitixni tapilioҗan әmrlәр, бәlgilimilәр һәм һөкүмләrdur: —

2 (xuning bilән silәr, yәni sән өзүng, оoҗlung wә nәwrәng барliқ tirik күnliringlarda Pәрwәrdigar Hudayinglardin қорқup, mән silәrgә tapilawatқan uning барliқ бәlgilimә wә әmrlirini tutisilәр, xundәklә uzun күnlәrni керisilәр.

3 Sән, i Israil, ularni anglap әmәl қilixқа көngül қoyunglar; xuning bilән ата-bowiliringlarning Hudasi Pәрwәrdigar silәrgә deginidәk, süt bilән һәsәl еkip turidioҗan munbәt zeminda turup, һalinglar yahxi bolidu wә saninglar intayin кepiyidu): —

4 — Anglanglar, әy Israil: — Pәрwәrdigar Hudayimiz, Pәрwәrdigar bir birliktur; □ ■

■ 5:26 Қан. 4:33; Һәк. 13:22 ■ 5:27 Mis. 20:19; Ibr. 12:19 □ 5:33 «...һayatliқ tepip, һalinglar yahxi bolidu» — Hudaning барliқ әmrliri bu мәксәttidur. Bu tema «Қанун Хәрһи»diki көp yәrlәrdә көrүlidoҗan bir temidur. □ 6:4 «Pәрwәrdigar Hudayimiz, Pәрwәrdigar bir birliktur» — «birlik» degән sөz ibraniy tilida «әkad» deyllidu. Bu sөz adәттә ikki yaki birnәqqә nәrsining bir gәwдilikini bildүridu («Yar.» 2:24, «Mis.» 24:3 қатарliқlar). Baxқа bir hil tәrjimisi: «Pәрwәrdigar Hudayimizdur, Pәрwәrdigar birdur». ■ 6:4 Қан. 4:35; Mar. 12:29; Yһ. 17:3; 1Kor. 8:4, 6

⁵ sən Pərwərdigar Hudayingni pütün kəlbəng bilən, pütün jening bilən wə pütün küqung bilən səygin.■

⁶ Mən sanga bügün tapilioqan bu sözlər kəlbəngdə bolsun;

⁷ Sən ularni baliliringoşa singdürüp əgət, məyli əyde olturoşanda, yolda mangoşanda, ornungda yatqanda wə ornungdin turuwatqanda hər waqit ular toşruluk sözligin; ■

⁸ ularni kolungoşa əslətmə-bəlgə kilip tengiwal, pexanənggə kaxkidək simwol kilip ornitiwal;

⁹ Sən ularni əyüngdiki kexəkliringgə wə dərwaziliringoşa pütüküzgin.

¹⁰ Wə Pərwərdigar Hudaying seni kəsəm kilip ata-bowiliringoşa, yəni İbrahim, İshak wə Yakupqa wədə kəloşan zeminni sanga ata kilix üqün seni uningoşa baxlioşanda, — əzüng kərmioşan uluş wə esil xəhərlərgə,

¹¹ əzüng bisatlik kilmioşan allikaqan esil bisatlik kəlinioşan əylərgə, əzüng kolimioşan, allikaqan kolanoşan kuduklaroşa, əzüng tikmigən üzümzarlar wə zəytunzarlaroşa muyəssər kəlinixing bilən sən yəp toyunoşandin keyin, ■

¹² — əyni qaşda seni Misir zeminidin, yəni «kulluk makani»din qəkaroşan Pərwərdigarni untuxtın həzi bol.

¹³ Sən Pərwərdigar Hudayingdin kərkkin, ibaditidə boləşin wə kəsəm kəlsang uning nami bilənla kəsəm iqkin. ■

¹⁴ Silər baxka ilahlar, yəni ətraşingdiki əllərnin ilahlarını kət'iy izdimənglar;

¹⁵ Qünki arənglarda turuwatqan Pərwərdigar Hudaying wəpasizlikka həsət kəloşuqi Təngridur. Əgər xundak kəlsang Pərwərdigar Hudayingning oşəzipi sanga kəzoşilip, U seni yər yüzidin yokətməy qəlməydu.

¹⁶ Silər Pərwərdigar Hudayinglarni Massahta sinoşandək Uni sinimənglar. □ ■

¹⁷ Pərwərdigar Hudayinglarning əmlirini, silərgə tapilioşan guwah-həkümliri wə bəlgimilirini kəngül kəyup tutunglar.

¹⁸ Pərwərdigar Hudayinglarning nəziridə durus wə yahxi boləşanni kilinglar; xundak kəloşanda həlinglar yahxi bolidu wə Pərwərdigar ata-bowiliringlaroşa berixkə kəsəm kəloşan zeminoşa kirip uni igiləysilər,

¹⁹ xundakla Pərwərdigar wədə kəloşandək barlik duxmənliringlarni aldinglardin həydeşə qikiriwətsilər.

Keyinki dəwrləni əslitix

²⁰ Kəlgüsidə oşlung səndin: — «Pərwərdigar Hudayimiz silərgə tapilioşan aqaş-guwah, bəlgilimə həm həkümlər nemə?» dəp sorisa,

²¹ sən oşlungoşa mundak dəysən: «Biz əslidə Misirdə Pirəwning kulliri ikənmiz; birak Pərwərdigar bizni Misirdin küqlük bir kəloş bilən qəkaroşan.

²² Pərwərdigar kəz əldimizda uluş həm dəhəxtlik məjizilik əlamətlər wə kəramətləni kərsitip, Pirəwning üstigə həm uning barlik əilidəliklərnin üstigə quxürdi;

²³ U ata-bowilirimizoşa kəsəm iqip wədə kəloşan zeminni bizgə ata kilip, uningoşa bizni baxlap kirixkə xu yərdin yetəkləp qəkaroşan.

²⁴ Pərwərdigar bizgə bu barlik bəlgimilərnəni tutuxni, Pərwərdigar Hudayimizdin kərkuxni tapilioşan; U həlimizning daim yahxi boluxi wə bizning

■ 6:5 Kan. 10:12; Mat. 22:37; Luqa 10:27 ■ 6:7 Kan. 4:9; 11:19 ■ 6:11 Kan. 8:9,10

■ 6:13 Kan. 10:20; Mat. 4:10; Luqa 4:8 □ 6:16 «Silər Pərwərdigar Hudayinglarni Massahta sinoşandək Uni sinimənglar» — «Mis.» 17:2-7ni kərunğ. «Massah» degənnin mənisi «sinax».

■ 6:16 Mis. 17:2; Qəl. 20:3; Mat. 4:7; Luqa 4:12

bügünküdək tirik saklanoqandək, Uning panahıda boluximiz üçün xundak tapılıoqandur;

²⁵ wə Pərwərdigar Hudayimizning aldida u bizgə tapılıoqandək bu barlik əmrlərgə əməl kılixkə kəngül bəlsək bu biz üçün həqkaniylik bolidu».

7

Butpərəs əl-millətlərnı zemındın yökıtıx

¹ Pərwərdigar Hudaying seni hazır igiləxkə ketiwatқан zemınoqa baxlap kırıgüzgəndın keyın, aldingdın kəp yat əl-millətlərnı, yəni Hıttıylar, Gırğaxıylar, Amorıylar, Kanaanıylar, Pərizziylar, Hıwiylar, Yəbusıylarını — səndın küqlük əl-millətlərnı həydiwetıdu. ■

² Əmdı Pərwərdigar Hudaying aldingda ularnı qolungoqa tapxuruxı bilən sən ularoqa hıjım kılöıningda, sən ularnı təltöküs yökıtıxıng kərək; ular bilən həq əhdə tüzıxinggə wə ularoqa həq rəhım kılıxingoqa bolmaydu. □ ■

³ Senıng ular bilən nıkahlıxıxingoqa bolmaydu; sən kızingnı ularnıng oşullırıoqa berıxinggımu wə ularnıng kızını oşlungoqa elıp berıxinggımu bolmaydu; ■

⁴ qünki ular oşlungnı Manga əgıxıxtın ezıkturıdu wə xuning bilən oşullırıng baxkə ılahlaroqa qokunıdu; u qaoqda Pərwərdıgarnıng oşızıpi silərgə kozoşılıp, silərnı tezla yökıtıdu.

⁵ Sən ularoqa xundak muamılə kılöınkı, ularnıng kurbangahlırını buzuwetinglar, but tıwırklırını qeqıwetinglar, axərah butlırını kesıwetinglar wə oyma butlırını ot bilən köydürüwetinglar; □ ■

⁶ qünki silər Pərwərdigar Hudayinglaroqa pak-mukəddəs bır həlktursilər; Pərwərdigar Hudayinglar silərnı yər yüzıdıkı barlik baxkə həlklərdın üstün kılıp, Özigə has bır həlk boluxkə tallıwaloqan. ■

⁷ Pərwərdıgarnıng silərgə mehir qıxüp silərnı tallıwalöını silərnıng baxkə həlklərdın kəp bolöanlıkınglar üçün əməs, əməlıyyətə silər barlik həlklər arııda əng az ıdınglar,

⁸ Pərwərdıgarnıng silərnı səygını səwəbıdın wə ata-bowılıringlar aldida bərgən kəsımızə sadık bolöanlıkı üçün Pərwərdigar silərnı küqlük kəl bilən kütüzup, hərlük bədılı töləp «kulluk makani»dın, yəni Misır padıxahı Pırəwnnıng kolidın qıkaroqan. □ ■

⁹ Xunga silər Pərwərdigar Hudayinglarnıng bərək Huda, wədisıdə turoquqı Təngrı ikənlikını bilıxinglar kərək; U Özını səyüp, əmrlırını tutқанlaroqa mıng dəwrgıqə əzgərməs mehir kərsıtıp əhdısidə turoquqıdu; ■

¹⁰ lekin Özigə əqmənlərnıng ıxlırını öz bexıoqa oquq-axkarə qıxürüp, ularnı yökıtıdu; Özigə əqmənlərnıng hərбірıgə özi kılöan ıxlırını ularnıng bexıoqa oquq-axkarə kəyturuxkə həyal kılmaydu. ■

■ **7:1** Kan. 31:3 □ **7:2** «...ularoqa həq rəhım kılıxingoqa bolmaydu» — bu əmr (wə unıngoqa ohxap ketıdıqan baxkə barlik əmrlər) toqruluk «koxumqə səz»ımızını kərtıng. ■ **7:2** Mis. 23:32; 34:15; Qel. 33:52; Yə. 11:11 ■ **7:3** Mis. 34:16; 1Pad. 11:2 □ **7:5** «axərah» — «ayal butlar», bəlkım butpərəslikkə beoşılanoqan dərəhliklərdur. Dərəhlar bəlkım but xəklıdə oyuloqan yaki nəkılxləngən boluxı mımkn. ■ **7:5** Mis. 23:24; 34:13; Kan. 12:2, 3 ■ **7:6** Mis. 19:5; Kan. 4:20; 14:21; 26:18; 28:9; 1Pet. 2:9 □ **7:8** «hərlük bədılı töləp ...qıkaroqan» — muxu sırlık səzlar toqruluk «koxumqə səz»ımızıdə azrak tohtılımız. ■ **7:8** Kan. 10:15 ■ **7:9** Mis. 20:5; Kan. 5:9

■ **7:10** Nah. 1:2

11 Silər Mən бүgün silərgə tapiloğan əmr, bəlgilimilər həm həkümlərgə əməl kılıx üqün ularni qing tutunglar.

Əhdini tutuxning bəht-bərikətliri

12 Qokum xundak boliduki, bu bəlgilimilərgə kulak selip, kəngül koyup əməl kılısanglar, Pərwərdigar Hudayinglar ata-bowiliringlarğa kəsəm bilən wadə kılğan əhdə wə mehıri silərgə kərsitip turidu; ■

13 Seni sөyüp bərikətləp, ata-bowiliringğa kəsəm bilən sanga berixkə wadə kılğan zeminda turəuzup kəpəydidu; xu yərdə pərzəntliringni, yər-tuprikingdiki məhsulatlarni, buədiyinqni, yengi xarabingni, zəytun meyingni, kaliliringning nəslini wə koyliringning qozilirini bərikətləp kəpəydidu. □

14 Sən barlık əllərdin ziyadə bəht-bərikət kərisən; arangda, ər-ayal yaki mal-qarwang arisida heq tuəmaslık bolmaydu; □ ■

15 Pərwərdigar səndin barlık kesəllərnı neri kılıdu wə sən özüng kərgən Misirdiki dəhxətlik wabalardin heqkəyisini üstünggə salmaydu, bəlkı sanga əq boləanlarğa salıdu.

Aranglardiki barlık butpərəslik iz-kalduklirini yokıtix kerək

16 Sən Pərwərdigar sanga tapxuroğan barlık həklərnı yokıtixing kerək; sən ularni kərgəndə, ularğa heq rəhim kılmaslıking kerək, sən ularning ilahlirining kulluğa kirməsliking kerək; əgər xundak kılısang, bu ix sanga kiltak bolıdu. □

17 Əgər sən kənglüngdə: «Bu əllər məndin küqlük; mən kəndak kılıp ularni zemınidin koəliwetələymən?» — desəng,

18 ulardin kərkma; Pərwərdigar Hudayingning Pirəwn həm barlık Misirliklarnı kəndak kılğanlıkını əsligin,

19 — yəni Pərwərdigar Hudaying seni xu yərdin qıkırix üqün wasitə kılğan, öz kəzüng bilən kərgən dəhxətlik həküm-sınaklar, məjizilik alamətlər wə karamətlər; küqlük qol wə sozulğan biləknı məhkəm esingdə tut; Pərwərdigar sən kərkəwatkan barlık həlknımu xundak kılıdu. ■

20 Uning üstigə Pərwərdigar Hudaying taki ularning səndin yoxurunoğan kaldukliri yokıtıləuqə ularning arisəğa serik hərılərnı əwətıdu; □ ■

21 Sən ulardin kərkmaslıking kerək; qünki Pərwərdigar Hudaying arangdidur; U uluq wə dəhxətlik bir İlahdur.

22 Pərwərdigar Hudaying xu əllərnı aldingdin pəydingpəy həydəydu; sən ularni birakla yokıtıwetəlməysən; birakla yokıtıwətkən təkdirdimu, daladiki həywanlar kəpiyip, üstünggə basturup kelixi mumkin.

23 Ləkin aldingğa ilgiriləp mangəjiningdə Pərwərdigar Hudaying ularni kolungğa tapxurıdu wə ularni parakəndə kılıp, yokıtıləuqə dəkkə-dükkigə salıdu.

■ 7:12 Law. 26:3; Kən. 28:1 □ 7:13 «pərzəntliring» — muxu yərdə ibraniy tilida «bəliyatquning mewisi» bilən ipadilini. □ 7:14 «sən barlık əllərdin ziyadə bəht-bərikət kərisən...» — muxu yərdə «sən» degən sөz Huda pütkül İsrailni bir adəmdək kərip, ularğa bir gəwdə süpitidə sezləydu. «arangda, ər-ayal yaki mal-qarwang arisida...» — ibraniy tilida «arangda, məyli ərkəklər məyli ayallarda yaki mal-qarwang arisida...». ■ 7:14 Mis. 23:26

□ 7:16 «...ularni kərgəndə, kularğa heq rəhim kılmaslıking kerək...» — ibraniy tilida «sening kəzüng ularni heq ayımısın...». ■ 7:19 Kən. 4:34; 29:3 □ 7:20 «serik hərə» — adətiki hərədin tehımu qonq wə qakqak birhil hərini kərsitixi mumkin. ■ 7:20 Mis. 23:28; Yə.

24:12

24 U ularning padixahlirini qolungoşa tapxuridu, sən ularning namlirinu asman astidin yok kilisən; ularni yokatkuqə heqbir adəm aldingda turalmaydu.

25 Silər ularning oyma butini ot bilən köydürüwetinglar; köz kiringlarni xularning üstidiki altun-kümükə salmanglar, ularni almanglar; bolmisa u silərgə kıltak bolidu; qünki u Pərwərdigar Hudaying aldida yirginqlik bir nərsidur.

26 Sən heqkəndək yirginqlik nərsini öyünggə elip kəlmə; bolmisa sən uningə oħxax lənətlik nərsə bolup kəlisən; sən uningdin qəttik yirgən, uningə mutlək nəprətlən; qünki u lənətlik bir nərsidur.

8

Pərwərdigarning təminatlirini əsləx

1 Mən silərgə bügün tapiloğan bu barlık əmrlərgə əməl kılıxka kəngül qoyunglar; xundək kıloğanda silər həyat bolisilər, kəpiyisilər wə Pərwərdigar ata-bowiliringlarə qəsəm kılıp wədə kıloğan zeminoğa kirip uni igiləyisilər.

2 Pərwərdigar Hudaying seni təwən kılıp, kənglündə nemə barlıqini, uning əmrlirini tutidioğan-tutmaydioğanlıqingni biləy dəp seni sinax üqün bu kırık yil qəl-bayawanda yetəkligən yolni əsligin.

3 Dərwəkə u seni təwən kılıp, seni aq koyup, sən əslidə bilməydioğan, xundəklə ata-bowiliring kərup bəkmioğan «manna» bilən ozuklandıroğan; U sanga insan pəkət yeməklilik bilənla əməs, bəlkə Pərwərdigar Hudayingning əqzidin qıkkən barlık səzliri bilənmu yaxaydioğanlıqingni bildürüx üqün xundək kildi. □ ■

4 Bu kırık yilda kiyim-keqiking konirimidi, putung ixxi kətmidi. ■

5 Sən xuni bilip koyojinki, adəm öz oqlini tərbiyiligəndək, Pərwərdigar Hudaying seni tərbiyiləydu; □

6 Xunga sən Uning yollirida mengip wə Uningdin kərkup, Pərwərdigar Hudayingning əmrlirini tutkın.

7 Qünki Pərwərdigar Hudaying seni yaxi bir zeminoğa — erik-ekınliri, bulaklıri wə jiloğa-dənglərdə uroqup qıkidioğan uluq suliri bar bir zeminoğa —

8 buoqday wə arpa, üzüm talliri, ənjür dərəhliri wə anarlıri bar bir zeminoğa, zəytun dərəhliri wə həsəl bar bir zeminoğa,

9 — sən heqnemədin kəmlik tartmay ozukluk yəydioğan bir zeminoğa — taxlıri təmür, təqliridin mis kəlaydioğan bir zeminoğa yetəkləp kiridu;

10 sən xu yərdə yəp toyunisən wə Pərwərdigar Hudaying sanga ata kıloğan xu yaxi zemin üqün uningə təxəkkür-mədhıyə eytisən. ■

11 Mən sanga bügün tapiloğan Pərwərdigar Hudayingning əmrliri, bəlgilimiliri həm həkümilirini tutmaslıqın, Uni untup kəlixtin həzi bol;

12 bolmisa, sən yəp toyunoğandin keyin, esil öyləni kərup ularda olturaklıxkəndin keyin,

□ 8:3 «manna» — bu ix toqruluk «Mis.» 16-babni kəring. «... Hudayingning əqzidin qıkkən barlık səzliri» — ibraniy tilida «...Hudayingning əqzidin barlık qıkkənliiri». Oqurmənləning esidə barki, Adəm'ata əslidə «Hudaning nəpisi» bilən həyatka erixi. ■ 8:3 Mis. 16:14,15; Mat. 4:4; Luğa 4:4 ■ 8:4 Kan. 29:6; Nəh. 9:21 □ 8:5 «Sən xuni bilip koyojinki...» — ibraniy tilida «Sən kəlbıngdə xuni bilginki...» ■ 8:10 Kan. 6:11,12

¹³ kala-qoy padiliring kəpiyip, altun-kümüxüng, xundakla sening barliqing kəpəygəndin keyin,

¹⁴ kənglüng məərurlinip seni Misir zeminidin, yəni «kulluq makani»din qikirip kütquzoqan Pərwərdigar Hudayingni untuysən;

¹⁵ (U seni bipayan wə dəhxətlik qəl-bayawandin, yəni zəhərlik yılanlar wə qayanlar kaplap kətkən, susirap kaqjirap kətkən bir qəl-bayawandin yetəkləp qikқан, xu yərdə sanga qakmaq texidin su qikirip bərgən, □ ■

¹⁶ seni əzini təwan tutsun dəp sinap, sanga ahir rahət-bərikət kərsitix üqün qəl-bayawanda ata-bowiliring kərup baqmioqan «manna» bilən ozuqlanduroqan) ■

¹⁷ — əgər uni untusang, kənglüngdə: «Əz küqüm, əz qolumning kudriti meni muxu dələtkə erixtürgən» deyixing mumkin.

¹⁸ Xunga Pərwərdigar Hudayingning Əzi seni dələtkə erixtürgüqi kudrətni bərgüqi ikənlikini əsləp, U esingdə tut; xuning bilən u ata-bowiliringoqa kəsəm kılıp wədə kıloqan əhdini bügünki kundikidək məhkəm kılıdu.

¹⁹ Əgər sən Pərwərdigar Hudayingni kaqaniki untusang, baxka ilahləroqa əgəxsəng, ularning kulluqida bolup ularoqa bax ursang, mən silərgə bügün xu aqahni bərayki, xundak boliduki, silər təltəküs halak bolisilər.

²⁰ Pərwərdigar kəz aldinglarda yəqitiwatқан əllərdək silərmu yəqitilisilər; qünki silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazioqa kulak salmiqansilər.

9

Hudaning əllərni Qanaan zeminidin həydxining səwəbi

¹⁻² Angla, i Israil! Sən bügün əzüngdin qong wə küqlük əllərgə igə bolux üqün, sepilliri asmanoqa takixidioqan qong xəhərləni igiləx üqün, Anakiylar ni koqlap qikirix üqün Iordan dəryasidin ətisən (sən ularni bilisən, ular toqruluk «kim Anakiylar aldida turalisun!» dəp angliqansən). ■

³ Sən bügünki kundə xuni bilip qoyqinki, sening aldingda mangoquqi Pərwərdigar Hudayingning Əzidur, U yalmaq yutquqi ottur; u muxu əllərni halak kılıdu, aldingda ularni tezdin yiktidu; sən ularning təwəlikini igiləp, Pərwərdigar sanga eytkandək ularni tezdin yəqitisən. ■

⁴ Pərwərdigar ularni aldingdin həydxingdə sən kənglüngdə: «Həkkaniylikim səwəbidin Pərwərdigar meni zeminni igiləx üqün uningəqa yetəkləp kirdi» demigin; bəlki xu əllərnin rəzilliki tūpəylidin Pərwərdigar sening aldingda ularni təəllukatidin məhrum kılıdu.

⁵ Sən ularning zeminiəqa kirip uni igilixing sening həkkaniy bolənanliqingdin yaqi kənglüngning duruslukidin əməs, bəlki bu əllərnin rəzillikidin wə Pərwərdigar ata-bowiliring İbrahim, İshak wə Yaqupka kəsəm kıloqan səzigə əməl kilix üqünmu Pərwərdigar Hudaying ularni sening aldingda təəllukatidin məhrum kılıdu. ■

⁶ Əmdi xuni bilip qoyqinki, Pərwərdigar Hudaying bu yahxi zeminni sanga miras kıləqini sening həkkaniylikingdin əməs, qünki sən əsli boyni kattik bir həlksən.

□ 8:15 «zəhərlik yılanlar...» — ibraniy tilida «otluq yılanlar». ■ 8:15 Mis. 17:6; Qəl. 20:11; Zəb. 78:15-16; 114:8 ■ 8:16 Mis. 16:14,15 ■ 9:1-2 Qəl. 13:32,33 ■ 9:3 Kan. 4:24; İbr. 12:29 ■ 9:5 Yar. 12:7; 13:15; 15:7; 17:8; 26:4; 28:13

Israilning jahilliki

7 Əmdi sening qəl-bayawanda Pərwərdigar Hudayingni kəndək oşəzəpləndürgənlikəngni esingdə tutkin — Uni untuma. Sən Misir zemininin qıkkən kündin beri taki bu yərgə kəlgüqə Pərwərdigarəşa asiylik kılıp kəldəng. ■

8 Silər Hərəb teşida Pərwərdigarni oşəzəpləndürgən wə Pərwərdigar silərgə aqqıqlinip, silərnə həlak kılmaqçı boldi. ■

9 Xu qəşda mən tax tahtaylarni, yəni Pərwərdigar silər bilən tüzgən əhdə tahtaylirini tapxuruwelix üqün təşqə qıkkənədim; mən təşda kırık keqə-kündüz turdum (mən nə tamək yemidim, nə su iqmədim);■

10 Xuning bilən Pərwərdigar mənə Əz barmiki bilən pütəkən ikki tahtayni tapxurdi; ularda Pərwərdigar təşda ot iqidə silərgə səzligən qəşda, jamaət yioşiləşən küni eytkən barlik səzələr pütölgənidi. □ ■

11 Wə xundək boldiki, kırık keqə-kündüz eşüp, Pərwərdigar mənə ikki tax tahtay, yəni əhdə tahtaylirini bərdi.

12 Wə Pərwərdigar mənə: «Ornungdin turəşin, muxu yərdin qüşkin; qünki sən Misirdin qıkarəşən həlking eşzirini buləşidi; ular təzla Mən ularəşa tapiləşən yoldin qətnəp eşzligə kuyma bir butni yasidi» dedi.

13 Pərwərdigar mənə səz kılıp: «Mən bu həlkni kərəp yəttim; mana, u boyni kəttik bir həlktur. ■

14 Məni toşma, Mən ularni yəkətimən, ularning namini asmanning tegidin eşürüwetimən wə xundək kılıp, səni uların qəng wə uluq bir həlk kılımən» — dedi.■

15 Mən burulup, təşdin qüştüm; təş bolsa ot bilən yalkunlawatatti; ikki əhdə tahtiyi ikki qolumda idi.

16 Mən kərdüm, mana silər Pərwərdigar Hudayinglər aldida gunah kılıpsilər; silər eşzənglər üqün kuyma bir mozayni yasapsilər; silər təzla Pərwərdigar silərgə tapiləşən yoldin qətnəp ketipsilər.

17 Mən ikki tahtayni ikki qoluməşa elip, qərəp taxlap, ularni kəz aldinglarda qəkiwəttim.

18 Silər Pərwərdigarni oşəzəpləndüröp barlik eşküzgən gunahənglər, yəni Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləşanni kıləşinənglər üqün, yənə awwalkidək Pərwərdigar aldida yikilip, kırık keqə-kündüz düm yəttim (mən həq nərsə yemidim, su iqmədim) □

19 qünki mən Pərwərdigarning silərnə yəkətidəşən kəttik oşəzipi həm kəşridin kərkəttim. Pərwərdigar xu qəşdimu mənəng tilikimni ənglidi.

20 Pərwərdigar Hərəndin oşəzəplinip, unimu yəkətməkçı boldi; mən Hərən üqünmu dua kıldim.

21 Mən silərnəng gunahənglərnə, yəni yasəşən mozayni elip uni otta kəydürdüm wə uni yanşip kukum-təşkən kılıp eziwəttim; uning topisini elip təşdin qüşxidəşən erik süyigə qəkiwəttim ■

22 (silər yənə Tabərəh, Massah, Kibrot-Həttawahdimu Pərwərdigarni oşəzəpləndürdüşnglər. ■

23 Pərwərdigar silərnə Kədəx-Barneadin *Kanaanoşa* mangdurməkçı bolup silərgə: «Qıqip, Mən silərgə təkdəim kıləşən zeminni igilənglər» —

■ 9:7 Mis. 14:11; 16:2; 17:2; Qəl. 11:4 ■ 9:8 Mis. 32:4; Zəb. 106:19-21 ■ 9:9 Mis. 24:18; 34:28 □ 9:10 «Əz barmiki bilən pütəkən...» — ibrəniy tilidə «Hudaning barmiki bilən pütəkən». ■ 9:10 Mis. 31:18 ■ 9:13 Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Kan. 10:16; 31:27; 2Pad. 17:14 ■ 9:14 Mis. 32:10; Zəb. 106:23 □ 9:18 «mən həq nərsə yemidim...» — ibrəniy tilidə «mən həq nanni yemidim...». ■ 9:21 Mis. 32:20 ■ 9:22 Mis. 17:7; Qəl. 11:1,4,34

degəndimu, silər Uning səzigə qarxi qikip asiylik kildinglar, nə Uningoşa ixənmidinglar, nə awazioşa heq kulak salmidinglar. □ ■

24 Mən siləni tonuqan kündin tartip silər Pərwərdigar Hudayinglaroşa asiylik kilip kədinglar).

25 Xuning bilən mən axu qaqda Pərwərdigar aldida özümni yərgə etip yənə kırık keqə-kündüz düm yattim; dərwəxə düm yattim; qünki Pərwərdigar silərgə qarap «ularni yokitimən» degəndi.

26 Xunga mən Pərwərdigaroşa dua kilip: «I Rəb Pərwərdigar, Sən Öz uluqluqung arkilik Özünq üqün hərlük bədili tələp setiwaloqan, Misirdin küqlük qolung bilən qıqaroqan Öz həlking bolqan mirasingni yokatmioajsən; □ ■

27 Öz kulliring İbrahim, İshak və Yakupni esingdə tutkaysən; bu həlking baxbaxtaklıqioşa, ularning rəzilliki yaki gunahioşa qarimioajsən;

28 bolmisa, sən bizni elip qıqqan xu zemindikilər: «Pərwərdigar bu həlknı ularoşa wədə qılqan zeminni igiləxkə elip kirəlməydiyolanlıqı üqün wə ularoşa nəprətləngini tüpəylidin ularni qəl-bayawanda yokitixkə *Misirdin* qıqardi» — dəydu. ■

29 Qandaqla bolmisun, ular zor küqung wə uzartilqan biliking bilən *Misirdin* qıqaroqan həlking wə sening mirasingdur» — dedim.

10

Yengi pirsət

1 Xu qaqda Pərwərdigar manga: «Özünq üqün awwalkidək ikki tax tahtayni oyup qikip, taqqa yenimoşa kəl. Özünqgə yaoqaqtin bir sanduq yasiojn. ■

2 Mən bu tahtaylaroşa sən qeqiwətkən awwalki tahtaylardiki səzləni yazimən; sən ularni sanduqqa koyisən» — dedi.

3 Xuning bilən mən akatsiyə yaoqıqıdın bir sanduq yasidim, awwalkidək ikki tax tahtay oyup qıqtım; ikki tahtayni qolumda kətürüp taqqa qıqtım.

4 Pərwərdigar əslidə ot iqidin taqda jamaət yioqılqan kündə silərgə eytqan xu on əmrni awwalki pütüktək tahtaylaroşa yazdı; Pərwərdigar ularni manga tapxurdi. □

5 Mən burulup taqıdın qüxüp tahtaylarnı özüm yasioqan sanduqqa koydum; Pərwərdigar manga tapiliojınidək ular tehi uningda turmaqta.

Qəl-bayawandiki səpəring hatimisi

6 Xu qaqda İsrailar Bəərot-Bənə-Yaakandin Mosərahqa yol elip mangdi; Harun xu yərdə əldi wə xu yərdə dəpnə qilindi; uning oqlı Əliazar uning ornini besip kahinlik kildi. ■

7 İsrailar xu yərdin Gudgodaqqa, andin Gudgodahtin Yotbataqqa səpər kildi (Yotbataq erik-ekini mol yərdur). ■

□ 9:23 «Uning səzigə qarxi qikip...» — ibraniy tilida: «Uning awazioşa qarxi qikip...». ■ 9:23 Qəl. 13:3; 14:1 □ 9:26 «Öz həlking bolqan mirasing» — «Hudaning mirasi» muxu yərdə Öz həlknı kersitidu. Məsilən, «Mis.» 34:9ni kərüng. ■ 9:26 Mis. 32:11; Qəl. 14:13 ■ 9:28 Mis. 32:12; Qəl. 14:16 ■ 10:1 Mis. 34:1 □ 10:4 «on əmr» — ibraniy tilida «on səzni». ■ 10:6 Qəl. 20:28; 33:30,38 ■ 10:7 Qəl. 33:32,33

8 Xu qaoıda Pərwərdigar əhdə sanduqını kətürüxkə, Pərwərdigarning aldida hizmitidə turup uning namida bəht-bərikət tiləxkə Lawiy kəbilisini özige tallap ayridi. Wə bügüngə kədər xundaq boluwatidu.

9 Xunga Lawiy kəbilisinining *İsrail* kərindaxlıri iqidə nesiwisi yaki mirasi yoktur; Pərwərdigar uningə eytkandək, Pərwərdigar Əzi uning mirasidur. ■

10 Mən əmdi awwalkı künlərdikidək kirik keqə-kündüz Pərwərdigar aldida taqıda turdum; Pərwərdigar xu qaoıdimu tilikimgə kulak saldı; u siləрни yokatmidi. ■

11 Pərwərdigar manga: «Ornungdin tur, həlkni baxlap aldida yol aloın; xuning bilən ular Mən ularəta təkdım kılıxka ata-bowiliriəta kəsəm kılıp wədə kıləjan zeminni igiləx üqün uningəta kirsun» — dedi.

Pərwərdigarni səygin, həlkni səygin

12-13 Əmdi, i İsrail, Pərwərdigar Hudaying səndin nemə tələp kılıdu? — Haling yahxi bolsun dəp mening bügün silərgə muxu tapılıəjanlırimdin baxka nərsini tələp kılarmu? — Uning tələp kıləğini bolsa Pərwərdigar Hudayingdin kərkup, Uning kərsətkən barlık yollirida mengip, Uni səyüp, pütkül kəlbıng wə pütkül jening bilən Pərwərdigar Hudayingning hizmitidə bolup, Pərwərdigarning əmliri wə bəlgilimilirini tutuxtın ibarət əməsmu? ■

14 Mana, asmanlar wə asmanlarning asmini Pərwərdigar Hudayingəta mənsuptur; yər yüzi wə uningdiki həmmə nərsilərmu Uningəta mənsuptur. ■

15 Həlbuki, Pərwərdigar pəkət ata-bowiliringlərdin səyünüp, ularni səydi wə xuning bilən bügünkidək barlık əllər arisidin ata-bowiliringlərdin keyinki nəslini, yəni siləрни tallidi.

16 Xunga kənglünglərdi hətnilik kilinglar, boynunglərdi yənə kattik kilmanglar. ■

17 Qünki Pərwərdigar Hudayinglar hudalarning Hudasi, rəblərdin Rəbbi, uluə İlah, Qudrətlik wə Dəhxətlik Boloquə, insanlarning yüz-hatirisini kilmioquə, həqkandək parini almioquədir; ■

18 U yetim-yesir wə tul hotunlarning dəwasini soraydu, musapirni səyüp uningəta yemək-iqmək wə kiyim-keqəkni bərgüədir. □

19 Xunga silərmu musapirni səyüxunglar kərək; qünki silərmu Misir zemində musapir idinglar.

20 Sən Pərwərdigar Hudayingdin kərkkin; sən Uning ibaditidə boləın, Uningəta baəlanəın wə pəkət Uning namidila kəsəm iəkin. ■

21 U sən üqün öz kəzüng bilən kərgən bu uluə wə dəhxətlik ixlarni kıləjan; U sən mədhıyiləydiəjan, sening Hudayingdur;

22 ata-bowiliring jəmiy yətmix jan Misirəta qüxkənidi; wə hazır Pərwərdigar Hudaying seni asmandiki yultuzlardək kəp kildi. □ ■

□ **10:9 «Lawiy kəbilisinining... nesiwisi yaki mirasi yoktur»** — Kanaan zeminiəta kirgəndin keyin Lawiyler wə kəhınlarning (baxka kəbililərdinikidək) xəhsiy yər-zemin yaki xəhərliri bolmaydu. Ulardiki hər bir ailə İsrailning xəhərliri iqidin bir ə turar jay berilidu. ■ **10:9** Qel. 18:20-32; Qan. 18:1; Əz. 44:28 ■ **10:10** Qan. 9:18, 19 ■ **10:12-13** Qan. 6:5; Mat. 22:37; Luəa 10:27 ■ **10:14** Yar. 14:19; Zəb. 24:1; 115:16 ■ **10:16** Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Qan. 9:13; Yər. 4:4 ■ **10:17** 2Tar. 19:6, 7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17; Wəh. 17:14 □ **10:18 «yetim-yesir»** — İbraniy tilida «atisızlar». ■ **10:20** Qan. 6:13; 13:4; Mat. 4:10; Luəa 4:8 □ **10:22 «ata-bowiliring jəmiy yətmix jan Misirəta qüxkənidi...»** — yaki «ata-bowiliring yətmix jan bilən Misirəta qüxkənidi...». ■ **10:22** Yar. 15:5; 46:27; Mis. 1:5; Ros. 7:14

11

Hudaşa itaətmən boluxning bəht-bərikiti

1 Əmdi sən Pərwərdigar Hudayingni səygin, Uning tapilioşini, bəlgilimilirini, həkümlirini həm əmrlirini izqil tutqin.

2-3 Xu ixlarni bəgün esinglarda tutunglar, qünki mən Pərwərdigar Hudayingning jaza-tərbiyisi, uluşluğu, küqlük kəli wə uzartiloşan bilikini, Misir zemində Misir padixahı Pərwəngə həm uning pütkül zemini üstigə kərsətkən məjizilik alamətliri wə kəloşanlirini kərmigən baliliringlarşa səzliməymən □

4 (qünki ular *Pərwərdigarning* Misirning koxuni, ularning atliri, ularning jəng hərwillişa kəloşan ixliri, yəni Kizil Dengizning suliri bilən ularni oşərk kəlip, üzül-kesil həlak kəloşanliki, □

5 Uning silər muxu yərgə kəlgüqə silərgə nemə kəloşanliki,

6 Uning Rubənniğ əwladi, Eliabning oşulliri Datan wə Abiramşa nemə kəloşanliki, yəni pütün Israilar arisida yər yüzining aşzini kəndək eqip ularni ailisidikiliri wə qədirliri bilən koxup barliq təllükətliri bilən yutuwətkənlikini kərmigəni); ■

7 *mən bəlki silərgə səz kəlimən*; qünki silərninğ kəzlinglar Pərwərdigar kəloşan barliq uluq ixlarni kərdi.

Wədə kəlioşan zeminning mol bəyliqliri

8 Əmdi, mən silərgə bəgün tapilioşan barliq əmrləni tutunglar; xundək kəlsanglar küqlinip, həzir oşup igiliməkqi boləşan zeminişa kirip uni igiləysilər

9 wə Pərwərdigar ata-bowiliringlarşa kəsəm kəlip ularşa həm əwladlirişa bərixkə wədə kəloşan zemində, yəni sūt bilən həsəl ekip turidəşan munbət bir zemində turup uzun əmür kərsilər.

10 Qünki silər igiləxkə kiridəşan xu zemini silər qətkən Misir zemində əməş; u yər bolsa, silər uningşa uruk qəqəndin keyin putunglar bilən suqiridəşan kəktatliktək zemini idi; □

11 biraq silər igiləxkə oşidəşan xu zemini bolsa taş-jiləşiliri boləşan bir zemindir; u asmandiki yamoşurdin su iqidu,

12 u Pərwərdigar Hudaying Əzi əzizləyidəşan bir zemindir; qünki Pərwərdigar Hudayingning kəzliri yilning bəxidini yilning ahirişiqə üzüksiz uningşa tikilidu.

13 Xundək boliduki, silər Pərwərdigar Hudayinglarni səyüp, pütkül kəlbinglar wə pütkül jeninglar bilən uning ibaditidə bolux uşqun mən silərgə bəgün tapilioşan əmrlərgə kəngül kəyup kulək salsanglar,

14 U: «Mən zemininglarşa öz pəslidə yamoşur, yəni dəslepki wə keyinki yamoşurlarni ata kəlimən; xuning bilən axliqliringlar, yengi xarabinglar wə zəytun meyinglarni yioşalaysilər; □

□ 11:2-3 «xu ixlarni bəgün esinglarda tutunglar...» — ibranii tilida «xu ixlarni bəgün bilinglarki,...».

□ 11:4 «...Pərwərdigarning Misirning koxuni...ni üzül-kesil həlak kəloşanliki» — ibranii tilida «Pərwərdigarning Misirning koxuni...ni ...taki bəgünqə qədər həlak kəloşanliki» — bu ibarə ularning tüptin həlak kəlioşanliğini təkittəydu. ■ 11:6 Qəl. 16:31; 27:3; Zəb. 106:16-17

□ 11:10 «putunglar bilən suqiridəşan zemini» — Misirdə etizlar (bəgünqə qədər) insanning puti bilən aylandıruidəşan bir hil addiy nasus bilən suqirilidu.

□ 11:14 «dəslepki wə keyinki yamoşurlar» — «dəslepki yamoşurlar» 10-ayda yəşidü wə tuprak yumxtilixi bilən yər həydxkə andin uruk qəqixkə mumkin bolidu. «keyinki yamoşurlar» bolsa Kənaanda 3- yaki 4-ayda yəşip, ətiyazliq ziraətləni pixurux rolini oynaydu. Xunga hər bir dəhkan «keyinki yamoşur»şa təxnadur, ular uni bək kədirləydu.

15 Mən xundakla mal-waranliring üçün ot-qəp bərimən; sən yər-iqip toyunisən» — dəydu.

Itaətmən bolux wə balilaroşa tərbiyə berixning bəhti

16 Kəlbinqlar aldiniq, baxka ilahlarning kulluqioşa kirip, ularoşa qoqunup kətməslikinqlar üçün özünqlaroşa həzi bolunglar; ■

17 bolmisa, Pərwərdigarning oşəzi silərgə qozojilip, yamoşur yaşmasliki üçün asmanlarni etiwetip yamoşur yaşdurmaydu, tupraq məhsulatlrini bərməydu wə Pərwərdigar silərgə ata kildioşan munbət zemindin yokitilisilər.

18 Silər mening bu səzlimni kəlbinqlaroşa püküp jeninglarda saklanglar, qolunglaroşa əslətmə-bəlgə kilip tengiwelinglar, pexanənglərgə kaxkədək simwöl kilip ornitiwelinglar; ■

19 Silər ularni baliliringlaroşa əgitisilər; öydə olturoşininglarda, yolda mengiwatqininglarda, yatqininglarda wə orundin kopqininglarda ular toşrulux səzlənglar; ■

20 Ular ni öyünglərdiki kexəklərgə wə dərwaziliringlaroşa pütüp qoyunglar.

21 Xuning bilən silərninq Pərwərdigar ata-bowiliringlaroşa berixkə kəsəm kilip wədə kioşan zeminda turidioşan künliringlar wə baliliringlarning künliri uzun bolidu, yər yüzidiki künliringlar asmanın künliridək bolidu. □

22 Mən bügünki kündə silərgə tapilioşan bu pütkül əmrni ihlas bilən tutsanglar, yəni Pərwərdigar Hudayinglarni səyüp, uning barliq yollirida mengixinglar bilən uningəşa baqlansanglar,

23 undakta Pərwərdigar silərninq kəz aldinglarda bu barliq əllərnə zemindin məhrum kilip həydəydu wə silər özünqlərdin qong wə küqlük əllərninq təəllukatini igiləysilər.

24 Tapininglar dəssigən hər bir jay silərninqki bolidu; qəgranglar qəlbəyawandın tartip, Liwanəqiqə wə Əfrat dəryasidin Ottura Dengizəqiqə bolidu. □ ■

25 Həqkim aldinglarda turalmaydu; Pərwərdigar Hudayinglar silərgə eytkinidək, silərdin boləşan kərkunq wə dəhşətni silər dəssigən barliq jaylar üstigə salidu. ■

Musa «bəht-bərikət wə lənət»ni İsrailning aldioşa qoyidu

26 Mana, mən bügün aldinglaroşa bəht-bərikət wə lənətni qoyimən;

27 Mən silərgə bügün tapilioşan Pərwərdigar Hudayinglarning əmrlirigə itaət kilsanglar, bəht-bərikət bolidu;

28 Pərwərdigar Hudayinglarning əmrlirigə itaət kilmisanglar, bəlkə silər tonumioşan baxka ilahləroşa əgixip, mən bügün tapilioşan yoldin qətnəp kətsənglar, silərgə lənət quxidu.

■ 11:16 Kan. 8:19 ■ 11:18 Kan. 6:6, 8 ■ 11:19 Kan. 4:9; 6:7 □ 11:21 «yər yüzidiki künliringlar asmanın künliridək bolidu» — mənsi bəlkim künlər kəp həm bəhtlik bolidu, degəndək boluxi mumkin. Baxka birnəqə hil təjimpliri uqrixə mumkin. □ 11:24 «Ottura Dengizəqiqə...» — ibraniy tilida «kəyni dengizəqiqə...». ■ 11:24 Yə. 1:3; 14:9 ■ 11:25 Mis. 23:27

29 Xundak kixinglar kerəkki, Pərwərdigar Hudayinglar silərni silər igiləxkə kiridioğan zeminoğa elip kirgəndin keyin, bəht-bərikətəni Gərizim teoqi üstidə wə lənətəni Əbal teoqi üstidə turup jakarlaysilər. □ ■

30 Bu *taoqlar* İordan dəryasining qarxi tərpidə, Gilgalning udulidiki Arabah tüzlənqlikidə turuwatқан Қанааниylarning zeminida, məoqrib yolining arқisida, Morəhtiki dub dərəhligigə yekin yərdə əməsmu?

31 Qünki silər Pərwərdigar Hudayinglar silərgə təkdım kiliwatқан zeminni igiləx üqün uningğa kirixkə İordan dəryasidin ətisilər; silər dərəkə əni igiləysilər wə uningda olturaklıxisilər.

32 Silər mən aldinglaroğa qoyoğan bu barlıq həkümlər wə bəlgilimilərgə əməl kixkə kəngül qoyunglar.

12

Huda tallaydioğan jayda, mukəddəshanida ibadət kixil

1 Ata-bowiliringlarning Hudasi boloğan Pərwərdigar silərnin igilixinglaroğa bəridioğan zeminda turoğanda, yər yüzidiki barlıq künliringlarda kəngül qoyup tutuxunglar kerək boloğan bəlgilimilər həm həkümlər mana munulardur: —

2 Silər həydəp qikarəoğan əllərnin egiz taoqlar, dənglər wə hər bir yexil dərəh astidiki öz ilahlırining kullukida boloğan ibadətgaħlırini təltəküs yokitixinglar kerək; ■

3 Ularning kurbangahlırini buzunglar, but tüwrükli rini qeqinglar wə axərahlırini ot bilən köydürüwetinglar; ilahlırining oyma məbudlırini kesip taxlanglar; ularning isim-namlirininimu xu yərdin yokitixinglar kerək. ■

4 Silər Pərwərdigar Hudayinglarning hizmitidə ulardək qilmanglar,

5 bəki Pərwərdigar Hudayinglar Öz namini tikləx üqün barlıq kəbililiringlarning zeminliri arisidin tallioğan, Öz turaloqusi boloğan jayni izdənglar, xu yərgə kelinglar; ■

6 xu yərgə silər köydürmə wə inaklık katarlık kurbanlıqinglarni, məhsulatlıringlardin ondin biri boloğan əxriləni, qolunglardiki kətürmə hədiyələni, kəsəmgə baqlik hədiyələni, ihtiyariy hədiyələni wə qoy-kala padiliringlarning tunji balilirini əkilisilər;

7 Silər ailəngdikilər bilən qoxulup xu yərdə Pərwərdigar Hudayinglarning aldidə ziyapət kilinglar, silər Pərwərdigar Hudayinglar silərni bərikətligən kol əmgikinglarning mewisidin xadlinisilər. □

8 Silər biz bügün kilənimizdək, yəni hər biringlar öz bilgininglarqə kiləninglardək kilmaslıqinglar kerək;

9 Qünki Pərwərdigar Hudayinglar silərgə bəridioğan aramlıq həm mirasqə tehi yetip kəlmidinglar.

10 Birək silər İordan dəryasidin ətüp, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras kili bəridioğan zeminoğa olturaklıxkəndin keyin, xundakla u silərni ətrapinglardiki barlıq düxmənliringlardin kutkuzup aram bərgəndin keyin, silər tinq-aman turoğanda,

□ 11:29 «Gərizim teoqi üstidə... wə .. Əbal teoqi üstidə turup jakarlaysilər» — ibraniy tilida «Gərizim teoqi üstigə... wə .. Əbal teoqi üstigə qoyusilər». Bu yərlərdə əhdidiki bəht-bərikətlər wə lənətlər jakarlinidu həm tax üstigə pütüldü. Muxu inxning təpsilatlıri 27-28-bablarda wə «Yəxua» 8:30-35də tepildü. ■ 11:29 Kan. 27:12,13; Yə. 8:33 ■ 12:2 Mis. 34:12,13; Kan. 7:5 ■ 12:3 Hak. 2:2 ■ 12:5 2Tar. 7:12 □ 12:7 «kol əmgikinglarning mewisidin...» — ibraniy tilida «kolunglardiki okəttin...»

11 xu qaşda Pərwərdigar Hudayinglar Öz namini qoyıdıoğan bir jay bolıdu; silər xu yərgə köydürmə wə inaklık katarlık qurbanlıqlarını, məhsulatliringlardın ondın biri bolıoğan əxrilərnı, qolunglardıki kətürmə hədiyələrnı wə Pərwərdigarğa atap kəsəm kılıoğan esil hədiyələrnı əkilisilər; ■

12 wə Pərwərdigar Hudayinglar aldıda xadlinisilər, yəni silər, oşul-kızlıringlar, kul-dədəkliringlar wə silər bilən bir yərdə turuwatқан Lawıylar (qünki ularning aranglarda heçqandak nesiwisi yaki mirasi yoktur) həmminglar xadlinisilər. □ ■

13 Sən köydürmə qurbanlıqliringni udul kəlgən jaylarda kılmaslık üqün kəngül qoyıqın;

14 Pəkət Pərwərdigar həmmə kəbililiringning zemınlrı arısidın tallıoğan jayda köydürmə qurbanlıqliringni kıl wə xu jayda mening sanga barlık tapılıoşınımğa əməl kıl.

15 Həlbuki, sən kənglüng tartkınıqə Pərwərdigar Hudaying seni bərikətligini boyıqə xəhər-yeziliringda həlal həywanlarnı soyup (huddı jərən yaki keyik gəxidın yegəngə ohxax), gəx yesəng bolıdu; məyli pak, məyli napak kixilər bolsun ularning gəxini yesə bolıdu. □

16 Silər pəkət uni kəni bilən koxup yeməslikinglar kerək; silər kənini su təkkəndək yərgə təkwetixinglar kerək. ■

17 Sən axlıqtın, yəngi xarabtin, zəytun meydin ondın biri bolıoğan əxriliringni yaki kala-qoy padiliringning tunji balilirini, yaki kəsəmgə baqlıq hədiyəliringni, ihtiyariy hədiyəliringni yaki qolungdıki kətürmə hədiyəliringni xəhər-yeziliringda yeməsliking kerək; □

18 bəliki bularnı Pərwərdigar Hudaying aldıda, Pərwərdigar Hudaying tallaydıoğan jayda yeyixing kerək, yəni sən, oşlung, kizing, kul-dədəking wə sən bilən bir yərdə turuwatқан Lawıylar birgə yesəng bolıdu; wə sən Pərwərdigar Hudaying aldıda əmgikingning barlık mewısidın xadlinısən. □

19 Özünggə həzi bolıoşınki, sən zemında turoğan barlık künliringdə Lawıylardın waz kəqməsliking kerək.

Kanni yeməslik kerək

20 Pərwərdigar Hudaying sanga wədə kılıoşandək qəgraliringni kəngəytkəndə, sən kənglüng tartıp: «gəx yəymən» desəng, sən kənglüngning tartkınıqə gəx yesəng bolıdu. ■

21 Əgər Pərwərdigar Hudayinglar Öz namini qoyuxka tallaydıoğan jay səndin bək yırək bolsa, sən Pərwərdigar sanga təkdım kılıoğan kala-qoylardın elıp soyısən; mən sanga tapılıoşandək ularni soyısən wə xəhər-yeziliring iqidə kənglüng tartkınıqə boşuzlap yəysən. □

22 Jərən yaki keyik yegəndək ularni yəysən; məyli pak məyli napak kixilər bolsun uning gəxidın yesə bolıdu.

■ 12:11 1Pad. 8:29 □ 12:12 «silər bilən bir yərdə turuwatқан...» — ıbraniy tilıda «dərwaziliring iqidə turuwatқан» degən sız bilən ipadilınıdu. ■ 12:12 Qəl. 18:20; Kən. 10:9; 18:1 □ 12:15 «xəhər-yezanglarda...» — ıbraniy tilıda «dərwaziliringlar iqidə» degən sızlar bilən ipadilınıdu.

■ 12:16 Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Kən. 15:23 □ 12:17 «xəhər-yezanglarda turoğan» — ıbraniy tilıda «dərwaziliringlar iqidə turoğan» degən sızlar bilən ipadilınıdu. □ 12:18 «sən bilən bir yərdə turuwatқан» — ıbraniy tilıda «dərwaziliring iqidə turuwatқан» degən sız bilən ipadilınıdu.

■ «əmgikingning barlık mewısidın...» — ıbraniy tilıda «kolunglardıki barlık okəttin...» ■ 12:20 Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Kən. 15:23 □ 12:21 «xəhər-yeziliringlar iqidə» — ıbraniy tilıda «dərwaziliringlar iqidə» degən sızlar bilən ipadilınıdu.

23 Пәкәт хунигдин һези боләјинки, ularning кенини yemә; қүнки jan degән қандидur; сән гөхni jan билән қохup yemәsliking керәк.

24 Сән қәnnи yemәsliking керәк; бәлki uni sunи yәrgә төккәндәк yәrgә төкүwәт.

25 Сән uni yemәsliking керәк; xundәк қилsang һaling wә сәндin keyинки балiliringning һали yahxi болidи; қүнки сән Пәрwәrdigarning нәziridә durus боләјanni қilәјән болisән.

26 Birәк сәндiki Пәрwәrdigarәә atioјan wә қәsәmgә баоқlik нәrsilәrni bolsa, сән ularni elip Пәрwәrdigar tallaydioјan jayәә apirisән;

27 сән *xu yәrdә* Пәрwәrdigar Hudayingning қurbangahи үstidә көydүrmә қurbanlikliringni, гөх билән кенини sunoјin; бaxқә қurbanlikliringning кенinimu Пәрwәrdigar Hudayingning қurbangahи үstidә қuyoјin wә гөхini yegin.

28 Mән sangә tapiloјan bu барlik сөzlәrgә қulәк selip көngүl бөлgin. Xundәк қилsang, Пәрwәrdigar Hudayinglarning нәziridә yahxi wә durus боләјanni қilәјән болisән wә өз һaling wә сәндin keyинки әwladliringning һали yahxi болidи.

Butlarning yirginqliki

29 Пәрwәrdigar Hudaying сән барidioјan yәrdiki әllәrning zeminini igilixing үqün ularni sening aldingda yokitidu. Xu qaşda, сән ularning zeminini igilәp xu yәrdә turoјiningda,

30 Xu әllәr aldingda yokitiloјandin keyin, ularning izidin mengixқә ezikturulmasliking үqün өзүnggә һези бол wә: — «Bu әllәr өз ilәһlirining ibaditini қandәк tutқan боләiydi? Mәнmu xundәк қilip бақayqu!» дәp ularning ilәһlirini һеқ izdimә.

31 Сән Пәрwәrdigar Hudayingning hizmitidә боләјiningda қәт'iy ularning yoli бойiqә ix tutmasliking керәк; қүнki nemә ix Пәрwәrdigarәә yirginqlik bolsa, nemә ix Uningәә nәprәtlik bolsa, ular өз ilәһliri үqün xu ixlarnи қilәјән; ular һәттә өз оoқullirini wә қizlirinimu ilәһliriәә atәp otta көydүrүp көlgән.

Butpәrslik wә sahta pәyoјәmbәrlәr

32 Mән silәrgә tapiloјanlıki әmәllәrgә әmәl қilixқә көngүl бөлүnglar; uningәә һеқ nemә қохmanglar, uningdin һеқ нәrsini қiқiriwәtmәnglar.■

13

1 Әgәр aranglardin pәyoјәmbәр yәki қүх көrgүqi қiқip, silәrgә mәlum bir мөјizilik alamәt yәki karamәtnи көrsitip берәy desә

2 wә u silәrgә aldin'ala degән мөјizilik alamәt yәki karamәt әmәlgә axurulsә, әmma xuning билән munasiwәtlik «baxқә ilәһlärәә (yәni silәр tonumioјan ilәһlärәә) әgixәyli» wә «ularning қulluқida болayli» desә,

3 xu pәyoјәmbәр yәki қүх көrgүqining сөzligә қulәк salmanglar; қүнki xu tapta Пәрwәrdigar Hudayinglar silәrning uni, yәni Пәрwәrdigar Hudayinglarnи pütүн көlbinglar wә pütүн jeninglar билән сөyidioјan-sөymәydioјininglarnи bilix үqün sinawatқan болidи.

4 Silər Pərwərdigar Hudayinglaroşa əgixip mengixinglar kerək; silər Uningdin kōrkunglar, əmrlirini tutunglar, Uning awazioşa kulak selinglar; silər Uning hizmitidə bolup Uningoşa başlininglar. ■

5 Xu pəyoşəmbər yaki qūx kərgūqi bolsa əlümgə məhkum kilinixi kerək; qūnki u siləni Misir zeminidin kūtquzup qıkaroşan, yəni «kulluq makani»din hərlük bədili tələp kūtquzoşan Pərwərdigar Hudayinglaroşa asiylük kilixni kūttratti, xundakla Pərwərdigar Hudayinglar seni mengixıka əmr kiləşan yoldin ezikturuxka urundi; silər muxundak rəzilikli ni aranglardin yökıtixinglar kerək. ■

ailining iqidə pəyda boləşan sahta pəyoşəmbərlər

6-7 Kərindixing, məyli anangning oşli yaki öz oşlung yaki kizing, jan-jigiring boləşan ayaling yaki jan dostung astirtin seni azdurmaqci bolup: «Barayli, baxka ilahlarıning kulluqioşa kirəyli» desə, yəni özüng yaki ata-bowiliring heq tonumaydioşan, ətrapingdiki əlləning ilahliri bolsun, yekin bolsun, yırak bolsun, hətta yər yüzining bu qetida yaki u qetida bolsun, xularning kulluqioşa kirəyli desə, □ ■

8 undakta sən uningəşa koxulma yaki uningəşa kulak salma; sən uni heq ayima, uningəşa rəhim kilma wə uning gunahini heq yoxurma; □

9 kandaqla bolmisun, uni öltürgin; uni öltürükə tunji qol saloşuqi sən bol, andin barlik həlkning kolliri əgixip xundak kilsun. ■

10 U seni Misir zeminidin, «kulluq makani»din kūtquzup qıkaroşan Pərwərdigar Hudayingni taxlakka ezikturmakci boldi, xunga sən uni öltürüxüng, qalma-kesək kilixing kerək;

11 Xuning bilən pütkül Israil anglaydu, kōrkıdu, xuningdin keyin yənə xundak rəzil ixni aranglarda kilmaydu. ■

Məlum yurttikilər toplixip kiləşan butpərəslikning jazasi

12-13 Əgər Pərwərdigar Hudaying olturaklixixka sanga təkdim kiləşan məlum bir xəhərdə: «Arimizdin bəzi rəzil adəmlər qıqip: «Barayli, baxka ilahlarıning kullukida bolayli» dəp silər heq tonumaydioşan ilahlaroşa əgixixkə öz xəhiridikiləşni ezikturdi» degən həwəşni anglisang, □

14 xu həman təkxürüp sürüxtə kil; rast bolsa, dərwəkə bu yirginqlik ix aranglarda yüz bərgənliki ispatlanəşan bolsa,

15 undakda sən xu xəhərdikiləşni kiliq bilən öltürüp, bu xəhəşni wə uning iqidiki barlik nərsiləşni, jümlidin mal-waranlırini təltöküş həlak kiliwət.

16 Uningdiki barlik oljini otturidiki qong məydanəşa yioşip, xu xəhəşni barlik oljisi bilən koxup Pərwərdigar Hudayingəşa ataləşan kəyduşmə kurbanlıktək ot bilən kəyduşwət; u mənggügə harabilik bolidu — kəydidin kurulmasliki kerək.

17 Təltöküş həlakətkə bekitilgən heqbir nərsə kolungəşa qaplxmisun; xundak kilsang Pərwərdigar qəzıpidin yenip sanga rəhim kəşitidu; U sanga iqini aqritip, ata-bowiliringəşa kəşəm kiləşandək seni kəpəydidu.

18 Sən mən bügün tapilioşan Pərwərdigar Hudayingning barlik əmrlirini tutup, uning nəziridə durus boləşanni kilix üqün awazioşa kulak salsang, həling xundak yahxi bolidu.

■ 13:4 Kan. 10:20 ■ 13:5 Kan. 18:20; Yər. 14:15 □ 13:6-7 «jan-jigiring boləşan ayaling» — ibraniy tilida «kuqıqingdiki ayaling». ■ 13:6-7 Kan. 17:2 □ 13:8 «sən uni heq ayima...» — ibraniy tilida «kəzüng uları heq ayimisun...». ■ 13:9 Kan. 17:7 ■ 13:11 Kan. 17:13 □ 13:12-13 «bəzi rəzil adəmlər...» — ibraniy tilida «belial (Iblis)ning bəzi baliliri...».

14

Pərwərdigar aldidiki həlalilik və haramlıq — həlal və haram janiwarlar

¹ Silər Pərwərdigar Hudayinglarning pərzentliridursilər; ölgənlər üçün bədinənlarni heq kəsməslikinglar kerək wə yaki manglay qeqinglarni kirip takir kılmaslikinglar kerək; □ ■

² qünki sən Pərwərdigar Hudayingoşa atalojan mukəddəs bir həlktursən; Pərwərdigar yər yüzidiki barlıq həlklər arisidin Özining alahidə gəhri boləjan bir həlk boluxi üçün seni tallioqandur. ■

³ Sən heqqandak yirginlik nərsini yeməsliking kerək.

⁴ Təwəndikilər silər yeyixkə bolidiojan haywanlar: — kala, koy, eqkə; ■

⁵ keyik, jərən, buoşa, yawa eqkə, ahu, bəkən, yawa koy,

⁶ xundakla haywanlar iqidə tuyaklıri pütünləy aqımak (tuyaklıri pütünləy yerik) həm kəxigüqi haywanlarning hərhilini yesənglar bolidu. □

⁷ Lekin, kəxigüqi yaki aqımak tuyaklık haywanlardin təwəndikilərnə yeməslikinglar kerək: —

Təgə, toxqan wə suoqur (qünki ular kəxigüqi boləjini bilən tuyiqi aqımak əməstur. Xunga ular silərgə haram bolidu).□

⁸ Qoxqa bolsa tuyaklıri aqımak boləjini bilən kəximigini üçün silərgə haram bolidu. Xundak haywanlarning gəxini yeməslikinglar kerək wə həm əlüklirigə təgməslikinglar kerək.

⁹ Suda yaxaydiojan janiwarlardin təwəndikilərnə yeyixkə bolidu: — sudiki janiwarlardin qaniti wə qasiraqliri boləjanlarni yeyixkə bolidu,

¹⁰ lekin qaniti wə qasiraqliri bolmiojanlarni yeməslikinglar kerək; ular silərgə nisbətən haram bolidu.

¹¹ Barlıq həlal kuqlarni yesənglar bolidu;

¹² birak təwəndiki uqar-qanatlarni yeməslikinglar kerək: yəni bürküt, tapkux-əqeqirlar, dengiz bürküti, □

¹³ qarlıoq quyruqluk sar, laqin, korultaz-tapkuxlar wə ularning hilliri,

¹⁴ həmmə qəoşa-qozəjunlar wə ularning hilliri,

¹⁵ müxükyapilak, təgikux, qayka, sar wə ularning hilliri,

¹⁶ huwqux, ibis, aq ku, □

¹⁷ saqiyykux, belik'aloquq, qarna, □

¹⁸ ləylək, turna wə uning hilliri, həpüp bilən xəpərəng degənlər silərgə haram sanalsun. □

□ 14:1 «ölgənlər üçün ... manglay qeqinglarni kirip takir kılmaslikinglar kerək» — butpəras Qanaaniylar arisida xundak ərp-adətlər kəp idi. ■ 14:1 Law. 19:27,28; 21:5

■ 14:2 Kan. 7:6; 26:18 ■ 14:4 Law. 11:2 □ 14:6 «kəxigüqi haywanlar» — muxu yərdə ikki-üq axkazini bar haywanlarnila əməs, bəlkə yənə ozukni yumxak qaynaydiojan barlıq haywanlarni əz iqigə alidu. □ 14:7 «suoqur» — yaki «siqқан» — taqlarda yaxaydiojan kiçik bir haywan. □ 14:12 «tapkux-əqeqirlar» — ibranii tilida «ustihan qakkuqi kux». Yəni bir tərjimisi «belik'aloquq». □ 14:16 «huwqux» — yaki «kiçik huwqux». «ak ku» — ibranii tilidin buning qandak kuş ikənlikini bilix təs. □ 14:17 «saqiyykux» — saqiyykux yaki «suoşa süngügüqi». İbraniy tilidin buning qandak kuş ikənlikini bilix təs. «qarna» — yaki «qotan».

□ 14:18 «turna» — yaki «kotan». «ləylək, turna ... degənlər silərgə haram sanalsun» — bu həlal wə haram nərsilər toqurluk «Lawiyalar»diki «koxumqə səz»imizni kəring.

19 Һәрбир қанатлик өмүлигүқи һахарәтләр bolsa silәrgә nisbәtән һaram bolidu; ularni yemәslikinglar kerәk. □

20 Silәr барлик һалал қуخلарни yesәnglar bolidu.

21 Silәr һеққандақ өlük јанwarnи yemәslikinglar kerәk; silәr undaқ nәrsini xәһәр-yezanglar iқidә turuwatқan musapirlarоја beringlar; ular uningdin yesә bolidu yaki uni yat әlliklәrkә setiwәtsimu bolidu; qünki sән Pәrwәrdigar Hudayingоја ataloјan muқәddәs bir һәлқтursән. Sән ооqlaқni anisining sütidә қaynitip pixursang bolmaydu. □ ■

Pәrwәrdigarоја beојixlax

22 Sән јәzmән һәр yili etizdiki һөmmә teriққilik mәһsulatliringning ondin birini ayrixing kerәk;

23 sән xularni, yәni axliқing, yengi xarabing, zәytun meyingning ondin birini Pәrwәrdigar Hudayingning aldida, yәni U Öz namini қalduruxқа tallaydiоjan jayda yә, xundaqла kala-қoy padiliridin ayriлоjan tunji balilirini xu yәrdә yә; xundaq қilsang Pәrwәrdigar Hudayingdin daim қorқuxni өginisән. ■

24 Wә Pәrwәrdigar Hudaying seni bәrikәtligәndә, U Öz namini қalduruxқа talliоjan xu jay sәndin intayin yirақ bolup, mәһsulatliringni xu yәrgә apiralmoјudәk bolsang,

25 sән xu qaоqda uni pulоја setip, pulni қolungоја tengip, Pәrwәrdigar Hudaying talliоjan jayоја barојin wә

26 wә kәnglүng nemә tartsa, mәyli kala, қoy, mәy-xarab, musәllәs bolsun, yaki xuningdәk kәnglүng tartқan һәрқандақ nәrsini xu pulоја alsang bolidu; andin sән wә öyүngdikilәr xu yәrdә uningdin yәp-iқip, Pәrwәrdigar Hudaying aldida xad-huram bolisilәr. ■

27 Xәһәр-yeziliringda turuwatқan Lawiylarnи untumasliқing kerәk, qünki aranglarda uning һеққандақ nesiwisi yaki mirasi yoқ. □ ■

28 Һәр үq yilning ahirida sән xu yildiki mәһsulatliringdin ondin birini өxrә қilip қiқar; sән uni xәһәр-yeziliring iқidә topla; □

29 xuning bilән Lawiylar (qünki aranglarda uning һеққандақ nesiwisi yaki mirasi yoқ), musapir, yetim-yesirlәr wә tul hotunlar kelip uningdin yәp toyunsun; xundaq қilsang Pәrwәrdigar Hudaying қolungdiki барлик mewini bәrikәtlәydu.

15

Қәrzlәrdin halas қilix

□ **14:19 «Һәрбир қанатлик өмүлигүқи һахарәтләр ... ularni yemәslikinglar kerәk»** — bu tizimlikteki қuخلarning көpinқisining ibraniy tilidiki nami Tәwratта pәқәt bir-ikki қetim көringән bolојаққа, ularning қaysи қuخلar ikәnlikini toptоoғra bekitix bәzidә mumkin bolmaydu. Һәlbuki, ularning omumiy tipliri, xübhisizki, tәrјimimizdәk bolidu. □ **14:21 «xәһәр-yezanglar iқidә»** — ibraniy tilida «dәrwaziliringlar iқidә» degән sөzlәr bilән ipadiliniду. **«оoqlaқni anisining sütidә қaynitip pixursang bolmaydu»** — bu әmr bәlkim әtraptiki butpәrәs һәлқlәrning mәlum өrp-aditigә әgәxmәslik kerәklikini kәrsitixi mumkin. Bu tooғruluk yәnә «Lawiylar»diki «қoxumqә sөz»imizni көrүng. ■ **14:21** Mis. 23:19; 34:26 ■ **14:23** Қан. 12:17,18 ■ **14:26** Mat. 21:12 □ **14:27 «Xәһәр-yeziliringda»** — ibraniy tilida «Dәrwaziliring iқidә» degән sөz bilән ipadiliniду. ■ **14:27** Qel. 18:20, 24; Қан. 10:9; 12:12; 18:1, 2; 26:12 □ **14:28 «xәһәр-yeziliring iқidә»** — ibraniy tilida «dәrwaziliring iқidә» degән sөz bilән ipadiliniду.

- 1 Hər bir yəttə yilning ahirida sən bir «halas kiliş»ni jakarlioqin. ■
- 2 Bu «halas kiliş» mundak bolidu: — barliş kərz igiliri qoxnisioğa bərgən kərzni kəqürüm kilişni kerək; uni qoxnisidin yaqi kerindixidin tələp kilməliki kerək; qünki Pərwərdigar aldida bir «halas kiliş» jakarlandi. □
- 3 Qətəlliktin bolsa tələp kilişkə bolidu; lekin kerindixingda boləqan kərzni kəqürüm kilişing kerək.
- 4 Həlbuki, aranglarda həjətmənlər bolmaydu; qünki Pərwərdigar Hudaying silərgə miras bolux üqün igilixinglarəqə beridioqan xu zeminda turəqiningda seni ziyadə bərikətləydu;
- 5 Pəkət silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazioğa kulak selip, mən silərgə büqün tapilioqan bu pütün əmrgə əməl kilişkə kəngül bəlsənglar xundak bolidu.
- 6 Qünki Pərwərdigar Hudaying sanga wədə kiləndək u seni bərikətləydu; sən kəp əllərgə kapalətlik elip kərz berisən, lekin ulardin kərz alməysən; sən kəp əllər üstigə həküm sürisən, lekin ular üstüngdin həküm sürməydu.

Sehiy bolunglar!

- 7 Pərwərdigar Hudaying sanga beridioqan zeminda xəhər-yezanglar iqidə turuwatqan kerindaxliring arisidin kəmbəqəqəl bir adəm bolsa, sən uningəqə kənglüngni kəttik kilişni yaqi həjiti qüxkən kerindixingəqə kəlungni yumuwalma; □
- 8 sən bəlki sehiylik bilən uningəqə kəlungni oquş kil wə uningda nemə kəm bolsa qəqum həjitudin qikiş uningəqə etnə berip tur.
- 9 Kənglüngdə namrat kerindixingdin aqrinip: Yəttinqi yil, yəni «halas yili» yəkinlaxti, dəp rəzil oyda boluxtin, uningəqə həq nərsə bərməsliktin həzi bol; xundak bolup qalsə u sening toqrangda Pərwərdigarəqə pəryad kətürüxi bilən bu ix sanga gunah həsablinidu. □
- 10 Sən qəqum uningəqə sehiylik bilən bərgin; uningəqə bərginingdə kənglüngdə narazi bolma; qünki bu ix üqün Pərwərdigar Hudaying seni barliş ixliringda wə kəlungdiki barliş əmgikingdə bərikətləydu. ■
- 11 Qünki kəmbəqəqəllər zemindin yoqəp kətməydu; xunga mən sanga: «Sən sehiylik bilən zemindiki kerindixingəqə, yəni sening namratliringəqə wə həjətmənliringgə kəlungni aqşin» — dəp tapilidim. ■

Qullarni qoyuwetix

- 12 Sening kerindixing, məyli ibraney ər yaqi ibraney ayal bolsun sanga setiloqan bolsa, u altə yil kulluqungda bolidu, andin yəttinqi yilida sən uni əzüngdin halas kiliş qoyuwət. ■
- 13 Uni qoyuwətkəndə quruk qəl qoyuwətsəng bolmaydu;
- 14 sən qəqum qoyliringdin, haminingdin wə xarəb kəlqikingdin təkdin kilişing kerək; Pərwərdigar Hudaying seni bərikətligini boyiqə sən uningəqə bər.

■ 15:1 Mis. 21:2; Yər. 34:14 □ 15:2 «... Pərwərdigar aldida bir «halas kiliş» jakarlandi» — bəzi alimlar bu «halas kiliş» degənnin mənisi, kərz igiliri **yəttə yil iqidə** kərzdarlardin kərzni sorimasliki kerək; lekin yəttinqi yildin keyin kərzlərni kaytidin soraxkə bolidu, dəp bekitilgan, dəp karaydu. □ 15:7 «xəhər-yezanglar iqidə» — ibraney tilida «dərweziliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadilinidu. □ 15:9 «...namrat kerindixingdin aqrinip» — ibraney tilida «namrat kerindixingəqə kəzüngni rəzil kiliş» degən səzlər bilən ipadilinidu. ■ 15:10 Mat. 5:42; Luqə 6:35 ■ 15:11 Mat. 26:11; Yh. 12:8 ■ 15:12 Mis. 21:2; Yər. 34:14

15 Sening әslidә Misir zeminida құл болoқanлиқingни, xuningdәк Pәрwәrdigar Hudaying seni һәрлүк бәdili тәләp қутқузoқanлиқini yadingda tut; xunga мән бүгүн бу ixni sanga tapilidim.

16 Һалбуки, xu қулung sanga: «мән сәndin кәтмәymән» desә (қүнki u seni wә әйләngdikilәrni сөyidu, sening билән һali yahxi bolidu)

17 — xu qаoқda сән bigizni elip uning қulikini ixiktә тәx. Xuning билән u мәnggügә sening қулung bolidu. Xuningdәк dedikinggimu xundak muamilә қilәin. ■

18 Қулungni yeningdin қoyuwetix sanga eәjir кәlmisun; қүнki u қullukungda altә yil болoқaqқа, қimmiti мәdikarningkidin ikki һәssә artuқ bolidu; uni қoyuwәtsәng Pәрwәrdigar Hudaying барliқ ixliringda seni бәrikәtlәydu. □

Hudaәq әng esilni beәjixlax

19 Kaliliring wә қoyliring arisida tuoқulоqan барliқ tunji әrkәk mozay-qoziliringni Pәрwәrdigar Hudayingoә ata; kaliliringning tunjisini һeqқandak әmgәkkә salma, қoyliringning tunjisini қirқima. ■

20 Sән wә eүyngdikilәр һәр yili xu melingni Pәрwәrdigar Hudaying aldida, Pәрwәrdigar tallaydioqan jayda yәnglar.

21 Biraқ xu һaywanlarning bir yeri meyip bolsa, мәyli u мәjruh , kor yaki uningda һәрқandak nuқsan bolsa, uni Pәрwәrdigar Hudayingoә қurbanliқ kilmasliқing kerәk. ■

22 Bәlki uni xәһәр-yezanglar iqidә yesәng bolidu; kixilәр мәyli pak yaki napak bolsun, uni jәrән yaki keyikni yegәndәk yesә bolidu. □

23 Pәқәt сән uning кенini yemә; кенini suni yәrgә төkkәndәк төküwәt. ■

16

«Өтүp ketix һeyti» wә «petir nan һeyti»

1 Abib eyini alahidә esingdә tut wә өтүp ketix һeytini Pәрwәrdigar Hudayingoә atap тәbrikligin; қүнki Pәрwәrdigar Hudaying seni Abib eyida Misirdin keqidә қiқarоqan. □ ■

2 Sән «өтүp ketix һeyti»ning melini (мәyli қoy yaki kala padisidin bolsun) Pәрwәrdigar Hudaying tallap bekitidioqan jayda uningоә atap қurbanliқ қilәin;

3 xundakla сән һeqқandak boldurulоqan nanni yemәsliқing kerәk; сән uning билән yәttә күn petir nan, yәni «күlpәt neni»ni yeyixing kerәk; қүнki сән Misir zeminidin aldiraxliқta қiқting; xuning билән сән өmrүngning барliқ күnliridә Misir zeminidin қiққан xu күnni yadingda tutқaysән. ■

■ 15:17 Mis. 21:6 □ 15:18 «қimmiti мәdikarningkidin ikki һәssә artuқ bolidu» — құл һәркүni igisi үqүн ixläydioqan waқit мәdikar ixligән waқitning ikki һәssidin көp boluxi mumkin; қүнki құл keqә-kүndüz һojayinning buyruқi astida turuxi kerәk. ■ 15:19 Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qel. 3:13 ■ 15:21 Law. 22:20; Қan. 17:1 □ 15:22 «xәһәр-yezanglar iqidә» — ibraniy tilida «dәrwaziliring iqidә» degән sөz билән ipadiliniду. ■ 15:23 Қan. 12:16,23 □ 16:1 «Abib yaki «Nisan» eyi» — Huda ibraniyarоqә tapxuroqan kalendarning biringi eyi. «Mis.» 12-babni көrүng. «өтүp ketix һeyti» — ibraniy tilida «pasah» yaki «pasha» degән sөz билән bildürüliду. ■ 16:1 Mis. 12:2; Law. 23:5; Qel. 9:1; 28:16 ■ 16:3 Mis. 12:19; 34:18

⁴ Yəttə kün qeğraliring iqidə, öyüngdə heçkandaq eqitku tepilmisün; sən birinçi küni kəqtə kılqan kurbanlıq gəxlərni ətigəngə qaldurmaslıqing kerək. ■

⁵ Sən ötüp ketix heyti kurbanlıqini Pərwərdigar Hudaying sanga təqdim kıldioğan xəhər-yeziliringning hərəkandıqida kılsang bolmaydu;

⁶ bəlki ötüp ketix heyti kurbanlıqini sən Pərwərdigar Hudaying Öz namini turəuzux üqün tallaydioğan jaydila kıl; uni kəqkurun, kün petix waqtida, yəni Misirdin qıkkandiki waqıtka ohxax waqıtta kılısən.

⁷ Uni Pərwərdigar Hudaying tallaydioğan jayda pixurup yegin; andin ətigəndə qedirliringoşa kaytsang bolidu.

⁸ Sən altə kün petir nan yəysən; yəttinçi küni Pərwərdigar Hudaying aldida təntənilik sorun küni bolidu; sən heçkandaq ix-əmgək kılmaysən.

«Həptilər heyti»

⁹ Andin yəttə həptini sanaysən; axlıqqa oroqak saloqandin baxlap yəttə həptini sanaxka baxlaysən; □ ■

¹⁰ andin sən «həptilər heyti»ni Pərwərdigar Hudaying aldida qolungdiki ihtiyariy hədiyə bilən ötküzisən; Pərwərdigar Hudaying sanga bərikətliginiğə qarap uni ihtiyarən sunisən.

¹¹ Xuning bilən sən Pərwərdigar Hudaying aldida, U Öz namini turəuzuxka tallaydioğan jayda xadlinisən; sən özüng, oqlung, kızing, kulung, dediking, sən bilən bir yərdə turuwatqan Lawiylar, aranglardiki musapirlar, yetim-yesirlər wə tul hotunlar xadlinisilər.

¹² Sən xuning bilən əslidə Misirda qul boləqanlıqingni esinggə kəltürüp, bu barlıq bəlgilimilərnı tutup əməl kıləqin.

¹³⁻¹⁴ Sən «kəpilər heyti»ni yəttə kün ötküzisən; sən haman wə xarab kəlqikingni yəqan qeşingda, oqlung, kızing, kulung, dediking, xəhər dərwasisi iqidə turidioğan Lawiylar, musapirlar, yetim-yesirlər wə tul hotunlar xu heyttə xadlinisilər. ■

¹⁵ Pərwərdigar tallaydioğan jayda sən yəttə kün Pərwərdigar Hudaying aldida heyti ötküzisən; qünki Pərwərdigar Hudaying barlıq məhsulatlıqingda, qolung kıləqan ixlarda seni bərikətləydu wə sən dərwaqə pütünləy xadlinisən.

¹⁶ Yilda üq ketim, petir nan heyti, həptilər heyti wə kəpilər heytida sening barlıq ərkəkliring Pərwərdigar Hudaying aldida, u tallaydioğan jayda hazır bolux kerək; ular Pərwərdigar aldida kuruk qol hazır bolsa bolmaydu; ■

¹⁷ bəlki Pərwərdigar Hudayingning sanga təqdim kıləqan bərikiti boyiqə hərbi qolidin kelixiqə sunsun.

Adalət yürüzüx

¹⁸ Həlkning üstidin adalət yürüzüüp adil həküm qikirix üqün, sən Pərwərdigar Hudaying sanga təqdim kıldioğan barlıq xəhər-yeziliring iqidə hərbi kəbilidə soraqı wə əməldarlarnı bəkitixing kerək. □

■ 16:4 Mis. 12:10, 13:7, 23:18, 34:25 □ 16:9 «axlıq» — muxu yərdə arpini kərsitidu. ■ 16:9 Mis. 23:16; Law. 23:15; Qel. 28:26 ■ 16:13-14 Mis. 23:16; Law. 23:34 ■ 16:16 Mis. 23:15, 17; 34:23 □ 16:18 «xəhər-yezanglar iqidə» — ibraniy tilida «dərwasiliringlar iqidə» dəğən sözlər bilən ipadlinidu.

19 Adalətni burmilisang bolmaydu; adəmlərgə yüz-hatirə kılsang bolmaydu; para alsang bolmaydu; para bolsa aqılanilərnin közlirini kor kılidu həm adillərnin səzlirini burmilaydu. ■

20 Sən mutlək adalətni izdixing kerək; xundak kılsang həyat kərisən həmdə Pərwərdigar Hudayingə sanga təkdım kılidioqan zeminni igiləysən.

Hərəkəndək butpərəsliktin yirək turux

21 Sən özünq üqün yasaydioqan Pərwərdigar Hudayingnin qurbangahining ətrəpioqə «axərah» buti kilinidioqan heqkəndək dərəh tikməslikinq kerək □

22 wə özünq üqün heqkəndək but tüwrüki tikliməslikinq kerək; undək nərsilər Pərwərdigar Hudayingə yirginqlıktur.

17

1 Pərwərdigar Hudayingə hərəkəndək nuksani yaki baxka kəmqlilki boləqan kala yaki köyni qurbanlık süpitidə sunmaslıqinq kerək; qünki undək kılix Pərwərdigar Hudayingə yirginqlıktur.■

2-3 Pərwərdigar Hudaying sanga təkdım kilidioqan xəhər-yezəng iqidə ər bolsun, ayal bolsun, birsininq Pərwərdigar Hudayingninq aldidə birər rəzil ixni kıloqanlıki — Uning əhdisiqə hiləplik kıloqanlıki, baxka ilahlarəqə (məsilən, Mən sanga ibadət kılixka mən'i kıloqan kuyax, ay yaki pütkül saməwi qoxun boləqan yultuzlarəqə), ibadət kılip ularəqə bax uroqanlıki bayqalsa, □ ■

4 — xundək bir ixtin həwər tapkan yaki uni anglioqan bolsang, undəkta sən əstayidillik bilən sürüxtürqin; bu ix ispatlinip rast qıqsa, dərəkə İsraildə xundək yirginqlik ix kilinoqan bolsa,

5 sən xu rəzil ixni kıloqan ər yaki ayalni dərəwaziliringəqə elip qıqıp, xu ər yaki ayalni əlümqə məhkum kılip qalma-kesək kılixinq kerək.

6 Birsini əlümqə məhkum kılix üqün ikki-üq guwahqininq səzliri boluxi kerək. Birsini birlə guwahqininq səzi bilən əltürüxkə bolmaydu. ■

7 Əltürülidioqanda əwwal guwahqılar qol salsun, andin bərlək həlk qol salsun; xundək kılsanglar silər rəzillikni arənglərdin həydiwətilər.■

Aliy sot

8 Xəhər-yezənglərdə həküm qıqirixka sanga təs kelidioqan bir ix qıqsa, məyli hun dəwəsi, hək-tələp dəwəsi yaki zorəwanlık dəwəsida, hərəkəndək talax-tartix bolsa ərnunglərdin turup Pərwərdigar Hudaying tallaydioqan jayəqə beringlər. □ ■

■ 16:19 Mis. 23:8; Law. 19:15; Kan. 1:17 □ 16:21 «axərah buti» — bəlkim butpərəslikkə beoqıxlanəqan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim ayal but xəklidə oyuloqan yaki nəqıxləngən boluxi mümkün idi. ■ 17:1 Law. 22:20-25; Kan. 15:21 □ 17:2-3 «xəhər-yezənglər iqidə» — ibrəniy tilidə «dərəwaziliringlər iqidə» dəqən səzlər bilən ipadilinidu. «saməwi qoxun boləqan yultuzlar» — bular toqıruluk 4:19ni wə izahətini kərug. ■ 17:2-3 Kan. 13:7 ■ 17:6 Qel. 35:30; Kan. 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; İbr. 10:28 ■ 17:7 Kan. 13:10 □ 17:8 «... məyli hun dəwəsi, hək-tələp dəwəsi yaki zorəwanlık dəwəsida, hərəkəndək talax-tartix bolsa,... » — ibrəniy tilidə «kan wə qan arisida, dəwa bilən dəwa arisida, muxt-tayəq bilən muxt-tayəq arisida bolsun, hərəkəndək talax-tartix bolsa...» dəqən səzlər bilən ipadilinidu. ■ 17:8 2Tar. 19:10; Mal. 2:7

9 Silər Lawiy kahinlarning wə xu qaoqda bolidioqan soraqqi bəgning yenioqa barisilər wə ulardin həküm soraysilər; ular silər üqün həküm qikiridu. □

10 Silər Pərwərdigar tallaydioqan axu yərdə turoqanlarning silərgə tapxuridioqan həküm səzi boyiqə ijra kilisilər; ularning silərgə kərsətkinining həmmisigə əməl kilişip kəngül bəlxünglər kerək. □

11 Silər ularning silərgə kərsətkən kanun həkümü boyiqə, qikiridioqan qarari boyiqə kilisilər; ular silərgə tapxuridioqan səzdin ong ya soləqə qətnəp kətmənglər.

12 Wə bəxbaxtaqlıq kilişip, Pərwərdigar Hudayingning hizmiti üqün xu yərdə turidioqan kahinoqa yaqi soraqqi bəgkə kulak salmioqan kixi bolsa, xu adəm ölümgə məhkum bolidu; xuning bilən silər rəzillikni Israildin həydəp qikirisilər.

13 Xundakla, barlıq həlk bularni anglap kərkidu wə yənə bəxbaxtaqlıq kilmaydu.

Padixah kəndəq boluxi kerək?

14 Sən Pərwərdigar Hudaying sanga təkdım kilidioqan zeminəqə kirip uni igiligəndə, xundakla uningda turoqanda: «Mən ətrapimdiki əllərnin kəndəq özümgə bir padixah tikləməqimən» desəng,

15 xu qaoqda sən özümgə pəkət Pərwərdigar Hudaying tallaydioqanini tikləysən; üstünggə kərindax bolmioqan qətəllikni bəkitməsliking kerək.

16 *Padixah* bolsa əzi üqün atlarıni kəpəytməslikni yaqi atlarıni kəpəytmən dəp həlkni Misiroqə qayturmaslıqni kerək; qünki Pərwərdigar silərgə: «Silər xu yol bilən hərgiz qaytmaslıqinglər kerək» degənidi.

17 *Padixah* kəp ayallarıni öz əmrigə almaslıqni kerək; bolmisa uning kəngli ezip ketixi mumkin. U əzi üqün altun-kümüxni kəpəytməslikni kerək.

18 *Padixah*lik təhtigə olturoqinida u əzi üqün Lawiy kahinlarning aldida muxu kanunni bir dəptərgə kəqürüp pütüxi kerək.

19 Xu dəptər uning yenida daim boluxi wə uni əmrining barlıq künlridə oquxi kerək; xundak kilsa u Pərwərdigar Hudasingdin kərkup, muxu kanunning səzliri wə bəlgilimilirini tutup ularəqə əməl kilişni əginidu.

20 Xundakla uning kəngli kərindaxlıri aldida həkawurlixip kətməydu, bu əmrlərdin ong ya soləqə qətnəp kətməydu wə xuningdək Israil arisida uning wə oqullirining *padixah*lik künliri kəp bolidu. □

18

Lawiyar wə kahinlarning nesiwisi

1 Lawiy kahinlar wə xuningdək barlıq Lawiyar kəbilisining Israilda həqkəndəq nesiwisi yaqi mirasi bolmaydu; ular Pərwərdigarəqə atəp

□ 17:9 «**Lawiy kahinlar**» — kahinlar Lawiyarlarning kəbilisidin bəlgilinidu. □ 17:10 «**Pərwərdigar tallaydioqan axu jay**» — muxu 8-13-ayətlərdə «(Huda) tallaydioqan jay»... «Pərwərdigar tallaydioqan jay...» bəlkim Lawiyar wə kahinlar həmədə «soraqqi bəg» (dəmək, xu dəwrdiki «batur həkim») turidioqan xəhər-yezilərini kərsitixi mumkin. «Yəxua» 21:13-19ni kərüng. Təwrrattiki «Batur həkimlar» wə «Samuil»da «dəwa sorap həküm qikirix» ixliri kəp uqraydu. □ 17:20 «**bu əmrlərdin...**» — ibraniy tilida «bu əmrdin...».

otta sunulidioğan qurbanlıqlardin wə *Pərwərdigarning* mirasidin yeyixkə bolıdu. □ ■

² Bırақ ularning qerındaxlırı arısidа һеққандақ mirası bolmaydu; Pərwərdigar eytkəndəк, U Өzi ularning mirasıdur. ■

³ Kahınlarning qurbanlık kılıdioğan һәлқtin alıdioğan ülüxi mundaq: — (mәyli kala yaki qoy bolsun) qol, engәk gөxi wə üqәy-qerini kahınlaroға berilidu.

⁴ Silərning axlıqinglardin, yengi xarabinglardin wə zәytun meyinglardin dәslәpki pixxan һosulni wə qoyliringlardin dәslәpki kırқiloğan yungni uningoға berisilär;

⁵ qünki Pərwərdigar Hudaying uni wə uning әwladlırini Өz namida hizmitidә daim turuxқа barlık qәbililiringlar iqidin tallıwaloğan.

⁶ Әgär Lawiy boloğan bir adәм pütkül Israıldiki һәрқандақ xәһәр-yezidin, yәni әzi makanlaxқан jaydin qıqıp, Pərwərdigar tallaydioğan jayoға kәlsә

⁷ wə xu yәrdә Pərwərdigar aldida turoғuqi barlık qerındaxlırioға ohxax Pərwərdigar Hudasing namida hizmettә turoğan bolsa,

⁸ undaqta (mәyli u atısidin qaloğan mirasini setiwәtkән yaki setiwәtmigән bolsun) uning yөydioğan ülüxi qerındaxlıriningkidәк boluxi kerәk. □

Seһir-jadugәрlik қilixқа болмайду, һәқикiy pәyoғәmbәrgә қulақ selinglar

⁹ Sән Pərwərdigar Hudaying sanga berıdioğan zeminoға kirkән qaoғda, sән xu yәrdiki әllәrning yirginqlık adәtlirini eғәнmәsliking kerәk.

¹⁰ Aranglarda өз oғli yaki qızini ottin ötküzıdioğan, palqılık, rәмqilik, әpsaniylik, jadugәрlik □ ■

¹¹ yaki dәмıdıqılık қilоғuqi yaki jinkәx, seһirgәр yaki әlgәnlәrdin yol sorıoғuqi һеққандақ kixi bolmisun;

¹² qünki bundaq ixlarni kılıdioğan һәрқандақ kixi Pərwərdigaroға nәprәtlik bolıdu; bu yirginqlık ixlar түpәylidin Pərwərdigar Hudaying xu әllәrni aldınglardin һөyдәp qıқirıdu.

¹³ Sән Pərwərdigar Hudaying aldida әyibsiz mukәmmәl boluxung kerәk;

¹⁴ qünki sән zemindin һөyдәydioğan bu әllәр rәмqilәр wə palqılaroға қulақ salıdu; bırақ Pərwərdigar Hudaying seni undaq қilixқа yol qoymaydu.

Kәlgüsıdiki uluғ pәyoғәmbәр

¹⁵ Pərwərdigar Hudaying silәр üqün aranglardın, qerındaxlıringlar arısidin manga ohxaydioğan bir pәyoғәmbәр turoғuzıdu; silәр uningoға қulақ selinglar. ■

¹⁶ Bu silәр Hорәb teoғida yioғıloğan күndә Pərwərdigar Hudayinglardin: «Pərwərdigar Hudayingning awazini yәнә anglımaylı, bu dәһxәtlik otni kәrmәyli, bolmısa әlүp ketımız» dәp tәlәp қilоғninglaroға pütүнlәy mas kelıdu. ■

□ **18:1 «Pərwərdigarning mirasidin yeyix»** — demәk, Pərwərdigarning mirası boloğan zemındiki mәһsulatlardin yeyix. ■ **18:1** Qel. 18:20; Қan. 10:9; 1Kor. 9:13 ■ **18:2** Qel. 18:20-32; Қan. 10:9; Әz. 44:28 □ **18:8 «mәyli u atısidin qaloğan mirasini setiwәtkән yaki setiwәtmigән bolsun,...»** — Lawıylarning өз aldioға qoғq zemini bolmaytti, bәlki pәkәt bәzi xәһәrlәrdә qору-jaylırı wә әtrapıda qәklik yaylaқlırıla bolatti. «Qel.» 35:1-8ni kәrүng. Baxқа nәqqә hil tәrјimiliri uғrıxi mumkin. □ **18:10 «...balılrını ottin ötküzүx»** — bәkım «ınsan qurbanlıqı»ni kәrsıtixi mumkin. ■ **18:10** Law. 18:21; 20:27; 1Sam. 28:7; Yәx. 8:19 ■ **18:15** Yһ. 1:46; Ros. 3:22; 7:37 ■ **18:16** Mis. 20:19; Қan. 5:25; Іbr. 12:19

17 Xu qaoqda Pərwərdigar manga: «Ularning manga degən sezi yahxi boldi.

18 Mən ularoşa kerindaxliri arisidin sanga ohxaydioşan bir pəyoşəmbərni turoşuzimən, Mən Öz sezlirimni uning aqşioşa salimən wə u Mən uningoşa barlık tapilioşinimni ularoşa sezləydu. ■

19 Wə xundak boliduki, u Mening namimda dəydioşan sezlirimgə kulak salmaydioşan hərşandak kixi bolsa, Mən uningdin hesab alimən. □

20 Əmma Mening namimda baxbaxtaklık qilip Mən uningoşa tapilimioşan birər sezni sezlisə yaki baxşa ilahlarınamida səz qilidioşan pəyoşəmbər bolsa, xu pəyoşəmbər ɵltürɵlsun. □ ■

21 Əşər sən kɵnglɵngdə: «Pərwərdigar qilmioşan sezni şandak pərk etimiz» desəng,

22 bir pəyoşəmbər Pərwərdigarning namida səz qiloşan bolsa wə u bəxarət qiloşan ix toşra qikmisa yaki əməlgə axurulmisa, undakta bu səz Pərwərdigardın qikmioşan; xu pəyoşəmbər baxbaxtaklık bilən sezligen dəp, uningdin qorşma.

19

Adəm ɵltürɵx toşrisidiki kanun — panahlık xəşərliri

1 Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridioşan zemindiki taipilərnı silərnıng aldinglardın ɵzɵp taxlioşan waqtida wə silər xundakla ɵlarning xəşərliri wə ɵyliridə turoşinglarda,

2 silər xu qaoqda Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridioşan zeminda ɵq xəşərnı ayrim qilixinglar kerək; ■

3 xundakla, adəm ɵltürgən hərşir kixi xu yərlərgə, xu xəşərlərnıng birigə qeqip beriwalsun dəp yol hazirlap, Pərwərdigar Hudayinglar miras boluxşa silərgə beridioşan zeminni ɵq rayoşoşa bəlisilər.

4 Tirik qelix ɵqun xu yərlərgə qeqip beriwaloşan, adəm ɵltürgən kixi toşruluk bəlgilimə mundak: — u koşnisini tasadişiyliktin urup ɵltürɵp koşoşan, xundakla əslidə uningoşa əq-adawiti bolmioşan bolsa, xu yərgə qeqip beriwalsa bolidu. ■

5 Məsilən, u koşnisi bilən otun kesixkə ormanoşa kirşən bolup, dərəhni kesixkə paltini kɵtürgəndə palta bexi sepidin ajrap ketip koşnisoşa tegip ketip unı ɵltürɵp koşsa, undakta jawabkar kixi bu xəşərlərdın birigə qeqip beriwelip hayat qalidu;

6 bolmisa, qan kisasi aloşuqi oşəziri kaynioşanda adəm ɵltürgən kixini koşlaydu wə yol uzun boloaşqə, uningoşa yetixiwelip ɵltürɵwetixi mumkin; əməliyəttə, u kixi ɵlümşə layik əməs, qunki uning əslidə koşnisoşa heqşandak əq-adawiti yok idi. □

■ 18:18 Yh. 4:25 □ 18:19 « xu pəyoşəmbər Mening namimda dəydioşan sezlirimgə kulak salmaydioşan hərşandak kixi bolsa, mən uningdin hesab alimən — bu uluoş pəyoşəmbərnıng salaşiyiti toşruluk «koşumşə səz»imizdə tohtilimiz. □ 18:20 «baxşa ilahlarınamida səz qilidioşan pəyoşəmbər ... ɵltürɵlsun» — baxşa birhil tərşimisi: «baxşa ilahlarınamida səz qilidioşan pəyoşəmbər ... ɵlidu» — demək, ɵzlükidin ɵlidu. Bizningə muxu yərdə Hudaning kərsətkini xu pəyoşəmbərni ɵltürɵx kerəkliki bolsa kerək. ■ 18:20 Kan. 13:6; Yər. 14:14 ■ 19:2

Mis. 21:13; Qəl. 35:9-34; Yə. 20:2 ■ 19:4 Mis. 21:13; Kan. 4:41,42 □ 19:6 «qan kisasi aloşuqi» — qan kisasioşa elixşə hoşukluk kixining roli toşrisidiki kanun-bəlgilimilər «Qəl.» 35:10-35də kərsitilidu. «yol uzun boloaşqə» — birlə panahlinidioşan xəşər bolqanda, adəm ɵltürgən kixi turoşan jay u xəşərgə yirak bolup qelixi mumkin; xunga, Pələstində bir-biridin tarşak altə xəşər (andin yənə ɵq xəşər) tallinip «panahlık xəşər» dəp bekitilən.

7 Xunga mən silərgə: «Əzünglər xundak üç xəhərni ayrixinglar kerək» dəp əmr kilimən.

8 Pərwərdigar Hudayinglar ata-bowiliringlaroşa kəsəm kilöjindək qegrayinglarni kengəyitxni, ata-bowiliringlaroşa wədə kilöjan barlık zeminni silərgə təkdım kılıxni halaydu; ■

9 silər Pərwərdigar Hudayinglarni səyüx wə uning yollirida daim mengix üçün mən silərgə bügün tapılıoşan bu əmrni tutsanglarla U xundak kilidu, undakta silərmü əzünglər üçün bu üç xəhərdin baxka yənə üç xəhərni koxisilər. □ ■

10 Wə xundak kilsanglar Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras kilip təkdım kilidioşan zemin arisida nahək kan təkülməydu wə xuningdək gədinginglaroşa hun gunahı qüxməydu.

11 Lekin birsi koxnisioşa eq-adawət tutkan bolsa, paylap turup uningoşa hujum kilip, urup öltürwətsə wə xu xəhərlərdin birigə keçip beriləoşan bolsa, ■

12 undakta uning öz xəhiridiki aksakallar adəm əwətip uni xu yərdin yandurup kelixi kerək, andin uni öltürülsun dəp «kan kisası aloşuqi»ning koloşa tapxuruxi kerək.

13 Sən uni heq ayimioşin, xundak kilöjanda Israildin təkülgən gunahsiz kanning deoşini tazilioşan bolisilər; andin həlinglar yahxi bolidu. □

Guwahqilar toşruluk kanun

14 Pərwərdigar Hudaying sanga igiləx üçün təkdım kilidioşan zeminda burunkılar miras yeringdə bekitkən, koxnangning pasıl texini yetkiməsliking kerək. ■

15 Məlum jinayət yaki gunah toşrisida birsigə «U gunah kilöjan» dəp ərz-xikayət kılıxta yaloşuz birlə guwahqı bolsa kupayə kilmaydu, bəlki həmmə ix ikki yaki üç guwahqining səzi bilən bekitilsun. ■

16 Birsi toşruluk «palanqi-pokunqi gunah kilöjan» dəp ərz kilidioşan kara niyətlilik bir guwahqı qıksa,

17 dəwalixip kəloşan ikki adəm Pərwərdigarning aldida, xu künlərdə bolidioşan kaşınlar wə soraqçı bəglər aldida hazır bolsun;

18 soraqçı bəglər əstayidillik bilən təkxürsun; əgər heliki guwahqı yaloşan guwahqı bolup, öz kərindixi toşruluk yaloşan guwahqı bərgən bolsa,

19 undakta, silər dəl u kərindixioşa kilməqçı bolöjindək uningöşimü xundak kilinglar. Xundak kilsanglar rəzillikni aranglardin yokitisilər. ■

20 Kəloşan həlkmu bu ixni anğaydu wə kərkişdu wə xundakla, aranglarda undak rəzil ixni yənə kilmaydu.

21 Silər heq rəhim kilmanglar; janöşa jan, kəzgə kəz, qıxka qıx, koloşa kol, putka put elinsun. □ ■

■ 19:8 Yar. 28:13; Kan. 12:20 □ 19:9 «mən silərgə bügün tapılıoşan bu əmr» — bəlkim «Kanon Xərhi» degən kitabtki əhdə, yəni barlık əmr-pərmanlarni kərsitixi mumkin. ■ 19:9 Yə. 20:7 ■ 19:11 Yar. 9:6; Mis. 21:12,14; Law. 24:17; Qəl. 35:16 □ 19:13 «sən uni heq ayimioşin» — ibraniy tilida «kəzüng uni heq ayimisin». ■ 19:14 Pənd. 22:28 ■ 19:15 Qəl. 35:30; Kan. 17:6; Mat. 18:16; Yh. 8:17; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:2 ■ 19:19 Pənd. 19:5 □ 19:21 «Silər heq rəhim kilmanglar» — ibraniy tilida «kəzüng heq ayimisin». «janöşa jan, qıxka qıx, putka put ... elinsun» — bu səzilər «kisas elix» prinsipi əməs, bəlki Hudaning mükəddəs kanunining adil təlipidur. Hudaşa təxəkkür; Uning meşir-xəpki adillikidin ziyadə həlkip qıkidu! «Mat.» 5:38-48ni kəruş. ■ 19:21 Mis. 21:23; Law. 24:20; Mat. 5:38

20

Düxmənlər bilən jəng kəlix toqrulək

¹ Əgər sən düxmənliringgə jəng kəliqli qikip, at wə jəng hərwilirini, xundakla özüngdin kəp boləqan bir əlni kərsəng, ulardin heq kərkəma. Qünki seni Misir zeminidin qikərip kəlgən Pərwərdigar Hudaying Əzi sən bilən billidur.

² Silər jənggə qikəx aldida kahin əzi aldioqə qikip həlkəkə səz kəlip

³ ularoqə: Əy Israil, anglanglar! Silər bügün düxmənliringlar bilən soquxux aldida turuwatisilər. Kəngülliringlar jür'ətsiz bolmisun; kərkəmlanglar, titrimənglar, ularning səwəbidin dəkkə-dükkigə qüxmənglar;

⁴ qünki Pərwərdigar Hudaying Əzi düxmənliringlar üstidin qəlibə kəlixinglar üqün silər bilən billə jənggə qikədu» — dəp eytsun.

⁵ Xu qəqda əməldarlar həlkəkə mundaq desun: — «Aranglarda bir yəngi əy selip, uni *Hudaqə* atimioqan birsə barmu? Undaqta u əz əyigə yenip kətsun, bolmisa u jəngdə əlöp ketip, baxqə kixi kəlip uni *Hudaqə* atixi mumkin.

⁶ Tək selip üzümzar bərpə kəlip, tehi uning mewisini yemigən birkim barmu? Bar bolsa əyigə yenip kətsun, bolmisa u jəngdə əlöp kətsə, baxqə kixi kəlip uning mewisini yeyixi mumkin.■

⁷ Bir kiz bilən wədiləxkən bolup, tehi uni əz əmrigə almioqan birkim bolsa, u əyigə yenip kətsun, bolmisa u jəngdə əlöp kətsə, baxqə kixi kəlip uni əzigə hotunluqkə elixi mumkin».■

⁸ Andin mənəpədarlar həlkəkə yənə səzləp: «Kərkəp kətkən, jür'ətsiz birkim barmu? U əyigə yenip kətsun. Bolmisa kərinəxlirining yürükimu uningkidək jəsərətsiz bolup kəlixə mumkin» dəp eytsun.■

⁹ Əməldarlar həlkəkə xuləni eytkəndin keyin ular həlkəning aldida yetəkqilik kəlixqə kəxunlaroqə sərdərləni tiklisun.

¹⁰ Silər hujum kəlixqə məlum bir xəhərgə yəkinləxkəninglarda əwwal uningə sülhə toqrısında səz kəlinglar.

¹¹ Əgər ular sülhəni halaymiz, dəp jawab bərip əz dərwəzilirini silərgə əqsa, undaqta uningdə turuwatqən həmmə həlkə silərgə bəkinip kulluq haxarda bolidu.

¹² Ləkin silər bilən sülhə kəlixqə unimay, bəlki silər bilən jəng kəlməqəi bolsa silər uni qərxənglar.

¹³ Pərwərdigar Hudayinglar uni qəlunglaroqə tapxuroqanda uningdiki hərbi ərkəkni kəliqləp əltürənglar;

¹⁴ Ləkin ayallar bilən baliliri, kala bilən xəhərdiki həmmə nərsini, yəni bərlək qəniymətni özünglaroqə olja kəlip elinglar; Pərwərdigar Hudayinglar əz düxmənliringlardin silərgə elip bərgən oljidin yəp səyünisilər.

¹⁵ Silərdin yirəqta boləqən, *zəminəqə təwə bolmioqan* əllərnəning xəhərlirigə xundək kəlinglar.

Kənaaniylər bilən jəng kəlixətiki kənan

¹⁶ Ləkin Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras kəlip bəridioqən zəmindiki əllərnəning xəhərlirini bolsa, ularning iqidiki tinikə bar heq nərsini tirik qəymay, ■

¹⁷ bəlki Pərwərdigar Hudayinglar silərgə buyruqəndək Hittiyələr bilən Amoriylər, Kənaaniylər bilən Pərizziylər, Hiyiyələr bilən Yəbusiylərnəning həmmisini təltəküs yəqitəxinglar kərek.

18 Болмиса, улар өз илаһлиријаа қоқунuxtiki һөммә yirginqlik ixlrini silәrgә өgitip, Pәrwәrdigar Hudayinglarоја gunah қilidiоjan болisilәr.

19 Bir xәһәrni igilәx үqün uzun waқit jәng қilip қorxaр turuxқа тооrа kәlsә, uning әtrapidiki dәрәhlәrni palta bilән kesip wәyran қilmanglar; qünki ularning mewisini yesәnglar болidu. Xunga ularni kәsmәnglar; qünki daladiki dәрәhlәr қorxiwelix kerәk болоjan adәmmidi?

20 Lekin silә mewilik dәрәh әmәs dәр bilgan dәрәhlәrni kesip yoқitip, silә bilән sokuxқаn xәһәrni һujum қilip ојulitixқа xu dәрәhlәrdin istһkam-potәylәrni yasisanglar болidu.

21

Eniқlanmiojan қatillik delosi тооrısında

1 Әgәr Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrgә miras қilip igilәxkә beridiоjan zeminda, dalada өltürүlgән bir jәsәt tepilsa, әmma uni өltүrgән adәm mәlum болmisa,

2 ақsaқalliringlar bilән soraqçi baғliringlar қiқip өlük tepilojan yer bilән әtrapidiki xәһәrlәrning arilikini өlqisun;

3 өltürүlgүqining jәsitigә әng yeqin xәһәrning ақsaқalliri bolsa ixқа selinmiojan, boyuntorokmu selinmiojan inәk tepip kәlsun;

4 xu xәһәrning ақsaқalliri inәkni süyi tohtimay ақidiоjan, һәydilip terilmiojan bir jiloјoја elip берip, xu jiloјining ezidә inәkning boynini sunduruwәtsun;

5 xu qaoјda Lawiyning әwladliri болоjan kaһinlar ularning қexioја kәlsun; qünki Pәrwәrdigar Hudayinglar ularni Özining aldida hizmәttә болup, Pәrwәrdigarning namida baһt-bәrikәt tilәxkә tallioјandur. Hәрbir dәwa wә һәрbir tayak jazasi ularning sözi boyiqә kesilsun.

6 Öltürүlgүqining jәsitigә әng yeqin xәһәrdiki ақsaқallarning һөmmisi xu jiloјoја kelip, boyni sundurulojan inәkning üstidә turup, қollirini yuyup

7 guwahliқ берip: «Қollirimiz bolsa bu қanni төkmidi, көzlimiz bu ixni көrmidi;

8 әy Pәrwәrdigar, Sән Özüng һәrlük bәdili төlәp қutқuzоjan һәқing Israilni kәqүrgәysән wә nahәk аққан қanning gunahini Israil һәқinggә artmioјaysән» — desun; xundaq қilip bu қan gunahioја kafarәt kәltürүlgән болidu.

9 Silә xundaq қilip Pәrwәrdigarning nәziridә тооrа болојanni қilip nahәk төkülgән қanning gunahini өзүnglardin қiқiriwәtkән болisilәr.

Hotunluққа elinojan әsir тооruluқ қanun

10 Әgәr silә düxmәnliringlar bilән jәng қilојili қiққininglarda Pәrwәrdigar Hudayinglar ularni қolunglarоја бәrgәq, ulardin әsir алоjan bolsanglar,

11 bu әsirlәrning arisida қirayliқ bir ayalni көrүp, көnglüng uningоја qүxүp, uni әmringgә elixni halisang,

12 undaqta uni өyүnggә elip баројin; u qeqini qүxүrүp, tirnaқlirini yasap,

13 әsirliktә kiygән kiyimlirini selip, өyүngdә olturup toluқ bir ay ata-anisi үqün matәm totsun; andin sән uning қexioја kirip uni өзүnggә ayal қilip uningоја әr bolsang болidu.

14 Keyin, әғәрдә көnglүng uningdin sөyünmisә, u қәyәрни halisa, бароқли қоyuxung керәк; uni пулоја satmioғin wә uningоја dedәktәk muamilә қilmioғin, qünki sән uningоја yekinlik қilip uyat қilоjansән.

Balilar тоғruluk қанун

15 Әғәр бирsining ikki ayali болуп ularning birigә amraқlik, yәнә birigә eqlük қilоjan bolsa wә amraқ wә eғ болоjan һәр ikkisidin оqul tuоjulojan bolsa, tunjisini eғ ayalidin tapқан bolsa

16 undaқта u kixi оqullirioја barini miras üqün ülextürүp bәrgән күnidә eғ ayalining оqli, yәni uning tunji оqlining ornioја amraқ ayalining оqlini tunji оqulluққа қoyuxқа болmaydu.

17 U bәlki eғ ayalining оqlini tunji оqlum dәp etirәp қilsun; qünki bu uning күq-қuwwiti бар waktidiki dәslәpki mewisidur; tunji оqulluқ һоқuқи uningki болојаққа, atisi барlik mal-mülüktin uningоја ikki ülüx miras bәrsun. ■

18 Әғәр бирsining baxbaxtaқ wә itaәtsiz оqli bolsa, u nә atisining sөzigә, nә anisining sөzigә қulақ salmay, һәтта tayақ-tәrbiyimu kar қilmay, ularning gepini yәнila anglimisa,

19 Uning ata-anisi uni tutup, xәһәrning dәрwazisioја elip berip, xәһәrning aқsaқallirining qexioја kәltürsun; □

20 ular xәһәrning aқsaқallirioја әrz қilip: — «Bu оqlimiz baxbaxtaқlik wә itaәtsizlik қilip, sөzimizni anglimay yүridu; u nәpsi yaman, xarabhor болуп қaldi» dәp eytsun.

21 Xuning bilән xәһәrning һәmmә һәlқи bir болуп uni қalma-kesәk қilip өltürsun. Silәр bu yol bilән өзünqlardin rezillikni qikiriwetisilәр; pütkül Israil bu ixni anplар қorқidiojan болidu.

Jinayәtqining jәsiti

22 Әғәр birsi өlüm jazasioја layiқ gunah sadir қilip, өltürүlgән bolsa wә jәsitini bir dәрәhkә esip қoyоjan bolsanglar,

23 өlüki keqiqә dәрәhtә қalmisun; қандақla болmisun, silәр dәрәhkә esiloғuқini xu күndә көmүwetinglar (qünki kimdәkim *dәрәhkә* esilojan bolsa, Huda tәripidin lәnәtkә қaldurulojan kixi һesablinidu). Xundақ қilsanglar, Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrgә miras қilip bәrgән zeminni bulоjmisоjan болisilәр. ■

22

Yitkән janiwarlar; kiyinix қatarliklar тоғruluk bәlgilimilәр

1 Sән қerindixingning kalisi ya қoyi ezip kәtkinini көrsәng, qatiqing болmay yүrmә; қандақla болmisun, uni қerindixingning qexioја yөtküzүp bәр. ■

2 Әғәрдә қerindixing sanga yekin оlturmisa wә yaki igisini tonumisang, xu һaywanni өз өyüggә elip kelip, қerindixing uni izdәp kәlgüqә өзünг saқlap andin uningоја tapxurup bәrgin.

■ 21:17 Yar. 49:3; 1Tar. 5:1; Zәb. 78:51 □ 21:19 «... uni tutup, xәһәrning dәрwazisioја ... xәһәrning aқsaқallirining qexioја kәltürsun» — kona zamanlarda xәһәrning aқsaқalliri sorақ-dәwalar üstidin һөкüm qikirix üqün xәһәр dәрwazisida оlturatti. ■ 21:23 Gal. 3:13

■ 22:1 Mis. 23:4

³ Sən ohxaxla uning yitkən exiki yaki kiyimlirininimu xundak qil; xundakla kərindixingning hərəkəndak yitkən nərsisini tepiwalsang, unimu xundak qilətin; sən özüngni bu ixtin qaçurmioqin.

⁴ Əgər kərindixingning exiki yaki kalisingning yolda yikilip qüxkinini kərsəng, sən bu əhwalidin özüngni qaçurmioqin; kərindixingəyə yardəmlixip ulioqini tartip turoquzoqin.

⁵ Ayal kixi bolsa ərlərnin kiyimini kiymisun; xuningəyə ohxaxla ər kixi ayal kixining kiyimini kiymisun; qünki kimki xundak qilsa, Pərwərdigar Hudaingning aldida yirginqlik bolidu.

⁶ Əgər sən yolda ketiwetip, bir dərəhtə yaki yərdə baliliri yaki tuhumliri boləqan kuxning uwisioqə uqrisang, anisi tuhum yaki balilirini besip yatqan bolsa, ana-balilirini birakla almioqin;

⁷ heq bolmioqanda sən anisini qoyuwetip, balilirinila alsang bolidu; xundak qilsang sanga yaxhi bolup uzun əmür kərisən.

⁸ Yengi bir əy salsang, əgzənggə bir tosmə tam yasioqin; bolmisa birsı uningdin yikilip qüxsə, özünggə qan təkülux gunaqini kəltüruxung mumkin.

Sapliq toqrısidiki ixlar

⁹ Əz üzümzarliqingəyə ikki hil uruk qaçmioqin; bolmisa terioqiningning həmmisi wə üzümzarliqingning məhsulatlıri buləqanoqan həsəblinidu. □ ■

¹⁰ Sən kala bilən exəkni birgə qoxup yər həydimigin.

¹¹ Yung wə kanaptin ibarət ikki hil yiptin tokoloqan kiyimni kiymigin.

¹² Sən yepinoqan tonungning tət burjikigə pəpük qoyoqin. ■

Ər-hotunluqta sap dillik bolux kərək

¹³ Əgər biri hotun elip uningəyə yeqinqilik qiloqandin keyin uningəyə əq bolup,

¹⁴ Uning yaman gəpini qilip, uningəyə bətnam qaplap, ərz qilip: «Mən bu hotunni aldim, ləkin uningəyə yeqinqilik qilsam uning qiz əməslikini bildim» desə,

¹⁵ undaqta qizning ata-anisi qizning paklik ispatini elip xəhər dərwasisida olturoqan xəhərnin əksəqallirioqə kəltürsun,

¹⁶ andin qizning atisi əksəqallarəyə səz qilip: «Mən qizimni bu kixigə hotunluqqa bərdim, ləkin u uningəyə əq bolup qaldi;

¹⁷ wə mana, u uning yaman gəpini qilip, bətnam qaplap ərz qilip: «Qizingning qiz əməslikini bildim» dəydu. Birak mana qizimning paklik ispati!» dəp, ispat rəhtni əksəqallarınin aldida yeyip qoysun.

¹⁸ U wakıttə xəhərnin əksəqalliri erini tutup uningəyə tayak-tərbiyə bərip,

¹⁹ Israildiki bir pak qizning yaman gəpini qilip, uningəyə bətnam qaplıding dəp, yüz xəkəl kümux tələtsun; andin ular pulni qizning atisioqə bərsun

□ 22:9 «Əz üzümzarliqingəyə ikki hil uruk qaçmioqin» — mənisi (1) üzümzar iqidə ikki hil axlık terixqə bolmaydu; (2) üzümzar iqidə, üzüm uruqliridin baxqə uruqlarni terixqə bolmaydu. Bizningqə birinqi mənisi toqrıdur («Law.» 19:19ni kəring). **«buləqanoqan həsəblinidu»** — baxqə birhil tərjimisi: «muqəddəslikkə musadirə qilinidu» — demək, musadirə qilinip Hudaqə, yəni ibadəthanidiki hizməttə ixlitəxə tapxuruxlxi kərək. Xübhəsizki, bu ayəttiki wə 10-11-ayətlərdiki əmrlərnin həm əməliyə paydisi bar həm rohiyə jəhəttin kəp kəqmə mənisi bar. Oqurmənlər əzliri İnjidin xu kəp kəqmə mənilirini tapalaydu. ■ 22:9 Law. 19:19 ■ 22:12 Qəl. 15:38; Mat. 23:5

dəp bekitsun. Əmma kiz bolsa xu kixining hotuni bolup turiwerixi kerək; ər pütün ömriddə uni qoyup bərsə bolmaydu.

²⁰ Ləkin bu söz rast qikiş, kizning paklik ispati bolmisa,

²¹ kizni atisining öyining dərwezisi aldişə aparsun wə atisining öyidə buzukluk kilip Israilning iqidə xərməndilik kilənləni üqün uning xəhiringin adəmliri xu yərdə uni qalma-kesək kilip öltürsun. Xundak kilənlərdə silər özünglərdin rəzillikni qikişiwetisilər.

²² Əgər birsi eri bar hotun bilən zina kilip tutulup qalsa, zina kilixkan ər-hotun ikkilisi öltürsün. Xundak kiləndə Israilning iqidin rəzillikni qikişiwetisilər. ■

²³ Əgər birsi xəhərdə biraw bilən wədilixip qoyqan bir kizni uqritip, uning bilən billə bolsa,

²⁴ ikkilisini xəhərdə dərwezisiyə elip qikiş qalma-kesək kilip öltürünglər; kiz bolsa xəhərdə turup wərkirimioşini üqün, ər bolsa baxkisinin wədiləxkən kizi bilən yatqini üqün öltürsün. Xundak kilip, silər özünglərdin rəzillikni qikişiwetisilər.

²⁵ Əgər ər kixi baxkisi bilən wədiləxkən kizni dalada uqritip, uni tutuwelip uning bilən yatsa, pəkət kiz bilən yatqan ər kixi öltürsün.

²⁶ Kizə bolsa, həqnemə qilmanglar, çünki kizning özidə ölümgə layik həq gənə yok. Bu ix bolsa birsi qoxnisioşə hujum kilip uni öltürwətkəngə ohxax ixtur.

²⁷ Çünki u baxkisiyə wədiləxkən kizni dalada tutuwələndə, kiz towlişən bolsimu uni kutkuzəşudək kixi tepilmioşən.

²⁸ Əgər birsi birər ər bilən wədiləxmigən kizni tutuwelip, uning bilən yetip hər ikkisi tutulsa,

²⁹ kiz bilən yatqan adəm kizəyə yeqinqilik kilip har kiləni üqün kizning atisioşə əllik xəkəl kümux bərxi kerək; andin kizni özigə hotun kilip elixi kerək; u pütkül ömriddə uni qoyup bərsə bolmaydu. ■

³⁰ Həqkim atisining hotunini almasliki kerək, atisining yotqinini aqmasliki kerək. □

23

Jamaatning sapliki

¹ Kimki soqulux yaki kesilix tūpəylidin ahta kiliwetilgən bolsa, Pərwərdigarning jamaitigə kirmisun. □

² Kimki haramdin tuşuləşən bolsa Pərwərdigarning jamaitigə kirəlməs; oninğı əwladişiqə mundaklərdin həqkim Pərwərdigarning jamaitigə kirmisun.

³ Həqbir Ammoniy wə ya həqbir Moabiy Pərwərdigarning jamaitigə kirmisun; oninğı əwladişiqə ulardin həqkim Pərwərdigarning jamaitigə hərgiz kirmisun. ■

■ 22:22 Law. 20:10 ■ 22:29 Mis. 22:16 □ 22:30 «**atisining hotuni**» — əgəy anisi yaki atisining tokili. «**atisining yotqinini aqmasliki kerək**» — demək, atisining tokili yaki əgəy anisi bilən munasiwət ötküzə atisining nomuşəyə təgkən bolup həsablınıdu. □ 23:1 «**Pərwərdigarning jamaiti**» — bu ibarə: birinğıdin mukəddəs jay aldidə bolsun yaki baxqə yərlərdə bolsun ibadət sorunlirini, xundaklə Pərwərdigar Israiloşə tapxuroşən həyt-bayramlarəyə katnix imtiyazini kərsitidə; ikkinğıdin, Israildiki toluq həqqukluk puqralar, yəni əməldar, aqsakallar yaki sorakqi bolalaydişənənləni kərsətsə kerək. «...ahta bolup qaləşən bolsa Pərwərdigarning ibadət jamaitigə kirəlməs» — qədimki zamanlarda butpərəslər öz butlirioşə sadəktlikini bildürux üqün bəzidə öz jinsiy əzalirini kesiwətətti. ■ 23:3 Nəh. 13:1

4 Səwəb xuki, silər Misirdin çiqqininglarda ular aldinglaroşa yeməkklik, su elip çiqmidi wə silərgə ziyankəxlik kilixka silərnə qarəjisun dəp, Aram-Naharaimdiki Petorluk Beorning oşli Balaamni yallidi. □ ■

5 Ləkin Pərwərdigar Hudayinglar bolsa Balaamning səzini anglimay, bəlki silər üqün qarəixni bərikətkə aylanduruwətti; qünki Pərwərdigar Hudayinglar silərgə muhəbbət baəqliəan.

6 Silər həmmə künliringlarda *Ammoniyalar wə Moabiylarning* aman-esənliki wə bəhtini hərgiz istimənglar.

7 Ləkin Edomiyalar kərindixinglar boləaq, ularoşa nəprət bilən karimanglar. Misirlikləroşimu nəprət bilən karimanglar, qünki silər ularning zeminida musapir bolup turoşaninglar.

8 Bularning üqinqi əwladidin tuəquloşan balilar Pərwərdigarning ibadət jamaitigə kirsə bolidu.

Xəhsiy tazilik

9 Dəxmənlingingə qarxi jənggə çiqip qədir tiksəng, hərəhil napaklikdin ehtiyat kiləşin.

10 Əgər aranglarda keqisi birsi qüxidə Xəytan atlap napak boləan bolsa, u qədirgahdin çiqip kətsun; qədirgahka udulla kirmisun; □

11 kəqkurun kirgəndə u suəşa qüxüp, kün patkanda qədirgahəşa yenip kirsun.

12 *Hajitinglar* üqün qədirgahning sirtida bir jayinglar bolsun; tərətə xə yərgə beringlar.

13 Saymanliring iqidə bir gürjək bolsun; sən sirtta tərətə oltursang, uning bilən ərək kolap tərətinqni kəmwəwət.

14 Qünki Pərwərdigar Hudaying seni kütəuzuxka, dəxmənlingni aldinglarəşa tapxuruxka qədirgahing otturisida yüridu; xunga sening qədirgahing pak bolsun. Bolmisa U seningkidə birər paskinilik kərsə səndin ayriyip ketixi mumkin.

Qullaroşa qandəq muamilə kilix

15 Əz hojisidin keqip yeningəşa kəlgən kulni əz hojisiəşa tutup bərmigin.

16 U aranglarda silər bilən billə turup, kəysi xəhərnəng dərwəzisi iqidə kəysi yərnə tallisa, xə yərdə tursun. Silər uningəşa zulum kilmanglar.

17 Israilning kizlirining arisida heqbir pəhixə bolmisun, Israilning oşullirining arisida heqbir pəhixə həzilək bolmisun.

18 Bir kəsəmini bəja kəltürmək üqün Pərwərdigar Hudayinglarning əyigə pəhixəning pulini yəki həziləkning pulini kəltürmigin; qünki bu ikkisi Pərwərdigar Hudayingning aldidə yirinqliktur. □

Əsüm wə kəsəmlər toşruluk

19 Silər əz kərindixinglardin əsüm almanglar; pulning əsümi bolsun, axlikning əsümi bolsun yəki həkəndəq əsüm aləudək bəxka nərsining əsümini alsanglar bolmaydu. ■

□ 23:4 «**ular aldinglarəşa yeməkklik, su elip çiqmidi**» — ibranıy tilida «ular aldinglarəşa nan, su elip çiqmidi». ■ 23:4 Qel. 22:24 □ 23:10 «**Xəytan atlap**» — biz muxu səzni tərjimimizdə ixlətkinimiz Xəytanning bu ixka məs'ul ixlətkinini kərsətkinimiz yəq. Oqurmənlər bu səzge tonux boləqanlıki üqün ixləttuk, halas. □ 23:18 «**həzilək**» — ibranıy tilida «it». Ayəttə əlahidə kəzdə tutuləşni butpərəslik yolida pəhixə bolup tenini satquqilar. ■ 23:19 Mis. 22:25; Law. 25:36; Nəh. 5:2-13; Luqa 6:34, 35

²⁰ Əmma qətəlliktin əsüm alsanglar bolidu, lekin kərindixinglərdin heq əsüm almanglar. Xundak kilsanglar Pərwərdigar Hudayinglar silər uni igiləxkə kiridioğan zeminda, qolliringlərdin barlıq əmgikidə silərgə bərikət beridu.

²¹ Sən Pərwərdigar Hudaying aldida bir nərsini ataxka kəsəm kıləjan bolsang, uningə əməl kılıxka həyal kılma. Bolmisa, Pərwərdigar Hudaying uni səndin tələp kıləjanida gunahkar bolisən. ■

²² Ləkin əgər sən bir nərsini ataxka kəsəm kilmisang, u sanga heq gunah bolmaydu.

²³ Aozingdin qıkkanoğa əməl kıləjan; Pərwərdigar Hudayingə kəsəm kılıp atiojiningni, yəni aozingning səzi boyiqə ihtiyariy hədiyəngni sunuxung kerək.

²⁴ Sən koxnangning tallikioğa kirsəng haliojiningqə yəp toyun, əmma kaqa-kuqangoğa elip mangiojin.

²⁵ Koxnangning pixkan ziraətlikigə kirsəng, qolung bilən ziraətning bexini üzüp alsang bolidu; əmma koxnangning ziraətlirigə orqak salojuqi bolma. ■

24

Talak hetı berix toqıru lu k

¹ Əgər birsi bir ayalni əmrigə aloğandin keyin uningda birər sət ixni bilip, uningdin səyünmisə, undakta u talak hetini pütüp, uning qolioğa berixi kerək; andin uni öz əyidin qıqiriwətsə bolidu. □ ■

² Ayal uning əyidin qıkkandin keyin baxka ərgə təgsə bolidu.

³ Bu ikkinqi ərmu uni yaman kərüp, talak hetini yezip qolioğa berip uni öz əyidin qıqiriwətsə yaki uni aloğan ikkinqi eri əlüp kətsə

⁴ uni koyup bərgən awwalki eri uni napak həsəblap, ikkinqi kətim hotunluqka almisan; qünki undak kilsa, Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu. Sən Pərwərdigar Hudaying sanga miras kılıp beridioğan zeminning üstigə gunah yıklimigin. □

Rəhımdillik, mahaw kesili wə adalət toqıru lu k

⁵ Əgər birkim yengidin hotun aloğan bolsa uningə nə jənggə qıqix, nə baxka birər ixka buyrulmisun; u bəlki aloğan hotunini hux kılıx uqun bir yoloiqə ərkin-azad bolup əyidə oltursun. ■

⁶ Həqkim yarəjunqak yaki tüğmənning üsti təxini kapalətkə almisan; qünki bu ix birsining həyatini kapalətkə aloğandək bolidu.

⁷ Əgər birkim Israillərdin boləjan kərindixining birini bulap kelip, uni kuldək ixlətsə wə yaki uni setiwətsə xu bulangqi əltürölsun; silər xundak kilsanglar aranglərdin rəzillikni qıqiriwətsilər. ■

■ 23:21 Qel. 30:3 ■ 23:25 Mat. 12:1 □ 24:1 «birsi... ayatida birər sət ixni bilip,...» — bu yərdiki «sət (uyatlık) ix» zinani kərsətməydu; zinahorluk bolsa əlüm jazasi berilətti. Xunga «sət ix» bəlkim ayalining baxka ərlərgə qarap naz-kərəxmə kılıxi, zina kilməy ləkin baxka birsi bilən birhıl oynixini kərsitixi mumkin. ■ 24:1 Mat. 5:31; 19:7; Mar. 10:4 □ 24:4 «...undak kilsa, Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu» — nemixka bu ix «Pərwərdigarning aldida yirginqlik ix bolidu»? Bu məsələ toqıru lu k «koxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ 24:5 Kan. 20:7 ■ 24:7 Mis. 21:16

8 Pesə-mahaw wabasi pəyda bolsa, özünqlarəja pəhəs bolunglar; Lawiy kaşınlarınq silərgə barlık kərsətkinini kilinglar; mən ularəja kəndak əmr kıləjan bolsam xuningəja kəngül koyup əməl kilinglar. ■

9 Misirdin qıkkıninglarda Pərwərdigar Hudayinglarınq yolda Məryəmgə kəndak kıləjanini əskə elinglar. □ ■

10 Əgər sən öz buradər-koxnangəja kərz bərsəng, kapalət elix üqün əyigə kirmigin;

11 bəlki taxkırıda turup tur; sanga kərzdar kixi əzi sanga beridiəjan kapalətni taxkırıəja elip qıksun.

12 Xu kixi yöksul bolsa sən uningdin kapalətkə aloəjan *kiyimni* yepinip uhlımıəjaysən; □

13 Heq bolmıəjanda sən bəlki kapalətni kün patkanda uningəja kayturup bərgin; xundak kilsang u öz tonini yepinip uhlıəjanda, sanga bəht-bərikət tiləydu. Xundak kilsang bu ix sanga Pərwərdigar Hudayingning aldida həkkaniylik sanılıdu. ■

14 Ajiz, namrat mədikarəja nahəklik kılma, məyli u kərindaxlıringlardın bolsun yaki yeza-xəhərliringlarda turoəjan musapirlardın bolsun. ■

15 U namratlıktın öz həkkgigə intizar boləraqqa, u ixligən xu küni kün pətxıtın burun həkknini qokum bərgin; bolmisa, u sening toərangda Pərwərdigarəja pəryad kətürıdu, bu ix gunah bolup bexingəja quxıdu.

16 Balilirining jinayiti üqün ata əltürülmisun, balilarmu atining jinayiti üqün əltürülmisun; bəlki jinayiti bar boləjan hər bir kixi öz gunahı üqün əlüm jazasını tartsun. ■

17 Sən musapir yaki yetim toərisidiki həkümni burmilima; tul ayalning kiyim-keqəklirinimu kapalətkə alma, ■

18 bəlki əzünqning Misirdə kul bolup Pərwərdigar Hudaying seni xu yərdin hər kilip kutkuzup kəlgininı yadingəja kəltürgin. Xunga mən sanga buningəja əməl kıləjan dəp buyruymən.

19 Sən etizlikningning həsulini yioəkiningda bir baə ənqini untup kələjan bolsang, uni elip kelix üqün yenip barmıəjan; u əngə musapir, yetim-yesir wə tul hotunəja təgsun. Xundak kıləjan Pərwərdigar Hudaying sening kolliringning barlık əmgikini bərikətləydu. ■

20 Zəytun dərihingni kəkkiningdin keyin xahlirida kələjanlırini kayta kəkma; kəlduklıri musapir, yetim-yesir wə tul hotunəja təgsun.

21 Üzümzarlıqingning üzümlirini yioəp boləjandin keyin waxang kilmıəjan. Kəlduklıri musapir, yetim-yesir wə tul hotunəja təgsun.

22 Əzünqning Misir zeminida kul boləjiningni yadingəja kəltürgin; xunga mən sanga buningəja əməl kıləjan dəp buyruymən.

25

Hər türlük kanun-bəlgilimilər

■ **24:8** Law. 13:2 □ **24:9** «... Pərwərdigar Hudayinglarınq yolda Məryəmgə kəndak kıləjanini əskə elinglar» — «Qel.» 12:1-15ni kərüng. ■ **24:9** Qel. 12:10 □ **24:12** «sən uningdin kapalətkə aloəjan kiyimni yepinip uhlımıəjaysən» — yaki «kəqtə uhlıəjıningda uningdin kapalətkə aloəjan kiyimni yeningda kəldurmıəjan». ■ **24:13** Mis. 22:26 ■ **24:14** Law. 19:13; Yəq. 5:4 ■ **24:16** 2Pad. 14:6; 2Tar. 25:4; Yər. 31:30; Əz. 18:20 ■ **24:17** Mis. 22:21,22; Pənd. 22:22; Yəx. 1:23; Yər. 5:28; 22:3; Əz. 22:29; Zək. 7:10 ■ **24:19** Law. 19:9; 23:22

¹ Əgər ikki kixi birnərsini talixip qəlip, həküm berixni tələp qilip sot aldiqə kəlsə, undaqta sorəqçilar dəwaqə həküm qikirip həkdarni hək, gunahı bar adəməni gunahkar dəp jakarlisun.

² Əgər gunahkar adəm dərrigə layik bolsa, sorəqçi uni özining aldida yərgə yatquzup, uning kılqan gunahıqə layik sanap dərrilisin.

³ Lekin pəkət kirik dərrila urulsun; xuningdin ziyadə urulmisun, kəp urulsa xu kərindixing kəz aldingda kəmsitilgən bolidu.■

⁴ Sən hamən tepiwatqan kalining aqızini boqmioqin.■

⁵ Əgər bir yərdə turidioqan kərindax aka-inilarning biri bala yüzi kərməy əlup kətsə, əlgən kixining ayali yat bir kixigə təgmisin; bəki uning erining birtuqan kərindixi uning kəxiqə kirip uni hotunlukqə elip, birtuqan kərindaxlik burqini ada kilsun; ■

⁶ əlgən kərindixining ismi Israildin əqürülməsliki üqün ayalning tunji balisioqə uning ismi qoyulsun.

⁷ Lekin əgər bu kixi yənggisini elixni halimisa, yənggisi xəhər dərwazisidiki aqsakallarning kəxiqə berip: «Erimning birtuqan kərindixi öz kərindixining ismini Israilda kalduruxqə unimidi; u mən üqün birtuqan kərindaxlik burqini ada kılaxqə unimidi», dəp eytsun.■

⁸ Andin uning xəhiridiki aqsakallar uni qakirtip uningqə nəsihət kilsun; əgər u: «Mən uni hotunlukqə elixni halimaymən», dəp qing turuwalsa,

⁹ yənggisi aqsakallarning kəz aldida uning kəxiqə berip, uning putidin kəxini saldurup, yuzigə təkürüp: «Bir tuqan kərindixi üqün ailə kuruxqə unimioqan kixigə xundəq kılinsun!» dəp jakarlisun. ■

¹⁰ Xu kixining nami Israilning iqidə: «Kəxi selinoquqining öyi» dəp atalsun.

¹¹ Əgər ikki adəm bir-biri bilən uruxup kəlotinida birining ayali öz erigə yərdəmlixip erini uruquqining qolidin ajratmaqçi bolup, qolini uzitip uruquqining jan yerini tutuwalsa,

¹² undaqta sən uningqə heq rəhim kilməy qoloni kesiwət.□

¹³ Sening haltangda qong-kıqıq ikki hil taraza texi bolmisun.

¹⁴ Öyüngdə qong-kıqıq ikki hil əfah saqlima.□

¹⁵ Taraza texing toptoqra, durus bolsun; əfahingmu toptoqra, durus bolsun. Xundəq kilsang Pərwərdigar Hudaying sanga beridioqan zeminda əmrüng uzun bolidu.

¹⁶ Qünki kimki xundəq ixlar kilsa, kimki nahək ix kilsa, Hudaying Pərwərdigarning aldida yirginqlik sanilidu.■

Amaləklərdin kelidioqan hətərnı yoqıtix

¹⁷ Misirdin qikip keliwatqininglarda Amaləkləarning silərgə nemə kılölinini esinglarda tutunglar; ■

¹⁸ ular Hudadin qorkmay, yolda silərgə uqrap, silər hərıp-qarqap həlinglar kəlmioqan qəqda, kəyninglarda qəloqan ajiz kixilərnı urup yoqatmidimu? U Hudadin heq qorkmıdi.

¹⁹ Xunga, Pərwərdigar Hudaying mirasing bolsun dəp sanga ig-ləxkə beridioqan zeminda, Pərwərdigar Hudaying ətrapingdiki barlık düxmənlingdin amanlık bərginidə, Amaləkləarning namini asmanning tegidə əslənmigüdək dərijidə əqürüwət; bu ixni unutma.

■ 25:3 2Kor. 11:24 ■ 25:4 1Kor. 9:9; 1Tim. 5:18 ■ 25:5 Mat. 22:24; Mar. 12:19; Luqa 20:28

■ 25:7 Rut 4:7 ■ 25:9 Rut 4:5 □ 25:12 «sən uningqə heq rəhim kilməy...» — ibraniy tilida «kəzüng uni heq ayımay...».

□ 25:14 «əfah» — axlıq-danlarning əlqəm birliki, təhminən 20 yaki 27 litr. ■ 25:16 Pənd. 11:1 ■ 25:17 Mis. 17:8

26

Мewә wә baxқа мәһsulatlardin «birinқи һosul»ni Hudaоја atax

1 Sән Pәрwәrdigar Hudaying sanga miras kilip beridoјan zeminoја kirip uni ezungning kilip igilep olturaklaxkanda,

2 Pәрwәrdigar Hudaying sanga beridoјan zeminning һosulini aloјanda, sән yәrning dәslәpki pixkәn mewisini elip, sewәtkә selip Pәрwәrdigar Hudaying Өz namini qoyuxқа tallaydoјan jayoја elip berixing kerәk; ■

3 andin xu waқittiki kahinning kexioја kәltürüp, uningоја: «Pәрwәrdigar Өzi bizgә berixkә ata-bowilirimizоја kәsәм kilоjan zeminoја kirdim, бүgün mән Pәрwәrdigar Hudayingning aldida xundak bolоjinoја guwahmән», dәp eytisән.

4 Kahin sewәtni kolungdin elip uni Pәрwәrdigar Hudayingning қurbangahining aldida koyidu;

5 andin sән Pәрwәrdigar Hudayingning aldida sөz kilip mundak dәysән: — «Mening atam әsli оqerib bir aramiy idi; Misiroја quxüp olturaklaxti; ular xu yәrdә sani az musapir bolsimu, barојanseri kәpiyip uluо, küqlük, qong bir hәlk boldi. □ ■

6 Lekin Misirliklar bizgә kattik қolluk kilip, zulum selip bizni eојr әmgәkkә saldi.

7 Әmma biz ata-bowilirimizning Hudasi Pәрwәrdigarоја pәryad kilwiduk, Pәрwәrdigar awazimizni anglap biz tartiwatқан harlik, japa wә zulumoја nәzirini saldi.

8 Xuning bilән Pәрwәrdigar küqlük қol wә uzartқан bilәk, dәhxәtlәр wә mөjizilik alamәtlәр wә karamәtlәр bilән bizni Misirdin қikirip

9 bizni bu yәrgә elip kelip bu zeminoја, yәni süt bilән һәsәl eқip turidoјan bir zeminoја igә kildi!

10 Әmdi mana, әy Pәрwәrdigar, sән Manga bәrgән bu zeminning mewising dәslәpki pixқinini sening қexingоја әkәldim», dәysән.

Xularni dәp, sewәtni Pәрwәrdigar Hudayingning һuzurida қoyup, Pәрwәrdigar Hudayingning aldida sәjdә kilisән;

11 xundak kilip sән wә әyungdikilәр Pәрwәrdigar Hudayingning silәrgә ata қilojan һәmmә nemәtliridin hux bolunglar; әzung, Lawiyлар wә aranglarda turidoјan musapirlar қoxulup xadlininglar.

Üқinqi yildiki әxrә

12 Sән һәр üқinqi yilida, yәni ondin biri bolоjan әxrә yilida һәmmә һosulungning ondin birini әxrә ayrip bolојandin keyin, sән Lawiy bilән musapiroја, yetim-yesir, tul hotunlarоја dәrwaziliringning iqidә xulardin yәp toyunsun dәp berisән; ■

13 wә sән Pәрwәrdigar Hudayingning aldida sөz kilip xundak dәysән: «Mән әyүmdin Hudaоја muқәddәs қilinojan nәrsilәrni ayrip elip қikip, sән Manga tapiloјan әmr boyiqә bularni Lawiy bilән musapiroја, yetim-yesir, tul hotunlarоја bәrdim; mән Sening әmrliringning һeqbirini nә buzmidim, nә һeqқақан unutmидim; ■

14 matәм tutқанlirimda xulardin һeqnemini yemидim, napak һәlettә turup buningdin birnemini almidim; еlgән kixigә atap buningdin һeqnemә

■ 26:2 Mis. 23:19; 34:26; Law. 2:14; 23:10; Qәl. 15:17 □ 26:5 «Mening atam әsli оqerib...» — yaki «mening atam әsli sәrgardan» yaki «mening atam әsli yoқap ketәy degән». ■ 26:5 Yar. 46:1 ■ 26:12 Law. 27:30; Qәl. 18:24; Қan. 14:28, 29 ■ 26:13 Қan. 14:27

bərmidim, bəlki Pərwərdigar Hudayimning awazini anglap hər ixta Sən munga əmr kıləning boyıqə kıldim.

¹⁵ Əmdi Sən mukəddəs makaning boləjan asmanlardin nəzər selip Öz həlqing Israilni, xundakla ata-bowilirimizə qəsəm bilən kıləjan wədəng boyıqə, həsəl bilən süt akıdıəjan, bizgə bərgən bu zeminni bərikətligəysən».

Hulasə

¹⁶ Būgün Pərwərdigar Hudaying bu bəlgilimilərgə həm həkümlərgə əməl kılıxka əmr kildi; pütün kəlbəng, pütün jening bilən ularni tutup ularə əməl kıl.

¹⁷ Sən būgün Pərwərdigarni özünəning Hudaying boluxka, xundakla Uning yollirida mənəxka, Uning bəlgilimilərgə, Uning əmrlirigə, Uning həkümlirigə əməl kılıp Uning awazıə qulaq selixka qəbul kılding;

¹⁸ wə Pərwərdigar bolsa būgün siləni Əzining has həlki boluxka, Uning barlıq əmrlirini tutuxka (U silərgə wədə kıləjandək) siləni qəbul kildi.

¹⁹ Xundak bolsa, U silərgə izzət, nam-xəhrət wə xan-xərəp bərip, Əzi yaratqan barlıq əllərdin siləni üstün kıldi. Buning bilən silər Uning eytkinidək, Pərwərdigar Hudayinglar üçün mukəddəs bir həlq bolisilər.

27

Xakəmdə yığılix — bəht-bərikət wə lənətlik ixlar

¹ Musa wə Israilning aksakalliri həlqə buyrup mundaq dedi: — «Mən būgün silərgə tapılıəjan bu barlıq əmrni tutunglar.

² İordan dəryasidin ətüp Pərwərdigar Hudayinglar silərgə bəridəjan zeminə kirgən kündə, silər qəng-qəng taxlarni tikləp ularni hək bilən akartinglar;

³ andin ata-bowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə wədə kıləjandək, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə bəridəjan, süt bilən həsəl ekip turidəjan zeminə kirixinglar üçün dəryadin ətkinglərdə, bu qanunning həmmə səzlrini xu taxlarə pütüp qoyunglar.

⁴ Silər İordan dəryasidin ətüp, mening būgünki əmrim boyıqə xu taxlarni Ebal teşida tikləp, ularni hək bilən akartinglar.

⁵ Silər xu yərdə Pərwərdigar Hudayinglar üçün təmür əswab təgmigən taxlardin qurbangah yasunglar;

⁶ Pərwərdigar Hudayinglarning bu qurbangahi yonulmıəjan, pütün taxlardin yasalsun; uning üstidə köydürmə qurbanlıqlarni Hudayinglar Pərwərdigarə atap sununglar,

⁷ wə xu yərdə inaklıq qurbanlıqlirininu sununglar, ulardin yəp Pərwərdigar Hudayinglarning huzurida xadlininglar.

⁸ Silər xu taxlar üstigə bu qanunning həmmə səzlrini enik pütüp qoyunglar».

⁹ Andin Musa bilən Lawiy kahınlar pütkül Israilə səz kılıp: «Əy Israil, xük turup anglanglar! Silər būgün Pərwərdigar Hudayinglarning həlki boldunglar.

■ 26:15 Yəx. 63:15 ■ 26:17 Yar. 17:7 ■ 26:18 Mis. 19:5; Kan. 7:6; 14:2 ■ 26:19 Kan. 4:7

■ 27:2 Yə. 4:1 ■ 27:5 Mis. 20:25; Yə. 8:31

10 Әмди Пәрвәрдиғар Hudayinglarning awazioғa қулақ selip, мән бүгүн silərgə tapilioғan uning әмлiri wə bəlgilimilirigə әмәл қilinglar» — deyxiti.

11 Xu күni Musa hәlkкə әmr қilip mundaq dedi: —

12 Silər İordan deryasidin ötkəndin keyin, bular, yəni Ximeon, Lawiy, Yəhuda, Issakar, Yüsüp bilən Binyaminlar Gərizim teoғining üstidə turup, hәlkкə bəht-bərikət tilisun. ■

13 Bular, yəni Rubən, Gad, Axir, Zəbulun, Dan bilən Naftali Ebal teoғining üstidə lənət oқuxқа tursun.

Әhdidə kərsitilgən lənәtlik ixlar

14 U waқitta Lawiylar Israillarning hәmmisigə yukiri awaz bilən: —

15 «Kimki hünərwənniң қоli bilən birər oyma yaki kuyma məbudni yasap қıкса (Pərvərdigар aldida yirginçlik ixtur!), uni yoxurunqə tikləp қоysa lənәtkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: — Amin! desun.□

16 «Kimki ata-anisini kəzgə ilmisa lənәtkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: — Amin! desun.

17 «Kimki қоxnisining pasil texini yөtkisə lənәtkə қalsun», dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: — Amin! desun.

18 «Kimki bir korni yoldin azdursa lənәtkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: — Amin! desun.

19 «Kimki musapir, yetim-yesir wə tul hotun toғrisidiki hөkümni burmilisa, lənәtkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: — Amin! desun.

20 «Kimki atisining hotuni bilən yatsa, atisining yotқinini aққан bolојаақа lənәtkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: Amin! — desun.□

21 «Kimki haywan bilən munasiwət қilsa lənәtkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: Amin! — desun.

22 «Kimki atisining kizi yaki anisining kizi bolоjan өз hөmxirisini bilən yatsa lənәtkə қalsun» — dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: Amin! — desun.

23 «Kimki keynanisi bilən yatsa lənәtkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: Amin! — desun.

24 «Kimki қоxnisini paylap turup yoxurun өltürsə lənәtkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: — Amin! desun.

25 «Kimki gunahsiz adəmnı өltürүp uning qeni үqün hөk əlsa lənәtkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: — Amin! desun.

26 «Kimki bu қanunning sөzligigə kөngül bөlməy, uningоја әмәл қilixta qing turmisa, lənәtkə қalsun» dəp jakarlisun. Andin hәlkning hәmmisi jawabən: — Amin! desun.■

■ 27:12 Қан. 11:29 □ 27:15 «**lənәtkə қalsun**» — muxu sөzning muxu yөrdiki asasiy uқumi hәlkning lәnitigə қalоjanliқi әmäs, bәlki «Huda lənәt қildi», «Hudaning jazasioғa uқraydioғan» degan uқumni bildüridu. □ 27:20 «**atisining yotқinini aққан...**» — bu sөzlər toғruluk 22:30ni wə izahatini kөring.

■ 27:26 Gal. 3:10

28

Əhdining bəht-bərikətli

¹ Əgər sən Pərwərdigar Hudayingning sözünü anglap, Uning mən bügün sanga tapxuridiqan əmrlirigə əməl kılıxka kəngül bəlsəng, Hudaying Pərwərdigar seni yər yüzidiki həmmə əllərnin üstigə qoşq kılıdu; ■

² Pərwərdigar Hudayingning sözünü anglisang bu həmmə bəht-bərikətlər sanga əgixip üstünggə qıxıdu: —

³ Sən xəhərdə bəht-bərikətlik bolisən, səhradimu bəht-bərikətlik bolisən.

⁴ Baliyatqungning mewisi bilən yeringning mewisi, qarpayliringning mewisi, yəni kalangning nəsiliri wə koy padiliring tuoqkini bolsa, bəht-bərikətlik bolıdu.

⁵ Sewiting bəht-bərikətlik bolıdu, təngnəngmu bəht-bərikətlik bolıdu.

⁶ Sən kirsəngmu bəht-bərikətlik bolisən, qıqsəngmu bəht-bərikətlik bolisən.

⁷ Səngə kərxi qıkkən düxmənliringni Pərwərdigar aldingda məəplup kılıdu; ular bir yol bilən sanga hujuməyə kelip, yəttə yol bilən aldingdin kaqıdu.

⁸ Səning ambarliringda wə qolung bilən kildioqan barlık ixliringda Pərwərdigar üstünggə bəht-bərikət buyruydu; Pərwərdigar Hudaying sanga beridiqan zeminda U seni bərikətləydu.

⁹ Əgər sən Pərwərdigar Hudayingning əmrlirini tutup yollirida mangsang, Əzi kəsəm bilən sanga wədə kıləndək Pərwərdigar seni tikləp Əzigə mukəddəs bir həlk kılıdu.

¹⁰ Xuning bilən yər yüzidiki həmmə həlkələr səning Pərwərdigarın nami bilən ataloqiningni kərüp səndin kərkiqıdu.

¹¹ Pərwərdigar seni yaxnitıdu; sanga berixkə ata-bowiliringyəyə kəsəm bilən wədə kıləqan zeminda seni əz bədinəngning mewisi bilən qarpayliringning mewisi wə yeringning mewisini mol wə bərkətlik kılıdu. ■

¹² Pərwərdigar səning zeminingyəyə əz waktida yəməyür bərip kolliringning həmmə ixlirini bərikətləx üqün əz həzinisi boləqan asmanni sanga aqıdu; əzüng heq kimdin kərz almaysən, bəlkı kəp əllərgə kərz bərisən.

¹³ Pərwərdigar seni quyruk əməs, bax kılıdu; sən pəkət üstı bolup, astı bolmaysən. Əgər mən silərgə bügün tapiloqan Pərwərdigar Hudayingning əmrlirigə kulak selip, ularni tutup əməl kilsang,

¹⁴ xundakla mən bügün silərgə buyruqan həmmə səzlərnin heq biridin ong yaki soləyə qətnəp kətmisəng, baxka ilahlarəyə əgixip kulluqəyə kirmisəng, xundak bolıdu.

Bəht-bərikətnin lənətkə aylinixi

¹⁵ Ləkin xundak bolıduki, əgər Pərwərdigar Hudayingning awaziəyə kulak salmay, mən bügün silərgə tapiloqan uning barlık əmrliri bilən bəlgilimilirini tutmisənglər həm ularəyə əməl kilmisənglər, bu lənətlərnin həmmisi sanga əgixip üstünggə qıxıdu: —■

¹⁶ Sən xəhərdə lənətkə qəlisən, səhradimu lənətkə qəlisən.

¹⁷ Sewiting lənətkə qəlıdu, təngnəngmu lənətkə qəlıdu.

¹⁸ Baliyatqungning mewisi, yeringning mewisi, kalangning nəsiliri wə koy padiliringning tuoqkini lənətkə qəlıdu.

¹⁹ Sən kirsəngmu lənətkə qəlisən, qıqsəngmu lənətkə qəlisən.

20 Sening Pərwərdigarni taxlıoqan rəzil kilmixliring üqün u sən yok kılinoquqə, tezdin həlak kılinoquqə, qolung kıljoqan barlık ixliringda sening üstüנגgə lənət, parakəndilik wə dəxnəm quxuridu.

21 Pərwərdigar seni igiləxkə kiridjoqan zemindin seni yokatkuqə sanga waba qaplasturidu.

22 Pərwərdigar seni sil-waba kesili, kezik kesili, yalluqluk kesili wə bəzgək kesiligə gırıptar kılıp, kuroqəqilik, qawirix apiti wə hal apitigə muptila kılıdu. Bu apətlər sən yok kılinoquqə seni qoşlaydu. □ ■

23 Bexingning üstidiki asman mistək, ayioqingning astidiki yər təmürdək bolidu. ■

24 Pərwərdigar sening zeminigda yaqıdjoqan yamoqurni topa-qang wə kum kılıdu; ular taki sən həlak boluquqə asmandin üstüנגgə quxıdu.

25 Pərwərdigar Əzi seni düxmənliringning aldida məqlup kılıdu. Sən ularoqə qarxi bir yol bilən berip, ularning aldidin yəttə yol bilən qaçısən; yər yuzidiki həmmə əllərni dəkkə-dükkigə salidjoqan obyekt bolup qalısılər.

26 Ölükliringlar asmandiki barlık uqar-qanatlar bilən yər yuzidiki həywanlaroqə yəm bolidu; ularni həydiwetidjoqan heqkim qıkmaydu.

27 Pərwərdigar seni Misirdiki saqaymas yara-qəqiliri, qıqan-hürrəklər, təmrətkə, kicixkək bilən uridu. □ ■

28 Pərwərdigar seni saranglık, korluk wə parakəndilik bilən uridu.

29 Sən küpkündüzdə kor kixi qarangoqada təmtiligəndək təmtiləp yürisən, barlık yolliring akmaydu; sən kündin-küngə pəkət zulum bilən bulangqilikka uqriouqı bolısən, seni kütkezidjoqan heqkim qıkmaydu.

30 Sən bir hotun bilən wədiləxsəng baxka bir adəm uning bilən yatıdu; əyni salsang uningda olturalmaysən, tək tikkən bolsang mewisini yeyəlməysən.

31 Kalang kəzliringning aldida soyulidu, lekin gəxidın yeyəlməysən; qarap turup exiking səndin bulap ketilidu, sanga yenip kəlməydu. Qoyliring düxmənliringning qolıoqə quxup ketidu, ularni yandurup kelixkə yardəmgə heqkim qıkmaydu.

32 Oqul bilən qızliring baxka bir əlning qolıoqə quxup, kəzliring pütün kün ularoqə təlmürux bilən qarqaydu; lekin qolung ularni kütkezuxka amalsız qalidu.

33 Yeringning məhsulatliri bilən əmgikingning barlık mewisini sən tonu-maydjoqan bir əl yəp ketidu; sən barlık künliringdə ezilip zulum tartısən;

34 Kəzliring kərgən ixlardın sən sarang bolup ketısən.

35 Pərwərdigar seni tapiningdin qoqqangqoıqə, tizing bilən paqəq-putliringqoıqə saqaymas dəhəxtlik yara-qəqilər bilən uridu.

36 Pərwərdigar seni öz üstüנגgə tikligən padixahıngqə qoxup özüng wə ata-bowiliring tonumıoqan bir əlgə tutup beridu. Sən xu yərdə turup yaqıq wə taxtin yasaloqan baxka ilahlaroqə qokunisən.

37 Sən Pərwərdigar seni elip baridjoqan həmmə əllər arisida wəhımə, səz-qəqək wə tapa-təningning obyektı bolup qalısən.

Bəht-bərikətning lənətkə aylinixi — dawamı

□ **28:22 «kuroqəqilik»** — yaki «kılıq». «qawirix apiti» — yaki «kuroqəq xamal». ■ **28:22** Law. 26:16 ■ **28:23** Law. 26:19 □ **28:27 «Misirdiki saqaymas yara-qəqiliri...»** — bəkim Huda Israilni Misirdin kütkezjoqanda Misirliklaroqə quxürgən yara-qəqilarni kərsitixi mumkin («Mis.» 9:9-11ni kərug). ■ **28:27** Mis. 9:9

38 Sən etizlikka berip kəp uruk qaçısən, lekin qekətakilər ularni yəp ketip, uningdin az yioip kelisən. ■

39 Tallarni tikip pərwix kılsangmu, ularni kırtlar yəp ketip, nə mewisini yioalmaysən, nə xarab iqəlməysən.

40 Zeminingning hər yeridə zəytun baqliring bolsimu, uning meyi bilən bədingningni məsihləp mayliyalmaysən; qünki dərəhlərdiki mewilər pixmayla qüxüp ketidu.

41 Ooqul wə kız pərzənt kərsəngmu, lekin ular yeningda turmaydu; qünki ular sürgün bolup ketidu.

42 Səning hər bir dərhihing bilən yeringning barlık məhsulatlirini qekətakilər özining kılidu.

43 Aranglarda turuwatқан musapir səndin baroqanseri üstün bolup, sən baroqanseri təwən bolup qəlisən.

44 U sanga kərz bərgüqi bolidu, əmma sən uningqa kərz bərləməysən. U bax bolidu, sən kuyrük bolisən.

45 Sən Pərwərdigar Hudayingning awazioqa kulak salmay, U sanga tapilioqan əmr wə bəlgilimilərnı tutmioqining üqün bu lənətlərnıng həmmisi sən həlak kılınoquqə seni koqlap yetip, üstünggə qüxidu.

46 Bu lənətlər özüng wə nəslingning üstigə mənggülik qüxidioqan məjizilik alamət wə karamət bolup qəlidu.

47 Sən kəngriqiliktə xadlık wə kəngül huxluğu bilən Pərwərdigar Hudayingning kullukida bolmioqəqqa,

48 buning ornioqa sən aqlık wə usuzluk, yalingaqlık wə hər nərsining kəmqilikidə bolup Pərwərdigar sanga kərxı əwətidioqan düxmənliringning kullukida bolup qəlisən; U seni həlak kıloquqə boynungqa təmür boyunturuqni salidu.

49 Pərwərdigar yiraqtın, yəni yər yüzining qetidin sən tilini bilməydioqan, bürküttək xungolup kelidioqan bir əlni sanga kərxı əwətidu.

50 U əlpazi əxəddiy, kərilarqa yüz-hatirə kılmaydioqan wə yaxlarqa məhir kərsətməydioqan bir əl bolidu.

51 U sən həlak boluquqə, qarwiliringning nəslı bilən yeringning məhsulatlirini yəp ketidu; qünki u seni yokitip bolmioquqə sanga nə axlık, nə yengi xarab, nə zəytun meyi, nə kalangning mozayliri nə koy padiliringning koziliridin bir nemini koymaydu.

52 Sən tayanioqan pütkül zeminingdiki həmmə egiz, məhkəm səpilliring erülüp qüxküqə, u pütkül zeminingdiki barlık dərweziliring aldioqa kelip, seni kərxıwalidu; u Pərwərdigar Hudaying sanga bərgən zeminingning hər yeridiki həmmə dərweziliring aldioqa kelip, seni kərxıwalidu.

53 Xu waqıtta düxmənliringning kıstap kelixliri bilən bolioqan kəmal-kıstangning azab-okubətliiri iqidə, Pərwərdigar Hudaying sanga ata kıloqan, öz teningning mewisi bolioqan ooqulliringning gəxini wə kızliringning gəxini yəysən. ■

54 Wə xundak boliduki, aranglardiki nazuk, intayın silik-sipayə bir adəm kərindixi, kuqıqidiki ayalı, xundakla tehi tirik baliliridin kızoqinip, ularqa yaman kəzi bilən kəraydu;

55 xunga, düxmənliringning kəmal-iskənjisidə sən öz dərweziliring iqidə kıynaloqiningda həqnemə qəlmioqanlıkı üqün, u əzi yəwatқан baliliringning gəxidın ularning həqkaysisioqa azrakmu bərməydu.

56-57 Aranglardiki əslidə nazuk wə silik-sipayə bolioqan, silik-sipayılıkı wə nazuklukidin puti bilən yərgə dəssəxnimu halımaydioqan ayal kuqıqidiki

eri, oqul-kiz pərzəntliridin kizojinip, ularoşa yaman kezi bilən qaraydu; qünki düxmənliringning kamal-iskənjisi bilən sən öz dərwaziliring igidə kiynaloşiningda heqərsə kalmioşaqqa, u öz puti arilikidın qıkkən bala həmrəhi bilən özi tuoşkan balilirini yoxurunqə yəydu.

Hudaning əhdisidin qıqxning aqiwiti

⁵⁸ Sən bu kitabta pütülgən bu kanunning barlıq səzlırigə əməl kılıxka kəngül bəlmisəng, Pərwərdigar Hudayingning uluq wə həywətlik namidin kərkmisəng,

⁵⁹ Pərwərdigar sening üstünggə qüxüridoğan wabalar həm nəslingning üstigə qüxüridoğan wabalarnı əjayib kılıdu; U dəhxətlik, uzakka sozulidoğan wabalarnı wə eoşır, uzakka sozulidoğan kesəllərnı üstünggə wə nəslinggə qüxüridu;

⁶⁰ Pərwərdigar sən kərkidoğan, Misirdiki barlıq kesəllərnı üstünggə qüxürüp, sanga qaplasturidu.

⁶¹ Xuningdək bu kanuniy kitabta pütülmigən həmmə kesəl wə həmmə wabanımı Pərwərdigar taki sən həlak boluquə üstünggə qüxüridu.

⁶² Xuning bilən əslidə asmandiki yultuzlardək nuroşun bolsanglarmu, əmdilikdə az bir türkümlə kixilərlə bolup qəlisilərlə; qünki silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazişə kulək salmidinglar.

⁶³ Wə xundaq boliduki, Pərwərdigar ilgiri silərgə yaxhilik kılıp, silərnı awutqınidin səyüngəndək, U əmdi silərnı yoqıtıp həlak kılıdidoğınidin səyünidu; xuning bilən silər igiləxkə kiridoğan zemindin yulup taxlinisilərlə. ■

⁶⁴ Pərwərdigar silərnı yər yüzining bu qetidin u qetigidə bolğan həmmə əllərnıng arışışə tarkıtidu; silər əzünqlər yaki ata-bowiliringlər tonu-mioşan yaoşaq bilən taxtin yasaloğan ilahlarınıng kulluqıdada bolisilərlə; ■

⁶⁵ Silər u əllərnıng arışıda nə aram tapalmaysilərlə; nə tapininglər tirəp turuqudək heq məzmut jay bolmaydu; Pərwərdigar bəlkı xu yərdə silərnıng kənglünqlərnı oşuwalaxturup titritip, kəzünqlərnı karangoşulaxturup jeninglarnı solaxturidu.

⁶⁶ Silər kərap turup jeninglər kıldı esiklikdək turidu; silər keqə-kündüz dəkkə-dükkidə bolup jenimdin ayrılıp qəlarmənmu? — dəp kərkisilərlə;

⁶⁷ kənglünqni başkan wəhimə wə parakəndiqilik wə kəzliring kərgən kərünüxlərlə tüpəylidin ətigini: «Kaxki kəp bolsidi!», kəqtə bolsa: «Kaxki ətigən bolsidi!» dəysən.

⁶⁸ Pərwərdigar silərgə wədə kılıp: «Silər bu yolni ikkinçi yənə kərməysilərlə» degən xu yol bilən silərnı kemigə qüxürüp Misiroşa yanduridu. Silər xu yərdə düxmənliringlaroşa kul-dədək boluxka əzünqlərnı satisilərlə, lekin silərnı aloşili adəm qıkmaydu.

29

Musa pəyoşəmbər həlkəkə səz kılıdu — əsləx wə jekiləx

¹ Təwəndikilər Pərwərdigar Israillər bilən əhdə başlax üqün Moab zemində Musoşa tapılışən səzlərdur. Bu əhdə Pərwərdigar ular bilən Həroəbdə kılışən əhdidin baxka bir əhdə idi.

² Musa pütkül Israilni qakırıp ularoşa mundak dedi:

«Silər Pərwərdigarın Misir zeminida Pirəwngə, uning barlik hizmətkarliri wə zeminning həmmə yeridə kəz aldinglarda nemə ix kılöqinini kərdünglar, ■

3 yəni xu qong apətlər bilən uluq məjizilik alamət wə karamətlərni öz kəzünglar bilən kərdünglar. ■

4 Ləkin Pərwərdigar silərgə bügünciqə qüxəngüdək kəngül, kərgüdək kəz wə angliqudək kulaq bərmidi.

5 Mən kirik yil silərni bayawanda yetəkləp yürdü; xu wakitlarda üstünglardiki kiyimliringlar konirimidi, putunglardiki kəxinglarmu konirap kətmidi.

6 Huda Əzining silərning Pərwərdigar Hudayinglar ikənlikini bilsun dəp, silərgə yeyixkə nan, iqxkə xarab yaki küqlük iqmlik nesip kilmidi.

7 Silər bu jayqə yetip kəlgininglarda Həxbonning padixahı Sihon bilən Baxanning padixahı Og biz bilən jəng kılöqili qıkti; əmma biz ularni urup məqlup kılduk; ■

8 biz ularning zeminlirini elip Rubənlər bilən Gadlar wə Manassəhning yerim kəbilisigə miras kılıp bərduk. ■

9 Əmdi silər həmmə ixliringlarda rawaj tepix üqün bu əhdining səzilirini tutup, ularqə əməl kilinglar.

10 Bügün həmminglar — kəbilə baxlikliringlar, aqsqalliringlar, əməldarlinglar, xuningdək Israilning həmmə ərliri,

11 kiqik baliliringlar, ayalliringlar, qedirgahinglarda turuwatқан musapirlər, xundakla otun kəsküqiliringlar wə su toxuquqiliringlarmu, həmminglar Pərwərdigarın aldidə hazır turuwatilsilər;

12 məqsət xuki, Pərwərdigar Hudayinglarning əhdisigə, yəni Pərwərdigar Hudayinglar bügün silərgə bərgən kəsimi bilən baqliqan əhdigə dahil boluxunglar üqündur,

13 Wə xuning bilən təng U silərni bügün Əzigə has bir həlk kılıp silərgə wədə kılöqinidək, ata-bowiliringlarqə, yəni İbrahim, İshak wə Yəqubka kılöqan kəsimi boyiqə əzi silərgə Huda boluxtur. ■

14 Ləkin mən bu əhdə wə kəsəməni yalquz silər bilənla əməs,

15 bəlki bügün biz bilən bu yərdə Pərwərdigar Hudayimizning aldidə turuwatқанlar, xundakla bügün bu yərdə biz bilən birgə bolmioqan kixilərnig həmmisi bilənmu tüzüximən. □

16 (qünki silər bizning Misir zeminida kəndək turoqanlikimiz wə səpirimizdə əllərnig otturisdin kəndək ötüp kəlginimizni obdan bilisilər;

17 Silər ularning arisidiki yirginqlik nərsilərni, ularning arisidiki yəraq, tax, altun wə kümüxtin yasaloqan butlarni kərdünglar).

18 Əhdining məqsiti bolsa, silərning aranglardiki hər bir ər, hər bir ayal, hər bir ailə wə hər bir kəbililiringlardin bügün kəngli Pərwərdigar Hudayimizdin yenip, xu əllərnig ilahlırining kulluqioqə kirip ketidioqan həq kixi bolmisun, xundakla aranglarda et süyi wə əmən qikiridioqan yiltiz pəyda bolup qalmisun üqündur. ■

19 Dərwəkə xundək boliduki, xu lənət səzilirini angliqanda öz kənglidə özəzini bəht-bərikətlik sanap: «Mən qanqə bəxbaxtaqlik bilən mangsammu,

■ 29:2 Mis. 19:4 ■ 29:3 Kan. 4:34; 7:19 ■ 29:7 Qel. 21:24,33; Kan. 2:32; 3:1 ■ 29:8 Qel. 32:33; Kan. 3:12; Yə. 13:8 ■ 29:13 Yar. 17:7 □ 29:15 «Ləkin mən bu əhdə... kixilərnig həmmisi bilənmu tüzüximən» — muxu səzlərdə (14-15-ayəttə) «mən» deqən səzligüqi Musa pəyqəmbər bolsa kerək. ■ 29:18 Ros. 8:23; İbr. 12:15

тинқ-аманлиқта туриwerимән», degüqi xundak bir kixi bolidu; nәtijidә, nәм yәrmu qangқаk yәrgә ohxaxla wәyran қilinidu. □

²⁰ Pәrwәrdigar mundak kixini әpu қilmaydu, bәlki Pәrwәrdigarning ојәzipi bilән otluq қәһri tütündәk xu kixigә qүxidü; bu kitabta pütүlgән һәmmә lәнәtlәr uning bexioqa qүxidü; Pәrwәrdigar uning ismini asmanning tegidin оқuridu.

²¹ Pәrwәrdigar bu қанун kitabida pütүlgән әһdining һәmmә lәнәtliri boyiqә Israilning барliқ қәbililiridin uni ayrip қikip, apәtkә muptila қilidu.

²² Kәlgүsi дәwr bolsa, yәni silәrdin keyin қikidioqan baliliringlar wә xundakla yirak yurttin kәlgән musapirlar Pәrwәrdigar xu zeminning üstigә әwәtkән balayi apәtlәr bilән kesәllәrni kәridü;

²³ Pәrwәrdigar ојәzipi wә қәһri bilән wәyran қiloqan Sodom, Gomorra, Admah wә Zәboimlarning wәyranқilikidәk zeminning һәmmә yeri günggүrtlixip, xorlixip, kәyүp kәtkinini, teriqқilikmu, һosulmu bolmioқinini, ot-qәpmu ünmiqinini kәridü;

²⁴ buni kәrgәнlәр; һәтта һәmmә әl-yurt: «Nemixka Pәrwәrdigar bu zeminoqa mundak қiloqandu? Nemixka Uning ојәzipi xunqә қattik, әxәddiy bolоqandu?» дәp soraydu; ■

²⁵ andin ularоqa jawab берilip: «Ular ata-bowilirining Hudasi Pәrwәrdigarning ularni Misir zeminidin қutқuzup қiqarоқinida ular bilән bekitкән әһdini taxlap,

²⁶ берip ularning nesiwisi bolmioqan, өзimu tonumioqan ilahlarning қulluқioqa kirip, ularоqa qоқunоқini үqүн xundak boldi.

²⁷ Mana bu sәwәbtin Pәrwәrdigarning ојәzipi bu zeminoqa tutixip, bu kitabta pütүlgән һәmmә lәнәtni uning üstigә kәltürdi.

²⁸ Xuning үqүн Pәrwәrdigar ојәzәp, aqqiq wә zor қәһr bilән ularni yurtidin yulup, baxқа bir yurtқа taxlidi» — deyilidu.

²⁹ Hәrbir yoxurun sirlar bolsa Pәrwәrdigar Hudayimizningkidur; lekin һәrkәndak axkarilanoqan wәһiyләр bolsa bu қanunning sәzliриgә әmәl қiliximiz үqүн әbәdgiqә biz wә balilirimizningkidur.

30

¹ Wә xundak boliduki, bu барliқ ixlar, yәni mән sening aldingda қoқoqan bu bәrikәt bilән lәнәt bexingоqa qүxkinida, Pәrwәrdigar Hudaying seni һәydiwәtkән әllәrning arisida turup bularni esinggә elip kәngүl bөлүp,

² өзүng wә baliliring Pәrwәrdigar Hudayingning yenioqa yenip Uning awazioqa қulak selip, mән бүgүн sanga әmr қiloqan барliқ ixlarоqa pütүн kәlbing wә pütүн jening bilән itәәt қilsang,

³ xu qaоqda Pәrwәrdigar Hudaying seni sürgүnlүktin қayturup, sanga iqini аоқritip, Pәrwәrdigar Hudaying Özi һәydiwәtkән әllәrdin yioқip kәlidu. ■

⁴ Gәrqә aranglardin һәтта asmanlarning qetigiqimu һәydilip kәtkәнlәр bolsimu, Pәrwәrdigar Hudaying seni xu yәrdin yioқip jәм қilip kәlidu. ■

□ **29:19 «nәм yәrmu qangқаk yәrgә ohxaxla wәyran қilinidu»** — yaki «mәst kixi ussz kixigә қoxulup yoқitilidu». Baxқа birnәqqә hil tәrјimilirimu uqrixi mumkin. Lekin umumiy mәнisi xүbhәsizki, һәmmә adәм apәtkә uqrap yoқitilidu. ■ **29:24** Yәr. 22:8 ■ **30:3** Nәh. 1:8; Zәb. 106:45-47; Yәr. 32:37 ■ **30:4** Nәh. 1:9

5 Pərwərdigar Hudaying seni ata-bowiliringning təwəliki boloqan zeminoqa kəltüridu wə sən uni igiləysən; U sanga yaxxilik qilip ata-bowiliringning sanidin ziyadə kəp kılıdu;

6 Pərwərdigar Hudayingni pütün kəlbinq, pütün jening bilən səyüxkə Pərwərdigar Hudaying kəlbinqni wə nəsiliringning kəlbini hətne kılıdu; xuning bilən silər həyat yaxaysilər. ■

7 Xundakla Pərwərdigar Hudayinglar bu həmmə lənətləni düxmənlinglarning üstigə, silərgə nəprətlinidoqanlarning üstigə, silərgə ziyankəxlik qiloqanlarning üstigə qüxüridu.

8 Silər bolsanglar yenip kelip Pərwərdigar Hudayinglarning awaziqə kulak selip, mən bügün silərgə tapiloqan həmmə əmrlirigə əməl kilsilər.

9 Xundak kilsanglar, Pərwərdigar Hudayinglar kolliringlarning həmmə ixida, bədiñinglarning mewisini, qarpay malliringlarning mewisini wə yerिंगning mewisini awutup silərni zər yaxnitidu. Qünki Pərwərdigar silərning ata-bowiliringlaroqa yaxxilik qilixtin səyügendək, silərgə yaxxilik qilixtin səyünidu. ■

10 Silər Pərwərdigar Hudayinglarning awaziqə kulak selip, bu kanun kitabida pütülgən əmrlər bilən bəlgilimiləni tutup, pütün kəlbinqlar, pütün jeninglar bilən Pərwərdigar Hudayinglarning tərripigə burulsanglarla, xundak bolidu.

11 Qünki mən bügün sanga tapiloqan bu əmr sən üqün karamət ix əməs yaki səndin yiraqmu əməs. □

12 Bu əmr asmanın üstidə əməs, sening: «Bizning uningqə əməl qilmikimiz üqün kim asmanqə qikip uni elip qüxüp bizgə anglitidu?» deyixingning həjiti bolmaydu. ■

13 Wə xuningdək bu əmr dengizning u tərripidimu əməstur, sening: «Bizning uningqə əməl qilmikimiz üqün kim dengizdin etüp, uni elip kelip bizgə anglitidu» deyixingning həjiti bolmaydu.

14 Qünki bu sez bolsa uningqə əməl qilmiking üqün sanga bək yeqin, yəni aqzıngda wə kənglüngdə bardur. □

15 Mana, mən bügün aldinglarda həyat bilən yaxxilik, ölüm bilən yamanlıqni koydum;

16 qünki özüm sanga həküm berip: — Silər Pərwərdigar Hudayinglarni səyüp, Uning yollirida mengip, əmrliri, bəlgilimiliri həm həkümlirigə əməl qilinglar, dəp bügün silərgə tapilidim; xundak kilsanglar silər yaxap awup, uni igiləxkə kiridoqan zeminoqa baroqinınglarda Pərwərdigar Hudayinglar silərni bərikətləydu.

17 Ləkin əgər kənglüngni tətür qilip, kulak salmay azdurulup, baxqə ilahlaroqa bax urup qokunqili tursang,

18 mən xuni bügün silərgə aqaqlandurup eytip koyayki, silər həlak bolmay qalmaysilər; silər uni igiləxkə İordan dəryasidin etüp baridoqan zeminoqa kiridinglarda uzun əmür kərəlməysilər.

19 Mən bügün həyat bilən ölümni, bərikət bilən lənətni aldingda koyoqinimoqa asman bilən zeminni üstünggə guwah boluxqə qaqirimən; əmdi özüng wə nəsling yaxay desənglar, həyatni tallıwal; ■

20 Pərwərdigar Hudayingni səyüp, Uning awaziqə kulak selip, Uningqə baqlanqin; qünki U Əzi sening həyatıng wə əmüringning uzunluqidur; qünki xundak kilsang Pərwərdigar ata-bowiliring boloqan İbrahim, İshak

■ 30:6 Yər. 32:39; Əz. 11:19; 36:26 ■ 30:9 Kan. 28:11 □ 30:11 «bu əmr sən üqün karamət ix əməs» — bu ayəttiki «karamət» deqən sez adətə pəqət Hudala qilidoqan ixni yaki Hudaning süpitini kərsitidu. ■ 30:12 Rim. 10:6-8 □ 30:14 «... bu sez ... sanga bək yeqin, yəni aqzıngda wə kənglüngdə bardur» — «Rim.» 10:6-10ni kəring. ■ 30:19 Kan. 4:26

wə Yaqupқа: «Mən silərgə uni berimən» dəp қәsəm қилip wədə қилоян zeminda turisən».□

31

Yəxua Musaға orun basar қилip bekitilidu

1 Andin Musa берip һəmmə Israilға sөz қildi;

2 u mundaq dedi: «Mən бүgün bir yüz yigirmə yaxқа kirdim; əmdi silərgə sərdar yaki baxlıoқuqi bolalmaymən. Pərwərdigar manga: Sən bu Iordan dəryasidin etməysən, degənidi.□ ■

3 Lekin Pərwərdigar Hudayinglar Əzi silərnə yetəkləp *dəryadin* etüp, bu əllərnə aldinglarda wəryan қилidu; xuning bilən ularning mal-mülkini igiləysilə; Pərwərdigarning eytkinidək, Yəxua silərnə aldinglarda baxlap *dəryadin* etidu. ■

4 Pərwərdigar Sihon bilən Og degən ikki Amoriy padixahı wə ularning zeminini һalak қилояндək, u bu əllərgimu xundaq қилidu. ■

5 Əmma Pərwərdigar ularni қолunglarға tapxuroјnida, mən silərgə tapilоян pүtkül əmr boyiqə ularға muamilə қilisilə. ■

6 jür'ətlіk wə қəysər bolunglar, ularning aldidə titrimənglar, ulardin һəq қorkmanglar; qünki silər bilən birgə baroқuqi Pərwərdigar Hudayinglar Əzidur; U silərdin waz қəqməydu, silərnə һərgiz taxliwətməydu!».■

7 Andin Musa Yəxuani қakirip pүtkül Israilning көz aldidə uningға sөz қилip: «Sən jür'ətlіk wə қəysər bolојin; qünki bu һəlk Pərwərdigar ularning ata-bowiliriға қəsəm қилip berixkə wədə қилоян zeminqə kirgəndə sən ular bilən billə berixing kerək; sən ularға uni igilitip miras қildurisən.

8 Mana, sening aldingda mangoқuqi Pərwərdigar Əzidur; U sən bilən billə bolup səndin waz қəqməydu, seni һərgiz taxliwətməydu! Sən қorkmıoјin, parakəndə bolma!» — dedi.■

Musaning əhdinamə yezip tapxuruxi

9 Musa bu қанunni yezip bolup, uni Pərwərdigarning əhdə sanduқini көtүridioян Lawiyning əwladi bolоян kahınlar bilən Israilning барlik aқsaқalliriға tapxurup bərdi.

10 Musa ularға mundaq buyrudi: —

«Һər yəttə yilning ahirki yilida, yəni azadlık yili dəp bekitilgən waқitta, «kəpilər һeyti» baxlanояanda,

11 Israilning һəmmisi kelip Pərwərdigar Hudayingning һuzurida jəm bolux üqün u tallaydioян jayға yioјilояanda, uni anglisun dəp pүtkül Israilning aldidə bu қанunni oқup berisən. ■

12 Xuning üqün *xu qaşda* барlik һəlkni, әr bolsun, ayal bolsun, bala bolsun, қowukliringning iqidə turuwatқан musapir bolsun, ularning һəmmisi anglap, өginip, Pərwərdigar Hudayinglardin қorkup, bu

□ 30:20 «...qünki U Əzi sening һayating wə əmrüngning uzunluқidur;» — muxu yərdə «U Əzi» degənnіng baxқа birhıl qüxəncisı «bu ix» (yəni, Hudaning əmrlirini tutux). □ 31:2 «silərgə sərdar yaki baxlıoқuqi bolalmaymən» — muxu yərdə ibraniy tilida «silərnə aldinglarda қikip-kirip yürəlməymən» degən sөzlər bilən ipadiliniду. ■ 31:2 Qel. 27:12; Қан. 3:26 ■ 31:3 Qel. 27:18 ■ 31:4 Qel. 21:24,33 ■ 31:5 Қан. 7:1, 2 ■ 31:6 Yə. 1:5; Ibr. 13:5 ■ 31:8 Yə. 1:9 ■ 31:11 Əzra 10:8; Nəһ. 8:1,2,3,8

kanunning barlıq sözlirini tutup uningə əməl kilsun, dəp ularni yioşkin.
□

13 Xundak bolsa, ularning bu kanunni tonumioşan balilirimu uni anglap əginip, silər igiləxkə İordan dəryasidin ötüp baridoşan zeminda yaxioşan barlıq künliridə Pərwərdigar Hudayinglardin kərkidoşan bolidu».

Musa Yəxuaşa əz wəzipisi tooşruluk buyruydu

14 Andin Pərwərdigar Musaşa səz kəlip: «Mana sening əlidioşan wəktəng yekinlixip kəldi. Əmdi Yəxuani qəkiroşin, ikkinglar jamaət qədirioşa berip xu yərdə həzir bolunglar. Mən uningə wəzipə tapxurimən» dedi.

Xuning bilən Musa bilən Yəxua ikkisi berip, jamaət qədirida həzir boldi.

15 Pərwərdigar bulut tüwrükining iqidə kəründi; bulut tüwrüki qədirning dərwazisining üstidə tohtidi.

16 Pərwərdigar Musaşa mundak dedi: «Mana, sən ata-bowiliringning kəxida uhlax aldida turisən; andin bu həlkə qozşilip, baridoşan zemindiki yat ilahlarəşa əgixip buzukqilik kəlip, Meni taxlap, Mən ular bilən baolşioşan əhdini buzidu. □

17 Xu wəktəta Mening oşəzipim ularəşa tutixip, Mən ularnimu taxlap, ulardin yüzümni yoxurimən. Ular yutuwetilidu, kəp balayi'apət wə külpətlər bexioşa qūxidu wə ular xu wəktəta: «Xūbhışizki, Hudayimiz arimizda bolmioşini üqün, bu balalar beximizəşa qūxti» — dəydu. □

18 Ləkin Mən ularning baxkə ilahlarəşa mayil bolup əgixip, kəloşan həmmə rəzillikliri üqün xu küni yüzümni pütünləy yoxurimən.

19 Əmdi silər əzünqlar üqün bu oşəzəlni pütüp, uni Israillarəşa əgitinglar; bu oşəzəlning keyin Israillarning əyibigə Mən üqün guwahqi boluxi üqün uni ularning aozioşa salşin.

20 Qünki Mən ularni Mən ata-bowilirioşa kəsəm bilən wədə kəloşan, süt bilən həsəl ekip turidoşan yurtkə kirgüzimən; andin ular yəp toyup, səmrigəndə baxkə ilahlarəşa əgixip, ularning kullukioşa kiridu wə Meni kəzəgə ilmay əhdəmni buzidu.

21 Əmma xundak boliduki, kəp balayi'apətlər bilən külpətlər ularning bexioşa qūxkinidə, bu oşəzəl ularni əyibləp guwah beridu; qünki bu oşəzəl ularning əwladlirining aozida untulmaydu. Qünki Mən ularni ularəşa kəsəm bilən wədə kəloşan zeminoşa tehi kirgüzməylə ularning nemə hiyal kəliwətkinini obdan bilimən».

22 Xularni dəp, Musa xu küni bu oşəzəlni yezip, Israillarəşa əgətti.

23 Andin Pərwərdigar Nunning oşli Yəxuaşa: «Jür'ətlik wə kəysər bolşin, qünki sən Mən Israillarəşa kəsəm bilən wədə kəloşan zeminoşa ularni baxlap kirisən wə Mən sən bilən billə bolimən» dəp əmr kildi. ■

24 Musa bu kanunning sözlirini bir kitabkə pütünləy yezip bolşandin keyin

25 u Pərwərdigarning əhdə sandukini kətürüp mangoşan Lawiyalarəşa buyrup mundak dedi:

26 — Bu kanun kitabini silərnəng əyibinglərgə guwahqi bolup turuxi üqün Pərwərdigar Hudayinglarning əhdə sandukining yenioşa qoyunglar. ■

□ 31:12 «... **kəwukliringning iqidə turuwatkan musapir**» — demək, «silər bilən billə turuwatkan musapir». «Silər bilən billə turuwatkan» ibranıy tilida adətə «kəwukliringlar iqidə turuwatkan» degən səzlər bilən ipadilini. □ 31:16 «**buzukqilik kəlix**» — muxu yərdə Hudaşa wəpazilik yaki asiylık kəlixni bildüridu. Kənaandiki əllər arisida «buzukqilik» rəhiy jəhəttə bolupla qəlmay, jismani yəhəttimü butpərəslikkə munasiwətlık jinsiy buzukqilik məwjut idi.

□ 31:17 «**xu wəktəta**» — ibranıy tilida «xu küni». ■ 31:23 Yə. 1:6 ■ 31:26 2Pad. 22:8

²⁷ Qünki mən silərning asiy wə boynunglar kattik ikənlikinglarni bilimən. Mana, mən tehi aranglarda tirik tursam Pərwərdigarəya asiylik kılıp kəldinglar; ölümümdin keyin silər tehimu xundak kişisilər!

²⁸ Mən ularning kulaklıriəya bu sözlərning həmmisini anglitixim üçün, xundakla yər bilən asmanni ularning əyibigə guwahçı boluxka qakirixim üçün əmdi mening aldiməya kəbiliringlearning həmmə aksakalliri wə əməldarlırini yioqinglar.

²⁹ Qünki ölümümdin keyin silərning tüptin buzulup, mən silərgə əmr kıləyan yoldin qətnəp ketidiəninglarni bilimən. Xuning bilən künlərning ahirida külpətlər bəxinglarəya quxidu; qünki silər Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləyanni kılıp, qolliringlarning ixliri bilən uning oşəzipini kəzoşaysilər».□

³⁰ Andin Musa Israillarning pütkül jamaiti aldidə bu oşəzəlning tekstini baxtin-ahiroqə oqup bərdi: —□

32

Əjdə xərtlirigə guwahqılarni qakirix — Musaning oşəzili

¹ «Kulak selinglar, əy asmanlar, mən sözləy;
Aşzimming sözlirini angla, i yər-zemin!

² Təlimim bolsa yaməşurdək yaşıdu,
Sözlirim xəbnəmdək tamidu,
Yumran ot-qəp üstigə quxkən sim-sim yaməşurdək,
Kəkzarlıkning üstigə quxkən hasiyətlik yaməşurdək bolidu.

³ Qünki mən Pərwərdigarning namini bayan kılıməy;
Əmdi Hudayimizni uluə dəp jakarlanglar!

⁴ U qorəm taxtur, Uning əməlliri mukəmməldur;
Uning bərlək yolliri həkkəniydur.
U nahəklikə yok, wəpadar bir Huda,
Adil wə diyanətliktur.

⁵ Əmma Əz *həlki* uningəya buzukluk kildi;
Ularınq kilmixliri Uning Əz baliliriningkidək bolmidi — mana bu ularning əyibidur!

Ular əgri wə iplas bir nəşildur!

⁶ Əy əhmək wə nadan həlk,
Pərwərdigarning yaxxilikini xundak yanduramsən?
U seni bədəl tələp hər kıləyan atang əməsmu?
U seni yaritip, seni tikligən əməsmu?

⁷ Ətkən künlərni esinggə aləyin,
Dəwrədin-dəwrgiqə ətkən yillarni oyliəyin;
Atangdin sora, u sanga dəp beridu;
Aksakalliringəya soal qoy, ular seni həwərləndüridu.

⁸ Həmmidin ali y boləyüqi əllərning ülüxini ularəya üləxtürgəndə,
Adəm' atining pərzəntlirini bir-biridin bəlgində,
U həlkləarning qəgrilirini Israil balilirining sənioya qarap bəkitkən.□

⁹ Qünki Pərwərdigarning nesiwisi bolsa uningəya has boləyan həlkidur;

□ **31:29 «künlərning ahirida»** — ahirkı zamanni kərsətsə kerək. □ **31:30 «pütkül jamaiti aldidə»** — ibraniy tilida «...pütkül jamaitining kulaklıri iqigə...». □ **32:8 «U həlkləarning qəgrilirini Israil balilirining sənioya qarap bəkitkən»** — bəzi kona kəqürmilərdə: «U həlkləarning qəgralirini Hudaning oşullirining sənioya qarap bəkitkənidi» deyilidu.

Yaqub huddi qək taxlinip qıkkandək, Uning mirasidur.□

10 U uni qəl bir zeminda,
Xamal huwlaydıoğan dəhxətlik bir bayawanda uni tapti;
Uni orap ətrapida qooqdap turdi,
Uni kəz qariqukidək saklıdi;□

11 Huddi bürküt öz qanggisini təwritip,
Balilirining üstidə pərwaz kılıp,
Kanatlırini yeyip ularni pəylirining üstigə elip kətürginidək,

12 Pərwərdigarmu uningəa xundak yaloquz yetəkqilik kildi;
Heqkəndək yat ilah uning bilən billə əməs idi.

13 U uni yər yüzining egiz jaylırioğa mindürdi,
Wə u etizlikning məhsulatidin yedi,

U uningəa qiya taxtin həsəl xoritip,
Qakmaq texidin zəytun meyi xoratti; ■

14 Sanga kala qaymiki bilən koy sütini iqküzüp,
Kozilarning yeqini,
Baxandiki qoqkarlar wə tekilərnəng gəxini yegüzüp,
Esil buqdayning esil danlıridin yegüzdi,
Sən bolsang üzüm qeni boləoğan sap xarabni iqtəng.

15 Lekin Yəxurun səmrip təpkək bolup qaldı;
Bərhək, sən səmrip kəttəng,

Bordilip kəttəng,
Toyunup kəttəng!

U özini yaratqan Təngrini taxlap,
Əz niyatining Qoram Təxini kəzgə ilmidi.□

16 Ular bolsa yat ilahlarəa əgixip Uning wapasizlikqəa boləoğan həsəitini
kozoqidi,

Yirginqlik ixlar bilən Uning oəzəpini kəltürdi.

17 Ular Igə-Təngrişi əməs jinlarəa,
Əzi bilməydiəoğan ilahlarəa,
Ata-bowilirimu qorkmaydiəoğan,
Yengi pəyda bolup qəloğan ilahlarəa qurbanlik kildi.

18 Sən əzünəni tərəldürgən Qoram Taxni kənglündin qıqarding,
Seni apiridə qiloğan Təngrini untudung.

19 Pərwərdigar buni kərup,
Oqul-kizlirining Uning aqqikini kəltürginidin, ulardin bizar bolup
mundak dedi: —

20 «Mən ulardin yüzümni yoxurimən,
Ularınəng aqiwitini kərup bakay;
Qünki ular iplas bir nəsilbur,
Qəlbidə wəpədarliki yok balilardur.

21 Igə-təngrişi əməslər bilən həsəitimni kəltürdi,
Əz ziməs məbudlıri bilən kəhrimni kəzoqidi;
Xunga «heq həlk əməs» boləoğan bir həlk arkilik ularning həsəitini
kozoqaymən,
Nadan bir əl arkilik ularning aqqikini kəltürimən.□ ■

□ 32:9 «Yakup» — muxu yərdə İsrailarni kərsitidu. □ 32:10 «uni orap ətrapida qooqdap turdi» — baxqəa birhil tərijimisi: «u uni qooqdap yürüp uni tərbiyilidi». ■ 32:13 Kan. 33:26; Yəx. 58:14 □ 32:15 «Yəxurun» — İsrailning yənə bir ismi — mənisi «tik turidiəoğan», «durus» degənlilik. □ 32:21 «Xunga «heq həlk əməs» boləoğan bir həlk arkilik... Nadan bir əl arkilik ularning aqqikini kəltürimən» — u uluq bəxərətnəng əməlgə axuruluxi toqruluk «Hox.» 1:9, 2:32, «Rim.» 10:19ni kərüng. ■ 32:21 Rim. 10:19

22 Qünki Mening oşəzipimdin bir ot tutaxti;
U təhtisəraning tegigiqə köyüp baridu,
U yər bilən uning məhsulatini yəp ketidu,
Wə taqlarning ullirininu tutaxturidu. ■

23 Mən ularning üstigə balayi'apətlərni dəwiləymən;
Ya-oqlirimni birni qoymay ularoşa atimən.

24 Ular aqarqiliktin yegiləp ketidu,
Tomuz issik wə wəbaning nəxtərliri təripidin yəp ketilidu;
Ularoşa qarxi yirtkuq həywanlarning qixlirini,
Topida əmiligüqilərnin zəhərinini əwətimən.

25 Taxkirida kiliq ularni musibətkə salidu,
Iqkiridə wəhimə basidu;
U yigit bilən kizni,
Əmqəktiki bala bilən aq qaqlıqni həmmisini yökıtidu.

26 Mən: «Ular ni qəpiwətimən,
Insanlarning arisidin ularning namini əqürimən» — dəyttim. □

27 Biraq düxmənning məshirə kilixidin kərktum;
İsrailning rəkıbliri bu ixni hata qüxinip: —
Bu ix bizning qolimizning küqlüklükidin boləşan bolsa kerək,
Pərwərdigar buni heq kilmidi» demisun dəp, *bu ixni kilmidim*.

28 İsrail nəsihəttin məhrum boləşan bir əl,
Uların heq əkil-pəmi yökıtur.

29 Ah, ular dana bolsidi!
Xundaq bolsa buni qüxinip,
Əz aqiwiti kəndəq bolidiqinini oylaytti!

30 Əgər ularning Qoram Texi ularni setiwətmigən bolsa,
Pərwərdigar ularni *düxmənlirigə* taxlap bərmigən bolsa,
Bir kixi kəndəqmu ming kixini əz aldidin həydiyələytti?,
İkki kixi kəndəqmu on ming kixini qaquralaytti?

31 Qünki bəxqilarning qoram texi bolsa bizning Qoram Teximizdək
əməstur.

Buningəşə düxmənlirimiz əzliri guwahlık bərsun!

32 Qünki ularning üzüm teli Sodomning üzüm telidin,
Gomorraning etizlikliridin qıkkəndur;

Üzümliri zəhərlik üzümlərdur,
Uların heq bir sapıki aqqıktur,

33 Xarabi bolsa əjdihəların zəhiridur,
Kobralarning əjəllik zəhiridur.

34 *Pərwərdigar*: «Bularning *həmmisi* Meningkidə saqlaklık əməsmu?
Əz həzinilirimdə məhürləngən əməsmu?

35 İtikəm Meningkidur,
Yamanlıkni kayturuxmu xundaq,
Bular ular putlixidişan wəktıkiqə saqlaklık turidu,
Qünki ularning balayi'apətlık küni yəkinlaxmaqta,
Uların bəxişə qüxidişan ixlər bolsa tez keliwatidu. □ ■

■ 32:22 Yər. 15:14 □ 32:26 «Ular ni qəpiwətimən» — yaki «Ular ni tarqıtimən», «Ular ni qəpiwətimən». □ 32:35 «... Bular ular putlixidişan wəktıkiqə saqlaklık turidu» — bizningəşə muxu ayəttiki «ular» İsrailarni kərsitidu. Bəzi alimlər «Hudaning düxmənliri (yat əllər)ni kərsitidu» dəp qaraydu. Ləkin Huda intıkaqliri bilən ahirida İsrailning əng əjiz pəytidə ularni kütquzidu («Yər.» 30-babni, uxbu bəbtiki 36-, 42-ayətni kərüng). ■ 32:35 Rim. 12:19; İbr. 10:30; 1Pet. 2:23

36 Qünki Pərwərdigar ularning küqi tügəp kətkənlikini, ularning *azyip*, hətta ajiz yaki meyiplərnıngmu qalmioşınıni kərgəndə, U Öz həlkıning üstigə həküm qıqırıdu, U bəndilirigə mehır-xəpkət kərsitidu. □ ■

37 U wakıtta U mundak dəydu: «Keni, ularning ilahliri? Özigə tayanq kıləan qoram texi əmdi kəyərdidur?

38 Ularning ötküzgən kurbanlıqlirining yeşini yegən, Ularning xarab hədiyəliridiki xarabini iqqənlər kəyərgə kətti? Əmdi ular ornidin turup silərgə yardım berip, panahınglar bolsun! □

39 Əmdi Mən Özüm, pəkət Mənlə «Xu»durmən, Manga həmrah heqkandak ilahning yoklukını kərup bilinglar. Mən öltürüp tirildürimən, Zəhimləndürüp sakaytimən;

Wə heqkim Mening qolumdin kutkuzalmaydu. □ ■

40 Qünki Mən qolumni asmanlarə qətürüp: — «Əbədgiqə həyatturmən» dəp eytip,

41 Qaknap turıdışan kiliqimni ittik kilmən, Mening qolum adalətni qoral kılıp tutıdu, Düxmənlimdin intıqam alımən, Məndin nəprətləngüqilərnıng kıləanlirini ularə qandurımən!

42 Mən ya oklırimni qan iqqüzüp məst kilmən, Mening kiliqim gəx yəydu,

Mən ularni öltürülgənlər bilən əsirlərnıng kəneni, Düxmənning sərdarlırnıng baxlırını yəp-iqıdışan kilmən». ■

43 Əy əllər, Uning həlki bilən billə xadlıninglar, Qünki U Öz bəndilirining kənenıng intıqamını alıdu, Öz düxmənliqigə kisas yandurıdu, Öz zemini bilən həlki üqün kəqürüm-kafarət kəltürüp berıdu». ■

Musa oşzili toşrisida buyruk qüxürıdu

44 Əmdi Musa bilən Nunning oşlı Yəxua kelip bu oşzəlnıng barlıq səzlırını həlkning aldidə oşup bərdi. □

45 Andin Musa bu həmmə səzlərnı barlıq Israil aldidə ahırlaxturup

46 ularə səz kılıp: «Mən bügün otturanglarda silərnı aqahlandırup guwahlıq bərgən bu barlıq səzlərgə kəngül bəlunglar; silər bularnı baliliringlarə tapılap: «Bu qanunıng həmmə səzlırigə əməl kılıxka kəngül qoyunglar» dəp buyruxunglar kerək.

□ 32:36 «...ularning azyip, hətta ajiz yaki meyiplərnıngmu qalmioşınıni kərgəndə» — baxka birhil tərjimisi: «yaki kiqik yaki qong bolsa, ularning azyip heqkımnıng qalmioşınıni kərgəndə,...». «**Öz həlki üstigə həküm qıqırıdu**» — öz iqigə ikki tərəpni elixi kerək: (1) Hudaning həlki unıng tərbiyə jazalirini kərgəndin keyin gınaqlirini iqrar kılıp, unıng kəqürümigə müyəsər bolıdu; (2) Huda Öz həlkigə rəzillik kıləuqılarə özıning kıləan rəzillikini özigə yandurıdu. «**Öz bəndilirigə mehır-xəpkət kərsitidu**» — baxka birhil tərjimisi: «Öz bəndiliri toşruluk niyitidin yenıdu». ■ 32:36 Kan. 32:36 □ 32:38 «**Əmdi ular ornidin turup silərgə yardım berip, panahınglar bolsun!**» — Huda muxu yərdə Israil əslidə tayanışan butlarnı məşhırə kılıdu. □ 32:39 «**Manga həmrah heqkandak ilahning yoklukını kərup bilinglar**» — yaki «Məndin baxka heqkandak ilah bolmioşanlıqını kərup belinglar». ■ 32:39 Kan. 4:35;

1Sam. 2:6; Yəx. 45:5,18,22 ■ 32:42 Zəb. 7:12-13; 68:21-23; Yəx. 34:6; Əz. 21:9-11 ■ 32:43 Rim. 15:10 □ 32:44 «**Nunning oşlı Yəxua**» — ıbranıy tilidə: «Nunning oşlı Hoxiya» (Hoxiya Yəxuanıng baxka birhil atilixi).

47 Қўнки бу сўз силəргə мунасиwəтсиз, қуруқ сўз əмəс, бəлки силəрning һayatingлардур! Силəр u zeminni игилəхкə Iordan дəryасидин ətисилəр; ətкəндин keyin u zeminda bu сўз арқилиқ узун ətмўр кəрисилəр» — dedi.

Musaning ətlimi тоғрулуқ buyruklar

48 Yənə xu күni Pərwərdigar Musaqə səz қилир mundaq dedi: —

49 Sən uxbu Abarim teojoqə, yəni Yerihoning utturidiki, Moabning zemnidiki Nebo teojoqə қикқин wə xu yərdə Mən Israillarqə ət təwəliki bolux үqүн beridoqan Қанаан zemинini көргин. ■

50 Andin akang Һарун Һор teojida ətүр ət хəлқлиrigə қохулəndək, sənmu қикидioqan xu taqda ətүр хəлқлиringgə қохулəjin; ■

51 qўnki silər Zin qəlidiki Məribah-Қadəхning sulirining yenioqə barəanda, ikkinglar Israillarning arisida Manga wapasizliқ kərsitip, Israillarning arisida Meni «mukəddəs» dəp һərmətlimidinglar. ■

52 Xunga sən Israillarqə beridoqan xu zeminni udulungda kərisən, lekin uningqə kirəlməysən.

33

Musa pəyoғəmbər Israiloqə dua қилир bəht tiləydu

1 Hudaning adimi boləjan Musaning ətүmidin ilgiri Israillarni bərikətləхкə tiligən bəht-tiləkliri munular: —

2 U mundaq dedi: —

«Pərwərdigar Өzi Sinay teojidin kelip,

Seirdin қикip *Israil* üstigə parlidi;

Paran teojidin pəyda bolup qəқnidi,

U tüməniligən mukəddəsləring otturисidin қикip kəldi;

Ong қolidin Israiloqə ataloqan otluқ bir қанун қикти. □ ■

3 Dərhəқikət, U хəлқni səyidu;

Sening барлиқ mukəddəs bəndiliring қолungdidur;

Ularning һərbiri ayioqing aldida olturup,

Səzliwinggə muyəssər bolidu.

4 Musa bizgə bir қанун buyrup,

Buni Yəқupning jamaitigə miras қилир bərdi;

5 Həлқning sərdarliri jəm bolup,

Israilning қəbililiri bir yərgə yioqəanda,

U Yəхurunning otturисida padixəhdək boldi. □

Musaning қəbililər үqүн tiligən һayr-dualiri wə bərgən bexarətliri

6 «Rubən bolsa, adəmliri ətүр kətməy, һayət tursun;

Uning adəmliri az болмисun».

7 Musaning Yəһuda тоғrisida tiligən bəhti mundaq: —

■ 32:49 Qel. 27:12 ■ 32:50 Qel. 27:13; 33:38 ■ 32:51 Qel. 20:12 □ 33:2 «Seirdin Israillar қикip üstigə parlidi» — «Israillar» ibraniy tilida: «ular». «mukəddəslər» — pərixtiləрни kərsətsə kerək. «... Israiloqə ataloqan» — ibraniy tilida: «...ularoqə ataloqan». «... ularoqə ataloqan otluқ bir қанун қикти» — bəхқə ikki hil tərјimisi: «...ularoqə (Israiloqə) ataloqan ot yalқunliri қикти» yaki «...ularoqə (Israiloqə) yetəkligүqi ot yalқuliri қикти». ■ 33:2 Һəb. 2:3,

4 □ 33:5 «U Yəхurunning otturисida padixəhdək boldi» — muxu jümlidiki «U» Musani kərsitidu, dəp қaraymiz. Bəzi alimlar Hudani kərsitidu, dəp қaraydu.

«Yəhudaning awazini angliqaysən, i Pərwərdigar;
 Uni öz həlkiyə qəbul kılduroqaysən;
 Uning qolliri ular üqün kürəx kılsun;
 Əmđi özini əzgüqilərgə qarxi turuxka uningəja mədət boləqaysən».[□]

⁸ U Lawiy toqrisida mundaq dedi: —
 «Sening urim wə tummim taxliring Sening bu muqəddəs bəndənggə
 tapxurulojan;
 Sən uni Massahda siniding,
 Məribahning sulirining yenida uning bilən talaxting.[□]

⁹ U əz ata-anisi toqrisida: «Ularəja yüz-hatirə kılmaymən», dəp eytti,
 Əz kərindaxlirining heq yüzini kılmay,
 Əz balilirimu tonuxni halimay,
 Bəlki Sening səzünggə əməl kılip, əhdəngni qing tutti.[□]

¹⁰ Mana, *Lawiy*lar Yəqubka həkümliringni ukturidu,
 Ular Israiloja kanununugni əgitudu;
 Ular dimioqingoja huxbuyni sunidu,
 Kurbangahingoja pütün keydürmə qurbanliklarni kəltüridu.

¹¹ I Pərwərdigar, uning təəllukatini bərikətligəysən,
 Uning kollirining əjri Seni hux kıləudək boləqay,
 Uningəja qarxi qıkkənlər wə uningdin nəprətləngənlər bolsa,
 Ularni kəpalmioqudək həlda bəllirini sunduroqaysən!»

¹² U Binyamin toqrisida mundaq dedi: —
 «Pərwərdigarning səygini bolsa,
 U Uning yenida bihətər makan kılidu,
 Pərwərdigar sayə bolup pütün kün uni saqlaydu,
 U uni mürisi otturida makanlaxturidu»

¹³ Yüsüp toqrisida u mundaq dedi: —
 «Uning zemini Pərwərdigar tərripidin bərikətlilik boləqay!
 Asmanlarning esil nemətliri bilən,
 Xəbnəm bilən,
 Yər tegidiki nemətliri bilən,^{□ ■}

¹⁴ Kündin hasil bolidoqan esil məhsulətliri bilən,
 Aydin hasil bolidoqan esil nemətliri bilən,

¹⁵ Kədimki təoqlarning aliy nemətliri bilən,
 Mənggülük dəngləarning esil nemətliri bilən,

¹⁶ Yərning esil nemətliri wə uningəja tolojan həmmə məwjudətliri bilən,
 Azəqanlıqta turoquqi Zatning xapəiti bilən bərikətlənsun!
 Bularning həmmisi Yüsüpnəng bəxiəja,

[□] 33:7 «**Uni öz həlkiyə qəbul kılduroqaysən**» — ibraniy tilida sözmusəz «Uni öz həlkiyəning arisəja kirgüzgəysən» deyilidu. Yəhudaning keyinki tarixəja qarəjoqanda, bu bəxarət Musa pəyoəmbərnəng Yəhudaning nəsli boləjan Dawutning padixəhlikə, əng muhimi Dawutning nəsli Məsih toqruqluq bəxarətlilik duasi boluxi kərək. «**U qolliri ular üqün kürəx kılsun**» — buningda «ular» «öz həlki»ni kərsətsə kərək. «**Uning qolliri ular üqün kürəx kılsun**» — buning baxka birhəl tərjimisi: «Uning qolliri əz həjitidin qıksun». [□] 33:8 «**urim wə tummim**» — toqruqluq «Mis.» 28:30ni kərung. Huda Lawiyarni tallixining bir səwəbi 32:25-29də kərulidu; Huda uni Əz hizmitidə boluxka tallioqəqka, muxu yərdə Huda uni «Məning muqəddəs bəndəm» dəp ataydu. «**Massah**» — «Massah» degən jayning mənisi «sinax» («Mis.» 17:7ni kərung). «**Məribah**» — «Məribah» degən jayning mənisi «talax-tartix, kürəx» («Qəl.» 20:13 wə 24ni kərung). [□] 33:9 «**Əz kərindaxlirining heq yüzini kılmay, ...bəlkə Sening səzünggə əməl kılip, əhdəngni qing tutti**» — kəzdə tutulojan wəqələr «Mis.» 32:21-29də hatirilidü. [□] 33:13 «**yər tegi**» — bəlkim yər astidiki sularni yaki dengiz təglirini kərsitidu. [■] 33:13 Yar. 49:25

Yæni øz ƙerindaxliridin ayriloƙanning ƙoƙƙisioƙa ƙüxsun. □ ■

17 Uning høywisi øz buƙisining tunjisidæktur;
Uning münggüzliri yawa kalining münggüzliridæktur,
Ular biløn u æl-yurtlarning hëmmisini birakla yær yüzining ƙøtlirigiqø
üsidu.

Mana øfraimning tümænligæn adæmliri,
Manassæhning mingliøan adæmliri xundak bolidu». □

18 Zæbulun toørisida u mundak dedi: —

«øy Zæbulun, sæn ƙiƙƙiningda xadlanøin;
øy sæn Issakar, øz ƙedirliringda hux boløin!

19 Mana ular hækklørni taøƙa ƙaƙiridu,
Xu yørdæ ular hækƙaniylikning ƙurbanliklirini sunidu,

Qünki ular dengizdiki mol døløtlørni,
Ƙumøa ƙømülgæn gøhærlørni sümürøp ularøa muyæssær bolidu».

20 Gad toørisida u mundak dedi: —

«Gadning zeminini kengæytküqigø bæht-bærikæt boløay;

Gad bolsa ƙixi xirdæk olturaklaxti;
U bilæk høm bax terisini titma-titma ƙiliwetidu; □

21 Xu yørdæ u øng esil nesiwini talliwaldi;

Qünki xu yørdimu u høküm bekitküqining ülüxi boløan jay saklakliktur;
U hækñning særdarlıri biløn ƙelip,

Israil biløn birgø Pærwærdigarning adaliti biløn høkümlirini yürgüzdi». □

22 Dan toørisida u mundak dedi: —

«Dan bolsa yax bir xirdur;
U Baxandin taƙlap øtidu». □

23 Naftali toørisida u mundak dedi: —

«øy Naftali, iltipatƙa toyunøansæn,
Pærwærdigar tæripidin ƙælgæn bæht-bærikætkø tolup,
Mæørip biløn jønubni øzünggø mülük ƙilip igiløysæn».

24 Axir toørisida u mundak dedi: —

«Axir oøqullar biløn bærikætlinidu;
U ƙerindaxlıri arisida iltipat ƙørsun;
Puti mayøa ƙilansun. □

25 Dærwaza baldaƙlıring tømür biløn mistin bolidu;

Künliring ƙandaƙ bolsa, küqüngmu xuningøa muwariƙ tæng bolidu». □

26 «— øy Yæxurun, Tængringdæk baxƙa hëƙkim yoktur;

U sangæ yardæmgø asmanlar üstigø,

□ 33:16 «Azojanlıkta turoquƙi Zat» — muxu zat Pærwærdigarning Pærixtisidur («Mis.» 3:2-6ni ƙøring). ■ 33:16 Yar. 49:26 □ 33:17 «Uning høywisi øz buƙisining tunjisidæktur»

— baxƙa birhil tærijimi: «uning buƙisining tunjisi uningøa xærøp ƙøltürsun». «uning münggüzliri yawa kalining münggüzliridæktur» — yawa kala bolsa næsli ƙuruøan in-tayin yooƙan birhil kala idi. «...Manassæhning mingliøan adæmliri xundak bolidu» — toluk ayætning mænisi: (1) bu ikki ƙøbilø Yüsüpning münggüzliridur; (2) yukirida eytiløan bæht-bærikætlær Yüsüpke has bolup, bu ikki ƙøbilining bexioƙa ƙüxidu. Biz ikkinƙi mænigø mayilmiz. □ 33:20 «Gad bolsa ƙixi xirdæk olturaklaxti» — yaki «Gad... yewiwaldi».

«U bilæk høm bax terisini titma-titma ƙiliwetidu» — bælkim Gadning düxminigø ƙattik zærbæ beridioanlıkini ƙørsitidu. □ 33:21 «høküm bekitküqi» — (1) ƙanun bærgüqi (Musa pæyøømbærning øzi)ni; (2) Ƙanaan zeminini belüp tæksim ƙiloquqi (Yæxua pæyøømbær)ni ƙørsitidu.

□ 33:22 «U Baxandin taƙlap øtidu» — bu sæzlær bælkim «Hæk.» 18:27-28dø hatirilængæn wæƙøni ƙørsitidøan bexaræt boluxi mumkin. □ 33:24 «Axir... puti mayøa ƙilansun» — ƙeyin, Axir turoƙan jayda ƙøp zæytn meyi ixløp ƙiƙarøan. □ 33:25 «Dærwaza baldaƙlıring» — yaki «Ayioñingning boøƙuqiliri».

Zor həywisi bilən bulutlarning üstigə minip kelidu. □ ■

²⁷ Əzəliy Huda sening baxpanahingdur, Astingda əbədiy biləklər turidu. U sening aldingdin düxmənni həydəp: — «Ularni həlak kıləjin!» dəp *sanga* buyruydu.

²⁸ Xuning bilən Israil axlık bilən yengi xarab mol boləjan bir zeminda turup,

Yaloəuz aman-esən makan tutidu, Yaqupning buliki ohxaxla aman-esən bolidu; Uning asmanlirimu xəbnəm temitip turidu. □ ■

²⁹ Bəhtliksən, i Israil!

Səndək Pərwərdigarning Əzi kütquzəjan həlktin yənə kim bar?

U bolsa sening mədətəkər kəlkining, Həywətlik kılıqingdur! Sening düxmənliring sanga zəiplixip boysunidu; Sən ularning egiz jaylirida dəssəp mangisən».

34

Musa pəyoəəmbərnin əlümi

¹ Andin Musa Moabning tüzlənglikliridin qikip Nebo teəjining üstigə, yəni Yerihoning utturisidiki Pisgağ teəjining qəkkisəja qıktı. Xu yərdə Pərwərdigar uningəja pütkül zeminni kərsətti; Gileadtin Danəjəqə, ■

² pütkül Naftali bilən Əfraim wə Manassəhning zeminini, Yəhudaning pütkül zemini bilən qoxup məəjribtiki dengizəjəqə,

³ jənubtiki Nəgəw zeminini, «Horma xəhəri» dəp ataləjan Yeriho wadisidiki tüzlənglikni Zoar xəhərigə kədər, həmmini uningəja kərsətti.

⁴ Andin Pərwərdigar uningəja səz kəlip: «Mən kəsəm kəlip: «Bu zeminni sening nəslingə berimən» dəp İbrahım, İshak wə Yaqupka wədə kıləjan zemin mana muxudur. Əmdi sanga uni əz kəzüng bilən kəruəxkə nesip kildim, ləkin sən xu yərgə ətəp kirəlməysən» dedi. ■

⁵ Andin Pərwərdigarning eytkinidək, Pərwərdigarning quli Musa xu yərdə, yəni Moabning zeminidiki tapat boldi.

⁶ U uni Moabning zeminidiki taəj jiləjisida, Bəyt-Peorning utturisida dəpnə kildi; uning kəbrisining kəyərdə ikənlikini bəgüngəjəqə həqkim bilməydu.

⁷ Musa wapət boləjan wakitta bir yüz yigirmə yaxka kirgənidi, ləkin kəzli ri həq torlaxmıəjan wə məəjduridin həq kətmigənidi.

⁸ Israilar Musa üqün Moabdiki tüzləngliktə ottuz küngəjəqə matəm tutti. Xuning bilən Musa üqün matəm tutup yəjəlaydiəjan künlər tügigənidi.

⁹ Musa kəllirini uning üstigə koyəjaəqə, Nunning oəli Yəxua danalığ bərgüəji Roh bilən toləjanidi. Xuning bilən Israilar uningəja itəət kəlip, Pərwərdigarning Musaəja buyruəjindək kildi. ■

□ **33:26** «Əy Yəxurun, Təngriəgdək baxka həqkim yəktur» — yaki «Əy Yəxurun, Təngriəgdək baxka həqkim yəktur». ■ **33:26** Kan. 32:13; Yəx. 58:14 □ **33:28** «... Israil ... mol boləjan bir zeminda turup, yaloəuz aman-esən makan tutidu» — muxu jümlidiki «yaləuz» Hudadin baxka həqkəndək panah yaki muhəpizət kerək bolməydu, degənlikni kərsətidu. «Yaqupning buliki»: — (1) Israilning zeminidiki su mənbəlini kərsətitxi mumkin; (2) Huda ularəja buləktək rohiy həyatlik mənbəsi bolup, əzgərməy məzmut turidiəjanlikni kərsətitxi mumkin. Biz ikkinəji mənisigə mayilmiz. ■ **33:28** Yər. 23:6; 33:16; Zəb. 68:26 ■ **34:1** Kan. 3:27 ■ **34:4** Yar. 12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13 ■ **34:9** Qəl. 27:18

¹⁰ Musadin keyin uningdək Pərwərdigar bilən yüz turanə sözləxkən ikkinqi bir pəyoəmbər Israil iqidə qıqmidi;

¹¹ Pərwərdigarning uni Misir zeminiə əwətixi bilən u xu yərdə Pirəwngə, uning hizmətkarliri wə pütkül zeminidikilər aldida kərsətkən həmmə mejjizilik alamət wə karamətlərgə,

¹² ayan qilinojan xu barliq uluq küdrətkə wə Musaning pütkül Israil-ning kəz aldida kərsətkən barliq dəhətlik həywisigə təng turoqudək heqkandək adəm qıqmidi. □

□ **34:12** «... ayan qilinojan xu barliq uluq küdrətkə...» — ibraniy tilida «ayan qilinojan xu barliq uluq küdrətlik qoloğa...».

Yəxua

Pərwərdigarning Yəxua pəyoşəmbərnı qaqırıxı, unınoşə wəzıpə tapx-uruxı

¹ Wə Pərwərdigarning kuli boləjan Musa wapat boləjandin keyin xundak boldiki, Pərwərdigar Musaning hizmətkari, Nunning oşlı Yəxuaşə səz kilip mundak dedi: — □ ■

² Mening kulum Musa wapat boldi. Əmdi sən kozəşilip, bu həlkning həmmisini baxlap İordan dəryasidin ötəp, Mən ularəşə, yəni İsaillərəşə təkdım kilidiəjan zeminəşə kirgin. □

³ Mən Musaşə eytkinimdək, putungların tapini kəyərgə təgkən bolsa, xu jayni silərgə bərdim; ■

⁴ qəgranglar qəl-bayawandin tartip Liwanəşə, Hıttıylarning zeminini öz iqiğə elip, Əfrat dəryasidin kün pətixtiki Ottura Dengizəşə bolidu. □

⁵ Sening barlık həyat künliringdə həqkim sanga qarxi turalmaydu. Mən Özüm Musa bilən billə boləqandək sening bilən billə bolup, seni hərgiz taxlıwətməymən. ■

⁶ Sən jür'ətlik wə kəysər boləjin; qünki sən bu həlkni Mən ata-bowiliriəşə berixkə kəşəm bilən wədə kıləjan zeminəşə mirashor kilip igilitisən. ■

⁷ Mening kulum Musa sanga buyruəjan barlık qanunəşə əməl kilixkə kəngül bəşəp, kət'iy jür'ətlik wə tolimu kəysər boləjin; sən kəyərgilə barsang ixliring ələbilik boluxı üqün uningdin ya ong ya soləşə qətnəp kətmə; □ ■

⁸ bu qanun kitabini öz aşıngdin neri kilmay, uning iqidə pütülgəning həmmisini tutup, uni keqə-kündüz zikir kilip oyla; xundak kilsang yolliringdə ələbilik bolup, əzüng ronak tapısən. □ ■

⁹ Mana sanga: — Jür'ətlik wə kəysər bol, dəp buyruəjanidimoşu? Xunga həq wəhimigə qüxmə, yürəksiz bolma; qünki kəyərgə barsang Pərwərdigar Hudaying sən bilən birgidur.

Yəxuaning həlkni Qanaanəşə kirip jəng kilixkə təyyarlıxı

¹⁰ Xuning bilən Yəxua həlkning baxlıriəşə buyrup: —

¹¹ Silər qedirgahtın ötəp həlkəşə: — Əzünglar üqün ozuk-tülük təyyar kilinglar, qünki üq kün toxkanda silər İordan dəryasidin ötəp Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridiəjan zeminni igiləşə üqün kirisilər, — dənglar, dedi.

□ **1:1** «Wə Pərwərdigarning kuli boləjan Musa wapat boləjandin keyin...» — muxu jümlə «wə» degən səz bilən baxlınip, «Yəxua» degən kitabning «Qanun Xərhi» degən kitab bilən ziq başlanəjanlıkını kərsitidu. «Qan.» 34:12-ayətni kərüng. ■ **1:1** Qan. 1:38; 34:5 □ **1:2** «Mening kulum Musa wapat boldi» — okurmənlərnıng esidə barki, Musa taşkə qikiş Hudaning huzurida yaləşüz əlgən wə Huda tərpidin dəpnə kılinoşan. Həqkim bu ixlarəşə kəz guwahqi bolmoşanidi («Qan.» 34:5-6). ■ **1:3** Qan. 11:24; Yə. 14:9 □ **1:4** «Ottura Dengizəşə...» — ibraniy tilidə «Uluş Dengizəşə...». ■ **1:5** Qan. 31:6, 8; İbr. 13:5, 6 ■ **1:6** Qan. 31:23 □ **1:7** «...kət'iy jür'ətlik wə tolimu kəysər boləjin» — hərəkandək kixi Hudaning əmlirigə asasen barlık həlkəşə yetəklik kilip, həlkning ixlirini idarə kilix üqün intayın jür'ətlik boluxı kerək. ■ **1:7** Qan. 5:32; 28:14 □ **1:8** «kitabtki bu qanun kitabı» — (yaki «mukəddəs qanundiki bu kitab» yaki «kitabtki bu qanun») — yaki «Qanun Xərhi» yaki «Musa pəyoşəmbərnıng bəx kitabı»ni (yani «Yaritilix», «Misirdin Qikix», «Lawiylar» «Qəl-bayawandiki səpər», xundakla «Qanun Xərhi»ni) kərsitidu. ■ **1:8** Zəb. 1:2

¹² Yəxua Rubənlər bilən Gadlar wə Manassəhning yerim kəbilisigə söz kılıp: —

¹³ Hudaning kuli boləjan Musaning silərgə buyrup: — Pərwərdigar Hudayinglar silərgə aramlıq ata kılıp bu zeminni silərgə bərgən, dəp eytkinini esinglarda tutunglar. □

¹⁴⁻¹⁵ Hotun bala-qaqanglar wə qarpayliringlar Musa əzi silərgə təksim kıləjan, İordan dəryasining bu tərpidiki zeminda kalsun, lekin aranglarda kanqilik batur palwan bolsanglar, silər öz kərindaxliringlarning aldidə səptə turup ularəja yardəm berip jəng kilinglar; takı Pərwərdigar Hudayinglar kərindaxliringlarəja silərgə ata kıləjiniəja ohxax aram ata kılıp, kərindaxliringlarəja u ularəja miras kılıp beridiəjan zeminni igilətgüqə xundak kilinglar. Andin silər təwəlikinglar boləjan zeminni, yəni Hudaning kuli boləjan Musa silərgə təksim kıləjan, İordan dəryasining kün qikix tərpidiki bu zeminni igiləx üqün qaytip beringlar, — dedi. □

¹⁶ Ular Yəxuaəja jawab berip: — Sən bizgə əmr kıləjaning həmmisigə əməl kılımiz, sən bizni kəyərgə əwətsəng, xu yərgə barimiz.

¹⁷ Biz həmmə ixta Musaning sözigə kulak saləjnimizdək sanga kulak salimiz; birdinbir tilikimiz, Pərwərdigar Hudaying Musa bilən billə boləjandək sening bilənmu billə boləjay!

¹⁸ Kimki sening əmringgə itaətsizlik kılıp, sən bizgə buyruəjan hərəkəndək sözliringgə kulak salmisa, əltürülidu! Sən pəkətlə jür'ətlik wə kəysər boləjn, — dedi.

2

Qarlıoquqilarni əwətiş

¹ Andin keyin Nunning oqlı Yəxua ikki qarlıoquqini Xittimdin əwətip ularəja: — Silər berip u zeminni, bolupmu Yeriho xəhərinini qarlap kelinglar, dedi. Xuning bilən ular u yərgə berip, Raħab atlık bir pahixining əyigə kirip kəndi.

² Ləkin birsi kelip Yeriho padixahəja: — Būgün keqə Israillardin birnəqə qixi bu zeminni qarlıoquqili kəptu, dəp həwər yətküzdi.

³ Xuning bilən Yeriho padixahə Raħabning kəxiəja adəm əwətip: — Sening kəxingəja kelip, əyüinggə kirgən xu kixiləni bizgə tapxurup bərgin, qünki ular bu zeminning hər yerini paylıoquqili kəptu, — dedi.

⁴ Ləkin u ayal u ikki kixini elip qikip yoxurup kəyoqanıdi; u jawab berip: — Dərwəkə bu kixilər mening kəximəja kəldi, ləkin mən ularning nədin kəlgənlikini bilmədim;

⁵ karangəju qüxüp, kowukni etidiəjan wəkit kəlgəndə xundak boldiki, bu adəmlər qikip kətti. Mən ularning kəyərgə kətkinini bilməymən. Ular ni tezdin kəoqlisanglar, qəqum yetixiwəlisilər, — dedi.

⁶ Ləkin u ayal ularni əgzigə elip qikip, əgzining üstidə rətləp yeyip kəyoqan zioqir pahallirining astioəja yoxurup kəyoqanıdi.

□ **1:13 «Pərwərdigar Hudayinglar ... bu zeminni silərgə bərgən, dəp eytkinini esinglarda tutunglar»** — Musa pəyoəmbərnəng «Huda... silərgə aramlıq ata kılıp bu zeminni silərgə bərgən» değən səzliri muXu ikki yerim kəbiləning İordan dəryasining **xərk tərpidid** əzliri üqün baldurla yər-zemin igilənlərləni kərsitidu. Həlkə həzir dəryadin eüüp qərbiy tərəptiki zeminni igiləxə kiridu. Musa pəyoəmbərnəng bu səzliri «Kan.» 3:18-20də tepilidu. □ **1:14-15 «bu tərəp»** — dəryaning xərk tərpi, həzirki Suriyə zemini kərsitidu.

7 U waqıtta ularning kəynidin izdəp qoşlıquqılar İordan dəryasining yoli bilən qıqıp dərya keqiklirigiqə qoşlap bardı. Ularnı qoşlıquqılar xəhərdin qıqıxi bilənla, xəhərning qowuqi taqaldı.

8 Xu waqıtta, u ikkiylən tehi uhlaxqa yatmiojanıdı, Raħab əgzigə qıqıp ularning qəxiqə berıp

9 ularqə: — Pərwərdigarning bu zeminni silərgə miras qılıp bərgənlikini, xundakla silərdin bolqan wəhimənglar bizlərgə quxüp, bu zemindikilərnıng həmmisi aldinglarda həlidin ketəy deginini bilimən;

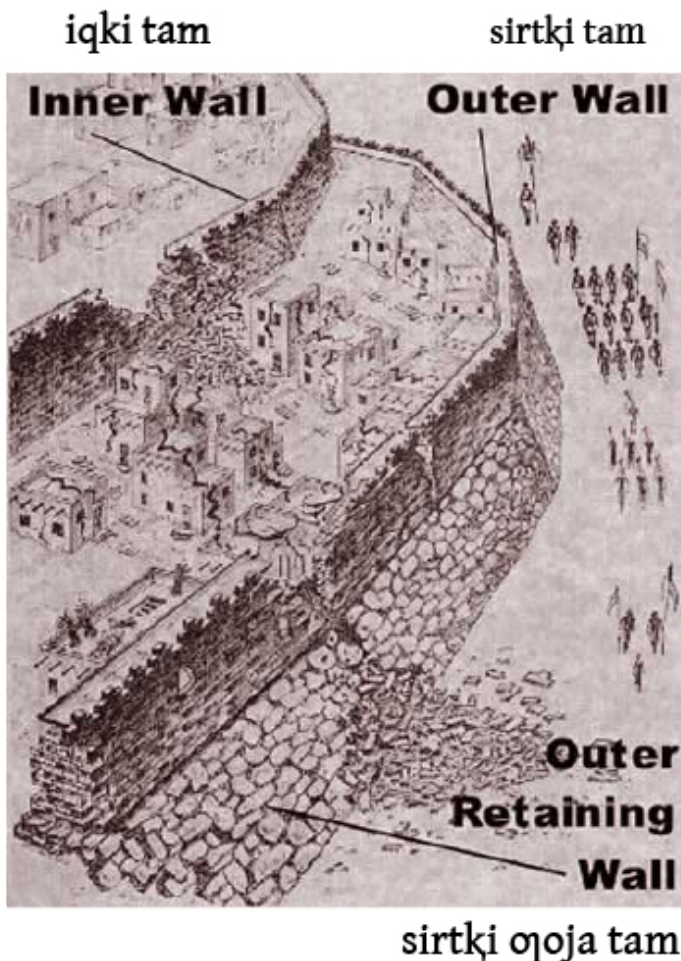
10 qünki biz silər Misirdin qıqqininglarda Pərwərdigarning aldinglarda Kızıl Dengizni qorutqanlikini, xundakla silərnıng İordan dəryasining u tərıpidiki Amoriylarning ikki padıxahı Sihon bilən Ognı kandak qiloqanlikınglarnı, ularnı mutlək yəqatqanlikınglarnı anglıduk. ■

11 Buni anglap yürükimiz su bolup, silərnıng səwəbinglardin hərqaysimizning rohi qıqıp kətti. Qünki Pərwərdigar Hudayinglar bolsa yukirida, asmanlarning həmdə təwəndə yərnıng Hudasıdur. ■

12-13 Əmdi silərdin ətünimənki, mən silərgə kərsətkən himmitim üqün silərmu mening atamning jəmətiqə himmət qılıxqa Pərwərdigarning nami bilən mənqa kəsəm qilinglar, xundakla ata-anamni, aka-uka, aqa-singil qerındaxlırimni wə ularqə təwə barlıqıqə qeqılmaslıqınglar, jenimizni tirik qaldurup, өлümdin qutquzuxunglar toqrisida mənqa bir kapalət bəlgisini beringlar, — dedi.

14 İkkiylən uninqə: — Əgər sən bu iximizni axkarılap qoymısang, silər jeninglardin ayrılşanglar, bizmu jenimizdin ayrılqaymız! Xuningdək xundak bolıduki, Pərwərdigar bizqə bu zeminni iqə qiloquzqanda, biz jəzmən silərgə meħribanlarqə wə səmimiy muamilidə bolımqz, dedi.

15 Xuning bilən ayal ularnı pənjiridin bir tana bilən quxürüp qoydı (qünki unıng əyi xəhərning sepilida bolup, u sepilning üstidə olturattı).

Yeriho xəhridiki qox katlamlik səpillər

¹⁶ Ayal u ikkisigə: — Qoşlişuqılar silərgə uqrap qalmasıliki üçün, taşqa çikip, u yərdə üç kün yoxurunup turunglar; qoşlişuqılar xəhərgə qayıp kəlgəndin keyin, andin silər öz yolunglarə mangsanglar bolidu, — dedi.

¹⁷ İkkisi ayalə: — Əgər sən bizning deginimizdək kilmisang, sən bizgə kıləuzətan kəsəmdin halas bolimiz: —

¹⁸ Mana, biz zeminə kirgən qəsdə, sən bizni qüxürüxkə ixlətkən bu kizil tanini pənjirigə başlap qəyoşin; andin ata-anangni, aka-uka kərindaxliringni, xundakla atangning barlik jəmətidikiləni öyünggə, özünggə yişip jəm kıləşin.

¹⁹ Xundak boliduki, öyüngning ixikliridin taxkiriə qıqқан hərkimining

keni öz bexida bolidu; biz uningə məs'ul əməsmiz; lakin biraw öyüngdə sən bilən billə boləjan birsining üstigə qol salsa, undaқта uning keni bizning beximizə qüxkəy! ■

²⁰ Əgər sən bu iximizni axkarilap qoysang, sən bizgə qiloquzəjan bu kəsəmdin halas bolimiz, — dedi.

²¹ Raħab jawab berip: — Silərning degininglərdək bolsun dəp, ularni yołəja selip qoydi. Ular kətkəndin keyin, ayal pənjirigə u qizil tanini baolap qoydi.

²² U ikkisi u yərdin ayrilip, taolqa qikip, qooqiloquqilar *xəhərgə* kaytip kətküqə u yərdə üq kün turdi. Qooqiloquqilar yol boyidiki həmmə yərnə izdəpmu ularni tapalmidi.

²³ Andin bu ikkisi taolədin qüxüp, kaytip mangdi; ular dəryadin etüp, Nunning oolli Yəxuaning qəxiqə kelip, bexidin kəqürgənlirining həmmisini uningəja dəp bərdi.

²⁴ Ular Yəxuaəja: — Pərwərdigar dərwəkə barlıq zeminni qolimizəja tapxurdi; zeminda turuwatqanlarning həmmisi bizning tüpəylimizdin rohi qikip kətti, — dedi.

3

Israilning Jordan dəryasidin etüxi

¹ Yəxua etisi tang səhərdə turup, pütkül Israil bilən Xittimdin ayrilip Iordan dəryasıəja kəldi; ular dəryadin etküqə xu yərdə bargah tikip turdi.

² Üq kün toxup, sərdarlar qedirgahtin etüp,

³ həlkəkə əmr kilip: — Silər Pərwərdigar Hudayinglarning əhdə sanduqini, yəni Lawiylarning uni kətürüp mangojinini kərgən həman, turojan ornunglardin kəzoqilip, əhdə sanduqining kəynidin əgixip menginglar.

⁴ Ləkin uning bilən silərning arilikinglarda ikki ming gəz arilik qalsun; kaysi yol bilən mangidiqinlarni bilixinglar üqun, uningəja yekinlaxmanglar; qünki silər ilgiri muxu yol bilən mengip bakmioqansilər, — dedi.

⁵ Yəxua həlkəkə: — Əzünglarni pak-muqəddəs qilinglar, qünki etə Pərwərdigar aranglarda məjizə-karamətlərnə kərsitidu, — dedi.

⁶ Andin Yəxua kahinlarəja: — Əhdə sanduqini kətürüp həlkəning aldida dəryadin etünglar, dəp buyruwidi, ular əhdə sanduqini elip həlkəning aldida mangdi.

⁷ Pərwərdigar Yəxuaəja səz kilip: — Həmmə Israilning Mening Musa bilən billə boləjinimdək, sening bilənmu billə bolidioqanlikimni bilixi üqun bügündin etibarən seni ularning nəziridə qong qilimən. ■

⁸ Əmdi sən əhdə sanduqini kətürgən kahinlarəja: — Silər Jordan dəryasining süyining boyıəja yetip kəlgəndə, Iordan dəryasi iqidə turunglar, — degin, — dedi.

⁹ Yəxua Israilarəja: — Bu yakqa kelinglar, Pərwərdigar Hudayinglarning səzini anglanglar, dedi.

¹⁰⁻¹¹ Andin Yəxua: — Mana, silər xu ix arkilik mənggülük həyat Təngrining aranglarda ikənlirini, xundaqla Uning silərning aldinglardin Hittiylar, Girgaxiylar, Amoriylar, Kanaaniylar, Pərizziylar, Hıwiylar, Yəbusiylarni həydiwetidioqanlikini bilisilər — pütkül yər-zeminning

igisining əhdə sanduqi silərnin aldinglarda Iordan dəryasi iqidin ötküzüldü.

¹² əmdi İsrailning kəbiliridin on ikki adəmni tallanglar, hərəkaysi kəbilidin birdin bolsun;

¹³ xundaq boliduki, pütkül yər-zeminning Igisi boləjan Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürgən kahinlarning tapini Iordan dəryasining süyigə təgkəndə, Iordan dəryasining süyi, yəni bax əkinidin ekip kəlgən sular üzüp taxlinip, dərya kətürülüp dəng bolidu, — dedi.■

¹⁴ Əmdi xundaq boliduki, həlk qədirliridin qikip Iordan dəryasidin ötməkqi boləjanda, əhdə sanduqini kətürgən kahinlar həlkning aldida mangdi; ■

¹⁵ əhdə sanduqini kətürgüqilər Iordan dəryasioğa yetip kelip, putliri suğa tegixi bilənla (ormə waqtida Iordan dəryasining süyi dəryaning ikki kiroqikidin texp qikidu), ■

¹⁶ yukiri ekindiki sular heli yiraqtila, Zarətanning yenidiki Adəm xəhirining yenida tohtap, dəng boldi; Arabah tüzləngliki boyidiki dengizə, yəni «Xor Dengizi»ğa ekip quxüwatkan keyinki ekimi üzülüp kaldi; həlk bolsa Yeriho xəhirining udulidin dəryadin ötüp mangdi. □

¹⁷ Pütkül İsrail kuruq yəni dəssəp, barlik həlk Iordan dəryasidin pütünlöp ötüp boləuqilik, Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürgən kahinlar Iordan dəryasining otturida kuruq yərdə məzmut turdi.

4

Dəryadin ötkənliki hatiriləx

¹ Pütkül həlk Iordan dəryasidin tamamən ötüp boləjanda, Pərwərdigar Yəxuağa səz kilip: —■

² Həlkning arisidin on ikki adəmni tallioqin, hər kəbilidin birdin adəm bolsun,

³ ularəğa: — Silər Iordan dəryasining otturididin, kahinlarning putliri məzmut turəjan jaydin on ikki taxni elip, ularni kətürüp kelip özunglar bügün keqə bargah tikidioqan yərgə qoyunglar, degin, dedi.

⁴ Xuning bilən Yəxua hər kəbilidin birdin adəmni, yəni İsrailar arisidin tallioqin on ikki kixini qaqirdi;

⁵ andin Yəxua ularəğa: — Silər Iordan dəryasining otturisoğa quxüp Pərwərdigar Hudayinglarning əhdə sanduqining aldioğa berip, İsrailning on ikki kəbilisining sanioğa mas həlda birdin taxni elip mürənglərgə qoyunglar.

⁶ Qünki bu aranglarda bir əslətmə-bəlgə bolidu; kəlgüsida baliliringlar: — Bu taxlarning silərgə nemə əhmiyiti bar? — dəp sorap kalsa, silər ularəğa:

⁷ Iordan dəryasining suliri Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldida üzüp koyuldi; əhdə sanduqi Iordan dəryasidin ötküzülgəndə Iordan dəryasining suliri üzüp koyuldi; xunga bu taxlar İsrailarəğa mənggülik bir əslətmə-bəlgə bolidu, — dəp jawap berisilər.■

⁸ Xuning bilən İsrailar Yəxua ularəğa buyruəqandək kildi. Pərwərdigarning Yəxuağa kəloqan əmri boyiqə İsrailning kəbiliridining sanioğa muwapik Iordan dəryasining otturididin on ikki taxni elip, kənidioqan jayəğa kətürüp berip, xu yərdə koyup koydi.

■ 3:13 Zəb. 114:3 ■ 3:14 Ros. 7:45 ■ 3:15 1Tar. 12:16 □ 3:16 «Adəm xəhiri» — «Adəm» xəhərnin nami. «Xor dengizi» — həzir «Əlük Dengiz» dəp atilidu. ■ 4:1 Yə. 3:12 ■ 4:7 Yə. 3:13

⁹ Buningdin baxka Yəxua Iordan daryasining otturisida əhdə sandukini kətürgən kahinlarning putliri mustəhkəm turoqan jayda on ikki taxni tikləp qoydi. Bu taxlar bolsa bügüngiqə xu yərdə turidu.

¹⁰ Pərwərdigar Yəxuaəğa həlkə eytixkə tapiloqan barliq ixlar orunlanoqçilik, yəni Musa əslidə Yəxuaəğa buyruoqanlirining həmmisi bəja kəltürülgüqə, əhdə sandukini kətürgən kahinlar Iordan daryasining otturisida tohtap turdi. Həlk xu yərdin tezdin ötüwatatti.

¹¹ Xundak boldiki, barliq həlk tamamən ötəp boləqanda, Pərwərdigarning əhdə sandukı bilən kahinlar həlkning aldidin ötti.

¹² Rubənlər bilən Gadlar wə Manassəhning yerim kəbilisidikilərmu Musaning ularəğa buyruoqinidək səptə tüzüp Israillarning aldidə deryadin ötti. □ ■

¹³ jəmiy bolup kirik mingqə qorallanoqan kixi Pərwərdigarning aldidin ötəp, Yeriho tüzəngliklirigə kelip, jəng qilixkə təyyar turdi.

¹⁴ U küni Pərwərdigar Yəxuani pütkül Israilning nəziridə qong kildi; ular uning pütün ömridə Musadin qorqkəndək uningdinmu qorqti. ■

¹⁵ Pərwərdigar Yəxuaəğa səz qilip: —

¹⁶ Həküm-guwahlik sandukini kətürgən kahinlarəğa: — Iordan deryasidin qiqinglar, dəp buyruoqin, dedi. □

¹⁷ Xunga Yəxua kahinlarəğa: — Iordan deryasidin qiqinglar, dəp buyrudi.

¹⁸ Xundak boldiki, Pərwərdigarning əhdə sandukini kətürgən kahinlar Iordan deryasining otturisidin qiqip, putlirining tapini kuruklukni dəssixi bilənla, Iordan deryasining süyi yənə öz jayioğa kaytip kelip, awwalkidək ikki kirəqioqioqə texip eqixkə baxlidi.

¹⁹ Həlk bolsa birinqi ayning oninqi küni Iordan deryasidin ötəp, Yerihtoning xərkining əng qət tərpidiki Gilgaləğa kelip qedirgah tikti.

²⁰ Ular Iordan deryasidin aloqə kəlgən on ikki taxni bolsa, Yəxua ularni Gilgaldə tikləp qoydi;

²¹ andin Israillarəğa: — Keyin baliliringlar öz atiliridin: — Bu taxlarning əhmiyiti nemə, dəp sorisa,

²² silər baliliringlarəğa mundaq ukturup qoyunglar: — «Israil ilgiri kuruk yəni dəssəp Iordan deryasidin ötkənidi;

²³ qünki Pərwərdigar Hudayinglar biz Kizil Dengizdin ötküqə aldimizda uning sulirini kurutup bərgəndək, Pərwərdigar Hudayinglar silər ötküqə aldinglarda Iordan deryasining süyini kurutup bərdi; ■

²⁴ yar yüzidiki barliq əllər Pərwərdigarning kolining qanqilik küqlüklükini bilsun, xundakla silərning Pərwərdigar Hudayinglardin həmixə qorqxunglar üqün U xundak kildi» — dedi.

5

¹ Xundak boldiki, Iordan deryasining oqərb tərpidiki Amoriylarning

□ **4:12** «...Musaning ularəğa buyruoqinidək səptə tüzüp,...» — yaki «Musaning ularəğa buyruoqinidək qoral-yaraqnlarni kətürüp,...». ■ **4:12** Qəl. 32:20, 29 ■ **4:14** Yə. 3:7 □ **4:16**

«**Həküm-guwahlik sandukı**» — muxu yərdə «həküm-guwahlik» Hudaning Israiləğa boləqan tıp əmrlirini, xundakla uning Israil bilən boləqan əhdisini kərsitidu; Hudaning mukəddəs mahiyiti wə harakteri xu əmrlərdə ayan qilinəqəqə, «həküm-guwah» dəpmu atilidu. Oqurmənlərgə ayanki, xu əmrlər əhdə sandukı iqidə saqlaklik tax tahtaylar üstidə pütüklük idi. Xunga bəzidə sanduk «həküm-guwahlik sandukı», ibadət qədri «həküm-guwahlik qədri» dəp atilidu. ■ **4:23** Mis.

həmmə padixahliri bilən dengizning yenediki Qanaaniylarning həmmə padixahliri Pərwərdigarning Israillar ətüp kətküqə ularning aldidin İordan sulirini kandaq kurutup bərginini angliqanda, yürəkliri su bolup, Israillarning səwəbidin ularning rohi qıqay dəp qaldı.

Yengi bir dəwrning sünnət kılınixi

2 U waqıtta Pərwərdigar Yəxuağa söz kılıp: — Sən qakmaq taxliridin piqaklarnı yasap, Israillarnı ikkinqi kətim hətnə kılqın, dedi. ■

3 Xuning bilən Yəxua qakmaq taxliridin piqaklarnı yasap, Israillarnı «Hətnilik dönglükü»də hətnə kıldı. □

4 Yəxuaning ularni hətnə kılixining səwəbi xu idiki, Misirdin qıqқан jənggə yariqudək həmmə ərkəklər Misirdin qıqқandın keyin qəllükning yolida əlöp tügigənidi.

5 Qünki Misirdin qıqқан barlık həlk hətnə kılınqan bolsımu, lekin Misirdin qıqıp qəllükning yolida yürgən waqıtta Israil arisida tuquloqanlarning həmmisi hətnisiz qaloqanıdi;

6 Qünki əslidə Pərwərdigarning awaziqə kulak salmiqan, Misirdin qıqқан həlk iqidiki jənggə yariqudək barlık ərkəklər əlöp tügigüqə Israillar kırık yıl qəldə yürgənidi; Pərwərdigar ularqə: — Silərnı Mən ata-bowiliringlarqə berixkə kəsəm bilən wədə kılqan zeminni, yəni süt bilən həsəl aqıdıqan yurtni kərgüqilər kılmaymən, dəp kəsəm kılqanıdi. ■

7 Lekin Pərwərdigar ularning ornini basturoqan əwladliri bolsa, yolda hətnə kılınmiqəqə, Yəxua əzi ularni hətnə kıldı.

8 Barlık həlk hətnə kılınıp, saqayotuqılik qedirilirida, əz orunliridin qıqmay turdi.

9 U waqıtta Pərwərdigar Yəxuağa: — Bügün Mən Misirning ar-nomusini üstünglardın yumilitiwəttim, dedi. Xuning bilən u jayqə «Gilgal» dəp nam koyulup, taki bğüngiqə xundaq atalmakta. □

10 Xuning bilən Israillar Gilgaldə qədir tikip turdi. Birinqi ayning on tətinqi küni ahximi Yeriho diyarining tüzlənglikliridə «ətüp ketix heyti»ni ətüküzdı. ■

11 «Ətüp ketix heyti»ning ətisi ular xu yərning axlık məhsulatliridin yedi, jümlidin xu küni petir nanlarnı wə qomaqlarnı yedi. ■

12 Ular xu zeminning axlık məhsulatliridin yegəndin keyin, ətisi «manna»ning qüxüxi tohtıdi. Xu waqıttın tartıp Israillarqə heq manna bolmıdi; xu yilda ular Qanaan zeminining məhsulatliridin yedi.

Yeriho xəjirining üstidin qəlibə kılıx

13 Əmma Yəxua Yerihoğa yekin kəlgəndə, bəxini kətürüp qarıwıdi, mana uning aldidə suqurulqan kılıqni tutup turoqan bir adəm turatti. Yəxua uning kexiqə berip uningdin: — Sən biz tərəptimu, yaki düxmənlirimiz tərəptimu? — dəp sorıdi. ■

■ 5:2 Mis. 4:25 □ 5:3 «Hətnilik dönglükü» — ibraniy tilida «Gibeah haaralot». ■ 5:6 Qel. 14:23 □ 5:9 «Misirning ar-nomusi» — bu nemini kersitidu? Bizninggə u mundaq üq jəhətni əz iqigə alıdu: . (1) sünnət kılınixi bilən ular butpərəs Misirliklarqə ohximaydıqan boldı, Hudaning əhdisiqə baqlanqan kixilərdin boldı («Yar.» 17:10-14ni kəring); (2) Misirliklər əslidə ularni mazaq kılıp: «ular qəl-bayawanda əlməy qalmaydu» degən boluxı mumkin («Mis.» 32:12); ular wədə kılınqan zeminə kirixi bilən bu mazaq səzi yəq bolatti; (3) Israillar hazır kulluqta qelix nomusluqıdin azad bolqan. «Gilgal» — «yumilax» degən mənədə. ■ 5:10 Mis. 12:6 ■ 5:11

Mis. 12:39; Law. 2:14 ■ 5:13 Mis. 23:23

14 U jawab berip: — Yağ, undağ əməs, bəlki Mən Pərwərdigarning qoxunlirining Sərdari bolup kəldim» — dedi.

Yəxua yərgə düm yikilip səjdə kılıp uningə: — Rəbbimning quloğa nəmə tapxurukliri barkin? dəp soridi. □ ■

15 Pərwərdigarning qoxunining Sərdari Yəxuağa: — Putungdiki kəxingni saləjin, qünki sən turojan yər mukəddəs jaydur, dewidi, Yəxua xundak kildi. ■

6

1 Yeriho sepilining qowuk-dərwaziliri Israillarning səwəbidin məhkəm etilip, heqkim qikalmaytti, heqkim kirəlməytti.

2 Pərwərdigar Yəxuağa səz kılıp: — Mana, Mən Yeriho xəhirini, padixahini həmdə batur jəngqilirini qolungəyə tapxurdum.

3 Əmdi silər, yəni barlıq jəngqilər xəhərnə bir qətim aylinip məniglar; altə küngiqə hər küni xundak kilinglar.

4 Həmdə yəttə kahin əhdə sanduqining aldidə qoqkar munggüzidin etilgən yəttə burəjini kətürüp mangsun; yəttinqi küniyə kəlgəndə silər xəhərnə yəttə qətim aylinisilər; kahinlar burəjlarni qalsun.

5 Xundak boliduki, ular qoqkar burəjliri bilən sozup bir awaz qikarəjində, barlıq kixilər burəjining awazini anglap, kattik təntənə kılıp towlisun; buning bilən xəhərnin sepilliri tegidin ərülüp quxidu, hər bir adəm aldioğa qarap etilip kiridu, — dedi.

6 Xuning bilən Nunning oəli Yəxua kahinlarni qakirip ularə: — Silər əhdə sanduqini kətürüp məniglar; yəttə kahin Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldidə yəttə qoqkar burəjisini kətürüp mangsun, dedi

7 U həlkkə: — Qikip xəhərnə aylininglar; qorallik ləxkərlər Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldidə mangsun, dedi.

8 Yəxua buni həlkkə buyruəndin keyin, Pərwərdigarning aldidə yəttə qoqkar burəjisini kətürgən yəttə kahin aldioğa mənig burəjlarni qaldi; Pərwərdigarning əhdə sanduqi bolsa ularning kəynidin elip mənigildi.

9 Qorallik ləxkərlər burəyə qeliwatkan kahinlarning aldidə mangdi; əhdə sanduqining arqidin qoşdiəuqi qoxun əgixip mangdi. Kahinlar mangəyəq burəyə qalatti.

10 Yəxua həlkkə buyrup: — Mən silərgə: «Towlanglar» demigüqə nə towlimanglar, nə awazinglarni qikarmanglar, nə əozinglardin heq bir səzmu qikmisun; ləkin silərgə «Towlanglar» degən küniyə, xu qəqdə towanglar, — degənidi.

11 Xu tərəkidə ular Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp xəhərnə bir aylandı. Halayiq qedirgahqə kaytip kelip, qedirgahda kəndi.

12 Ətisi Yəxua tang səhərdə kəpti, kahinlarmu Pərwərdigarning əhdə sanduqini yənə kətürdi;

13 Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldidə yəttə qoqkar burəjisini kətürgən yəttə kahin aldioğa mənig tohtumay qelip mangatti; *kahinlar*

□ 5:14 «Yəxua yərgə düm yikilip səjdə kılıp...» — heli roxənki, Yəxua bu zatni Hudaning süpitidə dəp bilip səjdə kילוanda, u zat uni tosumidi. Keyin (6:2) «Pərwərdigarning qoxunining Sərdari» boləjan xu zat Pərwərdigardək səzəydu. Bu «Pərwərdigarning Pərixəti» — Hudaning əzini axkarilixi bolup, yəni Məsihinin Əzidin baxqə heqkim əməstur. «Yar.» 16:7ni wə izahatni kərug. ■ 5:14 Yar.18:1-3; Mis.23:20-22 ■ 5:15 Mis.3:5

mangojaq buraja qalojanda, qorallik laxkərlər ularning aldida mangdi, arkidin qoqdiouqı qoxun əgixip mangdi. □

14 İkkinçi künimu ular xəhərninq ətrapini bir ketim aylinip, yəne qedirgahqa yenip kəldi. Ular altə künigə xundak kılıp turdi.

15 Yəttinçi küni ular tang səhərdə qopup, ohxax haləttə yəttə ketim xəhərninq ətrapini aylandı; pəkət xu künilə ular xəhərninq ətrapini yəttə ketim aylandı.

16 Yəttinçi ketim aylinip bolup, kahinlar buraja qalojanda Yəxua həlkə: — Əmdi towlanglar! Qünki Pərwərdigar xəhərnə silərgə tapxurup bərdi!

17 Ləkin xəhər wə uning iqidiki barlik nərsilər Pərwərdigarə mutlək atalojanliki üqün silərgə «haram»dur; pəkət pahixə ayal Rahab bilən uning pütün öyidikilərlə aman qalsun; qünki u biz əwətkən əqlilirimizni yoxurup qoyqanidi. □

18 Ləkin silər kandaqla bolmisun «haram» dəp bəkitilgən nərsilərdin özünqlərnə tartinqlar; bolmisa, «haram» kılinojan nərsilərdin elixinglar bilən özünqlərnə haram kılıp, İsrailning qedirgahınimu haram kılıp uning üstigə apət qüxürisilər.

19 Əmma barlik altun-kümüx, mis wə təmürdin boləjan nərsilər bolsa Pərwərdigarə mutləkəddəs kılinsun; ular Pərwərdigarning həzinişigə kirgüzulsun, — dedi.■

20 Xuning bilən həlkə towlixip, kahinlar buraja qaldı. Xundak boldiki, həlkə buraja awazini anglişinida intayin kattik towlıwıdı, sepil tegidin örülüp qüxti; həlkə uning üstidin ötüp, hərbi öz aldıqə atlinip kirip, xəhərnə ixəqal kıldı. ■

21 Ular ə-ayal bolsun, keri-yax bolsun, qoy-kala wə exəklər bolsun xəhər iqidiki həmmını kılıqlap yəqattı.

22 Yəxua u zeminni qarlap kəlgən ikki adəmgə: — Silər u pahixə hotunning öyigə kirip, uningə bərgən kəsiminglar boyigə uni wə uningə təwə boləjanlarning həmmisini elip qıkinglar, dedi.■

23 Xuning bilən ikki qarlıouqı yax yigit kirip, Rahabni ata-anisi bilən kərindaxlırioqə qoxup həmmə nərsiləri bilən elip qıxtı; ular uning barlik uruk-tuqkanlırını elip kelip, ularni İsrailning qedirgahıninq sirtioqə orunlaxturup qoydı.

24 Halayik xəhərnə wə xəhər iqidiki həmmə nərsilərnə ot yekip kəydürüwətti. Pəkət altun-kümüx, mis wə təmürdin boləjan qaqa-kuqa əswablarnı yioqıp, Pərwərdigarning öyining həzinişigə əkirip qoydı.

25 Ləkin Yəxua pahixə ayal Rahabni, ata jəmətidikilərnə wə uningə təwə boləjanlırınıninq həmmisini tirik saqlap qaldı; u bügünigə İsrail arisida turuwatıdı; qünki u Yəxua Yerihoni qarlxaxə əwətkən əqlilərnə yoxurup qoyqanidi.

26 U qaqda Yəxua aqah-bexarət bərip: — Bu Yeriho xəhirini kaytidin yasaxqə qopqan kixi Pərwərdigarning aldida qarəyix astida bolıdı; u

□ 6:13 «kahinlar mangojaq buraja qalojanda, qorallik laxkərlər ularning aldida mangdi, arkidin qoqdiouqı qoxun əgixip mangdi» — yaki «qorallik adəmlər bolsa ularning aldida mangdi, arkidin qoqdiouqı qoxun əgixip buraja qalojaq mangdi». □ 6:17 «Pərwərdigarə mutlək atalojanliki üqün silərgə haram bolıdı» — «haram» ibraniy tilida «hərəm». Muxu uqum ibraniy tilida pəkət «Pərwərdigarə «hərəm» dəp atlıdı» degən səzlər bilən ipadiliniadı.

İbraniy tilida «hərəm» dəp bəkitilgən hərbi nərsə adəttə mutlək həlak kılınıxi kerək (24-ayətni kəring). Ləkin muxu ketim xəhərdin elinoqan metaldin yasaləqin nərsilər Pərwərdigarning yolida ixlitilixkə saqlansun, dəp buyruloqanıdı (19-ayətni kəring). ■ 6:19 Qəl. 31:54 ■ 6:20

Ibr. 11:30 ■ 6:22 Yə. 2:14; Ibr. 11:31

xəhərning ulini saloqanda tunji oqilidin ayrilidu, xəhərning qowuklirini orunlaxturidioqan qaoqda kicik oqilidinmu ayrilidu, — dedi. ■

²⁷ Pərwərdigar Yəxua bilən billə idi; uning nam-xəhriti pütkül zeminoqə kəng tarkaldi.

7

Aqanning gunah kılıp Israil üstigə apət qüxürüxi

¹ Lekin Israil «haram» nərsilər üstidə itaətsizlik kildi; çünki Yəhuda kəbilisidin bolqan Zərahning əwrisi, Zabdding nəwrisi, Karmining oqli Aqan degən kixi haram dəp bekitilgən nərsilərdin aloqanidi. Buning bilən Pərwərdigarning oqəzi Israiloqə kozoqaldi. ■

² Yəxua Yerihodin Bəyt-Əlning xərk tərpidiki Bəyt-Awəning yenida bolqan Ayi xəhriqə birnəqqə adəm əwətip ularoqə: — U yərgə qikip u zeminni qarlap kelinglar, dəp buyrudi. Xuning bilən u adəmlər qikip Ayi zemini qarlap kəldi.

³ Ular qaytip kelip, Yəxuaqə: — Həmmə həlkning u yərgə berixining həjiti yok ikən, ikki-üq mingqə adəm bolsila ayioqə hujum kılıp *uni igiliyələydu*; u yərdə olturuxluk kixilər az bolqoqə, pütkül həlkni awarə kılıp u yərgə əwətmigin, — dedi.

⁴ Xuning bilən həlktn üq mingqə kixi u yərgə qikti; lekin bular Ayining adəmliri aldidin keçip ketixti.

⁵ Ayining adəmliri ulardin ottuz alti qə kixini urup oltürdi; qaloqlarni sepil qowukining aldidin Xəbarimoqə qoqlap berip, u yərdiki dawanda ularni urup məqlup kildi. Andin həlkning yüriki su bolup, qattik sarasimgə qüxti. □

⁶ Yəxua kiyimlirini yertip, Israilning əksakalliri Pərwərdigarning əhdə sandukining aldidə yərgə düm yikilip, baxlirioqə topilarni qeqip, u yərdə kəq kirgüqə yetip kaldi.

⁷ Yəxua: — Ah, Rəb Pərwərdigar, sən bizni Amoriylarning qolioqə tapxurup həlak kilix üqün, bu həlkni nemixkə İordan dəryasining bu tərpiqə otküzgənsən? Biz İordan dəryasining u tərpidə turuwərgən bolsak boptikən!

⁸ Əy Rəbbim! Israil öz düxmənlirining aldidin burulup kaqқан yərdə mən nemimu deyələymən?

⁹ Qanaaniylar, xundakla zeminda barlik turuwatqanlar buni anglisa bizni kapsiwelip yər yüzidin namimizni üzüp taxlaydu; xu qaoqda Sən uluqə nam-xəhriting üqün nemilərnı kilisən?! — dedi.

¹⁰ Lekin Pərwərdigar Yəxuaqə jawab berip mundak dedi: — «Ornungdin qop! Nemixkə xundak düm yatisən?»

¹¹ Israil gunah kildi! Ular yənə Mən ularoqə tapilioqan əhdəmgə hilaplik kılıp, haram dəp bekitilgən nərsilərdin elip, oqrilik kılıp, aldamqilik kılıp həm haram bekitilgənni öz mallirining arisioqə tikip koydi.

¹² Xunga Israillar düxmənlirining aldidə tik turalmaydu; ular əzlrini «haram» kılıp bekitip, mutlək yoqitilixkə yüzləngəqkə, düxmənlirining

□ **6:26** «U qaoqda Yəxua agah-bexarət berip...» — baxkə birhil tərjimisi: - «U qaoqda Yəxua kəsəm iqip...». Lekin bizningqə Yəxuaning səzi kəsəm əməs. «...xəhərning qowuklirini orunlaxturidioqan qaoqda kicik oqilidinmu ayrilidu» — bu bexarətning əməlgə axuruluxi «1Pad.» 16:34də hatirilini. ■ **6:26** 1Pad. 16:34 ■ **7:1** Yə. 22:20; 1Tar. 2:7

□ **7:5** «...qaloqlarni sepil qowukining aldidin Xəbarimoqə» — yaki «qaloqlarni sepil qowukining aldidin «dəzlər» degən jayiqə».

aldidin burulup arkisioʻa qaçidu. Əgər silər «haram» dəp bekitilgənni aranglardin tamamən yok qilmisanglar, mundin keyin mən silər bilən billə bolmaymən.

13 Əmdi sən turup həlkni pak-muqəddəs kilip ularoʻa: — «Ətə üqün ezünglarni pak qilinglar; qünki Israilning Hudasi Pərwərdigar xundak dəydu: — Əy Israil, səndə «haram» dəp bekitilgən nərsə bardur; bu haram nərsini aranglardin yok qilmioʻuqilik düxmənliringlarning aldida tik turalmaysilər.

14 Ətə səhərdə silər kəbilə boyiqə hazır kilinisilər; xundak boliduki, Pərwərdigar bekitkən kəbilə jəmət-jəməti boyiqə birdin-birdin aldioʻa kəlsun; Pərwərdigar bekitkən jəmət ailə-ailə boyiqə birdin-birdin hazır bolup aldioʻa kəlsun; andin Pərwərdigar bekitkən alidiki ərkəklər birdin-birdin aldioʻa kelip hazır bolsun. □

15 Xundak boliduki, haram dəp bekitilgən nərsini öz yenida sakliʻoʻan kixi tepiloʻanda, Pərwərdigarning əhdisigə hiləplik kiləjanlik üqün həm xundakla Israil iqidə rəzillik sadir kiləjini üqün u wə uningə barlik təwə boləqanlar otta köydürülsun, — dəydu», dəp eytkin».

16 Yəxua ətisi tang səhərdə turup Israilni aldioʻa yioʻip, kəbilə-kəbilini hazır kiliwidi, Yəhuda kəbilisi bekitildi;

17 u Yəhudaning jəmətlirini hazır kiliwidi, Zarhiylar jəməti bekitildi. U Zarhiylar jəmətini ailə-ailə boyiqə aldioʻa kəltürüwidi, Zabdi degən kixi bekitildi. □

18 Zabdi öz ailisidiki ərkəklərni birdin-birdin hazır kiliwidi, Yəhuda kəbilisidin Zərahning əwladı, Zabdining nəwrisi, Karmining oʻqli Aqan bekitildi. □

19 Xuning bilən Yəxua Aqanoʻa: — Əy oʻqlum, Israilning Hudasi Pərwərdigarə oʻa xan-xəroʻpni qayturup berip, *Uning hərmiti üqün kiləjanliringni ikrar kiləjin*; məndin heqnemini yoxurmay, kiləjaningning həmmisini manga eytkin, dedi. □

20 Aqan Yəxuaə oʻa jawab berip: — Mən dərwəkə Israilning Hudasi Pərwərdigar aldida gunah kilip, mundak-mundak kildim:

21 mən oljining arisidin Xinarda qikqan qiraylik bir tonə oʻa, ikki yüz xəkəl kümüx, əllik xəkəl eoʻjirliktiki altun tahtiə oʻa kəzüm kizirip ularni eliwaldim. Mana, bu nərsilərni qedirimning otturisidiki yərgə kəmpüp koydum, kümüx ularning astida, — dedi. □

22 Xularni dewidi, Yəxua əlqilərni əwətti, ular qediroʻa yügürüp bardı wə mana, nərsilər dərwəkə qedirda yoxurukluk bolup, kümüx bularning astida idi.

23 Ular bu nərsilərni qedirdin elip qikip Yəxuaə oʻa, xundakla barlik Israillarning kəxiə oʻa kəltürüp, Pərwərdigarning aldioʻa koydi.

24 Andin Yəxua bilən pütkül Israil jamaiti koʻpup Zərahning oʻqli Aqanni, kümüx, ton wə altun tahta bilən koʻxup, uning oʻqulliri bilən kizirini, uyliri bilən exəkliri, koyliri, qediri bilən barlik təwəliklirini elip Aqor jiloʻisioʻa kəltürdi.

□ 7:14 «Pərwərdigar bekitkən kəbilə jəmət-jəməti boyiqə birdin-birdin aldioʻa kəlsun...» — Huda qaysi yol bilən gunahkar kəbilini kərsətkənlikı muxu yərdə ayan kilinmaydu; xühisizki, kərsitix yoli qək taxlax yaki bax kaħin kətürgən «urim wə tummin» arkiplik boləqan bolsa kərek.

□ 7:17 «Zarhiylar jəməti» — yaki «Zarhiylar». «Zarhiylar» degən «Zərahlar»ning baxka bir xəkli (1:7ni kəring). □ 7:18 «Zərahning əwladı» — ibranıy tilida «Zərahning oʻqli». □ 7:19

«Pərwərdigarə oʻa xan-xəroʻpni qayturup berip Uning hərmiti üqün kiləjanliringni ikrar kiləjin» — Aqanning kiləjanlirini ikrar kiləjanining əzi Hudaə oʻa xan-xəroʻpni qayturuxni bolidu, qünki bu ix Hudaning həmmə ixtin həwərdar boləjanini halayik aldida kərsitidioʻan ixtur. □ 7:21 «Xinar» — Babilning baxka bir namidur.

25 Yəxua Aqanoja: — Sən beximizə qanqilik apət kəltürdüng! Mana, bügün Pərwərdigar sening üstünggə apət kəltüridu, — dedi. Andin pütkül İsrail jamaiti uni qalma-kesək kılıp öltürdi. Ular ailisidikilərnimu qalma-kesək kılıp öltürgəndin keyin, həmmiini otta köydürüwətti. □

26 Andin halayık bir qong dəwə taxni uning üstigə dəwİLəp qoydi. Bügüngə kədər u u yərdə turmaqta. Buning bilən Pərwərdigarning şəzipti yandı. Xuning bilən xu yərgə «Apət jiləjisi» («Aqor jiləjisi») dəp nam qoyuldi wə bu küngiqə xundak atalmakta. □

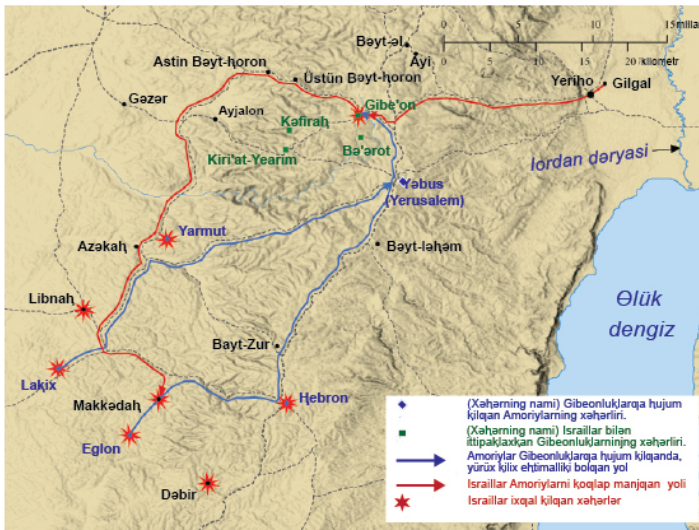
8

İsrailning Ayi xəhiri üstidin şəlibə kılıxi

1 Pərwərdigar Yəxuaşə: — Sən heq kərkmə, həm hədukmioşin. Turup, barlık jəngqilərnı özüng bilən elip, Ayi xəhrişə qıkkın. Mana, Mən Ayining padixahı, həlkı, xəhiri wə zeminini qoxup sening qolungəşə tapxurdum. ■

2 Sən Yeriho bilən uning padixahioşə kəndək kılışan bolsang Ayi xəhiri bilən uning padixahioşimu xundak kılışən. Pəkət silər bu kətim xəhərdin olja wə qarpaylarnı alsanglar bolidu. Əmdi sən xəhərnıng kəyni tərıpişə hujum kılışə pistirma qoyşın, — dedi. ■

Yəxua pəşəmbərnıng Kənaanning jənubiy tərıpidiki hərbiy yürüxlri

Kənaan jənubiy tərıpidə yürüğüzölşən hərbiy yürüxlər

□ 7:25 «...İsrail jamaiti Aqanni qalma-kesək kılıp öltürdi. Ular ailisidikilərnimu qalma-kesək kılıp öltürgən...» — Aqanning ailisidikilər qalma-kesək kılındi; qünki ailisidikilər uning gunahını kərüp turup uning toşruluk jim turuşaqşə, uningəşə xerik bolup qalşan. □ 7:26 «Apət jiləjisi» — İbranıy tilida «Aqor jiləjisi». ■ 8:1 Kan. 1:21; 7:18 ■ 8:2 Kan. 20:14; Yə. 6:21

3 Xuning bilən, Yəxua bilən həmmə jəngqilər kəzəjilip, ayioğa hujum kilişkə qikti. Yəxua ottuz ming batur jəngqini iləp keqidə ularni mandurdi

4 wə ularoğa mundak tapilidi: — «Silər agah bolup, xəhərdin bək neri kətməy xəhərdin kəynidə məkünüp turup, həmminglar bəktürmə hujumoğa təyyar turunglar.

5 Mən əzüm bilən kəloğan həmmə kixilərnə elip xəhərgə yəkin barimən; xundak boliduki, ular baldurkədək aldımızoğa qikiş hujum kilişanda, biz ularning aldidin kaqimiz;

6 ular jəzmən bizning kəynimizdin koşlaydu; ular: «Israillar baldurkədək aldımızdin keqip kətti» dəp oylaydu, biz ularni azdurup xəhərdin yirək elip qikimiz. Xuning üqün biz ularning aldidin kaqimiz.

7 U waqıtta silər bəktürmidin koşup qikiş, xəhərnə ixəjal kilinglar; qünki Pərwərdigar Hudainglar bu xəhərnə silərdin kolunglaroğa tapxuridu.

8 Xəhərnə ixəjal kilişandin keyin Pərwərdigarning tapilioşini boyiqə u xəhərnə ot yekip kəydüriwetinglar. Mana, mən silərgə əmr bərdim».

9 Yəxua ularni yoloğa saldi, ular bərip Bəyt-Əl bilən Ayining otturidə, Ayining oşərb tərpidə bəktürmə selip marap olturdi. Yəxua bolsa u keqisi həlkning arisida kəndi.

10 Ətisi səhər Yəxua koşup, həlkni yioşip təkşürdi; andin u Israilning aqsakalliri bilən billə həlkning aldidə Ayioğa karxi mangdi.

11 Uning bilən billə boləğan həmmə jəngqilərmu uning bilən qikiş, xəhərdin aldioğa yəkin bərip, Ayining ximal tərpidə qədir tikti. Ular qüxkən jay bilən Ayining otturidə bir jiloğa bar idi.

12 Yəxua bəx mingqə adəməni tallap elip bərip, Bəyt-Əl bilən Ayining otturidə, xəhərdin oşərb tərpidə bəktürmə turəuzəjanidi.

13 Xundak kilip, barlik həlk, yəni xəhərdin ximal tərpidiki bargəhtiki koşun bilən oşərb tərpidiki pistirma koşun orunlaxturup bəlundə. Xu keqisi Yəxua əzi jiləşining otturidə qüxti.

14 Ayining padixahı xu əhwalni kərdi wə xəhərdikilər aldirap səhər koşuxti; padixah bilən barlik həlk İsrail bilən soşuxux üqün bəlgiləngən waqıtta Arabah tüzənglikigə qikti. Ləkin padixahning xəhərdin kəynidiki pistirma koşundin həwiri yok idi. □

15 Yəxua bilən barlik İsrail bolsa əzlrini ularning yəngiləngə selip, qəl tərəpkə kaqti.

16 Xəhərdə bar həlkning həmmisi ularni koşlaxka qəkirildi; ular kelip Yəxuani koşlişanda, ular azdurulup xəhərdin yirək kilindi.

17 Ayi bilən Bəyt-Əlning iqidə Israilni koşlaxka qikmişəğan heqbir ər kixi kəlmidi; ular xəhərnə oşuk koyup, həmmisi Israilni koşlap qikiş kətti.

18 U waqıtta Pərwərdigar Yəxuoğa: — Kolungdiki nəyzini ayioğa karitip uzatkin; qünki Mən uni sening kolungoğa tapxurdum, — dewidi, Yəxua kolidiki nəyzini xəhərgə karitip uzatti.

19 U kolidiki nəyzini uzatқан haman pistirmida yatқанlar jayidin tezla qikiş, yügürginiqə xəhərgə etilip kirip, uni ixəjal kilip xuan ot yekip kəydürüwətti.

20 Ayining adəmliri burulup kariwidi, mana xəhərdin asman-pələk ərləwatқан tütünni kərdi, ya u yakka ya bu yakka kaqayli desə, heq həli kəlməşəjanidi; qəl tərəpkə kaqқан Israillar burulup əzlrini koşlap kəliwatқанlaroğa hujum kilidi.

□ 8:14 «bəlgiləngən waqıtta» — bəlkim Bəyt-Əldikilər bilən pütüxkən məlum bir waqıt boluxi mumkin (17-ayətni kərüng). Baxka birhəl tərjimisi «bəlgiləngən jayda».

21 Yəxua bilən barlıq İsrail pistirma qoxunning xəhərni elip boləjanlıqini, xundakla xəhərdin tütüning ərlep qıkkınini kərüp, yenip kelip, Ayining adəmlirini ɵltürgili turdi.

22 Xuning bilən bir wakıtta xəhərni alojanlarmu xəhərdin qıkip ularəja hujum kildi. Xuning bilən ular İsrailarning otturısında, bəziliri bu tərəptin, bəziliri u tərəptin kapsilip qaldı. İsrailar ularning heqbirini koymay, həmmisini ɵltürüwətti. ■

23 Ular Ayining padixahini tirik tutup, Yəxuaning aldioja elip bardı.

24 İsrail dalada uqriojan barlıq ayiliklarni, yəni ɵzlrini qelgiqə koşlap kəlgənlərni kirip yəkatkəndin keyin (ularning həmmisi kiliqlinip yəkitiləjanidi), barlıq İsrail Ayioja yenip kelip, u yərdikilərni kiliqlap ɵltürdi.

25 Xundak boldiki, xu künidə ɵltürülgən ər-ayallar, yəni ayiliklarning həmmisi on ikki ming adəm idi.

26 Qünki Yəxua Ayida turuwatқан həmmə adəm yəkitilmiojuqə kolidiki uzutup turojan nəyzisini yioqmiojanidi.

27 Həlbuki, Pərwədigarning Yəxuaəja buyruəjan səzi boyiqə İsrailar xəhərdiki qarpay bilən oljini ɵzliri üqun aldı. ■

28 Andin Yəxua Ayi xəhirini köydürüp, uni əbədgiqə Harabilik dəwisigə aylənduruwətti; taki bğüngiqə u xundak turmakta.

29 Ayining padixahini bolsa, u bir dərəhkə asturup, u yərdə kəqkiqə turojuzdi. Kün patkanda Yəxua əmr kiliwidi, kixilər uning ɵlükini dərəhtin qüxürüp, uni xəhərnin qowuqining aldioja taxlap, üstigə qong bir dəwə faxni dəwiliwətti; bu tax dəwisi bğüngiqə turmakta. ■

İsrailning ɵzlrini Pərwədigarning əhdəsigə qaytidin baqlixi

30 Andin Yəxua Ebal teəjida İsrailning Hudasi Pərwədigarəja qurbangah yasidi.

31 Pərwədigarning kuli Musaning İsrailəja buyruəjini boyiqə, Musəja nazil kiliəjan kanun kitabida pütülgəndək, qurbangah heqbir təmür əswab təgküzülmigən pütün taxlardin yasəlanidi. Uning üstidə həlk Pərwədigarəja atap köydürmə qurbanlıklar wə inaklık qurbanlıqliri sunup turdi. ■

32 Xu yərdə Yəxua uning taxlirining üstigə pütkül İsrailning aldida Musa pütkən kanunni kəqürüp pütüp koydi. ■

33 Andin pütkül İsrail həlki, ularning əksəkəlliri, əmədarlıri bilən həkimlıri, məyli musapirlar bolsun yaki ularning arisida tuşuləjanlar bolsun, həmmisi Pərwədigarning əhdə sanduqining ikki tərpidə, əhdə sanduqini kətürgən kahınlar boləjan Lawiylarning aldida ərə turdi; Pərwədigarning kuli Musaning dəsəlpə buyruəjini boyiqə, İsrailarning bəht-bərikitini tiləxkə həlkning yerimi Gərizim teəji aldida, yənə bir yerimi Ebal teəji aldida turdi. □

34 Andin Yəxua kanun kitabida pütülgənnin həmmisigə muwapik kanundiki həmmə səzlərni, jümlidin bəht-bərikət səzliri wə lənət səzlrini okup bərdi.

■ 8:22 Kən. 7:2 ■ 8:27 Qel. 31:22, 26; Yə. 8:2 ■ 8:29 Kən. 21:22, 23 ■ 8:31 Mis. 20:25; Kən. 27:4 ■ 8:32 Kən. 27:3 □ 8:33 «Andin pütkül İsrail həlki... həmmisi ... kahınlar boləjan Lawiylarning aldida ərə turdi; ... həlkning yerimi Gərizim teəji aldida, yənə bir yerimi Ebal teəji aldida turdi» — bu ixni Huda ilgiri İsrailəja bəkitkən («Kən.» 11:29 wə 27-28-bablarni kəring).

35 Yəxua bularni pütkül Israil jamaitigə, jümlidin ayallar, balilar wə ularning arisida turuwatқан musapirlarğa okup bərdi; Musaning barlık buyruoqanliridin heqbir sözni qaldurmidi. ■

9

Gibeonluqlarning Israilni aldap qoyuxi

1 Əmdi xundaq boldiki, Iordan dəryasining oərb tərpidiki, yəni taqlıq rayondiki, Xəfələh oymanlıkidiki, Uluoq Dengiz boyidiki, Liwanning uduloqıqə sozuloqan barlık yurtlardiki padixahlar wə xuningdək Hittiylar, Amoriylar, Qanaaniylar, Pərizziylər, Hıwiylar, Yəbusiylarning padixahliri bu ixtin həwər tapqanda, □

2 həmmisi bir bolup Yəxua bilən Israilğa qarxi jəng qıloqili ittapaqlaxti.

3 Əmma Gibeon ahaliliri Yəxuaning Yeriho bilən Ayioğa nemə qıloqinini angliqanda,

4 ular hıylə-mikir ixlitip, əzlrini *uzun* səpərdə bolqandək kərsitip, exəklərgə kona taqar-hurjun bilən kona, yirtik-yamak xarab tulumlirini artip, □

5 putliriğa yamak qüxkən kona kəxləni kiyip, kona jul-jul eginləni üstigə orioqan idi; ular səpərgə aloqan nanlarning həmmisi pahtilixip qurup kətkənidi. □

6 Ular Gilgal qedirgahioğa berip Yəxuaning kexioğa kirip uning bilən Israillarğa: — Biz yirək yurttin kəldük; biz bilən əhdə tüzsənglar, dedi.

7 Ləkin Israillar Hıwiylarğa jawab berip: — Silər bizning arimizda turuwatқан muxu yərlıklar boluxunglar mumkin; undaқта biz silər bilən kəndakmu əhdə tüzimiz? — dedi.

8 Ular Yəxuağa: — Biz sening kulliringimiz, dedi. Yəxua ulardin: — Silər kim, kəyərdin kədinglar? — dəp soridi.

9 Ular uningğa jawab berip: — Sening kulliring bolsa Pərwərdigar Hundayingning namini angliqanlıki üqün nahayiti yirək yurttin kəldi. Qünki biz Uning nam-xəhritini wə Uning Misirda qıloqan həmmə ixlirini,

10 xundaqla Uning Iordanning u tərpidiki Amoriylarning ikki padixahi, yəni Həxbonning padixahi Siqon bilən Axtarotta turukluk Baxanning padixahi Ogqa nemə qıloqinini anglidük. ■

11 Xunga aqsakallirimiz bilən yurtta turoquci həmmə həlk bizgə söz kilip: — Qolunglarğa səpərgə lazımlıq ozuk-tülük elip, berip Israillar bilən kəruixup ularğa: «Biz siləning kullukunglarda bolimiz; xunga biz bilən əhdə tüzünglar», dənglar, dəp bizni əwətti.

12 Siləning kexinglarğa qarap yoloğa qıkkan künidə biz səpərimiz üqün əyimizdin aloqan nan issik idi, mana hazır u qurup, pahtilixip ketiptu.

13 Bu xarab tulumliri bolsa xarab qaqilioqanda yengi idi, mana əmdi yirtilip ketiptu. Biz kiygən bu kiyimlər wə kəxlər səpəring intayin uzunlukidın konirap kətti, — dedi.

■ 8:35 Qan. 31:11 □ 9:1 «Uluoq dengiz» — həzirki «Ottura Dengiz»dur. □ 9:4 «əzlrini uzun səpərdə bolqandək kərsitip...» — yaki «əzlrini əqlilər kilip kərsətkən,...» yaki «birmunqə ozuk-tülük təyyarlioqan,...». □ 9:5 «səpərgə aloqan nanlar... qurup kətkənidi» — yaki «səpərgə aloqan nanlar... qurup kətkənidiuwilip kətkənidi». ■ 9:10 Qel. 21:24, 33; Qan. 1:4

14 Xuning bilən Israillar ularning ozuk-tülükidin azraq aldi, lekin Pərwərdigardin yol sorimidi. □

15 Xundak kılıp, Yəxua ular bilən sülhü tüzüp, ularni tirik qoyuxka ular bilən əhd baqlidi; jamaət əmiririmu ularoşa kəsəm kılıp bərdi.

16 Ular əhdə baqlixip üq kündin keyin, bu həlkning ezlirigə koxna ikənlikini, əzlrining arisida olturuxluk ikənliki ularoşa məlum boldi.

17 Israillar səpirini dawamlaxturup üqinqi küni ularning xəhərlirigə yetip kəldi; ularning xəhərliri Gibeon, Kəfirah, Bəerot bilən Kiriat-yearim idi.

18 Jamaətning əmirilri ilgiri Israilning Hudasi Pərwərdigarning nami bilən ularoşa kəsəm kıləjan boləraqka, Israillar ularoşa hujum kilmidi. Buning bilən pütkül jamaət əmirilər üstidin oşotuldaxkili turdi.

19 Lekin əmirləarning həmmisi pütkül jamaətke: — Biz ularoşa Israilning Hudasi Pərwərdigarning *nami* bilən kəsəm kılıp bərgəqka, ularoşa kol təgküzəlməymiz.

20 Biz ularoşa kıləjan kəsəməmiz tūpəylidin, üstimizgə oşəzəp qūxməsliki üqün ularni tirik qalduruxmiz kerək; ularoşa xundak kilmisak bolmaydu, dedi.

21 Andin əmirilər jamaətke yənə: — Ularni tirik qoyunglar; halbuki, ular pütkül jamaət üqün otun yarəşuqi wə su toxuşuqilar bolidu, dedi. Bu ix əmirilər jamaətke degəndək boldi.

22 U waqıtta Yəxua ularni qakirip ularoşa: — Silər arimizdiki yərliklər turup, nemixka biz yiraktin kəldük, dəp bizni aldinglar?

23 Buning üqün silər əmdi lənətkə kəlip, aranglarda Hudayimning əyi üqün otun yaridəjan wə su toxuydəjan kul boluxtin birər adəmmu müstəsna bolmaydu, — dedi.

24 Xuning bilən ular Yəxuaşoşa jawab bərip: — Pərwərdigar Hudayingning Öz kuli boləjan Musəşoşa əmr kılıp, barlık zeminni silərgə bərixkə, xundakla zeminda turuwatqanlarning həmmisini aldinglardin yəkitixka wədə kıləjanlıki kulliring boləjan pəkirləşoşa enik məlum kılindi; xunga biz siləring tūpəylinglardin jənimizdin jəzmən ayrılıp qalimiz dəp wəhimigə qūxüp, bu ixni kılıp salduk. ■

25 Əmdi biz qolungəşoşa qūxtuk; nəzirənggə nemə yahxi wə durus kərünsə xuni kıləjan, — dedi.

26 Yəxua ənə xundak kılıx bilən ularni Israilning kolidin kütquzdi; Israillar ularni oltürmidi.

27 Lekin xu küni Yəxua Pərwərdigar tallaydəjan jayda jamaət üqün wə Pərwərdigarning kurbəngəhi üqün ularni otun yarəşuqilar wə su toxuşuqilar dəp bəkitti. Ular bügüngə kədər xundak kılıp kəlməktə.

10

Amoriylarning ittipaqdax koxunning üstidin oşalib kəlix — əjayib bir məjizə

1 Xundak boldiki, Yerusəlemning padixəhi Adoni-zədək Yəxuaning Ayi xəhirini ixəşal kılıp, uni mutlək yəkatqanlıkını, Yeriho bilən uning padixəşoşa kıləjanidək, Ayi bilən uning padixəşoşimu xundak kıləjanini,

□ 9:14 «**ularning ozuk-tülükidin azraq aldi**» — bəlkim ularning səzliri rast-yələjanlikini bilix üqün ozuk-tülüktdin azraq elip tetip bakqan boluxi mumkin. ■ 9:24 Qan. 7:1, 2

Gibeonda olturoquqilarning Israil bilən sülh tüzüp, ularning arisida turuwatqanlikini anglap, □ ■

² u wə həlki kattik qorkti; qünki Gibeon bolsa Ayidin qong xəhər bolup, paytəht xəhərliridək idi; uning həmmə adəmliri tolimu batur palwanlar idi.

³ Xuning bilən Yerusalemning padixahı Adoni-zədək Həbronning padixahı Hoşam, Yarmutning padixahı Piram, Laqixning padixahı Yafiya wə Əglonning padixahı Dəbirgə həwər əwətip: —

⁴ Mening yenimoşa kelip Gibeonlaroşa hujum qiliximiz üqün manga mədət beringlar; qünki ular bolsa Yəxua wə Israillar bilən sülh tüzüwaldi, — dedi.

⁵ Xundak kilip Amoriylarning bəx padixahı, yəni Yerusalemning padixahı, Həbronning padixahı, Yarmutning padixahı, Laqixning padixahı wə Əglonning padixahı — ular əzlriri barlık qoxunliri bilən billə qikqip, Gibeonning udulida bargah tikip, uningoşa hujum kildi.

⁶ Buning bilən Gibeonliklar Gilgaldiki qedirgahqa, Yəxuaning kexioşa adəm əwətip: — Sən öz qulliringni taxliwətməy, dərhal keximizioşa kelip mədət berip, bizni kutkuzoşin; qünki təşliq rayonda olturuxluq Amoriylarning barlık padixahliri birlixip bizgə hujum kildi, — dedi. □

⁷ Buni anglap Yəxua barlık jəngqilərnı, jümlidin həmmə batur palwanlarnı elip Gilgaldin yoloşa qikti.

⁸ Pərwərdigar Yəxuoşa: — Ulardin qorkmioşin; qünki Mən ularni sening qolungoşa tapxurdum, ularning heqbiri aldingda put tirəp turalmaydu, — dedi.

⁹ Yəxua Gilgaldin qikqip pütün keqə mengip ularning üstigə tuyuksiz qüxti.

¹⁰ Pərwərdigar ularni Israilning aldida tiripirən kildi, Yəxua ularni Gibeonda kattik məşlup kilip kirip, Bəyt-Horonnoşa qikidioşan dawan yolida koşlap, Azikah bilən Makkədəhkiçə sürüp-toqay kildi.

¹¹ Ular Israildin keqip, Bəyt-Horonning dawanidin qüxüwatqanda, Pərwərdigar taki ular Azikahqa yətküçə asmandin ularning üstigə qong-qong mēldür-taxlarnı yoşdurdi. Ular öldi; muxu mēldürlər bilən öltürülgənlər Israillar kiliqlap öltürgənlərdin kəp idi.

¹² Andin Yəxua Pərwərdigar səz kildi, — yəni Pərwərdigar Amoriylarnı Israilning aldioşa tapxuroşan künidə u Israilning kəz aldida Pərwərdigaroşa mundak dedi: — «Əy kuyax, Gibeon üstidə tohtap tur! Əy ay, Ayjalon jiloşisi üstidə tohtap tur!»

¹³ Xuni dewidi, həlk düxmənlərdin intikam elip boləuqulik kuyax mangmay tohtap turdi, aymu tohtap turdi. Bu wəkə Yaxarning kitabida pütülgən əməsmidi? Kuyax təhminən pütün bir kün asmanning ottur-ışida tohtap olturuxka aldirimidi. □

¹⁴ Pərwərdigar bir insanning nidasioşa kulak saloşan xundak bir kün ilgiri bolup baqmioşan wə keyinmu bolup baqmidi; qünki Pərwərdigar Israil üqün jəng kildi.

¹⁵ Andin Yəxua bilən pütkül Israil Gilgaldiki qedirgahqa yenip kəldi.

¹⁶ Əmma u bəx padixah bolsa keqip Makkədəhtiki oşaroşa yoxuruniwaldi.

¹⁷ Xuning bilən birsi Yəxuoşa məlum kilip: — U bəx padixah tepildi; ular Makkədəhtiki oşaroşa yoxuruniwaptu, dedi.

□ **10:1 «Yerusalemning padixahı Adoni-zədək»** — oqurmənlərgə enikki, xu qaoşda Yerusalem xəhəri tehi Israillaroşa təwə əməs. ■ **10:1** Yə. 6:15; 9:15 □ **10:6 «sən öz qulliringni taxliwətməy,...»** — ibraniy tilida «kolungni qulliringdin elip kətmigəy,...». □ **10:13 «Yaxarning kitabı»** — yaki «Adalətpərwər kixining kitabı». Bu kitab Təwratta tepilmaydu; «2Sam.» 1:18dimu tiləqə elinidu.

18 Yəxua: — Undak bolsa oʻarning aʼozioʻta qong-qong taxlarni yumilitip qoyunglar, andin uning aldida adamlarni koʻzatkə qoyunglar.

19 Lekin silər tohtap qalmay dūxmənliringlarni koʻzlap kəynidə qaloʻnamlarni kiringlar; ularni əz xəhərlirigə kirgūzmənglar, qunki Pərwərdigar Hudayinglar ularni qolunglaroʻta tapxurup bərdi, — dedi.

20 Andin xundak boldiki, Yəxua bilən Israillar bularni kirip kattik məʼolup kilip yoʻkatti; lekin qəqip qutuləjan bir qalduq mustəhəkm xəhərlirigə kiriwaldi.

21 Andin barlik həlk Makkədəhtiki qedirgahə, Yəxuaning kəxiəta tinq-salamət yenip kəldi. Həqkim Israillarəta qarxi eoʻjiz eqixkə jūr'ət kilalmidi. □

22 Yəxua: — Oʻarning aʼozini eqip, u bəx padixahni oʻardin qikirip mening kəximəta elip kelinglar, — dedi.

23 Ular xundak kilip bəx padixahni, yəni Yerusalemining padixahı, Həbronning padixahı, Yarmutning padixahı, Lakixning padixahı wə Əglonning padixahini oʻardin qikirip uning kəxiəta elip kəldi.

24 U padixahlar Yəxuaning kəxiəta kəltürüləndə, Yəxua Israilning həmmə adəmlirini qakirip, əzi bilən jənggə qikқан ləxkər sərdarlırioʻta: — Kelip putliringlarni bu padixahlarning gədinigə qoyunglar, — dedi. Xundak dewidi, ular kelip putlirini ularning gədənirigə qoydi.

25 Andin Yəxua ularəta: — Qorqmanglar wə həq hoduqmanglar, kəysər wə oʻəyərətlik bolunglar; qunki Pərwərdigar silər hujum kiləjan barlik dūxmənliringlarəta xundak ixni kilidu, — dedi.

26 Andin Yəxua padixahlarni kiliqlap oltürüp, jəsətlirini bəx dərəhkə esip qoydi; ular dərəhlərninğ üstidə kəqkiqə esiklik turdi. ■

27 Kün patkanda Yəxuaning buyruki bilən kixilər əlüklərnı dərəhlərdin qūxürüp, ular ilgiri yoxurunəjan oʻarəta taxlap, oʻarning aʼozioʻta qong-qong taxlarni qoyup qoydi. Bu taxlar taki büküngə kədər xu yərdə turmaqta.

Zeminning janubiy təripidə urux kilix

28 U kuni Yəxua Makkədəhni ixəqal kilip, uning padixahı bilən xəhiridiki həmmə həlkning birinimu koymay kiliqlap mutlək yoʻkatti; u Yerihoning padixahioʻta kıləjınidək Makkədəhning padixahioʻjimu xundak kildi.

29 Andin Yəxua bilən barlik Israillar Makkədəhtin qikip, Libnahəta berip Libnah xəhirigə hujum kildi.

30 Pərwərdigar unimu padixahı bilən qoxup Israilning kəlioʻta tapxurup bərdi; Yəxua uni kiliq bilən urup, xəhiridiki həmmə həlkning birinimu koymay kiliqlap oltürdi; u Yerihoning padixahioʻta kıləjınidək uning padixahioʻjimu xundak kildi.

31 Andin Yəxua bilən barlik Israil Libnahdin qikip, Lakixəta berip, uni kamal kilip uningəta hujum kildi.

32 Pərwərdigar Lakixni Israilning kəlioʻta tapxurdi; ular ikkinqi künila uni kiliq bilən elip, dəl Libnahəta kıləjınidək, xəhiridiki həlkning birinimu koymay kiliqlap oltürdi.

33 U wakitta Gəzərninğ padixahı Həram Lakix xəhirigə mədət berix üqün qikip kəldi; lekin Yəxua uni barlik adəmliri bilən qoxup urup, ulardin həqkimni tirik koymay oltürdi.

34 Andin Yəxua bilən barlik Israil Lakixtin qikip, Əglonəta berip uni kamal kilip, u xəhərgə hujum kildi.

□ 10:21 «...qarxi eoʻjiz eqixkə jūr'ət kilalmidi» — yaki «...təhədit selixkə jūr'ət kilalmidi».

■ 10:26 Qan. 21:23; Yə. 8:29

³⁵ Ular xu küni xəhərni elip, uningdiki adəmlərni kiliqlidi; xu küni Yəxua xəhərdiki barlik kixilərni təltəküs yoqatti; u dəl Lakixka kıləjindək, ularəjimu xundak kildi.

³⁶ Andin Yəxua bilən Israilning həmmisi Əglondin qikip Həbronəya berip, u xəhərgə hujum kildi.

³⁷ Ular uni elip, dəl Əglonda kıləyandək uning padixahini kiliqlap, uningəya qaraxlik həmmə yeza-kəntlirini elip, ularning iqidə olturuxluk həmmə adəmnıng heqbirini koymay kiliqlap yoqatti. Yəxua xəhərni wə iqidiki barlik adəmlərni mutlək yoqatti.

³⁸ Andin Yəxua bilən barlik Israillar Dəbirgə berip, u xəhərgə hujum kildi.

³⁹ U xəhərni elip wə uningəya qaraxlik həmmə yeza-kəntlirini kiliq bilən urup, padixahini tutup, bulardiki barlik adəmlərning heqbirini koymay təltəküs yoqatti. Yəxua Həbronəya kıləjindək, Libnahka wə uning padixahioya kıləjindək, Dəbir bilən uning padixahiojimu xundak kildi.

⁴⁰ Bu tərəkidə Yəxua xu pütün yurtni, yəni taqlık rayonni, jənuhiy Nəgəw yurtini, Xəfələh oymanlikini, dawandiki yurtlarni hujum kilip elip, həmmə yurtni ixəjal kilip barlik padixahliri bilən məqlup kildi. Israilning Hudasi Pərwərdigar buyruojindək, u heqkimni koymay, bəlki nəpəsi barlarning həmmisini mutlək yoqatti. ■

⁴¹ Yəxua Qadəx-Barneadin tartip Gazaəjigə boləyan yurtlarni, xuningdək Goxənnıng pütkül yurtini taki Gibeonəjigə hujum bilən aldi.

⁴² Bu kətimki uruxta Yəxua bu padixahlarni məqlup kilip, ularning zəminini igilidi. Qünki Israilning Hudasi Pərwərdigar Israil tərəptə turup jəng kildi.

⁴³ Andin Yəxua bilən barlik Israil Gilgaldiki qedirgahka yenip kəldi.

11

Ximaliy ittapaqdax əllər bilən urux kılıx

¹ Əmma Həzorning padixahı Yabin bularni anglap Madonning padixahı Yobab bilən Ximronning padixahı wə Akşafning padixahioya adəm əwətti,

² xundakla ximaldiki taqlık rayondiki padixahlarəya, Kinnərotning jənubidiki tüzlənglik, oymanlik wə əjərbtiki Dor egizlikidiki həmmə padixahlarəya əlqi əwətti; □

³ U yənə xərk bilən əjərb tərəptiki Kanaaniylar, Amoriylar, Hittiylar, Pərizziylər bilən taqlık rayondiki Yəbusiylar wə Hərmon teqining etikidiki Mizpah yurtida turuwatқан Hıwiylarni qakirdi.

⁴ Ular, yəni padixahliri wə barlik koxunliri qıkti; ularning sani dengiz sahilidiki kumdək kəp idi, ularning nurəjun at wə jəng hərwiliri bar idi.

⁵ Bu həmmə padixahlar bir bolup yiojilip, Israil bilən jəng kılıx üqün Mərom sulirining boyida qedirlarni tikti.

Yəxua pəyqəmbərnin Qanaanın ximaliy tər- pidiki hərbi yürürliri

Qanaan ximaliy tərpidə yürğüzülğən hərbi yürürlər

⁶ Ləkin Pərwərdigər Yəxuaşa: — Sən ulardin həq kərkmişin; qünki Mən ətə muxu waqitlarda ularning həmmisini Israillning aldida həlakətə tərxurimən. Sən ularning atlırining pəylirini kesip, hərwilirini otta keydürüwetisən, — dedi.

⁷ Buni anqlap Yəxua bilən uning həmmə jəngqiliri Mərom sulirining yenioqə berip, ularning üstigə tuyuksiz quxup hujum kildi.

8 Pərwərdigar ularni Israilning qolliqə tapxurdi; ularni urup Qong Zidon wə Misrəfot-Mayimoiqə, xundakla xərk tərəptiki Mizpah wadisiqə sürüp berip, ulardin heqbirini qoymay kiliqlap öltürdi.

9 Yəxua Pərwərdigarning özige buyruşinidək kiliq, ularning atlirining pəylirini kesip, hərwilirini otta köydürüwətti.

10 Xu qəşəda Yəxua qayıp berip, Həzorni ixəşal kiliq, uning padixahini kiliqlap öltürdi. Həzor bolsa xu dəwrlərdə axu barliq əllərnin bexi idi.

11 *Israillar* xəhər iqidə olturuxluk həmmisini kiliqlap öltürüp, heq nərəş igisini qoymay həmmisini üzül-kesil yoqatti; Həzorni Yəxua otta köydürüwətti,

12 Xu padixahlarning barliq paytəht xəhərlirini elip, ularning padixahirini məşlup kildi; Pərwərdigarning kuli boləşan Musa buyruşinidək, u ularni kiliqlap üzül-kesil yoqatti. ■

13 Lekin egizlikkə selinəşan xəhərləni bolsa, Israil köydürmidi; Yəxua ulardin pəkət Həzornila köydürüwətti.

14 *Israillar* bu xəhərlərdiki tənəymətləni wə qarpaylarni əzligigə olja kiliq aldı, lekin iqidiki həmmə adəmləni kiliqlap yoqatti; ular birnu nərəş igisini tirik qoymidi.

15 Pərwərdigar Öz kuli boləşan Musağa nemə buyruşan bolsa, Musamu Yəxuağa xuni buyruşanidi wə Yəxuamu xundak kildi. U Pərwərdigarning Musağa buyruşinidin heqnemini qaldurmay həmmini xu boyiqə ada kildi. ■

16 Xu tərəkədə Yəxua xu zeminning həmmisini, yəni taşliq rayondiki zeminlarni, barliq jənubiy Nəgəw zeminini, barliq Goxən zeminini, oymanlıktiki zeminlarni, tüzlənqliktiki zeminlarni wə Israilning taşliq rayonlirini wə Xəfələş oymanlıqini, □

17 Seir dawinişiqə sozuləşan Həlak teşidin taki Hərmon teşining etikidiki Liwan jiləşiqə jaylaxқан Baal-Gadkiqə boləşan zeminni igilidi; u ularning həmmə padixahirini tutup ularni ölümgə məhkum kildi. □

18 Xu tərəkədə Yəxua bu həmmə padixahlar bilən uzun wəkit jəng kildi.

19 Gibeonda olturaqlaxқан Hiywylardin baxқа, heqbir xəhər Israil bilən sulh tüzmididi. Israil ularning həmmisini jəng arkilikla aldı.

20 Qünki ularning kənglining kattik kilinixi, Israil bilən jəng kilix niyitidə boluxi Pərwərdigardın idi; buning məksiti, ularning üzül-kesil yoqitilixi; yəni, ularğa heq rəhim kilinmay, əksiqə Pərwərdigar Musağa buyruşinidək ularning yoqitilixi üqün idi.

21 U wəqıtta Yəxua kelip Anakiylarğa hujum kiliq ularni taşliq rayondin, Həbrondin, Dəbirdin, Anabdin, Yəhudaning həmmə taşliq rayoni bilən Israilning həmmə taşliq rayonidin yoqatti; Yəxua ularni xəhərliri bilən qoxup üzül-kesil yoqatti. □

22 Xuning bilən *Israillarning* zeminida Anakiylardin heqbirimu qaldurulmidi; pəkət Gaza, Gat wə Axdocta birnəqqisila qaldı.

23 Xu tərəkədə Yəxua Pərwərdigar Musağa wədə qiloşandək pütkül zeminni aldı; Yəxua uni Israilğa ularning qoxun-kəbilisi boyiqə miras kiliq təkşim kildi. Andin zemin jəngdin aram taptı.

■ **11:12** Kan. 20:16, 17; Yə. 10:40 ■ **11:15** Mis. 23:32, 33; 34:12; Qə. 33:52; Kan. 7:2; 20:16

□ **11:16** «*Israil taşliq rayonliri*» — xu rayonning keyinki nami. □ **11:17** «*Həlak teş*» — yaki «*Silik Taş*». □ **11:21** «*Anakiylar*» — gigantlardin boləşan bir qəbilə.

12

Ixojal qilinoqan zemin wə xəhərlər

¹ Israil Iordan dəryasining u tərripidə, yəni kün qikix tərripidə *ikki* padixahni öltürdi. Ular ularning zeminini, yəni Arnon dəryasidin tartip Hərmon taolliqioqə tutaxqan zemin bilən xərk tərəptiki barliq Arabah tüzlənglikini igilidi. Xu *ikki* padixahlar bolsa: —□

² *birsi* Həxbonda turuxluk Amoriylarning padixahi Sihon; u Aroər (Aroər Arnon dəryasining boyida) wə Arnon jiləjisidiki xəhərdin tartip, Gileadning yerimini öz iqiğə aloqan Yabbok dəryasioqə (bu Ammoniylarning qegrisi idi) boləqan yərlərdə səltənət kilatti;

³ u səltənət kiləqan zemin yənə xərk tərəptiki Kinnərot dengizidin tartip Arabah dengizioqə, yəni Xor dengizioqə sozuləqan Arabah tüzlənglikini, xundakla xərk tərəptiki Bəyt-Yəximotkə baridoqan yolni wə jənub tərripidə Pisgah teqining dawanlirining qetigiğə sozuləqan zeminni öz iqiğə alatti.□

⁴ Uningdin baxqə Israil Baxan padixahi Ogning zeminini aldi; u Rəfayiyar *deyilidoqan gigantlarning* qaldukidin biri idi (ular Axtarat wə Ədrəydə turatti). ■

⁵ U Hərmon teqidiki yurtlarəqə, Salkah wə pütkül Baxan zeminioqə, yəni Gəxuriylar bilən Maakatiylarning qegrisiqə, xuningdək Gileadning yerimioqə, taki Həxbonning padixahi Sihonning qegrisiqə səltənət kilatti.

⁶ Pərwərdigarning quli boləqan Musa bilən Israillar bularəqə hujum kilip məşlup kiləqanidi wə Pərwərdigarning quli Musa xu zeminni Rubənlərgə, Gadlarəqə wə Manassəhning yerim qəbilisigə miras kilip bərgənidi.■

⁷ Təwəndikilər Yəxua bilən Israillar Iordan dəryasining oqərb tərripidə hujum kilip məşlup kiləqan padixahlardur; ularning zeminliri Liwan jiləjisidiki Baal-Gadtin tartip, Seirning dawanlirining yenidiki Həlak teqioqə boləqan zeminlardin ibarət idi. Yəxua bu zeminlarni Israilning qoxun-qəbililiri boyiqə ularəqə miras kilip bərdi, ■

⁸ jümlidin taolliq yurtni, Xəfələh oymanliqini, Arabah tüzlənglikini, egizliktiki dawanlarni, qəllükni wə jənubtiki Nəgəw zeminini, Hittiylar, Amoriylar, Qanaaniylar, Pərizziylər, Həwiylar wə Yəbusiylarning zeminlirini bəlüp bərdi: —

⁹ Ular^{ning} padixahlirining biri Yerihoning padixahi, biri Bəyt-Əlning yenidiki Ayining padixahi,

¹⁰ biri Yerusalemnning padixahi, biri Həbronning padixahi,

¹¹ biri Yarmutning padixahi, biri Laqixning padixahi,

¹² biri Əglonning padixahi, biri Gəzərning padixahi,

¹³ biri Dəbirning padixahi, biri Gədərning padixahi,

¹⁴ biri Hormahning padixahi, biri Aradning padixahi,

¹⁵ biri Libnahning padixahi, biri Adullamning padixahi,

¹⁶ biri Makkədəhning padixahi, biri Bəyt-Əlning padixahi,

¹⁷ biri Tappuahning padixahi, biri Həfərning padixahi,

¹⁸ biri Afəkning padixahi, biri Laxaronning padixahi,

¹⁹ biri Madonning padixahi, biri Həzorning padixahi,

□ **12:1 «Izahat»** — muxu bablardiki məzmunlarni obdanraq qüxinix üqün munasiwətlük həritilarni kəruq. □ **12:3 «Kinnərot dengizi»** — yaki «Galiliyə dengizi». «**Xorluk dengiz»**

— hazır «Əlük Dengiz» dəp atilidu. ■ **12:4** Kən. 1:4 ■ **12:6** Qel. 21:24; 32:33 ■ **12:7** Yə.

- 20 biri Ximron-Məronning padixahı, biri Aqsafning padixahı,
 21 biri Taanaqning padixahı, biri Məgiddoning padixahı,
 22 biri Kədəxning padixahı, biri Karməlning yenediki Yokneamning padixahı,
 23 biri Dor egizlikidiki Dorning padixahı, biri Goyimning padixahı, □
 24 biri Tirzaqning padixahı bolup, jəmiy ottuz bir padixah idi.

13

Pərwərdigarning yənə Yəxuaşa səz kılıxi

1 Əmma Yəxua yaxınip, yexi heli bir yərgə berip qalojanidi. Pərwərdigar uningəşa mundaq dedi: — «Sən əmdi kərip qalding, yexingmu qongiyip qaldi, lekin yənə igilinixi kərək boləjan nuroqun zemin bar.

2 Bu zeminlar bolsa munular: — Filistiyələning wə Gəxuriylarning barlik yurtliri,

3-4 yəni Misirning xərək tərpidiki Xihor dəryasidin tartip, ximal tərpidiki Əkron xəhərining qəgralirioiqə sozuləjan yərlər (xu yurt Qanaaniylarning zemini hesablinatti), jümlidin Gaza, Axdod, Axkelon, Gat wə Əkronidiki bəx Filistiy əmir baxquridiojan yurtlar bilən Awwiylarning jənob tərəptiki yurtliri; Zidoniylarəşa təwə boləjan Məarahdin tartip Afək bilən Amoriylarning qəgrasioiqə boləjan Qanaaniylarning barlik zemini; □

5 Gəbaliylarning zemini wə barlik Liwan zemini, yəni kün qıqix tərəptiki Hərmon teoqining etikidiki Baal-gadtin tartip, Hamat rayonioqə kirix eoqizioiqə boləjan zeminlar; □

6 Liwandin tartip Misrəpot-Mayimoiqə sozuləjan taolıqta barlik oltu-ruwatqanlarning, yəni Zidoniylarning zemini katarliklərdin ibarəttur. Bu zemindiki həlkning həmmisini Mən Israil aldidin koqliwetimən. Xunga sən qoqum Mening sanga buyruoqinim boyiqə buni qək taxlap Israilliklarəşa miras kılıp təksim kılıp berixing kərək.

7 Sən əmdi bu zeminlarni tokkuz kəbilə bilən Manassəhning yerim kəbilisigə miras kılıp bəlgin».

□ 12:23 «Dor egizlikidiki Dorning padixahı» — yaki «Nafat-Dordiki dorning padixahı».

□ 13:3-4 «Məarahdin» —yaki «Arahdin». □ 13:5 «Hamat rayonioqə kirix eoqizioiqə...» — yaki «Libo-Hamatkığə...».

Kanaan (Pələstin) (Yəxua pəyqəmbər zeminni təksim kılqandın keyin)

Kanaan zeminining təksim kılınıxi

Jordan dəryasının xərək tərpidiki miras zeminlar

⁸ Rubənlər bilən Gadlar bolsa, *Manassəhning yerim kəbilisi* bilən birlikdə Jordan dəryasının u kəti, yəni xərək tərpidə Musaning ularoqa bərgən

mirasloqə igə boldi; buni Pərwərdigarning quli boləqan Musa ularoqə miras kiliq bərgənidi: — □

⁹ Ularning zeminliri Arnon jiloqisining boyidiki Aroərdin tartip, jümlidin jiloqining otturisidiki xəhər wə Dibonoqiqə sozuləqan Mədəba tüzləngliki, ¹⁰ Həxbonda səltənət kiloqan, Amoriylarning padixahı Sihonning Amoniylarning qeğrisoqiqə boləqan həmmə xəhərliri;

¹¹ Gilead bilən Gəxuriylar wə Maakatiylarning qət yurtliri, Hərmon teoqining həmmisi wə Salkahəqiqə sozuləqan barliq Baxan zemini;

¹² *gigantlar boləqan* Rəfayiylarning kalduq nəslidin boləqan Axtarot bilən Ədrəydə səltənət kiloqan Ögning Baxandiki pütkül padixahlıq zeminidin ibarət idi; muxu zemindikilərnı Musa məşlup kiliq, zeminlirioqə igə boldi. □

¹³ Lekin Israillar Gəxuriylar bilən Maakatiylarnı öz yurtliridin koşliwətmidi; xunga Gəxuriylar bilən Maakatiylar bügüngiqə Israil arisida turmaqta.

¹⁴ Lekin *Musa* Lawiy kəbilisigə heq miras zeminni bərmigən; Israilning Hudasi Pərwərdigar ularoqə eytkinidək, Pərwərdigarəqə atap otta sunuloqan kurbanlıqlar ularning mirasidur. □

¹⁵ Musa Rubənlər kəbilisigə, jəmət-ailliri boyiqə yurtlarnı miras kiliq bərdi.

¹⁶ Ularning zemini bolsa Arnon jiloqisining yenidiki Aroərdin tartip, jiloqining otturisidiki xəhər wə Mədəbaning yenidiki pütkül tüzlənglik,

¹⁷ Həxbon wə uningəqə qaraxlıq tüzləngliktiki həmmə xəhərlər, Dibon, Bamot-Baal, Bəyt-Baal-Meon,

¹⁸ Yahaz, Kədəmot, Məfaat, □

¹⁹ Kiriayim, Sibmah, wə «Jiloqə teoqi»diki Zərət-Xahar,

²⁰ Bəyt-Peor, Pisgaq teoqidiki dawanlar, Bəyt-Yəximot,

²¹ tüzləngliktiki barliq xəhərlər wə Həxbonda səltənət kiloqan, Amoriylarning padixahı boləqan Sihonning pütkül səltəniting zeminini öz iqigə aldı. Bu padixah wə uning bilən xu yurtta olturuxluk, *Sihonəqə* bekiqəqan sərdarlar Əwi, Rəkəm, Zur, Hur wə Rəba qatarlıq Midiyan əmirliiri bolsa Musa tərripidin öltürülgənidi.

²² Xu waqıtta Israillar öltürgənlər iqidə Beorning ooqli palqi Balaammu bar idi; unimu ular kiliqlap öltürgənidi. ■

²³ Rubənlərnıng zeminining qeğrasi Iordan dəryasining əzi idi. Rubənlərnıng jəmət-ailliri boyiqə ularoqə bəlungən mirasi mana bu xəhərlər bilən kənt-kixlaklıiri idi. □ ■

²⁴ Musa yənə Gad kəbilisigə, yəni Gadlarning jəmət-ailliri boyiqə ularoqə miras bərup bərgənidi.

²⁵ Ularning zeminliri bolsa Yaazər bilən Gileadning barliq xəhərliri, Ammoniylarning zeminining yerimi taki Rabbah aldidiki Aroərgiqə,

□ **13:8 «Rubənlər bilən Gadlar bolsa, Manassəhning yerim kəbilisi bilən birliktə...»** — ibraniy tilida «Rubənlər bilən Gadlar bolsa, uning bilən birliktə...». □ **13:12 «Rəfayiylar»** — gigantlar idi. Ular toşruluk «Kan.» 2:10-11, 20, 3:11ni kərug. □ **13:14 «... Musa Lawiy kəbilisigə heq miras zeminni bərmigən»** — ibraniy tilida «... u Lawiy kəbilisigə heq miras zeminni bərmigən». □ **13:18 «Yahaz»** — yaki «Yahazah». ■ **13:22 Qel. 31:8**

□ **13:23 «Rubənlərnıng zeminining qeğrasi Iordan dəryasining əzi idi»** — ibraniy tilida «Rubənlərnıng zeminining qeğrasi Iordan dəryasining əzi wə uning qeğrasi idi». ■ **13:23 Qel. 34:14, 15**

²⁶ Həxbondin tartip Ramat-Mizpəh və Bətonimotiqə, Maḥanayimdin tartip Dəbirning qəgrisiotiqə,

²⁷ jilotiqə jaylaxқан Bəyt-Haram, Bəyt-Nimrah, Sukkot və Zafonlar, Həxbonning padixahı Siḥonning səltənitiuning Iordan dəryasining xərkiy kətidiki qaloqan qismi, dəryani yaqılap Kinnərət Dengizining u bexiotiqə idi.

²⁸ Gadlarning jəmət-aililiri boyiqə ularoqə bəlungən mirasi mana bu xəhərlər bilən kənt-kixlaklıri idi.

²⁹ Musa Manassəhning yerim kəbilisigimu miras bərgənidi; Manassəhning yerim kəbilisigə jəmət-aililiri boyiqə bu miras bəluq berilgənidi: —

³⁰ zeminliri Maḥanayimdin tartip, pütkül Baxan zemini, Baxanning padixahı Ogning pütkül səltənitiuning zemini və Yairning barlıq yeza-kəntlıri (bu yeza-kəntlər Baxanning əzigə jaylaxқан bolup, jəmiy atmix idi), ■

³¹ Gileadning yerimi bilən Baxan padixahı Ogning səltənitidiki Axtarot və Ədrəy xəhərliri Manassəhning oqli Makirning əwladiotə təwə kilinoqan bolup, Makirlarning yerim qismiotə jəmət-aililiri boyiqə miras kilip bəluq berilgənidi.

³² Musa Iordan dəryasining xərk kətida, Yerihoning udulida, Moabning tüzlənglikliridə boloqan waqtida bəluq bərgən miraslar mana bu zeminlar idi. □

³³ Lekin Musa Lawiy kəbilisigə heq miras zeminni təqdim kilmidi; Israilning Hudasi Pərwərdigar ularoqə eytkinidək, U Əzi ularning mirasidur. ■

14

Yəhudaotə təqdim kilinoqan zeminlar

¹ Israilarning Kanaan zeminidin aloqan miraslıri təwəndikidək; Əliazar kaḥin bilən Nunning oqli Yəxua və Israil kəbililiridiki jəmət-ailə baxlıqliri muxu miraslarıni ularoqə bəluq bərgən. ■

² Pərwərdigar Musaning wasitisi bilən tokkuz yerim kəbilə toqrisida buyruotinidək, ularning hərbirining ülxi qək taxlax bilən bəluq berildi. ■

³ Qünki qaloqan ikki kəbilə bilən Manassəhning yerim kəbilisining mirasini bolsa Musa Iordan dəryasining u tərpidə ularoqə təksim kilinoqandi; lekin u Lawiyloqə ularning arisida heq miras bərmigənidi

⁴ (Yüsüpning əwladlıri Manassəh və Əfraim degən ikki kəbiligə bəlungənidi. Lawiyloqə bolsa, turuxka bolidioqan xəhərlər bekitlip, xundakla xu xəhərlərgə təwə yaylaqlardın qarpaylırini bakidioqan və mal-mülüklirini orunlaxturidioqan yərlərdin baxka ularoqə heq ülüxləni bərmigənidi).

⁵ Pərwərdigar Musaoqə qandək buyruoqan bolsa, Israilar xundək kilip zeminni bəluxuwaldi.

Kaləbkə təqdim kilinoqan zemin

■ 13:30 Qel. 32:14; Qan. 3:4, 14 □ 13:32 «Musa Iordan dəryasining xərk kətida, Yerihoning udulida, Moabning tüzlənglikliridə boloqan waqtida...» — «Qel.» 22-babni kəruq. ■ 13:33 Qel. 18:20; Qan. 10:9; 18:2 ■ 14:1 Qel. 34:17 ■ 14:2 Qel. 26:55

6 Yəhūdalar Gilgalda, Yəxuaning kəxişə kəldi, Kəniyyəzi Yəfunnəhning oşli Kaləb Yəxuaşə mundak dedi: — «Pərwərdigar Əz adimi boləjan Musaşə mən bilən sening toşrangda Qadəx-Barneada nemə degənlikini bilisənə; ■

7 Pərwərdigarning adimi Musa meni Qadəx-Barneadin zeminni qarlap kelixkə əwətkəndə, mən kirik yaxta idim; qin *etikaqlik* kənglüm bilən uningəşə həwər yətküzgənidim. □

8 Əmma mən bilən qikқан qerindaxlirim həlkning kənglini su kiliwətkənidi. Ləkin mən bolsam pütün qəlbim bilən Pərwərdigar Hudayingəşə əgəxtim. ■

9 U küni Musa kəşəm kiliş: — «Sən pütün qəlbim bilən Pərwərdigar Hudayingəşə əgəxkining uşqun, sening putung dəşşigən zemin jəzmən əbədgişə sening bilən nəşlingning mirasi bolidu» — degənidi.

10 — Mana İsrail qəldə sərgərdan bolup yürgəndə, Pərwərdigar Musaşə xu sözləni degən künidin keyinki kirik bəx yil iqidə Əzi eytkinidək meni tirik saklıdi. Mana mən bügün səksən bəx yaxka kirdim.

11 Mən muxu kündimu Musa meni qarlaşka əwətkən kündikidək küçlükməni, məyli jəng kiliş bolsun yaqi bir yərgəşə berip-kelix bolsun, mening yənili baldurkidək küç-dərmanim bardur. □ ■

12 Əmđi Pərwərdigar xu künidə wədəşə kilişən bu taşliş yurtni mangan miras kiliş bərgin; qünki u küni sənmu u yərdə Anakiylar turidəşənləşini, xundakla qəng həm mustəhkəm xəşərlər bərləşini anglişingəşə. Ləkin Pərwərdigar mən bilən billə bolsila, Pərwərdigar eytkinidək mən ularni kəşliwətimən». □

13 Buni anglap Yəxua Yəfunnəhning oşli Kaləbkə bəht-bərikət tiləş, Həbronni uningəşə miras kiliş bərdi.

14 Xungə Həbron taki bügüngişə Kəniyyəzi Yəfunnəhning oşli Kaləbning mirasi bolup turmakta; qünki u pütün qəlbini bilən İsrailning Hudasi Pərwərdigarəşə əgəxkən

15 (ilgiri Həbron bolsa Kiriət-Arba dəşəş atilatti. Arba degən adəm Anakiylar arisiđə əng dangki qikқан adəm idi). Xundak kiliş zemin jəngdin aram tapti. □

15

Yəhūdalarəşə təkdim kilişən zeminning qəgrasi wə xəşərləri

1 Yəhūdalar kəbilisining mirasi bolsa jəmət-ailliri boyişə qəş taxlinip erixkən zemin bolup, jənubiy tərəşning uqi Edomning qəgrisişə wə Zin qəlişə tutaxti;

2 jənubiy qəgrisi «Xor dengizi»ning ayioşidin, yəni jənubiy tərəşə qəşqiyip qikқан kəştuştin baxlinip, □ ■

■ 14:6 Qəl. 14:24; Qən. 1:36 □ 14:7 «qin etikaqlik kənglüm bilən» — ibraniş tilida «pütün kənglüm bilən» dəş ipadilişidu. Qarlışuqılardin pəşət Kaləb bilən Yəxuala zemin toşruluk adəşning iman-etikaşini rişəbtəndüridəşən həwərləni yətküzgənidi («Qəl.» 13-14-bab).

■ 14:8 Qəl. 14:24 □ 14:11 «...bir yərgəşə berip-kelix bolsun...» — ibraniş tilida «qikқан-kirix bolsun...» bilən ipadilişidu. ■ 14:11 Qəl. 27:17; Qən. 31:2 □ 14:12 «Anakiylar» — gigantların boləjan bir qəşbila. □ 14:15 «Kiriət-Arba» — «Arbaning yeza-kəntliri» degən məşida. □ 15:2 «Xor dengizi» — yənə «Əlük Dengiz» dəşmu atilidu. ■ 15:2 Qəl. 34:4

³ «Serik Exək dawini»ning jənub tərpidin ötüp, Zinoğa tutaxti; andin Kadəx-Barneaning jənubini yaqılar Həzronoğa ötüp, Addaroğa berip, Karkaahka burulup, □

⁴ Azmonoğa ötüp Misir ekini bilən qikip, uqi dengizoğa takixatti. Bu ularning jənubiy qegrisi idi. □

⁵ Xərkiy qegrisi bolsa Xor dengizidin Iordan dəryasining dengizoğa quyulidoğan eoziyoziqə idi; ximaliy qegrisi bolsa dengizning Iordan dəryasining dengizoğa quyulidoğan eoizidin baxlinip,

⁶ andin Bəyt-Hoqlahoğa berip, Bəyt-Arabahning ximalidin ötüp, Rubənniing oqli Boħanning texining kexioziqə idi;

⁷ andin qegra Akor jiloisidin Dəbirgə karap ötüp, u yərdin ximal tərpiyə burulup, jiloining jənub tərpidiki Adummimoğa qikidoğan dawanning udulidiki Gilgaloğa yetip berip, andin Ən-Xəməx suliridin ötüp, Ən-Rogəl bulikoğa tutixatti;

⁸ u yərdin «Bən-Hinnomning jiloisi»oğa qikip, Yəbusiylar egizlikidin, yəni Yerusalemining jənub tərpidiki dawandin ötüp, andin Hinnom jiloisining aldiyoğa, yəni oşərb tərəkə, Rəfayiyarning jiloisining ximaliy bexidiki taşning qokkisiyoğa qikti; □

⁹ qegra bu taşning qokkisidin Nəftoah süyining bulikoğa berip, andin Əfron teşidiki xəhərlirining yeni bilən qikip, u yərdin Baalah (yəni Kiriati-Yearim)oğa yetip berip,

¹⁰ andin Baalahtin ötüp, oşərb tərpiyə kayrilip Seir teşioğa berip, Yearim teşi (yəni Kesalon)ning ximaliy başridin ötüp, Bəyt-Xəməxkə quxüp, Timnahtin ötti;

¹¹ andin ximaloğa karap Əkronning dawini bilən qikip Xikronoğa ötüp, Baalah teşoining yenioğa tutixip, Yəbnəlgə yetip, andin uqi dengizoğa taaxkanidi.

¹² Oşərb tərpidiki qegrisi bolsa dengiz boyliri idi. Yəhudalarning jəmət-ailliliri boyiqə ularoğa tohtitiloğan tət tərpidiki qegra mana xu idi. ■

¹³ Yəfunnəhning oqli Kaləbgə bolsa, Pərwərdigarning Yəxuoğa bərgən əmri boyiqə, uningoğa Yəhudalarning arisida bir ülūx, yəni Anakning atisi Arbaning xəhiri bololan Həbron ata kilindi. ■

¹⁴ Kaləb xu yərdin Xexay, Aħiman wə Talmay degən üç Anakiyni koşliwətti; ular üçi Anakning əwladi idi. ■

¹⁵ Andin xu yərdin qikip, Dəbirdə turuwatqanlaroğa hujum kildi (ilgiri Dəbirning nami Kiriati-Səfər idi).

¹⁶ Kaləb: — Kimki Kiriati-Səfərgə hujum kilip uni alsa, uningoğa kizim Aksahni hotunlukka berimən, degəni.

¹⁷ Kaləbning ukisi Kenazning oqli Otniyəl uni ixoqal kildi, Kaləb uningoğa kizi Aksahni hotunlukka bərdi.

¹⁸ Xundak boldiki, kiz yatlik bolup uning kexioğa barar qəşda, erini atisidin bir parqə yər soraxka ündidi. Aksah exəktin quxuxigə Kaləb uningdin: — Sening nemə təliping bar? — dəp soridi. □

¹⁹ U jawab berip: — Meni alahidə bir bərikətligəysən; sən mənə Nəgəwdin *kaşjirak* yər bərgənəkənsən, mənə birnəqqə bulaknimu

□ **15:3 «Serik Exək dawini»** — ibranii tilida «Akrabbim dawini», bəzidə xundak atilidu. □ **15:4 «uqi dengizoğa takixatti»** — bu dengiz «Ottura Dengiz»dur. **«ularning jənubiy qegrisi»** — ibranii tilida «silarning jənubiy qegranglar». □ **15:8 «Bən-Hinnom»** — «Hinnomning oqli» degən mənə. ■ **15:12 Qel. 34:6** ■ **15:13 Yə. 14:15; Hək. 1:20** ■ **15:14 Hək. 1:10**

□ **15:18 «Aksah exəktin quxuxigə Kaləb uningdin ... soridi»** — bu ix səl sirlik tuyulidu. Nemixka Otniyəlning əzi bu tələpni koymaydu? 18-ayətə kərioğanda, pürsət kəlkəndə, Aksah əzi dadisiyoğa 19-ayətiki tələpni koyidu.

bərgəysən, — dedi. Xuni dewidi, Kaləb uningəja üstün bulaklar bilən astin bulaklarni bərdi. □

20 Təwəndikilər Yəhuda kəbilisigə ularning jəmət-aililiri boyiqə təgkən miras ülüxlərdur: —

21 Yəhuda kəbilisinin əng jənubioja jaylaxқан, Edom qegrisi tərəptiki xəhərlər: — Kabzəəl, Edər, Yagur,

22 Kinah, Dimonah, Adadah,

23 Kədəx, Həzor, Yitnan,

24 Zif, Tələm, Bealot,

25 Həzor-ħadattah, Keriot-Həzron (yəni Həzor),

26 Amam, Sema, Moladah,

27 Həzar-Gaddah, Həxmon, Bəyt-Pələt,

28 Həzar-Xual, Bəər-Xeba, Biziotiya,

29 Baalah, Ijim, Ezəm,

30 Əltolad, Kesil, Hormah,

31 Ziklag, Madmannah, Sansannah,

32 Libaot, Xilhim, Ayin wə Rimmon katarliklər jəmiy yigirmə tokkuz xəhər wə ularoja qaraxlik kənt-kixlaklar idi. □

33 Xəfələh oymanlikidiki xəhərlər bolsa Əxtaol, Zoreah, Axnah,

34 Zanoah, Ən-Gannim, Tappuah, Ənam,

35 Yarmut, Adullam, Sokoh, Azikah,

36 Xaarayim, Aditaim, Gədərah wə Gədərotaim bolup, jəmiy on tət xəhər wə ularoja qaraxlik kənt-kixlaklar idi.

37 Bulardin baxқа yənə Zinan, Hədadaxah, Migdal-Gad,

38 Dilean, Mizpah, Yoqtəəl, □

39 Laqix, Bozkat, Əglon,

40 Kəbbon, Lahmas, Kətlax, □

41 Gədərot, Bəyt-Dagon, Naamah wə Makkədəh bolup, jəmiy on altə xəhər wə ularoja qaraxlik kənt-kixlaklar idi.

42 Buningdin baxқа yənə Libnah, Etər, Axan,

43 Yəftah, Axnah, Nəzib,

44 Keilah, Akzib wə Mərəxah bolup, jəmiy tokkuz xəhər wə yənə ularoja qaraxlik kənt-kixlaklarmu bar idi;

45 yənə Əkron bilən uningəja qaraxlik yeza-kəntlər,

46 xundakla Əkronning oşərb tərpidin tartip Axdodning yenidiki həmmə xəhərlər bilən ularning kənt-kixlakliri qoxulup,

47 Axdod wə uningəja qaraxlik yezilar wə kənt-kixlaklar, Gaza xəhiri wə xundakla Misir ekiniotiqə wə Uluş Dengizning kiroşikioşiqə, uningəja qaraxlik yezilar wə kənt-kixlaklar bar idi.

48 Taşlik rayondiki xəhərlər: — Xamir, Yattir, Sokoh,

49 Dannah, Kiriati-Sannah (yəni Dəbir), □

□ 15:19 «sən manga Nəgəwdin kaşjirak yər bərgənikənsən...» — ibraniy tilida pəkət «sən manga Nəgəwdin yərni bərgənikənsən...» deyilidu. Əməliyətə Dəbir dəgən xəhər Nəgəwdə əməs (Nəgəw Yəhudaning jənubiy tərpidiki qəllük idi), bəki taşlik rayonda idi. Ləkin ətrapida su az boləqəqə, Aksah xu yərni «Nəgəwdək (dəmək, kaşjirak) bir yər» dəp puritidu. □ 15:32 «... jəmiy yigirmə tokkuz xəhər wə ularoja qaraxlik kənt-kixlaklar idi» — tizimlanəjan xəhərlər 29 əməs, bəki 36 xəhər; tizimlanəjan xəhərləning namliri bəlkim «qaraxlik kənt-kixlaklar»din birnəqqisini əz iqiğə əlsa kərək (məsilən, 23- wə 25-ayətətki «Həzor»). □ 15:38 «Mizpah» — yəki «Mizpəh». □ 15:40 «Lahmas» — yəki «Lahmam». □ 15:49 «Kiriati-Sannah» — yəki «Kiriati-Səfər».

⁵⁰ Anab, Əxtəməh, Anim, □

⁵¹ Goxən, Holon və Giloh bolup, jəmiy on bir xəhər və ularoşa qaraxlıq kənt-kixlaqlar idi.

⁵² Buningdin baxka yənə Arab, Dumah, Exan,

⁵³ Yanim, Bəyt-Tappuah, Afikah,

⁵⁴ Hımtah, Kiriət-Arba (yəni Həbron) və Zior bolup, jəmiy tokkuz xəhər və ularoşa qaraxlıq kənt-kixlaqlar bar idi.

⁵⁵ Buningdin baxka yənə Maon, Karməl, Zif, Yuttah,

⁵⁶ Yizrəəl, Yokdeam, Zanoah,

⁵⁷ Kayin, Gibeah və Timnah bolup, jəmiy on xəhər və ularoşa qaraxlıq kənt-kixlaqlar bar idi.

⁵⁸ Buningdin baxka yənə Həlful, Bəyt-Zur, Gədor,

⁵⁹ Maarat, Bəyt-Anot və Əltəkon bolup, jəmiy altə xəhər və ularoşa qaraxlıq kənt-kixlaqlar bar idi.

⁶⁰ Buningdin baxka yənə Kiriət-Baal (yəni Kiriət-Yearim) və Rabbah degən ikki xəhər və ularoşa qaraxlıq kənt-kixlaqlar bar idi.

⁶¹ Qəldiki xəhərlər bolsa: — Bəyt-Arabah, Middin, Səkakah,

⁶² Nibxan, «Xor Xəhiri» və Ən-Gədi, jəmiy altə xəhər və ularoşa qaraxlıq kənt-kixlaqlar idi. □

⁶³ Ləkin Yerusalemda olturuqluk Yəbusiylarni bolsa Yəhudalar qoşliwətəlmigən; xunga ta bəgüngiqə Yəbusiylar Yəhudalar bilən Yerusalemda billə turmaqta.

16

Yüsuf kəbilisining mirasi — yəni Əfraim və Manassəh kəbililirining mirasi

¹ Yüsüpnin əwladlırişə qək taxlinip qıkkən miras zemin bolsa Yerihoşa tutax boləjan İordan dəryasidin tartıp, Yerihoşın xərək tərpidiki köllərgiqə boləjan yurtlar və Yerihoşın qıqip, qəldin etüp Bəyt-Əlning təqlik rayonişə sozuləjan yurtlar idi. □

² Qəgrisi Bəyt-Əldin tartıp Luzoşa, andin Arkiylarning qəgrisi Atarotqa yetip,

³ andin qərb tərpişə berip, Yafletiyələrin qəgrisi tutixup, Astin Bəyt-Horonning qetigə qüxüp, Gəzərgə berip dengizdə ahirlixattı.

⁴ Yüsüpnin əwladlıri, yəni Manassəh bilən Əfraimlar erixkən miras ülüxi mana xu idi.

⁵ Əfraimlarning jəmət-ailiri boyiqə aləjan zeminining qəgrisi təwəndikidək: — miras zeminning xərək tərəptiki qəgrisi Atarot-Addardin tartıp üstün Bəyt-Horonşiqə yetip,

⁶ andin dengizə berip ximaloşa qarap Mikmitatqa qıkti; andin yənə xərək tərpidiki Taanat-Xilohqa kayrilip, uningdin etüp xərək tərəpkə qarap Yanoahqa,

⁷ Yanoahdin qüxüp Atarot bilən Naaratqa yetip, Yerihoşa tutixip İordan dəryasişə qıkti.

⁸ Qəgra Tappuahdin qərb tərəpkə qıqip Kanaş ekinişiqə berip, dengizə yetip ayaqlaxtı. Əfraimning kəbilisigə, yəni ularning jəmət-aililişigə təgkən miras ülüxi xu idi.

□ 15:50 «Əxtəməh» — yaki «Əxtəməa». □ 15:62 «Xor Xəhiri» — yaki «İr-Həmmələh».

□ 16:1 «xərək tərpidiki köllərgiqə» — yaki «xərək tərpidiki bulaklarşiqə».

⁹ Buningdin baxka Əfraimlar üçün Manassəhning mirasining otturisida birnəqgə xəhərlər ayrılqanidi; bu ayrılqan xəhərlərləning həmmisi qaraxlık kənt-kixlaklıri bilən qoxulqanidi.

¹⁰ Əmma Əfraimlar Gəzərdə olturuxluk Qanaaniylarni qoşliwətmigənidi; xunga Qanaaniylar ta bəğünigiqə Əfraimning arisida turup, məhsus həxarqi mədikarlar bolup turmaqta.

17

Manassəhning mirasi

¹ Manassəh Yüsürpning tunji oşli bolqaqka, uning kəbilisigimu qək taxlinip miras berilgən. Manassəhning tunji oşli Makirning əwladlıri (Makir Gileadning atisi idi) batur palwan bolqaqka, ularqə Gilead bilən Baxan miras kılıp berildi. □ ■

² Manassəhning qəloqan əwladlırimu, jümlidin Abiezərlər, Hələklər, Asriəllər, Xəkəmlər, Həfərlər bilən Xemidalar öz jəmət-ailliliri boyiqə xataras ülüxini aldi. Bular bolsa Yüsürpning oşli Manassəhning ər jəmət ailliliri idi.

³ Əmdi Manassəhning qəwrəsi, Makirning əwrəsi, Gileadning nəwrəsi, Həfərləning oşli Zəlofihadning oşul pərzəntlıri yoq bolup, pəkət kizlirila bar idi. Uning kizlirining isimlıri Maqlah, Noah, Hoqlah, Milkah wə Tirzah idi. ■

⁴ Ular kahin Əliazar bilən Nunning oşli Yəxua wə əmirlərləning kexiqə berip ularqə: — Pərwərdiqar Musaqə biz toşruluk kərin daxlırimiz katarida miras berixkə əmr kılqanidi, dedi. Xuni dewidi, Yəxua Pərwərdiqarning əmri boyiqə ularning atisining kərin daxlıri katarida ularqə miras bərdi. ■

⁵ Buning bilən İordan dəryasining u tərpidiki Gilead bilən Baxan zeminlıridin baxka, Manassəhkə yənə on ülüx yər berildi.

⁶ Qünki Manassəhning kizlıri uning oşullirining katarida mirasqə igə bolqanidi; Gilead zemini Manassəhning qəloqan əwladlıriqə təgkənidi. □

⁷ Manassəhning zeminining qəgrisi bolsa Axirdin tartip Xəkəmləning utturidiki Mikmitatqə berip, andin jənub tərpiqə kayrilip, Ən-Tappuahda turuqularning jayiqə tutixatti. □

⁸ Qünki Tappuahning zemini bolsa Manassəhgə təgkənidi; lekin Manassəhning qəgrisidiki Tappuah xəhəri Əfraimoqə təwə idi.

⁹ Qəgrisi u yərdin Kanah ekiniqə qüxüp, jilqəning jənub tərpi bilən qıkti. U yərdiki xəhərlər bolsa Manassəhning xəhərlirining arisida bolsimu, Əfraimoqə təgdi. Manassəhning qəgrisi jilqəning ximal tərpi bilən berip dengizqə yetip ahirlixatti.

¹⁰ Jilqəning jənub tərpidiki zemin Əfraimoqə, ximal tərpidiki zemin Manassəhkə təwə idi; oşəb tərpining qəgrisi dengiz idi. Ularning zemini ximal tərpidə Axirning ülüxigiqə yetip, xərk tərpi İssakarning ülüxigə tutaxqanidi.

□ **17:1** «...ularqə Gilead bilən Baxan miras kılıp berildi» — ibraniy tilida «...uningqə Gilead bilən Baxan miras kılıp berildi». Muxəddas Kitabda pütin bir jəmət bəzidə pəkət atisining ismi bilən atilip bir adəmdək kərsitilidu. ■ **17:1** Yar. 46:20 ■ **17:3** Qel. 26:33; 27:1 ■ **17:4** Qel. 27:7; 36:2 □ **17:6** «Manassəhning kizlıri uning oşullirining katarida...» — muxu ayəttiki «Manassəhning kizlıri» wə «oşulliri» degən söz uning kiz əwladlıri wə oşul əwladlırini kərsitidu. □ **17:7** «jənub tərpi» — muxu yərdə ibraniy tilida «ong tərpi» degən sözlər bilən ipadiləngən.

11 Manassəhkimu Issakar bilən Axirning ülüxliri iqidin Bəyt-Xean wə uningəja qaraxlik kəntlər, Ibleam bilən uningəja qaraxlik kəntlər, Dor ahalisi bilən Dorəja qaraxlik kəntlər, Ən-Dor ahalisi bilən Ən-Dorəja qaraxlik kəntlər, Taanak ahalisi bilən Taanakqa qaraxlik kəntlər wə Megiddo ahalisi bilən Megiddoəja qaraxlik kəntlər, yəni «Üq Egizlik» degən yurt təgdi. □

12 Lekin Manassəh bu xəhərdikilərnı koşliwitəlmidi; Kanaaniylar xu yurtlarda turuwerixkə niyət baqliqanidi. ■

13 Israillar barəanseri küqəygəqkə Kanaaniylarnı əzlırigə həxarqi kılıp bəkındurdi, lekin ularnı əz yərliridin mutlək koşliwitəlmidi.

14 Yüsüplər bolsa Yəxuaəja: — Bizlər Pərwərdigar həzıroiqə xundak bərikətləp kəlgən, qong bir həlk tursaq, sən nemixka qək taxlax bilən bizgə pəkət bir ülüx miras, bir parqə yərlə bərding? — dedi.

15 Yəxua ularəja jawab berip: — Əgər silər qong bir həlk bolsanglar, Əfraimning taqlik yurti silərgə tar kəlgən bolsa, ormanəja berip u yərdiki Pərizziylər bilən *gigant* Rəfayiylar yurtida dərəhlərnı kesip, əzünglər üqün bir jaynı qikiriwelinglar, dedi.

16 Lekin Yüsüplər: — Taqlik yurt bizgə yətməydu; xuning bilən bir waqıtta jiləjida turuwatqanlar, məyli Bəyt-Xeanda wə uningəja qaraxlik kəntlərdə bolsun yaki Yizrəəl jiləjisida turuwatqan Kanaaniylar bolsun, həmmisining təmürdin jəng hərwiliri bar ikən, dedi.

17 Xundak dewidi, Yəxua Yüsüp jəməti boləjan Əfraim bilən Manassəhgə səz kılıp: — Silər dərəkə qong bir həlksilər wə zor küqünglər bardur; xunga silərgə pəkət bir ülüxla miras berilsə bolmaydu;

18 axu pütkül taqlik yurtmu silərgə berilidu; gərqə u ormanlik bol-simu, silər uni kesip boxitisilər wə uning ətraplirioqumu igə bolisilər; Kanaaniylarning təmür jəng hərwiliri bar, xundakla küqlük bolsimu, silər ularnı həydep qikiriwitəleysilər, — dedi. □

18

Xilohda yiojilix — qalojan yəttə kəbilining mirasi

1 Pütkül Israillar jamaiti Xilohka yiojilip, u yərdə ibadət qediri tikti. Gərqə zemin ularning aldidə boysunduruloqan bolsimu, □

2 lekin Israillar arisida əz miras ülüxi tehi təksim kılınmioqan yəttə kəbilə qalojanidi.

3 Xunga Yəxua Israillarəja mundaq dedi: — «Ata-bowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə bərgən bu zeminni qolunglarəja elixka susluq kılıp qaqanoiqə kəynigə sürisilər?»

4 Silər əzünglər üqün hər kəbilidin üq adəmnı tallanglar; mən ularnı kozojilip bu pütkül zeminni aylinip qikip, uni hərbi kəbilə əz miras ülüxigə muwapik sizip-hatiriləxkə, andin kəximəja yenip kelixkə əwətimən.

□ 17:11 «Bəyt-Xean» — bəzigə «Bəyt-Xan» deyilidu. «Üq Egizlik» degən yurt — baxka birnəqə təjimilirini uqrxı mumkin. ■ 17:12 Həq. 1:27 □ 17:18 «uning ətraplirioqumu igə bolisilər» — demək, pəkət taqlik rayonəja əməs, bəli ətrapidiki wə otturisidiki jiləjilarda turoqan Kanaaniylarnı həydiwetip, xu yərlərgimu igə bolisilər. □ 18:1 «Xiloh» — mukəddəs qedir tunji tikləngən xəhər idi.

⁵ Ular zeminni yettə ülüxkə bəlsun; lekin Yəhuda kəbilisi bolsa jənuvtiki öz ülüx zeminida turiwərsun, Yüsüpning jəmətimu ximal tərəptiki öz ülüx zeminida turiwərsun.

⁶ Silər zeminni yettə ülüxkə bəlüp, pasilini hatiriləp sizip yeniməja kelinglar; andin mən Pərwərdigar Hədayimizning aldida bu yərdə silər üqün qək taxlaymən.

⁷ Əmma Lawiyilarning bolsa, aranglarda ülüxi bolmaydu, qünki Pərwərdigarning kahinliqi ularning mirasidur. Gad bilən Rubən wə Manassəh yerim kəbilisi bolsa İordan dəryasining u qəti, xərək tərpidə Pərwərdigarning kuli boləjan Musa ularəja miras kılıp bərgən yərləni allıkaqan aləjandur».

⁸ *Zeminni hatiriləxkə bekitkən* kixilər kəzoqilip yələja qıkkanda, Yəxua ularəja kəttik jekiləp: — Silər berip zeminni aylinip, uni sizip-hatiriləp mening kəximəja yenip kelinglar; andin mən muxu yərdə, Xilohning əzidə Pərwərdigarning aldida silər üqün qək taxlaymən, dedi.

⁹ Xundak dewidi, bu adəmlər berip zeminni aylinip, uni sizip-hatiriləp, xəhərlər boyiqə yettə ülüxkə bəlüp, hatirigə sizip, Xilohdiki qedirgahqa, Yəxuaning kəxiəja yenip kəldi.

¹⁰ Andin Yəxua Xilohda Pərwərdigarning aldida ular üqün qək taxlıdi wə xu yərdə kəbilə-jəməti boyiqə zeminni Israillarəja təkəsim kılıp bərdi.

Binyamining mirasi

¹¹ Binyaminlar kəbilisigə jəmət-aililiri boyiqə qək tartildi; ular qək arkilik erixkən zemin Yəhudalar bilən Yüsüpləarning zemini otturisidiki yurt boldi.

¹² Ularning ximaliy qəgrisi İordan dəryasidin baxlap, Yerihoning ximal tərpidiki dawanni yandap, qərb tərpidə qərap təqlik yurtka qıqip wə Bəyt-Awənnəning qəligə tutıxti; ■

¹³ andin Luzaəja qıqip, luz, yəni Bəyt-Əlning jənub tərpinini yandap ətəp, astin Bəyt-Horənnəning jənubidiki təqlə yekin Atarot-Addarəja qüxti;

¹⁴ qəgra xu yərdin ətəp qərbtin jənubka kəyirilip, Bəyt-Horənnəning jənubining udulidiki təqlidin Yəhudaların xəhərliridin biri boləjan Kiriət-Baal (yəni Kiriət-Yearim)əja tutaxti. Bu qərb tərəpning qəgrisi idi.

¹⁵ Jənub tərəpning qəgrisi Kiriət-Yearimning qətidin baxlap qərb tərpidə mengip, Nəftəhtiki su mənbəsigə tutaxti; □

¹⁶ qəgra andin Rəfəyiyilarning jiləjisinin ximal tərpidə jaylaxkan Bən-Hinnənnəning jiləjisinin udulidiki təqlidin bəxiəja qüxüp, andin Hinnənnəning jiləjisi bilən yənə qüxüp, Yəbusiyilarning egizlikining jənub tərpi bilən mengip, andin Ən-Rəgəl bulikəja yətti; ■

¹⁷ andin ximal tərpidə kəyirilip Ən-Xəməx bulikədin ətəp, Adullam dawinining udulidiki Gəliotkə berip, Rubənnəning oqlı Boħənnəning təxiəja qüxüp, ■

¹⁸ wə Arabah tüzlənglikining ximal tərpidiki egizliktin ətəp, Arabah tüzlənglikigə qüxti.

¹⁹ Andin qəgra ximal tərpidə qıqip Bəyt-Həqləhning dawiniəja tutıxip, İordan dəryasining jənubiy əqizida, yəni Xor dengizining ximaliy kəltukida ahirlaxti. Bu jənub tərəpning qəgrisi idi.

²⁰ Xərək qəgrisi bolsa İordan dəryasining əzi idi. Bu Binyaminlarning ülüxi bolup, ularəja jəmət-ailiri boyiqə tohtitiləjan miras zeminining qəgrisi xu idi.

■ **18:12** Yə. 7:2 □ **18:15** «Nəftəhtiki su mənbəsigə» — ibraniy tilida «Nəftəhtiki sularning bulikəja». ■ **18:16** Yə. 15:7, 8 ■ **18:17** Yə. 15:6

21 Binyaminlar qəbilisigə jəmət-aililiri boyiqə təgkən xəhərlər bolsa təwəndikilərdur: — Yeriho, Bəyt-Ƨoglah, Emək-Kəziz,
 22 Bəyt-Arabah, Zəmarayim, Bəyt-Əl,
 23 Awwim, Parah, Ofrah,
 24 Kəfar-Ƨaamonay, Ofni wə Geba bolup, jəmiy on ikki xəhər wə ularoƧa qəraxlik kənt-kixlaklar idi;
 25 Buningdin baxƧa Gibeon, Ramah, Bəerot,
 26 Mizpah, Kəfirah, Mozah,
 27 Rəkəm, Irpəəl, Taralah,
 28 Zələh, Ƨa-Ələf, Yəbusi (yəni Yerusalem), Gibeah wə Kiriyaq bolup, jəmiy on tət xəhər wə uningə qəraxlik kənt-kixlaklarmu bar idi. Bu bolsa Binyaminlarning miras ülxi bolup, jəmət-aililiri boyiqə ularoƧa berilgenidi. □

19

Ximeonning mirasi

1 İkkinqi qək Ximeonə qikti, yəni Ximeonlar qəbilisigə jəmət-aililiri boyiqə tartildi; ularning mirasi bolsa Yəhudalarning miras ülxinining arisida idi.
 2 Ularning erixkən mirasi iqidə Bəər-Xeba, Xeba, Moladah,
 3 Ƨazar-Xual, Balah, Ezəm,
 4 Əltolad, Bitul, Hormah,
 5 Ziklag, Bəyt-Markabot, Ƨazar-Susah,
 6 Bəyt-Libaot wə Xaruhən bolup, jəmiy on üç xəhər wə ularoƧa qəraxlik kənt-kixlaklar idi.
 7 Buningdin baxƧa yənə Ayin, Rimmon, Etər, Axan bolup, jəmiy tət xəhər wə ularoƧa qəraxlik kənt-kixlaklar
 8 Ƨəmdə jənub tərəptiki Baalat-Bəər (yəni jənubdiki Ramah) oƧiqə boləan bu tət xəhərnin ətrapidiki həmmə kənt-kixlaklarmu bar idi. Bular Ximeonlar qəbilisining ülxi bolup, jəmət-aililiri boyiqə erixkən mirasi idi.
 9 Ximeonlarning miras ülxi Yəhudalarning ülxinin iqidin elip berildi; qunki Yəhudalarning miras ülxi əzligə köplük qiloanidi, xunga Ximeonlarning miras ülxi ularning miras ülxinin iqidin berildi.

Zəbulunning mirasi

10 Üqinqi qək Zəbulunlar qəbilisigə jəmət-aililiri boyiqə tartildi; ularning miras qəgrisi SaridƧa baratti,
 11 qəgrisi oƧərb tərəptə MarealahƧa berip Dabbəxətkə yetip Yokneamning udulidiki eqinoƧa tutixatti;
 12 U Saridtin xərƧ tərpiqə qayrilip, kün qikixƧa burulup Kislot-Tabor yurtioƧa tutixip, DabiratƧa ətöp, YafiyaoƧa bardı;
 13 andin xu yərdin u xərƧ tərpiqə kün qikixƧa yənə burulup, Gat-Ƨəfər wə Ət-Kazinə kelip NeahƧa sozuləan Rimmon yurtioƧa yetip bardı.
 14 Andin u yərdin ximal tərəpkə qayrilip, Ƨannatonə yetip berip, Yiftah-Əlning jiloƧisida ahirlaxti.

□ 18:28 «Ƨa-Ələf» — yaki pəkət «Ələf» (menisi «ming»)

15 Ularning ülüxi yənə Kattat, Naḥalal, Ximron, Yidalah wə Bəyt-Ləhəmmimu orap, jəmiy on ikki xəhər wə ularoḗa qaraxliḗ kənt-kixlaklarnimu əz iḗigə alatti.

16 Bu bolsa, yəni bu xəhərlər wə ularoḗa qaraxliḗ kənt-kixlaklar Zəbulunlarning miras ülüxi bolup, jəmət-ailliri boyiqə ularoḗa berilgənid.

Issakarning mirasi

17 Tətinḗi qək Issakaroḗa qikti, yəni Issakarlər kəbilisigə jəmət-ailliri boyiqə tartildi;

18 ularoḗa berilgən yurtlar Yizrəəlgiqə bolup, Kəsullot, Xunəm,

19 Həfarayim, Xion, Anaharat,

20 Rabbit, Kixion, Ebəz,

21 Rəmət, Ən-Gənnim, Ən-Həddah wə Bəyt-Pəzzəzni əz iḗigə aldi;

22 andin qəgrisi Tabor, Xəhəzimah wə Bəyt-Xəməxkə yetip, Iordan dəryasida ahirlaxti; ularning ülüxi jəmiy on altə xəhər wə ularoḗa qaraxliḗ kənt-kixlaklar idi.

23 Bu bolsa, yəni bu xəhərlər wə ularoḗa qaraxliḗ kənt-kixlaklar Issakarlarning miras ülüxi bolup, jəmət-ailliri boyiqə ularoḗa berilgənid.

Axirning mirasi

24 Bəxinḗi qək Axirlər kəbilisigə jəmət-ailliri boyiqə tartildi;

25 ularning zemini Həlkat, Həli, Bətən, Aḗsaf,

26 Alləmmələk, Amed wə Mixalni əz iḗigə aldi; qəgrisi oḗərb tərəptə Kərməl bilən Xiḗor-Libnatḗa tutixip,

27 andin xərḗ tərəpkə kayrilip Bəyt-Dəgonoḗa berip, Zəbulun *zemini* bilən Yiftah-Əl jiləsining ximal təripidin ətup, Bəyt-Əmək bilən Neialgə yetip berip Kabulning ximal təripiḗə qikti; □

28 Ebron, Rəḗob, Həmmon wə Kənahni əz iḗigə elip Qong Zidonoḗa yetip bard.

29 andin qəgrisi Ramah təripiḗə kayrilip, Tur degən mustəhkəm xəḗirgə berip, Hosəḗḗa kayrilip, Aḗzib bilən Həbəlḗə tutax boləḗan dengizda ahirlaxti; □

30 zemini Ummah, Afək wə Rəḗobnimu əz iḗigə aloḗan; jəmiy yigirmə ikki xəhər wə ularoḗa qaraxliḗ kənt-kixlaklarni əz iḗigə aloḗanidi.

31 Bu bolsa, yəni bu xəhərlər wə ularoḗa qaraxliḗ kənt-kixlaklar Axirlarning miras ülüxi bolup, jəmət-ailliri boyiqə ularoḗa berilgənid.

Naftalining mirasi

32 Altinḗi qək Naftalioḗa qikti, yəni Naftalilər kəbilisigə jəmət-ailliri boyiqə tartildi;

33 ularning qəgrisi bolsa Hələftin qikiḗ, Zaanannimdiki dub dərihidin ətup, Adami-Nəkəb wə Yəbnəəldin qikiḗ, Lakkumoḗa yetip Iordan dəryasioḗa berip ahirlaxti. □

34 Andin oḗərb tərəpkə kayrilip Aznot-Taboroḗa berip, xu yərdin Hukkokḗa qikiḗ, jənubta Zəbulunning ülüx zeminoḗa tutixip, ximalda Axirning

□ 19:27 «ximal təripi» — ibraniy tilida «sol təripi» degən səzlər bilən ipadiliniḗ. □ 19:29 «Aḗzib bilən Həbəlḗə tutax boləḗan» — yaki «Aḗzib yurtining yenida». □ 19:33 «Adami-Nəkəb» — yaki «Adami, Nəkəb».

ülük zeminioğa yetip, kün qıqix tərripidə İordan dəryasining yenida, Yəhudaning ülük zeminioğa ulaxtı.

³⁵ Naftalining mustəhkəm xəhərliri Ziddim, Zər, Həmmat, Rakkat, Kinnərət,

³⁶ Adamaḥ, Ramaḥ, Həzor,

³⁷ Kədəx, Ədrəy, Ən-Həzor,

³⁸ Yiron, Migdal-Əl, Həzəm, Bəyt-Anat wə Bəyt-Xəməxlər bolup, jəmiy on tokkuz xəhər wə ularoğa qaraxlık kənt-kixlaklar idi.

³⁹ Bu bolsa, yəni bu xəhərlər wə ularoğa qaraxlık kənt-kixlaklar Naftalilər kəbilisining miras ülüxi bolup, jəmət-aililiri boyıqə ularoğa berilgənidi.

Danning mirasi

⁴⁰ Yəttinqi qək Danlarning kəbilisigə qıqti; u ularning jəmət-aililiri boyıqə tartildi.

⁴¹ Ularning miras zemini bolsa Zoreah, Əxtaol, Ir-Xəməx,

⁴² Xaalabbın, Ayjalon, Yitlah,

⁴³ Elon, Timnataḥ, Əkron, □

⁴⁴ Əl-təkəḥ, Gibbeton, Baalat,

⁴⁵ Yəhud, Bənə-Barak, Gat-Rimmon,

⁴⁶ Mə-Yarkon, Rakkon wə Yafoning udulidiki yurtni öz iqigə aldı.

⁴⁷ Ləkin Danlarning zemini öz qolidin kətkən boləraqqa, Danlar qıqip Ləxəmgə hujum kilip uni ixəqal kildi; aḥalisini kiliqlap yokitip, u yərnı özining kilip makanlaxtı; andin ular Ləxəmgə atisi Danning ismini koyup, uni Dan dəp atidi. □

⁴⁸ Mana bular, yəni bu xəhərlər wə ularoğa qaraxlık kənt-kixlaklar Danlar kəbilisigə, ularning jəmət-aililiri boyıqə miras kilip berilgənidi.

Yəxua pəyoğəmbərning miras ülüxi

⁴⁹ Bu tərıkidə *İsraillər* zeminni qəgra-qəgra boyıqə bəlüp boldi; andin ular Nunning oşli Yəxuaəğa öz arisidin miras bəlüp bərdi.

⁵⁰ Pərwərdigarning buyruki boyıqə Yəxua tiliginidək uningəğa Əfraim taqlık yurtidiki Timnat-Serah degən xəhərni bərdi; bunun bilən u xəhərni kurup qıqip, uningda turdi.

⁵¹ Mana bular Əliazar kahin bilən Nunning oşli Yəxua wə İsrailling kəbilə-jəmətlirining kattabaxlıri bir bolup Xilohda, jamaət qedirining dərwazisining aldida turup, Pərwərdigarning aldida qək taxlap bəlüp təksim kiləqan miraslardur. Bu tərıkidə ular zeminning təksimatini tığətti.

20

Panaḥlık xəhərlər

¹ Pərwərdigar Yəxuaəğa söz kilip mundak dedi: —

² Sən İsraillərə mundak degin: — «Özum Musaning wasitisi bilən silərgə buyruəndək, özunglar üqün «panaḥlık xəhərlər»ni tallap bekitinglar; ■

□ **19:43 «Timnataḥ»** — yaki «Timnah».

□ **19:47 «Ləkin Danlarning zemini öz qolidin kətkən boləraqqa, Danlar qıqip...»** — baxqa birhil təjmisisi: — «Ləkin Danlarning zemini xular (xu xəhərlər) bilən qəkləngən boləraqqa, Danlar qıqip...».

■ **20:2** Mis. 21:13; Qel. 35:6; Kan. 19:1, 2

3 bilməy, tasadipiylikdən adəm urup öltürüp qoyulan hərəkəndə kixi u xəhərlərgə keçip kətsun. Buning bilən bu xəhərlər silərgə qan intikamini aloquqidin panahgah bolidu.

4 *Adəmni xundak öltürgən* kixi bu xəhərlərnin birigə keçip berip, xəhərnin qowuqioğa kelip, xu yərdə xəhərnin aqsakallirioğa öz əhwalini eytsun; ular uni özigə qobul kilip xəhərgə kirgüzüp, uning əzliri bilən billə turuxioğa uningoya jay bərsun.■

5 Əmdi qan kisasini aloquqi uni qoşlap kəlsə, ular adəm öltürgən kixini kisasarning qolioğa tapxurup bərmisun; qünki xu kixining burundin öz koxnisioğa heq əq-adawiti bolmioğan, bəlki tasadipiy urup öltürüp qoyulan.

6 *Adəm öltürgən* kixi jamaət aldida sorak kilinoquqə xu xəhərdə tursun; andin xu waqittiki bax kaħin əlüp kətkəndə, u xu xəhərdin ayrilip, öz xəhərigə, yəni keçip qıqkan xəhərdiki əyigə yenip kəlsun.

7 Xuning bilən ular Naftali taqlıq yurtidiki Kədəxni, Əfrayimning taqlıq yurtidiki Xəkəməni wə Yəhudaning taqlıq yurtidiki Kiriat-Arba, yəni Həbronni,

8 Yerihoning xərk tərpidiki, İordan dəryasining u ketidiki Rubən kəbilisining zeminidin tüzlänglikning qelidiki Bəzəni, Gad kəbilisining zeminidin Gileadtiki Ramotni wə Manassəh kəbilisining zeminidin Baxandiki Golanni tallap bekitti.■

9 Mana bu xəhərlər barlıq Israillar wə ularning arisida turuwatqan musapirlar üçün panahgah boluxka bekitilgən xəhərlərdur; kimki bilməy, tasadipilikdən adəm öltürgən bolsa, uning jamaət aldida sorak kilinixidin burun, qan kisasarning qolida əlməsliki üçün xu xəhərlərgə keçip ketixkə bu xəhərlər bekitilgən.

21

Lawiyarning turuxioğa xəhərləni bekitix

1 U waqıtta Lawiy jəmətlirining kattiwaxliri kaħin Əliazar, Nunning oqlı Yəxua wə İsrail kəbililirining kattiwaxlirining qəxioğa berip, ■

2 Qanaan zeminidiki Xilohda ularoğa: — Musaning wasitisi arkilik Pərwərdigar biz toqruluk: «Ularoğa turuxka xəhərləni, malliri üçün yaylaqlarni koxup bərgin», dəp eytkən, dedi.■

3 Xuni dewidi, Israillar Pərwərdigarning əmri boyiqə öz miras ülüxliridin munu xəhərlər bilən yaylaqlarni koxup Lawiyarğa bərdi: —

4 birinqi taxlanoğan qək Kohat jəmətlirigə qıqti; qək taxlinip, Lawiyar iqidiki kaħin Hərunning əwladlirioğa Yəhuda kəbilisi, Ximeon kəbilisi wə Binyamin kəbilisining zeminliridin on üç xəhər bekitildi;

5 Andin Kohatning qaloğan əwladlirioğa qək taxlinip, Əfrayim kəbilə-jəmətlirining zeminidin, Dan kəbilisining zeminidin wə Manassəh yerim kəbilisining zeminliridin on xəhər bekitildi.

6 Gərxonning əwladlirioğa qək taxlinip, Issakar kəbilə-jəmətlirining zeminidin, Axir kəbilisining zeminidin, Naftali kəbilisining zeminidin wə Manassəhning yənə bir yerim kəbilisining zeminidin on üç xəhər bekitildi.

7 Mərarining əwladlıriqə, jəmət-aililiri boyıqə qək taxlinip, Rubən kəbilisining zeminidin, Gad kəbilisining zeminidin wə Zəbulun kəbilisining zeminidin on ikki xəhər bekitildi.

8 Bu tərīkidə Pərwərdigar Musaning wasitisi bilən buyruqinidək Israillar qək taxlap bu xəhərlər bilən yaylaqlirini qoxup, Lawiylarəqə bərdi.

9 Ular Yəhüdaning kəbilisi bilən Ximeonning kəbilisining zeminidin təwəndə tizimlanəqan munu xəhərlərnı bərdi: —

10 (qək taxlanəqanda, Lawiylarning nəslı boləqan Kohatlar jəmətidiki Hərunning əwladlıriqə birinqi qək qıkkəqəqə munu xəhərlər berildi): —

11 ularəqə Yəhüdaning taqlıq rayonidiki Kiriat-Arba (Arba Anakning atisi idi), yəni Həbron bilən ətrapidiki yaylaqlarnı qoxup bərdi.

12 Ləkin xəhərgə təwə etizlar bilən kənt-kixlaqlarnı Yəfunnəhning oqlı Kaləbkə miras kılıp bərdi.

13 Xundəq kılıp ular Hərun kahinning əwladlıriqə adəm öltürgən kixilər panahlinidiəqan xəhər Həbron wə yaylaqlirini, yənə ularəqə Libnah bilən yaylaqlirini,

14 Yattir bilən yaylaqlirini, Əxtəmoa bilən yaylaqlirini,

15 Həlon bilən yaylaqlirini, Dəbir bilən yaylaqlirini,

16 Ayin bilən yaylaqlirini, Yuttah bilən yaylaqlirini, Bəyt-Xəməx bilən yaylaqlirini bərdi; bu ikki kəbilining zeminiridin jəmiy tokkuz xəhərnı bərdi.

17 Mundin baxqə ularəqə Binyamin kəbilisining zeminidin Gibeon bilən yaylaqlirini, Gəba bilən yaylaqlirini,

18 Anatot bilən yaylaqlirini, Almon bilən yaylaqlirini qoxup jəmiy tət xəhər bərdi.

19 Bu tərīkidə kahınlar, yəni Hərunning əwladlıriqə berilgən xəhərlər on üq boldi; bular ətrapidiki yaylaqliri bilən berildi.

20 Ular yənə Lawiylarning nəslidin boləqan Kohatning qəloqan jəmətlirigimü xəhərlərnı bərdi. Qək taxlap bilən ularəqə bekitilgən xəhərlər munular: — ularəqə Əfraim kəbilisining zeminidin

21 Əfraimning taqlıq rayonidiki adəm öltürgən kixilər panahlinidiəqan xəhər Xəkəm bilən yaylaqlirini, yənə Gəzər bilən yaylaqliri,

22 Kibzaim bilən yaylaqliri wə Bəyt-Həron bilən yaylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərnı bərdi;

23 buningdin baxqə Dan kəbilisining zeminidin Əltəkəh bilən yaylaqliri, Gibbeton bilən yaylaqliri,

24 Ayjalon bilən yaylaqliri wə Gat-Rimmon bilən yaylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərnı bərdi.

25 Buningdin baxqə Manassəh yerim kəbilisining zeminidin Taanak bilən yaylaqliri, Gat-Rimmon bilən yaylaqliri bolup, jəmiy ikki xəhərnı bərdi.

26 Bu tərīkidə Kohatlarning qəloqan jəmətlirigə berilgən xəhərlər on boldi; bular ətrapidiki yaylaqliri bilən berildi.

27 Lawiylarning jəmətliridin boləqan Gərxonlarəqə bolsa ular Manassəhning yerim kəbilisining zeminidin adəm öltürgən kixilər panahlinidiəqan xəhər Baxandiki Golan bilən yaylaqlirini, xundəqlə Bəəxterah bilən yaylaqlirini, jəmiy ikki xəhərnı bərdi;

28 yənə Issakar kəbilisining zeminidin Kixion bilən yaylaqliri, Dabirat bilən yaylaqliri, □

29 Yarmut bilən yaylaqliri wə Ən-Gannim bilən yaylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərnı bərdi;

□ 21:28 «Dabirat» — yəki «Dabrat».

30 buningdin baxka Axir kəbilisining zeminidin Mixal bilən yaylaqliri, Abdon bilən yaylaqliri,

31 Həlkət bilən yaylaqliri wə Rəhob bilən yaylaqliri bolup, jəmiy bolup tət xəhərni bərdi;

32 buningdin baxka Naftali kəbilisining zeminidin adəm öltürgən kixilər panahlinidioğan xəhər Galiliyədiki Kədəx bilən yaylaqlirini, yənə Həmmot-Dor bilən yaylaqliri wə Kartan bilən ətrapidiki yaylaqliri bolup, jəmiy üq xəhərni bərdi.

33 Bu tərəkidə Gərxonlaroğa berilgən xəhərlər on üq boldi; bular ətrapidiki yaylaqliri bilən berildi.

34 Kaloğan Lawiyloğa, yəni Mərarilar jəmətlirigə Zəbulun kəbilisining zeminidin Yokneam bilən yaylaqliri, Kartah bilən yaylaqliri,

35 Dimnağ bilən yaylaqliri wə Nağlal bilən yaylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərni bərdi.

36 Buningdin baxka Rubən kəbilisining zeminidin Bəzər bilən yaylaqliri, Yahaz bilən yaylaqliri, □

37 Kədəmöt bilən yaylaqliri wə Məfaat bilən yaylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərni bərdi.

38 Buningdin baxka Gad kəbilisining zeminidin adəm öltürgən kixilər panahlinidioğan xəhər Gileadtiki Ramot bilən yaylaqlirini, yənə Mağanayim bilən yaylaqliri,

39 Həxbon bilən yaylaqliri wə Jaazər bilən yaylaqliri bolup, jəmiy tət xəhərni bərdi.

40 Bular bolsa kaloğan Lawiyloğning jəmətlirigə, yəni Mərarilar jəmətlirigə berilgən barlik xəhərlərdir; ularoğa qək taxlinix bilən berilgən ülüxi on ikki xəhər idi.

41 Israillarning zemini iqidin Lawiyloğa bekitip berilgən xəhərlər jəmiy kirik səkkiz idi; bular ətrapidiki yaylaqliri bilən berildi.

42 Bu xəhərləning hər birining ətrapida yaylaqliri bar idi; xəhərləning həmmisi xundak idi.

43 Pərwərdigar xu tərəkidə Israillarning ata-bowiliriəğa berixkə kəsəm bilən wədə kiloğan pütkül zeminni ularoğa bərdi; ular kelip uni igiləp, u yərdə olturdi.

44 U waqıtta Pərwərdigar ilgiri ularning ata-bowiliriəğa kəsəm bilən wədə kiloğnidək, ularoğa hər ətrapida ting-aramlik bərdi; ularning düxmənliridin heçqandiki ularning aldida qəddini ruslap tik turalmaytti; bəlki Pərwərdigar həmmə düxmənlirini ularning qoliəğa tapxurdi.

45 Pərwərdigarning Israillning jəmətigə wədə kiloğan hımmətliridin heçbiri qaldurulmay əməlgə axuruldi.

22

Xərk tərəptiki zeminlar təksim qilinoğan kəbililəning öz mürasiəğa kaytip berixi

1 U waqıtta Yəxua Rubənlər, Gadlar wə Manassəğ yerim kəbilisidikilərnı qakirip ularoğa: —

2 Silər bolsanglar Pərwərdigarning kuli Musaning silərgə buyruəğining həmmisigə əməl kildinglar, mening silərgə əmr kiloğan barlik səzlimigimu kulak saldinglar; ■

□ 21:36 «Yahaz» — yaki «Jahzah» yaki «Yahazah». ■ 22:2 Qel. 32:20; Kan. 3:18

3 silər bu nuroqun künlərdə taki bügüngə kədər qerindaxliringlarni taxliwətməy, bəlki Pərwərdigar Hudayinglar *silərgə* əmr kılqan wəzipini tutup kəldinglar;

4 əmdi Pərwərdigar Hudayinglar wədə kılqinidək, qerindaxliringlaroşa aramliq bərdi; xunga silər Pərwərdigarning kuli Musa İordan dəryasining u tərpidə silərgə bərgən miras zemininglaroşa, öz qedirliringlaroşa kaytip beringlar. ■

5 Pəqətla Pərwərdigarning kuli Musa silərgə buyrup tapxuroşan qanun-əmlərgə əməl kılıxqa, yəni Pərwərdigar Hudayinglarni səyüp, Uning barliq yollirida mengip, əmrlirini tutup uningəşa baqlinip, pütün kəlbinglar wə pütün jan-dilinglar bilən Uning hizmitidə boluxqa iħlas bilən kəngül bəlunglar, — dedi.■

6 Xuning bilən Yəxua ularni bəht-bərikət tiləp, yoloşa saldi; ular öz qedirlirioşa kaytip ketixti.

7 Manassəh yerim kəbilisigə bolsa Musa ularoşa Baxanni miras kılıp bərgənidi; yənə bir yerim kəbiligə Yəxua İordan dəryasining bu qeti, yəni qərb tərpidə ularning qerindaxliringning arisida miras bərdi. Yəxua ularni öz qedirlirioşa kaytix yolioşa saloşan waqtida, u ularoşimu bəht-bərikət tiləp,

8 ularoşa: — Intayin kəp bayliqlar, intayin kəp qarpaylarni, xundakla kəp miqdarda kümüx, altun, mis, təmür wə kiyim-keqəklərnə elip, öz qediringlaroşa kaytip beringlar; düxmənliringlardin aloşan oljini qerindaxliringlaroşa üləxtürüp beringlar, dedi.□

9 U waqıtta Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisi Kanaan zemindiki Xilohdin qikip Israillardin ayrilip, Pərwərdigarning Musaning wasitisi bilən kılqan əmri boyiqə ularning təəlluqati boloşan öz miras zemini Gilead yurtioşa qarap kaytip mangdi.

Qong uquxmasliq — iqki uruxning aldini elix

10 Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisi Kanaan zemindiki İordan dəryasining boyidiki Gəlilotka yetip kəlgəndə, u yərdə İordan dəryasining boyida bir qurbangahni yasidi; qurbangah nahayiti qong wə həywətlik yasaloşanidi. □ ■

11 Israillaroşa: «Mana Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisi Kanaan zemindiki İordan dəryasining u ketidiki Gəlilotta, yəni Israillarning udulida bir qurbangahni yasaptu» degən həwər anglandi.

12 Israillar bu həwərnə anglioşan həman, ularning pütkül jamaiti ular bilən uruxux üqün Xilohqa toplandi.

13 U waqıtta Israillar kahin Əliazarning oşli Finihasni Gilead zemindiki Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisigə mangdurdı

14 wə xundakla uning bilən on əmirni, Israilling hər bir kəbilisidin jəmət baxliki boləşan birdin əmirni uningəşa həmrəh kılıp əwətti; hər bir əmir hər qaysi ata jəməttiki minglioşan Israillarning kattiwexi idi.

15 Bular əmdi Gilead zeminiəşa, Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisigə kelip ularoşa: —

16 Mana Pərwərdigarning pütkül jamaiti silərgə mundaq dəydu: «Silərnə Pərwərdigarəşa əgixixtin yenip, özünglarəşa qurbangahni

■ 22:4 Qel. 32:33; Kan. 3:13; 29:8; Yə. 13:8 ■ 22:5 Kan. 10:12 □ 22:8 «aloşan oljini qerindaxliringlarəşa üləxtürüp beringlar» — yaki «aloşan oljini qerindaxliring bilən ülixip elinglar». □ 22:10 «...dəryasining boyidiki Gəlilotka» — nuning baxqa birhil tərjimisi: «...dəryasining boyidik dairisi» yaki «...dəryasining boyidik dügilək dəwiliri». ■ 22:10 Yə. 18:7

yasap, Israilning Hudasiyin yüz örüp, Pərwərdigarğa asiylik kilip ötküzgən bu rəzilliklar zadı kandaq ix? □

17 Peorda burun ötküzgən kəbihlikimiz bizgə yetip axmasmu? Gərgə Pərwərdigarning jamaiting bexioğa waba quxkən bolsimu, biz tehi bəgüingə kəder bu ixtin özimizni paklandurmiduk. □ ■

18 Silər bügün Pərwərdigarğa əgixixtin yandinglar; xundak boliduki, silər bügün Pərwərdigarğa asiylik kiləjan boləraqqa, u jəzmən ətə Israilning pütkül jamaitigə oşəzəplinidu.

19 Həlbuki, mubada silər miras kilip aləjan zemin napak bolup kaləjan bolsa, Pərwərdigarning təwəliki boləjan zeminə, Uning qediri tikləngən yurtka yenip kelip, arimizda miras elinglar. Pəkət Pərwərdigar Hudayimizing kurbangahidin baxka özünglər üqün kurbangah yasax bilən Pərwərdigarğa wə bizlərgə asiylik kilmanglar.

20 Zərahning oşli Akan haram bekitilgən nəsirlədin elip, itaətsizlik kiləjan əməsmu? Xu səwəbtin kəbihliki üqün yaləuz ular öltürülüp kaləmay, Pərwərdigarning oşəzipi yənə pütkül Israil jamaiting üstigə quxkən əməsmu?».

21 Xuning bilən Rubənlər, Gadlar wə Manassəh yerim kəbilisi mingliəjan Israillarning kattiwaxlirioğa jawab berip mundak dedi: —

22 «İlahlarning ilahı Pərwərdigardur! İlahlarning ilahı boləjan Pərwərdigar Əzi buni bilidu, Israilmu uni bilgəy! Əgər bu ix asiylik bolsa yaki Pərwərdigarğa itaətsizlik bolsa, əmdi bizlərnı bügun ölümədin ayimanglar! ■

23 Əgər bizning özimiz üqün kurbangahni yasiximiz Pərwərdigarğa əgixixtin yenix üqün boləjan bolsa, xundakla kurbangahning üstidə köydürmə kurbanlik sunux, axlik hədiyəlirini sunux, inaklik kurbanliklirini sunux üqün boləjan bolsa, undakta Pərwərdigar Əzi bu ix toşruluk bizdin hesab alənsu;

24 əksiqə bu ixni kiliximizning səwəbi həkikətən xuki, kəlgüsidə silərnıng baliliringlar bizning balilirimizə: «Silərnıng Israilning Hudasi Pərwərdigar bilən kandaq munasiwitinglar bar?»

25 Əy Rubənlər wə Gadlar, Pərwərdigar biz bilən silərnıng otturimizda İordan dəryasını qəgra kilip kəyojan əməsmu? Xunga silərnıng Pərwərdigardin heqkandak nesiwənglar yoktur!» deyixidin əndixə kilduk.

26 Xunga biz: «Kəpup bir kurbangah yasayli; ləkin bu köydürmə kurbanliklar üqünmu əməs, baxka hil kurbanliklar üqünmu əməs,

27 bəlkı kəlgüsidə Pərwərdigarning aldidə köydürmə kurbanliklirimiz bilən baxka hil kurbanliklirimiz wə inaklik kurbanliklirimiz bilən uning ibaditidə boluximiz üqün, silər wə bizning otturimizda, xundakla keyinki dəwrlirimizdə bir əslətmə guwahlik bolsun üqün uni yasiduk; baliliringlarning kəlgüsidə balilirimizə «Pərwərdigardin heqkandak nesiwənglar yok» deməsliki üqün xundak kilduk. ■

28 Əgər ular kəlgüsidə biz bilən əwladlirimizə xundak desə, biz jawab berip: «Mana, köydürmə kurbanlik sunux üqün yaki baxka hil kurbanliklarnı sunux üqün yasələjan əməs, bəlkı silər bilən bizning

□ 22:16 «Silərnıng Pərwərdigarğa əgixixtin yenip, özüngləroğa kurbangahni yasap...» — Musa pəyoəmbərgə nazil kilinəjan qanun boyiqə, Pərwərdigarning ibaditi üqün yaləuz birlə kurbangah bekitilgən, xundakla kurbangah Pərwərdigar əzi bekitkən jayda turuxi kerək idi («Mis.» 24:20, «Law.» 17:3-4, «Kan.» 12:5-6ni kəring). □ 22:17 «Peorda burun ötküzgən kəbihlikimiz bizgə yetip axmasmu?» — Peorda ötküzgən gunahlar wə keyinki wəkə «Qel.» 25-babta hatiriləngən. ■ 22:17 Qel. 25:3; Kan. 4:3 ■ 22:22 Zəb. 50:1 ■ 22:27 Yar. 31:48; Yə. 24:27

otturimizda bir guvahlıq bolsun dəp yasaloqan, bu Pərwərdigarning atabowillirimiz yasiloqan qurbangahining əndizisidir!» deyələymiz.

²⁹ Pərwərdigarğa asiylik kılıp, Pərwərdigarğa əgixixtin yenip, Pərwərdigar Hudayimizning qedirining aldida turoqan qurbangahın baxka ikkinçi bir qurbangahni yasap, uning üstida keydürmə qurbanlik, axlik hədiyələr wə baxka hil qurbanliklarni ötküzüx niyiti bizdin neri boləy!».

³⁰ Kahin Finihəs wə uning bilən billə kəlgən jamaət əmiriliri, yəni mingliqan Israillarning kattiwaxliri Rubənlər, Gadlar wə Manassəhlarning eytkən sözlirini angliqanda ular xuningdin hux boldi.

³¹ Əliazarning oqli kahin Finihəs Rubənlər, Gadlar wə Manassəhlərgə: — Silər Pərwərdigarğa bu itaətsizlikni kilmiojininglar üqün Pərwərdigarning otturimizda turuwatkanlikini əmdi bildük; silər bu ix bilən Israillarni Pərwərdigarning kolidin kutquzdunglar, dedi.

³² Andin Əliazar kahinning oqli Finihəs bilən əmirilər Rubənlər wə Gadlarning yenidin, Gilead zeminidin qikip Kanaan zeminioqə Israillarning yenioqə yenip kelip bu həwərnə ularoqə dəp bərdi.

³³ Bu ix Israillarning nəziridə yaxi köründi; Israillar Hudaqə həmdusana eytip, Rubənlər bilən Gadlaroqə hujum kılıp, ular bilən uruxup ularning turuwatkan zeminini wəyran kılayli, degən gəpni ikkinçi tiloqə almidi.

³⁴ Rubənlər bilən Gadlar bu qurbangahka «Guvahlıq» dəp at koydi; qünki ular: — «U arimizda Pərwərdigarning Huda ikənlikigə guwahtur» dedi.□

23

Yəxua pəyoqəmbərning Israilning əmir-əksakallirini agahlandurup, ularoqə nəsihət berixi

¹ Pərwərdigar Israiloqə ətrapidiki düxmənliridin aram berip uzun zamanlar etüp, xundakla Yəxua kərip, yeximu qongiyip qaloqanda,

² Yəxua pütkül Israilni, ularning əksakallirini, baxlikliri, hakim-soraqçiliri bilən bəg-əməldarlırini qakirip ularoqə mundaq dedi: — «Mən kərip qaldim, yeximmu qongiyip qaldi.

³ Pərwərdigar Hudayinglarning silər üqün muxu yərdiki barlik taipilərgə qandak ixlarni kəlojini əzünglar kərdünglar; qünki silər tərəptə turup jəng kıləuqi Pərwərdigar Hudayinglar Əzidur.

⁴ Mana, mən özüm yokatқан həmmə əlləarning zeminliri bilən qaloqan bu taipiləarning zeminlirini qoxup kəbilə-jəmətinglar boyiqə qək taxlap İordan dəryasidin tartip kün petix tərəptiki Uluoq Dengizoiqə, silərgə miras kılıp təksim kılıp bərdim.

⁵ Pərwərdigar Hudayinglar Əzi ularni aldinglardin koşlap qikip, kəzünglardin neri kılıp, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə eytkinidək silər ularning zeminioqə igə bolisilər. ■

⁶ Xunga silər tolimu kəysər bolup Musaning kanun kitabida pütülgəning həmmisini tutup, ong ya soloqə qətnəp kətməy, uringoqə əməl kılıxka kəngül bəlunglar; ■

⁷ xundak kılıp, aranglarda kelip qaloqan bu taipilər bilən bardikəldi kilmanglar; xuningdək ularning ilahlırining namlirini tiloqə almanglar

□ 22:34 «Guvahlıq» — ibraniy tilida «Ed». ■ 23:5 Mis. 14:14; 23:27; Qel. 33:53; Qan. 6:19; Yə. 13:6 ■ 23:6 Qan. 5:32; 28:14

yaki ularning nami bilən kəsəm qilmanglar; ularoşa ibadət qilmanglar, ularoşa bax urmanglar; ■

⁸ bəlki bügüngiqə qiloqninglardək, Pərwərdigar Hudayinglaroşa baqlinip turunglar. ■

⁹ Qünki Pərwərdigar aldinglardin qong-qong wə küqlük əllərni qoqlap qikiriwətkəndur; bügüngiqə heqkandək adəm aldinglarda put tırəp turalmidi.

¹⁰ Pərwərdigar Hudayinglar silərgə eytkini boyiqə silər tərəptə turup jəng kiloqini üqün silərdin bir adiminglar ularning ming adimini tiripirən kilidu. ■

¹¹ Xunga Pərwərdigar Hudayinglarni səyüx üqün öz kənglünglaroşa kattik səgək bolunglar!

¹² Qünki əgər silər Uningdin yüz ərüp aranglarda qaloqan bu əllər bilən arilixip-baqlinip, ular bilən qoda-baja bolup, ular bilən berix-kelix kilsanglar,

¹³ undakta silərgə xu ix ayan bolsunki, Pərwərdigar Hudayinglar aldinglardin bu əllərni ikkinqi qoqlap qikarmaydu, bəlki bular silərgə qapqan wə kiltak bolup, bikininglaroşa qamqə bolup qüxüp, kəzünglərgə tikən bolup sanjilidu; ahirda Pərwərdigar Hudayinglar silərgə bərgən bu yahxi zemindin məhrum bolup yokilisilər.

¹⁴ Mana, mən bügün barliq adəmlər muqərrər besip ətidiqan yolni mangimən; silərning pütün dilinglar wə wujudunglaroşa xu roxənki, Pərwərdigar Hudayinglarning silər toqruluk qiloqan mubarək wədilirining heqbiri əməlgə axurulmay qalmidi; həmmisi silər üqün bəja kəltürülüp, heqkaysisi yərdə qalmidi.

¹⁵⁻¹⁶ Ləkin silər Pərwərdigar Hudayinglarning silərgə əmr kilip tohtatqan əhdisini buzqanda, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə wədə kiloqan həmmə bərikət üstünglərgə qüxürülgəndək, xundək boliduki, Pərwərdigar Hudayinglar silərni Əzi silərgə bərgən zemindin yoxatquqə barliq agah kiloqan ixni qüxüridu; silər berip, *uning əhdisini buzup* baxqə ilahlaroşa ibadət kilip bax ursanglar, Pərwərdigarning oşəzipi silərgə tutixip, silərni Əzi silərgə bərgən yahxi zemindin tezla yok kilidu».

24

Yəxua pəyoşəmbərnin pütkül Israilni agahlandurup, ularoşa nəsihət kilixi

¹ Andin Yəxua Israilning həmmə kəbililirini Xəkəmgə yioşip, Israilning aqsakalliri, baxlikliri, hakim-sotqiliri bilən bəg-əməldarlarini qaqirdi; ular əzlrini Hudaning huzurioşa hazır kiloqanda

² Yəxua pütkül həlkqə: Israilning Hudasi Pərwərdigar: — «Kədimki zamanda ata-bowiliringlar, jümlidin İbrahim bilən Nahorning atisi Tərah dəryaning u tərpidə olturatti; ular baxqə ilahlarınin qulluqida bolatti. □ ■

³ Ləkin Mən atanglar İbrahimni dəryaning u tərpidin elip kelip, uni baxlap pütkül Qanaan zemini aylandurup, uning nəslini awutup uningqə İshakni bərdim. □ ■

■ **23:7** Mis. 23:13; Zəb. 16:4; Yər. 5:7; Zəf. 1:5; Əf. 5:3 ■ **23:8** Qan. 11:22 ■ **23:10** Law. 26:8; Qan. 32:30 □ **24:2 «dəryaning u tərpidə»** — muxu yərdə «dərya» «Əfrat dəryasi»ni kərsitidu. ■ **24:2** Yar. 11:26, 31; Qan. 26:5 □ **24:3 «dəryaning u tərpidin»** — muxu yərdə «dərya» «Əfrat dəryasi»ni kərsitidu. ■ **24:3** Yar. 12:1; 21:2.

4 Andin Mən Ishakqa Yakup bilən Əsawni bərdim; Əsawoşa Seir taşlık rayonini təwəlik kılıp bərdim, Yakup bilən oqulliri bolsa Misiroşa qūxūp bardı. ■

5 Keyinrək Mən Musa bilən Hərunni əwətip, Misirliklər arisida əməllirim bilən ularoşa dəlxətlik wabalarni qūxūrdum; andin silərni xu yərdin elip qıktım. ■

6 Mən bu tərکیدə ata-bowiliringlarni Misirdin elip qıkip, ular *Kızıl Dengiz*oşa yetip kəlgində, misirliklər jəng hərwiliri wə atlık əskərliiri bilən ata-bowiliringlarni qoşlap dengizoiqə kəldi. □ ■

7 Israillar xuan Pərwərdigaroşa nida kılıwidi, U silər bilən Misirliklərnin arisoşa tum karəngəşulək qūxūrdi; andin dengizni ularning üstigə bas-turup yaptı. Silər Öz közliringlar bilən Mening Misirdə nemə kıləşimni kərdūnglar; andin silər uzun wəktikiqə qəldə turdūnglar.

8 Keyinrək Mən silərni İordan dəryasining u tərpidə turoşan Amoriylarning zeminiə baxlap kəldim; ular silər bilən soşuxkanda mən ularni qolunglaroşa berip, silər ularning zeminini igilidinglar. Mən ularni aldinglardin yəkiwəttim. ■

9 U wəktidə Moabning padixahı, Zipporning oşli Balak qorup, İsrail bilən jənggə qūxti wə silərni qarəşax ūqūn Beorning oşli Balaamni qakirip kəldi;

10 lekin Mən Balaamning səzigə kulak salmidim; xuning bilən u silərgə kayta-kayta bəht-bərikət tilidi wə Mən silərni *Balakning* qolidin kütqūzdu.

11 Keyinrək silər İordan dəryasidin otup Yerihooşa baroşanda Yerihoning adəmliri Amoriylar, Pərizziylər, Kanaaniylar, Hittiylar, Girgaxiylar, Hıwiylar wə Yəbusiylar silər bilən uruxqa qorqini bilən Mən ularni qolunglaroşa tapxurup bərdim; ■

12 Mən aldinglaroşa serik hərini əwəttim, serik hərə Amoriylarning ikkila padixahini həydiwətkəndək ularnimu həydiwətti; bu ix silərnin kiliqinglar yaki okyayinglar bilən bolmidi. □ ■

13 Mən silərgə öz qolunglar bilən əmgək singdurmigən bir zeminni, özūnglar yasimioşan xəhərlərni bərdim, wə silər xularda makan kildinglar; özūnglar tikmigən ūzümzarlıklar bilən zəytunzarlıqlardin mewilirini yəwətilər» dəydu, — dedi. ■

14 — Xunga əmdi silər Pərwərdigardin qorqup ihlasmənlik wə həkikət iqidə uning ibaditidə bolunglar; ata-bowiliringlar dəryaning u tərpidə wə Misirdə qokunoşan ilahlarni taxlap, pəkət Pərwərdigarning kullukida bolunglar. □

15 Lekin əgər Pərwərdigarning ibaditi silərgə yaman kərünsə, kimgə ibadət kilişioşinglarni talliwelinglar — məyli ata-bowiliringlar dəryaning u tərpidə turoşanda qokunoşan ilahlər bolsun yaki silər turuwatқан zemindiki Amoriylarning ilahliri bolsun, ularni tallanglar; lekin mən bilən öyümdikilər bolsaq Pərwərdigarning ibaditidə bolimiz, — dedi.

16 Həlk jawab berip: — Pərwərdigarni tərək etip baxqa ilahlarning ibaditidə bolux bizdin neri bolsun!

■ 24:4 Yar. 25:24; 36:8; 46:1 ■ 24:5 Mis. 3:10-22; 4:1-17; 12:37 □ 24:6 «*ular Kızıl Dengizə yetip kəlgində*» — muxu yərdə «ular» ibraniy tilidə «silər» eytilidu. ■ 24:6 Mis. 14:1 ■ 24:8 Qel. 21:21, 33 ■ 24:11 Yə. 3:14; 6:1, 20; 10:8; 11:8 □ 24:12 «*serik hərə*» — ibraniy tilidə adətlik hərədin tehimu qoş wə qakqak birhil hərini kərsitixi mumkin. ■ 24:12 Mis. 23:28; Kan. 7:20; Zəb. 44:3 ■ 24:13 Kan. 6:10, 11, 12 □ 24:14 «*dəryaning u tərpidə*» — muxu yərdə «dərya» «Əfrat dəryasi»ni kərsitidu.

17 Qünki biz bilən ata-bowilirimizni «kulluk makani» boləjan Misir zemnidin qikirip, kəzimizning aldida bu qəng məjizilik əlamətlərni kərsitip, kəysi yolda mangəyili, kəysi həlkning arisidin etməyli, bizni səqliəuqi Pərwərdigar Hudayimiz Əzidur!

18 Pərwərdigar bu zeminda turəjan barliq taipilərni, jümlidin Amoriylarni aldimizdin kəqliwətti; xunga bizmu Pərwərdigarning ibaditidə bolimiz; qünki U bizning Təngrimizdur! — dedi.

19 Yəxua həlkə: — Silər Pərwərdigarning ibaditidə bolalməysilər, qünki U muqəddəs bir Hudadır; U wəpasizliqqa həsət kəliəuqi bir Təngri boləqaqqa, itaətsizlikliringlar bilən gunəhlinglarni kəqürəlməydu.

20 Əgər silər Pərwərdigarni taxlap, yat iləhlərə qəkunəjan bolsanglar Umu silərdin yüz ərüp, silərgə yahxilik kəlip kəlgənnəng ornida silərgə bala kəltürüp yəkitidu, — dedi. ■

21 Ləkin həlk Yəxuaəja jawab bərip: — Hərgiz undək bolmaydu! Biz Pərwərdigarning ibaditidə bolimiz, — dedi.

22 Buni angləp Yəxua həlkə: — Əzünglarning Pərwərdigarni, Uning ibaditidə boluxni talləjanliqinglarəja əz-əzünglarəja guwahqi boldunglar, dewidi, ular: — Əzimiz guwah! — dəp jawab bərixti.

23 U: — Undək bolsa əmdi aranglardiki yat iləhlərnə qikirip taxliwətip, kənglünglarni Israilning Hudasi Pərwərdigarəja intilidəjan kilinglar, dedi.

24 Həlk Yəxuaəja jawab bərip: — Biz Pərwərdigar Hudayimizning ibaditidə bolup, uning awaziəjila kulək salidəjan bolimiz, dedi.

25 Xuning bilən Yəxua u kəni həlk bilən əhdə bəqlixip, Xəkəmdə ular üçün həküm-bəlgilimilərnə tohtitip bərdi. ■

26 Andin Yəxua bu həmmə səzlərnə Pərwərdigarning qənun kitabioja pütüp, yəjan bir taxni elip kəlip, uni Pərwərdigarning muqəddəs jayining yənidiki dub dərihining əstioja tikləp koydi.

27 Andin Yəxua həlkə: — Mana bu tax bolsa bizgə guwah bolup turidu; qünki u Pərwərdigarning bizgə kəljəjan həmmə səzlrini angləp turdi; u Pərwərdigar Hudayinglardin tanmasliqinglar üçün üstünglarda guwahqi bolup turidu, — dedi.

28 Yəxua xularni dəp həlkni yələja selip, hər birini öz miras yerigə yandurdi.

29 Bu ixlardin keyin Nunning oqli, Pərwərdigarning kəli Yəxua bir yüz on yexida wəpat boldi.

30 Ular uni elip bərip, Əfraim təqlik rayonida, Gaax təjining ximal təripidiki öz miras ülxi boləjan Timnat-Serəh degən jayda dəpnə kildi. ■

31 Yəxuaning pütkül həyat künliridə, xundəkla Yəxuanin keyin kəljəjan, Pərwərdigarning Israil üçün kəljəjan həmmə məjizilik əməllirini obdan bilidəjan əksəkəllarning pütkül həyat künliridimu Israil Pərwərdigarning ibaditidə bolup turdi.

32 Yüsüpnəng səngəklirini bolsa, Israilar ularni Misirdin elip kəlgənidi. Ular bularni Xəkəmgə elip bərip, Yəqub Xəkəmnəng atisi Həmorning oquilliridin yüz kəsitəh kümükə setiwəljəjan yərdə dəpnə kildi. Xu yər Yüsüplərnəng miras ülxi bolup kəldi. □ ■

33 Hərunning oqli Əliazarmu wəpat boldi; ular uni oqli Finihəskə miras kəlip bərilgən Əfraimning təqlik rayonidiki Gibəh degən jayda dəpnə

■ 24:20 Yə. 23:15 ■ 24:25 Mis. 15:25 ■ 24:30 Yə. 19:50; Hək. 2:9 □ 24:32 «kəsitəh»

— həzirəje kəmmi tənəklənmiş bir hil kümük tənggə idi («Yər.» 33:19 wə «Ayup» 42:11).

■ 24:32 Yər. 33:18-20; Yər. 50:25; Mis. 13:19

qildi.□

□ **24:33 «Əfrayimning taqlıq rayonidiki Gibeah»** — yaki «Əfrayimning taqlıq rayonidiki deng».

Batur Ҳақимлар

Israillarning Қанааниylar билән jəng қилиp, zeminini қismən игилиxi

1 Wə Yəxua wapat boləqandin keyin xundak boldiki, Israillar Pərwərdigardin: — Bizdin kim awwal qıqıp Қанааниylar билән sokuxsun? — dəp soridi. □ ■

2 Pərwərdigar sөz қилиp: — Yəhuda qıqsun; mana, Mən zeminni uning қolıoа tapxurdum, — dedi. □

3 U waқıtta Yəhuda akisi Ximeonoа: — Sən mening билән билə Қанааниylar билən sokuxuxқа, manga qək taxlinip miras қilinoјan zeminoа qıqsang, mənmu sanga qək taxlinip miras қilinoјan zeminoа sən билən билə qıqıp *sokuximən*, dewidi, Ximeon uning билən билə qıqıti. □

4 Yəhuda u yərgə qıqkanda, Pərwərdigar Қанааниylar wə Pərizziyləрни ularning қolıoа tapxurdi. Xuning билən ular Bezək degən jayda ularni urup қirip, on ming adimini oltürdi.

5 Ular Bezəktə Adoni-Bezək degən padixah билən uқrixip қelip, uning билən sokuxup Қанааниylar билən Pərizziyləрни urup қirdi. □

6 Adoni-bezək қақti, ular қоолаp берip, uni tutuwelip, қollirining қong barmıki билən putlirining қong barmıkini kesiwətti.

7 Xuning билən Adoni-Bezək: — Əyni qaоda қollirining қong barmıki билən putlirining қong barmıki kesiwetilgən yətmix padixah dastihinimning tegidiki uwaklarni terip yeganidi. Mana əmdi Huda mening қiləlanlirimni əzümgə yandurdi, dedi.

Andin ular uni Yerusalemoа elip bardı, keyin u xu yərdə ołdi. □

8 Yəhudalar Yerusalemoа hujum қilip xəhəрни ixoјal қildi; ular u yərdə olturoјuқilarni қiliqlap қirip, xəhərgə ot қоyuwətti.

9 Andin Yəhudalar qүxүp, taoјliқ rayon, jənubdiki Nəgəw wə Xəfəlah oymanliқida turuwatқan Қанааниylar билən sokuxti. ■

10 Andin Yəhudalar Ҳeбронdiki Қанааниylaroа hujum қilip, Xexay, Ahıman wə Talmaylarni urup қirdi (ilgiri Ҳeброн «Kiriат-Arba» dəp atılatı). □ ■

11 Andin ular u yərdin qıqıp, Dəbirdə turuwatқanlaroа hujum қildi (ilgiri Dəbir «Kiriат-Səfər» dəp atılatı). ■

□ **1:1 «Wə Yəxua wapat boləqandin keyin xundak boldiki...»** — muxu jümlə «Wə» degən sөz билən baxlinip, «Batur Ҳақимлар» degən kitabning «Yəxua» degən kitab билən zıq baolanoјanliқini kərsitidu. «Yəxua» 24:33-ayətni kərүng. Məzkur kitab «Yəxua» degən kitabning dawamidur.

■ **1:1 Ҳақ.** 20:18 □ **1:2 «Yəhuda»** — muxu yərdə Yəhuda қəbilisini kərsitidu. □ **1:3 «Ximeon»** — muxu yərdə Ximeon қəbilisini kərsitidu. «Sən mening билən билə Қанааниylar билən sokuxuxқа, manga qək taxlinip miras қilinoјan zeminə qıqsang,...» — muxu ayəttiki «sən», «mən», «manga», «uning» degənlər қəbilidiki kəp adəmləрни kəristidu. □ **1:5 «Adoni-Bezək»** — bəlkim xu padixahning ismi əməs, bəlkim uning unwani boluxi mumkin; mənisi «Bezəkning əmiri». □ **1:7 «...Andin ular Adoni-Bezəkni** Yerusalemoа elip bardı, keyin u xu yərdə ołdi» — Yəhuda wə Ximeonlarning Adoni-Bezəkni tirik қalduruxi Musa pəyoјəmbər wə Yəxua pəyoјəmbərnin bu tapılər toқrisida tapiloјınıoа hilap idi (məsilən, «Қан.» 7:16, «Yə.» 10:40, 11:12).

■ **1:9 Yə.** 10:36; 11:21; 15:13 □ **1:10 «Xexay, Ahıman wə Talmaylar»** — bu üç adəm gigant idi («Yə.» 15:14). ■ **1:10 Yə.** 15:14 ■ **1:11 Yə.** 15:15-19.

12 **Kaləb:** — Kimki Kiriya-Səfərgə hujum qilib uni alsa, uningoa qizim Aksahni hotunluqqa berimən, degənidi.

13 Kaləbning ukisi Kenazning oqli Otniyəl uni ixoqal qildi, Kaləb uningoa kizi Aksahni hotunluqqa bərdi.

14 Wə xundak boldiki, kiz *yatliq bolup* uning kexioqa barar qaoqda, erini atisidin bir parqə yər soraxqa ündidi. Aksah exəktin qüxüxigə Kaləb uningdin: — Sening nemə təliping bar? — dəp soridi. □

15 U jawab berip: — Meni alahidə bir bərikətligəysən; sən munga Nəgəwdin *kaojirak* yər bərgənəkənsən, munga birnəqqə bulaknimu bərgəysən, dedi. Xuni dewidi, Kaləb uningoa üstün bulaqklar bilən astin bulaqklarni bərdi. □

16 Musaning keynatısının əwladliri boləqan Keniyələr Yəhudaqqa qoxulup «Hormilik Xəhər»din qikiqir Aradning jənuv təripidiki Yəhuda qəligə berip, xu yərdiki həlk bilən billə turəqanidi. □

17 Yəhuda bolsa akisi Ximeon bilən billə berip, Zəfat xəhiridə turuwatqan Qanaaniylarni urup kikirip, xəhərnə mutlək wəyran qildi; xuning bilən xəhərnəning ismi «Hormah» dəp ataləqan. □

18 Andin Yəhudalar Gaza bilən uning ətrəpini, Axkelon bilən uning ətrəpini, Əkron bilən uning ətrəpini igilidi.

19 Pərwərdigar Yəhuda bilən billə boləq, ular taəqlik yurtni məəqlup qilib aldi; ləkin jilədikilərnəni bolsa, ularning təmür jəng hərwiliri boləq, ularni zeminidin qoqliwetəlmidi. □

20 Ular Musaning buyruəqinidək Həbronni Kaləbkə bərdi. Xuning bilən Kaləb Anakning uq oqlini u yərdin qoqliwətti. ■

21 Ləkin Binyaminlar bolsa Yerusalemda olturuwatqan Yəbusiylarni qoqlap qikiqirwetəlmidi; xunga ta bügüngiqə Yəbusiylar Binyaminlar bilən Yerusalemda billə turmaqta.

22 Yüsüpning jəməti Bəyt-Əlgə hujum qildi; Pərwərdigar ular bilən billə idi.

23 Yüsüpning jəməti Bəyt-Əlning əhwalini bilip kelixkə qarlioquqilarni əwətti (ilgiri xəhərnəning nami Luz idi). ■

24 Qarlioquqilar xəhərdin bir kixining qikiqir keliwatqinini bayqap uningoa: — Xəhərgə kiridəqan yolni bizgə kərsitip koysang, sanga xapaət kərsitimiz, — dedi.

□ **1:14 «Aksah exəktin qüxüxigə Kaləb uningdin ... soridi»** — bu ix səl sirlik tuyulidu. Nemixka otniyəlnəning əzi bu tələpni qoymaydu? Aksah toyoqa barəqanda uning atisimu uningoa həmrəh bolup barəqan bolsa kerək; xuning bilən Otniyəlnəningə barəqanda Aksah əzi aldirdə ketip biwasitə atisioqa xu tələpni qoyəqan bolsa kerək. □ **1:15 «sən munga Nəgəwdin *kaojirak* yər bərgənəkənsən»** — ibraniy tilida pəkət «sən munga Nəgəwdin yər bərgənəkənsən...» deyilidu. Əməliyətə Dəbir degən xəhər Nəgəwdə əməs (Nəgəw Yəhudaning jənuviy təripidiki qəllük idi); bəlkə taəqlik rayonda idi. Ləkin ətrəpida su az boləq, Aksah su yərnə «Nəgəwdə (demək, *kaojirak*) bir yərnə» dəp puritidu. □ **1:16 «Hormilik Xəhər»** — Yerihoning baxqa bir nami. Yəxua Yerihə xəhərinə harabə kileqanidi («Yə.» 6:24); xunga «Hormilik Xəhər» muxu yərdə Yerihoning ətrəplirini kərsətə kerək. **«Musaning keynatısının əwladliri boləqan Keniyələr Yəhudaqqa qoxulup ... xu yərdiki həlk bilən billə turəqanidi»** — bu həwərnə berixning səwəbi Keniyələrnəning Yəhuda kəbilisidilərgə boləqan amraqlikini kərsitixin ibarət bolsa kerək. □ **1:17 «Hormah»** — buning mənisə «wəyran kilix». □ **1:19 «...jilədikilər»** — baxqa birhil tərjimisi: «... təwən yurttikilər». ■ **1:20 Qel. 14:24; Yə. 14:13** ■ **1:23 Yar. 28:19**

25 Xuning билән xu kixi xәhәrgә kiridoqan yolni ularoqa kәrsitip qoydi. Ular berip xәhәrdikilәrni urup kiliqlidi; lekin u adәм bilән ailisidikilәrni aman qoydi. □

26 U adәм keyin Ҳittiyarlarning zeminiqә berip, xu yәrdә bir xәhәr bәrpa kilip, namini Luz dәp atidi. Ta бүgүngiqә uning nami xundaq atalmaqta.

27 Lekin Manassәhlәр bolsa Bәyt-Xeanni wә uningqә qaraxliq kәntlәrni, Taanakni wә uningqә qaraxliq kәntlәrni ixoqal kilmidi; ular Dor wә uningqә qaraxliq kәntlәrdiki hәlkni, Ibleam wә uningqә qaraxliq kәntlәrdiki hәlkni, Megiddo wә uningqә qaraxliq kәntlәrdiki hәlkni qoqliwәtmidi, zeminni almidi; Qanaaniylar xu zeminda turuwerixkә bәl baqliqanidi. □ ■

28 Israil barqanseri kүqәygәqkә Qanaaniylarni özlrigә haxarqi kilip bekindurdi, lekin ularni өз yәrliridin pütүнlәy qoqliwәtmidi.

29 Әfraimlarmu Gәzәrdә turuwatqan Qanaaniylarni qoqliwәtmidi; xuning bilән Qanaaniylar Gәzәrdә ular bilән billә turiwәrdi. □ ■

30 Zәbulun nә Kitronda turuwatqanlarni nә Nahalolda turuwatqanlarni qoqliwәtmidi; xuning bilән Qanaaniylar ularning arisida olturaxlixip, ularqә haxarqi mәdikar boldi. □

31 Axir bolsa nә Akkoda turuwatqanlarni nә Zidonda turuwatqanlarni qoqliwәtmidi, xundaqла Ahlab, Akzib, Hәlbah, Afәk Rәhoblarda turuwatqanlarnimu qoqliwәtmidi. □

32 Xuning bilән Axirlar xu zeminda turuwatqanlarning arisida, yәni Qanaaniylarning arisida olturaxlixip qaldi; ular Qanaaniylarni өз yeridin qoqliwәtmidi.

33 Naftalilar nә Bәyt-Xәмәxtә turuwatqanlarni nә Bәyt-Anatta turuwatqanlarni qoqliwәtmidi; xuning bilән ular xu zeminda turuwatqanlarning arisida, yәni Qanaaniylarning arisida olturaxlixip qaldi; Bәyt-Xәмәx wә Bәyt-Anattiki hәlk ularqә haxarqi mәdikar boldi.

34 Amoriylar Danlarni taqliq rayonqә mәjburiy hәydәp qikiriwetip, ularni jiloqә-tүzlәnglikkә qүxүxkә yol qoymidi.

35 Amoriylar Hәrәs teqi, Ayjalon wә Xaalbimda turuwerixkә niyәt baqliqanidi; lekin Yүсүp jәмәtining kәli kүqәygәndә, Qanaaniylar ularqә haxarqi mәdikar boldi.

36 Amoriylarning qegrisi bolsa «Serik Exәk dawini»din qoram texioqә әtүp yukiri tәripigә baratti. □

2

□ 1:25 «... xu kixi xәhәrgә kiridoqan yolni ularoqa kәrsitip qoydi» — Yүсүpning jәмәtidikilәr xәhәrni allikaqan qorxiwaloqanidi; bu kixi xәhәrgә kiridoqan mәhpiy yolni kәrsitip qoyqan ohxaydu. □ 1:27 «Manassәhlәр» — oқurmәnlәrning esida barki, Yүсүp kәbilisi Manassәh kәbilisi wә Әfraim kәbilisi dәp ikkigә bәlүнәtti. ■ 1:27 Yә. 17:11, 12 □ 1:29 «Әfraimlarmu...» — yukirik 27-ayәttiki izahatni kәrүng. Yүсүp kәbilisi Manassәh kәbilisi wә Әfraim kәbilisi dәp ikkigә bәlүнәtti. ■ 1:29 Yә. 16:10 □ 1:30 «Nahalol» — yaki «Nahalal». □ 1:31 «Afәk» — yaki «Afik». □ 1:36 «Serik Exәk dawini» — bәzidә (ibraniy tiliqә әgixip) «Akrabbim dawini» dәp atilidu. qoram texi» — yaki «Sela». «Amoriylarning qegrisi ... «Serik Exәk dawini»din qoram texioqә әtүp yukiri tәripigә baratti» — baxqә birhil tәrjimisi: «Amoriylarning qegrisi bolsa «Serik Exәk dawini»diki qoram texidin tartip yukiri tәripigә baratti».

Pərvərdigarning Pərixtsizining Israiloşa tənbiş berixi

1 Pərvərdigarning Pərixtsisi Gilgaldin Bokimoşa kelip: — Mən silərni Misirdin qikirip, ata-bowiliringlaroşa kəsəm kilip bərgən zeminə elip kelip: «Mən silər bilən kıləğan əhdəmni əbədgiyə bikar kılmaymən; □ ■

2 Lekin silər bu zeminning həlki bilən heçqandak əhdə başlimanglar, bəlkı ularning qurbangahlırını buzup taxlıxinglar kerək» — degənidim; lekin silər Mening awazimoşa kulak salmidinglar. Bu silərnıng nemə kıləninglar?! ■

3 Xunga Mən xu qaşda silərgə: «Xundak kılsanglar ularni silərnıng ald-ınglardın qoşlıwətməymən; ular bıkıninglaroşa yantak bolup sanjilidu, ularning ilahlıri silərgə tor-tuzak bolidu» — dəp agahlandırdum, — dedi. □ ■

4 Pərvərdigarning Pərixtsisi barlık Israillaroşa bularnı degəndə, ular ün selip yioşlap ketixti.

5 Xuning bilən bu jayning nami «Bokim» dəp qoyuldi; ular xu yərdə Pərvərdigarəşa atap qurbanlıklarnı sundi. □

Yəxua pəyoşəmbərnıng dəwrıdin keyin boləğan ixlar

6 Yəxua həlkni tarkitiwetiwidi, Israillar hərəkaysisi əzlırigə miras kılınəğan zeminni igiləx üqün kaytıp ketixti. ■

7 Yəxuaning pütkül həyat künliridə, xundakla Yəxuadin keyin qaləğan, Pərvərdigarning Israil üqün kıləğan həmmə karamət əməllirini obdan bilgən aqsakallarning pütkül həyat künliridimu *Israil* həlki Pərvərdigarning ibaditidə bolup turdi.

8 Əmdi Nunning oşlı, Pərvərdigarning küli Yəxua bir yüz on yexida watət boldi.

9 Ular uni elip berip, Əfraim taşlık rayonida, Gaax teşing ximal tərıpıdiki öz miras ülüxi boləğan Timnat-Serah degən jayda dəpnə kildi. □

10 Bu dəwrđikilərnıng həmmisi *əliş* öz ata-bowiliriəşa qoxulup kətti; ulardın keyin Pərvərdigarnımu tonumaydıəğan, xundakla unıng Israil üqün kıləğan əməllirini bilmigən bir dəwr pəyda boldi.

Israilning gunahni üzlüksiz təkrarlıxi

11 Xuningdin tartıp Israil Pərvərdigarning nəziridə rəzil boləğanı kilip Baal-butlarning ibaditigə kirixti.

12 Ular əzlırını Misir zeminidin qikirip elip kəlgən ata-bowilirining Hudasi Pərvərdigarnı taxlap, ətrapıdiki taipilərnıng ilahliridin boləğan yat ilahlarəşa əgixip, ularəşa bax urup, Pərvərdigarning oşezirini qozəşdi.

13 Ular Pərvərdigarnı taxlap, Baal wə Axərəhlarınıng kullukioşa kirixti. □

14 Buning bilən Pərvərdigarning oşeziri Israiləşa tutixip, harab kılınsun dəp, u ularni talan-taraj kıləşılarning kıləşə taxlap bərdi, yənə

□ 2:1 «Pərvərdigarning Pərixtsisi» — «təbirlər»ni kərug. ■ 2:1 Yar. 17:7; Mis. 23:20-22; Kan. 29:13, 14 ■ 2:2 Kan. 7:2; 12:3 □ 2:3 «ular bıkıninglarəşa yantak bolup sanjilidu» — yaki «ular silərni kıltaklarəşa qıxırıdu». ■ 2:3 Mis. 23:33; 34:12; Kan. 7:16; Yə. 23:13 □ 2:5

«Bokim» — mənisi «yioşlıoşılər». «... ular xu yərdə Pərvərdigarəşa atap qurbanlıklarnı sundi» — bu ixka qarışqanda, «Pərvərdigarning Pərixtsisi» ayan boləğan qaşda, xu yərlərdə qurbanlık kılsa bolatti. Adəttə pəkət Huda bekitkən jaydila qurbanlık sunuxka bolatti («Kan.» 12:5-14ni kərug). ■ 2:6 Yə. 24:28 □ 2:9 «Timnat-Serah» — yaki «Timnat-Hərəş». □ 2:13

«Axərəhlar» yaki *Axərəş butlar*» — bəlkim butpərəslıkkə beşılənan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim ayal but xəklidə oyuləğan yaki nəxıxləngən boluxi mumkin.

ətrapidiki düxmənlirining qolıoşa tapxurup bərđi; xuning bilən ular düxmənlirining aldida bax kətürəlmidi. ■

¹⁵ Ular kəyərgə barmisun, Pərwərdigarning qoli ularni apət bilən urđi, huddi Pərwərdigarning deginədək, wə Pərwərdigarning ularoşa kəsəm qilətinidək, ular tolimu azablik hələtkə qixüp qaldı. ■

¹⁶ Andin Pərwərdigar *ularning arisidin* batur həkimlarni turozuzdi, ular *Israillarni* talan-taraj qiloquqilarning qolidin kutkuzup qıktı.

¹⁷ Xundaktimu, ular öz həkimlirioşa kulak salmıdı; əksiqə ular yat ilahlaroşa əgixip buzukluk qilip, ularoşa bax urup qokundi; ata-bowilirining mangoşan yolidin, yəni Pərwərdigarning əmrlirigə itaət qilix yolidin tezla qıkip kətti; ular heq itaət qilmıdı.

¹⁸ Pərwərdigar kaqaniki ular üqün batur həkimlarni turozuzsa, Pərwərdigar həman xu batur həkim bilən billə bolatti, batur həkimning həyat künliridə ularni düxmənlirining qolidin kutkuzup qıqatti; qünki ularni harlap əzgənlər tüpəylidin kətürülgən ah-zarlarni anglişan Pərwərdigar ularoşa iqini aşıritatti.

¹⁹ Ləkin batur həkim əlöp ketixi bilənla, ular arkisioşa yenip, yat ilahlaroşa əgixip, ularning kulluqioşa kirip, ularoşa bax uruxup, əzlrini ata-bowiliridinmu ziyadə buləyatti; ular nə xu qilmixliridin tohtimaytti, nə öz jahil yolidin heq yanmaytti. ■

²⁰ Xuning bilən Pərwərdigarning şəzipi Israiloşa kattik tutaxti, U: — «Bu həlk Mən ularning ata-bowilirioşa tapilioşan əhdəmnı buzup, awazimoşa kulak salmioşini üqün,

²¹ buningdin keyin Mən Yəxua əlgəndə bu yurttə qalduroşan taipilərdin heqbirini ularning aldidin koşliwətməymən; ■

²² buningdiki məksət, Mən xular arkilik Israilning ularning ata-bowiliri tutkəndək, Mən Pərwərdigarning yolini tutup mangidioşan-mangmaydioşanlikini sinaymən» — dedi.

²³ Xuning bilən Pərwərdigar xu taipilərnı qaldurup, ularni nə dərhallə zeminidin məhrum qilip koşliwətmıdı nə Yəxuaning qolioşimu tapxurup bərmigənıdi. □

3

¹ Təwəndikilər Pərwərdigar Kanaaniylar bilən boluşan jəngni bexidin ötküzmişən Israilning *əwladlirini* sinax üqün qaldurup qoyoşan taipilər

² (U Israilarning əwladlirini, bolupmu jəng-uruxlarnı kərüp bəkmioşanlarnı pəkət jəngni əgünsun dəp qalduroşanıdı): —

³ — ular Filistiylərnıng bəx əmirliki, barlik Kanaaniylar, Zidonluklar wə Baal-Hərmon teşidin tartıp Hamat eşişioşiqə Liwan taşliqida turawatқан Hıwiylar idi; □

⁴ Ularni qaldurup koşuxtiki məksiti Israilni sinax, yəni ularning Pərwərdigarning Musaning wasitisi bilən ata-bowilirioşa buyruşan əmrlirini tutidioşan-tutmaydioşanlikini bilix üqün idi.

⁵ Xuning bilən Israilar Kanaaniylar, yəni Hıtiylar, Amoriylar, Pərizziylər, Hıwiylar wə Yəbusiylar arisadı turdı;

■ 2:14 Zəb. 44:12-14; Yəx. 50:1 ■ 2:15 Law. 26; Qan. 28 ■ 2:19 Hək. 3:12

■ 2:21 Yə. 23:13 □ 2:23 «Xuning bilən Pərwərdigar xu taipilərnı qaldurup, ularni ... nə Yəxuaning qolioşimu tapxurup bərmigənıdi» — bu ayətlər, yəni 10-23-ayətlər «Batur Həkimlər» degen kitabning qısqa yəkünidin ibarəttur. □ 3:3 «Hamat eşişioşiqə...» — yəki «Libo-Hamatqışə...».

⁶ Israililar ularning қизлирига оғйлинип, оғ қизлирини ularning оғуллирига берип, ularning илағлирининг қуллуқига кирди.

«Batur Ҳакимлар»нинг Дәври

«Batur Ҳакимлар»нинг дәври

Birinchi «batur Ҳаким» — Otniyal

7 Israillar Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni қилип, өз Hudasi Pərwərdigarni untup, Baallar wə Axərahlarıning kulluқioяa кирди.

8 Xuning bilən Pərwərdigarning oяəziпi Israiləja tutixip, ularni Aram-Naharaimning padixahі Kuxan-Rixataimning қolioяa tapxurdi. Bu tərikidə Israillar səkkiz yiloқiqə Kuxan-Rixataimoяa bekindi boldi. □

9 Israillar Pərwərdigaroяa pəryad kəturgəndə, Pərwərdigar ular uқun bir қutқuzoяuқini turoяuzup, u ularni қutқuzdi. U kixi Kaləbning inisi Kenazning oқli Otniyəl idi.

10 Pərwərdigarning Rohi uning uстigə quxup, u Israiləja hākimlik қildi; u jənggə qikiwidi, Pərwərdigar Aramning padixahі Kuxan-Rixataimni uning қolioяa tapxurdi; buning bilən u Kuxan-Rixataimning uстidin oяalib kəldi. □

11 Xuningdin keyin zeminda қirik yiloқiqə amānlik boldi; Kenazning oқli Otniyəl aləmdin otti.

Israilning yənə gunah қilixi wə jazalinixi, «batur hākim Əhud»

12 Andin Israillar yənə Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni қildi; ular Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni қiloяaqқа, u Moabning padixahі Əglonni Israil bilən қarixilixixқа kўqləndürdi.

13 U Ammoniylar wə Amaləkiylərnı əzigə tartip, jənggə qikip Israilni urup қirip, «Hormilik Xəhər»ni ixoяal қildi. □

14 Buning bilən Israillar on səkkiz yiloқiqə Moabning padixahі Əglonoяa bekindi boldi.

15 Xuning bilən Israillar Pərwərdigaroяa pəryad kəturdi; Pərwərdigar ular uқun bir қutқuzoяuқi, yəni Binyamin қəbilisidin boləjan Gəraning oқli Əhudni turoяuzdi; u solhay idi. Israil uning қoli bilən Moabning padixahі Əglonoяa sowoяat əwətti.

16 Əmdi Əhud əzigə bir gəz uzunluқta ikki bislik bir xəmxər yasatқanidi; uni kiyimining iқigə, ong yotisining uстigə қisturuwaldi;

17 U xu hələttə sowoяatni Moabning padixahі Əglonning aldioяa elip kəldi. Əglon tolimu semiz bir ədəm idi.

18 Əhud sowoяatni təқdim қilip boləqandin keyin, sowoяatni kəturup kəlgən kixilərnı kətküzüwətti;

19 andin əzi Gilgalning yenidiki tax oymilar bar jaydin yenip, padixahning қəxoяa kelip: — Əy padixah, məndə əzlrigə dəydioяan bir məhpiyətlilik bar idi, — dewidi, padixah: — Jim tur! — dedi. Xuning bilən ətrapidiki hizmətkarlarıning həmmisi sirtқа qikip kətti. □

20 Andin Əhud padixahning aldioяa kəldi; padixah yaloяuz salkin balihanida olturatti. Əhud: — Məndə sili uқun Hudadin kəlgən bir səz bar, dewidi, padixah orunduktin қopup oяə turdi.

21 Xuning bilən Əhud sol қolini uzitip ong yotisidin xəmxərnı suoяurup elip, uning қorsiqoяa tikti.

□ **3:8 «Hamat eoјizioяiqə...»** — «Aram-Naharaim» yaki «Mesopotamiya», yəni «Ikki dəryaning otturisidiki rayon». □ **3:10 «Aram»** — «Suriyə»ning қədimki nami. □ **3:13 «Hormilik Xəhər»** — Yerihoning baxқа bir nami. □ **3:19 «Gilgalning yenidiki tax oymilar bar jay...»** —

yaki «Gilgalning yenidiki tax oymilar bar jay oyma butlar...» yaki «Gilgalning yenidiki taxliklar...». □ **«Jim tur!»** — bu buyruқ muxu yərdə «Bu məhpiy həwərnı hizmətkarlırim aldida demə, mən haliy boluxum kerək» degən mənidə bolsa kerək. Xunga hizmətkarlıri qekinidu.

22 Xundak қилип хәмхәрнинг дәстисиму тию билән қохулуп кирип кәтти, семиз ети хәмхәрни қисивалояққа, Әһуд хәмхәрни қорсиқидин тартип қикіривалмиди; үқәй-поқи арқидин қикти.□

23 Andin Әһуд dalanoqa қикіп, balihanining ixiklirini iqidin etip қулуплап қойди.

24 U қикіп кәткәндә, padixahning hizmәtқiliri kelip қариса, balihanining ixikliri қулуплақлик idi. Ular: — Padixah salkin eydә qong tәrәtkә olturoqan bolsa kerәk, dәp oylidi.□

25 Ular uzun saqlap kirmisәk sәt bolarmu dәp oylaxti; u yәnila balihanining ixiklirini aqmioqandin keyin, aқquqni elip ixiklәrni eqiwidi, mana, hoјisining yerdә әlүk yatқinini kәrdi.

26 Әmdi ular ikkilinip қарар turоqan waқtida, Әһud keqip қикқанidi; u tax oymilar bar jaydin әtүp, Seirahқа keqip kәlgәnidi.

27 Xu yergә yәtkәндә, u Әfrain taşliқ rayonida kanay qeliwidi, Israillar uning bilән birgә taşliқ rayondin quxti, u aldida yol baxlap mangdi.

28 U ularоqа: — Manga әgixip yürünglar, qünki Pәrwәrdigar duxmininglar Moabiylarni қolunglarоqа tapxurdi, — dewidi, ular uningоqа әgixip quxup, Iordan dәryasining keqiklirini tosup, heqkimni әtküzmedi.

29 U waқtitta ular Moabiylardin on mingqә әskәrni әltürdi; bularning һәmmisi tәmbәl palwanlar idi; ulardin heqbir әdәm keqip қutulalmidi.□

30 Xu күni Moab Israilning қolida besikturuldi. Zemin sәksән yiloqiqә aman-tinqliқta turdi.

Xamgar

31 Әһuddin keyin Anatning oşli Xamgar ҳakim boldi; u altә yüz Filis-tiyәlikni biraқla kala sanjoiqуq bilән әltürdi; umu Israilni қutқuzdi.□

4

Dәborah wә Baraq

1 Әmdi Әһud wapat bolоqandin keyin Israillar Pәrwәrdigarning nәziridә yәnә rәzil bolоqanni қiloқili turdi.

2 Xuning bilән Pәrwәrdigar ularni Қanaaniylarning padixahi Yabinning қolioqа taxlap bәrdi. Yabin Hazor xәhiridә sәltәnәt қilatti; uning қохun

□ 3:22 «... үқәй-поқи арқидин қикти» — аяётнинг бу ахирқи қисмининг башқа икки-үч тәржимилари бар: «u (хәмхәр) арқидин қикти», «u (хәмхәр) икки пути оттурисидин қикти», «u (Әһуд) (bалиhanining) кәynidin қикти». □ 3:24 «qong tәrәtkә olturoqan bolsa kerәk» — ibranii tilida: «putlirini yapqan bolsa kerәk» degән sөzlәр bilән ipadiliniдu. □ 3:29 «...ular Moabiylardin on mingqә әskәrni әltürdi...» — bu on mingqә әskәр bәkim Moabning Israillarni қulluқta qing tutup turux үqün Israil zeminini idarә қilixқа қalduroqan қохuni bolsa kerәk. Әһudning Iordan dәryasining keqiklirini tosuxi ularning Moab zeminiоqа keqix yolini tosuxtin ibarәt idi. «... tәmbәl palwanlar...» — yaki «... semiz palwanlar...». □ 3:31 «Әһuddin keyin Anatning oşli Xamgar ҳakim boldi... umu Israilni қutқuzdi» — Xamgarning Filistiyәlәр bilән jәng қiloqanliқi uning Israilning mәqrrib tәripidә, dengiz boyidiki түzlәnglikte ҳakim ikәnlikini kәrsitixi mumkin. 4:1gә қariоqanda, «Dәborah wә Baraq» Xamgar bilән zamandax bolsa kerәk; lekin ular zeminning ximal wә xәrk tәripidә ҳakimlik қilatti.

sərdarining ismi Sisera bolup, u Ҳарохət-Goyim degən xəһərdə turatti.

³ Israillar Pərwərdigarəja nalə-pəryad kətürdi, qünki Yabinning tokkuz yüz təmür jəng һarwisi bolup, Israillarəja yigirmə yildin buyan tolimu zulum kəlip kəlgənidi.

⁴ U wakıtta Lapidotning hotuni Dəborah degən ayal pəyoqəmbər Israiləja һakim idi.

⁵ U Əfraim taqlıkdiki Ramah bilən Bəyt-Əlning otturisdiki «Dəborahning horma dərhi»ning tüwidə olturatti; barlık Israillar dəwaliri toqrisida һəküm soriqlı uning kəxiəja kelətti.

⁶ U adəm əwətip Naftali yurtidiki Kədəxtin Abinoamning oqlı Barakni qakirtip kelip, uningəja: — Mana, Israilning Hudasi Pərwərdigar *mundak* əmr kəloqan əməsmu?! U: — Sən berip Naftalilar kəbilisi һəm Zəbulun kəbilisidin on ming adəmni özing bilən billə elip Tabor teoqəja qikkın;

⁷ xuning bilən Mən Yabinning qoxun sərdari Siserani jəng һarwiliri wə qoxunliri bilən qoxup Kixon ekinining boyəja, sening kəxingəja barəjusi niyətkə selip, uni qolungəja tapxurimən degən, — dedi.■

⁸ Barak uningəja: — Əgər sən mən bilən billə barsang, mənmu barimən. Sən mən bilən barmisang, mənmu barmaymən! — dedi.

⁹ Dəborah jawabən: — Maqul, mən sən bilən barsam baray; һalbuki, səpiring sanga һəq xan-xərəp kəltürməydu; qünki Pərwərdigar Siserani bir ayal kixining kəloqəja tapxuridu, — dedi. Xuning bilən Dəborah qopup Barak bilən billə Kədəxkə mangdi.□

¹⁰ Barak Zəbulunlar wə Naftalilarni Kədəxkə qakirtti; xuning bilən on ming adəm uningəja əgəxti; Dəborahmu uning bilən qikti

¹¹ (xu qəqəda keniylərdin boləjan Ҳəbər əzini Musaning keynatisi Ҳəbabning nəslidin boləjan keniylərdin ayrip qikip, Kədəxning yenidiki Zaanaimning dub dərhihing yenida qədir tikkənidi).■

4:2 «Kanaanıylarning padixahı Yabin...» — «Yabin» Ҳəzor padixahining ismi əməs, bəlki uning unwani boluxi mumkin. «... **Yabinning kəloqəja taxlap bərdi**» — ibraniy tilida «Yabinning kəloqəja setip bərdi». «**Ҳарохət-Goyim degən xəһər...**» — yaki «Taipilərnin ormanlık xəһiri». ■ **4:2** 1Sam. 12:9 **4:6 «... Pərwərdigar mundak əmr kəloqan əməsmu?!»** — yaki «... Pərwərdigar sanga əmr kəloqan əməsmu?». ■ **4:6** Ibr. 11:32 ■ **4:7** Zəb. 83:9-10 **4:9 «... Pərwərdigar Siserani bir ayal kixining kəloqəja tapxuridu»** — ibraniy tilida «Pərwərdigar Siserani bir ayal kixining kəloqəja setip beridu». ■ **4:11** Qəl. 10:29

Tabor teʼjining mənzirisi (Yizra'el tūzlənglikidin qaraydigan)

¹² Əmdi Siseraʼa: — Abinoamning oʻqli Barak Tabor teʼjiga qiqiptu, degən həwər yetküzüldi.

¹³ Xuni anglap Sisera barlik jəng hərwilirini, yəni tokkuz yüz təmür jəng hərwisini wə barlik əskərlirini yiʼtip, Ҳaroxət-Goyimdin qikiq, Kixon ekining yənida toplidi.

¹⁴ Dəborah Barakqa: — Kəpkin; bəgün Pərwərdigar Siserani sening qolungə tapxuridiqan kündür. Mana, Pərwərdigar aldingda yol baxliʼijili qikti əməsmu?! — dedi. Xuni dewidi, Barak wə on ming adəm uningə əgixip Tabor teʼjidin qūxti.

¹⁵ Pərwərdigar Siserani, uning həmmə jəng hərwiliri wə barlik qoxunini qoxup Barakning qiliqi aldida tiripirən kildi; Sisera əzi jəng hərwisidin qūxup, piyadə qeqip kətti. ■

¹⁶ Barak jəng hərwilirini wə qoxunni Ҳaroxət-Goyimgiqə qoqlap bardi; Siseraning barlik qoxuni qiliq astida yikildi, birimu qalmidi.

¹⁷ Lekin Sisera piyadə qeqip, Keniylərdin boləqan Həbərning ayali Yaəlning qediriʼqə bardi; qünki Ҳazorning padixahʼi Yabin bilən Keniylərdin boləqan Həbərning jəməti otturisida dostluq alakisi bar idi.

¹⁸ Yaəl Siserani qarxi elixka qikiq uningə: — Əy hojam, kirginə! Qorqma, meningkiqə kirgin, dedi.

Xuning bilən Sisera uning qediriʼqə kirdi, u uning üstigə yotqan yepip qoydi.

¹⁹ U uningə: — Mən ussap kəttim, munga bir otlam su bərginə, dewidi, ayal bərip sūt tulumini eqip, uningə iqküzup, andin yənə uni yepip qoydi. ■

20 Andin Sisera uningoa: — Sən qedirning ixikidə saqlap turəjin. Birkim kelip səndin: — Bu yərdə birərsi barmu, dəp sorisa, yoq dəp jawab bərgin, — dedi.

21 Əmdi Həbərning ayali Yaəl qərup, bir qedir kəzukini elip, qolida bolkini tutkinqə xəpə qıqarmay uning kəxioqa bardı; u hərıp kətkəqkə, kəttik uhlap kətkənidi. Yaəl uning qekisigə kəzukni xundak kəktiki, kəzuk qekisidin ötüp yərgə kirip kətti. Buning bilən u öldi.

22 Xu qəoqda, Barak Siserani koşlap kəldi, Yaəl aldioqa qikiq uningoa: — Kəlgin, sən izdəp kəlgən adəmnı sangə kərsitəy, — dedi. U uning qediriqa kirip kəriwidi, mana Sisera əlük yatatti, kəzuk tehiqə qekisigə kəkiqlik turatti.

23 Xundak kəlip, Huda xu küni Qənaan padixahı Yabinni Israillarning aldidə təwən kildi.

24 Xu waqıttin tartip Israillar barəanseri küqiyip, Qənaan padixahı Yabindin üstünlüknı ıgilidi; ahirda ular Qənaan padixahı Yabinni yoqatti.

5

Nusrət nəzmisi

1 Xu küni Dəborah wə Abinoamning ooqli Barak mundak nəzmə oqudi: —

2 Israilda yetəqilər yol baxliqini üqün,
Həlk ihtiyarən əzlrini pida kılıqini üqün,
Pərwərdigarə təxəkkür-mədhıyə okunglar!

3 Əy padixahlar, anglanglar,
Əy əmirlər, kulak selinglar!

Mən, mən Pərwərdigarə atəp nəzmə oquymən,
Mən Israilling Hudasi Pərwərdigarə küy eytimən.

4 I Pərwərdigar, sən Seirdin qıkkıningda,
Edomning yaylıkidin qikiq yürux kılıqiningda,
Yər titrəp, asmanlardın sular tamqidi,
Xundak, bulutlar yaməurlirini yoqdurdi;■

5 Taoqlar Pərwərdigarning aldidə təwrəndi,
Ənə Sinay teqımu təwrinip kətti,
Israilling Hudasi Pərwərdigarning aldidə.□ ■

6 Anatning ooqli Xamgarning künliridə,
Həm Yaəlning künliridə,
Qong yollar taxlinip kəlip,
Yoluqlar əgri-toqay qioqr yollar bilən mangatti;

7 Israilda əzimətlər yoqap kətti,
Taki mənki Dəborah kəzoqilip,
Israilda bir ana süpitidə pəyda boləjinimoqə.□

8 *Israillar* yengi ilahlarnı tallidi;
Urux dərwazilirioqa yetip kəldi.
Kirik mingqə Israillikning arisida,

■ 5:4 Zəb. 68:7, 8, 9 □ 5:5 «... Ənə Sinay teqımu təwrinip kətti, Israilling Hudasi Pərwərdigarning aldidə» — yaki «yəni Sinay teqıda ayan boləqan Hudaning aldidə, — Israilling Hudasi Pərwərdigarning aldidə». ■ 5:5 Mıs. 19:18; Zəb. 68:15, 16, 17; 97:5 □ 5:7 «**Israilda əzimətlər yoqap kətti**» — yaki «Israilda kənt-kixlaklar yoqap kətti».

Ya bir qalkan ya bir nəyzə tepilisiqu?! □

⁹ Kəlbim İsrailning əmiririgə qayildur,
Ular həlk arisida əzlrini ihtiyarən pida kildi;
Pərwərdigarə təxəkkür-mədhəyə okunglar!

¹⁰ I aq əxəklərgə mingənlər,
I nəpis zilqilərnig üstidə olturoqanlar,
I yolda yürəngənlər, kəngül bəlunglar! □

¹¹ Su əkilidəqan jaylarda olja bəlxüwatqanlarning juxqun awazilirini anglanglar!

Ular xu yərlərdə Pərwərdigarning həkkanıy əməllirini mədhəyiləp,
Uning İsraildiki əzimətlirining həkkanıy əməllirini təriplixidu.

Xu wakıttə Pərwərdigarning həlki quxüp dərwazilarəyə yetip kelip: — □

¹² «I Dəborah, oyoqan, oyoqan!

Oyoqan, oyoqan, qəzəl eytkin!

Ornungdin tur, i Baraq,

Əsirlirini yalap mang, i Abinoamning oqli!» — deyixidu. □

¹³ Mana həlkning az bir qaldisi alıyjanablarəyə əgixix üqün quxti,
Pərwərdigarning həlki yeniməyə palwan kəbi quxüp kəldi. □

¹⁴ Mana, Əfraimlardin Amaləktə yiltiz tartip qaloqanlar kəldi;
Mana, Binyaminlarmu qowmlirigəyə qoxulup əgixip kəldi;

Makirdin əmirilər quxüp kəldi,

Zəbulundin sərdarlik həsisini tutqanlar yetip kəldi. □

¹⁵ Issakning əmiriləri Dəborahəyə qoxuldi;

Baraq nemə qiloqan bolsa Issakarmu xundak qilip,

Uning kəynidin juloqəyə tap basturup etilip quxti!

Rubənnig ailə-jəmətliridikilərnig arisida xunqə uluq niyətlər
kəblirigə pükülgəndi! □

¹⁶ Sən nemixkə qotanlarning iqidə turup,

□ **5:8 «Urxu dərwazilirigə yetip kəldi»** — demək, İsrail tirik Hudani taxlap butlarni tallıwaqını üqün Hudaning xu jazasi ularning bəxiqəyə quxti. □ **5:10 «nəpis zilqilərnig üstidə olturoqanlar»** — yəki «tokumlarınig üstidə olturoqanlar». «**I aq əxəklərgə mingənlər, i nəpis zilqilərnig üstidə olturoqanlar, i yolda yürəngənlər...**» — bu ayəttə puritiloqan mənə bəlkim «I, İsraildə hazır rahat künlərni kərgüqilər, silər üqün öz həyatını təwəkkül qiloqanlarni əslənglar!» degəndək boluxi mumkin. □ **5:11 «Su əkilidəqan jaylarda olja bəlxüwatqanlar...»** — demək, nusrət qəzanəqliktin həttə su əkəlgili qikqanlarmu oljidin əzərə bəlxüdidu. Bəxqə birhil tərijimisi: — «Okyaqılarning qəwəqəsidin qutuləqanlar su alidəqan jaylarda turup, Pərwərdigarning həkkanıy əməllirini mədhəyiləp, uning İsraildiki əzimətlirining həkkanıy əməllirini təriplixidu. Xu wakıttə...». □ **5:12 «I Dəborah, oyoqan, oyoqan! ... ornungdin tur, i Baraq!...»** — 12-ayəttiki nəzmə həlk qəqip qikiwəloqan təqliktin aman-esən quxüp, əz xəhiringing dərwazilirigəyə kəlgəndə huxalliqidin Dəborah wə Baraqkə yetkan səyünüx səzliəri bolsa kərek. □ **5:13 «Mana həlkning az bir qaldisi alıyjanablarəyə əgixix üqün quxti»** — demək, Hudaqə sadik boləqan «həlk qaldisi» az bolsimu, Baraq wə bəxqə jasarətlilik əzimətlərgə əgəxkən. Bəxqə birhil tərijimisi: «Həlkning az bir qaldisi küqlüklərnig üstidin qəlib kəldi». «**Pərwərdigarning həlki yeniməyə palwan kəbi quxüp kəldi»** — bəxqə birhil tərijimisi: «Pərwərdigarning həlki zalimlarəyə qərxı qikqıxkə mening yeniməyə quxti». Bu ayətnig yənə birnəqəyə hil tərijimiləri uqrixi mumkin. □ **5:14 «Mana, Əfraimlardin Amaləktə yiltiz tartip qaloqanlar kəldi»** — Əfraim kəbilisi əslidə Amaləklərnig zeminini igiligin wə ularni həydiwətkəndi. «**Makirdin...**» — «Makir» muxu yərdə Manassəh kəbilisigə wəkillik qilidu. □ **5:15 «Rubənnig ailə-jəmətliridikilərnig arisida»** — yəki «Rubənnig əkinlirining boyida». «**Rubənnig ailə-jəmətliridikilərnig arisida xunqə uluq niyətlər kəblirigə pükülgəndi!**» — bu nəhayiti həjwiyyə, kinayilik qəp. Rubənlərdə xunqə yüksək niyətlər boləqını bilən həqnemə qilmidi (16-ayətni kərüng).

Қойлароға қелиноған нөйнинг awazini anglaxni halap қалдинг?
 Rubanning ailə-jəmətliridikilərninğ arisida xunqə uluq niyətlər
 қəlbilirigə pükülgənidil!

¹⁷ Gileadlar bolsa Jordan dəryasining u tərripidə turup қалди;
 Danlarmu nemixқа кемилərninğ yenida tohtap қалди?

Axirlar bolsa dengiz boyida *jim* olturuwaldi,
 Dengiz қoltuқlirida turup қалди.

¹⁸ Zəbulunlar janlirini əlümgə təwəkkül қилди;
 Naftalilarmu jəng məydanidiki yukiri jaylarda həm xundaq қилди!

¹⁹ Padixahlar həmmisi kelip, soқuxti,
 Қанааниylarning padixahlirimu uruxқа қикти;
 Таанақта, Megiddoning su boylirida uruxti.
 Lekin bir'azmu күмүх olja alalmidi!

²⁰ Asmanlarda yultuzlarmu jəng қилди,
 Orbitiliridin Siseraoға қarxi jənggə atlandi.

²¹ Kixon dəryasining ekini *düxmənni* ekitip кətti;
 Xu қədimiy dərya, u Kixon dəryasidur!

Əy mening jenim, pütүн күqүng bilən aloға baskin!□

²² Ularning atlirining tuwaқliri takirang-takirang қилмақта,
 Tolparliri qapmaқта, qapmaқта.

²³ Mərozоға lənət okunqlar, dəydu Pərwərdigarning Pərixтisi,
 U yərdə olturoquқlarоға lənət okunqlar,

Қattiq lənət okunqlar;

Qunki ular Pərwərdigarоға yərdəmgə кəlmidi,
 Zalimlarоға қarxi Pərwərdigarоға yərdəmgə кəlmidi.□

²⁴ Ayallar iqidə kəniylik Həbərning ayali Yaəl bəht-bərikətlənsun,
 Qedirda turoған ayallar iqidə u bəht-bərikət tapsun!

²⁵ Sisera su soriwidi, u uningоға süt bərdi,
 Esilzadilərgə layiq bir қақida қayмақ tutti;

²⁶ U sol қolini qedir қozuқioға,
 Ong қolini төмүрқining bolқisioға uzatti;
 Siserani urup,

Bax səngükini qeqip,
 Qekisidin yanjip өtküzüwətti.□

²⁷ Sisera uning ikki putining arilikioға қiysaydi,
 U yikildi, u *əliktək* yatti,

U uning ikki putining arilikioға қiysaydi, u yikildi,
 Қiysayоған yərdə u yikilip, jan bərdi.

²⁸ Siseraning anisi pənjiridin sirtқа səp saldi,

U pənjirining rujikidin towlap: —

«Uning jəng һarwisi nemixқа xunqə uzаққiqə кəlməydu?

Jəng һarwilirining atlirining tuyaq sadasi nemixқа xunqə һayal bolidu?
 — dedi.

□ **5:21 «Kixon dəryasining ekini ularni ekitip kətti»** — muxu sozlar yukiriki «asmanlardiki yultuzlar jəng қилди» degən sozlarni yorutidu. Yazda Kixon dəryasi ekini da su yoқ deyerlik bolidu; қixta күqlük aқidi. Xunga, xu hulasiğ kelimizki, һawa rayi ezigirip, kəp yamoқur yaşқаққа, Kixon dəryasi texip, Siseraning jəng һarwilirini ekitip kətti yaki ularni patқаққа paturup koydi (4-ayəttə xu қattiq yamoқur tiloға elinidu). □ **5:23 «Zalimlarоға қarxi Pərwərdigarоға yərdəmgə кəlmidi»** — yaki «Baturlirini elip, Pərwərdigarоға yərdəmgə кəlmidi». □ **5:26 «Yaəl sol қolini qedir қozuқioға, ... qekisidin yanjip өtküzüwətti»** — bu ayətlərgə қariоanda Yaəl Siseraning bexioға қаққан kozukni bolқа bilən üq ketim uroған.

□ **5:21 «Kixon dəryasining ekini ularni ekitip kətti»** — muxu sozlar yukiriki «asmanlardiki yultuzlar jəng қилди» degən sozlarni yorutidu. Yazda Kixon dəryasi ekini da su yoқ deyerlik bolidu; қixta күqlük aқidi. Xunga, xu hulasiğ kelimizki, һawa rayi ezigirip, kəp yamoқur yaşқаққа, Kixon dəryasi texip, Siseraning jəng һarwilirini ekitip kətti yaki ularni patқаққа paturup koydi (4-ayəttə xu қattiq yamoқur tiloға elinidu). □ **5:23 «Zalimlarоға қarxi Pərwərdigarоға yərdəmgə кəlmidi»** — yaki «Baturlirini elip, Pərwərdigarоға yərdəmgə кəlmidi». □ **5:26 «Yaəl sol қolini qedir қozuқioға, ... qekisidin yanjip өtküzüwətti»** — bu ayətlərgə қariоanda Yaəl Siseraning bexioға қаққан kozukni bolқа bilən üq ketim uroған.

29 Uning dedəkliri arisida danalar jawab beridu,

Xundakla, u dərwəxə öz-əzigə jawab beridu: —

30 «Ular oljilirini yiqip belūxūwatqan bolmisun yənə?!

Hər bir ərkəkkə *ayaq asti kılıxqa* bir-ikkidin qız təgkəndu,

Siserağa rəngdar kiyimlər,

Gül kəxtiləngən rəngdar kiyimlərdin olja təgkəndu,

Bulangqining boynioğa aldi-kəyni kəxtiləngən rəngdar kiyimlər təgkən bolsa kerək![□]

31 I Pərwərdigar, Sening barlık düxmənliring ənə xundak yoxutuloqay!

Lekin Seni səygənlər quyaxning ərləwatqandiki qudritidək küqlük boləjay!».

Xuning bilən zemin kırık yiləiqə tinq-amanlık tapti.

6

Israilning gunah, qilixi, jazalinixi; Hudaning Gideonni Һakimlikqə qaqirixi

1 Israillar Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləqanni kildi; xuning bilən Pərwərdigar ularni yəttə yiləiqə Midiyaniylarning kolioğa tapxurup bərdi.

2 U waqıtta Midiyaniylar Israilning üstidin oqalib kelip, Israil Midiyaniylarning səwəbidin əzliri üqün taqlardin, əngkürlərdin wə qoram taxlardin panah jaylarni yasidi.[□]

3 Hər kətim Israillar uruk terioğanda xundak bolattiki, Midiyaniylar, Amaləkiylər wə məxriktikilər kelip ularğa hujum qilatti.

4 Ularğa hujum kılıxqa bargahlarni tikip, zemindiki Һosulni wəyran kılıp, Gazaqiqə Israilğa heqkəndək axlık qaldurmay, ularning koy, kala, exəklirinimu elip ketətti.

5 Qünki ular qekətkilərdək kəp bolup, öz mal-qarwiliri wə qedirlirini elip kelətti; ularning adəmliri wə təgiliri san-sanəksiz bolup, zeminni wəyran kılıx üqün tajawuz qilatti.

6 Xuning bilən Israil Midiyaniylarning aldida tolimu har Һalətkə qüxüp qaldi; andin Israillar Pərwərdigarğa nalə-pəryad kətürdi.

7 Midiyaniylarning dəstidin Israil Pərwərdigarğa pəryad kətürginidə xundak boldiki,

8 Pərwərdigar Israilğa bir pəyotəmbərnə əwətti. U kelip ularğa: — Israilning Hudasi Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mən silərnə Misirdin qikirip, «kulluk makani»din elip qıkkənidim;

9 silərnə misirliklarning qolidin, xundakla silərgə barlık zulum kıləuqılarning qolidin kütquzup, ularni aldinglərdin koqliwetip, ularning zeminini silərgə bərdim

10 wə silərgə: «Mana, Mən Pərwərdigar silərnəng Hudayinglərdurmən; silər Amoriylarning zeminida turojininglar bilən ularning iləhliridin kərkənglar» degənidim. Lekin silər Mening awazimoğa kulək salmidinglar», — dedi.■

□ 5:30 «Bulangqining boynioğa aldi-kəyni kəxtiləngən rəngdar kiyimlər təgkən bolsa kerək!» — yaki «Mening boynumoğa ikki aldi-kəyni kəxtiləngən kiyimlər olja kılıp təgkən bolsa kerək!». □ 6:2 «qoram taxlardin panah jaylarni yasidi» — yaki «qoroqlarardin panah jaylarni yasidi». İbraniy tilida «istihkamlik jaylardin panah jaylarni yasidi». ■ 6:10 2Pad. 17:35, 38

¹¹ Andin Pərwərdigarning Pərixtsisi kelip Ofrah degən jayda Abiezər jəmətidiki Yoaxka təwə boləjan dub dərihining tüwidə olturdi. U waqıtta *Yoaxning* oqlı Gideon Midiyanıylarning *bulangqılıqıdin* saqlınix üqün xarab kəlqıki iqidə buoıday tepıwatattı.□

¹² Pərwərdigarning Pərixtsisi uningəja kərünüp: — Əy jasarətlik palwan, Pərwərdigar sən bilən billidur! — dedi.

¹³ Gideon uningəja jawab berip: — I hojam, əgər Pərwərdigar biz bilən billə boləjan bolsa, bu kərgülüklər nemixka üstimizgə kəldi? Atabowilirimiz bizgə səzləp bərgən uning barlık məjiziliri kəni? Bular toqrisida ata-bowilirimiz: «Mana, Pərwərdigar bizni Misirdin qıqırıp kəlmigənmidi?» — dedi. Ləkin bügünki kündə Pərwərdigar bizni taxlap, Midiyanning kəliqə tapxurup bərdi! — dedi.

¹⁴ Pərwərdigar uningəja karap: — Sən muxu küqünggə tayinip, berip İsrailni Midiyanning kəlidin kətquzoıin! Mana, Mən seni əwətkən əməsmu? — dedi.■

¹⁵ Gideon Uningəja: — I Rəb, mən İsrailni kəndək kətquzalaymən? Mening ailəmə bolsa Manassəh kəbilisi iqidə əng namriti, əzüm atamning jəmətidə əng kıqıkidurmən, — dedi.

¹⁶ Pərwərdigar uningəja: — Mən jəzmən sən bilən billə bolimən; xunga sən Midiyanlıarnı bir adəmni urəjandək urup kirisən, — dedi.

¹⁷ Gideon Uningəja iltija kılıp: — Mən nəziringdə iltipat tapkan bolsam, mən bilən səzləxküqining həkikətən Sən Əzüng ikənlikigə bir əlamət kərsətkəysən;

¹⁸ ətünimən, mən yenip kelip öz hədiyə-kurbanlıkımmı aldingəja kəyoıuqə bu yərdin kətmigəysən, — dedi.

U jawab berip: — Sən yenip kəlgüqə kütimən, dedi.

¹⁹ Gideon berip *əygə* kirip bir oqlakni təyyarlap, bir əfah esil undin petir nan pixurup, gəxni səwətkə selip, xorpisini korioıa usup bularnı uning kəxioıa elip kelip, uningəja sundi (U tehiqə dub dərihining tüwidə olturattı).□

²⁰ Andin Hudaning Pərixtsisi uningəja: — Bu gəx bilən petir nanlarnı elip berip, muxu yərdiki *koram* taxning üstigə kəyoıup, xorpini təkkin, — dewidi, u xundək kildi.

²¹ Pərwərdigarning Pərixtsisi kəlidiki həsini uzitip uqini gəx bilən petir nanlarəja təkkuziwidi, *koram* taxtin ot qikip, gəx bilən petir nanlarnı yəp kətti. Xu həman Pərwərdigarning Pərixtsimu uning kəzidin əqayib boldi.

²² Xuning bilən Gideon uning Pərwərdigarning Pərixtsisi ikənlikini bilip: — Apla, i Rəb Pərwərdigar! Qatak boldi, qünki mən Pərwərdigarning Pərixtsisi bilən yüzmuyüz kəruıüp kəldim...! — dedi.

²³ Ləkin Pərwərdigar uningəja: — Hatirjəm boləin! Kərkmiəin, əlməysən, — dedi.□

²⁴ Xuning bilən Gideon Pərwərdigarəja atap u yərdə bir kurbangah yasap, uning ismini «Yahwəh-xalom» dəp atidi. Bu kurbangah ta bügüngiqə Abiezər jəmətining Ofrah degən jayida bar.□

²⁵ U kəqisi Pərwərdigar uningəja: — Sən atangning *qong* bukisi wə yəttə yaxlık ikkinqi bukisini elip atangəja təwə boləjan Baal kurbangahını

□ **6:11** «... xarab kəlqıki iqidə buoıday tepıwatattı» — xarab kəqlıkidə buoıday tepix tolımu kəlıaysız, əlwəttə; bu Gideonning Midiyanıyların kərkəkanlıkıni kərsitidu. ■ **6:14** 1Sam. 12:11;

Ibr. 11:32 □ **6:19** «bir əfah» — 22 litr. Axlık az boləjan künlərdə namrat bir ailə üqün bu nahəyiti qong bir hədiyə-kurbanlık bolattı. □ **6:23** «Hatirjəm boləin» — İbraniy tilida «Xalom ələykum!» (Salamuələykum). İbraniy tilida mənisi adəttə «səngə aman-salamətlik boləy!».

□ **6:24** «Yahwəh-xalom» — buning mənisi: «Pərwərdigar hatirjəmliktur».

өрүп, uning yenediki Axərah butini kesiwətkin. □

²⁶ Andin muxu qorəqanning üstigə Pərwərdigar Hudayingoşa atalojan, bəlgiləngən rəsim boyiqə bir kurbangah yasap, ikkinqi bir buqini elip, əzüng kesiwətkən Axərahning parqilirini otun kılıp qalap, uni köydürmə kurbanlık kıləjin, — dedi. □

²⁷ Xuning bilən Gideon öz hizmətqiliridin on adəmnı elip berip, Pərwərdigarning əzigə eytkinidək kildi; lekin u atisining əyidikilərdin wə xəhər adəmliridin qorqkını üqün, u bu ixni kündüzi kilmay, keqisi kildi.

²⁸ Ətisi səhərdə xəhər həlki qorup qarisa, mana, Baal kurbangahı erüwətilgən, uning yenediki Axərah buti kesiwətilgənidi wə yengi yasalojan kurbangahning üstidə ikkinqi buqa kurbanlık kılinojanidi.

²⁹ Buni kərüp ular bir-birigə: — Bu ixni kim kıləjandı? — deyixti. Ular sürüxtüriwidi, buni Yoaxning oşli Gideonning kıləjanliki məlum boldi.

³⁰ Xuning üqün xəhərning adəmliri Yoaxka: — Oşlungni qikirip bərgin! U Baal kurbangahını erüp, uning yenediki Axərahni kesiwətkini üqün öltürülsun! — dedi.

³¹ Biraq Yoax əzigə qarxilixkə turəjan kəpçiliklə jawab berip: — Silər Baal üqün dəwalaxmaqimusalər? Silər uni kutkuzmaqimu? Kimki uning toqrısında dəwalaxsa ətigə qalmay ölümgə məhkum kılinsun! Əgər Baal dərwəkə bir huda bolsa, undaқта uning kurbangahını birsi erüwətkini üqün, u xu adəm bilən əzi dəwalaxsun! — dedi. □

³² Bu səwəbtin atisi Gideonni «Yərubbaal» dəp atidi, qünki atisi: «U Baalning kurbangahını erüwətkini üqün, Baal əzi uning bilən dəwalaxsun!» degənidi. □

³³ Əmma Midiyan, Amaləklər wə məxriktikiləarning həmmisi yiojilip, Jordan dəryasidin ötüp Yizrəəl jiləjisida qediririni tikixti.

³⁴ U waqıtta Pərwərdigarning Rohi Gideonning üstigə qüxti; u kanay qeliwidi, Abiezər jəmətidikilər yiojilip uning kəynidin əgixip mangdi.

³⁵ Andin u əlqilərnı Manassəhning zeminiəşa berip, u yərnı aylinip kelixkə əwətiwidi, Manassəhlər yiojilip uningəşa əgixip kəldi. U Axirlarəşa, Zəbulunlarəşa wə Naftalilarəşa əlqi əwətiwidi, ularmu uning aldioşa qikixti.

Gideonning Hudadin ikki kətim alamət sorixi

□ 6:25 «Sən atangning buqisi wə yəttə yaxlık ikkinqi buqisini elip...» — baxka birhil tərjimisi: «Sən atangning yax buqisini, yəni uning yəttə yaxlık ikkinqi buqisini elip...». «**Baal kurbangahını erüp...**» — Baaloşa atalojan kurbangah bək qong bolsa kerək. Ikki buqa bəlkim kurbangahni tartip erüx üqün kerək boluxi mumkin. «**...uning yenediki Axərah butini kesiwətkin**» — «Axərah»lar toqruluk 2:13 wə izahatini kəring. □ 6:26 «**...muxu qorəqanning üstigə...**» — yaki «...qoram texining üstigə...» «**bəlgiləngən rəsim boyiqə**» — «Kan.» 25:6-7ni kəring. «**əzüng kesiwətkən Axərahning parqilirini otun kılıp qalap,**» **köydürmə kurbanlık kıləjin**» — 2:5 wə izahatini kəring. Pərwərdigarning pərixtisi yaki Pərwərdigar Əzi məmin bəndilirigə kəringən yərlərdə, u kurbangahlar wə kurbanlıqlar toqrisidiki bəkitkən bəlgilimilər bəzidə baxkiqə boluxi mumkin. Gərqə xu yər Pərwərdigar Israillarəşa kurbanlık kılıx üqün rəsmiy bəkitkən jay bolmisimu, xundaqja Gideon əzi kaqın bolmisimu, Huda bəribir əzi bəkitkən bəlgilimilirigə əzi igidur; uning Gideonəşa kıləjan wə əmliri əzining xundaq pəwqul'addə jiddiy əhwallarda gəhi waqıtlarda əz bəlgilimilirini əzgərtidiojanlıqını ispatlaydu. □ 6:31 «**Silər Baal üqün dəwalaxmaqimusalər?**» — yaki «Silər Baal üqün jəng kilməqimusalər?». «**...ətigə qalmay ölümgə məhkum kılinsun!**» — yaki «...muxu ətigəndila qalmay ölümgə məhkum kılinsun!». □ 6:32 «**Bu səwəbtin atisi...**» — ibraniy tilida «Bu səwəbtin u...» yaki «Bu səwəbtin ular...». «**Yərubbaal**» — bu isimning mənisi: «Baalning əzi uning bilən jəng kılinsun!» (yaki «dəwalaxsun!»).

³⁶ Gideon Hudaşa: — Əgər Sən həqiqətən eytkiningdək mening qolum bilən İsrailni kütquzidolan bolsang,

³⁷ Undakta mana, mən hamanoşa bir parça koy terisi koyup koyimən; əgər pəkət terining üstigila xəbnəm quxüp, qerisidiki yərləarning həmmisi kuruş tursa, mən Özünq eytkiningdək mening qolum arkilik İsrailni kütquzmaqçi bolqiningni bilimən, — dedi.

³⁸ İx dərwəşə xundak boldi. Ətisi səhərdə Gideon kopup, yungni sikiwidi, lik bir piyalə xəbnəm süyi qikti.

³⁹ Andin Gideon Hudaşa yənə: Oşəzipingni manga kozojimioşaysən, mən pəkət muxu bir ketimla dəymən! Səndin etünəy, mən pəkət yənə bu ketim bu terə bilən sinap bakay; iltija kilmənki, əmdi bu ketim pəkət terə kuruş bolup, qerisidiki yəarning həmmisigə xəbnəm quxkəy, — dedi.■

⁴⁰ Bu keqisimu Huda xundak kildi; dərwəşə pəkət terila kuruş bolup, qerisidiki yəarning həmmisigə xəbnəm quxkənidi.

7

Hudaning Gideonni ikki ketim sinixi wə hatirjəm kilixi

¹ Yərubbaal (yəni Gideon) wə özigə qoxuloşan həmmə həlk ətisi səhər kopup, Hərod degən bulakning yenioşa berip qedir tikti. Midiyanilarning ləxkərgəhi bolsa uning ximal tərpidə, Morəş egizlikining yenidiki jiloida idi.

² Əmdi Pərwərdigar Gideonşa: — Sanga əgəşkən həlkning sani intayin kəp, xunga Mən Midiyanilarni ularning kolioşa tapxuralmaymən. Bolmisa İsrail: «Əzimizni əzimizning kəli kütquzdi» dəp mahtinip ketixi mumkin.

³ Xuning üqün sən əmdi həlkəşə: «Kimlər kərkup titrək bəşən bolsa, ular Gilead teşididən yenip kətsun» dəp jakarlioşin — dedi.

Xuning bilən həlkning arisidin yigirmə ikki ming kixi kaytip ketip, pəkət on mingila kəlip qaldi.■

⁴ Pərwərdigar Gideonşa yənə: — Həlkning sani yənila intayin kəp; əmdi sən bularni suning lewigə elip kəlgin. U yərdə Mən ularni sən üqün sinaktin ötküzəy; Mən kimni kərsitip: «U sən bilən barsun desəm», u sən bilən barsun; lekin Mən kimni kərsitip: «U sən bilən barmisun» desəm, u sən bilən barmisun, — dedi.

⁵ Xuning bilən Gideon həlkni suning lewigə elip kaldi. Pərwərdigar uningşa: — Kimki it su iškəndək tili bilən yalap su iqsə, ularni ayrim bir tərəptə turoşuzoşin; həm kimki tizlinip turup su iqsə, ularnimu ayrim bir tərəptə turoşuzoşin, — dedi.

⁶ Xundak boldiki, oqumini aşzioşa təşküzüp yalap su iškənlərdin üq yüzi qikti. Qəloşanlarning həmmisi tizlinip turup su ikti.

⁷ Andin Pərwərdigar Gideonşa: — Mən muxu suni yalap iškən üq yüz adəmning kəli bilən siləni kütquzup, Midiyanni sening kolungoşa tapxurimən; lekin qəloşan həlk bolsa həmmisi öz jayioşa yenip kətsun, — dedi.□

■ 6:39 Yar. 18:32 ■ 7:3 Qan. 20:8 □ 7:7 «Mən muxu suni yalap iškən üq yüz adəmning kəli bilən siləni kütquzup, Midiyanni sening kolungoşa tapxurimən...» — bu sinaxning əhmiyiti bəlkim kimning jəng tərəpkə oyoşak turuwatqanlikini kərsitixi mumkin. Su iškəndə tizlinip yüzini suoşa tikip iškənlər hətərgə anqə səgək bolmisa kəşək. Bu ixlər toşruluk bəşəkə hil quxəşqəşəru mu bar.

⁸ Xuning bilən bu *üq yüz adəm* ozuk-tülük wə kanaylirini qolioğa elixti; Gideon Israilning qaloğan barlik adəmlirini öz qediriğa kayturuwetip, pəket x u üq yüz adəmni elip qaldi. Əmdi Midiyaniylarning ləxkərgahı bolsə ularning təwən təripidiki jiløjida idi.

⁹ Xu keqisi xundak boldiki, Pərwərdigar uningə: — Sən qopup ləxkərgahқа quxkin, qünki Mən uni sening qolungə tapxurdum;

¹⁰ əgər sən quxüxtin qorqsang, öz hizmətkaring Puraħni billə elip ləxkərgahқа quxkin.

¹¹ Sən ularning nemə deyixiwatkinini anglaysən, andin sən ləxkərgahқа *hujum kilip* quxüxkə jür'ət kilalaysən, dedi.

Buni anglap u hizmətkari Puraħni elip ləxkərgahning qetidiki əskərlərninğ yenioğa bardı. □

¹² Mana Midiyan, Amalək wə barlik məxriktikilər qekətkilərdək kəp bolup, jiløjining boyioğa yeyiloğanidi; ularning təgiliri kəplikidin dengiz sahılıdiki kumdək həddi-hesabsiz idi. ■

¹³ Gideon barəanda, mana, u yərdə birsi həmraħioğa kərgən quxini səzləp beriwatatti: — Mana, mən bir qux kərdum, quxümdə mana, bir arpa tokiqi Midiyaning ləxkərgahioğa domulap quxüptudək; u qediroğa kelip soқuluptidək, xuning bilən qedir ərulüp, düm kəmtürülüp ketiptu — dəwatatti.

¹⁴ Uning həmraħi jawabən təbir berip: — Buning mənisi xuki, u tokaq Yoaxning oqli, Israillik adəm Gideonning kiliqidin baxқа nərsə əməstür; Huda Midiyan wə uning barlik qoxunini uning qolioğa tapxuruptu, dedi.

¹⁵ Xundak boldiki, Gideon bu quxni wə uning berilgən təbirini anglap, səjdə kildi. Andin u Israilning ləxkərgahioğa yenip kelip: — Qopunglar, Pərwərdigar Midiyaning ləxkərgahini qolunglarğa tapxurdi, — dedi.

Gideonning oqalibə kilixi

¹⁶ Xuning bilən u bu üq yüz adəmni üq guruppiğa bəlup, həmmisining qolioğa birdin kanay bilən birdin quruқ komzəkni bərdi; hər bir komzək içidə birdin məx'əl qoyuldi.

¹⁷ U ularoğa: — Silər manga qarap, mening kiləjinimdək qilinglar. Mana, mən ləxkərgahning kexioğa barəanda, nemə kilsam, silərmu xuni kilinglar;

¹⁸ mən wə mən bilən həmraħ bolup mangoğan barlik adəmlər kanay qalsaq, silərmu ləxkərgahning qərisidə turup kanay qelinglar wə: «Pərwərdigar üqün həm Gideon üqün!» dəp towlanglar, — dedi.

¹⁹ Keyinki yerim keqilik kəzətninğ baxlinixida, kəzətkilər yengidin alməxqanda, Gideon wə uning bilən billə boləan yüz adəm ləxkərgahning kexioğa kəldi; andin ular kanay qelip qolliridiki komzəklərni qakti.

²⁰ Xu həman üq guruppidikilərninğ həmmisi kanay qelip, komzəklərni qekip, sol qollirida məx'əllərni tutup, ong qollirida kanaylarni elip: — Pərwərdigarğa wə Gideonğa ataloğan kiliq! — dəp towlaxkinqə,

²¹ ularning hər bir ləxkərgahning ətrapida, öz jayida turuxti; yaw qoxuni tərəp-tərəpkə petirap, warkirap-jarkirioğan peti kaqқili turdi.

²² Bu üq yüz adəm kanay qaloqanda, Pərwərdigar pütkül ləxkərgahitiki yaw ləxkərlirini bir-birini kiliqlaxқа selip koydi, xuning bilən yaw qoxuni Zerərahқа baridioğan yoldiki Bəyt-Xittah tərəpkə kaqti; ular Tabbatning yenidiki Abəl-Məholahning qəgrisiqə qakti. ■

□ 7:11 «jür'ət kilalaysən» — ibranıy tilida «qolung küqləndürüldü». ■ 7:12 Ҳак. 6:3, 5, 33

■ 7:22 Zəb. 83:9-10

23 Andin Naftali, Axir wə pütkül Manassəhning қəbililiridin Israillar қақирip kelindi wə ular Midiyaniylarni қоқлиди.

24 Xuning билən Gideon Əfraim pütkül таоқлиқini arilap kelixкə əлқилərni əwətip Əfraimlarоја: — «Silər қuxүp Midiyaniylarоја һujum қilinglar; Бəyt-Барahқiqə, xundakla Iordan дəryasioқiqə барliқ əkin қeqiklirini игiləp, ularni tosuwelinglar», dedi. Xuning билən Əfraimning һəmmə adəmliri yioқilip, Бəyt-Барahқiqə wə Iordan дəryasioқiqə барliқ əkin қeqiklirini игilidi.

25 Ular Midiyanning Orəb wə Zəəb дегən икки əmirini tutuwaldi; Orəbni ular «Orəb қoram texti» үstidə, Zəəbni «Zəəb xarab қəlқiki»də əltürdi, Midiyaniylarni қоқlap берip, Orəb wə Zəəbning бaxlirini elip, Iordan дəryasining u тəripigə Gideonning қexioқa кəldi.■

8

1 (Keyin, Əfraimlar uningоја: — Sən nemixкa bizgə xundak muamilə қilisən, Midiyaniylar билən soқuxкa қikқanda, bizni қaqirmidingoқu, дəp uning билən қattik deyixip кətti.■

2 U ularоја jawabən: — Mening қiloқanlirimni қandakmu silərning қiloқininglarоја тəngləxtürgili bolsun? Əfraimning үzümlərni pasangdiқini, Abieəzərlərninğ үzüm үzginidin artuқ əməsmu?

3 Huda Midiyanning əmirliри Orəb билən Zəəbni қolunglarоја tapxuroқan yərdə, mening қolumdin қəlgini қandakmu silərning қiloқininglarоја тəngləxtürgili bolsun? — dedi. Xundak dewidi, ularning uningоја болoқan aqqiki yandi).□

4 Əmdi Gideon Iordan дəryasining boyioқa yetip кəldi. U wə əzigə һəmrəh болoқan үq yüz adəm һerip кətkən bolsimu, ular yənila Midiyaniylarni қоқlap дəryadin өtti. □

5 Gideon Sukkot хəhiridikilərgə: — Manga һəmrəh болup қəlgən kixilərgə nan бərsənglar, қunki ular һerip-қarқap кətti. Biz Midiyanning икки pərixahı Zəbah wə Zalmunnani қоқlap ketip барimiz, — dedi.

6 Lekin Sukkotning қongliri jawab берip: — Zəbah wə Zalmunna һazir sening қolungоја қuxtimu?! Biz sening muxu ləxкərliringgə nan бəramduқ?! — dedi.□

7 Gideon: — Həp! Xundak болoқini үqün Pərwərdigar Zəbah wə Zalmunnani mening қolumоја tapxuroқanda, ətliringlarni қəldiki yantak wə xoһa билən һamanda tepimən, — dedi.

8 Gideon u yərdin Pənuəlgə берip, u yərdiki adəmlərgimu xundak dewidi, Pənuəldiki kixilərmu uningоја Sukkottikilərdəк jawab бərdi.

9 U Pənuəldikilərgə: — Mən oқəlibə билən yenip қəlginimdə, bu munar-inglarni erüwetimən, — dedi.□

■ 7:25 Zəb. 83:11-12; Yəx. 10:26 □ 8:1 Ҳақ. 12:1 □ 8:3 «**ularning uningоја болoқan aqqiki yandi**» — ibranij tilida «uningоја қarap ularning roһliri tinқlanduruldi». □ 8:4 «**Əmdi Gideon Iordan дəryasining boyioқa yetip кəldi... дəryadin өtti**» — 1-3-ayəttə hatiriləngən wəқəлər (Əfraimlarning Gideonlarоја aqqiklinixi) 4-21-ayətlərdə hatiriləngən wəқəлərdin keyin болoқan bolsa kerək. □ 8:6 «**Zəbah wə Zalmunna һazir sening қolungоја қuxtimu?!**» — ibranij tilida «Zəbah wə Zalmunnaning алқanliri һazir sening қolungоја қuxtimu?!». «**Biz sening muxu ləxкərliringgə nan бəramduқ?!**» — ularning nan бərməslik səwəbi bəlkim xuki, biz nan бərgəndin keyin Gideon məoқlup bolsa (uning aran үq yüz adimi бар idi), Midiyaniylar қaytip kelip bizdin əq alidu, дəp қorққан yaki болmisa ularning Midiyaniylar билən itipakı bolsa kerək. □ 8:9 «**Mən oқəlibə билən yenip қəlginimdə...**» — ibranij tilida «Mən aman-tinқliқ elip yenip қəlginimdə...».

10 U qaʻoqda Zəbah və Zalmunna Karkor degən jayda idi; ular bilən mangoʻan qoʻxunda on bəx minggə ləxkər bar idi. Bular bolsa məxriqliklərning pūtkūl qoʻxunidin kelip qaloʻanliri idi, qūnki ulardın kiliq tutkanliridin bir yūz yigirmə mingi oltūrūlgənidi.

11 Gideon bolsa Nobah və Yogbihaʻning xərkiḍiki kəqmənlər yoli bilən qikip Midiyanning ləxkərgəhiqə hujum kilip, ularni tarmar kildi; qūnki ləxkərgəhtikilər tolimu əndixsiz turəjanidi. □

12 Zəbah və Zalmunna keqip kətti; Gideon kəynidin koqolap berip, Midiyanning bu ikki padixahı Zəbah və Zalmunnani tutuwaldi; u pūtkūl ləxkərgəhtikilərnı aləxzadə kilip tiripirən kiliwətti. ■

13 Andin Yoaxning oqli Gideon Hərəs dawinidin oʻtup, jəngdin kaytip kəldi.

14 U Sukkotluk bir yax yigitni tutuwelip, uningdin sūrūxtə kiliwidi, yigit uningə Sukkotning qongliri və əksakallirining isimlirini yezip bərdi. Ular jəmiy bolup yətmix yəttə adəm idi.

15 Andin Gideon Sukkotning adəmlirining kəxiqə yetip barəanda: — Silər meni zanglik kilip: «Zəbah və Zalmunna həzir sening kolungə qūxtimu? Biz sening bilən billə mangoʻan muxu hərəqin adəmliringgə nan berəmduk?» degənidinglar! Mana, u Zəbah və Zalmunna degənlər! — dedi. □

16 Xuni dəp u xəhərnıng əksakallirini tutup kelip, qəḍiki yantək bilən xohilarnı elip kelip, ular bilən Sukkotning adəmlirini urup əḍipini bərdi. □

17 Andin u Pənuəlnıng munarini oʻrūp, xəhərdiki adəmlərnı oltūrḍi.

18 Gideon Zəbah və Zalmunnani sorək kilip: — Silər ikkinglar Taborda oltürgən adəmlər qandək adəmlər idi? — dəp soriwidi, ular jawab berip: — Ular sanga intayin ohxaytti; ularning hərbiri xahzadidək idi, — dedi.

19 U buni anglap: — Ular mening bir tuoʻqanlirimḍur, biz bir anining oqullirimiz. Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilimənki, silər əyni wakitta ularni tirik koqoʻan bolsanglar, mən silərnı hərgiz olturməyttim, — dedi;

20 xuning bilən u qong oqli Yətərgə: — Sən koqup bularnı oltürgin, — dedi. Lekin oqul kicik boləqəqkə koqkup, kiliqini suqurmidi.

21 Xuning bilən Zəbah və Zalmunna: — Sən əzūng koqup bizni oltürgin; qūnki adəm qandək bolsa kūqimu xundək bolıdu, — dedi. Xundək dewidi, Gideon koqup Zəbah və Zalmunnani oltūrḍi. U təgilirining boynidiki hilal ay xəkıllik bezəklərnı eliwaldi. ■

Gideonning padixah boluxni rət kilixi və butpərəslik yoliqə kirixi

22 Andin Israillar Gideonə: — Sən bizni Midiyanning qolidin kutkuzəjanikənsən, əzūng bizgə padixah boləgin; oqlung və oqlungning oqlimu bizning üstimizgə həkūm sūrsun, — dedi.

23 Əmma Gideon ularə qə jawab berip: — Mən üstūnglərgə səltənət kiləymən, oqlummu üstūnglərgə səltənət kiləyḍu; bəlki Pərwərdigar

□ 8:11 «... xərkiḍiki kəqmənlər yoli...» — ibraniy tilida «... xərkiḍiki qedirlarda turəquqilar yoli». Xu yər Midiyaniylarning zemini iqḍə idi. ■ 8:12 Zəb. 83:11-12 □ 8:15 «Zəbah və Zalmunna» — ibraniy tilida «Zəbah və Zalmunnaning alqanliri». □ 8:16 «... ular bilən Sukkotning adəmlirini urup əḍipini bərdi» — yaki «...ular bilən Sukkotning adəmlirini «hamanda təpti». Ularnı oltürgən boluxi mumkin (17-ayətnimu koʻrūng). ■ 8:21 Zəb. 83:11-12

Өзи üstünlәrgә sәltәnәt қилиду, dedi.□

²⁴ Andin Gideon ularоја yәнә: — Silәrgә pәkәt birla iltimasim bar: — Hәr biringlar өз oljanglardin hәlkә-zerilәrni manga beringlar, dedi (Midiyanlar Ismaillardin bolојаqқа, hәrbiri altun zirә-hәlkilarni takaytti).

²⁵ Ular jawabән: — Berixkә razimiz, dәp yәrgә bir yepinqini selip, hәrbiri uning üstigә oljisidin zirә-hәlkilarni elip taxlidi.

²⁶ U sorap yiqқан altun zirilәrning еoјirliki bir ming yәttә yüz xәkәl altun idi, buningdin baxқа Midiyan padixahliri өзigә asқан hіlal ay xәkillik buyumlar, zunnar, uqisоја kiygән sēsün eginlәр wә tәgilәrning boyniоја asқан altun zәnjirlәrmu bar idi.□

²⁷ Gideon bu nәrsilәrdin bir әfod yasitip, өз xәhri Ofrahta koyup koydi. Nәtijidә, pütkül Israil uni izdәp buzukqilik kildi. Buning bilән bu nәrsә Gideon wә uning pütүн aillisigә bir tor-tuzaq boldi.□

²⁸ Midiyanilar xu tәrikidә Israilarning aldida boysundurulup, ikkinqi bax kәtүralmıdı; zemin Gideonning күnliridә kirik yilоjiqә tinq-aramlik tapti.

²⁹ Yoaxning оoqli Yәrubbaal қaytip berip, өз әyidә olturdi.

³⁰ Gideonning ayalliri kәp bolојаqқа, uning puxtidin yәtmix оoqul tәrәldi.

³¹ Xәkәmdә uning bir kenizikimu bar idi; u uningоја bir оoqul tuоqup bәrdi, Gideon uning ismini «Abimәlәk» dәp koydi.□

³² Yoaxning оoqli Gideon uzun әmür kәrүp, kәrip әlәmdin әtti. U Abiezәrlәrgә tәwә bolоjan Ofrahta, өз atisi Yoaxning kәbrisigә dәpnә қilindi.

³³ Gideon әlgәndin keyin Israilar kәynigә yenip, Baal butlirioја әgixip buzukqilik kildi wә «Baal-Berit»ni әzlrining ilahı қilip bekitti.

³⁴ Xundak қilip Israilar әzlrini әtrapidiki barlik dүxmәnlirining қolidin қutқuzоjan өз Hudasi Pәrwәrdigarni untudi

³⁵ wә xuningdәk Gideonning Israilоја қilоjan hәmmә yahxiliklrini hәq әslimәy, Yәrubbaal (yәni Gideon)ning jәmәtigә hәqbir mehribanlik kәrsәtmidi.

9

Abimәlәkning aka-ukilirini әltүrүxi wә padixah boluwelixi

□ **8:23 «Mән üstünlәrgә sәltәnәt kilmaymән»** — Israilning tәlipi (22-ayәt): «Sән Gideon bizgә padixah bolоjaysән» deganliktur. Gideon ularоја hәkimlik қilоjini bilән ularning tәlipini kәt'iy rәt қilidu («Kirix sөz»imizni, «Samuil (1)» 8- wә 12-bab wә «Samuil (1)»diki «Qoxumqә sөz»imiznimu kәrүng). □ **8:26 «1700 xәkәl»** — altun bolsa bәkim 20 kilogramqә kelәtti.

□ **8:27 «әfod»** — әslidә Bax kahin kiyidоjan alahidә birhil kiyim idi. U тоqруluқ «Mis.» 28:6-30 wә izahatlrini kәrүng. Musa pәyoјәmbәр Israilarоја bekitkән қanon boyiqә pütkül Israil uқün pәkәt birla әfod boluxi kerәk; uning üstigә pәkәt Bax kahinla uni тақxi kerәk idi. «...**pütkül Israil әfodni** izdәp buzukqilik kildi» — Musa pәyoјәmbәр bekitkән қanon boyiqә «әfod» арқilik Israil hәlki Hudadin yol soriyalaytti. Lekin Gideon yasiоjan bu әfod Huda bekitkән әfod әmәs wә kahinlarning yetәqiliki astida ixlitilgән әmәs. Nәtijidә Gideon wә aillisidikilәр xu әfod арқilik hоқukini qәktin axurup yүrgүzgән wә Israilar әfodқа but süpitidә qоқunup kәtkән ohxaydu. «Buzukqilik» — Huda aldida hәrkәndәk butpәrәslik «rohıy buzukluқ» yaki «rohıy pәhixiwazlik» dәp hәsablınıdu. □ **8:31 «...u Gideonоја** bir оoqul tuоqup bәrdi, Gideon uning ismini «Abimәlәk» dәp koydi» — қizik bir yeri xuki, Gideon padixah boluxni rәt қilоjini bilән padixahdәk kәp ayallik bolоjan wә Xәkәmdiki kenizikidin tuоqulojan оoјiоја «mening atam padixahdur» («Abimәlәk») dәp isim қoyоjan.

1 Өмди Ҳаруббаалнинг оғли Абимәләк Хәкәмдики анисининг ака-укилирининг кәхияға берип, улар вә анисининг атисининг пүткүл жәмәтидикиләргә: —

2 Силәр Хәкәмдики барлиқ адәмләрниң кулиқиға сөз қилип уларға: «Силәр үгүн йәтмих кихи, йәни Ҳаруббаалнинг оғуллери үстүңләргә һәкүм сүргүни йаххиму яки бирла адәмнинг үстүңләрдин һәкүм сүргүни йаххиму? Есинларда болсунки, мән силәрнинг қан-қериндизинлармән» — дегән гепимни йәткүзүңлар, — деди.□

3 Хуниң билән унинг анисининг ака-укилири у тоғрулуқ бу гәпләрнинг һәммисини Хәкәмдикиләрнинг қулақлириға ейти. Уларнинг кәңли Абимәләккә майил болуп: — У бизнинг қериндизимз икәнә, диийип,

4 Баал-Беритнинг буһанисидин йәтмих хәкәл күмүхни елип, унингә бәрди. Бу пул билән Абимәләк бирмунғә бикар тәләп лүкқәкләрни яллап, уларға бax boldi.

5 Андин у Офраһқа, атисининг өйигә берип өзининг ака-укилири, йәни Ҳаруббаалнинг оғуллери болуп жәмий йәтмих адәмни бир тахнинг үстидә өлтүрүвәтти. Лекин Ҳаруббаалнинг кичик оғли Ҳотам йохуриваләһә, қутулуп қалди.

6 Андин пүткүл Хәкәмдикиләр вә Бәйт-Миллодикиләрнинг һәммиси йиғилихип берип Абимәләкни Хәкәмдики дуб дәриһининг түwidә падихаһ қилип тиклиди. □ ■

7 Бу һәвәр Ҳотамға йәткүзүлди; у берип Гәризим теғининг қоққисиға қикип, у йәрдә туруп yukiri awazda көпқилккә товлap: — Әй Хәкәм қонғлири, мениң сөзүмгә қулақ селиңлар, андин Һудаму силәргә қулақ салиду. □

8 Күнләрдин бир күни дәрәһләр өзлирининг үстигә һәкүм сүридиған бир дәрәһни мәсихләп падихаһ тикләкә издәп қикип, зәйтун дәриһигә: — Үстимизгә падихаһ болуп бәргин, дәптикән.

9 Зәйтун дәриһи уларға јawab берип: — Һудаға вә инсанларға болоған һөрмәтни ипадиләйдиған мейимни тахlap, бaxқа дәрәһләрниң үстидә туруп пуланғлаккә кетәдим? — дәпту.

10 Буни аңлап дәрәһләр әнјүр дәриһининг кәхияға берип: — Сән келип үстимизгә падихаһ болојин, дәп iltija қилипту;

11 Әнјүр дәриһи уларға јawab берип: — Мән өз хирнәм билән йаххи мевәмни тахlap, бaxқа дәрәһләрниң үстидә туруп пуланғлаккә кетәдим? — дәпту.

12 Хуниң билән дәрәһләр үзүм таллиқининг кәхияға берип: — Сән келип бизнинг үстимизгә падихаһ болојин, дәпту,

13 үзүм тели уларға јawab берип: — Мән Һуда билән адәмләрни һух қилидиған янги харабни тахlap, бaxқа дәрәһләрниң үстидә туруп пуланғлаккә кетәдим? — дәпту.

14 Андин дәрәһләрниң һәммиси азоғаннинг кәхияға берип: — Сән келип бизнинг үстимизгә падихаһ болојин, дәпту;

15 азоған уларға јawab берип: — Әгәр силәр мени сәмиий нијитинлар билән үстүңләргә падихаһ қилихни һалисанлар, келип мениң сәйәмнинг

□ 9:2 «...мән силәрнинг қан-қериндизинлармән» — ибраний тилида «...мән силәрнинг сәңгәк вә әтирингәрдинмән». □ 9:6 «ular... йиғилихип берип Абимәләкни Хәкәмдики дуб дәриһининг түwidә падихаһ қилип тиклиди» — илгири Ҳәхәа пәғоғәмбәр ху јayда һәлқ билән «Һуданиң yolida манғайи» дәп әһда түзүп, әһдинәмни ху дуб дәриһининг түwidә көмүр қоюған («Ҳә.» 24:26). ■ 9:6 Ҳә. 24:26 □ 9:7 «у берип Гәризим теғининг қоққисиға қикип, у йәрдә туруп yukiri awazda көпқилккә товлap...» — демисәкму, Гәризим теғи Хәкәм хәһирининг удулуда туриду.

astida panahlininglar; bolmisa, azoʻandin bir ot qiqidu wə Liwanning kedir dərəhlirini yəp ketidu! — dəptu.□

16 Əgər silərning Abimələkni padixah qilōninglar rast səmimiy wə durus niyət bilən bolōqan bolsa, Yərubbaal wə uning ailisidikilərgə yaxxilik qilōqan, uning qilōqan əməlliri boyiqə uningōqə kayturoqan bolsanglar — □

17 (qūnki atam silər üqūn jəng kilip, əz jenini hətərgə təwəkkul kilip silərnə Midiyaning qolidin kutquzdi!

18 Ləkin silər bügün atamning jəmətigə qarxi kōzōqilip, uning oqullirini, jəmiy yətmix adəmnə bir taxning üstidə öltürüp, uning dedikining oqli Abimələkni tuōqninglar bolōqini üqūn Xəkəm həkning üstigə padixah kilip tikləpsilər!)

19 — əmdi əgər silər Yərubbaal wə jəmətigə səmimiy wə durus muamilə qilōqan bolsanglar, silər Abimələktin huxallik tapqaysilər, umu silərdin huxallik tapqay!

20 Ləkin bolmisa, Abimələktin ot qikip, Xəkəmdikilər wə Bəyt-Milloning həkini yəp kətsun; xundaqla, Xəkəmdikilər wə Bəyt-Milloning həkidin ot qikip, Abimələkni yəp kətsun! — dedi.

21 Yotam kərindixi Abimələktin kōrqup, kəqip Bəər degən jayōqə berip, u yərdə olturaklixip qaldi.

22 Abimələk Israilōqə üq yil səltənət kildi.

23 Huda Abimələk bilən Xəkəmnə adəmliri otturisiōqə bir yaman roh əwətti; xuning bilən Xəkəmdikilər Abimələkkə asiylik kilixkə kōzōqaldi. □

24 Buning məksiti, Yərubbaalning yətmix oqliōqə kilinoqan zorawanlik wə qan kərzni ularni öltürgən kərindixi Abimələkning boyniōqə qūxürüx, xundaqla əz aka-ukilirini öltürüxkə uni kōllap-qūwəwətligən Xəkəmdiki kixilərnə bexiōqə qūxürüxtin ibarət idi.

25 Xəkəmdiki kixilər Abimələkni tutmaqçi bolup, taōqlarning qōqkiliroiōqə paylakqilarni bəktürmə kilip turoquzdi; ular u yərdin ətəkən yoluqilarning həmmisini bulang-talang kildi. Bu ix Abimələkkə yətküzüldi.

26 Əbədning oqli Gaal əz aka-ukiliri bilən Xəkəmgə kəqüp keliwidi, Xəkəmdiki kixilər uningōqə ixənq baōqlap uni əz yar-yəliki kildi.

27 Xundaq kilip ular xəhərdin etizlikkə qikip, üzümzarlarning üzümlirini üzüp siqip, xarab yasap, xadlik kilip əz butining ibadəthanisiōqə kirip, yəp-iqixip Abimələkning üstidin lənət oquōqili turdi. □

28 Əbədning oqli Gaal: — Abimələk degən kim idi? Xəkəm degən nemə idi, biz nemə dəp uningōqə hizmət qilōqudəkmiz?! U Yərubbaalning oqli əməsmu? Zəbul uning nazatətqisi əməsmu? Silər Xəkəmnə atisi Həmorning adəmlirining hizmitidə bolsanglar bolidu! Biz nemixkə

□ 9:15 «... bolmisa, azoʻandin bir ot qiqidu wə Liwanning kedir dərəhlirini yəp ketidu!» — Yotamning bu təmsili əz atisini kərsitidu, əlwəttə; Gideon gərgə «tegi pəs» adəm bolsimu, Israilōqə yetəkqilik kilixkə əz həyatini birnəqqə kətim təwəkkül kildi; xuning üqūn Israillar uningōqə wə ailisigə mehīr-xəpəkət kərsitixi kərək. □ 9:16 «Yərubbaal» — yəni «Gideon» — 6:32ni kərug. «uning qilōqan əməlliri boyiqə...» — ibranij tilidə «uning qollirining əməlliri boyiqə...». □ 9:23 «bir yaman roh» — bir jin, demək. □ 9:27 «xarab yasap,...» — ibranij tilidə «üzümlərnə dəssəp,...».

Abimələkning hizmitidə bolidikənmiz? □

²⁹ Kaxki bu həlk mening qol astimda bolsa idi! U qasqda mən Abimələkni həydiwtəttim! Mən Abimələkkə: — Öz qoxuningni kəpəytip, jənggə qıkkın! — degən bolattim.

³⁰ Əmdi xəhər baxlık Zəbul Əbədning oqli Gaalning bu səzlrini angliojinida, aqqıki kelip,

³¹ əlqilərnı Abimələkning kəxiqə yoxurunqə əwətip: «Mana, Gaalning oqli kərındaxlıri bilən Xəkəmgə keliwatidu; mana, xəhərnı siligə qarxi qıkkıxka kütritiwatidu. □

³² Xunga sili adəmlirini elip bügün keqə xəhər ətrapidiki etizlikka berip marap olturəyayla;

³³ ətə kün qıkkən haman kəzəzilip xəhərgə hujum kiləyayla; u wə uning adəmliri siligə qarxi qıkkanda, sili əhwaləqə qarap uningəqə takabil turəyayla, — dedi.

³⁴ Buni anglap, Abimələk həmmə adəmlirini elip, keqisi qıkip, tət topka bəlünüp, yoxurunup Xəkəmgə hujum kilixka marap öltürdi.

³⁵ Əbədning oqli Gaal sirtka qıkip xəhərning dərwasisida ərə turəqanda, Abimələk öz adəmliri bilən yoxurunəqan jaydin qıkti.

³⁶ Gaal həlkni kərüp Zəbuləqə: — Mana taql qokkiliridin adəmlər qəxüwatidu, dedi. Ləkin Zəbul uningəqə jawabən: — Taqlarning kəlunggisi sanga adəmlərdək kərünidu, — dedi.

³⁷ Gaal yənə səz kilip: Mana, bir top adəmlər dənglərdin qıxüp keliwatidu, yənə bir top adəmlər «Palqılarning dub dərıhi»ning yoli bilən keliwatidu, — dedi.

³⁸ Andin Zəbul uningəqə: — Sening: «Abimələk degən kim idi, biz uning hizmitidə bolattukmu?» dəp qəng gəp kiləqan əsqing hazir kəni? Mana bular sən kəzğə ilmiəqan həlk əməsmu? Əmdi qıkip ular bilən soquxup bakkın! — dedi.

³⁹ Xuning bilən Gaal Xəkəmdikilər bilən qıkip Abimələk bilən soquxuxka baxlıdi.

⁴⁰ Ləkin Abimələk uni məşlup kilip qəşlıdi; u uning aldidin qaqtı, xundakla nuroqun yarıləqan adəmlər xəhərning dərwasisioiqə yetixip kətkənidi.

⁴¹ Andin Abimələk Arumahda turup qaldı. Zəbul bolsa Gaal wə uning kərındaxlırini qəşlap, ularning Xəkəmdə turuxioqə yol qəymidi.

⁴² Ətisi *Gaaldikilər* daləqə qıkti; bu həwər Abimələkkə yətkəndə

⁴³ u həlkini elip, ularni üq topka bəlüp, dalada yoxurunup marap turdi; u qarap turuwıdi, Xəkəm həlkı xəhərdin qıkti. U kəpup ularəqə hujum kildi.

□ 9:28 «Abimələk degən kim idi? Xəkəm degən nemə idi, biz nemə dəp uningəqə hizmət kiləqədəkmiz?! U Yərubbaalning oqli əməsmu?» — oqurmənlərnıng esidə barkı, «Yərubbaal» degənnıng mənisi «Baalning əzi kelip uning bilən jəng kilsun!» degənlık bolup, Gideon (yəni, Yərubbaal)ningmu Baaləqə qarxi turıdiəqanlıkını bildürətti. Xunga Gaalning səzining mənisi Xəkəmdikilər baalpərəslər turup, nemixka Baaləqə qarxi turəqan adəmnıng oqlıning hizmitidə bolıdu?» degəndək idi. «silər Xəkəmnıng atisi Ҳəmorning adəmlirining hizmitidə bolsanglar bolıdu» — oqurmənlərnıng esidə barkı, Yəqub pəyqəmbərnıng dəwrıdə Xəkəmdikilər Ҳəmor degən bir kixigə bəkındı idi («Yar.» 34-babni kəring). Ҳəmor tunji oqliəqə xəhərning namini isim kilip qəyqəqan. «Xəkəmnıng atisi» dəl muxu Ҳəmorni kərsitidu; Abimələk xəhərnı soraxtin burun «xəhər baxlık» Ҳəmorning jəmətidikilərdin qıkkən bolsa kerək. □ 9:31 «Mana, xəhərnı siligə qarxi qıkkıxka kütritiwatidu» — yaki «Mana, xəhərnı siligə qarxi turuxka mustəhkəmləwatıdu».

44 Abimələk wə uning bilən boləjan birinçiqi top atlinip xəhərning dərwasisining aldioja besip berip, u yərdə turdi; kəlojan ikki top etilip berip dalada turəjan adəmlərgə hujum kilip ularni kiriwətti.

45 Xu tərīkidə Abimələk pütün bir kün xəhərgə hujum kilip, uni elip, uningda turuwatқан həkni eltürüp, xəhərni haniwəyran kilip üstigə tuzlarni qeqiwətti.

46 Xəkəm munaridiki adəmləarning həmmisi buni anglap, Berit degən butning ibadəthanisidiki qorəjanə kiriwaldi. □

47 Xəkəm munaridiki adəmlər bir yərgə yiqiliwaptu, degən həwər Abimələkkə yətti.

48 Xuning bilən Abimələk adəmlirini elip Zalmon teoioja qikti; u kəlioja pəltini elip dərəhning bir xehini kesip elip, əwnisigə koyup, andin əzi bilən boləjan həkə: — Mening nemə kiləjinimni kərdunglar, əmdi silərnu tezdin xundak qilinglar, — dedi.

49 Buni anglap həkning hərbi Abimələktək birdin xahni kesip elip, uningə əgixip berip, xahlarni qorəjaning yenioja dəwiləp, ot koyup qorəjan wə uningda boləjanlarni kəydürwətti. Buning bilən Xəkəmnung munaridiki həmmə adəmlər, jəmiy mingqə ər-ayal əldi.

50 Andin Abimələk Təbəzgə berip, u yərdə bargah kurup Təbəzkə qorxap, hujum kilip uni ixəjal kildi.

51 Lekin xəhərning otturisida mustəhkəm bir munar bar idi; barliq ər-ayal, jümlidin xəhərning həmmə qongliri u yərgə qeqip berip, dərwasini iqidin taqap, munarning üstigə qikiwaldi.

52 Abimələk munaəja hujum kilip, uningə ot koyuxka munarning dərwasisioja yeqinlaxkanda,

53 bir ayal yarəunqəkning üstünki texini Abimələkning bexioja etip uning bax süngikini sunduriwətti. ■

54 Andin Abimələk dərhal əz yariəini kətürgüqi yigitni qəkirip uningə: — Kiliqingni suqurup meni eltürwətkin; bolmisa, hək mening toqramda: «Bir ayal kixi uni eltürwətiptu» deyixidu, — dedi. Buni anglap yigit uni sanjip eltürwətti.

55 Andin Israilning adəmliri Abimələkning əlgini kərup, ularning həmmisi əz jaylirioja kaytip ketixti.

56 Xundak kilip Huda Abimələkning əzining yətmix aka-ukisini eltürüp, atisioja kiləjan rəzillikini uning əz bexioja yandurdi;

57 xuningdək Huda Xəkəmnung adəmliri kiləjan barliq yamanliklirininimu ularning bexioja yandurup quxürdi. Buning bilən Yərubbaalning oqli Yotam eytkən lənət ularning üstigə kəldi.

10

Tola wə Yairning «həkim» boluxi

1 Abimələktin keyin Issakar kəbilisidin boləjan Dodoning nəwrisi, Puahning oqli Tola degən kixi Israilni kutkuzuxka turdi; u Əfraimning taqliridiki Xamir degən jayda turatti;

□ 9:46 «Xəkəm munaridiki adəmlər... buni anglap, Berit degən butning ibadəthanisidiki qorəjanə kiriwaldi» — bu ayətkə qariojanda «Xəkəm munari» Xəkəm xəhiridin ayrim tursa kerək. Mumkinçiligi barki, u «Bəyt-Millo» degən jayəja ohxaxtur (9:20-ayətə hatiriləngən lənətni kəring). ■ 9:53 2Sam. 11:21

² u Israiloʻta yigirmə üç yil Ҳаким болуп алəmdin өtti wə Xamirda dəpnə қилindi.

³ Uningdin keyin Gileadlik Yair turdi; u Israiloʻta yigirmə ikki yil Ҳаким boldi.

⁴ Uning ottuz oʻqli болуп, ular ottuz təhəyгə minip yürətti. Ular ottuz xəhərgə igidarқilik қилatti; bu xəhərlər Gilead yurtida болуп, ta бүгүngiqə «Yairning kəntliri» dəp atalməqta. □

⁵ Yair wapat болуп, Kamonda dəpnə қилindi.

Israilning yənə gunahқа petixi

⁶ Lekin Israillar yənə Pərwərdigarning nəziridə rəzil болoqanni қилиp, Baal билən Axərah butliriоta bax urup, xundakla Suriyəning ilahłiri, Zidondikilərnıng ilahłiri, Moabning ilahłiri, Ammoniylarning ilahłiri wə Filistiylərnıng ilahłirining ibaditigə kirip, Pərwərdigarni taxlap, uningоta ibadəttə болmidi. □ ■

⁷ Xuning билən Pərwərdigarning оtəziрi Israiloʻta қozоqilip, ularni Filistiylərnıng wə Ammoniylarning қolioqta taxlap bərdi. □

⁸ Bular bolsa xu yili Israillarni қattik besip əzdi; andin ular Iordan dəryasining məxrik təripidə Amoriylarning zeminiдiki Gileadta olturuxluk barlik Israil həlkigə on səkkiz yiloqigə zulum қildi. □

⁹ Ammoniylar yənə Iordan dəryasidin өtүp, Yəhuda, Binyamin wə Əfrain jəmətigə qarxi hujum қildi: xuning билən pүtkül Israil қattik azablandı.

¹⁰ Xuning билən Israillar Pərwərdigarоta pəryad қilip: — Biz sanga gunah қilduk, əz Hudayimizni taxlap, Baal butlirining қulluқioqta kirip kəttuk, dedi.

¹¹ Pərwərdigar Israillaroʻta: — Mən silərnı misirliklərdin, Amoriylardin, Ammoniylardin wə Filistiylərdin қutқuzoqan əməsmidim?

¹² Zidoniylar, Amaləklər wə Maonlar kelip silərgə zulum қilоqinida, Manga pəryad қilоqininglarda silərnı ularning қolidin қutқuzoqan əməsmidim?

¹³ Xundaktimu, silər yənə Meni taxlap, yat ilahłarning қulluқioqta kirdinglar. Mən silərnı əmdi қutқuzmaymən! ■

¹⁴ Əmdi bərip əzүnglar tallioqan ilahłaroʻta pəryad қilinglar, қiyinqilikқа қaloqan qeoqinglarda xular silərnı қutқuzsun, — dedi.

¹⁵ Əmma Israillar Pərwərdigarоta yalwurup: — Biz gunah қilduk! Əmdi nəziringгə nemə yahxi kərүnsə bizgə xundak қilоqin, bizni pəқət muxu bir қetimla қutқuzwaloqaysən! — dedi.

¹⁶ Xuning билən Israil yat ilahłarnı əz arisidin қikirip taxlap, Pərwərdigarning ibaditigə kirixti; *Pərwərdigar* Israilning tartiwatқан azab-oқubətlirini kərүp, kengli yerim boldi.

Оjerip adəmnıng sərdar boluxi — Yəftah

¹⁷ Xu wakıttta Ammoniylar toplinip Gileadta qedirgah tikti; Israillarmu yioqilip kelip Mizpahоta qүxүp qedirgah tikti.

¹⁸ Gileadniki həlkıngning қonglıri əzara: — Kim Ammoniylar билən soқuxuxқа baxlamdi болup, u barlik Gileadttikilərgə bax bolidu, dedi. ■

□ **10:4 «Yairning kəntliri»** — yaki «Hawwot-Yair». □ **10:6 «Suriyə»** — ibranıy tilida «Aram».

■ **10:6 Ҳак. 2:11; 3:7; 4:1; 6:1** □ **10:7 «... Ammoniylarning қolioqta taxlap bərdi»** — ibranıy tilida «...Ammoniylarning қolioqta setip bərdi». □ **10:8 «... Iordan dəryasining məxrik təripidə»** — ibranıy tilida «... Iordan dəryasining u təripidə». ■ **10:13 Ҳан. 32:15; Yər. 2:13**

■ **10:18 Ҳак. 11:6, 9, 10, 11**

11

¹ Xu qaʻoqda Gileadlik Yəftah degən kixi batur palwan idi. U bir pahixə ayalning oʻqli bolup, Gileadtin tərəlgənidi. □ ■

² Lekin Gileadning öz ayali uningʻoʻja birnəqqə oʻqul bala tuʻqub bərgənidi; bu ayaldin tuʻquloqan oʻqulliri qong bolʻqanda Yəftahni əydin koʻqlap: — Sən baxka hotundin bolʻqan oʻqul bolʻqaqka, atimizning əyidin miraska igə bolmaysən, — dedi.

³ Xuning bilən Yəftah kərindaxliridin keqip, Tob degən zeminda turup qaldi. Xu yərdə birmunəqə bikar tələplər Yəftahning ətrapioqə bir-birləp yioʻildi. Ular uning bilən kirip-qikip yürətti.□

⁴ Əmma birnəqqə waqit ətəkəndə Ammoniylar Israil bilən soʻkuxka qikti.

⁵ Ammoniylar Israilʻoʻja hujum kilʻqanda Gileadning aqsakalliri Yəftahni Tob zeminidin elip kəlməkqi bolup uning yenioʻja bardı.

⁶ Ular berip Yəftahka iltija kilip: — Bizning Ammoniylar bilən urux kiliximiz uqun sən kelip bizgə sərdar bolup bərgin, — dedi.

⁷ Yəftah Gileadning aqsakalliriʻoʻja jawabən: — Silər meni əq kərüp atamnıng jəmətidin həydiwətkənidinglarʻoʻju, əmdi bəxinglarʻoʻja balayi’apət qixkəndə kəndəksigə mening kəximʻoʻja kelip kəldinglar, — dedi.

⁸ Gileadning aqsakalliri Yəftahka: — Durus, lekin seni biz bilən billə berip Ammoniylarʻoʻja karxi jəng kilip, Gileadta həmmə olturuwatkanlarʻoʻja bax bolsun dəp, kəxingʻoʻja kəlduk, — dedi.

⁹ Yəftah Gileadning aqsakalliridin: — Əgər silər meni Ammoniylar bilən soʻkuxuxka yandurup barʻoʻjininglarda, Pərwərdigar ularni mening kolumʻoʻja tapxursa, mən silərgə bax bolamdimən? — dəp soridi.

¹⁰ Gileadning aqsakalliri Yəftahka jawab berip: — Eytqiningdək kilmisak, Pərwərdigar Əzi arimizda guwah bolup həküm qikarsun! — dedi.

¹¹ Buni anglap Yəftah Gileadning aqsakalliri bilən bardı; həlk uni əzligigə həm bax həm sərdar kilip tiklidi. Yəftah Mizpahʻoʻja barʻqanda həmmə səzlidirini Pərwərdigarning aldidə bayan kildi.□

Yəftahning tarihtin dars berixi

¹² Andin Yəftah Ammoniylarning padixahʻoʻja əlqilərnı əwətip, uningdin: — Mening zeminimʻoʻja besip kirip, mən bilən soʻkuxuxka məndə nemə həkqing bar idi? — dəp soridi.

¹³ Ammoniylarning padixahı Yəftahning əlqilirigə jawab berip: — Qunki Israilar Misirdin qikip kəlgəndə ular Arnon dəryasidin tartip *ximaldiki* Yabbok ekiniʻoʻiqə wə *qərbətə* Iordan dəryasiʻoʻiqə mening zeminimni bulap igiliwalʻqanidi. Əmdi sən bu yərlərnı tinqlik bilən manga yandurup bər! — dedi.

¹⁴ Yəftah əlqilərnı Ammoniylarning padixahining kəxiʻoʻja yənə əwətip

¹⁵ uningʻoʻja: — Yəftah səz kilip mundaq dəydu: «Israil nə Moabning zeminini nə Ammonning zeminini igilimidi, ■

□ **11:1** « *Yəftah* bir pahixə ayalning oʻqli bolup, Gileadtin tərəlgənidi» — Yəftahning atisi Gilead Manassəhning nəwrisi Gilead əməs, əlwəttə («Qel.» 26:29). Lekin u Gileadtilər arisida ularning qonglirining biri bolsa kerək. «Gilead» (mənsi «taxlik rayon») degən jay heli burunla xu nam bilən tonuloqan (məsilən «Yar.» 31:21). Manassəhning nəwrisi Gileadka xu yərnıng namini isim kilip koʻyoqan ohxaydu; keyin uning əjdadliri dərwekə xu rayonda olturaklaxti. ■ **11:1** Ibr. 11:32

□ **11:3** «... *qikip-kirip yürətti*» — ibranıy tilida bu ibarə bəlkim bulangqilik kilixka qixixni kərsitixi mumkin. □ **11:11** «...*həmmə səzlidirini Pərwərdigarning aldidə bayan kildi*» — baxka birhil tərjimisi: «həmmə ixlarnı Pərwərdigarning aldidə yürgüzətti». ■ **11:15** Qel. 21:13; Qan. 2:9, 19

16 bəlki ular Misirdin çiqip kəlgəndə qəl-bayawanda mengip Kizil dengizdin ötüp, andin Kadəx degən jayəyə yetip kəlgənidi;

17 xu qaçqda Israilliklar Edom padixahining kexioğa əlqilər əwətip: «Zeminliridin kesip etüwelixkə ijazət bərgəyla» dəp soriwidi, Edom padixahini unioğanidi. Xuning bilən ular Moab padixahining kexioğa *iltija bilən* əlqilərnı əwətsə, umu koxulmioğanidi. Xu səwəbtin Israillar Kadəxtə turup kəloğan; ■

18 andin ular qəl-bayawan bilən mengip Edom zemini bilən Moab zeminini aylinip ötüp, Moab zeminining xərk tərpidin kelip, ahirida Arnon dəryasining xu kətida qədır tiktı. Ular Moabning qegrısı iqiğə kirmidi; çünki Arnon dəryası Moabning qegrasıdır.

19 Andin Israil Amoriylarning padixahi Siħonoğa, yəni Həxbonning padixahining kexioğa əlqilərnı əwətip: «Bizning zeminlirining iqidin ötüp öz jayimizə bəriweliximizə ijazət bərgəyla» — dedi.■

20 Ləkin Siħon Israiləyə ixənq kılalmay, yurtidin etkili kəymidi; u bəlki həlqlirining həmmisini yioçip, Jahzah degən jayəyə çüxüp qedirgah tikip, Israil bilən uruxtı.

21 Əmma Israilning Hudasi Pərwərdigar Siħonni barlıq həlki bilən koxup Israilning kəlioğa tapxurdi, Israillar ularni urup kirdi. Andin Israil xu yərdə olturuxluk Amoriylarning həmmə zeminini igilidi.

22 Arnon dəryasidin tartip Yabbok ekiniöiqə, qəl-bayawandin tartip İordan dəryasıöiqə Amoriylarning pütkül zeminini igilidi. ■

23 Israilning Hudasi Pərwərdigar Amoriylarnı Əz həlki boləqan Israilning aldidin kooçlap çiqardı, əmdi sən xu yurtkə igə bolmaqçimusən?

24 Səning ilahing Kəməx sanga igilətkən yərgə özüng igə boldungöü? Xuningəyə ohxax Pərwərdigar Hodayimiz aldimizdin həydəp çikiriwətkən həlkning yerigə bolsa, bizmu xuningəyə igə bolimiz.□

25 Əmdi sən dərwəkə Moabning padixahi boləqan Zipporning ooçli Balaktinmu küçlükmu? U kaqan Israil bilən tirkəxkən yaki Israil bilən jəng kılıxkə jür'ət kıləqan? ■

26 Yənə kelip, Israil Həxbon wə uningəyə karaxlıq yeza-kixlaklarda, Aroər wə uningəyə karaxlıq yeza-kixlaklarda həmdə Arnon dəryasining boyidiki barlıq xəhərlərdə üç yüz yıl makan tutup olturəqan waqıtlarda, nemixkə silər xu yərlərnı kayturuwalmidinqlar?□

27 Xunga mən sanga gunah kilmidim, bəlki mənə təjawuz kılıp, yamanlıq kılıquçı sən özüngdursən. Birdinbir adalət çikəroquçı Pərwərdigar Əzi bügün Israillar bilən Ammoniylarning otturısında həküm çikərsun!» — dedi.

28 Ləkin Ammoniylarning padixahi Yəftahning əlqi əwətip eytkən səzlrini tingximidi.

Yəftahning kəsəm kılıxi

29 Xu waqıtta Pərwərdigarning Rohi Yəftahning üstigə çüxüp, u *kuwwətinlip* Gilead bilən Manassəhlərnıng yurtidin ötüp Gileadtiki Mizpahkə berip, andin Gileadtiki Mizpahdin Ammoniyar tərəpkə mangdi.

■ 11:17 Qəl. 20:17 ■ 11:19 Qəl. 21:22; Kən. 2:26 ■ 11:22 Kən. 2:36 □ 11:24 «Səning ilahing Kəməx sanga igilətkən yərgə özüng igə boldungöü?» — Yəftahning «ilahing Kəməx» degini hərgizmu Kəməxni həkikətən «bir huda» dəp etirap kılıqini əməs, əlwəttə. U pəkət ixlarnı Ammoniylarning padixahining kəzkarixi boyiqə bayan kılıdu, halas. 27-ayətnı kərüq. ■ 11:25 Qəl. 22:2 □ 11:26 «Israil Həxbon ... həmdə Arnon dəryasining boyidiki barlıq xəhərlərdə üç yüz yıl makan tutup olturəqan waqıtlarda» — bu «300 yıl»ning kandaq həsablanoqanlıqini «koxumqə səz»imizdin kərüq.

³⁰ Xu qashda Yeftah Pərwərdigarğa kəsəm iqip: — Əgər Sən dərwəqə Ammoniylarni qolumoğa tutup bərsəng,

³¹ undaқта mən Ammoniylarning kexidin tinq-aman yenip kəlginimdə, öyümning ixikidin qikip manga tunji yolukğini Pərwərdigarğa atalojan boldidu, mən uni köydürmə qurbanlıq kılimən, — dedi.□

³² Xuning bilən Yeftah qikip Ammoniylar bilən soquxkili ular tərəpkə etti; Pərwərdigar ularni uning qolioğa tapxurdi.

³³ Xuning bilən u Aroərdin tartip Minnitkiqə ularni kattik urup kirip, yigirmə xəhəрни elip, Abəl-Qeramiməqiqimu yetip bardı. Buning bilən Ammoniylar Israiloğa boysunduruldi.

³⁴ Andin Yeftah Mizpahğa kaytip öyigə kəlgəndə öz kizi dap qelip ussul oynap uning aldioğa kəruşkili qikti. Bu uning yaloquz kizi bolup, uningdin baxğa heq oşul-kizi yok idi.

³⁵ U uni kərgəndə öz iginlirini yirtip: — Ah, ah, mening kızim! Sən meni intayin yaman həloğa quxurdung, meni dərdkə quxürgüqilərdin biri bolup qalding; qünki mən Pərwərdigarğa aozimni eqip, eytқан gepimdin yeniwalalməymən, — dedi.□

³⁶ Kizi uningğa: — Əy ata, Pərwərdigarğa aozingni eqip wədə kıləjan bolsang, aozingdin qikğini boyiqə, manga xuni kıləjan; qünki Pərwərdigar sening düxmənliring boləjan Ammoniylardin intikəmingni elip bərdi, — dedi.

³⁷ Andin u atisioğa yənə: — Mening xu iltimasimni qəbul kərginki, manga ikki aylıq məhlət bərsəng; mən kız dostlirim bilən berip taqlarda yürüp, kizlikim üqün matəm tutuwalay, — dedi.□

³⁸ Atisi jawab berip: — Barəjin, dedi. Uningğa ikki aylıq məhlət berip dalağa əwətti. U berip, kız dostlirini elip taqlarğa qikip, ikki ayoiqə özining kız peti qəlojiniğa aq-zar kətürüp yioqlap yürdi.

³⁹ Xundak boldiki, u ikki aydin keyin atisining kexioğa yenip kəlgəndə, atisi uning üstigə kıləjan kəsimini bəja kəltürdi. Bu kız bolsa heq ər kixigə yekınlaxmiojanidi. Xuning bilən Israilda xundak bir ərp-adət pəyda boldiki, □

⁴⁰ hər yili Israilning kizliri əydin qikip Yeftahning kızini tət kün əsləp hatiriləydojan boldi.□

12

Israilda həsəthorluk tüpəylidin jedəl pəyda boluxi

¹ Lekin Əfraimiylar bolsa toplixip Zafon tərəpkə eüp Yeftahğa soal qoyup: — Sən Ammoniylar bilən jəng kıləjili barəjiningda nemixğa bizni

□ **11:31 «... öyümning ixikidin qikip manga tunji yolukğini...»** — Yeftahning muxu yərdə kəzdə tutqini əslidə insan əməs, bəlki birər qarpay bolsa kerək. □ **11:35 «Sən meni intayin yaman həloğa quxurdung, meni dərdkə quxürgüqilərdin biri bolup qalding»** — ibraniy tilida: «Sən meni bək pəskə quxurdung, meni parakəndə qiloquqlarning biri bolup qiqting».

□ **11:37 «...kizlikim üqün matəm tutuwalay»** — demək, əy-oqəksiz, pərzəntsiz bolup bu dunyadin ketidijini üqün. □ **11:39 «...atisi Yeftah»** uning üstigə kıləjan kəsimini bəja kəltürdi»

— Yeftah öz kızini qurbanlıq kıldimu? Yaki bu sözləarning baxğa mənisi barmu? «Qoxumqə se»imizdə alimlarning pikirli ri toqruluk azraq müləhizə yürüzimiz. □ **11:40 «...Yeftahning kızini tət kün əsləp hatiriləydojan boldi»** — yaki «... Yeftahning kızini tət kün əsləp matəm tutidəjan boldi».

billə berixka qaqirmaysən? Əmdı biz öyüngni özüng bilən qoxup otta köydürüwetimiz, — dedi. □ ■

² Yəftah ularoşa jawab berip: — Mən bilən həlkim Ammoniylaroşa qarxi kattik jəng kiliwatqanda, silərnı qaqırsam, meni ularning kolidin kutkuzmidinglar.

³ Silərnıng kelip meni kutkuzmaydiolanlıqinglarnı körüp, jenimni alkinimoşa elip qoyup, Ammoniylaroşa hujum kilixka atlandim, Pərwərdigar ularni kolumoşa tapxurdi. Əmdı silər nemixka bğün kelip manga hujum kilmaqçısılər? — dedi. □

⁴ Ləkin Əfraimlar Gileadlarnı *həqarətlər*: — Silər i Gileadlar, Əfraimning arisida wə Manassəhning arisida turuwatqan musapirlar, Əfraimda turuwatqan qaçqunsılər, halas! — dedi. Xuning bilən Yəftah barlik Gileadtikilərnı yoişip Əfraim bilən soçuxti. Ular Əfraimlarnı urup kirip məolp kildi. □

⁵ Andin Gileadtikilər İordan dəryasining keçiklirini tosup, Əfraimlarnı ötküzmidı. Xundak boldiki, Əfraimlik birər qaçqon keçikkə kelip: — Meni ötkili koyoişin, desə Gileadtikilər uningdin: — Sən Əfraimiymu? — dəp soraytti. U kixi «yaç» desə, □

⁶ ular uningoşa: — «Xibolət» degin! — dəytti. Əgər u kixi natoşra tələppuz kilip «sibolət» dəp jawab berip qalsa, ular uni tutup İordan dəryasining keçikining yenida öltürüwetətti. Xu tərıkidə xu waçıtta kirik ikki mingqə Əfraimiy öltürüldi. □

⁷ Yəftah altə yil İsrailoşa həkim boldi. Andin Gileadlik Yəftah aləmdin ötüp, Gilead xəhərlirining biridə dəpnə kilindi.

Ibzanning həkim boluxı

⁸ Uningdin keyin Bəyt-Ləhəmlık İbzın İsrailoşa həkim boldi.

⁹ Uning ottuz oşli, ottuz kizi bolup, ottuz kızini sirtka ərgə berip, sirttin ottuz kızni oşullirioşa elip bərdi. U yəttə yiloiçə İsrailoşa həkim boldi. □

¹⁰ Andin İbzın ölüp, Bəyt-Ləhəmdə dəpnə kilindi.

Elon wə Abdonning həkim boluxı

¹¹ Uningdin keyin Zəbulun kəbilisidin boləqan Elon İsrailoşa həkim bolup, on yil İsrailda həküm sürdi.

¹² Andin Zəbulun kəbilisidin boləqan Elon ölüp, Zəbulun zeminidiki Ayjalon dēgən jayda dəpnə kilindi.

¹³ Uningdin keyin Piratonluç Hılləlning oşli Abdon İsrailoşa həkim boldi.

¹⁴ Uning kirik oşli wə ottuz nəwrısı bar idi. Ular yətmix exəkkə minip mangatti. U İsrailoşa səkkiz yil həkim boldi. ■

□ **12:1** «...Zafon tərəpkə ötüp...» — yaki «ximal tərəpkə ötüp...». ■ **12:1** Hək. 8:1

□ **12:3** «...hujum kilixka atlandim» — ibrabiyl tilida «...hujum kilixka öttüm». Məlum bir dərya-əstəngdin ötkən bolsa kerək. □ **12:4** «Silər i Gileadlar, Əfraimning arisida wə Manassəhning arisida turuwatqan musapirlar, Əfraimda turuwatqan qaçqunsılər, halas!» — Gileadlar əslidə Manassəh kəbilisidin kelip çikkanıdi. □ **12:5** «Andin Gileadtikilər İordan dəryasining keçiklirini tosup, Əfraimlarnı ötküzmidı» — yaki «Andin Gileadtikilər Əfraimning udulidiki İordan dəryasining keçiklirini tosuwaldı». □ **12:6** «Xibolət» — Bu səzning mənisı «əçin» yaki «kəlkün» bolup, muxu waçıtlarda pəkət keçikkə yətkən adamlərnıng tələppuzini sinax üqün ixlitilgən, halas. Roxənkı, Əfraimiylər adəttə «x»ning tələppuzini çikqaralmaytti. «Sibolət» — buning mənisı «buoçday baxıçı». □ **12:9** «Ibzanning ottuz oşli, ottuz kizi bolup...» — roxənkı, İbzın Yəftahka ohximaytti, u kəp ayallıç boləqanıdi. ■ **12:14**

Hək. 10:4

¹⁵ Andin Piratonluk Hillälning oşli Abdon ölüp, Əfraim zeminida, Amaläklärning taşlık rayonidiki Piraton degän jayda dəpnə kılındi.

13

Ximxonning tuşuluxi

¹ Lekin Israillar Pərwərdigarning nəziridə yənə rəzil bolşanni kildi; xuning bilən Pərwərdigar ularni kirik yilşiqə Filistiylärning kşlişə taxlap kşydi. ■

² Xu qaşda Zoreah degän jayda, Dan jəmätidin bolşan, Manoah isimlik bir kixi bar idi. Uning ayalı tuşmas bolup, heq balisi yok idi.

³ Pərwərdigarning Pərixtsisi bu ayalşə ayan bolup uningşə: — Mana, sən tuşmas bolşining üqün bala tuşmiding; lekin əmdi sən hamilidar bolup bir oşul tuşisən.

⁴ Əmma sən səgək bolup, xarab yaki küqlük hərək iqmə, heq napak nərsinimu yemigin. ■

⁵ Qünki mana, sən hamilidar bolup bir oşul tuşisən. Bu bala anisining kşrsikidiki qaşdin tartip Hudaşə atalşan «nazariy» bolididini üqün, uning bexişə hərgiz ustira selinmisun. U Israilni Filistiylärning kşlidin kütquzux ixini baxlaydu, — dedi. □ ■

⁶ Ayal erining kşxişə berip, uningşə: — Mana, Hudaning bir adimi yenimşə kəldi; uning turki Hudaning Pərixtsisidək, intayin dəhxətlik ikən; lekin mən uningdin: «Nədin kəlding» dəp sorimidim, umu əz nam-xəripini manga dəp bərmidi. □

⁷ U manga: — «Mana, sən hamilidar bolup bir oşul tuşisən; u bala anisining kşrsikidiki qaşdin tartip əlididən künişiqə Hudaşə atalşan bir nazariy bolididən bolşaqşə, əmdi sən xarab yaki küqlük hərək iqmə wə heq napak nərsinimu yemigin» dedi, — dedi.

⁸ Buni anglap Manoah Pərwərdigarşə dua kilip: — Ah Rəbbim, Sən bu yərgə əwətkən Hudaning adimi bizgə yənə kelip, tuşulididən balişə nemə kiliximiz kerəklikini əgitip kşysun, dəp iltija kildi.

⁹ Huda Manoahning duasini anglidi; ayal etizlikta oltuşinida, Hudaning Pərixtsisi yənə uning kşxişə kəldi. Əmma uning eri Manoah uning kşxida yok idi.

¹⁰ Andin ayal dərhal yügürüp berip, erigə həwər berip: — Mana, həliki küni yenimşə kəlgən adəm manga yənə kəründi, dewidi,

¹¹ Manoah dərhal kşrup ayalining kəynidin mengip, u adəmning kşxişə kelip: — Bu ayalşə kelip söz kilşən adəm sənmu? — dəp soriwidi, u jawabən: — Xundak, məndurmən, dedi.

¹² Manoah uningşə: — Eytkan səzliring bəja kəltürülğəndə, bala kaysi tərکیدə qong kilinixi kerək, u nemə ixlarni kilidu? — dəp soridi.

¹³ Pərwərdigarning Pərixtsisi Manoahşə jawab berip: — Mən bu ayalşə eytkən nərsilärning həmmisidin u hezi bolup əzini tartsun;

■ **13:1** Hək. 2:11; 3:7; 4:1; 6:1; 10:6 ■ **13:4** Qel. 6:2, 3 □ **13:5** «Nazariy» — Hudaning yolişə alahidə atalşan bir kixi. Ular toşruluk «Qel.» 6-bab wə izahətlarni kşring. ■ **13:5** Qel. 6:5; 1Sam. 1:11 □ **13:6** «Hudaning Pərixtsisidək» — ayal kşrgan muxu Pərixting «Hudaning pərixtsisi» yaki «Pərwərdigarning Pərixtsisi» (demək, Məsih) degən zatning əzi («Təbirlər»imizni wə keyinki 16-ayətni kşring).

14 u üzüm telidın qıkkın heqkandak nәrsidin yemisun, xarab yaki küqlük harak iqmısun, heq napak nәrsilәrdin yemisun; mән uningоја barlık әmr kilölinimni tutsun, dedi.

15 Manoah Pәrwәrdigarning Pәrixтisiгә: — Iltipat kılıp, kәtmәy tursila, әzlırigә bir oqlak tәyyarlaylı, dewidi,

16 Pәrwәrdigarning Pәrixтisi Manoahқа jawab berip: — Sән Meni tutup kalsangmu, Mән neningdin yemәymән; әgәр sән birәр köydürmә kurbanlık sunmaqçı bolsang, uni Pәrwәrdigarоја atap sunuxung kerәk, dedi (uning xundak deyxining sәwәbi, Manoah uning Pәrwәrdigarning Pәrixтisi ikәнlikini bilmigәnidı).

17 Andin Manoah Pәrwәrdigarning Pәrixтisidin: — Özlırining nam-xәripi nemidu? Eytip bәrgән bolsila, sөzliri әmәlgә axurulojinida, siligә hөрmitimizni bildürәttük, — dedi.

18 Pәrwәrdigarning Pәrixтisi uningоја jawabән: — Namimni sorap kәldingоју? Mening namim karamәt tilsimattur, — dedi. □

19 Xuning bilән Manoah oqlak bilән axlık hәdiyәsini elip berip uni qoram taxning üstidә Pәrwәrdigarоја atap sundı. Pәrwәrdigarning Pәrixтisi ularning көz aldidә әjayıp karamәt bir ixni kılıp көrsәtti; Manoah wә ayalı qarap turdı.

20 Xundak boldiki, ot yalkuni kurbangahtin asmanоја көtürүlgәndә, Pәrwәrdigarning Pәrixтisimu kurbangahtin qıkkın ot yalkuni iqidә yukirioја qikip kәtti. Manoah bilән ayalı buni көrүp, әzlırini yәrgә taxlap yүzlırini yәrgә yeqip düm yattı.

21 Xuningdin keyin Pәrwәrdigarning Pәrixтisi Manoahқа wә uning ayalıоја kayta көrүнmidı. Manoah xu waқıtta uning Pәrwәrdigarning Pәrixтisi ikәнlikini bildı.

22 Andin Manoah ayalıоја: — Mana, biz qоқum әlimiz, qünki biz Hudani көrdük! — dedi. ■

23 Lekin ayalı uningоја jawab berip: — Әgәр Pәrwәrdigar bizni өltürүkә layık көrgән bolsa, undakta u köydürmә kurbanlık bilән axlık hәdiyәni қolimizdin қобul қilmiоjan bolatti, bu ixnimu көrsәtmigән bolatti wә xundakla bundak sөzlәrni bizgә eytmiojan bolatti, — dedi.

24 Xu ixtin keyin ayal bir oql tuqdi, uning ismini Ximxon қoydi. Bu bala әsүp, qong boldı wә Pәrwәrdigar uni bәrikәtlidi. □ ■

25 Zoreah bilән Әxtaolning otturisidiki Mahanәh-Danda Pәrwәrdigarning Rohı uningоја өз tәsirini көrsitixkә baxlıdi. □

14

Ximxonning Filistiy bir қizni әmrigә almakçı boluxı

1 Bir waқıtta, Ximxon Timnahқа quxüp, u yәrdә bir қizni көrdı; u Filistiy қizlıridin biri idi. □

2 U xu yәrdin qikip ata-anisining yenioја kaytip: — Mән Timnahda Filistiy қizlıridin birini көrdüm, uni manga hotunlukқа elip beringlar, — dedi.

□ 13:18 «Namimni sorap kәldingоју? Mening namim karamәt tilsimattur» — Manoah өз duasıоја jawabән kәlgән Pәrwәrdigarning Pәrixтisini insan dәp oylaydu. «Karamәt tilsimat» degән muxu süpәt ıbraniy tilida («pәlä») pәkәt Hudaning Özini yaki uning қilojan ixlırini süpәtlәx üqün ixlitilidu. ■ 13:22 Mis. 33:20; Қan. 5:26; Ҳak. 6:22, 23 □ 13:24 «Ximxon» — «қuyaxtәk (küqlük)» yaki «roxән, parlık adәм». ■ 13:24 Ibr. 11:32 □ 13:25 «Mahanәh-Dan» — yaki «Danning bargahı». □ 14:1 «Timnah» — yaki «Timnatah».

3 Birak ata-anisi uningoa: — Kerindaxliringning kizlirining iqida yaki bizning putkul qowmimizning arisidin sanga bir kiz qikmasmu? Nemixka hatnisiz bolon Filistiyolarning qexioqa berip, ulardin hotun almakqi bolisen? — dedi; amma Ximxon atisioqa: — Uni manga elip bargin, qunki u manga bak yaqti, — dedi. □

4 Uning ata-anisi bu ixning Pervardigar teripidin boloinini bilmidi. Qunki Filistiyol xu qaoda Israil ustidin hekum surup turoqan boloaqqa, U Filistiyolerga takabil turuxka pirsat yaratmaqci idi. □

5 Omidi Ximxon ata-anisi bilon Timnahqa quxti; ular Timnahdiki uzumzarliklarga yetip kalganda, mana bir yax xir herkirigen peti uningoa etildi.

6 Xuan Pervardigarning Rohi uning ustiga quxup, u qolida heqnema bolmioqan halotta xirni tutup, uni oqlakni yirtkandek yirtip titma-titma kiliwatti. Lekin u bu ixni ata-anisioqa demidi. □

7 Andin u Timnahqa quxup, u kiz bilon paranglaxti, u kiz Ximxonoga bak yarap katti.

8 Birmazgildin keyin u kizni elip kelix uqun kayta baroqanda, xirning olukini korup bakay dop yoldin burulup kariwidi, mana xirning iskilitining iqida bir top hesel heriliri bilon hesel turatti.

9 U hesaldin oqumioqa elip yap mangdi; ata-anisining yenioqa kalganda, ularoimu bardi, ularmu yedi, lekin ozining heselni xirning iskilitining iqidin elip kalgini ularoga demidi.

10 Uning atisi uningoa hamrah bolup quxup kizning oyiga kaldi, u yarda Ximxon bir ziyapet bardi, qunki burundinla toy kilidioqan yigitler xundak kilidioqan rasm-kaida bar idi.

11 Ular Ximxonni korup, uningoa hamrah boluxka ottuz yigitni tepip kaldi; ular uningoa hamrah boldi. □

12 Ximxon ularoga: — Men silerdin bir tepixmak soray, ager siler ziyaret kilinidioqan yette kun iqida uning menisini manga dop berelisenglar, men silerga ottuz dane kanap koynak bilon ottuz yurux egin berimən;

13 ager uni yexip beralmisenglar, siler manga ottuz dane kanap koynak bilon ottuz yurux egin beringlar, — dedi. Ular uningoa: — Makul, undak bolsa tepixmikingni eytkin, qeni anglayli, — dedi.

14 U ularoga: — Yeyilidioqini yegucining iqidin qikti; tatlik kuctunggurning iqidin qikti, bu nema? — dedi. Ular uq kungioqa bu tepixmakni tapalmidi.

15 Yettinchi kuni xundak boldiki, ular Ximxonning ayalining qexioqa berip: — Sen eringni aldap-siylop, tepixmakning menisini bizga eytip berixka makul kiloin; bolmisa seni atangning oyi bilon qoxup koyduruwetimiz. Siler bizni yoksul kilixka bu yerga qakiroqanmu?! — dedi. □

16 Ximxonning ayali uning aldida yioqlap turup: — Sen manga oq, meni pakot soymaysen; sen mening qowmimning baliliridin bir tepixmakni

□ 14:3 «**bizning putkul qowmimizning arisidin...**» — ibranij tilida «mening putkul qowmim arisidin...». □ 14:4 «**...yaratmaqci idi**» — ibranij tilidiki muxu sez adatta «izdimakci idi» deganni bilduridu. Mumkinqiliki barki, Hudaning Rohi Ximxonni tezrak Filistiyolerga hujum kilixka qozojoini bilon, lekin u Hudaning Rohining xu turtkisiga tehiqa etiwat qilmaywatatti.

□ 14:6 «**Lekin Ximxon bu ixni ata-anisioqa demidi**» — Ximxon «nazariy» boloaqqa, heqkandak uzumdin bolon narsini yemasliki kerak idi. Xunga Ximxon uzumzarlik bilon mangmay, ata-anisidin ayrilip mangoqan bolsa kerak. Lekin ata-anisi «nazariy» bolmioqqa uzumzarliktin udul etsa bolatti. Xu sawabtin Ximxonning ata-anisi uning xirni olturginini bilmidi. □ 14:11 «**...ottuz yigitni tepip kaldi**» — ximxonning toyida uningoa hamrah boluxka qakiroqan bolsa kerak. □ 14:15 «**yettinchi kuni...**» — bazi kona kequrmilerda «tetingi kuni...» deyilidu.

soriding, ammo manga maʼnisini eytip barmiding, dap yiqʻliqli turdi. Ximxon uningoga javaban: — Mana, men uni ata-anamomimu dap barmigʻan tursam, sanga dap beramdin? — dedi.

¹⁷ Ziyapʻat ʻotkuzulgan yetta kunida u erining aldida yiqʻlapla yurdi. Xundak boldiki, yettinchi kuni boloyanda ayali uni kistap turuwaloyaqqa, uningoga tepixmakning maʼnisini eytip bardi. Andin ayal berip oz halkining adamlirigʻa tepixmakning maʼnisini dap bardi. □

¹⁸ Xuning bilan yettinchi kuni kun patmasta, xahorning adamliri uningoga javab berip: — Həsəldinmu tatliki barmu? Xirdinmu kuytungguri barmu? — dedi.

U ularoga javab berip: — Əgər silər mening inikim bilən yər aqdurmiotan bolsanglar, tepixmikimni hərgiz tapalmaytinglar! — dedi.

¹⁹ U waqitta Pərwərdigarning Rohi uning üstigə quxti; u Axkelonoga quxup, Axkelondiklərdin ottuz kixini ʻolturup, ulardin olja elip, oljidan iginlarni elip kelip, tepixmakning maʼnisini yexip bərgənlərgə bardi. Xuningdək Ximxonning qəzipti kelip, ata-anisining ʻoyigə yenip kətti. □

²⁰ Andin Ximxonning ayali Ximxonning həmrəhliridin qoldax boloyan yigitkə təwə qilindi. □

15

Ximxonning Filistiyələr bilən qarxilixqə baxliti

¹ Əmma birnəqə wakit ʻetup buqday orux məzgili kəlgəndə xundak boldiki, Ximxon bir oqlakni elip oz ayalining ʻoyigə berip: «Mən hotunumning kexioə uning hujrisioə kirimən» dedi. Lekin ayalining atisi uni iqlirigə kirixigə yol koymidi.

² Keynatisi uningoga: — Mən həkikətən sizni uningoga mutlək əq bolup kətti, dap oylidim; xunga mən uni sizning qoldixingioə beriwətkənidim. Həlbuki, uning kixik singlisi uningdin tehimu qirayliqku? Uning ornioga xuni aloəan bolsingiz! — dedi. □

³ Əmma Ximxon ularoga: — Əmdi mən bu qətim Filistiyələrgə ziyən yətküzsəm, manga gunah bolmaydu! — dedi.

⁴ Xuni dap Ximxon berip üq yüz qilberini tutup kelip, otqaxlarni təyyarlap, qilberiləni jüpləp kuyruqlirini bir-birigə qetip, ikki kuyrikining otturisioga birdin otqaxni asti; □

⁵ otqaxlaroga ot yekip qilberiləni elip berip, Filistiyələarning etizdiki ormiotan ziraətlirigə koyup bardi. Xuning bilən u dəwə-dəwə ʻəngiləni, orulmiotan ziraətləni, xundakla zəytun baqlirininimu keydürüwətti. □

⁶ Filistiyələr buni kərup: Buni kim kildi, — dap sorisa, həlkə javab berip: — Timnahliq adəmnin küyʻoqli Ximxon kildi; keynatisi uning ayalini uning qoldixioə beriwətkini üqün xundak kildi, — dedi. Xuning bilən Filistiyələr qikip, u ayal bilən atisini otta keydürüwətti.

□ **14:17 «Ziyapʻat ʻotkuzulgan yetta kunida u erining aldida yiqʻlapla yurdi»** — yaki «Ziyapʻat ʻotkuzulgan yetta kunlik ziyapʻatning qaloyan waqtida u uningoga (Ximxonoga) exilwelip yiqʻlapla turdi». □ **14:19 «Axkelon»** — Filistiyələring qong bir xəhiri. □ **14:20 «qoldax boloyan yigitkə...»** — yaki «əzigə aqinə qiloyan yigitkə». □ **15:2 «...uni sizning qoldixingioə beriwətkənidim»** — yaki «uni sining aqinənggə beriwətkənidim». □ **15:4 «üq yüz qilberə»** — bəzi tarjimalərdə «üq yüz tülkə» deyilidu. Lekin qilberilər top bolup yürgəqkə, azraq gəxni yəmquk kiliş bilən ularni tutiwelix tülkiləni tutuwelixin kəp asan bolidu. □ **15:5 «etizdiki ormiotan ziraətliri»** — ibranii tilida «etizdiki ərə turoyan ziraətliri» — demək, pixay dap qaloyan ziraətlər.

7 Ximxon ularoʻra: — Silər xundak qilõininglar uqun, mən silərdin intiqam almay boldi qilmaymən, — dedi.

8 Xuning bilən Ximxon ularni qir-qap kilip kətl kiliwətti; andin u berip Etam qoram texining engkiridə turdi. □

9 U waqitta Filistiyələr qiqip, Yəhuda yurtida qedir tikip, Lehı degən jayda yeyildi. □

10 Yəhudalar bolsa: — Nemixka bizgə hujum qilmaqçi bolisilər? — dewidi, ular jawab berip: — Biz Ximxonni tutup baõlap, u bizgə qandak qilõan bolsa, bizmu uningõa xundak qilimiz, dəp qıktuk, — dedi.

11 Xuning bilən Yəhuda yurtidiki uq ming kixi Etam qoram texining engkirigə quxup, Ximxonõa: — Sən Filistiyələrnıng üstimizdin həküm sürüwatqinini bilməmsən? Xuni bilip turup, sən nemixka bizgə xundak qilding? — dedi. U ularõa: — Ular mangan qilõandək, mənmu ularõa qildim, dəp jawab bərdi.

12 Ular uningõa: — Biz seni baõlap Filistiyələrnıng qoliõa tapxurup berix uqun kəlduk, dewidi, Ximxon ularõa: — «Biz özimiz sangə hujum kilip öltürməymiz», dəp mangan kəsəm kilinglar, dedi.

13 Ular uningõa: — Seni öltürməymiz; pəkət seni qing baõlap, ularning qoliõa tapxurup berimiz; hərgiz өлümgə məhkum qilmaymiz, dəp jawab bərdi. Xuni dəp ular ikki yengi arõamqə bilən uni baõlap, qoram taxning üstidin elip mangdi.

14 U Lehigə kəlgəndə, Filistiyələr warkiraxqiniqə uning aldiõa yugüruxup kəldi. Əmma Pərwərdigarnıng Rohı uning üstigə quxup, kollirini baõliõan arõamqilar ot tutaxqan kəndir yiptək üzülup, tugüqlər kolliridin yexilip kətti.

15 Andin u exəkning yengi bir engək səngikini kərup, qolini uzitipla elip, uning bilən ming adəmni urup öltürdi. □

16 Ximxon: —

«Exəkning bir engək səngiki bilən adəmlərnı öltürup,

Ular ni dəwə-dəwə kiliwəttim,

Exəkning bir engək səngiki bilən ming adəmni öltürdüm!» — dedi. □

17 Bularnı dəp exəkning engək səngikini taxliwətti. Xuningdək u xu jayõa «Ramot-Lehi» dəp nam koydi. □

18 U intayin ussap Pərwərdigarõa pəryad kilip: — Sən Öz qulungning qoli bilən bunqə qong nusratni barlikqə kəltürdüng, əmdi mən hazir ussuzluqtin өлup, hətənsizlərnıng qoliõa quxup qalarmənmu? — dedi. ■

19 Xuning bilən Huda lehıdiki azgalni yardi, su uningdin urup qikti. Ximxon iqip, rohi urup jan kirdi. Bu səwəbtin bu *bulakqə* «Ən-Həkkorə» dəp nam koyuldi; ta bügüngiqə u Lehıda bar. □

20 Ximxon Filistiyələrnıng dəwrıdə yigirmə yiloiqə Israilõa həkım boldi. □

□ 15:8 «Ximxon ularni qir-qap kilip kətl kiliwətti» — ıbraniy tilida «Ximxon ularni yota wə paqaklıriõa urup, ularni öltürüwətti». □ 15:9 «Lehi degən jayda yeyildi» — yaki «Lehi degən jayda jənggə səp tüzdi». □ 15:15 «u exəkning yengi bir engək səngikini kərup...» — kona səngək bolõan bolsa, qürüklıkidin asanla sunup kətkən bolatti. □ 15:16 «Ular ni dəwə-dəwə kiliwəttim» — yaki «Ular ni ikki dəwə kiliwəttim». Bu xeyrdin qarıõanda, Ximxon ikki yaki uningdin kəp kətim Filistiyələr bilan soquxqan boluxi mumkin. □ 15:17 «Ramot-Lehi» — «Lehıning egizliki». ■ 15:18 1Sam. 17:26, 36; 2Sam. 1:2 □ 15:19 «Ən-Həkkorə» — «pəryad kətürgüqining bulıqi». □ 15:20 «Ximxon ... yigirmə yiloiqə Israilõa həkım boldi» — Ximxonning həkım bolõan waqti bəlkim Abimələk wə Yəftahning həkım sürgən waqitliri bilən zamandax bolsa kerək; u Pələstinning õarəbidə, ular xərk wə ximalida həkım sürətti.

16

Ximxonning ma'qul boluxi

1 Andin Ximxon Gaza'ya bard, u u yerdə bir pahixə ayalni kərüp, kirip uning bilən yeqinqilik kildi.

2 Lekin Gazaliklar birsining: — Ximxon bu yergə kəldi, deginini anglap, xəhərni qorxap, keqiqə xəhərning qowukida ün qikarmay marap turdi wə: Ətə tang yoruqanda uni öltürimiz, — deyixti.

3 Ximxon yerim keqiqə yatti; andin ornidin turup xəhər qowukining ikki qanitini tutup, uni ikki kexiki wə baldaq-taqiki bilən qoxup, birakla qomurup, əxnisigə artip Hebronning udulidiki ta'qqa elip qikip kətti. □

4 Keyin u Sorək jil'isida olturuxluk Dililah isimlik bir ayalni kərüp, uningə axik bolup qaldi.

5 Buni bilip Filistiyərləning əmirli u ayalning kexiqə berip uningə: — Sən uni aldap, uning küqtüggürlükining zadi nədin boləjanlikini kolap sorap, bizning qandak kilsak uni yengələydiojanlikimizni, uni baqlap boysunduralaydiojanlikimizni eytip bərsəng, biz hər birimiz sanga bir ming bir yüz kümüx tənggə berimiz, — dedi.

6 Xuning bilən Dililah Ximxondin: — Sən küqtüggürlüküngning zadi nədin boləjanlikini, xundakla qandak qiləanda seni baqlap boysundurəjili bolidiojanlikini eytip bərgin! — dedi.

7 Ximxon uningə jawabən: — Adəmlər meni yəttə tal kurutulmiojan yengi ya kiriqi bilən baqlisa, mən ajizlap baxqa adəmlərdək bolup qalimən, — dedi. □

8 Xuning bilən Filistiyərləning əmirli yəttə tal kurutulmiojan yengi ya kiriqini elip kelip, bu ayalə beriwidi, u bu kiriqlər bilən uni baqlap qoydi 9 (Dililah birnəqqə adəmnə hujridə paylap turuxqa yoxurup qoyəjanidi). U Ximxonə: — Əy Ximxon, Filistiyərlər seni tutkili kəldi! — dedi.

U qorup kiriqlərni qigə xoyna otta keyüp üzülüp kətkəndək üzüwətti. Xuning bilən uning küqtüggürlükining siri axkarilanmidi.

10 Buni kərüp Dililah Ximxonə: — Mana, sən meni aldap, mənə yaləjan eytip sən! Əmdi mənə seni nemə bilən baqlisa bolidiojanlikini eytip bərgin, — dedi. □

11 U jawap berip: — Adəmlər meni heq ixlətmigən yengi arojamqə bilən baqlisa, mən ajizlap baxqa adəmlərdək bolup qalimən, — dedi.

12 Xuning bilən Dililah yengi arojamqə elip kelip, uni baqlap: — Əy Ximxon, Filistiyərlər seni tutkili kəldi! — dedi (əslidə birnəqqə adəmnə hujridə yoxurunup, uni paylap turuxkanidi). Lekin Ximxon öz qolidiki arojamqilarni yipni üzgəndək üzüp taxlidi.

13 Buni kərüp Dililah Ximxonə: — Sən hazirəqə meni aldapsən, mənə yaləjan eytip sən; əmdi mənə seni nemə bilən baqlisa bolidiojanlikini

□ 16:3 «Hebronning udulidiki ta'q» — bəlkim Gazadin 40 kilometr yiraqlikta idi. □ 16:7 «Adəmlər meni yəttə tal kurutulmiojan yengi ya kiriqi bilən baqlisa...» — Ximxon nazariy boləqəq, «yengi ya kiriqləri» əslidə əlük haywanning jəsitidin elinidəjini üqün uningə nisbətən «napak» hesablanatti. Uning gepi yaləjan boləjini bilən, həqiqətkə yeqin idi; uning küqtüggürlüki uning nazariy boləjanlikidin boləjan. Uning «yengi» (baxqilar ixlətmigən) deyixining səwəbi «Birsni xundək yengi kiriqlər bilən baqlisa, kiriqlərləning meni napak qilix təsiri azrak bolidu» dəp oyləjindin bolsa kerək. □ 16:10 «Mana, sən meni aldap, mənə yaləjan eytip sən! ...» — roxanki, «paylap olturuqular» baqlax usulining nətijisini kütüp əzliri yoxurunəjan yərdin qikmidi. Ximxon əydə Dililah bilən ikkimizlə bar, dəp oylaydu.

eytip bərgin, — dedi. U jawap berip: — Sən mening beximdiki yəttə ərüm qaçni dukandiki ərux yip bilən qoxup ərüp qoysangla bolidu, — dedi. □

¹⁴ Xuning bilən *Ximxon uhliqanda u uning bexidiki yəttə tal qaçni ərux yip bilən qoxup ərüp*, qozukqa baqlap qoyup uningqo: — Əy Ximxon, Filistiylər seni tutkili kəldi! — dedi. Ximxon uyqudin oyoqinip, ərux yip bilən qozukni biraqla tartip yuliwətti. □

¹⁵ Andin ayal uningqo: — Manga kənglüng yok turup, qandaksigə sanga axiқ boldum, dəysən? Sən meni üq qetim aldap, küqtünggürlüküngning nədin bolqanlikini manga eytip bərmidingqo, — dedi.

¹⁶ Uning hərəküni səzliri bilən uni kıstaxliri wə yalwuruxliri bilən Ximxonning өлgüdək iqi puxti wə xundaқ boldiki,

¹⁷ u kənglidiki sirini qoymay uningqo axkara kılip: — Mən anamning qorsikidiki qaçdin tartip Hudaqo atilip nazariy bolqinim üqün, beximqo hərqiç ustira selinip baқmioqan; əgər mening qeqim quxürüwetilsə, küqüm məndin ketip, mən ajizlap baxqa adəmlərdəк bolup qalimən, — dedi.

¹⁸ Dililah uning özigə kənglidiki həmmə sirini dəp bərginini kərüp, Filistiylərninq əmirlerini qarqirip kelixkə adəm mangdurup: — «Bu qetim silər yənə bir qıqinglar, qünki Ximxon kənglidiki həmmə sirni manga axkara kıldi» dedi. Xuning bilən Filistiylərninq əmirliiri qolliriqo kümüxlərnı elip, uning kexiqo qıkti.

¹⁹ Andin Dililah uni öz yotisiqo yatquzup, uhlitip qoyup, bir adəmni qakirip kirip uning bexidiki yəttə ərüm qaçni quxürüwətti; xundaқ kılip u Ximxonning bozəк kılinixini baxliqoqi boldi. Ximxon küqidin kətkənidi.

²⁰ U: — Əy Ximxon, Filistiylər seni tutkili kəldi! — dewidi, u uyqudin oyoqinip: — Mən ornumdin turup, ilgiriki birqanqə qetimqidəк, boxinip ketimən, dəp oylidi. Lekin u Pərwərdigarning əzidin kətkinini bilməytti.

²¹ Xuning bilən, Filistiylər uni tutuwelip, kəzlirini oyup, Gazaqo elip quxüp, uni mis zənjirlər bilən baqlap, zindanda un tartixka saldi. □

²² Lekin bexidiki quxürüwetilgən qeqi yənə əsüxkə baxlıdi.

Ximxonning xərəplik halda өлüxi wə dəpnə kılinixi

²³ Keyin, Filistiylərninq əmirliiri öz ilahı bolqan Dagon üqün qong bir qurbanliқ ötküzüxkə həм təbrikləp xadlinixka yiqildi. Qünki ular: — Mana, ilahimiz düxminimiz bolqan Ximxonni qolimizqo tapxurup bərdi, — deyixti.

²⁴ Həқ Ximxonni kərgəndə, öz ilahini danglap: — İlahimiz bolsa, yurtimizni wəyran kıloqunı, adəmlirimizni kəp öltürgən düxminimizni qolimizqo quxürüp bərdi! — deyixti.

²⁵ Ular taza xad-huramliқ kəypigə qəmüp: — Ximxon kəltürülsun, u bizgə bir oyun kərsitip bərsun, deyixti; ular Ximxonni zindandin elip qıkti. U ularning aldidə oyun kərsətti. Əmdi ular uni ikki tüwrükning otturisida tohtitip qoyqanidi.

²⁶ Xuning bilən Ximxon qolini tutup turoqan yigitkə: — Meni qoyuwət, əyni kətürüp turoqan tüwrüklərnı silap, ularqo yəliniwəloqili qoyqaysən, — dedi.

□ **16:13 «dukandiki ərux yip bilən»** — yaki «dukandiki təg yipi bilən», yəni toқulmilarning boyiqə tartiloqan yipi bilən. □ **16:14 «Ximxon uhliqanda u uning bexidiki yəttə tal qaçni ərux yip bilən qoxup ərüp...»** — muxu səzlərnı kona grek nushisidin alduқ. □ **16:21 «uni mis zənjirlər bilən baqlap, zindanda un tartixka saldi»** — un tartix adətə ayal kixining ixi

idi.

27 U qashda oy ar-ayallar bilən liq tolojanidi, Filistiylarning amirlirining hammaisimu xu yerdə idi; ogzidimu Ximxonning kersitiatkan oyunini keruwatkan tahminən uq mingqa ar-ayal bar idi.

28 Ximxon Pərwərdigarqa nida kilip: — Oy Rəb Pərwərdigar, meni yad kilip pəket muxu bir ketim manga kuc ata kiloyaysən; i Huda, xuning bilən ikki kezumning intikamini Filistiylərdin bir yolila alozuyaysən! — dedi.■

29 Ximxon xularni dəp oyni keturup turojan otturidiki ikki tuwrunki tutuwaldi; birini ong qoli bilən, yənə birini sol qoli bilən tutup, ularqa tayinip turdi.

30 Andin: «Filistiylər bilən birliktə olup kətsəm!» dəp bədinini egip kucini yotip ittiriwidi, oy erulup, u yerdiki amirlər bilən barlik həkning ustiga quxti. Buning bilən oz elumi bilən olturgən adəmlər uning turik waqtida olturgənliridin kəp boldi.

31 Andin keyin uning kerindaxliri wə atisining barlik jəməti quxup, uni keturup, Zoreah bilən Əxtaolning otturisoqa elip berip, atisi Manoahning kəbrisidə dəpnə kildi. U yigirmə yil Israilqa hakim bolojanidi.

17

Israillarning butpəraslik yolioqa kirixi

1 Əfraimning taqlirida Mikah isimlik bir kixi bar idi.

2 U anisoqa: — Sening heliki bir ming bir yuz kumux tenggəng oqrilap ketilgenidi; sən tenggiləni qaroiding wə buni manga dəp bərding. Mana, kumux məndə, uni mən alojandim, dewidi, anisi: — Oy oqlum, Pərwərdigar seni bərikətligəy!, — dedi.□

3 Mikah bu bir ming bir yuz kumux tenggini anisoqa yandurup bərdi. Anisi: — Mən əslidə bu pulni sən oqlumni dəp Pərwərdigarqa beqixlap, uning bilən oyma but wə kuyma but yasaxka atiwətkənidim; əmdi yənila sangə berəy, dedi.

4 Lekin Mikah kumuxni anisoqa kayturup bərdi; anisi uningdin ikki yuz kumux tenggini elip bir zərgərgə berip, bir oyma but bilən bir kuyma but yasatti; ular Mikahning oygə koyup koyuldi. □

5 Mikah degən bu kixi əslidə bir buthana pəyda kilojan, xuningdək ozigə bir əfod bilən birnəqgə «tərafim»ni yasojanidi; andin oz oqulliridin birini kahinlikka məhsus təyinləp, uni ozigə kahin kildi.□

■ 16:28 Ibr. 11:32 □ 17:2 «...tənggiləni qaroiding...» — qaroxning məzmunu bəlkim «Bu pul bərikətlilik bolmisun, aloquci kixigə palakət quxursun» degəndək bolsa kerək. «...wə buni manga dəp bərding» — ibraniy tilida: «...wə mening kulaklirimə sezliding». □ 17:4 «...anisi uningdin ikki yuz kumux tenggini elip bir zərgərgə berip, bir oyma but bilən bir kuyma but yasatti...» — muxu sezdin qarioqanda, apisi niyitidin yenip, pulning bir qismini ezidə qaldurəjanidi. □ 17:5 «əfod» — «əfod» toqruluk 8:27 wə izahtatini kerung. «Əfod» əslidə bax kahin kiyidəjan alahidə birhil kiyim idi. U toqruluk «Mis.» 28:5-30 wə izahtatirini kerung. «tərafim» — ibraniy tilidiki sez bolup, «oy butliri» degənni bildüridu. Bu butlar qolda ketürgüdək kiçik bolup, adəttə kumuxni yasilatti. Qədimki waqitlardiki bəzi butpəras jəmiyətlərdə «tərafim»qa igə boləjan adəm oyning barlik təəllukətinin igisi, hojayini dəp hesablinatti. «... oz oqulliridin birini kahinlikka məhsus təyinləp, uni ozigə kahin kildi» — pəket Ҳarunning əwladlirila kahin boluxka hoquqluk idi.

6 Xu күнлөрдә Israilda һеқ padixah болмиди; һәрким өз нәзиридә yahxi көрүнгәнни қиллатти. □ ■

Mikaһning bir Lawiyни «kahin bolux»қа yallixi

7 Yәhuda jәмәtining тәwәsidiki Bәyt-Lәһәмдә Lawiy қәbilisidin болған бир yigit бар idi; u xu yәрдә musapir болуп turup қалғаниди. □

8 Bu yigit бир jay tepir turay дәp, Yәhudalarning yurtidiki Bәyt-Lәһәм хәһиридин қикти. U сәpәр қилip, Әfraim тәoqliқioға, Mikaһning öyigә kelip қuxti.

9 Mikaһ uningdin: — Qәyәrdin кәlding, дәp soriwidi, u uningоға jawabән: — Mән Yәhudalarning yurtidiki Bәyt-Lәһәмlik bir Lawiyмән, бир jay tepir turay дәp қикtim, — dedi.

10 Mikaһ uningоға: — Undақ bolsa мән билән turup, manga һәм ата һәм kahin болуп бәrgin; мән sanga һәр yili on күмүх тәggә, бир yүрүх egin wә күndilik yemәk-iqmikingni берәy, — dedi. Buni anglap Lawiy kixi uningigә kirdi.

11 Lawiy u kixi билән turuxқа razi boldi; yigit xu kixigә өз оqulliridin бирidәк болуп қалди.

12 Andin Mikaһ bu Lawiy kixini *kahinliққа* mәhsus тәyinlidi. Xuning билән Lawiy yigit uningоға kahin болуп, Mikaһning öyidә turup қалди. □

13 Andin Mikaһ: — Bir Lawiy kixi manga kahin болoқini үqün, Pәrwәrdigarning manga yahxilik қilidoқinini bilimән, — dedi. □

18

Dan қәbilisining özliri үqün бир miras jayni tepixi

1 Xu күнлөрдә Israilda һеқ padixah болмиди; xundақla xu күнлөрдә Danlarning қәbilisi özligigә olturақlixix үqün jay izdәwatқanidi, qünki xu күngigә ular Israil қәbililiri arisida qәk taxlinip bekitilgән miras zeminoға erixmigәnidi. □ ■

2 Xuning билән Danlar pүtkül jәмәtidin Zoreah wә Әxtaolda olturuxluk бәx palwanni zeminni qarlap kelixкә әwәtti wә ularоға tapilap: — Silә berip zeminni qarlap kelinglar, dedi. Ular сәpәр қилip Әfraim тәoqliқ yurtioға kelip Mikaһning öyigә қuxüp u yәрдә қondi.

□ **17:6 «Xu күнлөрдә Israilda һеқ padixah болмиди; һәрким өз нәзиридә yahxi көрүнгәнни қиллатти»** — муху сөzlәр; xübhisizki, Hudaning waқti кәlgәндә Israilоға Özi padixah тәyinlәx mәksitidә болoқanliқini кәrsitidu. ■ **17:6** Ҳәк. 18:1; 21:25 □ **17:7 «Yәhuda jәмәtining тәwәsidiki Bәyt-Lәһәм»** — Bәyt-Lәһәм Lawiyлароға bekitilgән хәһәrlәrdin әmәs idi. Bu kixining xu yәrgә nemigә барoқini еnik әmәs. □ **17:12 «Mikaһ bu Lawiy kixini kahinliққа mәhsus тәyinlidi»** — ibranıyı tilida: «Mikaһ bu Lawiy kixining қolini toldurdi». Bu сөz мухu yәрдә ikki bisliқtur — (1) u Mikaһning қolini mәhsus kahinliқ wәzipisi билән «toldurdi» wә (2) (һәjwiy jәһәttin) pul билән toldurdi. «Xuning билән Lawiy yigit uningоға kahin болup, Mikaһning öyidә turup қалди» — pәkәt Һарunning әwladlirilә kahin болuxқа һоқuқluk idi; бәxқа Lawiyларning kahin болux һоқuқı yoқtur, әlwәttә. □ **17:13 «Bir Lawiy kixi manga kahin болoқini үqün, Pәrwәrdigarning manga yahxilik қilidoқinini bilimән»** — demisәkmu, bu сөzlәр pütinlәy hurapiy бир көzқarax, әlwәttә. 18-babta сөzlәrning hatalıқı қiқip turidu.

□ **18:1 «Xu күнлөрдә Danlarning қәbilisi özligigә olturақlixix үqün jay izdәwatқanidi»** — «Yәxua» 19:40-48dә bu ixlar bayan қilинidu. Xu әyәtlәrdin қariоanda: «qәk taxlinip bekitilgән miras zeminoға erixmigәnidi» degәnning mәнisi «...toluқ erixәlmigәnidi» degәndәк bolsa керәк.

■ **18:1** Ҳәк. 17:6; 21:25

³ Ular Mikahning oʻyining yenida turoʻlinida Lawiy yigitning awazini tonup, uning kexioʻga kirip uningdin: — Seni kim bu jayoʻga elip keldi? Bu yerdə nemə ix kilisən? Bu jayda nemigə erixing? — dəp soridi. □

⁴ U ularoʻga jawabən: — Mikah manga mundak-mundak kilip, meni yallap ezigə kahin kildi, dedi.

⁵ Buni anglap ular uningoʻga: — Undak bolsa bizning mangoʻan səpirimizning onguxluk bolidioʻan-bolmaydioʻanlikini bilmikimiz uqun, Hudadin sorap bərgin, — dedi.

⁶ Kahin ularoʻga: — Hatirjəm beriweringlar. Mangoʻan yolunglar Pərwərdigarning aldidur; — dedi. □

⁷ Xuning bilən bu bəx adəm qikiq, Laix degən jayoʻga yetip keldi. Ular u yərdiki həlkning tinq-aman yaxawatkinini, turmuxining Zidoniylarning ərp-adətliri boyiqə ikənlikini, hatirjəmlilik wə rahət iqidə turuwatkinini kərdi; xu zeminda ularni har kילוquqı heqkandak hokukdar yok idi; ular Zidoniylardin yirakta turatti, xundakla baxkilar bilənmu heqkandak bardi-keldi kilixmaytti. □

⁸ Bəx *palwan* Zoreah wə Əxtaoloʻga əz kərindaxlirining kexioʻga kaytip keldi. Kərindaxliri ulardin: — Nemə həwər elip kədinglar? — dəp soridi.

⁹ Ular jawabən: — Biz kopup ularoʻga hujum kilayli! Qunki biz xu zeminni qarlap kəlduk, mana, u intayin yaxhi bir yurt ikən. Əmdi nemixka kimir kilmay jim olturisilər? Əmdi dərhal berip, u yurtni elixka əzmənglarni əzmənglar, berip hujum kilip zeminni igilənglar.

¹⁰ U yərgə baroʻninglarda silər tinq-aman turuwatқан bir həlkni, hər ətrəpioʻga sozuləjan kəng-azadə bir zeminni kərisilər! Huda u yərnı silərnıng kolunglaroʻga tapxuroʻandur. U yurtta yər yuzidə tepilidioʻan barlik nərsilərdin heqbiri kəm əməs, dedi.

¹¹ Xuning bilən Danlarning jəmətidin altə yuz adəm jənggə qorallinip, Zoreah wə Əxtaoldin qikiq mangdi.

¹² Ular Yəhuda yurtidiki Kiriət-Yearim degən jayoʻga berip, qedir tikti (xunga bu jay taki bügüngiqə «Danning ləxkərgəhi» dəp atalmakta; u Kiriət-Yearimning arka təripigə jaylaxkanidi). □ ■

¹³ Andin ular u yərdin Əfraim taqlıq rayonioʻga berip, Mikahning oʻyigə yetip keldi.

¹⁴ Laix yurtioʻga qarlap uqun barəjan bəx kixi əz kərindaxlirioʻga: — Biləmsilər? Bu oʻydə bir əfod toni, birnəqqə tərafim butliri, bir oyma məbud wə kuyma məbud bardur! Əmdi kəndak kilixinglar kərəklikini oylixinglar! — dedi. □

¹⁵ Ular burulup Lawiy yigitning oʻyigə (Mikahka təwə oʻygə) kirip uningdin hal soridi.

¹⁶ Dan kəbilisidin boləjan jəng qorallirini kətürgən altə yuz kixi dərwaza aldidə turup turdi.

□ 18:3 «Lawiy yigitning awazini tonup...» — yaki «Lawiy yigitning tələppuzini tonup...».

□ 18:6 «Mangoʻan yolunglar Pərwərdigarning aldidur» — demək, yolunglar Hudaning nəzirigə yaxhi kərünüdu. □ 18:7 «turmuxining Zidoniylarning ərp-adətliri boyiqə ikənlikini» — muxu xəhər bəlkim Zidoniylarning bir mustəmlikisi boləjan boluxi mumkin idi. «xu zeminda ularni har kילוquqı heqkandak hokukdar yok idi» — əgər Laixtikilərdin paydiliniidioʻan baxka bir yarlik həkimiyyət bar bolsa, Laixni igiləx uqun muxu həkimiyyət bilənmu soxuxux kerək bolatti, əlwəttə. Xu səznıng baxka birhil tərjımisı: «ularning üstidə nomus ixlarnı əyibləyidioʻan heqkandak həkım yok idi». □ 18:12 «Danning ləxkərgəhi» — ibraniy tilida «Mahanəh-Dan». «arka tərıpi» — bu səznıng baxka birhil tərjımisı «qərb tərıpi». ■ 18:12

Ҳақ. 13:25 □ 18:14 «tərafim butliri» — 17:5diki izahatni kəruıng.

¹⁷ U zeminni qarlawka baroqan bəx adəm *buthaniya* kirip, oyma but, əfod toni, tərəfim butliri wə kuyma butni elip qıktı. Kahin jəng qorallirini kətürgən altə yüz kixi bilən billə dərwarzida turatti.

¹⁸ Bu bəx adəm Mikahning öyigə kirip oyma but, əfod tonini, tərəfim butliri wə kuyma butni elip qıqkanda kahin ulardin: — Bu nemə kılöninglar?! — dəp soridi.

¹⁹ Ular uningöa: — Ün qıqarmay, aqzingni qolung bilən etip, biz bilən mengip, bizgə həm ata həm kahin bolup bərgin. Sening pəkət bir adəmning öyidikilərgə kahin bolöning yaxximu, yaki Israilning bir jəməti bolöqan pütün bir kəbiligə kahin bolöning yaxximu? — dedi.

²⁰ Xundak dewidi, kahinning kəngli hux bolup, əfod, tərəfim butliri wə oyma məbudni elip həlkning arisöa kirip turdi.

²¹ Andin ular burulup, u yərdin kətti; ular baliliri wə qarpaylarni wə yük-taklirining həmmisini aldida mangduruwətkənidi.

²² Mikahning öyidin heli yiraklıqanda Mikahning öyining ətrapidiki həlkler yioqilip, Danlaröa qoqlap yetixti.

²³ Ular Danlarni towlap qakirdi, Danlar burulup Mikahka: — Sanga nemə boldi, bunqiwila kəp həlkni yioqip kelip nemə kilməqçisən?! — dedi.

²⁴ U jawab berip: — Silər mən yasatqan məbudlarni kahinim bilən qoxup aldinqlar, andin kəttinqlar! Manga yənə nemə kəldi?! Xundak turukluk silər tehi: «Sanga nemə boldi?» — dəwatisiləröu! — dedi.

²⁵ Danlar uningöa: — Ününgni qıqarma, bolmisa aqqıki yaman kixilər seni tutuwelip, seni wə ailəngdikilərnə janliridin juda kilmisun, yənə, — dedi.

²⁶ Bularni dəp Danlar öz yolioqə mangdi; Mikah ularning özidin küqlük ikənlikini kərup, yenip öz öyigə kətti.

²⁷ Ular Mikah yasatquzöqan nərsilər wə uning kahinini elip, Laixka hujum kildi; u yərdiki həlk tinq-aman wə hatirjəm turuwatqanidi; ular ularni kiliqlap kirip, xəhərnə otta köydürüwətti.

²⁸ Xəhərnə kutkuzöqudək heq adəm qikimidi; qünki bu xəhər Zidondin yirakta idi, həlki heqkim bilən bardi-kəldi kilixmaytti. Xəhər Bəyt-Rəhəbning yenidiki jilöqida idi. Danlar xəhərnə kaytidin kurup, olturaklaxti.

²⁹ Ular bu xəhərgə Israilning oqulliridin bolöqan, öz atisi Danning ismini köyup Dan dəp atidi. Ilgiri u xəhərnəning nami Laix idi. ■

³⁰ Danlar xu yərdə bu oyma butni əzlrigə tiklidi; Musaning oqli Gərxomning əwladi Yonatan wə uning oqulliri bolsa xu zeminning həlki sürgün boluxka elip ketilgən künqiqə Danlarning kəbilisigə kahin bolup turoqanidi. □

³¹ Hudaning öyi Xilohda turoqan barlik wəqitlarda, Danlar əzliri üçün tikligən, Mikah yasatquzöqan oyma məbud *Danda* turoquzuldi. □

19

Əxəddiy buzıqıqılıq

■ 18:29 Yə. 19:47 □ 18:30 «Gərsomning əwladi» — ibraniy tilida «Gərsomning oqli».

□ 18:31 «Hudaning öyi Xilohda turoqan barlik wəqitlarda» — Xiloh xəhəri mukəddəs qədər tunji tikləngən jay idi («Yə.» 18:10, 19:51, «1 Sam.» 3:1ni kərüng). Sulayman padixah ibadəthanini Yerusalemda kuruxxin ilgiri (qaysi wəqit ikənliki bizkə naməlum) Xiloh ibadət soruni süpitida ixliltiməy taxliwetilgənidi («Yər.» 7:12ni kərüng).

¹ İsrailda tehi padixah tiklənmigən xu künlərdə, Əfraim taəliq rayonining qət tərripidə olturuxluk bir Lawiy kixi bar idi; u Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmlik bir kizni kenizəklikkə aldı. ■

² Ləkin u kenizək erigə wapasizlik kılıp, uning yenidin qikişip, Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmgə atisining öyigə berip, tət ayqə turdi. □

³ U waqıtta uning eri qopup kenizikigə yahxi gəplərni kılıp, kənglini elip yandurup kelixkə kenizikining yenioğa kəldi. U bir hizmətkarini wə ikki exəkni elip bardı. Kenizək erini atisining öyigə elip kirdi; atisi uni kərüp hux bolup qarxi aldı.

⁴ Uning keynatisi, yəni kizning atisi uni tutup qaldı, u u yərdə üq künigiqə yəp-iqip, uning bilən yetip qoptı.

⁵ Tətinqi küni Lawiy kixi səhər qopup mangoşili təyyarliniwidi, kenizikin- ing atisi küy'oolioğa: — Bir toşram nan yəp yürikingni kuwwətləndürüp andin mangoşin, — dedi.

⁶ Xuning bilən ular ikkisi olturup billə yəp-iqip tamaklandı. Kizning atisi u kixigə: — Səndin etünəy, bu keqimu konoşin, kənglüng eqilsun, dedi.

⁷ Bu kixi mangoşili qopuwidi, ləkin keynatisi uni zorlap, yənə elip qaldı, u yənə bir kün qondı.

⁸ Bəxinqi küni u səhər qopup mangoşili təyyarlandı, ləkin kizning atisi unioğa: — *Awwal* yürikingni kuwwətləndürgin, dedi. Xuning bilən ular ikkisi kün egilgüqə olturup, billə tamaklandı.

⁹ Andin bu kixi keniziki wə hizmətkarini elip mangoşili təyyarliniwidi, keynatisi, yəni kizning dadasi unioğa: — Mana, kəq kirəy dəwatidu, səndin etünəy, bu yərdə yənə bir keqini etküzünqlar; mana, kün məşrikkə egiliptu, bu yərdə konoşin, kənglüng eqilsun; andin etə səhərdə yoloğa qikişip, öyünlərgə ketinglar, — dedi. □

¹⁰ Ləkin u kixi əmdi yənə bir keqə qonuxka unimay, qopup yoloğa qikişip Yəbusning, yəni Yerusalemming udulioğa kəldi. Uning bilən billə ikki tokukluk exək wə keniziki bar idi.

¹¹ Ular Yəbuska yekin kəlgəndə kün olturay dəp qaloşaqka, hizmətkari oşjisiyoğa: — Yəbusiylarning bu xəşirigə kirip, xu yərdə qonayli, dedi.

¹² Ləkin oşjisi unioğa jawab berip: — Biz İsrailar turmaydioşan, yat əllər turidioşan xəşərgə kirməyli, bəki Gibeahka etüp ketayli, dedi.

¹³ Andin u yənə hizmətkariyoğa: — Kəlgin, biz yekindiki jaylardin birigə barayli, Gibeahda yaki Ramahda qonayli, dedi.

¹⁴ Xuning bilən ular mengip, Binyamin yurtidiki Gibeahning yenioğa yetip baroşanda kün olturoşanidi.

¹⁵ Ular Gibeahka kirip, u yərdə qonmaqci boldı; xəhərnin qong məydanoğa kirip olturuxti; ləkin heqkim ularni konduruxka öyigə təklip kilmidi.

¹⁶ Halbuki, u keqisi qeri bir adəm ixini tügitip, etizliktin yenip keli-watqanidi. U əslidə Əfraim taəliq rayonilik adəm idi, u Gibeahda musapir bolup, olturaklixip qaloşanidi; ləkin u yərdiki həlkələr Binyaminlardin idi.

¹⁷ U bəxini kətürüp qarap, bu yoluqining xəhərnin məydanida olturoşinini kərüp uningdin: — Qəyərdin kəlding? Qəyərgə barisən? — dəp soridi.

¹⁸ U jawab berip: — Biz Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmdin Əfraim taəliqining qət yakilrioğa ketip barimiz; mən əsli xu jaydin bolup, Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmgə baroşanidim; ixlirim Pərwərdigarning

■ 19:1 Həq. 17:6; 18:1; 21:25 □ 19:2 «Ləkin u kenizək erigə wapasizlik kılıp...» — yaki «ləkin u kenizək eridin yamanlap ketip...». □ 19:9 «andin etə səhərdə ... öyünlərgə ketinglar» — ibraniy tilida «andin etə səhərdə ... qediringlaroğa ketinglar».

өйгә munasiwätlik idi; lekin bu yärdä heq kim meni öyigä tәklip қилмиди.
□

19 Bizning exәklirimizgә beridoqan saman wә boquzimiz bar, özüm, dedәkliri, xundakla kәminiliring bilән bolоqan yigitkimu nan wә xarablar bar, bizgә heq nemә kәm әmәs, — dedi.

20 Buni anglap kәri kixi: — Tinq-aman bolоqaysән; silәring mohtajliringlarning hәmmisi mening üstümgә bolsun, әmma koqida yatmanglar! — dәp,

21 uni өз öyigә elip berip, exәklirigә yәм bәrdi. Mehmanlar putlirini yuyup, yәp-iqip oqizalandi.

22 Ular kenglidә hux bolup turоqinida, mana, xәhәrning adәmliridin birnәqqәylән, yәni birqanqә lükqәk kelip öyni qorxiwelip, ixikni urup-qәkip, öyning igisi bolоqan kәri kixigә: — Sening öyünggә kәlgән xu kixini bizgә qikirip bәrgin, uning bilән yeqinqilik қилimiz, — dedi. □ ■

23 Buni anglap öy igisi ularning kexioqә qikip ularоqә: — Bolmaydu, әy buradәrlirim, silәrdin ötünüp қalay, mundak rәzillikni қilmanglar; bu kixi mening öyümgә mehman bolup kәlgәnikән, silәр bundak iplaslik қilmanglar.

24 Mana, mening pak bir қizim bar, yәнә u kixining keniziki bar. Mән ularni kexinglarоqә qikirip bәrәy, silәр ularni ayaq asti қilsanglar mäyli, nәziringlarоqә nemә hux yaksa ularni xundak қilinglar, lekin bu kixigә muxundak iplaslik ixni қilmanglar, — dedi. □

25 Lekin u adәmlәр uningоqә қulak salmidi; yoluqi kenizikini ularning aldioqә sәрәp qikirip bәrdi. Ular uning bilән billә bolup kәqtin әtigәngiqә ayaq asti қildi; ular tang yoruqanda andin unı koypup bәrdi.

26 Qokan tang sәhәrdә қaytip kelip, uning oqojisi konoqan öyning dәрwazisining bosuoqisioqә kәlgәndә yikilip қelip, tang atquqә xu yәrdә yetip қaldi.

27 Әtigәndә uning oqojisi kopup öyning ixikini eqip, yolоqә qikmaqci bolup texioqә qikiwidi, mana, uning keniziki bolоqan qokan öyning dәрwazisi aldida қolliri bosuoqining üstigә koyukluk halda yatatti.

28 U uningоqә: — Kоqkin, biz mangayli, dedi. Lekin qokan heqbir jawab bәrmidi. Xuning bilән u qokanni exәkkә artip, kozoqilip өз öyigә yürüp kәtti. □

29 Öz öyigә kәlgәndә, piqakni elip kenizikining jәsitini sәngәkliri boyiqә on ikki parqә қilip, pütkül Israil yurtining qәt-yaqiliriоqigә әwәtti.

30 Xundak boldiki, buni kәrgәnlәrning hәmmisi: «Israil Misirdin қikқан kundin tartip бүgüngiqә bundak ix bolup bakmioqanidi yaki kәrülüp bakmioqanidi. Әmdi bu ixni obdan oylixip, қandak қilix kәrәklikini mäshihәtlixәyli» — deyixti.

□ 19:18 «Pәrwәrdigarning öyi , yәni muқәddәs qedir» — xu qәoqda Yerusalemda әmәs, Xilohda idi. □ 19:22 «lükqәk» — ibranıy tilida «Belialning (Iblisning) haliliri». Baxқа birhil tәrjimisi «xәhәrdiki adәmlәр, lükqәklәр...» ■ 19:22 Yar. 19:1-4; Hox. 9:9; 10:9 □ 19:24 «Mana, mening pak bir қizim bar, yәнә u kixining keniziki bar... silәр ularni ayaq asti қilsanglar mäyli...» — xu kәri adәm mehmandostlukni wә mehmanlarоqә bolоqan mäs'uliyәtqanlıqni xunqә «muқәddәs» dәp қarisimu, uning aqzidin қikқан yukirikqi gәpliridin xu qәoqdi Israillarning buzukqilik-әhlaksizlikining қandak dәrijigә berip yәtkanlıki enik kәrunidu. Mehmanlarning hayatini koqdad üqün әz hayatini pida қilsa bolatti; lekin өз kizini muxu rәzillәrgә «hәdiyә қilix»ka hәrkandak wijdan igisigә yirginqlik bolsa kerak. □ 19:28 «Lawiy kixi uningоqә: — Kоqkin, biz mangayli, dedi» — bu qokanning «oqә»sining tax yürәkliki bilән xu yәrlik lükqәklәrning rәzillikining pәrki barmu?

20

Iqki uruxning partlixi

¹ Xuning bilən Israillarning həmmisi çiqip, jamaət Dandin tartip Bəər-Xebaşiçə yoiçilip Gilead zeminining həlki bilən koxulup Mizpaħda, Pərwərdigarning aldiəqə kelip bir adəmdək boldi. □

² Pütkül kowmning qongliri, yəni Israilning həmmə kəbilisining baxlikliri Hudaning həlqining jamaiti arisida hazır boldi. Jamaət jəmiy bolup tət yüz ming kiliq tutqan piyadə əskər idi

³ (Binyaminlar Israilning Mizpaħda jəm boləninidin əmdi həwər tapkanidi).

Israillar süruxtə kilip: «Bu rəzil ix kəndək yüz bərdi?» — dəp soridi. □

⁴ Əltürülgən çəkanning eri Lawiy kixi jawab berip mundaq dedi: — «Mən bolsam öz kenizikimni elip, Binyaminning Gibeah xəhəriçə kənoçili barəjanidim;

⁵ Gibeahning adəmliri keçidə mənə hujum kilməçki bolup, meni dəp əyni kərxiwaldi. Ular meni əltürüxnə kəstlidi, kenizikimni bolsa ular ayaq asti kilip əltürüwətti. □

⁶ Xuning bilən mən kenizikimning jəsitini parçə-parçə kilip, kixilərgə kətürtküzüp Israilning mirasi boləqan zeminning hər bir yurtioçə əwəttim. Çünki ular Israil iqidə pasiklik wə iplaslik kildi.

⁷ Mana, əy barlik Israillar, silər həmminglar oylinip, məsliħət kərsitinglar».

⁸ Xuning bilən həmmə həlk bir adəmdək kərup: — Arimizdin nə həçkim əz qədriçə barmisun nə həçkim əz əyiçə kəytmisun,

⁹ həlki biz Gibeahçə xundaq kilayliki: — Biz çək taxlap uningoçə hujum kilayli;

¹⁰ biz Israilning həmmə kəbilisidikilərdin yüzning iqidin onni, mingdin yüzni, on mingdin mingni tallap çiqip, ularni həlk üqün ozuk-talkan yətküzüxkə təyinləyli. Xundaq kilip həlk Binyamin yurtidiki Gibeah xəhəriçə berip, ularning Israil iqidə kiləqan barlik iplaslikni ularning əz bəxiçə yandursun, — deyixti.

¹¹ Xuning bilən Israilning həmmə adəmliri bir adəmdək bolup, u xəhərgə hujum kilixçə toplandı.

¹² Andin Israil kəbililiri Binyaminning barlik jəmətlirigə əlçə əwətip: — Aranglarda yüz bərgən bu rəzillik zadə nemə ix?

¹³ Əmdi Gibeahdiki bu lükçəklərnə bizçə tutup beringlar. Xuning bilən biz ularni əlümgə məħkum kilip, Israildin rəzillikni yok kilayli, — dedi. Ləkin Binyaminlar əz kərinaxliri boləqan Israillarning səzini tingximidi,

□ ■

□ **20:1 «Dandin tartip Bəər-Xebaşiçə yoiçilip, Gilead zeminining həlki bilən koxulup...»**

— Dan xəhəri (18:29də kərsitilgən) zeminning ximaliy qetide; Bəər-Xeba xəhəri bolsa zeminning jənubiy qetide; «Gilead» bolsa zeminning İordan dəryasining xərk tərpidiki çət kısmi idi. Demək (Binyamin həlqidin baxçə), pütkül Israilning adəmliri Mizpaħçə yoiçildi. □ **20:3 «... Israillar süruxtə kilip: «bu rəzil ix kəndək yüz bərdi?» — dəp soridi»** — xu çəqda Binyaminlarning wəkillirining nəç məydanda bar-yoklukı eniç əməs. Lawiy kixi, xühşisizki, kenizikining jəsitidin bir kısmi ularoçimu əwətkən (11:29). Bu soal Binyamin wəkillirigə kəyuləqan bolsa, «Bu rəzil ixning səwəbini bizçə çüxəndürüp beringlar» degəndək tərijimə kilinixi kərek idi. Ləkin 4-ayəttin kəriçəndə soal Lawiy kixigə kəyuləqan. □ **20:5 «...meni dəp əyni kərxiwaldi»** — yaki «... mən bar əyni kərxiwaldi». □ **20:13 «lükçəklər»** — ibraniy tilidə «Belialning (İblisning) baliliri».

■ **20:13** Həç. 19:22; Həç. 9:9; 10:9

14 bəlkə Binyaminlar Israiloqə qarxi jəng qilix üqün xəhər-xəhərlərdin kelip Gibeahda yioildi.

15 U waqıtta Binyaminlardin xəhər-xəhərlərdin tizimlanoqanlar yigirmə altə ming qiliq tutqan ərkək idi. Uningdin baxqa Gibeahdin hillanoqan yəttə yüz əskər bar idi.

16 Bu pütkül qoxun arisida hillanoqan yəttə yüz solhay əskər bolup, saloqoqə taxni selip nixanoqə atsa, qilqimu keyip kətməytti. ■

17 Binyamin kəbilisidin baxqa, Israilning adəmliri sanaktin ötküzüliwidi, qiliq tutqanlar tət yüz ming ərkək qikti; bularning həmmisi jəngqilər idi.

18 Israil qopup Bəyt-Əlgə qikip Hudadin: — Bizning arimizdin kim awwal qikip Binyaminlar bilən soquxsun, dəp soriwidi, Pərwərdigar jawab berip: — Yəhuda awwal qiqsun, dedi. □

19 Xuning bilən Israillar ətisi səhər qopup Gibeahning udulida qedirgah tikti.

20 Andin Israilning adəmliri Binyamin bilən uruxuxqa qikip, Gibeahning yenida raslinip ularoqə qarxi səp tüzdi.

21 Xu küni Binyaminlar Gibeahdin qikip, Israildin yigirmə ikki ming kixini öltürüp, yərgə yəksan kiliwətti.

22 Lekin Israilning adəmliri jasarətkə kelip, awwalki küni səp tüzgən joyda ikkinqi küni yənə səp tüzdi.

23 *səp tüzüxtin awwalki ahximi* Israil Pərwərdigarning aldioqə berip, kəq kirgüqə pəryad qilip yioqlap, Pərwərdigardin yol sorap: — Biz öz kərandiximiz boləqan Binyamin nəsiliri bilən yənə uruxuxqa qiqsak bolamdu, bolmamdu? — dəp soriwidi, Pərwərdigar jawab berip: — Ularoqə hujum qilinglar, dedi.

24 Xuning bilən Israillar ikkinqi küni Binyaminlaroqə yekin kelip hujum kilidi.

25 Binyaminmu ikkinqi küni Gibeahdin qikip Israillar bilən soquxup, ularning on səkkiz ming adimini öltürüp, yərgə yəksan kiliwətti; bularning həmmisi qiliq tutqanlardin idi.

26 Andin Israillarning həmmisi, yəni pütün qoxun qopup Bəyt-Əlgə qikip yioqlap, xu küni Pərwərdigarning aldida kəqkiqə roza tutup, Pərwərdigarning aldida kəydürmə qurbanlik bilən inaklik qurbanliqi ötküzdi.

27-28 Xu künlərdə Hudaning əhdə sanduqi xu yərdə bolup, Hərunning əwladi, Əliazarning oqli Finihas uning aldida hizmət kilatti; xuning bilən Israillar Pərwərdigardin yol sorap: — Biz öz kərandiximiz boləqan Binyaminning nəsiliri bilən yənə uruxuxqa qikamduq yaki tohtap kalamduq? — dəp soridi; Pərwərdigar jawabən: — Qilinglar, qünki ətə Mən ularni sening qolungoqə tapxurimən, dedi. □

29 Buni anglap Israil həlki Gibeahning ətrapiqə əskərlərnə pistirma koydi; ■

■ 20:16 Hək. 3:15 □ 20:18 «Israil qopup Bəyt-Əlgə qikip Hudadin: ... dəp soriwidi» — bu ayətin kariqənda, Hudaning muqəddəs qediri gərgə xu yillarda Xilohda bolsimu («Yə.» 18:1, «Hək.» 18:31, 21:12, «1Sam.» 1:3ni kəring), məlum səwəbtin (dükənlərnəng təjawuzliri tūpəyldin?) Bəyt-Əldə waqitlik turquzuloqan ohxaydu (27-28-ayətni kəring). □ 20:27-28

«Israillar Pərwərdigardin yol sorap: — ... — dəp soridi» — xu qaqda, Israilning Pərwərdigardin «yol sorixi» xūbhəsisziki, bax kaqin Finihasning kaqinlik kiyimigə taqaloqan əfədtiki «urim wə tummin» arqilik idi («Mis.» 28-babni wə izahatlırini kəring). Israillarning tartkan taləpəlliri, xūbhəsisziki, Hudaning pütkül kowmining üstigə koyoqan aqah-jazaliri idi. Hudaning yolidin qikqanlar pəkət Binyaminlarla əməs, bəlkə pütkül Israil həlki boluxi mumkin idi. ■ 20:29 Yə. 8:4

30 ўқинчи кўни Исраиллар илгирики икки қетимқидёк Биняминлароға ҳужум қилишқа Гибеаҳнинг удوليوға келип сәп тўзди.

31 Бинямин *Исраил* халқига қархи янғгә қикюиди, халқ уларни хәһәрдин аздуруп қикти. Улар Бәйт-Әлгә қикидиоған yol wә Гибеаҳқа баридиоған yolning ўстидә һәм даладә халқни илгирики икки қетимқидёк уруп кирюли турди. Исраилнинг адәмлиридин ottuzqә kixini өлтүрди.

32 Биняминлар: — Улар yәнилә аwwalkidәк мәөһлуп boldi, — deyixti. Әmma Исраил: — Bizlәр кәқип уларни хәһәрдин әгәxtүрүп қикип, yollaroға elip қикayli, дәр мәслиһәтлиxiwaloғаниди.

33 Xuning билән Исраилning һәммә адәмлири өз jayidin қоруп Baal-Tamaroға берip сәп тўзди, pistirmida туроған Исраилларму өз jayidin, yәni Gebadiki қimәndin қикип кәлди. □

34 Исраилning arisidin сәһил on ming kixi Гибеаҳнинг удulidin uningoға һужум қилди, jәng қаттиқ boldi. Lekin Биняминлар өzlrining ўstigә бала yekinxlakxinini bilmәy кәлди.

35 Pәrwәrdigār Биняминларни Исраилning aldida мәөһлуп қилоаққа, улар u күни Биняминлардин yigirmә бәx ming bir yüz қилиқ tutқан адәмни өлтүрди.

36 Әmdi Биняминлар өzlrining мәөһлуп болoқinini көрди.

Исраилning адәмлири әslidә Гибеаҳқа қoғoған pistirmidiki kixilirigә ixәnq қилип, Биняминларни алдап, aldida qekingәnidи.

37 U waқitta pistirmidikilәр tezdin atlinip Гибеаҳқа һужум қилип besip kirip, хәһәрдикиләarning һөmmisini қилиqlap қирди. □

38 Исраиллар әslidә pistirmidikilәр билән aldin'ala nixan ўqün бәlgә bek-itkәnidи, yәni хәһәргә ot қуyup, қәlin түtүн түwrukining asmanoға көтүрүlүxinini бәlgә қилишқа kelixiwaloғаниди.

39 Xunga Исраилning адәмлири uruxtin waқтинqә qekingәndә, Биняминлар Исраилning адәмлирини urup sokup, ottuzqә kixini өлтүрүп: — Mana, Исраил аwwalki jәngdikidәк aldimizda хәksiz тарmar bolidu, — deyixti.

40 Lekin хәһәрning iқidin түtүн түwruk өrlәp қикқанда, Биняминлар көynigә burulup қariwidи, mana, pүtkül хәһәр is-tütәk болup asmanlaroға көтүрүlүp ketiwatatti.

41 Xu һaman Исраилning адәмлири burulup yenip кәлди, Биняминning адәмлири bolsa: Bizgә бала yekinxlaxti дәр, wәһimigә қүxtи.

42 Улар Исраилларning aldidin burulup qөllүkkә mangidiоған yol билән кәқип кәtti; lekin jәng ularning көynidin iz besip mangdi; әtrapidiki һәрқaysи хәһәrlәrdin адәmlәр қикип уларни arioға elip һalak қилди.

43 Xu тәrikidә улар Биняминларни қорxiwaldи, уларни күn қикix тәripidiki Gebaning udulioғiqә tohtimay қoқlap берip, қәylәp өлтүрди. □

44 Buning билән Биняминлардин on sәkkiz ming kixi өldи, ularning һөmmisi batur palwanlar idi.

45 Baxқiliri burulup qөл тәрәpkә кәқип, Rimmon қoram texioға bardи; әmma Исраиллар yollarда huddi baxaq төrgәndәk ulardin бәx ming адәмни

□ **20:33 «Gebadiki»** — yaki «Gibeahdiki». «Gibeah» wә «Geba» (a) ohxax bir jay boluxi mumkin, yaki (ә) bir-birigә intayin yekin ikki jay boluxi mumkin. «**қimәndin қикип кәлди**» — yaki «oғәrb тәрәptin қикип кәлди». □ **20:37 «Gibeahқа һужум қилип...»** — bu sөzlәrning baxқа birhil тәрjimisi: «Gibeahqoғiqә baxlamқilik қилип». □ **20:43 «Geba»** — yaki «Gibeah». Әmma xu zeminning juqrapiyilik ornioға қarioғanda u Geba boluxi mumkin. Bu ayәtning baxқа birnәqqә hil тәрjimiliri бар. «...**уларни күn қикix тәripidiki Gebaning udulioғiqә tohtimay қoқlap берip, қәylәp өлтүрди**» — bu sөzlәrning baxқа hil тәрjimisi: «уларни Noһahdin қoқlap берip, Gebahning xәrk тәripidiki bir yerdә қәylәp өлтүрди».

öltürdi; andin ularning kəynidin Gidomşiqə qoşlap berip, yənə ikki ming adəmnı öltürdi.

46 U küni Binyaminlardin öltürülgənlər yigirmə bəx ming adəm idi. Bularning həmmisi palwanlar bolup, qiliq tutqanlar idi.

47 Həlbuki, ulardin pəkət altə yüz adəm qalojanidi, ular burulup qəl tərəpkə qeqip, Rimmondiki tik yarəqa bardı. Ular Rimmondiki tik yarda tət ay turdi. ■

48 Israillar yənə Binyaminlarning zeminiəqa yenip kelip, həmmə xəhərlərdiki adəmlərni, qarpaylarnı həm uqriəjanlarning həmmisini qiliq bilən kiriwətti, xundaqla ot kuyup, udul kəlgən xəhərlirining həmmisini köydürüwətti.

21

Binyamin kəbilisining nəsli qurup ketixtin kutuluxi

1 Əslidə Israilning adəmliri Mizpahda kəsəm kilixip: — Bizning iqimizdin heqkim öz kızini Binyaminlarəqa hotunlukqa bərmisun, — deyixkənidı.

2 Xuning üqün həlk Bəyt-Əlgə kelip, u yərdə kəq kirgüqə Hudaning aldida pəryad kətürüp kattik yioqlixip: —

3 Əy Israilning Hudasi Pərwərdigar, Israilda nemixka xundaq ix yüz beridu, nemixka Israilning kəbililiridin biri yokap kətsun? — deyixti.

4 Ətisi həlk səhər kopup, u yərdə qurbangah yasap, köydürmə qurbanlik wə inaklik qurbanlikliri sundı.

5 Israillar əzara: — Israilning hərkaysi kəbililiridin jamaətkə qoxulup Pərwərdigarning aldida hazır boluxka kəlmigən kimlər bar? — dəp soraxti, qünki ular kimki Mizpahqa Pərwərdigarning aldida hazır bolmisa, u xəksiz ölümgə məhkum kilinsun, dəp kattik kəsəm kilixkanidi.

6 Israil öz kərindixi boləjan Binyamin toşruluk puxayman kilip: — Mana, əmdi Israil arisidin bir kəbilə üzüwetildi.

7 Biz Pərwərdigarning namida bizning iqimizdin heqkaysimiz öz kızimizni Binyaminlarəqa hotunlukqa bərməymiz, — dəp kəsəm kiləjaniduk; əmdi kəndəq kilsək ulardin qalojanlirini hotunluk kilalaymiz — deyixti.

8 Ular yənə əzara: — Israil kəbililiridin kaysisi Mizpahqa, Pərwərdigarning aldioqa qikhmidi? — dəp soraxti. Mana, Yabəx-Gileadliklardin heqkaysisi qedirgahqa, jamaətkə qoxuluxka kəlmigənidi.

9 Qünki həlkni sanap kərgəndə Yabəx-Gileadning adəmliridin u yərdə heqkim yok idi.

10 Xuning bilən jamaət on ikki ming palwanni u yərgə əwətip, ularəqa tapilap: — Yabəx-Gileadta turuwatqanlarnı, jümlidin ayallar wə balılarnı urup-kirip qiliqlap öltürüwetinglar;

11 xundaq qilinglarki, barlik ərkəklərni wə ərlər bilən billə boləjan barlik ayallarnı öltürüwetinglar, dedi. ■

12 Ular xundaq kilip Yabəx-Gileadtiki həlkining iqidə tehi ərlər bilən billə bolup bakmiəjan tət yüz kızni tepip, ularni tutup Qanaan zemindiki Xiloħqa, qedirgahəqa elip kəldi.

13 Andin pütkül jamaət Rimmondiki tik yardiki Binyaminlarəqa adəm əwətip, ularəqa tinqlik salimini jakarlıdi. ■

14 Xuning bilən Binyaminlar қайтип кәлди; Israillar Yabəx-Gileadtiki ҳаят қалқан қизларни ularоја хотунлуққа бәрди, лекин бular ularоја yetixmиди.

15 Wə һәлк Binyamin тоғрулуқ пuxayман қилди; гүнқи Pərwərdigar Israilling қəbililirining arisida кəmtүк пəyда қилип қoyојanиди.

16 Bu wақitta jamaətning aқsaқalliri: — Binyaminning қiz-ayalliri yоқutiwetildi, əmdi biz қандақ қilsақ қалқанlirini хотунлуқ қilalaymiz, — dedi.

17 Andin yənə: — Binyamindin қeqip қutuloјan қaldisioја miras saқlinixi kerəkki, Israilling bir қəbilisimu eqүp kətməsliki kerək.

18 Pəқət bizla қizlirimizni ularоја хотунлуққа бərsək bolmaydu, гүнқи Israillar: «Өz қizini Binyaminlarоја хотунлуққа бərgən kixi lənətkə қalsun!» дəp қəсəм қilixқan, — deyixti.

19 Ular yənə: — Mana, Bəyt-Əlning ximal təripidiki, Bəyt-Əldin Xəkəmgə қikidioјan yolning xərk təripidiki, Libonəhning jənob təripidiki Xilohda һər yili Pərwərdigarning bir һeyti bolup turidu, — dedi.

20 Andin Israillar Binyaminlarоја buyrup: — Silər berip, *xu yərdiki* üzümzarlıqlarоја yoxuruniwelinglar.

21 Kəzitip turunglar, қақанiki Xilohdiki қizlarning ussul oynioјili қiққinini kərsənglar, üzümzarlıqlardin қiқip һərbiringlar Xilohning қizliridin birini əzünglarоја хотунлуққа elip қeqinglar, andin Binyaminning zeminoја ketinglar.

22 Xundақ boliduki, əgər ularning atiliri ya aka-ukiliri kelip bizgə pəryad kətürsə, biz ularоја: «Bizgə yüz-hatirə қilip, ularоја yol қoyunglar, гүнқи biz jəngdə ularning һəmmisigə хотунлуққа toluқ birdin қiz alalmiduk; uning üstigə silər bu кetim қizliringlarni əz ihtiyarlıqinglar bilən ularоја бərmidinglar; ihtiyarən бərgən bolsanglar, gunahқа tartilattinglar», dəymiz, — dedi.□

23 Binyaminlar xundақ қilip sani boyiqə ussul oynaydioјan қizlardin əzlrigə хотунлуққа elip қeqip, əz miras zeminoја қaytip berip, xəһərləрни yənə yasap u yərdə turdi.

24 U wақitta Israil u yərdin ayrilip, һərbiri əz қəbililiri wə jəmətigə yenip bardi, andin һərbiri əz miras zeminoја kətti.

25 Xu күnlərdə Israilda һeq padixah bolmиди; һərkim əz nəziridə yahxi kərүngənni қilatti.□ ■

□ 21:22 «...jəngdə ularning һəmmisigə хотунлуққа toluқ birdin қiz alalmiduk» — əslidə Binyaminlardin altə yüz kixi ayalsiz қalојanidi. Israillar Yabəx-Gileadlar bilən jəng қilip қizdin tət yüzni tapқanidi, ləkin yənila ikki yüz adam ayalsiz қaldi. Xuning үqün ular «jəngdə ularning һəmmisigə хотунлуққа toluқ birdin қiz alalmiduk» dəydu. «silər ... қizliringlarni əz ihtiyarlıqinglar bilən ularоја бərmidinglar; ihtiyarən бərgən bolsanglar, gunahқа tartilattinglar» — ularning əzlidiki «һeqқim Binyaminlarоја əz қizini бərmisun» dəgən қəsimi bilən, «silər Xilohқitilər қizliringlarni Binyaminlarоја ihtiyarən yatlıқ қilојan bolsanglar, gunahқar bolattinglar. Һəzir bolsa, қizliringlar bulap ketildi, Xua silər gunahқar һəsablanmaysilar» dəgəndəк məntiqidə bolојan. □ 21:25 «...һərkim əz nəziridə yahxi kərүngənni қilatti» — 17:6 wə izahatini kərүng. ■ 21:25 Ҳақ. 17:6; 18:1; 19:1

Rut

Əlimələk ailisining Moabka berixi

¹ *Batur* Həkimlar həküm sürgən məzgildə xundak boldiki, zeminda aqarqilik yüz bərdi. Xu waqıtta bir adəm ayali wə ikki oşlıni elip Yəhuda zemindiki Bəyt-Ləhəmdin qikiq, Moabning səhrələrində bir məzgil turup kelixkə bardı. □

² U kixining ismi Əlimələk, ayalining ismi Naomi, ikki oşlıning ismi Maqlon bilən Kilyon idi. Ular Bəyt-Ləhəmdə olturukluk, Əfrat jəmətidin idi. Ular Moabning səhrasıqə kelip xu yərdə olturaklaxtı.

³ Keyin Naomining eri Əlimələk öldi; ayali ikki oşlı bilən kaldı.

⁴ Ular Moab kizliridin əzlırigə hotun aldı. Birining eti Orpaq, yənə birining eti Rut idi. Ular xu yərdə ən yildək turdı.

⁵ Maqlon bilən Kilyon hər ikkisi öldi; xuning bilən apisi eri həm oşulliridin ayrılıp yaloquz kaldı.

Naomi bilən Rutning Bəyt-Ləhəmgə qaytip kelixi

⁶ Xuning bilən ayal ikki kelini bilən qopup Moabning səhrasidin qaytip kətməkqi boldi; qünki u Pərwərdigarning Əz həlkini yoklap, axlık bərgənliki toşrisidiki həwərnı Moabning səhrasında turup angliqanıdı.

⁷ Xuning bilən u ikki kelini bilən billə turoqan yeridin qikiq, Yəhuda zeminiqə qaytixkə yoloqə qıktı.

⁸ Naomi ikki kelinigə: — hər ikkinglar qaytip öz ananglarning öyigə beringlar. Silərnıng mərhumlarqə wə mənə mehribanlık kərsətkinınglardək Pərwərdigarmu silərgə mehribanlık kərsətkəy!

⁹ Pərwərdigar silər ikkinglarnı öz eringlarning öyidə aram tapkuzoqay! — dəp, ularnı səyüp koydı. Ular hərkirəp yioqlixip

¹⁰ uningqə: — Yaq, biz qoqum sening bilən təng öz həlkingning yenioqə qaytimiz, — deyixtı.

¹¹ Ləkin Naomi: — Yenip ketinglar, əy kizlirim! Nemixkə mening bilən bərməkqisilər? Qorsikimda silərgə ər boluqdək oşullar barmu?

¹² Yenip ketinglar, əy kizlirim! Qünki mən kerip kətkəqkə, ərgə tegixkə yarıməymən. Dərhəkiqətən bügün keqə bir ərlık boluxkə, xundakla oşulluk boluxkə ümid bar degəndimu,

¹³ ular yigıt boluqə səwr kilip turattinglarmu? Ularnı dəp baxkə ərgə təgməy saklap turattinglarmu? Yaq, bolmaydu, kizlirim! Qünki Pərwərdigarning kəli mənə qarxi bolup meni azablaydıqini üqün, mən tartıdıqan dərd-ələm silərnıngkidin tehimu eoqır bolıdu, — dedi. □

¹⁴ Ular yənə hərkirəp yioqlaxtı. Orpaq keynanisini səyüp hoxlaxtı, ləkin Rut uni qing kuqaklap turuwaldı.

□ **1:1 «məzgildə»** — ibraniy tilidə «künlərdə». «**səhrələrində**» — ibraniy tilidə «ətizliklərində». Moabtikilər Yəhudiylarqə eq idi. Bu Əlimələk wə ailisidikilərnıng Moabning xəhərlirigə əməs, bəlkı səhrasıqə berixining bir səwəbi bolsa kerək. □ **1:13 «Mən tartıdıqan dərd-ələm silərnıngkidin tehimu eoqır bolıdu»** — gərqə Rut bilən Orpaq hər ikkisi eridin ayrılıx azabını tartqan tul hotunlar bolsimu, Naomining azabi tehimu eoqır idi; uning eridin həm ikki oşlıdin ayrılıp kelix azabi bar idi. Uning üstigə, u ikki kelinining ezidək yaqə yurttə tul bolup turux dərdini taritixini halımaytı. Bu səznıng yənə ikki tərjimisi bar: «Mən silər üqün (tul kəloqanlıkinglərdin) intayın azablinimən» yaqı «Mening dərd-əlimum silərgə bək eoqır yük bolup kalıdu, silər kətürəlməysilər»

15 Naomi uningõja: — Mana, kelin singling öz hælki bilèn ilahlrining yenioja yenip kætti! Sænmu kelin singlingning kænynidin yenip kætkin! — dedi.

16 Lekin Rut jawabæn: — Mening sening yeningdin ketiximni wə sanga əgixix niyitimdin yenixni etümmə; çünki sən nəgə barsang mænmu xu yərgə barimæn; sən nədə kənsang mænmu xu yərdə kənimæn; sening hælking meningmu hælkimdur wə sening Hudaying meningmu Hudayimdur.

17 Sən nədə əlsəng mænmu xu yərdə əlimæn wə xu yərdə yatimæn; əlümdin baxkisi meni sændin ayriwətsə Pərwərdigar meni ursun həm uningdin axurup jazalisun! — dedi. □

18 Naomi uning özigə əgixip berixka kət'iy niyət kılöpinini kərüp, uningõja yənə eöjiz aqmidi.

19 İkkisi mengip Bəyt-Ləhəmgə yetip kældi. Xundak boldiki, ular Bəyt-Ləhəmgə yetip kəlginidə pütkül xəhərdikilər ularni kərüp zilziligə kældi. Ayallar bolsa: — Bu rasttinla Naomimidu? — deyixti.

20 U ularõja jawabæn: — Meni Naomi deməy, bəlki «Mara» dənglar; çünki Həmmigə Qadir munga zərdab yutkuzdi. □

21 Tokkuzum təl haləttə bu yərdin çiktim; lekin Pərwərdigar meni kuruk kaytkuzdi. Pərwərdigar meni əyibləp guwahlik bərdi, Həmmigə Qadir meni harliqanikən, nemixka meni Naomi dəysilər? — dedi. □

22 Xundak kılıp Naomi bilən kelini Moab kızı Rut Moabning səhrasidin kaytip kældi; ular ikkisi Bəyt-Ləhəmgə yetip kelixi bilən təng arpa ormisi baxlanõjanidi.

2

Rutning Boazning etizida baxaq terixi

1 Naomining erigə tuoqkan kelidiojan Boaz isimlik bir adəm bar idi. U Əlimələkning jəmätidin bolup, intayin bay adəm idi. ■

2 Moab kızı Rut Naomiõja: — Mən etizlikka baray, birərkimning nəziridə iltipat tepip, uning kænynidin mengip arpa baxaklırini tərsəm? — dedi. U uningõja: — Barõjin, əy kizim, dedi. □

3 Xuning bilən u çikip etizliklarõja kelip, u yərdə ormiqilarning kænynidin baxaq tərđi. Bəhtigə yarixa, dəl u kəlgən etizlik Əlimələkning jəmätı bolõjan Boazning etizliklırđi.

4 Mana, u wakıtta Boaz Bəyt-Ləhəmdin çikip kelip, ormiqılar bilən salamlıxip: — Pərwərdigar silər bilən billə bolõjay! — dedi.

□ 1:17 «Pərwərdigar meni ursun həm uningdin axurup jazalisun!» - ibraniy tilida: «... Pərwərdigar mangimu xundak kılsun wə uningdin axurup kılsun!» □ 1:20 «Meni Naomi deməy...» — «Naomi» degənnning mənisi: «yekimlik», «kəngüllük», «huruzluk»; «Mara» bolsa «aqçik», «ələmlik», «zərdablık» degən mənıdə. □ 1:21 «Pərwərdigar meni əyibləp guwahlik bərdi» — baxka birhil təjımiliri: — «Pərwərdigar munga qarxi çikti» yaki «meni azablidi». Bu səzlər toqurluk «koxumqə səz»imızdə azrak tohtilimiz. ■ 2:1 Mat. 1:5 □ 2:2 «Baxaq terix» - Təwrat kanuni boyiqə namrat kixilər wə yaqa yurtluklarning ormiqilarning arkisidin qeqilip kətkən baxaklırni terixigə ruhsət berilixi kerək («Law.» 19:9-10ni kərüng). Gərgə Naomining ezining bir parqə etizi bar bolsimu (4:3), uningõja xu pəsildə birnərsə terilmõjanidi. Rut muxu iltiması bilən Naomini «baxaq terix» hijalətqilıkidin kutkuzıdu, əlwəttə.

Ular uningõja jawabæn: — Pærwærdigar sanga bæht-bærikæt ata kílõjay! — dedi.

⁵ Boaz ormiqilarning üstigæ nazarætkæ koyuloqan hizmætkaridin: — Bu yax qokan kimning kizi bolidu? — dæp soridi. □

⁶ Ormiqilarning üstigæ koyuloqan hizmætkar jawab berip: — Bu Naomi bilæn bilæ Moabning sæhrasidin kaytip kælqæn Moabiy qokan bolidu.

⁷ U: «Ormiqilarning kænidin ønqilærnig arisidiki qeqilip kætkæn baxaklarni teriwalaymu?» dæp tælæp kildi. Andin u kelip ætigændin hæziroqigæ ixlawatidu; u pækæt kæpidæ bir'az dæm aldi, — dedi. □

⁸ Boaz Rutqa: — Øy kizim, anglawatamsæn?! Sæn baxak tærgili baxqa bir kimning etizlikõja barmioqin, bu yærdinmu kætme, sening dedæklirim bilæn birgæ muxu yærdæ turoqin. □

⁹ Dikkæt kilõqin, kaysi etizda orma orõqan bolsa, *dedæklærgæ* ægixip barõqin. Mæn yigitlærgæ: Uningõja qeqilmanglar, dæp tapilap koydum! Øgær ussap kalsang berip, idixlardin yigitlirim *kuduktin* tartqan sudin iqqin, — dedi.

¹⁰ Rut øzini yærgæ etip tizlinip, bexini yærgæ tægküzüp tæzim kilip, uningõja: — Mæn bir biganæ tursam, nemixqa manga xunqæ oqæmhorluk kílõjudæk næziringdæ xunqilik iltipat tapqanmæn? — dedi.

¹¹ Boaz uningõja jawabæn: — Ering ølüp kætkændin keyin keynanangõja kílõqanlirningning hæmmisi, xundakla sening ata-anangni wæ øz wætiningdin kandaq ayrilip, sæn burun tonumaydioqan bir hælqning arisõja kælqining manga pütünlæy ayan boldi;

¹² Pærwærdigar kílõqiningõja muwapik sanga yanduroqay, sæn kanatlirining tegidæ panah izdigæn Israilning Hudasi Pærwærdigar tæripidin sanga uning toluk in'ami berilgæy, dedi.

¹³ Rut jawabæn: — Øy hojam, næziringdæ iltipat tapqaymæn; mæn sening dediking boluxkimu yarimisammu, sæn manga tæsælli berip, dedikinggæ mehribanæ sezlærni kilding, — dedi. □

¹⁴ Tamak waqtida Boaz uningõja: — Kæni, buyakqa kælgin, nandin yæ, nanni sirkigæ tægürgin! — dedi. Rut ormiqilarning yenioqæ kelip olturdi; Boaz komaqtin elip uningõja tutti. U uningdin toyõqqa yedi wæ yænæ azraq axurup koydi.

¹⁵ U baxak tærgili kopkanda, Boaz yigitlirigæ buyrup: — Uni hætta ønqilærnig arisida baxak tærgili koyunglar, uni hæq hijalætta kaldurmanglar.

¹⁶ Hætta hæm uning üqün azraq baxaklarni ønqilærdin øtæy ayrip, uningõja tærgili qixürüp koyunglar, uni hæq øyiblimanglar, dedi.

¹⁷ Xundak kilip u kækqigæ etizlikta baxak tærdi, teriwalõqanlirini sokkanda, tæhminæn bir æfah arpa qikti. □

¹⁸ Andin u arpisini elip, xæhærgæ kirdi, keynanisi uning tærgæn *arpisini* kærði; u yænæ u yæp toyunoqandin keyin saklap koyõqinini qikirip uningõja bærði.

□ **2:5 «Hizmætkaridin»** - ibraniy tilida «yigitidin». «**Bu yax qokan kimning kizi bolidu?**» - Xu qaõqda Rut tehi tul bolõqaqqa, xuningõja yarixa alahidæ kiyimlirini kiywatqan idi. 3:3ni wæ izahatini kørung. □ **2:7 «Kæpidæ»** - ibraniy tilida «øydæ». Orma mæzgildæ ormiqilar bælkin etizlikta dæm elixqa waqitlik kæpæ salõqan bolsa kæræk. □ **2:8 «Dedæklirim bilæn birgæ muxu yærdæ turoqin»** - dedæklærnig ixi bælkin arpa paylirini yioqip ønqæ kilix idi. Rut «ularning kexida» ixlisæ koprak baxaklarni tærlæytti, ølwætta. □ **2:13 «dediking»** - ibraniy tilida «dedæk»ni tæswirlæydioqan ikki sæz bar. Rut bu ayætta bulardin øng tæwæn orunni kersitidioqan sæzni ixlitip øzini tæswirlæydu. □ **2:17 «Bir æfah arpa»** - tæhminæn 15 kilogramqæ idi.

19 Keynanisi uningõja: — Sæn bügün nädä baxak tærding, nädä ixliding? Sanga õamhorluk kılõjan xu kixigä bæht-bærikæt ata kılinoqay! — dedi.

U keynanisioja kimningkidä ix kılõjini eytip: — Mæn bügün ixligæn etizning igisining ismi Boaz ikæn, dedi.

20 Naomi kelinigä: — Tiriklærgimu, õlgænlærgimu mehribanlik kılixtin bax tartmiojan kixi Pærwærdigardin bæht-bærikæt kergäy! — dedi. Andin Naomi uningõja yænä: — U adæm bizning yekin tuõqinimizdur, u bizni kutkuzalaydiojan hæmjæmtlærdin biridur, — dedi. □

21 Moab kızı Rut yænä: — U manga yænä: «Mening yigitlirim pütün hosulumni yiojip bolõuqä ular bilæn birgä bolõjin» dedi, — dedi.

22 Naomi kelini Rutqa: — Öy kızim, birsining sanga yamanlik kılmasliki üqün baxkisining etizliqioja barmay, uning dedækliri bilæn billä qikip ixlisæng yahxidur, dedi. □

23 Xuning bilæn arpa wæ buõday hosuli yiojilip bolõuqä, Rut Boazning dedækliri bilæn yürüp baxak tærdi. U keynanisi bilæn billä turuwærdi.

3

Rutning hamanoja berip, Boaz bilæn körüxüx

1 Xu künlærdä, keynanisi Naomi uningõja: — Öy kızim, hal-æhwalingning yahxi boluxi üqün, sening aram-bæhtingni izdimæymænmu? □

2 Sæn dedækliri bilæn ixligæn Boaz bizgä tuõqan kelidu æmæsmu? Mana, bügün ahxam u hamanda arpa soruydu.

3 Æmdi sæn yuyunup-tarinip, özünggä ætirlik may sürüp, *esil* kiyimliringni kiyip, hamanoja qüxkin; lekin u ær kixi yæp-iqip bolmioquqä, özüngni uningõja kersætmigin. □

4 U yatqanda uning uhlaydiojan yerini körüwal. Andin sæn kirip, ayaõ tæripini eqip, xu yærdä yetiwalojin. Andin u sanga nemä kılix keræklirini eytidu, — dedi.

5 Rut uningõja: — Sæn nemä desæng mæn xuni kılimæn, — dedi.

6 U hamanoja qüxüp, keynanisi uningõja tapilioqandæk kildi.

7 Boaz yæp-iqip, kænglini hux kilip qæxning ayiojioja berip yatti. Andin Rut xæpä qikarmay kelip, ayaõ tæripini eqip, xu yærdä yatti.

8 Yerim keqidä Boaz qeqüp, aldioja engixkændä, mana bir ayal ayiojida yatatti! □

□ **2:20 «Bizni kutkuzalaydiojan hæmjæmtlærdin biri»** - («hæmjæmæt-nijatkar»imizdin biri) yaki «hæmjæmæt-kutkuzoquqi»imizdin biri) — bu ibraniy tilida «goel» degæn sez bilæn ipadilini. Bu sezining alahida mænisi bar. Birsı namratlıqtın özini küllükka setiwætken bolsa yaki baxka kiyin æhwalõja uqrap mal-mülükini satqan bolsa, Musa pæyoõæmbær tapxuruwalojan kanunoja asæsn, xu kixining yekin uruk-tuõqanliri, hæmjæmtlirining uni hærlükke qikirip kutkuzux hõkuqi bar idi. Demæk, u setiwaloquqioja adil bir bahada pul bærsila, u uning öz qerindixini hær kilip kutkuzux hõkuqi bar idi. Hõkuqni ixlitix hæmjæmætining öz ihtiyarlıki bilæn bolatti, ælwætta. U hõkuqni ixlætækqi bolsa, hægkim uni tosalmaytti. Naomi muxu yærdä: «Bizdin hæwær elix mäs'uliyiti bolõjan yekin tuõqanlirimizdin biri bar» demækqi bolidu. □ **2:22 «Birsining sanga yamanlik kılmasliki üqün»** - Naomining bu agah sæzlıri bizgä «Batur Håkimler» dæwrıdiki omumiy æhwalni ayan kılsa keræk. □ **3:1 «Sening aram-bæhtingni izdimæymænmu?»** - Naomining muxu «aram-bæht» degini Rutni kaytidin õy-oqaklık kılixni kersıtidu. □ **3:3 «Özünggä ætirlik may sürüp»** - ibraniy tilida «özüngni mæsıh kılip» yaki «özüngni mæsıhlæp». □ **3:8 «Qeqüp, ...»** - baxka birhil tærijimisi «titræp ketip, ...».

Hægbolmiojanda, Boaz putlırioja sooquk urulojanda õyojinip kætken bolsa keræk. «**Engixkændä**» - baxka birhil tærijimisi «ørülgændä»

⁹ Kim sən?! — dəp soridi u.

Rut jawabən: — Mən hizmətkarım Rut bolımən. Sən mening həmjmət-nijatkarım boləjning ügün hizmətkarımning üstigə tonungning etikini yepip qoyəysən, — dedi.□

¹⁰ U jawabən: — Əy kızım, Pərwərdigardin bəht-bərikət tapkaysən! Sening keyin kərsətkən sadəkət-məhrıbanlıqıng ilgiri kərsətkinıngdinmu artuktur; qünki *seni izdigən* yigitlər, məyli kəmbəoşəl bolsun, bay bolsun, ularning kəynidin kətmiding.□

¹¹ I kızım, əmdi kərkmişin! Deginingning həmmisini orundap bərimən; qünki pütkül xəhırimizdiki mətiwərlər seni pəzilətlik ayal dəp bilidu.□

¹² Durus, sanga həmjmət-nijatkar boləjinim rast; ləkin sening məndin yekinrak yənə bir həmjməting bar.

¹³ Əmdi keqişə bu yərdə kəlojin; ətə səhərdə əgər u həmjmətlik həkükini ixlitip seni elixni halisa, u alsun; ləkin həmjmətlik həkükü boyiqə seni almisa, Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kılımanki, mən sanga həmjmətlik kilip seni alay. Tang atkuşə bu yərdə yetip turəjin! — dedi.

¹⁴ U uning ayioşida tang atkuşə yetip, kixilər bir-birini tonuşudək boluxtin burun kəpti. Qünki Boaz: — bir ayalning hamanoşə kəlginini həqkim bilmisun, dəp eytkanidi.□

¹⁵ U yənə *Rutka*: — Sən kiygən yepinqini eqip turəjin, dedi. U uni eqip turuwidi, Boaz arpidin altə kəmqən kəmləp bərip, uning əxnisigə artip kəydi. Andin u xəhərgə kirdi. □

¹⁶ Rut kəynanisinıng yenioşə kəldi. U: — Əy kızım, sən hazır kim?! — dəp soridi. Xuning bilən u kəynanisoşə u kixining kılılanlırining həmmisini dəp bərdi. □

¹⁷ U: — U bu altə kəmqən arpini manga bərdi, qünki u: «kəynanangning yenioşə kuruk kəl qaytıp barmioşin» dedi, — dedi.

¹⁸ Naomi: — Əy kızım, bu ixning ahirining kəndək bolidioşinini bilgüqə muxu yərdə təhir kılıjin; qünki u adəm bügün muxu ixni pütkülzəməy

□ **3:9 «Hizmətkarım»** — oqurmənlərnıng esidə barki, ibraniy tilida «dedək»ni təswirləydişən ikki səz bar. Bu ayəttə Rut ornini yukirirək kərsitidişən səzni əzigə ixlətti (2:13ni wə izahətıni kərüng) **«Həmjmət-nijatkar»** degən uqum toşruluk 2:20ni wə izahətıni kərüng. **«Toningning etikini hizmətkarımning üstigə yepip qoyəysən»** - Rut eytkən «Toningning etikini hizmətkarımning üstigə yepip qoyəysən» degən ıbarə: — «Məni sayəngning astioşə alojin, məni əmrınggə alojin» degənni wə əzining Boazning ayali boluxkə razi ikənlikini bildüridu. Hudamu İsrailni əz kənti astioşə alojanlıki toşruluk xu səzni kılışən — «Əz.» 16:8ni kərüng.

□ **3:10 «Seni izdigən yigitlər»** - Boazning səzigə kərioşanda (xübşisizki, u həm tırixşən həm qıraylık boləşəqşə) Rutni birkənqə yigit izdəp kəlgən. Ləkin Rut əz məyligə əgixip ularni tallımay, bəlki ornioşə kəynanisi Naomioşə yahxi bolsun dəp rəhmətlik erigə «həmjmət-nijatkar» boləşən Boazning panahılıkini izdigən. Xuning bilən Boaz Rutning kılışini toşruluk: «Sening keyin kərsətkən sadəkət-məhrıbanlıqıng ilgiri kərsətkinıngdinmu artuktur» dəydi. Rutning «ilgiri kərsətkən (sadəkət-məhrıbanlıki)» bolsa kəynanisoşə boləşən sadəkətlikini, uningə həmrah bolup əz yurtini taxlap İsrailnıng arışioşə kəlgənlikini kərsitidu. Boazning «Sən keyin kərsətkən sadəkət-məhrıbanlık» degini bolsa əzini izdigənlikini kərsitidu. □ **3:11 «Pütkül xəhırimizdiki mətiwərlər»** - ibraniy tilida «həlkimning xəhırimıng dərwasisidiki kixilər» — kədimki zamanda «xəhırnıng dərwasisi» aqsakəllər wə mətiwərlər olturidişən jay idi; xu yərdə sət eqilatti. Xunga Boazning səzining toluk mənisı «Mening xəhırimdiki barlık mətiwərlər seni pəzilətlik ayal dəp karaydu». □ **3:14 «Eytkanıdi»** - ibraniy tilida «eytkanıdi» yaki «oylışanıdi» degən mənə birlə səz bilən ipadilınidu. Biz bu yərdə «eytkanıdi» dəp tərjimə kıldük. □ **3:15 «Altə kəmqən»** - bəlkim «altə əfah», yəni 27-45 kilogramni kərsitixi mümkün. □ **3:16 «Sən hazır kim?»** - Naomıng bu soali bilən Rutning hazırkı salahiyitini soraydu: u: «Hazır sən Boazning ayali boldungmu-yok?» degən mənini bildüridu.

aram almaydu, dedi.

4

Boazning Rutni nikahioja elixi, hëmjëmät-nijatkarlik burqini ada qilixi

¹ Boaz xähär dërwazisioja qikip, xu yërdä olturdi. Mana, u waqıtta Boaz eytkan hëliki hëmjëmätlik hëqukioja igë kixi keliwatatti. Boaz uningöja: — Öy buradär, kelip bu yërdä olturojın, dewidi, u kelip olturdi. □

² Andin Boaz xähärning aqsakalliridin on adëmni qaquirıp, ularöjimu: — Bu yërdä olturunglar, dedi. Ular olturojanda

³ u hëmjëmätlik hëqukioja igë kixigë: — Moabning sähraşidin yenip këlgen Naomi qerındiximiz ölimälëkkë tawë xu zeminni satmaqçı boluwatidu.

⁴ Xunga mën muxu ixni sanga hawërlëndürmëkçi idim, xundakla muxu yërdä olturojanlarning aldida wë hëlkimning aqsakallirining aldida «Buni setiwalojin» demëkçimän. Sën eger hëmjëmätlik hëqukioja asasen alay desëng, alojin; hëmjëmätlik qilmay, almaymën desëng, manga eytkin, mën buni bilëy; çünki sëndin *awwal* baxkisining hëmjëmätlik hëqukı bolmaydu; andin sëndin keyin mening hëqukum bar, dedi.

U kixi: — Hëmjëmätlik qilip uni alımën, dedi.

⁵ Boaz uningöja: — Undaқта yërnı Naomining qolidin alojan künidë mërhumning mirasioja uning nami bilën atalojan birër äwladi qalduruluxi üqün mërhumning ayalı, Moab kızi Rutnimu elixing keräk, — dedi. □

⁶ Hëmjëmät kixi: — Undak bolsa hëmjëmätlik hëqukumni ixlitip *etizni* alsam bolmıojudëk; alsam öz mirasimöja ziyan yëtküzgüdëkmën. Hëmjëmätlik hëqukını sën ezüng ixlitip, yërnı setiwalojin; mën ixlitëlmëymën, dedi. □

⁷ Qëdimki waqıtlarda İsrailda hëmjëmätlik hëqukioja yaki almaxturux-tëgixix ixioja munasiwätlik mundak bir rësim-qaidë bar idi: — İxni kësäk üqün bir täräp öz kaxını selip, ikkinçi täräpkë berätti. İsrailda soda-setikni bekitixtë mana muxundak bir usul bar idi. ■

⁸ Xunga hëmjëmät hëqukioja igë kixi Boazöja: — Sën uni alojin, dëp, öz kaxını seliwätti. □

□ **4:1 «Öy buradär!»** - ibraniy tilida «Öy, palançı-pokunçıl!» deyilidu. Bu adëm bëlkim Rut wë Naomioja qarita hëmjëmätlik burqini öz üstigë elixni rät qilöaqça, u bu bayanda namsız qalojan bolsa keräk. □ **4:5 «Moab kızi Rutnimu elixing keräk»** — «Law.»

25:25-34 wë 47-55gë, wë «Qan.» 25:5-10öja qarang. «Rut» 4:6-12-ayëttiki ixlaröja qarıoqanda, Bëyt-Lähëmdë «përzantsız qalojan qerındixining tul hotunini elix» toşrisidiki bëlğilimë bəja kältürülüwatqanda, qoxumqə maddilar qoxulojan bolsa keräk (äslidiki qanun bëlğilimisi boyiqə, birsi përzantsız ölgən bolsa, uning akisi yaki ukisi uning mirasioja mirashor qaldurux üqün tul hotunini elix keräk idi; Bëyt-Lähëmdikilër muxu bëlğilimigë aka-ukisidin baxça barlık uruq-tuşqanlirininimu ez iqigë alidu, dëp qoxqan ohxaydu). «Yar.» 38:8-10nimu kërüng. □ **4:6 «mën xu hëqukni** ixlitëlmëymën» - bu kixi bëlkim: «Əgër Ruttin përzant kersäm, ular mening ballirim hesablanmaydu; halbuki, ular baxça ayalimdin bolöjan përzantlirim bilën täng mening mirasimöja waris boluxi mumkin, xuning bilën öz përzantlirim erixidöjan mirasining ülüxi äslidikidin azlap ketidu» dëp oyliša keräk; xunga u «almaymën» degən qararöja këlgen. ■ **4:7 Qan.** 25:7 □ **4:8 «Öz kexini seliwätti»** - bu kaxni Boaz elip ketidu. U mazkur soda-setikça ispat bolidu. Kax bëlkim bir parqə yërning tawëlikigë simwol boluxi mumkin idi («Qan.» 11:24 wë 25:7-10ni kërüng).

⁹ Boaz aqsaqallaroğa wə köpçilikke: — Silər bügün mening Əlimələk kə təwə bolğan həmmi, xundakla Kilyon bilən Maħlonğa təwə bolğan həmmi Naomining kolidin aləjnimöğa guwahtursilər.

¹⁰ Uning üstigə mərħumning nami kerindaxliri arisidin wə xəhiring dərwasidın eqürülməsliki üçün mərħumning mirasioğa uning nami bolğan *birər əwladi* kaldurulsun üçün Maħlonning ayali, Moab kızı Rutni hotunlukğa aldim. Silər bügün buningöğa guwahtursilər, dedi. □

Boaz Rutni öz əmrigə ilixi arķilik yərnı qayturup setiwalidu

¹¹ Dərwasida turoğan həmmə həlk bilən aqsaqallar: — Biz guwahturmiz. Pərwərdigar sening öyüggə kirgən ayalni İsrailning jəmətini bərpa kılğan Raħilə bilən Leyaħ ikkisidək kılqay; sən özüng Əfrataħ jəməti iqidə bayaxat bolup, Bəyt-Ləhəmdə nam-izziting ziyadə bolqay; □ ■

¹² Pərwərdigar sanga bu yax qokandin tapkuzidiğan nəsling tüpəylidin sening jəməting Tamar Yəhudağa tuşup bərgən Pərzning jəmətidək bolqay! — dedi. ■

Padixə Dawut Boaz bilən Rutning əwladidur

¹³ Andin Boaz Rutni əmrigə elip, uningöğa yekinlik kildi. Pərwərdigar uningöğa xapaət kılıp, u hamilidar bolup bir oşul tuşdı.

□ **4:10 «Xəhərnin dərwasisi»** - okurmənlərnin esidə barkı, «xəhərnin dərwasisi» kədimki zamanlarda aqsaqallar wə mətiwərlər olturidiğan jay idi. □ **4:11 «Raħilə wə Leyaħ»** - Yaħupning ikki ayali bolup, kəp pərzənt kərgən. ■ **4:11** Yar. 29:32-35; 30:1-25; 35:17, 18 ■ **4:12** Yar. 38:29; 1Tar. 2:4; Mat. 1:3

14 Kiz-ayallar Naomiya: — Israilning arisida sanga h mj m t-nijatkar nəslini  z p koymioan P rw rdigaroya t x kk r-m dhiy  kayturulsun! Xu nəslingning nomi Israilda izzət-abruyluk boloyay! □

15 U sanga jeningni yengilioydi h m kerioiningda seni  zizlioydi bolidu; qunki seni seydiolan, sanga yett  oquldin  wz l bololan kelining uni tuoydi, — dedi.

16 Naomi balini elip, baqrioya basti w  uningoya baqquydi ana boldi. □

17 Uningoya koyna bololan ayallar «Naomiya bir bala tuoydi» d p, uningoya isim koydi. Ular uningoya «Ob d» d p at koydi. U Y ssaning atisi boldi, Y ss  Dawutning atisi boldi. □

Dawut padixah, yani Dawut p yoq mb rning n s bnamisi

18 P r zning n s bnamisi t w ndikid ktur: — P r zdin H zron t r ldi,

■

19 H zrondin Ram t r ldi, Ramdin Amminadab t r ldi,

20 Amminadabtin Nahxon t r ldi, Nahxondin Salmon t r ldi,

21 Salmondin Boaz t r ldi, Boazdin Ob d t r ldi,

22 Ob dtn Y ss  t r ldi w  Y ss din Dawut t r ldi.

□ **4:14 «h mj m t-nijatkar»** - xu «h mj m t-nijatkar» bolsa tuoyulojan bala  zidur. 15-ayətni kerüng. □ **4:16 «baqquydi ana»** — b lkim kanun j h ttin balining ataq anisi bololanliqini koersitixi mumkin. □ **4:17 «Ob d»** — «kul», «hizm tkar» deg n m nid . **«Dawut»** — Dawut padixah, Dawut pəyoqəmbər. ■ **4:18** 1Tar. 2:5; Mat. 1:3

Samu'il «1»

Dard-alamdin bolojan tilak

¹ Əfraim taʼoʻliqidiki Ramataim-Zofimda Əlkanah isimlik bir kixi bar idi. U Əfraimlik bolup, Yərohamning oʻqli, Yəroham Elihuning oʻqli, Elihu Tohuning oʻqli, Tohu Zufning oʻqli idi. ■

² Uning ikki ayali bar idi. Birsining ismi Hənnah, yənə birsining ismi Pənninah idi. Pənninahning baliliri bar idi, lekin Hənnahning balisi yok idi.

³ Bu adəm hər yili öz xəhiridin samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigarəja səjdə qilip qurbanlik sunoʻli Xiloʻəja baratti. U yərdə Əlining Hofniy wə Finihas degən ikki oʻqli Pərwərdigarning kahinliri bolup ixləytti. ■

⁴ Hər ketim Əlkanah qurbanlik kulojan künidə u *qurbanliktin* ayali Pənninah wə uning hər bir oʻqul-kizlirioja öz ülūxini berətti.

⁵ Əmma Hənnahəja bolsa u ikki həssilik ülūx berətti; qünki u Hənnahni tolimu səyəttili. Lekin Pərwərdigar uni tuomas kulojanidi. □

⁶ Pərwərdigarning uni tuomas kulojanlikidin uning kündəx rəkibi *Pənninah Hənnahni* azablax uqun uning bilən kattik kerixatti.

⁷ Wə hər yili, Hənnah hər ketim Pərwərdigarning öyigə qikkanda, *Pənninah* uningəja azar berətti. Pənninah xundək kuloqəqə, u yioʻlap heq nemə yeməytti. □

⁸ Ahiri uning eri Əlkanah uningəja: — I Hənnah, nemixka yioʻlaysən? Nemixka birnərsə yeməysən? Nemixka kənglūng azar yəydu? Mən özüm sanga on oʻquldin əwzəl əməsmu?! — dedi. ■

⁹ Ular Xiloʻəda yəp-iqkəndin keyin (Əli degən kahin xu qəoʻda Pərwərdigarning ibadətəhanisining ixiki yenidiki orundukta olturatti) Hənnah dastihandin turdi;

¹⁰ u kattik azab iqidə Pərwərdigarəja dua qilip zar-zar yioʻlaytti.

¹¹ U kəsəm iqip: — I samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar, əgər dedikingning dərdigə yetip, meni yad etip dedikingni untumay, bəlki dedikinggə bir oʻqul bala ata kilsang, uni pütün əmrining künliridə Sən Pərwərdigarəja beoʻixlaymən; uning beoʻioja ustira heqəqəqan selinmaydu, dedi. □ ■

¹² U Pərwərdigarning aldidə duasini dawam kiliwatqanda, Əli uning aqzioja qarap turdi;

■ 1:1 1Tar. 6:11, 12 ■ 1:3 Mis. 23:14; Kan. 16:16. □ 1:5 «**Lekin Pərwərdigar uni tuomas kulojanidi**» — ibraniiy tilida: «Lekin Pərwərdigar uning baliyatkusini etiwətkənidi». □ 1:7

«**Wə hər yili, Hənnah hər ketim Pərwərdigarning öyigə qikkanda, Pənninah uningəja azar berətti**» — nemixka ular hər ketim «Pərwərdigarning öyigə qikkanda» xundək bolidu? — bizningə hər ketim bir ibraniiy ailə Hudaning aldioja xundək kəlgəndə, ular barlik baliliri uqun alahidə təxəkkür eytixi mumkim. Xu qəoʻlarda Pənninah Hənnahqə «Sən bir tuomas!» dəp əslitətti. Bəzi tərjimilərdə muxu jümlining bexida: «U (Əlkanah) hər yili Pərwərdigarning öyigə qikkanda, Hənnah uningəja həmraħ bolup barəjanda...» deyilidu. ■ 1:8 Rut 4:15. □ 1:11

«**uning beoʻioja ustira heqəqəqan selinmaydu**» — Təwrat dəwridə bəzi kixilərlərlə Hudaning ibaditigə beoʻixlax məksitidə əzliniri «nazariy» dəp ataytti; «nazariy»lar (nazariy boluxka kəsəm iqip bekitilgən məhəttə) hərəqə iqməytti, qəqlirini heq quxürməytti. «Qəl.» 6:1-22ni kəring.

■ 1:11 Hək. 13:5.

13 qünki Hənnah duani iqidə kıləraqqa ləwlıri midirlawatkini bilən awazi angılanmaytti. Xunga Əli uni məst bolup qəptu, dəp oylidi.

14 Əli uningə: — Qaqanoqıqə məst yürisən? Xarabingni özüngdin neri kıl, dedi.

16 Ləkin Hənnah jawabən: — Undaq əməs, i oşjam! Kəngli sunuq bir məzlummən. Mən xarabmu, həraqmu iqmıdim, bəlki jenim dərdini Pərwərdigarning aldida təktüm; ■

16 dedəklirini yaman hotun dəp bilmigəyla. Qünki mening zor dərdim wə azablırimdin bu küngiqə xundaq nida kılıwatımən, dedi. □

17 Əli uningə jawab berip: — Tinq-aman kaytkın; İsrailning Hudasi Əzidin tiligən iltijayingni ijabət kıləy, dedi.

18 Hənnah: — Dedəkliri kəz aldilirida iltipət tapkay, dedi. U xularnı dəp qıqıp, oşıza yedi wə xuningdin keyin qırayıda ilğirikidək oşəmkinlik kərünmıdi.

19 Ular ətisi tang səhərdə ornidin turup Pərwərdigarning huzurıda səjdə kılıp bolup, Ramaşdıki öyigə yenip kəldi. Əlkanah ayalı Hənnahəy yekınqılık kıldı; Pərwərdigar uni əsligənıdi.

20 Hənnah hamilidar bolup, waqti-saiti toxup, bir oşul tuşdı. U: «Mən uni Pərwərdigardin tiləp aldım» dəp, ismini Samuil koydı. □

Hənnah Samuilni Pərwərdigarəy ataydu

21 Uning eri Əlkanah öyidiki həmmisi bilən Pərwərdigarəy atıdıyan hər yillik qurbanlıkni kıləyli wə kıləyan kəsimini ada kılıx üqün Xiləşəy qıqıti.

22 Ləkin Hənnah billə barmay erigə: — Bala əmqəktin ayrıləandıla andın mən uning Pərwərdigarning aldida hazır boluxı üqün uni elip barımən; xuning bilən u yərdə mənggü turıdu, dedi.

23 Eri Əlkanah uningə: — Özünggə nemə yahxi kərünsə, xuni kıləyin. Uni əmqəktin ayrıləuşə turup turəyin. Pərwərdigar Əz səz-kalamıəy əməl kıləy, dedi. Ayalı öydə kəlip balisi əmqəktin ayrıləuşə emitti.

24 Balisi əmqəktin ayrıləandın keyin u uni elip, xundakla üq buqa, bir əfah un wə bir tulum xarabni elip Pərwərdigarning Xiləşəy öyigə apardı. Bala bolsa tehi kiqik idi. □ ■

25 Ular bir buqini soyup balini əlining kəxiəy elip kəldi. □

26 Xuning bilən Hənnah uningə: — I oşjam, əzliridə həyat rast boləjınidək, bu yərdə silining kaxlırida turup Pərwərdigarəy nida kıləyan məzlum mən bolımən, dedi.

27 Mən muxu oşul bala üqün dua kıldım wə mana, Pərwərdigar mening tiligən iltijayımni ijabət kıldı.

■ 1:15 Zəb. 62:8; 142:2 □ 1:16 «dedəklirini yaman hotun dəp bilmigəyla...» — ibraniy tilida «dedəklirini «Belialning kızı» dəp bilmigəyla» deyilidu. «Belial»ning mənisi «ərziməs» degənlik bolup, bəlkim İblisni kərsitidu. □ 1:20 ««Mən uni Pərwərdigardin tiləp aldım» dəp, ismini Samuil koydı» — ibraniy tilida «Samuil» degənning mənisi «Huda anglıdı» yaqi «Hudadin tiligən» degəngə yekın kelidu. □ 1:24 «bir əfah un» — «əfah» axlık-danlarning əlqəm birliki idi, təhminən 27 litr. Buqa qurbanlık kılınəyanda, uningəyə qoxup undın «qoxumqə axlık hədiyə» kılıniximu kerək idi. ■ 1:24 Luqa 2:41. □ 1:25 «Ular bir buqini soyup balini əlining kəxiəy elip kəldi» — qaləyan ikki buqa bəlkim elioşy Samuilni bəkiş üqün bərgən «bəkiş həkqi» boluxı mumkin. Baxqa bir ehtimallik barki, 24-əştning mənisi: «...üq buqa» əməs, bəlki «...üq yaxlık bir buqa» boluxı mumkin. Bıraq bu ayətni xundak qüxəngən alimlar az.

28 Əmdi hazır mən uni Pərwərdigarğa tapxurup bərdim. Əmrining həmmə künliridə u Pərwərdigarğa beəixlanğan bolidu, dedi. Xuning bilən ular u yərdə Pərwərdigarğa səjdə kildi. □

2

Hannah təntənə bilən Pərwərdigarni mədhiyilaydu

1 Hannah dua kəlip mundak dedi: —

«Mening kəlbim Pərwərdigar bilən yayraydu,
Mening münggüzüm Pərwərdigar bilən egiz kətürüldi;
Aəzəm düxmənlimning aldidə təntəniliklə eqildi;
Qünki Sening nijatingdin xadlinimən. □ ■

2 Pərwərdigardək mukəddəs boləuqi yoqtur;
Qünki Səndin baxka heq kim yoq,
Hudayimizdək heq uyultax yoqtur. ■

3 I insanlar, kibirlik sözliringlarni kəpəytiwərmənglar,
Yoşan gəplərnə aəzinglərdin qıqarmənglar;
Qünki Pərwərdigar bilim-hidayətkə igə Hudadur.
Insanlarning əməlliri Uning tərripidin tarazida tartilidu.

4 Palwanlarning oq-yaliri sundurildi;
Ləkin putlixip yikilənlarning beli bolsa küdrət bilən başlandı.

5 Kərsiki tok boləjanlar nan tepix üqün özini yallanmilikğa bərdi;
Ləkin aq kələjanlar hazır aq kəlmidi;
Həttə tuşmas ayal yəttini tuşıdu;
Ləkin kəp balilik boləjan solixip ketidu. ■

6 Pərwərdigar həm əltüridu, həm həyat beridu;
U adəmnə təhtisarağa qüxüridu, u yərdin yənə turəuzidu; □ ■

7 Pərwərdigar adəmnə həm namrat kiliwetidu, həm bay kılıdu;
U kixini həm pəs kılıdu, həm egiz kətüridu.

8 U əzi miskinni topidin kəpuridu,
Kioqliktin yoqsulni kətüridu;
Ularni esilzadilər arisida təng olturoşuzidu;
Ularni xan-xərpək təhtigə miras kılduridu;
Qünki yərning tüwrükliri Pərwərdigarningkidur;
U Əzi dunyani ularning üstigə saləjanidi. ■

9 Əz mukəddəs bəndiliringning putlirini U məzmut kılıdu;
Əmma rəzillər bolsa, kəranşojuda xük kilinidu;
Qünki heqkim öz küdriti bilən nusrət tapmaydu.

10 Pərwərdigar bilən kərxilaxkanlar parə-parə kiliwetilidu;
U Əzi asmanlardin ularğa kərxə güldürlydu.
Pərwərdigar yər yüzining qətlirigiqə həküm qıqıridu;
U Əzi tiklīgən padixahğa küdrət beridu,

□ 1:28 «...ular u yərdə Pərwərdigarğa səjdə kildi» — «ular» bəzi kona kəqürmilərdə «u u yərdə Pərwərdigarğa səjdə kildi» deyilidu (demək, Samuilni kərsitidu). □ 2:1 «Mening münggüzüm Pərwərdigar bilən egiz kətürüldi» — Təwratta, «münggüz»lər kəp hallarda adəmləning abruy-xəhritini yaki küqini bildüridu. Muxu yərdə Kutquzoşuqi-məşihni kərsitixi mumkin. «Zəb.», 132:17ni kərüng. Bu münggüzlər adəmnəng bexida əskən əməs, əlwəttə!

■ 2:1 Luğa 1:46. ■ 2:2 Kən. 3:24; Zəb. 86:8. ■ 2:5 Zəb. 34:9-10; Yiq. 5:6; Luğa 1:53. □ 2:6 «təhtisara» — əlgənləning rohi baridoşan jay. ■ 2:6 Kən. 32:39; Əz. 37:11-14

■ 2:8 Ayup 36:15; Zəb. 113:7, 8; Luğa 1:52; Zəb. 24:1-2; 102:25; 104:5

U Өzi məsihliginin münggüzini egiz kətüridu!» □ ■

11 Əlkanah bolsa Ramahdiki öz öyigə yenip bardi. Bala bolsa əlining kəxida Pərwərdigarə qə hizmət kilip qaldı.

Əlining oşullirining kaşinliq mənsipidin rəzillik bilən paydilinixliri

12 Əmma Əlining oşulliri intayin yaman kixilərdin bolup, Pərwərdigarni tonumaytti. □

13 Kaşinlarning həlkərgə mundak aditi boləjan: — Birsı kurbanlıq kilip, gəx kaşnap pixiwatqanda kaşinning hizmətkari kelip üç tillik qanggakni kəlıda tutup

14 dax, kəzan, dangkan yaki korining iqiğə sanjip, qanggakka nemə elinəjan bolsa kaşin xuni özigi əlattı. Ularning Xiləhə qurbanlıq kıləjili kəlgən həmmə İsrailarə qə xundak aditi boləjan. □

15 Xundakla hətta yaəni kəydürməstə kaşinning hizmətkari kelip kurbanlıq kılıwatkan adəmgə: — Kaşinə kəwəp üçün gəx bərgin, qünki u əndin kaşnap pixkan gəx qəbul kılmaydu, bəلكi ham gəx lazim, dəytti.

16 Əgər kurbanlıq kıləuqi uningə: — Awwal yeəni kəydürülüp bolsun, andin nemini halisang xuni ələjn, desə, u: — Bolmaydu, manga dərhal bər! Bolmisa məjburiy əlimən, dəytti; □

17 Xundak kılip bu ikki yaxning gunəhi Pərwərdigarning əldida tolimu eəjir boləjanidi; qünki uning səwəbidin hək Pərwərdigarə atiojan kurbanlıqlar kəzgə ilinmaywatatti.

18 Əmma Samuil narəsida bala bolup kanəptin tokulojan bir əfodni kiyip Pərwərdigarning əldida hizmət kılatti. □

19 Buningdin bəxka uning anisi hər yilda uningə bir kiçik ton tikip, hər yillik kurbanlıqni kıləjili eri bilən barəanda ələjaq kələtti.

20 Əli Əlkanah wə ayəliə bəht tiləp dua kılip: — «Ayalingning Pərwərdigarə beəjixliəjining orniə sanga uningdin bəxka nəsil bərgəy, dedi. Andin bu ikkisi öz öyigə yandi.

□ 2:10 «U Өzi məsihliginin münggüzini egiz kətüridu!» — «məsihlimək» yaki «məsih kılix»: Hudaning yəloruqi bilən İsrailə yengi bir padixah bəkitiz üçün uning bəxiə zəytun meyi sürülüxi kərak idi. Muxu murasim «məsih kılilix» yaki «məsihlinix» dəp ətilətti wə xundakla xə qəojdin bəxlap xə padixah «Hudaning məsihligini» dəp ətilətti. Kaşinlar wə bəzi wəktida pəyoəmbərlərmu «məsih kılilətti». İsrailda xə qəojda padixah bolmioəqə, Hənnahning bu səzi dərəkə kəlgəsi ixləni əldin ələ kərsətkən bəxərət idi. ■ 2:10 1Sam. 7:10; Zəb. 2:6; 21:8; 89:24 □ 2:12 «...intayin yaman kixilərdin bolup» — ibrəniy tilida: «Belialning (İblisning) oşulliridin bolup» deyilidu. «Belial»ning mənsi «ərziməs», bəلكim Xəytəni kərsitidu. □ 2:14

«Ularning Xiləhə qurbanlıq kıləjili kəlgən həmmə İsrailarə qə xundak aditi boləjan» — muxu hil kurbanlıqlar, xübhisizki, «təxəkkür kurbanlıqliri» yaki «inəklik kurbanlıqliri» idi. Kaşinlarning muxu aditi Musa pəyoəmbərgə qüxürəlgən qənanuning bəlgilimiliriğə əsaslanəjan əməs. Kaşinlarning «hökuq ülüxi» bolsa «Law.» 7:11-18, 28-34-ayətlərdə kərsitilidu. Əmma əlining oşulliri əqkəzliکیدin bu kəydi tolimu həddidin əxuruwətkəndi. Keyinki ayətlərnə kərunə. □ 2:16 «Awwal yeəni kəydürülüp bolsun, andin nemini halisang xuni ələjn» — Musa pəyoəmbərgə qüxürəlgən qənanu boyiqə kurbanlıqlərdiki bərlək yaəjlar Pərwərdigarə atəp kəydürülətti. Adəmnin uni yejixi məni kılilətti. □ 2:18 «Samuil narəsida bala bolup kanəptin tokulojan bir əfodni kiyip Pərwərdigarning əldida hizmət kılatti» — «əfod» dəgən nemə? Huda Musa pəyoəmbərgə qüxürəlgən qənanu boyiqə, bəx kaşin kiydiojan bir ələhədi kəltə qəpan bolup, uning iqidiki ikki hil tax ərkilik Hudadin yol soriəjili bolətti. Samuil Lawiy kəbilisidin bolmisimu, bu ayətkə kərioənda «kaşinlik kiyim» kiyip, kaşinlik hizmitini kılıwatətti.

21 Xuning bilən Pərwərdigar Hannahni yoklap bərikətləp, u hamilidar bolup jəmiy üq oşul wə ikki kiz tuşdı. Kiqik Samuil bolsa Pərwərdigarning aldida turup əsüwatatti. □

22 Əli bək kərip kətkənidi. U oşullirining pütkül Israilə həmmə kıləjanlirini anglidi həm jamaət qedirining ixikidə hizmət kılidiəjan ayallar bilən yətkininimu anglidi. □

23 U ularə: — Silər nemə üqün xundak ixlarni kilisilər? Qünki bu həlkning həmmisidin silərnin yamanlıqlarni anglawatimən, dedi.

24 Bolmaydu, i oşullirim! Mən angliəjan bu həwər yahxi əməs, Pərwərdigarning həlkini azdurupsilər. □

25 Əgər bir adəm yənə bir adəmgə gunah kilsa, baxka birsi uning üqün Hudadin rəhim sorisa bolidu; ləkin əgər birsi Pərwərdigarə gunah kilsa, kim uning gunahini tiliyələydu? — dedi. Ləkin ular atisning səzigə kulak salmidi; qünki Pərwərdigar ularni əltürəxni niyət kıləjanidi.

26 Əmma Samuil degən bala əsüwatatti, Pərwərdigar həm adəmlərnin aldida iltipət tapkanidi. ■

27 Hudaning bir adimi Əlining yenioə kelip mundak dedi: — Pərwərdigar xundak dəydu: «Misirda, Pırəwningkidə turəanda Əzümni atangning jəmətigə oquq ayan kilmidimmu? ■

28 Mən uni kahinim bolux, Əz kurbangahimda kurbanlik kiliş, huxbuy yəkiş wə Mening aldında əfod tonini keyip hizmət kilişkə Israilning həmmə kəbiliridin talliməjanidimmu? Xuningdək Mən Israilning otta kəydüridiəjan həmmə kurbanliklirini atangə tapxurup təkdin kıləjan əməsmu? □ ■

29 Nemixkə Mən buyruəjan, turaləju jayimdiki kurbanlikim bilən əxlik hədiyələrnə dəpsəndə kilisilər? Nemixkə həlkim Israilar kəltürgən həmmə hədiyələrnin esilidin əzliringlarni səmritip, əz oşulliringlarning hərmətini Meningkidin üstün kilisən?» ■

30 Uning üqün Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən dərhəkiş sening wə atangning jəmətidikilər Mening aldında hizmitimdə mənəggü mangidu, dəp eytkənim; ləkin əmdi Mən Pərwərdigar xuni dəymənkə, bu ix hazır Məndin neri bolsun! Məni hərmət kıləjanlarni Mən hərmət kilişimən, ləkin Məni kəmsitkənlər pəs kərilidu. ■

31 Mana xundak künlər keliduki, sening bilikini wə atangning jəmətinin bilikini tənq kesiwetimən; xuning bilən jəmətingdə birmu kəriəjan adəm təpilmaydu! □

32 Sən turaləju jayında dərd-kəyoşu kərisən; Israilar hərəkəndak huzur-bəhtni kərgini bilən, sening jəmətingdə əbədgiqə birmu kəriəjan adəm

□ 2:21 «...yoklap bərikətləp» — ibraniy tilidə pəkət «yoklap» deyilidu. Hudaning «yoqlixi» toşruluk «təbirlə»nimu kəring. □ 2:22 «jamaət qediri» — yəni «ibadət qediri» yəki «mukəddəs qedir». □ 2:24 «Pərwərdigarning həlkini azdurupsilər» — baxka birhil tərjimisi: «Pərwərdigarning həlki arisidə tarkəlan həwər yahxi əməs». ■ 2:26 Luqə 2:52.

■ 2:27 Ros. 7:25. □ 2:28 «... Mən Israilning otta kəydüridiəjan həmmə kurbanliklirini atangə tapxurup təkdin kıləjan əməsmu?» — Təwratkə əsasən, kahinlarning hərəkəndak kurbanliklərdin əzigə has bir ülxüni elix həküki bar idi. ■ 2:28 Ləw. 10:14. ■ 2:29 Qan. 32:15. ■ 2:30 Mis. 28:43; 29:9. □ 2:31 «... sening bilikini wə atangning jəmətinin bilikini tənq kesiwetimən» — «adəmning biliki» uning küqi, qəbiliyiti wə həküküni bildürətti.

tepilmaydu. □

³³ Wə Mən qurbangahimning hizmitidin üzüp taxlimioqan adiming bar bolsa, u kəzlingning hirəlixixi bilən jeningning azablinixioqə səwəb bolidu. Jəmətingdə tuquloqanlarning həmmisi balaqəttin ətməy əlidu. □

³⁴ Sanga bu ixlarni ispatlaxqə, ikki oqlung Hofniy bilən Finihəsning bexioqə quxidioqan mundaq bir alamət bexarət bolidu: — ularning ikkilisi bir kündə əlidu.

³⁵ Əmma Əzümgə Rohim wə dilimdiki niyitim boyiqə ix kəridioqan sadik bir kahinni tikləymən; Mən uningqə məzmut bir jəmət kurimən; u Mening məsih kəlojinimning aldida mənggü mengip hizmət kəlidu. □

³⁶ Xundak boliduki, sening jəmətingdikilərdin hər bir tirik qəloqanlar bir sər kümüx wə bir qixləm nan tiləxkə uning aldioqə kelip uningqə təzim kəlip: «Kəhinlik hizmətliridin manga bir orun bərsilə, yegili bir qixləm nan tapay dəp eytidioqan bolidu» dəydu.

3

Pərwərdigar Samuilni qəqiridu

¹ Samuil degən bala bolsa əlining aldida Pərwərdigarning hizmitidə bolatti. Əmdi Pərwərdigarning səzi u künlərdə kəm idi; wəhiylik kərunüxlərmu kəp əməs idi.

² Wə xundak boldiki, bir küni Əli ornida yatqanidi (uning kəzli ri torlixip kərməs bolup qəlay degənidi) ■

³ Hudaning qiriqə tehi əqmigən bolup, Samuil Pərwərdigarning ibadəthanisida, Hudaning əhdə sanduqioqə yəqinla yərdə yatatti.

⁴ Pərwərdigar Samuilni qəqirdi. U: — Mana mən bu yərdə, dedi.

⁵ U Əlining kəxioqə yügürüp bərip: — Mana mən, meni qəqirdingqə, dedi. Lekin u jawab bərip: — Mən qəqirmidim; qəytip bərip yatqin, dedi. Xuning bilən u bərip yatti.

⁶ Pərwərdigar yənə: «Samuil!» dəp qəqirdi. Samuil kəpup əlining kəxioqə bərip: Mana mən, meni qəqirdingqə, dedi. Lekin u jawab bərip: — Mən qəqirmidim i oqlum, yənə bərip yatqin, dedi.

⁷ Samuil Pərwərdigarni tehi tonumioqanidi; Pərwərdigarning səzi uningqə tehi ayan kəlinmioqanidi.

⁸ Lekin Pərwərdigar yənə üqinqi kətim: «Samuil!» dəp qəqirdi; u kəpup əlining kəxioqə bərip: — Mana mən; sən meni qəqirding, dedi. U waqəttə Əli Pərwərdigar balini qəqiriptu, dəp bilip yatti.

⁹ Xuning bilən Əli Samuilqə: — Bərip yatqin. U əgər seni qəqirsa, sən: — I Pərwərdigar, səz kəlojin, qünki kəlung anglaydu, dəp eytkin, dewidi, Samuil bərip ornida yatti.

□ **2:32 «Sən turaloqu jayimda dərd-qəyoqu kərisən»** — yaki «Sən turaloqu jayimda düxmən kərisən». «**sening jəmətingdə əbədgiqə birmu kərioqan adəm tepilmaydu**» — bu bexarət təwəndiki bəblərdə eqilidu. Əli əzi Pərwərdigarning əhdə sanduqining bulap ketilgənlikini kəridu; biraq keyinki künlərdə, yəni Dawut padixahning künliridiki bəht-bərikətni u kərməydu (Əlining jəmətining keyinki tarihi 22-bab, 1-22, «1Pad.» 2:26-27də kərülidu). □ **2:33**

«**kəzlingning hirəlixixi**» — bu ibarə adəttə kəz yaxlirining kəp təkülgənlikidin yaki zor qəmkinliktin boləqan hələtni kərsitidu. □ **2:35 «...Mening məsih kəlojinimning aldida»**

— Mening padixahimning aldida, deməqki. Bizningqə bu bexarət awwal Samuilning əzidə andin kahin Zadokning jəmətidə əməlgə axuruldi. «**mənggü mengip hizmət kəlidu**» — ibranii tilida «barlik künlərdə mengip hizmət kəlidu». ■ **3:2** 1Sam. 4:15.

¹⁰ Wə Pərwərdigar kelip yeqin turup ilgirikidək: — «Samuil, Samuil!» dəp qakirdi. Samuil: — Səz kıləyin, qünki kılung anglaydu, dəp jawab bərdi. □

¹¹ Pərwərdigar Samuilə: — Mana Mən angliqanlarning ikki kılıqini zingildatqədək bir ixni Israilning arisida kılmaqimən. ■

¹² Xu künidə Mən burun Əlining jəmätidikilərgə kəsəm kıləqanmənki, Əlining həmmisini uning üstigə qüxürimən; baxtin ahiriqədə ada kıləmən! ■

¹³ Qünki əzigə ayan boləqan kəbihlik tüpəylidin Mən uningə, sening jəmätindin mənggülük həküm qıqarmaqimən, dəp eytkanmən: qünki u oqullirining iplaslıqini bilip turup ularni tosmidi. □

¹⁴ Uning üqün Əlining jəmätidikilərgə kəsəm kıləqanmənki, Əlining jəmätidikilərnin kəbihliki məyli kurbanlıq bilən bolsun, məyli hədiyə bilən bolsun kafarət kılınmay, əbədgiqə kəqürüm kılınmaydu, dedi.

¹⁵ Samuil ətisi tang atquqə yetip, andin Pərwərdigarning öyining ixiklerini aqti. Əmma Samuil wəhiylik kərünüxnə Əligə eytixtin kərkti.

¹⁶ Lekin Əli Samuilni qakirip: — I Samuil oqlum, dedi. U: — Mana mən, dəp jawab bərdi.

¹⁷ U: — U sanga nemə səz kildi? Səndin ötünəy, uni məndin yoxurmiqin. Əgər Uning sanga eytkanlirining birini mənə eytməy kəysang, Huda deginini sening bexingə qüxürsun wə uningdin artuq qüxürsun! — dedi.

¹⁸ Xuning bilən Samuil uningə həqnemini kəldurmay həmmini dəp bərdi. Əli: — Mana, U Pərwərdigardur; U nemini layıq tapsa, xuni kılın, dedi.

¹⁹ Samuil əsüp qong boluwatatti wə Pərwərdigar uning bilən billə bolup, uning eytkan bexarətlik səzlidiridin həqkəyisini yərdə kəldurmaytti.

²⁰ Xuning bilən pütkül Israil Dandin tartip Bəər-Xebaşiqə Samuilning Pərwərdigarning pəyqəmbiri kılıp tikləngənlikini bilip yətti. □

²¹ Xu waqıtta Pərwərdigar Xilohda Əzini yənə ayan kildi. Qünki Pərwərdigar Xilohda Əz səz-kalami arkilik Samuilə Əzini ayan kildi; wə Samuil Uning səzini pütkül Israilə yətküzdi. □

4

Pərwərdigarning əhdə sanduqı Filistiylərnin kəlioqə qüxidu

¹ U waqıtta Israil Filistiylər bilən jəng kıləyli qıqıp Əbən-Əzərgə yeqin jayda bargah-qedirlarni tikti. Filistiylər bolsa Afək degən jayda bargah-qedirlarni tikti.

² Filistiylər Israillar bilən sokuxkili səp tizip turdi. Jəng kəngəyğəndə Israil Filistiylər aldida tarmar boldi; Filistiylər ularning jəng səpliridin tət mingqə adəmni öltürdi.

³ Halayık bargahqə yenip kəlgəndə, Israilning aksaqalliri: — Nemixkə Pərwərdigar bügün bizni Filistiylər tərripidin tarmar kıldurdi? Biz

□ **3:10 «Samuil, Samuil!»** — Təwrat-injilda Huda bir kixining ismini kaytilap qakiroqan bolsa, u adəmning əzigə intayin səyümlük ikənlikini kərsitidu. ■ **3:11** 2Pad. 21:12; Yər. 19:3.

■ **3:12** 1Sam. 2:31. □ **3:13 «Mən uningə, sening jəmätindin mənggülük həküm qıqarmaqimən, dəp eytkanmən»** — yaki «Mən uningə, sening jəmätindin mənggülük həküm qıqarmaqimən, dəp eytkin». «**qünki u oqullirining iplaslıqini bilip turup ularni tosmidi**» — yaki «qünki u oqullirining Hudani kəroqanlıqini bilip turup ularni tosmidi».

□ **3:20 «Dandin tartip Bəər-Xebaşiqə»** — «Dan» Israilning ximaliy qetidə, «Bəər-Xeba» uning jənubiy qetidə idi. □ **3:21 «Samuil Uning səzini pütkül Israilə yətküzdi»** — yaki «Samuil eytkan bu səp pütkül Israilda yüz bərdi».

Xilohdin Pərwərdigarning əhdə sanduqini kəximizəyə elip kələyli; u arimizda bolsa, bizni duxminimizning qolidin kutquzidu, dedi.

⁴ Xu gəptin keyin halayik Xilohəyə adəm mangdurup, xu yərdin kerublarning otturisida olturoyan samawi koğunlarning Sərdari Pərwərdigarning əhdə sanduqini elip kəturüp kəldi. Xuningdək Əlining ikki oqli Hofniy bilən Finihəsmu Hudaning əhdə sanduqi bilən billə kəldi. □ ■

⁵ Wə xundak boldiki, Pərwərdigarning əhdə sanduqi ləxkərgahkə elip kelingəndə pütkül Israil yərnə təwrətküdək küqlük bir quqan kəturüxti.

⁶ Filistiyələr küqlük təntənə awazini anglap: — İbraniylarning ləxkərgahidin anglanojan bu küqlük quqan nemə wəjədin qıqkəndu, dəp eytixti. Arkidinla ular Pərwərdigarning əhdə sanduqining ularning ləxkərgahəyə kəltürülginini bilip yətti.

⁷ Xuning bilən Filistiyələr kərkup: — İlahlər ularning ləxkərgahəyə kəptu, həlimizəyə way! Mundak ix bu wəqitkiyə həq boləjan əməs, deyixti.

⁸ Həlimizəyə way! Bizni bu kudrətlik ilahlarning qolidin kim kutquzidu? Mana bayawanda misirliklərnə türlük bala-wabalar bilən urojan ilahlər dəl xulardur!

⁹ İ Filistiyələr, əzliringlərnə jəsür kərsitip ərkəktək turunglar. Bolmisa, ibraniylər bizgə kul boləqəndək biz ularəyə kul bolimiz; ərkəktək bolup jəng kilinglər! — dedi. ■

¹⁰ Xuning bilən Filistiyələr Israillar bilən jəng kildi. Israil tarmar kilingip, hərbi tərəp-tərəpkə əz qədriyə bədər kaqti. Jəngdə kattik kirojinqilik bolup, Israildin ottuz ming piyədə əskər öltürüldi.

¹¹ Pərwərdigarning əhdə sanduqi olja bolup kətti wə Əlining ikki oqli Hofniy bilən Finihəsmu öltürüldi. ■

¹² Xu küni bir Binyaminlik jəng məydanidin kəqip kiyim-keqəkliri yirtik, üstibexi topa-qang həlda Xilohəyə yügürüp kəldi. ■

¹³ U yetip kəlgəndə, mana Əli yolning qetidə əz orundukida olturup taqititək bolup kütüwatatti; uning kəngli Pərwərdigarning əhdə sanduqining qəmidə pərixan idi. U kixi həwərnə yətküzgili xəhərgə kirgəndə, pütkül əhəpə pəryad-quqan kəturdi.

¹⁴ Əli pəryad sadasini anglap: — Bu zadi nemə warang-qurung? dəp soridi. U kixi aldirap kelip əliyə həwər bərdi

¹⁵ (Əli toqsən səkkiz yaxkə kirgən, kəzliri kətip qəlojan bolup, kərməytti). ■

¹⁶ U kixi Əliyə: — Mən jəngdin kaqtip kəlgən kiximən, bügün jəng məydanidin kəqip kəldim, dedi. Əli: — İ oqlum, nemə ix yüz bərdi? — dəp soridi.

¹⁷ Həwərqi jawab berip: — Israil Filistiyələrnə aldidin bədər kaqti. Həlk arisida kattik kirojinqilik boldi! Sening ikki oqlung, Hofniy bilən Finihəsmu əldi həmdə Hudaning əhdə sanduqimu olja bolup kətti, dedi.

¹⁸ Wə xundak boldiki, həwərqi Hudaning əhdə sanduqini tiləyə əlojanda, Əli dərwəzining yenidiki orunduktin kəynigə yikilip quxup, boyni sunup əldi; qünki u kərip, bədinimu əqirlixip kətkənidi. U kiritik yil Israilling

□ 4:4 «...kerublarning otturisida olturoyan samawi koğunlarning Sərdari Pərwərdigar» — «kerublar» pərixtilərnəng xəklidə bolup, əhdə sanduqining ikki tərpidə turatti. «Mis.» 25:17-22ni kərüng. Huda «kerublarning otturisida, əhdə sanduqining üstidə həzürümni olturozümən, dəp wədə kəlojanidi. ■ 4:4 2Sam. 6:2; Zəb. 80:1; 99:1 ■ 4:9 Hək. 13:1.

■ 4:11 1Sam. 2:34; Zəb. 78:59-61 ■ 4:12 Yə. 7:6. ■ 4:15 1Sam. 3:2

hakimi bolojanidi. □

¹⁹ Uning kelini, yəni Finihəşning ayali hamilidar bolup tuoqxka az qalojanidi. U Hudaning əhdə sanduqining olja bolup kətkənliki wə kiyinatisi bilən eriningmu əlgənlək həwirini angliqanda, birdinla kattik toloqak tutup, pükülüp balini tuqdi.

²⁰ U ələy dəp qaloqanda, qərisidə turojan ayallar: — Korkmiqin, sən oşul bala tuqduq, dedi. Lekin u buningoşa jawabmu bərmidi həm kəngül bəlmidi.

²¹ U: «Xan-xərap Israildin kətti» dəp baliqə «Ihabod» dəp isim koydi; qünki Hudaning əhdə sanduqi olja bolup kətkən həm qeyinatisi bilən erimu əlgənidi. □

²² U yanə: — Xan-xərap Israildin kətti; qünki Hudaning əhdə sanduqi olja bolup kətti! — dedi.

5

¹ Filistiyələr Hudaning əhdə sanduqini olja elip, uni Əbən-Əzərdin elip Axdodka bardı.

² U yərdə Filistiyələr Hudaning əhdə sanduqini elip Dagon buthanisioşa əkirip, Dagon degən butning yenioşa koydi.

³ Axdoddikilər ətisi səhər kopup kəlsə, mana Dagon buti Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldida yikiləniqə düm yatattı. Xunga ular Dagon butni elip yanə öz urnida turozuzup koydi.

⁴ Lekin ətisi səhər kopup kəlsə, mana, Dagon Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldida yikiləniqə düm yatattı; Dagonning bexi həm kolliri bosuqida qeqiləjanidi; Dagonning pəkət beliksiman teni qalojanidi. □

⁵ Xunga bügüngə qədər Axdodka ya Dagonning kahinliri bolsun ya Dagonning buthanisioşa kirgüqilər bolsun, Dagonning bosuqisioşa dəssiməydu.

⁶ Andin Pərwərdigarning qoli Axdoddikilərnin üstigə kattik qüxüp, ularni wəyran kilip, Axdod bilən ətrapidikilərnə hürrek kesili bilən urdi.

□ ■

⁷ Axdoddikilər bularnə kərup: — Israilning Hudasing əhdə sanduqi bizlərdə turmisun! Qünki uning qoli bizni wə ilahimiz Dagonni kattik besiwaldi, deyixti.

⁸ Xuning bilən ular adəm mangdurup Filistiyələrnin həmmə oşojilirini qakirtip jəm kilip ulardin: — Israilning Hudasing əhdə sanduqini qandaq bir tərəp kilimiz? dəp soridi. Ular: — Israilning Hudasing əhdə sanduqi Gatka qət yol bilən yətkəlsun, dəp jawab berixti. Xuning bilən ular Israilning Hudasing əhdə sanduqini u yərgə qət yol bilən yətkidi. □

⁹ Wə xundak boldiki, ular uni qət yol bilən yətkigəndin keyin Pərwərdigarning qoli u xəhərgə qüxüp kixilərnə kattik sarasimigə qüxürdi. U kiqiklərdin tartip qonglarəniqə xəhərdikilərnə urdi, ular hürrek kesiligə griptar boldi.

□ **4:18 «U kirik yil Israilning hakimi bolojanidi»** — «hakim»larning yetəkqi həm sorəkqi rolini qüxinix üqün Təwrattiki «Batur Hakimler»ni kəruq. □ **4:21 «U: «xan-xərap Israildin kətti» dəp baliqə «Ihabod» dəp isim koydi»** — «Ihabod» bəlkim «Xan-xərap qeni?» yaki «Xan-xərap kətti» degənni bildüridu. □ **5:4 «Dagon Pərwərdigarning əhdə sanduqining aldida yikiləniqə düm yatattı»** — «Dagon» degən butta adəmning bexi wə belikning teni bar idi. □ **5:6 «hürrek kesili»** — yaki «əsmilər» yaki «bowasir kesili». ■ **5:6 Zəb. 78:60-66.** □ **5:8 «Gatka qət yol bilən yətkəlsun»** — bəlkim baxka xəhər-kəntlərdin ötküzməslək üqün.

¹⁰ Xuning bilən ular Hudaning əhdə sanduqini Əkronoşa əwətti. Lekin Hudaning əhdə sanduqi Əkronoşa yetip kəlgəndə, Əkrondikilər pəryad kılıp: — Biz bilən həlkimizni öltürüx üqün ular Israilning Hudasing əhdə sanduqini bizgə yetkidi! — dedi.

¹¹ Ular adəm mangdurup Filistiylərnin oqojilirini kıqkartıp jəm kılıp ularoşa: — Biz bilən həlkimizni öltürməslıki üqün Israilning Hudasing əhdə sanduqini bu yərdin öz jayıoşa kətküzünglar, dedi; qünki kattık wəhimə xəhərni baskanıdi; Hudaning qoli ularning üstigə tolimu eqır qüxxanıdi.

¹² Əlmıgən adəmlər bolsa hürrek kesili bilən urulup, xəhərnin pəryadi asmanoşa kətürüldi.

6

Filistiylər əhdə sanduqini qayturup əwətidu

¹ Pərwərdıgarning əhdə sanduqi Filistiylərnin yurtida yəttə ay turdi.

² Filistiylər kaşınlar bilən pəlqılarnı qakırıp ularoşa: — Pərwərdıgarning əhdə sanduqini kəndək kılımız? Uni kəndək kılıp öz jayıoşa əwətələymiz? Yol kərsitinglar, dedi.

³ Ular: — Əgər Israilning Hudasing əhdə sanduqini qayturup əwətsənglar, kuruk əwətmənglar, heq bolmıoşanda uning bilən bir «itaətsizlik qurbanlıki»ni birgə əwətxinglar zərürdur, dedi. Xundək kıləşanda xıpa tapısilər, xundəkla Uning kolining nemə üqün silərdin ayrılmıoşanlıki bilısilər, dedi.

⁴ Ular: — Biz nemini itaətsizlik qurbanlıki kılıp əwətimiz? — dəp sorıdi. Ular: — Filistiylərnin oqojilirinin sani bəx; xunga bəx altun hürrek wə bəx altun qaxqan yasap əwətxinglar; qünki silərgə wə oqjanglaroşa ohxaxla bala-qaza qüxti.

⁵ Hürrekliringlarning xəklini wə zeminınglarnı wəyron kılıdıoşan qaxqanlarning xəklini nəxiş kılıp yasap, Israilning Hudasioşa xan-xərəp kəltürünglar. Xuning bilən u bəlkim silərnin, ilahlırimizning wə zeminınglarning üstini baskan kolini yeniklitərmikin: —

⁶ Misirliklər bilən Pirəwn öz kəngüllirini kattık kıləşandək silərmu nemixka öz kənglünglarnı kattık kılısilər? U misirliklaroşa zor kattık kolluk kərsətkəndin keyin, ular Israilarnı qoyup bərmidimu, ular xuning bilən qaytıp kəlmidimu? ■

⁷ Əmdi yengi bir hərwa yasap, tehi boyunturukka kəndürülmıgən mozaylık ikki inəkni hərwiəşə qoxunglar; uların mozaylırını ayırıp, öydə elıp kəlinglar;

⁸ andin Pərwərdıgarning əhdə sanduqini kətürüp hərwiəşə selinglar; wə uningəşə əwətidıoşan itaətsizlik qurbanlıki kılıdıoşan altun buyumlarnı bir kəpka selıp sandukka yəndap qoyunglar wə sanduqni xu peti mangdurunglar;

⁹ andin qarap turunglar. Əgər hərwa Israil qəgrısidiki yol bilən Bəyt-Xəməxkə mangsa, bizgə kəlgən xu qong bala-qazani qüxürgüqinini əzi Pərwərdıgar bolıdu. Undək bolmısa, bizni uroşan Uning qoli əməs, bəlki bizgə qüxkən tasadıpilik bolıdu, halas, deyixti.

¹⁰ Xuning bilən Filistiylər xundək kıldı. Ular Mozaylık ikki inəkni hərwiəşə qoxup, mozaylırını öydə solap qoyup,

11 Pərwərdigarning əhdə sandukini hərwiqə selip, altun qaxқан wə quyma hürreklər қақиланоған қарni uningə qəndap қойди.

12 Inəklər Bəyt-Xəməxkə баридоған yol билən uduł yürüp кətti. Ular кəтүрүлгөн yol билən mangoғaq мөрəytti, ya onг тәрəpkə ya sol тәрəpkə қеyip кəтмиди. Filistiylərninг oғojiliri ularning arkisidin Bəyt-Xəməxning qeғrisioғiqə bardı.

13 Bəyt-Xəməxtikilər jiləyida buoғday oruwatatti, ular baxlırini кəтүрүp əhdə sandukini көрүp hux boluxti.

14 Hərwa Bəyt-Xəməxlik Yəxuaning etizlikioғa kelip, u yərdiki bir qoғg taxning yenida tohtap қaldı. Ular hərwinı qeқip, ikki inəkni Pərwərdigarə qə tap keydürmə қurbanlik қildi. □

15 Lawıylar Pərwərdigarning əhdə sanduқı билən altun buyumlar bar қаrni қүxürүp qoғg taxning üstiqə қoydi. Xu күni Bəyt-Xəməxtikilər Pərwərdigarə qə keydürmə қurbanlıqlar wə baxқа қurbanlıqlarını қildi. □

16 Filistiylərninг bəx oғojisi bularını көрүp xu күni Əkronə qəytip кətti.

17 Filistiylərninг Pərwərdigarə itaətsizlik қurbanlikі kılıp bərgən altun hürriki: — Axdod üqün bir, Gaza üqün bir, Axxelon üqün bir, Gat üqün bir wə Əkron üqün bir idi.

18 Altun qaxқанlarınг sani bolsa Filistiylərninг bəx oғojisioғa təwə barlik xəhərninг sani билən barawər idi. Bu xəhərlər sepillik xəhərlər wə ularə qəraxlik səhra-kəntlərnı, xundakla ular Pərwərdigarning əhdə sandukini қoғoğan qoғg qımənzaroғiqə həmmə jayni əz iqiqə alatti. Bu qımənzar həzirmu Bəyt-Xəməxlik Yəxuaning etizlikida bar. □

19 Əmma Bəyt-Xəməxtikilər əz məyliqə əhdə sanduқining iqiqə қariəini üqün Pərwərdigar uların yətmix adəmnı, jümlidin qoғgların əllikni urdi. Pərwərdigar həlkni mundaq қattıq urəanlikі üqün pütün həlk matəm tutti. □

20 Bəyt-Xəməxtikilər: — Bu muқəddəs Huda Pərwərdigarning aldida kim erə turalaydu? Əhdə sanduқı bizning bu yərdin kimning қeқioғa apirilixi kərək? — dedi.

21 Andin ular Kiriət-Yearimdikilərgə əqlilərnı əwitip: — Filistiylər Pərwərdigarning əhdə sandukini қayturup bərди. Bu yərgə kelip uni əzünqlarə elip ketinglar, dedi.

7

Israillar Filistiylər билən yənə soқuxidu

□ **6:14 «Hərwa Bəyt-Xəməxlik Yəxuaning etizlikioғa kelip, u yərdiki bir qoғg taxning yenida tohtap қaldı»** — demisəkmü, Bəyt-Xəməxtikilər Israillar idi, Bəyt-Xəməx Israil билən Filistiye otturisidiki qeғra idi. □ **6:15 «Bəyt-Xəməxtikilər Pərwərdigarə keydürmə қurbanlıqlar wə baxқа қurbanlıqlarını қildi»** — «baxқа қurbanlıqlar» bəlkim «təxəkkür қurbanlıqları»ni kərsitidu. Undaq қurbanlıqlarını yeyixkə bolidu. □ **6:18 «Bu xəhərlər sepillik xəhərlər wə ularə qəraxlik səhra-kəntlərnı, xundakla ular Pərwərdigarning əhdə sandukini қoғoğan qoғg qımənzaroғiqə həmmə jayni əz iqiqə alatti. Bu qımənzar həzirmu Bəyt-Xəməxlik Yəxuaning etizlikida bar»** — baxқа birhil tərјimisi: «(bu xəhərlər sepillik xəhərlərnı wə uningə qəraxlik səhra-kəntlərnı, xundakla ular Pərwərdigarning əhdə sanduқını қoғoğan qoғg taxқıqə həmmını əz iqiqə alojanidi) bu qoғg tax бүgünqiqə Bəyt-Xəməxlik Yəxuaning etizlikida turmaqta». Yənə baxқа tərјimiliri uqrixi mumkin. □ **6:19 «...yətmix adəmnı, jümlidin qoғgların əllikni urdi»** — buning baxқа birhil tərјimisi: «...bəx түmən yətmix adəmnı urdi». Az bir қisim kona kəqürmilərdimu pəқət «yətmix adəm» dəp hatiriləngən.

1 Xuning bilən Kiriati-Yearimdiki adəmlər kelip Pərwərdigarning əhdə sandukini elip qikiq, dəngning üstidiki Abinadabning öyidə koydi wə uning oşli Əliazarni əhdə sanduqiqa qaraxqa Pərwərdigarqa atap bekitti. ■

2 Əhdə sanduqi Kiriati-Yearimda koyuloşandin tartip uzun waqit, yəni yigirmə yil etti. Israilning pütkül jəməti Pərwərdigarni seşindi.

3 Wə Samuil Israilning pütkül jəmətiqə: — Əgər pütün kəlbinger bilən Pərwərdigarning yenioqa kaytip, yatlarıning ilahiləri bilən Axtarotlarni öz aranglardin yokitip, kənglünqlarni Pərwərdigarqa başlap, has Uning ibaditidila bolsanglar U silərnə Filistiyələning qolidin kutkuzidu, dedi. □ ■

4 Xuning bilən Israil Baallar bilən Axtarotlarni taxlap has Pərwərdigarning ibaditidila boldi.

5 Andin Samuil: — Pütkül Israilni Mizpah xəhəriqə jəm kilsanglar, mən silər üçün Pərwərdigarning aldida dua kılay, dedi.

6 Əmdi ular Mizpahqa jəm bolup, u yərdə su tartip uni Pərwərdigar aldioqa kuydi wə u küni roza tutup: — Biz Pərwərdigarning aldida gunah sadır kilduk, dedi. Xuning bilən Samuil Mizpahqa Israillarning ərz-dəwaliri üstidin həküm qikardi. □

7 Filistiyələr Israillarning Mizpahda jəm bolşinini anglidi; Filistiyələning oşjiliri Israil bilən jəng kiloşli qikti. Israillar buni anglap Filistiyələrdin korkti.

8 Israillar Samuiloqa: — Biz üçün Pərwərdigar Hudayimiz bizni Filistiyələning qolidin kutkuzuxi üçün uningqa nida kilixtin tohtimioşin, dedi.

9 Samuil anisini emiwatқан bir kəzini elip toluk bir kəydürmə qurbanlik kilip Pərwərdigarqa sundi; Samuil Israilning həkkidə Pərwərdigarqa pəryad kətürdi; Pərwərdigar duasini anglidi.

10 Samuil kəydürmə qurbanlik kiliwatqanda Filistiyələr Israil bilən sokuxkli yekınlap kəldi. Ləkin Pərwərdigar xu küni Filistiyələning üstiqə kattik güldürməmə güldürlitip ularni alaxzadə kiliwətti; xuning bilən ular Israil aldida tarmar boldi. ■

11 Israillar Mizpahın qikiq ularni Bəyt-Karning tüwigiqə koşlap kirdi.

12 U waqıtta Samuil bir taxni elip, uni Mizpah bilən xəning otturisida tikləp: — «Pərwərdigar bizqə həziroşiqə yardəm beriwatidu» — dəp uni Əbən-Əzər dəp atidi. □ ■

13 Xuning bilən Filistiyələr besikiq Israilning zeminiqə yənə tajawuz kilmidi; Samuil *hakim* boləşin barlik künlərdə Pərwərdigarning qoli Filistiyələning üstiqə qarxi boldi;

14 xundak kilip Əkrəndin tartip Gatkiqə Filistiyələr Israildin eliwaləşin xəhərləning həmmisi Israilqa yanduruldi; xəhərlərgə təwə zeminlarnimu Israil Filistiyələning qolidin yandurup aldi. Buningdin baxqa Israil bilən Amoriylar otturisida tinqlik boldi.

15 Samuil bolsa pütün əmriddə Israilni soridi.

16 Hər yili u Bəyt-Əl, Gilgal wə Mizpahları aylinip, muxu yərlərdə Israil üstidin həküm yürgüzətti.

■ 7:1 2Sam. 6:4. □ 7:3 «Axtarotlar» — yaki «Axərahlar» — alahidə dərəhlər bilən munasiwətlik ayal butlarni kərsitidu; dərəhlər bəlkim ayal but xəklidə oyuloşan yaki nəkixləngən boluxi mumkin idi. ■ 7:3 Qan. 6:13; 10:20; Mat. 4:10; Luqa 4:8 □ 7:6 «...Samuil ...

Israil həkining ərz-dəwalirining üstidin həküm qikardi» — Samuil pəyqəmbər Israil üstiqə həküm sürəşin «batur həkimler» yaki «kutkuzəşuqi baturlar»ning əng ahirkisi idi. ■ 7:10 Yə.

10:10. □ 7:12 «Samuil bir taxni elip... Pərwərdigar bizqə həziroşiqə yardəm beriwatidu» — dəp uni Əbən-Əzər dəp atidi» — «Əbən-Əzər» deşinməni: «yardəm texi». ■ 7:12

1Sam. 4:1.

¹⁷ Andin u Ramahqa yenip baratti; qünki uning öyi xu yərdə idi həm u u yərdimu Israil üstidin həküm yürgüzətti. U u yərdimu Pərwərdigarəğa bir qurbangah yasioqanidi. ■

8

¹ Xundak boldiki, Samuil kerioqanda oqullirini Israiləğa hakim kilip koydi.

² Uning tunjisining ismi Yoel bolup, ikkinqisining ismi Abiyah idi. Bular Bəər-Xebada hakimlik kildi.

³ Lekin oqulliri uning yollirida yürməytti, bəlki mənəpətni közləp ezip, parilarni yəp, hək-nahəkni astin-üstün kildi. ■

⁴ U waqıtta Israilning həmmə aqsakalliri Ramahda jəm bolup Samuilning kexioğa kelip

⁵ uningəğa: — Mana sən qeriding, oqulliring bolsa sening yolliringda yürməydu. Barlık əllərdə boləqandək üstimizgə həküm süridioğan bir padixah bekitkin, dedi. ■

⁶ Ularning «Üstimizgə həküm süridioğan bir padixah bekitkin» degini Samuilning köngligə eqir kəldi. Samuil Pərwərdigarəğa dua kiliwidi, ■

⁷ Pərwərdigar Samuiləğa jawabən: — Həlk sanga hərnemə eytsa ularəğa kulak saləjin; qünki ular seni əməs, bəlki «Üstimizgə padixah bolmisun» dəp Meni taxlıdi.

⁸ Mən ularni Misirdin qıqarəğan kündin tartip bügünki künqigə ular xundak ıxlarni kilip, Meni taxlap baxqa ilahlarəğa ıbadət kilip kəlgən. Əmdi ular sanga həm xundak kılıdu.

⁹ Xuning üqün ularning səzigə uniojin. Lekin ularni kattik agaqlandurup kəlgüsüdə ularning üstidə səltənət kılıdioğan padixahning ularni qandak baxkuridioğanlıqini bildürgin, dedi.

¹⁰ Samuil ezidin bir padixah sorioğan həlkqə, Pərwərdigarning eytkinining həmmisini dəp bərdi.

¹¹ U: — Üstünglarda səltənət kılıdioğan padixahning tutidioğan yoli mundak bolıdu: — U oqulliringlarni ez ixioğa koyup, jəng hərwilirini həydəxkə, atlık əskərliri boluxqa salıdu; ular uning hərwilirining aldida yügürıdu;

¹² ularni əzi üqün ming bexi wə əllik bexi boluxqa, yerini həydəxkə, həsulini oruxqa, jəng qoralliri bilən hərwa əswablırini yasaxqa salıdu.

¹³ Kızliringlarni etir yasaxqa, tamak etixkə wə nan yekixqa salıdu.

¹⁴ Əng esil zeminliringlar, üzümzarliringlar bilən zəytunlukliringlarni tartıwelip ez hizmətkarlırioğa berıdu.

¹⁵ U urukünglardin, üzümzarliringlarning həsulidin ondin bir ülüxini ezining oqojıdarlıri wə hizmətkarlırioğa bəlöp berıdu. □

¹⁶ U kulliringlar, dedəkliringlar, əng kelixkən yigitliringlarni wə exəkliringlarni ez ixioğa salıdu.

¹⁷ U koyliringlardin ondin bir ülüxini alıdu; silər uning qul-hizmətkarlıri bolısilər.

¹⁸ Silər u kündə özünglarəğa tallioğan padixah tüpəylidin pəryad kətürısilər; lekin Pərwərdigar u künidə silərgə kulak salmaydu, dedi.

■ 7:17 1Sam. 8:4. ■ 8:3 Mis. 18:21; Kan. 16:19. ■ 8:5 Hox. 13:10; Ros. 13:21. ■ 8:6 1Sam. 12:17. □ 8:15 «urukunglar» — bəlkim axlıkning ezini kərsıtixi mumkin. «ezining oqojıdarlıri wə hizmətkarlırioğa ...» — yaki «ezining aqwatlıri wə hizmətkarlırioğa ...».

19 Həlk bolsa Samuilning sözigə kulak salmay: — Yak, bəlkı üstimizgə səltənət kilidioqan bir padixah bolsun, dedi.

20 —Xundak kilip biz baxqa hər bir əllərgə ohxax bolimiz; bizning padixahimiz üstimizdin həküm qikirip, bizni baxlaydu wə biz üqün jəng kilidu, dedi.

21 Samuil həlkning həmmə səzlrini anglap, ularni Pərwərdigarəyə yətküzdi. □

22 Pərwərdigar əmdu Samuiloqə: — Sən ularning sözigə kulak selip, ularəyə bir padixah bekitkin, dedi. Samuil Israilləroqə: — Hərbiringlər əz xəhiringləroqə qaytinglar, dedi.

9

Saul Samuilning qexioqə kelidu

1 Binyamin kəbilisidin Kix atlik bir kixi bar idi. U Abielning oqli, Abiel Zerorning oqli, Zeror Bikoratning oqli, Bikorat Afyaning oqli idi; Afiyə bolsa Binyaminlik idi. U əzi batur wə dələtmən kixi idi. ■

2 Kixning Saul isimlik, esil wə huxhuy bir oqli bar idi. Israillər arisida uningdin qiraylik adəm yəq idi; u xundak egiz boyluk ər idiki, həlkning hərəkandiki uning mürisigimu kəlməytti.

3 Saulning atisi kixning exəkliri yitip kətkənidi. Buning bilən Kix oqli Sauləyə: — Sən hizmətkarlərdin birini əzüng bilən billə elip, exəklərnı tepip kəlgin, dedi.

4 Ular bərip Əfraim edirlikidin ətup, Xalixah zeminini kezip, ularni izdəp tapalmidi; ular Xaalim zeminidinmu ətti, exəklər u yərdimu yəq idi. Andin Binyamin zeminini kezip ətti, ularni yənə tapalmidi.

5 Ular Zuf zeminioqə yətkəndə Saul əzi bilən kəlgən hizmətkariəyə: — Bolə, əyğə yanayli; bolmisa atam exəklərdin ənsirməy, əksiəq bizning qemimizni yəp kətərmiki, dedi.

6 Lekin u uningəyə: — Mana, bu xəhərdə Hudaning bir adimi bar. U məhərəm bir adəm, hər nemə desə əməlgə axmay kəlməydu. Əmdu u yərgə barayli; u bizgə baridioqan yolimizni kərsitip qoyarmikin, dedi.

7 Xunga Saul hizmətkariəyə: — Lekin uning yenioqə barsaq u kixigə nemə berimiz? Qünki hurjunlirimizda nan tügəp kəldi, qolimizda Hudaning adimigə bərgüdək sowqitimiz yəq. Yenimizda yənə nemə bar? — dedi.

8 Hizmətkar Sauləyə jawab bərip: — Mana qolumda qarək xəkəl kümux bar. Mangidioqan yolimizni dəp bərsun, Hudaning adimigə xuni bəyəy, dedi □

9 (burun Israilda bir adəm Hudadin yol sorimakqi bolsa: — Kelinglər, aldin kərgüqining qexioqə barayli, dəytti. Həzir «pəyoləmbər» degənni ətkən zamanda «aldin kərgüqi» dəytti). ■

10 Saul hizmətkariəyə: — Məslihəting yahxi boldi. Biz mangayli, dedi. Xuning bilən ular Hudaning adimi turəqan xəhərgə bardı.

11 Ular xəhərgə qikidioqan yolda ketiwatkanda, su tartkili qikқан birnəqqə kizəyə uqrıdi wə ulardin: — Aldin kərgüqi muxu yərdimu? — dəp sorıdi.

□ 8:21 «Samuil ... səzlrini anglap, ularni Pərwərdigarəyə yətküzdi» — ibraniy tilida «Samuil ... səzlrini anglap, ularni Pərwərdigarning qulikioqə qaytilap bərdi». ■ 9:1 1Sam. 14:51. □ 9:8 «Mana qolumda qarək xəkəl kümux bar» — «xəkəl» əqirlik miqdari, kümux bəlkim 11.4 gram idi. ■ 9:9 Yar. 25:22.

¹² Ular jawab berip: — Xundak. Mana u aldinglarda turidu; tez beringlar, qünki halayik bugün *xəhərning* yukiri jayida qurbanlik qılmakqi, xunga u bugün xəhərgə kirdi.

¹³ U *qurbanliktin* yeyixkə tehi yukiri jayoğa qıkmay turupla, silər uning bilən xəhərdə uqrixisilər. Həlk u kəlmigüqə taam yeməydu, qünki u awwal qurbanliqni bərikətləydu; andin qakiriləjan mehmanlar taamoğa eoiz tegidu. Həzir qıqınglar, qünki bu dəl uni tapqili bolidoləjan waqit, dedi. □

¹⁴ Ular xəhərgə qikip xəhər mərkizigə kəlgəndə, mana Samuil yukiri jayoğa qıqixkə ularoğa qarap keliwatatti.

¹⁵ Pərwərdigar Saul kelixtin bir kün ilgiri Samuiloğa: ■

¹⁶ — Ətə muxu waqitlarda Mən yeningoğa Binyamin zeminidin bir adəmni əwətimən. Sən uni Mening həlkim İsrailning üstigə əmir boluxkə məsih kiləjin. U Mening həlkimni Filistiylərnin kolidin kutkuzidu. Qünki Mening həlkimning pəryadi Manga yetkini üqün ularoğa iltipat bilən qaridim, — dedi.

¹⁷ Samuil Saulni kərgəndə Pərwərdigar uningoğa: — Mana, Mən sanga sız kiləjan adəm muxudur. Bu adəm Mening həlkimning üstidə səltənət kilidu, dəp izhar kilidi.

¹⁸ Saul dərwazida turojan Samuilning qəxioğa berip: Silidin soray, aldin kərgüqining öyi nədə, dəp soridi.

¹⁹ Samuil Sauloğa: — Aldin kərgüqi mən özüm xu. Məndin awwal yukiri jayoğa qıqkin. Bugün silər mən bilən taam yəysilər; ətə seni uzutup qıqkanda, kənglüngdiki hər bir ixlarni sanga dəp bərey, — dəp jawab bərdi.

²⁰ Əmma üq kün burun yitip kətkən exəklərdin bolsa, əndixə kilmiojin; ular tepildi. Əmdi İsrailning həmmə arzusi kimgə mayil? Sanga wə atangning pütkül jəmətiğə əməsmu? — dedi.

²¹ Saul jawab berip: — Mən İsrail kəbililiri iqidiki əng kiqik kəbilə boləjan Binyamindin, jəmətimmu Binyamin kəbilisi iqidiki əng kiqiki tursa? Nəmə üqün bu sözləni manga dəyla? — dedi.

²² Samuil bolsa Saulni wə hizmətkarini baxlap, mehmanhana öyigə kirdi wə ularni qakiriləjanlarning arisida tərdə olturozdu. Ular ottuzqə adəm idi.

²³ Samuil axpəzğə: — Mən saklap koyojin dəp, sanga tapxurojan həliki taamni elip kəlgin, dedi.

²⁴ Xuning bilən axpəz saklap koyojan qong ajritiləjan kolni elip Saulning aldioğa koydi. Samuil: — Mana, sanga saklap koyulojini xudur! Uni aldingoğa elip yegin; qünki u mən həlkni qakirojan qəojimda atayin sanga atap elip koyojandin tartip bu bekitilgən waqitkiqə saklandı, dedi. Xuning bilən u küni Saul bilən Samuil tamaqta billə boldi.

²⁵ Ular yukiri jaydin qüxüp xəhərgə kirdi, *Samuil* əgzidə Saul bilən sezləxti.

²⁶ Ətisi tang xəhərdə orundin turojanda Samuil Saulni əgzidin qakirip: — Ornungdin tur, mən seni uzutup koyay, dedi. Saul orundin turdi wə ikkisi billə qıkti, — həm u Samuil bilən billə koqioğa qıkti.

²⁷ Ular xəhərnin ayiojioğa ketiwatqanda, Samuil Sauloğa: Hizmətkaroğa aldizda mangojaq turojin, dəp buyruojin, dedi. U xundak kilidi. Andin Samuil: — Sən turup tur, Pərwərdigarning sız-kalamini sanga yetküzəy, dedi.

□ 9:13 «...u awwal qurbanliqni bərikətləydu» — «qurbanliqni bərikətləx» muxu yərdə (1) təxəkkür eytix; (2) qurbanlik qəbul qilinəy dəp tiləxni bildüridu. ■ 9:15 1Sam. 15:1.

10

Samuil Saulni mäsih qilidu

1 Samuil bir may komzikini elip uning bexiqqa tüküp uni söyüp mundak dedi: — «Mana bu, Pärwärdigarning seni Öz mirasioqqa ämir boluxqa mäsih qilöjini ämäsmu?» □ ■

2 Sän bügün mändin ayriloqandin keyin Binyamin zeminining qeğrisidiki Zälzahqqa yetip baröjiningda Rañiläning käbrisining yenida sanga ikki kixi uqraydu; ular sanga: «Sän izdäp baröjan exäklär tepildi, wä mana, atang exäklärdin oqäm kılmay, bälki silär üqün: Ooqlumni kandaq kilip taparmän, däp änsirimäktä» däp eytidu.

3 Sän u yärdin mengip, Tabordiki dub därihiqä yätkändä Pärwärdigarning aldioqqa berix üqün Bəyt-Əlgä qıkip ketiwatқан üq kixiqä uqraysän. Ular din biri üq ooqlaq, biri üq nan wä yänä biri bir tulum xarabni kötürüp kelidu.

4 — Ular sanga salam kilip ikki nanni sunidu; sän bərginini kölliridin aloqin. ■

5 Andin sän «Hudaqqa ataloqan Gibeah xähəriqə barisən (u yərdə Filis-tiylərnin bir ləxkərgahı bar); sən xu xähərgə kəlsəng qiltar, təmbur, nəy wə lirilarni kötürüp yukiri jayidin qüxkən bir bələk pəyöəmbərlər sanga uqraydu. Ular bexarətlik sözlərnı kilidu. □ ■

6 Xuning bilən Pärwärdigarning Rohi sening wujudunqqa qüxidu, sən ular bilən birlikdə bexarətlik sözlərnı kilisən wə yengi bir adəm bolisən.

7 Muxu alamətlər sanga kəlgəndə, qolungdin nemə kəlsə xuni qilöqin. Qünki Huda sən bilən billidur.

8 Andin mändin ilgiri Gilgalqqa qüxüp barisən. Mana, mən həm yeningqqa qüxüp köydürmə kürbanlıqlar sunux wə inaq kürbanlıqlar kilix üqün kelimən. Mən yeningqqa berip, nemə kilixing keräklikini ukturmioquqə, meni yəttə kün saqlap turöqin». ■

9 Wə xundaq boldiki, u burulup Samuuldin ayriloqanda Huda uningqqa yengi bir kəlb ata kildi; wə bu alamətlərnin həmmisi axu küni äməldə körsitildi.

10 Ular Gibeahqqa yetip kəlgəndə mana, bir bələk pəyöəmbərlər uningqqa uqridi; Hudaning Rohi uning wujudioqqa qüxti, buning bilən u ularning arisida bexarət kilixqa baxlıdı. ■

11 Uni ilgiri tonuydioqanlarning həmmisi uning pəyöəmbərlərnin arisida bexarət kilöjini körgəndə ular bir-birigə: — Kixning ooqlioqqa nemə boptu? Saulmu pəyöəmbərlərdin biri boldimu nemə? — deyixti.

12 Əmma yərlük bir adəm: — Bularning atiliri kimlər? — dedi. Xuning bilən: «Saulmu pəyöəmbərlərnin birimidu?» dəydioqan gəp pəyda

□ 10:1 «mana bu, Pärwärdigarning seni öz mirasioqqa ämir boluxqa mäsih qilöjini ämäsmu?» — bäzi kona kəqürmilərdə Samuilning sözliri: «Pärwärdigar seni Öz hälkı Israil üstigə həkümran kildi. Sən Pärwärdigarning hälkı üstigə sältənət kilisən wə ularni ätrapidiki düxmənlərnin qolidin kutkuzisən. Mana, xu ix Pärwärdigar seni Öz mirasioqqa bax bolöjli mäsih qilöjan ämäsmu?» buningqqa köxup deyilidu. ■ 10:1 Ros. 13:21. ■ 10:4 Hək. 18:15.

□ 10:5 «Hudaqqa ataloqan Gibeah xähəriqə barisən» — baxqa bir hil tərjimisi: «Hudaning döngigə barisən». İbraniy tilida: «Hudaning Gibeahı» (Gibeah bir xähər, mənisi «döng», «edir»). «lirilarni kötürüp yukiri jayidin qüxkən bir bələk pəyöəmbərlər» — yaqi «lirilarni kötürüp yukiri jayidin qüxidioqan bir bələk pəyöəmbərlər». ■ 10:5 1Tar. 16:39; Qəl. 11:25 ■ 10:8 1Sam. 13:8. ■ 10:10 1Sam. 19:19.

boldi. □ ■

13 Əmdi Saul bexarətlik sözlərni kilip bolup, yukiri jayğa qikip kətti.

14 Saulning taqisi uningdin wə uning hizmətkaridin: — Nəgə berip kədinglar? dəp soridi. U: — Exəklərni izdigili qıktuk; lekin ularni tapalmay Samuilning xəxiyə barduk, dedi.

15 Saulning taqisi: — Samuilning silərgə nemə deginini manga eytip bərginə, dedi.

16 Saul taqisiyə: — U jəzm bilən bizgə exəklər tepildi, dəp həwər bərdi, dedi. Lekin Samuilning padixahlik ixi toqruluk eytkən səzini uninglə dəp bərmidi.

Samuil həlkni aqahlanduridu

17 Samuil əmdi həlkni Pərwərdigarning aldioğa jəm bolunglar dəp, Mizpahğa qakirdi.

18 U Israiloğa: — Israilning Hudasi Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Mən silər Israilni Misirdin qikipir misirliklarning kolidin azad kilip, silərgə zulum kiləğan həmmə padixahliklarning kolidin kutquzdum.

19 Lekin bügünki kündə silərni bexinglaroğa qıxkən barlik balayı apətlərdin wə barlik muxəkkətlərdin kutquzoquqi Hudayinglardin waz keqip uningə: «Yək, Üstimizgə bir padixah bəkitip bərgəysən» — dedinglar. Əmdi əzünglarni kəbilənglar boyiqə, jəmətinglar boyiqə Pərwərdigarning aldioğa hazır kilinglar» — dedi. ■

20 Xuning bilən Samuil Israilning həmmə kəbililirini aldioğa jəm kilip, qək taxliwidi, qək Binyamin kəbilisigə qıkti. ■

21 U Binyamin kəbilisini jəmət-jəmətliri boyiqə öz aldioğa kəltürüp qək taxliwidi, qək Matrining jəmətigə qıkti. Andin keyin yənə qək taxliwidi, Kixning oqli Sauloğa qıkti. Ular uni izdiwidi, əmma uni tapalmidi.

22 Xunga ular Pərwərdigardin yənə: — U kixi bu yərgə keləmdu? — dəp soridi.

Pərwərdigar jawabən: — Mana, u yük-taklarning arisioğa yoxuruniwaldi, dedi.

23 Xunga ular yügürüp berip uni xu yərdin elip kəldi. U həlkning otturisida turoğanda halayikning boyi uning mürisigimu kəlmidi. ■

24 Samuil barlik həlkə: — Əmdi Pərwərdigar tallioğan kixigə qaranglar! Dərwəkə barlik həlkning iqidə uninglə yetidioğan birsi yoktur, dedi. Wə həlkning həmmisi: — Padixah yaxisun! — dəp towlaxti.

25 Samuil həlkə padixahlik hokuk-kanunlirini ukturdi wə uni oram yazma kilip yezip qikip, Pərwərdigarning aldioğa koydi. Andin Samuil həmmə həlkni, hərqaysisini öz öylirigə kayturdi.

26 Saulmu həm Gibeahdiki öyigə kaytti; kəngülliri Huda təripidin təsirləndürəlgən bir türküm batur kixi uning bilən billə bardi. ■

□ **10:12 «Bularning , yəni pəyoqəmbərləning atiliri kimlər?»** — muxu soal bəlkim pəyoqəmbər bolux üçün aliyjanab yaki esilzadə ailisidə tuşqulux xərt əməs, degənni kərsitidu. **«Saulmu pəyoqəmbərləning birimidu?»** — muxu gəp bəlkim (1) məlum birsining uluş bir ix kılalayıdıanlıkioğa boləğan gumanni bildüridu; (2) uning əksiqə, Saul əsli «ulusq orbab» bolmisimu, addiy adəm nemixə uluş ixni kılalmaydikən, degən pikirni bildüridu. 12-ayəttiki «yərik adəm»ning soaliğa qarioğanda, biz ikkinqi pikirgə mayilmiz. ■ **10:12 Gal. 1:24; 1Sam. 19:25** ■ **10:19 1Sam. 8:7; 1Sam. 8:19; 12:12.** ■ **10:20 Yə. 7:14** ■ **10:23 1Sam. 9:2** ■ **10:26 1Sam. 13:2.**

27 Lekin birnəqqə rəzil kixi: — Bu kixi qandakmu bizni qutquzalisun? — dəp uni kəmsitip uningəja heq sowəjat bərmidi; əmma u anglimaslikka saldi. □ ■

11

Saul Yabəxtikilərgə yardəmgə baridu

1 Xu wakitta Ammoniy Nahax qikiq Yabəx-Gileadni muhasirigə aldi. Yabəxning həmmə adəmliri Nahaxka: — Əgər biz bilən əhdə tüzsəng, sanga boysunimiz, dedi. □

2 Lekin Ammoniy Nahax ularəja: — Pütkül Israiləja dəxnəm kilix üqün hər biringlarning ong kəzini oyup andin silər bilən əhdə kilay, dedi.

3 Yabəxning aqsakalliri uningəja: — Bizgə yəttə kün məhlət bərgin; biz Israilning pütkül yurtioja əlqilərnə mangdurup andin keyin bizni qutkuzidiojan adəm qikmisa, əzimiz qikiq sanga təslim bolimiz, dedi.

4 Əmdi əlqilər Saulning xəhiri Gibeahəja kelip muxu səzlərnə həlkning kulioja yətküzdi; həmmə həlk pəryad kətürüp yiojildi.

5 Wə mana, Saul etizlikidin qikiq kalilərnə həydəp keliwatatti, u: — Həlk nemə dəp yiojlaydu, dəp soridi. Ular Yabəxtin kəlgən kixilərnəng səzlini uningəja dəp bərdi.

6 Saul bu səzlərnə anglioanda Hudaning Rohi uning üstigə kelip, uning oəziqi kattik kəzoqaldi.

7 U bir jüp uyni qepip parqilap, parqilirini əlqilərnəng kəli arkilik pütkül Israil zemioja tarkitip: — Hər kim kelip Saul bilən Samuiloja əgəxmisə, ularning uylirimu muxuningəja ohxax kilinidu, dedi.

Xuning bilən Pərwədigarning kərkunqi həlkning üstigə qüxti; xundak boldiki, ular ittapaqlixip bir adəmdək jənggə qikti. ■

8 Saul ularni Bezək *degən jayda* saniəjanda Israillar üq yüz ming, Yəhudaning adəmliri bolsa ottuz ming qikti.

9 Ular kəlgən əlqilərgə: — Gileadtiki Yabəxning adəmlirigə xundak eytinglarki, ətə kün qüx boləjanda nijat silərgə kelidu, dedi.

Əlqilər bərip xuni Gileadtiki Yabəxlikləroja yətküzdi; ular intayin huxal boluxti.

10 Xuning bilən Yabəxtikilər: — Ətə biz kəxingləroja qikiq *təslim bolimiz*, silər bizni qandak kilixka layik kərsənglar, xundak qilinglar, dedi.

11 Ətisi xundak boldiki, Saul həlkni üq bələk kilidi; ular keqə tətinqi jəsəktə ləxkərgəhoja kirip Ammoniyərnə kün qüx boləjuqə urup kirdi. Tirik qələjanlar bolsa xundak parakəndə boldiki, ularin ikki adəmmu bir yərgə keləlmidi.

Saul padixah kilinidu

12 Həlk əmdi Samuiloja: — Bizning üstimizgə Saul padixah bolmisun dəp eytkanlar kimlər? Bu kixilərnə kəltürüp, ularni öltürəyli, dedi. ■

13 Lekin Saul: — Bögün heqkim öltürəlmisun. Qünki bögün Pərwədigar Israiləja nusrət bərdi, dedi.

14 Samuil həlkə: — Kəni, Gileadka bərip u yərdə padixahlikni yengibaxtin tikləyli, dəp eytti.

□ 10:27 «**birnəqqə rəzil kixi**» — ibranıy tilida: «Belialning (Xəytanning) birnəqqə baliliri».

■ 10:27 1Sam. 11:12; 2Tar. 17:5. □ 11:1 «**Yabəx-Gilead**» — demək, Gilead (rayoni)diki Yabəx.

■ 11:7 Hək. 20:1. ■ 11:12 1Sam. 10:27.

¹⁵ Xuni dewidi, hëmmə həlk Gileadka berip Gileadta Pərwərdigarning aldida Saulni padixah kildi; ular u yərdə Pərwərdigarning aldida inaklik qurbanliklerini kəltürdi. Saul hëm xuningdək barlik Israil xu yərdə zor huxallikqa qəmdi.

12

¹ Samuil pütkül Israiloqa: — Mana, mən silərnin barlik eytkan səzliringlarni anglap üstinglaroqa bir padixah qoydum; □

² Mana əmdi padixah silərnin aldinglarda yürməktə, mən bolsam kərip bəxim akardi; mana, mening oqullirimmu aranglarda turidu. Yaxlikimdin tartip bu künqigə silərnin aldinglarda mengip kəldim. □

³ Mana bu yərdə turuptimən. Pərwərdigarning aldida wə uning məsih kilinoninining aldida munga ərzinglar bolsa dəweringlar; kimning uyini tartiwaldim? Kimning exikini tartiwaldim? Kimning həkkinini yedim? Kimgə zulum kildim? Yaki mən kəzümni kor kilix üqün kimdin para aldım? Xundak bolsa dənglar, wə mən uni silərgə töləp bərimən, dedi.

⁴ Ular jawab berip: — Sən bizning həkkimizni yemiding, heqkimgə zulum kilmiding wə heq kixining qolidin birər nərsinimu eliwalming, dedi.

⁵ U ularoqa: — Məndə heq həkkinglar qalmioanlikioqa Pərwərdigar silərgə guwah bolup wə uning məsih kiloini hëm bügün guwahqi bolsun, dewidi, ular: — U guwahtur, dedi.

⁶ Samuil həlkə mundaq dedi: «Musa bilən Hərunni tikləp ata-bowiliringlarni Misir zeminidin qikəroquqi bolsa Pərwərdigardur.

⁷ Əmdi ornunglardin turunglar, mən Pərwərdigarning aldida Pərwərdigarning silərgə wə ata-bowiliringlaroqa yürgüzgən həkkanii əməllirini silərnin aldinglaroqa koyuxka səz kilay.

⁸ Yəqub Misiroqa kirgəndin keyin ata-bowiliringlar Pərwərdigaroqa pəryad kilojanda, Pərwərdigar Musa bilən Hərunni əwətti. Ular ata-bowiliringlarni Misirdin qikirip bu yərdə olturakxturdi. □ ■

⁹ Əmma ular əz Hudasi Pərwərdigarni untudi; xunga u ularni Həzorning qoxunidiki sərdar Siseraning kolioqa, Filistiyərnin kolioqa hëm Moabning padixahining kolioqa tapxurup bərdi; bular ular bilən jəng kilixti. ■

¹⁰ Xuning bilən ular Pərwərdigaroqa pəryad kilip: «Biz gunah kilip Pərwərdigarni taxlap Baallar wə Axtarotlarning ibaditidə bolduk; əmma əmdi bizni düxmənlirimizning qolidin kutkuzojin, biz sanga ibadət kilimiz» dedi. □

¹¹ Wə Pərwərdigar Yərubbaal, Bedan, Yəftah wə Samuilni əwətip, ətrapinglardiki düxmənliringlarning qolidin silərnə kutkuzdi, xuning

□ **12:1 «mən silərnin barlik eytkan səzliringlarni anglap üstinglaroqa bir padixah koydum»** — ibranii tilida: «mən silərnin eytkan səzliringlarning hëmmisidə awazinglaroqa kulak selip bir padixah koydum» deyilidu. □ **12:2 «mana, mening oqullirimmu aranglarda turidu»** — Samuilning degininin mənisi, xübhəsiszki: «Əzüm kəri; mening oqullirim əz gunahliroqa əzliri məs'ul — silər ularni kəndə bir tərəp kilənglar əz ihtiyaringlar. Mən əzüm silərnin aldinglarda gunahkar əməsmən» degəndək. □ **12:8 «Yəqub Misiroqa kirgəndin keyin...»** — «Yəqub» muxu yərdə Yəqubning əwədliri, yəni Israilni kərsitidu. ■ **12:8 Yar. 46:5; Mis. 2:23; Mis. 3:10.** ■ **12:9 Həq. 4:2; Həq. 10:7; Həq. 3:12.** □ **12:10 «Pərwərdigarni taxlap Baallar wə Axtarotlarning ibaditidə bolduk»** — «Baallar» wə «Axtarotlar» ikki hil butlarni kərsitidu.

bilən tinq-aman turuwatqanidinglar. □ ■

12 Lekin Hudayinglar Pərwərdigar Əzi padixahinglar bolsimu, Ammonning padixahi Nahaxning silərgə qarxi kəpkinini kərgininglarda silər: Yaq! Bir padixah üstimizgə səltənət kılsun dəp manga eytinglar. ■

13 Əmdi silər halap tallıoan, silər tiligən padixahqa karanglar; mana, Pərwərdigar silərnin üstinglaroqa bir padixah koydi. ■

14 Əgər silər Pərwərdigardin qorqup, uning kullukida bolup, Uning awazioqa kulakliringlarni selip, Uning əmrigə asiylık kilmisanglar, silər həəm üstinglarda səltənət kılojan padixah Hudayinglar Pərwərdigaroqa əgəxsanglar, əmdi silərgə yahxi bolidu. ■

15 Lekin Pərwərdigarning səzigə kulak salmay, bəlki Pərwərdigarning əmrigə asiylık kılsanglar, Pərwərdigarning qoli ata-bowiliringlaroqa qarxi bolojandək silərgimu qarxi bolidu.

16 Əmdi turunglar, Pərwərdigar kəzliringlarning aldida kilidiojan uluq karamətni kərunqar!

17 Bügün buqday oridiojan waqit əməsmu? Mən Pərwərdigaroqa nida kilay, U güldürmama bilən yamoqur yaqduridu. Xuning bilən silərnin bir padixah tiligininglarning Pərwərdigarning nəziridə zor rəzillik ikənlikini kərup yetisilər».

18 Andin Samuil Pərwərdigaroqa nida kildi; xuning bilən Pərwərdigar xu küni güldürmama bilən yamoqur yaqdurdi. Həlk Pərwərdigardin wə Samuildin bək qorqti.

19 Həlkning həmmisi Samuiloqa: — Hudaying Pərwərdigaroqa bizni əlmisun dəp kəminiliring üçün dua kılojin; qünki həmmə gunahlırimizning üstigə yənə yamanlık axurup əzimizgə bir padixah tiliduk, dedi.

20 Samuil həlkqə mundak dedi: — Qorkmanglar; silər dərwəqə bu həmmə rəzillikni kılojansilər, lekin əmdi Pərwərdigaroqa əgixixtin qətniməy, pütkül kəngülliringlar bilən Pərwərdigarning ibaditidə bolunglar;

21 adəmgə payda yətküzməydiojan yaki adəmnı kutkuzalmaydiojan bihudə ixlarni izdəp, yoldin ezip kətmənglar; qünki ularning tayini yoktur.

22 Qünki Pərwərdigar Əz uluq nami üçün Əz həlkini taxlimaydu; qünki Pərwərdigar silərnı Əz həlkı kilixni layik kərgəndur.

23 Manga nisbətən, silər üçün dua kilixtin tohtax bilən Pərwərdigaroqa gunah kilix məndin neri bolsun; bəlki mən silərgə yahxi wə durus yolni əgitimən.

24 Pəkət silər Pərwərdigardin qorqup pütkül kəngülliringlar wə həkikət bilən uning ibaditidə bolunglar; qünki silər üçün kılojan uluq karamətlərgə karanglar!

25 Lekin yamanlık kılsanglar, həm əzünglar həm padixahinglar halak kilinisilər».

13

Saul Pərwərdigarning səzliridin qikip ketidu

□ 12:11 «Pərwərdigar Yərubbaal, Bedan, Yəftah wə Samuilni əwətip...» — «Bedan» bəlkim Barakni kərsitidu («Hək.» 4-babni kərunq). ■ 12:11 Hək. 6:14; 10:3; 11:15. ■ 12:12 1Sam. 8:5, 19. ■ 12:13 1Sam. 10:19 ■ 12:14 Kəan. 1:26.

¹ Saul *ottuz* yaxta padixah bolup Israilning üstidə ikki yil səltənət qiləandin keyin □

² Əzigə Israildin üq ming adəmnı iləp aldi. Ikki mingi Mikmaxta wə Bəyt-Əl taqlirida Saulning qexida, bir mingi Binyamin zeminidiki Gibeahda Yonataning qexida idi. Əmma u qaloqan həkning hər birini öz öylirigə kətküzivətti.

³ Yonatan bolsa Filistiylərnıng Gebadiki ləxkərgahıqə hujum kildi, Filistiylər buningdin həwər tapti. Saul bolsa: — Pütkül zemindiki ibraniylar anglap oyoqansun dəp, kanay qaldurdi.

⁴ Pütkül Israil Saulning Filistiylərnıng ləxkərgahıqə hujum qiləanlikidin həmdə Israilning Filistiylərgə nəprətlinidıqanlikidin həwər tapti. Həlk Saulning kəynidin Gilgaləa berip yioildi.

⁵ Filistiylərdin Israil bilən jəng qiləyli üq ming jəng hər wisi, altə ming atlık ləxkər wə dengiz sahilidiki kumdək kəp piyadə ləxkər yioildi. Ular kelip Bəyt-Awənnıng xərk tərpidiki Mikmaxta bargah tikti. □

⁶ Israilning adəmliri əzlrining kattik hiyim-hətərdə qaloqanlikini kərup qarlarəa, qatqallıqlarəa, kıya taxlıqlarəa, yukiri jaylarəa wə azgalarəa yoxurunıwelixti; □

⁷ *bəzi* Ibraniylar İordan dəryasidin ötüp, Gad wə Gileadning zeminiəa kəqip bardı. Ləkin Saul Gilgaldə qaldı, adəmlirining həmmisi uningəa titrigən həlda əgəxti.

⁸ Əmdi Saul Samuil uningəa bekitkən waqitkiqə yəttə kün kütüp turdi; ləkin Samuil Gilgaləa kəlmidi, həlk uningdin tarilip kətkili turdi.

⁹ Saul: — Kəydürmə qurbanlik bilən inaklık qurbanliklrini bu yərgə — yeniməa elip kelinglar, dedi. Andin u əzi kəydürmə qurbanlik ötküzdi.

¹⁰ Wə xundak boldiki, u kəydürmə qurbanlikni tügıtixi bilənla, mana Samuil kəldi. Saul uningəa salam qiləyli aldıəa qikti.

¹¹ Ləkin Samuil: — Nəmə ixlarnı kilding?! — dəp soridi. Saul: — Həlk məndin tarilip kətkənlikini, silining bekitkən waqıtta kəlmigənliklrini, Filistiylərnıng Mikmaxta yioiləninini kərdum,

¹² mən iqimdə: Əmdi Filistiylər Gilgaləa quxüp mənə hujum qilmaqci, mən bolsam tēh Pərwərdigarəa iltija kilmidim, dedim. Xunga kəydürmə qurbanlik kiliqxə özümni məjburlidim, dedi.

¹³ Samuil Sauləa: — Sən əhməklik kilding; sən Hudaying Pərwərdigar sənə buyruəqan əmrni tutmiding; xundak qiləan bolsang Pərwərdigar Israilning üstidiki səltənitingni mənggü mustəhkəm qilatti, dedi.

¹⁴ Ləkin əmdi səltəniting mustəhkəm turmaydu. Pərwərdigar Əz kənglidikidək muwapik bir adəmnı ızdəp tapti. Pərwərdigar unı Əz həlkining baxlamqisi kildi, qünki sən Pərwərdigar sənə buyruəqanni tutmiding, dedi.

¹⁵ Andin Samuil ornidin turup Gilgaldin ketip Binyamin zeminidiki Gibeahəa bardı. Saul bolsa öz yenidiki adəmlərnı sanidi; ular altə yüzqə qikti.

□ **13:1 «Saul ottuz yaxta padixah bolup Israilning üstidə ikki yil səltənət qiləandin keyin...»** — kədimki kəqürmilərdə bu ayət baxqa xəkıllərdə kərülıdu. «Saul *ottuz* yaxta...» deqan səz Təwratning grekqə tərjimisi (LXX)də kərülıdu. Saul jəmiy kırık yil səltənət kildi («Ros.» 13:21). □ **13:5 «Filistiylərdin Israil bilən jəng qiləyli üq ming jəng hər wisi, ...yioildi»** — kəp kona kəqürümlərdə: «Filistiylərdin Israil bilən jəng qiləyli ottuz ming jəng hər wisi... yioildi» deyılıdu. Ləkin bundak kəp boluxı mummın əməs. Həq bolmioqanda muxu «jəng hər wisi» iqidə yük-taqlarnı elip mangoqan hər wıllarmu bar idi. «*Bəyt-Awə*» — yəni «Bəyt-Əl». □ **13:6 «Israilning adəmliri əzlrining kattik hiyim-hətərdə qaloqanlikı»** — «əzlrining kattik hiyim-hətərdə qaloqanlikı» bəlkim koxunıng əhwalini kərsıtixi mummın.

¹⁶ Saul bilən oqli Yonatan wə ularning kexida qalojan hək Binyamin zeminidiki Gebada kəlip qaldi, Filistiyələr bolsa Mikmaxta bargah tikkənidi.

¹⁷ Qarakqilar daim Filistiyələarning bargahidin qikip uq bələkkə bəlünətti. Bir bələk Xual zeminidiki Ofrahoja baridojan yoloja atlinatti,

¹⁸ bir bələk Bəyt-Horonoja baridojan yol bilən mangatti, yənə bir bələk qəlning qetidiki Zəboim jilojisoja qarayidojan zeminidiki yoloja mangatti.

¹⁹ Əmma pütkül Israil zeminida heqbir təmürqi tepilmaytti; qünki Filistiyələr: — Ibraniylar əzligigə kiliq yaki nəyzə yasiyalmişun, dəp oylaytti. ■

²⁰ Bu səwəbtin Israillar həmmisi sapan qixliri, kətmənlirini, paltirini wə orojaqlirini bislax uqun Filistiyələarning kexioja baratti.

²¹ Ular sapan qixliri wə kətmənlər uqun uqtin ikki xəkəl, jotu, palta wə zihlarni bislax uqun uqtin bir xəkəlni tələytti.

²² Xunga urux boloqanda Saul wə Yonatanning kexidiki həkning heqbiridə kiliq ya nəyzə yok idi; pəkət Saul bilən oqli Yonatandila bar idi.

Yonatan yalojuz jənggə qikidu

²³ U wakitta Filistiyələarning bir qarawullar ətriti Mikmaxtiki dawanoja qikkənidi.

14

¹ Bir küni Saulning oqli Yonatan yaraş kətürgüqisigə: — Kəlgin, udulimizdiki Filistiyələarning qarawullar ətritining yenioja qikayli, dedi. Əmma u atisioja heqnemə demidi. □

² Saul bolsa Gibeahnıng qetidiki Migrondiki anar dərihining tegidə qaldi. Uning kexidiki hək altə yüzqə idi ■

³ (u wakitta əfodni Ahitubning oqli, Ihabodning akisi Ahiyah kiyətti; u Xilohda turuwatqan, Pərwərdigarning kaşini idi. Ahitub Finihəsning oqli, Finihəs Əlining oqli idi). Hək bolsa Yonatanning kətkinlikini bilmigənidi. □

⁴ Yonatan Filistiyələarning qarawullar ətriti tərəpkə ətməkqi boləjan dawanning ikki tərpidə tüwrüktək tik kiya taxlar bar idi. Birining nami Bozəz, yənə birining nami Sənəh idi.

⁵ Bir kiya tax ximaliy tərpidə bolup, Mihmax bilən karixip turatti, yənə biri jəbub tərpidə Gebaning udulida idi.

⁶ Yonatan yaraş kətürgüqisigə: — Kəl, bu hətnisizləarning qarawullar ətritigə qikayli; Pərwərdigar biz uqun bir ix kilsa əjəb əməs, qünki Pərwərdigarning kutkuzuxi uqun adəmləarning kəp yaki az boluxi heq tosaləju bolmaydu, dedi.

⁷ Uning yaraş kətürgüqisi uningəja: — Kənglüngdə hər nemə bolsa xuni kiləjin; barəjin, mana, kənglüng nemini halisa mən sən bilən billimən, dedi.

■ 13:19 Hək. 5:8. □ 14:1 «yaraş kətürgüqi» — bu ibarining baxqa birhil tərjimisi «sawut-kalkan kətürgüqi». ■ 14:2 1Sam. 13:15 □ 14:3 «u wakitta əfodni Ahitubning oqli, Ihabodning akisi Ahiyah kiyətti» — «əfod»ning nemə ikənlikini qünix uqun «Mis.»

28-babni wə izahatlırini kəring. Bəzi wakitlarda uning arkilik Pərwərdigarning iradisini yaki həkümlirini pək ətkili bolatti. Adəttə pəkət «bax kaşin» əfodni kiyətti.

⁸ Yonatan: — Mana, biz u adamlar tərəkə çiqip özimizni ularəə kərsitəyli;

⁹ əgər ular bizgə: — Biz silərninğ kəxinglarəə barəuqə turup turunlar, desə ularning kəxiəə çiqmay əz jayimizda turup turayli;

¹⁰ ləkin ular: — Bizning kəximizəə çiqinglar, desə, çiqayli. Qünki xundak bolsa Pərwərdigar ularni qolimizəə bəriptu, dəp bilimiz; muxundak ix bizgə bir bexarət bolidu, dedi.

¹¹ İkkiylən əzini Filistiyələrninğ qarawullar ətritigə kərsətti. Filistiyələr: — Mana, İbraniylar əzini yoxurəəjan azgallardin çiqiwatidu, dedi.

¹² Ətrəttikilər Yonatan bilən yaraə kətürgüçisigə: — Bizgə çiqinglar, biz silərgə bir nərsini kərsitip qoyimiz, dedi. Yonatan yaraə kətürgüçisigə: — Manga əgixip çiqkin; qünki Pərwərdigar ularni İsrailning qoligə bərdi, dedi.

¹³ Yonatan qol-putliri bilən əmüləp çiqti, yaraə kətürgüçisi kəynidin uningəə əgəxti. Filistiyələr Yonatanning aldidə yikilixti; yaraə kətürgüçisi kəynidin kelip ularni kətəl kildi.

¹⁴ Xu tunji hujumda Yonatan bilən yaraə kətürgüçisi təhminən yerim qoxluk yərdə əltürgənlər yigirmidək adəm idi. □

¹⁵ Andin ləxkərgəhdikikərnə, dalada turuwatqanlarnə, barlik ətrətlərdikilərnə wə bulang-talang kıləuqılarnə titrək basti. Ular həm titrəp qorqti, yərmu təwrinip kətti; qünki bu qong qorqunq Huda təripidin kəlgənidi.

¹⁶ Əmdi Binyamin zeminidiki Gibeahda turuwatqan paylaqqılar kərdiki, mana, ləxkər topliri tarmar bolup uyan-buyan yügürüxup kətti.

¹⁷ Saul kəxidiki həlkkə: Adəmlirimizni sanap kimming bu yərdin kətkənlikini eniklanglar, dedi. Ular saniwidi, mana, Yonatan bilən yaraə kətürgüçisi yəq çiqti.

¹⁸ Saul Ahiyahqa: — Hudaning əhdə sanduqini elip kəlgin, dedi. Qünki u wakitta Hudaning əhdə sanduqi İsrailning arisida idi. □

¹⁹ Saul kahinəə səz kiliwatqanda Filistiyələrninğ ləxkərgəhida boləəjan qəlwə barəənsəri küçiyip kətti. Saul kahinəə: — Qolungni yioqkin, dedi. □

²⁰ Andin Saul wə uning bilən boləəjan həmmə həlk yioqilip jənggə çiqti; wə mana, Filistiyələrninğ hərbiəri əz səpdixiəə qarxi kiliq kətürüp zor parakəndilik boldi.

²¹ U wakittin ilgiri Filistiyələrninğ arisida boləəjan, ular bilən billə ləxkərgəhning ətrəpiəə çiqqan İbraniylar bar idi; ularmu Saul wə Yonatan bilən billə boləəjan İsrailarəə qoxuldi.

²² Xuningdək Əfraim taqlirida əzini yoxurəəjan İsrailar Filistiyələrninğ kaçqinini angliəəanda soçuxka çiqip ularni qəolpidi.

²³ Xuning bilən Pərwərdigar u küni İsrailəə nusrət bərdi. Soçux Bəyt-Awənninğ u təripigə ətti.

²⁴ Ləkin İsrailning adəmliri u küni zor besim astida qaldı. Qünki Saul ularəəə kəsəm ičküzüp: — Mən düxmənlirimdin intikəm almiəəuqə kəq boluxtin ilgiri taam yəgən kixigə lənət bolsun, dəp eytkənidi. Xuning üçün həlktin həqkim taam yemidi.

□ **14:14 «yerim qoxluk yər»** — «bir qoxluk yər» kala bilən bir kün iqidə həydəp boləəjili bolidəəjan yər. □ **14:18 «Hudaning əhdə sanduqini elip kəlgin»** — bəzi kona kəqürmilərdə: «əfodni elip kəlgin» deyilidu. □ **14:19 «Saul kahinəə: — Qolungni yioqkin, dedi»** — xübhisizki, Saul kahindən əfodtiki «urim wə tummim» («Mis.» 28:30, «Law.» 8:8, «Qel.» 27:21) arkilik Hudadin yolyoruk sorimakqi idi.

25 Əmma barliq zemindiki qoxun bir ormanliqqa kirgəndə yər yüzidə həsəl bar idi.

26 Həlk ormanliqqa kirgəndə, mana bu həsəl ekip turatti; lekin heqkim kolini aozioğa kətürmidi, qünki həlk kəsəmdin qorqatti.

27 Lekin Yonatan atisinin həlkkə kəsəm iqküzgənlikini anglimioqanidi. Xunga u kolidiki hasini sunup uqini həsəl kənikigə tikip kəli bilən aozioğa saldı. Xundak kəlip kəzliri nurlandı.

28 Əmma həlktin biri: Sening atang həlkkə qing kəsəm iqküzüp: — Bügün taam yegən kixigə lənət bolsun! dəp eytkanidi. Xuning üçün həlk həlsizlinip kətti, dedi.

29 Yonatan: — Mening atam zeminə azar bərđi; karanglar, bu həsəldin kiqikkinə tetixim bilənla kəzlimning xunqə nurlanətinini kərmidinglarmu?

30 Həlk бүgün duxmənlərdin tartiwaləqan oljidin halioqinini yegən bolsa Filistiylərnin arisidiki kiqərinqilik tehimu zor bolmasmidi? — dedi.

31 Axu küni ular Mikmaxtin tartip Filistiylərnə qoqlap Ayjalənoqıqə urup kirixti; həlk tola hərıp kətkənidi.

32 Xuning bilən həlk olja üstigə etilip berip, koy, kala wə mozaylarni tutup xu yərdila soydi. Andin həlk gəxni qanni adaliwətməyyla yedi. □

33 Saulə həwər kelip: Mana, həlk qanni adaliwətməyyla gəxni yəp Pərwərdigarəğa gunah kiliwatidu, dəp eytildi. U: Silər Pərwərdigarəğa asiylik kildinglar! Əmdi bu yərgə yenimoğa qong bir taxni domilitip kelinglar, dedi.

34 Saul yənə: Silər həlknin arisioğa qikip ularəğa: Hərbiri öz kalisini, öz koyini kəximəğa elip kelip bu yərdə soyup yesun; lekin gəxni qanni adaliwətməy yəp, Pərwərdigarəğa gunah kilmanglar, dənglar, dedi. Bu keqə həlknin həmmisi hərbiri öz kalisini elip kelip u yərdə soydi.

35 Saul bolsa Pərwərdigarəğa bir kurbangah yasidi. Bu uning Pərwərdigarəğa yasioqan tunji kurbangahı idi.

36 Saul: — Bu keqide Filistiylərnin peyigə quxüp, ətə tang atquqə ularni talap heq birini tirik koymayli, dedi. Həlk: — Nemə sanga yahxi kərünsə xuni kəloqin, dəp jawab bərđi. Lekin kahin səz kəlip: — Pərwərdigarning yenioğa kirip *yolyoruk sorap* qikayli, dedi.

37 Saul Hudadin: — Ya Filistiylərnin kəynidin quxüyumu? Sən ularni Israilning kolioğa tapxuramsən? — dəp soridi. Lekin u küni U uningə heq jawab bərmidi.

38 Saul: — I həlknin həmmə qongliri, bu yərgə qikinglar. Bүgün kim gunah kəloqanlikini eniklap bekinglar. □ ■

39 Qünki Israiləğa nusrət bərgən Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm kilimənki, bu gunah hətta oqlum Yonatanda tepilsimu u jəzmən əltürülsun, dedi. Lekin pütkül həlktin heqkim uningəğa jawab bərmidi.

40 Andin u pütkül Israiləğa: — Silər bir tərəptə turunglar, mən oqlum Yonatan yənə bir tərəptə turayli, dedi. Həlk uningəğa: — Nemə sanga yahxi kərünsə, xuni kəloqin, dedi.

41 Saul Israilning Hudasi Pərwərdigarəğa: — Bu qək bilən əyni əhwalni axkara kəloqaysən, dedi. Qək bolsa Saul bilən Yonatanni kərsətti, həlk

□ 14:32 «Xuning bilən həlk olja üstigə etilip berip, koy, kala wə mozaylarni tutup xu yərdila soydi. Andin həlk gəxni qanni adaliwətməyyla yedi» — Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə, qanni awwal adaliwətməy gəxni yeyix gunah bolatti. □ 14:38 «Saul: — I həlknin həmmə qongliri, bu yərgə qikinglar. Bүgün kim gunah kəloqanlikini eniklap bekinglar» — Huda Əzigə jawab bərmigəqka, Saul arimizda gunah bar, dəp bildi. ■ 14:38 Həq.

kutuldi.

⁴² Saul: — Mening bilən oqulum Yonataning otturisiyoqa qək taxlanglar, dedi. Xundak kiliwidi, qək Yonatanoga qikti.

⁴³ Saul Yonatanoga: — Kilojiningni manga eytkin, dedi. Yonatan uningoga: — Kolumdiki hasa bilən kiqikkina həsəl elip tetip baktim wə mana, xuning üqün mən ölümge məhkum boldum! — dəp jawab bərđi.

⁴⁴ Saul: — Sən qokum ölүxüing kerək, i Yonatan; undak kilmisam, Huda manga sening bexingoga qüxkəndinmu artuq qüxürsun! — dedi.

⁴⁵ Lekin həlk Sauloga: — Israilda bu uluq nusrətni qazanogan Yonatan öltüröləmdü? Bundak ix bizdin neri bologay! Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm kilimizki, uning bexidin bir tal qaq yərgə qüxməydu; qünki bügünki ixni u Hudaning yardimi bilən əməlgə axurdi, dedi. Xundak kilip həlk Yonatanı ölүmdin halas kildi.

⁴⁶ Andin Saul Filistiyəlni qoqlaxtin tohtidi; Filistiyəlni öz jayıoga qaytip kətti.

⁴⁷ Xundak kilip Saul Israilning səltənitini özining kildi; andin u qərisidiki düxmənlirigə, yəni Moablar, Ammoniyalar, Edomiyalar, Zobaqdiki padixahlar wə Filistiyəlgə hujum kildi. U qaysi tərəpkə yüzlənsə oqalip kelətti. □

⁴⁸ U zor jasarət kərsitip Amaləkləni urup Israilni bulang-talang kילוquqildin qutquzdi.

Saulning jəməti

⁴⁹ Saulning oqulliri Yonatan, Yixwi wə Malki-Xua idi; uning ikki qizining ismi bolsa — qongining Merab, kiqikining Mikal idi.

⁵⁰ Saulning ayalining ismi Ahinoam bolup, u Ahimaazning qizi idi. Saulning qoxunining sərdari Abnər idi; u Saulning taqisi Nərning oqli idi.

⁵¹ Saulning atisi Kix wə Abnərnin atisi Nər bolsa, ikkisi Abiəlnin oqulliri idi.

⁵² Saul pütkül əmridə Filistiyələr bilən kattik jəngdə bolup turdi. Saul əzi hərqaqan batur ya palwanlarni kərsə, uni öz hizmitigə salatti.

15

Saulning padixahlik hokukidin məhrum kilinixi

¹ Əmdi Samuil Sauloga: — Pərwərdigar seni Öz həlki Israil üstigə padixah bolux üqün məsih kילוqili meni əwətkənidi; əmdi Pərwərdigarning səzini angloqin.

² Samawi qoxunlarning Sərdari bologan Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən Amaləklərnin Israiloga kילוqan muamilisini, yəni Israil Misirdin qikkanda ularning yolda ularoga kəndak qarxilik kərsətkənlikini kənglümge pükkənmən. ■

³ Əmdi berip Amaləkləni urup ularning həmmisini wəyran kilip ularni heq ayimayla, ər bolsun, ayal bolsun, əsmür bolsun, bowaq bolsun, kalaqoy, tögə wə ixək həmmisini yəkatqin, dedi.

⁴ Saul həlqni jəm kilip ularni Tələim xəhiridə saniwidi, ikki yüz ming piyadə əskər, Yəhuda kəbilisidin on ming adəm qikti.

□ 14:47 «U qaysi tərəpkə yüzlənsə oqalip kelətti» — yaki «u qaysi tərəpkə yüzlənsə ularni wəyran qilatti». ■ 15:2 Mis. 17:8, 14; Qan. 25:17

5 Saul Amaləklərnin xəhərigə kəlgəndə xu yərdiki wadida bəktürmə köydi. □

6 Andin Saul Keniylərgə: — Qikip ketinglar, silərnə ular bilən qoxup yəqatmaslikim üqün Amaləklərnin arisidin qikip ketinglar; qünki İsrail Misirdin qıkkanda silər ularning həmmisigə mehribanlik kərsətkənsilər, dedi. Xuning bilən Keniylər Amaləklərdin qikip kətti. ■

7 Əmdi Saul Amaləklərnə Həwiləhdin tartip Misirning udulidiki Xurofiqə qoşlap urdi.

8 U Amaləklərnin padixahı Agagni tirik tutti, əmma barlik həlkni kiliq bisi bilən pütünləy yəqatti. ■

9 Ləkin Saul bilən həlk Agagni ayidi wə qoy-kala, bordalojan mal wə qozilərdin əng esillərnin həmmisini, jümlidin nemə yahxi bolsa xuni ayap ularni həlak kiliqkə kəli barmidi; ləkin nemə yarimas wə zəip bolsa xularning həmmisini ular yəqatti. □

10 Xuning bilən Pərwərdigarning səzi Samuiloja kəlip mundaq deyildi: —

11 «Saulni padixahı qiləqimə qoxayman kildim, qünki u munga əgixixtin yenip Mening səzümgə əməl kilmidi».

Samuil azar qəkip pütkül bir keqə Pərwərdigarə pəryad kətürdi.

12 Ətisi Samuil Saulning aldiə qıqix üqün tang səhərdila ornidin turdi. Samuiloja: — Saul Kərməlgə bardi wə mana, u əzigə bir abidə turozuzup andin yenip Gilgəloja quxuqtu, degən həwər berildi.

13 Samuil Saulning kəxiə kəlgəndə Saul uningə: — Pərwərdigar seni mubarəkligəy! Pərwərdigarning səzligə əməl kildim, dedi.

14 Ləkin Samuil: — Undaq bolsa kulikimə anglənojan qoyning mərixə bilən mən anglawatqan kalining mərixə zadi nədin kəldi? — dedi.

15 Saul jawab bərip: — Ular Amaləklərdin elip kəlindi; qünki həlk Hədaying Pərwərdigarə qurbanlik kiliq üqün qoy-kalining esillirini ayap qaldurup köydi; qəlojinəni bolsa pütünləy yəqattuk, dedi.

16 Samuil Saulə: — Qoy, bu gəpingni! Mən Pərwərdigarning bu keqə munga nemə deginini sanga eytip bərey, dedi. U uningə: — Eytqin, dedi.

17 Samuil mundaq dedi: — Əz nəziringdə qıqik həsəblənojan waqtingdila Pərwərdigar seni İsrailning üstigə padixah bəlsun dəp, məsih kiliq bilən sən İsrail kəbilirininə bəxi boləjan əməsmiding?

18 Andin Pərwərdigar seni: — Sən bərip gunahkar Amaləklərnə həlak kəlojin; ularni yəqatkuqə ular bilən soquxqin, dəp əwətkənidi.

19 Əmdi nemixkə Pərwərdigarning səzigə kulak salmay, həlki olja üstigə düm quxup, Pərwərdigarning nəziridə yaman boləjanni kilding?

20 Saul Samuiloja: — Mən həkikətən Pərwərdigarning səzigə kulak saldiməy! Pərwərdigar menə əwətkən yol bilən mangdim wə Amaləklərnin padixahı Agagni elip kəlip Amaləklərnin əzini pütünləy yəqattim.

21 Əmma həlk bolsa oljidin qoy bilən kala, yəni yəqitixkə bəkitilgən nərsilərdin əng esilini elip Hədaying Pərwərdigarə Gilgəlda qurbanlik kiliq üqün elip kəldi, dedi.

22 Samuil: — Pərwərdigar köydürmə qurbanliklar bilən təxəkkür qurbanliklərini kəltürüxtin səyünəmdü, ya Pərwərdigarning səzigə itəət

□ 15:5 «Amaləklərnin xəhərigə» — yəki «Amaləklərnin xəhərlirigə». ■ 15:6 Mis. 18:10, 19; Qəl. 10:29; Hək. 1:16 ■ 15:8 Qəl. 24:7 □ 15:9 «Saul bilən həlk ... qoy-kala, bordalojan mal wə qozilərdin əng esillərnin həmmisini ... həlak kiliqkə kəli barmidi» — «bordalojan mal» degənnin bəxkə hil tərijimi: «ikkinqi tuşulojan mal».

kilixtin süyünəmdü? Mana itaət kılmaklık qurbanlık kılmaklıktın əwzəl, kəngül koyux qoçkar yeoşini sunuxtin əwzəldür.■

²³ Qünki asiylık bolsa jadugərlik gunahı bilən ohxaxtur, Baxpaxtaklık kəbihlik wə butpərəslikkə barawərdur.

Sən Pərwərdigarning sözini taxlıoşining üqün, Pərwərdigar seni taxlap padixahlıktın məhrum kildi, — dedi.

²⁴ Saul Samuiloşa: — Mən gunah sadir kildim, qünki mən Pərwərdigarning əmrudin wə sening sezüngdinmu qıktım; qünki mən həlktin qorqur ularning səzigə kirdim.

²⁵ Əmdi gunahımni əpu kılōin; mening Pərwərdigarəşa səjdə kılaxim üqün mening bilən kaytip barəşin, dedi.

²⁶ Samuil Sauləşa: — Mən sening bilən kaytip barmaymən; qünki sən Pərwərdigarning sözini taxlıoşansən, wə Pərwərdigar seni taxlap padixahlıktın məhrum kildi, dedi.

²⁷ Samuil ketixkə buruloşinida Saul uning tonining pexini tutuwaldi, u yirtilip kətti.

²⁸ Samuil uningəşa: — Pərwərdigar bügün İsrailning padixahlıqini səndin yirtip elip səndin əwzəl boləşan bir yeşiningəşa tapxurdi.

²⁹ İsrailning Janabiy Aliyisi Boləşuqi yaləşan səzliməydu yaki niyitidin yanmaydu; qünki u adəm balisidək niyitidin yanoşuqi əməstur, dedi.□ ■

³⁰ Saul: — Mən gunah sadir kildim. Ləkin həlkimning aksakallirining wə İsrailning aldida mənə izzət kılıp mening bilən yenip barəşin; xuning bilən Hudaying Pərwərdigarəşa səjdə kılalaymən, dedi.

³¹ Xuning bilən Samuil Saul bilən yenip bardı wə Saul Pərwərdigarəşa səjdə kildi.

³² Andin Samuil: — Amaləklərning padixahı Agagni mening aldimoşa elip kelinglar, dedi. Agag bolsa huxluk bilən uning kəşioşa bardı. Agag kənglidə: — Xühhisizki, ölüm dəhxi tətüp kətti, dedi.□

³³ Əmma Samuil: — Sening kilişing hotunlarnı balisiz kıləşandək sening anangmu hotunlarning arisida balisiz bolidu, dewidi, Samuil Agagni Gilgaldə Pərwərdigarning aldida qanap parə-parə kildi.

³⁴ Andin Samuil Ramahka bardı. Saul bolsa «Saulning yurti Gibeah» degən jaydiki öyigə qıqıp kətti.

³⁵ Samuil əlgən künigiqə Saul bilən kayta kəruxmidi. Əmma Samuil Saul üqün kayşurdi. Pərwərdigar Saulni İsrailning üstigə padixah kıləşanlikidin əpsuslandı.

16

Samuil Dawutning padixah boluxi üqün uni Məsih kılıdu

¹ Pərwərdigar Samuiloşa: — Sən qaşanoşiqə Saul üqün kayşururp yürisən? Mən uni İsrailəşa səltənət kılaxtin məhrum kılıp taxlıəşan əməsmu? Münggüzüngni zəytun meyi bilən toldururp barəşin. Mən seni Bəyt-Ləhəmlik Yəssəning kəşioşa əwətimən. Uning oşulliridin padixah boluxka əzümgə birni bəkkitim, dedi.

■ 15:22 Top. 4:17; Hox. 6:6; Mat. 9:13; 12:7 □ 15:29 «İsrailning Janabiy Aliyisi Boləşuqi» — Hudani kəşitidu, əlwəttə. ■ 15:29 Qəl. 23:19; Yaş. 1:17 □ 15:32 «... Agag bolsa huxluk bilən uning kəşioşa bardı. Agag kənglidə: — Xühhisizki, ölüm dəhxi tətüp kətti, dedi» — bu ayətni ibraniy tilida qūxinix təs. Baxka bir təşimisi: «... Agag bolsa titrişən həlda uning kəşioşa bardı. Agag: — Dərwəşə ölümning aqqıki qorqunqluktur! — dedi».

² Samuil bolsa: — Mən qandak barimən? Saul bu ixni anglisa meni eltürüwetidu! — dedi. Pərwərdigar: — Özüng bilən bir inəkni aloqac berip Pərwərdigarğa qurbanlıq kılıx üqün kəldim, degin.

³ Yəssəni qurbanlıqqa qaqıroqın, andin Mən sanga kılıdioqınıngni ayan kılımə; wə Mən sanga degən birsini Özüm üqün məsih kılıqın, dedi.

⁴ Samuil Pərwərdigarning deginini ada kılıp Bəyt-Ləhəmgə bardı. Yetip kəlgəndə xəhərning aksakalliri titrigən həlda qıqıp: — Bizgə tinq-amanlıq elip kəldingmu? — dəp sorıdı.

⁵ U: — Tinq-amanlıq elip kəldim; Pərwərdigarğa qurbanlıq sunuxka kəldim. Silər özünglarni haramdin paklap mən bilən billə qurbanlıqqa kelinglar, dedi. Xuning bilən u Yəssə bilən oqullirini həlal kılıp qurbanlıqqa qaqırdı.

⁶ Ular kəlgəndə Samuil Eliabni kərüp iqıdə: — Pərwərdigarning məsih kılıdioqını xübhısızki Özining aldidida turıdu, dedi.

⁷ Lekin Pərwərdigar Samuilğa: — Uning təkı-turkığa yaki boyığa qarımıqın. Mən uni xalliwəttim, qünki Huda insan kərgəndək kərməydu; insan bolsa sirtkı kıyapıtıgə qaraydu, lekin Pərwərdigar kəlbəgə qaraydu, dedi.■

⁸ Andin Yəssə Abinadabni qaqırıp Samuilning aldidin ötküzdi. Əmma Samuil: — Pərwərdigar buni həm tallimidi, dedi.

⁹ Andin Yəssə Xammahni uning aldidin ötküzdi. Əmma Samuil: — Pərwərdigar buni həm tallimidi, dedi.

¹⁰ Xuningğa ohxax Yəssə oqullirining yəttisini Samuilning aldidin ötküzdi. Lekin Samuil Yəssəgə: — Pərwərdigar bularni həm tallimidi, dedi.

¹¹ Samuil Yəssədin: — Barlıq yigitlər muxularmu? dəp sorıdı. U: — Həmmidin kığıki qaldı. Lekin mana, u koy bekiwatıdu, dedi. Samuil Yəssəgə: — Üni qaqırtıp elip kəlgin, qünki u kəlmıgüqə dastihanda olturməymiz, dedi.■

¹² Yəssə adəm mangdurup uni kəltürdi. U qırayıda qan yügürüp turıdoqan, kəzliri qırayılık wə kelıxkən yigit idi. Pərwərdigar: — Qopup uni məsih kılıqın, qünki *Mening tallioqınim* xudur! dedi.

¹³ Samuil may münggüzini elip uni kərındaxlırining arisida məsih kıldı. U kündin tartıp Pərwərdigarning Rohı Dawutning wujudioğa qüxti. Samuil bolsa qopup Ramağa kətti.■

Dawut Saulning aldioğa kelidu

¹⁴ Əmdi Pərwərdigarning Rohı Sauldin kətkənıdı, wə Pərwərdigar tərıpidin bir yaman roh uni pərixan kıldı.

¹⁵ Saulning hizmətkarlırı uningğa: — Mana Huda tərıpidin bir yaman roh seni pərixan kılıdu.

¹⁶ Əmdi oqojimiz əzliri aldiliridiki hizmətkarlırını dərhal buyruoqaylıki, ular qiltar qelixka usta adəmnı tapsun; wə xundak bolıduki, Huda tərıpidin yaman roh üstlırigə kəlsə u qiltar qalsun, uning bilən həlliri obdan bolıdu, dedi.

¹⁷ Saul hizmətkarlırığa: — Mening üqün qiltar qelixka usta bir adəmnı tepip kəximğa elip kelinglar, dedi.

¹⁸ Oqulamırdin biri uningğa: — Mana Bəyt-Ləhəmlık Yəssəning qiltarğa usta bir oqlını kərdüm. U əzi batur bir jəngqı, gəptə həxyar wə kelıxkən adəm ikən, xundakla Pərwərdigar uning bilən billə ikən, dedi.

■ 16:7 1Tar. 28:9; Zəb. 7:9; 147:10-11; Yər. 11:20; 17:10; 20:12 ■ 16:11 2Sam. 7:8; Zəb. 78:70-71

■ 16:13 Zəb. 89:20-21; Ros. 7:46; 13:22

19 Xuning bilən Saul Yəssəgə əlqilərnı mangdurup: — Koy baqıdıoıan ooılung Dawutni mangan əwətkin, dəp eytti.

20 Yəssə bir exəkni təyyarlap uningəıa nan bilən bir tulum xarab wə bir ooılaqni artıp, bularnı ooıli Dawutning qolı bilən Sauləıa əwətti.

21 Xuning bilən Dawut Saulning qəxioıa kelıp uning aldıda turdı. Saul uningəıa tolımu amrak idi; u Saulning yaraş kətürgüqısı boldı.

22 Andin Saul Yəssəgə həwər əwətip: — Dawut mening aldımda tursun; qünki u nəzirimgə yaqti, dəp eytti.

23 Əmdi xundak bolıduki, u *yaman* roh Huda tərıpidin Saulning üstıgə kəlgəndə Dawut qiltarnı elıp qolı bilən qaldı. Buning bilən Saul aram tepıp həli obdan bolup yaman roh uningdin qıqıp kətti.

17

Dawut bilən Goliat

1 Əmma Filistiyələr jəng kılıx üqün qoxunlirini yioıdı. Ular Yəhudaəıa təwə Sokohda jəm bolup, Sokoh bilən Azikah otturısıdıki Əfəs-Dammimda qedirlarnı tikti.

2 Saul bilən Israillarmu jəm bolup Elah jiloqısıda qedirlirini tikıp Filistiyələr bilən jəng kılqılı səp tüzdı. □

3 Filistiyələr bir tərəptiki taqda, Israillar yənə bir tərəptiki taqda turatti; otturısıda jıləıa bar idi.

4 Xu waqıtta Filistiyələarning ləxkərgahidin Gatlık Goliat isimlik bir qem-piyon palwan qıqıp kəldi. Uning egizliki altə gəz bir qerıq idi. □

5 Bexioıa mis dubuloıa, uqısoıa qasıraklık sawut kiygənıdı. Uning bu mis sawutı bolsa bəx ming xəkəl kelətti. □

6 Paqaklırioıa mistin tizlik baqlıoıan, əxnisıgə mis atma nəyzə kısturiwaləıanıdı.

7 Uning nəyzısining sepi bolsa bəpkarning hadısıdək idi; nəyzısining bexi altə ming xəkəl kelətti; qalkən kətürgüqısı uning aldıda mangatti.

8 U ornıda turup Israılning qoxunlırioıa mundak towlaytti: — «Silər nemixka jəng kılıx üqün səp tüzgənsilər? Mən Filistiy əməsmu? Silər bolsanglar Saulning kullirioıu? Aranglardın bir adəmni tallap qıqinglar, u mən bilən elixixka qüxsun!

9 U mən bilən elixip meni urup öltürəlsə, biz siləarning kulliringlar bolımız. Ləkin mən uni məoıup kılıp öltürsəm, silər bizning kullirimiz bolup bizning hizmitimizdə bolusilər».

10 Xu Filistiy yənə səz kılıp: — Mən bügün Israılning qoxunioıa haqarət kıldımoıu? Silər bir adəmni qıqıringlar, biz elixaylı! — dedi.

11 Saul bilən həmmə Israıl bu Filistiyning səzlırını anglap, alaqzadə bolup bək qorqti.

12 Dawut Yəhuda yurtıdıki Bəyt-Ləhəmdə olturuqluk Yəssə degən Əfratlık adəmning ooıli idi. Yəssəning səkkiz ooıli bar idi. Saulning künliridə u heli yaxınıp qaloıanıdı.

□ 17:2 «**Elah jiloqısıda**» — yaqi «dublar jiloqısıda». □ 17:4 «**Uning egizliki altə gəz bir qerıq idi**» — Təwrattiki «gəz» bir jəynəkkə barawər bolup, yəni 45 santimetr idi. Demək Goliatning egizliki 2.8 metr idi. □ 17:5 «**Uning bu mis sawutı bolsa bəx ming xəkəl kelətti**» — «bəx ming xəkəl» bəlkim 60-100 kilogram boluxı mumkin.

13 Yæssening üq qong oqli Saul bilən jənggə qikkənidi. Jənggə qikkən üq oqlunıng tunjisining ismi Eliab, ikkinqisining ismi Abinadab wə üqinqisining Xammah idi.

14 Dawut həmmidin kiqiki idi. Üq qong oqli Sauloşa əgixip qikkənidi.

15 Bəzidə Dawut Saulning kexidin öz atisining koylirini bekix üqün kaytip kelətti. ■

16 Axu Filistiy bolsa kirik küngiqilik hər ətigən wə kəqtə qikip turdi.

17 Yæssə oqli Dawutka: — Bu əfah komaqni wə bu on nanni elip ləxkərgəhoşa tez berip akiliringoşa bərgin, □

18 bu on parqə kurutni ularning mingbexioşa berip akiliringning əhwalini sorap ularning kepil hetini elip kəlgin, dedi. □

19 Saul, xu üq oqlu wə Israilning həmmə adəmliri Elah jiləjisida turup Filistiyərgə karxi jəng kilatti.

20 Dawut bolsa ətisi səhər çorup koylarni bir baqquqining kolioşa tapxurup, axliq-tülükni elip Yæssə uningə tapiləndək, koxun istihkamioşa yətkəndə, jənggə qikidənan ləxkərlər sərən kətürəwatkanidi. ■

21 Israil wə Filistiyələr bir-birigə udulmu'udul turup soquxka səp tüzdi.

22 Dawut bolsa elip kəlgən nərsilərnı yük-taklaroşa kariəuqunıng kolioşa tapxurup səp arisoşa yügürup berip akiliridin tinqlik soridi.

23 U ular bilən səzlixip turəanda, Filistiyələrdin bolənan Goliat degən çempion palwan Filistiyələrnıng sepidin qikip yənə həlikə gəpni kildi; Dawut uni anglidi.

24 Israilning həmmə adəmliri bu adəmnı kərgəndə kəqip ketixti wə bək kərkti.

25 Israilning adəmliri bir-birigə: — Qikiwatkan bu adəmnı kərdünglarmu? U Israiloşa həkarət kilix üqün qikidu. Xundək boliduki, uni əltürgən adəmgə padixah kəp mal-mülük in'am kilidu, öz kızini uningə hotunlukka beridu həm atisining jəmətini Israil təwəsində baj-alwandin halas kilidu, dedi.

26 Dawut öz yenida turənan adəmlərdin: — Bu Filistiyi əltürup Israiloşa kilinənan xu həkarətnı yokatkan kixigə nemə kilinidu? Qünki bu hətnisiz Filistiy zadi kim? U kəndəksigə mənggü həyat boləuqi Hudaning koxunlirioşa həkarət kilixka petinidu? — dedi.

27 halayik uningə aldinkilərnıng degən səzi boyiqə jawab berip: — Uni əltürgən kixigə mundaq-mundaq kilinidu, dedi.

28 Ləkin uning qong akisi Eliab uning u adəmlər bilən səzləxkinini anglap kaldı; Eliabning Dawutka aqqiki kelip: — Nemixka bu yərgə kəlding? Qəldiki u azəjinə koyni kimgə taxlap koydung? Mən kibirlikingni wə kənglüngning yamanlikini bilimən. Sən alayitən jəngni kərgili kəlding, dedi.

29 Dawut: — Mən nemə kildim? Pəkət bir səz kilsam bolmamdikən? — dedi.

30 Dawut burulup bəxkisidin aldinkidək soridi, həlk əldida eytkəndək uningə jawab bərđi.

31 Əmma birsi Dawutning eytkən səzlrini anglap kelip Sauloşa yətküzdi; u Dawutni qakirtip kəldi.

32 Dawut Sauloşa: — Bu kixining səwəbidin həqkimning yuriki su bolmisun. Silining kulliri bu Filistiy bilən soquxkili qikidu, dedi.

■ 17:15 1Sam. 16:19 □ 17:17 «bu əfah komaq» — bir «əfah» 27-30 litr boluxi mumkin.

□ 17:18 «akiliringning əhwalini sorap ularning kepil hetini elip kəlgin» — muxu «kepil hetı» bəlkim ular Dawut aparənan nərsilərnı qəbul kilənanlikning ispati boluxi mumkin. ■ 17:20

1Sam. 26:5

³³ Saul Dawutka: — Sən bu Filistiy bilən soquxkili barsang bolmaydu! Sən tehi yax, əmma u yaxlıqidin tartipla jəngqi idi, dedi.

³⁴ Dawut Sauloqa: — Kulliri öz atisining koylirini bekip kəldim. Bir xir yaki eyik kelip padidin bir kozini elip kətsə,

³⁵ mən uning kəynidin koqlap uni urup kozini aqzidın kutkuzup alattim. Əgər kopup manga hujum kilsa mən uni yaylidin tutuwelip urup oltürəttim.

³⁶ Kulliri həm xir həm eyikni oltürgən; bu hətnisiz Filistiymu ularoqa ohxax holdu. Qünki u mənggü həyat boluquci Hudaning qoxunioqa həkərət kəltürdi — dedi.

³⁷ Dawut sözini dawam kilip: — Meni xirning qənggilidin wə eyikning qənggilidin kutkuzoqan Pərwərdigar ohxaxla bu Filistiyning kolidin kutkuzidu, dedi. Saul Dawutka: — Baroqin, Pərwərdigar sening bilən billə boluqay, dedi.

³⁸ Andin Saul Dawutka öz jəng kiyimlirini kiygüzüp, bexioqa mis dubuloqini taqap wə uningoqa bir jəng sawutini kiygüzdi.

³⁹ Dawut bolsa Saulning kiliqini kiyimning üstigə esip, mengip bakti; qünki u bularni kiyip bəkmioqanidi. Xuning bilən Dawut Sauloqa: — Mən bularni kiyip mangalmaydikənmən; qünki burun kiyip bəkmioqan, dəp ularni seliwətti.

⁴⁰ U koloqa həsisini elip, eriktin bəx silik tax iloqap padiqi haltisining yanquqioqa saldi; u saloqisini koloqa elip Filistiygə yekin bardi.

⁴¹ Filistiy bolsa qikip Dawutka yekinlaxti, qalkən kətürgüqisimu uning aldida mangdi.

⁴² Filistiy Dawutka birkur səpselip qarap məshirə kildi. Qünki u tehi yax, buşday ənglük wə kelixkən yigit idi.

⁴³ Filistiy Dawutka: — Sən həsa kətürüp aldimoqa kəpsən? Sən meni it dəp oylap qaldingmu? — dəp öz butlirining namlirini tiloqa elip Dawutni qarşidi.

⁴⁴ Filistiy Dawutka yənə: — Bu yakka kəl, mən gəxüngni asmandiki uqar-qanatlaroqa wə dalalardiki yirtquqlaroqa yəm kilimən, dedi.

⁴⁵ Dawut Filistiykə: — Sən kiliq, nəyzə wə atma nəyzini kətürüp manga hujum kiloqili kəlding; lekin mən sən həkərət kiloqan, Israilning qoxunlirining Hudasi boluqan Pərwərdigarning nami bilən aldingoqa hujumoqa qiktim — dedi.

⁴⁶ «Dəl bügün Pərwərdigar seni mening qolumoqa tapxuridu. Mən seni oltürüp bexingni kesip alimən; mən ləxkərgahdiki Filistiylərnin jəsətlirininimu asmandiki uqar-qanatlaroqa wə dalalardiki yirtquqlirioqa yəm kilimən. Buning bilən pütkül jaqan Israilda bir Hudaning bar ikənlikini bilidu

⁴⁷ wə bu pütkül jamaət Pərwərdigarning nusrət berixining kiliq, nəyzə bilən əməs ikənlikini bilidu; qünki bu jəng bolsa Pərwərdigarningkidur, U seni qolimizoqa tapxuridu».

⁴⁸ Filistiy Dawutka hujum kiloqili kopup yekin kəlgəndə Dawut uningoqa hujum kiloqili Filistiy qoxunining sepigə qarap yügürdi.

⁴⁹ Dawut kolini haltisioqa tikip bir taxni qikirip saloqoqa selip Filistiygə qaritip atti; tax Filistiyning pəxanisigə təgdi. Tax uning pəxanisigə petip kətti, u düm quxüp yərgə yikildi.

⁵⁰ Xundaq kilip Dawut Filistiyni saloqu wə tax bilən məşlup kilip uni urup oltürdi; Dawutning qolida heq kiliq yok idi.

⁵¹ Dawut yügürüp berip, Filistiyning üstidə turup, kiliqini qinidin tartip elip uni oltürüp, uning bexini aldı. Filistiylər öz baturining əlgini kərupla, bədər qaçti.

52 Israillar bilən Yəhudalar bolsa ornidin kōpup sērən selixip Filistiylərni jilōiōiqə wə Əkron dərwarziliriōiqə kāynidin kōqlap kəldi; ɵltürölğan Filistiylər Xaaraimōja baridiōjan yolda Gat wə Əkroniōiqə yetip kətkənidi.

53 Israil Filistiylərni kōqlaxtin yenip kelip ularning ləxkərgəhəini bulang-talang kildi.

54 Dawut Filistiyning bexini Yerusalemoja elip bardi; uning yariōjini bolsa ez qediriōja koydi.

55 Saul Dawutning Filistiyning aldioja qikkinini kergəndə koxunning sərdari Abnərdin: — I Abnər, bu yigit kimning oqli? — dəp soridi. Abnər: — I padixah, hayating bilən kəsəm kəlimənki, bilməymən, dedi.

56 Padixah: — Bu yigit kimning oqli ikən dəp sorap bakkin, dedi.

57 Dawut Filistiyni kirip kaytip kəlgəndə Abnər uni padixahning kexioja elip bardi; Filistiyning bexi tehiqə uning kolida turatti.

58 Saul uningdin: — I yigit, kimning oqlisən? dəp soridi. Dawut: — Mən silining kulliri Bəyt-Ləhəmlik Yəssəning oqlimən, dəp jawab bərdi.

18

Saulning Dawuttin həsət kixixi

1 Dawut bilən Saulning səhəbiti ayaqlaxkanda, Yonataning kəngli Dawutning kəngligə xundaq baqlandiki, uni ez jenidək səydi.

2 Saul bolsa u küni uni ez yenida elip kəlip, uni atisining öyigə kaytkili koymidi.

3 Yonatan Dawut bilən əhdə kixixti; qünki u uni ez jenidək səyetti.

4 Yonatan uqisidiki tonni selip Dawutka bərdi, yənə jəng kiyimlirini, jümlidin hətta kiliqi, okyasi wə kəmirinimu uningə bərdi.

5 Saul Dawutni nəgila əwətsə u xu yərgə baratti, xundaqla ixlarni jayida kilatti. Xuning üqün Saul uni ləxkərlərnin üstigə koydi. Bu ix barlik həlkə wə həm Saulning hizmətkarlıriōjimu yakti.

6 Dawut Filistiyni ɵltürüp kəpquilik bilən yanōjanda Israilning həmmə xəhərliridiki kiz-ayallar Saulni nahxa eytip usul oynap karxi aloqli qikti; ular huxluk iqidə dəp wə üqtar bilən nəqimə qelixti.

7 Kiz-ayallar nəqimə qaloqanda: — Saul minglap ɵltürdi, wə Dawut on minglap ɵltürdi, dəp okuxatti.■

8 Buni anglap Saul nahayiti hapa boldi; bu söz uning kəngligə təgdi. U: — Dawutka on minglap hesablandi, əmma munga pəkət minglap hesablandi; əmdi padixahlıktin baxka uningə heqnersə kəm əməs, dedi.

9 Xu kündin tartip Saul Dawutni kəzləp yürdi.

10 Ətisi Huda tərpidin kabahətlik bir roh Saulning üstigə qüxti wə u öyidə qalaymıkan jeyligili turdi. Əmdi Dawut baxka wakittikidək kəli bilən qiltar qaldi; Saulning kolida nəyzə bar idi. □

11 Saul: — Dawutni tamōja nəyzə bilən qadiwetimən dəp, nəyzini atti; lekin Dawut ikki kətim özini daldioja aldi.

12 Pərwərdigarning Dawut bilənla bolup, özidin yiraklap kətkini üqün Saul Dawuttin kōrkatti.

■ 18:7 Mis. 15:21; 1Sam. 21:11; 29:5 □ 18:10 «Ətisi Huda tərpidin kabahətlik bir roh Saulning üstigə qüxti wə u öyidə qalaymıkan jeyligili turdi» — ibraniy tilida muxu ayəttiki «jeylūx» «urōp qikix» degən söl bilən ipadilinidu. Baxka əhwalda bu söl «bexarət berix»ni kərsitidu.

13 Xuning üqün Saul Dawutni öz yenidin ayrip, uni læxkærlærgæ mingbexi kiliþ koydi; u læxkærlærni elip jænggæ qikiþ turatti. □

14 Dawut bolsa hæmmæ ixlarni pæm bilæn kiliatti; qünki Pærwærdigar uning bilæn billæ idi.

15 Saul uning pæmlik ikænlikini kærüp uningdin bæk kørqatti.

16 Əmma pütkül Israil bilæn Yəhuda hælki Dawutni søyætti; qünki u ularni yetæklæp jænggæ qikiatti. □

17 Saul Dawutqa: — Mana, qong kizim Merab — mæn uni sanga hotunlukqa bærgüm bar. Sæn pækæt hizmitimgæ jan-pida bolup, Pærwærdigarning jængliridæ küræx kilöjin, dedi. Qünki Saul iqidæ: — U mening qolum bilæn əmæs, bælki Filistiylærning qoli bilæn yokitilsun, dæp hiyal kilöjanidi.

18 Əmma Dawut Saulqa: — Mæn kim idim, mening atamning jəmæti Israil arisida nemæ idi, mæn qandakmu padixahning küy'ooqli bolay? — dedi.

19 Lekin Saulning kizi Merab Dawutqa berilidioqan waqıtta, u Məhølatlik Adriælga hotunlukqa berildi.

20 Əmma Saulning kizi Miqalning kængli Dawutqa qüxkænidi. Baxqilar buni Saulqa eytti, bu ixtin Saul hux boldi.

21 Saul: — Kizimni Dawutqa bæræy, u uningqa bir sirtmak bolup, Filistiylærning qolida yokitilsun, dæp oylidi. Xuning bilæn Saul Dawutqa: — Bügün ikkinçi ketim küy'ooqlum bolisæn, dedi.

22 Saul öz qulamlirioqa: — Dawutqa astirtin: — Mana, padixah sændin søyünidu, wæ hæmmæ qulamliri sanga amrak. Xuning üqün padixahning küy'ooqli bolöjin, dæp eytinglar, dæp tapilidi.

23 Saulning qulamliri bu sözlærni Dawutning kulioqqa yætküzdi. Lekin Dawut: — Næziringlarda padixahning küy'ooqli bolux kikiq ixmu? Mæn bolsam bir kæmbæqæl wæ ætiwarsiz adæmmæn — dedi.

24 Saulning qulamliri Saulqa Dawutning degænlirini öz əyni yætküzdi.

25 Saul: — Silær Dawutqa: — Padixah sanga baxqa toyluk aloquzmaydu, pækæt padixah düxmænloridin intikam elix üqün yüz Filistiyning hætnilikinila alidu, dæp eytinglar, dedi (Saulning mæqsiti bolsa Dawutni Filistiylærning qolida yokitix idi).

26 Qulamlar bu sözlærni Dawutqa yætküzdi; padixahning küy'ooqli bolux Dawutqa yekiþ qaldi. Əmdi bekitilgæn mæhlæt toxmayla,

27 Dawut turup öz adæmliri bilæn qikiþ ikki yüz Filistiyni øltürdi. Dawut ularning hætnilikini kesip elip padixahning küy'ooqli bolux üqün bularning hæmmisini padixahqa tapxurdi. Saul kizi Miqalni uningqa hotunlukqa bærði. ■

28 Saul Pærwærdigarning Dawut bilæn billæ ikænlikini wæ öz kizi Miqalning uni søyidioqanlikini kærüp

29 Dawuttin tehimu kørqti. Xuning bilæn Saul üzlüksiz Dawutqa düxmæn boldi.

30 Filistiylærning æmirliiri daim sokuxqa qikiatti; əmma hær ketim qiksila Dawutning ixliri Saulning hæmmæ hizmætkarliriningkidin muwæppækiyætlik bolatti; xuning bilæn uning nami *halayik* tæripidin tolimu hærmetkæ sazawær bolatti.

□ 18:13 «u læxkærlærni elip jænggæ qikiþ turatti» — ibraniiy tilida «u læxkærlær (hælk) aldida qikiþ kirætti» degæn söz bilæn ipadiliniðu. □ 18:16 «qünki u ularni yetæklæp jænggæ qikiatti» — ibraniiy tilida «qünki u ular aldida qikiþ kirætti». ■ 18:27 2Sam. 3:14

19

Saul Dawutni oltürüxkə intilidu

1 Saul öz oqlu Yonatan wə həmmə hizmətkarlırığə Dawutni oltürüxkə buyruk kildi. Lekin Saulning oqlu Yonatan Dawutka bək amraq idi.

2 Yonatan Dawutka: — Atam Saul seni oltürməkqi; əmdi ətə ətigən kattik ehtiyat kıləjin, bir məhpiy jayni tepip özünəni yoxurəjin;

3 mən özüm qikip sən yoxurunəjan etizlikka berip atamning yenida turup atam bilən sening toşrangda səzlixip bakay; əhwalni enik bilgəndin keyin sanga həwər kıləy, dedi.

4 Yonatan atisi Saulə Dawutning yahxi gepini kılıp: — Padixah öz hizmətkarlıqə, yəni Dawutka yamanlık kılmiəqay! Qünki u sanga gunah kılmiəqan; bəlkı uning əməlliri özünəgə kəp yaxiliklarni elip kəlgən: —

5 u öz jenini alkiniəqə elip kəpup həliki Filistiyni oltürdi wə xuning bilən Pərwərdigar pütkül İsrail üqün qong nusrət bərdi. Xu qəşda sən özünəgə kərüp hux boləjan əməsmu? Əmdiliktə nemixka Dawutni səwəbsiz oltürüp nahək kən təküp gunahkar bolmaqqi bolisən? — dedi.

6 Saul Yonatanning səzigə kirdi. U: — Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kılimənki, u ölümgə məhkum kılınmaydu, dedi.

7 Andin Yonatan Dawutni qakirip, Dawutka boləjan ixlarning həmmisini dəp bərdi. Andin keyin Yonatan Dawutni Saulning kəxiəqə elip kəldi wə u ilgirikidək uning hizmitidə boldi.

8 Əmma yənə jəng boldi; Dawut qikip Filistiyələr bilən jəng kılıp, ularni kattik kirip məqlup kildi; ular uning aldidin bədər kəqisti.

9 Əmdi Pərwərdigar tərripidin kəbahətlik bir roh yənə Saulni basti. U öz öyidə kəlidə nəzisini tutup olturatti; Dawut bolsa kəli bilən saz qelip turatti. ■

10 Saul nəyzə bilən Dawutni sanjip taməqə kədap koymaqqi boliwidi, lekin Dawut özini kaquruwalddi, nəyzə taməqə kədilip kəldi. Dawut xu kəqisi kəqip kətuldi.

11 Saul birməqə qəpərmənlərnə Dawutning öyigə əwətip uni paylap turup ətisi tang yoruşanda uni oltürüxkə mangdurdı. Əmma Dawutning ayali Miqal uningəqə: — Əgər bu kəqə jəningni elip kaqmisanq, ətə oltürülisən, dedi.

12 Xunga Miqal Dawutni pənjirdin qıxürüp koydi. Xundak kılıp u kəqip kətuldi.

13 Andin Miqal bir «tərafim» butni elip kariwatka yatquzup, bəxiəqə əqkə yungidin kılınəjan bir yastukni koyup, ədiyal bilən yepip koydi. □

14 Saul Dawutni tutux üqün qəpərmənlərnə əwətkəndə Miqal: — U aqrıp kəldi, dedi.

15 Saul qəpərmənlərnə *kaqtidin* əwətip: — Uni kariwat bilən koqup elip kelinglar, uni oltürimən, dəp buyrudi.

16 Qəpərmənlər kirkəndə, mana kariwatta bu but yatatti, bəxiəqə əqkə yungidin kılınəjan yastuk koyuləjanidi.

17 Saul Miqaləqə: — Nemixka meni bundak aldap, duxminimni kaquruwetisən? — dedi. Miqal Sauləqə jawab berip: — U: «Meni koquwətkin; bolmisa seni oltürüwetimən» dedi, dedi. □

■ 19:9 1Sam. 16:14; 18:10 □ 19:13 «tərafim» — birhil but. Miqalning yenida bundak butning boluxi Təwratka hilap, əlwəttə. □ 19:17 «U: «Meni koquwətkin; bolmisa seni oltürüwetimən» dedi» — ibraniy tilida: «U: «Meni koquwətkin; seni oltürüxümning nəmə həjiti?» dedi».

18 Dawut keqip kutulup, Ramahqa Samuilning kexiyoja berip, Saulning uningyoja qilolanlirining hëmmisini dëp bërdi. Andin u Samuil bilën Nayotqa berip olturaklaxti.

19 Birs Sauloja: — Dawut Ramahdiki Nayotta bar ikën, dëp hëwër bërdi.

20 Saul Dawutni tutup kelixkë qaparmënlërnï mangdurdi. Æmma ular yetip baroqanda pëyojëmbërlërnïng bir jamaiti bexarët beriwatqanlikini wë Samuilningmu ularning arisida turup ularoqa nazarëtqilik kiliwatqanlikini kërddi; xundak boldiki, Hudaning Rohi Saulning qaparmënlirining wujudiõimu qüxüp, ularmu hëm bexarët berixkë baxlidi.

21 Bu hëwër Sauloja eytildi; u yënë baxka qaparmënlërnï äwëtti, lekin ularmu bexarët berixkë qüxti. Andin Saul üqinqi qëtim yënë qaparmënlërnï mangdurdi. Ular mu hëm bexarët berixkë qüxti.

22 Andin Saul özi Ramahqa berip, Sëküdiki qong küdukkä yetip këlqëndä, «Samuil bilën Dawut nädä?» — dëp soridi. Birs: — Ular Ramahdiki Nayotta bar ikën, dëp jawab bërdi.

23 Xunga u Ramahdiki Nayotqa yetip kældi; Hudaning Rohi uning wujudiõimu qüxti; xuning bilën umu piyadä mengip Ramahdiki Nayotqa baroquqë bexarët berip mangdi.

24 U hëtta kiyimlirini seliwetip Samuilning aldida bexarët bërdi; pütün bir keqë wë pütün bir kündüz u yërdä yalingaq yatti. Buning bilën: — «Saulmu pëyojëmbërlërdinmu?» dëydiõan gëp pëyda boldi.□

20

Yonatan Dawutni qoojdimaqçi

1 Dawut Ramahdiki Nayottin keqip Yonataning kexiyoja berip uningyoja: — Mën nemë kiliptimën? Nemë këbihlik kiliptimën? Atang aldida nemë gunah kiliptimën, u mening jenimni almakçi boluwatidu? — dedi.

2 U uningyoja: — Yoksu, bundak ix neri bolsun! Sën ölmäysën. Qong ix bolsun, kiçik ix bolsun atam manga demëy qoymaydu. Nemixka atam bu ixni mëndin yoxuridikinë? Hërgiz undak bolmaydu, dedi.

3 Lekin Dawut yënë kësäm kilip: — Atang sening nëziringdä iltipap tapqinimni jëzmën bilidu. Xunga u kënglidä: — Yonatan buni bilip kälmissun; bolmisa uningyoja azar bolidu, degëndü. Lekin Përwërdigarning hayati bilën, jening wë hayating bilën aldingda kësäm kilimänki, manga ölümnïng arilikï bir këdämlä kældi, dedi.

4 Yonatan Dawutqa: — Kënglüng nemini halisa xuni qilay, dedi.

5 Dawut Yonatanöja bundak dedi: — Mana ätë «yengi ay» bolidu; mën adëttikidäk padixah bilën hëmdastihan bolmisan bolmaydu. Lekin meni köyup bërgin, mën üqinqi küni ahximiojqë dalada mëkünüwalay.

6 Atang mening sorunda yoklukimni kërüp sorisa, sën uningyoja: «Dawut mëndin öz xähiri Bëyt-Lähëmgë tezrak berip kelixkë jiddiy ruhsät soridi, qünki u yërdä pütkül ailisi üqün bir yillik kurbanlik ötküzidikën», degin, dedi.

7 Ägër u: — Obdan boptu, desë, kulung tinq-aman bolidu: — Lekin u aqçiklansa, uning manga yamanlik qilixni niyët qilolanlikidin guman qilmiõin.

□ 19:24 «Buning bilën: — «Saulmu pëyojëmbërlërdinmu?» dëydiõan gëp pëyda boldi» — 10-bab, 12-äyët wë uningdiki izahatni kërüng.

⁸ Sən kұлunğoļa iltipat kәrsәtkin; qünki sән özünğ bilән Pәrwәrdigarning aldidә kұлunğni әhdilәxtürgәnsән. Lekin әgәr mәndә bir yamanlık bolsa sән özünğla mәni өltүrgin; meni elip berip atangoļa tapxuruxning nemә һajiti? — dedi.■

⁹ Yonatan: — Undaқ hiyal sәndin neri bolsun! Әgәr atamning sanga yamanlık kilidoğan niyiti barlıkını bilip qalsam, sanga dәyttim әmәsmu? — dedi.

¹⁰ Dawut Yonatanoļa: — Әgәr atang sanga қattık gәp bilән jawab bәrsә, kim manga һәwәр beridu? — dedi.

¹¹ Yonatan Dawutқа: — Kәlgin, dalaoļa qıqaylı, dedi. Xuning bilән ikkisi dalaoļa qıkti.

¹² Yonatan Dawutқа mundaq dedi: — Israilning Hudasi Pәrwәrdigar manga *guwahki*, mән әtә yaki өgünlökkә muxu waқitta atamning niyitini bilip, sanga iltipatlık bolsa, mән adәм mangdurup sanga mәlum kilmamdim?

¹³ Әgәr atam sanga yamanlık kılmaqçı bolsa, mән seni tinq-aman yoloļa selix üqün sanga adәм әwәtip һәwәр bәrmisәм, Pәrwәrdigar manga sening bexingoļa qüxkәndinmu artuқ qüxürsun; әmdi Pәrwәrdigar atam bilән billә boloqandәk sening bilән billә bolsun.

¹⁴ һayatla bolsam meni өlmisun dәp Pәrwәrdigarning meһribanlıkını manga kәrsәtkәysән.

¹⁵ Mән өlүp kәtkән tәkdirdimu, өydikilirimdin һәм һeқ waқit meһribanlıqını üzmigәysән; Pәrwәrdigar sән Dawutning һөmmә düxmәnlirini yәр yүzidin yoқatқandin keyinmu xundaқ kiloļaysән».

¹⁶ Xuning bilән Yonatan Dawutning jәмәti bilән әhdә kilixip: — Pәrwәrdigar Dawutning düxmәnliridin һesab alsun, dedi.

¹⁷ Andin Yonatan yәнә özining Dawutқа boloğan muһәbbiti bilән uningoļa kәsәм kıldurdi; qünki u uni өз jenidәk sөyәtti.

¹⁸ Yonatan Dawutқа mundaq dedi: — Әtә yengi ay bolidu. Mana sening ornung box қalidu, kixilәр sening yoқlukingoļa diққәt kilidu.

¹⁹ Üqinqi күni sән qüxүp aldinqi ketim bu ixқа yolukқiningda өзünğni yoxuroğan jayoļa berip «Ezәl» degән taxning yenida turup turoqin.

²⁰ Nән taxning yenediki bir jayoļa huddi nixanni қaralioqandәk üq pay ya oқи atay.

²¹ Andin oqulamni mangdurup: — «Ya oқlirini tepip kәlgin» — dәymән. Әgәr mән oqulamoļa: — Әnә, oқlar arқа tәrәptә turidu, ularni elip kәl, desәм, sән qıqip yenimoļa kәlgin; xundaқ boloqanda, Pәrwәrdigarning һayati bilән kәsәм қilimәnki, sән üqün tinq-amanlık bolidu, һeқ ix bolmaydu.

²² Lekin oqulamoļa: — Әnә, oқlar aldingda turidu, desәм, sән kәtkin, qünki undaq bolsa, Pәrwәrdigar seni kәtküzүwәtkән bolidu.

²³ Әmdiliktә mән bilән sән sөzlәxкән ix tooqruluk, Pәrwәrdigar sән bilән mening otturimda guwahqidur.

²⁴ Xuning bilән Dawut dalada mөkүнүwaldi. Yengi ay kәlgәndә, padixah taam yegili dastihanda olturdi.

²⁵ Padixah bolsa burunqidәkla өз ornida tamning yenediki төrdә olturdi. Yonatan ornidin turdi, Abnәр Saulning yenida olturdi. Lekin Dawutning orni box қaldi. □

■ 20:8 1Sam. 18:3 □ 20:25 «Padixah bolsa burunqidәkla өз ornida tamning yenediki төrdә olturdi. Yonatan ornidin turdi, Abnәр Saulning yenida olturdi» — Yonataning «ornidin turuxi» bәlkim taqisi Abnәrning һөрmiti üqün uningoļa Saulning yenediki orunni boxitix üqün. Baxқа hil tәrjimisi: «Yonatan uning (Saulning) odulida idi»

²⁶ Əmma Saul u küni heqnemə demidi. Qünki u: — Dawutka bir ix boldi, u napak bolup qaldı. U jəzmən napak bolup qaptu, dəp oylidi. □

²⁷ Ləkin Dawutning ornı yengı ayning ətısımu, yəni ayning ikkinqı künımu box ıdı. Saul oqlı Yonatanđın: — Nemıxka Yəssəning oqlı yađı tünügün yađı bügün tamaqka kəlməydu, dəp sorıdı.

²⁸ Yonatan Saulođa jawab berıp: — Dawut Bəyt-Ləhəmgə barođılı məndın jıdıy ruhsət sorap: —

²⁹ Menıng berıxımođa ruhsət kılođın, aılımızning xəhərdə bir qurbanlıq ıxı boloađ akam menıng berıxımını eytıptu; əgər senıng nəzırıngdə ılıpat tapqan bolsam qerındaxlırım bılən kərüxüp kelıxkə ruhsət bərgın, dedı. Xunga u padıxahning dastıhınıođa kəlmıdı, dedı.

³⁰ Saulning Yonatanođa kattıq oşəzıpı kelıp: — I buzuk, kaj hotunıng oqlı, nemıxka Yəssəning oqlını özünggə tallap, özüngni xərməndə kılıp wə anangni nomuska qoyođınıngni bılməmdımən?

³¹ Əgər Yəssəning oqlı yər yüzıdə tırık bolsıla, sən həm senıng padıxahlıqıng mustəhkəm bolmaydu. Xunga əmdı adəm əwətıp unı menıng qexımođa elıp kəlgın, qünki u əlümgə məhkəmdur! — dedı.

³² Yonatan atısı Saulođa jawab berıp: — U nemıxka əlümgə məhkum kılınırı kerək? U nemə kıptu? — dedı.

³³ Andın Saul Yonatanođa sanjıx üqün unınođa nəyzını attı; bunıng bılən Yonatan atısınıng Dawutnı əltürməkcı boloađanlıqını enık bılıp yətti.

³⁴ Yonatan bolsa kattıq aqqıqlap dastıhandın qopup kətti wə yengı ayning ikkinqı küni heq taam yemıdı. Qünki atısınıng Dawutnı xundak həkərətlıxı unınođa kattıq azar boloađanıdı.

³⁵ Ətısı Yonatan dalaođa qıkıp Dawut bılən kelıxkən jayođa bardı. Uning bılən bir kıqıq ođulam bıllə bardı.

³⁶ U ođulamođa: — Sən yügür, mən atqan ya oqlırını tepıp kəlgın, dedı. Ođulam yügürdı, u bir oknı unıng əldı tərıpıgə attı.

³⁷ Ođulam Yonatan atqan ok qüxkən jayođa kəlgəndə Yonatan ođulamnı qakırıp: — Ok senıng əldı tərıpıngdə turmamdu? — dedı.

³⁸ Andın Yonatan ođulamnı yənə qakırıp: — Bol, ittik bol, həyal bolmıođın! — dedı. Yonatanıng ođulamı ya okını yıođıp ođođısıođa elıp kəldı.

³⁹ Ləkin ođulamning boloađan ıxtın həwırı uđ ıdı. Bunu yaloquz Yonatan bılən Dawutla bılətti.

⁴⁰ Andın Yonatan ođulamıođa yaraođlırını berıp unınođa: — Ularnı xəhərgə elıp kətkın, dedı.

⁴¹ Ođulam kətkəndın keyın Dawut *taxning* jənub tərıpıdın qıkıp yərgə yıkılıp üq kətim təzım kıldı. Ular bırı-bırını səyüxtı, bırı-bırıgə esılıxıp yıođıaxtı, bolupmu Dawut kattıq yıođlıdı.

⁴² Yonatan Dawutka: — Səpırıng tıng-aman bolsun; qünki bız ıkkımız: — Pərwərdıgar menıng bılən senıng otturungda wə menıng nəslım bılən senıng nəslıng otturısıda mənggügə guwah bolsun, dəp Pərwərdıgarıng nəmı bılən kəsəm ıqıxkən, dedı. Dawut ornıdın qopup mangdı, Yonatanmu xəhərgə kırıp kətti.

21

□ 20:26 «Dawutka bir ix boldi, u napak bolup qaldın» — «napak bolux»: Musa pəyođəmbərgə qüxürülgən kanun boyıqə, bırı məsılən bırı əlükkə təgkən bolsa bırı məzgil «napak» bolattı — xundak bolsa unıng heq qurbanlıq (məsılən, yengı aydıki qurbanlıqlar)đın yeyıxıgə bolmayttı.

Dawut Nob xəhriyə bəridu

1 Dawut əmdi Nobka kelip Ahimələk kahinning qəxiyə bardi.

2 Lekin Ahimələk Dawutni kərgəndə titrəp qorqup uningə: — Nemixka birimu sən bilən kəlməy yalquz kəlding? — dedi.

3 Dawut Ahimələk kahinə: — Padixah manga məlum bir ixni buyrup: — Mən sanga buyruqan ix yaki sanga tapiloqan yolyoruk toqrisidin heqkim birnemə bilmisun, degənidi. Əz oqlamlirimni bolsa məlum bir jayə qə berixka bekitip qoydum.

4 Əmdi qolungda nemə bar? Bəx nan, yaki nemə bolsa, xuni manga bərgin, dedi.

5 Kahin Dawutka jawab berip: — Qolumda adəttiki nan yok, pəqət mukəddəs nan bar. Əgər oqlamlar ayallarə yəkinlaxmioqan bolsa yəsə rawa bolidu, dedi.

6 Dawut kahinə jawab berip: — Bərhək, mən baxka waqitlarda qikkimə ohxax, ayallar bizdin yirək boləyli uq kün boldi. Mən *hərketim* qikkanda, gərqə adəttiki səpər bolsimu, oqlamlarning qəqiliri pak bolidəqan yərdə, bəgün ular wə qəqiliri tehimu pak bolmamdu, dedi.

7 Xuning bilən kahin uningə mukəddəs nandin bərdi, qünki bu yərdə «təqdim nan»din baxka heqkandaq nan yok idi. Bu nan Pərwərdigarning huzuriə yengi issik nan qoyuloqan küni almasturuloqan nanlar idi. ■

8 (Lekin u küni Saulning hizmətkarlıridin məlum birsi u yərdə Pərwərdigarning huzurida kəlduruloqanidi. Uning ismi Dəg bolup Saulning padiqilirining qongi idi).

9 Dawut Ahimələkka: — Qolungda nəyzə yaki kiliq yokmu? Padixah tapxuroqan ix jiddiy boləq yaki kiliq yaki baxka yaraqlirimni elip kəlmədim, dedi.

10 Kahin: — Sən Elah jiləsidə əltürgən Filistiy Goliatning kiliqi bu yərdə bar, u əfodning kəynidə, bir parqə rəhtkə oraklik həlda turidu. Halisang ələqin, uningdin bəxkisi yok, dedi. Dawut: — Bu təngdixi yok kiliqtur, xuni manga bərgin, dedi.

11 Dawut u küni qopup Sauldin qəqip Gatning padixahı Aqixning qəxiyə bardi.

12 Lekin Aqixning hizmətkarlıri uningə: — Bu zeminning padixahı Dawut əməsmu? Uning toqrisida qiz-ayallar bir-birigə: —

Saul minglap əltürdi,

Wə Dawut on minglap əltürdi,

— dəp nahxa-əzəzəl okuxup ussul oynioqan əməsmu, dedi. ■

13 Dawut bu səzləni kəngligə püküp Gatning padixahı Aqixtin bək qorqti.

14 Xuning uqun ularning kəz aldida əzining yürük-turuxlırini əzgərtip, ularning qolida turoqan waqtida əzini sarəngdək kərsətti; u dərwazilarning ixikligigə jijip, tükürükini saqlioqə aqturatti.

15 Aqix hizmətkarlıriə: — Mana bu adəmnin sarənglikini kərməmsilər? Uni nemixka mening aldimoqə elip kəldinglar?

16 Məndə sarənglar kəmqilmidi? Silər bu kixini aldimoqə sarənglik kəloqili elip kəldinglarmu? Bu adəm mening əyümgə kirixi kərkəmu? — dedi.

□ 21:6 «...gərqə adəttiki səpər bolsimu, oqlamlarning qəqiliri pak bolidəqan yərdə, bəgün ular wə qəqiliri tehimu pak bolmamdu» — baxka nəqqə təjimisı uqrixi mumkin.

□ 21:7 «qünki bu yərdə «təqdim nan»din baxka heqkandaq nan yok idi» — «təqdim nan»: — yaki «(Hudanin) huzuri neni», yaki «tiziloqan nan». «Mis.» 25- wə 35-babni kəring. ■ 21:7 Mat. 12:3; Mar. 2:25; Luqa 6:3 ■ 21:12 1Sam. 18:7

22

Dawut Mizpah wə Adullamoja baridu

1 Dawut u yərdin ketip Adullamdiki ojaroja kaqti. Uning kerindaxliri bilən atisining pütkül jəməti buni anglap uning kexioja bardi.

2 Ezilgən, kərzdar boləjan wə dərdmənlarıning həmmisi yiqilip uning yenioja kəldi wə u ularning sərdari boldi. Uningoja qoxulojan adəmlər bolsa tət yüzqə idi.

3 Dawut u yərdin qikiş Moabdiki Mizpahka berip Moabning padixahidin: — Hudaning meni nemə kilidioşinini bilgüqə, ata-anamning bu yərgə kelip aranglarda turuxioja yol koyoyayla, dəp tələp kildi. □

4 Dawut atisi wə anisini Moabning padixahining kexioja elip kəldi. Dawut qoroqanda turojan pütkül künlərdə ata-anisi uning bilən billə turdi.

5 Əmma Gad pəyojəmbər Dawutka: — Qoroqanda turmay, bu yərdin qikiş, Yəhuda zeminiəja barəşin, dedi. Xuning bilən Dawut u yərdin ayrilip, Hərat ormanlikioja bardi.

Saul Nobdiki kahinlarni əltüridu

6 Saul Dawutning nədə turuwatқанlikidin həwər tapti. Saul bu waqitta Ramaħdiki Gibeahda egiz bir jayda yulojan dərihining tüwidə olturatti. Uning kolida nəyzişi bar idi, barlik hizmətkarlıri qərisidə turatti.

7 Saul qərisidə turojan hizmətkarlırioja: — I Binyaminliklar, kulak selinglar! Yəssəning oşli hər biringlarəja etizlar bilən üzümzarlarni təksim kilip berəmdu? Həmminglarni ming bexi wə yüz bexi kilamdu?

8 Silər həmminglar munga kəst kildinglar, əz oşlumning Yəssəning oşli bilən əhdə kilixkinini heqkim munga ukturmidi. Heq kaysinglar munga iq aqritmidinglar yaki əz oşlumning mening hizmətkarimni munga yoxurun hujum kilixka kutratkinidin munga həwər bərmidinglar, dedi.

9 Andin Saulning hizmətkarlırining iqigə kiriwaləjan Doəg: — «Mən Yəssəning oşlining Nobka Ahitubning oşli Ahimələkning kexioja kalginini kərdüm,

10 — Ahimələk uning üqün Pərwərdigardin yol soridi wə uningə ozuk-tülük bilən Filistiy Goliatning kiliqini bərdi» — dedi.

11 Padixah adəm əwətip Ahitubning oşli kahin Ahimələkni, xundakla uning atisining pütkül jəmətini, yəni Nobdiki kahinlarnimu qaqirtip kəldi. Ularning həmmisi padixahning kexioja kəldi.

12 Saul: — I Ahitubning oşli angliəşin, dedi. U: — I oşojam, mana mən, dedi.

13 Saul uningə: — Nemixka silər, sən bilən Yəssəning oşli, munga kəst kilisilər? Sən uningə nan wə kiliq berip, uning üqün Hudadin yol soridingəju? Mana əmdi u bügünkidək munga hujum kilməqci bolup paylap yürməktə! — dedi.

14 Ahimələk padixahka jawab berip: — Silining barlik hizmətkarlırining arisida Dawudək sadik kim bar? U padixahning küy' oşli, silining məhpiy məsliħətlirigə ixtirak kiləuqi wə ordiliri iqidə izzətlik əməsmidi?

15 Mən pəkət uning üqün Hudadin yol soraxni bügünla baxlidimmu? Asiylik kilix məndin neri bolsun! Padixah əz kulini wə atamning pütkül jəmətini əyibkə buyrumioqayla, qünki kullirining bu ixtin kilqə həwiri yok, dedi. □

□ 22:3 «Moabdiki Mizpah» — yaki «Moabdiki Mizpah». □ 22:15 «qünki kullirining bu ixtin kilqə həwiri yok» — ibraniy tilida «qünki kullirining bu ixtin azmu, jikmu həwiri yok».

¹⁶ Lekin padixah: — I Ahimelæk, sən ölisən, sən wə atangning pütkül jəmæti qoqum ölisilær, dedi.

¹⁷ Padixah öz qerisidiki qararmənlirigə: — Mang, Pərwərdigarning kahinlirini öltürünglar! Qünki ular həm Dawutka həmdəm boldi həm uning kaqkinini bilip turup manga həwər bərmidi, dedi. Lekin padixahning qol astidikiliri Pərwərdigarning kahinlirini öltürüxkə qol kətürgili unimidi.

¹⁸ Əmdi padixah Doəgkə: — Sən berip kahinlarni öltürüwətkin, dedi. Edomluq Doəg berip kahinlarni öltürdi; bu küni u kanaptin toquloqan əfod kiygən səksən bəx adəmni öltürdi.

¹⁹ Andin u kahinlarning xəhiri Nobda olturoquqlarni kirdi, yəni ər wə ayallar, balilar wə bowaklar, kala, exək, qoylar — həmmisini kiliqlidi.

²⁰ Əmma Ahitubning oqli Ahimelækning Abiyatar degən bir oqli kutulup Dawutning xəxiqə keçip kəldi.

²¹ Abiyatar Dawutka Saul Pərwərdigarning kahinlirini öltürdi, dəp həwər bərdi.

²² Dawut Abiyatarqə: — U küni Doəgning u yərdə ikənlikini kərüp, uning jəzmən Saulqə həwər beridiqinini bilgənidim. Mən atangning pütkül jəmætinin öltürülüxigə zamin boldum, dedi.

²³ Mən bilən billə turoqin, heq qorkmioqin. Qünki mening jenimni almaqçi boləjanlar sening jeningnimu həm almaqçi. Mening xəximda bihətər turisən, dedi.

23

Dawut Keilah xəhirini qutkuzidu

¹ Birsı Dawutka həwər berip: — Mana Filistiyələr Keilahqə hujum kilip hamanlarni bulap-talimakta, dedi.

² Dawut Pərwərdigardin: — Mən berip bu Filistiyəlgə zərbə berimənmu? — dəp soridi. Pərwərdigar Dawutka: — Berip Filistiyəlgə zərbə berip Keilahni azad kiləqin, dedi.

³ Lekin Dawutning adəmliri uningqə: — Mana biz Yəhuda zeminida turupmu qorkiwatqan yərdə, Keilahqə berip Filistiyələrnin qoxunlirioqə hujum kilsaq kəndək bolar? — dedi.

⁴ Xunga Dawut yənə bir kətim Pərwərdigardin soriwidi, Pərwərdigar uningqə jawab berip: — Sən ornungdin turup Keilahqə barəqin; qünki Mən Filistiyələrnı kolungqə tapxurimən, dedi.

⁵ Buning bilən Dawut əz adəmliri bilən Keilahqə berip Filistiyələr bilən soquxup, mallirini olja kilip, ularni qattik kirdi. Dawut xundək kilip Keilahda turuwatqanlarni qutkuzdi.

Dawut Saulning qanggilidin yənə kutulidu

⁶ Əmdi Ahimelækning oqli Abiyatar Keilahqə keçip kelip Dawutning xəxiqə kəlgəndə, uning qolida əfod bar idi. ■

⁷ Birsı Saulqə, Dawut Keilahqə kəptu, dəp həwər bərdi. Saul: — Əmdi Huda uni mening qolumqə taxlap tapxurdi. Qünki u dərwarziliri wə takakliri bar xəhərgə kirgəqkə solunup kəldi, dedi.

⁸ Əmdi Saul Dawut bilən adəmlirini muhasirigə elix üqün həmmə həlkni Keilahqə berip jəng kilixkə qakirdi.

⁹ Dawut Saulning özini kəstləydiqanlikini bilip, Abiyatar kahinoça: — Əfodni elip kəlgin, dedi. □

¹⁰ Andin Dawut: — I Israilning Hudasi Pərwərdigar, mənki Sening kulung Saulning bu xəhərnı mening səwəbımdın harab kılıx üqün Keilahqə kelixkə kəstləwatkanlıkını enik anglıdı.

¹¹ Keilahdikilər meni uning kəlioqə tutup berərmu? Saul öz bəndəng angliqandək bu yərgə kelərmu? I Israilning Hudasi Pərwərdigar, Səndin etünimənki, öz bəndənggə bildürgəysən, dedi. Pərwərdigar: — U bu yərgə kelidu, dedi. □

¹² Dawut yəno: — Keilahtikilər meni wə adəmlirimni Saulning kəlioqə tutup berərmu, dedi. Pərwərdigar: — Ular silərni tutup beridu, dedi.

¹³ Əmdi Dawut adəmliri bilən (təhminən altə yüzqə) ornidin turup Keilahdın qikip, əzliri baralaydıqan tərəpkə qarap kətti. Saulqə, Dawut Keilahın kəqiptu dəp həwər berilgəndə u uni qoşılaxkə qikmıdı.

¹⁴ Dawut bolsa qəldiki qəroqan-kıyalarqə həmdə Zif qəlining təqlirıdā turdı. Saul uni hər küni izdəytti; ləkin Huda uni uning kəlioqə tapxurımdı.

¹⁵ Əmdi Dawut Saulning özini əltürgili qikıdıqanlikini baykəp kəldi. Xu qəoqə u Zif qəldiki bir ormanlıqta turattı. □

¹⁶ Saulning oşlı Yonatan bolsa ormanlıqkə qikip Dawutning kəxioqə berip, uni Huda arkılık rıqəbətəndürüp uningqə: — □

¹⁷ Qərkmiqin; qünki atam Saulning kəli seni tapalmaydu. Sən bəlki Israilning üstidə padıxah bolısən, mən bolsam sening wəziring bolımən, buni atam Saulmu bilidu, dedi.

¹⁸ Andin ular ikkiylən Pərwərdigarning əldidə əhdə kılıxtı; Dawut bolsa, ormanlıqta turup kəldi, Yonatan öz əyigə yenip kətti.

¹⁹ Xuningdın keyin Ziftikilər Gibeahqə turuwatqan Saulning kəxioqə kelip: — Mana, Dawut Həkilahning egizlikidiki Yəximənnıng jənubi tərıpigə jayılaxqan ormanlıqtiki qəroqanlarqə yoxuruniwaldi, bilməmdila?

²⁰ Xunga, i padıxah, qəqan kəngülliri tartsa xu qəoqə kəsilə; bizning burqimız uni padıxahning kəlioqə tutup berixtur, dedi.

²¹ Saul: Manga iq əqrıtqininglar üqün Pərwərdigar silərgə bəht ata kılıqay.

²² Əmdi silərdın etünimənki, berip zadi kəysi yərdə turıdıqınını jəzmləxtüringlar, xuning iz-derikini eniklap, wə kimning uni kərgənlikini bilip kelinglar; qünki kixilər eytixiqə u intayın hıyligər ikən, dedi.

²³ Xunga berip, uning yoxurunoqan barlık məhpiy jaylırını enik kərup kelinglar, yenimoqə yenip kelip mənə əynını eytinglar. Andin mən silər bilən billə barımən; wə xundək bolıduki, əgər u zemında bolsila, mən Yəhudıylarning mingliqanlarning arısidın uni izdəp tapımən, dedi.

²⁴ Ular qərup Sauldın ilgiri Zifkə bardı; ləkin Dawut öz adəmliri bilən Maon qəllükidiki Yəximənnıng jənub tərıpidiki Arabah tüzlənglikidə turuwatattı.

²⁵ Saul adəmliri bilən Dawutni izdəp bardı. Kixilər bu həwərnı Dawutkə eytti; xuning bilən u quxüp, kıyaqə berip Maon qəlidə turdı. Saul buni anglap Dawutning kəynidin qoşlap Maonning qəligə qıktı.

□ 23:9 «Dawut Saulning özini kəstləydiqanlikini bilip, Abiyatar kahinoça: — Əfodni elip kəlgin, dedi» — kərunıduki, 10-12-ayətiki soallarnı Dawut əfod wasıtisi bilən Pərwərdigardın soraydu. □ 23:11 «...kələrmu?... kəlidu» — ıbranıy tilidə «...quxərmu?... quxıdu» deyilidu.

□ 23:15 «Zif qəldiki bir ormanlıqta...» — yaki «Zif qəldiki horəx xəhıridə...». □ 23:16 «Yonatan... Dawutni ... rıqəbətəndürdi» — ıbranıy tilidə: «Yonatan ... uning (Dawutning) kəlini küqləndürdi» deyilidu.

²⁶ Saul ta'olning bu t'aripid'ə mangdi, əmma Dawut ad'amliri bil'ən ta'olning u t'aripid'ə mangdi. Dawut Sauldin k'eqix u'qun aldiriwatq'anidi; lekin Saul ad'amliri bil'ən Dawut w'ə uning ad'amlirini tutimiz d'əp ularni k'orxi'olili turdi.

²⁷ Əmma bir h'əw'ərqi Saulning k'exio'ja kelip uning'oja: — Filistiy'lər zeminimizning j'ənob t'aripig'ə kirip bulang-talang k'iliwatidu, tezdin k'aytsila, dedi.

²⁸ Xuning bil'ən Saul yenip Dawutni k'o'qlaxtin tohtap Filistiy'lər bil'ən so'k'uxk'ili q'iqkti. Xunga u y'ər Sela-H'əmma'h'lekot d'əp ataldi. □

²⁹ Dawut bolsa u y'ərdin q'iqkip Ən-G'əding ta'ol-k'or'olanlik'ida turdi.

24

Dawut Saulni ayaydu

¹ Saul Filistiy'l'ərni k'o'qlap q'iqirip yan'ojanda uning'oja: — Mana, Dawut Ən-G'ədidiki q'əld'ə turuwetiptu, d'eg'ən h'əw'ər berildi.

² Saul əmdi p'üt'k'ül Israildin hillan'ojan u'q ming' ad'ənni elip Dawut bil'ən ad'əmlirini izdigili «Yawa tekil'ər» k'oram taxliq'io'ja q'iqkti.

³ U yolning yenidiki k'oy k'otanlirio'ja k'əlg'ənd'ə, xu y'ərd'ə bir o'jar bar idi. U t'ər'ət k'ilix u'qun o'jar'oja k'irdi; Dawut bil'ən ad'əmliri o'jarning i'q'irisid'ə olturatti.

⁴ Dawutning ad'əmliri uning'oja: — Mana P'ərw'ərdigarning sanga: — Əz d'üxminingni sening k'olung'oja b'erim'ən, nem'ə sanga layiq' k'ər'üns'ə xuni k'il'ojin, d'eg'ən k'üni d'əl muxu k'ün ik'ən, dedi. Dawut k'opup Saulning tonining p'exini tuydurmay k'esiwaldi.

⁵ Lekin Saulning tonining p'exini k'əskini u'qun Dawut k'ənglid'ə k'attik əpsuslandi.

⁶ U əz ad'əmlirig'ə: — P'ərw'ərdigar meni P'ərw'ərdigar Əzi m'əsi'h' k'il'ojan o'jojamo'ja bundak' k'olumni uzartixtin sak'lisun, q'ünki u P'ərw'ərdigarning m'əsi'h'liginidur, dedi.

⁷ Xu s'əz bil'ən Dawut əz ad'əmlirini tosup Saul'oja q'ək'ilo'jili k'oymidi. Saul bolsa k'opup o'jardin q'iqkip əz y'olig'ə k'ətti.

⁸ Andin Dawutmu turup o'jardin q'iqkip Saulning k'əynidin: — I o'jojam padixah! — d'əp q'ək'irdi. Saul k'əynig'ə k'arawidi, Dawut egilip y'üzini y'ərg'ə y'əkk'an h'əlda t'əzim k'ildi.

⁹ Dawut Saul'oja mundaq' dedi: — «Mana, Dawut seni k'əstl'əxk'ə p'urs'ət izd'əwatidu, d'əydi'ojan k'ixil'ərnig' s'əzig'ə nemixk'a k'ulak' salila?»

¹⁰ Mana b'ügün əz k'əzli'ri bil'ən k'ərdiliki, P'ərw'ərdigar b'ügün o'jarda silini əz k'olum'oja b'ərg'ənidi. B'əzil'ər m'ənga uni olt'ür'əw'ətkin, dedi; lekin m'ən silini ayap: — O'jojamo'ja k'olumni uzartmaym'ən, q'ünki u P'ərw'ərdigarning m'əsi'h'liginidur, dedim.

¹¹ K'arisila, i ata, k'olumdiki tonlirining p'exig'ə. Silini olt'ürm'əy tonlirining p'exini k'əsk'ənlikimdin xuni bilsil'əki, k'əngl'ümd'ə silig'ə ya yamanlik' ya asiylik' y'ok', silig'ə gunah' k'il'ojinim y'ok', lekin sili j'enimni alo'jili paylimak'tila. □

¹² P'ərw'ərdigar m'ən bil'ən silining otturimizda h'ək'üm k'ilsun, mening h'esabimni silidin P'ərw'ərdigar alsun; lekin mening k'olum silig'ə k'öt'ür'ülm'əydu.

□ 23:28 «Sela-h'əmma'h'lekot» — m'anisi b'əlkim «ayri'ocu'qi K'oram tax». □ 24:11 «k'əngl'ümd'ə silig'ə ya yamanlik' ya asiylik' y'ok'» — ibran'y tilida «k'olumda silig'ə ya yamanlik' ya asiylik' y'ok'».

¹³ Konilar: — «Rəzillik rəzillərdin qıkidu» dəp eytkanikən, lekin öz qolum siligə kətürülməydu.

¹⁴ Israilning padixahı kimni tutkili qıkti? Kimni qoşlap yürüdu? Bir ölük itni, halas! Yaloquz bir bürgini, halas!

¹⁵ Pərwərdigar soraqçi bolup mən bilən silining otturimizda həküm qıqarsun! U hək-nahəkni ayrip, dəwayimni sorap meni silining kolliridin halas kılıp, adalət yürürgüey! — dedi.

¹⁶ Dawut Sauloşa bu sözlərni eytkanda Saul: — Bu sening awazingmu, i oşlum Dawut? — dedi. Andin Saul yukiri awaz bilən yioşlap kətti.

¹⁷ U Dawutka: — «Sən məndin adilsən, qünki sən manga yaxxilik kəyturdung, lekin mən sanga yamanlik kəyturdum.

¹⁸ Sən bugün manga yaxxilik kılqanlikingni obdan kərsitip bərding; Pərwərdigar meni qolungoşa tapxuroşan bolsimu, sən meni öltürmiding.

¹⁹ Birsı öz düxminini tapsa, uni aman-esən kətkili koyamdu? Pərwərdigar sening manga bugün kılqan yaxxiliking üqün sanga yaxxilik yanduroşay.

²⁰ Əmdi mana, xuni bildimki, sən jəzmən padixah bolisən, Israilning padixahlıki sening qolungda tiklinidu.

²¹ Lekin hazır Pərwərdigar bilən manga kəsəm kılqınki, məndin keyin mening nəslimni yokatmay, namimni atamning jəmətidin eqürmigəysən», dedi.

²² Xuning bilən Dawut Sauloşa kəsəm kildi. Saul öz öyigə yenip kətti; Dawut adəmliri bilən qoroşan-kiyaşa qıqip xu yərdə turdi.

25

Samuil əlidi

¹ Samuil əldi. Pütkül Israil yioşlip uning üqün matəm tutti; ular uni uning Ramaşdiki əyidə dəpnə kildi. Dawut bolsa qopup Paran qəligə bardı. ■

Dawut, Nabal, Abigail

² Əmdi tirikqiliki Karməldə bolqan, Maonda olturuqluk bir adəm bar idi. Bu kixi bək bay bolup üq ming koy, bir ming eqkisi bar idi. U öz koylirini Karməldə kirkıwatatti.

³ U adəmning ismi Nabal bolup, ayalining ismi Abigail idi; ayali həm pəm-parasatlik həm əpt-turki qıraylik, lekin eri kəttik kol wə rəzil idi; u Kaləbning əwladidin idi. □

⁴ Dawut qəldə turup Nabalning öz koylirini kirkıydioşanlikini anglap

⁵ On yax yigitni u yərgə mangdurup ularoşa: — Silər Karməlgə qıqip Nabalning kəxişə berip, məndin uningəşa salam eytinglar.

⁶ Uningəşa: — «Yaxioşaysən; sizgə tinq-amanlik bolqay, öyingizgə tinq-amanlik bolqay, həmmə barlikingizəşa tinq-amanlik bolqay!

⁷ Mən kirkışoşılarning sizdə ix baxlioşanlikini angladim. Sizning padıqiliringiz biz tərəplərdə turoşanda ularoşa heq zəhmə yetküzmiduk; biz Karməldə turoşan wakıttə ularning heq tərsisi yitip kətmidi.

⁸ Öz yigitliringizdin sorisingiz ular sizgə dəp beridu. Xunga biz kutluk bir künidə kəlduk, xunga yigitlirimiz nəziringizdə iltipət tapsun; öz qolingizəşa nemə qıqsa xuni kəminiliringizgə wə oşlingiz Dawutka nemə qıqsa xuni bərgəysiz», dənglar, — dedi.

■ 25:1 1Sam. 28:3 □ 25:3 «U adəmning ismi Nabal bolup...» — «Nabal»ning mənisi «əhmək, kopal».

9 Dawutning yigitliri u yergə berip bu gəplərninğ həmmisini Dawutning namida uningə eytip andin jim turup saklıdi.

10 Nabal Dawutning hizmətkarlıriqə jawab berip: — Dawut degən kim? Yəssəning oqlı degən kim? Bu künlərdə əz oqojilirini taxlap ketiwatkan hizmətkarlar tola.

11 Mən əzümning yemək-iqməklirimni wə yung kirkıuquqilirimə soyqan gəxni kəlgən jayi naməlum boləqan kixilərgə bəmədim? — dedi. □

12 Dawutning yigitliri kəlgən yoliqə yenip kətti. Yenip kelip ular Dawutka həmmə gəpni dəp bərdi.

13 Dawut əz adəmlirigə: — Hər biringlar əz kiliqinglarni esinglar, dedi. Xuning bilən hər biri əz kiliqini *tasmisioğa* asti, Dawutmu əz kiliqini asti. Andin tət yüzqə adəm Dawut bilən qıkti, wə ikki yüz kixi jabduklar bilən kaldı.

14 Əmma Nabalning hizmətkarlıridin biri uning ayali Abigailə: — Dawut əqlilərnı qəldin oqojimizoğa salam berixkə əwətkənikən; lekin u ularni tillap kayip kətti.

15 Bu adəmlər bolsa, bizgə kəp yaxilik kiləqan. Biz dalada ularning yenida yürgən waqitlirimizda bizgə heq yamanlik kəlmidi, bizning heq nərsimizmu yitip kətmigənidi.

16 Biz ularəğa yekin jayda qoy baqqan waqıtta ular keqə-kündüz bizgə sepildək boləqanidi.

17 Əmdi bu ixtin həwərdar boldila, qandək kilix kerəklirini oylıxip baqqayla. Bolmisa, oqojimizoğa wə pütkül öydikilirigə bir bala-qaza kəlməy kəlmaydu. U xunqə kaj bir adəmkı, heqkim uningə səz kilixkə petinalmaydu, dedi. □

18 Abigail dərhal ikki yüz nan, ikki tulum xarab, bəx pixuruloqan qoy, bəx seah komaq, bir yüz kixmix poxkili, ikki yüz ənjür poxkili elip exəklərgə artip □

19 əz yigitlirigə: — Mening aldında beringlar; mana, mən kəyninglardin baray, dedi. Lekin u əz eri Nabaləğa bu ixni demidi.

20 U əz exikigə minip taqning etikidin qüxkəndə, mana Dawut adəmliri bilən uning udulioğa qüxüp uning bilən uqraxti.

21 Dawut əslidə: — Mən bu kixining melini qəldə bikardin bikar qooqdap, uning barlıqidin heqnemini yittürgüzmiqənidi; lekin u yaxilikning ornida manga yamanlik qildi.

22 Uning adəmliridin ətigigə birər ərkəkni kaldurup qoysam, Huda mən Dawutni uningdinmu artuk jazalioqay, degənidi. □

23 Abigail Dawutni kərup, aldirap exəktin qüxüp, Dawutning aldida yikilip yüzini yərgə yekip təzim kildi;

24 uning putlirioğa esilip mundək dedi: — «I oqojam, bu kəbihlik manga hesablanun; əmdi xuni ətünimənkı, dedəklirining siligə səz kilixioğa ijazət kilip, dediklirining səzigə kulak saləqayla: —

25 ətünimənkı, oqojam bu rəzil adəm Nabaləğa pisənt kilmioqayla; qünki uning mijəzi huddi ismioğa ohxaxtur; uning ismi «kaj», dərwekə uningda

□ 25:11 «yemək-iqmikim» — ibraniy tilida «nənim wə süyüm». □ 25:17 «U xunqə kaj bir adəmkı...» — ibraniy tilida «U Belialning (Xəytanning) xundək bir oqlıki...». □ 25:18 «bəx seah komaq» — «seah» uqqtin bir əfah, yəni axlik-danlarning elqəm birliki idi, təhminən 9

litr. □ 25:22 «Uning adəmliridin ətigigə birər ərkəkni kaldurup qoysam...» — muxu yərdə «birər ərkək» ibraniy tilida «taməğa qarap birər siygüci» bilən ipadilınıdu. «Huda mən Dawutni uningdinmu artuk jazalioqay» — yaki «Huda Dawutning düxmənligigə uningdinmu artuk kiləqay» (bəzi kona kəqürmilərdə xundək yezilidu).

kajlik tolimu eʻojirdur. Lekin mən dedəkliri bolsa ʻojam əwətkən yigitlərnı kərmidim. □

26 Əmdi i ʻojam, Pərwərdigarning hayati bilən wə sening jening bilən kəsəm iqimənki, Pərwərdigar silini öz kolliri bilən qan təküp intikam elixtin saklıdi. Əmdi düxmənlimu, sili ʻojamoʻya yamanlik kilməqci boləjanlarmu Nabaləya ohxax bolsun.

27 Əmdi dedəkliri ʻojamoʻya elip kəlgən bu sowəjat bolsa ʻojamoʻya əgəxkən yigitlərgə təksim kilinsun.

28 Silidin ətünimənki, dedəklirining səwənlikini kəqürgəylə; qünki sili, i ʻojam Pərwərdigarning jənglirini kilip kəlgənliri üqün, barlik künliridə silidə yamanlik tepilmioiqini üqün Pərwərdigar jəzmən jəmətlirini məzmut kilidu.

29 Birsı kəpup silini kəşləp janlirini izdisə, sili ʻojamning jeni Pərwərdigar Hudalirining kəxidiki tiriklər haltisi iqidə orilip saklinidu, lekin düxmənirining janlirini bolsa, u saləuəya selip qərüp taxlaydu.

30 Əmdi Pərwərdigar sili ʻojam toʻrisida eytkən barlik yahxi wədilirigə əməl kilip, silini Israiləya bax kiləanda xundəq boliduki,

31 sili ʻojamning nahək qan təkmişlikliri yaki öz intikamlirini almiəjanlikliri üqün kəngüllirigə putlikaxang yaki dərd bolmaydu. Wə Pərwərdigar ʻojamoʻya nusrət bərginidə sili öz dedəklirini yad kiləayla».

32 Dawut Abigailəya: — Seni bəgün mening bilən uqrixixka əwətkən Israilning Hudasi Pərwərdigarəya təxəkkür-mədhiyə qayturuləy!

33 Əmdi əkil-parasitinggə barikalla, sangimu barikalla! Qünki sən bəgün meni öz qolum bilən qan təküp intikam elixtin tostung.

34 Lekin meni sanga ziyən-zəhmət yətküzüxtin sakliəjan Israilning Hudasi Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm kilimənki, sən mening aldiməya tezlinip kəlmigən bolsang, Nabalning adəmliridin heq ərkək ətigiqə tirik kalmas idi, dedi.□

35 Andin Dawut uning əzigə kəltürgən nərsilirini qolidin tapxurup elip uningəya: — Tinq-aman əyünggə barəjin, mana səzliringgə kulək selip, kənglüngni kəbul kildim, dedi.

36 Abigail Nabalning kəxiəya kəldi; mana, u əyidə xahənə ziyarəttək bir ziyarət ətküzüwatatti. Nabal kənglidə huxal idi wə intayin məst bolup kətkənidi. Xunga Abigail ətisi tang atkuqə uningəya heq nemə demidi.

37 Lekin ətisi Nabal məstliktin yexilgəndə ayali uningəya boləjan wəqələrnı dəp beriwidi, uning yüriki əlgəndək bolup, əzi taxtək bolup kəldi.

38 Wə xundəq boldiki, təhminən on kündin keyin Nabalni Pərwərdigar urdi wə u əldi.

39 Dawut Nabalning əlginini anglap: — Pərwərdigar mubarəktur. Qünki U mən Nabalnin tartқан həkərət üqün dəwəyimni sorap Əz kulini yamanliktin saklıdi; əksiqə Pərwərdigar Nabalning yamanlikini öz bəxiəya yandurdi, dedi. Andin Abigailni öz əmrimgə alay dəp, uningəya səz kiləqili əlqi mangdurdi.

40 Dawutning hizmətkarliri Karməlgə Abigailning kəxiəya kelip uningəya: — Seni əmrimgə alay dəp Dawut sanga səz kiləqili bizni əwətti, dedi.

□ 25:25 «**ʻojam bu rəzil adəm Nabal**» — ibranıy tilida «ʻojam belialning (Xəyanning) bu oşli Nabal» deyilidu. «**uning ismi «kaj», dərwəkə uningda kajlik tolimu eʻojirdur**» — ibranıy tilida «Nabal» degənnıng manisi «kaj». □ 25:34 «**Nabalning adəmliridin heq ərkək ətigiqə tirik kalmas idi**» — muxu yardə «ərkək» ibranıy tilida «taməya qarap siyüqi» bilən ipadilinu.

41 Abigail bolsa qorup yuzini yergə təgküdək təzim qilip: — Mana, dediking oqojamning hizmətkarlarining putlirini yuyuxqa qul bolsun, dedi. □

42 Andin Abigail xu haman özigə həmrah bolqan bəx qerisi bilən exəkkə minip Dawutning əlqilirining kəynidin berip, uning ayali boldi.

43 Dawut Yizrəəllik Ahinoamni həm hotunlukqa aloqanidi. Xuning bilən bu ikkisi uningqə hotun boldi.

44 Ləkin Saul Dawutqa hotun qilip bərgən qizi Miqalni Gallimdiki Laixning oqlı Faltioqə hotunlukqa bərgənidi. ■

26

Dawut Saulni yənə rəhim qilip ayaydu

1 Əmdi Zifliklar Gibeahqə Saulning kəxiqə kelip: — Dawut Yəximonoqə yeqin Həqiləh egizlikigə yoxurunuwaptu əməsmü? — dedi.

2 Saul qorup Israildin hillanoqan üç ming adəmni elip, Zif qəlidə Dawutni izdigili u yərgə bardı.

3 Saul bolsa yol boyida, Yəximonoqə yeqin Həqiləh egizlikidə qedir tikti. Dawut qəldə turuwatatti; u Saulning qəlgə öz kəynidin qıqqinidin həwər tapqanda

4 Dawut paylaqqılarnı mangdurup Saulning rastla kəlgənlikini bildi.

5 Dawut qorup Saul qedir tikkən jəyoqə bardı; u Saul bilən qoxun sədari, Nərning oqlı Abnər yatqan yərnı kərđi. Saul bolsa qoxun istihkəmi iqidə uhlap yatqanidi, adəmliri qedirlirini uning ətrəpioqə tikkənidi.

6 Dawut əmdi Hıttiyıldin bolqan Ahimələk wə Yoabning inisi Zəruiyaning oqlı Abixayqə: — Kim mən bilən ləxkərgəhə qəxüp, Saulning yenioqə baridu? — dəp soridi. Abixay: — Mən sening bilən baray, dedi.

7 Xuning bilən Dawut wə Abixay keqidə qoxun bar yərgə beriwidi, mana Saul qoxun istihkəmi iqidə uhlap yatqanidi; uning nəyzisi təkuyisining yenida yərgə kadaklıq turatti; Abnər bilən adəmliri uning ətrəpida yatatti.

8 Abixay Dawutqa: — Huda bügün duxminingni qolungqə tapxurđi. Səndin ətünimənkı, mənə nəyzə bilən birlə sanjip uni yərgə kadap qoyuxqa ijazət bərgəysən! Ikki kətim sanjiximning lazimi yoxtur, dedi.

9 Dawut Abixayqə: — Uni yəkatmioqin. Kim Pərwərdigarning məsih kiləqinioqə qol uzitip gūnahqə tartilmioqan? — dedi.

10 Dawut yənə: — Pərwərdigarning həyati bilən *kəsəm qilimənkı*, Pərwərdigar jəzmən uni uridu; ya uning əlidioqan küni kelidu ya u jənggə qəxüp həlak bolidu.

11 Pərwərdigar meni Pərwərdigarning məsihliginigə qol uzitixidin sakliqay! Əmma uning bexidiki nəyzə bilən su idixini aloqin, andin ketəyli, dedi.

12 Xuning bilən Dawut nəyzə bilən idixni Saulning bexining yenidin elip, ikkisi qıqip kətti. Əmma həqkim kərmidi, tuyupmu qalmidi həm oyqinip kətmidi, bəlki həmmisi uhlawərđi; qünki Pərwərdigar bir kəttik uyquni ularning üstigə qəxürgənidi.

□ 25:41 «**Mana, dediking oqojamning hizmətkarlarining putlirini yuyuxqa qul bolsun**» — Israilda wə ottura xərktə xundəq adət barkı, eygə mehman kəlsə, səhibhan yəki hizmətkarlıri ularning putlirini yuyidu. ■ 25:44 2Sam. 3:15

13 Dawut uduldiki tərəpkə ötüp yirakrak bir dengning təpisiyə turdi; ularning ariligi yirak idi.

14 Dawut qoxun bilən nərning oqli Abnərgə towlap: — Jawab bərməmsən, i Abnər! — dedi. Abnər: — Padixahka towliouqi kim sən? — dedi.

15 Dawut Abnərgə: — Sən batur əməsmu? Israilda sanga kim təng keləydu? Nemixka oqjang padixahni qoqdimiding? Qünki həlktin bir kixi oqjang padixahni halak kılqılı kiriptu.

16 Sening bundak kılqıning yahxi əməs! Pərwərdigarning hayati bilən *qəsəm kılımanki*, Pərwərdigar məsih kılqan oqjanglarni qoqdimioqanliqinglar üqün ölümgə layik boldunglar. Əmdi padixahning nəyzisi wə bexining yenidiki su idixining qəyərdilikigə qarap bekinglar, dedi.

17 Saul Dawutning awazini tonup: — Bu sening awazingmu, i oqlum Dawut! — dedi. Dawut: — I oqjam padixah, bu mening awazimdur, dedi.

18 U yənə: — Nemixka oqjam öz kulinini mundak qoqlaydu? Mən nemə kılıptimən? Qolumda nemə yamanlik bar?

19 Əmdi oqjam padixah öz kulinining səzigə kulak salqay. Pərwərdigar silini manga qarxi qozotqan bolsa bir hədiyə-kurbanlik uning kənglini razi kılqay; lekin insan baliliri bolsa, ular Pərwərdigarning aldidə lənətkə qalsun, qünki ularning əmdi meni Pərwərdigarning mirasidin bəhrimən boluxtin məhrum kılıp, meni baxka ilahlarqə ibadət kıl, degini bolidu. □

20 Əmdi mening kənim Pərwərdigarning huzuridin yirak yərgə təkülmisun; qünki taqlarda bir kəklikni owliqandək Israilning padixahi bir yalquz bürgini izdigili qıqıptu, dedi. ■

21 Saul: — Mən gunah kıldim; yenip kəlgini i oqlum Dawut; mening jenim bügün kəzlingdə əziz sanaloqini üqün mən sanga bundin keyin heq ziyən-zəhmət yətküzməymən; mana, əhməklik kıldim, bək eziptimən, dedi.

22 Dawut jawab berip: — Mana padixahning nəyzisi, oqlamlardin biri kelip uni yandurup alsun.

23 Pərwərdigar hər adəmnin həkkanıylik bilən sadiklikqə qarap yanduroqay. Qünki bügün Pərwərdigar silini mening qolumqə tapxurdi, lekin mən Pərwərdigarning məsihliginigə kol uzitixni halimidim.

24 Mana, bügün silining janliri mening kəzlimdə əziz bolqandək mening jenim Pərwərdigarning kəzidə əziz bolqay, u meni həmmə awariqiliktin kutquzqay, dedi.

25 Saul Dawutka: — Əy oqlum Dawut, bərikətləngəysən. Sən jəzmən uluq ixlarni kılisen, ixliring jəzmən rawajlik bolidu, dedi. Andin Dawut öz yolioqə kətti, Saulmu öz jayioqə yenip bardı.

□ 26:19 «... Pərwərdigar silini manga qarxi qozotqan bolsa bir hədiyə-kurbanlik uning kənglini razi kılqay...» — mənisi: (1) Dawut məlum yamanlik kılqan bolsa, Pərwərdigar uni kurbanlik arkilik kəqürüm kıldidu; (2) Pərwərdigar Saulni jazalax üqün uni Dawutka qarxi qıqıxka qozojqan bolsa, xühhisizki, u kurbanlik arkilik Saulni kəqürüm kıldidu. «**qünki ularning əmdi meni Pərwərdigarning mirasidin bəhrimən boluxtin məhrum kılmaqı...**» — muxu yərdə «Pərwərdigarning mirası»: (1) Huda Israilqə wadə kılqan Qənaanə zeminini; (2) Hudaning ibadət qədiridiki tüzümi arkilik bolqan kəp imtiyazlardin, jümlidin kaşin-lawıylar arkilik Hudaning təlim-kalamini anglaxtin bəhrimən boluxni əz iqigə alidu. «**ularning** meni baxka ilahlarqə ibadət kıl, degini bolidu» — Dawut əzi Israilning zeminidə turmioqan bolqoqqa, Hudaning ibadət qədirioqə baralmaydu. ■ 26:20 1Sam. 24:15

27

Dawut Filistiylərgə qoxulidu

¹ Dawut kənglidə: — Həman bir küni Saulning qolida həlak bolidiəən ohxaymən. Xunga Filistiylərninğ zeminiəə tezdin keqip ketiximdin baxka amal yok. Xundak kilsam Saul Israil zemini iqidə meni tepixtin ümidsizlinip, izdəxtin kol üzidu, wə mən uning kolidin qutulimən, dəp oylidi.

² Xuning bilən Dawut kəpup uningəə ədəxkən altə yüz adəmni elip Gatning padixahı Maokning oqli Akixning kəxiəə bardı.

³ Əmdi Dawut wə adəmliri, yəni hərbiəri öz ailisidikilər bilən billə Gatta Akix bilən turdi. Dawut ikki ayali, yəni Yizrəəllik Ahinoam wə Nabalning tul hotuni Karməllik Abigail bilən billə xu yərdə turdi.

⁴ Saul: — Dawut Gatka keqiptu, degən həwərnı angliəanda, uni yənə izdəp yürmidi.

⁵ Dawut Akixka: — Əgər kəzlidirning aldida iltipat tapkan bolsam, olturuxum üqün səhradiki bir xəhərdin bizgə bir jay bərgəyla; kulung qandakmu xahənə xəhərdə silining qaxlirida tursun, dedi.

⁶ U küni Akix uningəə Ziklag xəhirini bardı. Xuning üqün Ziklag bögünki künğiqə Yəhuda padixahlıriəə təwə bolup kəlməktə.

⁷ Dawut Filistiylərninğ zeminida turoən waqit bir yıl tət ay boldı.

⁸ Dawut bolsa öz adəmliri bilən qikip Gəxuriylarəə, Gəzriylərgə wə Amaləklərgə hujum kilip, ularni bulang-talang kilip turatti (qünki ular kədimdin tartip Xuriəə kirix yolidin tartip Misir zeminiəiqə boləən xu yurta turatti).

⁹ Dawut *hərketim* zemindikilərnı kirip ər yaki ayal bolsun, birnimu tirik kaldurmaytti wə koy, kala, exək, tögə wə kiyim-keqəklərnı elip Akixning yenieə yenip kelətti.

¹⁰ Akix: — Bögün kaysi jaylarnı bulang-talang kildinglar, dəp soraytti; Dawut: — Yəhuda zeminining jənub tərini, Yərahməəlliklərninğ jənub tərini wə Keniylərninğ jənub tərini bulang-talang kilduq, dəytti.

¹¹ Dawut ər yaki ayallarning birinimu Gatka tirik elip kəlməytti; qünki u: — Ular bizning toşrimizdin, «Dawut undak-mundak kildi» dəp gəp kilixi mumkin, dəytti. Dawut Filistiylərninğ zeminida turoən waqtida u daim xundak kilatti.

¹² Xunga Akix Dawutka ixəndi: — «Əmdi u həlki Israilni əzidin səskəndürüwətti; mening hizmitimdə mənggü kul bolidu», dəp oylidi.

28

Ən-Dordiki jadugər ayal

¹ U künlərdə Filistiylər Israiləə karxi jəng kilix üqün öz qoxunlirini yieədi. Akix Dawutka: — Bilixing kerəkki, adəmlirini elip mening bilən jəzmən jənggə qikixing lazim, dedi.

² Dawut Akixka: — Undakta sili kullirining nemə kilalaydieənlikini bilip kalıla — dedi. Akix Dawutka: — Mana, seni əzümgə mənggülik pasiban kilay, dedi.

3 (Samuil elgənidi wə pütkül Israil uning üqün matəm tutup uni öz xəhəri boləqan Ramaħda dəpnə kıləqanidi. Saul bolsa jinkəxlər bilən palqılarni zemindin qoşlap qıkardı). □ ■

4 Filistiyələr toplixip qıqıp Xunəmdə qedir tiktı. Saulmu həm pütkül Israilni yioşip, Gilboahda qedir tiktı.

5 Saul əmdi Filistiyələrnin qoxun bargahını kərgəndə qorqup, yüriki su bolup kətti.

6 Saul Pərwərdigardin yol soridi; ləkin Pərwərdigar ya qūx bilən ya «urim» bilən ya pəyoşəmbərlər arqılık uningəya jawab bərmidi. □

7 Xuning bilən Saul hizmətkarlırioğa: — Manga palqi jinkəx bir hotunni tepip beringlar; mən bərip uningdin yol soray, dedi. Hizmətkarlıri uningəya: — Ən-Dorda jinkəx bir hotun bar ikən, dedi. □

8 Saul niqablinip, baxқа kiyimlərnı kiyip ikki adəmnı həmrəh kılıp bardı. Ular keqisi bərip hotunning kexiəya kəldi. U hotunəya: — Manga jin qakirip pal eqip, mən degən birsini kəximəya kəltürgin, dedi.

9 Hotun uningəya: — Mana, Saulning kıləqanlırını, yəni zemindin jinkəxlərnı wə palqılarnı yoqatqanlıkını əzüng biləsən; nemixқа meni öltürüxkə jeniməya tuzak qoyısən, dedi.

10 Saul uningəya Pərwərdigar bilən kəsəm kılıp: — Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kılımənki, bu ix üqün sanga jaza bolmaydu, dedi.

11 Hotun: — Sanga kimni qıqırımən? — dəp soridi. U: — Manga Samuilni qıqarəyin, dedi.

12 Hotun Samuilni kərgəndə kattıq awaz bilən qırkırıdı, andin Sauləya: — Nemixқа meni gollaysən? Sən əzüng Sauləy! — dedi.

13 Padixah uningəya: — Qorkmıəyin! Nemini kərdüng? — dedi. U Sauləya: — Mən bir ilahning yərdin qıqkınıni kərdüm, dedi.

14 U: — Uning kiyapiti kandaq ikən? dedi. Hotun: — Keri bir boway qıkiwatıdu; u yepinqa kiygənıken, dedi. Saul: — U Samuil ikən, dəp bilip, yüzini yərgə yeqip təzim kıldı.

15 Samuil Sauləya: — Nemixқа meni awarə kılıp qıkarding? — dedi. Saul: — Mən tolimu pərixan boldum; qünki Filistiyələr manga qarxi jəng kılıwatıdu, wə Huda məndin yıraklap, manga yaki pəyoşəmbərlər arqılık yaki qüxlər arqılık heq jawab bərməywatıdu. Xunga mening nemə kılıxim kerəklıkını manga bildürgəysən dəp, seni qakırdım, dedi.

16 Samuil: — Pərwərdigar səndin yıraklap, düxmining boləqandın keyin nemixқа məndin məslıhət soraysən? — dedi.

17 —Pərwərdigar Əzi üqün mən arqılık eytkınıni kıldı; Pərwərdigar padixahlıknı qolungdin yirtip elip, qoxnangəya, yəni Dawutқа bərdi. □

□ 28:3 «Saul bolsa jinkəxlər bilən palqılarni zemindin qoşlap qıkardı» — muxu yərdə «jinkəxlər» elgənlərnin rohlirini qakıroşuqılarnı kərsitıdu. Muxundak hərikətlər Təwratta kattıq mən'i kılınəqan; əməliyətə, undaq kıləqan kixilər daim degüdək jinlar tərıpidin aldınip ketıdu.

■ 28:3 1Sam. 25:1 □ 28:6 «Pərwərdigar ya qūx bilən ya «urim» bilən ... uningəya jawab bərmidi» — «urim» bırhıl tax. U kahın kiyəqan «əfod»ning yanqıkıda turıdu. Bu taxlar arqılık Israil həkı Hudadin yol sorısa bolattı. «Mis.» 28:28-30ni kərüng. □ 28:7 «Manga palqi jinkəx bir hotunni tepip beringlar» — «palqi jinkəx hotun» ıbranıy tilıda: «palqi jini bar hotun» yaki «palqi jinni qakıroşuqi hotun» degən səz bilən ipadılınıdu. Muxu səzlər uningəya qaplıxakəqan jin heli küqlük ikən, degənnı purıtıdu. □ 28:17 «Pərwərdigar əzi üqün mən arqılık eytkınıni kıldı; Pərwərdigar padixahlıknı ... qoxnangəya, yəni Dawutқа bərdi» — oqırmənlərnin esıdə barkı, Samuil əslıdə Sauləya: «Pərwərdigar bügün Israilning padixahlıkını səndin yirtip elip səndin əwzəl boləqan bir yeķınıngəya tapxurdı» dəp Hudaning jazasını ukturoqanıdı (15:28).

¹⁸ Sən Pərwərdigarning sözigə kulak salmay, uning Amaləklərgə karatқан kattik oʻzicipini yūrgūzmigining ūqūn Pərwərdigar būgūn sanga xu ixni kildi.

¹⁹ Pərwərdigar oʻzūng bilən Israilnimu Filistiylərning qolioʻra tapxuridu; oʻtə sən wə oʻqulliring mening bilən billə bolisilə; wə Pərwərdigar Israilning qoxuninimu Filistiylərning qolioʻra tapxuridu, dedi.

²⁰ Saul xuan yərgə dūm yikildi, Samuilning sōzlidiridin kattik qorqup kətti; bir keqə-kūndūz tamakmu yemigəqkə, maʻqdurimu qalmidu.

²¹ Ayal əmdi Saulning qexioʻra berip uning tolimu pərixan bolōjinini kōrūp, uningōja: — Mana, dedəkliri jenini alqinioʻra elip qoyup tapiloʻqanlirioʻra binaən qildim.

²² Əmdi silidin oʻtūnimən, dediklirining sözigə kirgəyla; meni silining aldilirioʻra bir qixləm nan kəltürūxkə unioʻrayla; xuning bilən sili yəp kuwwət tepip andin oʻz yollirioʻra ketəlayla, dedi.

²³ Lekin u rət qilip: — Yeməymən, dəp unimidi. Uning hizmətkarliri həm ayalmu yeyixni uningōja dəwət qilixti; u yərdin qopup kariwatta olturdi.

²⁴ Ayalning oʻyidə bir bordaq mozay bar idi. U dərhal uni soydi; həm hemir yuʻqurup petir nan pixürūp bərdi.

²⁵ U uni Saul bilən hizmətkarlirining aldioʻra qoydi. Ular yəp bolup, xu keqisi kətti.

29

Filistiy əmirlər Dawutni oʻz sepidin qikiriwetidu

¹ Filistiyələr həmmə qoxunlirini yōiʻp Afəktə jəm kildi; Israillar Yizrəaldiki bulakning yenida qedir tikti.

² Filistiylərning sərdarliri yūz yaki mingdin əskəрни baxlap, səp tizip kəldi; ularning kəynidin Dawut oʻz adəmlirini baxlap Akix bilən qikip səp tūzdi.

³ Filistiylərning əmiriliri: — Bu Ibraniylar bu yərdə nemə ix qilidu? — dedi. Akix Filistiylərning əmirilirigə: — Bu Israilning padixahi Saulning hizmətkari Dawut əməsmu? U bu yərdə birnəqqə kün, birnəqqə yillardin bəri mən bilən turoʻqan əməsmu? U munga kəlgən kūndin tartip bu künqioʻra uningdin heq əyib baykimidim, dedi.

⁴ Əmma Filistiylərning əmiriliri uningōja aqqiklandi. Filistiylərning əmiriliri uningōja: — Uni kayturuwət! Bu kixi sən oʻzūng uningōja orunlaxturoʻqan jayoʻra kətsun; biz bilən billə sokuxka qūxmisun, bolmisa, u sokuxta bizgə rəqib bolup kəlixu mumkin. Bu adəm oʻz oʻqijisi bilən nemisi arkilik yarixidu? Bu adəmlərning baxlirini elix bilən bolmamdu? ■

⁵ Bu qiz-ayallar burun uning toʻqrisida ussul oynap qoxak ketip: — Saul minglap oʻltürdi, wə Dawut on minglap oʻltürdi, degən Dawut əməsmu? — dedi. ■

⁶ Akix Dawutni qakirip uningōja: — Pərwərdigarning hayati bilən *kəsəm qilip eytiməнки*, sən durus adəmsən, sening mening bilən ləxkərgahda hizməttə boluxung kəzlimdə yahxi ixtur; qūnki munga kəlgən kūnidin tartip bu künqioʻra səndin heq yamanlik baykimidim. Lekin sən əmirlərgə yaqmapsən. □

7 Xunga tinç-aman yenip kətkin, bolmisa Filistiyələarning əmirilərini narazi kılıp qoyisən, dedi.

8 Dawut Aqixqa: — Mən nemə kıldim? Silining qaxlırioğa kəlgən kündin tartip bu küngiqə kılğan qaysi *yamanlıqim* üqün meni oyojam padixahning duxmənliiri bilən soquxkili baroquzmayla? — dedi.

9 Aqix Dawutqa jawab berip: — Kəzirimdə Hudaning bir pərixtisidək mangu yahxi ikənlikingni bilimən. Lekin Filistiyələring əmiriliri seni biz bilən billə jənggə qıkmisun dəwatıdu, dedi.

10 Xunga ətə səhərdə kəpunglar, əzüng wə billə kəlgənlər, yəni mən hojəngning hizmətkarlıiri; səhərdə kəpunglar, tang yoruxi bilənla qıqip ketinglar, dedi.

11 Xunga Dawut öz adəmliri bilən səhərdə turup Filistiyələring zeminiyoğa mangdi. Filistiyələr bolsa Yizrəəlgə qıqti.

30

Dawut Amaləklərdin bala-qaqiliriini kutquzıdu

1 Xundak boldiki, Dawut wə adəmliri üqinqi küni Ziklagqa yetip kəldi; mana, Amaləklər jənuub tərəpkə wə Ziklagqa hujum kılıp, Ziklagni wəyran kılıp ot koyup kəydurganıdi.

2 Ular xəhərdiki kiz-ayallarni, qong bolsun, kiqik bolsun, ularning həmmisini əsirgə aldı. Ulardin heqkimni oltürməy, həmmisini elip, yolioğa qıqkanıdi.

3 Dawut öz adəmliri bilən xəhərgə kəlgəndə, mana, xəhər allıqqaqan kəyüp tügigənıdi; ularning ayalliri wə oquul-kizliri əsirgə elinənıdi.

4 Əmdi Dawut wə uning bilən billə boləqan həlkə kattik yioğa-zar kətürüxti, taki maquduri qalmioquqə yioqlaxti.

5 Dawutning ikki ayali, Yizrəəlik Aqinoam bilən Karməlik Nabaldin tul qəloqan Abigailmu əsirgə elinənıdi.

6 Dawut kattik azablandı; qünki barlik halayik, hər biri öz oquul-kizliri üqün qayoturup ojezəplini uni qalma-kesək kılıp oltürəyli, deyixiwatatti. Əmma Dawut özini Hudasi Pərwərdigardin küq-quwwətləndürdi.

7 Dawut Ahimələkning oquli kahin Abiyataroğa: — Əfodni yenimoğa elip kəlgin, dedi. □

8 Dawut Pərwərdigardin: — Bu qoxunni qoqlaymu? Ularoğa yetixələrmənmu? — dəp sorıdi. U: — Qoqla; sən jəzmən ularoğa yetixiwəlisən həm həmmisini kayturup kələləysən, dedi.

9 Dawut wə uning bilən billə boləqan altə yüz adəm berip Besor wadisioğa yetip kəlgəndə, kəynidə sərülüp qəloqanlar xu yərdə kəldi.

10 Dawut əzi tət yüz adəm bilən dawamlik qoqlap mangdi; ikki yüz adəm həlsirap kətkəqkə, Besor wadisidin ətəlməy kəynidə qəloqanıdi.

11 Ular dalada Misirlik bir adəmni uqratti. Ular uni Dawutning qəxioğa elip kelip, uningəğa nan berip yegüzdi, su iqtizdi;

12 uningəğa bir parqə ənjür poxkili bilən ikki kixmix poxkilinimu bərdi. U bularni yəp, uningəğa kaytidin jan kirdi; qünki u üq kəqə-kündüz nan yemigən, sumu iqmigənıdi.

13 Dawut uningdin: — Sən kimgə təwə? Sən kəyərliksən? — dəp sorıdi. U: — Mən Misirlik yigit bolup, bir Amaləkning qulimən. Lekin mən üç kün ilgiri kesəl bolup qəloqaqqa, oyojam meni taxliwətti.

31 Hebrondikilergə wə Dawut wə adəmliri billə yürgən həmmə yərdikilergə sowqat əwətti.

31

Saul qaza qilidu, Israil məşlup bolidu

1Tar. 10:1-12

¹ Əmdi Filistiyələr Israil bilən jəng qildi. Israilning adəmliri Filistiyələrninğ aldidin keqip, Gilboa teqida kirip yikiltildi.

² Filistiyələr Saul wə uning oşullirini tap besip koşlawatatti. Filistiyələr bolsa Saulning oşulliri Yonatan, Abinadab, Məlkixuani urup öltürdi.

³ Saulning ətrapini urux kaplidi; okyaqılar Sauloşa yetixti; u ya oki bilən eşiir yarilanduruldi.

⁴ Andin Saul yaraş ketürgüçisigə: — Kiliqingni suşurup meni sanjip öltürwətkin; bolmisa bu hətnisizlər kelip meni sanjip, meni horlukka koşuxi mumkin, dedi. Lekin yaraş ketürgüçisi intayin koşkup ketip, unimidi. Xuning bilən Saul kiliqni elip üstigə özini taxlidi.

⁵ Yaraş ketürgüçisi Saulning ölginini körüp, umu ohxaxla özini kiliqning üstigə taxlap uning bilən təng öldi.

⁶ Xuning bilən Saul, üq oşli, yaraş ketürgüçisi wə uning həmmə adəmliri xu kündə birakla öldi.

⁷ Əmdi wadining u təripidiki həmdə İordan dəryasining bu yekidiki Israillar əskərlirining kaşkanlikini wə Saul bilən oşullirining ölginini körginidə, xəhərləni taxlap kaşti, Filistiyələr kelip u jaylarda orunlaxti. □

⁸ Əmdi xundak boldiki, ətisi Filistiyələr öltürülgənlərninğ kiyim-keqəklirini salduruwəloşli kəlgəndə Gilboa teqida Saul bilən oşullirining ölük yatkanlikini kərđi.

⁹ Ular uning bəxini kesip sawut-yaraşlirini saldurup bularni Filistiyələrninğ zemining həmmə yərlirigə apirip buthanilirida wə həlkning arisida bu hux həwərnə tarkatti. □ ■

¹⁰ Ular uning sawut-yaraşlirini Axtarot buthanisida koşup ölükini Bəyt-Xan xəhiridiki sepiloşa esip koşdi.

¹¹ Əmdi Yabəx-Gileadta olturoşuqılar Filistiyələrninğ Sauloşa nemə kiləşinini anglişanda

¹² ularning iqidiki həmmə baturlar atlinip keqiqə mengip, Saul bilən oşullirining ölüklerini Bəyt-Xandiki sepildin qüşürüp, ularni Yabəxkə elip berip u yərdə köşdürdi.

¹³ Andin ularning söngəklirini Yabəxtiki yuloşunning tüwigə dəpnə kilip yəttə kün roza tutti.

□ **31:7 «İordan dəryasining bu yeki...»** — bəlkim İordan dəryasining qərbiy təripini kərsitidu.

□ **31:9 «Ular ... sawut-yaraşlirini saldurup bularni Filistiyələrninğ zemining həmmə yərlirigə apirip buthanilirida ...hux həwərnə tarkatti»** — yaki «Ular ... sawut-yaraşlirini saldurup, eləşqilarni Filistiyələrninğ zemining həmmə yərlirigə əwətip buthanilirida ...hux həwərnə tarkatti». ■ **31:9 1Tar. 10:9**

Samu'il «2»

Saul wə Yonatan üqün həsrət qexix

1 Saul əlgəndin keyin, Dawut Amaləklərnı kiroyın kilip yenip kəlgəndə, u Ziklagda ikki kün turdi. ■

2 Üqinçi küni xundak boldiki, mana Saulning ləxkərgahidin kiyimi yirtik wə bexioğa topa-qaŋg qaçqan bir adəm kəldi. U Dawutning qexioğa kəlgəndə, yərgə yikilip bax urdi.

3 Dawut uningdin: Nədin kəlding? dəp soridi. U jawap berip: Israilning ləxkərgahidin qeqip kəldim — dedi.

4 Dawut uningdin: Ix kəndak boldi? Manga dəp bərgin, dedi. U: Həlk jəngdin qaçti, həlktin bək jik kixi soçuxta əldi. Saul bilən ooqli Yonatanmu əldi, — dedi.

5 Dawut həwər elip kəlgən yigittin: Saul bilən ooqli Yonataning əlgininı kəndak bilding? — dəp soridi.

6 Uningoğa həwər bərgən yigit: Mən tasadiپی Gilboa teoioğa çikkanidim, mana Saul nəyziğə yəlinip turuptu; jəng hərwiliri wə atliqlar uningoğa hujum kilip uni qoqlawatatti.

7 U kəynigə qarap meni kərup qaçirdi. Mən «Mana mən», dedim.

8 U: Əzünğ kim bolisən, dəp məndin soriwidi, mən Amaləklərdinmən, dedim.

9 U yənə manga: Üstümdə turup meni əltürwətkin; gərqə jenim məndə bolsimu, mən bək azaplinip ketiwatimən — dedi. □

10 Xunga mən uning üstidə turup, uni əltürdü, qünki, u xu həlda yikilsila, tirik qalmaydioanlikini biləttim. Andin bexidiki tajni wə bilikidiki biləzüknı elip muxu yərgə oçojamoğa elip kəldim, — dedi. □

11 Xuan Dawut əz kiyimlirini yirtip, tilma-tilma kiliwətti; uning bilən boləjan bərlıq adəmlərmu həm xundak kildi. ■

12 Ular Saul bilən ooqli Yonatan üqün, Pərwərdigarning həlki üqün, xundakla Israilning jəməti üqün matəm tutup aħ-zar kətürüp kəqkiqə roza tutti; qünki ular kiliq astida yikilip qaza kiləjanidi.

13 Dawut uning əziğə həwər bərgən yigittin: Kəyərdin sən? — dəp soridi. U: Mən bir Amalək musapirning oçlimən — dedi.

14 Dawut uningoğa: Sən kəndakmu Pərwərdigarning məsih kiləjinini həlak kilixkə kolungni soçuxtin qorkmiding? — dedi. □

15 Andin Dawut əz oçulamiridin birini qaçirip uningoğa: Buyaqqa kəl, uningoğa etilip berip, uni əltürgin — dəp buyrudi. Xuning bilən u uni uruwidi, *Amalək* əldi.

16 Dawut uningoğa: Qan kərzing bexingəğa qüxsun! Qünki əz aqzing Pərwərdigarning məsih kiləjinini əltürgininggə guwahlik berip əyiblidı, — dedi.

17 Xuning bilən Dawut Saul bilən ooqli Yonatan üqün matəm tutup mundak bir nəzmə oçudi

■ 1:1 1Sam. 30:17 □ 1:9 «mən bək azaplinip ketiwatimən» — yaki «mening bexim ayliniwatidu». □ 1:10 «Xunga mən uning üstidə turup, uni əltürdü, ... andin ... tajni wə ... biləzüknı elip ... oçojamoğa elip kəldim» — «1 Sam.» 30-babtiki təpsilatlaroğa qarışanda, bu yigitning degənlirining həmmisi yaləjan, Dawuttin məlum in'am yaki mərtiwigə erix məksitidə eytkən bolsa kerək; ləkin yaləjançılıq özining həyatıoğa zamin bolıdu. ■ 1:11 2Sam. 3:31; 13:31 □ 1:14 «Pərwərdigarning məsih kiləjinini» — Huda bəkitkən padisah, deməkçi. «Təbirələr»ni kərüng.

18 (u «Okya» dəp ataloqan bu nəzmini pütkül Yəhuda həlkiyə əgitinglar, dəp buyrudi. Dərwəxə u «Yaxar» degən kitabta pütülgənidi): — □ ■

19 — I Israil, sening gūzal əzizing yukiri jayliringda kiroqin bolup yatidu! Palwanlar xundak dəhxətlik yikildiou!? □

20 Gat xəhridə bu həwərnı bərmənglar, Axkelonning koqilirida uni elan kilmanglar, Filistiyining kizliri xadlanmisun, Hətnisizlərnıng kizliri təntənə kilmisun! ■

21 I Gilboa taqliri, üstünglaroqa nə xəbnəm bolmisun, nə yamoqur qūxmisun, Nə silərdə kətürülmə hədiyələr üqün həsul beridioqan etizlar yənə kərünmisun!

Qünki u yərdə palwanlarning kəlkini buloqandi; Saulning kəlkini yoq bilən sürülməyidioqan boldi. □

22 Kirilidioqanlarning kənini təkməy, Palwanlarning tenidiki yeoqini qarpmay, Yonataning okyasi həqqaqan jəngdin yanqan əməs, Saulning kilqi həqqaqan kınıoqa kaytqan əməs.

23 Saul bilən Yonatan həyat waqtida səyümlük həm yeqimlik idi, Ular əlümidimu bir-biridin ayrilmidi; Ular bürkütlərdin qaqqan, xirlərdin küqlük idi.

24 I Israil kizliri, Saul üqün yioqlanglar, U silərnı bezəp kizoquq kiyimlərnı kiydürüp, Kiyimliringlarnı altun zibu-zinnət bilən zinnətligənidi. □

25 Palwanlar kəskin jəngdə xundak dəhxətlik yikildiou!? Yonatan yukiri jayliringda kiroqin bolup yatidu!

26 Sən üqün həsrəttə qaldim, i inim Yonatan! Manga xunqə səyümlük iding!

Manga bolqan muhəbbiting kəltis idi, Həttə kiz-ayallarning muhəbbitidin artuq idi. □

27 Palwanlar xundak dəhxətlik yikildiou! Jəng koralliri xundak dəhxətlik wəyran kılindioq!»

2

□ 1:18 «Dərwəxə u «Yaxar» degən kitabta pütülgənidi» — muxu yərdə «u» «Okya» dəp ataloqan nəzmining əzini yaqi Dawutning bu nəzmini əgətkənlikini kərsitidu. «Okya» degən nəzmə bolsa bəlkim təwəndiki 19-27-ayəttiki mərsiyəni kərsitixi mumkin. ««Yaxar» degən kitab» — həzir yoqilip kətkən qədımki bir kitab («Yə.» 10:12-13ni kəring). ■ 1:18 Yə. 10:13

□ 1:19 «sening gūzal əzizing» — ibraniy tilida «sening gūziling». Bu Israilning pəzilətlik kəhrimanliri bolqan Saul wə Yonatanı kərsitidu. ■ 1:20 Mik. 1:10 □ 1:21 «I Gilboa taqliri, üstünglaroqa nə xəbnəm bolmisun, nə yamoqur qūxmisun,... həsul beridioqan etizlar yənə kərünmisun!» — Saul wə Yonatan Gilboa taqliri üstidə yikilip olqənidi. «palwanlarning kəlkini buloqandi» — yaqi «palwanlarning kəlkini həqarət kılindi» yaqi «palwanlarning kəlkini lənətlik nərsidək taxlandi». «Saulning kəlkini yoq bilən sürülməyidioqan» — kona zamanlarda jəngqilər kəlkəning terisi (kəlkəning bir kismioqa tərə ixlitətti) kurup yerilip kətmisun dəp, kəlkənləroqa may sürətti. Muxu yərdə «sürüx» ibraniy tilida «məsih kılıx» bilən ipadiliniidu. □ 1:24 «U silərnı bezəp kizoquq kiyimlərnı kiydürüp...» — kizil yaqi kizoquq rəht intayin kimmətlik idi. □ 1:26 «Manga bolqan muhəbbiting kəltis idi» — «kəltis» yaqi «kəramət» degən bu səz ibraniy tilida adəttə Hudaqə has bolqan hususiyətlərnı kərsitidu.

Dawut Məsih kəlinip padixah bolidu

1 Andin keyin Dawut Pərwərdigardin yol sorap: Yəhuda xəhərlirining birigə qıqaymu? dedi; Pərwərdigar uningə: — Qıqkin, dedi. Dawut, nəgə qıqay? — dəp soriwidi, U: Həbronə qıqkin — dedi.

2 Xuning bilən Dawut ikki ayali bilən, yəni Yizrəellik Ahinoam wə əsli Karməllik Nabalning ayali boləqan Abigail bilən u yərgə qıqti.

3 Dawut uning bilən birgə boləqan adəmləning hərbirini hēm ularning hərbiri əz əyidikiləni u yərgə elip qıqti; ular Həbronning xəhərliridə olturaklaxti.

4 Yəhudaning adəmlirimu u yərgə kelip Dawutni Yəhuda jəmətigə padixah boluxka məsih kildi. Dawutka Saulni dəpnə kıləqanlar Yabəx-Gileadtikilər, dəp həwər berildi;

5 Dawut Yabəx-Gileadtikilərgə əlqilər əwətip ularə: — «Ojoanglar boləqan Saulə xundak yaxhilik kılıp, uni dəpnə kıləqanlar üqün Pərwərdigar silərgə bəht-bərikət ata kıləy.

6 Pərwərdigar silərgimu mehribanlik wə əz wəpalikini kərsətkəy; silər bundak kıləqanlar üqün mənmu bu yaxhilikinglarni silərgə kayturimən.

7 Əmdi hazır oşəyrətlik bolunglar; günki ojoanglar Saul öldi, Yəhuda jəməti meni məsih kılıp, əzlrigə padixah kildi» — dəp həwər yətküzdi.

Dawutning qoxuni Saulning qoxuni bilən soxuxidu

8 Əmma Saulning qoxuning sərdari Nərning oşli Abnər Saulning oşli Ixboxətni Mahanaimə elip berip,

9 uni Gileadka, Gəxuriylarə, Yizrəəlgə, Əfraitə, Binyaminə wə xundakla pütkül Israilə padixah kildi. □

10 Saulning oşli Ixboxət padixah boləqanda kirik yaxka kirgənidi. U Israilning üstidə ikki yil səltənət kildi. Həlbuki, Yəhuda jəməti Dawutka əgixətti.

11 Dawutning Həbronda Yəhuda jəməti üstidə səltənət kıləqan waqti yəttə yil altə ay boldi. ■

12 *Bir küni* Nərning oşli Abnər Saulning oşli Ixboxətning adəmliri bilən Mahanaimdin qıqip Gibeonə bardı. □

13 Xu qaşda Zəruiyaning oşli Yoab bilən Dawutning adəmliri qıqip ular bilən Gibeondiki kəlning yenida uqraxti. Ulardin bir tərəp kəlning u yəkida, yənə bir tərəp kəlning bu yəkida olturdi.

14 Abnər Yoabka: Yigitlər qəpup aldımızda elixip oynisun — dedi. Yoab: Kəpsun — dedi. □

15 Ular bəkitilgən san boyiqə Binyamin bilən Saulning oşli Ixboxət tərəptin on ikki kixi wə Dawutning adəmliridin on ikki kixi qıqip otturiə ətti.

□ **2:9 «Gəxuriylarə»** — yaki «Axurlar (Asuriyəliklər)». «...**pütkül Israilə padixah kildi**» — muxu yərdə «pütkül Israil» asasan Israilning ximaliy wə xərkij tərəpliri, yəni on bir kəbilini kərsitidu. Dawut bolsa Yəhuda kəbilisigə padixah boldi. ■ **2:11** 2Sam. 5:5; 1Pad. 2:11 □ **2:12 «Ixboxətning adəmliri»** — ibraniy tilida «Ixboxətning hizmətkarlırı» — muxu yərdə xübhəsizki, əskərlirini kərsitidu. □ **2:14 «Yigitlər qəpup aldımızda elixip oynisun»** — əməliyəttə bolsa bu «oşun» əməs, bəlki musabiqə harakteridiki soxuxux. İkki tərəptin bəlgiləngən adəmlər otturiə qıqıdu, bir tərəp qərxi tərəpning adimini pütünləy yatkuzuwətsə, xu tərəp oşlibə kıləqan bolup «oşun» ahirlixidu. Ləkin bu qətim bir tərəp enik oşlibə kilmioqan boləqəqka, «oşun» ahir berip ikki qoxunning qong soxuxioq aylandı.

16 Ular bir-birining bexini qamallap tutup hərbiri rəqibining bəqini ota kiliqi bilən sanjixti, həmmisi yikilip öldi. Xuning bilən u yər «Kiliq bislirining etizi» dəp ataldi; u Gibeondidur. □

17 U kündiki bolotan soquxux intayin əxəddiy boldi; Abnər bilən Israilning adəmliri Dawutning adəmliri tərripidin məşlup kilindi.

18 Xu yərdə Zəruiyaning oşulliri Yoab, Abixay wə Asahəl degən üqəylən bar idi. Asahəl huddi daladiki jərəndək qakқан idi.

19 Asahəl Abnərning kəyidin qoşlap yügürdi; Abnərgə əgixip ongoya yaki soloja burulmay tap besip qoşlidi.

20 Abnər kəynigə qarap: Sən Asahəlmusən? — dəp soridi. U: — Xundak, mən xu, dəp jawab bərdi.

21 Abnər uningoja: Ya ongoja ya soloja burulup yigitlərnin birigə hujum kilip uning yarişini özünge tartiwalojin, dedi. Lekin Asahəl uni qoşlaxtin buruluxka unimidi.

22 Abnər Asahəlgə yənə: Meni əmdi qoşlamlar burulup kətkin; mən seni nemə dəp urup yikitkudəkmən? Undak kilsam akang Yoabning aldida kəndakmu yüzümnü kətürüləymən? — dedi. □

23 Lekin Asahəl yənila qoşlaxtin tohtimidi; xuning bilən Abnər nəyzisining tutquqini uning kərsikioja tikiwətti. Nəyzə dümbisini tixip qikti; u xu yərdə yikilip öldi. Xundak boldiki, Asahəl yikilip olğan yərgə həzir kelidiojan hərbir kixilər u yərdə tohtap qalidu. □

24 Xuning bilən Yoab bilən Abixay Abnərni qoşlaxti. Kün patkanda ular Gibeonning qəligə mənqidiojan yolning boyioja, Giah yezisining udulidiki Ammah edirlikioja yetip kəldi;

25 Binyaminlar bolsa Abnərning kəynidə qoxundək səp bolup, bir dəng təpisiyə qikipturdi.

26 Abnər Yoabni qakirip: Kiliq daim adəmlərni yəp turuxi kerəkmu? Bu ixlarning aqiwiti pəkət əq-adawəttin ibarət bolidiojanlikini bilməmsən? Sən qaçanojqə həklərgə: «Kerindaxliringlarni qoşlaxtin tohtanglar» dəp buyrumay turiwərsən?

27 Yoab: Hudaning hayati bilən kəsəm kilimənkı, əgər sən muxu səzni kilmiojan bolsang, kəpqilikning heqbirı kerindaxlirini qoşlaxtin etigəngiqimu yanmaytti — dedi.

28 Buning bilən Yoab kanay qaldi; həmmə *Yəhudalar* xuan tohtidi wə kayta Israilni qoşlimidi, ular bilən kayta jəng kilixmidi.

29 Abnər bilən adəmliri bolsa keqiqə mənqip, Arabah tüzlənglikidin qikipturdi, İordan dəryasidin ötəp Bitron degən pütkül yurtnı kezip ötəp, Mahanayimoja yetip kəldi.

30 Yoab Abnərni qoşlaxtin yenip barlıq adəmlərni jəm kildi. Asahəldin baxka Dawutning oşlamliridin on tokkuz adəm yok qikti;

31 Lekin Dawutning adəmliri Binyaminlardın wə Abnərning adəmliridin üq yüz atmix kixini urup eltürgənidi.

32 Ular Asahəlni elip Bəyt-Ləhəmdə öz atisining kəbrisidə dəpnə kildi; andin Yoab bilən adəmliri keqiqə mənqip, tang atkanda Həbronjoja yetip kəldi.

□ 2:16 «Kiliq bislirining etizi» — yaki «qakmaq taxliri etizi». İbraniy tilida: «Həlkut-Həzzurim». □ 2:22 «mən seni nemə dəp urup yikitkudəkmən» — muxu yərdə «urup yikitix» eltürxni bildüridu. □ 2:23 «Asahəl ... olğan yərgə həzir kelidiojan hərbir kixilər u yərdə tohtap qalidu» — demək, Asahəlning hərimiti üqün tohtaydu. Baxka birhıl təjimişi: «Asahəl yikilip olğan yərgə kəlgən hərbir kixilər u yərdə tohtap qaldı».

3

¹ Həlbuki, Saulning jəməti bilən Dawutning jəməti ottursidiki jəng uzun wəktikqə dawamlaxti; Dawutning jəməti baroqanseri küqəydi, ləkin Saulning jəməti baroqanseri ajizlaxmaqta idi.

² Həbronda Dawut bir qanqə oşulluq boldi, uning tunjisi Amnon bolup, Yizrəəlik Aşinoamdin tuquldi; ■

³ ikkinqisi Kileab bolup Karməlik Nabalning ayali boluqan Abigaildin tuquldi. Üqinqisi Abxalom idi. U Gəxorning padixahı Talmayning kızı Maakahdin tuquluqanidi,

⁴ tətinqisi Adoniya bolup Həggittin tuquluqan idi. Bəxinqisi Xəfatiya bolup Abitaldin tuquluqan idi.

⁵ Altinqisi Yitriam bolup Dawutning ayali Əglaħdin tuquldi. Dawutning bu altə oşlining həmmisi Həbronda tuquldi.

⁶ Saulning jəməti bilən Dawutning jəməti otturidiki jəng dawamida, Abnər Saulning jəmətide öz hokukini küqəytti.

⁷ Əmdi Saulning bir kiniziki bar idi; u Ayahning kızı bolup, ismi Rizpah idi. Bir küni Ixboxət Abnərgə: Nemixka atamning keniziki bilən billə bolduq? — dedi. ■

⁸ Abnər Ixboxətning bu səzligə intayin aqqiklinip mundak dedi: — «Mən bügünki kündimu atang Saulning jəmətiqə, uning uruq-tuqanliriqə wə dostliriqə meħribanlık kərsitip, seni Dawutning qoliriqə tapxurmioqan tursam, meni Yəhudaqə təwə bir itining bexidək kərip, bügün bu hotun üqün meni gunahka buyrumaqqimusən? □

⁹ Mən Pərwərdigarning Dawutka kəsəm bilən wədə kilənidək kilmisam Huda mənki Abnəni kəttik ursun wə uningdin artuq ursun! □

¹⁰ — yəni, padixahlikni Saulning jəmətidin yətkəp, Dawutning təhtini Dəndin Bəər-Xəbaqiğə pütkül İsrail bilən Yəhudaning üstigə tiklimisəm!» □

¹¹ Ixboxət Abnərdin qorqup, uningqə jawabən bir eoziz səz kilixkimu jür'ət kiləlmidi.

¹² Abnər bolsa əzi üqün əlqiləni Dawutning kəxiqə mangdurup uningqə: Zemin kimningki? Mən bilən əhdə tüzgin, mening qolum sening təripingdə bolup, pütkül İsrailni sanga mayil kilimən — dedi. □

¹³ Dawut jawab berip: — Bolidu, mən sən bilən əhdə kilay. Pəkət birlə ixni tələp kilay; mening kəximəqə kəlgəndə Saulning kızı Mikəlni elip kəlmisəng, yüzümnə kərelməysən, dedi.

¹⁴ Andin Dawut Ixboxətning kəxiqə əlqiləni mangdurup: Mən bir yüz Filistiyning hətniliki bədili bilən aloqan ayalim Mikəlni manga kayturup bərgin — dedi. □ ■

■ 3:2 1Tar. 3:1-9 ■ 3:7 2Sam. 21:8, 10, 11 □ 3:8 «Saulning ... uruq-tuqanliriqə...» — ibranıy tilida «Saulning... kərinəxliriqə». □ 3:9 «Huda mənki Abnəni kəttik ursun wə uningdin artuq ursun!» — ibranıy tilida «Huda Abnəning bəxiqə mundak ix quxürsun yəki təhimu eozir ix quxürsun». □ 3:10 «Dəndin Bəər-Xəbaqiğə» — «Dan» İsrailning əng ximaliy yurti, «Bəər-Xəba» Yəhudaning əng jənubidiki jay idi. □ 3:12 «Abnər bolsa əzi üqün əlqiləni Dawutning kəxiqə mangdurup uningqə...» — muxu yərdə «əzi üqün» dəgənni ibranıy tilida üq hil quxənqisi bar: — (1) «Abnəning əzi üqün» (Ixboxət bilməgən həlda); (2) «uning üqün» (yəni Ixboxət üqün); (3) «nəq maydənda». Biz birinqi təjimgə mayilmiz. □ 3:14 «Mən bir yüz Filistiyning hətniliki bədili bilən aloqan ayalim Mikəlni manga kayturup bərgin» — muxu ix toqruluq «1Sam.» 18:20-27ni kəring. ■ 3:14 1Sam. 18:25, 27

¹⁵ Ixboxət adəm əwətip Mikalni uning eridin, yəni Laixning oqli Paltiyəldin elip kəldi. □ ■

¹⁶ Ləkin uning eri Bahurimotiqə uning kəynidin yioqlioqan pəti əgixip mangdi. Ahir bərip Abnər uningə: — Yenip kətkin, dewidi, u qaytip kətti.

¹⁷ Əmdi Abnər Israilning aqsakallirioqə: Silər burun Dawut üstimizgə padixah bolsun, degən arzu-istəktə boldunglar.

¹⁸ Əmdi hazır həriket qilinglar; qünki Pərwərdigar Dawut toqrisida: — Kul-bəndəm Dawutning qoli bilən Israil həlkimni Filistiylərnin qolidin, xundakla barliq düxmənlirinin qolidin qutquzimən, — degənidi.

¹⁹ Abnər yənə Binyaminlarning kulikioqimu muxu sözlərnə eytti. Andin Israil bilən Binyaminning pütkül jəmətining arzu-istəklirini Dawutning kulikioqə eytixkə Həbronəqə bardı.

²⁰ xundak kılıp Abnər yigirmə adəmning həmrahlikida Həbronəqə Dawutning kexioqə kəlgəndə Dawut Abnər wə uning adəmlirigə bir ziyapət təyyarlıdı.

²¹ Abnər Dawutkə: Mən kəzoqilip pütkül Israilni oqojam padixahning aldioqə jəm kılay, ular sening bilən əhdə kılixsun, andin sən öz kənglung halioqanning barliq üstidin səltənət kılalaydioqan bolisən, dedi. Xuning bilən Dawut Abnərni yoloqə selip koydı, u aman-esən qaytip kətti. □

Abnər əltürüldü

²² Mana, xu əsnada Dawutning adəmliri bilən Yoab bir yərgə hujum kılıp nuroqun olja elip qaytip kəldi. Ləkin Abnər xu qəoqda Həbronda Dawutning kexida yok idi; qünki Dawutning uzitip koyuxi bilən aman-esən qaytip kətkənidi.

²³ Yoab wə uning bilən boləqan pütkül koxun yetip kəlgəndə, həlk uningə: Nərning oqli Abnər padixahning kexioqə kəldi, padixah uni yoloqə selip koyuxi bilən u aman-esən qaytip kətti — dedi.

²⁴ Andin Yoab padixahning kexioqə bərip: Bu sening nemə kıloqining?! Mana, Abnər kəxingə qəptu! Nemixkə uni yoloqə selip koydung? U hazır ketiptu!

²⁵ Sən Nərning oqli Abnərni bilisənəq! Uning kelixi jəzmən seni aldax üqün, sening qikip-kiridioqan yolungni, xundakla barliq ix-paaluyitəngni biliwelix üqundur, — dedi.

²⁶ Yoab Dawutning kexidin qikixi bilən u həwərqilərnə Abnərning kəynidin mangdurdı. Ular uni Sirah kuduqining yenidin yandurup elip kəldi; ləkin Dawut bu ixtin bihəwər idi.

²⁷ Abnər Həbronəqə yenip kəlgəndə Yoab uni xəhər kowukida uqritip, «Səngə dəydioqan məhpiy səzüm bar idi» dəp uni bir qətkə əkilip u yərdə inisi Asahəlnin qan kisasini elix üqün qorsikioqə piqak saldı, xuning bilən u öldi. ■

²⁸ Keyin, Dawut bu ixni anglap: Mən wə padixahlikim Pərwərdigarning aldida Nərning oqli Abnərning aqkan kəni üqün mənggü bigunahdurmiz;

²⁹ uning kəninə akkuzux gunahı Yoabning bəxioqə wə atisining jəmətining bəxioqə kaynam bolup qüxsun; Yoabning ailisidin aqma yara kesili, yaki

□ **3:15 «Laixning oqli Paltiyəl»** — «1Sam.» 25:44də «Laixning oqli Falti» yaki «Laixning oqli Palti» dəp atilidu. ■ **3:15** 1Sam. 25:44 □ **3:21 «Mən kəzoqilip pütkül Israilni oqojam padixahning aldioqə jəm kılay...»** — yaki «Mən hazır qikip pütkül Israilni oqojam padixahning aldioqə jəm kılay...» yaki «Mən ornumdin turup oqojam padixahning aldioqə jəm kılay...». ■ **3:27** 2Sam. 2:23; 1Pad. 2:5

mahaw kesili, yaki hasioqa tayanocuqi, qiliqtin olgüqi yaki ax-tülüksizlər eksümisun! — dedi. □

³⁰ Xundak qilip, Abnər Gibeondiki jengdə ularning inisi Asahəlni oltürgini üqün, Yoab bilən inisi Abixay uni oltürdi.

³¹ Dawut Yoabka wə uningəa əgəxkən barlik həlkə: Kiyimliringlarni yirtinglar! Bəz kiyim kiyinglar! Abnərning *meyiti* aldida matəm tutunglar! dedi. Dawut padixah *Abnərning* jinazisining kəynidin mangdi.

³² Ular Abnərni Həbronda dəpnə kildi, padixah Abnərning kəbrisining yenida awazini kətürüp yiołidi; həlkning həmmisimu yiołaxti.

³³ Padixah Abnər üqün mərsiyə oqup:
— «Abnərning əhməktək olgini toqrimu?»

³⁴ Qolliring baqlaqlıq bolmisimu,

Putlurung ixkəllik bolmisimu,

Lekin sən kixilərninğ rəzillərninğ qolida yikiləninidək, yikilip olgənsən!» — dedi.

Xuning bilən həlkning həmmisi uning üqün yənə yiołaxti.

³⁵ Andin barlik həlk Dawutning yenioqa kelip, uningəa kün patquqə tamak yeyixni otiindi. Əmma Dawut kəsəm iqip: Mən kün patmasta ya nan ya baxka hərəkəndək nərsini tetisam, Huda meni ursun yaki uningdin artuq jazalisun, — dedi. □

³⁶ Barlik həlk buni bayqap, bu ixtin razi boldi; əməliyəttə padixah qiloan hər bir ix barlik həlkni razi qilatti.

³⁷ Xuning bilən barlik həlk, xundakla pütkül Israil xu küni Nərning oqli Abnərning oltürülixining padixahning kərsətmisi əməslikini bilip yətti.

³⁸ Padixah öz hizmətkarlırioqa: Biləmsilər? Bügün Israilda bir sərdar, uluq bir zat yikildi! □

³⁹ Gərqə mən Məsih kilinip padixah tikləngən bolsammu, mən ajiz bir bəndimən. Bu adəmlər, yəni Zəruiyaning oqullirining wəhxiyilikini mən kətürəlmigüdəkmən; Pərwərdigar rəzillik qiloquqining rəzillikini öz bəxioqa qaytursun! — dedi.

4

Ixboxət oltürülidu

¹ Saulning oqli Abnərning Həbronda olginini angliqanda qoli boxixip kətti, barlik Israil dəkkə-dükkigə qüxti.

² Saulning oqlining koxunining aldin yürər qismida ikki sərdari bolup, birining ismi Baanah, yənə birining ismi Rəkab idi. Ular Binyamin kəbilisidin boluqan Bəərotluk Rimməning oqulliri idi (qünki Bəərot Binyamin kəbilisigə təwə hesablinatti; ■

³ lekin Bəərotluklar Gittaiməqa kəqip berip u yərdə bu küngiqə musapirdək yaxawatidu).

⁴ Saulning oqli Yonatanning bir oqli bolup, puti aqsak idi. Saul bilən Yonatanning olgənliki toqruluk həwər Yizrəəlgə yətkəndə, u bəx yaxka kirgən idi. Inik anisi uni elip qaçti; lekin xundak boldiki, u aldirap

□ 3:29 «hasioqa tayanocuqi» — yaki «qak egirgüqi». □ 3:35 «Huda meni ursun yaki uningdin artuq jazalisun» — ibraniy tilida «Huda mening bəxioqa bundak yaki undak qilsun yaki uningdin tehimu artuq qilsun!».

□ 3:38 «Padixah öz hizmətkarlırioqa: Biləmsilər?...» — ibraniy tilida «Padixah öz hizmətkarlırioqa: Bilməmsilər...?».

■ 4:2 Yə. 9:17; 18:25

yüğürgəqkə, bala qüxup ketip, aqsak bolup qaloqanidi. Uning ismi Məfiboxət idi. ■

⁵ Əmdi bir küni Bəerotloq Rimmonning oqulliri Rəkab bilən Baanah qingki qüx waqtida Ixboxətning öyigə bardı. Ixboxət qüxlük uyquda uhlawatqanidi.

⁶ Ular buoqday alimiz degənni bahənə kılıp, öyining iqkirigə kirip, Ixboxətning qorsikiqoşa piqaq sanjidi. Andin Rəkab wə Baanah keqıp kətti

⁷ (ular Ixboxət hujrisida kariwatta yatqinida, öygə kirip, uni öltürgənidi). Ular uning kallisini kesip, andin kallisini elip keqıqə Arabah tüzlənglikidin mengip ötti.

⁸ Ular Ixboxətning kallisini Həbronəşa, Dawutning qexioşa elip berip, padixahqa: Mana, bu janablırining jenini izdigən düxmənliri Saulning oşlı Ixboxətning kallisı! Bügün Pərwərdigar oşjam padixahni Saul bilən nəslidin intikam elixka muyəssər qıldı — dedi.

⁹ Dawut Bəerotluk Rimmonning oqulliri Rəkab bilən inisi Baanahəşa: Meni barlık qiyinqiliklərdin kütquzoşan Pərwərdigarning hayati bilən kəşəm kılımənkı,

¹⁰ burun birsı Dawutka hux həwər elip kəldim, dəp oylap, manga: — Mana, Saul əldi, dəp kəlgəndə, mən uni elip Ziklagta öltürüwəttim. Bərħək, mana bu uning yətküzgən həwirining mukarpati boləqanidi! ■

¹¹ Əmdi mən xundaq kıləşan yərdə, rəzil adəmlər öz öyidə orunda yatqan bir həkkanıy kixini öltürgən bolsa, mən nemə kıləy?! Uning aqқан қан kərzini silərnıng qolunglərdin elip, silərnı yər yüzidin yoқatmamdim? — dedi.

¹² Dawut oşulamlırioşa buyruq kiliwidi, ular bularnı kətl qıldı. Ularning qol-putlırini kesip, ularni Həbrondiki kəlnıng yenida esip qoydi; ləkin unı Ixboxətning bexini elip Həbronda Abnərnıng kəbrısıdə dəpnə qıldı. □ ■

5

Dawut Israiləşa padixah boluxka məsih kılınıdu

1Tar 11:1-9; 14:1-17

¹ Andin keyin Israilning barlık kəbililiri Həbronəşa Dawutning qexioşa kelip: Qarisıla, biz əzlırining ət-səngəkliridurmiz!

² Burun Saul bizning üstimizdə səltənət kıləşandimu Israil həlkigə jənggə qıqıp-kirixkə yolbaxqı boləşan əzlıri idila; Pərwərdigar siligə: Sən Mening həlkim Israilning padıqısı bolup, ularni bəkisən, Israilning əmiri bolisən, degənidi — dedi. □ ■

³ Xuning bilən Israilning həmmə aqsakalliri Həbronəşa padixahning qexioşa kəldi; Dawut padixah Həbronda, Pərwərdigarning əldida ular bilən əhdə tüzüxti. Andin ular Dawutni Israiləşa padixah boluxka məsih kıldı.

⁴ Dawut padixah boləşanda ottuz yaxka kirgən bolup, kirik yil səltənət kıldı.

■ 4:4 2Sam. 9:3-13 ■ 4:10 2Sam. 1:15 □ 4:12 « Rəkab bilən Baanahning qol-putlırini kesip, ularni Həbrondiki kəlnıng yenida esip qoydi » — «ularni» bəlkim Rəkab bilən Baanahning qol-putlırinıla əməs, bəlkı jəsətlirini kərsitixi mumkin. ■ 4:12 2Sam. 3:32 □ 5:2 «Israil həlkigə jənggə qıqıp-kirixkə yolbaxqı boləşan əzlıri idila» — ibraniy tılıda «Israilning qıqıxıda həm kirixidə ularəşa baxlıoquçı idila» degənlik bilən ipadilınıdu; muxu ibarə Israilning barlık paalıyətłirınımu kərsitixi mumkin. ■ 5:2 2Sam. 7:7; Zəb. 78:70-72

5 U Hebronida Yəhudaning üstidə yəttə yil altə ay səltənət kilip, Yerusalemda pütkül Israil bilən Yəhudaning üstidə ottuz üq yil səltənət kildi. ■

6 Padixah öz adəmliri bilən Yerusalemoğa qikip, xu zeminda turoğan Yəbusiylar bilən jəng kiləjili bardı. Ular Dawutka: Sən bu yərgə kirəlməysən, bəlkı hətta korlar bilən aqsaklar seni qekindüridu! — dedi. Qünki ular: «Dawut bu yərgə kət'iy kirəlməydu», dəp oylaytti. □

7 Lekin Dawut Zion qorojini aldi (bu yər Dawutning xəhiri dəp atilidu). □

8 Dawut u küni: Kimki Yəbusiylarnı uray desə sünggüq bilən qikixi kerək, andın u Dawut qın-qınidin eq kəridioğan bu kor, aqsaklar bilən *hesablixalaydu*, dedi. Xuning bilən «Korlar ya aqsaklar öygə kirmisun» dəydiöğan maqal pəyda boldi. □ ■

9 Xundak kilip Dawut qoroğanda turdi wə u yərni «Dawutning xəhiri» dəp atidi. Dawut xəhərnıng ətrəpioğa Millodin tartip iq tərəpkioğ imarət saldi. □

10 Dawut barəanseri küdrət tapti; samawiy koxunlarning Sərdari boləğan Huda Pərwərdigar uning bilən billə idi.

11 Turning padixahı Hıram Dawutning qəxiöğa əlqilərnı əwətti wə ular bilən koxup, kedir yaqəqliri, yaqəqqlar wə taxqılarnı əwətti; ular Dawut üqün bir orda yasap bərdi.

12 Dawut Pərwərdigarning əzini Israilöğa padixah tikləp, öz həlkı Israil üqün əzining padixahlıqını gülləndürgənlikini bilip yətti.

13 Dawut Hebrondin kəlgəndin keyin Yerusalemdin yənə ayallarnı wə kenizəklərnı aldi; xuning bilən Dawutka yənə kəp oşul-qızlar tuşuldi. ■

14 Yerusalemda uningdin tuşuləğanlarning isimliri mana mundak idi: Xammua, Xobab, Natən, Sulayman,

15 İbhar, Elixua, Nəfəg, Yafiya,

16 Elixama, Eliada wə Elifələt.

Filistiya bilən jəng kilix

17 Filistiylər Dawutning Israilöğa padixah boluxka məsihlənginini angliöğanda, ular həmmisi Dawutni tutkili qikti, Dawut bunı anglapla, qoroğanöğa qüxti.

■ 5:5 2Sam. 2:11; 1Pad. 2:11; 1Tar. 3:4 □ 5:6 «bəlki hətta korlar bilən aqsaklar seni qekindüridu! — dedi. Qünki ular: «Dawut bu yərgə kət'iy kirəlməydu», dəp oylaytti» — bu ikki jümlining başqa birhil təjimisı: — «bəlki sən korlar bilən aqsaklarnı həydiwətmisəng, bu yərgə kirəlməysən, — dedi, Dawutni hərgiz bu yərgə kirməydu, dəp oylatti». □ 5:7 «Zion qorojini» — «Zion» Yerusalemnıng iqidiki egizlik bolup, xu yərgə daim qoroğan selinip turatti. Keyin ibadəthanımu Zionda quruloğan. Keyin «Zion» degən isim bəzidə pütkül Yerusalem xəhriğimu wə bəzidə Israilning əzigimu wəkillik boləğan. □ 5:8 «Kimki Yəbusiylarnı uray desə, sünggüq bilən qikixi kerək» — bu sirlik sözning mənisı pəkət yekında arheologlar təkürüp tapқан tarihiy izlardin eniklandı. Əslidə Yerusalem xəhriğining astida məhpiy bir su yoli bar idi; xəhərdə bu su yoliöğa tutixidioğan tik bir küduq bar idi. Dawutning adəmliri xu küduqtiin yamixip qikқан bolsa kerək. «korlar ya aqsaklar öygə kirmisun» — bu sözning mənisı bəlkim (1) heqkəndak butpərəs adəmlərnıng (məsilən, Yəbusiylarning) padixahning ordişioğa kirixigə ruhsət yok; (2) Dawut Yəbusiylar tayanəğan hərəkəndak butlar («kor wə aqsaklar»)ni hərgiz öyigə kirixkə ruhsət qilmaytti (demək, butlar «kor», «aqsak»lardək heqnemə kiləlməydu). Bu söz korlar wə aqsaklarning əzlrini kərsətməydu, qünki keyin aqsak boləğan Məfiboxət hərəküni Dawut bilən həmdastihan olturatti. ■ 5:8 1Tar. 11:6 □ 5:9 «Millodin tartip iq tərəpkioğ imarət saldi» — «Millo»: «pələmpəylik yər» degən mənidə boluxı mumkin. ■ 5:13 1Tar. 3:9; 14:3-7

18 Filistiyələr kelip «Rəfayim jilojisi»da yeyilip turdi; □

19 Dawut Pərwərdigardin yol sorap: Filistiyərgə qarxi atlinaymu? Ularni kolumoşa tapxurarsənmu? — dedi. Pərwərdigar Dawutqa: Qikkin! Qünki, Mən Filistiyəlni jəzmən kolungoşa tapxurimən — dedi.

20 U waqıtta Dawut Baal-Pərazimoşa bardı. U yərdə Dawut ularni tarmar kildi. U: — «Pərwərdigar məning aldimda düxmənlirim üstigə huddi kalkün yarni elip kətkəndək bəsüp kirdi» — dedi. Xuning bilən u yərnı «Baal-Pərazim» dəp atidi. □ ■

21 Filistiyələr u yərdə əz məbudlirini taxlap kətti; Dawut bilən adəmliri ularni elip kətti.

22 Əmdi Filistiyələr yənə qikkip «Rəfayim jilojisi»da yeyilip turdi.

23 Dawut Pərwərdigardin yol soridi. Pərwərdigar: Sən u yərgə qikmay, bəki ularning kəynidin aylinip ətüp üjmə dərəhlirining udulidin hujum kiləjn — dedi. □

24 Xundək boliduki, sən üjmə dərəhlikining üstidin ayaq tiwixini anğixing bilənla dərhal atlan; qünki xu tapta Pərwərdigar Filistiyələrnin qoxunioşa hujuməşa qikқан bolidu, — dedi.

25 Dawut Pərwərdigarning uningəşa əmr kiləjnədək kılıp, Filistiyələrnı Gibeondin Gəzərgiqə qooqlap kirdi. □

6

Dawut əhdə sanduqini Yerusalemoşa əkilidu

1Tar. 13:1-14; 15:25-29;16:1-3

1 Dawut İsrailning arisidin bərlək sərhil adəmlərnı yioqiwidi, bular ottuz ming qikti.

2 Andin Dawut wə uningəşa əgəxkənlərnin həmmisi Hudaning əhdə sanduqini yətkəp kelix üqün Yəhudadiki Baalahəşa qikti; sanduq *mukəddəs* nam bilən, yəni kerublarning otturisida olтуруqı samawiy qoxunlarning Sərdari boləjn Pərwərdigarning nami bilən ataləjanidi. □

3 Ular Hudaning əhdə sanduqini dəngdə olтуруxluk Abinadabning əyidə yəngi bir hərwiəşa selip, uni xu yərdin elip qikti. Abinadabning ooqulliri Uzzah bilən Ahıyo u yəngi hərwinı həydidı. ■

4 Ular hərwini Hudaning əhdə sanduqi bilən dəngdə olтуруxluk Abinadabning əyidin elip qikti; Ahıyo əhdə sanduqining aldidə mangdi.

5 Dawut bilən pütkül İsrail jəmətidikilər Pərwərdigarning aldidə təntənə kılıp küy okup qiltar, təmbur, dap, daqa-dumbak wə qanglar qelip ussul oynidi. □

6 Ləkin ular Nakonning haminiəşa kəlgəndə, kalilar aldioşa müdürəp kətkənliki üqün, Uzzah qolini sozup Hudaning əhdə sanduqini tutiwaldi.

7 Pərwərdigarning şəzipi Uzzahqa kəzəqaldi; u hata kiləjnı üqün, uni Huda xu yərdə urdi. Xuning bilən Uzzah Hudaning əhdə sanduqining yenioşa yikilip əldi.

□ 5:18 «Rəfayim jilojisi» — Yerusalemoşa yekın, Hınnom jilojisinin jənubiy təripidə. □ 5:20

«Baal-pərazim» — «bəsüp qikkuqılarning Rəbbi» dəgən mənədə. ■ 5:20 Yəx. 28:21 □ 5:23

«üjmə dərəhliri» — bu bizning qiyasimiz. İbraniy tilidə «yioqliəuqi dərəhlər». Zadi kaysi dərəh ikənliki bizgə naməlum. Bəxka bir kıyas «hinə dərəhliri». □ 5:25 «Gibeondin» — yaki «Gebadin». □ 6:2 «Yəhudadiki Baalah» — (yaki «Baaləh-Yəhudaəşa») — bəxka ismi

«Kiriət-Yearım» («1Sam.» 7:2, «1Tar.» 13:6ni kəring). ■ 6:3 1Sam. 6:7, 8; 7:1, 2 □ 6:5

«təntənə kılıp küy okup... » — yaki «hərhil arqa yəoaqliridin yasələjn sazlarıni qelip...».

«daqa-dumbak» — yaki «xakıldak(lar)».

8 Lekin Dawut bolsa Pərwərdigarning Uzzahning tenini bəskənlikigə aqqıqlandı wə u yərnı «Pəraz-Uzzah» dəp atidi; u yər bügünki küngiqə xundak atilidu. □

9 U küni Dawut Pərwərdigardin kərkup: Pərwərdigarning əhdə sandukini ezümmingigə kaysi yol bilən əkelərmən? — dedi.

10 Xuning üqün Dawut Pərwərdigarning əhdə sandukini «Dawut xəhiri»gə, ezümmingigə yətkəxni halimidi; Dawut uni elip berip, Gatlik Obəd-Edomning öyidə qaldurdi.

11 Pərwərdigarning əhdə sanduqi Gatlik Obəd-Edomning öyidə üq ay turdi; Pərwərdigar Obəd-Edom wə uning pütkül öyidikilərnı bərikətlidi.

12 Dawut padixahqa: — «Pərwərdigar Əz əhdə sanduqi wəjidin Obəd-Edom wə uning barini bərikətlidi» dəp eytildi. Xunga Dawut Hudaning əhdə sandukini Obəd-Edomning öyidin elip qikiq, huxluk bilən Dawutning xəhriqə elip kəldi. □

13 Pərwərdigarning sandukini kətürgənlər altə kədəm mengip, xundak boldiki, u bir buka bilən bir bordak mozayni qurbanlik kildi. □

14 Dawut bolsa kanap əfodni kiyip Pərwərdigarning aldida küqining bariqə ussul oynaytti; □

15 Dawut bilən Israilning pütkül jəməti təntənə kiliq warkirixip, kanay qelixip Pərwərdigarning əhdə sandukini elip qikiwatatti.

16 Pərwərdigarning əhdə sanduqi Dawutning xəhriqə elip kirilginidə, Saulning kizi Mikal derizidin qarap, Dawut padixahning səkrəp Pərwərdigarning aldida ussul oynawatkanlikini kərup, uni öz kenglidə mənətmidi.

17 Ular Pərwərdigarning əhdə sandukini elip kirip, Dawut uning üqün tiktürgən qədiring ottursida koydi. Andin Dawut Pərwərdigarning aldida kəydürmə qurbanlik bilən inaklik qurbanliklerini sundi.

18 Dawut kəydürmə qurbanlik bilən inaklik qurbanliklerini kəltürüp bolup, halayikka samawiy koxunlarning Sədari boləqan Pərwərdigarning namida bəht-bərikət tilidi.

19 U pütkül Israil jamaitigə, ər bilən ayallarning hər birigə birdin kəturmaq, birdin horma poxkili wə birdin üzüm poxkilini təksim kiliq bərdi. Andin həlkning hər biri öz öyigə yenip kətti. □

20 Dawut öz ailisidikilərnı mubarəkləx üqün yenip kəlgəndə, Saulning kizi Mikal uning aldioqə qikiq: Bügün Israilning padixahi ezini xunqə xəraplik kərsəttimu, qandak? U huddi pas bir adəmning nomussizlaqə ezini yalingaqliqiniqə ohxax, hizmətkarlırining dedəklirining kəz aldida ezini yalingaqliqidi! □

□ **6:8 «Pəraz-Uzzah»** — «Uzzahqa bəsüp kirix» degən mənədə. □ **6:12 «Pərwərdigar Əz əhdə sanduqi wəjidin...»** — ibraniy tilidə «Pərwərdigar Hudaning əhdə sanduqi wəjidin...». □ **6:13 «Pərwərdigarning sandukini kətürgənlər altə kədəm mengip, xundak boldiki, u bir buka bilən bir bordak mozayni qurbanlik kildi»** — «altə kədəm» bizningqə bu dəslepki altə kədəmni kərsitidu. Baxka birhil təjimişi «Ular hər altə kədəm mangoqanda, bir kətim buka wə bordak mozay qurbanlik kildi». Lekin undak bolsa, ilgərləx bək asta bolatti! □ **6:14 «Dawut bolsa kanap əfodni kiyip...»** — «əfod» adəttə pəkət kaşınlar kiyidiqan jilitkidək kışka bir kəynək idi. Bizning «təbirlər»imizni kəring. Dawutning əfodni kiyixi bəlkim ussul oynaxqa azadə bolux üqün idi (14-ayətni kəring). □ **6:19 «birdin horma poxkili»** — yaki «bir yutum xarab» yaki «bir parqə gəx». □ **6:20 «...öz ailisidikilərnı mubarəkləx üqün...»** — «mubarəkləx» muxu yərdə «bəht-bərikət tiləx»ni əz iqigə alidu. **«Bügün Israilning padixahi ... hizmətkarlırining dedəklirining kəz aldida ezini yalingaqliqidi!»** — «ezini yalingaqliqidi» degən gəp ərkinrək ussul oynaxqa Dawutning «əfod»ni kiygənlikini kərsitidu.

²¹ Dawut Mikaloja: Undak *xadlanojinim* Pərwərdigar aldida idi. U atang wə uning pütkül jəmətini ərüp, meni Pərwərdigarning həlki boləjan Israil üstigə baxlamqı kılıp tiklidi. Xunga mən Pərwərdigarning aldida ussul oynaymən!

²² Əməliyəttə mən özümni tehimu ərziməs kılıp, öz nəzirimdə özüm təwən boluxka razimən. Lekin sən eytkan u dedəklərnin nəziridə bolsa, hərmətkə sazawər bolimən — dedi.

²³ Saulning kızı Miqal bolsa, əlidiojan küniqiğə bala tuoqmidi.

7

Pərwərdigarning Dawutka qilojan uluq wədiliri

1Tar. 17:1-5

¹ Padixah öz ordisida turatti, Pərwərdigar uningoja ətrapidiki barlik düxmənliridin aram bərgəndin keyin,

² padixah Natan pəyoşəmbərgə: Mana kara, mən kedir yaşıqıdin yasalojan əyde olturimən, ləkin Hudaning əhdə sanduqi bir qidirning iqidə turuwatidu — dedi. □

³ Natan padixahka jawap bərip: Kənglüngdə nemə oyliojaning bolsa, xuni kılıjin; qünki Pərwərdigar sening bilən billidur — dedi.

⁴ Ləkin keqidə xundak boldiki, Pərwərdigarning səzi Natanoja kelip mundak deyildi:

⁵ — Bərip kulum Dawutka degin: «Pərwərdigar: — «Sən dərwəkə Manga turidiojanoja əy salmaqiməsən?» — dəydu. □

⁶ — «Mən Israillarni Misirdin qıkarəşəndin tartip, bu küngiqə bir əyde olturmıdım, bəlki bir qedirni məkan kılıp, kezip yürdüm.

⁷ Mən Əzüm barlik Israillar bilən yürgən həmmə yərlərdə, həlkim Israilni padıqi bolup bəkişka əmr kılıjanlarəja, yəni Israilning hərəkəndək kəbilisining bir *yətəkqisigə*: Nemixka Manga kedir yaşıqatın bir əy yasımaysilər? — dəp bəkkənmu? □

⁸ Əmdi kulum Dawutka mundak degin: — Samawiy qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar: — Seni həlkim Israiləja baxlamqı kılıp tikləx üqün seni yaylaqlardin, qoy bəkiştin elip kəldim, — dəydu,

⁹ — wə məyli kəyərgə barmiojin, Mən haman sening bilən billə boldum wə sening aldingdin barlik düxmənliringni yokitip kəldim; yər yüzidiki uluqlar nam-xəhrətkə igə boləşəndək seni uluq nam-xəhrətkə sazawər kıldim. ■

¹⁰⁻¹¹ Mən həlkim boləjan Israiləja bir jayni bekitip, ularni xu yərdə tikip əstürimən; xuning bilən ular öz zeminida turidiojan, parakəndiqilikə uqrimaydiojan bolidu. Rəzillər dəsləptidikidək, xundakla Mən həlkim Israil üstigə həkümranlik kılışka həkimlarni təyinligən künlərdikidək, ularəja kəytidin zulum salmaydu. Mən hazır sanga həmmə düxmənliringdin aram bərdim. Əmdi Mənki Pərwərdigar sanga

□ **7:2 «Hudaning əhdə sanduqi bir qidirning iqidə turuwatidu»** — muxu yərdə «qedirning iqidə» ibraniy tilida «pərdilər iqidə» degen səz bilən ipadiliduru. □ **7:5 «kulum Dawut»** — «kul» degen uqum toşurluk «təbirlər»imizni kəring. □ **7:7 «Israilning hərəkəndək kəbilisining bir yətəkqisi...»** — «1Tar.» 17:6də «Israilning hərəkəndək yətəkqi həkimi» deyilidu. ■ **7:9** 2Sam. 8:6,14

xuni eytip qoyayki, Mən sening üçün bir oyni qurup berimən!» —
döydu. □

12 «Künliring toxup, ata-bowiliring bilən *өлümdə* uhliqiningda, Mən öz puxtingdin bolqan nəslingni sening ornungda turozuzup, padixahlikini məzmut kılimən. □ ■

13 Mening namim üçün bir oyni yasioquci u bolidu, wə Mən uning padixahlik təhtini əbədgiqə mustəhkəm kılimən. ■

14 Mən uningqə ata bolimən, u Manga oşul bolidu. Əşər u kəbihlik kılsa, uningqə insanlarning tayiki bilən wə adəm balilirining sawak-dumbalaxliri bilən tərbiyə berimən. □ ■

15 Əmma Mən sening aldingda erüwətkən Sauldin mehİR-xəpkitimni juda kılojnimdək, uningdin mehİR-xəpkitimni juda kılmaymən.

16 Xuning bilən sening öyüŋ wə sening padixahliking aldingda həmixə məzmut kılinidu; təhting əbədgiqə məzmut turozuzulidu». □

17 Natan bu barlık sözlər wə barlık wəhiyni heqnemə qaldurmay, Dawutqa eytip bərdi.

18 Andin Dawut padixah kirip, Pərwərdigarning aldida olturup mundak dedi: «I, Rəb Pərwərdigar, mən zadi kim idim, mening öyüm nemə idi, Sən meni muxu dərrijə kəturğüdək?

19 Ləkin, i Rəb Pərwərdigar, *mening bu mərtiwəm* Sening nəziringdə kiqikkinə bir ix həsabləndi; qünki Sən mən qulungning öyining yirak kəlgüsi toşruluk sözliding; bu həmmila adəmgə daim bolidioqan ixmu, i, Rəb Pərwərdigar? □

20 Əmdi Dawut Sanga yənə nemə desun? Sən Öz qulungni tonuysən, i, Rəb Pərwərdigar!

21 Sən səz-wədəŋ wəjidin, Öz kənglündikigə asasen bu uluq ixning həmmisini kulung bilsun dəp bekitip kılojansən.

22 Xunga Sən uluqəsən, i Pərwərdigar; kulaklirimiz barlık angliqinidək, Sening təngdixing yok, Səndin baxka heqqandək ilah yoktur. ■

23 Həlking Israildək yənə baxka bir əl barmu, ular jahanda alahidə turidu? — Qünki Sən Huda ularni Misirdin kutquzup Əzünggə has bir həlk kılix üçün, xundakla nam-xəhrətkə igə bolux üçün, Əzüng barding; Sən Əzüng üçün Misirdin, əllərdin wə ularning ilahliridin kutquzup qıkkən həlking

□ **7:10-11** «*Mən sening üçün bir oy kurup berimən*» — Dawut əsli Huda üçün bir oy kurmaqci bolqan, ləkin Huda Dawutqa: Sanga bir oy (ailə, jəmət, sulalə degən mənida) kurup berimən» dəp jawab beridu. □ **7:12** «*Mən öz puxtingdin bolqan nəslingni sening ornungda turozuzup, ...*» — muxu yərdə «puxtingdin» — ibraniy tilida «iq-başringdin». ■ **7:12** 1Pad. 8:20 □ **7:13** 1Pad. 5:19; 6:12; 1Tar. 22:10 □ **7:14** «*uningqə insanlarning tayiki bilən wə adəm balilirining sawak-dumbalaxliri bilən tərbiyə berimən*» — demək, Dawutning əwladliridin bolqan padixahlar gunaş kılsa, Huda ularqə insanıy wasitə (bəlkim duxmanning wasitisi) bilən tərbiyə beridu. ■ **7:14** Zəb. 89:26-27, 31; İbr. 1:5 □ **7:16** «*...sening öyüŋ wə sening padixahliking aldingda həmixə məzmut kılinidu*» — yaki «...sening öyüŋ wə sening padixahliking aldimda həmixə məzmut kılinidu». □ **7:19** «*mening bu mərtiwəm Sening nəziringdə kiqikkinə bir ix həsabləndi*» — demək, «Sən (allıkaqan) meni muxu (yukiri) dərrijə kəturğanikənsən...» degən səz (18-ayətni kəring) uning padixah bolqanlikini kərsitidu. Ləkin Huda bu imtiyazdin yənə kəp imtiyazlarni qoxup bərməkqi. 9-16-ayətlərnı qaytidin kəring. ■ **7:22** Qan. 3:24; 4:35; 32:39; 1Sam. 2:2; Zəb. 86:8; Yəx. 45:5, 18, 22; Mar. 12:29, 32

aldida zemining üqün uluq wə dəlxətlik ixlarni kilding. □ ■

24 Sən həlqing Israilni Özüng üqün əbədgiqə bir həlk boluxka bekitting; Sən, i Pərwərdigar, ularning Hudasi boldung.

25 Əmdi hazır, i Pərwərdigar Huda, Öz kulung wə uning öyi toqrisida eytkan wədənggə əbədgiqə məzmut əməl kilöjin; Sən degənliring boyiqə ixni ada kilöjaysən!

26 Sening naming əbədgiqə uluqlinip: — Samawiy qoxunlarning Sərdari bolöjan Pərwərdigar Israilning üstidə turidoqan Hudadır, dəp eytilsun, xundaqla Öz kulungning öy-sulalisi sening aldingda məzmut turöjuzulsun.

27 Qünki Sən, i samawiy qoxunlarning Sərdari bolöjan Pərwərdigar, Israilning Hudasi Öz kulungoqə: Mən sanga bir öy-sulalə qurup berimən, dəp wəhiy kilding; xunga kulung bu duani sening aldingda kilixka jür'ət kildi.

28 Əmdi sən, i Rəb Pərwərdigar, birdinbir Hudadursən, Sening səzliring həkikəttur wə Sən bu bəht-iltipatni Öz kulungoqə wədə kilding; ■

29 xunga kulungning öy-jəmətini Sening aldingda mənggü turuxka nesip kilip bərikətligəysən; qünki Sən, i Rəb Pərwərdigar, buni wədə kilöjansən; bu bəht-iltipating bilən Öz kulungning öy-jəməti əbədgiqə bəht-iltipatka nesip bolidu».

8

Dawut atrapidiki əllərni əzigə bekindüridu

1Tar. 18:1-14

1 Bu ixlardin keyin xundaq boldiki, Dawut Filistiylərgə hujum kilip, ularni boysundurdi. Xundaq kilip, Dawut Filistiylərnin qolidin mərkiziy xəhərnin hokukini aldi. □

2 U həm Moabiylarəqə hujum kilip, ularnimu məşlup kildi. U ularni yərgə yatquzup, tana bilən əlqəp, ikki tana kəlgənlərni öltürdi, bir tana kəlgənlərni tirik qaldurdi. Moabiylar bolsa Dawutka bekinip, uningəqə selik tapxurdi.

3 Andin Zobañning padixahi Rəhəbning oqli Hədad'ezər Əfrat dəryasioqə qikip, xu yərdiki həkimiyətəni əzigə qaytidin tartiwalməqə bolöqanda, Dawut uningəqə hujum kilip, məşlup kildi.

4 Dawut uning qoxunidin bir ming yəttə yüz atlik əskərni wə yigirmə ming piyadə əskərni əsir kildi; Dawut hərəqə atlirining piyini kəstürdi, lekin əzigə yüz hərwilik atni qaldurup qoydi. □ ■

5 Dəməxktiki Suriylər Zobañning padixahi Hədad'ezərgə yardım berix üqün qikti, lekin Dawut Suriylərdin yigirmə ikki ming adəmnə öltürdi. □

□ 7:23 «ularni... qutquzup Özünggə has bir həlk kilix üqün, xundaqla nam-xəhrətkə igə bolux üqün, özüng barding» — tekistning enik mənisi xuki, Israilni Misirdin qutquzux üqün Huda Əzi xəhsən Misiroqə baröjan. «...ularni... əllərdin wə ularning ilahliridin qutquzup qikkan» — muxu ibarə bəlkim Hudaning Israil aldida Pələstin zeminida turuwatqan butpərəs əllərni qoşilwətxini kərsitixi mumkin. ■ 7:23 Qan. 4:7, 34; 10:21; 33:29; Zəb. 147:19-20 ■ 7:28 Yh. 17:17 □ 8:1 «...mərkiziy xəhərnin hokukini aldi» — yaki «Məttəg-Ammañ xəhərinə aldi». □ 8:4 «bir ming yəttə yüz atlik əskər» — yaki «bir ming yəttə yüz jəng hərwisini».

■ 8:4 1Tar. 18:4 □ 8:5 «Dəməxktiki Suriylər» — yəni «Dəməxktiki Suriyəliklər».

6 Andin Dawut birnəqqə bargah əskərlərnı Dəməxktiki Suriylərnıng zeminida turəuzdi; xuning bilən Suriylər Dawutka bekinip uningəja selik tapxurdi. Dawut kəyərgə barsa, Pərwərdigar uningəja nusrət berətti. □

7 Dawut Hədad'ezərning oqulamliroqə təminləngən altun kəlkənni tartiwelip, Yerusalemoqə kəltürdi

8 wə Hədad'ezərning xəhərliri boləjan Bitah bilən Birotay xəhərliridinmu intayin kəp misni kəloqə quxürdi. □

9 Hamatning padixahı Toy Dawutning Hədad'ezərning pütün qəxunini məəqlup kiləninini anglap,

10 əz oqlı Yoramni Dawutning həlini soraxka wə Dawutning Hədad'ezər bilən jəng kilip uni məəqlup kiləninioqə uni təbrikləxkə əwətti. Qunki Hədad'ezər daim Toy bilən jəng kilip keliwatatti. Yoram bolsa kümux, altun wə mis kaqa-buyumları elip kəldi. □

11-12 Dawut padixah muxlarıni wə əzi bekinduroqan həmmə əllərdin, jümlidin Suriylərdin, Moabiylərdin, Ammoniylərdin, Filistiylərdin wə Amaləklərdin olja aləjan altun-kümüxlərnı Pərwərdigarəja atəp beəixlidi. Bular Zəbahning padixahı Rəhəbning oqlı Hədad'ezərdin aləjan oljini əz iqiğə alidu. □

13 Dawut Suriylərnı məəqlup kilip, yəni on səkkiz ming adəmni «Xor wadisi»da əltürüp yanəanda, uning nam-dangki heli qıkkənanidi. ■

14 U Edomda əskər bargahlirini turəuzdi; pütün Edomda bargahlərnı kürdi. Xuning bilən Edomiylərnıng həmmisi Dawutka bekindi. Dawut kəyərgə barsa, Pərwərdigar uningəja nusrət berətti.

15 Dawut pütkül İsrail üstigə səltənət kildi; u pütkül həlkini sorap, adil həkümlər qikirip adalət yürgüzətti.

Orda əmədlərliri

2Sam. 20:23-26; 1Tar. 18:15-17

16 Zəruiyaning oqlı Yoab qəxunning sərdari boldi; Ahiłudning oqlı Yəhəxafat mirza boldi;

17 Ahiubning oqlı Zadək bilən Abiyatərnıng oqlı Ahimələk kahin boldi; Seraya diwan begi boldi.

18 Yəhəyadaning oqlı Binaya Kərətiylər bilən Pələtiylərnıng yolbaxqisi boldi; Dawutning oqullirimu kahin boldi. □

9

Məfiboxətkə xəpəkət kərsitix

1 Dawut: Saulning əyidin tirik qəloqan birərsi barmikin, bar bolsa mən Yonatanning hərmididə uningəja xapaət kərsitəy? — dedi.

□ **8:6 «Suriylər»** — yəki «Aramiylər». Həzirki Suriyədikilər ulərdin, yəni Aramiylərdin qıkkən.

□ **8:8 «Bitah»** — yəki «Təbah» — «1Tar.» 18:8ni kərüng. □ **8:10 «Toy ... əz oqlı Yoramni ... təbrikləxkə əwətti»** — «1Tar.» 18:10də «Yoram» «Hadoram» deqən baxka bir isim bilən atilidu. □ **8:11-12 «Suriylərdin»** — yəki «Edomlərdin» — 14-ayətni wə «1Tar.» 18:11ni kərüng. ■ **8:13 Zəb. 60:1-4** □ **8:18 «Kərətiylər bilən Pələtiylər»** — bəlkim Dawutka aləhidə muhəpizətqilər yəki aləhidə zəribidar əskərlər boləjan boluxi mumkin idi. **«Dawutning oqullirimu kahin boldi»** — muxu yərdə «kahin» bəlkim (1) ulərnıng Hudaning ibaditidə adəttiki kahinlərdin baxka aləhidə wəzipiliri barlıqini; (2) həkimiyəttə birhəl wəzirlikini kərsitixi mumkin («1Tar.» 18:17nimu kərüng).

² Əmdi Saulning ailisidiki Ziba degən bir hizmətkar qaloanidi. Ular uni Dawutning kexioja qaqirdi. Kəlgəndə, padixah uningdin: Sən Zibamu? dəp soridi. U: Pekir mən xu! — dedi.■

³ Padixah: Saulning ailisidin birərsi tirik qaldimu? Mən uningəja Hudaning xapaatini kərsitəy dəwətimən, — dedi. Ziba padixahqa: Yonatanning bir oqli tirik qaldi; uning ikki puti aksaydu — dedi.□ ■

⁴ Padixah uningdin: U kəyərdə, dəp soridi. Ziba padixahqa: U Lo-Dibarda, Ammiəlning oqli Makirning öyidə turidu — dedi.

⁵ Xunga Dawut padixah kixi əwətip uni Lo-Dibardin, Ammiəlning oqli Makirning öyidin elip kəldi.

⁶ Saulning nəwrəsi, Yonatanning oqli Məfiboxət Dawutning aldioja kəlgəndə, yüzini yərgə yikip, təzim kildi. Dawut: Sən Məfiboxətmu? — dəp qakiriwidi, u: Pekir xu! — dəp jawap kəyturdi.

⁷ Dawut uningəja: Korkmioqin, atəng Yonatan üqün, sanga xapaət kilməy qalmaymən; bowang Saulning həmmə yər-zeminlirini sanga kəyturup berəy, sən həmixə mening dastihinimdin oqizalinişən — dedi.□

⁸ Məfiboxət təzim kiliş: Qulung nemə idi, məndək bir əlük it aliyliri kədirligüdək nemə idim? — dedi.

⁹ Andin padixah Saulning hizmətkari Zibani qakirip uningəja: Saulning wə pütkül ailisining həmmə təəllukatini mana mən oqjangning oqlining kolioja bərdim.

¹⁰ Sən bilən oqulliring wə hizmətkarliring uning üqün xu zeminda terikqilik kiliş, qikқан məhsulatlirini oqjangning oqlioja yeyixkə tapxurunglar. Oqjangning oqli Məfiboxət mən bilən həmixə həmdastihan bolup oqizalinişu, — dedi (Zibaning on bəx oqli wə yigirmə hizmətkari bar idi).

¹¹ Ziba padixahqa: Oqojam padixah kullirioja buyruoşanning həmmisişə kəminiliri əməl kilişu, — dedi. Padixah Dawut yənə: Məfiboxət bolsa padixahning bir oqlidək dastihinimdin taam yesun — dedi.

¹² Məfiboxətning Mika degən kiçik bir oqli bar idi. Zibaning öyidə turuwatқанlarning həmmisi Məfiboxətning hizmətkarliri boldi.

¹³ Əmdi Məfiboxət Yerusalemda turatti; qünki u həmixə padixahning dastihinidin taam yəp turatti. Uning ikki puti aksaq idi.

10

Dawut wə Ammoniyalar

1Tar. 19:1-19

¹ Keyin xundak ix boldiki, Ammoniyalarning padixahi əldi wə uning Hanun degən oqli ornida padixah boldi.

² Dawut bolsa: Uning atisi mənə iltipət kərsətkəndək mən Nahaxning oqli Hanunoja iltipət kərsitəy, — dedi. Andin Dawut atisining pətisigə Hanunning kənglini soraxka öz hizmətkarlıridin birnəqqini mangdurdi. Dawutning hizmətkarliri Ammoniyalarning zeminiəja kəlgəndə,

■ 9:2 2Sam. 16:1-4; 19:17 □ 9:3 «Yonatanning bir oqli tirik qaldi; uning ikki puti aksaydu» — Zibaning bu sözni deyixi, bəlkim, Dawutning Saulning jəmətidikiləni izdextiki məksiti əz təhtigə heqқandak təhdit bolmasliki üqün, ularni yoқitix, dəp oylisa kerək; xunga u Məfiboxətni aksaq dəydu — aksaq bir adəm təhtkə heqқandak təhdit bolmaydu, əlwəttə. ■ 9:3 2Sam. 4:4 □ 9:7 «bowang Saul» — ibranıy tilida «atəng Saul» degən səz bilən ipadilinişu. «Ata» degəning ibranıy tilida mənisi kəngdur.

³ Ammoniylarning əməldarlırı oqjisi Hanunoja: Sili Dawutni rastla atilirining hərmiti üçün qaxlırioja kəngül sorap adəm əwətipu, dəp qaramla? Dawutning hizmətkarlırını qaxlırioja əwətkinə xəhərni paylap uningdin məlumat elix, andin bu xəhərni aqdurux üçün əməsmu? — dedi.

⁴ Xuning bilən Hanun Dawutning hizmətkarlırını tutup, saqallirining yerimini quxürüp, kiyimlırining bəldin təwinini kəstürüp, kətini eqip kətküzüwətti.

⁵ Bu həwər Dawutka yətküzüldi; u ularni kütüwelixka aldioja adəm mangdurdi; qünki ular intayin nomus həs kiləjanidi. Padixah ularoja: Saqal-burutunglar əskiqlilik Yeriho xəhəridə turup, andin yenip kelinglar, — dedi.

⁶ Ammoniyar əzlırining Dawutning nəpritigə uqriojanlıkını bilip, adəm əwətip Bəyt-Rəhəbdiki Suriylər bilən Zohađdiki Suriylərdin yigirmə ming piyadə əskər; Maakađning padixahidin bir ming adəm wə Tobdiki adəmlərdin on ikki ming adəmni yallap kəldi.

⁷ Dawut buni anglap, Yoabning pütkül jənggiwar qoxunini *ularning aldioja* mangdurdi.

⁸ Ammoniyar qikip xəhərnin dərwasisining aldida səp tüzidi; Zohađ bilən Rəhəbdiki Suriylər wə Tob bilən Maakađning adəmliri dalada səp tüzidi; □

⁹ Yoab jəngning aldi həm kəynidin bolidiojanlıkioja kəzi yetip, Israildin bir kışim sərhil adəmlərnə iləp, Suriyələrgə qarxi səp tüzidi;

¹⁰ qəlanlarni Ammoniyarəja qarxi səp tizəqin dəp inisi Abixayning qəlioja tapxurp, uningəja:

¹¹ — Əgər Suriylər mənə küqlük kəlsə, sən mənə yardım bərgəysən; əmma Ammoniyar sənə küqlük kəlsə, mən berip sənə yardım bərey.

¹² Jür'ətlik boləyin! Əz həlkimiz üçün wə Hudayimizning xəhərliri üçün baturluk kilayli. Pərwərdigar Əzigə layik kərunginini kiləqay! — dedi.

¹³ Əmdi Yoab wə uning bilən boləjan adəmlər Suriyələrgə hujum kiləqili qikti; Suriylər uning aldida qaçti.

¹⁴ Ammoniyar Suriyələrnin qaçkınıni kərgəndə, ularmu Abixaydin qəqip, xəhərgə kiriwəldi. Yoab bolsa Ammoniyar bilən jəng kilixtin qəkinip, Yerusalemoja yenip kəldi.

¹⁵ Suriylər bolsa əzlırining Israillarning aldida məəplup boləyini kərgəndə, yənə jəm boluxti.

¹⁶ Hədad'əzər adəmlərnə əwətip, Əfrat dəryasining neri təripidiki Suriyələrnə *yardəmğə* qakirip, ularni yətkəp kəldi; ular Helam xəhərigə kəlgəndə, Hədad'əzərnin qoxunining sərdari Xobak ularəja baxqilik kildi.

¹⁷ Bu həwər Dawutka yətkəndə, u pütkül Israilni yiqdurup, İordan dəryasidin etüp, Helam xəhərigə bardı. Suriylər Dawutka qarxi səp tizip, uningəja hujum kildi.

¹⁸ Suriylər yənə Israildin qaçti. Dawut bolsa yəttə yüz jəng hərwilikni, kirik ming atlik əskərnə kirdi həm qoxunining sərdari Xobakni u yərdə əltürdi. □

□ **10:8 «xəhərnin dərwasisi»** — «xəhər» bəlkim ularning paytəhti Rabbəhni kərsitidu (14-ayətni kərunğ). □ **10:18 «kirik ming atlik əskər»** — yaki «kirik ming piyadə əskərnə» — «1Tar.» 19:18ni kərunğ. Xu yərdə «yəttə ming jəng hərwişi» deyilidu. Pərkinin sawəbi bəlkim:

(1) qəlimizdiki qəqürmilərdə qəqürğüqininq səwənliki boluxi mumkin; (2) ikki ayəttə hatiriləngən sanlarni həsəblax nuktisi ohximaydioqan boluxi mumkin.

¹⁹ Hädad'ezərgə bəkinəjan həmmə padixahlar əzlidirning Israil aldida yengilginini körgəndə, Israil bilən sülh kılıxip ularəja bəkindi. Xuningdin keyin Suriylər Ammoniylarəja yənə yardəm birixkə jür'ət qılalmidi.

11

Dawutning eoşir gunahı

¹ Xundak boldiki, yengi yilning bexida, padixahlar jənggə atlanəjan waqıtta Dawut Yoabni adəmliri bilən həmdə həmmə Israilni jənggə mangdurdi; ular Ammoniylarning zeminini wəyran kılıp, Rabbah xəhirini muhasirigə aldi. Lekin Dawut Yerusalemda kaldı. □ ■

² Bir küni kəqtə Dawut kariwattin kəpup, padixah ordising əgizisidə aylinip yürətti; əgzidin u munqida yuyuniwatkan bir ayalni kərdi. Bu ayal bək qiraylık idi.

³ Dawut adəm əwətip, ayalning həwirini soridi; birsı uningəja: — Bu Eliamning kızı, Hıttiy Uriyaning ayalı Bat-Xeba əməsmu? — dedi.

⁴ Dawut kixi əwətip, uni kəxiəja əkəltürdi (u waqıtta u adəttin pakliniwatkanıdi). U uning kəxiəja kəlgəndə, Dawut uning bilən billə boldi; andin u öz əyigə yenip kətti. □ ■

⁵ Xuning bilən u ayal həmilidar boldi, həm Dawutka: Mening boyumda kəptu, dəp həwər əwətti.

⁶ Xuning bilən Dawut Yoabka həwər yətküzüp: Hıttiy Uriyani mening kəximəja əwətinglar, dedi. Yoab Uriyani Dawutning kəxiəja mangdurdi.

⁷ Uriya Dawutning kəxiəja kəlgəndə, u Yoabning həlini, həlkning həlini wə jəng əhwalini soridi.

⁸ Andin Dawut Uriyaəja: Əz əyüggə bərip putliringni yuəjin, dedi. Uriya padixahning ordisidin qıkkanda, padixah kəynidin uningəja bir sowəja əwətti. □

⁹ Lekin Uriya öz əyigə barmay, padixahning ordisingin dərwasisida, oşojisining baxka kul-hizmətkarlırining arisida yatti.

¹⁰ Ular Dawutka: Uriya öz əyigə barmidi, dəp həwər bərdi. Dawut Uriyadin: Sən yirək səpərdin kəlding əməsmu? Nemixka öz əyüggə kətmiding? — dəp soridi.

¹¹ Uriya Dawutka: Mana, əhdə sanduqi, Israillar wə Yəhudalar bolsa kəpılərdə turup, oşojam Yoab bilən oşojamning hizmətkarlıri oşuq dalada qədir tikip yetiwatsa, mən yəp-ıqıp, ayalim bilən yetixka əyümgə baraymu? Sening jening bilən wə həyatıng bilən kəsəm kılımənki, mən undak ixni kılmaymən — dedi.

¹² Dawut Uriyaəja: Bүgün bu yərdə kələjin, ətə seni kətküzwetimən, — dedi. Uriya u küni wə ətisi Yerusalemda kaldı.

□ **11:1 «yengi yilning bexida»** — Huda Yəhüdiy həlkiyə tapxuroşan kalendar boyiqə «yengi yil» ətiyazda baxlinatti («Mis.» 12:1). ■ **11:1** 1Tar. 20:1-3 □ **11:4 «u waqıtta u adəttin pakliniwatkanıdi»** — yaki «u waqıtta u yengila paklanəjanıdi». Musəja qüxürüləjan kanun boyiqə («Law.» 15:19-20) ər kixining öz ayalining adət waqtida (7 kün həsəblinatti) uning bilən billə yetixəja bolmaytti, bolmisa u ibadətə nisbətən «napak» kılınatti (ayal kixining «adəttin yengila paklanəjan» waqtida həmilidar boluxi əng mumkin boləjan waqıt, əlwəttə). «Pak» bolsun «napak» bolsun baxka birsining ayalıəja tegix intayin eoşir gunahdər, əlwəttə. ■ **11:4** Law. 15:19-24; 18:19 □ **11:8 «Əz əyüggə bərip...»** — ibraniy tilida «Əz əyüggə qüxüp» — orda Yerusaleming bək yukiri bir jayida idi. «putliringni yuəjin...» — demək, «rahətlən».

13 Dawut uni qakirip h mdastihan kilip, y p-iqküzüp məst kildi. Lekin xu keqisi Uriya  z  yig  barmay, qikip  qojisining qul-hizmatkarlirining arisida  z kariwitida uhlidi.

14  tisi Dawut Yoabka h t yezip, Uriyaning aloq q ketixig  b rdi.

15 Həttə u: Uriyani sokux  ng kəskin bolidioqan aldink  s pt  turuqoz in, andin uning  lt r l xi  q n uningdin qekinip turunglar, d p yazoqanidi.

16 Xuning bilən Yoab x h rni k zitip, Uriyani palwanlar *kəskin sokuxqan* yerg  mangdurdi.

17 X h rdiki adəmlər qikip, Yoab bilən sokuxqanda həlktin, yəni Dawutning ad mliridin birn qqisi yikildi; Uriyamu  ldi.

18 Yoab ad m əwətip jəngning h mm  w k liridin Dawutka h w r b rdi.

19 U h w rqiɡ  mundak tapilidi: Padixahka jəngning h mm  w k lirini d p bolqiningda,

20 Əgər padixah  z z plinip seningdin: Sokuxqanda nemixka x h r sepil ga xundak yekin bardinglar? Ularning sepilidin ya atidioanlikini bilməmtinglar?

21 Y rubb x tning oqli Abim lakni kim  lt rginini bilməmsən? Bir hotun sepildin uning a bir parq  yarouqnaq texini etip, u T b z xəhiridə  lmidimu? Nemixka sepil ga undak yekin bardinglar? — Des , sən: Silining kulliri Hittiy Uriyamu  ldi, d p eytkin — dedi. ◻ ■

22 Həwərqi berip Yoab uning a tapxurup əwətkən h w rning h mmisini Dawutka d p b rdi.

23 Həwərqi Dawutka: D xm nl r bizdin küqlük kelip, dalada bizg  hujum kildi; lekin biz ular ga zərbə berip qekindürüp, x h rning d rwazisioqiɡ  koqliduk.

24 Andin ya atkuqilar sepildin qul-hizmatkarliring ga ya etip, padixahning qul-hizmatkarliridin birnəqqini  lt rdi. Kulliri Uriyamu  ldi — dedi.

25 Dawut h w rqiɡ : Yoabka mundak degin: — Bu ix n ziringd   qir bolmisun, kiliq ya uni ya buni y ydu; xəhərgə bolqan hujuminglarni kattik kilip, uni oqulitinglar, d p eytip uni j r' tl nd rgin — dedi.

26 Uriyaning ayali eri Uriyaning  lginini anglap, eri  q n matəm tutti.

27 Matəm k nliiri  tk nd  Dawut ad m əwətip uni ordisioqə k lt rdi. Xuning bilən u Dawutning ayali bolup, uning a bir oqul tuoqdi. Lekin Dawutning qilqan ixi P rw rdigarning nəziridə rəzil idi.

12

Natan pəyoqəmbər Dawutka t nbih beridu

1 Pərwərdigar Natanni Dawutning k xi ga mangdurdi. U Dawutning k xi ga kelip uning a mundak dedi: «Bir xəhərdə ikki ad m bar bolup, birsi bay, y n  birsi k mb oq l idi.

2 Bayning intayin tola koy w  kala padiliri bar idi.

3 Lekin k mb oq lning  zi setiwelip bakqan kicik bir saqlik kozidin baxka bir nərsisi yok idi. Koz  k mb oq lning  yid  baliliri bilən t ng  s p qong boldi. Koz  uning yeginidin y p, uning iqkinidin iqip, uning kuqikida uhlidi; uning nəziridə u  z kizid k idi.

4 Bir k ni bir yoluqi bayningkig  k ldi.  mma u  zig  k lg n mehman  q n  zining koy yaki kala padiliridin birini yeg z xk  t yyarlawka k zi

◻ 11:21 «Bir hotun sepildin uning a bir parq  yarouqnaq texini etip, u ...  lmidimu?» — bu w k  «H k.» 9:50-57d  tepilidu. ■ 11:21 H k. 9:52, 53

kiymay, balki kəmbəθəlning kəzisini tartiwelip soyup, kəlgən mehman üqün təyyarlıdı».

⁵ Dawut buni anglap u kixigə kattik oʻzəzəpləndi. U Natanə: Pərwərdigarning hayati bilən *kəšəmə kəlimənkə*, xuni kiləlan adəm əlümgə layiktur!

⁶ U heq rəhımdillik kərsətməy bu ixni kiləlini üqün kəziəta tət həssə tələm təlisun — dedi. □ ■

⁷ Natan Dawutkə: Sən dəl xu kixidursən! Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən seni Israilning üstidə padixah boləjili məsih kildim wə Saulning kəlidin kətkuzdum; ■

⁸ Mən oʻjojangning jəmətini sanga berip, oʻjojangning ayallirini kuqıkingə yatkuzup, Israilning jəməti bilən Yəhudaning jəmətini sanga bərdim. Əgər sən buni az kərgən bolsang, Mən sanga yənə həssiləp bərttim; □

⁹ Nemixkə Pərwərdigarning səzini kəzgə ilmay, uning nəziridə rəzil boləjanni kilding? Sən Hıttiy Uriyani kiliq bilən əltürgüzup, uning ayalini əzūnggə ayal kilding, sən uni Ammoniylarning kiliqi bilən kətl kilding.

¹⁰ Əmdi sən Meni kəzgə ilmay, Hıttiy Uriyaning ayalini əzūnggə ayal kiləlining üqün, kiliq sening əyūngdin ayrilmaydu».

¹¹ Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mana əz əyūngdin sanga yamanlik kəltürup, kəzlingning əldida ayalliringni elip, sanga yekin birsigə bərimən, u bolsa kəpkündüzdə ayalliring bilən yatidu. ■

¹² Sən bolsang u ixni məhpiy kilding, lekin Mən bu ixni pütkül Israilning əldida kündüzdə kəlimən» — dedi.

¹³ Dawut Natanə: — Mən Pərwərdigarning əldida gunah kildim — dedi. Natan Dawutkə: Pərwərdigar həm gunahıngdin ətti; sən əlməysən.

¹⁴ Həlbuki, bu ix bilən Pərwərdigarning dūxmənlirigə kupurluk kəlixkə pursət bərgining üqün, seningdin tuəjuləlan oəul bala qəkum əlidu, — dedi.

¹⁵ Xuning bilən Natan əz əyigə kaytip kətti. Pərwərdigar Uriyaning ayalidin Dawutkə tuəjuləlan balini xundak urdiki, u kattik kesəl boldi.

¹⁶ Dawut bala həkkidə Hudaəta yelindi. U roza tutup, kəqilərdə iqkirigə kirip yərdə düm yatatti. □

¹⁷ Uning jəmətining əksakalliri kəpup uning kəxiəta berip, uni yərdin kəpurməkqi boldi; lekin u unimidi wə ular bilən tamak yeyixni rət kildi.

¹⁸ Yəttinqi kuni bala əldi. Dawutning hizmətkarlıri bala əldi, degən həwəri uningəta bərixtin kərkup: «Bala tirik wəkitida padixah bizning səzlingimizgə kulak salmidi, əmdi biz kəndakmu uningəta bala əldi, dəp həwər bərimiz? U əzini zəhimləndürüxi mumkin!» — deyixti.

¹⁹ Lekin Dawut hizmətkarlırining piqirlaxkəlini kərup, balining əlgini ukti. Xunga Dawut hizmətkarlıridin: Bala əldimu? dəp soridi. Ular: Əldi, — dəp jawab bərdi.

²⁰ Xuning bilən Dawut yərdin kəpup, yuyunup, *huxbuy* may bilən məsihlinip, kiyimlırini yənggüxləp, Pərwərdigarning əyigə kirip ibadət kildi; andin əz əyigə kaytip əzigə tamak əkəltürup yedi.

□ 12:6 «bu ixni kiləlini üqün kəziəta tət həssə tələm təlisun» — «Mis.» 22:1ni kəring.

■ 12:6 Mis. 22:1 ■ 12:7 1Sam. 16:13 □ 12:8 «Mən oʻjojangning jəmətini sanga berip,

oʻjojangning ayallirini kuqıkingə yatkuzup...» — «oʻjojang» Saul padixahni kərsitidu.

■ 12:11 Kan. 28:30; 2Sam. 16:22 □ 12:16 «U roza tutup, kəqilərdə iqkirigə kirip yərdə

düm yatatti» — yaki «U roza tutup, kəqidə iqkirigə kirip yərdə düm yatti».

²¹ Hizmætkarliri uningõja: Silining bu nemə kılõjanliri? Bala tirik qaõda roza tutup yioqlidila, lekin bala õlgõndin keyin kõpup tamak yedila, — dedi.

²² U: Møn: «Kim bilsun, Pærwærdigar manga xapaæt kersitip, balini tirik kaldurarmikin» dæp oylap, bala tirik waqıtta roza tutup yioqlidim.

²³ Lekin æmdi u õlgõndin keyin nemixka roza tutay? Møn uni yandurup alalaymønmu? Møn uning yenioja barimøn, lekin u yenimoja yenip kelælmøydu, — dedi

²⁴ Dawut ayali Bat-Xebaõja tæsælli bærdi. U uning kexioja kirip uning bilæn yatti; u bir oõul tuõiwidi, Dawut uni Sulayman dæp atidi. Pærwærdigar uni sõi, □ ■

²⁵ wæ Natan pæyojæmbær arkilik wæhiy yætküzüp, uningõja Pærwærdigar õqun «Yædidiya» dæp isim kõi. □

Dawutning koxunliri Ammoniylarni mæõlup kılıdu

1Tar: 20:1-3

²⁶ Yoab Ammoniylarning xaõanæ paytæhti Rabbahka hujum kılıp uni aldi. ■

²⁷ Andin Yoab hæwærqilærni Dawutning kexioja mangdurup: Møn Rabbahka hujum kılıp, xæõerning su bar kışimini aldim.

²⁸ Hæzir sæn kaõõan æskærlærni yiojip, xæõærni kaal kılıp, uni ixõal kijoõin; bolmisa mæn xæõærni alsam, mening ismim bilæn atilixi mumkin — dedi.

²⁹ Xunga Dawut hæmmæ hælkni jøm kılıp, Rabbahka hujum kılıp uni aldi.

³⁰ U ularning padixaõining tajini uning bexidin aldi. Uning üstidiki altunning eoõirlioõi bir talant idi, wæ uning kõiõidæ bir gæõær bar idi. Kixilær bu tajni Dawutning bexioja kiygüzdi, Dawut bolsa u xæõærdin nurõun olja aldi. □ ■

³¹ Æmma u yærdiki hælkni xæõærdin qikirip ularni hæræ, haman tepidoõõan tirnilar wæ tõmür paltılar bilæn ixlætti yaki humdanda kaõõatik æmgækkæ saldi; Dawut Ammoniylarning hæmmæ xæõærliridæ xundaõ kildi; andin Dawut barlik hælk bilæn Yerusalemoja yenip kældi. □ ■

13

Dawutning kizi Tamar ziyankæxlikkæ uqraydu

¹ Dawutning oõli Abxalomning Tamar degæn qiraylik bir singlisi bar idi. Bu ixlardin keyin, Dawutning oõli Amnon uningõja axik bolup kaldi.

² Amnon singlisi Tamarning ixkida xunqæ dærd tarttiki, u kesæl bolup kaldi. Æmma Tamar tehi kiz idi; xuning bilæn Amnonõja uni bir ix kiliõ mumkin bolmaydioõandæk kærundi.

□ **12:24 «Dawut uni Sulayman dæp atidi»** — «Sulayman» ibraniy tilida «xalom» — aman-tinqlik, hatirjæmlik degæn mænidiki söz bilæn munasiwætlik. ■ **12:24** 1Tar: 22:9; Mat: 1:6 □ **12:25**

«Natan pæyojæmbær arkilik ... uningõja ... «Yædidiya» dæp isim kõi» — «Yædidiya»: «Pærwærdigar sõiõæn», degæn mænidæ. ■ **12:26** 1Tar: 20:1-3 □ **12:30 «altunning eoõirlioõi bir talant idi»** — «bir talant» bælkim 34 kilogramdur. «uning kõiõidæ bir gæõær bar idi» —

yaki «uningõja birnæqqæ gæõær kaõaldı». ■ **12:30** 1Tar: 20:2 □ **12:31 «u ... ularni hæræ, haman tepidoõõan tirnilar wæ tõmür paltılar bilæn ixlætti yaki humdanda kaõõatik æmgækkæ saldi»** — baxka birhil tõrjimisi: «u ... ularni hærilærning tegigæ besip yaki haman tepidoõõan tirnilar astioja yaki paltining astioja aldi yaki ularni humdandin õtküzdi» (demæk, ularni intayin kiynidi).

■ **12:31** 1Tar: 20:3

³ Lekin Amnonning Yonadab isimlik bir dosti bar idi. U Dawutning akisi Ximeahning oʻgʻli idi. Bu Yonadab tolimu hujligar bir kixi idi.

⁴ U Amnonoʻya: Sən padixahning oʻgʻli turup, nemixka kundin kungə bundak jüdəp ketisən? Keni, manga eytip bər, dedi. Amnon uningə: Mən inim Abxalomning singlisi Tamaroʻya axik boldum, dedi. □

⁵ Yonadab uningə: Sən aʻgʻrip orun tutup, yetip qaloʻan boluwal; atang seni kərgili kəlgəndə uningə: Singlim Tamar kelip manga tamak bərsun; uning tamak ətkinini kəruʻxum uʻqun, aldimda tamak etip bərsun, mən uning qolidin tamak yəy, dəp eytkin, dedi.

⁶ Xuning bilən Amnon yetiwelip əzini kesəl kərsətti. Padixah uni kərgili kəlgəndə, Amnon padixahka: Ətünimən, singlim Tamar bu yərgə kelip, manga ikki qoturmaq təyyar qilip bərsun, andin mən uning qolidin elip yəy, dedi.

⁷ Xuning bilən Dawut ordisoʻya adəm əwətip Tamaroʻya: Səndin ətünimənki, akang Amnonning əyigə bərip, uningə yegüdək bir nemə təyyarlap bərgin, dəp eytti.

⁸ Tamar Amnonning əyigə bardı; u yatqanidi. U un elip yuʻurup, qoturmaqlarni kəz aldida ətti.

⁹ Andin u qoturmaqni qazandin elip, uning aldioʻya qoydi. Lekin u yigili unimidi; u: — Həmmə adəm mening kəximdin qikrip kətsun, dedi. Xuning bilən həmmə kixilər uning kəxidin qikrip kətti.

¹⁰ Andin Amnon Tamaroʻya: Taamni iqkiriki hujrioʻya elip kirgin, andin qolungdin elip yəymən, — dedi. Tamar əzi ətkən qoturmaqni iqkiriki hujrioʻya, akisi Amnonning kəxioʻya elip kirdi.

¹¹ Tamar ularni uningə yegüzüp qoymaqci boluwidi, u uni tutuwelip: I singlim, kəl! Mən bilən yatqin! dedi.

¹² Lekin u uningə jawab bərip: Yək, i aka, meni nomuska qoymioʻjin! Israilda bundak ix yoq! Sən bundak pəskəxlik kilmioʻjin!

¹³ Mən bu xərməndiqilikni qandakmu kəturüp yürələymən?! Sən bolsang Israilning arisidiki əhməklərdin bolup kalisən. Ətünüp qalay, pəkət padixahka desəngla, u meni sanga təwə boluxtin tosimaydu, — dedi.

¹⁴ Lekin u uning səzigə kulak salmidi. U uningdin küqlük kelip, uni zorlap ayaq asti qilip uning bilən yatti.

¹⁵ Andin Amnon uningə intayin kattik nəprətləndi; uning uningə boləjan nəpriti uningə boləjan əslidiki muhəbbitidin ziyadə boldi. Amnon uningə: Kəpup, yoqal! — dedi.

¹⁶ Tamar uningə: Yək! Meni həydidən gunahing sən heli manga qiloʻan xu ixtin bəttərdur, dedi. Lekin Amnon uningə kulak salmidi,

¹⁷ bəlkı hizmitidiki yax yigitni qakirip: Bu hotunni manga qaplaxturmay, sirtka qikiriwat, andin ixikni takap qoy, dedi. □

¹⁸ Tamar tolimu rəngdar bir kənglək kiygənidi; qünki padixahning tehi yatlik bolmioʻjan qizliri xundak kiyim kiyətti. Amnonning hizmətkari uni qoqlap qikirip, ixikni takiwaldi.

¹⁹ Tamar bəxioʻya kü qeqip, kiygən rəngdar kənglikini yirtip, qolini bəxioʻya qoyup yioʻliʻan peti ketiwatatti.

²⁰ Akisi Abxalom uningə: Akang Amnon sən bilən yattimu? Həzirqə jim turəjin, singlim. U sening akang əməsmu? Bu ixni kənglüggə almioʻjin, — dedi. Tamar akisi Abxalomning əyidə kəngli sunuq halda turup qaldi.

²¹ Dawut padixahmu boləjan barlik ixlarni anglap intayin aqqiklandı.

□ 13:4 «kundin kungə ...» — ibranıy tilida «ətigəndin ətigəngə...». □ 13:17 «bu hotunni manga qaplaxturmay...» — ibranıy tilida «buni manga qaplaxturmay...».

22 Abxalom bolsa Amnonoşa ya yahxi, ya yaman heq gəp kılmidi. Qünki Abxalom singlisi Tamarni Amnonning horlıoanlıkıdın uni eq kərətı.

Abxalom Amnonni ɵltürıdu

23 Toluk ikki yil ɵtöp, Əfraımoşa yekın Baal-Hazorda Abxalomning kırkıoşuqılıri koylırını kırkıwatattı; u padıxahning həmmə oşullırını təkliپ kıldı. □

24 Abxalom padıxahning kexioşa kelip: Mana kulliri koylırını kırkıwatattıdu, padıxah wə hizmətkarlırınıning silining kulliri bilən billə berixini ɵtünimən, — dedi.

25 Padıxah Abxalomoşa: Yaq, oşlum, biz həmmimiz barmaylı, sanga eoşırqılık qüxüp kalmısın, — dedi. Abxalom xunqə desımu, u baroşılı unımıdı, bəlki uningöşa amət tilidi.

26 Lekın Abxalom: Əgər berixka unimisila, akam Amnonni biz bilən baroşılı koysıla, — dedi.

Padıxah uningdın: Nemixka u sening bilən barıdu?» — dəp sorıdı. □

27 Əmma Abxalom uni kəp zorlıoını üqün u Amnonning, xundakla padıxahning həmmə oşullırınıning uning bilən billə berixioşa koşuldı.

28 Abxalom öz oşulamlırioşa buyrup: Səgək turunglar, Amnon xarab iqıp hux kəyp bolöanda, mən silərgə Amnonni urunglar desəm, uni dərhal ɵltürunglar. Korkmanglar! Bularni silərgə buyruoşuqi mən əməsmü? Jür'ətlik bolup bətulruk kərsitınglar — dedi.

29 Xuning bilən Abxalomning oşulamlıri Amnonoşa Abxalom ɵzi buyruoşandək kıldı. Xuan padıxahning həmmə oşulliri koşup, hər biri öz keqırioşa minip kaqti.

30 Xundak boldiki, ular tehi yolda keqıp ketıwatkanda, «Abxalom padıxahning həmmə oşullırını ɵltürdı. Ularning heq biri kalmıdı» degən həwər Dawutka yətküzıldı.

31 Padıxah koşup kiyimlırını yırtıp yərdə düm yattı; uning həmmə kul-hizmətkarlıri bolsa kiyimlıri yırtık halda yenıda turattı. ■

32 Əmma Dawutning akisi Ximeahning oşlı Yonadab uningöşa: — Oşojam, ular padıxahning oşulliri bolöan həmmə yigitləni ɵltürdı, dəp hiyal kilmısıla. Qünki pəkət Amnon ɵldi; u ix Amnonning Abxalomning singlisi Tamarni har kıloşan kündın baxlap Abxalomning aozıdın qıkarmıoşan niyiti idi.

33 Əmdı oşojam padıxah «Padıxahning həmmə oşulliri ɵldi» degən oyda bolup kəngüllırını bıaram kilmısıla. Qünki pəkət Amnonla ɵldi — dedi.

34 Abxalom bolsa keqıp kətkənıdı. *Yerusalemdeki* kəzətqi oşulam kariwıdı, mana, oşərb tərıpidın taöning yenıdiki yol bilən nuroşun adəmlər kelıwatattı. □

35 Yonadab padıxahka: Mana, padıxahning oşulliri kəldi. Dəl kulliri degəndək boldi — dedi.

36 Səzını tügitıp turıwıdı, padıxahning oşulliri kelip kattık yioşa-zar kıldı. Padıxah bilən hizmətkarlırimu kattık yioşaxtı.

□ 13:23 «**ikki yil ɵtöp,...** Baal-Hazorda Abxalomning kırkıoşuqılıri koylırını kırkıwatattı» — ıbraniy tilida: «... ikki yil ɵtöp,.... Abxalomning ...Baal-Hazorda (koy) kırkıoşuqılıri bar idi».

□ 13:26 «**Əgər berixka unimisila, akam Amnonni biz bilən baroşılı koysıla**» — Abxalom atisi Dawutning gumanini koşojap koymaslık üqün (təkəllup boyıqə) uni awwal təkliپ kılıdu. U padıxah koşulmasalıkı mumkin, dəp bilətti (padıxah dərwaqə unımıdı); xuning bilən u təkəllup bilən padıxahning tunji oşlı Amnonni təkliپ kılalaytti. ■ 13:31 2Sam. 1:11 □ 13:34 «**oşərb tərıpidın...**» — yaki «uning kəyni tərıpidın...».

³⁷ Lekin Abxalom bolsa Gəxurning padixahı, Ammihudning oqli Talmayning kexioja bardi. Dawut oqli üqün hər küni həza tutup kayoqurdi. □

³⁸ Abxalom keqip, Gəxuroja berip u yərdə üç yil turdi.

³⁹ Dawut padixahning kəlbi Abxalomning yenioja berixka intizar boldi; qünki u Amnonoja nisbətən təsəlli tapkanidi, qünki u elgənidi. □

14

Abxalom Yerusalemoja kaytip kelidu

¹ Əmdi Zəruyaning oqli Yoab padixah kəlbining Abxalomoja təlmürivatkanlığını baykidi. □

² Xuning üqün Yoab Təkoaja adəm əwətip u yərdin danixmən bir hotunni əkəldürüp uningoja: Səndin etünəy, özüngni matəm tutkan kixidək kərsitip kərilik kiyimi kiyip, özüngni ətirlik may bilən yaqlımay, bəlki özüngni elgüqi üqün uzun waqit həzidar boləjan ayaldək kilip □

³ Dawut padixahning kexioja berip uningoja mundak degin, — dedi. Xundak kilip, Yoab deməkqi boləjanlırini u ayaloja egətti.

⁴ Xuning bilən Təkoalik bu ayal padixahning aldioja berip, təzim kilip, bax urup: I padixahim, meni kütküziwaləyayla, — dedi.

⁵ Padixah uningdin: Nemə dərding bar? dəp soridi. U jawap berip: Mən dərwəkə bir tul hotunmən! Erim ölüp kətti;

⁶ Dedəklirining ikki oqli bar idi. İkkisi etizlikta uruxup kəlip, arioja qüxidojan adəm bolmiojaqqa, biri yənə birini urup öltürüp koydi.

⁷ Mana, hazır pütün öydikilər dedəklirigə kərxı kopup, inisini öltürginini bizgə tutup bərgin; inisinin jenini elip, kətl kılölini üqün biz janəja jan alimiz. Xuning bilənmu miras aləuqini yokitimiz, dəwatidu. Ular xundak kilip yaləuz qaləjan qoqumni eqürüp, erimgə nə nam nə yər yüzidə əwladmu kəlduroqili koymaydu, — dedi.

⁸ Padixah ayaloja: Öyünggə bəroqin, mən əhwaləja kərap sən toqruluk həküm qikirimən, — dedi.

⁹ Təkoalik ayal padixahka: I, oqojam padixah, bu ixta gunah bolsa, həmmisi mening bilən atamning jəməti üstidə bolsun, padixah wə uning təhti bilən munasiwətsiz bolsun, — dedi. □

□ **13:37 «Abxalom bolsa Gəxurning padixahı, Ammihudning oqli Talmayning kexioja bardi»** — Talmay Abxalomning qong atisi (apisining atisi) idi («1Tar.» 2:3). □ **13:39 «Dawut padixahning kəlbi Abxalomning yenioja berixka intizar boldi»** — bu ayətning birinqi kısmi toqruluk baxka birhil qüxənqə: «Dawut padixah kəlbidə «mən qikip Abxalomni uray» degən niyəttn yenip kaldı». □

□ **14:1 «...Yoab padixah kəlbining Abxalomoja təlmürivatkanlığını baykidi»** — baxka birhil tərjimisi: «...Yoab padixah kəlbining Abxalomoja eq boləjanlığını baykidi». Biraq Yoabning ixlətkən tədbiridin (2-23) kərioqanda, bizning tərjimimizni xu əhwaləja bəkrək maslixidu, dəp kəraymiz. □ **14:2 «özüngni ətirlik may bilən yaqlımay,...»** — ibraniy tilidə «özüngni ətirlik may bilən məsihləməy,...». Kona zamanlarda ottura xərktiki əllər arisida kixilərdə (ənlər wə ayallardimu) yüzlırini ətirlik may bilən sürüx aditi bar idi. Lekin matəm tutkanlar kayəquni bildürüx üqün xundak kilmaytti. □

□ **14:9 «bu ixta gunah bolsa,...»** — Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən kənun boyiqə, birsı baxka birsini bikardin-bikar öltürgən bolsa, öltürülgüqining yəqin uruk-tuqəkanlırining uning üqün kisas elix hoquqi bar idi («Qel.» 35:9-34). Birsı birənsini tasadipiyliktn öltürüp koysa, öltürgüqi kixi qətəlgə yaqi «panahlık xəhiri»gə kəqsa bolatti. Əmma muxu yərdə padixah xu ayalning tuqəkanlırining «kisas elix»tin ibarət kənunluk hoquqini tosməkqi bolidu. Keyin u xuni biliduki, həmmə səzlər pəkət bir təmsildur, halas.

10 Padixah: Birər kim sanga *bu toşruluk* gər kilsa, uni mening keximoşa elip kəlgin, u seni yənə awarə kilmaydıoğan bolidu, — dedi.

11 Ayal jawab berip: Undakta padixah Pərwərdigar Hudalirini yad kıləyayla, qanoşa qan intikam aloquqlarning oşlumni yokatmasliki üqün, ularning halak kılıxiəşə yol qoyıoşayla, — dedi. Padixah: Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm kılımənki, Sening oşlungning bir tal qeşi yərgə qıxməydu, — dedi.□

12 Lekin ayal: Dedəkliri oşojam padixahqa yənə bir səzni degili qoyəşayla, dewidi, u: Eytqin — dedi.

13 Ayal yənə mundaq dedi: Əmdi sili nemixka Hudaning həlkişə xuningəşə ohxax ziyanlıq bir ixni niyət kıldila? Padixah xu gepi bilən özini gunahkar kılıp bekitiwatidu, qünki u əzi palioğan kixini kayturup əkəlmidi.

14 Dərwəkə həmmimiz qoşum əlöp, yərgə təkülgən, kaytidin yioşwaləşli bolmaydıoğan sudək bolimiz. Lekin Huda adəmnig jenini elixka əməş, bəłki Əz palanoşinini Əzigə kayturup əkilixkə ilaj kılıdu.□

15 Əməliyəttə, mening oşojam padixahqa xu ix toşrisidin səz kıləşli keliximning səwəbi, həlki meni kərkətti. Lekin dedəkliri: Bu gəpni padixahqa eytay! Padixah bəlkim əz qərisining iltimasini bəja kəltürər, degən oyda boldi.

16 Qünki padixah anglixi mumkin, qərisini həm oşlumni Hudaning mirasidin təng yokatmaqçı boləşən kixining qoliddin kutquzup qalar. □

17 Xunga dedəkliri, oşojam padixahning səzi munga aramliq bəşər, dəp oylidim. Qünki oşojam padixah Hudaning bir pərixtisidək yahxi-yamanni pərk ətküqidur. Pərwərdigar Hudaliri sili bilən billə boləşay!

18 Padixah ayaloşa jawab berip: Səndin etünimənki, mən səndin soriməş qı boləşən ixni məndin yoxurmiəşəşən, dedi. Ayal: Oşojam padixah səz kılısila, dedi.

19 Padixah: Bu gəpliringning həmmisi Yoabning kərsətmişimu, qandak? — dedi. Ayal jawab berip: I, oşojam padixah, silining janlıri bilən kəsəm kılımənki, oşojam padixah eytkanlıri ongoşimu, soləşimu kaymaydıoğan həkikəttur. Dərwəkə silining kulliri Yoab munga xuni tapılap, bu səzləşni dedəklirining aqşioşa saldi. □

20 Yoabning bundak kılıxi bu ixni həl kılıx üqün idi. Oşojamning danalıki Hudaning bir pərixtisiningkidək ikən, zeminda yüz bəriwatқан həmmə ixlarni bilidikən, — dedi.

21 Xuning bilən padixah Yoabka: Maqul! Mana, bu ixka ijazət bərdim. Berip u yigit Abxalomni elip kəlgin, dedi.

22 Yoab yərgə yikılıp bax urup, padixahqa bəht-bərikət tilidi. Andin Yoab: I oşojam padixah, əz kulungning təlipigə ijazət bərginingdin, əz kulungning sening aldingda iltipət tapqinini bügün bildim, — dedi.

23 Andin Yoab qozəşilip, Gəxuroşa bərip Abxalomni Yerusalemoşa elip kəldi.

□ 14:11 «padixah Pərwərdigar Hudalirini yad kıləyayla...» — degəşning mənisi bəlkim «padixah Pərwərdigarning nami bilən kəsəm kıləyayla...». □ 14:14 «Huda... palanoşinini Əzigə kayturup əkilixkə ilaj kılıdu» — ibraniy tilida: «Huda... Əzining palioşinini Əzidin palandi qəliwərməslikigə ilaj kılıdu» degən səz bilən ipadilini. □ 14:16 «Hudaning mirası» — xübhışizki, tul hotun wə oşlıqə (Hudaning birnəqqə dəwr ilgiri Israil həlkining əşdadlırioşa tapxuroşan kərsətmişigə asasən) («Yə.» 12:7 qatarlıklar) miras qəloşan zeminini kərsitidu. □

□ 14:19 «Yoabning kərsətmiş» — ibraniy tilida: «Yoabning qəli». «oşojam padixah eytkanlıri ongoşimu, soləşimu kaymaydıoğan həkikəttur» — ibraniy tilida «Birsi oşojam padixah eytkanlıridin ongoşimu, soləşimu burulsa, u həkikəttə turmaydu».

²⁴ Əmma padixah: — U mening yüzümnı kərməy, əz öyigə barsun, degənidi. Xunga Abxalom padixahning yüzini kərməy, əz öyigə kətti.

²⁵ Əmdi pütkül İsrail təwəsidadə Abxalomdək qıraylık dəp mahtaloqan adəm yok idi. Tapinidin tartip qokkusiyoıqə uningda heq əyib yok idi.

²⁶ Uning qeqini qüxürgəndə (u hər yilning ahirida qeqini qüxürətti; qeqi eqirlixip kətkəqkə, xunga uni qüxürətti), qeqini padixahning «əlgəm taraza»si bilən tartsa ikki yüz xəkəl qıqattı. □

²⁷ Abxalomdin üq oqul wə Tamar isimlik bir kız tuoquldi. Kızı tolimu qıraylık idi.

²⁸ Abxalom padixahning yüzini kərməy, Yerusalemda toptoqra ikki yil toxquqə turdi;

²⁹ Abxalom Yoabka adəm mangdurup, özini padixahning kexioqə əwətixini etündi, əmma u kəlgili unimidi. Abxalom ikkinqi kətim uning yenioqə adəm əwətti, lekin Yoab kelixni halimidi.

³⁰ Xuning bilən Abxalom əz hizmətkarlırioqə: — Yoabning meningkiqə yandax arpa teriklik bir parqə etizliki bar. Berip uningqə ot koyunglar, dəp buyrudi. Xundək kılıp, Abxalomning hizmətkarlıri Yoabning bu bir parqə etizlikiqə ot koydi.

³¹ Andin Yoab qozojilip Abxalomning öyigə kirip uningdin: Nemixka hizmətkarlıring etizlikimoqə ot koydi! — dəp soridi.

³² Abxalom Yoabka jawab berip: Mana, mən sanga adəm əwətip: Keximoqə kəlsun, andin padixahning kexioqə manga wakaliten baroquzup uningqə: Mən nemixka Gəxurdin yenip kəlgəndimən? U yərdə kəlsam, yaxhi bolattikən, dəp eytkuzmaqqi idim. Əmdi padixah bilən didarlıxsam dəymən; məndə kəbihlik bolsə, u meni eltürsun, — dedi.

³³ Xuning bilən Yoab padixahning kexioqə berip, uningqə bu həwərnı yətküzdi. Padixah Abxalomni qakirdi; u padixahning kexioqə kelip, padixahning aldida təzim kılıp bax urdi; padixah Abxalomni səydi.

15

Abxalom padixahka isyan kətüridu

¹ Bu ixlardin keyin Abxalom özigə jəng hərwişi bilən atlarnı təyyarlattı həm əz aldida yügüridioqan əllik əskərnı bekitti.

² Abxalom tang səhərdə kəpup, dərwazioqə baridioqan yolning yenida turattı. Qaqan birsi dəwayımnı kəssun dəp, padixahka ərz tutkili kəlsə, Abxalom uni qakirip: Sən qayısi xəhərdin kəlding, — dəp soraytti. U kixi: Qulung İsrailning palanqi kəbilisidin kəldi, desə,

³ Abxalom uningqə: Mana, dəwayinglar durus wə hək ikən, lekin padixah tərıpidin özigə wakaliten ərzingni anglaxka koyuloqan adəm yok, dəytti.

⁴ Andin Abxalom yənə: Kaxki, mən zeminda sorəqqi kılınsam'idi, hər kimning ərzi yaki dəwayı bolup, mening keximoqə kəlsə, uningqə adalət kərsitəttim! — dəytti.

⁵ Birkim uningqə təzim kılılı aldioqə barsə, Abxalom kəlini uzutup, uni tutup səyətı.

⁶ Abxalom xundək kılıp padixahning həküm qikirixioqə kəlgən İsrailning hərbir adəmlirining kəngüllirini utuwalattı.

□ 14:26 «ikki yüz xəkəl» — 1.4 kilogram boluxı mumkin.

7 Töt yil ötkändə, Abxalom padixahqa: Mening Hebronnda Pərwərdigarəja iqkən kəsimimni ada kilixim üqün, xu yərgə berixka ijazət bərsəng; □

8 qünki kұлung Suriyədiki Gəxurda turojinimda kəşəm iqip: Əgər Pərwərdigarə meni Yerusalemoja kəytursa, mən Pərwərdigarəja ibadət kilmən, dəp eytkanidi, — dedi.

9 Padixah uningəja: Tinq-aman berip kəlgin, dewidi, u kəzojilip Hebronəja kətti.

10 Lekin Abxalom Israilning həmmə kəbililirigə məhpiy əlqilərnı mangdurup: Buroja awazini anglişjininglarda: «Abxalom Hebronnda padixah boldi!» dəp elan kilinglar, dedi.

11 Əmdi ikki yüz adəm təklip bilən Abxalom bilən birgə Yerusalemdin barəjanidi. Ular həkikiy əhwalidin bihəwər boləraqqa, saddilik bilən barəjanidi.

12 Abxalom kurbanlik ötküzgəndə, u adəm əwətip Dawutning məslihətqisi boləjan Gilohluq Ahitofəlni öz xəhəri Gilohdin elip kəldi. Xuning bilən kəst barəqanseri küqəydi, Abxaloməja əgəxkənlər barəqanseri kəpüyüwatatti.

Dawut Yerusalemdin kaqıdu

13 Dawutka bir həwərqı kelip: Israilning adəmlirining kəngülliri Abxaloməja mayil boldi, — dedi.

14 Xuning bilən Dawut Yerusalemda uning bilən boləjan həmmə kul-hizmətkarlıroja: Kəpup kaqaylı! Bolmisa, Abxalomdin kutulalmaymiz. Ittik kətəyli; bolmisa, u tuyuqsız üstimizgə besip kelip, bizgə bala kəltürüp xəhər həlkini kiliq bisi bilən uridu, dedi.

15 Padixahning kul-hizmətkarlıri padixahqa: Ojojam padixah nemə bekitə, xuni kilmiz, dedi.

16 Xuning bilən padixah pütün ailisidikilərnı elip, qikip kətti; əmma padixah kenizəkliridin onni ordioja karaxka qoydi.

17 Padixah qikip kətkəndə həmmə həlk uningəja əgəxti; ular Bəyt-Mərħakta turup kəldi. □

18 Həmmə hizmətkarlıri uning bilən billə *Kidron eqinidin* ötüwatatti; barlık Kərətiylər, barlık Pələtiylər, barlık Gatlıklar, yəni Gat xəhəridin qikip uningəja əgəxkən altə yüz adəm padixahning aldidə mangatti. □ ■

19 Padixah Gatlık İttayəja: Sən nemixka biz bilən barisən? Yenip berip padixahning kəxida turojin; qünki sən öz yurtungdin musapir bolup palanojansən. □

20 Sən pəkət tünügünla kəlding, mən bügün kəndəksigə seni özüm bilən billə sərsən kilyə? Mən bolsam, nəgə baralisam, xu yərgə barimən. Kəringdaxliringni elip yenip kətkin; Hudaning rəhim-xəpkiti wə həkikiği sanga yar boləqay! — dedi.

21 Lekin İttay padixahqa jawab berip: Pərwərdigarning həyati bilən wə ojojam padixahning həyati bilən kəşəm kilmənki, məyli həyat yaki

□ 15:7 «töt yil ötkəndə...» — bəzi kona kəqürmilərdə «kiriq yil ötkəndə...» deyilidu. Bu bəlkim kəqürmiqining hatalikidin boləjan. □ 15:17 «Bəyt-Mərħak» — yaki «yiraktiki orda». □ 15:18 «Kidron dəryasidin» — bu sözlər ibraniy tekstidə yok, lekin «ötüwatatti» dəgən səz bu mənini kərsitidu (23-ayətni kəring). Kidron eqini Yerusaleming xərkij təripigə yəkin bolup, İordan dəryasioja mangoqanda uningdin ötüxi kərek. ■ 15:18 2Sam. 8:18; 1Pad. 1:38; 1Tar. 18:17

□ 15:19 «yenip berip padixahning kəxida turojin...» — Dawut «padixah» dəgən səzni ixlitip, Abxalom «yengi padixah»ni kərsitidu. 34-ayətnimu kəring.

mamat bolsun, o'qjam padixah kəyərdə bolsa, qulung xu yərdimu bolidu! — dedi.

22 Dawut Ittayoga: Əmdi sənmu berip *əkındin* otkin, dedi. Xuning bilən Gatlik Ittay həmmə adəmliri wə uning bilən mangəjan barlik bala-qaqiliri o'tup kətti. □

23 Həmmə həlk o'tuwatkanda, pütkül xu yurttikilər kattik awaz bilən yio'lıdi. Padixah özimu Kidron ekinidin otkəndə, barlik həlk qəllük tərīpigə qarap yol aldı.■

24 Wə mana, Zadok bilən Lawiylarmu Hudaning əhdə sandukini kəturüp billə kəldi; ular Hudaning əhdə sandukini yərdə qoydi. Barlik həlk xəhərdin qikip otküqə Abiyatar bolsa, qurbanliqlarni sunup turatti. □

25 Padixah Zadokka: Hudaning əhdə sandukini xəhərgə yandurup elip kirgin. Mən əgər Pərwərdigarning kəzlıridə iltipat tapsam, U qoqum meni yandurup kelidu wə U manga əhdə sandukini wə Öz makanini yənə kərgüzidu;

26 lekin U mening toqramda: Səndin hursənlikim yok, desə, mana mən; U meni kəndak kılıxni layik kərsə, xundak kilsun, — dedi.

27 Padixah kahin Zadokka: Sən aldın kərgüqi əməsmu? Sən wə öz oqlung Ahimaaz wə Abiyatarning oqli Yonatan, yəni ikkinglarning ikki oqlunglar sanga həmrah bolup tinq-aman xəhərgə kaytkin.

28 Mana, mən silərdin həwər kəlgüqə qəldiki otkəllərdə kütup turay, — dedi.

29 Xuning bilən Zadok bilən Abiyatar Hudaning əhdə sandukini Yerusalemə qayturup berip, u yərdə kəldi.

30 Lekin Dawut Zəytun teo'loqa qikkanda, bexini yepip yalang ayaq bolup yio'lawatatti; uning bilən boləjan həmmə həlkning hərbi bexini yepip yio'lap qikiwatatti.

31 Birsı kelip Dawutka: Ahitofəlmü Abxalomning kəstigə katnaxkanlar iqidə ikən, dedi. Xuning bilən Dawut dua kılıp: I Pərwərdigar, Ahitofəlning məslihətini əhməkənilikkə aylanduroqaysən, dedi.

32 Dawut toqning qo'kqisiə, yəni adəttə u məhsus Hudaəqa ibadət kılıdiojan jayoqa yətkəndə, Arkilik Huxay toni yirtik, bexioqa topa-qang qeqilojan həlda uning aldioqa kəldi.

33 Dawut uningə: Mening bilən barsang, manga yük bolup kəlisən;

34 lekin xəhərgə kaytip berip Abxalomə: I padixah, mən bügüngə kədər atəngning kul-hizmətkari boləqəndək, əmdi sening kul-hizmətkaring bolay, disəng, sən mən üqün Ahitofəlning məslihətini bikar kiliwetələysən.

35 Mana Zadok wə Abiyatar degən kahinlarmu xu yərdə sən bilən billə bolidu əməsmu? Padixahning ordısidin nemə anglisang, Zadok bilən Abiyatar kahinlarə eytkin.

36 mana, ularning ikki oqli, yəni Zadokning oqli Ahimaaz bilən Abiyatarning oqli Yonatanmu xu yərdə ularning yenida turidu. Hərnemə anglisang, ular arkilik manga həwər yətküzgin — dedi.

37 Xuning bilən Dawutning dosti Huxay xəhərgə bardi; Abxalommu dəl xu qaoqda Yerusalemə kirdi.

□ 15:22 «*əkındin otkin*» — bəlkı Kidron dəryasidin (23-ayətnı kəring). ■ 15:23 Yh. 18:1

□ 15:24 «*Barlik həlk xəhərdin qikip otküqə Abiyatar bolsa, qurbanliqlarni sunup turatti*» — baxka birhil tərjimisi: «Barlik həlk xəhərdin qikip otküqə Abiyatar saqlap turup, andin o'tti».

16

Dawut Zibadin sowaqatlarni qobul qilidu

¹ Dawut ta'orning qo'qqisidin əmdila o'tuxigə Məfiboxətning hizmətkari Ziba ikki yüz nan, bir yüz kixmix poxkili, yüz yazlıq mewə poxkili wə bir tulum xarabni ikki exəkkə artip uning aldiya qıktı. □

² Padixah Zibağa: Bularni nemə üqün əkəlding? dedi. Ziba: Exəklərni padixahning ailsidikilər menixi üqün, nanlar bilən yazlıq miwilərni oqulamların yeyixi üqün, xarabni qəldə hərıp kətkənlərnin iqixi üqün əkəldim — dedi.

³ Padixah: O'joangning oqli nədə? — dəp soridi. Ziba padixahqa jawab berip: U yənıla Yerusalemda qaldi, qünki u: Bügün Israil jəmətidikilər atamning padixahlıqini manga yandurup beridu, dəp olturidu — dedi. ■

⁴ Padixah Zibağa: Mana Məfiboxətning həmmisi sanga təwə bolsun, dewidi, Ziba: Mən siligə tazim kılimən; silining aldirida iltipat tapsam, i oqjam padixah, — dedi.

⁵ Dawut padixah Bahurimoğa kəlgəndə, mana Saulning jəmətidin boləjan, Geraning oqli Ximəy isimlik bir adəm xu yərdin uning aldiya qıktı; u bu yakka kəlgəq kimdu birini qarəawatatti. ■

⁶ U Dawutning əzigə wə Dawut padixahning barlıq hizmətkarlırioğa qarap taxlarni atti; həmmə həlk bilən barlıq palwanlar padixahning ong təripidə wə sol təripidə turatti.

⁷ Ximəy qarəap: Yoqal, yoqal, həy sən kanhor, iplas! □

⁸ Sən Saulning ornida padixah boldung, lekin Pərwərdigar uning jəmətining kenini sening bexingə qayturdi; əmdi Pərwərdigar padixahlıqini oqlung Abxalomning kolioğa bərdi; mana, əzüngning rəzillikning sening üstünggə qüxti, qünki sən bir kanhorsən! — dedi.

⁹ Zəruiyaning oqli Abixay padixahqa: Nemixka bu əlük it oqjam padixahni qarəisun? U yərgə berip uning bexini kəskili manga ijazət bərgəysən! — dedi. ■

¹⁰ Lekin padixah: I Zəruiyaning oqulliri, mening bilən nemə karinglar? U qarəisa qarəisun! Əgər Pərwərdigar uningə, Dawutni qarəioqin, dəp eytkən bolsa, undakta kim uningə: Nemixka bundak kılisən? — deyəlisun?

¹¹ Dawut Abixayğa wə barlıq hizmətkarlırioğa: Mana əz puxtumdin boləjan oqlum mening jenimni izdigən yərdə, bu Binyamin kixi uningdin artukrak kılmamdu? Uni qarəioqili koyəqin, qünki Pərwərdigar uningə xundak buyruptu.

¹² Pərwərdigar bəkim mening dərdlimni nəzirigə elip, bu adəmning bügün meni qarəioqanlirining ornida manga yaxhilik yandurar, dedi.

¹³ Xuning bilən Dawut əz adəmliri bilən yolda mengiwərdi. Ximəy bolsa Dawutning uduldiki taq baqrida mangoqəq qarəaytti həm tax etip topa-qəng qəqatti.

¹⁴ Padixah wə uning bilən boləjan həlkning həmmisi hərıp, mənzilgə barəanda u yərdə aram aldi.

Ahitofəlnin məslihəti

¹⁵ Əmdi Abxalom barlıq Israillər bilən Yerusalemoğa kəldi; Ahitofəl uning bilən billə idi.

□ 16:1 «yüz yazlıq mewə poxkili» — yaki «yüz ənjür poxkili». ■ 16:3 2Sam. 19:27 ■ 16:5 1Pad. 2:8 □ 16:7 «həy sən kanhor, iplas!» — «iplas» ibranıy tilida: «Iblis (Beliyal)ning oqli».

■ 16:9 1Sam. 24:15; 2Sam. 9:8

16 Dawutning dosti arkilik Huxay Abxalomning kexioja kalgandə, u Abxalomjoja: Padixah yaxisun! Padixah yaxisun! — dedi.

17 Abxalom Huxayjoja: Bu sening dostungoja kersitidiojan himmitingmu? Nemixka dostung bilən barmiding? — dedi.

18 Huxay Abxalomjoja: Yak, undak əməs, bəlki Pərwərdigar wə bu həlk həmdə Israillarning həmmisi kimni tallisa, mən uningoja təwə bolay wə uning yenida turimən.

19 Xuningdin baxka kimning hizmitidə bolay? Uning oşlining kexida hizmət kilmamdim? Sening atangning kexida hizmət qiləandək, əmdi sening kexingda hizmət kəlay, — dedi.

20 Andin Abxalom Ahitofəlgə: Məslihətlixip yol kersitinglar; kəndak kəlsək bolar? — dedi.

21 Ahitofəl Abxalomjoja: Atangning ordioja karişili koyojan kenizəkliri bilən billə yatkin; xuning bilən pütkül Israil sening əzuingni atangoja nəprətlik qiləanliqingni anglaydu; xundak kilip sanga əgəxkənləarning kəlliri küqləndürüldü, dedi.

22 Xuning bilən ular Abxalom üqün ordining əgzisidə bir qedir tikti; Abxalom həmmə Israilning kəzliri aldida əz atisining kenizəkliri bilən billə boldi.

23 U künlərdə Ahitofəlning bərgən məslihəti huddi kixi Hudadin sorap erixən səz-kalamdək həsəblinatti. Uning Dawutka wə Abxalomjoja bərgən həmmə məslihətimu həm xundak kərilatti.

17

Ahitofəlning məslihəti bikar kəlinidu

1 Ahitofəl Abxalomjoja: Manga on ikki ming adəmnı talliwelixka ruhsət bərsəng, mən bəgün keqə kəzoşilip, Dawutni koşqay;

2 Mən uning üstigə quxkinimdə u həriş, kəlliri ajiz bolidu; mən uni aləzadə kəliwətimən, xundakla uning bilən boləjan barlik həlk kəqidü. Mən pəkət padixahnila urup əltürimən,

3 andin həmmə həlkni sanga bəkindurup kəyturimən. Sən izdigən adəm yokalsa, həmmə həlk sening kexingoja kəytidu; xuning bilən həmmə həlk amən-esən kəlidü, dedi. □

4 Bu məslihət Abxalomjoja wə Israilning barlik əksəkəllirioja yakti,

5 ləkin Abxalom: Arkilik Huxaynimu qəkiringlar; uning səzinimu anglayli, — dedi.

6 Huxay Abxalomning kexioja kalgandə, Abxalom uningoja: Ahitofəl mundaq-mundaq eytti; u degəndək kəlaylimu? Bolmisa, sən bir məslihət bərgin, — dedi.

7 Huxay Abxalomjoja: Ahitofəlning bu wəqəttə bərgən məslihəti yahxi əməs, — dedi.

8 Huxay yənə mundaq dedi: «Sən atang bilən adəmlirini bilisənəju — ular pəlwənlərdür, həzir daladiki baliliridin juda kəlinəjan qixi eyiktək pəyli yaman. Atang bolsa həkəkişiy jəngqədur, əz adəmliri bilən birgə kənməydu.

□ 17:3 «Sən izdigən adəm yokalsa, həmmə həlk sening kexingoja kəytidu» — ibraniy tilida: «Barlik adəmnıng kəytip kəlixı, sən izdigən adəmnıng jənioja barawərdür».

9 Mana u hozir bir o'arda ya baxka bir yerdə məkünüwaləjan bolsa kerək. Mubada u awwal həkimiz üstigə qūxsə xuni angliəjan hərkim: Abxaloməja əgəxkənlər kīrəjinqilikka uqraptu, — dəydu. □

10 U waqitta hətta xir yūrək palwanlarning yūrəklirimu su bolup ketidu; qūnki pūtkūl Israil atangning batur ikənlikini, xundakla uningəja əgəxkənlərningmu palwan ikənlikini bilidu.

11 Xunga məslihətim xuki, pūtkūl Israil Dandin tartip Bəər-Xəbaəiqə sening kəxingəja tez yəjilsun (ular dengizdiki qumlarədək kəptur!). Sən əzūng ularni baxlap jənggə qikqin.

12 Biz uni kəyərdə tapsak, xəbnəm yərgə qūxkəndək uning üstigə qūxəyli. Xuning bilən uning əzi wə uning bilən boləjan kixilərdin heq kimmu qalmaydu.

13 Əgər u bir xəhərgə kiriwalsimu, pūtkūl Israil xu yərgə arojamqilarni elip kelip, xəhərni hətta uningdiki kīqik xəojil-taxlarnimu qaldurməy sərəp əkilip, dərya jiləjisəja taxliwetimiz».

14 Abxalom bilən Israilning həmmə adəmliri: Arkilik Huxayning məslihəti Ahitofəlning məslihətidin yahxi ikən, deyixti. Qūnki Pərwərdigar Abxalomning bəxiəja bala kəlsun dəp, Ahitofəlning yahxi məslihətinəng bikar qilinixini bəkitkənidi.

15 Huxay Zadok bilən Abiyatar kahinlarəja: Ahitofəlning Abxalom bilən Israilning aqsaqalliriəja bərgən məslihəti mundaq-mundaq, əmma mening məslihətim bolsa mundaq-mundaq;

16 hozir silər dərhal adəm əwətip Dawutka: Bu keqidə qəlning keqikliridə kənmay, bəlki tez ətup ketinglar, bolmisa padixah wə uning bilən boləjan həmmə hək halak boluxi mumkin, dəp yətküzinglar — dedi.

17 U waqitta Yonatan bilən Ahimaaz Ən-Rogəldə kütup turatti; ular baxqilarəng kərüp qalmasliki üqün xəhərgə kirmidi; bir dedəkning qikip ularəja həwər bərixə bəkitildi. Ular bərip Dawut padixahka həwərni yətküzdi.

18 Ləkin bir yax yigit ularni kərüp kelip, Abxaloməja dəp kəydi. Əmma bu ikkiylən ittik bərip, Bahurimdiki bir adəmning əyigə kirdi. Bu adəmning həylisida kuduk bar idi; ular xuningəja qūxup yoxurundi.

19 Uning ayali kudukning əozisəja yapquqini yepip üstigə soqulojan buşdayni təkup kəydi; xuning bilən heq ix axkarilanmidi.

20 Abxalomning hizmətkarliri əyigə kirip ayalning kəxiəja kelip: Ahimaaz bilən Yonatan kəyərdə? — dəp soridi. Ayal: Ular eriktin ətup kətti, dedi. Kəlgənlər ularni izdəp tapalmay, Yerusaleməja kaytip kətti.

21 Ular kətkəndin keyin, bu ikkiylən kuduktin qikip, bərip Dawut padixahka həwər bərdi. Ular Dawutka: Kərup, sudin ətkin; qūnki Ahitofəl seni tutux üqün xundak məslihət bəriptu, — dedi.

22 Xuning bilən Dawut wə uning bilən boləjan barlik hək kəzojilip Iordan dəryasidin ətti; tang atquqə Iordan dəryasidin ətnigən heqkim qalmidi.

23 Ahitofəl əz məslihətini kəbul kilmioanlikini kərüp exikini tokup, əz xəhəridiki əyigə bərip, əyidikilərgə wəsiyət tapxuroqandin keyin, esilip əliwaldi. U əz atisining kəbrisidə dəpnə kilindi.

24 Xu arilikta Dawut Mahanaiməja yetip kəlgənidi, Abxalom wə uning bilən boləjan Israilning həmmə adəmlirimu Iordan dəryasidin ətup boləjanidi.

25 Abxalom Yoabning ornida Amasani kəxunning üstigə sərdar kilip kəydi. Amasa bolsa Yitra isimlik bir Israillik kixining oqli idi. U kixi

□ 17:9 «Mubada u awwal həkimiz üstigə qūxsə...» — yaki «Dəsləptə hək(imiz)din nəqqisi yikilip əltürülsə...»

Nahaxning kizi Abigail bilən yeqinqilik qilganidi. Nahax Yoabning anisi Zəruiya bilən aqa-singil idi.

²⁶ Israil bilən Abxalom Gileadning zeminida bargah tikti.

²⁷ Dawut Mahanaimoşa yetip kəlgəndə, Ammoniyarning Rabbah xəhridin bolqan Nahaxning oğlu Xobi bilən Lo-Dibarlik Ammiəlning oğlu Makir wə Rogelindin bolqan Gileadlik Barzillay degənlər ■

²⁸ yotqan-kərpə, das, qaqa-kuqa, buoqday, arpa, un, komaq, purqak, kizil max, quruoqan purqaklar,

²⁹ həsəl, qaymaq wə qoylarni kəltürüp, kala sütidə qilinöqan qurut-irimqik katarliklarni Dawut bilən həlkəyə yeyix üqün elip kəldi, qünki ular: Xübhısizki, həlk qəldə hərıp-eqip, ussap kətkəndu, dəp oyliqanidi.

18

Abxalomning ölüxi

¹ Dawut əzi bilən bolqan həlkni yioqıp editlidi wə ularning üstigə mingbexi bilən yüzbexi koydi.

² Andin Dawut həlkni üq bələkkə bəlüp jənggə qikardi; birinqi bələkni Yoabning qol astida, ikkinqi bələkni Zəruiyaning oğlu, Yoabning inisi Abixayning qol astida wə üqinqi bələkni Gatlik Ittayning qol astida koydi. Padixah həlkəyə: Bərhək, mənmu silər bilən jənggə qikimən, dedi.

³ Ləkin həlk: Sili qikmisila, əgər biz qaqsak düxmən bizgə pərwa kilmaydu; hətta yerimimiz ölüp kətsəkmü bizgə pərwa kilmaydu. Qünki əzliri bizning on mingimizgə barawər bolila. Yəhxisi sili xəhərdə turup bizgə həmdəm boluxka təyyar turuqayla, dedi.

⁴ Padixah ularoşa: Silərgə nemə layik kərünsə, xuni kilimən, — dedi. Xuning bilən həlk yüzdin, mingdin bolup xəhərdin qikiwatqanda, padixah dərwazining yenida turdi.

⁵ Padixah Yoab bilən Abxay wə Ittayoşa: Mən üqün Abxalomoşa yaxhi muamilidə bolup ayanglar, dedi. Padixahning *həmmə sərdarlırioşa* Abxalom toqrisida xundak tapiliqinida, barlik həlk tapiliqinini anglidi.

⁶ Andin həlk Israil bilən soquxkili məydanoşa qikti; soqux əfrainning ormanlikida boldi.

⁷ U yərdə Israil Dawutning adəmliridin məoqlup boldi. U küni ular kattik kiroqin kilindi — yigirmə mingi öldi.

⁸ Sokux xu zeminöşa yeyildi; ormanlik yəwətkənlər kiliqta ölğanlərdin kəp boldi.

⁹ Abxalom Dawutning oqlamliri bilən tuyuksiz uqrixip qaldi; Abxalom öz kəqirioşa minip, qong dub dərihining koyuk xahlirining tegidin ötkəndə, uning bexi dərah xəhioşa kəplixip kəlip, u esilip qaldi; u mingən kəqir bolsa aldioşa ketip qaldi. □

¹⁰ Birsı buni kərüp Yoabka həwər bərip: Mana, mən Abxalomning bir dub dərihidə sanggilap turuqinini kərdüm, dedi.

¹¹ Yoab həwər bərgən adəmgə: Nemə! Sən uni kərüp turup, nemixka uni urup öltürüp yərgə quxürmidin? Xundak qilöqan bolsang, sanga on kümüx tənggə wə bir kəmər bərettim, — dedi.

■ 17:27 2Sam. 19:31, 32; 1Pad. 2:7 □ 18:9 «uning bexi ... kəplixip kəlip, u esilip qaldi» —İbraniy tilida: «uning bexi ... kəplixip kəlip, u asman-zemin otturısında esilip qaldi».

12 U adəm Yoabka: Qolumoja ming kümüx tənggə təgsimu, qolumni padixahning oqlioja uzatmayttim! Qünki padixahning həmmimiz aldida sanga, Abixayoja wə Ittayoja: Mening üqün hər biringlar Abxalomni ayanglar, dəp buyruoqinini angliduk.

13 Əgər mən öz jenimni təwəkkul kılıp, xundak kılıoan bolsam (hərəkəndak ix padixahtin yoxurun qalmaydu!) sən meni taxlap, düxmining qatarida kərətting, — dedi.

14 Yoab: Sening bilən bundak deyixixkə qolam yok! — dedi-də, kılıoja üq nəyzini elip dərəhtə sanggilaklık həlda tirik turojan Abxalomning yurikigə sanjidi. □

15 Andin Yoabning yaraq kətürgüqisi boləjan on oqlam Abxalomning qerisigə yotilip, uni urup oltürdi.

16 Andin Yoab kanay qaldi; həlk Israillni koqlaxtin yandi; qünki Yoab koxxunni qekinixkə qakirdi.

17 Ular Abxalomni ormanlıktiki qong bir azgaləja taxlap üstigə nurojun taxlarni dəwiləp koydi. Israillar bolsa keqip hərbi öz makaniəja kətti. □

18 Abxalom tirik waqtida padixah wadisida əzigə bir abidə turozəjanidi. Qünki u: Mening namimni kaldurdiəjanəja oqlum yok dəp, u tax abidini öz nami bilən atiojanidi. Xuning bilən bu tax bügüngə kədər «Abxalomning yadikari» dəp atilidu. □

Dawut Abxalomning əlümidin həwər tapidu

19 Zadokning oqli Ahimaaz Yoabka: Pərwədigar seni düxmənliringdin kətquzup sən üqün intikam aldi, dəp padixahka həwər berixkə meni dərhal mangəjojun, — dedi.

20 Ləkin Yoab uningəja: Sən bügün həwər bərməysən, bəlki baxka bir küni həwər berisən; padixahning oqli əlgini tüpəylidin, bügün həwər bərməysən, dedi.

21 Xuning bilən Yoab Kuxiyəja: Berip padixahka kərginingni dəp bərgin, dedi. Kuxiylik Yoabka təzim kılıp yügürüp kətti. □

22 Ləkin Zadokning oqli Ahimaaz Yoabka yənə: Qandakla bolmisun bu Kuxiyning kəynidin yügürüxkə mənə ijazət bərgin, — dedi. Yoab: I oqlum, sanga heqkəndak səyünqi bərgüdək həwər bolmisa, nemixkə yügürüxni halaysən? — dedi.

23 U yənə: Qandakla bolmisun, meni yügürgüzgin, dedi. Yoab uningəja: Mang, yügür, dewidi, Ahimaaz İordan dəryasidiki tüzlənglik bilən yügürüp Kuxiygə yetixip uningdin otüp kətti.

24 Dawut iqli-taxki dərwezining otturisida olturatti. Kəzətqi dərwezining əgzisidin sepilning üstigə qikip, bəxini kətürüp kəriwidi, mana bir adəmning yügürüp keliwatqinini kərdi. □

□ 18:14 «dərəhtə sanggilaklık həlda tirik turojan Abxalomning yurikigə sanjidi» — ibranıy tilida «dərəhning yurikide sanggilaklık tirik turojan Abxalomning yurikigə sanjidi» degən səzlər bilən ipadilinidu. □ 18:17 «Israillar bolsa keqip hərbi öz qədirəja kətti». □ 18:18 «Mening namimni kaldurdiəjanəja oqlum yok...» — Abxalomning bu səzidin kəriəjənda, uning üq oqli (14:27) həmmisi baldur əlgənidi. □ 18:21 «Xuning bilən Yoab Kuxiyəja... dedi» — «Kuxiy»: Həbəx, Əfiopiya. Əfiopiyaliklərnin bügüngə kədər uzunəja yügürüxtə dangki bar. □ 18:24 «Dawut iqli-taxki dərwezining otturisida olturatti» — ibranıy tilida «Dawut ikki dərwezining otturisida olturatti». Pərzimizqə «bu ikki dərwezə» xəhərnin iqli wə taxki kowuqi bolsa kerək.

²⁵ Kəzətqi warkirap padixahqa həwər bərđi. Padixah: Əgər u yaloquz bolsa uningda qoqum həwər bar, dedi. Həwərqi bolsa yəqinlixip keliwatatti.

²⁶ Andin kəzətqi yənə bir adəmning yügürüp kəlginini kərđi. Kəzətqi dərwezawəngə: Mana yənə bir adəm yaloquz yügürüp keliwatidu, — dedi. Padixah: Bumu həwərqi ikən, dedi.

²⁷ Kəzətqi: Awwalkisining yügürüxi manga Zadokning oqli Ahimaazning yügürxidək kəründi, — dedi. Padixah: U yahxi adəm, hux həwər yətküzidu, — dedi.

²⁸ Ahimaaz padixahqa towlap: Salam! dəp padixahqa yüzini yərgə təgküzüp təzim kilip: Oqjam padixahqa ziyan yətkürüxkə kollirini kətürğən adəmlərni məqlubiyətkə muptila kiləjan Pərwərdigar Hudaliri mubarəktur! — dedi. □

²⁹ Padixah: Abxalom salamətmu? — dəp soridi. Ahimaaz jawab berip: Yoab padixahning kuli wə pəkirlirini mangduroqanda, pəkir kixilərnin gong qalaymıqanqılıqini kərdum, lekin nemə ix boləjanlıqini bilmidim, — dedi.

³⁰ Padixah: Boldi, buyaqta turup turoqin, dedi. U bir tərəpkə berip turdi.

³¹ Wə mana, Kuxiy yetip kəldi; Kuxiy: Oqjam padixah hux həwərni anglıqayla. Pərwərdigar bəgün asiylıq kilip qozqaloqan həmmisidin silini kutkuzup, ulardin intikam aldi, dedi.

³² Padixah Kuxiyə: Yigit Abxalom salamətmu? dəp soridi. Kuxiy: Oqjam padixahning duxmənliri wə silini kəstləxkə qozqaloqanlarning həmmisi u yigitkə ohxax bolsun! — dedi.

³³ Padixah tolimu azablinip, dərwezawin gəpəsidiki balihanioqə yioqləjan peti qıktı; u mangoqəq: I oqlum Abxalom! I oqlum, oqlum Abxalom! Kaxki, mən sening ornungda əlsəm bolmasmidi! I Abxalom, mening oqlum, mening oqlum! dedi.

19

¹ Birsı Yoabka: Padixah Abxalom üqün yioqlap matəm tutmaqta, dəp həwər bərđi.

² Xuning bilən xu kündiki nusrət həlk üqün musibətkə aylandı; qünki həlk xu künidə: Padixah öz oqli üqün kayoqu-həsrət tartiwatidu, dəp anglidi.

³ U küni həlk soquxtın kəqip hijaləttə kəloqan adəmlərdək, oqrilikqə xəhərgə kirdi.

⁴ Padixah yüzini yepip: I, oqlum Abxalom, i Abxalom, mening oqlum, mening oqlum! — dəp qattik awaz bilən pəryad kətürdi.

⁵ Ləkin Yoab padixahning əyigə kirip, uning kexioqə kelip: Öz jeningni, oqulliring bilən qizliringning jeni, ayalliringning jeni bilən kenizəkliringning jeni kutkuzoqan həmmə hizmətkarlarning yüzini sən bəgün hijaləttə kəldurdung!

⁶ Sən əzünggə nəprətlinidəjanlarni səyisən, seni səyidəjanlarəqə nəprətlinidəjandək kilisən! Qünki sən bəgün sərdarlingni yəki hizmətkarlingni nəziringdə həqnərsə əmas degəndək kilding! Qünki bəgün Abxalom tirik kəlip, biz həmmimiz əlgən bolsaq, nəziringdə yahxi bolattikən, dəp bilip yəttim.

⁷ Əmdi qıqip hizmətkarlingning kəngligə təsəlli yərgin; qünki mən Pərwərdigar bilən kəsəm qilimənki, əgər qıqmısang, bəgün kəqə həq

adəm sening bilən qalmaydu. Bu bala yaxliqingdin tartip bügünki küngiqə üstüנגgə qüxkən hərқandaқ baladin eoјir bolidu, — dedi.

⁸ Xuning bilən padixah қiқip dərwasida olturdi, һөmmə һəlkқə: Mana, padixah dərwasida olturidu, degən һəwər yətküzülgəndə, ularning һөmmisi padixahning кəxiоја кəldi. Əmma Israillar bolsa һөmmisi кəqip, öz öyigə қaytip кətti. □

⁹ Əmdi Israil кəbilisidiki һөmmə һəlk ојuloјula қilixip: Padixah bizni dүxmənlirimizning қolidin azad қiloјan, bizni Filistiyлarning қolidin қutқuzoјanidi. Əmma, u һazir Abxalom түpəylidin zemindin özini қaқuruwatidu.

¹⁰ Lekin biz üstimizgə padixah boluxқа məsiһ қiloјan Abxalom bolsa јəngdə əldi. Əmdi nemixқа padixahni yandurup elip kelixкə gəp қilmaysilər? deyixti. □

¹¹ Dawut padixah Zadok bilən Abiyatar kahinlarоја adəm əwətip: Silər Yəhudaning aқsaқallirioја: *Padixah mundaq dəydu*: — Hөmmə Israillarning padixahni ordisioја қayturup keləyli, deyixкən təliplirining һөmmisi padixahning қulikioја yətkən yərdə, nemixқа silər bu ixta ulardın keyin қalisilər?

¹² Silər mening қerindaxlirim, mening ət-ustihanlirim turup, nemixқа padixahni elip kelixтə һөmmisidin keyin қalisilər?! — dənglar.

¹³ Wə xundaқla yənə Amasaојimu: Padixah mundaq dəydu: — Sən mening ət-ustihanlirim əməsmusən? Əgər seni Yoabning ornida mening кəximda daim turidoјan қoxunning sərdari қilmisam, Huda meni ursun һəm uningdin artuқ jazalisun — dənglar, — dedi. ■

¹⁴ Buning bilən u Yəhudadiki adəmlərninг kəngüllirini bir adəmninг kənglidəк özigə mayil қildi. Ular padixahқа adəm mangdurup: Sən əzüng bilən һөmmə hizmətkarlingir birgə yenip kelinglar, dəp һəwər yətküzdi.

¹⁵ Xuning bilən padixah yenip Iordan dəryasioјақ kəldi. Yəhudadiki adəmlər padixahni Iordan dəryasidin otküzimiz dəp, padixahning aldioја Gilgalоја baroјanidi.

¹⁶ Baһurimdin қiққан Binyaminlik Geraning ooqli Ximəy aldirap kelip, Yəhudadiki adəmlər bilən qüxүp, padixahning aldioја қiқti. ■

¹⁷ Ximəygə Binyamin кəbilisidin ming adəm əgəxti; ular bilən Saulning јəmətidə hizmətkar boloјan Ziba, uning on bəx ooqli wə yigirmə hizmətkarimu uningоја қoxulup кəldi; bularning һөmmisi Iordan dəryasidin eтүp padixahning aldioја қiқti.

¹⁸ Bir kema padixahning ihtiyarioја қoyulup, ailə tawabiatlirini otküzүx үqүн uyan-buyan eтүp yүрətti. Padixah Iordan dəryasidin otkəndə, Geraning ooqli Ximəy kelip uning aldida yikilip turup □

¹⁹ padixahқа: Oјoјam қullirioја кəbihlik sanimioјayla; oјoјam padixah Yerusalemdin қiққан күndə қullirining қiloјan кəbihlikini əslirigə кəltүrmigəyла; u padixahning kəngligə kəlmisun.

²⁰ Qünki қulliri özining gunah қiloјimni obdan bilidu; xunga mana, mən Yүsүpning јəmətidin һөmmidin awwal bügün oјoјam padixahni қarxi

□ 19:8 «...һөmmisi кəqip, öz öyigə қaytip кətti» — ibranij tilida «... һөmmisi кəqip, öz qedirioја қaytip кətti». Muxu ayattiki «Israillar» Abxalomоја əgəxkan Israillarni kərsitidu, əlwəttə (ularning kəpinқisi Yəhuda wə Binyaminin baxқа on kəbilidin idi). □ 19:10 «...nemixқа padixahni yandurup elip kelixкə gəp қilmaysilər?» — ibranij tilida «nemixқа padixahni yandurup elip kelixкə süktү қilislilər?».

■ 19:13 2Sam. 17:25 ■ 19:16 2Sam. 16:5; 1Pad. 2:8
□ 19:18 «Bir kema padixahning ihtiyarioја қoyulup, ailə tawabiatlirini ... eтүp yүрətti» — bəzilər: «Ular əzlrini padixahning ihtiyarioја қoyup, dərya keqikidə ailə tawabiatlirini ... eтүp yүрətti» dəp tərijmə қilidu.

elixka qıktimmən, — dedi.

²¹ Zəruiyaning oqli Abixay buni anglap: Ximəy Pərwərdigarning məsih kılıoınıni qarşioıan tursa, əlümgə məhkum kılınıx lazim bolmamdu? — dedi.

²² Lekin Dawut: I Zəruiyaning oqulliri, silərnıng menıng bilən nemə kəringlar? Būgün silər mąnga qarxi qıkmąqımusilər? Būgünki kündə İsrailda adəmlər əlümgə məhkum kılınıxi kerəkmü? Būgün İsrailoıa padıxah ikənlikimni bilməymənmu? — dedi. □

²³ Andın padıxah Ximəygə: Sən əlməysən, — dedi. Padıxah unıngoıa kəsəm kıldı.

²⁴ Əmdi Saulning nəwrısı Məfıboxət padıxahni qarxi aloılı kəldi. Padıxah kətkən kündin tartıp sak-salamət qaytıp kəlgən künğıqə, u ya putlırınıng tırnıkını almıoıan ya sakılıni yasımıoıan wə yaki kiyimlırını yumıoıanıdı.

²⁵ U padıxahni qarxi aloılı Yerusalemdin kəlgəndə, padıxah unıngdin: I Məfıboxət, nemixka menıng bilən barmıding? — dəp sorıdı. □

²⁶ U: I, oıojam padıxah, kulliri aksak boloaqka, exikimni tokup, minıp padıxah bilən billə baray, dedim. Əmma hızmətkarım meni aldap koıyptu;

²⁷ u yənə oıojam padıxahıng aldıda kullirınıng oıaywıtını kıldı. Lekin oıojam padıxah Hudanıng bir pərixtısidəktur; xuning üqün silıgə nemə layık kərünsə, xuni kılıoıayla. ■

²⁸ Qünki atamning jəmətınıng həmmısı oıojam padıxahıng aldıda əlgən adəmlərdək idi; ləkin sili öz kullirını əzliri bilən həmdastıhan bolıoıanlar arısıda koıdıla; menıng padıxahıng aldıda pəryad kılıoılı nemə həkkım bar? — dedi. □

²⁹ Padıxah unıngoıa: Nemixka ixliring toıqrısıda səzlıwerısən? Menıng həkümüm, sən bilən Zıba yərləni bəlxıwelinglar, — dedi.

³⁰ Məfıboxət padıxahka: Oıojam padıxah aman-esən öz əyigə kəlgəndin keyin, Zıba həmmısını alsımu razımən! — dedi.

³¹ Gileadlık Barzıllaymu Rogelımdin qüxüp padıxahni İordan dəryasıdin etküzüp koıyuxka kelıp, padıxah bilən billə İordan dəryasıdin ettı.

³² Əmdi Barzıllay heli yaxanoıan bir adəm bolup, səksən yaxka kırıgənıdı. Padıxah Mahanımda turoıan wakıtta, uni kəmđıoıan dəl muxu adəm idi; qünki u heli katta bir kixi idi. ■

³³ Padıxah Barzıllayoıa: Menıng bilən baroıin, mən səndin Yerusalemda əzümningkidə həwər alımən, dedi.

³⁴ Lekin Barzıllay padıxahka: Menıng bırnəqqə künlük əmrüm kəloıandı, padıxah bilən bırgə Yerusalemoıa baramdım? □

³⁵ Kulliri səksən yaxka kirdim. Yahxi-yamanni yənə pərk etələymənmu? Yəp-iqkinimning təmini tetalamdı? Yıgıt nəoıımiqilər bilən kiz nəoıımiqilərnıng awazını angliyalamdım? Nemixka kulliri oıojam padıxaoıa yənə yük bolımən?

³⁶ Kulliri pəkət padıxahni İordan dəryasıdin etküzüp andın azrak uzıtıp koıyay degən; padıxah buning üqün nemixka mąnga xunqə xapaət kərsıtıdıla?

□ 19:22 «...silər mąnga qarxi qıkmąqımusilər?» — ıbranıy tilıda «...silər mąnga xəytan bolmaqımusilər?» □ 19:25 «U ... Yerusalemdin kəlgəndə...» — yaki, «u ... Yerusalemoıa kəlgəndə...». ■ 19:27 2Sam. 16:3 □ 19:28 «...atamning jəmətınıng həmmısı oıojam padıxahıng aldıda əlgən adəmlərdək idi» — mənisı bəlkim, «biz həmmimiz əslidə senıng aldında əlümgə məhkum kılınıxka layık ıduq». ■ 19:32 2Sam. 17:27-29; 1Pad. 2:7 □ 19:34

«Menıng bırnəqqə künlük əmrım kəloıandı?» — ıbranıy tilıda «Menıng əmrümdiki yillarıng künliri kanqıdu?» degən səzlər bilən ıpadilınıdu.

³⁷ Kullirining o'lgandə öz xəhirmdə, atam bilən anamning kəbrisinging yenida yetixim üqün kaytip ketixigə ijazət bərgəyla. Əmdi mana, bu yərdə öz kulliri Kimhəm bar əməsmu? U o'qojam padixah bilən etüp barsun, uningəla əzlrigə nemə layik kərünsə xuni kıləyayla, — dedi.

³⁸ Padixah; Kimhəm mening bilən etüp barsun; sanga nemə layik kərünsə uningəla xuni kıləy, xundakla sən məndin hər nemə sorisang, sanga kılilmən, — dedi.

³⁹ Andin həlkning həmmisi Iordan dəryasidin etti, padixahmu etti. Andin padixah Barzillayni səyüp uningəla bəht tilidi; Barzillay öz yurtioğa yenip kətti.

⁴⁰ Padixah Gilgalə qıkti, Kimhəm uning bilən bardı. Yəhudadiki barlık adəmlər bilən Israilning həlkning yerimi padixahni dəryadin etküzüp uzitip qoyəlanidi.

⁴¹ Andin mana, Israilning barlık adəmliri padixahning kəxioğa kelip: Nemixka kərindaxlirimiz Yəhudaning adəmliri oşrilikqə padixahni wə padixahning ailə-tawabiatlirini, xundakla Dawutka əgəxkən həmmə adəmlərni Iordan dəryasidin etküzüxkə muyəssər bolidu? — dedi.

⁴² Yəhudaning həmmə adəmliri Israilning adəmlirigə jawap bərip: Qünki padixah bilən bizning tuşkanqilikimiz bar, nemixka bu ix üqün bizdin hapa bolisilər? Biz padixahningkidin bir nemini yidukmu, yaki u bizgə bir in'am bərdimu? — dedi.

⁴³ Israilning adəmliri Yəhudaning adəmlirigə jawap bərip: Kəbilə boyiqə aloğanda, padixahning on ikki ülüxtin oni bizgə təwədur, silərgə nisbətən bizning Dawut bilən tehimu qongrak buradərquilikimiz bar. Nemixka bizni kəzgə ilmaysilər? Padixahimizni yandurup elip kelixkə awwal təxəbbus kıləqanlar biz əməsmiduk? — dedi. Əmma Yəhudaning adəmlirining səzliri Israilning adəmlirining səzlidiridin tehimu kəttik idi.□

20

Xebaning kətürgən isyani

¹ Wə xundak boldiki, xu yərdə Binyamin kəbilisidin, Bikrining oşli Xeba isimlik bir iplas bar idi. U kanay qelip: —

Bizning Dawutta heqkandak ortak nesiwimiz yok; Yəssəning oşlidin heqkandak mirasimiz yok! I Israil, hərбірiringlar öz öyünglərgə yenip kətinglar, — dedi.□

² Xuning bilən Israilning həmmə adəmliri Dawuttin yenip Bikrining oşli Xebağa əgəxti. Lekin Yəhudaning adəmliri Iordan dəryasidin tartip Yerusaleməiqə öz padixahioğa qing başlinip, uningəla əgəxti.

³ Dawut Yerusaleməla kelip ordioğa kirdi. Padixah ordioğa qaraxka qoyup kətkən axu on kenizəkni bir öygə qamar koydi. U ularni bəkti, lekin ularəla yeqinqilik kilmidi. Xuning bilən ular u yərdə tul ayallardək əlgüqə qamaləqan peti turdi.

⁴ Andin padixah Amasağa: Üq kün iqidə Yəhudaning adəmlirini qəqirip, yioqin kəlgin; əzüngmu bu yərdə hazır boləqin, dedi.

□ 19:43 «padixahning on ikki ülüxtin oni bizgə təwədur» — degən ibarə bəlkim Israilning on kəbilə ikənlikini, Yəhudaning Binyaminni qoxkanda pəket ikki kəbilə ikənlikini kərsitidu.

□ 20:1 «Bikrining oşli Xeba isimlik bir iplas» — «bir iplas» ibraniy tilida «Xəytan (Belial)ning bir oşli». «hərбірiringlar öz öyünglərgə yenip kətinglar» — ibraniy tilida: «hərбірiringlar öz qədirioğa yenip kətinglar».

5 Xuning bilən Amasa Yəhudaning adəmlirini qakirip yioqkili bardi. Lekin uning undak qilixi padixah bekitkən waqıttin keyin kaldı,

6 u waqıtta Dawut Abixayoqa: Əmdi Bikrining oqlı Xeba bizgə qüxüridoqan apət Abxalomning qüxürginidin tehimu yaman bolıdu. Əmdi oqoqangning hizmətkarlırını elip ularni qoqlap baroqin. Bolmisa, u mustəhkəm xəhərlərnı igiliwelip, bizdin özini qaquruxi mumkin, — dedi.

7 Xuning bilən Yoabning adəmliri wə Kərtiylər, Pəltiylər, xundakla barlıq palwanlar uningqa əgixip qıktı; ular Yerusalemdin qıqıp, Bikrining oqlı Xebani qoqlıoqlı bardı.

8 Ular Gibeondiki qoram taxka yekin kəlgəndə Amasa ularning aldioqa qıktı. Yoab üstibexioqa jəng libasini kiyip, beligə oqlaplıq bir kiliqini askan kəmər baqlıoqanıdı. U aldioqa mengiwidi, kiliq oqlaptin qüxüp kətti.

9 Yoab Amasadin: Tinqlıqmu, inim? — dəp soridi. Yoab Amasani səyməkqi boləandək ong kəli bilən uni sakilidin tutti.

10 Amasa Yoabning yənə bir kəlidə kiliq barlıoqioqa diqqət kilmidi. Yoab uning kərsikioqa xundak tiqtiki, üqəyliri qıqıp yərgə qüxti. İkkinqi ketim selixning həjiti qalmioqanıdı; qünki u əldi. Andin Yoab bilən inisi Abixay Bikrining oqlı Xebani qoqlıoqlı kətti.■

11 Yoabning oqlamliridin biri Amasaning yenida turup: Kim Yoab tərəptə turup Dawutni kollisa, Yoabqa əgəxsun, dəytti.

12 Əmma Amasa öz kənida yumilinip, yolning ottursida yatattı; uni kərgən həlkning hərbiri tohtaytti. U kixi həmmə həlkning tohtiöinini kərüp, Amasaning jəsitini yoldin etizlikka tartıp koydi həm bir kiyimni uning üstigə taxlıdı.

13 Jəsət yoldin yətkəlgəndin keyin həlkning həmmisi Bikrining oqlı Xebani qoqlıoqlı Yoabqa əgəxti.

14 Xeba bolsa Bəyt-Maakaqdiki Abəlgigə wə Bəriylıklərnıng yurtining həmmə yərlirini kezip İsrailning həmmə kəbiliridın ətti. *Bəriylıklərmu jəm bolup uningqa əgixip bardı.* □

15 Xuning bilən Yoab wə adəmliri kelip, Bəyt-Maakaqdiki Abəldə uni muhasirigə aldi. Ular xəhərnıng qərisidiki sepilning udulida bir istihkam saldı; Yoabqa əgəxkənlərnıng həmmisi kelip, sepilni örəxkə bazəqlanlawatkanda,

16 Danixmən bir hotun xəhərdin towlap: Kulak selinglar! Kulak selinglar! Yoabni bu yərgə qakirip kelinglar, mening uning bilən səzləxməkqi bolöinimni uningqa eytinglar, — dedi.

17 U yekin kəlgəndə hotun uningdin: Sili Yoabmu? — dəp soridi. U: Xundak, mən xu, dedi. Hotun uningqa: Dedəklirining səzini angliqayla, dedi. U: Anglawatimən, dedi.

18 Hotun: Konılarda Abəldə məslihet tapqın, andin məsililər həl qilinidu, degən gəp bar;

19 İsrailning tinq wə məmin bəndiliridin birimən; sili hazır İsraildiki ana kəbi qong bir xəhərnı harap kiliwatidila; nemixka Pərwərdigarning mirasini yəkatmaqqi bolıla? — dedi.□

20 Yoab jawap bərip: Undak ix məndin neri bolsun! Məndin neri bolsun! Mening heqnemini yutuwaləqum yaki yəkatqum yəqtur;

■ 20:10 1Pad. 2:5 □ 20:14 «Bəriylıklərmu jəm bolup...» — yaki «U yərdiki kixilərmu jəm bolup...». □ 20:19 «sili hazır İsraildiki ana kəbi qong bir xəhərnı harap kiliwatidila» — «ana kəbi qong bir xəhər» degənnıng mənisi bəlkim, baxka xəhərlər Abəlgə bekinidu. Baxka birhıl təjimisı «bir xəhər wə İsraildiki bir ana boləuqini harap kiliwatidila».

21 ix undak əməs, bəlkı Əfrayimdiki edirliktın Bıkrıning oqlı Xeba degən bir adəm Dawut padıxaħka kaxrı kolını kətürüptu. Pəqət uni tapxursanglar, andın xəhərdın ketimən, dedi. Hotun Yoabka: Mana unıng bexı sepıldın silıgə taxlınidu, — dedi.

22 Andın hotun öz danalıkı bilən həmmə həlkə məslıhət saldı; ular Bıkrıning oqlı Xebanıng bexını kesıp, Yoabka taxlap bərdı. Yoab kanay qaldı, unıng adəmlrı xunı anglap, xəhərdın ketıp, hərbrı öz öyigə kayttı. Yoab Yerusalemoğa padıxaħnıng kexioğa bardı. □

23 Əmdi Yoab pütkül İsrailnıng qoxunıng sərdarı idi; Yəhoyadanıng oqlı Bınaya bolsa Kərətiylər bilən Pələtiylərnıng üstıgə sərdar boldı.

24 Adoniram bax-alwanoğa bax boldı, Aħıludnıng oqlı Yəhoxafat bolsa diwan begı boldı;

25 Xewa katıp, Zadok bilən Abiyatar kaħın idi;

26 Yairlık İra bolsa Dawutka has kaħın boldı. □

21

Gibeonluqlar kisas soraydu

1 Əmma Dawutnıng künlırıdə uda üç yıl aqarqılık boldı. Dawut unıng toqruluk Pərwərdıgardıñ sorıdı. Pərwərdıgar unıngoğa: Aqarqılık Saul wə unıng kaxnor jəmətıdıkılər səwəbidın, yəni unıng Gibeonluqlarıñ kiroqın kılöjınıdın boldı, dedi. □

2 Padıxaħ Gibeonluqlarıñ qakırıp, ular bilən səzləxtı (Gibeonluqlar İsrailardıñ əməs idi, bəlkı Amoriylərnıng bir qaldısı idi. İsrail əslıdə ular bilən əhdə kılıp kəsəm iqqənıdı; ləkin Saul İsrail wə Yəhudalaroğa boləqan kızıoynlıkı bilən ularnı öltürüxkə intilgənıdı). □ ■

3 Dawut Gibeonluqlaroğa: Silərgə nemə kılıp berəy? Mən kandaq kılıp bu gunahıñı kafarət kılıp yapsam, andın silər Pərwərdıgardıñ mirasioğa bəht-bərikət tiliyələysilər? — dedi. □

4 Gibeonluqlar unıngoğa: Biznıng Saul wə unıng jəmətıdıkılərdın altun-kümüx sorax həkkimiz yok, wə biznıng səwəbimizdın İsraildın bir adəmnımu ölümgə məħkum kıldurux həkkimiz yok, dedi. Dawut: Silər nemə desənglar, mən xundak kıləy, dedi.

5 Ular padıxaħka: Burun bizni yokatmaqçı boləqan, bizni İsrailnıng barlık pasıllırı iqidə turəjudək yeri qalmısın dəp, bizni həlak kılıxka kəstligən həlıki kixıning,

6 hazır unıng ərkək nəslıdın yəttisi bizgə tapxurup berılsun, biz Pərwərdıgardıñ tallıoqını boləqan Saulnıng Gibeah xəhırıdə, Pərwərdıgardıñ aldıda ularnı öltürüp, esip qoyaylı, dedi. Padıxaħ: — Mən silərgə qoqum tapxurup berimən, dedi.

□ 20:22 «xuni anglap... hərbrı öz öyigə kayttı» — ıbranıy tilıda: «xuni anglap... hərbrı öz qedırıoğa kayttı». □ 20:26 «Yairlık İra bolsa Dawutka has kaħın boldı» — yaki «Yairlık İra bolsa Dawutnıng bax wəzırı boldı». □ 21:1 «Əmma Dawutnıng künlırıdə uda üç yıl aqarqılık boldı...» — 21-24-bablar bəlkim tarıħka qoxuləqan qoxumqə sez bolup, «Samuil (2)»dıki yıllar arılıkıda yüz bərgən baxka muħım ıxlarıñ təswırləydu. □ 21:2 «İsrail əslıdə ular bilən əhdə kılıp kəsəm iqqənıdı» — Bu ix «Yəxua» 9-babta hatırıləngən. ■ 21:2 Yə. 9:19 □ 21:3 «... Andın silər Pərwərdıgardıñ mirasioğa bəht-bərikət tiliyələysilər» — demək, ularnıng İsrailoğa boləqan bu adıwıtı tügəydu.

⁷ Lekin Dawut bilən Saulning oʻqli Yonatanning Pərwərdigar aldida iqxkən kəsimi wəjidin padixah Saulning nəwrisi, Yonatanning oʻqli Məfiboxətini ayidi. ■

⁸ Padixah Ayahning kizi Rizpahning Sauloʻa tuʻqur bərgən ikki oʻqli Armoni wə Məfiboxətini wə Saulning kizi Miqal Məhəolatlik Barzillayning oʻqli Adrial ʻqun bekiwaloʻan bəx oʻqulni tutup, □

⁹ Gibeonluklarning kolioʻa tapxurdi. Bular ularni dengdə Pərwərdigarning aldida esip qoydi. Bu yəttəylən bir kündə ʻltürüldi; ular ʻltürülgəndə arpa ormisı aldidiki künlər idi.

¹⁰ Andin Ayahning kizi Rizpah bəz rəhtni elip, qoram ʻstigə yeyip saldi. U orma baxlanoʻandin tartip asmandin yamoʻur quxkən wakitkiqə, u yərdə olturup kündüzi kuxlarning jəsətlərnin ʻstigə qonuxioʻa, keqisi yirtkuqlarning ularni dəssəp qəylixigə yol qoymidi.

¹¹ Birsı Saulning keniziki, Ayahning kizi Rizpahning qiləanlirini Dawutka eytti.

¹² Xuning bilən Dawut Yabəx-Gileadtikilərnin ʻexioʻa berip, u yərdin Saulning wə uning oʻqli Yonatanning səngəklirini elip kəldi (Filistiyələr Gilboada Saulni ʻltürgən künidə ularning jəsətlirini Bəyt-Xandiki məydanda esip qoyəanidi; Yabəx-Gileadtikilər əslidə bularni xu yərdin oʻqirliqə elip kətkənidi). ■

¹³ Dawut Saul bilən uning oʻqli Yonatanning səngəklirini xu yərdin elip kəldi; ular esip ʻltürülgən yəttəylənnin səngəklirinimu yioʻip qoydi,

¹⁴ andin xularni Saul bilən oʻqli Yonatanning səngəkliri bilən Binyamin zeminidiki Zelada, atisi kixning kəbrisidə dəpnə kildi. Ular padixah əmr qiləandək kildi. Andin Huda həkning zemin toʻqruluk dualirini ijabət kildi. □

Filistiyələr bilən kayta jəng qilix

1Tar. 20:4-8

¹⁵ Filistiyələr bilən Israilning ottursida yənə jəng boldi, Dawut əz adəmliri bilən quxup, Filistiyələr bilən soʻxuxti. Əmma Dawut tolimu qarqar kətti;

¹⁶ Rafahning əwladliridin boləan Ixbi-Binob Dawutni ʻltürməkqi idi; uning mis nəyzisining əoirliqi ʻq yuz xəkəl idi; uningə yənə yengi sawut baʻqlaklik idi. □

¹⁷ Lekin Zəruyaning oʻqli Abixay uningə yərdəmgə kelip Filistiyni kiliqlap ʻltürdi. Xu küni Dawutning adəmliri uningə kəsəm kilip: Sən yənə biz bilən jənggə qikmiəin! Bolmisa Israilning qiriəi əqup qalidu, — dedi. ■

¹⁸ Bu ixtin keyin xundək boldiki, Gobta Filistiyələr bilən yənə jəng boldi; u wakitta Huxatlik Sibbikay Rafahning əwladidin boləan Safni ʻltürdi. ■

■ 21:7 1Sam. 18:3; 20:15, 42; 23:18 □ 21:8 «Saulning kizi Miqal Məhəolatlik Barzillayning oʻqli Adrial ʻqun bekiwaloʻan bəx oʻqul...» — Miqal bəlkim aqisi Mərabning bu bəx oʻqlini bekiwaloʻan (6:23ni, «1Sam.» 18:19ni kəring). Bəzi kona keqürmilərdə «Mərabning Məhəolatlik Barzillayning oʻqli Adrial ʻqun tuʻqur bərgən bəx oʻqlini» deyilidu. ■ 21:12 1Sam. 31:10-13 □ 21:14 «Andin Huda həkning zemin toʻqruluk dualirini ijabət kildi» — «zemin toʻqruluk dualiri» — demək, kəhətqilikning tūgitilixi ʻqun. □ 21:16 «Rafahning əwladliridin boləan Ixbi-Binob» — «Rafahning əwladliri» həmmisi degədək yoʻqan adəmlər idi (18, 20, 22ni kəring). «uning mis nəyzisining əoirliqi» — yaki «uning nəyzinin mis bəxining əoirliqi». «300 xəkəl» — bəlkim 3.5 kilogram idi. «uningə yənə yengi sawut baʻqlaklik idi» — yaki, «uningə yənə yengi bir qorali bar idi». ■ 21:17 Pənd. 13:9 ■ 21:18 1Tar. 20:4

¹⁹ Gobta yənə bir qetim Filistiyələr bilən jəng boldi; u qəşda Bəyt-Ləhəmlük Yairning oqli Əl-Ḥanan Gatlik Goliyatning inisini öldürdi. Uning nəyzişining sepi bəpkarning hadisidək idi. □

²⁰ Yənə bir jəng Gatta boldi; u yərdə egiz boyluq bir adəm bar idi, kollirining altidin barmaklıri, putlirining altidin barmaklıri bolup jəmiy yigirmə tət barmıki bar idi. U həm Rafahning əvladi idi.

²¹ U Israillarning aldida turup ularni mazak kildi; lekin Dawutning akisi Ximiyaning oqli Yonatan uni öldürdi.

²² Bu tət kixi Gatlik Rafahning əvladi bolup, həmmisi Dawutning qolida yaki uning hizmətkarlırining qolida öldürüldi.

22

Dawutning mədhıyə küyi

Zəb. 18

¹ Pərwərdigar uni barlık düxmənliridin həm Saul padixahning qolidin kütquzoqan küni, u Pərwərdigarəşa bu küyni eytti: —□

² U mundaq dedi: — Pərwərdigar mening hada teqim, mening qoroqim, mening nijatkarımdur!

³ Huda mening qoram texımdur, mən Uningəşa tayinimən — U mening kalkinim, mening kütquzoquci münggüzüm, Mening egiz munarım wə baxpanahım, mening kütquzoquqımdur; Sən meni zorawanlardın kütquzisən! □ ■

⁴ Mədhıylərgə layik Pərwərdigarəşa mən nida kilimən, Xundaq kilip, mən düxmənlirimdin kütquzulimən;

⁵ Qünki ölümning asarəliri meni qorxiwaldi, İhləssizlarning yamrap ketixi meni qorkitiwətti; □

⁶ Təhtisarəning taniliri meni qirmiwaldi, Ölüm sirtmaklıri aldıməşa kəldi.

⁷ Kıynaləşinimda mən Pərwərdigarəşa nida kildim, Hudayıməşa pəryad kətürdüm; U ibadəthanisidin awazimni anglidi, Mening pəryadım Uning kulikəşa kirdi.

⁸ Andın yər-zemin təwrəp silkinip kətti, Asmanlarning ulliri dəhxətlik təwrəndi, silkinip kətti; Qünki U qəzəpləndi.

⁹ Uning dimiəşidin is ərləp turatti, Aqızidin qıkkən ot həmmisini yutuwətti; Uningdin kəmür qoqliri qıkti;

¹⁰ U asmanlarni engixtürüp egip qüxti, Puti astida tum qarangoşuluk idi.

¹¹ U bir kerub üstidə pərwəz kildi,

□ 21:19 «Bəyt-Ləhəmlük Yair» — bəzi kona kəqürülmilərdə «Yair» «Yair-Origim» dəp atlıdu. «Goliyatning inisi» — bəzi kona kəqürülmilərdə pəkət «Goliyat» deyılıdu. □ 22:1 «...u Pərwərdigarəşa bu küyni eytti» — Zəbur, 18-küy wə uning izahətliiri bilən selixturung. □ 22:3

«...mening kütquzoquci münggüzüm» — ibraniy tilida «...nijatimning münggüzi». «Sən meni zorawanlardın kütquzisən!» — ibraniy tilida «Sən meni zorawanlıktın kütquzisən».

■ 22:3 İbr. 2:13 □ 22:5 «İhləssizlarning yamrap ketixi meni qorkitiwətti» — ibraniy tilida «İhləssizlarning kıyan-taxkınliiri meni qorkitiwətti».

U xamalning qanatlirida k r ndi.

¹² U qarang sulukni, xundaqla yiqilgan sularni,
Asmanlarning koyuk bulutlirini,
Oz  trapida qediri kildi.

¹³ Uning aldida turoqan yorukluktin,
Otluk qo qlar qikip  tti;

¹⁴ P rw rdigar asmanda g ld rlidi;
H mmidin aliy Bolouqi awazini yangratti;

¹⁵ B rh k, U oklirini etip, *d xm nlirimni* tarkitiw tti;
Qa maklarni qa turup, ularni kiykas-s r ng  saldi; □

¹⁶ Xuning bil n dengizning t kti k r n p qaldi,
Al mning ulliri axkarilandi,
P rw rdigarning t nbihi bil n,
Dimioqining n pisining z rbisi bil n.

¹⁷ U yukiridin kolini uzitip, meni tutti;
Meni uluq sulardin tartip aldi.

¹⁸ U meni küqlük d xminimdin,
Manga  qm nl rdin qutkuzdi;
Q nki ular m ndin küqlük idi.

¹⁹ K lp tk  uqriqan k n md , ular manga qarxi hujumoa  tti;
Biraq P rw rdigar mening tayanqim idi.

²⁰ U meni k ngri-azad  bir jayoa elip qikardi;
U meni qutkuzdi, q nki U m ndin hurs n boldi.

²¹ P rw rdigar h kkaniylikimoqa qarap manga iltipat k rs tti;
Kolunning halallikini U manga qayturdi;

²² Q nki P rw rdigarning yollirini tutup k ldim;
R zillik kilip Hudayimdin ayrilip k tmidim;

²³ Q nki uning barlik h k mliri aldimdidur;
M n Uning b lgilimiliridin q tn p k tmidim;

²⁴ M n Uning bil n oqubarsiz yurdum,
Oz mni gunahtin neri kildim.

²⁵ W  P rw rdigar h kkaniylikimoqa qarap,
K z aldida bolqan halallikim boyiq  kilqanlirimni qayturdi.

²⁶ Wapadar-m hribanlaroa Ozungni wapadar-m hriban k rsitis n;
Oqubarsizlaroa Ozungni oqubarsiz k rsitis n;

²⁷ Sap dilliklaroa Ozungni sap dillik k rsitis n;
T t rl rg  Ozungni t t r k rsitis n;

²⁸ Q nki S n ajiz m min h lkni qutkuzis n;
Biraq k zliringni t k bbur  stig  tikip,
Ularni x rm nd  kilis n;

²⁹ Q nki S n P rw rdigar mening qiraqimdirs n;
P rw rdigar meni baskaq qarang sulukni nurlanduridu; ■

³⁰ Q nki S n arkilik d xm n ko xuni arisidin y g r p  tt m;
S n Hudayim arkilik m n sepildin atlap  tt m. □

³¹ T ngrim — Uning yoli muk mm ldur;
P rw rdigarning sozi sinap ispatlanqandur;
U Ozig  tayanqanlarning h mmisig  kalkandur. ■

□ **22:15 «b rh k, u ... d xm nlirimni tarkitiw tti»** — ibraney tilida «b rh k, U ... ularni tarkitiw tti». 18-ayetni k r ng. ■ **22:29** P nd. 13:9 □ **22:30 «d xm n ko xuni arisidin y g r p  tt m»** — «y g r p  tt m» deg n muxu sozlar «b s p  tt m» deg n m nini oz iqig  alidu. ■ **22:31** Kan. 32:4; Dan. 4:34; Z b. 12:6; 119:140; P nd. 30:5; W h. 15:3

32 Qünki Pərwərdigardin baxka yənə kim ilahtur?
Bizning Hudayimizdin baxka kim qoram taxtur?■

33 Təngri mening mustəhkəm qorənimdur;
U yolumni mukəmməl, tüp-tüz qilidu;

34 U mening putlirimni keyikningkidək qilidu;
U meni yukiri jayliriməja turəuzidu;

35 Qollirimni urux qilixka əgitudu,
Xunglaxka biləklirim mis kamanni kerələydu;

36 Sən manga nijatingdiki qalkanni bərding,
Sening mulayim kəmtərliking meni uluq qildi.

37 Sən kədəmlirim astidiki jayni kəng qilding,
Mening putlirim teyilip kətmidi.

38 Mən düxmənlirimni qoqlap yəqattim,
Ular həlak bolmioquqə həq yanmidim.

39 Qayta turalmioqudək qilip,
Ular ni həlak qilip yanjidim,
Ular putlirim astida yiqildi.

40 Sən jəng qilixka küq bilən belimni baqliding;
Sən manga hujum qiloqlarni putum astida egildürdüng;

41 Düxmənlirimni manga arkini qilip qaçquzdung,
Xuning bilən mən manga əqmənlərnəni yəqattim.

42 Ular təlmürdi, birəq kutquzidiqlən həqkim yəq idi;
Hətta Pərwərdigərə qariwidi, Umu ularəja jawab bərmidi.

43 Mən ularni soqup yərdiki topidək qiliwəttim;
Koqidiki patqaktək mən ularni qəyliwəttim;
Ularning üstidin petikdiwəttim.

44 Sən meni həlqimning nizaliridin kutquzoqlansən;
Sən meni əllərnəng hexi boluxka saqliding;
Manga yat boləqlən bir həlq hizmitimdə bolmaqta.

45 Yat əldikilər manga zəiplixip təslim bolidu;
Anglix bilənla ular manga itaət qilidu;

46 Yat əldikilər qüxkünlixip ketidu;
Ular əz istihkamliridin titrigən həlda qiqip kelidu;

47 Pərwərdigar həyattur!
Mening Qoram Texim mubarəklənsun;
Nijatim boləqlən qoram tax Huda aliydur, dəp mədhəyilənsun!

48 U, yəni mən üqün toluq kisas əloquqi Təngri,
Həlkələrnəni manga boysundurəquqidur;

49 U meni düxmənlirim arisidin qiqərəqlən;
Bərhək, Sən meni manga hujum qiloqlərdin yukiri kətürdüng;
Zorawan adəmdin Sən meni kutuldurdung.

50 Muxu səwəblik mən əllər arisida sanga təxəkkür eytimən, i
Pərwərdigar;
Namingni uluqlap küylərnəni eytimən;■

51 U bolsa Əzi tikligən padixahka zor kutquzuxlarnəni beəqlaydu;
Əzi məsih qiloqlinəqlə,
Yəni Dawutka həm uning nəsligə mənnggügə əzgərməs muhəbbətni
kərsitudu.

23

Dawutning ahirkı sözliri

1 Töwändikilər Dawutning ahirkı sözliridur: — Yəssəning oqlı Dawutning bexariti,

Yükiri mərtiwigə kətürülgən,

Yakupning Hudasi tərəpidin məsihləngən,

İsrailning söyümlük küyqisining bexarət sözliri mana: —

2 Pərwərdigarning Rohi mən arkılık söz kildi,

Uning sözliri tilimdidur.

3 İsrailning Hudasi söz kildi,

İsrailning Qoram Texi manga xundak dedi: —

Kimki adəmlərnıng arisida adalət bilən səltənət kilsa,

Kimki Hudadin qorqux bilən səltənət kilsa,

4 U kuyax qıkkandiki tang nuridək,

Bulutsız səhərdək bolidu,

Yamıqurdin keyin asman süzük boluxi bilən,

Yumran maysılar tupraqtin qıkidu, mana u xundak bolidu.□

5 Bərək, mening öyüm Təngri aldida xundak əməsmu?

Qünki U mən bilən mənggümlük əhdə tüzdi,

Bu əhdə həmmə ixlarda mupəssəl həm mustəhkəmdur;

Qünki mening barlık nijatlık ixlirimni,

Həmmə intizarlıkımnı,

U bərək urıquzmamdu?□

6 Ləkin iplaslarning həmmisi tikənlərdək,

Həqkim qolida tutalmıoqaqka, qəriwetilidu.□

7 Ularoşa qol uzatkuçi özini tēmür koral wə nəyzə sepi bilən qorallandurmisa bolmaydu;

Ular haman turoşan yeridə otta köydürüwetilidu!

Dawutning palwanlıri

1Tar. 11:10-47

8 Dawutning palwanlırining isimliri töwəndikidək hatiriləngəndur: — Tahkimonluk Yoxəb-Baxsəbət sərdarlarning bexi idi. U bir kətimlik jəngdə nəyzə oynitip, səkkiz yüz adəmnı öltürgənidi.□

9 Keyinkisi Ahohiy Dodoning oqlı Əliazar idi; Filistiyələr yiojilip jəng kilməkçi boldi; xu waqıtta Dawut wə uningəşa həmrah bolup qıkkən üç palwan ularni jənggə qakirdi; Əliazar xu uqtin biri idi. Ləkin İsrailar qekindi; □

10 u kəzojilip, taki beliki telip, qoli kiliqka qarlıxip qaloqudə Filistiyələrnı kirdi. U küni Pərwərdigar İsrailarnı qong nusrətkə erixtürdi. Həlk uning kəxişə qaytkanda pəkət olja yiojix ixila qaloqanıdi.

□ 23:4 «U kuyax qıkkandiki tang nuridək,...» — yaki «kuyax qıkkandək, tang nuridək,...».

□ 23:5 «Bərək, mening öyüm Təngri aldida xundak əməsmu? Qünki U mən bilən... əhdə bərdi» — baxka birhıl təjmisı: «Mening öyüm Təngri aldida xundak bolmisimu, ləkin U mən bilən... əhdə bərdi». □ 23:6 «iplaslarning həmmisi» — ibraniy tilida: «Bəliial (Xəytan)ning oqullirining həmmisi». □ 23:8 «U bir kətimlik jəngdə nəyzə oynitip, səkkiz yüz adəmnı öltürgənidi» — kona kəqürümlərnıng kəpinqisidə: «Uning baxka ismi «Əznilik Adino»; qünki u bir kətimdila səkkiz yüz adəmnı öltürgənidi» deyilidu. Biz muxu yardə grek tilidiki («LXX») təjmisigə əgiximiz («1Tar.» 11:11ni kərüng).

□ 23:9 «...Ahohiy Dodoning oqlı...» — yaki «...Ahohining nəwrısı, Dodoning oqlı,...»

11 Wə uningdin keyinkisi Hərarlik Agiyning oqli Xammah idi. Bir küni Filistiyələr qoxun bolup yiqilqanidi; yekün ətrapta köyüq öskən bir kızil maxlik bar idi. Kixilər Filistilərnin aldidin kaqkqanidi, □

12 Xammah bolsa kızil maxlik otturisida məzmut turup, uni qoşdaq Filistiyələri kirdi; xuning bilən Pərwərdigar *Israillaroqa* oqayət zor nusrət ata kildi.

13 Orma waqtida ottuz yolbaxqi iqidin yənə üqi Adullamning qariora qüxüp, Dawutning yeniora kəldi. Filistiyələrnin qoxuni Rəfayim wadisiora bargah qurqanidi;

14 u qaşda Dawut qoroqanda idi, Filistiyələrnin qarawulqahı bolsa Bəyt-Ləhəmdə idi.

15 Dawut ussap: Ah, birsi mangu Bəyt-Ləhəmning dərwazisining yenediki kuduktin su əkilip bərgən bolsa yahxi bolatti! — dewidi,

16 bu üq palwan Filistiyələrnin ləxkərgahidin bəsüp ötüp, Bəyt-Ləhəmning dərwazisining yenediki kuduktin su tartti wə Dawutka elip kəldi; lekin u uningdin iqqili unimidi, bəki suni Pərwərdigarqa atap təküp:

17 — I Pərwərdigar, bundak ix məndin neri bolsun! Bu üq adəmnin əz həyatiqə təwəkkul qilip berip əkəlgən bu su ularning qeniqə ohxax əməsmu! — dedi. Xuning üqün u iqqikə unimidi. Bu üq palwan qiloqan ixlar dəl xular idi.

18 Zəruiyaning oqli Yoabning inisi Abixay bu üqining bexi idi. U üq yüz adəm bilən qarxilixip nəyzisini piqiritip ularni öltürgən. Xuning bilən u bu «üq palwan» iqidə nami qikkqanidi.

19 U bu üqəylənnin iqidə əng hərmətlikidi, xunga ularning bexi idi; lekin u awwalki üqəyləngə yətməytti.

20 Yəhöyadaning oqli Binaya Kabzəəldin bolup, bir batur palwan idi; u kəp kaqtis ixlarni qiloqan. U Moabiy Ariəlnin ikki oqlini öltürgən. Yənə qar yaşqan bir küni azgalqə qüxüp, bir xirni öltürgənidi. □

21 U həm küqtünggür bir misirlikni öltürgənidi. Misirlikning qolida bir nəyzə bar idi, lekin Binayaning qolida bir həsila bar idi. U misirlikning qolidin nəyzisini tartiwelip, əz nəyzisi bilən uni öltürdi.

22 Bu ixlarni Yəhöyadaning oqli Binaya qiloqan bolup, u üq palwan arisida nam qikarqanidi.

23 U ottuz yolbaxqi iqidə hərmətlikidi. Lekin u awwalki üq palwanqə yətməytti. Dawut uni əzining pasiban begi kildi.

24 Ottuz yolbaxqi iqidə Yoabning inisi Asahəl, Bəyt-Ləhəmlin Dodoning oqli Əl-Hənan bar idi.

25 *Buningdin baxka*: Hərodluq Xammah, Hərodluq Elika,

26 Patlilik Hələz, Təkoalik İkkəxning oqli İra,

27 Anatotluq Abiezər, Huxatlik Mibonnay,

28 Ahohluq Zalmon, Nitofatlik Maşaray,

29 Nitofatlik Baanaşning oqli Hələb, Binyaminlardin Gibeahlik Ribayning oqli İttay, □

30 Piratonluq Binaya, Gaax wadiliridin Hıdday,

31 Arbatlik Abi-Albon, Barşumluk Azmawət,

□ 23:11 «Bir küni Filistiyələr qoxun bolup yiqilqanidi» — baxka birhil tərjimisi: «Bir küni Filistiyələr Lehi (yezisi)da yiqilqanidi». □ 23:20 «U Moabiy Ariəlnin ikki oqlini öltürgən» — yaki «U Moabti iki xirdək kixini öltürgən». □ 23:29 «Baanaşning oqli Hələb» — yaki «Baanaşning oqli Hələb».

- 32-33 Xaalbonluk Əliyaha, Yaxənnıng oşullıri, Һararlık Xammahning oşlı Yonatan, Һararlık Xararning oşlı Ahiyam, □
 34 Maakatiy Ahasbayning oşlı Əlifəlat, Gilonluk Ahitofəlnıng oşlı Eliyam,
 35 Karməllik Һəzray, Arbilik Paaray,
 36 Zobaħdin boləan Natanning oşlı Igal, Gadlık Banni,
 37 Ammoniy Zəlak, Bəerotluk Naħaray (u Zəruiyaning oşlı Yoabning yaraş ketürgüçisi idi),
 38 Yıtrilik Ira, Yıtrilik Garəb
 39 wə Һıttiy Uriya katarlıklar bolup, ularning həmmisi ottuz yəttə kixi idi.
 □

24

Dawutning Israillarni royhətkə elix gunahı

1Tar. 21

1 Pərwərdigarning oşəzipi Israiləya yənə kəzəşaldı. Xuning bilən U ularni jazalax üqün Dawutni kəzəşiwidi, u adəm qıkirip, ularəya: — Israillar bilən Yəhüdalıqlarning sanini al, dedi. □

2 Padıxah əz yenida turəan kəxun sərdari Yoabka: Barəin, Dandin tartip Bəər-Xebaşiqə Israilning həmmə kəbililirining yurtlirini kezip, həlkni sanap qıkkın, mən həlkning sanini biləy, dedi.

3 Yoab padıxahka: Bu həlk hazır məyli kəncilik bolsun, Pərwərdigar Hudaying ularning sanini yüz həssə axurəyay. Buni oşjam padıxah əz kəzi bilən kərgəy! Lekin oşjam padıxah nemixka bu ixtin hux bolidikin? — dedi. □

4 Əmma Yoab bilən kəxunning baxka sərdarliri unimisimu, padıxahning yarlıki ulardin küqlük idi; xuning bilən Yoab bilən kəxunning baxka sərdarliri Israilning həlkini sanışılı padıxahning kəxidin qıkti.

5 Ular İordan dəryasidin etüp Yaazərgə yəkin Gad wadisida Aroərdə, yəni xəhərnıng jənub tərəpidə bargah tıkti.

6 Andin ular Gileadka wə Tahtim-Əodxining yurtıəya kəldi. Andin Dan-Yaanoəya kelip aylinip Zidonəya bardı.

7 Andin ular Tur degən kəroşanlık xəhərgə, xundakla Һıwiylar bilən Kanaaniylarning həmmə xəhərlirigə kəldi; andin ular Yəhüda yurtining jənub tərəpigə, xu yərdiki Bəər-Xebaşiqə bardı.

8 Xundak kılıp ular pütkül zeminni kezip, tokkuz ay yigirmə kün etkəndin keyin, Yerusalemoəya yenip kəldi.

9 Yoab padıxahka həlkning sanini məlum kılıp: Israilda kiliq kətürələydiğan baturdin səkkiz yüz mingi, Yəhüdada bəx yüz mingi bar ikən, dedi.

□ 23:32-33 «**Һararlık Xammahning oşlı Yonatan**» — ıbraniy tilida «oşlı» degən səz tepilməydu. Yonataning Xammah (Xagi) bilən boləan munasiwiti «1Tar.» 11:34din kərüldü.

□ 23:39 «... **wə Һıttiy Uriya katarlıklar bolup, ularning həmmisi ottuz yəttə kixi idi**» — bu tizimlikte Yəhüdiy əməslərdin birnəçqisi bar — məsələn Ammonluk Zəlak, Һıttiy Uriya wə Moablık Yıtma bar. □ 24:1 «**Huda** ularni jazalax üqün Dawutni kəzəşiwidi, u ...: — Israillar bilən Yəhüdalıqlarning sanini al, dedi» — xühşisizki, Dawut əslı xu niyətə idi. Məksiti bəlkim əz uluşlukini kərsitix yaki xuningəya ohxax təkəbburluk niyiti bolsa kerək. Pərwərdigar Israiləya oşəzipini kərsitix üqün, Dawutning bu yaman ixni kılıxiəya yol koydı. □ 24:3 «**Lekin oşjam padıxah nemixka bu ixtin hux bolidikin?**» — oşlətə ix xuki, Һəttə Hudadin kərkəydiğan Yoabək bir kixi bu ixning Hudaəya yaqməydiğanlıkini bilidu.

¹⁰ Dawut həlkning sanini aloqandin keyin, wijdani azablendi w  P rw rdigar ja: Bu kil tinim e jr gunah boluptu. I Pərwərdigar, kulungning kəbihlikini k t r w tk ys n; q nki mən tolimu  hm kanilik kiptim n, dedi. □

¹¹ Dawut  tig nd  turoqanda P rw rdigarning s zi Dawutning aldin kərgüqisi bolqan Gad p yo amb rg  kelip:

¹² — «Berip Dawutka eytkin, Pərwərdigar: —

Mən  q *bala-kazani* aldingo a koyimən, ularning birini talliwaloqin, mən xuni üstünggə q x rim n, d ydu — degin» — deyildi.

¹³ Xuning bilən Gad Dawutning k xi a kelip buni uning a dedi. U uning a: «Y tt  yiloq  zeminingda aqarqilik sanga bolsunmu? Yaki düxmənliring  q ayoq  seni koqlap, sən ulardan kaqams n? W  yaki  q k ngiq  zeminingda waba tarkalsunmu?  mdi sən obdan oylap, bir nem  degin, mən meni Əwətküqigə nem  d p jawap ber y?» — dedi.

¹⁴ Dawut Gadka: Mən tolimu t nglikt  kaldim! S ndin  t n yki, biz P rw rdigarning kolio a q x yli; q nki Uning r himdilliki zordur; insanning kolio a p k t q x p k lmi qaym n! — dedi.

¹⁵ Xuning bilən Pərwərdigar  tig ndin tartip bekitilg n wakitkiq  waba q x rdi. Dandin tartip B er-Xebaoq  yətmix ming ad m  ldi.

¹⁶  mdi p rixtd  kolini Yerusalemo a uzutup x h rni halak kilay deg nd , Pərwərdigar e jr həkümidin puxayman kilip, h lkni halak kiliwatkan P rixtiq :  mdi boldi kilqin; kolungni yioqin, — dedi. U wakitta P rw rdigarning Pərixtsi Yəbusiy Arawnahning haminining yenida idi. □

¹⁷ Dawut h lkni yokitiwatkan pərixtni k rg nd  P rw rdigar ja: Mana, gunah kilqan mən, kəbihlik kiluq  m ndurm n. Lekin bu koqlar bolsa nem  kildi? Sening kolung mening üstümgə w  atamning j m tining üstigə q xsun! — dedi. □

Dawut hamanni setiwelip qurbangah quridu

¹⁸ Xu k ni Gad Dawutning k xi a kelip uning a: Berip Yəbusiy Arawnahning hamini a P rw rdigar ja atap bir qurbangah yasioqin, dedi.

¹⁹ Dawut Gadning s zi boyiqə Pərwərdigar buyruoqandək kildi.

²⁰ Arawnah qarap padixah bilən hizmatkarlarning  z t ripig  kelihatkinini k r p, aldi a qikip padixahning aldida yüzini yerg  t kk z p, təzim kildi.

²¹ Arawnah: O ojam padixah nem  ix bilən kullirining aldi a k ldilikin? — d p soridi. Dawut: Həlkning arisida wabani tohtitix  q n, bu hamanni s ndin setiwelip, bu y rd  P rw rdigar ja bir qurbangah yasioqli k ldim, — dedi.

²² Arawnah Dawutka: O ojam padixah  zliri nemini halisila xuni elip qurbanlik kilsila. Mana bu y rd  k yd rm  qurbanlik  q n kalilar bar, otun kilixka haman tepidioqan tirnular bilən kalilarning boyunturukliri bar.

²³ I padixah, buning h mmisini m nki *Arawnah* padixahka t kdim kilay, dedi. U y n  padixahka: Pərwərdigar Hudaliri silini koql kilip x p t kərsətkəy, dedi.

□ 24:10 «Dawut həlkning sanini aloqandin keyin, wijdani azablendi... tolimu  hm kanilik kiptim n, dedi» — «h lkn sanaktin  tk z x» deg n gunah toqruluk «kozumq  sez»imizd  azrak tohtilimiz. □ 24:16 «P rw rdigarning Pərixtsi» — bu alahid  x hs toqruluk bizning «T birl r»imizni k r ng. □ 24:17 «Lekin bu koqlar bolsa nim  kildi?» — «bu koqlar» Hudaning h lkni kərsitidu.

²⁴ Padixah Arawnahoja: Yak, qandakla bolmisun bularni sændin öz nərhidə setiwalmisam bolmaydu. Mən bədəl təliməy Pərwərdigar Hudayimoja köydürmə qurbanlıqlarni hərgiz sunmaymən, — dedi. Andin Dawut hamən bilən kalilarni əllik xəkəl kümüxkə setiwaldi. □

²⁵ Andin Dawut u yərdə Pərwərdigarja bir qurbangah yasap, köydürmə qurbanlıqlar bilən inaklıq qurbanlıqliri qildi. Pərwərdigar zemın üçün qiloğan dualarni qobul qilip, waba Israilning arisida tohtidi.

□ **24:24 «əllik xəkəl»** — bəlkim 600 gram ətrapida idi.

Padixahlar «1»

Dawut padixah oqli Sulaymanni ez ornioja tahtka olturojuzidu

¹ Dawut padixah heli yaxinip qalqanidi; uni yotqan-ədiyal bilən yapsimu, u issimaytti.

² Hizmətkarliri uningoja: — Olojam padixah əzliri üqün, aldirida turidioqan bir pak kız tapkuzayli; u padixahtin həwər elip, silining kuqaklirida yatsun; xuning bilən olojam padixah issiyla — dedi.

³ Ular pütkül Israil zeminini kezip güzəl bir kızni izdəp yürüp, ahiri Xunamlik Abixagni tepip padixahning aldioja elip keldi. □

⁴ Kız intayin güzəl idi; u padixahtin həwər elip uning hizmitidə bolatti, əmma padixah uningoja yeqinqilik kilmaytti. □

⁵ Əmma Həggitning oqli Adoniya mərtiwisini kətürməkqi bolup: «Mən padixah bolimən» dedi. U özige jəng hərwiliri bilən atliqlarni wə aldida yürüdioqan əllik əskərnı təyyar kildi □ ■

⁶ (uning atisi həqqaqan: «Nemixka bundak kilisən?» dəp, uningoja tənbiḥ-tərbiyə beripmu bəkmioqanidi həm u nahayiti kelixkən yigit bolup, anisi uni Abxalomdin keyin tuşqanidi). □ ■

⁷ U Zəruiyaning oqli Yoab wə kaḥin Abiyatar bilən məslihət kilixip turdi. Ular bolsa Adoniyaqə əgixip uningoja yardım berətti. ■

⁸ Ləkin kaḥin Zadok wə Yəhoyadaning oqli Binaya, Natan pəyoqəmbər, Ximəy, Rəy wə Dawutning əz palwanliri Adoniyaqə əgəxmidi.

⁹ Adoniya qoy, kala wə bərdioqan torpaqlarni Ən-Rogəlning yenidiki Zohələt degən taxta soydurup, həmmə aka-ukilirini, yəni padixahning oşulliri bilən padixahning hizmitidə boləqan həmmə Yəhudalarni qakirdi. □ ■

¹⁰ Ləkin Natan pəyoqəmbər, Binaya, palwanlar wə əz inisi Sulaymanni u qakirmidi.

¹¹ Natan bolsa Sulaymanning anisi Bat-Xəbaqə: — «Anglimidingmu? Həggitning oqli Adoniya padixah boldi, ləkin oqojimiz Dawut uningdin həwərsiz.

¹² Əmdi mana, əz jening wə oşlung Sulaymanning jenini kutkuzuxka mening sanga bir məslihət beriximkə ijazət bərgəysən.

¹³ Dawut padixahning aldioja berip uningoja: — Olojam padixah əzliri kəsəm kilip əz kəminilirigə wədə kilip: «Sening oşlung Sulayman məndin keyin padixah bolup təhtimdə olturidu» degən əməsmidilə? Xundak turukluk nemixka Adoniya padixah bolidu? — degin.

□ **1:3 «Xunamlik Abixag»** — yaki «Xunəmlik Abixag». □ **1:4 «padixah uningoja yeqinqilik kilmaytti»** — ibraniy tilida «padixah uni tonumaytti» degən ibarə bilən ipadilini. □ **1:5**

«**Həggitning oqli Adoniya**» — Adoniya Dawutning oşulliridin biri. Həggit Dawutning ayalliridin biri idi («2Sam.» 3:4) «**əz aldida yürüdioqan... əskərlər**» — demək, ular əzlrining hususy muhəpizətqiliri idi. ■ **1:5** 2Sam. 15:1 □ **1:6 «uning atisi ... uningoja , yəni Adoniyaqə»** tənbiḥ-tərbiyə beripmu bəkmioqanidi həm u ... kelixkən yigit bolup, anisi uni Abxalomdin keyin tuşqanidi) — Abxalom Dawutning yəne bir ayali Maakaḥdin tuşuləqan oqli idi. Adoniya Dawutning tətinqi oqli bolup, xu qaşda bəlkim Dawutning oşulliri arisida «qongı»

ḥesablinatti. (2:15ni kəring). Adoniya bəlkim atisi tərpidin ərkə qong kilinoqanlıqi həm özining kelixkənlikidin xundak məşqurlinip kətkən ohxaydu. ■ **1:6** 1Tar. 3:2 ■ **1:7** 1Pad. 2:22, 28 □ **1:9 «Ən-Rogəl»** — buning mənisı bəlkim «Rogəlning buliği» yaki «Pak kızning buliği». ■ **1:9**

Yə. 15:7; 18:16

14 Mana, padixah bilən sözləyib turoşiningda, mənmu sening kəyningdin kirip sözüngni ispatlaymən, — dedi.

15 Bat-Xeba ičkiri öygə padixahning kexioşa kirdi (padixah tolimu kerip kətkənidi, Xunamliq Abixag padixahning hizmitidə boluwatatti).

16 Bat-Xeba padixahqa engixip təzim kildi. Padixah: — Nemə təliping bar? — dəp soridi.

17 U uningşa: — I oşojam, sili Pərwərdigar Hudaliri bilən öz dedəklirigə: «Sening oşlung Sulayman məndin keyin padixah bolup təhtimdə ol-turidu» dəp kəsəm kילוanidila.

18 Əmdi mana, Adoniya padixah boldi! Lekin i oşojam padixah, silining uningdin həwərliri yok.

19 U kəp kalilarni, bordaq torpaqlar bilən koylarni soydurup, padixahning həmmə oşullirini, Abiyatar kahinni wə koxunning sərdari Yoabni qakirdi. Lekin kulliri Sulaymanni u qakirmidi.

20 Əmdi, i oşojam padixah, pütkül Israilning kəzliri siligə tikilməktə, ular oşojam padixahning əzlriddin keyin təhtliridə kimning olturidioanliki toşgrisida ularşa həwər berixlirini kütixiwatidu;

21 bir qararşa kəlmisilə, oşojam padixah öz ata-bowiliri bilən billə uhlaxqa kətkəndin keyin, mən bilən oşlum Sulayman gunahkar sanilip qalarmizmikini, — dedi.

22 Mana, u tehi padixah bilən sözləyib turoşinida Natan pəyoşəmbərmu kirip kəldi.

23 Ular padixahqa: — Natan pəyoşəmbər kəldi, dəp həwər bərdi. U padixahning aldioşa kiripla, yüzini yərgə yekip turup padixahqa təzim kildi.

24 Natan: — I oşojam padixah, sili Adoniya məndin keyin padixah bolup mening təhtimdə olturidu, dəp eytkənidilimu?

25 Qünki u bəgün qūxūp, kəp buka, bordioşan torpaqlar bilən koylarni soydurup, padixahning həmmə oşullirini, koxunning sərdarlririni, Abiyatar kahinni qakirdi; wə mana, ular uning aldida yəp-iqip: «Yaxisun padixah Adoniya!» — dəp tovlaxmaqta.

26 Lekin kulliri boləşan meni, Zadok kahinni, Yəşoyadaning oşli Binayani wə kulliri boləşan Sulaymanni u qakirmidi.

27 Oşojam padixah kimning əzlriddin keyin oşojam padixahning təhtidə olturidioanliqini öz kullirioşa ukturmay u ixni buyrudilimu? — dedi.

28 Dawut padixah: — Bat-Xebani aldimoşa kiçkiringlar, dedi. U padixahning aldioşa kirip, uning aldida turdi.

29 Padixah bolsa: — Jenimni həmmə kiyinqiliktin kutkuzəşan Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilimənki,

30 mən əslidə Israilning Hudasi Pərwərdigar bilən sanga kəsəm kilip: «Sening oşlung Sulayman məndin keyin padixah bolup ornumda mening təhtimdə olturidu» dəp eytkənimdək, bəgünki kundə mən bu ixni qokum wujudqa çikirimən, — dedi.

31 Wə Bat-Xeba yüzini yərgə yekip turup padixahqa təzim kilip: — Oşojam Dawut padixah əbədiy yaxisun! — dedi.

32 Dawut padixah: — Zadok kahinni, Natan pəyoşəmbərnə, Yəşoyadaning oşli Binayani aldimoşa qakiringlar, dedi. Ular padixahning aldioşa kəldi.

33 Padixah ularşa: — Oşojanglarning hizmətkarlririni əzūnglarşa koxup, Sulaymanni öz qəçiriməgə mindürüp, Gişonşa elip beringlar;

34 u yərdə Zadok kahin bilən Natan pəyoşəmbər uni Israilning üstigə padixah boluxqa məsih kilsun. Andin kanay qəlip: — Sulayman padixah

yaxisun! dəp towlanglar. □

³⁵ Andin u təhtimdə olturuxka bu yərgə kəlgəndə, uningə əgixip menginglar; u mening ornumda padixah bolidu; qünki mən uni Israil bilən Yəhudaning üstigə padixah boluxka təyinlidim, — dedi.

³⁶ Yəhoyadaning oqli Binaya padixahka jawab berip: — Amin! Oqojam padixahning Hudasi Pərwərdigarmu xundaq buyrusun!

³⁷ Pərwərdigar oqojam padixah bilən billə boləndək, Sulayman bilən billə bolup, uning təhtini oqojam Dawut padixahningkidin təhimu uluq kiləy! — dedi.

³⁸ Zadok kahin, Natan pəyoəmbər, Yəhoyadaning oqli Binaya wə Kərətiylər bilən Pələtiylər quxup, Sulaymanni Dawut padixahning qeqiriəyə mindürüp, Gihonəyə elip bardi. □

³⁹ Zadok kahin ibadət qediridin may bilən toləyan bir munggüzni elip, Sulaymanni məsih kildi. Andin ular kanay qaldı. Həlkning həmmisi: — Sulayman padixah yaxisun! — dəp towlaxti. ■

⁴⁰ Həlkning həmmisi uning kəynidin əgixip, sunay qelip zor xadliq bilən yər yeriləudək təntənə kilixti. □

⁴¹ Əmdi Adoniya wə uning bilən jəm boləyan mehmanlar oşzalinip qıkkənda, xuni anglidi. Yoab kanay awazini angliəyanda: — Nemixka xəhərdə xunqə kiykas-sürən selinidu? — dəp soridi.

⁴² U tehi səzini tügətməyła, mana Abiyatar kahinning oqli Yonatan kəldi. Adoniya uningəy: — Kirgin, kəysər adəmsən, qoqum bizgə hux həwər elip kəlding, — dedi.

⁴³ Yonatan Adoniyaəyə jawab berip: — Undaq əməs! Oqojimiz Dawut padixah Sulaymanni padixah kildi!

⁴⁴ Wə padixah əzi uningəyə Zadok kahinni, Natan pəyoəmbərni, Yəhoyadaning oqli Binayanı wə Kərətiylər bilən Pələtiylərni həmrah kilip əwitip, uni padixahning qeqiriəyə mindürdi;

⁴⁵ andin Zadok kahin bilən Natan pəyoəmbər uni padixah boluxka Gihonda məsih kildi. Ular u yərdin qıqip xadliq kilip, pütkül xəhəri kiykas-sürən bilən lərzigə saldı. Siz anglawatqan sada dəl xudur.

⁴⁶ Uning üstigə Sulayman hazır padixahliq təhtidə olturiwatidu.

⁴⁷ Yənə kelip padixahning hizmətkarlıri kelip oqojimiz Dawut padixahka: «Hudaliri Sulaymanning namini siliningkidin əwzəl kilip, təhtini silin-gkidin uluq kiləy!» dəp bəht tiləp mubarəkləxkə kelixti. Padixah əzi yatqan orunda səjdə kildi

⁴⁸ wə padixah: — «Bügün mening təhtimgə olturuqı birsini təyinligən, öz közlimgə xuni kərgüzgən Israilning Hudasi Pərwərdigar mubarəklənsun!» — dedi — dedi.

□ **1:34 «Zadok kahin bilən Natan pəyoəmbər uni Israilning üstigə padixah boluxka məsih kilsun»** — «məsih kilix»: — Hudaning yolyorukı bilən Israiləyə yeni bir padixah bekitix üqün uning bexiəyə kahin yaki pəyoəmbər təripidin zəytun meyi sürüluxi kerək idi. Muxu murasim «məsih kilix» yaki «məsihəx» deyilgən. Xu murasimdin keyin muxu padixah «Hudaning məsih kiləyini» dəp atilip, həküm sürüxkə Hudaning həkükiəyə igə, dəp qarilatti. Kahinlar wə bəzi waqitlarda pəyoəmbərni mu ez wəzipisigə bekitix üqün «məsih kilinix» murasimi ötküzülətti.

□ **1:38 «Kərətiylər bilən Pələtiylər»** — bular bolsa Dawutning hususiy muəpizətqiliridin idi («2Sam.» 8:18ni kəring). Kərətiylər əslidə Kret arilidin kəlgən boluxi mumkin idi. ■ **1:39 1Sam. 20:24** □ **1:40 «Həlkning həmmisi ... sunay qelip zor xadliq bilən yər yeriləudək təntənə kilixti»** — ibranıy tilidə: «Həlkning həmmisi ... sunay qelip zor xadliq bilən təntənə kilixip yərni yeriwətti». Mumkinlikli barki, yər dərwəxə awazlar bilən yerilip kətkənidi. Məsihning kelixidimu qong yər təwrəx bolidu («Zək.» 14:5, «Wəh.» 6:12, 16:18).

⁴⁹ Xuni anglap Adoniyaning barlik mehmanliri hodukup, ornidin kopup hərbiri öz yoliqa kətti.

⁵⁰ Adoniya bolsa Sulaymandin kopup, ornidin kopup, *ibadət qedirioqa* berip qurbangahning mungguzlirini tutti. □

⁵¹ Sulaymanoqa xundak hawer berilip: — «Adoniya Sulayman padixahtin korkidu; qunki mana, u qurbangahning mungguzlirini tutup turup: — «Sulayman padixah bugun manga xuni kəsəm kilsunki, u öz kulini kiliq bilen olturməslikkə wədə kiloyay» dedi», — deyildi.

⁵² Sulayman: — U durus adəm bolsa bexidin bir tal qaq yergə quxməydu. Lekin uningda rəzillik tepilsa, oľidu, dedi.

⁵³ Sulayman padixah adəm əwitiq uni qurbangahdin elip kəldi. U kelip Sulayman padixahning aldida engixip təzim kildi. Sulayman uningqa: — Öz oyunggə kətkin, — dedi.

2

Dawut Sulaymanoqa ahirki nəsihətini kilidu

¹ Dawutning oľidioqan waqti yekinlaxkanda, oqli Sulaymanoqa tapilap mundak dedi: —

² «Əmdi yər yüzidikilərninğ həmmisi baridioqan yol bilən ketimən. Yürəklik bolup, ərkəktək boləjin!

³ Sən barlik kiliwatqan ixliringda həmdə barlik niyət kiləqan ixliringda rawaj tepixing uqun Musoqa quxürülgən qanunda pütülgəndək, Pərwərdigar Hudayingning yollirida mengip, Uning bəlgilimiliri, Uning əmrliri, Uning həkümliri wə aqağ-guwaħliklirida qing turup, Uning tapxurukini qing tutkin. □ ■

⁴ Xundak kiləqanda Pərwərdigar manga: «Əgər əwladliring öz yoliqa kəngül bəlüp, Mening aldında pütün kəłbi wə pütün jeni bilən həkikəttə mangsa, sanga əwladingdin Israilning təhtidə olturuxqa bir zat kəm bolməydu» dəp eytkən səziğə əməł kilidu. ■

⁵ Əmma Zəruiyaning oqli Yoabning manga kiləqinini, yəni uning əzi kəndak kilip Israilning kəxunidiki ikki sərdarni, yəni Neriyaning oqli Abnər bilən Yətərninğ oqli Amasani urup oltürüp, tinq məzğildə jəngdə təkürgəndək kən təküp, beligə baqliəqan kəmərgə wə putioqa kiygən kəxigə jəngdə təkürgəndək kən qeqip, daql kiləqanlikini bilisən. ■

⁶ Sən uni danalıqingəqa muwapıq bir tərəp kilip, uning aq bexining gərgə salamət quxüxigə yol koymioqaysən. □

⁷ Lekin Gileadlik Barzillayning oquullirioqa meħribanlik kərsitip, dastihingdin nan yegüzgin; qunki mən akang Abxalomdin kaqkənimda, ular yenimoqa kelip manga xundak kiləqan. ■

⁸ Wə mana Bahurimdin kəlgən Binyamin kəbilisidin Geraning oqli Ximəy yeningda turidu. U mən Maħanaimoqa baridioqanda, əxəddiy lənət bilən meni qarəidi. Keyin u Iordan dəryasioqa berip mening aldimoqa

□ 1:50 «Adoniya ... Sulaymandin kopup, ... ibadət qedirioqa berip qurbangahning mungguzlirini tutti» — xu qaoqlarda «qurbangahning mungguzlirini tutux» padixahtin himayə tiləxni bildürüxning ipadisi idi. □ 2:3 «barlik niyət kiləqan ixliringda...» — ibranıy tilida: «sən kəyergə burulsang...» degən səzlər bilən ipadilini. ■ 2:3 Qan. 17:18; 29:9; Yə. 1:7 ■ 2:4 2Sam. 7:12; Zəb. 132:12 ■ 2:5 2Sam. 3:27; 20:10 □ 2:6 «uning aq bexining gərgə salamət quxüxigə yol koymioqaysən» — muxu yərdə «gər» «təhtisara» degənni bildüridu. ■ 2:7 2Sam. 17:27; 19:31

kəlgəndə, mən Pərwərdigarning *nami* bilən uningoa: «Seni kiliq bilən olturməymən» dəp kəsəm kildim. ■

⁹ Əmma hazır uni gunahsız dəp sanimioqin. Özüng dana xixi bolojandin keyin uningoa kandaq kilixni bilisən; hərhalda uning aq bexini qanitip gərgə qüxürgin».□

¹⁰ Dawut öz ata-bowliri bilən bir yərdə uhlidi. U «Dawutning xəhiri» *degən jayda* dəpnə kilindi. □ ■

¹¹ Dawutning Israiloa səltənət kiləjan waqti kirik yil idi; u Hebronda yəttə yil səltənət kilip, Yerusalemda ottuz üq yil səltənət kildi.■

Sulaymanning orni mustəhkəmlinidu

¹² Sulayman atisi Dawutning təhtidə olturdi; uning səltəniti heli mustəhkəmləndi. ■

¹³ Əmma Həggitning oqli Adoniya Sulaymanning anisi Bat-Xebaning kəxiəja bardi. U uningdin: — Tinqlik məqsitidə kəldingmu? — dəp soridi. U: — Xundak, tinqlik məqsitidə, dedi.

¹⁴ U yənə: — Sanga bir səzüm bar idi, dedi. U: — Səzüngni eytkin, dedi.

¹⁵ U: — Bilisənki, padixahlik əslidə meningki idi, wə pütün Israil meni padixah bolidu dəp, manga qaraytti. Ləkin padixahlik məndin ketip, inimning ilkiyə otti; qünki Pərwərdigarning iradisi bilən u uningki boldi. ■

¹⁶ Əmdi sanga bir iltimasim bar. Meni yandurmioqin, dedi. U: — Eytkin, dedi.

¹⁷ U: — Səndin o'tünimən, Sulayman padixahqa mən üqün eytkinki — qünki u sanga yak deməydu! — U Xunamlik Abixagni manga hotunlukqa bərsun, dedi.

¹⁸ Bat-Xeba: — Makul; sən üqün padixahqa səz kilay, dedi.

¹⁹ Bat-Xeba Adoniya üqün səz kiləjili Sulayman padixahning aldioja bardi. Padixah kərup aldioja bərip, anisioja təzim kildi. Andin təhtigə bərip olturup padixahning anisioja bir təhtni kəltürdi. Xuning bilən u uning ong yenida olturup, uningoa: —

²⁰ Sanga kiqikkinə bir iltimasim bar. Meni yandurmioqin, dedi. Padixah uningoa: — I ana, sorawərgin, mən seni yandurməymən, dedi.

²¹ U: — Akang Adoniyaəja Xunamlik Abixagni hotunlukqa bərgüzgin, dedi.

²² Sulayman padixah jawab bərip anisioja: — Nemixka Adoniya üqün Xunamlik Abixagni soraysən? U akam boləjanikən, uning üqün, Xəbiyatar kahin üqün wə Zəruyaning oqli Yoab üqün padixahliknimu sorimamsən! — dedi.□

■ 2:8 2Sam. 16:5; 19:19 □ 2:9 «...hərhalda uning aq bexini qanitip gərgə qüxürgin»

— muxu yərdə «gər» «təhtisara» degənni bildüridu. «Zəruyaning oqli Yoab... Binyamin kəbilisidin Geraning oqli Ximəy» — bu ikki adəmnin Sulaymanəja duxmən bolidiojanlikioja Dawut padixahning kəzi yətti. Əslidə u ularni jazalaxka toqra kəltətti; biraq əzi əojir gunah sadir kiləjanlik tūpəylidin («2Sam.» 11-bab) hijaləttə kəlip, kəli bu ixlarəja həc barmaytti. □ 2:10

«Dawut öz ata-bowliri bilən bir yərdə uhlidi» — muxundak ibarilər üstidə «Yaritilix»-tiki «kəxumqə səz»-imizdə tohtilimiz. ««Dawutning xəhiri» *degən jay*» — «Dawutning xəhiri»: — Zionni, yəni Yerusalemdiki egiz dənggə jaylaxқан, Dawut kurojan kə'l'əni kərsitidu. ■ 2:10 Ros. 2:29; 13:36 ■ 2:11 1Tar. 29:27 ■ 2:12 1Tar. 29:23; 2Tar. 1:1 ■ 2:15 1Tar. 22:9; 28:5 □ 2:22

«Nemixka Adoniya üqün Xunamlik Abixagni soraysən? U akam boləjanikən, uning üqün, ... padixahliknimu sorimamsən!» — mumkinçiliki barki, Adoniya atisining kenizikini əmrigə əlsa, həlk uni atisioja barawər ikən, xunga padixah boluxka layiq dəp qaraytti. Sulaymanning kəzliri bu ixka yətti.

²³ Sulayman padixah Pərwərdigar bilən kəsəm kilip mundaq dedi: — Adoniya xu səzni kıləqini üqün əlmisə, Huda meni ursun yaki uningdin artuq jazalisun!

²⁴ Mening ornunni mustəhkəm kıləqan, atamning təhtidə olturozuzəqan, Əz wədisi boyiqə manga bir əyni kuroqan Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kıləmənkə, Adoniya bəgün əlümgə məhküm kılənidu, dedi. □ ■

²⁵ Xuning bilən Sulayman padixah Yəhoyadaning oqli Binayani bu ixka əwətti; u uni qəpip əltürdi.

²⁶ Padixah Abiyatarn kahinə: — Mang, Anatottiki əz etizlikinqə barəqin. Sən əlümgə layiqsən, lekin sən Rəb Pərwərdigarning əhdə sanduqini atam Dawutning aldida kətürgənlikəng tūpəylidin, wə atamning tartqan həmmə azab-əqubətlikidə uningə həmdərd boləqinəng üqün, mən hazır seni əlümgə məhküm kıləmaymən, dedi. ■

²⁷ Andin Sulayman Abiyatarni Pərwərdigarə kahin boluxtin juda kilip həydidi. Xuning bilən Pərwərdigarning Əlining jəməti toqruluk Xiləhdə eytqan səzi əməlgə axurildi. □ ■

²⁸ Buning həwiri Yoabqə yətkəndə (qünki Yoab Abxaloməqə əgəxmigən bolsimu, Adoniyaəqə əgəxkənidi) Yoab Pərwərdigarning qədriəqə qəqip kurbangahning mungəzlinirni tutti. ■

²⁹ Sulayman padixahqə: «Mana, Yoab Pərwərdigarning qədriəqə qəqip bərip, kurbangahning yenida turidu» degən həwər yətküzüldi. Sulayman Yəhoyadaning oqli Binayani xu yərgə əwətip: — Mang, uni əltürwətkin, dedi.

³⁰ Binaya Pərwərdigarning qədriəqə bərip uningə: — «Padixah seni buyaqkə qiksun!» dedi, dedi. U: — Yaq, muxu yərdə əlimən, dedi. Binaya padixahning yeniqə qaytip uningə həwər bərip: — Yoab mundaq-mundaq dedi, manga xundaq jawab bərdi, dedi.

³¹ Padixah uningə: — U əzi degəndək kilip, uni qəpip əltürgin wə uni dəpnə kıləqin. Xuning bilən Yoab təkkən nahək qan məndin wə atamning jəmətidin kətürülüp kətkəy.

³² Xundaq kilip atam Dawut bihəwər əhwalda u əzidin adil wə esil ikki adəmnə, yəni İsrailning qoxunining sərdari nəring oqli Abnər bilən Yəhudaning qoxunining sərdari Yətərning oqli Amasani kılıqliqinini üqün, Pərwərdigar u təkkən qanni əz bəxiəqə yanduridu.

³³ Ularning qeni Yoabning bəxi wə nəslining bəxiəqə mənggü yanəqay; lekin Dawut, uning nəslə, jəməti wə təhtigə əbədil'əbədigəqə Pərwərdigardın tinq-hatirjəmlik boləqay, dedi.

³⁴ Yəhoyadaning oqli Binaya qikip uni qəpip, əlümgə məhküm kildi. Andin u qəldiki əz əyidə dəpnə kıləndi.

³⁵ Padixah Yəhoyadaning oqli Binayani uning orniəqə qoxunning sərdari kildi; padixah Abiyatarning orniəqə Zadəkni kahin kilip təyinelidi. ■

³⁶ Andin keyin padixah Ximəyni qəkirip uningə: — Yerusalemə əzənggə bir əy selip u yərdə olturoqin. Bəxqə həq yərgə qikmə.

³⁷ Əgər sən qikip Kidron jiləqisidin ətsəng, xuni enik bilip qoyki, xu kündə sən xəksiz əlisən. Sening kening əz bəxiəqə quxidu, dedi.

³⁸ Ximəy padixahqə: — Oqjamning səzi bərhəktur. Oqjam padixah eytqəndək kulliri xundaq kılədu, dedi. Xuning bilən Ximəy uzun

□ **2:24 «Pərwərdigar... Əz wədisi boyiqə manga bir əyni kuroqan...»** — «əy» muxu yərdə Sulaymandin bolidiəqan xahənə sulalini kərsitidu. ■ **2:24** 2Sam. 7:12, 13 ■ **2:26** 1Sam. 22:20-23; 2Sam. 15:24 □ **2:27 «Pərwərdigarning Əlining jəməti toqruluk Xiləhdə eytqan səzi əməlgə axurildi»** — bu səz «1Sam.» 2:27-36də wə 3:11-14də hatiriləngən. ■ **2:27** 1Sam. 2:31-36 ■ **2:28** 1Pad. 1:50 ■ **2:35** 1Sam. 2:35

wakıtkıqə Yerusalemda turdi.

³⁹ Üq yildin keyin xundak boldiki, Ximəyning kulliridin ikkisi keçip Maakahning oşli, Gatning padixahi Akixning kexioqa bardı. Ximəygə: — Mana kulliring Gat xəhiridə turidu, degən həwər yətküzüldi.

⁴⁰ Ximəy exikini tokup kullirini izdigili Gatka, Akixning yenioqa bardı. Andin u yenip öz kullirini Gattin elip kəldi.

⁴¹ Sulaymanoqa: — Ximəy Yerusalemdin Gatka berip kəldi, dəp həwər yətküzüldi.

⁴² Padixah Ximəyni qakirtip uningə: — Mən seni Pərwərdigar bilən kəsəm kıldurup: — Xuni enik bilip koyki, sən kaysi küni qikişip birər yərgə barəjan bolsang, sən xu künidə xəksiz əlisən, dəp agahlandırurup eytmioqanmidim? Özüngmu, mən anglioqan söz bərħək, degənidingoşu?

⁴³ Xundak boləjanikən, nemixka özüng Pərwərdigar aldida kıləjan kəsimingni buzup, mən sanga buyruəjan buyrukumnimu tutmiding? — dedi.

⁴⁴ Padixah Ximəygə yənə: Sən atam Dawutka kıləjan həmmə rəzillikni obdan bilisən, u kənglünggə ayandur. Mana Pərwərdigar rəzillikningni öz bexingə yanduridu. ■

⁴⁵ Lekin Sulayman padixah bolsa bərikətinip, Dawutning təhti Pərwərdigarning aldida əbədil'əbəd mustəħkəm kılınıdu, dedi.

⁴⁶ Andin padixahning buyruki bilən Yəhöyadaning oşli Binaya qikişip uni qəpip əltürdi. Padixahlik bolsa Sulaymanning qolida mustəħkəm kılindi. ■

3

Pərwərdigar Sulaymanoqa danalıq beridu

2Tar. 1:1-12

¹ Sulayman Misirning padixahi Pirəwn bilən ittipak tüzüp Pirəwnning qızini hotunlukka aldı. Öz ordisi, Pərwərdigarning öyi wə Yerusalemnıng qərisidiki sepilni yasap pütküzgüçilik u uni «Dawutning xəhiri»gə apirip turoşuzdi. ■

² Xu wakıtlarda Pərwərdigarning nami üqün bir ibadəthana yasalmioşini üqün həlk «yukiri jaylar»da qurbanliklerini kılatti. □ ■

³ Sulayman Pərwərdigarni səyüp, atisi Dawutning bəlgilənliridə mangatti. Pəket «yukiri jaylar»da qurbanlik kılıp huxbuy yakatti. □

■ **2:44** 2Sam. 16:5, 6, 7 ■ **2:46** 2Tar. 1:1 ■ **3:1** 1Pad. 7:8 □ **3:2 «həlk «yukiri jaylar»da qurbanliklerini kılatti»** — «yukiri jaylar»: — Təwrattiki «Kan.» 12:5-14də wə baxka munasiwətlik yərlərdə, Huda Israillaroqa: — Birsı manga atap qurbanlik kılisa, pəket «Əzüm tallioqan jay»da qurbanlik kılın, dəp tapilaydu. Israilning tarihida Huda muxundak qurbanlik kılidoqan birtəqə jayni bekitkənidi (bir wakıtta pəket birla jayni bekitətti). Biraq Israillar bəlkim öz qolaylıqini kezləp (wə bəlkim butpərəslərnıng ix-hərikətlirini dorap) Hudaning əmrini nəziridin sakit kılıp təqı qoşkiliri katarlik yukiri jaylarda Hudaəqa ibadət kılıp qurbanlik kılatti. Buning xundak bir həti bar idiki, ular ətrapidiki butpərəslərnıng tasirini qəbul kılıp, xu yərdə hərhil butlarəşimu qəkunup, hətta butpərəslərgə əgixip «insan qurbanlik»larnimu kılıxi mumkin wə dərwəqə kəp wakıtlarda xundak kılatti (məsilən, «Əz.» 16:21, 20:26ni kərüng). ■ **3:2 Kan. 12:5** □ **3:3 «Sulayman Pərwərdigarni səyüp, atisi Dawutning bəlgilənliridə mangatti; pəket «yukiri jaylar»da ... huxbuy yakatti»** — «Dawutning bəlgilənlirini»: — xübhısizki, Musa pəyğəmbərgə quxürüləgn bərlık bəlgilimilərnı öz iqigə əlojan. Ularning iqida, qurbanlik kılıx «yukiri jaylar»da əməs, bəlkı Pərwərdigar bekitkən jaydila boluxi kərək, dəp bekitiləgn («Kan.» 12:10-14).

4 Padixah qurbanlik qilõili Gibeonõa bardı; qunke u yer «uluõ yukiri jay» idi. Sulayman u yerdiki qurbangahda bir ming koydurmæ qurbanlik sundi. ■

5 Pærwærdigar Gibeonda Sulaymanõa keqisi quxida kerundi. Huda uningõa: — Mening sanga nemæ beriximni layik tapsang, xuni tiligin, dedi. ■

6 Sulayman jawabæn mundak dedi: — Qulung atam Dawut Sening aldingda hækiket, hækkaniylik wæ konglining sæmimiyligi bilæn mangojanliki bilæn Sæn uningõa zor mehrıbanliqni kersætkeniding; wæ Sæn xu zor mehrıbanliqni dawam kilip, buginke kundikidæk öz tæhtidæ olturoqili uningõa bir oõul bærding.

7 Ɛmdi i Pærwærdigar Hudayim, kulungni atam Dawutning ornida padixah kilding. Ɛmma mæn pækæt bir gedæk bala halas, qikix-kirixnimu bilmæymæn. ■

8 Öz kulung Sæn tallioqan hækıng, koõlukidin sanap bolmaydioqan hesabsiz uluõ bir hæk arisida turidu. ■

9 Xunga Öz kulungõa hækıngning üstidæ hæküm kilixka yahxi-yamanni park etidioqan oyoqak bir kælbnı bærgæysæn; bolmisa, kim bu uluõ hækıng üstigæ hæküm kilalisun? — dedi.

10 Sulaymanning xuni tilikini Ræbni hux kildi.

11 Huda uningõa: — Sæn xuni tiligining uqun — Ya özung uqun uzun emür tilimæy, ya özung uqun delæt-baylik tilimæy, ya duxmænlingning janlirini tilimæy, bækı toõra hæküm qilõili oyoqak boluxka özung uqun ækil-parasætni tiligining uqun, ■

12 mana, sæzung boyiqæ xundak kildim. Mana sanga xundak dana wæ yorutuloqan kælbnı bærdimki, sændin ilgiri sanga ohxaydioqini bolmioqan, sændin keyinmu sanga ohxaydioqini bolmaydu. ■

13 Mæn sæn tilimigæn nærsinimu, yæni delæt-baylik wæ xan-xæhrætni sanga bærdim. Xuning bilæn barlik kunliringdæ padixahlarning arisida sanga ohxax bolidioqini qikmaydu. ■

14 Ɛgær atang Dawut mangoqandæk Mening yollirimda mengip, bælgimilirim wæ æmlirimni tutsang kunliringni uzartimæn, dedi.

15 Sulayman oyoqanoqanda, mana bu bir qux idi. U Yerusalemoqan kelip Pærwærdigarning æhdæ sanduqining aldioqan kelip, oeræ turup koydurmæ qurbanliklarnı kilip, tæxækkür qurbanliklirini otküzüp, hæmmæ hizmætkarlirioqan ziyapæt kilip bærdi.

Sulaymanning danaliki ayan bolidu

16 Xuningdin keyin ikki pahixæ ayal padixahning kexioqan kelip uning aldida turdi.

17 Birinqi ayal: — I oqjam! Mæn wæ bu hotun bir eydæ olturimiz; u mæn bilæn eydæ turoqinida bir balini tuõdum.

18 Mæn balini tuõup uq kundin keyin u hotunmu bir bala tuõdi. Biz ikkiylæn u yerdæ olturduk; eydæ bizdin baxka heq yat adæm yok idi, yaloquz biz ikkiylæn eydæ iduk.

19 Xu keqidæ bu hotunning balisi eldi; qunke u balisini besip oltürüp koyõanidi.

20 U yerim keqidæ koõup dedækliri uhlap qalõanda, yenimdin oõlumni elip öz kuqikioqan selip, özining oõgæn oõqlini mening kuqikimoqan selip koyuõtu.

21 Ətisi qorup balamni emitəy desəm mana əlük turidu. Ləkin ətigəndə kərisam, u mən tuoqkan bala əməs idi, dedi.

22 İkkinçi ayal: — Yak, undak əməs. Tirik qalojini mening oqlum, əlgini sening oqlung, dedi. Ləkin birinçi ayal: — Yak, əlgini sening oqlung, tirik qalojini mening oqlum, dedi. Ular xu hələttə padixahning aldida talixip turatti.

23 Padixah: — Biri: «Tirik qalojini mening oqlum, əlgini sening oqlung» dəydu. Əmma yənə biri: «Yak, əlgini sening oqlung, tirik qalojini mening oqlum» dəydu, dedi.

24 Padixah: Manga bir kiliq elip kelinglar, dedi. Ular kiliqni padixahqa elip kəlgəndə

25 padixah: Tirik balini otturidin kesip ikki parqə kəlip yerimini birigə, yənə bir yerimni ikkinçisigə beringlar, dedi.

26 U waqıtta tirik balining anisi əz balisioqa iqini aqrıtıp padixahqa: — Ah oqojam! Tirik balini uningə qə bərsilə, hərgiz uni əltürmigəylə! — dəp yalwurdı. Ləkin ikkinçisi: — Uni nə meningki nə seningki kəlməy, otturidin kesinglar, dedi.

27 Padixah jawabən: — Tirik balini uningə qə beringlar, uni həq əltürmənglar; qünki bu balining anisi xudur, dedi.

28 Pütkül İsrail padixahning qiloqan həkəmi toqrısida anglidi wə ular padixahtin qorqti, qünki ular Hudaning adil həkəmlərni qikirix danalığining uningda barlığını kərđi.

4

Sulaymanning əməldarlırı wə hizmətkarlırı

1 Sulayman padixah pütkül İsrailə qə padixah boldı.

2 Uning qong əməldarlırı munular: — Zadokning oqlı Azariya kahin idi;

3 Xixaning oqullırı Elihorəf wə Ahiyah katiplar idi; Ahiludning oqlı Yəhoxafat diwanbegi idi;

4 Yəhoyadaning oqlı Binaya qoxunning bax sərdari idi. Zadok bilən Abiyatar kahinlar idi;

5 Natanning oqlı Azariya nazarət begi, Natanning yənə bir oqlı Zabud həm kahin wə padixahning məslihətqisi idi.

6 Ahixar ordining oqojidari, Abdaning oqlı Adoniram baj-alwan begi idi. ■

7 Pütkül İsrail zeminida Sulayman padixahning əzi üqün wə ordidikiliri üqün yemək-iqmək təminləydiqan, on ikki nazarətqi təyinləngənidi; ularning hər biri yilda bir aydin yemək-iqmək təminləxkə məs'ul idi.

8 Ularning ismi təwəndə hatiriləngən: Əfraim taqlıq rayoniqə Bən-Hur;

9 Makaz, Xaalbim, Bəyt-Xəməx wə Elon-Bəyt-Hananə qə Bən-Dəkər;

10 Arubotqə Bən-Həsəd; u yənə Sokoh wə Həfər degən barlıq yurtkimu məs'ul idi; □

11 yənə Nafat-Dorə qə Bən-Abinadab (u Sulaymanning kizi Tafatni hotunluqqa aloqan);

12 Taanak, Məgiddo wə Yizrəəlning təwənki tərıpıdiki Zarətanning yenida bolə qan pütkül Bəyt-Xanə qə, xundakla Bəyt-Xandin tartıp Abəl-Məholə qə, Jökneamdin ətküqə bolə qan zeminlar qə Ahiludning oqlı Baana;

¹³ Ramot-Gileadka Bən-Gəbər; u yənə Gilead yurtioğa jaylaxқан, Man-assəhning oqli Yairoğa təwə boləjan kəntlər wə həm Baxandiki yurt Argob, jümlidin u yərdiki sepili, mis baldaklık qowuqliri boləjan atmix qong xəhərgimu məs'ul idi.

¹⁴ Mahanaimoğa Iddoning oqli Ahinadab;

¹⁵ Naftalioğa Ahimaaz (u Sulaymanning kızi Basimatni hotunlukğa aloqanidi).

¹⁶ Axir wə Alotka Huxayning oqli Baanah;

¹⁷ Issakarğa Paruahning oqli Yəhoxafat;

¹⁸ Binyamin zeminiğa Elaning oqli Ximəy;

¹⁹ Gilead zeminiğa (əslidə Amoriylarning padixahi Sihon wə Baxanning padixahi Ogning zemini idi) Urining oqli Gəbər. U xu yurtğa birdinbir nazarətqi idi.

Sulaymanning döliti wə xəhriti

²⁰ Yəhuda bilən Israilning adəmliri dengiz sahilidiki kumdək nuroşun idi. Ular yəp-iqip, huxallik kilatti.

²¹ Wə Sulayman bolsa *Əfrat* dəryasidin tartip Filistiyələning zeminiğa wə Misirning qeğralirioğigə boləjan həmmə padixahlikləarning üstidə səltənət kilatti. Ular ulpan kəltürüp Sulaymanning pütün ömridə uning hizmitidə bolatti.

²² Sulaymanning ordisiğa ketidiğan künlük təminat üçün ottuz kor taskiğan aq un, atmix kor qara un, □

²³ on bordiğan uy, yaylaktin kəltürülgən yigirmə uy, yüz koy ketətti; buningdin baxqa buşilar, jərənlər, kiyiklər wə bordiğan tohular lazim idi.

²⁴ Qünki u Tifsaħdin tartip Gazaşiqə, *Əfrat* dəryasining bu tərpidiki həmmə yurtların üstidə, yəni *Əfrat* dəryasining bu tərpidiki barlik padixahların üstidə həküm sürətti; uning tət ətrapi tinq idi.

²⁵ Sulaymanning pütkül künliridə Dandin tartip Bəər-Xəbaşiqə Yəhuda bilən Israil adəmlirining hərbiəri öz üzüm tel wə öz ənjür dərihining tegidə aman-esən olturatti. ■

²⁶ Sulaymanning jəng hərwilirining atliri üçün tət ming athanisi, on ikki ming qəwəndizi bar idi. □ ■

²⁷ Məzkur nazarətqiləarning hərbiəri əzigə bəkitilgən ayda Sulayman padixahğa wə uning dastihiniğa kəlgənləarning həmmisining yemək-iqməklirini keməytməy təminləytti.

²⁸ Həlk bolsa hərbiəri əzigə bəkitilgən norma boyiqə at-keqirlar üçün arpa bilən samanlarni *nazarətiqilər bar yərgə* elip kəltətti.

²⁹ Huda Sulaymanoğa dengiz sahilidiki kumdək danalik, intayin mol pəm-parasət ata kilip, uning kəlbini kəng kilip zor yorutti. □

³⁰ Xuning bilən Sulaymanning danalığı barlik xərktikiləarning danaligidin wə Misirdiki barlik danaliktin axti.

³¹ Qünki u barlik adəmlərdin, jümlidin əzrahlik Etan bilən Maholning oşulliri Heman, Kalkol wə Darda dəgənlərdin dana idi; wə uning xəhriti ətrapidiki həmmə əllər arisida yeyildi.

□ **4:22 «ottuz kor»** — bir kor on litr, 30 kor 300 litr. ■ **4:25 Law. 26:5** □ **4:26 «tət ming athanisi»** — kəp kona keqürmilərdə «kirik ming athanisi» deyilidu. Lekin biz bu sannı keqürgüqiləarning hatalığı dəp qaraymiz. «2Tar.» 9:25də wə bu tekistning bəzi grek tərijimilridə «tət ming» deyilidu. «**on ikki ming qəwəndizi**» — yaki «on ikki ming eti». ■ **4:26 1Pad. 10:26; 2Tar. 1:14; 9:25** □ **4:29 «uning kəlbini kəng kilip zor yorutti»** — yaki «uning kəksi-qarnini bək kəng kildi».

³² U eytқан pənd-nəsihət üç ming idi; uning xeir-küyliri bir ming bəx idi.

³³ U Liwandiki kedir dərihidin tartip tamda əsidiqan lepəkgülgigə dərəh-giyahlarınq həmmisini bayan kılıp hatiriligənidi; u yənə mal wə haywanlar, kuxlar, haxarət-əmiligüqilər wə beliklər toqrisida bayan kılıp hatiriligənidi.

³⁴ Sulaymanning danalığını angliqili kixilər barlıq əllərdin kelətti, xundakla uning danalığı toqruqluk həwər tapқан yər yüzidiki həmmə padixahlardın kixilər kəlməktə idi.

5

İbadəthanini quruxqa materiyallarni toplax

2Tar. 2:1-17

¹ Turning padixahı Hıram Sulaymanni atisining orniqə padixah boluxqa məsih kılinoqan dəp anglap, öz hizmətkarlırını uning qəxiqə əwətti; qünki Hıram Dawutni izqıl səyğüqi idi. ■

² Sulayman Hıramqə adəm əwitip mundaq uqurni yətküzdi: —

³ «Əzüng bilisənki, atam Dawutning düxmənlirini Pərwərdigar uning puti astiqə koyoquqə, u ətrapida hər tərəptə jəng kılqanlığı tūpəylidin Pərwərdigar Hudasing namiqə bir ibadəthana yasiyalmidi. ■

⁴ Əmdi hazır Pərwərdigar Hidayim manga həmmə tərəptin aram bərdi; heqbir düxminim yok, heqbir bala-qaza yok.

⁵ Mana, Pərwərdigarning atam Dawutqa: «Mən sening ornungqə öz təhtinggə olturoquzqan oqlung bolsa, u mening namiqə bir ibadəthana yasaydu» dəp eytkinidək, mən Pərwərdigar Hidayimning namiqə bir ibadəthana yasay dəp niyət kildim; ■

⁶ əmdi mən qüğün *adəmliringgə* Liwandin kedir dərəhlirini kesinglar, dəp yarlık qüxürgin; mening hizmətkarlırim sening hizmətkarlıringqə həmdəmdə bolidu. Sening bekitkining boyiqə hizmətkarlıringqə berilidiqan ix həkkinə sanga tələymən; qünki əzünggə ayanki, dərəh kesixtə arimizda heqkim Zidondikilərdək usta əməs».

⁷ Hıram Sulaymanning səzini angliqanda intayin huxal bolup: — Būgün bu uluq həlk üstigə həküm sürüxkə Dawutqa xundak dana bir oqlul bərgən Pərwərdigarqə təxəkkür eytilsun! — dedi.

⁸ Hıram Sulaymanqə adəm əwitip: — Sən manga koyqan tələpliringni anglap qəbul kildim. Mən sening kedir yaqıqi wə arqa yaqıqi toqruqluk arzu kılqanlıringning həmmisini ada kılımən;

⁹ Mening hizmətkarlırim xularni Liwandin dengizqə apiridu; mən ularni sal kılıp baqlap, dengiz bilən sən manga bekitkən yərgə yətküzimən, andin xu yərdə ularni yəxküzimən. Xuning bilən sən ularni tapxuruwelip, elip ketisən. Buning hesabiqə sən tələplirim boyiqə ordidikilirim üçün yemək-ıqmək təminligəysən, — dedi.

¹⁰ Xundak kılıp, Hıram Sulaymanqə barlıq təlipi boyiqə kedir yaqıqliri wə arqa yaqıqlirini bərdi.

¹¹ Sulayman Hıramqə ordidikilirining yemək-ıqmikigə yigirmə ming kor buqday wə yigirmə bat sap zəytun meyni əwətip bərdi. Hər yili Sulayman Hıramqə xundak bərətti. □

■ 5:1 2Sam. 5:11; 1Tar. 14:1 ■ 5:3 1Tar. 28:3 ■ 5:5 2Sam. 7:13; 1Tar. 22:10; 2Tar. 1:18

□ 5:11 «yigirmə bat» — bir «bat» təhminən 27 litr, 20 bat 540 litr.

12 Pərwərdigar Sulayman oʻgʻa wə dā kīlōandək uning oʻgʻa danalīk bərgənidi. Hīram bilən Sulaymanning arisida inaklik bolup, ikkisi əhdə tüzüxti. ■

13 Sulayman padixah pütün Israildin haxar oʻgʻa ixləm qilərnī bekitti, ularning sani ottuz ming idi.

14 U bularni nəwət bilən hər ayda on mingdin Liwan oʻgʻa əwətətti; xundak qilip, ular bir ay Liwanda tursa, ikki ay əyidə turdi. Adoniram haxar qiləning üstidə turatti.

15 Sulaymanning yətmix ming hammili, taqlarda ixləydi oʻgʻan səksən ming taxqisi bar idi.

16 Uningdin baxka Sulaymanning mənəp dər liri din ix üstigə qoyul oʻgʻan uq ming uq yuz ix hexi bar idi; ular ixləm qilərnī baxquratti.

17 Padixah yarlik qūxū ruxi bilən ular ibadəthanining ulini selixka yonul oʻgʻan, qong wə kimmətlik taxlarni kesip kəltürdi.

18 Wə Sulaymanning tamqiliri bilən Hīramning tamqiliri wə Gəballiklar qoxulup taxlarni oyup, əyni yasax uqun ya oʻgʻaq həm taxlarni təyyarlap qoydi. □

6

Mukəddəs ibadəthanining qurulu xi

2Tar. 3:1-14

¹ Israillar Misirdin qikkəndin keyinki tət yuz səksin oʻn qī yili, Sulaymanning Israilning üstidiki səl təniti ning tət oʻn qī yilining ikkin qī eyida, yəni Zif eyida u Pərwərdigarning əyini yasaxka baxlidi. ■

■ 5:12 1Pad. 3:12 □ 5:18 «Gəballiklar» — yaki «Biblosluklar», yaki «girwəklərnī kəskū qilə».

■ 6:1 2Tar. 3:2; Ros. 7:47

Sulayman kuroqan ibadathana — bu sūrat yan temi qikriwetilip, iqi enik kersiltilgen sūrat

Sulayman padixah miladydin iğriti 960-yılı «Pərwərdigarıñ ayı»nı Yerusalımda Morıya İsaıya kuroqan a baxtıdı («Padixahlar (1)» 6:1, «Tərtib-tazkırı (2)» 3:1-2). Yarıta yıldıñ keyin u unı pılıkızadı («Padixahlar (1)» 6:3). İbadəthanıñ emıñın usıñıñı (qerätdi) qı kawattı hıptıñı hıpsadıñıqandı 60 gaz, kängliki 20 gaz, eğızliki 20 gaz. İbadəthanıñıñ hıyrtılı aıpıraqa onı pıstı tam qeritilgen.

İbadəthanıñ «mukəddəs jay»ning usıñıñı 40 gaz, kängliki 20 gaz («Padixahlar (1)» 6:15, 17-18, «Tərtib-tazkırı (2)» 3:5-7nıñ kərdi). İqıda altın «kuyubıyıt», «aldıdın nam» kuyıldıqan altın xıra wə on altın otaçadan (baxı xıra tarıqqa, baxı jarıb tarıqqa) kuyılğan («Padixahlar (1)» 7:48-49, «Tərtib-tazkırı (2)» 4:7).

Xımal tarıqlı kawañ tüwrük «Yaldın» gap, jarıb tarıqlı kawañ tüwrük «Borız» gap atıldı («Padixahlar (1)» 7:21, «Tərtib-tazkırı (2)» 3:17).

«Mukəddəs jay»ning aldıdıkı aywanıñın usıñıñı 20 gaz, kängliki 10 gaz idi («Padixahlar (1)» 6:3, «Tərtib-tazkırı (2)» 3:4).

«Dəngiz» gap atılğan yosın das, eğızliki 6 gaz, atıradı 10 gaz bolup, umıraqa İktı mıñg bat (44000 İt) su sıstıdı. Das on İktı bulıq saxı dıdın barıñın; bular qıñın-dıñın bolup, İt tarıqta yıtılğan («Padixahlar (1)» 7:23-26, «Tərtib-tazkırı (2)» 4:2-5).

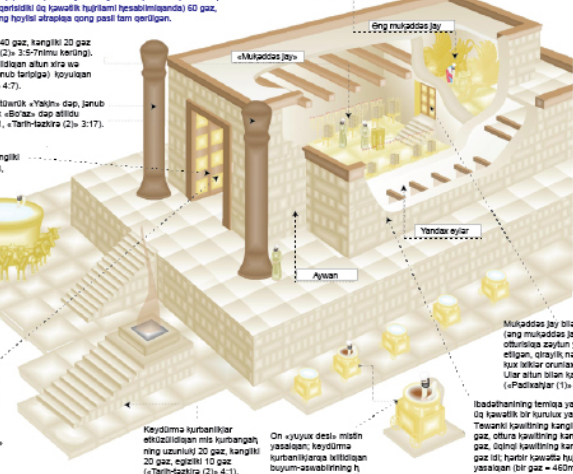
Arca yasağıdın yasağan, qıyırık, naxıñğan kuxı k analıq, İktı İktı aywan wə «mukəddəs jay»nı kuyıtu turıdı. Ular altın bilän k asılğan («Padixahlar (1)» 6:3-35).

Kaydırma kurbanıkar eñkızılılğan mık kurbangın mıñ usıñıñı 20 gaz, kängliki 20 gaz, eğızliki 10 gaz («Tərtib-tazkırı (2)» 4:1).

On «yuxıy desı» mızın yasağan; kuydım kurbanıkarlar İktılınğan buyım-awattılınñ h amımlı ularda yuıyadı («Padixahlar (1)» 7:27-38, «Tərtib-tazkırı (2)» 4:3).

Mukəddəs jay bilän kalamhana (anıñ mukəddəs jayıñın otırmasda sayılın yasağıdın etilgen, qıyırık, naxıñğan kuxı İktıkar ornastırılğan. Ular altın bilän k asılğan («Padixahlar (1)» 6:31-32).

İbadəthanıñın temıoqa yarıdız 60 kawattı bir kurtıloa yasağan. Temawtı kawattıñ kängliki 6 gaz, otıra kawattıñ kängliki 6 gaz, dıñın kawattıñ kängliki 7 gaz idi; hırtı kawañda hırtıkar yasağan (bir gaz = 400mm) («Padixahlar (1)» 6:5-6, 8, 10).

Sulayman padixah kuroqan ibadathana

- 2 Sulayman padixah Pərwərdigaroqa yasioğan ibadəthanıñın uzunluğı atmıx gaz, kängliki yigirmə gaz wə eğızliki ottuz gaz idi. □
- 3 İbadəthanıdıkı «mukəddəs jay»ning aldıdıkı aywanıñın uzunluğı ibadəthanıñın kängliki bilən barawər bolup, yigirmə gaz idi. İbadəthanıñın aldıdıkı aywanıñın kängliki on gaz idi. ■
- 4 U ibadəthanıoqa rojəkklik derizə-pəñjirilərnı ornattı. □
- 5 İbadəthana temıoqa, yəni mukəddəs jay wə «kalamhana»ning temıoqa yandıx *uq kəwətlık* bir imarətnı saldı wə unıñ iğigə hıjırlıarnı yasıdı. □
- 6 *Taxkırıkı imarətnıñ* təwənkı kəwıtıñın kängliki bəx gaz, otıra kəwıtıñın kängliki altı gaz, üqınqı kəwıtıñın kängliki yəttə gaz idi. Qünki ibadəthanıñın taxkı temıda lımlarnı ornattıñın təxüklər bolmaslıkı üqün u tamoqa təkqə qıqırılğanıdı. □

□ **6:2 «İbadəthanıñın uzunluğı... — ibraniy tilida «öyning uzunluğı...». «Pərwərdigaroqa yasioğan ibadəthanıñın uzunluğı atmıx gaz...»** — Mukəddəs Kitabta İxlıtlılğan «gəz»ni bəlkım bir «jəynək» deyxkə toşra kelıdu — Yəni adəmnıñ jəynıkıdın barmaqlırıñın uqıoıqə bolıqan arılık (təhminən 45 santimetr) idi. ■ **6:3** Yh, 10:23; Ros. 3:11; 5:12 □ **6:4 «U ibadəthanıoqa rojəkklik derizə-pəñjirilərnı ornattı»** — baxkə bırnəqqə hıl tərjımılər uqırxı mımknı bolıqın bilən hərhalda wə səzlər derızılərnı kersıtdı. □ **6:5 «İbadəthana temıoqa, yəni mukəddəs jay wə «kalamhana»ning temıoqa...»** — muxu yərdə «kalamhana» «əng mukəddəs jay»ning baxkə bırhıl İsmıdır. 6:16ni wə İzahatını kəruñg. «Kalamhana» deylıxıñın səwəbi, «əng mukəddəs jay» İqıdä «əhdə sandukı» bar İdi, «əhdə sandukı» İqıdä Hudanıñ İsrail bilən tüzgən əhdınamısı saklaklık İdi. □ **6:6 «...İbadəthanıñın taxkı temıda lımlarnı ornattıñın təxüklər bolmaslıkı üqün u tamoqa təkqə qıqırılğanıdı»** — İlmıñın yəna bır uqı «taxkı İmarət»ning taxkı temıoqa bektılıxı üqün xu tərəptə təxük texılgen bolsə kerək. «İbadəthana shemısı»ni kəruñg.

7 Ibadəthana pütünləy təyyar kılıp elip kelingən taxlardin bina kılınqanıdı. Xundak kılqanda, uni yasioğan wakıttı nə bolka nə palta nə baxka tēmür əswablarning awazi u yərdə heq anglanmaytti.

8 Təwənkı kəwətning hujrılirining kirix ixiki ibadəthanining ong tərıpidə idi; bir aylanma pələmpəy ottura kəwətkə andin ottura kəwəttin üqinqi kəwətkə qıqattı. □

9 Xundak kılıp *Sulayman* ibadəthanini yasap püttürdi. Ibadəthanining üstigə har-limlarnı bekitip, uni kedir tahtaylar bilən qaplıdı.

10 U ibadəthanioğa yandax imarətning kəwətlirining egizlikini bəx gəzdin kıldı. Xu imarətning kəwətliri ibadəthanioğa kedir limliri arkılık tuxtukluk idi.

11 Pərwərdigarning sözi Sulaymanoğa kelip mundak deyildiki: —

12 «Sən Manga yasawatkan bu ibadəthanioğa kəlsək, əgər sən bəlgimilirimdə mengip, həkümlirimgə riayə kılıp, barlık əmrlirimni tutup ularda mangsang, Mən atang Dawutka sən toqruluk eytkan sözümgə əməl kılınmən; ■

13 Mən Israillarning arisida makan kılıp öz həlkim Israilni əsla taxli-maymən».

14 Sulayman ibadəthanini yasap püttürdi.

15 Ibadəthanining tamlirining iq tərıpini u kedir tahtayliri bilən yasap, ibadəthanining tegidin tartip torusning limlirioiqə yaoıaq bilən qaplıdı; wə arqa tahtayliri bilən ibadəthanioğa pol yatquzdı.

16 U ibadəthanining arka temidin yigirmə gəz əlqəp ara tam yasap, iqqiriki hanini hasil kıldı; u tegidin tartip torus limlirioiqə kedir tahtayliri bilən qaplıdı. Bu əng iqqiriki hana bolup, yəni «kalamhana», «əng mukəddəs jay» idi. □

17 Uning aldidiki əy, yəni mukəddəs hanining uzunluqi kırık gəz idi.

18 Ibadəthanining iqqi tamlirioğa kəpak wə qəqəkning nushiliri nəkix kılınqanıdı. Ibadəthana pütünləy kedir tahtaylar bilən qaplanqanıdı. Heq tax kərünməytti.

19 Pərwərdigarning əhdə sanduqını u yərdə koyux üqün, u ibadəthanining iqqiridiki kalamhanini yasıdı.

20 Kalamhanining uzunluqi yigirmə gəz, toqrısı yigirmə gəz, egizliki yigirmə gəz idi; u uni sap altundin qaplıdı, xundakla uning aldidiki kedir yaoıaqlik qurbangahnımu xundak qaplıdı. □

21 Sulayman ibadəthanining iqını sap altun bilən qaplıdı; u iqqi kalamhanining aldini altun zənjirlər bilən tosıdı; kalamhanini altun bilən qaplıdı.

22 Xu tərıkidə u pütkül ibadəthanini, yəni pütkül ibadəthanining iqını altun bilən toluk qaplıqanıdı. Kalamhanioğa təəlluk bolqan

□ 6:8 «Təwənkı kəwətning hujrılirining kirix ixiki ibadəthanining ong tərıpidə idi» — biz muxu yərdə («təwənkı kəwət» degən sözlər bilən) kona grek tilidiki təjrimigə əgəxtuk. «ibadəthanining ong tərıpi» ibadəthanining jənubiy tərıpidur. ■ 6:12 2Sam. 7:13; 1Pad. 2:4; 9:4; 1Tar. 22:10, 19 □ 6:16 «Bu əng iqqiriki hana bolup, yəni «kalamhana», «əng mukəddəs jay» idi» — «əng mukəddəs jay»ning «kalamhana» dəp atilixining səwəbi, uningda Huda Musa pəyoıəmbərgə tapxuroqan «əhdə tax tahtiliri» (Hudaning kalami) «əhdə sanduqi» iqidə turatti; wə uning üstigə bəlkim bəzi waqtıda, bax kahın xu «əng mukəddəs jay»oğa kirgəndə, Hudaning bəxarətliri ularoğa kelixi mumkin idi. □ 6:20 «u ... uning aldidiki kedir yaoıaqlik qurbangahnımu xundak qaplıdı» — bu iqidiki qurbangahka qurbanlıqlar sunulmaytti; u «huxbuydan» yaki «huxbuygah» idi.

qurbangahnimu pütünləy altun bilən qapliqanidi. □

23 Kalamhanioğa u zəytun yaşıqıdın ikki kerubning xəklini yasidi. Hər birining egizliki on gəz idi. □ ■

24 Bir kerubning bir qanitining uzunluğu bəx gəz wə yənə bir qanitining uzunluğu həm bəx gəz bolup, bir qanitining uqıdın yənə bir qanitining uqıdıqə on gəz idi.

25 İkkinçi kerubning ikki qaniti qoxulup on gəz idi. İkki kerubning qong-qıqıqlıki wə xəkli ohxax idi.

26 Bir kerubning egizliki on gəz bolup, ikkinçi kerubningkimu həm xundak idi.

27 U kerublarnı iqqiriki hanida koydi. Kerublarning qanatlırı yeyilip turatti. Birsining bir qaniti bir tamoğa tegip, ikkinçisining qaniti udulidiki tamoğa tegip turatti; ikkisining iqidiki qanatlırı hanining otturısında bir-birigə tegixip turatti. ■

28 U kerublarnı altun bilən qaplıdi.

29 U ibadəthanining tamlirining pütkül iq qərsini, yəni iqqiriki hanining wə həm taxkırıki hanining qərisini kerub bilən horma dərəhlirining xəkıllırı wə qeqək nushilırı bilən nəxix kıldı.

30 İbadəthanining polını, yəni iqqiriki hanining həm taxkırıki hanin-ğını altun bilən qaplıdi.

31 Kalamhanining kirix eşioğa u zəytun yaşıqıdın etilgən qox ixiklarnı yasidi. İxiklərninğ kexəkłırı wə bexi öyning toqrisining bəxtin bir qismi idi. □

32 Bu qox ixiklər zəytun yaşıqıdın etilgənidi; u ixiklərninğ üstigə kerublar, horma dərəhlırı wə qeqək nushilırı nəxix kılinip zinnətləngənidi; u ixiklərnı, jümlidin kerub bilən horma dərəhlirining nəxixlırını altun bilən qaplıdi.

33 İbadəthanining taxkı hanisining ixikining kexəkłırını zəytun yaşıqıdın yasidi; ular öyning toqrisining tətın bir qismi idi; □

34 qox qanatlık ixik bolsa arqa yaşıqıdın yasaldi. Bir qaniti yeyilip qatlinatti, ikkinçi qanitimu yeyilip qatlinatti.

35 U ularning üstigə kerublar, horma dərəhlırı wə qeqək nushilırını nəxix kıldı; andın ularning üstigə, jümlidin nəxixlər üstigə altun qaplıdi.

36 İqqiriki həylining temini bolsa u üq kəwət yonuloğan tax bilən bir kəwət kedir yaşıqıdın yasidi.

37 *Sulaymanning səltənitining* tətinqi yilining Zif eyida Pərwərdigarning ibadəthanisining ulı selindi. □

38 Wə on birinçi yilining Bul eyida, yəni səkkizinçi ayda ibadəthanining həqyeri qaldurulmay, layihə boyıqə pütünləy tamam boldi. Xundak kılip uning öyni yasixioğa yəttə yil kətti. □

□ 6:22 «Kalamhanioğa təllük bolğan qurbangah» — bu «qurbangah», yəni «huxbuydan» adətə kalamhanining səl aldida, «mukəddəs jay»ning iqidə idi. □ 6:23 «Kerublar» — kerublar

bolsa Hudaning həküm-jazalırını yətküzidoğan, intayın küllük pərixtilərdur. Məsələn, «Yar.» 3:24 wə «Əz.» 10-babnı kəring. ■ 6:23 Mis. 25:18 ■ 6:27 Mis. 25:20 □ 6:31 «İxiklərninğ

kexəkłırı wə bexi öyning toqrisining bəxtin bir qismi idi» — baxqa tərijimisi: «İxiklərninğ kexəkłırı bəx qasılık idi». İbraniy tilini qüxinix təs. □ 6:33 «kexəkłər öyning toqrisining

tətın bir qismi idi» — baxqa tərijimisi: «ular (kexəkłər) tət qasılık idi». İbraniy tekstini qüxinix təs. □ 6:37 «tətinqi yilining Zif eyida...» — «Zif» eyi ikkinçi ay. Bu bəlkim miladiyədin

ilğiriki 966-yılı, Aprel yaki May aylırı boluxı mumkin idi. □ 6:38 «layihə boyıqə pütünləy tamam boldi» — muxu yərdə «layihə» bəlkim Dawut Mukəddəs Rohning kərsətmisi arqılık aldin kərsətkən shemisini kərsitidu «1Tar.» 28:19).

7

Ordining quruluşu

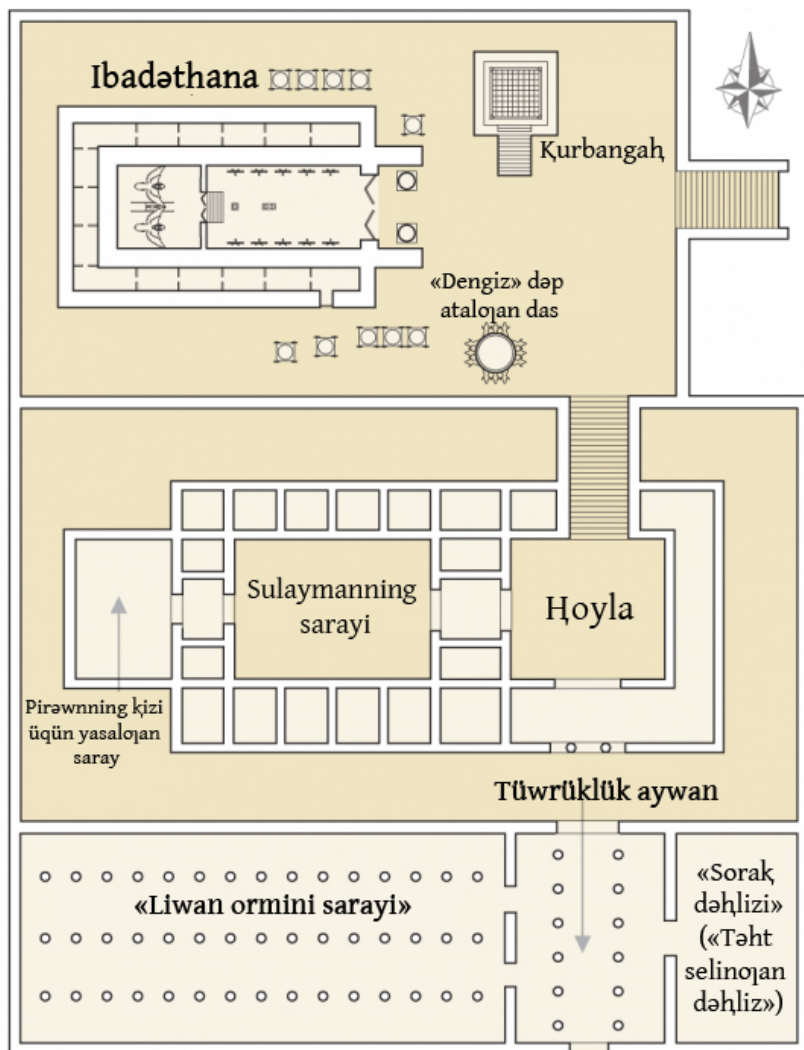
- 1 Sulayman öz ordisini bolsa, on üç yilda yasap püttürdi. □ ■
- 2 U yasioqan bu «Liwan ormini sariyi»ning uzunluqini yüz göz, kænglikini ællik göz wæ egizlikini ottuz göz kildi. Kedir yaoiqi tüwrükidin tet qatar wæ tüwrüklarning üstigæ kedir limliri qoyuloqanidi. □
- 3 Tüwrüklarning üstidiki lim kêtürüp turoqan øgzisimu kedir yaoiqidini idi. Limlar jëmiy kirik bæx bolup hër qatarda on bæxtin idi.
- 4 Uning üç kəwæt derizisi bar idi, üç kəwættiki derizilər bir-birigæ udulmu'udul idi. □
- 5 Barlik ixiklær wæ kexæklær tet qasilik kilinoqandi; ixiklær üç kəznæklik bolup, ixiklær bir-birigæ udulmu'udul idi. □
- 6 U uzunluqini ællik göz, toqrisini ottuz göz kilip, tüwrüklük bir dæhliz yasidi; uning aldida yænæ bir dæhliz bar idi, wæ uning aldida yænæ tüwrüklük aywan bar idi. □
- 7 Andin keyin u soraq soraydiqan tæhti üçün «Soraq dæhlizi» dæp ataloqan yænæ bir dæhlizni yasidi. U dæhlizning tegidin tartip torusning limliriqigæ kedir yaoiqi bilæn qaplanoqanidi.
- 8 *Sulayman* øzi olturidiqan saray, yæni dæhlizning arqa hõylisioqajaylaxakan sarayning layihisi «*soraq øyi*»ningkigæ ohxax idi. Sulayman øz æmrigæ aloqan Piræwnning kizi üçün xu dæhlizgæ ohxax bir sarayni yasatti. □ ■

□ 7:1 «**Sulayman öz ordisini bolsa, on üç yilda yasap püttürdi**» — Sulayman ibadethanini kuruxka 7 yil, öz ordisini kuruxka 13 yil waqit særp kildi. Pütkül Mukæddæs Kitabta «7» degæn rækæm bæzidæ Huda wæ uning mukæmmællikigæ baqliq, «13» bolsa gunaah wæ asiylik bilæn baqliq bolidu. Bizdæ heq guman yokki, Sulaymanning öz ordisioqajaylaxakan sarayning layihisi «soraq øyi»ningkigæ ohxax idi. Sulayman øz æmrigæ aloqan Piræwnning kizi üçün xu dæhlizgæ ohxax bir sarayni yasatti. □ ■

□ 7:1 1Pad. 9:10 □ 7:2 «**Liwan ormini sariyi**» — Sulaymanning ordising «Liwan ormini sariyi» dæp atilixining sæwæbi uning quruluşida Liwandin kætürülgæn qiraylik kedir yaoiqilirini kèp ixlætkenliktin boluoqanidi. Orda iqida «kedir yaoiqi tüwrükidin tet qatar» bolojini üçün «ormandæk» kèrüngæn bolsa keræk. □ 7:4 «**üç kəwættiki derizilər bir-birigæ udulmu'udul idi**» — bu ayættiki bæzi ibraniy sæzlær intayin az uqraydiqan boluoqajaylaxakan sarayning layihisi «soraq øyi»ningkigæ ohxax idi. Sulayman øz æmrigæ aloqan Piræwnning kizi üçün xu dæhlizgæ ohxax bir sarayni yasatti. □ ■

□ 7:5 «**ixiklær üç kəznæklik bolup, ixiklær bir-birigæ udulmu'udul idi**» — kèp baxka hil tærmimiliri uqriximu mumkin. □ 7:6 «**uning aldida yænæ bir dæhliz bar idi, wæ uning aldida yænæ tüwrüklük aywan bar idi**» — bu ayætning ikkinqi kismidiki ibraniyqajaylaxakan sarayning layihisi «soraq øyi»ningkigæ ohxax idi. Sulayman øz æmrigæ aloqan Piræwnning kizi üçün xu dæhlizgæ ohxax bir sarayni yasatti. □ ■

□ 7:8 «**...yæni dæhlizning arqa hõylisioqajaylaxakan sarayning...**» — baxka birhil tærmimisi «...yæni xu øydin ayrim boluoqan, bir hõylilik, dæhliz iqigæ jaylaxkan øyning...». ■ 7:8 1Pad. 3:1

0 50 100 ft
0 10 20 30 m
maxtab (Ingliz qisi... metr)

Sulayman kurojan ibadəthana wə dərğah-saray

Dawut padixah kaytidin salojan xəhərdin Sulayman yeni qurup salojan yurt-məhəlligə kirix üqün, kona xəhərdiki qowuqtin ötüp qik ix kerək. Ximaloşa qarap mangojanda, kixilər awwal bir dəhlizoğa, yəni «Tüwrüklük aywan»oşa kiridikən («1Pad.» 7:6). Sol tərəptə «Liwan ormını sarayi» tepilidi (5-7:2). Bu saray asasen sawut-qorallar saklaklıq orun idi (17-10:16); uningdiki qong zal bolsa tət qatar kedir

9 Bu imarətlərnin həmmisi iqqiriki tamiridind tartip qong hōylining tamirioiqə, ulidind tartip əgzining pəwazioiqə kımmət taxlardind, yəni əlqəm boyiqə oyulup andind iqq-texti hərə bilən kesilgən taxlardind yasaləqanıdı.

10 Ulliri bolsa qong wə kımmət taxlardind, uzunluqı on gəz wə səkkiz gəz boləqan taxlardind kılinəqanıdı.

11 Ullarning üstigə yənə bekitilgən əlqəm boyiqə oyuləqan kımmət esil taxlar wə kedir limliri qoyuləqanıdı.

12 Qong hōylining qərisidiki tam üq kəwət oyuləqan tax wə bir kəwət yonuləqan kedir limliridind yasaləqanıdı. Pərwərdigarning ibadəthanisining iqqiriki hōylisining temi wə yənə ordidiki dəhlizining temimu xundak yasaləqanıdı. □

Usta miskər Hıramning ibadəthanidiki ixliri

2Tar. 3:15-17; 2Tar. 4; 2Tar. 5:1

13 Sulayman padixah adəm əwətip Hıramni turdind kəltürdi. ■

14 U kixi Naftali kəbilisidind boləqan bir tul hotunning oşli bolup, atisi turluk bir miskər idi. Hıram miskərqiliktə türlük ixlarni kılixka tolimu usta, pəm-parasətlik wə bilimlik idi. U Sulayman padixahning kəxiəqə kelip, uning həmmə ixini kıldi. ■

15 U əzi ikki tüwrükni mistin yasidi. Hərbir tüwrükning egizliki on səkkiz gəz bolup, aylanmisi on ikki gəz idi. ■

16 Bu tüwrüklərnin üstigə qoyux üqün mistin ikki tajni kuyup yasap, uning üstigə koydi. Bir tajning egizliki bəx gəz, ikkinqi tajning egizlikimu bəx gəz idi.

17 Tüwrüklərnin təpəsidiki tajlar torlarəqə ohxax zinnətlinip, zənjirlər wə torlanəqan həkqilər bilən tokukluk idi. Bir tajning xundak yəttə qatar tor həkqiliri bar idi, ikkinqi tajningmu həm xundak yəttə qur tor həkqiliri bar idi.

18 U yənə anarlarni, yəni tüwrüklərnin üstidiki hər bir tajni yepip turidəqan tor həkqilərnin üstigə ikki qatar anarni yasidi. U birinqi wə ikkinqi tajoşimu ohxaxla xundak kıldi.

19 Aywandiki tüwrüklərnin üstidiki tajliri nilupər xəkillik bolup, egizliki tət gəzdind idi.

20 Ikki tüwrükning tajliridiki tor həkqiliriəqə yəqin tompiyip qıqqan jayning üstidə kəwətmu-kəwət qəridigən ikki yüz anar nushisi bar idi. İkkinqi tajning qərisimu ohxax idi.

21 U tüwrüklərnin ibadəthanining aldidiki aywanəqə tiklidi. Ong tərəpigə birni tikləp namini «Yaqın», sol tərəpigə birni tikləp, namini «Boaz» atidi. □

22 Tüwrüklərnin üsti nilupər xəklidə yasaləqanıdı. Buning bilən tüwrüklərnin ixliri pütəkənid.

23 U mistin «dəngiz» dəp ataləqan yooşan das yasidi. Uning bir girwikidind yənə bir girwikigiqə on gəz kələtti. Uning aylamisi ottuz gəz idi. ■

24 Dasning girwiki asti qəridəp kəpak nushiliri bilən zinnətləngənidi. Bular dasning qərisining hər bir gezigə undind, ikki qatar koyuləqan idi. Ular das bilən bir waqıtta kuyup qıqiriloqanıdı. ■

□ **7:12 «ordidiki dəhlizining temi...»** — yaki «ibadəthanidiki aywinining temi...» ■ **7:13**

2Tar. 2:12 ■ **7:14** Mis. 31:3 ■ **7:15** 2Pad. 25:16, 17; Yər. 52:21 □ **7:21 «Ong tərəpigə birni**

tikləp namini «Yaqın», sol tərəpigə birni tikləp, namini «Boaz» atidi» — «Yaqın» dəgənnin mənisi bəlkim «u mustəhkəmləydu», «Boaz»ning mənisi bəlkim «uningda küq bar». Ongdind soləqə oqşoşanda «U (Pərwərdigar) küq bilən uni (bu əyni) mustəhkəmləydu». ■ **7:23** 2Tar. 4:2; Yər. 52:20 ■ **7:24** 2Tar. 4:3

25 Das on ikki buqa xækli üstidə turəuzulojanidi. Bularning üqi ximal tərəpkə, üqi qərb tərəpkə, üqi janub tərəpkə, üqi xərk tərəpkə yüzləngənidi. «dengiz» bularning üstidə idi; ularning arkisi iq tərpidə idi.

26 Dasning kelinliki alikanning kənglikidək bolup, uning girwiki piyalining girwikidək, xækli eqilojan nilupərdək idi. Uningoşa ikki ming bat su siqatti.□

27 Uningdin baxka u mistin on təglikni yasidi. Hər bir təglikning uzunluqi tət gəz, kəngliki tət gəz bolup, egizliki üq gəz idi.

28 Bu təgliklər xundak yasalojanidiki, ularning *rəsimlik* tahtiliri bar idi; tahtiliri ramkilar iqigə ornitilojanidi.

29 Ramkilarning otturisidiki rəsim tahtaylirida wə ramkilarning əzidimu xirlar, buqilar wə kerublarning sürətlik zinnətliiri bar idi; xirlar wə buqilarning asti wə üsti zənjirsiman gül qəmbirək xəklidə zinnətləngənidi. □

30 Hər bir təglikning mis okliri bilən tət qəki bar idi; təglikning dasni kətürüp turidojan tət burjikidə jazisi bar idi; das astidiki putlirining hər tərpidə torlanəjan kuyma gül xahliri ornitilojanidi.

31 Hər təglikning iqidə qongkurluqi bir gəz kelidojan «kiqik təglik» bolup, aqzi dügilək idi; kiqik təglikning uzunluqi bir yerim gəz idi; aqzining ətrapida nəxiylər bar idi; ularning ramkiliri dügilək əməs, bəlki tət qasilik idi.□

32 Tət qəki rəsimlik tahtayliri astida bolup, ularning okliri təglikkə bekitilgənidi. Hər bir qakning egizliki bir yerim gəz idi.

33 Qaklarning kurulmisi jəng hərwilirining qakliridək idi. Ularning qazanliri, kaskanliri, qetikliri wə oklirining həmmisi mistin kuyulojanidi.

34 Hər bir təglikning tət burjikidə birdin tət tutquqi bar idi; ular təgliktin qikip turatti wə ular təglik bilən təng kuyulojan. □

35 Hər bir təglikning təpisdə egizliki yerim gəz kelidojan bir yumilək jaza bar idi. Hər bir təglikning təpisdə tirək wə rəsimlik tahtaylar bar idi. Ular təglik bilən təng kuyulojan.

36 U muxu tirək wə rəsim tahtayliridiki box orunlaroşa kerub, xir wə horma dərəhlirining nushilirini wə qərisigə torlanəjan gül xahlirini nəkiş kildi.

37 Xu tərəkidə u muxu on təglikni yasap boldi. Həmmisi bir nushida kuyulup, ohxax qonglukta wə xəkildə idi.

38 U mistin on das yasiojan bolup, hər bir daska kirik bat su siqatti; hər bir dasning toqrisi tət gəz idi. On təglikning hər birining təpisdə birdin das bar idi. ■

39 U bəx dasni ibadəthanining ong yenida wə bəxni ibadəthanining sol yenida qoydi; mis dengizni ibadəthanining ong tərpidə, yəni xərkiy jənub tərpidə qoydi.

□ 7:26 «**ikki ming bat**» — bir bat 22 litr boluxi mumkin idi; undaqta 2000 bat 44000 litr idi. «Dengiz»ning xækli «dangkan xækli»diki das bolsa kerək. □ 7:29 «**gül qəmbirək xəklidə zinnətləngənidi**» — ibranıy tilidiki nushisida kəndək mənida ixtililgini bizgə tehi eniğ əməs.

□ 7:31 «**Hər təglikning iqidə qongkurluqi bir gəz kelidojan «kiqik təglik» bolup, ... ularning ramkiliri dügilək əməs, bəlki tət qasilik idi**» — pütkül ayətning mənisini alimlar tehi toluj eniklişəjan əməs. Bizning «pərəziy shema»mizni kəring. □ 7:34 «**Hər bir təglikning tət burjikidə birdin tət tutquqi bar idi**» — muxu yərdə ibranıy tilida «burjak» («müriliri») degən bu sözning muxu yərdə kəndək mənida ixtililgini tehi eniğ əməs. «Tutquqi» degən mənisi ehtimalliqka əng yeğin. ■ 7:38 2Tar. 4:6

40 Hiram xularoşa tælluk das, küræk wə qaça-kuqilarnimu yasap tæyyar kildi. Xundak kiliş Hiram Sulayman padixah üqün Pərwərdigarning öyining barliş kurlux hizmitini pütküzdü: —

41 ikki tüwrük, ikki tüwrükning üstidiki apkursiman ikki bax wə bu ikki baxni yepip turidioşan ikki torni yasitiş püttürdi,

42 xu ikki tor üstigə kayqilaxturuloşan töt yüz anarni yasatti. Bir torda ikki qatar anar bolup, tüwrük üstidiki; apkursiman ikki baxni yepip turatti.

43 U on das taqliki wə das taqlikigə koyulidioşan on «yuyux desi»ni,

44 «mis dengiz» wə uning astidiki on ikki mis buşini yasatkuzdi,

45 qazanlarni, küräklərni wə qaça-kuqilarnimu tæyyar kildi. Hiram Pərwərdigarning öyi üqün Sulayman padixahning əmri bilən yasioşan bu həmmə nərsilər parkiraydioşan mistin idi.

46 Padixah ularni İordan tüzlänglikidə, Sukkot bilən Zarətaning ottur- isida, xu yərdiki seşizlayda keliş yasap, kuydurup qikti.

47 Bu nərsilər xunqə kəp boləşqə, Sulayman ularning eşirlikini əlqimidi. Xuning bilən misning eşirliki məlum bolmidi.

48 Sulayman yənə Pərwərdigarning öyi iqidiki barliş əswablarni yasatti: — yəni altun huxbuygaşni, «təkdim nan» koyulidioşan altun xirəni, □ ■

49 Kalamhana aldida turidioşan sap altun qıraşdanlarni (bəşni ong yənida, bəşni sol yənida) yasatti; wə xularning güşiman zinnətlirini, qıraşlirini, qıraş kışkuqlirini altundin yasatti;

50 das-piyalilirini, pişaklirini, qaqilirini, təhsilirini wə küldanlarning həmmisini sap altundin yasatti; u işiriki hanining, yəni əng muşəddəs jayning qatlinidioşan, kox qanatliş ixiklərnin giralirini wə eydiki muşəddəs jayning ixiklirinin giralirini altundin yasatti.

51 Sulayman padixah Pərwərdigarning öyi üqün kilduridioşan həmmə kurluxlar tamam boləşanda, u atisi Dawut Hudaoşa atioşan nərsilərni (yəni kümüş, altun wə türlük baxka buyumlarni) əkəltürüp Pərwərdigarning öyining həzinilirigə koydurdi.■

8

Sulayman əhdə sandukini ibadəthanioşa əkilip koyidu

2Tar. 5:2-14; 2Tar. 6; 2Tar. 7:1-10

1 Xu qəşda Sulayman Pərwərdigarning əhdə sandukini «Dawut xəşiri»din, yəni Ziondin yetkəp kelix üqün İsrail aqşakallirini, kəşbilə bəşlirini wə İsrail jəmətlirininin bəşlirini Yerusaleməşa öz yenioşa yioşilixka qaqirdi.□ ■

2 Buning üqün İsrailning həmmə adəmliri Etanim eyida, yəni yəttiinqi aydiki bəşitilgən heyttə Sulayman padixahning kəşioşa yioşildi. □

3 İsrailning həmmə aqşakalliri yetip kəşgəndə Lawiylar əhdə sandukini kəşürüp mangdi.

□ 7:48 «**təkdim nanlar**» — baxka hil tərjimirli: «huzuriş nan»lar, «Hudaning huzuridiki nan»lar) yaki «tiziloşan nan». Ular wə altun xirə toşruluk «Mis.» 25:23-30 wə «Law.» 24:5-9ni kəşing. ■ 7:48 Mis. 25:23; 30:1 ■ 7:51 2Sam. 8:7, 11; 2Tar. 5:1 □ 8:1 «**Dawut xəşiri**»..., **yəni Zion**...» — «Zion» Yerusalemning iqidiki egizlik bolup, xu yərgə daim kəşoşan selinip turatti. Keyin ibadəthanimu Zionda kurluloşan. ■ 8:1 2Sam. 5:9; 6:12, 17; 2Tar. 5:2 □ 8:2 «**yəttiinqi aydiki bəşitilgən heyttə**» — yəni «kəşiləş heyttə» yaki «mewə həşul heyttə». Bu heyttə 7-ayning 15-22 künliridə ötküzülüdu («Law.» 23:34-43). İsrailning əşliri uningəşa Yerusaleməşa katnixixi lazim idi.

4 Ular Pərwərdigarning əhdə sandukini, jamaət qədri bilən uning iqidiki barlıq mukəddəs buyumlarni kətürüp elip çiqti. Kaħinlar bilən Lawiyalar muxularni elip çiqti. □

5 Sulayman padixah wə uning aldioja yiqilolan barlıq Israil jamaiti əhdə sandukining aldidə mengip, kəplikidin sanini elip bolmaydiojan san-sanaksiz koy bilən kalilarni kurbanlıq kilixatti.

6 Kaħinlar Pərwərdigarning əhdə sandukini öz jayioja, ibadəthaning iqki «kalamhana»sioja, yəni əng mukəddəs jayioja elip kirip, kerublarning kanatlrining astioja koydi. □

7 Qünki kerublarning yeyilip turolan kaniti əhdə sandukining orni üstidə boloaqqa, əhdə sanduqi bilən uni kətürüp turidiojan baldaklarni yepip turatti.

8 Bu baldaklar nahayiti uzun boloaqqa, kalamhaning aldidiki mukəddəs jayda turup, əhdə sandukining yenidiki ikki baldaқning uqlirini kərgili bolatti, biraқ əyning sirtida ularni kərgili bolmaytti; bu baldaklar taki bəgüngə kədər xu yərdə turmaqta. □

9 Əhdə sandukining iqidə Musa pəyojəmbər Hərab teoјiəda turolan qigə saloјan ikki tax tahtidin baxqa heqnersə yok idi (Israilalar Misir zeminidin qikqandin keyin Pərwərdigar ular bilən hərabdə əhdə tüzgənidi). □ ■

10 Wə xundaқ boldiki, kaħinlar mukəddəs jaydin qikixioјla, bir bulut Pərwərdigarning ibadəthanisini qaplıwaldi.

11 Kaħinlar bulut tūpəylidin öz wəzipilirini ətxkə ərə turalmaytti; qünki Pərwərdigarning julasi Pərwərdigarning əyini toldurojanidi. ■

12 Bu pəyttə Sulayman: — Pərwərdigar tum karəngəjuluk iqidə turimən, dəp eytkənanidi; ■

13 İekin, *i Pərwərdigar*, mən dərwəkə Sening üqün bir həywətlik makan bolsun dəp, Sən mənggü turidiojan bir əyni yasidim, dedi. □

14 Andin padixah burulup barlıq Israil jamaitigə bəht tilidi; Israilning barlıq jamaiti uning aldidə turatti.

15 U mundaқ dedi: — «Israilning Hudasi Pərwərdigarə təxəkkür-mədhijə boləy! U Əz əozji bilən atam Dawutka wədə kiləjanidi wə Əz kəli bilən uni əməlgə axurdi. U Dawutka yənə: —

16 «Mən Əz həlkim Israilni Misir zeminidin elip qikqan kündin buyan namim üqün bu yərdə bir əy salay dəp Israilning hərkaysi kəbililirining xəhərliridin heqkaysisini tallimidim; biraқ həlkim boləjan Israilə həkümranlıq kilsun dəp Dawutni tallidim» degənidi. ■

17 Əmdi atam Dawutning Israilning Hudasi Pərwərdigarning namioja atap bir əy selix arzu-niyiti bar idi. ■

18 Biraқ Pərwərdigar atam Dawutka: «Kənglündə Mening namioja bir əy yasaxka kiləjan niyiting yaxxidur;

19 əmma xu əyni sən yasımaysən, bəlkə sening puxtungdin bolidiojan oqlung, u Mening namioja atap xu əyni salidu», degənidi.

□ 8:4 «jamaət qədri» — yəni «jamaət yiqilidiojan qədir» yaki «ibadət qədri». □ 8:6

«kalamhana» — 6:16 wə izahatini kəring. □ 8:8 «bu baldaklar taki bəgüngə kədər xu yərdə turmaqta» — «bəgüngə kədər...» degən sözlər ibadəthana tehi əz jayida turolan waқtıda hatiriləngən, əlwəttə, wə xunglaşxa xuni ispatlayduki, «Padixahlar»ning kəp kismiləri Yəhudadikilərnin sürgün boluxidin ilgiri yeziləjan. «2pad.» 24-25 bəblirini bəlkim keyinki bir pütütkə qoxup yazolan boluxi mumkin. □ 8:9 «Hərab teoјi» —Sinay teoјining baxqa bir ismidur. ■ 8:9 Mis. 34:27 ■ 8:11 Mis. 40:34, 35; 2Tar. 7:2 ■ 8:12 Mis. 20:21; Law. 16:2; Kan. 4:11; 5:22; 2Tar. 6:1 □ 8:13 «sening üqün bir həywətlik makan» — yənə birhil tərjimisi «sening üqün bir turaləju makan». «həywətlik makan» — yənə birhil tərjimisi «turaləju makan». ■ 8:16 2Sam. 7:6; 2Tar. 6:5 ■ 8:17 2Sam. 7:2; 1Tar. 17:1; 2Tar. 6:7

²⁰ Mana əmdi Pərwərdigar Өz səzigə əməl qildi. Mən Pərwərdigar wədə kilöjnidək, atamning ornini besip, Israilning təhtigə olturdum; Israilning Hudasi Pərwərdigarning namioğa atap bu öyni saldim.

²¹ Öydə əhdə sanduqi üqün bir jayni rastlidim; əhdə sanduqi iqidə Pərwərdigarning ata-bowillirimizni Misir zeminidin elip çiqqanda, ular bilən tüzgən əhdə *tahtiliri* bardur».

Sulayman Israil üqün dua qilidu

²² Andin Sulayman Israilning barliq jamaitige yüzlinip, Pərwərdigarning qurbangahining aldida turup, köllirini asmanoğa qaritip kətürüp ■

²³ mundak dua qildi: — «I Israilning Hudasi Pərwərdigar! Nə yukiriki asmanda nə təwənkı yərdə səndək Huda yoktur; aldingda pütün kəlbi bilən mangidiöjan kulliring üqün əhdəngdə turup əzgərməs muhəbbitingni kərsətküqisən.

²⁴ Qünki Sən Өz kulung atam Dawutka bərgən wədidə turdung; Sən Өz aozing bilən eytkən səzünggə mana bügünkidək Өz kolung bilən əməl kilding.

²⁵ Əmdi hazır, i Israilning Hudasi Pərwərdigar, Өz kulung atam Dawutka: — «Əgər sening əwladliring öz yollirioğa səgək bolup sən Mening aldimda mangojandək mangidiöjan bolsa, sanga əwladıngdin Israilning təhtidə olturidiöjan bir zat kəm bolmaydu» dəp bərgən wədəngdə turojaysən. ■

²⁶ Əmdi hazır, i Israilning Hudasi, Sən kulung Dawutka eytkən səzliring əməlgə axurulojay, dəp ətünimən!

²⁷ Ləkin Huda Өzi rastla yər yüzidə makan kılamdu? Mana, asmanlar bilən asmanlarning asmini seni siöduralmiojan yərdə, mən yasiojan bu øy kəndakmu Sening makaning bolalisun?! ■

²⁸ Ləkin i Pərwərdigar Hodayim, kulungning duasi bilən iltijasioğa kulak selip, kulungning bügün Sanga kətürgən nidasi wə tilikini angliöjaysən;

²⁹ xuning bilən Өz kəzliringni keqə-kündüz bu öygə, yəni Sən: «Mening namim u yərdə ayan bolsun» dəp eytkən jayöğa keqə-kündüz tikkəysən; Өz kulungning u jayöğa karap kılojan duasioğa kulak salöjaysən. □ ■

³⁰ kulung wə həlqing Israil bu jayöğa karap dua kılojan qaşda, ularning iltijasioğa kulak selip, Өz makaning kılojan asmanlardin turup angliöjaysən, angliöjiningda ularni kəqürgəysən.

³¹ Əgər birsi öz kəxnisioğa gunah kılsa wə xundakla ixning rast-yalojanlikini bekıtix üqün kəsəm iqküzülsə, bu kəsəm bu öydiki qurbangahingning aldiöğa kəlsə, □

³² Sən kəsəmni asmanda turup anglap, amal kilip öz bəndiliring otturısında həküm çikərojaysən; gunahı bar adəmni gunahka tartip, öz yolını öz bexioğa yandurup, gunahsız adəmni aqlap, öz adillikioğa karap uningöğa həkkinı bərgəysən.

■ 8:22 2Tar. 6:12 ■ 8:25 2Sam. 7:12, 16; 1Pad. 2:4; Zəb. 132:12 ■ 8:27 2Tar. 2:5; Yəx. 66:1; Yər. 23:24; Ros. 7:49 □ 8:29 «u jayöğa karap kılojan duasioğa...» — yaki bolmisa: «u jay tətirsidiki duasi...».

■ 8:29 Qan. 12:11 □ 8:31 «Əgər birsi öz kəxnisioğa ... ixning rast-yalojanlikini bekıtix üqün kəsəm iqküzülsə, bu kəsəm bu öydiki qurbangahingning aldiöğa kəlsə...» — bundak kəsəm toşruluk «Qəl. 5:11-31ni kərüng. «Kəsəm bu öydiki qurbangahning aldiöğa kəlsə...» — mumkinqiliki barki, Israilda muxundak kəsəmləni iqix üqün qurbangahning aldiöğa kelix kerək əməs idi, pəkət: «Hudaning qurbangahı aldida kəsəm kılimənki...» degəndək səzlar eytilöjan bolsa «qurbangah öz aldida turojandək» hesablinatti.

33 Öz hëlking Israil Sening aldingda gunah kılõjini üqün düxmëndin yengilsë, Sanga kaytip bu öydë turup, namingni etirap kılıp, Sanga dua bilën iltija kılsa,

34 Sën asmanda anglap, Öz hëlking Israilning gunahini këqürüp, ularni Sën ata-bowilirioja tãkdim kılõjan zeminoja kayturup kãlgäysën.

35 Ular Sanga gunah kılõjini üqün asman etilip yamõjur yaõmaydiojan kiliwetilgën bolsa, lekin ular bu jayoja karap Sanga dua kılıp namingni etirap kılıp, Sening ularni kiyinqilikka salõjining tûpëylidin öz gunahidin yenip towa kılsa,

36 Sën asmanda turup kulak selip, kulliringning wë hëlking Israilning gunahini këqürgäysën; qünki Sën ularoja mengix keräk bolõjan yahxi yolni õgıtisan wë Öz hëlkinggë miras kılıp bërgën zeminning üstigë yamõjur yaõdurisën!

37 Əgër zeminda aqarqilik ya waba bolsa, ya ziraëtlër Dan almisa ya hal qüxsë ya uni qekëtkilër yaqi qekëtkë liqinkiliri besiwalsa, ya düxmënlër ularning zemindiki xähërlirining qowuklirioja hujum kılıp qorxiwalsa, ya hërqandak apët ya kesëllik bolsa,

38 Sening hëlking bolõjan Israildiki hërqandak kixi öz kenglidiki wabani bilip, ulardin hërqaysi kixi kollirini bu öygë sunup, hërqandak dua yaqi iltija kılõjan bolsa,

39 əmdi Sën turuwatқан makaning asmanda turup anglap, këqürüm kılõjaysën; Sën hërbir adëmning këlbinini bilgëqkë, amal kılıp özining yollirini özigë yandurojaysën (qünki Sënla, yalõquz Sënla hëmmë insan balilirining këlblirini bilgüqidursën);

40 xundak kılıp, ular Sën ata-bowilirimizõja tãkdim kılõjan zeminda olturup õmrining hëmmë künliridë sëndin qorqıdıõjan bolıdu.

41 Öz hëlking Israildin bolmıõjan, Sening uluõ naming tûpëylidin yirak-yiraklardin kãlgën musapir bolsa

42 (qünki ular Sening uluõ naming, kudrätlik qolung wë sozõjan biliking toõrisida angliylaydu), — undak birsi kelip bu öy tärëpkë qarap dua kılsa,

43 Sën turuwatқан makaning bolõjan asmanlarda uningõja kulak selip, u musapir Sanga nida kılıp uliginining hëmmisigë muwapik kılõjaysën; xuning bilën yër yüzidiki barlık әllër namingni tonup yetip, Öz hëlking Israildëk Sëndin qorqıdıõjan bolup, mән yasıõjan bu öyning Sening naming bilën atalõjini bilıdu.□

44 Əgër Sening hëlking Sening tapxurukung bilën düxmını bilën jëng kılıkka qıkkanda, Sën talliojan bu xähërgë, xundakla mән namingõja atap yasıõjan bu öy tärëpkë qarap Sën Përwërdigarõja dua kılsa,

45 Sën asmanlarda turup ularning duasi bilën iltijasioja kulak selip, ularni nusrätkë erixtürgäysën.

46 Əgër ular sanga gunah sadir kılõjan bolsa (qünki gunah kılmaydiojan hëqkixi yõqtur) Sën ularõja oşëzëplinip, ularni düxmënlirining qolõja tapxurojan bolsang, bular ularni yirak-yekinõja, özlirining zeminoja sürgün kılıp elip barõjan bolsa, ■

47 lekin ular sürgün kılinojan yurtta әs-hoxını tepip towa kılıp, özi sürgün bolõjan yurtta Sanga: — Biz gunah kılıp, kәbıhlıkkә berilip Sëndin yüz örüp kәttük, dәp yelinsä,

48 — әgër ularni sürgün kılõjan düxmënlirining zeminida pütün këlbi wë pütün jenidin Sening tәripinggә yenip, Sән ularning ata-bowilirioja

□ 8:43 «bu öy Sening naming bilën atıdu» — bu ibarë Hudaning ibadëthanisi toõruluk «bu öy Meningkidur» wë «bu öydë Mening kim ikänlikim ayan kılınıdu» degëndëk ikki mäkşitini kersitıdu.

■ 8:46 2Tar. 6:36; Pënd. 20:9; Top. 7:20; 1Yuhã. 1:8, 10

təkdım kılğan zemınə, Sən tallığan xəhər tərəpkə wə mən namıngə
atap yasığan bu öy tərəpkə yüzini kılıp, Sanga qarap dua kılsa,

⁴⁹ Sən turuwatqan makaning bolğan asmanlarda turup ularning duasi wə
iltijasini anglap ular üqün həküm qıqırıp,

⁵⁰ Öz həkıngning Sanga sadır kılğan gunahını, Sanga ötküzgən həmmə
itaətsizliklerini kəqürüm kılqaysən wə ularni sürgün kılğanlarning
aldida ularə rəhım tapkuzəyəsənki, xular ularə rəhım kılsun

⁵¹ (qünki ular Özüng Misirdin, yəni tēmür tawlıx peqıdın qıqarəğan Öz
həkıng wə Öz mirasingdur);

⁵² Sening kəzliring Öz kulungning iltiasıə wə Öz həkıngning iltiasıə
oquk boləy, ular hər ixta sanga nida kılıp tiliginidə ularə kulak
saləyəsən;

⁵³ qünki Sən ata-bowilirimizni Misirdin qıqarəğiningda Öz kulung Musa
arkılık eytkiningdək, Sən həkıngni Özünggə has mirasing bolsun dəp,
yər yüzidiki həmmə əllər arısidin ularni ayrim elip talliding, i Rəb
Pərwədigar!».

⁵⁴ Sulayman Pərwədigarə xu barlık dua wə iltijalirini kılıp boləanda,
kollirini asmanə qarap kətürüp Pərwədigarning kurbangahıning
aldida tızlinip turəyin yərdin kəpup,

⁵⁵ erə turup Israilning barlık jamaitigə yukiri awazda bəht tiləp mundak
dedi: —

⁵⁶ «Uning barlık wədə kıləini boyıqə Öz həkı Israilə aram bərgən
Pərwədigar mubarəktur! U Öz kulı Musaning wasıtisi bilən kılğan
həmmə mehribanə wədilərnıng həkıbirı yərdə kəlmidi!»

⁵⁷ Pərwədigar Hudayimiz ata-bowilirimiz bilən boləandək biz bilən billə
boləy; U nə bizdin waz kəqmısun nə bizni taxlımisun;

⁵⁸ buning bilən U kəlbimizni Uning yollirida mengixka, Əzi ata-
bowilirimizə buyruəğan əmlər, bəlgilimilər wə həkümlərni tutuxka
Əzigə mayıl kıləy;

⁵⁹ mening Pərwədigarning aldida iltija kılğan bu səzlırim keqə-kündüz
Pərwədigar Hudayimizning yenida tursun; xuning bilən Öz kulung üqün
toəra həküm kılıp, həkıng Israil üqün toəra həküm kılıp, hər kündiki
dərdigə yətkəysən;

⁶⁰ xuning bilən yər yüzidiki həmmə əllər Pərwədigar Əzi Hudadur,
Uningdin baxkisi həkıqaysisi yoktur dəp bilgəy, ■

⁶¹ xundakla bügün kıləininglarə ohxax Uning bəlgilimiləridə mengixka
wə əmlirini tutuxka kəblinglar Pərwədigar Hudayimizə mukəmməl
boləy!».

Sulayman ibadəthanini Hudaə ataydu

⁶² Wə padixah pütün Israil bilən billə Pərwədigarning aldida
kurbanlıqlarnı kildi.

⁶³ Sulayman Pərwədigarə inaklık kurbanlıkı süpitidə yigirmə ikki ming
kala wə bir yüz yigirmə ming kəy kurbanlık kildi. Padixah bilən barlık
Israillər xundak kılıp Pərwədigarning öyini uningə beoxıladı. ■

⁶⁴ Xu künü padixah Pərwədigarning öyining aldiki həkılisining
otturisini ayrip mukəddəs kılıp, u yərdə kəydürmə kurbanlıqlar,
axlık hədiyəliri wə inaklık kurbanlıkılirining yaqlirini sundi; qünki
Pərwədigarning aldida turoəğan mis kurbangah kəydürmə kurbanlıqlar,

axliq hädıyöliri wä inaklık qurbanlıklirining yaqlirini qobul kilixka kiqik kældi. ■

⁶⁵ Xuning bilən u waqıtta Sulayman wä uning bilən bolıjan pütün Israil, yäni Hamat rayoniqa kirix eqlizidin tartip Misir ekinioqıq hämmä yärlärdin kälqän zor bir jamaät Pärwärdigar Hudayimizning aldida yättä kün wä yänä yättä kün, jamiy on töt küngiqilik heytt ötküzdi. □

⁶⁶ Säkkizinqi künidä u hälkni kayturdi; ular padixahning bähtini tilidi; andin ular Pärwärdigarning Öz küli Dawutka wä hälki Israilqa qilıjan yaxilikliri üqün kälbidä xad-huram bolup öz öy-qediririgä kaytip kötti. □

9

Pärwärdigar Sulaymanoqa wädä häm aqaq beridu

2Tar. 7:11-22

¹ Sulayman Pärwärdigarning öyi, padixah ordisi wä xundakla kuruxni arzu qilıjan baxka kuruluqlarni könglidikidäk pütküzüp bolıjanda, ■

² Pärwärdigar Sulaymanoqa Gibeonda körüngändäk ämdi ikkinqi ketim uningqa köründi. ■

³ Pärwärdigar uningqa mundak dedi: — «Sän Mening aldimda qilıjan dua wä iltijayingni anglidim; Mening namim uningda äbädigiqä ayan kilinixi üqün, sän yasıjıjan bu öyni Özümgä muqäddäs kildim. Mening közlerim wä könglüm xu yärdä hämixä bolıdu. ■

⁴ Sän bolsang, atang Dawutning aldimda mangöjindäk, sänmu sanga buyruojinimning hämmisigä muwapıq ämäl kilix üqün, bälgilimilirim wä häkümilirimni tutup, pak köngül wä durusluq bilən aldimda mangsang,

⁵ Män ämdi atang Dawutka: «Israilning tähtidä sanga äwladıngdin olturuxka bir zat käm bolmaydu» döp wädä qilöjnimdäk, Män padixahlik tähtingni Israilning üstidä äbädigiqä mähkäm kilimän. ■

⁶ Lekin ezüng ya oşulliring Manga ägixixtin waz kecip Män aldinglarda köyöjan ämrilirim bilən bälgilimilirimni tutmay, bälki baxka ilahlarıning küllükiqa kirip ularqa säjdä kılsanglar, ■

⁷ Xu qaşda Män Israilni ularqa täkdım qilıjan zeminidin üzüp qikirimän; wä Öz namimni kersitixkä Özümgä muqäddäs qilıjan bu öyni näzirimdin taxlaymän wä Israil hämmä häklär arisida söz-qeqäk wä tapa-tänining obyektı bolıdu; ■

⁸ Bu öy gärgä häzir körkäm körünsimu, xu zamanda uningdin ötkänlerning hämmisi zor häyran kelixip üxkirtip: «Pärwärdigar bu zeminöqa wä bu öygä nemixka xundak kildi?» döp soraydu. □ ■

⁹ Kixilər: — Qünki *zemindiki häklär* öz ata-bowilirini Misir zeminidin qıkarıjan Pärwärdigar Hudasını taxlap, özlerini baxka ilahlarqa başlap, ularqa säjdä kilip küllükida bolıjanlıki üqün, Pärwärdigar bu pütkül külpätni ularning bexiöqa qıxürüptu, döp jawab beridu.

■ **8:64** 2Tar. 7:7 □ **8:65** «Hamat rayoniqa kirix eqlizidin tartip...» — yaki «Libo-Hamattin tartip». «...jamaät Pärwärdigar Hudayimizning aldida yättä kün wä yänä yättä kün, jamiy on töt küngiqilik heytt ötküzdi» — «kəpilər heyti»ning bekitilgen waqti yättä kün idi. Israilar muxu waqıtka yänä yättä kün köxti. □ **8:66** «Säkkizinqi künidä» — demäk, ikkinqi «yättä kün»din keyinki kündä. ■ **9:1** 2Tar. 7:11 ■ **9:2** 1Pad. 3:5 ■ **9:3** Kan. 12:11; 1Pad. 8:29

■ **9:5** 2Sam. 7:12, 16; 1Pad. 6:12; 2:4; 1Tar. 22:10; Zəb. 89:28-29; 132:12 ■ **9:6** 2Sam. 7:14; Zəb. 89:30-32 ■ **9:7** Kan. 28:37; Yər. 7:15 □ **9:8** «bu öy gärgä häzir körkäm körünsimu,...» — baxka birhıl tərjimisi (bəzi kona tekstlərgə ägixip): «bu öy bir harabə bolıdu,...» ■ **9:8** Kan. 29:23; 2Tar. 7:21; Yər. 22:8

*Taxqi ixlar wə baxqa quruluşlar**2Tar. 8:1-18*

¹⁰ Xundak boldiki, yigirmə yil ötüp, Sulayman u ikki öyni, yəni Pərwərdigarning öyi bilən padixah öyini yasap boləqandin keyin, ■

¹¹ Turning padixahı Hıram Sulaymanoşa barlıq tələpliri boyiqə kedir dərəhliri, arqa dərəhliri wə altun təminligini üçün Sulayman padixah uningəşa Galiliyə elkisidin yigirmə xəhərni bərdi.

¹² Hıram Sulayman uningəşa bərgən xəhərlərni kərüxkə Turdin qıqip kəldi; lekin ular uningəşa heq yakmıdi.

¹³ U: — Həy buradirim, sən muxu manga bərgining zadi kəndak xəhərlər?! — dedi. U ularni «Kabulning yurti» dəp atidi, wə ular bügünki küngiqə xundak atilidu. □

¹⁴ Hıram bolsa padixahqa bir yüz yigirmə talant altun əwətkənidi. □

¹⁵ Sulayman padixah Pərwərdigarning öyini, öz öyini, Milloni, Yerusalemling sepilini, Həzorni, Məgiddoni wə Gəzər xəhərlirini yasax üçün haxaroşa tutқан ixligüqilərnıng ixliri mundak: — □

¹⁶ (Misirning padixahı Pirəwn qıqip Gəzərgə hujum kilip elip, uni otta köydürüp, xəhərdə turuwatқан Kanaaniylarını kırıp, xəhərni toy sowoşisi süpitidə Sulaymanning hotuni boləqan öz kızıoşa bərgənidi)

¹⁷ Sulayman Gəzər bilən təwənkı Bəyt-Horonnı bina kildi;

¹⁸ u Baalat bilən öz zemınidiki qəlgə jaylaxқан Tadmornımu yengidin yasıdi, ■

¹⁹ xundakla özıgə has həmmə ambar xəhərlirini, «jəng hərwişi xəhərliri»ni, «atlıklar xəhərliri»ni wə Yerusalemda, Liwanda wə əzi soraydıoqan barlıq zemında halioşınıni bina kildi.

²⁰ Israillardin bolmioqan Amoriylar, Hıttiylar, Pərizziylər, Hıwiylar wə Yəbusiylardin *Israil* zemında kəlip qəloqanlarning həmmisini bolsa,

²¹ Sulayman bularını, yəni Israillar pütünləy yoqıtalmioqan əllərnıng kəldük əwladlırını kulluk haxaroşa tutti. Ular bügünki küngiqə xundak bolup kəldi. □

²² Lekin Sulayman Israillardin heqkimni kul kılmay, bəlki ularını ləxkər, hizmətkar, həkəmdar-əməldar, hərwa bilən atlıklarning sərdarlırını kildi. ■

²³ Bulardin Sulaymanning ixlirini baxkurıdıoqan, yəni ixligüqilərnıng üstıgə qoyuloqan qəng nazarətqilər bəx yüz əllik idi.

²⁴ Pirəwnning kızı Dawutning xəhıridin kəqüp Sulayman uning üçün yasioqan əyde olturoşınıda, u Mıllo kəl'əsini yasıdi. ■

²⁵ Sulayman Pərwərdigarəşa yasioqan qurbangahda yıldı üç kətim köydürmə qurbanlıklar bilən inaklık qurbanlıklarını sunatti wə

■ **9:10** 2Tar. 8:1 □ **9:13 «Kabulning yurti»** — «kabal» degənnıng mənisi bəlkim «qəklik» boluxı mumkin. İbraniy tilida səzning ahangı «ərziməs»kə yeşin kelidu. □

9:14 «bir yüz yigirmə talant altun» — bir talant (altun) bəlkim 27 kilogram idi. 120 talant 3240 kilogram; hazırkı pulda bolsa (2008-yılı) 100 milyon dollar bolıdu. □ **9:15 «Mıllo»** — bəlkim Yerusalemdiki egizlikkə jaylaxқан bir kəl'ə yaki istıhkam idi. ■ **9:18** 2Tar. 8:6 □ **9:21 Israillar pütünləy yoqıtalmioqan əllərnıng kəldük əwladlırını...** — bu ixlarning tarıhi «Yəxua pəyoşəmbər» degən kışmıda pütülgən. Təwrattiki «Yəxua»ni kərüng. Muxu haxarqılar 13:5-16də hatiriləngənlərdin baxqa haxarqılar bolsa kərək idi. «**Ular (Kanaaniylar katarlıklar) bügünki küngiqə xundak bolup kəldi**» — bu sez Israillar tehi öz wətinidə turəqan waqtda hatiriləngən, əlwəttə. ■

9:22 Law. 25:39 ■ **9:24** 2Tar. 8:11

Pərwərdigarning aldidiki *huxbuygahta* huxbuy yaqatti. Xu tərīkidə u ibadəthanining ixlirini pütküzdī. □

²⁶ Sulayman padixah Ezion-Gəbərdə bir türküm kemiləni yasidi. U yər bolsa Edom zeminida, Kizil dengiz boyidiki Elatning yenida idi. □

²⁷ Hiram öz hizmətkarlıri, yəni dengizqılıknı obdan bilidioğan nəqqə kemişlarni Sulaymanning hizmətkarlırioğa qoxulup kemilərdə ixləxkə əwətti.

²⁸ Ular Ofiroğa berip, u yərdin tət yüz yigirmə talant altunni elip kelip, Sulayman padixahqa apardi. □

10

Xebaning ayal padixahi Sulaymanni izdəp kelidu

2Tar. 9:1-12

¹ Xebaning ayal padixahi bolsa Sulaymanning Pərwərdigarning nami bilən baolinxlik boləğan dangk-xəhritini anglap, uni kiyin qigix-soallar bilən sinqijili kəldi.

² U huxbuy buyumlar, intayin tola altun wə yaqut-gəhərlər artioğan təgiləni elip, qong dəbdəbə bilən Yerusalemoğa kəldi. Sulaymanning kexioğa kəlgəndə öz kəngligə pükkan həmmə ix toqruluk uning bilən səzləxti. ■

³ Sulayman uning həmmə sorioğanlırioğa jawab bərdi. Həqnemə padixahqa karangotu əməs idi, bəlkı həmmisidə uningə jawab bərdi.

⁴ Xebaning ayal padixahi Sulaymanning danalıqioğa, yasioğan orda-sarayoğa,

⁵ dastihandiki taamlarəğa, əmədarlarning katar-katar olturuxlırioğa, hizmətkarlırining katar-katar turuxlırioğa, ularning kiygən kiyimlirigə, uning saqiylirioğa wə uning Pərwərdigarning öyidə atap sunoğan köydürmə qurbanlıklırioğa qarap, üni iqigə quxüp kətti. □

⁶ U padixahqa: — Mən öz yurtumda silining ixliri wə danalıqliri toqrısida anglioğan həwər rast ikən;

⁷ Əmma mən kelip öz kəzlim bilən kərmigüqə bu səzlərgə ixənmigənidim; wə mana, mən yeriminimu anglimioğan ikənmən; silining danalıqliri bilən bərikət-bayaxatlıqliri mən anglioğan həwərdin ziyadə ikən.

⁸ Silining adəmliri nemidegən bəhtlik-hə! Həmixə silining aldirida turup danalıqlirini anglydioğan bu hizmətkarlar nəkədar bəhtlikur!

⁹ Silidin səyüngən, silini Israilning təhtigə olturəşoğan Pərwərdigar Hudaliri mubarəktur! Pərwərdigar Israilə mənggülik baolioğan muhəbbiti üqün, U silini toqra həküm wə adalət sürgili padixah kildi, dedi.

□ 9:25 «**Xu tərīkidə u ibadəthanining ixlirini pütküzdī**» — bu jümlining mənsi bəlkim Sulayman həytləni muxu ibadəthanida təkəzüxliri bilən hər bir baxqa «ibadət jaylıri», bolupmu «yukiri jaylar»ning inawətsizlikini kərsətti. Demək, xu qəşdin baxlap Pərwərdigar qurbanlıqlarni qəbul kəloğan jay pəkət Yerusalemdiki ibadəthanila idi. □ 9:26 «**Kizil dengiz boyidiki Elat**» — yaki «Kizil dengiz boyidiki Elat» (həzirkiqə nami «Elat»). □ 9:28 «**tət yüz yigirmə talant altun**» — bir talant (altun) bəlkim 27 kilogram idi. Undaqta 420 talant 11340 kilogram. ■ 10:2 2Tar. 9:1; Mat. 12:42; Luqa 11:31 □ 10:5 «**.. uning , yəni Xebaning ayal padixahning...** üni iqigə quxüp kətti» — ibranıy tilida «uningda roħ qəlmidi». Demək, intayin həyran kəldi.

¹⁰ U padixahka bir yüz yigirmə talant altun, intayin kəp huxbuy buyumlar wə yakut-gəhərlərnı sowoqa kildi. Xebaning ayal padixahı Sulayman padixahka sunoan xunqə zor miqdardiki huxbuy buyumlar uningdin keyin heq kəringən əməs

¹¹ (Hiramning Ofirdin altun əpkelidoan kemilirimu Ofirdin yənə intayin zor miqdardiki səndəl yaşıqı wə yakut-gəhərlərnı elip kəldi.

¹² Padixah səndəl yaşıqıdin Pərwərdigarning öyi üçün wə padixahning ordisi üçün pələmpəy-salasanlar yasatti həm nəoimə-nawaqılar üçün qiltarlar wə sazları xuningdin yasatti. Xu waqıttin keyin xundaq zor miqdardiki esil səndəl yaşıqı bu waqıtkiqə heq kəltürülmidi ya kərülüp bakmıdi). ■

¹³ Sulayman padixah Xebaning ayal padixahıoqa öz xahanə sahawitidin bərgəndin baxka, ayal padixahning kəngli tartkan həmmını — nemə sorisa, xuni bərdi; andin u hizmətkarlıri bilən yoloqa qıqip öz yurtioqa kaytip kətti.

Sulaymanning baylıkliri

2Tar:9:13-28

¹⁴ Sulaymanoqa hər yili kəltürülgən altunning özi altə yüz atmıx altə talant idi. □

¹⁵ Bu kirimdin baxka, tıjarətqılərdin, okətqılərnıng sodisidin, barlık Ərəbiyə padixahliridin wə öz zeminidiki əməldarlərdin həm altun kəltürüldi.

¹⁶ Sulayman padixah ikki yüz qong siparnı soqturdi wə hər siparoqa altə yüz xəkəl altun kətti; □ ■

¹⁷ xundaqla üç yüz qalkanni yapılaqlanoan altundin yasidi; hər bir qalkanni yasaxka üç mina altun ixlitildi; padixah ularnı «Liwan ormini sariyi»oqa esip koydi. □ ■

¹⁸ Padixah pil qıxliridin qong bir təhtni yasap, uni tawlanoan altun bilən kaplattı. ■

¹⁹ Təhtning altə kəwətlik pələmpiyi bar idi. Təhtning bax yələnqüki yumılak bolup, orundıqning ikki yenida tayanıuqısı bar idi, hər bir tayanıuqning yenida birdin erə turoan xirning həykili bar idi.

²⁰ Altə kəwətlik pələmpəyning üstidə, ong wə sol tərəpidə erə turoan on ikki xirning həykili bolup, hər bir baskıuqning ong-sol tərəpidə birdin bar idi; baxka heqkandak əldə uningə ohxax yasalıını yok idi.

²¹ Sulayman padixahning barlık jam-piyaliliri altundin yasalıoan; «Liwan ormini sariyi»diki barlık qaqa-kuqılar tawlanoan altundin yasalıoan; ularning heqkaysisi kümüxtin yasalıoan; Sulaymanning künliridə kümüx heqnemigə ərziməytti.

²² Qünki padixahka karaxlık dengizda yüridoan, Hiramning kemilirigə qoxulup «Tarxix kemə» ətritimu bar idi; «Tarxix kemə ətriti» üç yilda bir kətim kelip altun-kümüx, pil qıxliri, maymunlar wə tozlarnı əkelətti. □

²³ Sulayman padixah yər yüzidiki barlık padixahlərdin baylıqta wə danalıqta üstün idi. ■

■ **10:12** 2Tar. 9:11 □ **10:14 «666 talant»** — 22 tonna. □ **10:16 «600 xəkəl»** — 600 xəkəl bəlkim 7 kilogramoqa yəqin. ■ **10:16** 1Pad. 14:26 □ **10:17 «üç mina altun»** — «mina» eoqırlıq birliki idi, hazırkı birlıklərdə qanqə ikənliki enik əməs. ■ **10:17** 1Pad. 7:2 ■ **10:18** 2Tar. 9:17 □ **10:22 «Tarxix kemə»** — Bəlkim Tarxix degən portka berip kelix səpırigə qıdamlık bolıoan kemini kərsitətti. «Tarxix» degən isim İspaniyə, ximaliy Afrika yaqi Britaniyəni yaqi üçıning həmmısını kərsitidu. Bəzi ilmlar Somaliyəning (xərkıy Afrikaning) dengiz boyıda tətinqi bir Tarxixmu bolıoan, dəp qaraydu. ■ **10:23** 1Pad. 3:12, 13

24 Huda Sulaymanning kengligə saloʻan danalikhni anglax uqun yər yuzidikilər həmmisi uning bilən didarlixix arzusi bilən kelətti.

25 Kəlgənlərnin həmmisi öz sowoʻitini elip kelətti; yəni kumux kaqa-kuqilar, altun kaqa-kuqilar, kiyim-keqəklər, dubuloʻa-sawutlar, tetitkular, atlar wə keqirlarni elip kelətti. Ular hər yili bəlgilik miqdarda xundak qilatti. □

26 Wə Sulayman jəng hərwiliri wə atlik əskərlərnə yioʻdi; uning bir ming tət yüz jəng hərwisi, on ikki ming atlik əskiri bar idi; u ularni «jəng hərwisi xəhərliri»gə wə əzi turuwatqan Yerusalemoʻa orunlaxturdi. ■

27 Padixah Yerusalemda kumuxni taxtək kəp, kedir dərəhlirini jənubiy tüzləngliktiki üjmə dərəhlirigə ohxax nuroʻun kildi. □ ■

28 Sulayman aloʻan atlar Misirdin wə Kuwədin idi; padixahning tijarətqiliri ularni Kuwədin bekitilgən bahada alatti. □ ■

29 Misirdin elip kəlgən bir jəng hərwisining bahasi altə yüz kumux tənggə, hər at bolsa yüz əllik tənggə idi; wə ular yənə Hittiylarning padixahliri həm Suriyə padixahliri uqunmu ohxax bahada elip qikti. □ ■

11

Sulayman kəp ayallarni elip, ularning ezitquluki bilən butpərəslikka teyilip ketidu

1 Lekin Sulayman padixahning kəngli Pirəwnning kizidin baxka kəp qətəllik ayallaroʻa, jümlidin Moabiy, Ammoniy, Edomiy, Zidoniy, Hittiy ayallirioʻa qüxkənidi. □ ■

2 Pərwərdigar əslidə muxu əllər toʻqrukluk Israillaroʻa: «Ularin gızlrini idzəp barmanglar, wə ularni silərnin gılgərgə kirgüzmənglar; qünki ular kəngüllirninglarni qoqum öz məbudlirioʻa azduridu» dəp agahlandıroʻan. Biraq Sulaymanning kəngli dəl xularoʻa baolandi. ■

3 Uning yəttə yüz ayali, yəni hanixi wə uq yüz keniziki bar idi; ayalliri uning kənglini azdurup buriwətkənidi.

4 Xundak boldiki, Sulayman yaxanoʻanda, uning ayalliri uning kənglini baxka ilahlaroʻa azdurup buruwətti; xuning uqun uning kəngli atisi Dawutningkidək Pərwərdigar Hudasioʻa mutlək sadik bolmıdi.

5 Xunga Sulayman Zidoniylarning məbudi Axtarotni, Ammoniylarning yirginqlik məbudi Milkomni izdidi; ■

□ **10:25 «tetitkular»** — yaki «huxbuy buyumlar». **«Ular hər yili bəlgilik miqdarda xundak qilatti»** — yaki «yilmuyil ular xundak qilatti». ■ **10:26** 1Pad. 5:20; 2Tar. 1:14; 9:25

□ **10:27 «kedir dərəhlirini...»** — yaki «kedir yaoʻiqini...». Lekin bizningqə Sulayman kedir yaoʻiqini ixlitipla qalmay, xu qiraylik dərəhlərdin Yerusalemtərapioʻa kəp tiktürdi («Top.» 2:5ni kəring). **«jənubiy tüzləngliktiki...»** — ibraniy tilida «Xəfəlahdiki...». «Xəfəlah» bu yərnin (tüzlənglikning) ismi. ■ **10:27** 2Tar. 1:15; 9:27 □ **10:28 «padixahning tijarətqiliri ularni Kuwədin bekitilgən bahada alatti»** — Bu jümlining baxka birhil tərjimisi: «padixahning tijarətqiliri ularni karwanoʻa koxup alatti». «Kuwə» bolsa hazirki Türkiyəning jənubiy tərpidə.

■ **10:28** 2Tar. 1:16; 9:28 □ **10:29 «bir jəng hərwisining bahasi altə yüz kumux tənggə...»** — muxu ayəttiki «tənggə»ning kimmiti haziroʻiqə enik əməs. Əgər «xəkəl» bolsa 11.4 gramni kersitidu. ■ **10:29** 2Tar. 1:17 □ **11:1 «Lekin Sulayman padixahning kəngli Pirəwnning kizidin baxka kəp qətəllik ayallaroʻa, jümlidin Moabiy, Ammoniy, Edomiy, Zidoniy, Hittiy ayallirioʻa qüxkənidi»** — bu babta hatiriləngən həmma ixlar «Qanun Xərhi»diki əmrlərgə hilap.

«Qan.» 17:16-20ni kəring. ■ **11:1** Qan. 17:17 ■ **11:2** Mis. 34:16; Qan. 7:3 ■ **11:5** Hək. 2:13; 2Pad. 23:13

6 Xuning bilən Sulayman Pərwərdigarning nəziridə rəzillik qildi; u atisi Dawut Pərwərdigarğa əgəxkəndək izqillik bilən əgəxmidi.

7 Andin Sulayman Yerusalem aldidiki edirlikta Moabiylarning yirginqlik məbudi Kemox həm Ammoniylarning yirginqlik məbudi Milkom üqün bir «yukiri jay»ni yasidi; □ ■

8 xuningdək özining məbudliriğa huxbuy yakıdıoğan wə kurbanlik kildioğan hər bir yat əllik ayali üqünmu u xundak qildi;

9-10 Xunga Pərwərdigar Sulaymandin rənjidi; gərqə U uningğa ikki kətim körüngən bolsimu, xundakla uningğa dəl muxu ix toşruluk, yəni baxqa ilahlarni izdiməslikini tapilioğan bolsimu, uning kengli Israilning Hudasi Pərwərdigardin aynip kətti; u Pərwərdigarning tapilioşiniğa əməl kilmidi. ■

11 Xuning üqün Pərwərdigar Sulaymanğa mundak dedi: — «Sən xundak kiliwerip, Mening sanga buyruoğan əhdəm bilən bəlgilirimni tutmioşining üqün, Mən jəzmən padixahlikni səndin yirtiwetip hizmətkarinoğa berimən. □ ■

12 Ləkin atang Dawutning wəjədin sening öz künliringdə Mən xundak kilməymən, bəlkı oşlungning kolidin uni yirtiwetimən.

13 Ləkin pütün padixahlikni uningdin yirtiwətməymən, bəlkı kulum Dawutning wəjədin wə Əzüm tallioğan Yerusalem üqün oşlungğa bir kəbilini qaldurup qoyimən».

14 Əmma Pərwərdigar Sulaymanğa bir düxmən, yəni Edomluk Hədadni kəzoşidi, u kixi Edomning padixahining nəslidin idi.

15-16 Əslidə Dawut Edom bilən *jəng kilioğan* wəqəttə, koxunning sərdari Yoab Edomning həmmə ərlirini yəkatkanidi (qünki Edomdiki həmmə ərləni yəkatkuğa, Yoab bilən barlik Israillar u yərdə altə ay turoşanidi); u əltürülgənləni kəmgili qikəkanda □ ■

17 Hədad atisining birnəqqə Edomiy hizmətqiliri bilən Misiroğa kəqip kətkənidi. Hədad u qəşdə kiçik bala idi.

18 Ular Midiyan zeminidin qikip Paranoğa kəldi. Ular Parandin birnəqqə adəmnı elip əzligigə koxup Misiroğa, yəni Misirning padixahı Pırəwnning kəxişə kəldi. Pırəwn uningğa bir öy təkşim kiliş, ozuq-tülükmu təminlidi həmdə bir parqə yərnimu uningğa təkdim kildi.

19 Hədad Pırəwnning nəziridə kəp iltipət tapқан bolup, u öz hotuning singlisini, yəni Tahpənəs hanixning singlisini uningğa hotun kiliş bərdi.

20 Tahpənəsning singlisi uningğa bir oşul, Gəubatni tuşup bərdi. Tahpənəs Pırəwnning ordısında uni əzi qong kildi. Andin Gəubat Pırəwnning ailisi, yəni Pırəwnning oşulliri arısında turdi. □

21 Hədad Misirdə: «Dawut ata-bowilirining arısında uhlap qaldı» wə «Koxunning sərdari Yoabmu əldi» dəp anglioşanda Pırəwnğə: — Mening öz yurtumoğa beriximoğa ijazət kilioşayla, dedi.

22 Pırəwn uningğa: — Sening öz yurtumoğa baray degining nemə degining, mening kəximda sanga nemə kəmlik kildidu? — dedi. U jawabən: — Həq nərsə kəm əməs, əmma nemila bolmisin meni kətkili kəyoşayla, dedi.

□ **11:7 «yirginqlik məbud Milkom»** — «Milkom» ibraniy tilida muxu yərdə «Molək» dəp ipadilinidu. ■ **11:7** 2Pad. 23:13 ■ **11:9-10** 1Pad. 3:5; 9:2; 1Pad. 6:12 □ **11:11**

«**Mən jəzmən padixahlikni səndin yirtiwetip hizmətkarinoğa berimən**» — «yirtiwetip ... berimən» — demək, Pərwərdigar padixahlikni Sulaymandin zorawanlik bilən tartiwelip uning kəl astidiki birsigə bərməkqi. 28-33-ayətni körüng. ■ **11:11** 1Pad. 12:15 □ **11:15-16 «Dawut əltürülgənləni kəmgili qikəkanda...»** — öz adəmlirini kümüx üqün, demək. Bu sözğə qarışanda Yoabning Edomlarni xundak əltürüxi kışas məkşitidə idi. ■ **11:15-16** 2Sam. 8:14; 1Tar. 18:12, 13

□ **11:20 «Tahpənəs Pırəwnning ordısında uni əzi qong kildi»** — yəki «Tahpənəs Pırəwnning ordısında uni əzi əmqəktin ayridi».

23 Huda Sulaymanloja yonə bir duxminini kozojidi; u bolsə ovojisi, yəni Zobahning padixahi Hədad'ezərning yenidin kəqip kətkən Eliadaning oqli Rəzon idi. ■

24 Dawut *Zobahliklarni* kətl kilojanda Rəzon ulardin bir top adəmnı əzigə toplap ularning sərdari boldi. Andin keyin bular Dəməxkəkə berip u yərdə turup, Dəməxk üstidin həküm sürdi. □ ■

25 Xuning bilən Hədad Israilloja awariqilik tuojdurojandin baxkə, Rəzon Sulaymanning barlik künliridə Israilning duxmini idi; u Israilni oq kərətəti, əzi Suriyə üstidə padixah idi.

26 Sulaymanning Yəroboam degən bir hizmətkari bar idi. U Zərədahdin kəlgən Əfraimiy Nibatning oqli bolup, anisi Zəruah isimlik bir tul ayal idi. Yəroboammu padixahkə qarxi qikti. □ ■

27 Uning padixahkə qarxi qikixtiki səwəbi mundaq idi: Sulayman Millo kəl'əsini yasioqanda, atisi Dawutning xəhiridiki sepilning bir bəsükini yasawatatti;

28 Yəroboam kəwul kəysər yigit idi; Sulayman yigitning ixqan wə qakқан ikanlikini kərüp, uni Yüsüpning jəmətigə buyrulojan ixning üstigə koydi.

29 Xu künlərdə Yəroboam Yerusalemdin qikiwatkanda, uni izdəwatқан Xilohluk Ahiyah pəyoəmbər uni yolda uqratti. Ahiyah yipyengi bir tonni kiywalojanidi. Ikkisi dalada yaloquz kalojanda

30 Ahiyah üstidiki tonni kolioja elip, uni yirtip on ikki parqə kilip

31 Yəroboamloja mundaq dedi: — «Əzünggə on parqini alojin; qünki Israilning Hudasi Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Mana, padixahlikni Sulaymanning kolidin yirtiwetip on kəbilini sanga berimən. ■

32 Birəq Kulum Dawutning wəjədin wə Yerusalemdin, yəni Israilning həmmə kəbililiridin talliojan xəhər üqün bir kəbilə uningə qalidu.

33 — Qünki ular Meni taxlap Zidoniylarning ayal məbudı Axtarotkə, Moabiylarning məbudı Kemoxkə wə Ammoniylarning məbudı Milkomoja səjdə kilip, uning atisi Dawutning kilinojindək qilmay, Mening bəlgilimilirim bilən həkümlirimgə əməl qilmay, nəzirimdə durus bolojanni qilmidi, Mening yollirimda mangmidi;

34 lekin pütkül padixahlikni uning kolidin tartiwalmaymən; qünki Mən talliojan, Əz əmlirim wə bəlgilimilirimni tutkan kulum Dawutni dəp, uning əmrining barlik künliridə uni həküm sürgüqi kilip kaldurimən.

35 Əmma padixahlikni uning oqlining kolidin tartip elip, sanga berimən, yəni on kəbilini berimən.

36 Lekin Mening naminning xu yərdə boluxioja Əzüm talliojan xəhər Yerusalemda, Mening aldimda kulum Dawut üqün həmixə yoruk bir qiraol bolsun dəp, uning oqlioja bir kəbilini berəy. □ ■

37 Mən seni tallap, seni barlik haliojan yərlər üstidə həküm sürgüzimən, sən Israilloja padixah bolisən.

■ 11:23 2Sam. 8:3; 10:18 □ 11:24 «Dawut Zobahliklarni kətl kilojanda Rəzon ulardin bir top adəmnı əzigə toplap ularning sərdari boldi. Andin keyin bular Dəməxkəkə berip...» — baxkə birhil təjimisı: «Rəzon bir top adəmnı əzigə qoxup ularning sərdari boldi. Dawut ularni əltürməqə bolojanda, ular Dəməxkəkə berip...». ■ 11:24 2Sam. 8:3 □ 11:26 «Əfraimiy Nibat» — muxu ayəttə «Əfraimiy» ibraniy tilida «Əfratlik» degən səz bilən ipadilini. ■ 11:26 2Tar. 13:6 ■ 11:31 1Sam. 15:28 □ 11:36 «Mening aldimda kulum Dawut üqün yoruk bir qiraol bolsun» — bu kəqmə mənilik səz bolup, Dawutning handanini kərsitidu; handanning məwjut bolojanliqi (1) Dawutning Hudaoja sadik bolojanliqioja guwahlik beridiojan «qiraol» bolidu; (2) Hudaning Dawutkə, sən arkilik pütkül dunyani soraydiojan Məshih tuqulidu, dəp bərgən wədisidə turidiojanliqioja guwahlik beridiojan «qiraol» bolidu. ■ 11:36 1Pad. 15:4; Zəb. 132:17-18; Pənd. 13:4

38 Wə xundak boliduki, əgər sən həmmə buyruoanlirimni anglap, Mening yollirimda mengip, nəzirimdə durus boloanni kilip, kulum Dawut kiloandək Mening bəlgilirim bilən əmrlirimni tutsang, əmdi Mən sən bilən billə bolimən wə Dawutka bir jəmət tikluginimdək, sangimu mustəhkəm bir jəmət tikləymən wə Israilni sanga təkdim kilimən. □

39 Dawutning nəslini xu ixlar tūpəylidin harlap pəs kilimən, lekin mənggülük əməs»».

40 Xuning üqün Sulayman Yəroboamni öltürüxkə pürsət izdəytti. Ləkin Yəroboam keçip Misirning padixahı Xixakning qəxiqə bardı; Sulayman ölgüqə u Misirdə turdı.

41 Sulaymanning baxka ixliri, uning həmmə kiloan əməlliri wə uning danaliki bolsa «Sulaymanning Əməlliri» degən kitabka pütülgən əməsmidi? □ ■

42 Sulaymanning Yerusalemda Israilning üstidə həküm sürgən waqti kırık yil boldı. ■

43 Sulayman ata-bowilirining arisida uhlidi wə atisi Dawutning xəhiridə dəpnə kilindi. Andin ooqli Rəhoboam ornida padixah boldı.

12

Rəhoboam padixahliqədin məhrum bolidu

2Tar. 10:1-19; 11:1-4

1 Rəhoboam Xəkəmgə bardı; qunki pütkül Israil uni padixah tikligili Xəkəmgə kəlgənidi. ■

2 Nibatning ooqli Yəroboam xu ixni angliqanda, xundak boldiki, u tehi Misirdə idi (qunki Yəroboam Sulayman padixahın keçip Misirdə turuwatatti). ■

3 Əmdi ular adəm əwətip uni qakirtip kəldi. Xuning bilən Yəroboam wə pütkül Israil jamaiti kelip Rəhoboamqa söz kilip:

4 — Silining atiliri boynimizqa saloan boyunturukini eoqir kildi. Sili əmdi atilirining bizgə qoyoan kattik tələpliri bilən eoqir boyunturukini yenikitip bərsilə, silining hizmətliridə bolimiz, deyixti. ■

5 U ularqa: — Həzirqə qaytip üq kündin keyin andin qəximqa yənə kelinglar, dedi. Xuning bilən həlk tarilip kətti.

6 Rəhoboam padixah öz atisi Sulayman həyat waqtida uning hizmitidə turoan moysipitlardin məslihet sorap: — Bu həlkqə beridoan jawabim toqrisida nemə məslihet kərsitisilər? — dedi.

7 Ular uningqa: — Əgər sili razilik bilən bəgün bu həlkning hizmitidə bolimən desilə, (wə dərwəqə ularning hizmitidə bolsila) ularqa yahxi səzlər bilən jawab kilsila, ular silining barlik künliridə hizmətliridə bolidu, dedi.

8 Ləkin u moysipitlarning kərsətkən məslihetini kayrip koyup, əzi bilən qong boləqan, aldida hizmitidə boluwatqan yaxlardin məslihet sorap

9 ularqa: — Manga «Silining atiliri bizgə saloan boyunturukni yeniklətkəyla» dəp tiligən bu həlkqə jawab beriximiz toqruluk qandak məslihet berisilər? — dedi.

□ **11:38** «Dawutka bir jəmət tikluginimdək...» — ibraniy tilida «Dawutka bir ey tikluginimdək...». □ **11:41** «Sulaymanning Əməlliri» degən kitab — bu kitabın hazır həwirimiz yok. ■ **11:41** 2Tar. 9:29-31 ■ **11:42** 2Tar. 9:30 ■ **12:1** 2Tar. 10:1 ■ **12:2** 1Pad. 11:40

■ **12:4** 2Tar. 10:4

¹⁰ Uning bilən qong boləjan bu yaxlar uningəja: — «Silining atiliri boyunturukimizni eqir kildi, əmdi sili uni bizgə yenik kiləyla» dəp eytkən bu həlkə səz kilip: — «Mening qimqilək barmikim atamning belidin tomraqtur.

¹¹ Atam silərgə eqir boyunturukni saləjan, lekin mən boyunturukunglarni tehimu eqir kilimən. Atam silərgə kamqilar bilən tənbihtərbiyə bərgən bolsa, mən silərgə «qayanlik kamqilar» bilən tənbihtərbiyə, degəyla, — dedi. □

¹² Rəhoboam padixah ularəja: «Üq kündin keyin andin kəximəja yəne kelinglar» degnidək, Yəroboam wə barlik həlk üqinqi küni uning kəxiəja kəldi.

¹³ Padixah moysipitlarning uningəja bərgən məslihetini taxlap, həlkə kəttiklik bilən jawab bərdi.

¹⁴ U yaxlarning məslihetə boyiqə ularəja: — Atam silərgə eqir boyunturukni saləjan, lekin mən boyunturukunglarni tehimu eqir kilimən. Atam silərgə kamqilar bilən tənbihtərbiyə bərgən bolsa mən silərgə «qayanlik kamqilar» bilən tənbihtərbiyə bərimən, dedi.

¹⁵ Xuning bilən padixah həlkning səzini anglimidi. Bu ix Pərwərdigar tərpidin boləjan; qünki buning bilən Pərwərdigarning Xiləhlik Ahiyahning wasitisidə Nibatning oqli Yəroboaməja eytkən səzi əməlgə axurulidəjan boldi. ■

¹⁶ Pütkül Israil padixahning ularning səzige kulək salmiəjinini kərgəndə həlk padixahqə jawab bərip: — Dawuttin bizgə nemə nesiwə bar? Yəssəning oqlida bizning heq mirasimiz yoxtur! Öz əy-qedirliringləyə kaytinglar, i Israil! I Dawut, sən öz jəmətinggila igə bol, — dedi. Xuning bilən Israillar öz əy-qedirliriəja kaytip ketixti. □ ■

¹⁷ Əmma Yəhuda xəhərliridə olturəjan Israillərəja bolsa, Yəroboam ularning üstigə həküm sürdi. □

¹⁸ Rəhoboam padixah baj-alwan begi Adoramni Israillərəja əwətti, lekin pütkül Israil uni qalma-kesək kilip öltürdi. U qəqda Rəhoboam padixah aldibar, əzining jəng hərwisioə qikip, Yerusaleməja tikiwətti. ■

¹⁹ Xu tərکیدə Israil Dawutning jəmətidin yüz örüp, bügüngə kədər uningəja qarxi qikip kəldi. □ ■

²⁰ Israilning həmmisi Yəroboamning yenip kəlgənlikini angliəqanda, adəm əwətip uni həlkning jamaitigə qakirdi. Ular uni pütkül Israilning üstigə rəsmiy padixah kildi. Yəhuda kəbilisidin baxqə heqkim Dawutning jəmətigə əgəxmidi.

²¹ Rəhoboam Yerusaleməja kaytip kelip, Israilning jəməti bilən jəng kilip, padixahlikni Sulaymanning oqli boləjan əzigə kayturup əkilix üqün Yəhudaning pütkül jəmətidin wə Binyamin kəbilisidin bir yüz səksən ming hillanəjan jənggiwar əskərnə toplidi. ■

²² Lekin Hudaning səzi Hudaning adimi Xəmayəja kelip: — ■

²³ «Yəhudaning padixahı, Sulaymanning oqli Rəhoboaməja, pütün Yəhuda bilən Binyaminning jəmətigə wə həlkning kəloqanliriəja səz kilip:

□ **12:11 «qayanlik kamqilar»** — yaki bolmisa «qayanlar» deganning nemə ikənliki hazır məlum əməs, heq bolmiəqanda padixahning intayin kəttik muamilisini kərsitidu. ■ **12:15** 1Pad. 11:11, 31

□ **12:16 «...Israillar öz əy-qedirliriəja kaytip ketixti»** — ibranıy tilida «Israillar öz qedirliriəja kaytip ketixti». ■ **12:16** 2Sam. 20:1 □ **12:17 «Yəhuda xəhərliridə olturəjan Israillar»** — bularning kəpinqisi Yəhuda wə Binyamin kəbililiridin boləjan. ■ **12:18** 1Pad. 4:6; 5:14

□ **12:19 «Xu tərکیدə Israil Dawutning jəmətidin yüz örüp, ... uningəja qarxi qikip kəldi»** — bu tarihta muxu yərdin baxlap «Israil» degən səz adətə «ximaliy padixahlik», yəni «on kəbilə»ni kərsitidu. ■ **12:19** 2Pad. 17:21 ■ **12:21** 2Tar. 11:1 ■ **12:22** 2Tar. 11:2

—

²⁴ «Pərwərdigar mundak dəydu: — Hujuməja qikmanglar, kərindaxliringlar Israillar bilən jəng kilmanglar; hər biringlar öz öyünglarə qaytip ketinglar; qünki bu ix Məndindur», degin» — deyildi.

Ular Pərwərdigarning səzigə kulak saldi. Pərwərdigarning səzi boyiqə ular öylirigə qaytip kətti.

Kanaan (Pələstin) zemini — «Padixahlar»ning dāvri

«Israil» wa «Yəhuda» degən ikki padixahlik (bir-biridin bəlungən)

Yeroboam altun mozaylarni yasaydu

²⁵ Yeroboam bolsa Əfraim taşliqidiki Xəkəm xəhirini yasap xu yərdə turdi; keyin u yərdin qiqip Pənuəlni yasidi. ■

26 Rəhoboam kenglidə öz-özigə: — Əmdi padixahlik Dawutning jəmətigə yenixi mumkin.

27 Əgər bu həlk Pərwərdigarning öyidə qurbanlik kilixka Yerusalemoğa qıksa, bu həlkning kəlbi öz oşjisi, yəni Yəhuda padixahi Rəhoboamoğa yənə mayil bolidu, andin ular meni eltürüp yənə Yəhuda padixahi Rəhoboamning tərripigə yanarmikin, dedi.

28 Padixah məslihət sorap, altundin ikki mozay həykilini yasitip həlkə: — Yerusalemoğa qıkiş silərgə eşir kelidu. I Israil, mana siləni Misir zeminidin qıkaroşan ilahlar! — dedi.■

29 Birini u Bəyt-Əldə, yənə birini Danda turoşuzup koydi.

30 Bu ix gunahka səwəb boldi, çünki həlk mozaylirining birining aldida bax urşılı hətta Danəqiqə baratti.

31 U həm «egiz jaylar»da *ibadət* öylirini yasidi wə həm Lawiydin bolmioşan adəmləni kaşin kiliş təyinləp koydi.□ ■

32 Yəroboam yənə səkkizinçi ayning on bəxinçi küni huddi Yəhudaning zeminidiki həytke ohxax bir həyt kiliş bekitti. U əzi qurbangah üstigə qurbanlik kilşili qikti. Xundak kiliş u Bəyt-Əldə əzi ətküzgən mozay məbudlirigə qurbanlik ətküzdi. U yənə Bəyt-Əldə salduroşan xu «egiz jaylar» üqün kaşinlarni təyinlidu. □

33 U Bəyt-Əldə yasioşan qurbangah üstigə səkkizinçi ayning on bəxinçi küni (bu ay-künni u öz məyliqə tallioşanidi) qurbanliklarni sunuxka qikti; xu təriqidə u Israillaroğa bir həyt yaratti; u əzi qurbangah üstigə qurbanliklarni sundi wə huxbuy yakti.□

13

Namsiz bir pəyoşəmbər Bəyt-Əl toşruluk bexarət beridu

1 Wə mana, Pərwərdigarning buyruki bilən Hudaning bir adimi Yəhudadin qikiş Bəyt-Əlgə kəldi; xu pəyttə Yəroboam huxbuy yekixka qurbangahning yenida turatti;

2 xu adəm qurbangahğa qarap Pərwərdigarning əmri bilən qakirip: — I qurbangah, i qurbangah! Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana Dawutning jəmətidə Yosiya isimlik bir oşul tuşulidu. U bolsa sening üstüngdə huxbuy yaqqan «yukiri jaylar»diki kaşinlarni soyup qurbanlik kilidu; xundakla sening üstüngdə adəm səngəkliri köydürülidu! — dedi.□ ■

3 U küni u bir bexarətlik alamətni jakarlap: Pərwərdigarning muxu səzini ispatlaydişan alamət xu boliduki: — Mana, qurbangah yerilip, üstidiki küllər təkülüp ketidu, — dedi.

4 Wə xundak boldiki, Yəroboam padixah Hudaning adimining Bəyt-Əldiki qurbangahka qarap jakarlioşan səzini anglioşanda, u qurbangahda turup kəlini sozup: — Uni tutunglar, dedi. Ləkin uningə qaritip sozoşan kəli xuning bilən xu peti kurup kətti, uni əzigə yənə yioşalmidi.

■ **12:28** Mis. 32:8; 2Pad. 17:16 □ **12:31** «u həm ... *ibadət öylirini yasidi*» — yaki «u həm ibadət öyini yasidi». Əmma 32-ayətni kəruşg.

■ **12:31** Qəl. 3:10; 1Pad. 13:33; 2Pad. 17:32; 2Tar. 11:15 □ **12:32** «*Yəhudaning zeminidiki həyt*» — muxu yərdə «həyt» yəttinçi ayning on bəxinçi künidə ətküzülgən «orma həyti» yaki «kəpilər həyti» idi. □ **12:33** «*Yəroboam*

əzi qurbangah üstigə qurbanliklarni sundi wə huxbuy yakti» — muxundak ixlarni pəkət Lawiy kəbilisi, Harunning jəmətidin boləşanlar, yəni həkikiş kaşinlar kilixka bolatti, əlwəttə. □ **13:2**

«*sening üstüngdə adəm səngəkliri köydürülidu*» — muxu hərəkət bu qurbangahni «napak» yaki «haram» kiliwətkən bolatti. ■ **13:2** 2Pad. 23:15-20

5 Andin Hudaning adimi Pərwərdigarning sözi bilən eytkan möjizilik alamət yüz berip, qurbangah ҳам yerilip üstidiki küllər təkülüp kətti.

6 Padixah Hudaning adimidin: — Pərwərdigar Hudayingdin mening həkkimdə ötünğəysənki, kolumni əsligə kəltürgəy, dəp yalwurdi. Hudaning adimi pərwərdigarning iltipatini ötünğinidə, padixahning kəli yənə özigə yiqilip əsligə kəltürüldi. ■

7 Padixah Hudaning adimigə: — Mening bilən öyümgə berip özünğni kutlanduroğın, mən sanga in'am berəy, dedi.

8 Lekin Hudaning adimi padixahka jawab berip: — Sən manga ordangning yerimini bərsəngmu, sening bilən barmaymən yaki bu yərdə nan yəp su iqməymən. ■

9 Qünki Pərwərdigar Öz sözini yətküzüp manga buyrup: «Sən nə nan yemə nə su iqmə, baroğan yolung bilən qaytip kəlmə» degən, dedi.

10 Xuning bilən u Bəyt-Əlgə kəlgən yol bilən əməs, bəlki baxka bir yol bilən qaytip kətti.

11 Lekin Bəyt-Əldə yaxanoğan bir pəyoğəmbər turatti. Uning oqulliri kelip Hudaning adimining u küni Bəyt-Əldə kıloğan barlık əməllirini uningə dəp bərdi, xundaqla uning padixahka kıloğan səzlrinimu atisioğa eytip bərdi.

12 Atisi ulardin, u kaysi yol bilən kətti, dəp soridi; qünki oqulliri Yəhudadin kəlgən Hudaning adimining kaysi yol bilən kətkinini kərgənidi. □

13 U oqullirioğa: — Manga exəkni tokup beringlar, dəp tapilidi. Ular uningəyə exəkni tokup bərgəndə u uningəyə minip

14 Hudaning adimining kəynidin koşlap kətti. U uni bir dub dərihining astida olturoğan yeridin tepip uningdin: — Yəhudadin kəlgən Hudaning adimi sənmu? — dəp soridi. U: — Mən xu, dəp jawab bərdi.

15 U uningəyə: — Mening bilən öyümgə berip nan yegin, dedi. □

16 U jawabən: — Mən nə sening bilən qaytalmaymən, nə seningigə kirəlməymən; mən nə bu yərdə sening bilən nan yəp su iqməymən;

17 qünki Pərwərdigar öz sözi bilən manga tapilap: «U yərdə nan yemə, su iqmigin; baroğan yolung bilən qaytip kəlmigin» degən, dedi.

18 Keri pəyoğəmbər uningəyə: — Mən həm səndək bir pəyoğəmbərdurmən; wə bir pərixta Pərwərdigarning sözini manga yətküzüp: — «Uningəyə nan yegürüp, su iqməyigə özünğ bilən öyünggə yandurup kəl» dedi, dəp eytti. Lekin u xuni dəp uningəyə yaloğan eytiwatatti. ■

19 Xuning bilən Hudaning adimi uning bilən yenip öydə nan yəp su iqtı.

20 Lekin ular dastihanda olturoğınidə, Pərwərdigarning sözi uni yandurup əkəlgən keri pəyoğəmbərgə kəldi.

21 U Yəhudadin kəlgən Hudaning adimini qakirip: — Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Sən Pərwərdigarning sözigə itaətsizlik kılıp, Pərwərdigar Hudayingning buyruoğan əmrini tutmay,

22 bəlki yenip, U sanga: — Nan yemə, su iqmə, dəp mən'i kıloğan yərdə nan yəp su iqmigin tūpəylidin, jəsiting ata-bowiliringning kəbrisidə kəməlməydu», dəp tovlidi.

23 Wə xundaq boldiki, Hudaning adimi nan yəp su iqip boləyanda, uningəyə, yəni əzi yandurup əkəlgən pəyoğəmbərgə exəkni tokup bərdi.

■ 13:6 Mis. 8:4; 9:28; 10:17; Qel. 21:7; Ros. 8:24 ■ 13:8 Qel. 22:18 □ 13:12 «...qünki oqulliri ... kaysi yol bilən kətkinini kərgənidi» — yaki, «andin oqulliri ... kaysi yol bilən kətkinini uningəyə kərsətti». □ 13:15 «öyümgə berip nan yegin» — «nan yegin» uyquurlarning «qay iqing» deginidək, «tamak yegin» degən mənədə. ■ 13:18 Gal. 1:8

24 U yoloja qikti. Ketiwatkinida, yolda uningoa bir xir uqrap, uni oltürüwatti. Xuning bilän uning ölüki yolda taxlinip qaldi, exiki bolsa uning yenida turatti; xirmu jäsätning yenida turatti. ■

25 Mana birnəqqə adəm ötöp ketiwetip, yolda taxlinip qalojan jäsät bilän jäsätning yenida turojan xirni kərdi; ular kəri pəyojəmbər turojan xəhərgə kelip u yərdə xu həwərnı yətküzdi.

26 Uni yoldin yandurojan pəyojəmbər buni anglap: — U däl Pərwərdigarning sözigə itaətsizlik kıləjan Hudaning adimidur. Xunga Pərwərdigar uni xiroja tapxurdi; Pərwərdigar uningoa kıləjan sözi boyiqə xir uni titma-titma kılıp oltürdi, dedi.

27 U oqullirioja: — Manga exəkni tokup beringlar, dedi; ular uni tokup bərđi.

28 U yolda taxlaklık jäsät bilän jäsätning yenida turojan exək wə xirni tapti. Xir bolsa nə jäsätni yemigənidi nə exəkni mu talimiojanidi.

29 Pəyojəmbər Hudaning adimining jäsitini elip exəkkə artip yandi. Kəri pəyojəmbər uning üqün matəm tutup uni dəpnə kıləjili xəhərgə kirdi.

30 U jäsätni öz kəbristanlıkida koydi. Ular uning üqün matəm tutup: — Ah buradirim! — dəp pəryad kətürdi.

31 Uni dəpnə kıləjandin keyin u öz oqullirioja: — Mən ölgəndə meni Hudaning adimi dəpnə kılinojan gərgə dəpnə kilinglar; mening səngəklirimni uning səngəklirining yenida koyunglar;

32 qünki u Pərwərdigarning buyruki bilän Bəyt-əldiki kurbangahka kariojan wə Samariyadiki xəhərləning «yukiri jay» lirimiki *ibadət* öylirigə kariojan, uning jar kıləjan sözi əməlgə axurulmay qalmaydu, — dedi. □ ■

33 Lekin Yəroboam bu wəxədin keyin mu öz rəzil yolidin yanmay, bəlki «yukiri jaylar» oja hərhil həlktin kahinlarni təyinlidi; kim halisa, u xuni «mukəddəs kılıp» *kahinlik mənşipigə* beoxilaytti; xuning bilän ular «yukiri jaylar» da *kurbanlik kılıxka* kahin bolatti. □ ■

34 Xu ix tūpəylidin Yəroboam jəmətining hesabioja gunah bolup, ularning yər yūzidin üzöp elinip həlak boluxioja səwəb boldi.

14

Huda yənə Yəroboamni aqahlanduridu

1 U waqıtta Yəroboamning oqli Abiyah kesəl bolup qaldi.

2 Yəroboam ayalioja: — Ornungdin kopup, heqkim sening Yəroboamning ayali ikənlikingni tonumiojadək kılıp öz kiyapitingni əzgərtip, Xilohka baroşin. Mana manga: «Bu həlknıng üstidə padixah bolisən» dəp eytkan Ahiyah pəyojəmbər u yərdə olturidu. ■

3 Kolungoa on nan, birnəqqə poxkal, bir quta həsəl ni elip uning kexioja baroşin. U yigitimizning nemə bolidiojanlıkini sanga dəp bəridu, dedi.

4 Yəroboamning ayali xundək kılıp, Xilohka bərip Ahiyahning öyigə kəldi. Ahiyahning kəzlıri kəriliktin kor bolup kərəlməytti.

■ **13:24** 1Pad. 20:36 □ **13:32 «qünki pəyojəmbər** Pərwərdigarning buyruki bilän ... jar kıləjan sözi əməlgə axurulmay qalmaydu, — dedi» — bu sirlik wəxə üstidə «koxumqə səz» imizdə tohtilimiz. ■ **13:32** 2Pad. 23:16 □ **13:33 «...u xuni «mukəddəs kılıp» kahinlik mənşipigə beoxilaytti»** — muxu yərdə «mukəddəs kılıp» (kahinlik mənşipigə beoxilax) intayin kinayilik gəp. Huda oja kahin bolux üqün «mukəddəs kılıp Huda oja atilixi» kerək idi. Lekin muxu yərdə muxu «kahinlar» butlar oja atilidu. ■ **13:33** 1Pad. 12:31, 32 ■ **14:2** 1Pad. 11:31

5 Lekin Pərvərdigar Ahiyahqa: — Mana, Yəroboamning ayali öz oşli toʻgrisida səndin soriqili kelidu, qünki u kesəldur. Uningoʻra mundaq-mundaq degin; qünki u kəlgəndə baxka kiyapətkə kiriwaləjan bolidu, dəp eytkanidi.

6 U ixiktin kirgəndə Ahiyah ayaol tiwixini anglap mundaq dedi: — «Həy, Yəroboamning ayali, kirgin; nemixka baxka kiyapətkə kiriwalding? Sanga bir xum həwərnı berix manga buyruldi. □

7 Berip Yəroboamoʻra mundaq degin: — «Israilning Hudasi Pərvərdigar mundaq dəydu: — «Mən seni həlkning arisidin elip kətürüp, öz həlkim Israiloʻra həkümran kilip ■

8 Padixahlikni Dawutning jəmətidin yirtiwetip, sanga bərdim; lekin sən Mening əmrlirimni tutup, nəzirimdə pəkət durus boləjannila kilixta pütün kəlbidin manga əgəxkən kulum Dawutka ohxax bolmiding,

9 Bəki əvəngdin ilgiri kəlgənlərnıng həmmisidin artuq rəzillik kilip, mening oʻzəpimni kəzoʻlap, Meni arkanəoʻra taxlap, berip əzənggə oʻayriy ilahlarnı, kuyma məbudlarnı yasatting.

10 Xuning uqün Mən Yəroboamning jəmətigə bala qūxürüp, Yəroboamning Israildiki handanidin həmmə ərkəkni, hətta əjiz yaki meyip bolsimu həmmisini üzüp taxlaymən, adəmlər pək-tezəklərnı süpürgəndək Yəroboamning jəmətidin kəloqinini yəq boləjuqə süpürimən. □ ■

11 Yəroboamdin boləjanlardin xəhərdə əlginini itlar yəydu; səhrada əlginini asmandiki kuxlar yəydu. Qünki Pərvərdigar xundaq səz kiləndur.

12 Əmdi sən bolsang, kəpup öz əyünggə barəqin; ayioqing xəhərgə kirgən haman, bala əlidu.

13 Pütün Israil uning uqün matəm tutup uni dəpnə kilidu. Qünki Yəroboamning jəmətidin kəbrigə kəyulidioʻjan yəloʻuz xula bolidu; qünki Yəroboamning jəmətining arisida Israilning Hudasi Pərvərdigarning aldidə pəkət xuningdə pəzilət tepildi.

14 Əmdi Pərvərdigar Əzigə Yəroboamning jəmətini üzüp taxlaydioʻjan, Israilning üstigə həküm süridioʻjan bir padixahni tikləydu. Dərhəkiqət, u pat arida bolidu! ■

15 Pərvərdigar Israilni urup, huddi suda lingxip kəloʻjan kumuxtək kilip kəyidu, ata-bowillirioʻja təkdim kiləjan bu yaxhi zemindin kəmurup, ularnı *əfrat* dəryasining u təripigə tarkitidu; qünki ular əzigə «Axərəh butlar»ni yasap Pərvərdigarning oʻzəpini kəzioʻjidi. □ ■

16 Yəroboamning sadir kəloʻjan gunahliri tūpəylidin, uning Israilni gunah kilduroqini tūpəylidin, Huda Israilni taxlap beridu!»».

17 Xuning bilən Yəroboamning ayali kəpup, yəloʻja qikip Tirzahka kaytip kəldi. U əyining bosuoʻqisidin atlixioʻja bala əldi.

18 Ular uni dəpnə kildi. Pərvərdigarning Əz kuli Ahiyah pəyoʻəmbər arkilik eytkən səzidək, pütün Israil uning uqün matəm tutti.

□ 14:6 «Sanga bir xum həwərnı berix manga buyruldi» — «manga buyruldi» degənlik ibranıy tilida: «mən əwətildim» degən bilən ipadilinidu. ■ 14:7 1Pad. 12:15 □ 14:10 «həmmə ərkək» — ibranıy tilida: «taməoʻja kərap siyidioʻjan hərbi» degənlik bilən ipadilinidu. «...hətta əjiz yaki meyip bolsimu həmmisini üzüp taxlaymən» — baxka birhil tərjimisi: «... yaki kiqik yaki qong bolsa, həmmisini taxlaymən». «adəmlər pək-tezəklərnı süpürgəndək ... yəq boləjuqə süpürimən» — yaki «adəmlər tezək kəydurgəndək ... yəq boləjuqə kəyduriwetimən». ■ 14:10 1Sam. 25:22, 34; 1Pad. 15:29; 16:11; 21:21; 2Pad. 9:8 ■ 14:14 1Pad. 15:28, 29 □ 14:15 «Axərəh butlar» — bəlkim butpərəslikkə beoʻxlanəjan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim ayal but xəkliyə oyuləjan yaki nəkixləngən boluxi mumkin idi. ■ 14:15 2Pad. 17:18

19 Əmdi Yəroboamning baxқа ixliri, yəni jəngliri wə қандақ səltənət қилоянлири тоғрисида мана, «Israil padixahlırining тарих-тəzkiriliri» дегən kitabта пүтүлгəндур. □

20 Yəroboamning səltənət қилоян waқти yigirmə ikki yil bolup, u өз ata-bowilirining arisida uhlidi. Oқlı Nadab uning ornida һəкүм sүrdi.

Rəhoboamning səltəniti

2Tar. 12:1-16

21 Wə Sulaymanning oқlı Rəhoboam bolsa Yəhudaning üstigə һəкүм sүrdi. Rəhoboam padixah bolоқanda қiriқ bir yaxқа киргəниди; u Pərwərdigarning Öz namini ayan қilix үқүн, Israilning һəmmə қəbililiri arisidin tallioян Yerusalem xəһiridə on yəttə yil һəкүм sүrdi; uning anisining ismi Naamah bolup, Ammoniy idi. ■

22 Yəhudalar bolsa Pərwərdigarning nəziridə yamanlıқ kildi; ular өз ata-bowiliri sadir қилоянlıridin ziyadə gunahlarıni қilip, uning һəsətlіk oјəzipini қoзoқoјanidi.

23 Qünki ular «yukiri jaylar»ni, «but tüwrük»lərnı wə һəm һər bir egiz dənglar üstidə, һər bir көк dərəhlərnıng astida «Axərah» butlarıni yasıdı.

24 Wə zeminda kəspi y bəqqiwazlarmu bar idi. Ular Pərwərdigar əslidə Israillarning aldidin һəydəp қiқarоян əllərnıng барlıқ yirginқlik һaram ixlirini қilatti. □

25 Rəhoboam padixahning səltənitining bəxinқи yilida xundaq boldiki, Misirning padixahi Xixak Yerusalemoја һujum kildi. ■

26 U Pərwərdigarning oјidiki gəһər-baylıqlarnı һəm padixahning ordisidiki gəһər-baylıqlarnı elip kətti; u һəmmisini, jümlidin Sulayman yasatқан altun siparlarnımu elip kətti. ■

27 Ularning ornida Rəhoboam padixah mistin birmunqə sipar-қalkanlar yasitip, ularni padixah ordisining kirix yolini saқlaydioян pasiban bəglirining қolioја tapxurdi.

28 Xundaq қilip, padixah һər ketim Pərwərdigarning oјigə kiridioян qaoјda, pasibanlar u sipar-қalkanlarıni көtürүp қiқattı, andin ularni yəne pasibanһaniоја əkirip қoyuxatti.

29 Əmma Rəhoboamning baxқа ixliri wə қилоянining һəmmisi «Yəhuda padixahlırining тарих-тəzkiriliri» дегən kitabта пүтүлгən əməsmidi? □

30 Rəhoboam bilən Yəroboam барlıқ күnliridə bir-biri bilən jəng қilixip turoјanidi.

31 Rəhoboam өз ata-bowilirining arisida uhlidi wə «Dawutning xəһiri»də dəpnə қilindi. Uning anisining ismi Naamah bolup, bir Ammoniy idi. Rəhoboamning oқlı Abiyam atisining ornida padixah boldi. □

□ **14:19 «Israil padixahlırining тарих-тəzkiriliri»** — bu kitab Təwrattiki «Tarih-Təzkirə» дегən kitab əməs, бирақ xübhısizki, Təwrattiki «Tarih-Təzkirə»ning муəllipliri uningdin көp uqurlarnı aloјanidi. ■ **14:21** 2Tar. 12:13 □ **14:24 «kəspi y bəqqiwazlar»** — bu kixilər butpərəslikkə yaki butһanılaroја munasiwətlіk bolup, pul үқүн bəqqiwazlıқ қilatti. ■ **14:25** 2Tar. 12:2 ■ **14:26** 1Pad. 10:16, 17; 2Tar. 9:15 □ **14:29 «Yəhuda padixahlırining тарих-тəzkiriliri»** — bu kitab Təwrattiki «Tarih-Təzkirə» дегən kitab əməs, бирақ xübhısizki, Təwrattiki «Tarih-Təzkirə»ning муəllipliri uningdin көp uqurlar aloјanidi. □ **14:31 «Rəhoboamning oқlı Abiyam»** — muxu yərdə wə 15:1-8də ibraniy tilida «Abiyah»ning imlasi «Abiyam» bolıdu.

15

Abiyah Yəhuda oʻsha hokim suridu

2Tar. 13:1-23

¹ Nibatning oʻqli Yəroboam padixahning seltanitining on sakkizinchi yilida Abiyam Yəhudaning ustiga padixah bolup □ ■

² Yerusalemda uq yil seltanot kildi. Uning anisining ismi Maakah bolup, Abixalomning kizi idi. □ ■

³ Abiyamning kelbi bowisi Dawutning konglidak Hudasi Pərwərdigar oʻsha pütünlay beoʻxlan oʻshan əməs idi, bəlki atisi Rəhoboamning uningdin ilgiri kuloan barlik gunahlarida mangatti.

⁴ Xundaktimu Dawutning səwəbidin Hudasi Pərwərdigar Yerusalemda uning oʻsha yoruk bir qira oʻni kaldurux uqun, Dawutning əwladini uningdin keyinmu tikləp turoʻuzdi wə Yerusalemmi koʻqdidi. □ ■

⁵ Qunki Dawut Pərwərdigarning nəziridə durus bol oʻanni kilip, Hittiy Uriy oʻsha kuloanlaridin baxka əmrining həmmə kunlaridə Pərwərdigar uning oʻsha əmr kuloanlaridin chikmidi. ■

⁶ Əmdi Abiyamning pütün əmridə Rəhoboam bilən Yəroboam bir-biri bilən jəng kilixip turdi. □

⁷ Abiyamning baxka ixliri wə kuloanlarining həmmisi «Yəhuda padixahlarining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütünlən əməsmidi? Abiyam bilən Yəroboam bir-biri bilən jəng kilixip turatti.

⁸ Abiyam əz ata-bowilirining arisida uhlidi; ular uni «Dawutning xəhiri»də dəpnə kildi. Andin oʻqli Asa ornida padixah boldi. ■

Asa Yəhuda oʻsha hokim suridu

2Tar. 14:1-2; 15:16; 16:6,11-14

⁹ Israilning padixahi Yəroboam seltanitining yigirminqi yilida Asa Yəhudaning ustiga padixah bolup

¹⁰ Yerusalemda kirik bir yil seltanot kildi. Uning qong anisining ismi Maakah bolup, Abixalomning kizi idi. □

¹¹ Asa atisi Dawut kuloandək Pərwərdigarning nəziridə durus bol oʻanni kildi.

¹² U kəspiy bəqqiwazlarni zemindin həydəp, ata-bowiliri yasatkan həmmə yirginqlik məbudlarni yokitiwətti. □ ■

□ 15:1 «Abiyam» — baxka hil xəkli «Abiyah». ■ 15:1 2Tar. 13:1 □ 15:2 «Abixalomning kizi» — yaki «Abixalomning kizi». Bu «Abixalom» Dawutning oʻqli Abixalom boluxi mumkin.

■ 15:2 2Tar. 13:2 □ 15:4 «Dawutning əwladini ... turoʻuzdi wə Yerusalemmi koʻqdidi» —

«Xundaktimu Dawutning səwəbidin Hudasi Pərwərdigar Yerusalemda uning oʻsha yoruk bir qira oʻni kaldurux uqun, Dawutning əwladini ... turoʻuzdi wə Yerusalemmi koʻqdidi» —

Hudaning Dawutka bir «qira oʻni» kalduroʻanliqi, bəlkim uning keyinki kəp dəwrlərgə: «Dawut Mening sadik kulum idi» dəp ispatlax uqun daim uning handanidikilərdin birini Yerusalemdiki təhtidə olturoʻuzup keliwatkanlikini kərsitidu. Xuningdək, Huda bu ix arkilik (Dawutning əwladlarining uzunoʻqitə təhtə olturuxi), əslidə Dawutka: Kəlgəsi bir zamanda sening əwladning (Məshih) dunyaoʻsha kelip, dunyoni Hudaning padixahliqi kilidu» degən wədəmmi qoʻqum əməlgə axurimən, dəpmu kərsitidu. ■ 15:4 1Pad. 11:36 ■ 15:5 2Sam. 11:4, 15; 12:9 □ 15:6

«Abiyamning pütün əmridə Rəhoboam bilən Yəroboam bir-biri bilən jəng kilixip turdi» — xubhisizki, muxu ayəttə «Rəhoboam» bolsa Rəhoboam jəmətini wə «Yəroboam»

bolsa Yəroboam jəmətini kərsitidu. ■ 15:8 2Tar. 13:23 □ 15:10 «uning qong anisining ismi Maakah bolup...» — bu ibaridə ibranij tilida «qong anisi» degən «uning anisi» bilən

ipadilini. Ibranj tilida gahi waqitlarda «ata» yaki «ana» adəmnin əjdadin kərsitidu. Məsilən, 11-ayətni kərunq. □ 15:12 «kəspiy bəqqiwazlar» — bu kililər butpərəslikkə yaki buthanilar oʻsha

munasiwətlək idi. ■ 15:12 1Pad. 22:47

munasiwətlək idi. ■ 15:12 1Pad. 22:47

munasiwətlək idi. ■ 15:12 1Pad. 22:47

munasiwətlək idi. ■ 15:12 1Pad. 22:47

munasiwətlək idi. ■ 15:12 1Pad. 22:47

munasiwətlək idi. ■ 15:12 1Pad. 22:47

munasiwətlək idi. ■ 15:12 1Pad. 22:47

munasiwətlək idi. ■ 15:12 1Pad. 22:47

munasiwətlək idi. ■ 15:12 1Pad. 22:47

¹³ U yənə qong anisi Maakaḥni yirginqlik bir «Axərah» tüwrükni yasioḥini ügün hanixlik mərtiwisidin qüxürüwətti. Asa bu yirginqlik butni kesip Kidron jiloḥisida köydürüwətti. □ ■

¹⁴ «Yükiri jaylar» yökütilmisimu, Asaning kəlbi ömrining barlik künliridə Pərwərdigarəqa pütünləy beoixlanəjanidi.

¹⁵ Həm atisi həm u əzi Pərwərdigarəqa atap yasioḥan nərsilərnı, jümlidin kümüx bilən altunni wə türlük qaqa-kuqılarnı Pərwərdigarning öyigə kəltürdi. ■

¹⁶ Əmdi Asa wə Israilning padixahı Baaxa barlik künliridə bir-biri bilən jəng kılıxip turdi.

¹⁷ Israilning padixahı Baaxa Yəhudaəqa qarxi hujum kildi; heqkim Yəhudaning padixahı Asa bilən bardi-kəldi kilmisun dəp, Ramaḥ xəhirini məhkəm kılıp yasidi. ■

¹⁸ U waqıtta Asa Pərwərdigarning öyidiki həzinilərdə qaloḥan barlik altun-kümüx wə padixahning ordısidiki həzinilərdə qaloḥan altun-kümüxni elip hizmətkarlırining koloḥa tapxurdi; andin Asa padixah ularni Dəməxktə turuxluk Suriyə padixahı Hezionning nəwrısı, Tabrimmonning oqlı Bən-Ḥadəkə əwətti wə xular bilən bu həwərnı yətküzüp: —■

¹⁹ «Mening atam bilən silining atilırining arısında boləqandək mən bilən silining arilırıda bir əhdə bolsun. Mana, siligə kümüx bilən altundin hədiyə əwəttim; əmdi Israilning padixahı Baaxa bilən boləqan əhdilırıdin kollarını üzsilə; xuning bilən u meni kamal kılıxtin qol üzsun» — dedi.

²⁰ Bən-Ḥadək Asa padixahning səzigə kirip, öz qoxuning sərdarlırını Israilning xəhərlirigə hujum kılıxkə əwətip, Ijon, Dan, Bəyt-Maakaḥdiki Abəl, pütkül Kinnərət yurtı bilən Naftalining pütkül zeminini bekindurdi.

²¹ Baaxa bu həwərnı anglap, Ramaḥ istihkamini yasaxtin kolını yioḥip, Tirzahkə berip turdi.

²² Asa padixah bolsa pütkül Yəhudaning adəmlirini heqbirini koymay qakirip yioḥdi; ular Baaxa Ramaḥ xəhirini yasaxkə ixlətkən taxlar bilən yəoḥaqlarnı Ramaḥtin toxup elip kətti. Asa padixah muxularni ixlitip Binyamin zeminidiki Gebanı wə Mizpaḥni məhkəm kılıp yasidi.

²³ Əmdi Asaning baxkə ixliri, uning zor kudriti, uning kıləjınıning həmmisi, xundakla yasioḥan xəhərlər toḥrisida «Yəhuda padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? Ləkin keriḥanda, uning putıda bir kesəl pəyda boldi.

²⁴ Asa öz ata-bowiliri arısında uhlidi wə Dawutning xəhiridə dəpnə kılindi. Andin uning oqlı Yəḥoxafat ornıda padixah boldi. ■

Nadab Israil üstigə həküm süridu

²⁵ Yəhudaning padixahı Asaning səltənitining ikkinqi yilıda Yəroboamning oqlı Nadab Israil üstigə həküm sürüxkə baxlıdı; u Israiləqa ikki yıl padixah boldi.

²⁶ U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləqanni kılıp atisining yolıda mengip, atisining Israilni gunahkə putlaxturoḥan gunahlırıda mangdi.

²⁷ Ləkin Issakar jəmətidin boləqan Ahiyahning oqlı Baaxa uningəqa kəst kılıp, uni Filistiyələrnıng təwəsidiki Gibbetonda eltürdi. Xu qaḥda Nadab pütün Israilar bilən birlikdə Gibbetonəqa qorxap hujum kiliwatatti.

□ **15:13** «u yənə qong anisi Maakaḥni ... hanixlik mərtiwisidin qüxürüwətti» — «hanixlik mərtiwisi»: Bu səzgə kəriḥanda uning qong anisi Maakaḥ padixahlıkta ikkinqi orunda turatti.

■ **15:13** 2Tar. 15:16 ■ **15:15** Law. 5:15 ■ **15:17** 2Tar. 16:1 ■ **15:18** 1Pad. 20:1; 2Tar. 16:2-14

■ **15:24** 2Tar. 16:13; 17:1

28 Yəhuda padixahı Asaning seltənitiuning üqinqi yilida Baaxa Nadabni eltürüp, ʔzi uning ornida padixah boldi.

29 Wə xundaq boldiki, u padixah bolqanda Yəroboamning pütkül jəmətini qepip eltürdi; Pərwədigarning kuli Xilohluk Ahiyahning wasitisi bilən eytkan sezi əməlgə axurulup, u Yəroboamning jəmətidin nəpisi barlarni birinimu qoymay pütünləy yoqatti. ■

30 Bu ix Yəroboamning sadir kılqan gunahliri həm uning Israilni gunahqa putlaxturoqan gunahliri tüpəylidin boldi; u xular bilən Israilning Hudasi Pərwədigarning ʔəzicipini qattik kozoqıqanıdi.

31 Nadabning baxqa ixliri bilən kılqanlirining həmmisi «Israil padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

32 Asa wə Israilning padixahı Baaxa barlık künliridə bir-biri bilən jəng kılıxip turdi.

Baaxa Israil üstigə həküm süridu

33 Yəhudaning padixahı Asaning seltənitiuning üqinqi yilida Ahiyahning oqlı Baaxa pütün Israil üstigə Tirzahta həküm sürüxkə baxlıdi; u yigirmə tət yil seltənət kıldı.

34 U Pərwədigarning nəziridə rəzil bolqanni kıldı; u Yəroboamning yolida yürüp, Israilni gunahqa patkuzoqan gunahida mangdi.

16

1 Pərwədigarning sezi Hənanining oqlı Yəhuqə kelip Baaxani əyibləp mundaq deyildi: —

2 «Mana, Mən seni topa-qang iqidin qıqirip, həlkim Israilqə həkümran kılıp koydum. Lekin sən Yəroboamning yolida yürüp həlkim Israilni gunahqa putlaxturdung, ular gunahliri bilən ʔəzicipimni kozoqıdi. ■

3 Mana, Mən Baaxani əz jəməti bilən süpürüp yokitip, jəmətingni Nibatning oqlı Yəroboamning jəmətigə ohxax kılımən. ■

4 Baaxadin bolqanlardın xəhərdə əlginini itlar yəydu; səhrada əlginini asmandiki kuxlar yəydu». ■

5 Baaxaning baxqa ixliri wə uning kılqanliri bilən kudriti toqrisida «Israil padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

6 Baaxa əz ata-bowiliri arisida uhlidi wə Tirzahta dəpnə kılındi; andin uning oqlı Elah ornida padixah boldi.

7 Baaxaning Pərwədigarning nəziridə kılqan barlık rəzilliki tüpəylidin, Pərwədigarning Baaxaning bexioqə wə uning jəməting bexioqə qıxürgini toqruluk sezi Hənanining oqlı Yəhu pəyoqəmbər arkilik berilgənidi. Qünki u Yəroboamning jəməti kılqınıqə ohxax kılıp əz kılırining ixliri (jümlidin Yəroboamning jəmətini qepip eltürgənliki) bilən Pərwədigarning ʔəzicipini kozoqıdi.

Elah Israil üstigə həküm süridu

8 Yəhuda padixahı Asaning seltənitiuning yigirmə altinqi yilida, Baaxaning oqlı Elah Tirzahta Israilqə padixah bolup, ikki yil seltənət kıldı.

⁹ Lekin uning jəng hərwilirining yerimioğa sərdar boləjan hizmətkari Zimri uningəğa kəst kildi; *Elah* Tirzahta Tirzahtiki ordisdiki oqjidar Arzaning öyidə xarab iqip məst boləjanda

¹⁰ Zimri kirip uni qepip öltürdi. Bu waqit Yəhudaning padixahi Asaning səltənitining yigirmə yəttinçi yili idi. Zimri Elahning ornida padixah boldi. ■

¹¹ U padixah bolup öz təhtidə olturuxi bilənla u Baaxaning barlik jəmətini qepip öltürdi; u uning uruq-tuoqanliri wə dostliridin bir ərkəknimu tirik qaldurmidi. □

¹² Xundak qilip Zimri Pərwərdigarning Yəhu pəyojəmbər arkilik Baaxani əyibligən səzini əməlgə axurup, Baaxaning pütkül jəmətini yoqatti.

¹³ Bu ix Baaxaning barlik gunahliri bilən uning oqli Elahning gunahliri, jümlidin ularning Israilni gunahqa putlaxturoqan gunahliri, ərziməs butliri bilən Israilning Hudasi Pərwərdigarning oşəzipini qozqap, xundak boldi. □

¹⁴ Elahning baxqa ixliri wə qiloqanlirining həmmisi «Israil padixahlrining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

Zimri Israil üstigə həküm süridu

¹⁵ Yəhudaning padixahi Asaning səltənitining yigirmə yəttinçi yilida Zimri Tirzahta yəttə kün səltənət kildi. Həlk Filistiyərgə təwə boləjan Gibbetonni qorxiwelip bargah tikkənidi.

¹⁶ Bargahda turoqan halayik: — «Zimri kəst qilip padixahni öltürdi» dəp anglidi. Xuning bilən pütkül Israil xu küni bargahda qoxunning sərdari Omri Israiləğa padixah kildi.

¹⁷ Andin Omri Israilning həmmisini yetəkləp, Gibbetondin qikip, Tirzahni qorxidi.

¹⁸ Wə xundak boldiki, Zimri xəhərning elinoqanlikini kərüp, padixah ordisdiki qoroqanoğa kirip, ordioğa ot qoyuwətti, əzi keyüp əldi.

¹⁹ Bu ix əzining gunahliri üqün, yəni Pərwərdigarning nəziridə rəzillik qilip, Yəroboamning yolida yürüp, Israilni gunahqa putlaxturoqan gunahqa mangojini üqün xundak boldi.

²⁰ Zimrining baxqa ixliri wə kəst qilojini toqrisida «Israil padixahlrining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

²¹ Əmma Israil həlki ikkigə bəlünüp, ularning yerimi Ginatning oqli Tibnini padixah qilixqa uningəğa əgəxti; baxqa yerimi bolsa Omrigə əgəxti.

²² Əmdi Omrigə əgəxkən həlk Ginatning oqli Tibnigə əgəxkən həlktin küqlük qikti. Tibni əldi; Omri padixah boldi.

²³ Yəhudaning padixahi asaning ottuz birinçi yilida Omri Israiləğa padixah bolup on ikki yil səltənət kildi. U Tirzahta altə yil səltənət kildi.

²⁴ U Xəmərdin Samariyə egizlikini ikki talant kümüxkə setiwelip, xu egizlik üstigə quruluqlarni selip bir xəhər bina qilip, uni egizlikning əsliy igisi Xəmərning nami bilən «Samariyə» dəp atidi.

²⁵ Omri Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kildi, əzidin ilgiriki padixahlarıning həmmisidin bəttər bolup yamanlik kildi.

■ **16:10** 2Pad. 9:31 □ **16:11** «uning uruq-tuoqanliri wə dostliridin bir ərkəknimu tirik qaldurmidi» — buningda «(hərbir) ərkək» ibraniiy tilida: «tamoğa qarap siyidioqan hərbi» degənlik bilən ipadiliniidu. □ **16:13** «ərziməs butliri bilən...» — ibraniiy tilida «yok boləjan nərsiliri bilən...»

26 U Nibatning oqli Yəroboamning həmmə yollirida, xundakla jümlidin uning Israilni gunahqa putlaxturoqan gunahi iqida mangdi; ular ərziməs butliri bilən Israilning Hudasi Pərwərdigarning oʻzicipini koʻzojidi.

27 Omrining baxka ixliri, uning kilolanlirining həmmisi, kərsətkən kudriti toʻqrisida «Israil padixahlirining tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülğan əməsmidi?

28 Omri ata-bowiliri arisida uhlidi wə Samariyədə dəpnə qilindi. Andin uning oqli Ahab ornida padixah boldi.

Ahab həlqni butpərəslikkə tehimu azduridu

29 Yəhuda padixahi Asaning səltəniting ottuz səkkizinqi yilida Omrining oqli Ahab Israiloʻa padixah boldi. Omrining oqli Ahab Samariyədə yigirmə ikki yil Israilning üstidə səltənət kildi.

30 Əmma Omrining oqli Ahab Pərwərdigarning nəziridə əzidin ilgirik-ilərnning həmmisidin axurup yamanlik kildi.

31 Wə xundak boldiki, u Nibatning oqli Yəroboamning gunahlirida yürux anqə eoʻjir gunah əməstək, u Zidoniylarning padixahi Ətbaalning kizi Yizəbəlni hotunlukka aldi wə xuning bilən u Baal degən butning kullukida bolup, uningoʻa səjdə kildi.

32 U Samariyədə yasioqan Baalning buthanisi iqigə Baaloʻa bir qurbangah yasidi.

33 Ahab həmə bir «Axərah but»nimu yasatti; Ahab xundak kilip uningdin burun ətkən Israilning həmmə padixahlirining Israilning Hudasi Pərwərdigarning oʻzicipini koʻzojioqan ixliridin axurup yamanlik kildi.

34 Uning künliridə Bəyt-Əllik Hiəl Yeriho xəhirini yasidi; lekin u uning ulini saloqanda tunji oqli Abiram əldi; wə dərwazilirini saloqanda uning kənji oqli Səgub əldi; xuning bilən Pərwərdigarning nunning oqli Yəxua arkilik Yeriho toʻqruluk eytkən səzi əməlgə axuruldi. □ ■

17

Iliyas pəyoʻəmbər məydanoʻa qikidu

1 Əmdi Gileadta turuwatqanlardin bolqan Tixbilik Iliyas Ahabka: — Mən hizmitidə turuwatqan Israilning Hudasi Pərwərdigarning hayati bilan kəsəm kilimənki, mening səzümsiz bu yillarda nə xəbnəm nə yamoqur qüxməydu, dedi. □ ■

2 Andin Pərwərdigarning səzi uningoʻa kelip: —

3 Bu yərdin ketip, məxriq tərəpkə berip, Iordan dəryasining u tərpidiki kerit eqinining boyida əzüngni yoxuroqin;

□ 16:34 «u uning ulini saloqanda tunji oqli Abiram əldi; wə dərwazilirini saloqanda uning kənji oqli Səgub əldi. Xuning bilən Pərwərdigarning ... Yəxua arkilik eytkən səzi əməlgə axuruldi» — Yəxua pəyoʻəmbərnning Yeriho xəhirigə qarita ləniti toʻqruluk «Yəxua» 6:26ni kerüng. ■ 16:34 Yə. 6:26 □ 17:1 «Gileadta turuwatqanlardin bolqan Tixbilik Iliyas...» — «Iliyas» ibraniiy tilidiki «Eliyah» degənnning ərəbqə tələppuzidur. «Eliyah»ning mənisi «Pərwərdigar (Yah) mening Hudayim». «Iliyas» oqurmənəlgə tonux bolqoqka, pəyoʻəmbərnning namining ərəbqə tələppuzini ixləttuk. «Mən hizmitidə turuwatqan Israilning Hudasi Pərwərdigar» —Ibraniy tilida «Mən uning (Hudaning) aldida turuwatqan, Israilning Hudasi Pərwərdigar» degən səz bilən ipadilinidu. Iliyas ezini padixahning ordisida daim oʻojisining aldida turuwatqan hizmətkaroʻa ohxitidu. ■ 17:1 Yəq. 5:17

18

Iliyas pəyojəmbər Israilni towa kilişkə qakiridu

¹ Uzun wakıt etüp, Pərwərdigarning sezi *kurowaqqilikning* üqinqi yilida Iliyaska kelip: — Sən berip özünгни Ahabning aldida ayan kılqın, wə Mən yər yüzigə yamojur yaqdurimən, deyildi.

² Xuning bilən Iliyas özini Ahabning aldida ayan kılqılı qikip kətti. Aqarqilik bolsa Samariyədə kəttik idi.

³ Ahab ordisidiki ojojidar Obadiyani qakirdi (Obadiya tolimu təkwardar kixi bolup Pərwərdigardin intayin kərkətti).

⁴ Yizəbəl Pərwərdigarning pəyojəmbərlirini öltürüp yokitiwatqanda Obadiya yüz pəyojəmbərni elip əlliktin-əlliktin ayrim-ayrim ikki ojarqə yoxurup, ularni nan wə su bilən bakkanidi).

⁵ Ahab Obadiyaqə: — Zeminni kezip həmmə bulak wə həmmə jilqilarqə berip bakkin; u yərlərdə at-keqirlarni tirik sakliqodək ot-qəp tepilarmikin? Xundak bolsa bizning ulaqlirimizning bir kismini soymay turalarmiz, dedi.

⁶ Ular hərbi jaylarqə bəlünüp mangdi; Ahab öz aldioqə mangdi, Obadiyamı öz aldioqə mangdi.

⁷ Obadiya öz yolida ketip barqanda, mana, uningqə Iliyas uqridi. U uni tonup yərgə yikilip düm yetip: Bu rast sən, oqjam Iliyasmu? — dəp soridi.

⁸ U uningqə: — Bu mən. Berip öz oqjangqə: — Iliyas kaytip kəldi! dəp eytkin, dedi.

⁹ U Iliyaska mundak dedi: — «Sən kandaqsigə kəminəngni öltürgili Ahabning kılıqə tapxurməqki bolisən, mən zadi nemə gunah kıldim?»

¹⁰ Öz Hudaying Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm kilişmənki, oqjam adəm əwətip seni izdimigən heq əl wə məmləkət kalmidi. Xu əl, məmləkətlər: «U bu yərdə yok» desə, padixah ularqə seni tapalmioqanqə kəsəm iqqüzdi.

¹¹ Lekin sən manga hazır: — «Berip oqjangqə: — Iliyas kaytip kəldi! degin» — dəysən!

¹² Mən kəxingdin kətkəndin keyin, Pərwərdigarning Rohi seni mən bilmigən yərgə elip baridu; xundakta mən Ahabqə həwər yətküzüp, lekin u seni tapalmisa, meni öltüridu. Əməliyəttə, kəminəng yaxlişkimdin tartip Pərwərdigardin kərkup kəlgənmən.

¹³ Yizəbəl Pərwərdigarning pəyojəmbərlirini öltürgəndə mening kandaq kılışim, yəni mən Pərwərdigarning pəyojəmbərliridin yüzni əlliktin-əlliktin ayrim-ayrim ikki ojarqə yoxurup, ularni nan wə su bilən təminləp bakkanlikim sən oqjamqə məlum kilişqan əməsmu?

¹⁴ Əmdi sən hazır manga: — «Berip oqjangqə: — Mana Iliyas kəldi degin», — deding. Xundak kılısam u meni öltüridu!».

¹⁵ Lekin Iliyas: — Mən hizmitidə turuwatqan samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm kilişmənki, mən jəzmən bügün uning aldida ayan bolimən, dedi.□

¹⁶ Xuning bilən Obadiya Ahabning kexioqə berip uningqə həwər bərdi. Ahab Iliyas bilən kərxkili bərdi.

¹⁷ Ahab Iliyasni kərgəndə uningqə: — Bu sənmu, i Israilqə bala kəltürgüqi?! — dedi.■

□ 18:15 «Mən hizmitidə turuwatqan Israilning Hudasi Pərwərdigar» — ibranıy tilida «Mən uning (Hudaning) aldida turuwatqan, Israilning Hudasi Pərwərdigar» degən söz bilən ipadilini. Iliyas özini padixahning ordisida daim oqjisining aldida turuwatqan hizmətkərqə ohxitidu.

■ 18:17 Am. 7:10

18 U jawab berip: — Israiloşa bala kältürgüqi mən əməs, bəlki sən bilən atangning jəmətidikilər! Qünki silər Pərwərdigarning əmrlirini taxlap Baal degən butlaroşa tayinip əgəxkənsilər.

19 Əmdi adəm əwətip Karməl teoşida pütkül Israilni yenimoşa jəm kil, xundakla Yizəbəlning dastihinidin oşzalinidioşan Baalning tət yüz əllik pəyoşəmbiri bilən Axərahning tət yüz pəyoşəmbirini yioşdur, — dedi.

20 Xuning bilən Aşab Israillarning həmmisigə adəmlərni əwətip, pəyoşəmbərlərni Karməl teoşoşa yioşdurdı.

21 İiyas barlik həlkə yekin kelip: — Kaşanoşiqə ikki pikir arisida arisaldi turisilər? Əgər Pərwərdigar Huda bolsa, uningoşa əgixinglar; Baal Huda bolsa, uningoşa əgixinglar, dedi. Əmma həlk uningoşa jawab bərməy, ün-tin qikərmidi. ■

22 İiyas həlkə: — Pərwərdigarning pəyoşəmbərliridin pəkət mən yaloşuz kəldim. Əmma Baalning pəyoşəmbərliri tət yüz əllik kixidur.

23 Əmdi bizgə ikki buka berilsun. Ular əzligə bir bukini tallap, soyup parqilap otunning üstigə koşsun, əmma ot yakmisun. Mənmu baxka bir bukini təyyar kilip ot yakmay otunning üstigə koyay.

24 Silər bolsanglar, əz ilahiringlarning namini qakirip nida kilinglar. Mən bolsam, Pərwərdigarning namini qakirip nida kilimən. Kaysi Huda ot bilən jawab bərsə, xu Huda bolsun, dedi. Həmmə həlk: — Bu obdan gəp, dəp jawab bərdi.

25 İiyas Baalning pəyoşəmbərlirigə: Silər kəp boləşaq awwal əzünglar üqün bir bukini tallap təyyar kilinglar; andin heq ot yakmay əz ilahinglarning namini kixkirip nida kilinglar, dedi.

26 Ular uning degini boyiqə əzligə berilgən bukini elip uni təyyar kildi. Ətigəndin quxkiqə ular Baalning namini kixkirip: — I Baal, bizgə jawab bərgin! dəp nida kildi. Lekin heq awaz yaki heq jawab bolmidi. Ular raslanəşan qurbangah qərisidə tohtimay səkrəytti.

27 Qux kirgəndə İiyas ularni zanglik kilip: — Ünlükrək kixkiringlar; qünki u bir ilah əməsmu? Bəlkim u qongkur hiyaləşə qəməp kətkəndu, yaki ix bilən qikip kətkəndu, yaki bir səpərgə qikip kətkəndu? Yaki bolmisa u uhlawatқан boluxi mumkin, uni oyoşitixinglar kerək?! — dedi.

28 Ular tehimu ünlük qakirip əz kaidisi boyiqə kaşoşa milinip kətküqə əzlrini kiliq wə nəyşə bilən tilatti.

29 Qüxtin keyin ular «bexarət beriwatқан» hələtkə qüxüp kəqlik qurbanlik waqtişiqə xu hələttə turdi. Lekin heq awaz anglanmidi, yaki jawab bərgüqi yaki ijabət kiləşuqi məlum bolmidi. □

30 İiyas həmmə həlkə: — Yenimoşa yekin kelinglar, dedi. Həmmə həlk uningoşa yekin kəlgəndin keyin u Pərwərdigarning xu yərdiki yikitişəşan qurbangahini kaytidin qurup qikti.

31 İiyas on ikki taxni aldi. Bu taxlarning sani Pərwərdigarning «Naming Israil bolsun» degən səşini tapxuruwaləşan Yaşupning oşqulliridin qikқан kəbililərnin sani bilən ohxax idi. ■

32 Xu taxlardin u Pərwərdigarning nami bilən bir qurbangahni yasidi. U qurbangahning qərisidə ikki seah dan patkudək azgal kolidi. □

33 Andin u otunni rastlap, bukini parqilap otunning təşisigə koydi.

■ 18:21 Yə. 24:15 □ 18:29 «Qüxtin keyin ular «bexarət beriwatқан» hələtkə qüxüp kəqlik qurbanlik waqtişiqə xu hələttə turdi» — «bexarət beriwatқан» ibranıy tilida «pəyoşəmbərgilik kiliwatқан» degən ibarə bilən ipadilini. «kəqlik qurbanlik» qüxtin keyin saat üqlərdə bolatti. ■ 18:31 Yar. 32:27; Yə. 4:5, 20; 2Pad. 17:34 □ 18:32 «ikki seah» — bir seah bəlkim 13.5 litr idi, 2 seah 27 litr.

34 U: — Töt idixni suoqa toxkuzup uni keydürmə qurbanlik wə otunning üstigə təkunglar, — dedi. Andin: Yənə bir qetim qilinglar» — dewidi, ular xundak kildi. U yanə: — Üqinqi mərtiwə xundak qilinglar, dedi. Ular üqinqi mərtiwə xundak qiloqanda

35 su qurbangahning qərisidin ekip qüxüp, kolanoqan azgalnimu su bilən toldurdi.

36 Kəqlik qurbanlikning wakti kəlgəndə Iliyas pəyoqəmbər qurbanlikka yekin kelip mundaq dua kildi: — Əy Pərwərdigar, İbrahim bilən İshak wə İsrailning Hudasi, Əzüngning İsrailda Huda boləqiningni axkara qiloqaysən, xundakla mening Sening kulung bolup bularning həmmisini buyrukung bilən qiloqanlikimni bügün bildürgəysən. ■

37 Manga ijabət qiloqaysən, əy Pərwərdigar, ijabət qiloqaysən; xuning bilən bu həlkkə sən Pərwərdigarning Huda ikənlikingni həmdə ularning kəlbirini toqra yoloqa yanduruqı özüng ikənlikingni bildürgəysən, dedi.

38 Xuning bilən Pərwərdigarning oti qüxüp keydürmə qurbanlikni, otunni, taxlarni wə topini keydürüp azgaldiki sunimu yokitiwətti.

39 Həlkərləning həmmisi buni kərüpla, ular düm yikilip: — Pərwərdigar, u Hudadur, Pərwərdigar, u Hudadur, deyixti.

40 Iliyas həlkkə buyrup: — Baalning pəyoqəmbərlirini tutunglar, heqkaysini koyup bərmənglar, — dedi. Ular ularni tutqanda Iliyas ularni kixun jiloqisoqa elip berip, u yərdə kətl kildurdi.

41 Iliyas Ahabka bolsa: — Qikip yəp-iqkin. Qünki kattik yamoqurning xaldirliqan awazi anglanmaqta, — dedi.

42 Ahab kərup yəp-iqix üqün qikti. Əmma Iliyas Karməlning qokkisoqa qikip yərgə engixip, bəxini tizining otturisoqa koyup tizlinip

43 hizmətkariqə: — Qikip dengiz tərəpkə kariqin, dedi. U qikip səpselip karap: — Heqnərsə kərünməydu, dedi. U jəmiy yəttə qetim: — Berip karap bəqkin, dəp buyrudi.

44 Yəttingi qetim kəlgəndə u: — Mana, dengizdin qikiwatqan, adəm alikinidək kikiq bir bulutni kərdum — dedi. Iliyas uningə: — Qikip Ahabka: — «Harwini ketip təwəngə qüxkin, bolmisa yamoqur seni tosuwalidu», dəp eytkin, — dedi.

45 Angəuqə asman bulut bilən tutulup, boran qikip kattik bir yamoqur yaqdi. Ahab harwioqa qikip Yizrəlgə kətti.

46 Pərwərdigarning kəli Iliyasning wujudida turoqəq, u belini baqlap Ahabning aldidə Yizrəlning kirix eoqizioqə yügürüp mangdi.

19

Iliyas pəyoqəmbər Yizəbəldin kaqidu

1 Ləkin Ahab Iliyasning həmmə qiloqinini, jümlidin həmmə pəyoqəmbərləni qiliqlap əltürginini Yizəbəlgə eytip bərdi.

2 Yizəbəl bolsa Iliyaska bir həwərqı əwətip: — Əgər ətə muxu waqitkiqə sən xularning janliriqə qiloqiningdək mən sening jeningni ohxax kilmisəm, ilahlar mangimu xundak kilsun həmdə uningdinmu ziyadə kilsun! — dəp eytkuzdi.

3 U buni bilgəndə, əz jəni kətquzmaq üqün keqip Yəhuda təwəsidi kə Bəər-Xəbaqə bərdi. U u yərdə əz hizmətkarini qaldurup koyup,

4 Өzi qelning iqigə qarap bir kün yol mangdi. U u yərdiki bir xiwakning kexioqa kelip uning astida olturup, özining ölümigə tilək tiləp: — I Pərwərdigar əmdi boldi, jenimni aloqin; nemila degənbilən mən atabowilirimdin artuq əməsmən, — dedi.

5 U xu xiwak astida yetip uhlap kaldi. Mana bir pərixətə uni noqup uningə: — Qopup, nan yegin, dedi.

6 U qarisa bexida kizik qoqlarda pixiwatqan bir poxkal wə bir koza su turatti. U yəp-iqip yənə uhliqili yatti.

7 Andin Pərwərdigarning pərixtisi yənə kelip ikkinqi ketim uni noqup uningə: — Qopup nan yegin. Bolmisa yolungning eoqirini kətürəlməysən, dedi.

8 U qopup yəp-iqti. Xu taamdin aloqan kuwwət bilən u kirik keqə-kündüz mengip Hudaning teqi Hərəbgə yetip bardı. □ ■

9 U u yərdiki qarəqa kirip kəndi. Wə mana, Pərwərdigarning sözi uningə kelip mundak deyildi: — I Iliyas, bu yərdə nemə kiliwatisən? □

10 U jawab berip: — Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Huda Pərwərdigar üqün zor otluk muhəbbət bilən həsət kildim. Qünki Israillar Sening əhdəngni taxlap qurbangahlingni yiqitip, Sening pəyojəmbərlingni kiliq bilən öltürdi. Mən, yaləuz mənla qaldim wə ular mening jenimni aloqili kəstləwatidu, dedi. □ ■

11 U uningə: — Qikip, Pərwərdigarning aldida taqda turoqin, dedi. Mana, Pərwərdigar ötüp ketiwatatti; *uning aldida* zor küqlük bir xamal qikip, taqlarnı sundurup, qoram taxlarnı parqilap qeqiwətti. Lekin Pərwərdigar xamalda əməs idi. Xamaldin keyin bir yər təwrəx boldi. Lekin Pərwərdigar yər təwrəxtə əməs idi.

12 Yər təwrəxtin keyin bir lawuldioqan ot kətürüldi. Lekin Pərwərdigar otta əməs idi. Ottin keyin boxqina, mulayim bir awaz anglandı. □

13 Wə xundak boldiki, Iliyas xuni anglap, yüzini yepinqisi bilən orap qararning aqzioqa berip turdi. Mana, bir awaz qikip uningə: — I Iliyas, sən bu yərdə nemə kiliwatisən? — dedi.

14 U jawab berip: — Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Huda Pərwərdigar üqün zor otluk muhəbbət bilən həsət kildim. Qünki Israillar Sening əhdəngni taxlap qurbangahlingni yiqitip, Sening pəyojəmbərlingni kiliq bilən öltürdi. Mən yaləuz mənla qaldim wə ular mening jenimni aloqili kəstləwatidu, dedi.

15 Pərwərdigar uningə mundak dedi: — Barəqin, kəlgən yolung bilən kaytip, andin Dəməxkning qeligə barəqin. U yərgə barəqanda Həzaəlni Suriyə üstigə padixah boluxqa məsih kiloqin. □

□ **19:8 «Hudaning teqi Hərəb»** — «Hərəb teqi» dəl Paran qel-bayawaniəqa jaylaxqan, Musa pəyojəmbər turup Israil üqün «Təwrət qanuni»ni qobul kiloqan «Sinay teqi»dur. ■ **19:8** Mis. 34:28; Mat. 4:2 □ **19:9 «U u yərdiki qarəqa kirip kəndi»** — ibranıy tilida «U axu qarəqa kirip kəndi» deyilidu. «Axu qar» degən səzgə qarəqanda oylaymizki, bu qar tonux bir jay bolsa kerək. Yəhüdiy elimilar bu qarnı Huda Musa pəyojəmbərni yoxurup qoyəqan jay idi dəp qaraytti, biz bu pikirgə qayilmiz («Mis.» 33:21-22ni kəring). □ **19:10 «Pərwərdigar üqün zor otluk muhəbbət bilən həsət kildim»** — demisəkmü, Iliyasning: «otluk muhəbbət bilən həsət kildim» degini özining Israilning Hudaəqa əməs, bəlki türlük yirginqlik butlarəqa ibadət kiloqanliqioqa qarap «ibadət pəkət Hudaəqıla mənəsup bolux kerək» dəp butlarəqa yaki butlarning kəynidə turuwtkan jin-xaytanlarəqa wə ularning wəkili boləqan sahta pəyojəmbərlərgə boləqan həsitini kərsitidu.

■ **19:10** Rim. 11:3 □ **19:12 «boxkına, mulayim bir awaz anglandı»** — yaki «yənık, box bir tinix awaz anglandı». □ **19:15 «Həzaəlni Suriyə üstigə padixah boluxqa məsih kiloqin»** — «məsih kiliq» toqrisida 1:34diki izahatni kəring.

16 Andin Nimxining oqli Yəhuni Israilning üstigə padixah boluxka məsih kılöin; öz ornunğoa pəyoəmbər boluxka Abəl-Məhəlahlik Xafatning oqli Elixanimu məsih kılöin.

17 Wə xundak boliduki, Hazaəlning kılıqidin keqir qutulöjan hər birini Yəhu öltüridu; Yəhuning kılıqidin keqir qutulöjan hər birini Elixə öltüridu. ■

18 Ləkin Israilda yəttə ming kixini, yəni Baalning aldida tizlirini pükmiğən wə uningöja aozzini səyğüzmiğən hər birini özümğə saqlap qaldurdum, — dedi. □ ■

19 U u yərdin qıkip, Xafatning oqli Elixani tapti. U qaşda u yər həydəwatatti; uning aldida on ikki jüp uy bar idi, u on ikkinçisi bilən köx həydəwatatti. İliyas kelip uning üstigə öz yepinqisini taxlap artip köydi. □

20 U uylarni taxlap İliyasning kəynidin yügürüp kelip: — Meni berip atam bilən anamni səygili köyojin, andin mən kelip sangə əgixəy, — dedi. U uningöja: — Kaytkin; mən sangə nemə kıldim? — dedi. □

21 U uningdin ayrılıp, əzi ixlətkən bir jüp uyni soyup, ularning jabdukini otun kılıp, gəxini pixurup həlkkə beriwidi, ular yedi. Andin u ornidin körup İliyasning kəynidin əgixip, uning hizmitidə boldi.

20

Huda Israilni Suriyədin qutkuzidu

1 Suriyəning padixahı Bən-Əadad pütkül köxunini jəm kildi; u ottuz ikki padixahni at wə jəng hərwiliri bilən elip qıkip, Samariyəgə körxap hujum kildi.

2 U əlqilərnə xəhərgə kirgüzüp Israilning padixahı Ahabning kexioja əwətip uningöja: —

3 «Bən-Əadad mundak dəydu: — Sening kümüx bilən altunung, sening əng qıraylık hotunliring bilən baliliringmu meningkidur» dəp yətküzdi.

4 Israilning padixahı uningöja: — İ öşöjam padixah, sili eytkanliridək mən özüm wə bərlükim siliningkidur, dəp jawab bərdi.

5 Əlqilər yənə kelip: — «Bən-Əadad səz kılıp mundak dəydu: — Sangə dərwəkə: — Sening kümüx bilən altunungni, sening hotunliring bilən baliliringni mənə tapxurup berisən, değən həwərnə əwəttim.

6 Ləkin ətə muxu wəqıtlarda hizmətkarlırimni yeningöja əwətimən; ular ordang bilən hizmətkarlıringning öylirini ahturup, sening közliringdə nemə əziz bolsa, ular xuni köliöja elip kelidu» — dedi.

7 U wəqıtta Israilning padixahı zemindiki həmmə aksakallarni qakırıp ularöja: — Bu kixining qandak awarıqılık qıkarmaqçı bolöjanlıkını bilip kəlinglar. U mənə həwər əwətip məndin hotunlirim bilən balilirim,

■ 19:17 2Pad. 9:14-37 □ 19:18 «uningöja aozzini səyğüzmiğən hər birini özümğə saqlap qaldurdum, — dedi» — Hudaning İliyas pəyoəmbərgə eytkən sözlirining əhmiyiti, xundakla İliyasning Hərəb teoşoja sapirining məqsiti toşruluk «köxumğə səz»imizni kərunğ. ■ 19:18 Rim. 11:4 □ 19:19 «İliyas... Xafatning oqli Elixani tapti... uning üstigə öz yepinqisini taxlap artip köydi» — İliyas muxu hər ikiti bilən «Sən Elixəja pəyoəmbərlük hizmitim tapxuruldi» değəndək idi. □ 19:20 «Kaytkin; mən sangə nemə kıldim?» — İliyasning bu değini bəlkim Elixəja: «Pəyoəmbərlük yoli təs, seningdə Hudaning qakırığı bolmisa mənə hərgiz əğəmə!» değəndək bir ağah boluxi mumkin. «Padixahlar (2)» 2-babta İliyas Elixəja yənə buningöja oxhap ketidöjan sözni kılıdu.

kümüx bilən altunlirimni tələp qilojnida mən uningöya yak demidim, dedi.

⁸ Barliq aksakallar bilən həkning həmmisi uningöya: — Kulak salmiojin, uningöya maqul demigin, dedi.

⁹ Buning bilən u Bən-Ĥadadning əqlirigə: — Oʻojam padixahka, sili adəm əwətip, öz kəminiliridin dəsleptə soriqanning həmmisini ada kilimən; lekin keyinkisigə maqul deyəlməymən, dəp beringlar; — dedi. Əlqilər yenip berip xu sözni yətküzdi.

¹⁰ Bən-Ĥadad uningöya yənə həwər əwətip: — «Pütkül Samariyə xəhiridə manga əgəxkənlərnin kollirioya oqumliqudək topa kelip qalsa, ilahlar mangimu xundak kilsun wə uningdin axurup kilsun!» — dedi.

¹¹ Lekin Israilning padixahi jawab berip: — «Sawut-qorallar bilən jabdunoquqi sawut-qorallardin yexingüqidək mahtinip kətmisun!» dəp eytinglar; — dedi.□

¹² Bən-Ĥadad bu sözni angliqanda həkqaysi padixahlar bilən qedirlirida xarab iqixiwatatti. U hizmətkarliroya: — Səpkə tizilinglar, dedi. Xuni dewidi, ular xəhərgə hujum kilixka tizilixti.

Pərwərdigar Israilni kutkuzidu

¹³ U waqitta bir pəyoəmbər Israilning padixahi Aħabning kexioya kelip: — Pərwərdigar mundak dəydu: — «Bu zor bir top adəmni kərdüngmu? Mana, Mən bu küni ularni sening kolungöya tapxurimən; xuning bilən sən Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilisən», dedi.

¹⁴ Aħab: — Kimning wasitisi bilən bolidu? dəp soridi. U: — Pərwərdigar mundak dəydu: «Waliylarning oqulamliri bilən bolidu», dedi. U yənə: — Kim hujumni baxlaydu? — dəp soridi. U: — Sən özüng, dedi.

¹⁵ U waqitta waliylarning oqulamlirini saniwidi, ularning sani ikki yüz ottuz ikki nəpər qikti. Andin keyin u həmmə həkni, yəni barliq Israillarni saniwidi, ularning sani yəttə ming nəpər qikti.

¹⁶ Israillar xəhərdin qüx waqtida qikti. Bən-Ĥadad bilən xu padixahlar, yəni yərdəmgə kəlgən ottuz ikki padixah bolsa qedirlirida xarab iqip məst boluxkanidi.

¹⁷ Waliylarning oqulamliri yürüxtə awwal mangdi. Bən-Ĥadad adəm əwətiwidi, ular uningöya həwər berip: — «Samariyədin adəmlər keliwatidu» — dedi.

¹⁸ U: — Əgər sülhi tüzüxkə qikқан bolsa ularni tirik tutunglar, əgər soquxkili qikқан bolsimu ularni tirik tutunglar, dedi.

¹⁹ Əmdi waliylarning bu oqulamliri wə ularning kəynidiki qoxun xəhərdin qikip,

²⁰ hərbiəri əzigə uqriqan adəmni qepip əltürdi. Suriylər kaqti; Israil ularni qoqlidi. Suriyəning padixahi Bən-Ĥadad bolsa atqa minip atliklar bilən kəqip kutuldi.

²¹ Israilning padixahi qikip həm atliklarni həm jəng harwilirini bitqit kilip Suriylərni kattik kir-qap kildi.

²² Pəyoəmbər yənə Israilning padixahining kexioya kelip uningöya: — Özüngni mustəhkəmləp, özüngni obdan dəngsəp, nemə kilixing kerəklikini oylap bakqin. Qünki kelər yili ətiyazda Suriyəning padixahi sən bilən jəng qilqili yənə qikidu, dedi.

□ 20:11 «Sawut-qorallar bilən jabdunoquqi sawut-qorallardin yexingüqidin mahtinip kətmisun!» — degən maqal-təmsilning mənisi bəlkim «jəng aldida turup özüngni oqilibiqi sanima» — «Qiqürini ham sanima» degəndək.

23 Suriyoning padixahining hizmatkarliri uningõja mundak dedi: — «Ularining ilahi taõ ilahi bolõaqqa, ular bizgõ küqlük keldi. Lekin biz tüzlængliktõ ular bilõn soquxsak, jõzmõn ularõja küqlük kelimiz.

24 Òmdi xundak kilõayliki, padixahlarning hõrbirini õz mõnsipidin qõxõrõp, ularning ornida waliylarni tikligõyla.

25 Andin sili mõhrum bolõjan qõxunlirõja barawõr bolõjan yõnõ bir qõxunni, yõni atning ornõja at, hõrwining ornõja hõrwa tõyyar kildurõp õzligõgõ yõõqayla; biz tüzlængliktõ ular bilõn soquxayli; xuning bilõn ularõja küqlük kõlmõmduk?». U ularning sõzõgõ kulak selip xundak kildi.

26 Keyinki yili õtiyazda Bõn-Hõdad Suriylõrni editlap toluk yõõp, Israil bilõn jõng kilõjili Afõk xõhirigõ qõkti.

27 Israillarmu õzligõrini editlap, ozuk-tülük tõyyarlap, ular bilõn jõng kilixkõ qõkti. Israillar ularning udulida bargah tikliwidi, Suriylõrning aldida huddi ikki top kiõik õõlak padisidõk kõrõndi. Lekin Suriylõr pütkül zeminni qapliõjanidi.

28 Òmma Hudaning adimi Israilning padixahining kexiõja kelip uningõja: — Põrwõrdigar mundak dõydu: — «Suriylõr: Põrwõrdigar taõ ilahidur, jilõylarning ilahi õmõs, dõp eytkõni õqõn, Mõn bu zor bir top adõmning hõmmisini nening qõlungõja tapxurimõn; xuning bilõn silõr Mening Põrwõrdigar ikõnlikimni bilip yetisilõr», dedi.

29 Ikki tõrõp yõttõ kün bir-birining udulida bargahõlirida turdi. Yõttinqi künì soqux baxlandi. Israillar bir kündõ Suriylõrdin yüz ming piyadõ õskõrni õltürdi.

30 Qalõjanlar Afõk xõhirigõ qõcip keriwaldi; lekin sepili õrülõp ulardin yigirmõ yõttõ ming adõmning õstõgõ qõxõp besip õltürdi. Bõn-Hõdad õzi bõdõr qõcip xõhõrgõ kirip iqkiridiki bir õygõ mõkõwaldi.

31 Hizmatkarliri uningõja: — Mana biz Israilning padixahlirini rõhimlik padixahlar dõp angliduk; xuning õqõn bõllirimizgõ bõz baõõlap baxlirimõjõja kula yõgõp Israilning padixahõja tõslimgõ qõkayli. U silining janlirini ayarmikin? — dedi.

32 Xuning bilõn ular bõllirigõ bõz baõõlap baxlirõjõja kula yõgõp Israilning padixahining kexiõja berip uningõja: — Kõminiliri Bõn-Hõdad: «Jenimni ayiõayla», dõp iltija kildi, dedi. U bolsa: — U tehi hõyatmu? U mening buradirim, dedi.

33 Bu adõmlõr bu sõzni yahxilõqning alamiti, dõp oylap, dõrhõlla uning bu sõzini qing tutuwelip: — Bõn-Hõdad silining buradõrliridur! — dedi. U: — Uni elip kelinglar, dõp buyrudi. Xuning bilõn Bõn-Hõdad uning kexiõja qõkti; xuning bilõn u uni kõlidin tartip jõng hõrwisõjõja qõkardi.

34 Bõn-Hõdad uningõja: — Mening atam silining atilridin alõjan xõhõrlõrni siligõ kayturup berõy. Atam Samariyadõ rõtõ-bazarlirini tiklõgõndak sili õzligõ õqõn Dõmõxktõ rõtõ-bazarlarni tiklõyla, — dedi. Ahõb: — Bu xõrt bilõn seni qõyup berõy, dedi. Xuning bilõn ikkisi õhdõ kilixti wõ u uni qõyup bõrdi.

35 Põyõjõmbõrlõrning xagirtlirining biri Põrwõrdigarning buyrukõ bilõn yõnõ birigõ: — Sõndin õtõnimõn, meni urõõin, dedi. Lekin u adõm uni urõõjili unimidi. □

36 Xuning bilõn u uningõja: — Sõn Põrwõrdigarning sõzini anglimõõõjõning õqõn mana bu yõrdin kõtkinõgdõ bir xir seni boõõp õltüridu, — dedi. U uning yenidin qõkkanda, uningõja bir xir uqrap uni õltürdi.

37 Andin keyin u yõnõ bir adõmni tẽpõp uningõja: — Sõndin õtõnimõn, meni urõõin, dedi. U adõm uni qõttik urup zõhimlõndürdi.

□ 20:35 «Põyõjõmbõrlõrning xagirtliri» — bu ibarõ sõz ibraniy tilida «põyõjõmbõrlõrning õõõlliri» degõnlik bilõn ipadilõnidu.

38 Andin pəyoʻlambər berip öz kiyapitini oʻzgartip, koʻzlarini tengik bilən tengip yol boyida padixahni kütup turdi.

39 Padixah xu yerdin oʻtkəndə u padixahni qaqirip: — Kəminiliri kəskin jəng məydaniqə qıqkənidim, wə mana, bir adəm manga burulup, bir kixini tapxurup: «Bu kixigə qıng kəriqin, həkəndəq səwəbtin u yoqap kətsə, sən əz jeningni uning jening orniqə tələysən; bolmisa bir talant kümüx tələysən», dedi.

40 Lekin mən kəminiliri u-bu ix bilən bənd bolup ketip, uni yokitip qoydum, dedi. Israilning padixahı uningqə: — Özüng bekitkiningdək sanga həküm kilinidu! — dedi.

41 U dərhal koʻzlaridin tengikni eliwətti; Israilning padixahı uni tonup uning pəyoʻlambərlərdin biri ikənlikini kərđi.

42 Pəyoʻlambər uningqə: — Pərwərdigar mundəq dəydu: — «Mən hələkətkə bekitkən adəmni kolungdin kutuloqli koyojining uqun sening jening uning jening ornida elinidu; sening həkıng uning həkıning ornida elinidu», dedi.■

43 Xuning bilən Israilning padixahı hapa bolup, oqəlikkə qəmgən haldə Samariyəgə qaytip ordisioqə kirdi.

21

Aħab qatillik qilip Nabotni oltüridu

1 Bu ixlərdin keyin xundəq boldiki, Yizrəellik Nabotning Yizrəəldə, Samariyəning padixahı Aħabning ordisining yenida bir üzümzarlikı bar idi.

2 Aħab Nabotkə səz kilip: — Əz üzümzarlikingni manga bərgin, mening əyümgə yəkin boləqə, uni bir səy-kəktatlik baq kilay. Uning ornida sanga obdanraq bir üzümzarlik berəy yaki layik kərsəng bahasini nək berimən, dedi.

3 Əmma Nabot Aħabkə: — Pərwərdigar meni ata-bowilirimning mirasini sanga setixni məndin neri kilsun, dedi.

4 Aħab Yizrəellik Nabotning: «Ata-bowilirimning mirasini sanga bərməymən» dəp eytkən səzidin hapa bolup oqəlikkə qəmgən haldə ordisioqə qaytti; u kariwatta yetip yuzini *tam* tərəpkə örüp nanmu yemidi.

5 Hotuni Yizəbəl uning kəxiqə kelip: Rohiy kəypiyating nemixkə xunqə təwən, nemixkə nan yeməysən? — dedi.

6 U uningqə: — Mən Yizrəellik Nabotkə səz kilip: «Üzümzarlikingni manga puləqə bərsəng, yaki layik kərsəng uning orniqə bəxkə üzümzarlik berəy» dedim. Lekin u: «Sanga üzümzarlikimni bərməymən» dedi, — dedi.

7 Hotuni Yizəbəl uningqə: — Sən həzir Israilning üstigə səltənət kiləuqi əməsmu? Qopup nan yəp, kənglüngni hux kiləqin; mən sanga Yizrəellik Nabotning üzümzarlikini erixtürimən, dedi.

8 Andin u Aħabning namida bir hət yezip, üstigə uning məhürini besip, hətini Nabotning xəhiridə uning bilən turuwatqan əksəqallar wə mətiwərlərgə əwətti.

9 Həttə u mundəq yazoanidi: — «Roza tutux kerək dəp buyrup, həkning arisida Nabotni tərđə olturoquzəqin;

10 ikki adəmni, yəni Bəliyəlning balisini uning udulida olturoquzup, ularni Nabotning üstidin ərz kiləquzup: «Sən Hudaqə wə padixahkə lənət

oқudung» dəp guwahlik bərgüzünglar. Andin uni elip qikiq qalma-kesək kilip ɵltürünglar».[□]

¹¹ Xəhərning adəmliri, yəni uning xəhiridə turuwatqan aqsakaalar bilən mətiwərlər Yizəbəlning ularoqa əwətkən hetidə pütülgəndək kildi;

¹² ular rozini buyrup, həlkning arisida Nabotni tərdə ɵlturuzdi.

¹³ Andin u ikki adəm, yəni Belyalning baliliri həlkning aldidə Nabot üstidin ərz kilip: «Nabot Hudaoqa wə padixahqa dəxnəm kildi» dəp guwahlik bərdi. Xuning bilən ular Nabotni xəhərning taxkiriyoqa sərəp elip qikiq, taxlar bilən qalma-kesək kilip ɵltürdi.

¹⁴ Andin ular Yizəbəlgə adəm əwətip: «Nabot qalma-kesək kilip ɵltürüldi» dəp həwər bərdi.

¹⁵ Yizəbəl Nabotning qalma-kesək kilinip ɵltürülgənlikini angliyoanda Ahabqa: Kərup, Yizrəellik Nabotning sanga puloqa bərgili unimioqan üzümzarlikini tapxurup aloqin; qünki Nabot həyat əməs, bəlki ɵldi, dedi.

¹⁶ Xundək boldiki, Ahab Nabotning ɵlgənlikini anglap, Yizrəellik Nabotning üzümzarlikini igiləx üqün xu yərgə bərdi.

¹⁷ Lekin Pərwərdigarning səzi Tixbilik Iliyaska kelip mundək deyildi: —

¹⁸ «Kərup bərip, Samariyədə ɵlturuxluq İsrail padixahi Ahab bilən uqraqin; mana u Nabotning üzümzarlikida turidu; qünki uni igiliwelix üqün u yərgə bərdi.

¹⁹ Uningoqa: — «Adəm ɵltürdüngmu, yerini igiliwəldingmu?» — degin. Andin uningoqa yənə söz kilip: — Pərwərdigar mundək dəydu: — «Nabotning kəninini itlar yalioqan jayda sening kəningnimu itlar yalaydu» — degin».

²⁰ Ahab Iliyaska: — I duxminim, meni taptingmu? — dedi. U jawabən mundək dedi: — Rast, mən seni taptim; qünki sən Pərwərdigarning nəziridə rəzillik kilix üqün ɵzüngni setiwəting.

²¹ Pərwərdigar: «Mana, Mən üstünggə bala quxürüp nəslingni yokitip, sən Ahabning İsrailda qaloqan jəmətidiki həmmə ərkəknə, hətta ajiz yəki meyip bolsun, həmmisini üzüp yokitimən; [□] ■

²² wə sən Mening ɵəzipimni kəzoqar İsrailni gunahqa azdurəjining üqün sening jəmətingni Nibatning ooqli Yəroboamning jəməti wə Ahiyahning ooqli Baaxaning jəmətigə ohxax kilimən» — dəydu, — dedi.■

²³ — Yizəbəl toqrisidimu Pərwərdigar söz kilip: «Yizrəəlning sepilining texida itlar Yizəbəlni yəydu. ■

²⁴ Ahabning jəmətidikilərdin xəhərdə ɵlgənlərnə itlar yəydu; səhrada ɵlgənlərnə bolsa asmandiki kuxlar yəydu» dedi

²⁵ (Bərhək, hotuni Yizəbəlning kutritixliri bilən Pərwərdigarning nəziridə rəzillik kiləjili ɵzini satqan Ahabdək heqkim yok idi. ■

²⁶ U Pərwərdigar İsrailarning aldidin həyədəp koqliwətkən Amoriylarning kiləjini dək kilip, yirginqlik butlaroqa tayinip əgixip, lənətlək ixlarni kilatti).

²⁷ Lekin Ahab bu səzlərnə angliyoanda ɵz kiyimlirini yirtip bədinigə bəz yəgəp, roza tutti. U bəz rəhtə yatatti, jimjit mangatti.

[□] **21:10 «Belyalning balisi»** — ibranij tilida «Belial» Iblisning (yəni Xəytanning) yənə bir ismi. Demək, bu söz tolimu iplas adəmni kərsitidu. [□] **21:21 «Mən ... nəslingni yokitip,...»** — yəki «Mən nəslingni...kəydüriwetip,...». **«Ahabning İsrailda qaloqan jəmətidiki həmma ərkək»** — ibranij tilida: «Ahabning İsrailda qaloqan jəmətidə, taməqa kərap siyidəqan hərbi» degənlik bilən ipadilinidu. **«hətta ajiz yəki meyip bolsun, həmmisini...»** — buning baxqa birhil təjmisini: «yəki kul yəki hər bolsun, həmmisini...». ■ **21:21** 2Pad. 9:7, 8, 9 ■ **21:22** 1Pad. 15:29; 16:3, 11 ■ **21:23** 2Pad. 9:35-37 ■ **21:25** 1Pad. 16:33

28 U vaqitta Pərvərdigarning sözi Tixbilib İliyaska kelip: —

29 «Aħabning Mening aldimda özini qandak təwən tutuwatqanlikini kərdüngmu? U özini Mening aldimda təwən tutuwatqanliki tūpəylidin, bu balani uning künliridə kəltürməymən, bəlki uning oqlining künliridə uning jəmətiğə kəltürimən» — deyildi.

22

Aħab jəngdə əlidu

2Tar. 18:2-34

1 Üç yiləiqə Suriyə bilən İsrailning otturisida jəng bolmioaqaqa, ular tinçliqta etti.

2 Üçinçi yilda bolsa Yəhədaning padixahı Yəhəxafat İsrailning padixahını yoklap bardı.

3 İsrailning padixahı öz hizmətkarlıriğa: — Gileadtiki Ramot bizningki ikənlikini bilisiləroğu? Xundaq ikən, nemixka biz jim olturup, tehiqə Suriyəning padixahining qolidin uni almaymiz? — dedi.

4 U Yəhəxafatka: — Jəng kiləjili mening bilən Gileadtiki Ramotka berixka maqul bolamdila? — dəp soridi. Yəhəxafat İsrailning padixahığa jawab berip: — Biz silining-mening dəp ayrimaymiz; mening həlkim əzlrining həlkidur, mening atlırim silining atlıridur, dedi.□

5 Ləkin Yəhəxafat İsrailning padixahığa: — Ətünimənki, bəgün awwal Pərvərdigarning səzini sorap kərgəyla, dedi.

6 Xuning bilən İsrailning padixahı pəyoəmbərlərnı, yəni tət yüzqə adəmni yiođdurup ulardin: — Soquxkili Gileadtiki Ramotka qiqsam bolamdu, yok? — dəp soriwidi, ular: — Qikqin, Rəb uni padixahning kəliəğa beridu, deyixti.

7 Ləkin Yəhəxafat bolsa: — Bulardin baxka, yol soriəudək Pərvərdigarning birəp pəyoəmbiri yokmu? — dəp soridi.□

8 İsrailning padixahı Yəhəxafatka jawab berip: — Pərvərdigardin yol soraydiəjan yənə bir adəm bar; ləkin u mening toəramda qutluqni əməs, bəlki balayı apətni kərsitip bəxarət bərgəqka, mən uni əq kərimən. U bolsa İmlahning oqli Mikayadur, dedi. Yəhəxafat: — I aliyli, sili undak demigəyla, dedi.

9 Andin İsrailning padixahı bir qakirini qakirip uningəğa: — Qakqan berip, İmlahning oqli Mikayani qakirtip kəl, dəp buyrudi.

10 Əmdi İsrailning padixahı bilən Yəhədaning padixahı Yəhəxafat xahənə kiyimlirini kiyixip, Samariyəning dərwəzisining aldidiki hamanda hərbiəri əz təhtidə olturuxti. Ularning aldidə pəyoəmbərlərnıng həmmisi bəxarət bərməktə idi. ■

11 Kənanahning oqli Zədəkiya bolsa əzi təmürdin münggüzlərnı yasap qikip: — Pərvərdigar mundaq dəydu: — «Muxu münggüzlər bilən Suriylərnı yokatkuqə üsəp ursila», dedi.

□ 22:4 «Biz silining-mening dəp ayrimaymiz» —İbraniy tilida «Mən əzüm sanga ohxax bolimən» değən səz bilən ipadiliniđu. □ 22:7 «Bulardin baxka, yol soriəudək Pərvərdigarning birəp pəyoəmbiri yokmu?» — Yəhəxafat (5-ayəttə): «Bəgün awwal

Pərvərdigarning səzini sorap kərgəyla» dəydu. Ləkin «pəyoəmbərlər» «Pərvərdigar» (İbraniy tilida «Yəhəwə, Yəhəwahə») değən namni (awwal) ixlətməy, bəlki «Huda» (İbraniy tilida «Əlohim») yaki «Rəb» («Adonay») dəp ixlitidu. Xunga Yəhəxafat «pəyoəmbərlər»ning bəxarətliridən kattik guman kiləjan bolsa kərək. 7-ayət wə keyinki ayətlərnimu kəriğ. ■ 22:10 2Tar. 18:9

12 Həmmə pəyoʻəmbərlər xuningoʻa ohxax bexarət berip: «Gileadtiki Ramotka qikip sōzsiz muwəppəkiyət qazinila; qunki Pərwərdigar uni padixahning kōlijoʻa tapxuridikən», deyixti.

13 Mikayani kīqkīroʻjili baroʻan həwərqı uningōa: — Mana, həmmə pəyoʻəmbərlər birdək padixahka yahxi həwər bərməktə; əmdi ətünimən, sening sōzūngmu ularning sōzi bilən birdək bolup, yahxi bir həwərni bərgin, dedi.

14 Əmma Mikaya: — Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm kīlimənki, Pərwərdigar manga nemə eytsa, mən xuni eytimən, dedi.

15 U padixahning aldioʻa kəlgəndə padixah uningdin: I Mikaya, jəng kīloʻjili Gileadtiki Ramotka qīksək bolamdu, yok? — dəp soriwidi, u uningōa jawab berip: — Qikip muwəppəkiyət qazinisən; qunki Pərwərdigar xəhərni padixahning kōlijoʻa beridu, dedi. □

16 Lekin padixah uningōa: — Mən sanga kənqə ketim Pərwərdigarning namida rast gəptin baxkisini manga eytmaslikka kəsəm iqküzüxüm kerək?! — dedi.

17 Mikaya: — Mən pütkül Israilning taolarda padiqisiz koylardək tarilip kətkənlikini kərdüm. Pərwərdigar: «Bularning igisi yok; bularning hərbi tinq-aman əz öyigə kaytsun», dedi, — dedi.

18 Israilning padixahi Yəhoxafatka: — Mana, mən siligə «U mening toʻqramda kutlukni əməs, balki haman balayi’apətni kərsitip bexarət beridu», demigənmidim? — dedi.

19 Mikaya yənə: — Xunga Pərwərdigarning sōzini angliojin; mən Pərwərdigarning əz təhtidə olturoʻanlikini, asmanning pütkül koxunliri uning yenida, ong wə sol təripidə turoʻanlikini kərdüm. ■

20 Pərwərdigar: «Kim Ahabni Gileadtiki Ramotka qikip, xu yərdə hək boluxka aldaydu?» — dedi. Birsı undək, birsı mundək deyixti;

21 xu wakitta bir roʻh qikip Pərwərdigarning aldiada turup: «Mən berip alday», dedi. Pərwərdigar uningdin: «Kandək usul bilən aldaysən?» — dəp soriwidi,

22 u: — «Mən qikip uning həmmə pəyoʻəmbərlirining aozida yaloʻanqi bir roʻh bolimən», dedi. Pərwərdigar: — «Uni aldap ilkinggə alalaysən; berip xundək kīl» — dedi. □

23 Mana əmdi Pərwərdigar sening bu həmmə pəyoʻəmbərlirining aozida yaloʻanqi bir roʻhni saldi; Pərwərdigar sening toʻqrangda balayi’apət kərsitip sōzli» — dedi.

24 Xuni anglar Kənanahning oʻqli Zədəkiya kelip Mikayaning kaqitioʻa birni selip: — Pərwərdigarning Rohi kaysi yol bilən məndin ətüp, sanga sōz kīlixka bardı?! — dedi.

25 Mikaya jawab berip: — Əzūngni yoxurux üqün iqkiridiki öygə yügürgən künidə xuni kərisən, dedi. □

26 Israilning padixahi əmdi: — Mikayani elip kayturup berip, xəhər həkimi Amon bilən padixahning oʻqli Yoaxka tapxurup,

□ 22:15 «Pərwərdigar xəhərni padixahning kōlijoʻa beridu» — xūbhīsizki, Mikaya bu sōzni kinayilik tələppuz bilən eytidu. Qunki padixah dərhal uningdin gumanlinip qalidu (16-ayətni kərūng). ■ 22:19 2Tar. 18:18; Ayup 1:6-12; 2:1 □ 22:22 «U roʻh»: - «Mən qikip uning həmmə pəyoʻəmbərlirining aozida yaloʻanqi bir roʻh bolimən», dedi. Pərwərdigar: — «uni aldap ilkinggə alalaysən; berip xundək kīl» — dedi» — bu ayətlərdin bu roʻhning bir yaloʻan sōzlaydiqan jin ikənliki kərūnidu. Hudaning Əz Rohi yaki pərixtiliri hēqkaqan yaloʻan sōz kīlalmaydu. Demək, Huda jin-xəytanlaroʻa Ahab padixahni aldayka yol qoyidu. □ 22:25 «Əzūngni yoxurux üqün iqkiridiki öygə yügürgən künı...» — yaki «Əzūngni yoxurux üqün eydin öygə yügürgən künı...».

27 ularoʻa tapilap: «Padixah mundak dydu: — Uni zindanoʻa solap mən tinq-aman yenip klgqlik kynap nan bilən suni az-az berip turunglar» — degin, dp buyrudi.

28 Mikaya: — gr sən hkktn tinq-aman yenip kəlsəng, Pərwərdigar mening wasitam bilən sz klmian bolidu, dedi. Andin u yan: — y jamat, hrbiringlar anglanglar, dedi. ■

29 Israilning padixahı bilən Yəhudaning padixahı Yəhoxafat Gileadtiki Ramotka qkti.

30 Israilning padixahı Yəhoxafatka: — Mən baxka kyaptk kirip jngg qkay; sili bolsila z kyimlirini kyip qkkayla, dedi. Israilning padixahı baxka kyapt bilən jngg qkti.

31 Suriyning padixahı jng hrwiliri üstidiki ottuz ikki srdaroʻa: — Qongliri yaki kqkliri bilən ms, pkt Israilning padixahı bilən skxunglar, dp buyrudi.

32 w xundak boldiki, jng hrwilirining sərdarliri Yəhoxafatni krgnd: — Uni qqm Israilning padixahı dp, uninga hjum klli buruldi. Lekin Yəhoxafat pəryad kətürdi.

33 jng hrwilirining sərdarliri uning Israilning padixahı əməslikini krgnd uni koqlimay, burulup ketip klixti.

34 mma biryln krisiila bir okya etiwidi, oq Israilning padixahıning sawutining mürisidin twnki ulkidin tp tgdi. U hrwikxig: Hrwini yandurup meni səptin qkarin; qnki mən yaridar boldum, dedi.

35 U kni jng barəanseri kttik boldi. Padixah bolsa Suriylrning udulida z jng hrwisia yəlinip or turdi. Zhmidin kni hrwining tegigq ekip, kq kirgəndə u ldi.

36 Kn patarda kxon arisida bir kttik sada anglinip: — Hər adm z xəhirigə yansun! Hrbiri z yurtia yenip ktsun! — deyildi.

37 Padixah ldi, kxilr uni Samariyəgə elip kldi; ular padixahni Samariyd dpn kldi.

38 Birs padixahıning hərwisini Samariyning klid *yuoʻanda* (bu kl phx ayallar yuyunidian jay idi), Prwrdigarning eytkən szi əməlgə axurulup, itlar uning knini yalidi.

39 Ahabning baxka ixliri, klanlirining hmmisi, jümlidin uning yasan «pl qx sariyi» w bina klan hmm xəhərlər toruluk «Israil padixahlirining tarih-təzkiriliri» degn kitabta ptlgn msmidi?

40 Ahab ata-bowiliri arisida uhliidi. Andin uning oqli Ahaziya ornida padixah boldi.

Yəhoxafat Yəhuda stid hkm süridu

2Tar. 20:30-37; 21:1

41 Asaning oqli Yəhoxafat Israilning padixahı Ahabning sltnitining ttnqi yilida Yhudaa padixah boldi. ■

42 Yəhoxafat padixah bolanda ottuz bx yaxta idi, u Yerusalemda yigirmə bx yil səltənət kldi. Uning anisining ismi Azubah bolup, u Xilhning kzi idi.

43-44 U hər ixta atisi Asaning barlik yollirida yrp, ulardin qıkmay Prwrdigarning nəziridə durus bolanni klatt. Pkt «yukiri jaylar»la yktilmianidi; halayık yanila «yukiri jaylar»da qrbanlik klip hxbuy yakatti.

45 Wə Yəhoxafat bilən Israilning padixahi otturisida tinqlik boldi.

46 Yəhoxafatning baxka ixliri, uning kersatkən kudriti, kandak jəng kilənliri toqrisida «Yəhuda padixahlining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

47 U atisi asaning künlridə zemindin qoqliwetilmigən kəspiy bəqqiwazlarni zemindin həydəp qikardi. □

48 U waqıtta Edomning padixahi yox idi, bəlki bir waliy həküm sürətti.

49 Yəhoxafat Ofirdin altun elip kelix üqün bir «Tarxix kemə» ətritini qurdi. Lekin kemilər həqyergə baralmidi; qünki ular Əzion-Gəbərdə urulup wəyran boləjanidi. □

50 U waqıtta Ahabning oqli Ahaziya Yəhoxafatka: — Mening hizmətkarlırim sening hizmətkarlıring bilən kemilərdə barsun, dedi. Lekin Yəhoxafat unimidi.

51 Yəhoxafat öz ata-bowiliri arisida uhlidi wə «Dawutning xəhiri»də ata-bowilirining kəbrisidə dəpnə kilindi. Andin oqli Yəhoram ornida padixah boldi.

Ahaziya Israil üstidə həküm süridu

52 Ahabning oqli Ahaziya Yəhudaning padixahi Yəhoxafatning səltənətinin on yəttinçi yilida Samariyədə Israilning üstidə padixah bolup ikki yil səltənət kildi.

53 U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kilip atisining yolida wə anisining yolida yürüp, xundakla Israilni gunahka putlaxturoqan Nibatning oqli Yəroboamning yolida mangdi;

54 u atisi kiləjanning həmmisini kilip, Baalning kullukida bolup, uningə səjdə kilip, Israilning Hudasi Pərwərdigarning oqəzipini koqəydi.

□ 22:47 «kəspiy bəqqiwazlar» — bu kixilər butpərəslikkə yaqi buthanilarəqə munasiwətlilik idi.

□ 22:49 «Yəhoxafat ... bir «Tarxix kemə» ətritini qurdi» — «Tarxix kemə» bəlkim Tarxix degən portka berip kelixitiki uzun səpərgə qidamlıq boləjan kemini kersətətti. «Tarxix» degən isim İspaniyə, ximaliy Afriqa yaqi Britaniyəni yaqi üqining həmmisini kersətidu.

Padixahlar «2»

Iliyas pəyoğəmbər Ahaziyaşa tənbiş beridu

2 Ahaziya Samariyədə turqanda *ordisidiki* balihanining pənjirisidin yikilip qūxūp, kesəl bolup qaldı. U həwərqilərnı əwətip ularoşa: — Əkron xəhiridiki ilah Baal-Zəbubdin mening toşramda, kesilidin saqiyamdu, dəp soranglar, dedi.

3 Lekin Pərwərdigarning Pərixtsisi bolsa Tixbilik Iliyaska: — Ornungdin tur, Samariyə padixahning əlqilirining aldioşa berip, ularoşa: — Israilda Huda yokmu, Əkrondiki ilah Baal-Zəbubdin yol soriojili mangdinglarmu?

4 Xuning uqun Pərwərdigar hazir mundaq dediki: «Sən qikqan kariwattin qūxəlməysən; sən qokum əlisən» degin, — dedi.

Xuning bilən Iliyas yoloşa qikti.

5 Həwərqilər padixahning yenioşa kaytip kəldi; u ulardin: Nemixka yenip kəldinglar, dəp soridi.

6 Ular uningosa: — Bir adəm bizgə uqrap bizgə: — Silərnı əwətkən padixahning yenioşa kaytip berip uningosa: «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Israilda Huda yokmu, Əkrondiki ilah Baal-Zəbubdin yol soriojili adəmlərnı əwəttinmu? Xuning uqun sən qikqan kariwattin qūxəlməysən; sən qokum əlisən!» dənglar, — dedi.

7 Padixah ulardin: Silərgə uqrap bu səzlərnı kiləjan adəm kəndəq adəm ikən? — dəp soridi.

8 Ular uningosa: U tükük, beligə tasma baqliəjan adəm ikən, dedi. Padixah: U Tixbilik Iliyas ikən, dedi.

9 Andin padixah bir əllikbexini kol astidiki əllik adimi bilən Iliyasning kəxioşa mangdurdi; bu kixi Iliyasning kəxioşa baroşanda, mana u bir dəngning üstidə olturatti. U uningosa: I Hudaning adimi, padixah seni qūxūp kəlsun! dəydu, dedi.

10 Lekin Iliyas əllikbexioşa: Əgər mən Hudaning adimi bolsam, asmandin ot qūxūp sən bilən əllik adimingni kəydürsun, dəp jawab bərdi. Xuan asmandin ot qūxūp, uning əzi bilən əllik adimini kəydürüwətti.

11 Xuning bilən padixah yəne bir əllikbexini uning kol astidiki əllik adimi bilən uning kəxioşa mangdurdi. U uningosa: I Hudaning adimi, padixah eytti: Seni dərhal qūxūp kəlsun! — dedi.

12 Lekin Iliyas əllikbexioşa: Əgər mən Hudaning adimi bolsam, asmandin ot qūxūp sən bilən əllik adimingni kəydürsun, dəp jawab bərdi. Xuan Hudaning oti asmandin qūxūp uning əzi bilən əllik adimini kəydürüwətti.

13 Padixah əmdi uqinqi bir əllikbexini kol astidiki əllik adimi bilən uning kəxioşa mangdurdi; əllikbexi berip Iliyasning aldioşa qikqip, tizlinip uningosa yalwurup: I Hudaning adimi, mening jenim bilən sening bu əllik kulungning janliri nəziringdə əziz bolsun!

14 Dərwəkə, asmandin ot qūxūp, ilgiriki ikki əllikbexini ularning kol astidiki əllik adimi bilən kəydürüwətti. Lekin hazir mening jenim sening nəziringdə əziz bolsun, dedi.

15 Pərwərdigarning Pərixtsisi Iliyaska: Sən qūxūp uning bilən barəjin; uningdin kərkmiəjin, dedi. U ornidin turup uning bilən qūxūp padixahning kəxioşa berip

16 padixahka: Pərwərdigar səz kilip: «Israilda wəhiy soriojili bolidəjan Huda yokmu, Əkrondiki ilah Baal-Zəbubdin yol soriojili əlqilərnı

əwəttिंगоу? Xuning үқүн сән қыққан kariwattin қүхәlmәysән; сән қоқум өlisән!» дәyду, — деди.

¹⁷ Xuning bilән Iliyas degәndәk, Pәrwәrdigarning sәzi boyiqә Ahaziya өldi. Uning oqlı bolmiojaqqa, Yәhoram uning ornida padixah boldi. Bu Yәhoxafatning oqlı, Yәhuda padixahı Yәhoramning ikkinqi yili idi. □

¹⁸ Әmdi Ahaziyaning baxka ixliri, uning qilоan әmәlliri bolsa, ular «Israil padixahlirining tarih-tәzkiriliri» degән kitabta pütülgән әmәsmidi? □

2

Iliyas asmanoqa ketürüldü

¹ Pәrwәrdigar Iliyasni қara қuyunda asmanoqa ketürmәkqi bolоan waқitta Iliyas bilән Elixа Gilgaldin қıqip ketiwatatti.

² Iliyas Elixaoqa: — Sәndin әtünimән, bu yәrdә қalоin; qünki Pәrwәrdigar meni Bәyt-Әlgә mangozuddi. Elixа: Pәrwәrdigarning ҳayati bilән, wә sening ҳayating bilән қәsәм қilimәnki, seningdin һәrgiz ayrılmaymән! dedi. Xuning bilән ular Bәyt-Әlgә qүхүp kәldi.

³ U waқitta Bәyt-Әldiki pәyoәәmbәр xagirtliri Elixaning қexioqa kelip uningоqa: Bilәmsән, Pәrwәrdigar бүgün oјoangni sәndin elip ketidu? — dedi. U: Bilimән; xük turunglar, dedi. □

⁴ Iliyas Elixaoqa: — Sәndin әtünimәnki, bu yәrdә қalоin; qünki Pәrwәrdigar meni Yerihoqa mangozuddi. Elixа: Pәrwәrdigarning ҳayati bilән, wә sening ҳayating bilән қәsәм қilimәnki, seningdin һәrgiz ayrılmaymән, dedi. Xuning bilән ular ikkisi Yerihoqa bardı.

⁵ U waқitta Yerihodiki pәyoәәmbәр xagirtliri Elixaning қexioqa kelip uningоqa: Bilәmsән, Pәrwәrdigar бүgün oјoangni sәndin elip ketidu? — dedi. U: Bilimән; xük turunglar, dedi. □

⁶ Iliyas Elixaoqa: — Sәndin әtünimәnki, bu yәrdә қalоin; qünki Pәrwәrdigar meni Iordan dәryasioqa mangozuddi, dedi. Elixа: Pәrwәrdigarning ҳayati bilән, wә sening ҳayating bilән қәsәм қilimәnki, seningdin һәrgiz ayrılmaymән, dedi, xuning bilән ular ikkisi mengiwәrdi.

⁷ Әmdi pәyoәәmbәр xagirtliridin әllik kixi berip, ularning udulida yiraktin қarap turatti. Әmma u ikkiylән Iordan dәryasining boyida tohtap turdi.

⁸ Iliyas yepinqisini қatlap, uning bilән suni uriwidi, su ikkigә bөлünүp turdi; ular ikkisi қuruқ yoldin өtti.

□ **1:17 «...Yәhoram uning ornida padixah boldi»** — bu «Yәhoram» bәlkim Ahaziyaning inisi. U Yәhudaning padixahı Yәhoram degән әdәm әmәs. **«Bu Yәhoxafatning oqlı, Yәhuda padixahı Yәhoramning ikkinqi yili...»** — muxu ayәttә ikki Yәhoram bar; birinqi Israil, yәni ximaliy padixahliқning padixahı, ikkinqi Israil Yәhudaning padixahı. □ **1:18 «...ular «Israil padixahlirining tarih-tәzkiriliri» degән kitabta pütülgән әmәsmidi?»** — bu kitab Tәwrattiki «Tarih-tәzkirә» әmәs, biraқ xühisizki, Tәwrattiki «Tarih-tәzkirә» bu kitabtin көp uқurlarnı alojan. □ **2:3 «pәyoәәmbәр xagirtliri»** — ibranıy tilida «pәyoәәmbәrning oқulliri». Bular bәlkim öz yurtini taxlap, mәlum bir pәyoәәmbәrgә әgixip uningdin tәlim-tәрbiyә alidojan wә xundakla Hudadin pәyoәәmbәrlik iltipat-qabiliyәtni tilәydiоan әdәmlәр idi. **«Pәrwәrdigar бүgün oјoangni sәndin elip ketidu»** — «sәndin» ibranıy tilida «bexingdin» dәp ipadiliniду. Demәk, keyin Iliyas Elixaning bexi bolmaydu. □ **2:5 «Pәrwәrdigar бүgün oјoangni sәndin elip ketidu?»** — «sәndin» ibranıy tilida «bexingdin» dәp ipadiliniду.

9 Өtöp bolıǵandın keyin İliyas Elixaoǵa: Mən səndin ayrılmasta, sening özüng üqün məndin nemə tiliking bolsa, dəwərgin, dedi. Elixao: Sening üstüngdə turoǵan Rohning ikki həssisi üstümgə qonsun, — dedi.

10 U: Bu tilikingə erixmək kiyındur; mən səndin elip ketilgən waqıtında, meni körüp tursang, sanga xundaq berilidu; bolmisa, berilməydu, — dedi.

11 Wə xundaq boldiki, ular sızlixip mangıǵanda, mana, otluq bir jəng hərvisi bilən otluq atlar namayan boldi; ular ikkisini ayriwətti wə İliyas qara quyunda asmanoǵa kətürülüp kətti.

12 Elixao buni körüp: I atam, i atam, İsrailning jəng hərvisi wə atlık əskərliri! — dəp warkiridi. Andin u uni yənə kərəlmidi. U öz kiyimini tutup, ularni yirtip ikki parqə kiliwətti. □ ■

13 Andin u İliyasning uqısidin quxüp qalǵan yepinqisini yərdin elip, İordan dəryasining kiroqıǵoǵa qaytip kəldi.

14 U İliyasning üstidin quxüp qalǵan yepinqisi bilən suni urup: «İliyasning Hudasi Pərwərdigar nədidur?», dedi. Elixao suni xundaq urıǵanda su ikkiǵə bəlündi; Elixao sudin ətüp kətti.

15 Yerihodiki pəyoǵəmbər Xagirtliri qarxi kiroqakta turup uni kərđi wə: «İliyasning rohi Elixaning üstididur» dəp uning aldıǵa bərip, bax urup təzim kildi.

16 Ular unıǵoǵa: Mana sening kəminiliring arisida əllik əzimət bar; ətünimiz, bular ıǵoǵangni izdigili barsun. Pərwərdigarning Rohi bəlkim uni kətürüp taǵalarning bir yeridə yaki jiloǵılarning bir tərpidə taxlap qoydimiki, dedi. Lekin u: Silər heq adəmni əwətmənglar, dedi.

17 Əmma ularning uni kistawerixi bilən u hijalət bolup: Adəm əwətinglar, dedi. Xunga ular əllik kixini əwətti; bular üq kün uni izdidi, lekin heq tapalmidi.

18 Ular Elixaning yenıǵa qaytip kəlgəndə (u Yerihoda turuwatatti) u ularǵo: Mən dərwəqə silərgə «İzdəp barmanglar!» demidimmu? — dedi.

Elixao pəyoǵəmbərnıng pəyoǵəmbərlik hıǵuqı namayan bolıdu

19 Xəhərdiki adəmlər Elixaoǵa: Oǵoǵam kərgəndək, xəhər əzi obdan jaydidur, lekin su naqar wə tupraq tuǵmastur, dedi.

20 U: Yengi bir koza elip kelip, iǵıǵə tuz koyup, manga beringlar, dedi. Ular uni elip kelip unıǵoǵa bərdi.

21 U bulakning bexıǵa bərip unıǵoǵa tuzni təkđi wə: Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mən bu sularni saqayttim; əmdi ulardın qayta əlüm bolmaydu wə yərning tuǵmaslıki bolmaydu» — dedi. □

22 Huddi Elixaning eytkan bu sızidək, u su taki bügüngə kədər pak bolup kəldi.

23 Elixao Yerihodin qikiq Bəyt-Əlgə bardi. U yolda ketip barıǵanda, bəzi balılar xəhərdin qikiq uni zanglık kiliq: Qikiq kət, i takir bax! Qikiq kət, i takir bax! — dəp warkiraxtı.

24 U burulup ularǵo qarap Pərwərdigarning nami bilən ularǵo lənət oqudı; xuning bilən ormanlıqtın ikki qixi eyik qikiq, balılardın kirik ikkini yirtiwətti.

25 U u yərdin ketip, Karməl teǵıǵoǵa bərip, u yərdin Samariyegə yenip bardi.

□ 2:12 «İsrailning jəng hərvisi wə atlık əskərliri!» — bəlkim Elixao hazır kərgən jəng hərvisi wə atlırini kərsitidu. İliyas pəyoǵəmbər İsrail arisida turoǵan waqıtında Hudaning samawiy küqliri uning wasitisi bilən İsrailǵo yardımə də bolatti. Xu nuqtidin pəyoǵəmbərnıng əzi İsrailǵo nisbətən «jəng hərvisi wə atlık əskərliri» bolatti. Lekin u asmanoǵa kətürülgəndin keyin qandaq bolar?

■ 2:12 2Pad. 13:14 □ 2:21 «Mən bu sularni saqayttim» — yaki «Mən bu sularni tazilidim».

3

Moab Israil bilan jəng qilidu

1 Yəhuda padixahi Yəhoxafatning səltnitining on səkkizinchi yili, Ahabning oqli Yəhoram Samariyədə Israiloqa padixah bolup, on ikki yil səltnət kildi.

2 U əzi Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolojanni kilatti, lekin atisi bilən anisi kilojan dərjide əməs idi. U atisi yasatқан «Baal tüwrüki»ni elip taxlidi. ■

3 Lekin u Israilni gunahka putlaxturojan Nibatning oqli Yəroboamning gunahlirida qing turup, ulardin heq yanmidi.

4 Moabning padixahi Mexa nahayiti qong koyqi idi; u Israilning padixahioqa yüz ming qoza həm yüz ming koqkarning yungini olpan kilatti. □

5 Əmdi xundak boldiki, Ahab ölüp kətkəndin keyin Moabning padixahi Israilning padixahioqa yüz örüdi. ■

6 U wakitta Yəhoram padixah Samariyədin qikip həmmə Israilni *jəng üqün* editlidi.

7 U yənə adəm əwitip Yəhudaning padixahi Yəhoxafatka həwər berip: Moabning padixahi məndin yüz əridi; Moab bilən soquxkili qikamsən? — dedi. U: Qikimən; bizdə mening-sening dəydiolan gəp yəktur, mening həlkim sening həlkingdur, mening atirim sening atliringdur, dedi. □ ■

8 U yənə: Kaysi yol bilən qikayli, dəp soridi. Yəhoram: Biz Edom qəlining yoli bilən qikayli, dəp jawab bərdi.

9 Andin Israilning padixahi bilən Yəhudaning padixahi Edomning padixahioqa koxulup mangdi. Ular yəttə kün aylinip yürux kilojandin keyin, koxun wə ular elip kəlgən at-ulaqlarqa su qalmidi.

10 Israilning padixahi: Apla! Pərwərdigar biz üq padixahni Moabning kolioqa qüxsun dəp, bir yərgə jəm kilojan ohxaydu, dedi.

11 Lekin Yəhoxafat: Pərwərdigardin yol soriximiz üqün bu yərdə Pərwərdigarning bir pəyoəmbiri yəktu? — dedi. Israilning padixahning qakarliridin biri: İlyasning kolioqa su kuyup bərgən Xafatning oqli Elix bu yərdə bar, dedi. ■

12 Yəhoxafat: Pərwərdigarning səz-kalami uningda bar, dedi. Xuning bilən Israilning padixahi bilən Yəhoxafat wə Edomning padixahi uning kəxioqa qüxüp bardı.

13 Elix Israilning padixahioqa: — Mening sening bilən nemə karim! Öz atangning pəyoəmbərliri bilən anangning pəyoəmbərlirining kəxioqa barojin, dedi.

Israilning padixahi: Undak demigin; qünki Pərwərdigar bu üq padixahni Moabning kolioqa tapxurux üqün jəm kilojan ohxaydu, — dedi. ■

14 Elix: Mən hizmitidə turuwatқан Pərwərdigarning hayati bilən kəsəm kilimənki, əgər Yəhudaning padixahi Yəhoxafatning hərmitini kilmiojan bolsam, seni kəzge ilmiojan yaki sanga qarimiojan bolattim. □ ■

15 Lekin əmdi berip bir sazqini manga elip kelinglar, — dedi.

■ 3:2 1Pad. 16:32 □ 3:4 «yüz ming qoza həm yüz ming koqkarning yungini olpan kilatti» — yaki «yüz ming kozining wə yüz ming koqkarning yungini olpan əwətətti». ■ 3:5 2Pad. 1:1

□ 3:7 «bizdə mening-sening dəydiolan gəp yəktur» — ibranij tilida «mən ezüm sanga ohxax bolimən» degən səz bilən ipadilinidu. ■ 3:7 1Pad. 22:4 ■ 3:11 1Pad. 22:7 ■ 3:13 1Pad. 18:19 □ 3:14 «Mən hizmitidə turuwatқан» — ibranij tilida «Mən Uning (Hudaning) aldidə turuwatқан» degən səz bilən ipadilinidu. Elix əzini padixahning ordisida daim ojojisining aldidə turuwatқан hizmətkaroqa ohxitidu. ■ 3:14 1Pad. 17:1

Sazqi saz qaloqanda, Pərwərdigarning qoli uning üstigə qüxti. □

¹⁶ U: Pərwərdigar səz kilip: «Bu wadining həmmə yerigə ora kolanglar» dedi, — dedi andin yənə:

¹⁷ — Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: «Silər ya xamal ya yamojur kərmisənglarmu, bu wadi suoqa tolup, əzünglar bilən at-ulaqliringlar həmmisi su iqisilər».

¹⁸ Lekin bu Pərwərdigarning nəziridə kiçik ix bolup, u Moabnimu silərnin qolliringlaroqa tapxuridu.

¹⁹ Silər barliq mustəhkəm xəhərləni wə barliq esil xəhərləni bəsüp ətüp, barliq yaxhi dərəhləni kesip taxlap, həmmə bulaklarıni tindurup, həmmə munbət ekinzarlikni taxlar bilən kəplap harab kılısilər» — dedi.

²⁰ Wə ətisi ətiqənlik kurbanlik sunuloqan waqtida, mana, su Edom zemini tərəptin ekip kelip, həmmə yəni suoqa toxkuzdi.

²¹ Əmma Moablarning həmmisi: Padixahlar biz bilən jəng kiləjili qikiptu, dəp angliqan bolup, sawut-qalkan kətürəligüdək qong-kiçik həmmisi qeğrada tizilip səptə turdi.

²² Ular ətisi səhərdə qopup karisa, kün nuri ularning udulidiki su üstigə qüxkənidi; künning xolisida su ularoqa qandək kəründi. Ular: —

²³ Bu qan ikən! Padixahlar uruxup bir-birini kiroqan ohxaydu. I Moablar! Dərhal oljining üstigə qüxüp bəlixwalayli! dedi.

²⁴ Lekin ular Israilning ləxkərgahioqa yətkəndə, Israillar ornidin qopup Moablaroqa hujum kilixi bilən ular bədər qaçti. Israillar ularni sürüp-toqay kiliwətti.

²⁵ Ular xəhərləni wəyran kilip, hər bir adəm tax elip, həmmə munbət ekinzarlikni tolduruwətküqə tax taxlidi. Ular həmmə bulak-kuduklarıni tindurup, həmmə yaxhi dərəhləni kesiwətti. Ular Kir-Hərəsət xəhiridiki taxlardin baxka heç nemini kaldurmidi. Xu xəhərgə bolsa, saloqa atqəqilar uningə qərgiləp hujum kilidi. □

²⁶ Moabning padixahı jəngning əzigə ziyadə kattik kəlgini kərüp əzi bilən yəttə yüz kiliqwazni elip Edomning padixahioqa hujum kilip bəsüp ətüxkə atlandi; lekin ular bəsüp ətəlmidi.

²⁷ Xuning bilən təhtigə warislik kiləuqi tunji oqlini elip, sepilning təpəsidə uni kəydürmə kurbanlik kilidi. U waqıtta Israil Pərwərdigarning kattik kəhriqə uqriqanidi. Xuning bilən bu uq padixah Moab padixahın ayrilip, hər kəyisi öz yurtioqa ketixti. □

□ **3:15 «Sazqi saz qaloqanda, Pərwərdigarning qoli uning üstigə qüxti»** — yaki «Sazqi qalsa, Pərwərdigarning qoli... qüxətti». □ **3:25 «Ular Kir-Hərəsət xəhiridiki taxlardin baxka heç nemini kaldurmidi»** — buning mənişi bəlkim «Ular Kir-Hərəsət xəhiringni əzini wəyran kilimdi» degəndək bolsa kerək.

□ **3:27 «Pərwərdigarning kattik kəhri...»** — ibranıy tilida «uning kattik kəhri...». **«Pərwərdigarning kattik kəhriqə uqriqanidi»** — Israilning xu qaqda nemixka Pərwərdigarning kəhriqə uqraq səwəbi muxu yərdə eytilmaydu. Birnəqəqə alim muxu «kəhr»ni Pərwərdigardin əməs, bəlkim Edom tərpidin kəlgən, dəp qarap, təwəndikidək təjimə bilən xərh bərip qüxəndüridu: «(26) Moabning padixahı ... Edomning padixahioqa hujum kilip bəsüxkə atlandi; lekin ular bəsüp ətəlmidi. (27) Xuning bilən uning (Edomning) təhtigə warislik kiləuqi tunji oqlini elip kelip, sepilning üstidə uni kəydürmə kurbanlik kilidi. U waqıtta Israil kattik kəhriqə uqriqanidi (Edomlar: «Biz Israillar bilən ittiraq dax boləoqqa, biz ularning kasapitigə uqriduk» dəp Israiloqa kattik əzərləngənidi). Demək, xu alimlar xu «kəhr» Edomlar tərpidin kəldi, dəp karaydu). Biraq bizningqə bundək təjimədə ikki muhim nuqtini pəraziy təjimə kiləqan boləoqqa, uningə qayil bolmiduk. Xunga biz yənıla ayəttiki «kəhr»ni Huda tərpidin boləqan, dəp qaraymiz.

4

Elixa pəyoʻambər tul hotun wə uning oʻqullirioʻa yardəm beridu

¹ Pəyoʻambər xagirtliridin birining tul qaloʻan hotuni Elixaʻoʻa pəryad kilip: Sening kulung bolojan mening erim əluptu. Bilisənki, sening kulung Pərwərdigardin korkkan adəm idi. Əmdi kərz igisi mening ikki oʻqlumni qullukka aloʻili kəldi. ■

² Elixa uningdin: Sening uqun nemə kilay? Deginə, əyüngdə neməng bar? — dəp soridi. U: Dedikingning əyidə kiqik bir koza maydin baxka heqnərsə yok, — dedi. □

³ U: Berip həmmə koxniliringdin qəgün-koza, yəni box qəgün-kozilarni etnə aloʻin, ular az bolmisun.

⁴ Andin əzüng bilən oʻqulliring əygə kirgin, ixikni yepip həmmə qəgün-koziləroʻa may qaqlioʻin. Toxkanlirini bir qətkə elip qoyojin, — dedi.

⁵ Xuning bilən u u yərdin ayrilip oʻqulliri bilən əygə kirip ixikni yapti. Oʻqulliri qəgün-kozilarni uning aldioʻa elip kəlgəndə, u may kuydi.

⁶ Wə xundak boldiki, qəgün-kozilarning həmmisi toloʻanda u oʻqlioʻa: Yənə bir koza elip kəl, dedi. Əmma oʻqli: Əmdi koza qalmidi, dedi. U waqitta may tohtap kaldi.

⁷ Əmdi u berip Hudaning adimigə həwər yətküzdi. U: Berip mayni setiwət, kərzingni tūgətkin; andin qaloʻan pul bilən əzüng wə oʻqulliringning jenini bekinglar, dedi.

Elixa əlgən balini tirildüridu

⁸ Bir küni Elixa Xunəm xəhriyə bardi. U yərdə bir bay ayal bar idi wə u uni əz əyidə tamakka tutup kaldi. Xuningdin keyin hərkaqan u yərdin ətup mangsa, u uning əyigə kirip oʻjzalinatti.

⁹ Bir küni u əz erigə: Bu yərdin daim ətidioʻan kixi Hudaning bir mukəddəs adimi ikənlikini bilip yəttim.

¹⁰ Biz əgzidə uningə bir kiqikrək əy salayli. Uningə əydə kariwat, xirə, orunduk wə qirəoʻdan təyyarlap berəyli; wə xundak bolsunki, u qaqaqla yenimizə kəlsə xu əydə tursun, — dedi.

¹¹ Əmdi pəyoʻambər bir küni u yərgə kəlgəndə, xu balihaniə kirip yetip kaldi.

¹² U əz hizmətkari Gəhazioʻa: Sən u Xunəmlik ayalni qaqiroʻin, dedi. U uni qaqiroʻanda, ayal uning kəxiəoʻa kaldi.

¹³ Pəyoʻambər hizmətkariəoʻa: Sən uningə: «Sili bizning qəmimizni yəp muxundak əzlrini kəp awarə kildila; mən sili uqun nemə kilip berəy? Padixahka yaki koʻxun sərdariəoʻa birər tələplirini yətküzəymu?» — degin, dedi.

Ayal buningəoʻa jawab berip: — Mən əz həlkim arisida yaxawatimən, boldi! dedi.

¹⁴ Əmdi Elixa Gəhazidin, uningəoʻa nemə kilip berix kerək? — dəp soridi. Gəhazi: Uning oʻqul balisi yok ikən, wə erimu kəri ikən, dedi.

¹⁵ U: Uni qaqiroʻin, dedi. Ayalni qaqiriwidi, ayal ixikkə kelip turdi.

¹⁶ Pəyoʻambər uningəoʻa: Kelər yili təhminən muxu waqitta kuqaklirida bir oʻqulliri bolidu, dedi. U: Yak, i oʻojam! I Hudaning adimi, dedikinggə yaloʻan eytmioʻin, dedi. □ ■

¹⁷ Əmdi Elixa uningəoʻa degəndək u ayal həmilidar bolup, ikkinqi yili bekitilgən waqitta oʻqul tuojdi.

■ 4:1 Law. 25:39 □ 4:2 «kiqik bir koza may» — bu may bəlkim zəytun meyi idi. □ 4:16 «muxu waqitta» — yaki «ətiyazda». ■ 4:16 Yar. 18:10, 14

18 Bala  s p  ong boldi. Bir k ni xundak boldiki, u atisi bar yerg , ormiqilarning  exio a  ikip k tti.

19 U atisio a: Way bexim, way bexim, d p waysidi. U hizm tkario a, uni anisining  exio a elip baro in, dedi.

20 U uni k t r p anisining yenio a apirip  oydi. Bala anisining etikid   ixkiq  olturdi, andin el p  aldi.

21 Andin anisi  ikip, uni Hudaning adimining  yidiki kariwat a yatkuzup  oyup, ixikni yepip  ikip k tti.

22 U erini çakirip uning a: O ulamldin birini mangduro in, u bir exəkni elip  alsun; mən uni  apturup, Hudaning adimining  exio a d r al berip kel y, dedi.

23 Eri uning a: Nemix a uning  exio a b g n baris n? B g n ya yengi ay ya xabat k ni bolmisa, dedi. Ayali uning a, H mm  ix tinqlik — dedi.  

24 U exəkni tokutup o ulamio a: Ittik həydəp mang; mən demigüqə tohtimio in, dedi.  

25 Xuning bilən u Karm l teo io a berip Hudaning adimi aldio a k ldi. W  xundak boldiki, Hudaning adimi uni yiraktinla k r p  z hizmətkari G hazio a: Mana Xunəmlik ayal keliwatidu;

26 Sən uning aldio a y g r p berip uningdin: Sili tinqlikmu?  rliri tinqlikmu? Baliliri tinqlikmu? — d p sorio in, dedi.

— H mm  ix tinqlik, d p eytti ayal.

27  mdi taoşka  ikip Hudaning adimining  exio a kəlgəndə, u uning putlirini  uqaklidi. Gəhazi uning yenio a berip uni ittiriw tm kqi boldi; lekin Hudaning adimi: — Uni  z ihtiyario a  oyo in; çunki uning kengli intayin sunu  w  Pərwərdigar bu ixni manga dem y yoxuruptu, dedi.

28 Ayal: Mən o ojamdin bir o ul tilidimmu? Manga yalo an s z  ilmio in, d p s ndin  t nmidimmu? — dedi.    

29 P yo  mb r G hazio a: — Belingni  ing ba lap, mening  asamni elip mangoşin. Birsig  uqrisang, uning a salam  ilmio in, birsi sanga salam  ilsa, sən uning a jawab bərmigin. Mening  asamni balining yüzigə  oyo in, dedi.    

30 Balining anisi: P rw rdigarning  ayati bilən w  sening  ayating bilən  as m  ilim nki, s ndin ayrilmaymən, dedi. Elix  ornidin turup uning  aynidin  g xti.

31 Gəhazi ulardin burun berip  asisini balining yüzigə  oyo anidi.  mma  eq awaz yaki tiwix  ikmididi. Xuning bilən u yenip Elixaning aldio a berip uning a: Bala oyo anmidi, dedi.

32 Elix   yg  kelip  arisa, mana, bala uning kariwitida el k yatatti.

33 U bala bilən  zini ayrim  aldurup, ixikni yepiwetip P rw rdigar a dua  ildi.  

  4:23 «nemix a uning  exio a b g n baris n?» — eri b lkim ayalining berix məksitini  ux nmidi. Erining sezig   ario anda «yengi ay» yaki «xabat k ni» p yo  mb rl r bilən k r x x  olaylik w k t bolatti. «H mm  ix tinqlik» — yaki «hatirjəm bol in».   4:24 «Ittik həydəp mang; mən demigüqə tohtimio in» — o ulami b lkim ex kning yenida y g r p, ayalo a h mra  bolsa ker k.   4:28 «mən o ojamdin bir o ul tilidimmu?» — o urm nl rning esid  barki, bu ayal eslid  Elixadin birər n rs  tilim kqi  m s idi. U o ul p rzant k r xx  zor intizar bolsimu, y n  o ul til xtin  or katti.   4:28 2Pad. 4:16   4:29 «birsigə uqrisang, uning a salam  ilmio in, birsi sanga salam  ilsa, sən uning a jawab bərmigin» — ottura x rk  yolda ketiwatqanlar bir-biri bilən salamlaxkanda ad tt  uzun w k t ket tti.   4:29 Lu a 10:4   4:33 Mat. 6:6

34 Andin u kariwatka qikip balining üstigə özini koyup aozini uning aozioğa, közlirni uning közligə, kollirini uning kollirioğa yekip yatti. Xuning bilən balining bədini issixka baxlidi.

35 U quxüp öydə u yak-bu yakka mengip andin yənə kariwatka qikip yənə balining üstigə egildi. U wakitta bala yəttə ketim quxkürdi, andin közlrini aqti.■

36 Pəyoğambər Gəhazini çakirip uningöya: Xunəmlik ayalni çakiroqin, dedi. U uni çakirip koydi. U Elixaning yenioğa kəlgəndə. U uningöya: Ooqullirini kətürüp alsila, dedi.

37 U öyigə kiripla uning ayioqi aldioğa yikilip düm yatti, bexi yərgə təgküdək təzim kildi. Andin öz ooqlini kətürüp qikip kətti.

Aqarqilikta boləjan məjizilər

38 Elix Gilgaləya yenip bardı. Xu qaşda yurtta aqarqilik boləjanidi. Pəyoğambərlərnin xagirtliri Elixaning yenida oltuşəanda u öz hizmətkarişə: Sən qoş qəzanni esip pəyoğambərlərnin xagirtlirioğa xorpa pixurup bərgin, dedi.

39 Ulardın birsi otyax tərgili dalaşə qikip yawa kəpak pelikini tepip, uningdin yawa kəpak üzüp etikini toldurup kelip, toşraq kəzanəya saldi; qünki ular bularning ziyanlıq ikənlikini bilməytti.□

40 Andin ular yənglar dəp adəmlərgə usup bərdi. Lekin ular tamakni yegili baxlişəanda: I Hudaning adimi, kəzanda əlüm bar, dəp warkiraxti. Həqkim uningdin yeyəlmidi.

41 Elixə: Azrakkinə un elip kelinglar, dedi. U xuni kəzanəya taxlap: Həlkəkə usup bərgin, yesun, dedi. Wə mana, kəzanda həq zəhər kəlmidi.■

42 Əmđi Baal-Xalixađın bir adəm kelip, Hudaning adimigə arpa həsulining tunji mewisidin ax-nan, yəni yigirmə arpa nanni wə bir halta kək baxni elip keliwidi, u: Həlkəkə yegili aldioğa koyşin, dedi.

43 Uning hizmətkari: Xuni bir yüz adəmning aldida kəndə kəyaləymən? dedi. Elixə: Həlkəkə yegili bərgin; qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: Ular yaydu wə uningdin exip kəlidu, dedi.■

44 Xuning bilən u xuni ularning aldida koydi; ular yedi wə dəl Pərwərdigarning deginidək, uningdin exip kəldi.

5

Suriyənin qoxunining sərdari Naamanning saqaytilixi

1 Suriyə padixahining qoxun sərdari Naaman öz oşojisining aldida tolimu kədirləndi wə izzətləndi, qünki Pərwərdigar uning kəli arqilik Suriyəgə nusrətlər bərgənidi. U batur jəngqi boləqini bilən, lekin mahaw kesiligə giriptar bolup kəloqanidi.

2 Əmđi Suriylər top-top bolup, bulangqilikka qikip Israildin bir kiçik kizni tutup kəlgənidi; bu kiz Naamanning ayalining hizmitini kılatti.

3 U hanimoğa: Kaxki, mening oşojam Samariyədiki pəyoğambərnin qəxida bolsidi! U uni mahaw kesilidin saqaytatti, dedi.

4 Naaman bərip hojisişə: — Israilning yurtidin boləjan kiçik kiz mundaq-mundaq eytti, dedi.

■ 4:35 1Pad. 17:21; 2Pad. 8:1; Ros. 20:10 □ 4:39 «yawa kəpak» — biz pərizimiz boyiqə xundak tərijmə kilduk. Lekin bu esümlük wə mewisining zadi nemə ikənliki bizgə hazır naməlum.

■ 4:41 Mıs. 15:25 ■ 4:43 Yh. 6:9, 11

⁵ Suriyə padixahi: Yahxi! Sən barəjin, mən İsrailning padixahioja bir məktup əwətimən, dedi. Naaman on talant kümüş bilən altə ming xəkəl altun wə həm on kixilik kiyimni elip İsrailoja bardi. □

⁶ U məktupni İsrailning padixahioja apirip tapxurup bərdi. Məktupta: — «Bu məktup sanga yətkəndə bilgəysənki, mən öz hizmətkarim Naamanni sening kəxingoja mangdurdum. Sən uni mahaw kesilidin saqaytkaysən», dəp pütülgənidi.

⁷ İsrailning padixahi hətni oqup bolup, öz kiyimlirini yirtip-yirtiwətti wə: — Mən Hudamu? Kixini öltürüp həm tirildürəlmənmü? Nemixka u kixi: — Bu adəmni mahaw kesilidin saqaytkin, dəp həwalə kildü? Kəni, oylinip kərünglar, u dər wəkə mən bilən jəng kılqılı bahənə izdəydu, dedi. ■

⁸ Wə xundak boldiki, Hudaning adimi Elix İsrailning padixahining öz kiyimlirini yirtkəndə angliqanda, padixahka adəm əwiti: Nemixka öz kiyimliringni yirtting? U kixi hazır bu yərgə kəlsun, andin u İsrailda bir pəyojəmbər bar ikən dəp bilidu, dedi.

⁹ Naaman atlıri wə jəng hər wisi bilən kelip, Elixaning öyining ixiki aldida tohtidi.

¹⁰ Elix bir həwərqini mangdurup Naamanoja: — Berip İordan dəryasida yəttə kətim yuyunup kəgin; xundak kilsang ətliring əsligə kelip pakiz bolisən, dedi.

¹¹ Ləkin Naaman aqqiklinip yenip kelip: — Mana, u qoqum qikip, mening bilən kərixidu, erə turup Hudasi Pərwərdigarning namioja nida kılıp, yara jayning üstidə qolini silkip, mahaw kesilini saqaytidu, dəp oylap kəlgənidi.

¹² Dəməxkning dəryaliri, yəni Abarna bilən Farpar dəryasining suliri İsrailning həmmə suliridin yahxi əməsmü? Mən ularda yuyunsam pakiz bolmamdim? — dedi. U kəttik oğəzəplini burulup yoloja qikti.

¹³ Ləkin uning hizmətkarlıri uning kəxioja berip: — I atam, əgər pəyojəmbər siligə eşir bir ixni tapılıqan bolsa, kilmasmidila? Undak bolqan yərdə, u siligə suoja quxüp yuyunup, pakiz bolisila, degən bolsa xundak kilmamla? — deyixti.

¹⁴ Xunga u quxüp, Hudaning adimining sözigə binaən İordan dəryasida yəttə kətim qəmüldi. Xuning bilən uning eti paklinip, kiqik balining etidək bolup saqaydi. ■

¹⁵ Xuning bilən u barlık həmrahlıri bilən Hudaning adimining kəxioja kaytip kelip, uning aldida turup: — Mana əmdi pütkül yər yüzidə İsraildin baxka yərdə Huda yök ikən, dəp bilip yəttim; əmdi hazır, öz kəminəngdin bir sovojatni qəbul kılqin, dedi.

¹⁶ Ləkin Elix: Mən hizmitidə turuwatqan Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilmənki, heq nemini qəbul kilmasmən, dedi. Naaman tola qing turuwalsimu, heq qəbul kilmidi.

¹⁷ Andin Naaman mundak dedi: — Əgər qəbul kilmisang, kəminənggə topidin ikki qəgir yük berilsun; qünki kəminəng bundin keyin Pərwərdigardin baxka heqkəndak ilahlaroja kəydürmə qurbanlık yəni inaklık qurbanlıqini kəltüməydu. □

□ 5:5 «on talant kümüş» — bir talant bəlkim 30.6 kilogram idi, xunga bu 306 kilogram kümüş idi. «Altə ming xəkəl altun» — 70 kilogramqə boluxi mumkin idi. ■ 5:7 Kən. 32:39; 1Sam. 2:6 ■ 5:14 Luqa 4:27 □ 5:17 «inaklık qurbanlıqı» — yəki pəkət «qurbanlıq». Adəttə bu səz «inaklık qurbanlıqı» yəki «təxəkkür qurbanlıqı»ni bildüridu. Uning topini tələr kılıxi bəlkim İsraildiki xu topa (qurbangah süpitidə) üstidə öz qurbanlıqlirini kilməqçi bolqan boluxi mumkin.

18 Lekin Pərwərdigar kəminəngning xu bir ixini kəqürüm kıləyay: oşjamning əzi Rimmonning buthanisəşa səjdə kilmək üqün kirkəndə, mening qolumşa yələnsə mən Rimmonning buthanisida tiz püksəm, muxu əməlsiz tiz pükkinim üqün Pərwərdigar mən kəminəngni kəqürgəy, dedi. □

19 Elixə uningəşa: — Sən aman-hatirjəmlitkə kətkin, dedi. U uningdin ayrılıp azəqinə yol mangdi.

20 Lekin Hudaning adimi Elixaning hizmətkəri Gəhəzi kənglidə: — Mana, u Suriyəlik Naaman elip kəlgən nərsiləridin oşjam həcənəmini əlməy, uni bika kətküzüwetiptu. Lekin Pərwərdigarning həyatı bilən kəsəm kəlimənkə, mən uning kəynidin yügürüp bərip, uningdin əzrak bir nərsə əlay, dəp öylidi.

21 Xuni dəp Gəhəzi Naamanning kəynidin bardı. Naaman bir kimning kəynidin yügürüp kəliwatqinini kərüp, hərwisidin quxüp uning əldişə bərip: Həmmə ix tinqlikmu? — dəp soridi.

22 U: — Tinqlik, — dedi, — əmma oşjam mənə mangdurup: Mana əmdi Əfraim təqlikənin pəyşəmbərlərnin xəgirtliridin ikki yigət kəximəşa kəldi. Bulaşəşa bir talant kümux bilən ikki kixlik kiyim bərsilə, dəp eytti, — dedi.

23 Naaman: — İkki talant kümuxni kəbul kıləyin, dəp uni zorlap ikki talant kümuxni ikki hətışə qəgip, ikki kixilik kiyimni qikirip bərdi. Bularni Naaman oşlamiridin ikki yigitkə yüdküzdi; ular Gəhəzining əldida bularni kətürüp mangdi.

24 U turoşan dənggə yətkəndə bularni ularning kəlliridin elip öyigə tikip kəydi; əndin bu ədəmləni kətküzüwətti.

25 Əndin u oşjisinin əldişə kirip turdi. Elixə uningdin: — I Gəhəzi, nəgə bərip kəlding? — dəp soridi. U jawab bərip: Kəlung həcşərgə barmidi, — dedi.

26 Elixə uningəşa: — Məlum bir kixi hərwisidin quxüp, kəynigə yenip, sənəg əldişəşə kəlgəndə, mening rəhim xu qəşdə sənəg bilən birgə bəroşan əməsmu? Bu kixilər kümux bilən kiyim, zəytun bəşliri bilən üzümzərlər, kəy bilən kala, malaylar bilən kənzəkələri kəbul kəlidişəşən wəkitmu?

27 Lekin həzir Naamanning mahaw kəsili sənəg həc nəşlinggə mənəgşəgə qəplixidu, — dedi. Xuning bilən u Elixaning kəxidən qikəkəndə kərdək ək bəluş kəldi. ■

6

Pəltinəş bəxini su üstidə ləylitixi

1 Pəyşəmbərlərnin xəgirtliri Elixəşa: — Mana bizgə sənəg əldingdə turuwətqən yerimiz tar kəldi.

2 İordan dəryəşinəg boyişə bərip, hər birimiz bərdin yəşəşəş elip, xu yərdə turidışəşəşəş bir turaləşəş öy yəşəşəş, — dedi.

— Bəringlər, dəp jawab bərdi u.

3 Ularınəg biri yənə: — İtipət kəlip kəminilərinəş bilən birgə bəroşin, dedi. U: — Billa bəray, dedi.

4 U ular bilən mangdi. Ular İordan dəryəşəşəşəş bərip, dərəş kəsikəş bəxlidi.

□ 5:18 «Rimmon» — Suriyənin «boran qikəroşəşəş but» idi. ■ 5:27 Qəl. 12:10; 2Tar. 26:19,

5 Lekin ularning biri dərəh kesiwatkanda paltining bexi suoqa qüxüp kätti. U warkirap: — Way oqojam, bu ətne aloqan palta idi, dedi.

6 Hudaning adimi: Nəgə qüxti, dəp soridi. U qüxkən yərnı kərsitip bərdi. U bir xahni kesip, uni suoqa taxliwidi, Paltining bexi ləyləp qıkti.

7 U: Uni qolungoqa aloqin, dewidi, u kixi qolini uzutup uni tutuwaldi.

Elixa pütün bir qoxunni məşlup qilidu

8 Suriyəning padixahı İsrail bilən jəng kiliwatatti. U öz hizmətkarlıri bilən məslihətləxip, palanqi-pokunqi yərdə bargah tikimən, dəp bekitətti. □

9 Hudaning adimi İsrailning padixahıoqa həwər əwıtıp: — Sən palanqi-pokunqi yərgə berixtin ehtiyat qılqin, qünki Suriylər u yərgə qüxməqci, dedi.

10 U waqıtlarda İsrailning padixahı Hudaning adimi əzigə kərsətkən jayoqa adəm əwətip u yərdiki adəmlirogə ehtiyat qilixni aqahlandırdı. Bundaq ix birqanqə qətim boldı. □

11 Buning səwəbidin Suriyəning padixahı kənglidə kattıq aqqıqlinip, öz hizmətkarlırini qaqırıp ulardin: — Arimizdin kimning İsrailning padixahı tərıpədə turidioqanlıqını manga kərsitip bərməmsilər?! — dəp soridi.

12 Lekin hizmətkarlırining biri: — I oqojam padixah undaq əməs; bəlki İsrailda turidioqan Elixa degən pəyojəmbər sən yatqan hujrangda qılqan səzlıringni İsrail padixahıoqa eytip beridu, — dedi.

13 U: Berip uning nədə ikənlıkını paylap kelinglar, mən adəm mangdurup uni tutup kələp, dedi. Ular: — U Dotan xəhıridə ikən, dəp həwər qıldı.

14 Xuning bilən u xu yərgə atlıklar, jəng hərwiliri wə zor bir qoxunni mangdurdi. Ular keqisi yetip kelip xəhərni qorxiwaldı.

15 Hudaning adimining maliyi səhərdə turup qıksa, mana, bir atlıklar wə jəng hərwiliri qoxuni xəhərni qorxiwəloqanıdı. Malay uningoqa: Apla, i oqojam, qandaq qıalarmız? — dedi.

16 Lekin u: Qorkmioqin; mana biz bilən birgə bolqanlar ular bilən birgə bolqanlardın keptur, dedi.

17 Əmdi Elixa dua qilip: I Pərwərdigar, malayimning kəzlırini kəraləydiqan qilip aqqaysən, dedi. U waqıtta Pərwərdigar yigitning kəzlırini aqti wə u əyni əhwalni kərdi; mana, pütkül taq Elixanı qəridəp turoqan yalkunluk at wə jəng hərwiliri bilən toloqanıdı.

18 Suriylər qüxüp u tərəpkə kəlgəndə, Elixa Pərwərdigaroqa dua qilip: Bu həlqni korluk bilən uroqin, dedi. Xuning bilən U Elixaning tiliki boyiqə ularni korluk bilən urdi.

19 Elixa ularoqa: Bu *silər izdigən* yol əməs wə *silər izdigən* xəhər əməs; mening kəynimdin əgixinglar, silərni silər izdigən adəmning qəxiqə baxlap baray, dəp ularni Samariyəgə baxlap bardı.

20 Wə xundaq boldiki, ular Samariyəgə kirgəndə Elixa: I Pərwərdigar, ularning kəzlırini kəraləydiqan qilip aqqaysən, dedi. Pərwərdigar ularning kəzlırini aqti; wə mana, ular Samariyəning otturisida turatti.

21 İsrailning padixahı ularni kərgəndə Elixadın: I atam, ularni öltürəwətəymu? Ular ni öltürəwətəymu? dəp soridi.

22 U: — Sən ularni öltürmə; hətta əzüng qiliq wə okyaying bilən əsir qılqanlıringni öltürməydiqan yərdə, bularni öltürəxkə bolamti? Əksiqə,

□ 6:8 «...məslihətləxip, palanqi-pokunqi yərdə bargah tikimən, dəp bekitətti» — yaki «... məslihətləxip, ular uningə: — Palanqi-pokunqi jayda hujum qılqayla, dedi». □ 6:10 «birqanqə qətim» — ibranıy ilida «bir qətim, ikki qətim əməs» degən sözlər bilən ipadilınıdu.

ularning aldioqana, su koyoqin; xuning bilan ular yap-icqip oz oqojisioqana yenip katsun, dedi. □

²³ Xundak kilip, u ularoqana qong ziyapat bardi; ular yap-icqip bolojandin keyin, andin ularni yoloqana saldi. Ular oqojisining yenioqana kaytti. Xuningdin keyin Suriyadin bulangqilar xaykiliri Israilning zeminiqana kayta besip kirmidi.

Pərwərdigar Samariyəni qutkuzidu

²⁴ Keyin xundak boldiki, Suriyaning padixahi Ban-Hadad putkul qoxunini yoiqip Samariyəni muhasirigana aldi.

²⁵ Xuning bilan Samariyada zor aqarqilik boldi. Ular uni xunqana uzun kamal kildiki, bir exak bexi saksan xakal kumuxka, wa keptar mayikining bir qinining tettiin biri bax xakal kumuxka yaraytti. □

²⁶ Israilning padixahi sepilning ustidin etkanda, bir ayal uningona: I oqojam padixah, yardam bərginə! dəp pəryad koturdi.

²⁷ U: Əgər Pərwərdigar sanga yardam bərmisə, mən sanga kandaq yardam kilay? Ya hamandin ya uzum kelqikidin yardam tepilamdu?, — dedi.

²⁸ Padixah əmdi uningdin yəne: Nemə dərding bar? dəp soridi. U: Mana bu hotun mangan: Oqlungni bərgin, biz uni bugun yayli. Ətə bolsa mening oqlumni yaymiz, dedi.

²⁹ U waqitda biz mening oqlumni kaynitip pixurup yeduk. Ətisi mən uningona: Əmdi sən oqlungni bərgin, uni yayli desəm, u əz oqlini yoxurup koydi, — dedi. ■

³⁰ Padixah ayalning səzini anglap kiyimlirini yirtip-yirtiwaetti. U sepilda ketiwatqanda, halk uning kiyimining iqigə, yəni etigə bəz kiygənlirini korup kaldi.

³¹ *Padixah:* — Əgər Xafatning oqli Elixaning bexi bugun tenida kalsa, Huda mening bəximni alsun wa uningdinmu artuk jazalisun! — dedi. □ ■

³² Əmma Elixana əz əyida olturatti; aksakallarmu uning bilan billə olturoqanidi. Padixah uning aldioqana bir adəmnə mangduqanidi. Lekin u həwərqi u yərgə yetip barmayla, Elixana aksakallarona: — Mana bu jallatning balisining bəximni aloqili adəm mangduqanlikini kerdunglarmu? Əmdi həwərqi kəlgəndə ixikni qing taqap iqidin tiriwelinglar. Mana uning kəynidin kəlgən oqojisining kədimining awazi angliniwatmamdu? — dedi.

³³ U ular bilan səzliwatqanda, mana həwərqi uning kəxiqana quxup kelip: «Padixah: «Mana bu balayi'apətning əzi Pərwərdigar tərpidin kaldi; mən zadi nemə dəp Pərwərdigarona yəne ümid baqliyalmən?» dəydu, dedi. □

□ **6:22 «...bularni olturuxka bolamti?»** — demək, sən əzəng muxu Suriylərnə əsirgə tutqan əməssən; hətta ularni xundak tutqan bolsangmu, u qaqda (kona «urux əhlaqi» boyiqə) ularni olturəwətməyting. □ **6:25 «saksan xakal»** — 900 gram, «bax xakal» 55 gram bolatti. Muxu yərdiki «bir qinining tettiin biri»ning həcimi bəlkim 0.25 litrqə idi; «qina» ibraniy tilida «kab» bilan ipadilini. ■ **6:29** Qan. 28:53 □ **6:31 «Əgər Xafatning oqli Elixaning bexi bugun tenida kalsa...»** — Israilning padixahi (Yoram, 8-babni korung) nemixka Elixana xundak oq? Xubhisizki, u padixahni butpərəslikni (3:3ni korung) uqun daim ayibligəqka, uningona oq idi; Elixana yəne, bu balayi'apətlər dəl butpərəslikimizdin bəximioqana quxkən, dəp agah bərgən bolsa kerək.

■ **6:31** 1Pad. 19:2 □ **6:33 «həwərqi uning kəxiqana quxup kelip: «Padixah: «Mana bu balayi'apətning əzi... yəne ümid baqliyalmən?» dəydu, dedi»** — həwərqi, xubhisizki, padixahning əz səzliirni yətküzəwatidu.

7

1 Elix: Pərwərdigarning səzini anglanglar! Pərwərdigar mundaq dəydu: — Ətə muxu waqitlarda Samariyəning dərwasida bir halta aq un bir xəkəlgə wə ikki halta arpa bir xəkəlgə setilidu, — dedi. □

2 Əmma padixah belikini tutup mangoqan qoxun əməldari bolsa, Hudaning adimigə: Mana, hətta Pərwərdigar asmanoqa tünqlük aqsimu, undaq ixning boluxi mumkinmu?! dedi. U: — Sən öz kəzüng bilən kərisən, lekin xuningdin yeməysən, dedi.

3 Əmdi dərwasining tüwidə tət mahaw kesili bar adəm olturatti. Ular bir-birigə: Nemə üqün muxu yərdə əlümni kütüp olturimiz? ■

4 Xəhərgə kirəyli desək, xəhərdə aqarqilik boləraqqa, u yərdə əlimiz; bu yərdə oltursaqmu əlimiz. Qopup Suriyləarning ləxkərgahioqa ketəyli. Ular bizni ayisa tirik qalimiz; bizni oltürəyli desə əlimiz, halas, — deyixti.

5 Xuni dəp ular kəqkurun Suriyləarning ləxkərgahioqa barəjili qopti. Ləxkərgahining qəxiqə yetip kəlgəndə, mana heq kixi yoq idi.

6 Qünki Pərwərdigar Suriyləarning ləxkərgahioqa jəng hərwiliri, atlar wə zor qong qoxunning sadasini anglatqanidi. Xuni anglap ular bir-birigə: Mana, Israilning padixahi bixək Hittiylarning padixahlrini wə Misirliqlarning padixahlrini üstimizgə hujum qiləyli yalliwaptu, deyixti; ■

7 kəqkurun kəzəjilip qedirlirini, at bilən exəklirini taxlap ləxkərgahni xu peti qoyup, öz janlrini kətkuzux üqün bədər kaqqanidi.

8 Mahaw kesili bar ədəmlər ləxkərgahning yenioqa kelip, bir qediroqa kirip, yəp-iqip uningdin kümux bilən altunni wə kiyimləni elip yoxurup qoyuxti. Andin ular yenip kelip, yənə bir qediroqa kirip u yərdiki oljinimu elip yoxurup qoyuxti.

9 Andin ular bir-birigə: Bizning bundaq kiləjinimiz durus əməs. Bügün kutluk həwər bar kündur, lekin biz tinmay turuwatimiz. Səhərgiqə kalsaq bu yamanlik beximizioqa quxidu. Uning üqün əmdi berip padixahning ordisidikilərgə bu həwərnə yətküzəyli, dedi.

10 Xuning bilən ular berip xəhəarning dərwasisidiki pasibanlarni qakirip ularoqa: Biz Suriyləarning ləxkərgahioqa qiqsak, mana heqkim yoq ikən, hətta adəmining xəpəsimu yoqtur; bəki atlar baqlaklik, exəklər baqlaklik bolup, qedirlar əyni peti turidu, dedi.

11 Dərwasidiki pasibanlar xu həwərnə towap elan kilip, padixahning ordisioqa həwər yətküzdi.

12 Padixah qeqisi qopup hizmətkarlioqa: — Mən Suriyləarning bizgə nemə qilmaqçı boləjini silərgə dəp berəy. Ular bizning aqarqilikta kələjinimizni bilip, ləxkərgahdin qikip dalada məkünuwelip: — Israilar xəhərdin qiqsa, biz ularni tirik tutup, andin xəhərgə kirələymiz, deyixkən gəp, dedi.

13 Hizmətkarlıridin biri jawab berip: — Birnəqqə kixini xəhərdə kəloqan atlardin bəxni elip (ularning aqiwiti bu yərdə kəloqan Israilning barlik kixiliriningkidin, hətta halak boləqanlarningkidin bəttər bolmaydu!), ularni kərup kelixkə əwətəyli, dedi.

14 Xuning bilən ular ikki jəng hərwisi bilən ularoqa kətidioqan atlarni təyyar kildi. Padixah ularni Suriyləarning qoxunining kəynidin əwətip: — Berip əhwalni kərup kelinglar, dəp buyrudi.

15 Bular ularning izidin İordan dərwasioqə qoqlap bardi; wə mana, pütkül yol boyi Suriylər aldırıp kaqkanda taxliwətkən kiyim-keqək wə

□ 7:1 «halta» — muxu ayəttə «halta» (ibraniy tilida «seah») təhminən 4 litrqə kelidu. ■ 7:3

Law. 13:46 ■ 7:6 Yəx. 13:4

hərhil əswab-üskünilər bilən tolojanidi. Əlqilər yenip kelip padixahқа xuni həwər kildi.

¹⁶ U waqıtta həlk qikip Suriylərnıng ləxkərgahıdın oljılarnı talıdı; xuning bilən Pərwərdıgarnıng eytkan səzıdək, bır halta aq un bır xəkəlgə, ikki halta arpa bır xəkəlgə setıldı.

¹⁷ Əmdi padixah bilikini tutup mangojan həlıkı əməldarnı dərwezını baxkuruxқа təyinləp qoyojanıdı. Əmdi halayık dərwezıdın *etilip qıkkanda* unı dəssəp-qəyliwətti wə xuning bilən u əldı. Bu ix padixah Hudanıng adimini tutmaqçı bolup, unıng aldıoqa baroqanda, dəl Elix aytqandək boldı.

¹⁸ Xuning bilən Hudanıng adımı padixahқа eytkan xu söz əməlgə axuruldı: «Ətə muxu waqıtlarda Samariyəning dərwezısıda ikki halta arpa bır xəkəlgə wə bır halta aq un bır xəkəlgə setilidu».

¹⁹ Əmma həlıkı əməldar Hudanıng adımıgə: — «Mana, hətta Pərwərdıgar asmanoqa tünqlük aqsimu, undak bır ixning boluxı mumkinmu?!» degənıdı. U: — «Sən öz kəzüng bilən kərisən, ləkin xuningdın yeməysən», degənıdı.

²⁰ Uningoqa həm dəl xundak boldı; qünki həlk unı dərwezıda dəssəp eltürgənıdı.

8

Elixa yəna bır ketim Xunəmlık ayaloqa yardəm beridu

¹ Elixa əzi oqlını tirildürgən ayaloqa nəsihət kılıp: — Sən wə öz öydikiliring bilən berip, kəyərdə olturojudək jay tapsang, u yərdə turojin; qünki Pərwərdıgar: — Aqarqılık bolsun, dəp bekıttı. Bu aqarqılık zemında yəttə yilojiqə tügiməydu, dedi.■

² Xuning bilən u ayal Hudanıng adımı eytkandək öz öydikiliri bilən berip, Filistiylərnıng yurtıda yəttə yilojiqə turdı.

³ Wə xundak boldiki, yəttə yıl ətkəndə, ayal Filistiylərnıng yurtıdın yenip kəldi; u padixahtin öyi bilən zeminini özıgə qayturup berixni iltimas kılqılı bardi.

⁴ Xu waqıtta padixah Hudanıng adımınıng hizmətkari Gəhazi bilən səzlixip uningoqa: — Elixa kılqan həmmə uluq əməllərnı manga bayan kılıp bərgin, dəwatattı.

⁵ Wə xundak boldiki, u padixahқа Elixanıng kandaq kılıp bır ölükni tirildürgənlikini dəp bəriwatkanda, Elixa oqlını tirildürgən xu ayal padixahtin öz öyi wə zeminini qayturup berixni iltimas kılqılı kəldi. Gəhazi: — I padixah oqojam, mana, bular mən eytkan ayal wə Elixa əlümdin tirildürgən oqlı dəl xu, dedi.

⁶ Padixah ayaldın sorıwıdı, u xu wəkəni uningoqa dəp bərdi. Xuning bilən padixah bır aqwatni bəlgiləp: — Uning həmmə təəllukatlırını yandurup bərgin wə xuningdək öz yurtıdın kətkən kündin tartıp bu waqıtqıq yerıdın qıkkan həsulning barlık kirimini uningoqa bərgin, dedi.

Elixa Hazaal bilən kərixıdı

⁷ Əmdi Elixa Suriyəning padixahı Bən-Hadad kesəl yatqınıda Dəməxkkə kəldi. Padixahқа: Hudanıng adımı bu yərgə kəldi, dəp həwər berildi.

⁸ Padixah Hazaelga: — Özüng bir sowoqa elip, Hudaning adimining aldioqa berip uning bilən körüxüp, u arkilik Pärwərdigardin mening toqgramda: «U bu kesəldin sakiyamdu, sakaymaydu» dəp sorioqin, — dedi. ■

⁹ Xuning bilən Hazael uning bilən körüxüxkə bardı. U özi bilən Dəməxktiki hərhil esil mallardin kırık tögə sowoqa elip, uning aldioqa berip: «Oqılung Suriyəning padixahı Bən-Hadad meni əwətip, bu kesəldin sakiyimənmü, sakaymaymənmü?» dəp soraydu, — dedi.

¹⁰ Elixə uningoqa: — Berip uningoqa: — Qokum sakiyisən, dəp eytkin. Ləkin Pärwərdigar manga qandakla bolmisun u qokum əlidu, dəp wəhiy kildi, dedi.

¹¹ Hudaning adimi taki Hazael hijil bolup kətküqə uningoqa tikilip karap turdi, andin Hudaning adimi yioqlaxqa baxlıdı.

¹² Hazael: — Olojam nemixka yioqlayla! dəp soridi. U: — Mən sening Israillərğa kilidioqan yaman ixliringni bilimən; qünki sən ularning qoroqanlirini köydürüp, yigitlirini kilic bilən öltürüp, uxxak balilirini qerüp taxlap, hamilidar ayallirining qarnini yeriwetisən, dedi. ■

¹³ Hazael: — Mənki ittək bir qulung nemə idim, undak uluq ixlarni kilalamtim? Elixə: — Pärwərdigar manga sening Suriyəning padixahı bolidioqanliqningni məlum kildi, dedi.

¹⁴ U Elixəning qexidin qikiq oqjisining yenioqa bardı. Bən-hadad uningdin: — Elixə sanga nemə dedi, dəp soridi. U: — U manga silining toqrilirida, qokum sakiydu, dəp eytti, dedi.

¹⁵ Ətisi Hazael bir parqə bəzni elip, suqa qilap padixahning yüzini ətti. Xuning bilən u əldi; wə Hazael uning ornida padixah boldı.

Yəhoxafatning oqli Yəhoram Yəhudaning padixahı boluxı atisi bilən 2Tar. 21:2-20

¹⁶ Israilning padixahı, Ahabning oqli Yoramning səltənitining bəxinqı yilida, Yəhoxafat tehi Yəhudaning padixahı waqtida, Yəhoxafatning oqli Yəhoram Yəhudaning padixahı boldı. □ ■

¹⁷ U padixah bolqanda ottuz ikki yaxta bolup, Yerusalemda səkkiz yil səltənət kildi.

¹⁸ U Ahabning jəməti qiloqandək Israil padixahlirining yolida yürdi (qünki uning ayalı Ahabning kizi idi); u Pärwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni kildi .

¹⁹ Ləkin Pärwərdigar Dawutka: — Sening bilən oquulliringoqa «mənggü eqməydioqan qıraoq» berimən degən wədisi tüpəylidin u Yəhudani harab kilixni halimidi. □ ■

²⁰ Uning künliridə Edom Yəhudaning idarə kilixioqa isyan kətürüp, azad bolup öz aldioqa bir padixahlıq tiklidi. ■

■ **8:8** 1Pad. 14:2, 3; 2Pad. 1:2 ■ **8:12** 2Pad. 10:32; 12:17; 13:7 □ **8:16** «Yoram» — «Yəhoram»ning baxqa birhil xekli. Muxu ayatə ikki Yəhoram bar; birinqisi Israil, yəni ximaliy padixahlıqning padixahı, ikkinqisi Yəhudaning padixahı. «**Yəhoxafat tehi Yəhudaning padixahı waqtida, Yəhoxafatning oqli Yəhoram Yəhudaning padixahı boldı**» — demək, Yəhoxafat wə oqli Yəhoram ikkisi tang səltənət kilidu. ■ **8:16** 2Tar. 21:4, 5 □ **8:19** «**Dawut ... bir qıraoq... berimən**» — «1Pad.» 11:36 wə izahatni kərüng. «Qıraoq» — bu kəqmə mənilik səz bolup, Dawutning handanini kərsitidu, əlwəttə; handanning məwjut bolqanliqı (1) Dawutning Hudaqa sadiq bolqanliqioqa guwahlıq beridioqan «qıraoq» bolidu; (2) Hudaning Dawutka: Sən arkilik pütkül dunyani soraydioqan Məsih tuqulidu, dəp bərgən wədisidə turidioqanliqioqa guwahlıq beridioqan «qıraoq» bolidu. ■ **8:19** 2Sam. 7:13; 1Pad. 11:36; 15:4; Zəb. 132:17-18 ■ **8:20** Yar. 27:40; 2Tar. 21:8

21 Xuning bilən Yoram hëmmə jəng hārwiliri bilən yoləja qıkip Zair xəhriyə ötti. U keqisi ornidin turup, özini wə jəng hārwilirining sərdarlırını qorxiwaləjan Edomlarəja hujum kilip, ularni məşlup kildi; lekin ahirida *Yəhuda* ləxkərliri öz öylirigə keqip kətti. □

22 Xuning bilən Edomlar Yəhudaning həkümranlıqıdin bügüngiqə azad boldi. U wakıttə Libnahmu isyan kətürüp azad boldi.

23 Əmdi Yoramning baxka ixliri həm kiləjanlırining həmmisi bolsa «Yəhuda padixahlırining tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? □

24 Yoram əz ata-bowiliri arisida uhlidi wə «Dawutning xəhri»də ata-bowilirining yenida dəpnə kilindi. Oqlı Aħaziya uning ornida padixah boldi. ■

Aħaziya səltənət kilidu

2Tar. 22:1-6

25 Israilning padixahı, Aħabning oqlı Yoramning səltənätining on ikkinçi yili, Yəhuda padixahı Yəhəoramning oqlı Aħaziya Yəhudaəja padixah boldi. ■

26 Aħaziya padixah boləanda yigirmə ikki yaxta bolup, Yerusalemda bir yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Ataliya idi; u Israil padixahı Omrining kızı idi. ■

27 *Aħaziya* Aħabning jəmätining yolida yürüp Aħabning jəmätı kiləandək, Hudaning nəziridə rəzil boləanni kildi; qünki u Aħabning küy oqlı bolup uningəja həmjəmət idi.

28 Aħabning oqlı Yoram Suriyəning padixahı Həzəəl bilən Gileadtiki Ramotta soquxkənda Aħaziya uningəja həmədmlixip soquxkə qıkkanidi. Suriylər Yoramni zəhimləndürdi.

29 Yoram padixah Ramahda Suriyə padixahı Həzəəl bilən soquxkənda Suriylərdin yegən zəhmını dawalıtix üqün, Yizrəəlgə yenip kəldi. Aħabning oqlı Yoram kesəl boləraqqa, Yəhudaning padixahı, Yəhəoramning oqlı Aħaziya uni yokliqlı Yizrəəlgimu bardı. ■

9

Yəhu padixahı bolidu

1 Elixə pəyöəmbər pəyöəmbərlərnin xagirtlıridin birini qakirip, uningəja: — «Belingni baqlap bu may kaqisını qolungəja elip, Gileadtiki Ramotka barəjan. ■

2 U yərgə barəanda Nimxining nəwrisi, Yəhəxafatning oqlı Yəhuni tepip, öyigə kirip, uni əz buradərliri arisidin ornidin turoquzup, iqkiriki öyge baxlap kir.

□ **8:21** «Yoram həmmə jəng hārwiliri bilən...» — «Yoram» yaki «Yəhəoram». «Zair xəhriyə ötti» — yəni İordan dəryasidin ötti. «ahirida Yəhuda ləxkərliri öz öylirigə keqip kətti» — əyni tekistə «Yəhuda» degən səz yok. Lekin muxu yərdə «ləxkərlər» (İbraniy tilida «həlk») Yəhudiy ləxkərləni kərsətsə kerək. □ **8:23** «Yəhuda padixahlırining tarih-təzkiriliri» — bu kitab Təwrattiki «Tarih-təzkirə»ning əzi əməs, birək xühisizki, Təwrattiki «Tarih-təzkirə» bu kitabın kəp uqurlarıni aləjan. ■ **8:24** 2Tar. 21:19 ■ **8:25** 2Tar. 22:1 ■ **8:26** 2Tar. 22:2 ■ **8:29** 2Pad. 9:15; 22:6, 7 ■ **9:1** 1Pad. 19:16

³ Andin qaçidiki mayni bexioğa quyup: Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən seni İsrailoğa padixah boluxka məsih kildim, degin; xuni dəp bolupla ixikni eqip, qeqip qıqkın, həyal bolma» — dedi.■

⁴ Xuning bilən xu yax pəyoğəmbər yigit Gileadtiki Ramotka bardi.

⁵ U yərgə kəlgəndə, mana, koxunning sərdarliri u yərdə olturatti. U: — I sərdar, sanga bir səzüm bar, dedi.

Yəhu: — Kaysimizoğa? — dəp soridi.

U: — Sanga, i sərdar, dedi.

⁶ U qorup öygə kirdi. Yigit bexioğa mayni quyup uningğa mundak dedi: İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən seni Pərwərdigarning həlkigə, yəni İsrailoğa padixah boluxka məsih kildim.

⁷ Sən öz oğjang Ahabning jəmətini yokitisən; çünki öz kullirim pəyoğəmbərləning keni üqün wə Pərwərdigarning həmmə kullirining keni üqün Yizəbəldin intikam alay. □

⁸ Ahabning pütkül jəməti yokilidu; Ahabning jəmətidin İsraildiki həmmə ərəkəkləni hətta ajiz yaki meyip bolsun həmmisini həlak qilimən. □ ■

⁹ Mən Ahabning jəmətini Nibatning oqlı Yəroboamning jəmətidək wə Ahiyahning oqlı Baaxaning jəmətidək yok qilimən. ■

¹⁰ İtlar Yizəbəlni Yizrəaldiki xu parqə yərdə yəydu. Həqkim uni dəpnə kilmaydu».

Xuni dəp bolupla yigit ixikni eqip qeqip kətti. □ ■

¹¹ Yəhu öz oğjisining hizmətkarlırining kexioğa yenip qıqkanda, ular uningdin: — Həmmə ix tinqlikmu? Bu təlwə seni nemə ix bilən izdəp kəptu? — dəp soridi.

U ularoğa: Silər xu kixi wə uning səpsətəlrini bilisilər, — dedi.□

¹² Ular: Yaloğan eytma! Bizgə dəp bərginəl! dewidi, u: — U manga mundak-mundak dəp, Pərwərdigar mundak dəydu: — «Seni İsrailning üstidə padixah boluxka məsih kildim» dəp eytti — dedi.

¹³ Xuning bilən ularning həmmisi tonlirini selip, pələmpəydə yeyip uningğa payandaz kildi. Ular kanay qelip: «Yəhu padixah boldi!» dəp jakarlasti.

¹⁴ Xuning bilən Nimxining nəwrəsi, Yəhəxafatning oqlı Yəhu Yoramni kəstliməkqi boldi. U wəqıtta Yoram bilən barlık İsrailar Gileadtiki Ramotta turup, u jayni Suriyəning padixahı Həzaəlning hujumidin muhapizət kilawatatti.

¹⁵ Əmdi Yoram padixah Suriyəning padixahı Həzaəl bilən sokuxkanda Suriylərdin yegən zəhmidin sakiyix üqün Yizrəəlgə yenip kəlgənidi. Yəhu bolsa *əzigə əgəxkanlərgə*: Silərgə layik kərunsə, Yizrəəlgə berip həwər bərgüdək həqkimni xəhərdin qaçurmanglar, degənidi.■

¹⁶ Yəhu bir jəng hərwisini həydəp Yizrəəlgə bardi, çünki Yoram u yərdə kesəl bilən yatkanidi (Yəhudaning padixahı Aħaziya Yoramni yokliqlı qıxüp kəlgənidi).

¹⁷ Əmdi kəzətqi Yizrəəlning munarida turup, Yəhu katarlık bir top adəmləni kərdi. U: «Bir top adəmləni kərdum» dedi. Yoram: Bir atlık

■ 9:3 2Tar. 22:7 □ 9:7 «**Yizəbəldin intikam alay**» — ibranıy tilida «Yizəbəlning qolidin intikam alay». □ 9:8 «**həmmə ərəkəklər**» — ibranıy tilida: «tamoğa qarap siyidiğan hərbi» dəp ipadilidı. «**ajiz yaki meyip bolsun həmmisini**» — baxka birhil tərijimisi: «yaki kul yaki hər bolsun, həmmisi...». ■ 9:8 1Pad. 21:21 ■ 9:9 1Pad. 14:10; 15:29; 16:3,11 □ 9:10 «**Yizrəaldiki xu parqə yər**» — Ahab padixah Nabottin kəstləp taritiwaloğan yəni kərsitidu. «1Pad.» 21:1-24ni kəring. ■ 9:10 1Pad. 21:23 □ 9:11 «**səpsətəlriri**» — yaki pəkət «gəpliri». ■ 9:15 2Pad. 8:29

kixini ularning aldiqqa əwətinglar, u ulardin: — Həmmə ix tinqlikmü? — dəp sorisun, dedi.

¹⁸ Xuning bilən atlıq bir kixi ularning aldiqqa berip: — Padixah, həmmə ix tinqlikmü, dəp soridi, dedi.

Yəhu: — Tinqlikmü, əməsmü, buning bilən nemə karing? Burulup mening kəynimdin mang, — dedi. Kəzətqi *padixahqa* həwər berip: — Həwərqi ularning kəxiqqa bardı, ləkin qayıtp kəlmidi» — dedi.

¹⁹ Xuning bilən u yənə bir atlıq kixini mangdurdı. U ularning aldiqqa berip: — Padixah, həmmə ix tinqlikmü, dəp soridi, dedi.

Yəhu: — Tinqlikmü, əməsmü, buning bilən nemə karing? Burulup mening kəynimdin mang, dedi.

²⁰ Kəzətqi *padixahqa* həwər berip: — Həwərqi ularning kəxiqqa bardı, ləkin qayıtp kəlmidi. Əmdi ularning hərwa həydixi Nimxining oqlı Yəhuning həydixidək ikən, qünki u təwlilərqə həydəydu, dedi.

²¹ Yoram: — Hərwinı kətinglar, dəp buyruwidi, uning jəng hərwisini kətip təyyarlıdı. Andin İsrailning padixahı Yoram bilən Yəhudaning padixahı Aħaziya, hərbiəri öz jəng hərwisioqqa olturup, Yəhuning aldiqqa berixqqa çiqti; ular uning bilən Yizrəllik Nabotning etizlikqida uqraxtı. □

²² Yoram Yəhuni kərgəndə, «I Yəhu, həmmə ix tinqlikmü? dəp soridi. U: — Anang Yizəbəlning qiloqan buzukqılıqliri wə jadugərlikli xunqə jik tursa, qandakmu tinqlik bolıdu?! — dedi. □

²³ Xuning bilən Yoram hərwinı yandurup Aħaziyaqqa: «I Aħaziya, asiylıq!» dəp warkırap bədar qaçtı.

²⁴ Yəhu okyasini qolioqqa elip, oq selip Yoramning *kəyni tərıpidin* uning ikki mürisining arılıqidin atti. Ya oqi uning yürıkidin texip çiqti wə u öz hərwisioqqa yikilip qüxti.

²⁵ Yəhu öz yenidiki əməldari Bidkarqqa: Uni elip Yizrəllik Nabotning etizlikqioqqa taxlıqin. Yadingda bolsunki, mən bilən sən uning atisi Aħabning kəynidin billə mangoqanda, Pərwərdigar uning toqrisida mundak bir həküm-wəhiyni eytkan: — □

²⁶ «Mən tünügün Nabotning keni bilən uning oqullirining qenini kərdüm, dəydu Pərwərdigar: Mana bu *kan kərzini* dəl bu etizlikqta sangə yandırımən, dəydu Pərwərdigar». Əmdi Pərwərdigarning xu səzi boyıqə, uni elip xu yərgə taxlıqin, — dedi. ■

²⁷ Yəhudaning padixahı Aħaziya buni kərgəndə «Baqdiki rawak yoli» bilən qaçtı. Ləkin Yəhu uning kəynidin koqlap: «Uni etinglar!» dəp buyruwidi, ular uni İbleamning yenida, Gur egizlikigə qıqқан yolda atti. U Məgiddoqlıqə kəqip u yərdə öldi. □ ■

²⁸ Xuning bilən uning hizmətkarlıri uning jəsitini jəng hərwisioqqa selip, Yerusalemoqqa elip berip, «Dawutning xəhiri»də ata-bowilirining yenioqqa öz kəbrisidə dəpnə kildi

²⁹ (Aħabning oqlı Yoramning səltənitining on birinqi yilida Aħaziya Yəhudaqqa padixah bolıqanıdı).

³⁰ Yəhu əmdi Yizrəlgə kəldi, Yizəbəl xuni anglap kəzlırigə sürmə sürüp, qaqlirini tarap, derizidin qarap turattı.

□ 9:21 «**ular uning bilən Yizrəllik Nabotning etizlikqida uqraxtı**» — «1Pad.» 21:1-24ni kəruq. □ 9:22 «**buzukqılık**» — muxu yərdə həm zinahorlukning əzi həm kəqmə mənida bupərəsilikni kərsətsə kərek. □ 9:25 «**...mundak bir həküm-wəhiyni eytkan**» — ıbraniy tilida «...mundak bir yükni saloqan». Adəttə «yük» Hudaning həkümi yaki jazasini jakarlaydıqan wəhiyi idi. ■ 9:26 1Pad. 21:19 □ 9:27 «**«Baqdiki rawak yoli» bilən**» — yaki

«Bəyt-Həgqanoqqa barıdıqan yol bilən». ■ 9:27 2Tar. 22:7-9

31 Yəhu dərwarzidin kirgəndə u uningəja: I Zimri, öz oqjangning katili, həmmə ix tinqlikmu? — dəp soridi. □ ■

32 Yəhu bexini kətürüp, derizigə qarap turup: — Mən tərəptə turidiojan kim bar? dəp soriwidi, ikki-üq aqwat derizidin uningəja qaridi.

33 U: Xu ayalni təwəngə taxlanglar, deyixigila, ular uni təwəngə taxlidi. Xuning bilən uning qeni həm taməja həm atlarəja qeqildi. U uni atliroiəja dəssitip üstidin etüp kətti.

34 Andin u eygə kirip yəp-iqkəndin keyin: Bu ləniti ayalning jəsiti ni təxkürüp, uni dəpnə kilinglar. Qünki nemila bolmisun u padixahning məlikisidir, dedi. ■

35 Lekin ular uni dəpnə kiliwetəyli dəp beriwidi, uning bax səngiki, ayaqliri wə qolining alkinidin baxka heq yerini tapalmidi.

36 Ular yenip kelip bu həwərni uningəja degəndə u: — Bu ix Pərwərdigar Öz kuli Tixbilik İliyas arkişik eytkən munu səzining əməlgə axuruluxidur: — «İtlar Yizrəəldiki xu parqə yərdə Yizəbəlning gəxini yəydu. ■

37 Yizəbəlning əlüki sirtta, Yizrəəldiki xu parqə yərdə kiqədkə yeyilip ketidu wə xuning bilən heqkim: «U Yizəbəl ikən» deyəlməydu» — dedi.

10

Yəhu Ahabning jəmətidikilərnəni yəkitidu

1 Əmdi Samariyədə Ahabning yətmix oşli bar idi. Yəhu hətlərnəni yezip Samariyəgə, yəni Yizrəəldiki əməldar-aqsakallarəja wə Ahabning jəmətidiki pasibanlarəja əwətti. Hətlərdə mundak deyildi: —

2 «Silər bilən billə oqjanglarning oşulliri, jəng hərwiliri bilən atlar, kərojanlik xəhər wə sawut-kəralarmu bardur; xundak boləqəndin keyin bu hət silərgə təgkəndə,

3 öz oqjanglarning oşulliridin əng yahxisini tallap, öz atisining təhtigə olturəyuzup, oqjanglarning jəməti üqün səkuxkə qikənglar!».

4 Lekin ular dəkkə-dükkigə qüxüp intayin kərkuxup: Mana ikki padixah uning aldidə put tirəp turalmiəjan yərdə, biz kəndəkmə put tirəp turalaymiz? — deyixti.

5 Xuning bilən orda bəxi, xəhər baxliki, aqsakallar bilən pasibanlar Yəhuəja həwər yətküzüp: Biz sening kulliringmiz; sən hərnemə buyru-sang xuni kilimiz; heqkimni padixah kiləmaymiz. Səngə nemə muwəpik kərünsə xuni kiləjin, dəp eytti.

6 Yəhu ikkinçi hətni yezip, həttə: — «Əgər mən tərəptə bolup, mening səzliməgə kirixkə razi bolsənglar öz oqjanglarning oşullirining baxlirini elip, ətə muxu wəkiyyə Yizrəəlgə, mening kəximəja ularni kəltürənglar. Əmdi padixahning oşulliri yətmix kixi bolup, əzlrini bəkkən xəhərning uluqlirining kəxidə turətti. □

7 Hət ularəja təgkəndə ular xəhzadilərnəni, yətmixəylənnəning həmmisini əltürüp, baxlirini səwətlərgə selip, Yizrəəlgə Yəhuəja əwətti.

□ 9:31 «Zimri» — 44 yil ilgiri İsrail padixah Elahdin yüz erüp uni əltürgən. «1Pad.» 16:9-20ni kəring. ■ 9:31 1Pad. 16:18 ■ 9:34 1Pad. 16:31 ■ 9:36 1Pad. 21:23 □ 10:6 «baxlirini

elinglar» — Yəhuning təlipi bəlkim kəstən müjməl deyilgənidi. İbraniy tilidə «baxlirini elix» degənlük «əzlrini elip kəlix» yəki «əltürüx» degən ikki bislik mənədi idi. Aqsakallar wə pasibanlar padixahning oşullirini əltürgəndin keyin, Yəhu ularni «Ular mən bilən təng bu ixlarəja məs'ul» dəp kərsitəlytti.

8 Bir hawerqi kelip Yehusha: Ular xahzadilarning baxlirini elip kaldi, dap hawar bərgəndə, u: Ularni ikki dəwə kılıp, dərwazining aldidə ətə ətigəngiqə koyunglar, dedi.

9 Ətigəndə u qikip, u yərdə turup pütkül halayikqa: Silər bigunahsilər; mana, mən özüm oqojamoqa kəst kılıp uni oltürdüm; lekin bularning həmmisini kim qepip oltürdi? □

10 Əmdi xuni bilinglarki, Pərwərdigarning heq səzi, yəni Pərwərdigar Ahabning jəməti toşrisida eytkinidin heqbir səz yərdə kalmaydu. Qünki Pərwərdigar Əz kuli İliyas arkiplik eytkinoqa əməl kildi, — dedi.■

11 Andin keyin Yəhu Yizrəəldə Ahabning jəmətidin qalojanlarning həmmisi, uning tərpidiki barlik ərbablar, dost-aqiniliri wə kahinlirini heq kimni qaldurmay oltürdi.

12 Andin u ornidin turup, Samariyəgə bardi. Yolda ketiwetip «padiqilaroqa təwə Bəyt-Əkəd»kə yətkəndə □

13 Yəhu Yəhuda padixahi Ahaziyaning kerindaxliri bilən uqraxti. U ulardin: Silər kim? — dap soridi.

«Ahaziyaning kerindaxliri, padixahning oqulliri wə hanixning oqulliridin hal soriqili barimiz, dedi.□ ■

14 U: Ularni tirik tutunglar! dap buyrudi. Andin adəmliri ularni tirik tutti, andin həmmisini Bəyt-Əkədning kudukining yenida oltürüp, ularning heq birini koymidi. Ular jəmiy kirik ikki adəm idi.

15 U u yərdin ketip baroqanda uning aldioqa qikkan Rəkabning oqli Yəhonadabka yulkti. U uningoqa salam kılıp: Məning kənglüm sanga sadik bolojandək, sening kənglungmu manga sadikmu? — dedi. Sadik, dedi Yəhonadab.

Yəhu: — Undak bolsa qolungni manga bərgin, dedi. U qolini beriwidi, Yəhu uni jəng hərwisioqa elip qikip, əz yenida jay berip □

16 uningoqa: Mən bilən berip, Pərwərdigaroqa bolojan kizojinlikimni kərgin, dedi. Xuning bilən u uni jəng hərwisioqa olturoquzup həydəp mangdi.

17 U Samariyəgə kəlgəndə Ahabning jəmətidin Samariyədə qalojanlarning həmmisini kirip tügətküqə oltürdi. Bu ix Pərwərdigarning İliyasqa eytkən səzining əməlgə axuruluxi idi.■

Yəhuning Baal degən butning kahin-pəyojəmbərlirini kətl kilixi

18 Andin Yəhu həmmə halayikni yioqdurup, ularoqa mundaq dedi: — Ahab Baalning hizmitini az qilojan, lekin Yəhu uning hizmitini kəp kildi.

19 Buning üqün Baalning barlik pəyojəmbərlirini, uning kulluqida bolojanlarning həmmisi bilən barlik kahinlirini manga qakiringlar; heqkim kalmisun, qünki Baaloqa qong kurbanlik sunojum bar; hərkim hazır bolmisa jenidin məhrum bolidu, dedi. Lekin Yəhu bu ixni baalpərəsləni yokitix üqün hiyigərlik bilən kildi.

□ 10:9 «Silər bigunahsilər; mana, mən özüm oqojamoqa kəst kılıp uni oltürdüm; lekin bularning həmmisini kim qepip oltürdi?» — Yəhu hiyigərlik bilən xəhərdiki wə Yizrəəldiki əməldarlarni mən tərəptə turidu, mən bilən təng muxu ixlaroqa məs'ul, dəp halayikqa kərsətməkqi. ■ 10:10 1Pad. 21:19, 21, 29 □ 10:12 ««padiqilaroqa təwə Bəyt-Əkəd»kə» — yaki «koy padiqilar yioqilidiojan jay»oqa...» □ 10:13 «hal soriqili barimiz» — ibranii tilida «hal soriqili qüximiz». ■ 10:13 2Tar. 22:8 □ 10:15 «sanga sadik» — ibranii tilida «kənglunggə sadik» dəp ipadiliniidu. «sanga sadik bolojandək» — yaki «sanga durus bolojandək». «manga sadikmu» — yaki «manga durusmu». Bu ayəttiki «Rəkabning oqli Yəhonadab» «Yər.» 35:1-16də tiloqa elinogən «Rəkabning oqli Yəhonadab (Yonadab)»ka ohxax adəm boluxi mumkin. ■ 10:17 2Tar. 22:8

20 Xuning bilən Yəhu: Baaloqa has bir heyt bektinglar, dewidi, ular xundak elan kildi.

21 Yəhu pütkül Israiloqa təkliپ əwətkəndə, barlık baalpərəslər kəldi; ulardin heq biri kəm qalmay kəldi. Ular Baalning buthanisioqa kirdi; xuning bilən Baalning buthanisi bu bexidin yənə bir bexioiqə liq toldi.

22 U *murasim* kiyimi begigə: Həmmə Baalpərəslərgə *ibadət* kiyimlerini əqikp bər, dewidi, u kiyimlərni ularoqa əqikp bərđi.

23 Yəhu bilən Rəkabning oqli Yəhonadab Baalning buthanisioqa kirip baalpərəslərgə: Təxxürüp bekinglar, bu yərdə Pərwərdigarning bəndiliridin heqbiri bolmisun, bəlki pəqət baalpərəslər bolsun, dedi.

24 Ular təxəkkür qurbanlıqliri bilən keydürmə qurbanlıqlarını ötküzgili kirdi. Yəhu səksən adimini texida koyup ularoqa: Mən silərning ilkinglaroqa tapxuroqan bu adəmlərdin birsi qolunglardin keqip kətsə, jening ornida jan berisilər, dedi. □

25 Ular keydürmə qurbanlıqni ötküzüp boluxioqila, Yəhu orda pasibanliri wə sərdarlaroqa: Kirip ularni kətl kilip, heqkimni qikkili koymanqlar, dəp buyrudi. Xuning bilən orda pasibanliri bilən sərdarlar ularni kilip bisi bilən kətl kilip, ölüklərni xu yərgə taxliwətti. Andin Baalning buthanisining iqlirigə kirip

26 but tüwrüklərni Baalning buthanisidin elip qikp keydüriwətti.

27 Ular yənə Baalning tüwrük-heykilini qekp, Baalning buthanisini yiktip uni bügüngə kədər həjəthanoqa aylandurđi.

28 Yəhu xu yol bilən Baalni Israil iqidin yok kildi.

Yəhuning səltənitining hulasisi

29 Yəhu Nibatning oqli Yəroboamning Israilni gunahqa putlaxturoqan gunahliridin, yəni Bəyt-Əl bilən Dandiki altun mozay butliridin əzini yiqmidi. ■

30 Pərwərdigar Yəhuoqa: Sən obdan kilding; Mening nəzirimgə muwapik kərunginini ada kilip, Ahabning jəmətigə kənglümdiki həmmə niyətni bəja kilip pütkülüzgining üqün, sening oqulliring tətinqi nəsligiqə Israilning təhtidə olturidu, dedi. ■

31 Ləkin Yəhu pütün kəlbidin Israilning Hudasi Pərwərdigarning muqəddəs kanunida mengixka kəngül bəlmidi; u Israilni gunahqa putlaxturoqan Yəroboamning gunahliridin neri turmidi.

32-33 Xu künlərdə Pərwərdigar Israilning zeminini kesip-kesip azaytixka baxlıdi. Qünki Həzəəl İordan dəryasining məxriq təripidin baxlap Israilning qəgraliridin bəsup ötup ularoqa həjum kildi; u barlık Gilead yurtini, Arnon jiləjisining yenidiki Aroərdin tartip Gileadın ötup Baxanoiqə, Gad, Rubən wə Manassəhning barlık yurtlirini ixqal kildi.

34 Əmdi Yəhuning baxka əməlliri həm kiləqanlirining həmmisi, jümlidin səltənitining həmmə kudriti «Israil padixahlirining tarix-təzkiriliri» dəgən kitabta pütülgən əməsmidi?

35 Yəhu öz ata-bowiliri arisida uhlidi wə Samariyədə dəpnə kilindi. Andin oqli Yəhoahaz uning ornida padixah boldi.

36 Yəhuning Israilning üstidə Samariyədə səltənət kiləqan waqti yigirmə səkkiz yil idi.

□ 10:24 «təxəkkür qurbanlıqliri» — yaki pəqət «qurbanlıqlar». ■ 10:29 1Pad. 12:28

■ 10:30 2Pad. 15:12

11

Hanix Ataliyaning oltürüluxi

2Tar. 22:10-12; 23:1-21

¹ Əmdi Ahaziyaning anisi Ataliya oqlining olginini kergəndə, barliq xah nəsini oltürüxkə qozojaldi. ■

² Lekin Yoram padixahning kizi, yəni Ahaziyaning singlisi Yəhoxeba oltürülux aldida turojan padixahning oqullirining arisidin Ahaziyaning oqli Yoaxni oqrilikqə elip qikip, uni wə inik anisini yastuq-kirlik ambiriqə yoxurup koydi. Yoax xu yol bilən Ataliyadin yoxurup qelinip oltürülmidi.

³ Andin keyin *inik anisi* bilən Pərwərdigarning eyidə altə yiloqiqə yoxurunup turdi. Xu waqitlarda Ataliya zeminda səltənət kildi.

⁴ Yəttinçi yili Yəhoyada adəm əwətip Kariylar həm orda pasibanlirining yüzbexilirini Pərwərdigarning eyigə qakirtip kelip, ular bilən əhdə kilixti. U ularqə Pərwərdigarning eyidə kəsəm iquzup, padixahning oqlini kərsətti. □ ■

⁵ Andin ularqə buyrup: Mana silər kilixinglar kerək boləjan ix xuki: — Xabat künidə pasibanliq nəwiti kəlgən üqtin biri padixahning ordisida pasibanliq kəziti kilsun.

⁶ Üqtin biri Sür degən dərwazida tursun wə üqtin biri orda pasibanlar həylisining kəynidiki dərwazida tursun; xundak kilip silər orda üqün pasibanliq kilsilər. □

⁷ Xabat künidə pasibanliq nəwitini kilip boləjan üqtin ikki qismi Pərwərdigarning eyidə padixahning kexida pasibanliq kilsun.

⁸ Silər padixahning ətrapida turup, hərbinglar qolunglarqə öz qoralinglarni elip, kimdəkim sepinglardin otkili urunsa uni oltürünglar; padixah qikip-kirsə uning bilən billə yürünglar, dedi.

⁹ Yüzbexilar kahin Yəhoyada barliq tapiloqanlirini bəja kəltürüxti; hər bir yüzbexi öz adəmlirini, həm xabat künidə pasibanliq nəwitigə kəlgənlərnə həm pasibanliq nəwitidin yanəqlərnə qaldurup qaldi; andin Yəhoyada kahinning kexioqə kəldi. ■

¹⁰ Kahin bolsa Dawut padixahning Pərwərdigarning eyidə saqlakliq nəyza wə qalkanlirini yüzbexilarqə tarkitip bərdi.

¹¹ Orda pasibanliri tizlip, hər biri öz qolida qoralini tutup, ibadəthanining ong tərpidin tartip sol tərpidigiqə qurbangah bilən ibadəthanini boylap padixahning ətrapida turdi.

¹² Yəhoyada xahzadini otturiqə qikirip uning bexioqə tajni kiygüzup, uningə guwahnamilərnə berip, padixah boluxkə *huxbuy may bilən* məsih kildi. Həmməylən qawak qelip: — «Padixah yaxisun!» dəp towlaxti.

¹³ Ataliya orda pasibanliri bilən həlkning towlaxlirini angliqanda, Pərwərdigarning eyigə kirip, kəpqilikning arisioqə kəldi.

¹⁴ U qariwidi, mana padixah kaidə-rəsim boyiqə tüwrükning yenida turatti. Padixahning yenida əmədarlar bilən kanayqilar tiziloqanidi; barliq yurt həlki xadlinip, kanay qelixatti. Buni kərgən Ataliya kiyimlirini yirtip: — Asiylik, asiylik! — dəp warkirdi.

¹⁵ Əmma Yəhoyada kahin qoxunqə məs'ul boləjan yüzbexilarqə: Uni səpliringlar otturisidin sirtkə qikiriwetinglar; kimdəkim uningə əgəxsə kiliqlansun, dəp buyrudi. Qünki kahin: — U Pərwərdigarning eyidə oltürülmisun, dəp eytkanidi.

■ 11:1 2Tar. 22:10 □ 11:4 «Kariylar» — bəlkim bir türkümlə qətəllik ləxkərlərnə kərsitidu. Baxkə birnəqə hil təjmiliri uqrixi mumkin. ■ 11:4 2Tar. 23:1 □ 11:6 «Sür degən dərwazi» — yaki «Ul dərwazisi». ■ 11:9 2Tar. 23:8

¹⁶ Xuning bilən ular uningõya yol boxitip bærði; wə u padixah ordisiõta kiridiõan at yoliõta yetip kəlgəndə, ular u yərdə uni ɵltürdi. □

¹⁷ Yəhoyada: — «Pərwərdigarning həkki bolayli» dəp Pərwərdigarning wə padixah bilən həkning otturisida bir əhdə tohtatti; padixah bilən həkning otturisida həm bir əhdə baõlandi. ■

¹⁸ Andin barlik zemindiki hək Baalning buthanisiõta berip uni buzup taxlidi; uning kurbangahliri bilən məbudlirini qekip parə-parə kilip, Baalning kahini Mattanni kurbangahlarıning aldida ɵltürdi. Andin keyin Yəhoyada kahin Pərwərdigarning ɵyigə pasibanlarni təyinlidi.

¹⁹ Andin u yüzbexilar, Kariylar, orda pasibanliri wə yurtning həmmə həkini ɵzi bilən elip kelip, padixahni Pərwərdigarning ɵyidin baxlap qixüpi, ordidiki «Pasibanlarıning dərwasisi»din padixahning ordisiõta kirgüzdi; Yoax padixahlik təhtigə ɵltürdi.

²⁰ Yurtning barlik həkki xadlinatti; ular Ataliyani padixahning ordisinining yenida qiliqlap ɵltürgəndin keyin, xəhər tinq bolup qaldı.

Yəhoax Yəhudaõta padixah bolidu 2Tar. 24:1-27

²¹ Yəhoax yəttə yaxka kirgəndə padixah boldi.

12

¹ Yəhuning səltənitining yəttinçi yilida Yəhoax padixah boldi; u kirik yil Yerusalemda səltənət kildi. Uning anisi Bəər-Xəbalik Zibiyah idi. □

² Yəhoax Yəhoyada kahin uningõta nəsihət kilip turojan barlik künlərdə, Pərwərdigarning nəziridə durus bolõqanni kildi. □

³ Pəkət «yukiri jaylar»la yokitilmidi; hək yənila «yukiri jaylar»õta qikiq kurbanlik kilip huxbuy yakatti. □

⁴ Yəhoax kahinlarõta: — Pərwərdigarning ɵyigə Hudaõta atalõan həmmə pul, jumlidin royhəttin ɵtküzülgən hər kixining baj puli, kəsəm iqqənlərnin puli wə hərkim ihtiyari bilən Pərwərdigarning ɵyigə beõixlap əkəlgən həmmə pulni □ ■

□ **11:16 «ular uningõta yol boxitip ... at yoliõta yetip kəlgəndə, ular u yərdə uni ɵltürdi»** — yaki «ular uni tutup padixah ordisiõta kiridiõan at yoliõta yetip kəlgəndə, xu yərdə uni ɵltürdi».

■ **11:17** 2Tar. 23:16 □ **12:1 «Yəhoax»** — «Yoax»ning baxka xəkli. □ **12:2 «Yəhoax Yəhoyada kahin uningõta nəsihət kilip turojan barlik künlərdə, ... durus bolõqanni kildi.»** — bu səzgə qarõqanda Yoax Yəhoyada ɵlgəndin keyin Pərwərdigarning yolidin qikiq ketti; wə dərwekə xundak boldi («2Tar.» 24:17-27ni kəring). □ **12:3 «yukiri jaylar»** — Təwrattiki «Kan.» 12:5-14də wə baxka munasiwətlik yərlərdə, Huda Israillarõta: Birsi Manga atap kurbanlik kilsa, pəkət «Əzüm talliõan jay»da kurbanlik kilsun, dəp tapilaydu. Israilning tarixida Huda muxundak kurbanlik kilidiõan birnəqqə jayni bekitkanidi (bir wakitta pəkət birla jayni bekitte). Biraq Israillar bəlkim ɵz qolaylikini kezlap (wə bəlkim butpərəslərnin ix-hərikətlirini dorap) Hudaning əmrini nəziridin sakit kilip taõ qoqkiliri katarlik yukiri jaylarda Hudaõta ibadət kilip kurbanlik qilatti. Buning xundak bir hətiri bar idiki, ular ətrapidikiki butpərəslərnin təsirini qobul kilip, xu yərdə hərhil butlarõjimu qokunup, hətta butpərəslərgə əgixip «insan kurbanlik»larnimu kilixi mundak wə dərwekə kəp wakitlarda xundak qilatti (məsilən, «Əz.» 16:21, 20:26ni kəring).

□ **12:4 «royhəttin ɵtküzülgən hər kixining baj puli, kəsəm iqqənlərnin puli»** — «Mis.» 30:11-16, «Law.» 27-babni kəring. ■ **12:4** 2Pad. 22:3-21

5 kaħinlar h ziniqil rdin tapxuruwelip P rw rdigarning  yining kaysi yeri buzuloqan bolsa, xu pulni ixlitip xularni ongxisun, dedi. □

6 Lekin Y hoax padixahning s lt nitining yigirmə uqinqi yiloiqə, kaħinlar ibadəthanining buzuloqan yərlirini tehiq  onglimioqanidi.

7 Andin Y hoax padixah Y hoayada kaħin w  baxka kaħinlarni q kirip ularoqə: — Nemixka ibadəthanining buzuloqan yərlirini ongximidanglar? Mundin keyin h ziniqil rdin pul almanglar w   z nglar ibadəthanining buzuloqan yərlirini onglatmanglar, dedi. □

8 Xuning bilən kaħinlar maqul boluxup: Biz buningdin keyin h kktin pul almaymiz həm  zimiz ibadəthanining buzuloqan yərlirini mu ongximaymiz, dedi.

9  mdi Y hoayada kaħin bir sanduqni elip q kip, yapkuqidin bir t x k texip uni kurbangahning yenioq  koydi; kixil r P rw rdigarning  yig  kirgəndə, u ong tərəptə turatti. D rwazioq  q raydioqan kaħinlar P rw rdigarning  yig  k lt r lg n barlik pulni uningioq  salatti.

10 W  xundak bolattiki, ular sanduqta k p pul q xk nlikini k rs , padixahning katipi bilən bax kaħin ibad thanioq  q kip, P rw rdigarning  yidiki pulni haltioq  qigip, sanap koyatti.

11 Andin ular P rw rdigarning  yini ongxaydioqan ix baxlirioqə elq p-hesablap beratti. Ular bolsa uni P rw rdigarning  yini ongxaydioqan yaoq qqi bilən tamqilar,

12 taxqilar bilən taxtiraxlaroq  beratti. Ular muxu pulni P rw rdigarning  yining buzuloqan yərlirini ongxaxka lazim bololan yaoqəq bilən oyuloqan taxlarni setiwelixka, xuningd k ibad thanini ongxaxka w  h mm  baxka q kimoq  ixlitetti. □

13 Lekin P rw rdigarning  yig  k lt r lg n pul ibad thanioq  atilidioqan k m x qaqa-kuqilar, piqaklar, piyalilər, kanaylar, ya altundin yaki kümüxtin yasaloqan baxka h rkandak n rsil rni yasitixka ixlitilm ytti.

14 Ular b lki xu pulni ix hexilirioq  berip, P rw rdigarning  yini ongxitatti.

15 Ular pulni ix bejirg qil rning ixl mqil rg  t ksim kilip berixi uq n tapxuratti; lekin uning hesawatini kilmaytti; q nki bular insap bil n ix kilatti.

16 Lekin ita tsizlik qurbanliki puli bil n gunah qurbanlikiq  mu-nasiw tlik pullar P rw rdigarning  yig  elip kelinm ytti; u kaħinlaroq  t w  idi.

17 U waqitda Suriy  padixahi Haza l Gat x hirig  h jum kilip, uni ixoq l kildi. Andin Haza l Yerusalemoq  h jum kilixka y zl ndi. ■

18 Xuning bil n Y hudaning padixahi Y hoax  z ata-bowiliri bololan Yəhuda padixahliri Y hoaxafat, Yoram w  Aħaziya P rw rdigaroq  t kdim kilolan h mm  muk dd s buyumlarni, w   zi t kdim kilolanlirini P rw rdigarning  yi həm padixahning ordising həziniliridin id p

□ **12:5 «kaħinlar h ziniqil rdin...»** — yaki «kaħinlar  z tonuxliridin...». «Kaħinlar» — ibranii tilida «H rbir kaħin...» deyilidu — demək, h rbir kaħinning bu ixka bololan ayrim m s'uliyiti barliki s l t ktilinidu. □ **12:7 «...Mundin keyin h ziniqil rdin pul almanglar w   z nglar ibadəthanining buzuloqan yərlirini onglatmanglar»** — bu s zɡ  qarioranda kaħinlar heq bolmioqanda ibad thanini ongxitix hizmitidə m s'uliy tsizlik kilolan bolsa ker k. Bu s zlerdin ular muxu pullarni hiyan t kilolanliki natayin. Baxka birhl tərjimisi: «Muningdin baxlap ibadəthanining buzuloqan yərlirini onglitix məksitidə baxka h ziniqil rdin pul almanglar». 8-ay t bizning t rjimimizg  masrak kelidu. □ **12:12 «taxtiraxlar»** — yəni tax n kixqilar idi. ■ **12:17** 2Pad. 8:12; 13:25; 2Tar. 24:23

tapqan barlik altunqoşa qoxup, hëmmisini Suriyëning padixahı Hazaelga awëtti; andin Hazael Yerusalemdin qekindi.■

¹⁹ Yoaxning baxka amëlliri hëm kilqanlirining hëmmisi «Yëhuda padixahlirining tarihtëzkiriliri» degën kitabta pütülgën amësmidi?□

²⁰ Æmdi *Yëhoaxning* hizmëtkarliri uningqoşa qëst kilip Silla dawini tãripidiki Millo qël'asidë uni eltürdi. ■

²¹ Uning hizmëtkarliridin Ximeatning oqlı Yozaqar wë Xomërnıng oqlı Yëhozabad uni zëhimlëndürdi, xuning bilën u öldi. U öz ata-bowilirining arisida «Dawutning xëhiri»dë dëpnë kilindi. Oqlı Amaziya uning ornida padixah boldi.

13

Yëhoahaz Israil üstidin hëküm süridu

¹ Ahaziyaning oqlı, Yëhudaning padixahı Yoaxning sëltnitining yigirmë üqinqi yili, Yëhuning oqlı Yëhoahaz Samariyadë Israilqoşa padixah bolup, Samariyadë on yëttë yil sëltnët kildi.

² U Përwërdigarning nëziridë rëzil bolqanni kilip, Israilni gunahqa putlaxturoqan Nibatning oqlı Yëroboamning gunahlırioqoşa ægixip mangdi; u ulardin hëq qikmidi.

³ Buning üqün Përwërdigarning oqëzipi Israilqoşa qozqaldi; u ularni Suriyëning padixahı Hazaelning wë Hazaelning oqlı Bën-Hadadning kolioqoşa tapxurup bërdi.

⁴ Yëhoahaz Përwërdigardin rëhim tilidi; wë Përwërdigar Israilning kisilip qaloqanlıqini kërüp duasioqoşa kulak saldi. Qünki Suriyëning padixahı ularqoşa zulum kilawatatti.

⁵ Përwërdigar Israilqoşa bir kutkuzoquci tëyinlidi; xuning bilën ular Suriylërnıng qolidin azad bolup kutuldi. Keyin Israil yënë burunkidäk öz öy-qediriridë makanlaxti.

⁶ Lekin ular Israilni gunahqa putlaxturoqan Yëroboam jëmätining gunahlıridin qikmidi; ular yänila xu yolda mangatti. Hëttä Samariyadë bir «Axërah» butmu qaloqanidi.□

⁷ *Suriyëning padixahı* Yëhoahazqoşa pëqët ællik atlik læxkërne, on jäng harwisi bilën on ming piyadë ækirinila qalduroqanidi. Qünki u Yëhoahazning *qoxunini* yökutip hamandiki topa-qangdäk kiliwëtkënid.

⁸ Æmdi Yëhoahazning baxka ixliri hëm kilqanlirining hëmmisi, jümlidin sëltnitining hëmmë kudriti «Israil padixahlirining tarihtëzkiriliri» degën kitabta pütülgën amësmidi?

⁹ Yëhoahaz ata-bowilirining arisida uhlidi wë Samariyadë dëpnë kilindi. Andin oqlı Yoax ornida padixah boldi.

Yoax Samariyë üstidin hëküm süridu ••• «Yoax»ning baxka xakli «Yëhoax»

■ 12:18 2Pad. 18:15 □ 12:19 «Yëhuda padixahlirining tarihtëzkiriliri» — bu kitab Tëwrattiki «Tarih-tëzkirë» amës, biraq xübhisizki, Tëwrattiki «Tarih-tëzkirë» uningdin këp uqurlar aloqanidi. ■ 12:20 2Pad. 14:5 □ 13:6 ««Axërah» butlar» — bëlkim butpäräslikkë bëqxılanqan dërëhlërdur. Dërëhlër bëlkim ayal but xëklidë oyuloqan yaki nëqıxlängën boluxi mumkin.

10 Yəhudaning padixahi Yoaxning sältəniti otuz yəttinçi yilida Yəhoahazning oqli Yəhoax Samariyədə Israiloqa padixah bolup, on altə yil sältənət kildi. □

11 U Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni kildi; u Israilni gunahqa putlaxturqan, Nibatning oqli Yəroboamning gunahlarining heqkaysisini taxlimidi; u xu yolda mangatti.

12 Əmdi Yoaxning baxka ixliri həm kilolanlirining həmmisi, jumlidin uning Yəhudaning padixahi Amaziya bilən jəng kilip kərsətkən kudriti «Israil padixahlarining tarih-təzkirili» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

13 Yoax ata-bowilirining arisida uhlidi wə Yəroboam uning təhtigə olturdi. Yoax Samariyədə Israilning padixahliri arisida dəpnə kilindi.

Elixaning ahirki bexariti

14 Elixə öz əjilini yatküzidiqan kesəl bilən yatti. Israilning padixahi Yoax uning kexioqa kelip uning yüzigə engixip yioqlap: I atam, i atam, Israilning jəng hərvisi həm atlik əskərliri!» dəp pəryad kətürdi. □ ■

15 Elixə uningqə: Bir ya bilən ya oqlirini kəltürgin, dedi. U ya bilən ya oqlirini kəltürgəndə

16 Elixə Israilning padixahioqa: Qolungni yaqa selip tutkin, dedi. U kolini koyqanda Elixamu kollirini padixahning kollirining üstigə koyup, uningqə:

17 — Məxrək tərəptiki derizini aqkin, dedi. U uni aqkanda Elixə: Atkin, dedi. U etiwidi, Elixə uningqə: Mana bu Pərwərdigarning nusrət ya oqi, yəni Suriyəning üstidin nusrət kəzinidiqan ya oqidur. Sən Suriylərni yokatkuqə Afəktə ular bilən jəng kilisən, dedi. ■

18 Andin u: — Ya oqlirini kolungqə alqin, dedi. Ularni alqanda, Elixə Israilning padixahioqa: Ular bilən yərgə urqin, dedi. U üq kətim urup tohtidi.

19 Hudaning adimi uningqə aqqiklinip: Sən bəx-altə kətim uruxungqə toqra kelətti. Xundak kiləqan bolsang, sən Suriylərni urup yokitip üzülkesil məşlup kilatting; ləkin əmdi Suriylərni urup, pəkət üq kətimlə məşlup kilalaysən, dedi.

20 Elixə ölup dəpnə kilindi.

Əmdi hər yili, yil bexida Moablardin top-top bulangqilar yurtka parakəndiqilik salatti.

21 Bir küni xundak boldiki, həlk bir əlgən adəmni yərlikigə koyuwatqanda, mana, ular bir top bulangqilarni kərüp qaldi, ular jəsətni Elixaning gərigə taxlidi. Jəsət Elixaning ustihiniqə təgkəndə, u tirilip, kərup tik turdi.

22 Əmma Suriyəning padixahi Həzaəl bolsa Yəhoahazning həmmə künliridə Israiloqa zalimlik kilatti.

23 Ləkin Pərwərdigar ularqə məhriban bolup iq aqritatti; İbrahim bilən İshak wə Yəqubka başliqan əhdisi tūpəylidin U ularqə iltipət kilip, ularni bügüngə kədər həlak kilməy, Öz huzuridin qikiriwetixni halimioqanidi.

24 Suriyəning padixahi Həzaəl əldi wə oqli Bən-Hədad uning ornida padixah boldi.

□ 13:10 «Yəhoax» — «Yoax»ning baxka xəkli. □ 13:14 «Israilning jəng hərvisi» — yaki «Israilning jəng hərwiliri». «Israilning jəng hərvisi həm atlik əskərliri!» — degən ibarə bəlkim padixahning Elixə pəyoqəmbərgə boləqan hərmitini bildürətti — Elixə pəyoqəmbər (İliyas pəyoqəmbərdək) Israiloqa həm baxpanah həm əzi «bir kixilik kəxun»dək bolup kəlgənidi. ■ 13:14 2Pad. 2:12 ■ 13:17 1Pad. 20:30

²⁵ Andin keyin Yəhoahazning oqli Yəhoax Hazaəlning oqli Bən-Hadadning kolidin Hazaəl öz atisi Yəhoahazdin jəngdə tartiwaləjan xəhərlərnı yanduruwaldi. Yəhoax uni urup, üq kətim məqlup kılıp, xuning bilən Israilning xəhərlirini yanduruwaldi.

14

Amaziyaning Yəhudaşja boləjan səltəni

2Tar. 25:1-28

¹ Israilning padixahı Yəhoahazning oqli Yoaxning səltənitining ikkinqi yilida *Yəhudadiki* Yoaxning oqli Amaziya Yəhudaşja padixah boldi.

² Padixah boləqanda u yigirmə bəx yaxka kirgənidi; u Yerusalemda yigirmə tokkuz yil səltənət kildi. Uning anisi Yerusalemlıq Yəhoaddan idi. ■

³ Amaziya Pərwərdigarning nəziridə durus boləqanni kılatti, lekin əjdadi Dawut kıləndək əməs, bəlki atisi Yoaxning barlıq kıləqanliri boyıqə ix kərətti. □

⁴ Pəkət «yukiri jaylar»la yokitilmidi; həlk yənıla «yukiri jaylar»ə qikip kurbənlıq kılıp huxbuy yakatti.

⁵ Wə xundək boldiki, səltəniti uning kolida muqim boləqanda, u padixah atisini əltürgən hizmətkarlırini tutup əltürdi.

⁶ Lekin Musaşja qüxürülgən kanun kitabida Pərwərdigarning: «Atılarnı oşulliri üqün əlümgə məhkum kılıxka bolmaydu ya oşullirini atiliri üqün əlümgə məhkum kılıxka bolmaydu, bəlki hərbiəri öz gunahı üqün əlümgə məhkum kılinsun» dəp pütülgən əmri boyıqə, u əltürgüqilərnıng balilirini əlümgə məhkum kilmidi. ■

⁷ U «Xor wadisi»da Edomiylardin on ming əskərnı əltürdi wə jəng kılıp Selani ixəqal kılıp uni Yoktəəl dəp atidi; bügüngiqə u xundək atılıp kəlməktə.

⁸ Andin keyin Amaziya Israilning padixahı Yəhuning nəwrisi, Yəhoahazning oqli Yəhoaxning aldişja əlqilərnı mangdurup: «Kəni, *jəng məydanida* yüz turanə kərüxəyli» dedi.

⁹ Israilning padixahı Yəhoax Yəhudaning padixahı Amaziyaşja əlqi əwətip mundək səzlərnı yətküzdi: — «Liwandiki tikən Liwandiki kedir dərihigə səz əwətip: Öz kizingni oşluməşja hotunlukka bərgin, dedi. Lekin Liwandiki bir yawayi haywan ətup ketiwetip, tikənnı dəssiwətti.

¹⁰ Sən dərwəkə Edomning üstidin şəlibə kilding; kənglüngdə öz-özüngdin məşqrurlinip kəttinq. Əmdi yayrap pəhirlən, birək əydə kələqin; nemixka bexingəşja külpət kəltürüp, əzüngni wə əzüng bilən Yəhudani balaşja yikitisən? □

¹¹ Əmma Amaziya kulək salmidi. Israilning padixahı Yəhoax jənggə qikti; xuning bilən u Yəhudaning padixahı Amaziya bilən Yəhudadiki Bəyt-Xəməxtə uqrixip soşuxti.

¹² Yəhudaning adəmliri Israilning adəmliri təripidin tiripirən kılınip, hərbiəri öz əyigə kəqip kətti.

■ **14:2** 2Tar. 25:1 □ **14:3** «əjdadi Dawut» — ibraniy tilida «atisi Dawut». ■ **14:6** Kan. 24:16; Əz. 18:20 □ **14:10** «Nemixka bexingəşja külpət kəltürüp, əzüngni wə əzüng bilən Yəhudani balaşja yikitisən?» — Yəhoax eytkən təmsilning omumiy mənisı: «Sən pəkət bir tikəndürsən, əzüm kedirdək uluq adəmmən, əzünggə unqıwala ixininp kətmə. Sening uluq pilaning hərtürlük tasadiپیلیktin məşqlup boluxı mumkin» degəndək. Gərqə Yəhoax padixahni «butpərəs kapir» dəp həşəblioşli bolsimu, muxu yərdə uning nəşihəti toşra idi.

13 Wə Israilning padixahi Yəhoax Bəyt-Xəməxtə Ahaziyaning nəwrisi, Yəhoaxning oqli, Yəhudaning padixahi Amaziyanı əsir qilib, Yerusalemoğa elip bardi; u Yerusalemlning sepilining Əfraim dərwasisidin tartip burjək dərwasizioyiq boləjan tət yüz gəzlik bir bəlikini ərüwətti. □

14 U Pərwərdigarning eyidin həmdə padixahning ordisisidiki həzinidin tepiləjan barlık altun-kümüş, həmmə qaça-kuqılarnı buliwaldi wə kepillik süpitidə birnəqqə tutkunni elip Samariyəgə yenip kətti.

15 Əmma Yəhoaxning baxka ixliri həm qiloqanlirining həmmisi, jümlidin uning Yəhudaning padixahi Amaziya bilən jəng qilib kərsətkən kudriti «Israil padixahlirining Tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

16 Yəhoax öz ata-bowilirining arisida uhlidi wə Samariyədə Israilning padixahlirining arisida dəpnə qilindi. Oqli Yəroboam uning ornioğa padixah boldi.

17 Israilning padixahi Yəhoahazning oqli Yəhoax өлgəndin keyin, Yəhoaxning oqli, Yəhudaning padixahi Amaziya on bəx yil əmür kərdi.

18 Əmdi Amaziyaning baxka əməlliri həm qiloqanlirining həmmisi «Yəhuda padixahlirining tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

19 U Yerusalemda bəzilər uni kəstləxkə kirixkənidi, Lakix xəhirigə keqip kətti; ləkin kəstligüqilər kəynidin Lakixka adəm əwətip u yərdə uni əltürdi. ■

20 Andin ular uni atlaroğa artip Yerusalemoğa elip bardi. U Yerusalemda ata-bowilirining arisida «Dawutning xəhiri»də dəpnə qilindi.

21 Yəhudaning barlık həlki uning on altə yaxka kirgən oqli Azariyanı tikləp, uni atisi Amaziyaning ornida padixah qildi ■

22 (padixah atisi ata-bowilirining arisida uhlioqandin keyin, Elat xəhirini kaytidin yasap, Yəhudağa yənə təwə qiloquci dəl Azariya idi). □

Yəroboam II-ning Israil üstigə padixah boluxi

23 Yəhudaning padixahi Yoaxning oqli Amaziyaning səltənitining on bəxiñqi yilida, Israilning padixahi Yəhoaxning oqli Yəroboam həküm sürüxkə baxlap, Samariyədə qirik bir yil səltənət qildi.

24 U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni qildi; u Israilni gunahka putlaxturoqan Nibatning oqli Yəroboamning gunahlirining heqbirini taxlimidi.

25 Israilning Hudasi Pərwərdigarning öz quli Gat-Həfərlik Amittayning oqli Yunus pəyojəmbər arkilik eytkən sözi əməlgə axurulup, u ximalda Hamat rayonioğa kirix eoqizidin tartip janubta «Arabah dengizi»oıqə Israilning qegralirini kengəytip əsligə kəltürdi. □ ■

26 Qünki Pərwərdigar Israilning tartқан azablirining intayin kattik ikənlikini kərdi; ajizlar həm meyiplardin baxka heqkim qalmidi, Israiloğa mədətkar yök idi. □

□ 14:13 «tət yüz gəzlik...» — Təwratda «gəz» (yaki «jəynək») kolning jəynəktin barmakning uqioqə boləjan uzunluqi, yəni 0.454 metr uzunluq idi. ■ 14:19 2Tar: 25:27 ■ 14:21 2Tar: 26:1 □ 14:22 «padixah ...Elat xəhirini kaytidin yasap, Yəhudağa yənə təwə qiloquci dəl

Azariya idi» — yaki «padixah atisi öz ata-bowilirining arisida uhlioqandin keyin, Azariya Elat xəhirini kaytidin yasap uni Yəhudağa yənə təwə qildi» □ 14:25 «Hamat rayonioğa kirix eoqizidin tartip...» — yaki «Libo-Hamattin tartip...». «Arabah dengizi» — «Əlük dengiz»dur.

■ 14:25 Yun. 1:1; Mat. 12:39, 40 □ 14:26 «ajizlar həm meyiplardin baxka heqkim qalmidi, Israiloğa mədətkar yök idi» — baxka birhıl təjmisisi: «məyli kul bolsun, hər bolsun, Israiloğa mədətkar yök idi».

²⁷ Pərwərdigar: «Israilning namini asmanning astidin yokitimən» degən əmäs idi; xunga U Yəhoaxning oqli Yəroboamning qoli bilən ularni kutquzdi.

²⁸ Əmdi Yəroboamning baxka ixliri həm kıloanlirining həmmisi, jümlidin uning sältənitining kudriti wə kandaq jəng kılıp, əsli Yəhudağa təwə boloan Dəməxk bilən Hamatni yanduruwaloanliqi «Israil padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əmäsmedi?

²⁹ Yəroboam ata-bowiliri, yəni Israilning padixahlırining arisida uhlidi wə oqli Zəkəriya uning ornida padixah boldi.

15

Azariya — yəni Uzziya — Yəhudağa sältənət kılıdu

2Tar. 26:1-23

¹ Israilning padixahi Yəroboamning sältənitining yigirmə yəttinqi yilida Amaziyaning oqli Azariya Yəhudaning padixahi boldi. □ ■

² On altə yaxka kirgəndə padixah bolup Yerusalemda əllik ikki yıl sältənət kildi. Uning anisining ismi Yəkoliya bolup, u Yerusalemlik idi. ■

³ U atisi Amaziyaning barlık kıloanliridək Pərwərdigarning nəziridə durus boloanni kılatti.

⁴ Pəkət «yukiri jaylar»la yokitilmidi; həlk yənila «yukiri jaylar»ğa qıqip kurbanlıq kılıp huxbuy yaqatti.

⁵ Əmma Pərwərdigar padixahni urup, uning əlümigiqə uni mahaw kesiligə muptila kıloq, u ayrim öydə turatti wə padixahning oqli Yotam ordini baxkurup yurtning həlkining üstigə həküm sürətti. □

⁶ Azariyaning baxka əməlliri həm kıloanlirining həmmisi «Yəhuda padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əmäsmedi?

⁷ Azariya ata-bowilirining arisida uhlidi; kixilər uni «Dawutning xəhri»də ata-bowilirining arisida dəpnə kildi. Oqli Yotam uning ornida padixah boldi.

Israil üstigə yənə birməqqə padixah kişka waqit sältənət kılıdu

⁸ Yəhuda padixahi Azariyaning sältənitining ottuz səkkizinqi yilida, Yəroboamning oqli Zəkəriya Samariyədə Israilğa padixah bolup, altə ay sältənət kildi.

⁹ U ata-bowiliri kıləndək Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləanni kılatti; u Israilni gunahka putlaxturoan Nibatning oqli Yəroboamning gunahlıridin qikmidi.

¹⁰ Yəbəxning oqli Xallum uningğa kəst kılıp, uni həlkning aldida urup əltürdi wə uning ornida padixah boldi.

¹¹ Zəkəriyaning baxka ixliri həm kıloanlirining həmmisi «Israil padixahlırining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əmäsmedi?

¹² *Uning əltürülüxi* Pərwərdigarning Yəhuğa: — Sening oquqlirning tətinqi nəsligiqə Israilning təhtidə olturidu, degən sözini əməlgə axurdi. Dərwəkə xundak boldi. ■

□ **15:1 «Azariya»** — «Azariya»ning baxka xəli «Uzziya». ■ **15:1** 2Pad. 14:21; 2Tar. 26:1

■ **15:2** 2Tar. 26:1, 3; 2Tar. 27:3 □ **15:5 «Pərwərdigar padixahni urup, uning əlümigiqə uni mahaw kesiligə muptila kıləq, u ayrim öydə turatti»** — bu wəqə toqruluk «2Tar.» 26:16-21ni kərug. ■ **15:12** 2Pad. 10:30

13 Yabəxning oqli Xallum Yəhuda padixahi Azariyaning seltəniti oltuz tokkuzinchi yilida padixah bolup, Samariyədə toluq bir ay seltənət kildi.

14 Gadingning oqli Mənahəm Tirzahdin qikip, Samariyegə kelip, Yabəxning oqli Xallumni xu yərdə urup eltürdi wə uning ornida padixah boldi.

15 Xallumning baxka ixliri, jumlidin uning kəst kilixliri, mana «Israil padixahlrining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgəndur.

16 Xu qaşda Mənahəm Tipsah xəhorigə hujum kilip, u yərdə turwatkanlarning həmmisini eltürdi; u yənə Tirzahdin tartip uningə təwə barlik zeminlirini wəyran kildi. Ular tən berip dərwezini aqmişini üqün xəhərgə xundak hujum kildiki, hətta uningdiki jimi hamilidar ayallarning qarnini yirtip eltürdi.

Mənahəmnig Israil üstigə boləjan seltənit

17 Yəhuda padixahi Azariya seltəniti oltuz tokkuzinchi yilida, Gadingning oqli Mənahəm Israilə padixah bolup, Samariyədə on yil seltənət kildi.

18 U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kilip, pütün əmridə Israilni gunahka putlaxturoşan Nibatning oqli Yəroboamning gunahlrininin qikmidi.

19 Asuriyəning padixahi Pul Israil zeminiəta tajawuz kildi; u waqitta Mənahəm: «Padixahlikimning mustəhkəmliki üqün manga yardəm kiləyayla» dəp uningə ming talant kümüx bərdi. □ ■

20 Mənahəm Asuriyəning padixahəta beridişan xu pulni Israilning həmmə bay adəmlirigə baj selix bilən aldi; u hər biridin əllik xəkəl kümüx aldi. Xuning bilən Asuriyəning padixahi kaytip kətti wə bu zeminda turup qalmidi. □

21 Mənahəmnig baxka ixliri həm kiləşanlrining həmmisi «Israil padixahlrining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

22 Mənahəm ata-bowilirining arisida uhlidi wə oqli Pəkahiya ornida padixah boldi.

Pəkahiyəning Israil üstigə boləjan seltənit

23 Yəhuda padixahi Azariyaning seltəniti əllikinchi yilida, Mənahəmnig oqli Pəkahiya Samariyədə Israilə padixah bolup, ikki yil seltənət kildi.

24 U Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kilip, Israilni gunahka putlaxturoşan Nibatning oqli Yəroboamning gunahlrininin qikmidi.

25 Wə uning sərdari Rəmaliyəning oqli Pikaş uningə kəst kilip uni Samariyədə, padixah ordisidiki kəl'ədə eltürdi; xu ixta Argob bilən Ariya wə əllik Gileadlik kixi Pikaş tərəptə turdi; u Pəkahiyani eltürüp uning ornida padixah boldi.

26 Pəkahiyəning baxka ixliri həm kiləşanlrining həmmisi bolsa, mana «Israil padixahlrining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgəndur.

Pikaşning Israil üstigə boləjan seltənit

27 Yəhudaning padixahi Azariyaning seltəniti əllik ikkinchi yilida, Rəmaliyəning oqli Pikaş Samariyədə Israilə padixah bolup, yigirmə yil seltənət kildi.

□ 15:19 «ming talant kümüx» — bir talant bəlkim 30.6 kilogram idi, xunga bu 30.6 tonna kümüx idi. ■ 15:19 1Tar. 5:26 □ 15:20 «əllik xəkəl» — bəlkim 570 gram kümüx bolatti.

28 U Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolojanni kilip Israilni gunahka putlaxturojan Nibatning oqli Yəroboamning gunahliridin qikmidi.

29 Israilning padixahi PikaHning kunliridə Asuriyoning padixahi Tiglat-Pilasər kelip Iyon, Abəl-Bəyt-Maakah, Yanoah, Kədəx, Həzor, Gilead, Galiliyə, jümlidin Naftalining pütkül zeminini ixoal kilip, xu yərdiki həlknı tutkun kilip, Asuriyəgə elip bardi. ■

30 Əlahning oqli Hoxiya Rəmaliyaning oqli PikaHğa kəst kilip uni eltürdi. Uzziyaning oqli Yotamning səltənitining yigirminqi yilida, u PikaHning ornida padixah boldi. □

31 PikaHning baxka ixliri həm kilojanlirining həmmisi bolsa, mana «Israil padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgəndur.

Yotamning Yəhuda üstigə bolojan səltəni

2Tar. 27:1-9

32 Israilning padixahi Rəmaliyaning oqli PikaHning səltənitining ikkinqi yilida, Uzziyaning oqli Yotam Yəhudağa padixah boldi.

33 U padixah bolojanda yigirmə bəx yaxka kirgən bolup, Yerusalemda on altə yıl səltənət kildi. Uning anisining ismi Yəruxa idi; u Zadokning kızi idi. ■

34 Yotam atisi Uzziyaning barlık kilojanliridək Pərwərdigarning nəziridə durus bolojanni kilatti.

35 Pəkət «yukiri jaylar»la yokitilmidi; həlk yənıla «yukiri jaylar»ğa qikip kurbanlık kilip huxbuy yaqatti.

Pərwərdigarning öyining «Yukirikı dərwaza»sini yasioquqi xu idi.

36 Yotamning baxka ixliri həm kilojanlirining həmmisi «Israil padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

37 Xu qaqlarda Pərwərdigar Suriyoning padixahi Rəzin bilən Rəmaliyaning oqli PikaHni Yəhudağa hujum kilixka kozojidi. ■

38 Yotam ata-bowiliri arisida uhlidi wə ata-bowilirining arisida atisi Dawutning xəhiridə dəpnə kilindi. Oqli Ahaz ornida padixah boldi.

16

Ahazning Yəhuda üstigə bolojan səltəni

2Tar. 28:1-27

1 Rəmaliyaning oqli PikaHning on yettinqi yilida, Yotamning oqli Ahaz Yəhudağa padixah boldi. ■

2 Ahaz padixah bolojanda yigirmə yaxka kirgən bolup, Yerusalemda on altə yıl səltənət kilojanidi. U atisi Dawut kilojandək əməs, əksiqə Pərwərdigarning nəziridə durus bolojanni kilmidi.

3 U Israilning padixahlirining yolida mangatti, hətta Pərwərdigar Israilning aldidin həydəp qikarojan əllərnin yirginqlik gunahlirioğa əgixip, öz oqlini ottin etküzüp keydürdi. ■

4 U «yukiri jaylar»da, dənglərdə wə hərbi kək dərəhlərnin astida kurbanlık kilip, küjə keydürətti.

■ 15:29 Yəx. 8:23 □ 15:30 «Uzziya» — «Azariya»ning ikkinqi xəklidur. ■ 15:33 2Tar. 27:1-9

■ 15:37 2Pad. 16:5; Yəx. 7:1 ■ 16:1 2Tar. 28:1 ■ 16:3 Law. 18:21; 20:2, 3; 2Pad. 17:31

5 Xu waqıtta Suriyoning padixahi Rəzin bilən Israilning padixahi, Rəmaliyaning oqli Pikaḥ Yerusalemoğa hujum kilip, *padixah* Aḥazni muḥasirigə elip qorxiwaloḥini bilən, lekin uni məoşlup kilalmidi. ■

6 Axu waqıtta Suriyoning padixahi Rəzin Elat xəhirini Suriyagə kayturuwaldi wə xu yərdə turuwatkan Yəhudalarni ḥəydiwətti. Andin Suriylər kelip u yərdə olturaqlaxti; ular bəgüngiqə xu yərdə turmaqta.

7 Aḥaz Asuriyoning padixahi Tiglat-Piləsərgə əlqilərnə əwətip: Mən silining kulliri, silining oqulliri bolimən; manga hujum kiliwatkan Suriyoning padixahining kolidin wə Israilning padixahining kolidin kutkuzuxka qıkkayla, dedi.

8 Xuni eytip Aḥaz Pərwərdigarning öyi wə padixahning ordisdiki həzinilərdiki kümüx bilən altunni sowoğa kilip, Asuriyoning padixahioğa əwətti. ■

9 Asuriyoning padixahi uning təlipigə qoxuldi; xuning bilən Asuriyoning padixahi Dəməxkkə hujum kilip uni ixoşal kildi; uningdiki aḥalini tutkun kilip Kir xəhirigə elip bardı wə Rəzinni oltürdi.

10 Aḥaz padixah əmdi Asuriyoning padixahi Tiglat-Piləsər bilən kərüxkili Dəməxkkə bardı wə xundakla Dəməxktiki qurbangahni kərđi. Andin Aḥaz padixah xu qurbangahning rəsimini, uning barlık yasılıx təpsilatlırining layihisini sizip, uni Uriya kaḥinoğa yətküzdi.

11 Xuning bilən Uriya kaḥin Aḥaz padixah Dəməxktin əwətkən barlık təpsilatlar boyiqə bir qurbangah yasidi. Aḥaz padixah Dəməxktin yenip kəlməstə, Uriya kaḥin uni xundak təyyar kiləjanidi.

12 Padixah Dəməxktin yenip kelip, qurbangahni kərüp, qurbangahka berip, uning üstigə qurbanlık sundı;

13 u qurbangahning üstigə köydürmə qurbanlık wə axlık hədiyəsini köydürüp, «xarab hədiyə»sini təküp, «inaklık qurbanlıkı»ning qənini qaḥti.

14 Xundak kilip u Pərwərdigarning huzurining aldidiki mis qurbangahni elip uni Pərwərdigarning öyi bilən özining qurbangahining otturisdin otküzüp, öz qurbangahning ximal təripigə qoydurdi. □

15 Aḥaz padixah Uriya kaḥinoğa buyruk kilip: Muxu qoşq qurbangah üstigə ətigənlük köydürmə qurbanlık bilən kəqlik axlık hədiyəsini, padixahning köydürmə qurbanlıkı bilən axlık hədiyəsini, həmmə yurtning pütün həlqining köydürmə qurbanlıkı, axlık hədiyə wə xarab hədiyələrini köydürüp sunisən. Köydürmə qurbanlıqlarning barlık qanlırı wə baxka qurbanlıqlarning barlık qanlırini uxbu qurbanlıqning üstigə təkisən. Mis qurbangah bolsa mening yol sorixim üqün bolsun, dedi. □

16 Xuning bilən Uriya kaḥin Aḥaz padixah buyruoşanning həmmisini ada kildi.

17 Aḥaz padixah das təgliklırigə bekitilgən tahtaylarni kesip ajritip, daslarni təgliklıridin eliwətti; u mis «dengiz»ni tegidiki mis uylarning üstidin kətürüp elip, uni tax tahtaylık bir məydanəğa qoydurdi. ■

18 U Asuriyə padixahini razi kilix üqün Pərwərdigarning öyigə tutixidioğan «Xabat künidiki aywanlık yol» bilən padixah taxkıridin kiridioğan yolni etiwətti.

■ 16:5 Yəx. 7:1 ■ 16:8 2Tar. 28:21 □ 16:14 «Pərwərdigarning öyi» — muxu yərdə ibadəthanidiki «mukəddəs jay»ni kərsitidu. □ 16:15 «mis qurbangah bolsa mening yol sorixim üqün bolsun» — padixahning səzining mənisəi bəlkim «bu qurbangahning wasitisi bilən Pərwərdigardin yol soraymən». Kizik yeri xuki, Aḥazdək bir insan butpərəslikkə berilip kətkəndin keyin, yənıla Pərwərdigardin yol sorimakçı bolidu. ■ 16:17 1Pad. 7:23-51

¹⁹ Ahazning baxka ixliri ham qilolanlirining hommisi «Yehuda padixahlirining tarih-tazkiriliri» degan kitabta putulg'an amasmidi?

²⁰ Ahaz oz ata-bowiliri arisida uhlidi; u ata-bowilirining arisida «Dawutning xehiri»da dapna qilindi; oqli Hezekiya ornida padixah boldi.

17

Hoxiya Israil ustiga hokum suridu

¹ Yehudaning padixahi Ahazning saltanitining on ikkinchi yilida, Elahning oqli Hoxiya Samariyada Israilga padixah bolup, tokkuz yil saltanat kildi.

² U Pervardigarning nezirida ruzil bolojanni kilatti; lekin uningdin ilgiri etkən Israilning padixahliridək undak ruzillik kilmaytti.

³ Asuriyoning padixahi Xalmanazər uningga hujum kilojili qikkanda, Hoxiya uningga bekinip sowga-salam bardi.

⁴ Emma Asuriyoning padixahi Hoxiyaning asyilik kilmaqchi bolojinini baykidi; qunki Hoxiya burunkidək Asuriyoning padixahiga yillik sowga-salam yollimay, balki Misirning padixahi soqqa elqilarni mangduranidi. Uning uqun Asuriyoning padixahi uni tutup, baqlap zindaniga soliwatti.

⁵ Andin Asuriyoning padixahi qikip putkul *Israil* zeminini talan-taraj kilip, Samariyani uq yiloqqa kamal kildi. ■

⁶ Hoxiyaning saltanitining tokkuzinchi yilida, Asuriyoning padixahi Samariyani ixqal kilip, Israillarni Asuriyaga surgun kilip, ularni Halah xehiri, Gozandiki Habor deryasining boyli wə Medialarning xehirlirigə orunlaxturdy. ■

Israil, yani ximaliy padixahlikning gunahliri wə jazalinixi — hulasa

⁷ Mana, xundak ixlar boldi; qunki Israillar ozlirini Misirning padixahi Pirawnning kolidin kutkuzup, Misir zeminidin qiqarqan Pervardigar Hudasiqqa gunah kilip baxka ilahlardin korkup

⁸ Pervardigar Israillarning aldidin heydiwatkən yat elliklarning kaidə-belgilimiliridə, xundakla Israilning padixahliri ozliri qiqarqan kaidə-belgilimiliridə mangoranidi. ■

⁹ Wə Israillar oz Pervardigar Hudasiqqa karxi qikip, yoxurunlarqə toqra bolmioqan ixlarni kildi; ular barlik xehirliridə kezət munaridin mustahkəm qoroqanoqqa «yukiri jaylar»ni yasidi. □

¹⁰ Ular həmmə egiz denglərdə wə həmmə kək dərəhlərnin astida «but tüwrük» wə «Axərah» buti turquzdi. □

¹¹ Pervardigar ularning aldidin heydöp qiqarqan yat elliklər kilqandək, ular həmmə «yukiri jaylar»da huxbuy yakatti wə Pervardigarning ozezipini keltiridioqan hərhil ruzil ixlarni kilatti.

¹² Gərqə Pervardigar ularqə: — «Bu ixni kilmanqlar!» degən bolsimu, ular butlarning kullokioqə berilip kətkənidi. ■

■ 17:5 2Pad. 18:9 ■ 17:6 2Pad. 18:10; Yəx. 8:4 ■ 17:8 Law. 18:3 □ 17:9 «kezət munaridin mustahkəm qoroqanoqqa» — mənsi bəlkim sepildiki munaridin xəhərning əng iqkirisidiki qoroqanoqqa — baxxiqə eytkanda, «sirtin iqkirigiqə». □ 17:10 «Axərah» butlar — bəlkim butpərəslikkə beoqilanqan dərəhlərdur. Dərəhlər bəlkim «ayal məbud» xəklidə oyuloqan yaki nəxiqləngən boluxi mumkin idi. ■ 17:12 Mis. 20:3, 4, 5; Qan. 5:7, 8, 9

13 Pərwərdigar həmmə pəyoqəmbərlər bilən həmmə aldin kərgüqilərnıng wasıtısı bilən həm İsrailni həm Yəhüdani aqahlandıurup: Rəzil yöl-linglardın yenip, ata-bowiliringlaroqa tapılanoqan wə kullirim boləqan pəyoqəmbərlər arkilik silərgə təstiklioqan pütün qanunoqa boysunup, Mening əmrlirim wə Mening bəlgilimilirimni tutunglar, degənidi. □ ■

14 Ləkin ular kulak salmay, Pərwərdigar Hudasioqa ixənmigən ata-bowiliri kילוəndək, boyunlirini kattik kildi. ■

15 Ular Uning bəlgilimilirini, xundaqla U ularning ata-bowiliri bilən tüzgən əhdini wə ularoqa tapxuroqan aqah-guwaqlarnı qətkə kəqkan; ular ərziməs nərsilərgə əgixip, əzliri ərziməs bolup qıqti; Pərwərdigar ularoqa: — Ətrapinglardiki əlliklərnıng kילוənidək kilmanglar, degən dəl xu əllərgə əgixip, rəzillik kılatti. □

16 Ular Hudasi boləqan Pərwərdigarning barlik əmrlirini taxlap, əzliri üqün kuyma məbudlarnı, yəni ikki mozaıni kuıdurdi, bir «Axərah but» kıldurdi, asmandiki nuroqunlioqan ay-yultuzlaroqa bax urdi wə Baalning kulluqioqa kirdi. □ ■

17 Ular əz oşulliri bilən kizlirini ottin ətküzdi, palqilik wə jadugərlik ixlətti, xundaqla Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləqanni kılıx üqün, əzlrini setip Uning oşəzipini koşoıidi. □ ■

18 Xuning üqün Pərwərdigar İsrailoqa intayın aqqıqlinip, ularni Əz nəziridin neri kildi; Yəhudaning kəbilisidin baxqa heqkaysisi əz *zeminida* qaldurulmıdi. ■

19 Ləkin Yəhudamu əz Hudasi Pərwərdigarning əmrlirini tutmıdi, bəlki İsrail qıkarəqan kaidə-bəlgilimilər iqidə mangdi. ■

20 Uning üqün Pərwərdigar İsrailning barlik nəslini qətkə kəkti; ularni Əz nəziridin taxlioqan künigiqə *zeminida* harlikka qaldurup, bulangqılarning kوليوqa tapxurup bərdi. □

21 U İsrailni Dawutning jəmətidin tartıwaləqanıdi. Ular Nibatning oşli Yəroboamni padıxah kildi wə Yəroboam bolsa İsrailni Pərwərdigarning yolıdin yandurup, ularni eoıir bir gunahqa patkuzup azdurdi. □ ■

22 İsrailar Yəroboamning kילוəqan həmmə gunahlırida yürüp, ulardin qıqmıdi.

23 Ahir berip Pərwərdigar Əz kulliri boləqan pəyoqəmbərlərnıng wasıtısı bilən eytkəndək, İsrailni Əz nəziridin neri kildi; İsrailar əz yurtidin Asuriyəgə elip ketilip, u yərdə bügüngə kədər turup kəldi. □

24 Əmma Asuriyəning padıxahı Babil, Kuttah, Awwa, Hamat wə

□ 17:13 «təstiklioqan» — yaki «əwatkan». ■ 17:13 Yər. 18:11; 25:5; 35:15 ■ 17:14 Qan. 31:27; Mal. 3:7 □ 17:15 «ərziməs nərsilər» — muxu yərdə butlarnı kərsitidu. □ 17:16 «asmandiki nuroqunlioqan ay-yultuzlar» — ibranıy tilida «asmandiki koxun» degən əz bilən ipadilınıdu. Təwrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning pərixtilər wə bəzi əhwalda asmandiki yaman küqlər bilənmü munasiwiti bar («Zəb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wəh.» 12:4ni kəring). ■ 17:16 Mis. 32:8; 1Pad. 12:28 □ 17:17 «oşul-kizlirini ottin ətküzüx» — bəlkim ularni «insan qurbanliqi» kılıxtın ibarət boluxı mumkin idi. ■ 17:17 Law. 20:3, 4; Qan. 18:10; 2Pad. 16:3 ■ 17:18 Həx. 1:6 ■ 17:19 Law. 18:3 □ 17:20 «Pərwərdigar... ularni Əz nəziridin taxlioqan küni» — buningda kəzdə tutuloını Hudaning İsrailarnı Əz zeminidin sürgün kıldurux künidin ibarəttur (23-ayətnimü kəring). İsrail həkining «Hudaning nəziridin taxlinixi», yəni sürgün boluxı ularoqa nisbətən Hudaning əng dəhxətlik jazası, əlwəttə. □ 17:21 «U İsrailni Dawutning jəmətidin tartıwaləqanıdi» — ibranıy tilida «U İsrailni Dawutning jəmətidin yirtıwaləqanıdi». «1Pad.» 11:11, 11:31, 14:8ni kəring. ■ 17:21 1Pad. 12:16, 17, 26 □ 17:23 «U yərdə, yəni Asuriyədə» bügüngə kədər turup kəldi» — muxu sözlər «Tarih-təzkirə»ning Yəhudadikilər Babil imperiyəsindən kaytıp kelix (miladiyədin ilgiri 539-yil)tin ilgiri hatiriləngənlikini ayan kılıdu.

Səfarwaimdin həlkni yətkəp İsrailning ornioğa Samariyəning xəhərlirigə makanlaxturdi. Ular xuning bilən Samariyəgə igidarqılıq kılıp xəhərlərdə olturdi.

²⁵ Wə xundak boldiki, ular u yərdə dəsləptə olturoşinida Pərwərdigardin kərkmişanidi; Pərwərdigar ularni kıyma-jiyma kılıdioğan birnəqqə xirlarni ularning arisioğa əwətti.

²⁶ Xuning bilən Asuriyəning padixahioğa həwər yətküzülüp: — Sili yətkəp Samariyəning xəhərliridə makanlaxturoğan həlklər xu yurtning ilahining kaidə-yosunlirini bilməydu; xunga U ularning arisioğa xirlarni əwətti; mana bular ularni əltürməktə, qünki həlk yurtning ilahining kaidə-yosunlirini bilməydu, deyildi.

²⁷ Xuning bilən Asuriyəning padixahı əmr kılıp: — Silər u yərdin elip kəlgən kahinlarning birini yənə u yərgə apringlar; u u yərdə turup, ularoğa u yurtning ilahining kaidə-yosunlirini əgətsun, — dedi.

²⁸ Uning buyruki bilən ular Samariyədin yətkigən kahinlarning biri kelip, Bəyt-Əldə turup Pərwərdigarning kərkunqini ularoğa əgətti.

²⁹ Ləkin xu həlklərnin hər biri öz ilahirining butlirini yasap, Samariyəliklər saloğan «yukiri jaylar»diki ibadətgahtar iqiğə turoquzdi; hər bir həlk əzi turoğan xəhərdə xundak kildi.

³⁰ Babildin kəlgənlər Sukkot-Binot degən məbudni yasidi, Kuttin kəlgənlər Nərgal butni, Hamattin kəlgənlər Axima butni,

³¹ Awwiylar Nibhaz bilən Tartak butlarni yasidi; Səfarwiylar Səfarwaimdiki butliri boloğan Adrammələk bilən Anammələkkə öz balilirini atap otta keydürdi.

³² Ular əmdi muxundak hələttə Pərwərdigardin kərkup, öz arisidiki hər türlü adəmlərni əzliri üqün «yukiri jaylar»diki buthanlarda kurbanlıqlarni sunidioğan kahin kılıp bekitkən. ■

³³ Ular Pərwərdigardin kərkətti wə xuning bilən təng kaysi əldin kəlgən bolsa, xu əlnin kaidə-yosunlirida öz ilahirining kullukidimu bolatti. ■

³⁴ Bügüngə kədər ular ilgiriki adətlər boyiqə mengip kəlməktə; ular Pərwərdigardin kərkəmay, Pərwərdigar İsrail dəp atioğan Yəkupning əwladlirioğa tapilioğan bəlgilimilər wə həkümlər, kanun wə əmrlərgə muwapik ix kərməydu. □ ■

³⁵ Pərwərdigar ular bilən bir əhdə kiliqip ularoğa buyrup: — «Baxka ilahlardin kərkəmay, ularoğa səjdə kilməy yaki ularoğa bax urmay wə ularoğa kurbanlıq kilmənglar — ■

³⁶ pəkət zor küdrət wə uzatqan biliki bilən silərni Misir zeminidin qikarəğan Pərwərdigardinla kərkunqlar, uningəğa səjdə kilinglar wə uningəğa kurbanlıq sununglar.

³⁷ U silər üqün pütküzgən bəlgilimilər, həkümlər, kanun wə əmrni bolsa, ularni əbədgiqə kəngül bəluq tutunglar; baxka ilahlardin kərkəmganglar.

³⁸ Mən silər bilən kilioğan əhdini untumanglar ya baxka ilahlardin kərkəmganglar,

■ 17:32 1Pad. 12:31 ■ 17:33 Zəf. 1:5 □ 17:34 «Ular Pərwərdigardin kərkəmay, Pərwərdigar İsrail dəp atioğan Yəkupning əwladlirioğa tapilioğan bəlgilimilər wə həkümlər, kanun wə əmrlərgə muwapik ix kərməydu» — yaki «Ular Pərwərdigardin kərkəmay, əzlrining bəlgilimiliri wə həkümlirigə muwapik ix kərməydu wə Pərwərdigar İsrail dəp atioğan Yəkupning əwladlirioğa tapilioğan kanun wə əmrlərgə muwapik ix kərməydu». Bu təjrimə toqra bolsa, «əzlrining bəlgilimiliri wə həkümliri» degən bu sez ularning öz ilahirining bəlgilimiliri wə həkümlirini kərsitidu. ■ 17:34 Yar. 32:27; 35:10; 1Pad. 18:31 ■ 17:35 Həq. 6:10

39 bəlki Hundayinglar Pərwərdigardin kərkunglar; wə U silərnı həmmə düxmənlinglarning kəlidin kətkuzidu» — degənidi.

40 Ləkin ular kəlak salmay, ilğiriki kəidə-yosunlarnı yürgüzətti.

41 Muxu əllər xu tərıkidə Pərwərdigardin kərkətti həm oyma məbudlarning kullukida bolətti; ularning baliliri bilən balilirining balilirimu xundək kılətti; öz ata-bowiliri kəndək kıləqən bolsa, ularmu bğünki künğıqə xundək kılıp kəldi.

18

Həzəkıya Yəhudaanın üstidə həküm sürıdu

2Tar. 29:1-2; 31:1

1 Eləhning oşlı, İsrailning padixahı Həxiyaning səltənıtınıng üqıncı yilida, Yəhudaanın sabık padixahı Aħazning oşlı Həzəkıya Yəhudaəqə padixah boldi. ■

2 U padixah boləqənda yigirmə bəx yaxta bolup, Yerusaleməda yigirmə tokkuz yıl səltənət kıldı. Uning anısınıng ismi Abi idi; u Zəkəriyaning kızı idi.

3 Həzəkıya bolsa atisi Dawutning barlık kıləqinidək, Pərwərdigarning nəziridə durus boləqanni kılətti.

4 U «yukiri jaylar»ni yokitip, «but tüwrüklər»ni qekip «Axərah»larnı kesip taxlap, Musa yasatқан mis yılanni qekip parə-parə kılıp (qünki u qəşkığə İsrailar unıngəqə huxbuy yakətti), unıngəqə «Nəhuxtan!» dəp isim koydı. □ ■

5 Həzəkıya İsrailning Hudasi Pərwərdigarəqə tayandı. Bu jəhəttə nə unıngdin keyin kəlgən nə unıngdin ilğiri ötkən Yəhuda padixahlırınıng arısidiki həqbirı unıngəqə yətməytti. □

6 U Pərwərdigarəqə qıng baəlinip unıngəqə əgixixtin qıqmay, bəlki Pərwərdigar Musaəqə buyruəqən əmrlərnı tutətti.

7 Pərwərdigar unıng bilən billə idi; u kaysıla ixka qıkxa xuningda rawajlık bolətti. U Asuriyə padixahınıng həkimiyitigə kərxı qıqip unıngəqə beqındi boluxtın yandı.

8 U Filistiylərgə həjum kılıp ularnı Gaza xəhırı wə unıng ətrapıdiki zemınlırıəqə, kəzət munaridin mustəhkəm kəroəqənəqə besip məəqlup kıldı. □ ■

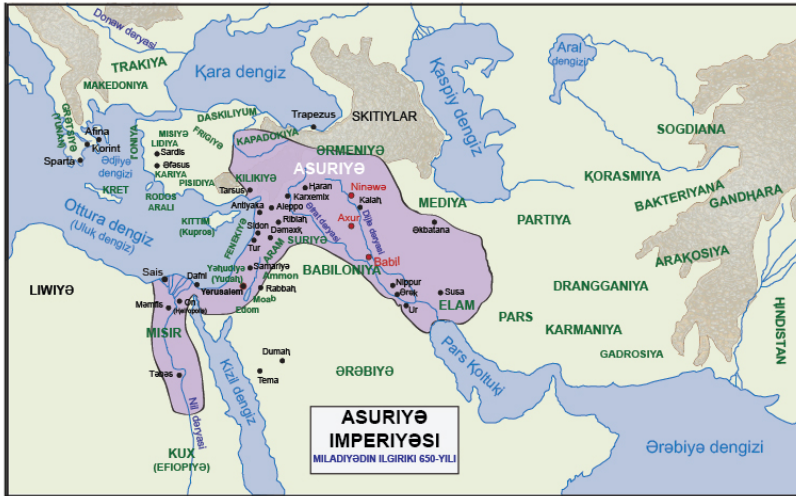
9 Wə xundək boldiki, Həzəkıya padixahınıng səltənıtınıng tətinqi yilida, yəni İsrailning sabık padixahı Eləhning oşlı Həxiyaning səltənıtınıng yəttinqi yilida, Asuriyəning padixahı Xalmanəzər Samariyəgə həjum kılıp unı kəmal kıldı. ■

10 Üq yildin keyin ular xəhərnı aldi; Həzəkıyanıng səltənıtınıng tokkuzinğı yili, yəni İsrail padixahı Həxiyanıng səltənıtınıng tokkuzinğı yilida, Samariyə ixəqəl kılindi. ■

11 Andin Asuriyəning padixahı İsrailarnı Asuriyəgə elip ketip, ularnı Halahda, Gozəndiki Həbor dəryasınıng boylıridə wə Medialarning xəhərliridə məkanlaxturdi.

■ 18:1 2Tar. 28:27; 29:1 □ 18:4 «Nəhuxtan!» — «bir parqə mis, halas!» degən mənidə. Bu yılan toəqruluk «Qel.» 21:4-9ni kərüng. ■ 18:4 2Tar. 31:1 □ 18:5 «bu jəhəttə» — demək, Hudaəqə tayınix jəhəttə, iman-ixənqni ipədiləx tərəptə. □ 18:8 «kəzət munaridin mustəhkəm kəroəqənəqə» — mənisi bəlkim səpıdiki munardin xəhərnıng əng iqkirisidiki kəroəqənəqə — baxkığə eytkənda, «sirttin iqkiriğiqə». ■ 18:8 Yəx. 14:29, 30 ■ 18:9 2Pad. 17:3 ■ 18:10 2Pad. 17:6

¹² Qünki ular öz Hudasi Pərwərdigarning awaziya itaət kilmidi, bəlki Un-
ing əhdisigə, yəni Pərwərdigarning kuli Musa buyruqanning həmmisigə
hiləplik kildi; ular yaki kulaq salmidi, yaki əməl kilmidi.

Asuriyə imperiyəsi - miladiyədin ilgiri 650-yili

Sənnaherib Yəhudaşəja tajawuz kılıdu

2Tar. 32:1-9; Yəx. 36:1-22

¹³ Həzəkəiya padixahning səltənətinə on tətinqi yili, Asuriyəning
padixahı Sənnaherib Yəhudaşəning barlıq qoroqanlıq xəhərlirigə hujum
kılıp qıqıp, ularni ixəjal kildi. ■

¹⁴ U waqıtta Yəhudaşəning padixahı Həzəkəiya Laqıxka adəm əwətip,
Asuriyəning padixahıya: Mən gunahkar! Məndin qəkingəyla, üstümgə
hərnemə qıxürsilə xuni tələymən, — dedi.

Asuriyəning padixahı Həzəkəiyaşəja üç yüz talant kümüş bilən ottuz talant
altun tohtitip koydi. □

¹⁵ Həzəkəiya Pərwərdigarning əyidiki wə padixahning ordisinin
həzinasidiki barlıq kümüşni elip bərdi.

¹⁶ Xuning bilən bir waqıtta Yəhudaşəning padixahı Həzəkəiya
Pərwərdigarning əyining ixikliridin wə əzi əslidə qaplatқан ixik
kexəkliiridin altunni ajritip elip, Asuriyəning padixahıya bərdi. □

¹⁷ Xu qəşda Asuriyə padixahı Sənnaherib Tartan, Rab-Saris wə
Rab-Xakəhlirini şəng qoxun bilən Laqıx xəhiridin Yerusaleməşə,
Həzəkəiyəning yeniqə əwətti. Ular Yerusaleməşə qıqıp kəldi. Qıqkanda,

■ **18:13** 2Tar. 32:1; Yəx. 36:1 □ **18:14** «yüz talant kümüş bilən ottuz talant altun» — bir talant bəlkim 30.6 kilogram idi, xunga bu 9.06 tonna kümüş wə 0.906 tonna altun idi. □ **18:16** «Həzəkəiya Pərwərdigarning əyining ixikliridin ... altunni ajritip elip...» — bu tekestə «altun» degən söznəng əzi yok. Ləkin ibadəthana içidiki barlıq yaşıqlarşəja qarlanəşən metal altun boluxi kerək idi («1Pad.» 6:32-35ni kəşüng).

ular kir yuoquqilarning etizining boyidiki yolda, yukiri kəlpəkning norining bexioqa kelip turdi. □

18 Ular padixahni qakiroqanda, Hilkıyaning oqli, ordini baxkuridıoan Eliakim, ordining diwanbegi Xəbna wə Asafning oqli, orda mirzibegi Yoahlar ularning yenioqa kəldi.

19 Wə Rab-Xakəh ularoqa mundak dedi: —

«Silər Həzəkıyaoqa: — «Uluoq padixah, yəni Asuriyə padixahı sanga mundak dedi, dənglar: —

Sening muxu ixəngən tayanqıng zadi nemidi?

20 Sən: «Urux kılıxka tədbir-məslihetimiz həm küqimiz bar, dəysən — bu pəkət bir kuruk gəp, halas! — Sən zadi kimgə tayinip munga qarxi ökte köpısən? □

21 Mana əmdi sən yeriki bar axu komux hasa, yəni Misiroqa tayinisən. Birsı unıngoqa yələnsə, uning qolıoqa sanjip kiridu; Misir padixahı Pırwəngə tayanoqlarning həmmisi xundak bolidu! ■

22 Əgər silər munga: «Biz Hudayimiz boləoan Pərwərdigarəqa tayinimiz» — desənglar, Həzəkıya əzi Yəhudadikilərgə wə Yerusalemdikilərgə: «Silər pəkət Yerusalemdiki muxu ibadətəgah aldidila ibadət kılıxınglar kerək» dəp, unıngoqa ataloan «yukiri jaylar»ni həm kurbangahlarıni yok kılıwəttio? Ular axu Pərwərdigarning yukiri jaylırı əməsmidi? □

23 Əmdi hazır hojayinim Asuriyə padixahı bilən bir tohtamoqa kelinglar: — «Əgər silərdə ularoqa minəligüdək əskərlınglar bolsa, mən silərgə ikki ming atni bikaroqa berəy!» □

24 Silərdə undaklar bolmisa, hojayinimning əməldarlırining əng kiqiki boləoan bir ləxkər bəxini kəndəkmə qekınduraləysilər?! Gərgə silər jəng hərwiliri wə atlarıni elix üqün Misiroqa tayinisilər!

25 Mən muxu yərnı həlak kılıx üqün Pərwərdigarsız kəldimmu? Qünki Pərwərdigar munga: «Muxu zeminni həlak kılıxka qıkkın» — dedi!».

26 Eliakim, Xəbna wə Yoah Rab-Xakəhgə: —

Pəkırlıroqa aramiy tilida səzlisilə; biz bunı qüxinimiz. Bizgə ıbraniy tilida səzlimisilə, gəplıri sepılda turoqlarning kılıkioqa kirmısın! — dedi. □

27 Bıraq Rab-Xakəh: —

□ **18:17 «Tartan»** — Asuriyə köxunlırining bax sərdarining, «Rab-Saris» bax aqwatning, «Rab-Xakəh» padixahning məslihetqısining unwani boluxı mumkin idi. **«Ular kir yuoquqılarning etizining boyidiki yolda, yukiri kəlpəkning norining bexioqa kelip turdi»** — muxu yər dəl Yəxaya pəyoqəmbər Aħaz padixah bilən kərüküp, Asuriyəning təjawuzı toqruluk aghəlanduroqan yər («Yəx.» 7-babni kərüng). □

18:20 «urux kılıx tədbir-məslihetimiz həm küqimiz bar... sən zadi kimgə tayinip munga qarxi ökte köpısən?» — muxu gepigə kərioqanda, Asuriyədikilərnıng Yəxayanıng «Pəkət Pərwərdigarəqa tayiniximiz kerək» dəgən bəxərlıridin həwiri bar ohxaydu. ■

18:21 Yəx. 36:6; Əz. 29:6, 7 □ **18:22 «... Ular axu Pərwərdigarning yukiri jaylırı əməsmidi?»** — Musa pəyoqəmbərgə wəhiy kılınəoan qanunəoqa asasən, Israıllar pəkət Yerusalemdiki ibadəthanidiki kurbangahtıla kurbanlık kılıxka bolattı. Əslidə Həzəkıya muxu pərmanoqa asasən butpərəslik kılıdıoan kurbangahlarıni həm hata yol bilən kuroloqan, «Pərwərdigarəqa atəp» ibadət kılıdıoan «yukiri jaylar»ni yoqatqan. Rab-Xakəh xı gəp bilən unı anglıoquqi Israıllarıni kəymukturmakqi idi, əlwəttə. □

18:23 «Əgər silərdə ularoqa minəligüdək əskərlınglar bolsa, mən silərgə ikki ming atni bikaroqa berəy!» — bu kinayilik, həjwiy gəp, əlwəttə. Adəttiki qəoqlarda Yəhudada atlar nəhayiti az idi. Urux wəktida təhimu əzlap kətətti. Atlık əskərlər əməs, hətta addiy əskərlərmu nəhayiti az idi. □

18:26 «aramiy tili» — Suriyəning kona ismi «Aram» idi. Kona zamanda «suriyə tili» «aramiy tili» deyilətti. Asuriyəmu aramiy tilini ixlətkən.

Hojayinim meni muxu gəpni hojayinginglaroşa wə silərgila eytixka əwətkənmü? Muxu gəpni silər bilən birliktə sepilda olturoşanlaroşa deyixkə əwətkən əməsmü? Qünki ular öz pokini yegüqi həm ez süydükini iğküqi bolidu!» — dedi. □

²⁸ Andin Rab-Xakəh ibraniy tilida yukiri awaz bilən: «Uluoş padixah, yəni Asuriyə padixahining səzlrini anglap koyunglar!» — dəp warqiridi.

²⁹ — «Padixah mundak dəydu: — Həzəkəiya silərnəni aldap koymisun! Qünki u silərnəni *padixahning* qolidin kutkuzalmaydu.

³⁰ Uning silərnəni: — «Pərwərdigar bizni jəzmən kutkuzidu; muxu xəhər Asuriyə padixahining qolioşa qüxüp kətməydu» dəp Pərwərdigaroşa tayanduruxioşa yol koymanglar!

³¹ Həzəkəiyəşa kulak salmanglar; qünki Asuriyə padixahi mundak dəydu: — Mən bilən sühlilixip, mən tərəpkə otunglar; xundak kılsanglar hərbinglar özunglarıning üzüm baringidin həm özunglarıning ənjür dərihidin mewə yəysilər, hərbinglar öz su kəlqınglarıning su iqisilər;

³² ta mən kelip silərnəni buşdaylik həm xarablik bir zeminəşa, neni, üzümzarlıri wə zəytun dərəhliri bar, həsəl qıkiridioşan bir zeminəşa, yəni zemininglarəşa ohxax bir zeminəşa apirip koyoşuqə yəp-iqiweringlar! Xuning bilən silər tirik kelip, əlməysilər! Həzəkəiya silərgə: — «Pərwərdigar bizni kutkuzidu» desə uningəşa kulak salmanglar! □

³³ Əl-yurtlarıning ilah-butlirining biri öz zeminini Asuriyə padixahining qolidin kutkuzəşanmu?

³⁴ Hamat wə Arpad degən yurtlarıning ilah-butliri kəni? Səfarwaim, Həna wə Iwwah xəhərlirining ilah-butliri kəni? Ular Samariyəni mening qolumdin kutkuzəşanmu?!

³⁵ Muxu əl-yurtlarıning ilah-butliridin öz zeminini kutkuzəşan zadi kim bar? Xundak ikən, Pərwərdigar Yerusalemnəni mening qolumdin kutkuzalamdu?» — dedi.

³⁶ Əmma həlk süküt kılip uningəşa jawabən həçqandak bir səz kılmidi; qünki padixahning buyruqi xuki: — «Uningəşa jawab bərmənglar».

³⁷ Andin Hilkıyaning ooqli, ordini baxkuridioşan Eliakim, orda diwanbegi Xəbna wə Asafning ooqli, orda mirzibegi Yoahlar kıyim-keqəklirini yirtixip, Həzəkəiyəning yenioşa kelip, Rab-Xakəhning gəplirini uningəşa ukturdi.

19

Həzəkəiya Hudadin yol soraydu 2Tar. 32:20-21; Yəx. 37:1-38

¹ Xundak boldiki, Həzəkəiya buni anglioşanda, kıyim-keqəklirini yirtip, ezini bəz bilən kaplap Pərwərdigarning ibadəthanisioşa kirdi.

² U Hilkıyaning ooqli, ordini baxkuridioşan Eliakim, orda diwanbegi Xəbna wə kahınlarıning aqsakallirini bəz kaplanəşan peti Amozning ooqli Yəxaya pəyoşəmbərgə əwətti. ■

□ 18:27 «... Ular öz pokini yegüqi həm öz süydükini iğküqi bolidu!» — xəhər muhasirigə qüxüp, uningda ax wə su qalmioşan hələttə həlkələr muxundak kılixka məjbur bolidu.

□ 18:32 «...mən kelip silərnəni ... zemininglarəşa ohxax bir zeminəşa apirip koyoşuqə yəp-iqiweringlar!» — muxu gəplər qıraylik boləşini bilən mənisi enikki: — «Mening əsirilirim, kullirim bolisilər!» degənlik. Yukirida eytkinimizdək, Asuriyə padixahi uqioşa qıkkən hiyliğər aldampqi idi. ■ 19:2 Yəx. 1:1

³ Ular uningõa: —

Həzəkiya mundak dəydu: —

«Balilar tuşulay dəp kəloşanda anining tuşkudək həli kəlmioşandək, muxu kün awariqilək, rəşwa kəlinidioşan, mazaq kəlinidioşan bir künidur.

⁴ Əz hojayini bolşan Asuriyə padixahı tirik Hudani mazaq kəlixkə əwətkən Rab-Xakəhning muxu barlık gəplirini Pərwərdigar Hudaying nəzirigə elip tingxisa, bularni anglioşan Pərwərdigar Hudaying xu gəplər uqun uning dəkkisini berərmikin? Xunga kəlip kəloşan kəldisi uqun awazingni kətürüp, bir duayingni bərsəng» — dedi.

⁵ Xu gəplər bilən Həzəkiyaning hizmətkarlıri Yəxayaning aldioş kəldi.

⁶ Yəxaya ularõa: —

«Hojayininglarõa: — Pərwərdigar mundak dedi: —

«Asuriyə padixahning çarəmənlinirining sən anglioşan axu Manga kupurluk kəloşuqi gəpliridin kərkəma;

⁷ Mana, Mən uningõa bir roşni kirgüzimən; xuning bilən u bir ioşwani anglap, əz yurtioş kəytidu. Mən uni əz zeminida turşuzup kəliq bilən öltürgüzimən» — dənglər» — dedi.□

⁸ Rab-Xakəh əzi kəlgən yoli bilən kəytip mangõanda, Asuriyə padixahning Lakix xəhəridin çekingənlikini anglap, Libnah xəhərigə kərxı jəng kəliwatқан padixahning yenioş kəldi.

⁹ Qünki padixah: «Mana, Efiopiya padixahı Tirhakah sizgə kərxı jəng kəlməkqi bolup yoloş qikti» dəgən həwərnı anglioşanıdi. Ləkin u yənə Həzəkiyaşõa əlqilərnı mundak hət bilən əwətti: —□

¹⁰ «Silər Yəhuda padixahı Həzəkiyaşõa mundak dəngarisəldilər: —

«Sən tayinidioşan Hudayingning sanga: «Yerusəlem Asuriyə padixahning kəlioş tapxurulmaydu» dəginigə aldanma;

¹¹ mana, sən Asuriyə padixahlırining həmmə əl-yurtlarnı nemə kəlioşanlırını, ularni əz ilah-butlırioşa atəp həlak kəlioşanlıkını anglioşansən; əmdi əzüng kətkuzulamsən? □

¹² Ata-bowilirim həlak kəlioşan əllərnıng əz ilah-butlıri ularni kətkuzoşanmu? Gozan, Həran, Rəzəf xəhəridikilərnıqu, Teləssarda turoşan Edənlərnıqu?

¹³ Hamat padixahı, Arpad padixahı, Səfarwaim, Həna həm Iwwah xəhərlirining padixahlıri kəni?»»□

¹⁴ Xuning bilən Həzəkiya hətnı əkəlgüqilərnıng kəlidin elip oşup qikti. Andin u Pərwərdigarıng əyigə kirip, Pərwərdigarıng aldioş hətnı yeyip kəydi.

¹⁵ Wə Həzəkiya Pərwərdigarõa dua kəlip mundak dedi: —

«I kerublar otturisida turoşan Pərwərdigar, Israilning Hudasi: —

□ 19:7 «... Mən uningõa bir roşni kirgüzimən; xuning bilən u bir ioşwani anglap, əz yurtioş kəytidu. Mən uni əz zeminida turşuzup kəliq bilən öltürgüzimən» — Yəxayaning muxu wəhəyini dikəkət bilən oşıngiz, u Həzəkiyaning (6-ayəttiki) təlipi boyiqə dua kəlməy, həlki biwasitə həwərqilərgə jawəb bərdi. Qünki u alliburun Asuriyə toşruluk nuroşun bəxərtlərnı kəlioşan. Huda muxu pəyt-əşwal toşruluk Israilõa ukturoşan (məsilən, «Yəx.» 10:5-21, 14:24-25ni kəruşing). Biraq Həzəkiya wə ordısıdikilər muxularni wə uningdin baxkə kərgən kəramət məjzilərnı («Yəx.» 38-bəbnımu kəruşing) pütünləy untup kəloşan ohxaydu. □ 19:9 «Efiopiya padixahı Tirhakah sizgə kərxı jəng kəlməkqi bolup yoloş qikti» — bu ix əməliyət əməs, həmdə xu çəoşda mumkin bolmioşanıdi. Biraq Huda Əzi əwətküzgən «aldəmçi roş»ning təsiri bilən uni ixəndürgən. □ 19:11 «əz ilah-butlırioşa atəp həlak kəlix» — bu dəgənlik ibrəni tılıda pəkət bir səz bilənla, yəni ««həram» kəlix» yaqi ««həşəm» kəlix» bilənla ipədiliuidu. □ 19:13 «Hamat, Arpad, Səfarwaim, Həna wə Iwwah» — muxu xəhərlərnıng bəzilirining nədə ikənlikini həritidin kərgili bolıdu, bəziliri bizgə bügüngə kədər nəməlum.

Sən Özüngdursən, jahandiki barlik əl-yurtlarning üstidiki Huda pəkət Özüngdursən; asman-zeminni Yaratquçisən. □

16 I Pərwərdigar, kuliqingni təwən kiliپ angliqaysən; közüngni aqkaysən, i Pərwərdigar, kərgəysən; Sənnaheribning adəm əwətip mənggü həyat Hudani həkərətləp eytkən gəplirini angliqaysən!

17 I Pərwərdigar, Asuriyə padixahliri həkikətən həmmə yurtlarni, xularoşa bekindi boləjan yurtlarnimu harabə kiliپ, □

18 ularning ilah-butlirini otka taxliwətkən; qünki ularning ilahliri ilah əməs, bəlkı insan kəli bilən yasaloqanliri, yaqəq wə tax, halas; xunga asuriylar ularni həlak kildi.

19 Əmdi, i Pərwərdigar Hudayimiz, jahandiki barlik əl-yurtlaroşa Sening, pəkət Seningla Pərwərdigar ikənlikingni bildürüx üqün, bizni uning kəlidin kutkuzoqaysən!».

20 Xuning bilən Amozning oqli Yəxaya Həzəkıyaqə söz əwətip mundak dedi: —

— İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Sening Manga Sənnaherib toqruluk kıləjan duayingni anglidim.

21 Pərwərdigarning uningə qərıtə degən sözi xudurki: —

«Pak kiz, yəni Zionning kızı seni kəmsitidu,

Seni mazaq kiliپ külidu;

Yerusalemning kızı kəyninggə qarap bəxini qayqaydu;

22 sən kimni mazaq kiliپ kupurluk kilding?

Sən kimgə qarxi awazingni kətürüp,

Nəziringni üstün kilding?

İsraildiki Muqəddəs Boləquqıoşa qarxi!□

23 Əqliling arkilik sən Rəbni mazaq kiliپ; —

«Mən nuroqunliəjan jəng hərwilirim bilən taq qokkisiəja,

Liwan taq baqriliriəja yetip kəldimki,

Uning əgiz kədir dərəhlirini, esil qarlıəyilirini kesiwetimən;

Mən uning əng qət turaləusıəja,

Uning əng bük-baraksan ormanzarlıkiəja kirip yetimən.□

24 Özüm kuduk kolap yaqa yurtning süyini iqtim;

□ **19:15 «kerublar otturısında turoqan»** — muqəddəs ibadəthanidiki əng iqkiri əy, yəni «əng muqəddəs jay» degən əyde, Hudaning «rəhim kərsitidıəjan orun-təhti» («kafarət təhti») («rəhimgəh») bar idi. Muxu orunda Huda İsrailning əlahidə qurbanlıqlirining qanlirini qəbul kılattı. Ornining ikki tərıpining hər biridə altundin yasaloqan, təhtkə qarıtıloqan birdin «kerub» bar idi. Musaning dəwrudin tartıp Hudaning parlak xan-xəripi sirlik həlda xu təhtning üstidə, yəni «kerublar otturısında» turoqanıdı. Kerublar bolsa intayin küqlük birhil pərixtilər bolup, Hudaning qıkarəjan həküm-jazalirini bejiridu. «Kerublar otturısında turoqan» degini, sən bizgə yekinləxkan həm bizgə rəhim kərsətməkqi boləjan Hudəsən» degənliktur. □ **19:17 «xularoşa bekindi boləjan yurtlar»** — muxu ibarini səzməsüz tərjimə kıləjana «bekindi» degən söz yok. Biz xərhəlx üqün uni qoxtuk. □ **19:22 «kupurluk»** — kim əzini Hudaning ornida qoyup, «həmmə ixni kılaləymən» desə, kupurluk kıləjan bolidu, xundakla həman bir küni yiktilidu. □ **19:23 «Uning əng bük-baraksan ormanzarlıki»** — bu ayəttiki «bük-baraksan» degən söz ibraniy tilidə «karməl» degən söz bilən ipadilınidu. Karməl bolsa İsrailning əng munbət wə qıraylık jayı idi. Xuning bilən padixahning «uning «Karməl» ormanzarlıkiəja kirimən» degini «uning (Liwanning) əng qıraylık jayıəja (həq tosaləusız) barimən» degəndək pu atidıəjan mənini ipadiləytti. Liwanda «Karməl» degən jay yok.

Putumning uqidila mən Misirning barlik dərya-östənglərini kurutiwəttim — deding.□

25 — Sən xuni anglap bakmiətanmiding? Uzundin buyan Mən xuni bekitkənmənki, Kədimdin tartip xəkilləndürgənmənki, Həzir uni əməlgə axurdumki, Mana, sən kəl'ə-qorəjanlik xəhərlərni harabilərgə aylandurdung;

26 Xuning bilən u yərdə turuwatqanlar küqsizlinip, Yərgə qaritip qoyuldi, xərməndə qilindi; Ular əsiwatqan ot-qəptək, Yumran kək qəplərdək, Əgzidiki ot-qəplər əsməy kurup kətkəndək boldi.□

27 Biraq sening olturəjaningni, ornungdin turəjaningni, qiqip-kirginingni wə Manga qarxi əqaljirlixip kətkeningni bilimən;

28 Sening Manga qarxi əqaljirlixip kətkənlikingning, həkawurlixip kətkənlikingning kulikiməyə yətkənliki tūpəylidin, Mən karmikimni burningdin ətküzimən, Yüginimni əqzingəyə salimən, Wə əzüng kəlgən yol bilən seni qayturimən.□

29 I *Həzəkəyə*, xu ix sanga alamət bexarət boliduki, Muxu yili əzlükidin əskən, İkkinqi yili xulardin qiqqanlarmu silərning rizqinglar bolidu; Üqinqi yili bolsa teriysilər, orisilər, üzüm kəqətlirini tikisilər; Ulardin qiqqan mewilərnə yəysilər.□

30 Yəhuda jəmətinəng kəqip kutuloqan qaldisi bolsa yənə təwəngə qarap yiltiz tartidu, Yüqiriəyə qarap mewə beridu;

31 Qünki Yerusalemnin bir qaldisi, Zion teəjidin kəqip kutuloqanlar qikidu; Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning otluq muhəbbiti muxuni ada qilidu.

32 Xunga, Pərwərdigar Asuriyə padixahı toəgrulək mundak dəydu: — U nə muxu xəhərgə yetip kəlməydu,

□ 19:24 «... Putumning uqidila mən Misirning barlik dərya-östənglərini kurutiwəttim» — yukirikı 22-ayəttə padixah əzining təs ixlarnı kılalaydıəjanlikini, məsilən Liwan rayonidiki əng yukiri təəqlərəyə qıqalaydıəjanlikini (kəqmə mənisı, bəlkim alıyjanap, küqlük padixahlardin üstünlükkə erixidıəjanlikini kərsitidu), əng esil nərsilərgə erixidıəjanlikini təswirləydu. Muxu 24-ayəttiki «putum... kurutiwəttim» degini, dehqanning puti bilənla təpini ittirip erikni tösüp, suni kurutiwətkinidək, «Mən halısamla nəhayiti asanla hərəkəndək ixni kılalaymən, həttə Nıl dəryasınımu kurutiwətalaymən» degən mənmənlikni bildürməqki. □ 19:26 «əgzidiki ot-qəplər...» — bu degənlikning baxqa hil tərjimilirini uqritix mumkin. □ 19:28 «Mən karmikimni burningdin ətküzimən, yüginimni əqzingəyə salimən...» — Asuriyə padixahliri muxundaq rəhimsiz yol bilən əsirlərni yalap mangatti. □ 19:29 «Muxu yili əzlükidin əskən, ikkinqi yili xulardin qiqqanlarmu silərning rizqinglar bolidu; üqinqi yili bolsa teriysilər, orisilər, üzüm kəqətlirini tikisilər; ulardin qiqqan mewilərnə yəysilər» — muxu məjizə ixəng-ətikadni küqəytix üqün həm həlkni kutquzux üqün berilgən. Uruş waqtida terikqilik kılax mumkin əməs; Asuriyə qoxuni kətkəndin keyinki yilidimu, qoxunidin kəlip qəlanlıri parakəndiqilik kılaxi mumkin idi. Xunga məjizə üqinqi yiləqəzə sızulidu. «Üzüm kəqətlirini tikisilər... mewisini yəysilər» degən wədə, tinqlik məzgılning uzun bolidıəjanlikini kərsitidu (üzüm tallirni əstürükkə uzun waqıt ketidu, əlwəttə). Kizilərnəng Asuriyə qoxunlirining tuyuksiz qekinixini «tasadipiylıqtin» deməsliki üqün, bu ikkinqi məjizə berildi. Xundaqtimu, məzkur «Padixahlar» degən kitabqə qarışanda, həlkələr yənıla ikki məjizini tezla untuydu, Hudaqəyə wapasizlik kılıweridu.

Nə uningoga bir tal okmu atmaydu;
Nə qalkanni ketürüp aldioga kəlməydu,
Nə uningoga qarita qaxalarnimu yasimaydu.

³³ U kaysi yol bilən kəlgən bolsa,

U yol bilən kaytidu wə muxu xəhərgə kəlməydu — dəydu Pərwərdigar,
³⁴ — Qünki Əzüm üqün wə Mening qulum Dawut üqün uni ətrapidiki sepildək qoqdap kutkuzimən». ■

³⁵ Xu keqə xundaq boldiki, Pərwərdigarning Pərixlisi qikip, Asuriyeliklərnin bargahida bir yüz səksən bəx ming əskərni urdi; mana, kixilər ətigəndə ornidin turoqanda, ularning həmmisining əlgənlikini kərди! □ ■

³⁶ Xunga Asuriyə padixahi Sənnaherib qekinip, yoloqa qikip, Ninəwə xəhirigə kaytip turdi.

³⁷ Wə xundaq boldiki, u öz buti Nisrokning buthanisida uningoga qokunuwatqanda, oqulliri Adrammələk həm Xarezər uni kiliqlap öltürüwətti; andin ular bolsa Ararat degən yurtqa keqip kətti. Uning oqli Esarhaddon uning ornida padixah boldi. □ ■

20

Həzəkiya eşir kesəl bolidu, dua kilidu

2Tar. 32:24; Yəx. 38:1-22

¹ Xu künlərdə Həzəkiya əjəl kəltürgüqi bir kesəlgə muptila boldi. Amozning oqli Yəxaya pəyojəmbər uning kexioqa berip, uningoga: — «Pərwərdigar mundaq dəydu: —

— Əyüing toqruluk wəsiyət kilöin; qünki əjəl kəldi, yaximaysən» — dedi. ■

² Həzəkiya bolsa yüzini tam tərəpkə kilip Pərwərdigaroqa dua kilip: —

³ İ Pərwərdigar, Sening aldingda mening həkikət wə pak dil bilən mengip yürgənlikimni, nəziring aldingda durus boləqan ixlarni kiləqanlikimni əsləp koyəqaysən, — dedi.

Wə Həzəkiya yioqlap ekip kətti.

⁴ Yəxaya qikip ordidiki ottura həylioqa yətməstə, Pərwərdigarning sözi uningoga yetip mundaq deyildi: —

⁵ Yenip berip həlkimning baxlamqisi Həzəkiyaroqa mundaq degin: —

«Pərwərdigar, atang Dawutning Hudasi mundaq dəydu: —

«Duayingni anglidim, kəz yaxliringni kərdüm; mana, Mən seni saqaytimən. Üqinqi künidə Pərwərdigarning öyigə qikisən. □

⁶ Künliringgə Mən yənə on bəx yil koximən; xuning bilən Mən seni wə bu xəhərni Asuriyə padixahining qolidin kutkuzimən; Əzüm üqün wə qulum Dawut üqün Mən bu xəhərni ətrapidiki sepildək qoqdaymən.

⁷ (Yəxaya bolsa: — «Ənjür poxkili təyyarlanglar, dedi. Ular uni elip kelip, yarisioqa qarliwidi, u saqaydi.

■ 19:34 2Pad. 20:6 □ 19:35 «Pərwərdigarning Pərixlisi» — Təwrat dəwridə intayin alahidə xəhs idi. Bəzi ixlarda u Hudaning ornida kərünətti (məsilən, Təwratteki «Yar.» 18-babni kəring). «Təbirlər»-nimu kəring. ■ 19:35 Yəx. 37:36 □ 19:37 «U öz buti Nisrokning buthanisida uningoga qokunuwatqanda, oqulliri Adrammələk həm Xarezər uni kiliqlap öltürüwətti» — muxu wəqə Sənnaherib İsraildin qekinixitn 20 yil keyin (miladiyədin ilgiriki 681-yili) boldi.

■ 19:37 2Tar. 32:21; Yəx. 37:38 ■ 20:1 2Tar. 32:24; Yəx. 38:1 □ 20:5 «atang Dawut» — Həzəkiya Dawut pəyojəmbərnin on üqinqi əwladı idi.

8 Həzəkiya Yəxayadin: Pərwərdigar meni saqaytip, üqinçi küni uning öyigə çikidiöanlikimni ispatlaydiöanoqa kandaq bexarətlik alamət bolidu? — dəp sorioqanidi.

9 Yəxaya: — Pərwərdigarning Əzi eytқан ixini jəzmən kilidiöanlikini sanga ispatlax üqün Pərwərdigardin xundaq bexarətlik alamət boliduki, sən quyaxning pələmpəy üstigə qüxkən sayisining on baskuq aldiöa mengixi yaki on baskuq köynigə yenixini halamsən? — dedi.

10 Həzəkiya: Quyax sayisining on baskuq aldiöa mengixi asan; sayə on baxkuq köynigə yansun, degənidi.

11 Xuning bilən Yəxaya pəyoqəmbər Pərwərdigaröqa nida kildi wə U quyaxning Ahaz padixah kürojan pələmpəy baskuqiliri üstigə qüxkən sayisini yandurup, on baskuq köynigə mangdurdi).

Babil padixahidin kəlgən əqlilər ••• Qong bir hatalik

2Tar. 32:31-33; Yəx. 39:1-8

12 Xu pəyttə Baladanning oqli Babil padixahi Merodak-Baladan, Həzəkiyani kesəl bolup yetip kaqtu, dəp anglap, hətlər hədiyə bilən əwətti. □

13 Həzəkiya bolsa əqlilərnin gəpini tingxap, ularöqa barlıq həzinə-ambarlırini, kümüxnü, altunni, dora-dərmanlarni, sərhil maylarni, sawut-qorallar ambiridiki həmmi wə baylıqlirininin barlıqini kərsətti; ordisi wə pütkül padixahlıki iqidiki nərsilərdin Həzəkiya ularöqa kərsətmigən birimu qalmidi.

14 Andin Yəxaya pəyoqəmbər Həzəkiyaning aldiöa berip, uningdin: — «Muxu kixilər nemə dedi? Ular seni yoklaxka nədin kəlgən?» — dəp soridi.

Həzəkiya: — «Ular yirak bir yurttin, yəni Babildin kəlgən» dedi.

15 Yəxaya yənə: — «Ular ordangda nemini kərdi?» dəp soridi.

Həzəkiya: — «Ordamda bar nərsilərnü ular kərdi; baylıqliriminin arisidin mən ularöqa kərsətmigən birimu qalmidi» — dedi.

16 Yəxaya Həzəkiyaöqa: Pərwərdigarning səzini anglap koyöjin: —

17 — Mana xundak künlər keliduki, ordangda bar nərsilər wə bügüngə qədər ata-bowiliring toplap, saqlap koyöjan həmmə Babilöqa elip ketilidu; heqnərsə qalmaydu — dəydu Pərwərdigar.

18 — Həmdə Babilliklər oqullirini, yəni əzüngdin bolöjan əwladlirini elip ketidu; xuning bilən ular Babil padixahininin ordisida

□ 20:12 «Merodak-Baladan» — yaki «Berodak-Baladan». «Babil padixahi Merodak-Baladan... hətlər hədiyə bilən əwətti» — Merodak-Baladan Asuriyə padixahi Sənnaherib tərpidin miladiyədin ilgiri 702-yili oqlutildi. Muxu ixmu xu yilda bolöjan boluxi kərək. Demək, bu ix, yəni 20-babta wə «Yəx.» 38-39-babta təswirləngən ixlar «2pad.» 18:17-37 wə 19-babtiki ixlardin ilgiri yüz bərgən. Əmdi nemixka ulardin keyin hatiriləngən? Muxu ix toqruluk «Yəx.» 39:1diki izahatni kəring.

aqwat bolidu. □

¹⁹ Həzəkiaya əmdi öz-özigə «Əz künlirimdə bolsa aman-tinqlik, Hudaning həkikət-wapaliki bolmamdu?», dəp Yəxayaqa: — «Siz eytkən Pərwərdigarning muxu sözi yahxi ikən» — dedi. □

²⁰ Həzəkiayaning baxka əməlliri, jümlidin uning səltənitingin kudriti, uning kəndək kəlip xəhərgə su təminləx üçün kəl, xundakla su apiridiojan nor yasiojanliki «Yəhuda padixahlining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi? ■

²¹ Həzəkiaya ata-bowiliringin arisida uhlidi; oqli Manassəh ornida padixah boldi.

21

Manassəhning Yəhudaning üstidiki səltəni

2Tar. 33:1-9, 20

¹ Manassəh padixah bolojanda on ikki yaxta bolup, Yerusalemda əllik bəx yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Həfzibah idi. ■

² U Pərwərdigar Israillarning aldidin həydəp qikiriwətkən yat əlliklərnin yirginqlik adətlirigə ohxax ixlar bilən Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolojanni kildi.

³ U atisi Həzəkiaya buzup yokatқан «yukiri jaylar»ni kaytidin yasatti; u Baaloja atap kurbangahlarıni saldurup, Israilning padixahi Ahab kilojandək bir Axərah məbud yasidi; u asmandiki nurojunliojan ayultuzlaroja bax urdi wə ularning kullukioja kirdi. □ ■

⁴ U Pərwərdigarning eyidimu kurbangahlarıni yasatti. Xu ibadəthana toşruluk Pərwərdigar: Mən Yerusalemda Mening namimni qoyimən, degənidi. ■

□ **20:18 «Babillik orquulliringni, yəni özüngdin bolojan əwladliringni elip ketidu ... ular Babil padixahining ordisida aqwat bolidu»** — kərunüxtə addiy kəringən muxu wəqə üçün nemixka muxu kattik jazalik səz qikidu? Pikrimizqə, üq səwəbi bar: — (1) Həzəkiaya Hudaqa: «Kədəmlirimni sanap mangimən» degən wədinə bərgənidi, lekin bu ketim Hudadin heq sorimay xundək kilojan; (2) Əlqilərnin kəlgənlikidin u bəlkim: «həzir mən «jahanoja dangki qikkən adəmmən», «kiqik dəlitimizning jahanda orni bar» dəp təkəbburlixip kətkən boluxi mumkin. (3) Muxulardin sirt, biliximizqə Merodaq-Baladan Asuriya imperiyasigə qarxi bir ittəpakni bərpə kilmaqci. U «təkəllup kərsitidiojan» muxu pirsəttin paydilini, Həzəkiayanı ittəpakka katnixixka təkliq kilojan. Əzini əlümdin kutkuzojanlikini, quyaxning nurining «kəynigə yanəjanliki»dək intayin karamət məjizini kərgən, Hudaning «Mən silərnə Asuriyədin kutkuzimən» degən wədisini anglojan Həzəkiaya kəndəkmə hudəsiz bir əl-yurt bilən ittəpaklaxmaqci bolojandu? «Aqwat» — piqiwetilgən adəm, «Yəx.» 56:4-ayəttiki izahatni kəring.

□ **20:19 «Əz künlirimdə bolsa aman-tinqlik, Hudaning həkikət-wapaliki bolmamdu?»** — Həzəkiaya muxu səzlərnə yənə oquq eytixi mumkin. «Siz eytkən Pərwərdigarning muxu sözi yahxi ikən» — muxu ayəttə, Həzəkiayaning öz-özigə degənliri baxkilaroja, hətta öz jəmətigə bolojan birhil biəjəm, kəyümsiz pozitsiyisini bildüridu. Yəxaya degən bəxarət əməliyəttə yüz yildin keyin əməlgə axurulojan; wəqitning sozuluxi bolsa bəlkim Yəhudaning keyinki bir padixahi (Yosiya)ning kattik towa kilixi tūpəylidin boldi. ■ **20:20** 2Tar. 32:30 ■ **21:1** 2Tar. 33:1 □ **21:3 «asmandiki nurojunliojan ay-yultuzlar»** — «asmanning qoxuni» degən səz bilən ipadiliniidu.

Təwrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning pərixtilər wə bəzi əhwalda asmandiki yaman kəqlər, yəni jin-xəytanlar bilənmə munasiwiti bar («Zəb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wəh.» 12:4ni kəring).

■ **21:3** 2Pad. 18:4 ■ **21:4** Kən. 12:5, 11; 2Sam. 7:13; 1Pad. 8:29; 9:3; 2Tar. 7:12; Zəb. 132:13, 14; Yər. 32:34

5 U Pərwərdigarning oʻyining ikki hoyalida «asmanning koʻxuni» oʻq qurbangahlarni atap yasatti. □

6 ʻOz oʻqlini ottin oʻtkuzdi; jadugərqlik bilan palqilik ixlətti, oʻzigə jinkəxlər bilən əpsundiqarlarni bekkitti; u Pərwərdigarning nəziridə san-sanaksiz rəzillikni kilip uning oʻqizipini koʻzoqidi.

7 U yasatqan «Axərah» oyma məbudni *Hudaning* oʻyigə koʻydi. Xu oʻy toʻqiruluk Pərwərdigar Dawutka wə uning oʻqli Sulayman oʻq: — «Bu oʻydə, xundakla Israilning həmmə kəbililirining zeminliri arisidin Mən tallioqan Yerusalem də ʻOz namimni əbədgiqə kaldurimən; ■

8 əgər Israil pəkət Mən ular oʻq tapilioqan barlik əmrlərgə, yəni ʻOz kulum Musa ular oʻqə buyruoqan barlik qanunoqə muwariq əməl kilixkə kəngül koʻysila, Mən ularning putlirini ata-bowiliri oʻqə təkسيم kilioqan bu zemindin kaytidin neri kilmaymən», degənidi.

9 Lekin ular kulək salmaytti; xunglaxkimu, Manassəh ularni xundak azdurdiki, ular Pərwərdigar Israilarning aldidin halak kilioqan yat əlliklərdin axurup rəzillik kilatti.

10 Xunga Pərwərdigar ʻOz kulliri bolioqan pəyoʻəmbərlərnin wasitisi arkilik mundak dedi: —

11 Yəhudaning padixahi Manassəh bu yirginlik ixlarni kilip, hətta uningdin ilgiri oʻtkən Amoriylar kilioqan barlik rəzilliktin ziyadə rəzillik kilip, uning butliri bilən Yəhudanimu gunahkə azduruqini uqun ■

12 Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Mana, Yerusalem bilən Yəhudaning ustigə xundak balayiʻapət kəltürimənki, kimki uni anglisila kulakliri zingildap ketidu.

13 Mən Samariyəni oʻlqigən tana wə Ahabning jəmətini təkxiurgən tik oʻlqigüq yip bilən Yerusalemni təkxiurtimən; kixi kaqini qaykap sürtkəndin keyin düm kəmtürüp koʻyoqandək, Yerusalemni qaykap erüymən. □

14 Mən mirasimning qaloqanliridinmu waz keqip, düxmənlirining qolioqə tapxiurimən; ularni həmmə düxmənlirigə bulang-talang obyekt wə olja kilip berimən; □

15 Qünki ular Mening nəzirimdə rəzil bolioqanni kilip, ularning ata-bowiliri Misirdin qiqqan kündin tartip bügüngiqə oʻqizipimni koʻzoqap kəldi».

16 Manassəh əmdi pütkül Yerusalemni bir qetidin yənə bir qetigiqə qanoqə toldurup, kəp nahək qan təkkiuzdi wə ohxaxla oʻzi kiliwatqan gunahi bilən Yəhudalarni azdurup, ularning Pərwərdigarning nəziridiki rəzillikni kilixioqə səwəb boldi.

17 Manassəhning baxkə ixliri həm kilioqanlirining həmmisi, jumlidin u sadir kilioqan gunah «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

18 Manassəh ata-bowilirining arisida uhlidi wə oʻz oʻyining beoqida, yəni Uzzahning beoqida dəpnə kilindi. Andin oʻqli Amon uning ornida padixah boldi. ■

□ 21:5 «asmanning koʻxuni» — muxu yərdə kuyax, ay wə yultuzlarni kərsitidu. ■ 21:7 2Sam.

7:10; 1Pad. 8:16, 29; 9:3; 2Pad. 23:27 ■ 21:11 Yər. 15:4 □ 21:13 «Samariyəni oʻlqigən tana»

— xühhisizki, Hudaning Samariyəning ustigə qüxiurgən jaza həkümini kərsitidu; «Ahabning jəmətini təkxiurgən tik oʻlqigüq yip» — Hudaning Ahabning jəmətining ustigə qüxiurgən jaza həkümini kərsitidu. «Am.» 7:7-8ni kəring. «kixi kaqini qaykap sürtkəndin keyin düm kəmtürüp koʻyoqandək, Yerusalemni qaykap erüymən» — bu səz, bəlkim, Hudaning

Yerusalemdin barlik ahalisini yirək kilip, uni astin-üstün kiliwetidioqanlikini kərsitidu. 14-ayətni kəring. □ 21:14 «mirasim» — Israildiki on ikki kəbilə; «mirasimning qaloqanliri» — Israildin yaloquz qaloqan kəbilə, yəni Yəhudani kərsitidu. ■ 21:18 2Tar. 33:20

*Amonning Yəhudaning ustidiki səltəniti**2Tar. 33:21-25*

¹⁹ Amon padixah bolqanda yigirmə ikki yaxta bolup, Yerusalemda ikki yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Məxulləmət idi; u Yotbahlik Həruzning kızı idi.

²⁰ Amon atisi Manassəh kılqandək Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni kılatti.

²¹ U atisi mangoan barlik yollarda mangatti; u atisi kullukida bolqan butlarning kullukida bolup, ularoşa səjdə kılıp,

²² Pərwərdigarning yolida yürməy, öz ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarni tərəkildi.

²³ Əmdi Amonning hizmətkarliri padixahni kəstləp, uni öz ordısında oltürdi.

²⁴ Ləkin yurt həlki Amon padixahni kəstligənlərnin həmmisini oltürdi; andin yurt həlki uning ornida oqli Yosiyani padixah kildi.

²⁵ Amonning baxka ixliri həm kılqanlirinin həmmisi «Yəhuda padixahlirinin tarih-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

²⁶ U Uzzañning beoşida öz kəbrisidə dəpnə kılındi. Andin oqli Yosiya uning ornida padixah boldi. ■

22*Yosiyaning Yəhudaning ustidiki səltəniti**2Tar. 34:1-28*

¹ Yosiya padixah bolqanda səkkiz yaxta bolup, Yerusalemda ottuz bir yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Yədidah idi; u Bozkatlik Adayaning kızı idi. ■

² Yosiya Pərwərdigarning nəziridə durus bolqanni kılıp, hər ixta atisi Dawutning barlik yolida yürüp, nə ongoşa nə soləşa qətnəp kətmidi.

³ Padixah Yosiya səltənitining on səkkizinçi yilida, padixah Məxullamning nəwrisi, Azaliyaning oqli katip Xafanni Pərwərdigarning öyigə əwətip:

⁴ «Bax kahin Hilkianing kəxiəşə qikip xuni buyruşinki, u Pərwərdigarning öyigə elip kelingən, dərwaziwənlər həlktin yioşqan pulni sanisun.

⁵⁻⁶ Andin ular Pərwərdigarning öyini ongxaydioşan ixlarni nazarət kıləşuqi ixqilarəşa tapxurup bərsun. Bular həm Pərwərdigarning öyidiki buzuloşan yərlərnə ongxaxka öydə ixligüqiləşə, yəni yəşəşqilar, tamqilar wə taxtiraxlarəşa bərsun. Ular muxu pul bilən öyini ongxaxka lazim bolqan yəşəşq bilən oyuloşan taxlarni setiwalsun, degin» — dedi.

⁷ Ləkin ularning kəşəşəş tapxuruloşan pulning həsabi kılınmidi. Qünki ular insap bilən ix kılatti.

⁸ Bax kahin Hilkia katip Xafanoşa: — Mən Pərwərdigarning öyidə bir Təwrat kitabini taptim, dedi. Xuni eytip Hilkia kitabni Xafanoşa bərdi. U uni okudi.

⁹ Andin keyin katip Xafan padixahning kəxiəşə berip padixahka həwər berip: — Hizmətkarliri ibadəthanidiki pulni yioşip Pərwərdigarning öyini ongxaydioşan ix bexilirinin kollirioşa tapxurup bərdi, dedi.

¹⁰ Andin katip Xafan padixahka: Hilkia manga bir kitabni bərdi, dedi. Andin Xafan padixahka uni okup bərdi.

11 Wə xundak boldiki, padixah Təwrat kitabining sözlirini angliqanda, öz kiyimlirini yirtti.□

12 Padixah Hilkıya kahın bilən Xafanning oqli Ahikamoja, Mikayaning oqli Akbor bilən Xafan katıpkə wə padixahning hizmətkari Asayaqa buyrup: —

13 Berip mən üqün wə həlk üqün, yəni pütkül Yəhudadikilər üqün bu tepilojan kitabning sözliri toqrisida Pərwərdigardin yol soranglar. Qünki ata-bowilirimiz bu kitabning sözlirigə, uningdiki bizlərgə pütülgənligigə əməl kılıxkə kulak salmiojanliki tūpəyolidin Pərwərdigarning bizgə qozqalojan oşezipi intayin dəhşətlik, dedi.

14 Xuning bilən Hilkıya kahın, Ahikam, Akbor, Xafan wə Asayalar Harhasning nəwrisi, Tikwahning oqli kiyim-keqək begi Xallumning ayali ayal pəyoşəmbər Huldahning kexioja berip, üning bilən sözləxti. U Yerusalem xəhırining ikkinqi məhəllisidə olturatti.

15 U ularoqa mundak dedi: — Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — «Siləрни əwətkən kixigə mundak dənglar: —

16 Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana Mən Yəhudaning padixahi oquşoan kitabning həmmə sözlirini əməlgə axurup, bu jayoqa wə bu yərdə turoşqilaroqa balayi' apət qūxūrimən.

17 Qünki ular Meni taxlap, baxkə ilahlaroqa huxbuy yekip, qollirining həmmə ixliri bilən Mening aqqikimni kəltürdi. Uning üqün Mening kəhrim bu yərgə qarap yandı həm oşqūrlməydu.

18 Ləkin siləрни Pərwərdigardin yol sorişqili əwətkən Yəhudaning padixahioja bolsa xundak dənglar: Sən anglişoan sözlər toqrisida Israilning Hudasi Pərwərdigar xundak dəydu: —

19 Qünki kənglūng yumxaq bolup, muxu jay wə uningda turoşqilarning wəyranə wə lənətkə aylandurulidiojanliki toqrisida ularni əyibləp eytkən sözlirimni anglişiningda, Pərwərdigarning aldidə əzūngni təwən kilip, kiyimliringni yirtip, Mening aldimda yioşiojining üqün, Mənmu duay-ingni anglidim, dəydu Pərwərdigar.

20 Buning üqün seni ata-bowiliring bilən yioşilixkə, öz kəbrənggə aman-hatirjəmlik iqidə berixkə nesip kilimən; sening kəzliring Mən bu jay üstigə qūxūridiojan barlik külpətləрни kərməydu». Ular yenip berip, bu həwəрни padixahkə yətkūzdi.

23

Yosiya padixah islahat kılıdu

2Tar. 34:29-30; 35:1-27

1 Padixah adəmləрни əwətip, Yəhuda bilən Yerusalemning həmmə aqsakallirini öz kexioja qarqirtip kəldi. ■

2 Padixah Pərwərdigarning əyigə qıkti; barlik Yəhudadiki ər kixilər wə Yerusalemda turuwatqanlarning həmmisi, kahınlar bilən pəyoşəmbərlər, yəni barlik həlk, əng kiçikidin tartip qongioşiqə həmmisi uning bilən billə qıkti. Andin u Pərwərdigarning əyidə tepilojan əhdə kitabining həmmə sözlirini ularoqa okup bərdi.□

□ 22:11 «**padixah Təwrat kitabning sözlirini angliqanda...**» — tepiwelinojan kitab Təwratning qaysi kismi boluxi kerək? Padixahning inkasi, yəni keyinki hərəkətlirigə, bolupmu «yukiri jaylar»ni yokişioja qariojanda, «tepiwelinojan kitab» qokum bu ixni təkitleyidojan «Kənun xərhı»ni əz iqigə alojan. ■ 23:1 2Tar. 34:29 □ 23:2 «**Həmmə sözlirini ularoqa okup bərdi**» — ibranıy tilida: «həmmə sözlirini ularning kulaklırioja okup bərdi».

3 Padixah tüwrükning yenida turup Pärwärdigarning aldida: — Pärwärdigarğa ägixip pütün kälhim wä pütkül jenim bilän Uning emrlirini, höküm-guwañlikliri wä bəlgilimilirini tutup, uxbu kitabta pütülgän ähdigä emäl kılıman döp ähdigä özini baqlidi. Xuning bilän hälkning hämmisimu ähdä aldida turup uningğa özini baqlidi. □

4 Andin keyin padixah bax kañin Hilkiya bilän orun basar kañinlarğa wä häm dərwaziwənlərgä: — Baaloğa, Axərah butiğa wä asmanınñ barlık qoxuniğa atap yasaloğan barlık əswab-üskünilərnı Pärwärdigarning öyidin qikiriwetinglar, döp əmr kildi; u bularnı Yerusalemnıng sirtida, Kidron etizlikida köydürdi wä küllirini Bəyt-Əlgə elip bardi.

5 U Yəhuda padixahlirining Yəhuda xəhərliridiki «yukiri jaylar»da hämdä Yerusalemnıng ətraplıridiki «yukiri jaylar»da huxbuy yanduruxka tikligän but kañinlirini, xuningdäk Baaloğa, kuyaxka, ayğa, yultuz türkümlirigä hämdä asmanınñ barlık qoxuniğa huxbuy yakkuqilarnı ixtin həydiwətti. □

6 U Pärwärdigarning öyidin Axərah butni elip qikip Yerusalemnıng sirtigä elip bərip, Kidron jilöjisigä apirip xu yərdä köydürüp kukum-talkan kılıp ezip, topisini addiy puqralarnıng kəbriliri üstigä qeqiwətti.

7 Andin u Pärwärdigarning öyigä jaylaxkan bəqqiwazlarning turaloqulirini qeqip oqulatti; bu öylərdä yənə ayallar Axərah butka qedir toquytti.

8 U Yəhuda xəhərliridin barlık kañinlarnı qakirtip, özigä yiqdi. Andin u Gəbadin tartip Bəər-Xəbaşiğə kañinlar huxbuy yakiđioğan «yukiri jaylar»ni buzup buloqiwətti; u «dərwazilardiki yukiri jaylar»ni qeqip buzdi; bular «Xəhər baxlikı Yəxuanıng kuwiki»ning yenida, yəni xəhər kuwikiğa kirix yolining sol təripidə idi □

9 (əmdi «yukiri jaylar»diki kañinlarning Yerusalemda Pärwärdigarning qurbangahığa qikixi qəkləngəndi; lekin ular dawamlıq öz kərindaxliri bilän birgə pitir nanlardan yeyixigə muyəssər idi).

10 Yosiya həqkim öz oqlı yaki kizini Moləkkə atap ottin ötküzmisun döp, Hınnomning oqlining jilöjisidiki Tofətnimu buzup buloqiwətti. □

11 Pärwärdigarning öyigä kiridioğan yolning eoqizida Yəhuda padixahliri kuyaxka təkdım kılıp qoyoğan atlarnı xu yərdin yətkəp, «kuyax hərwiliri»ni otta köydürdi (ular *ibadəthanining* hoyliliriğa jaylaxkan, Natan-Mələk degən aqwatning öyining yenida turatti). □

12 Padixah yənə Yəhuda padixahliri Ahazning balihanisining əgzisidə salduroğan qurbangahlarnı wə Manassəh Pärwärdigarning öyining ikki hoylisigä yasatқан qurbangahlarnı qeqip kukum-talkan kiliwətti; u ularning topisini u yərdin elip, Kidron jilöjisigä qeqiwətti.

□ 23:3 «tüwrükning yenida» — yaki «pəxtak üstidə». «kitabta pütülgän ähdigə...» — ibraniy tilida «kitabta pütülgän ähdə səzligə...». □ 23:5 «...ixtin həydiwətti» — yaki «... həlak kildi». □ 23:8 «Gəbadin Bəər-Xəbaşiğə» — «Geba» Yəhudanıng ximaliy qetida, «Bəər-Xəba» unıng jənubiy qetidə idi. «U ... barlık kañinlarnı qakirtip, ... andin u ... kañinlar huxbuy yakiđioğan «yukiri jaylar»ni buzup buloqiwətti» — Yosiya muxu yərlərnı buloqax bilən butpərsəslərnıng keyin u yərnı «buloqanoğan, haram» döp qarap, qaytidin xundak yolda ixlitixini mumkin əməs kiliş üqün idi. «dərwazilardiki yukiri jaylar» — yaki «tawapqahlarnı».

□ 23:10 «öz oqlı yaki kizini... ottin ötküzix» — insaniy qurbanlıqlarnı kərsitixi mumkin.

«Hınnomning oqlining jilöisi» — bu yər yənə «Hınnomning jilöisi», yəni «Ge-Hınnom» döp atıltı (ərəbqə «jəhənnəm»). □ 23:11 «kuyaxka təkdım kılıp qoyoğan atlar» — bu atlar tirik atlar yaki at həykili boluxi mumkin idi. «Natan-Mələk degən aqwatning öyi» — bəlkim muqəddəs ibadəthanining birər hoylisida boluxi mumkin idi.

13 Israilning padixahi Sulayman Yerusalemlarning mexriq tæripigæ wæ «Halak teqi»ning jænubioqa Zidoniylarning yirginqlik buti Axtarot, Moabiylarning yirginqlik buti Kemox wæ Ammonlarning yirginqlik buti Milkomoqa atap yasatqan «yukiri jaylar»nimu padixah buzup buloiwætti. □

14 U but tüwrüklærni parqilap, Axærah butlirini kesip yiktip, ular turøqan yærlærni adæm sængækliri bilæn toldurdi. □ ■

15 U yænæ Israilni gunahqa putlaxturoqan, Nibatning ooqli Yæroboam Bæyt-Ældæ salduroqan qurbangah bilæn «yukiri jay»ni, ularni buzup qakti, andin keyin «yukiri jay»ni köydürüp kukum-talkan kiliwætti, Axærah butinimu köydürüwætti. ■

16 Yosiya burulup qarap, taødiki kæbrilærni körüp, adæm æwætip kæbrilærdiki sængæklærni kolap qikirip, qurbangah üstidæ köydürdi, xu yol bilæn uni buloiwætti. Bu ixlær Pærwærdigarning kalamini yøtküzüp, dæl ularni aldïn'ala bexaræt kilip jakarliøqan Hudaning adimining sözining æmølgæ axuruluxi idi. □ ■

17 Andin Yosiya: Kæz aldindiki bu kæbræ texi kimning? — dæp soridi. Xæhærdikilær uningøqa: Bu Yæhudadin kælqæn, silining Bæyt-Ældiki qurbangahni buzøqan muxu ixlirini bexaræt kiløqan Hudaning adimining kæbrisi ikæn, dedi.

18 Yosiya: — Uni qoyunglar, heqkim uning sængæklirini midirlatmisun, dæp buyrudi. Xuning bilæn ular uning sængækliri bilæn Samariyædin kælqæn pæyøqæmbærning sængæklirigæ heqkimni tægküzmid.

19 Andin Yosiya Israilning padixahliri Pærwærdigarning øzøzini kozoøqan, Samariyæning xæhærliridæ yasatqan «yukiri jaylar»diki barliq øylærni qakti; u ularni Bæyt-Ældæ kiløqandæk kilip, yokatti. ■

20 U u yærlærdiki «yukiri jaylar»øqa has boløqan hæmmæ kahinlarni qurbangahning üstidæ øltürüp, qurbanliq kildi, andin ularning üstigæ adæm sængæklirini köydürdi; u ahirda Yerusalemoqa yenip bard.

Yosiya padixah «øtüp ketix heyti»ni øtküzidu

2Tar. 35:1-19

21 Padixah barliq hælkqæ yarliq qüxürüp: — Bu æhdæ kitabida pütülgændæk, Hudayinglar Pærwærdigarøqa «øtüp ketix heyti»ni øtküzünglar, dæp buyrudi. ■

22 «Batur hækimlar» Israilning üstidin hæküm sürgæn künlærdin tartip, næ Israil padixahlirining waqitlirida næ Yæhuda padixahlirining waqitlirida undæk bir «øtüp ketix heyti» øtküzülüp baqmioqanidi;

23 Yosiya padixahning sältænitining on sækkingi yilida, Pærwærdigarøqa atap bu «øtüp ketix heyti» Yerusalemda øtküzildi.

24 Xuningdæk Yosiya Yæhuda yurtida wæ Yerusalemda pæyda boløqan jinkæxlær wæ palqilarni, tærafim mæbudliri, hærqandæk butlar wæ barliq

□ **23:13 «Halak teqi»** — muxu yærdæ «Zæytun teqi»ni kersitidu. Butpæresliktin buløqinip kætini tüpæylidin uningøqa xundæk hæjwiw, kinayilik isim koyuloqan. □ **23:14 «U but tüwrüklærni parqilap,... ular turøqan yærlærni adæm sængækliri bilæn toldurdi»** — Yosiyaning muxu yærlærni «adæmlærning sængækliri» bilæn tolduruxi butpæreslærning keyin u yærlærni «buløqanøqan, haram» dæp qarap, qaytidin xundæk yolda ularni ixlitixini mumkin æmæs kilix üqün idi. ■ **23:14**

Mis. 23:24; 34:13; Qøl. 33:52; Qan. 7:5, 25; 12:3 ■ **23:15** 1Pad. 12:32, 33 □ **23:16** «Yosiya ... taødiki kæbrilærni körüp, adæm æwætip kæbrilærdiki sængæklærni kolap qikirip, qurbangah üstidæ köydürdi» — yukiriqæ izahatni körüng. «Pærwærdigarning kalamini yøtküzüp, dæl ularni aldïn'ala bexaræt kilip jakarliøqan Hudaning adimining sözi» — «1Pad.» 13:30-32ni körüng. ■ **23:16** 1Pad. 13:2 ■ **23:19** 2Tar. 34:6 ■ **23:21** Mis. 12:3;

Qan. 16:2; 2Tar. 35:1

baxka lənətlik nərsilərnı zemındın yoxatti. Uning xundak kılıxınıng məxsiti, Hilkıya kahın Pərwərdıgarınıng əyidın tapkan kitabta hatir-iləngən Təwrattiki səzlərgə əməl kılıxtın ibarət idi. □ ■

25 Uningdək Musağa qüxürülgən kənuşoğa intilip pütün kəlbı, pütün jeni wə pütün küqi bilən Pərwərdıgaroğa qaytıp, əzını beoıxlıoğan bir padıxah unıngdın ilgiri bolmıoğanıdı wə unıngdın keyınmu unıngoğa ohxax bırı bolup bəkmıdı. □

26 Ləkin Pərwərdıgarınıng aqqıki Manassəhning Əzını rənıjtəkən barlık rəzıllıklırı tıpəylıdın Yəhudaşoğa tutaxkandı keyın, Əzınıng xıddətlik qəzıpıdın yanmıdı.

27 Pərwərdıgar: — İsrailni taxlıoqandək Yəhudanımu Əz kəzümđın neri kılımən wə Əzüm tallıoğan bu xəhər Yerusaleməni wə Mən: — «Məning namım xu yərdə bolıdu» dəgən xu ıbadəthanını tərək kılımən, dedı. □ ■

28 Yosıyanıng baxka əməllırı həm kılıoğanlırınıng həmmısı «Yəhuda padıxahlırınıng tarıh-təzklırırı» dəgən kitabta pütülgən əməsmıdı?

29 Uning künlırıdə Misırnıng padıxahi Pırəwn-Nəko Asurıyanıng padıxahıoğa hıjım kılıoılı Əfrat dəryasıoğa bardı. U qəşdə Yosıya padıxah Pırəwn bilən sokuxuxka qıktı; ləkin Pırəwn unı kərıp Məgıddoda unı əltürdı.

30 Hızmətkarlırı unıng əlükını jəng hərwisioğa selıp Məgıddodın Yerusaleməoğa elıp kelıp, unı əz kəbrısıdə dəpnə kıldı. Yurt həlki Yosıyanıng oşlı Yəhoahaznı məsıh kılıp, atısınıng ornıda padıxah kıldı. ■

Yəhoahaznıng Yəhudanıng üstıdıkı səltənitı

2Tar. 36:1-4

31 Yəhoahaz padıxah boləşdə yıgırmə üq yaxta bolup, üq ay Yerusalemədə səltənət kıldı. Uning anısınıng ismı Həmutal ıdı; u Libnahlık Yərəmıyanıng kızı ıdı.

32 Yəhoahaz bowılırı barlık kılıoğanlırıdək, Pərwərdıgarınıng nəzırıdə rəzil boləşnı kıldı.

33 Əmđı Pırəwn-Nəko unıng Yerusalemədə səltənət kılmaslıkı üqün, unı Hamat yurtıdıkı Riblahda solap koydı wə Yəhuda zemınıoğa yüz talant kümüx bilən bir talant altun selık qüxürdı. □

34 Andın Pırəwn-Nəko Yosıyanıng oşlı Eliakımnı atısınıng ornıda padıxah kılıp, ismını Yəhoakımoğa əzğarttı. U Yəhoahaznı əzi bilən Misıroğa elıp kətti; Yəhoahaz Misıroğa kelıp xu yərdə əldı. □ ■

35 Yəhoakım kümüx bilən altunni Pırəwngə bərdı; ləkin Pırəwnnıng xu buyruqını ıjra kılıp pulnı tapxurux üqün yurtka hərбір adəmnıng qamıoğa karap baj-alwan koyəşanıdı; altun wə kümüxnı u yurtnıng həlkıdın, hərбірıgə saləşən əldəm boyıqə Pırəwn-Nəkoğa bərixkə yioşkanıdı. ■

□ 23:24 «tərafım məbudlırı» — kıkık, elıp yürgüdək «kolaylık butlar» ıdı. ■ 23:24 Law. 19:31; 20:27; Kan. 18:11; Yəx. 8:19 □ 23:25 «uningdək ... kənuşoğa intilip pütün kəlbı, pütün jeni wə pütün küqi bilən Pərwərdıgaroğa qaytıp, əzını beoıxlıoğan bir padıxah ... bolup bəkmıdı» — bu səzlər unıng Pərwərdıgaroğa qaytıp kəttık towa kılıxi wə həkkanıyılıkka boləşən intılıxlırı jəhəttə eytilıdu. □ 23:27 «xu ıbadəthanını...» — ıbranıy tilıda «xu əynı...».

■ 23:27 2Pad. 17:18, 20; 24:3 ■ 23:30 2Tar. 36:1 □ 23:33 «yüz talant kümüx» — bir talant bəlkım 30.6 kilogram ıdı. □ 23:34 «Eliakım» — bu ismning mənisı «Huda (Əlohım) turəşıdu»; «Yəhoakım» dəgənnıng mənisı «Pərwərdıgar (Yəhwəh) turəşıdu». Pırəwnnıng undək kılıxtıkı məxsiti bəlkım bırıh həjwıy-kinayılık kılıx yaki Hudağa boləşən kupurluk bolsa kərək. ■ 23:34

Mat. 1:11 ■ 23:35 2Tar. 36:5-8

³⁶ Yəhoakim padixah bolqanda yigirmə bəx yaxta bolup, on bir yil Yerusalemda səltənət qildi. Uning anisining ismi Zibidah idi; u Rumaqlik Pədayaning kizi idi.

³⁷ Yəhoakim bowiliri barlik qiloqlanliridək Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni qilatti.

24

Yəhoakim Yəhuda üstigə səltənət qilidu

¹ Uning künliridə Babilning padixahi Nebokədnəsar *Yəhudaşa* hujum kilixka qikti; Yəhoakim uningqə üç yiloqə bekindi boldi, andin uningdin tenip uning həkümranliqoqə qarxi qikti. ■

² Xu waqitlarda Pərwərdigar uningqə hujum kilixka Kaldiylər bulangqilar xaykisi, Suriylər bulangqilar xaykisi, Moabiylər bulangqilar xaykisi, wə Ammoniylər bulangqilar xaykilarini qozqidi; u ularni Yəhudani halak kilix üqün qozqidi. Bu ixlar Pərwərdigar Öz kulliri bolqan pəyoqəmbərlər arkilik agah qiloqlan səz-kalamining əməlgə axuruluxi idi. ■

³ Dərwəkə Pərwərdigarning eytkinidək, Manassəhning gunahliiri tüpəylidin Yəhudani Öz kəzliiridin neri kilix üqün, bu ixlar ularning bexioqə quxti.

⁴ Qünki *Manassəhning* nahək kan təküp, Yerusalemi nahək kanlar bilən tolduroqini tüpəylidin, Pərwərdigar *Yəhudalarni* əpu kilixka kengli unimaytti.

⁵ Yəhoakimning baxka ixliiri həm qiloqlanlirining həmmisi «Yəhuda padixahlirining tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgən əməsmidi?

⁶ Yəhoakim ata-bowilirining arisida uhildi; oqli Yəhoakin uning ornida padixah boldi.

⁷ Misirning padixahi bolsa öz yurtidin ikkinqi qikmidi. Qünki Babilning padixahi «Misir ekini»din tartip Əfrat dəryasiqə bolqan Misir padixahioqə təwə zeminni tartiwalqanidi. □

Yəhoakin səltənət qilidu

2Tar. 36:9-10

⁸ Yəhoakin padixah bolqanda on səkkiz yaxta bolup, üç ay Yerusalemda səltənət qildi. Uning anisining ismi Nəhuxta idi; u Yerusalemlik Əlnatanning kizi idi.

⁹ Yəhoakin atisining barlik qiloqlanliridək Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni qildi.

¹⁰ Babilning padixahi Nebokədnəsarning sərdarliri Yerusalemoqə jəng qiloqlil qikip, xəhərnə kəmal qildi. □ ■

¹¹ Uning sərdarliri xəhərnə kəmal qilip turqanda Nebokədnəsar özimu xəhərnəning sirtioqə qikti.

¹² Andin Yəhudaning padixahi Yəhoakin bilən anisi, barlik hizmətkarliri, əməldarliri wə əqwatliri Babil padixahining aldioqə qikip uningqə tən bərdi. Xundək qilip Babilning padixahi öz səltənətinəning səkkizinqi yilida uni əsir qilip tutti. □

■ 24:1 2Tar. 36:6 ■ 24:2 2Pad. 20:17; 23:27 □ 24:7 «Misir ekini» — Nil dəryasi əməs, bəlki Sinay qəlinəning xərk tərpidiki kikiq dəryadur. □ 24:10 «sərdarliri» — ibraniiy tilida «hizmətkarliri». ■ 24:10 Dan. 1:1 □ 24:12 «əqwatliri» — yaki «ordidiki oqojdarliri».

¹³ Nebokədnəsar Pərwərdigarning öyidiki barlik həzinilər bilən padixahning ordisdiki həziniləni elip kətti; Pərwərdigar agah bərginidək, u Israilning padixahi Sulayman Pərwərdigarning ibadəthanisi üqün yasatқан həmmə altun qaça-əswablarni kesip səkti. ■

¹⁴ Yerusalemlning barlik ahalisini, jümlidin həmmə əməldarlar, həmmə batur palwanlar, jəmiy bolup on ming əsirni wə barlik hünərwənlər wə təmürqilərnimu elip kətti; yurttiki həlktin əng namratlardin baxқа heqkim kəlmidi.

¹⁵ U Yəhoakinni Babiloqa elip kətti wə xuningdək padixahning anisini, padixahning ayallirini, uning aqwatlıri wə yurttiki mətəwərləni əsir kilip Yerusalemdin Babiloqa elip bardı. ■

¹⁶ U batur-palwanlarning həmmisini (yətə ming idi), hünərwən wə təmürqiləni (jəmiy bir ming idi) — bularning həmmisi jənggiwar adəmlər bolup, Babilning padixahi ularni əsir kilip, Babiloqa elip kətti. ■

¹⁷ Andin Babilning padixahi Yəhoakinning taqisi Mattaniyani uning ornida padixah kilip, uning ismini Zədəkiyaqa əzgərtti. ■

Zədəkiya Yəhuda üstidə səltənət kilidu

2Tar. 36:11-21; Yər. 52:1-30

¹⁸ Zədəkiya padixah bolqanda yigirmə bir yaxta bolup, on bir yil Yerusalemda səltənət kildi. Uning anisi Libnahlık Yərəmiyaning kizi bolup, ismi Hamutal idi.

¹⁹ Zədəkiya Yəhoakimning barlik kıləninidək, Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni kılatti.

²⁰ Pərwərdigarning Yerusalemoqa həm Yəhudaqa karatқан oşəziri tūpəylidin, Pərwərdigar ularni Öz huzuridin həydiwətküqə bolqan arılıqta, təwəndiki ixlar yüz bərdi: — awwal, Zədəkiya Babil padixahıoqa isyan kətürdi.

25

Nebokədnəsar Yerusalem xəhirigə bəsüp kirip, uni ixoqal kilidu

¹ Andin xundək boldiki, uning səltənitining tokkuzinçi yili, oninçi ayning oninçi künidə Babil padixahi Nebokədnəsar pütkül koxunioqa yetəkqilik kilip Yerusalemoqa hujum kılıxқа kəldi; həmdə uni qorxiwelip bargah kurup, uning ətrapida qaxa-potəyləni kuruxti. □ ■

² Xuning bilən xəhər Zədəkiyaning on birinçi yiliotqə muhasiridə turdi.

³ Xu yili tətinqi ayning tokkuzinçi küni xəhərdə eşiir kəhətqilik həmmini baskan wə zemindikilər üqünmu heq ax-ozuk kəlmioqanidi. □ ■

⁴ Xəhər sepili bəsüldi; barlik jənggiwar ləxkərlər qaçmaqçi bolup, tün keqidə bədər tikiwetixti. Ular padixahning başqisioqa yeqin «ikki sepil» arılıqidiki dərwezidin ketixti (kaldiyələr bolsa xəhərninğ hərəyənida turatti). Ular *Iordan jiləsidiki* «Arabah tūzləngliki»ni boylap keqixti.

■ **24:13** 2Tar. 20:17; Yəx. 39:6 ■ **24:15** 2Tar. 36:10; Əst. 2:6 ■ **24:16** Yər. 52:28

■ **24:17** Yər. 37:1; 52:1 □ **25:1** « *Nebokədnəsarning* səltənitining tokkuzinçi yili, oninçi ayning oninçi küni» — miladiyədin ilgiri 588-yili, 15-Yanwar idi. ■ **25:1** 2Tar. 36:17 Yər. 32:2; 39:1; 52:4 □ **25:3** «*zemindikilər üqünmu heq ax-ozuk kəlmioqanidi*» — baxқа birhıl tərjimisi «ətrapidiki zemindikilər üqünmu heq ax-ozuk kəlmioqanidi». Bu tərjimə toqra bolsa, «ətrapidiki zemindikilər» xəhər ətrapidiki zemindin keqip panah izdəp xəhərgə kirgənləni kərsitidu. ■ **25:3** Yər. 52:6

5 Lekin kaldiyxlarning qoxuni padixahni qoqslap Yeriho tuzlenglikida Zedakiyaqa yetixti; uning putun qoxuni uningdin tarkilip ketkxeni.

6 We ular padixahni tutup, Riblah xaxiriga, Babil padixahning aldioqa apardi; ular xu yerdx uning ustiga hokum qikardi.

7 *Babil padixahi* Zedakiyaning oqullirini uning kez aldida ketl kildi; andin Zedakiyaning kezilirini oyuwatti; u uni mis kixenler bilxn baqlap, Babiloqa elip bardi.

Muxeddax ibadathanining harab kilinixi

8 We baxinqi ayning yettingi kunida (bu Babil padixahi Nebokednasarning on tokkuzinqi yili idi) Babil padixahning hizmetkari, pasiban begi Nebozar-Adan Yerusalemoqa yetip keldi. □

9 U Pervardigarning oyini, padixahning ordisini we xaxerdiki barlik oylarni koyduriwatti; barlik baxoywot imaratlarga u ot koyup koyduriwatti.

10 We pasiban begi yetekqilikidiki kaldiyxlarning putkul qoxuni Yerusalemning etrapidiki putkul sepilini eruwatti.

11 Pasiban begi Nebozar-Adan xaxerdx qaloqan baxqa kixilarni, Babil padixahi tarapkx keqip taslim bololanlarni we qaloqan hunerwaxnlarni esir kilip ularni elip ketti. □

12 Lekin pasiban begi zemindiki eng namratlarning bir kiximini uzumzarliklarni parwix qilixka we terikqilik kilixka qaldurdi.

13 Kaldiyler Pervardigarning oyidiki mistin yasaloqan ikki tuwrükni, das tagliklirini we Pervardigarning oyidiki mistin yasaloqan «dengiz»ni qeqip, barlik mislirini Babiloqa elip ketti. □ ■

14 Ular yexne *ibadettx ixlitilidioxan* idixlar, gürjok-balgürjoklar, lahxiqilar, piyalx-taxsilxer hem mistin yasaloqan barlik axwablarni elip ketti;

15 huxbuydanlar we qaxilarni bolsa, altundin yasaloqan bolsimu, kumuxtin yasaloqan bolsimu, ularning haxmmisini pasiban begi elip ketti. □

16 We Sulayman *padixah* Pervardigarning oyi uqun mistin yasatkan ikki tuwrük we «dengiz»ni, xundakla das tagliklirini elip ketti; bu mis saymanlarning eqirlikini olqax mumkin axmx idi.

17 Birinqi tuwrükning egizliki on saxkiz gaz, uning ustidiki taji bolsa mis bolup, egizliki uq gaz idi; uning putun aylanmisi tor xaklidx hem anar nushisida bezalgxeni, haxmmisi mistin idi; ikkinqi tuwrükmu uningoxa ohxax bolup, umu anar nushisida bezalgxeni. □ ■

18 Pasiban begi Nebuzar-Adan bolsa bax kahin Seraya, orunbasar kahin Zefaniya we ibadathanidiki uq nexer ixikbaxarnimu axsirgax aldi.

□ 25:8 «baxinqi ayning yettingi kuni... Babil padixahi Nebokednasarning on tokkuzinqi yili...» — miladiyadin ilgiri 586-yili, 14-Awxust idi. «Yar.» 52:12nimu kerung. □ 25:11 «qaloqan huxnerwaxnlar» — yaki «top-top adaxmlar». □ 25:13 «das taglikliri» — bular bolsa «dengiz»din kixik bololan daslarni keturidioxan tagliklarni kersitidu. Bu ayatlardx tiloqa elioxan jabduq-bisatlarini kexrak quxinix uqun «1Pad.» 7:8-51-ayetni kerung. ■ 25:13 2Pad. 20:17; Yar. 20:5; 27:19 □ 25:15 «huxbuydanlar we qaxilarni bolsa, ... ularning haxmmisini pasiban begi elip ketti» — bu altun-kumux we mistin yasaloqan barlik qaxa-qaxilar we barlik axwaxlar Yexamiya paxoyambaxning ilgiriki bir bexariti boyiqx, 54 yildin keyin Pars imperatori Koraxning paxmani bilxn Yerusalemoqa kayturuldi («Yar.» 27:21-22ni kerung). □ 25:17 «gax» yaki «jeynaxk» — jeynaxkin kolning uqioqigx bololan arilixtur, taxminan 40-45 santimetr. «egizliki uq gaz idi» — «Yar.» 52:22dx «bax gaz» deyilidu. Saxwab, baxkim ustidiki pardaxzirini ox iqigx alidu. ■ 25:17 1Pad. 7:15; 2Tar. 3:15; Yar. 52:21

¹⁹ U xəhərdin ləxkərlərni baxkuridioğan bir aqwat əməldarni, xəhərdin tapқан orda məslihetqiliridın bəxini, yərlik həlkni ləxkərlikkə tizimlioquı, yəni koхunning sərdarining katipini wə xəhərdin atmix nəpər yərlik kixini tutti. □

²⁰ Pasiban begi Nebuzar-Adan bularni Babil padixahining aldioğa, Riblahğa elip bardı.

²¹ Babil padixahı Hamat zeminidiki Riblahda bu kixilərni qiliqlap öltürüwətti.

Xu yol bilən Yəhuda öz zeminidin sürgün qilindi.

Yəhuda Babilğa sürgün qilinidu

²² Yəhuda zeminida qaloğan kixilərni, yəni Babil padixahı Nebokədnəsar qalduroğan kixilərni bolsa, u ularni idarə qilix üqün, ularning üstigə Xafanning nəwrisi, Ahikamning oşli Gədaliyani təyinlidi. ■

²³ Dalada qaloğan Yəhudaning ləxkər baxliqliri həm ləxkərliri Babil padixahining Xafanning nəwrisi, Ahikamning oşli Gədaliyani zemin üstigə həkümranlıq qilixkə bəlgiligənlikini anglap qaldı; xuning bilən *bu ləxkər baxliqliri adəmliri bilən* Mizpah xəhirigə, Gədaliyaning yenioğa qaldı; baxliqlar bolsa Nətanianing oşli İxmail, Kareahning oşli Yohanan, Nətofətlik Tanhumətning oşli Seraya wə Maakat jəmətidin birsining oşli Jaazaniya idi. ■

²⁴ Gədaliya ular wə adəmlirigə: «Kaldiyərgə bekinixtin qorqmanglar; zeminda olturaklixip Babil padixahioğa bekininglar, xundak qilsanglar silərgə yahxi bolidu» dəp kəsəm qildi.

²⁵ Əmdi yəttinqi ayda xundak boldiki, xahzadə Əlixamaning nəwrisi, Nətanianing oşli İxmail on adəm elip kelip, Gədaliyani həm Mizpahda uning yenida turoğan Yəhudiylar wə Kaldiyərləni urup öltürdi.

²⁶ Xuning bilən bərlik həlk, kiçik bolsun, qong bolsun, wə ləxkər baxliqliri ornidin turup Misiroğa kirdi; çünki ular Kaldiyərdin qorqattı.

Yəhoakinning sürgün bolux jəryanı

Yər. 52:31-34

²⁷ Wə xundak boldiki, Yəhuda padixahı Yəhoakin sürgün boluğan ottuz yəttinqi yili on ikkinqi ayning yigirmə yəttinqi küni munu ix yüz bərdi; Əwil-Merodak Babilğa padixah boluğan birinqi yili, Yəhuda padixahı Yəhoakinning kəddini kətürüp, uni zindandin qıqardi; □

²⁸ U uningə mulyayim səz qilip, uning ornini əzi bilən birgə Babilda turoğan baxqa padixahlarıning ornidin yukiri qildi;

²⁹ Xuning bilən Yəhoakin zindandiki kiyimlirini seliwetip, əmrining qaloğan hər bir künidə hərdaim padixah bilən billə həmdastıhan boluxkə muyəssər boldı.

³⁰ Uning nesiwisi bolsa, *Babil* padixahining uningə beqixlioğan daimlik iltipati idi; bu iltipat kundilik idi, yəni uningə əmrining hər bir küni muyəssər qilinoğan.

□ 25:19 «bir aqwat əməldar» — yaqi pəket «bir əməldar». ■ 25:22 Yər. 40:5, 9 ■ 25:23 Yər. 40:7 □ 25:27 «on ikkinqi ayning yigirmə yəttinqi küni» — «Yər.» 52:31də «on ikki ayning yigirmə bəxinqi küni» deyilidu. Azad bolux jəryanida nəqqə kün ötsə kerək.

Tarih-təzkirə «1»

Adəm'atidin İbrahimöjiqə bolojan nəsəbnama

Yar. 5:1-32; 10:1-32; 11:10-26; 25:1-6.

- ¹ Adəm'ata, Xet, Enox,
- ² Kenan, Maħalaləl, Yarəd,
- ³ Ĥanoh, Mətuxələh, Ləməh,
- ⁴ Nuħ. Nuħtin Xəm, Ĥam, Yafətlər tərəlgən.

Yafətning əwladliri

- ⁵ Yafətning oqulliri Gomər, Magog, Maday, Yawan, Tubal, Məxək wə Tiras idi.
- ⁶ Gomərning oqulliri Axkinaz, Difət wə Togarmaħ idi. □
- ⁷ Yawanning oqulliri Elixah, Tarxix idi, Kittiyar bilən Rodaniylar uning əwladliri idi.

Ĥamning əwladliri

- ⁸ Ĥamning oqulliri kux, Misir, Put wə Qanaan idi. □
- ⁹ Kuxning oqulliri Seba, Ĥawilah, Sabtaħ, Raamaħ wə Sabtika idi. Raamaning oqli Xeba wə Dedan idi.
- ¹⁰ Kuxtin yənə Nimrod tərəlgən; u yər yüzidə nahayıti zəbərdəs bir adəm bolup çiqti.
- ¹¹ Misirning əwladliri Ludiylar, Anamiylar, Ləħabiylar, Naftuħiyar,
- ¹² Patrosiylar, Kasluħiyar (Filistiylər Kasluħiyarlardan çikқан) wə Kaftoriylar idi.
- ¹³ Qanaandın tunji oqul Zidon tərilib, keyin yənə Ĥət tərəlgən.
- ¹⁴ Uning əwladliri yənə Yəbusiylar, Amoriylar, Girgaxiylar,
- ¹⁵ Ĥiwiylar, Arkiylar, Siniylar,
- ¹⁶ Arwadiylar, Zəmariylar wə Ĥamatiylar idi.

- ¹⁷ Xəmning oqulliri Elam, Axur, Arfahxad, Lud, Aram; *Aramning oqulliri* Uz, Ĥul, Gətər, Məxək idi. □
- ¹⁸ Arfahxadtın Xelaħ tərəldi, Xelaħtin Ebər tərəldi. □
- ¹⁹ Ebərdin ikki oqul tərəlgən bolup, birining ismi Pələg idi, çünki u yaxıoan dəwrdə yər yüzü bəlünüp kətkənidi; Pələgning inisinin ismi Yoktan idi. □
- ²⁰ Yoktandin Almodad, Xələf, Hazarmawət, Yerah,

- **1:6 «Difət»** — yaki «Rifat» («Yar.» 10:3ni kərung). □ **1:8 «Misir»** — ibranıy tilida «Mizraim». «Put» — Put Liwiyəliklərnin əjdadi boldi. □ **1:17 «Aramning oqulliri»** — «Aramning oqulliri» değan sözlər bəzi kona kəqürmilərdin yoķap kətkən. «Yar.» 10:3 bilən selixturung. □ **1:18 «Ebər»** — mənisi bəlkim «(dəryadin) etküj». «İbraniy» bəlkim bu sözdin çikқан. □ **1:19 «Pələg»** — değan söznin tələppuzi «bəlünüx»kə yeķındur. «U yaxıoan dəwrdə yər yüzü bəlünüp kətkənidi» — üç imkanıyət bar: (1) bu sözlər Babil munaridiki wəķədə, Hudaning tilni bəlünü bilən əllərnimu bəlgənlikini, xundaķla «yər yüzidikilər bəlünüp kətkən»likini kərsitidu; (2) yər-zeminning bəlünüp kətkənlikini kərsitidu («Yar.» 1:9 boyıqə yər-zemin əslidə bir qurukluk idi, andın keyin çokum məlum waķıtta Ĥazırķi Asiya, Yawropa, Afrika, Amerika ķit'əligə bəlünüp kətkən); (3) yuķırıda tiləya elinoan ikki imkanıyətning təng yüz bərgənlikini kərsitidu. Biz xu ahırķi imkanıyətke mayılmız.

21 Hədoram, Uzal, Diklah,

22 Ebal, Abimaəl, Xeba, □

23 Ofir, Həwilah, Yobab tərəldi. Bularning həmmisi Yoqtanning oqulliri idi.

Ibrahımning əjdadlırining nəşəbnamisi

24 Xəm, Arfahxat, Xelah,

25 Ebər, Pələg, Rəu,

26 Serug, Nahor, Tərah,

27 andin Abram dunyaşa kəldi (Abram bolsa İbrahımning əzi).

Ibrahımning əwladlıri

Yar. 25:12-18

28 İbrahımning oqulliri İshək bilən İsmail idi. □

29 Təwəndikilər ularning əwladlıri: İsmailning tunji oqli Nebayot bolup, kəloqanlıri Kedar, Adbəəl, Mıbsam,

30 Mixma, Dumah, Massa, Hədad, Tema,

31 Yətur, Nafix, Kədəmah; bularning həmmisi İsmailning oqulliri idi.

32 İbrahımning tokili Kəturaħdin tərəlgən oqullar Zimran, Yoqxan, Medan, Midiyan, İxbak wə Xuah idi. Yoqxanning oqulliri Xeba bilən Dedan idi. ■

33 Midiyaning oqulliri Əfah, Efər, Hənoh, Abida, Əldaah idi. Bularning həmmisi Kəturaħning əwladlıri.

34 İbrahımdin İshək tərəldi. İshəkning oqulliri Əsaw bilən İsrail idi. □ ■

35 Əsawning oqulliri Elifaz, Reuəl, Yəux, Yaalam wə Korah idi.

36 Elifazning oqulliri Teman, Omar, Zəfi, Gatam, Kenaz, Timna wə Amalək idi. □

37 Reuəlning oqulliri Nahat, Zərah, Xammah bilən Mizzah idi.

Seirning əwladlıri

Yar. 36:20-30

38 Seirning oqulliri Lotan, Xobal, Zibion, Anah, Dixon, Ezər wə Dixan idi.

39 Həri bilən Həmam Lotanning oqulliri idi (Timna Lotanning singlisi idi). □

40 Xobalning oqulliri Alyan, Manahat, Əbal, Xəfi bilən Onam idi. Zibionning oqulliri Ayah bilən Anah idi. □

41 Anahning oqli Dixon idi. Dixonning oqulliri Həmran, Əxban, İtran bilən Keran idi. □

42 Ezərning oqulliri Bilhan, Zaawan, Yaakan idi. Dixanning oqulliri uz bilən Arran idi. □

□ **1:22 «Ebal»** — «Yar.» 28:10də «Obal». □ **1:28 «İsmail»** — ıbraniy tilida «İxmail». ■ **1:32**

Yar. 25:1-6 □ **1:34 «İsrail»** — tunji ismi Yakup, əlwəttə. ■ **1:34 Yar. 25:24-27; 35:27-29** □ **1:36**

«Zəfi» — yaki «Zəfo» — «Yar.» 36:11ni kərüng. «**Timna wə Amalək**» — baxka birhil təjmisini:

«Timnadin boləjan Amalək». «Yar.» 36:12ni kərüng. □ **1:39 «Timna Lotanning singlisi»** —

bu «Timna» həlkim 36-ayətiki «Timna». 36-ayətiki izahatni kərüng. □ **1:40 «Alyan»** — yaki

«Alwan» — «Yar.» 36:23ni kərüng. «**Xəfi**» — yaki «Xəfo» — «Yar.» 36:23ni kərüng. □ **1:41**

«**Həmran**» — «Yar.» 36:23də «Həmdan». □ **1:42 «Yaakan»** — «Yar.» 36:23də baxka xəklidə

«Akan» dəp oqulidu. «**Dixan**» — bəzi kona kəqürmilərdə «Dixon» tepilidu. «Dixan» toqridur.

38-ayətini wə «Yar.» 36:28ni kərüng.

*Edom padixahliri**Yar. 36:31-43*

43 Israillərə həkümranlik kilidioğan padixah bolmioğan zamanlarda, Edom zeminoğa padixah bolioğanlar munu kixilər: Beorning oqli Bela; uning paytəhti Dinhabah dəp atilatti.

44 Bela əlgəndin keyin Bozrahlik Zərahning oqli Yobab uning ornioğa padixah boldi.

45 Yobab əlgəndin keyin Təmanlarning yurtidin bolioğan Huxam uning ornioğa padixah boldi.

46 Huxam əlgəndin keyin Bedadning oqli Hədad uning ornioğa padixah boldi; Hədad degən bu adəm Moab dalasida Midiyanlarni tarmar kilioğan, uning paytəhtining ismi Awit idi.

47 Hədad əlgəndin keyin Masrəkahlik Samlah uning ornioğa padixah boldi.

48 Samlah əlgəndin keyin dərya boyidiki Rəhobottin kəlgən Saul uning ornioğa padixah boldi. □

49 Saul əlgəndin keyin Akborning oqli Baal-Hənan uning ornioğa padixah boldi.

50 Baal-Hənan əlgəndin keyin Hədad uning ornioğa padixah boldi. Uning paytəhtining ismi Pay idi. Uning ayalining ismi Məhetəbəl bolup, Məy-Zəhabning nəwrisi, Matrədning kızı idi. □

51 Andin Hədad öldi.

Edomdiki kəbilə baxlikliri

52 Edomluqlarning kəbilə baxlikliri: Kəbilə baxliki Timna, kəbilə baxliki Aliya, kəbilə baxliki Yətət, kəbilə baxliki Oholibamah, kəbilə baxliki Əlah, kəbilə baxliki Pinon, □

53 Kəbilə baxliki Kenaz, kəbilə baxliki Teman, kəbilə baxliki Mibzar,

54 Kəbilə baxliki Magdiyəl, kəbilə baxliki İram; bularning həmmisi Edomdiki kəbilə baxliklidir.

2*İsrail — yəni Yakup— uning əwladliri*

1 İsrailning oqulliri Rubən, Ximeon, Lawiy, Yəhuda, İssakar, Zəbulun,

2 Dan, Yüsüp, Binyamin, Naftali, Gad wə Axirdin ibarət.

Yəhudaning əwladliri

3 Yəhudaning oqli Er, Onan wə Xilah idi. Bu üçəylən Kanaanlik Xuyaning kizidin bolioğan. Yəhudaning tunji oqli Er Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolioğanlikidin Pərwərdigar uning jenini aloğan.

4 Yəhudağa kelini Tamardin Pəraz bilən Zərah tərəlgən. Yəhudaning jəmiy bəx oqli bolioğan. □

5 Pərazning oqulliri Həzron bilən Həmul idi.

□ **1:48 «dərya»** — bəlkim Əfrat dəryasını kərsitidu. □ **1:50 «Pay»** — yaki «Pau» — «Yar.» 36:39ni kərüng. □ **1:52 «Edomluqlarning kəbilə baxlikliri»** — buning awwalki həwərlirini oqurmanlərgə kolaylik yaritix üçün ən'əniwiye tərtpidiki 1-ayəttin -2-ayətkə kəqürüp koyduq. «Aliya» — yaki «Alwa» — «Yar.» 36:40ni kərüng. □ **2:4 «... kelini Tamardin... tərəlgən»** — muxu kizik wəqə «Yar.» 38-babta hatirilididu.

6 Zərəhning oqulliri Zimri, Etan, Heman, Kalkol bilən Dara qatarlıq bəx idi.

7 Karmining oqli Akar idi. Akar bolsa Huda lənət qılqan nərsini elip, «İsrailoğa bala-qaşa kəltürgüqi» bolup qıqti. □

8 Etanning oqli Azariya idi.

Həzronning əwladliri

9 Həzrondin tərəlgən oqullar YərəhmİYəl, Ram wə Kaləb idi. □

10 Amminadab Ramdin tərəlgən; Nahxon Amminadabtin tərəlgən; Nahxon Yəhuda kəbilisining baxlıqi bolqan.

11 Salmon Nahxondin tərəlgən; Boaz Salmondin tərəlgən. □

12 Obəd Boazdin tərəlgən; Yəssə Obəddin tərəlgən.

13 Yəssəning oqullirining tunjisi Eliab, ikkinqisi Abinadab, üçinqisi Ximiya, □

14 tətinqisi Nətanəl, bəxinqisi Radday,

15 altinqisi Ozəm, yəttinqisi Dawut idi.

16 Zəruiya bilən Abigail ularning singlisi idi. Zəruiyaning Abixay, Yoab wə Asahəl degən üç oqli bar idi. □

17 Amasa Abigaidin tərəldi; Amasaning atisi Ismaillardin bolqan Yətər idi. □

Kaləbning əwladliri

18 Kaləb Azubah (Yeriot dəpmu atilidu)tin oqul kərđi; Azubahtin bolqan oqulliri Yəxər, Xobab wə Ardon idi. □

19 Azubah əlgəndin keyin Kaləb yənə Əfratni aldi; Əfrat uningqə Hurni tuqup bərđi.

20 Hurdin Uri tərəldi; Uridin Bəzaləl tərəldi.

21 Keyin Həzron Gileadning atisi Makirning kızini elip bir yastuqqa bax qoyuwidi (u atmix yaxqa kirgəndə uni alqan), uningdin Səgub tərəldi.

22 Səgubtin Yair tərəldi; Yairning Gilead zeminida yigirmə üç xəhiri bar idi.

23 Gəxur bilən Aram xu yurttikilərdin «Yairning yeza-qixlaqliri»ni, Kinatni wə uningqə qaraxlıq yezilar bolup jəmiy atmix yeza-xəhərnı tartıwaldi. Yüqiriqlarning həmmisi Gileadning atisi Makirning əwladliridur.

24 Həzron Kaləb-Əfratahdə əlgəndin keyin, ayali Abiyah uningqə Axhorni tuqđi; Axhor Təkoaning atisi idi.

YərəhmİYəlning əwladliri

25 Həzronning tunji oqli YərəhmİYəlning oqulliri Ram, Bunah, Orən, Ozəm wə Ahiyah idi.

□ **2:7 «Akar»** — ibraniy tilida «awarə, külpət, bala-qaşa» degənni bildüridu. «Yəxua» 6:1 wə 7:25ni kərüng. Xu yərdə Akar «Akan» dəp atilidu. □ **2:9 «Kaləb»** — «Kaləb» muxu yərdə «Kalubay» xəklidə. 18-ayətni kərüng. □ **2:11 «Salmon»** — yaki «Salma». «Rut» 4:21ni kərüng.

□ **2:13 «Ximiya»** — «1 Sam.» 17:13də «Xammah». □ **2:16 «Abixay»** — yaki «Abxay». □ **2:17**

«Amasaning atisi Ismaillardin bolqan Yətər» — «2 Sam.» 17:25ni kərüng. Yətər (İtra) bəlkim əslidə Ismaillar arisda tuqulqan yaki turqanidi. □ **2:18 «Kaləb Azubah (Yeriot dəpmu atilidu)din oqul kərđi»** — yaki «Kaləb Azubahdin oqul tapti, xundaqla Yeriottin oqul kərđi». **«Azubahtin bolqan oqulliri Yəxər...»** — ibraniy tilida «Uningdin bolqan oqulliri Yəxər...».

- 26 Yərahmiyənin Atarah degən yənə bir ayali bar idi, u Onamning anisi idi.
- 27 Yərahmiyənin tunji oşli Ramning oşulliri Maaz, Yamin wə Ekər idi.
- 28 Onamning oşulliri Xammay bilən Yada idi; Xammayning oşulliri Nadab bilən Abixur idi.
- 29 Abixurning ayalining ismi Abihəyil bolup, Abihəyildin uningəra Ahban bilən Molid tərəldi.
- 30 Nadabning oşulliri Sələd bilən Appayim idi; Sələd ta əlgüdə oşul pərzənt kərmigən.
- 31 Yixi Appayimning oşli; Xexan Yixining oşli; Ahlay Xexanning oşli idi.
- 32 Xammayning inisi Yadaning oşulliri Yətər bilən Yonatan idi; Yətər taki əlgüdə oşul pərzənt kərmigən.
- 33 Pələt bilən Zaza Yonatanning oşulliri idi. Yukirikilarning həmmisi Yərahmiyənin əwladliridur.
- 34 Xexan kız pərzənt kərüp, oşul pərzənt kərmigənidi; Xexanning Misirlik Yarha dəydiqan bir maliyi bar idi.
- 35 Xexan kızini maliyi Yarhaəra hotunlukka bərgən, uningdin Yarhaəra Attay tərəlgən.
- 36 Attaydin Natan; Natandin Zabad tərəlgən.
- 37 Zabadtin Iflal; Iflaldin Obəd tərəlgən.
- 38 Obədtin Yəhu; Yəhudin Azariya tərəlgən.
- 39 Azariyadin Hələz; Hələzdin Əlasah tərəlgən.
- 40 Əlasahın Sismay; Sismaydin Xallum tərəlgən.
- 41 Xallumdin Yəkamiya; Yəkamiyadin Əlixama tərəlgən.

Kaləbning baxqa əwladliri

- 42 Yərahmiyənin inisi Kaləbning oşulliri təwəndikilər: Mixa uning tunji oşli bolup, Zifning atisi idi; Marixahmu uning oşli bolup, Həbronning atisi idi. □
- 43 Həbronning oşulliri Korah, Tappuah, Rəkəm wə Xema idi.
- 44 Xemadin Raham tərəlgən; u Yorkeamning atisi idi; Xammay Rəkəmdin tərəlgən.
- 45 Maon Xammayning oşli; Maon Bəyt-Zurning atisi idi.
- 46 Kaləbning tokili Əfahdin Həran, Moza wə Gazəz tərəlgən. Hərəndin Gazəz tərəlgən.
- 47 Yahdayning oşulliri Rəgəm, Yotam, Gəxan, Pələt, Əfah wə Xaafar idi.
- 48 Kaləbning tokili Maakahtin Xebər bilən Tirhanah tərəlgən;
- 49 Uningdin yənə Madmannahning atisi Xaaf, Makbinaning atisi wə Gibeahning atisi Xiwa tərəlgən. Aksah Kaləbning kızi idi.
- 50 Yukirikilarning həmmisi Kaləbning əwladliri.
- Əfratahning tunji oşli Hurning oşulliri: Kiriya-Yearimning atisi Xobal, □
- 51 Bəyt-Ləhəmining atisi Salma, Bəyt-Gadərning atisi Haraf idi.
- 52 Kiriya-Yearimning atisi Xobalning əwladliri: Harəh həmdə Manahat-larning yerimi idi. □
- 53 Kiriya-Yearim jəmətlikdikilər itriylər, putiylar, xumatiylar, mixraiylar bolup, bu jəmətlərdin yənə zoratiylar bilən əxtayoliylar ayrilip çikқан.

□ 2:42 «**Marixahmu uning oşli bolup, Həbronning atisi idi**» — bu ayətning ikkinçi kışimini qūxinix təs, baxqa tərjimiliri uqrixi mumkin. □ 2:50 «**Əfratah**» — ibranıy tilida «Əfrat» uning kışkartiloqan xəklidur. 19-ayətini kərüng. «**Hurning oşulliri**» — ibranıy tilida «Hurning oşli» — muxu yərdə birnəqqə oşullirini öz iqiğə alidu. □ 2:52 «**Manahatlar**» — yaki «Mənuhiylarning»

⁵⁴ Salmanın əvladlırı Bəyt-Ləhəm bilən Nitofatlar, Atrot-Bəyt-Yoablar, Manahtların yerim qismi, zoriylar,

⁵⁵ Yabəzdə olturaklıxip qalqan Təvrat həttatlırı, yəni tiratiylar, ximyatiylər bilən sukatiylar idi. Bularning həmmisi keniyələr bolup, Rəkab jəmətining bowisi Hamatning əvladlıridin idi. □

3

Dawutning oşulliri

¹ Dawutning Həbronda tuşulqan oşulliri: tunji oşli Amnon bolup, Yizrəllik Ahinoamdin bolqan; ikkinqi oşli Daniyal Karməllik Abigaildin bolqan;

² üqinqi oşli Abxalom Gəxurning padixahı Talmayning kizi Maakahdin bolqan; tətinqi oşli Adoniya bolup, Həggittin bolqanidi;

³ bəxinqi oşli Xəfatiya bolup, Abitaldin bolqanidi; altinqi oşli Itriyam bolup, uning ayali Əqlahdin bolqanidi.

⁴ Bu altə oşul Dawuttin Həbronda tərəlgən; u Həbronda yəttə yil altə ay, Yerusalemda bolsa ottuz üq yil səltənət qilqan.

⁵ Yerusalemda uningqə Ammiyəlning kizi Bat-Xuadin bu tətəylən tərəlgən: ular Ximiya, Xəbab, Natan wə Sulayman idi. □

⁶ Yənə İbhər, Əlixama, Əlifələt, □

⁷ Nogah, Nəfəg, Yafiya,

⁸ Əlixama, Əliyada, Əlifələt qatarlık tokkuz oşul bolqan.

⁹ Bularning həmmisi Dawutning oşulliri idi; uningdin baxqə tokalliridin bolqan oşullar bar idi; Tamar ularning singlisi idi.

Sulaymanning əvladlırı

¹⁰ Sulaymanning oşli Rəhəboam, Rəhəboamning oşli Abiya, Abiyaning oşli Asa, Asaning oşli Yəhəxafat,

¹¹ Yəhəxafatning oşli Yoram, Yoramning oşli Ahaziya, Ahaziyaning oşli Yoax, □

¹² Yoaxning oşli Amaziya, Amaziyaning oşli Azariya, Azariyaning oşli Yotam,

¹³ Yotamning oşli Ahaz, Ahazning oşli Həzəkiya, Həzəkiyaning oşli Manassəh,

¹⁴ Manassəhning oşli Amon, Amonning oşli Yosiya idi.

¹⁵ Yosiyanning oşulliri: tunji oşli Yəhanan, ikkinqi oşli Yəhəoakim, üqinqi oşli Zədəkiya, tətinqi oşli Xallum idi.

¹⁶ Yəhəoakimning oşulliri: oşli Yəkoniyah bilən oşli Zədəkiya. □

Padixah jəmətining nəsbənamisi — Sürgün bolqandin keyin

¹⁷ Sürgün qilinqan Yəkoniyahning oşulliri: — Xealtial uning oşli idi; □

□ **2:55 «Təvrat həttatlırı»** — bəlkim həlkning hizmitidə bolup Təvrat kəqürmilirini yezip qikkuqilar idi. **«Rəkab jəmətining...»** — yaki «Bəyt-Rəkabning...». □ **3:5 «Bat-Xua»** — yaki «Bat-Xeba» — «1Sam.» 11:3ni kərug. □ **3:6 «Əlixama»** — yaki «Əlixua» — 14:5ni kərug. **«Əlifələt»** — yaki «Əlpələt» — 14:5ni kərug. □ **3:11 «Yoram»** — bəzi yərlərdə «Yəhoram» deyilidu. □ **3:16 «Yəkoniyah»** — baxqə xəkli «Yəhəoakin». □ **3:17 «Xealtial»** — baxqə xəkli «Salatial».

18 yənə Malkiram, Pədayah, Xənazzar, Yəkamiya, Hoxama və Nəbadiya idi.

19 Pədayahning oqulliri Zərubbabəl bilən Ximəy idi; Zərubbabəlning pərzəntliri: — Məxullam bilən Hənananiya və ularning singlisi Xelomit idi;

20 Uning yənə Həxubah, Ohəl, Bərəkiya, Həsadiya, Yuxab-Həsəd qatarlıq bəx oqlı bar idi.

21 Hənanianing oqulliri Pilatiya və Yəxaya idi; uning əvladliri yənə Refayaning oqulliri, Arnanning oqulliri, Obadiyaning oqulliri və Xekaniyaning oqulliri idi.

22 Xekaniyaning əvladliri munular: uning oqlı Xemaya; Xemayaning oqulliri Həttux, Yigeal, Bariya, Nəriya, Xafat bolup jəmiy altə idi. □

23 Nəriyaning oqulliri Əlyoyinay, Həzəkiya, Azrikam bolup jəmiy üç idi.

24 Əlyoyinayning oqulliri Hədawiya, Əliyaxib, Pəlaya, Akkub, Yəhanan, Delaya, Anani bolup jəmiy yəttə idi.

4

Yəhuda əvladlirining təkrar bəyan kılınixi

1 Yəhudaning oqulliri Pərez, Həzron, Karmi, Hur və Xobal idi.

2 Xobalning oqlı Reayadin Jahat tərəldi; Jahattin Ahumay bilən Lahad tərəldi. Bular Zoratıy jəmətidin idi.

3 Etamning oqulliri Yizrəəl, İxma, İdbax idi; ularning singlisining ismi Həzililponi idi. □

4 Gədnorning atisi Pənuəl; Huxahning atisi Ezər idi; bularning həmmisi Bəyt-Ləhəmning atisi bolqan Əfratahning tunji oqlı Hurdin tərəlgən.

5 Təkoaning atisi Axhurning Hələh və Naarah degən ikki ayalı bar idi.

6 Naarah Axhuroqa Ahuzzam, Həfər, Təməni, Ahaxtarini tuqup bərđi; bularning həmmisi Naarahning oqulliri.

7 Hələhning oqulliri Zərət, Zohar bilən Ətnan və

8 Koz idi; Kozdin Anob, Həzzibiba bilən Harumning oqlı Aharhəlning jəmətłiri tərəldi.

9 Yabəz əz qerındaxlıri iqidə həmmidin bək hərmətlik idi, anisi: «Tuquti üstidə bək azaplandım» dəp uningə Yabəz degən isimni qoyqan. □

10 Yabəz İsrailning Hudasiqə nida kılıp: «Məni nəhayiti kəp bərikətligən bolsang, zeminimni kəngəytsəng, qolung bilən məni yələp, bala-qazadin saqlap, manga azab-oqubətni kərsətmigəysən!» — dəp tilidi. Huda uning tiligini ijabət əylidi.

11 Xuhahning inisi Kelubtin Mehir tərəlgən; Mehir Extonning atisi idi.

12 Extondin Bəyt-Rafa, Paseah və Ir-Nahaxning atisi Tehinna tərəldi; bularning həmmisi Rikahlıklar idi. □

13 Kenazning oqlı Otniyəl bilən Seraya idi; Otniyəlning oqlı Hatat bilən Meonotay idi.

□ 3:22 «Yigeal» — yaki «Igal». □ 4:3 «Etamning oqulliri Yizrəəl,...» — yaki «Etamning atisidin bolqan: Yizrəəl,...» (kəp kona kəqürmilərdə «atisi» deyilidu). Muxu yərdə bir kışim qədımki tərjimə nushiliridin paydilinip «oqulliri» dəp alduq. □ 4:9 «Yabəz əz qerındaxlıri iqidə... anisi: «Tuquti üstidə bək azaplandım» dəp uningə Yabəz degən isimni qoyqan» — Yabəzning Yəhuda jəmətining qaysi ailisidin qıkkanlıqı toqruluq baxqa həwirimiz yəq. Korning ailisidin boluxı mumkin (8-ayətni kərüng). İbraniy tilidə «azab» və «Yabəz» degənnıng tələppuzı yəkin. □ 4:12 «Ir-Nahaxning atisi» — yaki «Nahax xəhıridikilərnıng atisi».

14 Meonotaydin Ofrah tərəldi. Serayadin «Hünərwanlər jiləjisi»dikilərninğ əjdadi boləqan Yoab tərəldi (ular əslidə hünərwanlər idi). □

15 Yəfunnəhning oqlı Kaləbning oqulliri Iru, Elah bilən Naam idi; Elahning oqlı Kenaz idi.

16 Yəhalliləlninğ oqulliri Zif bilən Zifah, Tiriya bilən Asariyəl idi.

17-18 Əzraning oqulliri: — Yətər, Mərəd, Efər wə Yalonlar; Mərəd Pirəwnning kizi Bitiyani aldi; u həmildir bolup Məriyəm, Xammay bilən Extemoaning atisi İxbahni tuədi. Bular Bitiyadin boləqan oqullar: Mərədning Yəhudalardin boləqan ayali bolsa Gədnorning atisi Yərədni, Sokohning atisi Həbər bilən Zanoahning atisi Yəkutiyəlni tuədi.

19 Nahamning singlisi Hodiyaning ayalidin Garmilik Keilahning atisi bilən Maakat jəmətidin boləqan Extemoaning atisi tərəlgən.

20 Ximonning oqulliri Amnon wə Rinnah, Bən-Hanan bilən Tilon idi. Yixining oqulliri Zohət bilən Bin-Zohət idi.

21 Xelah Yəhudaning oqlı idi; uningdin tərəlgən Lekahning atisi Er, Marəxahning atisi Laadaḥ wə Bəyt-Axbiyada olturaqlaxқан qəkmən tokuquqilarninğ jəmətliri

22 wə yənə Yokim, Kozibaliklar, Yoax bilən Saraf (bular ikkisi Moab yurtioḡa həkümranlik kıləqan) wə Yaxubi-Ləhəmlərnu bar idi (bularning həmmisi kədimki hatirilərdur).

23 Bular Netayim wə Gədərahda olturaqlaxқан bolup, kulalqilar idi; ular xu yərdə turup padixahning hizmitidə bolatti.

Ximeonning əwladliri

24 Nəmuəl wə Yamin, Yarib, Zərəḥ bilən Saul Ximeonning oqulliri idi. □

25 Xallom Saulning oqlı; Mibsam Xallomning oqlı, Mixma Mibsamning oqlı idi.

26 Mixmaning əwladliri təwəndikilər: — Mixmaning oqlı Hammuil; Hammuilning oqlı Zakkur; Zakkurning oqlı Ximəy idi.

27 Ximəyning on altə oqlı, altə kizi bar idi; uning aka-inilirining pərzənti kəp bolmioḡaqqa, ularning hərkəyisining jəmətining pərzəntliri Yəhuda jəmətiningkidək undək kəp bolmioḡan.

28 Ular Bəər-xeba, Moladaḥ, Həzar-Xual,

29 Bilhaḥ, Ezəm, Tolad,

30 Betuəl, Hormaḥ, Ziklag,

31 Bəyt-Markabot, Həzar-Susim, Bəyt-Biri wə Xaaraimoḡa makan-laxқанidi. Taki Dawut padixahning dəwrigiqə bularning həmmisi ularning xəḡərliri idi.

32 Ular olturaqlaxқан jaylar Etam, Ayin, Rimmon, Tokən wə Axan katarlik bəx xəḡərnimu əz iḡiqə aləqan.

33 Wə bu xəḡərlərninğ əpḡürisidiki barlik yeza-kəntlər taki Baaloḡa kədər xularoḡa qaraytti. Bular bolsa ular makanlaxқан jaylar bolup, ularning əz nəsbənamilirimu bar idi. □

34 *Ularınğ jəmət baxliri* Mexobab, Yamlək, Amaziyaning oqlı Yoxaḥ,

35 Yoel, Yosibyaning oqlı Yəḡu (Yosibiya Serayaning oqlı, Seraya Asiəlninğ oqlı idi),

36 Əlyoyinay, Yaakobaḥ, Yəxoḡaya, Asaya, Adiaəl, Yəsimiaəl, Binaya

□ 4:14 «Hünərwanlər jiləjisi» — ibraniy tilida «Ge-Haraxim». □ 4:24 «Nəmuəl» — «Yar.» 46:10də «Yəmuəl». □ 4:33 «Baaloḡa kədər...» — yaki «Baalatka kədər...».

³⁷ wə Xifining oşli Zizalar idi (Xifi Allonning oşli, Allon Yədayaning oşli, Yədaya Ximrining oşli, Ximri Xemayaning oşli idi).

³⁸ Yukirida hatiriləp ətülgən isimlarning həmmisi hərəkəysi jəmət baxliri idi; bularning jəmətlirining həmmisi nahayiti gülləngənidi.

³⁹ Ular qoy padilirioğa otlak izləp taki Gədor eqizioğə, yəni jiləqining kün qixix tərpiğiqə barəjanidi.

⁴⁰ Ular xu yərdə yapyexil, nahayiti munbət bir otlak tapkan; u yər tolimu kəng, həm taza həm tinq idi. Ilgiri xu yərdə olturaklaxkanlar Hamdikilərdin ikən.

⁴¹ Yukirida tiloğa elip ətülgən kixilər Yəhudaning padixahı Həzəkiyaning zamanida xu *Hamdikilərnin* qediririoğa wə u yərlərdə olturuxluk Mionluklaroğa hujum kilip ularni tamamən yoqatkanidi, taki bügüngə kədər; ular xularning yərlirigə makanlaxti, qünki u yərlərdə padilirini bəkkədək otlak bar idi.

⁴² Xu qaoqlarda Ximeonlardin yənə bəx yüz kixi Seir teoioğa qarap mangdi, ularning yobaxqiliri Yixining oşulliri Pilatiya, Neariya, Refaya bilən Uzriəl idi;

⁴³ ular kəcip tirik qaloqan Amaləklərnimu ətürüp, bügüngə kədər xu yərdə makanlixip ətüwatidu.

5

Rubənnin əwladliri

¹ Israilning tunji oşli Rubənnin oşulliri munular: —

(Rubən gərgə tunji oşul boləqini bilən, lekin *atisining tokili bilən* zina kiləqanlıki üqün, uning qoq oşulluk həkuki Israilning oşli boləqan Yüsüpning oşullirioğa ətüzüwetilgən. Xunga nəşəbnamə boyiqə u qoq oşul həşablanmaydu. □

² Yəhuda kərindaxliri iqidə üstünlükkə igə boləqan bolsimu wə idarə kiləqıci uningdin qixkan bolsimu, lekin qoq oşulluk həkuki Yüsüpkə təwə bolup kətkən): —□

³ Israilning tunjisi Rubənnin oşulliri munular: — Hənoh wə Pallu, Həzron wə Karmi.

⁴ Yoelning əwladliri munular: — *Yoelning* oşli Xemaya, Xemayaning oşli Gog, Gogning oşli Ximəy,

⁵ Ximəyning oşli Mikah, Mikahning oşli Reaya, Reayaning oşli Baal,

⁶ Baalning oşli Bəərah; Bəərah Asuriyə padixahı Tilgat-Pilnəsər tərpidin tutqun kilip ketilgən. U qaoqda u Rubən kəbilisining baxlıki idi.□

⁷ Uning iniliri nəşəbnamisidə hatiriləngəndək, jəmətlirining tarihi boyiqə yobaxqi boləqan Jəiyəl, Zəkəriya wə Bela dəp pütülgənidi

⁸ (Bela Azazning oşli, Azaz Xemaning oşli, Xema Yoelning oşli idi). Yoellar Arərdə, Nebo wə Baal-Meonəiqə sozuləqan jaylarda turatti.

⁹ Ular yənə kün qixixqə qarap taki Əfrat dəryasining bu tərpidiki qəlning kirix eqizioğa kədər olturaklaxti; qünki ularning Gilead yurtidiki qarwa malliri kəpiyip kətkənidi.

□ **5:1 atisining tokili bilən zina kiləqanlıki üqün...** — ibranıy tilida «atisining yatqan ornini buləqıni üqün...» bilən ipadilini. «Yar.» 35:22ni kəring. □ **5:2 «idarə kiləqıci»** — bəlkim Dawud padixah wə uning əwladlirini kərsitidu. □ **5:6 «Asuriyə»** — Asuriyə ibranıy tilida «Axur».

¹⁰ Saulning səltənətinin künliridə ular Həgariylar bilən urux kılıxti; Həgariylar ularning kolida məqlup boləqandin keyin ular Gileadning kün çikix tərpidiki pütün zeminda Həgariylarning qədirlirida makanlaxti.

Gadning əwladliri

¹¹ Ularning udulida Gadning əwladliri taki Salikağa qədər Baxan zeminiyə makanlaxkanıdi.

¹² Baxanda makanlaxkanlardin kəbilə baxlıki Yoel, muawin kəbilə baxlıki Xafam bar idi; yənə Yanay bilən Xafatmu bar idi.

¹³ Ularning uruk-tuşkanlıri jəmətnamilər boyıqə Mikail, Məxullam, Xeba, Yoray, Yakan, Ziya və Eber bolup, jəmiy yəttə idi.

¹⁴ Yükridikilərnin jəmmisi Abihayılning oşulliri idi. Abihayıl Hurining oşlı, Huri Yaroyahning oşlı, Yaroyah Gileadning oşlı, Gilead Mikailning oşlı, Mikail Yəxixayning oşlı, Yəxixay Yahdoning oşlı, Yahdo buzning oşlı idi;

¹⁵ Gunining nəwrisi, Abdəlnin oşlı Ahi ularning jəmət bexi idi.

¹⁶ Ular Gileadka, Baxanə wə Baxanəyə təwə yeza-kəntlərgə, xundakla pütkül Xaron yaylıkiyə, taki tət qətiqə makanlaxkanıdi.

¹⁷ Bularning jəmmisi Yəhuda padixahı Yotam wə Israil padixahı Yəroboamning səltənətinin künliridə nəsbətnamilərgə pütülgənidi.

¹⁸ Rubən, Gad kəbililirinin wə Manassəh yerim kəbilisining batur, kalkan-kiliq tutalaydıqan, okya atalaydıqan həm jənggə mahir kirik tət ming yəttə yüz atmix jənggiwar adimi bar idi.

¹⁹ Ular Həgariylar, Yəturlar, Nafixlar wə Nodablar bilən jəng kıləqan.

²⁰ Ular jəng kıləqanda mədət tərıp, Həgariylar wə ular bilən itti-pakdaxlarning jəmmisi ularning kolioyə tapxuruloqan; çünki ular jəng üstidə Hudaəyə nida kıləqan; ular Uningəyə tayanəqəqə, Huda ularning tiligini ijabət kıləqan.

²¹ Ular yənə düxmənning qarwa-mallirini, jümlidin əllik ming tögə, ikki yüz əllik ming koy, ikki ming exikini olja aləqan wə yüz ming janni əsir aləqan.

²² Bu urux Hudaning niyitidin boləqəqə, düxməndin əlgənlər nəhayiti kəp boləqan; sürgün kılinoqəqə ular xularning yerini ixəqal kılıp turəqan.

Manassəhning yerim kəbilisi

²³ Manassəhning yerim kəbilisidikilər Baxandin Baal-hərmon, Senir, Hərmon tərqiyəyə qədər boləqan zeminda yeyilip makanlaxti. Ular zor kəpəyğən.

²⁴ Ularning jəmət baxlıkliri Efər, İxi, Əliyəl, Azriəl, Yərimiyə, Hodawiyə wə Yahdiyəl idi; ularning jəmmisi nəhayiti batur jəngqilər, məxhur mətiwərlər, xundakla hərkəyisi öz jəmətiyə jəmət bexi idi.

²⁵ Ular ata-bowilirinin Hudasinin yüz örüp, buzukluk kılıp Huda əslidə əzliri aldida yokətkan xu yərdiki taipilərnin ilahliriyəyə əgixip kətti. □

²⁶ Xuning bilən Israilning Hudasi Asuriyə padixahı Pul (yəni Asuriyə padixahı Tilgat-Pilnəsər)ning rəhni kəzoşixi bilən, u ularni, yəni Rubən kəbilisidikilərnini, Gad kəbilisidikilərnini wə Manassəh yerim kəbilisidikilərnini Halah, Habor wə Haraəyə həm Gozan dəryəsi boyıqə

□ 5:25 «buzukluk kılıx» — ibraniy tilida «buzukluk kılıx» «pəhixiwazlıq kılıx» bilən ipadiliniđu. Kəqmə mənisi, Hudaəyə wəpəsizlik kılıp butlarning kəynidin mengixtin ibarət. Uning üstigə bu butpərəslikkə munasiwətlik «butka ataləqan pəhixiwazlıq» degən hərəkətlərmu bar idi.

sürgün kılıp elip kətti; ularning əwladliri taki bügüngə kədər tehiqə xu yərdə makanlixip turmaqta.

6

Lawiylarning, jümlidin bax kahinlarning nəsəbnamisi

- 1 Lawiyning oqulliri Gərxon, Koħat wə Mərari.
- 2 Koħatning oqli Amram, Izħar, Həbron wə Uzziəl idi.
- 3 Amramning pərzəntliri Hərun, Musa wə Məryəm idi. Hərunning oqli Nadab, Abihü, Əliazar wə Itamar idi. □
- 4 Əliazardin Finihəs, Finihəstin Abixua,
- 5 Abixuadin Bukki, Bukkidin Uzzi,
- 6 Uzzidin Zərəhəya, Zərəhəyadin Merayot,
- 7 Merayottin Amariya, Amariyadin Ahitub,
- 8 Ahitubtin Zadok, Zadoktin Ahimaaz,
- 9 Ahimaazdin Azariya, Azariyadin Yoħanan,
- 10 Yoħanandin Azariya (bu Azariya Yerusalemda Sulayman saloquzoqan mukəddəs öydə kahinlik hizmitidə boluqan),
- 11 Azariyadin Amariya, Amariyadin Ahitub,
- 12 Ahitubtin Zadok, Zadoktin Xallum,
- 13 Xallumdin Hilkəya, Hilkəyadin Azariya,
- 14 Azariyadin Seraya, Serayadin Yəhəzadak tərəldi;
- 15 Pərwərdigar Nebokədnəsərnin wastisi bilən Yəhədadikilər bilən Yerusalemdikilərnü sürgün kilidüqan qaşda, bu Yəhəzadakmu sürgün kilinüqan.

Lawiyning baxqa əwladliri

- 16 Lawiyning oqli Gərxom, Koħat wə Mərari. □
- 17 Gərxomning oqullirinin ismi Libni wə Ximəy idi.
- 18 Koħatning oqulliri Amram, Izħar, Həbron wə Uzziəl idi.
- 19 Mərarining oqulliri Maħli wə Muxi idi. Bular Lawiylarəqa mənəsup hərəkəysi jəmətlər iqidiki aililər idi.
- 20 Gərxomning əwladliri təwəndikiqə: Gərxomning oqli Libni, Libnining oqli Jaħat, Jaħatning oqli Zimmah,
- 21 Zimmahning oqli Yoah, Yoahning oqli Iddo, Iddoning oqli Zərəh, Zərəhning oqli Yiyatiray idi.
- 22 Gohatning əwladliri təwəndikiqə: Gohatning oqli Amminadab, Amminadabning oqli Korah, Korahning oqli Assir,
- 23 Assirning oqli Əlkanah, Əlkanahning oqli Ebiasaf, Ebiasafning oqli Assir,
- 24 Assirning oqli Tahat, Tahatning oqli Uriəl, Uriəlning oqli Uzziya, Uzziyaning oqli Xaul idi.
- 25 Əlkanahning oqulliri Amasay wə Ahimot, □

□ 6:3 «Məryəm» — ibraniy tilida «Maryam». □ 6:16 «Gərxom» — yaki «Gərxon». □ 6:25 «Əlkanahning oqulliri Amasay wə Ahimot,...» — təwəndiki izahatni kəring.

26 Ahimotning oqli Əlkanah, Əlkanahning oqli Zofay, Zofayning oqli Nahat, □

27 Nahatning oqli Eliab, Eliabning oqli Yəroham, Yərohamning oqli Əlkanah idi. □

28 Samuilning oqulliri təwəndikiqə: tunji oqli Yoel, ikkinçi oqli Abiya idi.

29 Mərarining əwladliri təwəndikiqə: Mərarining oqli Maqli, Maqlining oqli Libni, Libnining oqli Ximəy, Ximəyning oqli Uzza,

30 Uzzaning oqli Ximiya, Ximiyaning oqli Həggiya, Həggiyaning oqli Asaya idi.

Dawut nəoqmə-nawa ixlirioja qoyqan məhsus adəmlər

31 Dawut əhdə sanduqi obdan orunlaxturulojandin keyin Pərwərdigarning əyidə nəoqmilik ixlirioja məs'ul boluxka təwəndiki kixilərnı qoydi. □

32 Ular taki Sulayman Yerusalemda Pərwərdigarning əyini yasatqanoja kədər, «jamaət qədiri»ning aldidə küy eytix hizmitini ətəp kəldi. Ular wəzipisini bəlgiləngən tərtpi bilən ətigənidi. □

33 Təwəndikilər wəzipə ətigən adəmlər wə ularning əwladliri: — Kohatning əwladliri iqidə: — nəoqmıqı Həman bər idi. Həman Yoelning oqli, Yoel Samuilning oqli idi.

34 Samuil Əlkanahning oqli, Əlkanah Yərohamning oqli, Yəroham Əliyəlning oqli, Əliyəl Toahning oqli,

35 Toah Zufning oqli, Zuf Əlkanahning oqli, Əlkanah Mahatning oqli, Mahat Amasayning oqli,

36 Amasay Əlkanahning oqli, Əlkanah Yoelning oqli, Yoel Azariyaning oqli, Azariya Zəfaniyaning oqli,

37 Zəfaniya Tahatning oqli, Tahat Assirning oqli, Assir Ebiasafning oqli, Ebiasaf Korahning oqli,

38 Korah Izharning oqli, Izhar Kohatning oqli, Kohat Lawiyning oqli, Lawiy Israilning oqli idi.

39 Həmannıng ong tərpidə hizməttə turojan qerındixi Asaf idi. Asaf bolsa Bərakıyaning oqli, Bərakıya Ximıyaning oqli,

40 Ximiya Mikailning oqli, Mikail Baasiyaning oqli, Baasiya Malkiyaning oqli, □

41 Malkiya Etnining oqli, Etni Zərahning oqli, Zərah Adayaning oqli,

42 Adaya Etanning oqli, Etan Zimmahning oqli, Zimmah Ximəyning oqli,

43 Ximəy Jahatning oqli, Jahat Gərxomning oqli, Gərxom Lawiyning oqli idi.

44 Həman bilən Asafning sol tərpidə hizməttə turojan qerındaxliri Mərarining əwladliridin Etanlar idi. Etan bolsa Kixining oqli idi, Kixi Abdining oqli, Abdi Malluqning oqli,

□ 6:26 «Əlkanahning oqulliri Amasay wə Ahimot, Ahimotning oqli Əlkanah, Əlkanahning oqli...» — (25-26-ayətlərdə) yaki «Əlkanahning oqulliri — uning (yəni Ahimotning) oqli Əlkanah, Əlkanahning oqli...». Kona kəqürmilərdə nəqqə wariyant bər. □ 6:27 «Yərohamning oqli Əlkanah idi...» — grek tilidiki tərjimisi (LXX)də: «Əlkanahning oqli Samuil» dəgən səzlər muxu yərdə koxulidu. Dərwəqə, Əlkanahning oqli Samuil idi («1 Sam.» 1:1-20ni kərüng. □ 6:31 «əhdə sanduqi obdan orunlaxturulojan...» — ibraniy tilidə «əhdə sanduqi aramliqka qoyulojan...» dəgən səzlər bilən ipadilinidu. □ 6:32 «jamaət qədiri» — yaki «ibadət makan-qədiri». «1 Pad.» 8:4ni kərüng. □ 6:40 «Baasiya» — yaki «Maasiyah».

45 Malluk Haxabiyaning oqli, Haxabiya Amaziyaning oqli, Amaziya Hilkıyaning oqli,

46 Hilkıya Amzining oqli, Amzi Banining oqli, Bani Xemərnıng oqli,

47 Xemər Mahlıning oqli, Mahlı Muxining oqli, Muxi Mərarıning oqli, Mərari Lawıynıng oqli idi.

Harun əwladlırınının wəzipiliri

48 Ularning kəlojan Lawıy kərındaxlırı bolsa həmmisi Hudaning öyi, yəni ibadət qədıridiki *baxka* hizmətlərni bejırxkə ataloqanıdı.

49 Harun wə uning əwladlırı bolsa Hudaning hizmətkarı Musaning tapılışınidək köydürmə qurbanlık sunulıdıoan kurbangahta qurbanlıklar sunup, huxbuygahta huxbuy yekıp, mukəddəsgahdıki barlık hizmətlərni ada kılattı, xundakla Israıllar üqün kəqürüm-kafarət ixlırını kılattı. □

50 Harunıng əwladlırı təwəndikiqə: Harunıng oqli Əliazar, Əliazarıng oqli Finihəs, Finihəsning oqli Abixuya,

51 Abixuyanıng oqli Bukki, Bukking oqli Uzzi, Uzzıning oqli Zərahıya,

52 Zərahıyanıng oqli Merayot, Merayotning oqli Amariya, Amariyanıng oqli Ahıtub,

53 Ahıtubning oqli Zadok, Zadokning oqli Ahimaaz idi.

Harun əwladlırınının xəhərliri

54 Təwəndikilər Harunıng əwladlırınının öz zemini iqidə makan tutup olturojan yərliri: — Kohət jəmətining yərliri bolsa (muxu yərlər qək taxlax arkılik ularoqa təksim kılinojan): —□

55 Yəhuda zemindiki Həbron wə Həbronning tət ətrapıdıki etizliklırı ularoqa təksim kılinojan

56 (ləkin bu xəhərnıng ətrapıdıki otluqlar wə xəhərgə qaraxlık yezəkəntlər bolsa Yəfunnəhning oqli Kaləbkə berıldı).

57 Harunıng əwladlırıoqa «panahlık xəhiri» Həbron berıldı; bunıngdin baxka Libnah bilən unıngoqa təwə etizliklar, Yattir, Extemoa wə unıngoqa təwə etizliklar, □

58 Hılən wə unıngoqa təwə etizliklar, Dəbir wə unıngoqa təwə etizliklar, □

59 Axan wə unıngoqa təwə etizliklar, Bəyt-Xəməx wə unıngoqa təwə etizliklarmu təksim kılinojan;

60 Yənə Binyamin kəbilisidiki zemindin Geba wə unıngoqa təwə etizliklar, Alləmət wə unıngoqa təwə etizliklar, Anatot wə unıngoqa təwə etizliklar bəlüp berilgən. Ular jəmətliri boyıqə erıxkən xəhər jəmiy on üq boldı.

61 Kohətnıng baxka əwladlırıoqa bolsa taxlanojan qəkkə qıkkını boyıqə, Manassəh yerim kəbilisining zemindin on xəhər bəlüp berıldı. □

62 Gərxomning əwladlırıoqa, jəmətigə qarap, Issakar kəbilisi, Axir kəbilisi, Naftali kəbilisi wə Baxan yurtıdıki Manassəh yerim kəbilisining zemindin on üq xəhər bəlüp berıldı.

□ **6:49 «Mukəddəsgah»** — yaki «əng mukəddəs jay». **«kafarət»** — «gunahları yepix» degən gəp. □ **6:54 «qək taxlanoqanda»** — Yəxua pəyoqəmbər boləjan waqtıda, Israılnıng hərbir kəbilisi igiləydojan yərlər qək taxlax arkılik bekitilgənıdı «Yəxua» 21-babni kərüng. □ **6:57**

«panahlık xəhiri» — «Qəl.» 35:6-34ni wə xu ayətlərdiki izahətlərni kərüng. □ **6:58 «Hılən»** — yaki «Hıləz» yaki «Holon» («Yə.» 21:15). □ **6:61 «Manassəh yerim kəbilisining zemindin on xəhər bəlüp berıldı»** — bəzi kona kəqürmilərdə «Manassəh yerim kəbilisining zemindin, Əfrayim kəbilisi (zemini)din wə dan kəbilisi (zemini)dinmu on xəhər bəlüp berıldı» deyilıdu.

66-ayətnimu kərüng.

63 Mərarining əwladliriqə, jəmətigə qarap, taxlanoqan qəkkə qıqkini boyiqə, Rubən kəbilisi, Gad kəbilisi wə Zəbulun kəbilisidin on ikki xəhər bəlüp berildi.

64 Israillar xundak kilip bu xəhərlərnı wə ularoqə təwə etizliklarning həmmisini Lawiylaroqə bəlüp bərdi.

65 Ular taxlanoqan qəkkə qıqkini boyiqə, yənə yukirida nami ataloqan xəhərlərnı Yəhuda kəbilisidin, Ximeon kəbilisidin wə Binyamin kəbilisidin elip ularoqə bərdi.

66 Kohatning əwladliridin boləqan bəzi jəmətlərgə Əfraim kəbilisining zemini təwəsidiği xəhərlərdin bəlüp berilgənlirimu boldi.

67 Israillar ularoqə yənə ikki «panahlik xəhəri», yəni Əfraim taqlıqioqə jaylaxqan Xəkəm wə uningəqə təwə etizliklarnı wə Gəzər wə uningəqə təwə etizliklarnı bərdi;

68 Yənə Yokniyam wə uningəqə təwə etizliklarnı, Bəyt-Horon wə uningəqə təwə etizliklarnı,

69 Ayjalon wə uningəqə təwə etizliklarnı, Gat-Rimmon wə uningəqə təwə etizliklarnı ularoqə bərdi.

70 *Israillar yənə* Manassəh yerim kəbilisidin Aner wə uningəqə təwə etizliklarnı, Bileam wə uningəqə təwə etizliklarnı Kohatning qəloqan jəmətlirigə bərdi.

71 Gərxomning əwladliriqə Manassəh yerim kəbilisidiki jəmətlərnıng zemini baxandiki Golan wə Golanəqə təwə etizliklər, Axtarot wə uningəqə təwə etizliklər berildi;

72 Issakar kəbilisidin Kədəx wə uningəqə təwə etizliklər, Dabirat wə uningəqə təwə etizliklər, □

73 Ramot wə uningəqə təwə etizliklər, Anəm wə uningəqə təwə etizliklər berildi;

74 Axir kəbilisidin ularoqə Maxal wə uningəqə təwə etizliklər, Abdon wə uningəqə təwə etizliklər,

75 Hukok wə uningəqə təwə etizliklər, Rəhob wə uningəqə təwə etizliklər berildi;

76 Naftali kəbilisidin Galiliyədiki Kədəx wə uningəqə təwə etizliklər, Həmmon wə uningəqə təwə etizliklər, Kiriatayim wə uningəqə təwə etizliklərmu berildi.

77 Mərarining qəloqan əwladliriqə bolsa Zəbulun kəbilisidin Rimmono wə uningəqə təwə etizliklər, Tabor wə uningəqə təwə etizliklər berildi; □

78 Yənə Rubən kəbilisiningkidin, İordan dəryasının u təripidin, Yerihonıng xərkiy udulidiki, yəni İordan dəryasının künqikix boyidiki yərlərdin qəldiki Bəzər wə uningəqə təwə etizliklər, Yahzah wə uningəqə təwə etizliklər,

79 Kədəmot wə uningəqə təwə etizliklər, Mefaat wə uningəqə təwə etizliklər berildi;

80 Gad kəbilisidinmu bolsa ularoqə Gileadtiki Ramot wə uningəqə təwə etizliklər, Maqanaim wə uningəqə təwə etizliklər,

81 Həxbon wə uningəqə təwə etizliklər, Yaazər wə uningəqə təwə etizliklər berildi.

□ 6:72 «Dabirat» — yaki «Dobrat». □ 6:77 «Mərarining qəloqan əwladliriqə bolsa Zəbulun kəbilisidin Rimmono...» — bəzi kona keqürmilərdə (məsələn, Təwratning grek tilidiki təjimis LXXdə) muxu yərdə «Mərarining qəloqan əwladliriqə bolsa Zəbulun kəbilisidin Yokniyam wə uningəqə təwə otaklar, Kartah wə uningəqə təwə etizliklər wə Rimmono... » deyilidu.

7

Issakarning əwladliri

- 1 Issakarning oşulliri: — Tola, Puaş, Yaxub wə Ximron degən tətəylən idi.
- 2 Tolaning oşulliri: — Uzzi, Refaya, Yeriya, Yahmay, Yibsam wə Samuiddin ibarət, bularning həmmisi jəmət bexi idi. Dawutning zamanida Tolaning adəm sani nəsəbnamilərdə yigirmə ikki ming altə yüz batur jəngqi dəp hatiriləngən.
- 3 Uzzining oşli Izraqiya idi, Izraqiyaning oşulliri Mikail, Obadiya, Yoel wə Ixiya idi. Bu bəxəylənniing həmmisi jəmət bexi idi.
- 4 Nəsəbnamilər boyiqə ular bilən billə həsablanoqanlardin jənggiwar ottuz altə ming adəm bar idi; qünki ularning hotun, bala-qaqiliri nahayiti kəp idi.
- 5 Bularning Issakarning barlik jəmətliri iqidiki batur jəngqi kərindaxliri bilən koxulup, nəsəb boyiqə tiziməqə elinoqan jəmiy səksən yəttə ming adimi bar idi.

Binyaminning əwladliri

- 6 Binyaminning Bela, Bəkər wə Yədiyayəl degən üç oşli bar idi.
- 7 Belaning Ezbon, Uzzi, Uzziəl, Yərimot wə Iri degən bəx oşli bolup, həmmisi jəmət bexi idi; ularning nəsəbnamilirigə tiziməqə elinoqan jəmiy yigirmə ikki ming ottuz tət batur jəngqi bar idi.
- 8 Bəkərnin oşulliri Zemirah, Yoax, Əliezər, Əlyoyinay, Omri, Yərəmot, Abiya, Anatot wə Alamət idi. Bularning həmmisi Bəkərnin oşulliri bolup,
- 9 Jəmət baxliri idi; ularning nəsəbnamilirigə tiziməqə elinoqan jəmiy yigirmə ming ikki yüz batur jəngqi bar idi.
- 10 Yədiyayəlning oşli Bilhan idi; Bilhaning oşulliri Yəux, Binyamin, Əhud, Kənaanah, Zetan, Tərxix wə Ahixahar idi;
- 11 Bularning həmmisi Yədiyayəlning əwladliri, jəmət baxliri wə batur jəngqilər idi. Ularning nəsəbnamilirigə tizimlanəqanlarning jənggə qikilaydioqanliri jəmiy on yəttə ming ikki yüz idi.
- 12 Xuppiylar wə Huppiylar bolsa yənə İrning əwladliri idi; Huxiylar Ahərning əwladliri idi.□

Naftalining əwladliri

- 13 Naftalining oşulliri: Yahziəl, Guni, Yəzər, Xallom; bularning həmmisi Bilhəşning oşulliri idi.

Manassəhning əwladliri

- 14 Manassəhning oşulliri: — Uning Suriyəlik tokilidin Asriəl tərəlgən; uningdin yənə Gileadning atisi Makir tuşuləqan.
- 15 Makir Xuppiylar wə Huppiylar arisidinmu ayal aloqan (Makirning singlisining ismi Maakah idi). Makirning yənə bir əwladining ismi Zəlofihad idi, Zəlofihadning pəkət birnəqə qizila boləqan. □
- 16 Makirning ayali Maakah oşul tuşup, uningəqə Pərex dəp at kəyoqan; Pərexning inisining ismi Xərex idi; Xərexning oşli Ulam wə Rakəm idi.

□ 7:12 «Ahər» — yaki «Ahiram» («Qel.» 26:38ni kərüng). □ 7:15 «Makirning singlisi» — ibranii tilida «uning singlisi». «Makirning yənə; bir əwladining ismi...» — ibranii tilida «İkkinqisining ismi ...» deyilidu. Pərimizqə «ikkinqisi» muxu yərdə «(uning) yənə bir əwladı» degən mənida.

¹⁷ Ulaning oqli Bedan idi. Bularning hëmmisi Gileadning əwladliri; Gilead Makirning oqli, Makir Manassəhning oqli idi.

¹⁸ Gileadning singlisi Hammolakəttin İxhəd, Abiezər wə Maħalah tuquloqan. □

¹⁹ Xemidaning oqulliri Ahiyan, Xəkəm, Likhi wə Aniam idi.

Əfrainning əwladliri

²⁰ Əfrainning əwladliri: Uning oqli Xutilah, Xutilahning oqli Bərəd, Bərədning oqli Tahat, Tahatning oqli Eliadah, Eliadahning oqli Tahat,

²¹ Tahatning oqli Zabad, Zabadning oqli Xutilah idi (Ezər bilən Eliad Gatliklarning qarwa mallirini bulang-talang kilqili qüxkəndə, xu yərlik Gatliklar tərpidin eltürülgən).

²² Ularning atisi Əfraim bu baliliri üqün heli künlərgiqə matəm tutqaqqa, uning buradərliri uningqə təsəlli bərgili kəlgən.

²³ Əfraim ayali bilən billə kayta bir yastuqqa bax qoyqan. Ayali hamilidar bolup, bir oqul tuqkan; Əfraim uningqə ailəm bala-qazaqə yolukti dəp, Bəriyah dəp isim qoyqan. □

²⁴ Uning kizi Üstün Bəyt-Əoron bilən Təwən Bəyt-Əoronni wə Uzzən-Xərahni bina kilqan).

²⁵ Bəriyahning oqli Refah bilən Rəxəf idi; Rəxəfning oqli Telah, Telahning oqli Tahən, □

²⁶ Tahəanning oqli Ladan, Ladanning oqli Ammihud, Ammihudning oqli Əlixama,

²⁷ Əlixamaning oqli Nun, Nunning oqli Yəxua idi. □

Əfrainlarning xəhərliri

²⁸ Əfrainlarning zemini wə makanlaxkan yərliri Bəyt-Əl wə uningqə təwə yeza-kəntlər bolup, künqikix tərpidə Naraən, künpetix tərpidə Gəzər bilən uningqə təwə yeza-kəntlər; Xəkəm wə uningqə təwə yeza-kəntlər, taki Gaza wə uningqə təwə yeza-kəntlərgiqə sozulatti.

²⁹ Manassəh kəbilisining zeminiqə tutaxkan yənə Bəyt-Xəən wə uningqə təwə yeza-kəntlər; Taanaq wə uningqə təwə yeza-kəntlər; Məgiddo wə uningqə təwə yeza-kəntlər; Dor wə uningqə təwə yeza-kəntlərmu bar idi. İsrailning oqli Yüsüpnig əwladliri mana muxu yərlərgə makanlaxkanidi.

Axirning əwladliri

³⁰ Axirning oqulliri: — Yimnah, Yixwah, Yixwi wə Bəriyah; ularning Serah degən singlisimu bar idi.

³¹ Bəriyahning oqli Həbər bilən Malkiəl bolup, Malkiəl Bircawitning atisi idi.

³² Həbərdin Yaflət, Xomər, Hotam wə ularning singlisi Xuya tərəlgən.

³³ Yaflətning oqulliri Pasak, Bimħal wə Axwat; bular Yaflətning oqulliri idi.

□ 7:18 «Gileadning singlisi» — ibraniy tilida «uning singlisi». □ 7:23 «Bəriyah» — Bəriyahning mənsisi «bala-qaza» bilən baqlik. □ 7:25 «Bəriyahning oqli» — ibraniy tilida «uning oqli». Bəzi alimlar «uning» degənni yukiridiki Xutilahni kərsitidu, dəp qaraydu.

«Bəriyahning oqli Refah bilən Rəxəf idi...» — yaki «Bəriyahning oqli Refah idi, Refahning oqli Rəxəf idi...». □ 7:27 «Yəxua» — bu «Yəxua» Yəxua pəyqəmbərdur (muxu yərdə «Yəhoxua» deyilidu).

- 34 Xəmərnin oqulliri Ahi, Rohgah, Hubbah wə Aram idi. □
 35 Xəmərnin inisi Hələmning oqli Zofah, Yimna, Xələx wə Amal idi;
 36 Zofahning oqli Suah, Harnəfər, Xual, Beri, Imrah,
 37 Bezər, Hod, Xamma, Xilxah, Itran wə Bəərah idi. □
 38 Yətərnin oqulliri Yəfunnəh, Pispah wə Ara idi.
 39 Ullaning oqulliri Arah, Hanniəl wə Riziya idi.
 40 Bularning həmmisi Axirning əwladliri bolup, hər qaysisi jəmət baxliri, alamət batur jəngqilər, yobaxqılar idi; ularning jəmətliri boyiqə nəsbənamigə tizimlanqanda, jənggə qikilaydioqlanliri jəmiy yigirmə altə ming idi.

8

Binyaminning əwladliri — dawami

- 1 Binyaminning tunji oqli Bela, ikkinqi oqli Axbəl, üqinqi oqli Aharah, □
 2 tətinqi oqli Nohah, bəxinqi oqli Rafa idi.
 3 Belaning oqulliri Addar, Gera, Abihud,
 4 Abixua, Naaman, Ahoah,
 5 Gera, Xefufan wə Hıram idi.
 6-7 Təwəndikilər Əhudning əwladliri: —
 Naaman, Ahiyah wə Gera (əslidə ular Gebaliklarning jəmət bexi idi. Gebaliklar Manahatka kəqürüwetilgənidi. Bularni kəqürüwətküqi bolsa Gera idi; uningdin Uzza bilən Ahihəd tərəlgən).
 8 Xaharaim Huxim bilən Baara degən ikki ayalini qoyuwətkəndin keyin Moab diyarida oqul pərzənt kərgən.
 9 Uning Hodəx degən ayalidin Yobab, Zibiya, Mexa, Malkam,
 10 Yəuz, Xakıya, Mirmah degən oqullar tərəlgən; uning bu oqullirining həmmisi jəmət bexi bolqanidi. □
 11 Huximdinmu uningqə Abitub, Əlpaal degən oqullar tərəlgən.
 12 Əlpaalning oqulliri Ebər, Mixam wə Xeməd (Xeməd Ono bilən Lod degən ikki xəhərni wə ularqə təwə yeza-kəntlərni bina qilqan), □
 13 Beriayah wə Xema idi. U ikkisi Ayjalondikilər iqidə jəmət baxliri bolup, Gat ahalisini qoqliwətkənidi.
 14 Ahiyo, Xaxak, Yərəmot,
 15 Zəbadiya, Arad, Edər,
 16 Mikail, Ixrah wə Yoha bolsa Beriayahning oqulliri idi.
 17 Zəbadiya, Məxullam, Hızki, Hebər,
 18 Ixmeray, Yezliya wə Yobablarning həmmisi Əlpaalning oqulliri idi.
 19 Yakim, Zikri, Zabdi,
 20 Əliyənay, Ziltay, Əliyəl,
 21 Adaya, Beraya wə Ximratlar Ximəyning oqulliri idi.

□ 7:34 «Xəmər» — bu Xəmər xühşisizki 32-ayəttiki «Xəmər»ning wariyanti. «Xəmərnin oqulliri Ahi, Rohgah...» — baxqə birhil tərjimisi: «uning inisi Xəmərnin oqulliri Rohgah...».

□ 7:37 «Itran» — bəlkim «Yətər»ning baxqə bir xəkli boluxi mumkin (38-ayətni kərugən). □ 8:1 «Binyaminning tunji oqli Bela, ikkinqi oqli Axbəl, üqinqi oqli Aharah...» — muxu bəbta Binyaminning əwladlirining nəsbənamisi kəp yərlərdə pəkət bəzi yeza-kəntlər bilən baqlanqan haldə kərunidu. Səwəbi, Binyamin kəbilisidikilər eqir gunah sadir kilip Hudaning kəttik jazasiqə uqriqəndin keyin, pütkül İsrail iqidə tarilip kətkənidi. □ 8:10 «Xakıya» — yəki «Xobiya».

□ 8:12 «Xeməd» — yəki «Xəmər».

22 İxpan, Ebər, Əliyəl, □

23 Abdon, Zikri, Hənan,

24 Hənanıya, Elam, Antotiya,

25 Efdeah və Pənuəllər Xaxakning oqulliri idi.

26 Xamxiray, Xehariya, Ataliya,

27 Yaarexiya, Əliya və Zikrilar Yərohamning oqulliri idi.

28 Yükrükilarning həmmisi nəşəbnamilərdə hatiriləngən jəmət bexi idi; bular həmmisi mətiwərlər bolup, Yerusalemoğa makanlaxkanıdi.

29 Gibeonning atisi Jəiyəl Gibeonoğa makanlaxkanıdi; uning ayalining ismi Maakaḥ idi. □

30 Uning tunji oqlı Abdon, qaloqan oqulliri Zur, Kix, Baal, Nadab,

31 Gedor, Ahiyo, Zəkər və Miklot idi; □

32 Miklottin Ximeya tərəlgən. Bularmu qerindaxliri bilən Yerusalemda qoxna olturuxatti.

33 Nərdin Kix tərəlgən; Kixtin Saul tərəlgən; Sauldin Yonatan, Malkixua, Abinadab və Ex-Baal tərəlgən.

34 Merib-Baal Yonataning oqlı idi; Mikah Merib-Baaldin tərəlgən.

35 Mikahning oqulliri Piton, Mələk, Tariya və Aḥaz idi.

36 Aḥazdin Yəhoaddah tərəlgən; Yəhoaddahdin Aləmət, Azmawət və Zimri tərəlgən; Zimridin Moza tərəlgən;

37 Mozadin Binea tərəlgən; Bineaning oqlı Rafa, Rafaning oqlı Eliasah, Eliasahning oqlı Azəl idi.

38 Azəlning altə oqlı bar idi, ularning ismi Azrikam, Bokeru, İxmail, Xeariya, Obadiya və Hənan idi; bularning həmmisi Azəlning oqulliri idi.

39 Azəlning inisi Yexəkning tunji oqlining ismi Ulam, ikkinqi oqlining ismi Yeux, üçinqi oqlining ismi Əlifələt idi.

40 Ulamning oqullirining həmmisi batur jəngqi, okyaqi idi; ularning oqulliri və nəwrilliri nəḥayiti kəp bolup, jəmiy bir yüz əllik idi. Yükrükilarning həmmisi Binyamin əwladliridin idi.

9

1 Pütkül İsrailar nəşəb boyiqə tizimoğa elinoqanıdi. Mana, ular «İsrail padixahirining hatirisi» degən kitaboğa pütülgəndur.

Babiloğa sürgün boluxtin qaytip Yerusalemoğa makanlaxқан İsrailar

2 Yəhudalar bolsa asiylik qiloqanlikidin Babiloğa sürgün kilinoqan.

Həmmidin awwal qaytip kelip öz zemini və öz xəhərlirigə makanlaxqanlar bolsa bir qisim İsrailar, kaḥınlar, Lawiylar və ibadəthana hizmətkarlıri idi. □

3 Yerusalemoğa makanlaxqanlar bolsa Yəhuda qəbilisi, Binyamin qəbilisi, Əfram qəbilisi və Manassəḥ qəbilisidin bir qisimlıri idi.

□ 8:22 «İxpan» — yaqi «İxpaḥ». □ 8:29 «Jəiyəl» — Təwratning grek tilidiki tərijimisi (LXX)də «Jiyəl» tepilidu. □ 8:31 «Miklot» — «Miklot» Təwratning grek tilidiki tərijimisi (LXX)diki bəzi qəqürmilərdə tepilidu. 32-ayətni kəruḡ. □ 9:2 «İbadəthana hizmətkarlıri» — İbraniy tilida «Nətiniiylar». Mənişi bəlkim «beoḡixlanoqanlar». Ularning əjdadlıri bəlkim «Gibeonluklar» idi.

«Yəxua» 9:27ni kəruḡ.

⁴ Ularning iqidə Yəhüdaning oʻqli Pəʼəzning əvladliridin Utay bar idi; Utay Ammihudning oʻqli, Ammihud Omrining oʻqli, Omri Imrining oʻqli, Imri Banining oʻqli idi.

⁵ Xilohning əvladliri iqidə uning tunji oʻqli Asaya wə uning oʻqulliri bar idi.

⁶ Zərahning əvladliridin Yəuel wə ularning uruq-tuoʻqanliri bolup jəmiy altə yüz toʻqsan adəm bar idi.

⁷ Binyaminning əvladliri iqidə Həssinuahning əwrisi, Hədawiyaning nəwrisi, Məxullamning oʻqli Sallu bar idi;

⁸ yənə Yərohamning oʻqli Yibniya, Mikrining nəwrisi, Uzzining oʻqli Elah wə Ibininyaning əwrisi, Reuəlning nəwrisi, Xəfatiyaning oʻqli Məxullam

⁹ həmdə ularning uruq-tuoʻqanliri bar idi; ular nəsəbnamisi boyiqə tizimlanəqanda jəmiy toʻkqüz yüz əllik altə adəm idi. Yukirida tiləqə elinəqanlar əz jəmətigə jəmət bexi idi.

Yerusalemda turuxluk kahinlar

¹⁰ Kahinlar iqidə Yədaya, Yəhoyarib, Yaqin wə

¹¹ Azariya bar idi. Azariya Hudaning əyini baxkuroʻuqi bolup, Hilkinyaning oʻqli, Hilkiya Məxullamning oʻqli, Məxullam Zadokning oʻqli, Zadok Merayotning oʻqli, Merayot Ahitubning oʻqli idi.

¹² Yənə Malkiyaning əwrisi, Paxhurning nəwrisi, Yərohamning oʻqli Adaya həmdə Adiyəlning oʻqli Maasay bar idi; Adiyəl Yahzərahning oʻqli, Yahzərah Məxullamning oʻqli, Məxullam Məxillemitning oʻqli, Məxillemit Immərnning oʻqli idi.

¹³ Ularning qerindaxliri həmmisi jəmət baxliri bolup, jəmiy bir ming yəttə yüz atmix adəm idi; ularning həmmisi Hudaning əyidiki hizmətlərni kilixkə bekitilgən iktidarlik kixilər idi.

Yerusalemda turuxluk Lawiyalar

¹⁴ Lawiy kəbilisidin Mərarining əvladliri iqidə Həxabiyaning əwrisi, Azrikamning nəwrisi, Həxxubning oʻqli Xəmaya bar idi;

¹⁵ Yənə Bakbakkar, Həʼəx, Galal wə Asafning əwrisi, Zikrining nəwrisi, Mikaning oʻqli Mattaniya;

¹⁶ yənə Yədutunning əwrisi, Galalning nəwrisi, Xəmayaning oʻqli Obadiya həmdə Əlkanahning nəwrisi, Asaning oʻqli Bəʼəkiya bar idi; bularning həmmisi Nitofatliqlarning yeza-kəntlirigə makanlaxqanidi.

Lawiylarning wəzipiliri

¹⁷ Dərwaziwənlər Xallum, Akqub, Talmon, Ahiman wə ularning qerindaxliri idi; Xallum ularning bexi idi.

¹⁸ Ular taki haziroʻiqə xərk tərəptiki «padixahning dərwazisi»da dərwaziwənlilik kilip kəlməktə; ular ilgiri Lawiylarning qedirgahida dərwaziwənlilik kiləqanidi.

¹⁹ Korəning əwrisi, Ebiasafning nəwrisi, Korahning oʻqli Xallum həmdə uning atisining jəmətidiki qerindaxliri boləqan Korahiyalar *Hudaning*

öyining hizmitini baxkuratti, qedirning ixiklirini bakatti; ularning ata-bowiliri əslidə Pərwərdigarning qedirgahini baxkuruxqa qoyuloqan, *ibadət* qedirining ixikini bakqanidi. □

20 Ilgiri Əliazarning oşli Finihəs ularning yolbaxqisi bolqan; Pərwərdigar uning bilən billə bolqan.

21 Məxələmiyaning oşli Zəkəriya bolsa jamaət qedirining dərwaziwəni bolqanidi.

22 Dərwaziwənlikkə tallanoqan bu kixilər jəmiy ikki yüz on ikki kixi idi; ular öz yeza-kəntliridə, nəşəbliri boyiqə tizimlanoqan (əslidə Dawut wə aldin kərgüqi Samuil ularni amanət qilinnoqan wəzipilirigə bekitkənidi.

23 Ular wə ularning əwladliri Pərwərdigarning öyi, yəni muqəddəs qedirning ixik-dərwazilirini bekixqa bekitilgənidi). □

24 Xərkiy, oşərbiy, ximaliy wə jənubiy ixik-dərwazilirida dərwaziwənlər bekitilgənidi.

25 Ularning yeza-kəntlərdə olturuxluq kəringdaxliri bolsa hər yəttə kündə nəwət boyiqə kelip ular bilən birgə hizməttə bolatti.

26 Tət dərwaziwən begi Lawiylardin idi; ularoqa tapxuruloqini Pərwərdigarning öyidiki ambar-həzinilərnə bekix idi.

27 Bekix məs'uliyiti ularning üstidə boloaqqa, ular keqidə Pərwərdigarning öyining ətrapidiki orunlirida turatti həmdə hər küni ətigəndə ixik-dərwazilərnə eqixqa məs'ul idi.

28 Ulardin bir qismi *ibadəthana* hizmitidə ixlitilidiloqan əswab-üskünilərgə məs'ul idi; ular sanap əpqiqip, sanap əpkirip qoyatti.

29 Ularning yənə bir qismi tapxuruloqini boyiqə qaqa-kuqilar wə muqəddəs jaydiki barliq əswab-üskünilər, xundaqla aq un, xarab, zəytun meyi, məstiki wə huxbuy buyumlaroqa məs'ul idi.

30 Kahinlarning oşulliridin bəzilər huxbuy buyumlardin ətir yasaytti.

31 Lawiylardin Mattitiyah, yəni Korahiyıldardin Xallumning tunji oşqlining wəzipisi qazan neni etixkə məs'ul idi.

32 Ularning kəringdaxliri, Kohatning əwladliri iqidə «təkdim nan»oqa məs'ul bolup, hər xabat küni tizidiloqanoqa nanlarni təyyarlaytti.

33 Lawiylarning jəmət baxliri bolqan nəoşmiqilər ibadəthanidiki öylərdə turup, baxqa hizmətlərnə kilməy, keqə-kündüz öz ixliri bilənla bolatti.

34 Yukiridiki kixilərnəng həmmisi Lawiylar iqidiki yolbaxqilar bolup, həmmisi öz nəşəbi boyiqə jəmət bexi idi; bularning həmmisi Yerusalemda turatti.

Saulning ata-bowiliri, Jəiyəlning əwladliri

35 Gibeonning atisi Jəiyəl Gibeonoqa makanlaxqanidi. Uning ayalining ismi Maakah idi.

36 Uning tunji oşli Abdon, qaloqan oşqulliri Zur, Kix, Baal, Nər, Nadab,

37 Gedor, Ahiyo, Zəkəriya wə Miklot idi.

38 Miklottin Ximeyam tərəlqən. Bularmu əzlrining kəringdaxlirining yenida Yerusalemda qoxna olturuxatti. □

□ 9:19 «qedir» — «qedir» muxu yərdə Hudaning qaytidin quruloqan öyini kərsitixi kərak. «Pərwərdigarning qedirgahı» — muxu yərdə bəlkim muqəddəs ibadət qedirining özini əməs, bəlkı Israıllar qəl-bayawanda kezıp yürginidə «muqəddəs qedir»ning ətrapidiki Lawiy-kahinlarning qedirgahını kərsitixi mumkin. □ 9:23 «Pərwərdigarning öyi, yəni muqəddəs qedir» — muxu yərdə Dawut dəwrıdiki «muqəddəs qedir» həmdə xundaqla Sulayman kuroqan keyinki muqəddəs öyni kərsitixi kərak. □ 9:38 «Ximeyam» — 8:32də «Ximeya».

³⁹ Nərdin Kix tərəlgən, Kixtin Saul tərəlgən, Sauldin Yonatan, Malkixuya, Abinadab wə Ex-Baal tərəlgən.

⁴⁰ Merib-Baal Yonatanning oqli idi; Merib-Baaldin Mikah tərəlgən. □

⁴¹ Mikahning oqulliri Piton, Mələk, Tahriya wə Aħaz idi. □

⁴² Aħazdin Yarah tərəldi; Yarahdin Aləmət, Azmawət wə Zimri tərəlgən. Zimridin Moza tərəlgən; □

⁴³ Mozadin Binea tərəlgən; Bineaning oqli Refaya, Refayaning oqli Eliasah, Eliasahning oqli Azəl idi. □

⁴⁴ Azəlning altə oqli bar idi, ularning ismi Azrikam, Bokeru, Ixmail, Xeariya, Obadiya wə Hənan idi; bularning həmmisi Azəlning oqulliri.

10

Saul wə uning oqullirining kətl kəlinixi

1Sam. 31:1-13

¹ Filistiyələr Israillərə hujum kiliwidi, Israillar Filistiyələrnin aldidin qaçtı, ular Gilboa teqida kərip yökətildi.

² Filistiyələr Saul bilən uning oqullirini tap besip koqlidi; ular ahiri Saulning oqulliridin Yonatan, Abinadab, malki-xualarni urup öltürdi.

³ Sauloqa qarxi jəng intayin xiddətlik boldi; okyaqılar Sauloqa yetixip okya etip uni yarilandurdi. □

⁴ Andin Saul yaraq kətürgüqisigə: Kiliqingni suqurup meni sanjip öltürwətkin; bolmisa bu hətnisizlər kelip meni sanjip, meni horlukqa koqyuxi mumkin, dedi. Ləkin yaraq kətürgüqisi intayin koqkəp ketip, unimidi. Xuning bilən Saul kiliqni elip üstigə özini taxlıdi.

⁵ Yaraq kətürgüqisi Saulning əlginini kərup, umu ohxaxla özini kiliqning üstigə taxlap uning bilən təng əldi.

⁶ Xuning bilən Saul, üç oqli həm pütün ailisidikilər xu kündə biraqla əldi.

⁷ Əmdi wadida turoqan Israillar əskərlirinin qaçkanlikini wə Saul bilən oqullirinin əlginini kərginidə, ular xəhərlirini taxlap qaçtı, Filistiyələr kelip u jaylarda orunlasti.

⁸ Əmdi xundak boldiki, ətisi Filistiyələr öltürülgənlərnin kiyim-keqəklirini salduruwəloqli kəlgəndə Gilboa teqida Saul bilən oqullirinin ölük yatkanlikini kərdi-də,

⁹ kiyimlirini saldurup, kallisini wə sawut-yaraqirini elip kətti həmdə bularni Filistiyələrnin zemining həmmə yərlirigə apirip, öz butliriqə wə həlqə hux həwər yətküzdi. □

¹⁰ Ular Saulning sawut-yaraqirini ularning buthanisida koqyup, kallisini Dagon buthanisiqə esip koqydi.

¹¹ Əmdi Yabəx-Gileadda olturoquqılar Filistiyələrnin Sauloqa barlik kəloqanlirini angliqanda

□ **9:40 «Merib-Baal»** — «2Sam.» 4:4də «Məfiboxət». □ **9:41 «Tahriya»** — 8:35də «Tariya».

□ **9:42 «Yarah»** — 8:36də «Yəhoaddah». □ **9:43 «Refaya»** — 8:36də «Rafa». □ **10:3**

«Okyaqılar Sauloqa yetixip okya etip uni yarilandurdi» — yaki «okyaqılar Sauloqa yetixip, u okyaqılardin azablandi». □ **10:9 «...kiyimlirini saldurup, kallisini wə sawut-yaraqirini elip kətti həmdə bularni Filistiyələrnin zemining həmmə yərlirigə apirip...»** — yaki

«...kiyimlirini saldurup, kallisini wə sawut-yaraqirini elip kətti həmdə əlqilərnə Filistiyələrnin zemining həmmə yərlirigə əwətip, ... hux həwər yətküzdi».

¹² ularning iqidiki həmmə baturlar atlinip, Saul bilən oşullirining jəsətlirini elip, ularni Yabəxkə kayturup kelip, Yabəxtiki dub dərihining tüwigə dəpnə kildi wə yəttə kün roza tutti.

¹³⁻¹⁴ Xuning bilən Saul Pərwərdigarə qiloqan wapasizlikı üqün öldi; u Pərwərdigarning sez-kalamioqə kirməy wə hətta Pərwərdigardin yol sorimay, bəlki palqi jinkəxning yenioqə berip uningdin yol sorioqanidi. Xunga Pərwərdigar uni öltürüp, padixahlikini Yəssəning oqli Dawutqə ötküzüp bərdi.

11

Dawutning Yəhudiyəgə padixah boluxqə məsih qilinoqanliki

2Sam. 5:1-10

¹ U qəşda barlik Israil jamaiti Həbronəgə kelip Dawutning kəxiəqə yioqilixip: «Kərisila, biz əzlrining ət-səngəkliridurmiz!

² Burun Saul bizning üstimizdə səltənət kילוandimu Israil həlkiyə jənggə qikip-kirixkə yolbaxqi boləqan əzli ri idila. Əzlrining Hudaliri boləqan Pərwərdigarmu əzlrigə: — Sən Mening həlkim Israilning padiqisi bolup ularni bəkişən wə Israilning əmiri bolisən, degənidi» — dedi.□

³ Xuning bilən Israil aqsakallirining həmmisi Həbronəgə kelip padixah Dawutning kəxiəqə kelixti; Dawut Həbronda Pərwərdigarning əldida ular bilən bir əhdə tüzüxti. Andin ular Pərwərdigarning Samuilning wastisi bilən eytkini boyiqə, Dawutni Məsih qilip, Israilni idarə qilixqə padixah qilip tiklidi.■

Dawutning Yerusalemmi ixəqal qilixi

⁴ Dawut bilən barlik Israil həlki Yerusalemoqə kəldi (Yerusalem xu qəşda «Yəbus» dəp atilatti, zemindiki əhələ boləqan Yəbusiyar xu yərdə turatti).

⁵ Yəbus əhəlisi Dawutqə: «Sən bu yərgə həqəqəqan kirəlməysən!» dedi. Biraq Dawut Zion degən qoroqanni əldi (xu yər «Dawutning xəhiri» dəpmu atilidu). □

⁶ Dawut: «Kim əldi bilən Yəbusiyarəgə hujum kilsa, xu kixi yolbaxqi wə sərdar bolidu» dedi. Zəruiyaning oqli Yoab əldi bilən atlinip qikip, yolbaxqi boldi.

⁷ Dawut qoroqanda turatti, xunga kixilər u qoroqanni «Dawut xəhiri» dəp ataxti.

⁸ Dawut xəhərni Millodin baxlap tət ətrapidiki sepilioiqə yengiwaxtin yasatti; xəhərning qəloqan kismini Yoab yasatti. □

⁹ Dawut kündin küngə küdrət tapti, qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar uning bilən billə idi.

Dawutning palwanliri

2Sam. 23:8-39

¹⁰ Təwəndikilər Dawutning palwanliri iqidə yolbaxqilar idi; ular Pərwərdigarning Israiləgə eytkən səzi boyiqə pütkül Israil bilən birlixip,

□ **11:2** «jənggə qikip-kirixkə yolbaxqi» — ibraniy tilida «Israilning qikixida həm kirixida ularəgə baxliəuqi idila» degənlik bilən ipadilini, Israilning barlik paaliyətlirini kərsitidu. ■ **11:3** 1Sam. 16:1, 13; 2Sam. 5:3 □ **11:5** «Zion degən qoroqan» — «Zion» Yerusalemming iqidiki egizlik bolup, xu yərgə daim qoroqan selini turatti. Keyin ibadəthanimu Zionda quruloqan. □ **11:8** «Millo» — «pələmpəylik yər» degən mənida boluxi mumkin.

Dawutning padixahlığını mustəhkəm kılıp, birlikdə uni padixah kılıxqa küçüdü.

¹¹ Təwəndikilər Dawutning palwanlirining tizimlikli boyıqə hatiriləngəndür: — Həkməniylərdin boləqan Yaxobiam yolbaxqılar iqidə bexi idi; u nəyzisini pikiritip bir qetimdila üç yüz adəmnı öltürgən. □

¹² Uningdin kəlsa Ahohiy Dodoning oqlı Əliazar bolup, u «üç palwan»ning biri idi;

¹³ İlgiri Filistiyələr Pas-Dammimda jəng kılıxqa yığılıqanda, u Dawut bilən u yərdə idi. U yərdə arpa əsüp kətkən bir etizlik bolup, həlk Filistiyələring aldidin bədər kaçkanıdı;

¹⁴ ular bolsa etizlikning otturisida turuwelip, həm etizlikni qoşdıqan, həm Filistiyələri tarmar kıləqan; Pərwərdigar ənə xu yol bilən ularni qəyət zor qələbigə erixtürgən. □

¹⁵ Ottuz yolbaxqı iqidin yənə üçəylən Kəram taxlıktiki Adullamning qarışqa qüxüp Dawutning yenışqa kəldi. Filistiyələring qoxuni bolsa «Rəfayim jiləşisi»da bargah kuroqanıdı.

¹⁶ Bu qəqəda Dawut qoroqanda, Filistiyələring qarawulgağı Bəyt-Ləhəmdə idi.

¹⁷ Dawut ussap: «Ah, birsi mənə Bəyt-Ləhəmnin dərwasisining yenidiki kuduqtin su əkilip bərgən bolsa yaxşı bolattı!» dewidi,

¹⁸ bu üç palwan Filistiyələring ləxkərgahidin bəsüp ötüp, Bəyt-Ləhəmnin dərwasisining yenidiki kuduqtin su tarttı wə Dawutka elip kəldi; ləkin u uningdin iqlili unimidi, bəlki suni Pərwərdigarəqə atəp təküp:

¹⁹ «Hudayim bu ixni məndin neri kilsun! Mən həyatining həwptə kəlixəqə qəriməqan bu kixiləring kəninini iqsəm qəndəq bolidu? Qünki buni ular həyatining həwptə kəlixəqə qəriməy elip kəlgən!» dedi. Xunga Dawut bu suni iqlili unimidi. Bu üç palwan kıləqan ixlar dəl xular idi.

²⁰ Yoabning inisi Abixay üçünün bexi idi; u üç yüz adəm bilən qarxilixip nəyzisini pikiritip ularni öltürdi. Xuning bilən u bu «üç palwan» iqidə nami qıçkanıdı. □

²¹ U muxu «üç palwan» iqidə həmmidin bək hərmətkə sazawər boləqan bolsimu, ləkin yənə awwalkı üçəyləngə yətməytti. □

²² Yəhəyadaning oqlı Binaya Kabzəəldin bolup, bir batur palwan idi; u kəp kəltis ixlarnı kıləqan. U Moabiy Ariəlninğ ikki oqlını öltürgən. Yənə qar yaqəqan bir künü azgaləqə qüxüp, bir xirni öltürgənidi. □

²³ U yənə qolida bəpkərninğ okidək bir nəyzisi bə, boyining egizlikli bəx gəz kəlidəqan bir Misirlikni kətl kıldı; u bir həsa bilən uningəqə hujum kılıp, uning nəyzisini qolidin tartiwelip öz nəyzisi bilən öltürdi. □

□ 11:11 «yolbaxqılar iqidə» — bu ibarining baxqa hil tərijimi «ottuzi iqidə» □ 11:14 «Ular bolsa etizlikning otturisida turuwelip,... Pərwərdigar ... Ular ni qəyət zor qələbigə erixtürgən» — muxu ayəttə «ular» bəlkim Dawut wə «üç palwan»ni kərsitidu. «2Sam.» 23:11-12də Əliazarning awwal bu jəngni baxlıqanlıq kərsitilidu. □ 11:20 «...Xuning bilən u bu «üç palwan» iqidə nami qıçkanıdı» — bu ayətninğ yənə birnəqqə hil tərijimi bə. 21-ayəttiki izahətni kəring. □ 11:21 «Xuning bilən u bu «üç palwan» iqidə nami qıçkanıdı. U muxu «üç palwan» iqidə həmmidin bək hərmətkə sazawər boləqan bolsimu, ləkin yənə awwalkı üçəyləngə yətməytti» — 20-21-ayətninğ baxqa birhil tərijimi: — «Xuning bilən u «üç palwan» bilən tang xəhrət qəzanəqan. U «üç palwan»din ikki həssiləp hərmətkə igə boləqan wə ularning bexi boləqan bolsimu, ləkin ulardin biri bolmıdı». Əmma bizningqə tərijimiz «2Sam.» 23:18-19gə mas kəlidu. □ 11:22 «Moabiy Ariəlninğ ikki oqlı» — yənə birhil tərijimi: — «Moabtiki ikki xir...» yəki «Moabtiki ikki xirdək kixini...». □ 11:23 «bəx gəz» — ikki metrdir artuq (2.2 metr).

24 Yəhoyadaning oqli Binaya mana bu ixlarni qilogan. Xuning bilən üç palwan iqidə nam qikarəjanidi. □

25 Mana, u həlikə ottuz palwandinmu bəkrək xəhrət qazanogan bolsimu, lekin aldinki üç palwanəğa yətməytti. Dawut uni əzining pasiban begi kəlip təyinligən.

26 Koxundiki palwanlar bolsa: —

Yoabning inisi Asahəl, Bəyt-Ləhəmlək Dodoning oqli Əlhanan,

27 Hərorluk Xammot, Pilonluk Hələz,

28 Təkoalik İkkəxning oqli Ira, Anatotluk Abiezər,

29 Huxatlık Sibbəkay, Ahoqluk İlay, □

30 Nitofatlık Maħaray, Nitofatlık Baanahning oqli Hələb,

31 Binyamin əwladliridin Gibeahlık Ribayning oqli İttay, Piratonluk Binaya,

32 Gaax wadiliridin kəlgən Huray, Arbatlık Abiyəl, □

33 Baħarumluk Azmawət, Xalbonluk Elyahba,

34 Gizonluk Həxəmning oqulliri, Hərarlık Xəgining oqli Yonatan, □

35 Hərarlık Sakarning oqli Aħiyam, Urning oqli Elifal,

36 Məkəratlık Həfər, Pilonluk Ahiyah,

37 Karməllik Həzro, Əzbayning oqli Naaray,

38 Natanning inisi Yoel, Həgrining oqli Mibħar,

39 Ammonluk Zələk, Zəruiyaning oqli Yoabning yaraql ketürgüqisi bologan Bəerotluk Naħaray,

40 İtrilik Ira, İtrilik Garəb,

41 Hittiy Uriya, Aħlayning oqli Zabad,

42 Rubən kəbilisidin Xizaning oqli, Rubənlər iqidə yolbaxqi bologan Adina wə uningəğa əgəkkən ottuz adəm,

43 Maakahning oqli Hənan, Mitnilik Yoxafat,

44 Axtaratlık Uzziya, Aroerlik Hotamning oqli Xama bilən Jəiyəl,

45 Ximrining oqli Yediyayəl bilən uning inisi tizilik Yoħa,

46 Maħawilik Əliyəl, Əlnaamning oqulliri Yəribay bilən Yoxawiya, Moablık Yitma, □

47 Əliyəl, Obəd wə Məzobalik Yaasiyəllərdin ibarət idi.

12

Dawutka bekiņogən Binyamin palwanliri

1 Dawut kixning oqli Saulning besimi səwəbidin Ziklagda yoxurunup yatқан qəşda munu kixilər Dawutning yenioğa kelixti (ularning həmmisi Dawutka jəng kilixta yardəm bərgən baturlardin idi;

2 okya bilən qorallanoğan bolup, onğ kəli bilənmu, sol kəli bilənmu okya wə saloğa atalaytti; ular Saulning Binyamin kəbilisidin bologan tuoqanliri idi):

□ 11:24 «**üç palwan iqidə nam qikarəjanidi**» — yaki «üç palwan bilən təng nam qikarəjanidi».

□ 11:29 «**Sibbəkay**» — yaki «Məbbunay» («2Sam.» 23:27ni kəring). □ 11:32 «**Huray**» —

«2Sam.» 23:31də «Hidday». □ 11:34 «**Həxəmning oqulliri**» — yaki «Yəxəanning oqulliri». («2Sam.» 23:33ni kəring). □ 11:46 «**...Moablık Yitma**» — bu tizimlikdə birnəqəgə Yəhudiya

əməslər — məsilən, Ammonluk Zələk, Hittiy Uriya wə Moablık Timna bar.

- 3 — ularning yolbaxçisi Ahiezər, andin qalsa Yoax bolup, ikkisi Gibeahlik Xemaahning oʻqli idi; yənə Azmawətning oʻqli Yəziyəl bilən Pələtmu; yənə Bərahah bilən Anatotluk Yəhu,
 4 Gibeonluk Yixmayamu bar idi. Yixmaya «ottuz palwan» iqidə batur bolup xu ottuzioʻza yetəkçilik kıloquçi idi; yənə Yərəmiya, Yəhəziyəl, Yoħanan wə Gədəratlik Yozabad,
 5 Əluzay, Yərimot, Bialiya, Xəməriya, Harufluk Xəfatiya,
 6 Korahliklardin boləjan Əlkanah, Yixiya, Azarəl, Yoezər wə Yaxobiamlar;
 7 yənə Gədorluk Yəroħamning oʻqli Yoelah bilən Zəbadiya bar idi.

Dawutqa bekiŋoŋan Gad palwanliri

- 8 Gad kəbilisidin bəzilər qəldiki qoroŋanoŋa berip Dawutqa bekiŋdi. Ularning həmmisi jənggə mahir, kəlkan wə nəyzə bilən korallanoŋan batur jəngqilər idi; ularning turki bəəyni xiroŋa, qakkanliki bəəyni taqdiki bəkəngə ohxaytti.
 9 Ularning birinçisi Ezər, ikkinçisi Obadiya, üqinçisi Eliab,
 10 tətinqisi Mixmannah, bəxinçisi Yərəmiya,
 11 altinqisi Attay, yəttinqisi Əliyəl,
 12 səkkizinçisi Yoħanan, tokkuzinçisi Əlzabad,
 13 oninçisi Yərəmiya, on birinçisi Makbannay idi.
 14 Bularning həmmisi Gad kəbilisidin, qoxun iqidə sərdarlar idi; əng kiçiki yüz ləxkərgə, əng qongi ming ləxkərgə yetəkçi idi. □
 15 Birinçi ayda, Iordan dəryasi texip kiroŋaktin axkan qəoŋda, dəryadin oʻtup, xərkkə wə oʻərbəkə karaydioŋan barlik jiləjilardikilərnı tiripirən kılıp qaquroŋanlar dəl muxu adəmlər idi. □

Dawutqa bekiŋoŋan Binyaminlar wə Yəhudalar

- 16 Binyamin kəbilisi bilən Yəhuda kəbilisidinmu kixilər qoroŋanoŋa kelip Dawutqa bekiŋoŋan.
 17 Dawut çiqip ularni qarxi elip: «Əgər silər tinqlik niyitidə manga yardəm berixkə kəlgən bolsanglar, silər bilən bir jan bir dil bolimən, lekin kollirimda heq nahəklik bolmioŋan meni düxmənlimimgə setiwətməkçi bolsanglar, ata-bowilirimning Hudasi buni nəzirigə elip həküm çikarəjay!» — dedi.
 18 Bu qəoŋda Hudaning Rohi həliki ottuz palwanning yolbaxçisi Amasayoŋa quxiwidi, u:
 «Ah Dawut, biz sanga bekiŋdukmiz;
 Ah Yəssəning oʻqli, biz sən bilən billidurmiz;
 Əzūnggə aman-tinqlik, aman-tinqlik boləjay!
 Sanga yardəm bərgüçilərgimu aman-tinqlik boləjay!
 Qünki sening Hudaying sanga mədətkardur»
 Xuning bilən Dawut ularni elip kəlip, «zərbidar ətrət baxlikliri» kildi. □

Dawutqa bekiŋoŋan Manassəhlər

- 19 Dawut ilgiri Filistiyələr bilən birliktə Saulə qarxi uruxka atlanəqanda, Manassəh kəbilisidiki bəzilər Dawut tərəpkə oʻtti (lekin ular *Filistiyəlgə* yardəm bərmidi, qünki Filistiyələning əmiriliri: «Dawut öz oʻqjisi Saul

□ 12:14 «Əng kiçiki yüz ləxkərgə, əng qongi ming ləxkərgə yetəkçi idi» — baxka birhıl tərjimisi: «əng kiçiki yüz adəmgə, əng qongi ming adəmgə yetiytti». □ 12:15 «birinçi ay» — Mart yaki Aprel. □ 12:18 «Hudaning Rohi» — muxu yərdə ibranıy tilida pəkət «Roh» deyilidu.

tərəpkə ötüp ketixi mumkin, undaқта beximiz kətməy qalmaydu!» dəp məsliħətlixip ularni qayturup kətməqci boləjanidi). □

²⁰ Dawut Ziklagka kaytip barəjanda, Manassəħ kəbilisidiki Adnaħ, Yozabad, Yədiyayəl, Mikail, Yozabad, Elihu, Ziltaylar kelip uningəja qoxuldi. Bularning həmmisi Manassəħ kəbilisining mingbexiliri idi.

²¹ Ular Dawut qarəqçilarəja qarxi jəng qilojanda uningəja yardəmləxti; ularning həmmisi batur palwanlar, qoxundiki yolbaxçilar idi. □

²² Qünki xu künlərdə Dawutka yardəm berix üqün hər küni adəmlər kelip qoxulup, huddi Hudaning qoxunidək zor bir qoxun bolup kətkənidi.

Dawutka kelip qoxulojan qoxunlar

²³ Pərwərdigarning səz-kalami əməlgə axurulup, Saulning padixahlığını Dawutka elip bərməqci boləjan qorallanojan jəngqilər yolbaxçiliri bilən Həbronəja, uning yenioja kəldi. Ularning sani təwəndikiqə: —

²⁴ Yəhudalardin qalkən wə nəyzə bilən qorallanojanlar jəmiy altə ming səkkiz yüz kixi bolup, həmmisi jənggə təyyarlanəjanidi.

²⁵ Ximeonlardin jənggə təyyarlanəjan batur jəngqilər jəmiy yəttə ming bir yüz kixi,

²⁶ Lawiyulardin jəmiy tət ming altə yüz kixi;

²⁷ Yəhoyada Hərunlarning jəmət bexi bolup, uningəja əgəxkənlər jəmiy üq ming yəttə yüz kixi idi.

²⁸ Yənə yax bir batur jəngqci Zadok wə uning jəmətidin yigirmə ikki yolbaxçi bar idi.

²⁹ Binyaminlardin, Saulning uruq-tuəqanliridinmu üq ming kixi bar idi; xu qaojka kədər bularning kəpinçisi Saul jəmətini qollap kəlməktə idi.

³⁰ Əfraimlardin, öz jəmətliridə yüz-abroy tapқан batur əzimətlər jəmiy yigirmə ming səkkiz yüz kixi idi.

³¹ Manassəħ yerim kəbilisi iqidə nami pütülgən, Dawutni padixah kilipti kləxkə kəlgənlər jəmiy on səkkiz ming kixi idi.

³² Issakarlardin zaman-wəziyətini qūxinidəjan, Israilning kəndəq kilixi kerəqlikini bilidəjan yolbaxçilar jəmiy ikki yüz kixi idi; ularning həmmə kərindəxliri ularning əmrigə boysunatti.

³³ Zəbulunlardin jənggə təyyarlanəjan, hərhil qoral-yaraəlar bilən qorallanojan, ala kəngüllük kilməyidəjan, Dawutning yardimigə kəlgən jəmiy əllik ming kixi idi.

³⁴ Naftalilardin yolbaxçi boləjan ming kixi bar idi; ularəja əgixip qolioja qalkən wə nəyzə aləjanlar jəmiy ottuz yəttə ming kixigə yəttəti.

³⁵ Danlardin jənggə təyyarlanəjan jəmiy yigirmə səkkiz ming altə yüz kixi idi.

³⁶ Axirlardin jənggə qikipti qoxun sepigə atlinixka təyyar boləjan jəmiy kiriq ming kixi idi.

³⁷ İordan dəryasining xərk tərpidiki Rubən kəbilisi, Gad kəbilisi wə Manassəħ yerim kəbilisidin qolioja hərhil qoral-yaraə elip jənggə təyyarlanəjan jəmiy bir yüz yigirmə ming kixi idi.

□ 12:19 «Ular Filistiyəlgə yardəm bərmidi, qünki Filistiyələrnin əmirliri: «Dawut öz ojojisi Saul tərəpkə ötüp ketixi mumkin, undaқта beximiz kətməy qalmaydu!» dəp məsliħətlixip ularni qayturup kətməqci boləjanidi» — «1 Sam.» 29:4ni kəring. □ 12:21 «Ular Dawut qarəqçilarəja qarxi jəng qilojanda uningəja yardəmləxti» — kəzdə tutқini bəlkim «1 Sam.» 30-babta hatiriləngən ixlər; xu qaojda Dawut Amalək qarəqçiliriəja hujum kiliojan.

³⁸ Yukirida tiloşa elinoğan bu əzimətlərlərin hərbiy yürüxi təkxi bolup, Dawutni pütkül İsrail üstigə padixah kılıp tikləx üqün bir jan bir dil bolup, Həbronşa kelixkənidi; qaloğan İsrailarmu bir niyət bir məxsəttə Dawutni padixah kılıp tikliməkqi boluxkanidi.

³⁹ Ular xu yərdə Dawut bilən üq kün billə yəp-iqip oızalandi, qünki ularning qerindaxliri ularşa təyyarlap qoyuxkanidi.

⁴⁰ Ularning əpğürisidiki həklər, hətta Issakar, Zəbulun wə Naftalilarning zeminidikilər exək, tögə, keqir wə kalilarşa artip ularşa nahayiti kəp ozukluk elip kəlgən; ular zor miqdarda un, ənjür poxkili, üzüm poxkili, xarab, zəytun meyi wə nuroqun qoy-kalilarni yətküzüp berixkənidi; pütkül İsrail xad-huramliqqa qəmgənidi.

13

Əhdə sanduqining apirilixida boloğan balayı'kəza

2Sam. 6:1-11

¹ Dawut mingbexi, yüzbexi wə barliq yolbaxqılar bilən məslihətləxti;

² andin pütün İsrail ammisişa: «Əgər silər maqul kərsənglar, xundakla bu ixni Hudayimiz Pərwərdigardin dəp bilsənglar, biz İsrailning zeminlirining hərəkaysi jaylıroşa xu yərdə qaloğan qerindaxlirimizşa həmdə ular bilən billə xəhərlərdə wə etizliklirida turuwatqan kahin həm Lawiylarşa muxu yərgə yiojilix toqruqluq adəm əwətəyli.

³ Biz Hudayimizning əhdə sanduqini məxəgə yətkəp kələyli; qünki Saulning künliridə heqkaysimiz *əhdə sanduqi* aldida Hudadin yol sorap bəkmiduk» dedi.

⁴ Bu ixni pütün amma toqra tapqəqqa, həmməylən maqul boluxti.

⁵ Xunga Dawut Misirning Xiħor dəryasidin tartip Hamat eoizioziqə boloğan pütkül İsrail həlkini qakirtip kelip, Hudaning əhdə sanduqini Kiriət-Yearimdin yətkəp kəlməkqi boldi. □

⁶ Andin Dawut bilən pütkül İsrail Hudaning əhdə sanduqini yətkəp kelix üqün Baalahqa, yəni Yəhudaşa təwə boloğan Kiriət-Yearimşa kəldi; ikki kerubning otturisida olturoquqi Pərwərdigar bu əhdə sanduqi üstigə Öz namini qoyoqanidi.

⁷ Ular Hudaning əhdə sanduqini Abinadabning əyidin elinoğan yengi bir hərwişa koydi; Uzzaħ bilən Ahiyo hərwini həydididi. □

⁸ Dawut bilən barliq İsrail jamaiti Hudaning aldida hə dəp nəoqmə-nawa kılıp, qiltar, təmbur, dəp, qanglar wə kanay-sunaylar qalatti.

⁹ Ləkin ular Kidon haminişa kəlgəndə kalilar aldişa müdürəp ketip yikiloqanda Uzzaħ əhdə sanduqini yəliwalay dəp qolini uningşa sozdi.

¹⁰ Uzzaħning əhdə sanduqişa kəli təgkənliki üqün, Huda uningşa oşəpplinip uni urup oltürdi. Xuning bilən Uzzaħ xu yərdə Hudaning aldida ołdi. □

□ **13:5 «Misirning Xiħor dəryasidin tartip Hamat eoizioziqə»** — jənuhtin ximaloziqə İsrailning pütkül zeminini kərsitidi. «Hamat eoizi» degənni baxqa hil tərjimisi: «Libo-Hamat».

□ **13:7 «Ular Hudaning əhdə sanduqini Abinadabning əyidin elinoğan yengi bir hərwişa koydi»** — yəki «ular Hudaning əhdə sanduqini yengi bir hərwişa qoyup, uni Abinadabning əyidin elip qikti».

□ **13:10 «Uzzaħning əhdə sanduqişa kəli təgkənliki üqün, Huda uningşa oşəpplinip uni urup oltürdi»** — mukəddəs qanun boyiqə pəqət kahinlar əhdə sanduqişa kəli təgküzüxkə wə uni kətürüxkə bolatti. Uni kala hərwisi üstigə qoyuxqa bolmaytti. Xunga Dawut wə pütkül İsrailar muxu ixta əyiblik idi.

¹¹ Lakin Dawut Pərwərdigarning Uzzaḥning tenini bəskənlikigə aqqıqlandı wə u yərni «Pərəz-Uzzaḥ» dəp atidi; u yər taki həziroqiçə xü nam bilən atilip kəlməktə. □

¹² Xu küni Dawut Hudadin qorqur: «Mən zadi kandaq kılıp Hudaning əhdə sanduqini bu yərgə yətkəp kələləymən?» dedi.

¹³ Xunga Dawut əhdə sanduqini əzi turuwatqan «Dawut xəhəri»gə yətkəp kəlməy, Gatlik Obəd-Edomning öyigə apirip qoydi.

¹⁴ Hudaning əhdə sanduqi Obəd-Edomning öyidə üç ay turdi; Pərwərdigar Obəd-Edomning ailisini wə uning barlik təalluqatlarını bərikətlidi.

14

Tur padixahi Dawutning orda selixioja yardəmlixidu *1Sam. 5:11-25*

¹ Tur padixahi Hiram Dawut bilən kərüxüxkə əlqilərnı, xundakla uning üçün orda selixka kedir yaqiçi, taxçi wə yaqıqqlarnı əwətti.

² Bu qaojda Dawut Pərwərdigarning özini Israil üstigə həkümranlik kılıdiojan padixah boluxka jəzmən tikləydiolanlıqini kərüp yətti; qünki Pərwərdigar Öz həlki Israil üçün uning padixahlıqini gülləndürgənidi.

Dawutning Yerusalemda kərgən ooqulliri

³ Dawut Yerusalemda yənə birmunqə hotun aldi həmdə yənə ooqul-kizlarnı kərđi.

⁴ Təwəndikilər uning Yerusalemda kərgən pərzəntlirining isimliri: Xam-muya, Xobab, Natan, Sulayman,

⁵ İbhər, Əlixuya, Əlpələt,

⁶ Nogaḥ, Nəfəg, Yafiya,

⁷ Əlixama, Bəəliyada wə Əlifələt. □

Dawutning Filistiyərnı ikki qetim yənggənliki

⁸ Dawutning məsiḥ kılınip pütkül Israilning üstigə padixah kılinojanlıqini angliojan Filistiyərnıning həmmisi Dawut bilən qarxilixix pursitini izləp kəldi; Dawut buni anglap ularoja qarxi jənggə atlandı.

⁹ Filistiyələr «Rəfayim jiləjisi»oja bulang-talang kıləjili kirdi.

¹⁰ Dawut Hudadin: «Mən Filistiyərgə qarxi jənggə qıqsam bolamdu? Ularnı mening kolumoja tapxuramsən?» dəp soriwidi, Pərwərdigar uningoja: «Jənggə qıq, Mən ularni səzsiz kolungoja tapxurımən» dedi.

¹¹ Filistiyələr Baal-Pərazimoja həjüm kıləjili kəlgəndə, Dawut ularni xu yərdə məqlup kildi wə: «Huda mening kolum arkilik duxmənlirim üstigə huddi kəlkün yarnı elip kətkəndək bəsüp kirdi» dedi. Xunga u yər «Baal-Pərazim» dəp atalojan. □

¹² Filistiyələr əzlririning butlirini xu yərgə taxlap qaqqanlıqın, Dawut adəmlirigə ularni köydürüwetixni tapilidi.

¹³ Filistiyələr yənə həlki jiləjoja bulang-talang kıləjili kiritwidi,

¹⁴ Dawut yənə Hudadin yol soridi. Huda uningoja: «Ularnı arkisidin koqlimay, əgip ətüp, ularoja üjmilikning udulidin həjüm kıləjın.

□ **13:11 «Pərəz-Uzzaḥ»** — məni «Uzzaḥqa bəsüp kirix». □ **14:7 «Bəəliyada»** — yaki «Əliya». «2Sam.» 5:16ni kərüng. □ **14:11 «Baal-Pərazim»** — «İgəm bəsüp kirdi» degən məni.

¹⁵ Sən üjmə dərəhlirining üstidin ayaq tiwixini anglixing bilənla jənggə atlan; qünki u qaşda Huda sening aldingda Filistiylərnin qoxunioğa hujumioğa qışqan bolidu» dedi. □

¹⁶ Xuning bilən Dawut Hudaning degini boyiqə ix tutup, Filistiylərnin qoxunioğa Gibeondin Gəzərgiqə qoşlap zərbə bərdi.

¹⁷ Xu səwəbtin Dawutning xəhriti barliq yurt-zeminlaroğa pur kətti, Pərwərdigar uning qorkunqini barliq əllərnin üstigə saldi.

15

Əhdə sanduqini yetkəxning təyyarliqi

¹ Dawut Dawut xəhridə özigə öy-ordilar saldurdi, həm Hudaning əhdə sanduqioğa jay hazirlidi wə uningioğa qedir tiktürdi.

² U qaşda Dawut: «Hudaning əhdə sanduqini Lawiylardin bələk kix-ilərning kətürüxigə bolmaydu, qünki Pərwərdigar uni kətürüxkə wə mənggü özining hizmitidə boluxka xularni talliojanidi» dedi.

³ Andin Dawut Pərwərdigarning əhdə sanduqini hazirlap qoyoan yərgə yetkəx üqün pütkül Israillarni Yerusalemoğa yioqdi.

⁴ Dawut yənə Hərunning əwladlirini wə Lawiylarni yioqdi:

⁵ Kohatning əwladliri jəmət bexi boləan Uriyəl wə uning qerindaxliri bir yüz yigirmə kixi;

⁶ Mərarə əwladliridin jəmət bexi boləan Asaya wə uning qerindaxliridin ikki yüz yigirmə kixi;

⁷ Gərxomning əwladliridin jəmət bexi boləan Yoel wə uning qerindaxliri bir yüz ottuz kixi;

⁸ Əlizafanning əwladliridin jəmət bexi boləan Xemaya wə uning qerindaxliri ikki yüz kixi;

⁹ Həbronning əwladliridin jəmət bexi boləan Əliyəl wə uning qerindaxliri səksən kixi;

¹⁰ Uzziyəlning əwladliridin jəmət bexi boləan Amminadab wə uning qerindaxliri bir yüz on ikki kixi idi.

¹¹ Dawut kaşinlardin Zadok bilən Abiyatarni, xuningdək lawiylardin Uriyəl, Asaya, Yoel, Xemaya, Əliyəl wə Amminadabni qakirtip kelip ularoğa:

¹² «Silər Lawiy jəmətinin baxlirisilər; özünglarni wə silərnin qerindaxliringlarni Israilning Hudasi Pərwərdigarning əhdə sanduqini mən təyyarlap qoyoan yərgə kətürüp kelix üqün pak qilinglar. □

¹³ Qünki ilgiri silər xundak qilmay, bəlgiləngən tərtp boyiqə uningdin yol sorimioqinimizdin Huda yimiz Pərwərdigar bizgə zərbə bərgən» dedi. □

¹⁴ Xuning bilən kaşinlar bilən Lawiylar Israilning Hudasi Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp mengix üqün əzlrini pak kildi.

□ **14:15 «üjmə dərəhliri»** — bu bizning qiyasimiz. İbraniy tilida «yioqliquci dərəhlər». Zadi qaysi dərəh ikənliki bizgə naməlüm. Baxka bir qiyas «hinə dərəhliri». □ **15:12 «özünglarni... pak qilinglar»** — ibraniy tilida «özünglarni... pak-muqəddəs qilinglar». Bu «pak-muqəddəslik» rəsmiy ix bolup, «Mis.» 29-babta wə «Law.» 7-babta kərsitiləngdək: (1) əlük nərsilərgə təgməslik; (2) tənlirni yuyux; (3) pakiz kiyim-kegəknı kiyix; (4) əzining gunahını tiləx üqün «gunah qurbanliqi sunux degən tət ixni öz iqigə elixi mumkin idi. □ **15:13 «zərbə bərgən»** — ibraniy tilida «bəşüp başkan».

¹⁵ Lawiylar əmdi Musaning Pərwərdigarning söz-kalami bilən tapiliğini boyıqə, Hudaning əhdə sanduqini baldaq bilən mürisigə elip kətürdi.

Nəqmə-nawaqilar hərmət ətriti

¹⁶ Dawut yənə Lawiylarning yobxqilirioğa əzlrining kərindaxliridin nəqmıqılərnı təyinləxnı buyrudi; ular jümlidin təmbur, qiltar, janglar katarlıq hərhil sazları qelip awazını yukiri kətürüp xad-huramlik iqidə küy eytixkə təyinləndi.

¹⁷ Xunglaxka, Lawiylar Yoelning oqli Həmannı wə uning jəmətidiki Bərəkiyaning oqli Asafni həm ularning kərindaxliridin boləjan Mərarılardın Kuxayahning oqli Etanni bəlgilidi.

¹⁸ Ular bilən birlikdə yənə kərindaxliridin Zəkəriya, Bin, Yaaziyəl, Xemiramot, Yəhiyə, Unni, Eliab, Binayah, Maaseyah, Mattitiyah, Əlifələh, Mekniya həm dərwaziwən Obəd-Edom bilən Jəiyəlni ikkinqi dərjilik ətrət kılıp təkkillidi.

¹⁹ Nəqmıqi Həman, Asaf wə Etanlar mis qanglar qelip, yangrak awaz qikiratti;

²⁰ Zəkəriya, Yaaziyəl, Xemiramot, Yəhiyə, Unni, Eliab, Maaseyah wə Binayalar təmbur qelip «Alamot uslubi»da təngkəx kılatti; □

²¹ Mattitiyah, Əlifələh, Mekniya, Obəd-Edom, Jəiyəl wə Azaziyalar qiltar qelip baxlamqilik kılıp, «Xəminit uslubi»da təngkəx bolatti. □

²² Lawiylarning yobxqisi Kənanıya muzikiğa nahayiti pixxik boləqəqka, məhsus nəqmə-nawaqilıqka məs'ul bolup muzika əgıtətı.

²³ Bərəkiya bilən Əlkanah əhdə sanduqioğa məs'ul ixıkbəkarlar idi.

²⁴ Xəbaniya, Yəhoxafat, Nətanəl, Amasay, Zəkəriya, Binaya wə Əliezər katarlıq kaħınlar Hudaning əhdə sanduqi aldıda kanay qalatti; Obəd-Edom bilən Yəhiyahmu əhdə sanduqioğa məs'ul ixıkbəkar kılınip kəyuləjanıdi. □

Əhdə sanduqi «Dawut xəhiri»gə yətkəp kelinidu

1Sam. 6:16-23

²⁵ Xuning bilən Dawut İsrail aqsakalliri wə mingbexi katarlıqlar bilən birgə Obəd-Edomning əyidin huxallıqka qəmgən həlda Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp qıkkılı bardı.

²⁶ Wə xundak boldiki, *Dawutlar* Huda Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp mənəjan Lawiylarəğa yardəm bərgənlikini kərüp, yəttə buqa wə yəttə koqkar kurbanlıq kildi.

²⁷ Dawut wə xundakla əhdə sanduqini kətürıdian Lawiylar həmdə nəqmıqılər həm nəqmə-nawa bexi boləjan Kənanıyalarning həmmisi kanap libas kiyixkənıdi; Dawut uning üstigə yənə kanap əfod kiygənıdi. □

²⁸ Pütkül İsrail həlki əmdi xu tərıkidə təntənə kılıp, burəğa, kanay, jangjang, təmbur, qiltar katarlıq türlük sazlar bilən yukiri awazda muzika qelip, Pərwərdigarning əhdə sanduqini kətürüp kelıxtı.

□ **15:20 «Alamot uslubi»** — buning mənisı bizgə enıq əməs; bəlkim «(ayalqə) yukiri awaz bilən» degənnı bildürüxi mumkin. □ **15:21 «Xəminit uslubi»** — buning mənisı bizgə enıq əməs; bəlkim «ərənqə təwən awaz bilən» degənnı bildürüxi mumkin. □ **15:24 «Yəhiyah»** — «Yəhiyah» wə «Jiyəl» degən bir isimdur. □ **15:27 «əfod»** — adətta kaħınlar alaħıde kiyıdian pinjəkkə ohxax bir kiyim idi («Mis.» 28-babni kərüng. Undak kiyim kiyiwelıx əzını Hudaəğa alayitən beoıxlaxnı bildürətti.

²⁹ Pərwərdigarning əhdə sanduqi Dawut xəhirigə yetip kəlgəndə Saulning kızı Mikal pənjirdin təwəngə qarap turatti; u Dawutning səkrəp oynap-qelip təntənə qiliwatqinini kərüp iqidə uni zanglik kildi.

16

Mədhiyə okux, bəht tiləx

¹ Ular Hudaning əhdə sanduqini kətürüp kirip Dawut uningə həzirlap kəyojan qedirning otturisiyə koyup, andin Hudaning aldida kəydürmə qurbanlik bilən inaklik qurbanliki sundi.

² Dawut kəydürmə qurbanliki bilən inaklik qurbanliki sunup boləandin keyin Pərwərdigarning namida həlkkə bəht tilidi.

³ U yənə ər-ayal deməy Israillarning hər birigə birdin nan, birdin horma poxkili, birdin üzüm poxkili üləxtürüp bərdi. □

Lawiylarning əhdə sanduqi aldidiki wəzipiliri

⁴ Dawut bir kəsim Lawiylarə Pərwərdigarning əhdə sanduqi aldidə hizməttə bolux, yəni dua-tilawət okux, Israilling Hudasi Pərwərdigarə təxəkkür-rəhmət eytix wə küy-munajat okuxni buyrudi. □

⁵ Ularning yolbaşqisi bolsa Asaf, andin Zəkəriya idi; başqiliri bolsa Jəiyəl, Xemiramot, Yəhiyə, Mattitiyah, Eliab, Binaya, Obəd-Edom wə Jəiyəllər idi. Ular təmbur-qiltar qelixkə koyuldi; Asaf bolsa qanglarni qalatti.

⁶ Binaya bilən Yəhəziyədin ibarət ikki kahin Hudaning əhdə sanduqi aldidə hərdəim kanay qelixkə koyuldi.

Dawutning Pərwərdigarə Həmdusana okuşan küyi

⁷ Xu küni Dawut Asaf wə kərindaxlirini Pərwərdigarə təxəkkür-rəhmət eytixkə bəlgiləp ularə birinqidin munu küyni tapxurdi: —

⁸ «Pərwərdigarə təxəkkür kilinglar,
Uning namini qakirip nida kilinglar,
Uning qiloqanlirini əllər arisida ayan kilinglar!■

⁹ Uningə nahxilar eytip, Uni küylənglar,
Uning pütkül karamət məjiziliri üstidə seşinip oylininglar.

¹⁰ Mükəddəs namidin pəhirlinip danglanglar,
Pərwədigarni izdigüqiləning kəngli xadlansun!

¹¹ Pərwədigarni wə Uning kudritini izdənglar,
Uning yüz-huzurini tohtimay izdənglar.

¹² Uning yaratqan məjizilirini,
Karamət alamətlirini həm aqizidin qikқан həkümlirini əstə tutunglar,

¹³ I uning kuli Israilling nəsli,
Əzi tallioqanliri, Yəqubning oşulliri!

¹⁴ U, Pərwədigar — Hudayimiz,
Uning həkümliri pütkül yər yüzididur.

¹⁵ U Əzi tüzgən əhdini əbədiy yadinglarda tutunglar —
— Bu uning ming əwladkiqə wədiləxkən səzidur —

□ **16:3 «birdin horma poxkili»** — yaki «bir parqidin gex». □ **16:4 «dua-tilawət okux»** — yaki «əsləx», «təntənə kilix». ■ **16:8 Zəb.** 105:1-15; 96:1-13; 106:1, 47, 48

16 İbrahim bilən tüzgən əhdisi,
Yəni İshakka iqkən kəsimidur.

17 U buni Yakupkımu nizam dəp jəzmləxtürdi,
İsrailoşa əbədiy əhdə kılıp berip: —□

18 «Sanga Kanaan zeminini berimən,
Uni mirasing boləjan nesiwəng kılımə» — dedi.

19 U qəşda silər ajiz idinglar, adiminglar az həmə u yərdə musapir idinglar;

20 Bu əldin u əlgə, bir kəbilidin yənə bir kəbiligə kəqüp yürgən.

21 Pərwərdigar hərəkəndək adəmning ularni bozək kılıxiəşə yol qoymidi,
Uların dəp padixahlaroşimu tənbiş berip: —

22 «Mən məsih kıləjanlaroşa təgmə,
Pəyoəmbərlirimgə yaman ix kılma!» — dedi.

23 Pütün jahən, Pərwərdigarni küylənglar,
Nijatini hər küni elan kilinglar!

24 Uning julasini əllərdə bayan kilinglar,
Uning məjizilirini barlık həklər arisida jakarlanglar.

25 Qünki Pərwərdigarimiz uluəşdur,
Zor həmdusanaəşə layıktur;
U barlık ilahlərdin üstün, Uningdin qorqux kerəktur;□

26 Qünki barlık əllərdə ilahləri — butlar halas,
Biraq Pərwərdigar asman-pələkni yaratqandır.

27 Xanuxəwkət wə həyət Uning aldida,
Qudrət wə huxluk Uning jayididur.

28 Pərwərdigarəşə təllükini bərgəysilər, i əl-kəbililər,
Pərwərdigarəşə xan-xəşəp wə kudrətni bərgəysilər!□

29 Pərwərdigarning namioşə layıq boləjan xan-xəşəpətni Uningəşə
bərgəysilər;

Sowəşə-salam elip Uning aldiəşə kiringlar,
Pərwərdigarəşə pak-muqəddəslikning güzəllikidə səjdə kilinglar;□

30 Pütkül yər-yüzi, Uning aldida titrənglar!
Dunya məzmut kılinoşən, u təwrənməş əşlə.

31 Asmanlar xadlansun, wə yər-jahən hux bolsun,
Əllər arisida elan kılinsun: —
«Pərwərdigar həküm süridu!».

32 Dengiz-okyan wə uningəşə toləjan həmmə qukan selip jux ursun!
Dalilar həmə ulardikini həmmə yayrisun!

33 U qəşda ormandiki pütkül dərəhlər Pərwərdigar aldida yangritip
nahxa eytidu;

Qünki mana, U pütün jahənni sorək kılıxkə kelidu!

34 Pərwərdigarəşə təşəkkür eytinglar!

Qünki U meşəribandır,
Əbədiydur Uning meşərib-muqəbbiti.

35 Wə: Bizni kütquzəşin, i nijatimiz boləjan Huda!

Bizni *yeningəşə* yioşiwəloşəşən,
Muqəddəs naminəşəşə təşəkkür kılıxkə,

□ 16:17 «U buni Yakupkımu nizam dəp jəzmləxtürdi» — muxu yərdə «Yakup» Yakupning
əzini (İsrail həklə əməş) kərsitidu. □ 16:25 «Uningdin qorqux kerəktur» — yaki «U
qorqunqluktur». □ 16:28 «Pərwərdigarəşə... kudrətni bərgəysilər» — muxu səzələr bəlkim

xuni bildüriduki, Hudaəşə xan-xəşəp kəltürsək, muxu kıləşinimiz Uningəşə biz arkilik Əzining
küq-kudritini kərsitix imkanıyitini yaritidu. □ 16:29 «Pərwərdigarəşə pak-muqəddəslikning
güzəllikidə səjdə kilinglar» — yaki «Pərwərdigarəşə pak-muqəddəs eginlər bilən səjdə
kilinglar».

Yayrap Seni mədhıyləxkə,
Bizni əllərdin kütqüzup qıkkaysən! — dənglar!

³⁶ İsrailning Hudasi boləjan Pərwərdigarəja,
Əzəldin ta əbədgiqə təxəkkür-mədhıyə qayturulsun!
Pütkül həlk «Amin!» dedi həmdə Pərwərdigarəja həmdusana oquxti.

Ibadət qediridiki baxqa wəzipilər

³⁷ Dawut xu yərdə, yəni Pərwərdigarning əhdə sanduqi aldida hər kündiki wəzipigə muwapik, əhdə sanduqi aldidiki hizməttə dawamlıq boluxqa Asaf bilən uning kərindaxlirini qaldurup koydi;

³⁸ Ularning iqidə Obəd-Edom bilən uning kərindaxliridin atmix səkkiz kixi bar idi; xuningdək Yədutunıng oqli Obəd-Edom bilən Hosah dərwaziwənlıkkə koyuldi.

³⁹ Kahin Zadok bilən uning kahin kərindaxliri Gibeon egizlikidiki Pərwərdigarning qediri aldida,

⁴⁰ Pərwərdigarning İsrailəja tapilojan qanun-əhkamlirida barlıq yezilojini boyiqə, hər küni ətisi-ahximi köydürmə qurbanlıq qurbangahı üstidə Pərwərdigarəja atap köydürmə qurbanlıqlarni sunuxqa koyuldi.

⁴¹ Ular bilən billə boləjanlar, yəni Həman, Yədutun wə qəlojan tal-lənojanlar, xundakla barlıq ismi tizilojanlar Pərwərdigarəja təxəkkür-rəhmət eytixqa koyuldi (qünki Uning əzgərməs muhəbbiti əbədgiqidur!).

⁴² Həman wə Yədutun bolsa nəoqmıqiliklə, jümlidin kanay, jang-jang wə barlıq mədhıyə sazlırini qelixqa məs'ul kilindi. Yədutunıng oqulliri dərwaziəja qaraxqa koyuldi.

⁴³ Bu ixlərdin keyin barlıq həlk öz öylirigə qaytixti; Dawutmu öz eyidikilərgə bəht tiləxkə qaytti.

17

Dawutning Pərwərdigarəja öy selix niyiti

2Sam. 7:1-15

¹ Dawut öz öyidə turuwatqan qeşida, Natan pəyoşəmbərgə: «Kara, mən kedir yaşiqidin yasalojan öydə turuwatımən, Pərwərdigarning əhdə sanduqi bolsa qedir pərdiliri astida turuwatidu» dedi.

² Natan Dawutqa: «Kənglüngdə pükkənliringgə əməl kiloqin; qünki Huda sən bilən billidur» — dedi.

³ Xu küni keqidə Hudaning sözi Natanəja kelip yətti:

⁴ «Sən bərip kulum Dawutqa mundak degin: — Pərwərdigar mundak dəydu: Sən Mən üçün turaloju öy salsang bolmaydu.

⁵ Qünki mən İsrailarni baxlap qıkkən kündin tartip bügüngə kədər bir öydə turup bəkmiojanmən, pəkət bu qedirdin u qedirəja, bir qedirgahdin baxqa birigə yətkilip yürdüm, halas.

⁶ Mən İsrail həlki bilən billə məyli kəyərgə barmay, heqqaqan İsrailning birər hakimioja, yəni Mening həlkimni bəximni tapilojan birərsigə: Nemixqa silər Manga kedir yaşiqidin öy selip bərməysilər? — dedimmu?

⁷ Əmdi sən kulum Dawutqa mundak degin: — Samawi koxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigar eytiduki, Mən seni əmdi yaylaklardin, koxlarning arqisidin elip, həlkim İsrailning üstigə əmir bolux üçün qakirtip qıktım.

8 Məyli kəyərgə barmioşin, Mən həman sening bilən billə boldum wə sening aldingdin barlık düxmənlingni yokitip kəldim; yər yüzidiki uluqlar nam-xəhrətkə igə boləqandək seni nam-xəhrətkə sazawər kildim.

9-10 Mən həlkim boləqan Israilə bir jayni bekitip, ularni xu yərdə tikip əstürimən; xuning bilən ular əz zeminida turidoşan, parakəndiqiliklə uqrimaydoşan bolidu. Rəzillər dəsləptidikidək wə mən həlkim Israil üstigə həkümranlık kılıxqa həkimlarni təyinligən künlərdikidək, ularə qaytidin zulum salmaydu. Mən barlık düxmənlingni sanga bekindürdimən. Wə mənki Pərwərdigar sanga xuni eytip qoyayki, mən sening üqün bir əyni yasap bərimən!

11 Sening künliring toxup, ata-bowiliringning yenioşə qaytkən waqtingda sening nəslingdin, yəni oşulliringdin birini sening ornungni basidoşan kəlimən; Mən uning padixahlıqini mustəhkəm kəlimən.

12 U Manga bir əy yasaydu, Mən uning padixahlıq təhtini mənggü mustəhkəm kəlimən.

13 Mən uningə ata bolimən, u Manga oşul bolidu; mehri-xəpkitimni seningdin əwwal ətkən *idarə qiloşuqidin* juda qiloşnimdək uningdin hərgiz juda qilməymən;

14 uni Mening əyümdə wə Mening padixahlıqında mənggü turoşuzimən; uning təhti mənggü məzmut bolup turoşuzulidu».

15 Natan bu barlık sözlər wə barlık wəhiyni həqnemə qaldurmay, Dawutqa eytip bərdi.

Dawutning duasi wə həmdusanasi

2Sam. 7:18-29

16 Xuning bilən Dawut kirip Pərwərdigarning aldida olturup mundək dedi: «I Huda Pərwərdigar, mən zadi kim idim, mening əyüm nemə idi, Sən meni muxu dərijigə kəturğüdək?

17 Ləkin i Huda Pərwərdigar, *bu mərtiwigə kəturğining* sening nəziringdə kiçikkinə bir ix hesablandı; qünki Sən mən kəlungning əyining yırək kəlgüsi toşruluk səzlidəng wə meni uluq mərtiwilik zat dəp qariding, i Huda Pərwərdigar!□

18 Sən kəminəng üstigə qüxürgən xundək xan-xərap toşruluk Dawut Sanga nemə diyəlisun? Qünki Sən dərwəkə Əz kəlungni Əzüng bilisən.

19 Ah Pərwərdigar, pəkir kəlung üqün həmdə Əz kənglündiki niyiting boyiqə bu barlık uluqlukni kərsitip, bu qong ixlarning həmmisini ayan kilding.

20 Ah Pərwərdigar, kəlikimiz toluq anglioşini boyiqə Sanga təng kəlgüdək həqkim yok; Seningdin bələk həqbir ilah yoktur.

21 Dunyada kəysi bir əl həlkəng Israilə təng kələlisun? Ular ni Əzünggə has biridinbir həlk bolux üqün kətulduşuxqa bərdəng həmdə Misirdin kətulduşurup qıqқан həlkəng aldidin yat əlləni koşlap qıqirip, uluqwar wə bəhəywət ixlər ərkilik Əz namingni tiklidəng!

22 Sən həlkəng Israilni mənggü Əzüngning həlkəng kilding; ah Pərwərdigar, Sənmu ularning Hudasi boldung.

□ **17:17 «bu mərtiwigə kəturğining»** — demək, «Sən meni muxu dərijigə kəturğən» degən səz (18-ayət) uning padixah boləqanlıqini kərsitidu. Ləkin Huda bu imtiyazdin yənə kəp imtiyazlarni koşup bərməkqi. 9-16-ayətləni qaytidin kəring. **«meni uluq mərtiwilik zat dəp qariding»** — baxça birhil tərjimisi «meni yukiridiki (xu) insanning qatarida qariding». Bu tərjimisi toşra bolsa «yukiridki insan», yəni Məsih toşruluk bəxarət bolidu.

²³ Ah Pərwərdigar, əmdi pekir kəlung wə uning əyi toşruşuk kəluən wədəng mənggügə əməl kəlinsun; Sən degənliring boyiqə ixni ada kəluəysən!

²⁴ Amin, wədəng əməl kəlinsun, xundakla nəming mənggü uluəluənsun, kixilər: «Samawi kəxunning Sərdari Pərwərdigar Israilning Hudasi, həkəkətən Israilə Hudadur!» desun; wə xundak bolup, pekir kəlung Dawutning əy-jəməti Sening aldingda məzmut turəluəzulsun.

²⁵ Ah Hudayim, Sən pekir kəlungə sanga əy yasaymən, degən wəhiy kəltürdüng; xunga kəlung Sening aldingda muxundak dua kəlixkə jür'ət kildi.

²⁶ Ah Pərwərdigar, Sən birdinbir Hudadursən, Sən pekir kəlungə muxundak əmətni berixni wədə kilding;

²⁷ Əmdi pekir kəlungning əy-jəmətiğə iltipət kəlip, uning Sening aldingda mənggü turuxioə sakliəqəysən. Qünki Sən, ah Pərwərdigar, *pekirning əy-jəmətiğə* iltipət kilding wə xuning bilən u mənggügə bəht-iltipətka nesip bolidu».

18

Dawut Filistiy, Moabiy wə Zobaqlarni məqlup kəlidu

2Sam. 8:1-15

¹ Xu ixtin keyin xundak boldiki, Dawut Filistiyərgə hujum kəlip ularni boysundurup, ularning kəlidin Gatni wə uningə təwə yeza-kəntlərnə tartiwaldi.

² U yənə Moabiyərgə hujum kildi; Moabiyər uningə bekinip, olpan tələydiəlan boldi.

³ Zobaqlarning padixahi Hədad'ezər əz təwəsini Əfrat dəryasiəiqə kəngəytxkə atlinip qikqanda, Dawut taki Hamatka kədər uningə hujum kildi.

⁴ Dawut uning ming jəng hərwisini olja aldi, yəttə ming atlik ləxkirini, yigirmə ming piyədə ləxkirini əsir aldi. Dawut barlik jəng hərwilirining atlirining peyini kirkitiwetip, pəkət yüz hərwiə qəxkədək atnilə elip kaldi.

Dawut Suriylərnə məqlup kəlidu

⁵ Dəməxktiki Suriylər Zobaqlarning padixahi Hədad'ezərgə yərdəm berixkə kəldi; Dawut Suriylərdin yigirmə ikki ming əskərnə öltürdi.

⁶ Dawut Suriyədiki Dəməxkə rayoniə qərawul ətrətlirini turəluəwidi, Suriylər Dawutka bekinip, uningə olpan tələydiəlan boldi. Dawut kəyərgə *jənggə* qikmisun, Pərwərdigar uni kəşdəp turdi. □

⁷ Dawut Hədad'ezərnəng hizmətkərliri ixlitidiəlan altun kəlkənlərnəng həmmisini Yerusəlemə qəlip kəytti.

⁸ U yənə Hədad'ezərgə təwə Tibhat bilən kundin ibarət ikki xəhərdin nuroşun mis olja aldi; keyinki zamanlarda Sulayman muxu mislərnə ixlitip mis kəl, mis tüwrüklər wə bəxkə barlik mis əswəblərnə yasatqan. □

⁹ Hamat padixahi Tow Dawutning Zobaqlar padixahi Hədad'ezərnəng pütün kəxunini məqlup kəlanlikini ənglap, □

□ **18:6** «Pərwərdigar uni kəşdəp turdi» — yəki «Pərwərdigar qəlibigə erixtürüp turdi».

□ **18:8** «Tibhat» — yəki «Təbah». □ **18:9** «Tow» — «2Sam.» 9:9də «Toy».

¹⁰ Öz oəli Hadoramni Dawutka salam berip, uning Hadad'ezər bilən jəng kilip, uni məəqlup kiləqan ələlbisini təbrikləxkə əwətti. Qünki Tow əslidə Hadad'ezər bilən daim uruxup turatti. Hadoram hərhil altun, kümüx, mis əswab-jabduqlarni sowəqə kilip əkəldi.

¹¹ Dawut padixah bu əswab-jabduqlarni hərəkaysi əllərdin, jümlidin Edom, Moab, Ammonlardin, Filistiylərdin wə Amaləklərdin olja aləqan altun-kümüxlər bilən qoxup həmmisini Pərwərdigarəqə beəqixlidi.

Dawut Edomlarni məəqlup kilidu

¹² Zəruiyaning oəli Abixay «Xor wadisi»da Edomiylardin on səkkiz ming adəmnı əltürdi.

¹³ Dawut Edomda qarawul ətrətlirini turəquzdi; Edomlarning həmmisi Dawutka beqindi. Dawut kəyərgə jənggə qiqmisun, Pərwərdigar uni qəəpəp turdi.□

Dawutning muhim hizmətkarliri

2Sam. 8:16-18; 20:23-26

¹⁴ Dawut padixah bolup pütün Israil üstigə həkümranlıq kilip, barlıq həlkiqə adalət wə həkəkəniylik bilən muamilə kildi.

¹⁵ Zəruiyaning oəli Yoab qəxunəqə sərdar, Ahiludning oəli Yəhəxafat mirza,

¹⁶ Ahitubning oəli Zadok bilən Abiyatarning oəli Abimələk *bax* kahin, Xawxa katip,

¹⁷ Yəhəyadaning oəli Binaya Kərətiylər bilən Pələtiylərnin yəlbəxqisi idi; Dawutning oəqulliri uning yənidiki əməldarlar boldi.□

19

Dawutning əlqiliri həkərtlinidu

2Sam. 10:1-19

¹ Keyinki wəqitlarda xundəq boldiki, Ammonlarning padixahı Nahax əldi; oəli Hənun ornioqə padixah boldi.

² Dawut: «Nahax mənə iltipət kərsətini üqün, uning oəli Hənunəqə iltipət kərsitimən» dəp, atisinin pətisigə uning kənglini soraxkə Hənunning yənioqə əlqilərnı əwətti. Dawutning əlqiliri Ammonlarning zeminoqə yetip kelip, kənglini sorioqili Hənun bilən kəruxməkqi boldi.

³ Ləkin Ammonlarning əməldarliri Hənunəqə: «Dawutni rastla atilirinin izzət-hərmitini kilip siligə kəngül sorioqili adəm əwətiptu, dəp qaramla? Uning hizmətkərlirinin əzlrinin əldiliriəqə kelixi bu yərnı kütixit, əədurmiqilik kilix, qarlıx üqün əməsmidu?» — dedi.

⁴ Xuning bilən Hənun Dawutning hizmətkərlirini tutup, ularning saqal-burutlirini quxürgüziewetip həm kiyimlirinin bəldin təwinini kəstürüwetip andin ularni qəyüwətti.

⁵ Bəzilər kelip Dawutka əlqilərnin əhwalini uqurturdi; u ularni kütüwəlixkə əldioqə adəm əwətti, qünki ular tolimu iza-ahənəttə qəloqanidi. Xunga padixah ularəqə: «Saqal-burutinglar əsqiqilik Yeriho xəhiridə turup andin yənip kelinglar» dedi.

□ **18:13** «Pərwərdigar uni qəəpəp turdi — yəki «Pərwərdigar ələlibigə erixtürüp turdi».

□ **18:17** «Kərətiylər bilən Pələtiylər» — bəkim Dawutka əlahidə muhəpizətqilər yəki əlahidə zərbidar əskərlər boluxi mumkin idi.

Ammonlar uruxka təyyarlinidu

6 Ammonlar əzlrining Dawutning nəpritiyə uqriqanlığını bildi, Hanun wə Ammonlar Aram-Naharaim, Aram-Maakah wə Zobaqdin jəng hərwişi wə atlık ləxkər yallaxka adəm əwətip ming talant kümüx bərdi. □

7 Ular ottuz ikki ming jəng hərwişi, xundakla Maakah padixahi bilən uning qoxunini yalliwalidi; ular Mədəbaning aldiyə kelip bargah kürdi. Ammonlarmu jəng kilix üqün hərqaysi xəhərliridin kelip jəm boluxti.

8 Dawut buni anglap Yoab bilən barlık əskər qoxunini *ularning aldiyə* qıqardı.

9 Ammonlar qıqip xəhər dərwazisininə aldida səp tüzüp turdi; jənggə atlinip qıqqan padixahlarmu dalada ayrim səp tüzüp turuxti.

Suriylər bilən Ammonlar məşlup bolup qekinidu

10 Yoab əzining aldi-kəynidin hujumyə uqraydiqanlığını kərup, pütin Israildin bir kışim sərhil adəmlərnə tallap, Suriylər bilən jəng kilixka ularnə səptə turozuzdi;

11 u qaloqan adəmlirini inisi Abixayyə tapxurdi, xuningdək ular əzlrini Ammonlar bilən jəng kilixka səp kilip təyyarlidi.

12 Yoab Abixayyə: «Əgər Suriylər mangu küqlük kəlsə, sən mangu yardəm bərgəysən; əmma Ammonlar sanga küqlük kəlsə, mən bərip sanga yardəm bərey.

13 Jür'ətlik boləin! Əz həlkimiz üqün wə Hudayimizning xəhərliri üqün baturluk kılayli. Pərwədigar Əzigə layik kərunqinini kıloqay! — dedi.

Dawut Suriylər bilən Ammonlarni məşlup kilidu

14 Əmdi Yoab wə uning bilən boləqan adəmlər Suriylərgə hujum kiləili qıkti; Suriylər uning aldidin qaçti.

15 Suriylərnəng qaçkanlığını kərgən Ammonlarmu Yoabning inisi Abixayyning aldidin qəqip, xəhərgə kiriwaldi. Andin Yoab Yerusaleməyə qaytip kəldi.

16 Suriylər bolsa əzlrining Israillarning aldida məşlup boləqinini kərgəndə, əlqi əwətip, Əfrat dəryasining u təripidiki Suriylərnə qakirtip kəldi. Hədad'əzərnəng qoxunining sərdari boləqan Xofaq ularyə yetəkqi idi.

17 Buningdin həwər tapkan Dawut pütkül Israil həlkini yiqip İordan dəryasidin ətup, Suriylərnəng yeniyə kelip ularyə qarxi səp tüzüp turdi. Dawutning səp tüzgənlikini kərgən Suriylər jənggə atlandı.

18 Suriylər Israillarning aldidin qaçti; Dawut Suriylərdin yəttə ming jəng hərwilikni wə kırık ming piyədə ləxkərnə əltürdi wə yənə Suriylərnəng sərdari Xofaqni əltürdi. □

19 Hədad'əzərnəng əməldarlıri Israil aldida yəngilqinini kərgəndə, Dawut bilən sülh kilip uningyə bəkidi; xuningdin keyin Suriylər ikkinqi Ammoniyələyə yardəm bərixni halimaydiqan boldi. □

□ **19:6 «Aram-Naharaim»** — yaki «Mesopotamiyə». «Aram» bolsa Suriyəning kona namidur. **«ming talant kümüx»** — ming talant kümüx 30000 kilogramqə boluxi mumkin. □ **19:18 «kırık ming piyədə ləxkər»** — yaki «kırık ming atlık». «2Sam.» 10:18ni kəring. Uningda «yəttə yüz jəng hərwişi» deyilidu. Pərkining səwəbi bəlkim: (1) qolimizdiki kəqürmilərdə kəqürgüqinəng səwənliki boluxi mumkin; (2) ikki ayətə hatiriləngən sanlarnə hesablx nuqtisi əhkimaydiqan boluxi mumkin. □ **19:19 «Hədad'əzərnəng əməldarlıri»** — yaki «Hədad'əzərgə bəkinəqanlar» — «2Sam.» 10:19ni kəring

20

Yoabning Ammonlarning paytəhti Rabbahni hujum kılıp aloqanlıki
2Sam. 12:26-31

¹ Xundak boldiki, yengi yilning bexida, padixahlar jənggə atlanəjan waqıtta, Yoab küçlük kısımnı baxlap kelip, Ammonlarning yərlirini wəyran kılıp, andin Rabbahni muhasirəgə aldı. U qaşda Dawut Yerusalemda turuwatatti. Yoab Rabbahğa hujum kılıp xəhərni wəyran kılıp taxlıdı. □

² Dawut ularning padixahning bexidin tajni eliwidi (altuning eojirliki bir talant çiqti, uningə yakutlar konduruləjanidi), kixilər bu tajni Dawutning bexiəgə kiydürüp koydı. Dawut xəhərdin yənə nuroqun jəng çəniymətlirini elip kətti. □ ■

³ U yənə xəhərdiki həlkni elip çiqip hərə, jotu wə palta bilən ixləxkə saldı; Dawut Ammonning hərəkəysi xəhərliridiki həlklərnimu xundak ixlətti; andin Dawut kəpçilik bilən Yerusaleməgə qaytti.

Dawut Filistiyərnı üq kətim məşlup kılıdu. Tət gigantning kətl kılınıxi
2Sam. 21:18-22

⁴ Xu wəkədin keyin *Israillar* Gəzərdə Filistiyələr bilən soquxti; u qaşda Huxatlık Sibbikay Rəfayıylardın boləjan Sippay isimlik birini öltürüwətti, Filistiyələr tiz pükti. □

⁵ Keyinqə *Israillar* bilən Filistiyələr yənə soquxti; Yairning oşli Əlhanən Gatlık Goliyatning inisi Lahmini öltürdi; bu adəmning nəyzişining dəstisi bəpkarnıng okidək tom idi.

⁶ Keyinki waqıtlarda Gatta yənə soqux boldi; u yərdə nahəyiti bəstlik bir adəm bar idi, uning kolidimu, putidimu altidin barmak bolup, jəmiy yigirmə tət barmıki bar idi; umu Rəfayıylardın idi. □

⁷ Bu adəm *Israillarnı* tilliojili turuwidi, Dawutning akisi Ximiyaning oşli Yonatan çiqip uni öltürüwətti.

⁸ Bular Gatlık Rafaning əwladliri bolup, həmmisi Dawut wə uning hizmətkarlırining kolidə əldi.

21

Dawutning gunahı — u ahalini sanəktin ötküzidu
2Sam. 24:1-25

¹ Xəytan *Israillaroğa* zərbə berix üqün, Dawutni *Israillarnı* sanəktin ötküzüxkə ezikürdi. □

□ **20:1 «yengi yilning bexida»** — Huda Yəhədiy həlkiğə tapxurojan kalendar boyiqə «yengi yil» ətiyazda baxlinatti («Mis.» 12:2). □ **20:2 «Dawut ularning padixahning bexidin tajni eliwidi ...»** — yaki «Dawut buti Milkomning bexidin tajni eliwidi ...». «**eojirliki bir talant**» — bir talant bəlkim 30 kilogram idi. □ **20:2** 2Sam. 12:30 □ **20:4 «Rəfayıylar»** — bəlkim gigantlar idi. «2Sam.» 21:16-22ni kəring. □ **20:6 «Rəfayıylar»** — ibraniy tilidə «Rafaning əwladliri». □ **21:1 «Xəytan *Israillaroğa* zərbə berix üqün, Dawutni *Israillarnı* sanəktin ötküzüxkə ezikürdi»** — «sanəktin ötküzüx» degən səz *İsrailning* əskiriy küçini kəzdə tutıdu. 5-ayətni kəring. Baxқа birhil tərjimisi «Düxməning *Israillaroğa* zərbə bərməkqi boləjini Dawutni *Israillarnı* sanəktin ötküzüxkə aldiratti» («Xəytan» wə «düxmən» ibraniy tilidə bir səz bilənla ipadiliniду). Bizningqə «eziküridu» yaki «aldiratti» degən səz bir rohiy küqning məwjutlukini kərsitidu, xunga «Xəytan» dəp tərjimə kılduq. «2Sam.» 24:1nimu kəring.

2 Xunga Dawut Yoabka wə həlkning yobxaxqiliriya: «Silər Bəər-Xebadin Danəqiqə arilap Israillarni sanaktin ötküzüp kelip mening bilən körüxüŋlar, ularning sanini biləy» dedi. □

3 Lekin Yoab jawabən: —«Pərwərdigar Öz həlkini hazır məyli qanqilik bolsun, yüz həssə axuruwətkəy. Lekin i hojam padixahim, ularning həmmisi özüngning hizmitingdə turuwatqanlar əməsmu? Hojam bu ixni zadi nemə dəp tələp kildiu? Hojam Israilni nemixka gunahka muptila kildila?» — dedi. □

4 Lekin padixahning səzi Yoabning səzini besip qüxti; xunga Yoab qikip pütün Israil zeminini arilap Yerusalemoğa kaytıp kəldi.

5 Yoab sanaktin ötküzülgən həlkning sanini Dawutka məlum kildi; pütün Israilda kolida kiliq kətürələydiqan adəmlər bir milyon bir yüz ming; Yəhüdalardin kolida kiliq kətürələydiqan adəmlər tət yüz yətmix ming bolup qikti.

6 Birəq Lawiylar bilən Binyaminlarla sanakka kirmidi; qünki padixahning bu buyruqi Yoabning nəziridə yirginqlik idi.

Pərwərdigar jaza qüxüridu

7 Huda bu ixni yaman kərgəqkə, Israillaroğa zərbə bərdi. □

8 Dawut Hudağa: «Mən bu ixni kiliq qong gunah ötküzüptimən; əmdi mənki kulungning bu kəbiqlikini kəqürüxingni tiləymən, qünki mən tolimu əhmikanə ix kıptimən» — dedi.

9 Pərwərdigar Dawutning aldin kərgüqisi boləqan Gadka:

10 Sən berip Dawutka eytip: «Pərwərdigar mundak dəyduki, Mən sanga üç bala-kazani aldingda qoyimən; xuningdin birini talliwal, Mən xuni bexinglarəğa qüxürimən» degin, — dedi.

11 Xuning bilən Gad Dawutning yenioğa kelip: «Pərwərdigar mundak dəydu:

12 «Kəni talliojin: Ya üç yil aqarqilikta kəlixitin, ya üç ay düxmənlərnin aldidin kəqip, yawliring tərpidin qoqlap kiliqlinixidin wə yaqi üç kün Pərwərdigarning kiliqining uruxi — yəni waba kesilining zeminda tarkilixi, Pərwərdigarning Pərixtisining Israilning pütün qəgrisini harab kilixidin birini talliojin». Əmdi oylinip kər, bir nemə degin; mən meni əwətküqigə nemə dəp jawap bərey?» dedi.

13 Dawut Gadka: «Mən bək kattik təngliktə qaldim; əmdi Pərwərdigarning kolioğa qüxəy dəymən, qünki U tolimu xəpəkətluktur. Pəkət insanlarning kolioğa qüxmisəm, dəymən» dedi.

14 Xu səwəblik Pərwərdigar Israiləğa waba tarkatti; Israillardin yətmix ming adəm öldi.

15 Huda Yerusalemnı wəyran kiliq taxlax üçün bir Pərixтини əwətti; u wəyran kiliwatqanda, Pərwərdigar əhwalni kərüp əzi qüxürgən bu bala-kazadin puxayman kiliq kaldı-də, wəyran kילוquqi Pərixtiğə: «Bəs! Əmdi kolungni tart!» dedi. U qaqda Pərwərdigarning Pərixtiyi Yəbusiy Ornanning haminining yenida turatti. □

□ **21:2 «Bəər-Xebadin Danəqiqə»** — «Bəər-Xeba» Israil zenimining əng jənubiy qetidə, «Dan» bolsa əng ximaliy qetidə idi. □ **21:3 «Hojam Israilni nemixka gunahka muptila kildila?»** — kizik yeri xuki, Yoab adətə Hudadin anqə qorkməydiqan adəm bolup, muxu waqitlarda hojisiya qariqanda, Hudaning iradisini obdan bilətti. «Həlkni sanaktin ötküzüx» deqən gunah toqruluk «Samuil»diki «koxumqə sez»imizdə azraq tohtilimiz. □ **21:7 «Huda bu ixni yaman kərgəqkə, Israillaroğa zərbə bərdi»** — nemixka «həlkni sanaktin ötküzüx» gunah hesablinidu? Bu toqruluk «Samuil»diki «koxumqə sez»imizni kəring. □ **21:15 «Ornan»** — yaqi «Arawna». «2Sam.» 24:16ni kəring.

¹⁶ Dawut bexini kətürüp, Pərwərdigarning Pərixtisining asman bilən yərning arilikida, qolidiki oqilaptin suquruqan kiliqini Yerusalemoğa təngləp turuqanliqini kərdi. Dawut bilən aqsakallarning həmmisi bəz rəhtkə oraloqan həlda yərgə düm yikildi.

¹⁷ Dawut Hudağa: «Həlkning sanini elip qikixni buyruquqi mən əməsmu? Gunah kilip bu rəzillik ətküzgüqi məndurmən; bu bir pada qoylar bolsa, zadi nemə kildi? Ah, Pərwərdigar Hudağım, kolung Öz həlkinggə əməs, bəlki manga wə mening jəmətimgə qüxkəy, wabani Öz həlkingning üstigə qüxürmigəysən!» dedi.

Dawut qurbangah selip qurbanliq sunidu

¹⁸ Pərwərdigarning Pərixtsi Gadka: Sən berip Dawutka eytkin, u Yəbusiy Ornanning haminoğa qikip Pərwərdigarğa bir qurbangah salsun, dewidi,

¹⁹ Dawut Gadning Pərwərdigarning namida eytkini boyiqə xu yərgə qikti.

²⁰ U qağda Ornan buoqday tepiwatatti; Ornan burulup Pərixtni kərüp, əzi tət oqli bilən məküwaləqanidi.

²¹ Dawut Ornanning yenioğa kəlgəndə, u bexini kətürüp Dawutni kərüp, hamandin qikip kəldi-də, bexini yərgə təgküdək egip Dawutka təzim kildi.

²² Dawut Ornanğa: «Həlk iqidə taraloqan wabani tosüp kəlix üqün, muxu hamanni wə ətrapidiki yərni manga setip bərsəng, bu yərdə Pərwərdigarğa atap bir qurbangah salay dəymən. Sən toluq bağa qoyup bu yeringni manga setip bərsəng» dedi.

²³ — Alsila, oqojam padixahimning kəndək kiləsi kəlsə xundək kiləy; kərisila, qurbanliq kilixka kalilarni bərey, haman tepidioqan tirn-larni otun kilip qəlisila, buoqdayni ax hədiyəsigə ixlətsilə; bularning həmmisini mən əzlrigə tuttum, dedi Ornan Dawutka.

²⁴ «Yək», — dedi Dawut Ornanğa, — «kəndəklə bolmisun mən toluq bahəsi boyiqə setiwalimən; qünki mən seningkini eliwəlip Pərwərdigarğa atısam bolmaydu, bədəl təliməy kəydürmə qurbanliqni hərgiz sunmaymən».

²⁵ Xuning bilən Dawut altə yüz xəkəl altunni əlqəp Ornanğa berip u yərni setiwalidi. □

²⁶ Dawut u yərgə Pərwərdigarğa atap bir qurbangah saldi wə kəydürmə qurbanliq wə inakliq qurbanliqi sunup, Pərwərdigarğa nida kildi; Pərwərdigar uning tiligini qəbul kərüp, jawabən asmandin kəydürmə qurbanliq qurbangahioğa ot qüxürdi.

²⁷ Pərwərdigar Pərixtsini buyruwidi, U kiliqini kəyrtidin oqilipioğa saldi.

Muqəddəs ibadəthana selix ornini bekitix

²⁸ U qağda, Dawut Pərwərdigarning Yəbusiyıldarin boləqan Ornanning haminida uning tiligigə jawab bərgənlikini kərüp, xu yərdə qurbanliq sunuxka baxlıdi.

²⁹ U qağda, Musa qəldə yasatқан Pərwərdigarning qediri wə kəydürmə qurbanliq qurbangahı Gibeonning egizlikidə idi;

³⁰ lekin Dawut Pərwərdigarning Pərixtisining kiliqidin kərkup, u yərning aldioğa berip Hudadin yol soraxka jür'ət kılalmaytti.

□ 21:25 «altə yüz xəkəl altun» — 600 xəkəl 7 kilogramqə bolatti. «2Sam.» 24:24 boyiqə u «haman wə kalilar» üqün 50 xəkəl kümüx beridu. Muxu yərdə u xubhisizki Ornanning pütkül «yər»ini setiwalidu.

22

¹ Xunga Dawut: «Mana bu Pərwərdigar Hudaning öyi bolidioqan jay, mana bu Israil üqün köydürmə qurbanlik sunidioqan qurbangah bolidu» — dedi.

Muqəddəs ibadəthana salidioqan materiyallarni hazirlax

² Dawut Pərwərdigarning öyini saldurux üqün Israil zeminidiki yat əldikilərnı yioixni buyrudi həm taxlarnı oyuxka taxqilarnı təyinlidi.

³ Ixik-dərwazilaroqa ixlitixkə miq wə girə-baldak yasax üqün nuroqun təmür təyyarlidi; yənə nuroqun mis təyyarlıdiki, uning eoırliqini tarazilap bolmaytti; □

⁴ u yənə san-sanaksiz kedir yaşıqı təyyarlidi, qünki Zidonluqlar bilən Turluqlar Dawutka nuroqun kedir yaşıqı yətküzüp bərgənidi.

⁵ Dawut kənglidə: «Oqlum Sulayman tehi yax, bir yumran kəqət halas, Pərwərdigaroqa selinidioqan öy nahayiti bəhəywət wə katta boluxı, xan-xəhriti barlıq yurtlaroqa yeyilixi kerək; xuning bilən bu öygə ketidioqan materiyallarni hazirlap qoyuxum kerək» dəp oylidi. Xunga Dawut əlüxtin ilgiri nuroqun materiyal hazirlap qoydi.

Dawut Sulaymanoqa muqəddəs öy selixni wəsiyət qilidu

⁶ Dawut oqlı Sulaymannı kiqkirip uningəqa Israilning Hudasi boləqan Pərwərdigarəqa öy selixni tapilidi.

⁷ Dawut Sulaymanəqa mundak dedi: «I oqlum, mən əslidə Pərwərdigar Hundayimning namioqa atap bir öy selixni oylioqan,

⁸ lekin Pərwərdigarning manga: «Sən nuroqun adəmning qenini təktüng, nuroqun qong jənglərnı kilding; sening Mening namimoqa atap öy selixingəqa bolmaydu, qünki sən Mening aldimda nuroqun adəmning qenini yərgə təktüng.

⁹ Kara, seningdin bir oqlul tərulidu; u aram-tinqlik adimi bolidu, Mən uni hər tərəptiki düxmənliridin aram tapquzimən; uning ismi dərwəkə Sulayman atilidu, u təhttiki künliridə Mən Israiləqa aram-tinqlik wə asayixlik ata qilimən. □

¹⁰ U Mening namimoqa atap öy salidu; u Manga oqlul bolidu, Mən uningəqa ata bolimən; Mən uning Israil üstidiki padixahlik təhtini mənggü məzmut qilimən» degən səz-kalami manga yətti.

¹¹ I oqlum, əmdi Pərwərdigar sening bilən billə boləqay! Xuning bilən yolung rawan bolup, Uning sening toqruluk bərgən wədisi boyiqə Pərwərdigar Hundayingning öyini salisən.

¹² Pərwərdigar sanga pəm wə əkil bərgəy wə Israilni idarə qilixka kərsətmə bərgəy, seni Pərwərdigar Hundayingning muqəddəs qanunioqa əməl qilidioqan qiloqay.

¹³ Xu waqıtta, Pərwərdigar Israillar üqün Musəqa tapxuroqan bəlgilimə-həkümlərgə əməl qilsang, yolung rawan bolidu. Qəysər, batur bol! Qorqma, həduqurpmu kətmə. □

¹⁴ Kara, mən Pərwərdigarning öyi üqün japa-müxəkkətlirim arqilik yüz ming talant altun, ming ming talant kümüx wə intayın kəp, san-sanaksiz

□ 22:3 «girə-baldak» — yaki «ilmək-ilgəklər». □ 22:9 «uning ismi dərwəkə Sulayman atilidu» — «Sulayman» degən isim ibranıy tilidiki «xalom» (tinqlik, hatirjəmlilik)kə baqlıq (ərəb tilida «salam»). □ 22:13 «həduqurpmu kətmə» — yaki «qəyrətsiz bolma».

mis, tēmür təyyarlıdım; yənə yaqaq wə tax təyyarlıdım; buningəyə yənə sən koxsang bolıdu. □

¹⁵ Buningdin baxka seningdə yənə tax kəsküqi, tamqi, yaqaqqı həm hərhil hizmətlərni kılalaydıqan nuroqun ustılar bar;

¹⁶ altun-kümüx, mis, tēmür bolsa san-sanaksız; sən ixka tutuxuxka ornungdin tur, Pərwərdigarim sening bilən billə boləy!» □

Dawut əməldarlarəyə Sulaymanın əy selixiəyə yadəmlixixni wəsiyətkılıdu

¹⁷ Dawut yənə İsraıldiki əməldarlarəyə oqlı Sulaymanəyə yadəm berixni tapılap:

¹⁸ «Hudayinglar boləqan Pərwərdigar silər bilən billə əməsmu? Hər ətrəpınglarda silərgə tinq-aramlık bərgən əməsmu? Qünki U bu zemındiki ahalını qolumaqə tapxurdi; zemin Pərwərdigarning aldidə wə həlkıning aldidə tızginləndi.

¹⁹ Əmdi silər pütün kəlbınglar, pütün jeninglar bilən kət'iy niyətkə kelip, Hudayinglar boləqan Pərwərdigarnı izlənglar; Pərwərdigarning əhdə sanduqını wə Hudaning muqəddəshanisidiki qaqa-əswablırını Uning namioqə atəp selinoqan əyigə apirip koyux üqün, Pərwərdigar Hudaning muqəddəshanisini selixkə ornunglardın kopunglar!» dedi.□

23

Lawiylarning wəzıpsı wə guruppilixi

¹ Dawut kərip künliri toxay dəp qaloqanda, oqlı Sulaymannı İsraıl üstigə padıxah kılıp tiklidi.

² Dawut İsraıldiki əməldarlarnı, kaqınlarnı wə Lawiylarnı yioqdi.

³ Lawiylardın ottuz yaxtin axqanlarning həmmisi sanaktın ötküzüldi; tizimlanəqini boyiqə, ulardın ərlər jəmiy ottuz səkkiz ming kixi idi.

⁴ Dawut: «Bularning iqidə yigirmə tət ming kixi Pərwərdigarning əyini baxkurux hizmitigə, altə ming kixi əməldar wə sotqılıkka,

⁵ tət ming kixi dərwəziwənlikkə wə yənə tət ming kixi mən yasioqan sazlar bilən Pərwərdigarəyə həmdusana okux ixioqə koyulsun» — dedi.

⁶ Dawut ularnı Lawiynıng oqlı Gərxon, Kohat wə Mərari jəmətliiri boyiqə guruppılarəyə bəldi: —

⁷ Gərxoniylardın Ladan bilən Ximəy bar idi;

⁸ Ladanning oqlı: tunji oqlı Yəhıyəl, yənə Zitə bilən Yoeldin ibarət üq kixi idi;

⁹ Ximəynıng oqlıdın Xelomit, Həziyəl wə Hərandın ibarət üq kixi idi; yukirikilar Ladanning jəmət baxlıqliri idi.

¹⁰ Ximəynıng oqulliri Jahat, Zina, Yəux wə Beriyaq, bu tətəylənnıng həmmisi Ximəynıng oqlı idi. □

□ **22:14 «yüz ming talant altun»** — az degəndə 3000 tonna altun. **«ming ming talant»** — az degəndə 30000 tonna kümüx. □ **22:16 «altun-kümüx, mis, tēmür bolsa san-sanaksız»** — yaki «zərgər, miskər, tēmürqilər bolsa sanaksızdur». □ **22:19 «Əmdi silər pütün kəlbınglar, pütün jeninglar bilən kət'iy niyətkə kelip, Hudayinglar boləqan Pərwərdigarnı izlənglar»**

— ıbraniy tilidə «Əmdi Pərwərdigar Hudayinglarnı izləxkə jan-dilinglarnı qıng kilinglar» degən bilən ipadilini. □ **23:10 «Zina»** — 11-ayəttə «Ziza».

11 Jaħat tunji oşul, Ziza ikkinqi oşul idi; Yəux bilən Beriayahning əwladliri kəp bolmioşaqqa, bir *jəmət guruppisi* dəp həsablanoşan.

12 Koħatning oşulliri Amram, Izħar, Həbron wə Uzziyəldin ibarət tət kixi idi.

13 Amramning oşli Hərun bilən Musa idi. Hərun bilən uning əwladliri əng muqəddəs buyumlarni paklaş, Pərwərdigarning aldidə mənggügə *qurbanliklarni* sunux, uning hizmitini kiliş, mənggü uning namidin bəht tilər dua berixkə ayriloşanidi. □

14 Hudaning adimi Musəşə kəlsək, uning əwladliri Lawiy kəbilisidin dəp həsablınıp pütülgən.

15 Musaning oşli Gərxom bilən Əliezər idi.

16 Gərxomning oşulliridin Xəbuyəl qong oşli idi.

17 Əliezərning oşli Rəħabiya idi; Əliezərning baxkə oşli bolmioşan, ləkin Rəħabiyaning oşulliri nahayıti kəp idi. □

18 Izħarning tunji oşli Xelomit idi.

19 Həbronning oşulliri: tunji oşli Yeriya, ikkinqi oşli Amariya, üçinqi oşli Yahəziyə, tətinqi oşli Jəkamiyam idi.

20 Uzziyələning oşulliri: tunji oşli Mikah, ikkinqi oşli Yixiya idi.

21 Mərarining oşli Maħli bilən Muxi idi; Maħliling oşli Əliazar bilən Kix idi.

22 Əliazar əlgəndə oşli yək, kizlirila bar idi; ularning tuşqanliri, yəni Kixning oşulliri u kizlarni əmrigə aldi.

23 Muxing Maħli, Edər wə Yərəmot degən üqlə oşli bar idi.

24 Yukirikilarning həmmisi Lawiyning əwladliri bolup, jəmətliri boyiqə, yəni jəmət baxliri boyiqə yigirmə yaxtin axkən ərkəklər royhətkə elinoşan; ular Pərwərdigarning əyidiki wəzipilərnə ətəkkə ismilliri boyiqə tizimlanəşanidi.

25 Qünki Dawut: «İsrailning Hudasi Pərwərdigar Əz həlkişə aram berip, Əzi mənggü Yerusalemde makan kılıdu;

26 xuning bilən Lawiyəlarıning muqəddəs qədirmi wə uning iqidiki hərəkəysi kaqa-əşwablarni kətürüp yürüxning həjiti yək» degənidi.

27 Xunga Dawutning jan üzix aldidiki wəsiyiti boyiqə, Lawiyəlarıning yigirmə yaxtin yukirilirining həmmisi sanaktin ətküzülgənidi.

28 Ularning wəzipisi bolsa Hərunning əwladlirining yenida turup, Pərwərdigarning əyining ixlirini kiliş idi; ular həyolə-aramlarni baxkurux, barlik muqəddəs buyumlarni pakiz tutux, kışkisi, Pərwərdigarning əyining hizmət wəzipilirini bejirixkə məs'ul idi;

29 yənə «tiziloşan təkdım nan», ax hədiyə unliri, pətir kəturmaqlar, kəzan nanliri wə maylik nanlarəşə, xundakla hərhil əlqəş əşwabliriəşə məs'ul idi;

30 ular yənə hərəküni ətigəndə ərə turup Pərwərdigarəşə təxəkkür eytip həmdusana okuytti, hərəküni kəqlikimu xundak kılatti.

31 Yənə xabat küni, hər yengi ayda, xuningdək bekitilgən həyt-bayramlarda sunulidiloşan barlik kəydürmə qurbanliklarəşə məs'ul idi. Əzlrigə kəritiloşan bəlgilimə boyiqə, ular daim Pərwərdigarning aldiəşə bekitilgən sani wə nəwiti bilən hizməttə turatti. □

□ 23:13 «*qurbanliklarni sunux*» — yaki «huxbuy yekix». □ 23:17 «*Əliezərning oşli*» — ibraniy tilida «Əliezərning oşulliri». □ 23:31 «*Yənə xabat küni, hər yengi ayda, xuningdək bekitilgən həyt-bayramlarda sunulidiloşan barlik kəydürmə qurbanliklarəşə məs'ul idi*» — Lawiyəlar əzlrə qurbanliklarni sunmaytti, biraş ularni təyyarlaşkə məs'ul idi.

³² Ular jamaət qədирini həm muqəddəs jayni baqatti, xundaqla özlirining Pərwərdigarning öyidiki hizməttə boluwatqan kərindaxliri, yəni Hərurning əwladliriqə qaraytti.

24

Dawut kaһinlarni nəwət-guruppilaroqa bəlidu

¹ Hərun əwladlirining nəwətqilikkə bəlünüxi təwəndikiqə: Hərurning oşli Nadab, Abihu, Əliazar wə Itamar.

² Nadab bilən Abihu atisidin burun əlöp kətkən həm pərzənt kərmigənidi; xunga Əliazar bilən Itamar kaһinliqni tutatti.

³ Dawut wə Əliazarning əwladliridin Zadok wə Itamarning əwladliridin Ahimələk ularning kərindaxlirini guruppilaroqa bəlöp, wəzipisi boyiqə ixka koydi;

⁴ Əliazarning əwladliridin jəmət bexi boləjanlar Itamarning əwladliridin jəmət bexi boləjanlardin kəp ikənlikini bilip, ularni xuningoqa asasən ayrip nəwət-guruppilaroqa bəldi. Əliazarning əwladliridin jəmət bexi boləjanlar on altə kixi idi, Itamarning əwladliridin jəmət bexi boləjanlar səkkiz kixi idi;

⁵ ular qək taxlax yoli bilən təngxəp nəwət-guruppilaroqa bəlundu. Xundaq kilip muqəddəshanidiki ixlaroqa məs'ul boləjanlar wə Hudaning aldidiki ixlaroqa məs'ul boləjanlar həm Əliazarning əwladliridinmu həm Itamarning əwladliridinmu boldi. □

⁶ Lawiy Nətanəlning oşli Xemaya katip bolsa padixah, əmədarlar, kaһin Zadok, Abiyatarning oşli Ahimələk, xundaqla kaһinlarning wə Lawiy-larning jəmət baxliqliri aldida ularning ismini pütüp koydi. Əliazarning əwladliri iqidin bir jəmət tallandi, andin Itamarning əwladliri iqidinmu bir jəmət tallandi.

⁷ Birinqi qək Yəhəyaribka, ikkinqi qək Yədayaoqa,

⁸ üçinqi qək Hərimoqa, tətinqi qək Seorimoqa,

⁹ bəxinqi qək Malkiyaoqa, altinqi qək Miyaminoqa,

¹⁰ yəttinqi qək Həkkozəqa, səkkizinqi qək Abiyaoqa,

¹¹ tokkuzinqi qək Yəxuaəqa, oninqi qək Xekaniyaoqa,

¹² on birinqi qək Əliyaxibka, on ikkinqi qək Yakimoqa,

¹³ on üçinqi qək Həppaoqa, on tətinqi qək Yəxəbiabka,

¹⁴ on bəxinqi qək Bilgahka, on altinqi qək Immərgə,

¹⁵ on yəttinqi qək Həziroqa, on səkkizinqi qək Həppizəzəgə,

¹⁶ on tokkuzinqi qək Pitahiyaoqa, yigirminqi qək Yəhəzkəlgə, □

¹⁷ yigirmə birinqi qək Yəkinəqa, yigirmə ikkinqi qək Gamuloqa,

¹⁸ yigirmə üçinqi qək Delayaəqa, yigirmə tətinqi qək Maaziyaəqa qikti.

¹⁹ Mana bu ularning hizmət tərтіpi; bu Israilning Hudasi Pərwərdigar ularning atisi Hərurning wastisi bilən buyruəjan nizam boyiqə, Pərwərdigarning öyigə kirix nəwiti idi.

Lawiyning baxqa əwladlirining wəzipisi

□ **24:5 «muqəddəshanidiki ixlaroqa məs'ul boləjanlar»** — bəlkim ibadəthanidiki ixlarni kərsitidu; «Hudaning aldidiki ixlaroqa məs'ul boləjanlar» bolsa bəlkim sot-soraq ixliriəqa məs'ul idi. Əliazar wə Itamar degən ikki jəməttin ikki hil wəzipini üstigə aləjanlar bar idi. □ **24:16**

«**Yəhəzkəl**» — Əzakiyal degən ismining baxqa bir xəkli.

²⁰ Lawiyning qalqan əwladliri munular: Amramning əwladliridin Xubayəl; Xubayəlning əwladliri iqidə Yəhdeya bar idi.

²¹ Rəhəbiyaqə kəlsək, uning oqulliri, jümlidin tunji oqli Yixiya bar idi.

²² Izharning oqulliri iqidə Xelomot; Xelomotning oqulliri iqidə Jaħat bar idi.

²³ Həbronning oqulliri: tunji oqli Yəriya, ikkinqisi Amariya, üqinqisi Yahəziyə, tətinqisi Jəkamiyam idi. □

²⁴ Uzziyəning oqulliri: Mikah; Mikahning oqulliridin Xamir bar idi.

²⁵ Mikahning inisi Isxiya idi; Yisxiyaning oqulliri iqidə Zəkəriya bar idi.

²⁶ Mərarining oqulliri: Maħli wə Muxi; Yaaziyaning oqli Beno idi. □

²⁷ Mərarining oqli Yaaziyaadin bolqan əwladliri Beno, Xoħam, Zakkur wə İbri bar idi.

²⁸ Maħlining oqli Əliazar idi; Əliazarning oqli yok idi.

²⁹ Kixkə kəlsək, uning oqulliri iqidə Yərahmiyə bar idi.

³⁰ Muxining oqulliri Maħli, Edər wə Yərimot idi. Yukirikilarning həmmisi Lawiyning əwladliri bolup, jəmətliri boyiqə pütülgənidi.

³¹ Ular mu ularning kərindaxliri Hərunning əwladliriqə ohxax, Dawut padixah, Zadək, Ahimələk wə xuningdək kaħinlar wə Lawiyarning jəmət baxliklirining aldida qək tartti; hər kəysi jəmət baxliri wə ularning tuqanliridin əng kiqiklirimu ohxaxla qək tartti. □

25

Dawut nəqmıqılarnı təxkil kılıdu

¹ Dawut bilən koxunning sərdarliri Asaf, Həman wə Yədutunlarning oqulliriqimu wəziyə yükləp, ularni qiltar, təmbur wə jang-janglar qelip, bexarət berix hizmitigə koydi. Ulardın wəziyigə koyulqanlarning sani təwəndiqə:

² Asafning oqulliridin Zakkur, Yüsüp, Nitaniya wə Axarilah bar idi; Asafning oqullirining həmmisi Asafning kərsətmisigə qaraytti; Asaf padixahning kərsətmisi boyiqə bexarət berip səzləytti.

³ Yədutunqə kəlgəndə, uning Gədalıya, Zeri, Yəxaya, Ximəy, Həxabiya wə Mattitıyah dəgən altə oqli bolup, atisi Yədutunning kərsətmisigə qaraytti. Yədutun Pərwərdigarqə təxəkkür eytip mədhiyə okux üqün qiltar qelip bexarət berətti. □

⁴ Həmanning bolsa, uning Bukkiya, Mattaniya, Uzziyə, Xəbuyəl, Yərimot, Hənaniya, Hənani, Əliyata, Giddalti wə Romamti-Ezər, Yoxbikaxa, Mal-loti, Hətir wə Mahaziot dəgən oqulliri bar idi.

⁵ Bularning həmmisi Həmanning oqulliri bolup, Hudaqə bolqan mədhiyisini yangritix üqün koyulqan (Həman bolsa padixahqə Hudaning

□ **24:23 «Həbronning oqulliri»** — bəzi kona kəqürmilərdə pəkət «uning oqulliri» deyilidu. Ləkin 23:19ni kəring. □ **24:26 «Mərarining oqulliri: Maħli wə Muxi; Yaaziyaning oqli Beno idi»** — bu ayətning baxqə birməqqə hil tərjimiliri bar. □ **24:31 «Ular mu ularning kərindaxliri Hərunning əwladliriqə ohxax, ... hər kəysi jəmət baxliri wə ularning tuqanliridin əng kiqiklirimu ohxaxla qək tartti.»** — muxu qalqan Lawiyarning nemə wəziyiliri barliki muxu yərdə enik eytilmaydu. □ **25:3 «Gədalıya, Zeri, Yəxaya, Ximəy, Həxabiya wə Mattitıyah»** — bəzi kona kəqürmilərdə «Ximəy» dəgən isim yokəp kətkən.

söz-kalamini yətküzidiolan aldin kərgüqi idi); Huda Həmanəşa on tət oşul, üq kız ata kıləjanidi. □

6 Bularning həmmisi atilirining baxlamqılıkida bolup, Pərwərdigarning əyidə nəoşmə-nawa kılıx üqün, jang-jang, təmbur wə qiltar qelip Hudaning əyidiki wəzipsisini ətəytti. Asaf, Yədutun wə Həman *bu ixlarda* padixahning kərsətmisigə qaraytti. □

7 Ular wə ularning kərindaxlirining sani jəmiy ikki yüz səksən səkkiz idi (ular həmmisi Pərwərdigarni mədhıyıləx nəoşmə-nawalikida alahidə tərbiyə kərgən, küy eytixka usta idi).

8 Bular qəng-kıqıqigə, ustaz-xagirtlikioşa karımay həmmisi birdək qək tartıp guruppıloşa bəlungənidi.

Yigirmə tət mədhıyıləx guruppisi

9 Birinqi qək Asafning oşlı Yüsüpkə, ikkinqi qək Gədaliyaoşa qıkti; u, uning iniliri wə oşulliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; □

10 üçinqi qək Zakkuroşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;

11 tətinqi qək Izriəşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; □

12 bəxinqi qək Nətanıyaoşa qıkti; u uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;

13 altinqi qək Bukkiyaoşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup on ikki kixi idi;

14 yəttinqi qək Yəxarılahka qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; □

15 səkkizinqi qək Yəxayaoşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;

16 tokkuzinqi qək Mattanıyaoşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;

17 oninqi qək Ximəygə qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;

18 on birinqi qək Azarəlgə qıkti; u wə uning oşulliri, iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi; □

19 on ikkinqi qək Həsabiyaşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;

20 on üçinqi qək Xubayəlgə qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;

21 on tətinqi qək Mattitıyahka qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;

□ 25:5 «**Hudaəşa boləjan mədhıyısini yangritix**» — ıbranıy tilida «münggüzni (yaki burəşini) kətürüx» degən səzlər bilən ipadilinidu. Münggüz bolsa adəmnıng (yaki Hudanıng) uluşlukını kərsitidu. «**Hudaəşa boləjan mədhıyısini yangritix**» — Həmanning kızlırimu bu mədhıyə hizmitidə idi. Toluq ayətnıng baxka birhıl tərjimisi: «Bularning həmmisi Həmanning oşulliri bolup, Hudanıng Həmanəşa boləjan səz-kalamı boyıqə uning ızzət-hərmitini kətürüx üqün uningəş berilgənidi (Həman bolsa padixahning aldin kərgüqisi idi); Huda Həmanəşa on tət oşul, üq kız ata kıləjanidi». □ 25:6 «**Bularning həmmisi atilirining baxlamqılıkida bolup**□...» — «atiliri» Asaf, Yədutun wə Həmandin ibarət. Asaf wə Həmanlar hərberi Zəburdiki nəqqə küyləni yazəjan (məsilən 50-, 73-82-küy, 88-küy. Yədutun 39-, 62- wə 77-küydə tiləşa elinidu). □ 25:9 «**uning iniliri**» — yaki «uning kərindaxlıri». 10-18-ayətlərdiki «iniliri»mu xundaq. □ 25:11 «**Izri**» — yaki «Zeri» (25:3ni kərüng). □ 25:14 «**Yəxarılah**» — yaki «Axarılah» (25:2ni kərüng). □ 25:18 «**Azarəl**» — yaki «Uzziyəl» (25:4ni kərüng).

- 22 on bəxinqi qək Yərimotqa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;
- 23 on altinqi qək Hənanıyaşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;
- 24 on yəttinqi qək Yoxbikaxaşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;
- 25 on səkkizinqi qək Hənanıya qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;
- 26 on tokkuzinqi qək Mallotıya qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;
- 27 yigirminqi qək Əliyataşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;
- 28 yigirmə birinqi qək Hətiroşa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;
- 29 yigirmə ikkinqi qək Giddaltıya qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;
- 30 yigirmə üqinqi qək Mahaziotqa qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi;
- 31 yigirmə tətinqi qək Romamti-Ezərgə qıkti; u, uning oşulliri wə iniliri bolup jəmiy on ikki kixi idi.

26

Dərwaziwənlərnin guruppilini

- 1 Dərwaziwənlərnin guruppilini təwəndikidək boldi: Korah jəmətidikilərdin Asafning əwladlıri iqidə Korəning oşlı Məxələmiya bar idi.
- 2 Məxələmiyaning birnəqə oşlı bolup, tunjisi Zəkəriya, ikkinqisi Yədiyayəl, üqinqisi Zəbadiya, tətinqisi Yatniyə,
- 3 bəxinqisi Elam, altinqisi Yəhoşanan, yəttinqisi Əlyoyinay idi.
- 4 Obəd-Edomning oşulliri: tunji oşlı Xemaya, ikkinqisi Yəhozabad, üqinqisi Yoah, tətinqisi Sakar, bəxinqisi Nətanəl,
- 5 altinqisi Ammiyə, yəttinqisi İssakar, səkkizinqisi Peultay; dərwəkə Huda Obəd-Edomşa bəht-saadət ata kılənanidi.
- 6 Uning oşlı Xemayamu birnəqə oşul pərzənt kərgən bolup, həmmisi ata jəməti iqidə yəlbaxqi idi, qünki ular batur əzimətlər idi. □
- 7 Xemayaning oşulliri: Otni, Refayəl, Obəd wə Əlzabad idi. Əlzabadning iniliri Elihu bilən Səməkiyaning ikkisi batur idi.
- 8 Bularning həmmisi Obəd-Edomning əwladlıri bolup, ular wə ularning oşulliri, kərindaxlırining həmmisi *Hudanin*g hizmitidə kolidin ix kəlidə adəmlər idi. Obəd-Edomning əwladı jəmiy atmix ikki adəm idi.
- 9 Məxələmiyaning oşulliri wə kərindaxlıri bar idi; həmmisi batur bolup, jəmiy on səkkiz adəm idi.
- 10 Mərarining əwladı bolənan Hosahning birnəqə oşlı bar idi, qong oşlı Ximri (Ximri əslidə tunji oşul bolmısimu, atisi uni qong oşul kılıp tiklən),
- 11 ikkinqi oşlı Hılkiya, üqinqisi Təbaliya, tətinqisi Zəkəriya idi. Hosahning oşulliri wə kərindaxlıri jəmiy bolup on üç adəm idi.

□ 26:6 «ular batur əzimətlər idi» — yaki «ular mətiwərlər idi».

¹² Yukirikilarning həmmisi jəmət baxliri boyiqə dərważiwənlərnin guruppilaroqa bəlünuxi idi; ularning həmmisigə qerindaxliri bilən billə Pərwərdigarning əyidiki hizmət wəzipisi tapxuruloqanidi.

¹³ Ular, məyli qong bolsun yaki kiqik bolsun, əz jəməti boyiqə qək tartip hər bir dərważioqa bəlgiləndi.

¹⁴ Xərkiy dərważida dərważiwənlik kilişkə qək qikqini Xələmiya boldi; andin ular uning oqli Zəkəriya (akilanə məslihətqi idi) üqün qək tartti; uningə ximaliy dərważinin dərważiwənlik qeki qikti.

¹⁵ Jənubiy dərważining qeki Obəd-Edomoqa qikti. Uning oqulliri ambar-həzinilərgə məs'ul boldi.

¹⁶ Xuppim bilən Hosahka qərb iy dərważinin wə xuningdək dawan yolidiki Xalləkət dərważisining qeki qikti; dərważiwənlər yandixip turatti. □

¹⁷ Xərkiy dərważioqa hər küni altə Lawiy dərważiwən məs'ul idi; ximaliy dərważioqa hər küni tət adəm, jənubiy dərważioqa hər küni tət adəm məs'ul idi; ambar-həzinilərnin hər birigə ikki adəm bir guruppa bolup qaraytti.

¹⁸ Qərb tərəptiki dəhlizning aldidiki yolda tət kixi, dəhlizning əzidə ikki kixi pasibanlik kılattı.

¹⁹ Yoquridiki kixilər dərważiwənlərnin guruppilinixi bolup, Korahning wə Mərarining əwladliridin idi.

Mukəddəs əyning həzinisini baxquridioqan Lawiyələr

²⁰ Ularning baxka Lawiy qerindaxliridin Hudaning əyidiki həzinilərnə wə mukəddəs dəp beoixlanoqan buyumlar həzinisini baxquruxka Ahiyah qoyuldi. □

²¹ Gərxon jəmətidiki Ladanning əwladliridin, Gərxoniy Ladan jəmətigə yobaxqi bolqini: Jəhiyəli idi; □

²² Jəhiyəlining oqulliri Zetam bilən uning inisi Yoel idi; ular Pərwərdigarning əyidiki həzinilərgə məs'ul idi.

²³ Amram jəməti, Izhar jəməti, Həbron jəməti wə Uzziyəl jəmətidikilərmu wəzipigə qoyuldi:

²⁴ Musaning nəwrəsi, Gərxomning oqli Xibuəl bax həziniqi boldi.

²⁵ Uning Əliezərdin bolqan qerindaxliri: Əliezərnin oqli Rəhəbiya, Rəhəbiyaning oqli Yəxaya, Yəxayaning oqli Yoram, Yoramning oqli Zikri, Zikrinin oqli Xelomit idi.

²⁶ Muxu Xelomit bilən uning qerindaxliri mukəddəs dəp beoixlanoqan buyumlar saklinidioqan bərlək həzinilərnə baxquratti; bu buyumlarni əslidə Dawut padixah, jəmət baxliqliri, mingbexilər, yüzbexilər wə qoxun sərdərliri beoixlioqanidi.

²⁷ Ular jənggahlarda bulang-talang kilip kəlgən mal-mülüklərdin wə oljidin Pərwərdigarning əyini puhta kilişkə beoixlioqanidi. □

²⁸ *Bularning iqidimu* aldin kərgüqi Samuil, Kixning oqli Saul, Nərnin oqli Abnə wə Zəruyaning oqli Yoablar mukəddəs dəp ayriqan nərsilər bəridi; bərlək mukəddəs dəp ayriqan nərsilərnə Xelomit bilən uning qerindaxliri baxquratti.

□ 26:16 «dərważiwənlər yandixip turatti» — yaki «dərważiwənlər udulmu'udul turatti».

□ 26:20 «Lawiy qerindaxliri» — yaki «Lawiyərdin bolqan Ahiyah». □ 26:21 «Ladan» — yənə «Libni» deyilidi, «Jəhiyəli» yənə «Jəhiyəl» dəpmu atilidi (6:17, 23:7).

□ 26:27 «puhta kilişkə» — yaki «remont kilişkə».

Mənsəpkə qoyulğan wə həkim bolğan Lawiyalar

²⁹ Izhar jəmätidin Kenaniya wə uning oqulliri *muqəddəs öyning* sirtida Israilda mənsəpdar wə sotqlar kılıp qoyuldi.

³⁰ Həbron jəmätidin Haxabiya wə uning qerindaxliri, həmmisi batur bolup, Iordan dəryasining şərbiy tərpidə Israilda mənsəp tutup, Pərwərdigarning hizmitigə wə padixahning ixlirioğa məs'ul boluxkə qoyulğan. Ular jəmiy birning yəttə yüz kixi idi.

³¹ Həbron jəməti iqidə, jəmätning nəşəbnamisi boyiqə Yəriya jəmət bexi idi. Dawutning səltənitining kırığınqı yili *nəşəbnamilərni* təkxürux arqılıq Gileadning Yaazər degən yeridə bu jəmätinmu batur əzimətlər tepildi.

³² Yəriyaning qerindaxliridin yənə jəmiy bolup ikki ming yəttə yüz kixi bar idi; ularning həmmisi batur bolup, xu jəmət baxliri idi; padixah Dawut ularni Rubən kəbilisi, Gad kəbilisi wə Manassəh yerim kəbilisidiki Hudaşə wə padixahning hizmitigə dair barlıq ixlarni baxquruxkə qoydi.

27

Israilling hərbiy təxkilati

¹ Təwəndikilər Israillar iqidə padixahning hizmitidə hərbiy qisimlaroğa məs'ul bolğan hərkaysi jəmət baxliri, mingbexi, yüzbexi wə barlıq mənsəpdarlar idi. Ular sanioğa qarap qisimlaroğa bөлüngenidi. Ular hər yili ay boyiqə nəwətlisip turatti, hər qisimda yigirmə tət ming adəm bar idi.

² Birinqi aydiki birinqi nəwətqi qoxunioğa Zabdiyəlning oqlı Yaxobiam məs'ul bolğan, uning axu qisimda yigirmə tət ming adəm bar idi.

³ U Pəraz əwladliridin bolup, birinqi aydiki axu qoxun qismining sərdarlırini baxquratti.

⁴ İkkinqi aydiki nəwətqi qoxunioğa məs'ul kixi Aşoşluk Doday bolup, uning qoxunining orunbasar sərdari Miklot bar idi; bu qisimda yigirmə tət ming adəm bar idi.

⁵ Üçinqi aydiki üçinqi nəwətqi qoxunning sərdari kahin Yəhöyadaning oqlı Binaya idi; u uning axu qoxunioğa bax bolup, uningda yigirmə tət ming adəm bar idi.

⁶ Bu Binaya «ottuz palwan»ning biri bolup, axu ottuz adəmni baxquratti; uning qisimda yənə uning oqlı Ammizabad bar idi.

⁷ Tətinqi aydiki tətinqi nəwətqi qoxunning sərdari Yoabning inisi Asahəl idi; uningdin keyin oqlı Zəbadiya uning ornini basti. Uning qisimda yigirmə tət ming adəm bar idi.

⁸ Bəxinqi aydiki bəxinqi nəwətqi qoxunning sərdari Izrahlık Xamhut idi, uning qisimda yigirmə tət ming adəm bar idi.

⁹ Altinqi aydiki altinqi nəwətqi qoxunning sərdari Təkoalik İkkəxning oqlı İra idi, uning qisimda yigirmə tət ming adəm bar idi.

¹⁰ Yəttinqi aydiki yəttinqi nəwətqi qoxunning sərdari Əfraim əwladliri iqidiki Pilonluk Hələz bolup, uning qisimda yigirmə tət ming adəm bar idi.

¹¹ Səkkizinqi aydiki səkkizinqi nəwətqi qoxunning sərdari Zərah jəmätidiki Huxatlık Sibbikay bolup, uning qisimda yigirmə tət ming adəm bar idi. □

¹² Tokkuzinçı aydiki tokkuzinçı nəwətqi qoxunning sərdari Binyamin kəbilisidiki Anatotluq Abiəzər bolup, uning qismida yigirmə tət ming adəm bar idi.

¹³ Oninçı aydiki oninçı nəwətqi qoxunning sərdari Zərah jəmətidiki Nitofatlıq Maħaray bolup, uning qismida yigirmə tət ming adəm bar idi.

¹⁴ On birinçı aydiki on birinçı nəwətqi qoxunning sərdari Əfraim kəbilisidiki Pıratonluq Binaya bolup, uning qismida yigirmə tət ming adəm bar idi.

¹⁵ On ikkinçı aydiki on ikkinçı nəwətqi qoxunning sərdari Otniyəl jəmətidiki Nitofatlıq Həlday bolup, uning qismida yigirmə tət ming adəm bar idi.

İsrailning kəbilə baxlıqlıri

¹⁶ İsrailning hərkaysi kəbililirini idarə kılıp kəlgənlər təwəndikilər: Rubəniylar üçün Zikrining oqlı Əliezər kəbilə baxlıkı idi; Ximeoniylar üçün kəbilə baxlıkı Maakahning oqlı Xəfatiya;

¹⁷ Lawiy kəbilisi üçün Kəmuəlning oqlı Həsabiya kəbilə baxlıkı idi; Həruniylar üçün jəmət bexi Zadok;

¹⁸ Yəhuda kəbilisi üçün Dawutning akisi Elihu kəbilə baxlıkı idi; Issakariylar üçün Mikailning oqlı Omri kəbilə baxlıkı idi;

¹⁹ Zəbuluniylar üçün Obadiyaning oqlı Yixmaya kəbilə baxlıkı idi; Naftali kəbilisi üçün Azriyəlning oqlı Yərimot kəbilə baxlıkı idi;

²⁰ Əfraimiylar üçün Azaziyaning oqlı Hoxiya kəbilə baxlıkı idi; Manassəh yerim kəbilisi üçün Pidayaning oqlı Yoel kəbilə baxlıkı idi;

²¹ Gileadta makanlaxkan Manassəh yerim kəbilisi üçün Zəkəriyaning oqlı İddo kəbilə baxlıkı idi; Binyamin kəbilisi üçün Abnərning oqlı Yaasiyəl kəbilə baxlıkı idi;

²² Dan kəbilisi üçün Yəroħamning oqlı Azarəl kəbilə baxlıkı idi. Yükridikilər İsrail kəbililiri üçün kəbilə baxlıkı idi.

²³ Dawut İsrailar içidə yigirmə yaxtin təwənlərni tizimlimişən; çünki Pərwərdigar İsrailarning sanini asmandiki yultuzdək kəp kılılmən degənidi.

²⁴ Zəruyaning oqlı Yoab sanini elixka kirixkən, lekin tügimigən; çünki muxu ix wəjidin *Hudaning* oşəzi İsrailarning bexioşə yaşduruloşən; xu səwəbtin İsrailarning sani «Dawut padixahning yilnamiliri» degən hatirigə kirgüzülmigən.

Padixah ordisidiki mal-mülük wə ix-oşətni baxkuroşuqi əməldarlar

²⁵ Padixahning ambar-həzinilirini baxkuroşuqi Adiyəlning oqlı Azmawət idi; dala, xəhər, yeza-kənt wə munarlardiki ambar-həzinilərni baxkuroşuqi Uzziyaning oqlı Yonatan idi.

²⁶ Etiz-eriklarda terikqılık kılşuqılarni baxkuroşuqi Kelubning oqlı Əzri idi;

²⁷ Üzümzarlıqlarni baxkuroşuqi Ramahlık Ximəy; üzümzarlıqlardiki xarab ambarlirini baxkuroşuqi Xifmilik Zabdi;

²⁸ Xəfələh tüzənglikidiki zəytun wə üjmə dərəhlirini baxkuroşuqi Gədərlük Baal-Hanan idi; may ambarlirini baxkuroşuqi Yoax; □

□ **27:13 «Zərah»** — yaki «Zarhı». □ **27:28 «Xəfələh tüzəngliki»** — ibraniy tilida «Xəfələh» — pəkət birlə tüzənglikni kərsitidu, Yerusalemning jənubiy tərpişə jaylaxkan.

29 Xaronda beqilidiqan kala padilirini baxquroquqi Xaronluk Sitray; jilolardiki kala padilirini baxquroquqi Adlayning oqli Xafat;

30 tēgilərni baxquroquqi Ismaillardin Obil; exəklərni baxquroquqi Mironotluk Yəhdiya;

31 koy padilirini baxquroquqi Hagarlik Yaziz idi. Bularning həmmisi Dawut padixahning mal-mülkini baxquroquqi əmədarlar idi.

Dawutning muhim əmədarliri

32 Dawutning taqisi Yonatan məslihətqi bolup, danixmən həm Təwrat həttatqisi idi; Həqmonining oqli Yəhiyə padixahning oqullirining ustazi idi. □

33 Ahitofəlmü padixahning məslihətqisi idi; Arklik Huxay padixahning jan dosti idi.

34 Ahitofəldin keyin Binayaning oqli Yəhoyada bilən Abiyatar uning ornioqa məslihətqi boldi; Yoab padixahning qoxun sədari idi.

28

Dawut mukəddəs öy selix arzusini jakarlaydu

1 Dawut Israildiki barlik əmədarlarni, hərkaysi kəbilə baxlikliri, nəwətlip padixahning hizmitini kilidiqan qoxun bexi, mingbexi, yüzbexi, padixah wə xahzadilərnin barlik mal-mülük, qarwa mallirini baxquridiqan əmədarlarni, xuningdək məhrəm-oqjidarlar, palwanlar wə barlik batur jəngqilərni Yerusalemoqa qakirtip kəldi. □

2 Padixah Dawut ornidin turup mundaq dedi:

— I buradərlirim wə həlkim, gepimgə kulak selinglar: Kənglümde Pərwərdigarning əhdə sanduki üqün bir aramgah, Hudayimizning təhtipərisi bolidiqan bir öy selix arzuyum bar idi həmdə uni selixkə təyyarlikmu kərüp qoyqanidim.

3 Ləkin Huda mangu: «Sən Mening namimoqa atəp öy salsang bolmaydu, qünki Sən jəngqi, adəm öltürüp kən tökkənsən» dedi.

4 Israilning Hudasi boləjan Pərwərdigar atamning pütün jəmətidin meni əbədil'əbəd Israiloqa padixah boluxkə tallidi; qünki U Yəhudani yobaxqi boluxkə talliojan; U Yəhuda jəməti iqidə atamning jəmətini talliojan, atamning oqulliri iqidə məndin razi bolup, meni pütün Israiloqa padixah kilip tikligən;

5 mening oqullirim iqidin (Pərwərdigar dərwəkə mangu kəp oqul ata kiləjan) U yənə oqlum Sulaymanni Pərwərdigarning padixahlikining təhtigə olturup, Israiloqa həkümran boluxkə tallidi.

6 U mangu: «Səning oqlung Sulayman bolsa Mening öyüm wə həylilirimni saloquqi bolidu; qünki Mən uni Özümgə oqul boluxkə tallidim, Mənmü uningəqa ata bolimən.

7 U Mening əmr-bəlgilimilirimgə bügünkədək qing turup riayə kilidiqan bolsa, uning padixahlikini mənəggü mustəhkəm kilimən» dəgenidi.

8 Xunga bügün Pərwərdigarning jamaiti pütkül Israil həlkining, xundakla Hudayimizning aldida *xuni eytimən*: — Bu yahxi yurtkə igidarqilik kilix üqün wə kəlgüsüdə baliliringlaroqa mənəggülük miras kilip kəldurux

□ 27:32 «Təwrat həttatqisi» — yaki «Təwratxunas» yaki «katip».

□ 28:1 «məhrəm-oqjidarlar» — yaki «məhrəm-aqwatlar».

□ 28:1

üqün, silər Hudayinglar Pərwərdigarning barlıq əmrlirini izdəp tunglar.

⁹ — I, sən oşlum Sulayman, atangning Hudasi boləjan Pərwərdigarni bil, sap dil wə pidakarlıq bilən Uning hizmitidə boləyin. Qünki Pərwərdigar jimi adəmning kənglini kəzitiپ turidu, barlıq oy-niyətlirini pərk etidu. Sən Uni izdisəng, U Özini sanga tapkuzidu; Uningdin tenip kətsəng, seni mənggü üzüp taxlaydu.

¹⁰ Əmdi sən kəngül koyəyin, Pərwərdigar mükəddəshana kiliخ üqün bir əyni selixkə seni tallidi; batur bol, uni ada kıl!».

Dawut mükəddəshanining layihisi toərisida Sulaymanəja kərsitidu

¹¹ Dawut mükəddəsgahning dəhlizi, haniliri, həziniliri, balihaniliri, iqlı əyliri wə kafarət təhtidiki əyining layihisining həmmisini oşli Sulaymanəja tapxurdi; □

¹² Hudaning Rohidin tapxuruwaləjini boyiqə u Pərwərdigarning əyining həyliliri, tət ətrapidiki kiqik əylər, mükəddəshanidiki həzinlər, mükəddəs dəp beoixlanəjan buyumlar koyulidəjan həzinilərnin layihilirini qaldurməy uningəja kərsətti. □

¹³ Yənə kahinlar bilən Lawiylarning guruppilini, Pərwərdigarning əyidiki hərhil wəzipilər, xuningdək Pərwərdigarning əyigə ehtiyajlık barlıq əswablar toərisidiki bəlgilimilərnı kərsətti;

¹⁴ wə hərhil ixlarəja kerəklık altun əswablarnı yasitixkə ketidəjan altun, hərhil ixlarəja kerəklık kümüx əswablarnı yasitixkə ketidəjan kümüx,

¹⁵ altun qıraədanlarəja, ularəja təwə altun qıraəqlarəja, yəni hərbir qıraədan wə qıraəqlarəja ketidəjan altun; kümüx qıraədanlarəja, yəni hərbir qıraədan wə xuningəja təwə qıraəqlar üqün ketidəjan kümüxni tapxurup bərdi. U hərbir qıraədanəja ixlitix ornioja qarap kerəklıknı bərdi;

¹⁶ nan tizidəjan altun xirələrnı yasitixkə, yəni hərbir xirə üqün kerəklık altun bərdi; kümüx xirələrnı yasitixkə kerəklık kümüx bərdi;

¹⁷ wilka-ilməklər, təhsə-piyalə wə qəgünlərnı yasaxkə, altun qinilər, yəni hərhil qinini yasaxkə kerəklık boləjan sap altun bərdi; kümüx qinilərnı yasaxkə, yəni hərbir qinə üqün kerəklık kümüx bərdi;

¹⁸ huxbuygah yasaxkə kerəklık esil altun bərdi. U yənə kənatlırnı kerip Pərwərdigarning əhdə sanduqını yepir turidəjan altun kerublar qarəydəjan kafarət təhtining nushisini tapxurup bərdi. □

¹⁹ «Bularning həmmisi, Pərwərdigar Öz kolını üstümgə koyəjanda mənə kərsətkən barlıq nushə-əndizilər boləjaqkə, mən yezip koydum» dedi Dawut.

Dawut Sulaymanəja dawamlık nəsihət kılıdu

□ **28:11 «kafarət təhti»** — yaki «rəhim təhti», «rəhimgah». «Mis.» 25:17-22ni kəring.

«**kafarət təhtidiki əyi**» — ibadəthanining əng iqlıridiki əy bolup, yənə «əng mükəddəs jay» dəp atılıdu. □ **28:12 «Hudaning Rohidin tapxuruwaləjini boyiqə...»** — ibranıy tilida «Rohın tapxuruwaləjini boyiqə...». Bizningqə «Roh» muxu yərdə qokum Hudaning Rohını kərsitidu. Demək, mükəddəsgahning barlıq nushiliri wə ixlıri Hudaning kərsətmiliri bilən boldi. □ **28:18**

«...**huxbuygah yasaxkə kerəklık esil altun bərdi**» — bu 14-18-ayətlərdiki «bərdi... bərdi.. bərdi» toərluluk; Dawut padıxah Sulaymanəja (1) hərbir nərsə üqün qanqılık altun-kümüx kerək boləjanlıknı kərsətti; (2) əməliyəttə qanqılık kerək bolsa xuni bərdi, degən mənə. Bizningqə ikkinqi wariyant toəridur. 29:2ni kəring. «**kafarət təhti**» — baxkə birhil təjimis «harwa». Ləkin muxu yərdə qokum əng mükəddəs jaydiki rəhimgah (kafarət təhti)ni kərsitidu.

²⁰ Dawut yənə oqlı Sulaymanğa: «Sən batur wə jasarətlik bol, buni ada kil; kərkmə, alağzadimu bolup kətmə; çünki Pərwərdigar Huda, mening Hudayim sening bilən billə bolidu; taki Pərwərdigarning öyidiki keyinki ibadət hizmiti üqün təyyarlik ixliri tügigəngə kədər U səndin heq ayrılmaydu yaki taxlapmu qoymaydu.

²¹ Kara, Hudaning öyidiki barlik hizmitini bejiridigan kahinlar wə Lawiytlarning guruppliri təyyar turidu; sening yeningda hərhil hünərgə usta, hərbir hizmətkə təyyar turigan hünərwənlərmu razilik bilən turidu; uning üstigə əməldarlar wə barlik həlk sening əmringni kütidu» dedi.

29

Dawut wə halayikning Hudaning öyi üqün beqixliqanliri

¹ Dawut pütkül jamaətkə söz kilip mundaq dedi:

— Huda Əzi talliqan oqlum Sulayman tehi yax, bir yumran kəqət, halas, bu kurulux bolsa tolimu çong; çünki bu mukəddəs orda insan üqün əməs, bəlki Pərwərdigar Huda üqün yasilidu.

² Mən Hudayimning öyi üqün pütün küqümni qikirip, altun bilən yasilidiganliriqə altun, kümüx bilən yasilidiganliriqə kümüx, mis bilən yasilidiganliriqə mis, təmür bilən yasilidiganliriqə təmür, yaqəq bilən yasilidiganliriqə yaqəq təyyarlap qoydum; yənə aq həkik, közlük yaqut, rənglik tax wə hərhil esil taxlarni, yənə nahayiti kəp mərmərnəni yiqip qoydum. □

³ Mən Hudayimning öyidin səyünidiganlikim üqün Hudayimning öyini selixkə təyyarligan barlik nərsilərdin baxka, özümning təllukatidin altun-kümüxlərnəni Hudayimning öyigə atidim;

⁴ yəni öyning tamlirini qaplay üqün Ofir altunidin üq ming talant, sap kümüxtin yəttə ming talant təkdim kildim; □

⁵ altundin yasilidiganliriqə altun, kümüxtin yasilidiganliriqə kümüx wə hünərwənlərnəning qoli bilən hərhil yasilidiganliriqə kerək bolojinini təkdim kildim. Bügün yənə kimlərnəning Pərwərdigarğa birnemə atiqusi bar?».

⁶ Xuning bilən Israil kəbiliridiki hərkaysi jəmət baxliri, kəbilə baxlikliri, mingbexi, yüzbexi wə padixahning ixliriqə məs'ul boligan oqjidarlarlarmu beqixlaxkə kirixti.

⁷ Ular Hudaning öyidiki ibadət hizmətliri üqün bəx ming talant altun wə on ming darik altun, on ming talant kümüx, on səkkiz ming talant mis wə bir yüz ming talant təmür təkdim kildi. □

⁸ Yaquti barlar yaqutni Pərwərdigarning öyining həzinisigə, yəni Gərxoniy Yəhiyəlnəning kolioqə tapxurdi.

⁹ Halayik kixilərnəning mundaq öz ihtiyarlik bilən təkdim qiləanlikliridin huxal bolup ketixti; çünki ular qin kəlbidin Pərwərdigarğa təkdim kilixkanidi. Dawutmu alamət hux boldi.

Dawut Pərwərdigarğa həmdusana okuydu

□ **29:2 «közlük yaqut»** — yaki «sürmə». □ **29:4 «Ofir»** — altun qikidigan danglik jay. «**talant**» — bir talant 30.6 kilogram boluxi mumkin; xunga 3000 talant altun 101 tonna bolidu, 7000 talant kümüx 235 tonna boluxi mumkin. □ **29:7 «talant ... darik...»** — bir talant 30.6 kilogram boluxi mumkin; bir darik bəlkim 8-9 gram idi. Xundaq boləqanda, altundin 168 tonna həm 80-90 kilogram, kümüxtin 336 tonna, mistin 606 tonna, təmürdin 3365 tonna təkdim kildi.

¹⁰ Xunga Dawut pütkül jamaət aldida Pərwərdigarəyə təxəkkür-mədhıyə eytip mundaq dedi:

— «Aq Pərwərdigar, bowimiz Israilning Hudasi, Sən əbədil'əbədgiqə həmdusanaəyə layıqsən.

¹¹ I Pərwərdigar, uluqluq, küq-kudrət, xan-xərəp, xanu-xəwkət wə həywət Sanga mənəsupur; asmandiki wə yərdiki bar-yoqi Seningkidur; i Pərwərdigar, padixahliq Seningkidur, həmmidin üstün boləqan idarə kıləuqisən.

¹² Dələt bilən izzət Seningdinla kelidu, Sən həmmigə həkümdarsən. Küq bilən kudrət Sening qolungda; hərkimni uluq wə kudrətlik kılax pəkət qolungdindur.

¹³ Əmdi, aq Hodayimiz, biz Sanga təxəkkür oquymiz, xan-xərəplik namingəyə mədhıyə oquymiz!

¹⁴ Mana muxundaq əzlükümüzün təkdım kılalaydıqan boləqan mən kim idim, həlkim nemə idi? Qünki barliq nərsə Səndin kelidu, biz pəkət Əz qolungdin kəlgininin Özünggə qayturduk, halas!

¹⁵ Biz Sening aldingda yəqə yurtluqlar, barliq ata-bowilirimizəyə ohxax musapirmiz, halas; yər yüzidiki künlirimiz goya bir sayə, ümidsiz ötküzüldü. □

¹⁶ I Hodayimiz Pərwərdigar, biz Sening namingəyə atəp öy selixkə təyyarlap yıoqan bu bayliq-dunyaning həmmisi Sening qolungdin kəlgən, əslı Seningkidur.

¹⁷ I Hodayim, xuni bilimənki, Sən insanning kəlbini sinəp, durusluqtin hursən bolisən; mən bolsam durus kəlbimdın bularnı ihtıyərən təkdım kıldim; wə bu yərdə hazır turəqan həlkıngningmu Sanga təkdım kıləqinini huxal-huramliq bilən kərdüm.

¹⁸ I Pərwərdigar, ata-bowilirimiz boləqan İbrahim, İshaq wə Israilning Hudasi, Əz həlkıngning kənglidiki bundaq oy-niyətini mənggü mustəhkəm kıləyəsən, kənglini Özünggə tartkuzəyəsən!

¹⁹ Oqlum Sulaymanəyə Sening əmrliring, aqah-guwaqlikliring wə bəlgilimiliringni tutup, həmmini ada kılip, mən hazırlap koyəqanlirimni ıxlitip ordini yasaxkə durus bir kəlb bərgəysən».

Jamaət Pərwərdigarəyə ibadət kılidu

²⁰ Dawut pütün jamaətke: «Silər Hodayinglar boləqan Pərwərdigarəyə təxəkkür-həmdusana oqur mədhıyilənglar!» dewidi, pütün jamaət ata-bowilirining Hudasi boləqan Pərwərdigarəyə təxəkkür-mədhıyə oqur səjdə kildi; ular Pərwərdigar həm padixah aldida bax urdi.

²¹ Ətisi ular Pərwərdigarəyə atəp qurbanliqlar wə keydürmə qurbanliqlarnı kəltürdi; xu küni ular ming buqə, ming koqkar, ming kəzini xarab hədiyəliiri bilən kəxup təkdım kildi, xundakla yənə pütün İsrail üqün nuroqun qurbanliqlarnı təkdım kildi. □

Həlk Sulaymanni təhtkə olturoquzup padixah kılidu

²² Ular xu küni Pərwərdigarning aldida alamət huxal bolup oqızalandı. Ular Dawutning oqlı Sulaymanni ikkinqi kətim padixah tikləx murasimi

□ **29:15** «yər yüzidiki künlirimiz goya bir sayə, ümidsiz ötküzüldü» — «ümidsiz ötküzüldü» bəlkim bu dunyaəyə boləqan ümidsizlikni bildüridu. □ **29:21** «**ular Pərwərdigarəyə atəp qurbanliqlar ... kəltürdi;**» — muxu yərdə «qurbanliqlar» bəlkim

«inqlik qurbanliqliri»ni kərstidu; həm sunoquqning əzi, həmrahliiri həm kaqınlarmu uningdin bir kismini yeyəyetti.

ötküzdi; uni Pərwərdigarning aldida xah boluxqa, Zadokni kahin boluxqa məsih qildi. □

²³ Xuningdin keyin Sulayman Pərwərdigarə təwə təhtkə olturup, atisi Dawutning orniə padixah boldi wə intayin rawaj tapti; pütkül Israil həlki uningə itaət qildi.

²⁴ Barlik əməldarlar, palwanlar wə xundakla padixah Dawutning oşullirining həmmisi Sulaymanə bekinip boysundi.

²⁵ Pərwərdigar Sulaymanni Israil həlki aldida nahayiti uluş qildi; U uningə ata kiləjan xahənə həywət xundak yukiriki, uningdin ilgiri ötkən hərəkəndak Israil padixahlirida heq bolup bakkan əməs.

Dawut aləmdin ətidu

²⁶ Yəssəning oşli Dawut pütün Israilə xundak padixah boləjanidi.

²⁷ Uning Israilə həkümranlik kiləjan wakti jəmiy kirik yil boldi; u Hebronda yəttə yil, Yerusalemda ottuz üq yil səltənət qildi.

²⁸ U uzun əmür, dələt-baylik wə izzət-hərmət kərüp, heli kəp yaxap, aləmdin ətti; orniə uning oşli Sulayman padixah boldi.

²⁹ Padixah Dawutning barlik ixliri, baxtin ahiriəiqə mana aldin kərgüqi Samuilning hatiriliri, Natan pəyoəəmbərning hatiriliri wə aldin kərgüqi Gadning hatiriliridə pütülgəndur.

³⁰ Uning səltəniti, kərsətkən küq-kuwwiti, xundakla uning, Israil wə hərəkəysi dələt-məmlikətlərnin bexidin ötkən wəkələrmu xu hatirilərdə pütülgəndur.

□ 29:22 «Ular ... oşizalandi» — ibranıy tilida «yəp-iqti». «İkkinqi kətim padixah tikləx» — birinqi kətim 23:1də hatiriliniđu.

Tarih-təzkirə «2»

Sulayman İsrail üstigə həküm sürüdü

1Pad. 3:1-15

¹ Dawutning oğlu Sulaymanning həkümranliki mustəhkəmləndi; çünki uning Hudasi Pərwərdigar uning bilən billə bolup, uni bək büyük kildi.

² Sulayman pütkül İsrailarni, mingbexi, yüzbexi, soraqçi və pütkül İsrailning kəbilə-jəmət baxlıqliri bolğan əməldarlarni qaqirtip ularğa sez kildi.

³ Sulayman barlıq jamaət bilən birliktə Gibeonning egizlikigə bardı; çünki u yərdə Hudaning «jamaət qediri», yəni Pərwərdigarning quli Musa bayawanda yasatқан qedir bar idi. □

⁴ Hudaning əhdə sanduqini bolsa Dawut Kiriət-Yearimdin elip qikiş, əzi uningğa təyyarlığan yərgə əkəlgənidi; çünki u Yerusalemda əhdə sanduqi üçün bir qedir tiktürgənidi.

⁵ Hurning nəwrisi, Urining oğlu Bəzaləl yasığan mis qurbangah bolsa *Gibeonda*, yəni Pərwərdigarning jamaət qediri aldida idi; Sulayman jamaət bilən birliktə berip, xu yərdə *Pərwərdigardin* tilək tilidi.

⁶ Sulayman jamaət qedirining aldidiki mis qurbangahning yenioğa, Pərwərdigarning aldiğa kelip, qurbangahta ming malni köydürmə qurbanlıq kildi.

⁷ Xu keqisi Huda Sulaymanğa ayan bolup, uningğa: — Sən nemini tilisəng, xuni berimən, dedi.

⁸ Sulayman Hudağa: — Sən atam Dawutқа zor mehİR-muhəbbət ata kılğan, meni uning ornioğa padixah kilding.

⁹ I Pərwərdigar Huda, əmdi Sən atam Dawutқа bərgən wədənıni puhta orunlıqaysən; çünki Sən meni yərdiki topidək nuroqun həlkə həkümranlıq kılıdıoğan padixah kilding.

¹⁰ Əmdi Sən mənğa bu həlkə yetəkqilik kılodək danalıq və bilim bərgəysən; undak bolmisa Sening munqiwala qong bu həlkənggə kim həküm sürəlisun? — dedi. □

¹¹ Huda Sulaymanğa: — Mən seni həlkəngə padixah kılıp tiklidim. Əmdi sən muxundak niyətkə kelip, nə baylıq, mal-mülük, nə izzət-hərmət və düxmənlirəngning janlirini tiliməy, nə uzun əmür kərxəni tiliməy, bəki bu həlkəngə həküm sürəxkə danalıq və bilim tiligən ikənsən,

¹² Danalıq və bilim sənğa təkdım kılindi; wə Mən sənğa baylıq, mal-mülük və izzət-hərmətmə berəy; xundak boliduki, seningdin ilgiri ötkən padixahlarning heqbiridə undak bolmioğan, seningdin keyin bolosu padixahlardimu undak bolmaydu, dedi.

Sulaymanning beyixқа baxlıxi

1Pad. 10:26-29

¹³ Bu ixtin keyin Sulayman Gibeon egizlikidiki «jamaət qediri»din Yerusalemoğa qayıtip kelip, İsrail üstidə səltənət kildi.

¹⁴ Sulayman jəng hərwiliri bilən atlıq ləxkərləni toplidi: — uning bir ming tət yüz jəng hərwisi, on ikki ming atlıq ləxkiri bar idi; u bularni «jəng

□ **1:3 «Gibeonning egizliki»** — yaki «Gibeondiki «yukiri jay»ğa». **«jamaət qediri»** — yaki «(Huda bilən) kərxüx qediri». □ **1:10 «bu həlkə yetəkqilik kılodək»** — bu ibarə ibranıy tilida «bu həlkəning aldida qikiş-kirgüdək» degən sözlər bilən ipadiliniidu.

hərwise xəhərliri»gə həm padixahning yenida turux üqün Yerusalemoğa orunlaxturdi.

¹⁵ Padixah Yerusalemda altun-kümüxlərni taxlardək kəp, kedir dərəhlirini tüzlängliktiki üjmə dərəhliridək kəp kildi. □

¹⁶ Sulaymanning atliri Misirdin həm kuwədin kəltürülətti; padixahning sodigərliri kuwədin tohtitiloğan bahəsi boyiqə setiwalatti. □

¹⁷ Ular Misirdin setiwaloğan hər bir hərwining bahəsi altə yüz kümüx tənggə, hər bir atning bahəsi bir yüz əllik kümüx tənggə idi; at-hər wilar yənə Hittiylarning padixahliri wə Suriyə padixahlirioğimu ənə xu sodigərlarning wastisi bilən setiwelinatti. □

2

Sulayman ibadəthanini selix üqün materiyallarni toplaydu

¹ Sulayman Pərwərdigarning namioğa atap bir öy həm padixahlıki üqün bir orda selix niyitigə kəldi. □

² Xuningdin keyin Sulayman yətmix ming adəmni hammallıqqa, səksən ming adəmni taqda tax kesixkə, üç ming altə yüz kixini nazarətqiliklə təyinlidi. ■

³ Sulayman Tur padixahi Hıramoğa adəm əwətip: «Əzliri atam Dawutning turaloğusi bolsun dəp orda selixioğa kedir yaqiği yətküzüp bərgən idilioq, mangimu xundak kiloayla. □

⁴ Mana, mən əmdi Pərwərdigar Hudayimning namioğa atap bir öy salmaqimən; öy uning aldida huxbuy yekix, «təkdim nanlar»ning üzülməy qoyuluxi, hər küni ətə-ahxamlirida, xabat künliridə, yengi ayning birinçi künidə wə Pərwərdigar Hudayimiz bəkitip bərgən həyt-ayəmlərdə köydürmə qurbanlıqlarning sunuluxi üqün bolidu. Bu ixlər İsrail həlkiğə mənggölük bir bəlgilimə bolidu.

⁵ Mən salmaqı biloğan öy əjayip həywətlik bolidu; çünki bizning Hudayimiz həmmə ilahların üstündur.

⁶ Ləkin asmanlar wə asmanlarning üstidiki asmanmu Uni siqduralmaydiğan tursa, kim Uningoğa öy salalisun? Mən kim idim, kəndakmu Uningoğa öy salduruqədə kudrətkə igə bolay? Mən pəkət Uning aldida qurbanlıqlarni köydürgüdəklə adəmmən, halas! □

⁷ Əmdi əzliri mənə atam Dawut Yəhudada wə Yerusalemda təyyarlap qoyoğan ustilar bilən billə ixləx üqün, altun-kümüxtə, mis wə təmürdə ixləxkə pixxik, səsün, tok kizil wə kək rənglik yip ixləxkə puhta həm nəkkaxlıknı bilidioğan bir ustamni əwətkəyła.

□ **1:15 «kədir dərəhliri»** — yaki «kədir yaqiği». Ləkin bizningqə Sulayman kedir yaqiğini ixlitiplə qalmaq, xu qıraylık dərəhlərdin Yerusalemdə ətrafiğa kəp tikürdi («Top.» 2:5ni kəring).

□ **1:16 «Sulaymanning atliri Misirdin ... setiwalatti»** — bu ayətning baxқа birhıl tərjimisi: «Sulaymanning atliri Misirdin kəltürülətti; padixahning soda karwanliri kuwədin tohtitiloğan bahəsi boyiqə türkümlə türkümlə setiwalatti». □ **1:17 «Ular Misirdin setiwaloğan hər bir hərwining bahəsi ... hər bir atning bahəsi ... at-hər wilar yənə Hittiylarning padixahliri wə Suriyə padixahlirioğimu ənə ... setiwelinatti»** — Tawrat, «Kəan.» 17:16də İsrail padixahlirioğa atlarni elix üqün Misiroğa bərix mən'i qilinoğanidi. □ **2:1 «orda»** — ibrani tilida «öy». ■ **2:2** 1Pad. 5:15-32 □ **2:3 «Huram»** — bəzi yərlərdə «Hıram» dəp atilidu. □ **2:6 «Mən pəkət Uning aldida qurbanlıqlarni köydürgüdəklə adəmmən, halas!»** — baxқа birhıl tərjimisi: «Öy pəkət Uning aldida qurbanlıqlarni köydürgüdəklə bir jay bolidioğan tursa, halas!».

8-9 Həm manga Liwandin kedir, arqa-qarıoqay wə səndəl dərəhlirini yətküzüp bərgən bolsila; qünki əzlrining hizmətkarlırining Liwanda yaoqəqni kesixkə ustilikini bilimən; mana, munga köpləp yaoqəqlarni təyyarlap bərix üqün mening hizmətkarlırim əzlrining hizmətkarlıri bilən billə ixlisun; qünki mən salıdıoqan öy intayin həywətlik wə əjayib karamət bolıdu.

¹⁰ Mana, mən əzlrining yaoqəq kesıdıoqan hizmətkarlırioqə yigirmə ming kor buoqday, yigirmə ming kor arpa, yigirmə ming bat xarab, yigirmə ming bat zəytun meyi berimən» — dedi. □

¹¹ Turning padıxahı Hıram Sulaymanoqə jawabən məktup yollar: «Pərwərdigar Əz həlkini səygəqkə U əzlrini ularning üstigə padıxah kıldı» — dedi.

¹² Hıram yənə: «Asman-pələk bilən yər-zeminni yaratqan İsrailning Hudasi Pərwərdigarqə Həmdusana boləqay! Qünki U padıxah Dawutqə yorutuloqan, pəm-parasətlik, Pərwərdigar üqün bir öy, uning padıxahlıki üqün bir orda salalaydıoqan bir danıxmən oqul bərdi. □

¹³ Mana mən hazır əzlrigə hünərdə kamalətkə yətkən, əkil-parasət bilən yorutuloqan, Hıram-Abi degən bir adəmni əwətay.

¹⁴ Uning anisi Dan kəbilisilik bir ayal, atisi Turluk ikən. U altun, kümüx, mis, təmür, taxlar, yaoqəqqilik ixlirioqə mahir, səsün, tok kızil, aq wə kək rənglik yip ixləxkə puhta, hərhil nəkkaxlik ixlirioqimu usta, tapxuruloqan hərqəndəq layihigə amalini kılalaydu. Bu kixi əzlrining hünərwənliri bilən wə atiliri boləqan hojam Dawutning hünərwənliri bilən billə ixlisun.

¹⁵ Əmdi hojam tiləqə aloqan buoqday, arpa, may wə xarab bolsa, bularni öz hizmətkarlırioqə yətküzüp bərgəyla.

¹⁶ Biz bolsaq siligə qanqə kerək bolsa Liwanda xunqə yaoqəq kesip, sal kılıp baolap, dengiz arkilik Yoppaəqə yətküzüp berimiz; andin sili u yərdin Yerusalemoqə toxup kətsilə bolıdu» dedi.

¹⁷ Atisi Dawut İsrail zeminida turuxluk yaqə yurtluklarni sanəktin ötküzgəndək, Sulaymanmu ularni sanəktin ötküzdi. Ular jəmiy bir yüz əllik üq ming altə yüz adəm qıkti.

¹⁸ U ulardin yətmix ming kixini hammallıqkə, səksən ming kixini taoqda tax kesixkə wə ix kiliwatqanlar üstidin nazarət kılıp turuxkə üq ming altə yüz kixini təyinlıdi.

3

Ibadəthanini selix

1Pad. 6:1-38; 7:13-51

¹ Sulayman Yerusalemda Pərwərdigar atisi Dawutqə ayan boləqan Moriya teoqida, yəni Yəbusiy Ornanning haminida, Dawut təyyar kılıp qoyəqan yərdə, Pərwərdigarning öyni selix ixini baxlıdi.

² Sulaymanning səltəniting tətinqi yili, ikkinqi ayning ikkinqi küni u quruluxni baxlıdi. □

□ **2:10 «yigirmə ming kor»** — bir kor 220 litr; 20000 kor 44 milyon litr, yəni bəlkim 44,000 tonna bolıdu. **«yigirmə ming bat»** — bir bat 22 litr bolup, 20000 bat 440,000 litr bolıdu. □ **2:12 «orda»** — ibraniy tilida «öy». □ **3:2 «Sulaymanning səltəniting tətinqi yili, ikkinqi ay...»** — bu wəqit bəlkim miladiyədin ilgiriki 966-yili, 4-5-ayda boluxi mumkin idi.

³ Sulayman saloqan Hudaning öyining uli mundak; — uzunluqi (kədimki zamanda qollanoqan elqəm boyiqə) atmix gəz, kəngliki yigirmə gəz idi. □

⁴ Öyning aldidiki aywanning uzunluqi yigirmə gəz bolup, öyning kənglikigə toqra kelətti; egizliki yigirmə gəz idi; u iqini sap altun bilən qaplatti. □

⁵ U öyning qong zelining tamlirini arqa-qarioqay tahtayliri bilən qaplatti, andin keyin sap altun qaplatti wə üstigə horma dərihining xəkli bilən zənjir nəxiqlirini oyduurdi.

⁶ U öyni alamət qirayliq kılıp tamlirini yənə esil tax-yaqutlar bilən zinnətlətti. U ixlətkən altunlar pütünləy parwayim altuni idi.

⁷ U pütün öyni, öyning limliri, ixik bosuqə-kexəkliri, barliq tamliri wə ixiklirini altun bilən qaplidi; u tamuqə kerublarning nəxiqlirini oyduurdi.

⁸ Sulayman yənə əng muqəddəs jayni yasatti; uning uzunluqi yigirmə gəz bolup (öyning kəngliki bilən təng idi), kənglikimu yigirmə gəz idi; u uning iqini pütünləy sap altun bilən qaplatti; altun jəmiy bolup altə yüz talalnt idi. □

⁹ Altun mikning eqirliqi jəmiy əllik xəkəl boldi. Balihanilirining iqimu altun bilən qaplanti. □

¹⁰ Əng muqəddəs jay iqidə u ikki kerubning həykilini yasap, ularni pütünləy altun bilən qaplidi.

¹¹ Ikki kerubning qanitining uzunluqi jəmiy yigirmə gəz idi; bir kerubning bir qanitining uzunluqi bəx gəz bolup, öyning temioqə tegip turatti; ikkinqi tərəptiki qanitining uzunluqimu bəx gəz bolup, ikkinqi bir kerubning qanitioqə yetətti.

¹² Yənə bir kerubning qanitining uzunluqimu bəx gəz bolup, umu öy temioqə tegip turatti; ikkinqi bir qanitining uzunluqimu bəx gəz bolup, aldinqi bir kerubning qanitioqə yetətti.

¹³ Bu ikki kerubning qanatliri yeyiloqan həlda bolup, uzunluqi jəmiy yigirmə gəz kelətti; ikkila kerub ərə turoquzuloqan bolup, yüzliri öyning iqigə qaraytti.

¹⁴ Sulayman yənə kək rənglik, səsün rənglik, tok kızil wə aq rənglik yip toqulmiliridin wə nəpis kanaptin öyning *iqidiki* pərdisini yasatti, uning üstigə kerublarni kəxtə kılıp toquttı.

¹⁵ Öyning aldioqə yənə egizliki ottuz bəx gəz kelidioqan ikki tüwrük yasap qoyduurdi; hər tüwrükning bexining egizliki bəx gəz kelətti.

¹⁶ U yənə (iqki kalamhanidikidək) marjansiman zənjir yasitip, tüwrük baxliri üstigə ornatti; u yüz danə anar yasitip ularni zənjirlərgə ornatti. □

¹⁷ U bu ikki tüwrükni öyning aldioqə, birsini ong tərəpidə, birsini sol tərəpidə turoquzdi; u ong tərəptikisini Yəqin, sol tərəptikisini Boaz dəp

□ **3:3 «uzunluqi ... atmix gəz, kəngliki yigirmə gəz»** — Muqəddəs Kitabta ixlitilgən «gəz» adəmning qolining jəynikidin barmaqlirining uqioqigə bolooqan ariliki (təhminən 45 santimetr) idi. □ **3:4 «öyning ... egizliki yigirmə gəz idi»** — kona kəqürmilərnin kəpinqisi muxu yərdə «bir yüz yigirmə gəz idi» deyilidu. Biz muxu yərdə kona «Suriyak» tərjimisi wə grek tilidiki bir kona tərjimisigə əgiximiz. □ **3:8 «altə yüz talalnt»** — 600 talant bəlkim 18.4 tonna idi. □ **3:9 «əllik xəkəl»** — 50 xəkəl bəlkim 600 gram. □ **3:16 «kalamhana»** — «əng muqəddəs jay»ning «kalamhana» dəp atilixining səwəbi, uningda Huda Musa pəyoqəmbərgə tapxuroqan «əhdə tax tahtiliri» (Hudaning kalami) selinoqan «əhdə sanduqi» bar idi; wə uning üstigə bəlkim bəzi waqtida, Bax kaqin xu «əng muqəddəs jay»oqə kirgəndə, Hudaning bexarətliri ularoqə kelixi mumkin idi.

atidi.□

4

¹ Uzunluğu yigirmə gəz, kəngliki yigirmə gəz, egizliki on gəz kelidiqan bir mis kurbangah yasatti.

² U mistin «dengiz» yasatti; uning xəkli dügilək bolup, u girwikidin bu girwikigiqə on gəz kelətti; egizliki bəx gəz, aylanmisi ottuz gəz idi. □

³ «Dengiz»ning sirtki asta qismi buqining xəkli bilən qərüldürüp bezəlgən bolup, buqilar hər bir gəzgə ondin, ikki qatar qilinip, mis «dengiz» bilən təng quyup qikilənanidi.

⁴ Mis «dengiz»ni on ikki mis buka kətürüp turatti; uning üqi ximaloqa, üqi qərbəkə, üqi jənubka, üqi xərkkə qarap turatti. «dengiz» buqining dümbisigə yatquzuloqan bolup, buqilarning quyruki iqi tərəptə idi.

⁵ Mis dengizning kəlinliki bir alqan bolup, qərisi qinining girwikidək nilupər xəkli də qilinolan, uningqa üq ming bat su patatti. □

⁶ U yənə on «yuyux desi» yasitip, bəxini mis dengizning ong tərəpigə, bəxini sol tərəpigə qoyuqzdi; kəydürmə qurbanlıqlarqa ixlitidiqan buyum-əswablining həmmisi xu daslarda yuyulatti; «dengiz» bolsa kaqinlarning yuyunuxi üqün ixlitilətti.

⁷ U yənə bəlgiləngən xəkildə on altun qiraqdan yasitip mukəddəs jayning iqigə ornatti; uning bəxini ong tərəpkə, bəxini sol tərəpkə qoyduzdi.

⁸ Yənə on xirə yasitip mukəddəs jayning iqigə qoyuqzdi; uning bəxini ong tərəpkə, bəxini sol tərəpkə qoyuqzdi. U yənə yüz danə altun qinə yasatti.

⁹ U yənə «kaqinlar həylisi», qong həylə wə qong həylining dərwarzilirini yasatti wə dərwarzilarning həmmisini mis bilən kaplattı.

¹⁰ U mis «dengiz»ni ibadəthanining ong tərəpigə, yəni xərkiy jənub tərəpigə qoyuqzdi.

¹¹ Hıram yənə qazan, kürək wə qaqa-kuqilarni ətküzdi. Hıram xu tərəkidə Sulayman padixah üqün Hudaning öyining barlıq quruluş hizmitini püttürdi, □

¹² Yəni ikki tüwrük, ikki tüwrükning üstidiki apkursiman ikki bax wə bu ikki baxni yepip turidiqan ikki torni yasitip püttürdi.

¹³ Xu ikki tor üstigə qayqilaxturuloqan tət yüz anarni yasatti; bir torda ikki qatar anar bolup, tüwrük üstidiki apkursiman ikki baxni yepip turatti.

¹⁴ U on das təglikli wə das təglikigə qoyulidiqan on «yuyux desi»ni,

¹⁵ «mis dengiz» wə uning astidiki on ikki mis bukini yasatqzdi.

¹⁶ Qazan, kürək, wilka-ilməklər, wə munasiwətlik barlıq əswablarni Hıram-Abi Pərwərdigarning öyini dəp Sulayman padixahqa parkiraydiqan mista yasitip bərdi.

¹⁷ Padixah bularni Iordan tüzlənglikidə, Sukkot bilən Zərədatah ottur- isida, xu yərdiki seqiz layda kəlip yasap, quyduzup qikti. □

¹⁸ Sulayman yasatqzuloqan bu əswablarning sani intayin kəp idi; kətkən misning eqirlikini əlqəp bolmaytti.

□ **3:17 «Yaqin» ... «Boaz»** — «Yaqin» degən sөz «U mustəhkəmləydu» degən mənədə; «Boaz» bəlkim «küq bilən» yaqi «qudrəttə» degən mənədə boluxi mumkin. Ikki tüwrükning mənisi xu qaşda «U (Huda) buni (mukəddəs öyini) kudrət bilən mustəhkəmləydu» degənlik bolidu. □ **4:2**

«dengiz» — kaqinlar yuyunidiqan qong bir dastur. □ **4:5 «üq ming bat su»** — üq ming bat muxu yərdə bəlkim təhminən 30000 litr bolsa kerək idi. İbadəthanidiki shemilarni kəring.

□ **4:11 «Hıram»** — yəni Hıram-abi. 2:13ni kəring. □ **4:17 «Zərədatah»** — yaqi «Zarətan» («1Pad.» 17:46ni kəring).

¹⁹ Sulayman yənə Hudaning öyi iqidiki barlik əswablarnı yasattı — yəni altun huxbuygahni, «təkdım nan» koyulıdıoğan xırələrni

²⁰ wə sap altunda kılınoğan qıraođdanlar bilən qıraoqlırını yasatkuzdı; bu qıraoqlar bəlgilimə boyıqə iqki «kalamhana» aldıda yandurux üqün boldı.

²¹ U yənə qıraođdanning gülliri, qıraoql wə pilik qayqılirining həmmisini altundın kıldurdi (ular sap aldundın idi).

²² U yənə peqaqlar, tawaqlar, piyalə-kaqa wə küldanlarning həmmisini sap altundın kıldurdi. U öyning ixiklirini, yəni iqidiki əng muqəddəs jayoğa kirıdıoğan iqki qatlıma ixiklər wə öyning «muqəddəs jay»ining taxkırıki ixiklirini altundın kıldurdi. □

5

¹ Xuning bilən Sulayman Pərwərdigarning öyi üqün kılıdıoğan barlik kuruluqlar tamam boləanda, u atisi Dawut *Hudaəğa* atap beoixlıoğan nərsilərni (yəni kümüx, altun wə həmmə baxka buyumlarnı) elip kelip, Pərwərdigarning öyining həzinilirigə koydurdi.

Sulayman əhdə sanduqını ibadəthanioğa elip kiridu

1Pađ. 8:1-66

² Xu qaođda Sulayman Pərwərdigarning əhdə sanduqını «Dawut xəhırı»din, yəni Zıondın yətkəp kelix üqün İsrail aqsakallirini, kəbilə bəglirini wə İsrail jəmətlirining bəglirini Yerusalemoğa yiojilixka qakirdi.

³ Buning üqün İsrailning həmmə adəmliri Etanim eyıda, yəni yəttinqi ayda, bekitilgən heyttə padixahning kexioğa yiojildi □

⁴ İsrailning həmmə aqsakalliri yetip kəlgəndə Lawıylar əhdə sanduqını kətürüp *mangdi*.

⁵ Ular əhdə sanduqını, jamaət qediri bilən uning iqidiki barlik muqəddəs buyumlarnı kətürüp elip qıkti. Kahınlar boləan Lawıylar muxularnı elip qıkti. □

⁶ Sulayman padixah wə barlik İsrail jamaiti əhdə sanduqının aldıda mengip, kəplikidin sanını elip bolmaydıoğan san-sanaksız koy bilən kalını qurbanlık kiliwatattı.

⁷ Kahınlar Pərwərdigarning əhdə sanduqını öz jayoğa, ibadəthanining iqki «kalamhana»sioğa, yəni əng muqəddəs jayoğa elip kirip kerublarning qanatlırining astioğa koydı. □

⁸ Kerublarning yeyilip turoğan qaniti əhdə sanduqının ornı üstidə boləoqka, əhdə sanduqi bilən uni kətürüp turıdıoğan baldaqlarnı yepip turattı.

□ **4:20 «kalamhana»** — «əng muqəddəs jay»ning yənə bir atilixidur. 3:16diki izahatni kəring.

□ **4:22 «peqaqlar»** — yaki «pilik qayqıliri» yaki «lahxigirlar». **«U öyning ixiklirini, yəni iqidiki əng muqəddəs jayoğa kirıdıoğan iqki qatlıma ixiklər ... altundın kıldurdi»** — baxka birhil təjımisı «U öyning ixikliri, yəni əng muqəddəs jayning iqiğə kirıdıoğan qatlıma ixiklər wə öyning «muqəddəs jay»ining taxkırıki ixiklirining turum-ülgüjəklirini altundın kıldurdi». □ **5:3 «yəttinqi ayda bekitilgən heyttə»** — bu heyttə «kəpilar heyttə» (yənə «qedir heyttə» yaki «mewə hoşul heyttə»mu dəp atılatı), 7-ayning 15-22 künliridə ötküzülüdu («Law.» 23:34). İsrailning ərliri uningə Yerusalemda katnixixi lazım idi. □ **5:5 «jamaət qediri»** — yaki «jamaət yiojilıdıoğan qedir», yəni «ibadət qediri». □ **5:7 «kalamhana»** — «əng muqəddəs jay»ning yənə bir atilixidur. 3:16diki izahatni kəring.

⁹ Bu baldaqlar sanduqning tutquqliridin nahayiti uzun qikip turmoqqa, kalamhanining aldida turup əhdə sanduqning yenediki ikki baldaqlar uqlirini kərgili bolatti, biraq öyning sirtida ularni kərgili bolmaytti; bu baldaqlar taki bəgüngə kədər xu yərdə turmaqta. □

¹⁰ Əhdə sanduqning iqidə Musa pəyoğəmbər Hərəb teoşida turqanda iqidə saloqan ikki tahtaydin baxka heqnerse yok idi (Israililar Misir zemnidin qikkandin keyin Pərwərdigar ular bilən Hərəbdə əhdə tüzgənidi). □

¹¹ Kaşinlar mukəddəs jaydin qikixti (xu yərdə hazır bolqan barlik kaşinlar, öz nəwitigə qarimay əzlrini Hudaşqa atap pakizliqanidi; □

¹² nəoşmə-nawaqi barlik Lawiylar, jümlidin Asaf, Həman, Yədutun wə ularning ooşulliri həm kərindaxliri qəkmən tonlirini kiyixip, kurbangahning xərkiyə turup qang, təmbur wə qiltarlar qelxiwatqanidi; ular bilən billə kanay qeliwatqan yənə bir yüz yigirmə kaşin bar idi)

¹³ wə xundak bolduki, kanayqilar bilən nəoşmə-nawaqilar həmmisi birdək qelip, bir awaz bilən Pərwərdigarə təxəkkür-həmdusana eytiwatqanda, yəni kanaylar, janglar wə hərhil sazlarini qelip, yukiri awaz bilən «Pərwərdigar meşribandur, əzgərməs muşəbbiti əbədil'əbədgiqidur» dəp Pərwərdigarni mədhiyələwatqanda — xu həman ibadəthana, yəni Pərwərdigarning öyi bir bulut bilən tolduruldi;

¹⁴ kaşinlar əxu bulut tüpəylidin wəzipilirini etüxkə turalmaytti, qünki Pərwərdigarning julasi Hudaning öyini tolduroqanidi.

6

¹ Bu pəyətə Sulayman: — Pərwərdigar tum qarangoşuluk iqidə turimən, dəp eytkanidi;

² Ləkin, *i Pərwərdigar*, mən Sening üqün bir həywətlik makan bolsun dəp, Sən mənggü turidoqan bir öyni yasidim, dedi. □

³ Andin padixah burulup barlik Israil jamaitigə bəht tilidi; Israilning barlik jamaiti uning aldida turatti.

⁴ U mundak dedi: — Israilning Hudasi Pərwərdigarə təxəkkür-mədhियə bolqay! U Öz aqzi bilən atam Dawutka wədə kılqanidi wə Öz qoli bilən uni əməlgə axurdi. U əslidə Dawutka: —

⁵ «Mən Öz həlkim Israilni Misir zeminidin elip qikқан күндin buyan namim üqün bu yərdə bir öy salay dəp Israilning hərkaysi kəbillirining xəhərliridin heqkaysisini tallimidim, yaki həlkim Israilə həkümran boluxka heqkaysi adəmni tallimidim;

⁶ halbuki, Mən namim xu yərdə bolsun dəp Yerusalemn tallidim wə həlkim bolqan Israilə həkümranlik kilsun dəp Dawutni tallidim» degənidi.

⁷ Əmdi atam Dawutning Israilning Hudasi Pərwərdigarning namioqa atap bir öy selix arzu-niyiti bar idi.

⁸ Biraq Pərwərdigar atam Dawutka: «Kənglündə Mening namioqa bir öy yasaxka kılqan niyiting yaxidur;

□ **5:9 «bügüngə kədər...»** — bu ibarə xuni ispatlayduki, «Tarih-təzkirə»ning hatirilirining kəpinqisi ibadəthana tehi öz jayida turqan waqtda, sürgün boluxtin ilgiri yeziloqan (36-bab, 11-23-ayətləni bəlkim keyinki bir hatiriqi qoxup yazoqan). □ **5:10 «Hərəb teoşi»** — Sinay teoşining baxka bir ismidur. □ **5:11 «Kaşinlar... əzlrini Hudaşqa atap pakizliqanidi»** — muxu «pakizlax» Təwrattiki taharət bəlgilimilərgə əməl kılıxtin ibarət idi (məsilən, «Law.» 21-bab, 22:1-9ni kərüng).

□ **6:2 «həywətlik makan»** — yənə birhil tərjimisi «turaloşu-makan».

⁹ əmma xu əyni sən yasımaysən, bəlki puxtungdin bolidiqan oqlung, u Mening namimoğa atar xu əyni salidu», degənidi.

¹⁰ Mana əmdi Pərwərdigar Əz səzigə əməl kildi. Mən Pərwərdigar wədə kılöjindək, atamning ornini besip, Israilning təhtigə olturdum; Israilning Hudasi Pərwərdigarning namioğa atar bu əyni saldim.

¹¹ Mən bu əydə əhdə sanduqini qoydum; əhdə sanduqi iqidə Pərwərdigarning Israilar bilən tüzgən əhdə *tahtiliri* bardur» dedi.

Sulayman Israil üqün dua kildu

¹² Andin Sulayman Israilning barlıq jamaitigə yüzlinip, Pərwərdigarning kurbangahining aldida turup kollirini kətürüp: —

¹³ (çünki baya Sulayman mistin uzunluğu bəx gəz, kəngliki bəx gəz, egizliki üç gəz kelidiqan bir pəxtək yasitip, taxkiriği höylining otturisoğa jaylaxturojanidi. U ənə xu pəxtək üstigə çikip turup, pütkül Israil jamaiti aldida yükünüp olturup, asmanoğa qarap oqluqini yayojanidi)

¹⁴ — u mundək dua kildi: — I Israilning Hudasi Pərwərdigar! Nə asmanda nə zemində Səndək Huda yoktur; Sening aldingda pütün kəlbi bilən mangidiqan Əz kulliring üçün əhdəngdə turup əzgərməs muhəbbitingni kərsitisen.

¹⁵ Çünki Sən Əz kulung atam Dawutka bərgən wədidə turdung; Sən Əz əozing bilən eytkən sözüngni mana bügünkədək Əz qolung bilən wujudka çikarding.

¹⁶ Əmdi hazır, i Israilning Hudasi Pərwərdigar, Əz kulung atam Dawutka: — «Əgər sening əwladliring öz yollirioğa səgək bolup sən Mening aldimda mangojandək, qanunumoğa əməl kılıp mangsila, sanga əwladıngdin Israilning təhtidə olturidiqan bir zat kəm bolmaydu» dəp bərgən wədəngdə turojaysən.

¹⁷ Əmdi hazır, i Israilning Hudasi, Sən kulung Dawutka eytkən sözliring əməlgə axurulojay, dəp ötünimən!

¹⁸ Ləkin Huda Əzi rastla yər yüzidə insanlar bilən makan kılamdu? Mana, asmanlar bilən asmanlarning əsmi ni Seni siqduralmaydiqan yərdə, mən yasioğan bu əy qandakmu Sening makaning bolalisun?!

¹⁹ Ləkin i Pərwərdigar Hudayim, kulungning dua wə iltijasioğa kulak selip, kulungning Sanga kətürgən nidasi wə tilikini angliojaysən.

²⁰ Xuning bilən Əz kəzliringni keqə-kündüz bu əyğə, yəni Sən: «Mening namimni u yərdə ayan kılımən» dəp eytkən jayoğa keqə-kündüz tikkəysən; Əz kulungning u jayoğa qarap kılöjan duasioğa kulak salojaysən. □

²¹ Kulung wə həlking Israil bu jayoğa qarap dua kılöjan qaşda, ularning iltijalirioğa kulak selip, Əz makaning kılöjan asmanlardin turup angliojaysən, angliojiningda ularni kəqürgəysən.

²² Əgər birsi öz qoxnisioğa gunaħ kilsa wə xundaqla ixning rast-yaloqanlikini bekitix üçün kəsəm iqküzülsə, bu kəsəm bu əydiki kurbangahingning aldioğa kəlsə, □

²³ Sən kəsəmmi asmanda turup anglap, amal kılıp Əz bəndiliring otturisida həküm çikarojaysən; gunaħi bar adəmning gunaħini əzigə qayturup, öz

□ 6:20 «Əz kulungning u jayoğa qarap kılöjan duasi» — yaki bolmisa: «əz kulungning u jay toqrisidiki duasi...» □ 6:22 «Əgər... ixning rast-yaloqanlikini bekitix üçün kəsəm iqküzülsə...» — bundək kəsəm toqruluk «Qəl.» 11:5-31ni kəring. «Kəsəm bu əydiki kurbangahning aldioğa kəlsə...» mumkinçiliki barki, Israilda muxundaq kəsəmlərnə ixiq üçün kurbangahning aldioğa kelix kerək əməs idi, pəkət: «Hudaning kurbangahı aldida kəsəm kılımənki...» degəndək sözlər eytilöjan bolsa «nək kurbangah aldida turojandək» həsabinatti.

yolini öz bexioğa yandurup, gunahsız adəmni aqlap öz adillikioğa qarap uningioğa həkkini bərgəysən.

²⁴ Öz həlking Israil Sening aldingda gunah kıləini üqün düxməndin yengilsə, yamanlikidin kaytıp bu öydə turup, yamingni etirap kılıp sanga dua bilən iltija kilsa,

²⁵ Sən asmanda anglap, Öz həlking Israilning gunahini kəqürüp, ularni Sən ata-bowilirioğa wə əzligə təkdım kıləan zeminoğa kayturup kəlgəysən.

²⁶ Ular Sanga gunah kıləini üqün asman etilip yaməjur yaqmaydioğan kılıwetilgən bolsa, lekin ular bu jayioğa qarap Sanga dua kılıp yamingni etirap kılıp, Sening ularni kiyinqilikğa saləjining tūpəylidin öz gunahidin yenip towa kilsa,

²⁷ Sən asmanda turup kulak selip, kulliringning wə həlking Israilning gunahini kəqürgəysən; qünki Sən ularioğa mengix kerək boləan yahxi yolni əgitisən wə Öz həlkinggə miras kılıp bərgən zeminning üstigə yaməjur yaqdurisən!

²⁸ Əgər zeminda aqarqilik ya waba bolsa, ya ziraətlər dan almisa ya həl qüxsə ya uni qəkətkilər yaqi qəkətkə liqinkiliri besiwalsa, ya düxmənlər ularning zemindiki xəhərlirining kowuklirioğa hujum kılıp qorxiwalsa, ya hərəkəndək apət ya kesəllik bolsa,

²⁹ undakta barlik həlking Israil bolsun, hərəkəndək kixi bolsun, əzigə kəlgən apətni wə öz dərdini bilip, qollirini bu əygə sunup, məyli kəndək dua yaqi iltija kilsun,

³⁰ əmdi Sən turuwatқан makaning asmanda turup anglap, kəqürüm kıləaysən, Sən hər bir adəmning kəlbini bilgəqkə, əzining yollirini əzigə yanduroğaysən (qünki Sənla, pəkət Sənla həmmə insan balilirining kəlbilirini bilgüqidursən);

³¹ xundək kılıp, ular Sən ata-bowilirimizioğa təkdım kıləan zeminda olturup əmrining həmmə künliridə Səndin qorqup yolliringda mangidioğan bolidu.

³² Öz həlking Israildin bolmioğan, Sening uluə yaming, kudrətlik kolung wə sozoğan biliking tūpəylidin yirək-yirəklərdin kəlgən musapir bolsa, u kelip bu əy tərəpkə qarap dua kilsa,

³³ Sən turuwatқан makaning boləan asmanlarda uningioğa kulak selip, u musapir Sanga nida kılıp tiliginining həmmisigə muwapik kıləaysən; xuning bilən yər yüzidiki barlik əllər yamingni tonup yetip, Öz həlking Israildək Səndin qorqidioğan bolup, mən yasioğan bu əyning Sening yaming bilən ataləjini bilidu. □

³⁴ Əgər Sening həlking Sening tapxurukung bilən düxməni bilən jəng kılıxka qıqkanda, Sən tallioğan bu xəhərgə, xundəklə mən yamingioğa atap yasioğan bu əy tərəpkə qarap Sən Pərwərdigarəğa dua kilsa,

³⁵ Sən asmanlarda turup ularning duasi bilən iltijasioğa kulak selip, ularni nusrətkə erixtürgəysən.

³⁶ Əgər ular Sanga gunah sadir kıləan bolsa (qünki gunah kıləmaydioğan həqkixi yoktur) Sən ularioğa şəzəplinip, ularni düxmənlirining kolioğa tapxurəni bolsang, bular ularni yirək-yeqinoğa, öz zeminoğa sürgün kılıp elp barəan bolsa,

³⁷ lekin ular sürgün kılinoğan yurtta əs-həxini tepip towa kılıp, əzi sürgün boləan yurtta Sanga: — Biz gunah kılıp, kəbihlikkə berilip Səndin yüz örüp kəttuk, dəp yelinsa,

□ 6:33 «bu əyning Sening yaming bilən ataləjini» — bu ibarə Hudaning ibadəthanisi toozuluk «bu əy Meningkidur» wə «bu öydə Mening kim ikənlikim ayan kılınıdu» degəndək ikki məksitini kərsitidu.

38 — əgər ularni sürgün kılolanlarning zeminida pütün kəlbi wə pütün jenidin Sening təriringgə yenip, Sən ularning ata-bowiliriqə təkdım kılolan zeminə, Sən tallıqan xəhər tərəpkə wə mən naminqə atap yasioqan bu əy tərəpkə yüzini kılıp dua kılsa,

39 Sən turuwatqan makaning boləjan asmanlarda turup ularning duasi wə iltijalirini anglap ular üqün həküm qikirip, Öz həlkingning Sanga sadir kılolan gunahini kəqürüm kıləyəsən;

40 əmdi i Hudayim, Səndin ətünimən, bu yərdə kılolan dualarə qəzüng oquq, kılıking ding boləy!

41 Əmdi ornungdin turəjin, i Pərwərdigar Huda, Sən kudritingning ipadisi boləjan əhdə sandukung bilən, Öz aramgahinqə kirgəysən!

Kahinliring həkkaniylik bilən kiydürülsun, Məmin bəndiliring yahxilikingdin xadlansun!

42 I Pərwərdigar Huda, Əzüng məsih kıləjiningning yüzini yandur-miəyəsən;

Kulung Dawutka kərsətkən əzgərməs muhəbbitingni esingdə tutkəysən!».□

7

Sulayman ibadəthanini Hudaəja beəixlaydu

1 Sulayman duasini tügıtixigila, asmandin ot güxüp köydürmə qurbanlik həmdə baxka qurbanliklarni koymay köydürwətti; Pərwərdigarning xan-xəripi əyni toldurdi.

2 Pərwərdigarning xan-xəripi əyni tolduruwətkəqkə, kahinlar Pərwərdigarning əyigə kirəlmidi.

3 Ot güxkənlikini wə Pərwərdigarning xan-xəripi əyning üstidə tohtıənlilikini kərup, Israillarning həmmisi tax yatquzuloqan məydanda yükünüp bax urup: «Pərwərdigar mehribandur, Uning əzgərməs muhəbbiti mənggüqigə turidu!» dəp Pərwərdigarəja ibadət kılıp təxəkkür-mədhiyə okuxti.

4 Padixah wə pütkül həlk Pərwərdigarning aldidə qurbanliklirini sundi.

5 Sulayman padixah yigirmə ikki ming kala, bir yüz yigirmə ming koyni qurbanlik kılıp sundi. Xundak kılıp padixah wə pütkül həlk Hudaning əyini *Hudaəja* beəixlididi.

6 Kahinlar wə xundakla Pərwərdigarəja atioqan sazlarini tutqan Lawiy-lar əz orunlirida turatti (padixah Dawut bu sazlarini Pərwərdigarning mədhiyisidə ixlətکili yasioqanidi, u *Pərwərdigarəja*: «Uning əzgərməs muhəbbiti əbədgiqidur» dəp mədhiyə oquşinida ularni ixlətətti); kahinlar Lawiy-larning udulida turup kanay qelixatti; Israillarning həmmisi xu yərdə erə turuxkanidi.

7 Sulayman Pərwərdigarning əyining aldidiki həylisining otturisini ayrip mukəddəs kılıp, u yərdə köydürmə qurbanliklar wə inaklik qurbanliklirining yaşlirini sundi; qünki Sulayman yasatqan mis qurbangah köydürmə qurbanliklar, ax hədiyliri wə qurbanliklarning yaşlirini qəbul kılıxka kiçik kəldi.

□ 6:42 «**Əzüng məsih kıləjining**» — bu, bəlkim Dawutning əwladi boləjan Sulayman padixahning əzi üqün kılolan duasi. Hudaning «məsih kıləjini» toqruluk «Zəbur» 2-küy wə izahətlarni kəring. «**kulung Dawutka kərsətkən əzgərməs muhəbbiting**» — xühisizکi, bu ibarə Hudaning Dawutka kılolan barlik wədilirini əz iqiğə alidu.

8 Xuning bilən u waqıtta Sulayman wə uning bilən bolıqan pütün Israil, yəni Hamat rayoniqə kirix eqızidin tartıp Misir ekiniqıqə həmme yərlərdin kəlgən zor bir jamaət heyət ötküzdı. □

9 Səkkizinçi küni ular təntənilik bir ibadət yiqilixi ötküzdı; ular yəttə kün kurbangahni Hudaqə atap beoıxliqanıdı andin ular yənə yəttə kün heyət ötküzdı. □

10 Yəttinçi aynıng yigirmə üqinçi küni padixah həlkni öz öy-qedirliqigə qayturdı; ular Pərwərdigarning Dawutqə, Sulaymanoqə wə Öz həlkni Israiloqə kılqan yaxxilıqliri üqün kəlbidə xad-huram bolup qayıtp kətti.

11 Xundak kılıp Sulayman Pərwərdigarning öyini wə padixahning ordisini yasap püttürdi. Sulaymanning kəngligə Pərwərdigarning öyidə wə əzining ordisida nemə kılıx kəlgən bolsa, xu ixlarning həmmisi ongulxluk pütü. □

Pərwərdigar Sulaymanoqə wədə həm aqah beridu

1Pad. 9:1-9

12 Andin Pərwərdigar keqidə Sulaymanoqə ayan bolup uningqə: «Mən sening duayingni anglidim wə Özümgimu bu jayni «kurbanlıq öyi» boluxqə tallidim.

13 Əgər Mən asmanni yamoqur yəqımaydıqan kılıp etiwətsəm yəki qəkətkilərgə zemindiki məşulatlarni yəp taxlaxni buyrusam wə yəki həlkim arisioqə wəba tarkitiwətsəm,

14 *xu qəşda* namim bilən ataloqan bu həlkim özini kəmtər tutup, dua kılıp yüzümüni izləp, rəzil yolliridin yansa, Mən asmanda turup anglap, ularning gunahini kəqürimən wə zeminini saqaytimən. □

15 Əmdi bu yərdə kılinoqan dualarqə Mening kəzliming oqıq wə kulaklırim ding bolıdu.

16 Mən əmdi namim mənggü bu yərdə ayan kılinsun dəp bu öyni tallap, unı Özümgə muqəddəs kıldim; kəzümü, kəlbimmu həmıxə xu yərdə bolıdu.

17 Sən bolsang, atang Dawutning aldimda mangoşinidək sənmu sanga buyruşinimning həmmisiqə muwapıq əməl kılıx üqün bəlgilimilirim wə həkümilirimni tutup aldimda mangsang,

18 Mən əmdi atang Dawutqə: «Israilning təhtidə sanga əwladıngdin oltureuxqə bir zat kəm bolmaydu» dəp əhdə kılqinimdək, Mən sening padixahlıq təhtingni Israilning üstidə məhkəm kılımən.

19 Bırak əgər silər Meningdin yüz örüp, Mən siləring aldinglarda jakarlıqan bəlgilimilirim wə əmlrimni taxlap, baxqə ilahlarning kulluqioqə kirip qoqunsanglar,

20 *xu qəşda* Mən Israilni ularoqə təkdım kılqan zeminidin yulup taxlaymən; wə Öz namimni kərsitixkə Özümgə muqəddəs kılqan bu öyni nəzirimdın taxlaymən wə Israilni həmme həlkələr arisida sez-qəqək wə tapa-təning obyektı kılımən;

□ 7:8 «Hamat rayoniqə kirix eqızidin tartıp...» — yəki «Libo-Hamattin tartıp...». □ 7:9 «...»

Yənə yəttə kün heyət ötküzdı» — «kəpilər heyti» bekitilgen waqıt yəttə kün idi. Israilar muxu waqıtqə yənə yəttə kün qoxtı. □ 7:11 «orda» — bu ayəttə «öy» dəgen sez bilən ipadilindı.

□ 7:14 *...ularning* zeminini saqaytimən — muxu dəgenlik Hudaning kəhətqilik, qəkətkilər wə wəbalar yətküzgən ziyanni əsligə kəltürüxini kərsitidu.

²¹ bu öy gərçə hazır uluq bolsimu, xu zamanda uningdin ötkənlərninğ həmmisi kəttik həyran kilixip: «Pərwərdigar bu zeminəğa wə bu öygə nemixkə xundak kıləşandu?» dəp soraydu. □

²² Kixilər: — Qünki *zemindeki həlkələr* ata-bowilirininğ Hudasi, yəni ularni Misir zeminidin qıkarəşan Pərwərdigarni taxlap, əzlrini baxkə ilarhlarəğa başlap, ularəğa səjdə kılıp kullukida boləşanlikı üqün, U bu pütkül külpətni ularning bexiəğa quxürüptu, dəp jawab beridu.

8

Quruluxlar wə soda-setiklar

1Pad. 9:10-28

¹ Xundak boldiki, yigirmə yil ötüp, Sulayman Pərwərdigarning öyi bilən padixahning öyini yasap boləşandin keyin,

² u Hıram özigə sowəğa kıləşan xəhərlərnı kəytidin qurup qıkti; Israillar xu yərdə olturaklaxti. □

³ Sulayman Hamat-Zobah xəhəriğə berip uni ixəşal kildi.

⁴ U yənə qəldiki Tadmorni wə əzining Hamatta kuroşan barlik həzinə xəhərlirini yənə onxıtip kurdi.

⁵ U yənə Üstünki Bəyt-Horon bilən Astınki Bəyt-Horonni sepil, baldaklik kəwukliri boləşan koroşanlik xəhərlərgə aylandurdi;

⁶ Baalatni, xundakla özigə has həmmə həzinə xəhərlirini, «jəng hərwişi xəhərliri»ni, atlıklarnı orunlaxturoşan xəhərlərnı wə Yerusalemda, Liwanda wə əzi soraydıəşan barlik zeminda halioşinini bina kildi.

⁷ Israildin bolmioşan Hıttiyar, Amoriylar, Pərizziylər, Hıwiylar wə Yəbusiylardin *İsrail* zeminida kəlip kəşəşanlarınğ həmmisini bolsa,

⁸ Sulayman bularnı, yəni Israillar pütünləy yəkatmioşan əllərninğ kəşəşan əwladlirini kulluk həxaşəğa tutti. Ular bəgünki künğıqə xundak bolup kəldi. □

⁹ Ləkin Israillardin Sulayman öz ixliri üqün həqkimni kul kilməy, bəlkı ularni ləxkər, həkəmdar-əməldar, hərwa bilən atlıklarninğ sərdarliri kildi.

¹⁰ Bulardin padixah Sulaymanınğ ixligüqilərninğ üstigə kəşəşan qəng nəzarətqiliri bolup, ikki yüz əllik idi. □

¹¹ Sulayman Pirəwning kizini «Dawutning xəhiri»din əzi uningəğa salduroşan ordioğa əkəltürdi; qünki u: «Ayalimning İsrail padixahi Dawutning ordisida turuxi muwəpiq əməş; qünki Pərwərdigarning əhdə sanduqi barəşanlikı jaylarning həmmisi muqəddəstur», — dedi. □

□ 7:21 «**bu öy gərçə hazır uluq bolsimu...**» — baxkə birhil təjimisı: «bu öy bir harabə bolidu,...» □ 8:2 «**Hıram**» — yaki «Hıram», yəni Turning padixahi. □ 8:8 «**İsrailar pütünləy yəkatmioşan əllər...**» — bu wəxələr Yəxua pəyşəmbər zamanida boləşan. Təwrattiki «Yəxua»ni kərünğ. Muxu həxarqılar 13:5-16də hatiriləngənlərdin baxkə həxarqılar bolsa kərək idi. **ular bəgünki künğıqə xundak bolup kəldi** — bu səz Israillar tehi əz wətinidə turəşan waqtda hatiriləngən, əlwəttə. □ 8:10 «**qəng nəzarətqiliri... İkki yüz əllikidi**» — «1Pad.» 9:23də bu san bəx yüz əllik deyilidu. Bəlkı bu sanlar baxkə-baxkə waqittiki əhwallarnı kərsitixi mumkin.

□ 8:11 «**Sulayman Pirəwning kizini ... əzi uningəğa salduroşan ordioğa əkəltürdi; qünki u: «Ayalimning İsrail padixahi Dawutning ordisida turuxi muwəpiq əməş**» — uning xundak orunlaxturuxininğ səwəbi, Pirəwning kizi Yəhudiy bolmioşaqkə wə bəlkim Pərwərdigardin kərkəşəşanlikı üqün idi.

¹² Sulayman bu qəsdə Pərwərdigarın qurbangahıda, yəni *muqəddəs jayning* aywanınq aldiqə salduroqan qurbangahta Pərwərdigaroqə atap köydürmə qurbanlıq təqdim qılatti;

¹³ — yəni Musa pəyoqəmbərning tapxuruqi boyiqə, hər küni, xabat künliridə, ayninq birinqi künliridə wə hər yilda üç qetim ötküzüldioqan alahidə heyti künliridə — «petir nan heyti», «həptilər heyti» wə «kəpilər heyti»diki künlərdə bekitilgən burqluq qurbanlıqlarni qılatti. □

¹⁴ Sulayman yənə atisi Dawutning bəlgiləp bərgini boyiqə kahinlarning hizmətlirining wə Lawiylarning burqlirining ada qilinixi üçün nəwətguruppilarni bekitti; Lawiylarning hər küni mədhiyə okux wə kahinlarning aldida hizmətlərnə ada qilix burqi bar idi. Sulayman yənə dərwaziwənlərnə nəwiti boyiqə hər dərwazining hizmitini qilixqə bekitti; qünki Hudaning adimi Dawutning buyruqi xundəq idi.

¹⁵ *Kahin-lawiylar* padixahning kahinlaroqə wə Lawiylaroqə buyruqanliridin, məyli qandəq ix bolsun yəki həzinilərgə dair ix bolsun heq bax tartmaytti.

¹⁶ Pərwərdigarning öyini selixta, öy uli selinoqan kündin tartip pütküqə Sulaymanning bərlək quruluq ixliri puhta tamamləndi. Xundəq qilip Pərwərdigarning öyi pütti.

¹⁷ Andin Sulayman Edom zeminida *Qizil* dengiz boyidiki Əzion-Gəbərgə wə Elatqə qarəp mangdi.

¹⁸ Hıram *padixah* öz hizmətkarlıri arqilək kemilər wə dengiz yollirioqə pixxiq adəmlirini Sulaymanning yenioqə əwətti. Ular Sulaymanning hizmətkarlıri bilən billə Ofiroqə berip, u yərdin tət yüz əllik talant altun elip, uni padixah Sulaymanning qexioqə yətküzüp kəldi. □

9

Xebaning ayal padixahı danalıqni izdəp kelidu

1Pad. 10:1-3

¹ Xebaning ayal padixahı bolsa Sulaymanning dangq-xəhrətini anglap, uni qiyin qigix-soallar bilən sinioqili Yerusalemoqə kəldi. U huxbuy buyumlar, intayin tola altun wə yakut-qəhərlər artiloqan tēgilərnə elip, qong dəbdəbə bilən kəldi. Sulaymanning qexioqə kəlgəndə öz kəngligə pükəkən həmmə ix toqruluq uning bilən səzləxti.

² Sulayman uning həmmə sorioqanlirioqə jawəb bərdi. Həqnemə Sulaymanoqə qarəngətu əməs idi, bəlkə həmmisidə uningə jawə bərdi.

³ Xebaning ayal padixahı Sulaymanning danalıqioqə, yasioqan ordə-sarayoqə,

⁴ dastihandiki taamlarəqə, əmədarlarning qatar-qatar olturuxlirioqə, hizmətkarlırining qatar-qatar turuxlirioqə, ularning kiygən kiyimlirigə, uning saqiyliri wə ularning kiygən kiyimlirigə wə uning Pərwərdigarning

□ **8:13 «petir nan heyti»** — yənə «ətüp ketix heyti» yəki «pasha heyti» dəp atilidu. Əməliyətə «ətüp ketix heyti» «petir nan heyti»ning birinqi künidilə ötküzüldü. **«kəpilər heyti»** — «həptilər heyti» — yəni «dəsləpki həsul heyti» dəp atilidu. □ **8:18 «tət yüz əllik talant altun»** — 450 talant bəlkim 15 tonna idi. **«Hıram öz hizmətkarlıri arqilək kemilər wə dengiz yollirioqə pixxiq adəmlirini Sulaymanning yenioqə əwətti. Ular ... Ofiroqə berip, u yərdin ... altun elip, uni padixah Sulaymanning qexioqə yətküzüp kəldi»** — Hıramning kemiliri bəlkim yukirida 17-ayətə tiloqə elinoqan Əzion-Gəbər wə Elat dēgən portlarəqə berip-kəltti.

əyidə atap sunoqan köydürmə qurbanlıqlirioqə qarap, üni iqiğə qüxüp kətti. □

⁵ U padixahqa: — Mən öz yurtumda silining ixliri wə danalıkliri toqrisida anglioqan həwər rast ikən;

⁶ əmma mən kelip öz kəzlim bilən kərmigüqə bu sözlərgə ixənmigənədim; wə mana, mən hətta yeriminimu anglimioqan ikənmən; silining danalıkliri bilən bərikət-bayaxatlıkliri mən anglioqan həwərdin ziyadə ikən.

⁷ Silining adəmliri nemidegən bəhtlik-hə! Həmixə silining aldilirida turup danalıklirini anglydioqan bu hizmətkarliri nəkədər bəhtliktur!

⁸ Silidin səyüngən, silini əzi üqün Israilning təhtigə olturozuoqan Pərwərdigar Hudaliri mubarəktur! Hudaliri Israiloqə baqlioqan muhəbbiti üqün, ularni mənggü məzmut tursun dəp U silini toqra həküm wə adalət sürgili ular üstigə padixah kildi, dedi.

⁹ U padixahqa bir yüz yigirmə talant altun, intayin kəp huxbuy buyumlar wə yaqut-gəhərlərnəni sowoqə kildi. Xəbaning ayal padixahı Sulayman padixahqa sunoqan xunqə zor miqdardiki huxbuy buyumlar xuningdin keyin həq kəringən əməs

¹⁰ (Ofirdin altunlarni əpkelidioqan Hıramning hizmətkarliri wə Sulaymanning hizmətkarliri yənə intayin zor miqdardiki səndəl yaqiğini wə yaqut-gəhərlərnəni elip kəldi.

¹¹ Padixah səndəl yaqiğidin Pərwərdigarning əyi üqün wə padixahning ordisi üqün pələmpəylər yasap həm nəoqmə-nawaqılar üqün qiltarlar wə sazları xuningdin yasatti. Xundak esil səndəl yaqiği Yəhuda zeminida bu wəkiqə həq kərilip bəkmioqanidi). □

¹² Sulayman padixah Xəbaning ayal padixahioqə uning əzigə kילוan sowoqliridin axurup sowoqə tutti, ayal padixahning kəngli tartqan həmmi — nemə sorisa, xuni bərdi; andin u hizmətkarliri bilən yoloqə qikişp əz yurtioqə kaytip kətti.

Sulaymanning baylıkliri

1Pad. 10:14-29

¹³ Sulaymanoqə hər yili kəltürülgən altunning əzi altə yüz atmix altə talant idi. □

¹⁴ Bu kirimdin baxqa, oqətqi-tijarətqilər, barlıq ərəb padixahlar wə əz zeminidiki əməldarlaru altun-kümüxlərnəni elip Sulaymanoqə tapxuratti.

¹⁵ Sulayman padixah ikki yüz qong siparni sokturdi wə hər siparoqə altə yüz xəkəl altun kətti. □

¹⁶ Xundakla üq yüz kəlqanni yapılaqlanoqan altundin yasidi; hər bir kəlqanni yasaxqa üq yüz xəkəl altun ixlitildi; padixah ularni «Liwan ormini sariyi»oqə esip koydi. □

¹⁷ Padixah pil qixliridin qong bir təht yasap, uni sap altun bilən kəplatti.

□ 9:4 «üni iqiğə qüxüp kətti» — ibranıy tilida «uningda roh qəlmidi». Demək, intayin həyran kəldi. □ 9:11 «xundak esil səndəl yaqiği» — yaki «undak sazlar». □ 9:13 «altə yüz atmix altə talant» — 666 talant, 22 tonna. □ 9:15 «altə yüz xəkəl» — 600 xəkəl bəlkim 7 kilogramoqə yekın. □ 9:16 «üq yüz xəkəl» — 300 xəkəl bəlkim 3.5 kilogramoqə yekın. «Liwan ormini sariyi» — Sulaymanning ordisinin «Liwan ormini sariyi» dəp atilixining səwəbi uning quruluşida Liwandin kəltürülgən qıraylıq kədir yaoqqlirini kəp ixlətkənlikdin bolənanidi. Orda iqiğə «kədir yaqiği tüwrükidin tət katar» boləjini üqün «ormandək» kəringən bolsa kərək.

18 Təhtning altə kəwətlik pələmpiyi bar idi, uning bir altun putpərisi təht bilən tutixip turatti; orundukning ikki yenida tayanəuqisi bar idi, hər bir tayanəuqning yenida birdin ərə turəjan xirning həykili bar idi.

19 Altə kəwətlik pələmpəyning üstidə, ong wə sol tərəpidə ərə turəjan on ikki xirning həykili bolup, hər bir baskuqning ong-sol tərəpidə birdin bar idi; baxқа heqkandak əldə uningə oħxax yasalojini yok idi.

20 Sulayman padixahning barlik jam-piyaliliri altundin yasalojan; «Liwan ormini Sarayi»diki barlik qaqa-kuqilar tawlanəjan altundin yasalojan; Sulaymanning kunliridə kümüx heqnemə hesablinatti.

21 Qünki padixahning kemiliri Hıramning hizmətkarlıri bilən billə Tarxixқа berip turatti; «Tarxix kemə»lər hər üç yilda bir kətim kelip altun-kümüx, pil qıxliri, maymunlar wə tozlarni əkelətti. □

22 Sulayman padixah yər yuzidiki barlik padixahlardin baylikta wə danaliktə üstün idi.

23 Hudaning Sulaymanning kəngligə saləjan danaliktini anglax üçün yər yuzidiki barlik padixahlar uning bilən didarlixix arzusi bilən kelətti;

24 kəlgənlərninğ həmmisi öz sowəitini elip kelətti; yəni kümüx qaqa-kuqilar, altun qaqa-kuqilar, kiyim-keqəklər, dubuloja-sawutlar, tetitkular, atlar wə keqirlarni elip kelətti. Hər yili ular bəlgilik miqdarda xundak qilatti. □

25 Wə Sulaymanning jəng hərwisioja katidiojan atlıri üçün tət ming eoşli bar idi, xuningdək on ikki ming atlık əskiri bar idi; u ularni «jəng hərwisi xəhərliri»gə wə əzi turidiojan Yerusalemoja orunlaxturdi. □

26 Sulayman Əfrat dəryasidin Filistiyə zeminiəiqə taki Misirning qəgrisioja kədər boləjan barlik padixahlıqlar üstidin həkümranlik qildi.

27 Padixah Yerusalemda kümüxni taxtək kəp, kedir dərəhlirini jənubiy tüzəngliktiki üjmə dərəhlirigə oħxax nurəun qildi. □

28 Kixilər atları Misirdin wə hərқaysi yurtlardan Sulaymanoja yətküzüp berip turatti.

29 Sulaymanning baxқа əməlliri baxtin ahiriojqə «Natan pəyojəmbərninğ bayanlıri», «Xiləhluq Ahiyahning bixariti», xundakla Nibatning eoşli Yəroboam toqruluq «Aldin kərgüqi Iddo kərgün alamət kərünüxlər» degən kitablarəja pütülgən əməsmidi? □ ■

30 Sulayman Yerusalemda turup pütün Israilning üstidin kirik yil səltənət qildi.

31 Sulayman ata-bowiliri arisida uhlidi; halayik uni atisi Dawutning xəhiridə dəpnə qildi; uning eoşli Rəhəboam uning ornioja padixah boldi. □

□ 9:21 «**Tarxix** — «Tarxix» degən isim İspaniyə, ximaliy Afrika yaqi Britanniyanı yaqi üqining həmmisini kərsitidu. «**Tarxix kemə**» — bəlkim Tarxix degən portқа berip kelix səpirigə qidamlik boləjan kemini kərsitətti. □ 9:24 «**tetitkular**» — yaqi «huxbuy buyumlar». □ 9:25 «**jəng hərwisioja katidiojan atlıri üçün tət ming eoşil**» — yaqi «atlar üçün tət ming eoşli, jəng hərwiliri wə...». □

□ 9:27 «**«on ikki ming atlık əskiri**» — yaqi pəket «on ikki ming atlıri». □ 9:27 «**«kədir dərəhliri**» — yaqi «kədir yəoşiqi». Ləkin bizningqə Sulayman kədir yəoşiqini ixlitipla qalmay, xu qiraylık dərəhlərdin Yerusalemətrəpioja kəp tiktürdi («Top.», 2:5ni kərüng). □

□ 9:29 «**Natan pəyojəmbərninğ bayanlıri**», «**Xiləhluq Ahiyahning bixariti**» wə «**Aldin kərgüqi Iddo kərgün alamət kərünüxlər**» — muxu üç kitabtin hazır həwirimiz yok. ■ 9:29 1Pad. 11:41-43 □ 9:31

□ 9:31 «**Sulayman... ata-bowiliri arisida uhlidi**» — muxu ibarə wə uningə oħxax ketidiojan ibarilər üstidə «Padixahlar»diki «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz.

10

İsrail ikkigə bəlinüp ketidu — ximaliy qəbibilər Rəhəboamoğa qarxi qikidu

1Pad. 12:1-24

1 Rəhəboam Xəkəmgə bardı; qünki pütkül İsrail uni padixah tikligili Xəkəmgə kəlgənidi.

2 Nibatning oqlı Yəroboam xu ixni angliqanda xundaq boldiki, Misirdin kaytip kəldi (qünki u Sulayman padixahın keçip Misirdə turuwatatti).

3 Əmdi halayiq adəm əwətip uni qakirtip kəldi. Xuning bilən Yəroboam wə pütkül İsrail kelip Rəhəboamoğa: —

4 Silining atiliri boynimizə saloqan boyunturukini eojir kildi. Sili əmdi atilirining bizgə qojoqan kattik tələpliri bilən eojir boyunturukini yeniklitip bərsilə, silining hizmətliridə bolimiz, deyixti.

5 U ularə: — Həzirə qaytip üq kündin keyin andin keximoğa yənə kelinglar, dedi. Xuning bilən həlk tarilip kətti.

6 Rəhəboam padixah əz atisi Sulayman həyat waqtida uning hizmitidə turoqan moysipitlardin məslihət sorap: — Bu həlkə beridoqan jawabim toqrisida nemə məslihət kərsitisilər? — dedi.

7 Ular uningə: — Əgər sili razilik bilən bügün bu həlkni hux kilip ularə mehriban muamilə kərsitip, ularə yaxi səzlər bilən jawab kilsilə, ular silining barlıq künliridə hizmətliridə bolidu, dedi.

8 Lekin u moysipitlarning kərsətkən məslihətini kayrip qoyup, əzi bilən qong boləqan, aldida hizmitidə boluwatqan yaxlardin məslihət sorap

9 ularə: — Manga «Silining atiliri bizgə saloqan boyunturukni yeniklətkəylə» dəp tiligən bu həlkə jawab beriximiz toqruluk qandak məslihət berisilər? — dedi.

10 Uning bilən qong boləqan bu yaxlar uningə: — «Silining atiliri boyunturukimizni eojir kildi, əmdi sili uni bizgə yenik kiləyla» dəp eytkən bu həlkə səz kilip: — «Mening qimqilak barmikim atamning belidin tomraqtur.

11 Atam silərgə eojir boyunturukni saloqan, lekin mən boyunturukunqlarni tehimu eojir kilimən. Atam silərgə qamqilar bilən tənbihtərbiyə bərgən bolsa mən silərgə «qayanlıq qamqilar» bilən tənbihtərbiyə berimən», degəyla, — dedi.□

12 Rəhəboam padixah ularə: «Üq kündin keyin andin keximoğa yənə kelinglar» deginidək, Yəroboam wə barlıq həlk üqinqi küni uning kexioğa kəldi.

13 Rəhəboam padixah moysipitlarning məslihətini taxlap kəpçilikke kattiklik bilən jawab bərdi.

14 U yaxlarning məslihəti boyiqə ularə: — Atam silərgə eojir boyunturukni saloqan, lekin mən uni tehimu eojir kilimən. Atam silərgə qamqilar bilən tənbihtərbiyə bərgən bolsa mən silərgə «qayanlıq qamqilar» bilən tənbihtərbiyə berimən, dedi.

15 Xuning bilən padixah həlkning səzini anglimidi. Bu ix Huda tərpidin boləqan; qünki buning bilən Pərwərdigarning Xiləhlik Ahiyahning wasitisidə Nibatning oqlı Yəroboamoğa eytkən səzi əməlgə axurulidoqan boldi.

16 Pütkül İsrail padixahning ularning səzigə kulak salmoqinini kərgəndə həlk padixahqa jawab berip: — Dawuttin bizgə nemə nesiwə bar?

□ 10:11 «qayanlıq qamqilar» — yaki bolmisa «qayanlar» degənnin nemə ikənliki həzir məlum əməs, həq bolmoqanda padixahning intayin kattik muamilisini kərsitidu, əlwəttə.

Yəssəning oqlida bizning heç mirasimiz yoxtur! Hər biringlar öz öy-qedirliringlarğa kaytinglar, i Israil! I Dawut, sən öz jəmətinggila igə bol — dedi. Xuning bilən Israillar öz öy-qedirliriğa kaytip ketixti. □

17 Əmma Yəhuda xəhərliridə olturoğan Israillarğa bolsa, Yəroboam ularning üstigə həküm sürdi. □

18 Rəhoboam padixah baj-alwan begi Adoramni Israillarğa əwətti, lekin pütkül Israil uni qalma-kesək kilip öltürdi. U qaşda Rəhoboam padixah aldırıp, özining jəng hərwisioğa çikip, Yerusalemoğa tikiwətti.

19 Xu tərikidə Israil Dawutning jəmətidin yüz örüp, bügüngə kədər uningğa qarxi çikip kəldi. □

11

Rəhoboamning ixliri

1 Rəhoboam Yerusalemoğa kelip, Israil bilən jəng kilip padixahlıknı özigə kayturup əkilix üçün Yəhuda bilən Binyamin jəmətidin bir yüz səksən ming hillanoğan jənggiwar əskərni toplidi.

2 Ləkin Hudaning səzi Hudaning adimi Xemayağa kelip: —

3 «Yəhudaning padixahı, Sulaymanning oqlı Rəhoboamoğa, Yəhuda bilən Binyamindiki Israillarğa söz kilip: —□

4 «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Hujumoğa çikmanglar, kərindaxliringlar bilən jəng kilmanglar; hər biringlar öz öyunglarğa kaytip ketinglar; çünki bu ix Məndindur», degin» — deyildi. Wə ular Pərwərdigarning səzligigə kulak saldi, Yəroboamoğa hujum kilixtin yandı.

5 Rəhoboam Yerusalemda turatti, wə Yəhudada qoroqanlık xəhərlərni salojuzoğanidi.

6 U Bəyt-Ləhəm, Etam, Təkoa,

7 Bəyt-Zur, Sokoh, Adullam,

8 Gat, Marəxah, Zif,

9 Adorayim, Lakix, Azikah,

10 Zorah, Ayjalon, Həbronni yasatti; bularning həmmisi qoroqanlık xəhərlər bolup, Yəhuda wə Binyamining zeminida idi. □

11 U barlık kəl'ə-qoroqanlarnı mustəhkəmlidi wə ularda sərdarlarnı təyinlidi, zapas axlik, may wə xarablarnı təyyarlidi. □

12 U yənə hər kəysi xəhərlərni kəpligən kalğan wə nəyzilər bilən qorallandurup, alamət mustəhkəmliwətti. Yəhuda bilən Binyamin uning tərpidə turatti. □

13 Pütkül Israilda turuwatқан kahınlar bilən Lawiylar kəysi yurttə bolmisun uning tərpidə turatti.

□ **10:16 «öy-qedirliriğa kaytip ketixti»** — «ibraniy tilida «öz qedirliriğa kaytip ketixti».

□ **10:17 «Yəhuda xəhərliridə olturoğan Israillar»** — bularning kəpinçisi Yəhuda wə Binyamin kəbililiridin bolğan, əlwəttə. Baxça kəbilidikilərmı boluxı mumkin. □ **10:19 «Israil»** — bu tarihta muxu yərdin baxlap adəttə «ximaliy padixahlıq», yəni «on kəbilə»ni kərsitidu.

□ **11:3 «Yəhuda bilən Binyamindiki Israillar»** — bəlkim Yəhuda kəbilisidikilər, Binyamin kəbilisidikilər (əzlrini «Israillar» dəp hesabliğan, əlwəttə) həm Yəhuda wə Binyamin yurtlirida turuxluk baxça kəbililərdin kəlgən Israillarnı kərsətsə kerək. □ **11:10 «Zorah»** — yaki «Zoreah». □ **11:11 «barlık kəl'ə-qoroqanlar»** — bəlkim yuqirida tiloğa elinoğan xəhərlərni, bolmisa ulardın ayrim turidiroğan kəl'ə-qoroqanlarnı kərsitidu. □ **11:12 «uning tərpidə turatti»** — yaki «uningğa təwə idi».

14 Qünki Yəroboam bilən uning oqulliri Lawiylarni qətkə kəkip, ularning Pərwərdigarning hizmitidə bolup kahinlik ötküzüxini qəkligənliki üqün, ular özlirining otlaklıri wə mal-mülkini taxlap Yəhuda zeminə wə Yerusaleməyə kelixkənidi

15 (qünki Yəroboam «yukiri jaylar»diki hizmət üqün «tekə ilahliri» wə əzi yasioğan mozay məbudlirining kullukida boluxka əzi üqün kahinlarni təyinligənidi). □

16 Wə bu *Lawiylarəyə* əgixip, Israilning həmmə kəbililiridin kənglidə Israilning Hudasi Pərwərdigarni seqinip-izdəxkə iradə tikligənlər atəbowilirining Hudasi boləğan Pərwərdigarəyə kurbanlik kiliş üqün Yerusaleməyə kelixti.

17 Xundak kiliş ular Yəhuda padixahliqining küqini axurup, Sulaymanning oqli Rəhoboamni üq yil küqləndürdi; qünki *Yəhudadikilər* üq yil Dawutning wə Sulaymanning yolida mangoqanidi.

18 Rəhoboam Maħalatni əmrigə aldi. Maħalat Dawutning oqli Yərimotning kizi; uning anisi Yəssəning oqli Eliabning kizi Abihəyil idi.

19 Maħalattin Rəhoboaməyə Yəux, Xəməriyə wə Zahəm degən oqullar tərəldi.

20 Keyinki waqitlarda Rəhoboam yənə Abxalomning *nəwrə* kizi Maakaħni əmrigə aldi; u uningə Abiya, Attay, Ziza wə Xelomitlarni tuşup bərđi.

21 Rəhoboam Abxalomning *nəwrə* kizi Maakaħni əmrigə aloğan barlik ayalliri wə kenizəkliřidin bəkrək səyətđi; qünki u jəmiy on səkkiz ayal wə atmix kenizəkni əmrigə aloğan; u jəmiy yigirmə səkkiz oqul, atmix kiz pərzənt kərgən.

22 Rəhoboam Maakaħdin boləğan oqli Abiyani kərindəxliri iqidə həmmidin qoşq xahzadə kiliş tiklidi, qünki u uni padixahliqkə waris kilməkqi idi.

23 Rəhoboam aqılanilik bilən ix kərüp, oqullirini Yəhudaning barlik zeminliri wə Binyaminning barlik zeminliřidiki barlik koroğanlik xəhərlərgə orunlaxturup, ularni nahəyiti kəp zapas ozuk-tülük bilən təminlidi; u yənə ularəyə nuroqun hotun elip bərđi.

12

Rəhoboam Pərwərdigarəyə yüz əriydu

1Pad. 14:21-31

1 Rəhoboamning padixahliki mustəhkəm boləanda, xundakla kügəyğəndə, xundak boldiki, u Pərwərdigarning kanun-əhkəmlirini tərək kildi wə pütkül Israillarmu uningəyə əgixip kətti.

2 Wə ularning Pərwərdigarəyə wapasizlik kileqini tüşəylidin, Rəhoboam seltənitiing bəxinqi yilida xundak boldiki, Misirning padixahı Xixak Yerusaleməyə hujum kəzoqidi.

□ **11:15 «yukiri jaylar»** — Təwrattiki «Kan.» 12:5-14də wə baxka munasiwətlik yərlərdə, Huda Israillarəyə: Birsı Manga atəp kurbanlik kilsa, pəkət «Əzüm tallioğan jay»da kurbanlik kilsun, dəp tapılaydu. Israilning tarixida Huda muxundak kurbanlik kiliđioğan birnəqqə jayni bekitkənidi (bir waqıtta pəkət birlə jayni bekitkənidi). Biraq Israillar bəlkim əz kolayliqini kəzləp (wə bəlkim butpərəsləring ix-hərikətlirini dorəp) Hudaning əmrini nəziridin saqit kiliş taq qokkiliři kətarlik yukiri jaylarda Hudaəyə ibadət kiliş kurbanlik kileqan. Buning xundak bir hətiri bar idiki, ular ətrapidiki butpərəsləring təsirini kəbul kiliş, xu yərdə hərhil butlarəqim qokunup, hətta butpərəslərgə əgixip «insan kurbanlik»larnimu kilixi mumkin wə dərwəkə kəp waqitlarda xundak kildi (məsilən, «Əz.» 16:21, 20:26ni kəruş).

3 Xixak bir ming ikki yüz jəng hər wisi, atmix ming atlik əskərni baxlap kəldi; u əzi bilən billə Misirdin elip qıkkən ləxkərlər, jümlidin Liwiyəliklər, Sukkiylər wə Efiopiylər san-sanaxsiz idi.

4 U Yəhudaşə təwə boləqən qorəanlik xəhərlərni ixəqal kildi, andin Yerusaleməşə hujum kilişkə kəldi.

5 Bu qəşdə Xixak səwəbidin Yəhuda əməldarlıri Yerusaleməşə yiqilixkanədi; Ximaya pəyşəmbər Rəhəboam wə əməldarlarınə yənişə kelip ularşə: — Pərwərdigar mundak dəydu: — «Silər meningdin waz kəqkinənglər üqün, Mənmə silərdin waz keqip Xixakning kəlişə tapxurdum» dəydu, dēdi.

6 Xuni anglap, Israil əməldarlıri bilən padixah əzlrini təwən kilip: — Pərwərdigar adıldur, deyixti.

7 Pərwərdigar ularning əzlrini təwən kilişəanlikini kərüp Pərwərdigarning səzi Ximayaşə yetip kelip: — «Ular əzlrini təwən kilişəanikən, Mən ularni həlak kilməy, bəlki ularşə azəjinə nişat kərsitimən wə Mening kaynap turoşan oşəzipim Xixakning kəli bilən Yerusaleməşə təkülməydu. □

8 Həlbuki, ularning Manga bekinix bilən dunyadiki padixahlikləşə bekinixning kəndak pərki barlikini bilip yetixi üqün, ular Xixakka bekindi bolidu» — deyildi.

9 Xuning bilən Misir padixahı Xixak Yerusaleməşə hujum kilip, Pərwərdigarning əyidiki həzinə-bayliklər bilən padixahning ordisidiki həzinə-baylikləri elip kətti. U həmmisini, jümlidin Sulayman yasatқан altun sipar-kəlkanlari koyməy elip kətti.

10 Ularınəg ornida Rəhəboam padixah mistin birmunqə sipar-kəlkanlar yasitip, ularni padixah ordisining kirix yolini saklaydişəan pasiban bəglirining kəlişə tapxurdi.

11 Padixah hər kətim Pərwərdigarning əyigə kiridişəan qəşdə, pasibanlar u kəlkanlari elip tutup turatti, andin ularni yənə pasibanhanışə əkelip koşuxatti.

12 Xuning bilən padixah əzini təwən kilişəandin keyin, Pərwərdigarning oşəzipi uningdin yenip, uni tamamən yokitiwətmidi; Yəhudadikilər iqidimu az-tola yahxi işlar tepildi. □

13 Padixah Rəhəboam Yerusalemdə asta-asta kudrət tepip, əz səltəniti ni sürətti. Rəhəboam təhtkə qıkkən qəşdə kirik bir yaxta idi; u Yerusalemdə, yəni Pərwərdigar Əz namini tikləş üqün pütkül Israil kəbililiri iqidin tallişəan xəhərdə on yəttə yil səltənət kildi; Rəhəboamning anisining ismi Naamah bolup, u Ammoniy idi.

14 Rəhəboam kənglidə Pərwərdigarni izdəxni niyət kilmişəanlikı tüpəyildin rəzillik kildi.

15 Rəhəboamning barlik kilişəan ixliri baxtin-ahirişəiqə nəşəb hatiriliridiki «Ximaya pəyşəmbərnəng səzlıri» wə «Aldin kərgüqi İddonəng səzlıri»də pütülgən əməsmidi? Rəhəboam bilən Yəroboam otturisida uruxlar tohtiməy bolup turatti.

16 Rəhəboam ata-bowiliri arisida uhlidi, «Dawutning xəhəri»gə dəpnə kılındi. Oşli Abiya uning ornışə padixah boldi.

□ 12:7 «... ularşə azəjinə nişat kərsitimən» — yaki «...ularni bir'əzdin keyin kutkuzimən» yaki «...ularni waqtişə kutkuzimən». □ 12:12 «Yəhudadikilər iqidimu az-tola yahxi işlar tepildi» — yaki «Yəhudadikilər azrak yaxilikni kərđi».

13

*Abiya Yəhuda üstigə həküm sürüdü**1Pad. 15:1-8*

1 Padixah Yəroboamning səltənətinin on səkkizinçi yili Abiya Yəhudaning üstigə padixah boldi.

2 U Yerusalemda üç yıl səltənət kildi; uning anisining ismi Mikaya bolup, u Gibeahlik Uriyəlning kızı idi. Abiya bilən Yəroboam otturisida urux boldi.

3 Abiya jəng kilix üçün hillanojan jəngqilərdin tət yüz mingni baxlap qikti; Yəroboammu hillanojan batur jəngqilərdin səkkiz yüz mingni baxlap qikip, Abiyaoja qarxi səp tüzüp turdi.

4 Abiya Əfraim taqlıq rayonidiki Zəmarayim teojoja qikip mundak dedi: — «I Yəroboam wə İsrail həlki, gepimgə kulak selinglar!

5 Bilməmsilər, İsrailning Hudasi Pərwərdigar «tuzluk əhdə» kilip, İsrailning üstidiki padixahlıqni Dawutka wə uning əwladlırioja mənnggügə təkdım kilənoju? □

6 Ləkin Dawutning oqlı Sulaymanning kuli, Nibatning oqlı Yəroboam kəzoqlıp əz oqlısidin yüz əridi.

7 Xuning bilən bəzi muttəhəmlər, «Beliyalning baliliri» uning yenioja yioqlıp, Sulaymanning oqlı Rəhoboam bilən qarxilixixka əzlırini küqləndürdi; Rəhoboam u qaojda tehi yax, səbiy balidək boləoqqa, ularəoja təng keləlmidi. □

8 Əmdi silər Pərwərdigarning Dawutning əwladlırining kolioja tapxurojan padixahlıqjoja qarxi qikip «əzimizni kersitimiz» dəysilər; silərnin adiminglar dərwəxə kəptur; silərdə yənə Yəroboam silərgə yasap bərgən, ilahlar dəp qarilidəjan altun mozaylar bar.

9 Silər Pərwərdigarning kahinliri boləjan Hərunning əwladlıri bilən Lawiyarlari kəoqlıwetip, yər yüzidiki baxka əllər kilənojidək əzlıringlarəoja haliojanəoja kahin tikliwaləjan əməsmidinglar? Kimdəkim bir torpak wə yəttə kəzini elip kelip əzümni kahinlikəoja beoqlıxlaymən desə, u Huda bolmiojan butlarəoja kahin bolalaydu!

10 Ləkin biz bolsak, Pərwərdigar bizning Hudayimizdur, biz uningdin wəz kəomiduk; Pərwərdigarning hizmitidə boləjan kahinlar bolsa Hərunning əwladlıridur, Lawiyalar ularning hizmitidə turmakta. □

11 Ular hər küni ətisi-ahximi Pərwərdigarəoja kəydürmə kurbanlıqlarini sunup, esil huxbuy yəqıdu. Pakiz xirəgə «təkdım nənlar»mu tizip kəoyulıdu, hər küni kəqtə ular altun qıraoşdan üstidiki qıraoşlari yandırulıdu; qünki biz Hudayimiz Pərwərdigarning tapxurukioja əməl kilip keliwatimiz. Biraq silər bolsanglar uningdin wəz kəqtinglar.

12 Qarənglar, Huda bizni Baxlıojuqi bolup biz bilən billıdu; kəllirioja kanay alojan, silərgə hujum kilixka signal qilixka təyyar turidəjan uning kahinlirimu biz bilən billıdu. I İsrail baliliri, ata-bowanglarning Hudasi boləjan Pərwərdigar bilən jəng kilmanglar; qünki silər hərgiz oqlıbə kəzinalmaysilər».

13 Ləkin Yəroboam ularning arksidin hujum kilmək üçün bəktürmə kəojojanıdi. Xundakki, İsrailar Yəhudalarning aldi tərıpidə idi wə bəktürmə kəoxun ularning arka tərıpidə saklap turatti.

□ **13:5 «tuzluk əhdə»** — demək, tuz bilən ipadıləngən. «Law.» 2:13 wə «Qel.» 18:19ni kəring. Təwrat wə İnjlida (uyəoqlar arısa boləoandək) tuz bolsa «mənnggülek»ning, «qırmaslık»ning wə «təm»ning simwolidur. □ **13:7 «Beliyal»** — Xəytanning baxka bir ismidur. «Beliyalning baliliri» iplas adəmləni bildürıdu. □ **13:10 «Lawiyalar ularning hizmitidə turmakta»** — yəki «Lawiyalar uning hizmitidə turmakta» — yəni Hudaning hizmitidə.

14 Yəhüdalar burulup qarisa, mana əzliri aldi-arkidin hujuməyə uqrawatatti; ular Pərwərdigarəyə pəryad kətürdi, kahınlarmu kanaylarni qaldi.

15 Buning bilən Yəhüdalar kattik qukan kətürüxti; wə xundak boldiki, Yəhüdalar kattik qukan kətürüxüwatqanda, Huda Yəroboam bilən barlik Israillarni Abiya bilən Yəhüdaların aldinin urup terə-pəreng kildi.

16 Israillar Yəhüdaların aldidin qaçti; Huda ularni Yəhüdaların kolioya tapxurdi.

17 Abiya bilən uning adəmliri Israillarni kattik kiroşin kildi; Israillardin hillanojan bəx yüz ming əskər kətl kilindi.

18 Bu qəşdə Israillar təwən kilindi; Yəhüdadikilər ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarəyə tayanənlığı üqün oşlibə kazandı. □

19 Abiya Yəroboamning kəynidin koşlap mangdi; u uning ilkidin birkənqə xəhirini, yəni Bəyt-Əl wə uningəyə qaraxlık yeza-bazarlarni, Yex-anah wə uningəyə qaraxlık yeza-bazarlarni, Əfron wə uningəyə qaraxlık yeza-bazarlarni tartiwaldi.

20 Yəroboam Abiyaning künliridə kəytidin küqlinəlmidi. Pərwərdigarning uni uruxi bilən u əldi.

21 Abiya bolsa əzini kədrət tapkuzdi; u on tət hotun elip, yigirmə ikki oşul, on altə kız pərzənt kərdi.

22 Abiyaning baxka ixliri, uning mangojan yolliri wə eytkən səzliri «İddo pəyoşəmbərnin təhlili»də pütülgəndur.

14

Asa Yəhuda üstidə həküm süridu — uning etikadi

1Pad. 15:9-12

1 Abiya ata-bowiliri arisida uhlidi, kixilər uni «Dawut xəhiri»gə dəpnə kildi. Oşlı Asa uning ornioya padixah boldi. Asa padixah boləjan künlərdə on yıl tinq ətti.

2 Asa Hudasi Pərwərdigarning nəziridə durux wə toşra boləjanni kildi.

3 U yat əllərdin kəlgən but kurbangahlırini wə «yukiri jaylar»ni yokitip, «but tüwrük»lərnə erüp qəqip, Axərah butlırini kisip taxlıdi, □

4 Yəhüdalarəyə ata-bowilirining Hudasi boləjan Pərwərdigarni izdəxni, muqəddəs qanun-əmlərnə tutuxni əmr kildi.

5 U yənə Yəhuda zeminidiki hər bir xəhərlərdin «yukiri jaylar»ni wə «kün tüwrükliri»ni yokatti. U qəşdə pütün padixahlıq uning həkümranlıkida tinq-asayixlikta ətti. □

6 U yənə Yəhuda zeminida birnəqə qərojanlık xəhərlərnə saldurdi, qünki yurt-zemin aramlıqta boldi; Pərwərdigar uningəyə aramlıq bərgəqkə, xu yillarda həq urux bolmidi.

7 U Yəhüdalarəyə: — Zemin aldimizda tinq turəşanda, bu xəhərlərnə sepil bilən qərxələjan, munarlık, baldaqlık köwuklıri boləjan xəhərlər kilip kuraylı; qünki biz Hudayimiz Pərwərdigarni izdiginimiz üqün U tinqlik bərdi; biz Uni izdəp kəldük wə U bizning tət ətrapimizda bizgə aramlıq bərdi, dedi. Xuning bilən ular quruxluxni baxlıdi wə ixliri onguxluk boldi.

□ 13:18 «**təwən kilindi**» — yaki «məşulup kilindi». □ 14:3 «**u yat əllərdin kəlgən but kurbangahlırini wə «yukiri jaylar»ni yokitip...**» — 11:15 wə izahətini kəring. «**Axərah butlar**» — bəlkim butpərəslikkə beşixlənanə dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim «ayal məbud» xəklidə oyuləjan yaki nəxişləngən boluxi mumkin idi. □ 14:5 «**kün tüwrükliri**» — yaki «isriqəhlar» yaki «kuyax məbudlıri».

⁸ Asaning qoxuni bar idi; Yəhuda kəbilisidin qalkən wə nəyzə bilən korallanoqan üq yüz ming əskiri, Binyamin kəbilisidin sipar wə okya bilən korallanoqan ikki yüz səksən ming kixilik; ularning həmmisi batur əzimətlər idi.

⁹ U qaoqda Zərah isimlik bir Efiopiy milyon kixilik qoxuni bilən üq yüz jəng hərwisini baxlap, *Asaşa* hujum qozojap Marəxahəja kəldi. □

¹⁰ Asa uning bilən qarxilixkə atlandı; ular Marəxahkə yeqin Zəfatah jiləsisəja kelip, bir-birigə qarxi səp tüzüp turuxti.

¹¹ Asa Hudasi Pərwərdigarəja nida kilip: — I Pərwərdigar, Əz bəndənggə yardəm bərsəng, u küqlük bolsun, ajiz bolsun Sən üqün heqkanqə ix əməs. I Pərwərdigar Hodayimiz, bizgə yardəm kiləşaysən; qünki biz Sanga tayinimiz wə Sening namingda bu zor qoxunoja qarxi atlinip qiktuk. I Pərwərdigar, Sən bizning Hodayimizdursən, insanlar Seningdin əqalip kəlmisun! — dedi. □

¹² Xuning bilən Pərwərdigar Asa wə Yəhudalar aldida Efiopiylərni urup tiripirən kiliwətti, Efiopiylər qaçti.

¹³ Asa əz adəmliri bilən birliktə ularni taki Gərarəqiqə qoqlidi; Efiopiylər xundak yikiltidiki, uların bir adəmmu tirik qalmidi; qünki ular Pərwərdigarın aldida wə uning qoxuni aldida kukum-talkan qilindi. Yəhudalar oqayət zor jəng oqənimətlirini qəliqə elip kətti.

¹⁴ Ular yənə Gərar ətrapidiki barlik xəhərlərgə hujum kilip ixəqal kildi; qünki Pərwərdigardin zor bir qorkunq muxu xəhərlərdikilərnə bəskənidi. Yəhudalar yənə həmmə xəhərnə birnimu koymay bulang-talang kildi, qünki ular da tolimu kəp mal-mülük bar idi.

¹⁵ Ular yənə mal bəqkan qarwiqılarning qedir-qətanlırioqimu zərb kilip, nahayiti kəp qoy wə təgilərnə elip Yerusalemoja qaçti.

15

Azariya pəyoqəmbər Asaşa aqah wə rioqəbət beridu; Asa uningoja əməl kilidu

¹ Hudaning Rohi Odədnin oqlı Azariyaning üstigə qüxti.

² Xuning bilən u Asa bilən kəruşükə qikip uningoja: — I Asa, pütkül Yəhudalar wə Binyaminlar, manga kulək selinglar! Silər Pərwərdigar bilən billə boləqinqlarda, Umu silər bilən billə bolidu. Silər Uni izlisənglar U silərgə tapkuzulidu; ləkin silər Uningdin waz kəqsənglar U silərdin waz keqidu.

³ Israillar uzun künlərgiqə həkikiy Huda, təlim beridoqan kahin wə qanun-əhqamlardin juda bolup yürdi;

⁴ Ləkin ular kıyinqilikta qəloqan waqitlarda Israilning Hudasi Pərwərdigarəja qaçtip, Uni izdidi wə U ularəja əzini tapkuzdi.

⁵ U waqitlarda qikip-kirip turəjanlarəja heq aramlik bolmioqan, qünki hərqaysi əl-yurtlar malimanqilik iqidə turatti.

⁶ Huda ularni hərhil kıyinqilik-malimanqilik iqidə qalduroqəqqa, məmlikət bilən məmlikət, xəhər bilən xəhər əzara sokuxup wəyran boldi.

⁷ Ləkin silər bolsanglar, kəysər bolunglar, məzmut turup kolliringlarni boxatmanglar, qünki əməlliringlarning əjir-inami bardur, dedi.

□ **14:9 «Efiopiy»** — yaki «Həbəx» (bir millətnin nami). İbraniy tilida «Kuxiy». □ **14:11 «Əz bəndənggə yardəm bərsəng, u küqlük bolsun, ajiz bolsun Sən üqün heqkanqə ix əməs»** — yaki «küqlüklər bilən ajizlər otturisidiki jəngdə Seningdin bələk yardəmqi yoktur».

8 Asa bu gəplərnı wə Odəd pəyoğəmbər bərgən bexarətnı angliqanda u dadillixip, pütün Yəhuda wə Binyamin zeminlirida, xundakla Əfrainning taşlık rayonlirida kələ quxürgən həkəysi xəhərlərdiki yirginqlik butlarnı yoxatti wə yənə Pərwərdigarning eyidiki aywan aldida turəjan Pərwərdigar kurbangahını yengibaxtin yasatti. □

9 U barlık Yəhudalar wə Binyaminlarnı, xuningdək ularning arisida olturaklaşqan barlık Əfrainiy, Manassəhiy, Ximeoniy musapirlirini yiqdi (qünki nurojun Israillar Asaning Hudasi Pərwərdigarning uning bilən billə ikənlikini kərgən bolup, Israildin çiqip Asa tərəpkə ötkənidi).

10 Asaning səltəniting on bəxinqi yili üçinqi ayda ular Yerusalemoğa yiqildi.

11 Xu küni ular elip kəlgən jəng qənimətliridin yəttə yüz buqa wə yəttə ming koynı Pərwərdigarğa atap kurbanlık kildi. □

12 Ular yənə ata-bowilirining Hudasi boləjan Pərwərdigarnı pütün kəlbi wə bütün jeni bilən izdəxkə bir əhdə tüzüxti;

13 əhdidə, Israillning Hudasi boləjan Pərwərdigarnı izdimigən kəri-yax, ə-ayal deməy həmmisi öltürəlsun, deyildi. □

14 Ular yukiri awaz bilən warkirax wə kanay həm burəğa qelix bilən Pərwərdigarğa kəsəm berixti.

15 Pütkül Yəhuda jamaiti iqkən kəsimidin xadlandi; qünki ular pütün kəlbi bilən kəsəm iqkən bolup, Pərwərdigarnı tolimu təlmürüp izdidi; wə U ularəğa Əzini tapkuzdi. Pərwərdigar ularəğa tət ətrapida aramliq ata kildi. □

16 Asa padixah yənə qong anisi Maakaqni yirginqlik bir «axerah» tüwrükni yasioqini üçün hanixlik mərtiwisidin quxürwətti. Asa bu yirginqlik butni kesip, ayaq astida qəylidi wə Kidron jiloqisida kəydürwətti. □ ■

17 «Yukiri jaylar» yökütilmisimu, Asaning kəlbi Pərwərdigarğa pütünləy beoixlanəjanidi. ■

18-19 Həm atisi həm u əzi Pərwərdigarğa atap yasioqan nərsilərnı, jümlidin kümux bilən altunni wə türlük kaqqa-kuqılarnı Hudaning öyigə kəltürdi. ■

16

Asaning ixənq kilmaydioqan yərliri

1Pad. 15:16-24

1 Xu wəqtin tartip taki Asaning səltəniting ottuz bəxinqi yilioqə urux bolup bəkmidi. Asaning səltəniting ottuz altinqi yili, Israillning padixahi Baaxa Yəhudağa qarxi hujum kildi; heqkim Yəhudaning padixahi Asa bilən bardi-kəldi kilmisun dəp, Ramaq xəhirini məhkəm kilip yasidi. □

□ 15:8 «Asa bu gəplərnı wə Odəd pəyoğəmbər bərgən bexarətnı angliqanda...» — ikki imkaniyə bar: (1) Azariya atisi Odədnıng ismi bilən atilatti; (2) uning atisimu Asağa bexarət bərgənidi. Biz ikkinqi pikirgə mayilmiz; qünki tekistə «bu gəplərnı wə... bexarətnı anglidi» deyilidu. «yirginqlik butlar» — ibraniy tilida «yirginqlik nərsilərnı». □ 15:11 «xu küni ular elip kəlgən jəng qənimətliri...» — 14:14-15ni kərug. □ 15:13 «kəri-yax» — yaki «qong-kiqik». □ 15:15 «tolimu təlmürüp izdidi» — ibraniy tilida «barliq intizarliqi bilən izdidi». □ 15:16 «qong anisi» — muxu yərdə ibraniy tilida «anisi» bilən ipadilididu. «hanix mərtiwisi» — bu səzə qəriqanda uning qong anisi Maakaq padixahliqta ikkinqi orunda turatti. ■ 15:16 1Pad. 15:13 ■ 15:17 1Pad. 15:14 ■ 15:18-19 1Pad. 15:15 □ 16:1 «16-bab» — biz 15:19ni 16-bab iqiğə kirgüzduk.

2 U vaxtında Asa Pərvərdigarning öyidiki həzinilərdin wə padixahning ordısidiki həzinilərdin altun-kümüxni elip ularni Dəməxktə turuxluq Suriyə padixahı Bən-Hadadka əwətip wə bu həwəрни yetküzüp: —

3 «Mening atam bilən silining atilirining arıside boləqandək mən bilən silining arılrıdında bir əhdə bolsun. Mana, siligə kümüx bilən altun əwəttim; əmdi İsrailning padixahı Baaxa bilən boləqan əhdilirdin kollirini üzsilə; xuning bilən u meni kamal kilixtin qol üzsun» — dedi.

4 Bən-hadad Asa padixahning səzigə kirip, öz qoxunining sərdarlırını İsrailning xəhərlirigə hujum kilixkə əwətip, İjon, Dan, Abəl-mayim, Naftalidiki barlıq ambar xəhərlirini bekindurdi.

5 Baaxa bu həwəрни anglap, Ramah istihkamini yasaxtin kolini yoiqip, kuruluxlarning həmmisini tohtatti.

6 Asa padixah bolsa pütkül Yəhudaning adəmlirini baxlap, Baaxa Ramah xəhərlirini yasaxkə ixlətkən taxlar bilən yaqəqlarnı Ramahtin toxup elip kətti. U muxularni ixlitip Gebani wə Mizpahni məhkəm kilip yasidi.

7 U qaşqda, aldin kərgüqi Hanani Yəhuda padixahı asaning yenioqa kelip uningə: — Əzüng Pərvərdigar Hudayingə əməs, bəlki Suriyə padixahioqa tayanəqlikig üqün Suriyə padixahning qoxuni öz kolungdin kutuldi.

8 Efiopiylər bilən Liwiyəliklər qong bir qoxun əməsmidi? Jəng hərwiliri wə atlık əskərliri intayin kəp əməsmidi? Ləkin sən pəkət Pərvərdigarəqa tayanəqanda, u ularni kolungə tapxuroqanı.

9 Qünki Pərvərdigar kəngli Manga tamamən sadik boləqanlarəqa yardəmdə bolup, Əzümnı kudrətlik kərsitəy dəp, kəzlırini pütün yər yüzidə uyan-buyan yügürtidu. Sən bu ixta bək əhməklik kılding. Əmdi buningdin keyin uruxlardin halas bolalmaysən, dedi.

10 Buni anglapla Asa aldin kərgüqigə intayin oşəzərlinip, uni zindanoqa solap koydi; uning bu səzigə kəhri kaynap kətti. U xu wəqıtlarda həlktin bəzilirigə zulum selixkə baxlıqanı.

11 Mana, Asaning kiləqan ixliri baxtin ahirişiqə «Yəhuda wə İsrail padixahlirining tarihnamisi»da pütülgəndur. □

12 Asaning səltəniting ottuz tokkuzinqi yilidə putidə bir kesəl pəyda boldi; wə kesili barəqanseri eşirlixip kətti; ləkin u aşrişəqandimu Pərvərdigarnı izdimidi, bəlki pəkət tewiplardinla yardəm izdidi.

13 Asa səltəniting kirik birinqi yilidə əldi, ata-bowiliri arıside uhlidi.

14 Həklər uni «Dawut xəhəri»də əzigə atap təyyarlitip kolioqan kəbrigə dəpnə kildi. Ular uni əttarlarıning usuli bilən təngxəlgən hərtürlük dora-dərmandin boləqan bir arılxma pürkəlgən jinazioqa yatkuzdi həmdə uningə atap nuroqun huxbuy yandurdi. □

17

Yəhoxafat Yəhudaəqa səltənət kılıdu

1 Oşli Yəhoxafat Asaning ornioqa padixah boldi; u İsrail padixahlıqioqa takabil turux üqün əzini küqəytti.

2 U hərbiy küqlirini Yəhudaning həmmə qoroqanlıq xəhərlirigə orun-ləxturdi həmdə Yəhuda zeminiəqa wə atisi Asa ixşəq kiləqan Əfraidmiki hərkəysi xəhərlərgə mudapiə küqlirini turəquzdi.

□ **16:11 «Yəhuda wə İsrail padixahlirining tarihnamisi»** — mumkinqılıki barki, bu kitab Təwrattiki «Padixahlar»dur. □ **16:14 «uningə atap nuroqun huxbuy yandurdi»** — yaki «uning hərtimidə qong bir gılhan yandurdi».

3 Pərwərdigar Yəhoxafat bilən billə boldi, çünki u atisi Dawutning baxta yürügzügan yollirida mengip Baal butlirini izdimidi,

4 bəlkı isatining Hudasinıla izdəp, Uning əmrliridə mengip, Israillarning kilmixlirini dorimidi.

5 Xunga, Pərwərdigar uning padixahlıktiki həkümranlıqini mustəhkəmlidi; pütkül Yəhudadikilər uningə salam-sowqılarnı sunup turdi; xuning bilən uning mal-mülki nahayiti kəp, xan-xəhriti nahayiti yukiri boldi.

6 U Pərwərdigarning yollirida mangoşaqqa, oşyrətlik boldi; uning üstigə u Yəhuda zeminidin «yukiri jaylar»ni wə Axərah butlirini yoqattı.

7 Uning səltənitining üqinqi yili özining əməldarlıridin Bən-Həyil, Obadiya, Zəkəriya, Nətanəl, Mikayalarnı Yəhudaning xəhərliridə həlkəkə təlim berixkə əwətti. □

8 Ular bilən billə barəqlərdin yənə Xemaya, Nətaniya, Zəbadiya, Asahəl, Xəmiramot, Yonatan, Adoniya, Tobiya, Tob-Adoniya katarlık birqanqə Lawiylar, xundakla yənə Əlixama bilən Yəhəoram degən ikki kaşınmu bar idi.

9 Ular Pərwərdigarning Təwrat kanuni kitabini aloşaq berip, Yəhuda zeminidiki barlık xəhərlərnı arılap yürüp həlk arisida təlim bəretti.

10 Yəhudaning ətrapidiki məmlikətlərnıng həmmisini Pərwərdigarning kərkunqı bastı wə ular Yəhoxafat bilən urux kılıxqa petinalmaytti.

11 Filistiyələrdin bəziliri Yəhoxafatqa sowqə-salamlar wə kümüx olpanlirini tapxurdi; Ərəblərmu padiliridin uningə yəttə ming yəttə yüz kəşqar, yəttə ming yəttə yüz tekə sowqə kildi.

12 Yəhoxafat barəqanseri karamət kudrət tepip, Yəhudada birnəqə qəroşan wə ambar xəhəri bina kildi.

13 U Yəhudaning hərəkaysi xəhərliridə nuroşun maddiy əxya zapisi təyyarlıdi; Yerusalemdimu uning zəbərdəs batur jəngqiliri bar idi.

14 Jəmətliri boyiqə ularning sani təwəndikiqə: — Yəhuda kəbilisidiki mingbaxlıri iqidə Adnah sərdar bolup, batur jəngqilərdin üq yüz mingoğa baxlamqılık kılatti;

15 Adnahning kəl astida Yəhəhanan sərdar bolup, ikki yüz səksən ming adəmgə baxlamqılık kılatti; □

16 Yəhəhananning kəl astida Zikrining oşli Amasiya bar idi; u Pərwərdigarə özini atiwətkən adəm bolup, ikki yüz ming batur jəngqigə baxlamqılık kılatti.

17 Binyamin kəbilisi iqidə Eliyada degən batur bir jəngqi bolup, oqya wə kəlkan bilən qərallanoşan ikki yüz ming batur jəngqigə baxlamqılık kılatti;

18 Eliyadaning kəl astida Yəhəzabad bolup, jənggə təyyar kəxundin bir yüz səksən ming adəmgə baxlamqılık kılatti.

19 Bularning həmmisi padixahning hizmitidə hazır turatti; padixahning yənə pütün Yəhuda zeminidiki qəroşanlık xəhərlərgə orunlaxturuloşan adəmliri bolsa, ularning sirtida idi. □

18

□ 17:7 «Mikayalar» — yaki «Mikalar». □ 17:15 «Yəhəhanan» — yaki «Yəhanan». □ 17:19 «bularning həmmisi» — bəlkim 14-18-ayəttiki yəlbaxqılar wə 18-ayəttiki «jənggə təyyar turidoşanlar»ni kərsitidu.

*Yəhoxafat Ahab bilən ittapağdax bolidu**1Pad. 22:2-36*

1 Yəhoxafatning mal-mülki nahayiti kəp, xan-xəhriti nahayiti yukiri boldi; u Ahab bilən kудilixip ittapaqlaxti.

2 Birnəqqə yildin keyin u Ahab bilən kəruşükə Samariyəgə bardı. Ahab bolsa uningə wə uning həmrəhlirioğa atar nuroşun kala, qoy soydı; andin u uni Gileadtiki Ramotqə billə hujum kilixqə unatti.

3 Israil padixahı Ahab Yəhuda padixahı Yəhoxafatın: — Özliri mening bilən billə Gileadtiki Ramotqə berixqə maqul bolamdila? — dəp soriwidi, u: — Biz silining-mening dəp ayrimaymiz; mening həlkim əzlrining həlkidur. Mən əzliri bilən billə jəng kilixqə barmay turmaymən, dəp jawab bərdi. □

4 Lekin Yəhoxafat Israilning padixahioğa: — Ətünimənkı, bğün awwal Pərwərdigarning səzini sorap kərgəyla, dedi.

5 Xuning bilən Israilning padixahı pəyoşəmbərləni, yəni tət yüz adəmnı yioşdurup ulardin: — Biz jəng kilioşli Gileadtiki Ramotqə qiqşak bolamdu, yoxq? — dəp soriwidi, ular: «Qiqşin, Huda uni padixahning kəlioğa beridu, deyixti. □

6 Lekin Yəhoxafat bolsa: — Bulardin baxqə yol sorioşudək, Pərwərdigarning birər pəyoşəmbiri yokmidu? — dəp soridi.

7 Israilning padixahı Yəhoxafatqə jawab berip: — Pərwərdigardin yol soraydioğan yənə bir adəm bar; lekin u mening toşramda kutlukni əməs, bəlki daim balayı apətni kərsitip bexarət bərgəqkə, mən uni əq kərimən. U bolsa Imlahning oşli Mikayadur, dedi. Yəhoxafat: — I aliyliri, sili undək demigəyla, dedi.

8 Andin Israilning padixahı bir qakirini kiqqirip uningə: — Qakқан berip, Imlahning oşli Mikayani qakirtip kəl, dəp buyrudi.

9 Əmdi Israilning padixahı bilən Yəhudaning padixahı Yəhoxafat xahənə kiyimlirini kiyixip, Samariyəning dərwasisining aldidiki hamanda hərbiəri əz təhtidə olturuxti; ularning aldidə pəyoşəmbərləning həmmisi bexarət bərməktə idi.

10 Kənanahning oşli Zədəkiya bolsa əzi təmürdin munggüzləni yasap: — Pərwərdigar mundək dəydu: — Muxu munggüzlər bilən Suriyləni yokatquqə üsüp ursila, dedi.

11 Həmmə pəyoşəmbərlər xuningə ohxax bexarət berip: «Gileadtiki Ramotqə qiqşip səzsiz muwəppəkiyət kazinila; qünki Pərwərdigar uni padixahning kəlioğa tapxuridikən», deyixti.

12 Mikayani kiqqiroşli baroğan həwərqi uningə: — Mana, həmmə pəyoşəmbərlər birdək padixahqə yahxi həwər bərməktə; əmdi ətünimən, sening səzəngmu ularningki bilən birdək bolup, yahxi bir həwərni bərgin, dedi.

13 Əmma Mikaya: — Pərwərdigarning həyati bilən kəsəm kilimənkı, Hudayim manga nemə eytsa, mən xuni eytimən, dedi.

14 U padixahning aldioğa kəlgəndə padixah uningdin: — I Mikaya, jəng kilioşli Gileadtiki Ramotqə qiqşak bolamdu, yoxq? — dəp soriwidi,

□ 18:3 «Biz silining-mening dəp ayrimaymiz» — ibraniy tilida «Mən əzüm sanga ohxax bolimən» dəgən səz bilən ipadiliniidu. □ 18:5 «Qiqşin, Huda uni padixahning kəlioğa beridu» — Yəhoxafat: «Awwal Pərwərdigarning səzini sorap kəlgəyla» dəydu (4-ayət). Lekin

«pəyoşəmbərlər» «Pərwərdigar» (ibraniy tilida «Yəhwə, Yəhowah») dəgən namni ixlətməy, bəlki «Huda» (ibraniy tilida «Əlohim») dəp ixlitidu. Xunga Yəhoxafat «pəyoşəmbərlər»ning bexarətliridin kattik guman kilioğan bolsa kərək. Keyinki ayətləni kəruşg.

u uningəja jawab berip: — Qikiş muwəppəkiyəət qazinisilər; qünki *düxmininglar* kolliringlarəja tapxurulidu, dedi. □

¹⁵ Lekin padixah uningəja: — Mən sanga kanqə ketim Pərwərdigarning namida rast gəptin baxkisini manga eytmasliqqa kəsəm iqqüzüxüm kerək?! — dedi.

¹⁶ Mikaya: — Mən pütkül Israilning taqlarda padiqisiz koylardək tarilib kətkənlilikini kərdüm. Pərwərdigar: «Bularning igisi yok; bularning hərbi tinq-aman öz öyigə qaytsun» dedi, — dedi.

¹⁷ Israilning padixahi Yəhoxafatka: — Mana, mən siligə «U mening toqramda kutlukni əməs, bəli haman balayi'apətni kərsitip bexarət beridu», demigənmidim? — dedi.

¹⁸ Mikaya yənə: — Xunga Pərwərdigarning səzini angliqin; mən Pərwərdigarning Əz təhtidə olturojanlikini, asmanning pütkül qoxunliri uning yenida, ong wə sol tərpidə turojanlikini kərdüm.

¹⁹ Pərwərdigar: «Kim Ahabni Gileadtiki Ramotka qikiş, xu yərdə həlak boluxka aldaydu?» — dedi. Birsı undak, birsi mundak deyixti;

²⁰ xu waqıtta bir roh qikiş Pərwərdigarning aldida turup: «Mən berip alday» dedi. Pərwərdigar uningdin: «Kandak usul bilən aldaysən?» dəp soriwidi,

²¹ u: «Mən qikiş uning həmmə pəyoəmbərlirining aqlzida yalojanqi bir roh bolimən», dedi.

Pərwərdigar: «Uni aldap ilkinggə alalaysən; berip xundak qil» — dedi. □

²² Mana əmdi Pərwərdigar sening bu həmmə pəyoəmbərlirining aqlzija bir yalojanqi rohnı saldi; Pərwərdigar sening toqramda balayi'apət kərsitip səzliidi» — dedi.

²³ Xuni anglap Kənanahning oqlı Zədəkiya kelip Mikayaning kaqitiəja birni selip: — Pərwərdigarning Rohi qaysi yol bilən məndin ötüp sanga səz kilixka bardı?! — dedi.

²⁴ Mikaya jawab berip: Əzünqni yoxurux üqün iqqiridiki öygə yügürgən künidə xuni kərisən, dedi. □

²⁵ Israilning padixahi əmdi: — Mikayani elip kayturup berip, xəhər həkimi Amon bilən padixahning oqlı Yoaxka tapxurup,

²⁶ Ularəja tapılap: «Padixah mundak dəydu: — Uni zindanoja solap mən tinq-aman yenip kəlgüqilik kiynap, nan bilən suni az-az berip turunglar» — dənglar, dəp buyrudi.

²⁷ Mikaya: — Əgər sən həkikətən tinq-aman yenip kəlsəng, Pərwərdigar mening wasitəm bilən səz kilmiəjan bolidu, dedi. Andin u yənə: — Əy jamaət, hərbinglar anglanglar, dedi.

²⁸ Israilning padixahi bilən Yəhudaning padixahi Yəhoxafat Gileadtiki Ramotka qikti.

²⁹ Israilning padixahi Yəhoxafatka: — Mən baxka kiypətkə kirip jənggə qikay; sili bolsila öz kiymilrini kiyip qiksila, dedi. Israilning padixahi baxka kiypəət bilən jənggə qikti.

□ **18:14 «Qikiş muwəppəkiyəət qazinisilər; qünki düxmininglar kolliringlarəja tapxurulidu»** — xübhısizki, Mikaya bu səzni kinayilik, həjwiw tələppuz bilən eytidu. Qünki padixah dərhal uningdin gumanlinip kalidu (15-ayətni kəring). □ **18:21 «Mən qikiş uning həmmə pəyoəmbərlirining aqlzida yalojanqi bir roh bolimən»** — bu ayətlərdin bu rohnıng bir yalojan səzləydiəjan jin ikənliki kərinidu. Hudaning Əz Rohi yaki pərixtiliri həqkaəjan yalojan səz kilmaydu. Demək, Huda jin-xəytanlarəja Ahab padixahni aldaxka yol koyidu. □ **18:24 «iqkiridiki öygə yügürgən küni»** — yaki «eydin öygə yügürgən küni».

³⁰ çünki xundak boldiki, Suriyəning padixahı jəng hərvisi sərdarlıriqə: — Qongliri yaki kiçikliri bilən əməs, pəkət İsrailning padixahı bilən soçuxunqlar, dəp buyrudi.

³¹ Wə xundak boldiki, jəng hərwilirining sərdarliri Yəhoxafatni kərgəndə: — Uni qoçum İsrailning padixahı dəp, uningqə olixip hujum kılmaqçı boldi; ləkin Yəhoxafat pəryad kətürdi, Pərwərdigar uningqə yardım bərdi. Huda ularni uningdin yiraqlaxturdi;

³² çünki xundak boldiki, jəng hərwilirining sərdarliri uning İsrailning padixahı əməslikini kərgəndə uni qoçlimay, burulup ketip kəlixti.

³³ Əmma birəylən qarisiqıla bir oçya etiwidı, oç İsrailning padixahining sawutining mürisidin təwənkı ulıqıdin otüp təgdi. U hərwikexiqə: Hərwinı yandurup meni səptin qıqarqın; çünki mən yaridar boldum, dedi.

³⁴ U küni jəng barqanseri kəttik boldi. Padixah kəçkiqə Suriylərnıng udulida öz jəng hərvisiqə yəlinip ərə turdi. Kün petixi bilən u öldi.

19

Yəhoxafat Hudadin agah qəbul kılıdu

¹ Yəhuda padixahı Yəhoxafat aman-esən Yerusalemdiki ordisiqə kaytip kəldi.

² Aldin kərgüqi Hənanining oçlı Yəhu padixah Yəhoxafatning aldiqə qıqip: — Sening rəzillərnıng yardimədə bolup, Pərwərdigarqə əq bolqanlarnı səyginıng durusmu? Xu səwəbtin Pərwərdigarning oçziqi bexingqə qüxidiqan boldi.

³ Həlbuki, sən axərah butlirini zemindin yokitip taxlıqıning wə Hudani izdəxkə niyət kılqıning üqün səndimu yaxxilik tēpildi, dedi.

⁴ Yəhoxafat Yerusalemda olturatti; keyinki waqıtlarda u həlk arisiqə qıqip, Bəər-Xebadin tartip Əfraim taqliriqə səpər kılıp, həlkni towa kıldurup ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarqə yandurdi. □

⁵ U yənə Yəhuda təwəsıdiki barlık qorqanlık xəhərlərdə soraqılarnı təyınlıdi;

⁶ u soraqılaraq: — Öz kılqanliringlarqə ehtiyatqan bolunqlar; çünki silərnıng həküm qıqirixinglar insan üqün əməs, bəlkı Pərwərdigar üqündur; silər həküm qıqarqıninglarda u qoçum silər bilən billə bolıdu.

⁷ Əmđi Pərwədigarning wəhimisi kəz aldinglarda bolsun; öz kılqanliringlarqə ehtiyatqan bolunqlar; çünki Pərwərdigar Hudaıymızda nahəklık yok, yüz-hatır kılıx yok, para yeyixmu yoktur, dedi.

⁸ Yəhoxafat Lawıylardin, kaqınlardin wə İsrail jəmətlirining baxlıridin bəzilərnı Yerusalemqə kayturup kelip, ularni Yerusalemdimu Pərwədigarning həkümlirini qıqirix wə həlkning ərz-dəwalirini bir tərəp kılıxqə təyınlıdi. □

⁹ Yəhoxafat ularqə: — Silər bu ixlarnı Pərwədigarning qorqunqıda bolup sadəkətlık bilən qın kənglünqlardin bəjiringlar.

¹⁰ Hərkaısi xəhərlərdə turidiqan kərındaxlırlarning aldinglarqə elip kəlgən barlık ərz-dəwası, məyli u hun dəwası bolsun, qanun-əmr wə

□ **19:4 «Bəər-Xebadin tartip Əfraim taqliriqə»** — Bəər-Xeba Yəhuda zemindiki əng jənubiy qəgra, Əfraim taqlıki bolsa ximaliy qəgra idi. □ **19:8 «Pərwədigarning həkümlirini qıqirix»** — yaki «Pərwərdigar üqün həküm qıqirix». Bu tərijmə toqra bolsa, bəlkim ibadəthanidiki ixlarnı (yəni, puqralarqə ait bolmioqan ixlarnı) kərsitixi mumkin.

höküm-bəlgilimilər toqrisidiki ərz-dəwa bolsun, ularning Pərwərdigar aldida gunahkar bolup qalmasliki üqün, xundaqla Pərwərdigarning oşəzipi öz bexinglaroşa wə kərindaxliringlarning bexioşa kelip qalmasliki üqün, ularni hamən agahlandurup turunglar; xundaq kilsanglar, gunahkar bolmaysilər.

¹¹ Pərwərdigaroşa təəlluk ixlarda silərnə bax kahin Amariya baxkuridu; padixahqa dair ixlarda, silərnə Yəhuda jəmətining yolbaxqisi Ismailning oşli Zəbadiya baxkuridu; silərnəning hizmitinglarda turidioşan Lawiylar bar. Jasarətlik bolup ixliringlarni qilinglar wə Pərwərdigar ixni durus qiloşuqilar bilən billə bolidu! — dedi.

20

Ajayib bir nusrət

¹ Keyinki waqitlarda xundaq boldiki, Moabiylar, Ammoniylar wə Maoniylarđin bəziləri birlixip kelip Yəhoxafatqa hujum kilixqa qikti.

² *Qaparmənlər* kelip Yəhoxafatqa: — *Əlük dengizning u ketidin, yəni Edomdin siligə hujum kiləşli zor bir qoxun qikiş kəldi; mana, ular Həzazon-Tamarda, dedi (Həzazon-Tamar yənə «Ən-Gədi» dəpmu atilidu).*

³ Buni anglioşan Yəhoxafat kərkup, Pərwərdigarni izdəxkə niyət başlap, pütün Yəhuda təwəsidə «roza tutuximiz kərək» dəp jakarlıdi.

⁴ Yəhudalar əmdi Pərwərdigardin yardım tiligili yioşildi; həlk Yəhudaning hərəkəysi xəhərliridin qikiş Pərwərdigardin yardım tiləxkə kelixti.

⁵ Yəhoxafat Yəhuda wə Yerusalemdiki jamaət arioşa qikiş, Pərwərdigar əyining yeni hoşlisining aldida ərə turup

⁶ mundaq dua kilip: —

«I Pərwərdigar, ata-bowilirimizning Hudasi, Sən ərxətə turoşuqi Huda, barlik əl-məmləkətlərnəng üstidin həküm sürgüqi əməsmiding? Sening kolung küq-kudrətkə toloşandur, heqkim Seni tosalmaydu.

⁷ I Hudayimiz, Sən bu zemindiki ahalini Öz həlking Israillar aldidin koşlap, uni Öz dostung İbrahimning nəsligə mənggülik miras kilip bərgən əməsmiding?

⁸ Ular xu yərdə turdi həm xu yərdə Sening namingoşa atəp bir mukəddəşhana selip:

⁹ «Mubada beximizoşa birər balayi'apət kəlsə, məyli u kiliq, jaza, waba, aqarqilik bolsun, kişin qilikta kaləşan waqtimizda, muxu əy, yəni Sening aldingda turup, Sanga murajət kilsək (qünki Sening naming muxu əydidur), Sən anglaysən wə kütquzisən» deşidni.

¹⁰ Əmdi mana, bu yərgə Ammoniylar, Moabiylar wə Seir teşidikişer besip keliwatidu! İlgiri Israillar Misir zemindin qikқан qəşda Sən Israillarning ularoşa tajawuz kilixioşa yol koşmioşaniding; u qəşda Israillar ularni yoqətməy u yərdin aylinip etkən.

¹¹ Əmdi kərə, hazır ularning yaxilikimizni kəndaq yol bilən kəyturmakqi boluwatkinişə! Ular bizni Sən bizgə miras kilip bərgən bu zemindin koşlap qikərməkqi boluwatidu.

¹² I Hudayimiz, Sən ularning üstidin həküm qikərməmsən? Qünki bizning bizgə hujum kilixka keliwatқан bu zor qoxun bilən kərxiləxkədək küqimiz yok; nemə kiliximiznimu bilməy kalduk; lekin bizning kəzimiz Sanga tikilip turmakta» — dedi.

13 Bu qaqda pütün Yəhuda həlki, ularning kuçaktiki baliliri, hotun balaqakilirining həmmisi Pərwərdigarning aldida turatti.

14 Wə xu pəyttə Pərwərdigarning Rohi jamaətning otturisida turəqan Lawiylardin Asafning əwladi boləqan Mattaniyaning qəwrisi, Jəiyəlning əwrisi, Binayaning nəwrisi, Zəkəriyaning oqlı Yahəziyəlgə qüxti;

15 U: — I pütün Yəhuda həlki, silər Yerusalemda turawatqanlar wə padixah Yəhəxafat, kulak selinglar! Pərwərdigar silərgə mundak dəydu: — «Silər bu zor qoxundin kərkup kətmənglar wə alağzadə bolup kətmənglar; qünki bu jəng silərningki əməs, bəlki Hudaning Əziningkidur.

16 Ətə ularəqə hujum kilixkə qıkinglar; mana, ular Ziz dawanidin qıqip kelidu wə silər ularni Yəruəl qəlining aldidiki jiloqə eəqizida uqritisilər.

17 Silər bu dərəm jəngdə uruxuxunglarıning həjiti bolmaydu; pəkət səpkə tizilip turunglar, silər bilən billə boləqan Pərwərdigarning nijat-nusrətini kəruinglar! İ Yəhuda, i Yerusalemdikilər, kərkənglar, alağzadəmu bolup kətmənglar; ətə ularəqə hujum kilixkə qıkinglar, Pərwərdigar qəqum silər bilən billə bolidu!» — dedi.

18 Bu gəpni anğlap Yəhəxafat bəxini yərgə təğküzüp tizlandi wə barlik Yəhuda həlki həm Yerusalemdikilər Pərwərdigar aldida düm yikilip Pərwərdigarəqə səjdə kildi.

19 Kohət əwladi wə Korah əwladi iqidiki Lawiylardin boləqanlar orunliridin turuxup intayin küqlük awaz bilən İsrailning Hudasi Pərwərdigarni mədhıyiləxti.

20 Pütün həlk ətisi kək səhərdə turup Təkoa qəligə qarap atlandi; ular atlinip ketiwatqanda, Yəhəxafat ornidin turup ularəqə: — İ Yəhuda həlki, i Yerusalemdikilər, gepingə kulak selinglar! Hundayinglar Pərwərdigarəqə təyininglar, qəqum məzmut turəquzulisilər; Uning pəyətəmbərlirigə ixininglar, yolunglar qəqum rawan bolidu! — dedi.

21 Andin u həlk bilən obdan məslihətlixip, Pərwərdigarning mukəddəs bəhəywətlikini mədhıyiləp, Uningəqə atap qəzəl-küy eytidəqanlarni: «Silər Pərwərdigarəqə rəhmət-təxəkkür eytinglar, qünki Uning əzgərməs muhəbbiti mənggüliktur!» dəp oğuxkə təyinləp, qoxunning aldida mangedurdi. □

22 Ular təntənə kilip həmdusana oğuxi bilən, Pərwərdigar Yəhuda həlkiğə hujum kilixkə qıqqan Ammoniylar, Moabiylar wə Seir teəqidikilərgə pistirma qoxunni əwətip, ularni tarmar kildurdi. □

23 Xuning bilən Ammoniylar bilən Moabiylar Seir teəqidikilərgə hujum kilixkə ətti, ularni birini qəymay kiriwətti; ular Seir teəqidikilərnı kirip tūğətəkəndin keyin yənə əzliri bir-birini kiroqin kilixkə qüxkəndi.

24 Yəhudalar qəldiki kəzətgahkə kelip xu zor qoxun tərəpkə qarisa, mana qəqip kutuləqan birmu adəm yək bolup, həmmə yərnı əlük kaplap kətkəndi. □

25 Yəhəxafat əzining adəmliri bilən dūxməndin olja bulang-talang kilixkə kəlgəndə, ular əlüklər bilən billə nuroqun mal-mülük wə kəp kimmətlik buyumlarını tapti. Ular salduruwaləqanlirining toliləqindin elip kitəlməy kaldı; olja xunqə kəp boləqəqkə, uni yiojıwelixkə üq kün kətti.

□ 20:21 «mukəddəs bəhəywətlikini mədhıyiləp...» — yaki «pak-mukəddəslikning güzəllikide mədhıyiləp...». «Zəb.» 29:2ni kəruing. Baxkə birhil təjrimisi: — «xahəna kiyimlərnı kiyəg...».

□ 20:22 «Pərwərdigar ... pistirma qoxunni əwətti,...» — muxu sirlik səzəlr (1) Pərwərdigar Ammoniylar katarliklərgə hujum kilixkə pərixtilərnı əwətti; (2) Pərwərdigarning Əzi ularəqə uxtumtut hujum kildi, dəp kərsitixi mumkin. □ 20:24 «kəzətgah» — yaki «kəzət munari».

26 Ular tətinqi küni Bərakah jiləsisioğa yiojilip, Pərwərdigarəğa həmdusana oqup mubərəklidi; xunga u yər taki bügüngə kədər «Bərakah jiləsi» dəp atilip kəlməktə. □

27 Andin barlıq Yəhudadikilər wə Yerusalemdikilər Yəhoxafatning baxlamqilikida huxal-huram bolup Yerusaleməğa qaytti; qünki Pərwərdigar ularni düxmənliri üstidin oqalib kılıp huxallıqğa qəmdürgənidi.

28 Ular Yerusaleməğa təmbur, qiltar wə kanaylar qelip kelip, Pərwərdigarning öyigə kirdi.

29 Barlıq əl-məmləkətlər Pərwərdigarning Israilning düxmənlirigə qarxi qikip jəng kıləjanlıqini angliəanda, Hudaning wəhimişi ularning üstigə basti.

30 Xuning bilən Yəhoxafatning padixahlıqı tinq-asayixlikta boldi; uning Hudasi uning tət ətrapini tinq kıləjanidi.

31 Xundak kılıp Yəhoxafat Yəhuda üstigə həküm sürdi. U təhtkə qıqkan qəşda ottuz bəx yaxta idi; u Yerusalemda yigirmə bəx yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Azubah bolup, u Xilhining kızı idi. ■

32 Yəhoxafat qaymay atisi Asaning yolida mengip, Pərwərdigarning nəziridə durus boləjanı kildi.

33 Pəkət «yukiri jaylar»la yokitilmiojanidi; həlkə tehiqə kəngüllirini ata-bowilirining Hudasioğa mayil kilmiojanidi.

34 Yəhoxafatning qaləjan ixliri bolsa, mana baxtin ahiriəiqə «Yəhuda wə Israil padixahlirining tarihnəmişi»əğa kergüzülgən «Hənananing oqlı Yəhuning bayan səzliri»də pütülgəndur. □

35 Bu ixlərdin keyin Yəhuda padixahı Yəhoxafat tola rəzil ixlərnı kıləjan Israil padixahı Aħaziya bilən ittipak tüzdi.

36 Yəhoxafat Tarxixka baridəjan kemilərnı yasaxka uning bilən xirikləxti; xu kemilərnı ular Əzion-Gəbərdə yasatti.

37 U qəşda Məxahlıq Dodawahuning oqlı Əliezər Yəhoxafatni əyibləp uningəğa bəxarət berip: — Aħaziya bilən ittipak tüzgining üqün Pərwərdigar sening yasəjanlırinqni buzuwetidu» dedi. Dərwəkə, keyinki wəqitlərdə u kemilər buzoqunqilikğa uqrap Tarxixka mangalmidi.

21

Yəhoram Yəhuda üstigə həküm süridu

2Pad. 8:16-24

1 Yəhoxafat ata-bowiliri arisida uhlidi wə «Dawut xəhəri»də dəpnə kılindi; oqlı Yəhoram uning ornioğa padixah boldi.

2 *Yəhoramning* birnəqqə inisi, yəni Yəhoxafatning Azariya, Yəhüyəl, Zəkəriya, Azariyahı, Mikail wə Xəfatiya degən oqulliri bar idi; ularning həmmisi Israil padixahı Yəhoxafatning oqulliri idi. □

3 Ularning atisi ularəğa nuroqun altun, kümüx wə qimmətlik buyumlarnı, xundakla Yəhuda zeminidiki birkanqə qorojanlıq xəhərnı sowoğa kildi; pəkət padixahlıqni bolsa, Yəhoram qong oqlı boləqəqka, uningəğa bərdi.

□ 20:26 «...Bərakah jiləsisioğa yiojilip, Pərwərdigarəğa həmdusana oqup mubərəklidi...» — demisəkmü, «Bərakah» degəning mənisi «mubərəkləx» yaki «bəht-bərikət tiləx» degən mənədə. ■ 20:31 1Pad. 22:41-51 □ 20:34 «Yəhuda wə Israil padixahlirining tarihnəmişi» — bu kitab Təwrattiki uxbu «Tarih-Təzkirilər» əməs, birəq xübhisizki, uxbu kitabning muəlipliri uningdin kəp uqurlarnı aləjanidi. □ 21:2 «Azariyahı» — yaki «Azariya».

4 Yəhoram atisining padixahlik təhtigə qikip hokukini mustəhkəmlidi. Andin u barlik inilirini, xundakla Yəhudadiki birkanqə əməldarlarni kiliqlap kətl kildi.

5 Yəhoram təhtə olturoşinida ottuz ikki yaxta idi; u Yerusalemda səkkiz yil səltənət kildi.

6 U Ahab jəmətidikilərgə ohxax, Israilning padixahliri mangoşan yolda mangdi, qunki u Ahabning kızini əmrigə aloşanidi; u Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolşanni kildi.

7 Birak Pərwərdigar Dawut bilən tüzgən əhdisi səwəblik, Dawutka wə uning əwladlirişə mənggü əqməydişən bir qıraş kalduray dəp, wədə kiləşini boyiqə Dawutning jəmətini yoş kilip taxlaxni halimidi.

8 *Yəhoramning* səltənətidiki künlərdə Edomlar Yəhudadin ayrilip qikip, əz aldışə əzligigə həkümranlik kilidişən bir padixah tiklidi.

9 Yəhoram, sərdarliri wə barlik jəng harwiliri *Jordan dəryasidin* otüp, keqidə koşşilip qikip, əzlrini korxiwaləşən Edomiylarşə wə jəng harwisi sərdarlirişə hujum kilip oşalib kəldi.

10 Halbuki, Edomiylar xuningdin etiwərən Yəhudaşə karxi qikip, taki bügüngə kəder Yəhudaning həkümranlikidin ayrilip turdi. Yəhoram ata-bowlirining Hudasi Pərwərdigarni taxlişini uqün Libnahliklarmu xu qəşdə uningəşə karxi qikip uning kolidin ayrilip qikti.

11 Uning üstigə, Yəhoram yənə Yəhudaning taqlirida «yukiri jaylar»ni yasitip, Yerusalemda turuwatqanlarni buzukqilikka putlaxturdi, Yəhudalarnimu xundak azdurdy. □

12 Xu waqitlarda Iliyas pəyoşəmbər tərripidin yeziləşən bir məktup Yəhoramşə təgdi, uningda mundak deyildi: «Sening bowang Dawutning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: «Sən atang Yəhoşafatning yollirida mangmay, xuningdək Yəhuda padixahi Asaningmu yollirini tutmay, □

13 bəlki Israil padixahlirining yollirida mēngip, Yəhudalarni wə Yerusalemda turuwatqanlarni huddi Ahab jəmətidikilər buzukqiliklər kiləşəndək buzukqiliklərşə putlaxturoşanliking uqün, xundakla atangning jəmətidikiləşni, yəni əzüngdin yahxi boləşən iniliringni kətl kiləşining uqün,

14 Pərwərdigar sening həlqingni, hotun bala-qaqiliringni wə barlik mal-mülkünggə alamət zor zərb bilən uridu.

15 U senimu eşir wabalar bilən urup, uqəy-başringni eşir kesəlgə murtıla kiliduki, kesiling kündin küngə eşirlixip, uqəyliring ekip qikidu» deyilgənidi.

16 Keyinki waqitlarda Pərwərdigar Filistiyələşən wə Efiopiyləşən yenidiki Ərəbləşən roşini Yəhoramşə karxi koşşattı.

17 Xuning bilən ular Yəhuda zeminişə zərb kilip besip etti wə padixah ordisidiki barlik mal-mülküni bulang-talang kilip, oşulliri bilən hotunlirini tutkun kilip elip kətti; ular kənji oşli Yəhoşəhdin bələk oşulliridin birinimu qaldurmidi.

18 Bu wəkədin keyin Pərwərdigar Yəhoramni urup, uqəylirini saşaymas eşir kesəlgə giriptar kildi.

19 Wə xundak boldiki, uning kesili kündin-küngə eşirlixip, ikki yil waqit otüxkə az qələşanda, kesəllik tüpəylidin uqəyliri texilip qüxti, u

□ 21:11 «buzukqilikka putlaxturdi...» — muxu ayəttiki «buzukqilik» roşiy jəhəttin eytilidu, demək Pərwərdigarşə wəpasizlik kilip butlarşə qokunup kətkənlikni kərsitidu. Xundaktimu, xu qəşdiki butpərəsləşən jismaniy jəhəttinmu buzukqilik wə pahixi wəzlik bilən ziq munasiwiti bar idi. □ 21:12 «... Iliyas pəyoşəmbər tərripidin yeziləşən bir məktup Yəhoramşə təgdi» — bu məktup Yəhoramning kolioşə yetip kəlgən waqitda, Iliyas bəlkim asmanşə kətürilgən boluxi mumkin.

tolimu azablinip öldi; uning həlki ata-bowilirini izzətləp ularoşa huxbuy yaqqandək, uningəşa heçqandək huxbuy yekip olturmidi.

²⁰ Yəhoram təhtkə qıkkən qeoşida ottuz ikki yaxta idi; u Yerusalemda səkkiz yil səltənət kildi wə u dunyadin kətkəndə heçkim uningəşa kəyoşu-həsərət qəkmidi. Halayik uni «Dawut xəşiri»gə dəpnə kildi, ləkin padixahlar kəbristanlikiəşa dəpnə kilmidi.

22

Ahaziya Yəhuda üstigə həküm süridu

2Pad. 8:25-29; 9:27-29

¹ Yerusalemda turuwtkanlar Yəhoramning kənji oşli Ahaziyanı uning ornioşa padixah kılıp tiklidi; qünki Ərəblər bilən billə bargahqa besip kirgən karakqılar Ahaziyaning akilirini koymay oltürwətkənidi. Xuning bilən Yəhuda padixahı Yəhoramning oşli Ahaziya səltənət kildi. □

² Ahaziya təhtkə qıkkən qeoşida yigirmə ikki yaxta idi; u Yerusalemda bir yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Ataliya bolup, Omrining nəwrə kızı idi. □

³ Ahaziyamu Ahab jəmätining yollirioşa mangdi; qünki uning anisi uni rəzillikkə ündəytti.

⁴ U Ahab jəmätı kılöinidək, Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolöanni kildi; qünki uning atisi ölgəndin keyin Ahab jəmätidikilər uni həlakətkə elip baridoşan rəzil nəsihətlərni berətti.

⁵ U ularning nəsihitigə əgixip, İsrail padixahı Ahabning oşli Yəhoram bilən birliktə Gileadtiki Ramotqa berip Suriyə padixahı Hazaəl bilən soxuxti; xu qaoşda Suriylər Yəhoramni zəhimləndürdi.

⁶ Andin Yəhoram Ramahda Suriyə padixahı bilən soxuxkan qaoşdiki jarahətlirini dawalitix üqün Yizrəəlgə qaytti. Andin Yəhoramning oşli Yəhuda padixahı Azariya Ahabning oşli Yəhoramning kesəl bolup kəloşanliki səwəbidin uni yoklişli Yizrəəlgə bardı.

⁷ Həlbuki, Ahaziyaning Yəhoramni yoklişli baröşini dəl özini həlakətkə elip baridoşan, Huda bekitkən ix idi. Qünki u baröşandin keyin Yəhoram bilən birliktə Nimxining oşli Yəhəuşa qarxi soxuxuxqa qıkti. Muxu Yəhu əslidə Pərwərdigar tərripidin Ahabning jəmätini yokitix üqün məsih kılinoşanidi.

⁸ Wə xundək boldiki, Yəhu Huda bekitkən həkümni Ahab jəmätining üstigə yürögüzgən waktida, u Yəhudadiki əmədarlarnı wə Ahaziyaning hizmitidə bolöşan kərindaxlirining oşqullirini uqritip, ularni koymay oltürwətti.

⁹ Yəhu Ahaziyanimu izdidi; kixilər uni tutuwaldi (u Samariyəgə yoxu-runuwəloşanidi). Ular uni Yəhuning aldioşa apirip oltürdi. Ular uni dəpnə kildi, qünki kixilər: «Bu degən Pərwərdigarnı qın kənglidin izdigən Yəhoxafatning nəwrisidur» degənidi. Ahaziyaning jəmätidə padixahlıknı kəlioşa aloşudək birər adəm kəlmidi.

□ 22:1 «Ərəblər bilən billə bargahqa besip kirgən karakqılar...» — muxu ayəttiki «bargah» bəlkim Yəhudadikilər Ərəblər bilən qarxilixkə təyyarlinix üqün dalada tikən hərbiy bargahni kəşitidi. Bəzi tərjimanlar «xəhər» dəp tərjimə kılıdu. □ 22:2 «Ahaziya təhtkə qıkkən qeoşida yigirmə ikki yaxta idi» — kəp kona keqürmilərdə «...kiriş ikki yaxta idi» deyilidu. Bu qetim bəzi kədimki keqürmilər wə tərjimə nusxisioşa wə «2Pad.» 8:26gə asasən «yigirmə ikki yax» dəp tərjimə kılduk.

*Hanix Ataliya Yəhuda üstidin həküm sürüdü**2Pad. 11:1-3*

¹⁰ Əmdi Ahaziyanın anisi Ataliya oqulining elginini kərgəndə, Yəhuda jəmətədiki barlık xah nəslini eltürüxkə qozəyaldı.

¹¹ Ləkin padixahning kızı Yəhoxebiyat eltürülux aldida turoqan padixahning oqullirining arisidin Ahaziyaning oqli Yoaxni oqrilikqə elip qikip, uni wə inik anisini yastuq-kirlik ambiriqə yoxurup koydi. Xundak kilip padixah Yəhoramning kızı, (yəni Ahaziyaning singlisi), *bax* kahin Yəhuyadaning hotuni Yəhoxebiyat Yoaxni Ataliya eltürüwətmisun dəp Ataliyadin yoxurup koydi. □

¹² Andin keyin Yoax ular bilən Pərwərdigarning öyidə altə yil yoxurunup turdi; u qaşda Ataliya Yəhuda zeminida səltənət kilatti.

23

¹ Yəttinqi yili, Yəhoyada jasarətkə kelip, Yərohamning oqli Azariya, Yəhoəhananning oqli Ismail, Obədəning oqli Azariya, Adayaning oqli Maaseyah wə Zikrining oqli Əlixafat qatarlık birkanqə yüzbəxini qakirip ular bilən əhdə tüzdi. □ ■

² Ular Yəhuda zeminini arilap, Yəhudadiki hərəkaysi xəhərlərdin Lawiy-larni wə Israildiki qong yobaxqilarni yiqdi; ular Yerusalemoqə kelixti.

³ Pütkül jamaət Hudaning öyidə padixah bilən əhdiləxti. Yəhoyada ularoqə: — Padixahning oqli Pərwərdigarning Dawutning əwladliri toqruluk wədə kilətinidək qoqum səltənət kilidu.

⁴ Mana silər kilixinglar kerək boləqan ix xuki: — Xabat künidə pasibanlık nəwiti kəlgən kahinlar bilən Lawiy-larning uqtiin biri hərəkaysi dərwezilarni muhəpizət kilsun;

⁵ uqtiin biri padixah ordisini, uqtiin biri «Ul dərwezisi»ni muhəpizət kilsun; baxqilarning həmmisi Pərwərdigar öyining həyililirida bolsun.

⁶ Ləkin kahinlar həm wəzipe etəydiqan Lawiy-lardin bələk həqkimni Pərwərdigarning öyigə kirgüzmisun (kahin-lawiy-lar pak-muqəddəs dəp hesablanoqaqə kirixigə bolidu). Baxqə həlqning hərbi Pərwərdigar özigə bekitkən jaylarni kəzət kilsun.

⁷ Lawiy-larning hərbi qəlioqə qorallirini elip padixahni orap tursun; əz məyliqə muqəddəs eygə kirixkə urunoqan hərkim eltürülsun; silər padixah kirip-qikip yürginidə uning yenidin ayrilmanglar; — dedi. ■

⁸ Lawiy-lar bilən Yəhudalarning həmmisi kahin Yəhoyadaning barlık tapiloqanlirini bəja kəltürxti. Lawiy-larning hərbi xabat küni nəwətqilikkə kirgən wə nəwətqiliktin quxkənləni əz yenida qaldurup qaldi; qünki kahin Yəhoyada həqkimni nəwətqiliktin quxüxkə koymidi.

⁹ Andin Yəhoyada kahin Dawut padixahning Pərwərdigarning öyidə saklaklık nəyzə wə qalkən-siparlirini yüzbəxilaroqə tarkitip bərdi.

¹⁰ U yənə kəpqlikni, hərbi qəlioqə əz nəyzisini tutqan həlda, ibadəthanining ong tərpidin tartip sol tərpiqə, qurbangah bilən ibadəthanini boylap padixahning ətrapida turoquzdi.

¹¹ Andin ular xahzadini elip qikip, uning bəxiqə tajni kiyyüzüp, uningə qə guwahnamiləni bərip, uni padixah kildi; Yəhoyada wə uning oqulliri *huxbuy may bilən* uni məsih kildi wə «Padixah yaxisun!» dəp towlaxti.

□ **22:11** «Yəhoxebiyat» — yaki «Yəhoxeba». □ **23:1** «Yəhoyada jasarətkə kelip...» — yaki «Yəhoyada ezini küqləndürüp...» ■ **23:1** 2Pad. 11:4-20 ■ **23:7** Wəh. 14:1, 4, 5

¹² Ataliya həlklərnin qəpəpəp yürgənlikini və padixahni təripləwətkənlikini anglap, Pərwərdigərnin əyigə kirip, kəpəpəlikning arisiyə kəldi.

¹³ U qarisa, mana padixah əyning dərwəzisi, tūwrəkning yenida turatti; padixahning yenida əməldarlar bilən kanayqılar tizilənidi, barlik yurtning həlki xadlinip kanay qəlixatti, nəəmniqilər hərhil sazlarını qəlip, jamaətni baxlap mədhiyə okutuwatatti. Buni kərgən Ataliya kiymilərnini yirtip: — Asiylik, asiylik! — dəp warkirdi.

¹⁴ Əmma Yəhoyada kahin kəxunəyə məs'ul boləpən yūzbəxilərnini qəkirtip ularəyə: — Uni səplirinqlər otturisiyin sirtkə qikiriwetinglər; kimdəkim uningəyə əgəxsə kiliqlansun, dəp buyrudi. Qunki kahin: — Uni Pərwərdigərnin əyi iqidə əltürmənglər, dəp eytkənidi.

¹⁵ Xuning bilən ular uningəyə yol boxitip bərdi; u ordinin «At dərwəzisi» bilən padixahning ordisiyə kirkəndə *ləxkərlər* uni xu yərdə əltürdi. □

¹⁶ Yəhoyada, pütkül jamaət və padixah birliktə: «Pərwərdigərnin həlki bolayli» degən bir əhdini tüzixti.

¹⁷ Andin barlik həlk Baalning buthanisiyə berip uni buzup taxlidi; uning kurbangəhliri bilən məbudlirini qəkip pərə-pərə kəlip, Baalning kahini Mattanni kurbangəhlərnin əldida əltürdi.

¹⁸ Andin keyin Yəhoyada kahin Pərwərdigərnin əyidiki barlik məs'uliyətlərnini Lawiy kəbilisining kahinlirinin kəliyə tapxurdi. Kahinlərnini bolsa, əslidə Pərwərdigərnin əy ixliriyə nəwət bilən kəraxkə, Pərwərdigəyə atəp kəydürmə kurbanlik sunuxkə Dawut təyinliənidi. Ular kurbanliklərnini Dawutning kərsətmiliri boyiqə, huxal-huramlik iqidə nəəm-nəwə okuən həlda Musəyə tapxuruləpən Təwrat-kənunida pütülginidək sunuxkə məs'ul idi.

¹⁹ Yəhoyada yənə Pərwərdigərnin əyining hərkəysi dərwəziliriyə dərwəziwənlərnini təyinlidiki, hərəkəndə ixlərdin napak kəlinəpən adəmlər kirküzülməytti.

²⁰ U yənə yūzbəxiliri, əksəngəklər, həlk iqidiki yolbaxqılar və yurtning həmmə həlkinə baxlap kəlip, padixahni Pərwərdigərnin əyidin elip qūxup, «Yukiriki dərwəzə» arkiplik ordiyə əkirip, padixahlik təhtigə olturəpuzdi.

²¹ Yurtning barlik həlki xadlinatti; ular Ataliyani kiliqləp əltürgəndin keyin, xəhər tinq bolup kəldi.

24

Yoax — yəni Yəhoax — Yəhudəyə səltənət kəlidu
2Pad. 12:1-22

¹ Yoax təhtkə qikəkən qəqida yəttə yaxta idi, u Yerusalemda kirik yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Zibiyah bolup, Bəər-Xəbalik idi. □

² Yəhoyada kahin həyat künliridə Yoax Pərwərdigərnin nəziridə durus boləpən kəlati. □

³ Yəhoyada uningəyə ikki hotun elip bərdi, u birkənqə oqul-kiz pərzənt kərdi.

⁴ Xuningdin keyin Yoax Pərwərdigərnin əyini kəyətə yəsiti xəyitigə kəldi,

□ 23:15 «...uningəyə yol boxitip bərdi» — buning bəxkə birhil tərijimisi: «uni kəliyə əldi».

□ 24:1 «Yoax» — «Yəhoax»ning bəxkə xəkli. □ 24:2 «Yəhoyada ... həyat künliridə Yoax Pərwərdigərnin nəziridə durus boləpən kəlati» — bu səzğə kəriyəndə, Yoax Yəhoyada əlgəndin keyin Pərwərdigərnin yolidin qikəp kətti; wə dərwəxə xundək boldi («2Tar.» 24:17-27ni kəring).

5 u kahinlarni wə Lawiylarni yiojip ularoja: — Hudayinglarning eyini onglitip turux üqün Yəhuda xəhərlirigə berip, barlik Israillardin yillik iana toplanglar; bu ixni tezdin bejiringlar! — dedi. Lekin Lawiylar bu ixni bejirixkə anqə aldirap kətmidi. □

6 Buni uqқан padixah bax kahin Yəhoyadani qakirtip uningoja: — Özliri nemixka Lawiylaroja Pərwərdigarning kuli Musa Israil jamaitigə Hudaning guwahliki saklaklik qedir üqün bəlgiligən bajni Yəhuda wə Yerusalemdin elip kelixkə buyrumidila? — dedi □

7 (qünki əslidə rəzil hotun Ataliya wə uning oşulliri Hudaning eyigə bəşüp kirip, Pərwərdigarning eyidiki barlik muqəddəs buyumlarni elip Baal butlirioja atap təkdin kiliwətkənidi).

8 Xuning bilən padixah buyruk quxürüp, bir sanduk yasitip Pərwərdigar eyining dərwəzisining sirtioja koyoquzdi;

9 andin: «Hudaning kuli Musa qəldə Israillarning üstigə bekitkən bajni yiojip əkilip Pərwərdigarjoja tapxurunglar» degən bir ukturux Yəhuda bilən Yerusalemdə təwəsidi qikirildi.

10 Barlik əməldarlar wə barlik həlk huxal həlda bajni əkilip sanduk toluquə uningoja taxlidi.

11 Lawiylar pul sandukini padixah bu ixka məs'ul kijoan kixining aldioja əkəlgəndə, ular baj pulining kəp quxkənlikini kərsə, andin padixahning katipi bilən Bax kahinning adimi kelip pul sandukini engtürüp kurukidjoandin keyin, yənə əsli ornioja apirip koyatti. Hərküni xundak bolup turdi; nahayiti kəp pul yiojildi.

12 Padixah bilən Yəhoyada pulni Pərwərdigar eyidiki ix bejirgüqilərgə tapxurdi; ular *buning bilən* Pərwərdigarning eyini ongxax wə əsligə kəltürux üqün taxqilar bilən yaşaqqilarni, təmürqilər bilən miskərlərnə yallidi.

13 Ixləmqilər tohtimay ixlidi, ongxax ixi ularning kolida ongxaxluk elip berildi; xundak kilip ular Pərwərdigarning eyini əslidiki əlqəm-lahiyəsi boyiqə yasidi, xundakla uni tolimu puhta kilip yasap qikti.

14 Ular ixni püttürgəndin keyin exip kəlojan pulni padixah bilən Yəhoyadaning aldioja əkilip tapxurdi. Ular *buning bilən* Pərwərdigarning eyi üqün hərhil əswab-buyumlarni, jümlidin ibadət hizmitidiki hərhil buyumlar, kəydürmə kurbanliklarjoja munasiwətlilik qaqa-kuqa, kəzan-təhsilər wə hərhil altun-kümux baxka buyumlarni yasatti. Yəhoyadaning barlik künliridə, ular Pərwərdigarning eyidə kəydürmə kurbanlikni daim sunup turdi.

15 Yəhoyada kərip, yaxaydiojan yexi toxup əldi; u əlgən qəşda bir yüz ottuz yaxta idi.

16 Ular uni «Dawut xəhiri»də padixahlar qatarida dəpnə kildi, qünki u Israiljoja həm Hudaşoja wə uning eyigə nisbətən nahayiti qong təhpə kərsətkənidi.

17 Yəhoyada əlgəndin keyin Yəhudadiki yolbaxqilar padixahning aldioja kelip uningoja bax urdi; padixah ular kərsətkən məslihətni maqul kərdi.

18 Ular ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarning eyidin wəz kəcip, Axərah wə butlarning kullukioja kirixti. Ularning bu gunahı səwəblik Hudaning oşəzipi Yəhuda bilən Yerusalemdikilərnəng bəşioja kəldi.

□ 24:5 «Hudayinglarning eyini onglitip turux üqün ..., barlik Israillardin yillik iana toplanglar» — yaki «Hər yili Hudayinglarning eyini onglitix üqün... barlik Israillardin iana toplanglar». □ 24:6 «Hudaning guwahliki saklaklik qedir» — yaki «həkülüm-guwahlik qedir» — «ibadət qedir»-ning baxka bir ataloşu. «Pərwərdigarning kuli Musa ... Hudaning guwahliki saklaklik qedir üqün bəlgiligən baj...» — Musaning bu buyruki toşruqluk «Mis.» 30:11-16ni kəring.

¹⁹ Xundak bolsimu, Pərwərdigar ularni Əzigə yandurux üqün yənila ularning arisiqə pəyoqəmbərlərnə əwətti; bu pəyoqəmbərlər gərqə ularni agahlandıruqan bolsimu, lekin ular yənila kulaq salmidi.

²⁰ U qəoqda Hudaning Rohi bax kahin Yəhoyadaning oqlı Zəkəriyaqə qüxti, u həlkning aldidə erə turup ularqə: — Huda mundak dəydu: «Silər nemixkə Pərwərdigarning əmiririgə hilaplik kilisilər? Silər heq rawajlik kərməysilər, qünki silər Pərwərdigardin waz kəqtinglar wə Umu silərdin waz kəqti», — dedi.

²¹ Halayik Zəkəriyani əltürüxkə kəstlidi; ahir ular uni padixahning əmri boyiqə Pərwərdigar əyining həylisida qalma-kesək kılıp əltürüwətti.

²² Padixah Yoax Zəkəriyaning atisi Yəhoyadaning əzigə kərsətkən xəpkitini yad ətmək tügöl, əksiqə uning oqlını əltürüwətti. Zəkəriya jan üzux aldidə: — Pərwərdigar bu ixni nəzirigə elip, uning həsabinə alsun! — dedi.

²³ Xu yilning ahirida Suriyəning qoxuni Yoaxkə hujum kılıp kəldi; ular Yəhudaqə wə Yerusalemqə tajawuz kılıp kirip, həlk iqidiki yolbaxqılarni əltürüp, ulardin aloqan pütün urux qəniymətlirini Dəməxk padixahning aldidə elip bardı.

²⁴ Dərwəxə Suriyə qoxunidin pəkət az bir kəsim əskərlər kəlgən bolsimu, lekin Yəhudalar ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigardin waz kəqkənliki üqün Pərwərdigar qong bir qoxunni ularning qolıqə tapxurdi; ular Yoaxkə jaza ijra kildi.

²⁵ Suriylər Yoaxni taxlap kətkən qəoqda (qünki u kattik əqrip qəloqanidi) uning əz hizmətkərliri bax kahin Yəhoyadaning oqlınınə qeni üqün intiqam elix kerək dəp uni kəstlidi; ular uni kariwitidila əltürüwətti. U xu yol bilən əldi; kixilər uni Dawut xəhiridə dəpnə kılqını bilən, birək padixahlarning kəbristanliqıqə dəpnə kilmidi. □

²⁶ Uni kəstligənlər munular: — Ammoniy ayal Ximiyatning oqlı Zabad bilən Moabiy ayal Simritning oqlı Yəhəzabad idi.

²⁷ Yoaxning oqulliri, uningqə qaritiloqan kattik wə nuroqun agah bəxərtlər, xundakla uning Hudaning əyini yengibaxtin selixkə dair ixliri «padixahlarning təzkiriliri» degən kitabning izahliriqə pütülgəndur. Yoaxning oqlı Amaziya uning ornıqə padixah boldi. □

25

Amaziya Yəhuda üstigə həküm sürüdü

2Pad. 14:1-22

¹ Amaziya təhtkə qıkkən qəoqda yigirmə bəx yaxta idi, u Yerusalemda yigirmə tokquz yil səltənət kildi. Uning anisining ismi Yəhoaddan bolup, Yerusalemlik idi.

² Amaziya Pərwərdigarning nəziridə toqra bolqan ixlarni kildi, lekin pütün kəngli bilən kilmidi.

³ Wə xundak boldiki, u padixahlıqını mustəhkəmliwaləqandin keyin padixah atisini əltürgən hizmətkərlirini tutup əltürdi.

□ **24:25 «qünki u kattik əqrip qəloqanidi»** — yaki «qünki əqir kesəlgə qüxkənidi». Bəzi tərcimanlar «qünki u əqir yarilandi» dəp tərcimə kılqını bilən, ibraniy tekistdə əqir bir kesəlgə kərsitilidu. «**kahin Yəhoyadaning oqlınınə qeni**» — yaki «kahin Yəhoyadaning oqullirining qeni». □ **24:27 «padixahlarning təzkiriliri»** — Təwrattiki «padixahlar» degən kitab əməs. Qünki tiləqə elinoqan təpsilatlar xu kitabta tepilmaydu.

4 Ləkin Musa o qə qüxürülgən kənun kitabida Pərwərdigarning: «Nə atilərnə o oqullirni üqün əlümgə məhkum kəlixkə bolmaydu nə o oqullirini atiliri üqün əlümgə məhkum kəlixkə bolmaydu, bəlki hər birni öz gunahı üqün əlümgə məhkum kəlinsun» dəp pütülgən əmrni boyıqə, u əltürgiqilərnəng bəlılirini əlümgə məhkum kəlmidi.

5 Amaziya Yəhədalərnəni yitəp, jəmətəlırığə kərap pütün Yəhədalərnəni wə Binyamınlərnəni mingbexi wə yüzbəxilər əstioqə bəkitti; u ulərdin yigirmə yaxtin əxkənlərnəng sanini əlıwidi, jənggə qıqəlaydıoqən, kəlıoqə nəyzə wə kəlkən əlılaydıoqən hıl ləxkərdin üq yüz ming ədəm qıktı.

6 U yənə bir yüz talənt kümüx sərp kəlıp İsrəıldin yüz ming bətur jəngqı yəlliwəldi. □

7 Ləkin Hudəning bir ədimi uning əldioqə kəlıp: — I padixahım, İsrəıl kəxunini əzlırni bılən bılə bəroquzmıoqəylə; qünki Pərwərdigər İsrəılərnəni yəki Əfrəimiyələrnəng həqkəysisi bılən bılə əməs.

8 Hətta sili qəqum xundək kəlımən, bəturənə kürəx kəlımən əsilimu, Huda əzlırini dūxmən əldida yikətidu, qünki Huda insənoqə yərdəm bərixkimu kədırdur, insənni yikətxkimu kədırdur, dēdi.

9 Amaziya Hudəning ədimigə: — Əmīsə mən İsrəılning yəllənmə kəxunioqə bərgən yüz talənt kümüxni kəndək kəlısəm bolidu? — dəp sorıwidi, Hudəning ədimi uningə: — Pərwərdigər əzlırığə buningdinmu ziyədə kəp bərixkə kədırdur, dəp jəwəb bərdi.

10 Xuning bılən Amaziya Əfrəimdin əzığə kəltürülgən yəllənmə kəxunni əyrip qıqıp, əylirigə kəyturuwətti; xu səwəbtin ulər Yəhədaləroqə bək oqəzəplini, kəttik kəhr iqidə əylirigə kəytip kətxiti.

11 Amaziya jəsəritini urəqutup, əzining həkłini bəxlap «Xor wədisi»oqə bərip Səırlərdin on ming ədəmni yəktti. □

12 Yəhədalər yənə on ming ədəmni tirik tutuwəlip, tik yərnəng ləwioqə əpirip, yərdin ittiriwidi, ulərnəng həmmisi pəre-pəre kəlinip təxlandı.

13 Həlbuki, Amaziya əzi bılən bılə jəng kəlixkə ruhsət kəlməy kəyturuwətkən yəllənmə əskərlər Səmariyədin Bəyt-Hərunoqıqə bəloqən Yəhəduəning həkəysi xəhərlirigə hujum kəlıp kərip üq ming ədəmni kərip təxlıdi həm nuroqun məl-mülükni buləp kətti.

14 Ləkin xundək bəldiki, Amaziya Edomiylərnəni məoqlup kəlıp kəytip kəlgən qəoqə u Səırlərnəng butlırinimu əlıp kəlıp, ulərnəni əzi üqün məbud kəlıp, ularoqə bəx urdi wə ularoqə huxbuy yəkti. □

15 Xu səwəbtin Pərwərdigərnəng oqəzipi Amaziyaqə kəzoqəldi, U uning əldioqə bir pəyoqəmbərnəni əwətti. Pəyoqəmbər uningə: — Əz həkłini sənəng kəlungdin kətkəzəlmioqən bu həkłning iləhlirini zədi nəmə dəp izdəysən? — dēdi.

16 Wə xundək bəldiki, u padixahkə tehi səz kəlıwətkənda, padixah uningə: — Biz sənəni padixahning məslıhətqisi kəlıp tiklənmu? Kəy, bu gəpingni! Ölgüng kəldimu nəmə? — dēdi. Xuning bılən pəyoqəmbər gəptin tohtidi-də, yənə: — Bu ixni kəlıoqının həm nəsihətimgə kəlak səlmioqının üqün Pərwərdigər sənəni yəktixni kərap kəldi, dəp bəlımən, — dēdi.

17 Xuningdin kəyin Amaziya məslıhətlixip, İsrəılning padixahı Yəhəning nəwrəsi, Yəhoəhəzning oqlı Yoəxning əldioqə əqlilərnəni məngdurup: «Kəni, jəng məydanida yüz turənə kərxəyli» dēdi.

□ 25:6 «bir yüz talant kümüx» — 100 talant kümüx bəlkim 3400 kilogram kümüx boluxi mımkin.

□ 25:11 «Amaziya jəsəritini urəqutup...» — yəki «Amaziya əzini kəqəytip...». «Səı» — Edomning ikkinji ismi. □ 25:14 «... ularoqə huxbuy yəkti» — yəki «... ularoqə kərbənlıklərnəni kəydürdi».

¹⁸ Israilning padixahı Yoax Yəhudaning padixahı Amaziyağa əlqi əwətip mundak sözlərni yətküzdi: «Liwandiki tikən Liwandiki kedir dərihigə sez əwətip: «Əz kızingni oqlumğa hotunlukğa bərgin!» — dedi. Lekin Liwandiki bir yawayi həywan ətup ketiwetip, tikəni dəssiwətti.

¹⁹ Sən dərwəqə Edomning üstidin oqlibə kılding; kənglüngdə öz-özüngdin məqrurlinip yayrap kətting. Əmdi öyüngdə qaloqining yahxi; nemixka bexingğa külpət kəltürüp, özüngni wə özüng bilən Yəhudani balağa yikitisən?» □

²⁰ Əmma Amaziya kulak salmidi. Bu ix Hudadin kəldi; qünki ular Edomning ilahlrini izdigənidi, Huda ularni *Yoaxning* qolioğa qüxsun dəp ənə xundak orunlaxturəjanidi.

²¹ Xuning bilən Israil padixahı Yoax jənggə atlinip qikti; ikki tərəp, yəni u Yəhuda padixahı Amaziya bilən Bəyt-Xəməxtə, jəng məydanida yüz turanə uqraxti.

²² Yəhudaning adəmliri Israilning adəmliri tərəpidin tiripirən kilinip, hər biri öz öyigə qeqip kətti.

²³ Israil padixahı Yoax Bəyt-Xəməxtə Yəhoahazning nəwrisi, Yoaxning oqli Yəhuda padixahı Amaziyanı əsir kilip Yerusaleməğa elip bardı; wə u Yerusalemnıng sepilining Əfrim dərwazisidin tartip burjək dərwazisiətiqə boləjan tət yüz gəzlik bir bəlikini ərəwətti. □

²⁴ U Hudaning öyidə, Obəd-Edom məs'ul bolup saklawatқан wə padixahning ordisdiki həzinidin tēpiləjan barlık altun-kümüx, qaça-kuqilarni buliwaldi wə kepillik süpitidə birnəqqə tutkunni elip Samariyəgə yenip kətti.

²⁵ Israil padixahı Yəhoahazning oqli Yoax əlgəndin keyin, Yoaxning oqli, Yəhudaning padixahı Amaziya on bəx yil əmür kərđi. □

²⁶ Amaziyaning qaloqan əməlliri bolsa, mana ularning həmmisi baxtin ahiriətiqə «Yəhuda wə Israil padixahlirining tarihnəməsi»də pütülgən əməsmidi? □

²⁷ Amaziya Pərwərdigardin waz kəqkəndin baxlapla Yerusalemda bəzilər uni kəstləxkə kirixkənidi; xuning bilən u Lakix xəhriyə qeqip kətti; lekin kəstligüqilər kəyindən Lakixka adəm əwətip, u yərdə uni əltürdi.

²⁸ Andin ular uni atlarğa artip Yerusaleməğa elip bardı. U Yerusalemda ata-bowilirining arisida «Yəhudaning xəhri»də dəpnə kilindi. □

26

Uzziya Yəhuda üstigə həküm süridu 2Pad. 15:1-7

□ 25:19 «Sən dərwəqə ... yayrap kətting. ... nemixka ... özüngni wə özüng bilən Yəhudani balağa yikitisən?» — Yəhoax eytқан təmsilning omumiy mənisisi: «Sən pəqət bir tikəndürsən, əzüm kedirdək uluq adəmmən, özünggə unqiwala ixinip kətmə. Sening uluq pilaning hərtürlük tasadipiylıktin məqlup boluxi mumkin» degəndək. Gərqə Yəhoax padixahni «butpərəs kapir» dəp həsabliətili bolsimu, muxu yərdə uning nəsihəti toqra idi.

□ 25:23 «Yəhoahaz» — «Ahaziya»ning baxqıqə ipadilinixi. Bu Yəhoahaz (Ahaziya) Yəhuda padixahı, 25-ayəttiki «Yəhoahaz» əməs. «tət yüz gəzlik bir bəliki..» — Təwratta «gəz» (yaki «jəynək») kolning jəynəktin barmakning uqiətiqə boləjan uzunluqi, yəni 0.454 metr uzunluq idi. □ 25:25 «Israil padixahı Yəhoahazning oqli Yoax əlgəndin keyin, ... Amaziya on bəx yil əmür kərđi» — 23-ayəttiki izahatni kəring. □ 25:26 «Yəhuda wə Israil padixahlirining tarihnəməsi» — mumkinqiliki barki, bu kitab Təwrattiki «Padixahlar»dur.

□ 25:28 «Yəhudaning xəhri» — bəlkim «Dawutning xəhri»ni kərsitidu. «2Pad.» 14:20ni kəring.

1 Yəhüdaning barlıq həlki uning on altə yaxka kirkən oqli Uzziyani tikləp, uni atisi Amaziyaning ornida padixah kildi □

2 (padixah atisi ata-bowilirining arisida uhliqəndin keyin, Elat xəhirini kaytidin yasap, Yəhudaşa yənə təwə kילוquci dəl Uzziya idi).□

3 Uzziya təhtkə qıkkən qeşida on altə yax idi; u Yerusalemda jəmiy əllik ikki yıl padixahlıq kildi. Uning anisining ismi Yəkoliya bolup, Yerusalemlik idi.

4 U atisi Amaziyaning barlıq kילוqanliridək Pərwərdigarning nəziridə durus bolqanni kildi.

5 Huda bərgən əlamət kərünüxlər bilən yorutulqan Zəkəriya Uzziyaşa təlim bərgəqkə, u həyat waqtida Uzziya Hudani izdidi; wə u Pərwərdigarni izdigən künlərdə Huda uning ixlirini rawan kildi.

6 U qıkip Filistiyərgə hujum kildi wə Gatning sepilini, Jabnəhning sepilini wə Axdodning sepilini qaqturuwətti. Yənə Axdod ətrapida, xundaqla Filistiyələr arisida birnəqə qəhər bərpə kildi.

7 Huda uning Filistiyələr wə Gur-baalda turuwatqan Ərəblər bilən Maonlarəşa qarxi uruxioşa yardəm bərdi.

8 Ammoniyələr Uzziyaşa olpan təlidi; Uzziya tolimu kudrətlik bolup, nam-xəhriti taki Misirning qegrisioqə tarkaldı.

9 Uzziya Yerusalemdiki «Burjək dərwasisi»da, «Jiloşa dərwasisi»da wə sepilning kayrilidioşan yeridə munarlar saldi wə ularni əjayip mustəhkəm kildi.

10 U yənə qəllərdə birmunqə kəzət munarlirini saloquzdi wə kəp kuduklarni kolatti; qünki uning Xəfəlah tüzlənglikidə wə egizliktə nuroşun qarwisi bar idi; u yənə terikqilikka amraq boləqəqka, taşlarda wə etiz-başlarda *nuroşun* başqənlərnə wə üzümqilərnə yallap ixlətti.□

11 Uzziyaning yənə uruxka mahir koxuni bar idi. Koxun katip Jəiyəl wə əməldar Maaseyah eniklioşan sanəşa əsasən kəsim-kəsimlər boyiqə bəlünüp, padixahning sərdarlıridin biri bolqan Hənanianing yetəkqiliki astida səp bolup jənggə qıkkətti.

12 Bu batur jəngqilər iqidiki hərəkəysi jəmət baxlıri jəmiy ikki ming altə yüz kixi idi.

13 Ularning yetəkqiliki astidiki koxun jəmiy üç yüz yətmix yəttə ming bəx yüz bolup, həmmisi ixta kəbil, jəngdə mahir idi, ular padixahka yardəmlixip duxməngə hujum kılalaytti.

14 Uzziya pütkül koxunidikə ləxkərlirini kəlqan, nəyza, dibuloşa, sawut, okya wə saləqlar bilənmə korallanduroşanidi.

15 U yənə Yerusalemda ustilar ijad kילוqan ok bexi wə yooşan taxlarni atkuqi üskünilərnə yasitip, ularni sepil munarlırioşa wə burjəklirigə orunlaxturoşanidi. Uning nam-xəhriti yirək-yirəkləşə kətkənidi, qünki u əlamət yardəmlərgə erixkəqkə, karamət kudrət tapqanidi.

16 Ləkin u küqəyğəndin keyin, məşqurlinəp kətti wə bu ix uni həlakətkə elip bardi. U Hudasi Pərwərdigəroşa itaətsizlik kılıp, huxbuygah üstidə huxbuy yakimən dəp Pərwərdigarning öyigə kirdi.

17 Kahin Azariya bilən Pərwərdigarning baxka kahinlıridin səksən əzimət uning arkidin kirdi;

□ 26:1 «Uzziya» — baxka xəkli «Ahaziya». «2Pad.» 14:21ni kəring. □ 26:2 «padixah ... Elat xəhirini kaytidin yasap, Yəhudaşa yənə təwə kילוquci dəl Uzziya idi» — yaki «atisi əz ata-bowilirining arisida uhliqəndin keyin Uzziya Elat xəhirini yasap Yəhudaşa yənə təwə kildi».

□ 26:10 «etiz-başlarda...» — yaki «Karməldə...». Əmma Karməl ximaliy padixahlıqta.

¹⁸ Ular padixah Uzziyani tosup: — I Uzziya, Pərwərdigarəja huxbuy yexix sanga təwə ix əməs, bəlki huxbuy yexixkə mukəddəs hizmətkə atalojan kaħınlar boləjan, Ĥarunning əwladlırioja mənəsupur; mukəddəshanidin qıkkın, qünki itaətsizlik kılıp qoydung; sən Huda Pərwərdigardin izzət tapalmaydiojan bolup qalisən, dedi.

¹⁹ Uzziya kattıq oşəzəpləndi; u huxbuy yakkılı turojan hələttə, qolida bir huxbuydanni tutup turatti; u Pərwərdigarning öyidiki huxbuygahning yenida turup kaħınlarəja oşəzəpliniwatkan qəşda, kaħınlarning aldidila uning pixanisoja mahaw ərlep qıkti.

²⁰ Bax kaħin Azariya bilən baxka kaħınlar qarisa, mana, birdinla uning pixanisoja mahaw ərlep qıkkanıdi; ular dərhal uni qıkiriwetixkə ittərdi; u özimu qıqip ketixkə aldıridi, qünki Pərwərdigar uni urəjanıdi.

²¹ Padixah Uzziyani taki əlgüqə mahaw kesili qırmıwalıdi; u mahaw kesili boləqəqka, ayrim bir öydə turdi; xuning bilən u Pərwərdigarning öyigə kirixtin məħrum kılındi. Uning oşli Yotam ordining ixlirini baxkurup, yurt sorıdi. □

²² Uzziyaning baxka əməlliri bolsa baxtin ahırioşiqə Amozning oşli Yəxaya pəyoşəmbər tərıpidin yezip qalduruloşandur.

²³ Uzziya əzining ata-bowiliri arisida uhlıdi; bəzilə: — «U mahaw boləjan adəm» degəqkə, u ata-bowiliri qatarida yatquzulojan bolsimu, padixahlar kəbristanlıkəja təwə qatrək bir yərlikkə dəpnə kılındi. Andin oşli Yotam uning ornioja padixah bolıdi.

27

Yotam Yəhuda üstigə həküm sürıdu

2Pad.15:32-38

¹ Yotam təhtkə qıkkan qəşda yigirmə bəx yaxta idi; u Yerusalemda on altə yıl səltənət kıldı; uning anisining ismi Yəruxa bolup, Zadəkning kızı idi.

² U atisi Uzziyaning barlık kıləjanlıridək Pərwərdigarning nəziridə durus boləşanı kıldı (ləkin u Pərwərdigarning mukəddəshanisoja kırmıdi). Ləkin həlk yənıla buzuk ixlarni kılıwərdi.

³ Pərwərdigar öyining yukiriki dərwasisini yasatkuqi Yotam idi; u yənə Ofəldiki sepildimu nuroşun quruluşlarni kıldı. □

⁴ U Yəhudaning taşlık rayonida xəşərləni bina kıldı, ormanlıqlardımu kəl'ə-qoroşanlar wə kəzət munarlırini yasatti.

⁵ U Ammoniylarning padixahı bilən urux kılıp ularni yəngdi; xu yılı Ammoniylar uningəja üq talant kümüş, ming tonna buşday, ming tonna arpa olpan bərdi; Ammoniylar ikkinqi wə üqinqi yilimu uningəja ohxax olpan elip kəldi. □

⁶ Yotam Hudasi Pərwərdigar aldida yollirini toşra kıləşini üqün kudrət tapti.

□ 26:21 «xuning bilən u Pərwərdigarning öyigə kirixtin məħrum kılındi» — mahaw kesiligə gıriptar boləjanlar «napak» dəp həsəblinip, mukəddəs ibadəthanioja kirixkə kət'iy ruhsat kılınmaytti. □ 27:3 «Ofəl» — kona Yerusalemdiki bir qışim egiz rayon idi. □ 27:5 «üq talant kümüş» — bəlkim 3400 kilogram kümüş idi. «ming tonna buşday» — ibraniy tilida «on ming kor». Bir «kor» 220 litr boluxi mumkin. «ming tonna arpa» — ibraniy tilida «on ming kor». Bir «kor» 220 litr boluxi mumkin.

7 Yotamning qalqan ixliri, jümlidin qiloqan jengliri wə tutqan yollirining həmmisi mana «Yəhuda wə Israil padixahlirining tarihnami»da pütülgəndur. □

8 U təhtkə qıqqan qeoqida yigirmə bəx yaxta idi; u Yerusalemda on altə yil səltənət kildi.

9 Yotam ata-bowiliri arisida uhlidi wə «Dawutning xəhəri»gə dəpnə kilindi; oqlı Aħaz uning ornioqa padixah boldi.

28

Aħaz Yəhuda üstigə həküm süridu

2Pad. 16:1-20

1 Aħaz təhtkə qıqqan qeoqida yigirmə yaxta idi; u Yerusalemda on altə yil səltənət kildi. U atisi Dawutka ohxax Pərwərdigarning nəziridə durus bolqanni qilmay,

2 Bəlki Israilning padixahlirining yolioqa kirip mangdi; u hətta Baallarqə atar məbudlarnı quydurdi;

3 Pərwərdigar Israilar zeminidin həydəp qıqaroqan əllərninq yirginqlik gunahlirini dorap, Hinnom jiloqisida küjə köydürdi, özining pərzəntlirini ottin ötküzüp köydürdi; □

4 Yənə «yuqiri jaylar»da, dənglərdə wə hərkaysi kəkərgən dərəh astida köydürmə qurbanlıq kildi wə küjə köydürdi.

5 Xunga, uning Hudasi Pərwərdigar uni Suriyə padixahining qolioqa tapxurdi; Suriylər uni tarmar kəltürüp, Yəhudadin nuroqun həlkni tutkun kilip Dəməxkkə elip kətti. Huda yənə uni Israil padixahining qolioqa tapxurdi, Israil padixahı *Yəhudada* qong qiroqinçilik elip bardı.

6 Rəmalıyaning oqlı Pikaq Yəhudada bir kün iqidə bir yüz yigirmə ming adəmni eltürdi, ularning həmmisi əzimətlər idi; buning səwəbi, ular ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigardin waz kəqkənidi.

7 Zikri isimlik bir Əfraimiy əzimət bar idi; u padixahning oqlı Maasiyahani, ordining bax oqojidari Azrikam wə padixahning bax wəziri Əlkanahni kətl kildi.

8 Israilar öz kərindaxliridin ikki yüz ming ayal, oqul-qız balılarnı tutkun kilip elip kətti; ular yənə Yəhudadin nuroqun urux oqəniymətlirini bulang-talang kilip Samariyəgə əkətti.

9 Lekin u yərdə Pərwərdigarning Odəd isimlik bir pəyoqəmbiri bar idi; u Samariyəgə kaytip kəlgən qoxunning aldiqə qıqip ularqə: — Karanglar, ata-bowanglarning Hudasi Pərwərdigar Yəhudalarnı aqqıqida silərninq qolunglarqə tapxurdi wə silər pələkkə yətkən kəhri-oqəzəp bilən ularni eltürdünglar.

10 Əmdi silər yənə Yəhudalar bilən Yerusalemlıqlarnı məjburiy ezünglarqə kul-didək kilməqçi boluwatısilər. Lekin silər ezünglarmu Hudayinglar Pərwərdigar aldida gunah-itaətsizliklər ötküzdünglarqə?

□ 27:7 «Yəhuda wə Israil padixahlirining tarihnami» — mumkinçilik barki, bu kitab Təwrattiki «Padixahlar»dur. □ 28:3 «Hinnom jiloqisi» — ibranıy tilida «Gə-Hinnom», ərəb tilida «jəhənnəm». Bu yirginqlik jay toqıruluq «Yər.» 17:31-32ni wə izahatlırini kərüng. «**küjə köydürdi**» — yaki «qurbanlıqlarnı köydürdi». «**pərzəntlirini ottin ötküzüp köydürdi**» — bəlkim Aħazning pərzəntlirini insan qurbanlıqı qiloqanlıqini kərsitixi mumkin.

¹¹ Əmdi gepimgə kulak selinglar! Kəringdaxliringlardin tutkun kilip kəlgənləni qayturuwetinglar, qünki Pərwərdigarning kattik qəzipi bexinglaroqa quxəy dəp kəldi, dedi.

¹² Xuning bilən Əfrailmlarning birkanqə yobxaxqiliri, yəni Yoħananning oqlı Azariya, Məxillimotning oqlı Bərəkiya, Xallumning oqlı Həzəkuya wə Hədlayning oqlı Amasa kəzəqilip qikip jəngdin kaytip kəlgən kəxunni tosuwelip

¹³ ularoqa: — Bu tutkunlarni bu yərgə elip kirsənglar bolmaydu; bizning Pərwərdigarning aldida gunahimiz turup, yənə tehimu kəp gunahlar wə itaətsizlikləni aynitmaqimusalər? Qünki bizning itaətsizlikimiz həlimu intayin eojirdur, Israilning bexioqa otluk kəhr-qəzəp quxəy dəp kəldi, dedi.

¹⁴ Xuning bilən ləxkərlər tutkunlar bilən urux qəniymətlirini yobxaxqilar wə pütkül jamaət aldida kəldurup kəydi.

¹⁵ Yukirida ismi tiloqa elinoqan kixilər kəzəqilip, tutkunlarni baxlap qikti, urux qəniymətliri iqidin kiyim-keqək wə ayaqlarni ularning arisidiki barlik yalingaq, yalang ayaq turəjanlaroqa kiygüzüp, həmmisini yemək-iqmək bilən oqzaləndurdi, üstibaxlirini maylıdi, barlik ajizlarni exəklərgə mindürüp, həmmisini «Horma dərəhliri xəhiri» dəp atilidoqan Yerihoqa, əz kəringdaxlirining kəxioqa apirip kəydi, andin Samariyəgə kəytti.

¹⁶ Bu qəoqda Aħaz padixah Asuriyəning padixahlirioqa yardəm tiləp adəm əwətti,

¹⁷ qünki Edomiyar yənə Yəhudaqa hujum kilip nuroqun adəmni tutkun kilip kətkənidi.

¹⁸ Filistiyərmu Xəfələh tüzlənglikidiki wə Yəhudaning jənubidiki xəhərlərgə tajawuz kilip kirip, Bəyt-Xəməx, Ayjalon, Gədərot, Sokoh wə Sokohqa təwə yeza-kixlaqlarni, Timnah wə Timnahqa təwə yeza-kixlaqlarni, Gimzo wə Gimzoqa təwə yeza-kixlaqlarni ixəqal kilip, xu yərlərgə jaylaxkanidi.

¹⁹ Pərwərdigar Yəhudaning padixahi Aħaz tūpəylidin Yəhudani horlukka kəldurdi; qünki Aħaz Yəhudani itaəsilikkə ezikturdi wə əzi Pərwərdigaroqa eojir asiylik kildi.

²⁰ Asuriyəning padixahi Tiglat-Pilnəsər dərəkə uning yenioqa kəldi, lekin yardəm berixning ornioqa, uningə kəp awariqilikləni kəltürdi.

²¹ Qünki Aħaz Pərwərdigarning əyidin, padixahning ordisidin, xundakla əməldarlarıning əyliridin kəp mal-dunyani qikirip, Asuriyə padixahlirioqa bərgən bolsimu, lekin uningə heq paydisi bolmıdi.

²² Muxundak intayin müxkül pəyttə bu padixah Aħaz Pərwərdigar aldida tehimu eojir kəbihlikkə qəküp kətti.

²³ U əzini məqlup kəloqan Dəməxkning ilahlirioqa kəurbanlik sundi, qünki u: «Suriyəning padixahlirining ilahliri ularoqa yardəm kildi, xunga məmmu ularoqa kəurbanlik sunup, ularni mangimu yardəm beridoqan kəlimən» dedi. Ləkin əksiqə bu butlar uning əzini, xundakla barlik Israillarni həlakətkə elip bardı. □

²⁴ Aħaz Pərwərdigarning əyidiki əswab-buyumlarni yioqip elip qikip, ularni kesip-əzip parə-parə kiliwətti; wə Pərwərdigarning əyining dərwezilirini pəqətliwətti. Həm əzi üqün Yerusalemling hər bir dəkmu xida kərbangahlarni saləquzdi.

□ 28:23 «əzini məqlup kəloqan Dəməxkning ilahliri» — bu səzlər Aħazning oyliri, əlwəttə; lekin məlum tərəptin eytkənda, uning butpərəsliki uni həkikətən məqlubiyətkə uqratkənidi.

²⁵ U yənə Yəhüdaning hərkaysi xəhərlikidə baxça ilahlarəja huxbuy yekix üqün «yukiri jaylar»ni saloquzdi, xundak kılıp ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarning oşəzipi kəzoşaldı.

²⁶ Mana, uning kəlojan ixliri, jümlidin barlık tutқан yolliri baxtin-ahiriəja «Yəhuda wə Israil padixəhrlirining tarihnəmisidə» pütülgəndur.

²⁷ Ahəz ata-bowiliri arisida uhlidi; kixilər uni Yerusəlem xəhərigə dəpnə kildi, ləkin uni Israil padixəhrlirining kəbristanlikəja dəpnə kilmidi. Oşli Həzəkəiya uning ornioja padixəh boldı.

29

Həzəkəiya həküm süridu; u mukəddəshanini tazilaydu

¹ Həzəkəiya təhtkə qıkkən qəşidə yigirmə bəx yaxta idi; u Yerusəlemdə yigirmə tokkuz yıl səltənət kildi. Uning anisining ismi Abiya bolup, Zəkəriyaning kizi idi. □

² Həzəkəiya atisi Dawut barlık kıləjanlikidək, Pərwərdigarning nəziridə durus boləjanni kildi.

³ U təhtkə qıkkən birinçi yilining birinçi eyidə Pərwərdigar əyining dərwəzilirini aqturup, yengibaxtin yasattı.

⁴ U kahınlar bilən Lawiyların *Hudaning əyigə* qakirip kelip, *aldinki* həylisining məydanining xərk tərpiyə yəşip,

⁵ ularəja: — I Lawiylar; gəpimə kulək selinglar; əzünqlərni Hudaəja atəp pakizlanglar wə ata-bowənglarning Hudasi Pərwərdigarning əyini uningəja mukəddəs kılıp pakizlanglar, mukəddəshanidin barlık pəskina nərsilərnə qıkirip taxlanglar.

⁶ Qünki bizning ata-bowilirimiz asiylik kılıp, Hudaəyimiz Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kılıp, Uningdin wəz kəqti, Pərwərdigarning turaləşusidin yüzini ərüp, Uningəja arkinə kildi.

⁷ Ular aywanning ixiklirini etiwətkən, qıraqların əqüriwətkən, huxbuy yəkmiojanidi wə mukəddəshanida Israilning Hudasiəja həq kəydürmə kurbənlərlərnə sunmaydiojan bolup kətkənidi;

⁸ Xu səwəbtin Pərwərdigarning oşəzipi Yəhuda bilən Yerusəlemdik-ilərning üstigə qüxüp, huddi əz kəzünqlar bilən kərup turəjininglərdək, uların dəhətkə selip, wəhime boluxka həm zənglik kılıp ux-ux kılınıdiojan obyektə əyləndurup kəydi. □

⁹ Xu səwəbtin ata-bowilirimiz kiliq astidə kəldi; oşul-kizlirimiz wə hotunlirimizmə tutqun kılindi.

¹⁰ Əmdi mən Israilning Hudasi boləjan Pərwərdigarning oşəzipining bizdin yənduruluxi üqün, Uning bilən əhdilixix niyitigə kəldim.

¹¹ I balilirim, oşəpəl bolmənglar; qünki Pərwərdigar silərnə Əz əldidə turup hizmitidə boluxka, Uning hizmətkari bolup huxbuy yekixka talliojan, dedi. □

¹² Xuning bilən Lawiylardin təwəndikilər ornidin turup otturiəja qıkti: — Kohətlardin boləjan Amasayning oşli Mahə wə Əzariyaning oşli Yoel, Mərarilardin Abdining oşli Kix, Yəhəllələlning oşli Azariya, Gərxonlardin Zimməhning oşli Yoəh, Yoəhning oşli Edən,

□ **29:1 «Abiya»** — yaki «Abi». «2Pad.» 18:2ni kəring. □ **29:8 «uların dəhətkə selip, wəhime boluxka həm zənglik kılıp ux-ux kılınıdiojan obyekt...»** — yaki «uların adəmlərgə dəhəət salıdiojan, kərkunq basturıdiojan həm zənglik kılıp ux-ux kılınıdiojan obyekt». □ **29:11 «...huxbuy yekixka...»** — yaki «...kurbənlərlərnə kılıxka...».

¹³ Əlifafanning əvladlıridin Ximri bilən Jəiyəl, Asafning əvladlıridin Zəkəriya bilən Mattaniya;

¹⁴ Həmaning əvladlıridin Yəhəiyəl bilən Ximəy, Yədutunning əvladlıridin Xemaya bilən Uzziyəllər.

¹⁵ Ular kərindaxlırını yəyip, əzlırını *Hudaşa* atap paklıdı, padixahning tapxuruqi, Pərwərdigarning əmri boyiqə Pərwərdigarning öyini pakizləxkə kirdi.

¹⁶ Kahınlar Pərwərdigarning öyining iqkirisigə pakizləxkə kirdi; ular Pərwərdigarning muqəddəs jayidin tapqan barlıq napak-nijis nərsilərnı Pərwərdigar öyining həylišioqə toxup qıqtı; andin ularnı Lawiylar elip qıqip, *xəhər sirtidiki* Kidron jiləşioqə apirip təkti.

¹⁷ Ular birinqi ayning birinqi künidin baxlap, öyni kəytidin Hudaşa atap pakizləxkə kirixip, səkkizinqi küni Pərwərdigar öyining aywinioqə qıqtı; ular *yənə* səkkiz kün waqıt sərp kilip Pərwərdigar öyini pakizlap, birinqi ayning on altinqi künigə kəlgəndə ixni tügətti. □

¹⁸ Andin ular Həzəkəiya padixahning aldioqə kirip: — Biz Pərwərdigarning pütkül öyini, jümlidin kəydürmə kurbanlıq kurbangahını wə uningdiki barlıq kaqa-kuqa, əswablarnı, «təkdım nan» tizilidioqan xirəni wə xirə üstidiki barlıq kaqa-kuqa, əswablarnı pakizliwəttük;

¹⁹ Ahaz padixah təhttiki qeşida asiylik kilip taxliwətkən barlıq kaqa-kuqa, əswablarnı təyyarlap təh kilip, pakizlap koyduk; mana, ular hazır Pərwərdigarning kurbangahı aldioqə koyuldi, dedi.

²⁰ Həzəkəiya padixah ətigəndə tang səhər ornidin turup xəhərdiki əməldarlarnı yəyip Pərwərdigarning öyigə qıqtı.

²¹ Ular padixahlik üqün, muqəddəshana wə pütün Yəhudalar üqün gunah kurbanlıqi kilixkə yəttə buqa, yəttə koqkar, yəttə koza wə yəttə tekə elip kəldi; *padixah* Harun əvladlıri boləqan kahınlarəqə bularnı Pərwərdigarning kurbangahioqə sunuxni buyrudi.

²² Ular bukilarnı boşuzlıdi, kahınlar kəninı elip, kurbangahkə səpti; andin ular koqkarlarnımu boşuzlap, kəninı kurbangahkə səpti; kəzilarnımu boşuzlap, ularning kəninımu kurbangahkə səpti.

²³ Ahirida gunah kurbanlıqi kilinidioqan tekilərnı padixah wə jamaət aldioqə yetiləp keliwidi, *padixah wə jamaət* kollirini tekilər üstigə koyuxti. □

²⁴ Kahınlar tekilərnı boşuzlap, kəninı barlıq Israillarning gunahı üqün kəqürüm-kafarət süpitidə kurbangahkə səpti; qünki padixah: «Kəydürmə kurbanlıq wə gunah kurbanlıqi barlıq Israillar üqün sunul-sun» degənidi.

²⁵ Padixah yənə Lawiylarnı Pərwərdigar öyidə Dawutning, *Dawut* padixahning aldin kərgüqisi gadning wə Natan pəyşəmbərnıng buyruşinidək jangjang, təmbur wə qiltar katarlık sazlarıni tutup, səp bolup turuxkə təyinlıdi (qünki əslidə bu əmr Pərwərdigardin, öz pəyşəmbərlirining wastisi bilən tapılanəjanidi).

²⁶ Xuning bilən Lawiylar Dawutning sazlırini, kahınlar kanaylarıni tutqan həlda turuxti.

²⁷ Həzəkəiya kəydürmə kurbanlıq kurbangah üstigə sunulsun, dəp buyrudi. Kəydürmə kurbanlıq sunuloqan həman, Pərwərdigarəqə ataloqan nəşmə-nawa kilinixkə, kanaylar qelinixkə wə Israillning padixahı Dawutning sazlıri təngkəx kilinixkə baxlıdi.

□ 29:17 «ular yənə səkkiz kün waqıt sərp kilip Pərwərdigar öyini pakizlap...» — yaki «xundak kilip ular səkkiz kün iqidə Hudaning öyini (muqəddəs jayni) pakizlişioqan boldi...».

□ 29:23 «padixah wə jamaət kollirini tekilər üstigə koyuxti» — «Law.» 4[13-26ni kəruşg.

²⁸ Pütkül köydürmə qurbanlıq ötküzülüb boluquqə, pütkül jamaət səjdigə olturuxti, nəoqmə-nawaqılar nəoqmə-nawa kılıxti, kanayqılar kanay qelip turdi.

²⁹ Köydürmə qurbanlıq ötküzülüb bolqanda, padixah və uning bilən həzir bolqanlarning həmmisi tizlinip səjdə kılıxti.

³⁰ Həzəkiya padixah və əməldarlar yənə Lawiyələrə Dawutning və aldin kərgüqi Asafning xeirliiri bilən Pərwərdigarəyə Həmdusana oquxni buyrudi; xuning bilən ular huxal-huramlik bilən Pərwərdigarəyə həmdusana oquxup, bax egip səjdə kılıxti.

³¹ Həzəkiya: — Silər əmdi özünqlarni Pərwərdigarəyə muqəddəs boluxqə beoixliqanikənsilər, aldiqə kelinglar, qurbanlıqlar, təxəkkür qurbanlıqlirini Rəbning öyigə kəltürüp sununglar, dewidi, jamaət qurbanlıqlar və təxəkkür qurbanlıqlirini kəltürüxti; halioqanlar köydürmə qurbanlıqini kəltürüxti. □

³² Jamaət elip kəlgən köydürmə qurbanlıqlar təwəndikiqə: — yətmix buka, yüz qoqkar, ikki yüz qoza; bularning həmmisi Pərwərdigarəyə atap köydürmə qurbanlıqə əkilingənidi.

³³ Bulardin baxqə Pərwərdigarəyə ataloqan altə yüz buqə, üç ming qoymu bar idi. □

³⁴ Kahinlar bək az boluqəqə, köydürmə qurbanlıq mallirining terisini soyuxqə ülgürəlməytti; xunga Lawiy qerindaxliri taki mallar soyulup boluqəqə həm baxqə kahinlar əzlririni *Hudaqə* atap paklap boluqəqə yardəmləxti (qünki Lawiyar əzlririni *Hudaqə* atap paklax ixida kahinlarəyə nisbətən bəkrək ihlasmən idi).

³⁵ Uning üstigə köydürmə qurbanlıqlar nahayiti kəp idi, xundakla inaklik qurbanlıqlirining meyi və köydürmə qurbanlıqlarəyə qoxuloqan xarab hədiyilirimu nahayiti kəp idi.

Xundak kilip Pərwərdigar öyidiki ibadət hizmətliri yengibaxtin əsligə kəltürüldi.

³⁶ Huda Öz həlkiqə bu ixlarni orunlaxturoqanliqi üçün Həzəkiya və pütkül həlkə tolimu huxal boluxti; qünki bu ixlar bək tezla bejirilip bolqanidi.

30

«Ətup ketix heyti» yengibaxtin təbriklidü

¹ Həzəkiya pütün İsrailəyə və Yəhudaqəyə adəm əwətip həmdə Əfraimlar bilən Manassəhlərgə hət yezip, ularni İsrailning Hudasi bolqan Pərwərdigarni seşinip «ətup ketix heyti»ni ötküzüx üçün Yerusalemqə, Pərwərdigarning öyigə yioqilixni qəkiridi

² (Padixah, əməldarlıri və Yerusalemdiki barlik jamaət bilən billə məslihətləxip, ikkinqi ayda ətup ketix heytni ötküzəyli dəp qararəyə kəlxiti.

³ Ləkin paklanoqan kahinlar yetixmiqəqə, həlkəmu Yerusalemqə yioqilip bolmioqəqə, heytni waqtida ötküzəlmidi).

□ **29:31 «aldioqə kelinglar, qurbanlıqlar,...»** — muxu yərdə «qurbanlıqlar» bəlkim «inaklik qurbanlıqliri»ni kərsitidu. 32-36-ayətlərgə qarışqanda, «köydürmə qurbanlıqlar» bu ikki hil qurbanlıqlar (inaklik qurbanlıqliri və təxəkkür qurbanlıqliri)din sirt idi. Oquqmənlərnin esidə barki, inaklik qurbanlıqliri və təxəkkür qurbanlıqlirini kahinlar bilən xə qurbanlıqlarni sunoquqilar yeyixkə bolatti; «köydürmə qurbanlıqlar» pütünləy Hudaqəyə atap köydürülətti.

□ **29:33 «Pərwərdigarəyə ataloqan altə yüz buqə, üç ming qoymu...»** — bu ayəttiki kala-qoylar bəlkim inaklik qurbanlıqliri və təxəkkür qurbanlıqliri süpitidə beoixlanoqan boluxi mumkin.

4 Padixah wə pütkül jamaət bu pilanni nahayıti yahxi boptu, dəp qaridi.

5 Xuning bilən ular pütkül Israilning Bəər-Xebadin Danəqiqə barlık həlkini Yerusalemoğa kelip, Israilning Hudasi Pərwərdigarini seşinip eüp ketix heyitini etküzüxkə qakiriknamə əwətəyli, dəp bekitti; qünki ular heyitni uzun waqitlardin buyan pütülgən bəlgilimə boyiqə etküzülmigənidi. □

6 Qaparmənlər padixah bilən əməldarlarıning hətlirini elip, pütün Israil wə Yəhuda yurtini kezip, padixahning yarlıki boyiqə mundak həwərnə jakarlidi: «I Israillar, İbrahim, İshak wə Israilning Hudasi boləjan Pərwərdigarəya yenip kelinglar, xundak kılsanglar U Asuriyə padixahlırining qanggilidin kutulojan qaldinglarıning yenioya yenip kelidu.

7 Ata-bowanglar wə kerindixinglarəya ohxax bolmanglar; ular əz ata-bowilirining Hudasi Pərwərdigarəya asiylək kıləraqka, U huddi silər kərgəndək ularni harabiqilikke tapxurojan.

8 Ata-bowanglarəya ohxax boynunglarni kattik kılmanglar; Pərwərdigarning otluq şəzipining silərdin kətürülüp ketixi üqün, əmdi silər Pərwərdigarəya bekininglar, U mənggügə Əzigə has dəp atiojan mukəddəshaniəya kelip, Hudayinglar boləjan Pərwərdigarning hizmitidə bolunglar.

9 Əgər silər Pərwərdigarəya kaytsanglar, kerindaxliringlar wə bala-qakiliringlar əzlrini tutkun kıləjanlarıning aldida rəhim-iltipatkə erixip, bu yurtka kaytip kelidu; qünki Hudayinglar boləjan Pərwərdigar xapaətlik wə rəhimliktur; silər Uning tərpiyə ətsənglar, U silərdin yüz erüməydu».

10 Qaparmənlər xəhərmu-xəhər berip, taki Zəbulunəqiqə Əfraim wə Manassəhning yurtlirini kezip qıkti; ləkin u yərdikilər ularni zanglik kılıp məshirə kılatti.

11 Həlbuki, Axir, Manassəh wə Zəbulunlardin bəziliri əzlrini təwən tutup Yerusalemoğa kəldi.

12 Uning üstigə, Hudaning kəli Yəhudalarıning üstidə bolup, ularni bir niyəttə padixahning wə əməldarlarıning Pərwərdigarning səzigə əsasən qıkarəjan əmrini ixka axuruxka bir jan bir dil kıldı.

13 Xuning bilən ikkinqi ayda nurojun kixilər petir nan heyitini etküzüx üqün Yerusalemoğa yiqiləjanidi; toplanəjan həlk zor bir türküm adəm idi. □

14 Ular kəzəjilip Yerusalemlə xəhəridiki qurbangahlarıni buzup yokitip, isrikgahlarınimu elip qıkip, Kidron jiləjisioya apirip taxlidi.

15 Ular ikkinqi ayning on tətinqi küni eüp ketix heytioya ataləjan kəzilarni soydi. Kahinlar bilən Lawiylar buningəya karap hijil bolup, əzlrini *Hudaəya* mukəddəs boluxka paklap, kəydürmə qurbanlıklarni Pərwərdigarning əyigə elip kelixti.

16 Ular Hudaning adimi boləjan Musəya qüxürülgən Təwrat kanunioya əsasən, bəlgilimə boyiqə əz orunlirioya kelip turuxti. Kahinlar Lawiylarning kolidin qanni elip *qurbangahka* səpti.

17 Jamaət iqidə paklinip bolmiojanlar heli boləraqka, Lawiylar paklanmiojan barlık kixilərnining ornida eüp ketix heytioya beşixlanəjan kəzilarni Pərwərdigarəya atax üqün soyuxka məs'ul idi.

18-19 Qünki Əfraim wə Manassəh, İssakar wə Zəbulundin kəlgən kəpinqisi, heli kəp bir türküm kixilər paklanmay turupla, Təwrat bəlgilimisiyə hılap həlda eüp ketix heytioya atax soyuləjan kəza gəxlirini yeyixkə kirixti;

□ 30:5 «**Bəər-Xebadin Danəqiqə pütkül Israil**» — Bəər-Xeba Israilning jənubiy qəgrisida, Dan ximaliy qəgrisida idi. □ 30:13 «**petir nan heyti**» — «eüp ketix heyti» bilən baxlinidu.

birak Həzəkiya ular həkkidə dua kılıp: — Kimki öz ata-bowisining Hudasi boləjan Pərwərdigarni qin kənglidin izləx niyitigə kəlgən bolsa, gərçə ular mukəddəshaniyə ait paklinix bəlgilimisigə muwapıq pak kılınmisimu, məhrıban Pərwərdigar ularni əpu kıləyay, dedi. □

20 Pərwərdigar Həzəkiyaning duasioya kulaq selip həlkni əpu kildi. □

21 Yerusalemda turuwatқан Israillar petir nan həytini yəttə kün xundak huxallıq iqidə ötküzdi; Lawiylar bilən kaħınlar hər künü Pərwərdigarə atalojan mədhıyə sazlıri bilən Pərwərdigarə həmdusana oquxti.

22 Həzəkiya Pərwərdigarning wəhiylirini qüxəndürüxkə mahir Lawiylarə ilham berip turdi; həlk yəttə kün həyt qurbanlıqlirini yedi; ular inaklık qurbanlıqlirini sunup, ata-bowilirining Hudasi boləjan Pərwərdigarni mədhıyilidi. □

23 Barlık jamaət yənə yəttə kün həyt ötküzüx toqruluk məslihətlıxip, yənə huxal-huramliqqa qəmgəng halda yəttə kün həyt ötküzdi.

24 Qünki Yəhudaning padıxahı Həzəkiya jamaətkə ming buka wə yəttə ming koy hədiyə kildi; əmədarlarmu jamaətkə ming buka, on ming koy hədiyə kildi. Nuruqun kaħınlar əzlırini *Hudaəya* atap paklıdi.

25 Pütkül Yəhuda jamaiti, kaħınlar, Lawiylar, Israildin qıqқан barlık jamaət, jümlidin Israilda turuwatқан musapirlar həmdə Yəhudada turuwatқан musapirlarning həmmisi alamət huxal boluxti. □

26 Yerusalemnı oqayət zor huxallıq kəypiyat qaplıdi; qünki Israilling padıxahı Dawutning oqlı Sulaymanning zamanidin buyan, Yerusalemda mundaq təntənə bolup bakmıoqanıdi.

27 Ahırıda Lawiylardin boləjan kaħınlar ornidin kopup, həlkə bəht-bərikət tilidi; ularning sadasi Hudaəya anglıdi, duasi asmanlarəya, Uning mukəddəs turaləusioya yətti.

31

1 Bu ixlarning həmmisi tügigəndin keyin, bu yərdə hazır boləjan Israillarning həmmisi Yəhudaning hərқaysi xəhərlirigə berip, u yərlərdiki «but tüwrük»lərni qəqip, Axərah butlırini kesip taxlıwətti; yənə Yəhuda wə Binyamin zeminda, xundakla Əfraim wə Manassəh zeminining hərқaysi yərliridiki «yukiri jaylar» wə qurbangahlarıni, həmmisini buzup yokatquqə söküp taxlıdi. Xuningdin keyin Israil həkkining hərқaysisi öz təwəllıgə, öz xəhərlirigə kaytıp ketixti.

Mukəddəshanining ixlirining tərtipkə selinixi

2 Həzəkiya kaħınlar bilən Lawiylarnı nəwət-guruppilarəya bəlüp, kaħınlar bilən Lawiylarning hərқaysisini əzigə has hizmitigə bəkitip, köydürmə qurbanlık wə inaklık qurbanlıqliri sunup, Pərwərdigar əyining həyılirida, ixik-dərwaziliri iqidə wəzipə ətəp, Pərwərdigarəya təxəkkür-mədhıyə oquyđioqan kildi.

3 Padıxah yənə öz melidin bir ülüxnı elip köydürmə qurbanlıklar üçün ixlitixkə buyrudi; bular Pərwərdigarning Təwrat qanunida pütülgini

□ 30:18-19 «ularni əpu kıləyay» — ıbraniy tilida «ular üçün kəqürüm-kafarət kıləyay».

□ 30:20 «həlkni əpu kildi» — ıbraniy tilida «həlkni saқaytti». □ 30:22 «Pərwərdigarning wəhiyliri» — ıbraniy tilida «Pərwərdigarning bilimi» — bu bilim wəhiy arқılıq kəlgəqkə, «wəhiylər» dəp tərjimə kıldıq. □ 30:25 «jümlidin Israilda turuwatқан musapirlar həmdə Yəhudada turuwatқан musapirlarning həmmisi...» — baxqa birhıl tərjimisi: «jümlidin Israildin qıqқан, Yəhudada turuwatқан musapirlarning həmmisi...».

boyiqə ətigənlik wə kəqlik köydürmə kurbanlıqlar, xabat küni, yengi ay wə heyət-bayram künliridiki köydürmə kurbanlıqlar üqün ayrıldı.

⁴ Padixah yənə kahınlar bilən Lawiyların Pərwərdigarın Təwrat kanunini qing ijra qilixi üqün, təkdım kilixkə tegixlik ülüxini ularoşa berinlar; dəp Yerusalemda turuxluk həlkəə buyrudi.

⁵ Bu buyruk qikirilixi bilənla, Israillar həsul-məhsulatlirining dəslepki elinöjan kısmi axlik, yengi xarab, *zəytun* meyi wə həsəllərni həmdə etizliktin qikқан hərhil məhsulatlarning həsulliridin əkilixti, yənə hərhil nərsilirining ondin birini əxrigə türkümləp əkilixti.

⁶ Yəhudaning hərkaysi xəhərliridə turuwatқан Israillar bilən Yəhudalardı qoy-kalilirining ondin birini əxrigə wə Pərwərdigar Hudaşoşa atalojan mukəddəs buyumlarning ondin birini əxrigə əkilip, *dəwə-dəwə* dəwiliwətti. □

⁷ Üqinqi aydin baxlap dəwilinep, yəttinqi ayoşa kəlgəndə tohtidi.

⁸ Həzəkəiya əmədarlar bilən billə kelip, *dəwə-dəwə* boloşan bu məhsulatlardı kərüp Pərwərdigaroşa təxəkkür-mədhəyə oқudi wə Uning həlki boloşan Israillaroşa bəht-saadət tilidi. □

⁹ Həzəkəiya kahınlar bilən Lawiylardin bu *dəwə-dəwə* məhsulatlardı toşruluk soriwidi,

¹⁰ Zadok jəmətidin boloşan bax kahin Azariya uningoşa jawap berip: — Həlk Pərwərdigarning öyigə hədiyə kəltürgili baxlıoşandın buyan toyoşudək yeduk, yənə nuroşun exip qaldı. Qünki Pərwərdigar Öz həlkini bərikətligən, xunga exip qaloşinimu xunqə kəp, dedi.

¹¹ Həzəkəiya Pərwərdigarning öyidə ambarlardı təyyarlaşni buyruwidi, ular xundək kildi.

¹² Ular səmimiy-sadaqətlik bilən hədiyələrdi, ondin bir əxərə wə Hudaşoşa alahidə ataloşan nərsilərdi ambarlaroşa əkirdi. Lawiylardin boloşan Kononiya bax ambarqi, inisi Ximəy muawin bax ambarqi boldi.

¹³ Kononiya wə inisi Ximəyning kol astida Yəhiyə, Azariya, Nahat, Asahəl, Yərimot, Yozabad, Əliyəl, Yisməkiya, Mahat wə Binayalar nazarət kilix hizmitigə məs'ul boldi; bularning həmmisini Həzəkəiya padixah bilən Hudaşon öyining baxkuroşqisi Azariyaning kərsətmisi bilən ixləytti.

¹⁴ Xərkiy dərwezining dərwezawini Lawiy Yimnahning oşli Korə Hudaşoşa halis qilinöjan hədiyə-sowəşatlaroşa məs'ul idi; u Pərwərdigaroşa sunuloşan wə «əng mukəddəs» boloşan nərsilərdi təksim qilattı. □

¹⁵ Edən, Minyamin, Yəxua, Xemaya, Amariya wə Xekaniyalar uning kol astida bolup, ular kahınların hərkaysi xəhərliridə, qong-kıqıqlıqigə qaralmay, nəwət boyiqə öz kərindaxlırioşa bulardı üləxtürüp berixkə təyinləndi;

¹⁶ Buningdin baxkə, ular nəşəbnamigə tizimlənoşan üq yaxtin yukiri ərkəklərdin, hər küni nəwiti boyiqə Pərwərdigarning öyigə kirip,

□ **31:6 «Yəhudaning hərkaysi xəhərliridə turuwatқан Israillar»** — 30:1-2, «2Pad.» 17:6, 23nımu kəruşg. Bu ibarigə qarışqanda ximaliy padixahlıq («İsrail») Asuriyə imperiyəsi tərpidin sürgün qilinöjan məzgildə yaqi hətta xuningdin ilgiri, ximaliy padixahlıktı «on kəbilə»din Yəhuda tərəkə keqip, Yəhuda xəhərliridə oltraqlaxkanlar az əməs idi. **«Hudaşoşa ataloşan mukəddəs buyumlar»** — bu «Hudaşoşa ataloşan mukəddəs buyumlar» bəlkim barlik məhsulatlardin ondin biri idi. «Kan.» 14:28-29 boyiqə, muxu buyumları həlk «öz ixik-dərweziliri iqidə Lawiylar wə kəmbəoşəllər üqün toplaş kerək» idi. Bizningqə 6-ayəttiki «ondin biri» «Hudaşoşa ataloşan mukəddəs buyumlar»din elinöjan ondin birini kərsitidu. Bu «ondin biri» xu qaoşda Yerusalemoşa apirilattı. □ **31:8 «dəwə-dəwə boloşan bu məhsulatlardı»** — 6-ayət wə uningdiki izahatni kəruşg. □ **31:14 «əng mukəddəs» boloşan nərsilər** — kahınlaroşa berixkə alahidə bekitilgan, bəzi kurbanlıqlardin ayrip elinöjan məlum kişimni kərsitidu. «Law.» 2-, 6- wə 7-bablardı kəruşg.

yükləngən wəzipisini orunlaydıoqanlarning həmmisigimu təksim kılıp berətti. □

¹⁷ Ular nəsəbi tizimlanoqan jəmətliri boyiqə kaħinlaroqimu həmdə yigirmə yaxtin axšan Lawiylaroqə nəwiti wə wəzipisigə qarap təksim kılıp berətti;

¹⁸ nəsəbnamidə «*Lawiy jamaiti*» dəp, pütülginigə qarap bularning barlık kiçik baliliriqə, hotunliri wə oşul-kız pərzəntlirigimu təksim kılıp berətti; qünki ular sadakətlik bilən ezlirini Hudaqə atap paklinip, mukəddəs boluxkə beoixliqanidi.

¹⁹ Hərkaysi xəhərlarning ətraplirida olturaklaxkan, Hərarning əwladliri boləqan kaħinlaroqə bolsa, hər bir xəhərdə məhsus tizimlanoqan adəm qoyuloqanidi; ular kaħinlar iqidiki barlık ərkəklərgə wə xundakla nəsəbnamidə pütülgən barlık Lawiylaroqə tegixlik ülüxlirini berətti.

²⁰ Həzəkiya pütün Yəhuda zemində xundak kildi; u öz Hudasi boləqan Pərwərdigar aldida yaxhi, durus wə hək boləqanni kildi.

²¹ Məyli Pərwərdigarning əyidiki hizmətlərgə ait ixta bolsun, məyli Təwrat qanunioqə həm əmrlirigə əməl kilix niyitidə Hudasını izdəxtə bolsun, u pütün qəlbi bilən kildi wə ronək tapti.

32

Asuriyə padixahi Sənnaherib Yəhudaqə tajawuz kılıdu

2Pad. 18:13-37; 19:1-37; Yəx. 36:1-22; 37:1-38

¹ Bu barlık ixlarni wə sadakətlik əməllərnə bejrgəndin keyin, Asuriyə padixahi Sənnaherib Yəhudaqə tajawuz kılıp, qoroqanlıq xəhərlirigə hujum kılıp bəşup kirip, ularni ixəqal kilix üqün ularni qorxiwaldi.

² Həzəkiya Sənnaheribning kəlgənlikini kərup, uning Yerusalemoqə hujum kilix niyitining barlıqini bilgəndə,

³ əmədlərliri wə batur əzimətliri bilən xəhər sirtidiki bulək-eriklarni tosuwətx toşurluq məslihətləxti; ular uni qollidi.

⁴ Xuning bilən nuroqun kixilər yioqilip: «Nemə üqün Asuriyə padixahlirioqə mol su mənbəsinə tepiwelioxə qalduridikənmiz?» dəp barlık bulək kəzlrini etiwətti wə u yurt otturısın ekip ətidioqan erikni tosuwətti.

⁵ Həzəkiya əzini oşəyrətləndürüp, buzulup kətkən sepillarni yengibaxtin onqlatti, üstigə qarawulhanılarni saldurdi, yənə bir taxki sepilmu yasatti həmdə Dawut xəhridiki «Millo» qəl'əsini mustəhkəmlidi; u yənə nuroqun qoral-yaraq wə qalkanlarni yasatti.

⁶ U həlkning üstigə sərdərlərnə təyinlidi andin ularni xəhər dərwazisidiki məydanəqə, öz aldioqə yioqdurup, ularəqə ilham-riqəbət berip:

⁷ — İradənglarni qing kılıp batur bolunglar, Asuriyə padixahidin wə uningəqə əgəxkən zor qoxundin qorqmanglar yaki aləxzadə bolup kətmənglar; qünki biz bilən birgə boləquqilar ular bilən birgə boləquqilardın kəptur. □

⁸ Uning bilən birgə boləqini nəhayiti bir insanıy ətlək bilək, halas; ləkin biz bilən billə boləquqi bolsa bizgə mədətkar bolup, biz üqün jəng qiloquqi Hədayimiz Pərwərdigar bardur! — dedi. Həlk Yəhudaning padixahi Həzəkiyaning səzlrigə ixinip tayandı. ■

□ **31:16 «üq yaxtin axşanlar»** — bu ayətkə qarışanda, kaħinlarning kiçik oşul baliliri hizmət nəwiti kəlgən atiliring igidarqılıkida ibadəthanioqə kirixkə ruhsat idi. □ **32:7 «biz bilən birgə boləquqilar ular bilən birgə boləquqilardın kəptur»** — yaki «biz bilən Boləquqi uning bilən boləquqidin uluqdur». «2Pad.» 6:16ni kəring. ■ **32:8 Yər. 17:5; 1Yuha. 4:4**

⁹ Xuningdin keyin Asuriyə padixahı Sənnaherib pütkül küç-qoxuni bilən Lakix xəhırini muhasirigə aldı; xu qəşda u hizmətkarlırını Yerusalemə, Yəhüdin padixahı Həzəkiaşə, xundakla Yerusalemda turuwatqan barlıq Yəhüdalara əwətip, ularəja mundak sözləri yətküzüp: —

¹⁰ «Asuriyə padixahı Sənnaherib: «Yerusalemda muhasirə iqidə turukluk, silər zadi nemigə tayinip uningda tehiqə turuwatisilər?»

¹¹ Həzəkiaşə silərgə: «Pərwərdigar Hudayimiz bizni Asuriyə padixahining qanggilidin kutulduridu», dəp ixəndürüp, silərni aqlik wə usuzluktin ölümgə tapxurmakqi boluwatmamdu?

¹² Xu Həzəkiaşə Pərwərdigarə ataloqan «yukiri jaylar»ni həm kurbangahlarni yok kiliwəttişu? Andin Yəhüdadiki wə Yerusalemdikilərgə: — «Silər birla kurbangah aldida səjdə kilisilər wə xuning üstigila huxbuy yakisilər» dəp əmr kıləjan əməsmidi? □

¹³ Mening wə mening ata-bowilirimning barlıq əl həlkirigə nemə kıləjanlikini bilməmsilər? Əl-yurtlarning ilah-butliri öz zeminini mening kolumdin kutkuzuxka birər amal kıləjanmu?

¹⁴ Mening ata-bowilirim üzül-kesil yokatqan əxu əl-yurtlarning but-ilahlırining kaysibiri öz həlkini mening kolumdin kutkuzaləjan? Undakta silərnin Hudayinglar silərni mening kolumdin kutkuzalamti?

¹⁵ Silər əmdi Həzəkiaşə aldanganglar, silərni xundak kayil kilixişəja yol qoyanganglar yaki uningəja ixinipmu olturanganglar; qunki məyli kaysi əlnin, kaysi padixahlikning ilahı bolsun, heqkaysisi öz həlkini mening kolumdin yaki mening ata-bowilirimning kolidin heq kutkuzup qikalmedi; silərnin Hudayinglar silərni mening qanggilimdin tehimu kutulduruwalalmaydu əməsmu? — dəydu» — dedi.

¹⁶ Sənnaheribning hizmətkarlıri dawamlıq yənə Pərwərdigar Hudani wə Uning hizmətkari Həzəkiaşəni hakarətləydiğan gəplərnimu kildi.

¹⁷ Andin Sənnaherib tehi hət yezip, İsrailning Hudasi boləjan Pərwərdigarni hakarətləp, zanglik kılıp: «Huddi hər kaysi əl-yurtlarning ilahliri öz həlkini mening qanggilimdin kutkuzalmışəndək, Həzəkiaşəning Hudasi Uning həlkini mening qanggilimdin kutkuzalmaydu» dedi.

¹⁸ Ular xəhərni elix şərizidə Yerusalemda sepilidə turuwatqan həlkni kərkətip, patiparaqilikka qəmdürux üqün Yəhüdiy tilida ünlük tovlap turdi.

¹⁹ Ular Yerusalemda Hudasi huddi yər yuzidiki yat həlkilərnin insanning kolida yasaloqan ilahlirişəja ohxitip sözlidi.

²⁰ Xuning tüpəylidin Həzəkiaşə padixah wə Amozning oşli Yəxaya pəyoşəmbər dua kılıp asmanəja qarap nida kiliwidi,

²¹ Pərwərdigar bir Pərixətə əwətti, u Asuriyə padixahı qoxunining ləxkərgəşəja kirip, pütkül batur jəngqilərni, əməldalar wə sərdarlarni qoymay kiriwətti. Xuning bilən Asuriyə padixahı xərməndə bolup öz yurtişəja kaytip kətti. Özining buthanisişəja kirgən qəşidə öz puxtidin boləjan oşulliri uni kiliq bilən qəpip öltürdi.

²² Ənə xu tərکیدə, Pərwərdigar Həzəkiaşəni wə Yerusalemda ahalisini Asuriyə padixahı Sənnaheribning wə baxka barlıq duxmənlərnin qang-

□ 32:12 «Xu Həzəkiaşə Pərwərdigarə ataloqan «yukiri jaylar»ni həm kurbangahlarni yok kiliwəttişu? ... Yerusalemdikilərgə: — «Silər birla kurbangah aldida səjdə kilisilər ...» dəp əmr kıləjan əməsmidi?» — Sənnaheribning əlqisi intayin hiyiləgərlik bilən kıləjan bu gəp bilən həlkə: — «Həzəkiaşə Pərwərdigarə hakikətan ixənəmaydu. U pəkət həmmanglar Yerusalemda kurbanliklirnglarni kılixinglar kerək dəp silərdin paydilanmaqci» dəp gumanlandurmakqi.

gilidin kütquzup qaldı və ularni hər tərəptə qoşqıdidi. □

²³ Nuruğun kixilər hədiyələrni Pərwərdigarğa atax üqün Yerusalemoğa əkəldi, xundakla nuruğun esil nərsilərni əkilip Yəhuda padixahı Həzəkıyağa sundı; xuningdin etıwarən Həzəkıya barlıq əl-yurtlarning izzət-hərmitigə sazawər boldı.

Həzəkıya eöjir kesəl bolıdu, dua kılıdu

2Pad. 20:1-21; Yəx. 38:1-22; 39:1-8

²⁴ Xu künlərdə Həzəkıya kesəl bolup sakratğa qıxüp kaldı; u Pərwərdigarğa tilawət kıldı wə Pərwərdigar söz kılıp, uningğa bir möjizilik alamət kərsətti. □

²⁵ Lekin Həzəkıya özigə kərsitilgən iltıpatğa muwarıq təkəkkür eytmıdı; u kənglıdə təkəbburlıxıp kətti. Xunga Hudaning oşəzıpi uningğa wə xuningdək Yəhuda wə Yerusalemdikilərgə kəzəşqaldı.

²⁶ Lekin Həzəkıya wə Yerusalemdikilər təkəbburlıqıdın yenıp əzlırını təwən tutup yürgeqkə, Pərwərdıgarning oşəzıpi Həzəkıyaning künlrıdə ularğa qıxmıdı.

²⁷ Həzəkıyaning dunyasi tolımu kəp, izzət-hərmiti kəwətlə yukırı idi; u özigə altun, kümüx, gəhər-yakut, huxbuy dora-dərmək, qalkən wə hərhil kimmətlik buyumlarnı saklaydıoğan həzınılərni saldurdı;

²⁸ u yənə axlık, yengi xarab wə zəytun meyi saklaydıoğan ambarlarnı, yənə hər türlük mallar wə padılırı üqün eöjil-qotanlarnı saldurdı.

²⁹ U özigə xəhərlər bına kıldurdı wə nuruğun qoy-kalılarğa igə boldı, qünki Huda uningğa oşayət kəp dəpınə-dunya ata kıləşanıdı.

³⁰ Həzəkıyadın ıbarət bu kixi Gıhən əkınıning yukırı ekımidiki suni tosup, suni toptooğa Dawut xəhırıning künpetıx tərıpigə ekıp kelıdıoğan kıləşanıdı. Həzəkıya barlıq kıləşən əməllrıdə ronək taptı.

³¹ Həlbuki, Babil əmırlırlıning əlqılırı kelıp Həzəkıya bilən kərüxüp, Yəhuda zemınıda yüz bərgən bu möjizilik alamət toşuruluk gəp sorıoğan qaoşda, uning kənglıdə nemə barlıqını məlum kılıxka sinıməkqi, Huda unı yaloşuz qaldurup, uningdin kətti. □

³² Həzəkıyaning qaləşən ıxlırı wə yahxi əməllırı bolşə, mana ular «Yəhuda wə İsrail padixahlırlıning tarıhnamısı»da, Amozning oşlı Yəxaya pəyoşəmbərning kərgən wəhıylik hatırısıdə pütülgəndur.

³³ Həzəkıya ata-bowılırı arısıda uhlıdı; ular unı Dawut əwladlırı kəbrıstanlıqı egızlıkədə dəpnə kıldı; u əlgən qaoşda barlıq Yəhuda həlqi bilən Yerusalemdikilər uningğa hərmət bildürdı. Uning ornoşğa oşlı Manassəh padixahı boldı.

33

Manassəh səltənət kılıdu; uning rəzil ıxlırı

2Pad. 21:1-18

¹ Manassəh padixahı boləşanda on ikki yaxta bolup, Yerusalemdə əllik bəx ıyl səltənət kıldı.

□ 32:22 «hər tərəptə qoşqıdidi» — yaki «hər tərəptə əminlikkə erixtürdı» yaki «hər tərəptə yetəkqilik kıldı». □ 32:24 «Həzəkıya ... Pərwərdigarğa tilawət kıldı wə Pərwərdigar söz kılıp, uningğa bir möjizilik alamət kərsətti» — «Yəx.» 38-babni kərug. □ 32:31 «...uning kənglıdə nemə barlıqını məlum kılıxka sinıməkqi, Huda unı yaloşuz qaldurup, uningdin kətti» — «Yəx.» 39-babni kərug.

2 U Pərwərdigar Israillarning aldidin həydəp çikiriwətkən yat əlliklərnin yirginqlik adətlirogə ohxax ixlar bilən Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləqanni kildi.

3 U atisi Həzəkia çekip taxlioqan «yukiri jaylar»ni kəytidin yasatti; u Baallarəqə atap kurbangahlarıni saldurup, axərəh məbudlarıni yasidi; u asmandiki nuroqunlioqan ay-yultuzlarəqə bax urdi wə ularning kulluqioqə kirdi. □

4 U Pərwərdigarning əyidimu kurbangahlarıni yasatti. Xu ibadəthana toqruluk Pərwərdigar: «Yerusaleməda Mening namim mənggü qalidu» degənidi.

5 U Pərwərdigarning əyining ikki həylisida «asmanning koxuni»əqə kurbangahlarıni atap yasatti. □

6 U Bən-Hinnomning jilojisida əz balilirini ottin ötküzdi; jadugərçilik, palçilik wə dəmidiqilik ixlətti, əzigə jinkəxlər bilən əpsunqılarni bekitti; u Pərwərdigarning nəziridə san-sanaksiz rəzillikni kiliq Uning oqəzipini kəzoqidi. □

7 U yasatqan oyma məbudni Hudaning əyigə tiklidi. Xu əy toqruluk Pərwərdigar Dawutkə wə uning oqlı Sulaymanəqə: — «Bu əydə, xundakla Israilning həmmə kəbililirining zeminliri arisidin Mən tallioqan Yerusaleməda Əz namimni əbədçiqə qaldurimən;

8 Əgər Israil pəkət Mən Musaning wasitisi bilən ularəqə tapilioqan barlik əmrlərgə, yəni barlik kanun, bəlgilimilər wə həkümlərgə muwariq əməl kiliqkə kəngül koysila, Mən ularning putlirini ata-bowilirioqə bekitkən bu zemindin kəytidin neri kilməymən» — degənidi.

9 Ləkin Manassəh Yəhudalarni wə Yerusalemdikilərnə xundak azdurdiki, ular Pərwərdigar Israillarning aldidin həlak kiliqan yat əlliklərnin kiliqinidinnu axurup rəzillik kilatı.

10 Pərwərdigar Manassəh wə uning həlkiqə agahlandıurup səzligən bolsimu, ləkin ular kulak salmıdi.

11 Xu səwəbtin Pərwərdigar Asuriyə padixahining koxunidiki sərdarlarni ularning üstigə hujuməqə saldurdi. Ular Manassəhni ilmək bilən elip, mis zənjir bilən baqlap Babiləqə əkəldi. □

12 Manassəh muxundak azabkə çüxkəndə Hudasi Pərwərdigarəqə yalwurup, ata-bowilirining Hudasi aldida əzini bək təwən tutı.

13 U dua kiliwidi, *Pərwərdigar* uning duasioqə kulak selip, tilikini kəbul kiliq, uni Yerusaleməqə kəyturup, padixahlikəqə kəytidin igə kildi. Manassəh xu qəqdila Pərwərdigarningla Huda ikənlikini bilip yətti.

14 Bu ixlardin keyin Manassəh «Dawut xəhəri»ning sirtioqə, jiloqə otturidiki Gihonning künpetix tərpidin taki Belik dərwezisi aqziqəqə, Ofəlni çeridəp sepil yasatti wə uni nəhayiti egiz kildi; Yəhudaning hərəkaysi qorəqlənik xəhərliridə koxun sərdarlırini təyinlidi.

15 U yənə Pərwərdigar əyidin yat əlliklərnin məbudlırini bilən *əzi kəyoqan* butni, əzi Pərwərdigar əyining teqi bilən Yerusaleməda yasatkuzəqan

□ **33:3 «asmandiki nuroqunlioqan ay-yultuzlar»** — yaki «asmanning koxuni», yəni asmandiki nuroqunlioqan ay-yultuzlarıni kərsitidu. Təwrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning pərixtilər wə bəlkim asmandiki yaman küqlər bilənmə munasiwiti bar («Zəb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wəh.» 12:4ni kərug). □ **33:5 «asmanning koxuni»** — muxu yərdə kuyax, ay wə yultuzlarıni kərsitidu. □ **33:6 «Bən-Hinnomning jilojisi»** — yəni «Hinnomning oqlining jilojisi». «Yəxua»

8:29ni kərug. Bu jiloqə əsli «Ge-Hinnom» dəp atılatı (ərəbçə «jəhənnəm»). «...balilirini ottin ötküzü» — bəlkim «insaniy qurbənlük»ni kərsitixi mumkin. □ **33:11 «ular Manassəhni ilmək bilən elip...»** — Asuriyə padixahıri tutkunlarıni harıax üqün ilməklərnə burnidin ötküzüp yetiləytti. «Yəx.» 37:29 wə «Həb.» 1:15 bilən selixturung.

barlıq qurbangahları eliwetip, xəhər sirtioğa taxlatkuziwətti.

¹⁶ *Manassəh* Pərwərdigar qurbangahını yengibaxtin tiklitip, qurbangahqa inaklıq qurbanlıqı bilən təxəkkür qurbanlıqlirini sundi wə Yəhudalaroğa İsrailning Hudasi Pərwərdigarning hizmitigə kirixni buyrudi.

¹⁷ Xundaktimu, həlk qurbanlıqni yənıla «yukiri jaylar»da ötküzətti; ləkin ularning qurbanlıqliri əzlrining Hudasi Pərwərdigaroqıla sunulatti.

¹⁸ *Manassəh*ning qaloğan ixliri, jümlidin uning Hudasioğa qiloğan duasi wə aldin kərgüqilərnin İsrailning Hudasi Pərwərdigarning namida uningə aytқан gəpliri bolsa, mana ular «İsrailning padixahlırining hatiriliri» degən kitabta pütülgəndür.

¹⁹ Uning duasi, Hudaning uning tiləklirini kandaq ijabət qiloğanlıqı, uning əzini təwən kilixidin ilgiri qiloğan barlıq gunahı wə wapasizliqı, xundakla uning kəyərdə «yukiri jaylar» salduroğanlıqı, Axərah məbudliri həm oyma məbudları tikligənliki bolsa, mana həmmisi «Aldin kərgüqilərnin hatiriliridə» pütülgəndür. □

²⁰ *Manassəh* ata-bowiliri arisida uhlidi; kixilər uni əz ordisioğa dəpnə kildi; oqlı Amon ornioğa padixah boldi.

Amon səltənət kilidu

2Pad. 21:19-26

²¹ Amon təhtkə qıqqan qeoqida yigirmə ikki yaxta idi; u Yerusalemda ikki yil səltənət kildi.

²² U atisi *Manassəh* qiloğınidək Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləğanni kildi. U atisi *Manassəh* yasatқан barlıq oyma məbudlaroğa qurbanlıq sundi wə ularning kullukioğa kirdi.

²³ U əzini Pərwərdigar aldida atisi *Manassəh* əzini təwən tutqandək təwən tutmidi; bu Amonning bolsa gunah-kəbihlikliri barəğanseri exip bardı.

²⁴ Keyin uning hizmətkarlırı uni kəstləp əz ordisida əltürüwətti.

²⁵ Ləkin Yəhuda zeminidikilər Amon padixahni kəstligənələrnin həmmisini əltürdi; andin yurt həlqi uning ornida oqlı Yosiyani padixah kildi.

34

Həqqaniy padixah Yosiya səltənət kilidu

2Pad. 22:1-20

¹ Yosiya padixah boləğanda səkkiz yaxta bolup, Yerusalemda ottuz bir yil səltənət kildi.

² U Pərwərdigarning nəziridə durus boləğanni qilip, hər ixta atisi Dawutning yollirida yürüp, nə ongoğa nə soloğa qətnəp kətmidi.

³ Uning səltənətininğ səkkizinçi yili, u tehi güdək qeoqidila, atisi Dawutning Hudasını izləxkə baxlıdi; səltənətininğ on ikkinçi yilioğa kəlgəndə Yəhuda bilən Yerusalemdiki «yukiri jaylar», axərah məbudliri, oyma butlar wə quyma butları yoqitip, zeminni pakizlaxka kirixti.

⁴ Həlk uning kəz aldidila «Baallar»ning qurbangahlırini qeqip taxlıdi; u qurbangahlarınğ üstigə egiz qilip orunlaxturuloğan «kün tüwrükli»larni kesip taxlıdi; u yənə Axərah məbudliri, oyma-quyma

□ 33:19 «Aldin kərgüqilərninğ hatiriliridə» — yaki «Həzayning hatiriliridə».

butlarni gəqip, uning topisini bu məbudlaroşa qurbanlıq sunoqanlarning kəbrilirigə qeqiwətti. □

⁵ *But* kahinlirining ustihanlirini qurbangahlirining üstidə köydürüwətti; xundak kiliş, u Yəhuda bilən Yerusalemnı pakizlidi.

⁶ U Manassəh, Əfraim, Ximeon hətta Naftaliyoşiqə ularning hərəkaysi xəhərliridə wə ətrapidiki harabilərdə xundak kildi;

⁷ U qurbangahlarni gəqip, axərah məbudliri wə oyma butlarni kokum-talkan kiliwətti, pütün Israildiki «kün tüwrükliri»ning həmmisini kesip taxlap, Yerusalemoşa qaytti. □

⁸ Uning səltənitining on səkkizinçi yili Yəhuda zeminini wə muqəddəshanini pakizlap boləandin keyin, Azaliyaning oşli Xafan, xəhər baxlıki Maaseyah wə Yoahəzning oşli təzkiriqi Yoahni Hudasi boləqan Pərwərdigarning öyini onglaxka əwətti.

⁹ Xuning bilən ular bax kahin Hilkianing aldioşa kelip, uningoşa Pərwərdigarning öyigə beoşixlap əkəlgən pulni tapxurdi. Bu pulni əslidə dərwaziwən Lawiylar Manassəh, Əfraim wə Israilning qaldisidin, xuningdək Yəhuda wə Binyamin zeminidikilər wə Yerusalemdikilərdin yioşkanidi. □

¹⁰ Ular Pərwərdigarning öyini ongxaydioqan ixlarni nazarət kiloşuqi ixqilaroşa tapxurup bərdi. Bular həm pulni Pərwərdigarning öyini ongxax wə mustəhkəmləxkə ixligüqilərgə bərdi;

¹¹ ular bolsa pulni Yəhuda padixahliri harabiləxtürgən öy-imarətlərgə lazimlik kesip-oyuloşan taxlarni wə tüwrük-limlaroşa yaoşaq setiwəlixkə yaoşaqşilar bilən tamqilaroşa tapxurup bərdi.

¹² Bu adəmlər sadəkətlilik bilən ixlidi. Ularni baxquridioşan, nazarətkə məs'ul Lawiy Mərarining əwladliridin Jaħat bilən Obadiya, Kohatning əwladliridin Zəkəriya bilən Məxullam bar idi; bu Lawiylarning həmmisi hərhil sazlaroşimu mahir idi;

¹³ ular yənə həmməllər wə hərhil ixlar üstidiki nazarətkilərnı baxquratti; Lawiylərdin pütüqşilərmu, əməldərlərmu, dərwaziwənlərmu bar idi.

¹⁴ Ular Pərwərdigar öyigə beoşixlap əkəlgən pullarni elip qikişioşan qəoşda, Hilkia kahin Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən bərgən Təwrat qanuni kitabini tepiwaldi.

¹⁵ Hilkia katip Xafanoşa: — Mən Pərwərdigarning öyidə Təwrat-qanuni kitabini tepiwaldim, dedi. Xuni eytip, Hilkia kitabni Xafanoşa bərdi.

¹⁶ Xafan uni padixahning yenioşa apardi wə uningoşa: «Hizmətkərliri tapxuruloşan ixlarni bolsa, həmmisini ada kiliwatidu.

¹⁷ Ular Pərwərdigar öyigə *beoşixlanəşan* pullarni təküp, uni nazarətkilə wə ixqilarning qolioşa tapxurup bərdi» dəp məlumat bərdi. □

¹⁸ Xafan katip yənə padixahka: — Hilkia kahin yənə manga bir oram kitab bərdi dəp uni padixah aldida okudi.

¹⁹ Wə xundak boldiki, padixah Təwrat qanunidiki sözlərnı anglap, öz kiyimlirini yirtti.

²⁰ Padixah Hilkia bilən Xafanning oşli Ahikamoşa, Mikahning oşli Abdon bilən Xafan katipka wə padixahning hizmətkari Asayaşa buyrup:

□ 34:4 «kün tüwrükliri» — baxka bir tərijimisi «kuyax buti» yaki kün «isrikəşlar». □ 34:7

«kün tüwrükliri» — baxka bir tərijimisi «kuyax buti» yaki kün «isrikəşlar». □ 34:9 «Əfraim wə Israilning kaldisi» — Asuriyə imperiyasi ximaliy padixahlik («Israil»)tin aħalining kəp kismini tutkun kiliş elip kətkənidi; ayattə tiləş elinoşan muxu həlk yurtta qalduruloşan Israillər idi. □ 34:17 «pullarni təküp...» — yaki «kümüxni eritip,...»

21 Berip mən üqün wə Israilda həm Yəhudada qalduruloğan həlk üqün bu tepiloğan kitabning səzliri toqrisida Pərwərdigardin yol soranglar. Qünki ata-bowilirimiz bu kitabta barlık pütülgənlərgə əməl qılmay, Pərwərdigarning səzini tutmioğanlıki tūpəylidin, Pərwərdigarning bizgə təküliodioğan oʻzəzi intayin dəhxətlik boldi, dedi. □

22 Xuning bilən Hilkıya wə padixah təyinligən kixilər ayal pəyoʻəmbər Huldahning kexioʻa bardi; Huldah Hasrahning nəwrisi, Tokihatning oʻqli kiyim-keqək begi Xallumning ayali idi; u əzi Yerusalem xəhiringning ikkinqi məhəllisidə olturatti. Ular uning bilən bu ixlar toqʻruluk səzləxti.

23 U ularoʻa mundak dedi: — Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — «Silərnı əwətkən kixigə mundak dənglar: —

24 Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana Mən Yəhudaning padixahi aldida oʻkuloğan bu kitabti barlık lənətlərnı əməlgə axurup, bu jayoʻa wə bu yərdə turoʻuqilaroʻa balayi apət qūxūrimən.

25 Qünki ular Meni taxlap, baxqa ilahlaroʻa huxbuy yekip, qollirining həmmə ixliri bilən Mening aqqıkimni kəltürdi. Uning üqün Mening kəhrim bu yərgə təküliđu, oʻqūrūlməydu.

26 Lekin silərnı Pərwərdigardin yol sorioʻqli əwətkən Yəhudaning padixahioʻa bolsa, mundak dənglar: — Sən angliogan səzlər toqʻrisida Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: —

27 Qünki kənglūng yumxak bolup, Hudaning muxu jay wə uningda turoʻuqilarnı əyibləp eytkən səzlrini anglioginingda, Uning aldida əzūngni təwən kilding, xuningdək əzūngni xundak təwən kiloginingda, kiyimlirngni yirtip, Mening aldimda yioʻliogini üqün, Mənmu duayngni anglim, dəydu Pərwərdigar.

28 Mana, seni ata-bowiliring bilən yioʻxilixka, əz kəbrənggə aman-hatirjəmlık iqidə berixka nesip kilimən; sening kəzliring Mən bu jay üstigə qūxūridioğan barlık külpətlərnı kərməydu».

Ular yenip berip, bu həwərnı padixahka yətküzdi.

29 Padixah adəm əwətip, Yəhuda bilən Yerusalemning həmmə aqsakallirini qaqirtip kəldi.

30 Padixah Pərwərdigarning oʻyigə qikti; barlık Yəhudadiki ər kixilər wə Yerusalemda turuwatqanlarning həmmisi, kahinlar bilən Lawiyalar, xundakla barlık həlk, əng kiqikidin tartip qongioʻiqə həmmisi uning bilən billə qikti. Andin Pərwərdigarning oʻyidə tepiloğan əhdə kitabining həmmə səzlrini ularoʻa oʻkup bərdi. □

31 Padixah əz ornida turup Pərwərdigarning aldida: — Pərwərdigaroʻa əgixip pütūn kəlbim wə pütkül jenim bilən Uning əmrlirini, həkūm-guawahliqliri wə bəlgilimilirini tutup, uxbu kitabta pütülgən əhdigə əməl kilimən dəp əzini əhdigə baqlidi. □

32 Xuning bilən həlkning həmmisimu əhdə aldida turup uningə oʻzini baqlidi.

U yənə Yerusalemda turuwatqanlarning həmmisini wə Binyamindiki həlknumu bu əhdə aldida turoʻuzup uningə oʻzini baqlatti. Xuning bilən Yerusalemda turuwatqanlar Hudaning, yəni ata-bowiliringning Hudasing əhdisi boyiqə ix kilidioğan boldi.

□ 34:21 «tepiwelinoğan kitab» — Təwratning qaysi qismi boluxi kerək? Padixahning inkasi, yəni keyniki hərəkətlirigə, bolupmu «yukiri jaylar»ni yokitixioʻa qarioʻqanda, «tepiwelinoğan kitab» qokum bu ixni takitləydioğan «Kənun xərhı»ni əz iqigə aloğan. □ 34:30 «... ularoʻa oʻkup bərdi» — ibranıy tilida: «... ularning kulaqlirioʻa oʻkup bərdi». □ 34:31 «uxbu kitabta pütülgən əhdigə...» — ibranıy tilida «uxbu kitabta pütülgən əhdə səzlrigə...».

³³ Yosiya Israillərə qaraxlıq yurtlardan barlıq yirginlik nərsilərnı qıqırıp taxlap, Israilda turuwatqanların həmmisini Pərwədigar Hudasing hizmitigə kiridiqan kildi. *Yosiyaning* barlıq künliridə həlk ata-bowilirining Hudasi bolqan Pərwədigarə əgixixtin heq yanmidi.

35

Yosiya «ötüp ketix heyti»ni ötküzidu

2Pad. 23:21-23

¹ Yosiya Pərwədigarnı seqinip ötüp ketix heytni Yerusalemda ötküzməkəi boldi; birinqi ayniq on tötinqi küni ular ötüp ketix heytiqə ataloqan qozilarnı soydi.

² Padixah kahınların wəzipilirini bəlgilidi, ularni Pərwədigarning öyidiki hizmətni klixkə riqbətləndürdi.

³ U yənə pütkül Israil həlkiqə əzlrini Pərwədigarə atap pak-mukəddəs boluxkə təlim bərgüqi Lawiylərə: — Silər mukəddəs əhdə sanduqini Israil padixahi Dawutning oqlı Sulayman salduroqan öygə əkirip orun-laxturunglar; əmdi uni mürənglərdə kətürüp yürux wəzipisi qalmidi. Əmdi silər Hudayinglar Pərwədigarning hizmitidə, xundakla Uning həlki Israilning hizmitidə bolunglar. □

⁴ Xuning üqün jəmitinglar wə nəwət-guruppanglar boyiqə, Israilning padixahi Dawutning yazoqini wə uning oqlı Sulaymanniq yazoqiniqə asasən, əzünglarnı obdan təyyarlanglar.

⁵ Silər öz ata jəmətliringların nəwət-guruppa tərtipi boyiqə kərindaxliringlərdin ibarət xu addiy həlk-puqralar jəmət-jəmətlirigə wəkil bolup, mukəddəsgahta turisilər; hər bir guruppida Lawiy jəmətidin birnəqəqə adəm bolsun.

⁶ Silər ötüp ketix heytiqə ataloqan qozilarnı soyusilər, əzünglarnı pak-langlar, *Israildiki* kərindaxliringlar üqün, yəni ularning Pərwədigar Musaning wastisi bilən tapiloqan səz-kalamiqə bekinixi üqün, həmmə ixni təyyar qilinglar, dedi.

⁷ Yosiya xu yərdə hazır bolqan barlıq həlk-puqraların ötüp ketix heytiqə atiloqan kurbanliki bolsun dəp, jəmiy ottuz ming qoza wə oqlak, wə yənə üq ming buqa hədiyə kildi; bu mallarning həmmisi padixahning melidin qikirilənanidi.

□ 35:3 «U yənə pütkül Israil həlkiqə əzlrini Pərwədigarə atap pak-mukəddəs boluxkə təlim bərgüqi Lawiylərə: —» — baxkə ikki hil təjimis: (1) «U yənə pütkül Israilqə təlim beridiqan, əzlrini Pərwədigarə atap beqixliqan Lawiylərə...»; (2) «U yənə pütkül Israilqə Pərwədigarə has mukəddəs ixlar toqruluk təlim beridiqan Lawiylərə...». «... Əmdi silər Hudayinglar Pərwədigarning hizmitidə, xundakla uning həlki Israilning hizmitidə bolunglar» — bu pütkül ayəttiki həwərgə qariloqanda: (1) məlum səwəbtin əhdə sanduqi əng mukəddəs jaydin yetkiwetilənanidi. Mumkinqiliki bolqan səwəbli bolsa (a) Yosiya ibadəthanini paklx üqün uni waqtliq yetkəp turoqan; (ə) məlum bir rəzil padixah butpərəslənik məqsiti bilən uni u yərdin yetkiwətkənidi; (b) kahınlar butpərəsləning rəzil niyətliridin qoşdax üqün uni yetkəp yoxurup qoyoqanidi; (p) kahınlar Yerusalemnı bulang-talang kildiqan tajawuzqilarning qanggilidin kutuldurux üqün uni yetkəp yoxurup qoyoqanidi (məsilən, 12:9 wə 25:4). (2) bu ayətkə qariloqanda Lawiyaların (xundakla kahınların) əng muhim wə qong roli hazır (ibadəthanida Pərwədigarning mədhıya ixliridin baxkə) Israilqə təlim berix kerək idi (30:22ni kəring). Israil sürgün bolqandın keyin Əzra bularning yahxi bir ülgisi bolqanidi.

8 Uning əməldarlırımı öz ihtiyarlıkı bilən həlkkə və kahınlar bilən Lawiylarə qurbanlık meli «kətürmə hədiyyə» kildi; Pərwərdigarning öyini baxkuroşuqılardın Hilkıya, Zəkəriya və Yəhiyəlmü ikki ming altə yüz qoza-əqkə bilən üç yüz buqını kahınlarə qətip ketix həytiə tap qurbanlık kılıx üçün hədiyyə kılıp tapxurdi.

9 Lawiylarning yolbaxqiliri boləjan Konaniya və uning kərandaxlıridin Xemaya bilən Nətanəl, xundakla Həxəbiya, Jəiyəl və Yozabadmu bəx ming qoza bilən bəx yüz buqını Lawiylarning həytka tap qurbanlık kılıxiə «kətürmə hədiyyə» kildi.

10 Xundak kılıp, ətolidiəjan wəzipilər orunlaxturup bolunəjandin keyin, padixahning tapiliəjini boyiqə, kahınlar öz ornida turdi, Lawiylarmu əzlırining nəwət-guruppa tərtpi boyiqə turuxti.

11 Lawiylar ətəp ketix həytiə ataləjan qozılarni boşuzlıdi; kahınlar ularning qolidin kənni elip qurbangahka səpti və xuning bilən bir wəqıtta Lawiylar qurbanlık malning terisini soydi.

12 Kəydürmə qurbanlıkka sunulidiəjan mallarni bolsa, ular həlk-pukralarə wəkil boləjan jəmətlər boyiqə həlkkə bəlip berip, ularni Musaning kitabida yeziləjiniə muwəpik, Pərwərdigarə sunuxka təyyarlidi. Sunulidiəjan buqılarnimu xundak kildi.

13 Andin bəlgilimə boyiqə ular ətəp ketix həytiə ataləjan qoza-əqkilərnı otka kəkləp kawəp kildi; bəxka qurbanlıklardın qaləjan, yəni Hudaə ataləjan kişimlərnı kəzanda, dangkanda yəki dasta pıxurup tezdin həlk-pukralarə ələtürüp bərdi;

14 xuningdin keyin əzlırigə və kahınlarə qurbanlıklardın təyyarlidi, qünki kahınlar, yəni Hərunning əwladlıri kəq kirgüqə kəydürmə qurbanlık kılıx və maylarni kəydürəx bilən aldırax bolup kətkənidi; xunga Lawiylar əzlırigə və kahınlar boləjan Hərunning əwladlıriəjimu qurbanlıklardın gəx təyyarlap qoyuxti.

15 Nawa-nəqimqilər, yəni Asafning əwladlıri Dawut, Asaf, Həman və Dawut padixahning əldin kərgüqisi Yədutunung tapxuruki boyiqə öz orunlırida turuxti; dərwəziwənlər hərəkəyisi öz dərwəzisi əldida turdi; ularning ix ornidin əjrixining həjiti bolmıdi, qünki ularning kərandaxlıri boləjan Lawiylar qurbanlıklardın təyyarlap qoyatti.

16 Xundak kılıp, xu bir kün iqidə Yosiyə padixahning tapxuruki boyiqə, ətəp ketix həyti ətəküzölüp, Pərwərdigarning qurbangahıə kəydürmə qurbanlıklar sunuluxi bilən Pərwərdigarə beəixləp ətəküzölgən ibadət toluk orunlandı.

17 Xu qəoqda həzir boləjan Israillər ətəp ketix həytini ətəküzüp boləjandin keyin, yəttə kün pətir nan həytini ətəküzdi.

18 Samuil pəyətəmbərnıng zamanidin buyan Israilda ətəp ketix həyti mundaq ətəküzölüp bəqmıəjanidi; İsrail padixahlırining həqkəyisimü Yosiyə, kahınlar, Lawiylar və xu yərdə həzir boləjan Yəhudalar bilən Israillər və Yerusəlemda turuwatqanlar ətəküzgəndək mundaq ətəp ketix həyti ətəküzüp bəqmıəjanidi.

19 Bu kətimki ətəp ketix həyti Yosiyəning səltənitiəning on səkkizinqi yili ətəküzdi.

Yosiyəning səltəniti əhirlixidu

20 Yosiyə *mukəddəs* ətəning həmmə ixini muxundak tərtpkə selip boləjandin keyin, Misir padixahı Nəko Əfrat dəryəsining boyidiki Karkemix xəhiridə uruxka qıkti, Yosiyə uning əldini toskili qıkti.

²¹ Nəko Yosiyaning aldiəə əlqilərnə əwətip uningəə: «I Yəhuda padixahı, əzlrining mening bilən nemə karlırı bar? Bütün mən sili bilən uruxkili əməs, bəlkı mening bilən urux kiliwatқан jəmət bilən uruxkili qıkkənəm; yənə kelip, Huda meni tez hujum qil, dedi; Hudaning silini həlak kiliwətməsliki üqün, Uning ixioəə kaxıla qılmişıla, qünki U mening bilən billidur» dedi.

²² Ləkin Yosiya uning bilən qarxilixixtin yanmıdı, əksiəə özini niqablap uningəə jəng kiləjili qıktı; u Hudaning Nəkonıng wastisi bilən eytқан gəpıəə qulaq salmay, Məgiddo tüzlənənglikıəə kelip Nəko bilən tutuxtı.

²³ Okyaqılar Yosiya padixahқа ok etip uningəə *təgküzdı*; padixahı hizmətkarlırioəə: — Mən eəjir yarilandım, meni elip ketınglar, dedi.

²⁴ Uning hizmətkarlırı uni jəng hərwisidin yələp qüxürüp, uning ikkinəi jəng hərwisioəə yatquzup Yerusalemoəə elip mengiwıdı, u xu yərdə əldi. U ata-bowilirining kəbristanlıkiəəə dəpnə qilındı; barlıq Yəhuda wə Yerusalemdikilər Yosıyoəəə təziyə tutuxtı.

²⁵ Yərimiya *pəyoəəmbər* Yosıya üqün mərsiyə okudı; nəəlmə-nawaqi ər-ayallarning həmmisi takı bğüngıəəə Yosıyanı təripləp mərsiyə okup kəlməktə; u ix İsraildə bəlgilimıəə aylandı. Mana bular «mərsiyələr» dəgən kitabқа pütülgəndur. □

²⁶ Yosiyaning kaləəan ixlırı, uning Pərwərdigarning Təwrat kitabıda yeziləəanlırioəəə əgəəxkən yahxi əməlliri,

²⁷ qıləəanlırı baxtin-ahirioəəəə həmmisi «Yəhuda wə İsrail padixahlirining Tarih-Təzkiriliri» dəgən kitabta pütülgəndur.

36

Yəhoəəəaz səltənət qilidu

2Pad. 23:31-35

¹ Yəhuda zemindədikı həlk Yosiyaning oəli Yəhoəəəazni tallap, Yerusalemda atisining ornioəəə padixah kılıp tiklıdı.

² Yəhoəəəaz təhtkəə qıkkən qeoəıdə yigirmə üq yaxta idi; u Yerusalemda üq ay səltənət kıldı.

³ Misir padixahı uni Yerusalemda padixahlıktın bikar kıldı wə Yəhuda zemində bir yüz talant kümüx, bir talant altun jərımanə qoydı. □

⁴ Andin Misir padixahı Yəhoəəəazning ornioəəəə uning inisi Eliakimni Yəhuda bilən Yerusalem üstıəəə padixah kılıp, uning ismini Yəhoakimoəəəə əzgərtti; andin Nəko inisi Yəhoəəəazni Misiroəəəə elip kətti.

Yəhoakim səltənət qilidu

2Pad. 23:36-37; 24:1-7

⁵ Yəhoakim təhtkəə qıkkən qeoəıdə yigirmə bəx yaxta bolup, u Yerusalemda on bir yıl səltənət kıldı; u Pərwərdigar Hudasing nəziridə rəzil boləəanni kıldı.

⁶ Babil padixahı Nebokədnəsar uningəəə hujum kiləjili qıkip, uni mis zənjir bilən baəlap Babiləəə elip kətti.

⁷ Nebokədnəsar yənə Pərwərdigar əyidiki bir kışim əswab-buyumlarnı Babiləəəə apirip, əzining Babildiki buthanisioəəəə qoydı.

□ 35:25 «Yərəmiya ... mərsiyə okudı» — yaki «Yərəmiya... mərsiyə yazdı». □ 36:3 «bir yüz talant kümüx» — 100 talant kümüx bəlkim 3400 kilogram, bir talant altun 34 kilogram boluxı mumkin.

8 Yəhoakimning qaloqan ixliri, uning yirginqlik ixliri, uningdiki əyiblər bolsa mana, «Israil wə Yəhuda padixahlığının tarix-təzkiriliri» degən kitabta pütülgəndur. Uning oqlı Yəhoakin uning orniqə padixah boldı.

Yəhoakin saltənət kılıdu

2Pad. 24:8-17

9 Yəhoakin təhtkə qıkkən qeşida on səkkiz yaxta bolup, u Yerusalemda üç ay on kün saltənət kıldı; u Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni kıldı. □

10 Yengi yil ötkəndə, Nebokadnəsar adəm əwətip Yəhoakinni Pərwərdigar əyidiki esil buyumlar bilən birliktə Babilqə əkəldürüp, Yəhoakinning taqisi Zədəkiyani Yəhuda wə Yerusalemda üstigə padixah kılıp tiklidi. □

Zədəkiya saltənət kılıdu

2Pad. 24:18-20; 25:1-12; Yər. 52:1-30

11 Zədəkiya təhtkə qıkkən qeşida yigirmə bir yaxta bolup, Yerusalemda on bir yil saltənət kıldı;

12 u Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolqanni kıldı; Yərəmiya pəyoəmbər uningqə Pərwərdigarning səzilirini yətküzgən bolsimu, u Yərəmiyaning aldidə özini təwən kilmidi;

13 u özini Hudaning namida *bekinx* kəsimini iqküzgən Nebokadnəsardin yüz əridi; boynini kattik kılıp, Israilning Hudasi Pərwərdigarqə towa kılıp yenixkə kənglini jaħil kıldı.

14 Uning üstigə, kaħınların barlık baxlıri bilən həlkning həmmisi yat əllikləning həmmə yirginqlik ixlirini dorap, asiyliklərini axurdi; ular Pərwərdigar Yerusalemda Əzigə atəp muqəddəs kılıqan əyni buloqiwətti.

15 Ularıning ata-bowilirining Hudasi bolqan Pərwərdigar Əz həlkigə wə turaloşuqə iqini aqritkaqqa, tang səhərdə ornidin turup əlqilirini əwətip ularni izqil aqaħlandurup turdi. □

16 Biraq ular Hudaning əlqilirini mazak kılıp, səz-kalamlarını mənsitməytti, pəyoəmbərlirini zanglik kılatti; ahir berip Pərwərdigarning kəħri ərləp, kutkuzoqli bolmaydioqan dərijidə həlkning üstigə qıxtı. □

Babillar Yerusalemda wəyran kılıdu

17 Pərwərdigar xuning bilən kaldiyələning padixahını ularqə hujumqə seliwidi, padixah ularning muqəddəs əyidə yaxlırını kılıqlidi; kiz-yigitlər, kerilar, bexi aqaroqanlarqə heq iq aqritip olturmay, həmmini əltürwətti; *Huda* bularning həmmisini *Kaldiyə* padixahınıning kılıqə tapxurdi.

18 Kaldiyə padixahı Hudaning əyidiki qong-kıqik deməy, barlık qaqa-buyumlarını, xundakla Pərwərdigar əyidiki həziniləni, xuningdək padixahning wə əmədarlığınıning həzinilirini qoymay, Babilqə elip kətti.

19 Kaldiyələr Hudaning əyini kəydürwətti, Yerusalemda sepilini qeqiwətti, səhərdiki həmmə orda-qoroqanlarqə ot qoyup kəydürüp,

□ 36:9 «on səkkiz yaxta» — bəzi kona kəqürmilərdə «səkkiz yaxta» deyilidi. □ 36:10 «Yəhoakinning taqisi» — ibranıy tilidə «Yəhoakinning kəridixi». □ 36:15 «Pərwərdigar ... tang səhərdə ornidin turup... əwətip...» — Hudaning ularni baldur wə kəp kətim aqaħlanduroqanlıqını bildüridi. □ 36:16 «kutkuzoqli bolmaydioqan dərijidə» — ibranıy tilidə «dawaliqusiz dərijidə».

Yerusalemdiki barlıq qımmətlik qaqa-buyumlarni qeqip kukum-talkan kildi.

²⁰ Kiliqtin aman qaloqlanlarning həmmisini *Kaldiyə padixahi* Babilə tutkun kilip əkətti; ular taki Pars padixahlığining səltənitiqə Babil padixahi wə əwladlirining kullukida bolup turdi.

²¹ Bularning həmmisi Pərwərdigarning Yərəmiyaning wastisi bilən *aldin* eytkan *agah* sözi ixka axurulux üqün boldi. Xuning bilən zemin özige tegixlik xabat künlirigə muyəssər boldi; qünki zemin yətmix yil toxquqə harabılıktə turup «xabat tutup» dəm elip rahətləndi. □ ■

Əzra 1:1-3; Yər. 25:12; 29:10; Dan. 9:2 ²² Pars padixahi Qurəxning birinqi yili, Pərwərdigarning Yərəmiyaning aqzi arkilik eytkan sözi əməlgə axurulup, Pərwərdigarning Pars padixahi Qurəxning rohini qozoxi bilən pütün padixahlığı təwəsidi u mundaq bir jakarnamə qikardi, xundaqla uni yazma kilip püküp: —

²³ «Pars padixahi Qurəx mundaq dəydu: — Asmanlarning Hudasi boləqan Pərwərdigar yər yuzidiki barlıq padixahlıqlarning igidarqılıqini manga bərdi; U xundaqla meni Yəhuda zeminiə jaylaxkan Yerusalemda Əzige bir öy selixka buyrudi. Xuning üqün aranglarda Hudaning həlki boləqan hərkaysinglarəə bolsa, uning Hudasi Pərwərdigar uning bilən billə boləqay, u xu yərgə qixsun!» dedi.

□ **36:21 «Pərwərdigarning Yərəmiyaning wastisi bilən eytkan sözi..»** — kərsitilən bu sөz «Yər.» 25:11, 29:10 katarlik ayətlərdə tēpilidu. «zemin «xabat tutup» dəm aldi» — intayin həjwi y gəptur. Əslidə Musa pəyqəmbərgə tapxuruloqan Təwrat kanuni boyiqə («Law.» 25:4) zemin hər yəttinqi yilida bir yil («xabat yili»da) dəm elixi kerək idi — demək, uningda heq terikqilik qilixka bolmaytti. Əməliyəttə Israillar zeminni igiligəndin tartip Yərəmiya pəyqəmbərninq dəwrigiqə boləqan 490 yilda zemin heq «dəm aloqan» əməs idi. Xunga zeminning həlqtin alidəqan 70 yilliq aramlıq qərzi bar idi; həlq Babilda 70 yil sürgün boləqanda zemin ulardin, xundaqla ularning rəzillikidin «dəm aldi». Bu temida yənə «Yərəmiya»diki «qoxumqə sөz»imizni kəring. ■ **36:21** Əzra 1:1-3; Yər. 25:12; 29:10; Dan. 9:2

Əzra

Padixah Kərəxning Pərwərdigar üçün ibadəthana selixka yarlık qüxürüxi

2Tar. 36:22,23; Yər. 25:12; 29:10; Dan. 9:2

1 Pars padixahı Kərəxning birinçi yili, Pərwərdigarning Yərəmiyaning aozı arklılık eytқан sözi əməlgə axurulup, Pərwərdigarning Pars padixahı Kərəxning rohini qozoxıxi bilən pütün padixahlıki təwəsidad u mundaq bir jakarnamə qıqardı, xundakla uni yazma kılıp püküp: —

2 «Pars padixahı Kərəx mundaq dəydu: — Asmanlarning Hudasi Pərwərdigar yər yuzidiki barlık padixahlıqlarning igidarqılıkini manga bərdi; u xundakla meni Yəhuda zeminiqə jaylaxқан Yerusalemda Əzigə bir öy selixka buyrudi. □

3 Xuning üçün aranglarda Hudaning həlki bolqanlardin hərkaysinglarqə bolsa, uning Hudasi Pərwərdigar uning bilən billə bolqay, u Yəhuda zemindiki Yerusalemqə qıqsun, Israilning Hudasi Pərwərdigarning öyini salsun! U bolsa Hudadır, makani Yerusalemidur!

4 *Sürgünlüktə* qalqan həlk kəyərlərdə makanlaxқан bolsa, u Yerusalemqə qıqsun; xu yərdiki adəmlər ularqə altun, kümux, mal-mülük, qarpaylarni təminləp yərdəm bərsun wə xuningdək Yerusalemda jaylaxқан Hudaning xu öyi üçün halis hədiyələrini təkdım kılsun» — dedi. □

Qaytixka təyyarlinix

5 Xuning bilən Yəhuda wə Binyamindiki kəbilə baxlıqlari, kahınlar, Lawiy-lar, xundakla Huda tərpidin rohi qozqıtılqan barlık həlk orunliridin qoyup Yerusalemdiki Pərwərdigarning öyini *yengiwaxtin* selixka berixka təyyarlandi.

6 Ətraptiki kixilərninğ həmmisi kümux qaqa-kuqa, altun, mal-mülük, qarpaylar wə kımmət bahalıq buyumlar bilən ularni kollap kuwwətlidi, buningdin baxka sunulidilqan hərhil ihtiyariy hədiyə-qurbanlık süpitidə hərhil sowqatlarıni təkdım kıldi.

7 Padixah Kərəx Pərwərdigarning öyidiki qaqa-kuqilirinimu, yəni ilgiri Nebokadnəsar Yerusalemdin əkilip öz ilahining buthanisioqə qoyup qoyqan qaqa-kuqılarnimu elip qıkti. □ ■

8 Pars padixahı Kərəx həzinə begi Mitrədatni buyrup bu qaqa-kuqılarni aldurup qıkti; Mitrədat xularni Yəhudaning əmiri Xəxbazarqə sani boyiqə sanap tapxurup bərdi. ■

9 Qaqa-kuqılarning sani mundaq: — altun das ottuz, kümux das ming, piqak yigirmə tokkuz, □

10 altun piyalə ottuz, bir-birigə ohxax bolqan kümux piyalə tət yüz on; baxka qaqa-kuqılar bir ming. □

□ 1:2 «Yəhuda zemini» — keyinki waqıtlarda «Yəhudiyə» deyilidu. □ 1:4 «kalqan həlk» — imperiyədə tirik qalqan Yəhudiy həlki. □ 1:7 «ilgiri Nebokadnəsar Yerusalemdin əkilip öz ilahining buthanisioqə qoyup qoyqan qaqa-kuqılar» — bu wəqə «2Tar.» 36:7də taswirlinidu.

■ 1:7 2Pad. 24:13; 2Tar. 36:7 ■ 1:8 Əzra 5:14 □ 1:9 «altun das» — yaki «altun pətnus».

□ 1:10 «bir-birigə ohxax bolqan kümux piyalə tət yüz on» — yaki «süpiti təwənrək kümux piyalə tət yüz on» yaki «ikkinçi birhil kümux iyalə tət yüz on» yaki «kümux piyalə ikki ming tət yüz on». Baxkıqə təjmillərnu uqrixi mumkin.

¹¹ Barliq altun-kümüş qaça-kuça, bəx ming töt yüz. Sürgün qilinğan həlk Babilin Yerusalemə elip kelingən qəşda, Xəbzazar bu qaça-kuçılarning həmmisini elip kəlgənidi.

2

Birinçi ketim qaytқан Yəhudalar ••• «Nəh.» 7:6-73ni kərüng

¹ Təwəndikilər Nebokadnəsar tərpidin Babilə sürgün qilinğan Yəhudiyə əlkisidikilərdin, ularning əwladliri qaytip kelip, Yerusalem wə Yəhudiyəgə qıqip, hər biri öz xəhirlirigə kətkənlər: —

² — ular Zərubbabəl, Yəxua, Nəhəmiya, Seraya, Rəilaya, Mordikay, Bilxan, Mispar, Bigway, Rəhum wə Baanahlar bilən billə qaytip kəldi. Əmdi İsrail həlqining iqidiki ərkəklərnin sani təwəndikiqə: —□

³ Paroxning əwladliri ikki ming bir yüz yətmix ikki kixi;

⁴ Xəfatiyaning əwladliri üq yüz yətmix ikki kixi;

⁵ Arahning əwladliri yəttə yüz yətmix bəx kixi;

⁶ Paħat-Moabning əwladliri, yəni Yəxua bilən Yoabning əwladliri ikki ming səkkiz yüz on ikki kixi;

⁷ Elamning əwladliri bir ming ikki yüz əllik töt kixi;

⁸ Zattuning əwladliri tokkuz yüz kirik bəx kixi;

⁹ Zakkayning əwladliri yəttə yüz atmix kixi;

¹⁰ Banining əwladliri altə yüz kirik ikki kixi;

¹¹ Bibayning əwladliri altə yüz yigirmə üq kixi;

¹² Azgadning əwladliri bir ming ikki yüz yigirmə ikki kixi;

¹³ Adonikamning əwladliri altə yüz atmix altə kixi;

¹⁴ Bigwayning əwladliri ikki ming əllik altə kixi;

¹⁵ Adinning əwladliri töt yüz əllik töt kixi;

¹⁶ Həzəkiyaning jəmətidin bolğan Aterning əwladliri tokşan səkkiz kixi;

¹⁷ Bizayning əwladliri üq yüz yigirmə üq kixi;

¹⁸ Yorahning əwladliri bir yüz on ikki kixi;

¹⁹ Həxumning əwladliri ikki yüz yigirmə üq kixi;

²⁰ Gibbarning əwladliri tokşan bəx kixi;

²¹ Bəyt-Ləhəmlilər bir yüz yigirmə üq kixi;

²² Nitofalilər əllik altə kixi;

²³ Anatotluklar bir yüz yigirmə səkkiz kixi;

²⁴ Azmawətlilər kirik ikki kixi;

²⁵ Kiriət-Arimliklər, Kəfirahliklər wə Bəerotluklar bolup jəmiy yəttə yüz kirik üq kixi; □

²⁶ Ramahliklər bilən Gebaliklər jəmiy altə yüz yigirmə bir kixi;

²⁷ Mikmaxliklər bir yüz yigirmə ikki kixi;

²⁸ Bəyt-Əlliklər bilən ayiliklər jəmiy ikki yüz yigirmə üq kixi;

²⁹ Neboliklər əllik ikki kixi;

³⁰ Magbixning əwladliri bir yüz əllik altə kixi;

³¹ İkinçi bir Elamning əwladliri bir ming ikki yüz əllik töt kixi;

³² Hərimning əwladliri üq yüz yigirmə kixi;

□ 2:2 «Seraya» — yaki «Səraya». □ 2:25 «Kiriət-Arimliklər» — yaki «Kiriət-Yearimliklər».

- 33 Lod, Hədid və Ononing əvladliri jəmiy yəttə yüz yigirmə bəx kixi; □
 34 Yeriholuqlar üç yüz kırık bəx kixi;
 35 Sinaahning əvladliri üç ming altə yüz ottuz kixi.

Qayıp kəlgən kaşınlar və Lawiylar

- 36 Kaşınların sanı təwəndikiqə: — Yəxua jəmətidiki Yədayaning əvladliri tokkuz yüz yətmix üç kixi;
 37 Immərning əvladliri bir ming əllik ikki kixi;
 38 Paxhurning əvladliri bir ming ikki yüz kırık yəttə kixi;
 39 Hərinning əvladliri bir ming on yəttə kixi.
 40 Lawiyların sanı təwəndikiqə: — Hodawiyaning əvladliridin, yəni Yəxua bilən Kadmiyəlning əvladliri yətmix tət kixi;
 41 Oğzəlkəxlərdin: — Asafning əvladliri bir yüz yigirmə səkkiz kixi.
 42 Dərwaziwənlərnin nəsəlidin: — Xallumning əvladliri, Aterning əvladliri, Talmönning əvladliri, Akkubning əvladliri, Hatitaning əvladliri bilən Xobayning əvladliri jəmiy bir yüz ottuz tokkuz kixi.

Qayıp kəlgən mükəddəs jay və xah jəmətidiki hizmətkarlar

- 43 İbadəthana hizmətkarlırı təwəndikiqə: — Zihaning əvladliri, Hasufaning əvladliri, Tabbəotning əvladliri, □
 44 Kiroşning əvladliri, Siyahəning əvladliri, Padonning əvladliri,
 45 Libanağning əvladliri, Həgabəğning əvladliri, Akkubning əvladliri,
 46 Həgabning əvladliri, Xamlayning əvladliri, Hənaning əvladliri, □
 47 Giddəlning əvladliri, Gəhərnin əvladliri, Reayahning əvladliri,
 48 Rəzinning əvladliri, Nikodaning əvladliri, Gazzamning əvladliri,
 49 Uzzaning əvladliri, Pasiyaning əvladliri, Bisayning əvladliri,
 50 Asnağning əvladliri, Məunimning əvladliri, Nəfussimning əvladliri,
 51 Bakbukning əvladliri, Həkufaning əvladliri, Harhurning əvladliri,
 52 Bazlutning əvladliri, Məhədaning əvladliri, Harxaning əvladliri,
 53 Barkosning əvladliri, Siseraning əvladliri, Temahning əvladliri,
 54 Nəziyaning əvladliri bilən Hatifaning əvladliri.
 55 Sulaymanning hizmətkarlırining əvladlırining sanı təwəndikiqə: — Sotayning əvladliri, Sofərətning əvladliri, Pirudaning əvladliri,
 56 Yaalağning əvladliri, Darkonning əvladliri, Giddəlning əvladliri,
 57 Xəfətiyaning əvladliri, Hattilning əvladliri, Pəkərət-Həzzibaimning əvladliri bilən amining əvladliri.
 58 İbadəthana hizmətkarlırı və Sulaymanning hizmətkarı boləqanların əvladliri jəmiy üç yüz tokşan ikki kixi.

Kelip qıxixi nəniq kixilər ••• «Nəh.» 7:61-65ni kərüng

- 59 Təwəndiki kixilər Təl-Melağ, Təl-Harxa, Kerub, Addan və Immərdin kəlgən bolsimu, ləkin ular əzlrining ata jəmətining yəni nəşəbining İsrail adimi ikənlikini ispatlap bərləmid.

□ 2:33 «Lod, Hədid və Ononing əvladliri...» — yəki «Lodliqlar, Hədidliqlar və Onoluqlar...». □ 2:43 «İbadəthana hizmətkarlırı» — İbraniy tilidə «Nətinylar». Məniş bəlkim «beoşxlanəqlar». Ularning əjdadlırı bəlkim «Gibeonluqlar» idi. «Yəxua» 9:27ni və «1Tar.» 9:2ni kərüng. □ 2:46 «Xamlay» — yəki «Xalmay».

60 Bular Delayaning əwladliri, Tobiyaning əwladliri wə Nikodaning əwladliri bolup, jəmiy altə yüz əllik ikki kixi;

61 kaħinlarning əwladliri iqidə Habayaning əwladliri, Kozning əwladliri bilən Barzillayning əwladliri bar idi; Barzillay Gileadlık Barzillayning bir kizini alzoaqa ularning eti bilən ataloqanidi. □

62 Bular jəmətining nəşəbnamisini izdəp tapalmidi; xunga ular «napak» həsəblinip kaħinliktin kalduruldi.

63 Waliy ularoqa: — Urim wə tummimni kətürgüqi kaħin arimizda hizməttə boluquqə «əng muqəddəs yiməklilər»gə eşiz təgküzməysilər, dedi. □

Kaytip kəlgüqilərnin omumiy sani ••• «Nəh.» 7:66-69ni kərüng

64 Pütün jəmət jəmiy kirik ikki ming üq yüz atmix kixi;

65 buningdin baxqa ularning yənə yəttə ming üq yüz ottuz yəttə qul-dedikini bar idi; yənə ikki yüz ər-ayal oşəzəlqisi bar idi.

66 Ularning yəttə yüz ottuz altə eti, ikki yüz kirik bəx keqiri,

67 tət yüz ottuz bəx təgisi wə altə ming yəttə yüz yigirmə exiki bar idi.

Muqəddəs əy üqün təqdim qilinoqan mal-mülüklər ••• «Nəh.» 73-70:7nimu kərüng

68 Jəmət kəttiwaxliridin bəziliri Yerusalemoqa wə Pərwərdigarning öyigə kəlgən qaşda, Hudaning xu öyi əsli ornioqa yengiwaxtin selinixi üqün qin kənglidin sowoqatlarıni təqdim kildi.

69 Ular əzlining qurbioqa qarap qurulus həzinisigə atmix bir ming darik altun, bəx ming mina kümüx wə yüz qur kaħin toni təqdim kildi. □

70 Xuningdin keyin kaħinlar, Lawiylar wə bir qisim həlk qoxulup, oşəzəkəxlər, dərwaziwənlər, ibadəthana hizmətkarlıri öz xəhərlirigə imkanlaxti; qaloqan İsrail həlkining həmmisi öz xəhərlirigə imkanlaxti. □

□ **2:61 «Kozning əwladliri»** — yaki «Hakkozning əwladliri». □ **2:63 «Waliy»** — ibraniy tilidiki «Tırxata» əslidə Pars tili bolup, mənisi bəlkim «janabliri». «urim wə tummim» — alahidə birhil taxlar. U kaħin kiygən «əfod»ning yanquqida (qoxenda) turidu. Bu taxlar arqılık İsrail həlki Hudadin yol sorisa bolatti. «Mis.» 28:28-30ni kərüng. «Urim wə tummimni kətürgüqi kaħin arimizda hizməttə boluquqə» — mənisi bəlkim: (1) urim wə tummim Babilda sürgün boləjan waqtda yoqap kətkən boluxi mumkin; (2) tepiloqini bilən ularoqa təbir berip mənisini qüxəndüridoqan kaħin tehi qıqmidi. □ **2:69 «darik»** — (yaki «drahma») — muxu yərdə u Pars imperiyəsidi ki birhil altun tənggə; muxu yərdə bularning jəmiy kimmitti bəlkim 400-500 gram altun idi; «mina» birhil kümüx tənggə, 60 xəkəlgə yaki «talant»tin atmixtin birigə barawər idi. Muxu yərdə kümüxnin jəmiy eşirliki bəlkim 1800-2700 kilogramqə idi. □ **2:70 «Xuningdin keyin kaħinlar, Lawiylar... İbadəthana hizmətkarlıri öz xəhərlirigə imkanlaxti; qaloqan İsrail ... öz xəhərlirigə imkanlaxti»** — bu ayətnin mənisi bəlkim: (1) Kaħinlar, Lawiylar katarlıqlər özigə yengiwaxtin təqsim qilinoqan xəhərliridə imkan tutti, yaki Yerusalemdiki hizməttə bolux üqün yeruslemoqa yəqin boləjan, xundakla ularoqa təqsim qilinoqan xəhərlərdə imkanlaxti; (2) Lawiylardin baxqa İsrailar, yəni on ikki qəbilidin kaytip kəlgənlər əslidə özigə has xəhərlirigə imkanlaxti yaki yengiwaxtin ularoqa təqsim qilinoqan xəhərlərdə imkanlaxti. Kəp xəhər-yezilər wayran boləoaqqa, yaki yat əllərnin igidarqılıqi astida boləoaqqa, bəlkim hərhil imkaniyət təng boluxi mumkin idi.

3

Qurbangahning yengiwaxtin selinixi

¹ İsrail həkhi hərəkaysisi öz xəhərliridə makanlaxkanıdi; yəttinqi ayəyə kəlgəndə, həkhi bir adəmdək bolup Yerusaleməyə yioşildi.

² Yozadakning oşli Yəxua bilən uning kahin kerindaxliri, Xəaltəlning oşli Zərubbabəl wə uning kerindaxlirining həmmisi orunliridin kərup, Hudaning adimi Musa pütkən xanun kitabida pütülginidək Pərwərdigarəyə köydürmə qurbanlik sunux üqün İsrailning Hudasing qurbangahini selixkə kirixti. ■

³ Gərgə ular xu yərlik həkhlərdin qorqsimu, lekin qurbangahni əslidiki uli üstigə selip, uningda Pərwərdigarəyə atap ətigənlik wə kəqlik köydürmə qurbanlik ötküzüxkə kirixti. ■

⁴ Ular yənə *mukəddəs kanunda* pütülgini boyiqə «kəpilər heyti»ni ötküzüp, hər küni bəlgiləngən tələpkə muwapiq san boyiqə künlük köydürmə qurbanlikni sunuxatti. ■

⁵ Xuningdin keyin ular yənə hər künlük köydürmə qurbanliklar, yengi ay qurbanliki wə Pərwərdigarning barlik mukəddəs dəp bəkitilgən heytliri üqün təqdim kilinidəyan köydürmə qurbanliklarni, xuningdək hər bir kixining kənglidin Pərwərdigarəyə atap sunidəyan ihtiyariy qurbanliklirini sunup turatti. ■

⁶ Xundaq kilip ular yəttinqi ayning birinqi künidin baxlap, köydürmə qurbanliklarni Pərwərdigarəyə atap sunuxkə baxlidi; lekin Pərwərdigarning öyining uli tehi selinmidi.

⁷ Ular taxqilar bilən yəziqçilarəyə pul tapxurdi wə xundaqla Pars padixahi Qorəxning ijaziti bilən Yəzidonluqlar bilən Turluqlarəyə kedir yəziqini Liwandin *Ottura* dengiz arkilik Yoppaəyə əkəldürüx üqün ularəyə yimək-iqmək wə zəytun meyini təminlidi.

Mukəddəs ibadəthanining yengiwaxtin selinixi

⁸ Jamaət Yerusalemdiki Hudaning öyigə kəlgəndin keyin ikkinqi yili ikkinqi ayda Xəaltiyəlning oşli Zərubbabəl, Yozadakning oşli Yəxua wə ularning kahin wə Lawiy kerindaxlirining qaldisi, xuningdək sürgünlüktdin kaytip Yerusaleməyə kəlgənlərnin həmmisi quruluxta ix baxlidi; ular yənə yigirmə yaxtin axkan Lawiylarni Pərwərdigarning öyini selix quruluxiəyə nəzarətqiliklə köydi.

⁹ Yəxua wə uning oşulliri həm kerindaxliri, Kadmiyə bilən uning oşulliri, yəni Yəhudaning əwladliri Hudaning öyidə ixləyidəyan ixqilarni nəzarət kilixkə bir niyəttə atlandi; Hənədədning oşulliri, ularning oşullirimu wə kerindax Lawiylar ularəyə yardəmləxti. □

¹⁰ Tamqilar Pərwərdigarning öyigə ul salidəyan qəşadə kahinlar has kiyimlirini kiyip, kanaylirini qelip, Asafning əwladliri boləyan Lawiylar jəngjəng qelip, həmmisi katar-katar səp bolup turəyuzuldi; ular Dawut bəlgiləngən kərsətmilər boyiqə Pərwərdigarəyə Həmdusana oquxti.

¹¹ Ular Pərwərdigarəyə atap əzərə: — «Pərwərdigar məhribandur, uning İsrailəyə boləyan məhİR-muħəbbiti mənggülyüktür» dəp həmdusana wə rəhmət-təxəkkür eytixti. Bu qəşadə Pərwərdigarning öyining uli selinip boləqəqkə, halayik Pərwərdigarni mədhiyiləp towlap təntənə kilixti. ■

■ 3:2 Kən. 12:5, 6 ■ 3:3 Qel. 28:3 ■ 3:4 Law. 23:34; Qel. 29:12 ■ 3:5 Qel. 28:11-15; Nəh. 10:34 □ 3:9 «Yəhudaning əwladliri» — «Yəhuda» muxu yardə bəlkim «Hodawiya» dəgən isimning warianti boluxi mumkin (2:40ni kərüng). «bir niyəttə atlandi» — ibraniy tilida: «bir adəmdək bolup ornidin turdi». ■ 3:11 Zəb. 136

¹² Lakin kahinlardin, Lawiylardin və jəmət baxlıklaridin nurojunliri, yəni əslidə ilgiriki öyni kərgən nurojun kəri adəmlər kəz aldida selinoğan bu öyning ulioğa qarap, ün selip yioqlap ketixti; nurojun baxқа kixilər huxal bolup təntənə kəlip toxlaxti; □

¹³ wə həlk hətta kimləarning təntənə kilixiwatқанliқи bilən kimləarning yioqlawatқанliқini ayriwalalmay kaldi; qünki jamaət təntənə kəlip kattik toxlaxti; wə bu awaz yirak-yiraklaroğa anglinatti.

4

Öyni yengiwaxtin selixning toskunluққа uqrixi

¹ Yəhuda wə Binyamindiki rəkiqlər sürgünlüktin qaytip kəlgənlər İsrailning Hudasi Pərwərdigaroğa atap öyni yengiwaxtin salmaqқikən, degən gəpni anglap,

² Zərubbabəl wə jəmət baxlıqliri bilən kəruxüp: — Biz silər bilən billə salayli; qünki bizmu silərgə ohxaxla siləarning Hodayinglarni izləp, bizni bu yərgə əkəlgən Asuriyə padixahı Esar-Haddonning künliridin tartip uningoğa qurbanlıq sunup keliwatimiz, deyixti. ■

³ Lakin Zərubbabəl, Yəxua bilən İsrailning baxқа jəmət baxlıqliri ularoğa: — Hodayimizoğa öy selixta siləarning biz bilən heqқandaқ alaқənglar yok; bəlki Pars padixahı Qorəx bizgə buyruoqandəк, pəқət biz özimizla İsrailning Hudasi boloğan Pərwərdigaroğa öy salimiz, deyixti. ■

⁴ Xuningdin keyin xu yərdiki ahalə Yəhudalarning qolini ajiz kəlip, ularning quruluх kilixioğa kaxila tuoқdurup turdi.

⁵ Ular yənə Pars padixahı Qorəxning barlıq künliridin taki Pars padixahı Darius təhtkə olturoğan waқitқiqə, daim məslihətgilərnə setiwelip, Yəhudalar bilən kərixip, quruluх nixanini buzuxқа urunup turdi. □

Rəkiqləarning Yəhudalar üstidin ərz kəlixi

⁶ Aħaxweroх təhtkə qıққан dəsləpki waқitlarda ular uningoğa Yəhudiyə wə Yerusalem ahalisi üstidin bir ərznamə yazdi. □

⁷ Xuningdəк Artəhxaxta künliridə Bixlam, Mitridat, Tabəəl wə ularning qaloğan xeriklirimu Pars padixahı Artəhxaxtaoğa aramiy tilida bir ərz hetini yazdi; hət aramiy tilidin tərjimə kəlinди. □

□ **3:12 «öyni kərgən nurojun kəri adəmlər ... ün selip yioqlap ketixti»** — bəziləarning yioqlixi huxallıktin boldi; bəziləarning «Bu öy əslidiki oydaқ həywətlilik bolmaydioğan boldi» dəp oylap həsrət-qayoqudin boldi («Həg.» 2:3ni kəring). ■ **4:2** 2Pad. 17:29-41 ■ **4:3** Əzra 1:1, 2, 3 □ **4:5 «Pars padixahı Darius»** — miladiyədin ilgiriki 522-486-yillarda Pars təhtigə olturoğan. □ **4:6 «Aħaxweroх»** — bəzi alimlar Pars imperatori boloğan muxu «Aħaxweroх»ni «Ksərkis I» ning əzi xu (miladiyədin ilgiriki 486-464-yillar), dəp qaraydu. Biraқ ispat barki, «Aħaxweroх» yaki «Ksərkis» degən sөz əslidə isim əməs, bəlki Pars imperatorining omumiy bir unwani idi. Xunga biz «Aħaxweroх» dəp ataloğan padixahni Kambisis (miladiyədin ilgiriki 529-521-yillar), dəp qarayviz. □ **4:7 «Artəhxaxta»** — «Artəhxaxta» bilən «Artəksərkis» bir adəmnin nami bolup, tarihta u «Artəksərkis» degən (grekqə) ismi bilən tonuloğan. Bu padixah Kambisis wə Darius Histaspis (miladiyədin ilgiriki 522-486-yillar) arilikida ətkən bolsa kerək. Xunga u: (1) Kambisisni oltürüp təhtini tartiwaloğan «Smərdis» degən jadugərnə (yəttə ay təhtkə olturoğan) yaki bolmisa: (2) Kambisis imperator bilən birlikdə həkümranlıq kəloğan bizgə hazır naməlum «Artəhxaxta» (Artəksərkis) isimlik baxқа birsini kərsitixi mumkin. U keyinki alamxumul imperator «Artəksərkis» (miladiyədin ilgiriki 486-425-yillar) boluxi mumkin əməs; qünki xu kixi 24-ayəttə tiloğa elinoğan Darius imperatoridin **keyin** həkümranlıq kəldi.

8 Waliy Rəhüm bilən diwan begi Ximxay padixah Artahxaxtaoşa Yerusalem üstidin təwəndikidək ərznamə yazdı: — □

9 «Məzkur məktupni yazoşanlardin, waliy Rəhüm, katip begi Ximxay wə ularning baxka həmrəhliri boləşan sorəqçilər, mupəttixlər, mənəpədarlar, katiplar, arkiwiliklər, Babilliklər, Xuxanliklər, yəni Elamiylar □

10 wə uluş janabiy Osnappar Samariyə xəhriyə wə Əfrat dəryaning muxu tərpidiki baxka yərlərgə orunlaxturoşan əhalimu bar □

11 (mana bu ularning padixahka yazoşan hetining kəqürülmisi) — əzlrining dəryaning muxu tərpidiki hizmətkarlıridin padixah aliliri Artahxaxtaoşa salam!

12 Padixah aliylirigə məlum bolsunki, əzliri tərəptin biz tərəpkə kəlgən Yəhudiylar Yerusaleməyə kelixti; ular axu asiy wə sesik xəhəri kuruwatidu, ulini yasap püttürdi, sepilni yasap qıkti wə sepilning ullirini bir-birigə ulap yasawatidu. □

13 Əmdi uluş padixah aliylirigə xu məlum boləşayki, mubada bu xəhər onglansa, sepil pütüzülsə, ular baj tapxurmaydıoşan, olpan təliməydiəşan wə parək tapxurmaydıoşan boluwatidu, bundək ketiwərsə padixahlarıning həziniyəgə səzsiz ziyan bolidu.

14 Biz ordining tuzini yəp turup, padixahimizning bundək bihərmət kilinixioşə qarap turuximizəyə kət'iy toşra kəlməydu, xu səwəbtin padixahimizəyə məlum kilixkə jür'ət kilduk. □

15 Xuning üqün aliylirining ata-bowilirining tarihnamisini sürüxtə kilixlirini təxəbbus kilimiz; sili tarihnamidin bu xəhərnin əhwalini bilip, uning padixahlarəşimu, hərəkəysi ölkilərgəşimu ziyan yətküzüp kəlgən asiy bir xəhər ikənlikini, kədimdin tartip bu xəhərdikilər aqdurmiqilik tərtoşanlikini bilgəyła; dəl xu səwəbtin bu xəhər wəyran kilinoşanidi.

16 Xunga biz aliylirioşə xuni ukturmakqimizki, əgər bu xəhər qurulsə, sepilliri pütüzülsə, undəkta silining dəryaning muxu tərpidiki yərlərgə həqkandək igidarqilikliri bolmay qalidu».

Padixahning ix tohtitilsun dəp yarlık qüxürüxi

17 Padixah mundək jawab yollidi: —

«Waliy Rəhüm, diwan begi Ximxayəyə wə Samariyə həm Dəryaning xu tərpidiki baxka yərlərdə turuxluk həmrəhliringlarəyə salam! □

□ **4:8** «...Yerusalem üstidin təwəndikidək ərznamə yazdı» — bu ayətin baxlap 6:18giyə «Əzra»ning tekisti aramiy tilida yeziləşan. □ **4:9** «...sorəqçilər, mupəttixlər, mənəpədarlar, katiplar...» — yaki «...Dinayliklər, Afarsatkiliklər, Tarpəlliklər, Arfasliklər,...». «Xuxanliklər, yəni...» — yaki «Susa (xəhiri)dikilər, yəni...». □ **4:10** «Uluş janabiy Osnappar» — Osnappar bolsa Asuriyə imperatori «Axurbanipal»ning aramiy tilidiki nami. U miladiyədin ilgiri 669-yili atisi Esarhadonning təhtigə warislik kildi; miladiyədin ilgiri 645-yilliri ətrapida u Elamning paytəhti Xuxanni ixəşal kilip, uningdiki puqralardin bəziləni Samariyəyə, xundəkta ottura xərktiki baxka yərlərgə sürgün kildi. «dərya» — məzkur kitabta muxu yərdin baxlap «dərya»

«Əfrat dəryasi»ni kərsitidu; «muxu tərpi» — qərbiy tərpi, əlwəttə. □ **4:12** «sepilni yasap qıkti wə sepilning ullirini bir-birigə ulap yasawatidu» — muxu gəp birinçidin əz-zigə zit kelidu. Qandəkşigə sepil ulliri tehi «bir-birigə ulanmay» turup sepil yasilip bolidu? 13-ayəttə hatiriləşən əz bəyanlırimu ularning xu səzigə rəddiyə bolidu. İkkinçidin, bu səzlər pütünləy yaləşan. Yəhudi yəhki pəkət ibadətəşana (Korəş padixahning əslidiki yarlık boyiqə) quruwatatti. Sepilning əzi bolsa, harəbilik əhwalda idi. Məsilan «Nəş» 1:3ni kərugə. □ **4:14** «bundək bihərmət kilinixioşə...» — yaki «bundək ziyan tartixioşə...». □ **4:17** «Dəryaning xu tərpi» — Əfrat dəryasining qərbiy tərpi.

18 Silərning bizgə yazoqan ərz hetinglar mening aldimda enik kılıp oqup berildi. □

19 Təxürüp körüxnı buyruwidim, bu xəhərning dər wəkə kədimdin tartip padixahlaroqə qarxi qıqıp isyan kəzoqıoqan, xəhərdə daim asiylik-kəzoqıləng kətürüxtək ixlarning bolup kəlgənliki məlum boldi.

20 İlgiriki wəqitlarda küdrətlik padixahlar Yerusalemoqə həkümranlik kılıp, Dəryaning xu tərpidiki pütün yərlərnı idarə kılıp kəlgən, ular xularoqə bekinip baj, olpan wə parikini tapxurup kəlgənlikən.

21 Əmdi silər buyruq qıxürüp u həlkni ixtin tohtitinglar, məndin baxkə yarlık qıxürülmigüqə, bu xəhərnı yengiwaxtin kurup qıqıxkə bolmay-dioqanlıki ukturunglar.

22 Bu ixni ada kilmay kəlixtin pəhəs bolunglar; padixahlaroqə ziyan kəltüridioqan apət nemixkə küqiyweridikən?».

23 Padixah Artahxaxtaning yarlıkining kəqürülmisi Rəhumoqə, diwan begi Ximxay həm ularning həmrahlirioqə oqup berilixi bilənla, ular alman-talman Yerusalemdiki Yəhudaların gəxioqə qıqıp, hərbiy küq ixlitip, ularnı ixni tohtitixkə məjbur kildi.

24 Xuning bilən Yerusalemdiki Hudaning əyidiki ixlər tohtidi; ix taki Pars padixahı Darius təhtkə qıqıp ikkinqi yiliqiqə tohtaqlıq kəldi.

5

Mukəddəs əyni yənə bir qetim yengiwaxtin selix

1 Bu qəoqda pəyoqəmbərlər, yəni Həqay pəyoqəmbər bilən İddoning oqlı Zəkəriya pəyoqəmbər Yəhudiyə wə Yerusalemdiki Yəhudiyalaroqə bəxarət berixkə baxlıdi; ular İsrailning Hudasing namida ularoqə bəxarət berixti.

2 Xuning bilən Xealtiyəlning oqlı Zərubbabəl wə Yozadakning oqlı Yəxua kəpup Yerusalemdiki Hudaning əyini yengiwaxtin selixkə baxlıdi; Hudaning pəyoqəmbərliri ular bilən billə bolup ularoqə yardəm bərdi.

3 Xu qəoqda Dəryaning qəərb tərpining bax waliysi Tattinay bilən Xetar-Boznay həm ularning həmrahliri ularning yəniqə kelip: «Kim silərgə bu əyni yengiwaxtin selixkə, bu kuruluxni püttürüxkə buyruq bərdi?» dəp soridi. □

4 Ular yənə: «Bu kuruluxkə məs'ul boləuqılarning ismi nemə?» dəp soridi.

5 Ləkin Hudaning nəziri Yəhuda aqsakallirining üstidə idi, xunga bax waliy kətarlıklar padixah Dariuskə məlum kıləuqə, xundakla uningdin bu həktə birər jawab yarlık kəlgüqə ularning kurulux ixini tosmidi.

Padixah Dariuskə yənə bir ərz məlum kılınixi

6 Dəryaning qəərb tərpining waliysi Tattinay bilən Xetar-Boznay həm ularning həmrahliri, yəni Dəryaning qəərb tərpidiki afarsaklıklar padixah Dariuskə hət əwətti; hətning kəqürülmisi mana təwəndikidək:

7 Ular padixahkə əwətkən məlumatta mundaq deyilgən: «Darius aliylirioqə qəngkur aman-esənlik boləqay!

8 Padixahimizəqə xu ix yetip məlum bolsunki, biz Yəhudiyəgə, uluq Hudaning əyigə berip kərdukkı, xu əy yoqan taxlar bilən yasiliwatidu,

□ 4:18 «aldimda enik kılıp oqup...» — yaki «aldimda tərjimə kılınip oqup....». ■ 5:1 Həq. 1:1; Zək. 1:1 □ 5:3 «bu kuruluxni...» — yaki «bu tamni...».

tamlirioşa limlar ötküzülüp selinmaqta; bu quruluş tez sürəttə onguxluk elip beriliwetiptu. □

⁹ Andin biz u yərdiki aqsakallardin: — Kim silərgə bu əyni selixqa, bu quruluşni püttürüxkə buyruq bərdi? — dəp soriduk.

¹⁰ Wə aliylirioşa məlum bolsun ügün ularning ismlirini soriduk, xuningdək ularning baxlıqlirining ismlirini pütüp hatiriliməkçi iduk.

¹¹ Ular bizgə: «Biz asman-zeminning Hudasining qulliri, biz hazır buningdin uzun yillar ilgiri selinoşan əyni yengiwaxtin seliwatimiz. Muxu əyni əslidə İsrailning uluşi bir padixahı salduroşanidi.

¹² Ləkin ata-bowilirimiz asmandiki Hudaning özəzini kəltürüp qoyoşaqqa, Huda ularni Kaldiyəlik Babil padixahı Nebokadnəsarning qolioşa tapxuroşan; u bu əyni qakturuwetip, həlkni Babiloşa tutqun kılıp əkətkən. ■

¹³ Ləkin Babil padixahı Qorəxning birinçi yili padixah Qorəx Hudaning bu əyni yengiwaxtin selixqa yarlık quxürgən. ■

¹⁴ Wə Nebokadnəsar Yerusalemdiki bu ibadəthanidin elip Babil buthanisioşa apirip qoyoşan Hudaning əyidiki altun-kümüş qaça-kuqilarnimu padixah Qorəx ularni Babil buthanisidin əpqiqturup, Xəbzazar isimlik bir kixigə tapxuroşan; u uni bax waliy kılıp təyinligənidi ■

¹⁵ həm uningə: — Bu qaça-kuqilarni elip ularni Yerusalemdiki ibadəthanioşa apirip qoyoşin; Hudaning əyi əsli jayıoşa yengiwaxtin selinsun, dəp buyruoşan.

¹⁶ Andin xu Xəbzazar degən kixi kelip, Yerusalemdiki Hudaning əyigə ul saloşan; ənə xu wəqittin baxlap hazırəiqə yasiliwatidu, tehi pütmidu» dəp jawap bərdi.

¹⁷ Əmdi aliylirioşa layik kərünsə, padixahimizning xu yərdə, yəni Babildiki həzinini ahturup bəxixini, u yərdə padixah Qorəxning Yerusalemdiki Hudaning əyini yengiwaxtin selix toşrisida quxürgən yarlıkining bar-yoklukini təxürüp bəxixini soraymiz həm padixahimizning bu ix toşrisida öz iradisini bizgə bildürüp qoyuxini etünimiz».

6

Padixah Dariusning ilgiriki padixahning yarlıkını tepixi

¹ Andin padixah Darius Babildiki dələt-baylıklar saklanoşan «Arhiplar əyi»ni təxürüp qixixqa yarlıqlarni quxürdi. □

² Media əlksidiki Ahmeta kəl'əsidin bir oram kəqəz tepildi, uningda mundaq bir hatirə pütülgən: □

³ «Padixah Qorəxning birinçi yili, padixah Qorəx Yerusalemdiki Hudaning əyigə dair mundaq bir yarlık quxüridu: — «Kurbanlıq sunulidəşan orun bolux ügün bu əy yengiwaxtin selinsun; uli puhta selinsun, əyning igizliki atmix gəz, kəngliki atmix gəz bolsun. □

□ 5:8 «...tez sürəttə onguxluk elip beriliwetiptu» — yaki «...əstayidillik bilən onguxluk elip beriliwetiptu». ■ 5:12 2Tar. 36:16-21 ■ 5:13 2Tar. 36:22,23; Əzra 1 ■ 5:14 Əzra 1:8 □ 6:1 «Arhiplar əyi» — aramiy tilida «Oram arhiplar əyi». □ 6:2 «Ahmeta» — tarihta bu kəl'ə adəttə «Əkbatana» degən nami bilən tonuloşan. □ 6:3 «Əyning igizliki atmix gəz, kəngliki atmix gəz...» — Mukəddəs Kitabta ixtililgən «gəz» kolning jəynəktin barmaqning uqişiqə boləşan ariliki (təhminən 45 santimetr) idi.

4 Üç kəwət yoojan tax, bir kəwət yengi yaojaq bilən selinsun, barlık hirajət padixahlik həzinisidin qıqım kılinsun.

5 Əslidə Nebokadnəsar Yerusalemdiki ibadəthanidin elip Babiləja apirip qoyjan, Hudaning əyidiki altun-kümüş qaqa-kuqılarning həmmisi qayturup kelinip, Yerusalemdiki ibadəthanoja qaytidin yətküzülüp, hərbi öz jayıoja qoyulsun; ular Hudaning öyigə quyulsun!».

Padixahning mukəddəs əyni dawamlıq yengiwaxtin selixka buyruk qüxürüxi

6 *Dariustin yarlık qüxürülüp:* «— Xunga, i dəryaning xu tərpining bax waliysi Tattınay wə Xetar-Boznay həm silərning həmrahlırlar, yəni Dəryaning xu tərpidiki afarsaklıklar, əmdi silər u yərdin neri ketinglar! □

7 Hudaning əyining quruluhi bilən karinglar bolmisun; Yəhudiylarning bax waliysi bilən Yəhudiylarning aqsakallirining Hudaning bu əyini əslidiki ornioja selixioja yol qoyunglar.

8 Xuningdək mən Hudaning bu əyining selinixi üçün Yəhudalarning aqsakalliri toquruluk silərgə buyruk qüxürdumki: — Dəryaning qarib tərpidin, padixahlik həzinisigə tapxurulojan baj kirimidin silər keqiktürməy xu adəmlərgə toluq hirajət ajritip beringlar, quruluh heq tohtap qalmisun. □

9 Ularəja nemə kerək bolsa, jümlidin asmandiki Hudaəja keydürmə qurbanlik sunuxka, məyli ərkək torpaq bolsun, koqkar yaki kozilar bolsimu, xular berilsun; yənə Yerusalemdiki kahinlarning bəlgiligini boyiqə buoqday, tuz, xarab yaki zəytun maylar bolsun xularning birimu kəm kılınmay, hər küni təmin etip turulsun.

10 Xuning bilən ular asmandiki Hudaəja huxbuy qurbanliklarni kəltürüp, padixahka wə padixahning əwladlırioja uzun əmür tilisun. □

11 Mən yənə buyruymənkı, kimki bu yarlıknı əzgərtsə, xu kixining əyining bir tal limi suquruwelinip tikləngəndin keyin, xu kixi uningəja esip mihlap qoyulsun, əyi əhləthanoja aylanduruwetilsun! □

12 Wə Əzizing namini xu yərdə qaldurojan Huda muxu Yerusalemdiki əyini əzgərtixkə yaki buzuxka qol uzartқан hərқандақ padixah yaki həlkni həlak kilsun! Mən Darius muxu yarlıknı qüxürdum, əstayidillik bilən bəja kəltürülsun!» deyildi.

Ibadəthaning pütüzülüxi

13 Andin Dəryaning qarib tərpining bax waliysi Tattınay, Xetar-Boznay wə ularning həmrahlıri padixah Dariusning əwətkən yolyorukı boyiqə əstayidillik bilən xu ixni bəja kəltürdi.

14 Yəhudiylarning aqsakalliri quruluhi dawamlaxturup, Hağay pəyojəmbər wə İddoning oşli Zəkəriyaning bəxarət bərixli bilən xu ixta ronak tapti. Ular İsrailning Hudasing əmri boyiqə, xundakla Korəx, Darius wə Artaxaxta qatarlık Pars padixahlırlirining əmri boyiqə ixləp, əyni yengiwaxtin qurup qıqix ixini pütürdi.

15 Bu əy Darius padixahı səltəniting altinqı yili, Adar əyining üçinqi küni pütüzüldi.

□ 6:6 «Dəryaning xu tərpi» — Əfrat dəryasining qarib tərpinini kərsitidu. □ 6:8 «keqiktürməy...» — yaki «əstayidillik bilən...». □ 6:10 «padixahning əwladlırioja uzun əmür tilisun» — aramiy tilida «padixah wə uning oqullirining həyatini tilisun». □ 6:11 «əhləthanoja aylanduruwetilsun!» — yaki «həjəthanoja aylanduruwetilsun!».

Əyning Hudaşja atilixi

16 Israillər — kaşınlar, Lawiylər və qaloşan sürgünlükün qaytıp kəlgən həlklərnıng həmmisi Hudanın bu əyini unıngoşja atax murasimini huxal-huramlik bilən ötküzdi.

17 Əyni Hudanın Əziğə atax murasimida ular yüz torpak, ikki yüz qoşqar və tət yüz qoza sundi həm İsrail kəbililirining sani boyiqə barlik İsrail üqün gunah kurbanliki süpitidə on ikki tekini sundi.

18 Ular yənə Yerusalemdiki Hudanın ibadət-hizmitini ötaxkə, Musanın kitabida yeziləşini boyiqə, kaşınlarıni öz nəwiti boyiqə, Lawiylərini gurup-piliri boyiqə turəşuzdi. ■

Ətüp ketix həytining ötküzülüxi

19 Birinçi ayning on tətinqi küni sürgünlükün qaytıp kəlgənlər «ətüp ketix həyti»ni ötküzdi. ■

20 Qünki kaşınlar və Lawiylər bir niyət bilən birliktə paklinix rəsimlərini ötküzüp, həmmisi paklandi; andin ular barlik sürgünlükün qaytıp kəlgənlər və ularning kərindixi boləşan kaşınlar və həm əzliri üqün ətüp ketix həytişja atioşan qozilirini soydi.

21 Sürgünlükün yengila qaytıp kəlgən Israillər və xuningdək İsrailning Hudasi Pərwərdigarni izdəp, əzlrini zemindiki yat əlliklərnıng buləşaxliridin ayrip qışqan barlik kixilər qoza gəşlrini birliktə yeyixti.

22 Ular petir nan həytini huxal-huramlik iğidə yəttə kün ötküzdi; qünki Pərwərdigar ularni huxallıqkə qəmdürdi həm Asuriyə padixahining kənglini ularəşja mayil kiliş, Əzining əyini — İsrailning Hudasişning əyini kuruxkə ularning qolini mustəşkəmlidi. □

7

Kaşin Əzraning Babildin qaytıp kelixi

1 Xu ixlardin keyin Pars padixahı Artahxaxta səltənət sürgən məzgildə Əzra degən kixi *Babildin Yerusalemoşja qışti*. U Serayaning oşli, Seraya Azariyaning oşli, Azariya Hilkıyaning oşli,

2 Hilkıya Xallumning oşli, Xallum Zadokning oşli, Zadok Ahitubning oşli,

3 Ahitub Amariyaning oşli, Amariya Azariyaning oşli, Azariya Merayotning oşli,

4 Merayot Zərəhiyahning oşli, Zərəhiyah Uzzining oşli, Uzzi Bukking oşli,

5 Bukki Abixuaning oşli, Abixua Finihasning oşli, Finihas Əliazarning oşli, Əliazar bolsa bax kaşin Hərurning oşli idi;

6 — Əzra degən bu kixi Babildin qaytıp qışti. U İsrailning Hudasi Pərwərdigar Musəşja nazil kıləşan Təwrat kanunişja pixkan təwratxunas

□ **6:18 «Musaning kitabı»** — bəlkim Təwratning 1-, 2-, 3-, 4- və 5-kışimlirini kərşitidu. ■ **6:18** Qel. 3:6, 32; 8:11; 1Tar. 24:1 ■ **6:19** Mis. 12:1-28; Law. 23:5; Qel. 28:16; Kan. 16:2 □ **6:22 «Asuriyə padixahining kəngli»** — Pars imperatorini «Asuriyə padixahı» dəp atax kizik ix. Xüşhisziki, Pars imperatori «Babil padixahı», xundakla «Asuriyə padixahı» degən unwanlarəşja warislik kıləşan.

idi; uning Hudasi bolqan Pərwərdigarning qoli uningda bolqoqqa, u nemini tələr qilsa padixah xuni bərgənidi. □

7 Padixah Artahxaxtaning yəttinçi yili bir qisim Israillar, kahinlar, Lawiyalar, oşəzəlkəxlər, dərwaziwənlər wə ibadəthana hizmətkarliri uning bilən birliktə Yerusalemoğa kaytip çiqti. □

8 Əzra əmdi padixahning səltənitiuning yəttinçi yili bəxinçi ayda Yerusalemoğa yetip kəldi.

9 Birinçi ayniq birinçi küni u Babildin çiqixkə təyyarlandi; Hudaning xəpkətlik qoli uningda bolqoqqa, u bəxinçi ayniq birinçi küni Yerusalemoğa yetip kəldi.

10 Qünki Əzra kəngül qoyup Pərwərdigarning Təwrat-kanunini qüxinip təhsil kilixkə həm uningğa əməl kilixkə wə xuningdək Israil iqidə uningdiki həküm-bəlgilimilərnə oğitixkə niyət kilqanidi.

Padixah Artahxaxtaning Əzraoğa tapxuroqan yarliq hetii

11 Mana bu padixah Artahxaxta kahin həm Təwratxunas Əzraoğa tapxuroqan yarliq hetining kəqürülmisi: — (Əzra Pərwərdigarning əmrlirigə ait ixlaroğa həm Uning Israillaroğa tapxuroqan bəlgilimilirigə pixқан təwratxunas idi): —

12 «Mənki padixahlarning padixahi Artahxaxtadin asmanlardiki Hudaning mukəmməl Təwrat-kanunioğa pixқан təwratxunas kahin Əzraoğa salam! □

13 Əmdi mən xundak yarliq qüxürimənki, padixahlikimda turuwatқан Israillardin, xundakla ularning kahin wə Lawiyilridin kimlər Yerusalemoğa berixni halisa, həmmisi sening bilən billə barsa bolidu.

14 Qünki sən padixah wə uning yəttə məslihetqisi tərpidin təyinlənən ikənsən, qolungdiki Hudaning kanun kitabida eytiləqanliri boyiqə, Yəhudiyə wə Yerusalemoğa təkxürüx-hal soraxkə əwətəlgənsən.

15 Sən padixah wə uning məslihetqiliri əz ihtiyari bilən Israilning Hudasioğa sunoqan altun-kümüxlərnə kətürüp berip uningğa təkdin kil (uning makani Yerusalemdidur); ■

16 Xuningdək qolung pütkül Babil ölkisidə qanqilik altun-kümüxlərnə tapalisa, xuni həlkə wə kahinlar Yerusalemdiki Hudaning öyigə təkdin kilixkə əz ihtiyari bilən bərgən sowqatlaroğa qoxup aparqin.

17 Sən bu pullaroğa ehtiyatqanliq bilən qurbanliqlar üqün torpak, qoşkar, qoza wə qoxumqə axliq hədiyəliri həm xarab hədiyəliri setiwelip, bularni Yerusalemdiki Hudayinglarning öyidiki qurbangahkə sunqin.

18 Qaloqan altun-kümüxlərnə sən wə jəmətingdikilərgə kəndak kilix muwapiq kərünsə, Hudayinglarning iradisi boyiqə xundak qilinglar.

19 Sening Hudayingning öyidiki ixlaroğa ixlitixkə sangə bərgən qaça-quçilarni Yerusalemdiki Hudaning aldioğa qoy.

□ **7:6 «kaytip çiqti»** — Mukəddəs Kitabta «Yerusalemoğa berix», yaki «Yerusalemoğa kelix» degən səz daim degüdək «Yerusalemoğa çiqix» degən ibarə bilən ipadilini (məsilən, «Yer.» 31:6). **«Pərwərdigarning qoli uningda bolqoqqa...»** — Təwratda «Pərwərdigarning qoli uningda bolqoqqa» degən sözlər kəp yərlərdə uqraydu, u: «Pərwərdigar uningğa mədət bərgəqkə» degən mənini bildüridu. □ **7:7 «ibadəthana hizmətkarliri»** — ibraniy tilida «Nətinilyar». 2:43ni kəring. □ **7:12 «Hudaning mukəmməl Təwrat-kanuni»** — bu ayattiki «mukəmməl» degən səzning başkə təjimilərdiki ornı bizning təjimimizdikigə ohxax bolmasliqı munkin: — Məsilən «Artahxaxtadin... Hudaning kanunioğa mukəmməl Təwratxunas bolqan kahin əzraoğa...» yaki «Artahxaxtadin... Əzraoğa mukəmməl salam (hatirjəmlik) bolqay» ■ **7:15** Əzra 8:25

20 Əgər xuningdək sanga Hudayingning öyidiki qalojan ixlaroja qikim kilidioqanoja nemə hirajət kerək bolsa, sən padixah həzinsidin elip ixlətkin.

21 Xuning bilən mənki padixah Artahxaxtadin dəryaning xu ojarb tərpidiki barlık həzinə bəglirigə xundak buyruk qüxürimənki, asmandiki Hudaning Təwrat-kanunining alimi boləjan kahin Əzra silərdin nemini tələp kilsa, silər əstayidillik bilən uning deginidək bejiringlar.

22 Uning alidioqini kümüx yüz talantkiqə, buoqday yüz korəqiqə, xarab yüz batkiqə, zəytun meyi yüz batkiqə bolsun, tuzoqa qək qoyulmisun. □

23 Asmanlardiki Huda nemini əmr kilsa, xu asmanlardiki Hudaning öyi üqün əstayidillik bilən bejirilsun; nemixka Hudaning ojezipini padixah wə oqullirining padixahliqioja qüxürgüdəkmiz?

24 Biz xunimu silərgə məlum kilimizki, omumən kahinlar, Lawiylar, ojezəlkəxlər, dərwaziwənlər, ibadəthana hizmətkarlıri wə Hudaning bu öyidə hizmət kilidioqanlarning heqkaysisidin baj, olpan wə parak elixka bolmaydu.

25 Əmdi sən əy Əzra, Hudayingning səndə boləjan hekmitigə asasən, Dəryaning xu ojarb tərpidə Hudayingning Təwrat-kanunini bilgən, barlık həlkning dəwasini soraydiojan, ularni idarə kilidiojan sorəqçi wə hakimlarni təyinligin; wə Təwrat-kanunini bilməydiojanlaroja bolsa, ularoja bularni oğitinglar. □

26 Hudayingning kanunioja wə padixahlikning kanunioja riayə kilmaydiojanlar bolsa, uning üstidin adalətlik bilən həküm qikirlsun; u ölümgə, yaki sürgüngə yaki mal-mülkini musadirə kilixka wə yaki zindanoja taxlxka həküm kilinsun».

Əzraning Hudaəja Həmdusana oquxliri

27 Əzra mundak dedi — Ata-bowilirimizning Hudasi boləjan Pərwərdigarəja Həmdusana boləjay! Qünki U padixahning kəngligə, Yerusalemdiki Pərwərdigarning öyini xundak kərkəm bezəx niyitini saldi,

28 yənə meni padixah wə məslihətqiliri aldida həm padixahning məhtərəm əmirliiri aldida iltipatka erixtürdi. Pərwərdigar Hudayimning kəli məndə bolup, U meni ojeyrətəndürgəqkə, özüm bilən billə Yerusalemoja qikixka İsrailar iqidin birnəqə mətiwərləni yioqdim.

8

Əzra bilən billə qaytқанlarning sani

1 Padixah Artahxaxta səltənət sürüp turojan waqitta, Babildin mening bilən billə qaytқанlarning ata jəmət baxlikliri wə ularning nəsəbnamiliri təwəndikiqə: —

2 Finihasning əwladliridin Gərxon, Itamarning əwladliridin Daniyal, Dawutning əwladliridin Həttux,

□ 7:22 «kümüx yüz talantkiqə, buoqday yüz korəqiqə, xarab yüz batkiqə,...» — bir «talant»ning toptoqra qanqilik ikənliki hazır bizgə naməlum, bəlkim 45 kilogram boluxi mumkin; xunga 100 talant kümüx bəlkim 4 tonniqə bolatti; bir «kor» 220 litr, 100 kor buoqday 30 tonna, bir «bat» 22 litr, 100 bat 2200 litr bolatti. □ 7:25 «Əmdi sən əy Əzra, Hudayingning səndə boləjan hekmitigə asasən...» — ibraniy tilida «Əmdi sən kolungda tutқан Hudayingning hekmitigə asasən...».

- 3 Xekaniyaning əwladliridin, yəni Paroxning əwladliridin Zəkəriya wə uning bilən nəsəbnamidə tizimlanoqan ərkəklər jəmiy bir yüz əllik kixi; □
- 4 Pahat-Moabning əwladliridin Zərahıyahning oqli Əlyoyinay wə uning bilən billə qaytkan ərkəklər ikki yüz kixi;
- 5 Xekaniyaning əwladliridin boləqan Yəhəziyəning oqli wə uning bilən billə qaytkan ərkəklər üç yüz kixi; □
- 6 Adinning əwladliridin Yonatanning oqli Əbəd wə uning bilən billə qaytkan ərkəklər əllik kixi;
- 7 Elamning əwladliridin Ataliyaning oqli Yəxaya wə uning bilən billə qaytkan ərkəklər yətmix kixi;
- 8 Xəfatiyaning əwladliridin Mikailning oqli Zəbadiya wə uning bilən billə qaytkan ərkəklər səksən kixi;
- 9 Yoabning əwladliridin Yəhiyəning oqli Obadiya wə uning bilən billə qaytkan ərkəklər ikki yüz on səkkiz kixi;
- 10 Xelomitning əwladliridin Yosifiyaning oqli wə uning bilən billə qaytkan ərkəklər bir yüz atmix kixi; □
- 11 Bibayning əwladliridin Bibayning oqli Zəkəriya wə uning bilən billə qaytkan ərkəklər yigirmə səkkiz kixi;
- 12 Azgadning əwladliridin Həkkatanning oqli Yohanan wə uning bilən billə qaytkan ərkəklər bir yüz on kixi;
- 13 Adonikamning əwladliridin əng ahirida qaytkanlarning isimliri Əlifələt, Jəiyəl wə Xəmaya bolup, ular bilən billə qaytkan ərkəklər atmix kixi; □
- 14 Bigwayning əwladliridin Utay bilən Zəbbud wə ular bilən billə qaytkan ərkəklər yətmix kixi.

Lawiyalar bilən ibadəthana xizmətkarliri — yəni «nətanıylar» — ularning qəqirtilixi

- 15 — Mən ularni Ahawaqə aqidoqan Dəryaning boyiqə yiqədim; biz u yərdə qədər tikip üç kün turduq. Həlqni wə kaqinlarni arilap qarısam u yərdə Lawiyalar yox ikən. □
- 16 Xunga mən baxlıqlardin Əliezər, Ariyəl, Xəmaya, Əlnatan, Yarib, Əlnatan, Natan, Zəkəriya bilən Məxullamlarni wə ularqə qoxup oqumuxluq alimlardin Yoarib bilən Əlnatanni qəqirtip kelip,
- 17 ularqə həwalə qilip Kasifiya degən yərgə, İddo degən Ataman bilən kərüxüxkə əwəttim. Mən Kasifiya degən yərdə İddoqə wə uning ibadəthana xizmətkarliri boləqan kərindaxlırioqə dəydoqan gəplərnı aqzioqə selip, ularning bu yərgə Hudayimizning əyi üçün xizmət qilidoqan xizmətqilərnı bizgə əkelixni etündüm.
- 18 Hudayimizning xapaətlik qəli bizdə boləqəqə, ular bizgə İsrailning əwrisi, Lawiyning nəwrisi Məhlining əwladliri iqidin oqumuxluq bir

□ **8:3 «Xekaniyaning əwladliridin»** — baxqə birhil tərijimisi (2-ayət bilən birləxtürülüp): «Dawutning əwladliridin, Həttux, yəni Xekaniyaning oqli, Paroxning əwladliridin...». □ **8:5 «Xekaniyaning əwladliridin boləqan Yəhəziyəning oqli»** — kona grekqə tərijimisi (LXX)də «Zəttuning əwladliridin Yəhəziyəning oqli Xekaniya» deyilgən. Bu kona tərijimə toqra boluxi mumkin. □ **8:10 «Xelomitning əwladliridin Yosifiyaning oqli»** — kona grekqə tərijimisi (LXX)də «Banining əwladliridin Yosifiyaning oqli Xelomit» deyilgən. Bu kona tərijimə toqra boluxi mumkin. □ **8:13 «Adonikamning əwladliridin əng ahirida qaytkanlar...»** — yəki «Adonikamning əwladliridin, yəni əng ahirida qaytkanlar...» □ **8:15 «Lawiyalar yox ikən»** — kaqinlar əzliri Lawiyalar, əlwəttə (pəqət Hərunning əwladliri kaqin bolidu); muxu yərdə deyiliwatqəni kaqinliktin baxqə rohiy xizmət qilalaydoqan Lawiyalarni kərsitidu.

adəmni, yəni Xərəbiyani wə uning oqulliri həm kərindaxliri bolup jəmiy on səkkiz kixini baxlap kəldi.

¹⁹ Ular yənə Haxabiya wə uning bilən billə Mərarining əwladliridin Yəxaya həm uning kərindaxliri həm ularning oqulliri bolup, jəmiy yigirmə kixini,

²⁰ Yənə ilgiri Dawut wə uning əmiriliri Lawiylarning hizmitidə boluxkə təyinliğən «Nətiniylar»din ikki yüz yigirmə kixini baxlap kəldi, bularning həmmisi isimliri bilən tizimlandi. □

Qaytip kelixkə təyyarlinix

²¹ Xu qaşda Ahawa dəryasi boyida mən Hudayimizning aldida özümüzni təwənə kılıp, özimiz wə kiçik balilirimiz həm barlıq mal-mülkimiz üçün Hudayimizdin aq yol tiləxkə roza tutayli, dəp jakarlidim.

²² Qünki biz əslidə padixahkə: «Hudayimizning qoli Uni barlıq izdigənlərnin üstigə iltipət kərsitixkə qoyulidu; ləkin Uning kudriti bilən oşəzipi Əzini taxlıoşanlaroşa zərbə berixkə təyyardur» degəniduk, əmdi yənə uningdin yoldiki duxmənlərgə taqabil turuxkə piyadə wə atlıq ləxkərlər təyinləp berixni tələp kılıoşanlikimdin hijil bolup qaldim.

²³ Xuning bilən biz roza tutup Hudayimizdin xu ix toqruqluq oşünduk, u duayimizni ijabət kildi.

Mukəddəs əy üçün hədiyə kilişən sowoşatlar

²⁴ Mən kahin baxliri iqidin on ikki adəmni wə Xərəbiya, Haxabiya wə ular bilən billə boləşən aka-ukiliridin on adəmni tallap,

²⁵ ularoşa altun, kümüş wə qaşa-kuşilarni, yəni padixah, uning məslihətqiliri, əmiriliri wə xuningdək xu yərdə turuwatқан barlıq Israillər «kəyduşmə hədiyə» şüpitidə Hudayimizning əyigə hədiyə kilişən sowoşatlarni tapxurdum. ■

²⁶ Mən kümüştin altə yüz əllik talant, yüz talant əşirliktiki kümüş qaşa-kuşa, yüz talant altunni ularning kilişən əlqəşəp tapxurdum. □

²⁷ Ularoşa tapxuroşanlirimdin yənə altun das yigirmə bolup, kimmitti ming darik, şüpətlik wə walildap parkirəydişən mis qoş das ikki bolup, altundək kimmətlik idi. □

²⁸ Mən ularoşa: — Silər Pərwərdigarəşa mukəddəştursilər, qaşa-kuşilarni mukəddəştur, altun-kümüşlər ata-bowanglarınin Hudasi Pərwərdigarəşa ihtiyariy hədiyə kilişən sowoşattur.

²⁹ Taki Yerusalemdiki Pərwərdigarning əyidiki ambar-həzinilərgə yətküzüp, kahinlar wə Lawiylarning baxliri wə Israillərnin kəbiləşmə baxliklirininin aldida tarazidin otküzgüqə bularni obdan qarap kəşəşənglər, dedim.

³⁰ Xuning bilən kahinlar bilən Lawiylər Yerusalemdiki Hudayimizning əyigə apiridişən, tarazidin otküzülgən xu altun-kümüş wə qaşa-kuşilarni tapxuruwaldi.

□ **8:20 «Nətiniylar»** — ibadəthana hizmətkarliri. ■ **8:25 Əzra 7:14, 15** □ **8:26 «kümüştin altə yüz əllik talant... yüz talant altun...»** — xu dəwrdiki Israillər arisida bir «talant»ning toptoşra qançilik ikənlik bizgə eniç əməş; «kümüştning talanti» bolsa bəlkim 45 kilogram, «altunning talanti» bəlkim 90 kilogram boluxi mumkin; xunga 650 talant kümüş bəlkim 29 tonniqə bolatti, 100 talant kümüş 6.5 tonniqə, 100 talant altun 9 tonniqə bolatti. □ **8:27 «darik»** — (yaki «drahma») — Pars imperyəsidi birhil altun tənngə; muxu yərdə bu daslarning kimmitti 400-500 kilogram altunoşa barawər idi.

Yerusalemoğa yetip kelix

³¹ Xuning bilən birinçi ayning on ikkinçi küni biz Ahawa dəryasının boyidin qozqılıp Yerusalemoğa qıxıxqa mangduk. Hodayimizning qoli üstimizdə bolojaqqa, u bizni düxmənlimizdin wə yolda paylap turojan qaraxqılardinmu kütquzdi.

³² Biz Yerusalemoğa kelip u yərdə üç kün turduk;

³³ tötinçi küni Hodayimizning öyidə altun-kümüş wə qaqa-kuqılar tarazida elqinip kaşin Uriyaning oqli Mərəmotning qolioğa tapxuruldi; uning yenida Finihasning oqli Əliazar, yənə Lawiyaların Yəxuaning oqli Yozabad bilən Binnuiyning oqli Noadiyahlar bar idi.

³⁴ Həmmə nərsə sani boyiqə wə eqirliki boyiqə elqəndi wə xuning bilən billə hər birining eqirliki pütüp qoyuldi.

³⁵ Xu qaşda əsli elip ketilgənlərnin əwladliri, yəni sürgünlüktin qaytqanlar Israillarning Hudasioğa «kəydürmə kurbanlik» süpitidə pütkül Israil üçün on ikki torpaq, toqsan altə qoşqar, yətmix yəttə qoza sundi, yənə gunah kurbanliki süpitidə on ikki tekə sundi; bularning həmmisi Pərwərdigarğa atalojan kəydürmə kurbanlik idi.

³⁶ Ular padixahning yarlik hətlirini padixahning waliylirioğa wə Dəryaning bu qərb tərpidiki həkümdarlarğa tapxuruwidi, ular həlkə wə Hudaning öyining ixlirioğa izqil yardəm bərdi.

9

Həlknin yat əllərgə əgixip sadəqətsizlik kixili — Əzraning Israilning gunahlırini tonup dua kixili

¹ Bu ixlar pütəkəndin keyin əmirlər mening bilən kərxkili yenimoğa kelip: — Israillar, kaşınlar wə Lawiyalar əzlrini muxu zeminlardiki taipilərdin, yəni ularning yirginlik adətliridin ayrip turmidi, — demək, ular Kanaaniyalar, Hittiyalar, Pərizziylər, Yəbusiyalar, Ammoniyalar, Moabiyalar, Misirliklər wə Amoriylarğa əgixip mangdi.

² Qünki ular bu yat taipilərdin əzlrigə wə oqullirioğa hotun elip berip, *Hudaoğa* has mukəddəs nəsilni muxu zeminlardiki taipilər bilən arilax-turuwətti; uning üstigə, əmirlər bilən əməldarlar bu sadəqətsizlikning baxlamqiliridur, — deyixti.

³ Mən bu ixni anglapla kənglək bilən tonumni yirtip, qaş-sakallirimni yulup qəm-kayoşuğa quxup olturup kəttim.

⁴ Wə Israilning Hudasing səzlrinin kərkup titrigənlərnin hər biri sürgünlüktin qaytip kəlgənlərnin sadəqətsizliki tūpəylidin yenimoğa kəldi. Mən taki kəqlik kurbanlik sunuloşudə qəm-kayoşuğa qəmüp olturdum.

⁵ Kəqlik kurbanlik waqtida mən özümni təwən kulojan hələttin turup, kənglək wə tonum yirtik həlda Hodayim Pərwərdigarğa yüzlinip tizlinip olturup, qollirimni yeyip,

⁶ dua kilip: — «Ah Hodayim, xərməndilikə yüzümni sanga qaritixtin iza tartmaqtimən, i Hodayim; qünki kəbihlikrimiz tolilikidin baxlirimizdin axti, asiylük-itaətsizlikimiz asmanlarğa taşaxti. ■

⁷ Ata-bowilirimizning künliridin tartip bəgüngə kədər zor itaətsizlikə yürüp kəduk, xunga kəbihlikrimiz tūpəylidin biz, bizning padixahlırimiz wə kaşınlırimiz huddi bəgünki kündikidək hər qaysi

yurtlardiki padixahlarning qoljoʻya qūxūp, qiliqqa, sürgünlükka, bulang-talangjoʻya, nomuska tapxurulduk. □

⁸ Əmđi hazır azoʻjına waqit Hudayimiz koʻzlimizni nurlandurup, kullukimizda bizgə azoʻjına aram berilsun dəp, keqir kutuloʻjan bir qaldini saqlap kelip, bizgə ezining muqəddəs jayidin huddi kaqkan koʻzuktək muqim orun berip, bizgə Hudayimiz Pərwərdigardin iltipət koʻrsitildi. □

⁹ Qūnki biz hazır kullarmiz; ھalbuki, Hudayimiz muxu kullukimizda yənıla bizni taxliwətməy, bəlki Pars padixahlirining aldida rəhimgə erixtūrūp, Hudayimizning əyini selip, harabiləxkən jaylirini yengiwaxtin onglaxka bizni rohləndurđi, xundakla bizni Yəhudiyə wə Yerusalemda sepillik kildi. □

¹⁰⁻¹¹ I Huda, biz bu *iltipatlar* aldida yənə nemə deyələymiz? Qūnki biz yənıla Sening məmin bəndiliring boləjan pəyoʻləmbərlər arqilik tapiloʻjan əmrliringni taxliwəttuk; Sən *ular arqilik*: «Silər kirip miras kilip igiləyđioʻjan zemin bolsa, xu zemindiki taipilərnin nıjislıki bilən buləjanəjan bir zemin; qūnki ular turlük napakliklarni kilip, yirginqlik adətli ri bilən bu zeminni bu qəttin u qetioʻiqə tolduruwətti. ■

¹² Xunga silər kizliringlarni ularning oʻqullirioʻja bərmənglar, oʻqulliringlaroʻja ularning kizlirini elip bərmənglar; silər küqiyip, zeminning nazu-nemətliridin yeyixkə, zeminni əbədil'əbad əwladliringlaroʻja miras kilip qaldurux üqün mənggü ularning aman-tinqliki yaki mənpəitini ھərgiz izdimənglar» — deđənding.

¹³ Bizning rəzil kilmixlirimiz wə nahayiti eoqir itaətsizlikimiz tūpəylidin bu ھəmmə bala-kaʻza bəximizoʻja kəlgənidi wə Sən, i Hudayimiz, kəbiħliklirimizgə tegixlik boləjan jazayimizni yeniklitip, bizgə bügūnkidək nıjatlık iltipatni koʻrsətkən turukluk, □

¹⁴ biz kəndakmu yənə əmrliringgə hilaplık kilip, bundak yirginqlik kađilərnı tutqan bu taipilər bilən nikahliniwerimiz? Mubada xundak kilidioʻjan bolsak, Sən bizgə oʻzəzplinip, bizgə bir qaldi yaki kutuloʻjudək birsinimu qaldurmay yoqatmay qalamsən?

¹⁵ I Israilning Hudasi boləjan Pərwərdigar, Sən ھəkkaniydursən! Xu səwəbtin biz bügūnkidək kutulup qaloʻjan bir qaldimiz. Kara, biz Sening aldingda itaətsizliklirimizdə turuwatimiz, xunga Sening aldingda ھəqkaysimiz tik turalmay qalduk» — dedim.

10

Gunahini tonup, qiləjan duaning nətijisi

¹ Əzra dua kilip, gunahini tonup yioʻlap Hudaning əyi aldida yikilip dūm yatqan qaʻoʻda, Israillardin nahayiti qong bir jamaət, ər-ayallar wə balilar uning yenioʻja kelip yioʻildi; koʻpqilikmu kattik yioʻlap ketixti.

² Elamning əwladliridin, Yəhiyəlning oʻqli Xekaniya əzraoʻja: — Biz Hudayimizə sadakətsizlik kilip bu zemindiki yat taipilərdin hotun aptuk. ھalbuki, Israil üqün yənıla ümid bar;

□ **9:7 «nomuska tapxurulduk»** — ibranıy tilida «yüzi qūxkənlikigə tapxurulduk». □ **9:8 «bizgə ezining muqəddəs jayidin huddi kaqkan koʻzuktək muqim orun berip,...»** — «Yəx.» 22:20-24ni koʻring. □ **9:9 «...bizni Yəhudiyə wə Yerusalemda sepillik kildi»** — «sepillik» muxu yərdə əsasən keqmə mənidə ixlitilgən bolsa kerək. Qūnki Yerusalemdiki sepi muxu wakitta tehi kurlumioʻjanidi («Nəh.» 1-babni koʻring). ■ **9:10-11** Law. 18:25, 27; Qan. 7:3 □ **9:13 «bizgə bügūnkidək nıjat iltipatini koʻrsətkən»** — bu ibarining baxka birhil tərjimisi: «bizgə bügūnkidək kutulduruloʻjan qaldi qaldurəjan».

3 biz əmdi Hodayimiz bilən əhdilixəyli, hojamning wə Hodayimizning əmliridın kərkup titrigənlərnıng nəsihitigə asasən bu hotunlarnı wə ularđın tərəlgən pərzəntlərnı yoləqə selip qoyaylı. Həmmə ix Təwrat kanunı boyiqə kılinsun.

4 Tur! Bu ix sanga baolıqtur, biz seni qollaymız; jür'ətlik bolup ixni ada kıləin, — dedi.

5 Xuning bilən Əzra ornidin qəpup, kahinlarning Lawıylarning wə pütkül Israıl jamaitining baxlıqlirini xu səz boyiqə ix kılimiz, dəp kəsəm iqıxkə ündidi, ular kəsəm iqti.

6 Andin Əzra Hudanıng əyi aldidin qəpup Əliyaxibning oəli Yəhoəhananning əyigə kirdi; u u yərgə kəlgəndə oızamu yemidi, sumu iqmıdi, qünki u sürgünlüktin qaytip kəlgənlərnıng sadakətsizliki üqün eqınatti.

7 Xuning bilən Yəhudiya wə Yerusalemda sürgünlüktin qaytip kəlgənlərnıng həmmisigə jakarlinip, Yerusaleməya yioqilinglar,

8 əmirələr wə aqsakallarning nəsihiti boyiqə, kimki üq kün iqidə yetip kəlmisə, unıng pütün mal-mülki musadirə kılınidu, sürgündin qaytip kəlgənlərnıng jamaitidinmu ayrilidu, dəp, jakarnamə qıqırıldı.

9 Xuning bilən Yəhuda wə Binyamındiki barlıq ərlər üq künqıqə Yerusaleməya yioqilip boldi. U tokkuzinqi ayning yigirminqi küni idi; barlıq həlk Hudanıng əyining hoylisidiki məydanəqə kelip olturdi, kəpqiik bu ixtin kərkəqəqə, xuningdək kattik yaəqan yaməqur tüpəyldin, titrəp ketixti.

10 Kahin Əzra ornidin qəpup ularəqə: — Silər Hudaəqə sadakətsizlik kılıp yat taipilərnıng qızlırini hotunluqkə elip Israıllarning itaətsizlikini axurdunglar.

11 Əmdi silər ata-bowanglarning Hudasi boləqan Pərwərdigar aldida gunahınglarnı tonup, unıng nəziridə durus boləqanni kılıp, əzünglarnı bu zemindiki taipilərdin wə bu yat əllik hotunliringlardın arini oquq kilinglar, dedi.

12 Pütün jamaət yukiri awazda jawap berip: — Maqul, biz əzlırining xu gəpliri boyiqə ix kərimiz.

13 Birək adəmlər bək kəp, yənə kelip yaməqur pəsli boləqəqəqə talada turalmaymız; unıng üstigə bu degən bir-ikki kündə pütidiəqan ix əməs, qünki bizdə bu ixta itaətsizlik kıləqanlar nəhayiti kəptur! □

14 Hudanıng muxu ix tüpəyli kəlgən kattik oəzıpining bizdin kətküqə, baxlıqlirimiz pütkül jamaətkə wəkil bolup Pərwərdigarning aldida tursun; bizning hərəkaysi xəhərlirimizdə yat əllərdin hotun aləqanlarmu bəlgiləngən waqıtta xu xəhərnıng aqsakal wə həkimliri bilən birliktə kelip bu ixni bir tərəp kılınun, — dedi.

15 Bu ixkə pəkət Asahəlnıng oəli Yonatan bilən Tikwahning oəli Yəziya kərxı qıkti, Məxullam bilən Lawiy Xabbitay ularni kəllidi.

16 Xuning bilən sürgündin qaytip kəlgənlər ənə xundək kildi. Kahin Əzra wə ata jəmətlirining baxlıqliri boləqanlar jəməti boyiqə bu ixkə ayrıldı; ularning həmmisi ismiliri boyiqə tizimlandı. Ular onıncı ayning birinqi küni bu ixni təkxürüp bir tərəp kılıxkə kirixti.

17 Ular yat əllik hotunlarnı aləqan ərlərnıng sorikini birinqi ayning birinqi küni tügətti.

Yat əllərdin hotun aləqanlarning tizimliki

□ **10:13 «qünki bizdə bu ixta itaətsizlik kıləqanlar nəhayiti kəptur!»** — baxkə bir hil tərjimisi: «qünki biz bu ixta bək eqır itaətsizlik kıləqanmız».

18 Kəhinlarning əvladliri iqidə yat əllik hotunlarni aloqanlardin mux-ular çikti: — Yozadakning oqli Yəxuaning wə uning kərindaxlirining əvladliridin: — Maaseyah, Əliezər, Yarib, Gədalıya.

19 Ular hotunlirimizni yoloğa selip koyimiz dəp *kəsəm kilip* kəl berixti wə gunahı üqün itaətsizlik kurbanlıqı süpitidə koy padisidin bir qoçqarni sundi.

20 İmmərnin əvladliridin Hənanı bilən Zəbadiya;

21 Hərımning əvladliri iqidə Maaseyah, Eliyah, Xəmaya, Yəhiyə wə Uzziya; □

22 Paxhurning əvladliridin Əlyoyınay, Maaseyah, İsmail, Nətanəl, Yozabad wə Əlasah.

23 Lawıylar iqidə Yozabad, Ximəy, Kelaya (Kelita»mu deyilidu), Pitahıya, Yəhuda bilən Əliezər;

24 qəzəlkəxlər iqidə Əliyaxib; dərwaziwənlər iqidə Xallum, Tələm, Uri.

25 İsrailardin: — Paroxning əvladliridin Ramiya, Yizziya, Malkiya, Miyamin, Əliazar, Malkiya, Binaya;

26 Elamning əvladliridin Mattaniya, Zəkəriya, Yəhiyə, Abdi, Yərimot bilən Eliyah;

27 Zattuning əvladliridin Əlyoyınay, Əliyaxib, Mattaniya, Yərimot, Zabad bilən Aziza;

28 Bıbayning əvladliridin Yoħoħanan, Hənanıya, Zabbay bilən Atlay;

29 Banıning əvladliridin Məxullam, Malluq, Adaya, Yaxub, Xəal bilən Ramot; □

30 Pəħat-Moabning əvladliridin Adna, Jilal, Binaya, Maaseyah, Mattaniya, Bəzaləl, Binnuiy bilən Manassəh;

31 Hərımning əvladliridin Əliezər, Yixiya, Malkiya, Xəmaya, Ximeon,

32 Binyamin, Malluq wə Xəmariya;

33 Haxumning əvladliridin Mattınay, Mattatah, Zabad, Əlifələt, Yərəmay, Manassəh wə Ximəy;

34 Banıning əvladliridin Maday, Amram, Uəl,

35 Binaya, Bədiya, Kəluħay,

36 Waniya, Mərəmot, Əliyaxib,

37 Mattaniyah, Mattınay, Yaasu,

38 Bani, Binnuiy, Ximəy,

39 Xələmiya, Natan, Adaya,

40 Maknadıbay, Xaxay, Xaray,

41 Azarəl, Xələmiya, Xəmariya,

42 Xallum, Amariya, Yüsüp;

43 Nəboning əvladliridin Jəiyəl, Mattitiyah, Zabad, Zebina, Yadday, Yoel wə Binaya.

44 Bularning həmmisi yat əllik hotunlarni aloqanlar idi, wə xuningdək ulardin bəzilərnin hotunliri pərzəntmu kərgənidi. □

□ **10:21 «Eliyah»** — bu isim ərəb tilida, xundakla uyoqur tilida «İlyas» deyilidu. □ **10:29**

«Ramot» — yaki «Yərəmot». □ **10:44 «wə xuningdək ulardin bəzilərnin hotunliri**

pərzəntmu kərgənidi» — baxqa bir hil tərijimisi: — «... wə xuning bilən ular hotunlirini wə pərzəntlirini yoloğa seliwətti». Bu ayətnin tekstə kəmtükük boluxi mumkin. Xunga mənisi enik əməs.

Nəhəmiya

Yerusalemning eqinixlik, harablik həliti

¹ Həqaliyaning oʻqli Nəhəmiya xundaq bayan kildiki: — Yigirminqi yili Kisləw eyida, mən Xuxan kəl'əsida turattim, □

² Өz kərindaxlirimdin biri boləqan Hənanı bilən birnəqə qixi Yəhudiyədin qikiq kəldi; mən ulardin sürgünlüktin qutulup qaləqan Yəhudalar wə Yerusalem toqrisida soridim.

³ Ular manga: — Sürgünlüktin qutuləqan həlkning qaldisi *Yəhudiya* əlkisidə kattik japa-muxəkkət astida wə ahanət iqidə kaldi. Yerusalemning sepili bolsa ərüwetildi, qowuqlirimu kəydürüwetildi, dəp eytip bərdi.

Nəhəmiyaning Yerusalem üçün roza tutup dua qilixi

⁴ Mən bu gəplərnı anglap olturup yioqlap kəttim, birnəqə künqiqə nalə-pəryad kəturüp, asmanlardiki Huda aldida roza tutup, dua qilip

⁵ mundak dedim: — «I asmandiki Huda Pərwərdigar, Өzini səyüp, əmrlirini tutkanlarəqə özgərməs mehır kərsitip əhdisidə turoquqi uluq wə dəhəxtlik Təngri, ■

⁶ əmdi Sening aldingda muxu pəyttə kulliring Israillar üçün pəkir kulungning keqə-kündüz qiliwatkan bu duasioqə kuliking selinoqay, kəzüng oquq boləqay! Mən biz Israillarning Sening aldingda sadir qiloqan gunahlirimizni etirap qilimən; mənmu, atamning jəmətimu gunah kildük!

⁷ Biz Sening yolunqə tətür ix qilip, Sən kulung Musaəqə tapiloqan əmrliring, bəlgilimiliring wə həkümliringni heq tutmidük.

⁸⁻⁹ Sening Өz kulung Musaəqə tapilap: «Əgər silər wapasizlik qilsanglar, silərnı pütün taipilərnıng arisioqə tarkitiwetimən; lekin Manga yenip kelip, Mening əmrlirimni tutup əməl qilsanglar, gərqə aranglardin hətta asmanlarning əng qetigə qoqliwetilgənlər bolsimu, Mən ularnı xu yərdin yioqip, Mening namimni tikləxkə tallioqan jayoqə elip kelimən» degən səzüngni yad qiloqaysən, dəp ətünimən. ■

¹⁰ Bularning həmmisi Sening kulliring wə Sening həlking, Өzüngning zor kudriting wə küqlük qolung bilən hərəlkəkə qutquzdung.

¹¹ I Rəbbim, kulungning duasioqə həm Sening namingdin əyminixtin səyüngən kulliringningmu duasini kuliking tingxiəqay; bügün kulungning ixlirini onguxluk qiloqaysən, uni xu kixining aldida iltipatqə erixtürgəysən».

Xu waqıtta mən padixahning saqiysi idim.

2

Padixahning Nəhəmiyaning Yerusalemni, jümlidin sepilini qayta onxap qikixioqə ruhsət qilixi

¹ Wə xundaq boldiki, padixah Artahxaxtaning yigirminqi yili Nisan eyi, padixahning aldioqə xarab kəltürülgənidi; mən xarabni elip padixahqə

□ **1:1** «yigirminqi yili» — Pars padixahı Artahxaxtaning yigirminqi yilini kərsitidu (2:1ni kərüng). ■ **1:5** Mis. 20:6; 34:7; Qəl. 14:18; Qan. 5:10; Zəb. 86:15; 103:8; 145:8-9; Dan. 9:4

■ **1:8-9** Qan. 4:25, 26, 27; 30:2, 3, 4

sundum. Buningdin ilgiri mən padixahning aldida heçkaçan oçemkin körüngən əməs idim.

² Xuning bilən padixah meningdin: — Birər kesiling bolmisa, qiraying nemixka xunçə oçemkin körünüdu? Kənglügdə qoçum bir dərd bar, dewidi, mən intayin qorçup kəttim.

³ Mən padixahka: — Padixahim mənggü yaxioçayla! Ata-bowilirimning kəbriliri jaylaxkan xəhər harabilikkə aylanoçan, dərwaça-qowukliri köydürüwetilgən tursa, mən kandaçmu oçemkin körünməy? — dedim.

⁴ Padixah meningdin: — Sening nemə təliping bar? — dəp soriwidi, mən asmandiki Hudaçə dua kılıp,

⁵ andin padixahka: — Əgər padixahimning kəngligə muwapik körünsə, kulliri əzlrining aldida iltipatka erixkən bolsa, meni Yəhudiyəgə əwətkən bolsila, ata-bowilirimning kəbriliri jaylaxkan xəhərgə berip, uni yengi-waxtin kurup qıçsam, dedim.

⁶ Padixah (xu qəçəda hanix padixahning yenida olturatti) məndin: — Səpilinggə kəngilik waçit ketidu? Kaçan kaçtip kelisən? — dəp soridi. Xuning bilən padixah meni əwətxini muwapik kərdi; mənmu uningəça kaçtip kelidioçan bir waçitni bekittim.

⁷ Mən yənə padixahın: — Aliylirioça muwapik körünsə, mənə Əfrat dəryasının u ketidiki waliylarəça meni taki Yəhudiyəgə barəçəgə ötkili qəyux toçruluk yarlık hətlirini pütüp bərgən bolsila; □

⁸ Wə yənə padixahlik ormanlikioça karaydioçan Asafka mukəddəs öygə təwə boləçan kəl'əning dərwaçiliri, xuningdək xəhərninçə sepili wə əzüm turidioçan öygə ketidioçan limlarni yasaxka kərəkklik yaçəçəqlarni mənə berix toçrulukmu bir yarlıkni pütüp bərgən bolsila, dedim. Hudaçimning xəpçətlik qəli üstümdə boləçəçka, padixah iltipat kılıp bularning həmmisini mənə bərdi. ■

⁹ Xuning bilən mən dəryaning u ketidiki waliylarning yenioça berip padixahning yarliklirini tapxurdum. Padixah yənə birnəççə qəxun sərdarlıri bilən atlik ləxkərlərnimu mənə həmrəç boluxka orunlax-turoçanidi.

¹⁰ Höronluk Sanballat bilən Ammoniy Tobiya dəgən əməldar Israillarning mənprəətini izdəp adəm kəptu, dəgən həwərnəni anglap intayin narazi boldi. □

Nəhəmiyaning kəçisi sepilni qarlawka qıçixi

¹¹ Mən Yerusalemoça kelip üç kün turdum.

¹² Andin kəçisi mən wə mənə həmrəç boləçan birnəççə adəm ornimizdin turduç (mən Hudaçimning kənglümgə Yerusalemlə üçün nemə ixlarni kılıxni saləçanlikə toçrisida heçkimgə birər nemə demigənədim). Əzüm mingən ulaçədin baxka heçkandaç ulaçəmu almay,

¹³ kəçisi «Jiloça kəwukü»din qıçip «Əjdihə buliki»əça karap mengip, «Tezək kəwukü»əça kelip, Yerusalemləning buzuwetilgən sepillirini wə köydürüwetilgən kəwuk-dərwaçilirini kəzdin kəçürdum.

¹⁴ Yənə aldioça mengip «Bulak kəwukü» bilən «Xahənə kəl»gə kəldim; ləkin xu yərdə mən mingən ulaçəning ətuxikə yol bək tar kəlgəçka,

¹⁵ kəçidə mən jiloça bilən qıçip sepilni kəzdin kəçürüp qıçtim. Andin yenip «Jiloça kəwukü»din xəhərgə kirip, öygə kaçyttim.

□ 2:7 «Əfrat dəryasının u kəti...» — məzkur kitabta muxu yədin baxlap «dərya» «Əfrat dəryası»ni kərsitidu. «U kəti...» — dəryaning oçərbiy tərpi. «...meni taki Yəhudiyəgə barəçəgə ötkili qəyux» — yaqi «...səpirmidə meni aloça sürüx». ■ 2:8 Dan. 9:25 □ 2:10 «Tobiyə dəgən əməldar» — ibraniy tilida «Tobiyə dəgən kul».

16 Əməldarların heçkaysisi mening nəgə barətanlıqimni wə nemə kılətanlıqimni bilməy kəlixti, çünki mən ya Yəhədiyalarə, kahinlarə, ya əmir-hakimlarə wə yaki baxka hizmət kılıdışanlarə heqnemə eytmioşanidim.

Nəhəmiyaning həlkni sepilni qayta selixka ilhamlanduruxi

17 Keyin mən ularə: — Silər bəximizə kəlgən balayı'arətni, Yerusalemninğ harabigə aylanoşanlıkini, sepil qowuklirining köydürüwetilgənlikini kərdünqlər; kelinglər, həmmimiz hakarətkə kəliwərməslirimiz üqün Yerusalemninğ sepilini qaytidin yasap qıqayli, — dedim.

18 Mən yənə ularə Hudayimning xəpkətlik kolining mening üstümdə bolətanlıkini wə padixahning manga kılətan gəplirini eytiwidim, ular: — Ornumizdin turup uni yasayli! — deyixip, bu yahxi ixni kılıxka öz kollirini kuwwətləndürdi.

19 Ləkin Həronluq Sanballat, hizmətkar Ammoniy Tobiya həm ərəb bolətan Gəxəm bu ixni anglap bizni zanglik kılıp mənəsiməy: — Silərninğ bu kılətaninglər nemə ix? Silər padixahka asiylük kılmaqimuzsilər? — deyixti.

20 Mən ularə jawab bərip: — Asmanlardiki Huda bolsa bizni şələbigə erixtirüdi wə Uning kulliri bolətan bizlər qərup kurimiz. Ləkin silərninğ Yerusalemdə heqkandak nesiwənglər, həkukənglər yaki yadnamənglər yok, — dedim.

3

Sepilni bələklərgə bəlüp ongxaxka buyruluxi ••• Kona xəhərninğ həritisini kərunğ

1 Xu qəşdə bax kahin Əliyaxib wə uning kahin kərinəxliri qərup «Koy qowuqi»ni yengiwəxtin yasap qıxti; ular qowukning qanatlirini ornitip, uni *Hudaşə* atəp muqəddəs dəp bəkitti; ular «Yüzning munari» bilən «Hananiyəlninğ munari»qıqə bolətan arilikətiki sepilni ongxap, uni muqəddəs dəp bəkitti; □

2 Uningə tutax kışmini Yeriholuklər yasidi; yənə uningə tutax kışmini Imrininğ oşli Zakkur yasidi.

3 «Belik qowuqi»ni Sənaahning oşulliri yasidi; ular uning lim-kexəklirini selip, qanatlıri, taqaklıri wə baldaklırini ornatti.

4 Uningə tutax kışmini Həkozning nəwrisi, Uriyaning oşli Məramot yasidi; uningə tutax kışmini Məxəzabəlninğ nəwrisi, Bərkəyaning oşli Məxullam yasidi. Uningə tutax kışmini Baanahning oşli Zadok yasidi. □

5 Uningə tutax kışmini Təkoalıklar yasidi; ləkin ularning qonglıri öz hojisininğ ixini zimmisigə ilixka unimidi.

□ 3:1 «Yüzning munari» — baxka hil tərjimilər: — «Həmeahning munari» yaki «Meahning munari». «**muqəddəs dəp bəkitti**» — nemixka xundak bəkittidu? Uning «Koy qowuqi» dəp atilixning səwəbi bəlkim ibadəthanida sunulidışan qurbanlıklar (kəpinqisi koylar, əlwəttə) xu dərwəzidin xəhərgə elip kirlətti. Xunga qurbanlıqlarıninğ kixir yolini «muqəddəs» dəp bəkittix tolimu muwapıq idi — demək, xu dərwəzidin qurbanlıqlardin baxka heqkandak nərsiləri elip kixixkə bolmaytti. □ 3:4 «**Həkozning...**» — yaki «Kozning...».

6 «Kona kowuk»ni Pasiyaning oqli Yəhoda bilən Besodiyaning oqli Məxullam yasidi; ular uning lim-kexəklirini selip, qanatlıri, taqəkliri wə baldəklirini ornatti. □

7 Ularning yenidiki tutax qismini Gibeonluq Məlatiya, Meronotluq Yadon həmdə Dəryaning bu ojarbiy tərpidiki waliylarning baxquruxi astidiki Gibeonluqlar bilən Mizpahliqlar yasidi. □

8 Ularning yenidiki tutax qismini zərgərlərdin boləqan Harhəyaning oqli Uzziyəl yasidi. Uningəja tutax qismini huxbuy buyum yasaydiəqan ətirqilərdin Hənanıya yasidi. Ular Yerusalem *sepilini* taki «Kəlin tam»əqiqə onqxap yasidi. □

9 Ularning yenidiki tutax qismini Yerusalemning yerimining həkimi boləqan Hurning oqli Refaya yasidi.

10 Ularning yenida, Harumafning oqli Yədəya əzining əyining udulidiki qismini yasidi. Ularning yenidiki qismini Haxabniyaning oqli Həttux yasidi.

11 Hərimning oqli Malkiya bilən Paqat-Moabning oqli Həxxub sepilning baxqə bir bəliki bilən «Humdanlar munari»ni yasidi.

12 Ularning yenidiki tutax qismini Yerusalemning yerimining həkimi Hallohəxning oqli Xallom əzi wə uning qizliri yasidi.

13 «Jiləja kowuki»ni Hənun bilən Zanoah xəhirining əhalisi yasidi. Ular uni yasap, uning qanatlıri, taqəkliri wə baldəklirini ornatti wə yənə «Tezək kowuki»əqiqə ming gəz sepilnimu yasidi.

14 «Tezək kowuki»ni Bəyt-Həkkərəm yurtining baxliki Rəkabning oqli Malkiya yasidi; ular uni yasap, uning qanatlıri, taqəkliri wə baldəklirini ornatti.

15 «Bulək kowuki»ni Mizpah yurtining baxliki Kol-Həzəhning oqli Xallum yasidi. U uni yasap, əgzisini yepip, uning qanatlıri, taqəkliri wə baldəklirini ornatti wə yənə xahənə baəqning yenidiki Siloam kəlining sepilini «Dawutning xəhiri»din quxidiəqan pələmpəygiqə yengiwaxtin yasidi. □

16 Uningdin keyinki tutax qismini Dawutning kəbrilirining udulidiki wə uningdin keyinki sün'iy kəlgə həm uning kəynidiki «Palwanlarning əyi»gə kədər Bəyt-Zur yurtining yerimining həkimi, Azbukning oqli Nəhəmiya yasidi.

17 Uningdin keyinki tutax qismini Lawiylar — Yəni Banining oqli Rəhum yasidi, uning yenidiki tutax qismini Keiləhning yerim yurtuning həkimi Həxabıya əz yurtiəja wakalitən yasap qikti.

18 Uning yenidiki tutax qismini ularning kərindaxlıri — Keiləhning ikkinqi yerimining həkimi, Hənədadning oqli Baway yasidi. □

19 Uning yenida, Mizpahning həkimi Yəxuyaning oqli Ezər koral-yaraəq ambiriəja qikix yolining udulida, sepilning dokmuxidiki yənə bir bəlikini yasidi.

20 Zabbayning oqli Baruk uningdin keyinki yənə bir bəlikini, yəni sepilning dokmuxidin taki bax kahin Əliyahıbnıng əyining dərwasisiəqiqə boləqan bəlikini kəngül qoyup yasidi.

□ 3:6 «Pasiyaning oqli Yəhoda» — yaki «Pasiyaning oqli Yoyada». □ 3:7 «Dərya» — Əfrat dəryasi. «Məlatiya, Meronotluq Yadon həmdə Dəryaning bu ojarbiy tərpidiki waliylarning baxquruxi astidiki Gibeonluqlar bilən Mizpahliqlar yasidi» — baxqə birhil tərjimi: «Məlatiya... wə Yadon yasidi; bular Dəryaning ojarbiy tərpidiki waliylar idarə kilidiəqan Gibeonluqlar wə Mizpahliqlar idi». □ 3:8 «... onqxap yasidi» — yaki «...suwap qikti». □ 3:15 «xahənə baəqning yenidiki Siloam kəli» — muxu yərdə ibranıy tilida «xahənə baəqning yenidiki Reləh kəli» deyilidu. □ 3:18 «Baway» — yaki «Binnuiy».

21 Uning yenida Həkozning nəwrəsi, Uriyaning oqli Məramot sepilning Əliyaxibning əyining dərwazisidin taki Əliyaxibning həylisining ahiri otiqə boləqan yənə bir bəlikini yasidi. □

22 Bulardin keyinki bir qismini İordan tüzənglikidiki, kahinlar yasidi.

23 Bularning yenida, Binyamin bilən Həxxub əz əyining udulidiki bəlikini yasidi. Ulardin keyin Ananiyaning nəwrəsi, Maaseyahning oqli Azariya əz əyining yenediki qismini yasidi.

24 Uning yenida, Azariyaning əyidin taki sepilning doqmuxioqiə boləqan yənə bir bəlikini Hənadadning oqli Binnuiy yasidi.

25 Uning yenida, Uzayning oqli Palal padixah ordisinin doqmuxi, xuningdək ordidiki qoqqiyp turoqan, zindan həylisining yenediki egiz munarning udulidiki bəlikini yasidi. Uningdin keyinki bir bəlikini Paroxning oqli Pidaya yasidi.

26 Əmdi Ofəldə turidəqan ibadəthana hizmətkarliri künqikix tərəptiki «Su qowuqi»ning udulidiki wə qoqqiyp turoqan munarning udulidiki sepilni yasidi. □

27 Qoqqiyp turoqan qong munarning udulida Təkoalıklar taki Ofəl sepil otiqə boləqan ikkinqi bir bəlikini yasidi.

28 «At qowuqi»ning yukiri bir bəlikini kahinlar hər biri əz əyining udulidiki qismini yasidi.

29 Immərnəng oqli Zadok ularning yenida, keyinki qismini, əz əyining udulidiki bir bəlikini yasidi. Uning yenediki tutax qismini «xərkiy dərwaza»ning dərwaziwəni Xekaniyaning oqli Xemaya yasidi.

30 Uning yenida, Xələmiyaning oqli Hənaniya bilən Zalafning altinqi oqli Hənun ikkinqi bir bəlikini yasidi; ularning yenida, Bərəkiyaning oqli Məxullam əz qorusining udulidiki bir bələkni yasidi.

31 Uning yenida, xu yərdin tartip ibadəthana hizmətkarliri bilən sodigərlərnəng qoruliridin otüp, «Təxxürux qowuqi»ning udulidiki sepil doqmuxining balihanisioqiə boləqan bəlikini zərgərlərdin boləqan Məlkiya yasidi. □

32 Doqmuxning balihanisi bilən «Qoy qowuqi»ning arilikidiki bələkni zərgərlər bilən sodigərlər yasidi.

4

Sanballatning hapa boluxi wə məshirə kilixi

1 Xundəq boldiki, Sanballat bizning sepilni yengiwaxtin onxawatkanlikimizni anglap oqəzəplinip, kəhri bilən Yəhudalarni məshirə kildi.

2 U əz kərindaxliri wə Samariyə qoxuni aldida: — Bu zəip Yəhudalar nemə kiliwatidu? Ular əz lirinə xundəq mustəhkəmliməqqumu? Ular qurbanliqlarni sunmaqqumu? Ular bir kün iqidə püttürüxməqqumu?

□ 3:21 «Həkozning nəwrəsi» — yaki «Kozning nəwrəsi». □ 3:26 «ibadəthana hizmətkarliri» — ibraniy tilida «Nətaniylar». □ 3:31 «udulidiki sepil doqmuxining balihanisioqiə» — yaki «udulidiki sepil doqmuxioqiə qikix yolioqiə» yaki «udulidiki sepil doqmuxidiki pələmpəygiə».

Topa dōwiliri iqidin kōyūp kətkən taxlarni kolap qiqirip ularoʻja jan kirgūzəmdikən? — dedi. □

³ Uning yenida turuwatkan Ammoniy Tobiya: — Ular hərəkanqə yasisimu, bir tülkə sepilning üstigə yamixip qiqsa, ularning tax temini örūwetidu! — dedi.

Nəhəmiyaning duasi

⁴ — I Hudayimiz, kulak selip angliʻoʻjaysən, kəmsitilməktimiz, ularning qilʻoʻjan həkərətlinini öz bexiʻoʻja yanduroʻjaysun; ularni tutkun qilip elip beriloʻjan yaka yurtta həkning oljisiʻoʻja aylanduroʻjaysun!

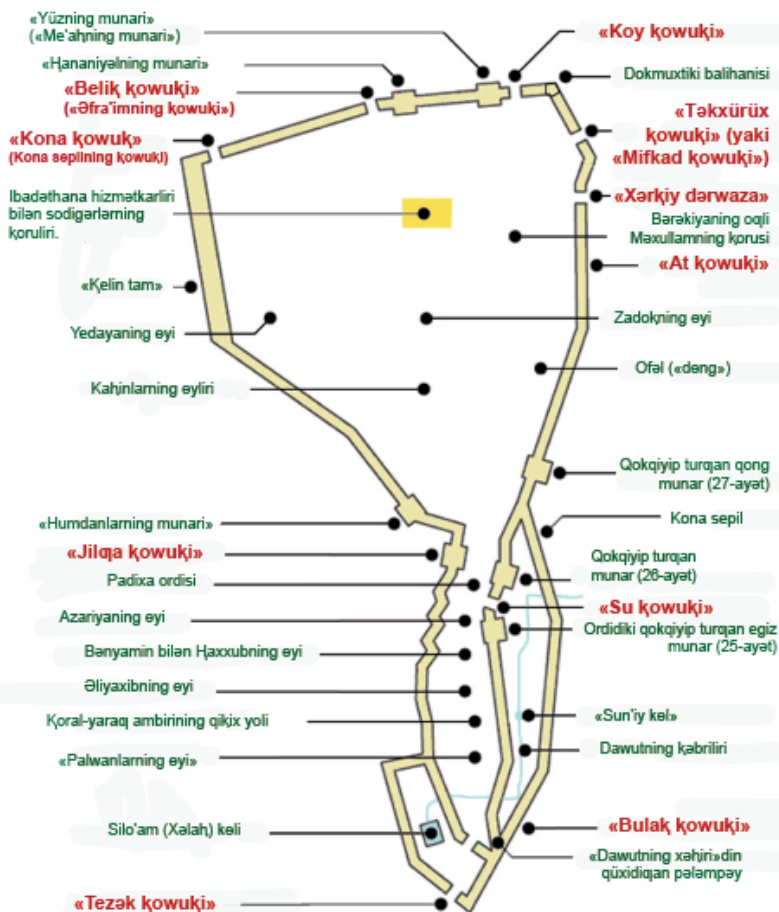
⁵ Ularining kəbihlikini yapmioʻjaysən, gunahliri aldingdinmu eqūrūwetilmisun; qūnki ular sepilni ongxawatkanlarning kəngligə azar bərdi!

⁶ Xundaktimu sepilni yengiwaxtin ongxawərduk; uni ulap, egizlikini yerimioʻja yətkūzduk; qūnki kəpquilik kəngül koyup ixlidi.

□ **4:2 «Ular əzlrini xundak mustəhkəmliməqimu?»** — yaki «ular öz məyliqə xundak ketiwərsə bolamdu?» yaki «əzlrigə tayinip bu ixni qilalamdu?». Tekistning ibraniy tilini qūxinix səl təs. «**Topa dōwiliri iqidin kōyūp kətkən taxlarni kolap qiqirip ularoʻja jan kirgūzəmdikən?**» — bu məshirə səzliri iqidə bir-birigə zit kelidioʻjan ixlar bar. Qariʻoʻjanda, gərqə Sanballat mazaq qilʻoʻjini bilən, uning kurulusxə bolʻoʻjan oʻjezipi uningda bu ix pūttūrūlūxi mumkin, degəndək birhil qorqunqning barlikʻoʻja ispat bolidu.

Yerusalemning qowuq-dərwaziliri

(Nəhəmiya dəwri - «Nəhəmiya» 3-babni kəring)

Yerusalemning qowuqliri (Nəhəmiya kayta qurqan)

Düxmənlərnin toşkunluq və buzoqunluq qilixka kəstlixi

7 Xundak boldiki, Sanballat, Tobiya, Ərəblər, Ammoniyalar, Axdodluqlar Yerusalem sepillirini yengiwaxtin ongxax quruluşining yənıla elip berili-

watqanlikini, sepil bəsüklirining etiwetilganlikini anglap kattik qəzəpkə kelixti-də,

⁸ birliktə Yerusalemə qəhjum kilip uningda qalaymikanqilik tuqduruxni kəstləxti.

⁹ Xunga biz Hudayimizə iltija kilduk həm ularning səwəbidin keqə-kündüz kəzətqi koyup, əzlimiz ulardin mudapiələndük.

¹⁰ Bu qəqəda Yəhudiyədikilər: — İxqi-həmmallar həlidin kətti, xuningdək qalma-kesək əhlətlər yənəla nəhayiti kəp, biz sepilni onqaxqə həttə sepiləjimu yekinlixalmidük! — deyixti.

¹¹ Xuning bilən bir wəqəttə düxmənlimiz: — Ular səzməstə, ular kərməstə, ularning arisioqə kiriwelip ularni əltürüp, quruluşni tohtitiwətimiz! — deyixti.

¹² Wə xundak boldiki, ularning ətrapida turuwatqan Yəhudalardı yənimizəla on kətim kelip: — Kaysi tərəpkə qərisanglar, ular xu tərəptin kelip silərgə qəhjum kilmaqçi! — dəp həwər yətküzixti. □

¹³ Xunga mən həlkni jəmət-jəmət boyiqə, qəlioqə kiliq, nəyzə wə okyalirini elip, sepili pəs boləqan yəki qəhjumə qəqə turəqan yərlərdə sepilning arqisida qərawulluqta turuxqə koydum.

¹⁴ Kəzdin kəqürüp qikkəndin keyin ornumdin kəpup mətiwərlər bilən əməldarlar wə bəxqə həlkqə: — Ulardin kərkənglar; uluq wə dəhətlik Rəbni esinglarda tutunglar, əz qəringəxlirənglar, oqul-qizlirənglar, ayalirənglar wə əy-makanənglar üqün jəng qilinglar, dedim.

Bir tərəptin ixləx, bir tərəptin mudapiəlinix

¹⁵ Xundak boldiki, əzlimizning suyikəstini bilip qəloqanlikimiz düxmənləning kulioqə yetip bəroqəq, xuningdək Huda ularning suyikəstini bitqit kiləqəq, biz həmmimiz sepilə qəytip, hər birimiz əslə ix ornimizdə ixni dawamlaxturiwərdük.

¹⁶⁻¹⁷ Ənə xu qəqədin bəxlap hizmətkərlirəning yerimi ix bilən boldi, yerimi qəlioqə nəyzə, qəlkən, okya tutqan, dobuloqə-sawut kiygən həlda yürüxti. Sərdar-əməldarlar sepilni onqəwətkən bərlək Yəhuda jəmətidikiləning arqisida turdi. Həm yūklərnə toxuwətkənlər həm ularə qəy kərtiwətkənlər bir qəlida ixləp, bir qəlida yəroqlirini qing tutuxqəndi.

¹⁸ Təmqiləning hər biri bəllirigə kiliq-hənjərlirini əskən həlda *sepilni* yəsawatətti; kənayqi bəlsa yənimdə turətti.

¹⁹ Mən mətiwərlər, əməldarlar wə bəxqə həlkqə: — Bu quruluş nəhayiti qəng, dairisi kəng; biz həmmimiz sepilə bələk-bələklər boyiqə tərkiyə ixləp, bir-birimizdin yirək turuwətimiz.

²⁰ Xunga məyli kəyərə bəlunglar, kənay əwəzini anglisənglarla, biz bərxu yərgə kelip yiqilinglar; Hudayimiz biz üqün jəng kilidu, — dedim. ■

²¹ Biz ənə xu tərəkidə ixlidük; həlkəning yerimi təng atqəndin tartip yultuz qikkəqə nəyzilirini qing tutup turuxti.

²² U qəqəda mən yənə həlkqə: — Həmməylən əz hizmətkəri bilən kəqini Yerusalemə kirip ətküzsun, xundak bəlsa ular kəqisi bizning muhəpizətqilikimizni kilidu, kündüzi ixləydu, dedim.

□ **4:12 «kaysi tərəpkə qərisanglar, ular xu tərəptin kelip silərgə qəhjum kilmaqçi!»** — əslə ayətning kəqürülməsi kəmtük boləqəqə, mənisini jəyda qikix təs bolup kəldi; xunga muxu Yəhudiyləning eytqən səzlimizning bərnəqəqə hil tərjimiləri bərx. Ləkin əsəy mənilirəning həmmisi düxmənləning hərtərəplimə kəstləxlirini kərsitidu. ■ **4:20** Mis. 14:25; Qən. 1:30; 28:7

²³ Xundak qilip ya mən, nə qerindaxlirim, ya hizmətkarlırim yaki manga əgəxkən muhəpizətqilərninğ heqkaysisi kiyimlirini selixmidi; hərbiri hətta suoqa baroqandimu özining yaraqlirini elivalatti. □

5

Namratlarning nalisi

¹ U qaşda halayik wə ularning hotunliri öz qerindaxliri boləan Yəhudalar üstidin xikayət qilip kattik dad-pəryad kətürxti.

² Bəzilər: — Biz wə oşul-qizlirimizning jan sanimid kəp, kün kəqürimiz üqün toyoşudək axliq almisaq bolmaydu, deyixti.

³ Yənə bəzilər: — Biz aqarqilikta qaləan waqtimizda axliq elip yəymiz dəp etizlirimiz, üzümzarlıqlirimizni wə öylirimizni rəniğə bərixkə məjbur bolduq, deyixti.

⁴ Wə yənə bəzilər: — Padixahning etizlirimiz wə üzümzarlıqlirimiz üstigə saləan baj-seliqni tapxuruxka pul kərz aldud. □

⁵ Gərgə bədənlimiz qerindaxlirimizning bədənligə, pərzəntlimiz ularning pərzəntligə ohxax bolsimu, lekin oşul-qizlirimizni kul-dedək boluxka tapxurmay amalimiz bolmidi; əməliyəttə qizlirimizdin bəziliri allikaqan dedək bolupmu kətti; ularni bədəl tələp hərlükkə qikirixka qurbimiz yətmidi, qunki bizning etizlar wə üzümzarlıqlirimiz hazır baxqilarning kolididur, — deyixti.

Nəhəmiyaning mətiwərlər bilən mənsəpdarlarni oşəzəp bilən əyiblix

⁶ Mən ularning dad-pəryadlırini wə eytkən bu gəplirini anglioşandin keyin kattik oşəzəpləndim.

⁷ Kənglumdə birər qur oyliniwəloşandin keyin, mətiwərlər bilən əməldərlarni əyibləp: — Silər öz qerindaxliringlarəqa kərz bərip ulardin əşüm alidikənsilər-hə! — dəp tənbiş bərdim. Andin ularning səwəbidin qong bir yioşin eqip ■

⁸ ularni: — Biz küqimizning yetixiqə yat taipilərgə setiwetilgən qerindiximiz Yəhudalarni kayturup setiwaldud, lekin silər bizni ularni kayturup setiwalsun dəp qerindaxliringlarni yənə setiwətməqci boluwatamsilər? — dəp əyibliwidim, ular dəydişəan gəp tapalmay, xük turup qaldi.

⁹ Andin mən ularəqa yənə: — Silərninğ bu qiləşininglar kamlaxmaptu. Silər düxmənlirimiz boləan taipilər aldida bizni ahanətkə qaldurmay, Hudayimizning qorqunqida mangsanglar bolmasmidi?

□ 4:23 «hərbiri hətta suoqa baroqandimu özining yaraqlirini elivalatti» — yaki «hərbiri ong kolidin yaraqlirini quxürüxmidi» yaki «hərbirəylən pəkət yuyunoşandila kiyimlirini salatti». Əyni tekist kəmtüktək kərünüdu. □ 5:4 «Padixahning etizlirimiz wə üzümzarlıqlirimiz üstigə saləan baj-seliqni tapxuruxka pul kərz aldud» — yaki «padixahning baj-seliqni tələxkə etizlirimiz wə üzümzarlıqlirimizni rəniğə bərip pul kərz aldud». ■ 5:7 Mis. 22:24

10 Mənmu, kərindaxlirim wə hizmətkarlırim ularoşa pul wə axlık etnə berip turup əsüm alsak alattuk! Silərdin etünimən, mundak əsüm elixtin waz keqəyli! □

11 Etünüp qalay, silər dəl bğün ularning etizlirini, üzümzarlık, zəytunzarlık wə öylirini kayturup beringlar, wə xuningdək silər ulardin ündürüwaloşan pul, axlık, yengi məy-xarab wə yengi zəytun maylirining əsümünü ularoşa kayturup beringlar, dedim. □

12 Ular: — Kayturup berimiz, əmdi ulardin heq əsüm almaymiz; sili nemə desilə, biz xundak kılımiz, deyixti. Mən kahinlarni qakirtip kelip, ularni bu wədə boyiqə xundak ijra kılıxka kəsəm iğküzdüm. □

13 Mən tonumning pexini keqip turup: — Kim muxu wədini ada kilmisa, Huda xu yol bilən uning özini öz öyidin wə mal-mülkidin məhrum kılıp kekiwətsun! Xu yol bilən uning həmmə nemisi kurukdılıp kaləjuqə kekiwetilsun! — dedim. Pütkül jamaət birdək: «Amin!» deyixti həm Pərwərdigarəşa Həmdusana okuxti. Andin kəpçilik xu wədisi boyiqə deginidək kılıxti.

Pak-diyanətlik wə addiy-sadda Nəhəmiya

14 Xuningdək, Yəhədiyə zeminida ularoşa waliy boluxka tiklənşən kündin buyan, yəni padixah Artaxaxtaning yigirminqi yilidin ottuz ikkinqi yiləiqə boləşən on ikki yıl iqidə nə mən, nə mening uruk-tuoşkanlırim waliylik nenini heq yemiduk.

15 Məndin ilgiri waliy boləşanlar həlkkə eşirçilik selip, ulardin kündilik axlık, məy-xarab wə xuningdək kirik xəkəl kümüx elip kəlgənikən; hətta ularning hizmətkarlırimu həlknəg üstidin hokukwazlık kılıp kəlgənikən. Ləkin mən Hudadin kərkidişinim üqün undak kılımidim. □

16 Mən dərwəkə sepilning kuruluxioşla berilgəqkə, biz hətta birər etiznimu setiwalmiduk; mening barlık hizmətkarlırimmu kuruluxta ixləxkə xu yərgə yioşilatti.

17 Ətrapimizdiki yat əllərdin bizning yenimizəşə kəlgənlərdin bələk, mening bilən bir dastihanda oşiza yəydiəşanlar Yəhədiyələr wə əməldarlərdin bir yüz əllik kixi idi.

□ 5:10 «Mənmu, kərindaxlirim wə hizmətkarlırim ularoşa pul wə axlık etnə berip turup əsüm alsak alattuk» — baxka birhil təjimişi: — (1) «mənmu, kərindaxlirim, hizmətkarlırimu ularoşa pul wə axlık etnə berip turuwatimiz» yaqi: — (2) «mənmu, kərindaxlirim, hizmətkarlırimu ularoşa pul wə axlık etnə berip turaylı». Nəhəmiyaning harakteri bək sehiy boləşəqka, bəlkim əsümsiz etnə-kərzni kəp bərgən boluxi mumkin idi. Uning üstigə, kərindaxlarəşa etnə berip əsüm elix Musa pəyoşəmbərgə nazil kilişioşioşa hiləplik («Mis.» 22:25, «Pənd.» 15:5). Xunga bu ikkinqi hil təjimişini toşra əməs, dəp qaraymiz. «**Mundak əsüm elixtin waz keqəyli!**» — yaqi «muxundak kərzgə rəni elixtin waz keqəyli!» □ 5:11 «...bğün ularning etizlirini, üzümzarlık, zəytunzarlık wə öylirini kayturup beringlar...» — muxu etiz qatarlık mülüklər əslidə kərz-etnilərgə «rənə» süpitidə koyuloşan bolup, kərz igiliri ularni tartiwaləşən bolsə kerək. «**pul, axlık...wə yengi zəytun maylirining əsümünü**» — ibranıy tilida «pul, axlık, ...wə yengi zəytun maylirining yuzdin biri» yaqi «əsumi bir pirsənt» — qandək təjimiş kilişinixtin kət'ıynəzər, muxu səzlər qoşum əsumning əzini kərsitixi kerək. □ 5:12 «**Mən kahinlarni qakirtip kelip, ularni ... xundak ijra kılıxka kəsəm iğküzdüm**» — kahinlar əslidə kərz igiliri əməs; ularning məs'uliyiti baxkılarning xu wədisi ada kilişioşa nazarətçilik kılıxtin ibarət idi. Əslidə kahinlar əsüm berix toşruluk mukəddəs qanun-bəlgilimilərnə bilixi kerək idi, xundakla bundək wəziyətkə yol koymaslık kerək idi. □ 5:15 «**kirik xəkəl kümüx**» — «xəkəl» eşirlik miqdari, bir xəkəl kümüx bolsə bəlkim 11.4 gram idi. Muxu yərdə «kirik xəkəl» bəlkim hərəküni həlqətin aloşan pulni kərsitixi mumkin.

18 Hər küni bir kala, hillanoqan altə qoy təyyarlinatti, yənə manga bəzi uqar kuxlar təyyarlinatti; hər on kündə bir qetim hərhil mol məy-xarab bilən təminləttə. Xundak bolsimu mən yənıla «waliy neni»ni tələp kilmidim; qünki quruluş Ixi həlkning üstidiki eşir yük idi.

19 — Ah Hudayim, mən muxu həlk üqün qılqan barlıq iximni yad ətkəysən, manga xapaət kərsətkəysən! ■

6

Sanballatning quruluşqa tosqunluq kılıx suyiqəsti

1 Xundak boldiki, Sanballat, Tobiya, ərəb bolqan Gəxəm wə duxmənlirimizning qalqan kismi mening sepilni yengiwaxtin onxap qıkkanlıkmıni, sepilning əmdi bəsüklirining qalmioqanlıqını anglap (lekin u qaqda mən tehi sepil qowuklirining qanatlırını ornatmioqanidim),

2 Sanballat bilən Gəxəm manga: — Kəlsila, biz Ono tüzlanglikidiki Kəfirim kəntidə kəruşəyli! — dəp adəm əwətiptu. Əməliyəttə ular manga qəst kilməkqi ikən. □

3 Xunglaxqa mən əlqilərnı əwətip: — Mən uluq bir ix bilən xuqulliniwatqanlıkmıdin silər tərəpkə quxməymən. Mən qandakmu silərnıng qəxinglarqa barımən dəp, ixni taxlap uni tohtitip qoyay? — dedim.

4 Ular uda tət qetim muxu tərıkidə adəm əwətti, mən hər qetim xundak jawap bərdim.

5 Andin Sanballat bəxinqi qetim xu tərıkidə öz hizmətkariqə pəqətlənmigən hətni qolioqə tutkuzup əwətiptu.

6 Həttə: «Hər kaysi əllər arisida mundak bir gəp tarkilip yürıdu, wə Gəxəmmu xundak dəydu: — Sən wə Yəhudalar birgə isyan kətürməkqi ikənsilər; xunga sən sepilnimu yengiwaxtin onxaxqa kirixipsən; eytxlarqə qariqanda sən özünqni ularqə padıxah kilməkqikənsən. □

7 Sən yənə Yerusalemda özünq toşruluk: «Mana, Yəhudiyədə özimizning bir padıxahimiz bar!» dəp jar selip təxwiq kilixqa birnəqə pəyoqəmbər qoyupsən. Əmdi bu gəplər səzsiz padıxahning kulıqioqə yetip bayan kılınıdu. Xunga, kəlgin, biz birliktə məslıhətlixiwalaylı» deyilgənıkən.

8 Mən unıqə: «Sən eytkən ixlar həqqaqan kılınqan əməs; bular bəlki öz kənglünqdin oydurop qıkarqıning, halas» dəp jawap kəyturdum.

9 Əməliyəttə, ular: «Muxundak kılsaq ularning qoli məqdursızlinıp, quruluş ixi ada kılınmay qalidu!» dəp oylap bizni qorqatmaqqi idi. — «Əmdi mening qolumni ixta tehimu küqləndürgəysən!».

Yaloqan pəyoqəmbər Xəmayaning təhdit selixi

10 Məhətabəlning nəwrısı, Delayaning oqlı Xəmaya özini öz əyigə qamiwalqanıdi; mən unıng əyigə kəlsəm u: — Biz Hudaning əyidə, ibadəthanıning iqidə kəruşəyli wə ibadəthanıning dərwaza qanatlırını etip qoyaylı; qünki ular seni əltürgili kelidu; xübhisizki, keqısı kelip seni əltürməkqi boldi! — dedi. □

■ 5:19 Nəh. 13:22 □ 6:2 «Kəfirim kəntidə» — yaki «kəntlərnıng biridə». □ 6:6 «Gəxəm» — ıbranıy tilida muxu yərdə «Gaxmu» — Gəxəmnıng yənə bir xəlki. □ 6:10 «Xəmaya özini öz əyigə qamiwalqanıdi» — özini qamiwelıxning səwəbi enıq əməs; «rəsimiy napak» bolqanlıqı yaki qəsəm iqənlıki səwəb bolqan boluxı mumkin.

¹¹ Mən: — Manga ohxax bir adəm kandaqmu keçip kətsun? Məndək bir adəm jenimni kütquzimən dəp kandaqmu ibadəthanoja kiriwalojudəkmən? Mən hərgiz u yərgə kiriwalmaymən! — dəp jawap bərdim.

¹² Qünki mən karisam, uning Huda tərpidin əwətilgən əməs, bəlki Tobiya bilən Sanballat tərpidin setiwelinip, manga zeyan yətküzməkqi bolup bu bəxarət bərgənlikigə kəzüm yətti.

¹³ Uni setiwelixidiki məksət, meni kərkətip, xularning deginidək kıləuzup gunah kılduruxtin ibarət idi. Xundək kıləjan bolsam, namimni buloqap meni karilaxka xikayət kılalaydioqan bolatti. □

¹⁴ — «Ağ Huda, Tobiya bilən Sanballatni esingda tutup, ularning kıləjanlirioja yarixa əz bexioja yandurojaysən, xundəkla meni kərkətməkqi boləjan ayal pəyojəmbər Noadiya bilən baxka pəyojəmbərlərninmu kıləjanlirini əz bexioja yandurojaysən!».

Qayta ongxaxning tamamlinixi

¹⁵ Elul eyining yigirmə bəxinqi küni sepil pütüti, pütün quruluşka əllik ikki kün waqit kətti.

¹⁶ Xundək boldiki, düxmənlirimiz buningdin həwər tapti wə ətrapimizdiki barlık əllər kərkəp ketixti; əz nəziridə həyiwiti bək qüxüp kətti wə bu *quruluşni* Hudayimizning Əzi elip barəjan ix ikənlikini bilip yətti.

¹⁷ Xu künlərdə Yəhədiyadiki mətiwərlər Tobiyaqə nuroqun hət yazdi, Tobiyamu ularqə jawabən daim hət yezip turdi.

¹⁸ Qünki Yəhədiyədə Tobiyaqə baqlinip kelip, kəsəm iqlən nuroqun kixilər bar idi; qünki u Arahning oqlı, Xekaniyaning küy'oqlı idi, həmdə uning oqlı Yoħanan Bərəkiyaning oqlı Məxullamning kizini hotunlukka aloqanidi.

¹⁹ Xuningdək ular yənə mening aldimda pat-pat Tobiyaning yahxi ixlirini tiləqə elip qoyuxatti həm mening gəplirimnimu uningqə yətküzüp turuxatti; Tobiya bolsa manga pat-pat təhdit selip hət yezip turatti.

7

Hanani bilən Hananiyaning birlikdə baxquruxka koyuluxi

¹ Sepil ongxilip bolup, mən dərwazilarni ornitip, dərwaziwənlərnə, oqəzəlkəxlərnə wə Lawiyənlərnə bəkitip təyinligəndin keyin xundək boldiki,

² Mən inim Hanani bilən kəl'ə sərdari Hananiyani Yerusalemni baxquruxka koydum; qünki Hananiya ixənqlik adəm bolup, Hudadin kərkəxtə kəp adəmlərdin exip ketətti. □

□ 6:13 «Xundək kıləjan bolsam, namimni buloqap meni karilaxka xikayət kılalaydioqan bolatti» — Sanballat wə Tobiyaning bu əkli heli hiylə-mikirlilik idi. Nəhəmiya kahin əməs; xunga (1) u ibadəthanoja napak halda yəki ehtiyatsızlık bilən kirsə gunah ətküzüxi mumkin idi; (2) «mükəddəs jay»ning əzīgə kirgən bolsa gunahı tehimu eoqir bolatti; kaysila əħwəlda bolsun əz həlkə aldidiki nam-abruyi qüxkən bolatti wə xuning tüpəylidin quruluş ixı tohtitiloqan bolatti. □ 7:2 «inim Hanan» — Nəhəmiyaning inisi 1:2, 3də tiləqə elinidu. «Mən inim Hanani bilən ... Hananiyani Yerusalemni baxquruxka koydum» — Yerusalemni baxquruxka adəmlərnə koyux. Nəhəmiyaning Artəhxaxtaning yenioqə kaytməqqi ikənlikini kərsitixi mumkin (2:6ni kərüng). «Hananiya ixənqlik adəm bolup...» — ibraniy tilida «u ixənqlik adəm bolup...». Bəzi alimlar «u» Hananini kərsitidu, dəp qaraydu.

3 Mən ularoşa: — Kün issioşuqə Yerusalemning qowukliri eqilmisun; qowuklarning kanatliri etilgəndə, baldaklar taqaloşan waqitliridimu dərwaziwənlər yenida turup kəzət kılısun; xuningdək Yerusalemda turuwatqanlardin qarawullar kəzət nəwətlirigə qoyulup bekitilsun; hərbi adam əzining bir kəzitiğə məs'ul bolsun, xundakla hərbirining kəziti öz əyining udulida bolsun, dəp tapilidim. □

4 Xəhər qong həm kəngri bolqini bilən ahalə az, əylər tehi selinmioşanidi.

Birinçi kətim qaytip kəlgən Yəhudiylar ••• «Əzra» 2:1-35ni kərüŋ

5 Hudayim kənglümğə mətiwərlər, əməldarlar wə həlkning hərbirini nəsəbnamisi boyiqə royhətkə elixka ularni yioşix niyitini saldi. Mən awwal birinçi kətim qaytip kəlgən adəmlərnin nəsəbnamisini taptim, uningda mundak pütülgənidi: —

6 Təwəndikilər Yəhudiyə əlksidikilərdin, əsli Babil padixahı Nebokədnəsər təripidin sürgün kılınoşanlardin, Yerusalem wə Yəhudiyəgə qikişip, hərbi öz xəhirlirigə kətti: —□ ■

7 Ular Zərubbabəl, Yəxua, Nəhəmiya, Azariya, Raamiya, Naşamani, Mordikay, Bilxan, Mispərət, Bigway, Nəhum wə Baanaşlar billə qaytip kəldi. Əmdi İsrail həlkning iqidiki ərkəklərnin sani təwəndikiqə: —

8 Paroxning əwladliri ikki ming bir yüz yətmix ikki kixi;

9 Xəfatiyaning əwladliri üç yüz yətmix ikki kixi;

10 Araşning əwladliri altə yüz yətmix bəx kixi;

11 Paşat-Moabning əwladliri, yəni Yəxua bilən Yoabning əwladliri ikki ming səkkiz yüz on səkkiz kixi;

12 Elamning əwladliri bir ming ikki yüz əllik tət kixi;

13 Zattuning əwladliri səkkiz yüz kirik bəx kixi;

14 Zakkayning əwladliri yəttə yüz atmix kixi;

15 Binnuiyning əwladliri altə yüz kirik səkkiz kixi;

16 Bibayning əwladliri altə yüz yigirmə səkkiz kixi;

17 Azgadning əwladliri ikki ming üç yüz yigirmə ikki kixi;

18 Adonikamning əwladliri altə yüz atmix yəttə kixi;

19 Bigwayning əwladliri ikki ming atmix yəttə kixi;

20 Adinning əwladliri altə yüz əllik bəx kixi;

□ 7:3 «dərwaziwənlər yenida turup kəzət kılısun» — ibraniy tilida «ular yenida turup kəzət kılısun». «xuningdək Yerusalemda turuwatqanlardin qarawullar kəzət nəwətlirigə qoyulup bekitilsun; hərbi adam əzining bir kəzitiğə məs'ul bolsun, xundakla hərbirining kəziti öz əyining udulida bolsun, dəp tapilidim» — baxka birhil tərjimisi: «xuningdək Yerusalemning qowukliri qux waqtida oquq turmisun; qowuklar etilgəndə, baldakliri taqaloşinida dərwaziwənlər yenida turup kəzət kılısun; Yerusalemda turuwatqanlardin qarawullar elinip, kəzət nəwətlirigə qoyup bekitilsun; bəzilər əlahidə nəwəttiki kəzəttə tursun, bəzilər öz əyining udulida kəzəttə tursun». Yəne baxka birnəqəqə hil tərjimiliri uqrixi mumkin. □ 7:6

«Təwəndikilər... əsli Babil padixahı Nebokədnəsər təripidin sürgün kılınoşanlardin...» — bu tizimlik bilən «Əzra» 2-babtiki tizimlik otturisida adəmlərnin isimliri, sani wə tizimlik tərtipidə bəzidə azrak pərqlər bar. Bu pərqlər ikki tizimlikning həqiqət ikanliqə təhimu ispat beridu. İkkinçi tizimlikni Yerusalemda, birinçi tizimlikni Babilda kılışan boluxi mumkin. İkkinçi tizimlik ahirida Yerusalemoğa yetip kəlip olturaxqanlarni kərsitidu; birinçi tizimlikte hatiriləngən bəziliri xübhəşizki, keyin niyitidin eynip, Yerusalemoğa barmay qaloşan yaki baroşandin keyin, yəne Babiloğa qaytip kətkənidi; xundakla Yerusalemoğa qaytix yolida əlgənlər boluximu mumkin. Əslidiki tizimlikkə hatirilənmigən bolsimu, lekin keyin Yerusalemoğa barimən dəp «qaytix»ka katnaxqanlarmu bar bolsa kərək; ular ikkinçi tizimlikkə hatiriləngən. ■ 7:6 Əzra 2

- 21 Həzəkinyaning jəmətidin boləjan Aterning əwladliri toqsan səkkiz kixi;
 22 Haxumning əwladliri üç yüz yigirmə səkkiz kixi;
 23 Bizayning əwladliri üç yüz yigirmə tət kixi;
 24 Hərifning əwladliri bir yüz on ikki kixi; □
 25 Gibeonning əwladliri toqsan bəx kixi; □
 26 Bəyt-Ləhəmlilər bilən Nitofalilər jəmiy bir yüz səksən səkkiz kixi;
 27 Anatoluklar bir yüz yigirmə səkkiz kixi;
 28 Bəyt-Azmawətlilər kırık ikki kixi.
 29 Kiriya-yerimliklər, Kəfirahliklər və Bəerotluklar bolup jəmiy yəttə yüz kırık üç kixi;
 30 Ramahlilər bilən Gebalilər jəmiy altə yüz yigirmə bir kixi;
 31 Mikmaxliklər bir yüz yigirmə ikki kixi;
 32 Bəyt-Əlliklər bilən ayililər jəmiy bir yüz yigirmə üç kixi;
 33 ikkinçi bir Nebodilər əllik ikki kixi;
 34 ikkinçi bir Elamning əwladliri bir ming ikki yüz əllik tət kixi;
 35 Hərimning əwladliri üç yüz yigirmə kixi;
 36 Yeriholuklar üç yüz kırık bəx kixi;
 37 Lod, Hədid və Ononing əwladliri jəmiy yəttə yüz yigirmə bir kixi; □
 38 Sinaahning əwladliri üç ming toqquz yüz ottuz kixi.

Kaytip kəlgən kahinlar və Lawiyalar •••• «Əzra» 2:36-42ni kərüng

- 39 Kahinlarning sani təwəndikiqə: — Yəxua jəmətidiki Yədayaning əwladliri toqquz yüz yətmix üç kixi;
 40 Imməning əwladliri bir ming əllik ikki kixi;
 41 Paxhurning əwladliri bir ming ikki yüz kırık yəttə kixi;
 42 Hərimning əwladliri bir ming on yəttə kixi.
 43 Lawiyalarning sani təwəndikiqə: — Hodwahning əwladliridin, yəni Yəxua bilən Kadmiyəlning əwladliri yətmix tət kixi. □
 44 Ojəzalkəxlərdin: — Asafning əwladliri bir yüz kırık səkkiz kixi.
 45 Dərwaziwənlərnin nəslidin: — Xallumning əwladliri, Aterning əwladliri, Talmonning əwladliri, Akkubning əwladliri, Hatitaning əwladliri bilən Xobayning əwladliri jəmiy bir yüz ottuz səkkiz kixi.

Kaytip kəlgən mukəddəs jay və xah jəmətidiki hizmətkarlar •••• «Əzra» 2:43-58ni kərüng

- 46 İbadəthana hizmətkarliri təwəndikiqə: — Zihaning əwladliri, Hasufaning əwladliri, Tabbəotning əwladliri. □
 47 Kirozning əwladliri, Siyaning əwladliri, Padonning əwladliri, □
 48 Libanahning əwladliri, Həgabəhning əwladliri, Xalmayning əwladliri,
 49 Hənaning əwladliri, Giddəlning əwladliri, Gəhərnin əwladliri,
 50 Reayahning əwladliri, Rəzinning əwladliri, Nikodaning əwladliri,
 51 Gazzamning əwladliri, Uzzaning əwladliri, Pasiyaning əwladliri,

□ **7:24 «Hərif»** — «Əzra» 2:18də «Yorah». □ **7:25 «Gibeon»** — «Əzra» 2:20də «Gibbar».
 □ **7:37 «Lod, Hədid və Ononing əwladliri...»** — yəki «Lodluklar, Hədidliklər və Onoluklar...».
 □ **7:43 «Hodwah»** — «Əzra» 2:40də «Hodawiya». □ **7:46 «İbadəthana hizmətkarliri»** — İbraniy tilidə «Nətinylər». Mənisi bəlkim «bəqixlanəqlər». Ularning əjdədiliri bəlkim «Gibeonluklar» idi. «Yəxua» 9:27ni və «1Tar.» 9:2ni kərüng. □ **7:47 «Siya»** — «Əzra» 2:47də «Siyah».

52 Bisayning əwladliri, Məunimning əwladliri, Nəfussəsımning əwladliri,
 □
 53 Bəkbukning əwladliri, Həkufəning əwladliri, Hərhurning əwladliri,
 54 Bəzlitning əwladliri, Məhıdāning əwladliri, Hərxāning əwladliri, □
 55 Bərkosning əwladliri, Siserāning əwladliri, Təməhning əwladliri,
 56 Nəziyaning əwladliri bılən Hətifəning əwladliridin ibarət.
 57 Sulaymanning hızmətkarlırının əwladlırının sani təwəndıkiqə: —
 Sotayning əwladliri, Sofərətning əwladliri, Pəridāning əwladliri, □
 58 Yaalaning əwladliri, Dərkonning əwladliri, Gıddəlning əwladliri,
 59 Xəfətıyaning əwladliri, Həttılning əwladliri, Pəkərət-Həzzıbəımning
 əwladliri bılən Amonning əwladliridin ibarət. □
 60 İbadəthana hızmətkarlırı wə Sulaymanning hızmətkarı boləjanların g
 əwladliri jəmiy üq yüz tokşan ikki kixi.

Kelip qıxixi naenik kixilər ••• «Əzra» 2:59-63

61 Təwəndiki kixilər Təl-Melaḥ, Təl-Harxa, Kerub, Addon, İmmərdin
 kəlgən bolsımu, ləkin ular əzlırının ata jəmətining yaki nəşəbining İsrail
 adımı ikənlikini ispatlap bərəlmidi.
 62 Bular Dəlayāning əwladliri, Tobiyaning əwladliri wə Nikodāning
 əwladliri bolup, jəmiy altə yüz kırık ikki kixi;
 63 Kəhınların Həbayaning əwladliri, kozning əwladliri bılən Bərzıllaynı-
 ıng əwladlırı bər idi; Bərzıllay Gıleədlık Bərzıllayning bır kızıni ələqəqə
 ularning eti bılən atələqānıdi. □
 64 Bular jəmətining nəşəbnamısını izdəp tapalmıdi; xunga ular «napak»
 həşəblıni kəhınlıktın kəlduruldi.
 65 Waliy ularəqə: — Urim wə tummımnı kətürgüqi kəhın arımızda
 hızməttə boləquqə «əng məkəddəs yıməkliklər»gə eəqiz təgküzməysilər,
 dedi.□

Qayıtp kəlgüqılərning omumiy sani ••• «Əzra» 2:64-67nimu kərüng

66 Pütün jamaət jəmiy kırık ikki ming üq yüz atmix kixi; □
 67-68 Buningdin bəxkə ularning yənə yəttə ming üq yüz ottuz yəttə kıl-
 dediki bər idi; yənə ikki yüz kırık bəx ər-ayal əşəzələqısı bər idi. Uların g
 yəttə yüz ottuz altə eti, ikki yüz kırık bəx kəqiri,
 69 tət yüz ottuz bəx təgisi wə altə ming yəttə yüz yigirmə exiki bər idi.

*İbadəthana üqün təkdım kılinoqan sowəqatlar ••• «Əzra» 70-
 68:2nimu kərüng*

□ 7:52 «Nəfussəsım» — «Əzra» 2:50də «Nəfussım». □ 7:54 «Bəzlit» — yaki «Bəzlut» «Əzra»
 2:52. □ 7:57 «Pərida» — yaki «Pərida» «Əzra» 2:55. □ 7:59 «Amon» — yaki «Ami» «Əzra»
 2:57. □ 7:63 «Kozning əwladlırı» — yaki «Həkkozning əwladlırı». □ 7:65 «Waliy» —
 ıbrāniy tılıdiki «Tırxata», əslidə Pars tili bolup, mənisı bəlkim «janablırı». «urım wə tummım»
 — ələqədə bırhil taxlar. U kəhın kıyğən «əfod»ning yanqukıda (koxənda) turıdu. Bu taxlar
 ərkılık İsrail həlki Hudadin yol sorısa bolattı. «Mis.» 28:28-30ni kərüng. «urım wə tummımnı
 kətürgüqi kəhın arımızda hızməttə boləquqə» — mənisı bəlkim: (1) urım wə tummım Bəbildə
 sürgün boləqan wəktədə yəqəp kətkən boluxı mımkin; (2) tepiloqını bılən ularəqə təbır bərip
 mənisını qıxəndürıdoloqan kəhın tehi qıkmıdi. □ 7:66 «kırık ikki ming üq yüz atmix kixi»
 — bu «Əzra» 2:64diki sənəqə əhxax; xübhısızki, bu Yerusələməqə yetip kelip, Bəbiləqə qayıtmay,
 Yəhüdiyədə həkikiy ılıtrəkləxkənlərnıng sənıdur.

⁷⁰ Jəmət kattiwaxliridin bəziliri *ibadəthana* quruluşu üçün hədiyyələrini təqdim kildi; waliy həzinigə ming darik altun, əllik das wə bəx yüz ottuz kur kahin toni təqdim kildi; □

⁷¹ Jəmət kattiwaxliridin bəziliri quruluş həzinisigə yigirmə ming darik altun, ikki ming ikki yüz mina kümüx; □

⁷² Həlkning qalojini yigirmə ming darik altun, ikki ming ikki yüz mina kümüx, atmix yəttə kur kahin tonini təqdim kildi.

⁷³ Xuningdin keyin kahinlar, Lawiylar, dərwaziwənlər, oşəzəlkəxlər wə bir kişim həlk qoxulup, *ibadəthana* hizmətkarliri, xundakla qaloqan Israil həlkning həmmisi öz xəhərlirigə makanlaxti. □

8

Təwratxunas Əzraning Təwrat-kanun kitabini oqup berixi

¹ Yəttinçi ayğa kəlgəndə, Israillarning həmmisi öz xəhərlirigə kelip orunlixip boldi. Bu qaoşda pütün halayik huddi bir adəmdək bolup «Su qowuqi» aldidiki məydanoğa yiqilip, təwratxunas Əzradin Pərwərdigarning Musaning wastisi bilən Israiloğa tapiloqan Təwrat-kanun kitabini kəltürüxni tələp kildi.

² Yəttinçi ayning birinçi küni kahin Əzra Təwrat-kanun kitabini jamaətkə, yəni ər-ayallar, xundakla anglap qüxinələydiqan barlik kixilərnig aldiqə elip qikti; □

³ «Su qowuqi»ning aldidiki məydanda, ətigəndin qüxkiqə, ər-ayallaroğa, xundakla anglap qüxinələydiqan kixilərgə oqup bərdi. Pütkül jamaətnig kulakliri Təwrat-kanun kitabidiki sözlərdə idi.

⁴ Təwratxunas Əzra məhsus muxu ixka hazirlanoqan yaqəq munbərgə qikipturdi; uning ong tərpidə turojini Mattitiya, Xəma, Anayaq, Uriya, Hilkqiya bilən Maaseyahlar idi; sol tərpidə turojini Pidaya, Mixəəl, Malkiya, Həxom, Həxbaddana, Zəkəriya bilən Məxullam idi.

⁵ Əzra pütkül halayikning kəz aldida kitabni aqti, qünki u pütün halayiktin egizdə turatti; u kitabni aqkanda, barlik halayik ornidin kopti.

⁶ Əzra uluq Huda bolqan Pərwərdigaroğa mədhiyələr oquwidi, barlik halayik qollirini kətürüp jawabən: «Amin! Amin!» deyixti; andin tizlinip, pixanisini yərgə yeqip, Pərwərdigaroğa səjdə kildi.

□ **7:70 «darik»** — (yaki «drahma») — muxu yərdə Pars imperiyəsidi birhil altun tənggə, bir darikning eoşirliqi 0.4-0.5 gram boluxi mumkin; muxu yərdə bu daslarning qimmiti 0.4-0.5 kilogram altunoğa barawər idi. □ **7:71 «mina»** — birhil kümüx tənggə, 60 xəlkəgə yaki «talant»tin atmixtin birigə barawər idi. Muxu yərdə kümüxning jəmiy eoşirliqi bəlkim 800-1200 kilogramqə idi. □ **7:73 «Xuningdin keyin kahinlar, Lawiylar, dərwaziwənlər, oşəzəlkəxlər... xundakla qaloqan Israil həlkning həmmisi öz xəhərlirigə makanlaxti»** — bu ayətnig mənisi bəlkim: (1) kahinlar, Lawiylar qatarliqlar əzigə yengiwaxtin təksim qilinoqan xəhərliridə makan tutti, yaki Yerusalemdiki hizməttə bolux üçün Yerusalemoğa yeğin bolqan, xundakla ularoğa təksim qilinoqan xəhərlərdə makanlaxti; (2) Lawiylardin baxqa Israillar, yəni on ikki kəbilidin kaytip kəlgənlər **əslidə** əzigə has xəhərlirigə makanlaxti yaki yengiwaxtin ularoğa təksim qilinoqan xəhərlərdə makanlaxti. Kəp xəhər-yezilar wəyran bolqəqə, yaki yat əllərnig igidarliqlik astida bolqəqə, bəlkim hərhil imkaniyət təng boluxi mumkin idi. □ **8:2 «yəttinçi ayning birinçi küni»** — bu kün «kanaylar qelix həyti» idi. Adəttə xü həyt üçün barlik həlkning Yerusalemoğa yiqilixining zərüriyiti bolmaytti; lekin yəttinçi ayning oninçi künidiki «kafarat küni» wə keyinki «kəpilər həyti»da (14-21-küni) yiqilixi muqəddəs kanunda tələp qilinoqanidi.

7 Andin keyin Lawiylardan Yəxuya, Bani, Xərabəbiya, Yamin, Akkub, Xabitay, Hodiya, Maaseyah, Kelita, Azariya, Yozabad, Hənan və Pelayalar halayiqqa Təwrat qanunini qūxəndürdi; jamaət erə turatti.

8 Ular jamaətkə kitabtin Hudaning Təwrat-qanunini jarangliq oqup bərdi wə oqulojanni qūxinowelixi üqün uning mənisi wə əhmiyiti toqrisida eniq təbir bərdi. □

9 Waliy Nəhəmiya bilən təwratxunas kahin Əzra wə həlkəkə qanunning mənisini əgitiđiojan Lawiylar pütkül jamaətkə: — Būgün Hudayinglar boləjan Pərwərdigarəja atalojan muqəddəs kündür, yioja-zar kilmanglar! — dedi. Qünki halayiqning həmmisi Təwrat qanunidiki sezlərni anglap yioja-zar kilip ketixkənidi.

10 Andin Nəhəmiya ularəja: — Silər berip nazu-nemətlərni yəp, xərbətlərni iqinglar, əzigə yimək-iqmək təyyarlıyalmiəjanlarəja yemək-iqmək bəlüp beringlar; qünki būgün Rəbbimizgə atalojan muqəddəs bir kündür. Ojəmkin bolmanglar; qünki Pərwərdigarning xadliqi silərning kūqūnglardur, dedi.

11 Lawiylarmu: — Būgün muqəddəs kün boləjaqqa, tinqlininglar, ojəmkin bolmanglar! — dəp jamaətni tinqləndürdi.

12 Jamaət kaytip berip, yəp-iqixti, baxkilarəjimu yimək-iqmək üləxtürüp bərdi, xad-huramliqqa qəmdi; qünki ular berilgən təlim sezlirini qūxəngənidi.

«Kəpilər həyti» ətküzüx

13 Ətisi halayiq iqidiki kəbilə kattiwaxliri, kahinlar wə Lawiylar təwratxunas Əzraning yenioja yiojilip, Təwrat qanunidiki sezlərni tehimu qūxinip pəm-parasətkə erixməqci boldi.

14 Ular Təwrat qanunida Pərwərdigar Musaning wastisi bilən Israillarəja yəttinqi aydiki həytta kəpilərdə turuxi kerəkliki pütülgənlisini ukti. ■

15 xundakla əzliri turuwatqan barliq xəhərlərdə wə Yerusalemda: «Silər taəjka qikip, zəytun xehi bilən yawa zəytun xahlirini, hadas əjmə xahlirini, horma dərəhlirining xahlirini wə yopurmakliri baraxsan dəgəh xahlirini əkilip, Təwratda yezilojindək kəpilərni yasanglar» degənlisini tarkitip jarkalaxni buyruəjanliqini ukti. □

16 Xuning bilən halayiq qikip xah əkilip əzliri üqün, hərbiəri əylirining əgziliridə, həyllirida, Hudaning əyidiki həyllilərdə, «Su qowukı»ning qong məydanida wə «Əfraim dərwasisi»ning qong məydanida kəpilərni yasap tikti.

17 Sürgünlüktin kaytip kəlgən pütkül jamaət kəpilərni yasap tikti wə xundakla kəpilərgə jaylaxti; Nunning oşli Yəxuaning künliridin tartip xu küngiqə Israillar undaq kilip bəqmiojanidi. Həmməylən kattik huxal boluxti.

18 Birinqi kündin ahirki küngiqə Əzra hərküni Hudaning Təwrat-qanun kitabini oqudi. Ular yəttə kün həyt ətküzdi; səkkizinqi küni bəlgilimə boyiqə təntənilik ibadət yiojilip ətküzüldi.

□ 8:8 «Ular ... kitabtin Hudaning Təwrat-qanunini jarangliq oqup ... qūxinowelixi üqün uning mənisi wə əhmiyiti toqrisida eniq təbir bərdi» — bu qūxəndürüx jəryani, xühhisizki, aramiy tilioja wə bəlkim baxka birnəqqə tillarəja təjrimə kilixnimu əz iqigə alojan. ■ 8:14 Mis. 23:16; Law. 23:34; Qel. 29:12-39; Kan. 16:13, 14, 15 □ 8:15 «...Təwratda yezilojindək kəpilərni yasanglar» degənlisini tarkitip jarkalaxni buyruəjanliqini ukti» — bəlgilimə «Law.» 23:34-44, «Kan.» 16:13-17ni kəring.

9

Həlkning roza tutup gunahini tonuxi

¹ Xu aynıng yigirmə tətinqi küni Israillar roza tutup, boz kiyip, üsti-bexioğa topa qaçqan halda yioıldı;

² İsrail nəslı ezlırını barlıq yat taipılərdin ayırıp çıqti, andin ərə turup ezlırınıng gunahlırını wə ata-bowılırınıng ötküzgən kəbihliklrını etirap kıldı.

³ Ular xu künnıng təttin biridə öz yeridə turup ezlırınıng Hudasi bolıqan Pərwərdigarınıng Təwrat-kanun kitabını oqudı; künnıng yənə təttin biridə ezlırınıng gunahlırını tonudı wə Hudasi bolıqan Pərwərdigarıqə səjdə kıldı.

⁴ Lawıylardin Yəxua, Bani, Kadmiyə, Xəbaniya, Bunni, Xərəbiya, Bani wə Kenanılar pələmpəylərdə turup ezlırınıng Hudasi bolıqan Pərwərdigarıqə ünlük awaz bilən nida kıldı. □

Həmdusana wə dua

⁵ Lawiy Yəxua, Kadmiyə, Bani, Haxabiniya, Xərəbiya, Hodiya, Xəbaniya wə Pitahiyalar: «Ornunglardın qorup Hudayinglar bolıqan Pərwərdigarıqə əbədil'əbədgiqə təxəkkür-mədhıyə qayturunglar» — dedi wə mundaq *dua-həmdusana uqudı*: —

«*I Huda*, insanlar Senıng xanu-xəwəkətlik namıngni uluqlısun! Bərhək, barlıq təxəkkür-mədhıyilər namıngıqə yetixməydu!

⁶ Sən, pəkət Sənla Pərwərdigardursən; asmanlarnı, asmanlarnıng asminini wə ularnıng barlıq qoxunlırını, yər wə yər üstidiki həmmını, dengizlar wə ular ıqıdiki həmmını yaratquqidursən; Sən bularnıng həmmisigə həyatlık bərgüqisən, asmanlarnıng barlıq qoxunlırını Sanga səjdə kılıquqidur. □ ■

⁷ Sən bərhək Pərwərdigar Hudadursən, Sən Abramni talliding, uni Kaldiyəning Ur xəhiridin elip çıqting, unıngıqə İbrahim degən namni ata kılding. □ ■

⁸ Sən unıng kəlbining Özünggə sadıq-ixənqilik ikənlikini kərüp, unıng bilən əhdə tüzüp Qanaaniylarnıng, Hıttiyarnıng, Amoriylarnıng, Pərizziylərnıng, Yəbusiylarnıng wə Girgaxiylarnıng zemini unıng əwladlırıqə təkdim kılıp bərixni wədə kılding; Sən həkkanıy bolıqanlıqingdin, səzlırınıngni ixka axurdung. ■

⁹ Sən ata-bowılırimizning Misirdə jəbir-zulum qekiwatқанlıqını kərüp, ularnıng Kızıl dengiz boyıdiki nalisioğa kulak salding. ■

¹⁰ Sən Misirliklarnıng ularıqə kəndəy qoşanqılık bilən muamilə kılıqanlıqını bilgingindin keyin Pirəwn, unıng barlıq hizmətqiliri wə unıng zemini diki barlıq həlkəkə məjizilik əlamət wə karamətlərnı kərsitip, Özüng üqün bügüngə qədər saklınip keliwatқан uluq bir nam-xəhrətni tikliding. ■

□ **9:4** «Lawıylardin Yəxua, Bani, Kadmiyə, Xəbaniya, Bunni, Xərəbiya, Bani wə Kenanılar pələmpəylərdə turup,...» — yaki «Yəxua, Bani, ... wə Kenanılar Lawıylarnıng pələmpiyədə turup,...».

□ **9:6** «Sən, pəkət sənla Pərwərdigardursən» — ibraniy tilidə: «Sən, pəkət Sənla i Pərwərdigar, «U»dursən» degən səzlər bilən ipadilini du. Muxu etikədqılarıqə nisbətən pəkət bir «U» bardur. ■ **9:6** Yar. 1; Zəb. 146:6; Ros. 14:15; 17:24; Wəh. 14:7 □ **9:7** «Sən bərhək

Pərwərdigar Hudadursən» — ibraniy tilidə: «Bərhək, i Pərwərdigarhuda, Sən «U»dursən» degən səzlər bilən ipadilini du. 6-ayətnimu kərüng. «uningıqə İbrahim degən namni ata kılding» — «Yar.» 17:1ni kərüng. ■ **9:7** Yar. 11:31, 32; 12:1 ■ **9:8** Yar. 12:7; 13:15; 15:6,18; 17:8; 26:4 ■ **9:9** Mis. 3:7; 14:10 ■ **9:10** Mis. 7; 8; 9; 10; 11; 12; 14

11 Sən yənə *ata-bowilirimiz* aldida dengizni bөлüp, ular dengizning otturisdin kuruq yər üstidin mengip ötti; ularni kooqlap kəlgənlərni qoŋkür dengiz tegigə taxlap oşərk kiliwəttung, huddi juxkənluq dengizə qaxlanoan taxtək oşərk kilding. ■

12 Sən ularni kündüzi bulut tüwrüki bilən, keqisi ot tüwrüki bilən yetəkliding, bular arkilik ularning mangidioan yolini yorutup bərding. ■

13 Sən Sinay teoşioa qüxüp, asmanda turup ular bilən səzlixip, ularə qoşra həküm, həkikiy ixənqlik qanunlar, yahxi bəlgilimilər wə əmrlərni ata kilding. ■

14 Sən ularə Özüngning muqəddəs xabat küningni tonuttung, kulung Musaning wastisi bilən ularə əmrlər, bəlgilimilər wə Təwrat qanunini tapiliding.

15 Sən ularə aq qaloanda yesun dəp asmandin nan, usşioanda iqsun dəp qoram taxtın su qikiriş bərding; Sən ularə berixkə qolungni kətürüp kəsəm kילוan əxu zeminni kirip igilənglar, deding. ■

16 Ləkin ular, yəni ata-bowilirimiz məşrulinip, boyni kəttiklik kiliş əmrliringgə kulək salmidi.

17 Ular itaət kilişni rət kildi, Sening ularning otturisdida yaratqan karamət məjiziliringni yad ətmidi, bəlki boyni kəttiklik kildi, asişlik kiliş, kul kilişoan jayə kətməkci bolup, öz aldioa yobaxqi tiklidi. Ləkin Sən əpuqan, məşir-xəpəkətlik həm rəhimdil, asan oşəzəplənməşdioan, zor məşir-muəbbətlik Təngridursən; xunga Sən ularni taxliwətmiding. ■

18 Ular hətta tehi əzşirigə bir kuşma mozayni yasap: «Mana bu şilərni Misirdin elip qikқан ilah!» degən waqtida həm kəttik kupurluk kילוinida, ■

19 Sən tolimu rəhimdil boləanliking üqün ularni yənila bayawanda taxlap koşmiding; kündüzi bulut tüwrüki ularning üstidin neri kətməş, ularə yol baxlidi; keqisi ot tüwrükimu ulardin neri kətməş, ularə nur berip, mangidioan yolini kərsətti. ■

20 Sən Özüngning məşribanə Rohingni qüxürüp ularə təlim bərding; Sən ularning yeyixi üqün «manna»ni ayimiding, usşuzlukini qandurux üqün şuni bərding. ■

21 Sən ularni bayawanda kirik şil kəmdəş kəlding; həqnemisi kəm bolmidi, kiyimşiri konirimidi, putşirimu ixşimidi. ■

22 Sən padixahliklar wə taipilərni ularning kolioa bərding, bularni ularning zeminoa qəgralar kiliş bərding. Xuning bilən ular Şihoş padixahning zeminişni, Həşbonning padixahning zeminişni wə Baxan padixahş Ogning zeminişni igilidi. □ ■

23 Sən ularning pərzənt-əwladşirini asmandiki yultuzlardək awuttung; Sən ularni ata-bowiliriə: «Şilər bu zeminni igiləşkə uningə kiringlar» dəp təkdim kילוan zeminoa baxlap kilding. ■

24 Ularning əwladşiri kirip u zeminni igilidi; Sən u zeminda turuwatqan Kanaan əhalisini ularə bekındurdung həm zemindiki padixahları wə ularning kəbilə-koşmlirini: «Şilər ularə halioşanqə muamilə kilinglar» dəp ularning kolioa tapşurdung. ■

■ 9:11 Mis. 14:22-31 ■ 9:12 Mis. 13:21; 14:19; 40:38; Zəb. 105:39 ■ 9:13 Mis. 19:20; 20:1-21

■ 9:15 Mis. 16:14; 17:6; Qel. 20:9 ■ 9:17 Mis. 34:7; Qel. 14:4,18; Zəb. 86:5 ■ 9:18 Mis. 32

■ 9:19 Mis. 13:22; 40:38 ■ 9:20 Qel. 11:17; Yə. 5:12 ■ 9:21 Qan. 2:7; 8:4; 29:5 □ 9:22 «Şihoş

padixahning zeminişni, Həşbonning padixahning zeminişni...» — yaşı «Şihoş padixahning

zeminişni, yəni Həşbonning padixahning zeminişni...» ■ 9:22 Qel. 21:21, 33 ■ 9:23 Yar. 22:17

■ 9:24 Yə. 1-13

25 Ular mustəhkəm xəhərlərni, münbət yərlərni ixətal kılıp, hərhil esil buyumlarəqa tolojan əylərgə, kolap koyulojan kuduklarəqa, üzümzarlıklar, zəytunluklar wə intayin kəp mewilik dərəhlərgə igə boldi; yəp-ıqıp səmrip, Sening zor mehribanlığingdin səyünüxti!

26 Ləkin ular gədənkəxlik kılıp Seningdin yüz erüp, Təwrat qanunugni arkisioja taxlıdi, ularni yeningəja yandurmak üçün agah-guwahlik yətküzgən pəyojəmbərliringni əltürüp əxəddiy kupurluk kildi. ■

27 Xunga Sən ularni jəbir-zulum salojuqilarning koloja tapxurdung, dərəkə ular ularni kiynidi; ular kiynalojan wəktiririda Sanga yalwuruxkanidi, Sən asmanlarda turup ularəja kulak salding, zor rəhimdillikə boyiqə ularəja kutkuzəjuqilarni əwətəttig, ular bularni əzgüqilərnig kolidin kutkuzatti. ■

28 Ləkin ular aramlıqə erixkəndin keyin yənə Sening aldingda rəzillik kılıxka baxlıwidi, Sən ularni yənə düxmənlirining koloja tapxurdung, ular ularning üstidin həkümranlik kildi; ular yənə Sening aldingda nalə-pəryat kılıxiwidi, Sən asmanlarda turup kulak selip, rəhimdilliklərnig boyiqə ularni yenix-yenixlap kutkuzdung.

29 Sən ularni Əzünəngni Təwrat-qanunugəja kaytixka agahlandurdung; ləkin ular məojrurlinip, əmrliringgə kulak salmidi, həkümliring aldida gunah kildi (insan həkümliringgə əməl kilsa, ular xu səwəbtin həyatta bolidu). Ular jahillik bilən boynini tolojap, gədənkəxlik kılıp sanga kulak selixni rət kildi. □ ■

30 Ularəja uzun yil səwr-takət kilding, Rohing pəyojəmbərliringning wastisi bilən agah-guwahlik bərgən bolsimu, ular yənila kulak salmidi; xunga Sən ularni hərəkaysi əl-yurtlardiki taipilərnig koloja tapxurdung. ■

31 Həlbuki, Sən zor rəhimdilliklərnig tūpəylidin ularning nəslini pütünləy kurutuwətmiding həm ularni taxliwətmiding; qünki Sən mehır-xəpəkətlik həm rəhimdil Təngridursən.

32 Əmdi ah Hudayimiz, əhdəngdə turup əzgərməs muhəbbitingni kərsitidojan uluə, kudrətlik wə dəhxətlik Təngri, əmdi Seningdin bizning, padixahirimizning wə əmiririmizning, kahinlirimizning, pəyojəmbərlirimizning, ata-bowilirimizning xundakla Əzünəngni barlik həlkingning Asuriyə padixahining zamanidin buyan bəgüngiqə beximizəja quxkən barlik azab-oqubətlərnəni kiqik ix dəp qarimaslığingni etünimiz.

33 Beximizəja kəlgən barlik ixta Sən adilsən; qünki Sening kıləjining həkikət boyiqə boldi, bizning kıləjimiz rəzilliktur. ■

34 Padixahirimiz, əmiririmiz, kahinlirimiz bilən ata-bowilirimizning həmmisi Sening Təwrat qanunugəja əməl kilməy, əmrliringgə wə Sening ularəja ispatlap bərgən agah-guwahliklərnigəja həq kulak salmidi.

35 Ular Sən ularəja muyəssər kıləjan padixahlikta turuxtin, ularəja ata kıləjan zor məmurqiliktin wə xuningdək ularning aldioja yəyojan bu kəng münbət zemindiki turmuxtin bəhrimən boluwatqan bolsimu, ləkin ular Sening ibadət-hizmitingdə bolmidi yaki əzlrining rəzil kilmixliridin yanmidi.

36 Mana, biz bəgün kullarmiz! Sən mewisi bilən nazu-nemətliridin yeyixkə ata-bowilirimizəja təkdım kılıp bərgən zeminda tursaqmu, biz

■ 9:26 1Pad. 18:4; 19:10; 2Tar. 24:20, 21 ■ 9:27 Hək. 2:14-23 □ 9:29 «insan həkümliringgə əməl kilsa, ular xu səwəbtin həyatta bolidu» — bu ayəttə kərsitilgən «hayat» pəkət jismani həyatni əməs, bəliki həkikiy, rohiy həyatni kərsitidu, əlwəttə. «Ular jahillik bilən boynini tolojap...» — ibraniy tilida «ular mürisini jahil kılıp...». ■ 9:29 Law. 18:5; Əz. 20:11; Rim. 10:5; Gal. 3:12 ■ 9:30 2Pad. 17:13; 2Tar. 36:15 ■ 9:33 Qan. 32:4; Dan. 9:14

mana uningda qul bolup qalduk!

³⁷ *Zemin* Sən bizning gunahlimiz üçün bizni idarə qilixka bekitkən padixahlarğa mol məhsulatlirini berip turidu; ular bədənlimizni həm qarwa mallirimizni öz məyliqə baxkurup keliwatidu; biz zor dərd-ələmdə bolduk».

³⁸ «— Biz mana muxu barlıq ixlar tüpəyli muqim bir əhdini tüzüp yezip çiktuk; əmiririmiz, Lawiyirimiz bilən kaşinlimiz buningğa öz məhürilirini basti».

10

Məhür baskanlar

¹ Buningğa birinçi bolup məhür baskanlar Həqəliyaning oqli, waliy Nəhəmiya bilən Zədəkiya idi; □

² Andin *kaşinlardan* Seraya, Azariya, Yərəmiya,

³ Paxhur, Amariya, Malkiya,

⁴ Hattux, Xəbaniya, Malluk,

⁵ Hərim, Mərəmot, Obadiya,

⁶ Daniyal, Ginniton, Baruk,

⁷ Məxullam, Abiya, Miyamin,

⁸ Maaziya, Bilgay, Xəmayalar; ular kaşinlar idi.

⁹ Lawiyərdin: — Azaniyaning oqli Yəxua, Hənadadning əwladliridin Binnui bilən Kadmiyə

¹⁰ wə ularning qerindaxliridin Xəbaniya, Hodiya, Kelita, Pelaya, Hənan,

¹¹ Mika, Rəhob, Həxabiya,

¹² Zakkor, Xərəbiya, Xəbaniya,

¹³ Hodiya, Bani, Beninu idi.

¹⁴ Jamaət baxliqliridin: Parox, Paqat-Moab, Elam, Zattu, Bani,

¹⁵ Bunni, Azgad, Bibay,

¹⁶ Adoniya, Bigway, Adin,

¹⁷ Ater, Həzəkiya, Azzur,

¹⁸ Hodiya, Həxum, Bizay,

¹⁹ Hərif, Anatot, Nebay,

²⁰ Magpiyax, Məxullam, Həzir,

²¹ Məxəzabəl, Zadok, Yaddua,

²² Pilatiya, Hənan, Anaya,

²³ Həxiya, Hənaniya, Həxhub,

²⁴ Həllöhəx, Pilha, Xobək,

²⁵ Rəhum, Həxabnah, Maaseyah,

²⁶ Ahiyah, Hənan, Anan,

²⁷ Malluk, Hərim, Baanahlar idi.

Əhdining məzmunu: — Təvrat qanunioğa əməl qilix

□ **10:1 «Buningğa birinçi bolup məhür baskanlar ... waliy Nəhəmiya bilən Zədəkiya idi»** — Zədəkiyamu kaşin boluxi mumkin idi. 8-ayətni kərüng (Nəhəmiyadin baxka bu tizimlikti adəmlər həmmisi kaşinlar idi).

28 Kaloqan həlk: — Kahinlar, Lawiylar, dərwaziwənlər, oşəzəlkəxlər, ibadəthanining hizmətkarlırı wə xuningdək əzlırını zemınlardıki tapılərdın ayırp qıqıp, Hudaning Təwrat qanunioğa kaytqanlarınıg hərбірı wə ularnıng ayallırı wə oşul-kız pərzəntlırı katarlık hıdayət tepıp yorutuloqanlarınıg həmmısı

29 əz kərındaxlırı boləqan mətiwərlər bilən qoxulup: «Əzımıznı qarəşix kəsimi bilən əhdigə baəqlap, Hudaning kuli Musa arkilık jakarlıoqan Təwrat qanunida mengıp, Rəbbimiz Pərwərdigarnıng barlık əmirlırı, həküm-bəlgilimilərinı tutup əməl kılımız;

30 kizlırimiznı bu yurttıki yat əlliklərgə yatlık qılmaymız həm oşullirimizəşımı ularnıng kizlırını elıp bərməymız; ■

31 bu yurttıki yat əlliklər xabat künidə mal-tawar wə axlıklarını əkilip satmaqçı bolsa, xabat künləri yaki hərkəysi baxka mükəddəs künlərdimu ularđın kət'iy heqnemə setıwalmaymız; hər yəttinqi yılı yərnı teriksiz aq kəldurimiz həm barlık kəzrlərnı kəqürüm kılımız» — deyixti. ■

Mükəddəs əygə təkdim berix toşrisidiki bəlgilimilər

32 Biz yənə əzimizgə hərбір adəm hər yili Hudaıymıznıng əyining hizmət hirajiti üqün üqtin bir xəkəl kümüx berixkə bəlgilimilərnı bekittük;

33 bu pul «tizilidəqan təkdim nan»lar, daimiy axlık hədiyələr, daimiy kəydürmə qurbanlıqlar, xabat küni bilən yengı aylardıki kəydürmə qurbanlıqlar, kərəli bekitilgən heytlarda kılınidəqan kəydürmə qurbanlıqlar üqün, hərhil mükəddəs buyumlar üqün, İsrailəqə kafarət kəltüridəqan gunah qurbanlıqlırı üqün, xuningdək Hudaıymıznıng əyidiki barlık hizmətlərnıng hirajiti üqün ıxtililsun dəp bəlgiləndi. ■

34 Biz yənə ata jəmətlirimiz boyıqə kahinlar, Lawiylar wə həlk arisida qək taxlap, hər yili bəlgiləngən kərəldə Hudaıymıznıng əygə Təwrat qanunida pütülginidək Pərwərdigar Hudaıymıznıng qurbangahıda kəlxax üqün otun yətküzüp berix nəwətlirini bekittük;

35 yənə hər yili etizimizdiki tunji pixkan həsulnı, həmmə mewilik dərəhlərnıng tunji pixkan mewilirini Pərwərdigarnıng əygə yətküzüp berixni. ■

36 xundakla Təwrat qanunida pütülginidək, tunji oşlimiznı wə kala, koy-oşlak padiliridin tunji qarpiyimiznı Hudaning əygə apirip, u əyde wəzipə ətəwətkan kahınlarəqə əpkəlixni, ■

37 hərбір yengı hemirning dəsəp pixkan nanlıridin birni, xundakla barlık «kətürmə hədiyə»lirimiznı təkdim kılıxni, hərhil dərəhlərdin dəsəpki pixkan mewilərnı, yengı xarab, yengı zəytun meyini Hudaıymıznıng əyining həzinə-ambarlirioğa apirip berixni, yəni kahınlarəqə yətküzüp berixni, xuningdək etizlimizdin qıqqan həsulnıng ondin biri boləqan əxrini Lawiylarəqə berixni bekittük; Lawiylar biznıng teriqlikka tayinidəqan xəhərlirimizdin qıqqan həsulnıng ondin biri boləqan əxrini tapxuruwalsun dəp bekittük; □ ■

38 xuningdək, Lawiylar qıqqan həsulnıng ondin birini tapxuruwaləqan qəşda Hərunnıng əwladlıridin kahın boləqan birsi ular bilən billə bolsun,

■ 10:30 Mis. 34:16; Qan. 7:3 ■ 10:31 Mis. 20:10; 23:10; 34:21; Law. 23:2; 25:2; Qan. 5:1-15

■ 10:33 Qel. 28:29 ■ 10:35 Mis. 23:19; Law. 19:23 ■ 10:36 Mis. 13:2; Qel. 3:13; 8:17

□ 10:37 «hərбір yengı hemirning dəsəp pixkan nanlıridin birni» — bunıng baxka birhil təjımisi: — «silər dəsəpki həsulđın qıqqan undın,... (təkdım kılıxni bekittük)». Bırək «Əz.» 44:30dıki mənisidin qarşoqanda təjımimiz toşra boluxı mumkin. ■ 10:37 Law. 23:17; Qel. 15:19; 18:12, 24, 25; Qan. 18:4

Lawiylar əxu ondin bir ülüxning yənə ondin bir ülüxini ayrip Hudaning öyigə, uning həzinə-ambarlıriqə saqlaxqə tapxursun dəp bəlgiliduk. ■

³⁹ Israillar bilən Lawiylar axliktin, yengi xarabtin, yengi zəytun meyidin «kətürmə hədiyə» kılıp muqəddəs jaydiki əswab-üşkünilər saklinidioğan həzinə-ambarlarqə, yəni wəzipə ətəydioğan kahin, dərwaziwən wə oşəzəlkəxlər turidioğan jayoqə tapxuruxi kerək. Biz Hudayminizning eyining həjətliridin hərgiz əzimizni tartmaymiz!□

11

Mənsəpdarlar bilən puqralarning jaylixixi

¹ U qəşdə həlk iqidiki əmirlər Yerusalemda turatti; qəloğan puqralar qək taxlinix bilən ondin biri muqəddəs xəhər Yerusalemda olturaklixip, qəloğan ondin tokkuzi baxqə xəhərlərdə olturaklaxti.

² Əz ihtiyari bilən Yerusalemda olturaklixixqə otturiqə qıqқанlarqə bolsa, jamaət ularqə bəht-bərikət tilidi.

³⁻⁴ Yəhudiyə əlksidin, Yerusalemqə imkanlixip qəloğan bəg-əmirlər təwəndikidək (Israillar, kahinlar, Lawiylar, ibadəthana hizmətkarlıri wə Sulaymanning hizmətkarlırinin əwladlıri Yəhudiyə xəhərliridə, hər biri əz təwəlikidə imkanlaxқан bolsimu, Yəhudalardin wə Binyaminlardin bəziliri Yerusalemda imkanlaxti): — Bularning iqidə, Yəhudalardin: — Pərazning əwladidin boləğan Uzziyaning oşli Ataya; Uzziya Zəkəriyaning oşli, Zəkəriya Amariyaning oşli, Amariya Xəfatiyaning oşli, Xəfatiya Məhalələlning oşli idi.

⁵ Yənə Barukning oşli Maaseyah; Baruk Kol-Həzəhning oşli, Kol-Həzəh Hazayaning oşli, Həzaya Adayaning oşli, Adaya Yoaribning oşli, Yoarib Zəkəriyaning oşli, Zəkəriya Xilonining oşli. □

⁶ Yerusalemqə imkanlaxқан barlık Pəraz jəmətidikilər jəmiy tət yüz atnix səkkiz kixi bolup, həmmisi əzimətlər idi.

⁷ Binyaminning əwladlıridin: — Məxullamning oşli Sallu; Məxullam Yoədnin oşli, Yoəd Pidayaning oşli, Pidaya Kolayaning oşli, Kolaya Maaseyahning oşli, Maaseyah İtiyəlnin oşli, İtiyəl Yəxayaning oşli.

⁸ Uningqə əgəxkənlər, Gabbay wə Sallay idi; xularqə munasiwətlik jəmiy tokkuz yüz yigirmə səkkiz kixi idi. □

⁹ Zikrinin oşli Yoel ularni baxquridioğan əməldar idi; Sinuahning oşli Yəhuda xəhərnin muawin həkimi idi. □

¹⁰ Kahinlardin: — Yoaribning oşli Yədəya bilən Yəqin,

¹¹ xundakla Hudaning eyining bax oşjidari Seraya; Seraya Hilkıyaning oşli, Hilkıya Məxullamning oşli, Məxullam Zadokning oşli, Zadok Merayotning oşli, Merayot Ahitubning oşli idi;

¹² yənə uning qərindaxlıridin ibadəthanidiki hizməttə boləğanlardin jəmiy səkkiz yüz yigirmə ikki kixi bar idi; yənə Yərohamning oşli Adaya bar idi; Yəroham Pelaliyaning oşli, Pelaliya Amzining oşli, Amzi Zəkəriyaning oşli, Zəkəriya Paxhurning oşli, Paxhur Malkıyaning oşli idi;

■ 10:38 Qel. 18:26 □ 10:39 «Israillar bilən Lawiylar axliktin, yengi xarabtin,...» — ibraniy tilida muxu jümlinix bexida «qünki» bardur. □ 11:5 «Zəkəriya Xilonining oşli» — bəzi təjrimilərdə «Zəkəriya Xelaħning əwladlıridin idi» dəp təjrimə kılınıdu (Yar. 46:12, «Qel.» 26:20ni kərüng). □ 11:8 «xularqə munasiwətlik jəmiy tokkuz yüz yigirmə səkkiz kixi idi» — baxqə birnəqqə hil təjrimiliri uqrixı mumkin. □ 11:9 «Sinuah» — yaki «Həsinoah».

¹³ uning qerindaxlirining həmmisi jəmət baxlıkə bolup, jəmiy ikki yüz kirik ikki kixi idi; yənə Azarəlning oqlı Amaxsay bar idi; Azarəl Ahzayning oqlı, Ahzay Məxillimotning oqlı, Məxillimot Immərning oqlı idi;

¹⁴ yənə ularning qerindaxliridin, palwan-əzimatlərdin, jəmiy bir yüz yigirmə səkkiz kixi bar idi; Gedolimning oqlı Zabdiyəl ularni baxquridioqan əməldar idi.

¹⁵ Lawiylardin: — Haxxubning oqlı Xəmaya bar idi; Haxxub Azrikamning oqlı, Azrikam Haxabiyaning oqlı, Haxabiya Bunning oqlı idi;

¹⁶ yənə Lawiylarning qəbilə baxlıqliri boləqan Xabbitay bilən Yozabad bolup, Hudaning öyining texidiki ixlərə məs'ul idi.

¹⁷ Yənə Mikaning oqlı Mattaniya dua wəqitlirida təxəkkür-rəhmətlər eytixqə yetəqilək kilatti; Mika Zabdinin oqlı, Zabdi Asafning oqlı idi; Bakkukiya qerindaxliri iqidə muawinlik wəzəpisini ətəytti; yənə Xammuning oqlı Abda bar idi; Xammua Galalning oqlı, Galal Yədutunning oqlı idi.

¹⁸ Muxəddəs xəhərdə turuwatqan Lawiylarning həmmisi ikki yüz səksən tət kixi idi.

¹⁹ Dərwəziwənlərdin: — dərwəzilarda kəzəttə turidioqan Akkub bilən Talmon wə ularning qerindaxliri bar idi; ular jəmiy bir yüz yətmix ikki kixi idi.

²⁰ Qəloqan Israillar, kahinlar, Lawiylar Yəhədiyə xəhərliridə, hərbiri öz mirasida məkənlaxti.

²¹ İbadəthanining hizmətkarlıri bolsa Ofəl dəngigə məkənlaxti; ibadəthanining hizmətkarlırini Ziha bilən Gixpa baxqurdi. □

²² Yerusalemda Lawiylarni baxquruqı Banining oqlı Uzzi idi; Bani Haxabiyaning oqlı, Haxabiya Mattaniyaning oqlı, Mattaniya Mikaning oqlı idi — demək, Uzza Asafning əwladliridin, yəni Hudaning öyidiki hizmətkə məs'ul boləqan qəzəlkəxlərdin idi.

²³ Qünki padixah ular toqruluk yarlık quxürgən bolup, qəzəlkəxlərdin hər künlük ozuk-tülükini, xundakla ətəyidioqan wəzəpisini bekitkənidi. □

²⁴ Yəhudaning oqlı Zərəhning əwladliridin Məxəzabəlning oqlı Pitahya puqrəlarınin barlık ixlirida padixahning məslihətqisi idi. □

²⁵ Yeza-kixlarklar wə ularəqə təwə ətrapidiki jaylarda Yəhudalardin bəziliri turatti; Kiriət-Arba wə uning təwəsədiki yeza-kəntlərdə, Dibon wə uning təwəsədiki yeza-kəntlərdə, Yəkəbzilyə wə uning təwəsədiki yeza-kəntlərdə,

²⁶ xundakla Yəxua, Moladah, Bəyt-Pələt,

²⁷ Həzar-Xual, Bəər-Xeba wə uning təwəsədiki yeza-kəntlərdə,

²⁸ Ziklag, Mikona wə uning təwəsədiki yeza-kəntlərdə,

²⁹ Ən-Rimmon, Zorah, Yarmut, □

³⁰ Zanoah, Adullam wə bu ikki yərgə təwə kixlarklarda, Lakix wə uningəqə təwə yərlərdə, Azikah wə uningəqə təwə yeza-kəntlərdə məkənlaxti; ular məkənlaxqan yərlər Bəər-Xebadin taki Hinnom jiləqisioqə kədər sozuldi.

³¹ Binyaminlar bolsa Geba, Mikmax, Ayja, Bəyt-Əl wə uning təwəsədiki yeza-kəntlərdə, □

³² bəziliri Anatot, Nob, Ananiya,

□ **11:21 «Ofəl»** — («dəng» dəgən mənidi) Yerusalemdiki egiz rayon idi. □ **11:23 «hər künlük ozuk-tülükini, xundakla...»** — buning baxqə birhıl tərcimisi «hər künlük məs'uliyiti, yəni...».

□ **11:24 «padixahning məslihətqisi»** — ibraniy tilida «padixahning yenida turuqı» dəgən səzlər bilən ipadilini. «Padixah» muxu yərdə Pars padixahini kərsitidu, əlwəttə. □ **11:29 «Zorah»** — yaki «Zoreah».

□ **11:31 «Ayja»** — «Ayja»ning yənə bir ismi «Ayi».

33 Həzor, Ramah, Gittaim,

34 Hədid, Zəboim, Niballat,

35 Lod, Ono, xundakla Hünərwnlər jiləisida makanlaxkanıdi.

36 Əslidə Yəhədiyəgə təyinlənən Lawiylar kişimliridin bəziliri Binyamin kəbilisining zeminiyə makanlaxtı.

12

Birinçi «kaytix»ta kaytip kəlgən kahinlar wə Lawiylar

1 Xəaltiyəlning oşli Zərubbabəl wə Yəxua bilən birlikdə *sürgünlüktin* gikқан kahin wə Lawiylar təwəndikilər: — *kahinlar* Seraya, Yərəmiya, Əzra, □

2 Amariya, Malluk, Həttux,

3 Xekaniya, Rəhum, Mərəmot,

4 Iddo, Ginnitoy, Abiya, □

5 Miyamin, Maadiya, Bilgah,

6 Xemaya, Yoarib, Yədaya,

7 Sallo, Amok, Hilkıya wə Yədaya. Bular bolsa Yəxuaning künliridə kahin boləqanlar wə ularning kərindaxlirining jəmət baxlıqliri idi.

8 Lawiylardin bolsa Yəxua, Binnuiy, Kadmiyəl, Xərəbiya, Yəhuda, Mattaniyalər; Mattaniya wə uning kərindaxliri təxəkkür-rəhmətlər eytixkə məs'ul boldi.

9 Ularıning kərindaxliri Bakbukıya bilən Unni nəwiti boyiqə ular bilən udulmu'udul hizməttə turatti.

10 Yəxuadin Yoyakim tərəldi, Yoyakimdin Əliyaxib tərəldi, Əliyaxibtin Yoyada tərəldi, □

11 Yoyadadin Yonatan tərəldi, Yonatandin Yaddua tərəldi.

12 Yoyakimning künliridə kahinlardin jəmət baxlıqlı boləqanlar munular: — Seraya jəmətigə Meraya; Yərəmiya jəmətigə Hənanıya;

13 Əzra jəmətigə Məxullam; Amariya jəmətigə Yəhəhanan;

14 Meliku jəmətigə Yonatan; Xəbaniya jəmətigə Yüsüp; □

15 Hərim jəmətigə Adna; Merayot jəmətigə Həlkay;

16 Iddo jəmətigə Zəkəriya; Ginniton jəmətigə Məxullam;

17 Abiya jəmətigə Zikri; Minyamin bilən Moadiyalarıning jəmətigə Piltay;

18 Bilgah jəmətigə Xammua; Xemaya jəmətigə Yəhəhanan;

19 Yoarib jəmətigə Mattinay; Yədaya jəmətigə Uzzi;

20 Sallay jəmətigə Kallay; Amok jəmətigə Ebər; □

21 Hilkıya jəmətigə Həsabiya; Yədaya jəmətigə Nətanəl.

22 Əliyaxib, Yoyada, Yəhanan wə Yadduaning künliridə Lawiylarning jəmət baxlıqliri tizimlanəqan wə ohxaxla, Pars padıxahı Darius təhtiki qəqlərəqiqə kahinlarmu tizimlinip kəlgən.

□ 12:1 «...kahinlar Seraya, Yərəmiya, Əzra,...» — bu Əzra «Əzra» dənən kitabtki «Əzra» əməs. «Təwratxunas Əzra» bolsa, Zərubbabəldin 90 yildin keyin Yerusaleməyə kəlgən. □ 12:4

«Ginnitoy» — yaki «Ginniton». □ 12:10 «Yoyada» — yaki «Yəhəyada». □ 12:14 «Meliku» — yaki «Malluk». «Xəbaniya» — bəzi kədimiy kəqürmildə «Xekaniya» deyilidu. □ 12:20

«Sallay» — yaki «Sallu».

23 Jəmət baxliki boləjan Lawiylar taki Əliyaxibning nəwrisi Yoħananning waqtioiqə təzkirinamidə tizimlinip kəlgən. □ ■

24 Lawiylarning jəmət baxliki boləjan Həsabiya, Xərəbiya, Kad-miyəlning oqli Yəxualar qerindaxliri bilən udulmu'udul turup, Hudaning adimi Dawutning əmri boyiqə nəwətlixip mədhiyə-munajat, təxəkkür-rəhmətlər eytip turatti.

25 Mattaniya, Bakbukiya, Obadiya, Məxullam, Talmon bilən Akkublar dərwaziwənlər bolup, sepil qowuqlirining ambarliroqə qaraytti.

26 Bu kixilər Yozadakning nəwrisi, Yəxuaning oqli Yoyakimning künliridə, xuningdək waliy Nəhəmiya bilən təwratxunas kaħin Əzraning künliridə wəzipigə təyinləngən.□

Yengi sepilning Hudaəja atap tapxuruluxi

27 Yerusalem sepilini *Hudaəja* atap tapxurux murasimi ötküzüldioqan qəoqda, jamaət Lawiylarni turoqan hərkaysi jaylardin izdər tepip, ularni təxəkkür-rəhmətlər eytix, qəzəl oqux, qang, təmbur wə qiltarlarni qəlixka, huxal-huramliq bilən atap tapxurulux murasimi ötküzüxkə Yerusalemoqə elip kəldi.

28 Qəzəlkəxlər Yerusalemning ətrapidiki tüzləngliktin, Nitofatliqlarning yeza-kəntliridin,

29 Bəyt-Gilgaldin, Geba bilən Azmawət etizliqliridin yioqilənanidi; qünki qəzəlkəxlər Yerusalemning tət ətrapioqə əzligə məhəllə-kixlaklar quruwalənanidi.

30 Kaħinlar bilən Lawiylar əzligini paklidi, andin həlkni wə sepil dərwazilirini həm sepilning əzinimu paklidi.

31 Mən *Nəhəmiya* Yəhudaning əmiririni baxlap sepiloqə qikiq, təxəkkür-həmdusana oquydioqan ikki qong ətrət adəmini uyuxturdum, bir ətrət sepilning ong təripidə «Tezək qowuqi»oqə qarap mangdi,

32 ularning arkisidin Hoxaya bilən Yəhudaning əmiririning yerimi mangdi;

33 yənə Azariya, Əzra, Məxullam,

34 Yəhuda, Binyamin, Xemaya, Yərəmiyamu mangdi;

35 xuningdək kaħinlarning oqulliridin bəziliri qollirioqə kanay aloqan həlda mangdi: — Ulardin Yonataning oqli Zəkəriya bar idi (Yonatan Xemayaning oqli, Xemaya Mattaniyaning oqli, Mattaniya Mikayaning oqli, Mikaya Zakkurning oqli, Zakkur Asafning oqli idi).

36 Uning qerindaxliridin Xemaya, Azarəl, Milalay, Jilalay, Maayi, Nətanəl, Yəhuda, Hənaniyalar bar idi; ular qollirioqə Hudaning adimi Dawutning sazligini elixqanidi; təwratxunas Əzra ularning bexida mangoqanidi.

37 Ular «Bulak qowuqi»oqə kelip «Dawutning xəhiri»ning pələmpiyigə qikiq, «Dawutning ordisi»din ötüp, küncikix tərəptiki «Su qowuqi»oqə kəldi.

□ **12:23 «Əliyaxibning nəwrisi»** — ibraniy tilida «Əliyaxibning oqli». **«təzkirinamə»** — bu kitab Təwrattiki «Tarih-təzkirə» degən qisim əməs; «Tarih-təzkirə»də undaq tizimlik yoq. ■ **12:23 1Tar. 9:10-34** □ **12:26 «bu kixilər ... waliy Nəhəmiya bilən təwratxunas kaħin Əzraning künliridə wəzipigə təyinləngən»** — Lawiylar wə kaħinlarning nəsəbnamiliri nemixka xunqə muħim? Özining kelip qikiqi ispatlanmioqanlar kaħinlik hizməttə yaqi ibadəthanidiki Lawiylaroqə ait hizməttə boluxka muyəssər bolalmaytti. Bügüngə qədər Yəhudiylar arisida kimlər Lawiylardin, kimlər kaħinlar jəmətidin ikənliki hatiriliniq kəlməktə.

38 Təxəkkür-həmdusana oқuydiqan ikkinçi ətrət sol tərəp bilən mangdi, mən wə jamaətning yerimi ularning arқidin mengip, sepil üstidə «Humdanlar munari»din etüp, udul «Kəng sepil»oқиqə mengip, □

39 «Əfraim qowuқи», «Kona qowuқи», «Belik qowuқи» üstidin etüp, «Hananiyəl munari» wə «Yüzning munari»din etüp, udul «Qoy qowuқи»oқа kelip, andin «Qarawullar qowuқи»da tohtiduk. □

40 Andin təxəkkür-həmdusana oқuydiqan ikki ətrət adəm Hudaning öyidə öz orunlirida turdi; mən bilən əməldarlarıning yerimimu xu yərdə turduk;

41 kaқinlardin Eliakim, Maaseyah, Minyamin, Migaya, Əlyoyinay, Zəkəriya bilən Hananiyalar karnaylirini elip turuxti;

42 yanə Maaseyah, Xemaya, Əliazar, Uzzi, Yəhoəhanan, Malkiya, Elam bilən Ezərnu turuxti; oşəzəlkəxlər Yizraқıyaning yetəқqilikidə jarangliқ oşəzəl oқuxti.

43 Xu küni jamaət nahayiti qong kələmlik qurbanlıqlarni sundi həm bək huxal bolup ketixti, qünki Huda ularni zor xadliқ bilən xadlanduroqanidi; ayallar bilən balilarmu xundak xadlandi; Yerusalemdiki bu huxallik sadaliri yirak-yiraklaroқа anglandi.

Lawiylar bilən kaқinlaroқа kerəklik nərsilərninğ hazirlinixi

44 U qaşda bir kisiм kixilər kətürmə qurbanlıqlar, dəslepki pixқан həsullar wə əxrilərni saқlaydiqan həzinə-ambarlaroқа məs'ul boluxқа təyinləndi; hərkaysi xəhərlərdiki etizliқlardin, Təwrat қanunida kaқinlaroқа wə Lawiylarоқа berixkə bəlgiləngən uluxlər xu yərdə saқlinatti. Qünki Yəhuda həlқи öz hizmitidə turuwatқан kaқinlar bilən Lawiylardin huxal idi.

45 *Kaқinlar bilən Lawiylar*, oşəzəlkəxlər bilən dərwaziwənlərmu, öz Hudasing tapiliqan wəzipisini wə xuningdək paklax wəzipisininğ həmmisini Dawutning wə uning oşli Sulaymanning əmri boyiqə oşəytti. ■

46 Qünki kədimdə, Dawutning wə Asafning күnliridə, oşəzəlkəxlərgə yetəқqilik kilixқа həm Hudaоқа təxəkkür-həmdusana күylirini oқuxқа yetəқqilər boləqanidi.

47 Zərubbabəlninğ күnliridə wə Nəhəmiyaning күnliridə oşəzəlkəxlərninğ wə dərwaziwənlərninğ uluxlirini, hər күnlük təminatini pütkül İsrail həlқи berətti; ular yanə Lawiylar ulqun muқəddəs həsəblənoqan nərsilərni uləxtürüp berətti; Lawiylarmu muқəddəs hisəblənoqan nərsilərdin Hərunning əwladlirioқа berip turatti.

13

Ammoniyalar bilən Moabiylarıning muқəddəs öygə kirixigə ruhsət kilinmasliқи

¹ Xu күndə Musaning kitabi jamaət aldida oқup berildi, kitabta: Ammoniyalar bilən Moabiylar mənggü Hudaning jamaətiğə kirmisun, ■

□ 12:38 «sol tərəp» — ibranıy tilida «tətür tərəp». □ 12:39 «Yüzning munari» — yaki «Meahning munari». «Karawullar qowuқи» — yaki «Zindan dərwasisi». ■ 12:45 1Tar. 25

■ 13:1 Қан. 23:2, 4, 5

2 Qünki ular Israillarni ozukluk wə su əkilip qarxi almay, əksiqə ularni qaroxaxka Balaamni yalliwalojan; halbuki, Hudayimiz u qaroxaxlarni bəht-bərikətkə aylanduriwətkən, dəp yezilojan sözlər qıktı. □ ■

3 Xundak boldiki, jamaət bu qanun sözlirini anglap barlik xaloqut kixilərnı iləp qikiriwətti.

Tobiyaning öy saymanlirining qikirip taxlinixi

4 Bu ixtin awwal, Hudayimizning öyining həzinisini baxkuruxka məs'ul kahin Əliyaxib Tobiyaning tuşkini bolup, □

5 uningəyə kəngri bir öyni təyyarlap bərgənidi. Xu öydə ilgiri axlık hədiyələr, məstiki, qaça-kuqa, xuningdək Lawiylar, qəzəlkəxlər wə dərəwaziwənlərgə berixkə buyrulojan axlık əxrilər, yengi xarab wə yengi zəytun meyi, xundakla kahinlarəyə atalojan «kətürmə qurbanlıq»lar saklinatti.

6 Bu waqitlarda mən Yerusalemda əməs idim; qünki Babil padixahı Artaxxataniyning ottuz ikkinçi yili mən padixahning yenioğa qayıp kətkənədim; bir məzgildin keyin mən yənə padixahın ruhsət elip

7 Yerusalemoğa qayıp barsam, Əliyaxibning Hudaning öyidiki həyilarda Tobiyəyə öy hazirlap bərgənlikidək rəzil ixni uktum.

8 Bu ix meni kəttik azablidi, mən Tobiyaning öyidiki barlik öy jəhəzlirini koymay talaəyə taxlatkuziwəttim.

9 Mən yənə əmr kılıp, u öylərnı paklatkuzup, andin Hudaning öyidiki qaça-kuqa, axlık hədiyələr bilən məstikni u yərgə əkirgüzüp koymudum.

Lawiylarəyə hədiyə kılınıdilojan əxrilərnıng yengiwaxtin bekitilixi

10 Mən yənə həklərnıng Lawiylarning elixka tegixlik ülxlirini bərmigənlikini, həttə wəzipigə qoyulojan Lawiylar bilən qəzəlkəxlərnıng hər birinıng öz yər-ətizlikioğa kəqip kətkənlikini baykədim;

11 xunga mən əməddarlar bilən soquxup, ularni əyibləp: — Nemixka Hudaning öyi xundak taxliwətildi?! — dəp, *Lawiylarnı* yioqıp ularni ilgiriki ornioğa yengiwaxtin turəyuzdum. □

12 Andin barlik Yəhədiyə həlki axlık əxrisini, yengi xarab wə yengi zəytun meyini həzinə-ambarlırioğa elip kelip tapxurdi.

13 Mən həzinə-ambarlarəyə məs'ul boluxka həziniqi-ambarqılarnı təyinlidim; ular kahin Xələmiya, təwratxunas Zadok bilən Lawiylardin boləjan Pidaya idi; ularning kol astida Mattaniyaning nəwrisi, Zakkurning oşlı Hanan bar idi; qünki bularning həmmisi sadıq, ixənqlik dəp həsəblinatti; ularning wəzipisi kərindaxlırioğa tegixlik ülxlərnı uləxtürüp berix idi.

14 — «Ağ Hudayim, muxu ix yüzisidin meni yad əyliyəysən, Hudayimning öyi wə uningəyə ait hizmətlər üçün kərsətkən məhrimni əqürwətmigəysən!» □

Həlkəyə xabat künini hərmətləxnı jekiləx

□ 13:2 «Hudayimiz u qaroxaxlarni bəht-bərikətkə aylanduriwətkən» — «Qan.» 23:5ni kərug. «Rut»diki «qoxumqə söz»imzədə xu ix toşruluk tohtilimiz. ■ 13:2 Qel. 22:5; Yə. 24:9

□ 13:4 «kahin Əliyaxib Tobiyaning tuşkini bolup...» — yaki «kahin Əliyaxib Tobiya bilən koyuq munasiwəttə bolup...». □ 13:11 «Lawiylarnı yioqıp» — ibranıy tilida «ularni yioqıp».

□ 13:14 «uningəyə ait hizmətlər» — yaki «uning (yəni, ibadəthanıng) hizmətqiliri».

15 Xu künlərdimü mən Yəhüdiyədə bəzilərnin xabat künliridə xarab kələklirini qəyləwatkinini, əcqilərnü baqlap, bularnü wə xuningdək xarab, üzüm, ənjür wə hərhil yüklərnü exəklərgə artip, toxup yürgənlikini kərdüm; ular bularnü Yerusalemə xabat künidə elip kirdi; ularning muxu ax-tülüklərnü setip yürgən küni mən ularnı guwahlik berip agahlandurup qoydum.

16 Yənə Yəhüdiyədə turuwatqan bəzi Turluklar belik wə hərhil mal-tawarlarnı toxup kelip xabat küni Yəhüdiyəliklərgə satidikən, yənə kelip bularnı Yerusalemda satidikən! □

17 Xu səwəbtin mən Yəhüdiyə əmirliyi bilən soquxup, ularnı əyibləp: — Silərnin xabat küninü buloqap, rəzil ix kılöjininglar nemisi? ■

18 Ilgiri ata-bowanglar ohxax ixni kılöjan əməsmü, xuning bilən Hüdäyimiz biznin beximizə wə bu xəhərgə həzirki bu balayı'apətni yaqdurəjan əməsmü? Əmdi silər xabat küninü buloqap, İsrailning bexiə qadaning əzəzini təhimü yaqduridiəjan boldunglar, dedim.

19 Xunga, xundak boldiki, xabat künidin ilgiri, gugum sayisi Yerusalemlə kowukliriə quxkən waqtida, mən xəhər kowuklirini etixni buyrudum wə xuningdək xabat küni ətüp kətküqə kowuklarnı aqmaslik toərisida buyruk quxurdum. Mən yənə heqkəndak yükning toxulup kowuklardin kergüzülməsliki üqün hizmətkarlırimning bəzilirini xəhər kowukliriə kəzətqi kılıp turəzup qoydum. □

20 Xundak bolsimü sodigərnü wə hərhil mal-tawar satidiəjanlar bir-ikki kətim Yerusalemlə sirtida tünidi.

21 Mən ularnı agahlandurup: — Silər nemixka sepilning aldida tünəysilər? Yənə xundak kıldiəjan bolsanglar, mən üstüngləroqə qol salimən, dewidim, ular xuningdin baxlar xabat künidə kəlmidi. □

22 Andin xabat küninin muqəddəslikini saqlax üqün, mən Lawiyələroqə: — Özünglarnı paklanglar; andin kelip sepil dərwezilirini bəkinglar, dedim.

— «I Hüdäyim, muxu ix yüzisidinmü meni yad əyligəysən, Özüngning zor əzğərməs muhəbbiting bilən meni ayioqaysən!»

Yat əlliklər bilən nikahlinixning mən'i kılınixi

23 Xu künlərdə mən yənə Axdod, Ammon wə Moab kizlirini hotunlukka aloqan bəzi Yəhudalarnı baykidim.

24 Ularning pərzəntlirinin yerimi Axdodqə sözləydikən (wə yaki yukiriki əllərnin birinin tilida sözləydiəjan) wə Yəhüdiyə tilida xəzliyəlməydikən.

25 Mən ularnı soquxup əyiblidim, ularnı qarəjdim, bir nəqəzini urup qaq-sakallirini yuldum, Hüdäning nami bilən kəşəm iqküzüp: — Silərnin kizliringlarnı ularning oqulliriə bərməysilər, oqulliringləroqimü, əzüngləroqimü ulardin kiz alməysilər!

26 İsrail padixahi Sulayman muxundak ixlarda gunah sadir kılöjan əməsmü? Nuroqun əllər arisida uningə ohxax heqkəndak padixah yok idi; u öz Hüdäsi təripidin səyülgən, Hüdä uni pütkül İsrail üstigə padixah kılıp tikligən bolsimü, lekin hətta unimü yat əllik ayallar azdurup gunahka patkuzəjan. ■

□ **13:16 «Yəhüdiyədə turuwatqan..»** — yaki «Yerusalemda turuwatqan..». İbraniy tilida «xu yerdə turuwatqan..». ■ **13:17** Mis. 20:8; Law. 19:30 □ **13:19 «xabat künidin ilgiri»** — oqurmənlərnin esidə barki, ottura xərkəte yeni gün kəqtə, kün petixi bilən baxlinidu (məsilən, «Yar.» 1:5ni kəring).

□ **13:21 «mən üstüngləroqə qol salimən»** — İbraniy tilida «üstüngləroqə bir qol əwətimən» — Bu İbraniy tilida (yenik bir ipadə boləoqqa) yumurluk gəp idi. ■ **13:26** 1Pad. 11:4; 1Pad. 3:13; 2Tar. 1:12

²⁷ Əmdi silərninq gepinglaroşa kirip bundaq qong rəzillik qilip, yat əllik qizlarni elip Hundayimizəşa wapasizlik qilimizmu? — dedim.

²⁸ Bax kahin Əliyaxibning nəwrisi, Yoyadaning oşulliridin biri Həronluk Sanballatning küy'əşli idi; mən uni yenimdin qoşliwəttim.

²⁹ — «I Hundayim, Sən ularni yadingda tutqaysən, qünki ular kahinlikqa daş təgkügüqilər, kahinlik həm Lawiyloşaşa təwə əşdinimu buləşiqüqilardur!».

³⁰ Xuning bilən mən ularni yat əlliklərninq buləşaxliridin neri qilip paklandurdum wə kahinlar bilən Lawiyloşarninq wəşipilirinimu *yengiwaxtin* bəlgiləp, hərkimni əzining ixioşa igə qildim.

³¹ Mən yənə əz waqtida otun-yaşaq elip kelinixi wə dəsləpki həsulni yətküzüp turuxqimu adəm orunlaxturdum.

«Aş Hundayim, meni yadingda tutup, mangu xapaət kərsətkəysən!».

Əstər

Padixah Aħaxweroxning wəzir-wuzralarəja katta ziyapət berixi

1 Aħaxwerox (Hindistandin Həbəxistanəyiqə bir yüz yigirmə yəttə əlkigə həkümranlıq kıləğan Aħaxwerox)ning təhttiki künliridə xundak bir wəkə boldi: —□

2 Xu künlərdə, u padixah Aħaxwerox Xuxan kəl'əsidiği xahənə təhtidə olturoqinida, □

3 u səltənət sürüp üqinqi yili barlık əmirliri wə bəg-həkimliriəja ziyapət bərdi; Pars wə Medianing qoxuni, xuningdək hərəkəysi əlkiərninğ esilzadiliri wə bəglirininğ həmmisi uning huzuriəja hazır boldi. □

4 U səltənətininğ bayliqininğ xanu-xəwkiti wə həywitininğ katta julasini kəp künlər, yəni bir yüz səksən kün kərgəzmə kildi. □

5 Bu künlər ətəp kətkəndin keyin padixah yənə Xuxan kəl'əsidiği barlık həlkəkə qəng-kikiq deməy, ordininğ qarbəyidiği həylyda yəttə kün ziyapət bərdi.

6 U yər aq wə kək kəndir yiptin tokuloğan pərdilər bilən bəzəlgən bolup, bu pərdilər mərmər tax tüwrüklərgə bəkitilgən kümüx həlkilərəja aq rənglik kəndir yip wə səsün yungluk xoynilar bilən esiloğanidi; aq kaxtax wə aq mərmər taxlar, sədəp wə qara mərmər taxlar yatquzuloğan məydan üstigə altun-kümüxtin yasaloğan diwanlar koyuloğanidi. □

7 İqimliklər altun jamlarda tutup iqlətti; jamlar bir-birigə ohximaytti; xahənə məy-xarablar padixahning səltənətiğə yarixə mol idi.

8 Xarab iqiğ kaidisi boyiqə, zorlaxkə ruhsət kilinmaytti; qünki padixah ordidiği barlık əojidarlarəja, hərkiəmininğ iqiği əz həhixi boyiqə bolsun, dəp bəkitip bərgənidi.

9 Hanix Waxtimu padixah Aħaxweroxning ordisida ayallar üqün ziyapət bərdi.

Hanix Waxtining yarlıkğa qarxilik kərsitixi

10 Yəttinçi küni Aħaxwerox padixah xarabtin kəypi qaq boləqinida, aldida hizmitidə turoğan Məhəman, Bizta, Hərbəna, Bigta, Abagta, Zetar, Karkas dəgən yəttə hərəm'əoşisini □

11 hanix Waxtining puqralar wə əmirlərninğ aldida güzəllikini kərsətsun dəp, uni hanixlik təjini kiyip kəlixkə qarqiroqlı əwətti; qünki u tolimu qiraylık idi.

□ **1:1 «Aħaxwerox»** — Pars imperatori boləğan muxu «Aħaxwerox» «Ksərkəsis I»ning əzi xu (miladiyədin ilğiri 486-464-yillar). İspat barki, «Aħaxwerox» (pars tilida «Aħaxwerox», grek tilida «Ksərkəsis» deyilidu) dəgən səz kixininğ ismi bolmastin, bəlki Pars imperatorininğ omuniy bir unwani idi. **«Həbəxstan»** — həzirki Əfiəpiyə. □ **1:2 «Xuxan»** — gəhı wəqitlarda «Suza» dəp atilidu. □ **1:3 «Medianing qoxuni»** — bəzi alimlar bu səzni «Medianing qoxun sərdərliri» dəp qüxinidu. □ **1:4 «U ... ziyapət bərdi... ..səltənətininğ bayliqininğ xanu-xəwkiti wə həywitininğ katta julasini... kərgəzmə kildi»** — bəzi tarixxunaslar xu katta ziyapətninğ məksiti Pars imperiyəsininğ Jawan (Gretsiyə)ğə təjawuz kiliğini pılanlax wə təyyarlık kəriğ üqün idi, dəp qaraydu. □ **1:6 «aq kaxtax»** — yəki «kizil mərmər». □ **1:10 «yəttə hərəm'əoşisi»** — hərəm'əoşiliri ordidiği nuroqun ixlarda muhım orunda turidiəğan hizmətqilər bolup, kəp hallarda ular orda tokəllirini baxqurux ixioğa məs'ul bolatti. Ular piqiwetilgən ərlər bolup, qizlarəja gəkilmaytti wə pərzəntmu qalduralmaytti.

¹² Lekin hərəm'aoşiliri hanix Waxtiqə padixahning əmrini yətküzgəndə, u kelixni rət kildi; xuning bilən padixah intayin oşəzəplinip, uning kəhri ərlidi.

Waxtining hanixliktin qalduruluxi

¹³ Xu waqitlarda padixahning ixliri toşquruluk qanun-əhkamlarni pixxiq bilgənlərdin məslihət sorax aditi bar idi; xunga padixah wəziyətini pixxiq qüxinidiqan danixmənlərdin soridi

¹⁴ (u qaoşda danixmənlərdin uning yenida Karxina, Xetar, Admata, Tarxix, Mərəs, Marsena, Məjukan katarlik yəttə Pars bilən Medianing əmiriliri bar idi; ular daim padixah bilən kəruxüp turatti, padixahlikta ular aldinki katarda turatti). □

¹⁵ Padixah ular din: — Hanix Waxti mənki padixah Aħaxweroxning hərəm'aoşilar arkilik yətküzgən əmrin boyiqə ix kilmioşini üqün uni qanun boyiqə qandak bir tərəp kilix kerək? — dəp soridi.

¹⁶ Məjukan padixah wə əmirlərnin aldida jawap bərip: — Hanix Waxti aliylirining zitiqə tegipla qalmay, bəlki padixahimiz Aħaxweroxning həkəysi əlkiliridiki barlik əmirlər wə barlik puqralarningmu zitiqə təgdi.

¹⁷ Qünki hanixning xu kiləşini barlik ayallarning kulikiqə yətsə, ular «Padixah Aħaxwerox: «Hanix Waxtini yenimoşə elip kelinglar» dəp əmr kilsa, u kəlməptu!» dəp öz ərlirini mənsitməydiqan kilip qoyidu.

¹⁸ Pars wə Mediadiki məlikə-hanilər hanixning bu ixini anglap, bügünla padixahning barlik bəg-əmiririgə xuningə oħxax dəydiqan bolidu, xuning bilən mənsitməsluk wə hapilik üzülməydu. □

¹⁹ Padixahimoşə muwapik kərünsə, aliyliridin mundak bir yarlik qüxürülsun, xuningdək u Parslar wə Medialarning mənggü əzgərtilməydiqan qanun-bəlgilimiliri iqigə pütülgəyki, Waxti ikkinqi padixah Aħaxweroxning huzuriqə kəlmigəy; uning hanixlik mərtiwisi uningdin yahxi birsigə bərilgəy. □

²⁰ Aliylirining jakarlıqan yarliki pütün səltənitigə yetip anglanqan həman (uning səltənitining zemini bəpayan bolsimu), ayallarning hərbiri öz erigə, məyli qong bolsun kiqik bolsun ularəqə hərəmət kilidiqan bolidu, — dedi.

²¹ Məjukanning bu gəpi padixah bilən əmirilirini hux kildi; padixah uning gəpi boyiqə ix kərdi.

²² U padixahning barlik əlkilirigə, hərbir əlgigə öz yeziki bilən, həkəysi əl-millətə öz tili bilən hətləşni əwətip: «Hərbir ər kixi öz ailisi iqidə hojayin bolsun, xundakla öz ana tili bilən səzlisun» degən əmrni qüxürdi. □

2

Yengi hanix tallax

□ **1:14 «daim padixah bilən kəruxüp turatti»** — ibranıy tilida «daim padixahning yüzini kərüp turatti». □ **1:18 «...hapilik üzülməydu»** — ibranıy tilida «...hapalik kupayə bolidu» yaki «...hapalik yətarlik bolidu!». □ **1:19 «Parslar wə Medialarning mənggü əzgərtilməydiqan qanun-bəlgilimiliri iqigə pütülgəyki...»** — oqurmənlərgə ayanki, Pars-Media imperiyasının barlik qanunliri qikiriləndin keyin kət'iy əzgərtixkə, bikar kilixkə bolmaydu, dəp bəkitilgən.

□ **1:22 «öz ana tili bilən səzlisun»** — bu səznin məksiti bəlkim ər kixining öz əyidə qəysi tilning ixtilixigə həkəyi bar dəp təkitləx üqün bolsa kerək.

¹ Bu ixlar o'tüp, padixah Aħaxweroxning o'zëpi besiloqanda, u Waxtini se'olinip, uning kil'oinini hëm uning üstidin qikirilöan yarliqi hëkqidë əslöp oylinip qaldı. □

² Xu səwəbtin padixahning hizmitidë turoqan o'ojidarlar uningöa: — Aliyliri üqün sahıbjamal yax kızlarni izdöp tepip kältürgöyla;

³ aliyliri padixahlikidiki hërqaysi ölkilërdë barlık güzəl kızlarni yio'ip, Xuxan kəl'əsıdiki hërəmsarayöa kältürüxkə əməldarlarlni təyingöyla; kızlar ordıdiki kız-ayallaröa məs'ul bolöan hërəm'ə'isı Hegayning k'olioqə tapxuruloqay; ularöa kerəklik upa-əngliklër təminlängöy.

⁴ Aliylirini sөyündürgən kız Waxtining ornini besip hanix bolsun, dedi. Bu gəp padixahni hux kildi wə u xundak kildi.

Əstərning ordioqə kirgüzülüxi

⁵ Xuxan kəl'əsıdë Binyamin kəbilisidin, Kixning əwrısi, Ximəyning nəwrısi, Yairning o'qli Mordikay isimlik bir Yəhudıy bar idi

⁶ (Kix bolsa Babil padixahi Neboqadnəsar Yəhüda padixahi Yəkonıyah bilən bir top kixilərnı tutqun kılıp Yerusalemdin əkətkəndə, ular bilən billə əsir kılınip ketilgənıdı). ■

⁷ Mordikay özıning ta'isıning kızı Hədasahni (yəni Əstər) bekip qong kılöanıdı, qünki uning ata-anısı yok idi. Bu kız güzəl, təkı-turkı kelıxkən idi; ata-anısı ölüp kətkən bolöaqçqə Mordikay uni öz kızı qatarıdä bekip qong kılöanıdı.

⁸ Padixahning əmri wə yarlıqi jakarlanöandın keyin nuröqun kızlar Xuxan kəl'əsıgə kältürölüp Hegayning k'olioqə tapxuruldı; xundak boldiki, Əstərnu ordioqə kältürölüp ordıdiki kız-ayallaröa məs'ul bolöan Hegayning k'olioqə tapxuruldı.

⁹ Əstər Həgayöa yakkən bolup, u uningöa iltipət kərsətti; u tezla uningöa upa-ənglik wə tegıxlik yeməkliklərnı təminlıdı hëm ordıdın uningöa tallanöan yəttə kenizəkni bərdı; andın uni kenizəkliři bilən hërəmsarayning əng esil jayıdın orun bərdı.

¹⁰ Əstər özıning milliti wə tegı-təktini həcqımgə eytmıdı, qünki Mordikay uningöa bunı axkarılımaslıqni tapıloqanıdı.

¹¹ Mordikay Əstərning həl-əhwalıdın həwər tepix wə uningöa kəndək muamılə kılınıdıöanlıkını bilix üqün, hërküni hërəmsarayning həylisi alıdä aylinip yürətti.

¹² Kızlaröa ait rəsmiyət boyiqə, hərbir kızning ordioqə kirip padixah Aħaxwerox bilən billə bolux nəwıtidın awwal, on ikki ay bədinini tazilixi kerək idi, qünki kızlarning «tazilınix künliri» mundək yol bilən ada kılınattı: — altə ay murməkki meyi bilən, altə ay ətir-ənglik wə xundaklə kızlarning bədinini pakizlaydıöan baxqə buyumlar bilən pərdaz kılınixi kerək idi.

¹³ Kız padixahning huzuriöa kirıdıöan qəşdä mundək kəidə bar idi: — Ordioqə kirgəndə uning nemə təlipi bolsa, xular hërəmsaraydın uningöa berilətti.

¹⁴ Kız ahximi kirip ketip, ətisi ətigəndə kaytip qıkkəndä hërəmsarayning «ikkinqi bəlüm»igə kayturulup, tokal-kenizəklərgə məs'ul bolöan padixahning hërəm'ə'isı Xaaxöazning k'olioqə tapxurulattı; padixah u kızöa amraq bolup kelip, ismini atap qakırmıoquqə, u ikkinqi ordioqə kirip padixah bilən billə bolmaytti.

□ 2:1 «əslöp oylinip qaldı» — ıbraniy tilidä bu sözlərdın birhil puxaymanın purıqi qıkidü.

■ 2:6 2Pad. 24:14

¹⁵ Mordikayning taʼqisi Abihailning kizi Əstər, yəni Mordikay öz kizi kiliq bekiwaloqan kizning padixah bilən billə boluxka kirix nəwiti kəlgəndə, u kizlaroqə məs'ul boləqan padixahning hərəm'aʼoʻsisi Hegay əzīgə təyyarlap bərgən nərsilərdin baxka heqnersini tələp kilmidi. Əstərni kərgənlərnin həmmisi uni yaqturup kalatti.

Əstərning hanix kiliq tiklinixi

¹⁶ Padixah Aħaxwerox səltənət sürüp yəttinqi yilining oninqi eyioqə, yəni Təbət eyioqə kəlgəndə, Əstər uning bilən billə boluxka xahənə ordioqə baxlap kirildi. □

¹⁷ Padixah Əstərni baxka barliq kizlardin yahxi kərip kəloqəqka, xundakla Əstər uning iltipati həmə amrakliqioqə erixkən boləqəqka, padixah hanix tajini uning bexiqə kiydürüp, uni Waxtining ornioqə hanix kiliq tiklidi.

¹⁸ Andin padixah əzining barliq əmirliqi wə bəg-ħakimlirioqə Əstərning izzət-ħərmiti üqün katta ziyapət bərdi; u yənə həkəysi əlkiqərgə baj-alwandin azad məzgil bolsun dəp elan qiqardi həmdə xahənə bayliqliridin sehilyliq bilən in'amlarni bərdi. □

Mordikayning suyikəstni pax kilixi

¹⁹ Ikkinqi kətim kizlar xundak yioqiləqan waqıtta Mordikayning orda dərwasisida olturidiqan orni bar boləqanidi □

²⁰ (Əstər Mordikayning tapiləqini boyiqə, əzining milliti wə tegi-təktini yənila baxkilaroqə eytmioqanidi; qünki Əstər Mordikayning gəpini ilgiri bəqқан waqtida angliqandək anglaytti).

²¹ U künlərdə, Mordikay orda dərwasisidiki ornida olturoqan waqtida, padixahning Bigtan wə Tərax degən ikki dərwasiwən hərəm'aʼoʻsisi padixah Aħaxweroxka oqəzəpliniq, uningə qol selixni kəstləwatqanidi.

²² Bu suyikəstni Mordikay sezib kəlip, uni hanix Əstərgə eytti; Əstər bu ixni Mordikayning namida padixahka səzləp bərdi.

²³ Bu ix sürüxtə kiliniwidi, rast bolup qikti wə u ikkisi darəqə esildi. Bu wəqə padixahning kəz aldida tariħ-təzkirə kitabida pütüldi.

3

Ĥamanning Yəhudiylarning nəslini yoqitix suyikəsti

¹ Bu ixlərdin keyin padixah Aħaxwerox Agagiylərdin boləqan Ĥammatənaning oqlı Ĥamanning mənsipini əstürdi; padixah uning

□ **2:16 «yəttinqi yilining oninqi eyi»** — «Əstər» degən kitabta aylar əgər san boyiqə elinoqan bolsa, ibrəniy kalendaridiki waqitni kərsitidu. Əgər aylar ismi bilən elinoqan bolsa, Pars kalendaridiki waqitni kərsitidu. Uxbu ayəttiki waqit təħminən miladiyədin ilgiriki 478-yilning on ikkinqi eyioqə toqra kelidu. □ **2:18 «baj-alwandin azad məzgil bolsun dəp elan qiqardi»** — yaqi «dəm elix bolsun dəp elan qiqardi». Ibrəniy tilida ««bir «azad» jakarlıdi». □ **2:19 «Ikkinqi kətim kizlar xundak yioqiləqan waqit»** — bu «yioqilix» degənninq nəmə ikənliki Ĥazir eniğ əməs. Bəzi alimlar padixah Əstərni hanix dəp tikligəndin keyin, ikkinqi bir toqalni alməqki idi, dəp qaraydu. «Mordikayning orda dərwasisida olturidiqan orni bar idi» degən səzlər Mordikayning mənsəpədar bolup tiklənənlikini kərsitidu. Qünki xu künlərdə məlum jayning əmədarlıri yaqi əksəqalliri, xundakla sorəqqlar ix bejirix üqün xəħər dərwasisida yaqi orda dərwasisida olturatti.

ornini ətürüp, əzi bilən billə ixləydiəən barlık əmirlərləngkidin yukiri kildi.

² Padixah uning həkkidə əmr kıləraqqa, orda dərwasisida turoəan padixahning barlık əməldarlıri Həmanning aldida təzim kılıp bax uratti; lekin Mordikay bolsa Həmanoəa nə təzim kilmidi, nə bax urmidi. □

³ Orda dərwasisida turoəan padixahning hizmətkarlıri Mordikaydin: — Sili nemixka padixahning əmrigə hiləplik kılıdila? — dəp soraytti.

⁴ Xundak boldiki, ular hər küni nəsihət kılıxqan bolsimu, u kulaq salmiəəndin keyin, ular: — Kəni, Mordikayning kıləəan bu ixioəa yol koyulamdu-yok, bir kərəyliq, dəp buni Həmanoəa eytti; qünki u ularəəa əzining Yəhudiyy ikənlikini eytkənidi. □

⁵ Həman Mordikayning əzīgə bax urup təzim kilmioəanlıkini kərüp kattik əzəpələndi.

⁶ Ləkin u «Mordikayning üstigə qol selixni kiçikkinə bir ix» dəp həsablidi; qünki ular Mordikayning millitini uningəəa dəp koyəəanidi; xunga Həman Aəaxwerəoxning pütkül padixahlıkidiki Yəhudiyləri, yəni Mordikayning həlkini birakla yokitix yolini izdəp yürdi.

Həmanning Yəhudiylərləng nəslini qurutuwetixni kəstlix

⁷ Padixah Aəaxwerəoxning on ikkinqi yili birinqi ayda, yəni Nisan eyida, birsi Həmanning aldida *kutluk* ay-künni bekitix üçün hər kün, hər ay boyiqə «pur», yəni qək taxlıwidi, on ikkinqi ayəəa, yəni «Adar eyi»əəa qıkti. □

⁸ Həman padixah Aəaxwerəoxka: — Padixahlıklarining hərkaysi əlkiliridiki əl-millətlər arisida qeqilip yaxawatqan bir həlk bar; ularning qanun-bəlgilimiliri baxka həlkələrləngkigə əhximaydu, ular aliylirining qanun-bəlgilimilirigimu boysunmaydu; xunga ularning yaxixioəa yol koyux aliylirioəa həq payda yətküzməydu.

⁹ Əgər padixahiməəa layik kərənsə, ularni yokitix toəruluk yarlık pütüp quxürgəyla; mana mən əz yenimdin on ming talant kümüxnə aliylirining həzinilirigə selix üçün padixahlıqning ixlirini baxquridiəən hadimlərləng kəlioəa tapxurimən, dedi. □

□ **3:2 «...Mordikay bolsa Həmanoəa nə təzim kilmidi, nə bax urmidi»** — Mordikayning təzim kılmaslıki yaki bax urmaslıkining səwəbi bəlkim Təwrattiki «Qan.» 25:17-19diki hatirə tūpəylidin bolsa kerək. Həman Amalək idi, Amaləklər bolsa İsrailning kona rəkibi idi. Həman Əslidə Samuil pəyəəmbər əltürgən Amalək boləən Agag padixahning əwladi boləəraqqa, bəlkim Yəhudiyy həlkigə təhimə əq boluxi mummkin («Mis.» 17:8-16, «1Sam.» 15:17-23, «Qan.» 25:17-19ni kərüng). Mələm bir kixigə təzim kılıx Təwratka hilap ix əməs. Təwrat dəwrədə İsrailər əz padixahlirioəa xundak təzim kılatti yaki gahı waqitlərdə bir-birigə təzim kılatti. «Yar.» 23:7, «1Sam.» 24:8, «2Sam.» 14:4, «1Pad.» 1:16ni kərüng. U «butpərəslik» həsəblanmaytti. □ **3:4 «Mordikayning kıləəan bu ixioəa yol koyulamdu-yok, bir kərəyliq?»** — İbraniy tilida «Mordikayning ixliri turalamdu-yok, bir kərəyliq?» deyilidu. Baxka birhil təjimisı: — «Kəni Mordikay gepidə ahiriəiqə qing turalamdikin, bir kərəyliq?» □ **3:7 ««pur», yəni qək ... on ikkinqi ayəəa, yəni «Adar eyi»əəa qıkti»** — qəkning on ikkinqi ayəəa qıqixi intayin əjayib ix idi. Biz xu ix toəruluk «kəoxumqə səz»imizdə əzrak tohtilimiz. □ **3:9 «on ming talant»** — bir «talant»ning toətoəra qanqilik ikənlikə həzir bizgə nəmələm. Pars imperiyası boyiqə bəlkim 34-45 kilogram boluxi mummkin; xunga 10000 talant kümüx bəlkim əz degəndə 340 tonniqə bolatti; bu pəwku'addə kəp pul padixahning yillik kirimining üçtin ikki kismioəa barawər bolup, para həsəblinatti; xūbhəsizki, muxu para bəlkim Yəhudiyy həlki yokitilsə, ular tapxuridiəən bajlərləng orniəəa bolsun dəp berilgən; lekin u Yəhudiylər tapxuruxka tegixlik bajdin həlilə kəp idi. Həman «həlk»ning Yəhudiyy həlki ikənlikini tiləəa elixka pətinalmidi; qünki burunkı Pars imperatorlıri Yəhudiyy həlkigə qong hərmət bildürüp kəlgənidi.

¹⁰ Xuning bilən padixah özining barmiqidin üzükni siyrip qikirip, Yəhudiylarning rəkibi, Agagiy Hammidataning oqli Həmanəja berip:

¹¹ — Xu kümüxlərnı özünggə in'am kıldim, u həlknimə sanga tapxurdum, ularnı qandaq kılıxni halısang, xundaq kıl! — dedi.□

Padixahning Həmanıning Yəhudiylarning nəslini quruxioja ruhsət kılıxi

¹² Andin birinçi ayning on üçinçi küni padixahning mirziliri qakirip, yarlıq Həmanıning barlıq tapılıqını boyıqə pütüldi; u hərəkaysi ölkilərgə öz yezikdə, hərəkaysi əl-millətkə öz tilidə yazdurulup, hərбір ölkilərnıng waliylirioja, hərбір əl-millətnıng əmirlirigə əwətildi; yarlıq padixah Aħaxweroxning namida pütülgən bolup, uning üzük möhürı bilən peqətləndi.

¹³ Yarlıq məktupliri qaparmənlərnıng kəli bilən padixahlıqning hərəkaysi ölkilirigə yətküzüldi; uningdə bir kün iqidə — On ikkinçi ayning, yəni Adar eyining on üçinçi küni kəri-yax, balılar wə ayallar deməy, barlıq Yəhudiylarnı koymay kirip, öltürüp, nəslı qurutuwetilsun, ularning mal-mülki olja kılınsun, deyilgənidi.

¹⁴ Xu yarlıq hərбір ölkidə jakarlinix üçün, xundakla xu küni hərбір həlk xundak kılıxka təyyar bolup turuxi üçün, məktupning kəqürmə nushiliri hərбір əl-millətkə elan kılınmaqçı boldi.

¹⁵ Qaparmənlər padixahning əmri boyıqə dərhal yoloja qıkti; yarlıq Xuxan kəl'əsining əzidimə elan kılındi. Bu qəşdə padixah Həman bilən xarab iqxkə olturojanidi. Ləkin Xuxan xəhıridikilər dəkkə-dükkigə qəmüp ketixti.

4

Yəhudiylarning yarlıq tüpəylidin qayojuja qəməxi wə roza tutuxi

¹ Mordikay boluwatqan ixlardin həwər tapqandin keyin eginlirini yirtip, üstigə bəz artip, wə usti-bexioja kül qeqip, xəhərnıng otturısioja qıkip nahayiti kattik wə ələmlik pəryad kətürdi.

² U orda dərwasisi aldioja kelip tohtap kəldi; qünki boz yepinojan hərəkandaq adəmning orda dərwasisidin kirixigə ruhsət yok idi.

³ Padixahning əmri wə yarlıqı yətküzülgən hərəkaysi ölkilərdə Yəhudiylar arisida kattik nalə-pəryad kətürüldi; ular roza tutup, kəz yexi kılıp, yioq-zar kildi; nuroqun kixilər boz yepinip küldə eqınap yetixti.

Mordikayning Əstərdin padixahtin rəhim tilixini tələp kılıxi

⁴ Əstərnıng hizmitidə boləjan dedəkliri wə hərəm'aqliliri bu ixni uningə eytiwidi, hanixning kəngli intayin eqir boldi; Mordikayning bozni taxlap, kiyiwelixioja kiyim-keqək qıkartip bərdi, ləkin Mordikay qəbul kilmidi.

⁵ Xuning bilən Əstər özining hizmitidə boluxka padixah təyinləp əwətkən hərəm'aqlilirdin Hataq isimlik birin qakirip, uni Mordikayning kəxiəja berip, bu ixning zadi kandaq ix ikənlilikini, nemə səwəbtin boluwatqanlıqını ting-tinglap kelixkə əwətti.

⁶ Xuning bilən Hataq orda dərwasisi aldidiki məydanəja kelip Mordikay bilən kəruxti.

□ 3:11 «Xu kümüxlərnı özünggə in'am kıldim» — baxka birhil tərjimisi: «Əmdi bu sening pulung boləjandin keyin, qəbul kılaj».

7 Mordikay bexioğa kəlgən həmmə ixni, Həman Yəhudiylarning nəslini kurutuwetix üqün padixahning həzinilirigə tapxuruxka wədə kiloğan kümüxning sanini qaldurmey eytip bərdi.

8 Mordikay yənə Hətaqqa Xuxanda jakarlanoğan, Yəhudiylarni yokitix toqrisidiki yarlikning kəqürmisini Əstərning kərüp bekixioğa yətküzüp berixkə tapxurdi həmdə uningə Əstərgə əhwalni qüxəndürüp, ordioğa kirip padixah bilən kərüxüp öz həlki üqün padixahın etünüp iltija kəlip bekixka ündəxni tapilidi.

9 Hətaq qaytip kəlip Mordikayning gəplirini Əstərgə yətküzdi.

10 Əstər Hətaqqa Mordikayğa eytidioğan gəplərni tapxurup, uni Mordikayning yenioğa yənə əwətti: —

11 «Padixahning barlik hizmətkarlıri wə hərkaysi ölkə həlkliri, məyli ər bolsun ayal bolsun, qəkırtılmay turup iqki həyliqə, padixahning huzuriqə öz məyliqə kirsə, padixah uningə iltipat kərsitip altun həsisini təngləp ölümüm kəqürüm kilmisa, undaқта u kixigə nisbətən bexioğa qüxidioğan birlə qanun-bəlgilimə bardur: — u ölüm jazasını tartidu. Həzir mening padixah bilən kərüxükə qəkırtilmioğininioğa ottuz kün boldi».

12 Əstərning səzliri Mordikayğa yətküzülüwidi,

13 Mordikay munu gəplərni Əstərgə yətküzüxni həwalə kildi: —

«Sən kənglüngdə mən ordida yaxawatimən, xunga barlik baxka Yəhudiylardin bihətər bolup kutulimən, dəp hiyal əylimə.

14 Əgər bu qəoqda sən jim turuwalsang, Yəhudiylarğa baxka tərəptin mədət wə nijat qikixi mumkin; lekin u qəoqda sən öz ata jəməting bilən qoxulup yokitilisən. Kim bilsun, sening hanixlik mərtiwisigə erixkining dəl bügünki muxundak pəyt üqün boləqanmu?».

15 Əstər Mordikayğa mundaq dəp jawab qayturdi: —

16 «Sən bərip, Xuxandiki barlik Yəhudiylarni yioqin; mening üqün roza tutup, üq kəqə-kündüz həq yemənglar, həq iqmənglar; mən həm dedəklirimmu xundak roza tutimiz. Andin keyin mən qanunəğa hiləplik kəlip padixahning huzuriqə kirimən, manga ölüm kəlsə, ələy!».

17 Xuning bilən Mordikay u yərdin ketip, Əstərning tapilioğininidək kildi.

5

Əstərning ziyapət ətküzüp padixah bilən Həmanni mehman kəlix

1 Üqinçi küni Əstər xahənə kiyimlirini kiyip, ordining iqkiriki həylisioğa kirip, padixahning əylirining udulida turdi; padixah bolsa öz xahənə eyidiki təhtidə, əydin dərwasioğa qarap olturatti.

2 Padixah hanix Əstərning həylida turəğininini kərdi; hanix uning nəziridə iltipat tapkaq, u qolidiki altun həsisini uningəğa tənglidi. Əstər aldioğa kəlip xahənə həsining uqioğa qolini təgküzdi.

3 Padixah uningdin: — I hanixim Əstər, birər ixing barmidi? Nəmə təliping bar? Hətta padixahlıqimning yerimini tələp kilsangmu xu sanga berilidi, dedi.

□ 4:14 «...sən öz ata jəməting bilən qoxulup yokitilisən» — əgər Huda Yəhudiylarni baxka yol bilən kütquzsa, Əstərning əhwali bəribir nahayiti hətərlək bolatti. Qünki xu qəoqıqə ordidikiyərdin heli kəp adəmlər uning Mordikayğa tuoqan wə xundakla Yəhudi millitidin ikənlikini biləq boluxi mumkin idi.

4 — Əgər aliylirioğa layiq körünsə, padixahimning Hamanni elip əzlrigə təyyarlioğan ziyapitimgə dahil bolup kədəm təxrip kılıxlirini ətünimən, — dedi Əstər.

5 Padixah: — Tez berip Hamanni kışkırıp kelinglar, Əstərning deginidək kılınsun, — dedi. Xuning bilən padixah Hamanni elip Əstər təyyarlioğan ziyapətkə bardı.

6 Dastihan üstidə xarab iqliwatkanda padixah Əstərgə: — Nemə təliping bar? U sanga berilidu; nemə iltijaying bar? Hətta padixahlikimning yerimini tələp kılısangmu xundak kılınidu, dedi.

7 Əstər uningəya jawab berip: — Mening təlipim wə iltijayim bolsa, —

8 Mubada mən aliylirining nəziridə iltipatkə erixkən bolsam, xundakla padixahimoğa mening təlimni ijabət kılıx həm iltijayimni ərundax muwapik körünsə, aliylirining Hamanni birgə elip ətə silərgə təyyarlaydioğan ziyapitimgə yənə bir kətim dahil boluxlirini ətünimən; ətə mən qoqum padixahimning əmri boyiqə ix kılımə, — dedi.

Hamanning dar təyyarlixı

9 Xu küni Haman kenglidə yayrap, huxal-huram kaytip gıkti; lekin Mordikayning orda dərwasısida uning aldida nə ornidin kəpmay nə midirlimay olturoğanlikini kərgəndə, kəngli uningəya kattik kəhır-əzəpkə toldı.

10 Lekin Haman ətəzipini besiwelip, ətigə kəldi-də, dost-aşınilirini wə hotuni Zərəxni qakırtıp,

11 ətizing bəyliklirining xan-xəripi, pərzəntlirining kəplüki, xundakla padixahning ətini kəndək ətürüp barlik hərmət-izzətkə sazawər kılıoğanlikı, ətini kəndək kılıp padixahning həmmə ətirliri wə əməldarlıridin üstün mərtiwigə igə kılıoğanlikı toqrisida bir-birləp səzləp kətti.

12 Haman yənə: — Silərgə desəm, hanix Əstər meningdin baxka mehman qillimay, pəkət padixah bilən ikkimiznila ətə təyyarlioğan ziyapətkə qillioğanidi, ətimu meni padixah bilən billə ətə *təyyarlaydioğan ziyapətkə* qillidi.

13 Xuəşinisi, orda dərwasısida olturoğan həlikı Mordikay degən Yəhudiyni kərginimdə, bularning həmmisi mənə tolimu mənisiş tuyulidu, dedi.

14 Andin ayali Zərəx wə barlik dost-aşınilirini uningəya jawab berip: — Əllik gəz egizliktiki dardın birni təyyarlap, ətə ətigəndə padixahın Mordikayni daroğa esixni tələp kılısıla bolmidimu, xuningdin keyin huxal yayrioğan həlda padixah bilən billə ziyapətkə baridila, deyixti. Bu gəp Hamanni hux kılıwətti, xuning bilən u dar yasitip koydı.

6

Padixahning Mordikayning hizmət kərsətkənlikini, lekin uningəya hək bərmigənlilikini bilixi

1 Xu küni keqisi padixahning uykusi keqip, tarih-təzkirinamini əkəldürdi wə bular uning aldida oqup berildi.

2 Bir yərdə: «Padixahning Bigtana, Tərəx dəydioğan orda dərwasısini bəkidioğan ikki hərəm'aşisi bar idi, ular padixah Aħaxweroxka kəl selixka kəstligəndə, Mordikay bu ixni pax kılıp həwər yətküzgən, dəp pütülgənidi.

³ Padixah: — Bu ix üçün Mordikayoga qandak nam-xəhrət wə izzət-ikram nail kilindi? — dəp soridi.

— U heq nemigə erixmidi, — dəp jawap berixti padixahning yenidiki hizməttə boləjan oqulamliri.

⁴ — Orda həylisida kim bar? — dəp soridi padixah. Bu qəşda Həman padixahtin Mordikayni əzi təyyarlap qoyəjan darəja esixni tələp kiləjili kelip, ordining taxkiriği həylisioğa kirgənidi. □

⁵ — Mana, Həman həylida turidu, — deyixti padixahning oqulamliri uningəja.

— Kirsun, — dedi padixah.

⁶ Həman kiriwidi, padixah uningdin: — Padixah izzət-hərmitini kilixni yahxi kərgən kixigə nemə ixlarni kilixi kerək? — dəp soriwidi, Həman kənglidə: «Padixah izzət-hərmitini kilixni yahxi kərgən kixi meningdin baxka yənə kim bolatti?» — dəp oyli-di-də

⁷ padixahka:

— Padixah izzət-hərmitini kilixni yahxi kərgən kixigə

⁸ padixahim daim kiyidəjan xahənə kiyim-keqək wə daim minidəjan arojimak, yəni bexioğa xahənə taj-bəlgə taqəjan arojimak elip kelinip,

⁹ xahənə kiyim bilən arojimakni padixahning əng muhtərəm əmiriridin birigə tutkuzsun, u kiyimni padixahim izzət-hərmitini kilixni yahxi kərgən kixigə kiygüzüp wə uni arojimakka mindürüp xəhər məydan-koqilirini ayləndursun wə uning aldida: «Qaranglar! Padixah izzət-hərmitini kilixni yahxi kərgən kixigə muxundak muamilə kilinidu!» dəp jakarlap mangsun, — dedi.

¹⁰ Xuning bilən padixah Həmanoğa: — Tez berip deginingdək xahənə kiyim bilən arojimakni əpkəl, orda dərwasisining aldida olturəjan awu Yəhudiy Mordikayoga dəl səzüngdək kiləjin; sening degənliringning birəsimu kəm bolup qalmisun! — dedi.

¹¹ Xundak kilip Həman xahənə kiyim bilən arojimakni əkelip, aldi bilən Mordikayoga xahənə kiyimni kiygüzdi, andin uni arojimakka mindürüp, xəhər məydan-koqilirini ayləndurdi wə uning aldida: — «Mana, padixah izzət-hərmitini kilixni yahxi kərgən kixigə muxundak muamilə kilinidu!» dəp jakarlap mangdi.

¹² Mordikay yənila orda dərwasisining aldioğa qaytip bardı; Həman bolsa oqəm-qayəjuğa pətip, bexini qümkiğən həlda aldirap-tenəp əz əyigə qaytip kətti. □

¹³ Həman hotuni Zərəxkə wə barlik dost-aqinilirigə bexioğa kəlgənlirining həmmisini eytip bərdi. Andin uning danixmənliri bilən hotuni Zərəx buni anglap uningəja: — Mordikayning aldida yengilixka baxlaptıla; u əgər Yəhudiylarning nəslidin bolsa, uni yengəlməyla, əksiqə səzsiz uning aldida məqlup bolidila, deyixti.

¹⁴ Ular tehi Həman bilən səzlixiwatqan qəşida, padixahning hərəm'aqiliri kelip Həmanni Əstər təyyarlıqan ziyapətkə berixka aldiratti.

7

Əstəring padixahka Həmanning yaman ojarizini eytixi

□ 6:4 «Orda həylisida kim bar?» — yaki «orda həylisioğa kirgən axu kixi kim?». □ 6:12 «orda dərwasisining aldioğa qaytip bardı» — bu səz bəlkim əmədarlik wəzpisini qaytidin baxlıqanlıqini kərsitixi mumkin.

¹ Xuning bilən padixah bilən Həman hanix Əstərning ziyapitigə dahil boluxka kəldi. □

² Padixah ikkinçi kətimlik ziyapət üstidə xarab içliwatqanda Əstərdin: — I hanix Əstər, nemə təliping bar? U sanga ijabət kəlinidu. Nemə iltimasing bar? Həttə padixahlikimning yerimini iltimas kilsangmu xundak kəlinidu, — dedi.

³ — Əgər nəzərliridə iltipatka erixkən bolsam, i aliyliri, wə padixahimə muwapiq kərünsə, mening iltimasim öz jenimni ayioayla, xuningdək mening təlipim öz həlkimni sakliəyayla;

⁴ qünki biz, yəni mən wə mening həlkim birgə yokitilip, kərilip, nəslimizdin qurutuluxka setiwetilduq. Əgər biz kü wə dedəklikkə setiwetilgən bolsaq, süküt kəloğan bolattim; lekin padixahimning tartidioğan ziyininimu düxmən tələp berəlməytti, — dəp jawap bərdi Əstər. □

⁵ Padixah Aħaxwerəx hanix Əstərdin: — Bundak kəlixka petinoğan kixi kim ikən? U kəyərdə?! — dəp soridi. Əstər jawabən: —

⁶ Bu düxmən wə zəhərhendə mana muxu rəzil Həman! — dewidi, Həman padixah bilən hanix aldida xu zamatla dəkkə-dükkigə qüxti.

Həmanın əzi təyyarlioğan darəja esilixi

⁷ Xuning bilən padixah kəhri-əzəpkə kelip ziyapət-xarab üstidin turdida, qaribaəşkə qikip kətti; Həman bolsa hanix Əstərdin jenini tiləxkə kəldi; qünki u padixahning əzige jaza bərməy qoymaydioğan niyətkə kəlgənlikini kərüp yətkənidi.

⁸ Padixah qaribaəşdin ziyapət-xarab dastihiniə kəytip kəlginidə Həmanın əzini Əstər yələngən diwanəja taxliəniqə turəqinini kərdidə: —

— Kəra, uning ordida mening aldimdila hanixka zorluk kəloqiləwatkinini?! — dewidi, bu səz padixahning əozidinin qikixi bilənla adəmlər Həmanın bax-kəzini qümkəp kəydi. □

⁹ Padixahning aldida turuwatqan hərəm'əşiliridin Hərbəna isimlik birsi: — Yənə bir ix bar, mana, Həman aliylirining həyati üqün gəp kəloğan Mordikayni esix üqün, əllik gəz igizlikte yasatqan dar təyyar turidu, u dar həzir muxu Həmanın həylisida, dewidi, padixah: — Həmanni uningəja esinglar! — dedi.

¹⁰ Xuning bilən ular Həmanni u Mordikəyəja təyyarlap qəyoğan darəja asti; xuning bilən padixahning əzəzi besildi.

□ 7:1 «...Əstərning ziyapitigə dahil boluxka kəldi» — ibrəniy tilida «... Əstərning ziyapitigə içixkə kəldi». □ 7:4 «Əgər biz kü wə dedəklikkə setiwetilgən bolsaq, süküt kəloğan bolattim; lekin padixahimning tartidioğan ziyininimu düxmən tələp berəlməytti» — bəxka birhil tərjimisi: — «Əgər biz kü wə dedəklikkə setiwetilgən bolsaq, mən süküt kəlatattim; qünki biz tartidioğan külpətning padixahni awarə kəloquqilici yok idi». «Düxmən padixahimning tartidioğan ziyininimu tələp berəlməytti» degənnin mənisi bəlkim birinçidin, Yəhudiylər kü-dədək kəlinə baj təliməytti; ikkinçidin, Huda İbrəhiməja: «Kim sən wə əwladliringni qarəioğan bolsa mən uni qarəioymən, sən wə əwladliringni kim bərikətligən bolsa mən uni bərikətləymən» dəp wədə kəloğanidi («Yar.» 12:2-3). Kim Yəhədiy həlkigə ziyənkəxlik kəlsa, Hədaning jazasını tartidu.

«Koxumqə səz»imiznimu kəring. □ 7:8 «**bax-kəzini qümkəp kəydi**» — bəlkim əlüm jazasiəja məhkum kəlinəğanlar padixahning yüzini kərmisən dəp xundak kəloğan bolsa kərək.

8

Mordikayning yuqiri mərtiwigə əstürülüxi

¹ Padixah Aħaxwerox xu küni Yəhudiylarning düxmini Ҳамanning öy-zeminini iltipat kilip hanix Əstərgə bərdi; Mordikaymu padixahning huzuriqə kəltürüldi, qünki Əstər özining Mordikay bilən tuoqkan ikanlikini padixahğa dəp bərgənidi.

² Padixah özining Ҳамandin қayturuwaloqan üzükini qikirip Mordikayoqa bərdi, Əstərmu Mordikayni Ҳамanning öy-jayini baxқuruxқа қoydi.

Əstərning padixahtin Ҳамanning suyikəstini bikar қilixni tilixi

³ Əstər yənə padixahning aldiqə kelip ayioqə yikilip, kəzigə yax aloqan halda padixahtin Agagiylardin boloqan Ҳаман kəltürüp qikқан balayi'apətkə həm uning Yəhudiylarni yokitix suyikəstini bikar қilixni yelinip otündi.

⁴ Padixah altun Ҳasisini Əstərgə təngliwidi, Əstər ornidin қopup padixahning aldidа turdi.

⁵ — Əgər aliyliри maқul kərsə, əgər mən padixahning aldidа iltipatқа erixkən bolsam, əgər padixahim bu ixni toqra dəp қarisa, xuningdək məndin məmnun bolsa, yarlıқ quxürüp Agagiylardin Ҳамmidataning oşli Ҳаман yazoqan məktuplarni, yəni padixahimning Һərқaysi өlkisidiki Yəhudiylarni yokitix toqrisidiki məktuplarni bikar қilidioqan bir yarlıқ yezilixini tiləymən. □

⁶ Qünki mən öz Һəlkimgə quxidioqan bu balayi'apətkə қандақmu qidap қarap turalaymən? Əz tuoqkanlırimning yokitilixioqə қандақmu qidap қarap turalaymən? — dedi Əstər padixahқа.

⁷ Padixah Aħaxwerox hanix Əstər bilən Yəhudiy Mordikayoqa: — Mana, Ҳаман Yəhudiylaroqa ziyankəxlik қilmaqçi boloaqқа, mən uning öy-zeminini Əstərgə bərdim wə uning özini ular daroqa asti. □

⁸ Əmdi silər özünqlarning toqra tapқini boyiqə mening namimda Yəhudiylar üqün bir yarlıқ yezip, mening üzük məһürümni besinglar; qünki padixahning namida yeziloqan, padixahning üzük məһuri besiloqan yarlıқni Һeqkim bikar қilalmaydu, dedi. □

⁹ Xu qaoqda, üqinçi ayda, yəni Siwan eyining yigirmə üqinçi küni, padixahning mirzilirining Һəmmisi qaqirip kelindi. Ular Mordikayning barlıқ buyruşini boyiqə yarlıқ yazdi; yarlıқ Yəhudalarning ixni toqruluk Һindistandin Һəbəxstanioqə bir yüz yigirmə yettə өlkingiz waliylirioqa, өlkə baxlıқи wə Һəglirigə yeziloqan bolup, məktuplar Һərқaysi өlkigə öz yeziki bilən, Һərқaysi өl-millətlərgə өз tili bilən, xundaқla Yəhudiylaroqa өз yeziki bilən, өз tilida pütölgənidi. □

¹⁰ Mordikay yarlıқni padixah Aħaxweroxning namida yezip, uningə padixahning üzük məһürini basti; yarlıқ məktuplirini padixahlıқning

□ **8:5 «xuningdək məndin məmnun bolsa...»** — ibraniy tilida «uning көz aldidа uni məmnun қilоqudək bolsam...». □ **8:7 «Yəhudiylaroqa ziyankəxlik қilmaqçi boloaqқа,...»** — ibraniy tilida «Yəhudiylaroqa қolini uzartmaqçi boloaqқа,...». □ **8:8 «...qünki padixahning namida yeziloqan, padixahning üzük məһuri besiloqan yarlıқni Һeqkim bikar қilalmaydu»** — bu Pars imperiyəsidiки asаs қanun idi. Dəl xu səwəbtin əslidiki yarlıқning özini biwasita bikar қilixқа bolmaytti. Buning ornida uning aқiwitining aldini elix tədbiri көrsitölgən ikkinçi bir yarlıқ yezilixi керək болatti. □ **8:9 «Həbəxstan»** — Һazirқи Efiopiya.

atlıkliri bilən, yəni tolparlaroşa, at keçirlarəşa wə təgilərgə mingən qəwəndazlar arkilik hərəkəysi jaylarəşa yollidi. □

¹¹ Yarlıқта: «Padixah hərəkəysi xəhərlərdiki Yəhudiylarning uyuxup, öz həyatini qoşdixioşa, xundakla əzlrigə düxmənlik kilidioşan hər millət wə hər kəysi əlkilərdiki küqlərni, jümlidin ularning bala-qəkilirini qoymay yokitixioşa, kirixioşa, nəslini kurutuxioşa, xundakla mal-mülkini olja kilixioşa ijazət berildi;

¹² bu ix bir kündə, yəni on ikkinqi ayning, yəni Adar eyining on üçinqi küni padixah Aħaxweroxning hərəkəysi əlkiliridə ijra kilinsun» dəp pütülgənidi.

¹³ Yarlıq hərəkəysi əlkiyə əwətilip, pərman süpitidə elan kilinsun, Yəhudiylarning əxu küni düxmənlikidin intiqam elixkə təyyarlinip koyuxi üçün yarlıqning kəqürülmisi hərəkəysi əl-millətlərgə ukturulsun, dəp bekitildi.

¹⁴ Xuning bilən qəwəndazlar tolparlarəşa wə keçirlarəşa minip padixahning buyruki boyiqə jiddiy yoloşa atlandı; yarlıq Xuxan kəl'əsdimu jakarlandı.

¹⁵ Mordikay kək wə aq rənglik xahənə kiyim kiyip, bexioşa katta altun tajni taqap, səsün rəng kəndir yepinqini yepinip, padixahning huzuridin qikti; Xuxan xəhərdiki həlk huxallıqkə qəmüp təntənə kilixti.

¹⁶ Yəhudiylar yoruqluk, xad-huramlıq wə izzət-ikramoşa muyəssər boldi.

¹⁷ Hərəkəysi əlkə, hərəkəysi xəhərlərdə, padixahning əmr-yarlıqi yetip barəjanlıki yərlərdə, Yəhudiylar xad-huramlıqkə qəmüp, ziyapət kilip mubarək bir künni ətküzüxti; nuroşun yərlik əhalilər əzlrini Yəhudiy deyixiwaldi; qünki Yəhudiylardin kərkux wəhimisi ularni besiwəloşanidi. □

9

Yəhudiylarning öz düxmənlikini məşlup kilixi

¹ On ikkinqi ay, yəni Adar eyining on üçinqi küni, padixahning əmri bilən yarlıqi ijra kilinixkə az qəloşan qəşdə, yəni Yəhudiylarning düxmənlikri ularning üstidin əjalib kelixkə ümid kilip kütəkən küni, əksiqə Yəhudiylarning öz düxmənlikirining üstidin əjalib kelidioşan küniyə aylinip kətti.

² Yəhudiylar padixah Aħaxweroxning hərəkəysi əlkiliridiki əzlrini turxuluk xəhərlərdə ularəşa kəst kilmaqçı boləjanlarəşa hujum kilix üçün yoxilixkə baxlıdi; heqkim ularning aldida turalmaytti; ulardin boləjan kərkunq hər bir əl-millətni baskanidi.

³ Hərəkəysi əlkilərdiki bəglər, waliylar, əlkə baxlıkliri, xundakla padixahning ixlirini ijra kiləşkilərlərnin həmmisi Yəhudiylarni kollidi; qünki Mordikaydin boləjan kərkunq ularni baskanidi.

⁴ Qünki Mordikay degən kixi ordida intayin nopuzluk bolup, nam-xəhriti həmmə əlkilərgə tarqəloşanidi; uning həkuki barəjanseri qongiyip ketiwatatti.

⁵ Xuning bilən Yəhudiylar əzlririning həmmə düxmənlikini kiliqlap, kiroşin kilip yəqatti; əzlrigə əq boləjanlarəşa qəndəq kilixni halisa xundəq kildi.

⁶ Xuxan kəl'əsdi ilə Yəhudiylar bəx yüz adəmnə kətl kilip yəqatti.

□ **8:10 «at keçirlarəşa wə təgilərgə...»** — yəki «aləhidə bəkıp keliniwatқан atlarəşa...». Bu ayəttiki uləşlarning hillirining birnəqəqə hil təjrimiliri uqrxixi mumkin. □ **8:17 «əzlrini Yəhudiy deyixiwaldi»** — yəki «əzlrini Yəhudiy boluxti».

7 Ular yənə Parxandata, Dalfon, Aspata,

8 Porata, Adaliya, Aridata,

9 Parmaxta, Arisay, Ariday wə Wayizatani kətl qildi;

10 bu on adəm Həmmidataning nəwrəsi, Yəhudiylarning duxmini boləjan Həmanning oqlı idi; lekin ular ularning mal-mülkini olja kılıxqa qol salmidi.

11 Xu küni Xuxan kəl'əsədə kətl qilinoqan adəm sani padixahqa məlum qilindi.

12 Padixah hanix Əstərgə: — Yəhudiylar Xuxan kəl'əsədə bəx yüz adəmni kətl qilip yoqitiptu, yənə Həmanning on oqlını kətl qiptu; ular padixahning baxqa əlkilliridə nemə kildikin? Əmdi nemə iltimasing bar? U sanga berilidu. Yənə nemə təliping bar? Umu bəja əylinidu, — dedi.

13 — Aliylirioqa muwapıq kərünsə, Xuxandiki Yəhudiylarning ətimu bügünki yarlıqta deyilgəndək ix kılıxiqə həmdə Həmanning on oqlining *jasətlirini* daroqa esip qoyuxqa ijazət bərgəyła, dedi Əstər.

14 Padixah xundak kılıxqa buyruq quxürdi; yarlıq Xuxan kəl'əsədə qikiriləqanda, kixilər Həmanning on oqlını daroqa esip qoyuxti.

15 Adar eyining on tətinqi küni Xuxandiki Yəhudiylar yənə yioqlip üq yüz adəmni öltürdi; lekin ularning mal-mülkini olja kılıxqa qol salmidi.

16 Padixahning hərəkəysi baxqa əlkilliridiki qaloqan Yəhudiylar yioqlip öz janlırını saqlaxqa səptə turup əzlırigə əq boləjanlardın jəmiy yətmix bəx ming adəmni öltürdi, əmma ularning mal-mülkini olja kılıxqa qol salmidi. Xuning bilən ular duxmənliridin kutulup aramlıqqa muyəssər boldi.

17 Bu Adar eyining on üqinqi künidiki ix idi; on tətinqi küni ular aram aldi, xu künni ziyapət berip xadlinidioqan kün qilip bekitti.

18 Lekin Xuxandiki Yəhudiylar bolsa on üqinqi, on tətinqi künliri toplixip jəng qildi; on bəxinqi küni ular aram aldi, xu künni ziyapət berip xadlinidioqan kün qilip bekitti.

19 Xu səwəbtin səhradiki Yəhudiylar, yəni yeza-kixlaklarda turuwatqan Yəhudiylar Adar eyining on tətinqi künini ziyapət berip xadlinidioqan mubarək kün bekitip, bir-birigə sowoqa-salam berixidioqan boldi.

20 Mordikay bu wəxələrnı hatiriləp həmdə Aħaxweroxning hərəkəysi əlkillirining yırak-yekin jaylırida turuwatqan barlıq Yəhudiylarqa məktuplarnı yollidi.

21 Xundak qilip u ularning arisida həryili Adar eyining on tət, on bəxinqi künini bayram qilip ötküzülsun dəp bekitti;

22 u bu ikki künni Yəhudiylarning duxməndin kutulup aramlıqqa erixkən küni süpitidə, xu aynı ularning qayəu-həsrıti xadlıqqa, yioqazırlıri mubarək kungə aylanoqan ay süpitidə əsləp, bu ikki künni ziyapət qilip xadlinidioqan, kəpçilik bir-birigə salam-sowoqa beridioqan, kəmbəoşəllərgə həyr-əhşan qilidioqan kün kılıxqa buyrudi.

23 Xu səwəbtin Yəhudiylar dəsələp baxlıqan xu *heytni* dawamlaxturuxqa wə xuningdək Mordikayning ularqa yazoqanlırinimu orunlaydioqanqa wadə berixti.

24 Qünki əslidə barlıq Yəhudiylarning küxəndisi boləjan Agagiy Həmmidataning oqlı Həman Yəhudiylarnı həlak qılıxni kəstlıgən, xundakla ularnı nəslidin qurutup yoqatmaqçı bolup «pur», yəni qək taxlıqanıdi.

25 Lekin bu ix padixahning qulıqıqə yətkəndə, padixah məktuplarnı yezip, Həman kəstlıgən rəzil ix, yəni uning Yəhudiylarnı kəst qiloqan ixı uning öz bexioqa yansun, dəp yarlıq quxürdi; həm kixilər uni wə uning

ooqullirini daroqa asti. □ ■

«Purim» bayrimining kelip qiqix tarihi

26 Xunglaxqa, kixilər «pur» (qək) degən isim boyiqə bu ikki künni «Purim bayrimi» dəp atidi; xunga Yəhudiylar əxu həttə pütülgənliri boyiqə, həm kərgən, həm baxtin etküzgənlirigə asasən, □

27 əzliri, əwladliri həmdə əzliri bilən birləxkən barlıq kixilərnin pütülgən əhkamni tutup, bəlgiləngən waqıtta əxu ikki künni hər yili mənnggü üzöldürməy bayram qilixini qarar kildi,

28 xundakla bu ikki kün hər bir dəwrdə, hər bir jəmət-ailidə, hərkaysi ölkə, hərkaysi xəhərdə hatirilini pəbriklən tursun wə «Purim bayrimi» bolidioğan muxu künlərnin pəbriklənixi Yəhudiyların həlki iqidə mənnggü üzülüp qalmisun, hatiriləx paaliyətliri ularning uruq-nəsli arisidinmu yokaq kətmisun, dəp qarar kildi.

29 Andin Abihailning kizi, hanix Əstər wə Yəhudiyların Mordikay Yəhudiylarğa yazoğan «Purim bayrimi» toqrisidiki xu ikkinqi hətni toluk həkuki bilən təkittləp, yənə bir hətni yollidi.

30 Mordikay hatirjəmlik wə həkikətnin sözlirini yətküzidioğan məktuplarni Aħaxwəroxning padixahlıqidiki bir yüz yigirmə yəttə ölkidiki barlıq Yəhudiylarğa əwətip,

31 Xu «Purim» künliri bəlgiləngən waqıtlirida etküzülsun, xuningdək Yəhudiyların Mordikay wə hanix Əstərnin tapilioğanliri boyiqə, xundakla ularning öz-əzigə wə nəsligə bəkitkənliri boyiqə əyni waqıttiki tutuloğan rozilar wə kətürülgən nida-pəryadlar əsləp hatirilənsun, dəp təkittlidi. □

32 Əstərnin yarlıki «Purim bayrimi»diki xu ixlarni bəkitip bərdi; bu ix tarihnəmoqımu pütüldi.

10

Mordikayning xəhriti wə utuqi

1 Padixah Aħaxwərox kurukluk wə dengiz aralliridiki aħalilərnin həmmisigə alwan təlīgüzətti.

2 Uning nopuz-həywi wə kudritini ayan qiloğan barlıq qiloğan-ətkənliri, xundakla Mordikayning padixahning əstürüxi bilən erixkən katta xəhriti toqrisidiki təpsilatlar Media wə Pars padixahlirinin tarih-təzkiriliridə pütülgən əməsmu?

3 Qünki Yəhudiyların Mordikayning mərtiwisi padixah Aħaxwəroxın keyinla ikkinqi orunda turatti; u daim öz həlk-millitinin bəhtini kəzləp, barlıq nəslidikilərgə aman-esənlik tilək sözlirini qilatti, Yəhudiyların arisida zor izzət-hərmət tepip, kərinəxlirinin qədirlixigə erixkənidi.

□ 9:25 «Lekin bu ix padixahning kuliqoqa yətkəndə...» — ibranı tili: «Lekin u padixahning aldioqa kəlgəndə» deyilidi. Xunga bəzi təjmilərdə: «Lekin u (Əstər) padixahning aldioqa kirgəndə,...» deyilidi. ■ 9:25 Əst. 8:8 □ 9:26 «Purim» — «qək taxlax» degən mənis. □ 9:31 «...əyni watittiki tutuloğan rozilar wə kətürülgən nida-pəryadlar əsləp hatirilənsun» — bu jümlənin baxqa birhil təjmis: «...həlkələr huddi əzliri wə əwladliri üqün roza tutux wə qarilik tutux waqtini bəlgiləxni qarar qiloğandək». Ləkin bizningqə bu sözlər qoqum Əstər wə Xuxandiki Yəhudiyların roza tutup pütkül həlki üqün kətürəgn nida-pəryadlirini əsləxni kərsitidi.

Ayup

Ihlasmənlik həm awatlik

¹ «Uz» degən yurtta, Ayup isimlik bir adəm yaxıoqanıdı. Bu adəm bolsa kususriz, durus, Hudadin korkıdıoqan, yamanlıqtın özini yirak tutıdıoqan adəm idi. ■

² Uningdin yəttə oqul wə üq kız tuoıuldı.

³ Uning yəttə ming qoy, üq ming tögə, bəx yüz jüp kala, bəx yüz mada exək qatarlık mal-mülki bar idi. Uning malaylırı bək kəp idi; u xərqliklər içidə həmmidin uluoı idi.

⁴ Uning oıullıri nəwət boyıqə bekitkən kündə öz öyidə baxkılar üqün dastıhan selip ziyapət kılattı. Bu künlərdə ular adəm əwətip üq singlisini ular bilən billə tamaklinixka qakiritattı.

⁵ Ularıning xu ziyapət künliri ayaqlıxi bilən Ayup adəm əwətip ularni Huda aldida paklinixka orunlaxturattı. U tang səhərdə ornidin turup ularning sanioqa اساسən köydürmə qurbanlıqlarnı kılattı. Qünki Ayup: «Balilirim gunah kılıp koyup, kenglidə Hudaqa bihərmətlik kılıp koyamdikin» dəp oylayttı. Ayup hərdəim ənə xundak kılıp turattı. □

Ərtiki birinqi qetimlik kengəx; Xəytan soqunup kiridu

⁶ Bir küni, Hudaning oıullıri Pərwədigarning huzurioqa hazır boldi. Xəytanmu ularning arisioqa kiriwaldi. □

⁷ Pərwədigar Xəytandin: — Nədin kəlding? — dəp sorıdı.

Xəytan Pərwədigarqa jawabən: — Yər yüzini kezip paylap, uyak-buyakları aylinip qərgiləp kəldim, dedi. ■

⁸ Pərwədigar uningqa: — Mening kulum Ayupka dikket kilənsən? Yər yüzidə uningdək mukəmməl, durus, Hudadin korkıdıoqan həm yamanlıqtın yirak turıdıoqan adəm yok, — dedi.

⁹ Xəytan Pərwədigarqa jawabən: — Ayup Hudadin bikardin bikar korkmioıandu?

¹⁰ Əzüng uning əzi, ailisidikiliri həm uning həmmə nərsisining ətrəpioqa kaxa koyoqan əməsmu? Sən uning kolioqa bərikət ata kılding, xuning bilən uning təllukəti tərəp-tərəptin güllinip awumakta. □

■ **1:1** Ayup 2:3 □ **1:5** «**Ayup adəm əwətip ularni Huda aldida paklinixka orunlaxturattı**»

— baxka birhil tərjimisi: «Ayup ularni qakirixka adəm əwətip, ularni Huda aldida paklandurattı».

«**paklinix**» — əyni qəqdiki qurbanlık kılıx üqün «adəmni paklandurrux»ning kandaq elip berilidəoqanlıki bizgə naməlum. Bəlkim yuyundurulup, pakiz kiyimləni kiydürüx degəndək ix boluxi mumkin. «**kəydürmə qurbanlık**» — qədimki zamanlarda məlum bir haywan (qoy, kala, qatarlık)ni soyup, uning qenini yərgə ekıtiwetip, andin uning pütün tenini Hudaqa atəp köydürüxtin ibarəttur. Bu hil qurbanlık gunahni tiləx yaki Hudaqa ibadət kılıx məksitidə kılınıdu. «**Hudaqa bihərmətlik kılıx**» — muxu səz ıbranıy tilidə «baruk» dəp elinidu. «Baruk» adəttə «bərikət, bəht» degən mənini bildüridu. Xu dəwrdə adəmlər bir-biri bilən hoxlaxkanda «bərikətlik bolsun» dəp bəht tiləytti. Xu səwəbtin «bəht tiləx» («baruk») «hoxlixix»ni bildürüpmu kəlixı mumkin idi. Demək, muxu yərdə bu ibarə «Balilirim Hudadin hoxlixip («huddi wıdalaxkəndək») ayrılıp ketəmdikin» degən mənıdə boluxi mumkin. □ **1:6** «**Hudaning oıullıri**» — muxu yərdə əhtimal muqəddəs pərixtilərnı kərsitidu. 38:7ni kərüng. «**Xəytanmu ularning arisioqa kiriwaldi**» — Huda nemə üqün Xəytanning əzining huzurioqa kirip, özini ərkinlik bilən həkəratlıxıgə yol koyıdu? Bu muhım məsilə toırluluq «koxumqə səz»imizni kərüng.

■ **1:7** 1Pet. 5:8 □ **1:10** «**ətrəpioqa kaxa koyoqan**» — yaki «ətrəpioqa tosaq koyoqan».

¹¹ Əgər Sən qolungni sozup, uning həmmə nərsilirigə tegip qoysang, u Səndin yüz örüp, Seni tillimisa *Xəytan bolmay ketəy!* — dedi.

¹² Pərwərdigar Xəytanoğa: — Mana, uning həmmə nərsisini sening qolungoğa tutkuzdum! Biraq uning özigə təgküqi bolma! — dedi. Xundak kılıp Xəytan Pərwərdigarning huzuridin qikip kətti.

Birinqi sinak

¹³ Bir küni, Ayupning oqul-kizliri qong akisining əyidə tamak yəp, xarab iqip olturatti.

¹⁴ Bir həwərqı Ayupning yenioğa kelip uningoğa: — Kalılar bilən yər həydəwatattuk, exəklər ətrapta otlawatatti;

¹⁵ Xəbaliklar hujum kılıp kala-exəklərni bulap kətti. Ixləwatkan yaxlarni kiliqlap öltüriwətti. Yaloquz mənla qutulup qelip, siligə həwər yətküzüxkə nesip boldi, — dedi.

¹⁶ Bu adəmning gepi tehi tügiməy turupla, yənə birsi yügürüp kelip Ayupka: — Asmandin Hudaning oti qüxüp koylar wə ixləwatkan yaxlarni köydüriwətti; yaloquz mənla qutulup qaldim, siligə həwər yətküzüxkə nesip boldum, — dedi.

¹⁷ Bu adəmning gepi tehi tügiməy turupla, yənə birsi yügürüp kelip Ayupka: — Kaldiyələr üq tərəptin hujum kılıp tögilərni bulap elip kətti, ixləwatkan yaxlarni kiliqlap öltüriwətti; yaloquz mənla qutulup qaldim, siligə həwər yətküzüxkə nesip boldum, — dedi.

¹⁸ Bu adəmning gepi tehi tügiməy turupla, yənə birsi yügürüp kelip Ayupka: — Oqulliri wə kizliri qong akisining əyidə tamak yəp, xarab iqip olturojinida,

¹⁹ tuyuksiz, qəldin kattik bir boran qikip əyning tət bulungini kattik soqup, əy oqulap qüxüp yaxlarni öltüriwətti; yaloquz mənla qutulup qaldim, siligə həwər yətküzüxkə nesip boldum, — dedi.

²⁰ Ayup bolsa buni anglap ornidin dəs turup, tonini yirtip, qeqini qüxüriwetip, özini yərgə taxlap Hudaogə ibadət kildi: —

²¹ Mən apamning qorsikidin yalingaq qüxkən, u yərgimu yalingaq kaytimən; həmmini Pərwərdigar *manga* bərgən, əmdi Pərwərdigar *məndin* elip kətti; Pərwərdigarning namioğa təxəkkür-mədhiyə kayturulsun! — dedi.■

²² Bularning həmmisidə Ayup gunah kilmidi wə yaki Hudani heçqandak nalayiklik bilən əyiblimidi.

2

Ərxniki ikkinqi kətimlik kengəx; Xəytan yənə soqunup kiridu; ikkinqi sinak

¹ Yənə bir küni, Hudaning oqulliri Pərwərdigarning huzurioğa hazır boluxka kəldi. Xəytanmu ularning arisioğa keriwaldi.□

² Pərwərdigar Xəytandin: — Nədin kəldinq? — dəp soridi. Xəytan Pərwərdigarogə jawabən: — Yər yüzini kezip paylap, uyak-buyaklarni aylinip qərgiləp kəldim, — dedi.

³ Pərwərdigar uningoğa: — Mening kulum Ayupka dikqət kiləansən? Yər yüzidə uningdək mukəmməl, durus, Hudadin qorkidioğan həm

yamanlikning yirak turidigan adəm yok. Məyli sən Meni uni bikardin-bikar yutuwetixkə dəwət kılğan bolsangmu, u yənıla sadakətlidikə qing turuwatidu, — dedi.

⁴ Xəytan Pərwərdigarğa jawabən: — Hər adəm öz jenini dəp terisini berixkimu razi bolidu, hətta həmmə nemisinimu berixkə təyyardur; □

⁵ Birəq Sən hazır qolungni sozup uning səngək-ətlirigə təgsəng, u Səndin yüz ərüp tillimisa *Xəytan bolmay ketəy!* — dedi.

⁶ Pərwərdigar Xəytanoğa: — Mana, u hazır sening qolungda turuwatidu! Birəq uning jeniğa təgmə! — dedi.

⁷ Xundək kılıp Xəytan Pərwərdigarning huzuridin qikip, Ayupning bədinini tapinidin bexioiqə intayin azablik hürək-hürək yarılar bilən toxkuziwətti. □

⁸ Ayup bolsa bədinini tatilax-qiřdax üqün bir sapal parqisini qolioğa elip, küllükkə kirip olturdi. □

⁹ Ayali uningğa: — Əjəba sən tehiqə öz sadakətlikingdə qing turuwatamsən? Hudani qarğa, əlüpla tügəx! — dedi. □

¹⁰ Lekin Ayup uningğa: — Sən hamakət ayallardək gəp kiliwatisən. Biz Hudaning yaxilikini qobul kılğanikənmiz, əjəba uningdin kəlgən külpətnimu qobul kılıximiz kerək əməsmu? — dedi. İxlarda Ayup eqizda heqkandək gunah ətüzmidu.

Ayupning üq dostining uni yoqlap kelixi

¹¹ Ayupning dostliridin üqəylən uningğa qüxkən külpəttin həwərdar boldi. Ular, yəni Temanlik Elifaz, Xuhalik Bildad wə Naamatlik Zofar degən kixilər bolup, öz yurtliridin qikip, Ayupka həsdaxlik bildürüx həm təsəlli berix üqün uning yenioğa berixka billə kelixkənidi.

¹² Ular kelip yiraktinla uningğa kariwidi, uni toniyalmay kaldi-də, awazlirini kətürüp yioqlap taxlidi. Hərbiri öz tonlirini yirtiwetip, topa-qanglarni asmanoğa etip öz baxlirioğa qeqixti.

¹³ Ular uning bilən billə daq yərdə yəttə keqə-kündüz olturdi, uningğa heqkim gəp kilmidi; qünki ular uning dərd-əlimining intayin azablik ikənlikini kərüp yətkənidi.

3

Ayupning səzlixu — uning həyatka lənət oqup, əlümgə intizar boluxi

¹⁻² Yəttə kündin keyin, Ayup eqiz eqip *əhwəlioğa qarita* özining kərüwatқан күnigə lənət oqup mundək dedi: —■

□ **2:4 «Hər adəm öz həyatini saqlap kelix üqün terisini berixkimu razi bolidu»** — ibraniy tilida: «Hər adəm öz həyatini saqlap kelix üqün terining ornioğa terə berixkimu razi bolidu» degən ibarə ixlitilgən — mənsi bəlkim biz tərijimə kılqinimizdək boluxi kerək. □ **2:7 «intayin azablik hürək-hürək yarılar»** — bu kəsəlning qaysi kəsəl ikənlikini enik dəp berix kıyin. Bəzi dohturlar uni «yawa qeqək kesili» dəp qaraydu. □ **2:8 «küllükkə kirip olturux»** — qədimgi zamanlarda matəm tutux yaki qəttik qayoşuni bildürüx üqün adəmlər kül dəwisidə olturatti. Qədimgi xəhərlərnin sirtida adətə qong bir «kül dəwisi» bolidu, Ayup xu kül dəwisi üstigə olturoğan boluxi mumkin. □ **2:9 «Hudani qarğa!»** — Ayupning ayalining uningğa Hudani qarğa dəp bu nəsihət kılıxi, muxu arkilik Huda təripidin jening elinsun degən mənədə. «Hudani qarğa!» — Ibraniy tilida «baruq» degən söz bilən ipadilinidu, «Huda bilən hoxlixix», «Hudadin waz keqix» degəndək mənilerdə. 1:5diki izahatni kəring. «**əlüpla tügəx!**» — ibraniy tilida «əlüwərgin!». ■

■ **3:1-2** Yər. 15:10; 20:14

- 3 «Mən tuşulğan axu kün bolmioğan bolsa boptikən!
«Ooqul bala apiridə boldi!» deyilgən xu keqə bolmioğan bolsa boptikən!□
- 4 Xu künni zulmət qarlıoğan bolsa boptikən!
Ərxətə turoğan Təngri kəz aldidin xu künni yökitiwətkən bolsa boptikən,
Kuyax nuri uning üstigə qüxürülmisə boptikən!
- 5 Xu künni qarangoşuluk həm ölümning kələnggisi öz qoynioğa alsə
boptikən!
Bulutlar uni yutup kətsə boptikən,
Xu künni kün qarangoşulatquqılar qorqitip kətküziwətkən bolsa bop-
tikən!□
- 6 Xu kəqni — Zulmət tutup kətsə boptikən;
Xu kün yil iqidiki *baxka* künlər bilən billə xatlanmisa boptikən!
Xu kün ayning bir küni bolup sanalmisa boptikən!
- 7 Mana, xu keqidə tuşut bolmisa boptikən!
U keqidə heqkəndək xad-huramlıq awaz yangrimisa boptikən!
- 8 Künlərgə lənət qıloşuqılar xu küngə lənət kilsə boptikən!
Lewiatanni qozoxaxka pətinalaydioğanlar xu küngə lənət kilsə boptikən!□
- 9 Xu kün tang səhərdiki yultuzlar qarangoşulaxsa boptikən!
U kün quyax nurini bihudə kütsə boptikən!
Xu kün sübhining qapaklırining eqilixini bihudə kütsə boptikən!
- 10 Qünki xu kün meni kətürgən baliyatquning ixiklirini ətmigən,
Mening közlimni dərd-ələmni kərəlməs qilmioğan.
- 11 Ah, nemixka anamning qorsikidin qüxüpla əlöp kətmigəndimən?!
Nemixka qorsaxtin qıkkandila nəpəstin qəlmioşandimən?
- 12 Nemixka meni qobul qilidioğan etəklər boləşandı?
Nemixka meni emitidioğan əmqəklər boləşandı?
- 13 Muxular bolmioğan bolsa, undaқта mən mənggü tiq yetip qalattım,
Mənggülik uykuşoşa kətkən bolattım, xu qaoşda aram tapqan bolattım.
- 14 Xu qaoşda əzliri üqünla hilwət jaylarəşa mazar saləşan yər yüzidiki
padixahlar həm məslihetqilər bilən,□
- 15 Yaki altun yioşkan,
Əyliri kümüxkə toloşan bəg-xahzadilər bilən bolattım;
16 Qorsaxtin məzgilsiz qüxüp kətkən yoxurun balidək,
Nurni kərməy qaqrap kətkən balidək həyat kəqürmigən bolattım.
- 17 Axu yərdə rəzillər awariqilikdin haliy bolidu,
Axu yərdə həlidin kətkənlər aram tapidu;□

□ 3:3 «**Ooqul bala apiridə boldi!**» — bu gəpni pərixtilər qıloşan boluxi mumkin. □ 3:5 «**kün qarangoşulatquqılar**» — buning nemə ikənlikigə hazır birnemə deyix təs. Bəlkim jadugarlarning bir hil jadugərlikni ixlitip künni qarangoşulitxka intilidioşanlikini kərisitixi mumkin. □ 3:8 «**Lewiatan**» — qongqur dengiz astida yaxaydioğan qorqunqluq əjdihəşoşa oxhap ketidioşan həywan. «Lewiatanni qozoxax» bolsa, bəzi kona mədəniyətlərdə: «bu yooşan həywanni qozoxap ornidin turoşuzup pütün kuyaxni tosup yepip, qarangoşuluk qüxürələymiz» deşən kəzkaraxtur. Ayupning əzi mundaq «qarangoşulaxturux usuli»əşa ixənməslikni mumkin, biraq xeilik təkitləx üqün bu selixturmini ixlitidu. Demək, Ayup muxu yərdə əzi tuşulğan küningin muxu əjdihəşoşa oxhax qorqunqluqlikini wə taqabil turuxning intayin təslikini bildürməqəş boləşan boluxi mumkin. □ 3:14 «**əzliri üqünla hilwət jaylarəşa mazar saləşan yər yüzidiki padixahlar həm məslihetqilər**» — bu ayəttiki «mazar» bəlkim Misirdiki qong eşramlarni kərsitixi mumkin. Məyli qong, həywətlik bolsimu, bəribir adəmni ölümdin qooşdiyalmaydu. Bu jümlini yənə «əzi üqünla hazır harablixip kətkən jaylarni quroşan padixahlar...» dəp tərximə qıloşli bolidu. □ 3:17 «**Axu yərdə rəzillər**» həlidin kətkənlər aram tapidu» — muxu yərdə Ayupning səzi Hudaning adalitudin gumanlinixioşa yekin kelidu. U, rəzillər baxka adəmlərgə oxhax gərdə təng bolup oxhax dəm alalaydu, dəwatqəndək mənədə səzləydu.

18 Axu yərdə əsirlər rahəttə jəm bolidu,
 Ular əzgüqilərnin awazini anglimaydu;
 19 Ojəriblərmu həm uluqlarmu axu yərdə turidu,
 Kul bolsa hojayinidin azad bolidu.
 20 Japa tartquqioja nemə dəp nur berilidu?
 Nemixka dərd-ələmgə qəmgənlərgə həyat berilidu?
 21 Ular təxnalik bilən ölümni kütidu,
 Birak u kəlməydu;
 Ular ölümni yoxurun gəhərnə kəzip izdigəndinmu əwzəl bilidu,
 22 Ular gərnə tapqanda zor huxal bolup,
 Xad-huramlikka qəmidu.
 23 Əz yoli eniksiz adəmgə,
 Yəni Təngrining tosiqi selinojan adəmgə nemixka *nur wə həyat* berilidu?
 24 Xunga tamikimning ornioja nalilirim kelidu;
 Məning kattik pəryadlirim xarkiratmidək xarkiraydu.
 25 Qünki mən dəl qorqқан wəhxət əz bəximioja qüxti;
 Mən dəl qorqidiojan ix manga kəldi.
 26 Məndə heq aramlıq yoxtur!
 Həm heq hatirjəm əməsmən!
 Heq tinq-amanlikim yoxtur!
 Birak parakəndiqilik haman üstümgə qüxməktə!».

4

Elifazning söz qilixi ••• «Adəm Hudaning aldida həkqkanıy bolalmaydu»

- 1 Temanlik Elifaz jawabən mundak dedi: —
 2 «Birsi sən bilən sözləxməkqi bolsa, eoqir alamsən?
 Birak kim aozioja kəlgən gəpni yutuwatalaydu?
 3 Kara, sən kəp adəmlərgə təlim-tərbiyə bərgən adəmsən,
 Sən jansız qollaroja küq bərgənsən,
 4 Səzliring dəldəngxip aran mangidiojanlarni riqbətləndürgən,
 Tizliri pükülgənlərnə yəligənsən.
 5 Birak hazır nəwət sanga kəldi,
 Xuninglik bilən həlingdin kəttinğ,
 Balayı'apət sanga tegixi bilən,
 Sən alakzadə bolup kəttinğ.□
 6 İhlasmənlikinğ tayanqinğ bolup kəlmigənmu?
 Yolliringdiki durusluq ümidinğning asasi əməsmidi?
 7 Esinğgə al, kim bigunah turup wəyran bolup baqqan?

□ 4:5 «Balayı'apət sanga tegixi bilən, sən alakzadə bolup kəttinğ!» — deməy tural-maymizki, Elifazning «Balayı'apət sanga tegixi bilən» degini Ayupning eqinixlik əhwalini nəhayiti yenik qəqlioan bir sözdür.

Duruslarning hayati nədə üzülüp qalolgan?□

8 Mən kerginimdək, gunah bilən yər aqdurup awariqilik terioqanlar, Ohxaxla hosul alidu.■

9 Təngrining bir nəpisi bilənla ular gumran bolidu, Uning oʻzippingining partlixi bilən ular yoqilip ketidu.□ ■

10 Xirning həkirkəxliri,
Həm əxəddiy xirning awazi *bar bolsimu*,
Xir arslanlirining qixliri sundurulidu;□

11 Batur xir bolsa ow tapalmay yoqilixқа yüzlinidu,
Qixi xirning küqükliri qeqilip ketidu.

12 — Mana, manga bir söz oqayibanə kəldi,
Kulikimoqa bir xiwirliqan awaz kirdi,

13 Tün keqidiki oqayibanə kərünüxlərdin qiqқан oylarda,
Adəmlərni qongkur uyqu baskanda,

14 Korkunq wə titrəkmü meni basti,
Səngək-səngəklirimni titritiwətti;

15 Kəz aldimdin bir roh oʻtup kətti;
Bədinimdiki tükirim hürpiyip kətti.□

16 U roh ornida midirlimay turdi, biraқ turқini kərəlmidim;
Kəz aldimda bir gəwdə turuptu;
Xiwirliqan bir awaz anglandi: —□

17 «Insan balisi Təngridin həkkanıy bolalamdu?
Adəm əz Yaratқuқisidin pak bolalamdu?□

18 Mana, U Oʻz қullirioqa ixənmigən,
Həтта pərixtilirininimu «Nadanlik қilolgan!» dəp əyibligən yərdə,■

19 Uli topilardin bololgan insanlar,
Laydin yasolgan oylərdə turoқuқilar қandak bolar!?

□ 4:7 «**Esinggə al, kim bigunah turup wəyran bolup baққан? Duruslarning hayati nədə üzülüp qalolgan?**» — Elifazning bayani, xūbhəsisizki, қiyamət күnidə əməlgə axurulidu. Biraқ bundak səzlərnin bu dunyada hərdaim əməlgə axuruluxi natayin. Ayupning dostlirining həmmisi: «Bu dunyada gunah sadir қilolgan həkқandak adəmgə külpət kəltürülidu; Ayupқа külpət kəldi; xunga u qoқum məlum bir eoјir gunahni қilolgan» dəp pərəz қilidu. Bu kəzkaraxni Ayup qobul қilmisimu, lekin bundak gəplər uni intayin azablaydu həm uni Hudaning adalitudin gumanlinixқа turtkə bolidu. Ularning səzlriridin қarioqanda, Ayup wə uning dəwridikilərnin қiyamət күni toqrisida asasan həwiri yoқ idi. ■ 4:8 Ayup 15:35; Zəb. 7:14-16; Pənd. 22:8; Yəx. 59:4; Hox. 10:13; Gal. 6:7, 8 □ 4:9 «**nəpisi**» — «nəpsi» əməs. ■ 4:9 Yəx. 11:4 □ 4:10 «**Xirning həkirkəxliri, həm əxəddiy xirning awazi bar bolsimu,...**» — bəxқа bir hil tərјimisi: «Xirning həkirkəxliri həm əxəddiy xirning awazi jim bolidu...». □ 4:15 «**bir roh oʻtup kətti**» — andin bu roh Elifazoqa gəp қilidu. «Ayup» 1-2-babtiki həwərdin қarioqanda, rohning gəpi yalolgan boloaққа, bu roh Xəytandin kəlgən yaman bir roh ikənlikigə bizdə қilqə guman yoқ. Təwəndiki izahatlarininimu kəruw. □ 4:16 «**Xiwirliqan bir awaz anglandi**» — bəxқа bir hil tərјimisi: «süküt iқidə bir awaz anglandi». □ 4:17 «**Insan balisi Təngridin həkkanıy bolalamdu?**» — bəxқа bir hil tərјimisi: «Insan balisi Təngri aldida həkkanıy bolalamdu?». ■ 4:18 Ayup 15:15; 2Pet. 2:4

Ular pərwanidinmu asanla yanjilidu!□

²⁰ Ular tang bilən kəq arilikida kukum-talkan bolidu;
Ular heqkim nəzirigə almiotan haldə mənnggügə yokilidu.□

²¹ Ularning qedir tanisi yulup taxlanotjanotu?
Ular heq danalikka tehi erixməyla ölüp ketidu!». □

5

Elifazning sözini dawamlaxturuxi

¹ Kəni, iltija kılıp baq, sanga jawab kılıoquci barmikin?
Mukəddəslərninng kəyssidin panah tiləysən?□

² Qünki əhməkning aqqıqi özini öltüridu,
Kəhri nadanning jeniota zamin bolidu.□

³ Mən öz közüüm bilən əhməkning yiltiz tartkanlığını kərgənmən;
Ləkin xu həman uning makanini «Lənətkə uqraydu!» dəp bildim,□

⁴ Uning baliliri amanlıqtin yiraqtur;
Ular xəhər dərwazisida sot kılinoqanda basturuldu;
Ularota heqkim himayıqi bolmaydu.

⁵ Uning həsulini aqlar yəp tügitudu;
Ular hətta tikən arisida qaloanlirinimu elip tügitudu;
Kıltaqımu uning mal-mülüklerini utuwelixka təyyar turidu.

⁶ Qünki awariqilik əzəldin topidin ünüp qıkmaydu,
Külpətmu yərdin ösüp qıkkanmu əməs.

⁷ Biraq uqkun yukiriota uqidiotandək,

□ **4:19 «Laydin yasalotan öylərdə turoquqilar kəndək bolar!?»** — roh eytkan bu sözlər (17-21-ayətlər) pütünləy yaloqan xikayət səzlidir; qünki biz kitabning bexida Hudaning Ayupni «Mening kulum Ayup» dəp atap uningota bolotan ixənqisi toqrisidiki hatiriləni kərələymiz. Həmmə rohlarning səzining toqra boluxi natayin! Xuning üqün təkitləymizki, barlık «rohlarning səzli»ni, xundakla insanlarning səzlininimu mukəddəs yazmılar (Təwrat, Zəbur, Injil)diki toluk həkikətlərgə asasen təkxürüp ispatlax tolimu zərürdur. **«Ular pərwanidinmu asanla yanjilidu!»** — rohning muxu səzining kəqmə mənis: İnsan balisi Hudaning aldidə heqnemə hesablanmaydu, xunga Hudaning həkkanıylikioğa adəmninng əkli kılqə yətməydu, degənliktur. Demək, insanlar Hudaning həkkanıylikini kət'iy qüxinəlməydu. Biraq Ayupning qarixi undək əməstur. Ayup: — Gərqə adəm wə Hudaning arisida insanlarning gunahı səwəbidin zor hang pəyda bolotan bolsimu, insanlarning bəribir öz wijdanidə həkkanıylik toqrisidiki birhil oqil-pal kərünidiotan qüxənqisi bolidu, dəp qaraydu. □ **4:20 «Ular heqkim nəzirigə almiotan haldə mənnggügə yokilidu»** — rohning bu səzi yənila bir aldamqılıktur; Injilota asəsən, Huda hətta kuqqaqning yərgə yikilojininimu nəzirigə alidu. □ **4:21 «Ular... heq danalikka tehi erixməyla ölüp ketidu!»** — Elifaz adəmninng həyatini qediroğa ohxitidu; qedirning taniliri yulunoqada qedir dərhal oqulap ketidu. Elifazning bu səziqə qaridoqanda, həyatning bir məksiti danalikka erixixtur. Məlum nuqtidin eytkanda bu səzning asasi bar. □ **5:1 «Mukəddəslər»** — muxu yərdə bəlkim mukəddəs pərixitləni kərsitidu. □ **5:2 «Kəhri nadanning jeniota zamin bolidu»** — yaki «Kərməsliki nadanning jeniota zamin bolidu». Elifazning bu səzining mənis: Ayupning aqqıqlinip, Hudaota kəqxixi hətərlək ix; Huda uningota jawab kəlmigən yərdə, Huda wə insanning arilikidə turidiotan bir «kelixtürgüci»dinmu yərdəm tiləx pütünləy bilhudə ix, degənlik boluxi mumkin. □ **5:3 «Ləkin xu həman uning makanini «lənətkə uqraydu!» dəp bildim»** — bəxka birhil tərjimisi: «Ləkin mən dərhal uning makanioğa lənət oqudum».

Insan külpət tartixka tuquloqandur.□

8 Ornungda mən bolsam, Təngriqoila murajət qilattim,
Mən iximni Hudayimoqila tapxuriwetattim.

9 U hēsabsiz karamətlərni,
San-sanaksiz möjizilərni yaritidu.■

10 U yərgə yaməur təkdim qilidu;
U dala üstigə su əwətip beridu.■

11 U pəs orunda turidioqlarning mərtiwisini üstün qilidu;
Matəm tutқанlar amanliqqa kətürüliidu.■

12 U hıyligərlərnin niyətlirini bikar kıliwetidu,
Nətijidə ular ixini püttürəlməydu.□ ■

13 U məkkarlarni öz hıyligərlikidin tuzakka alidu;
Əgrilərnin nəyrəngliri ekətip ketilidu.□ ■

14 Kündüzdə ular qarangoqulukka uqraydu;
Qüxtə tün keqidək silaxturup mangidu.■

15 Birək u miskinlərnin məkkarlarning kıliqi wə aqzidin kütquzidu,
Ularni küqlüklərnin qanggilidin kudrətlik qoli bilən kütquzidu.

16 Xunga, ajizlar üqün ümid tuqulidu,
Kəbihlik aqzini yumidu.■

17 Kara, Təngri ibrət bərgən adəm bəhtliktur,
Xunga, Həmmigə Qadirning tərbiyisigə səl qarima jumu!■

18 Qünki U adəmni yarilanduridu, andin yarini tangidu;
U sanjiydu, birək Uning kolliri yənə sakaytidu.■

19 U seni altə kıyinqiliktin kütquzidu;
Həttə yəttə külpəttə heqkəndək yamanlik sanga təgməydu.□ ■

20 Aqarqilikta U sening ülüminggə,
Uruxta U sanga uruloqan kıliq zərbisigə nijatkar bolidu.

21 Sən zəhərlik tillarning zərbisidimu baxpanahlik iqigə yoxurunisən,
Wəyranqilik kəlgəndə uningdin heq qorkməydiqan bolisən.

22 Wəyranqilik wə kəhətqilik aldida külüpla koyisən;
Yər yüzidiki haywanlardinmu heq qorkməysən.

23 Sən daladiki taxlar bilən əhdidax bolisən;
Yawayi haywanlarmu sən bilən inək ötidu.■

24 Sən qediringning tinq-amanlikta bolidioqlanlikini bilip yetisən;
Mal-mülküngni editlisəng, həmmə neməngning təl ikənlikini baykaysən.

25 Nəsling kəp bolidioqlanlikini,

□ **5:7 «Insan külpət tartixka tuquloqandur»** — yaki «Insan japa tartixkimu tuquloqandur». Kirix səzimizdə eytkinimizdək, oqurmənlərnin esidə bolsunki, Ayupning üq dostining bərgən pikiriridə heli kəp hatalik yərliri bar. Keyin Huda xu hata gəpliri üqün ularni əyibləydu. 42:7-9ni kəring. ■ **5:9** Ayup 9:10; Zəb. 72:18; Rim. 11:33 ■ **5:10** Zəb. 104:10 ■ **5:11** 1Sam. 2:7; Zəb. 113:7, 8 □ **5:12 «U hıyligərlərnin niyətlirini bikar kıliwetidu, nətijidə ular ixini püttürəlməydu»** — bu ayət Injilda («1Kor.» 1:19) rosul Pawlus tərpidin nəkil kəltürülgən, xunga xübhşizki uni toqra dəp bilimiz. ■ **5:12** Nəh. 4:9; Zəb. 33:10; Yəx. 8:10 □ **5:13 «U məkkarlarni öz hıyligərlikidin tuzakka alidu»** — Elifazning bu jümlisimu Injilda («1Kor.» 3:19) rosul Pawlus tərpidin nəkil kəltürülgən, xunga xübhşizki unimu toqra dəp bilimiz. ■ **5:13** 1Kor. 3:19 ■ **5:14** Kan. 28:29 ■ **5:16** Zəb. 107:42 ■ **5:17** Pənd. 3:11, 12; İbr. 12:5; Yağ. 1:12; Wəh. 3:19 ■ **5:18** Kan. 32:39; 1Sam. 2:6; Həx. 6:1 □ **5:19 «... altə kıyinqilik... yəttə külpəttə ... »** — bu «altə... yəttə...» degən ibarə «hərhil..., hərəkəndək...» degəni bildüridu. ■ **5:19** Zəb. 91 ■ **5:23** Həx. 2:20

Pərzəntliringning ot-qəptək kəp ikənlikini bilisən.□

²⁶ Sən öz waqtidila yetilip yiqiloqan bir baq buoqdaydək, Pəkət waqit-saiting pixip yetilgəndila yərlikinggə kirisən.

²⁷ Biz özimiz buni təkxürüp kərgənmiz — ular həkikətən xundaqtur. Xunga özüng anglap bil, bularni özüinggə tətbiqlap oylap baq».

6

Ayup yənə sözləydu — «Mening dadlixim hək»

¹ Ayup jawabən mundak dedi: —

² «Ah, mening dərdlik zarlirim tarazida əlqənsə! Ah, beximoqə qüxkən barlik bala-qaşa bular bilən billə tarazilansa!□

³ Xundak qilinsa u hazır dengizdiki kumdin eqiir bolup qikidu; Xuning üqün sözlirim təlwilərqə boluwatidu.■

⁴ Qünki Həmmigə Qadiring oqliri manga sanjilip iqimdə turuwatidu, Ularning zəhəri rohim iqməktə, Təngrining wəhimiliri manga qarxi səp tüzüp hujum kiliwatidu.□ ■

⁵ Yawa exək ot-qəp tapqanda hangramdu?

Kala bolsa yəm-həxək üstidə mərəmdü?

⁶ Tuz bolmisa təmsiz nərsini yegili bolamdu?

Ham tuhumning ekining təmi barmu?

⁷ Jenim ularoqə təgsimu səskinip ketidu, Ular manga yirginqlik tamaq bolup tuyulidu.

⁸ Ah, mening təxna boləjinim kəlsidi!

Təngri intizarimni ijabət kilsidi!

⁹ Ah, Təngri meni yanjip taxlisun!

U qolini qoyuwetip jenimni üzüp taxlaxqa muwapik kərsidi!

¹⁰ Xundak bolsa, manga təsəlli bolatti,

Həttə rəhimsiz ətriklarda kiynalsammu, xadlinattim;

Qünki Mukəddəs Boləquqining sözliridin tanmioqan bolattim!□

¹¹ Məndə ölümni kütükədək yənə qanqilik maqdur qaldi?

Mening səwr-təkətlik bolup həyatimni uzartiximning nemə nətijisi bolar?

¹² Mening küqüm taxtək qingmu?

Mening ətlirim mistin yasaloqanmidi?

¹³ Əzümqə yardəm bərgüdək maqdurum qalmidi əməsmu?

Hərqandak əkil-tədbir məndin qoqliwetilgən əməsmu?

□ 5:25 «Nəsling kəp holidioqanlikini, pərzəntliringning ot-qəptək kəp ikənlikini bilisən» — Elifaz Ayupning on balisidin həm barlik mal-mülkidin ayrilip qaloqanlikini pütünləy esidin qikirip qoyoqandək qilatti. □ 6:2 «... Ah, beximoqə qüxkən barlik bala-qaşa bular , yəni dərdlik zarlirim bilən billə tarazilansa!» — Ayupning bu sözi: «dərdlik zarlirim» wə beximoqə qüxkən bala-qaşalar tarazada selixturulsa, əməliyətə mening zarlirimning az ikənliki kərünidu, deqən mənini öz iqigə elixi mumkin. ■ 6:3 Pənd. 27:3 □ 6:4 «Ularning zəhəri rohim iqməktə» — yaki, «Ularning zəhəri rohimni yəp ketidu». ■ 6:4 Zəb. 38:1-3 □ 6:10 «Həttə ... xadlinattim; qünki Mukəddəs Boləquqining sözliridin tanmioqan bolattim!» — Ayupning bundak oylxi: «Əgər hazır Huda mening jenimni alsa, mən Uningdin yüz örümigən mana muxu qaoqdila alsa boptikən; biraq bu azab-oqubətlər dawamlaxturulsa, məndə nemə əzgrixlər bolar, mən Hudadin tanimənmü qandaq? Xunga yaxxisi U hazır meni əpkətsə, kattik bir zərbə bilən əpkətsə məyli» deqəndək mənini beridu.

Buradərlirining Ayupni daʼoʻda qoʻyuxi

14 Ümidsizlinip ketiwatqan kixigə dosti mehribanlik kərsətmiki zərürdur; Bolmisa u Həmmigə qadirdin qorkuxtın waz keqixi mumkin.□

15 Birak buradərlirim waqitlik «aldamqi erik» süyüdək, Manga heligərlik bilən muamilə kılmakta; Ular suliri ekıp tügigən erikqa ohxaydu.□

16 Erigən muz suliri erikqa kirgəndə ular qaridap ketidu, Qarlar ularning iqidə yokilip ketidu,

17 Ular pəsilning illixi bilən qurup ketidu; Hawa issip kətkəndə, izidin yokilip ketidu.□

18 Səpərdaxlar mangoʻan yolidin qıqıp, erikqa burulidu; Ular erikni boylap mengip, qəldə ezip əlidu.

19 Temalik karwanlarmu erik izdəp mangdi; Xəbalik sodigərlərmu ularoʻa ümid bilən qaridi;□

20 Birak ular ixənginidin ümidsizlinip nomusta qaldi; Ular axu yərgə kelixi bilən parakəndiqilikka uqridi.

21 Mana silər ularoʻa ohxax *manga tayini* yok bolup qaldinglar; Silər qorkunqluk bir wəhimini kərupla qorkup ketiwatisilər.

22 Mən silərgə: «Manga beringlar», Yaki: «Manga mal-mülükliringlardin hədiyə kılinglar?» — degənni qaʻan dəp baqqan?□

23 Yaki: «Meni ezitkuqining qolidin kutkuzunglar!»

Yaki «Zorawanlarning qolidin gərugə pul bərsənglar!» dəp baqqanmu?

24 Manga əgıtıp koyunglar, süküt kılimən; Nədə yoldin qıqqanlikimni manga kərsitip beringlar.

25 Toʻqra səzlər nemidegən ötkür-hə! Birak əyiblinglar zadi nemini ispatliyalaydu?!□

26 Ümidsizləngən kixining gəpliri ötup ketidioʻan xamaldək tursa, Pəkət səzlərnila əyibliməqkimusilər?□

27 Silər yetim-yesirlarning üstidə qək taxlxisilər! Dost-buradiringlar üstidə sodilixisilər!□

28 Əmdi manga yüz turanə qarap bekinglar;

□ **6:14 «Ümidsizlinip ketiwatqan kixigə dosti mehribanlik kərsətmiki zərürdur; bolmisa ...»** — ayətning baxqa birnəqə tərjimiliri bar. Bularning biri: «Hətta u Həmmigə Qadirdin qorkuxtın ayriloʻan bolsimu, ümidsizlinip ketiwatqan kixigə dosti mehribanlik kərsətmiki zərürdur». □ **6:15 «aldamqi erik»** — qəl bayawanda tuyuksiz ekıxtın tohtaydioʻan erik. Yoluqlarning muxundak erikqa ixinixi intayin hətərlik, əlwəttə. 20-21-ayətlərnı kərug. □ **6:17 «Hawa issip kətkəndə, izidin yokilip ketidu»** — demək, əng kerək boləʻan waqıtta bu eriklar oʻayib bolidu. □ **6:19 «Xəbalik sodigərlərmu ularoʻa ümid bilən qaridi»** — yaki «Xəbalik sodigərlərmu ularoʻa uqrxanı ümid kılattı». □ **6:22 «Manga mal-mülükliringlardin hədiyə kılinglar?»** — degənni qaʻan dəp baqqan? — Ayup u dostlirioʻa heqqaʻan kəzdar bolup baqmioʻan. U: «Silərdin pul yaki mal-mülük kütkinim yok, silərdin kütkinim pəkət azraq həsədxlik yaki mehribanlik, halas» deməkqi. □ **6:25 «Birak əyiblinglar zadi nemini ispatliyalaydu?»** — xu waqıtqiə Ayupning üç dosti arisidin pəkət Elifaz səz kıloʻan. Ayup «əyiblinglar» (kəplük xəkli) degən səz bilən ularoʻa: «Silər yenimoʻa kelixtin awwal əhwalim toʻqruqluk **til biriktürüwaləʻan ohxaysilər»** dəp puritiwatidu. □ **6:26 «Ümidsizləngən kixining gəpliri ötup ketidioʻan xamaldək tursa, ...»** — Ayup bu gəpliri bilən özümning bəzi səzlimning həddidin exip kətkənlikni bilimən, dəp etirap kıloʻan bolsa kerək. Baxqa birhil təjrimisi: «Silər pəkət səzlərnila əyibliməqkimusilər, ümidsizləngən kixining gəpliri nahayiti ötup ketidioʻan bir xamaldəkla dəp qarimakqisilər?». □ **6:27 «Dost-buradiringlar üstidə sodilixisilər!»** — baxqa birhil mənsi: «Silər dost-buradərlər üçün ora kolixisilər».

Aldinglardila yaloqan söz qilalamdim?

²⁹ Ötünimən, boldi qilinglar, gunah bolmisun;
Rast, kaytidin oylap beklinglar,
Qünki özümning toqirilikim *tarazida* turidu. □

³⁰ Tilimda hatalik barmu?

Tilim yamanlikni zadi tetiyalmasmu?

7

Insanlarning turmux azabliri

¹ Insanora zeminda jawra-japa qekidoqan turmux bekitilgan amasmu?
Uning kunliri bir medikarningkige ohxax emasmu?

² Kul kexkurunning sayisige texna bolqandek,
Medikar ez emgikining haxkini kutkandek,

³ Mana bihudə aylar manga bekitilgan,
Oxaxlikke toloqan keqilar manga nesip qilinoqan. □

⁴ Men yatqinimda: «Kaxan koparmen?» dep oylaymen,
Biraq keq uzundin uzun bolidu,
Tang atkuqe putun bir keqe men toloqinip yatimen.

⁵ Etlim kurtlar hem topa-qanglar bilən qaplendi,
Terilirim yerilip, yiringlap ketti. □

⁶ Kunlirim bapkarning mokisidinnu ittik etidu,
Ular umidsizlik bilən ayaqxliyay dep kaldi. □

⁷ *Ah Huda*, mening jenim bir nepesla halas.

Kozum yaxxilikni kaytidin kermeydidoqanliqi esingde bolsun; ■

⁸ Meni Kerguqining kezi ikkinqi ketim manga karimaydu,
Sen neziringni ustumge quxurginingde, men yokalqan bolimen. □

⁹ Bulut oyayib bolup, kayta kornumigandek,
Ohxaxla tæhtisaraqa quxken adam kaytidin qikmaydu. □

¹⁰ U yene ez oyige kaytmaydu,
Oz yurti uni kayta tonumaydu.

¹¹ Xunga men aqzimni yummay,
Rohimning dard-elimini bilən söz qilay,
Jenimning azabidin zarlaymen.

¹² Nemixka Sen ustumdin kezot qilisen?

□ **6:29 «Qünki özümning toqirilikim tarazida turidu»** — yaki: «Qünki bu ixta hax men tæpætidur». □ **7:3 «Mana bihudə aylar manga bekitilgan,...»** — bu jumle Ayupning azabi axu kungiqe balkim birnæqqe ay uzartilqanliqini kersitidu. Uning dostlirining Ayupning qexioxa kelguge qilqan sæpiri uzun bolqan bolsa keræk. □ **7:5 «Etlim kurtlar hem topa-qanglar bilən...»** — yaki «Etlim kurtlar hem kaxaq-qaxalar bilən...». □ **7:6 «Kunlirim bapkarning mokisidinnu ittik etidu»** — bapkarning mokisi intayin tez, tohtimay hærikæt qilidu. «Ular umidsizlik bilən...» — ibranii tilida «umidsizlik» wæ «yip» ahangdax söz. Ayup muxu ayætte ez hayatini toqulidoqan gilæmge ohxitip, «yip tohtap qalqudæk» demækqi. ■ **7:7** Ayup 8:9;

10:9; 14:1, 2, 3; 16:22; Zæb. 90:5, 6, 9; 102:11; 103:15; 144:4; Yæx. 40:6; Yaq. 4:14; 1Pet. 1:24 □ **7:8 «Sen neziringni ustumge quxurginingde, men yokalqan bolimen»** — bu 7-8-ayætte, 21-ayætkæ ohxax, Ayup «I Huda, Sen baldur manga ræhim qilmisang, keqikip qalisen!» degandæk kilatti. □ **7:9 «Tæhtisara»** — muxu yærdæ «tæhtisara» (ibranii tilida «xeol») degæn yær «yær astidiki saray» (yæni, «tækt saray»), elgenlarning rohliri baroqan jayni kersitidu. Enik turuptiki, Ayupning bu sæzlærni eytkanda gerdin tirildürülux toqrisida hæwiri kop amæs idi.

Mən *hətərlik* bir dengizmu-ya?

Yaxı dengizdiki bir əjdihamumən?□

¹³ Mən: «Ah, yatqan ornun manga rəhət beridu, Kərpəm nalə-pəryadimoşa dərman bolidu» — desəm,

¹⁴ Əmdi Sən qüxlər bilən meni qorqutiwatisən, Olayıbanə əlamətlər bilən manga wəhimə salisən.

¹⁵ Xuning üçün boşuluxumni, ölümni, Bu səngəklirimgə qarap olturuxtın artuq bilimən.□

¹⁶ Mən öz jenimdin toydum; Mening mənggügə yaxıoqum yok, Meni məylimgə qoyiwətkin, Mening künlirim bihüdidur.□ ■

¹⁷ İnsan balisi nemidi?

Sən nemixka uni qong bilisən, Nemə dəp uningəşa kəngül berisən?■

¹⁸ Hər ətigəndə uni sürüxtürüp kelisən, Hər nəpəs uni sinaysən!

¹⁹ Kaqanoşiqə meningdin nəziringni almaysən, Manga kaqanoşiqə aozimdiki serik suni yutuwaləudək aram bərməysən?

²⁰ Mən gunah kıləjan bolsammu, i insaniyətni Kəzətküqi, Sanga nemə kılıptimən?!

Mən Sanga yük bolup qaldimmu?

Buning bilən meni Özünggə zərbə nixani kıləjansənmu?

²¹ Sən nemixka mening itaətsizlikimni kəqürüm kılıp, Gunahimni sakit kilməysən?

Qünki mən pət arida təpining iqidə uhlaymən;

Sən meni izdəp kelisən, ləkin mən məwjut bolmaymən.□

8

Xuhalik Bildad səzləydu — Ilgiri ki dəwrlərdiki azab-oqubətlər toşruluk guwahlik

¹ Andin Xuhalik Bildad jawabən mundak dedi: —

² «Sən kaqanoşiqə muxularni səzləysən?

Aozingdiki səzlər küqlük xamaldək kaqanoşiqə qıkidu?

³ Təngri adalətni burmilioququmu?

Həmmigə Qadir adillikni burmilamdu?■

⁴ Səning baliliring Uning aldida gunah kıləjan bolsa,

□ **7:12 «Nemixka Sən üstümdin kəzət kılısən?»** — Ayup: «Mən ələmning amanlikioşa birhil həwp yətküzəmdim-ya?» dəp Hudadin sorimakqi ohxaydu. □ **7:15 «... boşuluxumni,**

ölümni, bu səngəklirimgə qarap olturuxtın artuq bilimən» — Ayupning kesili, bəlkim, boşnukux kesili (dəm siqilix kesili) boluxi mumkin. Bu ayət yənə mundakmu tərjimə kılınıdu,

yəni: «Gelimni siqkuqi bolsa boynumni, ölüm bolsa səngəklirimni tallidi». □ **7:16 «Mening künlirim bihüdidur**» — yaki «Məning künlirim bir nəpəs, halas!». ■ **7:16 Zəb. 62:9; 144:4**

■ **7:17 Zəb. 8:4; 144:3; İbr. 2:6** □ **7:21 «...sən meni izdəp kelisən, ləkin mən məwjut bolmaymən**» — 7-bab, 7-8-ayət üçün berilgən izahətnimu kəring. Muxu yərdə, Ayupning iqidiki etikad həm gumanning bir-birigə boləjan kürixi kərunidu. Ayup bir tərəptin Hudani dükminimdək ix kildi, ləkin yənə bir tərəptin U kəlgüsidə Öz dostini izdigəndək meni izdəp kelidu, biraq

tapalmaydu, dəydu. ■ **8:3 Qan. 32:4; 2Tar. 19:7; Dan. 9:14**

U ularnimu itaëtsizlikining jazasiqqa tapxuroqan, halas.□

⁵ Biraq eger özüng hazir qin konglüngdin Təngrini izdisəngla, Həmmigə Qadirqqa iltija kılsəngla.■

⁶ Eger sən sap dil həm durus bolqan bolsəng, Xübhısizki, U sən üçün oyojınidu,

Qoqum sening həqkaniylikingqqa toloqan turaloqungni gülləndüridu.

⁷ Sən dəsleptə etibarsiz qaraloqan bolsəngmu,

Biraq sən ahirida qoqum tehimu güllinisən.

⁸ Xunga səndin etünəyki, ötkənki dəwrlərdin sorap baqqin,

Ularınq ata-bowilirining izdinixlirigimu kəngül qoyojin.■

⁹ (Qünki biz bolsaq tünügünla tuquloqanmiz;

Künlirimiz pəkət bir sayə bolqoqqa, heqnemini bilməymiz).□ ■

¹⁰ Sanga kərsətmə berip egetələydiqan ular əməsmu?

Ular öz kənglidikini sanga səzliməmdu?

¹¹ Latqa bolmisa yekənlər egiz əsələmdu?

Komuxluqtiki ot-qəplər susiz əsələmdu?

¹² Ular yexil peti bolup, tehiqə orulmiqan bolsimu,

Hərkəndə ot-qəptin tez tozup ketidu.■

¹³ Təngrini untuqan kixilərninq həmmisining aqiwətliri mana xundəktur;

Iplaslarning ümidi mana xundəktə yokqa ketər.■

¹⁴ Qünki uning tayanqini qürük bir nərsə, halas;

Uning ixəngini bolsa əmüqükning toridur, halas.

¹⁵ U öz uwisioqə yəlinidu, biraq u məzmut turmaydu;

U uni qing tutuwalqan bolsimu, biraq u bərdaxlıq berəlməydu.

¹⁶ U quyax astida kəkligən bolsimu,

Uning piləkliri öz beqini qarlıqan bolsimu,

¹⁷ Uning yiltizliri tax dəwisigə qirmixip kətkən bolsimu,

U taxlar arisida orun izdigən bolsimu,

¹⁸ Ləkin Huda uni ornidin yuliwətsə,

Axu yər uningdin tenip: «Mən seni kərmigən!» — dəydu.□

¹⁹ Mana uning yolining xadliki!

Uningdin keyin orniqə baxqiliri tupraqtin ünidu.

²⁰ Qara, Huda durus adəmnı taxlimaydu,

□ **8:4 «Sening baliliring Uning aldida gunah qilqan bolsa, U ularnimu itaëtsizlikining jazasiqqa tapxuroqan, halas»** — Bildadning bu bayani rəhimsizlik bilən qilinqan səzlərdur; bu səzlər Ayupning yarisioqə tuz seyip uni tehimu azabqqa salidu. Qünki Ayupning həsriti dəl muxu ix tūpəylidin boluwatatti; biraq Bildadning Ayupning ballilirining ötküzgən birə gunahı toqrisida heqkəndəktə spati yoktur. Biz bolsaq, uning balilirining əməliyəttə öz gunahı səwəbidin əlmigənlikini bilimiz. ■ **8:5** Ayup 22:23 ■ **8:8** Qan. 4:32 □ **8:9 «Künlirimiz pəkət bir sayə...»** — Bildadning bu degini, uning u dəwridiki ata-bowilirining (əzining zamani bilən selixuroqanda) intayin uzun əmürlük bolqanliqini kərsitixi mumkin. (Təwratniki «Yaritilix» qismioqə əsasən, Adəm'atimizdin baxlap Nuş pəyoqəmbərninq dəwrigiqə nuroqun adəmlər birnəqəqə yüz yil yaxioqanidi). ■ **8:9** Yar. 47:9; 1Tar. 29:15; Ayup 7:5, 6, 7; Zəb. 39:5, 13; 102:11; 144:4 ■ **8:12** Zəb. 129:5-6; Yər. 17:6 ■ **8:13** Ayup 11:20; 18:14; Zəb. 112:10; Pənd. 10:28 □ **8:18 «... Ləkin Huda uni ornidin yuliwətsə, axu yər uningdin tenip: «Mən seni kərmigən!» — dəydu»** — muxu yərlərdə Bildad Ayup uqriqan balayı'apətnı xu birnəqəqə ixkə ohxatqan boluxi mumkin: — əwwal -15-ayəttə, u «yamanlarning əyning oqulap ketixi» toqruqluq səzləydu; ikinqi, 16-ayəttiki «piləklər» degən səz, ibraniy tilida «pərzəntlər»nimu kərsitidu. Üqinqi, muxu ayəttə bəlkim «axu yər» degən səz Ayupning yurtdaxlirini kərsitidu; ular uni qətkə kəqip: «Səndəktə Huda lənət qilqan adəmnı tonumaymiz» degən mənilərdimu eytilqan boluxi mumkin.

Yoki yamanlik qilouqilarning qolini tutup ularni yolimaydu.□

²¹ U yənə sening aozingni külkə bilən,
Ləwliringni xadlik awazliri bilən tolduridu,

²² Sanga nəprətləngənlərgə xərməndilik qaplinidu,
Əskilərnin qədiri yökütilidu».

9

Ayup bərgən jawabi — «Insan balisi qandak qilip Huda aldida adil bolalaydu?»

¹ Ayup jawabən mundak dedi: —

² Way, seningla toqra, *dunyani* həkikətən sən degəndək dəp bilimən!
Biraq insan balisi qandak qilip Təngri aldida həkkanıy bolalisun?■

³ Həttə əgər birsi uning bilən dəwalixixka petinalisa,
Xu *kixi* məsililərnin mingdin birigimu jawab berəlməydu.□

⁴ Uning kəlbidə qongqur danalix bardur,
U zor küq-qudrətkə igidur;
Kimmu Uningoqa karxi qikip, yürükini tom qilip,
Keyin tinq-aman qaloqan?

⁵ U taqlarni oşəzipidə oşulatqanda,
Ularoqa həq bildürməylə ularni yulup taxlaydu.

⁶ U yər-zeminni təwritip öz ornidin qozoitidu,
Xuning bilən uning tüwrükliri titrəp ketidu.

⁷ U quyaxka kətürülmə dəp söz kılsila, u qopmaydu;
U *halisa* yultuzlarningmu nurini pəqətləp qoyalaydu.

⁸ Asmanlarni kəng yayoquqi pəkət udur,
U dengiz dolqunliri üstigə dəssəp yürüdu.■

⁹ U yəttə karəqçi yultuz, Orion yultuz türkümi wə kəlb yultuz topini,
Jənobiy yultuz türkümlirininimu yaratqan.□

¹⁰ U həsabliqusiz uluq ixlarni,
Sanap tügitəlməydiqan karamət ixlarni qilidu.■

¹¹ Kara, U yenimdin otidu, biraq mən Uni kərməymən;
U otip ketidu, biraq Uni bayqiyalmaymən.□

¹² Mana, U elip ketidu, kim Uni Öz yolidin yanduralisun?
Kim Uningdin: «Nemə qiliwatisən» dəp soraxka petinalisun?□

¹³ Təngri oşəzipini kayturuwalmaydu;

□ 8:20 «... yamanlik qilouqilarning qolini tutup ularni yolimaydu» — yoki «...yamanlik qilouqilarni qolisoqa küq bərməydu». ■ 9:2 Ayup 14:4; 25:4; Zəb. 143:2 □ 9:3 «Həttə əgər birsi uning bilən dəwalixixka petinalisa, xu kixi məsililərnin mingdin birigimu jawab berəlməydu» — bunun yənə baxka ikki hil tərjimisi boluxi mumkin: (1) «Əgər Huda birsi bilən dəwalixixni layiq kərsə, u kixi mingdin bir məsiligimu jawab berəlməydu»; (2) «Əgər Huda birsi bilən dəwalixixni layiq kərsə, Huda u kixinin mingdin bir məsilisigimu jawab bərməydu».

■ 9:8 Yar. 1:6 □ 9:9 «Jənobiy yultuz türkümlirininimu yaratqan» — yoki: «Jənobiy asmandiki həzinilərnini yaratqan». ■ 9:10 Ayup 5:9; Zəb. 72:18; 77:14; 86:10; Rim. 11:33 □ 9:11 «U yenimdin otidu» — yoki: «U yenimdin otsə». «U otip ketidu» — yoki: «U otip kətsə». □ 9:12 «U elip ketidu» — yoki: «U elip kətsə» yoki «U bulap kətsə».

Rahabning yordamqiliri Uning ayotioqta bax egidu.□

14 Xundak turukluk, men kandakmu uningota jawab beralayttim.
Men munazira qilodak kandak sozlarni falliyalayttim?

15 Mubada men həkkaniy bolsammu,
Men yanila Uningota jawab beralmayttim;
Men pekət sotqimoqta iltijala qilalayttim.

16 Men Uningota iltija qilogan wə U manga jawab bergən bolsimu,
Men tehi Uning sadayimni angliqanlikioqta ixənq qilalmioqan bolattim;

17 U boran-qapqunlar bilən meni ezidu,
U yarilirimni səwəbsiz awutmaqta.

18 U manga hətta nəpəs elixkimu ruhsət bərməydu,
Əksiqa U manga dərd-ələmni yükliwətti.

19 Kük-kudrət toqrisida gəp kılsak, mana, Uningdin küqlük yənə baxqa kim bar?

Adalətkə kəlsək, kim Uni sotqa qakiralisun?!□

20 Mən özümni aqlimakqi bolsam, öz aqlım özümni gunahqa paturar,
Kosursiz bologan bolsam, U yanila meni əgri dəp bekətar.□

21 Biraq mən əslidə eyibsiz idim.

Məyli, özümning kandak bolidioqanlikim bilən pərwayim pələk!
Əz jenimdin toydum!

22 Həmmə ix ohxax ikən; xunga mən dəymənki,
U duruslarnimu, yamanlarnimu ohxaxla yokitidu.□ ■

23 Tuyuksiz bexioqta kaza kelip əlsə,
U bigunahlarota qilinoqan bu sinakka qarap külidu.□

24 Yər yüzi yamanlarning qolioqta tapxuruldi;

Biraq U sotqilarning közlirini bu adalətsizlikni kərəlməydioqan kilip koyidu;

Muxundak qiluoqci U bolmay, yənə kim bolsun?

25 Mening künlirim yəltapaning yügürüxidinmu tez etidu;

Ular məndin keçip ketidu,

□ 9:13 «**Rahab**» — «Rahab»ning mundak üç hil mənə mumkinligi bar: — (1) həkawurluk; (2) Misir imperiyasının yənə bir ismi (qədimki dunyada həkawurlukta dangqi qıqқан); (3) əng qong mumkinligi bar mənisi xuki, dengizdiki zor, qorqunluk bir haywanning ismi. Bu yooqan haywanning yənə bir ismi «lewatan» boluxi mumkin (yukirikqi 3-bab, 8-ayəttiki izahatni kərüng). U Mukəddəs Kitabiki baxqa birnəqqə yərlərdə Xəytanning bir simwolidur. Xunga muxu yərdə «Rahabning yordamqiliri» bəlkim Xəytanning yordamqilirini kərsətgən boluxi mumkin.

□ 9:19 «**Adalətkə kəlsək, kim uni sotqa qakiralisun!**» — əsli tekstini qüxinix sal tax. Baxqa hil tərjimiliri boluxi mumkin.

□ 9:20 «... **Kosursiz bologan bolsam, u yanila meni əgri dəp bekətar**» — Ayupka mubada Hudaning aldida özini aqlax pürsiti kəlsimu, u Hudaning zor kük-kudriti bilən aozining eqilmas kilinixidin, yaki hətta «maxina adəmdək» əz aoz bilən özini əyibləp ketixidin qorqidu. «Huda həmmidin küqlük, xunga U adil» degən kəzkarax dunyadiki hər bir zalimning: «Kük-ħokuk degən həkter» degən kəzkarixioqta yekin kelidu. Ayup muxu yərdə «Huda manga undak muamilə kilsa, adil bolmaydu» deməkqi bolidu. Kitabning keyinki kişimlirida, Hudaning həm həmmidin küqlük həm xuning bilən birgə pütünləy adil ikənliki aydinglixidu.

□ 9:22 «... **mən dəymənki, u duruslarnimu, yamanlarnimu ohxaxla yokitidu**» — nahayiti enikki, bu bəbtiki 14-ayəttin 34-ayətigə Ayup Hudaning namini bir kətimmu tiləqta almay, pekət Uni: «U... Uning... Uni... Sən...» dəp ataydu. Bəlkim u Hudaning zor kük-kudiritigə həm özining hazırki qorqunluk əħwalini qongqur oylap, bək qorqup kətkən bolsa kerək.

■ 9:22 Top. 9:2, 3; Mal. 3:14 □ 9:23 «... **U bigunahlarota qilinoqan bu sinakka qarap külidu**» — bu ayət Ayupning jan aqqikidin, xundakla Hudaota bologan gumanidin eytqan bayanlirining iqidə əng kəttiki boluxi mumkin.

Ularning heçqandak yahxiligi yo'q.

²⁶ Ular komux kemilardak qapsan o'tup ketidu;
Alo'ur bu'rkut owni tutkili xungo'uqandak tez mangidu.

²⁷ *Agar:* «Nalə-pəryadtin tohtap,
Qirayimni tutuldurmay hux qiray bolay» desəmmu,

²⁸ Mən yənıla azablimning həmmisidin qorkup yürimən;
Qünki Seni meni bigunah hesablimaydu dəp bilimən.

²⁹ Mən hamən əyiblik adəm bolsam,
Mən bihudə japa tartip nemə kilay?

³⁰ Həтта qar süyi bilən yuyunup,
Qolumni xunqə pakizliqan bolsammu,

³¹ Sən yənıla meni əwrəzge qəməldürisənki,
Əz kiyimimmi məndin nəprətlinidiqan bolidu!

³² Qünki U mən Uningo'ja jawab bəraliqüdək, manga ohxax adəm əməs.
Mening Uning bilən sotta dəwalaxquqilikim yo'q.

³³ Otturimizda hər ikkimizni öz qoli bilən təng tutidiqan kelixturguqi
bolsidi!

³⁴ U Əzining tayiqini məndin yirak kilsun,
Uning wəhimisi meni qorkatmisun;

³⁵ Xundila mən Uningdin qorkmay səzliyələyttim;
Biraq əhwalim undak əməstur!

10

Səo'iz lay kulalqi bilən səzlixidu

¹ Mən öz jenimdin nəprətlinimən;
Əz dərdimni təküwalay;

Kəlbimdiki a'z-zarimni səzliwalay.

² Mən Təngrigə: «Mening gunahimni bekitmə; manga kərsətkinki,
Sən zadi nemə üqün mən bilən dəwalixisən?»

³ Adəmni əzgining,

Əz qolung bilən yaratqiningni qətkə kəkkining Sanga paydilikmu?
Yamanlarning suyikəstigə nur qəqkining yahximu?

⁴ Sening kəzüng insanningkidək ajizmu?
Sən adəmlər kərgəndək hirə kərəmsən?

■ 9:25 Ayup 7:6, 7 □ 9:26 «**komux kemilər**» — qədimki Misirda kəp ixlitilgən, Nil dəryasida nahayiti tez mangidiqan birhil kəmə. □ 9:28 «... **Seni meni bigunah hesablimaydu dəp bilimən**» — Ayup yənıla Hudaning adalitin gumanlinidu. 31-ayəttə bolsa uning ümidi bəlkim əng təwən dərijigə qüxkən boluxi mumkin. ■ 9:30 Yər. 2:22 □ 9:32 «**Qünki U ... manga ohxax adəm əməs. Mening Uning bilən sotta dəwalaxquqilikim yo'q**» — bu bayan bəlkim kitabtki soraloqan əng qəngqur soal boluxi mumkin; demək, adəm Huda bilən qəndəkmü kelixəlisən? ■ 9:32 Top. 6:10; Yər. 49:19 □ 9:33 «**Otturimizda ... kelixturguqi bolsidi!**» — Ayup: Adəm bilən Hudaning otturizida turidiqan, bir qoli bilən Hudani tutidiqan, bir qoli bilən insanni tutidiqan kelixturguqi bolsidi! dəp eytqan bu kelixturguqi Injilda dəl əyša Məshihning əzi ikənliki ayan qilinidu («1Tim.» 2:5) ■ 9:34 Ayup 13:20; 33:7 □ 10:3 «**Əz qolung bilən yaratqiningni qətkə kəkkining Sanga paydilikmu?**» — Ayup bəlkim: — «Sən manga həm pütün insano'ja xunqə yahxi əjringni singdurgənikənsən, nemixka bu yahxi nərsənggə xundək ziyən yətküzisən?» deməqə. U təwəndiki 8-12-ayətlərdə bu səzining mənisini kəngəyttidu. □ 10:4 «**Sening kəzüng insanningkidək ajizmu?**» — ibraniy tilida: «Sening kəzliri ətlik kəzlərmü?».

5 Sening künliring ëlidiqan insanning künliridæk qæklikmu?
Sening yilliring insanning yilliridæk kiskimu?□

6-7 Sæn mening ræzil adæm æmæslirimni bilip turup,
Sening kolungdin kutuldurorudæk heqkimning yoklukini bilip turup,
Nemixka mening hatalikimni sorap yürisæn?
Nemixka mening gunahimni sürütürisæn?» — dæymæn.

8 — Sæn Öz kolliring bilæn meni xækillændürüp, bir gæwdæ kilip yaratkansæn;
Biraq Sæn meni yokatmaqisæn!

9 Sæn layni yasioqandæk meni yasioqaningni esingdæ tutqaysæn, dæp yelinimæn;

Sæn meni yænæ tupraqqa kayturamsæn?■

10 Sæn *ustilik bilæn* meni süttæk quyup qayqap,
Meni irimqiktæk uyutqan æmæsmu?□ ■

11 Sæn teræ hæm æt bilæn meni kiyindürgænsæn,
Ustihan hæm pøy bilæn birlæxtürüp meni toqsoqansæn.

12 Sæn manga hayat hæm mehür-xæpkæt tækdim kilqoqansæn,
Sæn söygüng bilæn rohimdin hæwær alding.□

13 Biraq bu ixlar Sening kælbindingæ yoxurukluk idi;
Bularning æslidæ kælbindingæ püküklikini bilimæn.

14 Gunah kilqoqan bolsam, Sæn meni kœzitip yürgæn bolatting;
Sæn mening kæbihlikimni jazalimay qoymaytting.

15 Ræzil hesablanqan bolsam, manga bala kelætti!

Hæm yaki hæqkaniiy hesablansammu, kattik nomuska qœmüp, azabka qœmginimdæ,
Beximni yænila kœtürüxkæ jür'æt kilalmayttim;

16 Hætta *beximni* kœtürüxkæ jür'æt kilsammu,

Sæn æxæddiiy xirdæk mening peyimgæ qüxætting;

Sæn manga karamæt küqüngni arka-arkidin kersitætting.■

17 Sæn meni æyibläydiqan guwahqiliringni kaytidin aldimoqa kœltürisæn;

Manga karitiloqan qœzipingni zor kilisæn;

Küqliring manga qarxi dolqunlap kælmæktæ.□

□ **10:5 «sening künliring ... qæklikmu? Sening yilliring insanning yilliridæk kiskimu?»**

— Ayup bu jümliliridæ hæmmæ imkaniyætni ottura qoyidu; andin u hæmmisini degüdæk qætka qækidu — Huda adæmni æzginigæ huxalmu-ya? U adæmdæk kaltæ pæmlikmu-ya, yaki uning œmri kiska bolup özini jazalaxka ülgürælmæmdu-ya? (undaq bolmisa, mæn zadi nemixka xundak azabka qaldurulimæn?) dæp oylaydu Ayup. ■ **10:9** Yar. 2:7; 3:19 □ **10:10 «Sæn ... meni irimqiktæk uyutqan æmæsmu?»** — Ayupning «meni süttæk quyup qayqap, ... irimqiktæk uyutqan» degæn sezilri Hudaning ez tenini xunqæ ajayiblik bilæn murækkæp yaratqanlikini bildüridu. ■ **10:10**

Sæn. 139:15,16 □ **10:12 «Sæn söygüng bilæn...»** — ibraniiy tilida: «sæn yoklixing bilæn...». «... Sæn söygüng bilæn rohimdin hæwær alding» — 8-12-ayættæ, Ayup Hudaning insanning tenini xunqæ karamæt ustilik bilæn birlæxtürüp yasap, xæpkæt-söygü kersætkændin keyin, Hudaning hær bir adæmgæ nisbætæn uluq, karamæt bir pilani boluxi keræk, dæp qaraydu. Biraq Ayup özining ixida mundaq ajayib pilanni kœrælmæy, æksiqæ Hudaning uning barlikini astin-üstün kiliwætkænlikini kœrüp qorqup ketip: «Biraq bu ixlar sening kælbindingæ yoxurukluk idi» (13-ayæt) dæp, Huda mening dostum æmæs, düxminim bolup qiqqan dæp gumanlinidu. Ayupning Hudaning dostlukidin mæhrum bolqanmæn degæn hessiyati wæ uningda Hudaning uning bilæn billæ bolqanlik sezimining yokluqi, xübhisizki uning üqün hæmmidin azablik ix idi. ■ **10:16** Yæx. 38:13; Yiq. 3:10 □ **10:17 «Meni æyibläydiqan guwahqiliring»** — Ayupning bu degini, bækim, Hudaning uni «Sæn gunah kilding, xunga jazalanding» dæp æyibläydiqan birnæqqæ guwahqini orunlaxturoqan, dæp kersætmæqci; guwahqilar bolsa, uning üq dostini, ez bexioqa qüxkæn külpætlærni hæmdæ kæsæning azablrini ez iqigæ alsa keræk.

18 Sən əslidə nemixka meni baliyatқudin қikarоjansən?
Kaxki, mən qаqrар kətkən bolsam, heq adəm meni kərməs idi!■

19 Mən heqқаqan bolmioqan bolattim!

Baliyatқudin biwasitə gərgə apirilоqan bolattim!

20-22 Mening azоjinə künlirim tügəy degən əməsmu?

Xunga mən barsa kəlməs yərgə barоquqə,

— Karangоquluk, өlüm sayə bolоqan zeminoqə,

— Zulmət bir zeminoqə, yəni karangоqulukning özining zeminoqə,

Өlüm sayisining zeminoqə,

Tərtipsiz, hətta өз nuri қapқarangоqu қilinoqan xu zeminoqə barоquqə,

Manga azrak jan kirix üqün,

Ixingni bir dəқikə tohtat, məndin neri bol!».

11

Zofarning birinqi sözi — «sahta adəmlərninг ақiwiti»

1 Andin Naamatliқ Zofar jawabən mundaq dedi: —□

2 «Gəp mundaq kəp tursa, uni jawabsiz қalduroqili bolmas?
Səzmən kixi özini ақlisa bolamdu?

3 Sening səpsətəliring kəpқilikning aқzini tuwaқlisa bolamdu?

Sən mazaq қilip sөzligəndin keyin, heqkim bu ixni yüzünggə salmisunmu?

4 Qünki sən: «Mening ақidilirim saptur,

Mən sən *Hudaning* aldidə pakmən» — deding.□

5 Ah, Təngri gəp қilsidi!

Aқzini eqip seni əyiblisidi!

6 Xundaq қilip U danalіқning sirlirini sanga eqip bərsidi!

Qünki danalіқ ikki tərəpliktur!

Təngrining gunahingning heli bir қismini kəturiwetip, ulardin өtidioanliқini obdan bilip қoy!□

7 Sən Təngrini izdigən təқdirdimu Uni tüptin tonuyalamsən?!

Həmmigə Qadirning qəksizliқini qüxinip yetələmsən?

8 *Bundaq danalіқ* asmandin egizdur, *uningоqə erixixkə* nemə amaling bar?

U təhtisaradin qongқurdur, sən nemini bilələysən?

9 Uning uzunluқi yər-zemindin uzundur,

Kəngliki dengiz-okyanlardin kəngdur.

10 U өtүp ketiwetip, adəmni қamisа, uni soraqқа қakirsa, kimmu Uni tosalisun?

■ 10:18 Ayup 3:11 □ 11:1 «Naamatliқ Zofar» — Ayupқа sөz қilidoqan uning üqinqi dostidur.

Biz Ayupning bu üq dostini selixturidoqan bolsaq, Elifaz ədəblikrəк, baxқilardin səl meһribandəк kərinidu; sөz қilix tərtipidin қariоqanda, uning yexi bəlkim əng qong, ahirda sөzləyidoqan Zofar əng қiқik boluxi mumkin. Elifaz өз təјribisini, yəni özining kərgən оqayibanə alamitini bəkrəк təkitleydu; Bildad bolsa ən'əniқi bolup, ilgiriki dəwrdikilər məyli nemə degən bolmisun, xu totrə dəp қaraydu; Zofar bolsa heşsiyatqan, қopal, ammibab maқal-təmsillərgə amraq, «Jamaətning pikri bəribir toqridur» dəp қaraydu (3-ayəttimu «kəpқilik» degən sөz təkittinidu). Bəzidə uning gəp-sөzlidiridin yamanlarning jazalinixidin uning naһayiti huzur alidoqanliқi қiқip turidu. □ 11:4

«Mening ақidilirim saptur» — əməliyəttə Ayup bundaq sөz қilmidi. □ 11:6 «Təngrining

gunahingning heli bir қismini kəturiwetip, ulardin өtidioanliқini obdan bilip қoy!»

— Zofarning bu sөzliri: «Huda gunahlıringning birnəqqisini esidin қiқirip, pəкət ularning bir қismining tegixlik jazasını sanga qüxürwatidu», degən mənini bildüridu.

11 Qünki U sahta adömlärni obdan bilidu,
 U tæxürmäy turupla aldämçilikni allıkağan körüp bolğan. □ ■
 12 «İnsan tuoçulup bir yawa exäkning tähiyigä aylanöçüqä,
 Nadan adäm dana bolur!». □ ■
 13 Biraq sän bolsang, ägär kälbingni toçqilatsang,
 Kölungni Hudaşa qarap sozsang,
 14 Kölungdiki këbihlikni özüngdin neri kılsang,
 Qedirliringda heq yamanlikni turöuzmisangla,
 15 Sän u qaşda yüzüngni küsursiz kötürüp yürisän,
 Täwränmäs, körkünqsiz bolisän;
 16 Japayingni untuysän,
 Hätta ekip etüp kötkän suni oyliqandäk ularni äsläysän;
 17 Künliring qüxtiki nurdin yoruk bolidu,
 Seni hazir qarangoçuluk baskini bilän, tangdäk parlak bolisän. ■
 18 Ümiding bar bolöçaqqa, sän himayigä igä bolisän,
 Sän ätrapingöçä hatirjäm qarap aram elip öltürisän. ■
 19 Rast, sän yatqiningda, heqkimning wäswäsis bolmaydu,
 Öksiqä nuroçunliqan kixilər sening himmitingni izdöp kelidu. □ ■
 20 Biraq rözillärning közleri nuridin ketidu,
 Ularöçä keçixka heq yol qalmaydu,
 Ularning ümidi näpisi tohtaxtin ibarät bolidu, halas». □ ■

12

Ayup yänä söz kılidu ••• «Hudaning küq-küdriti, Uning adillikı wä körünüxtä bolöçan adilsizlikı»

1 Ayup jawabän mundak dedi: —

2 Silär bärhök äl-ählisilär!

Ölsänglar hekmätmu silär bilän billä ketidu!

3 Meningmu silärdäk öz äqlim bar,

Ökildä silärdin kalmaymän;

Bunçilik ixlarni kim bilmäydu?!

4 Män öz dostlirimöçä mazak obyektı boldum;

Mändäk Tängrigä iltija kılip, duasi ijabät bolöçan kixi,

Hökqaniy, durus bir adäm mazak kılinde! ■

□ **11:11** «U tæxürmäy turupla aldämçilikni allıkağan körüp bolğan» — yänä bir hil tärjimisi: «Wä adömlär baykıyalmaydıqan gunahınimu köräleydu». ■ **11:11** Zəb. 10:11, 14; 35:21-23; 94:11 □ **11:12** «İnsan tuoçulup bir yawa exäkning tähiyigä aylanöçüqä, nadan adäm dana bolur!» — bu ayätning yänä ikki hil tärjimisi: «Nadan kixi danalıqqa erixmäs, insan tuoçulöçanda yawa exäkning tähiyigä ohxaxtur, halas» yaki «Yawa exäkning tähiyi tuoçulup insanoçä aylanöçüqä, nadan bir adäm dana bolur». Bu söz bälkim axu dæwrdeki bir maqal bolsa keräk. ■ **11:12** Ayup 5:8; 22:21; Top. 3:18 ■ **11:17** Zəb. 37:6; 92:14; 112:4; Pənd. 4:18 ■ **11:18** Law. 26:5 □ **11:19** «... Öksiqä nuroçunliqan kixilər sening himmitingni izdöp kelidu» — muxu gəpning ajayib yeri xuki, ahirda Zofarning özi Ayupning himmitigä həjətmən bolidu (42-bab). ■ **11:19** Law. 26:6; Zəb. 3:5-6; 4:8; Pənd. 3:24 □ **11:20** «Ularning ümidi näpisi tohtaxtin ibarät bolidu, halas» — Zofarning bu sözi Ayupka qaritilöçan heqkandak həsdaxlik bolmioçan bir aqahlandurux bolup: «Mundak ketiwärsäng, sändä pəkət näpisingni tohtitixtin baxka ümid qalmaydu» degənlik. ■ **11:20** Ayup 8:13,14; 18:14 ■ **12:4** Ayup 16:10; 17:2; 21:3; 30:1; Pənd. 14:2

⁵ Raḥəttə olturoqan kixilər kənglidə hərəkəndə külpətni nəzirigə almaydu;

Ular: «Külpətlər putliri teyilix aldida turoqan kixigila təyyar turidu» dəp oylaydu.□

⁶ Qarakqılarning qədirliri awatlixidu;

Təngriyə həkarət kəltüridiqanlar aman turidu;

Ular özining ilahini öz alkinida kəturidu.□ ■

⁷ Əmdi həywanlardinmu sorap bak,

Ular sanga əgitudu,

Asmandiki uqar-qanatlarimu sanga dəydu;

⁸ Wə yaki yər-zeminəyə gəp kılsangqu,

Umu sanga əgitudu;

Dengizdiki beliklər sanga söz kılıdu.

⁹ Bularning həmmisini Pərwərdigarning kəli kıləanlığıni kim bilməydu?

¹⁰ Barlıq jan igiliri, barlıq ət igiliri,

Jümlidin barlıq insanning nəpisi uning kolididur.

¹¹ Eşizda taamni tetioqandək,

Qılaqmu səzining toqırılığını sinap bakıdu əməsmu?■

¹² Yaxanoqlarda danalıq rast tepiləndu?

Künlirining kəp boluxi bilən yorutulux kələndu?

¹³ Uningdila danalıq həm küdrət bar;

Uningdila yolyoruk həm yorutux bardur.□

¹⁴ Mana, U harab kılsa, həqkim qaytidin kuruq qıqalmaydu;

U kəmar qoyqan adəmnəni həqkim qoyuwetəlməydu.■

¹⁵ Mana, U sularni tohtitiwəlsa, sular kuruq ketidu,

U ularni qoyup bərsə, ular yər-zeminni besip wəyran kılıdu.

¹⁶ Uningda küq-küdrət, qin həkmətmu bar;

Aldıoquqı, aldanəuqımu uningəyə təwədur.

¹⁷ U məsliḥətqılərnəni yalingaq kıldurup, yalap elip ketidu,

Soraqılarni rəsəwə kılıdu.■

¹⁸ U padixahlar *əl-əḥliyə* saləqan kixənlərnəni yexidu,

Andin xu padixahlarıni yalingaqılap, qatraqılirini lata bilənla qaldurup *xərməndə kılıdu*.□

¹⁹ U kaḥinlarni yalingayaq mangdurup elip ketidu;

U küq-hökukdarlarıni aqıduridu.□

²⁰ U ixənqlik qaraləqan zatlarınəgə aqızini etidu;

Aksaqallarning əqlini elip ketidu.■

²¹ U aksəngəklərnəning üstigə həkarət təkıdu,

□ 12:5 «Raḥəttə olturoqan kixilər... : «külpətlər putliri teyilix aldida turoqan kixigila təyyar turidu» dəp oylaydu» — əsli tekstni qüxinix səl təs. Baxqa hil tərjımilirimu uqrxı mumkin. □ 12:6 «Ular özining ilahini öz alkinida kəturidu» — demək, ular butpərəslər. Baxqa bir hil tərjımisi: «Təngri hətta ularning kəliyə molqılıq beridu». ■ 12:6 Ayup 21:7; Zəb. 73:11, 12; Yər. 12:1; Həb. 1:3, 4 ■ 12:11 Ayup 6:30; 34:3 □ 12:13 «Uningdila» — Hudadila, deməqı. ■ 12:14 Ayup 9:12; 11:10; Wəḥ. 3:7 ■ 12:17 2Sam. 15:31; 17:14,23; Yəx. 19:12; 29:14; 1Kor. 1:19 □ 12:18 «U padixahlar əl-əḥliyə saləqan kixənlərnəni yexidu, andin xu padixahlarıni yalingaqılap, ... xərməndə kılıdu» — muxu padixahlar mustəbit boluxi natayın;

ular puqrılarəyə saləqan kixənlərnəni bəlkim adillik bilən saləqan boluxi mumkin. Baxqa birnəqəyə hil tərjımilirimu uqrxı mumkin. □ 12:19 «kaḥınlar» — həlqkə wakaliten qurbanlıq kıləuqılar, ular üqün dua kıləuqılar. ■ 12:20 Ayup 32:9; Yəx. 3:2, 3

U palwanlarning bəlweoqini yexip *ularni küqsiz kılıdu*. □ ■

²² U қarangоquluktiki qongқur sirlarni axkarilaydu;

U оlümning sayisini yorutidu. ■

²³ U әl-yurtlarni uluqlaxturidu һәм andin ularni gumran kılıdu;
Әl-yurtlarni kengәytidu, ularni tarkıtidu. ■

²⁴ U zemindiki әl-jamaәtning kattıwaxlırining әqlını elıp ketidu;
Ularни yolsız dәxt-bayawanda sәrsan kılıp azduridu. ■

²⁵ Ular nursızlandurulup қarangоqulukta yolni silaxturidu,
U ularni mәst bolup қalоqan kixidәk galdi-guldung mangduridu.

13

Ayupning dostlıroqа sөzlәxtin tohtap, yәnә Hudaqа qarap sөzlıxı

¹ Mana, mening kәzim bularning һәmmisini kәrүp qıққан;

Mening қulikim bularnı anglap qүxәngән.

² Silәrning bilgәnliringlarnı mәнmu bilimән;

Mening silәrdin қelıxқuқilikim yok.

³ Bıraq mening arzuyum Hәmmigә qadir bilән sөzlıxıxtur,

Mening Huda bilән munazirә қilоqum kelidu. □

⁴ Silәr bolsanglar tәhmәt qaplıoқuқilar,

Hәmninglar yaramsız tewıpsilәr. ■

⁵ Silәr pәқәtla süküttә turоqan bolsanglar'idi!

Bu silәr үqün danalıқ bolatti! ■

⁶ Mening munazirәмgә қulақ selinglar,

Lәwlirimdiki muһakimilәrni anglap beқinglar.

⁷ Silәr Hudaning wakalәtqisi süpitidә boluwelip biadil sөz қilamsilәr?

Uning үqün һıylә-mikirlik gәp қilmaqimusalәr? ■

⁸ Uningоqа yüz-hatirә қilip *huxamәt* қilmaqimusalәr?!

Uningоqа wakalitән dәwa sorımaqimusalәr?

⁹ U iq-baоrınglarnı ahturup qıқsa, silәr үqün yahxi bolattımu?

Insan balısını aldıoqandәk unı aldımaqimusalәr?

¹⁰ Silәr yüz-hatirә қilip yoxurunqә huxamәt қilsanglar,

□ **12:21** «U ақсөngәklәrning üstigә һақарәt tәkidu, U palwanlarning bәlweoqını yexip ularni küqsiz kılıdu» — muхu ақсөngәk, palwanlar әslidә mәlum bir gunah yaki zalimlikni қilоqanlıқı natayın. Ayup bu yәrdә: Huda taxқı kәrүнүxtә sәwәbsız halda bu esızdә kixilәrgә һәrhil külpәt qүxүridu һәм xuning bilән bir waқıtta, baxқа nuroqun kixilәrni қiyınılıққа duқar kılıdu, demәqki bolоqan boluxı mumkin. Qünki «ақсақallarning әqli elıp ketilgән» deyxı арқılıқ ularning mәslıһәt beridıoqan adamliriningmu әһwalining һәtәrlık ıkanlıkidin beхarәt beridu. Bu palakәtlәр mәlum bir gunahdin qıққан boluxımu yaki undақ bolmaslıқımu mumkin. Ayupning yuқırıkı sөzlırigә қarıoqanda 23-25-ayәtlәrdә deyxılgән awatқılıқ һәм külpәtlәр ohxaxla yüz bәrgәndәk kәrinidu. ■ **12:21** Zәb. 107:40 ■ **12:22** Mat. 10:26; 1Kor. 4:5 ■ **12:23** Zәb. 107:38 ■ **12:24** Zәb. 107:4-5, 40 □ **13:3** «...mening Huda bilән munazirә қilоqum kelidu» — yaki «...mening Huda bilән dәwalaxқum kelidu». ■ **13:4** Ayup 16:2 ■ **13:5** Pәnd. 17:28 ■ **13:7** Ayup 17:5; 32:21; 36:4

U qoqum silərni əyibləydu. □

¹¹ Buningdin kərə Uning həywisining silərni qorqatkini, Uning wəhəmisining silərgə qüxkini tüzük əməsmu?

¹² Pənd-nəsihətinglar pəkət külgə ohxax sözlər, halas; Silər *ixənq baqlioqan* istihkaminglar pəkət lay istihkamlar, halas. □

¹³ Məni ihtiyarimoğa qoyuwetip zuwan sürmənglar, meni gəp kילוili qoyunglar.

Bəximəğa hərnemə kəlsə kəlsun!

¹⁴ Kəndakla bolmisun, jenim bilən təwəkkul qilimən, Mən jenimni alkinimoğa elip qoyimən! □

¹⁵ U jenimni alsimu mən yənıla Uni kütimən, Uningoğa tayinimən; Biraq kəndakla bolmisun mən tutqan yollirimni Uning aldida aqlimakqimən; □ ■

¹⁶ Bunday klixim manga nijatlik bolidu; Qünki iplas bir adəm uning aldioğa baralmaydu.

¹⁷ Səzlimni diqqət bilən anglanglar, Bayanliriməğa obdan kulak selinglar.

¹⁸ Mana, mən öz dəwayimni tərtiplik kilip təyyar kildim; Mən özümning həkikətən aqlinidioqanlığimni bilimən.

¹⁹ Mən bilən bəs-munazirə kildioqan kəni kim barkin? Həzir sükt kילוqan bolsam, tiniktin tohtioqan bolattim! □

²⁰ *Ah Huda!* Manga pəkət ikki ixnıla kilip bərgin; Xunday boləqandıla, mən özümni Səndin qaqurmamən. ■

²¹ — Kølungni məndin yirək kילוqin;

□ **13:10 «.... Silər yüz-hatirə kilip yoxurunqə huxamət kılsanglar, u qoqum silərni əyibləydu»** — Ayupning səzliri iqidə adəmni həyran qalduridioqan nuroqun mənilər ipadiliniidu. Ayupning bu bayani ulardin intayin gəwdilik boləqan bir misal hesablinidu. U üq dostioğa nahayiti kəskin həlda Hudaəğa huxamətqilik klixkə bolmaydioqanlığini bildüridu. 12-babta u Hudaning adalitiidin gumanlinip turup səzligən bolsimu, biraq u muxu yərdə Huda həkikətəni intayin ətiwarlaydu. Huda durus, lilla gəpni bək səyidu, kixilərnin Hudaəğa wakalətqi boluwelip, əzining yaki baxqılarning qiraylık pikrini ipadilixigə kət'iy bolmaydu, degən kəzqaraxni ipadilaydu. Hudaning hərmitigə layik sözlərni klix üqün, Uning insanoğa bərgən wəhəysini əsas klix həm xuning bilən bir wəqəttə reallıqin kət'iy ayrilmay turup, bu dunyadiki kərünərlik pakitlarəğa yüzlinix zərürdur. Məyli Hudaəğa, məyli baxqılarəğa huxamətlik yaki yaloqan gəp klixkə kət'iy bolmaydu. U üq dostioğa agahlandıriduki, Hudaəğa huxamətqilik kılsa, Huda ularni jazalaydu. Bu gəp Ayupning Hudaning adalitigə kət'iy ixəngənlikini kərsitidu həm uning həzirkı etikədi həm gumanı arisidiki iqidə boləqan kürəxni bizgə ayan kılıdu. □

13:12 «Silər ixənq baqlioqan istihkaminglar pəkət lay istihkamlar...» — yaki «Silər ixənq baqlioqan jawablar pəkət lay istihkamlar...». □

13:14 «Kəndakla bolmisun, jenim bilən təwəkkul qilimən...» — səzməsez bolsa: «Kəndakla bolmisun (yani «nemixkə») ətlirimni qiximda elip kürəx qilimən?» — u ezini kəskin kürəx kılmakqi boləqan bir həywanəğa ohxitidu. «Mən jenimni alkinimoğa elip qoyimən!» — yaki: «Nemixkə jenimni alkinimoğa elip qoydum?».

□ **13:15 «U jenimni alsimu mən yənıla Uni kütimən, Uningoğa tayinimən...»** — bu ayət Ayupning etikədkə əng toləqan bayanliridin biri. İbraniy tilida «kütix» wə «tayinix» bir peil bilənla ipadiliniidu.

■ **13:15 Zəb. 23:4; Pənd. 14:32** □ **13:19 «Mən bilən bəs-munazirə kildioqan kəni kim barkin? Həzir sükt kילוqan bolsam, tiniktin tohtioqan bolattim!»** — bu tekistning tət hil tərjimisi yaki qüxənqisi bar: — (1) Ayup birərsining əzi bilən bəs-munazirə kılaydioqanlığioğa ixənməydu; həttə birsi bəs-munazirəgə qıksıla: «Mən Uning soaliəğa pisənt kılmay, bu dunyadin ketimən» degəndək; (2) ...undək adəm qıksa, mən gəp kılmay süktə əlöp ketixkə razimən!; (3) U kimning ezini əyiblixidin kət'iy nəzər, sükt klixkə kət'iy unimaydu; (4) Birsining əzi bilən yənə bəs-munazirə kילוqisi bolsa, tez boluxi kerək, qünki u pat arida dunyadin ketidu. Biz üqinqisini ixləttük. ■ **13:20** Ayup 9:34; 33:7

— Wəhiməng meni qorqatmisun.□

22 Andin meni sot kilixka qakir, mən sanga jawab berimən;
Yaki mən Sanga *dəwayimdin* söz kılsam, Sənmü manga jawab berisən.

Ayup dəwasini dawamlaxturidu

23 Mening kəbihlikirim həm gunahlırim zadi qançilik?
Itaətsizlikim həm gunahımnı manga kərsitip bər!

24 Nemixka didaringni məndin yoxurisən?
Nemixka meni Öz düxmining dəp bilding?■

25 Uyak-buyakka uquruwetilidiöan ançiki bir yopurmaqni wəhimigə
salmakqimusən?
Kırup kətkən pahalni koşlimakqimusən?

26 Qünki Sən mening üstümdin zəhərdək əzrlərnı yazısən,
Sən yaxlıkımdiki kəbihlikirimni manga qayturuwatisən.■

27-28 Mən qirip kətkən bir nərsə,
Mən pəkət küyə yegən bir kiyimla bolöjnim bilən,
Lekin Sən mening putlırimni kixənləysən,
Həmmə yollirimni kəzıtıp yürisən;
Tapanlırimoşa mangmaslık üqün qək sizip qoyoqansən. ■

14

Ölümdin keyin qandaq bolidu?

1 Anidin tuşulöjanlarning künliri azdur,
Palakət uningöşa yardur.■

2 U güldək dunyaöşa kelip andin tozuıdu,
U *kuıyax aldidin* sayigə ohxax kəqip ketidu.■

3 Bırak Sən tehi xundak bir ajiz bolöşuöşa kəzüngni tikip,
Meni Öz aldingöşa sorakka tartıwatamsən?□ ■

4 Kim napak nərsilərdin pak nərsini qıkıralaydu? — heqkim!□ ■

5 *İnsanning* künliri bekitilgəndikin,
Uning aylirining sani Sening ilkingdə bolöşandikin,
Sən uning ötsə bolmaydıöjan qəklirini bekitkəndikin,■

6 Uning bir'az dəm elixi üqün uningdin kəzüngni elip kəçqin,

□ 13:21 «Manga pəkət ikki ixnıla kılip bərgin... kolungni məndin yırak kılöjin; — wəhiməng meni qorqatmisun» — birinçi ix bolsa, Hudaning Öz kolini uningdin yırak kılıxi bilən u azrak dəm alalaydu; ikkinçi ix, Hudaning wəhimisi bolmısa u jür'ətlık bolup söz kılıdu, degənlık. ■ 13:24 Ayup 16:9; 19:11; 33:10; Yıö. 2:5 ■ 13:26 Zəb. 25:7 ■ 13:27-28 Ayup 33:11 ■ 14:1 Zəb. 90:5-6, 9-10; 102:11; 103:15; 144:4; Yaş. 4:14 ■ 14:2 Ayup 8:9; Zəb. 90:5-6, 9-10; 102:11; 103:15; 144:4; Yəş. 40:6; 1Pet. 1:24 □ 14:3 «Meni Öz aldingöşa sorakka tartıwatamsən?» — yaki «Uni Öz aldingöşa sorakka tartıwatamsən?». ■ 14:3 Ayup 7:17,18; 10:20 □ 14:4 «Kim napak nərsilərdin pak nərsini qıkıralaydu? — heqkim!» — demək, insan balisi Hudaning aldidə kandaq kılip pak bolalaydu həm qöbul kılınalaydu? Ayupning ezi 19-babta bexarət kılip bu soaloşa jawab beridu. ■ 14:4 Yar. 5:3; Zəb. 51:5-7; Yh. 3:6; Rim. 5:12; Əf. 2:3 ■ 14:5 Ayup 7:1

Xuning bilən mədikardək uningöja öz künliridin söyünüx nesip bolsun! □ ■

⁷ Qünki dərəh kesiwetilgəndin keyin, qayta əsüxtin ümid bar; Buninglik bilən uning yumran bihliri tügəp kətməydu;

⁸ Uning yiltizi yərdə kurup kətkən bolsimu, Uning kətiki topida əlöp kətkən bolsimu,

⁹ Birək suning puriki bilənla u yənə kəkiridu, Yumran ot-qəptək yengi bihlarni qikiridu.

¹⁰ Birək adəm bolsa əlidu, ilajsiz ongda yatidu, bərhək, İnsan nəpəstin kalidu, andin nədə bolidu?

¹¹ Dengizdiki sular parəja aylinip tügəp kətkəndək, Dəryalar qəşjirap kurup kətkəndək,

¹² Ohxaxla adəm yetip qalsila qaytidin turmaydu; Asmanlar yökimioquq, ular oyoqanmaydu, uyqudin turmaydu.

¹³ Ah, təhtisaraəja meni yoxurup qoysang idi, Oşəzipping ətöp kətküqə meni məhpiy saqlap qoysang idi, Meni esinggə alidioqan bir waqit-saətni manga bekitip bərsəng idi! □

¹⁴ Adəm əlsə, qayta yaxamdu?

Xundək bolsa manga xundək əzgirix waqti kəlgüqə, Muxu japaəja toloqan künlirim ətküqə, səwr-təkət bilən kütəttim! □

¹⁵ Xundək bolsa Sən meni qakırsang, jawab bərettim; Sən Öz qolung bilən yaratkiningöja ümid-arzuyung bolatti. □

¹⁶ Birək Sən hazır hər bir dəssigən qədəmlirimni sanap, Gunahımnı kəzitiwatisənəju! □ ■

¹⁷ Itaətsizlikim haltioəja selinip peqətləndi, Gunahlırimni dəwə-dəwə kılıp saqlap qoydung. □

¹⁸ Dərwəkə taətmu yimirilip yəkaləandək, Tax öz ornidin təwrinip kətkəndək,

¹⁹ Sular tax-xeəjillarni upritip yəkatkəndək, Topanlar zemindiki topini süpürüp kətkəndək, Sən adəmning ümidini yök kılısən.

²⁰ Sən mənggüqə uning üstidin oqalib kelisən, Xunga u dünyadin ketidu; uning qırayini tutuldurisən, Uni Öz yeningdin yirək kılısən.

□ **14:6 «Uning bir'az dəm elixi üqün ... mədikardək uningöja öz künliridin söyünüx nesip bolsun!»** — Ayupning degini boyiqə insanlara adəttiki turmuxning (mədikarningkidək) japisi kupayə, xunga u bu japalix həyat künliridin azrakkinə huzur alsun, «bu adəttiki japaəja təhimu kəp japa artmioəysən» degən mənida. ■ **14:6** Ayup 7:1, 2, 16, 19; 10:20 □ **14:13 «təhtisara»** — əlgənlərnin rohliri baridioqan jayni kərsitidu. Yənila 7-bab, 9-ayəttiki izahatni kəring. □ **14:14 «Adəm əlsə, qayta yaxamdu? Xundək bolsa ... səwr-təkət bilən kütəttim!»** — Ayupning insanning ülümdin (yəni təhtisaradin) tirilixi toərisida həwiri yök. Birək u bundək ix bolsila, nəqədər yaxxi bolatti, undək ümid wə səwr-təkət bilən Hudaning orunlaxturuxini («xundək əzgirix»ni) kütəttim, dəydu. Keyin u əzining tirilixi toərluluk bəxarət beridu (19-babta). □ **14:15 «Xundək bolsa ... Sən Öz qolung bilən yaratkiningöja ümid-arzuyung bolatti»** — Ayup yənila Hudaning Əzi tüşjüpiləp yaratqan həmmə insanəja boləjan əjayib ümid-arzusioəja etiqəd kıləlanlıkını bildüridu. □ **14:16 «Birək Sən hazır hər bir dəssigən qədəmlirimni sanap...»** — yəki «Qünki Sən hazır hər bir dəssigən qədəmlirimni sanap...». ■ **14:16** Ayup 31:4; 34:21; Zəb. 56:8; 139:1-5; Pənd. 5:21; Yər. 32:19 □ **14:17 «Itaətsizlikim haltioəja selinip peqətləndi...»** — bəzi təjimanlar Ayupning muxu səzlrining mənisini, Huda Ayupning gunahlırini yapkənəkən, dəp qaraydu. Biz əksiqə, Ayupning muxu səzining mənisini Huda uni təhimu əyibləx üqün gunahlırini dəwə-dəwə kılıp peqətləp saqlap qoyəjan, dəp qüxinimiz.

21 Uning oqulliri hürmätkä erixidu, birak u buni bilmeydu;
 Ular päs kilinsimu,
 Birak uning bulardinmu hewiri bolmaydu.
 22 U *pəkət* öz tenidiki aqriqidinla azablinidu,
 U könglidä ezi üqünla hürsät-nadamät qekidu. □

15

Elifaz yanä sözläydu — Yamanlarning aqiwiti

- 1 Temanlık Elifaz buningqa jawabän mundak dedi: —
 2 Danixmən kixining kuruk xamaldäk säpsätä bilän jawab berixi toqrimu?
Danixmən qorsikini issik mäxriq xamili bilän toyquzsa bolamdu?
 3 Paydisiz sözlär bilän,
 Tayini yok gəplär bilän munazirilixixi muwapıqmu?
 4 Bərħək, sən iman-ihlasni yok kiliwätmäkqisən,
 Hudaning aldida dua-istikamätkä tosalıu bolısən.
 5 Qünki kəbihliking aqzingqa söz salıdu,
 Sən məkkarlarning tilini tallap qollinisən.
 6 Mən əmäs, bəlki öz aqzing özüngning gunahingni bekitidu,
 Öz läwling sanga qarxi guwahlik beridu. □
 7 Sən insanlar iqidä tunji bolup tuqulıqanmu?
 Sən taq-dawanlardin awwal apiridä bolıqanmu?
 8 Təngriñing məhpiy kengixini anglap kəlgənmusən?
 Danalılık sən bilənla qəklinəmdü? ■
 9 Sən bilgənlərnı bizning bilməydiqanlirimiz barmu?
 Sən qüxəngənnı bizning qüxənməydiqinimiz barmu?
 10 Aqsakallar hēm kərilar bizning tərıpimizdä turıdu,
 Ular sening atangdinmu yaxta qongdur. □ ■
 11 Təngriñing təsəlliliri,
 Yəni sanga mulayimlik bilän eytqan muxu söz sən üqün azlık qılamdu?
 12 Nemixka köngülning kəynigə kirip ketisən?
 Kəzüngni nemigə parkiritisən?
 13 Xundak qılip sən roħingni Təngriğə qarxi turoquzdung,
 Eqizingdin xundak sözlərnıng qıqixıqqa yol koyuwatisən!
 14 İnsan nemə idi? Öz-özini pakliyaliqudək?
 Anidin tuqulıqan adəm balisi nemə idi? Həkkaniy bolaliqudək? ■
 15 Qara, *Huda* Öz mukəddəslirigimu ixənmigən yərdə,
 Asmanlarmu uning nəziridə pak bolmiqan yərdə, □ ■

□ 14:22 «U pəkət öz tenidiki aqriqidinla azablinidu, ... hürsät-nadamät qekidu» — Ayup muxu yərdə insan gərgə qüxkəndin keyin öz tenining qirip kətkənlikini hēs qılip kıynilidu, döp oyliqan boluxi mumkin. □ 15:6 «Öz läwling sanga qarxi guwahlik beridu» — Elifaz muxu yərdə Ayupning Huda aldida jazalanoqan gunahı hēm hakawurluqi uning öz aqzi bilän qıloqan aqqıq hēm ötkür sözlıridə körünidu, deməqki. Birak Elifaz bilän ikki dostıning Ayupning aqzidin qıqqan xu aqqıq ötkür sözlərgə məs'uliyiti bar. ■ 15:8 Rim. 11:34 □ 15:10 «Aqsakallar hēm kərilar bizning tərıpimizdä turıdu... » — Elifaz ilgiriki dəwrlərdiki ata-bowilirining kəzkarixini öziningkigə ohxax döp qarawatıdu. ■ 15:10 Ayup 32:7 ■ 15:14 1Pad. 8:46; 2Tar. 6:36; Ayup 14:4; Zəb. 14:2-3; 51:5; Pənd. 20:9; Top. 7:20; 1Yuha. 1:8,10 □ 15:15 «Qara, Huda Öz mukəddəslirigimu ixənmigən yərdə...» — muxu yərdiki «mukəddəslər» Hudaning pərıxtilirini kərsətsə kerək. Elifaz hēliki yaman roħning əslidə uningqa degən gəplirigə (4:15-21) ixinip , qaytilaydu. ■ 15:15 Ayup 4:18; 25:5

- 16 Yirginlik boʻlgan, sesip kətkən,
Kəbihlikni su iқkəndək iқidiogʻan insаn balisi zadi қandақ bolar?□
- 17 Mən sаngа kərsitəy, mаngа kulақ sаl;
Kəzüm kərgənni bаyаn қilmақqimən.
- 18 Dаnixmənlər аtа-bowiliridin bularni аngliogʻan,
Yoxurmаy bularni bаyаn қilogʻan: —
- 19 (Pəқət xulаrоjilа, yəni аtа-bowiliriojilа yər-zemin tаpxuruloqʻanidi,
Ularning аrisidin yаt аdəm оtuxkə pətinаlmаytti)□
- 20 — Rəzil аdəm bаrliқ künliridə аzаblinidu,
Zalim kixigə yillar sаnақliklа bекitilgəndur.□
- 21 Uning қulikiojа wəhimiłərninğ аwazi kiridu,
Bаyаxаtliқidа bulаngqı uning ustigə besip qūxidur.■
- 22 Kərangоluluktin қutuluxқа uning kəzi yətməydu,
U қiliқ bilən qepilixқа sақlаnоqʻandur.
- 23 U ах izdəp: «Zadi nədin tеpilar?» dəp yoldа tənəp yūridu,
U zulmət küninинğ uningоjа yeqinlаxқanliқini bilidu.□ ■
- 24 Dərd-ələm həm аzаb uningоjа wəhimə қilidu,
Hujumоjа təyyar boʻlgan pаdixаhtək uning üstidin оjəlibə қilidu.
- 25 Qünki u Təngriгə қarxi қolini kətürgən,
Həmmigə қadirojа kūq kərsətməқqi boʻlgan,
- 26 Xungа u boynini қattik қilip,
Kəp қəwətliқ қalқanni kətürүp uningоjа қarap etilidu.
- 27 Yüzini yаq bаsqān bolsimu,
Bekinliri səmrəp kətkən bolsimu,
- 28 U hаrаbə xəhərlərdə,
Аdəm қоноqusi kəlməydiogʻan,
Kеsək dūwiliri boluxқа bекitilgən оylərdə yаxаydu;□
- 29 U hеq bеyimаydu,
Uning mаl-mülki bolsа üzülүp қalidu,
Uning təälluқatlıri zemin üstidə kengəyməydu.
- 30 U қarаngоluluktin qeqip қutulalmаydu,
Yalқun uning xahlirini kəydürүp қurutidu,
Hudaning bir nəpisi bilən u dunyadin ketidu.□
- 31 U sahtilikқа tayanmisun!
U аldinip kətkən, xungа sahtilikning əzi uning in’ami bolidu;

□ **15:16 «Kəbihlikni su iқkəndək iқkən bir аdəm»** — muxu gəp, xūbhisizki, Ayupning əzini kərsitidu. □ **15:19 «Pəқət xulаrоjilа, yəni аtа-bowiliriojilа yər-zemin tаpxuruloqʻanidi, ularning аrisidin yаt аdəm оtuxkə pətinаlmаytti»** — Elifaz bu sөz bilən bu аtа-bowilarning Huda аldidа həққaniy boʻlganliқini, xungа Huda ularning yər-zeminini yаt аdəmlərninğ basturup kirixidin qоqdiogʻanliқini kərsətməқqi; xuning bilən ularning mədinoyiti urux-jədəlninğ dəhliгə uқrimаy, tədriji tərəққiy қilip, bilimi pəlligə yətkənidi, deməқqi boluxi mumkin. □ **15:20 «Rəzil аdəm bаrliқ künliridə аzаblinidu, zalim kixigə yillar sаnақliklа bекitilgəndur»** — bu sөz həm təwəndiki 35-ayətikə boʻlgan səzlərninğ həmmisi Ayupқа biwasitə қaritilip deylilgən boluxi mumkin. ■ **15:21** 1Tes. 5:3 □ **15:23 «U ах izdəp: «Zadi nədin tеpilar?» dəp yoldа tənəp yūridu»** — bаxқа birhil tərјimisi: «U yoldin tənip ketip, қorultazlar үqün yəm bolidu». ■ **15:23** Ayup 18:12; Zəb. 109:10 □ **15:28 «U hаrаbə xəhərlərdə..., kеsək dūwiliri boluxқа bекitilgən оylərdə yаxаydu»** — қədimdə bəzi xəhərlər Hudaning lənitі bilən wəyran boʻlgan bolup, Hudaning lənitigə uқriogʻan bu jаylаrdа аdətтиki kixilər ularni қaytidin қurup u yərdə оlturақlixixқа pətinаlmаytti. Biraқ (Elifazning deyxigə) bu rəzil kixilər (jümlidin Ayupning əzi?) Hudadin қorқmаy undақ yərlərdə turuxtin bаx tартmаytti. □ **15:30 «Hudaning bir nəpisi bilən u dunyadin ketidu»** — ibranıy tilidа «Uning bir nəpisi bilən u dunyadin ketidu».

³² Uning küni tehi toxmay turupla,
Uning xehi tehi kökirip bolmayla, bu ixlar əməlgə axurulidu. ■

³³ Üzüm teli silkinip, tong üzümlər qüxürüwetilgəndək,
Zəytun dərihining qeqiki eqiqlipla təkülüp kətkəndək bolidu. □

³⁴ Qünkü iplaslarning jəməti tuqmas bolidu,
Ot para yegənlərnin qediririni köydürivetidu.

³⁵ *Birak* ular *hərdaim* yamanlıqni oylap, kəbihlik tuqduridu,
Kənglidə haman hıylə-mikir təyyarlaydu. ■

16

Ayup yənə jawab beridu — Ərxətə turidioğan Guwahqı

¹ Andin Ayup jawabən mundak dedi: —

² Mən muxundak gəplərni köp anglioğanmən;
Silər həmninglar azab yətküzidioğan əjayib təsəlli bərgüqi ikənsilər-hə! ■

³ Mundak watildap kılıoğan gəpliringlarning qeki barmu?
Silərgə mundak jawab berixkə zadi nemə kütətkülük kıldı?

⁴ Halisamla özüm silərgə ohxax söz kılalayttım;
Silər mening ornunda bolidioğan bolsanglar,
Mənmu sözlərni bəoqlaxturup eytip, silərgə zərbə kılalayttım,
Bəximnimu silərgə karitip qaykiyalayttım!

⁵ Həlbuki, mən əksiqə əozim bilən silərni riqbətləndürəttim,
Ləwlirimning təsəllisi silərgə dora-dərman bolatti.

⁶ Ləkin mening sözləxim bilən azabım azaymaydu;
Yəki gəpimni iqingə yutuwalisammu, manga nemə aramqilik bolsun?

⁷ *Birak* U meni həlsizləndürüwətti;
Xundak, Sən pütkül ailəmnı wəyran kiliwəttin! □

⁸ Sən meni kamalliding!
Xuning bilən *əhwalim* manga guwahlik kilmakta;
Mening oruk-kaxxal *bədinim* ornidin turup özümni əyibləp guwahlik kildidu! □

⁹ Uning oşəzipi meni titma kılıp,
Meni ow oljisi kildidu;
U manga qarap qixini oşuqurlitidu;
Mening duxminimdək közini alayitip manga tikidu. □ ■

¹⁰ *Adəmlər* manga qarap *mazaq kılıxip* əozini aqıdu;
Ular nəprət bilən mənəzimgə kaqatlaydu;
Manga hujum kıləy dəp səp tüzidu.

¹¹ Huda meni əskilərgə tapxuroğan;

■ 15:32 Ayup 22:16; Zəb. 55:23 □ 15:33 «Üzüm teli silkinip, tong üzümlər qüxürüwetilgəndək...» — adəttə üzüm teli pixmioğan üzümlirini taxlimaydu. *Birak* Elifaz xu ohxitixi bilən, mundak adəmlərnin ixliri tehi heq pixmioğan bolup bikaroşa ketidu, deməkqi.

■ 15:35 Zəb. 7:14; Yəx. 59:4; Həx. 10:13 ■ 16:2 Ayup 13:4 □ 16:7 «*Birak* U meni həlsizləndürüwətti; xundak, Sən pütkül ailəmnı wəyran kiliwəttin!

 — 8 wə 9-ayəttiki «U» wə «Sən» Hudani kərsitidu. □ 16:8 «*Sən* meni kamalliding!» — yəki: «Sən meni kütətkülük!».

«*Xuning bilən əhwalim* manga guwahlik kilmakta!» — Ayupning xu biqərə əhwalı: «Sən qoqum eşir bir gunaş kılıoğanən, bolmisa bu külpət bəxingə qüxmigən bolatti» dəp əzigə guwahlik kılıoğandək kildidu. □ 16:9 «*Uning oşəzipi* meni titma kılıp,...» — yəki «U tumxuxi bilən meni titma kılıp,...». Muxu yərdə Ayup Hudani əzigə yirtkuq haywandək zərbə kiliwatidu, dəp eytməqci. ■ 16:9 Ayup 10:16,17; 13:24

Meni rəzillərnin qolıoşa taxliwətkənıken.

¹² Əslidə mən tinq-amanlıqta turattım, biraq u meni paqaklıdi;
U boynumdın silkip bitqit kiliwətti,
Meni Əz nixani kılqanıkən. ■

¹³ Uning okyaqiliri meni qapsiwaldi;
Həq ayımay U üqəy-baqrımnı yırtıp,
Ətümni yərgə təküwətti.

¹⁴ U u yər-bu yerimgə üsti-üstıləp zəhim kılıp bəsüp kiridu;
U palwandək manga qarap etilidu.

¹⁵ Tərəmninğ üstigə bəz rəht tikip qoydum;
Əz izzət-hərmitimni topa-qangoşa selip qoydum. □ ■

¹⁶⁻¹⁷ Gərqə qolumda həqkandək zorawanlıq bolmisimu,
Duayim qın dilimdın bolqan bolsimu,
Yüzüm yioşa-zaridın kizirip kətti;
Qapaklırimni ölüm sayisi bastı. □

¹⁸ Ah, yər-zemin, kənimni yapmiqin!
Nalə-pəryadım tohtaydıoşanoşa jay bolmioşay! □

¹⁹ Biraq mana, asmanlarda həzirmu manga xahit Boloquçı bar!
Ərxlərdə manga kapalət Boloquçı bar!

²⁰ Əz dostlırim meni mazək kılqini bilən,
Biraq kəzüm tehiqə Təngriğə yax tək məkta. □

²¹ Ah, insan balisi dosti üqün kelixtürgüçi bolqandək,
Təngri bilən adəm otturisidimu kelixtürgüçi bolsidi! ■

²² Qünki yənə birnəqqə yil ətüxi bilənla,
Mən barsa qaytmas yolda mengip qalimən. □

17

¹ Mening rohim sunuq,
Künlırim tügəy dəydu,
Gərlər meni küt məkta. □

² Ətrapımda aldəmçi mazək kılqıuqılar bar əməsmu?
Kəzümning ularning eqitkuluqioşa tikilip turuxtin baxқа amali yoxtur.

³ Ah, jenim üqün Əzüng halioşan kapalətnı elip Əzüngning aldidə manga borun bolqaysən;

■ **16:12** Ayup 7:20; Yiq. 3:12 □ **16:15** «Tərəmninğ üstigə bəz rəht tikip qoydum; əz izzət-hərmitimni topa-qangoşa selip qoydum» — bu ayəttiki «bəz rəht» kədimki zamanlarda adəmninğ kattıq matəm tutux, puxayman kılıx yaki towa kılıxinimu ipadiləytti. Muxu yərdə, xühhsizki, «matəm tutux»ni bildürməkçi. «Əz izzət-hərmitimni topa-qangoşa selip qoydum» degini ıbraniy tilidə «Müנגgüzümni topa-qangoşa selip qoydum» degənliktur. Kalining yaki buqining müנגgüzü adəmninğ küq-kudriti həm abruyining simwoli bolidu. ■ **16:15** Ayup 30:19

□ **16:16-17** «Kapaklırimni ölüm sayisi bastı» — yaki «Zulmətlik qarangoşuluk sayisi bastı».

□ **16:18** «Nalə-pəryadım tohtaydıoşanoşa jay bolmioşay!» — demək, «Ijabət bolmioşuqə pəryadım hərdaim həm Hudaşa həm adəmlərgə awariqilik bolsun». □ **16:20** «Əz dostlırim meni mazək kılqini bilən...» — ayətninğ birinçi qismininğ yənə birhil tərjimisi, «Manga wakalət bolqıuçı mening dostum ikən». ■ **16:21** Ayup 31:35; Top. 6:10; Yəx. 45:9; Rim. 9:20

□ **16:22** «Yənə birnəqqə yil ətüxi bilənla, mən barsa qaytmas yolda mengip qalimən» — Ayup bəzidə «bu dnyadin pat arida ketimən» dəp, bəzidə «birnəqqə yil azablar meni kütidu» dəp oylaydu. U birinçi imkanıyətni nisbətən yahxi dəp qaraydu, əlwəttə. □ **17:1** «mening rohim sunuq» — yaki «Nəpısım siqilip kətti».

Səndin baxқа kim meni қоллаp borun bolsun? □ ■

⁴ Qўnki Sən *dostlirimning* kənglini yorukluktin қaldurqansən; Xunga Sən ularni oqilibidinmu məhrum қilisən!

⁵ Oqəniymət alay dəp dostliriqə pəxwa atқан kixining bolsa, Hətta balilirining kəzlimu kor bolidu.

⁶ U meni əl-yurtlarning aldida səz-qəqəkkə koydi; Mən kixilər yüzümgə tüküridiqan adəm bolup қaldim. ■

⁷ Dərd-ələmdin kəzüm torlixip kətti, Barliқ əzalirim kələnggidək bolup қaldi.

⁸ Bu ixlarni kərup duruslar həyranuqəs bolidu; Bigunahlar iplaslarqə qarxi turuxқа kəzoqilidu.

⁹ Birəқ həkkanıy adəm əz yolida qing turidu, Qoli pak yüridiqan adəmning küqi tohtawsiz uləyiyidu. □

¹⁰ Əmdi kəni, həmminglar, yənə kelinglar; Aranglardin birmu dana adəm tapalmaymən. ■

¹¹ Kūnlirim ahirlixay dəp қаptu, Muddialirim, kənglumdiki intizarlar üzuldi. ■

¹² Bu adəmlər kəqini kündüzgə ayləndurmaqci; Ular қarangəqulukқа қarəp: «Nur yekinlixiwatidu» deyixiwatidu. □

¹³ Əgər kütсəm, əyüm təhtisara bolidu; Mən қarangəqulukқа ornumni raslaymən. □

¹⁴ «Qirip ketixni: «Sən mening atam!», Qurtlarni: «Apa! Aqa!» dəp qaqirimən! □

¹⁵ Undəқта ümidim nədə? Xundəқ, ümidimni kim kərəlisun?

□ **17:3 «Ah, jenim üqün Özüng halioqan kapalətni elip Özüngning aldida manga borun boləqaysən»** — bu səzlər Hudaqə eytiləqan, əlwəttə. «Borun» (kepil boləqı) — қədimki zamanlarda, birsi məlum bir ixta əyibləngüqi bolsa, sotqi həküm қiloqə əyibləngüqi wəqitlik ərkin bolalmaydu, bəlki қaməp қoyulidu. Birəқ uning məlum bir dosti uningqə kapalət berixkə razi bolsa, əyibləngüqi ərkin yüriwərsə bolidu. Kapalət bərgüqi uning kəqip kətməslikigə toluk kapalət bərgən boluxi kərək idi. Əgər kəqip kətsə uning ornida ərkinliktin məhrum bolidu; andin həküm қilinəqandin kəyin (əz dosti gunahkar dəp hesablanəqan bolsa) destining ornida təgixlik jəzəni əz üstigə əloyin bolidu. Kapalət bərgüqi bolsa hərmətkə sazawə, jamaətning ixənqisigə igə boləqan boluxi kərək, əlwəttə. Xunga Ayup muxu yərdə əzining həм dostliri təripidin həм Huda təripidin əyibləngüqi ikənlikini həs қilip: «Huda, Sən meni bu ixlarda əyibligüdək yeri yok dəp bilisən, xunga mən üqün kapaləp bolalməmsən?» — degəndək jəsarətlik dua қilidu. (Bəzi əlimlar bu səzning bəxқа bir qūxənqisi bər dəp қaraydu. Ularıning pikriqə, Ayup 2-ayəttə: — «Ətrəpimdikilər əldəmqi, mazəқ қiloqūqilar bolmisə Ayup bolmay ketəy! Kəzūmning... əməli yoktur» degən қəsəməni iqidu; 3-ayəttə u Hudadin bu қəsəməni ədə қilixқа (kimning toqra bolsa uni aқlax, kimning hata bolsa uni jəzəlaxқа) kapaləttəi həм guwahqi boluxni ətünidu, andin 4-ayəttə (xu əlimlarning pikriqə) ulltijəsining Huda təripidin bəjirlixini ətünidu: «Qūnki Sən dostlirimning kənglini yorukluktin қaldurqansən; xunga Sən ularni oqilibidinmu məhrum қilmisəng bolmaydu!» — degəndək). ■ **17:3** 2Kor 5:19 ■ **17:6** Ayup 30:9 □ **17:9 «... Qoli pak yüridiqan adəmning küqi tohtawsiz uləyiyidu»** — Ayupning etiqədi yənəla urəqup tєxip turidu. Muxu yərdə u Hudaning əz dūxmni bolup қiққənliқini həs қiləqini bilən, қandəқla bolmisun əzining həkkanıy yolda qing turidiqanliқini eytip, Huda ahirdə həmmə ixlirimni onxaydu, dəp bəxarət beridu. ■ **17:10** Ayup 6:29 ■ **17:11** Ayup 7:6; 9:25

□ **17:12 «Bu adəmlər kəqini kündüzgə ayləndurmaqci; ular қarangəqulukқа қarəp: «Nur yekinlixiwatidu» deyixiwatidu»** — Ayup dostlirimni həkқətni yormiləp, aқni қarə, қarini aқ dəwatidu, xundəқla manga қurəқ ümidlərni («Nur yekinlixidu!» dəp) yətküzməqci, dəydu.

□ **17:13 «Təhtisara»** — 7-bab, -9-ayət wə xu ayəttiki izəhətni kərugən. □ **17:14 «Mening atam!»** — bu ibərining қədimdə «Begim!» «Təқsir!» degən mənisimu bər idi.

16 Ümidim təhtisaraning tømür pənjirilirini iqiğə qüxüp ketidu!
Biz birliktə topioğa kirip ketimiz! □ ■

18

Bildadmu «Yamanlarning yaman aqiwiti» toojruluk söz qilidu

1 Xuhalik Bildad jawabən mundak dedi: —

2 Səndək adəmlər qaçanoqiğə mundak sözləni tohtatmaysilər?
Silər obdan oylap bekinglar, andin biz söz qilimiz.

3 Biz nemixka silərnin aldinglarda haywanlar hesablinimiz?
Nemixka aldinglarda əhmək tonulimiz? □

4 Həy özünğining oqəzipidə özünigni yirtkuqi, seni dəpla yər-zemin
taxliwetiləmdü?!

Taq-taxlar öz ornidin kətürölüp ketəmdü?! □ ■

5 Qandakla bolmisun, yaman adəmnin qiriqi oqürülüdu,
Uning ot-uqkunliri yalkunlimaydu.

6 Qediridiki nur karangoşulukka aylinidu,
Uning üstigə aşkan qiriqi oqürülüdu.

7 Uning məzmut kədəmliri kişilidu,
Əzining nəsihətliəri özini mollak atkuzidu.

8 Qünki öz putliri özini toroğa əwətidu,
U dəl torning üstigə dəssəydiğan bolidu.

9 Kiltak uni tapinidin iliwalidu,
Tuzak uni tutuwalidu. ■

10 Yərdə uni kütidiğan yoxurun arəşamqa bar,
Yolida uni tutmaqçi boləğan bir qapқан bar.

11 Uni hər tərəptin wəhimilər besip kərkitiwatidu,
Həm ular uni iz koşlap koşlawatidu. ■

12 Maoşdurini aqarqilik yəp tügətti;
Palakət uning yenida paylap yüridu. □ ■

13 Ölümnin gong balisi uning terisini yəwatidu;

□ **17:16 «təhtisara»** — 7-bab, -9-ayət wə xu ayətnin izahatini kərüng. «Ümidim təhtisaraning tømür pənjirilirini iqiğə qüxüp ketidu! Biz birliktə topioğa kirip ketimiz!» — bu jümlininq soal jümlə xəklidə qilinəğan tərjimisimu uqraydu: «Ümidim təhtisaraning tømür pənjirilirini iqiğə qüxüp qalarımu? Biz birliktə topioğa kirip ketərmizmu?». ■ **17:16** Ayup 3:17,18,19; 30:23,24

□ **18:3 «Biz nemixka silərnin aldinglarda haywanlar hesablinimiz?»** — «silər» degən sözğə kərişanda, Bildadning bu sözining pəqət Ayupkıla qilinəğan əməslikini bildüridu. Ularning yenida gəp anglioşuqlardin bəzilər Ayupning jasarətlik sözlirini anglap uningə qol koşdimu-ya?

□ **18:4 «Həy özünğining oqəzipidə özünigni yirtkuqi, seni dəpla ... taq-taxlar öz ornidin kətürölüp ketəmdü?!»** — Ayup 16-bab, 9-ayətə, «U (Huda)ning oqəzipi meni titma kildi» degən. Bildad, xübhışizki, bu gəpni mazaq kılıp: «Sening yirtlixing Hudaning oqəzipi bilən əməs, bəlki öz-özünğining oqəzipi biləndür» deməkçi. Bildad yənə Huda insandin uloş həm ali y boləmaqça, Ayup uning bilən didarlıxay, huzuriğa kirip uning bilən sözlixay dəp öz əklidin adaxқан, dəp mazaq kılıdu — deməkçi. Bildad «Insanning Huda bilən biwasitə sözlixixi, kərüxüxi zadi mumkin əməs» degən kəzkaraxta bolidu. Biraq Ayup ahirida həkikətən Huda bilən kərüxidu; uning üstigə biz Ayupni Hudani özining əng yekin həmrahi dəp bilən kixi, dəp kərələymiz (29:4). ■ **18:4** Ayup 13:14; Zəb. 113:6; Yəx. 54:10; Mat. 10:29-31; Rim. 8:32 ■ **18:9** Ayup 5:5 ■ **18:11** Ayup 15:21; Yər. 6:25; 46:5; 49:29 □ **18:12 «Maoşdurini aqarqilik yəp tügətti»** — baxka bir hil tərjimisi «Balayi'apət uni yutuwetixkə aqkəzlük bilən kütiwatidu...» ■ **18:12** Ayup 15:23

Uning əzalirini xoraydu. □

¹⁴ U öz qediridiki amanlıqtin yulup taxlinidu, *Əlümning tunjisi* uni «wəhımilərnıng padıxaħı»ning aldıoĝa yalap apıridu. ■

¹⁵ Əyidikilər əməs, bəlki baxkılar unıng qedirida turıdu; Turaloqusıning üstıgə günggürt yaodurulıdu. □

¹⁶ Uning yiltızı tegıdın kurutulıdu;

Üstıdıkı xahlrı kesılıdu.

¹⁷ Uning əslımsımu yər yüzıdıkılərnıng esıdın kətürölüp ketıdu, Sırtlarda unıng nam-abruyı kəlməydu. □ ■

¹⁸ U yoruklıktın karangöylükķə kooqlıwetılĝən bolup, Bu dunyadıń həydiwetılıdu.

¹⁹ Əl-yurtta heĝkandək pərzəntlırı yakı əwladlırı kəlməydu, U musapır bolup turoĝan yərlərdımu nəslı kəlməydu. ■

²⁰ Uningdın keyınkılər unıng künıgə kərap aləkdədə bolıdu, Huddı aldınkılərmu qəqüp kətkəndək. □

²¹ Mana, kəbıħ adəmnıng məkənlrı xübhısız xundək, Təngrıni tonumaydıoĝan kixıningmu ornı qoĝum xundəktur. □

19

Ayup yənə söz kılıdu: — «Mən Hudani kərimən!»

¹ Ayup javabən mundaĝ dedi: —

² «Silər qaĝanoĝıqə jenımnı əzəblımaqısılər, Qaĝanoĝıqə menı söz bilən əzməkqısılər?»

³ Silər menı on kətim harlıdınglar; Manga uwal kılıxķa nomus kılınaysılər. □

⁴ Əĝər menıng səwənlıkim bolsa, Mən əmdı unıng *dərdını* tartımən.

⁵ Əĝər silər menıngdın üstünlük talaxmaqı bolsanglar, Yüzüm aldıda xərm-həyani kərsıtıp menı əyıblıməkqı bolsanglar;

⁶ Əmdı bilıp qoyunglarki, manga uwal kıloĝan Təngrı ikən, U torı bilən menı qırmaxturup tarttı;

⁷ Kara, mən nalə-pəryad kətürüp «Zorawanlık!» dəp warkıraymən, Bırək heĝkim anglımaydu;

Mən warkıraymən, bırək manga adalət kəlməydu.

⁸ U yolumnı menı etüwəlmısın dəp qıt bilən tosıp qoydı, Kədəmlırmıgə karangöylük saldı.

□ **18:13 «Əlümning qoĝ balısı»** — bəlkım bırhıl kesəlnı (Ayupnıng kesılını?) kərsıtıdu.

■ **18:14** Ayup 8:13, 14; 11:20; Pənd. 10:28 □ **18:15 «...baxkılar unıng qedirida turıdu»** — yakı «...ot unıng qedirida turıdu». □ **18:17 «Sırtlarda...»** — yakı: «Yaylaklarda...» yakı «Dalada...».

■ **18:17** Zəb. 109:13; Pənd. 10:7 ■ **18:19** Yəx. 14:22; Yər. 22:30 □ **18:20 «Huddı aldınkılar qəqüp kətkəndək»** — Bildad eytķan «aldınkılar»nıng öz dəwrıdıkı rəzil adəmlərnıng əħwalıoĝa kərap qəqüp kətkənlıknı kərsıtıxı mummın. Baxķa bırhıl tərjımısı: «Məxrıktıkılər unıng künıgə kərap aləkdədə bolıdu, məoqrıbtıkılər unıng künıgə kərap aləkdədə bolıdu, məxrıktıkılərmu qəqüp ketıdu». □ **18:21 «Mana, kəbıħ adəmnıng məkənlrı xübhısız xundək, Təngrıni tonumaydıoĝan kixıningmu ornı qoĝum xundəktur»** — Bildadnıng bu sözlırdə: «kəbıħ adəm», «Təngrıni tonumaydıoĝan kixı» deĝını, «sən Ayuptın baxķa kixı əməs» deməkqı. □ **19:3 «Silər menı on kətim harlıdınglar»** — muxu yərdıkı «on kətim» deĝını «nuroĝun kətim»nıng bırhıl ıpadısı.

9 U mändin xan-xəripimni məhrum qildi,
Beximdin tajni tartiwaldi.

10 U manga hər tərəptin buzəunqilik qiliwatidu, mən tügəxtim;
Ümidimni U dərəhni yuloəndək yuluwaldi.

11 Əjəzipini manga qaritip kozəjidi,
Meni Əz düxmənliridin hesablıdı. ■

12 Uning qoxunliri səp tüzüp atlandı,
Pələmpəylirini yasap manga hujum qildi,
Ular qədirimni qorxawəə elip bargah tikiwaldi.

13 U qerindaxlirimni məndin neri qildi,
Tonuxlirimning mehrini məndin üzdi. ■

14 Tuşqanlirim məndin yatlixip kətti,
Dost-buradərlirim meni unutti.

15 Əyümdə turoəan musapirlar, hətta dedəklirimmu meni yat adəm dəp
hesablaydu;

Ularınə nəziridə mən musapir bolup qaldim. □

16 Mən qakirimni qakırsam, u manga jawab bərməydu;
Xunga mən uningəə aəzım bilən yelinixim kerək. □

17 Tinikimdin ayalımning kuşkusi kelidu,
Aka-ukilirim sesiklikimdin bizar. □

18 Hətta kiqik balılar meni kəmsitidu;
Ornumdin turmaqçı bolsam, ular meni həkəretləydu. ■

19 Neming sirdax dostlirimning həmmisi məndin nəprətlinidu,
Mən səygənlər məndin yüz əridi. ■

20 Ət-terilirim ustihanliriməə qaplixip turidu,
Jenim kil üstidə qaldi. □ ■

21 Ah, dostlirim, manga iqinglar aərisun, iqinglar aərisun!
Qünki Təngriyəg kəli manga kelip təgdi.

22 Silər nemixka Təngridək manga ziyankəxlik kəlisilər?
Silər nemixka ətlirimgə xunqə toymaysilər! □

Kutkuzəuqi toşruluk bexarət

23 Ah, mening səzlim yezilsidi!

Ular bir yazmıəə pütüklük boləəan bolatti!

24 Ular təmür kələm bilən qəşuxun iqigə yezilsidi!

■ **19:11** Ayup 13:24; 16:9; 33:10; Yiq. 2:5 ■ **19:13** Zəb. 31:11-12; 38:11-12; 69:8; 88:8, 18 □ **19:15**

«**əyümdə turoəan musapirlar**» — yaki «əyümdiki mehmanlar». «**hətta dedəklirimmu**

meni yat adəm dəp hesablaydu» — Ayupning əyidə turoəan musapirlar (bəlkim əslidə uning

himayisigə erixip uning hizmətqiliri boləəanlar) hazır uni yat adəm, musapir dəp qaraydu. □ **19:16** «**Mən qakirimni qakırsam, u manga jawab bərməydu; xunga mən uningəə**

aəzım bilən yelinixim kerək» — Ayupning əslidə qakiriəəə buyruq bərix üqün səz kəlix

bəlkim həjətsiz idi, uning bir iması yaki qarap qəyuxi kupayə idi. □ **19:17** «**Aka-ukilirim**»

— ibraniy tilidə «Anamning baliyatkuşidiki oşullar». «**Aka-ukilirim sesiklikimdin bizar**» —

yaki «Aka-ukilirim yelinixlirimdin bizar». ■ **19:18** Ayup 30:1 ■ **19:19** Zəb. 41:9; 55:12-14

□ **19:20** «**Jenim kil üstidə qaldi**» — ibraniy tilini səzmuşəz tərijmə kəlsək: «Jenim qixlirimning

terisinəg üstidilə qaldi». ■ **19:20** Ayup 30:30; Zəb. 102:5; Yiq. 4:8 □ **19:22** «**Silər nemixka**

ətlirimgə xunqə toymaysilər!» — ərəblər (wə bəlkim ibraniylar) bəzidə «adəmning etini yeyix»

dəgənni «adəmgə təhmət qaplaw» dəgən mənidə ixlitidu. Ayupning dostliri uning azablırini az dəp,

uning azablıriəəə yənə «Huda seni taxliwətti» dəgən wəhimini artip qəyəəan.

Əbədil'əbəd tax üstigə oyup pütülgən bolatti!□

²⁵ Biraq mən xuni bilimənki, özümning Həmjamət-Kutkuzoquqim hayattur,

U ahirət künidə yər yüzidə turup turidu!□ ■

²⁶ Həm mening bu terə-ətlirim buzuloqandin keyin,

Mən yənila tenimdə turup Təngrini kərimən!□

²⁷ Uni özümmlə əyni haldə kərimən,

Baxқа adəmning əməs, bəlkı özümning kəzi bilən qaraymən;

Ah, kəlbim buningoqa xunqə intizardur!□

²⁸ Əgər silər: «Ixning yiltizi uningdidur,

Uni kandaq kılıp kistap koqliwetələymiz?!» — desənglar,□

²⁹ Əmdi özünglar kiliqtin kərkkinglar tüzük!

Qünki Hudaning oəzıpi kiliq jazasını elip kelidu,

Xuning bilən silər Hudaning sotining quruq gəp əməslikini bilisilər».

20

Zofarmu yamanlarning aqiwiti üstidə səz qilidu

¹ Andin Naamatlık Zofar jawabən mundaq dedi: —

² «Meni biaram kıləjan hiyallar jawab berixkə ündəwatidu,

Qünki kəlbim biaramlıqta ertənməktə.□

³ Mən manga haqarət kəltürüp, meni əyibləydiəjan səzlərnı anglidim,

□ **19:24 «Ah, mening səzlim yəzilsidi! Əbədil'əbəd tax üstigə oyup pütülgən bolatti!»** — uning bu arzusi (23-24-ayət) əməlgə axuruldi. Biz hazir uning Muqəddəs Kitabəja pütüklük səzlrini oquwatimiz (baxқа hil tərjimisi uqrixi mumkin). □ **19:25 «...özümning Həmjamət-Kutkuzoquqim hayattur»** — Ayup əslidə 9-babta Huda həm özümning otturısida kelixtürgüci bir «əlqi» yaki «ariqi» bolsa idi, degən intizarini bildürdi. U hazir bu yərdə əzining mundaq bir «kelixtürgüci»sining həkikətən barlıqini jakarlaydu; ibraniy tilidə «goel» («həmjamət-kutkuzoquci») degən bu səz, adətə birsi məlum awariqlıkkə uqriəjanda, uningəja tuəqanqılık (həmjamətlik) kılıp uni kutkuzux üçün «bədəl tələydiəjan kutkuzoquci tuəqini»ni bilduridu. Bu Kutkuzoquci-Nijatkarining boləjanlıqining nətəjisi bolsa: — U kəlgüsida əz kəzi bilən Hudasını kərələydu həm də xu qaoqda Huda uning bəxiəja qüxkənliri toərisida uningəja jawab beridiəjanlıkidin ibarəttur. Bu bayan intayin həyran kəlarlik, həm bəzi jəhətlərdin Ayupning bayanlırining iqidə uning etiəadining əng yukiri pəllisi süpidə julalinip turidu. «Goel» toəjruluk yənə «Rut»tiki «kirix səz» wə «kozumqə səz»imizni kərüng. «**U ahirət künidə yər yüzidə turup turidu!**» — yaki: «U ahirkı boləquci bolup yər yüzidə turidu». ■ **19:25**

Mis. 6:6; Law. 25:47-49; Ayup 33:23-24; Yuh. 11:25; 1Kor. 15:20-22 □ **19:26 «Mən yənila tenimdə turup Təngrini kərimən!»** — muxu yərdə əsli tekistni qüxinix səl təs. «Mən tenimdin sirt (demək, roh təndin kətkəndin keyin) Hudanı kərimən!» degən baxқа bir hil tərjimisi bar. Bu hil tərjimə toəjra bolsa, undaqta uning mənisı «Həzirki tenimdin sirt...» degənlik bolsa kərek. Məyli kaysı hil mənidə eytəlan bolsun, Ayupning kəzi əzining Hudasını kərüxigə yətkən.

□ **19:27 «Ah, kəlbim buningəja xunqə intizardur!»** — muxu yərdə səzməsez tərjimə kilsaq: «Mening bəreklirim (yürəklirim, demək) iqimdə tügəy dəp qaldı!». Ibraniylar üçün, «bəreklər» adəmning həssiətlirining, wıjdaniningmu qəngqur yiltizidur. Xuning bilən bu jümlə, Ayupning Hudanı kərüxtin ibarət zor intizariəja əzining bərdəxlik bərelməywatqanlıqini bildürgən boluxı mumkin. □ **19:28 «Əgər silər: «Ixning yiltizi uningdidur, uni kandaq kılıp kistap koqliwetələymiz?!» — desənglar,...»** — Ayup əz dostlırining «Ayupning yoxurun gunaqlirini pax kilmioquqə hərgiz boldi kilmayli» degən pozitsiyidə turuwatqanlıqini bildürməqci. □ **20:2**

«**Meni biaram kıləjan hiyallar jawab berixkə ündəwatidu, qünki kəlbim biaramlıqta ertənməktə**» — Zofarning bir ixlarəja bəkmü jiddiylixip ketidiəjan harakteri bu səzlrindin qıkip turidu.

Xunga mening roh-zəhnim meni jawab berixkə kistidi.

⁴ Sən xuni bilməmsənki,

Yər yüzidə Adəm'atimiz apiridə boləandin beri,

⁵ Rəzillərnin ǝalibə təntənisi kiskidur,

Iplaslarning huxallığı birdəmliktur. ■

⁶ Undak kixining xan-xəripi asmanəya yətkən bolsimu,

Bexi bulutlarəya taqaxsimu,

⁷ Yənila ǝzining pokidək yoqap ketidu;

Uni kərgənlər: «U nədidur?» dəydu.

⁸ U qüxtək uqup ketidu,

Qayta tapkili bolmaydu;

Keqidiki ǝayibanə alaməttək u həydiwetilidu.

⁹ Uni kərgən kəz ikkinqi uni kərməydu,

Uning turojan jayi uni qayta uqratmaydu.

¹⁰ Uning oqulliri miskinlərgə xəpkət kilixkə məjburlinidu;

Xuningdək u hətta ǝz kəli bilən bayliqlirini qayturup beridu.

¹¹ Uning ustihanliri yaxliq maǝduriəya tolojan bolsimu,

Biraq uning maǝduri uning bilən billə topa-qangda yetip qalidu.

¹² Gərqə rəzillik uning aǝzida tatliq tetiojan bolsimu,

U uni til astioəya yoxurojan bolsimu,

¹³ U uni yutkusi kəlməy mehrini üzəlmisimu,

U uni aǝzida qaldursimu. □

¹⁴ Biraq uning kərnidiki tamiki ǝzgirip,

Kobra yilanning zəhərigə aylinidu.

¹⁵ U bayliqlarni yutuwetidu, biraq ularni yanduridu;

Huda ularni axkəzinidin qikiriwetidu.

¹⁶ U kobra yilanning zəhəri xoraydu,

Qar yilanning nəxtiri uni ǝltüridu.

¹⁷ U qaytidin erik-ǝstənglərgə həwəs bilən kəriyalmaydu,

Bal wə serik may bilən akidiojan dəryalardin huzurlinalmaydu.

¹⁸ U erixkənni yutalmay qayturidu,

Tijarət kiləjan paydisidin u heq huzurlinalmaydu.

¹⁹ Qünki u miskinlərni ezip, ularni taxliwətkən;

U ǝzi salmiojan ǝyni igiliwəlojan.

²⁰ U aqkəzlüktin əsla zerikməydu,

U arzuliojan nərsiliridin heqkəysisini saklap qalalmaydu. □

²¹ Uningəya yutuwaləyudək heq nərsə qalalmaydu,

Xunga uning bayaxatliki mənggülik bolmaydu.

²² Uning tokkuzi təl boləanda, tuyuksiz kisiqlilikəya uqraydu;

Hərbir ǝzilgüqining kəli uningəya qarxi qikidu.

²³ U kərsikini toyəyuziwatkinida,

Huda dəhşətlik ǝəzipini uningəya qüxüridu;

U ǝizaliniwatqanda ǝəzipini uning üstigə yaǝduridu.

■ 20:5 Zəb. 37:35,36 □ 20:13 «U uni yutkusi kəlməy mehrini üzəlmisimu,...» — ibraniiy tilida «uni ayap mehrini üzəlmisimu». Demək, aǝzida qalduriwərməkqi bolidu. «U uni , yəni rəzillikni aǝzida qaldursimu...» — Zofarning bu bayani intayin zəhərhəndilikəya tolojan bolup, bu səzlər xühhisizki, Ayupni biwasitə ǝyibləx üqün qaritilidu; u: «rəzillik aǝzida tatliq tetiojan» wə «uni til astioəya yoxurojan», həm 20-ayəttiki «Miskinlərni ezip, ularni taxliwətkən», «ǝzi salmiojan bir ǝyni ǝzi igiliwəlojan» dəp təswirliğan kixi dəl Ayuptin baxkə kixi əməs idi. □ 20:20 «U aqkəzlüktin əsla zerikməydu» — ibraniiy tilida: «Uning axkəzini heq hatirjəmlikni bilməydu». Oqurmənlər 22-24-ayətlərnin baxkə hil tərjimilirini uqritixi mumkin.

24 U tømür qoraldin keçip qutulsimu,
Biraq mis okya uni sanjiydu.

25 Tægkən ok kəynidin tartip qikiriwelginidə,
Yaltirak ok uqi ottin qikiriwelginidə,
Wəhimilər uni basidu. □

26 Zulmət karangövlük uning bayliqlirini yutuwetixkə təyyar turidu,
Insan püwlimigən ot uni yutuwalidu,
Uning qedirida kəlip qaloqanlirinimu yutuwetidu. □

27 Asmanlar uning kəbihlikini axkarilaydu;
Yər-zeminmu uningöja qarxi qozoqilidu.

28 Uning mal-dunyasi elip ketilidu,

Hudaning qəzəpplik künidə kəlkün uloqiyip öy-bisatini oqulitidu. □

29 Hudaning rəzil adəmgə bəlgiligən nesiwisi mana xundaktur,
Bu Huda uningöja bekitkən mirastur». □

21

Ayup yənə söz qilidu — Hudaning jahanni idarə qilixi

1 Ayup jawabən mundaq dedi: —

2 «Gəplirimgə kulak selinglar,

Bu silərnəng mənə bərgən «təsəlliliringlar»ning ornida bolsun!

3 Söz qiliximöja yol qoysanglar;

Söz kılöjnimdin keyin, yənə mazaq kiliweringlar!

4 Mening xikayitim bolsa, insanöja karitiliwatamdu?

Rohim kandaqmu bitaqət bolmisun?

5 Manga obdan qaranglarqu? Silər qoqum həyran qalisilər,

Qolunglar bilən aqzinglarni etiwalisilər.

6 Mən bu ixlar üstidə oylansamla, wəhimigə qəmimən,

Pütün ətlirimni titrək basidu. □

7 Nemixka yamanlar yaxiweridu,

Uzun ömür kəridu,

Hətta zor küq-hoqukluk bolidu? ■

8 Ularning nəsli öz aldidə,

□ 20:25 «Yaltirak ok uqi ottin qikiriwelginidə, wəhimilər uni basidu» — Zofar yaman adəmlərnəng kəlgüsidiki azablıridin bək huzurlinidoqandək qilatti. □ 20:26 «Insan püwlimigən ot» — Hudaning Özining otini kərsətsə kerək. □ 20:28 «Uning mal-dunyasi elip ketilidu» — yaki «Kəlkün eyini ekutip ketidu». □ 20:29 «Hudaning rəzil adəmgə bəlgiligən nesiwisi mana xundaktur, bu Huda uningöja bekitkən mirastur» — Zofarning bayanlıri qəmləxtürülginidə, u degən «rəzil adəm» əməliyəttə tət-bəx pütünləy baxqa-baxqa yol bilən elgən!

□ 21:6 «Mən bu ixlar üstidə oylansamla, wəhimigə qəmimən, pütün ətlirimni titrək basidu» — Ayupning bundaq qorqup ketixi uning təwəndiki sözliri bilən qüxəndürüldü. Ayup taki ezini palakət baskanöja kədər Hudani Həmmigə Qadir, pütünləy adil həm pütünləy məhriban dəp ixinip kəlgənidi. Biraq u əmdilikdə baxqa bir qorqunqluk ehtimalliqqa yüzlinixkə məjbur boluwatatti. Huda rastinla adalətik, rastinla yaxximu? Jahandiki bəzi əhwallar buningöja tətür guwahliq beriwatqandək qilatti. Yaman adəmlər beyip kitiwatidu, durus adəmlər eziliwatidu. Huda bu ixlaröja pisənt qilmamdu? U əslidə təsəwwur qilmioqan bu ehtimalliqlar uni hazir intayin qorqitiwatatti. ■ 21:7 Zəb. 17:9-12; 73:12; Yər. 12:1; Həb. 1:16

Pərzəntliri kəz aldida məzmut əsиду,□

⁹ Ularning əyliri wəhimidin aman turidu,
Təngrining tayiqi ularning üstigə təgməydu.

¹⁰ Ularning kaliliri jüplənsə uruqlimay qalmaydu,
İniki mozaylaydu,
Moziyinimu taxlimaydu.

¹¹ *Rəzillər* kiçik balilirini qoy padisidək talaşa çikiriweridu,
Ularınq pərzəntliri taqlap-səkrəp ussul oynap yürüdü.

¹² Ular dəp həm qiltarəşa təngkəx kılıdu,
Ular nəyning əwazidin xadlinidu.

¹³ Ular künlirini awatqılıq iqidə ötküzüdü,
Andin kəzni yumup aqquqıla təhtisaraşa quxüp ketidu.□

¹⁴ Həm ular Təngriyə: «Bizdin neri bol,
Bizning yollirig bilən tonuxkimiz yoktur!» — dəydu,■

¹⁵ — «Həmmigə Qadirning hizmitidə boluxning ərzigüdək nəri bardu?
Uningəşa dua kilsək bizgə nemə payda bolsun?!».■

¹⁶ Qaranglar, ularning bəhti öz kolidə əməsmü?
Biraq yamanlarınq nəsihəti məndin neri bolsun!□ ■

¹⁷ Yamanlarınq qirişi kəncə kətim əqıdu?
Uların əzlırigə layıq külpət basamdu?
Huda əzəzipidin ularəşa dərdlərnı bəlüp bərəmdu?■

¹⁸ Ular xamal aldidiki engizəşa ohxax,
Qara quyun uqurup ketidioşan pahaləşa ohxaxla yoqamdu?
¹⁹ Təngri uning kəbihlikini baliliriəşa quxürüxkə qalduramdu?
Huda bu jazani uning əzigə bərsun, uning əzi buni tetisun!

²⁰ Əzining həlakitini öz kəzi bilən kərsun;
Əzi Həmmigə Qadirning kəhrini tetisun!□

²¹ Qünki uning bəkitilgən yıl-aylıri tügigəndin keyin,
U kəndakmu yənə öz əydikiliridin huzur-hələwət alalisun?

²² Təngri kattılarning üstidinmu həküm kıləşandin keyin,
Uningəşa bilim əğitələydişan adəm barmıdır?!□ ■

²³ Birsı saq-salamət, pütünləy qəm-əndixsiz, azadiliklə yilliri toxqanda
əlıdu;

²⁴ Bəkinlıri süt bilən semiz bolıdu,
Ustihanlırining yılıki heli nəm turıdu.

□ **21:8** «Ularınq, yəni yamanlarınq nəsli öz aldida, pərzəntliri kəz aldida məzmut əsıdu» — Ayup Zofarning baya kıləşan səzlırini huləsə kılıp, ularəşa rəddiyə berıdu; yamanlar yoqalmaydu, ularning pərzəntliri «Əz baylıqlirini miskinlərgə qayturıdu» əməs, bəlki ular öz aldiəşa rawaj tapıdu. □ **21:13** «Ular künlirini awatqılıq iqidə ötküzüdü, andin kəzni yumup aqquqıla təhtisaraşa quxüp ketıdu» — Ayup bundak yamanlar əmürwəyət azadiliklə yaxıoşandin keyin həq əzablanmay, həq jazalanmay dunyadin ketıdu, dəwatıdu. «Andin kəzni yumup aqquqıla təhtisaraşa quxüp ketıdu» degənnıng baxqa birhıl tərijimisi: «Ular hatırjəmliklə təhtisaraşa quxıdu». ■ **21:14** Ayup 22:17 ■ **21:15** Mis. 5:2; Mal. 3:14 □ **21:16** «Qaranglar, ularning bəhti öz kolidə əməsmü?» — baxqa bir hil tərijimisi: «Qaranglar, ularning awatlıki öz kəli bilən kəlməs» (awatlıki Hudadin kəlgən, deməkqi). ■ **21:16** Ayup 22:18 ■ **21:17** Ayup 20:29; Zəb. 11:5-6 □ **21:20** «Həmmigə Qadirning kəhrini tetisun!» — ibraniy tilidə «Həmmigə Qadirning kəhrini iqsun!». □ **21:22** «kattılar» — ibraniy tilidə «alıylar». Bəkim muxu yərdə pərixtilərnı kərsitixi mumkin. «Uningəşa bilim əğitələydişan adəm barmıdır?!» — Ayup ularning «Yamanlar tezla jazalınıdu» degənlirining natoşırılıkını ispatlıoşanıdi. Biraq u hazır: «Silərnıng bu səzlırlınglarda qıng turıwelıxınglar «Huda bizning pikrimizni anılap andin bu ixlərnı xundak orunıxturuxı kerək» degənlikkə barawər» deməkqi. ■ **21:22** Yəx. 40:13; Rim. 11:34; 1Kor. 2:16

25 Yənə birsi bolsa aqqıq armanda tügəp ketidu;
U heqkandaq rahət-paraət körmigən.

26 Ular bilən billə topa-çangda təng yatidu,
Kurutlar ularoşa çaplixidu.■

27 — Mana, silərnin nemini oylawatқанliқinglarni,
Meni qarilax niyətlinglarni bilimən.□

28 Qünki silər məndin: «Esilzadining öyi nəgə kətkən?
Rəzillərnin turoşan qədirliri nədidur?» dəp sorawatisilər.□

29 Silər yoluqıldardin xuni sorimidinglarmu?
Ularning xu bayanlirioşa kəngül qoymidinglarmu?□

30 Demək, «Yaman adəm palakət künidin saқlinip қalidu,
Ular oşəzəp künidin қutulup қalidu!» — dəydu.■

31 Kim *rəzilning* tutқан yolini yüz turanə əyibləydu?
Kim uningəşa öz қilmixi үqün tegixlik jazasını yegüzidu?

32 Əksiqə, u həywət bilən yərliқigə kətürüp mengilidu,
Uning kəbrisi kəzət astida turidu.

33 Jiloşining qalmiliri uningəşa tatliқ bilinidu;
Uning aldidimu sansiz adəmlər kətkəndək,
Uning kəynidinmu barliқ adəmlər əgixip baridu.

34 Silər nemixқа manga қuruk gəp bilən təsəlli bərməқqi?
Silərnin jawabliringlarda pəқət sahtiliқla tepilidu! □

22

Elifaz yənə sөz қilidu: — •••• Hata pərazlər — Ayupқа қaritiloşan hujumlar

1 Andin Temanliқ Elifaz mundaқ dedi: —

2 Adəm Hudaşoşa қandaқmu payda kəltürəlisun?

Dana adəmlərmu Uningəşa nemə payda kəltürəlisun?

3 Sən həққaniy bolsangmu, Həmmigə Qadiroşa nemə bəhrə berəleytting?

■ 21:26 Ayup 17:14 □ 21:27 «... silərnin nemini oylawatқанliқinglarni, meni qarilax niyətlinglarni bilimən» — dostlirining sөzlirining kəpinqisi daritma gəp; biraq, heli roxənki, bu yərdə Ayupқа қaritip hujum қilinidu. □ 21:28 «Silər məndin: «Esilzadining öyi nəgə kətkən?» dəp sorawatisilər» — ularning muxu «esilzadə» degini, xübşisizki, Ayupni kərsitidu. «Silər məndin: «... Rəzillərnin turoşan qədirliri nədidur?» dəp sorawatisilər» — Ayup yənə muxu yərdə: Silərnin bu soalliringlar meni daritip kərsitidoşanliқini bilimən, dəwatidu. □ 21:29 «Silər yoluqıldardin xuni sorimidinglarmu?» — Zofar: «İplaslarning huxalliқi birdəmliktur», xundaқla bu ix «yər yüzidə Adəm'atimiz apiridə bolojandin beri» həmma adəmgə ayan — degən. Biraқ Ayup yirak yurtlaroşa berip kəlgənlərnin bayanliri baxқиqə, dəydu.

■ 21:30 Pənd. 16:4 □ 21:34 «Silər nemixқа manga қuruk gəp bilən təsəlli bərməқqi? Silər yoluqıldardin xuni sorimidinglarmu?» — oқurmənlər bayқisunki, Ayupning үq dosti awwal səl eşir-besiqraq sөz қilidu, andin gəp қiloşanseri aqqıq həм təlwəlik bilən sөzləydu; Ayup bolsa awwal intayin təlwilərqə wə jiddiyliқta sөz қiloşan bolsimu, lekin uning sөzliri baroşanseri təmkin bolidu.

Yolliring əyibsiz boləqan təkdiirdimu, sən Uningəqə nemə oqəniymətlərnəni elip kelələysən?□

⁴ Uning seni əyibləydiəqanliqi,

Wə Uning sanga xikayətlər yətküzidiəqini sening ihlasmən boləqining üqünmu-ya?

⁵ Sening rəzilliking zor əməsmu?

Sening gunəhliring həsabsiz əməsmu?

⁶ Sən kərindaxliringdin səwəbsiz kepillik aləqansən;

Sən yalangtūxlərnəni kiyim-keqəkliridin məhrum kiliwətkənsən.■

⁷ Həlsizlanəqanlarəqə su bərmiding,

Aq qələqanlarəqə axnimu ayap bərmiding,

⁸ Gərqə sən yər-zeminlik boləqan qəli uzun adəm bolsangmu,

Yər-zemin tutup hərmətinip kəlgən adəm bolsangmu,

⁹ Sən tul hotunlarnimu kuruq qəl yanduroqansən,

Yetim-yesirlarning qəlinimu yanjitiwətkənsən.□

¹⁰ Mana xu səwəbtin ətrapingda tuzaqkər yatidu,

Uxtumtut pəyda boləqan wəhənimu seni basidu.

¹¹ Xu səwəbtinmu seni karangəqululuk besip kərəlməs kildi,

Bir kəlkün kelip seni oqərk kildi.

¹² Təngri ərxalaning qəkkisida turidu əməsmu?

Əng egiz yultuzlarning nəkədər aliy ikənlikigə qarap baq!

¹³ Birəq sən: «Təngri nemini bilidu?

U rast xunqə zulmət karangəqululukta birnemini pərk etələmdu?!» dəwətisən.

¹⁴ Yənə: «Kəyuk bulutlar uni tosiwalidu,

Xunga U pələk üstidə aylinip mangəqinida bizni kərməydu!» — dəysən.

¹⁵ Yaman adəmlər mangəqan kona yolni sənmu tutiwerəmsən?

¹⁶ Ular waqti toxmay turupla elip ketilgən,

Ularıning ulliri kəlkün tərpidin ekətilip ketilgən.□

¹⁷ Ular Təngriqə: «Bizdin neri boll?»

Həmmigə Kədir bizni nemə kılalisun?» — dəytti.■

¹⁸ Birəq ularning əylirini esil nərsilər bilən tolduroqan dəl Uning Əzidur,

Mən bolsam yamanlarning nəsihətidin yiraqlaxqanmən!□ ■

¹⁹ Həkkəniylar ularning bərbar boləqanliqini kərüp xadlinidu;

Bigunəhlər ularni mazək kilip: — ■

²⁰ «Bizgə qarxi qikkuqılar xühhisiz wəyran bolidu,

Ot ularning bayliqlirini yutuwətməmdu?» — dəydu.

²¹ Xunga Hudaəqə boysunup Uni tonusang,

□ 22:3 «... Yolliring əyibsiz boləqan təkdiirdimu, sən uningəqə nemə oqəniymətlərnəni elip kelələysən?» — 1-bab, 8-ayəttə, Hudaning Ayuptin aləqan rəzilliqi, hursənliki nahəyiti rəxən bayan kılınidu. Yənə kelip, Təwratning «Yarilitix» degən qismida biz Hudaning insanlarning gunəhliri tūpəylidin boləqan intayin azablinidiəqanliqi toqrisida həwərdar bolimiz. Xunga Elifazning 2-ayət wə 3-ayəttiki bu səzliyrining tolimu hata ikənlikini biliximiz lazim. ■ 22:6 Mis.

22:26, 27; Kəan. 24:6, 10-13 □ 22:9 «Sən ... yetim-yesirlarning qəlinimu yanjitiwətkənsən» — xuni qongqur qūxiniximiz kerəkki, Elifazning bu xikayətləri pütünləy asassizdur. □ 22:16 «Ular waqti toxmay turupla ..., ularning ulliri kəlkün tərpidin ekətilip ketilgən» — bu yərdə Nuh pəyqəmbərning dəwridə topan ekətip kətkən rəzil adəmlər kərtilgən boluxi məmkin. ■ 22:17 Ayup 21:14 □ 22:18 «Ularıning əylirini esil nərsilər bilən tolduroqan dəl uning əzidur» — Elifaz muxu yərdə Ayupning «Yamanlar bəzidə beyip awatlixidu» degən pikrining toqirilikini azraq qəbul kıləqandək kıləqini bilən yənəla: «Yamanlar tez bərbar bolidu» dəydu. ■ 22:18 Ayup

21:16 ■ 22:19 Zəb. 107:42

Xu qashdila sən aman bolisən;
Xuning bilən sanga amət kelidu.

22 Uning aozidini kəlgən nəsihətnimu qobul qil,
Uning sozlarini kənglūnggə pūkūp koy. □

23 Sən Həmmigə Qadirning yenioa qaytip kəlsəng, muqərrərki,
Kaytidin quruluq qikalaysən;

Əgər sən kəbihlikni qedirilingdin yiraklaxtursang, ■

24 Əgər sən altunungni topa-qang üstigə taxliyalisang,
Ofirdiki altunungni xiddətlik ekinning taxlirioa qoxuwətsəng, □

25 Undakta Həmmigə Qadirning Əzi sanga altun bolidu.
Sening üqün sərhil kümüxmu bolidu.

26 U qashda sən Həmmigə Qairdin soeyünisən,
Yüzüngni Təngrigə qarap kətürələysən.

27 Sən Uningoə dua qilsang, U kulak salidu,
Xundakla sənmu iqkən kəsəmliringgə əməl kilisən.

28 Sən qarar qiləjan ix əməlgə axidu,
Yolliring üstigə nur quxidu.

29 Adəmlər pəs kilinəqanda, sən ularoə: «Ornunglardin turunglar!»
dəysən,

Xuning bilən *Huda* qirayi sunəanlarni kutkuzidu. ■

30 U hətta gunahı bar adəmnimu kutkuzidu,
U kolungdiki halallıktin kutkuzulidu. □

23

Ayup javab beridu — Ixənq-etikaadning guman bilən boləjan kuxiri

1 Ayup javabən undak dedi: —

2 «Bügünmu xikayitim aqqıktur;
Uning meni baskan kəli aħ-zarlırimdinmu eoirdur. □

3 Aħ, Uni nədin tapalaydioəjanlikimni bilgən bolsam'idi,
Undakta Uning olturidioəjan jayioa barar idim!

4 Xunda mən Uning aldidə dəwayimni bayan qilattim,
Aozimni munazirilər bilən toldurattim,

5 Mən Uning mənə bərməkqi boləjan javabini bilələyttim,
Uning mənə nemini deməkqi boləjanlikini quxinələyttim.

6 U mənə qarxi turup zor küqi bilən mening bilən talixamti?
Yaq! U qokum mənə kulak salatti.

□ **22:22** « *Hudaning* aozidini kəlgən nəsihətnimu qobul qil,...» — Elifaz özining baya degən gəplirini «Hudaning aozidini kəlgən nəsihət» dəp qarisa kerək. ■ **22:23** Ayup 8:5, 6 □ **22:24**

«*Əgər sən ... Ofirdiki altunungni xiddətlik ekinning taxlirioa qoxuwətsəng*» — Elifaz bəkim Ayupni altunlaroə intayin aq kəz adəm dəp qaraydu. Uning bu sozlarining nuroəun adəmlərgə payda yətküzələydiəini bilən, Ayup aq kəz adəm bolmioəqəqə, uningə heq yərdə bərməydu. Bu ayəttə deyilgən «Ofirdiki altun» nəhayiti esil bir hil altunni kərsitidu. ■ **22:29** Pənd. 29:23 □ **22:30** «*U hətta gunahı bar adəmnimu kutkuzidu, u kolungdiki halallıktin kutkuzulidu*» — kizik ix xuki, Elifazning əzi ahirdə Ayupning duasi arkilik kutkuzulidu (42-bab).

□ **23:2** «*Bügünmu xikayitim aqqıktur*» — bu ayəttiki «bügün» degən soz Ayupning dostliri bilən boləjan munazirilirining birnəqəqə kün dawamlaxkanliqioə ispat bolidu. Elifaz 22-bab, 29-ayəttə «Huda qirayi sunəanlarni kutkuzidu» degənidi. Ayup yənə bu yərdə Elifaz eytəkan «Xikayət (ərz)» degən sozini kəstən ixlitip özini «qirayi sunəanlardin» əməslikini kərsətməkqi boləjan boluxi mumkin.

7 Uning huzurida həkkanıy bir adəm uning bilən dəwalixalaytti; Xundak bolsa, mən öz Sotqim aldida mənnggügiqə aqlanoqan bolattim.

8 Əpsus, mən aloqə qarap mangsammu, lekin U u yərdə yok; Käynimgə yansammu, Uning sayisinimu kərəlməymən. □

9 U sol tərəptə ix kilıwatqanda, mən Uni baykiyalmaymən; U ong tərəptə yoxurunıqanda, mən Uni kərəlməymən. □

10 Birak U mening mangidiqan yolumni bilip turidu; U meni tawliqandin keyin, altundək sap bolimən. □

11 Mening putlirim uning kədəmlirigə qing əgəxkən; Uning yolini qing tutup, heq qətnimidim. ■

12 Mən yənə Uning ləwlrining buyrukidin bax tartmidim; Mən Uning aozidiki sözlərni öz kəngüldikilirimdin kimmətlik bilip kədirlep kəldim. □

13 Birak Uning bolsa birla muddiasi bardur, kimmu Uni yolidin buruyal-isun?

U kənglidə nemini arzu kilıqan bolsa, xuni kilidu. ■

14 Qünki U manga nemini iradə kilıqan bolsa, xuni bərheq wujudka qikiridu;

Mana muxu hildiki ixlar Uningda yənə nuroqundur.

15 Xunga mən Uning aldida dəkkə-dükkigə quximan; Bularni oyli samla, mən Uningdin korqup ketimən. □

16 Qünki Təngri kənglümni ajiz kilıqan, Həmmigə Kadir meni sarasimigə salidu.

17 Halbuki, mən karangoquluk iqidə ujukturulmidim, Wə yaki yüzümni oriwalıqan zulmət-karangoqulukkimu heq süküt kilmidim. □

24

Miskinlik wə jinayət

□ 23:8 «Əpsus, mən aloqə qarap mangsammu, lekin U u yərdə yok; käynimgə yansammu, Uning sayisinimu kərəlməymən» — yənə birhil tərjimisi: «Birik mən xərkkə mangimən, lekin U u yərdə yok; qərbkə yansammu, Uning sayisinimu kərəlməymən». □ 23:9 «U sol tərəptə ... U ong tərəptə yoxurunıqanda, mən Uni kərəlməymən» — Ayup öz əhwalidin Hudaning yaxlilikliridin heqqandak ispat kərəlməydu wə Hudaning hazır uningə nisbətən nemini kilıwatqanlıqini heq bilməydu.

□ 23:10 «Birik U mening mangidiqan yolumni bilip turidu» — bu ayətning birinqi kismining yənə bir hil tərjimisi: «U (Huda) Özining manga bolıqan yolini bilidu». Xübhısizki, Ayupning bundak degini yənıla uning etikadining əng parlak bayanliridin biri hesablınidu. Biz yənıla uningə qayil bolmay turalmaymiz. ■ 23:11 Ayup 31:4-8 □ 23:12 «...Uning aozidiki sözlərni öz kəngüldikilirimdin kimmətlik bilip...»

— yaki «...Uning aozidiki sözlərni öz nəpsimdin kimmətlik bilip...». ■ 23:13 Zəb. 33:9; 115:3; 135:6 □ 23:15 «Bularni , yəni 14-ayəttiki «muxu hildiki ixlar»ni oyli samla, mən Uningdin korqup ketidu? 14-ayəttə u Huda uning üqün bekitilgən ixlar (yəni uning hazır tartıwatqan azab-oqubətlər) toqrisida söz kilıqandin keyin, u: «Uningda nuroqunlıqan muxundak ixlar bardur» dəydu — demək, u: «Mening haziroqıqə tartqan azablırimdin yənə nuroqun «muxundak ixlar» aldında barmikin?» dəp intayin kıynilidu. □ 23:17 «Halbuki, mən karangoquluk iqidə ujukturulmidim, wə yaki yüzümni oriwalıqan zulmət-karangoqulukkimu heq süküt kilmidim» — bu ayətning əsli təkistinı quxinix səl təs. Yənə bir hil tərjimisi: «Qünki mən karangoquluk qüxkəndə jandin üzülmiginim bilən, U mening yüzümni zulmət-karangoquluktin koqıdap kutkuzmıqan».

- 1 — Nemixka Həmmigə Qadir *soraq* künlirini bəkitməydu?
Nemixka Uni tonuqanlar Uning xu künlirini bikardin-bikar kütidu?
- 2 Mana, adəmlər pasil kılinoqan taxlarni yetkiwetidu;
Ular zorawanlıq bilən baxqılarning padilirini bulap-talap əzliri *oquq-axkara* bakıdu; □ ■
- 3 Ular yetim-yesirlarning exikini bulap həydəp ketidu;
Ular tul hotunning kalisini kepillik üçün eliwalidu. □
- 4 Ular miskinlərnı yoldin neri ittiriwetidu;
Xuning bilən zemindiki ezilgənlərnıng həmmisi məküxüwalidu. ■
- 5 Mana, ular dəxt-bayawanlardiki yawayi exəklərdək,
Tang səhərdə olja izdəx «hizmiti»gə qıqıdu;
Janggal ular wə ularning baliliri üçün yeməklik təminləydu. □
- 6 Ular yamanning *kaliliri* üçün dalada ot-qəp orıdu,
Uning üçün axqan-taxqan üzümlirini teriydu; □
- 7 Ular keqini kiyimsiz yalang ötküzidu,
Soquqta bolsa yepinoqudək kiyimi yoktur.
- 8 Ular taqqa yaqқан yamouurlar bilən süzmə bolup ketidu,
Panahsizlikidin taxni kuqaklıxidu.
- 9 Adəmlər atisiz balilarnı əmqəktin bulap ketidu,
Ular miskinlərdin *bowaqlarnı* kepillikkə alidu. □
- 10 *Miskinlər* bolsa kiyimsiz, yeling ötidu,
Baxqılar üçün buqday baqlirini kətürsimu, yənıla aq qalidu; ■
- 11 Ular baxqılarning öyidə zəytunlarnı qəyləp yaq qıqaroqan bolsimu,
Höylilirida xarab kəlqikini qəyligən bolsimu,
Yənıla usuzlukta qalidu. ■
- 12 Xəhərdin adəmlərnıng aq-zərliri qıqip turidu,
Kiliq yegənlərnıng janlıri nalə-pəryad kətüridu;
Biraq Təngri heqkimning iplaslikini əyibliməydu. □
- 13 — Nurqa qarxi isyan kətüridoqanlarmu bar;
Ular nurning yollirini bilməydu,
Uning tərakiliridə turmaydu.
- 14 Qatil tang nuri kelixi bilən ornidin turup,
Kəmbəoqəllər wə miskinlərnı öltüridu;
Keqidə u oqridək yüridu. □ ■

□ **24:2 «Mana, adəmlər pasil kılinoqan taxlarni yetkiwetidu»** — muxu bab 1-12-ayəttiki «adəmlər» bəlkim qel-bayawanda turuwatqan miskin jinayətgilərnı kərsitidu (bolupmu 5-12-ayətlərnı körüng). «...**taxlarni yetkiwetidu»** — yaki «taxlarni yetkəp ketidu». ■ **24:2** Qan. 19:14; 27:17; Pənd. 22:28; 23:10 □ **24:3 «Ular tul hotunning kalisini kepillik üçün eliwalidu»** — bu kalisi bəlkim həm süt üçün həm yər həydəx üçünmu ixtililidu. ■ **24:4** Pənd. 28:28 □ **24:5 «...ular dəxt-bayawanlardiki yawayi exəklərdək,...»** — bu yaman adəmlər xəhər-yezilərdin həydiwetilgən bolup, dəxt-bayawanda jan bəxıxtin baxqa amali yok idi. □ **24:6 «Ular yamanning kaliliri üçün dalada ot-qəp orıdu, uning üçün axqan-taxqan üzümlirini teriydu»** — roxənki, yər igisi boluqan muxu rəzil adəm bu «qüprəndilər»gə öz axlıq həsulini elixta yaki üzüm həsulini üzuxtə heq ixənməydu. □ **24:9 «Ular miskinlərdin bowaqlarnı kepillikkə alidu»** — yaki «Ular miskinlərdin kepillik alidu». ■ **24:10** Law. 19:13 ■ **24:11** Qan. 25:4; Yaq. 5:4 □ **24:12 «... Biraq Təngri heqkimning iplaslikini əyibliməydu»** — keyin Ayup bu sezidin həm muxuningə ohxax baxqa sezliridin towa kılıp: «Nəsihətni tuturuqisiz səzlər bilən hirələxtürgən kim?» dəp sezidin yanidu (42-bab). Biraq bu bəbtiki 1-12-ayətlərdin roxən qüxinimizki, u mundaq kixilərnıng, hətta uningdin yiraq turoqan ezilgüqələrnıng əhwalioqə iqini aqritip kəngül bələtti. □ **24:14 «Qatil tang nuri kelixi bilən ornidin turup, kəmbəoqəllər wə miskinlərnı öltüridu»** — bəlkim tang səhərdiki oquwalıqın həm kixining bihəstəlikidin paydilinip yoxurun zərbə kılıp bulap-talaydu. ■ **24:14** Zəb. 10:8, 9

¹⁵ Zinahormu «Meni heq көz көrməydu» dəp zawal waqtini күtidu, Baxkilar meni tonumisun dəp ayalning qümbilini yüzigə tartıwalıdu.■

¹⁶ Karangoşulukta *oşqirilar* öyning tamlirini kolap texıdu; Kündüzdə ular özlirini öz öyigə qamar qoyıdu; Ular nurni tonumaydu.■

¹⁷ Ular üqün tang səhər ölüm sayısidək tuyulıdu; Ular qap-qarangoşulukning wəhimilirini dost tutıdu.□

¹⁸ Ular sularning yüzidiki көpüklərdək yoqap kətsun! Ularning yer-zemındiki nesıwısi lənət kılınoşankı, Xunga ulardın heqkim üzümzarlıqqa yənə mangmisun!□

¹⁹ Kuroşaqkılık həm tomuz ıssıq qar sulirınımu yəp tügıtidu; Tähtısaramu ohxaxla gunah kılınanlarnı yəp tügətsun!

²⁰ Uni, tuşqan anısimu untusun! Kurt xəlgəylirini ekıtıp uni yesun! Əskə heq elınmısun!

Xuning bilən həqqanıysızlık dərəhtək kesılsun!□

²¹ U balısi yoq tuşmaslardın olja alıdu, U tul hotunlaroşımu heq xəpkət kərsətməydu.

²² Bıraş *Huda* Öz kudriti bilən mundaq küq-hoşuqı barlarning *künını* uzartıdu;

Ular hətta həyatıdın ümıdsızlənısimu qaytıdın ornıdın turıdu.□

²³ *Huda* yənıla ularnı amanlıkta muşımlaxturıdu, Xunga ular hatırjəm bolıdu;

U ularning yollirını közdə tutqan əməsmu?□

²⁴ Ularning mərtıwısi bırdəmlik östürülıdu, Andın ular yoq bolıdu;

Ular onda qaldurulıdu, andın baxqa adəmlərgə ohxaxla yışıp elıp ketılıdu;

Ular pəşətlə pıxqan sərhıl buşday baxaklırıdək kesılıp ketıdu.□

²⁵ Bu ıxlar mundaq bolmısa, keni kim meni yaloşanqı dəp ıspatlıyalaydu. Menıng gəplırımı kim quruk gəp deyələydu?».

25

Bıldad yənə səzləydu — Hudaning uluoşluşı

■ **24:15** Zəb. 10:10-11; Pənd. 7:8, 9 ■ **24:16** Ayup 38:15; Yh. 3:20 □ **24:17** «Ular üqün tang səhər ölüm sayısidək tuyulıdu» — yaşı «Tang səhər ular üqün qap-qarangoşuluk bolıdu».

□ **24:18** «Ular sularning yüzidiki көpüklərdək yoqap kətsun!» — 18-20-ayətlərdıki peıllarnı buyruk xəklıde yaşı kəlgüsü zaman xəklıde tərjıme kılıxqa bolıdu. Xunga -18-20-ayətlərnıng baxqa bırhıl tərjımsı: «Ular sularning yüzidiki көpüklərdək yoqap ketıdu; ularning yer-zemındıki nesıwısi lənət kılınoşan, xuning bilən ulardın heqkim üzümzarlıqqa yənə mangmaydu... qatarlık» bolıdu. Bıraş bız tərjımımsıznı aldı-kəynıdıkı ayətlərgə maslaxturup alduq. □ **24:20** «**Kurt xəlgəylirını ekıtıp uni yesun!**» — yaşı: «Kurt unıng jorısı bolsun!». □ **24:22** «...Ular hətta həyatıdın ümıdsızlənısimu qaytıdın ornıdın turıdu» — bu ayəttıkı əslı tekıstnı qüxınıx səl təs. Baxqa hıl tərjımılrı uşrıxı mumkın. □ **24:23** «U ularning yollirını közdə tutqanı bilən ularnı alaşıde jazalımaydıoşanlıkını, bəlki ularnı adəttıkıdeک ölüm künıgə saşlaydıoşanlıkını kərsətməşkı boluxı mumkın. □ **24:24** «Ular , yəni yamanlar pəşətlə pıxqan sərhıl buşday baxaklırıdək kesılıp ketıdu» — Ayup yənıla, yamanlarning heq jazalanmay həyatnıng pəyzını sürüp andın pıxqan sərhıl buşdaydək heq azablanmay bu dunyadın ketıdıoşanlıkını kərsətsə kerək.

- 1 Xuhalik Bildad jawabən mundak dedi: —
 2 «Uningda həkümranlik həm həywət bardur;
 U asmanlarning kəridiki ixlarnimu tərtpkə salidu.□
 3 Uning qoxunlirini sanap tügətkili bolamdu?
 Uning nuri kimning üstigə qūxməy qalar?
 4 Əmdi insan balisi kandaqmu Təngrining aldida həkkanıy bolalisun?
 Ayal zatidin tuquloqanlar kandaqmu pak bolalisun?■
 5 Mana, Uning nəziridə hətta ayu yoruk bolmioqan yərdə,
 Yultuzlarmu pak bolmioqan yərdə,■
 6 Kurt bolqan insan,
 Sazang bolqan adəm balisi *uning aldida* kandaq bolar?». □ ■

26

Ayupning ahirki səzliri — Bildadni əyibləx

- 1 Ayup *Bildadka* jawabən mundak dedi: —
 2 «Maqədsiz kixigə kaltis yardəmləni beriwəttinq!
 Biləkliri küqsiz adəmnı karamət kutkuzuwəttinq!
 3 Əqli yok kixigə kaltis nəsihətləni kiliwəttinq!
 Wə uningəqə alamət bilimləni namayan kiliwəttinq!
 4 Sən zadi kimning məditi bilən bu səzləni qilding?
 Səndin qikiwatqini kimning rohi?»

Hudaning uluqluqi — Ayupning bayani

- 5 — «Ərwahlar, yəni su astidikilər,
 Xundakla u yərdə barlik turuwatqanlar tolojinip ketidu;
 6 Bərħək, *Hudaning* aldida təhtisaramu yepinqsiz kərunidu,
 Həlakətningmu yapquqi yoktur.■
 7 U *yərninq ximaliy kutupini* aləm boxlukıqə sozoqan,
 U yər *xarini* boxluk iqidə muəllək qiloqan;□ ■
 8 U sularnı koyuk bulutliri iqigə yioqıdu,
 Bulut ularning eqiirliki bilənmü yirtilip kətməydu.
 9 U ayninq yüzini yapıdu,
 U bulutliri bilən uni tosidu.□ ■
 10 U sularning üstigə qəmbər sizip koyoqan,

□ 25:2 «U asmanlarning kəridiki ixlarnimu tərtpkə salidu» — Bildadning bu səzliri bəlkim Xəytanning əslidə Hudaqə qarxilik kilip ərxət isyan kötürgənlikini, andin Hudaning Xəytanni ərxetin həydiwetip, ərxətiki ixlarnı kaytidin tərtpkə költürgənlikini kərsitidu. ■ 25:4 Ayup 4:17, 18, 19; 15:14, 15, 16 ■ 25:5 Ayup 15:15 □ 25:6 «Sazang bolqan adəm balisi uning aldida kandaq bolar?» — dostlirining Ayupqə əng ahiri bərgən jawabi Bildadning bu səzliridur. Uning bayani bək kışka bolup, «yamanlarning aqiwiti» toqrisida gəp qilmaydu, pəkətlə Hudaning uluqlukini səzləydu. Qariqanda ular yənıla Ayupning reallıqqa yüzlinidıqan səzılrıgə jawab tapalmaydu. ■ 25:6 Ayup 4:19; Zəb. 22:6 ■ 26:6 Zəb. 139:8, 11, 12; Pənd. 15:11; İbr. 4:13 □ 26:7 «U yərninq ximaliy kutupini aləm boxlukıqə sozoqan» — İbranıy tilidə: — «U ximaliy tərəplər aləm boxlukıdä sozoqan». Bu İbarıning yərninq ximalını əməs, bəlkı asmanın ximalıdiki tərəplərnı kərsıtıxı mımkingıllıkmı bar. «yər xarı» — əynı tekısttə «yər». Bıraq helı roxənki, Ayup yər-zemınnıng mutlək ayrım turıdıqan bırsım İkanlıkidın toluq həwərdar İdı. ■ 26:7 Zəb. 104:2 □ 26:9 «U ayninq yüzını yapıdu» — yaki «U təhti bolqan ərxnıng yüzını yapıdu». ■ 26:9 Ayup 9:8; Zəb. 104:2, 3

Buning bilən U yorukluk həm karangʻolulukning qe grasini bekitkən. □ ■

¹¹ Asmanlarning tüwrükliri təwrəp ketidu,
Uning əyibini anglapla alakzadə bolup ketidu.

¹² U dengizni kudriti bilən tinqlanduridu;
Əz həkmiti bilən Rahabni parə-parə kilip yanjiwetidu. □ ■

¹³ Uning Rohi bilən asmanlar bezəlgən,
Uning qoli tez qaçqan əjdihani sanjiydu. □ ■

¹⁴ Mana, bu ixlar pəkət uning kılöqanlirining kiçikkinə bir kışmidur, halas;
Uning söz-kalamidin anglawatkinimiz nahayiti pəs bir xiwirlax, halas!
Uning pütkül zor kudritining güldürmamisini bolsa kimmu
qüxinəlisun?!». □

27

Ayupning qaytidin əz həq-səmimiylirini bayan kilixi

¹ Ayup bayanini dawamlaxturup mundaq dedi: —

² «Mening həqkimni tartiwalöqan Təngrining həyati bilən,
Jenimni aqrıtqan Həmmigə Qadirning həqki bilən qəsəm kilimənki, □

³ Tenimdə nəpəs bolsila,

Təngrining bərgən Rohi dimioqimda tursila,

⁴ Ləwlirimdin həqkanıysiz sözlər qıqmaydu,

□ **26:10 «Buning bilən u yorukluk həm karangʻolulukning qe grasini bekitkən»** — ilim-pən jəhəttinmu, bu sözlərnin top-tooıra ikənliki ispatlanöqan. ■ **26:10** Yar. 1:9; Ayup 38:8; Zəb. 33:7; 104:5-9; Pənd. 8:29; Yər. 5:22 □ **26:12 «U dengizni kudriti bilən tinqlanduridu»** — «tinqlanduridu» degənnin iki hil tərjimisi bar: — «tinqlanduridu» yaqi «dolqunlitidu». Biraq «dolqunlitidu» bolsa keyinki ayət bilən maslaxmaydu. «**Rahab**» — «Rahab»ning üç hil mənisi bar. 9-bab, 13-ayəttili izahatni kərüng. Muxu yərdə, xübhəsizki, dengizdiki axu zor, qorqunqluk həywannı kərsitidu, həm xuning bilən bir waqıtta u Xəytanning bir kərünuxidur. Bu ayət bəlkim Xəytanning dəsəptə Hudaəja kərxişik kilip isyan kətürgənlikini, andin Hudaning uni ərxin həydep dengizəja taxlıöqanlıqini kərsitidu, xundaqla əng ahirida uni bitqit kiliwetidiöqanlıqidin bexarət kilidu. 13-ayətni həm izahatinimu kərüng. ■ **26:12** Yəx. 51:15 □ **26:13 «tez qaçqan əjdihə** — yaqi «yoröqilima əjdihə». «**tez qaçqan əjdihə**» — bəlkim yukirikçi «lewiatan»ni (9-izahatni kərüng) yaqi Xəytanning özini kərsitidu. Əgər ikkinçi mənisi tooıra bolsa, bu Təwrattiki «Yaritilix» 3-babtiki bexarət bilən ohxaydu. Demək, ahirda Huda Əz Məsihi arkilik Xəytanni pütünləy məqlub kilidu. Bəzi alimlar: «U Əz qoli bilən «əjdihə yultuz türkümi»ni yasıöqan» dəpmu tərjimə kilidu. ■ **26:13** Zəb. 33:6 □ **26:14 «Bu ixlar pəkət uning kılöqanlirining kiçikkinə bir kışmidur, halas»** — ibraniy tilida «Bu ixlar pəkət uning yollirining əng qetidiki burjiki, halas». «**Uning pütkül zor kudritining güldürmamisini bolsa kimmu qüxinəlisun?!**» — Ayupning bu üç dosti Huda həmmdin uluöj wə alyi bolöqanlıqi üçdin Uningəja yekinlixix mümkin əməs, dəp qaraydu. Biraq Ayup üçdin (gumanlık nuqti inəzərdin əməs, etiқadning nuqti inəziridin sözligən waqıtlarda) Hudaning uluöjluğu Uning insanni paklap Əzığə yekinlaxturux imkanıyitini yaritip beridu. Xunga u Hudaning uluöjlükidin xadlinidu.

□ **27:2 «Mening həqkimni tartiwalöqan Təngrining həyati bilən...»** — Ayupning muxu yərdə: «(Huda) mening həqkimni tartiwalöqan» degini bəlkim Hudaning heq səwəbni kərsətməy uni jazalap, uningdin «adələtkə bolöqan həqki»ni yaqi uning bu ixlar tooırluk «dəwalixix» pursitini «tartiwalöqan»lıqini kərsitidu.

Tilim aldamqilik bilən heq xiwirlimaydu!□

⁵ Silərningkini toqra deyix məndin yiraq tursun!

Jenim qıqқанoға қәдәр durusluқumni özümdin ayrimaymən!

⁶ Adillikimni qing tutuwerimən, uni қoyup bərməymən,
Wijdanim yaxioğan heqbir күnümdə meni əyiblimisun!□

⁷ Mening düxminim rəzillərgə ohxax bolsun,
Manga қarxi qıqқанlar həққaniysiz dəp қaralsun.□

⁸ Qünki Təngri iplas adəmni üzüp taxlıoғanda,
Uning jenini aloғanda,
Uning yənə nemə ümidi қalar?■

⁹ Balayi'apət uni besip qüxkəndə,
Təngri uning nalə-pəryadini anglamdu?■

¹⁰ U Həmmigə Qadirdin sөyünəmdü?
U hərdaim Təngrigə iltija қilalamdu?□

¹¹ Mən Təngrining қolining қiloğanliri toqrisida silərgə məlumat bəre;
Həmmigə Qadirda nemə barlıқini yoxurup yürməymən.

¹² Mana silər alliburun bularni kərup qıqtinglar;
Silər nemixқа axundaқ pütünləy қuruқ hiyalıқ bolup қaldinglar?

¹³ Rəzil adəmlərnin Təngri bekitkən aқiwiti xundaқki,
Zorawanlarning Həmmigə Qadirdin alidoğan nesiwisi xundaқki: —■

¹⁴ Uning baliliri kəpəysə, қiliqlinix üqünla kəpiyidu;

□ 27:4 «Mening həққimni tartiwaloğan Təngrining həyati bilən, jenimni aqrıtқан Həmmigə Qadiring həққи bilən kəsəm қilimənkı, ... ləwlim... tilim aldamqilik bilən heq xiwirlimaydu!» — bu kəsəm (2-4-ayət) bəlkim pütkül Mukəddəs Kitab iqidə əng əjayib, əng oğlita kəsəm hesablinixi mumkin. U Huda həққimni tartiwaloğan həm jenimni aqrıtқан degini bilən, yənilə Hudaning həққidə kəsəm iqudu. Kərunüxtə qong ziddiyət bardək қilsimu, birək uning hərbir sөzining tegidə uning qongқur etiқadi ipadilinin turidu. □ 27:6 «... Wijdanim yaxioğan heqbir күnümdə meni əyiblimisun!» — 5- həm 6-ayəttiki bayanlarning ikki mənisi bar: — birinқidin, məyli yamanlarning yolliri awatlaşқан bolsimu, Ayup durus, diyanətlik boluxқа intilixini hərgiz taxlimaydu; ikkinқidin, uning қarixiqə «Həmmə gunahını Hudaoға etirap қilip towa қilix bilən öz wijdanimoға hiləplik heq ix қalmidi; əgər xundaқ қilmioğan bolsam, yaloğan eytattım» degən idiyisini ipadiləydu. □ 27:7 «Manga қarxi qıqқанlar həққaniysiz dəp қaralsun» — Ayup «Meni həққaniysiz degüqilər (Huda adil bolsa) əzliri həққaniysiz dəp қarilixi kerək» dəp tiləydu. Kona қanunlaroға asasən, birsi baxқа birawoға yaloğandin jinayət qaplısa, yaloğanlıқ ispatlinixi bilən u dəl xu jinayətkə tegixlik jaza bilən jazalinixi kerək idi. Huda Ayupni həққaniy dəp ispatlısa, üq dostining gunahı bar degənlik. Xuning üqün bu sөz həm uning bir tiliki həm dostlırioға boloğan səmimiy aғahlandıruxi bolup қalidu. ■ 27:8 Mat. 16:26; Luқа 12:20 ■ 27:9 Ayup 35:12; Zəb. 18:41; 66:18; 109:7; Pənd. 1:28; 28:9; Yəx. 1:15; 16:12; Yər. 14:12; Əz. 8:18; Mik. 3:4; Yh. 9:31; Yaқ. 4:3 □ 27:10 Rəzil adəm Həmmigə Qadirdin sөyünəmdü? U hərdaim Təngrigə iltija қilalamdu? — Ayupқа nisbətən Hudaning uning qexida hazır boloğanlıқı, uning Huda bilən əlakidə boluxi uning həyatidiki əng bəhtlik ixtur. Bu bayanida u yamanlarda undəк huxallıқning yoқluқini, mundaқlarning Hudaoға iltija қilalmaydioğanlıқini bayқioğanlıқini ayan қilidu. Dıққət қiliximizoға ərziyduki, Ayup nuruqən kətim Hudaoға iltija қilip sөzləydu, baxқilaroға sөz қilixtin tohtap turup Hudaoға biwasitə gəp қilidu. Birək uning üq dosti (həm ahirida sөzligən Elihu) bir qətimmu Hudaoға biwasitə sөzliməydu. ■ 27:13 Ayup 20:29

Uning pərzentlirining neni yetixməydu. □ ■

¹⁵ Uning əzidin keyin qalqan adəmliri ölüm bilən biwasitə dəpnə kılınidu, Buning bilən qalqan tul hotunliri matəm tutmaydu. □ ■

¹⁶ U kümüxləni topa-qangdək yiqip dəwilisimu, Kiyim-keqəkləni laydək kəp yiqisimu,

¹⁷ Bularning həmmisini təyyarlisimu, Biraq kiyimləni həqqaniylar kiyidu; Bigunahlar mu kümüxləni bəlüxidü. ■

¹⁸ Uning yasıqan əyi pərwanining oqozisidək, Üzümzarıng kəzətqisi əzigə salqan kəpidək box bolidu.

¹⁹ U bay bolup yetip dəm alqini bilən, Biraq əng ahırkı kətim keliduki, Kəzini aqkanda, əmdi tügəxtim dəydu. ■

²⁰ Wəhimilər kəlkündək bexioqa kelidu; Kəqtə qara kuyun uni qanggilioqa alidu. □ ■

²¹ Xərk xamili uni uqurup ketidu; Xiddət bilən uni ornidin elip yirəkkə etip taxlaydu. □

²² Boran uni həq ayimay, bexioqa urulidu; U uning qanggilidin kutulux üqün hə dəp urunidu;

²³ Biraq *xamal* uningqə qarap qawak qalidu, Uni ornidin «ux-ux» kılıp kooqliwetidu». □

28

Danalıqni izdəx

□ **27:14 «Rəzil adəmnıng** baliliri kəpəysə, kılıqlınx üqünla kəpiyidu; uning pərzentlirining neni yetixməydu» — Ayupning yamanlarning aqıwıtını təswirligən həm xundakla dostlirining səzigə səl koxulqandək pozitsiyisini bildürgən bu bayanı uning bayanliri iqidə qūxinixkə əng təs bolqan bayanlardək. Qūnki bu səzlərnıng mənisi enik bolqını bilən, uning ilgirikı degənlerigə qarımukarxi bolup qıqıdu. Ilgiri u: «Yamanlar jazalanmaslıqıning səwəbi nemə? Nemixkə xunqə kəp rəzillər həq jazalanmay miskinləni halioqanqə ezidu? Bəzidə yamanlar pexkəllikkə uqraydu, biraq gunahsızlarmu ohxaxla uqraydu; həqkandək tərtpni baykıqılı bolmaydu» — degəndək səzləni kılqanıdı. Mana bu bayanlarda «Uning baliliri kəpəysə, kılıqlınx üqünla kəpiyidu; uning pərzəntlirining neni yetixməydu...» degən səzlər eytilidu. Bu zadı kəndək gəp? Biz bu məsiligə nisbətən xundək qaraymızki, Ayupning reallıqqa yüzlinixtiki jüriti muxu yərdə əz-əzigə təsəlli berix üqün səl ajızlık kılqan boluxi mumkin. Biz «koxumqə səz»imizdə bu ix toqruluk yənə azraq tohtilimiz. ■ **27:14** Qan. 28:41; Həx. 9:13 □ **27:15 «Kəloqan adəmliri ölüm bilən biwasitə dəpnə kılınidu»** — «ölüm» muxu yərdə bəlkim birhil waba yaki birhil eqir kesəlni kərsitidu. «**biwasitə dəpnə kılınidu**» — demək, həqkandək daqduqisiz tezdin dəpnə kılınidu. Bəlkim yuqumluk kesəl yaki waba bilən əlgən bolsa kerək. «...**kəloqan tul hotunliri matəm tutmaydu**» — bəlkim balayı'apət ularqə yekinxixi bilən yaki ohxax səwəb bilən rəsmiy matəm tutuxkə ülgürəlməydu. Buningdin kərüwelixkə boliduki, Ayupning pəkət bir ayalı bar idi həm «bir ər, bir hotunluk» boluxni kuwwətligən (29-babnımu kəring). Uning deyixiqə, yamanlar kəp hotunluk boluxi mumkin. ■ **27:15** Zəb. 78:64 ■ **27:17** Pənd. 28:8; Top. 2:26 ■ **27:19** Zəb. 49:16-20 □ **27:20 «Kəqtə qara kuyun uni qanggilioqa alidu»** — Ayupning «qara kuyun»ni tiloqa elixi xundək bir qara kuyuning yirəktin keliwatkanlıqını puritidu. 38-babta bu qara kuyun ularning üstigə qūxidu. ■ **27:20** Ayup 15:21; 18:11 □ **27:21 «Xərk xamili uni uqurup ketidu»** — Pələstində «xərk xamili» əwjiğə qıkkən waktıda intayin kərkunluk, əxəddiy bolup pütün dərehlərimu yulup yirəklarqə taxliwetəlydu. □ **27:23 «Biraq xamal ... uni ornidin «ux-ux» kılıp kooqliwetidu»** — «ux-ux kılıx» məshirə kılıxni bildüridu.

- 1 — «Xübhısizki, kümüx tepilidioğan kanlar bar, Altunning tawlinidioğan öz orni bardur;□
- 2 Təmür bolsa yər astidin keziwelinidu, Mis bolsa taxtin eritilip elinidu.
- 3 İnsanlar *yər astidiki* karangöşulükka qək koyidu; U yər kəriğıqə qarlap yürüp, Karangöşulükka təwə, ölümnıng sayısıda turoğan taxlarnı izdäydu.□
- 4 U yər yüzidikilərdin yırak jayda tik bolğan kudukni kolaydu; Mana xundaq adəm ayaq basmaydioğan, untuloğan yərlərdə ular aroqamqini tutup boxlukta pulanglap yürüdu, Kixilərdin yırakta esilip turidu.
- 5 Axlik qıkidioğan yər, Təkti kolanoğanda bolsayalkundək körünidu;
- 6 Yərdiki taxlar arısidin kök yaqutlar qıqıdu, Uningda altun rudisimu bardur.
- 7 U yolni heqқandaq aloqur kux bilməydu, Hətta sarning közimu uningğa yətmigən.
- 8 Həkawur yirtkuqlarmu u yərni heq dəssəp bəkmioğan, Əxəddiy xirmu u jaydin heqқaqan ötöp bəkmioğan.
- 9 İnsan balısı kolini qakmaq texining üstigə təgküzidu, U taqlarnı yiltizidin komuriwetidu.
- 10 Taxlar arısidin u qanallarnı qapıdu; Xundaq kılıp uning közi hərhil kimmətlik nərsilərnı kəridu;□
- 11 Yər astidiki eqinlarnı texip kətmisun dəp ularnı tosuwalıdu; Yoxurun nərsilərnı u axkarılaydu.□
- 12 Bırak danalıq nədin tepilar? Yorutuluxning makani nədidu?
- 13 İnsan baliliri uning kimmətliklikini heq bilməs, U tiriklərnıng zeminiyin tepilmas.
- 14 *Yər* tegi: «Məndə əməs» dəydu, Dengiz bolsa: «Mən bilənmu billə əməstur» dəydu.■
- 15 Danalıqni sap altun bilən setiwalqılı bolmaydu, Kümüxnımu uning bilən bir tarazida tartkili bolmas.■

□ **28:1 «Altunning tawlinidioğan öz orni bardur»** — yaki «altunning qaykilidioğan öz orni bardur». Danalıq təwsiyə kilinoğan 28-babtiki bu güzəl xeirni bəzi alimlar Ayupning öz sözi əməs, bəlki kitabning yazıquçısı tekistkə kisturup qoққан bir xeir, dəp qaraydu. Buning məqsiti, okurmənlərnıng həkikiy danalıqni təhlil kilixioğa yardəm bolsun degen süpəttə xeirni otturioğa koyoğan. Biz bu pikirgə qayıp bolduq. Bu pikirgə bir ispat, 29-bab: — «Ayup bayanini dawamlaxturup mundaq dedi: —» degen sözlər bilən baxlinıdu, qarıoğanda 27:23-ayət bilən baqlıq. Baxқа alimlar bu bayanlar Ayupning öz aozidin qıққан bayanlardur, «1-ayətnıng «xübhısizki» (yaki «qünki») degen baqlıoquçı bilən baxlinixi buningğa ispat bolalaydu», dep qaraydu. Qaysi pikir toşra boluxidin kət'iynezər, bu babtiki həkikiqtələr xübhısizki Ayupning etiqadining həm u muyəssər boloğan wəhiylirining tegi həm uli bolıanıdi. Keyin biz məzur kitabni yazıquqining kim ikənliki toşrulıq qüxəngə berimiz. □ **28:3 «İnsanlar yər astidiki karangöşulükka qək koyıdu»** — demək, insanlar yaqutlarnı izdəxtə yər astidiki karangöşulükni qıraoqlar bilən yorıtidu; 4-5-ayətlərdə ularning aroqamqılaraq esilip yər astioğa qıxüp hətərgə təwəkkül kilıoğanlıq təswirlinidu. □ **28:10 «Taxlar arısidin u qanallarnı qapıdu»** — bu qanallar bəlkim yər astidiki suni tonıllardın qıqırax üqün kolanoğan. □ **28:11 «Yər astidiki eqinlarnı texip kətmisun dəp ularnı tosuwalıdu»** — baxқа birhil tərjimisi: «U eqinlarnıng mənbilirini izdəp tapıdu». ■ **28:14** Ayup 28:22 ■ **28:15** Pənd. 3:14; 8:11, 19; 16:16

16 Hætta Ofirda qikidoqan altun, aq heqik yaki kek yaqut bilanmu bir tarazida tartkili bolmaydu. □

17 Altun wə hrustalnimu uning bilən selixturqili bolmaydu, Esil altun qaqa-kuqilar uning bilən heq almasturulmas.

18 U ünqə-marjan, hrustalni adəmning esidin qikiridu; Danalikni elix kizil yaqutlarni elixtin əwzəldur.

19 Efiopiyədiki serik yaqut uningəya yətməs, Serik altunmu uning bilən bəslixəlməydu.

20 Undaқта, danalix nədin tepilidu? Yurutuluxning makani nədidu? ■

21 Qünki u barlik hayət igilirining kəzidin yoxuruloqan, Asmandiki uqar-kanatlardindim yoxurun turidu.

22 Həlakət wə ölüm pəkətla: «Uning xəhritidin həwər aldük» dəydu. ■

23 Uning mangoqan yolini qüxinidoqan, Turidoqan yerini bilidoqan pəkətla bir Hudadur.

24 Qünki Uning kəzi yərning kərigiqə yetidu, U asmanning astidiki barlik nərsilərnı kəridu.

25 U xamallarning küqini taraziqə saloqanda, *Dunyaning* sulirini əlqigəndə, ■

26 Yamoqurlarqə qanuniyət qüxürginidə, Güldürməmining qaqmikiqə yolini bekitkinidə,

27 U qaoqda U danalixqə qarap uni bayan kילוqan; Uni nəmunə kילו bəlgiligən;

Xundaқ, U uning bax-ayiqiqə qarap qikip, □

28 Insañoq: «Mana, Rəbdin qorқux danalixtur; Yamanliқtin yiraқlixix yurutuluxtur» — degən». □ ■

29

Ilgiriki bəhtlik künlərnı əsləx

1 Ayup bayanini dawamlaxturup mundaқ dedi: —

2 «Ah, əhwalim ilgiriki aylardikidəк bolsidi, Təngri məndin həwər aloqan künlərdikidəк bolsidi! □

3 U qaoqda Uning qirioqi beximoqə nur qaqқан, Uning yorukluqi bilən qarangoquluxqin ətup kətkən bolattim!

4 Bu ixlar mən kiran waқtimda,

□ **28:16 «Ofirda qikidoqan altun»** — Ofir degən yərdiki altun nəhayiti sap idi. ■ **28:20** Ayup 28:12 ■ **28:22** Ayup 28:14 ■ **28:25** Pənd. 8:29 □ **28:27 «U qaoqda Huda danalixqə qarap uni bayan kילוqan»** — buning mənisı bəlkim Hudaning dunyaning yaritilixi arқilik danalixni bayan kילוqanliқini əz iqigə alidu. □ **28:28 «Mana, Rəbdin qorқux danalixtur; yamanliқtin yiraқlixix yurutuluxtur»** — bu bəbtiki səzlər insən balilirining yər astida esil taxlarnı izdixini tənqid kילוqan əməs, bəlki ularning u ixta ixlətkən parasitigə həm jüritigə qayı biloqan. Biraқ məyli adəmning qanqə parasiti, qanqə jüriti bolsun, əzining bu hususiyətlirigila tayansa danalixqə erixməydu; pəkətla Rəb Pərwardigardin əyminixkə baxlisila, danalixqə erixixkimu baxlaydu; yamanliқtin towa kילו yiraқlaxsila, yurutuluxqə baxlaydu. Bu xübhşisizki, Ayupning etiқadining həm u muyəssar boloqan wəhiylirining tegi həm uli boloqanidi. ■ **28:28** Zəb. 111:10; Pənd. 1:7; 9:10 □ **29:2 «Ah, əhwalim ilgiriki aylardikidəк bolsidi!»** — bu bayanoqə qariqanda, Ayupni balayi'apət başkanliқiqə birnəqqə ay biloqanidi.

Yəni Təngri qedirimda manga sirdax *dost* boləqan waqıtta boləqanidi!□

⁵ Həmmigə Qadir mən bilən billə boləqan,
Mening yax balilirim ətrapimda boləqan;

⁶ Mening baskan kədəmlirim serik mayəya qəmülgən;
Yenimdiki tax mən üçün zəytun may dəryasi bolup aqqan;□

⁷ Xəhər dərwazisiyə qıqqan waqıtında,
Kəng məydanda ornum təyyarlanəqanda,□

⁸ Yaxlar meni kərüpla əyminip əzlrini qətkə alatti,
Kerilar bolsa ornidin turatti,

⁹ Xahzadilərmu gəptin tohtap,
Qoli bilən aozini etivalatti.

¹⁰ Aqsəngəklərmu tinqlinip,
Tilini tangliyiyə qaplıwalatti.

¹¹ Qulak səzümni anglisila, manga bəht tiləytti,
Köz meni kərsila manga yaxhi guwahlik berətti.

¹² Qünki mən manga himayə bol dəp yelinoqan ezilgüqilərnı,
Panahsiz qaləqan yetim-yesirlərnımu kütquzup turattım.■

¹³ Həlak bolay degən kixi manga bəht tiləytti;
Mən tul hotunning kənglini xadlandurup nahxa yangratkuzattım.

¹⁴ Mən həqqaniylikni ton kiliplə kiyiwaldım,
U meni öz gəwdisi kildi.
Adalətlilik manga yepinqə həm səllə boləqan.■

¹⁵ Mən korəqə kəz bolattım,
Tokuroqə put bolattım.

¹⁶ Yoksullarəqə ata bolattım,
Manga natonux kixining dəwasinimu təxkürüp qıqattım.□

¹⁷ Mən adalətsizning hingəqayəqan qixlirini qeqip taxlayttım,
Oljisini qixliridin elip ketəttım.□

¹⁸ Həm: «Mening künlirim kumdək kəp bolup,
Əz uwamda rahət iqidə əlimən» dəyttım;

¹⁹ Həm: «Yiltizim sularəqiqə tartilip bəridu,
Xəbnəm pütün keqiqə xəhiməqə qəplichip yatidu;

²⁰ Xəhritim hərdəim məndə yengilinip turidu,
Qolumdiki okyayim hərdəim yengi bolup turidu» dəyttım.□

²¹ Adəmlər manga kulak salatti, kütüp turatti;
Nəsihətlirini anglay dəp süküt iqidə turatti.

□ 29:4 «... **qiran waqıtında, yəni Təngri qedirimda manga sirdax dost boləqan waqıtta boləqanidi!**» — enik turuptuki, Ayup əsli Huda bilən yeqin dostlukta ətkənədi. Həqkəndək gumanimiz yokki, bu dostlukning sezimidin məhrum bolux uningə nisbətən əng azablik ix bəldi. □ 29:6 «... **Yenimdiki tax mən üçün zəytun may dəryasi bolup aqqan**» — bu ayəttə kərsitilginə Ayupning ilgiri intayin bay həlini təswirləydu. □ 29:7 «**Kəng məydanda ornum təyyarlanəqanda**» — xəhərnin (qong) dərwazisi yaki uning aldidiki məydan bolsa xəhərnin aqsəqalliri həm kaziliri yiojilidoqan, dəwalarnı anglaydidoqan jay idi. ■ 29:12 Zəb. 72:12-14; Pənd. 21:13 ■ 29:14 Yəx. 59:17; Əf. 6:10-17; 1Tes. 5:8 □ 29:16 «**Manga natonux kixining dəwasinimu təxkürüp qıqattım**» — Ayupning bu aditi nahayiti az uqraydidoqan pəzilət bolup, Ayupning intayin aliyjanab ikənlikini ispatlaydu. Uning mana muxundək ixliri tüpəyilidnmu nuroqun duxmənliri pəyda boləqan boluxı mumkin. □ 29:17 «**Mən adalətsizning hingəqayəqan qixlirini qeqip taxlayttım, oljisini qixliridin elip ketəttım**» — Ayupning pəziliti hərgiz hiyalpərsəslərnin qiraylik nəzəriyliri əməs. □ 29:20 «**Qolumdiki okyayim hərdəim yengi bolup turidu**» dəyttım — «okya» muxu yərdə bəlkim adillik üçün kürəx kilidoqan əz baturlikning, jüritining simwoli boluxı mumkin.

22 Mən gəp qiloqandın keyin ular qayta gəp qilmaytti,
Səzlim ularning üstigə xəbnəm bolup quxətti.

23 Ular yamoqurlarını kütkəndək meni kütətti,
Kixilər *wak̄tida yaoşkan* «keyinki yamoqur»ni qarxi aloqandək səzlimni
aşzını eqip iqətti!□

24 Ümidsizlənginidə mən ularoşa qarap külümsirəyttim,
Yüzümdiki nurni ular yərgə quxurməytti.□

25 Mən ularoşa yolini tallap kərsitip berəttim,
Uların arisida kattiwax bolup olturattim,
Qoxunliri arisida turoşan padixahdək yaxayttim,
Biraq buning bilən matəm tutidoşanlaroşa təsəlli yətküzgüqimu bolat-
tim». □

30

Həzirki bəhtsiz künlər

1 — «Biraq hazır bolsa, yaxlar meni mazaq kilidu,
Uların dadilirini hətta padamni bəkidioşan itlar bilən billə ixləxkə yol
qoyuxnimu yaman kərəttim.

2 Uların məqduri kətkəndin keyin,
Qolidiki küq manga nemə payda yətküzəlisun?

3 Yöksuzluk həm aqliktin yigləp kətkən,
Ular uzundin buyan qəldərəp kətkən dəxt-bayawanda kuruk yərnı
oşajaydu.

4 Ular əmən-xiwakni qatqallar arisidin yulidu,
Xumbuyining yiltizlirininu terip əzligə nan kilidu.

5 Ular əl-yurtlardın həydiwetilgən bolidu,
Kixilər ularni kərüpla oşrını kərgəndək warkirap tillaydu.

6 Xuning bilən ular sürlük jiloşılarda qonup,
Taxlar arisida, oşarlar içidə yaxaxka məjbur bolidu.

7 Qatqallıq arisida ular hanğrap ketidu,
Tikənlər astida ular düğdiyip olturixidu;

8 Nadanların, nam-abruyisizlərlənin baliliri,
Ular zemindən sürtoqay həydiwetilgən.

9 Mən hazır bolsam bularning həjwi yə nahxisi,
Hətta səz-qəqikining dəstiki bolup qaldim!■

10 Ular məndin nəprətlinip,

□ 29:23 «**keyinki yamoqur**» — Pələstində 3-ayda yaoşidu. U ətiyazlıq ziraətləni pixurux
rolini oynaydu. Xunga hər bir dəhqan «keyinki yamoqur»oşa təxnadur, ular uni bək qədirləydu.

□ 29:24 «**Ümidsizlənginidə mən ularoşa qarap külümsirəyttim, yüzümdiki nurni ular
yərgə quxurməytti**» — əslı tekıstni qüxinix səl təs. Bəlkim uning mənisı: «Mening ularoşa
ümıd yətküzıdıoşan yüzümning nuri məoşup boluşan əməs» — demək, mən ularoşa bərgən ümıd
yokka qıkqan əməs, deməkqi. Baxka bir hil tərijimisi: «Mening yüz nurum ularoşa qeqilixi bilənla
ular qayta ümıdsizlənmıdı». İkki hil tərijimining mənisı bir-birigə yeqin. Baxka hil tərijimilirimu
uqrixı mumkin. □ 29:25 «**Mən ularoşa yolini tallap kərsitip berəttim...**» — baxka birhil
tərijimisi: «Mən ularoşa həkim boluxka tallanoşanıdim; ...». «...**Uların arisida ... qoxunliri
arisida turoşan padixahdək yaxayttim, biraq buning bilən matəm tutidoşanlaroşa təsəlli
yətküzgüqimu bolattım**» — gərgə uning mərtiwisi bək yukiri bolsimu, u həqqaşan həkawurluk
kilmişanıdı, əksiqə pexkəllikə uqrişiqilaroşa təsəlli həm yərdəmləni berip turattı. ■ 30:9

Ayup 17:6; Zəb. 69:11-12; Yiş. 3:14, 63

Məndin yıraқ turup,

Yüzümgə tükürüxtinmu yanmaydu.■

11 Qünki *Huda* mening hayat rixtimni üzüp, meni japaşqa qəmdürgən,
Xuning bilən xu adəmlər aldımda tizginlirini eliwətkən.

12 Ong yenimda bir top qüprəndə yaxlar ornidin turup,
Ular putumni turoşan yeridin ittiriwətməqi,
Ular sepilimoşa hujum pələmpəylirini kətürüp turidu;□

13 Ular yolumni buzuwetidu,
Ularning heq yələnqūki bolmisimu,
Həlakitimni ilgiri sürməktə.

14 Ular sepilning kəng bəsük jayidin bəsüp kirgəndək kirixidu;
Wəyranilikimdin paydilinip qong taxlardək domilap kirixidu.□

15 Wəhımilər burulup meni ez nixani kıloşan;
Xuning bilən hərmıtım xamal ötüp yoқ boloşandək həydiwetildi,
Awatqilikimmu bulut ötüp kətkəndək ötüp kətti.

16 Həzir bolsa jenim kaqidin təkülüp kətkəndək;
Azablık künlər meni tutuwaldi.

17 Keqilər bolsa, manga səngəklirimgiqə sanjimakta;
Aşriqlirim meni qixləp dəm almaydu.

18 *Aşriqlar* zor küqi bilən manga kiyim-keqikimdək boldi;
Ular kənglikimning yaқisidək manga qaplixiwaldi.□

19 Huda meni sazlıkqa taxliwətkən,
Mən topa-qangoşa wə külgə ohxax bolup qaldım.

20 Mən Sanga nalə-pəryad kətürməktimən,
Biraқ Sən manga jawab bərməysən;
Mən ornumdin tursam, Sən pəkətlə manga qarapla qoyisən.

21 Sən əzgirip manga bir zalim boldung;
Qolungning küqi bilən manga zərbə kiliwatisən;

22 Sən meni kətürüp Xamaloşa mindürgənsən;
Boran-qapқunda təəllukatimni yoқ kiliwətkənsən.□

23 Qünki Sən meni ahirida əlümgə,
Yəni barlıq hayat igilirining «yioşlix öyi»gə kəltürüwatisən.■

24 U həlak kıloşan waқtida kixilər nalə-pəryad kətürsimu,

■ 30:10 Ayup 19:19 □ 30:12 «Ong yenimda bir top qüprəndə yaxlar ornidin turup...» — bu yaxlar bəlkim yukirida deyilgən miskinlərdin baxқа bir top kixilər boluxi mumkin. □ 30:14 «Ular , yəni axu yaxlar sepilning kəng bəsük jayidin bəsüp kirgəndək kirixidu... qong taxlardək domilap kirixidu» — əgər (biz 2-babta izahat kılojinimizdək) Ayup xəhər sirtidiki qong kül dəwisidə olturoşan bolsa, u mundaқ yaxlarning mazaқ kılıxidın heq qoşdişuqisiz qalidu. Buningdin baxқа yaxlar bəlkim uning hazırki əjizlikdin paydilinip, u əslidə bir tərəp kıloşan ixlarni hazır öz mənəpəitigə buraydu. □ 30:18 «Aşriqlar zor küqi bilən manga kiyim-keqikimdək boldi; ular kənglikimning yaқisidək manga qaplixiwaldi» — baxқа bir hil tərjimisi: — «Zor küq bilən kiyim-keqikim maқqiyip kətti; manga kəngləkning yaқisi qaplixip kətti», əsli tekistni qūxinix səl təs. Yənə baxқа birhil tərjimisi: «U (Huda) zor küq bilən kiyim-keqikimni tutuwaldi; u manga kənglikimning yaқisi qaplaşkəndək meni başlap qoydi». □ 30:22 «Sən meni kətürüp Xamaloşa mindürgənsən; boran-qapқunda təəllukatimni yoқ kiliwətkənsən» — oylaymizki, kara қууn asta-asta ularoşa yeқinlixiwatidu. ■ 30:23 Ibr. 9:27

U kolini uzatqanda, duaning dər-wəkə heçqandak nətijisi yok;□

²⁵ Mən künliri təs kixi üçün yioqlap *dua qiloqan* əməsmu?

Namratlar üçün jenim azablanmidimu?□ ■

²⁶ Mən özüm yaxilik kütüp yürginim bilən, yamanlik kelip qaldi; Nur kütkinim bilən, qarangoçuluk keldi.

²⁷ Iqim kazandək kaynap, aramlık tapmaywatidu;

Azablik künlər manga yüzləndi.□

²⁸ Mən kuyax nurini kərməymu qaridap yürməktimən;

Halayık arisida mən ornumdin turup, nalə-pəryad kətürimən.□

²⁹ Mən qilbərilergə kərindax bolup kaldim,

Huwxuxlarning həmrahi boldum.□ ■

³⁰ Terəm qariyip məndin ajrap ketiwatidu,

Səngəklirim kiziktin köyüp ketiwatidu. ■

³¹ Qiltarimdin matəm mərsiyəsi qikidu,

Neyimning awazi həza tutquqilarning yioçisiqə aylinip qaldi». □

31

Əzini aqlax üçün kəsəm iqix

¹ «Mən közüm bilən əhdiləxkən;

Xuning üçün mən kandaqmu qizlarqə həwəs kilip köz taxlap yürəy?□

² Undak kılsam üstümdiki Təngridin alidoqan nesiwəm nemə bolar?

Həmmigə qadirdin alidoqan mirasim nemə bolar?

³ Bu gunahning nətijisi həkkaniysizlarqə bala-qaza əməsmu?

Kəbihlik qilqanlarqə külpət əməsmu?

⁴ U mening yollirimni kərüp turidu əməsmu?

Hər bir kədəmlirimni sanap turidu əməsmu?■

□ **30:24 «U həlak qilqan waqtida kixilər nalə-pəryad kətürsimu, U kolini uzatqanda, duaning dər-wəkə heçqandak nətijisi yok»** — bu jümlini üç hil tərjimə qilixkə bolidu. Biringisi, yukirikli tərjimə. İkkinçisi bolsa, «Xübhısizki adəm dərd-ələmdin nalə-pəryad kətürginide, wəyran kilinoqan kixigə kim kol təgküzüp ziyankəxlik kilidu?». Üçinçilə tərjimisi «Adəm yikilip ketiwatqinida kolini midirliitip qoymamdu? U həlak bolay deginidə nalə-pəryad kətürüxkə bolmamdu?». Əsli ibranıyqə tekistni qüxinix səl təs. □ **30:25 «Mən künliri təs kixi üçün yioqlap dua qilqan əməsmu? Namratlar üçün jenim azablanmidimu?»** — əmdi kim Ayup üçün yioqlaydu? Nemə terisang xuni orisən, deqən gəp toşqirimu? ■ **30:25 Zəb. 35:13,14; Rim. 12:15** □ **30:27 «Iqim kazandək kaynap, aramlık tapmaywatidu; azablik künlər manga yüzləndi»** — uning aldidə heç ümid qalmioqandək qilatti. □ **30:28 «Mən kuyax nurini kərməymu qaridap yürməktimən»** — buning ikki mənisilə bar: (1) Ayupning teni kəsəldin qaridap kətüti; (2) u əzi ailisidikilə üçün matəm tutup qara kıyım kıyqən. Bu ikki əhwal tənq boluxi mumkin. □ **30:29 «Huwxuxlarning...»** — yaki «təgikuxlarning...».

«Mən qilbərilergə kərindax bolup kaldim, huwxuxlarning həmrahi boldum» — qilbəriler həm huwxuxlar qə-bəyawanlarda Ayuptək yiganə yaxaydu; ikkilisi Ayuptək nəhayiti mungluq nalə-pəryad kətüridu. ■ **30:29 Ayup 17:14; Zəb. 102:6; Mik. 1:8** □ **30:30 Zəb. 119:83; Yioq. 4:8; 5:10** □ **30:31 «Neyimning...»** — yəni, «Mening «nəy»imning...»

□ **31:1 «Mən közüm bilən əhdiləxkən; xuning üçün mən kandaqmu qizlarqə həwəs kilip köz taxlap yürəy?»** — mana biz bu yərdin Ayupning əzining birdin bir həmriyi bolqan ayaloqə sadik bolup etkanlikini kərüwalalaymız. U əz ayaloqə pəkət sirtin qarioqandilə əməs, bəli qin yürikidin sadəkətmən idi. U bu bəbta nıxan qilqan pəzilət, Məsih Əysə İnçildə tələp qilqan pəzilətkə nəhayiti yekin kelidu (yəni, adəmning kəlb-oylirini baxquridoqan həkkaniylik həm mehir-muħəbbət). İnçil, «Matta»

5-7-bəbni kərüng. ■ **31:4 2Tar. 16:9; Ayup 34:21; Pənd. 5:21; 15:3; Yər. 32:19**

- 5 Əgər sahtilikka həmrəh bolup mangojan bolsam'idi!
 Əgər putum aldaraqilik bilən billə boluxka aldiriojan bolsa,
 6 (Mən adillik mizanioja koyulojan bolsam'idi!
 Undakta Təngri əyibsizlikimdin həwər alalaytti!)
 7 Əgər kədimim yoldin qıkkən bolsa, kənglüm kəzümgə əgixip mangojan
 bolsa,
 Əgər qolumoja hərəkəndək daq qarplaxkan bolsa,
 8 Undakta mən teriojanni baxka birsi yesun!
 Bihlirim yulunup taxliwetilsun!□
 9 Əgər kəlbim məlum bir ayaldin azdurulojan bolsa,
 Xu niyəttə koxnəmning ixik aldida paylap turojan bolsam,■
 10 Öz ayalim baxkılarning tügminini tartidiojan küngə qalsun,
 Baxkılar uni ayak asti kılsun.□
 11 Qünki bu əxəddiy nomusluk gunahtur;
 U sorəqılar tərripidin jazalinixi kerəktur.
 12 *Bu gunah* bolsa adəmni həlak kılouqi ottur;
 U mening barlıq tapkanlırimni yulup alojan bolatti.
 13 Əgər kulumning yaki dedikimning manga karita ərzi boləjan bolsa,
 Ularning dəwasini kəzümgə ilmiojan bolsam,
 14 Undakta Təngri meni sorəqka tartixka ornidin turojanda kəndək
 kilmən?
 Əgər U məndin soal-sorəq alimən dəp kəlsə,
 Mən Uningoja kəndək jawab berimən?■
 15 Meni baliyatquda apiridə kılouqi ularnimu apiridə kıləjan əməsmu.
 Mən bilən u ikkimizni anilirimizning baliyatqusida tərəldürgüqi bir
 əməsmu?■
 16 Əgər miskinlərnəni öz arzu-ümidliridin toskən bolsam,
 Əgər tul hotunning kəz nurini qarəngəqulaxturojan bolsam,
 17 Yaki özümning bir qıxləm nenimni yəlozuz yegən bolsam,
 Uni yetim-yesir bilən billə yemigən bolsam
 18 (Əməliyəttə yax waqtimdin tartip oqli ata bilən billə boləjəndək umu
 mən bilən billə turojanidi,
 Apamning kərsikidin qıkkəndin tartipla tul hotunning yələnqüki bolup
 kəldim),
 19 Əgər kiyim-keqək kəmlikidin həlak bolay degən birigə,
 Yaki qarənsiz bir yoxsuləja qarəp olturojan bolsam,
 20 Əgər uning bəlliri *kiyimsiz kəlip* manga bəht tilimigən bolsa,
 Əgər u kəzilirimning yungida issinmiojan bolsa,
 21 Əgər xəhər dərwəzisi aldida «*Həküm qıkarəjanlar arisida* mening
 yələnqüküm bar» dəp,
 Yetim-yesirləroja ziyənkəxlik kılixka qol kətürgən bolsam,
 22 Undakta mürəm təoqikidin ajrilip qüxsun!
 Bilikim ügisidin sunup kətsun!
 23 Qünki Təngri qüxürgən balay'apət meni kərkunqka salmaqta idi,
 Uning həywitidin undək ixlərnəni kət'iy kılalmayttim.
 24 Əgər altunoja ixinip uni öz tayanqım kıləjan bolsam,
 Yaki sap altunoja: «Yələnqükümsən!» degən bolsam,■

□ **31:8** «*Bihlirim yulunup taxliwetilsun!*» — «bihlirim» degən səzning «balilirim» degən kəqmə mənisimu bar. ■ **31:9** Ayup 24:15; Pənd. 7:25 □ **31:10** «*Öz ayalim baxkılarning tügminini tartidiojan küngə qalsun*» — baxka bir hil tərjimisi: «Ayalim baxka birsi bilən billə bolsun». ■ **31:14** Zəb. 44:20-21 ■ **31:15** Ayup 34:19; Pənd. 14:31; 17:5 ■ **31:24** Mar. 10:24; 1Tim. 6:17

25 Əgər bayliqlirim zor boləjanliqidin,
 Yaki qolum aləjan ətəniyməttin xadlinip kətkən bolsam, ■
 26 Əgər mən quyaxning julasini qaçkanlikini körüp,
 Yaki aynig aydingda mangojanlikini körüp, ■
 27 Kənglüm astirtin azduruləjan bolsa,
 Xundakla *bularəja qoқunup* aqzim qolumni səygən bolsa,
 28 Bumu soraqçi aldida gunah dəp hesablinatti,
 Qünki xundak qiləjan bolsam mən yukirida turoquçi Təngrigə wapasislik
 qiləjan bolattim.
 29 Əgər mən nəprətləngən kixining həlakitigə qarətinimda xadlinip
 kətkən bolsam,
 Bexiəja külpət qüxkənlikidin huxal boləjan bolsam — ■
 30 (Əməliyətə u tügəxsun dəp qarəjar, uning əlümini tiləp aqzimni
 gunah ətküzüxkə yol koymioqanmən) ■
 31 Əgər qedirimdikilər mən toqruluk: «Hojayinimizning dastihininin yəp
 toyunmioqan kəni kim bar?» demigən bolsa, □
 32 (Musapirlardin koqida qaləjini əzəldin yoktur;
 Qünki ixikimni hərdəim yoluqilarəja eqip kəlgənmən) ■
 33 Əgər Adəm'atimizdək itaətsizliklirimni yapkan,
 Kəbihlikimni kənglümgə yoxurəjan bolsam,
 34 Həmdə xuning üçün pütkül halayik aldida uning axkarilinoxidin qorqup
 yürgən bolsam,
 jəmiyətning kəmsitixliri manga wəhimə qiləjan bolsa,
 Xuning bilən mən talaəja qikmay yürgən bolsam,... □
 35 — Ah, manga qulaq saləjuçi birsi bolsidi!
 Mana, imzayimni koypur bəre; ■
 Həmmigə Qadir manga jawab bərsun!
 Rəqibim mening üstümdin ərz yazsun! □
 36 Xu ərzni zimməmgə artattim əməsmu?
 Qoқum tajlardək bexiəja kiyiwəlattim.
 37 Mən Uningəja kədəmlirimning pütün sanini hesablap bərettim;
 Xahzadidək mən Uning aldiəja barattim. □
 38 Əgər öz etizlirim manga qarxi guwah bolup qukan kətürsə,
 Uning qünəkliri bilən birgə yioqlaxsa,

■ 31:25 Zəb. 62:10 ■ 31:26 Qan. 4:19 ■ 31:29 Pənd. 17:5 ■ 31:30 Mat. 5:44; Rim.
 12:14 □ 31:31 «Əgər qedirimdikilər mən toqruluk: «hojayinimizning dastihininin
 yəp toyunmioqan kəni kim bar?» demigən bolsa...» — dərwəqə, Ayupning bu gəpi həm
 xuningəja oхxax nuroqun səzliri həqikət bolmioqan bolsa, əmdi öz yurtidikilər, qedirdikilər uni
 anglapla guwahlik kilip dərhal inkar kilatti. ■ 31:32 İbr. 13:2; 1Pet. 4:9 □ 31:34 «Əgər
 Adəm'atimizdək itaətsizliklirimni yapkan... .. jəmiyətning kəmsitixliri manga wəhimə
 qiləjan bolsa, xuning bilən mən talaəja qikmay yürgən bolsam,...» — (33-34-ayət) əslidə
 Adəm'atimiz gunahını Hudadin yoxurmakçi bolup dərəhlər iqigə məküwəloqanidi. Əmiliyəttə
 adəm öz gunahlırini Hudaning aldida oquq-axkara etirap kilsila dərhal uning yardimigə
 erixələydu. Xundak qaraymizki, Ayup muxu yərdə «Əgər gunah qiləjan bolsam, Hudaning
 aldida etirap kilattim; undaqta halayiqtin heq qorқmaytım» deməkçi. Bəzi adəmlərnin gunah
 kilmasliqning birdinbir səwəbi baxkilərnin körüp qalmasliq üçün bolidu — yəni halayiqning
 pikridin boləjan qorқunqisidimla, halas. Ayup hərgiz bundak hiddiki adəmlərdin əməs, hərdəim
 Hudani öz aldida əng aliy orunoja koypidu. □ 31:35 «Həmmigə Qadir manga jawab bərsun!
 Rəqibim mening üstümdin ərz yazsun!» — biz «mening rəqibim» dəgen bu səzni yenila Hudani
 kərsitidu, dəp təhlil kilimiz. Yənə bəzi xərhqilər uni Ayupning üç dostlini kərsitidu, dəp qaraydu.
 □ 31:37 «Mən uningəja kədəmlirimning pütün sanini hesablap bərettim» — «Uningəja»
 yəni Hudaəja, deməkçi.

³⁹ Qünki qıkaroqan mewisini hək tölüməy yegən bolsam,
Həddigərlərni həlsizlandurup nəpisini tohtatqan bolsam,
⁴⁰ Undaқта buqdayning ornida xumbuya əssun!
Arpining ornida məstək əssun.

Mana xuning bilən *mən* Ayupning sözliri tamam wəssalam!» □

32

Yax yigit Elihu söz qilidu ••• U Hudaning Rohidin kəlgən təlim toqrisida səzləydu ••• «Həmmigə qadiringning Rohi adəmgə təlim beridu»

¹ Xuning bilən bu üq kixi Ayupqa jawab berixtin tohtidi; qünki ular Ayupning qarixida özini həkkanıy dəp tonuydioqanlikini bildi.

² Andin Buzilik Ramning ailisidin boləqan Barahəlning oqlı Elihu isimlik yigitning oqəzipi kozəqaldi; uning oqəzipi Ayupqa karita kozəqaldi, qünki u Hudani əməs, bəlki özini toqra hesabliəqanidi; □

³ Uning oqəzipi Ayupning üq dostlirioqimu qaritildi, qünki ular Ayupqa rəddiyə bərgüdək söz tapalmay turup, yənıla uni gunahkar dəp bək-itkənidi.

⁴ Birəq Elihu bolsa Ayupqa jawab berixni kütəkənidi, qünki bu tətəyləning kərgən künliri özidin kəp idi.

⁵ Elihu bu üq dostning əqzida həkqandəq jawabi yoklukini kərgəndin keyin, uning oqəzipi kozəqaldi.

⁶ Xuning bilən Buzilik Barahəlning oqlı Elihu əqiz eqip jawabən mundəq dedi: —

«Mən bolsam yax, silər bolsanglar yaxanoqansilər;
Xundəq boləqəqka mən tartinip, bilgənlirimni silərgə ayan kilixtin kərqup kəldim.■

⁷ Mən: «Yexi qong boləqanlar *awwal* səzlix kerək;
Yillar kəpəysə, adəmgə danəlikni əgitidu», dəp qarayttim;□

⁸ Birəq hər bir insanda roh bər;
Həmmigə Qadiringning nəpisi uni əkil-idraklik kilip yorutidu.□ ■

⁹ Lekin qonglarning dana boluxi natayin;
Kerilarning toqra həküm qıkarəliximu natayin.■

¹⁰ Xunga mən: «Məngə kuləq selinglar» dəymən,
Mənmu öz bilginimni bayan əyləy.

□ **31:40 «Arpining ornida məstək əssun!»** — «məstək» buqdayoqə ziyan yətküzidioqan birhil əsümlük; yənə «kürmək» dəpmu atilidu. □ **32:2 «Buzilik... Elihu»** — toqruqluq; «Buz» dəp atilidioqan bu jəmətning Edom milliti bilən, yəni «Əlük Dengiz»ning xərk tərpidə turidioqan bir millət bilən munasiwiti bər idi. Elihu bəlkim bu jəməttikilərdin boləqan boluxi mumkin. Bu adəm dəsləptə bizgə tonuxturulmioqan; birəq u qəqum bu tətəyləning yenida ularning gəplirini anglap olturoqanlardin biri idi. ■ **32:6** Ayup 32:4, 7; 15:10 □ **32:7 «Yexi qong boləqanlar»** — ibrəniy tilida «künliri kəp boləqanlar». «**Yillar kəpəysə, adəmgə danəlikni əgitidu»** — yəki «Yaxanoqan adəm kixilərgə danəlikni əgitidu». □ **32:8 «Birəq hər bir insanda roh bər; Həmmigə Qadiringning nəpisi uni əkil-idraklik kilip yorutidu»** — xühhisizki, Elihuning bu səzi u qüxinip yətkən qong həkqətlərnin biridur. Tətəylən jümlidin Ayupning özimu buni tiləqə kəp əlmiəqan. Elihu Hudaning Rohi (Mukəddəs Roh) hər bir insanəqə əzining rohi həm wijdani ərkilik wəhşiy bərip, söz kilip sawəq əgitidu degən təlimni beridu. İnsanning Hudaning Rohining təlimini anglimaydioqanlikining səwəbliri toqrisida u keyin əzraq səzləydu. ■ **32:8** Ayup 12:13; 38:36; Pənd. 2:6; Top. 2:26; Dan. 1:17; 2:21 ■ **32:9** Ayup 12:12

- 11 Mana, silər toʻgʻra soʻzlarni izdəp yürginginglarda,
Mən soʻzlinglarni kütkənmən;
Silərnin munazirənglaroʻja kulak salattim;
12 Xundak, silərgə qin kənglümdin kulak saldim;
Biraq silərdin heqkaysinglar Ayupka rəddiyə bərmidinglar,
Heqkaysinglar uning soʻzligə javab bərləmidinglarki,
13 Silər: «Həqikətən danalīk taptuk!» deyəlməysilər;
Insan əməs, bəlki Təngri uningə rəddiyə qilidu. □
14 Uning jənggə tiziloqan hujum soʻzliri munga karitiloqan əməs;
Həm mən bolsam silərnin gəpliringlar boyiqə uningə javab
bərməymən
15 (Bu üqəylən həyranuhəs bolup, qayta javab bərixmidi;
Həmmə səz ulardın uqup kətti.
16 Mən kütüp turattim, qünki ular gəp qilmidi, bəlki jimjit ərə turup qayta
javab bərmidi); □
17 Əmdi əzümning nəwitidə mən javab bəreə,
Mənmü bilginimni kərsitip bəreə.
18 Qünki dəydiqan soʻzlim liq taldi;
Iqimdiki Roh munga türtkə boldi; □
19 Mana, qorsikim eqilmioqan xarab tulumiə ohxaydu;
Yengi xarab tulumliri partlap ketidioqandək partlaydioqan boldi.
20 Xunga mən səz qilip iqimni boxitay;
Mən ləwlimni eqip javab bəreə.
21 Mən heqkimgə yüz-hatirə qilməymən;
Wə yaki heq adəmgə huxamət qilməymən.
22 Mən huxamət qilixni əgənmigənmən; undək bolidioqan bolsa,
Yaratququm qoqum tezla meni elip ketidu». □

33

Elihuning birinchi bayani — Huda adəmlərgə bərgən tərbiyələr

1 «Əmdilikdə, i Ayup, bayanliriməja kulak saləqaysən,

- **32:13 «Silər: «həqikətən danalīk taptuk!» deyəlməysilər; insan əməs, bəlki Təngri uningə rəddiyə qilidu»** — Elihu: Üq dostning Ayupning səzigə rəddiyə bərgüdək javabni tapalmioqanlikning bir səwəbi ularning əz pikri-təjribisigə tayanəlanliqi, Hudaning əzidinla biwasita danalīk izdimigənligidin boldi, dəp qaraydu. Uning kəzkarixi bu jəhəttin toʻgʻra boluxi mumkin. □ **32:16 «Bu üqəylən həyranuhəs bolup, ... Mən kütüp turattim, qünki ular ... jimjit ərə turup qayta javab bərmidi»** — bu səzlər (15-16-ayət) bizgə kitabning yazoqusining, yəni bu ixlarni hatiriligüqining kim ikənliligə nisbətən yip uqi təminləydu. Kitabtiky nəsriy (xeiriyət xəklidə bolmioqan) kismilarda pəkət bu yərdila «mən» degən almaxni uqritimiz. Xunga biz xundək qaraymizki, məzkur kitabni yazoquqi Elihu boluxi kerək. Biz uning ərtə boləjan kəngəxlərdin qandək həwərdar boləjanliqini bilməymiz. Xunis enikki, u əzi bayan qiləqandək «hərbir adəmgə təlim bərgüqi boləjan Hudaning Rohi»ning wəhysi arkilixi xu ixlarni bilgən; xuning bilən u bu ixlarni hatirə qalduroqan bolsa kerək. □ **32:18 «Iqimdiki Roh munga türtkə boldi»** — Elihu ikkinqi qətim Mukəddəs Rohning təsirini tiləja alidu. U Ayupka bərməkqi boləjan təlimini dəl muxu Rohin kəlgən, deməkqi. □ **32:22 «Mən huxamət qilixni əgənmigənmən; undək bolidioqan bolsa, yaratququm qoqum tezla meni elip ketidu»** — xübhisizki, heqkimgə yüz-hatirə qilmaslik toqridur; bu lilla gəp qilixniki aldinqi bir xərt. Biraq Elihu Ayupning «Hudaəja huxamət qilix» gunahtur, degən səzini (7:11-13ni kəring) qūxənmigəndək qilatti; xunga Elihu pəkətlə «adəmgə huxamət qilix» toqrisida səzləydu.

Sözlimning hëmmisini anglap çikqaysën.

² Mana hazır lëwlimni aqtım,
Aqzımda tilim gëp kılıdu.

³ Sëzlim kenglümdäk durus bolıdu,
Lëwlim sap bolıqan tälimni bayan kılıdu. □

⁴ Tëngrining Rohı meni yaratqan;
Hëmmigë Qadiring năpisi meni janlandurıdu. □

⁵ Jawabing bolsa, manga rëddiyë bərgin;
Sëzlingni aldımqa səpkë qoyup jənggə təyyar turıqın!

⁶ Mana, Təngri aldıda mən sanga ohxax bəndimən;
Mənmü laydin xəkilləndürülüp yasalıqanmən. ■

⁷ Bərhək, mən sanga heq wəhımə salmaqçı əməsmən,
Wə yaki mən salıqan yük sanga besim bolmaydu. □

⁸ Sən dər wəkə kılıqımqa gəp kıldingki,
Əz awazing bilən: — ■

⁹ «Mən heq itaətsiz bolmay pak bolimən;
Mən sap, mändə heq gunah yoq...

¹⁰ Mana, Huda məndin səwəb tepip hujum kılıdu,
U meni Əz düxmını dəp qaraydu; ■

¹¹ U putlimni kixənlərgə salıdu,
Hëmmə yollirimni kəzitip yürıdu» — dəgənlikingni anglıdim. □ ■

¹² Mana, mən sanga jawab berəyki,
Bu ixta geping toıqra əməs;
Qünki Təngri insandin uluqıdur.

□ **33:3 «Sëzlim kenglümdäk durus bolıdu, lëwlim sap bolıqan tälimni bayan kılıdu»** — biz Elihuning sëlirining bəzilirini nahayiti durus, xundakla Hudaning Rohining tälimi bilən kəlgən, dəp qarısakmu, bəzi jaylarda u yənila öz natıqlıqı bilən söz kılıdu. Əgər bizning Elihu məzkur kitabning yazıquçısı dəgən pikrimiz toıqra bolıdıqan bolsa, u jəzman bu jəhəttə öz kəmqılıqını səzməy qalmaydu. Xundakımu u biz üqün bu əməliy səhbətni təswirləp kaldurıqan; əzining nemə dəgənlikinimu (səz mən bolsimu) biz üqün səmimiylıq bilən hatiriləydu. Bəzida biz hətta uning sëliridin uni bir həkawur adəm ohxaydu dəp pərəz kılıp qalimiz. Həlbuki, bizmu bilip yetiximiz kerəkki, məlum kixining səz mən bolup kətkənlikı bilən gəplirining hëmmisi quruk boluxı natayin. Biz hëmmə adəmning səzini səwr-təqət həm dikqət bilən anglıximızıqra toıqra kelıdu. Buningdin sirt, Elihuning xeir xəkildə bolıqan bayanlırı baxqa sëlüzgüqlərnıng xeiriy səwiysisigə yətməydu. Bu yənə uning bizga bu əməliy ixlarnı, əməliy bayanlarnı əyni-əyni kəyt kılıqanlıqını ispatlaydu. □ **33:4 «Hëmmigë Qadiring năpisi meni janlandurıdu»** — yaki «Hëmmigə Qadiring năpisi manga jan bərgən». ■ **33:6** Ayup 9:35; 23:10 □ **33:7 «Bərhək, mən sanga heq wəhımə salmaqçı əməsmən»** — Elihu muxu yərdə Ayupqa baxqılarnıng sëlirining eqir kəlgənlikini, xundakla uning əzining bəzi hiyaliridin qorqup kətkənlikini azraq sezip, uni hatirjəm kılmaqçı bolıqan boluxı mumkin. ■ **33:8** Ayup 10:7; 16:17; 23:10,11; 27:5 ■ **33:10** Ayup 13:24; 16:9; 19:11 □ **33:11 «Ayupning «Mən heq itaətsiz bolmay pak bolimən; mən sap, mändə heq gunah yoq... Mana, Huda məndin səwəb tepip ... Hëmmə yollirimni kəzitip yürıdu» — dəgənlikingni anglıdim»** — (9-11-ayətlər) Elihu Ayupqa: «Kılıqımqa mundak gəp kılding» dəp uning kılıqan üq gəpini əyibləydu. Birinçisi söz: «Mən heq itaətsiz bolmay pak bolimən; mən sap, mändə heq gunah yoq...». Əməliyəttə, Ayup bu sëlərnı kılmiqan, u pəkət Hudaıqra: «Hər bir gunahımni etirap kılıp kəqürüm kılindim, hazır wıjdanımoıqra hilap heq gunahımning barlıqını bilməymən» dəgəndək sëlərnı kılıqan. Bu söz özini pütünləy sap, pütünləy bigunah, dəgənlik əməs, əlwəttə. Elihu muxu yərdə hatalıq ötküzıdu. İkkinçisi söz: «Mana, Huda səwəb tepip manga hujum kılıdu, U meni Əz düxmını dəp qaraydu» — Bu söz rastla 13:24də wə yənə 14:7də tepilıdu. Üqinçisi söz: «U mening putlimni kixənlərgə salıdu, hëmmə yollirimni kəzitip yürıdu» — bu söz 13:27də tepilıdu. ■ **33:11** Ayup 13:27; 14:16

- 13 Sən nemixka uning bilən dəwalixip: —
U Ōzi qiloqan ixliri toqruluk heq qūxənqə bərməydu» dəp yūrisən?□
- 14 Qūnki Təngri həkikətən gəp kilidu;
Bir qetim, ikki qetim,
Lekin insan buni səzməydu;□
- 15 Qūx kərgəndə, keqidiki qayibanə alaməttə,
— (Kattiq uyqu insanlarni baskanda,
Yaki orun-kərpiliridə ügdək baskanda) —
- 16 — Xu qaqlarda U insanlarning kulikini aqidu,
U ularoqa bərgən nəsihətni *ularning yūrikigə* məhūrləydu.□
- 17 Uning məksiti adəmlərnəni *yaman yolidin yanduruxtur*,
Insanni təkəbburluktin saqlaxtur;□
- 18 Buning bilən *Huda* adəmninğ jenini kəz yətməs hangdin yandurup,
saklaydu,
uning hayatini kiliqlinixtin qoşdaydu.
- 19 Yaki bolmisa, u orun tutup yetip qalojinida aşriq bilən,
Səngəklirini əz-ara soquxturup biaram kilix bilən,
Tərbiyə kilinidu.
- 20 Xuning bilən uning pütün wujudi taamdin nəprətinidü,
Uning jeni hərhil nazu-nemətlərdin qaqidu.■
- 21 Uning eti kəzdin yokilip ketidu,
Əslidə kərnüməydiqan səngəkliri bərtüp qikidu.
- 22 Buning bilən jeni kəz yətməs hangoqa yəkin kelidu,
Hayati halak kiləuqi pərixtilərgə yəkinlixidu;
- 23 Birak, əgər uning bilən bir tərəptə turidiqan kelixtūrgūqi bir pərixte
bolsa,
Yəni mingining iqidə birsi bolsa,

□ 33:13 «Sən nemixka ... — «U Ōzi qiloqan ixliri toqruluk heq qūxənqə bərməydu» dəp yūrisən?» — Ayup əslidə «U Ōzi qiloqan ixliri toqruluk heq qūxənqə bərməydu» demigən; bəlki u Hudaning **bəzi** qiloqan ixlirini, bolupmu əz bexioqa qūxūrgənlirini qūxəndürməydiqanlıqini eytkanidi. Elihuningmu muxu yeridə hataliqi bar. Baxka bir hil tərjimisi: «Sən nemixka uning bilən dəwalixip: — «U insanning həmmə səzlirogə heq jawab bərməydu» dəp yūrisən?». □ 33:14 «**Bir qetim, ikki qetim**» — bəlkim «birnəqə qetim» wə xuningdək «hərhil yol bilən» degənni kərsitidiqan bir ibarə boluxi mumkin. □ 33:16 «... U insanlarning kulikini aqidu, U ularoqa bərgən nəsihətni ularning yūrikigə məhūrləydu» — biz Elihuning bu səzini nahayiti əhmiyiti bar dəp qaraymiz. U Huda Ōz Rohi arkilik insanoqa səzliroini yətküzüp nəsihət kilidu, dəydu; əgər insan bu səzərgə kulak salmisa, Huda yənilə xəpkiti bilən qūxlər arkilik insan kulikini eqip bu aqaqlanduruxlirini həm nəsihətni bekitip məhūrləydu. Ikkinqi qurning baxka bir hil tərjimisi: «U ularni aqaqlar bilən kərkətidu». □ 33:17 «Uning məksiti adəmlərnəni yaman yolidin yanduruxtur, insanni təkəbburluktin saqlaxtur» — Elihuning qūxəndürūxi boyiqə eytkanda, insanning əng qong məsilisi təkəbburluktin ibarət. Huda Ōz iltipati arkilik awwal insanoqa Rohi arkilik nəsihət kilidu; anglimisa u qūxlər arkilik nəsihətni bekitidu; yanə anglimisa kesəllik yaki baxka mūxküllüklər bilən adəmnəni aqaqlandurup, uni halakəttin yanduridu (18-22-ayətlər). Bu jazalax əməs, bəlki Hudaning muhəbbitidin qikқан tərbiyidur; U mana muxular arkilik insanni əz təkəbburluqinəni aqiwitidin qoşdaq qalidu. Elihuning bu təlimi insan üqün zor əhmiyətə ikə; Elihuning təlimi Ayupning əhwalini toqrusida qūxənqə bərmigən bilən, uning səzliroinəni Ayupka azrak paydisi təgkən bolsa kərak; azab-okubətlər bolsa, dərwekə kəlbidiki təkəbburluqni axkarilaydu. Ayupning ahirida qiloqan towiliri asasen əz təkəbburluqioqa nisbətən boluqan (42-bab). ■ 33:20 Zəb. 107:18

— Insan balisioğa tooğra yolni kersitip beridioğan kelixtürgüçi bolsa,□

24 Undağta *Huda* uningöğa xəpkət kersitip: «Üni hangdin qüxüp ketixtin kutkuzup koyöjin, Qünki Mən nijat-kutuluxğa kapalət aldım» — döydu.□

25 Buning bilən uning ətliri bililik waqtidikidin yumran bolidu; U yaxlikiöğa kaytidu.

26 U Təngriğə dua kılıdu, U xəpkət kiliip uni köbul kılıdu, U huxal-huram təntənə kiliip Üning didarini köridu, Həmdə *Huda* uning həkkaniylikini öziğə kayturidu.■

27 U adəmlər aldida küy eytip: —

«Mən gunah kıldım,
Tooğra yolni burmilioğanmən,
Birağ tegixlik jaza manga berilmidi!□

28 U roħimni hangöğa qüxüxtin kutkuzdi,
Jenim nurni huzurlinip köridu» — döydu.

29 Mana, bu əməllərninğ həmmisini Təngri adəmnə dəp,
İkki hətta üq mərtəm ayan kılıdu,□

30 Məksiti uning jenini hangdin yandurup kutkuzuxtur,
Üni hayatlik nuri bilən yorutux üqündur.■

31 I Ayup, manga kulak saloğaysən;

Ününğni qikarma, mən yənə söz kilağ.

32 Əgər sözliring bolsa, manga jawab kiliwərgin;
Sözligin! Qünki imkaniyət bolsila mening seni aqlioğum bar.

33 Bolmisa, meningkini anglağ oltur;

Süküt kילוğın, mən sanga danalığın öğitip koyay».

34

Elihuning ikkinçi bayani — Ayupni yənə əyibləx, Yaratkuqining harakterini təswirləx

1 Elihu yənə jawabən mundak dedi: —

2 «I danixmənlər, sözlirimni anglanglar,

□ **33:23 «Əgər uning bilən bir tərəptə turidioğan kelixtürgüçi bir pərixətə bolsa...»** — «pərixətə» degən söz əməliyəttə «həwər yətküzgüçi» degən mənədə. Təwrat birinçi kişim («Yaritilik») «Pərwərdigarninğ Pərixitisi»ni bizgə tonuxturidu; bu Pərixətə birdinbir, naħayiti sirlilik zat. Üni körgənlərmu: «Biz Hudaning Özini körgən» deyixidu. Bu Pərixətə «Uz yeri»də turoğan İsmail həm anisi Həjərgə körünüp ularni usuzluqñtin kutkuzoğan. Heq bolmioğanda, Elihu muxu yərdə adəmnə gunahñtin kutkuzux hizmiti pəqət insan həm Huda otturisida turidioğan, xundakla insandin üstün turidioğan mundak bir zat tərəpidin bolidu, döydu. Bu «Hudaning Pərixitisi» Elihu «mingdin bir» degən bu Pərixətə Ayup ilğiri bexarət kילוğan «Kelixtürgüçi» həm «Kutkuzoğum» degən zattin baxğa birsə əməs. Elihu bu yərdə bizgə yənə naħayiti əħmiyətlik təlim həm karamət bir bexarətni beriwatidu. «**İnsan balisioğa tooğra yolni kersitip beridioğan ...**» — yaki «İnsan balisioğa uning (demək, Hudaning) həkkaniylikini kersitip beridioğan...». □ **33:24 «... Mən nijat-kutuluxğa kapalət aldım»** — ibraniy tilida «... Mən nijat-kutuluxğa kapalət taptim». ■ **33:26** Zəb. 50:15; Yəx. 58:9 □ **33:27 «U adəmlər aldida küy eytip: ...»** — yaki «U adəmlərgə qarap:...» yaki «U adəmlər aldida etirap kiliip:...». □ **33:29 «İkki, hətta üq mərtəm ayan kılıdu»** — «ikki, üq mərtəm» degən söz adəttə «birnəqəq mərtəm»ni kersitidu. Demək, üq ketim bilən tohtimaydu; bu bayan Hudaning bizgə boloğan qoğkür mehri-xəpkitini ayan kılıdu; birağ heqkim bu pakittin paydilinay dəp Hudaning səwr-takitini Sinimisun, bu intayin hətərlük ix, əlwəttə! ■ **33:30** Zəb. 56:13

I tøjribə-sawaklik adəmlər, manga kulaq selinglar.

³ Eoiz taam tetip baqqandək,
Kulaq səzning təmini sinap baqıdu.■

⁴ Əzimiz üqün nemining toşra bolıdıoanlıkini bayqap tallaylı;
Arimızda nemining yaxşı bolıdıoanlıkini biləyli!

⁵ Qünki Ayup: «Mən həkkaniydurmən»,
Wə: «Təngri mening həkkimni bulap kətkən» — dəydu.□ ■

⁶ Yənə u: «Həkkimgə ziyan yətküzıdıoan, yaloan gəpni kilixim toşqımu?
Heq asiylıqim bolmıoını bilən, manga sanjıloan oq zəhmigə dawa yoq»
— dəydu,□ ■

⁷ Kəni, Ayupka ohxaydıoan kim bar?!
Uningoşa nisbətən baxqılarnı haqarətləx su iqkəndək addiy ixtur.□

⁸ U kəbihlik kılıoıqlaroşa həmrah bolup yürıdu,
U rəzıllər bilən billə mangıdu.□

⁹ Qünki u: «Adəm Hudadin səyünsə,
Bu uningoşa heqkəndək paydısı yoq» dedi.□

¹⁰ Xunga, i danıxmənlər, manga kulaq selinglar;
Rəzıllik Təngridin yıraқта tursun! Yamanlık Həmmigə Qadırdin neri
bolsun!■

¹¹ Qünki U adəmning kılıoanlırını özıgə qayturıdu,
Hər bir adəmgə öz yoli boyıqə tegıxlik nesiwə tapqızıdu.■

¹² Dərheqıqət, Təngri heq əskilik kilmaydu,
Həmmigə Qadir həkümni hərgiz burmilimaydu.

¹³ Kim Uningoşa yər-zeminni amanət kılıoan?
Kim Uni pütkül jəhanni baxquruxka təyinlıdı?□

■ **34:3** Ayup 12:11 □ **34:5** «... Ayup: «Mən həkkaniydurmən», wə: «Təngri mening həkkimni bulap kətkən» — dəydu» — Ayup «Mən həkkaniy» değan səzni biwasitə eytmiəoan bolsımu, dərwekə uning gəp-səzlıridin xu mənə qıqır turıdu. «Huda mening həkkimni tartıwaləoan» değan səzni u 27:2də eytkən. «Mening həkkim» değan səz toşruluk xu ayəttiki izaəatni kərüng. ■ **34:5** Ayup 27:2 □ **34:6** «Yənə u (Ayup): «... Heq asiylıqim bolmıoını bilən, manga sanjıloan oq zəhmigə dawa yoq» — dəydu» — dərwekə, Ayup 6:4də Huda meni oq etip yarıləndırdı, değan. Bıraq bizningqə u Elihuning əzini muxu yərdə əyiblıgını boyıqə: «Huda meni yaloan gəp kılıxka məjburlaydu» dəp eytkən əməs. Oqırmənlər əzi bu səzning toşra yaki natoşra ikənlikini oyliyalaydu. ■ **34:6** Ayup 6:4 □ **34:7** «Uningoşa (Ayupka) nisbətən baxqılarnı haqarətləx su iqkəndək addiy ixtur» — Ayupning (qattıq əzabtin değan) bəzi səzlıri intayın əqqıqlənoanlıkidin eytiləini bilən, bizningqə «Baxqılarnı haqarətləx uningəoşa nisbətən su iqkəndək addiy ixtur» değan bu səz həddidin exip kətkən. □ **34:8** «U (Ayup) kəbihlik kılıoıqlaroşa həmrah bolup ... rəzıllər bilən billə mangıdu» — Elihuning bu gəpıgə ispat barmu? Bizningqə yoq. Bıraq bu səz kəqmə mənidə eytiləoan bolsa «Ayup eoızda yamanlarning yolıda mangıdu» değan mənidimu boluxı mumkin. □ **34:9** «Qünki u: «Adəm Hudadin səyünsə, bu uningəoşa heqkəndək paydısı yoq» dedi» — bizningqə, Ayup bu səzni deməıgən; u əzining rəzıllər heq jazalanmay, yamanlıqını kılıwerıdıoanlıkini kərgənlikini eytkən; bıraq u yənə əzining ularning yaman yolıda hərgiz mangmaydıoanlıkini enik eytkən; xunga Elihuning bu gəpi səl adıl bolmıdı, dəp qaraymız. ■ **34:10** Kan. 32:4; 2Tar. 19:7; Ayup 8:3; 36:23; Zəb. 92:15; Rim. 9:14 ■ **34:11** Zəb. 62:12; Pənd. 24:12; Yər. 17:10; 32:19; Əz. 7:27; 33:20; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 1Kor. 3:8; 2Kor. 5:10; Əf. 6:8; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17; Wəh. 22:12 □ **34:13** «Kim Uningoşa yər-zeminni amanət kılıoan? Kim Uni pütkül jəhanni baxquruxka təyinlıdı?» — Elihuning bu munazirisi (10-13), bəlkim, Huda xunqə yukıri ərunda turoşandin keyin, Uningoşa heq adəm para yegüzəlməydu, Uning həkümigə heqkəndək təsir yətküzəlməydu, değanlik. Bıraq u əgər: «Huda bizdin intayın yukıri turoşaqka, Uning adıllıqı biz tonuəoan həm qüxinıdıoan adıllıqtın pütünləy baxqıqə, pütünləy baxka harakterıda» deməkqi bolsa, biz uning bu pikrıgə koxulmaymız.

14 U pəkət konglidə xu niyətni kılsila,
 Özining Rohini həm nəpisini Özigə kayturuwalsila, □ ■

15 Xuan barlıq ət igiliri birgə nəpəstin qalidu,
 Adəmlər topa-qangə qaytidu. □ ■

16 Sən danixməñ bolsang, buni angla!
 Səzlirimning sadasioğa kulak sal!

17 Adalətkə eq boləuqı həküm sürələmdu?
 Sən «Həmmidin Adil Boləuqı»ni gunahkar bekitəmsən?! □ ■

18 U bolsa padixahni: «Yarimas!»,
 Mətiwərlərni: «Rəzillər» degüqidur. □

19 U nə əmirlərgə heq yüz-hatirə kılmaydu,
 Nə baylarni kəmbəəşəllərdin yukiri kərməydu;
 Qünki ularning həmmisini U Öz kəli bilən yaratqandur. □ ■

20 Kəzni yumup aqquqə ular ətüp ketidu,
 Tün yerimida həlkərmu təwrinip dunyadin ketidu;
 Adəmning kəlisiz uluqlar elip ketilidu.

21 Qünki Uning nəzəri adəmning yollirining üstidə turidu;
 U insanning bar kədəmlirini kərup yüridu. ■

22 Xunga kəbihlik kıloquqilarə qoxurunəudək heq karangəuluk yəktur,
 Həttə əlümning sayisidimu ular yoxurunalmaydu. □ ■

23 Qünki Təngri adəmlərni aldioğa həküm kılixkə kəltürəx üqün,
 Ularni uzunəiqə kəzitip yüruxining həjiti yəktur. □

24 U küqlüklərni təkkürüp olturmayla parə-parə kıliwetidu,
 Həm baxkılarni ularning ornioğa koyidu;

25 Qünki ularning kıloqanliri uningə enik turidu;

□ 34:14 «**Özining Rohini həm nəpisini Özigə kayturuwalsila...**» — yaki «Əzi (Huda) uning rohini həm nəpisi Özigə kayturuwalsila...» ■ 34:14 Zəb. 104:28-29; Top. 12:7 □ 34:15 «**U pəkət konglidə xu niyətni kılsila, özining Rohini həm nəpisini özigə kayturuwalsila, xuan barlıq ət igiliri birgə nəpəstin qalidu, adəmlər topa-qangə qaytidu (14-15)**»

— demək, Huda insanni yaratqandın keyin, həmmə ix «aptomatik halda» dawamlaxmaydu. Huda hərdaim, hər nəpisdə insandin həwər alidu — bolmisa u həyat qalmaydu. ■ 34:15 Yar. 3:19; Top. 12:7 □ 34:17 «**Adalətkə eq boləuqı həküm sürələmdu?**» — degən bu məsilə «Ayup» degən bu kitabning tıp məsilisi həsablınidu. Bu yərdə Elihu bu retorik soaloğa heqkəndək jawab yaki ispat bərməydu. Küq-həqqukluk boluxning, adalətlik boluxkə barawər boluxi natayin. Huda Özining yaxxilikini, mehir-muhabbitini, həmmə səzigə boləqan wəpadarlıqini, toluq adalitini bolsa kıloqan ixliri arkilik ispatlaydu. Bolurpmu Zəbur həm İnjiłoğa asasen, Huda ahirdə Əzi barlıq kıloqan həkümlirini hər bir insanoğa enik namayan kılidu; xu küni Hudaning adil həkümlirigə heqkim raddiyə bərləməydu; u qəoqda Uning mutlək adillikni həmmə insanoğa ispatlinip toluq ayan bolidu. ■ 34:17 Yar. 18:25; Ayup 5:18; 8:3; 21:22; Rim. 3:5

□ 34:18 «**U bolsa padixahni: «Yarimas!», mətiwərlərni: «Rəzillər» degüqidur**» — buning baxkə birhil tərjimisi: «Padixahlarəqə: «Yarimas!», mətiwərlərgə: «Rəzillər!» degili bolamdu?»

□ 34:19 «**U nə əmirlərgə heq yüz-hatirə kılmaydu, nə baylarni kəmbəəşəllərdin yukiri kərməydu; qünki ularning həmmisini U Öz kəli bilən yaratqandur**» — Ayup bu gəpni angliəqanda gəp kıloqan bolsa: «Mən Hudaning mening ixlirimni dəl axundək bitərəplik bir tərəp kılixini kütməktimən!» deyixi mumkin idi. Elihuning bu gəpi uningə anqə təsəlli bərləməydu. ■ 34:19 Kan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 37:24; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17 ■ 34:21 2Tar. 16:9; Ayup 31:4; Zəb. 34:15-17; Pənd. 5:21; 15:3; Yar. 16:17; 32:19

□ 34:22 «**Xunga kəbihlik kıloquqilarə qoxurunəudək heq karangəuluk yəktur... ular yoxurunalmaydu**» — demək, Huda barlıq ixlarni birakla kərəligəqə, uning sotqi boluxkə toluq salaħiyiti bar. ■ 34:22 Zəb. 139:11-12; Am. 9:2, 3; İbr. 4:13 □ 34:23 «**Qünki Təngri adəmlərni aldioğa həküm kılixkə ... uzunəiqə kəzitip yüruxining həjiti yəktur**» — bu ayətning baxkə hil tərjimiliri uqrixı mumkin.

U ularni keqidə ərivetidu, xuning bilən ular yanjilidu.

²⁶ U yamanlarni halayiq aldida kaqatliqandək ularni uridu,

²⁷ Qünki ular uningqə əgixixtin bax tartqan,
Uning yolliridin heqbirini heq ətiwarlimioqan.■

²⁸ Ular xundak kilip miskinlərnin nələ-pəryadini Uning aldioə kirgüzidu,

Xuning bilən U ezilgüqilərnin yalwuruxini anglaydu.□

²⁹ U süküttə tursa, kim aqrinip kaqxisun.

Məyli əldin, məyli xəhstin bolsun,

Əgər U *xəpkitini kərsətməy* yüzini yoxuruwalsa, kim Uni kərəlisun?□

³⁰ Uning məqsiti iplasar həkümranlik qilmisun,

Ular əl-əhlini damioə qüxürmisun degənliktur.

³¹ Qünki buning bilən ulardin birsi Təngriqə: «Mən təkəbburluk kiləqanmən;

Mən toqrini yənə burmilimaymən;

³² Əzüm bilmiginimni manga əgitiq qoyqaysən;

Mən yamanlik kiləqan bolsam, mən kayta qilmaymən» — desə,□

³³ Sən Uning bəkitkinini rət kiləqanliqin qün,

U pəkət sening pikring boyiqıla insanning kiləqanlirini Əzigə kayturuxi kərəkmü.

Mən əməs, sən qarar qilixing kərəktur;

Əmdi bilgənlirinqni bayan qilsangqu!

³⁴ Əqli bar adəmlər bolsa,

Gepimni angliqan dana kixi bolsa: —

³⁵ «Ayup sawatsizdək gəp kildi;

Uning səzlidirə əkil-parasəttin əsər yok» — dəydu.

³⁶ Ayup rəzil adəmlərdək jawab bərgənlikidin,

Ahriqəqə sinalsun!□

³⁷ Qünki u əz gunahining üstigə yənə asiylikni qoxidu;

U arimizda *ahənət bilən* qawak qelip, Təngriqə qarxi səzlərnə kəpəytməktə».

35

Elihuning üqinqi bayani — «Huda keqidə at kiləqan nahxilar»

■ **34:27** Zəb. 28:4-5; Yəx. 5:12 □ **34:28** «**Ular (rəzillər) xundak kilip miskinlərnin nələ-pəryadini uning aldioə kirgüzidu, ... U (Huda) ezilgüqilərnin yalwuruxini anglaydu**» — Elihu bəlkim bu səzlrini Ayupqa daritip eytidu: «Sən mundak rəzil ixlərnə kiləqanmu?».

□ **34:29** «**U süküttə tursa, kim aqrinip kaqxisun?**» — ayətnin birinqi kismining baxqa birhil tərijimisi «U ixlərnə tinqlandursa, kim aqrinip kaqxisun?». Ayətnin ikkinqi kismida, «Hudaning Əz yüzini yoxuroqanliqi», xübhəsiszki, uning kixilərgə məlum birhil jaza-sawak bərixini bildüridu. □ **34:32** «**...Əzüm bilmiginimni manga əgitiq qoyqaysən; mən yamanlik kiləqan bolsam, mən kayta qilmaymən**» — Elihu xübhəsiszki, Ayupni xundak bir iqrarni (31-32-ayəttiki səzlər bilən) qilixqə dəwət qiliwatidu. Biraq Ayupta təkəbburluk boləqini bilən, u hərgizmu «iplas» yaki «munapik»lərdin əməs. □ **34:36** «**Ayup rəzil admlərdək jawab bərgən...**» — Elihuning bu səzi bolsa nəhayiti eoqr xikayət həsəblinidu. Təwəndə Elihu Ayupni «asiylik kiləqan» dəpmu əyibləydu. Biraq dərd-ələmdin, ümidisizliktin, kattik aqrıqlərdin qıqqan aqqik həm gumanlik gəpni «asiylik» degili hərgiz bolmaydu. Bu jəhəttə Elihu səl həddidin ixipraq səzlgən. «U ahriqəqə sinalsun!» deyixmu «bir yanda azadə olturəqan» kixilər üqün deməkkə asan gəptur!

1 Elihu yənıla jawab berip mundak dedi: —

2 «Sən muxu gepingni, yəni «Həkkaniylikim Təngriningkidin üstündür» deginingni toşra dəp qaramsən?»[□]

3 Xundak boləlanlıki üçün sən: «Həkkaniylikning manga nemə paydisi bolsun?

Gunah kilmioşinimning gunah kıləninimə qariəanda artuqçilıki nədə?» dəp soriding. [□] ■

4 Özüm sözlər bilən sanga *jawab berəy*,
Sanga həm sən bilən billə boləlan ülpətliringgə jawab berəy;[□]

5 Asmanlarə qarap baqqın;
Pələktiki bulutlarə səpsaləyin;

Ular səndin yukiridur.

6 Əgər gunah kıləlan bolsang, undakta Təngrigə qaysi ziyankəxlıki kılaləyting?

Jınayətliring kəpəysimu, undakta uningə qandak ziyənləni salalar iding?

7 Sən həkkaniy boləlan təkərdimə, Uningə nemə berəlayting?
U sening qolungdin nemimə alar-hə?[□] ■

8 Sening əskilikliring pəkət səndək bir insanəıla,
Həkkaniylikning bolsa pəkət insan baliliriəıla təsir kılıdu, halas.

9 Adəmlər zulum kəpiyip kətkənlikidin yalwuridu;
Küqlükləning besimi tüpəylidin ular nalə-pəryad kətüridu.[□]

10 Biraq həqkim: «Kəqilərdə insanlarə nahxa ata kıləuqi yaratququm Təngrini nədin izdixim kerək?» deməydu.

11 Uning bizgə əgıtidiəini yər-zemindiki haywanlarə əgıtidiəinidin kəp,
Həm asmandiki uqar-qanatlarə əgıtidiəinidin artuq əməsmə?

12 Ular nalə-pəryad kətüridu, biraq rəzil adəmləning həkawurlukning təsiri tüpəylidin,

□ 35:2 «Sən (Ayup) muxu gepingni, yəni «Həkkaniylikim Təngriningkidin üstündür» deginingni toşra dəp qaramsən?» — bu sözmə bək kattik eytıləlan. Ayup əslidə «Mən həkkaniy» degini həm Hudaning adalitidin bəzi gumanlik gərləni kıləini bilən, əməliyəttə qəp yürəklik kılıp «Həkkaniylikim Təngriningkidin üstün» degən gəpni kılıp baqqıoqan. Okurmənlər eziliri birnemə desun. □ 35:3 «...sən (Ayup): «Həkkaniylikning manga nemə paydisi bolsun? Gunah kilmioşinimning gunah kıləninimə qariəanda artuqçilıki nədə?» dəp soriding» — Elihu yukirida Ayupni əyibləp: «Sən «Adəm Hudadin səyünsə, buning uningə həqkəndək paydisi bolmaydu» degənsən» (9:34) deginini həzir təkərləydu. ■ 35:3 Ayup 34:9

□ 35:4 «Sanga həm sən bilən billə boləlan ülpətliringgə jawab berəy» — «ülpətliring» degən söz bəlkim Ayupning üç dostini əməs, bəlkı uning bilən ohxax kəzqaraxta boləlanlari (həzirmə Ayupning yenida olturoqanlari?) kərisitixi mumkin. □ 35:7 «Sən həkkaniy boləlan təkərdimə, Uningə nemə berəlayting? U sening qolungdin nemimə alar-hə?»

— Elihuning bu kəzqarixi Elifazningkigə (22:3-ayəttiki) ohxaydu. Biz yənıla əwwalkı ayəttiki izahətni təkərləyimiz: — «1:8-ayəttə, Hudaning Əzidə Ayuptın aloqan razilikı, hursənlikı nəhayiti gəwdilənin turidu. Xuning bilən bir wəqıtta biz Təwrəttiki «Yarıtılıx» degən qisimda Hudaning insanning tüpəylidin boləlan əzablıridin həwərdar bolimiz. Huda gərqə uluqluk igisi bolsimu, U yənıla bizdin hursənlik izdəydu yaki bizdin rənjiydu həm əzablınidu. Xuning üçün Elihuning 5-8-ayəttiki bu səzliri intayin hata eytıləlan səzlərdur». ■ 35:7 Ayup 22:2; Zəb. 16:2; Rim. 11:35 □ 35:9 «Küqlükləning besimi tüpəylidin...» — ibrəniy tilidə «Küqlükləning biliki tüpəylidin...».

Uni Huda ijabət qilmaydu. □ ■

¹³ Bərħək, Təngri kuruq duaşa kulak salmioğan yərdə,

Həmmigə Qadir muxularoşa əhmiyyət bərmigən yərdə,

¹⁴ Sən: «Mən Uni kərəlməymən» desəng, *U kandaq kulak salsun?*

Dəwayıng tehi Uning aldida turidu,

Xunga Uni kütüp turojin. □

¹⁵ Biraq U hazır *towa kılıx pırsiti berip*, Öz oqəzipini tehi təkmigən əhwalda,

Ayup özining təkəbburluğunu bilməmdiöandı? □ ■

¹⁶ Qünki Ayup kuruq gəp üqün aqzını aqқан,

U tuturuqsız sözlərni kəpəytkən».

36

Elihuning tətinqi bayanı: — Azablardın aloğan tərbiyə

¹ Elihu sözini dawamlaxturup mundaq dedi: —

² «Meni birdəm səzligili koysang,

Mən yənə Təngrigə wakalitən kılıdioğan sözümning barlıqını sanga ayan kılımən.

³ Bilimni yiraqlardın elip kəltürimən,

Adəmlərni Yaratquçımni həkkanıy dəp hesablaydioğan kılımən. □

⁴ Mening gəpim həkikətən yaloğan əməstur;

Bilimi mukəmməl birsi sən bilən billə bolidu. □

⁵ Mana, Təngri degən uluödur,

Biraq U həqkimni kəmsitməydu;

Uning qüxinixi qongkurdur, məksitidə qing turidu. □ ■

□ **35:12 «Ular (ezilgənlər) nalə-pəryad kətüridu, biraq rəzil adəmlərninğ hakawurluğınınğ təsiri tüpəylidin, uni Huda ijabət qilmaydu»** — Elihu bəlkim jəmiyyət arisidiki yamanlarning hakawurluğı məlum bir dərijidin exip kətkən bolsa, jəmiyyətninğ ularni qəklimigən səwənlikmu bar boluxi mumkin, deməkqi. Undaqta pütkül jəmiyyət, jümlidin bəzi bigunah kixilərmu ularning wəjidin Hudaning tərbiyə-jazalixioğa uqrimay qalmaydu, deməkqi. Uning gəpining orunluq yeri boluxi mumkin. Biraq Ayup (məyli uning hakawur yeri bolsun) bu «rəzilərninğ katarioğa kirməydu. ■ **35:12** Ayup 27:9; Pənd. 1:28; 15:29; Yəx. 1:15; Yər. 11:11; Yh. 9:31 □ **35:14 «Dəwayıng tehi Uning aldida turidu, xunga Uni kütüp turojin»** — 23:8-10ni kərunğ. Elihu aldida eytkən sözliri bilən Ayupni asassız əyibligən bolsimu, «Dəwayıng tehi Uning aldida turidu, xunga Uni kütüp turojin» degən bu söz, xübhışizki, Ayupqa dəl jayida kılınoğan sözdur. Elihu heq bolmioqanda, Ayupning həkikətən bir «dəwasi» barlıqını etirap kılıdu. Ayətninğ baxқа birhil tərjimisi: «Həmmigə Qadir muxularoşa əhmiyyət bərmigən yərdə (13-ayət), sening: «Mən Uni kərəlməymən; dəwayım Uning aldida turidu, mən Uni kütüwatimən» deginingdin keyin kandaq bolar?». □ **35:15 «Biraq U ... Öz oqəzipini tehi təkmigən əhwalda, Ayup özining təkəbburluğunu bilməmdiöandı?»** — bu sözmu bək qattik eytloğan söz bolup, Ayupni intayın təkəbbur adəm dəp jəzmləxtüridu. Biraq Ayup gərqə Hudaşa qarita bəzi aqqıq, azablıq gəplərni kılıoğan bolsimu, u yənıla Hudadin əyminidioğan kixi idi. Baxқа birhil tərjimisi: «Yənə kəlp, sən tehi: «Uning oqəzipi heq jaza bərməydu, U asiylikni heq nəzərigə almaydu» dəysən!» ■ **35:15** Ayup 11:6 □ **36:3 «Bilimni yiraqlardın elip kəltürimən...»** — Elihu beridioğan misallarni «yiraqlardın» almaqqi — demək, uzun tarix həm təbiəttin almaqqi.

□ **36:4 «Bilimi mukəmməl birsi»** — Elihu özini bək yukiri qaoqlisa kərak; qünki u 37-babta dəl bu sözlər bilən Hudaning Özini təswirləydu. □ **36:5 «Biraq U həqkimni kəmsitməydu»** — Elihuning ayəttiki bu birinçi jümlisini alaħidə əhmiyyətlik dəp qariojinimiz bilən u yənıla uning 35-bab -7-ayəttiki bayanıoğa səl zit kelidu. ■ **36:5** Ayup 9:4; 12:13, 16; 37:23; 38:23

- 6 U yamanlarni hayät saqlimaydu;
Biraq ezilgänler üqün adalät yürgüzidu. □
- 7 U həkkanıylardin közini elip kətməydu,
Bəlki ularni mənggügə padixahlar bilən təhtə olturoquzidu,
Xundak kılıp ularning mərtiwisi üstün bolidu. ■
- 8 Wə əgər ular kixənləngən bolsa,
Jəpaning asaritigə tutuloğan bolsa,
- 9 Undakta U ularoğa kılolanlirini,
Ularıning itaətsizliklirini,
Yəni ularning kərəngləp kətkənlirini əzligə kərsətkən bolidu.
- 10 Xuning bilən U kılaklirini tərbiyigə eqip koyidu,
Ularni yamanlıqtin kəytixkə buyruydu.
- 11 Ular kılak selip Uningoğa boysunsila
Ular *kalolan* künlirini awatqılıqta,
Yillirini huxlukta ötküzidu.
- 12 Biraq ular kılak salmisa, kılıqlinip dunyadin ketidu,
Bilimsiz həlda nəpəstin tohtap qalidu.
- 13 Biraq kəngligə ıpləslikni pükkenlər yənıla adawət saqlaydu;
U ularoğa asarət quxürgəndimu ular yənıla tilawət kılmaydu.
- 14 Ular yax turupla jan üzidu,
Ularıning hayati bəqqiwazlar arisida tügəydu. □ ■
- 15 Biraq U azab tartquqılarni azablardin boləjan tərbiyə arkilik kutkuzidu,
U ular har boləjan waqtida ularning kılıqini aqıdu.
- 16 U xundak kılıp senimu azarning aozızidin kıstangqılıqı yok kəng bir
yərgə jəlp kılolan bolatti;
Undakta dastihining mayoğa tolduruloğan bolatti. □ ■
- 17 Biraq sən hazır yamanlaroğa karitiloğan tegixlik jazalaroğa toldu-
ruloğansən;
Xunga *Hudaning* həkümi həm adaliti seni tutuwaldi. □
- 18 Ojəzipingning kaynap ketixining seni mazaqkə baxlap koyuxidin
huxyar bol;
Undakta hətta zor kapalətmu seni kutkuzalmaydu.
- 19 Yaki baylıqliring,
Yaki küqüngning zor tirixixliri,
Özüngni azab-oqubəttin neri kılalamdu?
- 20 Keqigə ümid baqlıma,
Qünki u qaoqda həlkə öz ornidin yokılıp ketidu. □

□ 36:6 «U yamanlarni hayät saqlimaydu; biraq ezilgänler üqün adalät yürgüzidu» — Elihu əslidə «Mən silərnin (üq dostning) gəpliringlar boyıqə uningə jawab bərməymən» degini bilən, u yənıla bu ayəttə ularning addiy hulasilirigə kaytip kəldi. ■ 36:7 Zəb. 33:18; 34:15-16; 113:8 □ 36:14 «bəqqiwazlar» — ıbraniy tilida bu söz «həzilək ər pərixə»ni kərsitidu. ■ 36:14 Ayup 22:16 □ 36:16 «U (Huda) xundak kılıp senimu azarning aozızidin kıstangqılıqı yok kəng bir yərgə jəlp kılolan bolatti; undakta dastihining mayoğa tolduruloğan bolatti» — Elihuning 8-15-ayəttiki bərgən təlimi xuki, nuroqun azab-oqubətlər əmilıyətə jazalax əməs, bəlki Hudaning tərbiyisi bolidu. Xühhisizki, bu təlimning əhmiyiti bar. Biraq u yənıla Ayupning asasiy əhwalini quxənməydu. U təwəndə (17-ayəttə) yənıla Ayupni hata əyibləydu. ■ 36:16 Zəb. 23:5 □ 36:17 «Biraq sən hazır yamanlaroğa karitiloğan tegixlik jazalaroğa tolduruloğansən; xunga Hudaning həkümi həm adaliti seni tutuwaldi» — 17-21-ayətlərnin baxkə hil tərjimiliri uxrixi mumkin. Əsli tekistni quxinxix səl tas. □ 36:20 «Keqigə ümid baqlıma» — bu tolimu səlbıy mənıdə ıxtililgən. Bəlkim Elihu: Ayup baxkılar əzini kərməydoğan, əzi yaman ıxlarni kılalaydoğan waqıtini ümid bilən kütməktə, deməkqi boluxi mumkin.

21 Huxyar bol, əskilikkə burulup kətmə;
 Qünki sən *kəbihlikni* dərkdə *səwr boluxning* ornida tallioansən.
 22 Mana, Təngri küq-қudriti түpəylidin üstündür;
 Uningdək өgətküqi barmu?□
 23 Kim Uningoа mangidioаn yolni bekitip bərgənidі?
 Wə yaки Uningoа: «Yaman kilding?» deyixkə petinalaydu?■
 24 İnsanlar təbrikləyidioаn Hudaning əməllirini uluоqlaxni untuma!
 25 Həmmə adəm ularni kərgəndur;
 İnsan baliliri yiraktin ularoа qarap turidu».

Hudaning karamət əməlliri — •••• Uning zor həywisi dəhxətlik қара қуyunda аyan bolidu

26 « — Bərhək, Təngri uluоdur, biz Uni qüxinəlməymiz,
 Uning yillirining sanini təxхürüp enikliоli bolmaydu.■

27 Qünki U suni tamqılardin xümürüp qikiridu;
 Ular paroа aylinip andin yamoşur bolup yaоqıdu.

28 Xundak қilip asmanlar *yamoşurlarni* қuyup bərip,
 İnsan baliliri üstigə molqilik yaоqıduridu.

29 Birak kim bulutlarning toқuluxini,
 Uning *samawi* qedirining gümbür-gümbür қilidioаnliқini qüxinəlisun?

30 Mana, U qakmiqi bilən ətrapini yoruk қilidu,
 Həтта dengiz təktinimu yoruk қilidu.□

31 U bular arқilik həklər üstidin həküm qikiridu;
 Həm ular *arқilikmu* mol axlik bəridu.■

32 U қollirini qakmaq bilən tolduridu,
 Uningoа uridioаn nixanni buyruydu.

33 *Hudaning* güldürmamisi uning kelidioаnliқini elan қilidu;
 Həтта kalilarmu sezip, uni elan қilidu. □

37

Elihuning tətinqi bayanining dawami — Hudaning karamət əməllirini kərsətkənlirini аyan қilix •••• Қара қуyunning yeқinlixixi

1 Xundak, yürikimmu buni anglap təwrinip ketiwatidu,
 Yürikim kəpidin qikip ketəy, dedi.

2 Mana angliоina! Uning hərқirigən awazini,

□ 36:22 «**Mana, Təngri küq-қudriti түpəylidin üstündür; Uningdək өgətküqi barmu?**» — Elihuning təlimidiki intayin yahxi nuқта xuki, Hudaning «өгətküqi»dur, U dəl Özining Rohı arқilik insanoа yolyoruk bəridu. ■ 36:23 Қан. 32:4; 2Tar. 19:7; Ayup 8:3; 34:10; Rim. 9:14 ■ 36:26 Zəb. 90:2; 92:8; 93:2; 102:12; Yəx. 63:16; Yioq. 5:19; Dan. 6:27; Ibr. 1:12

□ 36:30 «**Mana, U qakmiqi bilən ətrapini yoruk қilidu, həтта dengiz təktinimu yoruk қilidu**» — qakmaq dengizning qoңqur yərlirigə texip yetidu. ■ 36:31 Ayup 37:13 □ 36:33 «**Hudaning güldürmamisi uning kelidioаnliқini elan қilidu; həтта kalilarmu sezip, uni elan қilidu**» — Ayup 28-babta boran-qapқun degən sözni tiloа aloаn. Buning bir səwəbi bir boran-qapқunning həқikətan ularoа yeқinlixiwatқanliқini angliоini boluxi mumkin. Əmdi Elihuning boran-qapқunni təpsilyi təswirlixining səwəbi həzirning əzidə boran (əməliyəттə қара қuyun)ning ularning bəxoа qüxüwatқinini kərsətkən boluxi mumkin. 38:1ni kəriңg.

Uning aqzidid qıkiwatkan güldürmama awazini angla! □ ■

³ U awazini asman astidiki pütkül yərgə, Qakmikini yərning kərigiqə yətküzidu.

⁴ Qakmaqtin keyin bir awaz həkırəydu; Öz həywitining awazi bilən u güldürləydu, Awazi anglinixi bilənla heq ayanmay qakmaklırinimu qoyuwetidu.

⁵ Təngri awazi bilən karamət güldürləydu, Biz qüxinəlməydiqan nuroqun qaltis ixlarni qilidu. ■

⁶ Qünki u qarə: «Yərgə yaq!», Həm həl-yeqinoqə: «Küqlük yamoqur bol!» dəydu. ■

⁷ U barlıq insanni özining yaratqanlıqini bilsun dəp, Həmmə adəmning qolini bular bilən tosup qoyidu; □

⁸ Yawayi həywanlar öz uwisioqə kirip ketidu, Öz qonaləjusida turoquzulidu.

⁹ Boran-qapqun kohıqaptin kelidu, Həm soquq-zimistan taratquci xamallardin kelidu. □

¹⁰ Təngrining nəpisi bilən muz hasil bolidu; Bipayan sular ketip qalidu. ■

¹¹ U yənə qoyuq bulutlarə qə mol nəmlik yükləydu, U qakmaq kətüridiqan bulutni kəng yeyip qoyidu.

¹² Ülər pütkül yər-zemin yüzidə U buyruqan ixi ijra qilix üqün, Uning yolyoruklıri bilən həryaqqa burulidu.

¹³ Yaki tərbiyə tayıki boluxi üqün, Yaki Öz dunyasi üqün,

Yaki Öz rəhımdillikini kərsitix üqün U *bulutlırini* kəltüridu. □ ■

¹⁴ I Ayup, buni anglap qoy, Təngrining karamət əməllirini tonup yetip xük tur. □

¹⁵ Təngrining bulutlarni kəndə səptə turoquzəanlıqini biləmsən? Uning bulutining qakmikini kəndə qaktüridiqanlıqinimu biləmsən?

¹⁶ Bulutlarning kəndə qilip boxluqta muəllək turidiqanlıqini, Bilimi mukəmməl Boloquqining karamətlirini biləmsən?

□ **37:2 «Uning aqzidid qıkiwatkan güldürmama awazi»** — ibranıy tilida «Uning aqzidid qıkiwatkan qurqırxaxlırı» yaki «Uning aqzidid qıkiwatkan gürgırexlırı». ■ **37:2 Zəb. 29:3-4**

■ **37:5 Ayup 5:9; 9:10; 36:26** ■ **37:6 Zəb. 147:16** □ **37:7 «U həmmə adəmning qolini bular bilən tosup qoyidu»** — qar yaki kattıq yamoqur yaqsa, adəmlər hizmət qilixkə sirtkə qıqalmaydu, yawayi həywanlarmu qıqalmaydu. Biz bu addiy ixtin sawaq eliximiz kerək. Biz «Həmmigə Qadır» əməsmiz, qolimiz həm bilimimiz qəklık, Hudaning zor küq-qudriti aldidə kəmtərləxkinimiz tüzük. □ **37:9 «taratquci xamallar...»** — bu söz bəlkim məlum bir xamalning məhsus ataləqusi boluxi kerək. Baxkə bir hı tərjimisi «Soquq-zimistan ximaldin kelidu». ■ **37:10 Ayup 38:29, 30; Zəb. 147:17, 18** □ **37:13 «Yaki tərbiyə tayıki boluxi üqün, yaki Öz dunyasi üqün, yaki Öz rəhımdillikini kərsitix üqün u bulutlırini kəltüridu»**

— Elihunıng «yaki Öz dunyasi üqün» degən bu ıbarisi səl sirlık, Yaqıdiqan yamoqurning «tərbiyə tayıki boluxi üqün» yaki «Öz rəhımdillikini kərsitix üqün» degənnıng məniliri enik, biraq «Öz dunyasi üqün» nemini kərsitidu? Hudaning məqsətliri awwalıki birinqisi həm ikkinjisidə insanlarə qə mərkəzləxkən bolup, Hudaning «Öz dunyasi üqün» degən məqsitini unıng Öz dunyasidin huzur elixi üqün desək bolamdu-bolmamdu? Hudaning hər bir qilidiqan Ixi insanlar üqünla boluxi kerəkmü? — keyinki bablarda Hudaning insanlar bilən **biwasitə munasiwiti yok** biraqə qə ıxlıri tilə qə elinidu. Mundəq ixlarning alahıdilikı toqruluk «koxumqə səz»imizdə azraq sezləymiz. ■ **37:13 Mis. 9:18,23; 1Sam. 12:18,19; Əzra 10:9; Ayup 36:31** □ **37:14 «I Ayup, buni anglap qoy, Təngrining karamət əməllirini tonup yetip xük tur»** — bəlkim u Ayupni ularning üstidiki boran-qapqunıng karamətlirini bayqaxkə ündəydu.

17 Həy, Uning kandaq kilip yər-zeminni jənubdiki xamal bilən tinqlandı-
durup,

Seni kiyim-keçiqingning ottək issitkinini biləmsən?

18 Sən Uningoşa həmraş bolup asmanni huddi quyup qıkaroşan əynəktək,
Mustəhkəm kilip yayoşanmiding?! ■

19 Uningoşa nemini deyiximiz kerəklikini bizgə öğitip koyoşin!

Qarangoşulukimiz tüpəylidin biz dəwayimizni jayida səpkə koyalmaymiz.

20 Uningoşa «Mening Sanga gepim bar» deyix yaxximu?

Undak degüqi adəm yutulmay qalmaydu!

21-23 Əmdi xamallar kelip bulutlarni tarkitiwetidu,

Birak bulutlar arisidiki quyax nurişoşa adəmlər biwasitə qarap tural-
maydu.

Quyaxning altun rənggi ximal tərəptinmu pəyda bolidu;

Təngrining huzurida dəhxətlik həywət bardur.

Həmmigə Qadirni bolsa, biz Uni mələqərliyəlməymiz;

Qudriti kaltistur, Uning adaliti uluş, həkkaniylikı qongkur,

Xunga U adəmlərgə zulum kılmaydu. □ ■

24 Xunga adəmlər Uningdin qorkıdu;

Kənglidə özini dana qaoşlaydioşanlaroşa U heq etibar kılmaydu. □

38

*Pərwərdigarning Əzi Ayupqa jawab beridu — Ayupning soallirining
yaxmisi*

1 Andin Pərwərdigar kara quyun iqidin Ayupqa jawab berip mundak dedi:

2 «Nəsihətni tuturuksiz səzlər bilən hirələxtürgən zadi kim? □ ■

3 Ərkəktək belingni qing baqla;

Xunda Mən səndin soray,

■ 37:18 Yar. 1:6 □ 37:21-23 «Əmdi xamallar kelip bulutlarni tarkitiwetidu, birak bulutlar arisidiki quyax nurişoşa adəmlər biwasitə qarap turalmaydu» — Elihuning bu səzimu sirlük. Tərximə kilix təs bolqini bilən, xərşimizqə u Ayupning əşwalini hazırkı bu bulutluk, tutuk (boran-qapkunluk) küngə ohxatmaqçı bolsa kerək. Huda bulutlarni tarkitip tuyuksiz kərünsə, Ayup quyaxqa biwasitə qariyalmioşanşa ohxax uningojimu qariyalmaytti, deməqçi. Birak Hudaning həywiti, kerkəmliki həmmə tərəptin, hətta ximal tərpidin pəyda bolidu, dəydu. Elihuning bayanining baxqa hil mənilirimu bar boluxi mumkin. ■ 37:21-23 Ayup 9:4; 12:13, 16; 36:5; Zəb. 93:1; 99:4 □ 37:24 «Xunga adəmlər Uningdin qorkıdu; kənglidə özini dana qaoşlaydioşanlaroşa U heq etibar kılmaydu» — baxqa ikki hil tərximisimu bar: — «Xunga adəmlər Uningdin qorkıdu; U kənglidə danalılık barlaroşa etivar kılamdu?» wə yaki «Xunga, adəmlər, Uningdin qorkunglar! Xübhisizki, kənglidə danalılık barlar Uningdin əyminidul». □ 38:2 «Nəsihətni tuturuksiz səzlər bilən hirələxtürgən zadi kim?» — Pərwərdigarning bu soali kimni kərsitidu? Keyinki 42-babta Ayupmu soaloşa jawaban: «Nəsihətni tuturuksiz səzlər bilən hirələxtürgən kim? Xuning bilən mən quxənmigənlirimni dəp saldim, adəmnin əqli yatmaydioşan tilsimat ixlarni eytp taxlidim» dəp jawabkarlıqni özigə alidu. Ayup əzi xundak degini bilən, Huda bu səzni kıloşanda ahırkı kətimki səzligüqi Elihu idi. Kərginimizdək uning bəzi gəpliri dəl jayida eytiloşan, hətta bəxarət bolqini bilən, uningmu səzidə hatalılık az əməs. Dostlarning səzlidiridimu hatalılık kəp idi. Xunga biz Hudaning bu səzi Ayup, Elihu wə Ayupning üç dostidin ibarət bəxəylənni öz iqigə alidu, dəp qaraymiz. ■ 38:2 Ayup 42:3

Andin sən Meni həwərdar qil!⁴

⁴ Mən yər-zeminni apiridə qilənimda, sən zadi nədə iding? Bularni qūxəngən bolsang, bayan kiliwər.■

⁵ Kim yər-zeminning əlqimini bekitkən? — Sən buni bilməmsən?

Kim uning üstigə tana tartip əlqigən?

⁶⁻⁷ Tang səhərdiki yultuzlar billə küy eytixkan waqtida, Hudaning oqulliri huxallıqtin təntənə kilixkan waqtida, Yər-zeminning ulliri nəgə paturuloqan?

Kim uning burjək texini saloqan?□

⁸ Baliyatqudin qıkkəndək, dengiz süyi bəsüp qıkkənda, Kim uni dərwezilar iqiğə bənd qiləqan?■

⁹ Mən bulutni dengizning kiyimi qiləqanda, Wə qap-qarangəuni uning zakisi qiləqanda,

¹⁰ Mən uning üqün pasil kəskən waqtida, Uni qəkləp baldaqlarni həm dərwezilarni saloqanda,

¹¹ Yəni uningə: «Muxu yərgiqə barisən, pasildin ətmə, Sening təkəbbur dolqunliring muxu yərdə tohtisun» degəndə, sən nədə iding?□

¹² Sən tuquloqandin beri səhərnə «Qıq» dəp buyrup bakkanmusən? Sən tang səhərgə əzi qıqıdıoqan jayini kərsətkanmusən?

¹³ Sən xundaq kilip səhərgə yər yüzining kərinimu yorutkuzup həküm sürgüzüp,

Xundaqla rəzillərnə titritip yər-zemindən qoqlatquzoqanmusən?□

¹⁴ Xuning bilən yər-zemin seqiz layoqə besiloqan məhür izliridək əzgərtilidu;

Kiygən kiyimdək həmmə enik bolidu;□

¹⁵ Həm xuning bilən rəzillərnə «nur»i ulardın elip ketilidu;

□ **38:3 «Ərkəktək belingni qing baqla»** — «həkiqiy ərkək» yaki «həkiqiy oqul bala» degənnə nəmə ikənliki Huda aldida turoqandila andin bilinidu. Hudaning aldida turup Uningə jawab bərləməydiqan, əzining mas'uliyitini öz zimmisigə əlixtin bax tartkan kixi ərkək əməstur.

■ **38:4** Pənd. 8:29 □ **38:6-7 «Hudaning oqulliri»** — 1-babtiki izahətimizdək, bəlkim mükəddəs pərixtilərnə kərsitidu. «Tang səhərdiki yultuzlar» bolsa bizningqə əhxaxla pərixtilərnə kərsitidu. Pərixtilərnə yultuzlar bilən ziq munasiwiti bardur. ■ **38:8** Yar. 1:9; Ayup 26:10; Zəb. 33:7; 104:6-9; Pənd. 8:29; Yər. 5:22 □ **38:11 «Sening təkəbbur dolqunliring muxu yərdə tohtisun»** — dengiz-okyanlar həm yər-zeminning ariləkidiki təngpungluq əməliyətə nəhayiti nazuk bir ix. Yər yüzining uqutin ikkisi dengiz. Geologiyə ilmi dunyayimizning ilgiri pütünləy dengiz astida yatkanlıqini ispatlaydu. Təwrattiki «Yaritilix» degən qisimda Hudaning yər-zeminni dengizdin egizlitixi həm dengizdin ayrıwetixi hatiriləngən. Nuh pəyoqəmbər dəwridiki kəlkündin keyin Huda dunyani ahirətəkiqə ikkinqə qətim axundaq dunyawi yəlkün bilən qəmüldürməymən, dəp insaniyətkə wədə bərgən. □ **38:13 «Sən xundaq kilip səhərgə yər yüzining kərinimu yorutkuzup həküm sürgüzüp...»** — ibraniy tilida «sən xundaq kilip səhərgə yər yüzining kərinimu tutkuzup». «Sən ... səhərgə yər yüzining kərinimu yorutkuzup həküm sürgüzüp, xundaqla rəzillərnə titritip yər-zemindən qoqlatquzoqanmusən?» — toluq ayətnəning baxxa birhil tərjimisi: «... Sən xundaq kilip, səhər nuriyə yər yüzining burjəklirini tutkuzup, rəzillərnə zemindən silkip taxlatkuziwətkənməsən?» (bu hil tərjimə toqra bolsa, yər-zemin yotkanloqə əhxitilidu; nurning kelixi huddi yotkanni silkiğəndək, rəzillərnə qoşdaydıoqan kərangəşənləni yəkitidu). □ **38:14 «Xuning bilən yər-zemin seqiz layoqə besiloqan məhür izliridək əzgərtilidu»** — keqidə hər bir nərsənin xəkli enik kərinməydu, əlwəttə. Quyax nuri astida hər yərnəng xəkli oquk kərinidu.

Kötürülgən biləklər sundurulidu.□

¹⁶ Dengizdiki bulaklaroşa səpər kilip yətkənmusən?
Okyanlarning kəridə mengip baqqanmusən?

¹⁷ Ölümninng dərwasiliri sanga axkarilanojanmu?
Ölüm sayisininng dərwasilirini kərgənmusən?

¹⁸ Əqlinng yər-zeminning qongluqioşa yətkənmu?
Həmmisini bilgən bolsang enik bayan kil!

¹⁹ Nur turuxluq jayoşa baridojan yol nədə?
Qarangoşulukning bolsa, əsliy ornı nədə?

²⁰ Sən *buni bilip* ularni öz qeğrasioşa apiralamsən?
Ularning əyigə mangidojan yollarnı bilip yetələmsən?

²¹ Həə, rast, sən bilisən, qünki sən ularning qaoşliridin ilgiri tuoşuloşansən,
Künliringning sani dərħəkiqət kəptin kəptur!

²² Qar qaşilanojan həzinilərgə kirip kərdüngmu.
Məldür ambirlirinimu kərup baqtingmu?

²³ Bularnı azab-əqubətlik zamanəşa qaldurdum,
Jəng wə urux küni üqün təyyarlap qoydum.□

²⁴ Qaqqmaq degən qandaq yol bilən yerilidu?
Xərk xamili yər yüzidə qandaq yol bilən tarqitilidu?

²⁵ Yamoşur kəlküninng qüxidojan qanilini qepir təyyarliojan kimdu?
Güldürmaminng qaqmiki üqün yol təyyarliojan kimdu?□

²⁶ Xundak kilip yamoşur heq adəm yoq boləjan yər yüzigə,
Heq adəmzatsiz dəxt-bayawanoşa yaqdurulmamdu?

²⁷ Xuning bilən qəlləxkən, quroşaq tupraqlar qandurulidu,
Ot-qəp bih urup kəkləp qıqmamdu?□ ■

²⁸ Yamoşurning atisi barmu?
Xəbnəmmi kim tuoşqandu?

²⁹ Muz bolsa kimning baliyatqusidin qıkidu?
Asmandiki aq qırawni bolsa kim dunyaoşa kəltüridu?

□ **38:15 «Həm xuning bilən rəzillərnng «nur»i ulardin elip ketilidu; kötürülgən biləklər sundurulidu»** — demək, rəzillər üqün qarangoşuluk ularning «nur»i, «kündüz»i, yəni «hizmat kilix» waqti bolidu. Tang səhər kelixi bilən ularning «nuri» elip ketilidu, xunglaxqa ular yaman ixlarnı kiliwərməydu, bəlki jazalaxqa uqraydu. Bu səz yənə qiyamət küninng nurining kelixi bilən, həzirki gunahliq dunyaning qarangoşulukini buzup taxlaydojanlikinimu kərsətkən bir bexarət bolsa kerək. □ **38:23 «Bularnı azab-əqubətlik zamanəşa qaldurdum, jəng wə urux küni üqün təyyarlap qoydum»** — 22- həm 23-ayətə Hudaning qar wə məldürni adəmlərnng rəzillikini qəkləxkə wə yaki insanoşa tərbiyə berixkə qoral süpitidə ixlitidojanliq kərsitilidu.

□ **38:25 «Yamoşur kəlküninng qüxidojan qanilini qepir təyyarliojan kimdu?»** — yamoşurning yər yüzinng məlum bir yerigə qüxidojanlikini, baxka bir yerigə qüxməydojanlikini Huda awwal alahidə bekitkənlikini kərsitidu. □ **38:27 «Yamoşur ... heq adəmzatsiz dəxt-bayawanoşa yaqdurulidu... Ot-qəp bih urup kəkləp qıqmamdu? (26-27-ayət)»** — Hudaning qilidojan nuroşun ixlirining kərunüxtə adəmlər bilən munasiwiti yoqtək kilidu həm adəmnng kezigə kərunməydu. Həzirki təbiy pənlərgə asasən bilimizki, əsliyə kerəksiz dəp qaraləjan həywanlar həm əsümlüklər təbiətning təngpungluqini asraxka tolimu kerək. Dunyadiki bəzi kiqıkkinə ixlər təbiy muhit təngpungluqioşa qong təsir yətküzidu. Buningdin sirt, Huda Ayupqa: «Mən adəmzatsiz dəxt-bayawanda əskən gül-giyahlarınng güzəllikidin (məyli sanga heq əhmiyətsiz bolsimu) həzür aloşum bolsa, sening nemə karing? Wə Mən əgər sən kəralməydojan həm məqsitimni qüxənməydojan xunqə kəp ixlarnı qılsam, əzüngning ixliridə qıloşanlirimni qüxənmigən bolsangmu, sening baxka ixliringdə kərsətkən muhəbbitimgə qarap Manga tayinip ixənsəng bolmamdu? Əgər bu ixlər pəqət Özümminglə razilikim üqün bolsa sənmu razi bolamsən?» — degəndək bolsa kerək. Biz ahirdə bu temidə yənə tohtilip ətimiz. ■ **38:27 Zəb. 107:35**

³⁰ Xu qashda su ketip taxtək bolidu,

Qongkur dengizlarning yūzi ketip tutaxturulidu.

³¹ «Kəlb yultuzlar topi»ning baqlimini baqliyalamsən?

Orionning rixtilirini boxitalamsən? □ ■

³² «On ikki Zodiak yultuz türkümliri»ni öz pəslidə elip qikiralamsən?

«Qong Eyik türkümi»ni Küqükliri bilən yetəkliyələmsən? □

³³ Asmanning kanuniyətlerini bilip yetkənmusən?

Asmanning yər üstigə süridioqan həkümlirini sən bəlgiləp qoyqanmu? ■

³⁴ Sən awazingni kətürüp bulutlaroıqə yetküzüp,

Yamoşur yaşdurup özüngni kıyan-taxkınlaroıqə basturalamsən?

³⁵ Sən qakmaqlarni buyrup öz yolioıqə mangduralamsən?

Uning bilən ular: «Maña biz!» dəp sanga jawab bəramdu?

³⁶ Adəmning iq-baqlıroıqə danalıq beqlıqlap kirgüzgən kimdu?

Əkilgə qūxinix qabilıyıtını bərgən kimdu? ■

³⁷ Bulutlarni danalıq bilən sanioıqan kim?

Asmanlardiki su tulumlirini təkıdioıqan kim?

³⁸ Buning bilən topa-qanglarni qaturup uyul kılduroıqan,

Qalmınlarni bir-birigə qaplxaturoıquzoıqan zadi kim?

Haywanatlarning hayatlıq sirliri

³⁹ «Qixi xir üqün ow owlap yürəmsən,

Xir küqüklirining ixtıhasını qanduramsən? ■

⁴⁰ Ular uwilırıda zongziyip yürgən waqtıda,

Qatqallıq iqidə turup tuzak qoyup, sən ularoıqə olja bəraləmsən?

⁴¹ Yemi kəmqlı bolup, ezıp ketıp yırakka ketıp qaloıqanda,

Baliliri Təngriğə iltija kılip nalə-pəryad kətürgəndə,

Taq qaoılırı həm baliliri üqün yəmni təminlıgən kimdu? ■

39

Haywanatlarning hayatlıq sirliri — dawami

¹ Sən taşdiki yawa əqkilərnıng qaıan tuşıdıoıqanlıkıni biləmsən?

Jərnəlnərnıng balılıoıqanlıkıni kəzıtıp baqqanmusən? ■

² Ularnıng boşaz boləjılı nəqqə ay boləoıqanlıkıni sanıyalamsən?

Ularnıng balılaydıoıqan waqtıdin həwırnıng barmu?

³ Ular kəddını püküp, yetıp balılrını tuşıdu,

Ular əzıdiki toloıqanı qıkırıp taxlaydu;

⁴ Ularnıng baliliri küqlınıp yetılıdu,

Ular dalada əsüp, *anisining* yenıdin qıkıp qaytıp kəlməydu. □

⁵ Yawa exəkni dalaıqə qoyuwetıp ərkinlıkkə qıkarəoıqan kim?

□ **38:31 «Kəlb yultuzlar topi»** — bu türkümning yultuzlırnıng dərwaqə bir-birigə baqlınıp turuxıda sırlıq bir küq bar. Orion yultuz türkümıdiki bəzi yultuzlarnıng bir-birigə baqlınıdıoıqan sırlıq küqımu bar. ■ **38:31** Ayup 9:9; Am. 5:8 □ **38:32 «Qong Eyik türkümi»** — bu yultuz türkümi «Yəttə Karakçı» yaqi «Yəttə Kozuq» dəpmu atılıdu. ■ **38:33** Yər. 31:35 ■ **38:36** Ayup 32:8; Top. 2:26; Dan. 1:17 ■ **38:39** Zəb. 104:21 ■ **38:41** Zəb. 147:9; Mat. 6:26 ■ **39:1** Zəb. 29:9 □ **39:4 «Ular (yawa əqkilər) dalada əsüp, anisining yenıdin qıkıp qaytıp kəlməydu»** — keyinki «qoxumqə səz»imızdiki səhbitimizni kərüng.

Xax exəkning nohtilirini yexiwətkən kim?□

⁶ Qəl-bayawanni uning öyi kıləjanmən, Xorluknımu uning turaləjusi kıləjanmən.■

⁷ U xəhərning kıyqas-sürənliridin yirək turup uni mazək kılıdu; U exəqning warkirixinımu anglımaydu.

⁸ U taqlarnı öz yaylıkım dəp kezıdu, Xu yərdiki həmmə gül-giyahni ızdəp yürıdu.

⁹ Yawa kala bolsa hizmitınggə kirıxkə razi bolamdu? Sening oqurungning yenıda turuxkə unamdu?□

¹⁰ Yawa kalını tana bilən baqlap, tapkə qüxürələmsən?! U sanga əgıxıp jıləjılarda mengıp tırna tartamdu?

¹¹ Uning küqi zor boləjanlıkı üqün unıngəja tayınamsən? Əmgıkingni unıngəja amanət kılamsən?

¹² Danlıringni öygə kətürüp əkilixni unıngəja tapxuramsən? «Danlırimni hamınıngəja yıqıxturıdu» dəp unıngəja ixənəmsən?

Təgikux

¹³ Təgikux kənatlırını xadlık bilən kəkıdu, Bırək bular ləyləkning kənat uqlırı həm pəylirıgə yetəmdu? □

¹⁴ U tuhumlırını yərgə taxlap qoyıdu, Tuhumlırim topıda ıssıtılın, dəydu.

¹⁵ Ularning tasadıpiy dəssılıp yanjılıdıəjanlıkını, Dalıdiki bırer həywanıng asanla ularni dəssəp-qəyləydiəjanlıkını unıuydu.

¹⁶ Balılırını özıning əməstək baqlrını kəttık kılıdu; Uning tuqutıning əjri bıkarəja ketıdu,

Bırək u pısənt kılmiəjandək turıdu.□

¹⁷ Qünki Təngri uni kəm əkil kıləjan, Uningəja danalıknı bərmıgən.

¹⁸ Həlbuki, u yügürüx aldıda məydisini yukıriəja kətürginıdə,

At həm atlıklarnı kəmsıtıp mazək kılıdu. □

□ **39:5 «Xax exək»** — bu bəlkim «yawa exək»ning yənə bırıhıl atılıxi boluxı mumkın. Ərəblər uni yawayı həywanlar arısında qoqlap tutux əng kıyin dəp qaraydu. «nohtiliri» — yaki «asarətliri».

■ **39:6** Ayup 24:5; Yər. 2:24 □ **39:9 «Yawa kala» yaki «awraq»** — əpsus, biz hazır bu həywətlik həywanlarnı kərəlməyız. 1627-yılı ularning nəslı kırıəjan. Bu həywan nahayıti yooəjan bolup, intayın küqlük idi. Uningdin boləjan həywanlardın pəkət pıl wə su etıla bar idi. Uni boyunturukkə qetıp ıxkə selix hərgız mumkın əməs, əlwəttə! □ **39:13 «Təgikux kənatlırını xadlık bilən kəkıdu, bırək bular ləyləkning kənat uqlırı həm pəylirıgə yetəmdu?»** — bızning tərjımimiz toqlra bolsa u «Təgikuxning qırıaylık kənatlırı boləjını bilən, u həq uqalmaydu, ləylək qırıaylık uqıdu» dəgən mənıdə (ləylək bolsa qoəg, alıqıpar, küqlük bırı kux). Yənə bırı hıl tərjımisi: «Kənat uqlırı həm pəyliri məhrıbanlıknı bıldıürəmdu?», yəni «Təgikuxning kənatlırı məhrıbanlıknı kərsətməydu, qünki u öz tuhumlırını yərgə saləjandın keyin ular bilən bəzıdə kari bolmaydu» dəgən mənıdə bolıdu. Təgikux toqlruluk keyinki səhıbitimizni kərüəg. □ **39:16 «Balılırını özıning əməstək baqlrını kəttık kılıdu; uning tuqutıning əjri bıkarəja ketıdu, bırək u pısənt kılmiəjandək turıdu»** — əgər baxkə həywanlar təgikuxning uwisini bəyqap kələəjan bolsa, təgikux ular tuhumlırını yemısın dəp, bəzıdə əzi tuhumlırını dəssəp qəkıwetıdu. Keyinki səhıbitimizni kərüəg. □ **39:18 «U yügürüx aldıda məydisini yukıriəja kətürginıdə, at həm atlıklarnı kəmsıtıp mazək kılıdu»** — təgikux intayın tez yügürəyədu, qəldə yaki kumlukta bolsa attın ittik mangelaydu. Uni owlax intayın təs.

At

- 19 Sən atka küç beoixliqanmiding?
Sən uning boynioğa yəlpünüp turidioğan yaylini kiygüzgənmiding?
20 Sən uni həywətlik purquxliri bilən adəmni qorqutidioğan,
Qekətkidək səkrəyidioğan qılalamsən?
21 U əxəddiylik bilən yər tatılap-zohqur,
Əz küqidin xadlinip ketidu,
Korallıq qoxun bilən jəng qılixqa atlinidu.
22 U qorkunqqa nisbətən külüpla qoyidu,
Həqnemidin qorkmaydu;
Qiliqning bisidin u yanmaydu.
23 Oqdan, julalik nəyzə,
Gərzimu uning yenida xaraqxiydu,
24 U yərni aqqıq həm oşəzəp bilən yutuwetidu,
Jəng kanayini bir anglapla həyajanlinip qin-qinioğa patmay ketidu.
25 Kanaylarning awazi bilənla u: «Ayhəy!» dəydu,
U jəngni yiraktin purap bolidu.
U sərkərdilərnıng tovlaxlirini, jəngqilərnıng warkıraxlirini huxallıq bilən
anglaydu.

Sar wə bürküt

- 26 Sar sening əqling bilən uqamdu,
Kanatlırini jənubka qarap kerəmdü? □
27 Bürküt buyrukung bilən yukirioğa pərwaz qilip kətürüləmdü,
Uwisini yukirioğa salamdu? ■
28 U qoram taxning üstidə makanlixidu,
U taşning qoqqisioğa qonidu,
Tik kıyanimu turaloşusi qilidu.
29 Xu yərdin u owni paylap baykiwalidu,
Kəzliri yirak-yiraklarıni kəzitudu.
30 Uning baliliri qan xoraydu;
Əltürülgənlər nədə bolsa, u xu yərdə bolidu». □ ■

40*Pərwərdigar Ayupka yənə söz qilidu*

- 1 Pərwərdigar Ayupka yənə jawabən: —
2 «Həmmigə Qadir bilən dəwalaxidioğan kixi uningə tərbiyə
qilməqşimu?
Təngrini əyibligüqi kixi jawab bərsun!» — dedi. □
3 Ayup bolsa Pərwərdigarəğa jawabən: —
4 «Mana, mən həqnemigə yarıməymən;
Sanga qandəq jawab berələymən?

□ 39:26 «Sar sening əqling bilən uqamdu, qanatlırini jənubka qarap kerəmdü?» — bu ayət, bəlkim, sarning pəsillik kəqūxini kərsitudu. ■ 39:27 Yər. 49:16; Ob. 4 □ 39:30 «Əltürülgənlər nədə bolsa, u xu yərdə bolidu» — bürküt həm sar toşruluk «qoxumqə səz»imizni kərüng. «Mat.» 24:28nimu kərüng. ■ 39:30 Mat. 24:28; Luqa 17:37 □ 40:2 «Təngrini əyibligüqi kixi jawab bərsun!» — Ayup Hudani həkikətən (Uning muhəbbitidin gumanlinip) əyibligən. Biraq Huda uning səmimiylirini üq dostning qıraylıq gepidin yaxhi kəridioqandək qılattı.

Kolum bilən aqzimni etip gəptin qalay;■

⁵ Bir qetim dedim, mən yənə jawab bərməymən;

Xundak, ikki qetim desəm mən qayta sözliməymən» — dedi. □

Pərwərdigar kinayilik söz qilidu

⁶ Andin Pərwərdigar qara quyun iqidin Ayupqa jawab berip mundak dedi:

⁷ «Ərkəktək belingni qing baqla,

Andin Mən səndin soray;

Sən Meni həwərdar qilojn.

⁸ Sən dərwəkə Mening həkümimni pütünləy bikaroğa kətküzməkqimusən?

Sən özüngni həkkanıy qilimən dəp, Meni natoqra dəp əyibliməkqimusən?■

⁹ Sening Təngrining bilikidək *küqlük* bir biliking barmu?

Sən Uningdək awaz bilən güdürliyələmsən?

¹⁰ Keni, hazır özüngni xan-xərəp həm salapət bilən beziwal!

Həywət həm kerkəmlik bilən özüngni kiyindürüp,

¹¹ Ojəzipingning kəhrini qeqip taxliojin,

Xuning bilən hər bir təkəbburning kəzigə tikilip qarap,

Andin uni pəsləxtürjin.□

¹² Rast, hər bir təkəbburning kəzigə tikilip qarap,

Andin uni boysundurojin,

Rəzillərni öz ornida dəssəp yər bilən yəksan qil!□

¹³ Ular ni birgə topioğa kəmüp qoy,

Yoxurun joyda ularning yüzlirini kəpən bilən etip qoyojin;

¹⁴ Xundak qilalisang, Mən seni etirap qilip mahtaymənki,

«Ong qolung özüngni qutquzidu!».

Begemottin aloqan sawağ

■ **40:4** Zəb. 39:9-10 □ **40:5** «**Bir qetim dedim.... ikki qetim desəm...**» — Ayupning bu kəmtərlik sözi bəlkim «Mening sözlirim kəplikidin alliburun qəktin exip kətti» degənlik boluxi mumkin. ■ **40:8** Zəb. 51:4, 6; Rim. 3:4 □ **40:11** «**Ojəzipingning kəhrini qeqip taxliojin, xuning bilən hər bir təkəbburning kəzigə tikilip qarap, andin uni pəsləxtürjin**»

— Hudaning küq-kudriti həm oşəzipi pəkətlə həkkanıy məqsəttə bolidu, hərgiz haliqanqə pəkət insanlarning məjburiy «ibadət»ioğa erixix üqün əməs. Məsilən, muxu yərdə təkəbburlar ni dərhal halak qilix əməs, ularoğa sawr-təkitini kərsitip, rəhim-xəpətkə erixix pursitini yaritip awwal: «Təkəbburlar ni pəsləxtürüx»tə ixlilididu. □ **40:12** «**Rast, hər bir təkəbburning kəzigə tikilip qarap, andin uni boysundurojin, rəzillərni öz ornida dəssəp yər bilən yəksan qil!**» — Huda

Ayupni Öz aliminin təhtigə olturuxğa təklip qilidu. Ayup bu orunda olturqinida toqra həküm qikiralamdu, qikiralamdu? Bu ix pəkətlə küq-kudrət məsilisi əməs. Adəmdə «təkəbburlar»ni pəsləxtürüp, «rəzillərni öz ornida dəssəp yər bilən yəksan qilip» jazaliqudək danalixmu bolmisa, həmmə ixni bilgən bolmisa wə pütünləy adil bolmisa bolmaydu. Hudaning rəzillərlərin yər yuzigə həküm sürüxidə Öz məqsiti həm pilani bar. Əmdə uning bu pilanini qüxənmisə, hər bir adəmnin əhwalini ətrəplik bilmisə, hata həküm qikarmay qalmaydu. Huda toqruluk İnqilda deyilgəndək: «Rəbbimiz Öz wədisini (yəni rəzillikni jazalax, Özining həkkanıy qiloqan kixilirini Öz yenioğa elixqə bolqan wədisini) orundaxni (bəzilərlərin «keqiktürdi» dəp oyliqinidək) keqiktürqini yok, bəlkə heqkimning halak boluxini halimay, həmmə insanning towa qilixioğa kirixini arzulap, silərgə kəngəqilik qilip wəqitni sozmaqta» («2Pet.» 3:9). Yamanlarning keyinək towa qilixini kim biləloydu? Buni bilidioqan pəkət Hudadur. Ayupning qiyamət künidin asasen həwəri yok, həm Huda muxu yərdə uningğa u toqrisida heqnersə demigən.

- 15 Mən sening bilən təng yaratqan begemotni kərüp qoy;
U kalidək ot-qəp yəydu. □
- 16 Mana, uning belidiki küqini,
Korsak muskulliridiki kudritini hazır kərüp qoy!
17 U quyrukini kedir dərihidək egidu,
Uning yotiliridiki singirliri bir-birigə qing toqup qoyuloqan.
18 Uning səngəkliri mis turubidəktur,
Put-kolliri tēmür qoqmaqqlarqə ohxaydu.
19 U Təngri yaratqan janiwarlarning bexidur,
Pəkət uning Yaratquqisila uningqə Öz kiliqini yekinlaxturalaydu. □
- 20 Taqlar uningqə yeməklik təminləydu;
U yərdə uning yenida daladiki hər bir haywanlar oynaydu.
21 U sədəpgül dərəhlikining astida yatidu,
Qomuxluk həm sazliqning salkinida yatidu.
22 Sədəpgüllüklər öz sayisi bilən uni yapidu;
Əstəngdiki tallar uni orap turidu.
23 Qara, dərya texip ketidu, birək u heq hoduqmaydu;
Həttə İordandək bir dəryamu uning aqziqə ərəkəxləp urulsimu, yənila hatirjəm turiweridu.
24 Uning aldioqə berip uni tutqili bolamdu?
Uni tutup, andin burnini texip qülük ötküzgili bolamdu? □

41

Lewiatandin aloqan sawak

- 1 Lewiatanni qarmak bilən tartalamsən?
Uning tilini aroqamqə bilən *baqlap* basalamsən? □
- 2 Uning burnioqə qomux qülükni kirgüzələmsən?
Uning engikini tēmür nəyzə bilən texələmsən?
- 3 U sanga arqə-arkidin iltija qilamdu?
Yaki sanga yawaxliq bilən söz qilamdu?
- 4 U sən bilən əhdə tüzüp,
Xuning bilən sən uni mənggü malay süpitidə qəbul qilalamsən?
- 5 Sən uni quxqəqni oynatqandək oynitamsən?
Dədəkliringning huzuri üqün uni *baqlap* qoyamsən?
- 6 Tijarətqilər uning üstidə sodilixamdu?

□ **40:15 «Begemot»** — İbraniy tilidiki bir söz. Uyququr tiliqə bu söz ərəbqidin qəbul kilinoqan bolup, «su eti» deqən haywanni kərsitidu. Birək muxu ayətlər təsvir qiləqan haywan «su eti» əməs. Məsilən, 16-ayəttə uning quyrukining kedir dərihidək qəng həm uzun bolidioqanlıq kərsitilidu. 19-ayəttə uning haywanlar iqidə əng qəngi ikənliki kərsitilidu — demək, u birhəl intayin qəng othor haywan. Uning toqrısidediki ayətlərnı yioqip, yəkün qiqarsək, hazır nəslı kurioqan «brontosawr»ni (dinozawrnıng bir türü) kərsitixi mumkin. Bu zor qəng haywanning uzunluqı 20 metr, əqirliqı 100 tonna qıqattı. Həzirki zamandiki alimlarning bolsa bəlkim bu huləsıgə qarxi qıqıx mumkinqılıki boləqini bilən, bu təsvir əzi Ayupning dəwridə bu atalmıx «tarıhning ilgiri»diki haywanning uning bilən zamandax boləqanlıqıqə qəltis ispat kərsitidu. □ **40:19 «Pəkət uning Yaratquqisila uningqə Öz kiliqini yekinlaxturalaydu»** — bu ayətnıng ikkinqi kışmini qünixix təs. Baxqə hıl tərjimisimu uqrxı mumkin. □ **40:24 «...Uni tutup, andin burnini texip qülük ötküzgili bolamdu?»** — begemotning əhmiyiti toqruluk «qoxumqə söz»imizni kərüng. □ **41:1 «Lewiatan»** — yuqırıqi 3-bab, 8-ayəttiki izahətnı kərüng.

Uni sodigərlərgə bəlxütürüp bəramdu?

7 Sən uning pütkül terisigə atarnəyzini sanjiyalamsən?

Uning bexioğa qanggak bilən sanjiyalamsən?!

8 Qolungni uningöğa birlə təgküzgəndin keyin,
Bu jəngni əsləp ikkinqi undak kılöquqi bolmaysən!

9 Mana, «uni boysundurimən» degən hərəkəndak ümid bihudiliktur;
Hətta uni bir kərüpla, ümidsizlinip yərgə qarap qalidu əməsmu?

10 Uning jeniöğa tegixkə petinalaydiöjan heqkim yoktur;

Undakta Mening aldimda turmaqçi bolöjan kimdur?□

11 Asman astidiki həmmə nərsə Mening tursa,
Mening aldimoğa kim kelip «mangə tegixlikini bərginə» dəp baqqan ikən,
Mən uningöğa qayturuxkə tegixlikmu?□ ■

12 Lewiatanning əzaliri,

Uning zor küqi,

Uning tüzülünin güzəlliki tooqruluk,

Mən süküt kılıp turalmaymən.

13 Kim uning sawutluk tonini salduruwetəlisun?

Kim uning köx engiki iqigə kiriwaləlisun?□

14 Kim uning yüz dərwazilirini aqaləlisun?

Uning qixliri ətrapida wəhimə yatidu.

15 Qasiraqlirining səpliri uning pəhridur,

Ular bir-birigə qing qaplasturulojanki,□

16 Bir-birigə xamal kirməs yəkin turidu.

17 Ularning hər biri öz həmrahlirioğa qaplasturur;

Bir-birigə ziq yepixturulojan, heq ayrilmastur.

18 Uning güxkürüxliridin nur qəknaydu,

Uning közliri səhərdiki kapaktəktur.

19 Uning aqzidin otlar qikqip turidu;

Ot uqkunliri səkrəp qikqidu.

20 Qomux gülhənoğa qoyöjan qaynawatkan qazandin qikqan hordək,

Uning burun təxükidin tütün qikqip turidu;

21 Uning nəpisi kəmərləni tutaxturidu,

Uning aqzidin bir yalkun qikqidu.

22 Boynida zor küq yatidu,

Wəhimə uning aldimda səkrixip oynaydu.

23 Uning ətliri qat-qat birləxtürülüp qing turidu;

Üstidiki qasiraqliri yepixturulup, midirlimay turidu.

24 Uning yürüki bəəyni taxtək mustəhkəm turidu,

Hətta tügmanın asti tēxidək məzmut turidu.

□ **41:10 «Uning jeniöğa tegixkə petinalaydiöjan heqkim yoktur; undakta Mening aldimda turmaqçi bolöjan kimdur?»** — lewiatan insanöğa əgitediöjan əng uluq ix Hudaning Öz həywisini gəwdiləndürüxtur; insanlar lewiatanning uluqlukini həm tilsim kərkəmligə qarap Hudadin əymixi kerəktur. Ökürmənlərnin «köxumqə səz»imizni kərxini ümid kılımiz. □ **41:11**

«**Mening aldimoğa kim kelip «mangə tegixlikini bərginə» dəp baqqan ikən**» — baxkə birhil tərximisi: «mangə kim awwal bir nərsə bərgənəkən, andin «mangə tegixlikini bərginə» dəp baqqan ikən?».

■ **41:11** Mis. 19:5; Qan. 10:14; Zəb. 24:1; 50:12; Rim. 11:35; 1Kor. 10:26, 28 □ **41:13** «...**Kim uning köx engiki iqigə kiriwaləlisun?»** — baxkə nəqqə hil tərximiliri

bar, məsilən: — «...Kim uning ikki qur qixliri iqigə kiriwaləlisun?» yaki «...Kim uningöğa yügəni yəkinlaxturalisun?».

□ **41:15 «Qasiraqlirining səpliri uning pəhridur, ular bir-birigə qing qaplasturulojanki...»** — baxkə birhil tərximisi: «Uning pütün dümbisi qasiraqlardur, ular bir-birigə qing qaplasturulojanki...»

- 25 U ornidin qozajalsa, palwanlarmu qorqub qalidu;
Uning tolojinip xawkunlixidin alakzadə bolup ketidu. □
- 26 Birsı kılıqni uningə təgküzsimu, heq ünümi yok;
Nəyzə, atarnəyzə wə yaki qanggak bolsimu bəribir ünümsizdur.
- 27 U təmürni samandək,
Misni por yaqəqtək qaqlaydu.
- 28 Okya bolsa uni qorqitip qaqquzalmaydu;
Saloja taxliri uning aldida pahaləja aylinidu.
- 29 Tokmaqlarmu pahaldək heqnemə hesablanmaydu;
U nəyzə-xəxbərnıng tənglinixigə qarap külüp qoyidu. □
- 30 Uning asti kismi bolsa ötkür sapal parqiliridur;
U lay üstigə qong tirna bilən tatiloqandək iz qalduridu. □
- 31 U dengiz-okyanlarnı kazandək kaynitivetidu;
U dengizni kazandiki məlhəmdək waraxitidu;
- 32 U mangsa mangojan yoli parqiraydu;
Adəm *buzəjunlarnı kərüp* qongkür dengizni ap'ak qaqlik boway dəp oylap qalidu.
- 33 Yər yüzidə uning təngdixi yoktur,
U heq qorqmas yaritilojan.
- 34 U büyüklərnıng hərəandikioja *jür'at bilən nəzər* selip, qorqmaydu;
U barlık məorur haywanlarnıng padixahidur». □

42

Pərwardigarəja sirdax dost bolux

- 1 Ayup Pərwardigarəja jawab berip mundak dedi: —
- 2 «Həmmə ixni qılalaydıoqningni,
Hərəkandək muddiayingni tosiwaləjili bolmaydıoqningni bildim!
- 3 «Nəsihətəni tuturuksiz səzlər bilən hirələxtürgən kim?»
Bərək, mən özüm qüxənmigən ixlarnı dedim,
Mən əklım yətməydiəjan tilsimat ixlarnı eyttim. □ ■
- 4 Anglap baqqaysən, səzləp berəy;
Mən Səndin soray, Sən meni həwərdar qıləyəsən.
- 5 Mən qulikim arkilik həwiringni angliəjanmən,
Biraq hazır közüm Seni kəriwatidu. □
-
- 41:25 «Uning tolojinip xawkunlixidin alakzadə bolup ketidu» — baxqa birnəqə hıl tərjimiliri uqrixi mumkin. □ 41:29 «xəxbər» — bəxi tikəndək boləjan uzun birhıl nəyzə.
- 41:30 «Uning asti kismi bolsa ötkür sapal parqiliridur» — yaki «Uning asti kismi bolsa, bəəyni kıyik taxlardur». □ 41:34 «U barlık məorur haywanlarnıng padixahidur» — baxqa birhıl tərjimisi: «U barlık məorur boləjuqılarnıng padixahidur». Oqurmənlərnıng lewiatandin aləjan sawaqlar toşruluk «koxumqə səz»diki səhbitimizni kəriuxini ümid qilimiz. □ 42:3 ««Nəsihətəni tuturuksiz səzlər bilən hirələxtürgən kim?» Bərək, mən özüm qüxənmigən ixlarnı dedim...» — Ayup Hudaning (38:2) soriojan soaliəja jawab bərginidə, Hudaning Əzigə əsli tənbiş bərgən səzlrini qəbul qilip hatalikini ikrar qilip, jawab berip: — «Mən!» degəndək, əzigə bu jawabkarlıqni alidu. Biraq yukirida deginimizdək, uning üç dosti həm Elihumu ohxaxla «nəsihətəni tuturuksiz səzlər bilən hirələxtürgən» idi, dəp qaraymiz. ■ 42:3 Ayup 38:2; Zab. 40:5; 131:1; 138:6; 139:6 □ 42:5 «Anglap baqqaysən, səzləp berəy; mən Səndin soray, Sən meni həwərdar qıləyəsən» — bəzi xərhqilər bu səzlərnı Hudaningki (38:3, 40:7), Ayup pəkət ularnı nəkil kəltürüp əslitidu, dəp qaraydu. Ləkin bizningə Ayup ularnı əzining qın kənglidiki gəpi qilip ixlitidu.

6 Xuning üqün mən öz-özümdin nəprətlinimən,
Xuning bilən topa-qanglar wə küllər arisida towa qıldim». □

Əsligə kəltürülük

7 Pərwərdigar Ayupqa bu sözlərni kıləandin keyin xundak boldiki, Pərwərdigar Temanlık Elifazqa mundak dedi: —

«Mening oşəzipim sanga həm ikki dostungoşa qarap kozoşaldi; qünki silər Mening toşramda Öz kulum Ayup toşra səzligəndək səzlimidinglar.□

8 Birak hazir özunglar üqün yəttə torpak həm yəttə koşkarni elip, kulum Ayupning yenioşa berip, öz-özunglar üqün koşdürmə kurbanlık sununglar; kulum Ayup silər üqün dua kılıdu; qünki Mən uni koşbul kılīmən; bolmisa, Mən öz nadanlıkiringlarni özunglaroşa kayturup berəy; qünki silər Mening toşramda kulum Ayup toşra səzligəndək toşra səzlimidinglar».□

9 Xuning bilən Temanlık Elifaz, Xuhalik Bildad wə Naamatlık Zofar üqəylən berip Pərwərdigar ularoşa deginidək kildi; həmdə Pərwərdigar Ayupning duasini koşbul kildi.

10 Xuning bilən Ayup dostliri üqün dua kiliwidi, Pərwərdigar uni azab-kiyinçilikliridin kayturup, əsligə kəltürdi; Pərwərdigar Ayupqa burunqidin ikki həssə kəp bərdi. □

11 Xuning bilən uning barlık aka-uka, aqa-singil wə uningəşa ilgiri dost-aşinə boləqanlarning həmmisi uning yenioşa kəldi. Ular uning əyidə olturup uning bilən billə tamaklandı; uningəşa həsdaxlık kılıxip, Pərwərdigar uningəşa kəltürgən barlık azab-oşubətlər toşrisida təşəlli berixti; həmdə hər bir adəm uningəşa bir tənggidin kümüx, birdin altun həlka berixti. □

12 Pərwərdigar Ayupqa keyinki künliridə burunqidin kəprək bəht-bərikət ata kildi; uning on tət ming koyi, altə ming təgisi, bir ming koşluk kalisi, bir ming mada exiki bar boldi.

□ 42:6 «**Topa-qanglar wə küllər arisida towa qıldim**» — kədimdə kattik towa kılıx, puxayman kılıx, matəm tutuxlar «topa-qanglar wə küllər arisida» olturux arçılık bildürölətti. □ 42:7 «**Mening oşəzipim ... kozoşaldi; qünki silər Mening toşramda Öz kulum Ayup toşra səzligəndək səzlimidinglar**» — Hudaning bu səzi, bolupmu «Mening kulum Ayup Mening toşramda toşra səzligən» degini, bizgə aqşuq bolup, üqü dostning wə Ayupning bayanliridin toşra wə natoşra yərlirini pərk etix üqün həlçilik rol oynioşu. □ 42:8 «**Kulum Ayup silər üqün dua kılıdu**» — roşənki, Huda Ayupqa ixinidu, kəzi Ayupning dosti üqün dua kılıxka razi bolidioşanlıkəşa yetidu. □ 42:10 «**Pərwərdigar uni azab-kiyinçilikliridin kayturup, əsligə kəltürdi**» — ibraniy tilida: «Pərwərdigar Ayupni əsirlikidin əsligə kəltürdi». □ 42:11 «**hər bir adəm uningəşa bir tənggidin kümüx, birdin altun həlka berixti**» — axu waqıtta bəlkim tənggə-tilladək pul yok, pəkət altun-kümüx parçiliri boluxi mumkin.

13 Uningdin yənə yəttə oqul, üç kız tuşuldi. □

14 U kızlirining birinçisining ismini «Yemimah», ikkinçisining ismini «Kəziyə», üçinçisining ismini «Kərən-hapuk» dəp qoydi. □

15 Pütkül zeminda Ayupning kızliridək xunqə güzəl kızlarni tapkili bolmaytti; atisi ularni aka-ukiliri bilən ohxax mirashor kildi. □

16 Bu ixlardin keyin Ayup bir yüz kırık yıl yaxap, öz oqullirini, oqullirining oqullirini, hətta tətinqi əwladkığə, yəni əwrilirinimu kərgən.

17 Xuning bilən Ayup yaxinip, künliridin kənaət tepip aləmdin ötti.

□ **42:13 «Uningdin yənə yəttə oqul, üç kız tuşuldi»** — Pərwərdigar Ayupka «tirilix» toşruluk biwasitə heqkəndək gəp kilmidi. Biraq teksttə (10-ayət) mundaq deyilidu: — «Pərwərdigar uningə burunkidin ikki həssə kəp bərdi». Həywanlarning sani bolsa ikki həssə dərjiddə kəpəytildi. Məsilən, əslidə uning yəttə ming kəyi bar idi; hazır uning on tət ming kəyi bar boldi, katarlıklar. Biraq əslidə uning «on balisi, yəni yəttə oquli, üç kızı» bar idi; hazır bolsa uning on tət oquli, altə kızı bar bolux kərəkku? Əməliyəttə u kiyamət künidə kəytidin əslidiki yəttə oquli, üç kızı bilən jəm bolidu. Xu qəşdə u həkikətən on baliliklə əməs, bəlki yigirmə balilik bolidu. Ayup yəngi balilirining oninçisi bilən tohtap kəlix bilən, bəlkim bu «ikki həssə» dəgən ix kəlgüsiddə qoqum bir tirilixni kərsitidu, mən əslidiki on səyümlük balamdin pəkət wəktlik ayrildim, dəp oylaxkə baxlıqan bolsa kərək. Xunga bizningqə tirilix toşruluk bu ixlardin bəxarət aldi. Demək, «Pərwərdigar uningə burunkidin ikki həssə kəp bərdi» — kiyamət küni Ayup ularning tirildürülxi bilənla yənla huxallik bilən ular bilən jəm bolup, on tət oquli, altə kızı bilən didarlıxip, «yəngi asman, yəngi zəmin»də billə olturup oşızalididu. □ **42:14 «Yemimah»** — «pahtək» dəgən məniddə. «Kəziyə» — «darqın» (huxpuraklık bir hil ətir) dəgən məniddə. «Kərən-hapuk» — «sürmə münggüz» (sürmigə toloqan bir münggüz) dəgən məniddə. □ **42:15 «atisi ularni aka-ukiliri bilən ohxax mirashor kildi»** — bəlkim yəngi ailisi üçün minnətdarlıqini bildürux, yəki uning hazırki baylıqlirining molluqini bildürux üçün xundək kılqan.

Zəbur

1

Birinçi Bəlüm •••• 1-küy •••• İtaətmən adəmning bəhti

1 Rəzillərning gepi boyiqə mangmaydioğan,

Gunahkarlarning yolida turmaydioğan,

Məshirə kילוquçining ornida olturmaydioğan adəm bəht tapur! ■

2 Uning hursənliki pəkət Pərwərdigarning təwrat-kanunidilidur;

U Pərwərdigarning kanunini keqə-kündüz seqinip oylaydu. ■

3 U huddi erik boyioğa tikilgən,

Əz pəslidə mewisini beridioğan,

Yopurmaqliri solaxmaydioğan dərəhtəktur;

U nemila kilsa ronak tapidu. □ ■

4 Rəzil adəmlər bolsa undak bəlmas;

Ular huddi xamal uquriwətkən tozandəktur. ■

5 Xuning üqün rəzillər sorak künidə tik turalmaydu,

Gunahkarlar həkqaniylarning jamaitidə heq bexini kətürüp turalmaydu.

6 Qünki Pərwərdigar həkqaniylarning yolini kəngligə pükəkən;

Rəzillərning yoli bolsa yoqilidu.

2

2-küy •••• Hudaning Məsihi barlıq əllərni idarə kılıdu

1 Əllər nemixka qıkan salidu?

Nemə üqün həklər bikardin-bikar suyikəst oylaydu? □ ■

2 Dunyadiki padixahlar səpkə tizilip,

Əməldarlar qara niyət əylixip,

Pərwərdigar wə Uning Məsihi bilən qarxilixip: — □

3 «Ularning qəklimilirini qərüwetəyli,

Ularning asarətlirini buzup taxlayli!» — deyixidu. □

4 Asmanda olturoquçi külidu,

Rəb ularni mazaq kılıdu;

5 Həm aqqıqıda ularoğa sözləp,

Kəhri bilən ularni wəhimigə selip: —

6 «Əzüm bolsam Zionda, yəni muqəddəs teqimda,

■ **1:1** Zəb. 26:4-5; Pənd. 1:10, 15; 4:14, 15; 1Kor. 15:33; Əf. 5:11 ■ **1:2** Qan. 6:6-9; 17:19; Yə. 1:8; Zəb. 112:1; 119:1 □ **1:3** «U nemila kilsa ronak tapidu» — bu yərdiki «u», Hudaning yolida mangidioğan adəmlərni kərsitidu. ■ **1:3** Yər. 17:8 ■ **1:4** Ayup 21:18; Zəb. 35:5; Yəx. 17:13; 29:5; Hox. 13:3 □ **2:1** «Əllər nemixka qıkan salidu?» — Zəburdiki küylərdə, «əllər» yəki «yat əllər» □ **2:1** «Əllər nemixka qıkan salidu?» — Zəburdiki küylərdə, «əllər» yəki «yat əllər» bolsa, İsrail həkjdin baxka hər bir hək-millətni kərsitidu.

■ **2:1** Ros. 4:25 □ **2:2** «Pərwərdigar wə Uning Məsihi» — «Məsih» muxu yərdə, kona bir ər-p-adətkə qaritiloğan. Təwrattiki bəlgilimidə, yengi padixah tiklinix murasimida bexioğa pıraqlık zəytun meyi kuyulatti. Bu «məsih kılıx» («məsihəx») dəp ataloğan. «Yəxaya» kitab, 61-babta «məsih kılıx» degən söz bolsa, kelidioğan Kutkuzoquçining wujudioğa may əməs, bəlki Muqəddəs Roh kuyulidioğanlıkını kərsitidu. Muxu ayəttimu ohxaxla, «Məsih» Muqəddəs Roh bilən «məsih kılınoğan adəm»ni kərsitidu. □ **2:3** «Ularning qəklimilirini qərüwetəyli, Ularning asarətlirini buzup taxlayli!» — «Ular» «Huda wə Uning Məsihi»ni kərsitidu.

■ **2:1** Ros. 4:25 □ **2:2** «Pərwərdigar wə Uning Məsihi» — «Məsih» muxu yərdə, kona bir ər-p-adətkə qaritiloğan. Təwrattiki bəlgilimidə, yengi padixah tiklinix murasimida bexioğa pıraqlık zəytun meyi kuyulatti. Bu «məsih kılıx» («məsihəx») dəp ataloğan. «Yəxaya» kitab, 61-babta «məsih kılıx» degən söz bolsa, kelidioğan Kutkuzoquçining wujudioğa may əməs, bəlki Muqəddəs Roh kuyulidioğanlıkını kərsitidu. Muxu ayəttimu ohxaxla, «Məsih» Muqəddəs Roh bilən «məsih kılınoğan adəm»ni kərsitidu. □ **2:3** «Ularning qəklimilirini qərüwetəyli, Ularning asarətlirini buzup taxlayli!» — «Ular» «Huda wə Uning Məsihi»ni kərsitidu.

Əzüm məsih kıləjan padixahni tiklidim».□

Huda təyinligən Məsih-Padixah söz kılıdu

⁷ «Mən ərxniki pərmanni jakarlaymənki,

Pərwərdigar manga: —

«Sən Mening oşlum;

Əzüm seni bügünki kündə tuşuldurdum;■

⁸ Məndin sora, Mən sanga miras boluxka əllərnı,

Təəllukəng boluxka yər yüzini qət-qətlirigiqə berimən;■

⁹ Sən təmür tayak bilən ularni bitqit kiliwetisən;

Sapal qinini kukum-talkan kıləqandək, sən ularni parə-parə kiliwetisən»

— dedi».□ ■

¹⁰ Əmdi, həy padixahlar, əkildar bolunglar!

Jahəndiki sorəqçılar sawəq elinglar;

¹¹ Pərwərdigardin kərkux bilən uning hizmitidə bolunglar;

Titrək iqidə huxallininglar!□

¹² Oşulning oşəzipining qozəqalmasliki üqün,

Uni səyünglar;

Qünki uning oşəzipi səlla kaynisa,

Yolunglardıla həlak bolisilər;

Uningə tayanəjanlar nəkədər bəhtliktur!□ ■

3

3-küy •••• Səhərdiki dua

¹ Dawut əz oşli Abxalomdin kəqip yürgən künlərdə yazəjan küy: —

I Pərwərdigar, meni kistawatkanlar nəkədər kəpiyip kətkən,

Mən bilən kərxilixiwatkanlar nemidegən kəp!□ ■

² Nuroşunlar mən toşruluk: —

«Hudadin uningə həq nijat yəktur!» deyixiwatidu.

Selah!□

³ Biraq Sən, i Pərwərdigar, ətrapimdiki kəlkəndürsən;

□ **2:6** «Zion.., yəni muqəddəs teşim..» — «Zion teşqi» Yerusalemlə wə muqəddəs ibadəthana bu teşqi üstigə quruloşan. «Zion» (yaki «Sion») əslidə «kərünərlək» degən mənəidə. U Hudaning Əz həlkigə həmayə boləjanlikəşə simwol kılınıdu. «Əzüm məsih kıləjan padixahni tiklidim» — yukiridiki 2-ayətiki, «Məsih» toşrisidiki izahatni kərüng. ■ **2:7** Ros. 13:33; İbr. 1:5; 5:5 ■ **2:8** Zəb. 22:27; 72:8 □ **2:9** «Sən təmür tayak bilən ularni bitqit kiliwetisən» — yaki: «Sən təmür tayak bilən ularni bəxqurisən». ■ **2:9** Wəh. 2:27; 19:15 □ **2:11** «Titrək iqidə huxallininglar!» — bəxka bərhil tərijimisi: «titrək iqidə yaxanglar!». □ **2:12** «Uni (Oşulni) səyünglar» — buning mənisi bəlkim «Hudaning oşli bilən əplixiwelinglar». «Qünki uning oşəzipi səlla kaynisa...» — yənə birhil tərijimisi «Qünki uning oşəzipi tezlə kəzoşilidu...». ■ **2:12** Zəb. 34:8; Pənd. 16:20; Yəx. 30:18; Yər. 17:7; Rim. 9:33; 10:11; 1Pet. 2:6 □ **3:1** «Dawut əz oşli Abxalomdin kəqip yürgən künlərdə...» — muxu wəqə, «2Sam.» 15-18-babta hatiriləngən. ■ **3:1** 2Sam. 15,16,17,18 □ **3:2** «Hudadin uningə həq nijat yəktur!» — demisəkmü, «nijat» («Hudadin kəlgən») kutkuzux» degənni bildüridu. «Selah» — muxu səz bəlkim küy qaləjan waqtda muzikidiki bir «pauza»ni kərsitixi mumkin; xuning bilən uning: — «Tohta, oylan!» degən imasi boluxi mumkin.

Xan-xəripim həm beximni yəligüqidursən!□

⁴ Awazim bilən mən Pərwərdigarğa nida qilimən,
U müqəddəs teədidin ijabət beridu.
Selah.

⁵ Mən bolsam yattim, uhlidim;
Oyotandim, qünki Pərwərdigar manga yar-yələk bolidu.■

⁶ Meni qorxap səp tüzgən tūmənligən adəmlər bolsimu,
Mən ulardin qorkmaymən!■

⁷ I Pərwərdigar, ornungdin tur!

Meni qutkuz, i Hudayim!

Mening barlıq düxmənlimrimning təstikigə saloaysən;
Rəzillərning qixlirini qeqiwətkəysən!

⁸ Nijatlıq bolsa Pərwərdigardindur;

Bərikiting Öz həlkingdə bolsun!

Selah!■

4

4-küy •••• Keqidiki dua

¹ Nəşmiqilərnin bexioğa tapxurulup, tarlıq sazlar bilən oqulsun dəp,
Dawut yazoğan küy. —

Mən nida qiloqimda, manga jawab bərgəysən,

I manga həkkanıylikim ata qiloquqi Huda!

Besim astida qaloqanda Sən meni kəngriqilikke qikarding;

Manga mehır-xəpkət kərsitip, duayimni angla!□

² I insan baliliri, silər mening xan-xəripimni qaçanoqığə ağanətkə
qaldurisirə?

Qaçanoqığə bihudilikni səyüp,

Yaloqanni izdəp yürisirə?

Selah.□

³ Birəq xuni bilip koyunglarki,

Pərwərdigar ihlasmənlərni Əzigə has qiloqan;

Mən Uningoğa nida qiloqimda, Pərwərdigar anglaydu.

⁴ Aqqıqlarğa berilip, gunah qilmanglar;

Əz ornunglarda yetip, qəlbınglarda qongqur oylinip,

Süküt qilinglar.

Selah.■

□ **3:3** «Xan-xəripim həm beximni yəligüqidursən!» — «mening xan-xəripim» degən ibarə
ikki bislik səz bolup, bəlkim: (1) Dawutning mədhiyisining temisi Huda Əzidur; (2) Hudaning
Dawutning əz Hudasi boləqlıqı, bu nəhayiti pəhirlik, xərəplik ixtur, degən ikki mənini bildürüxi
mumkin. ■ **3:5** Zəb. 4:8 ■ **3:6** Zəb. 27:3 ■ **3:8** Pənd. 21:31; Yəx. 43:11; Yər. 3:23;
Hox. 13:4; Wəh. 7:10; 19:1 □ **4:1** «Nəşmiqilərnin bexi» — yaki «Bax sazqi». Dawut
ibadəthanida əzining həm baxqılarnıng küylirini oqux üqün məhsus horqılar həm sazqılarnı
oronlaxturəqan. Muxu yərdiki «bax sazqi» xübhısizki xularnı baxqurıdıoğan adəmnı kərsıtidu.
Dawut bax sazqınin muxu küyni əz muzikisi bilən ibadəthanida oquxını oronlaxturəqan bolsa
kerək. «**I manga həkkanıylik ata qiloquqi Huda!**» — ıbranıy tilıda: «I həkkanıylikimning
Hudasi!». Baxqa birhıl tərjimisi: «I mən üqün adalətnı sorıoquqi Huda!» □ **4:2** «**Qaçanoqığə
bihudilikni səyüp, yaloqanni izdəp yürisirə?**» — bu ayət bəlkim «yaloqan ilah»lar, yəni butlar
toqruluq eytiləqan. Səzligüqindeg «mening xan-xəripim» degini bolsa, Hudadur. Muxu adəmlər
uni səyüp, uni izdəxning ornıdaButlarnı izdəydu. ■ **4:4** Əf. 4:26

⁵ Həkkaniylik bilən qurbanlıqlarnı qilinglar,
Wə Pərwərdigarəya tayininglar.■

⁶ Kəp həlk; — «Kim bizgə yahxilik kərsitəlisun?» — dəp sorimakta;
Jamalingning nuri üstimizgə qüxsun, i Pərwərdigar!

⁷ Axlik wə yengi xarabliri molqilik boləqanlarning huxallikidinmu,
Mening kəlbimni bəkrək huxallıqqa toldurdung.

⁸ Mən yatay, həm hatirjəmliktə uhliwalay;
Qünki meni bihətərliktə yaxatquqi pəkətlə Sən, i Pərwərdigar!■

5

5-küy •••• Səhərdiki ümid

¹ Nəoqmıqılərnıng bexioə tapxurulup, nəylər bilən oqulsun dəp, Dawut yazoəan küy: —

Mening səzlimgə kulak saləyəsən, i Pərwərdigar,
Mening ahliriməyə kəngül bəlgəyəsən.

² Kətürgən pəryadlirimni angla, mening Padixahim, mening Hudayim,
Qünki sangıla dua qilimən.

³ I Pərwərdigar, səhərdə Sən awazimni anglaysən;
Mən səhərdə özümni Sanga qaritimən,
Yükiriəyə kəz tikimən.□

⁴ Qünki Sən rəzilliktin huzur aloquqi ilah əməsdursən;
Yamanlık hərgiz Sən bilən billə turmaydu.

⁵ Poqi-təkəbburlar kəzüng aldida turalmaydu;
Kəbihlik kəloquqılərnıng həmmisi Sanga yirginqlitur.

⁶ Yaloəan səzligüqılərnıng həmmisini həlak kilisən;
Pərwərdigar kənhər, aldamqi kixilərgə nəprət kilər.

⁷ Birək mən bolsam, mehri-xəpkiətingning kəngriqiləridin öyünggə kir-
imən;

Sanga boləqan əyminixtin mukəddəs ibadəthanəyəyə qarap səjdə
qilimən;

⁸ Meni əq kərgənlər tüpəylidin Öz həkkaniylikəng bilən meni
yətəkligəyəsən, i Pərwərdigar;
Yolungni aldında tüz qiloəin.

⁹ Qünki ularning əozzida həqkandək səmimiylək yoktur;
Ularning iqqi dunyasi bolsa pasikliktur,
Ularning galliri eqiloəan kəbridək səsiqtur,
Ular tili bilən huxamət qiliwatidu.■

¹⁰ Ularning gunahini bekitkəyəsən, i Huda;
Ular öz pılanlıri bilən əzliri mollək atsun;
Ular ni əzlining nuroşunliəqan itaətsizlikli ri bilən həydəp qikəroəyəsən;
Qünki ular Sanga asiylək kildi.■

¹¹ Xundək qiloəanda Sanga tayanəqanlarning həmmisi xadlinidu;
Ular mənggü xadlık bilən təntənə qilidu;

■ 4:5 Qan. 33:19; Zəb. 51:16-19 ■ 4:8 Law. 26:5; Qan. 12:10; 33:28; Zəb. 3:6 □ 5:3 «I Pərwərdigar, səhərdə Sən awazimni anglaysən;...» — «səhərdə» degən səzgə qarap bəzi alimlər 3-, 4- həm 5-küyler; Dawutning Abxalomdin kəqix jəryanıdiki üç kün iqidiki dualiri, dəp qaraydu (3-küyde «kəq» həm «səhər» bar, 4-də bolsa «kəq», 5-də «səhər» bar). ■ 5:9 Zəb. 12:2-3; 36:1-3; 52:2; 62:4; Rim. 3:13 ■ 5:10 Zəb. 7:14-15; 9:15-16; 35:7-8; 59:12

Sən ularni qoşdaysən;

Sening namingni söygənlər seningdin yayraydu.

¹² Qünki Sən, i Pərwərdigar, həkəkaniy adəmgə bəht ata qilisən;
Uni xapaiting bilən qalkən kəbi oraysən.

6

6-küy •••• Qayotu iqidiki dua

¹ Nəoimqilərninq bexioja tapxurulup, tarliq sazlar həm səkkiz tarliq arfa bilən okulsun dəp, Dawut yazoan küy: —

Pərwərdigar, oəzipling tutkanda meni əyiblimə;

Kəhriŋ kəlgəndə meni ədəplimə. □

² Manga xapaət kələyin, i Pərwərdigar, qünki mən zəiplixip kəttim;

I Pərwərdigar, meni sakaytkin, qünki mening ustihanlirim wəhimigə qüxti. ■

³ Mening jenim dəhxətlik dəkkə-dükkigə qüxti;

I Pərwərdigar, qaçanoqığə xundak bolidu?

⁴ Yenimoja kayt, i Pərwərdigar, jenimni azad qiloaysən,

Əzgərməs muhəbbiting üqün meni qutkuzoqin.

⁵ Qünki əlümdə bolsa Sanga seşinixlar yok;

Təhtisarada kim Sanga təxəkkürlərnə eytsun? □

⁶ Mening uş tartixlirimdin maodurum qalmidi;

Tün boyi orun-kərpəmnə kələqək qilimən;

Yaxlirim bilən kariwitimni qəktürimən.

⁷ Dərdlərdin kəzüm hirələxip kətti;

Barliq küxəndilirim tüpəylidin kəzüm kardin qikiwatidu.

⁸ I kəbiqlik qiloquqilar, həmninglar məndin neri bolunglar;

Qünki Pərwərdigar yioja awazimni anglidi. ■

⁹ Pərwərdigar tilawitimni anglidi;

Pərwərdigar duayimni ijabət qilidu;

¹⁰ Düxmənlirimning həmmisi yərgə qarap qalidu, ular zor parakəndiqilikkə duqar bolidu;

Tuyuksiz kəynigə yenip hijaləttə qalidu.

7

7-küy •••• Huda Əz həkəkaniylikini kərsətkəy!

¹⁻² Dawutning «Xiggaon»i: — Kux isimlik bir Binyaminlikning səzliri toqruluk eytkən küyi: —

I Pərwərdigar, mening Hudayim, mən Sanga tayandim;

Ulardin biri xirdək meni titma-titma qiliwətmisun,

Qutkuzoquqi yoklukidin paydilinip meni eziwətmisun,

Meni barliq qoşliouqilardın qutkuzoqin,

□ **6:1** «səkkiz tarliq arfa» — baxqa bir tərcimisi «səkkiz ənik küy». ■ **6:2** Zəb. 38:3 □ **6:5** «Təhtisarada kim sanga təxəkkürlərnə eytsun?» — «təhtisara» əlgüqilərninq rohliri qiyamət künini kütidoqan jay (İbraniy tilida «xeol» deyilidu). ■ **6:8** Mat. 7:23; 25:41; Luqa 13:27

Ulardin halas kıləyin;□

³ I Pərwərdigar Hudayim, əgər qolumda kəbihlik kıləyan bolsam, Əgər xundak kıləyan bolsam: —

⁴ Əgər mən bilən inak ötküçigə yamanlik kəyturoyan bolsam, — (Əksiqə mən bilən bikardin-bikar düxmənəlxəknimmu kutkuzdum) —□

⁵ — Undakta, düxmən meni qoqlap tutuwalsun, U jenimni qəyləp yər bilən yəksan kilsun, Xəhritimni tuprakka kəmsun!

⁶ I Pərwərdigar, oəziping bilən ornungdin turoyin, Mən əzgənlərnin kəhriqə taqabil turuxka kəddingni rusliqin, Wə mening üqün oyoqanoqin; Sən sot wə həkümni bekitkənidingəu!

⁷ Həklərdin boləyan jamaət ətirəpingəyə olixidu; Sən ular üqün pələktiki ornungəyə kəytip barəyəsən.□

⁸ Pərwərdigar həklərnin üstidin həküm qikiridu; I Pərwərdigar, öz həkəkaniylikim boyiqə, Wə özümdə boləyan duruslikim boyiqə, Manga həküm qikəroəyəsən.

⁹ Ah, rəzillərnin yamanliki ahirlaxsun! Həkəkaniy adəmnə qing turoəuzəyəsən; I, adəm kəblirini həm iqlirini sinqəuqi həkəkaniy Huda! □ ■

¹⁰ Mening kəlkinim bolsa, Durus niyətləklərnə kutkuzəuqi Hudadidur;

¹¹ Huda adil sotqidur, U kün boyi gunahtin rənjiydiəyan İlahtur;

¹² Birsə *yaman* yolidin yanmisa, U kiliqini biləydu, Ya okini tartip bətləp kəydu.

¹³ Xundak adəmlər üqün U ölüm kəorallirini təyyarlıdi; U oklirini kəydürgüqi ok kildi.

¹⁴ Mana, muxundak kixilər toləqakta kəbihlik tuəmaqəqi, Uning boyida kələqini yamanliktur; Uning tuəqəkini bolsa sahtiliktur.■

¹⁵ U bir orini kolap, uni qəngkür kildi; U əzi koləyan oriqə yikilip qüxti.■

¹⁶ Əzining yamanliki bəxiqə kəytip kəlidu, Əz zorəwanliki bolsa öz üstigə kəytip qüxidu.

¹⁷ Mən Pərwərdigarnə həkəkaniylikə bilən mədhiyələymən, Həmmidin yukiri turoəuqi Pərwərdigərnin namini yangritip, küy kəlip eytimən.

□ **7:1-2 «Dawutning «Xiggaon»i** — «Xiggaon» bəkim «dolğunluk», «otluq», «axikliq bilən» dəgən mənədə bolup, bu səz küynin eytilidiəyan ahangini bildüridu. **«Kux isimlik bir Binyaminlikning səzliri** — «Kux» dəgən kixi toqruluk baxka həwirimiz yok. Həq bolmioəyan i Dawutka ziyənəxlik kilməqəqi boləyan. □ **7:4 «... (Əksiqə mən bilən bikardin-bikar düxmənəlxəknimmu kutkuzdum) —...»** — «baxka birhil tərjimisi: «...Yaki manga azar kələqəqini bikardin-bikar buləyan bolsam, ...». □ **7:7 «Sən ular üqün pələktiki ornungəyə kəytip barəyəsən»** — baxka birhil tərjimisi: «Ularning üstidin həküm sürgin». □ **7:9 «adəm kəblirini həm iqlirini sinqəuqi»** — «iqliri» dəgən səz ibrəniy tilidə «bərəkliri» deyilidu. ■ **7:9** 1Tar. 28:9; Yər. 11:20; 17:10; 20:12; Wəh. 2:23 ■ **7:14** Ayup 15:35; Yəx. 59:4 ■ **7:15** Ayup 4:8; Zəb. 9:15; 10:2; 35:7-8; 94:13; 119:85; Pənd. 5:22; 26:27; Top. 10:8

8

8-küy •••• Hudaning insan balisioğa bolojan uluoğ pilani

1 Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup, «Gittif»ta orunlansun dəp, Dawut yazoğan küy: —

I, Öz həyvwəngni asmanlardınmu yukiri tiklīgən Pərwərdigar Rəbbimiz, Pütkül yər yüzidə naming xunqə xərəpliktur!□

2 Öz rəqıblırıng tüpəylidin, Duxmən wə kisasqılərnıng aozını etixkə, Bowaklar wə əmgüqılərnıng aozıdın küq tiklidingsən.■

3 Mən barmaklırıngning yasioğını bolojan asmanlırıngoğa, Sən məzmut bekitkən ay-yultuzlaroğa qarışınimda,

4 Sən insanni seşinidikənsən, Əmdi adəm degən nemə idi? Sən unıng yenioğa kelip yoklaydikənsən, İnsan balisi kaçıqilik nemə idi?■

5 Qünki Sən unıng ornını pərixtilərnıngkidin azoğınə təwən bekittingsən, Sən unıngoğa xan-xərəp wə xəhrətlərnı taj kılıp bərding.□

6 Uni qolungning yasioğanlırını idarə kılıxka tikliding; Sən barlıq nərsilərnı unıng puti astioğa koyoğansən,■

7 Jümlidin barlıq koy-kalılar, Daladiki barlıq janiwarlar,

8 Asmandiki uqar-kanatlar, Dengizdiki beliklar, Dengizlarning yolliridin etküqılərnıng barlıqını puti astioğa koydung.

9 I Pərwərdigar Rəbbimiz, pütkül yər yüzidə naming nemidegən xərəplik-hə!

9

9-küy •••• Huda Öz xəripi həm adalitini kərsətkəy!

1 Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup, «Mut-Labbən» degən ahangda okulsun dəp, Dawut yazoğan küy: —

Mən Sən Pərwərdigarnı pütün kəlbim bilən mədhiyələymən; Mən Sening kıləğan barlıq karamətlirıngni bayan kıləy;□

2 Mən Səndin huxal bolup xadlinimən; Sening namingni nahxa kılıp eytimən, i Həmmidin Aliy!

3 Mening duxmənlirimning kəynigə yenixlırı bolsa, Dəl ularning sening didaring aldida yikilip, yokilixidin ibarət bolidu.

4 Qünki Sən mening həkkim həm dəwayımni soriding; Sən təhtkə olturup, həkkaniylarqə sotliding.

5 Sən əllərgə tənbiğ berip, rəzillərnı həlak kılding;

□ **8:1** ««Gittif»ta orunlansun dəp...» — «Gittif» alimlarning pərziqə «Gat» xəhiridin qıqkan birhil saz. ■ **8:2** Mat. 21:16 ■ **8:4** Ayup 7:17; Zəb. 144:3; İbr. 2:6 □ **8:5** «Sən unıng ornını pərixtilərnıngkidin azoğınə təwən bekittingsən...» — baxka ikki hil tərjimisi bar: (1) «Sən unıng ornını Hudaningkidin azoğınə təwən bekitkənsən»; (2) «Sən unıng ornını pərixtilərnıngkidin bir məzgilliklə təwən kıləğansən». ■ **8:6** 1Kor. 15:27 □ **9:1** ««Mut-Labbən» degən ahangda okulsun dəp» — «Mut-Labbən» bəlkim «oqulning əlümi» degən mənədə.

Sən ularning namini mənnggügə əqürüwətkənsən.

⁶ I düxminim! Həlakətliring mənnggülük boldi!

Sən xəhərlirini yulup taxliwəttinq,
Hətta ularning namlirimu yokaş kətti;

⁷ Birak Pərwərdigar mənnggügə olturup *həküm süridu*;
U Əz təhtini sot kixiləyə təyyarlap bekitkən;

⁸ Aləmni həkkanıylik bilən sot kıləuqi Udur;
Həlkələring üstidin U adillik bilən həküm qikiridu;■

⁹ Həm U Pərwərdigar ezilgüqilərgə egiz panah,
Xundakla azablik künlərdə egiz panahdur.■

¹⁰ Namingni bilgənlər bolsa Sanga təyinidu;
Qünki Sən, i Pərwərdigar, Əzüngni izdigənlərnə hərgiz taxlıoşan əməssən.

¹¹ Zionda turəuqi Pərwərdigarə küylərnə yangritinglar!

Uning kıləoşanlirini həlkələr arisida bayan kilinglar;

¹² Qünki *təkülgən* kanning sorikini kıləuqi udur,
U dəl xundak kixilərnə əsləydu,

Har kıləoşanlarning nalə-pəryadlirini U untuəşan əməs.

¹³ Manga xəpəkət kərsətkin, i Pərwərdigar,
Məning əqmənlərdin kərgən hərəlukliriməşə nəzər saləşinki,
Məni əlüm dərwaziliri aldidin kətürgəysən;

¹⁴ Xundak kıləşanda mən Zion kizining dərwazilirida turup,
Sanga təəllük barlik mədhıylərnə jakarlaymən;
Mən nijatlik-kutkuzuxungda xadlinimən.□

¹⁵ Əllər bolsa əzliri kıləoşan orioşə əzliri qüxüp kətti,
Əzliri yoxurup kəyoşan torəşə puti kəpsilip kəldi.■

¹⁶ Pərwərdigar qıkarəşən həkümi bilən tonular;
Rəzil adəmlər əz kolida yasıəşini bilən ilinip kəldi.
Higgaon — Selah.□

¹⁷ Rəzillər,
Yəni Hudani untuəşan barlik əllər,
Yandurulup, təhtisaraəşə taxlinidu.□

¹⁸ Qünki namratlar mənnggügə əstin qikirilməydu;
Məminlərnə ümidi mənnggü əqməy, turiweridu.

¹⁹ I Pərwərdigar, ornungdin turəşin;
Adəm balilirining əşəlibə kıləşioşə yol kəyımioşin;
Huzurung aldidə barlik əllər sotlansun.

²⁰ Ularnə dəkkə-dükkigə qüxür, i Pərwərdigar;
Əllər əzlirini biz pəkət adəm baliliri halas, dəp bilsun!
Selah!

10

10-küy •••• — 10-küy 9-küy dawami •••• 1-ayəttiki izahətni kərüng

1 Nemixka, i Pərwərdigar, yirəkta turisən?

■ 9:8 Zəb. 96:13; 98:9 ■ 9:9 Zəb. 37:39; 46:1-3; 91:1-2 □ 9:14 «...mən Zion kizining dərwazilirida turup,...» — «Zion kızı» Yerusalemnə kərsitidu. ■ 9:15 Zəb. 7:16; Pənd. 5:22 □ 9:16 «Higgaon — Selah» — «Higgaon» bəlkim «şəşinip oylinix» degənni bildüridu; xundakla yənə bəlkim: — «muzika pəs əwazlik boluxi kərəş» degənni bildürüxi mumkin. □ 9:17 «...yandurulup, təhtisaraəşə taxlinidu» — «təhtisara» toqruluk 6-küy, 5-ayəttiki izahətni, xundakla «Təbirlər»ni kərüng.

Nemixka azablıq künlərdə özünəni yoxurisən?□

2 Rəzil adəmlər təkəbburluqi bilən ajiz məminlərnəni tap basturup qoqlap yürüdü;

Ular əzliri tapqan hiylilər bilən ilinip, bablinidu.□ ■

3 Qünki rəzillər öz arzu-həwəsliri bilən mahtinidu;

Aq közlər üqün bəht tiləydu;
Pərwərdigarni bolsa közigə ilmaydu.□

4 Ular qırayidin həkawurluk yaqdurup,
Hudani izdiməydu;

Ular barlıq hiyallirida: «Həqbir Huda yoxtur!» dəydu.■

5 Ularınəni yolliri həmixə rawan bolidu;

Seninq həkümlirinəni ularınəni nəziridin yirək wə üstün turidu;
Ularınəni rəkıbliri bolsa, ularoqa qarap «tüfi!» dəp mazək kilidu.

6 Rəzil adəm kənglidə: «Mən həq təwrənməy turirəmən!
Dəwrin-dəwrgə həq muxəkkətkə uqrimaymən!» — dəydu.

7 Uning aqlı qarəjax, aldəmçilik həm zulumoqa toloqan;
Tili astida əskilik wə kəbiqlik yatidu.■

8 U məhəllilərdə yoxurunqə marap olturidu;
U pinhan jaylarda gunahsızlarni öltürüwetidu;
Kəzliri yoxsullarni kəzləydu;

9 U qatqallıqida yatqan xirdək yoxurunqə paylap yatidu;
U məminlərnəni tutuwelix üqün yoxurunqə marap yatidu;
Məminlərnəni tutuwelip, ularni öz torioqa quxüridu.

10 Yoxsullar ezilidu, pükülidu;
Dərdmənlər uning yawuzluqliri bilən yikilidu.□

11 U kənglidə: «Təngri buni untup qaldi,
U yüzini yepiwelip, qarimaydu;
Buni hərgiz kərməydu» — dəydu.□ ■

12 Ornungdin turəqin, i Pərwərdigar;
I Təngrim, qolungni kətürqin;
Ezilgən məminlərnəni untuma!

13 Rəzil adəm nemixka Sən Hudani közigə ilmaydu?
U kənglidə: «Huda buni sürüxtürməydu!» — dəydu.

14 Sən buni kərgənsən;
Sən Öz qolung bilən yamanlıq həm zulumni əzlrigə qayturux üqün,
Özüng bularni kəzləp yürisən;
Dərdmənlər əzlrini Sanga amanət kilidu;
Qünki Sən yetim-yesirlərgə yar-yələk bolup kəlgənsən;

□ 10:1 «Nemixka, i Pərwərdigar, yirəqta turisən? Nemixka azablıq künlərdə özünəni yoxurisən?» — 10-künying 9-küy bilən sirlıq əlakəsi bar; 9-küy həm 10-küydeki ayətlər ibranıy tılıda əlahidə xəkilgə ige. İbranıy yezikida 22 hərəp bar. Bu ikki küydəki taq ayətlərinəni hərəbiri ibranıy elipbə tərtipigə əsasən yengi hərəp bilən baxlinidu (məsilən, uyoqur tili bolsa, a-, ə-, b- katarlık hərəplər bilən baxlanənoqa ohxax). 9-küy həm 10-küyni bir-birigə baqlıoqanda, toluq «elipbəlik nusha» pəyda bolidu. Keyin muxundak küyni «elipbə tərtipilik» küy dəp ataymız.

□ 10:2 «Ular əzliri tapqan hiylilər bilən ilinip, bablinidu» — yaki «Ajizlar ularınəni hiyliliri bilən ilinip qalidu». ■ 10:2 Zəb. 7:16; 9:15-16; Pənd. 5:22 □ 10:3 «Aq közlər üqün bəht tiləydu; Pərwərdigarni bolsa közigə ilmaydu» — yaki «Aq közlər adəmni tillap, Pərwərdigarni qətkə kəkidu». ■ 10:4 Zəb. 14:1-3; 53:1-3 ■ 10:7 Rim. 3:14 □ 10:10 «Dərdmənlər uning yawuzluqliri bilən yikilidu» — «yawuzluqliri» bəlkim kəqmə mənidə bolup, xirning küqlük putlirini yaki qixlirini wə yaki oqlılarnıng torlirini (9-ayət) kərsitixi mümkün. □ 10:11 «U yüzini yepiwelip, qarimaydu» — yaki «U yüzini yepip qarimaydu» yaki «U yüzini yoxurup qarimaydu» ■ 10:11 Zəb. 64:5; 73:11; 94:7

15 Rəzil, yaman adəmnin bilikini sunduruwətkəysən;
 Uning rəzillikini birmubir sürüxtürüp, üzül-kesil yoxatqəysən.
 16 Pərwərdigar əbədil'əbədgiqə pədixahdur;
Imansiz əllər bolsa Pərwərdigarning zeminidin yokılar. □ ■
 17-18 Pərwərdigar, Sən ajiz məminlərnin armanlirini angləysən;
 Ularning dilini tok kəlisən;
 Yetim-yesirlar wə ezilgüqilər üqün adalətni yaqlap,
 Yər yüzidiki insanlarning *ajiz-məminlərgə* kəytidin wəhımə saloquqi
 bolmasliki üqün,
 Kulikingni ding tutisən. ■

11

11-küy •••• «Kəni, qaqmamsən?»

1 Nəoqmıqılərnin bexioqə tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazoqan küy:

Pərwərdigarni baxpanahım kildim;
 Əmdi silər qandaqmı manga: «Kuxtək öz teoqingoqə uqup kaq!
 2 Qünki mana, rəzillər kamanni tartip,
 Qarəngöyluktin kəngli duruslaroqə karitip atmaqqi bolup,
 Ular okni kiriqka selip koydi;
 3 «Ullar halak kilinsa,
 Əmdi həkkanıylar nemimu kilar?» — dəwatisilər? □
 4 Pərwərdigar Əzining mukəddəs ibadəthanisididur,
 Pərwərdigarning təhti asmanlardidur;
 U nəzər salidu,
 Uning səzgür kəzliri insan balilirini kəzitip, sinaydu. □
 5 Pərwərdigar həkkanıy adəmnı sinaydu;
 Rəzillərgə wə zorawanlıkka huxtarlaroqə u iq-iqidin nəprətlinidu.
 6 U rəzillərgə kapkanlar, ot wə günggürtni yaoduridu;
 Pizəqirim kizik xamal ularning kədəhdiki nesiwisi bolidu. □
 7 Qünki Pərwərdigar həkkanıydur;
 Həkkanıylik Uning amriqidur;
 Kəngli duruslar Uning didarini kəridu.

12

12-küy •••• Rəzil dunyadin saqlax

□ **10:16 «Imansiz əllər bolsa Pərwərdigarning zeminidin yokılar»** — ibraniy tilida «əllər» muxu yərdə Hudaning yolini rət kildioqan yat əllərnı kərsitidu. «**Pərwərdigarning zemini**» — ibraniy tilida «uning zemini». Hudaning bu zemini bolsa, Israiloqə miras kıləqan Qanaan zemini (Pələstin)dur. ■ **10:16** Zəb. 29:10; 93:1; 145:13; 146:10; Yər. 10:10; Yioq. 5:19; Dan. 3:33; 6:27; 1Tim. 1:17 ■ **10:17-18** Yəx. 57:1 □ **11:3 «Ullar halak kılinsa,..»** — «Ullar» jamaatning yaki jəmiyətnin ullirini kərsitidu. □ **11:4 «Uning səzgür kəzliri insan balilirini kəzitip, sinaydu»** — «Uning səzgür kəzliri» ibraniy tilida «uning kəz kəpakliri». □ **11:6 «Pizəqirim kizik Xamal ularning kədəhdiki nesiwisi bolidu»** — «ularning kədəhdiki nesiwisi» kinayilik, həjwiy gəp.

1 Nəomiqilərnin bexioğa tapxurulup, xeminit bilən oqulsun dəp, Dawut yazoğan küy: —

Kütquzoqaysən, Pərwərdigar, qünki ihlasmən adəm tügəp kətti;
Adəmlər arisidin sadik məminlər oqayip boldi.□

2 Hərbirsi öz yeqinlirioğa yaloğan eytidu;
Huxamətqi ləwərdə, alikəngüllük bilən səzlixidu.

3 Pərwərdigar barlıq huxamətqi ləwlərnı,
Həkawurlarqə səzləydiyoğan tilni kesiwətkəy!

4 Ular: «Tilimiz bilən oqəlibə qilimiz;
Ləwlimiz bolsa özimizningkidur;
Kim bizgə Rəb bolalisun?» — dəydu.

5 «Ezilgüqi ajizlarnı başqan zulum wəjidin,
Miskinlərnin aqızarliri wəjidin,
Həzirlə ornumdin turay» — dəydu Pərwərdigar,
«Mən ularoğa, ular zariqip kütəkən azadlıqni yətküzimən».□

6 Pərwərdigarning səzliri bolsa sap səzlərdur;
Ular yəttə ketim saplaxturuloğan,
Sapal qazanda tawlanoğan kümüxtəktur.■

7 Sən Pərwərdigar, ularni saqlaysən;
Sən məminlərnı muxu dəwərdin mənnggügə koşdaysən;□

8 Qünki rəzil adəmlər həryanda oqadiyip yürüxidu,
Pəskəxlik insan baliliri arisida aliyjanablıq dəp mahtalmaqta!

13

13-küy •••• Qaqanoqıqə, i Pərwərdigar?

1 Nəomiqilərnin bexioğa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazoğan küy:

I Pərwərdigar, qaqanoqıqə?
Sən meni mənnggügə untumsən?

Qaqanoqıqə didaringni məndin yoxurisən?

2 Qaqanoqıqə hərküni qayoqurup, qəlbimdə?
Qaqanoqıqə duxminim məndin xadlinip oqalib yüridu?

3 Manga qara, manga jawab bərgin, i Pərwərdigar Hudayim!
Ölüm uyqusi meni besip kəlgüqə,
Közümni yorutqaysən,

4 Duxminimning: «Mən küqiyip uning üstidin oqəlibə qıldim» deməsliki
üqün,
Rəqiblim səntürülgənlikimni kərup xadlanmasliki üqün,
kəzümni yorutqaysən!

5 Biraq mən bolsam Sening əzgərməs muhəbbitinggə özümni tapxurdum;
Yürikim Sening nijatlıqingdin xadlinidu;

6 Mən Pərwərdigaroğa nahxa eytimən;

□ 12:1 «xeminit bilən oqulsun dəp...» — «xeminitx» bəlkim, «səkkiz tarlıq saz» yaki «səkkiz notilik küy» degən mənədə. □ 12:5 «Mən ularoğa, ular zariqip kütəkən azadlıqni yətküzimən» — baxqə birhil təjimisı: «Uları «tüfi!» dəp mazaq qiloquqılardin azad qilimən»

■ 12:6 2Sam. 22:31; Zəb. 18:30; 19:8; 119:140; Pənd. 30:5 □ 12:7 «Sən Pərwərdigar, ularni saqlaysən» — «ular» 5-ayəttə tiloğa elinoğan «ezilgənlər» wə «miskinlər»ni kərsitidu.

Qünki U manga zor mehribanlikni kərsətti.

14

14-küy •••• *Qarangöu dunya*

¹ Nəşmiqilərlərin bexioğa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazoğan küy:

Əhmək kixi kənglidə: «Həqbir Huda yok» — dəydu.

Ular qiriklixip,

Yirginqlik kəbihlikni kilixti;

Uların iqidə mehribanlik kılouçı yoktur;■

² Pərwərdigar əxtə turup, adəm balilirini kəzitip:

«Bu insanlarning arisida insapni qüxinidiölan birərsi barmidu?

Hudani izdəydiölanlar barmidu?

³ Həmmə adəm yoldin qikti,

Həmmə adəm qiriklixip kətti,

Mehribanlik kılouçı yok, hətta birimu yoktur.

⁴ Nanni yegəndək Mening həlkimni yutuwalölan bu kəbihlik kılouçılar həqnemini bilməmdü?» — dəydu.

Ular Pərwərdigarğa həqbir iltija kilmaydu.

⁵ Mana ularni öayət zor qorqunq basti;

Qünki Huda həkqaniylarning dəwrividur.

⁶ «Silər ezilgənlərlərin kəngligə pükkən ümidini yok kılmaqçı bolisilər;

Birə Pərwərdigar uning baxpanahidur!»□

⁷ Ah, Israilning nijatliki Ziondin qikip kəlgən bolsa idi!

Pərwərdigar Əz həlkini asarəttin qikirip,

Azadliqqa erixtürgən qaşda,

Yaqup xadlinidu,

Israil huxallinidu!□

15

15-küy •••• *Kim Huda aldida turalaydu?*

¹ Dawut yazoğan küy: —

Pərwərdigar, kim qediringda turalaydu?

Kim pak-mukəddəs teşingda makanlixidu?

² Kimki tamamən duruslukta mangsa,

Həkqaniylikni yürgüzsə,

■ **14:1** Zəb. 10:4; 53:1-3; Rim. 3:10 □ **14:6 «Birə Pərwərdigar uning baxpanahidur!»** — yaki «Qünki Pərwərdigar uning baxpanahidur!». Bizningqə «birə» toğra kelidu — demək, Huda Əz həlkining bozək kilinojinoğa qarap, ularni qoşlaxğa hərəkət kilidu. Baxğa birhil təjmis: «Gərqə Pərwərdigar uning baxpanahidur!» □ **14:7 «Israil huxallinidu!»** — «Israil» toğruluk — okurmənlər Təwrattiki «Yaritilix» degən kismni oquşoğan bolsa, esidə boliduki, Huda həzriti Yaqupning ismini «Israil»ğa əzgətkən. Yəhudiy həlki (Israilar) Yaqupning əwladliridin ibarət. Xunga Təwrattiki baxğa yərlərdə yaki Zəburda «Yaqup» yaki «Israil» adətə Yəhudiyar, yəni Israil həlkini kərsitidu. Əgər tekist həzriti Yaqup (Israil)ning əzini kərsətkən bolsa, izahət berimiz.

Kənglidə həkikətəni sözlisə;■

³ Tili bilən gəp toxumisa,
Öz yekiniyə yamanlıq kilmisa,
Qoxnisining əyibini kolap aqmisa,

⁴ Pəs adəməni kəzğə ilmisa,
Pərwərdigardin əyminidöyanlarni hərmətlisə,
Özizə ziyənlik boləjan təkdirdimu iqkən kəsimini əzğərtmisə,

⁵ Pulni həklərgə əsümgə bərmisə,
Bigunahlarınig ziyiniyə para almisa;
Kimki muxularni kilsa,
Mənggügə təwrənməs.

16

16-küy •••• Ahirətkiyə Hudaşəba baqlıoğan qəksiz ümid

¹ Dawut yazoğan «Mihtam» küyi:

Meni saqlıoğın, i Təngri,
Qünki mən Sanga tayinimən.□

² Mening jenim Pərwərdigarəyə: «Sən mening Rəbbimdursən;
Səndin baxka mening bəht-saaditim yoxtur» — dedi.□ ■

³ Yər yüzidiki mükəddəs bəndiliring bolsa,
Ular aliyjanablardur,
Ular mening həmmə huxallıqımdur.

⁴ Kim baxka ilahni izdəxkə aldirisa,
Ularınig dərdliri köpiyip ketidu.
Oğayriy ilahlərəyə atəp hədiyə qanlirini təkməymən,
Ularınig namlirini tiliməjimu almaymən.

⁵ Pərwərdigar bolsa mening mirasim həm kədəhimdiki nesiwəmdur;
Qək taxlinip erixkən nesiwəməni əzüng saqlaysən;□ ■

⁶ *Nesiwəməni bəlgiligən* siziklər mənə güzəl yərləni bekitkəndur;
Bərhək, mening güzəl mirasim bardur!□

⁷ Mənə nəsihət bərgən Pərwərdigarəyə təxəkkür-mədhiyə qayturimən;
Hətta keqilərdimu wijdanim mənə ögitudu.□

⁸ Mən Pərwərdigarni hərdəim kəz əldimdin kətküzməymən;
U ong yenimdə boləjaqqa,

■ **15:2** Zəb. 24:4; Yəx. 33:15 □ **16:1** «Dawut yazoğan «Mihtam» küyi» — «Mihtam» bəzi alimlarınig pərziqə «ünsiz dua» yəki «yoxurun gəhər» dəgən mənədə. □ **16:2** «Səndin baxka mening bəht-saaditim yoxtur» — baxka birhəl tərjimisi — «Mening yaxxilikim (hərgiz) seningkiyə yətməydu».

■ **16:2** Ayup 22:2; 35:7; Rim. 11:35 □ **16:5** «Pərwərdigar bolsa mening mirasim həm kədəhimdiki nesiwəmdur» — Hudanın «Əz həlqəning mirası boləjanlıki toqruluq «Yər.» 15:1, «Qəl.» 18:20, «Zəb.» 73:26ni wə izahatlırini kəring. «Qək taxlinip erixkən nesiwəməni əzüng saqlaysən» — İsrailar Yəxua pəyoğəmbərning yetəkqiliki bilən Qanaan (Pələstin) zeminini igiligən waqtida, hər kəbilining, hər ailining təəlluqi qək taxlax bilən bekitilgən («Yə.» 18-19-bab). Musa pəyoğəmbərgə tapxuruloğan qanun boyiqə, bu təəllukat bolsa mənənggügə muxu ailə əwladlıriyə miras qaldurulidu. ■ **16:5** Yioq. 3:24 □ **16:6** «Nesiwəməni bəlgiligən siziklər mənə güzəl yərləni bekitkəndur» — yuqirikı 5-ayəttiki qək bəlgiligən jay siziklər bilən bekitilgən. Dawut bəlkim muxu sözləni kəqmə mənədə ixlitip: «Hayatim wə turmuxumni hər jəhəttin Huda yaxxi bekitkən» — deməkqi bolsa kerək. □ **16:7** «Hətta keqilərdimu wijdanim mənə ögitudu» — «wijdanim» ibraniy tilida «bərəklim» dəgən səz bilən bildürülüdu.

Mən hərgiz təwrənməymən. ■

⁹ Xunga mening qəlbim xadlandi,
Mening rohim tehimu kətürülidu,
Mening tenim aman-esənliktə turidu; □

¹⁰ Qünki jenimni təhtisarada qaldurmaysən,
Xundakla Sening Mukəddəs Boləuqingni qirixtin sakləysən. □ ■

¹¹ Sən manga həyat yolini kərsitisən;
Huzurungda tolup taxqan xad-huramliq bardur;
Ong qolungda mənggülik bəhrə-ləzzətlərmu bardur.

17

17-küy •••• Təkəbburlarning besimidin qutkuzoqaysən!

¹ Dawutning duasi: —

Həkkəniy tələpni angla, i Pərwərdigar, mening nidayiməyə kəngül kəyöjin;

Mening duayiməyə qulaq salöjin,
U yələqanqi ləwlərdin qıkkən əməs.

² Huzurungdin həkümüm qıqiriləy!
Közüng nemə durus ikənlikini pərk ətkəy!

³ Sən mening qəlbimni siniöjənsən,
Sən kəqidimu manga yəqinlixip kəzəttin;
Sən meni tawlap közüngdin kəqürdinsən,
Meningdin həqbir səwənlik tapalmidin;
Kənglümdə: Aozim itaətsizlik qilmisun! — dəp niyə qıldim.

⁴ Adəm balilirining həyattiki ixlirida,
Ləwlingdin qıkkən sözlər bilən zorawanlarning yolliridin özümni neri qıldim.

⁵ Mening kədəmlirim yolliringdin qıqmioqan,
Putlirim teyilip kətmigən.

⁶ Mən Sanga iltija qıldim,
Qünki tiləklirimni ijabət kilisən, i Təngrim;
Manga qulaq salöjin,
Səzlimni angliöjin.

⁷ I, Özünggə tayanənlarni qarxi qıkkəqılardin ong qolung bilən
Kutkuzoquqi,
Karamətliringni kərsitip, özgərməs muhəbbitingni ayan qiləqaysən! □

■ 16:8 Ros. 2:25 □ 16:9 «Mening rohim tehimu kətürülidu» — «rohim» ibraniy tilida «xan-xəripim» degən söz bilən ipadilini. □ 16:10 «Qünki jenimni təhtisarada qaldurmaysən» — Təwrat wə İnjil boyiqə, «dozah» yaki «jəhənnəm» pəqətlə ahirət künidin keyin baxlinidu. Uningdin ilgiri, əlöp kətkən adəmlərnin rohi bir orunoqə, yəni «təhtisara» oqə baridu. Məsih Əysə krestkə mihlanəjandin keyin, «təhtisara» da qong bir özgirix yüz bərdi. Bu yərdə biz u toqurluq tohtalmaymiz. Birək muxu ayəttə, Dawut pəyqəmbər «Məsih» (Kutkuzoquqi)ning gərdə turmay tirlidürüldioqanlıqini aldin eytkən. «Təbirlər» nimu kəring.

«Sening Mukəddəs Boləuqing» — Mukəddəs Kitabta, «mukəddəs» «uluq» əməs, bəlki «mutlək pək», «Hudaəqə has», «pütünləy Hudaəqə ataloqan» degən mənini bildüridu. «Mukəddəs Boləuqing» qoqum Məsihni kərsitidu. «Sening Mukəddəs Boləuqingni qirixtin sakləysən» — ibraniy tilida «Sening Mukəddəs Boləuqingni qirixni kərgüzməysən». Demək, gərgə qoyuloqan bolsimu, teni qirimaydu (tez tirlidürülidu). ■ 16:10 Ros. 2:31; 13:35 □ 17:7 «özgərməs muhəbbitingni ayan qiləqaysən!» — «özgərməs muhəbbiting» əslidə köplük xəklidə «özgərməs muhəbbitinglar».

8 Meni kəz kəriqukungdək sakliəaysən;
 Kənatliring sayisidə meni yoxurəaysən;
 9 Meni bulimaqçı boləqan rəzil adəmlərdin,
 Meni kərxiwələqan əxəddiy küxəndilirimdin yoxurəqin;
 10 Ularning baqrini may kərlap, kətip kətkən;
 Ularning eəizliri təkəbburlarqə səzləydu; □
 11 Ular yolimizni toriwelip,
 Bizni yərgə uruxka kəzini alaytip, □
 12 Oljiəa aq kəzlük bilən tikilgən xirdək,
 Yoxurun jaylarda marap yüridioqan yax xirdəktur.
 13 Ornunqdin turəaysən, i Pərwərdigar,
 Uning yolini təsup, yər bilən yəksan kiləaysən,
 Jenimni rəzil adəmdin kətquzəqin, qiliqing bilən;
 14 *Meni* Əz qəlung bilən kixilərdin,
 Yəni muxu dəwərdiki kixilərdin kətquzəqin;
 Ularning nesiwisi bolsa muxu dunyadiladur;
 Sən ularning kərnini nemətliring bilən toldurisən;
 Ularning kəngli pərzəntliri bilən kəndi,
 Baliliriəa bayliklirini kəlduridu.
 15 Mən bolsam, həkəkəniylıktə yüzünggə kəriəuqi bolimən;
 Oyəqənoqinimda, Səning didaringdin səyünimən! □

18

18-küy •••• Aləmqa kətquzux

1 Nəəmiqilərninq bəxiəa tapxuruluq oqulsun dəp, Pərwərdigarning kuli Dawut yazəqan küy; Pərwərdigar uni barlık duxmənliridin həm Saul padixahning kolidin kətquzəqan küni, u Pərwərdigarəa munu küyning səzlrini eytti: —

Ah, Pərwərdigarim, mening küq-kudritim,
 Mən seni səyümən!

2 Pərwərdigar mening hada təəim, mening kəroqinim, mening nijatkarimdur!

Mening Təngrim, mening kəram texim, mən Uningdin himayə tapimən;
 U mening kəlkənim, mening kətquzəuqi münggüzüm, mening egiz munarimdur! □

3 Mədhiyilərgə layik Pərwərdigarəa nida kəlimən,
 Xunda duxmənlirimdin kətquzulimən;

4 Əlümninq asarətliri meni kərxiwəldi,
 Ihlassizlarning yamrap ketixi meni kərkətiwətti; □

5 Təhtisarəning taniliri meni qirmiwəldi,
 Əlüm sirtməkliri aldimoqə kəldi.

□ **17:10 «Ularning baqrini may kərlap, kətip kətkən...»** — bu ibarə ularning intayin təkəbburluqi, bəxkilarəqə həq kəngül bəlməydioqanlıqi, ularni kəzgə ilmaydioqanlıqini kərsitidu.

□ **17:11 «Bizni yərgə uruxka kəzini alaytip,...»** — yəki «Meni yərgə uruxka kəzini alaytip,...».

□ **17:15 «...Oyəqənoqinimda, Səning didaringdin səyünimən!»** — «oyəqənoqinimda» əlümdin oyəqinip, tirilgənda, demək. □ **18:2 «mening kətquzəuqi münggüzüm»** — ibrəniy tilida «nijətlilikimning münggüzü». □ **18:4 «Ihlassizlarning yamrap ketixi meni kərkətiwətti»** — ibrəniy tilida «Ihlassizlarning kiyən-təxkənliri meni kərkətiwətti».

6 Kiyınalojnimda mən Pərwərdigarəyə nida kildim,
Hudayiməyə pəryad kətürdüm;
U ibadəthanisidin awazimni anglidi,
Mening pəryadim Uning huzuriyə kəldi,
Uning kuliqiyə kirdi.

7 Xu qaoş yər-zemin təwrəp, silkinip kətti,
Taoşlarning ulliri dəhxətlik təwrəndi, silkinip kətti;
Qünki U oşəzəpləndi. □

8 Uning dimioşidin is ərlep turatti,
Aozidin qıqқан ot həmmisini yutuwətti;
Uningdin kəmür qoşliri qıkti. □

9 U asmanlarni təzim kıldurup qüxti,
Puti asti tum qarangoşuluk idi.

10 Bir kerubni minip pərwaz kildi,
Xamalning kanatlırida oşuyuldap uqup kəldi. □

11 U qarangoşulukni özining yoxurunidoşan jayi kildi,
Sularning qarangoşusini,
Asmanlarning koyoş bulutlirini,
Öz ətrapida qədiri kildi.

12 Uning aldidiki yoruşluktin,
Koyoş bulutlar, məldür, otluk qoşlar qıqip ötti;

13 Pərwərdigar asmanda güdürlidi;
Həmmidin Aliy Boləşuqi awazini yangratti,
Məldür wə otluk qoşlar bilən.

14 Bərhək, U oklırini etip, *düxmənlimni* tarkitiwətti;
Qakmaklarni qakturup, ularni kiyqas-qukanəyə saldi; □

15 Xuning bilən dengizlarning təkti kərünüp qaldı,
Aləmning ulliri axkarilandi,
Tənbihing bilən,

Dimioşingdin qıqқан nəpəsning zərbisi bilən, i Pərwərdigar.

16 U yukiridin kolini uzitip, meni tutti;
Meni uluş sulardın tartip aldi.

17 U meni küqlük düxminimdin,
Həm mənəyə əqmənlik kıləşuqılardın kütquzdi;
Qünki ular məndin küqlük idi.

18 Külpətkə uqrişan künümdə, ular mənəyə qarxi hujuməyə ötti;
Biraş Pərwərdigar mənəyə tayanqım idi.

19 U meni kəngri-azadə bir jayəyə elip qıqardi;
U meni kütquzdi, qünki U məndin hürsən boldi.

20 Pərwərdigar həkkaniylikiməyə qarap mənəyə iltipat kərsətti;
Kolumning həlalilikini U mənəyə kayturdi;

21 Qünki Pərwərdigarning yollirini tutup kəldim;

□ 18:7 «...Taoşlarning ulliri dəhxətlik təwrəndi, silkinip kətti; qünki U oşəzəpləndi...» — bu küydiki sözlər tədrijiy həlda Dawutning özining əhwalidin ayrılıp, Dawutning boləşusi əwladi Məsişning həyatəyə ötidu. Küydə Məsişning həyatı, jəpə-muxəkəkət tartidoşanlıqı, ahirida uning xan-xəşəpkə erixidoşanlıqı wə pütkül ələmgə padixah bolidoşanlıqı kərsitilidu. Demək, bu küyning əzi uluş bir bəxarəttur. □ 18:8 «Uningdin kəmür qoşliri qıkti» — yəki «Uningdin kəmür qoşliri tutaxturldı». □ 18:10 «Bir kerubni minip pərwaz kildi» — «kerub» intayın küqlük birhəl kanatlık pərixətə. «Təbirilər»ni kərüng. □ 18:14 «U oklırini etip, düxmənlimni tarkitiwətti» — ibraniy tilida «U oklırini etip, ularni tarkitiwətti». 17-ayətni kərüng.

Rəzillik kılıp Hudayimdin ayrılıp kətmidim;
 22 Qünki Uning bərlük həkümliri aldimdidur;
 Mən Uning bəlgilimilirini özümdin neri kıldim;
 23 Mən Uning bilən oğubarsiz yürdüm,
 Özümni gunahtın neri kıldım;
 24 Xuning üçün Pərwərdigar həkkaniylikiməyə qarap,
 Kəz aldidiki kolumning həlallikiməyə qarap, kıləanlirimni kayturdi. □
 25 Wapadar-məhribanlarəyə Özüngni wapadar-məhriban kərsitisən;
 Oğubarsizlarəyə Özüngni oğubarsiz kərsitisən;
 26 Sap dilliklarəyə Özüngni sap dillik kərsitisən;
 Tətürlərgə Özüngni tətür kərsitisən;
 27 Qünki ajiz məmin həlkni kütkuzoquçı Özüngdursən;
 Biraq təkəbbur kəzlərnə xərməndə kilisən;
 28 Qirişimni julalik kıləan Səndursən;
 Pərwərdigar Hudayim meni bəskan karəngölulukni nurlandırudu;
 29 Qünki Sən arkilik *düxmən* koxuni arisidin yügürüp öttüm;
 Sən Hudayim arkilik mən sepildin atlap öttüm. □
 30 Təngrim — Uning yoli mukəmməldur;
 Pərwərdigarın sezi sinap ispatlanəndur;
 U Əzige təyanəanlarınəg həmmisigə kəlkəndur.
 31 Qünki Pərwərdigardin bəxkə yənə kim ilahtur?
 Bizning Hudayimizdin bəxkə kimmu kəram taxtur?
 32 Yəni belimni küç-kuwwət bilən orioquçı Təngri,
 Yolumni tüptüz, mukəmməl kıləquçı Təngridur;
 33 U mening putlirimni keyikningkidək *uqkur* kılıdu,
 Xuning bilən meni egiz jaylirimda turəquzidu;
 34 Kollirimni urux kılıxkə əgitudu,
 Xunglaxkə biləklirim mis kamanni kerələydu;
 35 Sən mənə nijatlikəng boləan kəlkənni ata kılding,
 Nening ong kəlung meni yəlidu;
 Sening mulayim kəmtərlikəng meni uluə kıldı.
 36 Sən kədəmlirim astidiki jayni kəng kılding,
 Mening putlirim teyilip kətmidi.
 37 Mən düxmənlirimni kəşləp yəttim;
 Ular həlak bolmioquqə həç yanmidim.
 38 Kaytidin ornidin turalmas kılıp ularni yanjiwəttim,
 Ular putlirim astida yikildi.
 39 Sən jəng kılıxkə küç bilən belimni baəliding;
 Sən mənə hujum kıləanlarni putum astida egildürdüng;
 40 Düxmənlirimni kəz aldimda arkisiməyə yandırurp kəçkuzdung,
 Xuning bilən mənə eqmənərnəni yokəttim.
 41 Ular pəryad kətürdi, biraq kütkuzidiməng həçkim yok idi;
 Həttə Pərwərdigarəyə nida kıldı, Umu ularəyə jawəb bərmidi.
 42 Mən ularəyə sokkə bərip, xamal uquroəng topidək kiliwəttim;
 Koqidiki patkəktək, ularni təküwəttim.

□ 18:24 «Pərwərdigar həkkaniylikiməyə qarap, kəz aldidiki kolumning həlallikiməyə qarap, kıləanlirimni kayturdi» — xübhəsisizki, muxu 19-24-ayətlərdə Məşihning pak-oğubarsizlikə, gunaşizlikə bəxarət kılınıdu. Dawut əzi toqruluk bu səzlərnə hərəgiz dəyalmaytti. Məsələn, 25-kü, 7-ayət wə 51-küni kəring. □ 18:29 «Sən arkilik *düxmən* koxuni arisidin yügürüp öttüm» — «yügürüp öttüm» dəgən səzlər «bəşüp öttüm» dəgən mənini əz iquə alidu.

43 Sən meni həlkning nizaliridin kütquzoşansən;
 Sən meni əllərnin bexi kıləşansən;
 Manga yat boləjan bir həlk hizmitimdə bolmaqta. □
 44 Səzümni anglapla ular manga itaət kılıdu;
 Yat əldikilər manga biqarilərqə təslim bolıdu;
 45 Yat əldikilər qüxkünlixip ketıdu;
 Ular öz istihkamliridin titrigən həlda qıqıp kelıdu;
 46 Pərwərdigar həyattur!
 Mening Qorəm Texim mubarəklənsun!
 Nıjatlıqım boləjan Huda *həmmidin* alıydu, dəp mədhıylənsun!
 47 U, mən üçün toluk kisas aləuqı Təngri,
 Həlkklərni manga boysundurəjan *Hudadur*;
 48 U meni düxmənlirimdın kütquzəjan;
 Bərhək, Sən meni manga hujum kıləjanlardın yukiri kətürdüng;
 Zorawan adəmdın Sən meni kütuldurdung.
 49 Xuning üçün mən əllər arısıda Sanga rəhmət eytimən, i Pərwərdigar;
 Nəmingni uluəlap küylərni eytimən;
 50 *Pərwərdigar* Əzi tiklīgən pədixahqə zor nusrətlərni beoşxlaydu;
 Əzi məsih kıləşınıə,
 Yəni Dawutqə həm uning nəsligə mənggügə əzgərməs muhəbbitini
 kərsitıdu. □

19

19-küy •••• Aləm həm Təwrat Hudanın xəripıdur!

1 Dawut yazəjan küy: —

Ərxlər Təngrining uluəlukını jakarlaydu,
 Asman gümbizi Uning qoli yasioşanlirini namayan kılıdu;
 2 Ularning səzliri kün-künlər dəryadək ekıwatıdu;
 Keqə-keqıləp ular bilimni ayan kılıwatıdu. □
 3 Tilsiz həm awəzsiz bolsımu, ularning sadasi *aləmgə* anglanmaqta. □
 4 Ularning əlqəm tanisi yər yüzidə tartılmaqta;
 Ularning səzliri aləmning qetigıqə yətməktə.
 Ularning ıqıdə *Huda* kuyax üçün qədir tikkən, □ ■
 5 *Kuyax* hujrisidin toyəqə qıkkən yigittək qıkıdu,
 Bəygıqə qüxıdıəjan pəlwandək xadlinıdu; ■
 6 Asmanlarning bir qetidin ərləydu,
 Jəhanning u qetigıqə gərgiləydu,

□ 18:43 «Sən meni həlkning nizaliridin kütquzoşansən» — xübhısızki, muxu bexarəttə eytiləş «həlk» Dawut pədixahning öz qəwmi boləjan Yəhudıy həlkini kərsitıdu. □ 18:50 «Əzi məsih kıləşınıə, Yəni Dawutqə həm uning nəsligə...» — «Məsih kıləşını» yəni «Məsih» toşruluk 2-küydiki izahətlərni kərüng. □ 19:2 «Ularning səzliri kün-künlər dəryadək ekıwatıdu» — «ular» ərxlər wə asman gümbizini kərsitıdu. «Ularning səzliri kün-künlər dəryadək ekıwatıdu; keqə-keqıləp ular bilimni ayan kılıwatıdu» — ayətnıng baxqə birhıl tərjimisi «Kün baxqə bir küngə gəplirini təkıdu, keqə baxqə bir keqıqə səz kılmaqta». □ 19:3 «Tilsiz həm awəzsiz bolsımu, ularning sadasi aləmgə anglanmaqta» — baxqə birhıl tərjimisi «Aləmdə həkəndək bir til ularning sadasını anglap qüxinələydu». □ 19:4 «Ularning əlqəm tanisi yər yüzidə tartılmaqta» — bu «əlqəm tanisi» bəlkim insanning təsəwwur-oylirini əlqıgüqi boluxı mumkin. ■ 19:4 Rim. 10:18 ■ 19:5 Top. 1:5

Uning hərəritidin heçkəndək məhlukat yoxurunalmaydu.

⁷ Pərwərdigarning təwrat-kanuni mukəmməldur,

U insan wujudini yengilaydu;

Pərwərdigar bərgən həküm-guwaqlar mukim-ixənqlik ,

U nadanlarni dana kılıdu. □ ■

⁸ Pərwərdigarning kərsətmiliri durus,

U kəlbni xadlanduridu;

Pərwərdigarning pərmanliri yorukluqtur,

U kəzlərni nurlanduridu. □

⁹ Pərwərdigardin əyminix pak ixtur, u mənngü dawamlixidu;

Pərwərdigarning həkümliri həqtur,

Hərbiri tamamən həkkanıyəttur.

¹⁰ Ular altundin, bərhək kəp sap altundin kimmətlıktur;

Həsəldin, həsəl jəwhıridin xerındur; ■

¹¹ Ular bilən kulung oyoıtılıdu;

Insan ularəa riayə kılıxta qing tursa qong mukapat bardur.

¹² Kim öz hatalıqlirini bilip yetəlisun?

Meni bilip-bilməy kıləjan gunahlırimdin saqıt kıləjaysən;

¹³ Əz kul-qakarıngni bəxbaxtaq gunahlırdin tartkaysən;

Bu gunahlarıni manga hojayin kıldurmıəjaysən;

Xuning bilən mən kəsursız bolımən,

Eoqir gunahın haliy boləjəymən.

¹⁴ I Pərwərdigar, mening Koram Texim wə Həmjəmət-Nijatkarım,

Aoqımdiki səzlər, kəlbimdiki oylinixlar nəziringdə məkbul boləjay! □

20

20-küy ••• İsrail həlki Huda Məsih kıləjan padıxahning ələlbisi üqün dua kılıdu

¹ Nəoqmıqılərning bəxiəa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazəjan küy:

□ **19:7 «Pərwərdigarning təwrat-kanuni mukəmməldur»** — «Təwrat-kanun» tooqruluk; «Təwrat» (torah) ibraniy tili bolup, muxu yərdə «kanun, təlim, yolyoruk» değən mənıdə ıxılıtıdu. «Təwrat kanuni» değən ıbarə adətə Musa pəyoəəmbər arkilik kəltürülgən Təwratıki «Yarılıtx», «Misirdin qikix», «Lawıylar» «Qəl-Bayawandiki səpər» həm «Kanun xərhi» değən aldinə bəx kısımnıng kanun-pərmanlık məzmunını kərsitidu. ■ **19:7** 2Sam. 22:31; Zəb. 18:30 □ **19:8**

«**Pərwərdigarning pərmanliri yorukluqtur**» — yaki «Pərwərdigarning pərmanliri roxəndur» yaki «Pərwərdigarning pərmanliri paktur». ■ **19:10** Zəb. 119:72,103,127; Pənd. 8:11 □ **19:14**

«**I Pərwərdigar, mening Koram Texim wə Həmjəmət-Nijatkarım**» — «Həmjəmət-Nijatkar» yaki «həmjəmət-kutkuzəjuqi» tooqruluk; — İbraniy tilida «goel» değən bu səzning ələhıdə mənisi bar. Bırsi kəmbəəşəl bolup, əzini kulluqqa setiwətkən bolsa yaki bəxka kıyın əhwaləə uqrap mal-mülükini satkən bolsa, Musa pəyoəəmbər tapxuruwaləjan kanunəə əsəən, muxu kixinıng əzıng yəkin uruk-tuoşkanlıri, həmjəmətliri bu kixini hərlikkə qikırip kutkuzux həkuqi bar idi. Demək, «həmjəmət-kutkuzəjuqi» əz kərındixini hər kılməqı bolsa, uni kutkuzalaytti. Həkuqni ıxılıtx «həmjəmət-kutkuzəjuqi»ning əz ıhtıyarlıkı bilən bolatti, əlwəttə. Bırsi əz uruk-tuoşkıniəə «həmjəmət-kutkuzəjuqi» bolup uni kutkuzməqı bolsa, heçkim uni tosalımaytti. Xunga pəyoəəmbərələr Hudanıng kutkuzəjuqi ıkənlikini bayan kılıx üqün pət-pət dəl muxu səzni ıxılıtıdu. Demək, Huda Əz bəndisigə yaki həlkiğə «həmjəmət»lik kılıp, ularning «goel»i, yəni «həmjəmət-kutkuzəjuqi»si bolıdu. Uning Əz həlkini kutkuzuxı Əz ıhtıyarlıkı bilən, əlwəttə!

Külpətlik kündə Pərwərdigar sanga ijabət kıləyay!
 Yaqubning Hudasing namı seni egizdə aman saklıəyay!□
 2 U Öz mukəddəs jayidin sanga mədət əwətkəy,
 Ziondin sanga küq-kuwwət bərgəy;
 3 Barlık «axlık hədiyə»liringni yad kıləyay,
 Kəydürmə qurbanlıqningni qəbul kıləyay!
 Selah!
 4 Kənglüngdiki təxnalıqlarnı sanga ata kıləyay,
 Kənglünggə pükkən barlık arzuliringni əməlgə axurəyay.
 5 Bizlər ələibəngni təbrikləp təntənə kılımiz,
 Hudayimizning namida tuşlirimizni tikləymiz;
 Pərwərdigar barlık tələpliringni əməlgə axurəyay!
 6 Həzir bildimki, Pərwərdigar Əzi məsih kıləyayni kütquzidu;
 Mukəddəs ərliridin uningə qudrətlik kütquzəyən qəlini uzartip jawab beridu.□
 7 Bəzilər jəng hərwilirəyay,
 Bəzilər atlarəyay *tayinidu*;
 Biraq biz bolsaq Pərwərdigar Hudayimizning namini yad etimiz;
 8 Ular tizi püklinip yikildi;
 Biraq biz bolsaq, kəddimizni ruslap tik turimiz.
 9 I Pərwərdigar, padixahqa ələibə bərgəysən;
 Nida kıləyaynimizda bizgə ijabət kıləyaysən!□

21

21-küy •••• Huda tikligən padixah toşruluk bir küy

1 Nəqmıqılərləning bexiəyay tapxurulup okulsun dəp, Dawut yazəyən küy:
 —

Padixah kudritingdin xadlinidu, i Pərwərdigar;
 Ələibə-nijatlıqningdin u nəkədər hursən bolidu!
 2 Sən uning kəngül tilikini uningəyay ata kılding,
 Ləwlrining təlipini rət kıləyən əməssən.
 Selah!
 3 Qünki Sən esil bərikətlər bilən uni qarxi alding;
 Uning bexiəyay sap altun taj kiydürdüng.
 4 U Səndin əmür tilisə, Sən uningəyay bərding,
 Yəni uzun künlərnı, taki əbədil əbədgicə bərding.
 5 U Səning bərgən ələibə-nijatlıqningdin zor xərəp kuqti;
 Sən uningəyay izzət-həywət həm xanu-xəwkət kondurdung.
 6 Sən uning əzini mənggülük bərikətlər kılding;

□ 20:1 «Yaqubning Hudasing namı seni egizdə aman saklıəyay!» — «Yaqubning Hudasi» degən muxu ibaridə «Yaqub» həm həzriti Yaqubning əzini həmdə uningdin çikқан Israil həlkənimu kərsitidu. □ 20:6 «Pərwərdigar Əzi məsih kıləyayni» — yəni Israilning padixahı; muxu yardə Dawutni kərsitidu. Biraq xübhəsizki, bu küy bir bexarət bolup, kəlgüsidiki Kütquzəyən-Məsihnimu kərsitidu. 2-küydiki izahatları wə «Təbirələr»nimu kərüng. □ 20:9 «I Pərwərdigar, padixahqa ələibə bərgəysən; nida kıləyaynimizda bizgə ijabət kıləyaysən!» — baxqa birhil tərjimisi: — «I Pərwərdigar, ələbigə erixtürgəysən! Biz nida kıləyən kündə Padixah bizgə jawab bərgəyay!»

Didaringning xadliqi bilən uni zor hursən kilding;□

7 Qünki padixah Pərwərdigarəja tayinidu;

Həmmidin Aliy Boləuquning əzgərməs muhəbbiti bilən u heq təwrənməydu.

8 Sening kəlung barlik düxmənlingni tepip, axkarə kilidu;

Ong kəlung Sanga əqmənlik kəlojanlarni tepip axkarə kilidu;□

9 Sening didaring kəringən kündə, ularni yalkunluk humdanəja saləqandək kəydürisən;

Pərwərdigar dəroğəzəp bilən ularni yutuwetidu;

Ot ularni kəydürüp tügitudu.

10 Ularning tuhumini jahəndin,

Nəsillirini kixilik dunyadin kəritisən;

11 Qünki ular Sanga yamanlik kəlixkə urundi;

Ular rəzil bir nəyrəngni oylap qəkkini bilən,

Əmma qəlibə kəlalimidi.

12 Qünki Sən ularni kəynigə buruluxkə məjbur kilding;

Sən ularning yuzigə qarap okyayingni qənləysən.

13 I Pərwərdigar, Əz kəqüng bilən uluqlukəngni namayan kəlojaysən;

Xuning bilən biz nahxa eytip kədringni mədhəyiləymiz.

22

*22-küy ••• Əng eəjir azab-okubəttə kəlojan dua ••• Bexarətlük küy
••• 1-ayəttiki izahətni kəring*

1 Nəəmiqilərnin bəxiəja tapxurulup, «Ayjələt-haxxahar» (tang səhərdə kəlgən mədət) degən ahəngdə okulsun dəp, Dawut yazəjan küy: —

«Ah İlahim, İlahim, nemixkə məndin waz kəqting?

Sən nemixkə meni kətkuzuxtın xunqə yirəksən?

Nemixkə kəttik pəryadlırimdin xunqə yirək turisən.□ ■

2 Hudayim, kəndüzdə nida kildim, ləkin Sən heq jawab kilməysən;

Kəqidimu mən xundək pəryad kəlixtin aram alalməymən.□ ■

3 Biraq i İsrailning mədhəyilərinə öz məkəning kəlojuqi,

Sən degən pak-mukəddəstursən!

□ **21:6 «Sən uning əzini mənggülik bərikətlər kilding»** — bu səz bəlkim Dawutning əvladi boləjan, kəlgüsidiki Kətkuzəjuqi-Məsihning Hudaning İbrahimoja bərgən əng uluq wədisini əməlgə axuridəjanlikini kərsitixi mumkin. Xu wədə: «Sən əzüng baxkəlarəja bəht-bərikət bolisən ... Sən arkilik yər yuzidiki barlik ailə wə kəbililərgə bəht-bərikət ata kəlinidu» deyilidu («Yar» 12:1-3də hatiriləngən). Baxkə birhül tərijimi: «Sən uningəja mənggülik bərikətlərnə bekitting».

□ **21:8 «Sening kəlung barlik düxmənlingni tepip, ... Ong kəlung Sanga əqmənlik kəlojanlarni tepip axkarə kilidu...»** — 8-ayəttin baxlap, bəxarətlük səzlər biwasitə padixahkə eytiləjan bolsa kərek. Roxəniki, bu ayətlər padixah Dawutning əvladi boləjan, kəlgüsidiki Kətkuzəjuqi-Məsihni kərsitudu. □ **22:1 «Izahət»** — Dawut pəyoğəmbər həyatida nuroqun azab-okubətlərnə tartkən bolsimu, ləkin u bu küydə eytiləjan xunqiwala eəjir azab-okubətlərnə tartkən əməs. Xunga xübhəsisziki, Dawut əzidin keyinki birsining tartidəjan azablırnə kərsətkən bolsa kərek. Okurmənlər bu azablarınə kimgə kəritiləjanlikə toqruluk əzliiri huləsigə kəlsun.

«**ayjələt-haxxahar» (tang səhərdə kəlgən mədət)** — bəzi alimlər: «Tang səhərdiki qixi jərən» dəp tərijimə kəlidu. Bu bəlkim künəning temisining həm uning ahəngining nami bolsa kərek. ■ **22:1 Mat. 27:46; Mar. 15:34** □ **22:2 «Kəqidimu mən xundək pəryad kəlixtin aram alalməymən»** — yaki «kəqidimu mən pəryad kəlsəm, biraq aram tapməymən» ■ **22:2**

⁴ Ata-bowilirimiz seni tayanqı kılğan,
Ular sanga tayanqan, sən ularni kütquzğan.

⁵ Ular Sanga nida kılıxliri bilən kütuloğan;
Sanga tayinix bilən ularning ümidi heq yərdə kəloğan əməs. ■

⁶ Biraq mən bolsam adəm əməs, bir kurtmən,
İnsan tərpidin *təhmət bilən* rəswayialəm kılinoğanmən,
Halayiq tərpidin kəmsitilgənmən. □ ■

⁷ Meni kərgənlərninğ həmmisi mazaq kılıp külidu,
Baxlirini silkixip aqzilirini pürüxtürüp: ■

⁸ «U Pərwərdigarğa özini tapxurğan əməsmu?!

Əmdi Pərwərdigar uni kütquzsun!
Pərwərdigar uningdin hursən bolsa əgər,
Uni kütuldursun!» — deyixidu. ■

⁹ Biraq meni aparning kərsikidin qıkarəuqi özüngdursən;
Həttə əmqətkiki waqtimdimu meni özüggə tayanduroğansən;

¹⁰ Tuşulənimdin tartipla, mən özümni koynungə taxlıoğanmən;
Anarning baliyatqusidiki waqtimdila, Sən mening Təngrim bolup
kəlgənsən. ■

¹¹ Məndin yiraqlaxma;
Qünki riyazət meni kıştap kəldi;
Manga yardəmdə boləuqi yəqtur.

¹² Nuroqun buqılar meni kərxiwaldi;
Baxanning küqlük buqiliri meni oriwaldi; □

¹³ Ular adəmni titma kıləuqi həkirkəwatқан xirdək,
Aqzilirni qong eqip manga tikilip turidu.

¹⁴ Mən təkülgən sudək boldum,
Həmmə səngəklirim izidin qıkip kətti;
Yürükim momdək erip kətti,
İq-baqrımda zəplixip erip kətti.

¹⁵ Qəşjirap kətkən sapal parqisidək maqdurum qalmidi,
Tilim tangliyimoğa qarlıxip kətti,
Sən *Pərwərdigar* meni ölümning topa-qanglirioğa koyoğansən. ■

¹⁶ Qəşjir itlar manga olaxti,
Bir top rəzillər meni kıştap kelip,
Mening qolum wə putumni sanjip təxti. ■

¹⁷ Səngəklirimning həmmisini saniyalaymən,
Usthanlirim manga tikilip qarap turoğandək kılıdu.

¹⁸ Ular kiyimlirimni öz arisida üləxtürəwatidu,
Kənglikimğə erixix üqün qək taxlıxiwatidu. □ ■

¹⁹ Biraq, i Pərwərdigar, məndin yiraqlaxma!

■ 22:5 Zəb. 25:2-3; 31:1; Yəx. 49:23; Rim. 9:33 □ 22:6 «mən bolsam adəm əməs, bir kurtmən» — ibraniy tilida «kurt» «kokkus ilikus» (kızıl kurt) değen kurtıni kərsitidu. Bu hil kurtning qixisi tuhumlioğanda özini dərəhkə qarplaxturup, saloğan tuhumlirini öz bədini bilən koqdaydu. Xundaq kılıp u əlgüqə qarplaxқан yərdin midirilmay turidu. Ölüxi bilən uningdin kılqızıl bir suyukluq qıkip, həmmə ətrapını kızıl kılıdu. Adamlar bu kızıl suyukluqni boyaq üqün ixlitidu. Bu ixlar Məşih Əysaning krestkə mihlinixioğa bexarət bolmamdu? ■ 22:6 Yəx. 41:14 ■ 22:7 Mat. 27:39 ■ 22:8 Mat. 27:43 ■ 22:10 Yəx. 49:1 □ 22:12 «Baxanning küqlük buqiliri meni oriwaldi» — Pələstinning Baxan rayonidiki buqılar yooğan, küqlük idi. Bu yərdə yaman adamlar həm ularning kəynidə turoğan yaman jin-rohlarni kərsətsə kerək. ■ 22:15 Yh. 19:28 ■ 22:16 Mat. 27:35; Mar. 15:24; Luqa 23:33; Yh. 19:23,37; 20:25 □ 22:18 «Kənglikimğə erixix üqün qək taxlıxiwatidu» — yaki «Qapinimoğa erixix üqün qək taxlıxiwatidu». ■ 22:18 Luqa 23:34; Yh. 19:24

I Küç-Qudritim boluqim, yardəmgə tez kəlgəysən!

²⁰ Jenimni kiliqtin kütquzoqin,
Mening yaloqz jenimni itning qanggilidin kütulduroqin. □

²¹ Meni xirning aozzidin kütquzoqin;
Xundak, Sən iltjalirimni ijabət kilip yawa kalilarning münggüzliridin kütquzoqansən! □

²² Mən Sening namingni qerindaxlirimə elan kilimən;
Qong jamaət iqidə turup Sanga boləqan mədhüyilirimni jakarlaymən; ■

²³ Pərwərdigardin əyməngüqilər, Uni mədhüyilənglar!
Yakupning barlik nəsilliri, Uningə qan-xərəp kəltürənglar!
İsrailning pütün əwladliri, Uningdin əyminənglar. □

²⁴ Qünki U ezilgüqining axu harlinixlirini nəziridin saqit kələqan əməs,
Yaki Uningdin heq yirgəngən əməs;
Uningdin Əz wisalini heq yoxuroqan əməs;
Bəlki U iltja kilip awazini kətürəginidə,
Uningə qan kulak selip anliəqan.

²⁵ Qong jamaət iqidə manga okuloqan mədhüyilər Əzüngdindur,
Hudadin əyməngüqilərnin aldida iqqən kəsəmlirimni ixqa axurimən; □ ■

²⁶ Ajiz məminlər qorsiki toyoquqə tamaklinidu;
Pərwərdigarni izdigənlər Uni mədhüyələydu;
Silərnin qəlbənglər mənggü yaxnaydu! □ ■

²⁷ Zeminning əng qetidikərmu bu ixni qəlbidə tutup , towa kilip
Pərwərdigarning aldioqan kelidu;
Əl-millətlərnin barlik jəmətliri aldingda ibadət kilidu; ■

²⁸ Qünki padixahlik Pərwərdigaroqla təwədur;
U əl-millətlər arisida həküm sürgüqidur.

²⁹ Jahəndiki baylarmu Uning aldidin yəp-iqip, ibadət kilidu;
Tupraqqa kirəy dəp qələqanlarmu, hətta öz jenini
saqliyalmaydioqanlarmu Uningə qan səjdə kilidu; □

³⁰ Kəlgüsidiki bir əwlad Uning hizmitidə bolidu;
Bu əwlad Rəb üqün Əz pərzəntliri həsəblinidu. ■

□ **22:20 «Mening yaloqz jenim»** — yaki «Mening kiçik jenim» yaki «Mening kımmətlik jenim». Səzligüqi əojir yalozuluk həs kilivatqan bolsa kerək. □ **22:21 «...iltjalirimni ijabət kilip yawa kalilarning münggüzliridin kütquzoqansən!»** — «yawa kala» hazır nəslı kuruoqan. Ular əslı intayın küçlük, adətiki kalidin ikki həssə qong idi. Muxu yardə «yawa kalılar» əxəddiy rəzil adəmlərgə yaki jin-xəytanlarəqə simwol bolidu. ■ **22:22 İbr. 2:12** □ **22:23 «Yakupning barlik nəsilliri»** — İsrail həlki, əlwəttə. **«İsrailning əwladliri»** — Huda Yakupning ismini «İsrail»əqə əzgərtkən, xuning bilən u «İsrail qowmining əjdadi» boləqan. □ **22:25 «Qong jamaət iqidə manga okuloqan mədhüyilər Əzüngdindur»** — baxqa ikki hil tərjimisi «Qong jamaəttə mening mədhüyilirimning temisi Səndin qıçkəndur...» yaki «Qong jamaəttə mening Sanga mədhüyilərnı okuxqa muyəssər boləqanlikim Səndin qıçkəndur...». ■ **22:25 Zəb. 18:49; 35:18; 52:9; 111:1**

□ **22:26 «Ajiz məminlər qorsiki toyoquqə tamaklinidu»** — «tamaklinidu» degən bu səz muxu yardə həyt qurbanlikliridin yaki «təxəkkür qurbanlikliri» («rəhmət qurbanlikliri»)din tamaklinixni kərsitixi mumkin. ■ **22:26 Qan. 4:29; Zəb. 69:32; 149:4; Yəx. 25:6; Zəf. 2:2; Yh. 11:26** ■ **22:27 Zəb. 2:8; 72:10-11; 86:9** □ **22:29 «Jahəndiki baylarmu ...»** — İbraniy tilida «Jahəndiki semizlərmu...» — kəqmə mənisı «baylar» boluxi mumkin. **«tupraqqa kirəy dəp qələqanlarmu, hətta öz jenini saqliyalmaydioqanlarmu Uningə qan səjdə kilidu»** — demək, həm baylar həm miskinlər (küydə bəxarət berilgən ixlar tüpəylidin) Hudaəqə ibadət kilidu. ■ **22:30 Yəx. 53:8, 10; Yəx. 8:18; Zəb. 89:29; Mat. 1:1; Yh 12:24; Rim. 5:18, 19; 1Pet. 2:9**

31 Keyin ular kelip, xu qaoqda tuşulidioqan bir qowmoqa Uning həkkanıylikini jakarlap xuni elan kiliduki, «U buni əməlgə axurdi!»■

23

23-küy •••• Pərwərdigar meni bakkuqi padiqimdur! •••• 1-ayəttiki izahatni koring

¹ Dawut yazoqan küy: —

Pərwərdigar meni bakkuqi Padiqimdur,
Mohtaj əməsmən heq nərsigə;□ ■

² U meni yumran qəplərdə yatkuzur dəm aldurar;
Tinq akidioqan sularni boylitip bakidu;

³ U wujudumni yengilaydu;
U həkkanıylik yolida Əz nami üqün yetəkləydu;□

⁴ Hətta mən ölüm sayisi bolioqan jiloidin ətsəmmu,
Heq yamanliqtin qorkmaymən;
Qünki Sən mən bilən billidursən;

Sening hasang həm tayikinq manga təsəllidur.■

⁵ Məni har kıləuqılarning kəz aldida manga kəng dastihan salisən;
Məning bəximni may bilən məsih kilisən;

Kədəhim taxidu;

⁶ Bərhək, barliq künlirimdə yaxxilik wə əzgərməs xəpkət manga əgixip həmrah bolidu;

Mənggüdin-mənggügə Pərwərdigarning dərgahıda yaxaymən!□

24

24-küy •••• Pərwərdigarning oqalibisi

¹ Dawut yazoqan küy: —

Pərwərdigarə mənsüptur, jahən wə uningə toloqan həmmə məwjudatlar;

Uningə təllüktur yər yüzi wə uningda turawatqanlarmu;■

² Qünki jahanning ulini qongkur dengizlar üstigə orunlaxturup,

■ **22:31** Zəb. 52:9; 102:18; Luka 24:46, 47; Rim. 3:22-25 □ **23:1** «**Bu uluq küy toqruluk izahat**» — Pələstindiki qoqlar bilən padiqining munasiwiti naəyiti yekin. U ular bilən keqə-kündüz billə bolidu, ularə isim koyidu. Yengi yaylakqa kəqkəndə, padiqi qoqlarning bexida mengip, ularni qakirip yetəkləydu; ularning bexi tikənliktə yarilinip qalsa, padiqi may bilən sürüp «məsih kilidu»; bəzi padiqilər hətta amraq koyliriəə əlahidə kədəhtin xarab iquridu.

■ **23:1** Yəx. 40:11; Yər. 23:4; Əz. 34:23; Yh. 10:11; 1Pet. 2:25; Wəh. 7:17 □ **23:3** «**U wujudumni yengilaydu**» — «yengilaydu» ibraniy tilida bu səz «towioqa kayturidu» yaki «towa kilduridu» dəgən məninə əz iqiğə alidu. ■ **23:4** Zəb. 3:6; 118:6 □ **23:6** «**barliq künlirimdə yaxxilik wə əzgərməs xəpkət manga əgixip həmrah bolidu**» — yaki «barliq künlirimdə manga əgixip həmrah bolioqan əzgərməs xəpkət nemidigən yaxxi!».

«**mənggüdin-mənggügə Pərwərdigarning dərgahıda yaxaymən!**» — «Pərwərdigarning dərgahi» ibraniy tilida «Pərwərdigarning eyidə». Dawut bu küyni yazoqanda Yerusalemdiki muqəddəs ibadəthana tehi məwjut əməs idi. ■ **24:1** Mis. 19:5; Qan. 10:14; Ayup 41:3; Zəb. 50:12; 1Kor. 10:26,28

Yərni sular üstigə ornatқан Udur.

³ Pərwərdigarning teoşioşa kim qıqalaydu?
Uning muqəddəs jayioşa kim kirip turalaydu? ■

⁴ — Qolliri gunahtin pakiz, dili sap,
Quruq nərsilərgə təlmürüp qarimioşan,
Yaloşan kəsəm qilmioşan kixi kirələydu. □

⁵ Bundaq kixi bolsa Pərwərdigardin bəhtni,
Öz niyatliki boləuqi Hudadin həqqaniylikni tapxuruwalidu wə *uni*
kötürüp yüridu; □

⁶ Bu dəwr Uni izdigüqi dəwrdir,
Yəni Sening didaringni izdigüqilər, i Yaqupning *Hudasi!*
Selah! □

⁷ I qowuqlar, bexinglarni kötürünglar!

Kəng eqilinglar!

I mənggülik ixiklər, kötürülünglar!
Xuning bilən xan-xərəp igisi Padixah kiridu! □

⁸ Xan-xərəp igisi Padixah degən kim?
U Pərwərdigardur, u küqlük wə kudrətliktur!
Pərwərdigar, jəng məydanida kudrətliktur!

⁹ I qowuqlar, bexinglarni kötürünglar!

Kəng eqilinglar!

I mənggülik ixiklər, bexinglarni kötürünglar!
Xuning bilən xan-xərəp igisi Padixah kiridu!

¹⁰ Xan-xərəp igisi Padixah degən kim?
Samawiy qoxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar bolsa, xan-xərəp
igisi Padixah tur!

Selah!

25

25-küy •••• *Yetəkləx wə baxpanah bolux həqkiyə dua* •••• 1-ayəttiki
izahatni kərüng

¹ Dawut yazoşan küy.

Pərwərdigar, jenim Sanga təlmürüp qaraydu; □

² Sanga tayinimən, i Hodayim;

Meni yərgə karitip hijaləttə kaldurmioşaysən;

Wə yaki düxmənlimimni üstümdin oqalib kiliş xadlandurmioşaysən; ■

³ Bərhək, Seni kütküqilərdin həqkaysisi xərməndə bolmas;

■ **24:3** Zəb. 15:1; Yəx. 33:14,15 □ **24:4** «**Kuruq nərsilərgə təlmürüp qarimioşan**» — «kuruq nərsilər» butlarni kərsitidu. □ **24:5** «... **tapxuruwalidu wə uni kötüridu**» — bu ikki peil ibranıy tilida birlə peil bilən ipadilididu. □ **24:6** «...**Yəni Sening didaringni izdigüqilər, i Yaqupning Hudasi!**» — yənə birhül tərjimisi «Yəni Sening didaringni izdigüqilər boləşan Yaquptin ibarəttur». □ **24:7** «**I qowuqlar, bexinglarni kötürünglar! Kəng eqilinglar! I mənggülik ixiklər, kötürülünglar!**» — qədimki zamanlarda qowuqlar eqiləşanda yüküridin kötürülətti. □ **25:1** «**25-küy toşrulux izahət**» — 25-küy «elipbə tərtipilik» bir küy. Küydə 22 ayət bolup, ibranıy tilida alahidə xəkilgə igə. İbranıy yezikdə 22 hərəp bar. Küydiki 22 ayətning hərberi ibranıy elipbə tərtipigə asasən yengi hərəp bilən baxlinidü (məsilən, uyqur tilida hərəplər a-, ə-, b- tərtipidə baxlanəşənə ohxax). Biz bundaq küyləni «elipbə tərtipilik küy» dəp ataymiz.

■ **25:2** Zəb. 22:4-5; 31:1; 34:5

Birəq həqəbir səwəbsiz hainlik kəloquqilar xərməndə bolidu.■

⁴ Meni Sening izliringni bilidiqan kəloqaysən, i Pərwərdigar; Yolliringni manga əgitiپ kəyoqaysən.■

⁵ Meni həkikətingdə mangdurup, manga əgətkəysən; Qünki özüng mening nijatlikim boləqan Hudayimdursən; Mən kün boyi Sanga qarap təlmürimən;

⁶ Əz rəhimdillikliringni, əzgərməs mehirilingni yadingəqə kəltürgəysən, i Pərwərdigar!

Qünki ular əzəldin tartip bar bolup kəlgəndur;■

⁷ Mening yaxlikimdiki gunəhlirimni, Xundəqlə itaətsizlikirimni esinggə kəltürmigəysən; Əzgərməs muhəbbiting, mehiribanliking bilən, meni esinggə kəltürgəysən, i Pərwərdigar;

⁸ Pərwərdigar mehiriban wə durustur; Xunga U gunəhkarlarni durus yoləqə salidu.

⁹ Məminlərni yaxi-yamanni pərk etixkə U yetəkləydu; Məminlərgə Əz yolini əgitudu.

¹⁰ Uning əhdisi wə həküm-guwaqlirini tutqanlarning həmmisigə nisbətən,

Pərwərdigarning barlik yolliri əzgərməs muhəbbət wə həkikəttur.

¹¹ Əz naming üqün, i Pərwərdigar,

Kəbihlikim intayin əqir bolsimu, Sən uni kəqüriwətkənsən.

¹² Kimki Pərwərdigardin əymənsə, Huda Əzi talliqan yolda uningəqə *həkikətni* əgitudu;

¹³ Uning jeni azadə-yaxilikta yaxaydu, Uning nəslə yər yüzigə miras bolidu.

¹⁴ Pərwərdigar Əzidin əyminidiqanlar bilən sirdaxtur; U ularəqə Əz əhdisini kərsitip beridu.

¹⁵ Mening kəzlimin həmixə Pərwərdigarəqə tikilip qaraydu; Qünki U putlimni tordin qikiriwetidu.

¹⁶ Manga qarap mehir-xəpəkət kərsətkəysən; Qünki mən qeribanə, dərdməndurmən.

¹⁷ Kənglümning azarliri kəpiyip kətti; Meni bəskən kisməklərdin qikəroqaysən.

¹⁸ Dərdlimni, azablimni nəziringgə aləqin, Barlik gunəhlirimni kəqürgəysən!

¹⁹ Mening duxmənlirimni nəziringgə aləqin, Qünki ular kəptur; Ular manga qəngqur əqmənlik bilən nəprətlinidu.

²⁰ Jenimni sakliqaysən, meni kətkuzəqaysən; Meni xərməndilikta kəldurmioqaysən; Qünki mən Seni baxpanəhim kildim.

²¹ Kəngül sapliki wə durusluk meni kəoqdiqay; Qünki mən Sanga ümid bəqlap kütüwatimən.□

²² I Huda, İsrailni barlik külpətliridin kətkuzup hərlükkə qikəroqaysən!

■ 25:3 Yəx. 28:16; Rim. 10:11 ■ 25:4 Zəb. 27:11; 86:11; 119:33 ■ 25:6 Zəb. 103:17; 106:1; 107:1; 117:2; 136; Yər. 33:11 □ 25:21 «Qünki mən Sanga ümid bəqlap kütüwatimən» — yəki «Qünki sanga təlmürüp qaraymən».

26

26-küy •••• Barlıq rəzilliktin yirəkləyixkə intilix

¹ Dawut yazoğan küy: —

Mən üqün həküm qıkarəşənsən, i Pərwərdigar;
Qünkü mən öz durusluqumda turup mangdim;
Mən Pərwərdigarəyə tayinip kəlgənmən;
Mən teyilip kətməymən. □ ■

² Meni sinap bəkkəşənsən, i Pərwərdigar, meni təxürüp bəkkin;
Wijdanımni, kəlbimni tawliəşənsən; □

³ Qünkü əzgərməs muhəbbitingni kəz aldimda tutқанmən;
Mən həkikitingni özümgə yetəkqi qilip mangdimmə.

⁴ Mən yaloğanqılar bilən həmdastihan olturmidim;
Sahtipəzlərgə həmrah boluxkə kirməymən. ■

⁵ Yamanlıq qiloşuqılar jamaitidin yirginimən;
Rəzillər bilənmü olturmaymən.

⁶ Qollirimni gunahsızlıqta yuyimən;
Xunda, qurbangahingni aylinip yürələymən.

⁷ Wə həm təxəkkürlərnə anglitimən;
Barlıq karamətliringni jakarlaymən.

⁸ I Pərwərdigar, makaning boləjan əyni,
Xan-xəriping turəjan jayni səyüp kəldim;

⁹ Jenimni gunahkarlar bilən,
Hayatimni qanhorlar bilən billə elip kətmigəşənsən;

¹⁰ Ularning qolida suyikəstlər bardur,
Ong qoli parilərgə toldi.

¹¹ Mən bolsam, durusluqumda mengip yürüwerimən;
Meni hərlükkə qıqirip kütquzəşənsən,
Manga mehır-xəpkət kərsətkəşənsən. □

¹² Putum bolsa tüptüz jayda turidu;
Jamaətlər arisida turup Pərwərdigarəyə təxəkkür-mədhəyilər qayturimən.

27

27-küy •••• Hudani kütkin!

¹ Dawut yazoğan küy: —

Pərwərdigar mening nurum wə nijatlikimdur;
Mən yənə kimdin qorqay?
Pərwərdigar hayatimning qorəşinidur;
Mən kimning aldidə titrəy? ■

² Yamanlıq qiloşuqılar «Uning ətlirini yəyli» dəp mənə hujum qiloşanda,
Rəqiblim, düxmənlirim mənə yekınlaxkanda,
Putlixip, yikildi ular.

□ 26:1 «Mən Pərwərdigarəyə tayinip kəlgənmən; mən teyilip kətməymən» — yənə birhil tərjimisi «Mən heq təwrənməs Pərwərdigarəyə tayinip kəldim». ■ 26:1 Zəb. 7:8 □ 26:2 «wijdanım» — yəki «niyətlirim». Bu söz ibraniy tilidə «bərəklər» degən bilən ipadilini. ■ 26:4 Ayup 31:5; Zəb. 1:1 □ 26:11 «Meni hərlükkə qıqirip kütquzəşənsən» — muxu «hərlükkə qıqirix» gunahning asaritidin kütquzuxni kərsitidu. ■ 27:1 Yəx. 10:17; 60:19,20; Mik. 7:8; Luqa 1:79; Yh. 1:4; 8:12; Wəh. 21:23

³ Zor qoxun bargah qurup meni qorxawoqa alsimu,

Kəlbimdə heq qorkunq yok;

Manga urux kozoqisimu, yənıla hatirjəm turiwerimən.

⁴ Pərwərdigardin birlə nərsini tiləp kəldim;

Mən xuningoqa intiliməktimənki: —

Əmür boyi Pərwərdigarning əyidə bolsam,

Pərwərdigarning güzəllikigə qarap yürsəm,

Uning ibadəthanisida turup, yetəkliligə muyəssər bolsam, dəymən. □

⁵ Beximoqa kün qüxkəndə, U meni sayiwini astioqa alidu;

Meni qedirining iqidə aman saklap yoxuruwalidu.

U meni uyultax üstigə mukim turuquzidu.

⁶ Xunga hazır ətrapimdiki düxmənlirim aldida bexim yukiri kətürüldü.

Uning mukəddəs qedirida təntənə kilip qurbanliklər sunimən;

Nahxa-küylər eytimən, munajatlarni eytimən Pərwərdigaroqa!

⁷ Nida kiləjinimda awazimni angliqaysən, i Pərwərdigar;

Manga mehır-xəpkət kərsitip, ijabət kiləqaysən.

⁸ Əz kənglüm: «Uning didarini izdənglər!» dəydu;

Didaringni, i Pərwərdigar, əzüm izdəymən.

⁹ Məndin Əzüngni qəqurmioqaysən!

Ələzəpləngəndə kulungni neri qoqlimioqaysən;

Sən meningdin yardimingni ayimay kəlding;

Sən məndin ayrılmioqaysən, meni taxliwətmigəysən, i Nijatkarim Huda! □

¹⁰ Ata-anam meni taxliwətsimu,

Pərwərdigar meni kuqıqioqa alidu. □

¹¹ Manga Əz yolungni əgətkəysən, i Pərwərdigar;

Küxəndilirim *paylap yürməktə*,

Meni tüz yoloqa baxliqəysən. ■

¹² Meni rəqiblrımning məyliqə tapxurmioqaysən,

Qünki manga qara qaplxmakçı boləqan yaloqanqılar heli kəptur,

Ülarning nəpəslirimu zorawanliktur.

¹³ Ah, Pərwərdigarning mehrıbanlıqini tiriklərnıng zeminidə kərüxkə kəzüm yətmigən bolsa...!

¹⁴ Pərwərdigarni təlmürüp kütkin!

Jıgərlik bol, kəlbıng mərdənə bolsun!

Xundak kıl, Pərwərdigarni təlmürüp kütkin! ■

28

28-küy •••• Pərwərdigaroqa tayinix

¹ Dawut yazoqan küy: —

□ 27:4 «... **Əmür boyi Pərwərdigarning əyidə bolsam, ... Uning ibadəthanisida turup, yetəkliligə muyəssər bolsam**» — Dawut pəyoqəmbərnıng zamanıda «Hudaning eyi», yəni «mukəddəs ibadəthana» tehi selinmioqanidi (oqlı Sulayman keyin yasidi). İbadəthana Musa pəyoqəmbər arkilik yasaloqan «mukəddəs qedir» idi. Xuning bilən Dawutning «mukəddəs ibadəthana» degini bəlkim rohiy jəhəttin, yəni Hudaning Əz huzur-dərgahını kərsitidu, dəp qüxiniximiz kərək. □ 27:9 «**Məndin Əzüngni qəqurmioqaysən!**» — ıbraniy tilida «Yüzüngni məndin yoxurmioqaysən!».

□ 27:10 «**Ata-anam meni taxliwətsimu,...**» — Dawut Saul padıxah tərıpidin qoqlanəqan. Saul uni «jinayətqi» dəp həsabliəqan qəqlirida, Dawut ata-anisi tərıpidin bir məzgil qətkə kəqıləqan boluxı mumkin idi. Keyin ular uning bilən billə boldi. Təwrat «1 Sam.» 21-, 22-babni kəring. ■ 27:11 Zəb. 25:4-5, 9, 12; 86:11; Zəb. 119. ■ 27:14 Yəx. 25:9; 33:2; Həb. 2:3

I Pərwərdigar, Sanga nida qilimən;
 I mening Qoram Texim, manga süküt kilmioʻaysən;
 Qünki Sən jimjit turuwalisang,
 Mən qongqur hangoʻya quxidoʻanlaroʻya ohxaxla bolimən. ■
² Sanga pəryad kəturginimdə,
 Sening muqəddəs kalamhanangoʻya qolumni kəturginimdə,
 Mening iltijalirimning sadasini anglioyaysən! □
³ Meni rəzillər wə kəbihlik qiləuqilar bilən billə taxliwətmigəysən;
 Ular aozzida yəqinliri bilən dostanə səzləxsimu,
 Kənglidə əqmənlik bardur. ■
⁴ Ularning kilmixlirioʻya qarap,
 Ixlirining yamanlikioʻya qarap ix tutkaysən;
 Qolining qiləanliri boyiqə əzlidirigə yanduroʻaysən;
 Tegixlik jazani əzlidirigə kayturoʻaysən.
⁵ Qünki ular nə Pərwərdigarning qiləanlirini,
 Nə kollirining ixligənirini həq nəzirigə almaydu,
 Pərwərdigar ularni oqulitip, kaytidin bax kəturgüzmaydu.
⁶ Pərwərdigaroʻya təxəkkür-mədhiyə kayturuksun;
 Qünki U mening iltijalirimning sadasini angliəan.
⁷ Pərwərdigar mening küqüm, mening qalkinimdur;
 Mening kənglüm uningəya ixəndi,
 Xuning bilən yardəm taptim;
 Xunga kənglüm zor xadlinidu,
 Əz küyüm bilən mən Uni mədhiyiləymən.
⁸ Pərwərdigar Əz *həlkingni* küqidur,
 Xundakla məsih qiləiniəya kutkuzəuqi qoroʻandur. □
⁹ Əz *həlkingni* kutkuzəoyaysən,
 Mirasingni bərikətlik qiləoyaysən;
 Ularni padiqidək bekip ozuklanduroʻaysən,
 Mənggügə ularni kəturüp yürgəysən. □

29

29-küy •••• Pərwərdigarning həywis

¹ Dawut yazəan küy: —

Pərwərdigarəya bərgəysilər, i Qudrətlik Boləuqining pərzəntliri,

■ **28:1** Zəb. 30:3; 35:22; 143:7 □ **28:2** «Sening muqəddəs kalamhanangoʻya qolumni kəturginimdə» — «kalamhana» muqəddəs qədirdiki «əng muqəddəs jay»ni kərsitidu. Nemixka muxu yərdə «əng muqəddəs jay» «kalamhana» deyilidu? Səwəbi, «əng muqəddəs jay» iqidə «əhdə sanduqi» yatidu, «əhdə sanduqi» iqidə Huda Israil bilən tüzgən əhdinamə (Hudaning səz-kalami) saklaklik idi. ■ **28:3** Zəb. 12:1-2; Yə: 9:7 □ **28:8** «Pərwərdigar ... məsih qiləiniəya kutkuzəuqi qoroʻandur» — Hudaning «məsih qiləini»: — (1) Huda Israillar üstigə tikligən padixah; (2) ahirda u dunyoəya əwətidoʻan Kutkuzəuqi-Məsihni kərsitidu. «Məsih» tootruluk 2-küyidiki izahətlarni həm «Təbirlərnə» kəring. □ **28:9** «Əz *həlkingni* kutkuzəoyaysən, mirasingni bərikətlik qiləoyaysən;...» — Hudaning Əz həlki dəl Əzining mirasi ikənliki Muqəddəs Kitabta kəp yərlərdə tiləya elinidu.

Pərwərdigarəja xanu-xəwkət, küq bərgəysilər! □ ■

² Pərwərdigarəja Əz namioja layik xanu-xəwkət bərgəysilər;
Pərwərdigarəja pak-mukəddəslikning güzəllikidə səjdə kılinglar!

³ Pərwərdigarning sadasi qongkur sular üstidə həküm süridu;
Xan-xərəp igisi boləjan Təngri güldürməmlərni yangritidu;
Pərwərdigar büyük dengizlar üstidə həküm süridu. ■

⁴ Pərwərdigarning sadasi küqlüktur;
Pərwərdigarning sadasi həywətkə toləqandur;

⁵ Pərwərdigarning sadasi kedir dərəhlirini sunduriwetidu;
Bərħək, Pərwərdigar Liwandiki kedirlərni sunduriwetidu.

⁶ U ulərni mozay oynaklawatqandək oynaklitidu;
Yawa kalining balisi oynaklawatqandək, U Liwan wə Sirion teəqini oynaklitidu. □

⁷ Pərwərdigarning sadasi qakmaqlarning yalqunlirini xahlitwetidu; □

⁸ Pərwərdigarning sadasi qel-jəzirini zilziligə salidu;
Pərwərdigar Qədəxtiki qel-jəzirini zilziligə salidu; □

⁹ Pərwərdigarning sadasi dub dərəhlirini həryan toləqitidu,
Ormanlıqlərni yalingaqlaydu;

Uning mukəddəs ibadəthanisida boləjan həmmisi «xanu-xəwkət!» dəp təntənə kılidu. □

¹⁰ Pərwərdigar topan üstigə həkümranlik kılip olturidu;
Bərħək, Pərwərdigar mənggügə padixah bolup həküm sürüp olturidu. □

¹¹ Pərwərdigar Əz həlkigə kudrətni bəhx etidu;
Əz həlkini aman-hatirjəmlik bilən bərikətləydu.

30

30-küy •••• Pərwərdigarning Dawutning kerilip kətkənlikini jazalap, andin saqaytixi

¹ Mukəddəs ibadəthanini Hudaəja ataxni təbrikləp, Dawut yazojan küy:

Mən Seni aliy dəp uluəlaymən, i Pərwərdigar,
Qünki Sən meni pəstin yukiri kətürdüng,
Düxmənlimni üstümdin huxallandurmiding.

² I Pərwərdigar Hodayim, mən Sanga nalə kətürdüüm,
Sən meni saqaytting.

□ **29:1 «Pərwərdigarəja bərgəysilər, ... Pərwərdigarəja xanu-xəwkət, küq bərgəysilər!»** — bu sirlik səzning mənisi nemə? Mənsi qokum xuki, Hudaning həlki uningəja ixinip tayanəqəqka, xundakla mədhiyə oqəşəqəqka, Huda ularning həyatida Əz küq-kudritini (xundakla Əz xan-xəripini) kərsitixigə xarait beridu. ■ **29:1** Zəb. 96:7, 8 ■ **29:3** Mis. 9:23 □ **29:6 «Sirion teəqi»** — Liwanning əng egiz taəq qokkisi, yənə bir nami «Hərmon». □ **29:7 «Pərwərdigarning sadasi qakmaqlarning yalqunlirini xahlitwetidu»** — baxka birhil tərijimisi «Pərwərdigarning sadasi ot yalqunlirini yirtiwetidu». Biraq aldi-kəynidiki səzlərgə qarəşəqanda, qakmaqlərni kərsitixi mumkin. □ **29:8 «Pərwərdigar Qədəxtiki qel-jəzirini zilziligə salidu»** — «Liwan taəqliri» (6-ayət) — Qanaan (Pələstin)ning ximal tərəpi, «Qədəxtiki qel-jəzirə» uning zənubiy tərəpi. □ **29:9 «Pərwərdigarning sadasi dub dərəhlirini həryan toləqitidu»** — baxka birhil tərijimisi «Pərwərdigarning sadasi marallarəja oəlaqlərni tuəqduroəzidu». □ **29:10 «Pərwərdigar topan üstigə həkümranlik kılip olturidu»** — «topan» bəlkim Nuħ pəyəqəmbər dəwridiki topanni kərsitidu, bu yərdə kəqmə mənidə bolup, dunyadiki qalaymikanqılıknimu kərsitidu.

³ I Pərwərdigar, Sən təhtisaradin jenimni elip qıqting,
 Həngəyə qüxidiqanlar arisidin manga həyat berip saklıding.

⁴ Pərwərdigarəyə küy eytinglar, i Uning ihlasmən bəndiliri,
 Uning pak-mukəddəslikini yad etip təxəkkür eytinglar.■

⁵ Qünki Uning oşəzipi dəkikidə etüp ketidu,

Xapaiti bolsa ömürwayət bolidu;
 Yioşə-zar keqiqə qonup qalsimu,
 Huxallıq tang səhər bilən təng kelidu.

⁶ Mən bolsam öz rahət-paraşitimdə: «Mənggügə təwrənməy mükim turimən» — dedim.

⁷ Pərwərdigar, xapaiting bilən, mening teqimni mustəhkəm turəuzəqaniding;

Əmma Sən didaringni qəqurup yoxurdung;

Mən alakzadə bolup kəttim;

⁸ Mən Səngə nalə-pəryad kətürdüm, i Pərwərdigar;

Mən Sən Rəbkə iltija kıldim: —

⁹ — Mening kənim təkülüp, həngəyə kirsəm nemə paydisi bardur?

Topa-qəng Seni mədhiyələmdü? U həkikitingni jakarlıyalamdü?□

¹⁰ Anglişəysən, i Pərwərdigar, manga xəpət kərsətkəysən;

I Pərwərdigar, manga yardəmdə boləşəysən!

¹¹ Sən matəm kəşəşəysən, i Uning oşəzipi dəkikidə etüp ketidu,

Həzilik bəz kiyimimni salduriwetip,
 Manga huxallıqni bəlwəşəşəysən, i Uning oşəzipi dəkikidə etüp ketidu;

¹² Xunga mening roşim süküt kilməy,

Səngə küylər okusun!

I Pərwərdigar, mening Hudayim, Səngə əbədil'əbədgiqə təxəkkürlərnəni eytimən!□

31

31-küy •••• Besim astida

¹ Nəşimqilərnəng bəxişə tapxurulup okulsun dəp, Dawut yazəqan küy:

Sən Pərwərdigarni, mən baxpanah kıldim;

Meni həqqaşən yərgə karitip koymişəysən;

Əz həkqaniyliking bilən meni azad kılıp kutkuzəşəysən;■

² Manga kulak saləşəysən, meni tezrək kutkuzəşəysən;

Manga koram tax,

Əzümni koşəşəşəysən, i Uning oşəzipi dəkikidə etüp ketidu;

³ Qünki Sən mening uyultəxim, mening koşəşəşəysən;

Xunga Əz nəming uşun meni yetəkligəşəysən, meni baxlişəşəysən.

⁴ Manga yoxurum selinəşəşəysən, i Uning oşəzipi dəkikidə etüp ketidu;

Qünki Sən mening baxpanahimdirən.

⁵ Mən roşimni koşəşəşəysən, i Uning oşəzipi dəkikidə etüp ketidu;

■ 30:4 Zəb. 97:12 □ 30:9 «Mening kənim təkülüp, həngəyə kirsəm nemə paydisi bardur?» — Dawutning kesili (2- həm 3-ayətəni kəşəşəysən) bəlkim bir yaridin boləşəşəysən, yəki əzining kənanə kesili barmidi? □ 30:12 «xunga mening roşim süküt kilməy,...» — «roşim» bu yərdə ibrəniy tilidə «xən-xəripim» dəgən səz bilən ipədilidü. ■ 31:1 Zəb. 22:4-5; 25:2, 3; 71:1, 2; Yəx. 49:23

Sən manga nijatlik kılıp hərlükkə qıkaroşansən, i Pərwərdigar, hək Təngri.■

⁶ Yaloşan ilahlaroşa qokunidoşanlardin yirginip kəldim; Mən bolsam Pərwərdigaroşa etikađ kılımən.

⁷ Əzgərməs muhəbbiting bilən huxal bolup xadlinimən; Qünki mening harlikimni kərdüngsən; Jenimning azap-okubətliridin həwər tapting.

⁸ Meni düxmənlirimning kolioşa qüxürmiding, Bəlki putlirimni kəngri jayoşa turəşuzduş.

⁹ I Pərwərdigar, munga rəhim-xəpket kərsətkəşən, Qünki bəximəşa külpət qüxti; Dərd-ələmdin kəzüm tüğüxəy dəp kəldi, Jenim, wujudummu xundaq.□

¹⁰ Həyatim kəyoşu-həsət bilən, Yillirim oşəm-oşussə bilən uprawatidu. Gunahim tüpəylidin məşdurum ketəy dəp kəldi, Ustihanlirim sizip kətti.

¹¹ Mən rəqıblirimning iza-aşanitigə kəldim, Yekınlirim aldida tehimu xundaq; Tonuxliriməşimu bir wəhimə boldum; Koqida meni kərgənlərmmə məndin dajip kəqidu. ■

¹² Həmməylən meni əlgən adəmdək, kənglidin qıkirip taxlaxti; Puquk qinidək bolup kəldim.

¹³ Qünki nuroşunlarning təhmətlirini anglidim, Wəhimə tərəp-tərəplərdə turidu; Ular munga hujum kılıxka məslihətlixiwatidu, Jenimni elixka kəst kılıxiwatidu.

¹⁴ Birək mən Sanga tayinimən, i Pərwərdigar; «Sən mening Hudayim!» — dedim.

¹⁵ Mening künlirim Sening kolungdidur; Meni düxmənlirimning kolidin həm munga ziyankəxlik kılıquqılardin kutkuzəşəşən.

¹⁶ Kulungəşa didaringning jilwisini qüxürgəşən; Əzgərməs muhəbbiting bilən munga nijatlik ata kılışəşən.

¹⁷ I Pərwərdigar, meni yərgə karitip koymioşəşən; Qünki mən Sanga iltija kıldim; Rəzillər yərgə karap kəlsun; Ularning təhtisarada zuwani tutulsun;

¹⁸ Yaloşan ləwlər zuwandin kəlsun!

Ular həkkaniylərni halioşanqə mazaq kılıp təkəbburluk bilən səzliməktə!

¹⁹ Əzüngni baxpanah kılışanlar üqün insan balilirining kəz aldida kərsətkən iltipatliring, Yəni Əzüngdin kərkidoşanlar üqün, saklışan iltipat-nemətliring nəkədər moldur!■

²⁰ Sən ularni insanlarning suyikəstliridin Əz huzurungdiki yoxurun dalda jayoşa alışən;

Sən ularni til-aşanətlərdin sayiwiningdə yoxurup koşışən.

²¹ Pərwərdigarəşa təxəkkür-mədhıyilər yollansun!

■ 31:5 Luqa 23:46 □ 31:9 «...Jenim, wujudummu xundaq» — yaki «Jenim, iqimmu xundaq».

■ 31:11 Ayup 19:13; Zəb. 38:11 ■ 31:19 Yəx. 64:3; 1Kor. 2:9

Qünki U özgərməs muhəbbitini zulmətlik bir xəhərdə ajayib nimayən kildi! □

²² Qünki mən dəkkə-dükkidə həduqur: —
Seni, meni kəzidin qiqirip koydimikin, dəp korqkanidim;
Həlbuki, mən nalə kətürüp yelinöinimda, pəryadiməqa kulak salding.

²³ Pərwərdigarni səyünglər, i Uning barlik məmin bəndiliri!
Pərwərdigar Əzigə sadiklarni qoşdaydu,
Həm təkəbburluk bilən ix kılöquqılarning kilmixlirini öz bexiəqa həssiləp
qayturidu!

²⁴ I Pərwərdigarni təlmürüp kütkenlər,
jigarlik bol, kəlbinq mərdanə kılinsun! ■

32

32-küy •••• Gunahni etirap kilip, Hudadin kəqürüm sorax; •••• Huda
jawabən bexarət beridu

¹ Dawut yazoqan «Maskil»: —

Itaətsizlikliri kəqürüm kılinoqan,
Gunahlıri yepiloqan kixi bəhtliktur! □ ■

² Pərwərdigar rəzillikliri bilən həsablaxmaydioqan,
Rohida həqkandəq hiylilik yok kixi bəhtliktur!

³ Mən *gunahimni iqrar kilmay*, süküttə turuwaloqanidim,
Kün boyi ahu-pioqan iqidə,
Səngəklirim qirip kətti;

⁴ Qünki meni baskan qolung manga keqə-kündüz eoqir boldi;
Yazdiki kuroqəqiliktək yilikim kəoqjirap kətti.
Selah! □

⁵ Əmdi gunahimni Sening aldingda etirap kildim,
Kəbihlikimni Səndin yoxuriwərməydioqan boldum;
Mən: «Pərwərdigarəqa asiyliklirimni etirap kilmən» — dedim,
Xuning bilən Sən mening rəzil gunahimni kəqürüm kilding.
Selah! ■

⁶ Xunga Seni tapalaydioqan pəyttə,
Hərbir ihlasmən Sanga dua bilən iltija kilsun!
Qong topanlar ərləp, texip kətkəndə,

□ **31:21** «Qünki U özgərməs muhəbbitini zulmətlik bir xəhərdə ajayib nimayən kildi!» — ayətning baxqa birnəqqə hil tərjimiliri bar, məsilən «zulmətlik bir xəhərdə» degənninq birnəqqə tərjimiliri bar. Bizningqə Dawut Saul padixahning ziyankəxlidkin qəqkanda, yat yurtlarda musapir boləqan wəqitlirini əsləwatidu. Məsilən, «1 Sam.» 21-, 27-babni kərtəng. ■ **31:24** Zəb. 27:14 □ **32:1** «Dawut yazoqan «Maskil»» — «Maskil» degən sözning mənisini bizgə naməlüm; bəzi alimlar uni «tərbiyilik» bildüridu, dəp qaraydu; yəni bəzilər uni «məhirlük bilən eytilsun» degənni bildüridu, dəp qaraydu. ■ **32:1** Rim. 4:6, 7 □ **32:4** «Selah!» — mənisini enik əməs. Zəburdiki hər bir küy nahxa kılıp eytəloqan wəqittə, «Selah» bəlkim pədidiki birdəm tohtaxni (pauz) kərsitip, «tohta, oylan» degən mənidə ixlitilixi mumkin. ■ **32:5** Zəb. 38:18; 51:3; Pənd. 28:13; 1Yuha. 1:9

Sular xu kixigə hərgiz yekınlaxmaydu.□

⁷ Sən mening dalda jayımdursən;

Sən meni zulumdın saklıysən;

Ətrəpimni nijatlık nahxiliri bilən kəpləysən!

Selah.■

⁸ — «Mən sən mengixkə tegixlik yolda seni yetəkləymən həm tərbiyləymən;

Mening kəzüm üstüngdə boluxi bilən sanga nəsihət kılımən.□

⁹ Əqli yok boləqan at yaki exəktək bolma;

Ularni qəkləxkə tizginləydiəqan yügən bolmisa,

Ular hərgiz sanga yekın kəlməydu».■

¹⁰ Rəzillərgə qüxüdiəqan kəyoqı-həsərlər kəptur,

Birək mehir-xəpkətlər Pərwərdigarəya tayanəqan kixini qəridəydu;

¹¹ I həkkaniylar, Pərwərdigar bilən xadlinip hursən bolunglar;

Kəngli duruslar, huxallıqtın təntənə kilinglar!

33

33-küy •••• Pərwərdigarning mehrıbanlıkı jahanoqə toloqan

¹ Əy həkkaniylar, Pərwərdigar üqün təntənə kilinglar!

Mədhıyıləx duruslar üqün güzəl ixtur.■

² Rawab bilən Pərwərdigarni mədhıyılənglar;

Ontarəya təngkəx bolup, uningəya küyləni eytinglar.□

³ Uningəya atap yengi bir munajat-nahxini eytinglar;

Məhirlik bilən qelip, awazinglarni yukiri yangringlar.■

⁴ Qünki Pərwərdigarning səzi bərhəktur;

Uning barlık ixliri wədilirigə sadəkətlıktur.

⁵ U həkkaniyət həm adalətni yahxi kərgüqidur;

Yər-zemin Pərwərdigarning mehrıbanlıkı bilən toloqandur.■

⁶ Pərwərdigarning səzi bilən asmanlar yaritiləqan,

Uning aqzıdiki nəpəs bilən ularning barlık koxunlirimuyaritiləqandur;□ ■

⁷ U dengızdiki sularni bir yərgə yioqıp dəwiləydu;

□ **32:6** «*Xunga seni tapalaydiəqan pəyttə, hər bir ihlas mən sanga dua bilən iltija kılsun!*»

— «xunga» degən muxu muhim söz Hudaning kəqürümını izdigən adəmgə ümid bərxı kerək

(5-ayətni kərug). «**Qong topanlar ərlep təxip kətkəndə, sular xu kixigə yekınlaxmaydu**»

— muxu səzlər oqurmənlərgə Nuh pəyoqəmbərnıng dəwrıdiki topanni əslitidu. Topan kəlxıtın

burun Hudani izdigənlər üqün «Hudani tapalaydiəqan pəyt» bolıdu; ləkin topan besip kəlgəndın

keyin Hudani izdəydiəqan həqkəndək pürsət kəlməydu. ■ **32:7** Zəb. 27:5; 31:20 □ **32:8**

«**Mening kəzüm üstüngdə boluxi bilən...**» — (1) Huda Əzini səygənləni hərdaım kəzıdə

tutıdu; (2) kədimdə padıxəhər Nuhmətqıllırgə pəkət kəz ixarıtı bilənə yol kərsıtətı. ■ **32:9**

Pənd. 26:3; Yəq. 3:3 ■ **33:1** Zəb. 92:1; 135:3; 147:1 □ **33:2** «**Rawab bilən Pərwərdigarni**

mədhıyılənglar» — «rawab» bu ayəttə həm Zəburdiki bəxkə ayətlərdə ixılıtılgəndə, «rawab»

degən söz rawabkə ohxap kətidıəqan bırsazni kərsıtıdu. «**Ontarəya təngkəx bolup, uningəya**

küyləni eytinglar» — «ontar» on tarlık qıltardək bırsaz. ■ **33:3** Zəb. 40:3; 96:1; 98:1;

144:9; Yəx. 42:10; Wəh. 5:9; 14:3 ■ **33:5** Zəb. 45:7; 119:64; İbr. 1:9 □ **33:6** «**ularning**

(asmanlarning) barlık koxunliri» — bırtərəptın kuyax, ay, yultuzlarni kərsətsə, yənə bırtərəptın

barlık pərixılıləni kərsıtıdu. ■ **33:6** Yar. 1:6, 7

U okyanlarni ambarlar iqidə saklap turidu;□

8 Pütkül yər yüzidikilər Pərwərdigardin əymənsun;
Dunyadiki pütün jan igiliri Uningdin qorkup, hərmətlisun;

9 Qünki Uning bir səzi bilənla ix püttürülgənidi;
Uning bir əmri bilənla degənliri bərpa qilinənidi.

10 Pərwərdigar əllərnin pilanini tosiwetidu;
U kowmlarning hiyallirini bikar qiliwetidu.■

11 Pərwərdigarning nəsihəti mənnggügə turidu;
Kəlbidiki oyliri dəwrdin-dəwrgə ixka axurulidu.■

12 «Pərwərdigar bizning Hudayimizdur» dəydiqan qowm bəhtliktur!
Yəni Əz mirasi boluxka talliqan həlk bəhtliktur!■

13 Pərwərdigar ərxin yərgə nəzər salidu,
U pütkül insanlarni kərüp turidu.

14 Turaloqusidin yər yüzidikilərnin həmmisigə qaraydu;

15 U ularning hər birinin kəlbirini Yasioquqidur;
Ularning barlıq ixlirini dəngsəp qıkkuqidur.

16 Padixah bolsa qoxunlirinin kəplüki bilən əalib bolalmaydu;
Palwan əzining zor küqi bilən əzini kütquzalmaydu;

17 Tolparoqa tayinip həwp-hətərdin kütquzulux bihudiliktur,
U zor küqi bilən heqkimni kütquzalmaydu;

18-19 Mana, ularning jenini əlümdin kütquzux üqün,
Kəhətqiliktə ularni həyat saklax üqün,

Pərwərdigarning kəzi Əzidin əyminidiqanlarning üstidə turidu,
Əzining əzgərməs muhəbbitigə ümid baqliqanlarning üstidə turidu.■

20 Bizning jenimiz Pərwərdigaroqa təlmüridu;
Bizning yardəmçimiz,
Bizning kalkinimiz U bolidu.

21 Xunga Uning bilən kəlbimiz xadlinip ketidu;

Qünki Uning muqəddəs namioqa tayinip ixəndük.

22 I Pərwərdigar, biz Sangila ümid baqliqinimizdək,
Sening əzgərməs muhəbbitingmu üstimizdə boləyay!

34

34-küy •••• *Hudaning mehribanlixiqo mədhıya* •••• «*elipba tərtilik*» küy •••• 1-ayəttiki izahatni kərüng.

1 Dawut yazoqan küy: —

(Dawut Abimələk *padixahning* aldida yürux-turuxini baxқиqə qiliwaloqanda, *Abimələk* uni həydiwətkən waqıtta yazoqan)

[□] Mən hər kəndəq waqıtlarda Pərwərdigaroqa təxəkkür-mədhıya kəyturimən;

□ 33:7 «U dengizdiki sularni bir yərgə yioqıp dəwiləydu» — baxka birhil tərjimisi: «U dengizdiki sularni küplərgə yioqıdu». «U okyanlarni ambarlar iqidə saklap turidu» — bu ayətnin mənisi sirlək bolqini bilən, Hudaning sularni toluq idara qilidiqanliqini kərsətkənlikidin heqkəndəq xübhə yok. ■ 33:10 Yəx. 19:3 ■ 33:11 Pənd. 19:21; 21:30; Yəx. 46:10 ■ 33:12 Zəb. 65:4; 144:15 ■ 33:18-19 Ayup 36:7; Zəb. 34:15; 1Pet. 3:12

Uni mədhiyələx aqzimdin qüxməydu. □ ■

2 |□| Kəlbim Pərwərdigarni iptiharlinip mədhiyələydu, Məminlər buni anglap xadlikta bolidu.

3 |□| Mən bilən billə Pərwərdigarni uluqlanglar, Birliktə Uning namioğa mədhiyələr yangritaylı.

4 |□| Pərwərdigarni izdidim, U mening duayımni ijabət kildi, Meni baskan barlik wəhimə-korkunqlirimdin kütquzdi.

5 |□| *Məminlər* Uningoğa təlmürüp nurlandi; |□| Yüzliri yərgə qaritilmidi.

6 |□| *Mən* pəkir-biqarə *Uningoğa* nida kildi, Pərwərdigar anglap, meni həmmə awariqiliklərdin kütquzdi.

7 |□| Pərwərdigarning Pərixtsisi Uningdin əyminidioqanlarni qoşdap ətrapioğa qedirini tikidu, Ularni kütquzidu. □

8 |□| Pərwərdigarning məhrıbanlikini tetip, bilgin, Uningoğa ixininip tayanıqan adəm nemidegən bəhtliktur!

9 |□| I Uning müəddəs bəndiliri, Pərwərdigardin əymininglar! Qünki Uningdin əyminidioqanlarning heq nərsisi kəm bolmas.

10 |□| Kükülük arslanlar ozuksız qəlip aq kəlsimu, Əmma Pərwərdigarni izdigüqilərnin heqbir yahxi nərsisi kəm bolmas. ■

11 |□| Kelinglar bəlilirim, manga kulak selinglar; Mən silərgə Pərwərdigardin əyminixni oğitip qoyay.

12 |□| Həyatni ətiwarlaydioqan kixi kim? Kimning uzun wə yahxi künlərnəni qəğüsü bar? ■

13 |□| Undaқта tilingni yamanlıqtin tartip yür, Ləwliring məkkarlıqtin neri bolsun;

14 |□| Yamanlıqtin ayrilip yirak bolup, güzəl əməllərnəni kilip yür; Aman-hatirjəmlikni izdəp, uni qoşlap yür. □

15 |□| Pərwərdigarning kəzi həkqaniylarning üstidə turidu, Uning kuliki ularning iltijalirioğa oquq turidu; ■

16 |□| Pərwərdigarning qirayi rəzillik kıləquqıləroğa qarxi qıkar, Ularning hərəkəndə nam-hatirilirini yər yüzidin elip taxlar;

17 |□| Həkqaniylar iltija kılidu, Pərwərdigar anglaydu, ularni barlik azab-muxəkkətliridin kütquzidu;

18 |□| Pərwərdigar kəngli sunuqləroğa yekındur, Rohi ezilgənlərnəni kütquzidu. □ ■

□ **34:1** «*ə* ələf, *ıbraniy* tilidiki *birinqi hərəp*» — bu küy «elipbə tərtipilik» küy. Hər bir ayət aldida ıbraniy hərəplər kərsitilidu (10-küygə berilgən, «elipbə tərtipilik küy» toqruqluq izahatnimu kəring). «*Mən hərəkəndə wəqitlarda Pərwərdigaroğa təxəkkür-mədhıya kəyturimən*» — «təxəkkür-mədhıya kəyturux» degən söz ıbraniy tilida («Hudaəğa» rəhmət eytix», «uni uluqlax» degən mənidə kelidu, uning yənə «Hudani hursən kılıx» degən mənisimu bar. «Təxəkkür-mədhıya kəyturux» degənnin ıbraniy tilidiki xəkli ərəb tilidiki «mubarəkləx» degən sözgə ohxap ketidu; demək, Hudaəğa «bərakə» (bərikət) yətküzüx. ■ **34:1** 1Sam. 21:13 □ **34:7** «*Pərwərdigarning Pərixtsisi*» *yaki* «*Pərwərdigarning Əlqisi*» — Təwrat dəwridə intayın əlahidə bir xəhs idi. «Təbirlər»ni kəring. «Pərwərdigarning Pərixtsisi» bəzi ıxlarda Hudaning ornida kərnətti (məsilən, «Yar.» 16:7-14, 18-babni, «Təbirlər»nimu kəring). ■ **34:10** Ayup 4:11 ■ **34:12** 1Pet. 3:10 □ **34:14** «*Aman-hatirjəmlikni izdəp...*» — yaki «həmməylən bilən inəq ətəxkə tirixip,...». ■ **34:15** Ayup 36:7; Zəb. 33:18; 1Pet. 3:12 □ **34:18** «*Pərwərdigar kəngli sunuqləroğa yekındur, rohi ezilgənlərnəni kütquzidu*» — bu ayəttiki «kəngli sunuqlar» həmdə «rohi ezilgənlər», xübhəsizki, towa kıləqanlarni kərsitidu. ■ **34:18** 2Tim. 3:11

19 |□| Həkkaniylar duq kəlgən awariqiliklər köptur;
Biraq Pərwərdigar ularni bularning həmmisidin kutquzidu. ■

20 |□| U həkkaniyning səngəklirini saq qalduridu,
Ulardin birsimu sunup kətməydu. ■

21 |□| Yamanlikning əzi rəzillərni ɵltüridu;
Həkkaniylarəja nəprətlinidəjanlar gunahəta qalidu.

22 |□| Pərwərdigar Əz kullirining janlirini bədəl tələp hərlükkə qikiridu;
Uningəja tayanəjanlardin həqkimgə gunah bekitilməydu. □

35

35-küy •••• Ziyankəxlik həm ahanəttə qaloqanda qiloqan dua

¹ Dawut yazoqan küy: —

I Pərwərdigar, mən bilən elixkanlar bilən elixkaysən;
Manga jəng qiloqanlarəja jəng qiloqaysən!

² Qolungəja sipar wə kalkan aləjin;
Manga yardəmgə ornungdin turəjaysən;

³ Nəyzini suoqurup, meni koqlawatkanlarning yolini tosqaysən;
Mening jeniməja: «Mən sening nijatlikingdurmən!» — degəysən!

⁴ Mening həyatiməja qang salmaqci boləjanlar yərgə qaritilip xərməndə
boləjay;

Manga kəst əyligənlər kəynigə yandurulup rəsua boləjay. ■

⁵ Ular goya xamalda uqқан samandək tozup kətkəy;
Pərwərdigarning Pərixtsi ularni tarkitiwətkəy! ■

⁶ Ularning yoli karangəju wə teyiləqak boləjay,
Pərwərdigarning Pərixtsi ularni koqliwətkəy!

⁷ Qünki ular manga orunsiz ora-tuzak təyyarlidi;
Jenimni səwəbsiz elixka ular uni kolidi.

⁸ Həlakət tuydurməstin ularning bexiəja qüxkəy,
Əzi yoxurun kuroqan torəja əzi qüxkəy,
Həlakətkə yikiləjay.

⁹ U qaqda jenim Pərwərdigardin səyünidu,
Uning nijatlik-kutquzuxidin xadlinidu!

¹⁰ Mening həmmə ustihanlirim: — «I Pərwərdigar, kimmu Sanga təngdax
keləlisun?» — dəydu,

— «Sən ezilgən məminləрни küqlüklərnin qənggilidin,
Ezilgənlər həm yoxsullarni ularni bulioquqilardin tartiwəlip kutquzisən».

¹¹ Yawuz, yaloqan guwahqilar kopup,
Həwirim bolmioqan gunahlar bilən üstümdin xikayət qilməqta.

¹² Ular mening yaxlilikiməja yamanlik kilip,
Meni panahsiz yetim kilip koyəjanidi!

¹³ Ləkin mən bolsam, ular kəsəl boləqanda,
Bəzni yəgəp kiyiwaldim;

Ularni dəp roza tutup, özümni təwən qildim;

■ 34:19 2Tim. 3:12 ■ 34:20 Yh. 19:36 □ 34:22 «Pərwərdigar Əz kullirining janlirini bədəl tələp hərlükkə qikiridu» — bu yardə ixlətkən peil («bədəl tələp hərlükkə qikiridu») adəttə kullarni (məlum bahəda) kulluqtin azad kilix, hər kilixni bildüridu. ■ 35:4 Zəb. 40:14; 70:2-3 ■ 35:5 Ayup 21:18; Zəb. 1:4; Yəx. 29:5; Həx. 13:3

Əmdi duayim bolsa hazır baərimoşa yenip kəldi!□

14 Mən bu ixlərdin dost yaki kərindiximning bexioşa qüxkən ixka ohxax məyüslinip yürdüm,

Mən öz anioşa həza tutqandək, beximni selip yürdüm.

15 Birək mən putlixip kətkinimdə,

Ular huxal boluxup kətkənidi,

Bir yərgə jəm boldi;

Dərwəkə jəm boluxup muxu zorawanlar manga qarxi qıxixti,

Birək həwirim yok idi.

Ular meni parə-parə kilix üqün tohtimay zərbə berixti.

16 Huddi bir qıxləm poxkal üstidə qaqqak wə talax kıləqan hudasislardək,

Ular manga qıxlirini oququrlitip hiris kılıxti.□

17 I Rəb, kaqanoşiqə pərwa kılmaysən?

Jenimni ularning həlakitidin kütquzoşaysən,

Mening birdinbir həyatimni *muxu* yirtkuq xirlarning aozidın tartiwaləşaysən!

18 Zor jamaət arisida mən Sanga təxəkkür eytimən;

Nuroşunliqan həlk arisida Seni mədhıyiləymən.■

19 Yaləqan səwəb bilən manga rəkiş boləqanlarni üstümdin xadlandurmiəşaysən;

Məndin səwəbsiz nəprətləngənlərnı əzara kəz kişixturmiəşaysən!■

20 Ular dostanə səz kılmaydu,

Zemindiki tinqlikərwərlərgə pitnə-iqwa toqumakta.

21 Ular manga qarap eoşizini yoşan eqip:

«Way-way! Kütkünimizni öz kəzimiz bilən kəruwalduk!» — deyxidu.

22 I Pərwərdigar, Sən bularni kəruş qıqting, süküt kılmioşaysən;

I Rəb, məndin Əzüngni yiraklxaturmiəşaysən;

23 Kəzəlaləşaysən,

Mən üqün həküm qıqirixka oyoşanoşaysən,

I mening Hodayim — Rəbbim!

24 Mening ixim üstidə öz həkkanıyliking boyiqə həküm qıkarəşaysən, i Pərwərdigar Hodayim;

Ularni mening *onguxsizlikimdin* xadlandurmiəşaysən!

25 Ular kənglidə: «Wah! Wah! Əjəb obdan boldi!» — deyxmisun;

Yaki: «Uni yutuwəttuk!» — deyxmisun.

26 Mening ziyinimdin huxal boləqanlar yərgə qaritilip xərməndə boləşay;

Meningdin əzlrini üstün tutquqılarning kiyim-keqiki hijalət wə nomus-suzluk bolsun!

27 Mening həkkanıylikimdin səyüngənlər təntənə kılıp xadlansun!

□ 35:13 «... ular kesəl boləqanda, həzni yəgəş kiyiwaldim» — «bəz kiyim»ni kiyiwelıx (həza tutqandək) ezi yaki baxqılar üqün qattik dua kılixning birhil ipadisi idi. «... duayim bolsa hazır baərimoşa yenip kəldi!» — bu ibarining mənisi bəlkim: — (1) Huda jawab bərmigən bolsimu (kesəl adəm saqaymidi), birək dua kıloşuqini bərikətlidi; yaki (2) dərwəkə kesəl adəm saqaydi, birək kərixkandək dua kıloşuqioşa ziyankəxlik kıldi. Bizningqə 2-ımkaniyət toşrıdır. □ 35:16 «Huddi bir qıxləm poxkal üstidə qaqqak wə talax kıləqan hudasislardək,...» — baxka birhil tərjimisi: — «Huddi bir qıxləm poxkal üstidə qaqqak wə huddi əzwəyləp mazaq kıloşuqi əhləksizlardək,...». ■ 35:18 Zəb. 40:9,10; 111:1 ■ 35:19 Yh. 15:25

Ular həmixə: «Əz külining aman-esənlikigə səyüngən Pərwərdigar uluqlansun!» — degəy.□

²⁸ Xu qaqlada mening tilim kün boyi həkkaniyliking tooqruluk səzləydu, mədhıylərni yangritidu.

36

36-küy •••• *Gunahkar insan wə Hudaning mehribanlığı*

¹ Nəoımiqilərnıng bexioqa tapxurulup oqlusun dəp, Pərwərdigarnıng küli Dawut yazoqlan küy: —

Rəzil adəmning asiylikı mening kəlbimdə bir bexarətnı pəyda kilidu: — «Uning nəziridə Hudadin kərkidoqlan ix yoktur!» □

² Qünki u öz-özini mahtayduki,

U öz-özige: — «Məndə gunah tepilmas, kılöpinim yirginqlık ix əməstur!» — dəydu. □

³ Aqlzidiki səzlər kəbihlik wə hiyliyərliktur; Pəzilətlık ix kılax parasitidin u allıburun məhrumdur.

⁴ U ornıda yatqandımu gunahni kəzləydu; U durus bolmıoqlan yoloqa mengixni iradə kilidu; Yamanlıqtın heq nəprətlənməydu.

⁵ I Pərwərdigar, əzgərməs muhəbbiting ərxlərgə taqıxidu; Həkkət-sadıqlıking bulutlaroqa yetidu!■

⁶ Həkkaniyliking büyük taqlardək, Həkümliring tilsimatlık qongkur dengizlardəktur.

I Pərwərdigar, Sən adəmlər wə haywanlarnı saklıoquqıdursən;

⁷ Sening əzgərməs muhəbbiting nəkədər kımmətlıktur, i Huda! Xunga insan baliliri kənatliring sayısidə panahlinidu.

⁸ Ular əyüngdiki mol dastihandin toyoquqə bəhrimən bolıdu; Sən ularoqa huzur-halawətliringning dəryasidin iqlüzısən.

⁹ Qünki Səndıla bardur hayatlık bulıki; Nürungda bolup nurnı kərimiz.

¹⁰ Ah, Əzüngni tonup, bilgənlərgə muhəbbitingni, Kəngli duruslaroqımu həkkaniylikingni kərsitixni dawamlaxturoqaysən.

¹¹ Təkəbburlarning putıning manga hujum kılıxioqa yol koymıoqaysən; Rəzillərnıng qılı meni ornımdın koqlıwətmısın;

¹² Mana, yamanlık kılöquqlar yikildi!

Oqlıtiwətildi, ornıdın kayta turalmaydu!

□ 35:27 «Mening həkkaniylikımdın səyüngənlər təntənə kılıp xadlınsun! Ular həmixə: «Əz külining aman-esənlikigə səyüngən Pərwərdigar uluqlansun!» — degəy» — Dawut pəyoqlambər muxu ayəttə bəlkim özidin keyin kelıdoqlan, öz əjdadı boloqlan Kıtquzoquqi-Məsih tooqruluk bexarət berıdu. □ 36:1 «Pərwərdigarnıng küli Dawut yazoqlan küy» — ıbraniy tilıda: «Pərwərdigarnıng külining, Dawutning küyi». □ 36:2 «U öz-özige: — «Məndə gunah tepilmas, kılöpinim yirginqlık ix əməstur!» — dəydu» — bəlkim u özini aldımakqi bolup: «Mening gunahım anqa əqlır əməs», deməkqi. Toluk ayətnıng yənə birhıl tərjımisi: «Uning gunahıning yirginqliki axkarılanoqlan bolsımu, u yənıla öz özini mahtaydu». ■ 36:5 Zəb. 57:10; 108:4

37

37-küy •••• Yahxilar bilən yamanlarning təqdiri •••• «elipbə tərtiplik»
küy

¹ Dawut yazoqan küy: —

|□| Yamanlıq kılouqılar tüpəylidin özüngni köydürmə,
Nakəslərgə həsət kılma.■

² Qünki ular ot-qəplərdək tezla üzüp taxlinidu,
Yumran əsümlüklərgə ohxax tozup ketidu.

³ |□| Pərwərdigarəya tayan, tirixip yahxilik kıl,
Zeminda makanixip yaxap, Uning wapa-həkiqitini ozuk bilip huzurlan.□

⁴ «Pərwərdigarni hursənlikim» dəp bilgin,
U arzu-tiləkliringgə yətküzidu.

⁵ |□| Yolungni Pərwərdigarəya amanət kıl;
Uningəya tayan, U qokum *tilikingni* ijabat kildidu.■

⁶ |□| U həkkanıylikingni nurdək,
Adalitingni güxtiki kuyaxtək qaknitidu.

⁷ |□| Pərwərdigarning aldida tinq bolup, Uni səwrqanlıq bilən küt;
Həramdin ronak tapqan adəm tüpəylidin,
Yaman niyətliri ixka axidoqan kixi tüpəylidin özüngni köydürmə.

⁸ |□| Aqqıkingdin yan, oğəzəptin kayt,
Əzüngni köydürmə;
U pəkət seni yamanlıqqa elip baridu.

⁹ Qünki yamanlıq kılouqılar zemindin üzüp taxlinidu;
Pərwərdigarəya təlmürüp kütkenlər bolsa,
Zeminoğa igidarqilik kildidu.

¹⁰ |□|: Kəznı yumup aqkuqıla, rəzil adəm həlak bolidu;
Uning makanioğa səpselip karisang, u yok bolidu.

¹¹ Biraq yawax-məminlər zeminoğa miraslıq kildidu,
Wə qəksiz arambəhxliktin huzurlinidu.■

¹² |□| Rəzil adəm həkkanıyoğa kəst kildidu;
Uningəya qixlirini oququrlitip hiris kildidu;

¹³ Ləkin Rəb uningəya qarap külidu;
Qünki Rəb uning bexioğa kəlidioqan künni kəridu.

¹⁴ |□| Yawaxlar wə yoksullarnı yikıtix üqün,
Yolı duruslarnı kirip taxlax üqün,
Rəzillər kiliqini oqilipidin suqurup elip,
Okyasining kiriqini tartip təyyarlıdi.

¹⁵ Ləkin kiliqi bolsa öz yüririkə sanjilidu,
Okyaliri sunduruwetilidu.

¹⁶ |□| Həkkanıylardiki «az»,
Kəpligən yamanlarning baylıqliridin əwzəldur.

¹⁷ Qünki rəzillərnin biləkliri sundurulidu;
Ləkin Pərwərdigar həkkanıylarnı yələydu;

¹⁸ |□| Pərwərdigar kəngli duruslarning künlirini bilidu;
Ularning mirasi mənngügə bolidu.

¹⁹ Ular eşir künlərdə yərgə qarap qalmaydu;
Kəhətqiliktimu ular tok yüridu.

■ 37:1 Pənd. 23:17; 24:1 □ 37:3 «Uning wapa-həkiqitini ozuk bilip huzurlan» — baxqə birhil tərjimisi: «wəpalıq-sadıqlıqqa intilgin». ■ 37:5 Zəb. 22:9-10; 55:22; Pənd. 16:3; Mat. 6:25; Luqa 12:22; 1Pet. 5:7 ■ 37:11 Mat. 5:5

20 |□| Birək rəzillər həlak bolidu;
Pərwərdigar bilən kərxilaxkuqular qimənzardiki gül-giyahdək tozup
ketidu;

Ular tügəydu;
Is-tütündək tarkilip tügəydu.□

21 |□| Rəzil adəm ətnə elip kəyturmaydu;
Əmma həkkanıy adəm məhrıbanlıq bilən ətnə beridu;

22 Qünki *Pərwərdigar* rəhmət kıləjanlar zeminəğa igə bolidu,
Birək uning lənitigə uqriəjanlar üzüp taxlinidu;

23 |□| Mərdanə adəmning kədəmliri Pərwərdigar tərıpidındur;
Rəb uning yolidin hursən bolidu. □

24 U teyilip kətsimu, yikilip qüxməydu;
Qünki Pərwərdigar uning qolını tutup yələp turidu.

25 |□| Mən yax idim, hazır kərip qaldım;
Ləkin həkkanıyların taxliwetilgənlikini,
Yakı pərzəntlirining nan tiligənlikini əsla kərgən əməsmən;

26 U kün boyi mərd-məhrıban bolup ətnə beridu;
Uning əwladlırimu həlkəkə bərikət yətküzidu.

27 |□| Yamanlıqni taxlanglar, yaxlılıq kilinglar,
Mənggü yaxaysilər!

28 Qünki Pərwərdigar adalətni səyidu,
U Əz məmın bəndilirini taxlımaydu;

Ular mənggügə saqlinidu;
|□| Ləkin rəzillərnin əwladlıri üzüp taxlinidu.

29 Həkkanıylar yər-jahənəğa igə bolidu,
Əbədil'əbədgiqə uningda məkan tutup yaxaydu.

30 |□| Həkkanıy adəmning əqzi danalıq jakarlaydu;
Uning tili adil həkümlərni səzləydu;

31 Kəlbidə Hudanın *mukəddəs* kənanı turidu;
Uning kədəmliri teyilip kətməs.□ ■

32 |□| Rəzillər həkkanıy adəmni paylap yüridu;
Ular unı əltürgüdək pəytni izdəp yüridu.

33 Ləkin Pərwərdigar unı düxmənning qənggilioğa qüxürməydu;
Yakı həkümdə unı gənəhka pütməydu.

34 |□| Pərwərdigarnı təlmürüp küt,
Uning yolını qing tutqin;
U sening mərtiwəngni kətürüp, zeminəğa igə kılidu ,
Rəzillər həlak kılinoğanda,
Sən buni kərisən.

35 |□| Mən rəzil adəmning zomigərlik kiliwatqinini kərdüm,
U huddi aynioğan barəksən yəpyexil dərəhtək ronək tapqan.□

36 Birək u ətüp kətti,
Mana, u yök boldi;
Mən unı izdisəmmu, u tepilməydu.

□ 37:20 «Ular tügəydu; is-tütündək tarkilip tügəydu» — baxka birhil tərjimisi: «Ular tügəydu; qozilarning yəqıjdək kəyüp ketidu». □ 37:23 «Rəb uning yolidin hursən bolidu»

— yakı: «U (mərdanə kixi) uning (yəni, Rəbning) yolidin hursən bolidu». □ 37:31 «Kəlbidə Hudanın mukəddəs kənanı turidu» — ıbranıy tilida «Kəlbidə Hudanın mukəddəs kənanı turidu». ■ 37:31 Zəb. 40:8; Yəx. 51:7 □ 37:35 «Mən rəzil adəmning zomigərlik kiliwatqinini kərdüm, u huddi aynioğan barəksən yəpyexil dərəhtək ronək tapqan» —

demək, rəzil adəm zomigərlik yoli bilən sirtidin qərioğanda qıraylık qəng bir dərəhtək barəksən bolidu.

37 |□| Mukəmməl adəmgə nəzər sal,
 Durus insanəğa kara!
 Qünki bundağ adəmning ahir kəridiojini arambəhx hatirjəmlik bolidu.
 38 Itaətsizlər bolsa birlikdə həlak bolixidu;
 Ularning kələqiki üzülidu;
 39 |□| Birağ həqqaniylarning nijatliki Pərwərdigardindur;
 U eəjr künlərdə ularning küqlük pənəhidur.
 40 Pərwərdigar yardım qilip ularni saqlaydu;
 U ularni rəzillərdin saqlap qutkuzidu;
 Qünki ular Uni baxpanahı qilidu.

38

38-küy •••• Eəjriliqta qaloğan kixining iltija duasi

1 Dawut yazoğan küy: —
 (Əslimə üqün)

I Pərwərdigar, oəzippingdə tənbiğ bərmigəysən,
 Kəhringdə meni jazalimioəysən! ■
 2 Qünki okliring meni zəhimləndürüp sanjidi,
 Qolung üstümdin kattik basti.
 3 Kattik oəzipping tüpəylidin ətlirimdə həq saqlıq yoğ,
 Gunahim tüpəylidin ustihanlirimda aram yoğtur.
 4 Qünki gunahlirim boyumdin taxti;
 Ular kəturəlmigüsiz eəjr yuktək meni besiwaldi.
 5 Əhməqlikimdin jarahətlirim sesip, xəlwəwəp kətti.
 6 Azabtin bəllirim tolimu pükülüp kətti,
 Kün boyi oəmgə petip yürimən!
 7 Qatiraqlirim otka toldi,
 Ətlirimning sağ yeri yoğtur.
 8 Mən tolimu həlsirap, ezilip kəttim;
 Kəlbimdiki azab-qayoqu tüpəylidin hərkirəymən.
 9 Rəb, bərlıq arzuyum kəz aldingdidur;
 Uğ tartixlirim Səndin yoxurun əməs;
 10 Yürikim jioğldap, həlimdin kəttim;
 Kəzlimning nuri oğti.
 11 Yar-buradərlirimmu meni urəğan waba tüpəylidin, əzlrini məndin
 tartti;
 Yəkinlirimmu məndin yirağ kaçti.
 12 Jenimni almaçqi boləğanlar tuzaq kuridu;
 Manga ziyanni kəstligənlər zəhirini qaçmaqta;
 Ular kün boyi həylə-mikirləni oylımakta.
 13 Lekin mən gas adəmdək anglimaymən,
 Gaça adəmdək aəzimni aqmaymən;
 14 Bərhək, mən angliyalımaydioğan gaslardək bolup qaldim;
 Aəzimda qilidioğan rəddiyə-tənbiğ yoğ.
 15 Qünki ümidimni Sən Pərwərdigarəğa başlidim;
 Rəb Hodayim, Sən iltijayiməğa ijabət qilisən.
 16 Qünki mən: — «Ular mening üstümgə qiqip mahtanmioəy;

Bolmisa, putlirim teyilip kətkəndə, ular xadlinidu» — dedim mən.

¹⁷ Qünki mən dəldəngxip, tügixəy dəp qaldim, Azabim kəz aldımın kətməydu.

¹⁸ Qünki mən öz yamanlığımı ikrar qilimən; Gunahım üstidə kayoturimən. ■

¹⁹ Ləkin düxmənlirim juxkən həm küqlüktür; Qara qarlap, mənə nəprətləngənlərnin sani nuroğundur.

²⁰ Wapaşa japa kilidişanlar bolsa, mən bilən qarxilixidu; Qünki mən yaxxilikni kəzləp, intilimən.

²¹ I Pərwərdigar, məndin waz kəqmigəysən! I Hudaıym, məndin yiraqlaxmişəysən!

²² I Rəb, mening niyatlığım, Manga qapsan yardım qiləşəysən!

39

39-küy •••• Hudaning tərbiyisini qüxinip yetix

¹ Nəoqmıqılərnin bexi Yədutunoşa tapxuruloşan, Dawut yazoşan küy: —

«Tilim gunah qilmisun dəp, Yölliriməşa diqqət qilimən; Rəzillər kəz aldımın bolsa, mən aqzıməşa bir kəxək salimən» — degənidim. □

² Mən süküt qilip, zuwan sürmidim, Həttə yaxxilik toşrisidiki sözlərnimə aqzımın qıqarmidim; Biraq dil azabim təhimə qozəldi. □

³ Kənglumdə zərdəm kaynidi, Oylanəşansi ot bolup yandı; Andin tilim ihtiyarsız sözləp kətti.

⁴ I Pərwərdigar, öz əjilimni, Künlirimnin qanqilik ikənlikini mənə ayan qiləşin; Ajiz insan balisi ikənlikimni mənə bildürşin.

⁵ Mana, Sən künlirimni pəkət nəqdə şeriqlə qilding, Sənin aldingdə əmrüm yok həşabididur. Bərhək, bərlək insanlar tik tursimə, pəkət bir tiniklə, halas. Seləş. ■

⁶ Bərhək, hər bir insanning həyati huddi bir kələnggidur, Ularnin aldirap-saldıraxlırı bişudə awariqiliktür; Ular baylıqları toplaydu, ləkin keyin bu baylıqları kimnin kolioşa juşlinidişanlıqini bilməydu.

⁷ I Rəb, əmdi mən nemini kütimən? Mening ümidim sangila bəşliktür.

⁸ Məni bərlək asiylıkrimdin kütquzəşəysən, Məni həmakətlərnin məşirisigə qaldurmişəşəysən.

■ **38:18** Zəb. 32:5 □ **39:1** «Yədutun» — Dawut pəyşəmbər «mədhıyə Hori»ning yetəkşisi dəp bəkitən kixini kərsitidu («1Tar.» 16:41ni kəşing). «Nəoqmıqılərnin bexi Yədutunoşa tapxuruloşan» — baxqa birhil təşimisi: «Nəoqmıqılərnin yetəkşisigə tapxuruloşup, «Yədutun» (mədhıyiləş deşən mənidə) ahangidə oqulsun dəp...». □ **39:2** «Həttə yaxxilik toşrisidiki sözlərnimə aqzımın qıqarmidim» — baxqa birhil təşimisi: «Hər kəndəşəş paydisiz sözdin qaldım». ■ **39:5** Zəb. 62:9-10; 144:4

9 Süküt kılıp zuwan sürmidim;
 Qünki mana, muxu *jazani* Əzüng yürgüzgənsən.
 10 Meni saloqan wabayingni məndin neri kılqaysən;
 Qünki qolungning zərbisi bilən tügixəy dəp qaldım.
 11 Sən tənbiqliring bilən kixini öz yamanlıki üçün tərbiyiliginədgə,
 Sən huddi nərsilərgə küyə qurti qüxkəndək, uning izzət-otururini yok
 kiliwetisən;
 Bərħək, hər bir adəm bir tinikla, halas. Selah.
 12 I Pərwərdigar, duayimni angliqaysən,
 Pəryadimoqə kulak saloqaysən!
 Kəz yaxlirimoqə süküt kilmioqaysən!
 Qünki mən pütkül ata-bowilirimdək,
 Sening aldingda yaqa yurtluk, musapirmən, halas!■
 13 Manga tikkən kəzüngni məndin neri kılqaysənki,
 Mən barsa kəlməs jayqə kətküqə,
 Meni bir'az bolsimu rahəttin bəħrimən kılqaysən.

40

*40-küy •••• Bexarət — Dawutning əwladi bolqan Qutkuzoquqi-Məsiħ,
 Dawut arqilik kelidu*

1 Dawut yazoqan küy: —

Pərwərdigarqə təlmürüp, küttüm, küttüm;
 U manga egilip pəryadimni anglidi.

2 U meni həlakət orikidin,
 Xundakla patkək laydin tartiwaldi,
 Putlirimni uyultax üstigə turoquzup,
 Qədəmlirimni mustəhkəm kildi.

3 U aqzimoqə yengı nahxa-munajatni,
 Yəni Hudayimizni mədhiyiləxlərni saldi;
 Nuroqun həlk buni kərüp, qorkidu,
 Həm Pərwərdigarqə tayinidu.

4 Təkəbburlardin yardəm izdiməydiqan,
 Yaloqanqilikqə ezip kətməydiqan,
 Bəlki Pərwərdigarni öz tayanqisi kılqan kixi bəhtliktur!

5 I Pərwərdigar Hudayim,
 Sening biz üçün kılqan karamətliring wə oy-niyətliringni baroqanseri
 kəpəytip, san-sanaksiz kılqansən,
 Kimmu ularni bir-birləp hesablap Əzünggə *rəħmət qayturup* bolalisun!
 Ularini səzləp baxtin-ahır bəyan qılay desəm,
 Ularini sanap tügitix mumkin əməs.□

6 Nə qurbanlıq, nə ax hədiyələr Sening tələp-arzuyung əməs,
 Birək Sən manga *səzgür* kulaklarni ata qilding;

■ 39:12 Law. 25:23; 1Tar. 29:15; Zəb. 119:19; İbr. 11:13; 1Pet. 2:11 □ 40:5 «**Kimmu ularni
 bir-birləp hesablap əzünggə rəħmət qayturup bolalisun!**» — baxqə birhil tərjimisi: «Kimmu
 Sanga təngdax bolup seni tosalisun?!».

Nə köydürmə qurbanlik, nə gunah qurbanlikini tələp kılmiding; □ ■

7 Xunga jawab bərdimki —

«Mana mən kəldim!» — dedim.

Oram yazma dəsturda mən toqruluk pütülgən: — □

8 «Hudayim, Sening kənglüngdiki iradəng mening hursənlikimdur; Sening Təwrat qanunung kəlbimgə pütüklüktür» ■

9 Bütük jamaət arisida turup mən həkkanıylikni jakarlidim;

Mana bularni özümdə kılgə elip qaloqum yoktur,

I Pərwərdigar, Özüng bilisən. ■

10 Həkkanıylikingni kəlbimdə yoxurup yürmidim;

Wapadarlikingni wə nijatlikingni jakarlidim;

Özgərməs muhəbbiting wə həkikitingni bütük jamaətkə heq yoxur-
mastin bayan kıldim.

11 I Pərwərdigar, mehribanlikliringni məndin ayimioqaysən;

Özgərməs muhəbbiting wə həkikiting hərdaim meni sakliqay!

12 Qünki sansiz külpətlər meni oriwaldi;

Kəbihlikirim meni besiwelip, kərəlməydiqan boldum;

Ular beximdiki qeqimdin kəp,

Jasaritim tügixip kətti.

13 Meni kutkuzuxni toqra tapqaysən, i Pərwərdigar!

I Pərwərdigar, tez kelip, manga yardəm kıloqaysən!

14 Mening hayatimoqa qang salmaqci bolqanlar biraqla yərgə qaritilip
rəswa kılinsun;

Mening ziyimdin hursən bolqanlar kəynigə yandurulup xərməndə
bolqay. ■

15 Meni: — «Wah! Wah!» dəp məshirə kıloqanlar öz xərməndilikidin
alazadə bolup kətsun!

16 Biraq Seni izdigüqilərnəng həmmisi Səndə xadlinip huxal bolqay!

Nijatlikingni səyganlər həmixə: «Pərwərdigar uluqlansun» deyixkəy!

17 Mən ezilgən həm yoxsul bolsammu,

Biraq Rəb yənıla meni yad etidu;

Sən mening Yardəmqim, mening azad kıloquqim;

I Hudayim, keqikməy kəlgəysən!

41

41-küy •••• Aşriqning duasi

1 Nəqmıqılərnəng bexioqa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazqan küy:

Qerib-ajizlaroqa oqəmhorluk kıloqan kixi nəkədər bəhtlik-hə!

□ 40:6 «...Sən manga səzgür kulaklarni ata kılding» — baxqa birhil tərjimisi boluxi mumkin: «sən mening kulaklirimni sanjiding». Musa pəyoqəmbər arqilik qüxürülgən mukəddəs qanun boyiqə, bir kulning öz hojayinoqa mənggü hizməttə bolqusi bolsa, buni bəlgiləx üqün hojayin uning kulikioqa bigiz sanjydu («Mis.» 21-babni kəring). Bu hil tərjimə toqra bolsa, bu Məshiqning Hudaqa mənggüqilək sadıqlıqini bildüridiqan sözdür. «Nə qurbanlik, nə ax hədiyələr... nə köydürmə qurbanlik, nə gunah qurbanlikini tələp kılmiding» — «Law.» 1-7-babta tələp kılinioqan bəx hil asasiy qurbanliklarning həmmisi muxu 6-ayəttə tiloqa elinidu. ■ 40:6 Law. 2:1; 3:1; 4:13; İbr. 10:5-12 □ 40:7 «Oram yazma dəsturda mən toqruluk pütülgən» — «oram yazma dəstur» Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən mukəddəs qanunni kərsitidu. ■ 40:8 Zəb. 37:31; Yəx. 51:7 ■ 40:9 Zəb. 35:18; 111:1 ■ 40:14 Zəb. 35:4,26; 70:2; 71:13

Əoşir künlərdə Pərwərdigar uningəşa panah bolidu. □

² Pərwərdigar uni qoşdaq, uni aman saklaydu;

U zeminda turup bəhtiyar yaxaydu;

Sən uni düxmənlirining ihtiyarışa qüxürməysən!

³ Orun tutup zəiplixip yatqinida, Pərwərdigar uningəşa dərman bolidu;

Sən uning yatqan orun-kərpilirini raslap tüzəxtürüp turisən. □

⁴ Mən iltija kilip: — «I Pərwərdigar, manga mehribanlik kərsətkəysən,

Jeniməşa xipalik bərgəysən;

Qünki mən aldingda gunah kildim» — dedim. □

⁵ Düxmənlirim mən toşruluk; —

«U qaçanmu ölüp, nami-nəsli qurup ketər?» — dəp manga yamanlik tiləydu.

⁶ Birsı meni kərgili kəlgən bolsa,

U aldamqı sözləni kilidu;

Ular kəynimdin kənglidə xumluk toplap,

Andin sirtlarəşa qikişip xu ixlarni tarkitip po atidu;

⁷ Manga əq boləqanlarning həmmisi manga karita əzara kusurlixidu,

Ular manga ziyankəxlik kəstidə bolidu.

⁸ Ular: «Uning bexiəşa jin-xəytandin bir kesəl qarplaxti;

Əmdi u orun tutup yetip qaldı;

U qaytidin turalmaydu» — deyixidu.

⁹ Həttə sirdixim dəp ixəngən kəđinas dostum,

Mən bilən həmdastihan bolup tuzumni yegənmu manga put atti. □ ■

¹⁰ Biraq Sən Pərwərdigar, manga rəhim kiləyəsən;

Düxmənlirimdin intiqam elixka,

Meni turəzəyəsən;

¹¹ Düxmininning üstümdin qəlibə kilip xadlanmiqinidin,

Seni məndin səyünidu, dəp bilimən.

¹² Biraq manga kəlsək, durus boləqanlikimdin, sən meni yələysən;

Sən meni mənggü Əz huzurungda kəd kətürütküzüp turəzəyisən.

¹³ Israilning Hudasi Pərwərdigarəşa əbədil'əbədgiqə təxəkkür-mədhiyə qayturuləy!

Amin! Amin!

42

İkkinqi Bəlüm •••• 42-küy •••• Hudaəşa təxna boləqan musapirning duasi

¹ Nəşmiqilərnin bexiəşa tapxurulup okulsun dəp, Korahning oşulliri üqün yeziləqan «Maskil»: —

Keyik eriklərdiki suəşa təxna boləqandək,

□ **41:1 «Qerib-ajizlarəşa»** — ibranıy tilida: «Qerib-ajiz kixigə». □ **41:3 «Sən uning yatqan orun-kərpilirini raslap tüzəxtürüp turisən»** — baxka birhil tərjimisi: «Sən uni yatqan ornidin turəzəyuzup əsligə kəltürisən». □

□ **41:4 «Qünki mən aldingda gunah kildim»** — ibranıy tilida «Qünki mən aldingda gunahkar boldum» degən tərjimisi bolidu. □ **41:9 «Mən bilən həmdastihan bolup tuzumni yegən...»** — ibranıy tilida «Mən bilən həmdastihan bolup nenimni yegən...». ■

41:9 Yh. 13:18

Jenim sanga təxnadur, i Huda.□

² Mening jenim Hudaşa, həyat Təngrigə intizardur;
Ah, mən qaçanmu Hudaning huzurida körünüxkə müyəssər bolimən?■

³ Mening keqə-kündüz yeginim köz yaxlırim bolup kəlgən;
Həklər kün boyi məndin: «Hudaying kəyərdə?» dəp soraydu.■

⁴ Ətkən künlərni əsləp,
Jenimning dərdlirini təküwatimən
(Mən kəpçilik bilən ketiwetip,
Hudaning öyigə təntənə kəlip mengip,
Huxallıqta Həmdusana oqup, nahxa eytip,
Həytni təbrıklıgən top-top koxundək, jamaət bilən billə barattım!).

⁵ — I jenim, Sən tenimdə nemixka bundak kəyoqurisən?
Nemixka iqimdə bundak məyüslinip kəttıng?

Hudaşa ümid baqla;
Qünki Uning jamalidin qıçқан nıjatlıqtın,
Mən Uni yənıla uluqlaymən, — Mening Hudayimni!■

⁶ Jenim iqimdə məyüslinip kətti;
Xunga mən Seni seşinimən;
Həтта musapırlıqta İordan dəryası boyıdiki wadılarda,
Hərmon taqlırıda, Mizar teşidimu Seni seşinimən.

⁷ Sening xarkıratmiliringning awazlırıqta,
Qongkur haңg bilən qongkur haңg maslıxıp hərkıriməktə.
Sening həmmə dolқunliring həm kəynam-taxқınliring meni oşərk kıldı.

⁸ Kündüzi Pərwərdigar əzgərməs muhəbbıtını *manga* buyruydu,
Keqiliri Uning nahxisi,
Wə həm həyatim boləqan Təngrigə kıləqan dua manga həmraһ bolıdu.

⁹ Mən Koram Texim boləqan Hudaşa: —
«Meni nemixka untup kəldıng?
Mən nemixka duxmənnıng zulumişqa uqrap,
Həmixə azab qekıp yürüwatimən?» — dəymən.■

¹⁰ Səngəklirimni əzgəndək rəkıblirim meni məşırə kılıp əyıbləydu;
Ular kün boyi məndin: «Hudaying kəyərdə?» — dəp sorımakta.

¹¹ I jenim, tenimdə nemixka bundak kəyoqurisən?
Nemixka iqimdə bundak məyüslinip kəttıng?
Hudaşa ümid baqla;
Qünki mən Uni yənıla mədhıyıləymən,
Yəni qırayımışa salamətlık, nıjatlık ata kıləquqi Hudayimni
mədhıyıləymən!
U mening Hudayımdur!

□ **42:1 «Korahning oşulliri üqün yeziləqan «Maskıl»»** — «Korah» Musa wə Harun pəyoşəmbərgə qarşı isyan kətürən kixi. Bıraq kərünüp turıdıkı, unıng əwladlırı Hudaning yolıda mangattı. Ular bəlkim «kaşın» (qurbanlık kıləquqi) bolup, muşəddəs ıbadəthanıda ıbadət hızmıtıdə Zəburdıkı yekımlık mədhıyə nahxilırını eytx bilən xuşqullanəqan. Bu küydın kərişanda, yazəquqi İsrailning ximaliy padıxaşlıkıdiki Liwan degən hılwət taqlık rayonişqa sürgün kılinoqan. **«Maskıl»** — «Maskıl»ning mənisi bizgə naməlum; bəzi alımlar unı «tərbıyilik» degənnı bildürıdu, dəp karaydu; yəni bəzilər unı «mahırlik bilən eytılsun» degənnı bildürıdu, dəp karaydu. ■ **42:2** Zəb. 63:1-2 ■ **42:3** Zəb. 80:5 ■ **42:5** Zəb. 43:5 ■ **42:9** Zəb. 35:11-17; 38:6; 43:2

43

43-küy •••• Sərgərdanning duasi •••• 1-ayəttiki izahatni kərüng

¹ I Pərwərdigar, mən toqruluk həküm qıkarıaysən,
Dəwayimni əkidisiz bir həlk aldida sorıqıaysən;
Meni hiyilıgər həm kəbih adəmdin kütuldurıqıaysən. □

² Qünki Sən panahgəhim bolıqan Hudadursən;
Nemixka meni taxlawətkənsən?
Nemixka düxmənnıng zulumiya uqrap,
Həmixə azab qekip yuriwatimən?» — dəymən. ■

³ Əz həkikiting wə nurungni əwətkin,
Ular meni yetəklıgəy!

Meni mukəddəs teşingya,
Makaningya elip kəlgəy! □

⁴ Xuning bilən mən Hudaning kurbangahı aldiya baray,
Yəni mening qəksiz huxlukum bolıqan Təngrining yeniya baray;
Bərək, qıltar qelip Seni mədhıyləymən, i Huda, mening Hudayim!

⁵ I jenim, sən nemixka bundak kayıurisən?
Nemixka iqimdə bundak biaram bolup ketisən?

Hudaqa ümid baqla!

Qünki mən Uni yənıla mədhıyləymən,
Yəni qırayimoqa salamətlik, nijatlik ata kılıuqi Hudayimni
mədhıyləymən! □ ■

44

44-küy •••• Məqlubiyəttin keyinki munajət

¹ Nəoqmıqılərnıng bexioqa tapxurulup okulsun dəp, Korahning oqulliri
üqün yeziloqan «Maskil»:—

I Huda, əz kulaklırimiz bilən anglıduq,
Atılırimiz bizgə bayan kılıp,
Əz künliridə, yəni kədimki zamanlarda Sening kılıqan zor ixlıringni
uqturoanıdi;

² Sən *ata-bowilirimizning* aldida Əz kolung bilən yat əllərnı koqlıwetip,
Ularning *zeminioqa* *ata-bowilirimizni* orunlaxturdung;
Yat kowmlaroya apət qüxürüp, ularni tarkitiwəttıng. □ ■

³ Bərək, bowilirimiz zeminni əz kılıqi bilən alojini yok,
Əz biliki bilən əzlırını kütquzojinimu yok;
Bu bəlki Sening ong kolung, Sening biliking wə jamalingning nurining
kılıqınıdır;

Qünki Sən ulardin hursənlik taptıng.

⁴ Sən Əzüng mening padıxahımdursən, i Huda,

□ **43:1 «Izahat»** — kəp alimlar 42- həm 43-küy əslidə bir küy idi, dəp qaraydu. ■ **43:2** Zəb. 35:11-17; 38:6; 42:10 □ **43:3 «Makaningya elip kəlgəy!»** — ıbranıy tilida «Makanlıringya elip kəlgəy!».

□ **43:5 «Qünki mən Uni yənıla mədhıyləymən, yəni qırayimoqa salamətlik, nijatlik ata kılıuqi Hudayimni mədhıyləymən!»** — baxka birhl tərjimisi: «Qünki Uning jamalidin qılqan nijatlik bilən, mən Uni yənıla uluqlaymən, mening Hudayim!».

■ **43:5** Zəb. 42:5,11 □ **44:2 «Yat kowmlaroya apət qüxürüp, ularni (demək, yat əllərnı) tarkitiwəttıng»** — baxka birhl tərjimisi: «Yat kowmlaroya apət qüxürdung, biraq ularni (demək, əz həklingni) ronak tapqızdung». ■ **44:2** Mis. 15:17; Zəb. 80:8-9

Sən Yaqub üçün qələbilər buyruğuqıdursən. □

⁵ Sən arqılık biz rəqiblərimizni həydiwetimiz;
Naming bilən özimizgə qarxi turojanlarni qəyləymiz;

⁶ Qünki öz okyayimoğa tayanmaymən,
Kiliqimmu meni kütquzalmaydu.

⁷ Qünki Sən bizni rəqiblərimizdin kütquzdung,
Bizgə eq boləjanlarni yərgə qarattıng.

⁸ Hudani kün boyi iptiharlinip mahtaymiz;
Namingni əbədil'əbədgigə mədhıyiləymiz.
Selah!

⁹ Birək Sən *hazir* bizni taxlawetip ahanətkə qaldurdung;
Koxunlirimiz bilən jənggə billə qikməysən. ■

¹⁰ Sən rəqiblərimiz aldida bizni qekindürdüng;
Bizni eqmənərgə haliojanqə talan-taraj kıldurdung.

¹¹ Soyuxka tapxurulojan koylardək, bizni ularoğa tapxurdung,
Əllər arisioğa bizni tarkitiwəttıng.

¹² Sən Öz həlkingni bikaroğa setiwəttıng,
Uning kimmitidin Özüng həq beyip kətmiding;

¹³ Sən bizni koxna əllərnıng məshirisigə qaldurojansən;
Ətrapimızdikilərgə ahanət, zanglik obyektı kıldıngsən. ■

¹⁴ Sən bizni əllər arisida səz-qəqəkkə koydungsən,
Yat kowmlar bizgə bax qaykixip qaraxmaqta.

¹⁵⁻¹⁶ Məshirə həm kupurluk eytkuqılarnıng awazi tıpəylidin,
Düxmənlər wə eq aləuqıllar tıpəylidin,
Kün boyi uyatim aldımın kətməydu,
Yüzümning nomusi meni qirmiwaldi.

¹⁷ Mana bularning həmmisi bəximizoğa qüxti;
Birək biz Seni untumiduk,

Yakı əhdənggə həq asiylik kilmiduk;

¹⁸ Kəlbimiz həq yanmıdi, Sanga sadakətsizlik kilmiduk,
Kədəmlirimiz yolungdin həq ezip kətmıdi.

¹⁹ Birək Sən bizni qılbərilər makanıda əzding,
Bizgə ölüm sayisini qaplasturdung.

²⁰ Əgər biz Hudayimizning namini untuojan bolsak,
Yakı yat bir ilahka kol kətürgən bolsak,

²¹ Huda Sən qokum buni sürüxtə kılmas idingmu,
Kəlbətiki sirlarni bilip turidiojan tursang?

²² Birək Sən tıpəyli biz kün boyi kirlimaktimiz;
Booquzlinixni kütüp turojan koylar kəbi həsablanmaktimiz. ■

²³ Oyojan, i rəb! Nemixka uhlap yatisən?
Ornungdin tur, bizni mənggügə taxlawətmigəysən!

²⁴ Nemixka yüzüngni bizdin yoxurisən?
Nemixka külpətlirimizgə, uqriojan zulumlirimizogə pisənt kilməysən?

²⁵ Kariोजना, jenimiz tuprakta beoqirlap yuridu;
Tenimiz yərgə qaplastı;

²⁶ Ornungdin turup bizgə yərdəmdə boləjaysən!
Özüngning əzgərməs muhəbbiting səwəbidin,
Bizləni hərlükkə qıkarəjaysən!

□ 44:4 «Sən Yaqub üçün qələbilər buyruğuqıdursən» — bu yərdə «Yaqub» İsrail həlkini kersitidu, əlwəttə. ■ 44:9 Zəb. 60:3; 74:1; 89:38-39; 108:11 ■ 44:13 Zəb. 79:4; 80:6; Yər. 24:9

■ 44:22 Rim. 8:36

45

45-küy •••• Padixahning toy munajiti •••• 1-ayattiki izahatni kərüing

1 Nəoimiqilərnıng bexioḡa tapxurulup, «Nilupərlər» degən aḡangda oḡulsun dəp, Korahning oḡullirioḡa tapxuruloḡan, «səyümlük yar üqün» degən «Maskil» munajat-nahxa: —

Kəlbimdin güzəl ix toḡrisida səzlər uruḡup ḡıkmakta;

Padixahḡa beḡixlioḡan munajitimni eytimən;

Tilim goya mahır xairning kəlimidur;□

2 İnsan baliliri iḡidə sən əng güzəldursən;

Ləwliring xapaət bilən toldurulḡandur;

Xunga Huda sanga mənggügə rəhmət kildi.

3 I büyük boluḡuḡi,

Kiliḡingni askın yeningoḡa,

Həywiting wə xanu-xəwkiting bilən!

4 Həḡikət, kəmtərlik həm adalətni aloḡa sürüxkə atlanḡiningda,

Xanu-xəwket iḡidə oḡəlibə bilən aloḡa bas!

Xuning bilən ong ḡolung əzünggə karamət ḡorḡunḡluk ixlarni kərsitudu!■

5 Sening okliring ötkürdur,

Ular padixahning düxmənlirining yürigə sanjilidu;

Pütün əllər ayioḡingḡa yiktilidu.

6 Sening təhting, i Huda, əbədil'əbədliktur;

Padixahḡıḡıngdiki Xahənə ḡasang, adalətning ḡasisidur.□ ■

7 Sən həḡḡaniylikni səyüp, rəzillikkə nəprətinip kəlgənsən;

Xunga Huda, yəni sening Hudaqing, seni həmraḡlıringdin üstün ḡilip

xadlık meyi bilən məsiḡ kildi.□ ■

8 Sening kiyimliringdin murməkki, muəttər wə darḡın ḡidi kelidu;

Pil ḡixi saraylıridiki sazəndilərnıng tarlık sazlıri seni hursən ḡilidu. ■

9 Padixahlarınḡ məlikiliri hərmətlik kenizəkliringning ḡatarididur;

Hanixing Ofirdiki sap altun *zibu-zinətlərni* taḡap ong ḡolungda turidu;□

10 «Anḡliḡin, i ḡizim, kərgin, səzliməḡə ḡulak saloḡın;

Öz kəbiləng wə ata jəmətingni untup ḡal!

11 Xuning bilən padixah güzəl ḡamalıḡoḡa məptun bolidu;

U sening hojang, sən uningḡoḡa səjdə ḡıl».

12 Tur xəḡirining ḡizi *aldingda* sowoḡa bilən ḡazir bolidu;

Halayıḡ arisidiki baylar sening xapaatingni kütidu;□ ■

13 Xahənə ḡizning iḡki dunyasi pütünləy parlaktur,

Uning kiyimlirimu zər bilən kəxtiləngən;□

14 U kəxtilik kiyimlər bilən padixahning ḡuzurioḡa kəltürüldü;

□ 45:1 «izahət» — ḡərḡə bu küy Sulaymanning toy küni təbrikləxkə yeziloḡan bolsimu, uningdiki səzlər bexarət bolup, aləmning padixahı bolidioḡan Məsiḡnimu aldin'ala kərsitudu. «**padixahḡa beḡixlioḡan munajitimni eytimən**» — ibraniy tilida «padixahḡa beḡixlioḡan əsirimni eytimən». ■ 45:4 Zək. 9:9 □ 45:6 «**Sening təhting, i Huda, əbədil'əbədliktur**» — İnjildiki «ibraniylarḡoḡa» degən ḡisimda (1-babta) kərsətkəndək, bu səzlər (xundakla keyinki 7-ayətkiḡə) bexarətlik süpəttə padixahning əzigə (yəni Məsiḡḡa) eytilidu («İbr.» 1:8-9). ■ 45:6 İbr. 1:8 □ 45:7 «**Xunga Huda ... seni ... xadlık meyi bilən məsiḡ kildi**» — «məsiḡ ḡiliḡ» toḡruluḡ 2-küydidiki izahətlarni həm «Təbirlər»ni kəring. ■ 45:7 Yəx. 61:1-2; Ros. 10:38 ■ 45:8 Yəx. 61:1-2; Ros. 10:38 □ 45:9 «**hərmətlik kenizəkliringning ḡatarididur**» — yaki «məḡtərrəm məḡmanliringning ḡatarididur». □ 45:12 «**Tur xəḡirining ḡizi**» — Tur xəḡiridiki puḡralarni kərsitixi mummkin. ■ 45:12 Zəb. 72:10-11 □ 45:13 «**Xahənə ḡizning iḡki dunyasi pütünləy parlaktur**» — baxḡa birhil tərḡimisi: «Padixahning ḡizi iḡki ḡıjrida xərpəliktur».

Kəynidin uningəja qoldax kenizəklərnu billə yeningəja elip kelinidu;□

15 Ular huxal-huram, xadliq iqidə baxlap kelinidu;
Ular birliktə padixahning ordisiəja kirixidu.

16 «Ata-bowiliringning ornioja oşulliring çikidu;
Sən ularni pütkül jahanoja hakim kilisən.»□

17 Mən sening namingni əwladdin-əwladka yad ətküzimən;
Xunglaxka barliq kowmlar seni əbədil'əbədgiçə mədhiyiləydu».

46

46-küy •••• Huda baxpanahtur

1 Nəomiçilərnin bexioja tapxurulup, «Pak kızlar üçün» degən ahangda okulsun dəp, Korahning oşulliri üçün yezilojan küy: —

Huda panahgahimiz wə kudritimizdur;
Külpətlər qüxkən hamən hazır bolidiəjan bir yardəmçidur. □

2-3 Xunga yər-zemin öngtürülüp, taəqlar gümürülüp dengiz təglirigə
çüxüp kətsimu,
Üning dolqunliri xawqunlinip kaynam bolsimu,
Ərkəxliri bilən taəqlar silkinip kətsimu,
Korkmaymiz.

Selah,

4 Hudaning xəhirini — Yəni Həmmidin Aliy Boluquçi makanlaxkan
müçəddəs jayni,
Hursən kilidiəjan ekınliri xahlıəjan bir dərya bardur.

5 Huda uning otturisididur;

U yər hərgiz təwriməydu;

Huda tang etix bilənla uningəja yardəmgə kelidu.

6 Barliq əllər kaynap, padixahliqlar titrəp kətti;

U awazini koyuwətkən hamən,

Yər erip ketidu.

7 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar biz bilən billə;

Yakupning Hudasi egiz qoroçinimizdur!

Selah!

8 Kelinglar, Pərwərdigarning kiləjanlirini kərünglar!

U yər yüzidə kiləjan karamət wəyranqiliklarni kərünglar!□

9 U, jahanning u çetigiçə boləjan uruxlarni tohtitidu;

U okyalarni sunduridu,

Nəyzilərnə oxtuwetidu,

Jəng hərwilirini otta köydüriwetidu.

10 U: «Tohtax, mening Huda ikənlikimni bilip koyux!

Mən pütkül əllər arisida uluqlinimən;

Mən yər yüzidə “büyük” dəp qarilimən» — dəydu.

□ 45:14 «Kəynidin uningəja qoldax kenizəklərnu billə yeningəja elip kelinidu» — «yeningəja» toy kiliwatkan padixahning yenini kərsətsə kerək. □ 45:16 «Ata-bowiliringning ornioja oşulliring çikidu; sən ularni pütkül jahanoja hakim kilisən...» — bu sözlər (16-həm 17-ayət) padixahka biwasitə eytilidu. □ 46:1 «Pak kızlar üçün» — ibranıy tilida «Alamot» deyilidu. Baxka birhil mənisi: «Ayallarning yukiri awazliq küyi üçün yezilojan» degən boluxi mumkin. □ 46:8 «... U (Pərwərdigar) yər yüzidə kiləjan karamət wəyranqiliklarni kərünglar» — Pərwərdigarning «wəyranqilik»lirining intayin ijabiy nətijisi bar — 9-ayətni kərüng.

11 Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar biz bilən billə, Yaqupning Hudasi bizning egiz qorqinimizdur!

47

47-küy •••• Huda mənggü oşlibə qiloquqidur

1 Nəomiqilərnin bexioşa tapxurulup oqulsun dəp, Korahning oşulliri üqün yeziloşan küy: —

Barliq qowmlar, Hudani alkixlanglar!

Uningoşa yukiri awazinglar bilən huxallik təntənisini yangritinglar!

2 Qünki Həmmidin Aliy Boluquci, Pərwərdigar, dəhxətlik wə həywətliktur, Pütkül jahanni sorioquci büyük Padixahtur. □

3 U bizgə həlkələri boysundurup, Bizni əl-millətlər üstigə həkim qilidu. □

4 U biz üqün mirasimizni tallap, Yəni Əzi səygən Yaqupning pəhri bolqan zeminni bekitip bərdi. Selah!

5 Huda təntənə sadasi iqidə, Pərwərdigar sunay sadasi iqidə yukirioşa kətürüldi;

6 Hudaşa nahxa-küy eytinglar, nahxa-küy eytinglar! Padixahimizəşa nahxa-küy eytinglar, nahxa-küy eytinglar!

7 Huda pütkül jahanning padixahidur; Zehninglar bilən uningəşa nahxa-küy eytinglar!

8 Huda əllər üstidə həküm süridu; U Əzining pak-mukəddəslikining təhtidə olturidu.

9 Əl-yurtlarning kattiliri jəm bolup, İbrahimning Hudasing həlkişə qoxuldi; Qünki jahandiki barliq qalkanlar Hudaşa təwədur; U nəkəder aliydur! □

48

48-küy •••• Zion — Hudaning xəhiri

1 Nəomiqilərnin bexioşa tapxurulup oqulsun dəp, Korahning oşulliri üqün yeziloşan küy: —

Uluşdur Pərwərdigar, Hudayimizning xəhridə, Uning mukəddəsliki turoşan taşda, U zor mədhiyələrgə layıktur!

2 Egizlikidin kerkəm, Zion teoşi, Pütkül jahanning hursənlikidur; Ximaliy tərəpliri güzəldur,

□ 47:2 «...Pərwərdigar, dəhxətlik wə həywətliktur» — ibraniy tilida «dəhxətlik» həm «həywətlik» bir sөz bilənla ipadilindu. □ 47:3 «... Bizni əl-millətlər üstigə həkim qilidu» — ibraniy tilida: — «...Əl-millətləri putimiz astida qilidu». □ 47:9 «...jahandiki barliq qalkanlar Hudaşa təwədur» — «qalkanlar» bəlkim dunyadiki barliq qoral-yaraqlarıni kərsitidu. Baxqa birhil tərjimisi: — «padixahlar».

Büyük padixahning xəhīridur! □ ■

³ Huda qorəanlirida turidu,
Bu yərdə U egiz panahgah dəp tonulidu;

⁴ Mana, padixahlar yiqildi,
Ular xəhərnı besip ətüp, jəm boldi.

⁵ Xəhərnı kərüpla ular alakzadə boldi;
Dəkkə-dükkigə qüxüp bədər keçixti.

⁶ U yərdə ularnı titrək bastı,
Toləjaq yegən ayaldək ular azablandı;

⁷ Sən Tarxixtiki kemilərnı xərək xamili bilən wəyran kiliwəttinq. □

⁸ Qulikimiz angliqanni,
Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning xəhīridə,
Hudayimizning xəhīridə,
Biz hazır öz kəzimiz bilən xundək kərduq;
Huda mənggügə uni mustəhkəm kīlidu.
Selah.

⁹ Biz sening mukəddəs ibadəthanang iqidə turup, i Huda,
Əzgərnəs muhəbbitingni seşindük.

¹⁰ Namingəya layıktur,
Jahanning qət-qətlirigigə yətküzülgən mədhıyiliring, i Huda;
Sening ong qolung həkkanıylik bilən toləjan.

¹¹ Sening adil həkümliringdin,
Zion teşji xadlanəjay!

Yəhuda kizliri huxal boləjay! □

¹² Zion teşjini aylinip mengip,
Ətrapida şeyli kilinglar;

Uning munarlırını sanap bekinglar;

¹³ Keyinki əwladka uni bayan kīlix üqün,
Sepil-istihkamlirini kəngül koyup kəzitinglar,
Qorəanlirini kəzdin kəqürünglar.

¹⁴ Qünki bu Huda əbədil'əbəd bizning Hudayimizdur;
U əmürwəyət bizning yətəkqimiz bolidu!

49

49-küy •••• Pütün insanoğa berilgən nəsihət-aqahlandırux

¹ Nəşmiqilərnıng bexioğa tapxurulup oqulsun dəp, Korahning oşulliri
üqün yeziləjan küy: —

I barlik həlkələr, kəngül koyup anglanglar!
Yər yüzidə turuwatқанlar, kulək selinglar!

² Məyli addiy pükra, ya esilzadilər,

□ **48:2 «Ximaliy tərəpliri güzəldur»** — yənə birhil təjmisı «Zafon teşji qoqkılıridək güzəldur». Kona butpərəslık riwayətliri boyıqə, «Zafon teşji» dunyadiki əng egiz, əng mukəddəs, əng uluş jay idi. Mumkinqilıki barkı, küy muəllipi muxu yərdə Zionni uningəya oşxitidu. ■ **48:2 Mat. 5:35**

□ **48:7 «Tarxixtiki kemilər»** — bu ayət bəlkim bir bexarəttur. Dunyadiki barlik padixahlar jəm bolup Yerusalemoğa hüjum kilməqəi. Ularəya Tarxixtiki kemilərmu (kona zamanlarda əng küqlük kemilər) yərdəm beridu. Bırək Huda Əz xəhīrini qoşqıdap ularnı həlak kīlidu. □ **48:11 «Yəhuda kizliri huxal boləjay!»** — «Yəhuda kizliri» bu yərdə Yəhudaning xəhər-yezilirini kərsitidu.

Ya bay, ya gadaylar bolsun, həmminglar anglanglar!

³ Aozzim danalığni sözləydu,
Dilim əkilgə uyoğun ixlarni oylap çiqidu. □

⁴ Kulikim həkmətlik təmsilni zən koyup anlaydu,
Qiltar qelip sirlik sözni eqip berimən. ■

⁵ Eoqir künlərdə, meni kıltakğa qüxürməkçi boləqanlarning kəbihlikliri
ətrapimda bolsimu,
Mən nemixkə qorqidikənmən?

⁶ Ular baylıqlirioğa tayinidu,
Mal-mülüklirining zorluğu bilən qongqilik kılidu;

⁷⁻⁹ İnsan mənggügə yaxap,
Gər-ħangni kərməsliki üqün,
Həqkim öz buradərinin ħayətini pul bilən kayturuwalalmaydu;
Wə yaki Hudağa uning jenini kutuldurəudək bahani berəlməydu;
(Qünki uning jenining bahası intayin kımmət,
Wə bu baħa boyiqə boləqanda, mənggügə kərz tapxuruxi kerəktur) □

¹⁰ Həmmigə ayanki, danixmən adəmlərmu ölidu;
Həmmə adəm bilən təng, nadan wə ħamakətlər billə ħalak bolidu,
Xundakla ular mal-dunyasini əzgilərgə kəldurup ketidu.

¹¹ Ularning kənglidiki oy-pikirlər xundakki:
«Oy-imaritimiz mənggügə,
Makan-turaləqlirimiz dəwərdin-dəwərgiqə bolidu»;
Ular öz yərlirigə isimlirini nam kılip koyidu. □

¹² Biraq insan əzining nam-izzitidə turiwərməydu,
U ħalak boləqan ħaywanlardək ketidu.

¹³ Ularning muxu yoli dəl ularning nadanlıqidur;
Lekin ularning kəynidin dunyağa kəlgənlər, yənila ularning eytkən
səzligə apirin okuydu.
Seləħ.

¹⁴ Ular koylardək təhtisarağa yatquzulidu;
Ölüm ularni öz ozuqi kılidu;
Ətisi səħərdə duruslar ularning üstidin həküm yürgüzidu;
Ularning güzəlliki qiritilixkə tapxurulidu;
Təhtisara bolsa ularning ħəywətlik makanidur! □

¹⁵ Biraq Huda jenimni təhtisaraning ilkidin kutquzidu;
Qünki U meni qəbul kılidu.
Seləħ.

¹⁶ Birsı beyip ketip,
ailə-jəmətining abruyi əsüp kətsimu,
Korqma;

¹⁷ Qünki u əlgəndə həqnərsisini elip kətəlməydu;
Uning xəħriti uning bilən billə gərgə qüxməydu.

□ 49:3 «Aozzim danalığni sözləydu» — ibraniy tilida «Aozzim danalıqlarni sözləydu». ■ 49:4 Zəb. 78:2; Mat. 13:35 □ 49:7-9 «Wə bu baħa boyiqə boləqanda, mənggügə kərz tapxuruxi kerəktur» — yənə birhıl tərijimisi: «Wə muxu baħa bolsa, uni əbədi təliyəlməydu». □ 49:11 «Ularning kənglidiki oy-pikirlər xundakki: «Oy-imaritimiz mənggügə...»; Ular öz yərlirigə isimlirini nam kılip koydu» — toluq ayətnin yənə birhıl tərijimisi «Ular yərlirigə öz isimlirini nam kılip koyuqini bilən, ularning xu yərliri dəwərdin-dəwərgiqə ularning yatidəqan jayi, yəni ularning kəbriliri bolidu, ħalas». □ 49:14 «Ətisi səħərdə duruslar ularning üstidin həküm yürgüzidu» — «ətisi səħər» bu yərdə, xübhısizki, kıyamət küni, yəni əlumdin tirilix küni kərsitidu. «Ular koylardək təhtisarağa yatquzulidu... Təhtisara bolsa ularning ħəywətlik makanidur!» — toluq ayətnin baxkə birnəqqə hil tərijimilər uqrixi mumkin.

¹⁸ Gərqə u ömür boyi özini bəhtlik qaoşlıoan bolsimu,
(Bərħək, kixilər ronak tapķiningda, əlwəttə seni ħaman mahtaydu)
¹⁹ Ahiri berip, u yənila ata-bowilirining yenioqa ketidu;
Ular mənggügə yoruklukni kərəlməydu.
²⁰ İnsan izzət-abruyda bolup, ləkin yorutulmisa,
Ĥalak bolidioqan ħaywanlaroqa ohxax bolidu, halas.

50

50-küy •••• Samawiy Sotqi sükütini buzup sözləydu: — •••• «ħəķikiyi ibadət» degən nemət?

¹ Asaf yazoqan küy: —

Qadir Huda, yəni Pərwərdigar eoiz eqip,
Künqıxıxtin künpetıxkıqə yər yüzidikilərgə murajıət kıldı. □ ■

² Güzəllikning jəwhiri boloqan Zion teoqidin,
Huda julalidi.

³ Hudayimiz kelidu, U ħərgizmu süküt iqidə turmaydu;
Uning aldida yəwətküqi ot kelidu;
Uning ətrapida zor boran-qapķun kəynaydu. □

⁴ Öz ħəlkini sorak kılıx üçün,
U yukiridin asmanlarni,
Yərnimu guwahlikka qakiridu: —

⁵ «Məning məmin bəndilirimni,
Yəni Mən bilən kurbanlik arkilik əhdə tüzgüqilərnı ħuzurumoqa qakirip
yioqinglar!»

⁶ Asmanlar uning ħəkkaniylikini elan kilidu,
Qünki Huda Əzi sorak kılouquqidur!
Selah.

⁷ «Anqlanqlar, i ħəlkim, Mən söz kıluy;
I İsrail, Mən sanga ħəķikətnı eytip koyayki,
Mənki Huda, sening Hudayingdurmən.

⁸ Ĥazir əyibliginim sening kurbanlikliring səwəbidin,
Yaki ħəmixə aldimda sunulidioqan kəydürmə kurbanlikliring səwəbidin
əməs; □

⁹ Mən sening eoilingdin ħeqbir eküzni,
Qotanliringdin ħeqbir tekini almaķqi əməsmən.

□ **50:1 «Asaf yazoqan küy»** — «Asaf» Dawut padixahning dəwridə muķəddəs ibadəthanida Hudani mədhıyələx ħizmitidə nəoqmıqılərnıng bexi idi. U bəlkim muķəddəs ibadəthanidiki «Hudani mədhıyələx mədrisi»ning asasqisi boluxı mumkin. Zəburdiki «Asaf yazoqan küy» deyilgən küylərnıng bəzilərnini Asaf əzi yazoqan, bəzilərnini, xübhısiszki, baxķilar uning ħərmitigə uning nami bilən yazoqan. ■ **50:1** 1Tes. 4:14-17 □ **50:3 «... Uning ətrapida zor boran-qapķun kəynaydu»** — bəzi alimlar bu jümlidiki «Uning» «Hudaning» əməs, bəlkı «otning» kərsitidu, dəp qaraydu. □ **50:8 «Ĥazir əyibliginim sening kurbanlikliring səwəbidin... əməs»** — muxu yərdə «kurbanlik» ıbraniy tilida «zəbah». Bu ħil kurbanlik Hudaqa alaħidə rəħmət eytix məqsitidə, Huda bilən əhdə kılouqanda yaki Hudaqa məhsus kəşəm iqķanda kılınidioqan kurbanlik. Uningdin kurbanlik sunoquqi wə kaħin yeyixkə bolatti. «... **kəydürmə kurbanlikliring səwəbidin əməs»** — «kəydürmə kurbanlik» ıbraniy tilida «olax». Bu ħil kurbanlik Hudaqa boluqan sapıbadətnı bildürüx yolida, kurbanlikning ħəmmisi kəydürülətti; demək, nə kurbanlik kılouqi kaħin, nə kurbanlik sunoquqi adəm uning kiqıķkinə bir parqə gəxinimu yeməytti («Law.» 1-babni kəruŋ).

10 Qünki ormanliklardiki barlik haywanatlar Manga mənşuptur,
Mingliqan taqdik mal-waranlarmu Meningkidur;

11 Taqlardiki pütün uqar-qanatları bilimən,
Daladiki barlik janiwarlar Meningkidur.

12 Karnim aqsimu sanga eytməymən;
Qünki aləm wə uningə toloqan həmmə nərsilər Meningkidur. ■

13 Əjəba, Mən öküzning gəxini yəmdimən?
Tekining kəni i qəmdimən?

14 Qurbanlik süpitidə Hudaşa təxəkkürləni eyt;
Həmmidin Aliy Boluquqə kiləqan wədənggə wapa kil. ■

15 Bexingə kün qüxkəndə Manga murajət kil;
Mən seni qutuldurimən,

Sən bolsang Meni uluqluqaysən».

16 Ləkin rəzillərgə Huda xundaq dəydu: —
«Mening əmiririmni bayan kilixkə nemə həkqing bar?
Əhdəmni tiləqə aləjudək sən kim iding?

17 Sən Mening təlimirimdin yirgəding,
Səzlimni rət kilding əməsmu?» □

18 Oqrini kərsəng, sən uningdin zoq alding,
Zinahorlar bilən xerik boldung;

19 Aqzinqdin yaman gəp qüxməydu;
Tiling yaloqanqilikni tokuydu.

20 Əz kərindixingning yaman gəpini kilip olturisən,
Anangning oqluqə təhmət kilisən.

21 Sən bu ixlarni kiləqaningda, Mən bu qikarmidim;
Dərwəkə, sən Meni özünggə ohxax dəp oyliding;

Ləkin Mən seni əyibləp,
Bu ixlarni kəz aldingda əyni boyiqə sanga kərsitimən.

22 — I, Təngrini untuqanlar, buni kəngül qoyup anglanglar!
Bolmisa, siləni parə-parə kilwetimən;

Həqkim siləni qutkuzalmaydu.

23 Birək qurbanlik süpitidə rəhmət eytkənlarning hərəkəyisi Manga
xərəp kəltüridu;

Xundaq kilip, uningə Əz nijatlikimni kərsitiximgə yol təyyarluqan
bolidu. □

51

51-küy ••••• Eqrir gunah üçün kəqürüm tiləx duasi

1 Nəoqmiquqləning bexiqə tapxuruluq okulsun dəp, Dawut yazəqan küy.
Bu küy Natan pəyoşəmbər uning yeniqə kelip, uni Bat-Xəba bilən boləqan
zinahorluqı toqruluq əyibligəndin keyin yeziləqan: —

Əzgərməs muhəbbiting bilən, i Huda, manga mehir-xəpkət
kərsətkəysən!

■ 50:12 Mis. 19:5; Kan. 10:14; Ayup 41:3; Zəb. 24:1; 1Kor. 10:26,28 ■ 50:14 Kan. 23:22; Ayup 22:27; Zəb. 76:11; Top. 5:3, 4, 5 □ 50:17 «... Səzlimni rət kilding əməsmu?» — ibraniy tilida: «Səzlimni arkanəqə taxliwəting əməsmu?». □ 50:23 «... Xundaq kilip, uningə Əz nijatlikimni kərsitiximgə yol təyyarluqan bolidu» — ibraniy tilida: «Xundaq kilip, uningə Hudaning nijatlikini kərsitiximgə yol təyyarluqan bolidu». Bizningqə səzliguqi Məsihdur (22-ayətnimu kəring).

Rəhımdillikliringning köplüki bilən asiylıqlirimni eqürüwatkəysən! □ ■

² Meni kəbihlikimdin yiltizimoiqə yuwatkəysən,
Gunahımdin meni taziliqaysən.

³ Qünki mən asiylıqlirimni tonup ikrar kıldim;
Gunahım həmixə köz aldımda turidu.

⁴ Sening aldingda, pəkət Sening aldingdila gunah ötküzüp,
Nəziringdə rəzil bolıqan ixni sadir kıldim;

Xu wəjidin, Sən *meni ayıbləp* səzlisəng, adillikıng ispatlinidu;
Meni sorak kıloqiningda, Özüngning pakliki ispatlinidu.

⁵ Mana, mən tuqulöjnimdila, yamanlikta idim,
Anamning karnida pəyda bolöjnimdila mən gunahıta boldum.

⁶ Bərəkət, Sən adəmlərnıng qin kəlbidin səmimiylık tələp kılisən;
Iqımdiki yoxurun jaylirimda Sən munga danalıknı bildürisən.

⁷ Meni *gunahlırimdin* zofa bilən taziliqaysən,

Həm mən pak bolımən;

Meni pakpakız yuqaysən, mən kərdinmu ak bolımən. □ ■

⁸ Manga xad-huram awazlarnı anglatkəysən;
Xuning bilən Sən əzgən ustihanlirim yənə xadlinidu.

⁹ Gunahlırimdin qirayingni yoxurup,
Yamanliklirimni eqürüwatkəysən.

¹⁰ Məndə pak kəlb yaratkəysən, i Huda;
Wujumdiki sadik rohimni yengiliqaysən.

¹¹ Meni huzurungdin qikiriwətmigəysən;
Meningdin Mukəddəs Rohıngni kayturuwalmioqaysən.

¹² Ah, nijatlikıngdiki xadlikni munga yengibaxtin hes kılduroqaysən;
Itaətmən roh arkılik meni yeligəysən. □

¹³ Buning bilən mən itaətsizlərgə yolliringni ögitəy,
Wə gunahkarlar yeningoqa kaytidu.

¹⁴ Kan təküs gunahıdin meni kutulduroqaysən,
I Huda, munga nijatlik bərgüqi Huda,
Xuning bilən tilim həkəkaniylikıngni yangritip küyləydu.

¹⁵ I Rəbbim, ləwlirimni aqkəysən,
Aqızim mədhiyiliringni bayan kılidu.

¹⁶ Qünki Sən kurbanlikni hux kərməysən;
Bolmisa sunar idim;

Kəydürmə kurbanliklərdinmu hursənlik tapmaysən.

¹⁷ Huda kəbul kılidioqan kurbanliklər sunuk bir rohtur;
Sunuk wə ezilgən kəlbni Sən kəmsitməysən, i Huda;

¹⁸ Xapaiting bilən Zionoqa məhrıbanlikni kərsətkəysən;
Yerusalemning sepillirini yengibaxtin bina kıloqaysən!

¹⁹ U qaoqda Sən həkəkaniyliktin bolıqan kurbanliklərdin, kəydürmə
kurbanliklərdin,
Pütünləy kəydürülgən kəydürmə kurbanliklərdin hursənlik tapısən;

□ 51:1 «Bu küy Natan pəyoqəmbər uning yenioqa kelip, uni Bat-Xeba bilən bolıqan zinahorlukı toqruluk ayıbligəndin keyin yezilöqan» — bu ixlar Təwrat, «2Sam.» 11-12-babta hatiriləngən. ■ 51:1 2Sam. 11:4; 12:1 □ 51:7 «Meni gunahlırimdin zofa bilən taziliqaysən» — «zofa» (yəni lepəkgül) toqruluk; bəzi «gunahni yuquqi kurbanlik (gunah kurbanliki)»larda kurbanlikning kəniyi yaki uning bilən munasiwətlik pakızlaş süyini gunahkar adəmnıng tenigə sepix üqün zofa ixlitilətti. ■ 51:7 Law. 14:4, 6; Qel. 19:6,18 □ 51:12

«Itaətmən Roh arkılik meni yeligəysən» — «Itaətmən roh» Hudaning Mukəddəs Rohi uning rohıda itaətmənlikni hasil kılidu, xuning bilən uning rohı «itaətmən bir roh» bolıdu.

U qaoqda adəmlər kurbangahingəya buqa-əküzlərni təkdım kılıxıdu.

52

52-küy •••• Hudaning həkūmi wə xəpki

¹ Nəoqmıqılərning bexioja tapxurulup okulsun dəp, Dawut yazoqan «Maskıl»; Edomluk Doəg Saul padixahning yenioja berip: «Dawut Ahimələkning öyigə kirdi» dəp ayoqakqilik kıləandın keyin yeziloqan: — I noqi batur,

Nemə üqün rəzillikingdin mahtinisən?

Təngrining əzgərməs muhəbbiti mənggüktur. □ ■

² Ötkür ustira kəbi,

Tiling zəhər qaçmaqçı,

U yaloqanqilik toquwatıdu.

³ Sən yaxxilikning ornida yamanlıqni,

Həq sözləxning ornida yaloqanqilikni yaxxi kərisən;

⁴ Həman adəmni nabut kılıdioqan sözlərni yaxxi kərisən, i aldamçı til!□

⁵ Bərək, Təngri ohxaxla seni mənggügə yokitıdu;

U seni tutuwalıdu, yəni öz qediringdin tartıp qıkidı;

Tiriklərnin zeminidin seni yiltizingdin qomurup taxlaydu.

Selah.

⁶ Həkkaniylar buni kərüp qorquxıdu,

Wə uni məshirə kılıp külüp: —

⁷ «Karanglar, Hudani öz yələncisi kilmioqan adəm,

Pəkət öz baylıqlirining köplükigə tayanəqan adəm;

U aq kəzlüki bilən küqləndi» — dəydu.

⁸ Mən bolsam Hudaning öyidə əskən baraxsan zəytun dərəhtəkmən,

Mən Hudaning əzgərməs muhəbbitigə mənggügə tayinimən. □

⁹ Mən Sanga əbədil'əbəd təxəkkür eytimən;

Qünki Sən bu ixlarni kıldingsən;

Məmin bəndiliring aldida namingəya təlmürüp kütimən;

Muxundak kılıx əladur.□

□ 52:1 «Edomluk Doəg Saul padixahning yenioja berip: «Dawut Ahimələkning öyigə kirdi» dəp ayoqakqilik kıləandın keyin yeziloqan» — xu qaoqda Saul padixah Dawut pəyoqəmbərni öltürməqçı idi. Dawut pəyoqəmbər qəqip, Abimələk deqən bir kaşın (yəni Hudaning ibadəthanisidiki hizmətqisi)ning öyi aldioja kelip yardəm soridi. Abimələk yardəm bərdi. Keyin Saul padixah Abimələk wə uning ailisidikilərni pütünləy degüdək qiriwətti (Təwrat «1Sam.» 21-22-bab). «...Nemə üqün rəzillikingdin mahtinisən? Təngrining əzgərməs muhəbbiti mənggüktur» — baxqa hil təjimiłiri: — (1) «... Nemixka kün boyi mahtinisən, Təngri aldida yirginqlik boldungsən»; (2) «... Nemixka məmin bəndilərgə yətküzgən ziyəndin mahtinisən? Kün boyi tiling həlakətəni oylaydu». ■ 52:1 1Sam. 22:9-23 □ 52:4 «Həman adəmni nabut kılıdioqan sözlər» — ıbraniy tilida «Həman adəmni yutuwetidioqan sözlər». □ 52:8 «Mən bolsam Hudaning öyidə əskən baraxsan zəytun dərəhtəkmən» — «zəytun dərihi» əng uzun emürlük dərəhlərdin biri. □ 52:9 «Məmin bəndiliring aldida namingəya təlmürüp kütimən; muxundak kılıx əladur» — baxqa birhil təjimiłisi «Məmin bəndilərdin aldida namingni təlmürüp kütimən; qünki naming əwzəldur».

53

53-küy •••• Karangoşu dunya

1 Nəoşmiqilərnin bexioşa tapxurulup okulsun dəp, Mahalat ahangida Dawut yazoşan «Maskil»:

Əhmək kixi kənglidə: «Həqbir Huda yok» — dəydu.

Ular qiriklixip,

Nəprətlik kəbih ixlarni kilixti;

Ularıniq ididə meħribanlik kילוquçi yoktur. □ ■

2 Huda ərxətə turup, insan balilirini kəzitip:

«Bu insanlarning arisida, insapni qūxinidioşan birərsi barmidu?

Hudani izdəydişoşanlar barmidu? ■

3 Həmmə adəm yoldin çikti,

Həmmə adəm qiriklixip kətti,

Məħribanlik kילוquçi yoktur, hətta birimu.

4 Nanni yegəndək Mening həlkimni yutuwaləşan,

Kəbihlik kילוquçilarning bilimi yokmidu?» — dəydu.

Ular Pərwərdigarəşə həqbir iltija kilməydu.

5 Korkkudək həq ix bolmisimu,

Mana ularni şayət zor korkunç basti;

Qūnki Huda seni korxawəşə aloşanlarning ustihanlirini parqilap qe-qiwətti;

Sən ularni hijillikqə koydung;

Qūnki Huda ularni nəziridin sakit kildi.

6 Ah, İsrailning nijatliki Ziondin çikiş kəlgən bolsa idi!

Huda Əz həlkini asaritidin çikişip, azadlikqə erixtürgən qəşəda,

Yakup xadlinidu,

İsrail huxal bolidu!

54

54-küy •••• Satkūnlukqə uqrioşanda kילוşan dua

1 Nəoşmiqilərnin bexioşa tapxurulup, tarlik sazlar bilən okulsun dəp,

Dawut yazoşan «Maskil» (Zif xəħiridikilər Saul padixahning yenioşa berip:

«Dawut bizning muxu yurtimizəşə məkūwaləşan, sili bilməmdilə?» dəp ayəşakçilik kילוşandin keyin yeziloşan):

I Huda, Əz naming bilən meni kütqūşəşəşən;

Zor kūdriting bilən dəwayimni şorioşəşən. □ ■

2 I Huda, duayimni anglişəşən;

Aşzimdiki səzlərgə kulak saləşəşən.

3 Qūnki yat adəmlər mənqə hūjum kilişqə ornidin turdi;

Zomigərlər mening jenimni owlmaqta;

Ular Hudani nəzirigə həq ilməydu.

Seləħ. □

□ 53:1 «Mahalat ahangida Dawut yazoşan «Maskil» — «mahalat»ning mənisi bizgə naməlum. ■ 53:1 Zəb. 10:4; 14:1; Rim. 3:12 ■ 53:2 Rim. 3:11 □ 54:1 «Zif xəħiridikilər

Saul padixahning yenioşa berip: «Dawut bizning muxu yurtimizəşə məkūwaləşan, sili bilməmdilə?» dəp ayəşakçilik kילוşandin keyin yeziloşan» — bu wəşələr «1Sam.»

23:14-29-ayətlərdə bayan kilinidu. ■ 54:1 1Sam. 23:19-28; 26:1 □ 54:3 «Yat adəmlər ...

ornidin turdi» — yaki «Təkəbbur adəmlər ... ornidin turdi».

⁴ Kara, Huda manga yardım kılouçudur;

Rəb jenimni yələydiöjanlar arisididur.

Selah.

⁵ U düxmənlirimning yamanlığını özige kayturidu;

I Huda, Öz həkikiting bilən ularni üzüp taxlıoıaysən.

⁶ Mən Sanga halis kurbanlıklar sunimən;

Namingni mədhıyələymən, i Pərwərdigar;

Xundaq kılıx əladur. □

⁷ Qünki U meni barlık bala-qazalardin kutkuzdi;

Düxmənlirimning məoqlubiyitini öz kəzum bilən kərdüm.

55

55-küy •••• Satkunluqqa uqriöanning dərd-ələmlirini təküx duasi

¹ Nəoımiqılərnıng bexioıa tapxurulup, tarlık sazlar bilən oıulsun dəp, Dawut yazoıan «Maskıl»: —

I Huda, duayimni anglıoıaysən;

Tilikimdın özüngni kaçurmıoıaysən,

² Manga kulak selip, jawab bərgəysən;

Mən dad-pəryad iqidə kezıp,

Ah-zar qekıp yürımən;

³ Səwəbi düxmənning təhditliri, rəzillərning zulumliri;

Ular bexımoıa awarıqılıklərni təkıdu;

Ular oıəzəplınıp manga adawət sakılaydu.

⁴ Iqımdə yürıkim toloıınıp kətti;

Ölüm wəhxətliri wujudumni kaplıdi.

⁵ Korkunq wə titrək bexımoıa qüxti,

Dəhxət meni gəmküwalıdi.

⁶ Mən: — «Kəptərdək kanıtım bolsıqu kaxkı,

Uıup bərip aramgaı tapar idım» — dedım.

⁷ — «Yıraq jaylaroıa qeqıp,

Qəl-bayawanlarda makanlıxar idım;

Selah.

⁸ Boran-qapkunlardın,

Kara kuyundın qeqıp, panahgaıoıa aldırar idım!».

⁹ Ularıni yutuwətkəysən, i Rəb;

Tillirini bəlüwətkəysən;

Qünki xəhər iqidə zorawanlıq həm jedəlhorluqıni kərdüm.

¹⁰ Ular keqə-kündüz sepillər üstıdə oıadıyıp yürməkte;

Xəhər iqını kabahət wə xumluq kaplıdi.

¹¹ Haram arzu-həwəslər unıng iqidə turıdu,

Sahtılıq wə hıylə-mıkirlik, koqılardın kətməydu.

¹² Əgər düxmən meni məshırə kılöjan bolsa, unıngoıa səwr kılattım;

Bırak meni kəmsıtıp, özını mahtıöjan adəm manga əqmənlərdın əməs ıdı;

Əgər xundaq bolöjan bolsa, unıngdın özümni kaçurattım;

□ **54:6 «Mən Sanga halis kurbanlıklar sunimən»** — «halis kurbanlıklar»: Musa pəyoıəmbər tüzgən nızam boyıqə, «halis kurbanlıq» Hudanın kərsətkən məlum iltıpatı yaki xəpkıti üqün rəhmətlərni bıldıridöjan bırıh kurbanlıq.

¹³ Lekin buni kıləjan sən ikənlikingni — Mening buradirim, sirdixim, əziz dostum bolup qıxixingni oyliaptimən!

¹⁴ Halayıkça ketilip, Hudaning öyigə ikkimiz billə mangojaniduk, Əzara xerin paranglarda boləjaniduk; □

¹⁵ Muxundak *satkunlarni* elüm tuyuksiz qəqitiwətsun!

Ular təhtisaraəja tirik güxkəy!

Qünki ularning makanlırida, ularning arisida rəzillik turmaqta.

¹⁶ Lekin mən bolsam, Hudaəja nida kılimən; Pərwərdigar meni kutquzidu.

¹⁷ Ətigini, ahximi wə qüxtə, Dərdimni təküp pəryad kətürimən;

U jəzmən sadayiməja kulak salidu.

¹⁸ U manga qarxi kılinojan jəngdin meni aman kılidu; Gərqə kəp adəmlər meni qorxawəja alojan bolsimu.

¹⁹ Təngri — əzəldin təhttə olturup kəlgüqi!

U naləmni anglap ularni bir tərəp kılidu;

(Selah)

Qünki ularda heq əzgirixlər bolmidi;

Ular Hudadin heq qorqmaydu.

²⁰ *Həliki buradirim* əzi bilən dost boləjanlarəja muxt kətürdi; Əz əhdisini buzup taxlıdi.

²¹ Aəzi serik maydinmu yumxak,

Birək kəngli jəngdur uning;

Uning sözliri yaədinmu silik,

Əməliyəttə suəturup alojan kiliqlardur.

²² Yükingni Pərwərdigarəja taxlap koy,

U seni yələydu;

U həkkanıylarni hərgiz təwrətməydu. □

²³ Birək, sən Huda axu rəzillərni həlakət həngioja qüxürisən;

Qanhorlar wə hiyigərlər ömrining yeriminimu kərməydu;

Birək mən bolsam, sanga tayinimən.

56

56-küy •••• *Ziyankəxlikə uqriojuqining duasi*

¹ Nəəmiqilərnin bəxiəja tapxurulup, «Hilwəttiki dub dərəhliridiki pahtək» degən ahangda okulsun dəp, Dawut yazəjan «Mihtam» küy (Filistiyələr Gat xəhiridə uni əsirgə alojanda yezilojan): —

I Huda, manga xəpkət kərsətkəysən,

Qünki insanlarning nəpsi yoəjinap meni koəlimaqta;

Kün boyi ular mən bilən jəng kılıp meni basmaqta; ■

² Meni kəzligən rəkiblimning nəpsi yoəjinap kün boyi meni koəlimaqta;

Manga həywə kılıp jəng kıləjuqilar intayin kəptur!

³ Mən qorqқан күnümdə,

□ 55:14 «Halayıkça ketilip, Hudaning öyigə ikkimiz billə mangojaniduk, əzara xerin paranglarda boləjaniduk» — Dawut əzigə uxtumtut hainlik kıləjan kixi bilən boləjan ilgiriki dostluk munasiwitini esigə kəltüridu. □ 55:22 «Yükingni Pərwərdigarəja taxlap koy» — «yüking» ibranıy tilida «amanət kılinojining» yaki «sanga tapxurulojan». ■ 56:1 1Sam.

21:12,13,14

Mən Sanga tayinimən.

⁴ Mən söz-kalamini uluq dəp mədhiyələydiqan Hudaqa,
Hudaqıla tayinimən;

Mən qorkmaymən;

Nahayiti bir ət igisi meni nemə qilalisun?

⁵ Ular kün boyi səzlimni burmilaydu,
Ularınq barlıq oyi manga ziyankəxlik kilixtur;

⁶ Ular top bolup adəmni kəstlixip, yoxurunidu;
Peyimgə qüxüp, jenimni elixni kütidu.

⁷ *Gunah* bilən gunahni yepip qaçsa bolamdu?
Qəzipping bilən əllərni yərgə urqaysən, i Huda!

⁸ Mening sərsanlikirimni özüng sanap kəlgən;
Kəzdin akqan yaxlirimni tulumungqa toplap sakliqaysən;
Bular dəptiringdə pütüklük əməsmü?

⁹ Xuning bilən mən Sanga nida qilqan kündə,
Düxmənlirim qekinidu;

Mən xuni bildimki — Huda mən tərəptidur!

¹⁰ Hudani — Uning söz-kalamini uluqlaymən!

Pərwədigarni — Uning söz-kalamini uluqlaymən!

¹¹ Hudanila tayanqim kildim —

Mən qorkmaymən, nahayiti xu bir insan meni nemə qilalisun?■

¹² Sanga qilqan wədilirimgə wapa qilimən, i Huda;

Sanga təxəkkür qurbanliklerini sunimən.

¹³ Qünki Sən jenimni ölümədin kutuldurqansən;

Sən putlirimni putlixixtin saklimamsən?

Xuning bilən mən Hudaning huzurida, tiriklər turidoqan yoruklukta mangimən.

57

57-küy •••• Eoqir künlərdiki etiqad

¹ Nəomiqilərninq bexiqə tapxuruluq, «Həlak qilmioqaysən» degən ahangda oqulsun dəp, Dawut yazoqan «Mihtam» küyi, (u Saul padixahtin keqip, əngkürdə yoxurunuwaloqan qaoqda yeziloqan): —

I Huda, manga xəpəkət kərsətkəysən,

Manga xəpəkət kərsətkəysən,

Qünki jenim Seni panahim kildi.

Muxu balayi'apət ötüp kətküqə, qanatlıning sayisidə panah tapimən. □ ■

² Hudaqa, yəni Həmmidin Aliy Boluquqoq,

Əzüm üqün həmmini orunlaydiqan Təngrigə nida qilimən;

³ U ərxтин yardım əwətip meni kutkuzidu;

Manga qarap nəpsi yoqinap, meni qoqlawatqanlarını U rəswa qilidu;

Selah;

Huda Əz mehır-xəpkiti wə həqikətini əwətidu!

⁴ Jenim xirlar arisida kəldi;

Mən nəpisi yalkun kəbi bolqanlar arisida yatimən!

Adəm baliliri —

■ 56:11 Zəb. 118:6 □ 57:1 «Dawut yazoqan «Mihtam» küyi» — «Mihtam» 16-küyüdi izahatni kəring. «U Saul padixahtin keqip, əngkürdə yoxurunuwaloqan qaoqda yeziloqan» — bu wəqələr «1Sam.» 24-babta bayan qilinidu. ■ 57:1 1Sam. 22:1; 24:4

Ularınq qıxliri nəyzə-oqlardur,
Ularınq tili — ötkür kiliqtur!

⁵ I Huda, ərxlərdin yukiri uluqlanotaysən,
Xan-xəriping yər yüzini qapliotay! ■

⁶ Ular kədəmlirimgə tor kurdı;

Jenim egilip kətti;
Ular məning yolomqa orək koloqanidi,
Ləkin əzliri iqiğə qüxüp kətti. ■

⁷ İradəm qing, i Huda, iradəm qing;

Mən mədhıyə nahxilarni eytip,
Bərħək Seni küyləymən! ■

⁸ Oyoqan, i rohim!

I nəoqmə-sazlirim, oyoqan!

Mən səhər kuyaxinimu oyoqitimən! □

⁹ Mən həlk-millətlər arisida seni uluqlaymən, i Rəb;

Əllər arisida Seni küyləymən! ■

¹⁰ Qünki əzgərməs muhəbbiting ərxlərgə yətküdək uluqdur;

Həkiqiting bulutlaroqa taqaxti. ■

¹¹ I Huda, ərxlərdin yukiri uluqlanotaysən,

Xan-xəriping yər yüzini qapliotay!

58

58-küy •••• Zalim həkümranlarni Huda jazalioqay!

¹ Nəoqmıqlərninq bexioqa tapxurulup, «Həlak kilmioqaysən» degən ahangda oqulsun dəp, Dawut yazoqan «Mihtam» küyi: —

I kudrət igiliri, silər həkiqətən adalətni səzləwatamsilər?

I insan bəliliri, adil həküm qikiramsilər? □

² Yak, silər kənglünqlərdə yamanlıq təyyarlaysilər;

Yər yüzidə öz qolunqlar bilən kilidioqan zorawanlıqni əlqəwatisilər.

³ Rəzillər anisininq korsikidila ezip ketidu;

Ular tuqulupla yoldin adixip, yaloqan səzləydu.

⁴ Ularınq zəhiri yilanning zəhiridur;

Ular öz kulikini pütük kiləqan gas kobra yilandək, ■

⁵ Məyli yilanqılar xunqə qıraylıq sehirlisimu,

U nəy awaziqə kət'iy kulak salmaydu. □

⁶ I Huda, ularınq aqozidiki qıxlirini sunduruwətkəysən!

Muxu yax xirlarınq tongkay qıxlirini qekiwətkəysən, i Pərwərdigar!

⁷ Ular ekip kətkən sulardək etüp kətkəy;

Ular oqlarni qənləp atqanda,

■ 57:5 Zəb. 108:5 ■ 57:6 Zəb. 7:15-16; 9:16 ■ 57:7 Zəb. 108:1-5 □ 57:8 «Oyoqan, i rohim!»

— bu ayəttiki «rohim» ibraniy tilidiki «xan-xəripim» degən sözning tərjimsi. «Nəoqmə-sazlirim!» ibraniy tilida «lira (rawabdək bir saz) wə qıltar»ni bildüridu. ■ 57:9 Zəb. 18:49; 22:22; 108:3

■ 57:10 Zəb. 36:5-6; 108:4 □ 58:1 «Silər həkiqətən adalətni səzləwatamsilər?» — baxqa birhıl tərjimisi: «Adalət zuwansız bolup qaldimu? Nemixqa səzliməysilər?». Buningoqa ohxap ketidioqan baxqa birməqə tərjimilər bar. Bəlkim sürgün boləqan Dawutning kəzdə tutqini (əslı ezini hərmətəydiqan) ordidiki əməldarlarınq uning dawasini Saul padixah aldidə səzlimigini.

■ 58:4 Zəb. 140:3 □ 58:5 «Məyli yilanqılar xunqə qıraylıq sehirlisimu» — «yilanqi»: qelip yilanlarni oynitidioqan kixi.

Okłiri uqsiz bolup kətkəy!

⁸ Kʉlulə yol mangoʁanda izi yokilip kətkəndək,

Ular yokəp kətsun;

Ayalning qʉxʉp kətkən ʁamilisidək,

Ular kʉn kərmisun!

⁹ Kəzan yantəklərninq issikini səzɡʉqə,

(Məyli ular yumran peti, yaki ot tutaxkən bolsun)

U ularni tozutiwetidu. □

¹⁰ Həkkəniy adəm *Hudaning* intikəmini kərgəndə huxal bolidu;

Əz izlirini rəzillərninq kənida yuyidu.

¹¹ Xunga adəmlər: «Dərwəkə, həkkəniylar ʉqʉn in'am bardur;

Dərwəkə yər yʉzidə həkʉm yʉrgʉzɡʉqi bir Huda bardur» — dəydu.

59

59-kʉy

¹ Nəʉmiqilərninq bexioʁa tapxurulup, «Halak kʉlmiʉaysən» degən aʁangda oqulsun dəp, Dawut yazoʁan «Mihtam» kʉyi; (bu *kʉy* Saul padixah Dawutning ʉyini kəzləxkə paylakqilarni əwətip, uni ʉltʉrʉwətməkqi boləʁan qəʉda yeziləʁan): —

I Hudayim, dʉxmənlimrimning qənggilidin kutkuzoʁaysən;

Məngə kərxı turoʁanlardin meni egizdə aman saklıʉaysən. □ ■

² Məni yamanlık kʉloʉuqilar qənggilidin kutkuzuwəloʁaysən,

Kənhor adəmlərdin meni kutkuzoʁaysən.

³ Qʉnki mana, ular jenimni elix ʉqʉn payliməkta,

Zorəwanlar mənə kərxı top boluxup kəstləxməkta;

Bu *kʉloʉini* mənə boləʁan birər asiylık ʉqʉn əməs,

Yaki gunahim ʉqʉn əməs, i Pərwərdigar;

⁴ Mənə heq səwənlik bolmisimu, ular yʉgʉrʉp mənə kərxı səp salidu;

Məning yardimimɡə kelixkə oyoʁan,

Halimni nəziringgə aloʁaysən.

⁵ I Pərwərdigar, samawiy kəʁunlarning Sərdari boləʁan Huda, Israilning Hudasi,

Barlık əl-yurtlarni sotlap-jazalaxkə ʉrnungdin turoʁaysən;

Kəstləxni niyət kʉloʉuqilarning heqkaysisioʁa rəhim kʉlmiʉaysən.

Selah.

⁶ Ular keqisi kaytip kelip, ʉqʉlʉir ittək ʉaz-ʉuz kʉlip,

Xəhərnı aylinip laʉaylap yʉrməkta. □

⁷ Kəra, ularning əʉzidin ekiwatkən xəlgəylirini!

Ləwliridin kʉliqlar qikip turidu;

□ 58:9 «Kəzan yantəklərninq issikini səzɡʉqə, (məyli ular yumran peti, yaki ot tutaxkən bolsun) u ularni tozutiwetidu» — toluq ayətninq birnəqqə hil tərjimiliri bar; ularning ʁəmmisining omumiy mənisi bu tərjimigə ohxap ketidu. □ 59:1 «Bu kʉy Saul padixah Dawutning ʉyini kəzləxkə paylakqilarni əwətip, uni ʉltʉrʉwətməkqi boləʁan qəʉda yeziləʁan» — Bu wəkə «1Sam.» 19-babta bayan kʉlinidu. ■ 59:1 1Sam. 19:12 □ 59:6

«Ular (kəstləxni niyət kʉloʉuqilar) keqisi kaytip kelip, ʉqʉlʉir ittək ʉaz-ʉuz kʉlip, xəhərnı aylinip laʉaylap yʉrməkta» — kona Kənaan (Pələstin) xəhərliridə ow izdigən itlar bəlkim kʉndʉzdə kixilərninq jay-hoylilirioʁa kirixkə petinalmaytti, pəkət adəmlər uhliʉanda kiridu. Dawut halayik səygən adəm boləʁaqkə, uni ʉltʉrʉwətməkqi boləʁan kixilər bəlkim kʉndʉzdə kəl selixkə petinalmaytti, pəkət keqidə uning ʉyigə besip kiridu.

Ular: «Kim angliyalaydu?» — dəydu.■

⁸ Ləkin Sən Pərwərdigar ularni məshirə kilisən;
Barlıq əllərnə mazak kilisən!■

⁹ I mening küqüm Boləuqı!
Mən Sanga təlmürüp karap yürimən;
Qünki Huda mening yukiri panahgahımdur.

¹⁰ Manga əzgərməs muhəbbitini kərsətküqi Huda mening aldimda mangıdu;

Huda manga düxmənlərnəng məşlubiyitini kərsitidu.

¹¹ Birak, *i Huda*, bularni kətl kılmay turəy;
Bolmisa mening həlkim Seni untuydu.

Əz küqüng bilən ularni sərsən kıləyəsən,
Ularnəng bəxini eçirlaxturəyəsən;
I Rəb, biznəng kəlkənimiz!

¹² Ularnəng aəzınəng buzuklukı tüpəylidin,
Ləwlirininəng səzliri tüpəylidin,
Ulardın çikəwatkan karəaxlar həm aldamçılıqlar tüpəylidin,
Ular əz təkəbburlukı iqidə tuzakka çüxkəy!

¹³ Əzəzəpəng bilən bu ixlarəja hatimə bərgəysən,
Hatimə bərgəysən!

Xuning bilən ular yok bolıdu;

Xuning bilən yər yüzningə çət-çətlirogıqə Hudaning həkikətən Yakupka həkəmdarlıq kılıdioanlıkı ayan boləy!
Seləh.□

¹⁴ Dərwəkə, ular həzirogıqə keçisi kaytıp kelip, oqaljir ittək oqaz-oquz kılıp,
Xəhərnə aylinip laəyaylap yürıdu.

¹⁵ İtlərdək ular ozuk izdəp hər yərdə katraydu;
Kərnə toymioquqə hıwlap yürməktə;

¹⁶ Ləkin mən bolsam kudritingni küyləymən,
Bərhək, səhərlərdə əzgərməs muhəbbitingni nahxa kılıp yangritimən;

Qünki Sən mən üqün yukiri korəjan,
Eçir künlirimdə panahgah bolup kəlgənsən.

¹⁷ I mening küqüm Boləuqı, Sanga küylərnə eytimən;
Qünki Huda mening yukiri korəjinimdur,
Manga əzgərməs muhəbbət kərsətküqi Hudaımdur.

60

60-küy •••• Məşlubiyəttin keyinki dua

¹ Nəoimçilərnəng bəxiəja tapxurulup, «Guwahlik nilupəri» degən ahəngdə okulsun dəp, Dawut yazəjan «Mihtam» küyi: —
(Dawut Aram-Naharaim wə Aram-Zohəhdiki Suriyəliklər bilən jəng kıləanda, *uning sərdari boləjan* Yoab jəngdə kayta berip, «Xor wadisi»da Edomdikilərdin on ikki ming əskərnə kılıqlıəjan qəşdə yeziləjan)

I Huda, Sən bizni çətkə kəktəng;
Bizni parə-parə kılıwəttəng,

■ 59:7 Zəb. 10:11; 55:21; 57:4; 94:7 ■ 59:8 Zəb. 2:4 □ 59:13 «Xuning bilən yər yüzningə çət-çətlirogıqə Hudaning həkikətən Yakupka həkəmdarlıq kılıdioanlıkı ayan boləy!» — bəxka birhil təjmisisi: «Xuning bilən ularəja Hudaning həkikətən Yakupka həm yərnəng çət-çətlirogıqə həkəmdarlıq kılıdioanlıkı ayan boləy!».

Sən bizdin rənjjiding;

Əmdi bizni yeningə qayturoyin! □ ■

² Sən zeminni təwritip yeriwətkəniding;

Əmdi uning bəsüklirini saqaytkaysən;

Qünki u dəldəngxip kətti!

³ Sən Öz həlkinggə külpət-harlıqlarni kərgüzdüng;

Sən bizgə aləzadəlikning xarabini iqqüzdüng.

⁴ Sən Özüngdin əyminidioanlarə tuq tikləp bərgənsən;

U həkikətni ayan kilişkə kətürüldü.

(Selah). □

⁵ Öz səyğənliring nijatlık tepixi üqün,

Ong qolung bilən kutquzoqaysən,

Duayimni ijabət kioqaysən. ■

⁶ Huda Öz pak-muqəddəslidikə xundək degən: —

«Mən təntənə kilişən,

Mən Xəkəm diyarini bəlüp bərimən,

Sukkot wadisini *təksim kilişkə* əlqəymən. □

⁷ Gilead Manga mənəsupur,

Mənassəhmü Manga mənəsupur;

Əfrain bolsa bəximdiki dubuloqamdur,

Yəhuda Mening əmr-pərman qıkarəuqidur; □

⁸ Moab Mening yuyunux jawurumdur;

Edomə qorukumni taxlaymən;

Filistiyə, Mening səwəbimdin təntənə kilinglar! □

⁹ Kim Meni bu mustəhkəm xəhərgə baxlap kirəlisun? Kim Meni Edomə əlip baralisun?

¹⁰ İ Huda, Sən bizni rasttinla qətkə kəktingmu?

Koxunlirimiz bilən billə jənggə qıkmamsən?

¹¹ Bizni zulumlardin kutuluxkə yardəmləxkəysən,

Qünki insanning yardimi bikardur!

¹² Huda arkilik biz qoqum baturluk kərsitimiz;

Bizgə zulum kioquqlarni qəyliyüqi dəl U Əzidur!

□ **60:1** «Dawut Aram-Naharaim wə Aram-Zobahdiki Suriyəliklər bilən jəng kioqanda, uning sərdari boləqan Yoab jənggə kayta berip, «Xor wadisində Edomdikilərdin on ikki ming əskərnə kiliqliqə qəqda yeziləqan» — bu wəqə Təwrat, «2Sam.» 8-babta bayan kilinidu. ■ **60:1** 2Sam. 8:3, 13; 1Tar. 18:3, 12; Zəb. 44:9-10; 74:1; 108:11; 144:10

□ **60:4** «Sən Özüngdin əyminidioanlarə tuq tikləp bərgənsən; u həkikətni ayan kilişkə kətürüldü» — toluq ayatning birnəqqə hil tərjimiliri bar. Ayəttiki ibraniy tilini qəxinxiz təs. ■ **60:5** Zəb. 108:6-13 □ **60:6** «Huda Öz pak-muqəddəslidikə xundək degən...» — yəki «Huda Öz muqəddəs jayda xundək degən...»

«Mən Xəkəm diyarini bəlüp bərimən, Sukkot wadisini (təksim kilişkə) əlqəymən» — Hudaning muxu səzliri bəlkim Yəxua pəyojəmbər arkilik, Qanaan (Pələstin) zeminini Israillərə bəlüp-bəlüp təksim kioqanliqini kərsitidu. □ **60:7** «Əfrain bolsa bəximdiki dubuloqamdur» — ibraniy tilida «Əfrain bolsa bəximdiki qoqəduqidur». «Yəhuda Mening əmr-pərman qıkarəuqidur» — baxkə birhil tərjimisi «Yəhuda Mening xahənə hasamdur». □ **60:8** «Moab Mening yuyunux jawurum» — bəlkim Moabning Huda wə Uning həlki üqün məynət hizmət kiliديوanliqini bildüridu.

«Edomə qorukumni taxlaymən» — ayaq kiyimni məlum yər üstigə taxlax axu yərgə igə boləqanliqni bildürüxi mumkin; yəki bolmisa, Edomning öz igisining ayaqlirini əlip yioqituridioan küldək ikənlikini kərsitiximu mumkin. «Filistiyə, Mening səwəbimdin təntənə kilinglar!» — Dawut pədxahning dəwridə Filistiyə Dawutkə, xundəklə Hudaning Əzigə boysunup, bəhtlik həyatkə igə boləqan («2Sam.» 1:8ni, xundəklə «Yar.» 12:1-3nimy kərug).

61

61-küy •••• «Məndin yukiri Qoram Tax»

1 Nəoymiqlərnin bexioğa tapxurulup, tarliq sazlar bilən oqulsun dəp Dawut yazoğan küy: —

I Huda, pəryadimni angliqaysən;
Duayimoğa kulak saloqaysən!

2 Yərning qət-qətliridə turup,
Yürükim zəiplixip kətkəndə,

Mən Sanga murajət qilimən: —

Sən meni özümdin yukiri Qoram Taxka yetəkləysən! □

3 Qünki Sən manga panahgah,
Düxminim aldida müstəhkəm munar bolup kəlgənsən.

4 Mən qədiringni mənnggülik turaloqum qilimən;
Qanatlıring sayisidə panah tapimən.

Selah,

5 Qünki Sən, i Huda, kəsəmlirimni angilding;
Özüngdin əyminidioanlaroğa təwə mirasni mangimu bərdingsən. □

6 Padixahning künlirigə kün qoxup uzartisən;
Uning yilliri dəwrədin-dəwrgiqə bolidu. □

7 U Hudaning aldida mənnggü həküm süridu;

Uni aman saklaxka muhəbbət wə həkikətni bekitip təminligəysən;

8 Xuning bilən aldingda iqkən kəsəmlirimgə hər küni əməl qilimən;
Mən namingni mənnggü küyləymən!

62

62-küy •••• Hudani təlmürüp kütüx

1 Nəoymiqlərnin bexi Yədutunoğa tapxuruloğan, Dawut yazoğan küy: —

Jenim Hudaqıla qarap süküttə kütidu;
Mening nijatlikim uningdindir. □

2 Pəqət Ula mening qoram texim wə mening nijatlikim,

Mening yukiri qorojinimdur;

Mən unqilik təwrinip kətməymən. □

3 Silər qaqanoqığə xu ajiz bir insanoğa hujum qilisilər?

Həmminglar qingəyiyip qaloğan tamni,

□ **61:2 «Mən özümdindin yukiri Qoram Tax»** — Hudani kərsitidu, əlwəttə. «Məndin yukiri» degən ibarə bəlkim Dawutning gərqə padixah bolsimu, «Özümnü nəhayiti üstün, qabilətlik adəm hesabliməymən, hərdəim Hudadin yol sorixim kerək» degəndək, həmmimizni kiçik peillik boluxka, ündəydu. □ **61:5 «Özüngdin əyminidioanlaroğa təwə miras...»** — ibraniy tilida «Namingdin əyminidioanlaroğa təwə miras...». □ **61:6 «Padixahning künlirigə kün qoxup uzartisən; uning yilliri dəwrədin-dəwrgiqə bolidu»** — Dawut əzi Israiloğa padixah bolup kirik yil həküm sürəgn. Xühhisizki, u bu yərdə öz əvladi bolidioğan Qutkuzoquqi-Məsih toqruluk bexarət beridu. □ **62:1 «Nəoymiqlərnin bexi Yədutunoğa tapxuruloğan, Dawut yazoğan küy»** — «Yədutun»: Dawut pəyoqəmbər «mədhijə hori»ning yetəkqisi dəp bekitkən, Yədutun isimlik bir kixini kərsitidu («1Tar.» 16:41ni kərug). Yənə birhil tərjimisi: «Nəoymiqlərnin bexioğa tapxurulup, «Yədutun» (mədhijiləx degən mənədi) ahangida oqulsun dəp Dawut yazoğan küy: —.....». □ **62:2 «Mən unqilik təwrinip kətməymən»** — yaki baxka birhil tərjimisi «Zor eqirqiliktimu təwrənməymən».

İroqanglap qalqan qaxani oqulatqandək, uni oqulatmaqçisilər?

⁴ Uni xəhrət-həywitidin qüxürüwetixtin baxqa, ularning heq məslihəti yoktur;

Yaloqanqiliklardin hursən ular;

Aoqzida bəht tiligini bilən,

Ular iqidə lənət oquydu.

Selah.

⁵ I jenim, Hudaqla qarap süküttə kütkin;

Qünki mening ümidim Uningdındur.

⁶ Pəqət U mening qoram texim həm mening nijatlığim,

Mening yukiri qoroqinimdur;

Mən təwrinip kətməymən.

⁷ Nijatlığim həm xan-xəhritim Hudaqla baqlıqtur;

Mening küqüm bolqan qoram tax, mening panahqahim Hudadındur.

⁸ I halayıq, Uningqla hərdaim tayinıqlar!

Uning aldidə iq-baqlringlarni təküıqlar;

Huda bizning panahqahimizdur!

Selah.

⁹ Addiy bəndilər pəqət bir tinıq,

Esilzadilərmu bir aldım söz halas;

Taraziqla selinsa ularning kılqə salmıqı yok,

Bir tinıqtinmu yeniktur.

¹⁰ Zomıqərlikkə tayanmanglar;

Bulangqılıqtin ham hiyal kılmanqlar,

Baylıqlar awusimu, bularqla kəıqlunglarni qoymanqlar;

¹¹ Huda bir qetım eytkanki,

Mundak deginini ikki qetım anglıdimki: —

«Küq-kudrət Hudaqla mənsuptur».

¹² Həm i Rəb, Sanga əzqərməs muhəbbətmu mənsuptur;

Qünki Sən hər bir kixıqə öz əmilıqə yarıxa qayturısən.■

63

63-küy •••• Hudaqla intizar bolux

¹ Dawut yazqlan küy (u Yəhudadiki qəl-bayawanda bolqan qaqda yezilqlan): —

I Huda, Sən mening ilahımdursən,

Təxnalıq bilən Seni izdidim!

Mən qurqlaq, qangqak, susız zemında turup,

Jenim Sanga intizar, ətlirim təlmürüp intilarki —■

² Mukəddəs jayııqda Sanga kəz tikip qarıqinımdək,

Mən yənə zor kudriting wə uluqlukııngni kərsəm!

³ Əzqərməs muhəbbiting hayattinmu əzızdur;

Ləwlırim Seni mədhıyıləydu;

⁴ Xu səwəbtin tirik bolsamla, Sanga təxəkkür-mədhıyə oquymən,

Sening namııqda qollırimni kətürımən.

■ 62:12 Ayup 34:11; Pənd. 24:12; Yər. 32:19; Əz. 7:27; 33:20; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 2Kor. 5:10; Əf. 6:8; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17; Wəh. 22:12 ■ 63:1 1Sam. 22:5; 23:14,15

5 Jenim nazunemətlərdin həm maylik gəxlərdin qanaətləngəndək qanaətləndi;

Aəzim eqilip hux ləwlimir Sanga mədhıyləni yangritidu;□

6 Ornumda yetip Seni əsliginimdə,
Tün keqilərdə Seni seəşinip oylinimən.

7 Qünki Sən manga yardəmdə bolup kəlgənsən;
Səning qaniting sayısidə xad-huramlikta nahxılarnı yangritimən.

8 Mening jenim Sanga qing qaplixip mangidu,
Səning ong qolung meni yəliməktə.

9 Bırak jenimni yökıtixka izdəwatkanlar yər təktilirigə qüxüp ketidu.

10 Ularning qeni kiliq tiqida təkülidu,
Ular qılberilərgə yəm bolidu.

11 Ləkin padıxah Hudadin xadlinidu;
Uning nami bilən kəsəm kıləqanlarning həmmisi rəhlinip xadlinidu;
Qünki yaləqan səzligüqilərnin zuwani tuwaqlinidu.

64

64-küy •••• Amanlik tiləx duasi

1 Nəəmiqilərnin bexiəta tərpxurulup oqulsun dəp, Dawut yazəqan küy:

I Huda, ahlirimni kətürgəndə, meni angliəqaysən!
Həyatimni düxmənninğ wəhxilikidin kuədiəqaysən!

2 Kəra niyətlərninğ yoxurun suyikəstliridin,
Yamanlik əyliqüqi kəşə-qəşəunlardan aman kıləqaysən.

3-4 Ular tillirini kiliqtək ötkür bilidi;
Mukəmməl adəmnı yoxurun jaydin etix üqün,
Ular oqini bətligəndək zəhərlik səzini təyyarlıdi.

Ular kılqə əymənməy tuyuksiz oq qikiridu.
5 Ular bətniyəttə bir-birini riəbətəndürüp,
Yoxurun tuzak kuxurnı məslihətlixip,
«Bizni kim kərələytti?» — deyixməktə.

6 Ular kəbihlikkə intilip: —
«Biz izdinip, ətraplik bir tədbir tepip qıktuk!» — dəydu;
Insanning iq-baəri wə kəlbi dərwəkə qongqur wə *bilip bolmas* bir nərsidur!

7 Ləkin Huda ularəə oq atidu;
Ular tuyuksiz zəhimlinidu.

8 Ular öz tili bilən putlixidu;
Ularnı kərgənlərninğ həmmisi əzini neri tartidu.□

9 Həmmə adəmnı kərkunq basidu;
Ular Hudaning ixlirini bayan kilidu,
Bərhək, ular uning kıləqanlirini oylinip sawaq alidu.

10 Həkqaniylar Pərwədigarda huxal bolup,
Uningəə tayinidu;
Kəngli durus adəmlər rəhlinip xadlinidu.

□ 63:5 «Jenim nazunemətlərdin həm maylik gəxlərdin qanaətləngəndək qanaətləndi» — Yəhudiylar üqün maylik gəx intayin esil tamaq həsablınidu. □ 64:8 «Ularnı kərgənlərninğ həmmisi əzini neri tartidu» — baxka birhil təjimi «ularnı kərgənlərninğ həmmisi bəxini silkiydu».

65

65-küy •••• Mədhiyə wə təxəkkür

1 Nəşmişliklərin bəxşə tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazoqan küy-nahxa: —

Zionda, mədhiyə süküt içidə Seni kütidu, i Huda;
Sanga kıləqan wədə əməlgə axurulidu. □

2 I, dua Angliuqi, Sening aldingəqə barlıq ət igiliri kelidu.

3 Gunahlıq ixlar, asiyliklerimiz,
Kəlkün baskandək məndin oqalıp kelidu;
Lekin Sən ularni yepip kəqürüm kilisən; □

4 Sən tallap Əzünggə yekinlaxturoqan kixi nemidegən bəhtlik!

U həyiliringda makanlixidu;
Bizlər Sening makaningning, yəni mukəddəs ibadəthanangning
bərikitidin kənaət tapimiz;

5 Sən həkəkaniylikni namayan kildioqan karamət wə dəhxət ixlar bilən
bizgə jawab,

I niyatlikimiz boləqan Huda,
Pütkül yər-dengizlarning qət-qətliridikilərgiqə tayanqi Boləquqi!

6 Beling küdrət bilən baqlanəqan bolup,
Küqüng bilən taqlarni bərpa kıləqansən;

7 Dengizlarning ərəkəxləgən xawqunlirini,
Dolkunlarning xawqunlirini,
Həmdə əlləning qukanlirini tinjitquqisən!

8 Jahəning qət-qətliridə turuwatqanlar karamətliringdin kərkidu;
Sən künqikixtikilərnə, künpətxitikilərnə xadlandurisən;

9 Yər yüzining *şemini* yəp yoxlap kelip, uni suqirisən,
Uni tolimu munbətəxtürisən.

Hudaning dərya-erikliri suqə toləqandur;
Xundaq kilip sularni təyyarlap,
Kixilərnə axlıq bilən təminləysən.

10 Teriloq etizlarning qənəklirini suqə kəndurisən,
Kirlirini taraxləysən,

Tupraqni mөл yeqinlar bilən yumxitisən;
Uningda üngənlərnə bərikətləysən.

11 Sən nemətliringni yilning həsulioqə taj kilip kəxup berisən;
Kədəmliringdin bayaxatlıq həryanoqə tamidu;

12 Daladiki yaylaqlarşimu tamidu;
Təq-dawanlar xat-horamlikni əzlrigə bəlwaş kilidu;

13 Kəkləmlər kəy padiliri bilən kiyingən,
Jiləjilar maysilarəqə kəplnidu;

Ular huxallıq bilən təntənə kilidu,
Bərək, ular nahxilarni yangritixidu!

□ 65:1 «Zionda, mədhiyə süküt içidə Seni kütidu, i Huda» — baxqa birhil təjmisini «Zionda, Sening aldingda, süküt bolidu, mədhiyimu bolidu». □ 65:3 «Lekin sən ularni (yəni gunahlıq ixlar, asiyliklerimizni) yepip kəqürüm kilisən» — ibraniy tilida «ularni yepip kafarət kilisən». «Kafarət» degən ix toşruluk «Mis.» 29:33 wə izahəti, xundaqla «Təbirlər»nimu kəring.

66

66-küy •••• *Ibadətkə türtkə bolidioğan guwahlik*

1 Nəohmiqilərnin bexioğa tapxurulub, tarlik sazlar bilən oqulsun dəp, küy-nahxa: —

Pütkül jahən, huxallik bilən Hudağa təntənə kilinglar!

2 Uning namining uluqlukini nahxa kilip jakarlanglar, Uning mədhüyilirini xəxəplik kilinglar!

3 Hudağa: «Sening kiləanliring nəxədəx qorqunqluktur! Qudriting zor boləq,

Düxmənliring aldingda zəiplixip təslim bolidu;

4 Bərlük yər yüzidikilər Sanga səjdə kilip, Seni küyləp, nahxa eytixidu;

Ular namingni küyləp nahxa kilip eytidu» — dənglar! Selah!

5 Kelinglar, Hudaning kiləanlirini kəringlar; İnsan baliliri aldida kiləan karamətliri qorqunqluktur.

6 U dengizni quruklukğa aylandurdi;

Əjdadlirimiz dəryadinmu piyadə ətti;

Biz u yərdə uningdin hursən bolduq. ■

7 U kudriti bilən mənggü həküm süridu;

Uning kəzliri əllərnə kəzitip turidu;

Asiylik kiləuqular məqrurlanmisun!

Selah! ■

8 I kəwmlar, Hudayimizəgə təxəkkür-mədhüyə eytinglar;

Uningəgə boləğan mədhüyə-həmdusanalarni yangritinglar!

9 U jenimizni həyatlik iqigə tikkən, Putlirimizni teyilduruxlarəgə yol qəymaydu.

10 Qünki Sən, i Huda, bizni siniding;

Kümüxnə otta tawliəandək bizni tawlidin.

11 Sən bizni torəgə qüxürdüng;

Belimizgə eqir yükni yüklidin.

12 Həklərnə bəximizəgə mindürdüng;

Biz ot wə kəlkünnə besip əttuq;

Sən ahir bizni kəngriqilikkə qikərdin.

13 Mən kəydürmə qurbanliklərnə elip əyünggə kirəy;

Sanga kiləan kəsəmlirimgə əməl kilimən;

14 Bərhək, bəximəgə kün qüxkəndə ləwlim qikəroğan,

Eqizim eytkən wədilirimni əməlgə axurimən.

15 Mən Sanga bordək mallarnə kəydürmə qurbanlik kilip sunimən,

Qoqkarlarning yəəini hux puritip kəydürimən;

Əküz wə əqkilərnə əkilip sunimən.

Selah!

16 Hudadin əyimingüqi həmminglar, kelinglar, kulak selinglar!

Uning mən üqün kiləan karamətlirini bayan kilimən;

17 Aəzim eqip uningəgə pəryad kətürdüm,

Uning uluqlukini jakarlıəğan mədhüyilər tilimda boldi.

18 Kənglümdə gunahni kəzləp yürəgən bolsam,

Rəb *duayimni* angliməğan bolatti.

19 Birək Huda anglidi;

U duayiməyə kulaq saldı.

²⁰ Hudaəyə təxəkkür-mədhiyə yaqdurulsun!

U mening duayimni yandurmidi,

Həm məndin özgərməs muhəbbitini elip kətmidi!

67

67-küy •••• Dunya üqün niyatlıq bardur!

¹ Nəəmiqilərnin bexioə tapxurulup, tarlıq sazlar bilən qelinsun, dəp yeziləən küy-nahxa: —

Huda bizgə mehir-xəpəkət kərsitip, bizni bərikətləp,

Öz jamalining nurini üstimizgə qaçqay!

Selah! ■

² Xundak kıləanda yolung pütkül jahanda,

Kutuldurux-nijatlıqın barlıq əllər arisida ayan bolidu.

³ Barlıq qowmlar Seni mədhiyiligəy, i Huda;

Barlıq qowmlar Seni mədhiyiligəy!

⁴ Jimi qowmlar huxallıq bilən təntənə kılıp küyliğəy,

Qünki Sən həlk-millətlərgə adillik bilən həküm qıqırısən,

Yər yüzidiki taipilərnə, Sən yetəkləysən;

Selah.

⁵ Barlıq qowmlar Seni mədhiyiligəy, i Huda;

Barlıq qowmlar Seni mədhiyiligəy!

⁶ Wə yər-zemin kəklirini ündüridu;

Huda, bizning Hudaşimiz, bizni bərikətləydu;

⁷ Huda bizni bərikətləydu;

Xuning bilən yər yüzdikilər qət-yakılarəqiqə uningdin əyminixidu!

68

68-küy •••• Oşəlibə munajiti

¹ Nəəmiqilərnin bexioə tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazəən küy-nahxa: —

Huda ornidin turdi, düxmənlirini tiripirən kiliwetidu!

Uningəyə əqmənlər Uning aldidin bədər qaçidu! ■

² Is-tütək uquruloşandək, ularni uqurup yokitisən,

Mom otta eritilgəndək,

Rəzillər Hudaning aldidə həlak bolidu.

³ Birək həkkaniylar huxallinidu,

Ular Huda aldidə rohlinip,

Təntənə kılıp xadlinidu.

⁴ Hudaəyə küylər eytinglar,

Uning namini nahxa kılıp yangritinglar;

Qəl-bayawanlarəyə Mingüqigə bir yolni kətürüp yasanglar;

Uning nami «Yah»dur;

Uning aldida xadlininglar.□

⁵ Yetimlaroqa ata boluquci,
Tul hotunlarning dawasini sorioquci,
Öz mukəddəs makanida turoqan Hudadır.

⁶ Huda şeriblarni öy-oqaklik kilidu;
U məhboslarni awatlikka çikiridu;
Lekin asiylarni qəojirak yərdə qalduridu.

⁷ I Huda, Öz həlkingning aldida mangojiningda,
Qəl-bayawandin etüp səpər kilöjiningda,
— (Selah) —

⁸ Hudaning huzuri aldida,
Yəni Israilning Hudasing huzuri aldida,
Yər-jahān təwrinip,
Asmanlarmu yeşin yaşurdurdi;
Awu Sinay teşimu təwrinip kətti.■

⁹ Sən, i Huda, Öz mirasing *boləjan zemin-həlk* üstigə hasiyətlik bir yamoqur
yaşurdurduq;
Ular həlsizlanəqanda ularni küqləndürdüq.

¹⁰ Sening baqqan padang u yərgə makanlaxti;
Məhribanlikinq bilən məminlər üqün təyyarlik kilding, i Huda!□

¹¹ Rəb əmr kildi;

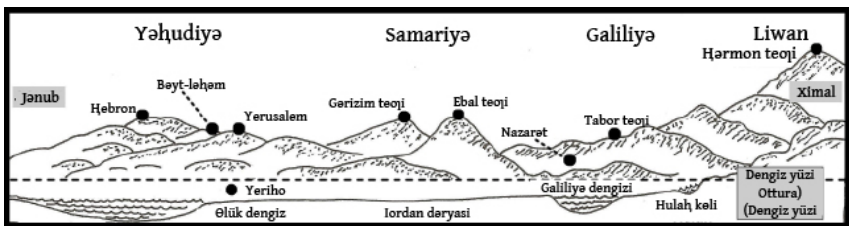
Uni jakarlioquci kız-ayallar nemidegən zor bir qoxundur!

¹² «Padixahlər həm qoxunliri bədər qəixiti, bədər qəixiti!» — *deyixti*;
Yəydə olturoqan kız-ayallar bolsa oljilarni bəlixivalidu;

¹³ Silər qoy baqqanda padilar arisida yatqan bolsanglarmu,
Zemininglar əmdi qanatlırioqa kümüş səpkən,
Pəyliri parkirak altun bilən bezəlgən pahtəktək bolidu;□

¹⁴ Həmmigə Qadir Huda padixahlarni zeminda tiripirən qiliwətkəndə,
Yər Zalmon teşidiki qardək akirip kətti.

¹⁵ Baxan teşi qüdrətlik bir taş,
Baxan teşi egiz qoqqiliri kəp bir taşdur;□

İsrailiyəning taş-jilqiliri

□ **68:4 «Qəl-bayawanlaroqa Mingüqi»** — yaki «Bulutlaroqa Mingüqi...». Qaysi mənsi toşra bolsun Hudaning özini kərsitidu. 7-ayətni kəruq. ■ **68:8** Mis. 19 □ **68:10 «Sening baqqan padang»** — İsrail həlkini kərsitidu, əlwəttə. □ **68:13 «Silər qoy baqqanda padilar arisida yatqan bolsanglarmu, zemininglar əmdi qanatlırioqa kümüş səpkən, pəyliri parkirak altun bilən bezəlgən pahtəktək bolidu»** — bu ayətni ibraniy tilida qūxinix təs, hərhil tərjimiliri bar. Mənsi bəlkim, İsrail həlki əslidə kəmbəşəl əşwaldə yaxioqan bolsimu (qoy baqquqi bolup), Huda Pələstin zeminingin həmmə yerigə kəp oljini (altun-kümüş qatarliklar) qəqip, ularni beyitti (14-ayətni kəruq). □ **68:15 «Baxan teşi qüdrətlik bir taş, Baxan teşi egiz qoqqiliri kəp bir taşdur»** — baxqə tərjimiliri: «Hudaning teşi Baxan teşidəktur — kəp qoqqilik bir taşdək, Baxan teşidəktur» yaki «Baxan teşi Hudaning teşidur, Baxan teşi egiz qoqqiliri kəp bir taşdur».

16 Əy egiz qoqqilik taqlar,
Nemə üqün Huda Öz makani kilişni halioqan taqla həsət bilən
karaysilər?

Dərwəkə, Pərwərdigar xu taqla mənggü turidu! □ ■

17 Hudaning jəng hərwiliri tūmən-tūmən,
Milyon-milyondur;

Rəb ular arisida turidu;

Sinay teqədiki məkəddəs jayda turidu. □ ■

18 Sən yukiriqə kətürüldung,

Insanlarni tutqun kilişqılarni Əzüng əsir kiliş elip kəttinq;

Yah Huda ularning arisida turuxi üqün,

Həttə asiylik kilişqanlar *arisida turuxi* üqünmu,

Sən insan arisida turup iltipatlarni qəbul kilding. □ ■

19 Rəb mədhıylənsun;

Qünki U hər küni yüklirimizni kətürməktə;

Yəni nişatlikimiz boləqan Təngri!

Selah. □

20 Bizning Təngrimiz birdinbir nişatkar Təngridur;

Rəbgə, yəni Pərwərdigarqıla, ölümgə baqlıq ixlar təwədur. □

21 Bərhək, Huda Öz düxmənlirining bəxini yaridu,

Əz gunahlırida dawamlıq ketiwəridiqanlarning qaqlıq kallisini U qaqıdu.

□

22 Rəb mundaq dedi: «*Əz həlkimni* Baxan diyaridinmu,

Dengizlarning qongkur jayliridinmu qayturup kelimən; □ ■

23 Xundaq kiliş *sən həlkimning* puti qanqə,

Yəni düxmənlirining qenişə milinidu,

İtliriningning tili buningdinmu nesiwisini *yalaydu*».

24 Ular Sening mangoqanliriningni kərđi, i Huda;

□ 68:16 «*Huda Öz makani kilişni halioqan (tallioqan) taql*» — Yerusalemdiki Zion teqi.

■ 68:16 Zəb. 87:1, 2; 132:13 □ 68:17 «*Rəb... Sinay teqədiki məkəddəs jayda turidu*» — buning mənisı bəlkim: «Huda Sinay teqədə kandaq kilişqan bolsa, U Yerusalemdiki (Zion teqədiki) məkəddəs ibadəthanisida turup xundaq kilişni dawamlaxturidu — demək, sürlük, xan-xəroplik hələttə bolup, pəyqəmbərlər arqılıq kalam-wəhiylirini ayan kilişni dawamlaxturidu» degəndək.

■ 68:17 Qan. 33:2 □ 68:18 «*Sən yukirişə kətürüldung, insanlarni tutqun kilişqılarni əzüng əsir kiliş elip kəttinq; Yah Huda ularning arisida turuxi üqün, həttə asiylik kilişqanlar arisida turuxi üqünmu, Sən insan arisida turup iltipatlarni qəbul kilding*» — bu muhim həm siriş ayatqə İnjilda, «Əf.» 4-babta təbir berilidu; Kutquzuqı-Məsiş insan arisida əzi insan bolup, insanlarni tutqun kilişqılalar (yəni gunah, ölüm wə jin-xəytanlardin ibarət) üstidin qəlibə kiliş, asmanlarqə kətürülüp, insanlarni kutquzux həm ularni (ixəngən insalarni) Hudaning wəngi bir «məkəddəs ibadəthana»si kiliş üqün ərxiki atisidin iltipatlarni qəbul kilidu. ■ 68:18 Əf. 4:8; Qəl. 17:21; Yə. 9:23; Əzra 8:20 □ 68:19 «*... U hər küni yüklirimizni kətürməktə*» — başqə birhıl tərjimisi «... U hər küni üstimizgə yaxşılıqlarni yükləydu». □ 68:20 «*Rəbgə, yəni Pərwərdigarqıla, ölümgə baqlıq ixlar təwədur*» — yaki başqə birhıl tərjimisi «Rəbdə, yəni Pərwərdigardıla, ölümədin qutulux yollirimu bar». □ 68:21

«*Əz gunahlırida dawamlıq ketiwəridiqanlarning qaqlıq kallisini U (Huda) qaqıdu*» — «qaqlıq kalla»: bəzi həlkələr: «Baxta qaq kəp bolsa, küq kəp bolidu» degən hurapiy kəzqaraxni qəbul kilişqan bolsa kerək. □ 68:22 «*Əz həlkimni Baxan diyaridinmu, dengizlarning qongkur jayliridinmu qayturup kelimən*» — «Əz həlkimni» ibranıy tilida «ularni» dəp elinqə. Biz «ularni» degən səzni «Əz həlkimni» dəp tərjimə kildük. Bəzi alimlar «ular»ni İsrailning düxmənliri dəp qaraydu (ular Huda xu düxmənlərnı İsrail ularđin kışas alsun dəp qayturəqan, dəp qaraydu). ■ 68:22 Mis. 14:29; Qəl. 21:33

Yəni mening İlahim, mening Padixahimning muqəddəs jayıoşa kirip mangojanlirini kərdi;□

²⁵ Aldingda munajatqılar, kəyningdə qaloquqılar mangdi, Otturisida dapqi kızlar bar idi:

²⁶ «Jamaətlərdə Huda Rəbgə təxəkkür-mədhiyə eytinglar, — İ Israil bulakliridin çikқанlar!» — deyixti.

²⁷ U yərdə ularning baxlamqisi boləjan kiçik Binyamin kəbilisi mangidu; Yəhuda əmiriliri, zor bir top adəmlər,

Zəbulunning əmiriliri, Naftalining əmirilirimu bar.

²⁸ Sening Hudaqing küqüingni buyrup bekitkən; Özüing biz üqün kıləjiningni mustəhkəmligəysən, i Huda!

²⁹ Yerusalemdiki muqəddəs ibadəthanang wəjəidin, Padixahlar Sanga atap hədiyələri elip kelidu;■

³⁰ Ah, həliki qomuxluktiki *yirtquq* janiwarni,

Küqlükləringni topini,

Taipilərdiki torpaqlarnimu əyibligəysən;

Andin ularning hərbi kümüx tənggiləri əkilip Sanga tiz püküxidu;

Uruxhumar həkləri tiripirən kiliwətkəysən! □

³¹ Mətiwə əqlilər Misirdin kelidu,

Efiopiya bolsa Hudaşə qarap kəllirini tezdin kəturidu.

³² I yər yüzidiki əl-yurtlar, Hudani nahxa bilən mədhiyilənglar;

Rəbni mədhiyiləp küyləri eytinglar!

(Selah)

³³ Asmanlarning üstigə,

Kədimdin bar boləjan asmanlarning üstigə Mingüqi toqruluk küy eytinglar!

Mana, U awazini anglitidu,

Uning awazi küqlüktur!

³⁴ Hudani küqlük dəp bilip jakarlanglar,

Uning həywisi Israil üstidə,

Uning küqi bulutlarda turidu;

³⁵ I Huda, muqəddəs jayliringdin sürlük kərünisən!

Israilning birdinbir Təngrisi!

Həlkə küq-küdrət bərgüqi bolsa, Udur!

Hudaşə təxəkkür-mədhiyə okulsun!

69

69-küy •••• Zor dərd-ələm wə azablərdin keyinki şəlibə

¹ Nəşmişləringni bəxişə tapxurulup, «Nilupərlər» degən ahangda okulsun dəp, Dawut yazəjan küy: —

Meni kütquzəşən, i Huda!

Sular jenimdin ötti;

² Turoqudək jay yok qongqur patqaklıqqa çəküp kəttim;

□ **68:24** «Ular Sening mangojanlirini kərdi, i Huda... Padixahimning muqəddəs jayıoşa kirip mangojanlirini kərdi» — bu ayəttiki «ular» Hudaning düxmənlirini kərsitixi bolsa kerək. Hudaning «muqəddəs jayıoşa kirip mangojanliri» degənni qüxinix üqün «Mis.» 40:16-38 wə «1Pad.» 8:1-11ni kəring. ■ **68:29** 1Pad. 10:10, 24, 25; 2Tar. 32:23; Zəb. 72:10; 76:11-12 □ **68:30** «komuxluktiki yirtquq janiwar» — bəlkim Misirni Nil dəryasidiki timsahqa ohxitidu.

Suning qoŋgqur yerigə qüxüp kəttim,
Kəlkün meni oşərk kildi.

³ Pəryadlırimdin həlimdin kəttim;
Gallirim kurup kətti;

Hudayimoşa təlmürüp, kəzumdin ketəy dəp qaldim;

⁴ Səwəbsiz mənə oş bəloşanlar qəqlirimdinmu kəptur;

Məni yəkatmaqçı bəloşanlar;

Kəra qəpləp mən bilən düxmənlixidioşanlar küqlüktur;

Xu qəşdə əzüm bulimioşan nərsini qəyturimən. □

⁵ İ Huda, məning nədanlıqım əzüŋggə ayan;

Məning kəbişliklərim Səndin yoxurun əməstur.

⁶ Məning səwəbimdin, İ Rəb, samawiy qəşunların Sərdari bəloşan Pərwərdigar,

Əzüŋggə ümid bəşləp kütkenlər yərgə kərap kəlmioşay;

İ İsrailning Hudasi, Əzüŋgni izdigüqilər məning səwəbimdin xərməndə bəlmioşay;

⁷ Qünki Seni dəp mən rəşwəqilikkə uqridim;

Xərməndilik yüzümgə qəpləndi.

⁸ Mən əz kərindaxlırimoşa yat,

Anamning bəllirioşa yəka yurtluş bəldum.

⁹ Qünki məni *mukəddəs* əyüŋggə bəloşan otluş muşəbbət quloşwəloşanidi;

Səngə həkərat kəloşanların həkəratlırimu məning üstümgə qüxti; □ ■

¹⁰ Mən yioşlidim, jənim roza tutti,

Bumu mənə əyib dəp kəraldi.

¹¹ Mən bəzni kiyimim kəlip kiysəm,

Xuning bilən ularning səz-qəşiqigə kəldim. □

¹² Xəhər qəwukida olturoşanların tənə gəpigə kəldim,

Məyhorların nəhsisining təmsi bəldum.

¹³ Biraş mən xəpkişingni kərsətkən wəkişingdə duayimni səngə nixanlidim, İ Pərwərdigar;

İ Huda, əzğərməs muşəbbətişingning zorluşidin,

Nijətlik ixənqidə mənə jəwəb bərgəysən; □

¹⁴ Məni pətkəqlişingdən kütquzuşwəloşaysən,

Məni qəktürmigəysən;

Mənə əqmən bəloşanların,

Suning qoŋgqur yeridin kütulduroşaysən;

¹⁵ Kəlkün sulirioşa məni oşərk kildurmioşaysən;

Dəngiz təglirigimu məni yutquzmioşaysən;

Təgi yəş hənşingni məni həp etip əşzini yumuşwəlixioşa yol koymioşaysən!

□ 69:4 «Səwəbsiz mənə oş bəloşanlar qəqlirimdinmu kəptur; məni yəkatmaqçı bəloşanlar, kəra qəpləp mən bilən düxmənlixidioşanlar küqlüktur; xu qəşdə əzüm bulimioşan nərsini qəyturimən» — toluş bəxəratıki bu şirlik səz Məşih krestkə mişlanəşan wəkişə əməlgə axuruldi. «Xu qəşdə» Məşih İblis insanlardin buliwaləşan əmanlıqni, insanların Huda bilən bəloşan inəqlişingni insanlarəşa nijətlik yolida qəyturup elip bərdi. Bu küydiki bəxəratlərnin həmmisi Məşih wə uning jəkkən əzəblirini wə əzəbliri arkişik kəzənəşən oşəlibisini kərsitdi. □ 69:9 «Məni mukəddəs əyüŋggə bəloşan otluş muşəbbət quloşwəloşanidi» — «Yuş.» 2:17ni kərişing. ■ 69:9 Yş. 2:17; Rim. 15:3 □ 69:11 «Mən bəzni kiyimim kəlip kiysəm..» — «bəz kiyim»ni kiyyiwəlix (həza tutkəndək) əzi yəki bəxəşlər üqün kətişik dua kəlişing birhil ipadisi. □ 69:13 «Nijətlik ixənqidə mənə jəwəb bərgəysən» — İbraniy tilida «Nijətliking ixənqidə mənə jəwəb bərgəysən».

- 16 Duayimni ijabət kıləaysən, i Pərwərdigar,
Qünki özgərməs muhəbbiting yahxidur;
Mol rəhımdillikıng bilən manga yüzləngəysən;
- 17 Jamilingni kılungdin yoxurmiəaysən;
Qünki beximəyə kün qüxti;
Tezdin manga jawab bərgəysən.
- 18 Jeniməyə yeqinlaxkəysən,
Uningəyə həmjəmət-kutkuzəyəyə boləaysən;
Düxmənlirim aldidə meni hərlükkə qıkarəaysən;
- 19 Özüng mening rəswalığta həm hərmətsizlikte kələqinimni,
Kəndək həkəretlənginimni bilisən;
Rəkilirimning həmmisi Özünggə ayandur.
- 20 Həkəreət kəlbimni parə kildi;
Mən kəyəyəyə qəmüp kəttim;
Azəynə həsdaxlikkə təlmürgən bolsammu, yök boldi;
Təsəlli bərgüqilərnimu izdidim, lekin birsinimu uqritalmidim.
- 21 Bərhək, ular ozukuməyə öt süyi,
Ussuzlukuməyə sirkini bərdi. ■
- 22 Ularning dastihini əzlırigə kıltaq,
Ularning həlawiti kəpkən boləyə. ■
- 23 Kəzliri torlıxip kərməydiəən bolup kətkəyə;
Bəl-putlirini titrəkkə saləaysən; ■
- 24 Kəhringni ularning üstigə qüxürgəysən,
Əzəpıngning otliri ularəyə tutaxkəyə;
- 25 Ularning makani harabə boləyə,
Qədirliri qəldəyəp kələyə; ■
- 26 Qünki ular Sən urəyəyəyə təhimu ziyankəxlik kılmaqta;
Sən zəhimləndürgənlərnıng azabıyəyə gəp bilən azab kəxmaqta.
- 27 Ularning gunahıyəyə gunah kəxkəysən,
Həkkanıylikıngning nesiwisigə ularni erixtürmigəysən.
- 28 Ular həyatlık dəptiridin əqürülgəyə;
Həkkanıylərnıng kətariyəyə pütülmigəyə.
- 29 Birək mən bolsam bir ezilgən dərdmən;
Nijatlıkıng, i Huda, meni yukiriyəyə kətürüp kutkuzəyəyə;
- 30 Mən mənəyat oqup Hudaning namini mədhıyiləymən;
Təxəkkürlər bilən uni uluəyələymən;
- 31 Bu bolsa Pərwərdigarni hursən kılax üqün,
Əküz təkdım kıləəndin əwzəldur;
Münggüz-tuyaklıri sak torpak bərgəndinmu artuktur.
- 32 Yəwax məminlər buni kərup huxal bolidu;
Hudani izdigənlər —
Kəlbınglar yengilinidu.
- 33 Qünki Pərwərdigar yöksullarning iltjasini anglaydu,
Əzigə təwə əsir kılınəanlarni u kəmsitməyədu;
- 34 Asman-zəmin Uni mədhıyilisun!
Dengiz-okyanlar həm ularda yürgüqı barlık janıwarlar Uni mədhıyiligəyə!
- 35 Qünki Huda Zionni kutkuzidu;
Yəhudaning xəhərlirini kayta bina kılidu;
Ular axu yərdə olturaklıxip, igilik tikləydu.

³⁶ Uning kullirining nəsilliri uningə miras bolidu,
Uning namini səyğənlər u yərlərdə makanlixidu.

70

70-küy •••• «Pərwərdigar, tez kəlgəysən!»

¹ Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup, «əslitix üqün» okulsun dəp, Dawut yazoğan küy: —

Pərwərdigar, meni kütquzuxka aldirioğaysən!
Pərwərdigar, tez kelip manga yardəm kıləğaysən! ■

² Məning jənimni izdəwatkanlar yərgə kəritilip rəswa kılinsun;
Məning ziyinimdin hursən boləqanlar kəynigə yandurulup xərməndə boləqay. ■

³ Meni: — «Wah! Wah!» dəp məshirə kıləqanlar öz xərməndilikidin kəynigə yanəqay!

⁴ Biraq Seni izdigüqılərnıng həmmisi Səndə xadlinip huxal boləqay!
Nijatlığınğı səyğənlər həmixə: «Huda uluqlansun» deyixkəy.

⁵ Biraq mən ezilğənmən, həm yoxsulmən;
Yeniməğa tezdin kəl, i Huda!
Sən məning yardəmqim, məning azad kıləquqim;
I Pərwərdigar, keqikməy kəlgəysən!

71

71-küy •••• Kərioğanda eytkan dua

¹ Səndin, Pərwərdigardin panah tapimən;
Meni hərgiz yərgə kəratmioğaysən. ■

² Öz həkkaniylikingda meni kütulduroğaysən;
Manga kulak saləğaysən,
Meni kütquzəğaysən!

³ Manga əzüm daim panahlinidioğan turaləu qoram tax boləğaysən;
Sən meni kütquzuxka buyruq qüxürgəysən;
Qünki Sən egiz texim, qorənimdursən.

⁴ Hudayim, meni rəzillərnıng kolidin,
Həkkaniyətsiz, rəhimsiz adəmdin azad kıləğaysən;

⁵ Qünki Sən məning ümidimdursən, i Rəb Pərwərdigar,
Yaxlıqımdin tartipla məning tayanqımdursən;

⁶ Baliyatqudiki wəktin baxlap mən Sanga tayinip kəldim,
Əzüm məni anamning kərnidin qıkarəquqisən;
Mədhiyəmning temisi bolsa hərdəim Sən toşruluktur. □

⁷ Mən nuroqunlarəğa oğayriy yaki karamət sanaldim;
Qünki Sən məning mustəhkəm panahəğəhimdursən. □

■ 70:1 Zəb. 40:13-17 ■ 70:2 Zəb. 35:4,26; 71:13 ■ 71:1 Zəb. 22:5; 25:2, 3; 31:1-3; Yəx. 49:23 □ 71:6 «Əzüm məni anamning kərnidin qıkarəquqisən» — baxka birhil tərijimisi: — «Anamning kərnidila meni asriding». □ 71:7 «Mən nuroqunlarəğa oğayriy yaki karamət sanaldim; qünki Sən məning mustəhkəm panahəğəhimdursən» — demək, Dawutning tarihi nuroqun adəmlərgə Hudanıng wədisidə turidioqanlıqını ispatlıoğan wə Hudaəğa tayinxka riqəbət boləqan.

- 8 Aəzizim kün boyi mədhıyiliring həm xan-xəripinggə tolidu;
 9 Əmdi kərişinimda meni taxlimioşaysən;
 Maşdurum kətkinidə, məndin waz kəqmigəysən.
 10 Qünki düxmənlirim manga qarxi səzlixidu;
 Jenimni elixka közləwatқанlar kəstlixip: —
 11 «Huda uningdin waz kəqti;
 Uni qoşlap tutuwelinglar,
 Qünki kutuldurudioşanlar yoқtur» — deyixidu.
 12 I Huda, məndin yiraqlaxmioşaysən;
 I Hodayim, manga yardəmgə tez kəlgəysən!
 13 Jenimoşa küxəndə boləşanlar xərməndə bolup yoқitilisun;
 Ziyinimoşa intilgənlər rəswalıq həm xərməndiqilik bilən qaplınsun; ■
 14 Biraқ mən bolsam, izqil ümidə bolimən,
 Seni tehimu mədhıyiləymən.
 15 Həққaniyliking, nijatliking aəzizimda kün boyi bayan kilinidu;
 Bular san-sanəksizdur, bilginimdin kəp artuқtur.
 16 Mən Rəb Pərwərdigarning büyük ixlirini jakarlioşan həlda kelimən;
 Sening həққaniylikingni yad etip jakarlaymən —
 Pəket Seningkinila! □
 17 I Huda, Sən yaxlıqımdin tartip manga əgıtıp kəlgənsən;
 Bügüngə kədər Sening kıləşan karamət ixliringni jakarlap keliwatimən.
 18 Əmdi hazır mən kəriş, aқ qaqlıq boləşinimda, i Huda,
 Mən bu dəwrgə küqlük bilikingni jakarlioşuqə,
 Kələr əwladning həmmisigə qudritingni ayan kıləşuqə,
Meni taxliwətmigəysən!
 19 I uluş karamət ixlarni kıləşan Huda,
 Həққaniyliking pələkkə taқaxtı;
 Sanga kimmu ohxax bolalisun!
 20 Sən manga kəp həm əşir külpətlərnı kərsətkənikənsən,
 Meni kaytidin yengiləysən, yər təgliridin kayturup elip qıqisən;
 21 Sən mening izzət-hərmitimni tehimu yukiri kılıp,
 Hər tərəptin manga təşəlli berisən.
 22 Mən Seni rawab qelip mədhıyiləymən,
 Sening həқkikitingni mədhıyiləymən, i Hodayim;
 Qiltar qelip Seni küyləymən, i Sən, İsrailning Muқəddisi! □
 23 Sanga küylər eytkimimda, ləwlim təntənə kılıdu,
 Əzişing hərlükkə qıkarəşan jenimmu xundəq rəşlinip eytidu;
 24 Tilim kün boyi həққaniyliking toşrisida səzləydu;
 Qünki manga yamanlıq kılmaqçı boləşanlar yərgə karitilip rəswa
 kılınidu.

72

*72-küy •••• Təhtkə olturidioşan padixahning oşli toşrululuқ dua-tiləwət
 həm bəxarət •••• 1-ayəttiki izahatni kərişing*

- **71:13** Zəb. 35:4, 26; 40:14-15; 70:2-3 □ **71:16** «**Mən Rəb Pərwərdigarning büyük ixlirini jakarlioşan həlda kelimən**» — baxқа birhil tərjimisi: «Mən Rəb Pərwərdigarning zor qudriti bilən aloşə mangimən». □ **71:22** «**Mən Seni rawab qelip mədhıyiləymən**» — «rawab» muxu yərdə rawabқа intayin ohxap ketidioşan bir hil saz.

1 Sulayman üçün: —

I Huda, padixahğa həkümliringni tapxuroşaysən;

Padixahning oşliqə Əz həkkaniylikingni bərgəysən. □

2 Xundak boləanda u Əz həlking üçün həkkaniylik bilən,
Sanga təwə ezilgən məminlər üçün adillik bilən həküm qikiridu;

3 Taoşlar həlkkə tinq-amanlik elip kelidu,
Edirliklərmu həkkaniylik bilən xundak kilidu.

4 Padixah həlk arisidiki ezilgənlərgə adil həkümlərnə qikiridu;
U namratlarning balilirini kütquzidu,
Zalimlərnə bitqit kilidu.

5 Xundak boləanda kün wə ay yok bolup kətmisila,
Əwladtin-əwladka həlk Səndin əyminidu. □ ■

6 U bolsa goya yengidin orşan otlakka yaoşkan yamoşurdək,
Yər suşiridioşan həl-yeşinlərdək quxidu. ■

7 Uning künliridə həkkaniylar ronak tapidu;
Ay yok boləuqə tinq-amanlik texip turidu.

8 U dengizdin-dengizləroşiqə,
Əfrat dəryasidin yər yüzining qətlirigiqə həküm süridu. □

9 Qəl-bayawanda yaxawatkanlar uning aldida bax qoyidu;
Uning düxmənlirə topilərnə yalaydu.

10 Tarxixning wə arallarning padixahlirə uningə hədiyələr təkdin kilidu,
Xeba wə Sebaning padixahlirəmu sowəatlar sunidu. □

11 Dərwəkə, barlik padixahlar uning aldida səjdə kilidu;
Pütkül əllər uning hizmitidə bolidu;

12 Qünki u pəryad kətürgən yoqsullərnə,
Panaşsiz ezilgənlərnə kütulduridu; ■

13 U yoqsul-ajizləroşə iqini aşıritidu,
Yoqsullarning jenini kütquzidu;

14 Ularning jenini zulum-zomigərliktin hərlükkə qikiridu,
Ularning keni uning nəziridə kimmətliktur.

15 *Padixah* yaxışun!

Xebaning altunliridin uningə sunulidu;

Uning üçün dua tohtawsiz kilinidu;

Uningə kün boyi bəht tilinidu;

16 Yər yüzidiki həsul mol bolidu,
Həttə taoş qəkkiliridimu xundak bolidu.

Mioş-mioş qüxkən mewilər Liwandiki ormanlərdək təwrinidu;
Xəhərdikilər bolsa daladiki ot-yexilliktək güllinidu;

17 Uning nami mənnggügə əqməydu,
Uning nami kuyax yoşaloşuqə turidu;
Adəmlər uning bilən əzlrigə bəht tiləydu,
Barlik əllər uni bəhtlik dəp atixidu.

□ 72:1 «I Huda, padixahğa həkümliringni tapxuroşaysən; padixahning oşliqə Əz həkkaniylikingni bərgəysən» — xübhəsizki, bu uluq bəxarətning toluq mənisə Sulaymanın əzini əməs, bəlkə uning əvladi boləan Məsihni kərsitidu. «Sulayman üçün» — baxka birhəl tərijimisi «Sulaymanıniki» yəki «Sulaymanə təwə». □ 72:5 «Səndin əyminidu» — demək, Hudadin əyminidu. ■ 72:5 Zəb. 89:36,37 ■ 72:6 2Sam. 23:4 □ 72:8 «Əfrat dəryasi» — ibraniy tilidə pəkət «Dərya» deyilidu. Xübhəsi yokki, bu ibarə Əfrat dəryasini kərsitidu. □ 72:10 «Tarxix.. arallar.. Xeba..Seba..» — «Tarxix»ning dəl qaysi jay ikənliki həzir enik əməs, İspaniyə, ximaliy Afrika yəki Əngliyənə bildürüxi mumkin. Ləkin xübhə yokki, muxu ayəttiki «Tarxix» həm «arallar» dengizdiki əng qət yərlərnə bildüridu. «Xeba həm Seba» — həzirki Ərəbistanda. ■ 72:12 Ayup 29:12

¹⁸ Israilning Hudasi, Pərwərdigar Hudaşa təxəkkür-mədhiyə boləjay!
Karamət ixlarni Yaratquçı yaləuz Udur!

¹⁹ Uning xərəplik namioşa mənnggügə təxəkkür-mədhiyə oқulsun!
Uning xan-xəhriti pütkül dunyani qarlıoşay! Amin! Wə amin!

²⁰ Yəssəning oşli Dawutning dualiri xuning bilən tamam boldi. □

73

Üqinqi bəlum •••• 73-küy •••• Hatalaxqinini tonup yetix

¹ Asaf yazoşan küy: —

Dərwəqə Huda Israiləşa,

Qəlbi sap boləşanlarəşa mehribandur;

² Ləkin özüm bolsam, putlixip yikilip quxuxkə tasla qaldim;

Ayaqlirim teyilip kətkili qil qaldi;

³ Qünki rəzillərnin ronəş tapqanlikini kərup,
Həkawurlarəşa həsət kildim;■

⁴ Qünki ular əlümidə azablar tartmaydu,
Əksiqə teni məzmut wə saqlam turidu.□

⁵ Ular insanəşa has jəpani kərməydu,
Yəki həklərdək balayı apətkə uqriməydu.

⁶ Xunga məşururluk marjandək ularəşa esilidu,
Zorluk-zomigərlik tondək ularəşa qarlixidu.

⁷ Ular səmrip kətkənlikidin kəzliri tompiyip qıkti;
Uların qəlbidiki hiyalətlər həddidin exip ketidu.

⁸ Bəxqilarni məşirə qilip zəhərlik səzləydu;
Həlini üstün qilip diwinip, doq kilidu.

⁹ Ular aqşini pələkkə koyidu,
Uların tilliri yər yüzini kezip yüridu.

¹⁰ Xunga *Hudaning* həlki muxularəşa mayil bolup,
Uların degənlini su iqkəndək ahirişiqə iqip: —

¹¹ «Təngri kəndək bilələytti?»,
«Həmmidin Aliy Boləşuqida bilim barmu?» — dəydu.

¹² Mana bular rəzillərdur;
Ular bu dunyada rahət-paraşətni kəridu,
Bayliqlarni toplaydu.

¹³ «Ah, həkikətən bikardin-bikar kənglümni paklanduruptimən,
Gunahşiz turup qolumni artuqşə uyup kəptimən;

¹⁴ Bikarəşa kün boyi jəpa qəkiptimən;
Xundimu hər səhərdə *wijdanning* əyibigə uqrap kəldim!».

¹⁵ Birəş mən: — «Bundək *desəm*,

□ **72:20 «Dawutning dualiri xuning bilən tamam boldi»** — bu küy Dawut pəyoşəmbərnin əng ahirki duasi boldi. Birəş «Zəbur»ning keyinki bəlümliridə biz uning bəxşə dua-küylirini uqritimiz. ■ **73:3** Ayup 21:7-15; Zəb. 37:1; Yər. 12:1, 2 □ **73:4 «Qünki ular əlümidə azablar tartmaydu, əksiqə teni məzmut wə saqlam turidu»** — bəxşə birhil tərjəmis: «Qünki ularda tartqan azablar yəq, ular teni məzmut wə saqlamdur».

Bu dəwrdiki pərzəntliringgə asiylik kıləjan bolmamdimən?» — dedim.□

16 Ularni kallamdin ötküzəy desəm,

Kəzümgə xundak eöjir kəründi.

17 Təngrining mukəddəs jaylirioja kirküqə xundak oylidim;

Kirgəndila *yamanlarning* akiwitini qüxəndim.

18 Dərwəkə Sən ularni teyiloqak yərlərgə orunlaxturisən,

Ularni yikitip parə-parə kiliwetisən.

19 Ular kəzni yumup aqkuqila xunqə parakəndə bolidu,

Dəhxətlər ularni besip yökütidu!

20 Sən i Rəb, qüxtin oyojanəndək oyojinip,

Ornungdin turup ularning siyakini kəzgə ilməysən.

21 Yürəklirim kaynap,

Iqlirim sanjiləndək boləjan qəşda,

22 Əzümni heqnemə bilməydiəjan bir hamakət,

Aldingda bir həywan ikənlikimni bilip yəttim.

23 Həlbuki, mən həmixə Sən bilən billə;

Sən meni ong qolumdin tutup yəliding;

24 Əz nəsihəting bilən meni yetəkləysən,

Xan-xəripngni namayan kıləjəndin keyin,

Ahırda Sən meni əzünggə qəbul kilisən.

25 Ərxətə Səndin baxka mening kimim bar?

Yər yüzidə bolsa Səndin baxka heqkimgə intizar əməsmən.

26 Ətlirim həm kəlbim zəiplixidu,

Ləkin Huda kəlbimdiki kəram tax həm mənəggülük nesiwəmdur!

27 Qünki mana, Səndin yirək turojanlar həlak bolidu;

Wəpasizlik kıləjan pəhixə ayaldək Səndin wəz kəqkənləning hərbirini yökütisən.

28 Biraq mən üqün, Hudaəja yəqinlixix əwzəldur!

Uning barlik kıləjan ixlirini jakarlax üqün,

Rəb Pərwərdigarni tayanqim kıldim.□

74

74-küy ••• Tajawuzqilikğa uqriojan qəşdiki azablik dua

1 Asaf yazəjan «Maskil»: —

I Huda, Sən nemixka mənəggügə bizni taxliwəttinq?

Nemixka şəzəpingni tütün qıkarəndək Əz yaylikingdiki koyliringəja qikirisən?□

2 Əzüng rənə tələp azad kıləjan jamaitingni,

Yəni Əz mirasing boluxka kədimdə ularəja həmjəmət bolup kutkuzəjan kəbilini,

□ 73:15 «Bundak desəm, bu dəwrdiki pərzəntliringgə asiylik kıləjan bolmamdimən?»

— Asaf Hudadin aqrinip, gumanlirini xundak op'oquq eytixning akiwitini oylawatidu. Əzining bundak deyxı etiqadi ajizlarəja nisbətən «asiylik» həm ularni etiqadida putlaxturidəjan ix, dəp qaraydu. □ 73:28 «Uning barlik kıləjan ixlirini jakarlax üqün,...» — ibraniy tilida:

«Sening uning barlik kıləjan ixlirini jakarlax üqün,...». □ 74:1 «I Huda, Sən nemixka mənəggügə bizni taxliwəttinq? Nemixka şəzəpingni tütün qıkarəndək Əz yaylikingdiki koyliringəja qikirisən?» — bu küy bəlkim Babil padixahı Nebokədnisar miladiyədin ilgiri 597-yili Yerusalemnı, jümlidin mukəddəs ibadəthanini wəyran kılıp, kəp Israillarnı əsirgə elip Babiləja sürgün kıləjəndin keyin yeziləjan.

Əzling makan kıloğan Zion teoşini yadingoşa kəltürgəysən!

³ Kədəmliringni muxu mənggülük harabliklaroşa qaratkəysən, Duxmənələr mukəddəs jayingda gumran kıloğan barlik nərsilərgə *karioşaysən*;

⁴ Rəkipling jamaətgahingning otturisida hər-pər kılıdu; Məjizətlər saklanoğan orunoşa ular ez tuoşirini tıkti. □

⁵ Hərbiri əzlrini kərsitixip, palta oynitip orman kəsküküdək,

⁶ Ular hazır *mukəddəs jayingdiki* nəxişləri ala qoymay, palta-bolkılar bilən qeqiwətti;

⁷ Ular mukəddəs jayingoşa ot koydi;

Əz namingdiki makanni buloqap, yər bilən təng kiliwətti. ■

⁸ Ular kənglidə: «Biz bularning həmmisini yokitayli» dəp, Təngrining zemindiki jamaətgahlırining hərbirini köydürüwətti. □

⁹ Bizgə əslətmə boluğan məjizətləri heq kərəlməymiz;

Pəyoşəmbərlərnu kəlməskə kətti;

Arimizdimu bu ixlarning qağanşiqə bolidioğanlikini bilidioğan birsi yoktur. □

¹⁰ Qağanşiqə, i Huda, rəkipling Seni məşirə kılıdu?

Duxmən namingni mənggügə həkərləmdü?

¹¹ Sən kəlungni, yəni ong kəlungni nemixka tartiwəlisən?

Kəlungni koynungdin elip, ularni yokatkəysən!

¹² Biraq Huda kədimdin padixahim bolup kəlgən,

Yər yüzining otturisida kutkuzuxlarni elip baroşuqi Udur. □

¹³ Sən dengiz süyini küqung bilən bəldung,

Sulardiki əjdihələarning baxlırini yarding. ■

¹⁴ Dengizdiki lewiatanning baxlırini qeqip,

Uning gəxini ozuk kılıp qəldiki yawayılaroşa bəlüp bərding. □

¹⁵ Yəni yerip bulakları, erikləri akquzdung,

□ **74:4 «məjizətlər saklanoğan orunoşa ular (duxmənələr) ez tuoşirini tıkti»** — Hudaning ibadəhanidiki «mukəddəs jay»-da İsrail həkəning tarixidiki birnəqqə «məjizətlər» saklinip kəlgəndi. Məsələn, Musa pəyoşəmbər dəwridiki ««manna»-qa toluğan altun qaqa», «Hərning bihlioğan həsisi» katarliklər. Bularni wəyran kılıp, duxmənələr axu yərdə ez tuoşirini tıkti. İbraniy tilida «tuş» wə «kəramət» degən sözlər birlə səz bilən ipadilini. ■ **74:7 2Pad. 25:9** □ **74:8 «Ular kənglidə: «Biz bularning həmmisini yokitayli» dəp, Təngrining zemindiki jamaətgahlırining hərbirini köydürüwətti»** — Hudaning pəkət birlə (Sulayman kuroğan) ibadəthanisi bar idi. Biraq uningdin ilgirimu Hudaşa ibadət kılıdioğan jaylar məwjut idi — məsilən: «Xiloh» degən jayda «mukəddəs qedir» bar idi («Yə.» 18:1). Hudaning namini yokitix üqün duxmənələr bularning həmmisini köydürüwətti. □ **74:9 «Pəyoşəmbərlərnu kəlməskə kətti»** — Babil padixahı Neboqadnısar Daniyal həm Əzakiyal pəyoşəmbərləri sürgün kılıp Babiləşa baldur elip kətkəndi. Yərəmiya pəyoşəmbər bolsa bir türküm lükqəklər tərripidin Misiroşa elip ketilgəndi. □ **74:12 «Yər yüzining otturisida kutkuzuxlarni elip baroşuqi Udur»** — «yər yüzining otturisi» bəlkim «ottura xərək»ni kərsitixi mumkin. ■ **74:13 Mis. 14:21-31** □ **74:14 «Dengizdiki lewiatanning baxlırini qeqip,...»** — «lewiatan» dengiz qongkur təkidedə yaxaydioğan qorkunçluq əjdihəşə ohxap ketidioğan həywan. Təwəndiki izahatni, «Təbirələr»nimu kəring. «...Uning gəxini ozuk kılıp qəldiki yawayılaroşa bəlüp bərding» — «əjdihələr» (13-ayət) həm «lewiatan» — xühşisizki, bu yərdə jin-xəytanların qüq-qüdrətlini kərsitidu.

Huda İsrailni Misirdin azad kılıqanda, u muxu küdrətlər üstidin oşəlibə kildi. Muxu ayət boyiqə «lewiatan»ning bəxi kəp bolidu. İnjl «Wəhiy» qismida uning bəxi yəttə ikənliki kərsitilidu. Təwrat «Ayup» 41-bab, 1-ayətiki, «Yəx,» 27:1-ayətiki izahatlırimizni həm İnjlidiki «Wəhiy» 12-həm 13-bablarni kəring.

Sən tohtimay ekıwatqan dəryalarnı kurutuwəttıng. □ ■

16 Kün Sening, tünmu Seningkidur;

Ay bilən kuyaxni orunlaxturdung. ■

17 Yər yüzining qeğralirini bəlgiliding;

Yaz bilən kixni — Sən xəkilləndürdüng.

18 Xuni esingdə tutqaysən, i Pərwərdigar: —

Bir düxmən Seni məshirə kildi,

Hamakət bir həlk namingni haqarətlidi.

19 Pahtikingni yirtkuq haywanlarəğa tutup bərmigəysən;

Ezilgən məminliringning hayatini mənggü untumioqaysən.

20 Əz əhdənggə qarıoqaysən,

Qünki zemindiki qarəngöyü bulung-puqqaqlar zorluk-zumbulukning turaləuliri bilən toldi.

21 Ezilgüqilərnı nomus bilən yandurmioqaysən;

Ezilgənlər, yoxsullar namingni mədhıyiligəy.

22 Ornungdin turəjin, i Huda,

Əz dəwayıngni sorioqaysən;

Hamakət kixining Əzüngni kün boyi məshirə kıliwatqinini esingdə tutqaysən.

23 Düxmənliringning qukanlirini untumioqaysən;

Sanga qarxi qozəloqanlarning dawrangliri tohtimay kətürülməktə.

75

75-küy •••• Adil soraqı Huda

1 Nəşmiqilərnıng bexioğa «Həlak kılmioqaysən» degən ahangda okulsun dəp tapxuruloqan, Asafning küy-nahxisi: —

Sanga təxəkkür eytimiz, i Huda, təxəkkür eytimiz!

Qünki naming bizgə yekındur;

Buni, kıloqan karamətliring ispatlap jakarlaydu.

2 *Mənki Pərwərdigar*: — «Mən bekitkən waqıtıni ihtiyarimoğa alojinimda, Adalət bilən soraq kılimən;

3 Yər həm yərning üstidə turuwatqanlar təwrinip tursimu,

Unıng tüwrüklirini turəuzətuqı Əzümdurmən» — dedi.

Selah.

4 Mahtanoqanlarəğa: — «Mahtanmanglar»,

Həm rəzillərgə «Münggüzüngni kətürmə» — dedim; □

5 «Münggüzüngni yukiri kətürmə;

Boynungni qattıq kılip oqadiyip səzlimə!»

6 Qünki kətürülük xərktin yaki oqərbtin əməs,

Yaki jənubtinmu kəlməydu; □

7 Qünki Huda sotqıdu;

□ 74:15 «Yərnı yerip bulaklarnı, eriklarnı aqquzdung, Sən tohtimay ekıwatqan dəryalarnı kurutuwəttıng» — muxu wəqələrnıng təpsilatlirini qüxinix üqün, Təwrattiki «Misirdin qikix» həm «Yəxua» degən kısımlarnı kəring. ■ 74:15 Mis. 17:5, 6; Qel. 20:11; Yə. 3:13; Zəb. 105:41; Yəx. 48:21 ■ 74:16 Yar. 1:14-19 □ 75:4 «Münggüzüngni yukiri kətürmə» — Təwratta, «münggüz»lər kəp hallarda adəmlərnıng abruy-xəhriti yaki küq-kudritini bildüridu. Bu adəmnıng bexidin əskən münggüz əməs, əlwəttə! □ 75:6 «... jənubtin əməs» — yaki «(jənubtiki) qel-bayawandin əməs».

U birsini kətüridu, birsini qüxüridu.

⁸ Qünki Pərwərdigarning qolida bir kədəh turidu;

Uningdiki xarab kəpüklxiwatidu;

U əbjəx xarab bilən toldi;

Huda uningdin təküdu;

Dərwəkə yər yüzidiki barlıq rəzillər uning duqini koymay iqiwetidu;

⁹ Mən bolsam, mənggügə guwaḥlıq berimən: —

Yakupning Hudasiya küylərni eytimən.

¹⁰ «Mən rəzillərning münggüzlirining həmmisini kesip taxlaymən;

Biraq həkkaniylarning münggüzliri kətürülidu!».[□]

76

76-küy •••• Pərwərdigar əllərdin hesab alidu

¹ Nəoqmıqılərnıng bexioḡa, tarlıq sazlarda qelinsun dəp tapxuruloḡan,

Asafning küy-nəxsi: —

Yəḡudada Huda tonuloḡandur;

Uning nami Israilda uluḡdur.

² Uning panahiy jayi Salemda,

Zion teḡida Uning makani bar. [□]

³ U yərdə U otluk oklarni,

Qalkān, kiliq hēm jəng qorallarini qeqip taxlidi.

Selaḡ.

⁴ Əzüng ow-olja taḡliridin nəkədər xərəplik, nəkədər əlasən![□]

⁵ Baturlar bulandi;

Ular uzun uyquḡa kətti;

Palwanlarning heḡqaysisi əz kolini kətürəlmidi.

⁶ Sening əyiblixing bilən, i Yakupning Hudasi,

Jəng hərwişi hēm atlar əlüktək uhlitüdi.

⁷ Səndin, Səndin qorqux kerəktur;

Qəzəplənginingdə kim aldingda turalisun?

⁸⁻⁹ Yər yüzidiki barlıq yawax məminlərnı kutkuzux üqün,

Sən Huda soraq kilixḡa ornungdin turoḡan waḡtingda,

Asmandin həkümni qikirip anglatkuzdung;

Yər bolsa wəḡimigə qüxüp, süküt kildi.

Selaḡ.

¹⁰ Qünki insanlarning kəḡri Sanga xəhrət kəltüridu;

Ularınḡ qaloḡan kəḡri Sanga bəlwaoḡ bolidu.[□]

¹¹ Pərwərdigar Hudayinglaroḡa kəsəm kilip, əməl qilinglar;

Uning ətrapidiki yurttikilər qorquxi kerək boluḡuḡoḡa hədiyələr sunsun;

[□] 75:10 «Mən rəzillərning münggüzlirining həmmisini kesip taxlaymən; biraq həkkaniylarning münggüzliri kətürülidu!» — səzligüqi (muxu 10-ayəttə) Hudaning Əzi yaki Dawut padixahning əwladi boluḡan Məsiḡ bolsa kerək. [□] 76:2 «Uning panahiy jayi Salemda» — ibranıy tilida: «Uning uwisi Salemda». Bu səz bəlkim Hudani xiroḡa oxitidu. Təwrattiki «Ḥoxiya» deḡən kişimda Huda «Yəḡudaning xiri» dəp atilidu. «Salem» — «Yerusalem»ning kişkərtip eytilixi. [□] 76:4 «ow-olja taḡliri» — bəlkim top-top dəwiləngən ow-oljilarnı kərsitidu.

[□] 76:10 «İnsanlarning kəḡri Sanga xəhrət kəltüridu; ularning qaloḡan kəḡri Sanga bəlwaoḡ bolidu» — bu sirlik səz bəlkim (1) Huda insanning barlıq asiylik-qarxilixilərnı ahirida Əzining xəḡritigə hēm muddialiriḡoḡa aylanduridu; (2) insanlarning Əz kəḡri əzigə kəltürgən külpətlər yenik bolup qaloḡan bolsa, «qaloḡan kəḡr»ni Huda Əzi toluḡlap jazalirini eqirlaxturidu.

12 U əmirlərnin gmu rohini sunduridu;
U yər yüzidiki padixahlarəqa dəh xətlıktur.

77

77-küy ••• Dərdmən dərdini təküp təsəlli tapıdu

¹ Nəoımiqılərnıng bexi Yədutunoqa tapxuruloqan, Asaf yazoqan küy: —

Awazim Hudaəqa kətürüldi, mən pəryad kılımən;
Awazim Hudaəqa kətürüldi, U mənə kulaq salıdu. □

² Bexımoqa kün qüxkəndə, mən Rəbni izdidim;
Keqıqə qolumni *duaəqa* kətürüp, box qoymıdim;
Jenim təsəllini halımay rət kıldı.

³ Mən Hudani əsləp seəındim, ah-zar kıldıim;
Seəıni p oylınıp, rohım parakəndə boldi.
Selah.

⁴ Sən menıng kəzümni yumdurmidıng;
Qongkur oşəxlik ilkidə boləqanlıqımdin sezliyəlməyıtım.

⁵ Mən: «Kona zamandıki künlərni,
Kədimki yillərni hiyal kılımən;

⁶ Keqılərdə eytqan nahxamni əsləymən;
Kənglümdə qongkur hiyal sürimən» — *dedim*;
Rohım intilip izdiməktə idi;

⁷ — «Rəb mənəggügə taxlıwetəmdü?
U qaytıdin iltipət kərsətməmdü?

⁸ Uning əzğərməs muhəbbiti əmdi mənəggügə tügəp kəttimü?
Uning wədisi əwladtın-əwladkıqə inawətsiz boləmdü?

⁹ Təngri mehir-xəpkitini kərsıtıxni üntudimü?
U oşəzəplınıp Əz rəhımdillikini tohtitıwəttimü?».
Selah.

¹⁰⁻¹¹ Andin mən mundaq dedim: — «Bundaq desəm bolmaydu, bu
*etiqadımın*g ajizliki əməsmü!

Həmmidin Aliy Boləuqıning onq qolıning yillirini,
Yəni Yahning qıləqanlırını — yad etimən;
Kədimdin buyankı karamətlirıngni əsləymən.

¹² Senıng barlıq ixlıgənlirıng üstidə seəıni p oylınımən;
Senıng qıləqanlırıng üstidə istikəmət kılımən;

¹³ I Huda, yolung bolsa pək-mukəddəsliktidur;
Hudadək uluəq bir ilah bərmidur?

¹⁴ Məjizilər Yaratkuqi İlahdursən;
Əl-millətlər ara Sən küqüngni namayan kılding.

¹⁵ Əz biliking bilən Əz həlkingni,
Yəni Yəqur wə Yüsüpning pərzəntlırını hərlükkə qıkarəqansən;

□ 77:1 «Nəoımiqılərnıng bexi Yədutunoqa tapxuruloqan, Asaf yazoqan küy...» — «Yədutun» Dawut pəyoqəmbər «mədhıyə həri»ning bexi dəp bekitkən, Yədutun isimlik bir kixini kərsitidu («1Tar.» 16:41ni kərüng). Yənə birhil təjımisi: «Nəoımiqılərnıng bexiəqa tapxuruloqan, «Yədutun» (mədhıyiləx degən mənıdə) ahəngidə oqulsun dəp, Asaf yazoqan küy...».

Selah. □ ■

¹⁶ Sular Seni kərđi, i Huda, sular Seni kərđi;

Titrək ularni basti,

Dengiz təgliri patiparaq boldi. □

¹⁷ Kara bulutlar sularni təküwətti;

Asmanlar zor sadasini anglatti;

Bərək, Sening okliring tərəp-tərəpkə etildi. ■

¹⁸ Güldürmamangning awazi kara quyunda idi,

Qakmaqlar jəhanni yorutti;

Yər yüzi alakzadə bolup təwrəndi. ■

¹⁹ Sening yolung okyan-dengizlarda,

Kədəmliring qongqur sulardidur,

Ayaq izliringni tapkili bolmaydu.

²⁰ Sən koy padisini bakkandək,

Musa wə Həranning qoli bilən Öz həlkingni yetəkliding». ■

78

78-küy •••• Tarihning tepixmaqliri •••• 1-ayəttiki izahatni kərüng

¹ Asaf yazoqan «Maskil»: —

I Mening həlkim, təlimimni anglanglar,

Aoqzimdeki sözlərgə kulak selinglar. □

² Mən aoqzimni bir təmsil bilən aqimən,

Kədimki tepixmaqlarni elan kəlimən. □ ■

³ Biz bularni anglioqan, bilgən,

Ata-bowilirimiz ularni bizgə eytip bərgən.

⁴ Biz bularni ularning əwladliridin yoxurmaymiz,

Kelidoqan dəwrgə Pərwərdigarning mədhüyilirini,

Uning küq-kudritini,

Uning kəloqan karamət ixlirini bayan kəlimiz.

⁵ Qünki U Yakuqta bir aqaq-guwahni bekitkən,

Israilda bir qanunni ornatqan;

U ata-bowilirimizoqə bularni öz pərzəntlirigə əgətxni buyruoqan; ■

⁶ Xundaq kəlip kələr dəwr,

Yəni tuqulidoqan balilarmu bularni bilsun,

Ular mu ornidin turup öz balilirioqə bularni əgətsun;

⁷ Pərzəntliri ümidini Hudaqə baqlisun,

Təngrining kəloqanlirini untumisun,

□ **77:15 «Öz biliking bilən... Yakup wə Yüsüpnig pərzəntlirini hərlükkə qəkarənsən»**

— ibrəniy tilidiki peilning (gaal) muxu yərdə: «Yakup wə Yüsüpnig pərzəntlirigə həmjəmət bolup, hərlükkə qəkarənsən» deqən toluq mənəni bildürüdü. «Gaal» wə «goel» toqruluk

«Təbirlər»ni kərüng. ■ **77:15** Mis. 15:11 □ **77:16 «Sular Seni kərđi, i Huda, sular**

Seni kərđi; titrək ularni basti, dengiz təgliri patiparaq boldi» — Asaf həzir «Misirdin

qəkix»tiki ixlarni əsləydu. «Sular» bu yərdə Israillar məjizə bilən ətəkən «Kizil dengiz»ni, andin

Jordan dəryasini kərsitüdü. ■ **77:17** Mis. 14:21 ■ **77:18** Mis. 14:24 ■ **77:20** Zəb. 78:53;

80:2; Həb. 3:15; Mar. 6:48; Yə. 6:19 □ **78:1 «I Mening həlkim, təlimimni anglanglar...**

kədimki tepixmaqlarni elan kəlimən (2-ayət)» — oqurmənlər bu küy kərsətəkən wəqələri

Təwrəttiki «Misirdin qəkix», «Qəl-bayawandiki səpər», «Batur həkimlar» həm «Samuil (1)»,

«Samuil (2)» deqən kişimlərdin tapalaydu. □ **78:2 «... kədimki tepixmaqlarni elan kəlimən»**

— «tepixmaqlar» toqruluk 1-ayəttiki izahatni kərüng. ■ **78:2** Zəb. 49:4; Mat. 13:35 ■ **78:5**

Qan. 4:9; 6:7

Bəlki Uning əmrlirigə kirsun;

⁸ Ular ata-bowiliriqə ohximisun dəp,

Yəni jahil həm asiy bir dəwr,

Əz kəlbini durus kilmioqan,

Rohi Təngriqə wapalıqta turmioqan bir dəwrgə ohximisun dəp, U xundak *buyruoqandur*. ■

⁹ Mana Əfraimning əwladliri,

Korallanoqan okyaqılar bolsimu,

Jəng künidə səptin yandi.

¹⁰ Ular Hudaning əhdisini tutmidi,

Bəlki Uning Təwrat-kanunida mengixni rət kildi.

¹¹ Ular Uning kılqanlirini,

Əzlririgə kərsətkən karamətlirini untudi.

¹² U Misirning zeminida, Zoanning dalasida,

Ularınq ata-bowilirining kəz aldida məjziləni kərsətkənidi;

¹³ U dengizni bəlüwetip,

Uları otturisiridin ətküzgən;

Sularni dəwə-dəwə kılıp tiklidi. ■

¹⁴ U kündüzdə bulut bilən,

Keqidə ot nuri bilən ularni yetəklidi. ■

¹⁵ Qəl-bayawanda taxlarıni yeriwətti,

Qongkur surlardın uruqup qıkkandək iqmlikni mol kildi; ■

¹⁶ U hada taxtin əstəng-əkinlarni hasil kildi,

Suni dəryalardək akkuzdi.

¹⁷ Biraq ular yənə Uning aldida gunah kiliwərdi,

Qəldə Həmmidin Aliy Boluquqioqə asiylik kildi.

¹⁸ Ular kənglidə Təngrini sinidi,

Nəpsini kanduruxkə yeməklilikni tələp kildi.

¹⁹ Ular Hudani haqarətləp: — «Təngri qəl-dəxttə dastihan salamdı? ■

²⁰ Mana U qoram taxni uruwidi,

Sular uruqup,

Əkinlar bulaktək texip qikti;

Əmdi U bizgə nanmu berələmdı?

Əz həlkini gəx bilən təminliyələmdı? — deyixti. □ ■

²¹ Xuning bilən Pərwərdigar anglap, oqəzəpləndi;

Yakupkə ot tutaxti,

İsrailoqə aqqiki kətürüldi; ■

²² Qünki ular Hudaqə ixənmidi,

Uning niyatliqioqə ular tayanmidi,

²³ U ərxtin bulutlarıni buyrup,

Asman dərwazilirini aqқанidi;

²⁴ U ular üstigə «manna»ni yaoqdurup,

Ularoqə ərxniki axliqni bərgənidi; □ ■

²⁵ Xuning bilən insanlar küq igilirining nenini yegənidi;

■ **78:8** Mis. 32:9; 33:3, 5; 34:9; Qan. 9:6, 13; 31:27 ■ **78:13** Mis. 14:21 ■ **78:14** Mis. 13:21; Zəb.

105:39 ■ **78:15** Mis. 17:6; Qəl. 20:11; Zəb. 105:41; 1Kor. 10:4 ■ **78:19** Qəl. 11:1, 4 □ **78:20**

«Ular... (yəni həlk) mana U qoram taxni uruwidi, sular uruqup, əkinlar bulaktək texip

qikti; əmdi U bizgə nanmu berələmdı?» — deyixti» — bu wəqə Təwrat, «Qəl.» 11-babta

bayan kılinoqan. ■ **78:20** Mis. 17:6; Qəl. 20:11 ■ **78:21** Qəl. 11 □ **78:24** «U ular üstigə

«manna»ni yaoqdurup, ularoqə ərxniki axliqni bərgənidi» — «manna» asmandin qüxidioqan

birhil ax idi. «Mis.» 16-babni kərug. ■ **78:24** Mis. 16:14

U ularoşa qanoşuqə ozuqni əwətkənidi. □ ■
 26 Əmdi U asmanda xərək xamili qıqırıp,
 Kūqi bilən jənub xamilinimu elip kəldi; ■
 27 U gəxni qang-tozandək ular üstigə qūxürdi,
 Dengizlar sahilidiki kumlardək uqar-qanatlarıni yaşudurdi.
 28 U bularni ularning bargahining otturisiyoğa,
 Qedirlirining ətrapiyoğa qūxürdi.
 29 Ular boluxiqə yəp toyuxti,
 Qünki ularning nəpsi tartqinini *Huda* ularoşa kəltürgənidi.
 30 Ləkin ular nəpsi tartqinidin tehi zərikməyla,
 Gəxni eoşizlirida tehi qaynawatkənidila,
 31 Hudaning oşəziyi ularoşa karita kəzoşaldı;
 U ulardın əng kəmətləklirini kəriwətti,
 İsrailning sərhil yaxlirini yərgə uruwətti. ■
 32 Mana, xundək bolsimu,
 Ular yənıla dawamlıq gūnah kiliwərdi,
 Uning məjzilirigə tehiqıla ixənmidi;
 33 Xunga U ularning künlirini bihudilikdə,
 Yillirini dəkkə-dükkilik iqidə tügətküzdi.
 34 U ularni öltürgili turoşanda,
 Andin ular Uni izdidi;
 Ular yolidin yenip, intilip Təngrini izdidi;
 35 Ular Hudaning ularning uyultexi ikənlikini,
 Həmmidin Aliy Boloşuqi Təngrining ularning həmjəmət-kutkuzoşuqisi
 ikənlikini esigə kəltürdi.
 36 Birək ular aşzi bilən Uningoşa huxamət kildi,
 Tili bilən Uningoşa yaloşan səz kildi;
 37 Qünki ularning kəngli Uningoşa sadıq bolmidi,
 Ular Uning əhdisini qing tutmidi.
 38 Birək U yənıla rəhimdil idi;
 Kəbihlikini kəqürüp, ularni yoşatmidi;
 U kayta-kayta Əz oşəzipidin yandı,
 U kəhrini kəzoşoşini bilən həmmini təkmidi.
 39 U ularning pəkət ət igiliri,
 Kətsə kaytip kəlməs bir nəpəs ikənlikini yad ətti.
 40 Ular qəl-dəxttə xunqə kəp kətim Uning aqqıqini kəltürdi.
 Xunqə kəp kətim bayawanda kəngligə azar bərdi!
 41 Bərhək, ular kaytidin yoldın qətnəp Təngrini sinidi,
 İsraildiki Mukəddəs Boloşuqining yürikini zedə kildi.
 42-43 Ular Uning kolini *əslimidi*;
 Ularni zomigərning qanggilidin hərlükkə kutkuzoşan künini,
 Qandək kəlip Misirdə kəramətlərnə yaritip,
 Zoan dalasida məjzilərnə kərsətkinini esidin qıqardi.
 44 U *Misirliklərnin* dəryalirini, əkinlirini qanoşa ayləndurup,
 Ularni iqəlməs kəlip kəydi; ■
 45 Ularning arisiyoğa nəxtərlik qiwinlarni top-topi bilən əwətti,
 Həlak kilar pəkilarni mangdurdi; ■
 46 Ularning ziraətlirini kəpinək kurtliriyoğa tutup bərip,

□ 78:25 «... İnsanlar küq igilirinin nenini yegənidi» — «küq igiliri» xübhəsizki, pərixtilərnə kərsitidu. ■ 78:25 Yh. 6:31; 1Kor. 10:3 ■ 78:26 Qəl. 11:31 ■ 78:31 Qəl. 11:33; 1Kor. 10:5
 ■ 78:44 Mis. 7:20 ■ 78:45 Mis. 8:2,20

Məhsulatlirini qekətakilərgə bərdi;■

47 Üzüm tallirini möldür bilən urdurup,
Ənjürlirini kiraw bilən üxxütiwətti. ■

48 U kalilirini möldürgə sokturup,
Mallirini qakmaq otlirida *keydüriwətti*.

49 U ularoşa oşəzipining dəhşətlikini —
Kəhrini, aqqıqini həm eoşir külpətlərni,
Balayi'apət elip kelidioşan bir türküm pərixtilərnimu qüxürdi.

50 U Əz oşəzipi üqün bir yolni tüzläp koydi;
Ularıning jenini ölümün ayımay,
Bəlki həyatini wabaşoşa tapxurdi; ■

51 U Misirda barlıq tunji tuşuloşan balilarni,
Həmning qədirlirida ularning oşururi boləşan tunji oşul balilirini
kiriwətti.■

52 U padıqidək Əz həlkini Misirdin səpərgə atlandurup,
Qəl-bayawandın ularni koy padisidək baxlap mangdi;

53 Uları aman-esən yetəkligəqkə,
Ular kərkunqın haliy bolup mangdi;
Düxmənlirini bolsa, dengiz yutup kətti. ■

54 U ularni Əz mukəddəs zeminining qəgrasioşa,
Ong kəli igiliwaləşan bu taşlıqqa elip kəldi.

55 U əllərni ularning aldidin koşliwetip,
Zemin üstigə tana tartkuzup əlqəp, ularoşa təksim kildi;
İsrail kəbililirini ularning qədirlirioşa olturaqlaxturdi.■

56 Biraq ular Hudani, Həmmidin Aliy Boləşuqini sinap aqqıqlandurdi,
Uning tapxuroşan guwaş-əgəhlirini tutmıdi;

57 Bəlki ata-bowlıridək yoldın teyip asiylik kildi,
Hain okyadək keyip kətti.

58 Ular egizliktə kuroşan ibadətəğəhlar bilən Uning oşəzipini kəzoşıdi,
Oyma butlıri bilən Uning yürikini ertıdi.■

59 Huda ularni anglap oşəzəpləndi,
İsraildin intayın yirgəndi.

60 U Xiləhdiki makanini,
Yəni U insan arisida turoşan qədirmi taxlap kətti.□

61 Əzining küdrət bəlgisini bulap ketixkə,
Xan-xəripini ixəşaliyətqilərnıng kəlioşa bərdi; □ ■

62 Əz həlkini kiliqqa tapxurdi,
Əzining mirasi boləşanlardın intayın oşəzəpləndi.

63 Ot ularning yigitlırini yalmıdi,
Kızlıri toy nahxilirida mahtalmaytti.

64 Ularıning kaşınlıri kiliq astida yikildi,
Lekin tul hotunlıri həza tutmıdi.□ ■

65 Andın Rəb birsi uykuđın oyoşandək oyoşandı,

■ 78:46 Mis. 10:13 ■ 78:47 Mis. 9:23 ■ 78:50 Mis. 9:6 ■ 78:51 Mis. 12:29; Zəb. 105:36 ■ 78:53 Mis. 14:27,28; 15:10 ■ 78:55 Yə. 13:7; Zəb. 136:21,22 ■ 78:58 Kəş. 32:16,21 □ 78:60 «U (Rəb) Xiləhdiki makanini, Yəni U insan arisida turoşan qədirmi taxlap kətti» — 60-66-ayətlərdiki wəqələr «1Sam.» 1-6-babta bayan kılınəşan. □ 78:61 «Əzining küdrət bəlgisini bulap ketixkə, xan-xəripini ixəşaliyətqilərnıng kəlioşa bərdi» — bu ayəttə Hudanın «küdrət bəlgisi» wə «xan-xəripini» Uning əhdə sanduqını kərsitidu. ■ 78:61 1Sam. 4:10,11 □ 78:64 «Ularıning kaşınlıri kiliq astida yikildi» — «kaşın» ibadətəhanıda kurbanlıq kılıx hizmitidə boləşan məhsus hadim. ■ 78:64 1Sam. 4:11,18,19

Xarabtin jasarətləngən palwandək towlıdı.

⁶⁶ U rəqiblərini urup qekindürüp,
Ularnı tügiməs rəsəwəşə qaldurdı. □ ■

⁶⁷ Yüsüpnıng qedirini xallap, rət kıldı;
Əfrain kəbilisini tallimidi; □

⁶⁸ Bəlki Yəhuda kəbilisini,
Yahxi kərgən Zion teşini tallidi.

⁶⁹ Xu yərdə mukəddəs jayını taş qoqqiliridək,
Yər-zeminni əbədiy ornatkandək məzmut bina kıldı;

⁷⁰ U Əz kuli Dawutni tallap,
Uni qoy qotanlıridin qaqiriwaldı; ■

⁷¹ Qozilirini emitidiqan saqlıqlarnı əgixip bekixtin ayrip,
Uni Əz həlki Yaqupni, mirası bolqan İsrailni bekişkə qıqardı. ■

⁷² Dawut ularnı kəlbidiki durusluqi bilən baqti,
Qolining əpçilliki bilən ularnı yetəklidi.

79

79-küy •••• Yurtni başqan balayı apəttin kətürülğan nalə-zar

¹ Asaf yazoğan küy: —

I Huda, əllər Əz mirasingəşə bəsüp kirdi;
Ular Sening mukəddəs ibadəthanangni buloqıdı;
Yerusalemni dəwə-dəwə harabilərgə aylandurdı. □

² Ular kulliringning jəsətlirini asmandiki uqar-kanatlarəşə yəm kilip,
Məmin bəndiliringning ətlirini daladiki haywanatlarəşə taxlap bərdi.

³ Ular həlkingning kanlırini Yerusalem ətrapıda sudək akkuzdı,
Jəsətlirini kəmgili birər adəmmu qaldurmidi.

⁴ Qoxnilirimiz aldida rəsəwəşə qaldıq,
Ətrapimizdikilərgə məshirə wə mazaq obyektı boldıq. ■

⁵ Qaqanoşiqə, i Pərwərdigar?

Sən mənəggügə oşəzəplinəmsən?
Sening yüriking ot bolup ertiniwerəmdü? □ ■

⁶ Qəhringni Seni tonumioğan əllər üstigə,
Nəmingni bilmigən padixahliklər üstigə təkkəysən! ■

⁷ Qünki ular Yaqupni yalmap,

□ **78:66 «U rəqiblərini urup qekindürüp...»** — bu jümlə ibraniy tilida ikki bisliq. İkkinçi mənisı «U rəqiblərinin kasişəşə urup...». Təwrat, «1 Sam.» 5-babta, Huda butpərəs Filistiyləklərgə waba quxürüp, ularnı buwasirlar bilən kiyindi. ■ **78:66** 1Sam. 5:6; 6:4 □ **78:67 «Rəb... Yüsüpnıng qedirini xallap, rət kıldı; Əfrain kəbilisini tallimidi...»** — 67-72-ayətlərdə, Hudaning Dawut pəyoqambərnı Əz həlkingning padixahı boluxkə, Zion (Yerusalem)ni Əz mukəddəs ibadəthanisining kurulux jayı boluxkə tallax jəryanını bayan kılınıdu. Həzriti Dawut bolsa Yüsüp yaki Əfrain kəbililiridini əməs, bəlki Yəhuda kəbilisidini idi. ■ **78:70** 1Sam. 16:11; 2Sam. 7:8 ■ **78:71** 2Sam. 5:2; 1Tar. 11:2 □ **79:1 «I Huda, əllər Əz mirasingəşə bəsüp kirdi; ular Sening mukəddəs ibadəthanangni buloqıdı; Yerusalemni dəwə-dəwə harabilərgə aylandurdı»** — bu küy Babil padixahı Nebokadnısar miladiyədin ilgiriki 597-yılı Yerusalemni, jümlidin mukəddəs ibadəthanını wəyran kılıp, nuroşun İsrailarnı əsirgə elip Babiləşə elip kətkəndin keyin yeziloğan bolsa kərək. ■ **79:4** Zəb. 44:14; 80:6 □ **79:5 «Sening yüriking ot bolup ertiniwerəmdü?»** — ibraniy tilida «Sening həşiting ot bolup ertiniwerəmdü? ». ■ **79:5** Zəb. 89:46 ■ **79:6** Yər. 10:25

Uning makanini harabilikkə aylanduruwətti.

⁸ Ata-bowilirimizning kəbiqliklirini bizgə həsablirioʻaysən;

Rəhimdillikliring bizning yenimizoʻya qapsan kəlgəy!

Qünki biz intayin pəs əhwaloʻya qūxūrūlduk. ■

⁹ Əz namingning xəhriti üçün bizgə yardəm kilioʻaysən, i nijatlikimizning Hudasi,

Naming üçün bizni kūtquzoʻaysən, gunahlirimizni kafarət kilip kəqürgəysən;

¹⁰ Əllər nemixka: «Ularning Hudasi kəyərdə?» dəp mazak kilixidu?

Kulliring təkən qan kərzining həsabi əllər arisida, kəz aldimizda kilinsun.

¹¹ Əsirləarning ah-zarliri aldingoʻya kəlgəy;

Bilikingning uluqluki bilən, ölümgə buyruoʻlanlarni saklioʻaysən.

¹² I Rəb, yat qoʻxnilirimizning Sanga kiloʻyan zor həkəritini yəttə həssə qoxup əzlrigə,

Yəni ularning iq-i-bəoʻrioʻya kəyturoʻaysən;

¹³ Xundak kilip, Sening həlking — Əzüng bakқан qoyliring boloyan bizlər, Sanga mənggügə təxəkkürlər eytimiz,

Əwladtin əwladkiqə Sening mədhüyiliringni ayan kilimiz.

80

80-küy •••• Huda yolida yurtning güllinixi üçün dua •••• 1-ayəttiki izahatni kəring

¹ «Nilupərlər» degən ahangda; bir guwahlik; Asaf yazoʻyan küy: —

Kulak saloʻaysən, i Israilning padiqisi,

Yüsüpnı koy padisidək bekiy yetəkligüqi;

I kerublar otturisida Olturoʻuqi,

Nurlanoʻaysən! □

² Əfraim, Binyamin, Manassəhləarning aldida kudritingni kəzoʻioʻaysən, Bizlərnı kūtquzoʻili kəlgəysən!

³ I Huda, bizni Əz yeningoʻya kəyturoʻaysən!

Jamalingning nurini qəqəksən, xunda biz kūtquzulimiz! ■

⁴ I Pərwərdigar, samawiy qoxunlarning Sədari boloyan Huda,

Həlkingning dualirioʻya boloyan oʻəzipping qəqanoʻiqə yalqunlap turidu?

⁵ Sən kəz yaxlirini ularoʻya ozuk ornida kilding,

Kəz yaxlirini qəqa-qəqilap ularoʻya iqküzdung.

⁶ Bizni qoʻxnilirimizoʻya talaxka koydung;

Düxmənlirimiz bizni məshirə kilixidu. □ ■

■ 79:8 Yəx. 64:8 □ 80:1 «Kulak saloʻaysən, i Israilning padiqisi, Yüsüpnı koy padisidək bekiy yetəkligüqi; i kerublar otturisida Olturoʻuqi, nurlanoʻaysən!» — bu küy bəlkim Israilning jənubiy tərpidə (jənubiy padixahlikida, yəni «Yəhuda»da) miladiyədin ilgiriki 734-722 yillarda yəziloʻyan; xu waqitlarda Asuriyə imperiyəsi Israil ximaliy padixahlikioʻya bəsup kirip, bulangqilik kilip, ularning kəp adəmlirini əsirgə aldi. Jənubiy padixahlikteki bir qisim kixilər əpsuslinip, ximalidiki kərixindixliri üçün dua kilidu. «kerublar otturisida Olturoʻuqi» — Hudaning muqəddəs ibadəthanisidiki «əng muqəddəs jay»da əhdə sanduqining ikki yenida altundin yasaloyan birdin «kerub», yəni küqlük pərixtingning seymasi turidu. Huda əslidə Əz huzurining bu ikki kerub otturisida boluxioʻya wədə kiloyan. ■ 80:3 Zəb. 4:6; 31:16; 67:1-2; Dan. 9:17 □ 80:6 «Bizni qoʻxnilirimizoʻya talaxka koydung» — bəzi kona kəqürmilərdə: — «Sən bizni qoxnimizoʻya mazak obyektı kilding» degən səzlər tepilidu. ■ 80:6 Zəb. 44:13-14; 79:4

7 I samawiy qoxunlarning Sərdari bolqan Huda,
Bizni Öz yeningoşa qayturoşaysən!
Jamalingning nurini qaçqaysən, xunda biz qutquzulimiz!

8 Sən Misirdin bir tüp üzüm kəqitini elip kəlding;
Yat əllərni həydiwetip, orniqə uni tikting. ■

9 Uning aldida yərni kəng aqting;
U qongkur yiltiz tartip, pütün zeminə qeyildi.

10 Uning sayisi taqlarni kaplidi;
Oqlolliri kudrətlik kedir dərəhliridək estı;□

11 U xahlirini dengizoşiqə,
Piləklirini *əfrat* dəryasi boylirioşiqə uzartti.

12 Sən nemixka uning qaxalirini buzup,
Mewisini otüp ketiwatqanlarning üzüp elixioşa yol koydung?

13 Mana ormanliktiki yawa tongguzlar uni yeriwatidu,
Daladiki haywanatlar uningdin ozuklinidu.

14 I samawiy qoxunlarning Sərdari bolqan Huda, Səndin otünimizki,
Yenimizə qaytkaysən!

Ərxin həlimizə nəzər saloşaysən,
Kelip bu üzüm telidin həwər aloşaysən!□

15 Yəni ong qolung tikkən bu yiltizdin,
Əzüng üqün məzmut yetixtürgən bu oqlungdin həwər aloşaysən!

16 Mana u otta köydürüldi,
Kesiwetildi;

Yüzüngdiki tənbihiy qarixingni kərüp ular həlak bolmaqta;
17 Qolungni ong qolungdiki adəmgə,

Yəni Əzüng üqün məzmut yetixtürgən İnsan oşliqə konduroşaysən;□ ■

18 Xundak kıləanda biz Səndin hərgiz qekinməymiz;
Bizni yengilioşaysən, xunda biz namingni qakirip Sanga iltija kılimiz.

19 I Pərwədigar, samawiy qoxunlarning Sərdari bolqan Huda,
Bizni Öz yeningoşa qayturoşaysən!

Jamalingning nurini qaçqaysən, xunda biz qutquzulimiz!

81

81-küy •••• Həyt-bayramda Hudaning guwah-hitabini Israilə qəslitix

1 Nəşmiqilərnin bexioşa tapxurulup «Gittif»ta qelinsun dəp, Asaf yazoşan küy: —

Küq-qıuwwitimiz bolqan Hudaşə küy eytip yangritinglar,
Yaqıuning Hudasioşa xadlinip təntənə kilinglar! □

2 Nahxini yangritip, dapni elip,
Yekimlik qiltar həm rawabni qelinglar!

■ **80:8** Yəx. 5; Yər. 2:21; Əz. 15; 17:3-10; Yh. 15:1 □ **80:10** «kudrətlik kedir dərəhliridək...» — yaki «Təngriñin kedir dərəhliridək...». □ **80:14** «... Kelip bu üzüm telidin həwər aloşaysən» — ibraniy tilida: — «...bu üzüm telini yoqlişaysən» degən bilən ipadilinidu. □ **80:17**

«ong qolungdiki adəm... yəni Əzüng üqün məzmut yetixtürgən İnsan oşli...» — «ong qolungdiki adəm», «Əzüng üqün məzmut yetixtürgən İnsan oşli» xübhışizki Məsih toşruluk aldin'ala eytiləşən bexarətlik söz. ■ **80:17** Zəb. 110:1; Dan. 7:13, 14; Mat. 16:27; İbr. 1:3; 8:1; 10:12; 12:1; 1Pet. 3:22 □ **81:1** «Nəşmiqilərnin bexioşa tapxurulup «Gittif»ta qelinsun dəp, Asaf yazoşan küy» — ««Gittif»ning mumkinliki bar bir mənişi: «Gat xəşirinin sazi».

3 Yengi ayda, bəlgiləngən wəqıttə,
 Bayram-heyət künimizdə nəqrə-sunay qelinglar!
 4 Qünki bu İsrail üqün bekitilgən bəlgilimə,
 Yəqupning Hudasining bir pərmanidur.
 5 U Misir zeminida yürüx kıləqlanlirida,
 (Xu yərdə biz qüxənməydiəqan bir tilni anglap yürəttük)
 U buni Yüsüpkə guwah kılıp bərdi;□
 6 — «Uning mürisini yüktin sakıt kıldim,
 Uning qoli sewət kətürüxtin azad boldi;
 7 Kıstəqıllıqta nida kılding,
 Mən seni azad kıldim;
 Güldürməmə qıkkən məhpiy jaydin sanga jawab bərdim;
 «Məribah» suliri boyida seni sinidim».
 Selah.□
 8 — «Tingxa, həlkim, Mən seni guwahlar bilən agahlandırmən;
 I İsrail, Manga kulək salsang idi!
 9 Arangda yat ilah bolmisun,
 Yat əldiki ilahqa bax əgmigin!
 10 Seni Misirdin elip qıkkən Pərwərdigar Hudayingdurmən;
 Aqzingni yooqan aq, Mən uni toldurimən.
 11 — Birək həlkim sadayiməqa kulək salmidi,
 İsrailning Manga baqlanoqusi yök idi;
 12 Xunga Mən ularni öz tərsəliqəqa köyüwəttim;
 Ular öz məslihətliri bilən mengiwərətti.
 13 — Ah, Mening həlkim Manga kulək salsa idi!
 İsrail Mening yollirimda yürsə idi!
 14 Ularınq düxmənlirini tezla egildürər idim,
 Kolumni rəkiblrigə burap, ularni basar idim.
 15 Pərwərdigarəqa nəprətləngüqilər Uning aldida zəiplixip boysunar idi;
 Ularınq xu ahiriti mənəggügə bolatti;
 16 Sanga ax-buədayning əng esilini yegüzər idim,
 Bərhək, qoram taxtin həsəl akkuzup seni qandırur idim».□

82

82-küy ••••• Hudaning aliy soti

1 Asaf yazoqan küy: —
 Huda Öz ilahiy məjlisidə turup riyasətqilik kılıdu,

□ 81:5 «Xu yərdə biz qüxənməydiəqan bir tilni anglap yürəttük» — ibraniy tilida «Xu yərdə mən qüxənməydiəqan bir tilni yürəttim» degən söz bilən ipadilini. Bu bəlkim Huda Öz həlkiyə wakaliten səzlixini, ular bilən birgə boluxini kərsitixi mumkin. «U buni Yüsüpkə guwah kılıp bərdi» — «buni» bəlkim 3-ayəttə tiləqə elinəqan heytlarni, xundakla xu heytlarni sazlar bilən jakarlanxi kərsətsə kerək. □ 81:7 «... «Məribah» suliri boyida seni sinidim» — «Məribah» («elixix», «jedəl») degən mənədə. «Məribah» ikki jayning ismi; xu yərlərdə boləqan wəqələrninq birinqisi Təwrat «Mis.» 17-babta, ikkinqisi «Qəl.» 20-babta hatiriləngən. □ 81:16 «Sanga ax-buədayning əng esilini yegüzər idim» — ibraniy tilida «U sanga ax-buədayning əng esilini yegüzər idi»,

U ilahlar arisida həküm qikiridu;□

2 — Qaçanoşiçə silər nahək həküm qikirisilər,
Qaçanoşiçə rəzillərgə yüz-hatirə kilisilər?
Selah.

3 Gadaylar wə yetim-yesirlarning dəwasini soranglar,
Ezilgənlər həm həjətmənlərgə adalətni kərsitinglar;□

4 Miskinlər həm namratlarni kütquzunglar,
Ularni rəzillərnin gəngilidin azad kilinglar!■

5 Ular bularni bilməy wə qüxənməy zulməttə kezip yürməktə,
Xunga yərnin ulliri təwrənməktə.

6 Mən eyttim: — «Silər ilahlarsilər,
Həmminglar Həmmidin Aliy Boləuqining oşulliri silər;

7 Xundak bolsimu silər insanəja ohxax əlisilər,
Hərəkəndək əmir-bəgkə ohxaxla yikilisilər».□

8 — Turəjin, i Huda, yər-yüzini sorak kıləyəsən!
Qünki Sən barlik əllərgə waris boləuqisən!□ ■

83

83-küy •••• Düxmənlərnin suyikəstliri həkkidə dua

1 Asafning küy-nahxisi: —

I Huda, ün qikərməy turuwalma,
Jim turuwalma, süküt kılıp turuwalma, i Təngrim!

2 Qünki mana, Səning düxmənliring dawrang kılmaqta,
Sanga eqmənlər bax kətürməktə.

3 Ular kuwluk bilən Səning həlkinggə suyikəst kılıdu,
Səning himayə kılıp kədirliğanliring bilən qarxilixixni məslihetlixidu.

4 Ular: — «Yürünglar, ularni millət kataridini yok kilyayli!
İsrailning nami ikkinçi tiləja elinmisun!» — deməktə.

5 Ular həmnəpəs, həmdil məslihetləxti;
Ular Sanga qarxi ittipak tüzdi.

6 Mana, Edom wə İsmailarning qədirliri,
Moab həm Həgriylar;

7 Gəbal, Ammon, wə Amalək;
Filistiyə həmdə Tur ahaliliri,

□ 82:1 «Huda Öz ilahiy məjlisidə turup riyasətqilik kılıdu, U ilahlar arisida həküm qikiridu» — bizningqə, bu məjliskə katnaxқан «ilahlar»ning Hudaning həlkiğə sotqi boləjan yaki Öz həlki arisida həqkuq-məs'uliyiti bar adəmlər ikənliki təwəndiki ayətlərdin kərilidu. Məlum jəhətlərdin, ular Hudadək adəmlər üstidin həküm qikiridu; xuning üqün ular bu məs'uliyətnin eqirlikini obdan qüxinixi kerək. □ **U ilahlar arisida həküm qikiridu** — baxqə xərqiqlər bolsa «ilahlar» degənni yər yüzidiki padixah-həqkuqdarlarni kərsitidu, dəp qaraydu. Muzu xərqiqlər 6-ayətki «silər ilahlar» degənni kinayilik səz dəp qaraydu; qünki xu dəwərdiki padixahlərdin kəp kısmi əzlirini «Huda» dəp qaraytti, həlqidin əziğə ibadət kılıxini tələp kılatti. Ləkin Rəbbimizning «Yuh.» 10:33-36də eytkən xərhi boyiqə, bu səzlər kinayilik səz əməs; xunga yukirikçi qüxəndürüximiz toqra, dəp qaraymiz. □ 82:3 «...yetim-yesirlarning dəwasi» — ibraniy tilida «... atisizlarning dəwasi». ■ 82:4 Pənd. 24:11 □ 82:7 «Xundak bolsimu silər insanəja ohxax əlisilər, hərəkəndək əmir-bəgkə ohxaxla yikilisilər» — 1-ayət wə uningdiki izahətni kəruğ. □ 82:8 «Sən barlik əllərgə waris kılısən» — bu səz bəlkim Məsihkə eytilixi mumkin. ■ 82:8 Zəb. 2:8; İbr. 1:2

Selah.

⁵ Kük-qudriti Səndin boləjan kixi bəhtliktur —
Kəlbidə kətürülmə yollar boləjanlar;□

⁶ Yioğa wadisidin ötkəndə,
Ular uni bulaklıkka aylandurar;
Bərək, küz yamoqurliri uni bərikətlərgə tolduridu.□

⁷ Ular küqigə-kük ulap mengiwəridu;
Hərbiri Zionğa yetip kelip, Hudaning huzurida hazır bolidu.

⁸ I samawiy qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, duayimni an-
gliqaysən;

I Yakupning Hudasi, kulak salqaysən!
Selah.

⁹ Kara, i qalkinimiz boləjan Huda,
Özüng məsih kıləjiningning yüzigə iltipət bilən kariqin!□

¹⁰ Qünki Sening hojliliringda ötkən bir kün
Baxka yərdə ötkən ming kündin əladur;
Rəzilləning qədirliridə yaxioqandın kərə,
Hudayimning öyining bosuoqisida turoqinim yaxxidur.□

¹¹ Pərwərdigar Huda kuyax wə qalkandur,
Pərwərdigar xapaət wə xan-xəhrət bəhx etidu;
Durus mangoanlardın U hərəkəndə iltipatni heq ayimaydu;

¹² Samawiy qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar,
Bəhtliktur Sanga tayanəjan insan!■

85

85-küy ••• İsrailning üzül-kesil towa kılıxi üqün mehir-xəpəkət tələp kılıx

¹ Nəqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup okulsın dəp, Korahning oqulliri
üqün yeziləjan küy: —

Sən Öz zeminioğa iltipət kərsitip,
Yakupni sürgünlüktin qayturoqaniding, i Pərwərdigar.

² Həlkinqning qəbihlikini kəqürüm kılıp,
Bərlək günahlırını yapqaniding.

Selah.

³ Sən pütün kəhringni iqinggə qayturuwelip,
Ojəzipingning əxəddiylikidin yanoqanidingəs.

⁴ Əmdı bizni Öz yeningoğa qayturoqaysən, i nijatlikimiz boləjan Huda!

□ **84:5 «...kəlbidə kətürülmə yollar boləjanlar»** — «kətürülmə yollar» — kətürüp yasaləjan, Yerusalemğa tawap kılıdioğan yoluqlar mangođioğan yollar bolsa kerək. □ **84:6 «Yioğa wadisidin ötkəndə»** — «Yioğa wadisi» yaki «baka wadisi». İbraniy tilidə «baka» birinqidin «yioğa»ni bildüridu, ikkinqidin bir hil üjmə dərihini bildüridu, yənə «yioqlaydioğan dərəh» — kesilgən bolsa dərəh süyi yioqləndək qıqıdu. Dawut pəyoğəmbər ikki kətim bir «Baka wadisi» (yəni «Rəfayim jiləjisi»)da oğlibə kildi həm axu yərdə uning üq jan-dosti jenini təwəkkül kılıp uningğa su elip kəldi («2Sam.» 5-, 23-babta). **«küz yamoqurliri uni bərikətlərgə tolduridu»** — Kanaanda (Pələstində) küz yamoqurliri yəni həydəx, həm uruk selixkə təyyar kılıdu. □ **84:9 «Özüng məsih kıləjiningning yüzigə iltipət bilən kariqin!»** — «məsih kıləjini», 2-küydiki izahətlərnı, xundakla «Təbirlər»nimu kəring. □ **84:10 «Hudayimning öyining bosuoqisida turoqinim yaxxidur»** — yənə birhil təjmisı: «Hudayimning öyidə ixikbaqar boləjınim yaxxidur». ■ **84:12** Zəb. 2:12; 34:8

Bizgə boloqan aqqıkingoşa hay bərgəysən!□

⁵ Sən bizgə əbədiy oğzəpəlınəmsən?

Əwladtın-əwladkığə oğzəpəringni sozamsən?

⁶ Həlkıng Əzüngdın xadlinixi ügün,

Bizni kaytidin yengiliməmsən?■

⁷ Bizgə əzgərməs muhəbbitingni kərsətkəysən, i Pərwərdigar,

Bizgə nijatlıkingni ata kıləyəsən!

⁸ Təngri Pərwərdigarning nemilərnı dəydiəlanlıkiəşa kulak salay;

Qünki U Əz həlkiğə, Əz məmin bəndiliriğə aman-hatirjəmlıknı səzləydu;

Ular yənə həmakətlıkkə kaytmısun!

⁹ Zeminimizda xan-xəhrətning turuxi ügün,

Dərhəkiqət, Uningdın əyminidiəlanlarəşa Uning nijatlıki yekındur;

¹⁰ Əzgərməs muhəbbət wə həkiqət əzara kərüxti;

Həkkaniyət wə aman-hatirjəmlık bir-birini səyüxti;□ ■

¹¹ Həkiqət yərdin ünüp qıkmakta,

Həkkaniyət ərlərdin qaraydu.

¹² Pərwərdigar bərikət beridu,

Zeminimiz həsulini beridu;■

¹³ Həkkaniyət Uning aldida mangidu,

Uning kədəmliriğə yol həzirlaydu!□

86

86-küy •••• Yaləuzlukta, kıynaloqan kündə xapaət tiləx

¹ Dawutning duasi:

Kulıkingni mən tərəpkə tutkın, i Pərwərdigar, manga jawab bərgəysən;
Qünki mən ezilgən wə həjətməndurmən.

² Jenimni saklıəyəsən,

Qünki mən Sanga məmindurmən;

I Sən Hudayim, Sanga tayoqan kulungni kutkuzəyəsən;

³ Manga mehir-xəpkət kərsətkəysən, i Rəb,

Qünki mən kün boyi Sanga nida kılımən.

⁴ Kulungning jenini xad kıləyin,

Qünki jenim Sanga təlmürüp qaraydu;

⁵ Qünki Sən Rəb, mehrıban, kəqürümqan Sən!

Əzənggə iltija kıləlanlarning həmmisigə zor mehir-muhəbbət
kərsətküqidursən!

⁶ Mening duayıməşa kulak saləyin, i Pərwərdigar,

Yelinixlirimning sadasini angliəyəsən;

⁷ Beximəşa kün qüxkəndə,

□ 85:4 «Əmdi bizni Əz yeningəşa kayturoəyəsən, i nijatlıkimiz boləqan Huda! Bizgə boləqan aqqıkingəşa hay bərgəysən!» — Hudaning Israiləşa rəhımdillik kərsitiwatkıni kərüp (3-ayətnı kərüng), muxu küyning muəllipi Hudadin Israilni üzül-kesil towa kılduroəyəsən, ularnı Əz yeningəşa, xundakla Əz yurtıəşa kayturoəyəsən, dəp dua kılını baxlaydu. ■ 85:6 Zəb. 71:20; 80:18; 138:7 □ 85:10 «Əzgərməs muhəbbət wə həkiqət əzara kərüxti; həkkaniyət wə aman-hatirjəmlık bir-birini səyüxti» — bu sirlik səzlər xübhısizki, Məşıhning əzini qurbanlık kıləninida, əməlgə axurıldı. ■ 85:10 İbr. 7:2 ■ 85:12 Zəb. 67:6 □ 85:13 «Həkkaniyət Uning aldida mangidu, uning kədəmliriğə yol həzirlaydu!» — yənə birhil tərjimisi: «Həkkaniyət Uning aldida mangidu, həm əzini Uning kədəmliriğə ornıtidu».

Mən Sanga iltija qilimən,
Qünki Sən mənə cavab berisən. ■

⁸ İlahlar arisida Sening təngdixing yoxtur, i Rəb;
Kiləjan ixliringningmu təngdixi yoxtur. □ ■

⁹ Sən yaratqan bərlək əllər kəlip sening aldingda səjdə qilidu, i Rəb,
Namingni uluqlaydu.

¹⁰ Qünki Sən nəhayiti büyükşən,
Məjizilərnəni Yaratquqidursən;
Sən Hudadursən, yalquz Sənla.

¹¹ Əz yolungni mənə ögətkəysən, i Pərwərdigar,
Wə Sening həkikitingdə yürimən;
Namingə hərmət-əyminixtə boluxum üçün, kəlbimni pütün
kiləysən. ■

¹² Ya Rəbbim Huda, pütün kəlbim bilən Seni mədhəyiləymən,
Əbədil'əbəd namingni uluqlaymən.

¹³ Qünki mənə boləjan məhər-muəbbəting zordur,
Sən təhtisarəning təgliridin jənimni kütquzisən;

¹⁴ I Huda, təkəbburlar mənə qarxi kətürüldi,
Əxəddiyələrnəning jəməiti jənimni izdiməktə,
Ular Seni nəzirigə alməydu! ■

¹⁵ Əmma Sən, Rəb, rəhimdil wə xərkətlik İlahşən,
Asanliqə əqqıqlanməysən,
Məhər-muəbbət həm həkikət-sadiklikəng təxip turidu. ■

¹⁶ Mən tərəkə burulup, xərkət kərsətkəysən;
Əz kulungə küqüngni bərgəysən,
Dedikəngning oqlini kütquzəysən!

¹⁷ Mənə əqmənlərnəning uni kərüp hijil boluxi üçün,
İtpatingni kərsitidəjan bir əlamətəni mənə kərsətkin;
Qünki Sən Pərwərdigar, mənə yərdəm qilding,
Mənə təsəlli bərip kəlgənsən.

87

87-küy •••• Zionning uluqluqi

¹ Korahning oqliləri üçün yeziləjan küy-nəhxə: —
Uning uli bolsa mükəddəs taqlardidur. □

² Pərwərdigar Zionning dərwəzilərnəni səyidu,
Yakupning bərlək məkan-jayliridinmu əwzəl kəridu;

³ Sening xəripənggə uluql ixlar eytilməktə, i Hudaning xəhəri!
Seləh.

⁴ «Məni tonup bilgənlər arisida Rəhəb bilən Babilni tiləqə əlimən;
Mənə Filistiyə, Tur bilən Efiopiya;

■ 86:7 Zəb. 18:6; 50:15; 55:16-17 □ 86:8 «İlahlar arisida Sening təngdixing yoxtur, i Rəb...»
— bu ayət «ilahlar»ning həkikiy məvjud ikenlikini etirap qilməydu, əlwəttə. ■ 86:8 Qan. 3:24;
Zəb. 136:4 ■ 86:11 Zəb. 25:4-5; 27:11; 119:33 ■ 86:14 Zəb. 54:3-5 ■ 86:15 Mis. 34:6; Qel.
14:18; Nəh. 9:17; Zəb. 103:8; 145:8; Yo. 2:13 □ 87:1 «Uning uli bolsa mükəddəs taqlardidur»
— «Uning uli» — Hudaning uli, demək.

Mana bu adəm xu yərdə tuşuləjan» — dəymən.□

⁵ Bərħək, Zion toşruluk xundək eytilidu: —

«Bu adəm, palanqı-pokunqı uningda tuşuləjan, Həmmidin Aliy Boləuqıning Əzi uni mustəhkəmləydu».

⁶ Həlq-kowmlarni hatiriligində Pərwərdigar: —

«Bu kixi bu yərdə tuşuləjan» — dəp alahidə hatirigə yezip qoyidu.

Selah.□

⁷ Nahxiqılar, ussulqılar xuni təng eytidu: —

«Mening barlık bulak-mənbəlim seningdidur!»□

88

88-küy •••• Tum karangoşuluk

¹ Korahning oşulliri üçün yeziləjan küy-nahxa: —

Nəoşmiqilərnıng bexioğa tapxurulup, «Mahalat-leanot» ahangida oқulsun dəp, Əzralıq Həman yazəjan «Maskıl»: —

I Pərwərdigar, nijatlıkim boləjan Huda,
Keqə-kündüz Sanga nalə kılıp kəldim.□

² Duayim Sening aldingə kirip ijabət bolsun;
Nıdayınəğa kulak saləşəsən;

³ Qünki dərdlərdin jenim toyojan,
Hayatim təhtisarağa yəkinlaxқан,

⁴ Hangəğa qüxüwatқанlar katarida həsablinimən;
Kük-madarı kuruəjan adəmdək bolup qaldim.

⁵ Ölüklər arisəğa taxlanəjanmən,

Kirilip kəbridə yatқанlardək;

Sən ularni yənə əsliməysən,

Ular kolungdin üzüp elinip yirək kılınəjan.□

⁶ Sən meni hangning əng tegigə,
Zulmətlik jaylarəğa, dengizning qongkur yərlirigə qəmdürdüng.

⁷ Kəhring üstümgə eoşir yüktək basti,
Barlık dolğunliring bilən meni kiyniding.

⁸ Məndin dost-buradərlirimni yirəklaxturdung;

Ular ni məndin yirgəndürdüng;

Mən kamaləjanmən, heq qıqalməymən.

⁹ Kəzlim azab-oқubəttin hirələxti;

□ **87:4** «... arisida Rahab bilən Babilni tiləğa alimən» — «Rahab» bu yərdə Misirni bildüridu (mənisı: «təkəbbur». «Yəx.» 30:7ni kəring). «**Meni tonup bilgənlər arisida Rahab bilən Babilni tiləğa alimən... mana bu adəm xu yərdə tuşuləjan**» — dəymən» — səzligüqi Huda Əzi bolsa kerək. □ **87:6** «**Bu kixi bu yərdə tuşuləjan**» — dəp alahidə hatirigə yezip qoyidu» — bu sirlik səz Hudaning Yəhudiy bolmıəjan («yat əllik») Əzigə etiқad kıləuqılarni etiқadi arқılık «Əzümgə təwə adəm, Əzümnıng ailəmdiki adəm» dəp həsablap, ularəğa iltipat kılıp: «Yerusalemda tuşuləjan» dəp həsablaydıəjanlıkını kərsitidu. □ **87:7** «**Mening barlık bulak-mənbəlim seningdidur!**» — «seningda» bəlkim Zionda degən mənidə. Bəzi alimlar mənisini «Huda Əzidə» dəp qaraydu. □ **88:1** «**Nəoşmiqilərnıng bexioğa tapxurulup,**

Mahalat-leanot» ahangida oқulsun dəp...» — «Mahalat-leanot»ning mənisı nəmolum; bəzi alimlar «ajizlikti dərdlə» yaki «harlıktin qıqқан kəsəl» dəp tərijmə kılıdu. □ **88:5** «**Ular kolungdin üzüp elinip yirək kılınəjan**» — mənisı, bəlkim: «Hudaning insanlarəğa daim kərsitidəjan kəyümidin ayrıləjan» degəndək.

Hər küni Sanga nida qilimən, i Pərwərdigar,
Qollirimni Sanga kətürüp kəldim.

¹⁰ Ölüklərgə məjizə kərsitərsənmu?

Mərhumlar ornidin turup Sanga təxəkkür eytarmu?

¹¹ Əzgərməs muhəbbiting kəbridə bayan kilinarmu?

Halakət diyarida sadıqlıq-həqikiting mahtilarmu?

¹² Karamətliring zülməttə tonularmu?

Həkkaniyliking «untulux zemini»də bilinərmu?

¹³ Biraq mən bolsam, Pərwərdigar, Sanga pəryad kətürimən,
Tang səhərdə duayim aldingoşa kiridu.

¹⁴ I Pərwərdigar, nemigə jenimni taxliwətting?

Nemigə jamalingni məndin yoxurdung?

¹⁵ Yaxlıqimdin tartip mən ezilgən, bimardurmən;

Wəhxətliringni kərüwerip həq halim kəlmidi.

¹⁶ Kəhring üstümdin ötti;

Wəhimiliring meni nabut kildi.

¹⁷ Ular kün boyi taxkın suliridək meni orawaldi,

Tamamən meni qəmdürdi.

¹⁸ Jan dostlirimni, aqinilirimni meningdin yiraqlaxturdung,

Mening əziz dostum bolsa qarangoşuluktur![□]

89

89-küy •••• Hudaning Dawut üqün bekitkən mənggülik əhdisi — nemixka məşlubiyyət həm munqərzlik bolidu?

¹ Əzrahlik Etan yazoğan «Maskil»: —

Pərwərdigarning əzgərməs muhəbbitini əbədiy küyləymən,
Aşizimda dəwrədin-dəwrgiqə həqikət-sadakitingni ayan qilimən.[□]

² Qünki mən: Əzgərməs muhəbbət mənggügə tiklinip mangidu,
Sən həqikət-sadakitingni ərxialada mustəhkəmləwətisən — dəp bildim;

³ Sən dedingki: —

«Mən talliwəlojinim bilən əhdə tüzgənmən;

Kulum Dawutka kəsəm kildim: —

⁴ Sening əwladıngni mənggü dawam kildurimən,

Təhtingni əwladın-əwladka qurup qikimən».

Selah.

⁵ Həm asmanlarmu Sening məjiziliringni təbrikləydu, i Pərwərdigar,
Mukəddəslərnin jamaitidə ular həqikət-sadakitingni mədhıyiləydu.^{□ ■}

⁶ Qünki asmanlarda Pərwərdigarning təngdixi barmu?

Küdrət Igisining oqulliri arisida Pərwərdigaroşa ohxaydioğan kim bar?

⁷ Təngrining həywisi mukəddəslərnin məjlisidikilərnı kəttik titritidu,
Uning ətrapidikilərnin həmmisi üqün U kərəkunqluktur.

⁸ I Pərwərdigar, samawiy qoxunlarning Sərdari boləğan Huda,

[□] **88:18 «Mening əziz dostum bolsa qarangoşuluktur!»** — baxka birhl təjmisı «Yar-bu-radərlirim qarangoşulukka kəmlüp kəldi». [□] **89:1 «Əzrahlik Etan yazoğan «Maskil»:**

— ...» — əgər bu «Etan» Dawut padixahning dəwrədə yaxioğan («1Pad.» 4:31-ayəttiki «Etan») bolsa, bu küy bəxarət boluxı kərək. Undək bolmisa Dawutning hanidani təhtin məhrum boləqandin keyin (Babilda sürgün boləqandin keyin) baxka bir Etan yazoğan. [□] **89:5**

«Mukəddəslərnin jamaitidə ular həqikət-sadakitingni mədhıyiləydu» — «mukəddəslər» həm 6-ayəttiki «küdrət igisining oqulliri» pərixtilərnı kərsətsə kərək. [■] **89:5 Zəb. 19:1-2**

Kədrətlik Yah,
 Sanga ohxaydıoğan kim bar?
 Ətrəpində həkikət-sadaqiting turuqluqdur.
 9 Dengizning məşrurluqi üstidin həküm sürisən,
 Dolğunliri erkəxlīgəndə, sən ularni tinqlandırısən;
 10 Raḥabni əlgüdək yanjidingsən,
 Küqlük bilikini bilən düxmənliringni tiripirən kilip tarqitiwəttin. □
 11 Asmanlar seninki, yərmu Seningkidur,
 Jaḥan həm uningəja toloğan həmmi bərpə kilding. ■
 12 Ximal wə janubni, ularni yaratqansən,
 Tabor wə Hərmon qoqqiliri namingni yangritip küylər.
 13 Kədrətlik bilək seninkidur;
 Küqlüktur Sening qolung, ong qolung həm kətürüklüktur.
 14 Təhtingning uli həkkanıylik həm adaləttur,
 Muhəbbət həm həkikət-sadaqət daim didaring aldida mangidu. ■
 15 Təntənə sadasini bilgən həlk bəhtliktur;
 Ular Sening jamalingning nurida mangidu, i Pərwərdigar! □
 16 Ular namingda kün boyi xad bolar,
 Həkkanıylikində ular kətürüldi.
 17 Qünki ularning küqining xan-xəripi özüngdursən,
 Sening iltipating bilən münggüzimiz kətürüldü. □
 18 Qünki Pərwərdigar bizning qalkinimiz,
 Israildiki Muqəddəs Boluquqi Xahimizdur. □

19 Sən burun Əz məmin bəndənggə oqayibanə alaməttə kərünüp söz kilip
 xuni degənidingsən: —
 «Mən bir əzimət üstigə yardimimni kəndurdum,
 Əl arisidin mən talliwaloğan birsini kətürdüm; □
 20 Kulum Dawutni taptim,
 Muqəddəs meyim bilən Mən uni məsih kilip tiklidim. ■
 21 Kolum uningəja yar boluxqa bekitilgən,
 Bilikim uni küqləndürüdü.
 22 Düxmən uningdin heq alwan-selik almaydu,
 Pəskəx adəm uni kistimaydu; ■
 23 Bəlkə Mən rəkiqlirini uning aldida yanjiymən,
 Uni əq kərgənlərni yər bilən yəksan kilimən;
 24 Əz həkikət-sadaqitim həm mehir-muhəbbitim uningəja yar bolar,
 Həm Mening namim bilən uning münggüzi kətürüldü.
 25 Mən uning qolini dengiz üstidə,
 Ong qolini dəryalar üstidə qoyimən.
 26 U Meni qakirip dəyduki: —

□ **89:10 «Raḥabni əlgüdək yanjidingsən»** — «Raḥab» həm dengiz əjdihəsi (jin-xəytnlarning bir ipadisi) həm Misirning bir ləkimi idi. Məni «məşrur»dur («Yəx.» 30:7ni kəring).
 ■ **89:11 Zəb.** 24:1, 2 ■ **89:14 Zəb.** 85:13; 97:2 □ **89:15 «Təntənə sadasi»** —
 yəki «Qalibiyətning warkirixi», yəki «Həytlük təntənilər». □ **89:17 «Sening iltipating
 bilən münggüzimiz kətürüldü»** — «münggüz» məlum əlning yəki adəmning xan-xəripini,
 küq-kudritini bildürüdü. □ **89:18 «Qünki Pərwərdigar bizning qalkinimiz, Israildiki
 Muqəddəs Boluquqi Xahimizdur»** — bəxqə birhil tərjimisi: «Qünki qalkinimiz Pərwərdigardin,
 Xahimiz Israildiki Muqəddəs Boluquqidındur». □ **89:19 «Sən burun Əz məmin bəndənggə
 oqayibanə alaməttə kərünüp söz kilip xuni degənidingsən...»** — bu toşruluk «2Sam.»
 7:8-17ni kəring. ■ **89:20** 1Sam. 16:1,13 ■ **89:22** 2Sam. 7:10

«Sən mening Atam, mening Təngrim,
Nijatlikim boləjan qoram teximdursən!».[■]

²⁷ Mən yənə uni Mening tunji oşlum dəp,
Dunya padixahliridin əng yukurisi kilimən.[■]

²⁸ Mening muhəbbitimni uning üqün əbədiy kaldurimən,
Mening əhdəm uning bilən məhkəm turidu;

²⁹ Mən uning nəslini əbədiyləxtürimən,
Uning təhtini asmanın künliridək dawam kildurimən.

³⁰ Mubada oşulliri Təwrat-kanunumdin qikiq,
Həkümlirim boyiqə yürmisə,[■]

³¹ Bəlgilimilirimni buzsa,
Əmrlirimgə itaət kilmisa,

³² — U waqıtta itaətsizlikini tayak bilən,
Gunahini yara-jarahət bilən jazalaymən.

³³ Ləkin muhəbbitimni uningdin üzüp qoymaymən,
Həkiqət-sadaqitimgə hiyanət kilmaymən;

³⁴ Mən tüzgən əhdəməni əsla buzmaymən,
Ləwlimdin qıqқанlirini heq əzgərtməymən.

³⁵ Mən bir kətim pak-muqəddəslikimgə kəsəm iqtim —
Dawutka kəti yalojan səzliməymən: —[■]

³⁶ «Uning əwladi əbədiy dawamlıxar;
Uning təhti kəz aldimdiki kuyax kəbi turar;[■]

³⁷ U ay kəbi mənggülük mustəhkəmlinər,
Asmandiki turoşun guwahqidək məzmut turar».
Selah.[□]

³⁸ Birək Sən bularni qətkə kəkip, tenip kəttinq;
Sən məsih kiləjan padixahka kattik qəzəpləndinq.[■]

³⁹ Qulung bilən tüzgən əhdidin waz kəqtinq,
Uning tajini yərgə taxlap daq təgküzdung.

⁴⁰ Uning barlıq tam-pasillirini yikitiq,
Qəl'əlini harabilikkə aylandurdung.[■]

⁴¹ Yoldin ətüwatқанlarning həmmisi uni bulimaqta,
U barlıq qoxniliri aldida rəsua boldi.[■]

⁴² Uni əzgənlərninq ong qolini yukiri kətürdüng,
Pütkül düxmənlirini huxal kildinq.

⁴³ Bərhək, Sən uning kiliqining bisini kayriwəttinq,
Jəngdə uni tik turəuzmidinq.

⁴⁴ Uning julalığını yokitiq,
Uning təhtini yərgə ərüwəttinqsən.[■]

⁴⁵ Yaxlıq künlirini Sən kiskarttinq,
Uni hijalətkə qəmdürdüng.

Selah.

⁴⁶ Kaqanoşiqə, i Pərwərdigar?
Əzüngni əbədiy yoxuriwəmsən?
Kəhring ot kəbi mənggü yanarmu?

■ 89:26 2Sam. 7:14; İbr. 1:4, 5 ■ 89:27 Zəb. 2:7; 72:11; Kol. 1:15-18 ■ 89:30 2Sam.

7:14 ■ 89:35 İbr. 6:13,17,18 ■ 89:36 Mat. 27:45 □ 89:37 «U ay kəbi mənggülük

mustəhkəmlinər, asmandiki turoşun guwahqidək məzmut turar» — «asmandiki turoşun guwahqi» yənə ayni kərsitiximu mumkin. ■ 89:38 Zəb. 22:1; Mat. 27:46; Yəx. 53:3-6, 10

■ 89:40 Zəb. 80:12-13 ■ 89:41 Zəb. 80:12-13 ■ 89:44 Yəx. 53:7-8

47 Manga nisbətən, ömürning kis ikənlikini əstə tutqin!
Nemixkimu barlik insan balilirini bihudiliklə yaratqansən?

48 Keni, qaysi adəm yaxap ölümni kərməydikən?
U jenini təhtisaraning qanggilidin kutkuzalamdikən?
Selah. ■

49 Sən həqiqət-sadakitingdə Dawutka kəsəm iqkən,
Awwalki mehir-muhəbbətlər kəyərdə qaldi, ya Rəbbim? ■

50 Kulliring uqrawatqan məshirilərnı yad ətkəysən, i Rəb —
Mən iqimdə pütkül küqlük əllərnıng mazaqlirini kətürüp yürimən —

51 Duxmənliringning Özüng məsih kıləqanning kədəmlirini qanqilik
məshiriliginini,

I Pərwərdigar, yad ətkəysən!

52 Pərwərdigarəqa mənggügə təxəkkür-mədhıyə qayturulsun!
Amin! Amin!

90

Tətinqi bəlum •••• 90-küy •••• Həyatni kədirləydioqan danalik

1 Hudaning adimi boləqan Musaning duasi: —

Ya Rəbbim,

Sən barlik dəwərdə bizgə makan bolup keliwatisən;

2 Taqlar wujudka kəlməstin burun,
Sən yər wə ələmni xəkilləndürməstin burun,
Əzəldin əbədgiqə Təngridursən.

3 Sən insanni tupraqka ayləndurup: —
«Həy, insan baliliri, qaytinglar!» — dəysən.

4 Mana, Sening nəziringdə ming yil —
Ətüp kətkən tünügünki bir kün,
Tündiki bir jesəktur, halas.

5 Sən adəmlərnı su taxkinidək elip ketisən,
Ular ətüp kətkən bir uyqudək,
Tang səhərdə ünüp qıqqan ot-qəpkə ohxaydu —

6 Ətigəndə ular kəkirip ünıdu,
Kəqisi bolsa kesilip, səlixip kətər.

7 Qünki biz qəzipping bilən yokəymiz,
Kəhring bilən dəkkə-dükkidə qəlimiz.

8 Sən kəbihliklirimizni kəz əldingəqa,
Yoxurun qilmixlirimizni jamalingning nuri əldioqa qoydung.

9 Barlik künlirimiz dəroqəzipping əstida ətüp ketıdu,
Yillirimizni bir uq tartix bilənla tügıtimiz.

10 Əmrimizning yilliri yətmix yil,
Məşdurimiz bar bolsa səksən yil;
Biraq ularning pəhri jəpa wə bihudiliktur;
Həyat tezlik bilən üzər,
Mana, biz uqur kəttük.

11 Səngə boləqan hərəmət-əyminixning az-kəplükigə qarap
hesablındioqan,

Aqqıkingning xidditini kim bilsun?

12 Xunga kənglimizni danalıqka qoyuximiz üqün,

Künlirimizni sanaxni bizgə əgətkəysən!

¹³ Yenimizə qaytkəysən, i Pərwərdigar, Seni qaçanoqıqə...?!
Kulliringə rəhim kıləyəsən!

¹⁴ Bizni ətigəndə özgərməs muhəbbiting bilən kənduroyəsən;
Undaқта barlıq künlirimizdə küyləni yangritip xadlinimiz.

¹⁵ Sən bizni japağa qəmgən künlərgə asasən,
Külpətni kərgən yillirimizə asasən yənə hursən kıləyin!

¹⁶ Uluq ixliring kulliringə kəringə,
Xanu-xəwkiting ularning oqulliriojimu axkara boləy!

¹⁷ Pərwərdigar Hudayiməzning xerin mərhəmiti üstimizdə boləy,
Qolimizning ixlirini üstimizgə bərikətlik kıləyəsən,
Bərhək, qolimizning ixlirini bərikətlik kıləyəsən!

91

91-küy •••• Hudaning hərhil yamanlıqın, jin-xəytanlardan kooqıdixi

¹ Əng Aliy Boləuqining məhpiy jayida turoqıqı,
Həmmigə qadiring sayisidə aramhuda yaxaydu.

² Mən Pərwərdigarni: —

«Mening baxpanahim, Mening qoroqinim;
Mening Hudayim, Uningə tayinimən» — dəymən.

³ Bərhək, U kiltəqining tozikidin seni qutulduridu,
Xum waba-qazadin həm halas etidu.■

⁴ U pəyliri bilən seni yapidu;
Qanatlıri astida panah tapısən;
Uning həkikiti sanga kalkan həm istihkamdur.■

⁵ Sən nə keqidiki wəhimidin,
Nə kündüzi uquwatqan oqtin,■

⁶ Nə qarangojulukta kəzgüqi wabadin,
Nə qux waqtida wəyranqılıq kıləuqi həlakəttin qorqmaysən.

⁷ Sening yeningda mingi yikilip,
Ong yekingda on mingi oqulap quxsimu,
Lekin bala-qaza sanga yekınlaxmaydu.

⁸ Sən pəkət kəzliring bilən beqip,
Pasiklarəja berilgən jazani kərisən.

⁹ Pərwərdigarni panahim dəp bilgining üqün,
Həmmidin Aliy Boləuqini makan kıləning üqün,

¹⁰ Bexingə heq palakət quxməydu,
Heq waba qediringə yekınlaxmaydu.

¹¹ U Əz pərixtilirigə sening həkkingdə əmr kilidu,
Xuning bilən ular pütkül yolliringda seni saklaydu.■

¹² Ayioqing taxka urulup kətməsliki üqün,
Ular seni qollirida kətürüp yüridu.■

¹³ Xir wə kobra yılan üstidin besip ətisən,
Arslan wə əjdihani dəssəp-qəyləysən.■

¹⁴ «U Manga muhəbbitini baqlıoqanlıki üqün,
Mən uni qutuldurimən;
U namimni tən aloqini üqün yukirida saklaymən.

15 U Manga nida kılıdu, Mən uningəja jawab bərimən;
Eşir kün uni baskanda uning bilən billə bolimən;
Mən uni halas kılıp, izzət-hərmətkə sazawər kılımən.

16 Uzak ətür bilən uni qandırımən,
Həm nijatlıkimni uningəja kərsitimən».

92

92-küy •••• Mədhiyə

¹ Xabat küni üçün bir küy-nahxa: —

Pərwərdigarəja təxəkkür eytix,
Namingni küyləx əladur, i Həmmidin Aliy Boləuqi!□

² Əzgərməs muhəbbitingni səhərdə,
Keqilərdə bolsa, həkikət-sadaqitingni jakarlaş,

³ On tarlık saz wə rawabni qelip,
Qiltar bilən munglūk ahangda qelix əladur!

⁴ Qünki Sən Pərwərdigar, Əz kıləning arkişik meni hursən kilding,
Kolliringning kıləjanlıri bilən mən rohlınıp nahxa eytimən.

⁵ Pərwərdigar, kıləjan ixliring nemidegən uluqdur!
Oyliring nahayiti qongkurdur!

⁶ Bişəm kixi buni bilməs,
Həmakət buni quxənməs,■

⁷ Rəzillər ot-qəptək aynioşanda,
Kəbişik kıləuqılarning həmmisi gülləngəndə,
Mənggü həlak bolup ketidioşanlar xulardur!□

⁸ Lekin Sən, i Pərwərdigar, əbədil'əbəd üstün turisən.

⁹ Qünki mana düxmənliring, i Pərwərdigar,
Mana düxmənliring yokilidu;
Barlık kəbişik kıləuqılar tiripirən kiliwetilidu!

¹⁰ Mənggüzümni yawayi bukingkidək kətürisən;
Bəxim yengi may sürkəp, məsih kılınıdu.

¹¹ Meni kəst kıləjanlarning *məşlubiyitini* öz kəzum kəridu;
Manga kərxilixixkə kəzəjaləjan rəzillik kıləuqılarning *tən*
bərgənlikinimu kılıkım anğlaydu.

¹² Həkkəniy adəm horma dərihi kəbi gülləp-yaxnaydu;
U Liwandiki kədr dərihidək əsidu.■

¹³ Pərwərdigarning əyigə tikilgənlər,
Hudayimizning həyililirida güllinidu;

¹⁴ Ular kərişəndimu yənə mewə bəridu,
Sulūk həm yexil ular;

¹⁵ Xuning bilən ular Pərwərdigar durustur, dəp ispatlaydu;
U mening qorəm teximdur,

Uningda həq nahəklik yoktur!

□ 92:1 «Xabat küni üçün bir küy-nahxa...» — «xabat küni» — xənbə küni, yəni Huda Yəhudi y həlkigə bekitən aram elix küni. ■ 92:6 Zəb. 94:8; Pənd. 12:1 □ 92:7 «Mənggü həlak bolup ketidioşanlar xulardur!» — yaki «Bu ularning həlak boluxi üçün bolidu!». ■ 92:12 Hək. 9:15; Həx. 14:6

93

93-küy •••• Pərwərdigar qüdrətlik həkümrandur

- ¹ Pərwərdigar həküm sürüdü!
 U həywətəni kiyim kılıp kiygən;
 Pərwərdigar kiyingən,
 U belini qüdrət bilən baqlıoğan;
 Bərhək, xunga dunya məzmut qilinögan,
 U təwrənməs əsla.
² Sening təhting kədimdila bərpa qilinögan;
 Sən əzəldin bar boləuqisən!
³ Kəlkün-taxqınlar öz sadasını kətürdi, i Pərwərdigar,
 Kəlkün-taxqınlar öz sadasını kətürdi!
 Kəlkün-taxqınlar uroquqi dolqunlirini yukiri kətürdi!
⁴ Kəp sularning xawkunliridin,
 Dengiz-okyandiki qüdrətlik dolqunlardin,
 Üstün turögan Pərwərdigar qüdrətliktur!□
⁵ Sening aqah-guwahlikliring nemidegən ixənqliktur!
 Künlər yok boləuqə, i Pərwərdigar,
 Öyünggə pak-mukəddəslik əbədil'əbəd rawadur.

94

94-küy •••• Intikam aloquqi Huda adil sotlisun!

- ¹ I itikamlar aloquqi Təngri, Pərwərdigar!
 I intikamlar aloquqi Təngri, parliöaysən!
² Kətürülgin, Özüngni kətürgin, i jahanni Sorak Kiloquqi,
 Məqrurlaröqa jazasını bərgin!
³ Qaçanojiqə rəzillər, i Pərwərdigar,
 Qaçanojiqə rəzillər təntənə kılıp yüriweridu?
⁴ Qaçanojiqə hakawurlarqə səzləp waləqxıydu,
 Kəbihlik kıləuqılarning həmmisi yooğan gəp kılıp yüridu?
⁵ Ular həlkingni ezidu, i Pərwərdigar,
 Sening mirasingöqa jəbir-japa salmaqta.
⁶ Tul ayal wə öjerip-musapirlarni kirip,
 Yetim-yesirlərnı öltürüp: —
⁷ «Yah kərməydu»,
 «Yaqupning Hudasi kəngül bəlməydu», — dəydu.■
⁸ Silər kəngül koyunglar, i əlning haməkətliri!
 Əhməklər, kaçan dana bolisilər?■
⁹ Kulakni tikligüqining Əzi anglımamdu?
 Kəzni Yasioquqining Əzi kərməmdü?■
¹⁰ Əllərnı tərbiyiligüqi,
 İnsanoqa əkil-bilim əgətküqining Əzi adəmnı əyibliməmdü?
¹¹ Pərwərdigar insanning oy-hiyallirining tutamı yoklukni bilidu.■
¹² Sən tərbiyiligən adəm bəhtliktur, i Yah,
 Yəni Sən Təwrat-qanunungdin əkil əgitidioğan kixi bəhtliktur!

□ 93:4 «Dengiz-okyandiki qüdrətlik dolqunlar» — «dolqunlar» ibraniy tilida «qəkiwətküqilər». ■ 94:7 Zəb. 10:11,13; 59:7 ■ 94:8 Zəb. 92:6; Pənd. 12:1 ■ 94:9 Mis. 4:11 ■ 94:11 1Kor. 3:20

- 13 Xundak kılıp, taki pasıqlar üçün orək kolanıuqə —
Sən uni yaman künlərdin hatırjəm saklıysən.
- 14 Qünki Pərwərdigar Öz həlkini tərək ətməydu,
Yaki Öz mirasidin waz kəqməydu. ■
- 15 Qünki həküm-pərman həkuku haman adalətkə kaytidu,
Barlık dili duruslar bolsa, uning kəynidin mangidu. □
- 16 Mən üçün yamanlar bilən kərxilixixka kim ornidin turidu?
Mən üçün kəbihlik kılıuqılər bilən kərxilixixka kim məydanıya qıqıdu?
- 17 Əgər Pərwərdigar mənə yardəmdə bolmıoğan bolsa,
Jenim baldur qıqıp süküt diyarida yatar idi. □
- 18 Ayıoım putlıxay deginidə,
Əzgərməs muhəbbiting, i Pərwərdigar, meni yəldi.
- 19 İqimdiki kəpligən oğəm-əndixilər arisida,
Sening təsəlliliring jenimni səyündürdi.
- 20 İnsapsızlıkni kənunıya aylanduridıoğan,
Aq kəz olturoğan bir təht,
Sən bilən aləkıdə bolamdu?
- 21 Ular həkkanıylarning jenıya hıjım kılıxka yioıııdu,
Bigunah kənni təkıdıoğan həkümlərni qıqarmakta.
- 22 Bırək Pərwərdigar mening egiz kəroqimim bolıdu;
Hə, mening Hodayim panah Kəram Texımdur.
- 23 U ularning kəbihlikini öz bexıoğa salıdu,
Ularınq öz yawuzluklıri bilən ularni üzıp taxlaydu,
Bərhək, Pərwərdigar Hodayimiz ularni üzıp taxlar.

95

95-küy •••• Həqıkiy ibadət kılıx üçün anglax kərək

- 1 Kelinglar, Pərwərdigarni yangritip küyləyli,
Nıjatlıkımız bolıoğan Kəram Texımızıya təntənə kıləyli!
- 2 Təxəkkürlər bilən uning aldıoğa kələyli,
Uningoğa küylər bilən təntənə kıləyli!
- 3 Qünki Pərwərdigar — bükük bir ilahıur,
Pütkül ilahlar üstıdiki bükük bir Padıxaıur. □
- 4 Yərning təgliri Uning kolidıdur,
Təoılarınq qokkılirimu Uningkidur.
- 5 Dengiz Uningki, U uni yaratkan;
Kuruklukni Uning kolliri xəkilləndürdi.
- 6 Kelinglar, Uningoğa bax urup səjdə kıləyli,
Pərwərdigar Yaratkuqımız aldıda tiz pükəyli!
- 7 Qünki U bizning Hodayimizdur,
Biz bolsak Uning yaylıkıdiki həlk,

■ 94:14 1Sam. 12:22; Rim. 11:1, 2 □ 94:15 «Qünki həküm-pərman həkuku haman adalətkə kaytidu, barlık dili duruslar bolsa, uning kəynidin mangidu» — demək, adil padıxah-əmirlər yənə həkuk tutıdu, yaki hazır həkuk tutuwatkan padıxah towa kılıdu; andin durus adəmlər ularni kıləydu. □ 94:17 «süküt diyari» — əlümnı kərsitıdu. □ 95:3 «... Pərwərdigar — bükük bir ilahıur, pütkül ilahlar üstıdiki bükük bir padıxaıur» — bu ayəttiki «ilahlar»: (1) taıpılar qokunıdıoğan buıları (əməliyəttə ularning kəynidə turoğan jin-xəytanları — «Zəb.» 96:4-5, «1Kor.» 8:4-6 wə 10:19-21ni kərug) yaki (2) Hudaning səzigə məs'ul bolıoğan İsrail həkımlirini kərsıtixi mumkin.

Uning qoli bakidioğan qoylarmiz.

Bügün, əgər Uning awazini anglisanglar,■

⁸ Əyni qaollarda Məribahda bolqandək, qel-bayawandiki Massahda bolqan kündək,

Yürikinglarni jahil kılmanglar!□ ■

⁹ Mana xu yərdə ata-bowiliringlar Meni sinidi, ispatlıdi həm kılojinimni kərdi.■

¹⁰ Mən kırık yıl xu dəwərdin bizar bolup: —

«Bular kənglidə adaxqan bir həlktur,

Mening yollirimni heq bilip yətmigən» — dedim.■

¹¹ Xunga Mən oşəzəplinip kəsəm iqip: —

«Ular hərgiz Mening aramgaşıməja kirməydu» — dedim.□

96

96-küy •••• Aləm İgisi kelidu!

¹ Pərwərdigarəja atap yengi nahxa eytinglar!

Pütkül yər yüzi, Pərwərdigarni küylənglar!■

² Pərwərdigarəja nahxa eytinglar, namioja təxəkkür-mədhijə kəyturunglar,

Nijatlıkını hər küni elan kılinglar!

³ Uning xan-xəhrətini əllər arisida,

Uning möjizilirini barlık həklər arisida jakarlanglar!

⁴ Qünki Pərwərdigar uluq, zor mədhijəyərgə layıktur!

U barlık ilahlərdin üstün, Uningdin qorqux kerəktur;□

⁵ Qünki barlık həklərnin ilahləri — Butlar halas,

Birək Pərwərdigar asman-pələkni yaratkandır.□

⁶ Xanu-xəwkət wə həywət Uning aldidə,

Mukəddəs jayida kudrət wə güzəllik kərunidu.

⁷ Pərwərdigarəja təəllukini bərgəysilər, i əl-kəbililər,

Pərwərdigarəja xan-xəhrət wə kudrətini bərgəysilər!□

⁸ Pərwərdigarəja Əz namioja layıq xan-xəhrətini bərgəysilər;

Sowəja-salam elip həyiliriəja kiringlar!

⁹ Pərwərdigarəja pak-mukəddəslikning güzəllikidə səjdə kılinglar;

■ 95:7 Zəb. 100:3; İbr. 3:7 □ 95:8 «Əyni qaollarda Məribahda bolqandək, qel-bayawandiki Massahda bolqan kündək, yürikinglarni jahil kılmanglar!» —

«Məribah» wə «Massah» degən jaylarda Israillar Hudadin yüz örüp, Musa pəyoğəmbərgə qarxi isyan-asiylik kətürən. Bu wəqələr «Mis.» 17-bab, «Qel.» 20-babta hatiriləngən. ■ 95:8

Mis. 17:7; Qel. 20:1,3,13; Kan. 6:16 ■ 95:9 İbr. 3:9 ■ 95:10 İbr. 3:17 □ 95:11 «Ular

hərgiz Mening aramgaşıməja kirməydu» — «Mening aramgaşım» (1) Huda Israilləroja wədə bərgən Qanaan (Pələstin) zeminini kərsitidu. Misirdin qıqip qel-bayawanda kırık yıl sərsan

bolup yürgən xu dəwərdə Israillar itaətsizlik kılip u zeminəja kirmigən. (2) «Aramgaş» pəkət zeminnilə əməs, bəliki yənə Hudaning panahı, yetəkqiliki həm xəpkiti astida yaxaxni əz iqiğə

alidu (İnjil, «İbraniyləroja», 4-babnimu kərüng). ■ 96:1 1Tar. 16:23-33 □ 96:4 «Uningdin qorqux kerəktur» — yaki «U dəhxətlik-qorqunqlıktur». □ 96:5 «...barlık həklərnin

ilahləri — butlar halas» — «butlar» ibranıy tilidə «ərziməslər». □ 96:7 «Pərwərdigarəja xan-xəhrət wə kudrətini bərgəysilər!» — muxu səzlar bəlkim xuni bildüriduki, Hudaəja Əzigə

layıq xan-xərpə kəltürsək, bu kılojinimiz uningə biz arklilik Əz küq-kudritini tehimu kərsitix

imkanıyitini yaratidu.

Pütkül yər-yüzi, Uning aldida titrənglar!□ ■

¹⁰ Əllər arisida elan qilinglar: —

«Pərwərdigar həküm sürüdü!

Xunga mana, dunya məzmut qilinəjan, u təwrənməs əsla.

U adillik bilən həklər üstidə həküm qikiridu.

¹¹ Asmanlar xadlansun, yər-jaħan hux bolsun,

Dengiz-okyan wə uningəja tolojan həmmə quқан selip jux ursun!

¹² 13 Dalalar həm ulardiki həmmə yayrisun!

U qaəda ormandiki pütkül dərəhlər Pərwərdigar aldida yangritip nahxa eyüdü;

Qünki mana, U kelidu!

U jaħanni soraq kilixka kelidu;

U aləmnı adillik bilən,

Həklərnı Öz həkikət-sadaqitidə soraq kılıdu.■

97

97-küy •••• Pərwərdigarning səltəniti kelidu!

¹ Pərwərdigar həküm sürüdü!

Yər-zemin hux bolsun,

Kəpligən arallar xadlansun!■

² Bulutlar wə qarangöylük Uning ətrapidur,

Həkkanıyət wə adalət təhtining ulidur;

³ Uning aldida ot yalkuni yürüdü,

Ətraptiki düxmənlirini köydürüp taxlaydu;

⁴ Uning qaқmaqliri jaħanni yorutti,

Yər bunı kərüp titrəp kətti;■

⁵ Pərwərdigarning aldida,

Pütkül zeminning igisinin aldida,

Taqlar momdək erip ketidu.

⁶ Asmanlar Uning həkkanıyitini jakarlaydu,

Barlıq həklər Uning xan-xəripini kəridu.■

⁷ Oyma həykəllərgə qoқunəjanlar,

Butlar bilən mahtinip yürgüqilərnıng həmmisi uyatta qalidu.

Barlıq ilahlar, Uningəja səjdə qilinglar!□

⁸ Sening həkümliring səwəbidin, i Pərwərdigar,

Zion anlap xadlandı,

Yəhuda kızlıri hux boldi.

⁹ Qünki Sən Pərwərdigar pütkül yər yüzi üstidiki əng aliysidursən;

Sən barlıq ilahların nəkədər yukiridursən!

¹⁰ Pərwərdigarnı səygənlər, yamanlıqtın nəprətlinglar!

U məmin bəndilirining jənidin həwər alidu,

□ 96:9 «... pak-muқəddəslıknıng güzəllıkidə səjdə qilinglar» — yaki «... pak-muқəddəs eginlərnı kiyip səjdə qilinglar». ■ 96:9 Zəb. 29:2 ■ 96:12 Zəb. 98:7-8; Wəh. 19:11 ■ 97:1 Zəb. 93:1; 96:10 ■ 97:4 Zəb. 77:16-18; Wəh. 4:5 ■ 97:6 Zəb. 19:1; 50:6 □ 97:7 «Oyma həykəllərgə qoқunəjanlar, butlar bilən mahtinip yürgüqilər...» — «butlar» ıbranıy tilida «ərziməslər». «barlıq ilahlar, uningəja səjdə qilinglar!» — «ilahlar» bu yərdə, xundakla 86-, 95-, 96- wə 97-küydə kərsitiləndək, pərixtilərnı, yaki bolmısa butlarınıng kəynidiki jin-xəytanlarnı kərsitidu. 94:3 wə izaħatını kərüng.

Rəzillərning qanggilidin halas qilidu. ■

¹¹ Həkkaniylar üqün nur,
Dili duruslar üqün xadlik teriloqandur;

¹² Pərwərdigardin xadlininglar, i həkkaniylar,
Uning pak-muqəddəslikini yad etip təxəkkür eytinglar!

98

98-küy •••• Pərwərdigar pütkül dunyoqə həkümranlik qilixqə kelidu!

¹ Dawut yazoqan küy: —

Pərwərdigarqə atap yengi nahxa eytinglar;

Qünki U karamət məjizilərnı yaratti;

Uning ong kəli həm muqəddəs biliki

Əzığə zəpər-nijat kəltürdi.

² Pərwərdigar Əz nijatlikini ayan kildi;

Həkkaniyitini əllərning kəz aldida axkara kərsətti.

³ U İsrail jəmətiqə boləqan mehİR-muhəbbitini həm həkikət-sadaqitini
esigə aldi,

Zeminning qət-yakilirimu Hudayimizning nijatlikini kərđi.

⁴ Pərwərdigarqə awazinglarnı kətürünglar, pütkül yər yüzi;

Təntənə qilip awazinglarnı kətürünglar, nahxa eytinglar!

⁵ Pərwərdigarqə qiltar qelip nahxa eytinglar,

Qiltar bilən, küyning sadası bilən!

⁶ Kanay həm sunay awazlıri bilən,

Padixah boləqan Pərwərdigar aldida təntənə qilinglar;

⁷ Dengiz-okyan həm uningqə toləqan həmmə jux urup,

Jahan həm uningda yaxawatqanlar xawqunlisun!

⁸ Kəlkün-taxkinlar qawak qalsun;

Pərwərdigar aldida taqlar qoxulup təntənə qilip nahxa eytsun;

⁹ Qünki mana, U yərni sorak qilixqə kelidu;

U ələmni adillik bilən,

Həklərnı Əz həkikət-sadaqitidə sorak qilidu.

99

99-küy •••• Muqəddəs Hudaqə mədhıyə

¹ Pərwərdigar həküm sürıdu!

Həklər titrisun!

U kerublar otturisida olturıdu;

Yər-jahan zilzilıgə kəlsun!

² Pərwərdigar Zıonda büyüktur,

U barlık həklər üstidə turıdıqan alıydur.

³ Ular uluq wə sürlük namingni mədhıyiləydu;

U pak-muqəddəstur!

⁴ Padixahning kudriti adalətkə beqıxlanəqandur;

Əzüng duruslukni məhkəm ornatqansən;

Sən Yakup arisida adalət wə həkkaniyət yürügzəgən.

⁵ Pərwərdigar Hudayimizni uluqlanglar!
Təhtipəri aldida egilip səjdə qilinglar —
U mukəddəstur!

Uning kahinliri arisida Musa wə Hərun bar idi,
Namini qakirəjanlar iqidə Samuilmu hazır idi;
Ular Pərwərdigarə iltija kilip, qakirdi,
U ularəja jawab bərdi.

⁷ Huda bulut tüwrükidə ularəja sözlidi;
Ular U tapxuroqan agah-guwahliklarəja həm nizam-bəlgilimigə əməl
kilixatti.

⁸ I Pərwərdigar Hudayimiz, Sən ularəja jawab bərding;
Yaman kilmixlirioja yarixa jaza bərgən bolsangmu,
Sən ularni kəqürgüqi İlah iding.

⁹ Pərwərdigar Hudayimizni uluqlanglar!
Uning mukəddəs teojida egilip səjdə qilinglar!
Qünki Pərwərdigar Hudayimiz mukəddəstur!

100

100-küy •••• Pütkül yər yüzü Pərwərdigarəja mədhiyə yangritinglar!

¹ Təxəkkür eytix üqün yeziloqan küy: —

I pütkül yər-jahan, Pərwərdigarəja awazinglarni kətürünglar!

² Huxallik bilən Pərwərdigarni hizmitidə bolunglar,
Huzuriəja təntənə-nahxilar bilən yekinlixinglar!

³ Bilip qoyunglarki, Pərwərdigar hək Hudadır;
Bizni yaratqan Uning Əzidur, biz əməs!
Biz uning həlkidurmiz,
Əz yayliqida bakqan qoyliridurmiz. □ ■

⁴ Dərwaziliriəja təxəkkür eytixlar bilən,
Hoyliliriəja mədhiyələr bilən kiringlar;
Üni mədhiyiləp, namiəja təxəkkür-mədhiyə kayturunglar!

⁵ Qünki Pərwərdigar mehribandır;
Uning mehİR-muhəbbiti əbədil'əbədgiqə,
Uning həkikət-sadakiti əwladtin-əwladkiqidur!

101

101-küy •••• Adil padixah boluxqa bəl baolax

¹ Dawut yazoqan küy: —

Mən əzgərməs muhəbbət həm adalət toqruluk nahxa eytimən,
Seni, i Pərwərdigar, nahxilar bilən küyləymən.

² Mən mukəmməl yolda ehtiyat bilən ix kərimən;
Sən qaqanmu yeniməja kelisən!?

Əz əy-ordamda sap kəngül bilən yürimən.

³ Həq pasik nərsini kəz aldimoja kəltürməymən,

□ **100:3** «Bizni yaratqan Uning Əzidur, biz əməs!» — yənə birhli təjimi: «U bizni yaratqan, biz Uningkidurmiz». ■ **100:3** Zəb. 95:6-7; Əz. 34:30, 31

Yoldin qətnigənlərnin qilmixlirioja nəprətlinimən;
Bundaqlar manganə heq yepixmas əsla.

⁴ Əgri kəngül meningdin yirək ketidu,
Heq rəzillikni tonuqum yoxtur.

⁵ Kimki əz yekininin kəynidin təhmət kiloğan bolsa,
Mən uni yökətimən;
Nəziri üstün, dili təkəbbur adəmni mən siqdurmaymən;

⁶ Kəzlirim zemindiki məminlərdidur,
Ular ordamda mən bilən billə tursun!
Kim mukəmməl yolda mangsa, u mening hizmitimdə bolidu.

⁷ Aldamqilik yürğüzgənlərnin əy-ordamda orni bolmaydu,
Yaloğan səzligənlər kəz aldimda turmaydu.

⁸ Pərwərdigərnin xəhəridin yamanlıq kiloquqılarni üzür taxlax üçün,
Hər səhərdə zemindiki barlıq rəzil adəmlərnə yökətimən. □

102

102-küy

¹ Ezilgənnin duasi: U həlidin kətkəndə, dad-pəryadini Pərwərdigar aldiqə təkəndə: —

Duayimni angliqaysən, i Pərwərdigar;
Pəryadim aldingə yetip kirsun!

² Yüzüngni məndin qəqurmioqaysən;
Kisiloğan künümdə manganə kulək saloqaysən;
Mən nida kiloğan kündə, manganə tez jawab bərgin!

³ Mana, künlirim is-tütəktək tügəp ketidu,
Ustihanlirim otun-qoqlarəqə ohxax kəydi! ■

⁴ Yürükim zəhmə yəp qəplər hazan boləndək qurup kətti,
Həttə nənimni yeyixni untudum.

⁵ Mən ahu-zar tartkanlikimdin,
Ətlirim süngəklirimə qəplixip qəldi.

⁶ Qəl-bayawandiki saqiykuxtək,
Wəyranqilikta qonup yürğən huwquxka ohxaymən.

⁷ Uhlimay səgək turup kəzəttimən;
Əgzidə yaloquz qəloğan kuxkaq kəbimən.

⁸ Duxmənlirim kün boyi meni məshirə qilməktə,
Meni həqərətligənlər ismimni lənət ornida ixlətməktə.

⁹⁻¹⁰ Kəhring həm aqqikəng tūpəylidin,
Külni nan dəp yəwətimən,
İqimlikimni kəz yexim bilən arilaxturimən;
Qünki Sən meni kətürüp, andin yərgə urdung.

¹¹ Künlirim kuyax uzartkan kələnggidək yokuqay dəp qəldi,
Əzüm bolsam qəplər hazan boləndək qurup kəttim. □

□ **101:8 «Hər səhərdə zemindiki barlıq rəzil adəmlərnə yökətimən»** — demək, Dawut hər ətigəndə həlkinin dəwalirini sorap sot aqattı. Bu ix mukəmməl bolmioğan bolsimu, kəlgüsida Dawutning əwladi Kutquzoqu-Məsihning bundak ixni mukəmməl kilidioqanlıqioja ixinimiz. Dawutning xundak adil sorək kilixi Məsihning kəlgüsidi sorək kilixioja bəxərət bolidu. ■ **102:3 Zəb. 37:20** □ **102:11 «Künlirim kuyax uzartkan kələnggidək yokuqay dəp qəldi»** — «kuyax uzartkan kələnggidək» — kuyax patkanda, kələnggilər uzirap, andin tuyuksiz oqayip bolidu.

12 Lekin Sən, Pərwərdigar, əbədiy turisən,
 Sening nam-xəhriting dəwrdin-dəwrgiqidur.
 13 Sən ornungdin turisən,
 Zionşa rəhım kılisən;
 Qünki uningoşa xəpəkət kərsitix waqti kəldi,
 Hə, waqit-saiti yetip kəldi!
 14 Qünki kulliring uning taxliridin hursənlik tapidu,
 Həm tuprikiqoşimu iqini aqritidu;
 15 Əllər Pərwərdigarning namidin,
 Yər yuzidiki xahlar xan-xəripingdin əyminidu.
 16 Mana, Pərwərdigar Zionni kaytidin quroqanda,
 U Əz xan-xəripidə körünidu!
 17 U oşerib-miskinning duasioşa etibar beridu;
 Ularning duasini hərgiz kəmsitməydu.
 18 Bular kəlgüsi bir əwlad üqün hatirilnidu;
 Xuning bilən kəlgüsidə yaritilidioşan bir həlk Yahni mədhıyələydu;□
 19-20 Qünki U əsirlərnin aq-zarlırini anlay dəp,
 Əlümgə buyruloşanlarni azad kılay dəp,
 Egizdiki muqəddəs jayidin engixip nəzər saldi,
 Əxlərdin Pərwərdigar yərgə qaridi;
 21-22 Xundaq kılıp, ular Pərwərdigarning hizmitidə bolayli degəndə,
 Yəni əl-məmlikətlər jəm yioşiloşan waqtida —
 Pərwərdigarning nami Zionda,
 Uning xərepliri Yerusalemda jakarlinidu!

23 Birəq U meni yolda maqıdursizlandurup,
 Künlirimni kışkartti.
 24 Mən: «Təngrim, əmrümning yerimida meni elip kətmə!» — dedim.
 — «Sening yilliring dəwrdin dəwrgiqidur,□
 25 Sən yərnı əlmisəktinla bərpə kıləansən,
 Asmanlarni həm qolliring yasioşandur;
 26 Ular yəq bolup ketidu,
 Birəq Sən dawamlik turiwerisən;
 Ularning həmmisi kiyimdək konirap ketidu;
 Ularni kona ton kəbi alməxtursang,
 Xunda ular kiyim-keqəq yənggüxləngəndək yənggüxlinidu.
 27 Birəq Sən əzgərmigüqidursən,
 Yilliringning tamami yəqtur.
 28 Qulliringning balilirimu turiweridu,
 Ularning əwladı huzuringda məzmut yaxaydu!».

□ 102:18 «Bular kəlgüsi bir əwlad üqün hatirilnidu; xuning bilən kəlgüsidə yaritilidioşan bir həlk Yahni mədhıyələydu» — «Zəb.» 22:30-31ni, «Yəx.» 53:10ni körüng. □ 102:24 «Sening yilliring dəwrdin dəwrgiqidur...» — 24-28-ayətlərdiki sözləni («Sening yilliring...» deşən sözlərdin baxlap) Hudaning kulining Hudaşa eytkini əməs, bəliki Hudaning Əz kulining iltijasioşa bərgən jawabi dəp qaraymiz. Ayətlərnin baqılınix jəhətliridin xundaq qariduk. Kona grekqə tərjimsidiki (LXXdiki) qaraxmu xundaq. Xunga bu sözlər Dawutning əwladı boləşan Məşihkə eytiləşən, dəp qaraymiz. İnjl, «İbr.» 1-bəbnimu körüng. (Miladiyədin iliriki 3-əşirdə, Grek imperiyəsində tarilip kətkən kəp Yəhüdiylar İbraniy tilini bilməytti. Ular Təwratni oşuyalmioşaqqa, xu qəşda ularni dəp, Təwratning bir Grekqə tərjimisi ixləngən. Bu tərjima «Səptuagint» deyilidu (kışkişə LXX).

103

103-küy •••• «Hudaning mehribanlığına təxəkkür eytix»

1 Dawut yazdığı küy: —

Pərvərdigarına təxəkkür qaytur, i jenim;
I pütün wujudum, Uning mükəddəs namioına təxəkkür qaytur!

2 Pərvərdigarına təxəkkür qaytur, i jenim,
Untuma uning barlıq mehribanlik-bərikətlerini;

3 U pütkül kəbihlikliringni kəqüridu,
Barlıq kesəlliringgə dawa kəlidu;

4 Həyatingni hangdin hərlükkə kətqüzidu,
Bexingəyə mehİR-muhəbbət həm rəhİmdillİklarni taj kİlip kİyğüzidu.

5 Kənglüngni nazunemətlər bilən kənduridu;
Yaxlıqİng bürkütİngkİdək yengİlinidu.□

6 Pərvərdigar barlıq ezİlgənlər üqün həkəkəniylik həm adalətni
yürgüzidu;

7 U Əz yollirini Musəyə,
Kİləqənlirini İsrailəyəyə nəməyan kİləqən.

8 Pərvərdigar rəhİmdil wə xəpəkətlİktur,
U asanlıqə əqıqİklənməydu,
Uning mehİR-muhəbbİti tƏxİp turidu.■

9 U uzunəyİqə əyİbləwərməydu,
Yəki tə mənggügə əzəzİpİdə turİwərməydu.■

10 U bizgə gənəhlİrimİzəyə kəritə muəmilİdə boləqən əməs,
Bizgə kəbihliklİrimİzəyə kəritə tƏgİxlİkİni yəndurəqən əməs.

11 Asmən yərdin kənqİlik əgİz bəlsə,
Uningdin kərkİdİəqənləyə boləqən muhəbbİtimu xunqİlik zordür.

12 Xərk əqərbtİn kənqİlik yİrəktə bəlsə,
Bizdİki əsiylİklərnİmu xunqə yİrəkləxturdi.

13 Atə bəlİlİrİyəyə kəndək kəyüngən bəlsə,
Pərvərdİgərmu Əzİdin kərkİdİəqənləyə xundək mehribəndur.

14 Qünki U Əzi bizİng jİsmİmİzİni bİlidu,
Tupraqİtn İkənlikİmİzİni U esİgə alİdu.

15 İnsən bəlsə — uning künlİri ot-qəpkə əhxəydu,
Dəlādİki güldək ünəp qİkİp qeqəkləydu;■

16 Uning üstİdin xəməl uqur ətidu,
U yəq bəlidu, əsliy məkənimu unİ kəytə tonuməydu.

17-18 Ləkin Əzİdin kərkİdİəqənləyə,
Əz əhdİsİgə wəpə kİləqənləyə,
Kərsətmİlİrİni orunlax üqün ulərnİ esİdə tutqənləyə,
Pərvərdİgərnİng mehİR-muhəbbİti əzəldin əbədİgəyə,
Həkəkəniyİti əwladİtn əwladlİrİgİqİdur.■

19 Pərvərdigar təhtİni ərxətə kuroqən,
Uning səltənİti həmmİning üstİdin həkəm sürİdu;

20 İ səzİgə kulək sələqəyi,
Kəlamİni İjra kİləqəyi, kədriti zor boləqən Uning pərixİtilirİ,
Pərvərdİgəyəyə təxəkkür-mədhİyə kəyturunqlər!

□ 103:5 «Kənglüngni nazunemətlər bilən kənduridu» — bəxkə bİrnəqəqə hİl tərjİmİlİri ərİsİdə «Yİllİrİngni nazunemətlər bİlən kənduridu» dəyİlİdu. ■ 103:8 Mİs. 34:6; Qəl. 14:18; Kən. 5:10; Nəh. 9:17; Zəb. 86:15; 145:8; Yər. 32:18 ■ 103:9 Yəx. 57:16; Yəx. 3:5 ■ 103:15 Ayup 14:1, 2; Zəb. 90:5, 6; Yək. 1:10, 11; 1Pet. 1:24 ■ 103:17-18 Kən. 7:9

21 I silər, Uning barlıq qoxunliri,
 Iradisini ada kıləuqi hizmətkarliri,
 Pərwərdigarəə təxəkkür-mədhiyə qayturuqlar!■

22 I, Uning barlıq yasioqlanliri,
 Həkülmanlıki astidiki barlıq jaylarda Pərwərdigarəə təxəkkür-mədhiyə
 qayturuqlar!
 I mening jenim, Pərwərdigarəə təxəkkür qaytur!

104

104-küy •••• Hudaning yaratkanlıkidin huzurlinix

1 Pərwərdigarəə təxəkkür-mədhiyə qaytur, i jenim!

I Pərwərdigar Hudayim, intayin uluqlsən;
 Xanu-xəwkət wə həywət bilən kiyingənsən;

2 Libas bilən pürkəngəndək yoruklukka pürkəngənsən,
 Asmanlarni qedir pərdisi kəbi yayqlansən.■

3 U yukirikı rawəqlirining limlirini sularəə ornatqan,
 Bulutlarni jəng hərvisi kılıp,
 Xamal qanatlıri üstidə mangidu;■

4 U pərixtilirini xamallar,
 Hizmətkarlirini ot yalquni kılıdu.■

5 Yərnı U ulliri üstigə ornatqan;
 U əsla təwrinip kətməydu.■

6 Libas bilən oraləqəndək, uni qongkur dengizlar bilən orioqlansən,
 Sular taqlar qəkkiliri üstidə turdi.□

7 Sening tənbiqling bilən sular bədər qaqtı,
 Güdürmaməngning sadasidin ular tezdin yandi;

8 Taqlar ərləp qıkti,
 Wadilar qüxüp kətti,
 Sular Sən bekitkən jayəə qüxüp kətti.□

9 Ular texip, yərnı yənə qaplimisun dəp,
 Sən ularəə qəklimə qoyqlansən.

10 *Təngri* wadilarda bulaklarni eqip uruqltidu,
 Suliri taqlar arisida aklidu.

11 Daladiki hərbiir janiwarəə ussuluk beridu,
 Yawayı exəklər ussulukqini qanduridu.

12 Kəktiki kuxlar ularning boyida qonidu,
 Dərəh xahliri arisida sayraydu.

13 U yukiridiki rawəqliridin taqlarni suqliridu;
 Yər Sening yasioqlanliringning mewiliridin qandurulidu!

14 U mallar üqlin ot-qəplərnı,
 İnsanlar üqlin kəktatlarıni estüridu,

■ 103:21 Yar. 32:1; 1Pad. 22:19; Əf. 3:10; Kol. 1:16 ■ 104:2 Yar. 1:6; Ayup 26:7 ■ 104:3 Zəb. 18:10-11; Yəx. 19:1; Wəh. 14:14 ■ 104:4 İbr. 1:7 ■ 104:5 Ayup 26:7; 38:4, 5, 6; Zəb. 24:1-2; 78:69

□ 104:6 «Libas bilən oraləqəndək, uni qongkur dengizlar bilən orioqlansən, sular taqlar qəkkiliri üstidə turdi» — bu ayət bəlkim Nuh pəyğəmbər dəwridiki topanni kərsitidu (9-ayətni kərüng). Bəzi alimlar uni yaritilix jəryanidiki üqlinqi künini kərsitidu, dəp qaraydu. □ 104:8 «Taqlar ərləp qıkti, wadilar qüxüp kətti, sular Sən bekitkən jayəə qüxüp kətti» — baxqə birhıl tərjimisi «Ular (sular) taqlarəə qıqip, wadilardin qüxüp, sən bekitkən jayəə eqip kətti».

Xundakla nanni yərdin qikiridu;

¹⁵ Adəmning kənglini hux kilidiqan xarabni,
Insan yüzini parkiritidiqan mayni qikiridu;
Insanning yurikigə nan bilən kuwwət beridu;

¹⁶ Pərwərdigarning dərəhliri,
Yəni Əzi tikkən Liwan kedir dərəhliri *su iqip* qanaətlinidu.

¹⁷ Ənə axular arisiqə kuxlar uwa yasaydu,
Ləylək bolsa, arqa dərəhlirini makan kilidu.

¹⁸ Egiz qoqqilar taq eqkilirining,
Tik yarlar suqurlarning panahı bolidu.□

¹⁹ Pəsillərni bekitmək üçün U ayni yaratti,
Kuyax bolsa petixini bilidu.

²⁰ Sən karangövlük quxürisən, tün bolidu;
Ormandiki janiwarlarning həmmisi uningda xipir-xipir kezip yürüdü.

²¹ Arslanlar olja izdöp hərkirəydu,
Təngridin ozuq-tülük sorixidu;■

²² Kuyax qikipla, ular qekinidu,
Qayıp kirip uwilirida yatidu.

²³ İnsan bolsa öz ixioqə qikidu,
Ta kəqkiqə mehnəttə bolidu.

²⁴ I Pərwərdigar, yasioqan hərhil nərsiliring nəkədər köptür!
Həmmisini həkmət bilən yaratqansən,
Yər yüzi ijat-baylikliring bilən toldi.

²⁵ Ənə büyük bipayan dengiz turidu!
Uningda san-sanaksiz oquz-oquz janiwarlar,
Qong wə kiçik haywanlar bar.

²⁶ Xu yərdə kemilər katnaydu,
Uningda oynaklisun döp sən yasioqan lewiatanmu bar;□

²⁷ Waktida ozuq-tülük bərgin döp,
Bularning həmmisi Sanga qaraydu.■

²⁸ Ularoqə bərginingdə, teriwalidu,
Qolungni aqkiningdila, ular nazunemətlərgə toyidu.

²⁹ Yüzüngni yoxursang, ular dəkkə-dükkigə quxidu,
Rohlirini alsang, ular jan üzüp,
Yənə tupraqqa qaytidu.■

³⁰ Rohingni əwətkiningdə, ular yaritilidu,
Yər-yüzi yengi *bir dəwr bilən* almixidu.

³¹ Pərwərdigarning xan-xəhriti əbədiydir,
Pərwərdigar Əz yaratqanliridin hursən bolidu.

³² U yərgə baqkinida, yər tütəydu,
Taqlarəqə təkkinidə, ular tütün qikiridu.

³³ Hayatla bolidikənmən, Pərwərdigarəqə nahxa eytimən;
Wujudum bolsila Hodayimni küyləymən.■

³⁴ U sürgən oy-hiyallirimdin səyünsə!
Pərwərdigarda huxallinimən!

³⁵ Gunahkarlar yər yüzidin tügitilidu,
Rəzillər yok bolidu.

□ **104:18** «Tik yarlar suqurlarning panahı bolidu» — «suqurlar» (yaki «siqkanlar») kiçik bir haywan. ■ **104:21** Ayup 38:39,40; Yəx. 31:4 □ **104:26** «Uningda oynaklisun döp sən yasioqan lewiatanmu bar» — «lewiatan» — 74:14-ayəttiki həm «Ayup» 41:1-ayəttiki izahatlarıni köring. ■ **104:27** Zəb. 145:15 ■ **104:29** Zəb. 30:7 ■ **104:33** Zəb. 63:4; 146:2

I jenim, Pərwərdigarə təxəkkür-mədhıyə qaytur!
Həmdusana!□

105

105-küy •••• Huda İsrail həlkiğə kərsətkən möjiza həm xapaətlərnıng tarıhı

¹ Pərwərdigarə təxəkkür eytinglar,
Uning namını qakırıp iltija kılinglar,
Uning kıləqanlırını həlklər arisida ayan kılinglar!□ ■

² Uningə nahxılar eytip, Uni küylənglar;
Uning pütkül karamət möjiziliri üstidə seşinip oylininglar.

³ Mükəddəs namidin pəhirlinip danglanglar,
Pərwədigarnı izdigüqilərnıng kəngli xadlansun!■

⁴ Pərwədigarnı həmdə Uning küqini izdənglar,
Didar-ğuzurını tohtımay izdənglar.

⁵ Uning yaratқан möjizilırını,
Karamət-alamətlırını həm aqızidin qıkkən həkümlırını əstə tutunglar,

⁶ I Uning kuli İbrahim nəsil,
Əzi tallıqanlırı, Yaqupning oşullırı!

⁷ U, Pərwədigar — Hudayimiz,
Uning həkümlırı pütkül yər yüzididur.

⁸ Əzi tüzgən əhdisini əbədiy yadida tutıdu —
— Bu Uning ming əwladkıqə wədixləxkən səzıdur, —

⁹ Yəni İbrahim bilən tüzgən əhdisi,
İshakka iğkən kəsimidur.

¹⁰ U buni Yaqupkımu nizam dəp jəzmləxtürdi,
İsrailə əbədiy əhdə kılıp berip: —□ ■

¹¹ «Sanga Qanaan zeminini berimən,
Uni mirasing boləqan nesiwəng kılımə», — dedi,■

¹² — Gərqə xu qəşda ularning sani az,
Etiwarəqə elinməqan, xu yərdiki musapırlar bolsımu.■

¹³ Ular u yurttin bu yurtka,
Bu əldin u kəbiligə kezip yürdi;

¹⁴ U həqkimning ularni ezixigə yol qoyıdı,
Uları dəp padixahlarəqımu tənbiğ berip: —■

¹⁵ Mən məsiğ kıləqanliriməqə təgmə,
Pəyoqəmbərliriməqə yaman ix kılma! — dedi.□

¹⁶ U axu yurtka aqarqılıkni buyrudi,

□ **104:35 «Həmdusana!»** — bu yərdə (xundakla Zəburnıng baxқа yərliridə) «Həmdusana» ibraniy tilidiki «Halleluyah», yəni «Yağni mədhıyılənglar» dəgən səzni bildürıdı. □ **105:1**

«**Uning (Pərwədigarning) kıləqanlırını həlklər arisida ayan kılinglar!**» — bu uluq küydə «Yar.» 12-41 bablar, «Mis.» 1-24 bablardiki tarıh kəzdə tutulıdı. ■ **105:1** 1Tar. 16:8-22 ■ **105:3**

Zəb. 34:2-3 □ **105:10 «U buni Yaqupkımu nizam dəp jəzmləxtürdi...»** — bu yərdə «Yaqup» Yaqupning əzini (İsrail həlki əməs) kərsitıdı. ■ **105:10** Yar. 28:13; 35:11; 1Tar. 16:17 ■ **105:11** Yar. 13:15; 15:18 ■ **105:12** 1Tar. 16:19 ■ **105:14** Yar. 35:5 □ **105:15 «Mən məsiğ**

kıləqanliriməqə təgmə, pəyoqəmbərliriməqə yaman ix kılma!» — məsilən, «Yar.» 20:3-7.

Tirək boləqan ax-nanni kuruwətti.□

17 U ulardin burun bir adəmni əwətkənidi, Yüsüp kül kılıp setilənanidi.□ ■

18 Uning putliri zənjirdə aqrıdı, Uning jeni tēmürgə kirip kısıldı;

19 Xundakla ta əzığə eytiləqan wəhıy əməlgə axuruloquqə, Pərwərdigarning səz-kalami uni sinap tawlıdı;

20 Pırəwn adəmlirini əwətip uni bəxtkuzdı, Qowmlarning həkümdarı uni hərlükkə qıqardı.

21 Uni əz ordısıqə oqojıdar kılıp kəydi, Pütün mal-mülkigə baxlık kılıp təyinləp.■

22 Əz wəzirilərini uning ihtiyarida bolup tərbiyilinişkə, Aksakalliriqə danalıq əgıtixkə tapxurdı.

23 Xuning bilən İsrail Misirəqə kəldi, Yəkuplar Həmnıng zeminida musapir bolup yaxıdı.□

24 *Pərwərdigar* Əz həlkini kəp nəsillik kılıp, Əzgüqiliridin küqlük kıldı.■

25 U *Misirliklərnıng* kəlbidə Əz həlkigə nəprət hasil kıldı, Ularnı Əz kulliriqə hıylə-mikirlik boluxkə mayıl kıldı.■

26 U Əz kılı boləqan Musanı, Əzining tallıqını Hərunni yollıdı.■

27 Ular *Misirdə* ilahıy alamətlərnı ayan kılıp, Həm zeminida uning məjizilərini ornattı.■

28 Pərwərdigar qarangoşulukni əwətip, *Zeminni* zulumətkə kəplitiwətti; *Misirliklər* uning əmrigə qarxi turəqan əməsmu?□

29 U ularning sulirini kənoqə aylandurdı, Beliklərini kuruwətti.

30 Ularning yərlirini miz-miz pəkilər bastı, Xəh-əmirilərining hıjriliriqımı ular tolup kətti.

31 U bir səz bilənla, oşuz-oşuz qıwinlar besip kəldi; Həmmə bulung-puqkəklərdə oşing-oşing uqar qümülilə.

32 U yaməurning orniqə məldür yaqdurup, Bu zeminəqə yalkunluk ot quxurdı.

33 U üzüm tallirini, ənjur dərəhlirini urdı, Zemindiki dərəhlərnı sunduruwətti.

34 U bir səz kılıxi bilənla, qəkətkilər kəldi, Sansız yutqur həxarətlər mizıldap,

□ 105:16 «U... **tirək boləqan ax-nanni kuruwətti**» — səzməsüz tərjimə kıləqanda «U pütün nan (nanni kətüridiqəqan) həsisini sunduriwətti». Mumkinqılıki barkı, kədimki zamanlarda Yəhudıy həlki əz nanlırını bir həsıda (zihta tiziləqəndək) kətürüp mangattı. Hərhalda omumıy mənisı tərjimə kıləqınımızdək bolsa kərək. □ 105:17 «U **ulardin burun bir adəmni əwətkənidi**» — Huda Yüsüpnı əwətti. Əməliyəttə Yüsüpnıng aka-ukilirining əzini Misirliklərqə kül boluxkə setiwetixi dəl Hudanıng pilanı idi; xunga «Huda Yüsüpnı əwətti» degili bolıdı. ■ 105:17 Yar. 37:28,36; 45:5 ■ 105:21 Yar. 41:40 □ 105:23 «**Xuning bilən İsrail Misirəqə kəldi, Yəkuplar Həmnıng zeminida musapir bolup yaxıdı**» — bu ayəttə «İsrail» həm «Yəkuplar» həzriti Yəkup wə uning ailisidikilirini (xu qəşqdə 70qə adəm) kərsitidu. ■ 105:24 Mis. 1:7, 9 ■ 105:25 Mis. 1:9,10,12 ■ 105:26 Mis. 3:10; 4:12 ■ 105:27 Mis. 7:9 □ 105:28 «**Pərwərdigar qarangoşulukni əwətip, zeminni zulumətkə kəplitiwətti; Misirliklər uning əmrigə qarxi turəqan əməsmu?**» — baxkə birhil tərjimisi: «Pərwərdigar qarangoşulukni əwətip, qarangoşuluklər bolsa Uning buyruqıqə qarxilik kərsətmidi».

35 Zeminida bar boləjan gıyahlarıni yutuwətti,
 Etizlarınıg barlık həsullirini yəp tığətti.
 36 *Ahirda* zeminidiki barlık tunji tuəşuləjanlarıni,
 Ularnıg oqururi boləjan birinçi oşul balilirini kırıwətti. ■
 37 Əz həlkini bolsa, altun-kümüxlərni kətürgüzüp qıqardı,
 Kəbiliridə birsimu yikilip quxüp qaləini yok.
 38 Ularnıg qıqkınıoşa Misir huxal boldi,
 Qünki ularnıg wəhimisi *Misirliklarəja* quxti. ■
 39 U ularəja bulutni sayiwən boluxqa,
 Otni tündə nur boluxqa bərđi.
 40 Ular soridi, U hədinilərni qıqardı,
 Ularni samawiy nan bilən kəndurđi.
 41 U taxni yardi, sular bulduklap qıkti;
 Kaqaslıkta dəryadək akti.
 42 Qünki U bərgən muqəddəs səzini,
 Əz kuli İbrahımi əstə tutti. ■
 43 U həlkini xad-huramlik bilən,
 Əz talliojini xadiyanə təntənilər bilən *azadlıkqa* qıqardı. ■
 44 U ularəja əllərnıg zeminlirini berip,
 Ularni həklərnıg əjir-məhnətlirigə muyəssər kildi,
 45 Bu, ularnıg Uning bəlgilimilirini tutup,
 Kanunlirəja itaət kılıxi uqün idi!
 Həmdusana! ■

106

106-küy •••• *Hudanıg wapadarlık wə səwr-takiti; insanning wapasi-
 zliki*

1 Həmdusana!
 Pərwərdigarəja təxəkkür eytinglar!
 Qünki U mehribandur, əbədiydur Uning mehir-muhəbbiti. □ ■
 2 Pərwərdigarıng kudrətlik kıləjanlirini kim səzləp berələydu?
 Uning bar xan-xəhritini kim jakarlap berələydu?
 3 Bəhtliktur adalətni tutқан,
 Daim həkkanıylikni yürgüzgən kixi!
 4 Həlkınggə boləjan himmiting bilən meni əsligəysən, i Pərwərdigar;
 Nijatliking bilən yenimoşa kelip həwər alojin! □
 5 Xuning bilən, Sən talliojanliringning bərikitini kərəy,
 Əz elingning xadlık bilən xad bolay,
 Əz mirasing *boləjan həlkıng* bilən pəhirlinip, yayrap yürəy!
 6 Biz ata-bowilirimiz katarida gunah ötküzduq,
 Kəbihlik kılduq, yamanlik əyliduk. ■

■ 105:36 Zəb.78:51 ■ 105:38 Mis. 12:33 ■ 105:42 Yar. 15:14 ■ 105:43 Mis. 14:8; Qel. 33:3 ■ 105:45 Mis. 19:4, 5, 6; Qan. 4:1, 40; 6:21, 22, 23, 24, 25 □ 106:1 «Pərwərdigar... mehribandur, əbədiydur Uning mehir-muhəbbiti...» — bu küydə Təwrattiki «Mis.» 1-24-bablar, «Qəl.» 11-17, 20-bablar, «Yəxua», «Batur həkimlar» həm «Padixahlar» degən kışimlardiki tarih kəzdə tutulidu. ■ 106:1 1Tar. 16:34-36; Zəb. 107:1; 118:1; 136:1 □ 106:4 «Nijatliking bilən yenimoşa kelip həwər alojin!» — ibraniy tilida: «Nijatliking bilən meni yokləyəsən» degən səzlər bilən ipadilinu. ■ 106:6 Law. 26:40; Yər. 3:25; Dan. 9:5

7 Misirda turojan ata-bowilirimiz məjiziliringni nəzirigə almay,
Kəp məhrıbanlıkliringni esigə almıdı;
Bəlki dengızda, Kızıl Dengiz boyıda isyan kətürdı. ■

8 Birək U kudritimni namayan kılav dəp,
Əz namı üqün ularni kütqızdı. ■

9 Uning Kızıl Dengizə tənbiş berixi bilən,
U kıpkuruk boldı;
Huddi kaşjirak qəllüktin yetəkləp mangoşandək,
U ularni dengiz təgliridin *kuruk* ötküzdı. ■

10 Ular ni əq körgənləringni qolidin hərlükkə qıqardı,
Ularəja həmjəmət bolup düxmən qanggilidin kütqızdı.

11 Yawlarıni sular bastı,
Ularınq heqbirsi saş qalmıdı. ■

12 Xundıla ular Uning səzlırigə ixənq kıldı;
Ular Uni küylıdı. ■

13 Ular Uning kıləjanlırını xunqə tez untıdı,
Nəsihətini kütıdı;

14 Bəlki dalada aq közlükkə baladək berıldı,
Qəl-bayawanda Təngrini sinıdı. ■

15 Xunga U sorioşınıni ularəja bərđı,
Birək jüdətküqi bir kesəl ni janlırioja təgküzdı. ■

16 Ular bargahda Musaəja həsət kıldı,
Hudaning mükəddəs bəndisi Hərannimu kərəlmıdı. ■

17 Yər eqilip Datanni yutuwətti,
Abiramni adəmliri bilən qapsiwaldı. ■

18 Əgəxküşiliri arisida ot yekıldı;
Yalkun rəzilləni köydürıwətti. ■

19 Ular Hərəb teşida mozay butni yasıdı,
Kuyma həykəlgə səjdə kılıp, ■

20 Əzlırining pəhir-xəhriti boluşqining ornoja,
Ot-qəp yəyđiojan öküzning süritini almaxturdı.

21 Misirda uluş ixlarni kərsətkən Nijatkarı Təngrini ular untıdı.

22 Dərwəkə, Həm diyarıda məjizilər yaratqan,
Kızıl Dengiz boyıda qorqunqluk ixlarni kərsətkən Hudani *untıdı*.

23 U ularni həlak kıləməni degənıdı —
Əz tallioşını Musa kəhri ni yandırux üqün Uning aldıda ariqi bolup tik
turmoşan bolsa,
— Dərwəkə xundak kıləjan bolar idi. ■

24 Ular yənə güzəl zeminni kəmsitip rət kıldı,
Uning wədisigə ixənmıdı; ■

25 Bəlki qədirlirıda kəkşəp yürüp,
Pərwərdigarning awazioja kulak salmıdı.

26 Xunga U ularəja kəsəm kılıp kol kətürüp: —
Siləni qəldə yikıtıp tügəxtürimən — ■

27 Əwladlırlarnimu əllər arisida yikıtıp tügəxtürüp,
Yaqa yurtlar ara tarkitewetimən» — dedi. ■

■ 106:7 Mis. 14:11,12 ■ 106:8 Mis. 9:16 ■ 106:9 Mis. 14:21,22,29 ■ 106:11 Mis. 14:27; 15:5

■ 106:12 Mis. 14:31; 15:1 ■ 106:14 Mis. 16:3; Qel. 11:4,6,33; Zəb. 78:18; 1Kor. 10:6 ■ 106:15 Qel. 11:20, 33; Zəb. 78:29-31; Yəx. 10:16 ■ 106:16 Qel. 16 ■ 106:17 Qel. 16:31,32,33; Kan. 11:6

■ 106:18 Qel. 16:35,46 ■ 106:19 Mis. 32:4 ■ 106:23 Mis. 32:11,32; Kan. 9:13,14; 10:10

■ 106:24 Qel. 14:1, 2 ■ 106:26 Qel. 14:28 ■ 106:27 Zəb. 44:10-14; Əz. 20:23

- 28 Ular Baal-Peor butka özini etip qokunup, Ölüklərgə atioqan qurbanliklarni yedi. □ ■
- 29 Ular qilmixliri bilən Uning aqqikini kəltürdi, Ular arisida waba kəzəqaldı;
- 30 Finihəs turdi-də, həküm yürgüzdi, Xuning bilən waba tosuldi;
- 31 Bu ix *Finihəska* həkqaniyət dəp hesablandi, Uning nəsligimu əwladidin əwladioiqə, əbədiy xundaq hesablandi.
- 32 Ular yənə *Pərwərdigarni* meribah suliri boyida oqəzəpkə kəltürdi, Ularning səwəbidin Musaqımu zərər yətti; ■
- 33 Qünki ular uning rohini teriktürdi, Uning ləwliri bihəstiliktə gəp kılıp saldi. □
- 34 Ular Pərwərdigarning əmrigə hilaplik kılıp, Xu yərdiki qowmlarni yəkatmıdi;
- 35 Bəlki yat əllər bilən arilixip, Ularning kılıqlirini əgəndi; ■
- 36 Ularning butlirioqə qokundi, Bular əzlrigə bir tuzaq bolup qıkti;
- 37 Qünki ular öz oqul-qizlirini soyup, jinlaroqə qurbanlikkə beoixlidi. ■
- 38 Xundaq kılıp ular bigunah kanni, Yəni Qanaandiki butlaroqə atap qurbanlik kılıp, öz oqul-qizlirining kənini təkıti; Zemini qanoqə buloşinip kətti. ■
- 39 Ular öz kilmixliri bilən buloşandi; Kılıqliri bilən pahixə ayaldək buzuldi.
- 40 Xunga Pərwərdigar Öz həlkıdin kattıq oqəzəpləndi, U Öz mirasidin yirgəndi;
- 41 Ularni yat əllərnıng kəlioqə bərdi, Ularoqə əqmənlər ular üstidin həkümranlik kıldı.
- 42 Duxmənliri ularni əzdi, Ular yaw kəli astida egilip püküldi.
- 43 Kəp kətim *Pərwərdigar* ularni kutkuzdi; Bırak ular bolsa, öz hahıxliri bilən Uningoqə asiylik kıldı, Ular öz kəbihlikı bilən pəs həloqə qüxti.
- 44 Xundaqtımu U ularning nalə-pəryadini anglioqanda, Ularning jəbir-jəpalirioqə etibar bərdi;
- 45 Həm ular bilən tüzgən əhdisini əslidi, Zor məhir-xəpkıti bilən, oqəzipidin yandı. □
- 46 U ularni sürgün kılıqanlarning kəlbidə rəhim oyoqatti.
- 47 Bizni kutkuzoqaysən, i Pərwərdigar Hudayimiz! Muxəddəs namıngəqə təxəkkür eytixkə, Təntənə kılıp Seni mədhıyləxkə, Bizni əllər arisidin yeningəqə yioqıwaləqaysən! ■

□ **106:28** «Ular Baal-Peor butka özini etip qokunup, ölüklərgə atioqan qurbanliklarni yedi» — «ölüklərgə qurbanlik kılıx», «yaş puritix» qatarlik hərəkəndəq paaliyətlər Təwratta kət'iy mən'i kılınoqan. ■ **106:28** Qel. 25:3; 31:16; Wəh. 2:14 ■ **106:32** Qel. 20:12; Zəb. 95:8 □ **106:33** «Qünki ular uning rohini teriktürdi» — bəzi tərjimilərdə «uning rohi» Musaning rohi əməs, bəlki Hudaning Rohı dəp qıxəndürüldü. «... Ular uning rohini teriktürdi, uning ləwliri bihəstiliktə gəp kılıp saldi» — «Qel.» 20:7-13ni kərüng. ■ **106:35** Hək. 2:2; 3:5, 6 ■ **106:37** Law. 18:21; Qan. 12:31; 2Pad. 16:3; 17:17; 21:6; 2Tar. 28:3; 33:6 ■ **106:38** Qel. 35:33 □ **106:45** «Zor məhir-xəpkıti bilən,...» — ıbraniy tilida: «Zor məhir-xəpkətliri bilən...». ■ **106:47** 1Tar. 16:35

48 İsrailning Hudasi boləjan Pərwərdigarəja,
Əzaldin ta əbədgiqə təxəkkür-mədhiyə kayturulsun!
Pütkül həlk «Amin» desun!
Həmdusana! ■

107

*Bəxinqi Bəlum •••• 107-küy •••• Hudaning barliq insanlarəja
kərsətkən mehribanliqi üqün təxəkkür eytinglar!*

1 Ah, Pərwərdigarəja təxəkkür eytinglar!
Qünki U mehribandur, əbədiydur Uning mehİR-muhəbbiti!■

2 Pərwərdigar yaw kolidin kütquzəjanlar,
U həmjəmət bolup kütquzəjan həlki buni dawamliq bayan kilsun —

3 Yəni U xərk bilən oşərbtin, ximal bilən jənubtin,
Hərkaysi yurtlardin yioşiwelinəjanlar buni eytsun!□

4 Ular qəl-bayawanni kezip pinhan yolda adaxti,
Adəm makanlaxkan heqbir xəhərnı tapalmastin.

5 Aq həmdə ussuz bolup,
Jeni qıqay dəp kəldi.

6 Andin Pərwərdigarəja pəryad kildi,
U ularni muxəkkətiridın azad kildi.

7 Makanlaxkudək xəhərgə yətküqə,
U ularni tüz yolda baxlıdi.

8 Ular Pərwərdigarəja təxəkkür eytsun!
Uning əzgərməs muhəbbiti üqün,

İnsan baliliriəja kərsətkən məjziliri üqün!

9 Qünki U qangkiəjan kəngülni kəndurdi,
Aq qələjan janni esil nemətlər bilən toldurdi.

10 Zülməttə, əlüm kələnggisidə yaxiəjanlar,
Təmür kixən selinip, azab qəkkənlərni bolsa,

11 (Qünki ular Təngrining əmiririgə qarxilik kildi,
Həmmidin Aliy Boləjuqining nəsihətini kəmsitti)

12 — U ularni japa-muxəkkət tartkuzup kəmtər kildi,
Ular putlixip yikildi, ularəja yərdəmgə birsimu yəq idi.

13 Andin Pərwərdigarəja yelinip pəryad kildi,
U ularni muxəkkətiridın azad kildi.

14 Ularni zülmət həm əlüm sayisidin qikirip,
Uların gənjir-asaətirini sundurup taxlıdi.

15 Ular Pərwərdigarəja təxəkkür eytsun!
Uning əzgərməs muhəbbiti üqün,

İnsan baliliriəja kərsətkən məjziliri üqün!

16 Mana U mis dərwaziləri parə-parə kilip,
Təmür taqəkləri kesip taxlıdi.

17 Həmakətlər əz itaətsizlik yolliridin,
Qəbihlikiridin azablarəja uqraydu;

18 Kənglidə hərhil ozuk-tülükün bizar bolup,

■ 106:48 1Tar. 16:36 ■ 107:1 Zəb. 106:1; 118:1; 136:1 □ 107:3 «... U... ximal bilən jənubtin... yioşiwelinəjanlar buni eytsun!» — bəzi kona kəqürmilərdə «jənubtin» degəning ornida «dengizdin» deyilidu; yəni «U... ximal bilən dengizdin... yioşiwelinəjanlar buni eytsun!» deyilidu (İbraniy tilida ikki səzning pərkı qəng əməs, yəni «yami» bilən «Yamin»).

Ölüm dərwaziliriqə yeqinlixidu.

19 Andin Pərwərdigarəqə yelinip pəryad qilidu,
U ularni muxəkkətliridin azad qilidu.

20 U söz-kalamini əwətip, ularni sakaytidu,
Ular ni zawallikliridin kütquzidu.

21 Ular Pərwərdigarəqə təxəkkür eytsun!
Uning əzgərməs muhəbbiti üqün,
Adəm baliliriqə kərsətkən məjziliri üqün!

22 Qurbanlik süpitidə təxəkkürlər eytsun,
Uning kילוqanlirini təntənilik nahxilar bilən bayan qilsun! □ ■

23 Kemilərdə dengizəqə qüxüp katniouquqilar,
Uluş sular da tirikqilik kילוquqilar, ■

24 Bular Pərwərdigarəqə ixliriqə guwahqিদur,
Qongqur okyanda kərsətkən karamətlərnə kərgüqidur.

25 Qünkü U bir söz bilənla xiddətlək xamalni qikirip,
Dolkunlirini erkəxlitidu;

26 Kemiqilər asman-pələk ərləydu,
Sularning təhtiliriqə qüxidu,
Dəhxəttin ularning jeni erip ketidu.

27 Ular məst adəmdək ələng-sələng iroqanglaydu,
Hərqandək əkil-qarisi tügəydu;

28 Andin Pərwərdigarəqə yelinip pəryad qilidu,
U ularni muxəkkətliridin azad qilidu.

29 U bəran ni tinqitidu,
Su dolkunlirimu jim bolidu.

30 Xuning bilən ular tinqlikidin xadlinidu;
U ularni təxna boləqan aramqahiqə yetəkləp baridu.

31 Ular Pərwərdigarəqə təxəkkür eytsun!
Uning əzgərməs muhəbbiti üqün,
Insan baliliriqə kərsətkən məjziliri üqün!

32 Ular həlkəning jamaitidimu Uni uluşlisun,
Aksakallar məjlisidə Uni mədhiyilisun.

33 U dəryalarni qəlgə,
Bulaklarni kaqasliqka aylanduridu.

34 Aqhalisining yamanliki tūpəylidin,
Həsulluk yərnə xorluk qilidu.

35 U yənə qəl-bayawanni kəlgə,
Qangqak yərnə bulaklarəqə aylanduridu; ■

36 Aqlarni xu yərgə jaylaxturup,
Ular olturaklaxqan bir xəhərnə bərpa qilidu;

37 Ular etizlarni həydəp-terip, üzümzarlarni bərpa qilidu;
Bular həsul-məhsulatni mol beridu.

38 U ularəqə bərikət beridu,
Xuning bilən ularning sani helila exip baridu,
U ularning mal-waranlirini heq azaytmaydu.

39 Ular yənə jəbir-zulum, bala-kaza həm dərd-ələmgə yolukup,
Sani aziyip, pükülidu.

40 U esilzadilər üstigə kəmsitixlirini təkidu,

□ 107:22 «Qurbanlik süpitidə təxəkkürlər eytsun,...» — yaki «Təxəkkür qurbanlikliri atisun,...». «Təxəkkür qurbanliki» Musa pəyoqəmbərgə qüxürülqan kanun bəkitkən altə hil qurbanliklardin biri. ■ 107:22 Law. 7:12; Zəb. 50:14 ■ 107:23 Wəh. 18:17 ■ 107:35 Yəx. 41:18

Yolsiz dəxt-səhrada ularni sərgərdan qilidu;

⁴¹ Lekin miskin adəmnı jəbir-zulumdin yukiri kətürüp saqlaydu, Uning ailə-tawabatini qoy padisidək kəp qilidu.■

⁴² Buni kəngli duruslar kərüp xadlinidu; Pasıqlarning aqzi etilidu.■

⁴³ Kimki dana bolsa, bularnı bayqısun, Pərwərdigarning mehir-xəpkətlirini qüxənsun!

108

108-küy •••• Hudaning oʻqilibisigə bolqan təxna-tilawət

¹ Dawutning küy-nahxisi: —

Iradəm qing, i Huda, iradəm qing;

Mən mədhiyə nahxilirini eytip,
Bərħək, Seni küyləymən, pütün roħim bilən!□

² I nəoqmə-sazlirim, oyoqan!
Mən səhər quyaxinimu oyoqitimən!

³ Həlk-millətlər arisida Seni uluqalaymən, i Pərwərdigar;
Əllər arisida Seni küyləymən!

⁴ Qünki əzgərməs muħəbbiting ərxlərgə yətküdək uluqtur;
Həkiqiting bulutlaroqə taqaxti. ■

⁵ I Huda, xan-xəhriting ərxlərdin yukiri uluqlanoqay,
Xan-xəriping yər yüzini qapliqay!

⁶ Əz səygənliringning nijatlik tepixi üqün,
Ong qolung bilən qutkuzoqaysən,
Duayimni ijabət qiləqaysən.

⁷ Huda Əz pak-muqəddəslikidə xundak degən: —

«Mən təntənə qilimən,
Mən Xəkəm diyarini bəlüp bərimən,
Sukkot wadisini *təksim qilixqə* əlqəymən.

⁸ Gilead Manga mənsuptur,
Manassəħmu Manga mənsuptur;
Əfraim bolsa bəximdiki dubuloqamdur,
Yəħuda Mening əmr-pərman qıkarəuqımdur;□

⁹ Moab Mening yuyunux jawurumdur;
Edomoqə qoruqumni taxlaymən;

■ **107:41** 1Sam. 2:8; Zəb. 113:7, 8 ■ **107:42** Ayup 5:16; 22:19 □ **108:1** «**Dawutning küy-nahxisi: —...**» — oqurmənlər kərələyduki, bu küyning ayətliri 57-küydiki 7-11-ayətlər; 60-küydiki 5-12-ayətlərgə ohxap ketidu. Xunga bu ayətlərləning izahətliri muxu küygimu təwə, əlwəttə. «... **Seni küyləymən, pütün roħim bilən!**» — «roħim» muxu yərdə ibranıy tilidiki «mening xəripim»ning tərijimisi. ■ **108:4** Zəb. 36:5; 57:10 □ **108:8** «**Əfraim bolsa bəximdiki dubuloqamdur**» — ibranıy tilida «Əfraim bolsa bəximdiki qoşdıoqıdur». «**Yəħuda Mening əmr-pərman qıkarəuqımdur**» — baxqə birhil tərijimisi «Yəħuda Mening xahənə ħasa mdur».

Mən Filistiyə üstidin təntənə qilimən!».[□]

¹⁰ Kim Meni bu mustəhkəm xəhərgə baxlap kirəlisun?
Kim Meni Edoməya elip barəlisun?

¹¹ I Huda, Sən bizni rasttinla qətkə qaktingmu?
Qoxunlirimiz bilən billə jənggə qıkmamsən? ■

¹² Bizni zulumlardin kutuluxqa yardəmləxkəysən,
Qünki insanning yardimi bikardur!

¹³ Huda arqılık biz qoqum baturluq kərsitimiz;
Bizgə zulum kıləuqılarni qəyligüqi dəl U Özidur!

109

109-küy •••• Intikam üçün oquləjan dua

¹ Nəqmıqılərnıng bexioqə tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazəjan küy:

I mədhıyəmning İgisi Hudayim, jim turma!

² Mana rəzillərnıng əozı, məkkarlarınəg əozı kəz aldımda yooqan eqildi;
Ular yaləqanqi til bilən mənə qarxi səzlıdı.

³ Nəprətlik səzlər bilən mənı quloqap,
Ular bikardin-bıkar mənə zərbə bərməktə. ■

⁴ Mühəbbıtim üqün ular mənə qarxi xıkayətqi boldı,
Mən bolsam — duaəqə berıldım.

⁵ Yahxılıqım üqün yamanlıq,
Səygüm üqün nəprət qayturdı.

⁶ Hərbırınəg üstıdə rəzil hər adəm təyinlıgəysən,
Uning ong yenıdə bı dəwagər tursun. ■

⁷ U sorəq qılınəqandə əyıbdar bolup qıqsun,
Duası gınəh dəp həsəblansun. ■

⁸ Künlırı kışqa bolsun,
Mənsıpını bəxkışı ıgılısun.

⁹ Balılırı yetim qalsun,
Hotunı tul bolsun.

¹⁰ Oqullırı sərgərdan tıləmqi bolsun,
Turoqan harəbıllırlırdın nən ızdəp.

¹¹ Jazanihor uning ıgılıkı üstıgə tor taxlısun,
Məhnət əjrını yatlar bulap-talısun.

¹² Uningəqə məhrıbanlık kərsıtıdıəjan bırsı bolmısın,
Yetim qaləqan balılırıəqə ılıpat kıləuqı bolmısın.

¹³ Uning nəslı kurutulsun;
Kələr əwladıdə namlırı əqürülsun.

¹⁴ Ata-bowılırınəg kəbıhlıkınıng əyıblırı Pərwərdıgarnıng yadıdə qalsun,

□ **108:9 «Moab Məning yuyunux jawurum»** — bəlkim Moabning Huda wə Uning həlki üqün məynət hızmət kıldıəqanlıqını bıldürıdı. **«Edoməqə qorukumni taxlaymən»** — ayəq kiyımni məlum yər üstıgə taxlıx axu yərgə ıgə boləqanlıqını bıldürüxi mumkin; yaki bolmısa, Edomning əz İgısınəg ayəqlırını elıp yıəıxturıdıəqan kıldək ıkənlikını kərsıtıxımı mumkin. **«Filistiyə, Məning səwəbımdın təntənə kılınəqlar!»** — Dawut pədixahning dəwrıdə Filistiyə Dawutqa, xundəklə Hudanıng əzıgə boysunup, bəhtlik həyatqa ıgə boləqan («2Sam.» 8:1ni, xundəqə «Yar.» 12:1-3nımy kərüng). ■ **108:11** Zəb. 60:1-3 ■ **109:3** Zəb. 69:4 ■ **109:6** Zək. 3:1, 2 ■ **109:7** Pənd. 15:8; 28:9

Anisining gunahı eqürülmisun.

¹⁵ Bularning əyibli ri daim Pərwərdigarning kəz aldida bolsun, Xuning bilən U ularning nam-əmilini yər yüzidin eqürüp taxlaydu. ■

¹⁶ Qünki *rəzil kixi* mehribanlık kərsitixni heq esigə kəltürmidi, Bəlkı ezilgən, yoxsul həm dili sunuqlarni ɵltürməkkə qoşlap kəldi.

¹⁷ U lənət okuxka amraq idi, Xunga lənət uning bexioqa kelidu;

Bəht tiləxkə rayi yok idi, Xunga bəht uningdin yirək bolidu.

¹⁸ U lənətlərnı ɵzigə kiyim kilip kiygən; Xunga bular akkan sudək uning iq-baqlriqa, Maydək, səngəklirigə kiridu;

¹⁹ Bular uningqa yepinoqan tonidək, Hərdaim baqlanoqan bəlwəqidək qaplansun.

²⁰ Bular bolsa meni əyibligüqilərgə Pərwərdigarning bekitkən mukapati bolsun!

Mening yaman gəpimni kiləqlanlarning in'ami bolsun!

²¹ Birək Sən, Pərwərdigar Rəbbim, Əz naming üqün mening tərıpmədə bir ix kiləqaysən, Mehır-muhəbbiting əla boləqəqka, Meni kutkuzəqaysən;

²² Qünki mən ezilgən həm həjətməndurmən, Kəlbim həstə boldi.

²³ Mən kuyax uzartkan kələnggidək yokılay dəp kəldim, Qekətkə kəkiwetilgəndək qətkə kəkiwetildim.

²⁴ Roza tutqinimdın tizlirim ketidu, Ətlirim sizip ketidu.

²⁵ Xunglaxka mən ular aldida rəsua boldum; Ular mənə qaraxkanda, bəxini silkixməktə.

²⁶ Mənə yardəmləxkəysən, i Pərwərdigar Hudayim, Əzgərməs muhəbbiting boyiqə meni kutkuzəqaysən;

²⁷ Xuning bilən ular buning Sening qolungdiki ix ikənlikini, Buni kiləquqining Sən Pərwərdigar ikənlikini bilsun.

²⁸ Ular lənət okuwərsun, Sən bəht ata kiləqaysən; Ular hujum kilixka turoqanda, hijaləttə qalsun,

Birək qulung xədlansun!

²⁹ Meni əyibligüqilər hijalət bilən kiyinsun, Ular əz xərməndilikini ɵzlrigə ton kilip yepinsun.

³⁰ Aqzımda Pərwərdigarqa zor təkəkür-mədhiyə qaytürimən; Bərhək, kəpçilik arisida turup Uni mədhiyiləymən;

³¹ Qünki həjətməning jenini gunahka bekitməqci boləqlanlardin kutkuzux üqün,

Pərwərdigar uning ong yenida turidu.

110

110-küy •••• Kəlgüsidiki aləmning Padıxahı — Dawutning əvladi Məsih

¹ Dawut yazəqlan küy: —

Pərwərdigar mening Rəbbimgə: —

«Mən sening düxmənlingni təhtipəring kילוquqə,
Ong yenimda olturoşin» — dedi.□

² Pərwərdigar qudritingni kərsitidoşan xahənə hasangni Ziondin uzitidu;
Düxmənling arisida həküm sürgin!□

³ Küqüngni kərsitidoşan kündə,
Əz həlking halis kurbanlik kəbi pida bolidu;
Mukəddəs həywingdə,
Xu yaxliq dəwringdikidək,
Sanga həzirmu xəbnəmlər səhərninğ baliyatkusidin yeni qıkkandək qüxidu;□

⁴ Pərwərdigar xundək kəsəm iqtı,
Həm buningdin yanmaydu: —
«Sən əbədil'əbədgıqə Məlkizədəkning tipidiki bir kahındursən».□ ■

⁵ Ong təripingdə boluşan Rəb oşəzipini kərsətkən kündə padixahlarnı urup
parə-parə kılıwetidu;

⁶ U əllər arisida sotlaydu;
Jay-jaylarnı jəsətlər bilən tolduridu;
Kəng zeminning bexini yaridu;■

⁷ U yolda eriktin su iqudu;
U xunga kixining bexini yəligüqi bolidu.□

111

111-küy •••• Hudaning uluşlukını seşinix •••• 1-ayəttiki izahatni kərüng

¹ Həmdusana!

Kəngli duruslarning məxripidə,
Həm jamaəttə turup,

□ **110:1** «Mən sening düxmənlingni təhtipəring kילוquqə» — «təhtipər» padixah təhtək olturoşanda putı turidoşan jay. □ **110:2** «Pərwərdigar qudritingni kərsitidoşan xahənə hasangni Ziondin uzitidu» — bu sözning mənisi bəlkim: Huda yər yüzidə öz səltəniti qurşanda, tikligən padixah Məsihning küq-qudriti həm həkükü Yerusalemdin qıqip hər yərgə yetip baridu. □ **110:3** «Əz həlking halis kurbanlik kəbi pida bolidu» — «halis kurbanlik», 54-küy, 6-ayəttiki izahatni kərüng. «Mukəddəs həywingdə, xu yaxliq dəwringdikidək, sanga həzirmu xəbnəmlər səhərninğ baliyatkusidin yeni qıkkandək qüxidu» — dehqanlarşə məlum bolşunidək, xəbnəm adəttə pəkət yəpyexil otyaxlar wə dərəhlərninğ üstigə qüxidu. Quruk-qakxal bolup kalşan dərəhlərgə qüxməydu. Kəqmə mənisi, Məsih mənnggügə yəpyexil dərəhtək yax turıweridu. □ **110:4** «Sən əbədil'əbədgıqə Məlkizədəkning tipidiki bir kahındursən» — Məlkizədək degen adəm həzriti İbrahımoşə kahın (Hudaşə wəkil bolup kurbanliqni qəbul kילוquqi) bolşan həm İbrahım aloşan olşidin ondin birini aloşan («Yar.» 14-bab). Demək, u İbrahımdin uluş idi, xunglaxkə İbrahımning əwladlıridin bolşan kahınlardınmu uluş idi. «Yar.» 14-babta deyilginıq, bu sirlik adəmning ata-anisi yök idi. İnşil «İbranıylarşə», 8- həm 10-babni kərüng. «Məlkizədək»ning mənisi: «Həkkaniylikning padixahı» «Amanlik padixahı». Undakta bu yərdə «Sən əbədil'əbədgıqə Məlkizədəkning tipidiki bir kahındursən» dəp bekitilixi ələmdə uning əng aliy kahın dəp bekitilgənlikini kərsitidu. ■ **110:4** İbr. 5:6; 6:20; 7:17 ■ **110:6** Wəh. 14:14-20; 16:14-16; 20:8-10 □ **110:7** «U yolda eriktin su iqudu; u xunga kixining bexini yəligüqi bolidu» — bu sirlik gəp bəlkim Məsihning kiçik peil ikənlikini, həmde əziningmu kiçik peil məminlərgə təşəlli beridoşanlikini kərsitidu. «U xunga kixining bexini yəligüqi bolidu» — baxkə birhıl tərjimisi: «Xunga u (öz) bexini kətüridu».

Pərwərdigarəyə pütün kəlbim bilən təxəkkür eytimən.□

² Pərwərdigarning yasiojanliri uluədur;
Bulardın hursən boləjanlar izdinip ularni sürüxtürməktə.

³ Uning əjri xərəp wə həywəttur,
Uning həkkaniylikı mənggügə turidu.

⁴ U Əz məjizilirini yad ətküzidu;
Pərwərdigar muhəbbətlik həm rəhimdilliktur.

⁵ U Əzidin əyminidiojanlarni ax bilən təminləydu;
Əz əhdisini həmixə yad etidu.

⁶ U əməlliridiki kudritini Əz həlkiyə kərsitip,
Baxqa əllərnin miras-zeminini ularəyə təkdım kildi.

⁷ Uning kəli kiləjanliri həkikət-sadakət wə adilliktur;
Uning barlik kərsətmiliri ixənqliktur.

⁸ Bular əbədil'əbədigiə inawətliktur;
Həkikəttə həm duruslukta çikiriləndur.

⁹ U Əz həlkiyə niyatlik əwətti;
Əz əhdisini əmr kilip mənggügə bekitti;
Mukəddəs həm sürlükür Uning nami.

¹⁰ Pərwərdigardin kərkux danalığın baxlinixidur;
Uning həkümlirini tutkanlarning həmmisi yorutuləjan adəmlərdur;
Uning mədhıyisi mənggü turidu.

112

112-küy •••• Hudadin əyminidiojan kixi •••• 1-ayəttiki izahatni kərüng

¹ Həmdusana!

Pərwərdigardin əyminidiojan,
Uning əmrlirini zor hursənlik dəp bilidiojan adəm bəhtliktur!□ ■

² Uning nəslı zemında turup küq-kudrətlik bolidu;
Duruslarning dəwri bəhtlik bolidu.

³ Uning əyidə dələt həm baylıklar bolidu;
Həkkaniylikı mənggügə turidu.

⁴ Karangoşulukta turəjan durus adəmgə nur pəyda bolidu;
U xərəkətlik, rəhimdil həm həkkaniydu.

⁵ Həyrhaş, ətnə bəriş turidiojan adəmnin bəhti bolidu;
U əz ixlirini adillik bilən yürgüzidu.□

⁶ Bərək, u əbədiy təwritilməydu;
Həkkaniy adəm mənggügə əslinidu.

⁷ U xum həwərdin kərkəmaydu;
Uning kəngli tok həlda, Pərwərdigarəyə tayanəjan.

□ **111:1 «Həmdusana! Kəngli duruslarning məxripidə, həm jamaəttə turup...»** — bu küy «əlipbə tərtipilik» küy. Biraq ibraniy tilini tərjimə kilix jəryanıda jümlə tərtiplirini əzgərtix kərəklikı tüpəylidin, «əlipbəlik» nushini kərsitəlmidük. □ **112:1 «Həmdusana! Pərwərdigardin əyminidiojan, Uning əmrlirini zor hursənlik dəp bilidiojan adəm bəhtliktur!...»** — bu küy «əlipbə tərtipilik» küy. Biraq ibraniy tilini tərjimə kilix jəryanıda jümlə tərtiplirini əzgərtix kərəklikı tüpəylidin, «əlipbə tərtipilik» nushini kərsitəlmidük. ■ **112:1 Zəb. 1:1, 2** □ **112:5 «U əz ixlirini adillik bilən yürgüzidu»** — baxqa ikki hil tərjimisi bar: —

«U əz adillikı bilən əz ixlirini yürüxtüridu» yaki «Dəwada bolsa həküm uning təripidə bolidu». Mumkinçilikı barkı, yazəuqi bu üç məninin həmmisini kəzdə tutkan.

⁸ Dili məhkəm kilinoğan, u kərkmaydu;
 Ahirida u rəqiblərinin məqlubiyitini kəridu.
⁹ U öziningkini mərdlərqə tarkatқан,
 Yöksullarqə beridu;
 Uning həkkaniylikı mənggügə turidu;
 Uning münggüzi izzət-xəhrət bilən kətürülidu.
¹⁰ Rəzil adəm buni kərüp qidimaydu,
 Qixlirini oşujurlitidu, u erip ketidu;
 Rəzillərnin arzu-həwisi yökütilidu.

113

113-küy •••• Huda xəpkitini kərsitix üqün Əzini təwən tutidu

¹ Həmdusana!
 Mədhıylənglar, i Pərwərdigarning külliri,
 Pərwərdigarning namini mədhıylənglar!
² Həzirdin baxlap, əbədil'əbədqiğə,
 Pərwərdigarning namiqə təxəkkür-mədhıyə qayturulsun! ■
³ Kün qıqardın kün patarqə,
 Pərwərdigarning nami mədhıyilinixkə layıqtur! ■
⁴ Pərwərdigar əllərdin yuqiri kətürüldi;
 Xan-xəripi ərlərdin yuqiridur.
⁵ Kimmu Pərwərdigar Hudayimizqə təng bolalisun —
 Əz makani yuqirida bolsimu,
⁶ Asmanlarqə həm yərgə qarax üqün,
 Əzini təwən kılouqıqə?
⁷ Namrat kixini U topa-qangdin kətüridu;
 Kılıqtin yöksulni yuqirilitidu; ■
⁸ Uni esilzadilər qatarıqə,
 Yəni Əz həlkining esilzadiliri arisıqə olturoquzidu;
⁹ U tuqmas ayalni öygə orunlaxturup,
 Uni oşullarning huxal anisi kılidu.
 Həmdusana!

114

114-küy •••• Hudaning İsrail həlkining Misirdin qıqixida ularqə namayan kılouan uluqluqi

¹ İsrail Misirdin,
 Yaqup jəməti yat tillik əllərdin qıqkanda, ■
² Xu qaqda Yəhuda Hudaning muqəddəs jayi,
 İsrail uning səltinini boldi,
³ Dengiz buni kərüp bədər qaqtı,
 İordan dəryasi kəyniqə yandı;
⁴ Taqlar qoqqlarlardək,
 Dənglər qozılardək oynaqlıdi.
⁵ Əy dengiz, sən nemə boldung, qaqqili?

Iordan dəryasi, yolungdin yanəyli?

⁶ Taşlar qoşqarlardək,
Dənglər qozilardək oynakliəyli?

⁷ I yər yūzi, Rəbning jamalidin,
Yakupning Hudasining jamalidin təwrən;

⁸ U qoram taxni kəlqəkkə,
Qaqmaq texini mol bulaq suliriəa aylanduridu. □ ■

115

115-küy •••• Butlarəa qəşunəanlar həm Hudaəa ibadət kələanlar

¹ Bizgə əməs, i Pərwərdigar, bizgə əməs —
Əzgərməs muhəbbiting üqün, həkikət-sadakiting üqün,
Əz naminqəa xan-xərəp kəltürgəysən.

² Əllər nemixka «Ularning Hudasi kəyərdə?» dəp *mazaq* kəlixidu?

³ Birəq Hudaəiməz bolsa ərlərdidur;
Nemini halisa, U xuni kələəndur.

⁴ Ularning butliri bolsa pəkət kümüx-altundin ibarət,
Insanning kəlliri yasiəinidur, halas.

⁵ Ularning aəzi bar, birəq səzliyəlməydu;
Kəzliri bar, kərməydu; ■

⁶ Qulaqliri bar, angliməydu,
Burni bar, puriyəlməydu;

⁷ Kəlliri bar, siliyəlməydu;
Putliri bar, mangəlməydu;
Kaniyidin həqbir sada qəkərməydu.

⁸ Ularni yasiəanlar ularəa ohxəxtur,
Ularəa tayanəanlarmu xundəktur.

⁹ I Israil, Pərwərdigarəa tayininglar;
U silərgə yərdəm kələuəinglar həm kəlkəninglardur.

¹⁰ I Hərun jəmətəi, Pərwərdigarəa tayininglar;
U silərgə yərdəm kələuəi həm silərnəing kəlkəninglardur. □

¹¹ Pərdərdigardin əyminidiəanlar, Pərwərdigarəa tayininglar;
U silərgə yərdəm kələuəi həm kəlkəninglardur.

¹² Pərwərdigar bizni əsləp kəldi;
U bəht ata kəlidu;

U Israil jəmətigə bəht ata kəlidu;
U Hərun jəmətigə bəht ata kəlidu;

¹³ Pərwərdigardin əyminidiəanlarəa,
Qəngliri həm kiqiklirigimu bəht ata kəlidu.

¹⁴ Pərwərdigar silərgə qəxlap beridu,
Silərgə həm pərzəntlirəinglarəa;

¹⁵ Silərgə Pərwərdigar təripidin bəht ata kəlinəan,
Asman-zeminni Yaratkuəidin bəriktəngən!

¹⁶ Asmanlar bolsa Pərwərdigarning asmanliridur;

□ **114:8** «U qoram taxni kəlqəkkə, qaqmaq texini mol bulaq suliriəa aylanduridu» — «qaqmaq texi» taxlar iqidə əng kattik tax hesablinidu. «Kəan.» 8:15ni kəring. ■ **114:8** Mis. 17:6; Qəl. 20:11 ■ **115:5** Kəan. 4:28; Yər. 10:3, 4, 5, 9-16 □ **115:10** «U silərgə yərdəm kələuəi həm silərnəing kəlkəninglardur» — ibraniy tilida «U ularəa yərdəm kələuəi həm ularning kəlkəninglardur» deyilidu. 10-11-ayətlərdimu xundək.

Birəq zeminni bolsa insan baliliriqə tapxuroqandur.

¹⁷ Əlüklər Yahni mədhilyiyəlməydu,
Süküt diyariqə quxup kətkənlərmu xundək;

¹⁸ Birəq bizlər həzirdin baxlap Yahqə əbədil' əbədgiqə təxəkkür-mədhiyə
kayturimiz!
Həmdusana!

116

116-küy •••• Hudaning iltipatioqə guwahliq berix

¹ Mən Pərwərdigarini səyimən,
Qünki U mening awazimni, yelinixlirimni angliqan.

² Qünki U kulikini manga saldi,
Xunga mən barliq künlirimdə Uningqə iltija kilip qakirimən.

³ Əlüm asarətliri meni qirmiwaldi;
Təhtisaraning dərdliri meni tutuwaldi;
Mən pekkəllikkə yoluktum, ələm tarttim;■

⁴ Xuning bilən mən Pərwərdigarning namioqə tohtimay nida kildim: —
«Səndin ötünimən, i Pərwərdigar,
Jenimni kutuldurqaysən!

⁵ Xəpkətliktur Pərwərdigar, həkkaniydur;
Hudayimiz rəhimdildur.

⁶ Pərwərdigar nadanni saqlaydu;
Mən harab əhwalqə quxürüldüm, U meni kutquzdi.

⁷ Həy jenim, kaytidin hatirjəm bəl;
Qünki Pərwərdigar sehiylik, məhribanlik kərsətti;■

⁸ Qünki Sən jenimni əlümdin, kəzlimni yaxlardin,
Ayaoqlirimni putlixixtin kutquzqansən.

⁹ Mən Pərwərdigar aldida tirikləarning zeminida mangimən;

¹⁰ İxənginim üqün mundək söz kilqanmən: —
«Mən kattik har kilinqanmən».□ ■

¹¹ Jiddiyəlxkinimdin: — «adəmləarning həmmisi yaloqanqi!» —
Degənmən.■

¹² Manga kərsətkən barliq yaxxiliklirini mən nemə bilən Pərwərdigarqə
kayturimən?

¹³ — Nijatlik kədəhini qolumqə alimən,
Wə Pərwədigarning namini qakirip iltija kilimən;

¹⁴ Mən kilqan kəsəmlirimni Pərwərdigar aldida ada kilimən;
Bərhək, Uning barliq həlqi aldida ularni ada kilimən.

¹⁵ Pərwərdigarning nəziridə,
Əz məmin bəndilirining əlümi kimmətlik ixtur!

¹⁶ Ah Pərwərdigar, mən bərhək Sening kulungdurmən;
Mən Sening kulungdurmən, dedikingning oqlı ikənmən;
Sən mening asarətlirimni yəxkənsən;

¹⁷ Mən Sanga təxəkkür qurbanliklirini sunimən,

■ **116:3** 2Sam. 22:5, 6 ■ **116:7** Zəb. 13:6 □ **116:10** «İxənginim üqün söz kilqanmən»
— (yaki «İxəndim, xunga söz kildim...») — buning mənsisi, bəlkim, mening Hudəqə dərdimni
təxəkkür hərgiz bikəroqə kətməydu, deməkqi («2Kor.» 4:13nimə kəring). ■ **116:10** 2Kor. 4:13

■ **116:11** Rim. 3:4

Pərwərdigarning namini qakirip iltija qilimən;□

¹⁸ Mən qiloqan kəsəmlirimni Pərwərdigar aldida ada qilimən;
Bərhək, Uning barliq həlki aldida ularni ada qilimən;

¹⁹ Pərwərdigarning öyining həylilirida,
Sening otturungda turup, i Yerusalem,
Kəsəmlirimni ada qilimən!
Həmdusana!

117

117-küy •••• Hudaning pütkül dunyaqə bolqan muhəbbiti

¹ Pərwərdigarni mədhiyənglar, barliq əllər;
Həmmə həlklər; Uni mahtanglar!■

² Qünki bizgə baqliqan özgərməs muhəbbiti şələbiliktur;
Həm Pərwərdigarning həkikət-sadakiti mənngülüktur!
Həmdusana!

118

118-küy •••• «Pərwərdigarning namida kəlgüqigə mubarək bolsun!»

¹ Pərwərdigarqə təxəkkür eytinglar, qünki U məhribandur;
Uning mehir-muhəbbiti mənngüdur!

² İsrail: «Uning mehir-muhəbbiti mənngüdur» — desun!

³ Hərun jəməti: «Uning mehir-muhəbbiti mənngüdur» — desun!

⁴ Pərwərdigardin qorkididqanlar: «Uning mehir-muhəbbiti mənngüdur»
— desun!

⁵ Qistakta kəlip Yəhəqə nida qildim;
Yəh jawab berip, meni kəngri-azadilikdə turuqzdi.

⁶ Pərwərdigar mən tərəptidur, mən qorkmaymən;
İnsan meni nemə qilalisun?■

⁷ Pərwərdigar mənə yardəm qiloquqilar arisida bolup, mening
təripimdidur;
Əqmənlimning məşlubiyyətini kərimən.

⁸ Pərwərdigarni baxpanahim qilix,
İnsanqə tayinixtin əwzəldur;■

⁹ Pərwərdigarni baxpanahim qilix,
Əmirlərgə tayinixtin əwzəldur.

¹⁰ Barliq əllər meni qorxiwaldi;
Biraq Pərwərdigarning nami bilən ularni həlak qilimən;□ ■

¹¹ Ular meni qorxiwaldi; bərhək, qorxiwaldi;
Biraq Pərwərdigarning nami bilən mən ularni həlak qilimən;

¹² Ular hərildəkdə meni qorxiwaldi;

□ **116:17** «Mən Səngə təxəkkür qurbanliqlirini sunimən» — «təxəkkür qurbanliqi» Musa pəyoşəmbər arqılıq bəkitilgən yənə birhil qurbanliq («Law.» 7-babni kəring). ■ **117:1** Rim. 15:11 ■ **118:6** Rim. 8:31 ■ **118:8** Zəb. 62:8, 9; 146:3; Yər. 17:5, 7 □ **118:10** «Barliq əllər meni qorxiwaldi; biraq Pərwərdigarning nami bilən ularni həlak qilimən;...» — bu küydiki 10-29-ayətlər kimni kərsətkənlikini oqurmənlər İnjil, «Matta», «Markus» həm «Luqa» kismilirdidiki ahirkı nəqqə bablardin kərələydu. ■ **118:10** Zəb. 18:43, 47, 48; Yəx. 11:1-10; Rim. 15:12

Ular yekiləyan yantək otidək tezla əqürülidu;
Qünki Pərwərdigarning nami bilən mən ularni həlak qilimən.

13 Sən *düxmən* meni zərb bilən ittərding,
Yikiləyli tas qaldim;

Birək Pərwərdigar manga yardəmdə boldi.

14 Küqüm wə nahxam bolsa Yahdur;

U mening nijatlikim boldi!

15 Həkkaniylarning qedirilirida xadlik wə nijatlikning təntəniliri yangritil-
maқта;

Pərwərdigarning ong qoli zəpər kuqmaqta!

16 Pərwərdigarning ong qoli egiz kətürülgən!

Pərwərdigarning ong qoli zəpər kuqmaqta! ■

17 Mən əlməymən, bəlki yaxaymən,

Yahning kıləyanlirini jakarlaymən.

18 Pərwərdigar manga kattik tərbiyə bərgən bolsimu,

Birək U meni əlümgə tapxurmidi.

19 Həkkaniyə tərwezilirini manga eqip beringlar;

Mən kirimən, Yahni mədhiyəlmən. ■

20 Bu Pərwərdigarning tərwezisidir;

Həkkaniylar buningdin kiridu!

21 Mən sanga təxəkkür eytimən;

Qünki Sən manga jawab kayturdung,

Həm mening nijatlikim bəldung.

22 Tamqilar taxliwətkən tax bolsa,

Burjək texi bolup tikləndi. □ ■

23 Bu ix Pərwərdigardindir,

Bu kəzimiz aldida karamət boldi. ■

24 Bu Pərwərdigar yaratқан kundur;

Biz uningda xadlinip hursən bolimiz.

25 Kutkuzəqaysən, i Pərwərdigar, Səndin ətünimən;

Səndin ətünimən, bizni yaxnatqaysən! □ ■

26 Pərwərdigarning namida Kəlgüqigə mubarək bolsun!

Biz Pərwərdigarning əyidə turup sanga «Mubarək!» dəp towliduq,

27 Pərwərdigar Təngridur;

U üstimizgə nur bərgən;

Həytlik qurbanlikni tanilar bilən baqlanglar,

— Qurbangahning münggüzligigə ilip baqlanglar. □

28 Sən mening İlahimdursən,

Mən Sanga təxəkkür eytimən;

Mening Hodayim, mən Seni uluqlaymən.

29 Pərwərdigarəqə təxəkkür eytinglar;

Qünki U məhribandur;

Uning məhr-muəbbiti mənggüdur!

■ 118:16 Luqa 1:51 ■ 118:19 Yəx. 26:2 □ 118:22 «Tamqilar taxliwətkən tax bolsa, burjək texi bolup tikləndi» — «Mat.» 20:42ni kəring. ■ 118:22 Yəx. 8:14; 28:16; Mat. 21:42; Mar. 12:10; Luqa 20:17; Ros. 4:11; Rim. 9:33; Əf. 2:20; 1Pet. 2:4, 7 ■ 118:23 Yəx. 29:14 □ 118:25

«Kutkuzəqaysən, i Pərwərdigar!» — ibraniy tilida «Həxanna!» dəgən söz. «Mat.», 21:9ni kəring. ■ 118:25 Mat. 21:9, 15; Mar. 11:9, 10; Yh. 12:13 □ 118:27 «Həytlik qurbanlikni tanilar bilən baqlanglar, — qurbangahning münggüzligigə ilip baqlanglar» — muqəddəs

ibadəthanidiki qurbangahning tət bürijikining hərbirigə bir «münggüz» (ilmək) bekitilgən. «Muqəddəs qedir»ni kərsitidəyan shemilarni kəring.

119

119-küy •••• Hudaning söz-kalami gəhərdur! •••• «Elipbə tərtipilik»
küy — 1-ayəttiki izahətəni kərüng

1 |□| (Aləf) Yolda mukəmməl boləjanlar,
Pərwərdigar Təwrat-kanunida mangidiəjanlar bəhtliktur! □ ■

2 Uning agah-guwahlırını tutқанlar,
Uni qın kəlbil bilən izdigənlər,

3 Həqbir həksizlikni qilmioəjanlar bəhtliktur!
Ular uning yollirida mangidu.

4 Kərsətmiliringgə əstayidil əməl kiliximiz üqün,
Əzüng ularni bekitkənsən.

5 Ah, yollirimning yənilixi bəlgilimiliringgə əməl kilixkə bekitilgəy!

6 Xuning bilən barlık əmr-pərmanlırınıni ətiwarlısam,
Mən yərgə qarap qalmaymən.

7 Sening həkkəniy həkümliringni əginip,
Durus kəngüldin Sanga təxəkkür eytimən.

8 Mən bəlgilimiliringni qoqum tutimən;
Meni pütünləy taxlıwətmigəysən!

9 |□| (Bət) Yax bir yigit kəndək kilip öz yolini pak tutalaydu?
Sening söz-kalamingni anglap əməl kilix bilənla.

10 Pütün kəlbim bilən mən Seni izdidim;
Meni əmrliringdin adaxturmioəysən;

11 Gunah kilip Sanga qarxi qıqmaslikim üqün,
Səzüngni kənglümə məhkəm püküwaldim.

12 Mubarəkdursən Pərwərdigar,
Manga Öz bəlgilimiliringni əgətkəysən.

13 Ləwlim bilən mən bayan kilimən,
Aqzingdiki barlık həkümliringni.

14 Türlük baylıqlardın xadlanəandək,
Agah-guwahlıqliringoə əgəxkən yolda xadlandim.

15 Mən kərsətmiliring üstidə seəinip oylinimən;
Izlıringoə qarap oylinimən.

16 Bəlgilimiliringni hursənlik dəp bilimən;
Söz-kalamingni untumaymən.

17 |□| (Giməl) Qulungoə meħribanlikni kərsətkəysən, xuning bilən mən
yaxaymən,
Kalamingoə boysunimən. ■

18 Təwrat-kanuningdin karamət sirlarni kərüküm üqün,
Kəzlimni aqkəysən!

19 Mən bu dunyada musapirmən;
Əmrliringni məndin yoxurmioəysən. ■

□ 119:1 « **A (Aləf) Yolda mukəmməl boləjanlar, Pərwərdigar Təwrat-kanunida mangidiəjanlar bəhtliktur!**» — bu 119-küy «elipbə tərtipilik» küy. Hər səkkiz ayət bir guruppa bolidu. Hər bir guruppıdiki səkkiz ayət ohxax hər bılən baxlınidu, hər bir guruppa (jəmiy 22 guruppa) ibraniy tilining elipbəlİK tərtipi boyıqə yəngi bir hər pılən baxlınidu. «**Pərwərdigar Təwrat-kanunida mangidiəjanlar bəhtliktur!**» — «Təwrat» (torah) değən söz ibraniy tili bolup, əslidə «yolyoruk», «tərbiyə» değən mənıdə, bu yərdə: «kanun», «təlim», «Huda bərgən barlık kitablar» değən omumiy mənıdə ıxlıtilidu. Adəttə Musa pəyğəmbər arklılık kəltürülgən Təwratıdiki «Yarıtılıx» «Misirdin qıqıx» «Ləwiylıqlar» «Qəl-bayawandiki səpər» həm «Kanun xərhi» değən aldınkı bəx qısimni kərsıtidu. ■ 119:1 Zəb. 1:1 ■ 119:17 Zəb. 103:2; 116:7 ■ 119:19 Yar. 47:9; 1Tar. 29:15; Zəb. 39:12; İbr. 11:13

- 20 Həkülmliringgə hərqaqan intizar bolup,
Yürükim ezilip ketəy dəp qaldı.
- 21 Sən lənətkə buyrulğan təkəbburlarğa tənbiş berisən,
Ular əmrliringdin adixip ketidu.
- 22 Məndin ahanət həm məshirini yırakğa kətküzgəysən;
Qünki agah-guwahlikliringni tutimən.
- 23 Əmirlər olturup yaman gəpimni kilixmaqta;
Sening kұлung bolsa bəlgilimiliring üstidə seşinip oylaydu.
- 24 Sening agah-guwahlikliring mening hursənlikim,
Mening məslihətqilirimdur. ■
- 25 |□| (Dalət) Mening jenim tuprakğa yepixkan;
Söz-kalaming boyiqə meni yengilanduroşaysən.
- 26 Öz yollirimni aldingda oquq bayan kıldim,
Sən manga jawab bərding;
Manga bəlgilimiliringni əgətkəysən. ■
- 27 Meni kərsətmiliringning yolini qüxinidişan kıləşaysən,
Andin mən karamətliring üstidə seşinip oylinimən.
- 28 Jenim kayoşu bilən erip ketidu;
Söz-kalaming boyiqə meni küqləndürgəysən.
- 29 Məndin aldamqı yolni neri kıləşaysən;
Xərkət kılıp manga Təwrat-kanununı bəşixlişaysən;
- 30 Mən həkikət-sadaqət yolini talliwaldim;
Həkülmliringni aldimda koydum.
- 31 Agah-guwahlikliringni qing tutimən;
Pərwərdigar, meni uyatğa kaldurmioşaysən.
- 32 Sən mening kəlbimni kəng-azadə kılıxing bilən,
Əmrliring yolişə əgixip yügürimən.
- 33 |□| (He) I Pərwərdigar, bəlgilimiliringning yolini manga ayan
kıləşaysən;
Mən uni ahirişiqə tutimən.
- 34 Meni yorutkəşaysən, mən Təwrat-kanununı tutimən,
Xundakla pütün kəlbim bilən uningə əməl kılımə.
- 35 Meni əmrliringning yolida mangidişan kıləşaysən;
Qünki ularni hursənlik dəp bilimən.
- 36 Mening kəlbimni xəhsiy mənpəətkə əməs,
Bəki agah-guwahlikliringə mayil kıləşaysən.
- 37 Kəzlimni sahtini kəruxtin yanduroşaysən;
Meni yolungda janlanduroşaysən;
- 38 Sən kұлungə bolğan wədəngni əməlgə axuroşaysən;
Xuning bilən həklər Səndin əyminidu. □
- 39 Mən kərkəşan xərməndilikni neri kətküzgəysən;
Qünki Sening həkülmliring əladur.
- 40 Mana, mən kərsətmiliringgə təxna bolup kəldim;
Əz həkəkaniyitingdə meni janlanduroşaysən;
- 41 |□|: (Waw) Wə meşir-muəbbətliring yeniməşə kəlsun, i Pərwərdigar;

■ 119:24 Zəb. 43:3; 112:1; 119:35, 47, 77, 174; ■ 119:26 Zəb. 25:4; 27:11; 86:11 □ 119:38
«Sən kұлungə bolğan wədəngni əməlgə axuroşaysən; Xuning bilən həklər Səndin əyminidu» — baxqa birnəqqə təjmilliri bar, jümlidin: «Sening əyminixingə berilən kұлung üqün wədəngni əməlgə axuroşaysən».

Wədəng boyiqə nijatliqning yenimoğa kəlsun;□

42 Xunda məndə meni məshirə kılouçiqə bərgüdək jawab bolidu;
Qünki səzünggə tayinimən.

43 Wə aozimdin həkikətning səzini elip taxlimioaysən;
Qünki həkümliringgə ümid baqlidim;

44 Xunda mən Sening Təwrat-kanunungni hər qaçan tutimən,
Bərək, əbədil'əbədgiqə tutimən;

45 Xunda mən azadiliktə mangimən;
Qünki kərsətmiliringni izdidim.

46 Xunda mən padixahlar aldida agah-guwahlikliring tooqruluk
sezləymən,

Bu ixlarda mən yərgə qarap qalmaymən.

47 Wə əmrliringni hursənlik dəp bilimən,
Qünki ularni səyüp kəldim;

48 Mən səyüp kəlgən əmrliringgə kollirimni sozup intilimən,
Wə bəlgilimiliring üstidə seçinip oylinimən.□

49 |□| (Zain) Sən kılungoğa bərgən səzüngni,
Yəni mənə ümid beqlixlioğan kalamingni əsligəysən.

50 U bolsa dərdimgə boləjan təsəllidur;
Qünki səz-wədəng meni janlandurdi.

51 Təkəbburlar əxəddiy haqarətligini bilən,
Lekin Təwrat-kanunungdin heç qətnimidim.

52 Kədimdə bekitilgən həkümliringni yadimoğa kəltürdüm, i Pərwərdigar,
Xundaq kılıp özümgə təsəlli bərdim.

53 Təwrat-kanunungni taxliwətkən rəzillər wəjidin,
Otluq oçəzəp məndə qaçnap taxti.

54 Musapir bolup turojan jayimda,
Kərsətmiliring mening nahxilirim boldi.

55 Keçidə, i Pərwərdigar, namingni əsləp yürdüm,
Təwrat-kanunungni tutup kəldim.■

56 Mən buningoğa nesip boldum,
Qünki mən kərsətmiliringkə itaət kılıp kəldim.

57 |□| (Hət) Əzüng mening nesiwəmdursən, i Pərwərdigar;
«Sening səz-kalamingni tutay» — dedim.□

58 Mən pütün kəlbim bilən didaringoğa intilip yelindim;
Wədəng boyiqə mənə xapaət kərsətkəysən.□

59 Mən yolliring üstidə oylandim,
Ayaqlirimni agah-guwahlikliringoğa qaritip buridim.

60 Mən aldiridim, heç keçikmidim,
Sening əmrliringgə əməl kılıxka.

61 Rəzillərnin asarətliri meni qirmiwaləqini bilən,
Mən Təwrat-kanunungni heç untumidim.

□ 119:41 « ı: (Waw) Wə mehir-muəbbətliring yenimoğa kəlsun, i Pərwərdigar...» — muxu səkkiz ayət (41-48-ayət) həmmisi ibranıy tilida: «waw» bilən baxlinidu; uyoqr tilidiki «wə» muxu «waw»din (ərəb tilining wasitisi bilən) kəlgən. □ 119:48 «mən səyüp kəlgən əmrliringgə kollirimni sozup intilimən» — yaki «mən səyüp kəlgən əmrliringgə kollirimni sozup kətürimən». ■ 119:55 Zəb. 16:7; 42:8 □ 119:57 «Əzüng mening nesiwəmdursən, i Pərwərdigar; «Sening səz-kalamingni tutay» — dedim» — baxka birhil tərjimisi: — «Mening nesiwəm, i Pərwərdigar, Sening səz-kalamingni tutuxtin ibarəttur, — dedim». □ 119:58 «Mən pütün kəlbim bilən didaringoğa intilip yelindim» — yaki «Mən pütün kəlbim bilən iltipatingoğa intilip yelindim».

- 62 Həkkaniy həkümliring üqün,
Tün keqidə təxəkkür eytkili kərimən.
- 63 Mən Səndin kərkidioqlarning,
Kərsətmiliringgə əgəxkənlərninğ həmmisining ülpitidurmən.
- 64 Jahan, i Pərwərdigar, Səning əzğərməs muhəbbiting bilən toldi;
Manga bəlgilimiliringni əgətkəysən.
- 65 |□| (Tət) Səz-kalaming boyiqə, i Pərwərdigar,
Əz kəlungoqa məhribanlikni kərsitip kəlgənsən.
- 66 Manga obdan pərk etixni wə bilimni əgətkəysən;
Qünki mən əmrliringgə ixəndim.
- 67 Mən azabka uqraxtin burun yoldin azoqlan,
Biraq hazir səzünğni tutimən.
- 68 Sən məhribandursən, məhribanlik kəlisən,
Manga bəlgilimiliringni əgətkəysən.
- 69 Təkəbburlar manga kəra qarplaxti;
Biraq kərsətmiliringgə pütün kəlbim bilən itaət kəlimən.
- 70 Ularning kəlbim tuymas bolup kətti;
Biraq mən bolsam Təwrat-kanunungni hursənlik dəp bilimən.□
- 71 Azabka uqriqinim yahxi boldi,
Xuning bilən bəlgilimiliringni əgəndim.
- 72 Mən üqün əzgingdiki kanun-təlim,
Mingliqlan altun-kümux tənnggidin əwzəldur.■
- 73 |□| (Yod) Səning kəlliring meni yasioqlan, meni mustəhkəmlidi;
Meni yorutkəysən, əmrliringni əginimən.■
- 74 Səndin əyminidioqlanlar meni kərup xadlidu;
Qünki mən səz-kalamingə ümid bəqləp kəldim.
- 75 I Pərwərdigar, Səning həkümliringning həkkaniy ikənlikini,
Wəpadarlikingdin meni azabka saloqliningni bilimən.□
- 76 Ah, kəlungoqa bərgən wədəng boyiqə,
Əzğərməs muhəbbiting təsəliyim bolsun.
- 77 Mening yaxixim üqün,
Rəhimdillikliring yenimoqla kəlsun;
Qünki Təwrat-kanunung mening hursənlikimdur.
- 78 Təkəbburlar hijaləttə kəlsun;
Qünki ular manga yaloqlanqilik bilən tətürlük kəloqlan;
Mən bolsam, kərsətmiliring üstidə seqlinip oylinimən.
- 79 Səndin əyminidioqlanlar mən tərəpkə burulup kəlsun;
Ağah-ğuwəhlikliringni bilgənlərmi xundəq bolsun.
- 80 Kənglüm bəlgilimiliringdə mukəmməl bolsun;
Xuning bilən yərgə kərap kəlməymən.
- 81 |□| (Kaf) Jenim nijatlikingə təlmürüp həlidin kətəy dəwatidu;
Mən səz-kalamingə ümid bəqlidim.
- 82 Kəzüm səz-wədənggə təlmürüp tügixəy dedi,
«Sən kəqanmu manga təsəlli bərərsən» — dəp.
- 83 Qünki mən islinip kərup kətkən tulumdək boldum,
Biraq bəlgilimiliringni untuməymən.
- 84 Kəlungning kənliri kənqə bolidu?

□ 119:70 «Ularning kəlbim tuymas bolup kətti» — dəgən səz ibraney tilida «Ularning kəlbim maylik bolup kətti» dəp elinoqlan. ■ 119:72 Zəb. 19:10 ■ 119:73 Ayup 10:9; Zəb. 139:13-16

□ 119:75 «Səning həkümliringning həkkaniy ikənlikini ... bilimən» — ibraney tilida «Səning həkümliringning həkkaniyliktur ... dəp bilimən».

Manga ziyankəxlik kıləjanlarni qaçan jazalaysən?

⁸⁵ Təkəbburlar manga orilarni kılıəjan;

Bu ixlar Təwratingəja muhalıptur;

⁸⁶ Sening barlık əmrliring ixənqlıktur;

Ular yolsızlık bilən meni kistiməktə;

Manga yardım kılıəjaysən!

⁸⁷ Ular meni yər yüzidin yəkatkili kıl kəldi;

Birək mən bolsam, kərsətmiliringdin waz kəqmıdim.

⁸⁸ Əzgərməs muhəbbiting boyıqə meni janlandurojaysən,

Wə aozıngdiki agah-guwahlırlıngni tutımən.

⁸⁹ |□| (Laməd) Mənggügə, i Pərwərdigar,

Söz-kalamıng ərxlərdə bekitilgəndur.

⁹⁰ Sening sadakıting dəwrdin-dəwrgıqıdır;

Sən yər-zeminni mukim bekitkənsən, u məwjut bolup turıdu.■

⁹¹ Sening həküm-kanuniyətling bilən bular bügünki kündimu turıdu;

Qünki barlık məwjudatlar Sening hizmitingdidur.□

⁹² Sening Təwrat-kanunung hursənlikim bolmıəjan bolsa,

Azabımda yəqəp ketər idim.

⁹³ Mən Sening kərsətmiliringni hərgiz untumaymən;

Qünki muxular arkılık manga həyatlık bərding;

⁹⁴ Mən Seningkidurmən, meni kütquzojaysən;

Qünki mən kərsətmiliringni izdəp kəldim.

⁹⁵ Rəzillər meni həlak kılıxni kütməktə;

Birək mən agah-guwahlırlıngni kənglümdə tutup oylaymən.

⁹⁶ Mən həmmə mukəmməllikning qeki bar dəp bilip yəttim;

Birək Sening əmr-kalamıng qəksiz kəngdur!

⁹⁷ |□| (Məm) Ah, mening Təwrat-kanunungəja boləjan muhəbbitim nəkədər qəngkurdur!

Kün boyi u mening seəinip oylaydıəjinımdur.

⁹⁸ Əmrliring hərdaim mən bilən billə turəraqqə,

Meni düxmənlirimdin dana kılıdu;

⁹⁹ Barlık ustazlirimdin kəp yorutuləjanmən,

Qünki agah-guwahlırlıng seəinixımdur.

¹⁰⁰ Mən kərilərdin kəprək quxinimən,

Qünki kərsətmiliringgə itaət kılıp kəldim.

¹⁰¹ Söz-kalamıngəja əməl kılıxim üqtən,

Ayaqlirimni həmmə yaman yoldin tarttim.□

¹⁰² Həkümliringdin həq qıkmıdim;

Qünki manga əgətkən Sən özüngdursən.

¹⁰³ Səzliring tiliməja xunqə xerin tetıydu!

Aozımda həsəldin tatlıktur!■

¹⁰⁴ Kərsətmiliringdin mən yorutuldu;

Xunga barlık sahta yolni əq kərimən.

¹⁰⁵ |□| (Nun) Səz-kalamıng ayıəjim aldidiki qıraə,

Yoluməja nurdur.

¹⁰⁶ Kəsəm iqtim, əməl kılımənki,

■ **119:90** Top. 1:4 □ **119:91** «Sening həküm-kanuniyətling bilən bular bügünki kündimu turıdu» — «bular» bolsa 89-ayəttə tiləja elinəjan Hudaning səz-kalami wə 90-ayəttə tiləja elinəjan yər-zemin bolsa kerək. □ **119:101** «Ayaqlirimni həmmə yaman yoldin tarttim» — «tarttim» — ıbraniy tilidə «baqlıdim» yaki «qıxəkıdim». ■ **119:103** Zəb. 19:10; Pənd. 8:11

Mən həkəkaniy həkümliringni tutimən.■

107 Zor azab-oqubətlərni qəktim, i Pərwərdigar;
Söz-kalamıng boyiqə meni janlandurqaysən.

108 Qəbul kılqaysən, i Pərwərdigar, aqzimdiki halis qurbanlıqlarni,
Manga həkümliringni əgətkəysən.□

109 Jenimni alikininimda daim elip yürimən,
Biraq Təwrat-kanununıni pəkət untumaymən.

110 Rəzillər mən üqün kiltak qurdi;
Biraq kərsətmiliringdin adaxmidim.

111 Aqah-guwahlıqliringni miras kılıp mənnggügə qəbul kıldim;
Qünki ular kənglümning xadlıkidur.

112 Mən kənglümni bəlgilimiliringggə mənnggügə əməl kılıxka,
Yəni ahıroqıqə əməl kılıxka mayıl kıldim.

113 |□| (Samək) (Ala kəngüllərni əq kərüp kəldim;
Səyginim bolsa, Təwrat-kanununıdur.□

114 Sən mening dalda jayım, mening qalkanimdursən;
Söz-kalamıngə ümid baqlıdım.

115 Mən Hudayımning əmrlirigə əməl kılıxim üqün,
Məndin neri bolunqlar, i rəzillik kılquqılar!

116 Yaxixim üqün,
Wədəng boyiqə meni yöligəysən;

Ümidimning aldidə meni yərgə qaratmıqaysən.

117 Meni kolları qıuwətligəysən, xunda mən aman-esən yürimən;
Wə bəlgilimiliringni hərdaim kədirləymən.

118 Bəlgilimiliringdin azqanlarıning həmmisini nəziringdin saqıt kılding;
Qünki ularning aldamqılıkı kuruqtdur.

119 Sən yər yüzidiki barlıq rəzillərni daxkaldək xallap tazılayəsən;
Xunga mən aqah-guwahlıqliringni səyimən.

120 Ətlirim Seningdin bolqan əyminixtin titrəydu;
Həkümliringdin qorkup yürimən.

121 |□| (Ayın) Mən durus həkümlərni wə adalətni yürügdum;
Meni əzgüqılərgə taxlap koymıqaysən;

122 Əz kulung üqün yaxılıkka kapalət bolıqaysən;
Təkəbburlarqə meni əzgüzmiqəysən.

123 Kəzüm niyatlıkinqə təxna bolup,
Həm həkəkaniyiting toqruluk wədənggə təlmürüp tügixəy dəp kaldı;

124 Əzgərməs muhəbbiting bilən kulungqə muamilə kılqaysən;
Bəlgilimiliringni manga əgətkəysən.

125 Mən Sening kulungdurmən;
Aqah-guwahlıqliringni bilip yetixim üqün meni yorutqaysən.

126 Pərwərdigar hərəkətkə kelix waqti kəldi!
Qünki ular Təwrat-kanununıni bikar kiliwetidu.

127 Xu səwəbtin əmrliringni altundin artuq səyimən,
Sap altundin artuq səyimən;

128 Xunga həmmə ixlarni baxqurıdıqan barlıq kərsətmiliringni toqra dəp
bilimən;

Barlıq sahta yolni əq kərimən.

■ 119:106 Nəh, 10:30 □ 119:108 «Aqzimdiki halis qurbanlıqlar» — «halis qurbanlıq» Musa pəyoqəmbər alahidə bəlgiləng birhil qurbanlıq idi. Biraq bu yərdə bu ibarə pəkət kəqmə mənıdə
ixliləng. □ 119:113 «Ala kəngüllər» — yaki «əstayıdıl əməslər».

- 129 |□| (Pe) Ağaḡ-guwaḡlıqliring karaməttur;
Xunga jenim ularoḡa əḡixidu.
- 130 Səzliringning yeximi nur elip kelidu;
Nadanlarnımu yorutidu.■
- 131 Aḡzımni eqip ḡasırap kəttim,
Qünki əmrliringḡə təxna bolup kəldim.
- 132 Namingni səyḡənləḡə boloḡan aditing boyıḡə,
Jamalingni mən tərəpkə karitip xəpkət kərsətkəysən.
- 133 Kədəmlirimni səzüḡ bilən toḡrılıoḡaysən;
Üstümḡə ḡeḡ kəbihlikni ḡəküm sürgüzmiḡəysən.
- 134 Meni insanning zulumidin kutuldurḡəysən,
Xuning bilən Sening kərsətmiliringḡə itaət qilimən.
- 135 Jamalingning nurini kulungning üstigə qaḡturoḡaysən;
Manga bəḡilimiliringni əḡətkəysən.■
- 136 Kəzlimdin yax erikliri akıdu,
Qünki insanlar Təwrat-kanunungoḡa boysunmaydu.
- 137 |□| (Tsadə) ḡəḡkaniydursən, i Pərwərdigar;
ḡəkümliring toḡridur.
- 138 Sən aḡaḡ-guwaḡlıqliringni ḡəḡkaniylikta buyruoḡan;
Ular tolimu ixənqlıktur!
- 139 Otluk muḡəbbitim özümni yoḡıtidu,
Qünki meni har kılḡuqılar səzliringḡə pisənt kılmaydu.
- 140 Səzüḡ toluḡ sinap ispatlanoḡandur;
Xunga kulung uni səyidu.■
- 141 Mən teriktəkturmən, kəmsitilḡənmən,
Biraḡ kərsətmiliringni untumaymən.
- 142 Sening ḡəḡkaniyiting əbədiy bir ḡəḡkaniyəttur,
Təwrat-kanunung ḡəḡkəttur.
- 143 Pəxəllik wə azab manga qırmixiwaldi;
Biraḡ əmrliring mening hursənliklimdur.
- 144 Sening aḡaḡ-guwaḡlıqliringning ḡəḡkaniylikı əbədiydir;
Yaxıoḡın dəp, meni yorutkəysən.
- 145 |□| (Kof) Mən pütün kəlbim bilən Sanga nida kıldim, i Pərwərdigar;
Manga jawab bəḡḡəysən;
Mən bəḡilimiliringni tutımən.
- 146 Mən Sanga nida kılımən;
Meni kutkuzḡəysən; aḡaḡ-guwaḡlıqliringoḡa əḡiximən.
- 147 Mən taḡ atmay ornumdin turup pəryad kəturımən;
Səz-kalamıḡoḡa ümid baḡlıdim.■
- 148 Wədiliring üstidə seḡinip oylinix üqün,
Tündiki jesəklər alməxməy turup kəzüm eqilidu.■
- 149 Özgərməs muḡəbbiting boyıḡə awazımni anḡlıoḡaysən;
I Pərwərdigar, ḡəkümliring boyıḡə meni janlandurḡəysən.
- 150 Kəbih niyətkə əḡəxkənlər manga yekınlaxtı,
Ular Təwrat-kanunungdin yiraḡtur.
- 151 I Pərwərdigar, Sən manga yekın turısən;
Barlıḡ əmrliring ḡəḡkəttur.
- 152 Uzundin beri aḡaḡ-guwaḡlıqliringdin əḡəndimki,

■ 119:130 Zəb. 19:7 ■ 119:135 Zəb. 4:6 ■ 119:140 2Sam. 22:31; Zəb. 12:6; 18:30; Pənd. 30:5

■ 119:147 Zəb. 5:3; 88:13; 130:6 ■ 119:148 Zəb. 57:8; 63:1, 6

Ularni mənngügə inawətlik kıləjansən.

153 |□| (Rəx) Mening har boləjnimni kərgəysən, meni kütuldurəjaysən; Qünki Təwrat-kanununı untumidim.

154 Mening dəwayimni soriojaysən, həmjəmət bolup meni kütəzəjaysən; Wədəng boyiqə meni janlandurəjaysən.

155 Nijatlik rəzillərdin yiraqtur; Qünki ular bəlgilimiliringni izdiməydu.

156 Rəhimdillikliring kəptur, i Pərwərdigar; Həkümliring boyiqə meni janlandurəjaysən.

157 Manga ziyankəxlik kıləuqılar həm meni har kıləuqılar kəptur; Biraq aqah-guwahlikliringdin heq qətnimidim.

158 Mən asiylik kıləuqılarə qarap yirgəndim, Qünki ular səzüngni tutmaydu.□

159 Səning kərsətmiliringni xunqə səyğənlikimni kərgəysən; Əzğəməs muhəbbiting boyiqə meni janlandurəjaysən, i Pərwərdigar.

160 Səz-kalamingni mujəssəmligəndə andin həkikət bolur; Səning hər bir adil həküməng əbədiydu.□

161 |□| (Xiyn) Əmirilər bikardin-bikar manga ziyankəxlik kılidu; Biraq yürükim kalaming aldidila titrəydu.

162 Birsizor olja tapkəndək, Wədəngdin huxallinimən.

163 Sahtiliktin nəprətinip yirginimən; Səyginim Təwrat-kanununıdır.

164 Həkkəniy həkümliring tūpəylidin, Kündə yəttə kətim Seni mədhəyiləymən.

165 Təwratıngni səyğənlərdin zor hatirjəmliki bar; Heq nərsə ularni putliyalmas.

166 Mən nijatlikəngə ümid baqlap küttüm, i Pərwərdigar, Əmrliringgə əməl kılıp.

167 Jenim aqah-guwahlikliringə əgixidu, Ularni intayin səyimən.

168 Barlik yollirim aldingda boləq, Kərsətmiliring həm aqah-guwahlikliringə əgiximən.

169 |□| (Taw) Mening pəryadim aldingə yeqin kəlsun, i Pərwərdigar; Kalaming boyiqə meni yorutkəysən.

170 Yəlinixim aldingə kəlsun; Wədəng boyiqə meni kütuldurəjaysən.

171 Manga bəlgilimiliringni əgixing üqün, Ləwlimdin mədhəyilər urəp qıqıdu.

172 Tilim səzüngni küyləp nahxa eytidu, Qünki əmrliringning həmmisi həkkəniydu.

173 Kəlung manga yərdəmgə təyyar bolsun; Qünki mən kərsətmiliringni tallıwaldim.

174 Mən nijatlikəngə təlmürüp təxna bolup kəldim, i Pərwərdigar; Səning Təwratıng mening hürsənlikimdu.

175 Jenim yaxısun, u Seni mədhəyiləydu,

□ 119:158 «Mən asiylik kıləuqılarə qarap yirgəndim» — yaki «Mən asiylik kıləuqılarə qarap azablandı». □ 119:160 «Səz-kalamingni mujəssəmligəndə andin həkikət bolur» — bu nəhayiti muhim bir jümlə. Toluk, ətraplik həkikətni pəkət Muxəddəs Kitabtiki bir ayattinla bilgisi bolmaydu, bəlkə kəp ayətlərdin yiqindisi arqılıqla («mujəssəmligəndə») andin «toluk həkikət» yaki «hər tərəplik həkikət» qıqıdu.

Sening həkümliring manga yardəm kılsun.
 176 Mən yoldin adaxқан qoydək təmtirəp qaldim;
 Qulungni izdigəysən;
 Qünki əmrliringni untup qaləinim yok. ■

120

120-küy •••• Uruxqak həlk arisida

¹ «Yükiriəja qikix nahxisi»

Beximəja kün qüxkəndə mən Pərwərdigarəja nida kıldim;
 U manga jawab bərdi. □

² I Pərwərdigar, jenimni yaləjan səzləydiəjan ləwlərdin,
 Aldamqi tildin kutuldurəjaysən. ■

³ Sangə nemə berilidu,
 Sangə nemə koxuluxi kerək,
 Əy aldamqi til?

⁴ — Palwan atқан ötkür oqlar,
 Arqa qoqliri sangə təgsun! ■

⁵ Məxək diyarida musapir bolup yaxiəniməja,
 Kedar qədirliri arisida turəjiniməja həliməja way! □

⁶ Mən tinqlikka əqlər arisida uzundin buyan turuwatimən;

⁷ Mən tinqlikpərwərmən;
 Biraq gəp kılsam, ular uruximizla, dəydu.

121

121-küy •••• Rəb hımaya qiloquqidur

¹ «Yükiriəja qikix nahxisi»

Kəzlimni təşlar tərəpkə kətürüp qaraymən;
 Mening yardimim kəyərdin kelur?

² Mening yardimim Pərwərdigardındur;
 Asman-zeminni Yaratquqidındur.

³ U putungni həq teyildurməydu;
 Seni saqliəuqi həq mügdiməydu!

⁴ Mana, qara, İsrailni saqliəuqi həm mügdiməydu, həm uhlımaydu!

■ **119:176** Yəx. 53:6; Luqa 15:4-7 □ **120:1** «Yükiriəja qikix nahxisi» — bundak mawzuluk küydin jəmiy 15i bar. Buning mənisi toşruluk alimlarning üq hil pikri bar: (1) Yerusalemdiki ikkinqi ibadəthana iqidə həyliəja qikidiəjan 15 pələmpəy bar idi; həyt waqitlirida hər bir pələmpəyda tohtap bir küy eytiləjan. (2) Yerusaleməja tawab kilix həytiəja barmaqqi (ibraniy tilida bu «qikmaqqi» degən söz bilən ipadilinidu) boləjan yoluqlar bu nahxılarni eytқан; (3) bu 15 küy İsrailar Babil imperiyəsidiکی sürgünlüktin kutulup qikip, Yerusaleməja kəytip kəlgənliki (ibraniy tilida «qikқанliki»)ni təbrikləydiəjan nahxilar idi. Bizningə üq pikirning həmmisi toşra boluxi mumkin. ■ **120:2** 1Sam. 24:10; 26:19 ■ **120:4** Zəb. 11:2; 59:7 □ **120:5** «Məxək diyarida Kedar qədirliri arisida...» — «Məxək» — İsrail zeminidin əng qət jay dəp həsəblənan (bəlkim hazırki muskwa yaki Türkiyə); Kedar dikilər bolsa İsrailning Ərəb koxniliri həm rəkiəbliri idi. Bu yərdə ular bəlkim Hudani etirap kılməydiəjan hərhil əlləni bildüridu.

5 Pərwərdigar sening saklijuqingdur;
 Pərwərdigar ong yeningdiki sayiwəndur.
 6 Kuyax kündüzdə, ay keqidə sanga zərər yətküzməydu;
 7 Pərwərdigar bərlək yamanliktin seni saklaydu;
 U jeningni saklaydu;
 8 Pərwərdigar qikixingni, kirixingni,
 Buningdin keyin əbədil'əbədgiqə saklaydu.

122

122-küy •••• Yerusalemning bəhtidin huxal bolux

1 «Yükiriya qikix nahxisi»

Ular manga: «Pərwərdigarning öyigə qikayli» — deginidə,
 Xadlandim.
 2 Putlirimiz dərważiliring iqidə turuxka nesip boldi, i Yerusalem!
 3 I Yerusalem, sən jipsilaxturulup rətlək selinoqan bir xəhərdursən;
 4 Kəbililər u yərgə qikidu,
 Yahning kəbililiri qikidu;
 Israiloqa berilgən kərsətmə boyiqə,
 Pərwərdigarning namioqa təxəkkür eytix üqün qikidu.□
 5 Qünki u yərdə həküm qikirixka təhtlər selindi,
 Dawutning jəmətidikilərgə təhtlər selindi.
 6 Yerusalemning aman-hatirjəmlikini izdəp dua qilinglar;
 Seni səyğənlər ronək tapidu.□
 7 Istihkamliring iqidə aman-hatirjəmlək bolsun,
 Ordiliring iqidə awat-aramliq bolsun!
 8 Kəringdaxlirim həm yar-buradərlirim üqün,
 Mən: «Aman-hatirjəmlək iqingdə bolsun» — dəymən.
 9 Pərwərdigar Hudayimizning öyi üqün,
 Sening ronək tepixingə intilimən!

123

123-küy •••• Zor harliq astida

1 «Yükiriya qikix nahxisi»

I ərxlərdə Turəuqisən,
 Sanga bəximni kətürüp qarəymən;□ ■
 2 Mana, kulliringning kəzi öz hojayinining kollirioqa kəndək qarəoqan
 bolsa,

□ 122:4 «Kəbililər.. . Israiloqa berilgən kərsətmə boyiqə... qikidu» — bu yolyoruk-kərsətmə Musa pəyoqəmbər arkilik berilgənidi. Həyt künliridə (yilda üq kətim) Israil kəbililirining ərkəkliri (kiz-ayallar ihtiyarən) Yerusalemoqa qikip ibadət kilixi kerək idi. □ 122:6 «Yerusalemning aman-hatirjəmlikini izdəp dua qilinglar» — ibranıy tilida: «Yeruxalom»ning «xalom»i üqün dua qilinglar. «Xalom» «ting-amanliq», «Yeruxalom» bolsa «Ting-amanliq xəhər» degən mənədi (ibranıy tilida «xalom», ərəb tilida «salam»). □ 123:1 «Sanga bəximni kətürüp qarəymən» — ibranıy tilida: «Sanga kəzlimni kətürüp qarəymən». ■ 123:1 Zəb. 115:3

Dedəklərning kezi öz sahibəsining kollirioja kandaq qariojan bolsa,
Bizning közimiz Pərwərdigar Hudayimizioja xundaq qaraydu.
Ta bizgə xəpkət kərsətküqə qaraydu.

³ Bizgə xəpkət kərgüzgəysən, i Pərwərdigar,
Bizgə xəpkət kərgüzgəysən;
Qünki biz yətküqə horluk tartқанmiz.

⁴ Jenimiz ojojamlarning mazaqlirini,
Hakawurlarning horluklirini yətküqə tartқandur.

124

124-küy ••• Kutulux üqün rəhmətlər

¹ «Yükirioja qikix nahxisi»

Əgər biz tərəptə turojini Pərwərdigar bolmiojan bolsa,
— Ah, Israil xundaq desun —

² Biz tərəptə turojini Pərwərdigar bolmiojan bolsa,
Kixilər bizgə hujumioja qozojaloqanda,

³ Ularning oəzi bizgə tutaxqanda,
— Xu qaojda ular bizni tirik yutuwetətti;

⁴ Xu qaojda sular bizni oərk qiliwetətti;
Kəlkün beximizdin oətətti;

⁵ Dawalojujan sular beximizdin oətətti!

⁶ Pərwərdigarioja təxəkkür-mədhüyə bolojay!
Ularning qixlirioja ow boluxqa bizni qoyup bərmidi.

⁷ Jenimiz tutquqilarning basmiqidin keqir qikқан kuxtək qaqtı;
Basmak sundurulup, biz qaqtuk!■

⁸ Erixkan yardimimiz Pərwərdigarning namididur,
Asman-zemin Yaratquqining namididur!■

125

125-küy ••• Hudaning zor himayisi

¹ «Yükirioja qikix nahxisi»

Pərwərdigarioja tayanojanlar Zion teojidəktur;
Uni təwrətkili bolmaydu,
U mənggülük turidu.

² Yerusalem! Taqlar uning ətrapini oruojan,
Həm Pərwərdigar həzirdin ta əbədgiqə Əz həlқining ətrapini oraydu.

³ Qünki rəzillərnin hokuk həsisi həkқaniylarning nesiwisini
baxqurmaydu;

Bolmisa həkқaniylarmu kollirini kəbihlikkə uzartixi mumkin.

⁴ Pərwərdigar, məhribanlarioja məhribanlik qiloqaysən;
Kəngli duruslarojimu xundaq bolsun.

⁵ Birəq əgri yollarioja burulup kətkənlərni bolsa,
Pərwərdigar ularni kəbihlik qiloquqilar bilən təng xallaydu.
Israilioja aman-hatirjəmlik bolojay!

126

126-küy •••• Sürgün boluxtin azad bolux

1 «Yükürüqə qıxix nahxisi»

Pərwərdigar Ziondin sürgün boluqanlarni qayturup kəlgəndə,
Biz qüx kərgəndəkla bolduq;□

² Aozimiz külkigə,
Tilimiz xadlinixқа toldi;

Xu tapta əllər arisida ular: —

«Pərwərdigar ularoqa zor ixlarni qilip bərdi» — deyixti.■

³ Pərwərdigar dərwəkə biz üqün zor ixlarni qildi,
Biz bulardin xadlinimiz.

⁴ Jənuvtiki kuruq eriklər *xar-xar sularoqa* aylanduruloqandək,
Biz tutqunlarnimu öz ərkimizgə qayturəqsən, i Pərwərdigar;□

⁵ Kəz yaxlirini ekıtıp terioqanlar xadlik bilən orar;

⁶ Yioqlap yürüp qaqıdıoqan urukni kətürgən kixi,

Bərhək, xadlik-təntənə bilən orioqan baqlirini kətürüp qaytıp kelidu.

127

127-küy •••• Huda bərgən nesiwəni heqkim tartiwalalmaydu

1 «Yükürüqə qıxix nahxisi»; Sulayman yazoqan küy: —

Pərwərdigar Əzi öy salmisa,
Saləuqılar bikardin-bikar uningə əjir singdüridu;
Pərwərdigar xəhərni saklimisa,
Kəzətqilər bikardin-bikar oyoqak turidu.

² Silərning səhərdə ornunglardin qoruxunglar,
Kəq boləqanda yetixinglar,

Japa-muxəkkətni nandək yegininglar bikardin-bikardur;
Qünki U Öz səyginigə uyquni beridu.□

³ Mana, balılar Pərwərdigardin boləqan mirastur,
Baliyatquning mewisi Uning mukapatidur;

⁴ Yaxlikta tapqan balılar,
Baturning kolidiki oklardək bolidu.

⁵ Okdeni muxular bilən toləqan adəm bəhtliktur;

Xəhər dərwəzisisida turup düxmənlər bilən səzlixiwatqinida,

□ 126:1 «Pərwərdigar Ziondin sürgün boluqanlarni qayturup kəlgəndə...» — baxқа birhil tərjimisi: «Pərwərdigar Zionning əhwalini əsligə qayturoqanda...». ■ 126:2 Ayup 8:21

□ 126:4 «Jənuvtiki kuruq eriklər *xar-xar sularoqa* aylanduruloqandək...» — kattik yamoqur yaoqəndin keyin, Pələstinning jənub tərəpidiki süyi yoq erik-dəryalar yerim saat iqidila küqlük həm hətərlik dawaloqəqan dəryalarəqa aylandurulidu. «**Biz tutqunlarnimu öz ərkimizgə qayturoqəqsən, i Pərwərdigar**» — bu ikkinqi «tutqunluq» nemini bildüridu? Babil imperiyəsigə sürgün boləqan Yəhudiylar azad bolup Pələstingə qaytıp kəlgəndin keyin, yənə bək eqir muxəkkətlər həm ziyankəxlikkə uqrıdi («Nəhəmiya» həm «Əzra» kişimlirini kəring). «Tutqunluq» bəlkim kəqmə mənədə bolup, u eqir əhwalni kərsitidu. □ 127:2 «**Japa-muxəkkətni nandək yegininglar bikardin-bikardur**» — baxқа birhil tərjimisi: «Japa-muxəkkət bilən tapqan nanni yegininglar bikardin-bikardur». «**Qünki U Öz səyginigə uyquni beridu**» — baxқа birhil tərjimisi: «Qünki U Öz səyginigə uhliqən waqtida beridu».

Ular yərgə qarap qalmaydu.□

128

128-küy •••• Hudadin əyminidioğan kixining bəhtliki

¹ «Yükiriqə qıqix nahxisi»

Pərwərdigardin qorqidioğanlar,

Uning yollirida mangidioğanlarning hər biri bəhtliktur!

² Qünki sən öz qolungning əjrini yəysən;

Bəhtlik bolisən, ronak tapisən;

³ Ayaling bolsa öyüng iqidə mewilik üzüm telidək bolidu;

Baliliring dastihaningni qeridəp, zəytun dərəhliridək tizilip olturidu;

⁴ Mana, Pərwərdigardin qorqidioğan kixi xundak bəhtni kəridu.

⁵ Pərwərdigar sanga Zion teqidin bəht ata qiloqay;

Sən ömrüng boyiqə Yerusalemining awatlikini kərgəysən;

⁶ Pərzəntliringning pərzəntlirini kərgəysən;

Israilə aram-tinqliq boləqay!

129

129-küy •••• Uzun dawam qiloğan japa-muxəkkətəni əsləx

¹ «Yükiriqə qıqix nahxisi»

«Yaxlikimdin tartip ular kəp kətim meni har qilip kəldi» —

— Ah, Israil hazır buni desun —

² «Ular yaxlikimdin tartip kəp kətim meni har qilip kəldi,

Birak üstümdin oşəlibə qiloğan əməs.

³ Kox həydidüqilər dümbəmdə həydidəp,

Qənəklirini intayin uzun tartқан».

⁴ Pərwərdigar həkkaniydur;

U rəzillərninğ asarətlirini sunduruwətti;

⁵ Ular xərməndə bolup arkisioğa yandurulsun,

Ziondin nəprətlinidioğanlarning həmmisi!

⁶ Ular əgzidə ünüp qıqқан qəptək bolsun;

Üzölməy turupla solixip ketidioğan;■

⁷ Ot-qəp orioquqioğa uningdin bir tutammu qıqmaydu;

Bəş başliqioğa bir quqakmu qıqmaydu;

⁸ Ətöp ketiwatқанlarmu: «Pərwərdigarning bərikiti üstünlərdə boləqay;

Pərwərdigarning nami bilən silərgə bəht tiləymiz!» — degən salamni heq bərməydu.□

□ 127:5 «Xəhər dərwasisida turup düxmənlər bilən səzlixiwatқinida» — «xəhər dərwasisi» halayiq yiqin aqidioğan, jəm bolidioğan jay idi. ■ 129:6 Ayup 8:12; 40:10 □ 129:8 «Ətöp ketiwatқанlarmu: «Pərwərdigarning bərikiti üstünlərdə boləqay; Pərwərdigarning nami bilən silərgə bəht tiləymiz!» — degən salamni heq bərməydu.» — demək, muxu küydiki 4- həm 5-ayətning mənsisi: Rəzil kixilərdin heq həsul bolmaydu, ulardin heq yaxlilik yaki bəht-huxallik kəlməydu yaki ularning bexioğa qüxməydu.

130

130-küy •••• Azablik pəryad

¹ «Yükürtoğa qıxix nahxisi»

Qongqur yərlərdin Sanga pəryad kətürimən, i Pərwərdigar;

² I Rəb, awazimni anglişaysən;
Kulakliringni yelinix sadayimoğa salşaysən;

³ Əgər Sən Yah, kəbihliklərnı sürüxtürüp sanısang,
Əmdi Rəb, kim tik turalaydu?■

⁴ Birəq Səndə məşpirət-kəqürüm bardur;
Xunga Səndin əyminixkə bolidu.■

⁵ Pərwərdigarnı kütüwatimən;
Jenim kütüwatidu;
Uning səzigə ümid baqlidim.■

⁶ Tün jesəqiliringni səhərgə boləjan təxnasidin artuq,
Bərhək, tün jesəqiliringni səhərgə boləjan təxnasidin artuq,
Jenim Rəbkə təxna bolup kütməktə.■

⁷ I Israil, Pərwərdigarəğa ümid baqlanglar;
Qünki Pərwərdigarda əzgərməs muhəbbət bardur;
Uningda zor nijatlıqlarmu bar;

⁸ U Israilni barlıq kəbihlikliridin bədəl tələp kütqüzidu.

131

131-küy •••• Kəmtərlikkə intilix

¹ «Yükürtoğa qıxix nahxisi»; Dawut yazəjan küy: —

I Pərwərdigar, kənglüm təkəbbur əməs,

Nəzirimmu üstün əməs;

Mən qong ixlar bilənmu,

Yəki qamim yətməydiğəjan karamət ixlar bilənmu məxəjul bolmaymən;■

² Bərhək, anisining kuçiqida yatqan əmqəktin ayrıləjan balidək,
Əz jenimni besiwelip tinqlandurdum;
Kənglüm iqimdə əmqəktin ayrıləjan balidəktur.

³ Israil Pərwərdigarəğa ümid baqlisun;
Həzirdin baxlap, əbədil'əbədgiqə!

132

132-küy •••• Hudaning əhdə sanduqi wə Hudaning Dawutka boləjan wədisi •••• 1-ayəttiki izahatni kərüng

¹ «Yükürtoğa qıxix nahxisi»

I Pərwərdigar, Dawut üçün u tartқан barlıq jəbir-japalarnı yad ətkəysən;□

² U Pərwərdigarə qandaq kəsəm iğkən, Yəqıptiki qüdrət İgisigə qandaq wədə kıləjan: —

³⁻⁵ «Pərwərdigarə turar jaynı, Yəqıpnıng qüdrətlik İgisigə makannı tapmıoıuqə, Öyümdiki hıjriə qə kirməymən, Kariwattiki kərpəmgə qıkmaymən, Kəzümgə uykuni, Qapaklırimə qə mügdəxni bərməymən».[■]

⁶ Mana, biz uning həwirini Əfratahdə anglıduq; Uni ormanlıq etizlərdin taptuq;□

⁷ Uning turar jaylıriə qə berip kirəyli, Uning təhtipəri aldida səjdə kıləyli;

⁸ Ornungdin turəjin, i Pərwərdigar, Sən qüdritingning ipadisi əhdə sanduqung bilən, Əz aramgahıngə qə kirgin!

⁹ Kahınliring həkkanıylik bilən kiyindürülsun, Məmin bəndiliring təntənilik awaznı yangratsun!

¹⁰ Qulung Dawut üçün, Özüng məsih kıləjiningning yüzini yandurmıoıaysən;□

¹¹ Pərwərdigar Əz həkqıkti bilən Dawutqə xu kəsəmni kildi, U uningdin heq yanmaydu: —

U: — «Əz puxtingdin qıkkən mewidin birsini təhtingdə olturəqüzimən;[■]

¹² Pərzəntliring Mening əhdəmni, Həm Mən ularə qə ęitidiorən aqah-guwahlırimni tutsa, Ularning pərzəntliri mənggügə təhtingdə olturidu» — deęən.

¹³ Qünki Pərwərdigar Zionni tallıoıan; U Əz makani üçün uni halıoıan.

¹⁴ Mana U: — «Bu mənggügə bolıdıoıan aramgahımdur; Muxu yərdə turimən; Qünki Mən uni halaymən.[■]

¹⁵ Mən uning rizqini intayin zor bərikətləymən; Uning yoqsullirini nan bilən qandurimən;

¹⁶ Uning kahınlirioıa niyatlıqni kiygüzimən,

□ **132:1** «I Pərwərdigar, Dawut üçün u tartқан jəbir-japalarnı yad ətkəysən;...» — bu küy birinçidin, Dawutning Pərwərdigar üçün ibadəthana quruxqə iğkən qəsimini bildürıdu həm xu qəoıdıki Hudaning Dawutqə jawab berip kıləjan wədisini («2Sam.» 7-bab) əslitidu; ikkinçidin, Dawutning keyin Hudaning əhdə sanduqını Kiriət-Yearim (yəni Əfratah, əz yurti boləjan Bəyt-Ləhəmgə yekın) deęən jaydin əkilip, təntənilik həlda Yerusalemoıa kiryüzgənliknimu əslitidu. Bu küy bəlkim Dawutning bir əwladi (Sulayman yaki uningdin keyinki birsı) padıxah boləqanda kıləjan duası boluxı mumkin. «Dawut ... tartқан barlıq jəbir-japalar» — muxu yərdə bəlkim Dawutning Huda üçün mükəddəs bir əynı yasaxqə boləjan əjirini kərsıtixı mumkin.

■ **132:3-5** 1Tar. 15:1 □ **132:6** «...biz uning həwirini Əfratahdə anglıduq» — «uning həwirı» bəlkim birinçidin Hudaning əhdə sanduqını kərsıtıdu; ikkinçidin bəxarətlik həlda Məsihnıng Bəyt-Ləhəmdə tuşuluxını kərsıtixı mumkin. «Uni ormanlıq etizlərdin taptuq» — yaki «Uni Yaarning etizlıridin taptuq». «Yaar» «Kiriət-Yearim» boluxı mumkin («1Sam.» 7:1ni kəring).

□ **132:10** «Qulung Dawut üçün, Özüng məsih kıləjiningning yüzini yandurmıoıaysən» — bəlkim Dawutning padıxah bolıdıoıan əwladi üçün kıləjan duası. Hudaning «məsih kıləjini» toşruluk yukiriki 2-küy wə izahatlarını, xundakla «Təbirlər»nimu kəring. ■ **132:11** 2Sam. 7:12; 1Pad. 8:25; 2Tar. 6:16; Luqə 1:69

■ **132:14** Zəb. 68:16; 132:8

Uning məmin bəndiliri xadliqtin təntənilik awazni yangritidu.■

¹⁷ Mən bu yərdə Dawutning münggüzini bihləndürimən;
Özümning məsih kılıqinim üqün yoruk bir qıraş bəkitkənmən;■

¹⁸ Uning düxmənliyə xərməndilikni kiyyüzimən;
Əmma uning kiyyən taji bexida ronak tapıdu» — dedi.

133

133-küy •••• Birlikning bəhti

¹ «Yükürüşə qıxix nahxisi»; Dawut yazışan küy: —

Kara, mana, kərindaxlar birliktə turux nemidegən yahxi, nemidegən xerindur!

² U Hərning bexişə təkülüp, saqilidin aqşan awu qimmətlik maydək,
U Hərning saqilidin ekip,
Kiyim-keqəkning yaqışışə qüxkən qimmətlik mayışə ohxaydu;□

³ U yənə Hərmon teqidiki xəbnəmning Zion taqlirışə qüxüxiyə ohxaydu;
Qünki xu yərdə Pərwərdigar bərikətini —
Yəni mənngülük həyatni buyruşan!□

134

134-küy •••• İbadət

¹ «Yükürüşə qıxix nahxisi»

Mana, Pərwərdigarşə təkəkür-mədhiyə qayturunglar,

I, keqışə Pərwərdigarning öyidə turidışan,

Pərwədigarning bərlək kulliri!

² Mükəddəs jayda turup kölliringlarni kətürüp Pərwərdigarşə təkəkür-
mədhiyə qayturunglar!

³ Asman-zeminni Yaratquci Pərwərdigar siləni Ziondin bərikətligəy!□

135

135-küy •••• Hudaning kılışan uluş əməlliri üqün ibadət

¹ Həmdusana! Pərwədigarning namini mədhiyilənglar,

Uni mədhiyilənglar, Pərwədigarning kulliri!

■ 132:16 2Tar. 6:41 ■ 132:17 Luqa 1:69 □ 133:2 «U Hərning bexişə təkülüp, saqilidin aqşan awu qimmətlik maydək, u Hərning saqilidin ekip, kiyim-keqəkning yaqışışə qüxkən kimmətlik mayışə ohxaydu» — həzriti Hərni bax kahin kılıp tikləş üqün, u alahidə puraklıq məhsus may bilən «məsih kılınoşan». Təwrat, «Mis.», 30:22-38-ayətlərnə kərtung.

□ 133:3 «U yənə Hərmon teqidiki xəbnəmning Zion taqlirışə qüxüxiyə ohxaydu....» — «Hərmon teqi» Pələstindiki əng egiz taş bolup, ətrapida hərünü qüxkən xəbnəm intayin mol bolup, həmmə janiwarni janlanduridu. U Zion taqliridin 300 kilometr yırak. Zion teqişə qüxidışan xəbnəm azdur; mol xəbnəm Zionşə qüxsə, u zor wə əjayib bərikət bolattı, əlwəttə.

□ 134:3 «...Pərwərdigar siləni Ziondin bərikətligəy!» — ibraniy tilida «təkəkür-mədhiyə qayturux» (1-ayət) həm «bərikətləş» deyənlər birlə söz («barak») bilən ipadilidinu.

² Uni mədhiyələnglər, Pərwərdigarın əyidə turojanlar,
Hudayimizning hoylilirida turojanlar!

³ Yahni mədhiyələnglər, çünki Pərwərdigar meħribandır;
Uning namioja küy eytinglar;
Çünki muxundak qilix xerindir;

⁴ Çünki Yah Yakupni Öziningki boluxqa,
Israilni Öz mirasi boluxqa talliwaldi. ■

⁵ Çünki ezüm bilimənkı, Pərwərdigar uluqdur;
Rəbbimiz barlıq ilahlardin üstündür. □

⁶ Pərwərdigar nemə ixni muwapıq kərgən bolsa,
U asmanlarda,
Zeminda,

Dengizlarda həm uning barlıq təgliridimu xuni qiloqandır.

⁷ U yər qətliridin bulut-tumanlarnı erlitidu;
Yaməşurlarəja qakmaqlarnı həmrəh qilidu;
Xamalni Öz həziniliridin qikiridu. ■

⁸ U Misirdiki tunji oşullarnı həlak qildi,
İnsanlarning bolsun, həywanlarning bolsun həmmını urup həlak qildi. ■

⁹ U aləmätlärni, möjizälärni aranglarəja əwätti, i Misir;
Pirəwn wə uning həmmə kulliri üstigə əwätti. ■

¹⁰ U uluq əllärni uruwätti,
Qudrətlik padixahlarnı öltürwätti; ■

¹¹ Amoriylarning padixahi Sihonni,
Baxanning padixahi Ognı,
Kanaandiki barlıq padixahlıqlarnı uruwätti.

¹² Ularning zeminini miras qilip,
Öz həlki Israiləja miras boluxqa təkdım qildi. ■

¹³ Sening naming, Pərwərdigar, mənggügə,
Xəhrət-hatirəng dəwrdin-dəwrgiqidur. ■

¹⁴ Çünki Pərwərdigar Öz həlkining dəwasını soraydu;
Öz kulliriəja rəhim qilidu. ■

¹⁵ Əllärning butliri bolsa pəkətla kümüx-altundin ibarəttur,
Ularnı insanning qolliri yasioqandır, halas. ■

¹⁶ Ularning aqzi bar, birək səzliməydu;
Kəzliri bar, birək kərməydu;

¹⁷ Kulaklıri bar, birək anglımaydu,
Aqzida həq nəpəs yoxtur.

¹⁸ Ularnı yasioqanlar ularəja ohxap qalidu,
Ularəja tayanəjanlarmu xundaktur.

¹⁹ Israil jəməti, Pərwərdigarəja təxəkkür-mədhiyə qayturunglar;
Harun jəməti, Pərwərdigarəja təxəkkür-mədhiyə qayturunglar;

²⁰ Lawiy jəməti, Pərwərdigarəja təxəkkür-mədhiyə qayturunglar;
Pərwərdigardin qorqıdiəjanlar, Pərwərdigarəja təxəkkür-mədhiyə
qayturunglar!

²¹ Yerusalemda makanlaxqan Pərwərdigarəja Ziondin təxəkkür-mədhiyə
eytilsun!

■ 135:4 Mis. 19:5; Kan. 7:6; Tit. 2:14; 1Pet. 2:9 □ 135:5 «Pərwərdigar... barlıq ilahlardin üstündür» — bu ayət «ilahlar»ning həkikiy məvjud ikənlikini etirap qılmaydu, əlwəttə. 95:3 wə izahatını kəring. ■ 135:7 Yər. 10:13; 51:16 ■ 135:8 Mis. 12:12,29; Zəb. 78:51 ■ 135:9 Mis. 7,8,9,10,14 ■ 135:10 Yə. 12 ■ 135:12 Zəb. 78:55 ■ 135:13 Mis. 3:15; Zəb. 102:12 ■ 135:14 Kan. 32:36; Zəb. 90:13 ■ 135:15 Zəb. 115:4

Həmdusana!

136

136-küy •••• Pərwərdigarning muhəbbitigə təxəkkür eytinglar!

- 1 Pərwərdigarəja təxəkkür eytinglar, U meħribandur;
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 2 İlahlarınə ilahioja təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;□
- 3 Rəblərnə Rəbbigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 4 Zor karamətlərnə birdinbir Yürəzəzəzəgə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 5 Əkil-pərasət arkilik asmanlarnə Yasiəzəzəzəgə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 6 Zeminni sular üstidə sözəp Turəzəzəzəzəgə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 7 Uluə nur jisimlirini Yasiəzəzəzəgə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 8 Kündüzni baxquridiəjan kuyaxni Yasiəzəzəzəgə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 9 Keqini baxquridiəjan ay həm yultuzlarnə Yasiəzəzəzəgə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 10 Ularnə tunjilirini urup, Misirəja zərb bərgüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 11 İsrailni ular arisidin qıkarəzəzəzəgə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 12 Küqlük qol həm uzatqan bilək bilən ularni Qıkarəzəzəzəgə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 13 Kizil dengizni bələk-bələk Bəlgüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 14 Həm İsrailni uning otturisdin Ətküzgüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 15 Kizil dengizdə Pirəwnni koxunliri bilən süpürüp taxliəzəzəzəgə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 16 Əz həlkini qəl-bayawandin Yetəkligüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 17 Büyük padixahlarnə Uruwətküqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;■
- 18 Həm məxhür padixahlarnə Əltürgüqigə təxəkkür eytinglar,
Qünki Uning muhəbbiti mənəggülüktur;
- 19 Jümlidin Amoriylarnə padixahı Siħonni Əltürgüqigə təxəkkür eytinglar,

□ **136:2** «İlahlarınə ilahioja təxəkkür eytinglar» — «ilahlər» toqruluk 95:3 wə izahatini kerüng. ■ **136:5** Yar. 1:1 ■ **136:6** Zəb. 24:1-2 ■ **136:7** Yar. 1:14 ■ **136:8** Yar. 1:16 ■ **136:10** Mis. 12:29; Zəb. 78:43,51 ■ **136:11** Mis. 12:31,51; 13:3,17 ■ **136:12** Mis. 6:6 ■ **136:13** Mis. 14:21,22; Zəb. 78:13 ■ **136:15** Mis. 14:24 ■ **136:16** Mis. 15,16,17,19; Zəb. 78:52 ■ **136:17** Qel. 21:24,25,34,35; Yə. 12:1; Zəb. 135:10,11

Qünki Uning muhəbbiti mənggüdüktür;
 20 — Həm Baxan padixahı Ognı Öltürgüdügə təxəkkür eytinglar,
 Qünki Uning muhəbbiti mənggüdüktür; ■
 21 Ularning zeminini miras üqün Bərgüdügə təxəkkür eytinglar,
 Qünki Uning muhəbbiti mənggüdüktür; ■
 22 Buni bəndisi Israiloşa miras kılıp bərgüdügə təxəkkür eytinglar,
 Qünki Uning muhəbbiti mənggüdüktür;
 23 Həlimiz harab əhwalda, bizlərnı Əsligüdügə təxəkkür eytinglar,
 Qünki Uning muhəbbiti mənggüdüktür;
 24 Bizni əzgənlərdin kütuldürödügöşə təxəkkür eytinglar,
 Qünki Uning muhəbbiti mənggüdüktür;
 25 Barlıq ət igilirigə ozuk Bərgüdügə təxəkkür eytinglar,
 Qünki Uning muhəbbiti mənggüdüktür;
 26 Ərxlərdiki Təngrigə təxəkkür eytinglar,
 Qünki Uning muhəbbiti mənggüdüktür!

137

137-küy •••• Babilda sürgün boluxning dərd-əlimi

1 Babildiki dərya-eriklar boyıda biz olturduk;
 Zionni əsliginimizdə, bərhək yöşə kətürduk;
 2 Qiltarimizni arisidiki sөгətlərgə esip koyduk.
 3 Qünki bizni sürgün kılöşanlar bizdin nahxa tələp kildi;
 Bizni zarlatquşılar bizdin tamaxa tələp kılıp: —
 «Həy, Zion nahxiliridin birni bizgə eytkinə» — deyixti. ■
 4 Yaşa yurtta turup Pərwərdigarning nahxisini kandaqmu eytayli?
 5 Əy Yerusalem, mən seni untusam,
 Ong qolum *maharitini* untusun! □
 6 Seni əslimisəm,
 — Yerusalemni əng qong hursənlikimdin əwzəl kərmisəm —
 Tilim tanglayimoşa qaplixip qalsun!
 7 I Pərwərdigar, Edom baliliridin hesab aloşanda, Yerusalemning beşioşa
 qüxkən künini yadingöşə kəltürgəşən;
 Qünki ular: «Uni yər bilən yəksan kilinglar,
 Ulişiqə yər bilən yəksan kilinglar!» deyixti. ■
 8 I bulinix aldidə turöşan Babil kizi,
 Bizgə kılöşan kilmixliringni özünggə kayturoşuqi bəhtlikür! ■
 9 Bowakliringni elip taxqa atquqi kixi bəhtlikür!

138

138-küy •••• Xəpşətkə rəhmətlər

1 Dawut yazöşan küy: —

Pütün kəlbim bilən Sanga təxəkkür eytimən;

■ 136:20 Qan. 3:1-7 ■ 136:21 Yə. 12:6 ■ 137:3 Zəb. 79:1 □ 137:5 «Ong qolum *maharitini* untusun!» — yaki «Ong qolumni untuşan bolsam!». ■ 137:7 Yər. 49:7; Əz. 25:12 ■ 137:8 Yər. 50:15,29; Wəh, 18:6

Barlıq ilahlar aldida Seni küyləymən.□

² Pak-mukəddəslikingning ibadəthanisiyə qarap bax urimən, Əzgərməs muhəbbiting həm həqiqət-sadaqiting üqün namingni təbrikləymən;

Qünki Sən pütün nam-xəhritingdinmu bəkrək, wədəngdə turidiöningni uluq kiloansən.□

³ Sanga nida kilöjan künidə, manga jawab bərgənsən; Jenimöja küq kirgüzüp, meni rişbətəndürgənsən.

⁴ Aşzingdiki sözlərni angliöjanda, i Pərwərdigar, Jaħandiki barlıq xahlar Seni mədhüyiləydu;

⁵ Ular Pərwərdigarning yollirida yürüp nahxa eytidu, Qünki uluqdur Pərwərdigarning xan-xəripi.

⁶ Qünki Pərwərdigar aliydur;

Birək U həli boxlaröja nəzər salidu; Təkəbbularni bolsa U yiraqtin tonup yetidu.■

⁷ Zulmət-muxəkkətlər arisida mangojan bolsammu, Sən meni janlandurisən;

Düxmənlimrimning özəpini tosuxka kolungni uzartisən, Ong kolung meni kutkuzidu.

⁸ Pərwərdigar manga təwə ixlarni pütküzidu;

MəhİR-muhəbbiting, i Pərwərdigar, mənggüüktur; Öz kolliring yasiojanni taxlap kətmigəysən!

139

139-küy •••• Huda kəlbni Bilgüqidur

¹ Nəoimiqilərnin bexioja tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazojan küy:

I Pərwərdigar, Sən meni təxürüp qıktıng, Həm meni bilip yəttıng;

² Özüng olturojinimni, turojinimnimu bilisən; Yiraqta turuqluk könglümdikini bilisən.

³ Baskan kədəmlirimni, yatkanlirimni ötkəməngdin ötküzdung; Barlıq yollirim Sanga ayandur.

⁴ Bərək, tilimöja bir söz kelə-kəlməstinla, i Pərwərdigar, Mana Sən buni əyni boyiqə bilməy qalmaysən.

⁵ Sən meni aldi-kəynimdin orap turisən, Kolungni mening üstümgə kondurojansən.

⁶ Bundaq bilim manga xunqilik tilsimat bilinidu! Xundaq yüksəkki, mən uni bilip yetəlməydikənmən.

⁷ Rohıngdin neri boluxka nələrgimu baralayttim? Huzurıngdin özümni qaçurup nələrgə baralayttim?

⁸ Asmanlaröja qıqsam, mana Sən axu yərdə; Təhtisarada orun salsammu, mana Sən xu yərdə.■

□ **138:1 «Barlıq ilahlar aldida Seni küyləymən»** — «ilahlar» toqruluk 95:3 wə izaħatini kerüng. □ **138:2 «Qünki Sən pütün nam-xəhritingdinmu bəkrək, wədəngdə turidiöningni uluq kiloansən»** — baxka birhil təjimiisi: «qpnki sən öz nam-xəhriting həm wədəngni həmmidin üstün kilding». Ləkin bizningə mənisı xuki, Hudaöja nisbətən öz wədisidə turux hətta nam-xəhritidin yuķiri turidu. ■ **138:6 Zəb. 113:4-7** ■ **139:8 Ayup 26:6; Am. 9:2,**

3, 4; İbr. 4:13

- 9 Səhərning qanatlırini elip uqur,
Dengizning əng qət yərliridə tursam,
10 Hətta axu jayda qolung meni yetəkləydu,
Ong qolung meni yələydu.
11 Mən: «Kərangəquluk meni yapsa,
Ətrapimdiki yorukluk qoqum keqə bolidu» — desəm,
12 Kərangəqulukmu Səndin yoxurunalmaydu,
Keqimu Sanga kündüzdək aydingdur,
Kərangəqulukmu *Sanga* yoruktəktur.
13 Bərhək, Sən mening iqlirimni yasioqansən;
Anamning qorsikida meni toquqansən;□
14 Mən Seni mədhıyləymən,
Qünki mən sürlük wə karamət yasaləqanmən;
Sening kıləqlirning karamət tilsimattur;
Buni jenim obdan bilidu.
15 Mən yoxurun jayda yasaləqinimda,
Yər təgliridə əpqillik bilən toqulup xəkilləndürülginimdə,
Ustihanlırim Səndin yoxurun əməs idi.■
16 Əzalirim tehi apiridə bolmioqan künlərdə,
Ular yasiliwatқан künlərdə,
Közüng tehi xəkillənmigən jismimni kərüp yətkənidi;
Ularıning həmmisi alliburun dəptiringdə yeziloqanidi.□
17 Ah Təngrim, oyliring manga nəkədər kimmətliktur!
Ularıning yiojindisi xunqə zordur!
18 Ularni sanay desəm, ular dengizdiki qumlardınmu kəptur;
Uyqudin közümni aqsam, mən yənıla Sən bilən billidurmən!□
19 Ah, Sən rəzillərnı ɵltürwətsəng iding, i Huda!
Qanhor kixilər, məndin yıraқ bolux!
20 Qünki ular Sening toqruluk hıylilik bilən səzləydu;
Sening xəhərliring ular tərıpidin azduruldi.□
21 Sanga əqmən boləqanlarəqə, i Pərwərdigar, mənmu əqqu?
Sanga qarxi qıqқанlarəqə mənmu yirginimənoqu?
22 Ularəqə qıx-tirniqiməojıqə əqturmən;
Ularni əz düxmənlırim dəp həsəblaymən.
23 Meni kəzitip təkxürgəysən, i Təngrim!
Mening qəlbimni bilip yətkəysən!
Meni sinap, oqəmlik oylirimni bilgəysən;■
24 Məndə *Əzün ggə* azar bərgüdək yolning bar-yoklukını kərgəysən;
Wə meni mənggölük yolungda yetəkligəysən!

□ **139:13** «*Bərhək, Sən mening iqlirimni yasioqansən*» — yaki «Qünki Sən mening iqlirimni yasioqansən». «Iqlirim» bolsa ıbraniy tilida «bərəkirim» degən söz bilən ipadlinidu (bəzi waqıtlarda bərəkler wıjdanni bildürıdu). Baxқа birhil tərjimisi: «Bərhək, Sən mening iqlirimgə igidursən». ■ **139:15** Ayup 10:8,10; Top. 11:5 □ **139:16** «*Ularıning həmmisi alliburun dəptiringdə yeziloqanidi*» — yənə birhil tərjimisi: «Ular yoқ boləqan waqıtta, manga bekitilgən künlirning həmmisi dəptiringdə yeziloqan». □ **139:18** «*Uyqudin közümni aqsam, mən yənıla Sən bilən billidurmən!*» — «uyqudin közümni aqsam» bu yardə bəlkim tirilix küni puritidu. □ **139:20** «*Sening xəhərliring ular tərıpidin azduruldi*» — baxқа birhil tərjimisi: «sening düxmənling namıngni bikar ixlitidu». ■ **139:23** Ayup 31:6; Zəb. 17:3; 26:2

140

140-küy •••• *Ahanətqilər həm zomigərlər arisida*

1 Nəoqmıqılərnıng bexioğa tapxurulup oqulsun dəp, Dawut yazoğan küy:

Rəzil adəmdin, i Pərwərdigar, meni azad kıləyəsən;
Zorawan kixidin meni saklıəyəsən.

2 Ular kənglidə yamanlıqlarnı oylımakta;
Ular hər küni jəm boluxup urux qıqarmaqçı.

3 Tilini yilanningkidək ittik kılıdu;
Kobra yilanning zəhəri ləwliri astida turidu;
Selah. ■

4 Rəzil adəmning kollaridin meni aman kıləyəsən, i Pərwərdigar;
Putlirimni putlaxni kəstləydiəğan zorawan kixidin saklıəyəsən.

5 Təkəbburlar mən üqün kıltaq, tanılarnı yoxurup təyyarlıdı;
Yol boyıda tor yaydı,
Mən üqün tuzaklarnı saldı;
Selah. ■

6 Mən Pərwərdigarəğa: «Sən mening Təngrimdursən» — dedim;
Yelinixlirim sadasioğa kulak saləyəsən, i Pərwərdigar;

7 Pərwərdigar Rəb nijatlıkimning küqidur;
Sən jəng künidə beximni yəpip qoşdıəğansən.

8 Rəzil adəmning ümidini ijabət kılmiəyəsən, i Pərwərdigar;
Ularning hiylilirini akkuzmiəyəsən;
Bolmisa əzlrini qong tutuwalıdu.
Selah.

9 Meni korxiwaləğanlarning bolsa,
Ləwliridin qıqқан xumluk ularning əz bexioğa qüxsun; □

10 Üstigə qoşlar yaqdurulsun;
Ular otqa,
Kaytidin qıqalmiojudək hanglarəğa taxliwətilsun;

11 Tili qekimqi adəmning yər yüzidə orni bolmısun;
Balayı apət zorawanlarnı tügəxkügə owlaydu;

12 Mən bilimənkı, Pərwərdigar ezilgənlərnıng dəwasını soraydu,
Yoksulning həkkini elip beridu;

13 Bərhək, həkkaniylar namıngəğa təxəkkür eytidu;
Kəngli duruslar huzurungda yaxaydu.

141

141-küy •••• *Rəzillik bilən murəssə kıləqili bolmaydu*

1 Dawut yazoğan küy: —

Pərwərdigar, mən Sanga nida kıldim;
Yenimoğa tezdin kəlgəyəsən;
Sanga nida kılənimda awazimni angliəyəsən.

■ 140:3 Zəb. 58:4-5; Rim. 3:13 ■ 140:5 Yər. 18:22 □ 140:9 «Meni korxiwaləğanlarning bolsa, ləwliridin qıqқан xumluk ularning əz bexioğa qüxsun» — baxqa birhil tərjimisi: «Meni korxiəğanlarning baxlamqiliriəğa bolsa, əz ləwliridin qıqқан xumluk əzlrigə qüxsun».

² Duayimni angliqiningda, Sanga sunuloqan huxbuydək yekimlik bolsun, Qolumning kətürülüxi sunuloqan kəqlik qurbanliktək qobul bolsun. □ ■

³ Aqzım aldida kəzətqi turəuzəyəsən, i Pərwərdigar;
Ləwlim dərwasisini saqliqəyəsən;

⁴ Kənglümni heqkandək yaman ixka,
Kəbihlik kילוquqilaroqa xerik bolup, rəzillik kilixka mayil kilmioqəyəsən.
Meni ularning nemətliridin heq yegüzmiqəyəsən!

⁵ Həkkaniy adəm meni ursun —

Bu mənə mehribanliktur;

Məngə tənbiħ bərsun —

Bu bolsa, bəxim rət kilməydiqan, kuyuloqan esil maydək bolidu.

Qünki məning duayim yənila xularning rəzilliklirigə qarxi bolidu. □

⁶ Ularning həkimliri tik yarlaridin taxliwetilgəndə,

Həlk məning səzlimni anglaydu;

Qünki bu səzlər xerindur. □

⁷ Birsı otun yarəanda yərgə qeqiloqan yerindilərdək,

Mana, ustihanlirimiz təhtisara ixiki aldida qeqiwetildi; □ ■

⁸ Bərhək, kəzlim Sangila tikilip qaraydu, Pərwərdigar Rəbbim;

Sanga tayinimən;

Jenimni harab kilip taxliwətmigəyəsən.

⁹ Ularning mənə saloqan kiltikidin,

Kəbihlik kילוquqlarning tuzakliridin meni saqliqəyəsən;

¹⁰ Rəzillər əzining torlirioqa yikilsun,

Mən bolsam — ötüp ketimən.

142

142-küy •••• Yar-yələksizliktiki dua

¹ Dawut oqarda yoxurunup turoqan waqıtta yazoqan «Maskil»: —

Mən Pərwərdigarəqa awazimni anglitip nalə-pəryad kətürimən;

Pərwərdigarəqa awazim bilən yelinimən; □

² Uning aldida dad-zarlimni təkimən;

Uningəqa awariqilikimni eytimən.

³ Rohim iqimdə tügixəy dəp qaloqanda,

Xu qaoqda bəskən yolumni bilgənsən;

Mən mangoqan yolda ular mənə qiltak saldi. ■

□ **141:2 «Qolumning kətürülüxi sunuloqan kəqlik qurbanliktək qobul bolsun»** — yaki «Qolumning kətürülüxi sunuloqan kəqlik axlik hədiyədək qobul bolsun» — ibadəthanida kahinlar kəqlik qurbanlik yaki hədiyə sunuxtin awwal, qoli bilən xu qurbanlik-hədiyələri Huda aldida kətürətti. ■ **141:2** Mis. 29:30; Wəh. 5:8; 8:3 □ **141:5 «Qünki məning duayim yənila xularning rəzilliklirigə qarxi bolidu»** — bəxka birhil tərjimisi: «Qünki məning duayim ularəqa (rəzillərgə) külpət qüxkəndə ular üqün dawamlixiwəridu» (ibranıy tilida «yamanlıq» həm «külpət» bir sez bilən ipadilnidu). □ **141:6 «Həlk məning səzlimni anglaydu; qünki bu səzlər xerindur»** — «xerin» bəlkim muxu yərdə «jayida, orunluk» degən mənida. □ **141:7**

«Birsı otun yarəanda yərgə qeqiloqan yerindilərdək, mana, ustihanlirimiz təhtisara ixiki aldida qeqiwetildi» — ayətning birnəqə tərjimiliri bar. İbranıy tilidiki nushisida, muxu sez intayin ihqam bolup, qüxinix təs. ■ **141:7** Əz. 37:1,11,12 □ **142:1 «Dawut oqarda yoxurunup turoqan waqıtta yazoqan «Maskil»: —....»** — Dawut pəyoqəmbər Saul padixahtin qeqip, ikki ketim oqarda yoxurunəqa waqtidiki wəkələr «Təwrat, «1Sam.» -22- həm 24-babta yeziloqan.

■ **142:3** Zəb. 77:3

⁴ Ong yeniməyə qarap bakqaysən;
Ətrafımda meni tonuydıoan adəm yoqtur;
Panağcah yoqap kətti;
Həq adəm jeniməyə köyünməydu.

⁵ Mən Sanga pəryad kətürdüm, i Pərwərdigar;
Sanga: «Sən mening Baxpanahımsən,
Tiriklərninğ zeminida boləoan Nesiwəmdursən» — dedim.■

⁶ Mening pəryadiməyə kulak saləoaysən;
Qünki mən intəyin harab əhwaləyə qüxürüldüm;
Meni koşliəoqulirimdin kutuldurəoaysən;
Qünki ular məndin küqlüktür.■

⁷ Seninğ namingni təbriklixim üqün,
Jenimni türmidin qıkarəoaysən;
Həkkəniylar ətrafımda olıxıdu;
Qünki Sən mənə zor məhrıbanlıq kərsıtısən.

143

143-küy •••• Rohim tügıxəy dəp qaldı!

¹ Dawut yazəoan küy: —

Pərwərdigar, duayimni angliəoaysən;
Yelinıxlıriməyə kulak saləoaysən;
Həkiqət-sadaqıtingdə həm həkkəniyitingdə mənə jawab bərgəysən.

² Öz kulungni sorakka tartıxka turmiəoaysən;
Qünki nəziringdə tiriklərninğ həqbiri həkkəniy ispatlanmaydu.■

³ Qünki düxmən jeniməyə ziyankəxlik qılmaqta,
U həyatimni dəpsəndə kildi;
Meni huddi əlgili uzun boləoanlardək,
Kərangəoju jaylarda turuxka məjbur kılıdu.

⁴ Xunga rohim iqimdə tügıxəy dəp qaldı;
Iqimdə kəlbim sundi.

⁵ Mən kədımki künlərnı əsləymən;
Sening barlıq kıləoanliring üstidə seəoinip oylinimən;
Kolliring ıxliğanlırini hiyalımdin ötküzimən.■

⁶ Kollirimni Sanga qarap sozup intilimən;
Jenim qangkiəoan zemindək Sənə təxnadur.
Selah.

⁷ Mənə tezdin jawab bərgəysən, i Pərwərdigar;
Rohim həlidin ketidu;

Didaringni məndin yoxurmiəoaysən;
Bolmisa mən həngəyə qüxıdıoanlardək bolimən.

⁸ Məhır-muhəbbıtingni tang səhərdə anglatqaysən;
Qünki tayanəoinim Sən;

Məngixim kərək boləoan yolni mənə bildürgəysən;
Qünki jenim Sənə təlmürüp karaydu;■

⁹ Meni kutuldurəoaysən, i Pərwərdigar, düxmənlırimdin;
Baxpanah ızdəp Sening yeningəyə qəqımən.

¹⁰ Öz ıradənggə əməl kılıximkə meni əgətkəysən;

Qünki Sən mening Hudayimdursən;
 Sening mehriban Rohıng meni tüptüz zeminda yetəkligəy;□
 11 Öz nam-xəhriting ütün meni janlanduroşaysən, i Pərwərdigar;
 Öz həkkanıyitingdə jenimni awariqiliktin azad kıləşaysən.
 12 Həm mehır-xəpkitingdə düxmənlimni üzüp taxlıwətkəşsən;
 Jenimni har kıləşanlarınğ həmmisini həlak kıləşaysən;
 Qünki mən Sening kulungdurmən.■

144

144-küy •••• Padixahning nijatlıki — həkning bəhti

¹ Dawut yazoşan küy: —

Kölliriməşə jəng kılıxni,
 Barmaklıriməşə uruxni əğitidişə,
 Mening Qoram Texim Pərwərdigarəşə təxəkkür-mədhiyə kayturulsun!■
 2 Mening əzgərməs xəpkitim wə mening qoroşnim,
 Mening egiz munarim wə nijatkarim,
 Mening kəlxnim wə tayanəşnim, mən Uningdin himayə tapimən;
 U Öz həlximni kəl astimda boysunduroşuqidur!■
 3 I Pərwərdigar, Sən uningdin həwər alidikənsən, adəm degən zadi nemə?
 Uning tooşruluk oylaydikənsən, insan balisi degən nemə?■
 4 Adəm bolsa bir nəpəsturla, halas;
 Uning künliri ötüp ketiwatқан bir kələnggidur, halas.■
 5 I Pərwərdigar, asmanlarni egildürüp qüxkəşsən;
 Taoşlarəşə tegip ulardin is-tütək qıkarəşsən;■
 6 Qakmaklarni qakquzup ularni tarkitiwətkəşsən;
 Oklıringni etip ularni kıyqas-sürəngə saləşsən;■
 7 Yukiridin kölliringni uzitip,
 Meni azad kıləşsən;
 Meni uluş sulardin,
 Yaka yurttikilərnıng qənggilidin qıkarəşsən.
 8 Ularning aşızi kuruk gəp səzləydu,
 Ong kəli aldamqı koldur.□
 9 I Huda, mən Sanga atəp yengi nahxa eytimən;
 Ontarəşə təngkəx bolup Sanga küylərnı eytimən.□
 10 Sən padixahlarəşə nijatlık-şəlibə beşixləşsən;
 Kulung Dawutni əşlilk kiliqtin kutuldurısən.
 11 Meni kutuldurəşsən, yat yurttikilərnıng kolidin azad kıləşsən;
 Ularning aşızi kuruk gəp səzləydu,
 Ong kəli aldamqı koldur.
 12 Xundak kılıp oşullirimiz yaxlıkida puhta yetilgən kəqətlərgə ohşaydu,

□ **143:10** «...meni tüptüz zeminda yetəkligəy» — yaki «...meni tüz kəngüllərnıng zeminida yetəkligəy», «...meni diyanətlik zeminda yetəkligəy». ■ **143:12** Zəb. 86:14-16; 116:16 ■ **144:1** 2Sam. 22:35; Zəb. 18:34 ■ **144:2** 2Sam. 22:48; Zəb. 18:47-48 ■ **144:3** Ayup 7:17; Zəb. 8:4; 31:7; İbr. 2:6 ■ **144:4** Ayup 8:9; 14:2, 3; Zəb. 39:5-6; 62:9; 102:11; Yak. 4:14 ■ **144:5** Zəb. 18:7-9; 104:32 ■ **144:6** 1Sam. 7:10; 2Sam. 22:8; Zəb. 18:13-14 □ **144:8** «Ong kəli aldamqı koldur» — bəlkim kəşəm kıləşanda kəlini yaləşandin kətürgən yaki bəxkilar bilən kelixkəndə yaləşandin kollaxқан. □ **144:9** «Ontarəşə təngkəx bolup sanga küylərnı eytimən» — «ontar» on tarlık qiltərdək bir saz.

Kızlırimiz ordiqə nəxixləngən tüwrüklərdək bolidu;

¹³ Axlık ambarlırimiz toldurulup,

Türlük-türlük ozuqlar bilən təminləydiyən,

Koylırimiz otlaqlırimizda minglap, tümənləp qozılaydiyən;

¹⁴ Kalıllirimiz boqaz bolıdiyən;

Həqkim besip kırməydiyən, həqkim *jənggə* qıkmaydiyən;

Koqlırimizda həq jedəl-otowə bolmaydiyən; □

¹⁵ Əhwali xundaq bolən həlk nemıdegən bəhtlıktur!

Hudasi Pərwərdigar bolən həlk bəhtlıktur!

145

145-küy •••• Hudaning kıloqan uluq əməllirini keyinki əwladqə bayan kılix •••• «Elıpbə tərtıplık» küy

¹ Mədhıyə: Dawut yazən küy: —

□ | Mən Seni mədhıyləp uluqlaymən, Hodayım, i Padıxah; Nəmingə əbədil'əbədıgıqə təxəkkür-mədhıyə kayturımən.

² □ | Hərküni Sanga təxəkkür-mədhıyə kayturımən, Nəmingə əbədil'əbədıgıqə təxəkkür-mədhıyə kayturımən!

³ □ | Uluqdur Pərwərdigar, zor mədhıylərgə layıktur!

Uning uluqlıqını sürüxtürüp bolıqlı bolmas;■

⁴ □ | Bir dəwr yengı bir dəwrə Sening kıloqanlırınıqni mahtaydu;

Ular qıdrətlik kıloqanlırınıqni jakarlaydu;■

⁵ □ | Mən həywıtingning xərəplik julalıqını, Wə karamət məjızılırınıqni seıınip səzləymən;

⁶ □ | : Xuning bilən ular qorqunqlıq ıxlırınıqning qıdrıtını bayan kılıdu; Mənmə uluq əməllirınıqni jakarlaymən!

⁷ □ | Ular zor məhrıbanlıqınıqni əsləp, unı mubərəkləp tarkıtıdu, Həkkanlıyılıqıng toqruluk yukıri əwazda küyləydu.■

⁸ □ | Pərwərdigar məhr-xərkətlik həm rəhımdıldur; Asan oşəzəplənməydu, U zor məhr-muhəbbətlıktur;■

⁹ □ | Pərwərdigar həmmıgə məhrıbandur; Uning rəhımdıllıqlırı barqə yaratqanlırınıqning üstıdıdur;

¹⁰ □ | Sening barlıq yasıoqanlırınıq Seni mədhıyləydu, i Pərwərdigar, Sening məmın bəndılırınıq Sanga təxəkkür-mədhıyə kayturıdu.

¹¹ □ | Ular padıxahlıqınıqning xəripıdın həwər yətküzıdu, Kük-qıdrıtınıqni səzləydu;

¹² □ | Xundaq kılip insan balılırioqə qıdrətlik ıxlırınıq, Padıxahlıqınıqning xərəplik həywısi ayan kılınıdu.

¹³ □ | Sening padıxahlıqıng əbədıy padıxahlıktur, Səltənıtıng əwladtın-əwladkıqıdur.□

¹⁴ □ | Pərwərdigar yıqılay deqənlərnıng həmmısını yələydu, Egılip qaloqanlarnıng həmmısını turəuzıdu.

¹⁵ □ | Həmməylənnıng kəzlırı Sanga tıklılip kütıdu;

□ **144:14** «Kalıllirimiz boqaz bolıdiyən...» — baxqə birhil təjımısı: «Ulaqlırimiz eqır yuklərnı kətürıdiyən...». ■ **145:3** Ayup 5:9; Zəb. 48:1; 96:4; 150:2 ■ **145:4** Qan. 4:9; 6:7 ■ **145:7** Zəb. 119:171-172 ■ **145:8** Mıs. 34:6, 7; Qel. 14:18; Zəb. 86:15; 103:8 □ **145:13** «izahət» — yekında bəzi kona keqürülmələrdın 13- wə -14-ayətning arılıqıda: — «**1** Pərwərdigar wədisıde qıng turıdu; barlık yaratqanlırioqə məhrıbandur» deqən məzmun bolən yənə bir nushısı tepıloqan (ıbranıy tılıda «Nun» bilən baxlınıdu).

Ularoşa öz waqtida rizkini təksim kılıp berisən,■

16 |□| Kəlongni eqixing bilənla,
Barlıq jan igilirining arzusini qandırısən.

17 |□| Pərwərdigar barlıq yollirida həkkanıydu,
Yasıoanlirining həmmisigə muhəbbətlıktur.

18 |□| Pərwərdigar Əzigə nida kıləanlarning həmmisigə yekındur,
Əzigə həkikəttə nida kıləanlarning həmmisigə yekındur;

19 |□| U Əzidin əyminidiənlarning arzusini əməlgə axurıdu;
Uların pəryadini anglap ularni kütquzıdu.

20 |□| Pərwərdigar Əzini səyğənlarning həmmisidin həwər alıdu;
Rəzillərninğ həmmisini yökıtidu.

21 |□| Aqızim Pərwərdigarning mədhıyisini eytıdu;
Barlıq ət igiliri əbədil'əbəd uning muqəddəs namioşa təxəkkür-mədhıya
qayturəy!

146

146-küy ••• Huda mədhıylənsun!

1 Həmdusana!

I jenim, Pərwərdigarni mədhıyilə!

2 Mən hayat bolsamla, Pərwərdigarni mədhıyiləymən;
Wujudum bar bolsila Hudayimoşa küy eytimən.

3 Esilzadilərgimu,
İnsan bəlisəoımu tayanmanglar,
Ularda heq mədət-nıjatlık yökıtur.■

4 Mana, uning nəpisi ketıdu,
U öz tuprikoşa qaytıp ketıdu;
Xu kündila arzu-nıyətliři yökəp ketıdu.□

5 Yəqubning Təngrisi mədətkari boləan adəm,
Pərwərdigar Hudasını öz ümidi kıləan adəm bəhtlıktur!

6 U asmanlarni, zeminni,
Dengizni həm uningda bar məwjudatlarni yaratkandır;
U həkikət-sadakəttə mənnggü turıdu;

7 Ezilgüqilər üqün U həküm sürıdu;
Aq qəloənləroşa nan berıdu.
Pərwərdigar məhbuslarni azad kılıdu;
8 Pərwərdigar kərlarning kəzlırini aqıdu;
Pərwərdigar egilip qəloənlarni turəuzıdu;
Pərwərdigar həkkanıylərnı səyıdu.■

9 Pərwərdigar musapırlərdin həwər alıdu;
Yetim-yesirlərnı, tul hotunni yələydu;
Bırək rəzillərninğ yolını əgri-bügrı kılıdu.

10 Pərwərdigar mənnggügə həküm sürıdu;
I Zion, sening Hudaying dəwrđin-dəwrgıqə həküm sürıdu!
Həmdusana!■

■ 145:15 Zəb. 104:27 ■ 146:3 Zəb. 118:8, 9 □ 146:4 «U öz tuprikoşa qaytıp ketıdu» — ıbraniy tilida: «adəm» həm «tupraq, topa» bir sözdur. ■ 146:8 Zəb. 145:14; 147:3; Mat. 9:30; Luka 13:13; Yh. 9:7,32 ■ 146:10 Mis. 15:18; Zəb. 145:13

147

147-küy •••• Həmmigə Qadir Hudaşa həmdusanalar eytilsun!

- 1 Həmdusana! Yahni mədhıylənglar!
Bərək, bundak kilix xerındur;
Hudayimizni küylənglar!
Mədhıyə okux insanəşa yarixidu.■
- 2 Pərwərdigar Yerusalemnı bına kılmakta;
İsrailning sürgün kılınojanlırını U yiojıp kelidu;□
- 3 U kəngli sunuqlarını dawalaydu;
Ularning yarılırını tangidu.■
- 4 U yultuzlarning sanını sanaydu;
Ularning həmmisigə bir-birləp isim koyidu.□ ■
- 5 Uluşdur Rəbbimiz, zor kudrətlikdur;
Uning qūxinixi qəksizdur.
- 6 Pərwərdigar yawax məminlərni yələp kətüridu;
Rəzillərni yərgiqə təwən kılidu.
- 7 Pərwərdigarəşa təxəkkürlər bilən nahxa eytinglar;
Küylərni qıltarəşa təngxəp eytinglar!
- 8 U asmanni bulutlar bilən kəplitudu,
Zeminəşa yamoşurnı bekitidu,
Təqlarda ot-qəplərni ətüridu;■
- 9 Mallarəşa ozuk,
Təq kəşisining qūjiliri zarlıoşanda, ularəşa ozuk beridu;
- 10 At küqidin U zək almaydu;
Adəmning qəbdəs putlırını hursənlik dəp bilməydu;
- 11 Pərwərdigar bəlki Əzidin əyminidəşanları,
Əzining əzgərməs muhəbbitigə ümid başlıoşanları hursənlik dəp bilidu.
- 12 Pərwərdigarnı mahtanglar, i Yerusalemnı;
Hudayingni mədhıylə, i Zion.
- 13 Qünki U dərwaziliringning takaklırını məhkəm kılidu;
Seningdə turuwatқан pərzəntliringgə bəht-bərikət bərđi.
- 14 U qət-qəğraliringda aram-tinqlik yürgüzidu,
Seni buşdayning esili bilən kənaətləndüridu.
- 15 U Əz əmr-bexarətlirini yər yüzigə əwətidu;
Uning söz-kalamı intayın tez yügüridu.■
- 16 U aq kərnı yungdək beridu,
Kırawni küllərdək tarkitidu.
- 17 Uning muzını nan uwaklıridək kılip parqiliwetidu;
Uning soşuqı aldida kim turalısun?
- 18 U sözünü əwətip, ularını eritidu;
Uning xamilini qıqırıp, sularını aqkuzidu.
- 19 U Əz söz-kalamını Yəşupqa,
Bəğilimilirini həm həkūmlirini İsrailəşa ayan kılidu;
- 20 U baxka həqbir əlgə mundaq muamilə kılmioşandur;

■ 147:1 Zəb. 33:1; 92:2; 135:3 □ 147:2 «Pərwərdigar Yerusalemnı bına kılmakta; İsrailning sürgün kılınojanlırını U yiojıp kelidu» — bu ayətkə qarışanda, muxu küy İsrail Babiləşa sürgün boləşanlıkidin kaytıp kəlgəndin keyin yeziləşan. ■ 147:3 Mis. 15:26; Ayup 5:18 □ 147:4 «U... ularning həmmisigə bir-birləp isim koyidu» — baxka birhil tərjimisi: «U... ularını (yultuzları) ismillerini qakırıp opuqka qıqıridu». ■ 147:4 Yəx. 40:26 ■ 147:8 Ayup 38:26, 27; Zəb. 104:13-14; Hox. 2:23, 24 ■ 147:15 Zəb. 33:9

Uning həkümlirini bolsa, ular bilip bakqan əməs.
Həmdusana! ■

148

148-küey •••• Pütkül aləm, Pərwərdigarni uluşqlanglar!

¹ Həmdusana!

Pərwərdigarni asmanlardin mədhıyılənglar;
Yükiri jaylarda Uni mədhıyılənglar; ■

² Uni mədhıyılənglar, barlık pərixtiliri;
Uni mədhıyılənglar, barlık qoxunliri!

³ Uni mədhıyılənglar, i kuyax həm ay,
Uni mədhıyılənglar, həmmə parlak yultuzlar;

⁴ Uni mədhıyılənglar, asmanlarning asmanliri,
Asmandin yükiri jaylaxqan sular!

⁵ Bular Pərwərdigarning namini mədhıyılısun;
Qünki U buyruşqan həman, ular yaratılşqandır; ■

⁶ U ularni əbədil'əbədgiqə turşquzdı;
Ular üqün wakti etməydişqan bəlgilimini buyruşqan. ■

⁷ Pərwərdigarni zemindin mədhıyılənglar,
Dengizdiki barlık əjdihalar, dengizning barlık təgliri;

⁸ Ot, möldüz, qar, tuman,
Uning səzigə əməl qilidişqan judunluk xamal;

⁹ Taşlar həm barlık dənglər,
Mewilik dərəhlər, barlık kedir dərəhliri,

¹⁰ Yawayi həywanlar, barlık mal-waranlar,
Əmiligüqilər həm uqar-qanatlar;

¹¹ Jağan padixahliri wə barlık qowmlar,
Əmirlər həm yər yuzidiki barlık həkim-sotqılar;

¹² Həm yigitlər həm qızlar,
Bowaylar wə yaxlar, —

¹³ Həmmisi Pərwərdigarning namini mədhıyılısun;
Qünki pəkətla Uning nami alişdur;
Uning həywiti yər həm asmandin üstün turidu. ■

¹⁴ Həm U Əz həlqining münşgüzini,
Yəni barlık mukəddəs bəndilirining mədhıyisini egiz kətürgüzşən;
Ular İsrail baliliri,
Əzigə yeqin bir həlqtur!
Həmdusana! □ ■

■ **147:20** Ros. 14:16 ■ **148:1** Luqa 2:14; Wəh. 5:13 ■ **148:5** Yar. 1:6-31; Zəb. 33:6, 9 ■ **148:6** Ayup 14:5,13; 26:10; 38:33; Zəb. 104:5; 119:91; Yər. 31:35; 33:25 ■ **148:13** Pənd. 18:10; Yəx. 12:4

□ **148:14** «Əz həlqining münşgüzini, yəni barlık mukəddəs bəndilirining mədhıyisi...» — Təwratta «münşgüz» adətə adəmnıng nam-xəhriti yaki həquqini bildüridu. Bu ayətə u İsrailning Hudaşqa bolşqan mədhıyilirini bildüridu. Bu ayətliki «kətürüş» adəmnıng qoli bilən kətürüş əməs, bəlki Huda ularning mədhıyə awazlirini kətürüşini bildüridu. ■ **148:14** Zəb. 132:17

149

149-küy •••• Kıyamət künidiki oşəlibə üqün mədhıyilənglar!

1 Həmdusana!

Pərwərdigarəta atəp yəngi bir nəhxini okunglar;
Məmin bəndilərnıng jamaitidə Uning mədhıyisini eytinglar!

2 İsrail öz Yaratquqisidin xadlansun;
Zion oşulliri öz Padixahidin hux boləqay!■

3 Ular Uning namini ussul bilən mədhıyilisun;
Uningəta küylərnı dap həm qiltarəta təngxəp eytsun!■

4 Qünki Pərwərdigar Əz həlkidin səyünər;
U yawax məminlərnı niyatlık bilən bezəydu;

5 Uning məmin bəndiliri xan-xərəptə rəhlinip xad boləqay,
Orunlirida yetip xad awazini yangratqay!□

6 Aşzida Təngrigə yüksək mədhıyiliri bolsun,
Kollirida qox bislik kiliq tutulsun;■

7 Xuning bilən ular əllər üstidın kisas,
Həlkərgə jaza bəja yürğüzidu;

8 Əllərnıng padixahirini zənjirlər bilən,
Aksəngəklirini təmür kixənliri bilən başlaydu;■

9 Ularnıng üstigə pütülgən həkümni bəja kəltüridu —
Uning barlık məmin bəndiliri muxu xərəpkə nesip bolidu!
Həmdusana!■

150

150-küy •••• Ahirida — pəqət Həmdusana!

1 Həmdusana!

Təngrini Uning muqəddəs jayida mədhıyilənglar;
Kudriti parlap turidoğan ərxlərdə Uni mədhıyilənglar;■

2 Uni kudrətlik ixliri üqün mədhıyilənglar;
Oşayət uluşlukı üqün Uni mədhıyilənglar;

3 Uni burəta sadasi bilən mədhıyilənglar;
Uni rawab həm qiltar bilən mədhıyilənglar;

4 Uni dap həm ussul bilən mədhıyilənglar;
Uni tarlık sazlar həm nəy bilən mədhıyilənglar;

5 Uni jarənglik qənglar həm yangraq qənglar bilən mədhıyilənglar;

6 Barlık nəpəs igiliri Yahni mədhıyilisun!
Həmdusana!

■ 149:2 Zəb. 100:3 ■ 149:3 Zəb. 81:2-4 □ 149:5 «Orunlirida yetip xad awazini yangratqay!» — «orunlirida yetix» bəlkim: — (1) Yəhudiylərnıng ərş-adətliri boyıqə, ziyapətlərdə meşmanlar üqün kərpilər selinip, meşmanlar yeniqiləp yetip dastihandin alidu; xunga muxu yərdə huxallıq ziyapətlərnı kərsitidu; (2) məmin bəndilər xunqə huxal bolup, huxallıqıdın uhlıyalmaydu; (3) əzlrinıng aman-esən yetip-qəpuxliri üqün xadlinixi kərək. ■ 149:6 2Tes. 2:8; İbr. 4:12; Wəh. 1:16 ■ 149:8 Mat. 18:18 ■ 149:9 Qan. 4:6 ■ 150:1 Yəx. 6:3

Pənd-nəsihətlər

Pənd-nəsihətlərinin qədir-qimmiti

- 1 İsrail padixahı Dawutning oğlu Sulaymanning pənd-nəsihətləri: —■
 2 Bu pənd-nəsihətlər sanga əkil-parasət, ədəp-əhlakni oğitip, seni ibrətlik sözlərni qüxinidiyoğan kildü;
 3 sanga danalığ, həkkaniylik, pəm-parasət wə durusluğunı yolyoruk-tərbiyisini qəbul kilduridu.
 4 Bu *pənd-nəsihətlər* nadanlarnı zerək kılıp, yaxlarnı bilimlik wə səzgür kildü;
 5 bularoğa kulak selixi bilən danalar bilimini axuridu, yorutulğan kixilər tehimu dana məslihətkə erixidu, □
 6 xundakla pənd-nəsihətlər həm təmsillərinin mənisini, danixmənlərinin həkmətləri həm tilsim sözlirini qüxinidiyoğan kılınıdu.

Yaxlaroğa nəsihət

- 7 Pərwərdigardin kərkux bilimning baxlinixidur; Əhməklər danalığni wə tərbiyini kəzgə ilmaydu.■
 8 I oşlum, atangning tərbiyisigə kulak sal, anangning söz-nəsihətidin ayrılma;
 9 qünki ular sening hexingoğa taqaloğan gül qəmbirək, boynungoğa esiloğan marjan bolıdu.
 10 I oşlum, yamanlar seni azdursa, ularoğa əgəxmigin.
 11 Əgər ular: — Yür, tuzak qurup adəm öltürəyli; Yoxuruniwelip, birər bigunah kəlgəndə urayli!□
 12 Təhtisaradək ularni yutuwetəyli, Sək bolsimu, haqoğa qüxkənlərdək ularni yikitayli;□
 13 Ulardin hilmuhil qimmətlik mal-dunyoğa igə bolup, Öylirimizni olja bilən toldurimiz.
 14 Biz bilən xerik bol, Həmyanimiz bir bolsun, desə, —
 15 I oşlum, ularoğa yoldax bolma, Özüngni ularning izidin neri kıl!□
 16 Qünki ularning putliri rəzillikkə yügüridu, Qolını qan kılıx üqün aldiraydu.■
 17 Hərəkəndək uqar qanat tuyup qaloğanda tuzak qoyux bikar awariqilik-tur;
 18 Ləkin bular dəl öz kənini təküx üqün saqlaydu; Öz janlırioğa zamin boluxni kütidu.
 19 Nəpsi yoşınap kətkən hər bir adəminin yollirining aqiwiti mana xundak;
Haram mal-dunya öz igilirining jenini alıdu.■

■ **1:1** 1Pad. 4:32; Wəh. 3:9 □ **1:5** «yorutulğan kixi» — ibraniy tilida «ixlarnı, məsilələri, baxka adəmi obdan qüxinidiyoğan kixi» degən mənidə. ■ **1:7** Ayup 28:28; Zəb. 111:10; Pənd. 9:10; Top. 12:13 □ **1:11** «...tuzak qurup adəm öltürəyli» — ibraniy tilida «...tuzak qurup qan təkəyli». □ **1:12** «Təhtisara» — ölgüqilərinin rohliri qiyamət künini kütidiyoğan jay (ibraniy tilida «xeol» degən söz). □ **1:15** «Özüngni ularning izidin neri kıl!» — ibraniy tilida «Putungni ularning yolidin neri kıl!». ■ **1:16** Yəx. 59:7; Rim. 3:15 ■ **1:19** Ayup 8:13

Danalik sadasi

20 *Büyük* danalığ koçıda oçuq-axkara hitab kilmakta,
Qoŋg məydanlarda sadasını anglatmakta. □

21 Koça doçmoxlirida adəmlərni qaçirmakta,
Xəhər dərważilirida səzlrini jakarlimakta: —

22 I saddilar, qaçanoçiqə muxundaq nadanliqqa berilisilər?
Məshirə kילוquçilar qaçanoçiqə məshirilikdin huzur alsun?
Əhməklər qaçanoçiqə bilimdin nəprətlənsun?! □

23 Tənbihlirimgə kulak selip mangoçan yolunglardin yanoçan bolsanglar
idi!

Rohimni silərgə təküp bərettim,
Səzlrिमni silərgə bildürgən bolattim.

24 Lekin qaçirsam, anglimidinglar;
Kolumni uzartsam, heçkaysinglar karimidinglar. ■

25 Nəsihətlirimning həmmisigə pərwa kilmidinglar,
Tənbihimni anglaxni kilqə halimidinglar.

26 Xunga, bexinglaroça bala-çaza kəlgəndə külimən,
Wəhimə silərgə yetixi bilən məshirə qilimən.

27 Həlakət elip kəlgən wəhimə üstüŋlərgə qüxkəndə,
Wəyrançilik silərgə quyuntazdək kəlgəndə,
Silər eoçir qaçoçuça wə azabqa muptila boloçininglarda — ■

28 U qaçıda muxu kixilər məndin ötünüp qaçiridu,
Mən pərwa kilməymən,
Meni təlmürüp izdisimu, tapalmaydu.

29 Ular bilimgə nəprətlənginidin,
Pərwərdigardın əyminixni tallimioçinidin,

30 Mening nəsihətimni kilqə qəbul kילוusi yokluqidin,
Tənbihim gimu pərwa kilmioçininglardın,

31 Ular öz bəxini yöydu,
Öz kəstliridin toluq azab tartidu;

32 Qünki saddilarning yoldın qıçixi öz jeniçə zamin bolidu;
Əhməklər rahətlik turmuxidin əzlrini həlak kিলidu.

33 Lekin manga kulak saloçanlar aman-esən yaxaydu,
Bala-çazalardın, oçəm-əndixlərdin haliy bolup, hatirjəm turidu.

2*Danalığın mewisi*

1 I soçlum, əgər səzlrिमni qəbul kilsang,
Nəsihətlirimni kəlbingsə püksəng,

□ **1:20 «danalığ»** — «Pənd-nəsihətlər»də «danalığ» pəzilətlik bir ayalning süpitidə kərinidu. Bu «pəzilətlik ayal» 5:1-14, 6:20-35, 7:6-27, 9:13-18də bəyan kילוçan «paçixə ayal» bilən selixturuluxi «pənd-nəsihətlər»ning muhim bir temisidir. □ **1:22 «saddilar»** — «Pənd-nəsihətlər»də «saddilar» (yaki «nadanlar») degəning «əgənmigənlər», «sawatqa erixmigənlər» degən baxça hil təçjimilirimu bar. **«Əhməklər qaçanoçiqə bilimdin nəprətlənsun?!»** — oçurmənlər xuningə diçkət kילוçan boluxi mumkin, «danalığ» muxu yördə «nadanlar»oça («saddilar»oça) biwasitə səz kilsimu, ləkin «əhməklər»gə wə «məshirə kילוquçilar»oça biwasitə səzliməydu. Qünki rəzil yollarni tutqaçqa, ularoça heçkəndə biwasitə nəsihət təsir kilməydu (8:4, 9:4, 7-8nimu kərüŋ). ■ **1:24** Yəx. 65:12; 66:4; Yər. 13:10 ■ **1:27** Ayup 27:9; 35:12; Yəx. 1:15; Yər. 11:11; 14:12; Əz. 8:18; Mik. 3:4

- 2 Əgərdə danalığa kulaq salsang,
Yorukluqqa erixixkə kəngül bərsəng,
3 Əgər əkil-parasətkə təxna bolup iltija kılsang,
Yorukluqqa erixix üqün yukiri awazda yelinsang,
4 Əgər kümüxkə intilgəndək intilsəng,
Yoxurun gəhərnə izdigəndək izdisəng, ■
5 Undakta Pərwərdigardin *həqiqiy* qorquxni bilidioğan bolisən,
Wə sanga Hudani tonux nesip bolidu.
6 Qünki Pərwərdigar danalığ bərgüqidur;
Uning aozidini bilim bilən yorukluq qikidu. ■
7 U durus yaxawatқанlar üqün mol həkmət təyyarlap qoyoqandur,
U wijdanlıq adəmlər üqün qalkandur.
8 U adillik kılouqılarning yollarini asraydu,
İhlasmən bəndilirining yolini qoşdaydu.
9 U qaşda həkkanıylik, adillik wə durusluqni,
Xundakla hərəkəndək güzəl yolni qüxinidioğan bolisən.
10 Danalığ kəlbınggə kirixi bilənla,
Bilim kənglünggə yekixi bilənla,
11 Pəm-parasət seni qoşdaydu,
Yorukluq seni saklaydu.
12 Ular seni yaman yoldin,
Tili zəhər adəmlərdin kütquzidu;
13 Yəni toşra yoldin qətnigənlərdin,
Qarangşu yollarda mangidioğanlardin,
14 Rəzillik kılixni huzur kəridioğanlardin,
Yamanlıqning ziyanlırini huxallıq dəp bilidioğanlardin,
15 Yəni əgri yollarda mangidioğanlardin,
Qıngşır yolda mangidioğanlardin kütquzidu.
16 *Danalıq* seni buzuk ayaldin,
Yəni xirin sözlər bilən azdurmaqçı boləğan naməhrəm ayallardin
kütquzidu. ■
17 *Bundak ayallar* yax waktida təgkən jorisini taxlap,
Huda aldidiki nikah kəsimini untəoğan wapasizlardındur.
18 Uning öyigə baridioğan yol əlümgə apiridioğan yoldur,
Uning mangidioğan yolliri adəmnə ərwaqlar makaniəga baxlaydu.
19 Uning qəxiəga barəoğanlarning birimu qaytip kəlgini yəq,
Ulardin birimu həyatlıq yolliriəga erixkini yəq.
20 *Xularni qüxənsəng* yaxıxlarning yolida mangisən,
Həkkaniylarning yollarini tutisən.
21 Qünki durus adəm zeminda yaxap qalaydu,
Mukəmməl kixi bu yərdə makanlıxalaydu. ■
22 Ləkin rəzillər zemindin üzüp taxlinidu,
Wapasizlar uningdin yuluwetilidu. ■

3

Yaxlarəga səmimiy aqaşlandurux

1 I oşlum, təlimimni untuma,

Degənlirimni həmixə kənglüngdə qing tut.□

² Qünki u sanga bərikətlik künlər, uzun ətür wə hatirjəmlik qoxup beridu.□ ■

³ Mehriban wə hək-səmimiy boluxtin waz kəqmə, Bularni boynungoşa esiwal, Kəlbinggə pütüwal.□ ■

⁴ Xundak kılqanda Huda wə bəndilərnin nəziridə iltipatkə layik bolisən, danixmən həsablinisən.□

⁵ Əz əklinggə tayanmay, Pərwərdigaroşa qin kəlbinq bilən tayanqin;

⁶ Qandakla ix kilsang, Pərwərdigarni tonuxkə intil; U sanga toşra yollarni kərsitidu.□ ■

⁷ Əzüngni əkillik sanima; Pərwərdigardin əyminip, yamanliqtin yirak bol.■

⁸ Xundak kılqaningda, bu ixlar dərdinggə dərman, Ustihanliringoşa yilik bolidu.□

⁹ Pərwərdigarning hərmitini kilip mal-dunyayingdin hədiyələrnə sunoşin, Etizingdin tunji qıkkən məhsulatlıringdin Uningoşa atioşin;■

¹⁰ Xundak kılqaningda, ambarlıring axliqkə tolup taxidu, Xarab kəlqəkliringdə yengi xarab exip-texip turidu.■

¹¹ I oşlum, Pərwərdigarning tərbiyisigə biperwalik kılma, Uning tənbiħidin bəzmə.■

¹² Qünki, ata əziz kərgən oşlıoşa tənbiħ-tərbiyə bərgəndək, Pərwərdigar kimni səygən bolsa uningəşa tənbiħ-tərbiyə beridu.■

¹³ Danalıqkə muyəssər boləjan kixi, Yorukluqkə igə boləjan kixi nemidegən bəhtlik-hə!

¹⁴ Qünki danalıqning paydisi kümüxnin paydisidin kəptur, Kimmiti sap altunningkidinmu ziyadidur.■

¹⁵ U ləəl-yaqutlardin kimmətliktur, İntizar boləjan hərəkəndək nərsəngdin həqbirimu uningəşa təng kəlməstur.■

¹⁶ Danalıqning ong qolida uzun ətür, Sol qolida baylik wə xəhrət bardur.

¹⁷ Uning yolliri sanga hux purak tuyulur, Uning bərlək tərəkiliri seni aram tapkuzur.

¹⁸ U əzini tapkən adəmgə «həyatlik dərihi»dur, Uni qing tutkən kixi nemidegən bəhtlik!□

¹⁹ Pərwərdigar danalıq bilən yər-zeminni bərpa kildi, Həkmət bilən asmanni ornatti.

□ **3:1 «qing tut»** — degən söz ibraniy tilida: «koşda, mudapə kıl» degən məninimu bildüridu.

□ **3:2 «bərikətlik künlər»** — ibraniy tilida «künlərnin uzunluğu». ■ **3:2** Qan. 8:1; 30:20 □ **3:3 «kəlbinggə pütüwal»** — ibraniy tilida «kəlbinqdiki tahtayoşa pütüwal» (Musa pəyoşəmbərgə tapxuruloşan mukəddəs qanun ikki tax tahtayoşa pütülgəndi). ■ **3:3** Mis. 13:9; Qan. 6:8 □ **3:4 «iltipatkə layik bolisən»** — muxu yərdə ibraniy tilida «iltipət» degən söz ikki bislik bolup, ikkinçi mənisi «güzəllik»tur. □ **3:6 «Kandakla ix kilsang,...»** — ibraniy tilida «Bərlək yolliringda...». ■ **3:6** 1Tar. 28:9 ■ **3:7** Rim. 12:16 □ **3:8 «dərdinggə dərman... bolidu»** — ibraniy tilida «kindikinggə salamətlik... bolidu». ■ **3:9** Mis. 23:19; 34:26; Qan. 26:2-11; Mal. 3:10; Luğa 14:13 ■ **3:10** Qan. 28:8 ■ **3:11** Ayup 5:17; İbr. 12:5 ■ **3:12** Wəh. 3:19 ■ **3:14** Ayup 28:15; Zəb. 19:10; Pənd. 8:11,19; 16:16 ■ **3:15** Pənd. 8:11 □ **3:18 «həyatlik dərihi»** — xühşisizki, «Eran baqşisi»diki Adəm'atimiz wə Həwa'animizning bəhřiman boluxioşa təyyarlanəjan «həyatlik dərihi»ni kərsitidu (Təwrat, «Yar.» 2:9).

20 Uning bilimi bilən yərning qongkur qatlamli yerdirdi,
Həmdə bulutlardin xəbnəm qúxti. □ ■

21 I oşlum! *Danalik bilən bilimni közüngdin qıqarma,*
Pixkan həkmət wə pəm-parasətni qing tut.

22 Xuning bilən ular jeningoşa jan qoxidu,
Boynungoşa esiloqan esil marjandək sanga güzəllik qoxidu.

23 Xu qaoşda yolungda aman-esən mangalaysən,
Yolda putlaxmaysən. ■

24 Yatqanda heq nemidin qorkmaysən,
Yetixing bilənla tatlik uhlaysən. ■

25 Bexingə dəhxətlik wəhimə qüxkəndə qorkmioşin,
Rəzillərning wəyranqilikidin oşəm kilmioşin! □ ■

26 Qünki Pərwədigar sening tayanqingdur,
U putungni qapqanlardin neri qilidu.

27 Pəqət qolungdin kəlsila, həjətmənlərdin yahxilikni ayimioşin.

28 Qolum-qoxniliring seningdin ətnə sorap kirsə, «Qaytip ketip, ətə kəlgin,
ətə berəy» — demigin.

29 Qoxnangəşa ziyankəxlik niyitidə bolma,
Qünki u sanga ixinin yeningda hatirjəm yaxaydu.

30 Birsı sanga ziyən yətküzmiğən bolsa,
Uning bilən səwəbsiz majiralaxma. □

31 Zulmhər kixigə həsət kılma,
Uning yol-tədbirliridin heqnemini tallima. ■

32 Qünki qingəşir yollarni mangidioşanlar Pərwədigarning nəziridə
yirginqluktur,

Lekin Uning sirdax dostluqı durus yaxawatqan adəmgə təəlluktur. ■

33 Pərwədigarning lənitı rəzillik kıləuqıning əyididur,
Lekin U həkkanıy adəmnıng əyigə bəht ata kılur. ■

34 Bərheq, məşirə kıləuqılarni U məşirə qilidu,
Lekin kiçik peil kixilərgə xəpəqət kərsitidu. ■

35 Danalar xəhrətkə warislik qilidu,
Lekin həmaqətlər rəsua qilinidu. □

4

Hikmət wə danalıqning paydisi

1 I oşullar, atanglarning nəsihətlirini anglanglar,

Kəngül qoysanglar,

Yoruklukka erixisilər.

2 Qünki silərgə əgıtıdıoşanlirim yaxxi bilimdur,

□ 3:20 «yərning qongkur qatlamli yerdirdi» — bəlkim Nuş pəyoşəmbərnıng waqtıdiki «qong topan» bilən munasiwətlik bəzi ixlarni kərsitixi mumkin («Yar.» 7:11) ■ 3:20 Yar. 1:9,10 ■ 3:23 Zəb. 37:23-24; 91:9-12 ■ 3:24 Law. 6:19; Ayup 11:19; Zəb. 3:5; 4:8; 91:5, 6

□ 3:25 «Rəzillərning wəyranqilikidin oşəm kilmioşin!» — yaqi «Rəzillərning bəxişə qüxkən wəyranqılıqtın oşəm kilmioşin!». ■ 3:25 Ayup 5:21 □ 3:30 «səwəbsiz majiralaxma» — yaqi «səwəbsiz dəwalaxma». ■ 3:31 Zəb. 37:1; 73:3; Pənd. 23:17 ■ 3:32 Ayup 29:4; Zəb. 25:9,12,14 ■ 3:33 Law. 26:14-45; Qan. 28:15-68; Mal. 2:2 ■ 3:34 Yaq. 4:6; 1Pet. 5:5

□ 3:35 «Lekin həmaqətlər rəsua qilinidu» — yaqi «Lekin U (Huda) həmaqətlərnı nomuşka kalduridu» (ıbranıy tilıda kinayə ıxlıtip, ahırkı söz «kətürülıdu» bolıdu).

Kərsətmilirimdin waz kəqmənglar.

³ Qünki mənmu atamning yumran balisi idim,
Anamning arzuluq yaloquz oqli idim, ■

⁴ Atam manga oğitip mundak dedi:

— Səzlimni esingdə tut;
Kərsətmilirimgə riayə kıl,
Xuning bilən yaxnaysən. ■

⁵ Danalıqni aloqin, əkil tap,
Eytқан səzlimni untuma, ulardin qıqma.

⁶ *Danalıqtin* waz kəqmə, u seni saklaydu;
Uni səygin, u seni kooqdaydu.

⁷ Danalıq həmmə ixning bexidur;
Xunga danalıqni aloqin;
Barlıqıngni sərپ kılıp bolsangmu, əkil tapkın. ■

⁸ *Danalıqni* əzizliqin, u seni kətüridu,
Uni qing kuqaklıoqanda, seni hərmətkə sazawər kılıdu.

⁹ Bexingəta takaloqan gül qəmbirəktək *sanga güzəllik elip kelidu*,
Sanga xəhrətlik taj in'am kılıdu. ■

¹⁰ I oqlum, kulak saloqin, səzlimni qobul kıləqin,
Xunda əmrüngning yilliri kəp bolidu.

¹¹ Mən sanga danalıq yolini oğitəy,
Seni durusluq yolliriqə baxlay.

¹² Mangəqiningda kədəmliring qəklənməydu,
Yügürsəng yikilip qüxməysən. ■

¹³ Aloqan tərbiyəngni qing tut,
Qolungdin kətküzmingin;
Obdan saklıqin uni,
Qünki u sening həyatingdur.

¹⁴ Yaman adəmlər mangəqan yoloqa kirmə,
Rəzillərning izini basma. ■

¹⁵ Ularning *yolidin* əzüngni kaqur,
Yoliqə yekin yolima;
Uningdin yandap otüp kət,
Neri kətkin.

¹⁶ Qünki *yamanlar* birər rəzillik kilmioquqə uhliyalmas,
Birərsini yikitmioquqə uykusı kəlməs.

¹⁷ Yamanlıq ularning ozukidur,
Zorawanlıq ularning xarabidur.

¹⁸ Ləkin həkqaniylarning yoli goya tang nuridur,
Kün qüx boləquqə barəqanseri yoruydu.

¹⁹ Yamanlarning yoli zulmət keqidək kaqkarangoqu,
Ular yikilip, nemigə putlixip kətkinini bilməydu.

²⁰ I oqlum, səzlimni kəngül koyub angla,
Gəplirimgə kulak sal.

²¹ Ularni kəzüngdə tutkın,
Yürikingning kətida kədirləp saklıqin.

²² Qünki səzlim tapқанlar üqün həyattur,

Ularning pütün tenigə salamətliktur.■

²³ Kəlbini «həmmidin əziz» dəp sap tut, Qünki barlıq həyat ixliri kəlbti baxlınidu.

²⁴ Aqzini əgri gəptin yirək tart, Ləwling ezitkuluqtin neri bolsun.

²⁵ Kəzüngni aldingoşa tüz tikkin, Nəziringni aldingoşa toşra taxla;

²⁶ Mangidişan yolungni obdan oylanşin, Xundak kilsang ixliring puhta bolidu.

²⁷ Onşoşa, solşoşa qaymişin; Kədəmliringni yamanlıq yolidin neri tart.■

5

Buzuqçilik-paħixiwazlıqning aqiwiti balayı'apəttur, sadıqlıqning nətijisi bəht-saadəttur

¹ I oşlum, danalıqimoşa kəngül qoyşin, Idraklıq səzlimgə kulak salşin.

² Xundak kılşiningda ixka səzgürlük bilən karaydişan bolışən, Ləwling pəm-parasəttin ayrılmaşdu.

³ Qünki buzuq hotunning aqzidin həşəl tamidu, Ləwliri zəytun yeşidin silikşur;■

⁴ Lekin uning aqiwiti kəkridək aqqıq, İkki bislik kiliqtək ötkür.

⁵ Uning kədəmliri əlüm girdawioşa elip baridu, Tutқан yoli gərgə baxlaydu.□ ■

⁶ Həyatlıq yolini kılqə bilgüm yok dəp, Baskan kədəmliri turaksız bolidu, Nəgə baridişanlıqini həq bilməşdu.

⁷ Xunga, i oşullirim, səzlimni kəngül koyup anglanglar, Mening degənlirimdin qıkmanglar.

⁸ Undak hotundin yirək qaş! İxiki aldişimu yekın yolima!

⁹ Bolmisa, izzət-abruyungni baxkılaroşa tutkuzup koyışən, Yaxlıq yilliringni rəhimsizlərnin qolioşa tapxurışən!■

¹⁰ Yat adəmlər baylıqliring bilən əzini tolduridu, Japalıq əjirliringning mewisi yaşa yurtlukning eyigə ötüp ketidu;

¹¹ Əşilingdə nalə-pəryad kətürşiningdə, Əşayi-bəşining yəm bolşanda,

¹² Xu qaoşda şən: — «Ah, nəsihətlərdin nemanqə nəprətləngəndimən! Kənglumdə tənbişlərnin nemanqə kəmsitkəndimən!

¹³ Nemixka ustazlirimning səzini anglimişəndimən?

Manga tərbiyə bərgənlərgə kulak salmişəndimən?

¹⁴ Jəmiyəttimu, jamaət aldidimu hərhil nomuşka qaloşandək boldum!» — dəp kalışən.□

■ 4:22 Pənd. 4:13 ■ 4:27 Qan. 5:32; 28:14 ■ 5:3 Pənd. 2:16; 6:24 □ 5:5 «gər» — İbraniy tilida «xəol», yəni «təhtisara» deyilidu, u əlüklərnin rohliri kıyamət küşini kütidişan yər. ■ 5:5 Pənd. 7:27 ■ 5:9 Pənd. 6:34,35 □ 5:14 «hərhil nomuşka qaloşandək boldum!» — yaki «pütünləy zəwallıqqa qıxkəndəkmən!».

- 15 Əzüngning kəlqikingdiki suni iqqin,
 Öz bulikingdin ekiwatқан sudin huzurlan.□
- 16 Bulakliring uruqup hər yərgə tarkilip kətsə *bolamdu?*
 Eriqliringdiki sular koqilarda ekip yürsə bolamdu?
- 17 Bular sangila has bolsun,
 Yat kixilərgə təgmisun!□
- 18 Buliking bəht-bərikətlik boləy!
 Yaxliqingda aləjan hotunung bilən huzurlan.□
- 19 U qixi keyiktək qirayliq! Jərəndək səyümlük!
 Uning baqriddin həmixə qanaəttə boləyəsən,
 Uning kaynak muhəbbitidin daim huxallıqqa patkaysən.□
- 20 I oşlum, nemixka yat ayaləja xəyda bolisən?
 Nemixka yat hotunning koynioqa əzüngni atisən?
- 21 Qünki insanning həmmə kiləjanlıri Pərwərdigarning kəz aldida
 axkaridur,
 U uning həmmə mangojan yollirini tarazioqa selip turidu.■
- 22 Yaman adəmning öz kəbihlikliri əzini tuzakka quxüridu,
 U öz gunahı bilən sirtmakka elinidu.
- 23 U yolyoruktin məhrum boləjanlikidin jenidin ayrilidu,
 Qekidin axkan hamakətliki tūpəylidin yoldin ezip ketidu.

6

Yəna birnaqqə nəsihət

- 1 I oşlum, əgər dostungə borun boləjan bolsang,
 Yat kixining kərzini tələkkə kol berixip wədə bərgən bolsang.□
- 2 Əgər öz səzüngdin ilinojan bolsang,
 Öz wədəng bilən baqlinip qalsang,
- 3 U yekiningning kəlioqa quxkənliking üqün,
 Amal kilip əzüngni uningdin kutkuz —
 Dərhal yekiningning yenioqa berip, əzüngni kəmtər tutup *xu ixtin* haliy
 kilixini otünüp sora.
- 4 Jərən xikarqining kolidin kutuluxka tirixkəndək,
 Kux owqining kolidin qikixka tirixkəndək,
 Kutulmioquə uhlap yatma,
 Həttə ügdəp arammu alma.■

□ 5:15 «Əzüngning kəlqikingdiki su..., öz bulikingdin ekiwatқан sudin huzurlan» — xühhisizki, əzining ayalining muhəbbitini kərsitidu. □ 5:17 «Bulakliring uruqup hər yərgə tarkilip kətsə bolamdu? ... Bular sangila has bolsun, yat kixilərgə təgmisun!» — 16-17-ayətlər xühhisizki, kəqmə mənide. Bizningə kəqmə mənisi: «Ixki muhəbbətliringni yat ayaləja bərmə, pəkət öz jorəngənilə beoşixla; bolmisa intayin nomus ix bolidu, rəstə-koqilarda raswa bolisən» degəndək bolsa kərək. Bəzi alimlar muxu ayəttiki «sular» balilarni kərsitidu, dəp qarar, mundaq tərjimə kilidu: — «Bulakliring uruqup hər yərgə tarkilip kətsun, eriqliringdiki sular koqilarda ekip yürsun (dəmək, «pərzəntliring uruquəjan bulaklardək hər yərgə tarkalsun!»); pəkətlə sangila has bolsun, yat ayaldin boləjan bolmisan!». □ 5:18 «Buliking bəht-bərikətlik boləy!» — «buliking» muxu ayəttə «öz ayaling»ni kərsitidu. Ayətning ikkinçi kismini kərug. □ 5:19 «Uning baqriddin...» — ibranıy tilida «Uning əmqəkliridin...». ■ 5:21 2Tar. 16:9; Ayup 31:4; 34:21; Pənd. 15:3; Yər. 16:17; 32:19 □ 6:1 «borun» — kepil boləjan kixi. ■ 6:4 Zəb. 132:4-5; Pənd. 20:13

Qümülə

6 I hürun, qəmülining yenioğa berip *uningdin oğan*,
Uning tirikçilik yollirioğa qarap dana bol.

7 Ularning baxliki, əməldari, həkümdari yok bolsimu,

8 Lekin ular yazda yilning ehtiyaji üqün ax topliwalidu,
Hosul pəslidə ozuk təyyarliwalidu.

9 I hürun, kaçanojiqə uhlap yatisən?

Kaçan ornungdin turisən?■

10 Sən: — Birdəm köz yumuwalay, birdəm uhliwalay,
Birdəm qolumni koxturup yetiwalay, — dəysən.

11 Lekin uhlap yatqanda, miskinlik qarəçidək kelip seni basidu,
Yoksulluk huddi korallik bulangqidək hujumioğa otidu.

12 Ərziməs, pəyli buzuk adəm həmmila yərdə yaloğan eytip, pəslikni
sezləydu.□

13 U köz kisip,

Putliri bilən ixarə kilip,
Barmakliri bilən kərsitidu;

14 Kənglidə aldamçiliklə yatidu,
U daim rəzillikning koyida bolidu,
Həmmila yərdə jedəl-majira teriydu.

15 Xunga uningioğa bekitilgən bala-qaza uni tuyuksiz basidu,
U biraqla dawaliqusiz yanjilidu.

16 Pərwərdigar nəprətlinidioğan altə nərsə bar,
Bərək, yəttə nərsə Uningioğa yirginliktur.

17 Ular bolsa,

Təkəbburluk bilən karaydioğan köz,
Yaloğan sezləydioğan til,
Bigunahların gənini təküzidioğan kol,■

18 Suyikəst oylaydioğan kəngül,
Yamanlik kilixka tez yügürəydioğan putlar,■

19 Yaloğan sezləydioğan sahta guwahqi,
Buradər-qerindaxliri arisioğa bəlgünçilik saloquçi kixidur.

Zinahorluktin özüngni tart

20 I oqlum, atangning əmrige əməl kil;
Anangning kərsətmisidin çikma.■

21 Ularning sözini kəlbənggə tengip,
Ularni boynungioğa marjandək kilip esival.■

22 Yolə çikkinigda ular seni yetəkləydu,
Uhlidiningda ular seni saklaydu,
Uykudin oyoğanioğiningda ular seni həwərləndüridu.■

23 Qünki *Hudaning* pərmani yoruk qiraət,
Uning mukəddəs kanuni nurdur;
Tərbiyəning tənbihliri bolsa həyatlik yoludur.■

24 Ular seni buzuk hotundin sakliouqi,

■ 6:9 Pənd. 13:4; 20:4; 24:33,34 □ 6:12 «Ərziməs» — ibraniy tilida «Belialning oqli» deyilidu.
«Belial»ning mənisi «ərziməs» degənlik bolup, bəlkim İblisni kərsitidu. ■ 6:17 Pənd. 30:13

■ 6:18 Rim. 3:15 ■ 6:20 Pənd. 1:8 ■ 6:21 Pənd. 3:3 ■ 6:22 Pənd. 3:23,24 ■ 6:23 Zəb.
19:7-9; 119:105

Yat hotunning xerin sözliridin yirak kılouquidur.■

²⁵ Uning guzəllikigə kənglüngni baqlimioqin,
Uning qax-kəz oynitixi seni əsirgə almısun.

²⁶ Qünki buzuk ayallar tüpəylidin adəmlər bir parqə nanoqimu zar bolidu,
Yat adəmning *zinahor* ayali bolsa kixining qimmətlik jenini özigə ow kiliwalidur.

²⁷ Otni koynungoqa salsang,
Əz kiyimingni köydürməmsən?

²⁸ Qooqning üstidə dəssəp mangsang putungni köydürməmsən?

²⁹ Baxqılarning ayali bilən bir orunda yatidoqan kixi xundak bolidu;
Kim uningoqa tegip kətsə aqiwitidin kutulalmaydu.

³⁰ Aq qaloqanda qorsikini toyoquzux üqün oqrilik kılqan kixini baxqılar kəmsitməydu;

³¹ Xundak turukluk u tutulup qalsa,
Igisigə yəttini tələxkə toqra kelidu;
Ü öz öyidiki həmmə nərsisini tapxuridu.■

³² Həlbuki, baxqılarning hotuni bilən zina kılouqu uningdinmu *bəttər bolup*, tolimu şəpələtkitur;
Undak kılouqu öz-özini həlak kılidu.

³³ U zəhmət yəydu, xərməndə bolidu,
Uning rəswasi heq eqürülməydu.

³⁴ Qünki künləx oti ərni dəroqəzəpkə kəltüridu,
Intikam aloqan künidə u heq rəhim kilməydu.

³⁵ Tələm puli berəy desəngmu u qəbul qilməydu,
Hərқанqə sowoqa-salam bərsəngmu uni besikturoqili bolmaydu.

7

¹ I oqlum, sözlirimgə əməl kıl,
Tapxuruklirimni yürikingdə saqla.

² Tapxuruklirimoqa əməl kilsang, yaxnaysən;
Təlimlirimni kəz qarıqukungni asrioqandək asra.■

³ Ular ni barmakliringoqa tengip koy,
Kəlb tahtangoqa yezıwal.■

⁴ Danalıqni, sən hədə-singlim, degin,
Pəm-parasətni «tuşqinim» dəp qakir.

⁵ Xundak kilsang, ular seni yat hotundin yiraklaxturidu,
Aşzidin silik səz qikidoqan yoqun ayaldin neri kılidu.■

Buzuk hotun

⁶ *Bir kətim* öyning derizə kəznəkliridin taxkiriqə qarioqinimda,

⁷ Birnəqqə yax, sadde yigitlərni kərdüm,
Ularning iqidin bir əkilsizni kərup qaldim,

⁸ U koqa boylap buzuk *hotun turuxluk* doqmuxtın etüp,
Andin uning öyi tərəpkə qarap mangdi.

⁹ Kəqkurun qarangoqu qüxkəndə,
Zulmət keqə, ay qarangoqusida *ixiki aldidin etti*.

¹⁰ Mana, öydin bir hotun qıqip uni kütüwalidi;

Kiyimi pəhixə ayallarningkidək bolup,
Niyiti hiylə-mikir idi.

¹¹ Aqzi bixəm-hayasiz, nahayiti jahil bir hotun,
U öyidə turmaydu, ■

¹² Birdə məhəllidə, birdə məydanlarda,
U koqilardiki hər dokmuxta paylap yürüdü.

¹³ Həliki yax yigitni tartip, uni sөyüp,
Nomussizlarqə uningoa: —

¹⁴ «Öyümdə «inaklik kurbanliki» gəxi bar,
Mən bugün Hudaəja kəsəm kiloan kurbanlikni kildim, □

¹⁵ Xunga mən sizni qakirojili qiktım,
Didaringizəja təlpünüp izdidim.

Əmdi sizni tepiwaldım!

¹⁶ Karwitəmə Misirning kəxtilik, yolluq libas yapkuqlirini yaptım.

¹⁷ Orun-kərpilirimgə hux puraq murməkki, muəttər wə kowzak darqin-
larni qaqtım. ■

¹⁸ Keling, tang atkuqə muhəbbətlixəyli, oynap huzurlinayli,
Kənglimiz kanoquqə əzara əyx-ixrət kilayli,

¹⁹ Erim öydə yok, yirak səpərgə qikip kətti.

²⁰ U bir həmyan pul elip kətti,
Ay toloquqə u öygə kəlməydu» — dedi.

²¹ Ayal kəp xerin sözliri bilən rasa kizikturdi,
Qiraylik gəpliri bilən uni əsir kiliwaldi. ■

²²⁻²³ Soyuxka elip mangoan öküzdək,
Həmakət kixi kixən bilən jazaəja mangoandək,

Kiltakka qüxkən kuxtək,
Yigit uning kəynidin mangdi.

Jigirini oq texip ətmiguqə,

U bu ixning həyatəja zəmin bolidioanlikini heq bilməydu.

²⁴ I oşullirim, sözlirimni kəngül koyup anglanglar,

Degənlirimgə kulak selinglar,

²⁵ Kəlbinglarni bundak hotunning yolioə kətküzmənglar,
Uning aldam haltisəja qüxüp kətmənglar.

²⁶ Bundak ayal nurojun kixiləni yikitip yarilanduroan,
Uning boşuzlioan adəmliri tolimu kəptur,

²⁷ Uning öyi bolsa təhtisarəning kirix eöjizidur,

Adəmnə «həlakət məhmanhanisi»əja qüxürüx yolidur. □ ■

8

«Danalik» hitab kilidu

■ **7:11** Pənd. 9:13 □ **7:14 «inaklik kurbanliki»** — Musa pəyəəmbərgə tapxuruloan mukəddəs kanun bekitkən bir hil kurbanlik, uning əhmiyiti; (1) Huda bilən boləjan inaklikka erix üqün; (2) Hudaəja alahidə rəhmət eytx üqün; (3) Hudaəja dua bilən kiloan kəsimini ipadiləx üqün. Kurbanlikka kala, koy yaki əqkimu bolidu. Bu hil kurbanlikning alahidiliki, kurbanlik sunoquci kixi uni kurbanlik kiloəndin keyin, gəxidən elip yeyəlaydu. Muxu yərdə bu ayal: «Mən Huda aldidə pak» deməkqi bolidu. Bu pütünləy sahətpəzlik, əlwəttə. ■ **7:17** Küy. 4:14. ■ **7:21** Pənd. 1:17 □ **7:27 «təhtisara»** — ibranıy tilidə «xeol», əlüklərnıng rohliri kiyamət künini kütidioan yər. ■ **7:27** Pənd. 2:18; 5:5

- ¹ *Kulak sal*, danalığ qakiriwatmamdu?
Yorukluq sada qakiriwatmamdu?■
- ² Yollarning egiz jayliridin,
Doqmuxlardin u orun alidu,
- ³ Xəhərgə kiridiqan qowuklarning yenida,
Hərqandak dər waza eqizlirida u murajət qilmakta: —
- ⁴ «I mətiwərlər, silərgə murajət qilimən,
Həy, adəm baliliri, sadani silər üqün qilimən,
- ⁵ Gədək boləqanlar, zerəklikni əginiwelinglar,
Əhmək boləqanlar, yorukluqqa erixinglar!□
- ⁶ Manga kulak selinglar,
Qünki güzəl nərsilərnı dəp berimən,
Aqzımni eqip, durus ixlarnı *silərgə* yətküzimən.
- ⁷ Eytqanlirim həkikəttur,
Aqzım rəzilliktin nəprətlinidu; □
- ⁸ Səzlimning həmmisi hək,
Ularda həqkandak hiyligərlik yaki əgitmilik yoktur.
- ⁹ Ularning həmmisi quxəngənlər üqün enik,
Bilim aləqanlar üqün durus-toşridur.
- ¹⁰ Kümüxkə erixkəndin kərə, nəsihətlirimni kəbul qilinglar,
Sap altunni elixtin kərə bilimni elinglar.
- ¹¹ Qünki danalığ ləəl-yakutlardin əwzəl,
Hərqandak ətiwarlıq nərsəngmu uningə təng kəlməstur.■
- ¹² Mən bolsam danalığmən,
Zerəklik bilən billə turimən,
İstikaməttin kelip qıqқан bilimni ayan qilimən.□
- ¹³ Pərwərdigardın əyminix — Yamanlıqqa nəprətlinix deməktur;
Təkəbburluq, məqrurluq, yaman yol həm xum eqizni eq kərimən.
- ¹⁴ Məndə obdan məslihtələr, pixқан həkmət bar;
Mən degən yorukluq, kudrət məndidur.
- ¹⁵ Pərixahlar mən arkılıq həküm süridu,
Mənsiz həkimlar adil həküm qıqarmas.
- ¹⁶ Mən arkılıqla əmirələr idarə kilidu,
Aliyanablar, yər yüzidiki barlıq sorəqçılar *toşra* həküm kilidu.
- ¹⁷ Kimki meni səysə, mənmu uni səyimən,
Meni təlmürüp izdigənlər meni tapalaydu;
- ¹⁸ Məndə baylıq, xəhrət,
Hətta konirimas, kəqməs dələt wə həkkanıyətmu bar.■
- ¹⁹ Məndin qıqқан mewa altundin,
Hətta sap altundin kimmətliktur,
Məndin alidiqan daramət sap kümüxtinmu üstundur.■
- ²⁰ Mən həkkanıyət yoliqə mangimən;
Adalət yoliniq otturisida yürimənki,

■ 8:1 Pənd. 1:20,21 □ 8:5 «Gədək boləqanlar, ... əhmək boləqanlar, yorukluqqa erixinglar!» — oqurmənlər xuningə diqkət kiləqan boluxi mumkin, «danalığ» «nadanlar»qə (yaki «gədəklər» yanki «saddılar»qə) biwasitə səz kilidu, pəkət **bəzidə** «əhməklər»gə biwasitə səz kilidu, ləkin «məshirə kiləquqılar»qə hərgiz biwasitə səzlimaydu. Qünki «məshirə kiləquqılar» rəzil yollarnı tutqini üqün ularəqə həqkandak nəsihət təsir qilmaydu (1:22, 9:4, 7-8nimu kərüq). □ 8:7 «Eytqanlirim həkikəttur» — ibraniy tilida «Tanqlayım həkikətni səqinip səzlaydu» ■ 8:11 Ayup 28:15; Zəb. 19:10; Pənd. 3:14,15; 16:16 □ 8:12 «...bilimni ayan qilimən» — yaki «...bilimni tepip berimən». ■ 8:18 Pənd. 3:16 ■ 8:19 Pənd. 3:14

21 Meni səyğənlərnə əməliyə nərsilərgə miras qıldurimən;
Ularning həzinilərinə toldurimən.

22-23 Pərwərdigar ixlirini baxlıxidilə,
Kədimdə yasıqanliridin burunla,
Mən uningə təwədurmə. Əzəldin tartiplə — muqəddəmdə,
Yər-zemin yarıtmastilə,
Mən tikləngənmən. □ ■

24 Qoŋqur haŋqlar, dengiz-okyanlar apiridə boluxtin awwal,
Mən məydanə qıqirilənmən;
Mol su urəp turidəqan bulaklar bolmastinla,

25-26 Egiz taqlar əz orunlirə qoyulmastinla, təpiliklər xəkillənməstinla,
Pərwərdigar bəpəyan zemin, kəŋ dalalərnə,
Aləmning əsliyidiki topa-qanqlirininimə tehi yaratmastinla,
Mən məydanə qıqirilənmən.

27-29 U asmanlərnə bina qiliwatqinidə,
Dengiz yuzigə upuq sizikini siziwatqinidə,
Əxtə bulutlərnə orunlaxturup,
Qoŋqur dengizdiki bulak-mənbələrnə mustəhkəmləwatqinidə,
Dengiz sulirini bekitkən dairidin exip kətmisun dəp pərman
qıxuriwatqinidə,
Bəpəyan zeminning ullirini quruwatqinidə,
Mən u yərdə idim; ■

30 Xu qəşdə goya usta bir hünərwəndək Uning yenidə turəqanidim,
Mən hərdaim Uning aldida xadlinattim, mən Uning kundilik dil'arami
idim; ■

31 Mən Uning alimidin, yər-zeminidin xadlinip,
Dunyadiki insanlərnə hursənlək tēp yūrəttim,

32 Xunga i balilar, əmdi mənə qulaq selinqlər;
Qünki yollirimni qinğ tutqanlar nəkədər bəht tapar! ■

33 Aləqan nəsihətkə əməl kilip,
Dana boləqin, uni rət kilma.

34 Səzümğə kulak selip,
Hərkuñi dərwazilirim aldidin kətməy,
Ixiklirim aldida mənə kütidəqan kixi nəkədər bəhtliktur!

35 Kimki mənə tapsa həyatni tapidu,
Pərwərdigarning xəpkitigə nesip bolidu. ■

36 Ləkin mənə gunah qiləqan hərkim əz jenioğa ziyən kəltüridu,
Mənə yaman kərgənlər əlümni dost tutqan bolidu. □

□ 8:22-23 «Pərwərdigar ixlirini baxlıxidilə...» — ibraniyə tilidə «Pərwərdigar yolini baxlıxidilə...». «...Mən tikləngənmən» — baxqə birhil tərjimisi «...Mən məsih qilindim». ■ 8:22-23 Yh. 1:1 ■ 8:27-29 Ayup 26:10; Yar. 7:11; Yar. 1:9, 10; Ayup 38:10, 11; Zəb. 104:6-9. ■ 8:30 Yh. 5:17 ■ 8:32 Zəb. 119:1, 2; 128:1; Luqa 11:28 ■ 8:35 Pənd. 12:2 □ 8:36 «Kimki mənə tapsa həyatni tapidu, Pərwərdigarning xəpkitigə nesip bolidu... Mənə yaman kərgənlər əlümni dost tutqan bolidu» — bu 8-bab həmdə 9:1-12tiki qoŋq tema «Danalıq»tur. Bu bablardiki həwərdin qarışqanda, əməliyəttə «Danalıq» bir xəstur. İnjlidə bu Xəhsning Huda bilən billə mənğgülik turəqı Məsih ikənliki ayan qilinidu (məsilən «Yuh.» 1:1-4, 18, «1Cor.» 1:24, 30, «Fil.» 2:5-11, «Kol.» 1:15-18, «Ibr.» 1:1-12, «1Yuh.» 1:1-2, «Wəh.» 22:12-13 qatarlıqlərnə kəruŋ).

9

Danalikning sөzining dawami, buzuk hotunning sөzliri

1 Danalik özige bir öy selip,
Uning yəttə tüvrükini ornatti.

2 U mallirini soyup,
Esil xarablrini arilaxturup təyyarlap,
Ziyapət dastihinini yaydi;

3 Dedəklirini *mehman qakirixka* əwətti,
Əzi xəhərning əng egiz jaylirida turup:■

4 «I saddilar, bu yərgə kelinglar, — dəp qakiriwatidu;
Nadanlarəqa:

5 Kəni, nanlirimdin eoziz tegip,
Mən arilaxturup təyyarlioqan xarablardin iqinglar;

6 Nadanlar kataridin qikip, həyatka erixinglar,
Yorukluk yolida menginglar», — dəwatidu.

7 Həkawurlarəqa tənbiş bərgüqi ahanətkə uqraydu,
Kəbihlərni əyibliqüqi özige daş kəltüridu.

8 Həkawurlarni əyiblimə, qünki u sanga əq bolup qalidu;
Həlbuki, dana kixini əyiblisəng, u seni səyidu.■

9 Dana adəmgə dəwət kılsang, əkli tehimu toluk bolidu;
Həkqaniy adəmgə durus yol kərsətsəng,
Bilimi tehimu axidu.

10 Pərwərdigardın əyminix danalikning baxlinixidur,
Mukəddəs boluquqini tonux yorukluktur.■

11 Mən *danalik* səndə bolsam, künliringni uzartimən,
Əmrüngning yilliri kəpiyə.■

12 Səndə danalik bolsa, paydini kəridioqan əzüngsən,
Danalikni mazak kılsang ziyan tartidioqanmu əzüngsən.

13 Nadan hotun əozzi bisəramjan, əkilsizdur,
Həqnemə bilməstur.■

14 U ixik aldida olturup,
Xəhərning əng egiz jaylirida orun elip,

15 Udul ötüp ketiwatqanlarəqa:

16 «Kimki sadda bolsa, bu yərgə kəlsun!» — dəwatidu,
Wə əkilsizlərni:

17 «Oqıriliqə iqkən su tatliq bolidu,
Oqırilap yegən nan təmlik bolidu!» — dəp qarqiwatidu.■

18 Lekin qakiriloquqi əlüklərnning uning əyidə yatqanliqidin bihəwərdur,
Uning *burunki* mehmanlirining allıkaqan təhtisaraning təglirigə quxüp
kətkənlikini u səzməs.□ ■

■ 9:3 Pənd. 8:2 ■ 9:8 Mat. 7:6 ■ 9:10 Ayup 28:28; Zəb. 111:10; Pənd. 1:7 ■ 9:11 Pənd. 10:27 ■ 9:13 Pənd. 7:11 ■ 9:17 Pənd. 20:17 □ 9:18 «təhtisaranning təgliri» — «təhtisara» (ibranıy tilida «xeol») əlüklərnning rohliri kıyamət küni kütidioqan yər. ■ 9:18 Pənd. 2:18

Lekin aqizioğa igə boləjan əkilliktur.

²⁰ Həkkəniy adəmning səzi huddi sap kümüx;
Yamanning oyliri tolimu ərziməstür.□

²¹ Həkkəniy adəmning səzliri nuroşun kixini qıuwwətlər;
Əhməklər əkli kəmlikidin ələr.

²² Pərwərdigarning ata kıləjan bərikiti adəmni dələtmən kılar;
U bərikitigə heqbir japa-muxəkkət qoxmas.

²³ Əhmək kəbihlikni tamaxa dəp bilər;
Əmma danalığ yorutuləjan kixining *hursənlikidur*.□ ■

²⁴ Yaman kixi nemidin qorqsa xuningə uqrar;
Həkkəniy adəmning arzusi əməlgə axurular.

²⁵ Yaman adəm kuyundək ötüp yəkar;
Lekin həkkəniy adəm mənggünlük uldəktur.

²⁶ Adəm aqqıq su yutuwaləjandək,
Kəzigə is-tütək kirip kətkəndək,
Hırun adəmni ixka əwətkənmu xundək bolar.□

²⁷ Pərwərdigardin əyminix əmürni uzun kılar,
Yamanning əmri kışkartılar.■

²⁸ Həkkəniy adəmning ümidi hursənlik elip kələr;
Lekin rəzilning kütkini yəkkə qıkar.■

²⁹ Pərwərdigarning yoli durus yaxawatkanlarəja baxpanahdur;
Kəbihlik kıləjuqılarəja bolsa həlakəttür.■

³⁰ Həkkəniylarning ornı mustəhkəmdur;
Yamanlar zeminda uzun turmas.

³¹ Həkkəniy adəmning aqzidin danalığ qıkar;
Lekin xumluk til kesip taxlınar.

³² Həkkəniy adəmning səzi kixigə mək huxyakar;
Yaman adəmning aqzidin xumluk qıkar.

11

¹ Yaləjan taraza Pərwərdigarəja yirginqliktur;
Adil jing texi Uni hursən kılar.■

² Təkəbburluk bilən birgə xərməndiqilik əgixip kələr;
Lekin danalığ kiçik peillərəja həmrah bolar.■

³ Toşrilarning səmimiyligi özini yetəklər;
Lekin kazzaplarning əgriligi özini wəyran kılar.■

⁴ Hudaning oşəzəp künidə mal-dunyaning paydisi bolmas;
Lekin həkkəniyət adəmni əlümdin kütquzar.■

⁵ Kamil adəmning həkkəniylikı özini tüz yoloğa baxlar;
Yaman adəm öz yamanlikidin yikilar.

⁶ Durus adəmlərnin həkkəniylikı əzlrini kütquzar;
Lekin kazzaplar öz hiylə-nəyringidin tutular.

□ **10:20 «Həkkəniy adəmning səzi»** — ibranıy tilida: «Həkkəniy adəmning tili». «**Yamanning oyliri**» — ibranıy tilida: «yamanning kəngli». □ **10:23 «yorutuləjan»** — ibranıy tilida «ixni, baxka adəmni obdan qıxinidioqan» degən mənida. ■ **10:23** Pənd. 14:9 □ **10:26 «Adəm aqqıq su yutuwaləjandək...»** — ibranıy tilida: «Aqqıq su qıxlarəja təgkəndək...». ■ **10:27** Pənd. 9:11 ■ **10:28** Ayup 8:13,14; 11:20; Zəb. 112:10 ■ **10:29** Pənd. 13:6 ■ **11:1** Law. 19:36; Qan. 25:13; Pənd. 16:11; 20:10,23 ■ **11:2** Pənd. 15:33; 16:18; 18:12 ■ **11:3** Pənd. 13:6 ■ **11:4** Pənd. 10:2; Əz. 7:19; Zəf. 1:18

- 7 Rəzil adəm əlsə, uning ümidi yokka çikar;
Gunahkarning ümidi ahiri quruq qalar.□
- 8 Həkkaniy adəm kıyinqılıqtin haliy kılinar;
Rəzil adəm uning ornioğa tutular.■
- 9 Munapiklar öz aqzi bilən yekini buzar;
Lekin həkkaniylar bilimi bilən kutkuzular.
- 10 Həkkaniy adəm ronak tapsa, xəhər hux bolar;
Rəzil adəm halak bolsa, həlk təntənə kılar.
- 11 Toqrilarning bərikət tiləxliri bilən xəhər güllinər;
Lekin rəzillərnin tili bilən wəyran bolar.
- 12 Öz yekini səkidioğan kixi — əkilsizdur;
Əmma yorutulğan adəm aqzini yioğar.
- 13 Gəp toxuquqi məhriyətlərnı axkarılar;
Sadıq adəm amanətkə hiyanət kılmas.
- 14 Yolyoruk kəm bolsa, əl-yurt yikilar;
Uluq bir məslihetqi bolsa, əl nijat tapar.□ ■
- 15 Yatka borun bolğan kixi ziyan tartmay qalmas;
Qol berixip kepil boluxni yaman kərgən kixining kuliki tinq bolar.□
- 16 Xapaətlik ayal izzət-hərmətni qoldin bərməs;
Zorawanlar bayliqni qoldin bərməs.
- 17 Rəhimdil öz-özige bəht yaritar;
Rəhimsiz öz tenini aqritar.
- 18 Yaman adəmlərnin aloğan ix həkki ularni aldar, bərikətsiz bolar;
Əmma həkkaniyət terioquqi adəm əməliy in'am alar.□
- 19 Həkkaniyət adəmgə hayatlik tapkuzar;
Yamanlikni kəzləp yüridioğan kixi ölümgə yüz tutar.
- 20 Niyiti buzuk kixi Pərwərdigarğa yirginliktur;
Əmma yoli diyanətlik kixilər uning hursənlikidur.
- 21 Qol tutuxup birləxsimu, yamanlar jazağa tartilmay qalmas;
Lekin həkkaniylarınin nəsi nıjat tapar.□ ■
- 22 Qiraylik əmma tetiksiz hotun,
Qoxkining tumxukioğa altun halka saloqandəktur.
- 23 Həkkaniylarınin arzusi pəkət yahxi mewə elip kelər;
Yamanlarınin kütkini oqəzəp-nəprəttur.
- 24 Biraw mərdlərqə tarkətsimu, güllinər;
Yənə biraw berixkə tegixlikini ayisimu, pəkət namratlixar.
- 25 Mərd adəm ətlinər;
Baxqılarni suqarəquqi özimu suqirilar.■
- 26 Axliqni satmay besiwəloğan kixi əlnin lənitigə uqraydu;
Lekin axliqni sefip bərgüqigə bərikət tilinər.
- 27 Yahxilikni izdəp intilgən adəm xapaət tapar;
Yamanlikni izdigən adəm əzi yamanlik kərər.■
- 28 Öz mal-duniyasioğa tayanəquqi yikilar;

□ **11:7 «Gunahkarning ümidi...»** — baxka birhil tərjimisi, «Küçlüklərnin ümidi...». ■ **11:8** Zəb. 34:19; Pənd. 21:18 □ **11:14 «Yolyoruk kəm bolsa...»** — baxka birhil tərjimisi, «Kəp məslihetqilər bolsa,...». «...nijat tapar» — yaki «...bihətər turar». ■ **11:14** 1Pad. 12:1-20

□ **11:15 «Yatka borun bolğan kixi ziyan tartmay qalmas»** — 6:1 wə izahətni kəring.

□ **11:18 «Yaman adəmlərnin aloğan ix həkki ularni aldar, bərikətsiz bolar»** — ibraniy tilida «yaman adəmnin ix həkki yaloğan bolar». □ **11:21 «Qol tutuxup birləxsimu,...»** — baxka birhil tərjimisi: — «xübhşisizki,...». ■ **11:21** Pənd. 16:5 ■ **11:25** Zəb. 112:9; 2Kor. 9:9

■ **11:27** Zəb. 7:16; 9:15,16; 10:2; 57:6

Həkkaniy kixi yopurmaktək kəkirər.■

²⁹ Əz öyigə azarqılık saloğan kixi xamaləja miras bolar;
Əkilsiz adəm aqılanining kuli bolup qalar.

³⁰ Həkkaniyning beridoğan mewisi «hayatlik dərīhi»dur;
Dana kixi kəngüllərni *hayatlikka* mayil kılar.□

³¹ Karanglar, həkkaniy adəm bu dunyada *səwənliki üqün* bədəl təlīgən yərdə,
Rəzillər bilən gunahkarlarning aqiwiti qandək bolar?□ ■

12

¹ Kimki tərbiyini kədirlisə, bilimnimu səygüqidur;
Lekin tənbihkə nəprətləngən nadan-hamakəttur.

² Yahxi niyətlək adəm Pərwərdigarning iltipatioğa erixər;
Əmma Pərwərdigar hiylə-mikirlik adəmning gunahini bekitər.

³ Adəmlər yamanlık kilip amanlık tapalmas;
Lekin həkkaniylarning yiltizi təwrənməs.■

⁴ Pəzilətlək ayal erining tajidur;
Əmma uni uyatka saləuqi hotun uning ustihini qiritər.■

⁵ Həkkaniy adəmning oy-pikri durus həküm qikırar;
Yamanlarning nəsihətliri məkkarlıktur.□

⁶ Yamanlarning sözliri kən təkidoğan kıltaktur;
Lekin durusning sözi adəmni kıltaktin kutuldurar.■

⁷ Yamanlar aqıdurulup, yokılar;
Lekin həkkaniylarning öyi məzmut turar.□ ■

⁸ Adəm əz zərikliki bilən mahtaxka sazawər bolar;
Əgri niyətlək kixi kəzgə ilinmas.

⁹ Pəkir turup hizmətkari bar kixi,
Əzini qong tutup aq yürgən kixidin yahxidur.■

¹⁰ Həkkaniy adəm əz ulioğinimu asrar;
Əmma rəzil adəmning bolsa hətta rəhimdillikimu zalimlıktur.■

¹¹ Tirixip terikqilik kiləğan dehkanning qorsiki tok bolar;
Əmma ham hiyallarəja berilgən kixining əkli yoktur.■

¹² Yaman adəm yamanlık kıltikini kəzləp olturar;
Əmma həkkaniy adəmning yiltizi mewə berip turar.

¹³ Yaman adəm əz aqızining gunahidin tutular;

■ **11:28** Zəb. 1:3, 4; 92:12-14 □ **11:30** «*hayatlik dərīhi*» — muxu yərdə «hayatlik dərīhi» değanlik, «Erən baqçisi»diki Adəm'atimiz wə Həwa'animizning bəhrimən boluxioğa təyyarlanəğan dərəhni kərsitidu (3:18-ayətni kərüng). «... *hayatlikka mayil kılar*» — əyni tekistə «hayatlik» değan səz yok. Lekin həkkaniylik yolida Hudaning məmin bəndiliri adəmlərnin kənglini əzi üqün almaydu, bəlki ularni Hudaning yolioğa jəlp kilidu; xunga toluk mənsi: «Kim dana bolsa kixilərnin kənglini niyat yolioğa baxlaydu» dəp qaraymiz. Muxu ayətini «Luğa» 5:10 bilən selixturoğili bolidu. □ **11:31** «*Karanglar, həkkaniy adəm ...bədəl təlīgən yərdə, rəzillər bilən gunahkarlarning aqiwiti qandək bolar?*» — bu ayət Injil, «1Pet.» 4:18də nəkil kəltürülıdu. ■ **11:31** 1Pet. 4:17,18 ■ **12:3** Pənd. 10:25 ■ **12:4** 1Kor. 11:7 □ **12:5** «... *oy-pikri durus həküm qikırar*» — yaki: «...oy-pikri durustur». ■ **12:6** Pənd. 1:11,18; 11:9 □ **12:7** «*Yamanlar aqıdurulup, yokılar*» — baxka birhil təjimi: «Yamanlar aqıduruloğanda, yokılar». ■ **12:7** Zəb. 37:36-40; Pənd. 11:21 ■ **12:9** Pənd. 13:7 ■ **12:10** Kan. 25:4 ■ **12:11** Pənd. 28:19

Həkkaniy adəm muxəkəkət-kiyinqiliktin kütular. □ ■

14 Adəm öz aqzining mewisidin kənaət tapar;
Öz kəli bilən kəloqanliridin uningəya yandurular. ■

15 Əhmək öz yolini toqra dəp bilər;
Əmma dəwətkə kulək saləqan kixi aqılanidur. ■

16 Əhməkning aqqiki kəlsə, tezla bilinər;
Zerək kixi həkərətkə səwr kilar, sətqilikni axkarilimas. □

17 Həkikətəni eytkan kixidin adalət bilinər;
Yaləqan guwahlik kəloquqidin aldamqilik bilinər. ■

18 Bəzliələrnin yeniklik bilən eytkan gepi adəmgə sanjiloqan kəliqka ohxar;
Biraq aqılanining tili dərdkə dərmandur. ■

19 Rastqil mənggü turoquzulidu;
Ləwzi yaləqan bolsa birdəmliktur. □

20 Yamanlikning koyida yürgüqining kənglidə hiylə saqlanoqandur;
Amanlikni dəwət kəloquqilar huxallikka qəmər.

21 Həkkaniy adəmnin bexioya həq külpət qüxməs;
Kəbihlər bala-kəzaqə qəmülər.

22 Yaləqan səzləydiyəning ləwliri Pərwərdigarəya yirginqliktur;
Lekin ləwzidə turoqanlarəya U apirin eytar.

23 Pəmlək adəm bilimini yoxurar;
Biraq əhmək nadanlikini jakarlar. ■

24 Tirixqan kəlo həkuk tutar;
Hurun kəlo alwanəya tutular. ■

25 Kəngülning oqəm-əndixisi kixini mükqəytər;
Lekin məhrəbanə bir səz kixini rəhlandırur. ■

26 Həkkaniy kixi öz dosti bilən birgə yol izdər;
Biraq yamanlarning yoli əzlrini adaxturar. □

27 Hurun əzi tutkan owni pixurup yeyəlməs;
Biraq ətiwarlik bayliklar tirixqanoqə mənəsuptur. □

28 Həkkaniylikning yolida həyat tepilar;
Xu yolda əlüm kərünməstur.

13

1 Dana oqul atisining tərbiyisigə kəngül koyar;
Məshirə kəloquqi tənbihkə kulək salmas.

2 Adəm durus əqizining mewisidin huzurlinar;
Tuzkorlar zorawanlikka həwəs kilip zorawanlikka uqrar. ■

3 Səzdə ehtiyatqan kixi jenini saqlap qalar;

□ **12:13 «Yaman adəm öz aqzining gunahidin tutular»** — yaki «Eqizdiki itaətsizliktin rəzil tuzək qikar». ■ **12:13** Pənd. 10:14; 18:7 ■ **12:14** Pənd. 13:2 ■ **12:15** Pənd. 3:7 □ **12:16 «...həkərətkə səwr kilar, sətqilikni axkarilimas»** — ibraniiy tilida bu ikki ibarə «ikki bislik» bir səz bilənla ipadiləngən. ■ **12:17** Pənd. 14:5 ■ **12:18** Zəb. 57:4; 59:7; Pənd. 16:27 □ **12:19 «rastqil»** — ibraniiy tilida «həkikətning lewi». «**ləwzi yaləqan bolsa birdəmliktur.**» — ibraniiy tilida «yaləqanqı til bolsa birdəmliktur». ■ **12:23** Pənd. 13:16; 15:2 ■ **12:24** Pənd. 10:4 ■ **12:25** Pənd. 15:13 □ **12:26 «Həkkaniy kixi öz dosti bilən birgə yol izdər»** — baxka hil tərjimiliri: «Həkkaniy kixi öz dostining kənglidikini təkürər», «Həkkaniy kixi dost tutuxta səgək bolar» yaki «Həkkaniy kixi öz dostioya yol kərsitər». □ **12:27 «Biraq ətiwarlik bayliklar tirixqanoqə mənəsuptur»** — baxka birhil tərjimisi: «Biraq tirixqan kixi öz təllukatini ətiwarlaydu». ■ **13:2** Pənd. 12:14

Aozi ittik həlakətə uqrar.

⁴ Hürunning arzu-tiliki bar, lekin erixəlməs;
Lekin tirixqan ətlinər.

⁵ Həkkaniy adəm yaloqanqiliktin yirginər;
Kəbih bolsa sesip, xərməndə bolar.

⁶ Yoli durusni həkkaniyət qoşdar;
Lekin gunahkarni rəzillik yikitar. ■

⁷ Bəzilər özini bay kərsətini bilən əməliyətə kuruk sələttur;
Bəzilər özini yoxsul kərsətini bilən zor baylikliri bardur. ■

⁸ Əz bayliqi gərügə tutuloqan bayning jeniəa ara turar;
Biraq yoxsullar heq wəhimini anglimas.

⁹ Həkkaniy adəmning nuri xadlinip parlar;
Biraq yaman adəmning qiriəi oqürülər. ■

¹⁰ Kibirliktin pəkət jedəl-majirala qikar;
Danalix bolsa nəsihətni angliəanlar bilən billidur.

¹¹ Ixliməy tapqan haram baylik bərikətsizdur;
Tər təküp həlal tapqan güllinər. ■

¹² Təlmürginigə kütüp erixəlməslik kəngülni sunuk kilar,
Lekin təxnalixta erixkini «həyatliq dərihi»dur. □ ■

¹³ *Hudaning* kalam-səzigə pisənt kilmiəan adəm gunahning təlimigə
qəzdar bolar;

Lekin pərmanni kədirligən adəm yaxlilik kərər.

¹⁴ Aqilanining təlimi həyatliq bərgüqi bulaktur,
U seni ölümlə tuzakliridin kutuldurur. ■

¹⁵ Aqilanilik adəmni iltipatqə erixtərər;
Biraq tuzkorlarning yoli əgri-bügri, jəpalix bolar.

¹⁶ Pəm-parasətlik adəm bilimi bilən ix kərər;
Hamakət öz nədanlikini axkarilar. ■

¹⁷ Rəzil əlaqi bala-kəzaəa uqrar;
Sadik əlqi bolsa dərdkə dərməndur.

¹⁸ Tərbiyəni rət kiləan adəm namratlixip uyatqə qalar;
Əmma tənbihiqi qəbul kiləan hərmətkə erixər.

¹⁹ Əməlgə axqan arzu kixigə xerin tuyular;
Lekin əhməklər yamanliqi taxlaxni yaman kərər.

²⁰ Aqilanilər bilən billə yürqən Dan. bolar;
Biraq əhməklərgə həmrah boləan nalə-pəryadta qalar. □

²¹ Bala-kəza gunahkarlarning kəynidin besip mangar;
Lekin həkkaniylar yaxlilikning əjrini tapar.

²² Yahxi adəm pərzəntlirining pərzəntlirigə miras qaldurur;
Gunahkarlarning yioqan mal-dunyaliri həkkaniylar üqün toplinar. ■

²³ Yoxsulning taxlanduk yeri mol həsul bərər,
Lekin adalətsizliktin u wəyran bolar. ■

²⁴ Tayakni ayioqan kixi oqlini yaxxi kərməs;
Balini səygən kixi uni əstayidil tərbiyiləp jazalar. ■

²⁵ Həkkaniy adəm kəngli kənaət tapkuqə ozuk yər;

■ **13:6** Pənd. 10:29; 11:3, 5, 6 ■ **13:7** Pənd. 12:9 ■ **13:9** Ayup 18:5, 6; 21:17; Pənd. 4:18 ■ **13:11** Pənd. 10:2; 20:21 □ **13:12** «həyatliq dərihi» — «Eran baəqiqisi»diki,

Adəm'atimiz wə Həwa'animizning bəhriman boluxioqə təyyarlanəan dərəhni kərsitidu (3:18ni kərüng). ■ **13:12** Pənd. 13:19 ■ **13:14** Pənd. 10:11; 14:27 ■ **13:16** Pənd. 12:23; 15:2

□ **13:20** «...nalə-pəryadta qalar» — yaki «...ziyan tartar». ■ **13:22** Ayup 15:29; 27:17 ■ **13:23** Pənd. 12:11; 18:9 ■ **13:24** Pənd. 23:13

Yamanning korsiki aq qalar.

14

- ¹ Hər bir dana ayal öz ailisini awat kılar;
Əhmək ayal ailisini öz qoli bilən wəyran kılar. □
- ² Durusluk yolida mangidiqan kixi Pərwərdigardin qorqar;
Kinqoşir yolda mangoşan kixi *Hudani* kəzgə ilmas. ■
- ³ Əhməkning təkəbbur aşiği özigi tayak bolar;
Aqılanining ləwliri özini qoşdar.
- ⁴ Ulaş bolmisa, eoşil pak-pakiz turar;
Biraq öküzning küqi bolojandila *sangoşa* axlik tolar. □
- ⁵ İxənqlik guwahqi yaloşan eytmas;
Sahta guwahqi yaloşan gəpni nəpəstək tinar. ■
- ⁶ Həkawurlar danaliki izdəp tapalmas;
Biraq yorutulşan adəmgə bilim elix asanoşa qüxər. □
- ⁷ Birawning aşiğida bilim yoqlukini bilip yətkəndə,
Uningdin əzüngni neri tart.
- ⁸ Əkil-parasətlik kixining danaliki öz yolini oylinixtidur;
Əhməklərnin əkilsizliki bolsa əzlrining aldinxidur.
- ⁹ Əhməklər bolsa «itaətsizlik qurbanliqi»ni kəzgə ilmaydu,
Həkkaniylar arisida bolsa iltipət tepilar. □
- ¹⁰ Kəngüldiki dərdni pəkət əzila kətürələr;
Kəngüldiki huxlukqimu baxkılar xerik bolalmas.
- ¹¹ Yamanning öyi örülüp qüxər;
Həkkaniy adəmnin qədiri güllinip ketər.
- ¹² Adəm balisoşa toşridək kərünidişan bir yol bar,
Ləkin aqiwiti həlakətkə baridişan yollardur. ■
- ¹³ Oyun-külkə bolsa kəlbətiki oşəm-kayoşuni yapar,
Huxallik ešüp kətkəndə, oşəm-kayoşu yənila qalar. ■
- ¹⁴ Toşra yoldin burulup yanoşan adəm həman öz yolidin toyar;
Yahxi adəm öz ixidin kənaətlinər. ■
- ¹⁵ Saddilar həmmə gəpkə ixinip ketər;
Ləkin pəm-parasətlik kixi hər bir kədəmni awaylap basar.
- ¹⁶ Dana adəm ehtiyatşan bolup awariqliktin neri ketər;
Əhmək həkawurluk kiliş, özigi ixinip aldişoşa mangar. □
- ¹⁷ Terikkək əhməklik kılar;
Nəyrəngwaz adəm nəprətkə uqrar.
- ¹⁸ Saddilar əhməklikkə warislik kılar;
Pəm-parasətliklər bilimni öz taji kılar.

□ **14:1** «... öz ailisini awat kılar» — ibraniy tilida «... öz ailisini qurar». ■ **14:2** Ayup 12:4 □ **14:4** «Ulaş bolmisa, eoşil pak-pakiz turar...» — eoşilning sesikliki tüpəylidin eoşildiki ulaşlarni qikişiwetix tolimu əhməkənilik, əlwəttə. ■ **14:5** Mis. 23:1; Pənd. 12:17 □ **14:6** «Həkawurlar» — yaki «Məşirə kilişuqilar». □ **14:9** «Itaətsizlik qurbanliqi» — Musa pəyoşəmbərgə tapxuruloşan «mukəddəs kanun»oşa asasən, birsi baxkilaroşa gunah kiliş ziyan yətküzgən bolsa, Hudadin kəşqürüm elix üqün awwal ziyan tartkuşioşa xu gunahni etirap kiliş, az degəndə ikki həssə tələm bərip, andin itaətsizliki üqün kilişidishan qurbanliqni («itaətsizlik qurbanliqi»ni) ibadəthanida Hudaşoşa atəp bərix kerək idi. Baxka birhil tərjimisi «Əhməklər itaətsizlikgə nisbətən yeniklik bilən külip qoyidu». ■ **14:12** Pənd. 16:25 ■ **14:13** Pənd. 5:4 ■ **14:14** Pənd. 1:31 □ **14:16** «awariqliktin» — yaki «yamanliktin».

- 19 Yamanlar yaxxilarning aldida igilər;
Kəbihlər həkkaniyning dərwarziliri aldida *bax urar*.
- 20 Namrat kixi həтта öz yeqiniqimü yaman kərünər.
Bayning dosti bolsa köptur.■
- 21 Yeqinini pəs kərgən gunahkardur;
Lekin miskinlərgə rəhim kילוan bərikət tapar.
- 22 Yamanlik oyliqanlar yoldin adaxkanlardin əməsmü?
Biraq yaxxilik oyliqanlar rəhim-xəpkət, həkikət-sadiklikka muyəssər bolar.■
- 23 Həmmə mehnəttin payda qıkar;
Biraq kuruk paranglar adəmnü mohtajlikta qaldurar.
- 24 Aqilanilər üqün bayliklar bir tajdur;
Əhməklərnning nadanlikidin pəkət yənə xu nadanlikla qıkar.
- 25 Həkkaniy guwahlik bərgüqi kixilərnning hayatini qutkuzar;
Yaloqan-yawidak səzləydiqan *guwahqi* yaloqan gəpni nəpəstək tinar.
- 26 Pərwərdigardin qorkidiqanning küqlük yələnqüki bar,
Uning balilirimu himayigə igə bolar.
- 27 Pərwərdigardin qorkux hayatning bulikidur;
U kixini əjəllik tuzaklardin qutkuzar.□ ■
- 28 Padixahning xan-xəripi pukrasining köplikidindur;
Pukrasining kəmliki əmirning həlakitidur.
- 29 Eoqir-besik kixi intayin aqil kixidur;
Qeqiloqak əhməklıknı uluqlar.
- 30 Hatirjəm kəngül tənning saklikidur;
Həsərət qekix bolsa səngəklərnı qıritar.
- 31 Miskinni bozək kילוquqi — Pərwərdigarəja həkarət kילוquqidur;
Hajətmənlərgə xapaət kilix Uni hərmətligənliktur.■
- 32 Yaman öz yamanliki iqidə yikıtilar;
Həkkaniy adəm həтта səkratta yatqandimu hatirjəm bolar.□
- 33 Yurutuloqan kixining kənglidə danalik yatar;
Biraq əhməkning kənglidikisi axkara bolmay qalmas.■
- 34 Həkkaniyət hərkaysi əlni yukiri kətürər;
Gunah hərəkandak millətni nomuska qaldurar.
- 35 Padixahning iltipati əkillik hizmətkarning bexioqa qüxər;
Biraq uning oqazipi nomusta qalduroquqi uyatsiz hizmətkarining bexioqa qüxər.□

15

- 1 Mulayim jawab oşəzəpni basar;
Kopal söz aqıqıknı koşoqar.■
- 2 Aqilanilərnning tili bilimni jari kılar;
Əhməkning aqzi kuruk gəp təkər.■

■ 14:20 Pənd. 19:4, 7 ■ 14:22 Luqa 6:38 □ 14:27 «hayatning buliki» — 13:14nimü kərüng. ■ 14:27 Pənd. 10:11; 13:14 ■ 14:31 Pənd. 14:21; 17:5 □ 14:32 «Yaman öz yamanliki iqidə yikıtilar; həkkaniy adəm ... hatirjəm bolar» — toluq əyətning baxka bir hil tərijimisi: «Külpət kəlgəndə, yaman adəm həydiwetilidu; biraq həkkaniy adəm səkratta yatqandimu pannahlik bolar». ■ 14:33 Pənd. 10:14; 12:23; 13:16 □ 14:35 «Nomusta kalduroquqi uyatsiz hizmətkar...» — ibranıy tilida «nomusta kalduroquqi» wə «uyatsiz» degən ikki ibarə birlə ikki bislik söz bilən bildürüldü. ■ 15:1 Pənd. 25:15 ■ 15:2 Pənd. 12:23; 13:16; 15:28

- 3 Pərwərdigarning kəzi hər yərdə yürər;
Yahxi-yamanlarni kərüp turar. □ ■
- 4 Xipa yətküzgüqi til huddi bir «hayatlik dərihi»dur;
Tili əgrilik kixining rohini sundurar. □ ■
- 5 Əhmək atisining tərbiyisigə pisənt kılmas;
Lekin atisining tənbihiyə qulak saloqan zerək bolar.
- 6 Həkkəniyning öyidə gəhərlər köptur;
Biraq yamanning tapawiti özigə awariqilik tapar.
- 7 Dananing ləwliri bilim tarkitar;
Əhməkning kənglidin heq bilim qıqmas.
- 8 Yamanlarning qurbanliqi Pərwərdigarəya yirginqliktur;
Duruslarning duasi Uning hursənlikidur. ■
- 9 Yamanlarning yoli Pərwərdigarəya yirginqliktur;
Lekin həkkəniyətni intilip izdigüqini U yahxi kərər.
- 10 Toqra yoldin qıqқанlar azablik tərbiyini kərər;
Tənbihgə eq boləuqi olər.
- 11 Təhtisara wə halakət Pərwərdigarning kəz aldida oquq turoqan yərdə,
Insan kənglidiki oy-pikirni kandaqmu Uningdin yoxuralisun?! □ ■
- 12 Hakawur tənbih bərgüqini yaqturmas;
U aqılanilərdin nəsihət elixka barmas. □
- 13 Kəngül xad bolsa, hux qiray bolar;
Dərd-ələm tartsa, rohi sunar. ■
- 14 Yorutuləqan kəngül bilimni izdər;
Əkilsizning aqzi nadanlikni ozuq kılar.
- 15 Ezilgənləarning həmmə künliri təstə otər;
Biraq xad kəngül hərəkünini heyttək ötküzər.
- 16 Zor baylik bilən biaramlik tapqandin,
Azəya xükür kılip, Pərwərdigardin əyməngən əwzəl. ■
- 17 Nəprət iqidə yegən bordaq gəxtə kilinoqan katta ziyapəttin,
Məhır-muhəbbət iqidə yegən kəttat əwzəl. ■
- 18 Terikkək kixi jedəl qıqırar;
Eoqir-besik talax-tartixlarni tinqlandurar. ■
- 19 Hurunning yoli tikənlik qaxadur,
Durus adəmning yoli kətürülgən yoldək daoqdamdur.
- 20 Dana oqul atisini xad kılar;
Əkilsiz adəm anisini kəmsitər. ■
- 21 Əqli yok kixi əhməkliqi bilən huxtur;
Yorutuləqan kixi yolini toqrilap mangar. ■
- 22 Məslihətsiz ix kiləqanda nixanlar əməlgə axmas;
Məslihətqi kəp boləqanda muddialar əməlgə axurular. ■
- 23 Kixigə jayida bərgən jawabidin hux bolar;
Dəl waqtida kiləqan səz nəkədər yahxidur!
- 24 Hayatlik yoli əkillik kixini yukirəqə baxlayduki,

□ 15:3 «Yahxi-yamanlar...» — ibraniy tilida «yaman-yahxilar» deganlik bilən bildürüliidu.

■ 15:3 Ayup 34:21; Pənd. 5:21; Yər. 16:17; 32:19 □ 15:4 «Xipa yətküzgüqi til» — yaki «məhriban til». «hayatlik dərihi» — 3:18-ayəttiki izahatni kərüng. ■ 15:4 Pənd. 12:18; 13:14

■ 15:8 Pənd. 21:27; Yəx. 1:11; Yər. 6:20; Am. 5:21 □ 15:11 «Təhtisara» — olgənləarning rohliri baridoqan jayni kərsitidu. ■ 15:11 2Tar. 6:30; Zəb. 7:9; 44:20-21; Yər. 17:9, 10; Yh. 2:24, 25;

21:17; Ros. 1:24 □ 15:12 «Hakawur» — yaki «mashirə kiləuqi». ■ 15:13 Pənd. 17:22; 18:14

■ 15:16 Zəb. 37:16; Pənd. 16:8 ■ 15:17 Pənd. 17:1 ■ 15:18 Pənd. 28:25; 29:22 ■ 15:20

Pənd. 10:1 ■ 15:21 Pənd. 10:23; 14:9 ■ 15:22 Pənd. 11:14

Uni qoŋqur təhtisaradin kütquzar.□

²⁵ Pərwərdigar təkəbburning öyini yuluwetər;

Biraq U tul hotunlaroşa pasillarni turəuzar.■

²⁶ Yamanlarning oy-pikri Pərwərdigarəşa yirginqliktur;

Biraq sap dilning sözliri söyümlüktur.□ ■

²⁷ Aq köz kixi öz ailisigə awariqilik kəltürər;

Para elixka nəprətləngən kixi kün körər.■

²⁸ Həkkəniy adəm kəndak jawab berixtə kayta-kayta oylinar;

Yaman adəmning əozidzin xumluq təkülər.

²⁹ Pərwərdigar yaman adəmdin yiraqtur;

Biraq U həkkəniyning duasini anglar.■

³⁰ Hux közlər kəngülni xadlandurar;

Hux həwər ustihanlarəşa gəx-may kondurar.■

³¹ Həyatlikka elip baridoğan tənbişkə kulak saloğan kixi danalarning kataridzin orun alar.

³² Tərbiyəni rət kiləğan öz jenini har kilar;

Tənbişkə kulak saloğan yorutular.

³³ Pərwərdigardin qorkux adəmgə danalix ögitər;

Awwal kəmtərlik bolsa, andin xəhrət kelər.■

16

¹ Kəngüldiki niyətlər insanəşa təwədur;

Biraq tilning jawabi Pərwərdigarning ilkididur.■

² İnsan özining həmmə kiləğan ixini pak dəp bilər;

Lekin kəlbdeki niyətləni Pərwərdigar tarazioşa selip tartip körər.□ ■

³ Niyət kiləğan ixliringni Pərwərdigarəşa tapxuroşin,

Xundak kiləqanda pilanliring pixip qıkar.■

⁴ Pərwərdigar barlik məwjudiyətning hər birini məlum məksət bilən apiridə kiləğan;

Həttə yamanlarnimu balayi'apət küni üqün yaratqandır.■

⁵ Təkəbburluqka toloğan kəngüllərnin hər biri Pərwərdigarəşa yirginqliktur;

Qol tutuxup birləxsimu, jazesiz qalmas.□ ■

⁶ Muhəbbət-xəpkət wə həkikət bilən gunahlar kafarət kilinip yepilar;

Pərwərdigardin əyminix adəmləni yamanliqtnin haliy kilar.□

⁷ Adəmning ixliri Pərwərdigarni hursən kilsa,

U həttə düxmənlininimu uning bilən inaklaxturar.

⁸ Həlal aloğan az,

Haram aloğan kəptin əwzəldur.■

□ **15:24 «təhtisara»** — əlgənlərnin rohliri barəşni jayni kərsitidu. ■ **15:25** Pənd. 2:21,22; 12:7; 14:11 □ **15:26 «oy-pikri»** — yaki «pilanliri». ■ **15:26** Pənd. 6:18 ■ **15:27** Pənd. 1:19 ■ **15:29** Zəb. 10:17; 34:15-19; 145:18, 19 ■ **15:30** Pənd. 25:25 ■ **15:33** Pənd. 1:7; 9:10; 18:12 ■ **16:1** Pənd. 16:1; 19:21; 20:24; Yər. 10:23 □ **16:2 «kəlbdeki niyətlər»** — ibraniiy tilida «(adəmlərnin) rohliri» deyilidu. ■ **16:2** Pənd. 21:2 ■ **16:3** Zəb. 37:5; 55:22; Mat. 6:25; Luka 12:22; 1Pet. 5:7 ■ **16:4** Ayup 21:30 □ **16:5 «kol tutuxup birləxsimu,...»** — baxka birhil tərcimisi: «xubhisizki,...». ■ **16:5** Pənd. 6:17; 8:13; 11:21 □ **16:6 «...gunahlar kafarət kilinip yepilar»** — Təwrat dəwridə, gunahlar qurbanliqlar arkilik **«yepilip»** kəqürüm kilindi» (yəni, «kafarət kilindi»). Injil dəwrigə kəlgəndila, gunahlar «elip taxlandi» (məsilən, «Yuh.» 1:29). ■ **16:8** Zəb. 37:16; Pənd. 15:16

- 9 İnsan kənglidə öz yolini tohtitar;
Əmma kədəmlirini toqrilaydıoqan Pərwərdigardur.
- 10 Həтта padixahning ləwlrigə qaritip əpsun oqulsimu,
Uning əozzi toqra həkəmdin qətniməs. □
- 11 Adil taraza-mizanlar Pərwərdigaroğa hastur;
Taraza taxlirining həmmisini U yasioqandur. ■
- 12 Padixah rəzillik kilsa yirginqliktur;
Qünki təht həkkaniyət bilənla məhkəm turar.
- 13 Həkkaniy səzligən ləwlər padixahlarıning hursənlikidur;
Ular durus səzligüqilərnə yahxi kərər.
- 14 Padixahning kəhri goya əlümning əlqisidur;
Biraq dana kixi *uning oğəzipini* tinqlandurar. ■
- 15 Padixahning qirayining nuri kixigə jan kirgüzər;
Uning xəpkiti waqtida yaşqan «keyinki yamoqur»dur. □ ■
- 16 Danalix elix altun elixtin nəkədər əwzəldur;
Yorutuluxni tallax kümüxnə tallaxtin xunqə üstündur! ■
- 17 Durus adəmning egiz kətürülgən yoli yamanlıqtin ayrilixtur;
Əz yoliqə ehtiyat kילוqan kixi jenini saklap qalar.
- 18 Məoqrurluq həlak boluxtin awwal kələr,
Təkəbburluq yikilixtin awwal kələr. ■
- 19 Kəmtər bolup miskinlər bilən bardi-kəldidə bolux,
Təkəbburlar bilən haram mal bəlüxkəndin əwzəldur.
- 20 Kimki ixni pəm-parasət bilən kilsa payda tapar;
Pərwərdigaroğa tayanqan bolsa, bəht-saadət kərər. □ ■
- 21 Kəngli dana kixi səgək atilar;
Yekimlik səzilər adəmlərnəning bilimini axurar.
- 22 Pəm-parasət əzigə igə bolqanlaroğa həyatlikning bulikidur;
Əkilsizlərgə təlim bərməkning əzi əkilsizliktur. ■
- 23 Aqılanə kixining kəlbi əozzidin əkil qikirar;
Uning ləwzigə bilimni ziyadə kilar.
- 24 Yekimlik səzilər goya həsəldur;
Kəngüllərnə hux kılıp təngə dawadur.
- 25 Adəm balisioğa toqridək kərünidioqan bir yol bar,
Ləkin aqiwiti həlakətkə baridioqan yollardur. ■
- 26 Ixligüqining ixtiyi uni ixka salar;
Uning karni uningəğa həydəkqilik kilar. □
- 27 Muttehəm kixi yaman gəpni kolap yürər;

□ 16:10 «Həтта padixahning ləwlrigə qaritip əpsun oqulsimu, uning əozzi toqra həkəmdin qətniməs» — yənə ikki hil təjrimisi bar: (1) «Padixahning ləwlridə Pərwərdigarning wəhiyi bolsa, uning əozzi toqra həkəmdin qətniməs»; (2) «Padixahning ləwlrə wəhiygə qarap səzləydu; uning əozzi toqra həkəmdin qətniməslikə kerək». ■ 16:11 Law. 19:36; Qan. 25:13-16; Pənd. 11:1; 20:10, 23 ■ 16:14 Pənd. 19:12; 20:2 □ 16:15 «Uning (padixahning) xəpkiti waqtida yaşqan «keyinki yamoqur»dur» — ibranıy tilida: «Uning (padixahning) xəpkiti keyinki yamoqurlar»ni əpkəlgən buluttur». «Keyinki yamoqurlar» Israilda 3-ayda yeşip, ətiyazlik ziraətlərnə pixuruxtək həlkilik rolni oynaydu. Xunga hər bir dehqan «keyinki yamoqur»oğa təxnadur, ular uni bək kədirləydu. ■ 16:15 Pənd. 19:12 ■ 16:16 Ayup 28:15; Zəb. 19:10; 119:72; Pənd. 3:14,15; 8:11,19 ■ 16:18 Pənd. 11:2; 17:19 □ 16:20 «Kimki ixni pəm-parasət bilən kilsa payda tapar» — yaki «nəsihət səzigə kəngül qoyoqan payda tapar». ■ 16:20 Zəb. 2:12; 34:8-9; 125:1; Yəx. 30:18; Yər. 17:7 ■ 16:22 Pənd. 13:14 ■ 16:25 Pənd. 14:12 □ 16:26 «Uning karni uningəğa həydəkqilik kilar» — ibranıy tilida «Uning əozzi uningəğa həydəkqilik kilar».

Uning ləwliri lawuldap turoʻan otka ohxar. □ ■

²⁸ Əgri adəm jedəl-majira tuʻduroʻuqidur;
Oʻlaywətqi yekın dostlarni ayriweter. ■

²⁹ Zorawan kixi yekın adimini azdurar;
Uni yaman yoloʻa baxlap kirər. □

³⁰ Kəzini yumuwaloʻan kixi yaman niyətni oylar;
Lewini qixligən kixi yamanlikka təyyardur. □ ■

³¹ Həkkəniyət yolida akaroʻan qaʻq,
Adəmning xəhrət tajidur. □

³² Asan aqqiklimaydiʻoʻan kixi palwandin əwzəldur;
Əzini tutuwaloʻan xəhər aloʻandinmu üstındur. □

³³ Qək etəkkə taxlanoʻjini bilən,
Lekin nətijisi pütünləy Pərwərdigarındur.

17

¹ Qurbanlik gəxlirigə toʻloʻan jedəllik əydin,
Bir qixləm kuruk nan yəp, kəngül tinliktə boləʻan əwzəl. □ ■

² Hizmətkar gəwər bolsa, hojisinin nomusta koyəuqi oʻqlini baxkurar;
Kəlgüsidə u hojining oʻqli katarida turup uning mirasni təksim kılar.

³ Sapal kəzan kümüxni tawlar, qanak altunni tawlar,
Biraq adəmning kəlbini Pərwərdigar sinar. ■

⁴ Kəbih kixi yaman səzlərgə ixinər;
Yaloʻanqi pitniqilərnin səzigə kulak salar.

⁵ Miskinlərni məshirə kıloʻuqi, əzini Yaratkuʻqini həkarətligüqidur;
Baxkılarning bəhtsizlikidin huxal boləʻan kixi jazasiz qalmas. ■

⁶ Kərilarning nəwrliri ularning tajidur;
Pərzəntlərnin pəhri ularning atiliridur.

⁷ Əhmək yarixik gəp kılsa uningəʻa yaraxmas;
Mətiwəʻə yaloʻan səzlisə uningəʻa tehimu yaraxmas.

⁸ Para — uni bərgüqining nəziridə esil bir gəhərdur;
Goya uni nəgila ixlətsə muwəppəkiyətkə erixidioʻandək. □

⁹ Baxkılarning hatalikini yoputup kəqürgən kixi mehir-muhəbbətni
kəzlər;

Kona hamanni soriʻoʻan kixi yekın dostlarni düxmən kılar.

¹⁰ Akılanigə singgən bir eʻoʻiz tənbiʻh,
Əhməkəʻə uruloʻan yüz dərridin ünümlüktur.

□ **16:27 «Muttəhəm kixi»** — ibranıy tilida «Belialning oʻqli» deyilidu. «Belial»ning mənisi «ərziməs» degənlik bolup, bəlkim İblisni kərsitidu. ■ **16:27** Pənd. 12:18 ■ **16:28** Pənd. 15:18; 26:21; 29:22 □ **16:29 «Uni yaman yoloʻa baxlap kirər»** — ibranıy tilida «Uni yahxi əməs bir yoloʻa baxlap kirər». □ **16:30 «Kəzini yumuwaləʻoʻan kixi»** — yaki «kəz kışkuqi kixi», «kəzini qimildatkuqi adəm». ■ **16:30** Pənd. 6:13,14 □ **16:31 «Həkkəniyət yolida akaroʻan qaʻq, adəmning xəhrət tajidur»** — ayətnin baxka birhil tərjimisi: «Aq qaʻq bolsa adəmning xəhrət tajidur; u həkkəniyət yolida pəyda bolidu». □ **16:32 «Əzini tutuwaloʻan»** — ibranıy tilida: «Əz roʻhini idarə kıliđioʻan» degən səzlər bilən ipadiliniđu. □ **17:1 «Qurbanlik gəxliri»** — ibranıylar ibadəthanida Hudaqəʻa atap soyoʻan bəzi kurbanlik gəxlirining kəp kışmini əyigə əkilip yeyixkə bolatti. ■ **17:1** Pənd. 15:17 ■ **17:3** Pənd. 27:21; Yər. 17:10 ■ **17:5** Pənd. 14:31 □ **17:8 «Para — ...goya uni nəgila ixlətsə muwəppəkiyətkə erixidioʻandək»** — bu ayət həjwiyy, kinayilik səz bolup, omumiyy əmma əpsuslinarlik bir əhwalni kərsitidu; əlwəttə, u bu ixni təriplimaydu. Baxka birhil tərjimisi: «U buni nəgila ixlətsəm muwəppəkiyətkə eriximən, dəydu».

- 11 Yamanlar pəkət asiylikni közlər;
Uni jazalaxka rəhimsiz bir əlqi əwətilər.
- 12 Əhmikənə ix kiliwatkan nadan kixigə uqrap qaloqandin kərə,
Baliliridin ayriloqan eyikka yolukup qaloqan yahxi.
- 13 Kimki yaxlilikka yamanlik qilsa,
Ixikidin bala-qaza neri kətməs. ■
- 14 Jedəlnəg baxlinixi tosmi su elip kətkəngə ohxaydu;
Xunga jedəl partlaxtin awwal talax-tartixtin qol üzgin. ■
- 15 Yamanni aqlioqan,
Həkkaniyoqa kara qaplioqan,
Ohxaxla Pərwərdigarəqa yirginqliktur. ■
- 16 Əhməkning kəngli danalikhni ətiwarlimisa,
Kəndəkmə uning kolida danalikhni setiwalojudək puli bolsun? □
- 17 Həqiqiy dost hərdəim sanga muhəbbət kərsitər,
Həqiqiy kərindəx yaman künəng üqün yardəmgə dunyaoqa kəlgəndur.
- 18 Əkilsiz kixi qol bərip,
Yekini üqün kəpil bolidu.
- 19 Jedəlgə amraq gunahka amraqtur;
Bosuqini egiz qiloqan həlakətəni izdər. □ ■
- 20 Niyiti buzuloqan yaxlilik kərməs;
Tilida həq-nahəkni astin-üstün qiloquci balaəqa yolukar.
- 21 Bala əhmək bolsa, ata şəm-kəyoəqa patar;
Həmakətning atisi huxallik kərməs.
- 22 Xad kəngül xipalik doridək təngə dawadur;
Sunuk rəh-dil adəmnəg yilikini kurutar. ■
- 23 Qirik adəm yəng iqidə parini qəbul qilar;
U adalətning yolini burmilar. □
- 24 Danalikh yorutuləqan kixining kəz aldida turar;
Biraq əkilsizning kəzi hiyalkəxlik qilip qutupta yürər. ■
- 25 Galwang bala atini azaboəqa salar;
Uni tuşquqiningmu dərđi bolar. ■
- 26 Həkkaniylarəqa jərimanə qoyuxka kət'iy bolmas;
Əmirlərni adalətəni qolliqini üqün dumbalaxka bolmas. □
- 27 Bilimi bar kixi kəm səzlük bolar;
Yorutuləqan adəm kəltis eqir-besik bolar. □
- 28 Hətta əhməkmu az səzlisə dana həsəblinar;
Tilini tizginləgən kixi danixmən sanilar.

■ **17:13** Qan. 32:35; Pənd. 20:22; 24:29; Rim. 12:17; 1Tes. 5:15; 1Pet. 3:9 ■ **17:14** Pənd. 20:3 ■ **17:15** Mis. 23:7; Pənd. 24:24; Yəx. 5:23 □ **17:16** «Əhməkning kəngli danalikhni ətiwarlimisa,...» — ibraniy tilida «Əhməkning həq kəngli yəq tursa,...» □ **17:19** «Bosuqini egiz qiloqan (kixi)» — ibraniy tilida «Dərwazisini egiz qiloqan (kixi)». Bundaq adəm bəlkim əzining bay ikənlikini kəz-kəz qilməqci bolidu. ■ **17:19** Pənd. 16:18 ■ **17:22** Pənd. 15:13 □ **17:23** «Qirik adəm yəng iqidə parini qəbul qilar» — ibraniy tilida «Qirik adəm bəqirdin parini qəbul qilar...» yəki «Qirik adəm bəqirdin parini alar...». ■ **17:24** Top. 2:14; 8:1 ■ **17:25** Pənd. 10:1; 15:20; 19:13 □ **17:26** «jərimanə qoyux» — «jərimanə qoyux»ning «jazalax» dəgən omumiyy mənisimu boluxi mumkin. «Həkkaniylarəqa jərimanə qoyuxka kət'iy bolmas» — ibraniy tilida «Həkkaniylarəqa jərimanə qoyuxka yaxhi əməs». □ **17:27** «kəltis eqir-besik bolar» — ibraniy tilida «səlkən rəhi bar» dəgəni bildüridu.

18

1 Kəpçilikdən ayrılıp yaloquz yürəgən kixi həman öz nəpsigə qoş tartar;
Hərəkəndə qın həkmətkə həman jan-jəhli bilən qarxi qıkar.

2 Əhmək yorutuluxka kizikmas;
Kizikdiyoqini pəkət öz oyliyoqlirini kərsitixla, halas.

3 Yaman kixi kəlsə, nəprətmu pəyda bolar;
Nomussiz ix iza-ağanəttin ayrılmas. □

4 Adəmning səzliri qoŋqur sularoşa ohxar;
Danalix buliki erik süyidək ərəkəxləp aqar.

5 Yamanoşa yan besixka,
Sorakta həkkanıyoşa uwal kixixka kət'iy bolmas. □ ■

6 Əhməkning ləwliri uni jedəlgə baxlar;
Uning aqzi «Meni dumbala» dəp təkliq kılar.

7 Əhməkning aqzi öz bexiyoşa həlakəttur;
Uning ləwliri öz jeniyoşa kəpəkəndur. ■

8 Oşəywəthorning səzliri hərhil nazunemətlərdək,
Kixining kəlbige qoŋqur singdürülər. □ ■

9 İxida hürun boləjan kiximu,
Buzəqunqi bilən ülpətdax bolidu. □

10 Pərwərdigarning nami məzmət munardur;
Həkkanıylar uning iqigə yügürüp kirip yukirida aman bolar. ■

11 Bay adəm mal-dunyasini «mustəhkəm xəhirim» dəp bilər;
Nəziridə özini sakləydiyən egiz sepildək turar. ■

12 Bitqit boluxtin awwal, kəngülgə təkəbburluk kələr;
Awwal kəmtərlik bolsa, andin xəhrət kələr. ■

13 Səzni anglimay turup, aldirap jawab bərgən,
Əhməklikini kərsitip özini hijaləttə qaldurur.

14 Təndiki aqriq azabioşa adəmning öz rohi bərdaxlik bərgüzər;
Biraq rohi sunəjan bolsa uni kim kətürər?

15 Yorutuləşanning kəlbi bilimə erixməktə,
Aqılanining kulaklıri bilimni izdiməktə.

16 Sowəjat öz igisigə ixikni daşdam eqip bərər;
Uni qoŋq ərbablar aldiyoşa yətküzər.

17 Dəwa kışəlanda, awwal səzligüqining səzliri orunluk kərünər;
Lekin qarxi tərəp soal qoyup ixni sürüxtürər. ■

18 Qək taxlax jedəllərni tügitər;
Oşojilarning arisidiki ixnimu həl kılar.

19 Rənjigən kərindaxning kənglini elix mustəhkəm xəhərni elixtinmu təs;
Jedəl-majira kəroşanning taqək-baldaklıriyoşa ohxaxtur.

20 Adəm *durus* səzligənlikidin kərsiki tok bolar;
Əz kənglidin qıqқан səzlıridin mol həsul alar. □ ■

21 Həyat-mamat tilning ilkididur;

□ **18:3 «nəprətmu pəyda bolar»** — yaki «pəslıkmu pəyda bolar». □ **18:5 «kət'iy bolmas»** — ıbranıy tilida «yahxi əməs». ■ **18:5** Law. 19:15; Kən. 1:17; 16:19; Pənd. 24:23 ■ **18:7** Pənd. 10:14; 12:13; 13:3 □ **18:8 «Kixining kəlbige...»** — ıbranıy tilida «Kərsikining iqli yərlirigə...». ■ **18:8** Pənd. 26:22 □ **18:9 «kiximu...»** — ...mu — demək, hürun adəm oşəywəthoroşa ohxax buzəqunqidur. ■ **18:10** Hək.9:51; 2Sam. 22:51; Zəb. 18:1-3; 61:3-4; Pənd. 29:25 ■ **18:11** Pənd. 10:15 ■ **18:12** Pənd. 11:2; 15:33; 16:18 ■ **18:17** Pənd. 25:8 □ **18:20 «Adəm durus səzligənlikidin .. mol həsul alar»** — ayət ıbranıy tilida «Aqızining mewisidin adəmning kərsiki tok bolar; ləwlırining həsulidin kənaətlınər» degen səzlər bilən bildürülıdu. ■ **18:20** Pənd. 12:14; 13:2

Kimki uning təsirini ətiwarlisa uning mewisidin yər. □ ■

²² Hotunni tallap alojan kixi yahxilik tapidu,
U Pərwərdigarning mərhimitigə erixkən bolidu. ■

²³ Miskinlər pəs awazda yelinip sözlər;
Bay bolsa kəpallik bilən jawab berər.

²⁴ Dostni kəp tutқан kixi harab bolar;
Lekin qerindaxtinmu yekin baqlanojan bir dost bardur. ■

19

¹ Pəzilətlik yolda mangojan kəmbəoqəl,
Hıyligər sözlük əhməktin yahxidur. ■

² Yənə, oqəyriti bar kixi bilimsiz bolsa bolmas;
Aldirangoju yoldin qıkar. □

³ Kixining əhməkliki öz yolini astin-üstün kiliwetər;
Xundak turukluk u kənglidə Pərwərdigardin rənqip aqrinar. ■

⁴ Baylik dostni kəp kılar;
Miskinlər bar dostidinmu ayrilip qalar. ■

⁵ Yalojan guwahlik kiləjan jazalanmay qalmas;
Yalojan eytkuqimu jazadin kutulalmas. □ ■

⁶ Tola adəm sehiydin iltipət közlər;
Sowəqət berip turoquciəqə həmmə kixi dosttur. □

⁷ Namratlaxkəndin qerindaxlirimu zerikər;
Uning dostliri tehimu yirək qəqər;

Yalwurup kəoqlisimu, ular tepilmas. ■

⁸ Pəm-parasətkə erixküqi özigə köyünər;
Nurni sakliəjan kixining bəhti bolar.

⁹ Yalojan guwahlik kiləjan jazalanmay qalmas;
Yalojan eytkuqimu həlak bolar. □

¹⁰ Həxəmətlik turmux əhməkqə yaraxmas;
Kulning əmədarlar üstidin həküm sürüxi tehimu kəmlaxmas. ■

¹¹ Danixmənlilik igisini asanlıqə aqqıqlanmaydiojan kılar;
Hatalıqni yoputup kəqürük uning xəhritidur.

¹² Padixahning oqəzipi xirning hıwlixioja ohxax dəhəxtlik bolar;
Uning xəpkiiti yumran ot-qəpkə qüxkən xəbnəmdək xerindur. ■

¹³ Əhmək oqul atisi üqün bala-qəzadur;
Uruxkaq hotunning zarlaxliri tohtimay temip qüxkən tamqə-tamqə
yeoqnoja ohxaxtur. ■

¹⁴ Oյ bilən mal-mülük ata-bowilərdin mirastur;
Biraq pəm-parasətlik hotun Pərwərdigarning iltipatidindur. ■

¹⁵ Hırunluk kixini oqəplət uykuəqə oqərək kılar;

□ **18:21 «Kimki uning təsirini ətiwarlisa uning mewisidin yər»** — yaki «Kimki öz səzligə amraq bolsa, xu uning mewisini yər». ■ **18:21** Pənd. 21:23; Yağ. 3:2 ■ **18:22** Pənd. 19:14

■ **18:24** Pənd. 17:17 ■ **19:1** Pənd. 28:6 □ **19:2 «bolmas»** — ibraniy tilida «yahxi əməs». ■ **Aldirangoju yoldin qıkar»** — ibraniy tilida «Ayaqlirini aldiratkuqi kixi hata kədəm basar».

■ **19:3** Yağ. 1:13,14,15 ■ **19:4** Pənd. 14:20 □ **19:5 «Yalojan eytkuqi...»** — ibraniy tilida «Yalojan (səz) püwligüqi...» ■ **19:5** Qan. 19:19; Pənd. 21:28 □ **19:6 «Tola adəm sehiydin iltipət közlər...»** — yaki «Tola adəm əmirdin iltipət közlər...». ■ **19:7** Pənd. 14:20 □ **19:9**

«Yalojan eytkuqi...» — ibraniy tilida «Yalojan (səz) püwligüqi...». ■ **19:10** Pənd. 30:22 ■ **19:12** Pənd. 16:14,15; 20:2 ■ **19:13** Pənd. 10:1; 15:20; 17:25; 21:19; 27:15 ■ **19:14** Pənd.

18:22

Bikar tələp aqarqılıqning dərdini tartar.■

16 *Pərwərdigarning* əmrigə əməl kıləjan kixi öz jenini saklar;
Öz yolliridin həzi bolmiojan kixi elər.□ ■

17 Kəmbəoqəllərgə rəhımdillik kıləjan,
Pərwərdigarəja kərz bərgən bilən barawərdur;
Uning xəpkitini *Pərwərdigar* kayturar.

18 Pərzəntingning tərbiyini qəbul kılxiəja ümidwar bolup,
Uni jazalap tərbiyə berip turəjin;
Lekin uni ölgüqə har bolsun degüqi bolma.□ ■

19 Kəhrlik kixi jaza tartar;
Uni kütquzmaqçı bolsang, kayta-kayta kütquzung kerək.

20 Nəsihətni angliəjin, tərbiyəni qəbul kıləjan,
Undaq kıləjanda keyinki künliringdə dana bolisən.

21 Kixining kənglidə nuroqun niyətlər bar;
Ahirida pəkət Pərwərdigarning dalalət-hidayitidin qıkkən ix aqar.■

22 Kixining yekimlikı uning mehir-muhəbbitidındur;
Miskin bolux yaloqanqılıqtın yahxidur.

23 Pərwərdigardin əyminix kixini həyatka erixtürer;
U kixi hatirjəm, tok yaxap, bala-kaza qüxürülüxidın haliy bolar.■

24 Hırun qolını sunup kaqioqə tikkinı bilən,
Öljizani əozioqə selixkimu hırunluk kılar.■

25 Həkawuroqə kılinoqan tayak jazasi sadioqə kılinoqan ibrəttur;
Yorutuləjan kixigə berilgən tənbiq,
Uning bilimini tehimu ziyadə kılar.■

26 Atisining melini bulioqan,
Anisini öyidin həydəp qıkarəjan,
Rəswalik, iza-ahənət kəlduroquqi oşuldur.

27 I oşul, nəsihətkə kılıkingni yupuruwalsang,
Əkilning təlimliridin yirəqləxkingındur.□

28 Pəskəx guwahqi adalətni mazaq kıləquqidur;
Yaman adəmning əozı rəzillikni yutar.□

29 Həkawurlar üqün jazalar təyyardur,
Əhməklərnıng dümbisigə uridioqan kəmqa təyyardur.□

20

1 Xarab kixini rəswa kılar,
Haraq kixini oqljirlaxturar;
Kimki uningəja berilip ezip kətsə, əkilsizdur.

2 Padixahning oşəzipi xirning hərkirixigə ohxax qorqunqlıktur;

■ 19:15 Pənd. 6:9; 10:4; 20:13 □ 19:16 «Öz yolliridin həzi bolmioqan kixi elər» — yaki «Uning (demək, Pərwərdigarning) yollirini kəmsitkən kixi elər». ■ 19:16 Pənd. 3:21,22; Luqa 11:28 □ 19:18 «Lekin uni ölgüqə har bolsun degüqi bolma» — baxqa birhil təjrimisi: «...birak uning yioqə-zarlırioqə kulak salma». ■ 19:18 Pənd. 13:24; 23:13; Əf. 6:4 ■ 19:21 Ayup 23:13; Zəb. 33:11; 115:3; Yəx. 46:10 ■ 19:23 Zəb. 34:9-10 ■ 19:24 Pənd. 26:15 ■ 19:25 Pənd. 21:11 □ 19:27 «I oşul, ... əkilning təlimliridin yirəqləxkingındur» — baxqa birhil təjrimisi: «I oşulum, əkilning təlimliridin yirəqləxturidioqan səzlərnı anglaqtın özüngni tart!». □ 19:28 «Pəskəx guwahqi» — ibraniy tilidə: «Belialning (İblisning) guwahqisi». □ 19:29 «Həkawurlar» — yaki «Məshirə kıləquqılar».

Uning aqqığını kəltürgən, öz jenişə jaza qüxürər. □ ■

³ Özini majiradin neri kiliş kixining izzitidur;

Biraş hər bir əhmək özini basalməs. ■

⁴ Hürun adəm kixta yər həydiməs;

Yiöim waqtida yoqluқта kəlip axliş tilər. □

⁵ Kixining kənglidiki oy-niyətliri qongkur suşə ohxaxtur;

Yorutulşan adəm ularni tartip alalaydu. □ ■

⁶ Özini sadik dəydişanlar kəptur;

Biraş ixənqlik bir adəmni kim tapalisun?

⁷ Həşkəniş adəm diyanətlik yolda mangar;

Uning pərzəntlirigə bəht-bərikət kəldurular!

⁸ Padixah adalət təhtidə olturşanda,

Həmmə yamanlişni kəzi bilən koşlaydu. ■

⁹ Kim özini gunahşdin tazilandim,

Wijdanim paklandi, deyələydu? ■

¹⁰ Ikki hil taraza texi,

Ikki hil kürə ixlitix,

Ohxaxla Pərwərdigarşə yirginqliktur. ■

¹¹ Hətta bala öz hisliti bilən bilinər;

Uning kəloşanlirining pak, durus yaki əməsliki hərəkətliridin kərünüp turar.

¹² Kəridişan kəzni, anglaydişan kulakni,

Hər ikkisini Pərwərdigar yaratti. ■

¹³ Uykuşə amrak bolma, namratlişka uşraysən;

Kəzüngni eqip oşşak bol, nening mol bolar. ■

¹⁴ Heridar mal aloşanda: «Naşar ikən, naşar ikən!» dəp kəşxaydu;

Elip kətkəndin keyin «*Esil nərsə, ərzən aldim*» dəp mahtinidu.

¹⁵ Altun bar, ləəl-yəşutlarmu kəptur;

Biraş bilimni beşixlişan ləwlər nemidegən kimmətlik gəşərdur! ■

¹⁶ Yatka kəpil bolşan kixidin kərzgə tonini tutup aloşin;

Yat hotuşə kəpalət bərgən kixidin kəpalət puli al. ■

¹⁷ Aldap erixkən tamak tatliktur;

Keyin, uning yegini xəşil bolar. ■

¹⁸ Pilanlar məslişət bilən bekitilər;

Pixkan kərsətmə bilən jəng kəloşin.

□ **20:2** «... öz jenişə jaza qüxürər» — ibraniş tilida: «... öz jenişə gunah kəloşan bolidu».

■ **20:2** Pənd. 16:14; 19:12 ■ **20:3** Pənd. 17:14 □ **20:4** «Hürun adəm kixta yər həydiməs»

— Pələstində bir yıl altə pəsilgə bəlinidu. On birinçi, on ikkinçi ay «kix pəsil» həşablınıdu.

«Kix» pəsil yər həydidilişan pəsil, qünki bu pəsildə yəməşur yəşip tuprak yumşak bolidu.

□ **20:5** «Kixining kənglidiki oy-niyətliri ... yorutulşan adəm ularni tartip alalaydu» —

bu pənd-nəsihətkə karita alimlarda təwəndikidək birkanqə hil qüxənqə bar: (1) hər adəmning

kənglidə qongkur oy-niyətlər bardur; yorutulşan kixi bu oy-niyətlərni (yahxi bolsun yaman

bolsun) əkli bilən qüxinip yətələydu. (2) yorutulşan kixi danixməş həm az sələydişan kixilərdin

ularning yahxi oy-pikirlirini, yahxi nəsihətlirini alalaydu. (3) yorutulşan kixi yaman niyətlilik

kixilərnin aozidind ularning niyətlirini bilələydu. (4) bəzi alimlar bu ayəni «hər bir kixining

kənglidə Hudadin kəlgən dalalət (yolyoruk, hidayət) bardur; u qongkur küduktiki suşə ohxaydu;

...» dəp qüxinip, uning mənisini: «Hudadin kəlgən xu «dalalət» hər bir adəmning kənglidə bolşan

bolidu, yorutulşan kixi bu dalalətni jakarlap bəşkilarni yorutalaydu» dəp qüxəndüridu. Bizninggə

birinçi hil qüxənqini toşra dəp kəraymiz. ■ **20:5** Pənd. 18:4 ■ **20:8** Pənd. 20:26 ■ **20:9**

1Pad. 8:46; Ayup 14:4; Zəb. 51:5-7; Top. 7:20; 1Yuşa. 1:8 ■ **20:10** Kəş. 25:13; Pənd. 11:1; 20:23

■ **20:12** Mis. 4:11; Zəb. 94:9 ■ **20:13** Pənd. 19:15 ■ **20:15** Pənd. 3:14,15 ■ **20:16** Pənd.

11:15; 27:13 ■ **20:17** Pənd. 9:17

- ¹⁹ Gəp toxuquçı sirlarni axkarilar;
Xunga walaktəkkür bilən arilaxma. ■
- ²⁰ Kimki ata-anisini həkərət kilsa,
Uning qiriqi zulmət qarangoşusida əqər! ■
- ²¹ Tez erixkən miras haman bərikətlik bolmas. ■
- ²² Yamanliqqa yamanlik qayturay demə;
Pərwərdigarəya tayinip küt, U dərdinggə yetər. ■
- ²³ İkki hil taraza texi Pərwərdigarəya yirginliktur;
Sahta əlqəm kət'iy yarimas. □ ■
- ²⁴ İnsanning həyatlik kədəmlirini Pərwərdigar bəlgiləydu;
Undağa insan öz musapisini nədin bilsun? ■
- ²⁵ Bir nərsisini yeniklik bilən «*Hudaəya* ataloğan!» dəp wədə bərix,
Kəsəmlərdin keyin ikkilinip qayta oylinix,
Əz jenini kiltakqa qüxürgəngə barawər.
- ²⁶ Dana padixah yamanlarni topanni soruəandək soruwetidu,
Hamam tərəkəndək tuluk bilən yanjiwətər.
- ²⁷ Adəmning roh-wijdani — Pərwərdigarning qiriqidur,
U kəlbning hər bir təqlirini təkxürüp pərək etər.
- ²⁸ MehİR-xəpkət wə həkikət padixahni saqlaydu;
U mehİR-xəpkət bilənla öz təhtini mustəhkəmləydu.
- ²⁹ Yax yigitlərnin qawulluqi ularning pəhridur;
Kerilarning izziti aq qaqliridur. ■
- ³⁰ Tərbiyə yariliri yamanlikni tazilap qikirar,
Tayak izliri iq-baəirni taza kilar. ■

21

- ¹ Padixahning kəngli eriklardiki sudək Pərwərdigarning kolididur;
Pərwərdigar kəyərgə toşrilisa, xu tərəpkə mangidu.
- ² İnsan özining həmmə kıləğan ixini toşra dəp bilər;
Lekin Pərwərdigar kəlbdeki niyətlərnə taraziəya selip tartip kərər. □ ■
- ³ Pərwərdigarning nəziridə,
Həkəniyəlik bilən adalət yürgüzüx qurbanlik kilixtin əwzəldur. ■
- ⁴ Təkəbbur kəzlər, məəşrur kəlb, yamanlarning qiriqi — həmmisi
gunahtur. □
- ⁵ Əstayidil kixilərnin oyliri ularni pəkət bayaxatliqqa yetəklər;
Qeqilangöularning oyliri bolsa, ularni pəkət yoksuzluqkila yetəklər. ■
- ⁶ Yaoqlima til bilən erixkən bayliqlar,
Əlümnə izdəp yürgənlər qoşlap yürgən bir tütünla, halas. ■
- ⁷ Yamanlarning zalimlikli əzlrini qirmiwalar;
Qünki ular adalət yolida mengixni rət kıləğan.
- ⁸ Jinayətkar mangidoğan yol nahayiti əgridur;

■ 20:19 Pənd. 11:13 ■ 20:20 Mis. 21:17; Law. 20:9; Kan. 27:16; Mat. 15:4 ■ 20:21 Pənd. 13:11; 28:20 ■ 20:22 Kan. 32:35; Pənd. 17:13; 24:29; Rim. 12:17; 1Tes. 5:15; 1Pet. 3:9 □ 20:23 «kət'iy yarimas» — ibranıy tilida «yahxi əməs». ■ 20:23 Pənd. 20:10 ■ 20:24 Ayup 31:4; Zəb. 37:23; 139:1-3; Yər. 10:23 ■ 20:29 Pənd. 16:31 ■ 20:30 Pənd. 10:13 □ 21:2 «Kəlbdeki niyətlər» — ibranıy tilida «kəlblər» deyilidur. ■ 21:2 Pənd. 16:2 ■ 21:3 1Sam. 15:22; Zəb. 50:8-14; Yəx. 1:11, 16; Həox. 6:6 □ 21:4 «yamanlarning qiriqi» — muxu yərdə «qiraə» bəlkim adəmning rohinə, yəni adəmning əng qoşqur yerini kərsitidu (20:27-ayətni kəring). Baxqa birhil tərjimisi «yamanlarning həsulı» ■ 21:5 Pənd. 10:4; 13:4 ■ 21:6 Pənd. 10:2, 4; 13:11

Sap dil adəmninğ hərəkiti tüptüzdur.

⁹ Soquxkək hotun bilən *azadə* eydə billə turoqandin kerə, Ögzininğ bir bulungida *yalozuz* yetip kəpқан yahxi. □ ■

¹⁰ Yaman kixininğ kəngli yamanlıqkila hərisməndur; U yekiniöjimu xapaət kərsətməs.

¹¹ Həkawurning jazaqa tartilixi, bilimsizgə ibrət bolar; Dana kixi qəbul kıləjan nəsihətlərdin tehimu kəp bilim alar. □ ■

¹² Həkkanıy Bolozuqi yamanning öyini kəzlər; U haman yamanlarni yamanlıqqa qoyup yikitar. □

¹³ Miskinlərninğ nalisioqa kulikini yoputup kari bolmioquqi, Ahiri özi pəryad kətürər, Birək heqkim pərwa kılmas.

¹⁴ Yoxurun sowoqat oqəzəpni basar; Yəng iqidə berilgən para kəhr-oqəzəpni pəsəytər. □ ■

¹⁵ Adalətni bəja kəltürüx həkkanıylarıninğ huxallikidur, Birək yamanlıq kıləquqlarəqa wəhimidur.

¹⁶ Həkmət yolidin ezip kətkən kixi, Ərwahlarninğ jamaiti iqidikilərdin bolup qalar. □

¹⁷ Tamaxaqa berilgən kixi namrat qalar; Yaoi qaynaxka, xarab iqxkə amrak beyimas.

¹⁸ Yaman adəm həkkanıy adəm üqün gərü pulininğ ornida qalar; *Ezilgən* duruslarninğ ornioqa iplaslar qalar. ■

¹⁹ Soquxkək wə terikkək ayal bilən ortək turoqandin, Qəl-bayawanda yalozuz yaxioqan yahxidur. ■

²⁰ Aqılanininğ öyidə baylık bar, zəytun may bar; Birək əhməklər tapqiniini uturluq buzup-qaqar.

²¹ Həkkanıyət, məhribanlıqni izdigüqi adəm, Həyat, həkkanıyət wə izzət-hərmətkə erixər.

²² Dana kixi küqlüklər xəhirininğ sepilioqa yamixar, Ularninğ tayanqi boləjan qoroqiniini oqulitar.

²³ Öz tilioqa, aqzioqa igə boləjan kixi, Jenini awariqiliklərdin saqlap qalar. ■

²⁴ Qongqilik kıləjanlar, «Həkawur», «həli qong», «mazaqqi» atilar.

²⁵ Hurun kixi öz nəpsidin həlak bolar, Qünki uning qəli ixka barmas;

²⁶ Nəpsi yaman bolup u kün boyi təmə kılıp yürər; Birək həkkanıy adəm heqnəmini ayimay sədikə qılar. ■

²⁷ Yaman adəmninğ qurbanlıqni Pərwərdigarəqa yirginqliktur; Rəzil oqərzədə əpkelingən bolsa tehimu xundaktur! ■

²⁸ Yaloqan guwahlık kıləquqi həlak bolar; Əyni əhwalni anglap səzligən kixininğ səzi əbədgiqə aqar. ■

□ **21:9 «Soquxkək hotun bilən azadə eydə billə turoqandin kerə,...»** — yaki «Soquxkək hotun bilən azadə eydə olturoqandin kerə,...». ■ **21:9** Pənd. 21:19; 25:24; 27:15 □ **21:11 «Həkawurning...»** — yaki «Məshirə kıləquqininğ...». ■ **21:11** Pənd. 19:25 □ **21:12 «Həkkanıy bolozuqi»** — demisəkmə «Həkkanıy Bolozuqi» Huda Özidur. □ **21:14 «yəng iqidə»** — ibraniy tilida «baqir iqidə». ■ **«Yoxurun sowoqat oqəzəpni basar.. kəhr-oqəzəpni pəsəytər»** — demisəkmə, bu hil pənd-nəsihət bundək ixlarni təripliməydu, pəkət omumiy əhwalni təswirləydu, halas. ■ **21:14** Pənd. 17:8; 18:16 □ **21:16 «Ərwahlar»** — əlüklərninğ rohlirini kərsitidu. ■ **21:18** Pənd. 11:8 ■ **21:19** Pənd. 21:9; 25:24 ■ **21:23** Pənd. 18:21 ■ **21:26** Zəb. 37:26 ■ **21:27** Pənd. 15:8; Yəx. 1:13; Yər. 6:20; Am. 5:21 ■ **21:28** Pənd. 19:5, 9

29 Yaman adəm yüzini kəlin kilar;
Durus kixi yolini oylap puhta basar.

30 Pərwərdigarə qaxxi turalaydioqan heqkandax danalix, əkil-parasət
yaxi tədbir yoxtur.

31 Atlar jəng küni üqün təyyar kılinoqan bolsimu,
Biraq oələibə-nijat pəkət Pərwərdigardindur. ■

22

1 Yahxi nam zor bayliqqa igə boluxtin əwzəl;
Kədir-kimmət altun-kümüxtin üstündur. ■

2 Gaday bilən bay bir zeminda yaxar;
Hər ikkisini yaratqan Pərwərdigardur. □ ■

3 Zərək kixi bala-qazani aldin kərüp qaqar;
Saddilar aldioqan berip ziyən tartar. ■

4 Özini təwən tutup, Pərwərdigardin əyminixning bərikiti — bayaxatliq,
izzət-hərmət wə həyattur.

5 Hiyigərlərləning yolida tikənlər, tuzaklar yatar;
Əz yolioqan həzi boləqan kixi ulardin yiraq bolar. □

6 Bəlioqan kikiqida mijəzigə qarap durus tərbiyə bərsəng,
Qong boləqanda u xu yoldin qikmas. □

7 Baylar miskinləni baxqurur;
Kərzdər kərz igisining qulidur.

8 Nahəqlik urukini qaqkanning alidioqan həsuli balayi'apəttur;
Uning qəzəp-həywisi quxər. □ ■

9 Sehiy adəm bərikət tapar;
Qünki u miskinlərgə öz nənidin bəlüp bərgüqidur. □ ■

10 Həkawurni qoqliwətsəng, jedəl-majira besilar;
Kəlixməslilər wə xərməndiqiliklər tügər.

11 Pak niyətni kədirləydioqan kixining səzliri güzəldur;
Xunga padixah uning bilən dost bolar. ■

12 Pərwərdigarning kəzi ilim-həkiqətni saklar;
U iplaslarning səzlrini eqip taxlap bikar kilar. □

13 Hürun adəm: «Taxkirida bir xir turidu,
Koqioqan qiqsam əltürülimən!» — dəydu. ■

■ 21:31 Zəb. 20:7; 33:16-17 ■ 22:1 Top. 7:1 □ 22:2 «Gaday bilən bay bir zeminda yaxar» — ibraniy tilida: «Gaday bilən bay bir-birigə yoluxar». ■ 22:2 Pənd. 29:13 ■ 22:3 Pənd. 27:12 □

22:5 «Əz yolioqan həzi boləqan kixi» — ibraniy tilida «Əz jənni saklaydioqan kixi». □ 22:6

«Bəlioqan kikiqida mijəzigə qarap durus tərbiyə bərsəng, ... yoldin qikmas» — bizningqə bu pənd hər bir balining əlahədilik, hasliq bar, xunga bəlioqan öz mijəzigə, məhiyitigə qarap tərbiyə bərix kerək, degənni kərsitidu. Bəxə birhil tərcimisi: «Bəlioqan kikiqida həqkanıy yolda mənigxni egətsəng, ... yoldin qikmas». Bəzi xərhqilər ayətni «kinayilik söz» dəp quxinip: «Bəlioqan kikiqida əzi halioqan (xəhsiyətqi) yol boyiqə tərbiyə bəriwər! Mana, qong boləqanda u xu yoldin qikmas!» dəp tərcimə kildu (demək, balini ərkilətmə!). □ 22:8 «Uning qəzəp-həywisi» — ibraniy tilida «Qəzəpini yətküzidioqan həsisi» deyilidu. ■ 22:8 Ayup 4:8; Həx. 10:13 □ 22:9 «Sehiy adəm» — ibraniy tilida «sehi kəzlük kixi». ■ 22:9 2Kor. 9:6 ■ 22:11 Zəb. 101:6 □ 22:12

«Pərwərdigarning kəzi ilim-həkiqətni saklar» — Pərwərdigar hər bir dəwrdə, hər bir yərdə əzini kərsitidioqan ispat-həkiqətni saklaydu, həm xundakla xu ispat-həkiqətni kədirləydioqan, xularə qə guwah bəridioqan kixiləni saklaydu («Rim.» 1:19-20ni kəring); U yənə bərlək insanlarə qə kalam-xərif (Tawrat, Zəbur, İnjil) bərgüqidur. ■ 22:13 Pənd. 26:13

14 Zinahor ayalning aqzi qongkur bir oridur;
Pərwərdigar narazi boləjan kixi uningəja qüxüp ketər. ■

15 Nadanlik səbiy balilarning kəlbigə baqlaqlıktur;
Biraq tərbiyə tayıki buni uningdin yirak kılar. ■

16 Miskinləni ezix bilən bay boləjan,
Wə baylarəja sowəjat sunidoəjan kixi,
Ahiri pəkət yoxsullukta qalar. ■

Ottuz həkmətlik söz

17 Kulak sal, sanga aqılanilərnin sölzlrini oəitəy;
Kəngül koyup bilimimni oəəngin.

18 Ularni kəlbəngdə qing tutsang,
Ular sanga xerin bolar,
Ləwlirəngdə səp bolup təyyar turidu.

19 Qin kəlbəng bilən Pərwərdigarəja tayinixəng üqün,
Bügün *bu həkmətlik sölzləni* baxka birsigə əməs,
Bəlki sanga yətküzədu.

20 Uningdin mana ottuzni yazdim,
Buning iqidə nəsihətlər həmə bilim bar. □

21 Bular bilən həkikətning sölzlrinəng dərwəkə həkikət ikənlikini
bilələysən,
Wə xundak kılip seni əwətküqilərgə həkikətning sölzlrini bilən jawab
kayturalaysən.

22 Yoxsuldin bulap alma, u kəmbəəəəl tursa,
Ajiz məminləni sorak ornida bozək kılima. □ ■

23 Qünki Pərwərdigar ularning dəwasini kətürər,
Ulardin bulap aləjanlardin bulap alar. ■

24 Mijəzi ittik adəm bilən dost bolma,
Kəhrlik adəm bilən arilaxma,

25 Bolmisa, uning yaman yolini oəginip kəlip, kıltakka qüxisən.

26 Baxkılarəja *kepil bolup* kol bərgüqilərdin bolma,
Kəzrləni tələxkə kapalət bərgüqilərdin bolma; ■

27 Senəng kayturalioəudək nərsəng boləjan bolsa,
Ular orun-kərpilirəngni bikardin-bikar astəngdin elip kətmigən bolatti! ■

28 Ata-bowilirəng pasilni bəlgiləp bərgən kona qəgra taxlirini yətkimə. ■

29 İxni əstayidil wə qakқан bejiridoəjan kixini kərgənmidəng?
U pəs adəmlərnin hizmitidə bolmas;
Padixahlarning aldidə turar. □

■ **22:14** Pənd. 2:16; 5:3; 7:5; 23:27 ■ **22:15** Pənd. 13:24; 19:18; 23:14; 29:15,17 ■ **22:16** Pənd. 14:31; 17:5 □ **22:20 «Uningdin mana ottuzni yazdim»** — bu «ottuz söz» 22:22-24:22də tepilidu. Baxka birhil tərjimisi: «Uningdin mana əla sölzləni yazdim». □ **22:22 «sorak ornı»** — ibraniy tilidə «xəhər dərwazisi» — yəni sot kılidioəjan yəni kərsitidu. ■ **22:22** Mis. 23:6; Ayup 31:13; Zəb. 82:3, 4; Zək. 7:10 ■ **22:23** Mis. 22:22, 23; Zəb. 10:17-18 ■ **22:26** Pənd. 6:1; 11:15 ■ **22:27** Pənd. 20:16 ■ **22:28** Kan. 19:14; 27:17; Pənd. 23:10 □ **22:29 «Əstayidil wə qakқан»** — ibraniy tilidə birlə söz («məhır») bilən ipadilididu.

23

¹ Katta ərbab bilən həmdastihan bolsang,
Aldıngdiki kim ikənlikini obdan oylan.

² Ixtiyəng yaman bolsa,
Gelingoşa piqaq təngləp turəndək özünəni tart.□

³ Uning nazunemətlirini tama kılma,
Ular adəm aldaydıoan tamaklardur.

⁴ Bay bolimən dəp özünəni upratma;
Əzünəng zehningni bu ixka karatma.□

⁵ Baylıqlaroşa köz tikixing bilənla, ular yok bolidu;
Pul-mal dərwəkə özige kanat yasap,
Huddi bürküttək asmanoşa uqur ketər.

⁶ Aq közning nenini yemə,
Uning esil nazunemətlirini tama kılma;

⁷ Qünki uning kəngli kəndək boləndək, özimu xundək.
U aozıda: — Kəni, alsila, iqsilə! — desimu,
Biraq kənglidə seni oyliqini yok.

⁸ Yegən bir yutum taamnimu kusuwetisən,
Uningoşa qıroan qıraylıq səzliringmu bikaroşa kətkən bolidu.

⁹ Əhməkkə yol kərsitip salma,
Qünki u əkil səzliringni kəzgə ilmas.■

¹⁰ Kədimdə bekitkən yərning pasil taxlirini yətkimə,
Yetimlarning etizlirioimu ayaq basma;■

¹¹ Qünki ularning Həmjəmət-Kutkuzoşuqi intayin küqlüktur;
U Əzi ular üqün üstüngdin dəwa kılar.□

¹² Nəsihətkə kəngül koy,
İlim-bilimlərgə kulak sal.

¹³ Balangoşa tərbiyə berixtin erinmə;
Əgər tayak bilən ursang, u ölüp kətməydu;■

¹⁴ Sən uni tayak bilən ursang,
Bəlkim uni təhtisaradin kutkuziwalisən.□

¹⁵ I oşlum, dana bolsang,
Mening kəlbim kanqə hux bolar idi!

¹⁶ Aozingda orunluk səzlər bolsa, iq-iqimdin xadlinimən.□

¹⁷ Gunah sadir kıloquqılaroşa rəxk kılma,

□ **23:2 «Əzünəni tart»** — ibranıy tilida «gelingoşa piqaq təngləp tur» degən söz bilən ipadiliduru.

□ **23:4 «Əzünəng zehningni bu ixka karatma»** — baxka birhil tərjimisi: «Əz əklingdin qekinip özünəni tart». 3:5-ayətni kəruing. ■ **23:9** Pənd. 9:8; Mat. 7:6 ■ **23:10** Pənd. 22:28 □ **23:11 «Həmjəmət-Kutkuzoşuqi»** — kona İsrailda «həmjəmət-kutkuzoşuqi»

(«goel»)ning kılidioan yənə bir ixi əzining jəmətidiki uwal kılınoanlar üqün adalətni yürgüzük idi. Uning uruk-tuoşkanlıridin birsi katillik kəstige uqrioan bolsa, «həmjəmət-kutkuzoşuqi»ning kətilni eltürük hoquki həm wəzipisi bar idi. Muxu ayəttiki «həmjəmət-kutkuzoşuqi» bolsa Huda Əzidur, əlwəttə. ■ **23:13** Pənd. 13:24; 19:18; 22:15; 29:15,17 □ **23:14 «təhtisara»** — əlgənlərnəng rohliri baridioan jayni kərsitidu. □ **23:16 «iq-iqimdin xadlinimən»** — ibranıy tilida «bərəklirim xadlinidu».

Hərdaim Pərwərdigardin əyminixtə turoşin;■

18 Xundak kıləşiningda jəzmən kəridioşan yahxi kününg bolidu, Arzu-ümidin bikaşoşa kətməs.■

19 I oşlum, səzümgə kulaş selip dana bol, Kəlbini *Hudaning* yolişə baxlişin.

20 Məyhorlarəşə arilaxma, Nəpsi yaman gəxhorlar bilən bardi-kəldi kılma;■

21 Qünki hərakəkəş bilən nəpsi yaman ahirida yoxsulluqta qalar, Oşəplət uykušioşa patқанlarəşə jəndə kiymni kiygüzər.

22 Seni tapқан atangning səzini angla, Anang kərişanda uningəşə hərmətsizlik kılma.■

23 Həkiqətəni setiwal, Uni hərgiz setiwətmə.

Danalik, tərbiyə wə yorutuluxnimu al.■

24 Həkkaniy balining atisi qong huxallik tapar; Dana oşulni tapқан atisi uningdin hursən bolar.■

25 Ata-anangni səyündürüp, Seni tuşқан anangni hux kıl.

26 I oşlum, kəlbini manga tapxur; Kəzlingmu həyatlik yolliriməşə kilsun!

27 Qünki pəhixə ayal qongkur oridur, Buzuk yat ayal tar zindandur;■

28 Ular kərakəqidək məkwelip, İnsaniyət arisidiki wapasizlarni kəpəytər.

29 Kimdə azab bar? Kimdə dərd-ələm? Kim jedəl iqidə qalar? Kim nalə-pəryad kətürər? Kim səwəbsiz yarilinar? Kimning kəzi kizirip ketər?

30 Dəl xarab üstidə uzun olturoşan, Əbjəx xarabtin tetixka aldirioşan məyhorlar!■

31 Xarabning əjayib kizillikioşa, uning jamdiki julalikioşa, Kixining gelidin xundak silik ətkənlikigə məptun bolup kalma!

32 Ahirida u zəhərlik yilandək qəkiwalidu, Oş yilandək nəxtirini sanjiydu.

33 Kəz aldingda oşəlitə mənzirilər kərünidu, Aşzingdin qalaymikan səzlər qikidu. □

34 Huddi dengiz-okyanlarda ləyləp qəloşandək, Yəlkənlik kemining moma yaşiqi üstidə yatқandək bolisən.

35 Sən qoқum: — Birsə meni urdi, ləkin mən yarilanmidim!

Birsə meni tayak bilən urdi, biraқ aşriқini səzmidim!» — dəysən.

Biraқ sən yənə: «Hoxuməşə kəlsəmlə, mən yənilə xarabni izdəymən! — dəysən.

■ 23:17 Zəb. 37:1; 73:3; Pənd. 24:1 ■ 23:18 Pənd. 24:14 ■ 23:20 Yəx. 5:22; Luқа 21:34; Rim. 13:13; Əf. 5:18 ■ 23:22 Pənd. 1:8 ■ 23:23 Pənd. 4:7 ■ 23:24 Pənd. 10:1; 15:20 ■ 23:27 Pənd. 22:14 ■ 23:30 Yəx. 5:11,22 □ 23:33 «oşəlitə mənzirilər kərünidu» — yaki «oşəlitə ayallar kərünidu».

24

¹ Yamanlaroşa rəxk kılma,
Ular bilən bərdi-kəldi kılıxni arzu kılma;■

² Qünki ularning kəngli zorawanliknıla oylar;
Ularning aqzi azar yətküzüxnı səzlər.■

³ ailə bolsa danalix əsasida bərpə kılınar;
Qüxinix bilən mustəhkəmlinər.

⁴ Bilim bilən öyning haniliri hərhil kimmətlik, esil gəhərlərgə toldurular.

⁵ Dana adəm zor küqkə igidur;
Bilimi bar adəm kudritini axurar.■

⁶ Puhta nəsihətlər bilən jəng kıləjin;
Qələibə bolsa Birdinbir Uluş Məslihetqi bilən bolar.□ ■

⁷ Danalix əkilsiz adəmgə nisbətən tolimu egiz, qüxiniksizdur;
Qonglar xəhər dərwazisi aldiə yiqiləlanda u zuwan aqalmas.■

⁸ Əskilikni niyətligən adəm «suyikəstqi» atılar.

⁹ Əhməqliktin boləqan niyət gunahdur;
Həkawur kixi adəmlərgə yirginqlıktur.

¹⁰ Bexingəşə eşir kün qüxkəndə jasarətsiz bolsang,
Küqsiz həsəblinisən.

¹¹ *Səwəbsiz* ölümgə tartıləqanlarnı kütquzəjin;
Boşuzlinix həwpidə turəqanlardın yardəm qolungni tartma;■

¹² Əgər sən: «Bu ixtin həwirimiz yoxtur» desəng,
Hər adəmnıng kənglini taraziəşə Saləşuqi buni kərməsmu?
Jeningni həyat Saklıəşuqi uni bilməsmu?

U hərбір insan balsining öz kıləqanliri boyiqə ularning əzigə yandur-
masmu?■

¹³ I oşlum, həsəl *tapsang* istimal kıl, u yaxxidur.
Hərə kənıkidin aləqan həsəl bolsa tatlık tetiydu;

¹⁴ Danalix bilən tonuxsang, umu kənglūnggə xuningdək bolar;
Uni tapkıningda jəzmən yaxhi kəridiəqan künūng bolıdu,
Arzu-ümidıng bikarəşə kətməs.■

¹⁵ I rəzil adəm, həkkaniyning öyigə yoxurun hujum kılıxni kütmə,
Uning turaləşusini bulıəşuqi bolma!

¹⁶ Qünki həkkaniy yəttə kətim yikilip qüxər,
Bırək ahiri yənə ornıdın turar.
Lekin rəzil kixi külpət iqigə putlixip qüxər.■

¹⁷ Rəkıbing yikilip kətsə hux bolup kətmə,

■ **24:1** Zəb. 37:1; Pənd. 3:31; 23:17 ■ **24:2** Zəb. 10:7 ■ **24:5** Pənd. 21:22 □ **24:6** «Qələibə
bolsa birdinbir uluş məslihetqi bilən bolar» — «Birdinbir Uluş Məslihetqi» bizningqə Huda
Əzini kərsitixi kerək. Baxqə birhil təjimisı: «Məslihetqilər kəp bolsa, qələibə bolıdu». ■ **24:6**
Pənd. 11:14; 15:22; 20:18 ■ **24:7** Pənd. 14:6 ■ **24:11** Zəb. 82:3-4 ■ **24:12** Ayup 34:11; Zəb.
62:12; Yər. 32:19; Rim. 2:6; Wəş. 22:12 ■ **24:14** Zəb. 19:11; 119:103; Pənd. 23:18 ■ **24:16**
Ayup 5:19; Zəb. 34:19; Am. 5:2; 8:14

Düxmining putlixip qüxsə xadlanma; ■

18 Pərwərdigar buni kərgəndə,
Bu kılıkingni yahxi kərməy,
Bəlkim oqəzipini rəkibinggə qüxürməsliki mumkin.

19 Yamanlar *rawaj tapsa*, biaram bolup kətmə;
Rəzillərgə rəxk kılma. ■

20 Qünki yamanlarning keləqiki yoktur,
Uning qiriqimü oqürülər. ■

21 I oşlum, Pərwərdigardin kərkkin, padixahnimü hərmət kıl.
Kutratkuqular bilən arilaxma.

22 Bundaq kixilərgə kelidioqan balayi'apət uxtumtut bolar,
Pərwərdigar bilən padixahning ularni qandaq yokitidioqanlikini biləmsən? □

Baxqa əqliyə sözlər

23 Bularmu aqılanilərnin sözliridur: —

Sot kılqanda bir tərəkə yan besix kət'iy bolmas. □ ■

24 Jinayətiqə: «Əyibsiz sən» dəp həküm qıqarqan kixigə,
Həklər lənət eytar;
Əl-yurtlar uningdin nəprətlinər. ■

25 Birəq ular jinayətiqinin gunahini eqip taxlioqan kixidin hursən bolar,
Ular uningqə bəht-saadət tilixər.

26 Durus jawab bərgüqi,
Goyaki kixining ləwlrigə səyğüqidur. □

27 Awwal sirtta ixliringning yolini hazirlap,
Etiz-erikliringni təyyarla,
Andin əyüingni saləin.

28 Yeqiningqə qarxi asassiz guwahlik kılma;
Aozingdin heq yaloqanqilik qıqarma.

29 «U munga kandaq kılqan bolsa, mənmu uningqə xundaq kılimən,
Uning munga kılqanini zəzigə yandurimən», degüqi bolma. ■

30 Mən hurunning etizlikidin oттіm,
Əkilsizning üzümzarliki yenidin mangdim,
31 Mana, hər yeridin tikənlər əsüp qıqқан,
Hohilar yer yüzini besip kətkən,
Qoruk temi örülüp kətkən!

32 Ular ni kərgəq, obdan oylandim;

■ **24:17** Ayup 31:29; Pənd. 17:5 ■ **24:19** Zəb. 37:1; 73:3; Pənd. 3:31; 23:17; 24:1 ■ **24:20** Ayup 18:5, 6; Pənd. 13:9; 20:20 □ **24:22** «*Pərwərdigar bilən padixahning...*» — ibraniy tilida: «Ular ikkisinin...». □ **24:23** «*kət'iy bolmas*» — ibraniy tilida «yahxi əməs». ■ **24:23** Mis. 23:3, 6; Law. 19:15; Kan. 1:17; 16:19; Pənd. 18:5; 28:21; Yh. 7:24; Yağ. 2:1 ■ **24:24** Pənd. 17:15; Yəx. 5:23 □ **24:26** «*Durus jawab bərgüqi, goyaki kixining ləwlrigə səyğüqidur*» — ayətinin baxqa birhil tərjimisi «Ular durus jawab bərgən kixining ləwlrigə səyüp qoyar». ■ **24:29** Rim. 12:17,19

Kərginimdin sawağ aldim: —

³³ Sən: «Yənə birdəm kəzümni yumuwalay,

Yənə birdəm uhliwalay,

Yənə birdəm put-kolumni almap yetiwalay» — desəng, ■

³⁴ Namratlik bulanggidək seni besip kələr,

Həjətmənlik qalkanlıq əskərdək sanga hujum qılar.

25

Sulaymanning pənd-nəsihətlirinin dawami

¹ Təwəndə bayan qilinidiqanlirimu Sulaymanning pənd-nəsihətliri; bu-larni Yəhudaning padixahı Həzəkianing ordisiidikilər kəqürüp hatir-iligən: —

² Pərwərdigarning uluqluqi — Əzining qiloqan ixini axkarilimioqinida; Padixahlarning uluqluqi — bir ixning sirini yexəliginidə. ■

³ Ərxning egizlikini,

Zeminning qongqurluqini,

Wə padixahlarning kənglidikini məlgərləp bilgili bolmas.

⁴ Awwal kümüxnning pəki ayrilip tawlansa,

Andin zərgər nəpis bir qaqa yasap qıkar.

⁵ Awwal padixahning aldidiki rəzil hizmətkarlıri qoqliwetilsə,

Andin uning təhti adalət üstigə qurular. ■

⁶ Padixahning aldida əzünqni həmmining aldi qilip kərsətmə,

Uning aldidiki ərbablarning ornida turuwalma;

⁷ Ornungni əzünqdin yukiri janabka berip, uning aldida pəgahka qüxürülginingdin kərə,

Əzgilərninng seni tərgə təklip qiloqini yaxxidur. □ ■

⁸ Aldirap dəwaqə barmioqin,

Mubada berip, yeqining *üstün qıqip* seni lət qılsa, qandək qilisən? ■

⁹ Yeqining bilən munaziriləxsəng,

Baxqılarning sirini aqma.

¹⁰ Bolmisa, buni bilgüqilər seni əyibləydu,

Sesik namdin kutulalmaysən.

¹¹ Waqti-jayida qilinoqan söz,

Kümüx ramkilaroqə tiziloqan altun almilardur.

¹² *Qulakka* altun həkə, nəpis altundin yasaloqan zinnət buyumi yaraxkəndək,

Aqılanining aqahlandıruxi kəngül qoyoqanning kulikoqə yarixar.

¹³ Huddi orma waqtidiki tomuzda *iqkən* qar süyidək,

Ixənqlik əlqi əzini əwətküqilərgə xundək bolar;

U hojayinlirininng kəksi-qarnini yaxartar. □ ■

■ 24:33 Pənd. 6:10,11 ■ 25:2 Rim. 11:33 ■ 25:5 Pənd. 20:8, 28 □ 25:7 «Ornungni əzünqdin yukiri janabka...» — ibranıy tilida «Əz kəzünq kərgən janabka...». ■ 25:7 Luqə 14:7-11 ■ 25:8 Pənd. 18:17 □ 25:13 «Huddi orma waqtidiki tomuzda *iqkən* qar süyidək» — ibranıy tilida: «Huddi orma waqtidiki qarning salkinidək» deyilidu. ■ 25:13 Pənd. 13:17

14 Yamoquri yoq bulut-xamal,
Yaloqan sowoqatni wədə kılıp mahtanoquloq oqxaxtur.

15 Uzunoqigə səwr-takət kılınsa, həkumdarmu qayıl qılınar,
Yumxaq til səngəklərdinmu ətər.■

16 Sən həsəl tepiwaldingmu?
Uni pəkət toyuqula yə,
Kəp yesəng yanduruwetisən.

17 Qoxnangning bosuoqisoq az dəssə,
Ular səndin toyup, əq bolup qalmisun.

18 Yaloqan guwahlik bilən yekinoqə kara qarlıoqı,
Huddi gürzə, qılıq wə ətür okqa ohxaxtur.■

19 Sunuq qıx bilən qaynax,
Tokur put *bilən mengix*,
Külpət künidə wapasız kixigə ümid baqlıoqandəktur.

20 Kix künidə kixilərning kiyimini salduruwetix,
Yaki suda üstigə aqqıq su quyux,
Qayoquluk kixining aldida nahxa eytkəndəktur.□ ■

21 Duxminingning qorsıki aq bolsa,
Nan bər;
Ussiqan bolsa su bər; □ ■

22 Xundak kılsang, bexioqə kəmür qooqini toplap saloqan bolisən,
Wə Pərwərdigar bu ixni sanga yanduridu.□

23 Ximal tərəptin qıkkən xamal kəttik yamoqur elip kəlgəndək,
Qeqimqi xum qirayni kəltürər.

24 Soquxkək hotun bilən *azadə* öydə billə turoqandin kərə,
Əgzining bir bulungida *yaloquz* yetip-qopqan yahxi.□ ■

25 Ussap kətkən kixigə muzdək su berilgəndək,
Yıraq yurttin kəlgən hux həwərmu ənə xundak bolar.

26 Petikdilib süyi leyip kətkən bulak,
Süyi buloqiwetilgən kuduq,
Rəzillərgə yol qoyoqan həkkanıy adəmgə ohxaxtur.

27 Həsəlni həddidin ziyadə yeyix yahxi bolmas;

■ 25:15 Pənd. 15:1; 16:14 ■ 25:18 Zəb. 11:2; 57:4; 59:7; 120:3-4; Pənd. 12:18 □ 25:20

«(ham) suda üstigə aqqıq su quyux» — suda üstigə aqqıq su quyulsa, intayın aqqıq bir hüd qıqıdu, xunga mənisi: — «yarioqə tuz səpkəndək» degəndək. ■ 25:20 Rim. 12:15 □ 25:21

«Duxmining...» — ibraniy tilida «Sanga əq bolqanning...». ■ 25:21 Mis. 23:4, 5; Rim. 12:20

□ 25:22 «(duxmənning) bexioqə kəmür qooqini toplap saloqan bolisən» — buning mənisi: «uni kəttik uyaldurısən». Bu ibarə Misirdiki kona bir adətni kərsitidu. Kixilər towa kıloqanlıqını bildürüx üqün bexida bir siwət qooqini kətürüp mangidu. Xunga «Uning bexioqə kəmür qooqini toplap salısən» degini, uning towa kılixioqə yardım bəreləysən» «wıjdanini oyoqıtısən» degənlıktur.

□ 25:24 «Soquxkək hotun bilən *azadə* öydə billə turoqandin kərə,...» — yaki «Soquxkək hotun bilən *azadə* öydə olturoqandin kərə,...». ■ 25:24 Pənd. 21:9:19

Birək uluqluqni izdaxning əzi uluq ixtur.□

28 Əzini tutalmaydigan kixi,

Wəyran boləjan, sepilsiz qələjan xəhərgə ohxaydu.□ ■

26

1 Yazda qar yeəix,

Orma waqtida yamojur yeəix kamlaxmioəndək,
Izzət-hərmət əhməkəkə layik əməstur.

2 Ləyləp uqur yürgən kuqqaqtək,
Uqkan karlioəaq yərgə qonmioəndək,
Səwəbsiz qarəix kixigə ziyan kəltürəlməs.

3 Atka kəmqa, exəkkə nohta lazim boləjindək,
Əhməkning dümbisigə tayak layiktur.■

4 Əhməkning əhmikanə gəpi boyiqə uningəja jawab bərmigin,
Jawab bərsəng əzüng uningəja ohxap kəlixing mumkin.

5 Əhməkning əhmikanə gəpi boyiqə uningəja jawab bərgin,
Jawab bərmisəng u əzining əhməklikini əkillik dəp qaqlar.

6 Əz putini kesiwətkəndək,
Əz hexioəja zulumət tiligəndək,
Əhməktin həwər yollaxmu xundək bir ixtur.□

7 Tokurning karəja kəlmigən putliridək,
Əhməkning aəzioəja selinoəjan pənd-nəsihətmu bikar bolur.

8 Saləioəja taxni baəqlap atkəndək,
Əhməkəkə hərmət bildürəxmu əhmikanə ixtur.□

9 Əhməkning aəzioəja selinoəjan pənd-nəsihət,
Məstning kolioəja sanjiloəjan tikəndəktur.

10 Əz yəkinlirini karisioəja zəhimləndürgən okyaqidək,
Əhməkni yaki udul kəlgən adəmni yallap ixlətkən hojayinmu ohxaxla
zəhimləndürgüqidur.□

11 It aylinip kelip əz kusukini yalioəndək,
Əhmək əhməklikini kaytilar.■

12 Əzini dana qaqlap məmnun boləjan kixini kərdüngmu?
Uningəja ümid baəqliməktin əhməkəkə ümid baəqlimək əwzəldur.■

13 Hərun adəm: — «Taxkirida dəhxətlik bir xir turidu,
Koqida bir xir yüridu!» — dəp *əydin qikmas*.■

14 Əz mujukida eqilip-yepilip turoəjan ixikkə ohxax,
Hərun kariwatta yetip u yak-bu yakka ərilməktə.

15 Hərun qəlini sunup kaqioəja tikkini bilən,

□ 25:27 «**Birək uluqluqni izdaxning əzi uluq ixtur**» — bizningqə bu ayəttiki «uluqluq» Hudaning uluqluqini kərsitidu. İbraniy tilida «uluq» bilən «əqir» bir səz boləraqka, bu ayətning baxka birhil təjrimisi bar: «Əqir ixlarni oylinip sürüxtürəxning əzi əqir ixtur». Yəne baxka birnəqəqə hil təjrimiliri bar, jümlidin «Əz uluqluqni izdax uluq ix əməs». □ 25:28 «**Əzini tutalmaydigan kixi**» — «əzini tutalmaydigan» degən səz ibranıy tilida «əz rohinı idarə kılalmaydigan» dəp ipadilinidu. ■ 25:28 Pənd. 16:32 ■ 26:3 Zəb. 32:8, 9,10; Pənd. 10:13 □ 26:6 «**Əz hexioəja zulumət tiligəndək**» — ibranıy tilida «huddi ziyan iqkəndək». □ 26:8 «**Saləioəja taxni baəqlap atkəndək,...**» — tax saləioəja baəqlap qoyulsa, uni saləjidin qıkarəjili bolmaydu, əlwəttə. □ 26:10 «**Əz yəkinlirini karisioəja zəhimləndürgən okyaqidək, əhməkni yaki udul kəlgən adəmni yallap ixlətkən hojayinmu ohxaxla zəhimləndürgüqidur**» — bu pənd-nəsihətning baxka birnəqəqə hil təjrimiliri bar. ■ 26:11 2Pet. 2:22 ■ 26:12 Pənd. 29:20 ■ 26:13 Pənd. 22:13

Ūjizani aʊziʊja selixtinmu erinər.■

¹⁶ Hʊrun ʊzini pəm bilən jawab bərgüqi yəttə kixidinmu dana sanar.

¹⁷ Koqida keliwetip, ʊzigə munasiwətsiz majiraʊja arilaxkan kixi, Itning kulikini tutup sozoʊanoʊa ohxax hətərgə duqar bolar.

¹⁸ ʊz yekinlirini aldap «Pəkət qaqqak kilip koydum!» dəydiʊan kixi, Otkaxlarni, oklarni, hərhil əjəllik qorallarni atkan təlwiğə ohxaydu.

²⁰ Otun bolmisa ot ʊqər;

Ūjəywət bolmisa, jedəl besilar.■

²¹ Qoʊlar ʊstigə qaqqan kəmərdək, Ot ʊstigə koyoʊan otundək, jedəlqi jedəlni ulʊaytar.■

²² Ūjəywəthorning səzliri hərhil nazunemətlərdək, Kixining kəlbigə qongkur singdūrülər.□ ■

²³ Yalkunluk ləwlər rəzil kəngüllərgə qoxuloʊanda, Sapal qaʊioʊa kümüx həl bərgəngə ohxaxtur.

²⁴ Adawət saklaydiʊan adəm ʊqini gəpliri bilən yapsimu, Kənglidə kat-kat suyikəst saklaydu.

²⁵ Uning səzi qiraylik bolsimu, ixinip kətmigin; Kəlbidə yəttə kat iplaslik bardur.

²⁶ U ʊqmənlikini qiraylik gəp bilən yapsimu, Lekin rəzilliki jamaətning aldida axkarilinar.

²⁷ Kixigə ora koliʊan ʊzi qüxər;

Taxni domilatkan kixini tax dumilap qaytip kelip uni yanjar.■

²⁸ Sahta til ʊzi ziyankəxlik kiliʊan kixilərgə nəprətlinər; Huxamət kiliʊuqi ʊjiz adəmni həlakətkə ittirər.

27

¹ ʊtiki kününg tooʊruluk mahtanma, Qünki bir küni nemə bolidiʊiningnimu bilməysən.■

² Seni baxqilar mahtisun, ʊz aʊzing mundak kilmisun, Yat adəm seni mahtisun, ʊz ləwliring undak kilmisun.

³ Tax ʊqir, qum heli jing basar,

Biraq əhmək kəltüridiʊan hapiqilik ikkisidin tehimu ʊqirdur.

⁴ Ūjəzəp rəhimsizdur,

Kəhr bolsa kəlkündək adəmni ʊkitip ketər, Biraq kim həsəthorluk aldida taqabil turalisun?

⁵ Axkara əyibləx yoxurun muhəbbəttin əladur.

⁶ Dostning kolidin yegən zəhimlər sadikliktin bolidu; Biraq dūxmənniğ səyüxliri hüyliğərliktur.□

⁷ Tok kixi həsəl kənikidinmu bizardur,

Aq kixigə həkəndək aqqik nərsimu tatlik bilinər.□

⁸ Yurt makanidin ayriloʊan kixi,

Uwisidin ayrilip yürgən quxka ohxar.

⁹ ʊtir wə huxbuy kəngülni aqar,

■ 26:15 Pənd. 19:24 ■ 26:20 Pənd. 22:10 ■ 26:21 Pənd. 15:18; 29:22 □ 26:22 «Kixining kəlbigə qongkur singdūrülər» — ibraniy tilida «kixining korsikining iqli yərlirigə singdūrülər».

■ 26:22 Pənd. 18:8 ■ 26:27 Zəb. 7:15-16; 9:15; 10:2; 57:6; Top. 10:8 ■ 27:1 Yağ. 4:13, 14 □ 27:6 «Dostning kolidin yegən zəhimlər sadikliktin bolidu» — yaqi «Dostning kolidin yegən zəhimlər adəmni həkikətkə yətküzər».

□ 27:7 «Tok kixi həsəl kənikidinmu bizardur» — yaqi «tok kixi həsəl kənikini dəssiwetidu».

Jan kəyər dostning səmimiy məslihəti kixini rişbətəndürər.
Jan kəyər dostning səmimiy, huxhuy məslihəti kixini hux kılur.

¹⁰ Öz dostungni, atangning dostinimu untuma;
Bexingəşə kün qüxkəndə kərindixingning öyigə kirip yelinma;
Yekindikı dost, yiraqtiki kərindaxtin əla. ■

¹¹ I oşlum, dana bol, kənglümni hux kıl,
Xundak kılöşingda meni məshirə kılıdioşanlarəşə jawab berələymən.

¹² Zerək kixi bala-qazani aldın kərüp qaçar;
Saddılar aldışə berip ziyan tartar. ■

¹³ Yatka kepil boləşan kixidin kərzgə tonini tutup aləşin;
Yat hotunəşə kapalət bərgən kixidin kapalət puli al. ■

¹⁴ Qak səhərdə turup, yukiri awazda dostışə bəht tiligənlik,
Əzini qarəşax həsablınar.

¹⁵ Yamoşurluk kündiki tohtımay qüxkən tamqə-tamqə yeşin,
Wə soquxkak hotun bir-birigə ohxaxtur. ■

¹⁶ Uni tizgənleş boranni toşkanəşə,
Yaki yaşni ong kol bilən qanggallışəşə ohxaxtur.

¹⁷ Təmürni təmürgə bilisə ötkürləşkəndək,
Dostlarmu bir-birini ötkürləştürər.

¹⁸ Ənjür kəşitini pərwix kıləşuqi uningdin ənjür yəydu;
Hoşayinini asrap kütkən kul izzət tapıdu.

¹⁹ Suda adəşning yüzi əks ətkəndək,
İnsanning kəlbining kandaqlıki öz yenidiki kixi arkililik bilinər. □

²⁰ Təhtisara wə həlakət hərgiz toymışəndək,
Adəşning aq kəşliri kənaət tapmas. □ ■

²¹ Sapal qazan kümüşni, qanak altunni tawlar,
Adəş bolsa mahtaləşanda sinilar.

²² Əhməkni buşday bilən birgə səndəldə talқан kılıp soşşangmu,
Əhməklikı yənila uningda turar.

²³ Padiliringning əşwalini obdan bilip tur,
Mal-waranlıringdin yahxi həwər al;

²⁴ Qünki baylikning mənggü kapaliti bolmas,
Taj-təhtmu dəwrdin-dəwrgiqə turamdu?

²⁵ Quruşan qəplər oruləşandin keyin,
Yumran qəplər əşüp qıkkanda,

Taq başridinmu yawayi qəplər yioşiləşanda,

²⁶ Xu qaqda kəzilarning yungliri kırkılıp kiyimig bolar;
Əşkilərni satқан puləşə bir etiz kələr. ■

²⁷ Həmdə əşkiləşning sütłiri sening həş ailidikiliringning ozuklukini,
Dədəkliringning kərsikini təminləşkimu yetər.

28

1 Yamanlar həşkim kəşqlimisimu qaçar;

■ 27:10 Pənd. 17:17; 18:24 ■ 27:12 Pənd. 22:3 ■ 27:13 Pənd. 6:1, 2; 11:15; 17:18; 20:16

■ 27:15 Pənd. 19:13 □ 27:19 «İnsanning kəlbining kandaqlıki öz yenidiki kixi arkililik bilinər» — baxka birhıl təşjimisi: «İnsanning kəlbining kandaqlıki öz yenidiki kixining kəlbigə məlum bolar (əks etər)». □ 27:20 «Təhtisara» — əlgənələşning rohlıri barəşan jay. «Həlakət» — bəlkim «həlak kıləşuqi» degən yaman bir pərixtidur. «Wəş.» 9:11ni kəşrüng. ■ 27:20 Top. 1:8 ■ 27:26 1Tim. 6:8

Birak həqqaniylar xir yürək batur kelər.■

² Yurtta gunahlar kəpəysə, uning əmirliiri kəp almixar,
Lekin uni soriəuqi yorutuloqan wə bilimlik bolsa, yurt aman-muqim uzun
tutar.

³ Miskinlərgə zulum seliwatqan bir kəmbəşə,əl,
Huddi *zirətlərn*i yatquzup denini koymaydioqan qara yamoşuroqə ohx-
aydu.

⁴ Təwrat qanunidin waz kəqkənlər yamanlarni yahxi dəp mahtar;
Birak qanunni tutquqilar ularoqə qarxi kürəx qilar.

⁵ Rəzillər adalətni qüxənməs;
Birak Pərwərdigarni izdigüqilər həmmə ixni qüxinər.

⁶ Pəzilətlik yolda mangoqan miskin kixi,
Sahta, ikki yüzlimə bay adəmdin yahxidur.■

⁷ Təwrat-qanunioqə itaət qiləqan yigit əkillik oşuldur;
Birak nan kəpilaroqə həmrah boləuqi atisini nomuşka qaldurar.■

⁸ Jazanihorluk qilip yukiri əsüm arkilik bayliklar tapqan kixi,
Ahirida bularni miskinlərgə həyrihəhlik qiləuqining qolioqə ötküzüx
üqün toplioqandur.■

⁹ Kimki Təwrat-qanunini anglimaymən dəp kulikini yopursa,
Həttə dualirimu ləniti bolup qalar.

¹⁰ Kimki duruslarni yaman yoloqə azdursa,
Əzi kolioqan orisioqə əzi qüxər;
Birak pak-diyanətlik adəm yaxxilikkə mirashor bolar.■

¹¹ Bay dər wəxə əzini dana sanar;
Birak yorutuloqan miskin uni haman kərüp yetər.

¹² Həqqaniylar əqalibiyətlik bolsa,
Jahanni təntənə qaplar;
Birak yamanlar mərtiwigə qıksa, halayik əzlini qaqurar.■

¹³ Əz gunahlırini yoxuroqan kixi ronak tapmas;
Birak ularni tonup ikrar qilip, ulardın waz kəqkan kixi rəhim-xəpəkətkə
erixər.■

¹⁴ *Pərwərdigardin* hərdaim kərkup yürqən kixi xunqə bəhtliktur!
Birak kənglini tax qiləqan balayı'apətkə qalar.□

¹⁵ Hərkirəp turəqan xir,
Yaki *owni izdəp* keziwatqan eyik qandak bolsa,
Yöksul puqralarning üstidiki rəzil həkimmu xundaqtur.

¹⁶ Yorutulmioqan əmir haman zor bir zalim bolup qikar,
Birak haram bayliklaroqə nəprətlənsə, təhtidə uzun olturar.

¹⁷ Qan təkkən kixi kərz bilən hangəqə qarap yügürər;
Uni həqkim tosmisun!□

¹⁸ Səmimiy, diyanətlik yolda mangoqan qutular;
Ikki yolda mangoqan sahta kixi ularning biridə haman yikilip qüxər.

¹⁹ Əz yerigə tirixip ixligən dehqanning neni yetip axar;
Birak bikar yürüp ham hiyallarni koşliəqan kixining yöksullukı mol bolar!

■ 28:1 Law. 26:36; Qan. 28:28; Yəx. 57:21 ■ 28:6 Pənd. 19:1 ■ 28:7 Pənd. 29:3 ■ 28:8 Law. 25:35-37 ■ 28:10 Pənd. 26:27 ■ 28:12 Pənd. 11:10,11 ■ 28:13 Zəb. 32:3, 5; 1Yuha. 1:9, 10

□ 28:14 «*Pərwərdigardin hərdaim kərkup yürqən kixi xunqə bəhtliktur*» — əyni tekistə «Pərwərdigar» degən söz tepilmaydu. Xunga baxqa birhil tərjimisi: «Gunah qilixtin hərdaim kərkup yürqən kixi». □ 28:17 «*Uni həqkim tosmisun!*» — baxqa birhil tərjimisi: «Həqkim uningə himayə bolmisun!». Təwrat qanuni boyiqə adəmnə tasadiپیy öltürqən kixi «panahlik xəhər»lərgə qaqsə bolatti. Əmma gunahı bar kixilər haman xu xəhərlərdin himayə alalmaytti («Qəl.» 6:34-35ni kəring).

- 20 Rastqil kixining bəhti kəpiyər;
Biraq bay boluxka aldirioqan kixi jazadin keqip kutulalmas. ■
- 21 Birigə yan besix kət'iy bolmas;
Qünki bəzilər həтта bir burda nan üqünmu gunah ötküzər. □ ■
- 22 Nəpsi toymas kixi bayliklarni közləp aldiraydu,
U namratlikning öz bexioqa qüxidişinidin bihəwərdur. □
- 23 Baxkilarning hatalikini oquq əyibligən kixi,
Həman huxamət kילוquqioqa qarioranda köprək iltipat tapar.
- 24 Ata-anisining təəllukatini oşrilap, «Bu heqkandak gunah əməs» degən kixi,
Həlak kילוquqining xerikidur.
- 25 Nəpsi toymioşur kixi jedəl-majira teriydu;
Biraq Pərwərdigarəqa tayanəqan kixi ətlinər. □ ■
- 26 Əzining kəngligə ixəngən kixi əhməktur;
Biraq danalix bilən mangəqan nijat tapar.
- 27 Namratlarəqa həyrhəhlik kilidioqan kixi mohtajlik tartmas;
Lekin həjətmənni kərsimu kərməskə saləqan kixi kəpligən karərixka uqrar. ■
- 28 Yamanlar mərtiwigə qiksa, halayik əzlrini kaqurar;
Lekin ular zawal tapsa, həkqaniylar rawaj tapar. ■

29

- 1 Kayta-kayta əyiblinip turup yənə boyni kattiklik kילוqan kixi,
Tuyuksizdin dawalioşusiz yanjilar.
- 2 Həkqaniylar güllənsə, puqraliri xadlinar;
Kəbihlər həkuk tutsa puqra nalə-pəryad kətürər. ■
- 3 Danalixni səygən oşul atisini hux kilar;
Biraq pəhixilərgə həmrah boləqan uning mal-mülkini buzup-qaqar. ■
- 4 Padixah adalət bilən yurtini tinq kilar;
Biraq baj-selik saləqan bolsa, uni wəyran kilar. □
- 5 Öz yekiniəqa huxamət kילוqan kixi,
Uning putliriəqa tor təyyarlap qoyəqandur.
- 6 Rəzil adəmnning gunahı əzigə kaqkan yasap kurar;
Biraq həkqaniy kixi nahxilar bilən xadlinar.
- 7 Həkqaniy kixi miskinning dəwasioqa kəngül bəlür;
Biraq yamanlar bolsa bu ixni qüxənməs. ■
- 8 Həkawur kixilər xəhərnə kutritip dawaləqutar;
Biraq aqilanilər aqqik şəzəplərnə yandurar.
- 9 Dana kixi əhmək bilən dəwalaxsa,
Əhmək hürpiyidu yaki külidu, nətijisi həman tinqlik bolmas.
- 10 Qanhorlar pak-diyənətlilərgə nəprətlinər;
Duruslarning jenini bolsa, ular kəstlər. □

■ 28:20 Pənd. 13:11; 20:21; 23:4 □ 28:21 «kət'iy bolmas» — ibranii tilida «yahxi əməs».

■ 28:21 Pənd. 18:5; 24:23 □ 28:22 «Nəpsi toymas kixi» — ibranii tilida «kəzi yaman kixi».

□ 28:25 «Nəpsi toymioşur kixi» — yaki «həli qong kixi». ■ 28:25 Pənd. 13:10; 15:18; 29:22

■ 28:27 Qan. 15:7,8,10; Pənd. 19:17; 22:9 ■ 28:28 Pənd. 28:12 ■ 29:2 Pənd. 11:10; 28:12,28

■ 29:3 Pənd. 10:1; 15:20; 28:7; Luqa 15:13 □ 29:4 «Biraq baj-selik saləqan bolsa,...» —

yaki «biraq parihor bolsa,...». ■ 29:7 Ayup 29:16 □ 29:10 «Duruslarning jenini bolsa, ular

kəstlər» — baxka birhəl təjimişi: «biraq duruslar ularning jenidin həwər alar».

- 11 Əhmək hərdaim iqidiki həmmi axkara kılar;
Biraq dana özini besiwalar.■
- 12 Həkümdar yaloqan sözlərgə kulak salsa,
Uning barlik hizmətkarlıri yaman əgənməy qalmas.
- 13 Gaday bilən uni əzgüqi kixi bir zeminda yaxar;
Hər ikkisining közini nurlanduruquqi Pərwərdigardur.□ ■
- 14 Yoksullarni diyanət bilən sorioqan padixahning bolsa,
Təhti mənggügə məhkəm turar.■
- 15 Tayak bilən tənbiş-nəsihət balilaroqa danalik yətküzər;
Biraq öz məyligə koyup berilgən bala anisini hijalətkə qaldurar.■
- 16 Yamanlar güllinip kətsə, nahəklik köpiyə;
Lekin həkkanıylar ularning yikilöjini kərər.■
- 17 Oqlungni tərbiyəlisəng, u seni aram tapkuzar;
U kənglüngni səyündürər.■
- 18 *Pərwərdigarning* wəhiysi bolmioqan əlning pukraliri yoldin qikiq
baxpanahsiz qalar;
Lekin Təwrat-qanunioqa əməl kilidioqan kixi bəhtliktur.□
- 19 Kulni söz bilənla tüzətkili bolmas;
U səzüngni qüxəngən bolsimu, etibar kilmas.
- 20 Aqlizini basalmaydioqan kixini kərgənmü?
Uningdin ümid kütəkəndin, əhməktin ümid kütüx əwzəldur.■
- 21 Kimki öz kulini kiqikidin tartip öz məyligə koyup bərsə,
Künlərnin biridə uning bexioqa qikar.□
- 22 Terikkək kixi jedəl-majira kozoqar turar;
Asan aqqiklinidioqan kixining gunahliri kəptur.■
- 23 Məqrurluk kixini pəs kılar,
Biraq kəmtərlik kixini hərmətkə erixtürər.■
- 24 Oqrı bilən xerik bolqan kixi öz jeniqa düxməndur;
U sorakqining *guwah berixə* agahlandıruxini anglisimu, lekin rast gəp
kilixka petinalmas.□ ■
- 25 İnsan balisidin korqux adəmni tuzakka qüxüridu;
Biraq kimki Pərwərdigaroqa tayanqan bolsa, u bihətər kətürülər.□
- 26 Kəp kixilər həkümdardın iltipət izdəp yürər;
Biraq adəmning hək-rizki pəkət Pərwərdigarningla qolididur.■
- 27 Nahəklər həkkanıylaroqa yirginqliktur;
Durus yolda mangoqan kixilər yamanlaroqa yirginqliktur.

30

Agurning pənd-nəsihətliri

- 29:11 Pənd. 14:33 □ 29:13 «**Gaday bilən uni əzgüqi kixi bir zeminda yaxar**» — ibranıy tilida: «gaday bilən uni əzgüqi kixi bir-birigə yolukar». ■ 29:13 Pənd. 22:2 ■ 29:14 Pənd. 20:28; 25:5 ■ 29:15 Pənd. 10:1; 13:24; 17:21,25; 22:15; 23:13 ■ 29:16 Zəb. 37:36; 58:10-11; 91:8 ■ 29:17 Pənd. 13:24; 22:15; 23:13,14 □ 29:18 «**yoldin qikiq baxpanahsiz qalar**» — bu ibarə ibranıy tilida ikki bislik bir söz bilənla ipadiləngən. ■ 29:20 Pənd. 26:12 □ 29:21 «**Künlərnin biridə uning bexioqa qikar**» — baxka birhil təjimişi «Ahirda u (kul) özigə pərzəntək bolup qikar». ■ 29:22 Pənd. 15:18; 26:21 ■ 29:23 Ayup 22:29; Pənd. 15:33; 18:12; Yəx. 66:2; Mat. 23:12; Luqa 14:11; 18:14; Yaq. 4:6,10; 1Pet. 5:5 □ 29:24 «**...rast gəp kilixka petinalmas**» — «Law.» 5:1ni kərüng. ■ 29:24 Law. 5:1 □ 29:25 «**bihətər kətürülər**» — ibranıy tilida bir söz bilənla ipadilidur. ■ 29:26 Pənd. 19:6

1 Təwəndikilər Yakəhning oqli Aguroja wəhiy bilən kəlgən sözlərdür:
Bu adəm İtiyəlgə, yəni İtiyə bilən Ukaloja mundak sözlərnı degən: — □

2 Mən dərwəkə insanlar arısidiki əng nadini, həywanoja ohxaxturmən;
Məndə insan əkli yok.

3 Danalığını heq əgənmıdım;
Əng Pak-Mukəddəs Boluquci həkkidimü sawatım yoktur.

4 Kim ərxkə kətürülgən, yaki ərxtin qüxkən?

Kim xamalni kollirida tutqan?

Kim sularnı Əz tonioja yөгəp kəyojan?

Kim yər-zeminning qeğralirini bəlgiligən?

Uning ismi nemə? Uning Oqlining ismi nemə? Biləmsən-yok? ■

5 Təngrining hər bir sözi sinilip ispatlinip kəlgəndür;

U Əzigə tayanəjanlarning həmmisini koşdaydiojan kəlkəndür. ■

6 Uning sözlirigə heq nərsə koşma;

Undak kilsang, U seni əyibləydu,

Sening yaloqanqiliking axkarilınidu. ■

7 I *Hudayim*, Səndin ikki nərsini tiləymən;

Mən əlgüqə bularnı məndin ayimiojaysən: —

8 Sahtilik wə yaloqanqilikni məndin yırak kiləjaysən;

Məni gadaymu kilmay, baymu kilmay, bəlkı ehtiyajiməja layikla rizik bərgəysən.

9 Qünki ziyadə toyup kətsəm, Səndin yenip: «Pərwərdigar degən kim?» — dəp kəlixim mumkin.

Yaki gaday bolup qalsam, oqlirilik kılıp, Sən Hudayimning namioja daql kəltürüxim mumkin.

10 Hojayinining aldida uning quli üstidin xikayət kılma,

Bolmısa u seni qarəp lənət kılıdu, əyibkar bolısən.

11 Əz atisini qarəyaydiojan,

Əz isioja bəht tiliməyaydiojan bir dəwr bar,

12 Əzini pak qəqlayaydiojan, əməliyətə məynətqilikidin heq yuyulmıojan bir dəwr bar,

13 Bir dəwr bar — ah, kibirlikidin nəziri nemidegən üstün,

Hakawurlukidin həli nemidegən qong! □ ■

14 Uning ajizlar wə yoksullarnı yalmaq yutuwetidiojan qixliri kiliqtək,

Ezik qixliri piqaktək boləjan bir dəwr bar! ■

15 Zülükning ikki kızı bar, ular hərdaim: «Bərgin, bərgin» dəp towlixar.

Hərgiz toyunmayaydiojan üç nərsə bar, hərgiz kənaətlənməyaydiojan tət nərsə bar, ular bolsimu: — □

16 Gər, tuşmas hotunning kərnı,

Suoja toyunmıojan kuroqak Yər.

□ **30:1 «wəhiy bilən kəlgən sözlər»** — ibraniy tilida «yükləngən sözlər» dəp ipadilınidu. Demək, Pərwərdigarning Agurning dil-rohioja yükligən sözliri. «**Bu adəm**» — Yakəhning oqli Agur.

■ **30:4** Ayup 38:4; Zəb. 104:3; Yəx. 40:12 ■ **30:5** Zəb. 12:6-7; 18:30-31; 19:7-8; 119:140, 2Tim. 2:16 ■ **30:6** Kan. 4:2; 12:32; Wəh. 22:18 □ **30:13 «Hakawurlukidin həli nemidegən qong!»** —

ibraniy tilida «Ularıning kəpaklırı nemanqə kətürülgən!». ■ **30:13** Pənd. 6:17 ■ **30:14** Pənd. 12:18 □ **30:15 «zülük»** — su iqidə yaxayaydiojan kənhor bir hil parazitdur.

Wə hərgiz «boldi, toydum» deməydiəqan ottin ibarət.□

17 Atisini məshirə kılıdiəqan,
Anisini kəmsitidiəqan kəzni bolsa,
Kəşə-kuzəqunlar çəqular,
Bürkütning balilirimu uni yər.

18 Mən üqün intayin tilsimat üq nərsə bar;
Xundak, mən qüxinəlməydiəqan tət ix bar: —

19 Bürkütning asmandiki uqux yoli,
Yilanning taxta beqirlap mangediəqan yoli,
Kəmining dengizdiki yoli wə yigitning kizəqə axik boluxtiki yolidur.

20 Zinahor hotunning yolimu xundaktur;
U bir nemini yəp bolup əşzini sürtiwətkən kixidək: «Mən heqkandak
yamanlikni kilmidim!» — dəydu.□

21 Yər-zemin üq nərsə astida biaram bolar;
U kətürəlməydiəqan tət ix bar: —

22 Padixah boləqan kul,
Tamaqqa toyəqan hamakət,

23 Nəprətkə patқан, ərgə təgkən hotun,
Əz hanimining ornini başқан dedək.□

24 Yər yüzidə teni kiqik, lekin intayin əkillik tət hil janiwar bar: —

25 Qəmülilər küqlük həlk bolmisimu, biraq yazda ozuk təyyarliwelixni
bilidu;■

26 Suəqurlar əzi ajiz bir qowm bolsimu, hada taxlarning arisiəqə uwa
salidu;

27 Qəkətkilərnin padixahı bolmisimu, lekin qatar tizilip rətlik mangidu;

28 Kəslənqükni qəl bilən tutuwaləqili bolidu,
Lekin han ordilirida yaxaydu.

29 Qədəmliri həywətlik üq janiwar bar,
Kixigə zək berip mangediəqan tət nərsə bar: —

30 Həywanatlar iqidə əng küqlük, heq nemidin qorqmas xir,

31 Zilwa bəyge iti,

Tekə,

Wə puqraliri kollaydiəqan padixahdur.□ ■

32 Əgər sən əhməklik kilip əzüngni bək yukiri orunoqə koyuwaləqan
bolsang,

Wə yaki təlwə bir oyda boləqan bolsang,

□ **30:16 «Gər»** — muxu yərdə «gər» ibraniy tilida «xeol», yəni «təhtisara», əlüklərnin rohliri
kiyamət künini kütidiəqan yəni kərsitidu. □ **30:20 «Mən heqkandak yamanlikni kilmidim!»**

— zinahor hotunning yolining əjayiblikı bolsa əzining op'oquq gunahini heq tonumaydiəqanlikidın
ibarət. □ **30:23 «Nəprətkə patқан»** — yaki «nəprətlik», «nəprətləngən». ■ **30:25** Pənd. 6:8

□ **30:31 «zilwa bəyge iti»** — yaki «bəyge eti» — ibraniy tilida bu sez bək az uqraydu. **«puqraliri
kollaydiəqan padixahdur»** — baxqa ikki hil tərjimisi: «Aşdurulmas wə ərölməs padixahdur»
yaki «Əz qoxunini baxlıəqan padixahdur». ■ **30:31** Ayup 39:19-28

Kolung bilən aqzingni yum! □ ■

³³ Kala süti қоқulsa serik may қіқар;

Birining burni mijilsa, қан қіқар;

Adawət қоқоқар intіқam oylisa jedəl-majira қіқар. □

31

Padixahqa nəsihət

¹ Təwəndikilər, padixah Ləmuəlgə uning anisi arқılıq wəhiy bilən kəlgən səzlərdur; anisi bu səzlərnı uningə qəgətkən: □

² I oqlum, i mening amrikim, kəsəmlər bilən tiligən arzulukum, mən sanga nemə dəy? □

³ Küq-қuwwitingni ayal-hotunlar tərıpigə sərp kilmioyin;

Yaki padixahlarnımu wəyran kılıdioqan ixlarə qə berilgüqi bolma! □ ■

⁴ I Ləmuəl, xarab iqix padixahlarə qə layıq əməs,

Əmirlərgimu hərəkkə humar bolux yaraxmas.

⁵ Bolmisa ular xarab iqip, *mukəddəs* bəlgilimilərnı untup, Bozək bəndilərnıng həkkinı astin-üstün kiliwetixi mumkin.

⁶ Küqlük hərəkkə əlgüsi kəlgənlərgə, həsərətkə qəmgənlərgə berilsun!

⁷ Ular xarabni iqip, miskinlikini untup, Kaytidin dərd-əlimini esigə kəltürmisun! □

⁸ Əzlrı üqün gəp kılalmaydioqanlarə qə aqzingni aqқin, Hələk bolay degənlərnıng dəwasidə gəp kıl.

⁹ Süküt kılma, ular üqün lilla həküm kıl,

Ezilgənlərnıng wə miskinlərnıng dərdigə dərman bol. ■

Pəzilətlik ayal

¹⁰ |□| Pəzilətlik ayalni kim tapalaydu?

Uning qimmiti ləəl-yaqutlardınmu zor exip qüxidu. □ ■

¹¹ |□| Erining kəngli uningə qə tayinip hatirjəm turidu,

U boləoqə qə erining əloqan oljisi kəm əməstur!

□ **30:32 «Kolung bilən aqzingni yum!»** — bəlkim ibraniy tilida «boldi, bəs!» degən mənini berix mumkin. ■ **30:32** Ayup 21:5 □ **30:33 «Kala süti қоқulsa ... birining burni mijilsa.... adawət қоқоқар intіқam oylisa ...»** — bu jumlidiki «қоқulsa» «mijilsa» wə «қоқоқар ... oylisa» ibraniy tilida ohxax bir peil bilən ipadiləngən. □

31:1 «Padixah Ləmuəl» — bəzi alimlar «Ləmuəl»ni Sulaymanning anisi Bat-Xeba uningə qə qəoqan ləqəm, dəp qaraydu. Israil üstidin həküm sürgüqilər arisida «Ləmuəl» isimlik bir padixah bizgə naməlum.

«Ləmuəl» degənnıng mənisi: «Huda üqün». **«wəhiy bilən kəlgən səzlər»** — əgər bu bab Agurning (30:1) səzining dawami bolsa, unda qə «wəhiy bilən kəlgən səzlər» Pərwərdigarning Agurning «dil-rohi qə yükligən səzlrı»ni ng dawamini kərsitidu. □

31:2 «I mening amrikim» — ibraniy tilida «I bəliyatқumning balisi!». **«kəsəmlər bilən tiligən arzulukum!»** — ibraniy tilida «I kəsəmlirimning balisi!».

□ **31:3 «ayal-hotunlar tərıpigə»** — demək, jinsiy həwəslərgə. ■ **31:3** Қан. 17:17 □ **31:7 «Ular xarabni iqip, ... қaytidin dərd-əlimini esigə kəltürmisun!»** — bu səzlər kinayilik, həcwiy boləini bilən, miskinlərnıng xarab iqix səwəbigimu həsədxlik bildüridu. Lekin ayət ularning xundaқ kılıdioqanlikini həcizigə təstiqliə qan əməs. Kəzda tutuləini həkümdarlarınıng əqır məs'uliyetidin ibarəttur. ■ **31:9** Law. 19:15; Қан. 1:16 □

31:10 «pəzilətlik ayalni kim tapalaydu?...» — keyinki 22 ayət xeir bolup, ibraniy tilida əlahidə xəkilgə igə. Ibraniy yezik qida 22 hərəp bər. Bu 22 ayətnıng hərbiri ibraniy əlipbə tərıpigə əsasən baxlinidu (məsilən, uyoqur tili bolsa, a-, ə-, b- qətarlik hərəplər bilən baxlanə qanə ohxax).

■ **31:10** Pənd. 12:4

12 |□| U ömür boyi erigə wapadar bolup yaxlilik qilidu,
Uni ziyanəğa uqratmaydu.

13 |□| U koy yungi wə kəndir tepip,
Əz qoli bilən jan dəp əjir qilidu.

14 |□| U soda kemilirigə ohxax,
ailini bekixtiki ozuq-tülükləni yirak jaylardin toxuydu.

15 |□| Tang yorumasta u ornidin turidu,
ailisidikilərgə yeməklik təyyarlaydu,
Hizmətkar-dədəklərgə nesiwisini təksim qilidu. □

16 |□| U bir parqə etizni əzi kərüp alidu;
Qoli bilən yioqan daraməttin u bir üzümzar bina qilidu.

17 |□| *Ixqa qarap* u belini küq bilən baqlar,
Biləklirini küqləndürər;

18 |□| Əz ixining paydiliklikioğa közi yetər,
Keqiqə qiriqini eqürməy ix qilar.

19 |□| U kolliri bilən qakni qerər,
Barmakliri yip urquqini tutar.

20 |□| Ajizlarəğa yardəm qolini uzitar;
Həjətmənlərgə kollirini sozar.

21 |□| Kar yaşqanda u ailisi toqruluk əndixə kilmaydu,
Əyidikilərnin həmmisigə kızil kiyimlər kiydürülgən.

22 |□| Kariwat yapkuqlirini əzi tokuydu;
Əzining kiyim-keqəkliri kanap wə səsün rəhttindir.

23 |□| Erining xəhər dərwazilirida abruyi bar;
Xu yərdə u yurttiki aqsakallar qataridin orun alidu. □

24 |□| U nəpis kanaptin kiyim-keqək tikip uni satidu;
Bəlwəqlərnin tikip sodigərlərnin təminləydu.

25 |□| Kiyimi küq-kudrət wə izzət-hərməttur;
U keləqəkkə ümid bilən külüp qaraydu.

26 |□| Aşzini aqsila, dana söz qilidu,
Tilida mehrəbanə nəsihətlər bar.

27 |□| ailisidiki ixlardin daim həwər alidu,
Bikarəğa nan yeməydu.

28 |□| Pərzəntliri ornidin turup uningəğa bəht-bərikət tiləydu;
Erimu mubarəkləp uni mahtar: —

29 |□| «Pəzilət bilən yaxioqan ayallar köptur,
Biraq sən ularning həmmisidinmu exip qüxisən» — dəydu.

30 |□| Güzəllik səhri aldamaqıdu,
Həsn-jamalmu pəkət bir kəpük, halas,
Pəkət Pərwərdigardin qorqıdioqan ayalla mahtilidu!

31 |□| U əz mehnitining mewiliridin bəhrimən bolsun!
Əjirliri uni dərwazilarda hərmət-xəhrətkə erixtürsun! □

□ 31:15 «... nesiwisini təksim qilidu» — yaki «... ixni təksim qilidu». □ 31:23 «Erining xəhər dərwazilirida abruyi bar» — kona ər-p-adətlər boyiqə, yurttiki aqsakallar xəhər dərwazida yioqin eqip sot qilatti. □ 31:31 «Əjirliri uni dərwazilarda hərmət-xəhrətkə erixtürsun!» — yukiriki izahəttə deyilgəndək, xəhər dərwaziliri aqsakallar olturidioqan orun bolup, jəmiyətnin əng yukiri dərjisinin bildüridu.

Hekmät toplioquı

«*Həmmə ix biməniliktur!*»

1 Yerusalemda padixah bolıǵan, Dawutning oqlı «Hekmät toplioquı»ning sözliri: —□

2 «Bimənilik üstigə bimənilik!» — dəydu «Hekmät toplioquı» — «Bimənilik üstigə bimənilik! Həmmə ix biməniliktur!»□ ■

3 Kuyax astida tartqan japaliridin insan nemə paydıoǵa erixər?□ ■

4 Bir dəwr ətidu, yənə bir dəwr kelidu;
Biraq yər-zemin mənggügə dawam kilidu;■

5 Kün qıkidu, kün patidu;
Wə qıkidıǵan jayoǵa qarap yənə aldirap mangidu.

6 Xamal jənubka qarap sokıdu;
Andin burulup ximaloǵa qarap sokıdu;

U aylinip-aylinip,
Hərdaim öz aylanma yolioǵa qaytidu.

7 Barlıq dəryalar dengizoǵa qarap akıdu, biraq dengiz tolmaydu;
Dəryalar qaysi jayoǵa aqқан bolsa,

Ular yənə xu yərgə qaytidu.■

8 Barlıq ixlar japaoǵa toloǵandur;
Uni eytip tügətküqi adəm yoktur;

Köz körüxtin,
Kulak anglaxtin hərgiz toymaydu.

9 Bolıǵan ixlar yənə bolıdıǵan ixlardur;
Kıloǵan ixlar yənə kılınidu;

Kuyax astida heqқandak yengilik yoktur.■

10 «Mana, bu yengi ix» degili bolıdıǵan ix barmu?

U bəribir bizdin burunki dəwrlərdə allıqan bolup ətken ixlardur.

11 Burunki ixlar hazır heq əslənməydu;

Wə kəlgüsidə bolıdıǵan ixlarmu ulardin keyin yaxaydıǵanlarning esigə heq kəlməydu.□

Sulaymanning tajribisi

□ **1:1 «Hekmät toplioquı»** — yazoquı özining Sulayman ikənlikini kərsitidu. Bu nuқта 16-ayət, 2:7-ayət qatarlıqlarda ispatlinidu. Kitabning nami əsliy ibranıy tilida «Koşələt» deyilidu, uning mənisı: «toplıoquı» «rətlıgüqi» degən mənidə bolup, biz uni «hekmet toplıoquı» (demək, «oy-pikirlərni rətlıgüqi») dəp tərjimə kılduq. Bəzilər uni yənə «Təlım bərgüqi», «Wəz eytquqi» dəpmu tərjimə kıldıdu. □ **1:2 «Bimənilik üstigə bimənilik!»** — ibranıy tilida «biməniliklərnıng biməniliki!». Bu huddi «Küylərnıng küy» «əng güzəl küy» deyilgəngə ohxaxtur, «biməniliklərnıng biməniliki» bəlkim «hayatlık ələmdə «əng bimənilik ixtur!»» degənni bildürüxi mumkin. ■ **1:2 Zəb. 62:9; 144:4** □ **1:3 «Kuyax astida»** — bu «Hekmät toplıoquı»diki aqquqluq sözdur. Yazoquıning bayanlırining kəpinqisi «asmandın (Hudadin) kəlgən wəhiy» bilən əməs, bəlkı «kuyax astida» yaki «aptap astı»diki kəzkarax bilən eytiloǵan. U kəstən xundak kəz-karaxni səzləydu. «Kirix səz» wə «koхumqə səz»imiznınu kəruıng. ■ **1:3 Top. 2:22; 3:9**

■ **1:4 Zəb. 104:5** ■ **1:7 Ayup 38:8, 9, 10; Zəb. 104:8-10** ■ **1:9 Top. 3:15** □ **1:11 «... kəlgüsidə bolıdıǵan ixlarmu ulardin keyin yaxaydıǵanlarning esigə heq kəlməydu»** — demək, yengi dəwrdə «yengi» deyilgən bir ix qıqқан bolsa, xu ix əməliyəttə burunki dəwrdlərdə məwjut boloǵan ixtur. Həzirki dəwrdikilər burunki dəwrlərni bilməydu yaki untuoǵan, bu ixni «yengi!» dəydu.

- ¹² Mänki hekmät toplioquı Yerusalemda Israiloğa padixah bolğanmən;
¹³ Mən danalİK bilən asmanlar astida barlık kılinoğan ixlarnı ketirkinip izdäxkə kəngül koydum — Hulasəm xuki, Huda insan balilirining öz-özini bənd kılıp upritix üqün, ularoğa bu eşir japani təkdim kılğan!
¹⁴ Mən kuyax astidiki barlık kılinoğan ixlarnı kərüp qıktım, — Mana, həmmisi bimənilik wə xamalni kooqlioqandək İxtin İbarəttur.
¹⁵ Əgrini tüz kılqılı bolmas; Kəmnı toluq dəp sanioqılı bolmas.□
¹⁶ Mən öz kənglümdə oylinip: «Mana, mən uluqolinip, məndin ilgiri Yerusalemda üstigə barlık hekmät sürgənlərdin kəp danalıqqa erixtim; mening kənglüm nuroqun danalıq wə bilimge erixti» — dedim.
¹⁷ Xuning bilən danalıqni bilixkə, xuningdək təlwilik wə əhmikanilikni bilip yetixkə kəngül koydum; muxu İxni xamal kooqlioqandək İx dəp bilip yəttim.
¹⁸ Qünki danalıqning kəp boluxı bilən azab-oqubətmu kəp bolıdu; bilimni kəpəytküqining dərd-əlimimu kəpiydu.

2

Tamaxini tetip bekiş

- ¹ Mən kənglümdə: «Kəni, mən özümge tamaxining təmini tetioquzup bəkimən; kənglüm eqilsun!» — dedim. Birək mana, bümü biməniliktur.□ ■
² Mən külkə-qəqəqəqə «Təlwilik!» wə tamaxioğa «Uning zadi nemə paydısı?» — dedim.
³ Kənglümdə öz bədinimni xarab bilən kəndək rohländuroqılı bolıdoğanlıqini (danalıq bilən özümni yetəkligən halda) bilixkə berilip izdändim, xuningdək «sanalıq künliridə insan balilirioğa yaxıliq yetküzidoğan nemə paydilik İxlar bar?» degən tügünni yaxsəm dəp əhmikanilikni kəndək tutup yetixim kerəklikini İntilip izdidim.□
⁴ Mən uluq quruluşlaroğa kirixtim; özüm üqün öylərni saldim; özüm üqün üzümzarlarıni tiktım;
⁵ Özüm üqün xahanə baq-baqqılarnı yasidim; ularda hərhil mewə beridoğan dərəhlərni tiktım;
⁶ Özüm üqün ormandiki baraxsan dərəhlərni obdan suqirix üqün, kəlgəklərni yasap qıktım;
⁷ Qullarğa wə dedəklərgə igə boldum; öyümdə ulardin tuquloğanlar mu meningki İdi; Yerusalemda məndin ilgiri bolğanlarıning həmmisiningkidin kəp mal-waranlar, qoy wə kala padilirim bar boldı.
⁸ Öz-özümge altun-kümüxlərni, padixahlarıning həm hərkaysı əlkilərnıng hərhil ətiwarlıq alaħidə gəhərlirini yioqdim; kiz-yigit nahxiqilaroğa

□ 1:15 «... toluq dəp sanioqılı bolmas» — demək, təminligi bolmas. □ 2:1 «kənglüm eqilsun» — bu İbarının baxqa birhil tərjimisi: «yahximu-yaxı əməsmu, kərüp bəqay». ■ 2:1 Luğa 12:19 □ 2:3 «Danalıq bilən özümni yetəkligən halda» — muxu İbarının mənisi: «Bu İxlarning həmmisidə u hərdaim öz-özige dikqət kılıp, kılğan İxlarning rast əhmiyiti bar-yoklukini təkxürətti» degənlik boluxı mumkin. «əhmikanilikni ... tutup yetix» — Sulaymanın «əhmikanilik»ni «tutup yetix»i bolsa həyatning əhmiyitini, adəmgə «yahxilik yetküzidoğan ... paydilik İxlar»ni tepixkə tosaluq bolıdoğan birər sir barmu-yokmu?» degən məsilini təkxürux İqün İdi.

²⁶ Qünki u öz nəzirigə yaqıdıoğan adəmgə danalıq, bilim wə xadlıqni ata kılıdu; biraq gunahkar adəmgə u mal-mülük yoiıp-toplaxka japalıq əmgəknı beridu, xuningdək u yoiıp-toplıoqini Hudaning nəziridə yahxi bolıoğanə tapxurıdıoğan kılıdu. Bumu bımənilik wə xamalni qoqlioğandək ixtin ibarəttur. ■

3

Hayat pəsilliri

¹ Hər bir ixning muwapıq pəsli bar, asmanlar astidiki həmmə arzuning öz waqtımu bar; □

² Tuoıuluxning bir waqtı bar, ölüxningmu bir waqtı bar; Tikix waqtı bar, tikilənni səküx waqtı bar;

³ Öltürüx waqtı bar, saqaytix waqtı bar;

Buzux waqtı bar, kurux waqtı bar;

⁴ Yioqlax waqtı bar, külüx waqtı bar;

Matəm tutux waqtı bar, ussul oynax waqtı bar;

⁵ Taxlarnı qerıwetix waqtı bar, taxlarnı yoiıp-toplax waqtı bar; Kuqaklax waqtı bar, kuqaklaxın özini tartix waqtı bar; ■

⁶ İzdəx waqtı bar, yokaldi dəp waz keqix waqtımu bar;

⁷ Yirtix waqtı bar, tikix waqtı bar;

Süküt kelix waqtı bar, söz kılıx waqtı bar;

⁸ Səyüx waqtı bar, nəprətlinix waqtı bar;

Urux waqtı bar, tinqlık waqtı bar.

İnsan Huda bekitkən waqıt-pəsillərni bilməydu

⁹ İxligən öz ixlinidin nemə payda alıdu? ■

¹⁰ Mən Huda insan balılırıoqa yüklıgən, ixləp japa tartix kerək bolıoğan ixni kərgənmən.

¹¹ U hər bir ixning waqtı kəlgəndə güzəl bolıdıoğanlıqni bekitkən; u yənə mənggülükni insanlarning kənglıgə salıoğan; xunga, insan Hudaning öz hayatıoqa baxtın ahıroııqə nemini bekitkənlikni bilip yətməstur. □

¹² İnsanlaroqa hayatıda xadlinix wə yahxilıq kılıxtın baxka əwzəl ix yok ikən dəp bilip yəttim.

¹³ Xundakla yənə, hər bir kixining yeyix-ıqıxi, özining barlık əjrıdın huzur elixi, mana bu Hudaning sowoıısidur.

¹⁴ Hudaning kılıoğanlırining həmmisi bolsa, mənggülük bolıdu, dəp bilimən; unıoqa heqnersini koııuxka wə unıngdın heqnersini elıwetıxkə bolmaydu; Hudaning ularni kılıoğanlırining səwəbi insanni Özıdın əymındürüxtur.

■ 2:26 Ayup 27:16, 17; Pənd. 28:8; Top. 3:13 □ 3:1 «**Hər bir ixning muwapıq pəsli bar, ... həmmə arzuning öz waqtımu bar**» — oqırmənlər ixlarning «öz pəsli» yaqi «öz waqtı» degənnıng «Huda bekitkən waqıt»ni yaqi bolmısa pəkət «muwapıq, toııra kəlgən waqıt»ni kərsıtıdıoğanlıqni pərk etıxi kerək. ■ 3:5 1Kor. 7:5 ■ 3:9 Top. 1:3 □ 3:11 «**U hər bir ixning waqtı kəlgəndə güzəl bolıdıoğanlıqni bekitkən...**» — bu ayət intayın muıım. Huda insanlaroqa, kənglıde hayatıning mənggülük əıımıyıtını sezıxni ata kılıoğan. Biraq öz gunahlırı tııpıyıdın, insanlar bunıng əıımıyıtıning zadı nemə ikənlikni, Hudaning əzlırı üqün bekitkən pılanıning waqtı-sətlırlını bilip yətməydu. «Koxumqə səz»imızde unıng üstıde tohtılımız.

15 Häzir bolıoanliri ötkändimu bolıoandur; kəlgüsidə bolıdıoan ix alıkağan bolıoandur; Huda ötkən ixlarnı soraydu. □

Adalətsiz iklar

16 Mən kuyax astida yənə xu ixni kərdümki — sorak ornida, xu yərdə həlihəm rəzillik turıdu; həkkanıylik turux kerək bolıoan jayda, mana rəzillik turıdu!

17 Mən kənglümdə: «Huda həkkanıy həm rəzil adəmni sorakka tartıdu; qünki hər bir arzu-məksət wə hər bir ixning öz waqtı bar» — dedim.

18 Mən kənglümdə: — Bundak boluxı insan balilirining səwəbidındur; Huda ularnı sinimakçı, *bu iklar* ular əzlrining pəkət haywanlaroğa ohxax ikənlikini kərüxi üqün bolıoan, dəp öylidim.

19 Qünki insan balilirining bexioğa kelıdıoını haywanlaroımu kelıdu, ularning kərıdıoını ohxax bolıdu. Ulardın aldinkisi kəndak ölgən bolsa, keyinkisimu xundak ölıdu, ularda ohxaxla birlə nəpəs bardur. İnsanning haywanlardın heq artuqçılıkı yok; qünki həmmə ix bımənıliktur.

20 Ularning həmmisi bir jayoğa barıdu; həmmisi topa-qangdın qıkkan, həmmisi topa-qangoğa kaytıdu. ■

21 Kim adəm balilirining rohını bilıdu? U yukırıoğa qıkamdu, bunı kim bilıdu? Haywanlarning rohi, u yər tegigə qıxəmdı, kim bilıdu?

22 Xuning bilən mən insanning öz əjridin huzurlinixidin artuq ix yoktur, dəp kərdım; qünki mana, bu uning nesiwisidur; qünki uni əzidin keyin bolıdıoan ixlarnı kərüxkə kim elip kelıdu?

4

Jəbir-zulumoğa qarax

1 Andın mən kaytıdın zəhnimni yioıp kuyax astida daim boluwatkan barlık zorluk-zumbulukni kərdüm; mana, ezilgənlərnıng kəz yaxlıri! Ularoğa heq təsəlli bərgüqi yok idi; ularnı əzgənlərnıng küqlük yəlnəqüki bar idi, birak ezilgənlərgə heq təsəlli bərgüqi yok idi. □

2 Xunga mən allıkağan ölıp kətkən ölgüqılərnı tehi hayat bolıoan tiriklərdın üstün dəp təriplidim;

3 xundakla bu ikki hil kixilərdın bəhtliki tehi apiridə bolmioğan kixidur; qünki u kuyax astida qılinoğan yamanlıqlarnı heq kərıp bəkmioğan.

Rəkıblikning bımənıliki

4 Andın mən barlık əjir wə barlık hizmətnıng utuqliridin xuni kərıp yəttimki, u insanning yekini kərəlməslikidin bolıdu. Bumu bımənılik wə Xəmalni kooqlioandək ixtur.

5 Əhmək kəl koxturup, öz gəxini yəydu. ■

□ **3:15** «Huda ötkən ixlarnı soraydu» — «soraydu» degənnıng ıbranıy tilidiki bəxka mənisı «ızdəydu». «Ötkən ixlarnı soraydu» degənnıng mənisı: «Huda ötkən ixlarnı sürüxtürüp adəmlərdın həsəb alıdu» degənlık bolsa kerək. Bəxka birhil təjımisı: «Huda ötkən ixlarnı yənə bolozıdu». ■ **3:20** Yər. 3:19 □ **4:1** «Ularnı əzgənlərnıng küqlük yəlnəqüki bar idi» — bəxka birhil təjımisı: «Ularnı əzgüqılər tərəptə küq bar idi». ■ **4:5** Pənd. 6:10; 24:33

6 Japa qekip xamalni qoqlap oqumini toxkuzimən degəndin, qanggilini toxkuzup hatirjəmlıktə bolux əladur.□

Aqkəzlükning türtkisidə ixləx

7 Mən yənə zəhnimni yiqip, kuyax astidiki bir bimənilikni kərdum;

8 birsi yaloquz, tikəndək bolsimu, xundakla nə oqli nə aka-ukisi bolmısımu — birək uning japasining ahiri bolmaydu, uning kəzi baylıqlarəya toy-maydu. U: «Mən bundək japalıx ixləp, jenimdin zadi kimgə yaxxilıx kəldurimən?» — degənni sorımaydu. Bumu bimənilik wə eoır japadin ibarəttur.□

Həmrəhlik

9 Ikki birdin yaxxidur; qünki ikki bolsa əmgikidin yaxhi in'am alidu.

10 Yikilip kətsə, birsi həmrəhini yələp kətüridu; birək yaloquz hələttə yikilip kətsə, yeligüdək baxka birsi yok bolsa, bu kixining həliəya way!

11 Yənə, ikkisi billə yatsa, bir-birini illitidu; lekin birsi yaloquz yatsa qandək illitilsun?

12 Yənə, biraw yaloquz bir adəmni yengiwəloqan bolsa, ikkisi uningəya takəbil turalaydu; xuningdək üq kət arəqəmqa asan üzülməs.

Inawətning bihudiliki

13 Kəmbəoəl əmma akil yigit yənə nəsihətning ətiwarini kilmaydioqan kəri əhmək padixahın yaxxidur;

14 Qünki gərqə u bu padixahning padixahlikida kəmbəoəl bolup tuəuloqan bolsimu, u zindandin təhtkə olturuxka qikti.□

15 Mən kuyax astidiki barlik tiriklərnin axu ikkinqini, yəni *padixahning* ornini baskuqini, xu yigitni qollaydioqanlikini kərdum.

16 Barlik həlk, yəni ularning aldida turoqan barlik puqralar sanaksiz bolsimu, birək ulardin keyinkilər yigittinmu razi bolmaydu; bumu bimənilik wə xamalni qoqliəandək ixtur.□

□ 4:6 «**Japa qekip Xamalni qoqlap oqumini toxkuzimən degəndin, qanggilini toxkuzup hatirjəmlıktə bolux əladur**» — 4-ayəttə mənəpəət-abruy izdəxning biməniliki kərsitilidu; 5-ayəttə «Həqnemə kilmayman, paydisi yok» degən hurunluq pozitsiyini əyibləydu; 6-ayəttə bu ikki yolning oturidiki durus yolni kərsitilidu. □ 4:8 «**Birsi yaloquz, tikəndək bolsimu, ...**» — ibranıy tilida «Birsi yaloquz, ikkinqisi (ikkinqi adəm) yok boləqan həlda bolsimu,...». «U: «**Mən bundək japalıx ixləp, jenimdin zadi kimgə yaxxilıx kəldurimən?**» — **degənni sorımaydu**» — bəzi baxka tərjimilərdə: «U: «Mən zadi kim üqün japalıx ixləp, öz jenimdin yaxxilıqni kəldurimən?» — dəp ekünidu» dəp oqulidu. □ 4:14 «**Gərqə u bu padixahning padixahlikida kəmbəoəl bolup tuəuloqan bolsimu,...**» — bu ayətning kəysi gəwdilik əhwalni kərsətkənlikni həzir bizgə enik əməs. □ 4:16 «**...yəni ularning aldida turoqan barlik puqralar**» — «ular» degən kim? Bəlkim birinqi «kəri» padixah wə uningdin keyin təhtkə olturoqan yigitni kərsitixi mumkin. «**barlik puqralar sanaksiz bolsimu, birək ulardin keyinkilər yigittinmu razi bolmaydu**» — Sulayman məlum bir misal toqruluq səzləwatidu. Bu «kəri padixah» Saul padixahka, «yax yigit» Dawut padixahka ohxitilidu; birək dəl ularning əzini kərsətməydu (Dawut zindanda yatmioqan). Gəpning poskallisi xuki, yurtning pikri tayanqışızdur; ikkinqi padixah pəkət bir məzgilla kərxı elindi, birək həlk tezla uningdin yüz erüp, uning təhpisini untup, uni kollimidi. Bu bir bimənilik!

5

Nəsihät — baxqılaroşa ihlasman kərünüxkə tirixixtin hezi bol

¹ Hudaning öyigə baroşanda, awaylap yürigin; əhməklərqə qurbanlıqlarnı sunux üqün əməs, bəlki anglap boysunux üqün yekınlaxqın; qünki əhməqlər rəzillik kiliwatqını bilməydu. □

² Aşzingni yeniklik bilən aqma; kənglüng Huda aldida birnemini eytixkə aldirmissun; qünki Huda ərxlərdə, sən yər yüzididursən; xunga səzliring az bolsun.

³ Qünki ix kəp bolsa qüxmu kəp bolşandək, gəp kəp bolsa, əhməkning gepi bolup kalıdu. □

⁴ Hudaşə qəsəm iqsəng, uni ada kilişni keqiktürmə; qünki U əhməklərdin huzur almaydu; xunga kəsimingni ada kilöşin. ■

⁵ Kəsəm iqip ada kilmioşandin kərə, kəsəm iqməsliking tüzüktür. ■

⁶ Aşzing teningni gunahning ihtiyarişə koyuwətmisun; pərixte aldida: «Hata səzləp saldim» demə; nemixkə Huda gepingdin oşəzəplinip kolliring yasişənni halak kilıdu? □

⁷ Qünki qüx kəp bolsa bımənilikmu kəp bolıdu; gəp kəp bolsımu ohxaxtur; xunga, Hudadin kərkkın! ■

Nəpisi yaman mənşəpdarlar

⁸ Sən namratlarning ezilgənlikini yaki yərlik mənşəpdarlarning hək-adalətni zorawanlarqə kayrip koyuşanlıqını kərsəng, bu ixlərdin həyran qalma; qünki mənşəpdardin yukiri yənə birsi kəzliməktə; wə ulardınmu yukirisımu bardur. □

⁹ Birək nemila bolmissun yər-tupraq həmmə adəmgə paydiliktür; hətta padixahning əzımu yər-tupraqkə tayınıdu. □

Pul

¹⁰ Kümüxkə amraq kümüxkə qanmas, baylıqlarşə amraq öz kirimigə qanmas; bumu bıməniliktür.

¹¹ Mal-mülük kəpəysə, ularni yegüqilərmu kəpiyidu; mal igisigə ularni kəzləp, ulardin huzur elixtin baxkə nemə paydisi bolsun?

□ 5:1 «...əhməklərqə qurbanlıqlarnı sunux üqün əməs, bəlki anglap boysunux üqün yekınlaxqın» — bu nəsihətning manisi qurbanlıqlar yahxi əməs, degənlik əməs, əlwəttə; pəkət qurbanlıqni əhməklərqə, bımənə sunmaslık kərək, degənliktür. □ 5:3 «... gəp kəp bolsa, əhməkning gepi bolup kalıdu» — bu səzlərdə kəzda tutulşını bəlkim əhməklərdin bihudə kəsəm iqıdişənni boluxi mumkin. ■ 5:4 Qəl. 30:3; Kan. 23:20 ■ 5:5 Kan. 23:20, 21 □ 5:6

«pərixte aldida» — kaysi pərixte? «Pərwərdigarning pərixtsi» boluxi kərək. İbraniy tilida «əlqi» wə «pərixte» degənlər bir səz bilənla yadılınıdu. Kahin həm pərixte Hudaning «əlqi»sidur («Mal.» 2:7ni kəşing). ■ 5:7 Pənd. 10:19 □ 5:8 «Sən namratlarning ezilgənlikini ... kərsəng, bu ixlərdin həyran qalma;» — Sulayman padixah əzi adil padixah bolşını bilən, uning təwəndiki kətləmmu-kətləmmu yərlik mənşəpdarlarning qiriklixixini tizginliyəlix qəkliktür. □ 5:9 «Birək nemila bolmissun yər-tupraq həmmə adəmgə paydiliktür; hətta padixahning əzımu yər-tupraqkə tayınıdu» — ibraniy tilida bu ayətni qüxinix təs. Bizningqə Sulayman adəmnin dikqitini həkümətnin qiriklixip kətkənlikigə əməs, bəlki əng muhımioşə, yəni Hudaning yaxlılıqı (tupraktiki ziraətlər arqılıq bolşan yaxlılıqı)şə qarətməqşə. Baxkə birhil təşjımisı: «Birək omumən kilip eytkənda, əzi tərıqılık kilidioşan padixah zəminioşə paydiliktür». Bu təşjımınin mənisi: «Zəminni baxqurıdişənni birsi bolsa (bolupmu padixah əzi tərıqılıqni qüxənsə), bu bəşir bəhəkmətsizliktin, qalaymıqanqılıqtin, həkimiyyətsizliktin yahxi» degəndək. Oqurmənlər baxkə təşjımilərnımu uqritixi mumkin.

¹² Az yesun, көp yesun, әmgәkqining uyқusi tatliқtur; biraқ bayning toқluқi uni uhlatmas.□

Bayliқlarоја baоliқ yәnә bir bimәnilik

¹³ Mәn қuyax astida zor bir күlpәtni көrdüm — u bolsimu, igisi әzigә ziyan yәtküzidiоjan bayliқlarni toplaxtur;

¹⁴ xuningdәk, uning bayliқliri balayi'apәt түpәylidin yokilixidin ibarәttur. Undaқ adәmning bir оqli bolsa, *оoqlining* қоliоја қaldurојudәk һeqnemisi yok bolidu.

¹⁵ U apisining қorsikidin yalingaқ qıқip, kәtkәndimu yalingaқ peti ketidu; u әzining japalik әmgikidin қоliоја aloјudәk һeqnemini epkәtәlmәydu. ■

¹⁶ Mana bumu eoјir әlәmlik ix; qünki u қandaқ kәlgән bolsa, yәnә xundaқ ketidu; әmdi uning xamalоја erixix үqün әmgәk қiloјinining nemә paydisi?

¹⁷ Uning barliқ күnliridә yәp-iқkini қarangојulukta bolup, oқexliki, kesәlliki wә hapiliқi көp bolidu.

Әmgәkning mewisidin һuzur elix

¹⁸ Huda nemining yaramliқ wә gүzәl ikәnlikini көrdüm — u bolsimu, insanning Huda uningоја tәқdim қiloјan әmrining һәрbir күnliridә yeyix, iқix wә қuyax astidiki barliқ meһnitidin һuzur elixtur; qünki bu uning nesiwisidur. ■

¹⁹ Huda һәрbirsini bayliқlarоја, mal-dunyaоја igә boluxқа, xuningdәk ulardin yeyixқа, өз rizқini қоbul қilixқа, өз әmgikidin һuzur elixқа muysәsәr қiloјan bolsa — mana bular Hudaning sowојitidur.

²⁰ Qünki u әmridiki tez әtidioјan күnliri üstidә көp oylanmaydu; qünki Huda uni көnglining xadliқi bilән bәnd қilidu.

6

Һәmmә adәм һayatning lәzzitini tetiyalmaydu

¹ Қuyax astida bir yaman ixni көrdüm; u ix adәmlәр arisida көp көrүlidu

² Huda birsigә bayliқlar, mal-dunya wә izzәt-һәrmәt tәksim kildi, xuning bilән uning өз көngli halioјinidin һeqnәrsisi kәm bolmidi; biraқ Huda uningоја bulardin һuzur elixқа muysәsәr қilmidi, bәlki yat bir adәм ulardin һuzur alidu; mana bu bimәnilik wә eoјir azabtur.

³ Birsi yүz bala көrүp көp yil yaxixi mumkin; biraқ uning yil-kүnliri xunқilik көp bolsimu, uning jeni bәhtni көrmisә, һәтта gәrni көrmigән bolsimu, tuојulup qaқrap kәtkән bowaқ uningdin әwzәldur dәymән. □

⁴ Qünki qaқrioјan bala bimәnilik bilән kelidu, қarangојulukta ketidu, қarangојuluk uning ismini қaplaydu;

⁵ U күnnimu көrmigән, bilmigән; biraқ һeq bolmioјanda u birinқisigә nisbәtән aram tapқandur.■

□ 5:12 «...biraқ bayning toқluқi uni uhlatmas» — «bayning toқluқi» bәlkim ikki bisliқ sөz bolup: (1) uning bayliқidin әnsirәxliri; (2) ziyadә көp tamaқ yәp, һәzim bolmasliқini көrsitixi mumkin. ■ 5:15 Zәb. 49:17-20 ■ 5:18 Top. 2:10, 24; 3:12, 22; 9:7; 11:9 □ 6:3 «һәтта gәrni көrmigән bolsimu,...» — demәk, u әlmәydu. Baxқа birhil tәrјimisi: «wә yaқi dәpnә қilinmioјan bolsa,...». ■ 6:5 Ayup 3:16; Zәb. 58:7-8

6 Bərhək, həlikı kixi hətta ikki həssə ming yil yaxıoıan bolsımu, biraq bəhtni kərmisə, əhwali ohxaxtur — hərbir kixi ohxax bir jayoıa baridu əməsmu?

Jawabsız soallar

7 Adəmning tartıan barlıq japası öz aozı üqündur; biraq uning ixtihası hərgiz qanmaydu.

8 Xundakta dana kixining əhməktin nemə artuqçılıkı bolsun? Namrat kixi baxkılar aldida qandak mengixni bilgən bolsımu, uning nemə paydisi bolsun?

9 Kəzning kərxı arzu-həwəsnıng uyan-buyan yürüxidin əwzəldur. Bunday kılıxımu bımənilik wə xamalni qoqlıoıandək ixtur.

10 Ətöp kətkən ixlarning bolsa allıkaıan nami bekitilip ataloıan; insanning nemə ikənlikımu ayan bolıoıan; xunga insanning əzidin qüdrətlik bolıoıuqı bilən qarxılıxıoıa bolmaydu. □

11 Qünki gəp qanqə kəp bolsa, bımənilik xunqə kəp bolıdu; bunıng insanoıa nemə paydisi? □

12 Qünki insanning əmridə, yəni uning sayıdək tezla ətıdıoıan mənısiz əmridiki barlıq künliridə unıngoıa nemıning paydılik ikənlikini kim bilsun? Qünki insanoıa u kətkəndin keyin quyax astıda nemə ixning bolıdıoıanlıkini kim dəp berəlisun? ■

7

Yənə birkənqə həkmät wə pakitlar — pakitlaroıa yüzlinix kerək!

1 Yahxi nam-abroy kımmətlik tutıyadin əwzəl; adəmning əlüx küni tuoıulux künidin əwzəldur. ■

2 Matəm tutux əyigə berix ziyarət-toy əyigə berixtin əwzəl; qünki axu yərdə insanning akiwiti ayan kılınıdu; tirik bolıoıanlar bunı kəngligə püküxi kerək. ■

3 Oıaxlik külkidin əwzəldur; qünki qırayning pərixanlıkı bilən qəlb yaxxılınıdu.

4 Dana kixining qəlbı matəm tutux əyidə, biraq əhməkning qəlbı tamaxıning əyidıdu.

5 Əhməklərnıng nahxisini anglıoıandın kərə, dana kixining tənbihini anglıoıın; ■

6 Qünki əhməkning külkisi qazan astıdiki yantaqlarning paraslıxidək, halas; bumu bıməniliktur. □ ■

Insanning qolidin kelıdıoıını qəklıktur

□ **6:10 «Ətöp kətkən ixlarning ... allıkaıan nami bekitilip ataloıan»** — mənisi hərbir ix aldın'ala Huda tərıpidin bekitilgən bolsa kerək. **«Insanning nemə ikənlikımu ayan bolıoıan»** — baxqa bırıhıl tərjimisi: «Insanning nemə ikənlikımu bilingən (demək, Huda tərıpidin)» (xunga uning bilən qarxılıxı bıhıdılıktur). Biraq ayətıni insanning ajız bəndə ikənlikini təkıtlaydu, dəp qaraymız. □ **6:11 «Qünki gəp qanqə kəp bolsa,...»** — muxu yərdə «gəp» insanning Huda bilən qarxılıxıdıoıan gəpılrini kərsətsə kerək. Baxqa bırıhıl tərjimisi: «qünki bıhıdılıknı kəpəytıdıoıan ixlər kəptur...» ■ **6:12** Top. 8:7; Zəb. 144:4; Yaq. 4:13, 14 ■ **7:1** Pənd. 22:1 ■ **7:2** Yh. 11:31 ■ **7:5** Pənd. 13:18; 15:31, 32 □ **7:6 «kazan astıdiki yantaqlarning paraslıxidək...»** — yantaqning köyğən qəoıdiki awazı küqlük, biraq təpti intayın kıska. ■ **7:6** Zəb. 58:9

7 Jəbir-zulum dana adəmni nadanoğa aylanduridu,
Para bolsa kəlbni həlak kılıdu. □

8 İxning ayioı bexidin əwzəl;
Səwr-təkətlik roh təkəbbur rohtin əwzəldur.

9 Rohingda hapa boluxka aldirima;
Qünki hapilik əhməklərnin baotrida konup yatidu.

10 «Nemixka burunkı künlər hazırkı künlərdin əwzəl?» — demə; qünki sening bundak soriojining danaliktin əməs.

Danalikning əwzəlliki

11 Danalik miraska ohxax yahxi ix, quyax nuri kərgüqilərgə paydiliktur.

12 Qünki danalik pul panaş bolıandək, panaş bolidu; biraq danalikning əwzəlliki xuki, u öz igilirini həyatka erixtüridu.

13 Hudaning kılolanlrini oylap kər; qünki U əgri kılolanı kim tüz kılalisun?

14 Awat künidə huzur al; wə yaman künidimu xuni oylap kər: — Huda ularning birini, xundakla yənə birinimu təng yaratqandur; xuning bilən insan əzi kətkəndin keyin bolıdıoan ixlarni bilip yetəlməydu.

«Quyax astidiki» danalik

15 Mən buning həmmisini bimənə künlirimdə kərüp yəttim; həkkanıy bir adəmning öz həkkanıyliki bilən yoqilip kətkənlərnin kərdüm, xuningdək rəzil bir adəmning öz rəzilliki bilən əmrini uzaratqanlığını kərdüm.

16 Əzüngni dəp həddidin ziyadə həkkanıy bolma; wə əzüngni dəp həddidin ziyadə dana bolma; sən öz-əzüngni alaqzadə kılmaqimusən? □

17 Əzüngni dəp həddidin ziyadə rəzil bolma, yaki əhmək bolma; öz əjiling toxmay turup əlməkimusən? □

□ 7:7 «**Jəbir-zulum dana adəmni nadanoğa aylanduridu,...**» — jəbir-zulum yürğüzgən dana kixi özini aq-қarını pərk etəlməydiəan nadan kılıdu. Baxқа birhil tərјimisi: «Jəbir-zulum yürğüzgüqi dana kixini sarang kılıdu, para bolsa uni təlwə kılıdu». □ 7:16 «**Əzüngni dəp həddidin ziyadə həkkanıy bolma; wə əzüngni dəp həddidin ziyadə dana bolma;...**» —

Sulaymanning muxu gepidin heqkim: «Həkkəniylikning «artuq», «həddidin ziyadə» dəydiəan dərјisi bolidu» dəp oylımisa kerək. Həkkəniylik degen həkkəniyliktur. Bu yərdə gəp həjwiylik, kinayilik bilən eytiləan. Həkkəlik səz «əzüngni dəp» — demək, həkkəniy bolmaqqi boləan bu kixining məqsiti Hudani tonux əməs, pəkət Hudaning bərikitigila erixix degəndin ibarət, halas; 15-ayətta deyilgən əhwaləa қariəanda, həkkəniy wə dana adəmlərmu pəxəllikkə uqrixı mumkin. Undək əhwalda ular aghəlandurulmisa, «Nemixka bu külpətlər beximoğa qüxti» dəp «aləqzadə bolup ketixi» mumkin. Baxқа birhil tərјimisi wə qüxəngisi: «Əzüngni həddidin ziyadə həkkəniy kərsətmə; wə əzüngni həddidin ziyadə dana kərsətmə. Əz-əzüngni həlak kılmaqimusən?». Yənə baxқа birnəqqə hil qüxəngisimu bar. □ 7:17 «**Əzüngni dəp həddidin ziyadə rəzil bolma, yaki əhmək bolma;...**» — heqkim Sulaymanning bu gepining mənisini: «Rəzillikning «normal» yaki «əkilgə siojıdu» dəydiəan dərјisi bar» dəp oylımisa kerək. Bu gəp bəlkim allıqəan rəzillixip kətkən adəmlərgə қarıtıp kinayilik bilən eytiləan boluxı mumkin. 15-ayəttiki: «Rəzillik paydililik boluxı mumkin, rəzillikimni kəpəytimən» degəngə қarita, Sulayman bu aghəni qəxup eytidu. Rəzil adəmlər bəribir əlidu; biraq rəzil adəmlər bundək kinayilik gəpni qəbul kilsa, heq bolmioəanda xu yol bilən ularning bexioğa qüxidiəan jaza tehimu awup kətməydu. Yənə baxқа birnəqqə hil qüxəngisimu bar.

18 Xunga, bu *agahni* qing tut, xuningdin u *agahnimu* kolungdin barmigining yahxi; qunki Hudadin qorkıdıoıan kixi her ikkisi bilan utukluk bolıdu.□

Adamlar gunahkar bolojaqqa, danalix nahayiti zorurdur

19 Danalix dana kixini bir xeherni baxkurıdıoıan on hekumrandin ziyade kuluk kilıdu.

20 Berhek, yer yuzide daim mehribanlık yurguzıdıoıan, gunah sadir kilmaydıoıan hekkanıy adam yoktur.■

21 Yene, heklerinıng hemmıla gap-sozlirige anqa dikket kilip ketme; bolmisa, oz hizmetkarıngning sanga lenet okuoıanlıkini angıap qelıxıng mumkin.

22 Qunki konglunge, ezungningmu xuningoıa ohxax baxkılaroıa kop ketim lenet kılaoıanlıkıngni obdan bilisen.

Insanning danalixıng qaklıklıki

23 Bularning hemmisini danalix bilan sinap baxtim; men: «Dana bolıman» desammu, amma u mendin yirak idi.

24 Barlık yuz bergon ixlar bolsa eklimızdin yirak, xuningdek intayin sirlıktur; kim uni izdep bilip yetelısun?□

25 Men qin konglumdin danalix we ekliy bilimni bilıxke, suruxturuk we izdexke, xundakla rezillıknıng ehmeklikini, ehmeklikning telwillik ikonlıkini bilip yetıxke zehnimni yoidim. ■

26 Xuning bilan kongli tor we kiltak, kolliri asaret boloıan ayalning olumdin aqqık ikonlıkini baykidim; Hudani hursen kilıdıoıan kixi unıngdin ezini qaqurıdu, biraq gunahkar adam unıngoıa tutulup qalıdu.■

27 Bu bayqıoıanlirimoıa qara, — daydu hekmet toplıoquı — pakıtlarnı bir-birige baolap selıxturup, ekil izdidim;

28 mening kelbim uni yanıla izdimekte, biraq tehi tapalmıdım! — Ming kixi arıside bir durus erkakni taptım — biraq xu ming kixi arısidin birmu durus ayalni tapalmıdım. □

29 Mana kergin, mening bayqıoıanlirim pakot muxu birla — Huda adomni esli durus yaratkan; biraq adamlar bolsa nuroıunlıoıan hıyl-mikirlarnı izdaydu.

8

Birnaqqe nasihetlar

□ 7:18 «...her ikkisi bilan utukluk bolıdu» — demak, Hudadin qorkıdıoıan adam Sulaymanning yukirki 16-17-ayettiki ikki agahlanduruxı bilan azduruxın kutulıdu. Yene baxqa birnaqqe hil quxenqisimu bar. ■ 7:20 1Pad. 8:46, 47; 2Tar. 6:36; Pend. 20:9; 1Yuha. 1:8 □ 7:24 «intayin sirlık» — ıbranıy tilıde «qongkur, qongkur» dep ipadılınıdu. ■ 7:25 Top. 1:17; 2:12 ■ 7:26 Pend. 5:3; 6:24-35; 7:6-27; 22:14 □ 7:28 «Ming kixi arıside bir durus erkakni taptım — biraq xu ming kixi arısidin birmu durus ayalni tapalmıdım» — bu bayan bizge Sulaymanning ezining keyinki hayatining kandaq bolıdıoıanlıkı toqruluk hawer bilan taminleydu. Uning kız-ayallar toqruluk boloıan hawiri neden kalgan? U kandaqtu «ming ayal» bilan tonuxkanmu? Tawratıki «Padıxahlar» qısmidin bilimızki, uning nuroıunlıoıan ayal-kenızeklırı bar idi we ularning tasiri bilan ahırıda Hudaning yolıdin yiraklıxıp, butpereslikke alınıp ketkenıdi.

¹ Kim dana kixigə təng keləyədu? Kim ixlarnı qüxəndürüxni bilidu? Kixining danalığı qirayını nurluq kılıdu, yüzining sürini yorutidu.

² Padixahning pərmanioğa kulak selixingni dəwət kilmən; bolupmu Huda aldida iqqən kəsəm tüpəylidin xundak kılöjın. □ ■

³ Uning aldidin qıqıp ketixkə aldirima; yaman bir dəwani qollaxta qing turma; qünki padixah nemini halisa xuni kılıdu. □

⁴ Qünki padixahning sözi hokuktur; kim uningöğa: «Əzliri nemə kılıla?» — deyəlisun?

⁵ Kim *padixahning* pərmanini tutkan bolsa heq yamanlıknı kərməydu; dana kixining kengli həm pəytıni həm yolni pəmliyələydu. ■

⁶⁻⁷ Qünki hər bir ix-arzuning pəyti wə yolu bar; insan keyinki ixlarnı bilmigəqkə, uning dərd-əlimi özini kattıq basıdu. Kim uningöğa qandak bolıdıoqanlıknı eytalısun? ■

⁸ Heqkim öz rohiğa igə bolalmas, yəni heqkimning öz rohinı əzidə qaldurux hokukı yoxtur; heqkimning əlüx küni ni öz qolida tutux hokukı yoxtur; xu jəngdin keqixkə ruhsət yoxtur; rəzillik rəzillikkə berilgüqilərnı qutkuzmas. ■

Bəzi bihudə baxqa ixlər

⁹ Bularning həmmisini kərüp qıqtım, xundakla quyax astida kılinoqan hər bir ixkə, adəmnıng adəm üstigə hokuk tutkanlık bilən ularöğa ziyan yətküzıdıoqan muxu waqıtka kəngül koydum. □

¹⁰ Xuningdək rəzillərnıng dəpnə kılinoqanlıknı kərdüm; ular əslidə mukəddəs jayöğa kirip-qıqıp yürətti; ular *mukəddəs jaydin* qıqıpla, rəzil ixlarnı kılöqan xu xəhər iqidə mahtilidu tehi! Bumu bımənılikur! □

¹¹ Rəzillik üstidin həküm tezdin bəja kəltürülmigəqkə, xunga insan balılrınıng kengli rəzillikni yürgüzüxkə pütünləy berilip ketidu.

¹² Gunahkar yüz qetım rəzillik kılıp, künlirini uzartsimu, Hudadin qorkıdıoqanlarnıng əhwali uların yaxı bolıdu dəp bilimən; qünki ular uning aldida qorkıdu. □ ■

¹³ Birək rəzillərnıng əhwali yaxı bolmaydu, uning künliri sayıdək tezla ətüp, künliri uzartılmaydu, qünki u Huda aldida qorkımaydu. □

□ **8:2 «bolupmu Huda aldida iqqən kəsəm tüpəylidin xundak kılöjın»** — bu kəsəm padixahning Huda aldida iqqən kəsımi (adil, bitərəp bolux üqün) bolsa kerək; bəzi alimlar, kəsəm puqralarnıngki (padixahkə sadıq bolux üqün), dəp qaraydu. ■ **8:2** Pənd. 24:21 □ **8:3**

«**Uning padixahning** aldidin qıqıp ketixkə aldirima» — bu söz bəlkim padixahkə qarxi qıqix, yaki unıngdin razi bolmaslıq toqırluq bir aqaqlandurux boluxı mumkin. «**yaman bir dəwani kollaxta qing turma**» — baxkə birhil tərjımsi: «(padixahning) ixi sanga eqır kəlsimu ada kılıxni keqiktürmə». ■ **8:5** Rim. 13:3 ■ **8:6-7** Top. 6:12 ■ **8:8** Ayup 14:5; Zəb. 39:5-6 □

□ **8:9 «Bularning həmmisini kərüp qıqtım, ... ularöğa ziyan yətküzıdıoqan muxu waqıtka kəngül koydum»** — bu ayətnıng baxkə bırnəqəq hil tərjımsi: «Bularning həmmisini kərüp qıqtım, xundakla quyax astida kılinoqan hər bir ixkə kəngül koydum; adəmnıng adəm üstigə hokuk tutuxıng ularöğa (baxkə adəmlərgə) ziyan yətküzıdıoqan waqıtı bar». □ **8:10 «...xu xəhər iqidə mahtilidu»** — bəzi kədimki keqürülmilıridə: «mahtilidu» degənnıng ornıda «untulıdu» degən söz tepılıdu. Biz aloqan nusha aldi-kəyni səzlərgə baqlıqku dəymız. □ **8:12 «Gunahkar**

... künlirini uzartsimu» — bəzi gunahkar məlum jəhəttin eytkənda, puli yaki baxkə amalioğa tayınıp, «künlirini uzartıdu». Bu əhwəl waqıtlıq, əlwəttə. ■ **8:12** Zəb. 37:7-12, 18-20; Pənd. 1:33; Yəx. 3:10 □ **8:13 «...uning künliri sayıdək tezla ətüp, künliri uzartılmaydu»** — yənə birhil tərjımsi: «...u künlərnı sayını uzartkəndək uzartmaydu».

14 Yær yüzidä yürgüzülgæn bir bimänilik bar; bexioğa rəzillərning kilöjini boyıqə kün qüxidoğan həkkanıy adəmlər bar; bexioğa həkkanıy adəmlərning kilöjini boyıqə yaxlılıq qüxidoğan rəzil adəmlərnu bar. Mæn bu ixnimu bimänilik dedim.

15 Xunga mæn tamaxini tərıplıdım; qünki insan üqün kuyax astıda yeyix, iqix wə huzur elixtin yahsi ix yoxtur; xundak kılıp uning əmgikidin bologan mewə Huda təkdim kılğan kuyax astıdiki ömrining barlık künliridə özigə həmräh bolıdu. ■

16-17 Kənglümni danalıknı wə yær yüzidə kılinoğan ixlarnı bilip yetix üqün qoyoğanda, xundakla Huda kılğan barlıq ixlarnı kərginimdə xuni baykıdım: — İnsan hətta keqə-kündüz kəzlırigə uyqunu kərsətmisimu, kuyax astıdiki barlık ixni bilip yetəlməydu; u uni qüxinixkə kanqə intilsə, u xunqə bilip yetəlməydu. Hətta dana kixi «Buni bilip yəttim» desimu, əməliyəttə u uni bilip yətməydu. □

9

Huda bizgə dostmu, düxmənmü? — ölümgə yüzlinix

1 Mæn xularning həmmisini eniklax üqün kəngül qoydum; xuni baykıdımki, məyli həkkanıy kixi yaki dana kixi bolsun, xundakla ularning barlık kılğanlırı Hudaning kolididur, dəp baykıdım; insan özigə muhəbbət yaki nəprətning keldioğanlıknı heq bilməydu. Uning aldıda hərəkəndak ix boluxı mumkin. □

2 Həmmə adəmgə ohxax ixlər ohxax peti kelidu; həkkanıy wə rəzil kixigə, mehrıban kixigə, pak wə napak, kurbanlık kılöuqi wə kurbanlık kılmiöuqiöimu ohxax kismət bolidu; yahxi adəmgə kəndak bolsa, gunaħkarğa xundak bolidu; kəsəm iqküqigə wə kəsəm iqixtin kərkkuqiojımu ohxax bolidu. ■

3 Mana həmmigə ohxaxla bu ixning kelidioğanlıkı kuyax astıdiki ixlər arısında külpətlık ixtur; uning üstigə, insan bəlilirining kəngülliri yamanlıkka toloğan, pütün hayatıda kənglidə təwlilik turidu; andin ular əlgənlərgə koxulidu.

4 Qünki tiriklərgə koxuloğan kixi üqün bolsa ümid bar; qünki, tirik it əlgən xirdin əla.

5 Tiriklər bolsa əzlırining əlidioğanlıknı bilidu; birak əlgənlər bolsa heqnemini bilməydu; ularning heq in'ami yənə bolmaydu; ular hətta adəmnıng esidin kətürölüp ketidu, qayta kəlməydu.

6 Ularınıng muhəbbiti, nəpriti wə həsəthorlukımu allıkaqan yokalogan; kuyax astıda kılinoğan ixlarning heqkaysisidin ularning mənggügə qayta nesiwisi yoxtur.

Ölümgə yüzləngəndə kılöjili bolidioğan əməliy ixlər

7 Baroın, neningni huxallık bilən yəp, xarabingni huxhuyluk bilən iqkin; qünki Huda allıkaqan mundak kılıxingdin razi bologan.

■ 8:15 Top. 2:24; 3:12, 22; 5:18; 9:7 □ 8:16-17 «kənglümni danalıknı wə yær yüzidə kılinoğan ixlarnı bilip yetix üqün qoyoğanda... əməliyəttə u uni bilip yətməydu» — okurmənlər bu ikki ayətning birnəqqə baxka hil tərjimilirini uqritixi mumkin. □ 9:1 «...insan özigə muhəbbət yaki nəprətning kelidioğanlıknı heq bilməydu» — demək, «Huda uni səyidu yaki uningğa nəprətnidü? Heq insan bilməydu». Bəzi alimlar: «insan əzidə (bolupmu eqir künlər bexioğa qüxkəndə) neningni bolidioğanlıkı, yaki muhəbbət yaki nəprətning bolidioğanlıknı bilməydu» dəp xərh beridu. ■ 9:2 Zəb. 73:12-14

8 Kiyim-keqäkliring hërdaim ap'aq bolsun, huxbuy may bexingdin kätmisun. □

9 Huda sanga kuyax astida təkşim kılöjan bimənə ömrüingning barlık künliridä, yəni bimənilikte ötküzgən barlık künliringdä, söyümlük ay-alıng bilən billä hayattın huzur alojın; qünki bu sening hayatingdiki nesiwəng wə kuyax astidiki barlık tartқан japayingning əjridur.

10 Qolung tutқanni barlık küqtüing bilən kılöjın; qünki sən baridiojan təhtisarada heq hizmät, məxsät-pılan, bilim yaki hekmät bolmaydu.

Danalik wə tasadipiylik

11 Mən zehnimni yöjip, kuyax astida kerdumki, musabikidä oşelibə yeltapanoşa bolmas, ya jəngdä oşelibə palwanoşa bolmas, ya nan dana kix-igə kəlməs, ya baylıklar yorutulöjanlaroşa kəlməs, ya iltipat bilimliklergə bolmas — qünki pəyt wə tasadipiylik ularning həmmisigə kelidu.

12 Bərhək, insanmu öz waqti-saitini bilməydu; beliklar rəhimsiz toroşa elinöjandək, kuxlar tapan-tuzakқа ilinöjandək, bularoşa ohxax insan baliliri yaman bir kündä tuzakқа ilinidu, tuzak bexioşa quxidu.

Danalikning ətiwarlanmasliki

13 Mən yənə kuyax astida danalikning bu misalini kerdum, u meni qoŋqur təsirləndürdi;

14 Kiqik bir xəhər bar idi; uningoşa qarxi büyük bir padixah qikip, uni qorxap, uningoşa hujum kilidiojan yoşan potəylərni kurdi.

15 Birak xəhərdin namrat bir dana kixi tepilip qaldi; u uni öz danaliki bilən kutuldurdi; birak keyin, heqkim bu namrat kixini esigə kəltürmidi. □

16 Xuning bilən mən: «Danalik küq-kudrəttin əwzəl» — dedim; birak xu namrat kixining danaliki keyin kəzgə ilinmaydu, uning sözliri anglanmaydu. ■

Danalik, əhməklük, gunah, təwlik

17 Dana kixining jimjitlikta eytkən sözliri əhməklər üstidin hoқuk sürgüqining warqiraxliridin enik anglınar.

18 Danalik urux qoralliridin əwzəldur; birak bir gunahkar zor yahxilikni halak kilidu.

10

Əkil beridiojan bəzi hekmətlər

1 Huddi ölük qiwinlər əttarning ətirini sesitiwetidiojandək, azrakqinə əhməklük tarazida danalik wə izzət-hərməttinmu eqir tohtaydu.

2 Danalikning kəngli ongoşa mayil, əhməkningki soloşa. □

3 Əhmək kixi hətta yolda mengiwatқandimu, uning əkli kəm bolöraqқа, u əhmək ikənlikini həmmigə ayan kilidu.

□ 9:8 «**Kiyim-keqäkliring hërdaim ap'aq bolsun**» — demək, kiyim-keqäkliring hërdaim pakiz bolsun. □ 9:15 «**...dana kixi tepilip qaldi; u uni öz danaliki bilən kutuldurdi; ... keyin, heqkim bu namrat kixini esigə kəltürmidi**» — Elixə pəyoşəmbər bilən Yərəmiya pəyoşəmbər buningoşa obdan misal bolidu («2Pad.» 6-8-bablar; «Yər.» 27:12ni kərüing. ■ 9:16 Pənd. 21:22; 24:5; Top. 7:19 □ 10:2 «**Danalikning kəngli ongoşa mayil**» — qoralni tutup, özini koşođax tərpidur.

⁴ Høkümdarning sanga aqqıki kəlsə, ornungdin istəpə bərmə; qünki tinq-səwriqanlıq hata-səwənliktin boləqan zor hapilikni tinqitidu.

⁵ Kuyax astida yaman bir ixni kərdumki, u høkümdardin qıkkān bir hata ixtur —

⁶ əhməqlər yukiri mənsəptə, xuning bilən təng baylar pəs orunda olturidu; □

⁷ mən kullarning atka mingənlikini, əmirlərnin kullardək piyədə mangojanlıqini kərdum. □

Turmuxta uqraydioqan hətərlərgə danalıq kerək

⁸ Orini koloqan kixi uningə ya yikilixi mumkin; tamni buzoqan kixini yılan qəxi mumkin; □ ■

⁹ taxlarni yətkigən kixi tax tərpidin yarilinixi mumkin; otun yaridioqan kixi həwpkə uqraydu.

¹⁰ Palt gal bolsa, birsi tıqini bilimisə, paltini küqəp qəpıxka toşra kelidu; biraq danalıq adəmni utuq-muwəppəkıyətke erixtüridu.

¹¹ Yılan oynitilməy turup, yılanqini qaksa, yılanqioqə nemə payda? □

Danixmənlar wə əhməqlərnin ix-səzliri

¹² Dana kixining səzliri xəpkətliktur; biraq əhməqning ləwliri özini yutidu.

¹³ Səzlrining bexi əhməqlik, ayioi rəzil təwiliktur;

¹⁴ əmma əhmək yənıla gəpni kəpəytidu. Biraq həqkim kəlgüsini bilməydu; uningdin keyinki ixlarni kim uningə eytalısun?

¹⁵ Əhməqlər japasi bilən əzlrini upritidu; qünki ular hətta xəhərgə baridioqan yolnımu bilməydu.

Əhmək høkümdarlarning qataqliri

¹⁶ I zemin, padixahıng bala bolsa, əmirlərnin səhərdə ziyapət ötküzsə, həlingə way! ■

¹⁷ I zemin, padixahıng mətiwərnin oşli bolsa wə əmirlərnin kəyp üqün əməs, bəlki özini kuwətəlx üqün muwapıq waqtida ziyapət ötküzsə, bu sening bəhting! □

Yənə həkmətlər

¹⁸ Hurunluqtin öyning torusi oşlay dəp qalidu; qollarning boxlukidin eydin yamoşur ötidu.

¹⁹ Ziyapət külkə üqün təyyarlinar, xarab həyatni hux kılar; lekin pul həmmə ixni həl kılar!

□ **10:6 «əhməqlər»** — ibraniy tilida «əhməqlik» dəp elinoqan. □ **10:7 «mən kullarning atka mingənlikini... kərdum»** — Pələstində kona zamanlarda atka minix pəkət abroyluk kixilərgıla mənşup idi. □ **10:8 «tamni buzoqan kixi...»** — yaki «qitni buzoqan kixi...». ■ **10:8 Pənd. 26:27** □ **10:11 «yılanqi»** — nəy qelip yilanni oynatkuqi adəm. **«yılanqini qaksa...»** — yaki «həqni qaksa...». ■ **10:16 Yəx. 3:3, 4; Həx. 13:11; Am. 6:4** □ **10:17 «...özini kuwətəlx üqün muwapıq waqtida ziyapət ötküzsə...»** — yaki, «...özini tutup muwapıq waqtida ziyapət ötküzsə...». **«...wə əmirlərnin kəyp üqün əməs... ziyapət ötküzsə, bu sening bəhting!»** — baxka birhil təjimis: «...wə əmirlərnin məst bolux üqün əməs, bəlki salmaqlik bilən öz waqtida ziyapət ötküzsə, bu sening bəhting!».

²⁰ Padıxahqa lənət kılma, hətta oyungdimu tillima; hujrangdimu baylarnı tillima; qünki asmandiki bir qux awazingni taritidu, bir qanat igisi bu ixni ayan kılıdu. ■

11

Birnaqqə əməliy nəsihət

- ¹ Nanliringni sularoşa əwət; kəp künlərdin keyin uni qaytidin tapısən. □
² Bir ülüxnı yəttə kixigə, səkkizigimu bərgin; qünki yər yüzidə nemə yamanlıq bolıdıoanlıqını bilməysən. □ ■
³ Bulutlar yamouroşa toloşan bolsa, özlrini zemin üstigə boxitidu; dərəh ximal tərəpkə örülsə, yaki jənub tərəpkə örülsə, qaysı tərəpkə qüxkən bolsa, xu yərdə qalidu.
⁴ Xamalni kəzıtıdıoanlar terıqçılık kılmaydu; bulutlaroşa qaraydıoanlar orma ormaydu.
⁵ Sən xamalning yolını bilmiginingdək yaki boyıda barnıng hamilisining ustıhanlırining baliyatqıda kandaq əsıdıoanlıqını bilmiginingdək, sən həmmını yasıoquı Hudaning kılöjını bilməysən. □ ■
⁶ Səhərdə urukungni terioşın, kəqtimu kolungni ixtin qaldurma; qünki nemə ixning, u yaki bu ixning paydılık bolıdıoanlıqını wə yaki hər ikkisining ohxaxla yahxi bolıdıoanlıqını bilməysən.

Hayat künlirini ətiwarlax kerək, ihlasmən boluxı kerək!

- ⁷ Nur xerin bolıdu, aptapni kərüxmu huzurluq ixtur.
⁸ Xunga birsı kəp yıl yaxıoşan bolsa, bularning həmmısıdin huzur alsun. Həlbuki, u yənə qarangoşuluq künlirini esıdə tutsun, qünki ular kəp bolıdu; kəlgüsidiki ixlarning həmmısı bımənıliktur!
⁹ Yaxlıqingdin huzur al, i yigit; yaxlıqing künlridə kənglüng özünggə huxallıqni yətküzgəy; kənglüng halioşını boyıqə wə kəzliring kərgını boyıqə yürşin; biraq xuni bilginki, bularning həmmısı üqün Huda seni sorakça tartıdu.
¹⁰ Əmdi kənglüngdin oşəxlikni elip taxla, teningdin yamanlıqni neri kıl; qünki balılık wə yaxlıqmu bımənıliktur.

12

Sözning dawamı

- **10:20** Mis. 22:28 □ **11:1** «Nanliringni sularoşa əwət... uni qaytidin tapısən» — bu ayət bəlkim dengiz sodısını kərsıtixı mumkin; təwəkkülqiling qanqə qong bolsa, paydisimu xunqə kəp bolıdu; gəpning yənə hərhil kəqmə mənılrı boluxı mumkin. Baxça bırhil tərşimısı: «Nəningni sular (dengizlar) üstigə taxla». □ **11:2** «Bir ülüxnı yəttə kixigə, səkkizigimu bərgin; qünki yər yüzidə nemə yamanlıq bolıdıoanlıqını bilməysən» — bəzi alımlar, bu ayətmu soda-tıjarətnı kərsıtıdu, dəp qaraydu. Xuningdək uning bırnaqqə kəqmə mənılrımu bolsa kerək.
 ■ **11:2** 2Kor. 9:10 □ **11:5** «xamalning yoli...» — ıbranıy tilıda «xamal» wə «roh» bır söz bolup, Sulayman muxu ayəttə hamilıning baliyatqıda apırıdə bolıdıoanlıqı, əsıdıoanlıqınıng həmmısı Hudaning Rohı arklılık bolıdıoanlıqını purıtıp kərsıtıdu (İnjil, «Yuh.» 3:1-8nımu kəşüng). ■ **11:5** Yh. 3:8

1 Əmdi yaman künlər bexingə qüxmigüqə, xundakla sən: «Bulardın heq huzurum yoqtur» degən yillar yekınlxmıoquqə yaxlıkingda Yaratqucingni esingdə qing tut;

2 kuyax, yorukluk, ay wə yultuzlar qarangojulixip, yamoqurdin keyin bulutlar kaytip kəlmigüqə uni esingdə tutkın. □

3 Xu küni «öyning kəzətciliri» titrəp ketidu; palwanlar egilidu, əzgüqilər azlikidin tohtap kalidu, derizilərdin sirtka qarap turoquqılar ojuwalixip ketidu; □

4 koqioğa karaydioğan ixiklər etilidu; tügmənning awazi pəsiydu, kixilər kuxlarning awazini anglisila qəqüp ketidu, «nahxiqi kızlar»ning sayraxlıri sus anglinidu; □

5 kixilər egizdin kərkidu, koqılarda wəhimilər bar dəp kərkup yüridu; badam dərihi qiqəkləydu; qəkətkə adəmgə yük bolidu, xindir mewisi solixidu; qünki insan mənggülik makanoğa ketidu wə xuning bilən təng, matəm tutkuqılar koqida aylinip yüridu; □

6 kümüx tana üzülqüqə, altun qinə qəkiləydu, aptuwa bulak yenida parə-parə boləydu, kuduqtiki qak kardın qıkküqə, □

7 topa-qang əsli tuprakka kaytküqə, roh özini bərgən Hudağa kaytküqə — Üni esingdə tutkın! ■

8 Bimənilik üstigə bimənilik! — dəydu hekmət toplıoquı — «Bimənilik üstigə bimənilik! Həmmə ix biməniliktur!» ■

Hulasə

9 Xuningdək, hekmət toplıoquı dana bolupla kəlməstin, u yənə həlkkə bilim egitətti; u oylinip, kəp pənd-nəsihətlərnı taraziya selip, rətləp qıkti. ■

10 Hekmət toplıoquı yekimlik səzlərnı tepixka intilgən; uxbu yezilərnı bolsa durus, həkikət səzlıridin ibarəttur.

11 Dana kixining səzlıri zihka ohxaydu, ularning yioındisi qing bəkitilgən mihtəktur. Ular Birlə Padiqi tərıpidin berilgəndur.

12 Uning üstigə, i ooqlum, bulardın sirt hərəkəndə yezilənlərdin pəhəs bol; qünki kəp kitabların yezilixining ayioı yok, xuningdək kəp əginix tənni upritidu. □

Ahırkı dəwət

□ 12:2 «yamoqurdin keyin bulutlar kaytip kəlmigüqə» — yaki «yamoqurdin keyin bulutlar yəkimioquqə». □ 12:3 «öyning kəzətciliri» — adəmnıng kəpəqlirini, «palwanlar» — Adəmnıng mərilirini, «əzgüqilər» — Qıxlarnı, «derizilərdin sarıloxuqılar» — Kəzlərnı kərsitixi mumkin.

Keyinki ayətlərdiki bir qatar ohxitixlərmu kərilikni kərsitidu. □ 12:4 «nahxiqi kızlar» — kuxlarnı kərsitix ehtimallıqi bar. □ 12:5 «qəkətkə adəmgə yük bolidu» — yaki «qəkətkə özini sərəp mangudu». «xindir mewisi» — muhəbbətni kozojaydioğan məwə idi. Uning «solixip kətkənliki» bəlkim jinis y muhəbbətnıng sarılxanlıqını kərsitixi mumkin. □ 12:6 «kuduqtiki qak» — kuduqtin s qıkiridioğan qakni kərsətsə kərək. «Kümüx tana (rixətə), «altun qinə», «aptowa» wə «qak»larning tənning kaysi əza-funksiyilirini kərsitidioğanlıqi buningda enik deyilmigən; biraq omumiy mənsi eniktur — bədənnıng hər bir güzəllik-qəbilıyiti zawaloğa yuzlinidu. ■ 12:7 Yar. 2:7; 3:19; Qel. 16:22 ■ 12:8 Zəb. 62:9; 144:4; Top. 1:2 ■ 12:9 1Pad. 5:26

□ 12:12 «... i ooqlum, bulardın sirt hərəkəndə yezilənlərdin pəhəs bol» — baxka birhil tərjimisi: «... i ooqlum, bulardın aqaş-sawak alojnı». Biraq bizningə bu ayəttə Sulayman «Birlə Padiqi (dəmək, Hudadin) tərıpidin berilgən» barlik muqəddəs yazmılarnı kərsitidu.

¹³ Biz pütün ixka diqqət kilayli; Hudadin qorqqin wə uning əmr-pərmanlırişə əməl kiləlin; çünki bu insanning toluk məjburiyitidir; □ ■
¹⁴ çünki adəm kiləjan hər bir ix, jümlidin barlık məhpiy ixlar, yahxi bolsun, yaman bolsun, Huda ularning sorıqini kilidu. ■

□ **12:13 «Biz pütün ixka diqqət kilayli»** — yaki «Biz pütün ixni angliduk». **«bu insanning toluk məjburiyitidir»** — ibraniy tilida: «bu insanning barlıqidur» deyilidu. Buning toluk mənisi bəkim: «Hudadin qorqup, uning əmr-pərmanlırişə əməl qil» — bu Hudaning insanda boləjan məqsitidir, degəndək boluxi mumkin. ■ **12:13** Qan. 6:2; 10:12; Pənd. 3:7 ■ **12:14** 1Kor. 4:5; 2Kor. 5:10

Küylarning küyi

1 «Küylarning küyi» — Sulaymanning küyi. □ ■

Birinchi qisim — Muhəbbatning baxlinixi •••• {1:2-5:1} •••• Birinchi hatira — toy küni üstida bolojan oylar {1:2-2:7} Birinchi oylinix — Xulamit Sulaymanning ordisida — toy ziyapitiga tayyarlinix {1:2-1:8} Xulamit Sulaymanoqa soz qilidu

² «U otluq aqzi bilən meni soysun;
Qünki sening muhəbbiting xarabtin xerindur. □

³ Huxpuraktur sening otirliring;
Kuyulojan puraklik may sening namingdur;
Xunglaxka qizlar seni soyidu.
Kenglumni özunggə məhliya qiləaysən —
Biz sanga əgixip yügürəyli!
— Padixah meni öz hujrilirioqa əkirgəy! □

Yerusalem qizliri Sulaymanoqa soz qilidu

⁴ «Biz səndin huxal bolup xadlinimiz;
Sening muhəbbətliringni xarabtin artuq əsləp təripləymiz». □

Xulamit «Yerusalem qizliri»qa jawab qilidu

⁵ «Ular seni durusluq bilən soyidu».
— «Kara tənlik boləjinim bilən qiraylikmən, i Yerusalem qizliri!
Bərħək, Kedarliklarning qediriliridək,
Sulaymanning pərdilidiridək qərimən. □

⁶ Manga tikilip qərimanglar,
Qünki qəridurmən,
Qünki aptap meni köydürdi;
Anamning oqulliri məndin rənjiğən;
Xunga ular meni üzümzarlarni baqquqi qildi;

□ **1:1 «xərħ»** — bu mawzu «küy-nahxilar arisidiki əng esil küy-nahxa» degən mənədə. Sulayman jəmiyi 1005 küy-nahxa yazojan («1Pad.» 4:32). ■ **1:1** 1Pad. 4:32 □ **1:2 «U otluq aqzi bilən meni soysun»** — ibranii tilida «u aqzidiki söyüxliri bilən soysun!». **«qünki sening muhəbbiting xarabtin xerindur»** — «muhəbbiting» ibranii tilida köplük xəklidə bolup (muhəbbətliring) muhəbbətlixning ipadə-ħərikətlirini kərsitidu. 2-4-ayətning xərħi: Muxu yərdə Xulamit toyning birinji ziyapiti üqün tayyarlinidu. Nikaħ murasimi allikaqan ötküzülgən: 2-ayəttə kizik yeri xuki, Xulamit bayanini pəqət «u» bilən baxlaydu — kim ikənlikini deməydu! Qünki söyüqi kixigə nisbətən hərdaim pəqət birdinbir «u» bar! □ **1:3 «Biz sanga əgixip yügürəyli!»** — bu sözləni Xulamitningki, biraq «Yerusalem qizliri»ni əzi bilən birləxtürüp, «biz sanga əgixip yügürəyli!» eytidu. □ **1:4 «Biz səndin huxal bolup xadlinimiz; sening muhəbbətliringni xarabtin artuq əsləp təripləymiz»** — bəzi alimlar bu sözləni «Xulamit»qa eytilidu, dəp qaraydu. Qandakla bolmisun Yerusalem qizliri Xulamitka qoldax bolup u wə Sulayman üqün huxal boluwatidu. □ **1:5 «Ular seni durusluq bilən soyidu»** — bu ayəttə Xulamit soz qilidu. Awwalki gəpni u Sulaymanoqa eytidu. «Ular» — muxu yərdə Yerusalem qizlirini kərsitidu.

Xunga öz üzümzarimni baqalmioqanmən».□

Xulamit Sulaymanoqa söz qilidu

7 «Həy, jenim səyginim, deginə,

Padangni kəyərdə bakisən?

Uni kün kıyamida kəyərdə aram aloquzisən?

Həmrahliringning padiliri yenida qümpərdilik ayallardək yürüxümmning nemə həjiti?» □

Sulayman Xulamitning soaliqqa jawab beridu

8 «I kız-ayallar arisidiki əng güzili, əgər sən buni bilmisəng,

Padamning başkan izlirini besip mengip,

Padiqining qediri yenida öz oşlakliringni ozuqlanduroşın».□

Ikkinqi oylinix — toy ziyapitidiki dastihan üstidə bolqan oylar •••Sulayman Xulamitka söz qilidu

9 «I söyümlüküm, mən seni Pirəwning jəng hərwilirioqa kətילוqan bir baytaloqa ohxattim;

□ **1:6 «5-6-ayət xərhi»** — Yerusalem kızlirining Sulaymanni tərİplixi Xulamitka özining «kara tənlik» ikənlikini əslitidu. Uning akiliri uningdin bir yaki birkanqə kətim rənşip uni üzümzarlarda ixləxkə əwətkən. Üzümzarlarda sayə az boləoqaqqa u «kara tənlik» bolup qalqan. İbraniy tilida «məndin rənşidi» wə «meni kəydürdi» degən İbarilər ohxax. «əz üzümzarimni baqalmioqanmən» — bu bəlkim kəqmə mənidə bolup: «Mən hərdaim dalada boləoqaqqa, özümni asrax, özümning güzəllikimni saqlax-bezəx, pərdəzlax waqtim yoq İdi» degənliktur. Kedarlıklar qarwiqi həlk İdi, hərdaim qedirlarda turatti. Ularning qedirliiri kəpəkəra bolsa kerək. Biraq «Sulaymanning pərdiliri» bolsa kara yaki tok rənglik boləqini bilən, biraq xübhİsizki, ularning üstidə qıraylık gül-nuskiliri bar İdi. □ **1:7 «7-ayət xərhi»** — Xulamit hazır ularning awwalkı muhəbbətİxləxən künlirini əslitidu. Xu qaoqlarda Sulayman padixah əl-yurtlarning həkİkiy əhwalini igiləx üqün padiqi kıyapitidə Xulamitning yurti, yəni Galiliyəgə kəlgən bolsa kerək. Xunga Xulamit Sulaymanni addiy bir padiqi ikən dəp oylıqan. Xulamit uningəoqa kəyüp uni İzdigəndə, u padilar kəp boləqan yərlərdə (Sulaymanning «həmrahliri» boləqan baxqa padiqilar bar yərlərdə) aylinip yürəgən. Uning ailisini, xundakla əzini İzaəqa koymaslık üqün, Xulamit əzi birnəqqə kəzini elip (8-ayət), padiqining kıyapitidə əz qırayini kərsətməslik üqün qümpərdə tartıwaləqan.

Biraq xundak niqəblinix bilən uning kıyapiti pahixə ayalningkigə ohxap qaləqan (toy kıliwatkan kızlar qümpərdə artkandək, pahixə ayallar xu qaoqda qümpərdə artatti. Ular xu turkİda ərlərgə: «Mən bügün kəqə sən bilən toy kıloqədəkmən» dəp İpadiləytti wə həmdə özining kim ikənlikini yoxuralaytti, əlwəttə). Əgər u «səyğən padiqi» əz padisining nədə ikənlikini eytkən bolsa, bundak awariyilik yaki sətlİkning həjiti yoq bolatti, əlwəttə. «Kün kıyamda» padisi həq kəqməy, mukim bir jayda midiriməy yetixi mumkin. «...yenida qümpərdilik ayallardək yürüxümmni nemə həjiti?» — baxqa birhİl tərjimisi: «Nemixka tənəp kətkən bİrsİdak qərgiləp yürəy?» □ **1:8 «I kız-ayallar arisidiki əng güzili, əgər sən buni bilmisəng,...»** — bəzi alimlar, bu jawabni «Yerusalemmning kızliri» bərgən, dəp karaydu. «Padiqining qediri yenida öz oşlakliringni ozuqlanduroşın» — yaki «Padiqilarning qedirliiri yenida əz oşlakliringni ozuqlanduroşın». 8-ayətning xərhi: Bu ayətni xərhləx təs. Bizningqə mənisi bəlkim təwəndikidək bolidu. Sulayman padixahning jawabining kəqmə mənisi bar. Padixahning «məning padam-i koylar əməs, bəlkİ pütkül Yəhudiy həlki, «padamning izliri» bolsa pütün İsrailning həyt-bayram waqİtlirida Yerusalemoqa qİkkan İzliridu, deməkqi. Xunga jawabning kəqmə mənisi: «Sən manga təgəy desəng, əmdi əz yurtungni taxlap, yat yurttə, yat əhwalda, yəni paytəht Yerusalemda (Sulaymanning «qediri»da, yəni uning ordisida, demək) turuxka razi boluxung kerək» degənliktur. «Əz oşlakliringni ozuqlanduroşın» degən söz, bəlkim «Manga tagsəng, seningmu «baxqİlarni bəkiş» məs'uliyiting bolidu» degənliktur.

¹⁰ Sening mængziliring tizilöjan munqaklar bilän, Boynung marjanlar bilän güzeldur.

¹¹ Biz sanga kümüx közler quyulöjan, Altundin zibu-zinnätlerni yasap berimiz».□

Xulamit Sulaymanoğa söz kılidu

¹² «Padixah toy dastihinida olturoşinida, sumbul mälhimim purak qaşidu; □

¹³ Mening söyümlüküm, u manga bir monäk murmækkidur, U kökslirim arisida könup qalidu;□

¹⁴ Mening söyümlüküm manga Ən-Gædidiki üzümzarlarda øskæn bir oşunqæ henæ gülidæktur».□

Üşinqi oylinix — toy hujrisida bolöjan oylar {1:15-2:7} ••• Sulayman Xulamitqa söz kılidu

¹⁵ «Mana, sæn güzæl, amrikim!

Mana, sæn xundak güzæl!

Közliring pahtæklærningkidæktur!»□

Xulamit Sulaymanoğa söz kılidu

¹⁶ «Mana, sæn güzæl, söyümlüküm;

Bærhæk, yekimlik ikænsæn;

Bizning orun-kørpimiz yexildur;

¹⁷ Öyimizdiki limlar kedir dærihidin, Wasilirimiz arqilardindur.

2

Dawami

□ **1:11 «(9-11-ayæt) xærhi»** — qædimki zamanlarda, ottura xærktiki mæmlikætlærdæ atlar intayin qædriliniş, «ulaş» ornida ixlitilipla qalmastin, bælki adæmning hømrahi dæp qaralöjan; Sulayman ezi atlaröja bæk amraq idi. Misirning atlıri bolsa æng esil idi; Piræwnning atlıri Misirning æng esil eti bolup, qirayilik jabdulatti, ælwætæ. Xuningdæk ayætning yænæ bir nusqisi bar; Misirdiki jæng harwilirini tartқан atlar adætte baytallar æmæs, ayöqirlar idi; xunga Sulayman bu ohxitixi bilän, bælkim özining Xulamit bilän billæ bolöşinidin hayajanlanöşanlikini kersitidu. □ **1:12 «sumbul mälhimim purak qaşidu»** — «sumbul» ottura xærktiki nahayiti huxpuraklık birhil øsümlük.

□ **1:13 «Mening söyümlüküm, u manga bir monæk murmækkidur»** — «murmækki» birhil ætir. Ayallar uni kişikkinæ bir monæk kılip başlap boynioğa esip qoysa, u pütün kün hux purak qeqip turidu. □ **1:14 «... Ən-gædidiki üzümzarlarda øskæn bir oşunqæ henæ gülidæktur»** — Kanaanda (Pælestindæ) «Ən-Gædi»ning üzümzarlıri æng esildur. □ **1:15 «(15-ayæt) xærhi»** —

«Közliring pahtæklærdæk güzæl» — yaki «közliring pahtæklærningkidæk güzæl»; yaki «pahtæklærning güzæl tæbiiti æks ætkændæk» yaki «pahtæklærning qanatlıri jawlan kıloandæk Xulamitning közliri oynap turatti», dægæn mænilærni bildürüx mumkinçiliki bar. Ottura xærktæ kızlar bügüngæ qædær yüz kişimidin sirt bædinining baxqa jaylırini dægüdæk kıyim-keqæk bilän oriwalidöşanlikü üqün, kız-yigitlær bir-biri bilän søzlæxkændæ kızning közliri intayin muşim rol oynaydu, ælwætæ. İzahat: — muxu ayattæ wæ tæwændæ, «amrikim» dægæn söz ibraniy tilida dostluk dægæn uqumni öz içigæ alidu. Xulamit Sulaymanni wæ Sulayman Xulamitni bu söz bilän ezara «dost» dæp ataydu. Dostluk hækikişiy muşæbbætning muşim bir kişimi; «köxumqæ söz»imizdæ buning üstidæ tohtilimiz.

1 Mən bolsam Xarun otlikidiki zəpiran, halas;
Jilolilarda əskən bir nilupər, halas!»□

Sulayman Xulamitka jawab beridu

2 «Tikən-jioqanlar arisidiki nilupərdək,
Mana insan qizliri arisida mening amriqim xundaqtur!»□

Xulamit Sulayman tooqruluk söz kilidu

3 «Ormandiki dərəhlər arisida əskən alma dərividək,
Ooqul balilar arisididur mening amriqim.
Uning sayisi astida dilim aləmçə səyünüp olturdum;
Uning mewisi manga xerin tetidi;■

4 U meni xarabhaniqə elip kirdi;
Uning üstümdə kətürgən tuqi muhəbbəttur.□

5 Meni kixmix poxkallar bilən quwwətlənglar;
Almilar bilən meni yengilandurunglar;
Qünki muhəbbəttin zəiplixip kəttim;□

6 Uning sol qoli bexim astida,
Uning ong qoli meni silawatidu.

7 I Yerusalem qizliri,
Jərənlər wə daladiki marallarning hərəmiti bilən,
Silərgə tapilaymənki,
Muhəbbətning waqit-saiti bolmioquqə,

□ 2:1 «(1:16-2:1-ayət) xərhi» — əy-hujra bayan kilinoqan sözlərgə qarışqanda, Sulayman Xulamit üqün öz yurtini əslitidoqan alahidə bir əyni yaki hujrini yasioqan (Xulamit Galiliyəlik bolup, uning yurtida kedir, arqə wə qarışqay dərəhliri kəp idi). Baxqə bəzi alimlar bu ayətlərnə, Sulayman bilən Xulamitning ormanlar arisida muhəbbətləxkinini kərsitidu, dəp qaraydu. Biraq Yerusalem ətrapida mundak kedir, arqə ormanliri yoq idi. Ahirda Xulamit əzini «bək addiy» dəp həs kilip, əzini otlaqta bolidoqan kikiq həm «addiy» ikki gülğə ohxitidu. □ 2:2 «(2-ayət) xərhi» — Sulayman Xulamitning ohxitixini tiləqə elip, əsiqə bayan kilidu. Uningqə nisbətən zəpiran yaki nilupər «addiy» bolsimu, intayin qirayliq idi: — «Manga nisbətən sening təngdixing yoq, baxqə qizlarni sən bilən (tikənlər wə nilupər otturisidikidək) heqkəndək selixturuquqiligi yoqtur». ■ 2:3 Küy. 8:5 □ 2:4 «Uning üstümdə kətürgən tuqi muhəbbəttur» — baxqə birhəl tərjimisi: «U manga muhəbbət bilən qaridi». □ 2:5 «Meni kixmix poxkallar bilən quwwətlənglar; almilar bilən meni yengilandurunglar» — qədimki zamanlarda kixmix poxkallar wə almilar jinsiy muhəbbətni kügəyitix roləqə igə, dəp qarilatti.

Uni oyoqatmanglar, qozoqimanglar!»□

Ikkinchi hatirə: Muḥəbbətlixip yürgən künlər üstidiki oylar {2:8—3:5} •••• Tətinqi oylinix — Sulaymanning ətiyazda Xulamitni yoqlap kəlgini toqruluk oylar {2:8—2:9} •••• Xulamit Sulayman toqruluk sözləydu
 8 «Səyümlükümmning awazi!

Mana, u keliwatidu!

Taqlardın səkrəp,

Edirlardın oynaqlap keliwatidu!

⁹ Mening səyümlüküm jərən yaki yax buqədəktur;

Mana, u bizning öyning temining kəynidə turidu;

U derizilərdin qaraydu,

U pənjirə-pənjirilərdin marap baqıdu».□

Sulayman Xulamitka söz qilidu

¹⁰ «Mening səyümlüküm manga söz qilip mundaq dedi: — «Ornungdin tur, amriqim, mening güzilim, mən bilən kətkin;

¹¹ Qünki mana, qix etüp kətti,

Yamqur yeqıp tügidi, u ketip qaldı;

¹² Yər yüzidə güllər kəründi;

Nahxilar sayrax waqti kəldi,

Zeminimizda pahtəkning sadasi anglanmaqta;

¹³ Ənjür dərihi qixlik ənjürlirini pixurmaqta,

Üzüm talliri qeqəkləp öz purikini qaqmaqta;

Ornungdin tur, mening amriqim, mening güzilim, mən bilən kətkin!

¹⁴ Aḥ mening pahtikim, Qoram tax yeriki iqidə,

Qiya daldisida,

Manga awazingni anglatqaysən,

□ 2:7 «**Muḥəbbətning waqit-saiti bolmioquqə, uni oyoqatmanglar, qozoqimanglar!**» — baxqa birhil tərjimisi: «waqit-saiti bolmioquqə, səyümlükümmni oyoqatmanglar, qozoqimanglar!» «(3-7-ayət) xərhi» — 3-ayəttə Xulamit Sulaymanning təriplirigə inkas qayturup, uni «gə ohxitidu. Alma dərihi əsl Pələstin zeminidə əsməydu, pəkət baxqa yurtlardın elip kelinip bəzi yərlərdə əlahidə tikilgən. Xunga alma dərihi nəhayiti ətiwarlıq idi, kərgənla adəmni intayin hux qiliwətətti. Bəzi alimlar «uning sayisi astida dilim ələmqə səyümtip olturdum, uning mewisi manga xerin tetidi» degini Xulamitning Sulayman bilən bolqan jinsiy muḥəbbətlixixini kərsitidu, dəp qaraydu. Baxqilar buni muḥəbbətning hər təripini kərsitidu, dəp qaraydu. Nemila bolmisun alma muḥəbbətning simwoli; «kixmix poxkallar» degini bolsa, jinsiy muḥəbbətini qozoqaydiqan yeməklik hesablinatti. 7-ayət (muḥəbbətning waqit-saiti toqrusida) üstidə üq muḥim pikir bar: (1) muḥəbbətning öz təbiiy jəryani bolidu, baxqilar uni baldur qozoqiməqçi bolsa ziyan yətküzidu; (2) ər-hotunluk munasiwəttə əz jorisida qizoqin muḥəbbətini qozoqioqandin keyin uningqə dəhli qilixka bolmaydu; (3) jinsiy muḥəbbətke qanaət qilixning imkaniyiti bolmisa, undaqta uni qozoqaxqa kət'iy bolmaydu. Bu «imkaniyət» (a) pəkət nikah qilinqan əḥwaldaBoluxi (ə) ikki tərəpkə muwapıq waqit boluxi kerək, əlwəttə. Bizningqə ayət bəlkim bu üq məninin həmmisini əz iqigə alidu. □ 2:9 «(8-9-ayət) xərhi» — muxu ayətlərdə (8-9) Xulamit bəlkim Sulaymanning kəngli əzigə qüxkən, əzini «jərən, buqə»ning süritidə qoqlıqan künlərnə əsləydu. Sulayman Xulamitni yoqlıqılı, uning bilən ətiyazlık mənziridin huzurlinixka həmrəh boluxka təklip qilojili kəldi (təwəndiki 10-17-ayətlərnə kərüng). Jərənlər, buqilərmu kona zamanlarda muḥəbbətning simwolliri idi.

Qünki awazing xerin, jamaling yeqimliktur!»□

Xulamit Sulaymanoʻja söz kılıdu

15 «Tülkilerni tutuwalayli,
Yeni üzümzarlarni buzoʻuqi kiiqik tülkilerni tutuwalayli;
Qünki üzümzarlirimiz qeqaklimäktä».□

Xulamit Yerusalem kizlirioʻja söz kılıdu

16 «Söyümlüküm meningkidur, män uningkidurmän;
U nilupärlär arisida padisini bekiwatidu».□

Xulamit Sulaymanoʻja söz kılıdu

17 «Tang atkuqə,
Kөлänggiler keqip yokişuqə,
Manga qarap burulup kəlgin, i söyümlüküm,
Hijranlik taqliri üstidin säkrəp kelidioʻjan jəran yaki buşidək boloin!».□

3

Bəxinqi oylinix — Xulamit kayta-kayta kərgən «ayrilix» toşruluk bir qüx {3:1-3:5}

1 «Orun-kərpəmdə yetip, keqə-keqilərdə,

□ **2:14 «(12-14-ayət) xərhı»** — Sulayman Galiliyədiki ixlirini qoyup qoyup, Xulamitni yəna yoxlap berip, uni ətiyazlik mənziridin billə huzurlinxka təklip kılıdu. Yengila eütp kətkən kix bolsa ularning muhəbbitini kılqə sowutmidı. 12-ayət üstidə; «sayrax waqti kəldi» degən ibarə ikki bislik bolup, ikkinji mənisı: «qatax waqti kəldi». Bu ikki bisliklik bəlkim kəstən ixlitilgən. 13-ayət üstidə; pahtəklər insanoʻja nisbətən intayin mulayim kux dəp hesablinidu, biraq «tartinqəq» bolıdu. Sulayman Xulamitning kəngül səzlrini anglıməqki bolup, uning əhwalini «Koram tax yeriki iqidə turoʻjan pahtək»kə ohxitidu. U Sulaymanning muhəbbiti iqidə mutlək bihətər; u hərgiz səzlrirdin rənjiməydu. Uning jawabi təwəndə kərülıdu (15-ayət). □ **2:15 «(15-ayət) xərhı»** — tülkilər üzümzarlarda təküklərnı u yər, bu yərlərdə kolap, ow izdəp tal yiltizlirioʻja kəp ziyan yətküzidu. Biraq bu yərdiki «üzümzar», xübhışizki, əzlrining muhəbbitini kərsitidu. U ularning muhəbbitigə bəzi tosaloʻu yaki dəhli boləjan ixlarnı bayqap, dərhal bu ixlarnı (məyli «kiiqik» bolsimu) bir tərəp kılayli dəp eütünüdu. Ular xu qaqda tehi ər-hotub bolnısimu, bundəq tosaloʻulərnı bir tərəp kılıx baldurluk kılmaytti. Ularning muhəbbitigə tosaloʻu boləjan nahayiti qong bir ix Sulaymanning əz hizmiti wə eqir məs’uliyiti boləjan boluxi mumkin. Xulamit «əzüm Sulaymannı bu hizmitini hatirjəmlık bilən orundaxka toluq koyuwetixim kərkə» dəp qüxinidu. «nemixka sən xunqə kəp waqit ixləysən, sən manga waqtingni ajratmaysən, sən meni səyməysən» degəndək pozitsiyə kəp ər-hotunlarning muhəbbitini buzup kəlməktə. Xunga təwəndiki 16-ayəttə, biz Sulaymanning əz hizmitini hatirjəmlık bilən kılıwatqanlikini kərimiz. Xulamit uni: «ix bilən aldırax boləjining bilən, sən yənıla meni səyisən!» degəndək toluq ixənəq bilən Sulaymannı əz ixioʻja koyuwətkən ohxaydu. □ **2:16 «(16-ayət) xərhı»** — Xulamit Yerusalem kizlirioʻja, əzining Sulaymanning muhəbbiti iqidə «koram tax yeriki iqidə turoʻjan pahtək»tək tolımu bihətər ikənliki toşruluk guwahlik beridu. Sulayman əzining «pada bekiş» ixliri bilən hatirjəm xuoqullınıdu. □ **2:17 «(17-ayət) xərhı»** — yukirikı ayəttə biz «muhəbbətning ixənəq»ni kərdük. Həzir «muhəbbətning jiddiy təlipi»ni kərimiz — huddi «tezrak ixingni tügıtip yeniməja kaytip kəl!» degəndək. Izahat: «Hijranlik taqliri üstidin...» yaki «Betər» taqliri üstidin...». «Betər taqliri» degən taşlar bizgə namələm; xunga tərjimimizdikidək «ayriwetix» degən mənidə boluxi mumkin.

Jenimning söyginini izdöp təlmürüp yattim;
Izdıdim, biraq tapalmayttim;■

² Mən hazır turup, xəhərni aylinay;
Koqılarda, məydanlarda,
Jenimning söyginini izdəymən» — dedim;
Izdıdim, biraq tapalmayttim;

³ Xəhərni qarlıoquqı jesəkqilər mangu uqrıdı, mən ulardin: —
«Jenimning söyginini kərdünglarmu?» — dəp sorıdım.

⁴ — Ulardin ayrılıpla jenimning söyginini taptım;

Uni anamning öyigə,
Öz kərsikıda meni hamilidar boləqanning hujrisioqa elip kirmigüqə,
Uni tutuwelip kət'iy koyup bərməyttim».□

Xulamit Yerusalem kızlırioqa söz kılıdu

⁵ «I Yerusalem kızlırı,
Jəənələr wə daladıki marallarning hərmiti bilən,
Silərgə tapılaymənki,
Muhəbbətning waqıt-saiti bolmioquqə,
Uni oyqatmanglar, kozojımannglar».□

Üqinqi hatirə: Ər-ayal bolup birlixix üstidiki oylinixlar {3:6-5:1} ••••

Altinqi oylinix — Toyoqa səpər {3:6-3:11} •••• Yerusalem kızlırı söz kılıdu

⁶ «Bu zadı kim, qəl-bayawandin keliwatқан?
Is-tütək tüwrükliridək,
Mürməkki həm məstiki bilən puritiloqan,
Ətirpuruxning hərhil ipar-ənbərliri bilən puritiloqan?»□

Xulamit kızlaroqa jawab beridu

⁷ «Mana, uning təhtirawani,

■ **3:1** Top. 5:3 □ **3:4** «**(1-4-ayət) xərhı**» — bizningqə 1-4-ayətlər Xulamit Sulaymandin ayriloqan waqıtta qayta-qayta («keqə-keqilərdə») kərgən bir qüxni bildürıdu (kıxta boluxı mumkin). Bu kəzkarax toqra bolsa muxu ayətlərdin biz «muhəbbətning azablırı»ni kərimiz. Sulaymandin ayrılıx Xulamit üqün azablık ix bolup, bu qüxni kozoqap qıkardı. Biraq bu qüx yənıla Hudadin kəlgən ohxaydu, qünki təwəndiki 6-11-ayətlərdə, Sulaymannıng uni toyoqa elip ketixkə kəlgənlikni bilən əməlgə axurulıdu. Bu qüxtin yənə xuni biləyəmizki, Xulamit Galiliyədə turuwatқан məzgılda, Sulayman ezidin waqıtlıq (kıxta) ayriloqan waqıtta, qongqur oylinıdu wə Yerusalemda uqraydıoqan barlık sinaklaroqa yüzlinıxkə təyyar turıdu. U Sulaymanoqa yatlık boluxka təyyar idi. Xühşisizki, u Sulayman bilən toy kılip, Yerusalemda turəqanda uni: «U pəkət «pahıxə ayal»dək Sulaymannıng baylıklırı üqün uningə yatlık boləqan, halas, degüqlərmu az bolmaydu. Qüxtə kərülgən «jesəkqilər» xundək gumanda boləqan kixilərgə wəkil boluxı mumkin. Lekin qüxtə u ularning əzigə boləqan gumanlırioqa pisənt kılmay, yənıla Sulaymannı izdəydu. 3- wə 4-ayəttə Xulamitning qüxidə tartқан dərdi kərünıdu: huddi u: «Yarımni tapay dəp xəhərni aylinay» deginidək, lekin nətijisi əksiqə bolup, uningə «xəhərni aylinıdıoqan» kəzətqilər uqrap qalıdu (ıbranıy tilida «taptı»). Bəlkim qüxidə ular Xulamittin: «Nemixka bu kız tün keqidə aylinıdu? Pahıxə ayal ohxaydu» dəp gumanlanəqan boluxı mumkin (bundək ix ikkinqi kətim qüxidə yənə kərünıdu — 5-bab, 2-7-ayətlərdə). □ **3:5** «**(5-ayət) xərhı**» — Xulamit muhəbbətning dərđini tetip baqқandın keyin, «muhəbbətning waqıt-saiti»ning muhimlikini tehimu bilip yətti. □ **3:6** «**(6-ayət) xərhı**» — bu ayət Sulaymannıng Xulamitni yurti Galiliyədin toyoqa elip kelixini, yəni Sulayman uningə əwətkən təhtirawanoqa olturup, Yerusalemoqa səpər kıloqanlıqını kərsətsə kerək (7-ayətni kəring).

U Sulaymanning öziningdur;
 Ətrapida atmix palwan yürüdü,
 Ular Israildiki baturlardındur.
 8 Ularning həmmisi öz kiliqi tutukluk,
 Jəng kiliqxə tərbiyiləngənlərdur;
 Tünlərdiki wəswəsilərgə təyyar turup,
 Həmmisi öz kiliqini yanpixioşa asidu».□

Xulamit səzlidirini dawam qilidu — Sulaymanning toy keqisigə təyyarlioşan kariwiti

9 «Sulayman padixah, ezi üqün alahidə bir xahənə sayiwənlik kariwat yasioşan;

Liwandiki yaoşaqdardın yasioşan.

10 Uning tüwrükliri kümüxtin,

Yələngüki altundın,

Selinqisi bolsa səsün rəhttin;

Iqi muhəbbət bilən bezəlgən,

Yerusalem kızlıri tərripidin.

11 Qıkinglar, i Zion kızlıri,

Sulayman padixahqa qarap bekinglar,

Toy boləşan künidə,

Kəngli huxal boləşan künidə,

Anisi uningəşa tajni kiygüzgən kiyapəttə uningəşa qarap bekinglar!»□

4

Yəttinqi oylinix — toy keqisi •••• Sulayman Xulamitka səz kiliq uni mahtaydu

1 «Mana, sən güzəl, sөyümlüküm!

Mana, sən güzəl!

Qümpərdəng kəynidə közliring pahtəklərdək ikən,

Qaqliring Gilead teqi baqırıda yatқан bir top əqkilərdəktur.□

2 Qixliring yengila yuyuluxtin qıqqan kırkıloşan bir top qoylardək;

Ularning həmmisi koxkezək tuşkanlardın,

Ular arisida heqbiri kəm əməstur.□

3 Ləwliring pərəng tal yiptək,

Gəpliring yekimliktur;

Qümbiling kəynidə qekiliring parqə anardur.

□ **3:8 «(7-8-ayət) xərhı»** — Sulayman Xulamitni Yerusalemoşa, yəni toyəşa bihətər elip kelix üqün, xu atmix ləxkirining muhəpizətqilikidə təhtirawan bilən kəlgən. □ **3:11 «(9-11-ayət) xərhı»** — Yəhüdiylarning toyliri uyoşurlanig toyioşa ohxap ketidu. Asasən 5 baskuqi bar: — (1) tohtam — adəttə yigitning əlqisi wə kızning ata-aniliri bilən tohtam tüzidu. Sulayman öz-özige əlqi bolup Xulamitning akiliri bilən tohtam kıləşan ohxaydu (4-oylinixni kəring). (2) toyəşa səpər. Yigit ezi kızni toyəşa apirixkə kelidu. (3) nikaş murasimi (6- wə -12-oylinixni kəring)

(4) toy ziyapiti (bəzi waqıtlarda bir həptigə sozulidu) (1- wə 2-oylinixni kəring) (5) toy keqisi (3- wə 7-oylinixni kəring) Bəzi alimlar, bu «kariwat»ni Sulaymanni kətüridəşan «təhtirawan» yaki

«xahənə hərəwa» dəp karaydu. Biraq bizningqə bu təhtirawan yukirida bayan kılinoşan ibraniy tilidiki 9-ayəttiki «əppiriyon» degən, sayiwənlik kariwatni kərsətsə kerək. □ **4:1 «Qümpərdəng kəynidə közliring pahtəklərdək ikən»** — toy kılıdioşan künidə kız qümpərdə artidu. □ **4:2**

«Ular arisida heqbiri kəm əməstur» — yaki «ular arisida heqbiri tuşmastur».

4 Boynung bolsa,
 Qoralhana boluxka tayyarliqan Dawutning munaridaktur,
 Uning üstigə ming qalkan esikliktur;
 Ulining həmmisi palwanlarning siparlidir.□
 5 Ikki köksüng huddi ikki maraldur,
 Nilupər arisida ozukliniwatқан jərənning qoxkezəkliridaktur;
 6 Tang atquqə,
 Kəlonggilər keqip yokiouqə,
 Mən özümni murməkkə teoioə,
 Məstiki dəngigə elip ketimən.□
 7 Sən pütünləy güzəl, i səyümlüküm,
 Səndə heq daq yoktur».

Sulaymanning taklipi

8 «Liwandin mən bilən kəlgin, i jərəm,
 Mən bilən Liwandin kəlgin —
 Amanah qoqkisidin qara,
 Senir həm Hərmon qoqkiliridin,
 Yəni xirlar uwiliridin,
 Yilpizlarning taoqiridin qara!»□ ■

Sulaymanning səzining dawami

9 «Sən kənglümni alamət səyündürdüng, i singlim, i jərəm,
 Kəzüngning bir ləp kəlip qarixi bilən,
 Boynungdiki marjanning bir tal həlkisi bilən,
 Kənglümni səyündürdüng.
 10 Sening muhəbbiting nemidegən güzəl,
 I singlim, i jərəm!
 Sening muhəbbətling xarabtin xunqə xerin!
 Sening ətirilingning puriki hərəkəndə tetitkudin pəyzidur!□
 11 Ləwling, i jərəm, hərə kənəkədek temitidu,

□ 4:4 «**Koralhana boluxka tayyarliqan Dawutning munaridaktur**» — baxka birhil tərjimisi: «Pələmpəylik qilinon Dawutning munaridaktur». «**izahət**» — kona zamanlarda «wətəndin ayriqan ləxkərlər» məlum xəhərgə yaqi məmlikətkə qayil bolonanda, xu xəhərgə bolon sadıqlıqini bildürüx üqün qalkanlirini xəhərnig sepilida yaqi munarlırida esip qoyatti («Əz. 27:11ni kərüng). Xunga Sulaymanning bu səzliri: «Sening güzəllikig xundakki, ming ləxkərnig qayilliqioə, sadıqlıqioə erixküdəktur» degən mənədə. Yənə kelip bəlkim Xulamitning boynioə kəpləgən marjanlar esikliq boluxi mumkin. «Sipar» kiqik qalkandur. □ 4:6 «**Tang atquqə, kəlonggilər keqip yokiouqə, mən özümni murməkkə teoioə, məstiki dəngigə elip ketimən**» — Sulayman bəlkim pütün keqi Xulamitning toluq bədinidin huzurlanmaqqi. □ 4:8 «**(8-ayət) xərhı**» — bəzi alimlar, bu səzlər jinsiy muhəbbətning yukiri pəllisini ipadiləydu, dəp qaraydu. Buning mumkinqiligi bar bolqini bilən, biz yənə bu səzləri Sulaymanning səyümlüki bilən billə əg padixahliqning kəng zemini wə həyuyitigə Hərmon teoqi (Pələstindiki əng egiz taq)ning əng egiz qoqkiliridin nəzər selixka bolon arzusini ipadiligən, dəp qaraymiz. Sulaymanning bu təklipi yawayi haywanlarning xu yərləri məkən qiloanliki tüpəylidin hətərlık ix bolidu, əlwəttə! ■ 4:8 Yuh. 17:24; Əf. 1:15-23 □ 4:10 «**Sening muhəbbiting nemidegən güzəl, i singlim, i jərəm!**» — Sulayman Xulamitni «singlim» dəp qaqiridu (12-ayəttimu): — (1) qədimki zamandiki bəzi xəirlarda axıq-məxuxlar bir-birini «aka, singlim» dəp qaqiratti; (2) ottura xərkətki bəzi jəmiyətlərdə mətiwar kixilər əz əmrigə almaqqi bolon qizoiə jəmiyətnig yukiri təbikisidin orun aloquzux üqün yaqi nikahini təhimu «kapalətlık» kılıx üqün uni awwal «singlim» dəp «bəkiwalatti».

Tiling astida bal wə süt bar;
 Kiyim-keqəkliringning puriği Liwanning puriğidur;□
 12 Sən peqətləngən bir baqətdursən, i singlim, i jərəm!
 Etiklik bir bulak, yepiklik bir fontandursən.□
 13 Xahliring bolsa bir anarlik «Erən baqətsi»dur;
 Uningda qimmətlik mewilər,
 Henə sumbul ösümlükleri bilən,□
 14 Sumbullar wə iparlar,
 Kalamus wə qowzakdarqin,
 Hərhil məstiki dərəhliri,
 Murməkkə, muəttər bilən həmmə esil tetitkular bar.□
 15 Baqlarda bir fontan sən,
 Həyatlik sulirini beridoğan, Liwandin aqidoğan bir bulaksən».□
 16 «Oyoğan, ximaldiki xamal;
 Kəlgin, i jənuvtiki xamal!
 Mening beqim üstidin uqup ötkəy;
 Xuning bilən tetitkuliri sirtka purak qaqudu!
 Səyümlüküm öz beqioğa kirsun!
 Özining qimmətlik mewilirini yesun!»□

5

Xulamit Sulaymanoğa jawab beridu

1 «Mən öz beqimoğa kirdim,
 Mening singlim, mening jərəm;
 Murməkkəməni tetitkulirim bilən yioqdim,
 Hərə kənikimni həsilim bilən yedim;
 Xarabimni sütlirim bilən iqtim».

«Dostlirim, yənglar!

□ **4:11 «Kiyim-keqəkliringning puriği Liwanning puriğidur»** — «Liwanning puriği» ormanliklarning hux puriği, əlwəttə. □ **4:12 «Sən peqətləngən bir baqətdursən, i singlim, i jərəm! Etiklik bir bulak, yepiklik bir fontandursən»** — Sulaymanning Xulamitni mahtixi xuki, Xulamit özini heqkəndək baxka adəmgə bərməy, pəqət boləqsi ər üqün pak saqlap kəldi. □ **4:13 «Uningda qimmətlik mewilər, henə sumbul ösümlükleri bilən,...»** — ətirələr toquruluk; «sumbul» birhil huxpuraklik ösümlük. □ **4:14 «Sumbullar wə iparlar, kalamus wə qowzakdarqin, ... murməkkə, muəttər bilən...»** — ətirələr toquruluk; «kalamus» birhil qomuxka ohxaydioğan ösümlüktin qiqidu. «murməkkə» wə «qowzakdarqin» adəttə məlum dərəhlərləning qowzikidin elinidu. «Muəttər» birhil ösümlüknəning yopurmaqliridin elinidu. □ **4:15 «Liwandin aqidoğan bir bulaksən»** — yaki «Liwandin aqidoğan bir quduksən». **«(9-15-ayət) xərhi»** — 11-15-ayətlərdə Sulayman səyümlükini qiraylik baqioğa, həttə «Erən baqətsi» («Behix»)ning özigə ohxitidu. U yənə Xulamitning pütün bədinidin huzurlanmaqçi ikənlikini bildiridu. □ **4:16 «(16-ayət) xərhi»** — Xulamit Sulaymanning deginidək özini uningə toluq bərməqçi bolup, muhəbbətlixixkə təklip qilidu. «Ximal xamili» bolsa salkin, adəmi yengilanduridu; «jənuub xamili» bolsa adəmi illitip rahət beridu. (Pələstin üqün «xərək xamili» qorqunçluq, həmmə nərsini qurutiwetidu).

Iqinglar, kenglunglar halioqanqə iqinglar, i axik-məxuklar!»□

Ikkinqi qisim {5:2-8:14} •••• Ər-ayalliq muhəbbattiki yahxilinxlar — muhəbbatning yengi ipadiliri •••• Tətinqi hatirə — Muhəbbatni rət qilix toorxisidiki bir qūx — u toorxuluk oylininxlar {5:2-6:9} •••• Səkkizinqi oylinix — Xulamitni baskan qorxonqluk qūx {5:2-6:3} •••• Xulamit səz kilidu — uni qara basidu

² «Mən uhawatattim, biraq kenglum oyoqak idi: —

— Səyümlükümning awazi!

Mana, u ixikni qəkiwatidu: —

— «Manga eqip bər, i singlim, i amriqim;

Mening pahtikim, mening oqubarsizim;

Qünki bexim xəbnəm bilən,

Qaqlirim keqidiki nəmlik bilən həl-həl bolup kətti!»■

³ «Mən təxək kiyimlimni seliwətkən,

Qandaqmu uni yənə kiyiwalay?

Mən putlimni yudum,

Qandaqmu ularni yənə buloqay?»

⁴ Səyümlüküm qolini ixik təxükidin tiktı;

Mening iq-baqrilirim uningə təlmürüp kətti;

⁵ Səyümlükümgə eqixqa koqtum;

Qollirimdin murmækki,

Barmaqlirimdin suyuq murmækki temidi,

Takaqning tutquqliri üstigə temidi;

⁶ Səyümlükümgə aqtim;

Biraq səyümlüküm burulup, ketip qaloqanidi.

U səz qiləanda rohim qikiq kətkənidi;

Uni izdidim, biraq tapalmidim;

Uni qakirdim, biraq u jawab bərmidi;□

⁷ Xəhərnı aylinidoqan jesəqilər meni uqritip meni urdi, meni yarilandurdi;

Sepillardiki kəzəqilər qümpərdəmni məndin tartiwaldi.

⁸ I Yerusalem qizliri, səyümlükümni tapsanglar,

Uningə nemə dəysilər?

□ 5:1 «Mən öz beoimoqə kirdim, ... murməkkəmni tetitkulirim bilən yioqdim, hərə kənikimni həsilim bilən yedim; xarabimni sütlirim bilən iqtim» — Sulayman Xulamitning təklipini qobul kilip uning bilan toluq muhəbbətlixidu. «Dostlirim, yənglar! Iqinglar, kenglunglar halioqanqə iqinglar, i axik-məxuklar!» — bu sezlərnı bəlkim Yerusalem qizliriningkidur. Ular (yaki toy qoldaxliri) axik-məxuklarning muhəbbəttin huzurlinxlirini toluq kollaydu. Ularning (Yerusalem qizlirining) kollixi bilən Hudaning hərber ər-ayalning ottorisidiki muhəbbitini, jümlidin jinsiy muhəbbitini təstiqlaydioqanliqi kərsitilidu; qünki u əzi bu ixlarnı yaratqan. ■ 5:2 Top. 5:3 □ 5:6 «U səz qiləanda rohim qikiq kətkənidi» — baxqa birhil tərijimi: «U burulup kətkəndə rohim qikiq kətkənidi».

Uningoʻra, soʻygining: «Mən muhəbbəttin zəiplixip kəttim! — dedi, dənglar».[□]

Yerusalem qizliri Xulamitqa səz qilidu

9 «Sening soʻyuṃlūküngning baxqa bir soʻyuṃlūktin qandak artuq yeri bar,

I, ayallar arisidiki əng gūzili?

Sening soʻyuṃlūküngning baxqa bir soʻyuṃlūktin qandak artuq yeri bar?

—
Sən bizgə xundak tapiləoʻanoqu?».

{*Xulamit javab beridu*}

10 «Mening soʻyuṃlūküm ap‘ak wə parkirak, yürəklik əzimət, On ming arisida tuoqdək kərünərliktur;[□]

11 Uning bexi sap altundindur, Budur qaqliri atning yaylidək, Taol qaqlisidək qara.

12 Uning kəzliri ekinlar boyidiki pahtəklərdək, Süt bilən yuyulojan, Yarixikida koyulojan;[□]

13 Uning məngziliri bir təxtək puraklik əsümlüktəktur; Ayniojan yeqimlik güllüktək; Uning ləwliri nilupər, Ular suyuq murməkkini temitidu;[□]

14 Uning kolliri altun turubilar, Iqigə beril yaqutlar kuyulojan. Kərsiki nəkixlik pil qixliridin yasalojan, Kək yaqutlar bilən bezəlgən.

15 Uning putliri mərmər tüwrüklər, Altun üstigə tikləngən. Uning salapiti Liwanningkidək, Kedir dərahliridək kərkəm-həywətliktur.

□ 5:8 «(2-8-ayət) xərhi» — Xulamit qara baskan bu qūxni kərgəndə Sulayman bilən allikaqan toy qiləjan bolsa kərək. Uning qūxidə boləjan inkasi wə təkəzzasini 2:17də wə 4:1-3də hatiriləngən birinqi qūxidiki pozitsiyəsi bilən selixturoqanda tüptin ohximaydu. Bəlkim qūx Xulamitning həyatining əməliy əhwalini, yəni uning Sulayman bilən əməliy muhəbbitini əks əttürgən; qūxtə kərüngən bəzi ixlar, xūbhəsiszki, Sulaymanning muhəbbitining, bolupmu jinsiy muhəbbət jəhəttə Xulamitqa boləjan tələplirini kərsitidu. U soʻyginining muhəbbitigə yaki muhəbbitining tələplirigə anqə səzgür bolmaydiəjan bolup qalojan ohxaydu. Bu səzgürsizlik ularning muhəbbitigə intayin hətərlik idi; Xulamitning qūxidə Sulayman ketidu. Xuning bilən Xulamit qūx kərux bilən muhəbbətning qimmətlikini bilip yetip, ixlarni yaxxilaydu. Yənə muhüm bir ix diqqitimizgə ərzyduki, qūxtə wə əməliy turmuxta, Sulayman (ərkək boləjini bilən, padixah boləjini bilən, pəyoʻəmbər boləjini bilənmu) həqqaqan Xulamitni «muhəbbət»kə zorlimaytti, bəlkı Xulamitning əzi bilən muhəbbətlixixini tələp qilatti. 7-ayəttə: Qūxidiki jesəqqlər uni pahixə ayal dəp qarisoqqa, uningə xundak muamilə qilip, qūmpərdini uningdin tartivalidu.

□ 5:10 «Mening soʻyuṃlūküm ap‘ak wə parkirak, yürəklik əzimət,...» — baxqa birhil tərjimisi: «Soʻyuṃlūkümning yuzining aq yeri ap‘ak, qizil yeri kəpizil...». □ 5:12 «Yarixikida koyulojan» — yaki «yaqutlardək bezəkkə bekitilgən». □ 5:13 «Uning məngziliri bir təxtək puraklik əsümlüktəktur; ayniojan yeqimlik güllüktək; uning ləwliri nilupər, ular suyuq murməkkini temitidu» — ayətning ibraniy tilini qūxinix səl təs, baxqa tərjimiliri uqrixi mumkin. Nemila bolmisun tetitku wə huxpuraklik əsümlük baqliri ottura xərktə intayin az idi, qimmətlik idi.

¹⁶ Uning aʼzi bəkmu xerindur;
Bərħək, u pütünləy güzəldur;
Bu mening sөyümlüküm, —
Bərħək, bu mening amriqim,
I Yerusalem kızliri!»□

6

Yerusalem kızliri sөzləydu

¹ «Sening sөyümlüküng nəgə kətkəndu,
Kız-ayallar arisida əng güzəl boləuqi?
Sening sөyümlüküng kəyərgə burulup kətti?
Biz sən bilən billə uni izdəyli!»□

Xulamit ularəja jawab beridu

² «Mening sөyümlüküm öz beəriəja qüxti,
Tetiku otyaxliklarəja qüxti.
Baqlarda ozuklinixka,
Nilupərləni yioixka qüxti.
³ Mən mening sөyümlükümninkidurmən,
Wə sөyümlüküm meninkidur;
U öz padisini nilupərlər arisida baqıdu»□

Tokkuzinqi oylinix — Sulaymanning Xulamitka kaytip kelixi — Xulamitni kayta mahtixi {6:4-6:9} ••• Sulayman Xulamitka sөz qilidu

⁴ «Sən güzəl, i sөyümlüküm, Tirzah xəhridək güzəl;
Yerusalemdək yekimlik,
Tuqlarni kətürgən bir qoxundək həywətliktursən;□

⁵ Ah, kəzliringni məndin kətküzgin!
Qünki ular mening üstümdin əjalib keliwatıdu;
Qaqliring Gilead teəji baqlırida yatқан bir top əqkilərdəktur.

⁶ Qixliring yengila yuyuluxtın qıqqan kırkıloğan bir top koylardək;
Ularning həmmisi koxkezək tuqqanlardındur;

□ **5:16 «Uning aʼzi bəkmu xerindur»** — bu bəkim gəp-səzlrining tatlıkılıqını kərsitidu. «(9-16-ayət) xərhi» — Xulamit hazır baxqılarning aldidə səyginini mahtaxtin həq tartınmaydu. U hazır «koram taxta yoxurunoğan pahtək»tin kəp dadil bolup kətti! □ **6:1 «Sening sөyümlüküng nəgə kətkəndu, kız-ayallar arisida əng güzəl boləuqi? biz sən bilən billə uni izdəyli!»** — Yerusalem kızlirining 5:9-ayəttiki mazaq wə gumanlıri pütünləy yökidi. □ **6:3 «(2-3-ayət) xərhi»** — adəttə bu muhəbbət xeridə «baəj» Xulamitning bədinini yaki ularning muhəbbitining əzini kərsitidu. Muxu yərdə «baəj» Sulayman Xulamitka muhəbbitini kərsətməktə, uning bədinidin yənə huzurlanmaқта, dəp qaraymız. Xulamitning Sulaymanning əzige baəlioğan muhəbbitigə ixənqi kamil: 2:16də u: «sөyümlüküm meninkidur, mən uningkidurmən» dəydu; hazır uningəja nisbətən səyginining əzige əməs, bəlkı əzining uningəja təwə boləqliki əng muhım ixtur. «**U öz padisini nilupərlər arisida baqıdu**» — baxқа birhıl tərjimisi: «u nilupər arisida ozuklinidu». Biraq nemilə bolmisin buning kəqma mənisı tərjimimizningkidək bolıdu — demək, Sulayman Xulamitning bədinidin huzurlanmaқта. □ **6:4 «Sən güzəl, i sөyümlüküm, Tirzah xəhridək güzəl»** — Tirzah xəhri intayin güzəl idi. Sulaymanning dəwridin keyin u Israilning ximaliy padixahlikining waqitlik paytəhti boldi («1Pad.» 15-bab).

Ular arisida heqybiri kəm əməstur;□
7 Qümbiling kəynidə qəkiliring parqə anardur.

8 Atmix hanix, səksən kenizəkmü bar;
Kızlar sanaksız;□ ■

9 Birək mening pahtikim, oqubarsizim bolsa birdinbirdur;
Anisidin tuşulojanlar iqidə tənqdaxsiz boluquci,
Özini tuşkuqining talliojnidur.
Kızlar uni kərüp, uni bəhtlik dəp ataxti,
Hanixlar wə kenizəklərmü kərüp uni mahtaxti».□

Bəxinqi hatirə — Yezida dəm elix — Galiliyəgə kaytix {6:10-8:14} ••••
Oninqi oylinix - «Maḥanaim», yəni «ikki bargah» ussuli {6:10-7:10} ••••
{Yerusalem kızliri söz qilidu}

10 «Tang səhər jahanoja kəriqandək,
Aydək güzəl, aydingdək roxən,
İllik kuyaxtək yoruk,
Tuşlarni kətürgən qoxunlardək həywətlik boluquci kimdur?»□

Xulamit Yerusalem kızlirioja söz qilidu

11 «Meoizlar beoioja qüxtüm,
Jilojidiki gül-giyahlarıni kərüxkə,
Üzüm telining bihliojan-bihlimiojanlikini kərüxkə,
Anarlarning qeqəqliqən-qeqəklimgənlikini kərüxkə;

12 Birək bilə-bilməy,
Jenim meni kətürüp,
Esil həlkimning jəng hərwiliri üstigə qoyoqanikən».□

Yerusalem kızliri yənə Xulamitni mahtap söz qilidu

13 «Kaytkin, kaytkin, i Xulamit —
Kaytkin, kaytkin, bizning sanga kəriqumiz bardur!»

□ **6:6** «Ular arisida heqybiri kəm əməstur» — yaki «ular arisida heqybiri tuqmastur». □ **6:8** «Atmix hanix, səksən kenizəkmü bar; kızlar sanaksız» — «hanix»lar toluk ayal dərjisisidə, «kenizəklər» hərəmdiki «kiçik hotun» dərjisisidə, «kızlar» kəlgüsidiki kenizəklər idi. Bularning sanlirioja kəriqanda Sulayman padixahliqining dəslipidila Xulamitni öz əmrigə aloqanidi. Keyin uning 700 ayali, 300 keniziki boluqan («1Pad.» 11-babni kərüng). Biz bu ix üstidə «qoxumqə söz»imizdə tohtilimiz. ■ **6:8** 1Pad. 11:3 □ **6:9** «(4-9-ayət) xərhi» — Sulaymanning bu ketimki Xulamitni mahtiojan bəzi sözliri toy keqisidikigə ohxax boluqini bilən, yengidin qoxulojan məhtaxliri tehimu küqlük. U yənə Xulamitni qədirləydu, tehimu mahtaydu. Sulaymanning uningə başliojan muhəbbiti uning «əlfəmqə yətkənliki»gə asaslanojan əməs. □ **6:10** «(10-ayət) xərhi» — Xulamit hazır Sulaymanning muhəbbitining təsiridə ixənqə toluqan, küqlük zat bolup qikti. «Tang səhər jahanoja kəriqandək» — baxqa birhil təjrimisi: «Tang səhərdək nurluk kərüngən,...» □ **6:12** «(11-12-ayət) xərhi» — Xulamit yənə kəmtərlik bilən bundak mahtaxlarəja jawab beridu; u birdinla hanix boluqan bolsimu, uning öz həlkigə başliojan hərmiti burunkidəkla qongqurdur («mening esil həlkim», dəydu). U tuyuksiz səhralik kız Salahiyitidin hanixlik ornioja qıkkanda heq adətlinəlmigən. Əksiqə, u xu ətigəndila «jilojidiki gül-giyahlarıni kərüxkə, meoizlar beoioja qüxkən» idi, qünki bular bəlkim uningə öz yurti Galiliyəni əslitidu. 12-ayətni ibraniy tilida qüxinix bək təs, baxqa kəp təjrimiliri uqrixı mumkin. Uning mənsi bizningqə qandakla bolmisun uning tuyuksiz yukiri orunoja kətürüluxi bilən başliqtur.

«Silər Xulamitning nemisigə qarışunqlar bar?»

«Ikki bargah» ussuləğa qüxkən waqtidikidək uningə qaraymiz!»[□]

7

Sulayman Xulamitka söz kılıdu •••• Xulamit Sulayman üçün «ikki bargah» ussulini oynaydu

¹ «I xahzadining kızı,

Kəxliringdə sening qədamliring nemidegən güzəl!

Toloşıqan yampaxliring gəhərlərdək,

Qewər hünərwən kəlining hüniridur.[□]

² Kindiking yumulak bir qədəhtur;

Uning əbjəx xarabi kəm əməs;

Qorsıqıng buşday dəwisidur,

Ətrarıqə nilupərlər olixidu.[□]

³ Ikki köksüng ikki maraldək, jərənning kəxkezidur;

⁴ Boynung pıl qıxliridin yasaloğan munardur;

Kəzliring Bat-Rabbim kəwuqi boyidiki Həxbon kəlgəkliridək,

Burnung Dəməxkəkə qaraydıqan Liwan munaridəktur;

⁵ Üstüngdə bexing Karməl teşidək turidu;

Bexingdiki erümə qaqliring səsün rəngliktur,

Padixah büdür qaqliringning məhbusidur.[□]

⁶ I səyginim, huzurlar üçün xunqə güzəl, xunqə yekimliktersən!

⁷ Sening boyung palma dərihidək,

Köksüng üzüm oşunqiliridəktur.[□]

⁸ Mən: — «Palma dərihi üstigə qikimən,

Xahlirini tutup yamiximən;

Köksiliring dərwəqə üzüm tal oşunqiliridək,

[□] **6:13 «Silər Xulamitning nemisigə qarışunqlar bar?»** — bu sözləni Xulamit eytidu. «**ikki bargah**» ussuləğa qüxkən waqtidikidək uningə qaraymiz!» — bu sözləni Yerusalem kizliri eytidu. «Ikki bargah» — İbraniy tilida «Maḥanaim» degən yəni kərsitixi mumkin. «Ikki bargah» ussul bəlkim muhəbbətəni ipadiləydiqan bir ussul idi. İzahət: — Kiz muxu yərdə «Xulamit» (xulamlik kız) dəp atilidu. U bəlkim Galiliyədiki «Xunəm» degən xəhərdin kəlgən. «Xunəm» keyin «xuləm» dəp ataloğan. «Xulamit» yaki «xulamlik» degənniing baxkə bir mənisı «Sulayman hanım»; yəni bir mənisı «kamil boluqçı». Muxu yərdə u yənə mahtaxlarəğa kəmtərlik bilən jawab beridu. [□] **7:1 «Kəxliringdə sening qədamliring nemidegən güzəl!»** — yaki «kəxliringdə sening putliring nemidegən güzəl!». [□] **7:2 «Kindiking yumulak bir qədəhtur»** — bəzi alimlar «kindiking» degən söz jinsiy yolini, yaki tənning təwan kışimini kərsitidu, dəp qaraydu. Undək bolsa Xulamit Sulayman aldida yalingaq bolup ussul oynaydu. «**...uning əbjəx xarabi kəm əməs;...**» — «əbjəx xarab» Pələstində adəmni əng məst kılıdıqan xarab həsablinatti. [□] **7:5 «Padixah büdür qaqliringning məhbusidur»** — uluq Sulayman padixah yezidiki bir kizəğa «əsir holdi»! Muhəbbətniing küqi zordur! [□] **7:7 «Sening boyung palma dərihidək, köksüng üzüm oşunqiliridəktur»** — «palma dərihi»ning əzi ünümlük, hösulluk dərəh həsablinidu. Xulamit egiz boyluk wə zilwa, «hösulluk» dəp qaraloğan ohxaydu.

Burnungning puriki almildardək, tanglayliringning tēmi əng esil xarabdəktur...».[□]

Xulamit sēz qilip, Sulaymanning gepini dawamlaxturidu

9

«...mening sēyümlükümning gelidin silik ötüp,

Ləwlər, qixlardin teyilip qüxsun...!»[□]

¹⁰ Mən mening sēyümlükümningkidurmən,

Uning təkazzasi manga qaritilidu».[□]

On birinqi oylinix — Xulamitning öz yurtini yoqlaxka bolōan arzusi

•••• {7:11-8:4} •••• *Xulamit sēz qilidu*

¹¹ «I sēyümlüküm, keləyli,

Etizlarōa qikayli;

Yezilarda tünəp keləyli.»[□]

¹² Üzümzarlıqka qixixka baldur orundin turayli,

Üzüm tallirining bihliōan-bihlimiōanlıkını,

Qeqəklərning eqilōan-eqilmiōanlıkını,

Qeqəklərning bərk urōan-urmiōanlıkını kərəyli;

Axu yərdə muhəbbətlirimni sanga beqixlaymən.

¹³ Muhəbbətğüllər axu yərdə öz purikini puritidu;

Ixiklirimiz üstidə hərhil esil mewə-qiwilər bardur,

Yengi həm konimu bardur;

Sən üqün ularni toplaп təyyarlıdim, i sēyümlüküm!»[□]

8

Dawami — Xulamit sēzini dawamlaxturidu

¹ «Ah, apamning kəksini xoriōan inimdək bolsang'idi!

Seni talada uqritar bolsam, sēyəttim,

[□] 7:8 «Palma dərhi üstigə qikimən, xahlirini tutup yamiximən; kəksiliring dərwekə üzüm tal oqunqiliridək...» — palma dərhihining hormilirini üzük yaqi güllirini qanglaxtürüp mewilik qilix üqün uningōa yamixip qixixi kerək. Sulayman bu ohxitixta bəlkim ikkila mənisini kəqmə mənidə ıxlitidu. Həzir Xulamit bilən jinsiy munasiwət ötküzükə baxlaydu. «...burnungning puriki almildardək, tanglayliringning tēmi əng esil xarabdəktur...» — «almilar» degəning baxka birhil tərjimesi «erüklər». [□] 7:9 «...mening sēyümlükümning gelidin silik ötüp, ləwlər, qixlardin teyilip qüxsun...!» — ıbraniy tilida qüxinix bək tēs, baxka kəp tərjimiliri uqrixı mumkin. Lekin omumiyy mənisi eniqli, Xulamit Sulaymanning «muhəbbətlixəyli» degən təlipigə ınkas qayturup, toluq qəbul qilidu. [□] 7:10 «(1-10-ayət) xərhi» — 9-10-ayəttə Xulamit Sulaymanning «muhəbbətlixəyli» degən təlipigə ınkas qayturup, toluq qəbul qilidu. [□] 7:11 «I sēyümlüküm, keləyli, Etizlarōa qikayli; Yezilarda tünəp keləyli,...» — Xulamitning öz yurtini yənə kərgüsi, xu yərdə Sulayman bilən dalada muhəbbətləxküsi bar idi. 12-13-ayətnimu kəring. [□] 7:13 «Muhəbbətğüllər axu yərdə öz purikini puritidu» — «muhəbbətğül» degən gül jinsiy muhəbbətni qəzəydiyōan birhil gül. «ixiklirimiz üstidə hərhil esil mewə-qiwilər bardur, ...sən üqün ularni toplaп təyyarlıdim, i sēyümlüküm!» — Kanaanda (Pələstində) həqlər «ixik üsti»diki bir jaza üstidə hərhil mewə-qewiləni saqlaydu.

Wə heçkim meni kəmsitməytti.□

² Mən seni yetəkləytdim,
Apangning öyigə elip kirətdim;
Sən munga təlim berətding;
Mən sanga tetitku xarabidin iқküzətdim;
Anarlimning xərbididin iқküzətdim. □

³ Uning sol қoli bexim astida bolatti,
Uning ong қoli meni silaytti!».

⁴ «Silərgə tapilaymənki, i Yerusalem қizliri —
«Uning waқit-saiti bolmioşuqə,
Silər muhəbbətni oyoşatmanglar, қоzoşimanglar!»□

On ikkinqi oylinix — Yezilaroşə, yəni Galiliyəgə boloşan səpər {8:5-8:7}
•••• *Xulamitning yurtidiki қizlar awwal səzləydu — uni tonuməy қalidu*
⁵ «Daladin қiқiwatқан bu zadi kim?
Əz səyümlükiğə yəlinip?»

«Mən alma dərihi astida seni oyoşatқанidim;
Axu yərdə apang toloşaq yəp seni dunyaşə qikaşəşanidi;
Axu yərdə seni tuoşquqi toloşaq yəp seni qikaşəşanidi».□

Xulamit Sulaymanoşə səz қilidu

⁶ «Meni kənglūnggə məhürdək,
Bilikinggə məhürdək baskaysən;
Qunhi muhəbbət əlümdək küqlüktur;
Muhəbbətning қizəşinixi təhtisəradək rəhimsiz;
Uningdin қiққан ot uқkunliri,

□ **8:1 «Ah, apamning kəksini xorişan inimdək bolsang'idi! Seni talada uqritar bolsam, səyətdim, wə heçkim meni kəmsitməytti»** — Pələstində aqa-ukining əzərə amrəklіkini oşuқ ipadilixi, səyüxi normal əşwal. Axıq-məxuklarıning xundəқ қilixi əyiblik dəp қarəloşəqқа, Xulamit «Sulaymanni inimdək bolsidi!» dəp tiləydu. □ **8:2 «Sən munga təlim berətding»** — Xulamit Sulaymanning danalіkідin ortəqləxməqқи. Yerusalemdeki ordida turoşanda Sulayman əldirəx boləşəqқа muxundəқ pürsət əz bolatti. Apisining əyidə bolsa dəhliləz əz bolidu. Ərning əyalioşə bilim, danalіkni əxurux pürsitini yaritix məs'uliyiti bəz. «Sən munga təlim berətding» degənning bəxқə birhıl tərјimisi: «Xu yərdə apam munga əgətkən». **«Mən sanga tetitku xarabidin iқküzətdim; anarlimning xərbididin iқküzətdim»** — bəlkim Xulamitning apisi inisini emitkəndəқ (1-ayət), Sulaymanoşə əmқəқ saləşisi bərlіkini bildüridu. □ **8:4 «...silər muhəbbətni oyoşatmanglar, қоzoşimanglar!»** — yəki «...uni baldur oyoşatқininglar, қоzoşəşinilarning nemisi?!». □ **8:5 Daladin қiқiwatқан bu zadi kim? Əz səyümlükiğə yəlinip?»** — Xulamit əsliy toyoşə bəroşan yol bilən қaytip kelidu. Ular Yerusalemдин yerihə xəhiridiki yol bilən қiқip Jordan dəryasi jiləşisini boyləp qel-bayawandin ətүp Xunəmgə қaytidu. Qel-bayawanning issiқi bilən u Sulaymanoşə yəlinip mangidu. U xunqə əzgərgənki, yurttikiləz uni tonuməy қalidu. Xunga bu səzlər Xulamitning yurtidiki қizlarning degini bolsa kerək. **«Mən alma dərihi astida seni oyoşatқанidim; axu yərdə apang toloşaq yəp seni dunyaşə qikaşəşanidi; axu yərdə seni tuoşquqi toloşaq yəp seni qikaşəşanidi»** — bu səzləni Sulayman Xulamitқə eytidu. Sulayman bəlkim birinqi ketim (padiқining қiyəpitidə) dəl muxu alma dərihi astida Xulamitni uləwatқан petidə uqrətkənlikini əsləydu. Xu alma dərihi dəl Xulamitning apisi uni tuoşқан jay idi. «Mən alma dərihi astida seni oyoşatқанidim» — Muxu «oyoşitix» həm uyқudin oyoşitixnimu, muhəbbətkə oyoşitixnimu kərsətsə kerək. Sulayman bilən Xulamit Xulamitning həyati bəxlənoşan dəl xu jayda («alma dərihi astida) əzərə təwəndiki əhdə (6-ayət) bilən bəşlixidu.

— Yahning dæhxætlik bir yalkunidir!□

7 Kæp sular muhæbbætni øçürælmæydu;

Kælkünlær uni øærk kılalmaydu;

Birsi: «Øy-tællukatlırimning hæmmisini berip muhæbbætkæ eriximæn» desæ,

Undaқта u adæm kixining næziridin pütünløy qüxüp ketidu».■

On üqinqi oylinix — Xulamitning yurtioja, øyigæ qayitip kelixi. Xulamit kiiqik singlisi tooqruluk ikki akisioja söz kılıdu {8:8-8:14}. •••• Xulamit ikki akisioja söz kılıdu

8 «Bizning kiiqik singlimiz bardur;

Biraқ uning kækxi yoktur;

Singlimizøja ælqilər kælgæn künidæ biz uning üqün nemæ kılımiz?»□

Ikki akisi jawab beridu

9 «Øgær u sepil bolsa,

Biz uningøja kümüx munar salimiz;

Øgær u ixik bolsa,

Biz uni kedir tahtaylar bilæn qaplaymiz».□

Xulamit söz kılıdu

10 «Øzüm bir sepildurmæn,

Hæm mening kæksilirim munarlardæktur;

Xunga mæn uning kèz aldida hatirjæmlik tapқан birsidæk boldum».□

Xulamit sözini dawam kılıdu

11 «Sulaymanning Baal-Hamonda üzümzari bar idi,

Üzümzarini baøwænlergæ ijarigæ bærdi;

Ularıning hæmmisi mewisi üqün ming tænggæ apirip berixi keræk idi;

12 Øzümning üzümzarim mana mening aldimda turidu;

Uning ming tænggisi sanga bolsun, i Sulayman,

□ **8:6 «Meni kænglünggæ mæhürdæk, bilikinggæ mæhürdæk baskaysæn..»** — xærhi: Padixah øz mæhüridin hæqqaqan ayrilmaydu. Mæhüri bolsa adættæ altun-gøhærdin yasaløjan bolup, intayin kimmætlik nærsæ idi. Hærbir nærsæ üstigæ mæhür baskanning mænisi «bu meningki» degæn bolidu, ælwættæ. Xulamit øzining Sulaymandin hærgiz ayrılmaslıkını halaydu, øzini ælæmgæ: «mæn Sulaymannikidurmæn» dæp ispatlımaqçı bolidu. **«muhæbbæt... Yahning dæhxætlik bir yalkunidir!»** — «Yah» — «Yahwæh», yænı Pærwærdigarning namining kışka xækli. ■ **8:7** 1Kor. 13:8 □ **8:8 «(8-ayæt) xærhi»** — Xulamit kiiqik singlisi üqün ænsiraydu. U yatlık boløquqæ kandaқ kılıp uni pak sakıax keræk? Muxu soal tooqruluk oyliøjana bælkim øzining yaxlık waқitlırını æslaydu. □ **8:9 «(9-ayæt) xærhi»** — muxu ayættæ Xulamitning ikki akisi uning soaliøja (8-ayæt) jawab beridu. Ularıning singlisi øzini asraydiøjan, nomus kılıdiøjan kiz bolsa («sepil bolsa»), undaқта akiliri uni mukapatlaydu. Biraқ ægær u nomusni saklımaydiøjan, hætærlık yoløja qıqımaqçı bolsa («ixik bolsa»), akiliri uni pæwқul'addæ koødaydu. □ **8:10 «10-ayæt xærhi»** — Xulamit dærwæqæ «sepil» idi — baxqılarning ezitkuklırıøja toluқ qıdiøquqılıqı bar idi, u pütünløy nomusi bilæn øtkænidi. Øzini pak saklıøqaqka u Sulaymanning æhdisini qøbul kılıxka tolımu tøyay idi. U hæzir bælkim ikki akisi æsli øziga yürgüzgæn qattık muamılıning zærürükini kærüp yetixi mumkin idi. U sayisiz üzümzarda ixligændæ «ezikturuluxning ehtimalı» az idi; sayisi boløjan mewilik dærhlıri arisida ixligæn bolsa, yaman niyætlik adæm tæripidin ezikturulux ehtimalı bar bolatti.

Xuningdək ikki yüz tənggə mewisini baqquqilaroşa bolsun».□

Sulayman Xulamitka söz qilidu

¹³ «Həy baqlarda turuqı,
Həmrahlar awazingni anglişusi bar;
Mangimu uni anglatkuzoşaysən».□

Xulamit Sulaymanoşa söz qilidu

¹⁴ «I səyümlüküm, tez bolə,
Jərən yaki yax buoşidək bol,
Tetitkular taqliri üstidə yügürüp!»□

□ **8:12 «11-12-ayət xərhi»** — 11-12-ayət: bu ayətlərdə Xulamit özining Sulaymanoşa toluq mənəsup ikənlikini təkitləydu. U özini Sulaymanoşa beşixlişan bir üzümzarəşa ohxitidu. Sulaymanın barlıq üzümzarlırini baqquqılar özigə tegixlik in'aməşa erixidu, əlwəttə. Xuningəşa ohxax Xulamit hazır Sulaymanın ikki akisi üqün tegixlik in'am berixini soraydu. Qünki ular uni nomuşan qilip toy qiloşuqə uningdin həwər elip kəlgənidi. 12-ayət: «Əzümning üzümzarim mana mening aldimda turidu» degən sözlər Xulamitning öz xəhsini Sulaymanoşa beşixlişini pütünləy ihtiyarən, pütünləy ərkinlik bilən boldi, dəp ipadiləydu həm təkitləydu. Ərkinlik mana muhəbbətning ayrılmas bir qismidur. □ **8:13 «13-ayət xərhi»** — Xulamitning kona dostliri (həmrahlar) bəlkim uningdin nahxa eytixni tələr qilidu. Sulaymanınmu anglişusi kelidu. Xulamit nahxa eytip sirtka qikip, Sulaymanı təwəndikidək qakiridu. □ **8:14 «Tetitkular taqliri üstidə yügürüp!»** — yaki «Yetitku əsümlük taqliri üstidə yügürüp!».

Yəxaya

Hudaning Israiloşa bolojan «dəwa»si həm qaqiriki

¹ Uzziya, Yotam, Aħaz wə Həzəkiyalər Yəhudaşoja padixah bolojan wəqitlarda, Yerusalem wə Yəhuda toqrisida, Amozning oşli Yəxaya kərgən oşayibənə wəhiy-alamətlər: —

² «I asmanlar, anglanglar!

I yər-zemin, kulak sal!

Qünki Pərwərdigar söz eytti: —

«Mən balilarni bekip qong kildim,

Biraq ular Manga asiylik kildi. □ ■

³ Kala bolsa igisini tonuydu,

Exəkmü hojayinining okurişoja *mangidişojan yolni* bilidu,

Biraq Israil bilməydu,

Öz həlqim heq yorutuloşan əməs.

⁴ Ah, gunahkar «yat əl»,

Kəbihlikni toplap özigə yükligən həlk,

Rəzillərning bir nəsli,

Nijis bolup kətkən balilar!

Ular Pərwərdigardin yiraqlixip,

«Israildiki Mukəddəs Boluqu»ni kəzigə ilmidi,

Ular kəynigə yandi. □ ■

⁵ Nemixka yənə dumbalanonşoglar kelidu?

Nemixka asiylik kiliwerisilər?

Pütün baxliringlar aşrip,

Yürikinglar pütünləy zəirlixip kətti. ■

⁶ Bexinglardin ayioşinglaroşiqə saq yeringlar qalmidi,

Pəkət yara-jarahət, ixxiq wə yiring bilən toldi,

Ular tazilanmişojan, tengilmışojan yaki ularoşa heq məlhəm sürülmigən. □

⁷ Wətininglar qəlləxti;

Xəhərliringlar kəyüp wəyrənə boldi;

Yər-zemininglarni bolsa, yatlar kəz aldinglardila yutuweliwatidu;

U yatlar tərripidin dəpsəndə qilinip qəllixip kətti. ■

⁸ Əmdi üzümzarəoja selinəjan qəllidək,

Tərhəməkkikkə selinəjan kəpidək,

Muhasirigə qüxkən xəhərdək,

□ **1:2 «I asmanlar, anglanglar!»** — Mukəddəs Kitab boyiqə üç asman bar. «Təbirlər»ni kəring. **«Qünki Pərwərdigar söz eytti...»** — muxu kitabta elinəjan «Pərwərdigar»

bolsa, ibranij tilidiki «Yahwəh» degənniğ tərjimisidir. «Yahwəh» Hudaning yənə bir ismi bolup, «Məngülik Boluqu», «Əzüm Bardurmən», «əhdisiğ mənggü Turuquçi Huda» degənni bildüridu. Təbirlərnimu kəring. ■ **1:2** Qan. 32:1 □ **1:4 «Ah, gunahkar «yat əl»...»** — bu həjwi, kinayilik gəp. Hudaşoja nisbətən Israil butpərəs bir «yat əl» bolup kətkənidi. **«Israildiki Mukəddəs Boluquçi»** — Hudaning yənə bir ismidur. Bu isim bəlkim, «Əzining Israil həlqigə

birdinbir pak-mukəddəs boluquçi ikənlikini kərsətkən Huda wə Israil arisida pak-mukəddəs turuquçi Huda» degən mənədi. Yəxaya pəyoşəmbər Hudani tiləja aləqanda, bu ismini kəp ilxitidu. ■ **1:4** Zəb. 78:8; Yəx. 57:3 ■ **1:5** 2Tar. 28:22; Yər. 2:30 □ **1:6 «ularoşa heq məlhəm**

sürülmigən» — yaki «ularoşa heq zəytun meyi sürülmigən». ■ **1:7** Qan. 28:51,52; Yəx. 5:5

Zionning kızı zəp qalduruldi. □

⁹ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar bizgə azoqinə «kaldisi»ni qaldurmiojan bolsa,

Biz Sodəm xəhərigə ohxap qalattuk,
Gomorra xəhərinəgə həlioqə qūxūp qalattuk. □ ■

¹⁰ I Sodəmning həkūmranlırı, Pərwərdigarning səzini anglap qoyunglar,
«I Gomorraning həlki, Hudayimizning qanun-nəsihətiqə qulak selinglar!» □

¹¹ Silər zadi nemə dəp Manga atap nuroqunlioqan qurbanliklarni sunisilər?» — dəydu Pərwərdigar.

— «Mən keydurmə qoçqar qurbanliqlərdin,
Bordak malning yaqliridin toyup kəttim,
Bukilar, paqlanlar, tekilərnəgə qanliridin heq hursən əməsmən. □ ■

¹² Silər Mening aldimoqə kirip kəlqininglarda,
Silərdin həyola-aywanlirimni xundak dəssəp-qəyləxni kim tələp kəlioqan? □

¹³ Bihudə «axlik hədiyə»lərnə elip kelixni boldi kilinglar,
Huxbuy bolsa Manga yirginqlik bolup qaldı.
«Yəngi ay» həytliri wə «xabat kün»lirigə,
Jamaət ibadət sorunlirioqə qakirilixlaroqə —
Kiskisi, kəbihliklətkə ötküzülgən daşduqilik yioqilixlaroqə qidoqulilikim kəlmidi. □

¹⁴ «Yəngi ay» həytinglərdin, bekitilgən həyt-bayriminglərdin kəlbim nəprətlinidü;

Ulər manga yük bolup qaldı;
Ularni kətürüp yürüxtin qarqap kəttim.

¹⁵ Qolunglərnə kətürüp duaşoqə yayoqininglarda,

□ **1:8 «üzümzarəqə selinoqan qəllidək, tərhaməkliklə selinoqan kəpidək...»** — Yerusalemnin əhwalini təsvirləydu; u nəhayiti kıl üstidə turoqanlikini, intayin muqimsiz əhwalda kəlduruloqanlikini bildürsə kerək. **«Zion»** — yaki «Zion təşji» bolsa Yerusalemlə xəhəri, xuningdək muqəddəs ibadətəna jaylaşxan taşdur. □ **1:9 «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar»** — «Yəxaya» kitabida kəp ixlilitidoqan Hudaning bir nami. **«Pərwərdigar bizgə azoqinə «kaldisi»ni qaldurmioqan bolsa...»** — «kaldi» (Hudaning «kaldisi») «Yəxaya» degən kitabta kəp kərilidoqan tema yaki mawzudur. Israil həlqining kəp qismi Hudadin yiraqlixip kətkən bolsimu, Hudaning mehir-xəpkiti bilən ularning arisida həman əzigə sadik bir «kaldi» bolidu. **«Sodəm xəhərigə ohxap qalattuk, Gomorraning həlioqə qūxūp qalattuk»** — kona zamanlarda, (Ibrahəim pəyoqəmbərnəgə dəwriddə) bu ikki xəhər Hudaning nəziridə nəhayiti rəzil bolup, U asmandin ot-günggürtni yaşdurup ularni pütünləy wəyran kəlioqan. Ikki xəhərnəgə bəgünqə kədər heqkəndək izliri kəlmidi («Yar.» 19-babni kərüng). Yəxayaning deməkqi boləqini, Huda Əzigə sadik bir «kaldisi» qaldurmioqan bolsa, Israilmu bu ikki xəhərgə ohxap rəzillik bilən tolup, ohxaxla pütünləy wəyran bolup yər yüzidin yoqilip kətkən bolatti. ■ **1:9 Yar. 19:24; Yəx. 17:6; 24:6; 30:17; Rim. 9:29** □ **1:10 «I Sodəmning həkūmranlırı,... I Gomorraning həlki, ...»** — muxu yərdə, Yəxaya pəyoqəmbər əz həlqini Sodəm həm Gomorradikilərgə biwasitə ohxitidu. □ **1:11 «keydurmə qurbanlik»** — muxu hil qurbanlik Hudaşoqə atap toluk keydürülətti. ■ **1:11 Zəb. 50:8-14; Pənd. 15:8; 21:27; Yəx. 66:3; Yər. 6:20; Am. 5:22** □ **1:12 «dəssəp-qəyləxni kim tələp kəlioqan?»** — «dəssəp-qəyləx» degən səz muxu yərdə bəlkim həlki elip kərgən nuroqunlioqan qurbanlik mallirining ibadətəninəgə həytilirini dəssigənlikini kərsitidu. Baxqə birhil tərjimisi «dəpsəndə kəlix». □ **1:13 «axlik hədiyə»lər** — «axlik hədiyə» adətə «keydurmə qurbanliklər» həm oqə qoxulatti. **«huxbuy bolsa manga yirginqlik bolup qaldı»** — Musa pəyoqəmbərgə tapxuruloqan qanunoqə asasən, hər künə muqəddəs ibadətəna huxbuy yəxiq kerək idi. **«xabat kün»** — bolsa xənbə künə bolup, Israilar üqün «muqəddəs kün»dur, bu heqkəndək ix-əmgək kilməy Hudaşoqə səjoqinidoqan, ibadət kəlidioqan kün idi. Yəhədiylər bu künni «xabat kün»i, yəni «(hizməttin) dəm elix kün»i dəydu. Yənə 56-bab, 2-ayətni kərüng.

Közümni silərdin elip qaçımən;
Bərhək, көpləp dualarni kıləninglarda, anglimaymən;
Qünki қolliringlar қаноға boyaldi.■

¹⁶ Өzünglarni yuyup, paklinglar;
Kilmixliringlarning rəzillikini көz aldindin neri kilinglar,
Rəzillikni kilixtin қолunglarni үzünglar;■

¹⁷ Yahxilik kiliхni өgininglar;
Adillikni izdənglar,
Zomigərlərgə tənbiһ beringlar,
Yetim-yesirlərnə nahəkliktin halas kilinglar,
Tul hotunlarning dəwasini soranglar.□

¹⁸ Əmdi kelinglar, biz munazirə kiliхayli, dəydu Pərwərdigar,
Silərnəng gunahinglar қip-қizil bolsimu,
Yənila қardək akiridu;
Ular қizil қuruttək toқ қizil bolsimu,
Yungdək ap'ak bolidu.□ ■

¹⁹ Əgər itaətmən bolup, anglisanglar,
Zemindiki esil məhsulattin bəhrimən bolisilər;

²⁰ Biraқ rət kiliр yüz өrisənglar,
Kiliq bilən ujukturulisilər»

— Qünki Pərwərdigar Өz aқzi bilən xundək degən.

²¹ Sadik xəһər қандақmu pəhiхə bolup қaldi!?
Əslidə u adalət bilən tolaşnidi,
Həққaniylik uni makan kilaşnidi,
Biraқ һazir қatillar uningda turuwatidu.□

²² Kümүxүng bolsa daxқaloға aylinip қaldi,
Xarabingə su arilixip қaldi;■

²³ Əmirliring asiylik kilaşuқilar,
Oşqilarəğa ulti bəldi;
Ularning һərbiri parişə amraq bolup,
Soşə-salamlarni көzləp yürməktə;
Ular yetim-yesirlər üqün adalət izdiməydu;
Tul hotunlarning dəwasi ularning aldişə yətməydu.□ ■

²⁴ Xunga — dəydu samawi қоxunlarning Sərdari boləşan Rəb Pərwərdigar

Yəni Israildiki қudrət Iğisi eytidu: —
Mən күxəndilirimni *jazalap* puhadin қiқimən,
Dүxmənlirimdin қişas alimən;□

²⁵ Қolumni üstүnggə təgкүzүp,
Seni tawlap, səndiki daxқalni təltöküs tazilaymən,

■ **1:15** Pənd. 1:28 ■ **1:16** Zəb. 34:13-14; 37:27; Am. 5:15; Rim. 12:9 □ **1:17** «Zomigərlərgə tənbiһ beringlar» — baxқа birhil tərjimisi, «Ezilgүqilərgə yar-yelək bolunglar». □ **1:18** «Silərnəng gunahinglar қip-қizil bolsimu» — bu «қizil қurut» Yəһudiylar bu қurutni boyaq yasax үqün ixlətkən. ■ **1:18** Zəb. 51:7-10 □ **1:21** «Sadik xəһər қандақmu pəhiхə bolup қaldi!» — Yəxaya pəyğəmbər Yerusalem xəһirini əslidə Hudaşə sadik bir ayaləğa ohxax xəһər idi, biraқ һazir bir pəhiхə ayaləğa aylandı dəp ohxitidu. ■ **1:22** Əz. 22:18,19; Həx. 4:18 □ **1:23** «Soşə-salamlarni көzləp yürməktə...» — ibraniy tilidə «Soşə-salamlarni қоşlap yürməktə...». ■ **1:23** Yər. 5:28; Zək. 7:10 □ **1:24** «Israildiki қudrət Iğisi...» — Hudaning yənə bir namidur. Bu nam bəlkim, «Israel һəlkigə Өзинing күq-қudritini көrsətkүgi Huda, Israilda turəşan nahəyiti қudrətlik, қadir Huda» degən mənidə. Yəxaya pəyğəmbər Hudani tiləşə aləşanda, bu namni көp ixlitidu.

Səndiki barlik arilaxmilarni elip taxlaymən. ■

²⁶ Həkömran-soraqçiliringlarni awwalkidək, Məslihətçiliringlarni dəsləptikidək haləja kəltürimən. Keyin sən «Həkkəniylikning Makani», «Sadik Xəhər» — dəp atilisən.

²⁷ Əmdi Zion adillik bilən, Wə uningəja qaytip kəlgənlər həkkəniylik bilən kətquzulup hər qilinidu. □

²⁸ Biraq asiylar wə gunahkarlar birdək ujukturulidu, Pərwərdigardin yüz ərīgüçilər bolsa halak bolidu. ■

²⁹ Xu qaəda silər təxna boləjan dub dərəhliridin nomus kilisilər, Talliojan baəqlardin hijil bolisilər. □

³⁰ Qünki özünqlar huddi yopurmakliri kurup kətkən dub dərəhidək, Susiz kuruk bir baəjdək bolisilər.

³¹ Xu küni küqi barlar otka xam piliki, Ularning əjri bolsa, uqkun bolidu; Bular hər ikkisi tənqlə köyüp ketidu, Ularni eqürüxkə heqkim çikmaydu. □

2

Ahirki zamanlardiki Yerusalem

¹ Bular Amozning oəpli Yəxaya Yerusalem wə Yəhuda toəqrisida kərgən kalamdur: —

² Ahir zamanlarda, Pərwərdigarning öyi jaylaxkan taəq taəqlarning bexi bolup bekitilidu,

Həmmə dəng-egizlktin üstün kəlip kətürülidu;

Barlik əllər uningəja qarap ekip kelixidu. □ ■

³ Nuroqun həlk-millətlər çikip bir-birigə: —

«Kelinglar, biz Pərwərdigarning teəjoəja,

Yəqupning Hudasing öyigə çikqayli;

U Öz yolliridin bizgə eəgitidu,

Biz Uning tərakiliridə mangimiz» — deyixidu.

— Qünki qanun-yolyoruk Ziondin,

Pərwərdigarning səz-kalami Yerusalemdin çikidəjan bolidu. ■

⁴ U əllər arisida həküm çikiridu,

Nuroqun həlkənlərin hək-nahəkəlrigə kesim kəlidu;

■ **1:25** Yər. 6:29; Mal. 3:3 □ **1:27 «uningəja (Zionəja) qaytip kəlgənlər»** — muxu yərdə «qaytip kelix» bəlkim ikki ixni öz iqigə alidu. Birinçisi, kəlgüsədə «towa kəlip, Hudaning yenioəja qaytidəjanlar»; ikkinçisi, «yirək yurttiki kulluqtin, sürgün boluxidin (yəni Hudaning jazalik tərbiyisidin) çikip Zionəja qaytip kəlgənlər». **«kətquzulup hər kəlinix»** — ibranij tilida pəçət bir səz bilən ipadiliniidu. Bu səz həm «bədəl tələp, kulluqtin kətquzup hər kəlix»nimu öz iqigə alidu. ■ **1:28** Ayup 31:3; Zəb. 1:6; 5:5; 73:27; 92:9; 104:35 □ **1:29 «dub dərəhliri ... baəqlar...»** — muxu «dub dərəhliri» wə «baəqlar» xübhəsiszki, xu dəwrđiki butpərəsləkkə aləhidə atəlan jaylarni kərsitidu. Biliximizqə muxu hil butpərəsləkkə jinsiy əhləksizlik bilənmu munasiwətləkkə idi. □ **1:31 «otka xam piliki»** — yaki «otka tərmaq». □ **2:2 Ahir zamanlarda»** — ibranij tilida «Künlərin ahirida». **«Pərwərdigarning öyi»** — Pərwərdigarning ibadəthanisini kərsitidu. **«Barlik əllər uningəja qarap ekip kelixidu»** — Təwrat həm Zəburđiki «əllər» degən səz adətə İsraildin baxqə barlik həlkənləni, yəni «Yəhədiy əməslər»ni kərsitidu. Xunga bəzidə «yat əllər» dəp tərjimə kəlimiz. «Yəxaya» degən kitabta «əllər», «taipilər», «yat əllər» yaki «həlk-millətlər» deyilsə, hərdəim muxu mənini bildüridu. ■ **2:2** Mik. 4:1 ■ **2:3** Zəb. 110:2

Buning bilən ular қилиqlirini sapan қixliri,
Nəyzilirini orоqақ қilip sokuxidu;
Bir əl yənə bir əlgə қiliq kətürməydu,
Ular həm yənə uruxni əgənməydu. ■

5 — «I Yakup jəmətidikilər,
Kelinglar, Pərwərdigarning nurida mangayli!».

Hazirki Yerusalem

6 — Sən Öz həlқing bolоjan Yakup jəmətini taxlap қoydung;

Qünki ular xərқtiki hurapatlar bilən tolduruldi;

Ular Filistiylerdək pal salidu;

Ular qətəlliklər bilən қol tutuxidu; □

7 Zemini bolsa altun-kümүxkə tolup kətti;

Baylikliri түgiməs;

Yər-zemini atlarоjimu tolup kətti,

Jəng hərwiliri həm түgiməs; □

8 Zemini butlar bilənmü liқ bolup kətti;

Ular əz қolliri bilən yasıoanliriоja,

Barmakliri bilən xəkilləndürgənlirigə səjdə қilixidu.

9 Xuning bilən puқralar egildürüldü,

Mətiwərlərmü təwən қilinidu;

Sən ularning қəddini ruslimaysən həm heq kəqürüm қilmaysən. □

«Pərwərdigarning күni»

10 Əmdi Pərwərdigarning wəхitidin,

Həywisining xan-xəripidin əzүngni қақur,

Hada taxlar iқigə kiriwal,

Topa-қanglar iқigə mөkүwal!

11 Qünki adəmnig təkəbbur kəzliri yərgə қaritilidu,

Insanlarning һakawurluқi pəs қilinidu;

Xu күnidə yaloқuz Pərwərdigarla üstün dəp mədhiyilinidu. ■

12 Qünki samawi қoxunlarning Sədari bolоjan Pərwərdigarning xundak
bir күni təyyar turidu: —

Xu күni hərbir təkəbbur wə məmədanlarning üstigə,

Өzini yukiri saniоanlarning üstigə qүxidu

(Xuning bilən ularning һəmmisi pəs қilinidu!), ■

13 Xuningdək Liwanning egiz, pələkkə yetidojan barliқ kedir
dərəhlirining üstigə,

Baxandiki barliқ dub dərəhlirining üstigə,

14 Egiz taqlarning һəmmisigə,

■ 2:4 Yo. 3:10; Mik. 4:3 □ 2:6 «Ular (Israillar) Filistiylerdək pal salidu» — muxu
yərdə Yəxaya kinayilik sөz ixlitip, əz həlқining hurapiyliқni hər tərəptin, yəni xərқtin həm
oјərbtin (Filistiylerdin) qobul қiloanliқini kərsitidu. □ 2:7 «altun-kümүxkə tolup kətti...
baylikliri түgiməs... yər-zemini atlarоjimu tolup kətti, jəng hərwiliri həm түgiməs» —

— muxu 6-8-ayəttə, Yəxaya ularning Musa pəyoqəmbərgə tapxurulojan қanun — Təwrattiki «Қanun
xərhi» 17-18-bablar kəzdə tutulidu. Muxu ixlar Təwrattiki xu pərmanlarоja hilap. □ 2:9 «...
puқralar egildürüldü... təwən қilinidu» — bu peilning ikkisi ikki bisliқ sөz bolup, ularning
butlarоja bax uridoanliқini һəmdə kəlgүsidə ular xүbhisizki ohxaxla Hudaning oјəzipli aldidə

yərgə yiqilidoanliқini bildüridu. «... қəddini ruslimaysən həm heq kəqürüm қilmaysən»
— muxu ikki ibarə ibraniy tilidə ikki bisliқ birlə sөz bilən ipadilnidü. ■ 2:11 Yəx. 5:15 ■ 2:12

Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13

Yukiri kətürülgən barlıq denglərning üstigə,

¹⁵ Hər bir həywətlik munarning üstigə,

Hər bir mustəhkəm sepilning üstigə,

¹⁶ Tarxixitiki hər bir soda kemising üstigə,

Xundakla barlıq güzəl kemə gəwdisingning üstigə xu küni qüxüxkə təyyar turidu. □

¹⁷ Adəmlərning kərəngliki təwən qilinip qüxürülüp,

Insanlarning təkəbburliki pəs qilinidu,

Xu künidə yaloquz Pərwərdigarla üstün dəp mədhiyilinidu.

¹⁸ Butlar bolsa həmmisi közdin yoqilidu. □

¹⁹ Pərwərdigar yərnə dəlxətlik silkindürüxkə ornidin turidiqan qaşda, Ular əzlrini Uning wəhxitidin, Uning həywisining xan-xəripidin qaqurup,

Hada tax qarlrining iqiğə,

Yər yuzidiki engkürlergə kiriwalidu;

²⁰ Xu künidə kixilər əzigə qoqunuxkə yasiqan kümüx butliri wə altun butlirini qarlıq qaxqanlarqə wə xəpərənglergə taxlap beridu;

²¹ Pərwərdigar yərnə dəlxətlik silkindürüxkə ornidin turidiqan qaşda, Ular əzlrini Uning wəhxitidin, Uning həywisining xan-xəripidin qaqurup,

Hada tax qaklrining iqiğə,

Yarlarning yerikliriqə kiriwalidu;

²² Ümidinglarni nəpisi dimioqidila turidiqan insandin üzünglar, Qünki insan zadi nemə idi?!

3

Yəhuda-Yerusalemning kəbiqlikiğə qüxidiqan jaza

¹ Qünki, kara! Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Rəb Pərwərdigar, Yerusalem wə Yəhudaqə kuwwət wə yələnqük bolqan *barlıq nərsilarni yoq qilidu*,

— Yəni kuwwət bolqan pütkül ax-nan,

Yələnqük bolqan həmmə su, □

² Palwan wə ləxkər,

Sotqi wə pəyojəmbər,

Palqi wə aqsakal,

³ Əllik bexi, mətiwər wə məslihetqi,

Hünərwən ustilar wə jadu qiloquqlarni yoq qilidu.

⁴ — «*Ularning ornioqə yaxlarni əməldar qilimən,*

Bəthuy balilar ularning üstidin idarə qilidu.

⁵ Puqralar bir-birini ezidu,

□ **2:16** «*Tarxixitiki hər bir soda kemisingning üstigə...*» — qədimki zamanlarda dengiz sodisi bilən dangki qıqқан «Tarxix» dəydiqan üq yurt bar idi. Birsı ximaliy Afrikida, birsi İspaniyədə, yənə birsi Əngliyədə boluxi mumkin idi. Tarxixitiki kemilər barlıq baxqə əllərninğ kemiliridin qong wə həywətlik idi. «**Xundakla barlıq güzəl kemə gəwdisingning üstigə...**» — yənə birhıl tərjimisi: — «Xundakla hər bir güzəl rəsim-həykəllərninğ üstigə...» □ **2:18** «**Butlar**» — ibraniy tilida: — «Ərziməslər...» □ **3:1** «**kuwwət wə yələnqük**» — bu ikki söz ibraniy tilida adətə «tayaq» yaki «hasa»ni bildüridu. Mumkinçiliki barki, qədimki zamanlarda Yəhudi yə həkki öz nanlirini bir hasida (zihta tiziloqandək) kətürüp mangatti. Undək bolsa bu sözlər ikki bislik bolup, həm muxu «tayaqlar» həm «kuwwət-yələnqük»lərnə təng kərsitidu.

Hərbiri qoʻxnisi tərpidin ezilidu;

Balilar qerilaroʻa,

Muttəhəmlər mətiwərlərgə ədəpsizlik qilidu;

6-7 Xu küni birsi ata jəmətidiki qerindixini tutuwelip, uningə: —

«Sizning kiyim-keçikingiz bar; bizgə yetəkçi bolung, bu harabilər qolingiz astida bolsun», — dəydu;

U jawabən kolini kətürüp *kəsəm iqip*: «Dərdinglaroʻa dərman bolal-maymən;

Öyümdimu ya ax-nan ya kiyim-keqək yoq;

Meni həlkkə yetəkçi qilmanglar!» — dəydu.

8 Qünki Yerusalem putlixidu-qüxkünlixidu,

Yəhuda bolsa yikilidu;

Səwəbi, ularning tili wə illətliri Pərwərdigaroʻa qarxi qikip,

Xərəp Igisining kəzliri aldida isyankarlik qildi. □

9 Ularining qirayi əzlrigə qarxi guwahlik beridu;

Ular Sodom xəhiridək gunahini heq yoxurmay,

Oquq-axkara jakarlaydu.

Ularining jeniəa way! Ular yamanlikni öz bexioə qüxürgən!

10 Həkkaniylaroʻa eytkinki,

Ular aman-esənliktə turidu,

Ular öz əmllirining mewisini yəydu;

11 Rəzillərgə way! Bexioə yamanlik qüxidu,

Qünki öz qoli bilən qiloqanliri əzigə yanidu.

12 Mening həlkimdə bolsa, balilar ularni har qilidu,

Ayallar ularni idarə qilidu;

I həlkim! Silərnə yetəkləwatqanlar silərnə azduridu,

Ular mangidioqan yolliringlarni yoq qilidu. □

13 Pərwərdigar Öz dəwasini soraxqa orun alidu,

Həlk-millətlər üstidin həküm qikirixqa ərə turidu;

14 Pərwərdigar Öz həlkining aqsakalliri wə əmirliri bilən dəwalixip,

ularoʻa: — Üzümzarni yəp tügətkənlər silər əzünglər,

Ajiz məminlərdin aloqan olja əyünglarda yatidu, dəydu.

15 — Silərnə həlkimni axundək ezip,

Ajiz məminlərnəng yüzlirigə dəssəp zadi nemə qiloqninglar? — dəydu

samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Rəb Pərwərdigar.

Yerusalemdeki «moda qoʻshilidioqan» təkəbbur qiz-ayallaroʻa qüxidioqan jaza

16 Pərwərdigar yənə mundaq dedi: —

«Zion qiz-ayalliri təkəbburluk qilip,

Qax-kirpiklirini süzüp,

Kəzlirini oynitip, naz qilip taytanglixip,

Putlirini jildirlitip mengip yürixidu;

17 Xunga Rəb Zion qiz-ayallirining bax qoqkilirini taz qilidu,

Pərwərdigar ularning uyat yərlirini eqiwetidu». □

18 Axu küni Rəb ularni güzəllikidin məhrum qilidu;

□ 3:8 «...Yerusalem putlixidu-qüxkünlixidu...» — yaki «...Yerusalem harab qilinidu».

□ 3:12 «balilar ularni har qilidu, ayallar ularni idarə qilidu» — muxu yərdə, Yəxaya bəlkim ularning padixahning balilik qilidioqanliqi, əz ayalliri wə kenəzəkliri tərpidin kontrol qilinidioqanlikini kərsətməkçi. □ 3:17 «Pərwərdigar ularning uyat yərlirini eqiwetidu» — yaki «Pərwərdigar ularning qekisini pahxək qilidu».

— Ularning oxuk jildiraklirini,
 Bax jiyəklirini, ay xəkillik marjanlirini,
 19 Həlkilirini, biləzükilirini, qümpərdə-qaqwanlirini, □
 20 Romallirini, oxuk zənjlirini, potilirini, ətirdanlirini, tiltumarlirini,
 21 Üzüklirini, burun həlkilirini,
 22 Həytlük tonlirini, yopuqlirini, pürkənjilirini, həmyanlirini,
 23 Əynəklirini, ap'aq iğ keynəklirini, səllilirini wə tor pərdilirining
 həmmisini elip taxlaydu.
 24 Əmdi xundak boliduki,
 Ətir purikining ornioğa bətbuyluk;
 Potining ornida arəməqə,
 Qiraylik yasioğan qaqlirining ornida taz bexi,
 Kelixkən tonning ornida bəz rəhtlər,
 Güzəllikining ornida daqmal taməjisi bolidu.
 25 Sening yigitliring kiliqlinip,
 Baturliring jəngdə yikilidu.
 26 Zionning kowukliri zar kətürüp matəm tutidu;
 U yalingaqanoğan həlda yərgə olturup qalidu.

4

Dawami

1 Xu küni yəttə ayal bir ərni tutuwelip, uningdin: — «Biz öz nənimizni yəymiz, öz kiyim-keqəklirimizni kiyimiz; pəqət bizni rəswaliqətin halas kiliş üqün, bizni nəmingizəğa təwə kilişingizni ötünimiz!» — dəydu. □

2 Xu küni «Pərwərdigarning xehi» uning güzəlliki həm xəripini kərsətküqi bolidu,
 Zemin bərgən mewə bolsa,
 Keqip kutuloğan Israildikilərgə xəhrət wə güzəllik kəltüridu. □

3 Həm xundak ix boliduki,
 Zionda qaloğanlar, Yerusalemda tohtitiloğanlar,
 Yəni Yerusalemda həyat dəp tizimlanəğanlarning həmmisi pak-muqəddəs dəp atilidu. □

4 Xu qəşda Rəb adalət yürgüzgüqi roh həm kəydürgüqi roh bilən,
 Zion kizlirining pasiklikini yuyup,
 Yerusaleming qan daqlirini tazilaydu.

5 Xu qəşda Pərwərdigar kündüzdə Zion teqidiki hər bir öy,
 Xundakla barlik ibadət sorunlarning üstigə is-tütək wə bulut,
 Keqtə bolsa ot yalqunining julasini yaritidu;
 Qünki xan-xərpəning üstidə sayiwən bar bolidu. □

6 Xu küni, kündüzdə tomuz issikğa sayə kiliديوğan,

□ 3:19 «qaqwan» — birhik qümpərdə, niqab. □ 4:1 «bizni nəmingizəğa təwə kilişingiz» — xu dəwərdə, toy kילוəndin keyin, ayal erining ismi bilən qəqirilidiloğan adət bar idi. □ 4:2 «Pərwərdigarning xehi» — qoqum Pərwərdigarning Əzidin qikқан bir zatni kərsitidu. Əmdi uning kim ikənliki təwəndə eniklinidu. «Pərwərdigarning xehi» uning güzəlliki həm xəripini kərsətküqi bolidu» — ibraniy tilida ««Pərwərdigarning xehi» güzəllik wə xan-xərpə üqün bolidu». □ 4:3 «...Yerusalemda həyat dəp tizimlanəğanlarning həmmisi pak-muqəddəs dəp atilidu» — ahirkə zamanda Yəhudiylarning «qaldı»si enik kərunidu. □ 4:5 «xan-xərpəning üstidə sayiwən bar bolidu» — demək, Pərwərdigarning Əzining xan-xəripini Yerusalemda turidu.

Hətərdin panahlinidiojan, boran-yamoqurlarəja dalda bolidiojan bir sayiwənlik kəpə bolidu».

5

Üzümzar nahxisi

¹ Mən öz səygən yarimoja,

Mening səyümlüküm üçün öz üzümzari toqruqluk bir küy eytip berəy;
Səyümlükümning münbət bir döng üstidə üzümzari bar idi; □

² U həmmə yerini kolap taxlarni elip taxlidi,

Əng esil üzüm teli tikti;

U üzümzar otturisoja kəzitix munari saldi,

Üzümzar iqidimu xarap kəlqiki qazdi,

Andin üzümün yahxi həsul kütti;

Biraq buning ornioja, üzümzar aqqıq üzümlərnila bərdi. □

³ Kəni, i Yerusalemdikilər wə Yəhudaning adəmliri,

Mən bilən üzümzarimning otturisdin həküm qıqırınqlar!

⁴ Mening üzümzarimda kıləudək yənə nemə ixim qaldı?

Yahxi üzümlərnı kütkinimdə,

Nemixka pəkət aqqıq üzümnila qıqırıp bərdi? ■

⁵ Əmdi hazır Əz üzümzarimni nemə kılidiyoimni silərgə eytip berəy: —

Uning qıtlaklırini elip taxlaymən, u yutuwetilidu;

Uning tamlirini qəkip oqulitimən, u qəylinidu. □ ■

⁶ Mən uni qəllükkə aylundurimən;

Həqkim uni qatap-putap, pərwix kılmaydu;

Jiojanlar wə tikənlər uningda əsüp qıqıdu;

Bulutlarəja uning üstigə həq yamoqur yaoqurmanglar dəp buyruymən.

⁷ Qünki samawi koxunlarıning Sərdari boləjan Pərwərdigarning

üzümzari — İsrail jəməti,

Uning huxallıki boləjan əsümlük bolsa — Yəhudadikilərdur;

U adalət mewisini kütəkən,

Biraq mana əmdi zulum kərdi;

Həqkanıylikni kütəkən,

Biraq mana əmdi nalə-pəryad boldi! □ ■

⁸ Həklərgə həq orun qaldurmay əyni-əygə, etizni-etizoja uliojanlarəja way!

Əzünqlarnı yaləuz zeminda qaldurmaqimusalər? ■

⁹ Samawi koxunlarıning Sərdari boləjan Pərwərdigar mening kılıkiməja mundak dedi: —

«Kəpligən əylər,

Dərwəqə həywətlik, həxəmətlük əylər adəmzatsiz, harab bolidu.

□ 5:1 «Mən öz səygən yarimoja... bir küy eytip berəy» — pəyojəmbərnıng eytkən «yar»i bolsa Hudadur. «münbət bir döng üstidə...» — ibraniy tilida «bir münggüz, zəytun məylik oşul üstidə...» □ 5:2 «...üzümzar aqqıq üzümlərnila bərdi» — muxu yərdə «aqqıq» ibraniy tilidiki «sesik»ni bildüridu. ■ 5:4 Yər. 2:5; Mik. 6:3, 8 □ 5:5 «Uning qıtlaklırini elip taxlaymən, u yutuwetilidu» — baxka birhil təjimisı: — «Uning qıtlaklırini elip taxlaymən, u kəydürülıdu». ■ 5:5 Zəb. 80:12-13 □ 5:7 «mana əmdi nalə-pəryad boldi!» —

muxu ayattə wəhıy-həwərnı təkıtəx üçün ibraniy tilida ahangdax səzlar ıxıtılıdu: «adalət» — «mixpat», «zulum» — «mixpak»; «həqkanıylik» — «tsədəkah», «nalə-pəryad» — «zədəkah».

Yəxaya pəyojəmbər hərdaim muxundak səz oyunı kılıdu. ■ 5:7 Zəb. 80:8-9 ■ 5:8 Mik. 2:2

10 Bərhək, kirik moluk üzümzar pəkət altə küp xarab beridu, Ottuz kürə dan bolsa pəkət üç kürə həsul beridu. □

11 Məy iqxəkə aldirap tang atqanda ornidin turoqanlaroqa, Karangoşu quxixigə karimay, xarabtin kəyp boluqə besip olturoqanlaroqa way!■

12 Ularning ziyəətleridə qiltar wə lira, təmbur wə nəy, xarabmu bar; Biraq ular Pərwərdigarning kילוqanlirioqa wə qol ixlirioqa heq etiwar kilmaydu. □

13 Xu səwəbtin öz həlkim bilimdin həwərsiz boləqanliqi tüpəylidin sürgün bolup ketidu;

Esilzadiliri eqirkixip, Pukraliri ussuluktin kurup ketidu.■

14 Xunga təhtisara nəpsini yoşinitip, Aşzini hang aqidu;

Ularning xəhrətliri, top-top adəmliri, kikas-sürən kətürgüqiliri wə nəoqmə oynioquqiliri biraqla ixiqə quxüp ketidu. □

15 Pukralar egildürüldü, Mətiwərlərmu təwən kilinidu, Təkəbburlarning kəzliri yərgə karitilidu;

16 Biraq samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar adalət yürüzqinidə üstün dəp mədhüyilidü, Pak-mukəddəs boluquqı Təngri həkkanıylikidin pak-mukəddəs dəp bilinidu.

17 Xu qaşda qozilar öz yaylaqlirida turoqandək otlaydu, Musapirlarmu baylarning wəyranə əyliridə ozuklinidu. □ ■

18 Kəbihlikni aldamqilikning yipliri bilən, Gunahni harwa aroqamqisi bilən tartqanlaroqa way! □

19 Yəni: «Huda aldirisun!

Ixlirini Əzi ittirkək ada kilsun, Xuning bilən biz uni kərələymiz!

«Israildiki Mukəddəs Boluquqı»ning niyət kילוqini yekinxip ixka axuruloqay,

Biz uni biliwalayli!» — degənlərgə way! □

20 Yamanni yahxi, yahxini yaman degüqilərgə, Karangoşulukni nurning, nurni karangoşulukning ornioqa qoyuqularoqa, Aqqikni tatlikning, tatlikni aqqikning ornioqa qoyuqularoqa way!

21 Əzlrini dana dəp qaşlioqanlaroqa, Öz nəziridə əzlrini əkillik dəp kariqanlaroqa way!■

□ 5:10 «Bərhək, kirik moluk üzümzar pəkət altə küp xarab beridu» — muxu ayəttiki «kirik moluk yər» ibranıy tilida «on qox kalilik yər» degənlik bolup, on qox kala bir kün iqidə aşıduralaydıqan yər. ■ **altə küp** — ibranıy tilida «bir bat», bəlkim 27 litrgə toşra kelidu. ■ **ottuz kürə** — bir «kürə» bir kor, yəni 20 litr. ■ «30 kürə» bolsa ibranıy tilida «bir homir» (300 litr), «3 kürə» ibranıy tilida «bir əfağ» (30 litr). ■ 5:11 Pənd. 23:29,30 □ 5:12 «lira» — bir hil tarlık saz. ■ **Pərwərdigarning kילוqanliri...** — bu ibarə bəlkim bəyayan ələmning yaritilixi wə əjayibliklirini, «qol ixliri» bolsa bəlkim uning Israilləroqa kərsətkən niyatlik məjizilirini kəzdə tutidu. ■ 5:13 Am. 6:7 □ 5:14 «təhtisara» — ibranıy tilida «xeol» degən yər, «yər astidiki saray» (yəni, «təkt saray»), əlgənlərnin rohliri baridioqan, kıyamət künini kütidioqan jayni kərsitidu. □ 5:17 «qozilar... otlaydu... musapirlar... ozuklinidu» — demək, zemin box, quruq bolup kətkəqkə, qoylar həm yat adəmlər ərkinlik bilən hətta baylarning əyliridin ozukluk tapidu. ■ 5:17 Yəx. 14:30 □ 5:18 «Gunahni harwa aroqamqisi bilən tartqanlaroqa way!» — demək, ular gunahlılrini hətta öz tenidə kətürəlməydu, kəbihlikliri intayin kəp həm oşuquktur. □ 5:19 «Israildiki Mukəddəs Boluquqı» — 1:4diki izahatni kərug. ■ 5:21 Pənd. 3:7; Rim. 12:16

- 22 Xarab iqixkə batur boləjanlarəja,
Həraqni əbjəx kilixta kəhriman boləjanlarəja, □
- 23 Yəni para üqün rəzilləni aqlap,
Xuning bilən həkkəniylarning adalitini rət kiloquqilarəja way! ■
- 24 Xunga, ot yalkunliri samanlarni yutuwətkəndək,
Yalkunlarda məngəgənlər solixip yokaləjəndək,
Ularning yiltizliri qirip ketidu,
Gül-qəqəkliri qang-tozangdək tozup ketidu;
Qünki ular samawi kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning
yolyoruk-kənanunini qətkə kəkkən,
İsraıldiki Muxəddəs Boləjuqining səz-kalamini kəzgə ilmiəjanidi. ■
- 25 Xunga Pərwərdigarning əzəzi Əz həlkiğə qarap kəynaydu,
U ularəja qarap kəlini kətürüp, ularni urup yikitudu.
Taqlar təwrinip ketidu;
Ölüklər əhlətlərdək koqilar otturisida dəwə-dəwə bolidu.
Muxundək ixlar bolsimu,
Uning əzəzi yənila yanmaydu,
Sozəjan kəli yənila kəyturulmay turidu. ■
- 26 U yirəktiki əlləni qəkirip tuəni kətüridu,
U yər yüzining qət yakisidin bir əlni üxkirtip qəkiridu;
Mana ular tezdin aldirap kelidu!
- 27 Ulardin həqbiri qarqap kətməydu,
Putlixipmu kətməydu.
Həqbiri mügdiməydu, uhliməydu,
Baqləjan bəlwəqliridin həqbiri boximəydu,
Qoruklirining boşkuqliridin həqbiri üzüməydu;
- 28 Ularning oqliri ittik,
Barlik okyalirining kiriqliri tartilip təyyar turidu,
Atlirining tuyakliri qəkmək texidək bolidu,
Jəng hərwilirining qəkliri kəyuntəzdək aylinidu;
- 29 Ularning hərkiəxliri xirningkidək bolidu,
Ular arslanlərdək hərkiəxidu,
Dərwəkə, ular owəja erixkəndə əzəz-əzəz kilip hərpiyixidu;
Owni kətkuzəjudək həqkim bolmay,
Ular uni elip ketidu.
- 30 Xu küni ular dengizlər hərkiəgəndək owəja hərkiəxidu;
Əgər birərsi yər-zeminəja kəriəjudək bolsa,
Pəqət karəngətuluk, dərd-ələmnəla kəridu!
Hərkanədaq nur bulut-tuman təripidin əjuwalixidu. □ ■

6

Hudaning Yəxayani pəyğəmbər kilip qəkirixi

- 1 Uzziya padixah ələmdin ətkən yili mən Rəbni kərdüm;
U intayin yukiri kətürəlgən bir təhtə olturatti;
Uning toni muxəddəs ibadəthaniəja bir kəlgəndi. ■

□ 5:22 «Həraqni əbjəx kilixta kəhriman boləjanlar...» — muxular kinayilik səz, əlwəttə.

■ 5:23 Pənd. 17:15; 24:24 ■ 5:24 Mis. 15:7; Yəx. 9:18 ■ 5:25 Yəx. 9:11, 16, 20; 10:4, 6 □ 5:30 «...ular dengizlər hərkiəgəndək owəja hərkiəxidu» — ibrəniy tilida «...ular dengizlər hərkiəgəndək uningəja hərkiəxidu». Ularning owlaydiəjini bolsa İsraıldur. ■ 5:30 Yəx. 8:22 ■ 6:1 2Pad. 15:7

² Uning üstidə saraflar pərwaz kılıp turatti;

Hər birining altə tal qaniti bar idi;

Ikki qaniti bilən u yüzini yapatti,

Ikki qaniti bilən u putini yapatti,

Wə ikki qaniti bilən u pərwaz kılıp turatti. □ ■

³ Ulardin biri baxça birsigə: — «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, mukəddəs, mukəddəs, mukəddəstur!

Barlıq yər yüzi uning xan-xəripigə toləjan!» — dəp tolawatatti. □ ■

⁴ Towlıoquçining awazidin dərważining kexəkliri təwrinip kətti,

Əy is-tütək bilən qaplandi.

⁵ Xuning bilən mən: — «Əzümgə way! Mən tügəxtim! Qünki mən

ləwliri napak adəmmən həm napak ləwlik həlk bilən arilixip turup,

əz közüm bilən Pərixahqa, yəni samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarəja qaridim!» — dedim. □

⁶ Xuning bilən saraflardin biri qolida qurbangahtin bir qoşni lahxigiroja kisip elip, yenimoja uqup kəldi;

⁷ u uni aozimoja təgküzüp: — «Mana, bu ləwliringgə təgdi; sening qəbihliking elip taxlandi, gunahing kafarət bilən kəqürüm kılindi» — dedi. □ ■

⁸ Andin mən Rəbning: — «Mən kimni əwətimən? Kim Bizgə wəkil bolup baridu?» degən awazini anglıdim.

Xuning bilən mən: — «Mana mən! Məni əwətkəysən» — dedim.

⁹ Wə U: «Barəjin; muxu həlkə mundak dəp eytkin: — «Silər anglaxni anglaysilər, biraq qüxənməysilər;

Kөрүxni көrүsilər, biraq bilip yətməysilər. ■

¹⁰ Muxu həlkning yürükini tax kıləjin;

Ularning kulaklırini eojir,

Kəzlırini kor kıləjin;

Bolmisa, ular kəzlıri bilən kərələydiəjan,

Kuliki bilən angliyalaydiəjan,

Kəngli bilən qüxinələydiəjan kılınip,

Yolidin yandurulup sakaytiləjan bolatti». □ ■

¹¹ Andin mən: — «Rəb, bu əhwal qaçanojiqə dawamlixidu?» — dəp soriwidim,

U jawabən: — «Ta xəhərlər harab kılınip ahalisiz,

□ **6:2 «Saraflar»** — ibraniy tilidiki səz bolup, «kəyqüçilər» «kəyiwatkanlar» degənni bildüridu.

Ibraniy tilidiki muxu kəplük isim bolsa «üq yaki üqtin kəp»ni bildüridu. Xübhəsiszki, ular birhıl pərixtidur. Ular az degəndə üq bolidu, biraq zadi qanqisi barlıqini bilməymiz. ■ **6:2** Wəh.

4:8 □ **6:3 «...mukəddəs, mukəddəs, mukəddəstur»** — ibraniy tilida bir süpət ikki qətim təkralansa, intayin yukiri dərjiyə boləjanlıqni bildüridu. Pütkül Mukəddəs Kitabta məlum bir süpətning üq qətim təkrarlinixi pəqət muxu yərdila tepilidu; Hudaning pək-mukəddəsliki, xübhəsiszki, «mukəmməl, insan təssəwur kıləusuz dərjiyə»də boləjanlıqini bilduridu. ■ **6:3** Wəh.

4:8 □ **6:5 «Mən tügəxtim!»** — ibraniy tilida bir səz bilənla ipadlinidu wə «mən parqə-parqə kılindim!» həm «mən süküttə turozuldum» degənnimu ipadiləydu. □ **6:7 «... gunahing kafarət bilən kəqürüm kılindi»** — «kafarət» toqruluk «Mis.» 25:17 wə izahəti, xundakla

«Təbirlər»nimu kərüng. ■ **6:7** Yər. 1:9; Dan. 10:16 ■ **6:9** Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Yh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8 □ **6:10 «Muxu həlkning yürükini tax kıləjin»** — «yürüki tax» degən səz, ibraniy tilida «yürüki maylıq» dəp elinəjan. «**Kəzlırini kor kıləjin;**

bolmisa, ular kəzlıri bilən kərələydiəjan, ... yolidin yandurulup sakaytiləjan bolatti» — muxu kərkənglük səzərgə qarışanda, Yəxaya məzkur kitabtki bexarətləni yətküzgəndin keyin uning nətijisi xundak eqinixlik boliduki, Israillarning kəpinqisi öz gunahlırida tehimu qing turup, halak bolux yolini tallaydiəjan bolidu. ■ **6:10** Yər. 5:21

Øylər adəməzatsiz,
Zəmin pütünləy qəlgə aylinip boləuqə, □
12 Pərwərdigar adəmlirini yiraklarəya yətkəp,
Zemindiki taxliwetilgən yərlər kəp boləuqə bolidu» — dedi.
13 «Həlbuki, zeminda adəmlərnin ondin birila qəlidu;
Ular *zeminəya* qəytip kelip yənə yutuwetilidu,
Kesilgən bir dub yaki arar dərihinin gətikidək bolidu;
Kətək bolsa «mukəddəs nəsil» bolur. □

7

Dawut jəmətigə selinəyan təhdit; ••• Kutquzoquqi-Məsihinin tuəşuluxi toəşruluk bexarət

1 Yəhuda padixahi Aħaz (Uzziyaning nəwrisi, Yotamning oəli) təhtkə olturoyan künliridə, mundaq ix boldi: — Suriyəning padixahi Rəzin wə Israil padixahi Rəmalıyaning oəli Pıkah Yerusaleməya qarxi jəng kildi, ləkin üstünlükkə erixəlmidi. □ ■

2 Dawutning jəmətigə: —

«Suriyə Əfraim bilən ittıpaqlıxıp birləxmə qəxun qurdi» — dəgən həwər kəldi.

Xuning bilən padixah jəmətidikilərnin kəngli wə həlkining kəngli ormanlar xamalda silkinip kətkəndək silkinip kətti. □

3 Andin Pərwərdigar Yəxayaəya mundaq dedi: — «Sən wə oəşlung Xear-Jaxub qıqıp, kir yuoşuqlarning etizining boyidiki yoloə, yukiri kəlfək norining bəxioəya bərip, axu yərdə Aħaz bilən kərxükün. □

4 Sən uningəya: — «Sən ehtiyat bilən kənglünəni toq tut! Bu ikki kəyməs otkaxning kətikidin, yəni Rəzin həm Suriyəning wə Rəmalıyaning oəşlining dəxti-əzəpərliridin kərkəma, yürəkzadi bolup kətmə!

5 Qünki Suriyə, Əfraim wə Rəmalıyaning oəli seni kəştəp: —

6 «Biz Yəhudaəya bəşip kirip, parakəndiqilik tuəşdurup, əzimiz üqün talan-taraj kılıp, uningəya bir padixahni, yəni Tabəəlning oəşlini tikləyli!» dəgənidi. □

7 Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: —

«Bu səz aqmaydu, həq əməlgə axmaydu;

□ **6:11 «Zəmin pütünləy qəlgə aylinip boləuqə,...»** — «zəmin» Israil turuwatqan zeminni kərsitidu. □ **6:13 «mukəddəs nəsil»** — Hudaəya sadıq boləyan, yukirida deyilgən «kəldi», yəni Hudaning məmin bəndilirini, Hudaəya sadıq boləyanlarni kərsitidu. □ **7:1 «Israil padixahi Rəmalıya...»** — «Yəxaya» kitabning pəkət muxu yeridila wə 9:1-21-ayətlərdə, «Israil» Israilning ximaliy kışim padixahlikini kərsitidu. Sulayman ələmdin etüxi bilən Israil ikkigə bəşünüp, jənubiy kışim «Yəhuda» (asasən, Yəhuda wə Binyamin kəbilisidikilər), ximaliy kışim «Israil» yaki bəzidə «Əfraim» (Əfraim kəbilisidikilər wə baxka toqquz kəbilidikilərdin tərkiyb tapqan) dəp ataloəyanidi.

Kitabta baxka hər yərlərdə, «Israil» on ikki kəbililik pütün Yəhudıy həlkini kərsitidu. ■ **7:1 2Pad. 16:5; 2Tar. 28:5** □ **7:2 «Əfraim»** — muxu yərdə ximaliy padixahlikiki «Israil»ning kəp sanlik kəbilisi. Muxu yərdə «Əfraim» baxka toqquz kəbilini əz iqiğə alidu. «...ittıpaqlıxıp, birləxmə qəxun kurdi» — muxu ibarə ıbranıy tilida bir səz bilənla ipadilinidu. □ **7:3 «oəşlung Xear-Jaxub»** — «Xear-Jaxub» «bir qəldi qəytip kelidu» dəgən mənidə. Yəxayaning bu oəşlini billə elip qıqixining səwəbini qüxinix üqün, 16-ayət wə ızaəhatini kəşürəng. «Sən ... yukiri kəlfək norining bəxioəya bərip,...» — xübhışizki, Aħaz axu yərdə turup, muxu qəxunlar qəşum kelip bizni muəşirigə alidu, xunga su məsilisini həl kılıxim lazim dəgən oyda idi. □ **7:6 «əzimiz üqün talan-taraj kılıp...»** — ıbranıy tilida «əzimiz üqün uningəya bəşüp kirip,...».

8 Qünki Suriyoning bexi Dəməxk xəhəri wə Dəməxk xəhiringing bexi Rəzindur, halas;

Wə atmix bəx yil iqidə Əfraim xundak bitqit boliduki, ularni «bir həlk» degili bolmaydu;

9 Wə Əfraimning bexi Samariyə xəhiritur,

Samariyə xəhiringing bexi Rəmalıyaning oqlidur, halas;

Silər bularoşa ixənmişənglar, mustəhkəmlənməysilər» — degin». □

10 Pərwərdigar yənə Aħazoşa səz kılıp: —

11 «Əzüng üqün bexarət sora; məyli yərning tegidə yaki pələkning kəridə bolsun sorawər» — dedi. □

12 Biraq Aħaz jawabən: «Mən həm sorımaymən həm Pərwərdigarni sinakta qoymaymən» — dedi. □

13 Andin Yəxaya: — Əmdi i Dawut jəmətidikilər, anglap koyunglar, adəmlərning səwr-takıtini qoymioşininglarni az dəp, silər Hudaıymning səwr-takıtini mu qoymioşiliwatamsilər?

14 Xunga Rəb Əzi silərgə bir bexarət beridu: —

Mana, pak kız hamilidar bolup bir oşul tuoşidu; u uning ismini «Immanuel» dəp ataydu. □ ■

15 Yahxilıknı tallap, yamanlıknı rət kılıxni bilgüqə u pixlak wə bal yöydu. □

16 Qünki bu yax bala yahxilıknı tallap, yamanlıknı rət kılıxni bilgüqə, sən

□ 7:9 «Əfraimning bexi Samariyə xəhiritur» — Samariyə xəhəri Əfraimning paytəhti. «Dəməxk xəhiringing bexi Rəzindur, halas,... Samariyə xəhiringing bexi Rəmalıyaning oqlidur, halas; silər bularoşa ixənmişənglar, mustəhkəmlənməysilər» — hazırkı tətqiqatka asaslanoşanda, Suriyə bilən Israil ittıpaķining asasiy məksiti Asuriyə imperiyəsining tajawuzining aldini elixtin ibarət idi. Bu ikki dələt Yəhudani ittıpaķka qoxuluxka məjburlımakqi boldi. Aħaz padıxah buni rət kıldi, qünki u əzi Asuriyələr bilan yoxurun halda bir «sulh» tüzməki boləjan yaki tüzgən. Mana bu uning Yəxayaning səzini rət kıloşanlıķining, yəni Hudadin bexarət sorımaslıķining səwəbidur. Bu ayəttiki ahırkı jümlə: «...ixənmişənglar, mustəhkəmlənməysilər» değan səzlər ıbraniy tilda aħangdax səz bilən ipadiləngən: — «ima ta-aminu, kima ta-aminu». «Silər» değan səzgə qarışanda, bu səzlər pəkət Aħazoşıla əməs, bəlki Dawutning pütkül jəmətidikilərgə eytiləjan bolsa kerək. □ 7:11 «yərning tegi» — muxu yərdə «yərning tegi» «xeol»ni, yəni «təhtisara»ni, əlgənlərnıng roħlıri baridoşan, kıyamət küni ni kıtıdoşan jayni kərsıtixi mümkın. □ 7:12 «Mən həm sorımaymən həm Pərwərdigarni sinakta qoymaymən» — «Hudani sinax» gunahdur; biraq muxu yərdiki «bexarət sorax» Hudaning Əzining təklipi bolup, gunah həsablınmaydu. □ 7:14 «Xunga Rəb Əzi silərgə bir bexarət beridu...» — muxu bexarət bolsa, ularoşa ixinixigə yərdəm berix üqün əməs, bəlki Hudaning ularoşa boləjan narazılıķini kərsıtix üqün berilidu. «Immanuel» — «Huda biz bilən billə» değan mənıdə. ■ 7:14 Mat. 1:23; Luķa 1:31 □ 7:15 «Yahxilıknı tallap, yamanlıknı rət kılıxni bilgüqə...» — yaki «yahxilıknı tallap, yamanlıknı rət kılıxni bilixi üqün». «pixlak wə bal yöydu» — bu tamaqlar zeminning naqar əħwaləşa qıxkənlikini bildüridu. Adəm az boləşaqka, teriloşu yərlər mu bolidu. Adəmlər pəkət mal beķix bilən xuoşullıniş, teriloşu yərlər yəwayi hayıwnatlar, hərə qatarlıklarəşa taxlıniş qalıdu (21-23-ayətlərnı kerüñg). Immanuel kəmbəşəş xaraitlarda tuşulidu həm bəkim qoşg boləşuqə xu şerigil yeməklıknı jangaldin terip yöydu, deməki.

nəprətlinidioqan bu ikki padixahning yər-zeminliri taxlinip qalidu. □

¹⁷ Qünki Pərwərdigar sening wə atangning jəmətigə Əfraim Yəhüdadin ayriloqan kündin buyan bolup bəkmioqan kattik künlərni qüxüridu. U künlər bolsa Asuriyəning padixahidin ibarəttur!

¹⁸ Xu küni Pərwərdigar Misirning pinhan erikliridiki paxilarni wə Asuriyədiki hərəilərnə üxkırtip qaqıridu;

¹⁹ ularning həmmisi kelip hər bir hilwət jiloqilaroqə, taxlarning hər bir araqlirioqə, həmmə yantəqləroqə wə həmmə yaylaqləroqə oquzzidə qonuxidu. □

²⁰ Axu küni, Rəb Əfrat dəryasining nerisidin ijarigə aloqan bir ustira bilən, yəni Asuriyə padixahı bilən qaq qüxüridu; muxu ustira baxning qeqini, putning tüklirini wə saqalnimu qüxürüp oqirdaydu; □

²¹ xu künlərdə bir xixi yax bir siyir wə ikki koy baqıdu,

²² ularning xunqə kəp süt bərginidin u serik may yöydu; dərwəkə, zeminda qaloqanlarning həmmisi serik may wə bal yöydu. □

²³ Wə xundaq boliduki, hər teli bir kümüx tənggigə yaraydioqan, ming teli bar üzümzarlik boləqan hər bir jay jioqanlikqə wə tikkənlikkə aylinip ketidu; ■

²⁴ Axu yərgə adəmlər pəkət okya kətürüp kelidu, qünki pütkül zemin jioqanlikqə wə tikənlikkə aylinip ketidu. □

²⁵ Ilgiri kətmən qepiloqan hər bir taqlıq jiloqilaroqə bolsa, — ular u yərlərgə jioqanlardin wə tikənlərdin qorkup barmaydu;

Bu yərlər pəkət kalilarni otlitidioqan,
Qoylar dəssəp-qəyləydioqan jaylar bolup qalidu, halas.

8

Asuriyəning tajawuz qilixi toqrisidiki yənə bir bexarət

□ **7:16 «Qünki bu yax bala yahxilikni tallap, yamanlikni rət qilixni bilgüqə...»** — muxu ayəttiki «bu yax bala» ikki bislik səz bolup, bəlkim Immanuelning əzi həm Yəxayaning oqlı «Xear-Jaxub»nimu kərsitixi mumkin. Demək, «Xear-Jaxub» qong boləquqə, Suriyə həm Israil (ximaliy padixahlik) taxlanduq bolup turidu. Bexarəttin üq yildin keyin Suriyə zemini wə on üq yildin keyin Israil zemini Asuriyə padixahı tərpidin besiwelididu. Uning tajawuzqilixi Yəhüdaning zeminiyoqə yetip bərip, uni bulap-talaydu, biraq uni igiliyəlməydu. Keyinki bablarni, bolupmu 36-37-babni kərüng. «Immanuel» degən balining tuquluxi həqkıdiki bexarət Aqazəqə əməs, «Dawut jəmətigə» qüxidu, deyilidu. Qariqanda, «Immanuel» Dawutning jəməti iqidiki bir «pak kiz»din tuqulididu. Muxu balining kim ikənlikini bilix üqün, Injildiki «Matta» 1-, 2-babni, «Luqa» 1-, 2-babni kərüng. □ **7:19 «Ularning həmmisi kelip hər bir hilwət jiloqilaroqə, ...həmmə yaylaqləroqə oquzzidə qonuxidu»** — demək, adəmlər yoxurunmaqı boləqan hər bir jay bihətar bolmaydu, düxmən tərpidin ixəqal qilinidu. Muxu ayəttə ibraniy tilida ahangdax səz ixlitilgən boləqəqə, bir top haxarəttning «qung-qung» qilip awaz qıqarəşiniqə ohxitiloqan. □ **7:20 «Muxu ustira ... putning tüklirini wə saqalnimu qüxürüp oqirdaydu»** — «putning tükliri» muxu yərdə pütün bədəndiki tüklərnə kərsitidioqan səz bolup, səl siliklaxturup ipadiligən. Demək, Asuriyə padixahı Israillarning həmmisini bulap ketidu, ularni bəlkim yalingaq qalduridu. □ **7:22 «...u serik may yöydu; dərwəkə, zeminda qaloqanlarning həmmisi serik may wə bal yöydu»** — demək, adəmlər xunqə az, teriloqə yər yəq dəyərlik, ziraətlərnərnə ornida yawa ot-qəp kəp boləqəqə, ozukluk əsasən pəkət süt həm bal bolidu. ■ **7:23** Law. 26:22 □ **7:24 «Axu yərgə adəmlər pəkət okya kətürüp kelidu...»** — demək, bundəq üzümzar yawayı həywanlar turidioqan jayəqə aylinidu. Xunga adəmlər u yərgə baridioqan bolsa, əzini qoşqəy yəki ow qilix üqün qorallarni kətürgən hələttəla baridu.

1 Pərwərdigar manga: —

«Qong bir tahtayni qolungoşa elip, enik hərəplər bilən: — «Mahar-Xalal-Hax-Baz» dəp yazoşin» — dedi. □

2 Mən xundak kılip özümgə «ixənqlik guwahqılar» süpitidə muxuni hatiriləxkə kaşin boləqan Uriya wə Yərəbəkəşiyani oşli Zəkəriyani qaşirwaldim. □

3 Andin mən ayal pəyoşəmbər bilən billə yattim. Xundak kılip u hamilidar bolup, bir oşul tuşdi. Xuning bilən Pərwərdigar manga: — «Uning ismini «Mahar-Xalal-Hax-Baz» dəp atioşin; □

4 qünki bala «Dada, apa» dəp qaşirixni bilgüqə, Dəməxk baylikliri wə Samariyədiki olja Asuriyə padixahı tərpidin bulap elip ketilidu» — dedi.

5 Pərwərdigar yənə manga söz kılip mundak dedi: —

6 «Muxu həlk Xiloah əstingidiki lərzan ekıwatkan sularni rət kılip, Ularning ornida Rəzin wə Rəmalıyaning oşlidan hursən boləqarqa,

7 Xunga mana, Rəb ularning üstigə dolkunlap aқidioşan, əlwək Əfrat dəryasining sulirini, — Yəni Asuriyəning padixahını toluk həywə-xəhriti bilən elip kelidu;

U dəryadək barlık erik-əstəngliridin texip ketidu,

Həmmə kıroşaklirini bəşup taxlaydu;

8 U taki Yəhudaşiqə xiddət bilən texip, hətta boynioşiqə kelidu;

U qanatlırini yayoşanda pütkül zeminingoşa sayə bolup qūşidu, i Immanuel!□

9 — Oşəzəpliniweringlar, i əllər, biraқ sundurulisilər!

Jahanning barlık qət jaylırı kulak selinglar!

Jəng üqün belinglarni baolaweringlar, sundurulisilər!

□ **8:1 «Mahar-Xalal-Hax-Baz»** — «Olşioşa aldıra! Owoşa qapsan boll!» degən mənide. Sezlərninğ manisini qūşinix üqün, 3- həmə 4-ayətni kərşing. □ **8:2 «kaşin boləqan Uriya»**

— «kaşin» degən, muқəddəs ibadəthanida puқralar üqün məhsus qurbanlıqni kəydürgüqi kixi. «**kaşin boləqan Uriya wə Yərəbəkəşiyani oşli Zəkəriya**» — əməliyəttə bolsa, Uriya degən kixi Yəxaya pəyoşəmbərgə qarxi bolup qıqixi mumkin («2Pad.» 16:10-16ni kərşing). Xundak boləqanlıki üqün ular tehimu «ixənqlik guwahlık» süpitidə boluxi kərək idi. □ **8:3 «.. Mən ayal pəyoşəmbər bilən billə yattim»** — «ayal pəyoşəmbər» Yəxayaniğ ayalini kərsitidu. Biraқ nemixka «ayal pəyoşəmbər» dəp atilidu? Yaki u əzi pəyoşəmbər boldi wə yaki uning muxu oşlini tuoşkanlıqiniğ əzi Hudaniğ seziğniğ əməlgə axuruluxi boldi. □ **8:8 «...U qanatlırini yayoşanda pütkül zeminingoşa sayə bolup qūşidu, i Immanuel!»** — 6-8-ayət toşrulux qūşənoşimiz mundak: Yəhudadikilər Asuriyə imperiyəsidin kərşkili turdi. «Xiloah» bolsa, Yərusalemdin lərzan süpsüzük bir əstəng idi. Huda bu əstəngni əziniğ hatirjəmliki, Israiloşa bərməqci boləqan aman-tinqlikioşa oşxitidu. Əfrat dəryasi bolsa, Asuriyə imperiyəsidiki qong dəryadur. Xiloah əstinginiğ sirtki kərşünüxi həywətlik əməs, əlwəttə, biraқ muxu lərzan aқidioşan əstəng Hudaniğ hımayisini bildüridu. İnsanlarning mahıyiti bolsa həywətlik nərsigə ümid baolaxka mayıldur; Yəhuda həlkı bolsa ixənqini Hudaniğ hımayisigə baolşioşan əməs, bəlki ular: «Suriyə bilən (ximaliy) Israilniğ ittapaқini Asuriyə imperiyəsigə bir tosaluq» dəp hatirjəm wə huxal idi. Huda ularniğ iman-ixənqini hata qoyəqanlıqini ularoşa kərsitix üqün, Asuriyə padixahı silərgə «Boynunğlaroşa yətküqə» tajawwuz kılidu, dəydu. «boyunəşa yətküqə»

— Asuriyə padixahı kəlgəndə, Yəhudaniğ həmmə yərlirini ixəşal kılip, 46 xəhəni qolioşa aldı; pəkət paytəhti Yərusalemə xəşirini igiliyəlməy, uni muhasirigə aldı. Ahirda u Hudaniğ biwasitə jazasioşa uqrap Asuriyəgə qayitti (36-37 babni kərşing). 10-ayət boyiqə, Israilniğ zeminiğ bolsa «Immanuel»niğ zemnidur; demək, «Immanuel» Israilniğ Padixahı, Hojayinidur.

Jəng üqün belinglarni baqlaweringlar, sundurulisilər!□

¹⁰ Pilaninglarni tūziweringlar, u bikarəja ketidu;
Məslihətinglarni kiliweringlar, umu akmaydu;
Səwəbi — Immanuel!». □

Hudaning Yəxayaəja yolyoruk berixi

¹¹ Qünki Pərwərdigar küqlük kolini manta təgküzüp,
Mening bu həlkning yolida mangmasliqimoja yolyoruk berip, mundak söz
kildi: —

¹² «Muxu kixilər kəp ixlarda «suyikəst bar» desə, silər bolsanglar
«suyikəst bar» dəp yürmənglar;
Ularning kərkəkinidin silər kərkəmənglar,
Yaki heq wəhimigə qüxmənglar;□

¹³ Pəkət samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarnila
həmmidin üstün dəp bilinglar;
U silərnin Kərkədiəjininglar bolsun,
Silərnin wəhimənglar bolsun!□

¹⁴ U bir muqəddəs panahgah bolidu,
Həmdə Israıldiki ikki jəmət üqün putlikaxang tax, adəmni yikətidiojan
kəram tax,

Yerusalemdikilər üqünmu kiltak wə tapantuzak bolidu;□ ■

¹⁵ Ulardin kəplər *Uningəja* putlixip, yikilip, yanjilip, kiltakka qüxüp,
əsirgə elinidu». ■

Yəxayaning əzigə əgəxkənlərgə gəp kilixi

¹⁶ — «Bu guwahnamini yəgəp, Təwrat kanunini mening muhlisirim
arisida peqətləp koyotun. □

□ **8:9 «Qəzəpləninglar, i əllər...!»** — yənə birhil tərjimisi: — «Jəm bolup hujum kilənglar,
i əllər...!». Muxu ayətkə qarışanda, bəxarət muxu yərdə pəkət Asuriyəning hujumini əməs,
bəlki ahirki zamanda jimi həlk-millətning Israiloja kilidiojan hujumini kərsitidu. □ **8:10**

«Məslihətinglarni kiliweringlar» — ibraniy tilida «bir söz kilixinglar». **«Səwəbi — Immanuel!»** —
okürmənlərnin esida boluxi kərəkki, «Immanuel» pak kizdin tuquləjan (7-babtiki)
bəxarətlik bala, ismi «Huda biz bilən billə» degən mənədə. □ **8:12 «Muxu kixilər kəp ixlarda**

«suyikəst bar» desə...» — muxu yərdə «suyikəst»ning mənisi (bizning qariximizqə): — Həlk
hərhil pitnə-iqwaləroja kulaq selip: «Ətirapimizdiki baxka dələtlər yaki əz iqimizdiki hainlar
suyikəst kiləwatidu» dəp kərkəp yürətti; muxu gəplərgə Yəxaya wə uningəja əgəxkən ihləsmən
Yəhudiylər heq kulaq salmasliqi kərək idi. □ **8:13 «Pəkət... Pərwərdigarnila həmmidin**

üstün dəp bilinglar» — yaki «pəkət... Pərwərdigarnila muqəddəs dəp bilinglar». □ **8:14 «U**

bir muqəddəs panahgah bolidu» — muxu ayətiki «U» bəlkim «Immanuel»ni, xundakla uning
kəndəq ikənlikini kərsitidu. U «muqəddəs panahgah» yaki «muqəddəs ibadətqah»qə ohxax,
insanlarning Hudaəja yəkinlixix yolini təminləp beridu. **«adəmni yikətidiojan kəram tax»** —
bu ibarining yənə bir mənisi «(adəmlər) yaman kəridiojan kəram tax». ■ **8:14** Yəx. 28:16; Luqa

2:34; Rim. 9:33; 1Pet. 2:7 ■ **8:15** Mat. 21:44; Luqa 20:18 □ **8:16 «Bu guwahnamini yəgəp...**

koyəjin» — Huda muxu yərdə Yəxaya arkiqlik əzigə əgəxkən muhlisliroja yolyoruk beridu.
Yəxaya yazəjan həm səziləng guwahliqlarni, Musaəja beriləng kanun wə baxka pəyojəmbərlərgə
beriləng Təwratiki kəsimlarni billə koxup, bihətər saqlap koyux kərək, degən mənədə. Xundak
kiləqənda, birinqidin, hərəkəndəq qaləymikan wəziyətlər astida, ular muxu kitablar arkiqlik nemə

kilix kərəklikini obdan bilələydu. İkkinqidin, ular Yəxaya pəyojəmbərgə beriləng bəxarətlərnə
peqətligən bolsa, u dunyadin kətkəndin keyin, guwahliqlar aldin'ala eytkən nurəjan ixlər yüz
bərgəndə, Israil həlki muxu guwahliqlar (bəxarətlər)ni top-toorə ikən, dəp bilidu, xundəq
bularda heqəkəndəq oyduzmilik yok, Yəxaya həkikiy pəyojəmbər ikən, dəpmu etirap kilidu.

17 Mən bolsam, yüzini Yaqub jəmətidin yoxuruwatқан Pərwərdigarni kütimən;

Wə mən Uni təlmürüp saklaymən. □

18 Qaranglar, manga wə Pərwərdigar manga bərgən balilaroğa, Biz Zion teoşini Əz makani kıloğan samawi qoxunlarning Sərdari boloğan Pərwərdigar Israilda namayan kıloğan bexarət wə karamətlərninğ süpitidurmiz». □ ■

19 — Baxkılar silərgə: — «Biz wiqir-wiqir, gudung-gudung kilidioğan «ərwaqlarni qakiroşuqi»lar wə dahanlardın yol sorayli» — desə, silər jawab berip: — «Bir həlkning öz Hudasını izdəp yol sorixi kerək əməsmu? Tiriklərninğ əlüklərdin yol sorixi toşrimu?!» — dənglar. ■

20 — Təwrat kanuni wə guwaşnamə asas kılinsun! Muxularni asas kılıp səz kilmisa, ularoğa tang nuri qüxməydu!

21 Əksiqə, ular kişiloğan, aq halda zeminni kezip yürixidu; aq qaloğan qaoşda, ular şəzəşlinip asmanoğa qarap, padixahını həm Hudasını qaropap tillaydu;

22 ular yərgə qarisa, mana, japa-muxəkkət, qarangoşu-zulmət, həsrət-nadamət wə parakəndiqilik turidu;

Ular qar-qarangoşulukğa həydiwetilidu. □ ■

9

Həmmə məsilini həl kılouşuqi bir balining tuşuluxi — hux həwər

1 Biraq, həsrət-nadamətkə qaloğanlaroğa zulmət boliwərməydu;

U etkən zamanlarda Zəbulun zemini wə Naftali zemini har kılduroğan; Biraq kəlgüsidə U muxu yəşni, yəni «yat əllərninğ makani» Galiliyəgə, jümlidin «dengiz yoli» boyidiki jaylar wə İordan dəryasining qarxi kiroşaklırioğa xan-xəhrət kəltüridu; □ ■

2 Qarangoşulukta mengip yürgən kixilər zor bir nurni kərdi;

Əlüm sayisining yurtida turoşuqilaroğa bolsa,

□ 8:17 «...yüzini İsrail jəmətidin yoxuridioğan Pərwərdigar» — Huda Əz həlki boloğan İsrailoğa, gunahlıri tüşəylidin, heq meşizini kərsətməy, ularni düxməniridin qoşidimaydu. İhalbuki, Yəxaya wə uning gepigə kirgən Hudaning məmin bəndiliri ümidisizlənməy, Yəxayaoğa obxax «Pərwərdigaroğa təlmürüp Uni saklimaqta» idi. □ 8:18 «**Qaranglar, manga wə Pərwərdigar manga bərgən balilaroğa, biz ... namayan kıloğan bexarət wə karamətlərninğ süpitidurmiz**» — muxu səzləni kılouşuqi bolsa Yəxaya pəyoşəmbərninğ ezi; biraq «Immanuel»mu u arkişik bexarətlik səz kiliwatidu («İbr.» 2:13ni kəşürinğ). ■ 8:18 İbr. 2:13 ■ 8:19 Qan. 18:11

□ 8:22 «**ular yərgə qarisa, mana, japa-muxəkkət ... wə parakəndiqilik turidu**» — İsrailar asmandiki yərdəşni rət kıləşandin keyin, yər-yüzidin heq ümid bolmayla qalmaq, həmmisi zulmət bolidu. ■ 8:22 Yəx. 5:30 □ 9:1 «**Həsrət-nadamətkə qaloğan**» — muxu ibarə, ibraniy tilida «ayalqə rod»tiki isim bolup, matəm tutuwatқан ayaloğa təşəlli bərgəndək Huda Naftalılar wə Zəbulunlaroğa təşəlli beridioşanlığini bildüridu.

«**yat əllərninğ makani**» Galiliyə» — Asuriyə imperiyəsi təjawuz kıləşandin keyin, Naftali, Zəbulun wə baxqa İsrail qəbililirininğ kəp kişimliri əşirgə qüşüp elip ketildi. Bir kişim kəmbəşəş, namrat, qəbiliyətisiz kixilər qaldurildi. Asuriyə padixahı baxqa millət-həlkəşni elip kelip xu yərgə, bolupmu Galiliyəgə olturakşaxturdi. Muxu kixilər kəşkaləşan namrat İsrailar bilən arilixip yürüp, əz-ara assimiliyatsiyə kılinoşaqğa, Galiliyə Yəhudiylar tərpidin «yat əllər» (Yəhudi yəməşlər)ning makani Galiliyə» dəp kəməştilip ataloğan. Bexarətkə asəşən, nur dəl xu yərdəşəş bolidu. Bexarətninğ əməlgə axuruluxi toşrisidiki təşilatlarıni İnjil «Mat.» 4:15-ayəttin kəşürinğ. «**dengiz yoli**» — «Galiliyə dengizi»ning qəşərbiy yəşliri. ■ 9:1 Mat. 4:15

Dəl ularning üstigə nur parlidi. □ ■

3 — Sən əlni awuttung,

Ularning xadliqini ziyadə kılding;

Həlkələr həsul waqtida xadlanoqandək,

Jəng oljisini üləxtürgən waqtta huxallıqqa qəmgəndək,

Ular aldingda xadlinip ketidu. □

4 Qünki Midiyaning *üstidin oşəlibə kıloğan* küngə ohxax,

Sən uningə selinoğan boyunturukni,

Mürisigə qüxkən əpkəxni,

Ularni əzgüqining tayiqini sundurup taxliwəttung. □ ■

5 Qünki *ləxkərlərnin* uruxta kiygən hər bir etükliri,

Qanoşa miləngən hər bir tonliri bolsa pəkətla ot üqün yeqiləu bolidu. □

6 Qünki biz üqün bir bala tuşuldi;

Bizgə bir oşul ata kılini;

Həkümranlik bolsa uning zimmisigə qoyulidu;

Uning nami: — «Karamət Məsilhətqi, Qudrətlik Təngri, Mənggülük Ata, aman-hatirjəmlik Iğisi Xahzadə» dəp atilidu. □ ■

7 U Dawutning təhtigə olturoqanda wə padixahlıqioşa həkümranlik kıloqanda,

Xu qaoşdin baxlap ta əbədil'əbədşiqə,

Uni adalət həm həkkanıylik bilən tikləydu, xundaqla məzmut saqlaydu,

Uningdin kelidioğan həkümranlik wə aman-hatirjəmlikning exixi pütməş-tüqiməs bolidu.

Samawi qoxunlarning Sərdari boləğan Pərwərdigarning otluq muhəbbiti

□ 9:2 «**Karangoşulukta mənşig yürgən kixilər zor bir nurni kərdi... dəl ularning üstigə nur parlidi**» — muxu ayətlərdiki «nur» xühşisizki, Məsilh-qutkuzoşuqidur (6-7-ayətni kəşing). Biz muxu bəxarətlərnin əməlgə axkanlıqini İnşildin kərimiz. Məsilh əyşə dəl 1-ayəttiki tət jayda uluq hizmitini, yəni hux həwəşni tarkitix, məşiziləşni yaritixni baxlıdi. U hizmət kıloğan üq yerim yil waqitning yerimidin kəprəkini bəlkim muxu jaylarda ötküzgən. Bu bəxarəttiki peillərnin həmmisi «ətkən zaman» xəklidə ipadiləngən. Bu xil xəkildiki bəxarət «Yəxaya»da kəp uqraydu, u kəlgüşidiki ixlərnin jəzmənlikini bildüridu. ■ 9:2 Mat. 4:15,16; Əf. 5:14 □ 9:3 «**Sən əlni awuttung, ularning xadliqini ziyadə kılding...**» — muxu yərdə pəyoşəməşlərnin yazmiliridiki kəp baxqa bəxarətlərgə ohxax, kəlgüşidiki, tehi yüz bərmigən ixlər etüp boləğan ixlərdək tiləşə elinidu. □ 9:4 «**Midiyan üstidin oşəlibə kıloğan kün**» — təhminən 500 yil ilşiri İsrail Midiyaniylərnin asaritidin Hudaning karamətliri bilən qutuləğan. ■ 9:4 Həş. 7:22; Yəş. 10:26 □ 9:5 «**Qünki ləxkərlərnin uruxta kiygən hər bir etükliri... pəkətla ot üqün yeqiləu bolidu**» — Huda ularəşə xundaq bərikətləşni beriduki, muxu oşəlibə boləşandin keyin (ular əməş, bəlkə Pərwərdigər ular üqün kıloğan oşəlibə) ular xu ləxkərlərnin qanoşa miləngən kiyim-kəqəkliri kərəş bolmaydu, ularni pəkət yeqiləu üqün ixlətlikli bolidu, dəp qaraydu. □ 9:6 «**Biz üqün bir bala tuşuldi; bizgə bir oşul ata kılini**» — bu bəxarət gərşə kəlgüşidiki ixləşni kərəşkən bolşimu, uningdiki peillərnin həmmisi «ətkən zaman» xəklidə ipadiləngən. Yuşiriki 2-ayəttiki izahətni kəşing. «**aman-hatirjəmlik Iğisi Xahzadə**» — yaki «aman-hatirjəmlik Bərgüqi Xahzadə». ■ 9:6 Yəş. 11:2; 22:22; Luşə 2:10,11; Yəş. 4:10

muxularni ada qilidu. □ ■

Pərwərdigarning Israiloşa, yəni «ximaliy padixahlik»ğa bolojan oşəzi

⁸ Rəb Yəqub jəmətigə bir səz əwətti,

U pat arida Israiloşa qūxidu,□

⁹ Barlik həlk, yəni Əfrain wə Samariyədikilər xu səzning toşrilikini bilgən bolsimu,

Lekin kənglidə təkəbburlixip yooşanlik qilip, ular: —

¹⁰ — «Hixlar qūxūp kətti,

Birəq ularning ornişə yonuloşan taxlar bilən kayta yasaymiz;

Eran dərəhliri kesilip boldi,

Birəq ularning ornida kedir dərəhlirini ixlitimiz» — deyixidu;□

¹¹ Xunga Pərwərdigar Rəzinning kuxəndilirini *Israiloşa* qarxi kūqləndürdi,

Yəqubning dūxmənlikini kəzəşidi.□

¹² Xərktin Suriyəliklər, oşərəbtə Filistiyələr,

Ular aşzini haşgdək eqip Israilni yutuwalidu.

Ixlar xundək deyilgəndək bolsimu,

Uning oşəzi yənila yanmaydu,

Soşəjan qoli yənila kayturulmay turidu.■

¹³ Birəq həlk əzlrini Uroşuqining yənişə tehi yenip kəlmidi,

Ular samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigarni izdiməywatidu.

¹⁴ Xunga Pərwərdigar bir kün iqidə Israilning bexi wə quyrukini,

□ **9:7 «U Dawutning təhtigə olturoşanda wə padixahlikşə həkūmranlik qiləşanda... Uningdin kelidəjan həkūmranlik wə aman-hatirjəmlikning exixi pūtməs-tūgiməs bolidu...»**

— muxu ikki ayət (6-7-ayət) yukiriki «Immanuel»ning kim ikanlikini tehimu enik kərsitidu. U toşrisidiki həwəni təkərrilasak: — (a) U Israil ūqun Qutkuzəşuqidur. Bu bəbtiki 1-6-ayəttiki oşəlibə wə bəht bu bala səwəbidin wujudkə kelidu. (ə) U pak kizdin tuşulidu (7-bəb, 14-ayət). (b) U bəlkim kəmbəşəl wə dūxmənning həkūmranlik astidiki əşwalda tuşulidu (7-bəb, 15- wə 17-ayət). (p) U Dawutning jəmətidin bolup, Dawutning təhtigə olturidu. Huda Dawutkə wədə bərgənki, uning bir əwladı Israiloşa wə ahirida pūtkül dunyaşə Padixah bolidu. (Zəbur, 18-kūy, 22-kūy, 72-kūylərnı kəruşg) (t) Bu balida Hudaning təbiiti bolidu (6-ayət). U «Kudrətlik Təngri» dəp atilidu. İbraniy tilida «kəramət» dəgən sūpət, pəkət Huda wə Hudaning qiləjanlı toşruluklə ixlitilidu. (j) Bu bala ahirda pūttin ələmgə aman-hatirjəmlikni yətküzidu. «Uningdin kelidəjan həkūmranlik wə aman-hatirjəmlikning exixi pūtməs-tūgiməs bolidu». Bulardin sirt muxu ayətlərdə nuroşun sawək-həwərlər bar, muxu yərdə səşipə qəklik boləjanlık ūqun haşirəşə tohtalmaymiz. Bu balıning kim ikənlikı pəkət İnjildiki bəyanlardıla enik kərsitilidu. U pak kiz Məryəmdin tuşuloşan Məşih Əşşanıng dəl əzi bolup, uning baxkə biri boluxıning kət'iy mumkinqılıkı yəktur. ■ **9:7**

2Pad. 19:31; Yəx. 37:32 □ **9:8 «Rəb ... bir səz əwətti, ... Israiloşa qūxidu»** — «Israil» muxu ayətlərdə (8-21də) ximaliy padixahlikni kərsitidu. «Qūxidu» dəgən səz muxu yərdə Hudaning bir jazasıning kəlgənlikini kərsətsə kerək. □ **9:10 «Hixlar qūxūp kətti, birəq ularning ornişə yonuloşan taxlar bilən kayta yasaymiz...»** — demək, «Pərwərdigarning tərbiyə jazası boləjan ziyanı tartkən bolsakmu, biz yanıla uning tərbiyə jazasışə pisənt kilmay, əz kūşimzğə tayınip tehimu yaxhi turmuxni bərpə qilimiz» (taxlar hixlardın, kedir dərəhliri eran dərəhliridin yaxhi, əlwəttə). Yəroboam II padixah boləjan waqtıda, Huda (ximaliy) Israilda qoşg bir yər təwrəxni pəyda qiləjan; «Hixlar qūxūp kətti,... eran dərəhliri kesilip boldi,...» dəgən səzlər bəlkim xu yər təwrəx bilən munasiwətlık. □ **9:11 «Pərwərdigar Rəzinning kuxəndilirini Israiloşa qarxi kūqləndürdi...»** — 7-bəbtiki məzmunəşə qarışəşanda, Suriyənıng padixahı Rəzin Israil bilən ittıpaqdaş idi. Muxu səzğə qarışəşanda uning Israil bilən ittıpaqı keyin məwjut bolup turalmaydu. Baxqılarning Israiloşa qarxi qıqıxi bilən umu Israiloşa qarxi kəzəşilidu. ■ **9:12** Yəx. 5:25; 10:4

Palma xehi wə komuxini kesip taxlaydu;

15 Moysipit wə məhtərəmlər bolsa baxtur;
Yaloqanqilik oğitidoqan pəyətəmbər — quyruktur.

16 Qünki muxu həlkning yetəkqiliri ularni azduridu,
Yetəkləngüqilər bolsa yutuweliniq yokilidu.

17 Xunga Rəb ularning yigitliridin hürsənlük tapmaydu,
Yetim-yesirliri wə tul hotunliriqə rəhim kılmaydu;
Qünki hərbi iplas wə rəzillik kıloquqı,
Həmmə eozizdin qıkkını pasıqlıktur.
Həmmisi xundak bolsimu,
Uning oşəzipi yənıla yanmaydu,
Sozoqan kəli yənıla qayturulmay turidu. ■

18 Qünki rəzillik ottək köyidu,
U jioqan wə tikənləni yutuwalidu;
U ormannıng baraksan jayliri arisida tutixidu,
Ular is-tütəklük tüwrük bolup purkırap yukiriqə ərլaydu; ■

19 Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning dəroşəzipi
bilən zemin köydürüp taxlinidu,
Həlk bolsa otning yekiloqusi bolidu, halas;
Həqkim öz kərindixini ayap rəhim kılmaydu. □

20 Birsı ong tərəptə gəx kesip yəp, toymaydu,
Sol tərəptin yalmaq yəpmu, kənaətlənməydu;
Hərkim öz bilikini yəydu;

21 Mənasəh Əfraimni, Əfraim bolsa mənasəhni yəydu;
Uning üstigə ikkisimu Yəhudaqə karxi turidu.
Həmmisi xundak bolsimu,
Uning oşəzipi yənıla yanmaydu,
Sozoqan kəli yənıla qayturulmay turidu. □

10

Pərwərdigarning Yəhudaqə boləqan oşəzipi

1 Kəbihlik kanunlirini tüzgüqilərgə,
Azablık pərman-həkümləni yazoquqılarəqə way!

2 Tul hotunlarni oljimiz kılaylı,
Yetim-yesirlarni bulap-talaylı dəp,
Ular miskinlərgə adalətni bərməy,
Həlkimdiki ajiz-beqarılərdin həkükni bulap ketidu.

3 Həsab alidoqan künidə,
Yəni yiraktin kəlgən tuyuksız balayı'apət künidə,
Nemə kılisilər?

Kimdin baxpanahlık izdəp yürisilər?
Baylık-xəhritinglarni nəgə amanət qoyisilər? □

■ 9:17 Yəx. 10:6 ■ 9:18 Yəx. 5:24; 24:6 □ 9:19 «...həqkim öz kərindixini ayap rəhim kılmaydu» — Yəroboam (II) İsrailəqə padixah boləqandin keyinki 28 yıl iqidə, kəp kixilər təhtni talixip uruxti. jəmiy 6 Padixah təhtkə olturoqan, iqqi urux-jedəllər kəp boləqanidi. □ 9:21 «mənasəh Əfraimni, Əfraim bolsa mənasəhni yəydu...» — Əfraim wə Manassəh bolsa İsrail padixahlıqidiki ikki əng qong kəbilə. Yukiriki izahatta kərsitilginidək ularning arisida urux-jedəllər kəp idi. Undak ixlar Yəxaya deginidək, «öz bilikini əzi yəydoqan» ixtur. □ 10:3 «Həsab alidoqan küni» — sezmusez tərjimə kılinsa, «Huda yəqlap kelidoqan küni» degənlik bolidu.

4 Ularoşa əsirlər arisida zongziyip olturuxtın,
Yaki öltürülgənlər arisida yikilixtin baxka heqnemə qalmidı!
Həmmisi xundak bolsimu,
Uning oşəzipi yənıla yanmaydu,
Sozoşan kəli yənıla kayturulmay turidu.

Pərwardigarning Asuriyə padixahı Sənnaheribka qarita bir səzi

- 5 Kəlioşa oşəzิปimning tokmiki tutkuzuloşan,
Əzümning dəroşəzิปimning tayiki bološan Asuriyəlikkə way! □ ■
6 Mən uni hudasiz bir «yat əl»gə,
Dəroşəzิปim karitiloşan həlkimgə zərbə berixkə əwətimən;
Uningoşa olja tutuwelixka,
Oşəniymətni bulaxka,
Həlkimni koşilardiki lay-patkaqlarni dəssigəndək dəssəxkə buyruymən. □
7 Biraq Asuriyəlikning közdə tutkini muxu əməs,
U xundak heq oyliloşan əməs.
Uning oyliloşini wəyran kilix,
Kəp dələtlərnı yökıtxitın ibarəttur. □
8 U: — «Məning sərdarlırimningmu həmmisi padixahlaroşa barawər əməsmu? □
9 Kalno xəhiri Karkemix xəhirigə,
Hamat xəhiri Arpad xəhirigə,
Samarıyə xəhiri Dəməxk xəhirigə ohxax əməsmu? □
10 Məbudlıri Samarıyəning wə Yerusaleminingkidin uluq bološini bilən,
Məning kolum muxu məbudka təwə bološan padixahliklaroşa igə boluxka yətküdək tursa,
11 Samarıyə wə uning məbudlırini kəndak kilošan bolsam, Yerusalemin wə uning məbudlırini ohxaxla xundak kilməndimən?» — dəydu.
12 Biraq Rəb Zion teoşı wə Yerusalemda pütkül jaza ixini pütkülüzüp bološandın keyin, U: —
«Mən Asuriyə padixahıning kənglidiki bəxbəxtəlikning əkiwitini uningə qıxürimən,
Uning kəzlıridiki kibirlik nəzərlirini jazalaymən» dəydu.

□ 10:5 «Kəlioşa oşəzิปimning tokmiki tutkuzuloşan,...» — ibraniy tilida «(Uların) kəlidiki tokmak Məning oşəzิปim bološan,...». ■ 10:5 Yəx. 36:1; Yər. 25:9; Əz. 21:14 □ 10:6 «Uningoşa olja tutuwelixka, oşəniymətni bulaxka ...buyruymən» — Yəxayaning ikkinqi oşlıning ismi (Maşar-Xalal-Hax-Baz)ning mənisini muxu ayəttin qıxiniwalošılı bolidu: «Oljoşa aldıra! Oşəniymətkə qəpsan bol!» — Bu səzlər yənə 2-ayətə tepilidu; Huda Yəhudadikilərnıning gunahlırını Asuriyə padixahı Sənnaherib arkilik ularning bəxioşa qıxüridu. □ 10:7 «Biraq Asuriyəlikning közdə tutkini muxu əməs, u xundak heq oyliloşan əməs...» — demək, Hudaning məksiti Asuriyə padixahı arkilik İsrail wə Yəhudanı jazalax idi. Biraq Asuriyə padixahı muxu ixtin heq həwərsiz bolup, pəkət öz xəhsiy mənpəət-hoquqlirini, baylıq-xəhritini axurux koyıda idi. Muxu ayət bizgə, Həmmigə Kədir hətta rəhimsiz wə hudasiz xəhslər, əllər wə imperiyələr arkilikmu Öz məksət-muddialirini əməlgə axuridu, dəp əgıtidu. □ 10:8 «Məning sərdarlırimningmu həmmisi padixahlaroşa barawər əməsmu?» — bəxka birhıl tərjimisi: «Məning sərdarlırimningmu həmmisi awwal padixahlar bološan əməsmu?» □ 10:9 «Kalno xəhiri Karkemix xəhirigə, Hamat xəhiri Arpad xəhirigə, Samarıyə xəhiri Dəməxk xəhirigə ohxax əməsmu?» — demək, mən Kalno, Hamat wə Dəməxkni asanla kəloşa kəltürdüm. Buningdin bəxka xəhərlərnımu xuningə ohxaxla asanla boysundurimən. Hər bir jüp xəhərnıning ikkinqi birinqisining jənub tərıpədə bolup, uni Asuriyəning padixahı keyinrək kəlioşa aloşan. Kalno — miladiyədin ilğiriki 738-yili; Karkemix 717-yili; Hamat 738-yili; Arpad 740-yili; Samarıyə 721-720-yili; Dəməxk 732-yili elinoşan.

13 Qünki u: — «Bu ixlarni öz qolumning küqi bilən,

Öz danalığım bilən mən kıləjanmən;

Qünki mən əkillikturmən;

Mən əllərnin pasillirini yəqattim,

Ularınq həzinilirini buliwaldim,

Təhtkə ilturojanlarni batur kəbi qüxürüp taxlidimmən;

14 Mən qolumni bir qux uwisioğa uzatqandək əllərninq bayliqlirioğa uzattim,

Birsi taxliwetilgən tuhumlarni tərgəndək mən pütkül dunyani yioqanmən;

Ulardın heqbirimu qanatlırini palaklatmidi,

Tumxukini aqmidi,

Yaki quk-quk kılıp awaz qıkarmidi» — dəydu.

15 Palta özini ixlətküqisigə lap atsa bolamdu?

Hərə hərیدigüqigə poqilik kılsa bolamdu?

Xundək ix ikən, huddi tayək özini kətürgüqisini oynidalisa bolidioğandək,

Huddi həsa yəoğaq əməs boləuqini kətürgəndək bolatti əməsmu?!□

16 Xunga samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar xu *Asuriyəlkning* palwanlırini arisioğa oruklitix kesilini əwətidu,

Uning xan-xəripining astida lawuldap yalkunlaydioğan bir otıni yəqıdu. □ ■

17 «İsrailning Nuri»ning Əzi ot,

Uningdiki Mükəddəs Boləuqi yalkun bolıdu,

U bir kün iqidə uning jiojanlırini wə tikənlirini kəydürüp, yutuwalıdu.

18 Həm uning ormanzarlık wə baq-ətizlırining xan-xəripini, jan wə tenini kəydürüp kül kılıwetıdu;

Ular bəəyni jüdəp ketiwatqan kesəl adəmdək bolup qalıdu.

19 Buning bilən ormanzarlıktiki dərəhlərninq kəp qələqini xunqə az bolıduki,

Kıqıq bala ularni sanap hatiriliyələydu. □

20 Xu küni xundək bolıduki, İsrailning qaldı həlki, yəni Yəqupning jəmətidin qeqıp kaytqanlar əzlırini urəuqioğa ikkinqi tayanmaydu; bəlki ular həkikətən Pərwərdigar, yəni «İsraildiki Mükəddəs Boləuqi»ğa tayınıdu. □

21 Bərħək, bir «qaldı» kaytıp kelıdu,

Yəni Yəqupning «qaldisi» küdrətlik Təngrining yenioğa kaytıp kelıdu. □

22 I İsrail, həlqing dengizdiki kumdək kəp boləqini bilən,

Pəkət bir qaldisi kaytıdu;

Qünki həkkanıylik bilən yürgüzülgən, bir həlakətning texip üstünqlarəğa qüxüxi bəkitilgəndur; ■

23 Qünki bir həlakətıni — bəkitilgən bir həlakətıni samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar pütkül yər yüzidə əməlgə axırıdu. □ ■

□ **10:15 «yəoğaq əməs boləuqi»** — həsini ixlətkən adəmnı kərsitıdu. □ **10:16**

«*Asuriyəlkning palwanlırini*» — «palwan» ıbraniy tilida «semiz» degən söz bilən ipadilınıdu; «semizlarəğa orukluk əwətimən». Bu bexarətninq əməlgə exixini 36-, 37-babtn kəring. ■ **10:16**

Yəx. 24:6 □ **10:19 «ormanzarlıktiki dərəhlər»** — bəlkim Asuriyədiki dərəhlərnimu, adəmlərnimu kərsitıdu. □ **10:20 «əzlırini urəuqi»** — bu Asuriyəni yaki Asuriyə padıxaı

Sənnaheribni kərsitıdu. □ **10:21 «Bərħək, bir qaldisi kaytıp kelıdu»** — Yəxayaning birinqi

oşlınıng ismi (Xear-Jaxub)dur. «Kaytıp kelix» — xübhısizki, həm towa kılix həm öz yurt-təwinəgə kaytıxınımu bildürıdu. Muxu ayətlər həm İsraildiki «ximaliy padıxaılıq»ni həm ahırki zamandıki

İsrailnımu kərsitixi mumkin. ■ **10:22** Rim. 9:27,28 □ **10:23 «pütkül yər yüzidə»** — yaki

Pələstındiki (Qanaandıki) zeminni yaki pütkül yər yüzini kərsitıdu. ■ **10:23** Yəx. 28:22

24 Xunga samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

« — I Zion teqida turojan həlkim,

Asuriyədin kərkəma!

U seni tayak bilən uridiojan,

Wə Misirliklərdək sanga qarap həsisini kətüridiojan bolsimu, □

25 Pəkət azoqinə waqit ətuxi bilənla,

Silərgə karatқан muxu dəroəzəpim tügəp,

Ojəzipimni ularoqa həlakət qūxsun dəp karitimən.

26 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar bolsa, ularoqa kamqa bilən hujum kəzojaydu;

Ularning həli «Orəbning qoram texi»da boləjan Midiyan kiroqinçilikidək hələttə bolidu;

U həsisini dengizoqa karitip,

Uni Misirliklarning üstigə kətürgəndək kətüridu; □ ■

27 Andin xu künidə xundak boliduki,

Uning yūki mürəngdin,

Boyunturuqi boynungdin elip taxlinidu;

Mayliring səwəbidin,

Boyunturuk sundurup yoqitilidu. □

Yəxayaning Asuriyəning jəng yüruxini aldin'ala eytip bayan qilixi

28 Mana, ular Ayatka yetip, Migrondin ətəkən,

Mihmaxta yūk-taklirini qoyup koyidu;

29 Ular bosuqa-dawandin ətəkən,

Gebada konup qalidu;

Ramah titrəp ketidu;

Saulning yurti Gibeahdikilər bolsa keçip kətkən;

30 I Gallimning kizi, pəryadingni kətür!

Həy Laix, anglap koy!

I biqarə Anatot!

31 Madmənəh bolsa qaçti;

Gebimdikilər bədər qaçti;

32 Xu kün ətmiğüqə ular Nob dengidə tohtap qalidu;

□ **10:24 «Wə Misirliklərdək sanga qarap həsisini kətüridiojan bolsimu,...»** — ibranıy tilida «U həsisini Misirdiki təbikidə sanga qarap kətürgəndək bolsimu,...». «Misirliklərdək... həsisini kətüridiojan» — İsrailning Misirda boləjan tarihini kərsitixi mumkin. «Həsa kətürüx» — bəlkim jəng qilixni jakarlastur. Kədimki zamanda, İsrailar Misirdin qılқан waqtida, Misirning padixahı Pirəwn ularni həlak kilmakçı bolup, qoxunini əwətip qoşlıoqan. Biraq ularning həmmisi ahirda əzi həlak boləjan. Asuriyələr Misirlikləroqa ohxaxla həlak bolidu, demək. «Mis.» 1-15-bablarnı kərüng. □ **10:26 «Ularning həli «Orəbning qoram texi»da boləjan Midiyan kiroqinçilikidək hələttə bolidu»** — «Hək.» 7-babni kərüng. Midiyanlar İsrailoqa hujum kilip, Hudaning məjiziliri bilən məşlup boldi. Midiyanlarning sərdari Orəb qaçқан bolsimu ətürüldi. Asuriyə padixahı Sənnaherib qaçqini bilən əz yurtida əz yoqilliri təripidin ətürüldi (37-babni kərüng). «**Uni Misirliklarning üstigə kətürgəndək kətüridu**» — ibranıy tilida «U Misirdiki təbikidə həsisini kətüridu» (4-ayəttiki ibarə ohxaxtur). Ləkin «həsinı kətürgüqi» muxu yərdə Pərwərdigar bolidu; U «uni (həsisini) Misirliklarning üstigə kətürgən»da, Misirliklər dengizda oşək bolup həlak boldi («Mis.» 14-babni kərüng. ■ **10:26 Mis. 14** □ **10:27 «mayliring səwəbidin»** — İsrail padixahliri «mukəddəs may» bilən, yəni «məşih kilinixi» bilən padixah kilinöjan. Muxu «may» Huda İsrail padixahlirioqa bərgən wədilirini bildürüxi mumkin. Baxқа birhıl tərjimisi: «Sening səmirəp kətkining üqün, boyunturuk sundurulup yoqitilidu».

Axu yərdə u Zion qizining teoqiqa,
Yəni Yerusalemdiki dənggə qarap muxtini oynitidu. □

Asuriyə yoqilidu, «Immanuel» tuoqlidu

³³ Mana, samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Rəb Pərwərdigar qong xahlarni xiddət bilən kesiwetidu;
Xuning bilən egiz əskənlər kesip yiktilidu;
Həli üstünlər pəsləxtürüldü.

³⁴ U tēmür *qorallar* bilən ormanliqning Baraxsan yərlirini kesip kaqaslik kiliwetidu;
Liwana bolsa uluq birsi tərpidin yiktilidu. □

11

Dawami

¹ Wə bir tal nota Yəssəning dərihining kətikidin ünüp qikidu;
Uning yiltizidin ünüp qikqan bir xah kəp mewə beridu. □ ■

² Wə Pərwərdigarning Rohi,
Yəni danalığın wə yorutuxning Rohi,
Nəsihət wə küq-qudrətning Rohi,
Bilim wə Pərwərdigardin əyminixning Rohi uning üstigə qüxüp turidu; □ ■

³ Uning hursənligi bolsa Pərwərdigardin əyminix ibarət bolidu;
U kəzi bilən kərginigə asəsən həküm qikarmaydu,
Yəki quliki bilən angliqiniqə asəsən kesim kılmaydu.

⁴ U namratlarqə həkqaniylik bilən həküm qikiridu,
Yər yuzidiki miskin-məminlər üqün adalət bilən kesim kilidu.
U jahanni aqzidiki zakon tayiki bilən uridu,
Rəzilləni ləwlriridin qikqan nəpəsi bilən öltüridu.

⁵ Uning bəlwəqi həkqaniylik,

□ **10:32 «Xu kün ötmigüqə ular Nob dəngidə tohtap kalidu; axu yərdə u ... Yerusalemdiki dənggə qarap muxtini oynitidu»** — muxu 28-32-ayətlərdə, Yəxaya Asuriyə qoxunining Yerusalemqə qaritidiqan yürüxini aldin ala bexarət berip bayan kilidu. Ayat bolsa Yerusalemdin 50 kilometr, Migron 22 kilometr, Mihmax 11 kilometr yiraqta; Mihmax dawanidin ötüp, Geba qə kelidu. Geba Yerusalemdin 10 kilometr, «Saulning yurti Gibeah» 5 kilometr, Gallim 4.5 kilometr, Laix 4 kilometr, Anatot 3 kilometr, Madmənaħ 1.5 kilometr, Gebim 800 metr, Nob teqi bolsa pəqət Yerusalemdiki sepildin 200 metr yiraqliqta. Qoxun «Gebada qonup kalidu» — əslidə Mihmaxta qonuxka (bihətər bolux üqün) toqra kelətti, biraq ular əzligə tolimu ixəng kilip bihudluk bilən aloqə besip yürüx kilidu. Bu ixlarning həmmisi degəndikidək yüz bərdi. □ **10:34 «Liwana»** — Liwandiki Kedar dərəhliri ottura xərk boyiqə əng egiz, həywətlik wə əng baraxsan əsidu; muxu ayəttə «Liwana» Asuriyəning həywətlik küq-qudritini, xundakla ularning haqawurliqini kərsitidu. Baxqa yərlərdə bolsa, u həman haqawur kixiləni bildüridu. **«Uluq birsi tərpidin»** — 37-bab, 36-ayətni kəring. □ **11:1 «Bir tal nota Yəssəning dərihining kətikidin ünüp qikidu»** — Yəssə bolsa Dawut padixahning atisi. Ibraniylar Qutkuzoquqi-Məsihning Dawutning əwladidin bolidiqanliqini enik bilətti. Biraq muxu yərdə Qutkuzoquqi-Məsih həm Dawutning əwladı həm «Yəssəning Yiltizi»-mu (11:10ni kəring) bayan kilinidu! Bu ix pəqət İnjildila qüxəndürülgən (məsilən, «Luqa» 20:41-44). Muxu ayətlərdə yənə, Məsih «Yəssəning dərihining kətikidin» qikidu, deyilidu. Xunga Məsih Dawut padixahning handanliqi həywətlik məzgilidə əməs, balki miskin məzgilidə tuoqlidu, degən bexarət berilidu. ■ **11:1** Yəx. 4:2; Ros. 13:22,23 □ **11:2 «Yorutux Rohi»** — adəmqə qüxinix kabilyitini ata kilidiqan Rohtur. ■ **11:2** Yəx. 9:5

Qatraqliki bolsa sadiklik bolidu.□

⁶ Bərə bolsa qoza bilən billə turidu,
Yilpiz oqlak bilən billə,
Mozay, arslan wə bordak kala bilən billə yatidu;
Ularni yetiligüqi kicik bir bala bolidu.■

⁷ Kala eyik bilən billə ozuklinidu,
Ularning baliliri billə yetixidu,
Xir bolsa kalidək saman yeydu.

⁸ Əmməydiənan bala kobra yilanning təxükigə yekin oynaydu,
Əmqəktin ayriloğan bala kolini zəhərlik yilanning owisiəta tikidu;
⁹ Mening mukəddəs teoqimning həmmə yeridə heq ziyankəxlik bolmaydu;
Heq buzoqunqilik bolmaydu;
Qünki huddi sular dengizni kapliəandək,
Pütkül jahān Pərwərdigarni bilix-tonux bilən kaplinidu.

¹⁰ Xu künidə «Yəssəning Yiltizi» hərəkəysi əl-millətlər üçün tuə süpitidə kətürülüp turidu;

Barliq əllər Uni izdəp kelip yioçilidu;
Wə U aramgaħqa tallioğan jay xan-xəgəpkə tolidu.■

¹¹ Xu küni Rəb ikkinqi kətim Öz həlkining saklanoğan qəldisini kayturux üqün, yəni Asuriyə, Misir, Patros, Kux, Elam, Xinar, Hamat wə dengizdiki yirək arallardin kayturux üqün Öz kolini yənə uzartidu.□

¹² U əllərnə qəkirix üqün bir tuə kətüridu; xundak kilip U yər yüzining qət-qətliridin Israilning qeriblrini jəm kilip, Yəhudadin tarkilip kətkənlərnə yioçidu.

¹³ Xuning bilən Əfraiməta boləğan həsəthorluk yokaydu,
Yəhudani harlioğanlarmu üzüp taxlinidu;
Əfraim Yəhudaəta həsət kilmaydu,
Yəhuda bolsa Əfraimni horlimaydu.□

¹⁴ Biraq ular qərb tərəptə Filistiylərnəng mürisigə uqup qüxidu;
Ular birliktə xərktiki həlkərdin olja alidu;
Ular Edom wə Moab üstigə kollirini uzartidu;
Ammoniylarmu ularəta bekinidu.

¹⁵ Pərwərdigar Misirdiki dengizning «tili»ni yok kilidu;

□ **11:5 «Uning bəlwəqi həkqaniylik, qatraqliki bolsa sadiklik bolidu»** — ibraniy tilida «uning bərkəligə baolanoquqi» deyilgən. Ibraniy tilida bərkəklər adəmnəng qongkur oy-pikriliri wə wijdanini bildüridu. «Qatraqlik» — adəmnəng qatrickəta yəgəp kiyilidioğan iqli kiyim. «**qatraqliki bolsa sadiklik bolidu**» — demək, iq kiyimlər bədəngə qarlapxənidək, həkqaniylik wə sadiklik uningdin heq ayrilmaydu, uningəta intayin yekin bolidu. ■ **11:6** Yəx. 65:25; Həx. 2:20 ■ **11:10** Rim. 15:12 □ **11:11 «Rəb ikkinqi kətim Öz həlkining saklanoğan qəldisini kayturux üqün...»** — «ikkinqi kətim» — birinqi kətimki bolsa bəlkim Babilda (miladiyədin ilgerisi 540-yili) bolidu. Biraq Yəxaya muxu yərdə ahirki zamanlarda bolidioğan bir «kaytix» toqrısıda səzləydu. Bəzi alimlər «birinqi kətimki» kaytixmu dunyaning hərəkəysi jaylirida boluxi kərək, xunga Yəxaya ikki «qong kaytix» toqruluk bəxarət kilidu, dəp karaydu. «**Rəb ... qəldisini ... Asuriyə, Misir, Patros, Kux, Elam, Xinar, Hamat wə dengizdiki yirək arallardin kayturux üqün Öz kolini yənə uzartidu**» — Asuriyə wə Misir axu dəwrdiki əng küqlük dələtlər idi; Patros wə Kux Misirning jənubiy tərpidə (həzirkqi Efiopiya), Elam wə Xinar xərək tərpidə (Asuriyədin yirək), Hamat İraqning ximal tərpidə idi. Dengizdiki arallaraəta Ottura Dengizning qərbə arkilik etkilli bolidu. Demək, məyli küqlük, məyli ajiz dələtlər bolsun, ahirki zamanda Huda Öz həlkini hər tərəptin qəkirip yioçidu. □ **11:13 «Əfraim»** — Əfraim Israilning «ximaliy padixahliki»əta, Yəhuda «jənubiy padixahliki»əta wəkillik kilidu.

U küçlük pizəqirin xamal bilən Əfrat dəryasining üstigə qolini beoqirlitip uquridu,
 Uni adəm ayioji kuruk həlda mengip ötküdək yəttə erik qilip uridu;□
 16 Xuning bilən Əz həlkining kəldisi üqün,
 Misirdin qıqқан күnidə İsrail üqün təyyarlıqan yoloğa ohxax,
 Asuriyədə kəloqanlar üqün axu yərdin kelidioqan bir kətürülgən egiz yol bolidu. ■

12

İsrailning ahırkı zamandiki bir nahxisi

1 — Wə xu küni sən: —

— I Pərwərdigar, mən Seni mədhıyləymən;
 Sən manga oşəzəpləngining bilən,
 Oşəziping məndin yətkilip kətti,
 Wə sən manga təsəlli bərding.

2 Mana, Təngri mening nijatımdur;
 Mən Uningoşa tayinimən, kərkəmaymən,
 Yah Pərwərdigar mening küqüm wə nahxamdur;
 U yənə mening nijatim boldi, — dəysən.□

3 — Xadlık bilən silər nijatlık quduklıridin su tartisilər.■

4 Xu күnidə silər: —

«Pərwərdigaroşa rəhmət eytinglar,
 Uning namini qaqırıp nida qilinglar;
 Uning əməllirini həlkələr arisida ayan qilinglar,
 Uning namining zor abruy tapқанlıkını jakarlanglar.■

5 Pərwərdigaroşa küylər eytinglar,
 Qünki U uluş ixlarnı qiloqan;
 Mana bu pütkül jahanoşa ayan qilinsun!

6 Ziondikilər, tətənə kilip jar selinglar;
 Qünki aranglarda turqan İsraildiki Muqəddəs Boluquji büyüktür!» —
 dəysilər.

13

Babilning wəyran qilinixi

1 Amozning oşli Yəxaya kərgən, xundakla uningəşa yükləngən Babil toşrisidiki wəhiy: —□

2 *Babil* aqsəngəklirining qowuqlardin etüp kirixi üqün,

□ **11:15** «**Misirdiki dengizning «tili... Əfrat dəryasi...»** — muxu yərlərnin qəyərdə ikənlikini bilix üqün həritini kərung. ■ **11:16** Mis. 14:29 □ **12:2** «**Yah Pərwərdigar mening küqüm wə nahxamdur...**» — Muqəddəs Kitabning muxu təjmisidə biz Hudaning «Yahwəh» yaki «Jəhowah» degən namini adətə «Pərwərdigar» dəp təjimə kildük. «Yah» bolsa «Yahwəh» degən bu namining kışkartiloqan xəklidur. ■ **12:3** Yh. 7:37,38 ■ **12:4** Yh. 17:1,4,6,26 □ **13:1** «**yükləngən wəhiy**» — ibranıy tilida «massa» degən bir söz bilənla ipadilinidu. U «adəmni kərkunqça salidioqan wəhiy» həm «pəyoşəmbərnin zimmisigə yükləngən bir wəzipə» degən ikki mənini əz iqigə aloqan boluxi mumkin. Muxu bəbtiki bexarətlər bəlkim «ahırkı zamandiki Babil»ni kərsitixi mumkin. Biraq 17-22-ayətlər qədimki dunyadiki Babilning Pars imperiyəsi təripidin wəyran qilinixida əsəsn əməlgə axuruloqan.

Kaças taoj üstidə tuoj kətürünglar,
Ularni yukiri awazda qaқiringlar,
Kolonglarni pulanglitip ixarət қilinglar.□

³ Mən bolsam, məhsus tallioqanlirimə buyruk qüxürgənmən,
Əz palwanlirimni, yəni təkəbburluktin yayrap kətkən adəmlirimni
oşəzipimni bəja kəltürüxkə qaқirdim.□

⁴ Anglanglar, büyük bir əlning adəmliridək top-top adəmlərnin taoqlarda
yangratқан қiyqas-sürənlirini,
Həmmə əl-yurtlar wə padixahlıqlar *jənggə* yioşilip dolқunlatқан қaynam-
taxқinliқni!
Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar qoxunlarni jənggə
yioşidu.

⁵ Ular, yəni Pərwərdigar wə Əz oşəzipinin qoralliri,
Yiraқ yurttin, hətta asmanlarning kəridinmu pütkül jahanni həlak қilixқа
kəlgən.□

⁶ Pəryad qekip huwlanglar!
Qünki Pərwərdigarning küni yeqinlaxti;
U Həmmigə qadirdin kelidoqan həlakəttək kelidu.■

⁷ Buningdin hər bir qol boxixip ketidu,
Həmmə adəmnin yuriki erip ketidu.

⁸ Ular wəhimigə qüxidu;
Azab-oқubət wə қayəu-həsrət ularni kaplaydu,
Toloјiki tutқан ayaldək ular toloјinip ketidu,
Ular bir-birigə wəhimə iqidə tikilip қarixidu;
Yüzliri bolsa yalқundək қizirip ketidu.□

⁹ Mana Pərwərdigarning küni kelidu,
Xu kün jimi yər-jahanni wəyran қilixқа,
Rəhimsiz bolup, oşəzəp wə qəhr bilən toloқandur;
U gunahқarlarni jahandin yokitidu.

¹⁰ Qünki asmandiki yultuzlar həm yultuz türkümliri nurini bərməydu;
Қuyax bolsa қiqipla қarangoşulixidu,
Aymu həq yorumaydu.■

¹¹ Mən dunyani rəzilliki üqün,
Qəbihlərni gunahliri üqün jazalaymən;
Hakawurlarning təkəbburluқini tügəl yokitimən;
Zorawanlarning kibirlirini pəs қilimən.

¹² Mən insanlarni sap altundin az қilimən,
Adəmnə hətta Ofirdiki altundin az қilimən.□

□ **13:2 «Kaças taoj üstidə tuoj kətürünglar...»** — taoj қақas-қuruқ bolsa, tuoj eniқ kəruşidu.
Tuoқning ezi jənggə qaқiridoqan ixarəttur. □ **13:3 «məhsus tallioqanlirim»** — deqən sөz
ibraniy tilida «muқəddəslirim» deqən sөz bilən ipadiliniду. «Muқəddəs» adəttə «pak, Hudaşə
mənsup» deqən mənidə. Birəқ muхu yərdə bəlkim «Huda Əzining məhsus məқsiti üqün (məyli
eşliri bilsun, bilmisun) ayrim қiloqanlar» deqən mənidə. Ayətnin iқkinqі qismida ohxaxla, muхu
dunyadiki təkəbbur adəmlərni Huda Əz məқsitiнə bəja kəltürüх üqün, jümlidin ularning bir-birini
yokitix, xundəqlə pütkül rəzil dunyani həlak қilixi üqün ixlitidoqanliқini bildüridu (11-ayətnimu
kəruşin).

□ **13:5 «yiraқ yurttin... kəlgən»** — deməқ, Pələstəndin yiraқ kəlgən. Muхu
«dunyadiki əng ahirki urux», Pələstində wə Pələstin ətrapidiki taoqlar üstidə yüz beridoqanliқi
kəruşidu. Huda qorallirini «asmanning kəridinmu» qaқiridu — bu jənglərgə pərixtilərmu
қatnixidoqan ohxaydu. ■ **13:6** Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29;
Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13 □ **13:8 «yüzliri... yalқundək қizirip ketidu»** — bəlkim xərməndə
boləqanliқidin boləqan. ■ **13:10** Əz. 32:7; Yo. 2:31; 3:15; Mat. 24:29; Mar. 13:24; Luқа 21:25

□ **13:12 «Ofirdiki altun»** — Ofir rayonidiki altun intayin az uқrayidoqan, süpətlіk altun dəp
қarilatti.

13 Xunga samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigarning qəzิปidə,

Uning kayniqan kəhrlik künidə,
Mən *Huda* asmanlarni təwritimən,
Yər bolsa öz ornidin yətkilidu;

14 Xunga owlanqan bir jərəndək,
Həqkim yiqmaydiqan bir padidək,
Hərbirsi öz əl-jamaitini izdər kətməkqi bolidu,
Hərbiri öz yurt-makanioqa kaqmaqqi bolidu;

15 Kəqip tutuloqlarning həmmisi sanjip əltürüldü;
Əsirgə qüxkənlərnu kiliqlinidu.

16 Ularning balilirimu kəz aldida pərə-pərə kilinidu;
Ularning əyliri bulang-talang kilinidu,
Ayallirimu ayaq asti kilinidu.

17 Mana, Mən ularoqa qarxi turuxqa Medialiklarni qozoyaymən,
Ular kümüxlərgə həq karimaydu,
Altundin bolsa ular zək almaydu. □

18 Ularning okyaliri yigitlərni ətmə-təxük kiliwetidu,
Ular baliyatquning mewisigə həq rəhim kılmaydu,
Kəzliri balilarni həq ayimaydu. □

19 Padixahliklarning gəhəri,
Kaldiylərnin pəhirlinidiqan güzəlliki bolqan Babil bolsa,
Hudaning Sodom wə Gomorra xəhərlirini erüwətkinigə ohxax bolidu. □ ■

20 U yərdə həqkim hərgiz turmaydu,
Dəwrin-dəwrgiqə u adəmzatsiz qalidu.
Ərəblər bolsa xu yərdə qedir tikməydu,
Malqılar padilirini xu yərdə yatquzmaydu. ■

21 Birək qəl-bayawandiki janiwarlar xu yərdə qonidu,
Ularning *harab* əylirigə hıwlaydiqan məhluklar tolidu,
Hıwquxlar xu yərdə makanlixidu,
«Əqkə jin»lar səkrəp oynaklixidu. □

22 Yawayi itlar qəl'ə-qoroqlarda,
Qilbərilər uning həxəmətlik ordilirida hıwlixidu,
Bərhək, uning waqti toxuxka az kaldı,
Uning künliri uzunoqa barmaydu.

14

Babilning yiqilixi bilən Israil Hudaning rəhimini kəridü. Babilning padixahining təhtisaraoqa qüxüxi

¹ Qünki Pərwərdigar Yəqupqa rəhimdillik kərsitidu,

□ **13:17** «*Mana, Mən ularoqa qarxi turuxqa Medialiklarni qozoyaymən...*» — bexarətnin temisi Babilliklaroqa yenip kelidu. Yükiriki ayətlər (2-16), xübhəsiszki, pəkət Babilnıla əməs, bəlki ahirki zamandiki «Pərwərdigarning küni»diki pütün dunyani kərsitidu. Medialiklər «...kümüxlar ... altunlar»oqa kizikmaydu — demək, ularni hıjum kılıxtin tohtitix üqün pul berix kar kılmaydu.

□ **13:18** «*baliyatquning mewisi*» — qorsaktiki tərəlmni yaki kiqik bowaqni kərsitidu. □ **13:19** «*Sodom wə Gomorra*» — kədimki zamandiki ikki rəzil xəhər. Huda ularni ot bilən wəyrən kıloqan. «Yar.» 19-bahni kəring. ■ **13:19** Yar. 19:25; Yəx. 1:9; Yər. 49:18; 50:40 ■ **13:20** Yər. 50:39 □ **13:21** «*hıwlaydiqan məhluklar*» — yaki «hıwqux-müxükyapılaklar». «**əqkə jinlar**» — muxu jinlar bəlkim əqkə xəklidə boluxi mumkin.

Yənə Israilni tallaydu;

U ularni öz yurt-zeminida makanlaxturidu.
Xuning bilən yat adəmlər ular bilən birlixip,
Yaqup jəmətigə qoxulidu. □

² Hərқaysi əl-millətlər ularni elip öz yurtioğa apiridu;
Israil jəməti bolsa Pərwərdigarning zeminida ularoğa kul wə dedək
süpitidə igidarqilik kilidu;

Ular əzlrini tutkun qilojanlarni tutidu;
Əzlrini əzgənlərnin üstidin idarə kilidu.

³ Wə xundak boliduki,

Pərwərdigar silərgə azabtin, sarasimidin wə əsir bolup məjburlanoğan
muxəkəkətlik kulluktin aramlik bərgən künidə, ■

⁴ Silər Babil padixahi toqrisida mundak maqal-təmsilni eytisilər: —
«Kara, bu jazanihər kəndak həlak boldi,
Talan-taraj kəlip altun toplioquqi kəndak yoқaldı!

⁵ Pərwərdigar rəzillərnin həsisini,
Həkimlərnin zakon tayikini,

⁶ Yəni həlk-millətlərnə aqqıqi bilən üzlüksiz urəqanni,
Əllərgə oğzəp kəlip tizginsiz ziyankəxlik qilojanni sunduruwətti.

⁷ Pütkül yər yüzi aram tepip tinqlinidu;
Ular nahxa eytip təntənə kilidu.

⁸ Qariəaylar bolsa həlingdin xadlinidu,
Liwandiki kedirlarmu: — «Sən gərüngdə yatқuzuloqandin keyin,
Həqbir kəsküqi bizni qorқatmaydu!» — dəydu. □

⁹ Sən qüxüxüng bilən təhtisaradikilər seni qarxi elixқа sarasimə bolup
ketidu;

Sən ügün əlüklərnin rohliri,
Jahəndiki jimiki «əqkə jinlar» kozojilidu;
Əllərnin həmmə padixahliri təhtliridin turoqzulididu;

¹⁰ Ularning həmmisi sanga qarap mundak dəydu: —
«Səning həlingmu bizlərnin kədikə boxap kəttimu?
Bizgə ohxax bolup qaldingmusən?!» □

¹¹ Səning xanu-həywwiting qiltariliringning awazliri bilən billə təhtisaraoğa
qüxürülüp tügidi;

Əstingda qiwin kurti mizildap ketidu,
Üstüngni sazanglar qaplap ketidu.

¹² I Qolpan, Səhər balisi,
Sən kəndak kəlip asmandin yikəlip qüxkənsən!
I tehi etkəndila əllərnə yərgə yikətkuqi,

□ **14:1 «Pərwərdigar Yaqupқа rəhimdillik kərsitidu, Yənə Israilni tallaydu ...»** — oқurmənlər Təwrattiki «Yaritilix» degən qisimni oқuğan bolsa esidə bar boliduki, Huda həzriti Yaqupning ismini «Israil»ğa əzgərtkən. Yəhüdiy həlqi (Israilar) Yaqupning əwladliridin ibarət. Xunga «Yəxaya» kitabida, «Yaqup» yaki «Israil» adətə Yəhüdiyalar, yəni Israil həlkini kərsitidu. Əgər tekest həzriti Yaqup (Israil)ning əzini kərsətkən bolsa, izahət berimiz. ■ **14:3 Qan. 28:48**

□ **14:8 «kariəaylar» wə «kedirlar»** — xübhəsisizki, hərhil padixahlar yaki padixahlilərnəni kərsitidu. Kedir dərihi bolsa yoqan, intayin qiraylik dərəh bolup, uluq padixahlarni yaki padixahlilərnəni bildüridu. □ **14:10 «Ularning həmmisi (əlüklərnin rohliri) sanga qarap mundak dəydu: — «Səning həlingmu bizlərnin kədikə boxap kəttimu?»** — Hudaoğa etikad kilmioğan, təhtisarada yatқан əlüklərnin rohlirining əhwalı muxu yərdə ayan qilinidu. Ular bu ələmdikilərgə həqқandak yərdəm bərləməydu; qünki ularning həli allikaqan «boxap kətkən» bolidu.

Sən yər yüzigə taxliwetilding!□

¹³ Sən əslidə kənglüngdə: — «Mən asmanlaroşa qikimən, Təhtimni Hudaning yultuzliridin üstün kiliyə; Mən jamaətning teşida,

Yəni ximal tərəplərdimü olturimən;□ ■

¹⁴ Mən bulutlarning egiz jayliridin yukirioşa örləymən; Həmmidin Aliy bilən təng bolimən!» — deding.□

¹⁵ Həlbuki sən təhtisaraşa, Qongkur hangning tegilirigə qüxürüldung».

¹⁶ Seni kərgənlər sanga yeqindin sinqilap qarap: — «Jahanni zilziligə kəltürgən, padixahliklarni titrətkən adəm muxumidu?

¹⁷ Yər yüzini qəl-bayawan kilip, Uningdiki xəhərlərnü oşulatқан, Tutқан əsirlərnü öz yurtioşa heq koyup bərmigən muxumidu?» — deyixidu.

¹⁸ Mana əllərnü xəhliri birimü kəlməy «xan-xəpə»tə, *karangoşuluktiki* öz öyidə yetixidu.□

¹⁹ Biraq sən kəmsitilgən *qirigən* bir xah kəbi, Öltürülgənlərnü dəwisi astida, Kiliq bilən sanjiloşan, hangning təhtigə qüxidioşanlaroşa ohxax, Ayaş astida dəssəp-qəyləngən ölüktək, Öz gərüngdin məhrum bolup taxliwetilding.□

²⁰ Sən axu padixahlar bilən birgə dəpnə kilinməysən, Qünki öz yurtungni wəyran kilənsən, Öz həlqingni öltürüwətkənsən; Rəzillik kiləşulərnü nəsli hərgiz yənə tiləşə elinməydu.■

²¹ Ata-bowilirining kəbihlikliri tüpəylidin, Uning oşullirini kətl kilixqə təyyar kilinglar; Xundəq kiləşanda, ular ornidin turup yər-jahanni ixəşəl kilməydu, Yər yüzini xəhərgə toxkuzuwetəlməydu.□ ■

²² Qünki Mən ularoşa qarxi qikimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sədari boləşan Pərwərdigar, — Mən Babildin uning namini wə uning kəldükilirini, nəsil-pərzəntlirini üzüp taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar.■

²³ — Wə uni hūwquxning makanioşa, sazliklaroşa aylandurimən;

□ **14:12** «I Qolpan, Səhər balisi, sən kəndəq kilip asmandin yikilip qüxkənsən!» — muxu ayətlərdiki bəxarətlərdə, kərüngən mənziərə Babil padixahidin dəjjal wə dəjjalning kəynidiki kük-yələnqüki boləşan Xəytanəşə yetkilidu. Dəjjal bəlkim kəlgüsidə Babilning padixahimü bolidu. Xəytanning əslidə qiraylik, küklik, parlaq bir pərixətə, yənə «Qolpan» boləşanlik kərünidü. Muxu ayətlərdimü yultuzlar wə pərixitlərnü bir-biri bilən munasiwətlük boləşanlik kərünidü. «**Sən yər yüzigə taxliwetilding!**» — ibraniy tilida «sən yər yüzigə kesiwetilding». □ **14:13** «**jamaətning teşida**»... «**ximal tərəplərdə**» — bəlkim pərixitlərnü samawi jamaitini yaki Israilning jamaitini bildüridu — demək, Xəytan Hudaşə mənsup boləşan jamaətning tegixlik ibaditini əzigə karitwəlixqə kizikidu. ■ **14:13** Zəb. 48:2 □ **14:14** «**yultuzlar... bulutlar...**» — 13- wə 14-ayətlik «yultuzlar» wə «bulutlar» bəlkim pərixitlər, asmandiki samawi qoxunlarni kərsitidu. □ **14:18** «**karangoşuluktiki öz öyi**» — həm yər yüzidiki mazarı həm təhtisarada yatқан jaynimü kərsitidu. □ **14:19** «**hangning təhtigə...**» — ibraniy tilida «hangning taxlirioşa». ■ **14:20** Ayup 18:19; Zəb. 21:10; 37:28; 109:13 □ **14:21** «**ular ornidin turup yər-jahanni ixəşəl kilməydu, yər yüzini xəhərgə toxkuzuwetəlməydu**» — muxu səzlər tunji «Babil» xəhiri, yəni «Babil munari» jaylaxқан xəhər bilən munasiwətlük. Ularning məksiti əzlirining namini qong kərsitip, öz xəhirini pütkül yəz-zeminni baxquridioşan kilixtin ibarət idi («Yər.» 11-babni kərüng). ■ **14:21** Mis. 20:5; Mat. 23:25 ■ **14:22** Ayup 18:19; Zəb. 21:10; 37:28

Halakət süpürgisi bilən uni süpürüp taxlaymən,
— dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar. □ ■

²⁴ Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundaq kəsəm iqtənki,

— Mən qandak oylisam, xundaq bolidu;
Qandak məqsətni kənglümgə püksəm, xu tiklinidu,

²⁵ Məksitim Öz zeminimda Asuriyəlikni qiyma-qiyma qilixtin ibarət;

Öz taqlirimda uni dəssəp-qəyləymən;
U saloqan boyunturuk həlqimning boynidin,
U artqan yük mürisidin elip taxlinidu. □

²⁶ Mana bu pütkül yər yüzi toqiruluk iradə qilinoqan məqsəttur,
Mana bu barlik əllərnin üstigə uzartiloqan qoldur.

²⁷ Pərwərdigar mundaq məqsətni pükkənəkən,
Kim uni tosalisun?

Uning qoli uzartiloqanəkən, kim uni yanduralisun? ■

Filistiya toqiruluk bir səz

²⁸ Aqaz padixah əlgən yilida mundaq wəhiy yükləndi: — ■

²⁹ I Filistiya, həmminglar,

«Bizni uroqan tayak sundi» dəp xadlanmanglar;
Qünki yilanning yiltizidin zəhərlik bir yilan qikidu,
Uning nəslı bolsa dəhxətlik uqar yilan bolidu. □

³⁰ Xuning bilən yoksullarning tunji baliliri ozuklinidu,
Məminlər bolsa tinq-amanlikta yatidu;

Biraq Mən yiltizingni aqarqilik bilən yoqitimən
Qaloqan qisimingmu u tərəptin əltürüldü. □

³¹ Xunga i qowuk, nalə kətürgin,

I xəhər, pəryad qəkkın!

I Filistiya, sən bolsang erip kətkənsən!

Qünki ximal tərəptin is-tütəklik bir tüwrük ərləydu;
Uning yioqloqan qoxunlirida heqkim səpsiz qalmaydu. □

³² Əmdi bu əlnin əlqilirigə qandak jawab berix kerək? —

«Zionni tikliguqi Pərwərdigardur;

□ **14:23 «huwku»** — baxkiqə təjmisı boluxı mumkin; u qokum hilwət jaylarda turidioqan bir janıwar. ■ **14:23** Yəx. 34:11; Zəf. 2:14 □ **14:25 «Öz zeminimda ... Öz taqlirimda...»** —

Hudaning «Öz zemini», «Öz taqliri» bolsa Israilning zemini Pələstındur. ■ **14:27** 2Tar. 20:6;

Ayup 9:12; Pənd. 21:30; Dan. 4:32 ■ **14:28** 2Pad. 16:20 □ **14:29 «yilanning yiltizidin**

zəhərlik bir yilan qikidu, uning nəslı bolsa dəhxətlik uqar yilan bolidu» — Aqaz əlgəndə,

Filistiyələrnin bəx xəhər ittıpaqdixi Asuriyəgə qarxi Yəhuda bilən bir ittıpaqni bərpə qılmaqqi

bolıdu. Xunga ular Yəhudaning yeni padixahi Həzəkıyaqoqa əlqilərnı əwətkən. Bexarət xu qaoqda

berilgən (32-ayətnı kəring). Yəxaya pəyoqəmbər muxu bexarəttə, ittıpaqlıxıxnı rət qılıx, pəqət

Pərwərdigarqıla tayınx kerək, deməqki (yənə 32-ayətnı kəring). «Tayak», yəni «yilan» bəlkim

Aqazning əzi boluxı mumkin. Filistiya Israilning zeminidin bir qismini ixoal qıloqanıdı. Aqaz

padixah bəlkim ular bilən axu zemin üstidin uruxqan boluxı mumkin (Təwrattiki «2Tar.» 28-babnı

kəring). Uning oqlı Həzəkıya bolsa Filistiyaqə takabil turup Israilning zeminini qayturuwalıdu

(Təwrattiki «2Pad.» 18-babnı kəring). Xunga Həzəkıya bəlkim bexarəttiki «zəhərlik yilan»

boluxı mumkin. «Dəhxətlik uqar yilan» bolsa, əng hətərlik yilan bolup, kəlgüsidə Israilni

barlik düxmənliridin toluq kütquzıdıoqan Məsihni kərsıtidu. □ **14:30 «Qaloqan qisimingmu**

u tərəptin əltürüldü» — demək, ohxaxla aqarqılıqtin əltürüldü. □ **14:31 «is-tütəklik bir**

tüwrük ərləydu» — bəlkim düxmən qoxunliri purkiritıdıoqan qang-tozanglarnı kərsıtıxi mumkin.

Muxu ayətnin ıbranıy tilıdikisını qüxinix təs.

Uning həlki iqidiki ezilgüqilər uningdin baxpanah tapidu» — degin!» □

15

Moab toqıruluk bir bexarət

¹ Moab toqrisida yükləngən wəhiy;

Həlakətlik bir kəqtila, Moabtiki Ar xəhiri wəyran kılınıdu;

Həlakətlik bir kəqtila, Moabtiki Kir xəhiri yok kılınıdu; ■

² Yioqa-zarlar kətürüx üqün,

Mana u buthanisioqa, Dibonoqa, xundakla *barlık* egizliklirigə qıkti;

Moab Nebo wə Mədəba xəhərliri üqün pəryad kətüridu;

Həmmə baxlar takir kərünidu,

Jimiki saqallar kesilip qüxürüldi. □ ■

³ Koqılarda ular bəz kiyidu;

Əgziliridə, məydanlirida, hər bir adəm kəz yaxlirini yaşdururp pəryad kətüridu.

⁴ Həxbonoqa, Elealah xəhərlirigə yioqa olixidu,

Awazliri Yahəz xəhərigimu yetip bəridu.

Xunga Moabning əskərlirimu nida kılıdu;

Uning wujud-baqrını titrək basidu.

⁵ Mening kəlbimmu Moab üqün yioqa-zar kətüridu;

Ularning kaqkūnliri Zoarqa həm Əglat-Xeli-Xijaqa bədər kaqıdu;

Mana ular toplixip, yioqliqan peti Luhitka qikıdıqan dawan yoli bilən yukıriqa mangıdu,

Həronaimoqa qüxıdıqan yolda turup həlakəttin nalə-zar kətüridu.

⁶ Qünki Nimrimdiki sular kūrurp ketidu,

Ot-qəplər solixip,

Gül-giyah tügəp ketidu;

Həq yap-yexillik qalmaydu. □

⁷ Xunga ular baylıqliri, tapқан-tərginini yioqip «Tərək wadisi»din ötməkqi bolıdu;

⁸ Ularning kətürgən yioqisi Moabning qəgrasioqa,

Ahu-zarliri əglaimoqa,

Pioqanliri Bəər-elimoqa yetidu.

⁹ Dimonning suliri kənoqa tolup ketidu,

Qünki Dimonning üstigə tehimu kəp balayi'apətni toplaymən;

□ **14:32 «bu əlning əqliliri»** — Filistylərnin əqliliri bolsa kerək. ■ **15:1** Yər. 48:1; Əz. 25:9;

Am. 2:1 □ **15:2 «Mana u buthanisioqa, Dibonoqa... qıkti»** — baxka birhil tərjimisi: —

«Mana u Bajit, Dibon degən jaylaroqa, ... qıkti». Muxu ayəttə Yəxaya Moabiylarning buthanilirida wə butka qokunıdıqan «egizlik»liridə dua kılıxlirininin bıkar bolıdıqanlıqını kərsitidu. **«həmmə baxlar takir kərünidu, jimiki saqallar kesilip qüxürüldi»** — qaş qüxürüx wə saqal yulux kattik həsrət, puxayman kılıxni yaki matəm tutuxnimu bildürətti. ■ **15:2** Yər. 48:37; Əz. 7:18 □ **15:6 «Ularning kaqkūnliri Zoarqa həm əglat-xeli-xijaqa bədər kaqıdu (5-ayət) ...qünki Nimrimdiki sular kūrurp ketidu...»** — biliximizqə 5- wə 6-ayəttiki xəhərlər (Zoar, Nimrim katarlıqlar) Moabning jənubiy təripidə. Ar, kir, Nebo, Mədəba bolsa ximaliy təripidə. Kariqanda bolıdıqan hujum ximal tərəptin kəlgəqkə, ular jənubiy tərəpkə kaqıdu. Asuriya Moaboqa ikki kətim hujum kildi, miladiyədin ilgiriki 715- wə -711-yilida.

Qünki Moabning qaçkunliri həm zeminida qaloanliriningmu üstigə bir zirni əwətimən. □

16

Dawami

1 «Əmdi *oqəllə-paraq* qozisini Sela *rayondin* elip, Qəl-bayawandin ötüp zeminlarning həkümranioğa, Yəni Zion kizining teoioğa əwətkin!» □

2 Uwisidin quwulup patiparaq bolup kətkən kuxlardək, Moab kızliri Arnon dəryasining keqikliridə *alakzadə* yürüdü. □

Moab bağlirining bir-birigə səzlix

3 «Parasət bilən həküm qilinglar!»

4 «I Zion kizi, sayingizni qüxürüp qüxtiki yoruklukni tün qarangoqusidək qiling,

Xu şeriblarni yoxurup qoyoşaysiz;

Qoşlanoanlarni axkarilap qoymioşaysiz!

«Dawutning qediri» iqidiki xu təht üstidə birsi olturidu.

Ular üqün wəyran qiloşuqining aldida baxpanah boləşaysiz!» □

Hudaning Moab bağlirigə bərgən wədisi

5 «*Ətünixunglar toşra*, qünki əzgüqi yokilidu,

Halakət yok bolidu,

Əzgüqilərninğ həmmisi zemindin yokilidu.

Əzgərməs mehİR-xəpkət bilən bir təht tiklinidu;

«Dawutning qediri» iqidiki xu təht üstidə birsi olturidu.

U bolsa, həkikətən adalət yürüzüdiöğan, xundakla adalətni izdəydiöğan,

□ **15:9 «Dimon»** — bəlkim «Dibon» (1-ayət) bilən ohxax boluxi mumkin, yərlilər Dibonni bəlkim «Dimon» dəp atixi mumkin. **«xir»** — kəlgüsidə Moabka tajawuz kilidiöğan (1) Asuriyə padixahini yaki (2) Babil padixahini kərsitidu. □ **16:1 «oqəllə-paraq qozisi»** — Moabdikilər Dawut padixahning waqtidin baxlap Israiloğa bekinip kəlgən, xundakla ularning himayisigə igə bolup kəlgən. Ular bekinöanlikini bildürüş üqün hər yili qozilarni əwətkən. Keyin ular bekinixni rət qiloğan (Təwrattiki «2pad.» 3-babni kərüng). Xunga bexarətninğ mənisi, ularoğa: —

«Silər Yəhudaoğa yənə bekinixinglar kerək; «koza»ni əwətxinglar bilən Israilning baxpanahlikioğa igə bolisilar» değən bir nəsihət, yaki bolmisa əz-əzligigə değən bir səzmu boluxi mumkin. Əməliyətə (5- həm 6-ayətə kərioğanda) ular ahirda təkəbburluktin xundak kilmiöğan. «Sela» bolsa qoyliri kəp bir rayon idi. □ **16:2 «Moab kızliri Arnon dəryasining keqikliridə alakzadə yürüdü»** — Arnon dəryasi Moab bilən Israilning ortaq qəgrisi idi. Moab kızliri baxpanah izdə Israiloğa ətməkqi. Hərətini kərüng. □ **16:4 «I Zion kizi, ... qoşlanoanlarni axkarilap qoymioşaysiz!»** — bu səzlar qokum Moab bağlirining Ziondin baxpanahlik sorixini kərsitidu. «...Mening Moabdiki musapirlirimni əzingiz bilən billə turəşuşaysiz, ... baxpanah boləşaysiz!» — muxu səzlar (yənə 3- wə 4- ayətninğ birinçi yerimi) bəlkim Moabning əqlilirininğ (Yəxaya pəyoşəmbər bəxariti bilən aldin'aly eytkən) səzlidirid. Ular qoşlanoanlar üqün Israildin baxpanahlik soraydu. 4-ayətninğ ikkininçi yerimi wə 5-ayət bəlkim Hudaning (Yəxaya pəyoşəmbər arqilik) bərgən jawabi. Demək, Israil Qutqəşuşuqi-Məsih arqilik Moab üqün baxpanah bolidu (birəq Moab təkəbburluqidin Hudaning iltipatinı rət kilidu — təwəndiki 5-14-ayətlərnı kərüng).

Həkkaniylikni ilgiri sürüdiyə bolidu. □ ■

6 — Biz Moabning hakawurluqi toqrisida angliduk (u intayin hakawur!), Yəni uning hakawurluqi, təkbəburluqi, noqilik kildioyanliqi toqrisida angliduk;

Biraq uning qong gəpliri bikar bolidu! ■

7 Xunga Moab Moab üçün zar yioqlaydu;

Ularınq həmmisi zar-zar yioqlaydu;

Qayoju-həsərtəq qəmüp Kir-Hərəsətninq «kixmix poxkalliri» üçün zar-zar yioqlanglar! □

8 Həxbon rayonidiki etizlar;

Sibmahdiki üzüm tallirimu yigləp ketidu;

Əllərninq əmirliiri uning sərhil əsümlüklirini buzup qəyləydu;

Ular əslidə Yaazərgiqə yetip, qəl-dalarni kəzğənidi;

Peləkliri sozulup, «Əlük Dengiz»ning nerisioqə yətti. □ ■

9 Xunga Mən Yaazərning zar-yioqisi bilən billə Sibmahning üzüm teli üçün yioqlaymən;

I Həxbon, Elealah, Əz kəz yaxlirim bilən silərni suqirimən!

Qünki yazliq mewiliringgə, həsulung üstigə təntənə bir sada yangritilidu. □ ■

10 Huxalliq mewilik baqlardın məhrum kilinip,

Xadliqmu yok kilinidu;

Üzümzarliqlarda nə nahxa awazliiri anglanmaydu,

Nə təntənə kilinmaydu;

Dəssigüqilər üzüm kəlcəklirini qəyliməydu.

Qünki Mən üzüm kəlcəkliridiki huxal warkixraxlarni tohtattim. □

11 Xunga iq-baqlirilirim Moab üçün qaloqan qiltardək aqlrip mungluq yangraydu,

Iqim Kir-Hərəsdikilər üçünmu xundak;

12 Xundak boliduki, Moab özini upritip dua kילוili özining «yukiri orni» qə qikip kəlgəndə,

□ 16:5 «**Ətünüxünglar toqra, qünki əzgüqi yokilidu, həlakət yok bolidu, əzgüqilərninq həmmisi zemindin yokilidu**» — bu sözlər, xübhətsizki, Hudaning Moab bəqlirigə bərgən wədisidur. «Ətünüxünglar toqra» dēgən sēz ibraniy tekistidə yok. Biraq bizningqə «qünki» dēgən sēz muxulərninq mənəsinini iqigə alidu. Huda Moabning əzidin baxpanahliqni ətünüxini kərxii alididioyanliqini Yəxaya pəyoqəmbər arqilik bildüridu. Əpsuski, ular təkbəburluktın rət kılıdu. (6-14-ayətlərnini kərüng). «**Dawutning qədiri**» — kəlgüsi Israiloqə wə ələmqə bolidioqan Məsih-Padixah qoqum Dawutning jəmətidin bolidu. «Dawutning qədiri» əslidə Yerusalemda tikilip muhüm bir ibadət ornini («2Sam.» 6:18), yaki Dawutning əz əyini kərsətsə kərək. ■ 16:5 Yəx. 9:6; Dan. 7:14, 27; Mik. 4:7; Luqa 1:33 ■ 16:6 Yər. 48:29, 30 □ 16:7 «**Kir-Hərəsət**» — 12-ayəttə «Kir-Hərəsət»mu dəp atilidu. «**kixmix poxkalliri**» — «Hox.» 3:1ni kərüng. Baxqə birhıl tərjimisi: — «ulliri». □ 16:8 «**Yaazər**» — Moabning ximaliyi qəqrasing nerisidiraq, xərək tərifi «qəl-dalalar», oqərb tərifi «(Əlük) Dengiz». Dəmək, Moab hilwət jay boləqini bilən heli yiraqlaroqə təsiri boləqan bir məmlikətkə aylanəqan. ■ 16:8 Yər. 48:32, 33 □ 16:9 «**Xunga Mən Yaazərning zar-yioqisi bilən billə Sibmahning üzüm teli üçün yioqlaymən**» — 10-ayətiki səzligüqi bəloqanikən («Mən ..tohtitim...») 9-ayətiki səzligüqimu xübhətsizki Hudaning Əzidur. Bu adəmnini həyran qalduridu. Huda Yaazərdikilərnini jazalaydu; xuning bilən ular Sibmahdiki yokəp kətkən üzümzarlar üçün yioqlaydu. Huda ularni jazalaxi bilən tēng Əzimu qayoquridu. «**həsulung üstigə təntənə bir sada yangritilidu**» — adəttə həsul əloqanda huxalliktın warkixraxlar bolidu, əlwəttə. Biraq muxu yərdə, duxmining qəqlibisidin keyinki təntənə warkixraxlar kərsitilidu. Baxqə birhıl tərjimisi: «... Həsulungoqə boləqan təntənə sadasi yangraxtin tohtidi». ■ 16:9 Yər. 48:32 □ 16:10 «**Dəssigüqilər**» — üzüm xarabi qikixir üçün üzümlərnini kəlcəkkə koyup dəsəydiyən adəmlər.

Yaki dua qiløjili «mukəddəs öyi»gə kirgəndə,
U muwəppəkiyətkə erixəlməydu. ■

¹³ Mana muxu sözlərnə Pərwərdigar Moab toqruluk burun eytkən.

¹⁴ Birəq həzir Pərwərdigar xundəq dəydu: —

«Üq yıl iqidə mədikar həsabliəandək,
Moabning kəpligən qoxun-aħaləsi boləjnə bilən,
Uning pəhirləngən xəhriti yəksan bolidu;
Ularning qaldıqliri bolsa intayin az wə ħəlsiz bolidu». □

17

Dəməxk wə Əfrayim toqruluk bir bexarət

¹ Dəməxk toqruluk yūkləngən wəhiy: —

Mana, Dəməxk xəhər bolup turuwərməy, nahəyiti bir dəwə harabilikqə aylandurulidu.

² Aroərdiki xəhərlər adəmzatsiz bolup,

Qoy padiliriəqə qaldurulidu,

Ular tinq-aman yatidu,

Ularnə kərkutkudək heqbir adəmmu kərinməydu.

³ Əfrayimda bolsa, qərojanlik xəhərlər yəkilidu,

Dəməxkning xəhənə ħəqūki,

Suriyəning qaldıqliri yəkilidu;

Ular «İsrailning xəhriti»dək yəq bolidu.

— dəydu samawi qəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar. □

⁴ Xu küni xundəq boliduki, Yəqubning xəhriti suslixip,

Tenidiki semiz ətlər sizip ketidu.

⁵ Ularning ħali bolsa ormiqi buəday orəjəndin keyin,

Yəni biliki bilən yiojip orəjəndin keyin,

Hətta Rəfayim jiləsidə adəmlər baxəqlarnə tərgəndin keyinki ħələtkə ohxax, *qələjnə yəq dəyərlilik bolidu*; □

⁶ ħəlbuki, yənə azraq tərgüdək baxəq,

Zəytun dərihi silkingəndin keyin,

Əng uqida ikki-üq tal mewə,

Kəp mewiligən xəhlirida tət-bəx tal mewə qaldurulidu,

— dəydu İsrailning Hudasi boləjan Pərwərdigar.

⁷ — Xu küni insan bolsa Yaratqūqisioqə nəzirini tikidu,

Kəzi İsraildiki Mukəddəs Boləquqida bolidu.

■ **16:12** Qan. 32:37, 38, 39 □ **16:14** «mədikar həsabliəandək...» — mədikar ixligən wəqitni intayin toqrilik bilən həsablaydu, əlwəttə — demək, muxu «üq yıl», kəmmu əməs, artıqmu əməs dəl üq yilni bildüridu. □ **17:3** «Ular «İsrailning xəhriti»dək yəq bolidu» — səzmusəz tərijimə qiləanda, «Ular İsrailning xəhritidək bolidu». Oylaymizki, muxu səz kinayilik gəp bolup: — «xəhriti yəq» degənlik (4-ayətnə kəring). Bəzi alimlar, kəlgüsədə İsrailning xəhriti əsligə kəltürülidu, xunga Dəməxkningmu xəhriti bolidu, dəp qaraydu. □ **17:5** «Ularning ħali bolsa ormiqi buəday orəjəndin keyin, yəni biliki bilən yiojip orəjəndin keyin, ... qələjnə yəq dəyərlilik bolidu» — demək, ormiqi əgər bilikini ixlitip orsa, nahəyiti az baxəqlər kəlip qalidu; Rəfayim (Rəfayiyənlərnə) jiləsi Yerusəlemning jənub tərpidə, u yərgə kəmbəəjəllər bərip ormiqilər qaldurəjan buədayni tərətti; əlwəttə tərgəndin keyin qələjan buəday «yəq dəyərlilik» bolidu; Hudaning jazasi bilən Əfrayimning adəmliri, xəhriti, ħəmmisi ohxaxla «yəq dəyərlilik» bolidu. Muxu balayı'apətlər Asuriyə imperiyəsinə birnəqqə qətimlik təjawuzliri bilən ularning bəxiəqə kəldi. Ahirida Asuriyə Əfrayimdiki kəp əħalini sürgün qildi (miladiyədin ilgiriki 722-yili).

⁸ Ular öz qurbangahlirioğa, yəni öz qoli bilən yasioqanlirioğa, Yaki barmakliri bilən xəkilləndürgənligigə heq qarimaydu, Nə «Axərah»laroğa nə «kün tüwrükliri»gə heq ümid baqilimaydu. □

⁹ Xu künidə uning qoroqanlik xəhərliri, Əsilidiki Israillarning aldida qatqallıqqa wə takir taoqlarğa aylanduruloqan harabə xəhərlərdək, Həmmisi wəyran bolup ketidu. □

¹⁰ Qünki nijating boləqan Hudani untup qalding, Küqüng boləqan «Koram Tax Boləquci»ni əslimiding; Xunga sən «sərhil» əsümlüklərnı tikip qoyojining bilən, Wə yaqa yurttiki üzüm tallirini tikkining bilən, □

¹¹ Ularnı tikken künila yaxartqining bilən, Tikkən ətisila ularnı qeqəklətkining bilən, Həsulioğa erixkən künidə, u pəqət bir patman dawalioqusiz qayoqu-həsərət bolidu, halas! □

¹² Həy! Kəp həlklərnıng quqan-sürənliiri! Ular dengiz-okyanlarnı urəqutup dolqunlardək xawqunlarnı kətüridu, Ah, əllərnıng qaynam-taxqinliri! Dolqunlanəqan küqlük sulardək ular qaynam-taxqinlarnı kətüridu.

¹³ Əllər uluq sularning qaynam-taxqinliridək dolqunlinip ketidu; Biraq U ularning dəkkisini berixi bilənla, ular yiraqqa bədər keqip ketidu. Ular taoqdiki ot-qəplərnıng topa-topanliri xamalda yiraqlarğa uqu-ruwetilgəndək, Qara quyun aldida qang-tozanglar quyun boləqandək həydiwetilidu! ■

¹⁴ Kəqtə — wəhımə!
Tang səhərdə — yok biraq!
Mana bizni bulap kətkənlərnıng nesiwisi,
Bizdin olja-qəniymət eliwəloqanlarning aqiwitidur!

18

Yəxayaning Efiopiyidin kəlgən əqlilərgə bərgən bexariti

¹⁻² Ah, Efiopiyə dəryalirining boyliridiki qanatlarning wizildioqan awazliri bilən qaplanəqan yər-zemin! —

□ **17:8 «Ular öz qurbangahlirioğa... nə «Axərah»laroğa nə «kün tüwrükliri»gə heq ümid baqilimaydu»** — muxu ayəttiki qurbangahlar wə «kün tüwrükliri», xübhşizki, butlarğa qokunuxta ixlitidioqan nərsilər. «Axərahlar» degən butlar bəlkim butpərəslikkə beoqxlanəqan dərəhliklər idi. Dərəhlər bəlkim «ayal məbud» xəklidə oyuloqan yaki nəqixləngən bolsa kerək. Adəmlərnıng hiyalirida, muxu məbud «zəminni münbətlik qilarmix» wə «ayallarnı tuqumqan qilarmix». Bularğa qokunux adətlirining hərhil jinsiy əhləksizlik bilən munasiwiti bar idi. Xu səzlərgə qarioqanda az bir kişim Əfraymidkilər Hudaqıla ümid-ixənq baqlaydu. Bexarətnıng bir kətimlik əməlgə axuruluxini «2Tar.» 30-31-babtin, 34:9-ayəttinmu kərgili bolidu. □ **17:9 «əsilidiki Israillarning aldida qatqallıqqa wə takir taoqlarğa aylanduruloqan harabə xəhərlərdək...»** — muxu kona «harabə xəhərlər», Yəxua pəyoqəmbərnıng yetəkqilikidə, Israillar Hudaqə tayinip zəminni ixəqal qiloqanda wəyran qilinoqanidi. Xu harabə kona xəhərlər ularğa Hudaqə tayinix kerəklikini əslitixi kerək idi. □ **17:10 «Xunga sən «sərhil» əsümlüklərnı tikip qoyojining bilən, wə yaqa yurttiki üzüm tallirini tikkining bilən,...»** — muxu ayəttiki «əsümlüklər» hurapiylik bilən tikilgən, adəmnı bay qilidioqan yaki rawaj tapkuzidioqan «səhriy əsümlüklər»mix. □ **17:11 «Həsulioğa erixkən künidə, u pəqət bir patman dawalioqusiz qayoqu-həsərət bolidu, halas!»** — pütkül ayətnıng baxqa birnəqqə hil tərjimisi boluxi mumkin. ■ **17:13** Ayup 21:18; Zəb. 1:4; 35:5; 83:13-15; Həx. 13:3

Sən komux kemilər üstidə əlqilərnı dengızdın ötküzüp əwətisən;

— I yəl tapan həwərqilər,
Egiz boyluq həm silik terilik bir əlgə,
Yıraq-yekınlaroşa qorqunq bolıdıoğan bir millətkə,
Zemını dəryalar təripidın bəlungən,
Küqlük, tajawuzqi bir əlgə *qaytip* beringlar!□

³ Jaħanda turuwatqanlarıning həmmisi,
Jimiki yər yuzidikilər!
Taoqlarda bir tuoq kətürülgəndila,
Kərünqlar!

Kanay qelinioğandila,
Anglanglar!□

⁴ Qünki Pərwərdigar manga mundaq dedi: —
Mən tinqlikta turimən,
Nur üstidə yalildap turoğan issiktək,
Issik həsul məzgilidiki xəbnəmlik buluttək,
Əz turaloqumda kəzitimən;□

⁵ Qünki həsul elix aldida,
Üzüm qeqəklığəndin keyin,
Qeqəklər üzüm boloğanda,
U putioquqi piqaqklar bilən bihlarnı kesip,
Həm xahlirini kesip taxlaydu.□

⁶ Ular yioxiqturulusup taoqdiki aloşur quxlaroşa,
Yər yuzidiki həywanlaroşa qaldurulidu.
Aloşur quxlar ulardın ozuklinip yaznı ötküzidu,

□ **18:1-2 «Ah, Efiopiya dəryalirining boyliridiki qanatlarıning wizildioğan awazlıri bilən qaplanoğan yər-zemini!»** — miladiyədin ilğiriki 715-yili, Efiopiyaning padixahı Piankı Misirni ixoqal kılıp yəngi bir sulalini (Misirdiki 25-sulalə) bərpa kılıqandın keyin, Asuriyə imperiyəsigə qarxi bir ittıpaqni xəkilləndürüx ümididə, ottura xərkıtki barlıq dölətlərgə əlqilərnı əwətı. Muxu babta Yəxaya əlqilərnıng aldioşa kelip, ularnı qayturmıqkı bolup, yukiriki həwərnı yətküzidu. «**I yəl tapan həwərqilər, egiz boyluq həm silik terilik bir əlgə, ...zemini dəryalar təripidın bəlungən, küqlük, tajawuzqi bir əlgə qaytip beringlar!**» — Yəxaya pəyoşəmbər əlqilərnı əz dölitigə (Efiopiylıqlar egiz boyluq, silik terilik, əxəddiy bir həlk idi) qaytxını dəwət kılıdu. U ular arkılık yənə, kəlgüsıdə pütkül dunya Pərwərdigaroşa boysunidu, dəp jakarlımaqkı. Xuning bilən təng, u Yerusalemdikilərgə muxu ittıpaqning paydisizlikini, Pərwərdigaroşa tayanmısa həmmə ixlirining kuruq bolıdıoğanlıkını dəwatıdu, əlwətə. □ **18:3 ... «tuoq» ... «kanay»** — bularning nemini bildürıdıoğanlıkını bilix üqün, 11-bab həm 27-babni kərüng. «Tuoq» həm qutulux bəlgisi həm dunyadiki əng ahırkı urux bilən munasiwətlık. kanay Hudanıning əz kowmini özıgə qakırıxka ixlitilidu. □ **18:4 «Mən tinqlikta turimən, nur üstidə yalildap turoğan issiktək, issik həsul məzgilidiki xəbnəmlik buluttək, Əz turaloqumda kəzitimən»** — issik həm xəbnəm gahıda kərünmıgını bilən, ularning həsuləşa boləoğan təsiri nəhayiti küqlüktur. Hudamu ohxaxla daim «tinq» həm kərünməydu; u həqnemini demıgəndək yaki kılmiəoğəndək turidu. Bu dunyadiki nurəoqun ixlar hudasis kılinoğəndək boləoşını bilən (demək, Hudanıning küq-qudriti xu ixləroşa kerək əməstək turoşını bilən), Huda həman Əz həlkı bilən billə bolıdu, həmmə ixlarning arkısıda turidu həm bəlgiləngən wəqıtta qolını sozıdu (5- həm 6-ayətni kərüng). □ **18:5 «Həsul elix aldida, ... qeqəklər üzüm boləoğanda, U putioquqi piqaqklar bilən bihlarnı kesip, həm xahlirini kesip taxlaydu»** — demək, muxu dunyadiki həkūmdarlar «Həsul, yəni dunyadiki barlıq əl-yurtlar bizningki» degəndə, Huda tuyuksız həmmisini ularning qolidin elip taxlap ularnı yərgə qarıtıp koyıdu.

Yər yuzidiki həywanlar ular bilən kixni ötküzidu.□

7 Xu künidə samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarəja bir sowəjat elip kelinidu;

Yəni egiz boyluq həm silik terilik bir milləttin,
Yirak-yeqinlarəja qorkunq bolidəjan bir əldin,

Zemini dəryalar tərpidin bəlungən,
Küçlük, tajawuzqi bir milləttin berilidu;

Samawi qoxunlarning Sərdari Pərwərdigarəning nami boləjan jayəja,
Yəni Zion teəjoəja elip kelinidu. □

19

Misir jazaliniq, tərbiyə berilip saqaytilidu wə Hudaəja ibadət kilidu

1 Misir toqruluk yükləngən wəhiy: —

Mana, Pərwərdigar tez uqidiəjan bulut üstigə minip,
Misirəja yetip kelidu;

Misirdiki butlar uning aldida təwrinip ketidu,

Misirning yüriki bolsa iqidin erip ketidu.

2 — «Wə Mən Misirliklarni bir-birigə qarxi küttritimən;

Ularning həmmisi öz kərindaxlirəja qarxi turixidu,

Öz qoxniliri bilənmü soqixidu;

Xəhər bilən xəhər,

Padixahlik bilən padixahlik bir-birigə qarxi urixidu;

3 Wə Misirning rohi öz iqidin yoqap ketidu;

Mən ularni məslihətsiz qaldurimən;

Xunga ular butlarni wə ərwahlarni,

Ərwahlarni qaqiroquqilarni həm palqilarni izdəp məslihət soraydu;

4 Mən Misirliklarni rəhimsiz bir həkümraning kolioəja tapxurimən;

Əxəddiy bir padixah ularning üstidin həkümranlik kilidu» — dəp jakar-
laydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar;□

5 Həm sular «dengiz»din yoqaydu,

Dəryasi qəşjirap pütünləy kurup ketidu;□

6 Dəryalarni sesiqçilik qaplaydu,

Misirning ətəng-kanalliri qəşjirap tügəydu;

Qomuxlar həm yekənlər solixidu;

7 Nil dəryasi boyidiki yərlər,

Nil dəryasining quyulux aqzidiki yərlər giyahsiz qalidu,

Nil dəryasi boyidiki ziraətlərnin həmmisi kurup, tozup, yokilidu.

□ **18:6** «... Aloqr cuxlar ulardin ozuklinip yazni ötküzidu, yər yuzidiki həywanlar ular bilən kixni ötküzidu» — bu ix waqitlik əməs, bəlkə Hudaning muxu dunyadiki həkümdarlardan hoqukni tartiwelip, ularning urux-jedəllirini ahirlaxturup, dunyadiki həywanlarəja tügiməs aramlıq beridəjanlikini bildüridu. □ **18:7** «Xu künidə ... Pərwərdigarəja bir sowəjat elip kelinidu... Pərwərdigarəning nami boləjan jayəja, yəni Zion teəjoəja elip kelinidu» — demək, Efiopiyaçilər Hudani tonuydu həm Hudaəja qıləjan ibaditi qəbul qilinidu. Xübhisizki, ular muxu yərdə əzilə əməs, bəlkə dunyadiki barlıq millətlərgə wəkil bolup, Pərwərdigarəja bekinidu. □ **19:4** «mən Misirliklarni rəhimsiz bir həkümraning kolioəja tapxurimən...»

— muxu bəxarətni bəlkim əwwal Efiopiyaçilik Pianqi (miladiyadin ilğiriki 715-yili), Asuriyaçilik Sargon (20-babni kərüng), Asuriyaçilik Sənnahərib wə yaqi keyinki Pars padixahliri Kambisis (miladiyədin ilğiriki 525-yili), andin Ataksərkis (III) «Okus» qatarlıqlar (miladiyədin ilğiriki 343-yili) tərpidin əməlgə axuruloəjan idi. □ **19:5** «sular «dengiz»din yoqaydu» — muxu yərdə «dengiz» Nil dəryasini kərsitidu.

⁸ Belıqçılar bolsa zar kaxxaydu;

Nil dəryasioğa karmak taxlıoquqılarning həmmisi nalə kətürıdu;
Sularning üstıgə tor yayoquqılarning bexi sanggilap ketıdu.

⁹ Zıoırqılar həm libas toquşuqılar hijalətoqılıktə kalıdu,

¹⁰ jəmiyətning «tüwrük»liri parə-parə bolup,

Mədikarlarning kenglimu yerim bolıdu.

¹¹ Tolımu əhmək Zoan xəhırining əməldarliri!

Pirəwning əng dana məslıhətqiliridin əhmikanə məslıhətlər qıqıdu!

Silər kəndakmu Pirəwngə: —

«Mən bolsam danalarning əwladi,

Kədimki padıxahlarning nəslıdurmənl!» — dəwatkansilər tehi?□

¹² Misir, sening danıxmənliring hazır kəni?

Ular danıxmən bolsa, samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning Misir toqruluk nemilərnı kenglıgə pükkənlıkını sanga ayan kilsun!

¹³ Zoan xəhırining əməldarliri nadanlaxtı,

Məmfis xəhırining əməldarliri aldinip kətti;

Misir kəbililirining «burjək tax»liri bolsa ularnı ezıkturup koydı.□

¹⁴ Pərwərdigar ularning arısoğa bir kəymıkturoqudı rohnı arılx-turiwətti;

Xunga bırı məst bolup öz kusakıda teyilip ələng-sələng boləjandək,

Ular Misirdikilərnı hər bir ixida ələng-sələng kiliwətti.

¹⁵ Xuning bilən Misiroğa,

Bax, kuyrık, palma xehi yaki komuxlar kilalıoqudək həqkəndək amal kəlmaydu. □ ■

¹⁶ Xu küni Misirdikilər kız-ayallaroğa ohxap kalıdu,

Samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar kəlini ularning üstıgə tənglıxi bilən titrəp kərkıdu,

¹⁷ Həmdə Yəhuda zemini bolsa Misiroğa wəhimə bolup kalıdu;

Qünki samawi koxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigarning beki-
tkən iradısi tüpəylidin,

Yəni Uning əzlırigə kəritiləjan iradısi tüpəylidin,

Kingə Yəhudaning gepi kilinsila xu qəquydu.

¹⁸ Xu küni Kənaanning tili səzləydiəjan,

Wə samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarə bəkinip sadıqlıq kəsimi kilidiəjan Misirning bəx xəhıri bolıdu;

Ulardin biri «Həlak xəhıri» dəp atılıdu.□ ■

¹⁹ Xu küni Misirning zemini otturisida Pərwərdigarə ataləjan bir kurbangəh,

Həm qəgrasida Pərwərdigarə ataləjan bir tüwrük bolıdu.

²⁰ Bular bolsa samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarə həm bəlgə həm xəhit bolıdu;

Qünki əzgüqilər tüpəylidin ular Pərwərdigarə nalə kətürgən bolıdu;

□ **19:11 «Pirəwn»** — Misir padıxahlirining dəwr-dəwrgıqə ixlətkən unwanı. «**Mən bolsam... kədimki padıxahlarning nəslıdurmənl!**» — Misirning ər-p-adətliri boyıqə, padıxahning məslıhətqilirining həmmisi yukiri təbikilik yaki padıxah jəmətidin boluxı kərək idi. □ **19:13 «Məmfis»** — yaki «Nof». «**Misir kəbililirining «burjək tax»liri**» — bəlkim Misir jəmiyitidiki mətiwərlərdur. □ **19:15 «Bax, kuyrık, palma xehi, komux»** — bəlkim Misir jəmiyitidiki hərhil təbikidiki adəmlərnı bildürıdu. ■ **19:15** Yəx. 9:13 □ **19:18 «Kənaanning tili»** — «Kənaan» Pələstin, yəni Israilning zemini, hazırkı «Israiliyə»ni kərsitıdu. Xunga ular ıbraniy tilini səzlıxıdu. ■ **19:18** Kən. 10:20; Yər. 12:16

U ularni ərkinlikkə çiqiridioğan bir kütquzuquçi həm qoşdıoquçini əwətidu. □

21 Pərwərdigar Misirlikləroğa tonutulup ayan kəlinidu;

Xu küni Misir Pərwərdigarni tonuydu;

Ular uningə qurbanlık axlık hədiyələri bilən ibadət kəlidu;

Ular Pərwərdigarəğa kəsəm iqudu wə uningə əməl kəlidu. ■

22 Pərwərdigar Misirni uridu;

U ularni uridu həm saqaytidu;

Xuning bilən ular Pərwərdigarning yenioğa kaytidu,

U ularning dua-tilawitini qəbul kəlip ularni saqaytidu.

23 Xu küni Misirdin Asuriyəgə mangidioğan, egiz kətürülgən tüz yol eqilidu;

Asuriyəliklər Misiroğa kiridu,

Misirliklər Asuriyəgə kiridu;

Misir Asuriyə bilən billə *Hudaning* hizmət-ibaditidə bolidu. □

24 Xu küni Israil Misir wə Asuriyə bilən bir bolup,

Üçisi, yər yüzidikilərgə bəht yətküzgüçilər bolidu.

25 Samawi qoxunlarning Sərdari boləğan Pərwərdigar ularəğa bəht ata kəlip: —

«Həlkim boləğan Misiroğa,

Əz qolumning ijadi boləğan Asuriyəgə

Wə Əz mirasim boləğan Israiləğa bəht yar bolsun!» — dəydu. □

20

Misir toquruluq yənə bir bexarət

□ 19:20 «Bular .. Pərwərdigarəğa həm bəlgə həm xahit bolidu; çünki əzgüçilər tüz yətilidin ular Pərwərdigarəğa nalə kətürgən bolidu; u ularni ərkinlikkə çiqiridioğan bir kütquzuquçi həm qoşdıoquçini əwətidu...» — (18-22-ayətlər) — Muxu ayətlərdiki bexarət bəlkim ahırki zamanda əməlgə axurulidu. Bəzi alimlər bexarətlər miladiyədin ilğiriki 4-1-əsirlərdə «kismən əməlgə axuruloğan» dəp qaraydu. Xu zamanlarda Misir nuroqun Yəhüdiy musapirlarni qəbul kəlip, ularəğa Misirning qəgrisiəğa yəqin jayda yengi bir ibadəthanini quruxkə yol qoydi wə hətta uni quruxkə yardım bərdi. Miladiyədin keyin Misirdiki məsihiy jamaətlərmu nahayiti kəp boləğan. ■ 19:21 Mal. 1:11 □ 19:23 «Xu küni Misirdin Asuriyəgə mangidioğan, egiz kətürülgən tüz yol eqilidu...» — muxu yol həlihəm məwjut. Biraq Israil həm Misir wə Suriyələr otturisidiki munasiwət yahxi bolmisoqəqə, yol uzundin buyan etiklik hələttə turmaqta. □ 19:25 «Həlkim boləğan Misiroğa, Əz qolumning ijadi boləğan Asuriyəgə wə Əz mirasim boləğan Israiləğa bəht yar bolsun!» — pikrimizqə muxu bexarətning (1-25-ayətlərnin) ahırki qismi («xu küni Misirdikilər kiz-ayallaroğa ohxap qalidu...» yəni 16-ayəttin baxlap) tehi əməlgə axurulmioğan. Yəxayaning dəwridikilər üçün, bu bexarət ularning Misiroğa qoxuluxkə bolmایدioğanliqini bildürgən; bundaq kəlix Pərwərdigarəğa ixanməslikkə barəwər. Bexarəttə, ular Misiroğa əməs, bəlkə Misir əzlirogə beqəndi bolidu, deyilidu. Ahirda Huda Misirliklərnə Israiləğa kərkidioğan Asuriyəliklər bilən billə Əzigə, xundaklə Israiləğa beqənduridu.

1 Asuriyening *sərdari bolqan* «Tartan» Axdod xəhiringə kelip muhasirə qilqan yili Asuriyə padixahı Sargon uni əwətkən (u Axdodqa qarxi jəng kilip uni ixəjal kildi): —□

2 — Xu qaojda Pərwərdigar Amozning oqlı Yəxaya arkilik səz qilqanidi. U uningə: —

«Qatrikingdin bəz iq tambilingni seliwət, putungdiki kəxingni seliwət» — degənidi;

U xundak kildi; yalingaq wə yalang ayaq mengip yürdi.□

3 Wə Pərwərdigar ahirida mundaq dedi: —

«Məning kulum Yəxaya Misir wə Efiopiyə toqruluk həwər beridoqan bəxarət həm karamət süpitidə bolux üqün yalingaq həm yalang ayaq üq yil mengip yürgəndək,

4 Ohxaxla Misirlik əsirlər wə Efiopiyəlik sürgünlər yax bolsun, kəri bolsun, yalingaq həm yalang ayaq, kasisi oquq halda Asuriyə padixahı tərpidin Misirni xəməndiliklə qaldurup, yalap epketilidu. □

5 Ular bolsa qorkuxup, öz tayanqisi bolqan Efiopiyədin wə pəhri bolqan Misirdin ümidsizlinip ketidu.

6 Xuning bilən bu dengiz boyidikilər: —

«Mana bu Asuriyə padixahining wəswəsidin qorkup baxpanahlik izdəp baroqan tayanqimizə, bizlər əmdi qandakmu qutulalaymiz?» — deyixidu»». □

21

Babil toqrisida yənə bir bəxarət

1 «Dengizning qəl-bayawini» toqrisida yükləngən bir wəhiy: —

«Jənub tərəptə koyuntazlar etüp ketiwatqandək,

□ 20:1 «Asuriyening sərdari bolqan «Tartan» Axdod xəhiringə kelip muhasirə qilqan yili» — miladiyədin ilgiriki 715-yili Filistiyələrin bir paytəhti bolqan Axdod Misirning qutritixi bilən Asuriyə imperiyəsidiکی asarətlərni buzup isyan kətürdi. İkki yil iqidə ular yənə məqlup boldi. Misir tohtimay ularni qutritip, qorallik yardım berixni wədə kilip, əqlilərni Moabqa, Edom həm Yəhudaqə əwəttili, Asuriyə imperiyəsigə qarxi bir ittipakni otturiqə qıqarmaqci boldi. Biraq miladiyədin ilgiriki 711-yili Asuriyə imperiyəsi Axdod xəhirinə ixəjal kildi. Misir ularqə heq yardım qilmidi. Huda Yəxaya arkilik İsrailqə hudəsiz, tayanqisiz Misiroqə tayinixning toqra əməslikini həm mundaq qilixning bihudə ix ikənlikini kərsitidu. □ 20:2 «Xu qaojda Pərwərdigar Amozning oqlı Yəxaya arkilik səz qilqanidi..» — muxu 20-babtiki bəxarət nahayiti kışka wəqit iqidə əməlgə axuruloqan. Bəxarətning əməlgə axurulixini kərgən kixilər yukiriki 19-babtiki ahirki zamanlarni kərsitidoqan (Asuriyə wə Misir toqruluk) bəxarətning ahirida muqərrər əməlgə axurulidoqanlıqidin heq guman qilmasliki kərək. «Pərwərdigar ... uningə: — «Qatrikingdin bəz iq tambilingni seliwət...» degənidi. U xundak kildi;

yalingaq wə yalang ayaq mengip yürdi» — buningdin kərxəkə boliduki, Yəxaya adətə bəz kiyim kiyip yüridoqan boluxi mumkin. Yəxayaning həqikətən «kipyalingaq» yaki pəkət «kaltə ixtanlik» ikənlikigə bir nemə deyix təs. □ 20:4 «Misirlik əsirlər wə efiopiyəlik sürgünlər yax bolsun, kəri bolsun... kasisi oquq halda Asuriyə padixahı tərpidin ... yalap epketilidu» — xu bəxarət bəlkim 701-yili, yani Asuriyə bilən Misir soquxqan Əltəkaş degən yərdə bolqan jəngdə əməlgə axuruloqan. Asuriyə Misirdiki həm Efiopiyədiki nuroqun əsirlərni epkətkən. □ 20:6 «bu dengiz boyidikiliri» — Filistiyəliklər həm Yəhudaqəliklarni kərsitidu.

Dəhşətlik zemindin bir nemilər keliwatidu!». □

Yəxayaning söz qilixi

2 — Azablik bir wəhiy-kөрүнүx manga ayan qilindi;

Hain hainlik qiliwatidu,
Bulangqi bulangqilik qiliwatidu.

«I Elam, ornungdin tur, qik!

Media, muhasirə qilip qorxiwal!»

Uning səwəbidin kətürülgən həmmə nalə-pəryadlarni tūgitiwəttim. □

3 — Xunga iq-baοqrim aοriq-azab bilən toldi,

Toləqiki tutkan ayalning azablidirək,

Kərgənlirimdin toləqinip kəttim,

Angliəqinimdin parakəndə boldum. □

4 Xunga kənglüm parakəndə bolup həsirap kəttim,

Meni dəhşət kərkunq basti;

U mən zək alidiəqan keqini sarasimə holdidiəqan keqigə aylandurdi. □ ■

5 Ular dastihan wə giləm-kərpilərnimu salidu;

Ular yeyixidu, iqixidu;

□ **21:1 «Dengizning qəl-bayawini»** — Babilni kərsitidu (9-ayətni kərüng). «Dengiz» bolsa, muxu yərdə Babil xəhiri jaylaxkan, nahəyiti kəng Əfrat dəryasini kəsitidu. Əmdi nemixka «dengizning qəl-bayawini» deyilidu? Yəxaya bəlkim Babilni kinayilik gəp bilən mazaq qilidu; Babil katta, bükük xəhər boləqini bilən, həkəkət jəhətidin yaki mənggülik rohiy bayliqlar jəhətidin eytkanda nahəyiti bir qəl-bayawan, halas. □ **21:2 «Hain hainlik qiliwatidu... bulangqilik qiliwatidu»** — xübhisizki, Babilning üzlüksiz qiliwatkan qilmixlirini kərsitidu. «**I Elam, ornungdin tur, qik! Media, muhasirə qilip qorxiwal!**» — ikki imkaniyət bar. Muxu bəxarət yaki miladiyədin ilgiriki 689-yili Asuriya imperatori Sənnahəribning Babiləqa besip kirip wəyrən qiləqanlikini yaki miladiyədin ilgiriki 539-yili Parslar wə Medialar Kərxə imperatorining bəxəqlikəda besip kərgənlikini kərsitidu. Əgər birinqi xərh toəra bolsa, u qaəqda «Elam ornungdin tur, qik! Media, muhasirə qilip qorxiwal!» degən sözləni Babil padixahı Merodaq-Baladan əz ittəpkədxliri Elam wə Mediaəqa eytkan, bu sözlər «Asuriyəgə hujum qil!» degən mənidi boləqan bolidu. U qaəqda Asuriyəning imperatori Sənnahərib məqlup boləqan. Keyin u qaytidin hujim qilip Babilni ixəqal qildi. Xu qaəqda u Babilni pütünləy wəyrən qilip, ularning həmmə butlirininu qəqip parə-parə qildi. İkkinqi xərh toəra bolsa, muxu sözlər Kərxə əzining qəxunliriəqa degən gəp bolidu (Babiləqa hujum qil!). Bizningqə bolsa bəxarət Kərxəningki muxu hujumini kərsitidu; biraq ikki kətimlik ixəqal qilixning həmmisidə ohxaxla Yəxayaning kərsətkən kərsətmisi, yəni «Babiləqa ixənmənglar həm tayanmənglar!» degini təkitlinidu. «**Uning səwəbidin kətürülgən həmmə nalə-pəryadlarni tūgitiwəttim**» — bu əlwəttə Hudaning sözi boluxi kərek. Demək, Babilning hainliqi, təjawuzqilik qilip olja aləqanliqi, adilsizliqi, rəhimsizliki qatarliqlar tūpəyldin halayik kattik nalə-pəryadlarni kətürgənidi; Huda ularning nalə-pəryadliriəqa Hhatimə beridu; qünki U Babilning əzini tūgəxtürgənidi. □ **21:3 «Xunga iq-baοqrim aοriq-azab bilən toldi, ... angliəqinimdin parakəndə boldum»** — bu sözlər əlwəttə pəyəəmbərnin əziningki boluxi kərek. Bəxka birhl tərimisi «Mən azabtin toləqinip qariyalmədim; parakəndiqiliktin həqnemini angliyalmədim». Bir jəhəttin Yəxaya pəyəəmbər muxu kərüniuxtə məlum bir xəhərnin Huda təripidin jazalinixini kəridu, xundəqla bək azablinidu. Biraq bəxka bir jəhəttin wə bəxka bir dərijədə, Babil xəhiri pütkül dnyəəqa wəkil bolsa, u Hudaning qiyamət künidə gunahning əzini kəndək dəhşətlik jazalinixini kəridu, xundəqla intayin azablinidu. Xübhisizki, muxu bəxarəttin eliximiz kərek boləqan sawəq dəl muxudur. □ **21:4 «Mən zək alidiəqan keqə»** — buni qūxinix təs; bəlkim Huda Yəxayaəqa xu kərüniuxtə kərgüzgən keqidə u ayali bilən billə muhəbbətəxməkqi boldimikin. ■ **21:4** Ayup 7:3

«Həy esilzadilər, ornunglardin turup qalkanni maylanglar!»[□]

⁶ Qünki Rəb manga: —

«Barəqin, kərgənlinini əyni boyiqə eytidioğan bir kəzətqini təhləp qoyoqin» — degənidi.[□]

⁷ — «U jəng hərwilirini, jüp-jüp atlik əskərlərni,

Jəng hərwilirini exəklər bilən,

Jəng hərwilirini təgilər bilən kərgəndə,

U diqqət bilən, nahayiti diqqət bilən kəzətsun!»[□]

⁸ U jawabən xirdək tovlidi: —

«Rəb, mən kəzət munarida üzlüksiz kün boyi turimən,

Hər keqidə kəzəttə turimən;»^{□ ■}

⁹ — Wə mana, u jəng hərwiliri jüp-jüp atlik əskərlər bilən keliwatidu!»

Wə yənə jawab berip xundək degən: —

Babil bolsa yikildi, yikilip qüxti,

Wə U ularning ilahlırining hər bir oyma məbudlirini yərgə taxlap parə-parə kiliwətti!».^{□ ■}

Huda yənə Əzigə sadıq boləqanlarəqa təsəlli beridu

¹⁰ — I Mening tepilgən danlirim,

Mening haminimdiki buədaylirim,

Israilning Hudasi, samawı qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigardin angliəqanni silərgə eytip bərdim! [□]

Edom toərluluk bir bexarət

¹¹ «Dumah» toərluluk yükləngən wəhiy;

Birsi Seirdin kelip məndin: —

[□] **21:5 «Ular dastihan wə giləm-kərpilərnimu salidu»** — baxқа birhil tərjimisi «Dastihan selinglar, bir kəzətqi koyunglar». **«kalkan maylanglar!»** — birhil urux təyyarlıqi. Kalkan maylansa kiliq-nəyzilər uningdin teyilip ketətti. Xunga Yəxaya muxu ayəttə bəlkim, Babilliklar ziyapəttə olturoqinida, düxməning qoxunliri yoləqa qikqip yürüx kiliwatkanlıqini kərsitidu; xunga ziyapəttəning orniəqa, urux təyyarlıqi kiliqə toəra kelətti, dəp bexarət beridu. Keyinki (6-10) ayətlərnimu kərüng. Babilliklarning ziyapəttə katnixixkə intayin amraklıqining dangki qikqanidi. Miladiyədin ilgiriki 539-yili, Babil ordisdikilər katta ziyapəttə bihud olturoğan bir keqidə, Babil xəhiri Medialiklar təripidin ixəqal kılındi (Təwrattiki «Daniyal» 5-babni kərüng).-

[□] **21:6 «əyni boyiqə eytidioğan bir kəzətqi»** — demək, ixənqlik adəm. Babilliklar bihudlixip olturoğanlıqi tüpəylidin, Huda bəlkim Yəxayaəqa kinayə kiliq, ular üqün bir kəzətqini bəlgiləp qoyux kerək, deməkqi. Bu «hiyalıy kəzətqi»ning həwərliri 7-9-ayətlərdə hatirilnidu. [□] **21:7**

«U jəng hərwilirini, jüp-jüp atlik əskərlərni, ... kərgəndə, ...» — baxқа birhil tərjimisi: — «Bir qoxun atlik əskər jüp-jüp atlar bilən, ... kərgəndə, ...». **«jəng hərwilirini təgilər bilən kərgəndə, ...»** — Pars imperatori Qorəx jəng kiliqanda təgiləni düxmən qoxunliri iqigə həydiwetip, qalaymıkanqılıq qikqiratti. U birinqi bolup axundək taktikini ixlətkən. [□] **21:8 «Rəb,**

mən kəzət munarida üzlüksiz kün boyi turimən, Hər keqidə kəzəttə turimən» — bu səzge qarışanda, Babilning wəyrən kılınixini ümid kılıdioğanlar uzunraq wəqit kütüxi kerək bolidu. «Rəb» degəning baxқа hil tərjimisi: «I hojam, ...» [■] **21:8** Həb. 2:1 [□] **21:9 «— Wə mana, u jəng hərwiliri jüp-jüp atlik əskərlər bilən keliwatidu!»** — yuqırıqi izahatni kərüng. Bəlkim muxu yərdə düxmən qoxuni ələlib bilən kəytip berip, Babilning məşlup bolup yökütiləqanlıqi toərisida həwər yətküzidu. «... U ularning ilahlırining hər bir oyma məbudlirini ...

parə-parə kiliwətti!» — «U» bəlkim Hudaning Əzi. [■] **21:9** Yər. 25:12; 51:8; Wəh. 14:8; 18:2 [□] **21:10 «I Mening tepilgən danlirim, Mening haminimdiki buədaylirim, ...»** — muxu ikki ibarə Israilning Hudaəqa sadıq boləqan, xundəkla pəs orunda turidioğan «kaldisi»ni kərsitidu. Hudaning jaza-tərbiiyliri iqidə japa tartix bilən ular tawlinip, «sap buəday»dək boləqan.

«I kəzətqi, keqining qanqiliki ətqi? I kəzətqi, keqining qanqiliki ətqi?» — dəp soraydu.□

¹² Kəzətqi jawabən mundaq dəydu: —
«Səhər kelidu, keqimu kelidu;
Yənə sorioqing bolsa, yənə kelip sora;
Yolungdin kaytip manga yekın kəl!» □

Ərəbiyə toqruluk bir bexarət

¹³ Ərəbiyəning keqisi toqruluk yükləngən wəhiy: —
«I Dedanliqlarning karwanlıri, silər Ərəbiyədiki janggaldə qonup
kəlisilər;□

¹⁴ Ussap kətkənlərgə su apirip beringlar!
I Temadikilər, nanliringlarni elip qaçqanlarni kütüwelinglar!□

¹⁵ Qünki ular kiliqlardin,
Ojilaptin elinojan kiliqtin,
Kerilgən okyadin,
Uruşning azabidin qaçidu.

¹⁶ Qünki Rəb manga xundak degən: —
Bir yil iqidə mədikar həsabliqandək,

□ **21:11 «Dumah»** — bolsa ibraniy tilida «süküt» degən mənidə. Umu Edomning kiçik bir yezisi. Biraq muXu yərdə Yəxaya yənə «Edom» degən ismini səz oyuni kiliq tətürisigə «Dumah» dəp atiojan. Demək, kəlgüsüdə Edom kəp issik-sooqaqlar bilən nahayiti «süküt»lük bir jay bolup qalidu. «Seir» — Edomning yənə bir ismi. **«i kəzətqi, keqining qanqiliki ətqi? I kəzətqi, keqining qanqiliki ətqi?»** — kəzətqi (yaki jesəqçi)ning wəzipiliri birinqidin düxmənniing hujumlriridin həwər berip həmmə adəmnə oyoqitix; ikkinqidin taktəqilik kiliq keqining qaysi waqit boləjanliqini halayiqqa ukturux idi. Kəzətqi muXu yərdə xübhəsiszki, Yəxaya pəyoqəmbərnəning əzidur. Uningmu muXu ikki wəzipisi bar idi — halayiqni Hudaning jazasidin aqahlandurux həm xu jazaqə qanqə uzun bolup kətkənliki həm uning qanqilik dawamlixidiojanliqi toqruluk həwər yətküzüx idi. MuXu yərdə bəlkim Edomdin qıçqan bir əlqi kelip Yəxayadin Edomni kəplap turojan, qarangoşu «keqə»dək boləjan balayi'apətlər qaçan tügəydu? — dəp soraydu. □ **21:12 «Kəzətqi jawabən mundaq dəydu: ...»** — jawabning üç kismi bar: — (1) «səhər kelidu». Demək, muXu qarangoşuluk tügəydu — biraq qaçan tügəydiojanliqini deməydu. (2) «keqimu kelidu» — Edomşə, dunyaşə nur kelidu (məsilən 7:18, 18:2ni kərüng). Biraq yənə bir keqə kelidu, u tehimu qarangoşu bolup, bəlkim kiyamət künliridə bolidu (məsilən, 10:5, 13:10ni kərüng). Yəxaya muXu toqruluk aqahlanduridu. (3) «sorioqing bolsa, ... manga yekın kəl!». Edom (jümlidin bəlkim baxqə Yəhüdiy əməslər) muXu ixlarni eniklimaqçi boləjan bolsa, ərkinlik bilən Hudaning yenioşə kelixkə, Hudadin biwasitə yaki pəyoqəmbərliridin soraxqə təkliq kilinidu. Pəqət əz yolliridin towa kiliq yenip kəlsila, Huda ularni kəbul kiliidu. □ **21:13 «Ərəbiyəning keqisi toqruluk»** — ibraniy tilida «Ərəbiyə toqruluk» həm «keqidə» degən ikki mənilik boləjan bir səzdur. İkkinqi mənisə «keqidə» boləjan bolup, bəlkim «Ərəblərnəng qarangoşuluk waqti»ni kərsitidu. Əməliyəttə (Ərəblərnəng tarihi anəq hatirilənmigən boləraqqə) dəl qaysi yilni kərsətkənlikini həzirqə enik dəp bərləməymiz. Miladiyədin ilgiriki 715-yili Sargon II Temadiki qəbilələr wə pütkül «Ərəbiyə yerim arili»qə qarxi urux kילוan. Miladiyədin ilgiriki 703-yili Ərəblər Babilidiki Merodaq-Baladan bilən ittiraq tüzgən wə Asuriyəlik Sənnahərib təripidin məoşlup kiliqip, qattik ziyan tartqan. Bexarət bu qəoqlarning birini kərsətsə kərək. «...janggaldə qonup kəlisilər» — demək, qong yoldin yirak, məlum bir düxmənniing qorqunqidin pinhan jayda qonux kərək. Dedanliqlar bolsa Ərəblərnəng bir qəbilisi. Tema ularning bir karwansaray xəhəri. Dedan, Tema wə 16-ayəttiki Kedarning qəyərlikini bilix üçün həritilərnə kərüng. □ **21:14 «... Su apirip beringlar! I Temadikilər, nanliringlarni elip qaçqanlarni kütüwelinglar!»** — Huda Yəxaya arqlik Ərəblərgə əz qerindaxlirioşə yardəm bərix kərəklikini ukturidu. Demək, Ərəblər pət yekında kəp awariqillikkə yoluqidu (15-ayətnə kərüng).

Andin Kedarning bar xəripi yokilidu, □

¹⁷ Okyaqilarning kaldukliri,
Yəni Kedarning palwan-batur boləjan oquulliri az kalidu;
Qünki Pərwərdigar, Israilning Hudasi xundak söz kıləjan. □

22

Yerusalem toqruluk bir bexarət

¹ Alamət körünux berilgən jiləja toqrisida yükləngən wəhiy: —
Silər həmminglar əgzilərnin üstigə qıkiwaləjininglar zadi nemə
kilojininglar? □

² Silər huxallik dəbdəbisini kətüridiojan,
Warang-qurungəja toləjan yurt,
Xadlinidiojan xəhər;
Silərdin əltürülənlər kiliq bilən qepilojan əməs,
Yaki jənglərdə əlgən əməs;

³ Əmiriliringlarning həmmisi birakla kəqixti;
Ular okyasiz əsir boldi;
Yirakka kaqқан bolsimu,
Silərdin tepiwelinojanlarning həmmisi birliktə əsir boldi.

⁴ Xunga mən: —

«Nəziringlarni meningdin elinglar;
Məni kattik yioqlaxka koyunglar;
Həlkimning bulinip ketixi toqruluk munga təsəlli berixkə aldirap
əzünglarni upratmanglar» — dedim. □ ■

⁵ Qünki samawi koxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigardin
«Alamət körünux berilgən jiləja»ning bexioja bir kün qüxidu,
U bolsa awariqilik bolidiojan,
Ayaq asti kılınip petikdiliojan,
Adəmlər kaymuqturulidiojan,
Sepil soqulup qekilidiojan,
Taqılarəja qarap yalwurup qırkıraydiojan bir küni bolidu.

□ **21:16 «Bir yıl iqidə mədikar hesablıoqandək,...»** — 16-bab, 14-ayəttiki izahatni körüng. Mədikar ixligən waqitni intayin toqirilik bilən hesablaydu, əlwəttə. □ **21:17 «Okyaqilarning kaldukliri, yəni Kedarning palwan-batur boləjan oquulliri az kalidu»** — Kedar bolsa Əbəstandiki qəllükning ximal tərpidə yaxiojan bir kəbilə. Muxu bexarətnin kəng mənisi, xübhəsiszki, Hudaəja ixənmigənlər əz-ara bir-birigə yardəm berixkən bolsimu, hudəsiz boləjanliki üqün bu yardəm mənggü dawamlaxmaydu. Ahirəjiqə üzlüksiz kelidiojan, qeki yok mədətni bolsa pəkət Pərwərdigardinla tapkili bolidu. □ **22:1 «Alamət körünux berilgən jiləja»** — intayin sirlik bir ibarə. Xübhəsiszki, u Yerusaleməja qaritilidu (10-ayətni wə təwəndikilərnimu körüng). Yerusalem Zion teoşining üstidə bolsimu, taqılar bilən oraləjan bolup, jiləjiəja jaylaxқан dəp hesablıjili bolidu. Biraq bu ibarə nemini bildüridu? Yəxaya wə baxka pəyoşəmbərlər əlwəttə Yerusaleməda nuroşun «qayibanə alamətlər» yaki «alamət körünuxlər»ni kərgən. Xunga məzkur ibarə nuroşun «qayibanə alamətlər» wə bexarətlərnin temisi boləjan, Huda səyğən Yerusalem»ni kərsitidu; yənə kelip, «jiləja» təwən bolup, «har bolux» yaki «kiqik peillik»ni bildüridu; Huda bexarətlər wəhiy kilsa, ularni pəkət kiqik peilləroşila yətküzidu. Biraq -2-14-ayətlər boyiqə, Yerusalemdikilər Hudaning agahlırioja kiqik peil bolmay, əksiqə erən kilmay təkəbburlixip kətkən. □ **22:4 «Həlkimning bulinip...»** — ibraniy tilidə «həlkimning kizining bulinip...». «**Həlkimning bulinip ketixi toqruluk munga təsəlli berixkə aldirap əzünglarni upratmanglar**» — bu səzlər həlkim pəyoşəmbərnin əziningkidur; biraq, xübhəsiszki, Huda ular arkilik Əzining kənglini bildürəwatidu. ■ **22:4 Yər. 8:23**

6 Elam jəng hərwiliri wə adəmliri bilən, atlik əskərliri bilən oqdanni kətürüp kelidu,

Kir bolsa qalkanni eqip təyyar kildu. □

7 Wə xundak boliduki,

Əng güzəl jilənilir jəng hərwiliri bilən tolup ketidu,

Atlik əskərlər dərwarzang aldida səp tartip turidu.

8 Ular Yəhüdaning üstidiki qalkanni elip taxlaydu;

Biraq sən *Zion* xu künidə «Orman sarayı»diki qorallaroğa ümid baqlioqansən; □

9 Silər Dawutning xəhirining bəsülgən jaylirining kəp ikənlikini kərüp, Pəstiki kələk sulirini bir yərgə yioyip su ambiri kildinglar;

10 Yerusalemdiki öylərni sanap, ulardin bəzilirini buzup sepilni mustəhkəmləx üqün ixlətinglar,

11 Xundakla kona kələqtiki sularni ikki sepil otturisoğa yioyip ambar kildinglar;

Biraq muxularni Yaratquioğa heq qarimidinglar,

Burundin burun bularni Xəkilləndürüp Bekitküqigə heq ümid baqlimidinglar! □

12 Xu küni samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar silərni yioqlap matəm tutuxka,

Qaqni qüxürüp paynəkbax boluxka,

Bəz kiyim kiyixkə murajət kildi. □

13 Biraq bularning ornida, mana huxallik wə xadlik,

Kalilarni soyux, koylarni boşuzlax,

Gəxlərni yeyix, xarablarni iqix,

«yəyli, iqəyli, qünki ətə dunyadin ketimiz» — deyixlər holdi! ■

14 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar təripidin kulikimoğa ayan kilindiki,

«Bərək, muxu gunah silər əlmigüqə kəqürülməydu» — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar. □

Ordidiki oqojidar Xəbnaoğa bərgən agahlandurux

15 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar mana xundak dəydu: —

«Barəjin, muxu oqojidar,

□ **22:6 «Elam»** — Babilning qoxnisi, bexarəttiki waqitlarda ular bilən ittapaqdaq boləjan («Kir»ning nədə ikənlikini bilməymiz). Bu bexarət bəlkim Yəxayağa kəlgüsüdə Babil ittapaqdaqxiri bilən Yerusalemoğa kattik hujum kilidioqanliqini ukturidu. □ **22:8 «Orman sarayı»** — «Orman sarayı»ni Sulayman padixah quroqan, xu yərdə kəp sawut-qorallar saqlanəjanidi («1Pad.» 7-babni wə 10:14-17-ayətni kəring).

□ **22:11 «...sularni ikki sepil otturisoğa yioyip ambar kildinglar; biraq ... burundin burun bularni Xəkilləndürüp Bekitküqigə heq ümid baqlimidinglar»** — 8-12-ayətlərgə qarisoqanda, Yerusalemdikilər duxmən qoxuning muhasirisigə taqabil turux tədbirliri (məsilən, sawutlarni, qalkallarni təyyarlax, sepilni mustəhkəmləx, yengi su ambirini qurux katarliqlar)ni kollanəjanliqini təbrikləxməktə idi, bəlkim buning üqün məhsus bir künni ayrioqan boluxi mumkin (12-ayətni kəring — «xu küni...»). Yəxaya pəyoqəmbər ularni «tədbirlər»gə tayanmay, «muxularni Yaratquqi» Hudaəjila tayinix kerək dəp dəwət kilsimu, ular kət'iy anglimaydu. □ **22:12 «yioqlap matəm tutux..., qaqni qüxürüp paynəkbax bolux..., bəz kiyim kiyix...»** — bularning həmmisi towa kilixning ipadiliri idi.

■ **22:13** Yəx. 56:12; 1Kor. 15:32 □ **22:14 «muxu gunah silər əlmigüqə kəqürülməydu»** — ibraniiy tilida «silər əlmigüqə muxu gunah üqün kafarət kilinmaydu».

Ordini baxquridioğan muxu Xəbnaning yenioğa kirgin, uningoa: —□

16 Sanga muxu yərdə nemə bar?

Yaki muxu yərdə kiming bar?

Birsi egizlikkə əzi üqün bir gər qazoqandək,
Əzi qoram taxtin bir qonaloquni yonuoqandək,
Əzüng üqün bir gər kolidingmu?

17 Mana həy palwan, Pərwərdigar seni əz qanggilioğa elip, qing siqimdap,

18 Andin pomdaqtək seni bipayan, yirak bir zeminoğa taxliwetidu.

Sən axu yərdə əlisən,

Həm axu yərdə həywətlik jəng hərwiliringmu qalidu,

I oqojangning jəmətigə xərməndilik kəltürgüqi!□

19 Mən seni mənsipingdin eliwetimən,

Xuning bilən seni ornungdin qüxüriwetimən.

Bexarətning dawami — Eliakim, ixənqlik adəm

20 Xu künimu xundak boliduki,

Mən Hilkıyaning oqlı Əz qulum boloğan Eliakimni qaqırımən;■

21 Sening tonungni kiydürimən,

Sening potang bilən uning belini qing kilimən;

Hökümranlığingni uning kolioğa tapxurimən;

Xuning bilən u Yerusalemdikilərgə wə Yəhuda jəmətigə ata bolidu.

22 Dawut jəmətining aqquqini mən uning mürisidə qoyimən;

U aqsa, həqkim etəlməydu,

Ətsə, həqkim aqalmaydu.■

23 Mən uni muqim bir jayoğa qozuk qilip bekitimən;

U bolsa atising jəməti üqün xərəplik həqkuk-təht bolidu;

24 Həlk uning üstigə atising jəmətining barlık xəhrətlirini yükləydu;

Yəni barlık uruk-nəsillirini,

Barlık kiçik qaqa-kuqılarnı,

Piyalə-jamlardın tartıp barlık küp-idixlaroqiğə asidu.

25 Xu künidə — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boloğan Pərwərdigar: — muqim jayoğa bekitilgən qozuk bolsa, egilip ketidu wə kesip taxlinidu;

Uning üstigə esiloğan yüklər üzüp taxlinidu»,

— Qunki Pərwərdigar xundak degənidi. □

23

Turning aqiwiti — wəyranqilıqi tüpəylidin oquloğan mərsiyə

1 Tur toqruluk yükləngən wəhiy: —

□ 22:15 «... muxu oqojidar, ordini baxquridioğan muxu Xəbnaning yenioğa kirgin...» — muxu ayəttiki «oqojidar» (yaki «həziniqi») «ayalqə rod» bilən kəlgən bolup, bəlkim Xəbnaning heli bir huxamətqi, kətürmiqi ikənlikini kərsitixi mumkin. □ 22:18 «oqojang» — Israil padıxahı Həzəkıyani kərsitidu. «2Pad.» 18-babni kərüng. ■ 22:20 2Pad. 18:18,26,37 ■ 22:22 Wəh. 3:7

□ 22:25 «**Muqim jayoğa bekitilgən qozuk bolsa,...**» — bəzi xərhqilər muxu səzlər Eliakimni kərsitidu, dəp qaraydu — demək, «u ixənqlik adəm boloqini bilən, bəribir yikilip ketidu; pəkət Hudaqoğa tayanqılı bolidu». Biraq muxu ix ohxaxla «xu künidə» bolidu, deyilidu. Pikrimizqə Yəxaya yənə Xəbnanimu kərsitidu; u əslidə «muqim jayoğa bekitilgən» bir qozuk, yəni ordidiki ixlarnı baxquruqı idi. U bir kün iqidə həqkuqidin qaldurulup, Eliakim, yəni Huda eytqan «Mening qulum», uning ornını basidu.

— I Tarxixniki kemilər, aq-zar kətürünglar!

Qünki u harab kılindi,
Xu yərdə öy yox, portmu yox.

Seprus arilidin bu həwər *kemidikilərgə* ayan kılınıdu. □ ■

² Zidondiki sodigərlər dengizdin ötüp silərnə təminləp kəldi, i araldikilər,
Əmdi xük bolunglar! □

³ Xihördiki bipayan sular üstidin yətkigən danlar,
Yəni Nil dəryasining həsuli Turning daramiti boləjanidi;
U əllərnin baziri boləjanidi!

⁴ I Zidon, hijalət bol,

Qünki dengiz — yəni Turəja kərojan boləjan dengiz dəyduki: —

«Məndə heq toloqak bolmidi, heq tuəmidim,
Yigitlərnə yaki kizlərnə heq bəkmioqandəkmən!» □

⁵ Muxu həwər Misirəja yətkəndə,
Ular mu bu həwər huddi turəja kəlgəndək kattik azablinidu.

⁶ — Silər dengizdin ötüp Tarxixka kətinglar!

I dengiz boyidikilər, aq-zar kətürünglar! □

⁷ Silərnin kədim əyyamdin bar boləjan,
Xad-huramliqka tolojan xəhiringlar muxumu?!
Mana ularning putliri əzlrini musapir kiliqka yiraklarəja kətürüp
baridu! □

⁸ Tajlarnə iltipət kילוjuqi boləjan,
Sodigərliri əmirlər boləjan,
Dəlləlliri jahanda abruyluqlar həsəblənojan turning bu təədirini kim
bekitkən?

⁹ — Bularnə bekitküqi samawi qəxunlarning Sərdari Pərwərdigardur!
Məksiti bolsa xan-xəhrəttin kelip qıqқан jimi təkbəburlukni rəswa kiliq,
Jahandiki jimiki yüz-abruyluqlarnə pəsləxtürüxtin ibarət!

¹⁰ Tarxixning kizi, Nil dəryasidək öz zeminingda ərkin-azadə yayra!

Qünki *Turdin* kəlgən tizgin hazır yox. □

¹¹ Qünki Pərwərdigar qolini dengiz üstigə uzitip,
Dələtlərnə təwritidu.

□ **23:1 «Tur toşruluk yükləngən wəhiy: — I Tarxixniki kemilər, aq-zar kətürünglar! ...»**

— Tur bolsa (həritini kəring) dengiz boyidiki kədimki zamandiki bir «singapor»əja ohxaydıjan bir xəhər idi. Tur xəhəri ikkiyə bəlünüdu. Biri, kiçik aral, uning üstigə intayin mustəhəkəm bir kəl'ə selinojan. İkkinçisi uduldiki dengiz boyidiki intayin puhta sepillik xəhər. Tur asasen dengiz arkiplik soda kilatti; uning kemiliri wə uningəja bekindi boləjan «üq Tarxix»tiki (2:16diki izahatni kəring) kemilər ottura dengizdiki sodini pütünləy degüdək öz ilkiyə eliwaləjan bolup, intayin beyip kətkən. Tawarlarnə ottura dengizdiki əllərdin import kiliq, Pələstingə satқан; Pələstindiki məhsulətlərnimə setiwelip dengiz arkiplik eksport kילוjan. Beyioqandin keyin, Tur intayin təkbəburlixip kətkənidi. Dengiz boyioja jaylaxanlıki üqün uni ixəjal kiliq mumkin əməs idi. **«Seprus arilidin...»** — yaki «Kittiylarning zemininidin...». ■ **23:1** Yər. 47:4; Zə. 26; 27; 28; Zək. 9:3, 4 □ **23:2 «Zidon»** — bolsa turəja yəkin rayon bolup, Tur bilən munasiwiti ziq boləjan. Həritilərnə kəring. «i araldikilər,...» — Turdiki aralda turəjanlar. □ **23:4 «Məndə heq toloqak bolmidi, heq tuəmidim, yigitlərnə yaki kizlərnə heq bəkmioqandəkmən!»** — demək, Turning yaxliri yoxaq kətti. Ular nın «anisi», yəni dengiz: «balilərnə heq tuəmioqandəkmən» — dəydu. Ular nın yəki tilixi səwəbi tehi kərsitilmidi. □ **23:6 «Silər dengizdin ötüp Tarxixka kətinglar!»** — demək, Turdikilər qəxi xəkerə. □ **23:7 «...putliri ularni əzlrini musapir kiliqka yiraklarəja kətüridu»** — kəmə bilən əməs, ularning əsirgə qəxüp piyədə mangəjanliqini təkittəydu. □ **23:10 «Tarxixning kizi, Nil dəryasidək öz zeminingda ərkin-azadə yayra! Qünki Turdin kəlgən tizgin hazır yox»** — bu kinayilik, həjwi yəp. Tarxix turəja bekindi boləjanin keyin, u hazır «ərkin» bolidu. Biraq uning iqtisadiy yələngükimə yox bolidu.

U Kanaan toʻgʻruluk əmr qiləlan,
Uningdiki kəl ə-қoroqanlarni yoқutulsun dəp pərman qūxūrgən. □

12 Wə: —

«I baskunqilikka uqriəlan Zidon kizi,
Sən ikkinqi heq təntənə kilmaysən,
Ornungdin turup, Seprus ariloqa ətüp kətkin,
Hətta xu yərdə sən heq aram tapmaysən» — dedi. □

13 Қaranglar, Babil-kaldiylərning zeminini!
Bu yərning həlki bolup bakmiəqandək kilidu;
Asuriyə uni qəl-bayawan janiwarliri üqün makan qiləlan;
Potaylarni yasap, ularning saray-ordilirini wəyran kiliп, harabilikka
aylanduruwətkən. □

14 I Tarxitektiki kemilər, ah-zar kətüringlar!
Qünki қoroқininglar harab kilindi. □

15 Wə xu küni boliduki,
Padixahning künlərni ҳesabliəqinidək,
Tur yətmix yil untulidu.
Yətmix yil ətкəndin keyin,
Turning əhwali pəhixə ayalning nahxisidək bolidu. □

16 Qiltarni elip, xəhərni aylinip yür,
I untuloqan pəhixə ayal!
Əzūnggə yənə həkning dikқitini tartay desəng,
Yeqimlik bir pədə qelip, kəprək nahxilarni eyt!

17 Əmdi xundək boliduki,
Yətmix yilning ətüxi bilən,
Pərwərdigar Turni yoқlaydu;
Xuning bilən u yənə əzini ijarigə berip,
Yər yuzidiki həmmə padixahliklar bilən yənə buzukqilik kilidu;

□ 23:11 «U Kanaan toʻgʻruluk əmr qiləlan...» — Tur xəhiri əslidə Kanaan zeminida,
dəp ҳesabliəqili bolidu. □ 23:12 «I baskunqilikka uqriəlan Zidon kizi...» — Zidon
Asuriyə təripidin basturulidu, uning kizliri, xūbhisizki, baskunqilikka uqraydu. Təwəndiki
13-ayəttiki izahatni kəring. □ 23:13 «Қaranglar, Babil-kaldiylərning zeminini! Bu
yərning həlki bolup bakmiəqandək kilidu; Asuriyə uni qəl-bayawan janiwarliri üqün
makan qiləlan...» — miladiyədin ilgiriki 745-yili Asuriyə padixahı Tiglat-Piləsər «Pütkül
dunyaəqa igə bolmaqçı bolup», kəng kələmdə jəng kilixқа baxlıdi. U 738-yili əzining hərbiy
қomandanini Turni idarə kilixқа orunlaxturoqan. Tur isyan kətürüp, Asuriyəning keyinki
padixahı Xalmanəzərning muhasirisigə qarxi jəng kildi, ahirda Asuriyəliklər Turni taxlap
kətti. Miladiyədin ilgiriki 8-əsirning ahirida u yənə Asuriyə bilən urux kildi. Xu qaoqda
Tur Misir bilən ittipak tüzüx məksitidə səhbət ətкüzgən. Miladiyədin ilgiriki 701-yili Asuriyə
padixahı Sənnaherib kattik hujum kiliп, Turning «yələnқüki» Zidon wə ətrapniki rayonlarda
kəp wəyranqilik qiləlan, Turning sodisini əsasən üzüp қoyoqan. Muxu ayətlərdə xu ix toʻgʻruluk
agahlandurux berilsə kerək. Ayətlərdə: Asuriyəliklər Babil-kalidiyani wəyran qiləlanliқəqa,
qiraylik binalarni «qəl-bayawan janiwarliri üqün makan qiləlanliқə»qa қaranglar, muxu ixlardin
sawaқ elinglar deyilidu. Bu bəlkim «Silərgimu muxuningə ohxax ixlar yüz beridu» degənliktin
bexarət bolsa kerək. Muxu agahlanduruxning ahirki nətijisi miladiyədin ilgiriki 332-yili «büyük
Iskəndər» təripidin қikiriləlan. Iskəndər pütün sepillik xəhərni, jümlidin araldiki қoroqanlarnimu
yər bilən yəksan қiliwətkən. □ 23:14 «Tarxix» — 2-bab, 16-ayəttiki izahatni kəring.

□ 23:15 «Tur yətmix yil untulidu» — «yətmix yil» muxu məzgil bəlkim Asuriyə padixahı
Sənnaheribning miladiyədin ilgiriki 701-yilidiki wəyranqilikdin baxlinidu, miladiyədin ilgiriki
630-yilidiki Asuriyəning küq-қudritining zawal tepixi, xundakla Turning sodisining yənə bazar
tepixi bilən ahirlixidu. Yəxaya axu qaoqdikı turni kəri pəhixə ayaləqa, heridarlarni qəқirix üqün
qiltar qelip nahxa eytқanoqa ohxitidu. Pəhixə ayaləqa ohxax, u pulni dəp həkqandək ixni kilixқа
təyyar idi.

18 Xuning bilən uning malliri wə özini setip, tapқан puli bolsa Pərwərdigarəğa atilip muqəddəs bolidu; U həzinigə selinmaydu yaki toplanmaydu, Qünki uning muxu sodisi bolsa Pərwərdigarning aldida turoqanlar üçün ayrim qilinidu; U ularəğa qanoquqə yəp-iqixkə, xundakla ularning esil kiyim-keqəkliri üçün ixlitilidu. □

24

Ahirki zamanlar •••• Dunyaning gunah arkilik bulojinixi

1 Mana, Pərwərdigar yər yüzini bərbat, wəyran qilip, Uni astin-üstün qiliwetip, Uningda turuwatqanlarni tərəp-tərəpkə tarkitidu;

2 Xu wakitta xundak boliduki, Həklər qandak bolsa, kahin xundak bolidu; Qul qandak bolsa, hojayini xundak bolidu; Dedək qandak bolsa, ayal hojayini xundak bolidu; Setiwaloquqi qandak bolsa, setiwətküqi xundak bolidu; Ətnə aloquqi qandak bolsa, ətnə bərgüqi xundak bolidu; Əsüm aloquqi qandak bolsa, əsüm bərgüqi xundak bolidu. □ ■

3 Yər yüzi pütünləy bərbat qilinidu, Pütünləy bulang-talang qilinidu; Qünki Pərwərdigar muxu sözni qildi.

4 Yər yüzi matəm tutidu, u zəiplixidu, Jahān həlsizlinip zəiplixidu, Yər yüzidiki bəg-tərilərnu həlalin ketidu.

5 Yər-zemin özidə turuwatqanlar tərripidin bulojinidu; Qünki ular kərsətmə-qanundin qətligən; *Təbiətning* qanuniyət-tərtipini əzgərtiwətkən, Mənggülik əhdinimu yokka qikiriwətkən. □

6 Xunga lənət yər yüzini yutuwalidu,

□ 23:18 «Xuning bilən uning malliri wə özini setip, tapқан puli bolsa Pərwərdigarəğa atilip muqəddəs bolidu... u ularəğa qanoquqə yəp-iqixkə, xundakla ularning esil kiyim-keqəkliri üçün ixlitilidu» — muxu ahirki ayət Tur üçün ümid kərsitidu, ular kəlgüsida mal-mülükkə əməs, bəlkı Pərwərdigarəğa bekinidi bolidu. Bəxarətning əməlgə axuruluxi ahirki zamanda boluxi mumkin. Biraq Israil Babilin kəytkinida (miladiyadin ilgiriği 540-yili), yengi muqəddəs ibadəthana qurulqanda, Tur uning üçün halis materiyal təminligənlikı bəlkim bəxarətning bir «qismən» əməlgə axuruluxidur (Təwrattiki «Əzra» 3-bab). □ 24:2 «kahin»

— muqəddəs ibadəthanida həklərgə wəkil bolqan qurbanlık qiloquqi. «Setiwaloquqi qandak bolsa, setiwətküqi xundak bolidu... əsüm aloquqi qandak bolsa, əsüm bərgüqi xundak bolidu» — demək, jəmiyətning hər bir təbiqidikiliri ohxaxla Hudaning ojezipigə uqraydu.

■ 24:2 Əz. 7:12, 13 □ 24:5 «Qünki ular kərsətmə-qanundin qətligən; təbiətning qanuniyət-tərtipini əzgərtiwətkən...» — kəysi kərsətmə-qanunlarni buzqan? Pəkət Musa pəyoəmbərgə berilginila əməs, yənə Nuh pəyoəmbərgə kərsitilgən qanun wə əhdini kərsətsə kerək. «Yar.» 9-babni kərüng. Nuh pəyoəmbərgə həm Musa pəyoəmbərgə tapxuruloqan muxu ikki əhdigə əsasən qatillik kət'iy mən'i qilinoqan. Uning üstigə Nuhka tapxuruloqan əhdə boyiqə, Huda hawa rayini həm yər yüzidiki təbiətning qanuniyətlerini bekitkən; biraq insanlarning kilmixliri hawa rayini buzup taxlioqan, xundakla bügünmu buzmaqta, xuningdək insanlar nuroqun təbiət qanuniyətlerini əzgərtməkqi bolqan wə bolidu. Məsilin, ailidiki ər-hotunluk jinsiy munasiwətlərnı buzup, bəqqiwazlıknı normal ix dəp bilix katarlıqlar.

Uningda turuwatқанlar «gunahı bar» dəp hesablinidu,
Xunga yər yüzidikilər yutuwelididu,
Insanlar az qalidu. ■

Balayı apət təpsilatlıri

⁷ Yengi xarab tügəy dəp qaldı,

Üzüm talliri bolsa solixip ketidu;
Kəypliktin kengli hux adəmlərmu uñ tartixidu;

⁸ Daplarning xoh sadaliri tohtaydu,
Kəngül eqiwatқанlarning warang-qurunglirimu tügəydu,
Qiltarning xadlık munglirimu tohtaydu. ■

⁹ Xarab iқkənlərnıngmu nahxisi yoқaydu;
Haraq iқkənlərgə haraq aqqıq tuyulidu. ■

¹⁰ Tərtipsiz, mənisiz xəhər buzulidu;
Heqkim kirmisun dəp həmmə öylər etilidu; □

¹¹ Koқılarda xarab üqün nalə-pəryad kətürülıdu;
Bar xad-huramlik tütəkkə aylinidu;
Yər-zemindiki xadlık yoқaydu. □

¹² Xəhərdə pəkət wəyranqılıqla qalidu,
Dərwaza bolsa qəqiləqan,
Həmmisi — harab bolidu! □

Insanning «qaldisi»

¹³ Qünki həlk-millətlərnıng arisida,

Yər-jahanning otturısında xundak boliduki,
Zəytun dərihini kəkkəndin keyin kəp qələqan zəytunlardək,

Üzüm həsulını yoişwələqəndin keyin tərgüdək birnəqqıla üzüm
qələqandək, bir qaldisi qaldurulidu. □ ■

¹⁴ *Qaldılar* bolsa awazlırını yuқiri kətüridu;
Pərwərdigarning həywisigə qarap təntənə qilidu;

■ **24:6** Yəx. 9:18; 10:16 ■ **24:8** Yər. 7:34; 16:9; 25:10; Əz. 26:13; Həx. 2:13 ■ **24:9** Yəx. 16:1 □ **24:10 «Tərtipsiz, mənisiz xəhər»** — Yəxaya qaysı xəhər ikənlikini deməydu. 13-babta Babil xəhəri pütün hudasiz dunyani kərsətkəndək (məsilən, 13-bab, 5- wə 9-ayətni kərüng) muxu ayətlər ohxaxla pütkül hudasiz dunyani bildüridu. Xühşisizki, Yəxaya okurmanlərgə yənə, Babil (Babilon) xəhərinə birinçi kətim quruluqanlıqını kərsətməkçi (Təwrat, «Yər.» 11-babni kərüng). Xəhərlər bolsa insaniyətning bar küq-kudriti, qabiliyiti wə əkil-parasitining jəwhəri bolidu. Biraқ muxular ihlassiz, Hudaqta tayanmıqan həlda qilinəqan bolsa, həmmisi kuruқ gəp bolidu, halas. Xuning bilən muxu namsiz xəhər hudasiz dunyani bildüridu. Xəhər mənisiz, unıngki turmuxi mənisiz, hudasiz yaxax mənisiz. Baxқа pəyoqəmbərlərnıng səzlırigə asasən (məsilən, Daniyal) kəlgüsüdə pütkül dunya bir xəhər, bir mustəbit həkəmdar astida bolidu. Muxu xəhər bəlkim «yengı bir Babil» boluxi kərek. 1985-yili iraқtiki Sadam Hüsəyn kədimki Babil xəhərinı qaytıdin quruxni niyət qiləqını bilən u uzun ətməy jenidin ayırdı. **«Heqkim kirmisun dəp həmmə öylər etilidu»** — baxқа birhil tərjimisi «həmmə öyning ixiki tosulup kəlip, heqkim kirəlməydu». □ **24:11 «Koқılarda xarab üqün nalə-pəryad kətürülıdu; bar xad-huramlik tütəkkə aylinidu...»** — oqlətə ix xuki, xarab həqlərgə heq təsəlli bərləmisimu, ular yənila uni izdəydu. Mana bu insanning təbiitidur! □ **24:12 «Dərwaza bolsa qəqiləqan, həmmisi — harab bolidu»** — dərwaza heqқandək mudapıə roli qalmaydu. □ **24:13 «Yər-jahanning otturısında»** — Israılnı kərsitidu. ■ **24:13** Yəx. 17:6

Ular dengiz tərəptin sürən salidu.□

¹⁵ Xunga Pərwərdigarni xərkətimu, Israılning Hudasi Pərwərdigarning namini ətərbtiki yirak arallardimu uluqlanglar;

¹⁶ Jahanning qət-qətliridin biz nahxilarni angliduk; —
«Həkkəniy Boluquciğa xan-xərəp bolsun!»

Birək mən xundak dedim: —

«Ah, mening yadangoşulukum! Mening yadangoşulukum! Həlimoşa way!
Qünki hainlar hainlik kiliwatidu;
Bərhək, hainlar nomussizlarqə hainlik kiliwatidu!□

¹⁷ I yər yüzidə turuwatqan insanlar!
Wəhimə, ora wə tuzak bexingə qüxidu;■

¹⁸ Wə xundak boliduki,
Wəhimə sadasidin kaqқанlar orioşa qüxidu,
Oridin qıqқан bolsa tuzakқа tutulidu.

Qünki asmandiki derizilər eqilidu,
Yər ulliri təwrəp ketidu.□ ■

¹⁹ Yər mutlək dəzlinip ketidu,
Yər pütünləy parə-parə bolup ketidu,
Yər dəhxətlik təwrinidu.

²⁰ Yər məst adəmdək iləng-siləng mangidu;
Huddi lapastək irəqəxip qalidu.

Qünki uningdiki asiylük gunahı özini qattik basidu,
Ü yikilip, ikkinqi turalmaydu.■

²¹ Xu künidə xundak boliduki,
Pərwərdigar yukirida turəjan qoxunlarni yukirida,
Wə yər yüzidiki padixahlarni yər yüzidə jazalaydu.□

²² Ular orəkkə yioşilidioşan bir top əsirlərdək yioşiwelinidu,
Gundihaniğa solap qoyulidu.
Nuroşun künlərdin keyin ular jazalinidu.□

□ **24:14 «Kaldilar bolsa awazlirini yukiri kətüridu»** — yukiridiki 6-ayəttə «insanlar az kalidu» deyilidu. Muxu ayəttiki «kaldilar» bolsa dəl xu kixilarni kərsitidu. Ular balayi'apət iqidə towa kılip Hudani izdigənlərdur. Bu Hudağa sadik boləjan «kaldi həlk» «Yəxaya» wə Təwrattiki kəp baxқа kitablarda tilə ekinidu. □ **24:16 «Birək mən xundak dedim: — «Ah, mening yadangoşulukum! Mening yadangoşulukum! Həlimoşa way! ... Bərhək, hainlar nomussizlarqə hainlik kiliwatidu!»** — bu səzlər pəyoşəmbərnin Hudaning ahir zamanlar toşrisida uningə ayan kilejan wəhiylirigə boləjan inkasini — həm huxallik həm huxallik iqidə boləjan kayəşisini, yəni dunyaning gunahkarlarning akıwitiğə qarap kayəşioşanlikini bildüridu. «...hainlar hainlik kiliwatidu ... hainlar nomussizlarqə hainlik kiliwatidu!» — muxu təkrarlaş, bəlkim, ahirda hər adəm Huda tərəpidin qutқuzulmioşan bolsa, nəhayiti kattik gunahқа qəmüp ketidu, degənni bildüridu. Ularğa gunah bekitiləndək kilidu (Injil, «Wəh.», 11:22ni kəring). Yəxaya gunahning jazasını kərupla yənə nəhayiti azablinidu. ■ **24:17** Yər. 48:43

□ **24:18 «Wəhimə.. ora.. tuzak..»** — bu üç səzning ahangı ibraniy tilida nəhayiti ohxixip kətidioşan səzlar. ■ **24:18** Yər. 48:44; Am. 5:19 ■ **24:20** Ayup 27:18; Yəx. 1:8; 19:14

□ **24:21 «...yukirida turəjan qoxunlar»** — bəlkim Xəytanning jinlərdin tərkib tapқан, təwən asmanlarda yüridioşan qoxunlirini kərsitidu. □ **24:22 «Nuroşun künlərdin keyin ular jazalinidu»** — ibraniy tilida «nuroşun künlərdin keyin ular yoklinidu». Huda məlum həlkni «yoklısa», bu yoklaşning nətijəsi ularni (a) bərikətləx üqün yaki (ə) jazalax üqün bolidu. Bu sirlik bəxarətni Injil «Wəhiy» kışmidin kəprək qüxinimiz. Kutқuzoşuqi-Məsiş bu dunyağa kaytip kəlgəndə, bar jin-xəytanlar (üstündiki qoxunlar...)ni hangəşa taxlaydu. Ular yənə bir ming yildin keyin yər yüzidikilərnə sinax üqün waқitlik qoyuwetilidu. «Wəhiy» 19-20-bablarni kəring.

23 Ay uyatlikta qalidu;
 Künmu hijil bolup kərünməydu;
 Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar Zion teşida,
 yəni Yerusalemda səltəniti yürgüzidu;
 Uning xan-xəripi Əz aqsakalliri aldida parlaydu! ■

25

Hudani mədhıyiləydiyəjan, ahırkı zamandiki nahxa

1 Pərwərdigar, Sən mening Hodayım;
 Mən Seni üstün dəp mədhıyiləymən,
 Mən Sening namingni mubarəkləymən,
 Qünki Sən karamət ixlarni,
 Sadıqlıq wə həkikət iqidə kədimdin buyan kəlbınggə pükknərlıngni bəja
 kəltürgənsən.

2 Qünki Sən xəhərni harabilik,
 Kəl'ə-qorəjanlıq yurtni harab,
 Yatlarning ordisini xəhər bolalmas kıləjənsən,
 U ikkinçi hərgiz kurlmaydu. ■

3 Xunga həliki küqlük həlk Seni uluşlaydu,
 Əxəddiy əllərnıng həliki xəhiri Səndin kərkiđu;

4-5 Qünki Sən miskinlərgə qorəjan,
 Yoksullarning dərđi-həjitigə qorəjan,
 Boranəja dalda,
 Issıkkə sayə boləjənsən;

Qünki əxəddiyələrnıng zərbə dolquni taməja uruləjan borandək,
 Kəşjirək yərnı başkan issik həwadək boldi.
 Bırək issik həwa bulut sayisi bilən tosuləjəndək,
 Sən yatlarning qukan-sürənlirini pəsəytisən;
 Əxəddiyələrnıng oşəlibə nahxisi pəs kılınidu.

6 Wə muxu taəda samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar
 barlık kəwmlar üqün ziyapət kılidu —
 Maylık yeməklıklər,

Süzdürülgən kona xarablar,
 Yiliki tok maylık yeməklıklər,
 Süzdürülgən, yahxi saklanəjan kona xarablardin boləjan ziyapət bolidu; □

7 Wə U muxu taəda həmmə kəwmlarnı yapıdiyəjan qümpərdini,
 Barlık əllərnı yapıdiyəjan yapquqni yokitidu;

8 U ölümnı mənngügə yutup yokitidu!
 Rəb Pərwərdigar hərbir yüzdiki yaxlarnı sürtiwetidu;
 Pütkül yər-zemin aldida Əz həlkıning xərməndilikini elip taxlaydu;
 Qünki Pərwərdigar xundək eytkən. ■

9 Wə xu künidə deyiliduki: —
 «Mana, Hodayimız muxu, biz Uningəja təlmürüp kəlgən,
 U bizni kütqüzidu;

Mana, muxu Pərwərdigardur, biz Uningəja təlmürüp kəlgən,
 Biz xadlinip Uning nijat-kutulduruxidin hursən bolimiz».

10 Qünki muxu taəqə Pərwərdigarning kəli kərup turidu;

■ 24:23 Yəx. 13:10; Əz. 32:7; Yo. 2:31; 3:15 ■ 25:2 Yəx. 21:9; 23:13; Wəh. 14:8; 18:2 □ 25:6
 «Yiliki tok maylık yeməklıklər» — Yəhudiylar üqün, xundəkla barlık kədimki həklər üqün
 maylık wə yililik yeməklıklər əng esil tamək idi. ■ 25:8 1Kor. 15:54

Wə saman azgalda tezək bilən qəyləngəndək, Moab Uning putliri astida qəylinidu;□

¹¹ *Moab* axu *tezəklik* azgaldin üzüp çiqix üqün qolini keridu, Birak uning keli qewər bolqini bilən, *Rəb* uning təkəbburlukini pəs kılıdu. □ ■

¹² U sepilliringning egiz mudariəlik qoroqanlirini oqulitip, Yər bilən yəksan kılıp, Topa-qangoqa aylanduridu.

26

Ikki xəhər — yengi Yerusalem wə «dunyaning xəhiri»

¹ Xu künidə Yəhudaning zeminida munu nahxa eytilidu: — «Mustəhkəm bir xəhirimiz bar;

U nijatlikni uningqa sepil wə tirəklər kılıp bekitip qoyidu. □ ■

² Wapadarlikta qing turoqan həkkanıy əlning kirixi üqün, Dərwazilarni eqip beringlar!

³ Kim özining əkidə, oy-hiyali Sanga baqliqan bolsa, Sən uni mutlək hatirjəmlıktə saklıysən; Qünki u Sanga ixənq-etıqad baqliqandur.

⁴ Mənggügə Pərwərdigarqa tayininglar; Qünki Yah Pərwərdigar həkikətən əbədil'əbədlik bir qoram taxtur. □

⁵ Qünki U yukirida turoqanlarni pəskə quxuridu;

Axu aliy xəhərni, U pəs kılıdu;

Uni yərgə quxurup, Topa-qangoqa aylanduridu. □

⁶ U put bilən qəylinidu; U məminlərnin putliri, Miskinlərnin qədəmliri bilən qəylinidu!

⁷ Həkkanıyning yoli bolsa tüzdur; I Əng Tüz Yolluq Boluquqı, Sən həkkanıy adəm üqün uning yolini ong kılısən.

⁸ I Pərwərdigar, biz dərhəkikət Sening həkümliringning yolida mengip, Seni kütüp kəlduk; Jenimizning təxnalıqı xudurki, naming wə xəhriting axsun!

⁹ Wujudum bilən keqilərdə Sanga təxna boldummən; Bərhək, tang səhərlərdimu rohim bilən iq-ıqımdin Seni izdidim; Qünki həkümliring yər yuzidə kəringən bolsa,

□ **25:10 «Muxu taşqa Pərwərdigarning keli qonup turidu»** — demək, Huda xundak kılıp, bəht wə aram ata kılıp, Əzini tonutidu. □ **25:11 «Rəb uning təkəbburlukini pəs kılıdu»** — ıbraniy tilida «U uning təkəbburlukini pəs kılıdu». ■ **25:11** Yəx. 16:6 □ **26:1 «U nijatlikni uningqa sepil wə tirəklər kılıp bekitip qoyidu»** — «U» — Rəb Pərwərdigarni kərsitidu, əlwəttə. ■ **26:1** Zəb. 46:4-5; 125:1; Pənd. 18:10 □ **26:4 «Yah»** — bolsa «Yahwəh»ning kışkartiloqan xəkli (1:1-izahatni kəring). □ **26:5 «yukirida turoqanlar»** — bəlkim 25-bab, 11-əyəttili «yukirida turoqan qoxunlar»qa ohxax, jin-xəytnlarni kərsitixi mumkin. **«Axu aliy xəhər»** — bəlkim dunyadiki hudaszlikqa wəkillik kılıdioqan Babil, yəni yukirikı bablardiki «mənisiz xəhər» boluxi mumkin.

Yər yuzidikilər həkkaniylikni oğinidu. □

10 Rəzil adəmgə rəhim kərsitilsimu,
U yənıla həkkaniylikni oğənməydu;
Həttə durusluq turoğan zemindimu u yənıla adilsizlik kiliweridu,
Pərwərdigarning xanu-xəwkitini kərməydu. □

11 I Pərwərdigar, qolung kətürüldi,
Biraq ular kərməydu.

Həlbuki, Öz həlqinggə boləğan otluk muhəbbitingni ular kəridu həm hijil bolidu;

Küxəndiliring üçün təyyarlanəğan ot ularni bərhək yutuwetidu.

12 I Pərwərdigar, Sən bizgə hatirjəmlilik nesip kilisən;
Qünki bizning əməllirimizning həmmisini özüng wujuka qikarəənsən. □

13 Dərwəkə, i Pərwərdigar Hudayimiz, ilgiri Səndin baxka «rəblər»
üstimizdin həkümrənlilik kiləğan;

Əmdilikte pəkət Sanga tayinipla naminəni əsləp tiləə alimiz. □

14 Ular bolsa əldi, kaytidin yaximaydu;

Ərwah bolup kətti, kayta tirilməydu;

Qünki Sən ularni jazalap yəkatting,
Ular ni adəmlərnəning esidimu kilqə kaldurmiding. □

15 Sən əlni uləyaytkənsən, i Pərwərdigar;

Əlni uləyaytkənsən,

Əzünggə xan-xəwəp kəltürgənsən;

Zeminning qeğralirini hərtəwəpkə uzartkənsən. □

İsrail kəndəq yol bilən azad kilinəğan?

16 I Pərwərdigar, ular dərd-ələm iqidə kaləənda, Seni izdidi;

Tərbiyilik jazalixing ularning bəxiəə qüxkəndə,

Ular aq urup, piqirlap bir duani kildi: —

17 «Boxinix əldida turoğan, toləqiki tutup, aəriktin warkiroğan bir
həmilidar ayaldək,

Biz Sening əldingdə xundək bolduq, i Pərwərdigar. ■

18 Biz ikki qat bolup,

Toləqəqka qüxtuq,

Biraq pəkət yəllə qikarduq;

Yər yuzidikilər üçün həq nijat-qutkuzuxni yətküzmiduq;

□ **26:9 «Həkümliring yər yuzidə kəwəngən bolsa»** — bu səzning ikki hil mənisə bar: — birinçisi «adil kəanunliring dunyada (həlqəngning yaxxi kiləənlilik arkilik) ayan kilinsə...». İkinçiqi mənisə «tərbiyilik jaza həkümliring dunyada pəyda bolsa...». İkkilə mənisə, bolupmu ikkinçiqi mənisə toəqra bolsa kəwək (10-ayətəni kəwəng). □ **26:10 «Həttə durusluq turoğan zemindimu u (razil adəm) yənıla adilsizlik kiliweridu»** — adillikni bəja kəltürük biadil muhit əstida təs, əlwəttə. Ətraptikilər adil bolsa, əzining adil bolmiki əsanraq bolidu. Biraq əzillər yənıla biadillik kilidu. □

□ **26:12 «Qünki bizning əməllirimizning həmmisini özüng wujuka qikarəənsən»** — yaki «qünki həmmə əməllirimizni əməyliəxtürgüqi əzüngdursən». □ **26:13 «Əmdilikte pəkət Sanga tayinipla naminəni əsləp tiləə alimiz»** — Hudaning «kəldisi»i, yəni Hudaəəə sadiq boləənlər, «pəkət Sening mehir-xəpkiting arkiliklə sadiq bolduq» degəndək etirap kilidu. □

□ **26:14 «Ular bolsa əldi»** — muxu yərdə «ular» 13-ayətətki «baxka rəblər», yər yuzidiki pədxahlar yaki İsrail qokunəğan butlarning kəynidə turoğan jin-xəytənlər bolsa kəwək. □

□ **26:15 «Sən əlni... zeminning ... hərtəwəpkə uzartkənsən»** — baxka birhil tərjimisi: — «Sən... əslidə ularni (əlni, yəni İsrailni) jəhəning əng qetigə sürgün kiləənsən». ■ **26:17** Yq. 16:21

Dunyadiki adəmlər heq tuoqulmidi». □

Hudaning Israilning duasioja bolojan jawabi

¹⁹ «Sanga təwə əlgən adəmlər yaxaydu;

Mening jəsitimning *tirilixi bilən təng* ularmu tirilidu.

I topa-qangda yatqanlar, oyqinip nahxa yangritinglar!

Xəbniming tang səhərninğ xəbnimidəktur;
Yər-zemin əzidə əlgənlərnə tuoqup beridu. □

²⁰ I həlqim, kelinglar,

Öyüngləroja kirip, kəyninglərdin ixiklərnə etip kəyunglar;

Mening dəroəzipim ötküqə, əzünğni bir dəmlək yoxuruwal. ■

²¹ Qünki qara,

Pərwərdigar Əz jayidin qıqıp,

Yər yüzidikilərninğ gunahini əzlrirə kəyturməqçi;

Yər bolsa üstigə təkülğən qanlarnə axkarilaydu,

Əzidə əltürülgənlərnə həman yepiwərməydu.

27

Xəytanning jazalinixi •••• Israilar yiojilip Hudəoja mewa beridu

¹ Xu künidə Pərwərdigar Əzining dəhxətlik, büyük wə küqlük xəmxiri bilən uqğur yilan lewiatanni,

Yəni toloqanoquçi yilan lewiatanni jazalaydu;

U yənə dengizdə turojan əjdihəni əltüridu. □ ■

² Xu küni sap xarab beridiojan bir üzümzar bolidu!

U toqruluk nahxa eytinglar! □

³ Əzüm Pərwərdigar uni sakləymən;

Mən hər dəkikə uni suoqirimən;

□ **26:18 «Dunyadiki adəmlər heq tuoqulmidi»** — baxqa birhil tərjimisi «dunyada turojanlar heq yikilmidi» (dəmək, uruxta bizdə heq oqəlibə bolmidi). Biraq bizningqə yukirikə tərjimisi toqra. Xuning bilən muxu ayət Hudaning Israil toqruluk bolojan qongkur məqsiti üstidə tohtilidu, dəp qaraymiz. U Israil arkilik dunyadikilərgə nijat-qutkuzux həwirini yətküzüp, ularni yengi hayatqa, yani mənggüllük hayatqa erixtürüp, qaytidin toqdurmaqçi. Ləkin Israil Hudaning xu məqsitigə qoral boluxqa layiqətsiz bolup qaldı . Xunga Huda Əzi (19-20-ayətlər wə təwəndiki bablarəja asasən) xu ixni qilidu, dəydu. □ **26:19 «Sanga təwə əlgən adəmlər»** — bu səzni anglawatqan «qaldi»lərninğ əzi səygən mərhumlarnə kərsitixi mumkin. **«Mening jəsitimning tirilixi bilən təng ular tirilidu»** — bəzidə ibraniy tilidə birlik san kəplük sannə bildüridu; biraq muxu ayət Qutkuzəquçi-Məsihninğ tirilixi bilən baxqilarmu tirilidu, degən hexarətlək mənəidə boluximu mumkin (Injil, «Mat.» 27:52ni, «Rim.» 6:3-11ni kərüng). ■ **26:20** 2Kor. 4:17 □ **27:1 «Pərwərdigar ... Xəmxiri bilən uqğur yilan lewiatanni, yəni toloqanoquçi yilan lewiatanni jazalaydu; u yənə dengizdə turojan əjdihəni əltüridu»** — lewiatan qongkur dengiz astidə yaxaydijan qorğunluq əjdihəoja ohxap ketidiojan haywan. Bəzi alimlar uni timsah dəydu, biraq biz uningəja ixənnəymiz (Təwrattiki «Ayup» lewiatan toqrisidiki 41-babtiki izahətlirimiz wə «kozumqə səzimiz»ni kərüng). «Jazalax» degən səzdin, birhil yaman rohninğ küqininq lewiatanning kəynidə turuxi bilən, lewiatanni rəzillikning bir wəkili bolidu dəp quxinimiz. Injil

«Wəhijə» 12-, 13- həmə 20-babka asasən quxinimizki, lewiatan Xəytanning əzi həmə əzining ahirki zamandiki wəkili bolojan dəjjalni bildüridu. **«uqğur yilan»** — lewiatan Xəytanning asmandiki ipadisi, «toləqanoquçi yilan» yər yüzidiki ipadisi, «əjdihə» dengizdiki ipadisisdur. ■ **27:1** Wəh. 12:9 □ **27:2 «sap xarab beridiojan bir üzümzar»** — yaki «bək yekimlik bir üzümzar».

Birsi uningəja ziyan yətküzmisun dəp keqə-kündüz saqlaymən.

⁴ Ojəzəp Məndə qalmidi;

Ah, Manga karxi jəng kilidiojan tikənlər yaki jiojanlar bolsaidi!

Undağ bolsa Mən ularəja karxi yürüx kilattim,

Ulnarı yiojixturup köydürüwetəttim! □

⁵ Bolmisa u Meni baxpanahlik kəlip tutsun;

U Mən bilən birliktə hatirjəmliktə bolsun,

Dərəkəkiqət, u Mən bilən birliktə hatirjəmliktə bolsun! □

⁶ Kəlgüsi künlərdə, Yakup yiltiz tartidu;

Israil bihlinip, qeqəkləydu,

Ular pütkül yər yüzini mewa-qewə bilən qaplaydu. □ ■

Pərwərdigarning Əz həlkiqə boləjan muamilisi

⁷ *Pərwərdigar Israilni* urojanlarni urojanqilik *Israilni* urup baqqanmu?

U kirojanlardək *Israil* kirilip baqqanmu? □

⁸ Sən ularni əyibligəndə əlqəmdin təwən jazalap ularni paliwətkənsən;

Xərk xamili qıqқан күніdə U Uning zərblik xamili bilən ularni

koşliwətkən. □ ■

⁹ Əmdi xu yol bilən Yakupning kəbihliki kəqürüm kəliniduki, —

Uning gunahining elip taxlanəjanliqining pixkan mewisi xu boliduki: —

U qurbəngəhtiki həmmə taxlarni kukum-talkan kəlidu,

«Axərah»larni wə «kün tüwrükliri»ni zadila turəqzmaydu. □

¹⁰ Qünki mustəhkəmləngən xəhər qerib bolup qalidu,

Adənzatsiz makan həm taxliwətilgən bayawandək bolidu;

Xu yərdə mozay ozuklinidu,

□ **27:4 «Ojəzəp Məndə qalmidi»** — bəlkim Israiləja qaritiləjan ojəzəpni kərsitidu. «**Ah, Manga karxi jəng kilidiojan tikənlər yaki jiojanlar bolsaidi!... ularni yiojixturup köydürüwetəttim!**» — Hudaning Əz üzümzari boləjan Israiləja (5-babni yənə kərug) xunqə hürsanliki wə kizojanliki barki, U «ularəja boləjan koşdaq muhəbbitimi kərsitix pursiti bolsun üqün, bir tal tikənla pəyda bolsaidi!» dəp tiligəndək kəlidu. □ **27:5 «Bolmisa u Meni baxpanahlik kəlip tutsun; u Mən bilən birliktə hatirjəmliktə bolsun!...»** — Huda hətta Əzigə karxi turojan bir tikəngimu towa kəlix, hatirjəmlikkə kəlix pursitini yətküzidu! Buni ikki kətim deyix, buni təkətləxtin ibarət. □

27:6 «Ular (Israil) pütkül yər yüzini mewa-qewə bilən qaplaydu» — muxu sez Babil xəhərining «yər yüzini xəhərlər bilən qaplayli» (14:21) degən məqsiti bilən pütünləy ohximaydu. Xu qaşda bolsa Hudaning Əz üzümzari boləjan Israildin kütkan ümidi (5-babta hatiriləngəndək) kəp jəhətlərdin əməlgə axurulidu. ■ **27:6 Zəb. 72:16** □ **27:7 «Pərwərdigar Israilni urojanlarni urojanqilik Israilni urup baqqanmu? U kirojanlardək Israil kirilip baqqanmu?»** — ibranıy tilida intayin kışkartilip ipadilinidu: «U Israilni urojanlarni urojan dərijidə uni urup baqqanmu? U (Huda) kirojanlardək, u (Israil) kirilip baqqanmu?». Baxka birhil tərijimisi: «Pərwərdigar Israilni baxqılar urojan dərijidə urup baqqanmu? Yaki Israil əllər təripidin kəriləndək Pərwərdigar təripidin kərilip baqqanmu?».

□ **27:8 «Sən ularni əyibligəndə əlqəmdin təwən jazalap ularni paliwətkənsən; xərk xamili qıqқан күніdə U Uning zərblik xamili bilən ularni koşliwətkən»** — demək, 7-ayətə deyilginidək, Huda Israilni tərbiyiləp jazaliqanda «əlqəmdin təwən» jazaliqan; xərk xamili zərblik boləjini bilən daimlik əməs, pəkət turup-turup soqup turidu. Baxka birnəqəqə hil tərijimiliri uqrixi mumkin. ■ **27:8 Yər. 30:11; 46:28** □ **27:9 «Yakupning kəbihliki kəqürüm kəlinidu»** — ibranıy tilida «Yakupning kəbihliki yepilidu» yaki «Yakupning kəbihliki kafarət kəlinidu».

□ **«kurbəngəhtiki həmmə taxlar...»** — muxu ayəttiki «qurbəngəh» bəlkim butlarəja qokunuxta ixtilidiləjan nərsə. **«Axərah»** — «Axərah» butliri wə huxbuygəhlar bolsa, 17-bab, 8-ayəttiki izahatni kərug.

Xu yərdə yetip, uning xahlirini yəydu. □

¹¹ Uning xahliri solixix bilən üzülidu;
Ayallar kelip ularni otun kilip köydüriwetidu.
Qünki bu bir yorutulmioqan həlk;
Xunga ularni Yaratquçi ularoqa rəhim kılmaydu;
Ular ni Xəkilləndürgüçi ularoqa xəpkət kərsətməydu.

¹² Wə xu küni xundak boliduki,
Pərwərdigar Əfrat dəryasining ekimliridin tartip Misir wadisioiqə hər yərnı silkiydu,
Wə silər bir-birləp terip yoiwelinisilər,
I Israil haliliri! □ ■

¹³ Wə xu küni xundak boliduki,
Büyük kanay qelinidu;
Xuning bilən Asuriyə zeminida tügixəy dəp qaloqanlar,
Wə Misir zeminida musapir boləqanlar kelidu;
Ular Yerusalemda muqəddəs taq üstidə Pərwərdigaroqa ibadət kilidu. □

28

Əfrain, yəni «ximaliy padixahlik» toqruluk bir bexarət •••• Birdinbir ul nema?

¹ Əfraindiki məyhorlarning bexidiki təkəbburluk bilən taqiwaləqan güllük tajiəqə way!

Munbət jiloqining bexioqə taqiwaləqan,
Yəni ularning solixip qaloqan «pəhri» boləqan güligə way!
I xarabning əsiri boləqanlar! □

² Mana, Rəb bir küq wə kudrət igisini hazirlidi;
U bolsa, məldürlük judun həm wəyran kiləuqi borandək,
Dəhxət bilən taxqan kəlkün suliridək,
Əxəddiylərqə *tajni* yərgə uridu.

³ Əfraindiki məyhorlarning bexidiki təkəbburluk bilən taqiwaləqan güllük taji ayaq astida qəylinidu;

⁴ Wə munbət jiloqining bexida taqiwaləqan,
Ular ni «pəhri» boləqan solixip qaloqan güli bolsa,

□ **27:10 «mustəhkəmləngən xəhər»** — muxu «mustəhkəmləngən xəhər» bolsa, awwal Babilni kərsətsə kerək; biraq 10:24-ayəttiki izahəttə deginimizdək, Babilning əzi kəlgüsü «pütkül hudasis dunya»ni bildüridu. □ **27:12 «Əfrat dəryasining ekimliridin tartip Misir wadisioiqə»** — muxu ibarə Israilning barlik zeminini kərsitix üqün pat-pat ixlitilidu. Həritilərnı kəring.

■ **27:12** Yəx. 17:5 □ **27:13 «Xu küni xundak boliduki, büyük kanay qelinidu»** — Hudaning həlkini qaşiridəqan, ahirki zamandiki muxu «büyük kanay» Muqəddəs Kitabta baxqa kəp yərlərdə tiləqə elinidu. Yəxaya əzi 18-babta u toqrisida tohtilidu. Muxu yərdə, Hudaning məhır-xəpkitining barlik insanlar üqün ortaklıqi, Yəhudi əməslər (Asuriyə zeminida tügixəy dəp qaloqanlar... Misir zeminida musapir boləqanlar) Hudaəqə tayanəqan Yəhudiylar bilən billə Uning padixahlikəqə mirashor bolidəqanliqi enik kərinidu. □ **28:1 «Əfraindiki məyhorlarning bexidiki təkəbburluk bilən taqiwaləqan güllük tajiəqə way!...»** — Əfrainning bəgliri hərəqə iqi xəkə bək amraq idi. Ular ni ər-p aditigə əsasən, əbruyluk ədəmlər olturuxlarda gül taj taqaytti.

Yəxaya pəyoqəmbər, ular ni «pəhri» boləqan güli, yəni ular ni «xan-xəripi» solixip ketip yəqəy dəp qaldı, dəydu. Aq ədəm kərupla yəwalidəqan bir tal ənjürdək ular yəqəy ketixi mumkin. Həzir bolsa, təkəbburluk qilidəqan yəki əyx-ixrət qilidəqan waqit əməs, bəki towa kilip pəryad kətürəx kerək, dəgənliktur. «Munbət jiloqə» — ximaliy padixahlik (Israil)ning paytəhti boləqan Samariyə jaylaxqan jiloqini kərsətsə kerək.

Baldur pıxkan ənjürdək bolidu;
 Uni kərgən kixi kərüpla,
 Qolioqa elip kap etip yutuwalidu.

⁵ Xu künidə, samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar Əz həkining qaldisi üqün xərəplik bir taj, Xundaqla kərkəm bir qəmbirək bolidu.

⁶ U yənə həküm qıqıraxqa olturoqanlarəqa toşra həküm qıqaroquqi Roh, Wə dərwezida jəngni qekindürgüqigə küq bolidu. □

Yerusalemdiki əmirlərnin əhwali ••• Kim Hudaning səzini qüxinələydu?

⁷ Birək bularmu xarab arkilik hatalaxti,

Haraq bilən ezikiq kətti: —

Həm kahin həm pəyoşəmbər haraq arkilik ezikiq kətti;

Ular xarab tərpidin yutuwelinoqan;

Ular haraq tüpəylidin ələng-sələng bolup ezikiq kətti;

Ular aldin kərüxtin adaxti,

Həküm kilixta ezikiqti; □ ■

⁸ Qünki həmmə dastihan box orun qalmaq kusuq wə nijasət bilən toldi. □

Əmirlər Yəxayani mazaq kildu

⁹ «U kimgə bilim əgətməqqudu?

U zadi kimni muxu həwərnə qüxinidiəqan qilmaqqudu?» □

Yəxaya jawab beridu

¹⁰ Eoqizlanduruloqanlarəqa əməsmu?! Əmqəktin ayriloqan bowaqlarəqa əməsmu?!

Qünki həwər bolsa wəzmuwəz, wəzmuwəzdu,

Qurmukur, qurmukurdur,

Bu yərdə azraq,

□ **28:6** «U yənə həküm qıqıraxqa olturoqanlarəqa toşra həküm qıqaroquqi Roh, wə dərwezida jəngni qekindürgüqigə küq bolidu» — mətiwərlər həlk üqün həküm qıqırax, sot kilix üqün xəhər dərwezilirida olturatti. Baxqa birhil tərcimisi: — «Düxmənni dərwezisiəqigə qekindürgüqigə küq bolidu» — demək, hujum kilidiəqanlarəqa küq bolidu. □ **28:7** «kahin» — muqəddəs ibadəthanida həlklərgə wəkil bolup qurbanlik qiloquqi. ■ **28:7** Yəx. 5:11

□ **28:8** «Həmmə dastihan box orun qalmaq kusuq wə nijasət bilən toldi» — mumkinqiliki barki, Yəxaya orda bilən boləqan munasiwiti bilən Yerusalemdiki ərbablarning olturuxiəqa qatnıxalaydu. Təwendiki ayətlərgə qariəqanda, olturuxning səwəbi, Misir bilən Asuriyəgə qarxi turux ittıpaqi toşrisidiki kelixim tüzgənlikni təbrikləxtin ibarət idi. Yəxaya hərdəim mundaq ittıpaqni tüzməslıknı təxəbbus qilip, ularning mazaqliriəqa uqriəqan. □ **28:9** «U kimgə bilim əgətməqqudu? U zadi kimni muxu həwərnə qüxinidiəqan qilmaqqudu?» — muxu səzlər, bəlkim, ziyapəttə olturoqanlar Yəxayani mazaq kildidiəqan səz boluxi mumkin. Xübhısizki, ular «Pəqət Hudəşilə tayiniximiz kerək» degən həwərnə intayin addiy, səbiy balining kəzkarixi, halas, dəp qaraytti.

Xu yərdə azraq bolidu...□

11 Qünki duduklaydioğan ləwlər wə yat bir til bilən U muxu həlkə söz kılıdu.□ ■

12 U ularoşa: —

«Mana, aram muxu yərdə,
Həli yoqlarni aram aldurunglar;
Yengilinix muxudur» — degən,
Biraq ular heqnemini anglaxni halimioğan.□

13 Xunga Pərwərdigarning sözi ularoşa: —

«Wəzmuwəz, wəzmuwəzduz,
Qurmukur, qurmukurdur.
Muxu yərgə azraq,
Xu yərgə azraq bolidu;
Xuning bilən ular aldioşa ketiwetip,
Putlixip, ongda quxidu,
Sundurulusup,
Tuzakka quxup tutulusup qalidu.□ ■

14 — Xunga həy silər mazaq kılouqular, Yerusalemda turoğan muxu həlkni idarə kılouqular,

Pərwərdigarning sözini anglap koyunglar!

15 Qünki silər: — «Biz elüm bilən əhdə tüzduq,

Təhtisara bilən billə bir kelixim bekittuk;

Qamqa taxkindək ötüp kətkəndə,

U bizgə təgməydu;

Qünki yaloğanqilikni baxpanahimiz kılduk,

□ **28:10 «Eoqizlanduruloğanlaroşa əməsmu?! Əmqəktin ayriloğan bowaklaroşa əməsmu?!»** — muxu sözlər, bəlkim, Yəxayaning jawabining baxlinixi. Yəxaya ularning «muxu kəzkarixing bək addiy ikən» degən mazaq gəplirini əzlirogə qayturup: «Pəket addiy adəmlər, səbiy balidək kiçik peil kixilərlə muxularni quxinələydu, xundakla Hudaning sözini qobul kılaləydu. Təkəbbur, özini əkillik qəqləydioğanlar hərgiz quxinəlməydu», dəydu. **«Qünki həwər bolsa wəzmuwəz, wəzmuwəzduz, qurmukur, qurmukurdur, bu yərdə azraq, xu yərdə azraq bolidu...»** — muxu sözning üç muhim nuqtisi bar: — (1) Yəxaya muxu yərdə kitabidiki bexarətlərnə toluk quxinixkə tolimu muhim bir aqquqni beridu. Bexarətlər bir-birləp, birsi bu həkikətni təkitlisə, birsi u həkikətni təkitləydu, həmmə bexarət arkilik bizgə kəndək kılıp Hudaşa pütünləy, ətrəplik ixininə tayinixni əgətidu. (2) «wəzmuwəz, ... qurmukur...» ibraniy tilidə «saw, saw,... kaw, kaw, ...» degəndək kiçik balining tələppuzidə eytilidu. Xuning bilən u Hudaning sözini qobul kılıx üçün kiçik balioşa ohxax kiçik peillik boluxi kərək dəp təkitləydu. (3) bala səziləndək «saw, saw,... kaw, kaw, ...» degən sözlər yənə kelip yat bir tildək bəlp, 11-ayətni tonuxturidu. Təwəndiki izahətnimə kərüng. □ **28:11 «Qünki duduklaydioğan ləwlər wə yat bir til bilən U muxu həlkə söz kılıdu»** — demək, Yerusalem wə Yəhudaaliklar yat bir dələt təripidin basturulusup, yat yurtka yətkilidu. Ular Hudaning addiy sözlirini «balilarqə gəp» dəp mazaq kılıp rət kılıdu, nətijidə muxundək awazlar ularda yamraq ketidu. ■ **28:11 1Kor. 14:21** □ **28:12 «Mana, aram muxu yərdə, həli yoqlarni aram aldurunglar; yengilinix muxudur»** — bu sözlər Yəxaya yətküzgən həwərnəng jəwhəridur. Hudaşa tayinix — aramliktur! **«Duduklaydioğan ləwlər wə yat bir til bilən U (Pərwərdigar) muxu həlkə söz kılıdu... biraq ular heqnemini anglaxni halimioğan»** — məzkur bexarət (11-13) toşrulukmu «1Kor.» 14:21-22 wə uningəşa baqlıq «qoxumqə səz-nimə kərüng. □ **28:13 «Xuning bilən ular aldioşa ketiwetip, putlixip, ongda quxidu, ...tuzakka quxup tutulusup qalidu»** — əzi tallioğan yoli bilən əloşa bəskini bilən, nətijisi həlakəttur, halas. ■ **28:13 2Kor. 2:16**

Yaloqan soʻzlər astida məkünüwalduk» — dedinglar,□

16 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

Mana, Zionda ul bolux üqün bir Tax,

Sinaqtin ötküzülgən bir tax,

Kimmətlik bir burjək texi,

Ixənqlik həm muqim ul texini saloquci Mən bolimən.

Uningoʻja ixinip tayoqan kixi heq hoduqmaydu, aldirimaydu.□ ■

17 Wə Mən adalətni olqəm tanisi qilimən,

Həkkaniylikni bolsa tik olqigüq yip qilimən;

Məldür baxpanahı boloqan yaloqanqilikni süpürüp taxlaydu,

Wə kəlkün məküwaloqan jayini texip əpketidu.□

18 Xuning bilən ölüm bilən tüzgən əhdənglar bikar qiliwetilidu;

Silərnig təhtisara bilən bekitkən keliximinglar aqmaydu;

Kamqa taxkindək ötüp kətkəndə,

Silər uning bilən qəyliwetilisilər.

19 U ötüp ketixi bilənla silərni tutidu;

Həm səhər-səhərlərdə,

Həm keqə-kündüzlərdimu u ötüp turidu,

Bu həwərnı pəkət anglap qüxinixning əzila wəhimigə qüxüx bolidu.

20 Qünki kariwat sozulup yetixka kişkilik kilidu,

Yotkan bolsa adəm tügülüp yatsimu tarlik kilidu.□

21 Qünki Pərwərdigar Əz ixini,

Yəni Əzining oşayriy əmilini yürgüzüx üqün,

Əzigə yat boloqan ixni wujudka qıqirix üqün,

Pərazim teoşida turoşinidək ornidin turidu,

U Gibeon jilöşida oşəzəplənginidək oşəzəplinidu.□

22 Xunga mazaq qiloşuqilar bolmanglar;

Bolmisa, kixənliringlar qing bolidu;

Qünki mən samawı koxunlarning Sərdari boloqan Rəb Pərwərdigardin

bir həlakət toşrisida,

Yəni pütkül yər yüzigə kət'iylik bilən bekitkən bir həlakət toşrisidiki

həwərnı anglioşanmən.

□ 28:15 «Biz ölüm bilən əhdə tüzduk, təhtisara bilən billə bir kelixim bekkitt... yaloqan soʻzlər astida məkünüwalduk» — həkəndak kixi muxundak soʻzlərni aşzi bilən deməydu, əlwəttə. Biraq Yəxaya pəyoşəmbər muxu soʻzlərni ularning aozioşə selip, ularning tüzgən əhdəsining həkəkişy əhmiyitini ayan kilidu. Xu qəşdikı əhdə bolsa Misir bilən boləşanidi, biraq Yəxaya bəxarəttə xuni biwasitə deməydu. Buning səwəbi bəlkim Misirdiki bu əhdə kəlgüşidə adəmnı tehimu aldaydioşan, ahırki zamandiki bir əhdini kərsitidu. Muxu əhdini Israil Xəytanning wəkili dəjjal bilən tüzidu. «Dan.» 9:27, Injil «Wəh.» 11:2, 13:5ni kəruşing. □ 28:16 «Sinaqtin ötküzülgən bir tax» — sezmusez tərijimə qiloşanda, «Sinaq texi». Bu ibarə baxqiları sinaydioşan həm əzi sinaqtin ötkən bir tax, degən ikki mənini əz iqigə əlsa kərək. ■ 28:16 Zəb. 118:22; Mat. 21:42; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 10:11; Əf. 2:20; 1Pet. 2:6, 7, 8 □ 28:17 «adalətni olqəm tanisi qilimən» — yaki «toşra həküm kılıxni olqəm tanisi qilimən» (26-ayətnimu kəruşing). □ 28:20 «Qünki kariwat sozulup yetixka kişkilik kilidu, yotkan bolsa adəm tügülüp yatsimu tarlik kilidu» — bu kinayilik gəp. Ular Hudaning aramlıqini rət kilidu, əzining aram almaqçı boləşan yoli bolsa əzigə heq aram bərməydu. □ 28:21 «Pərazim teoşı wə «Gibeon jilöşisi» — bu ikki jayda yüz bərgən ixlarnı qüxinix üqün, Təwrattiki «2Sam.» 5:17-20, 22-ayət qatarliklarnı kəruşing. Huda axu yərlərdə Dawut padixahning təhtini mustəhəkməlx üqün Filistiyələr üstidin ikki ketim qong oşəlibə qiloşanidi. Biraq Yəxaya qəbul qiloşan wəhişyğə əsasən, adəmnı jazalaxtikı muxundak ixlarning əzi Hudaning muşəbbəttlik təbiitigə pütünləy oşayriy, tüptin yat kelidioşan, Əzi nəprətlinidioşan ix ikənlikı ayan qilinidu.

Əkillik dehqanning terix-yoʻlaxi toʻqrisida bir tamsil

23 — Kulak selinglar, awazimni anglanglar;
Tingxanglar, soʻzlimni anglanglar.

24 Yər həydgūqi dehqan terix ũqun yərni kün boyi həydamdu?
U pütun kün yərni aqdurup,
Qalmilarni ezamdu?

25 U yərning yüzini təxiligəndin keyin,
Qarakəz bədiyanni taxlap,
Zirini qeqip,

Buqdayni taplarda selip,
Arpini terixka bekertilgən jayqə,
Qara buqdayni etiz kirliriqə terimamdu?

26 Qūnki uning Hudasi uni toʻqra həkūm qilixka nəsihət qilidu,
U uningqə oʻgitudu.

27 Bərħəq, qarakəz bədiyan qixlik tirna bilən tepilməydu;
Tuluk zirə ũstidə həydamləydu;

Bəlkı qarakəz bədiyan bolsa qamqa bilən soqulidu,
Zirə bolsa tēmür-tayak bilən urulup dan ajritilidu.

28 Un tartixka danni ezix kerək, əmma *dehqan* uni mənnggūgə tepewərməydu;

U harwa qaqłiri yaki at tuyaqłiri bilən uni mənnggūgə tepewərməydu;

29 Muxu ixmu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigardin kelidu;

U nəsihət berixtə karamət,
Danalixta uluqdur. □ ■

29

Yerusalemoqə qūxidioqan «tərbiyilik jazalax»

1 Ariəlgə, Dawut öz makani qiloqan Ariəlgə way!
Yənə bir yil yillarqə qoxulsun,

□ 28:29 «Muxu ixmu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigardin kelidu; u nəsihət berixtə karamət, danalixta uluqdur» — 23-29-ayətlərnin əsli tekistliridiki bəzi soʻzlər nahəyiti az uqriqəqəqə, baxqə birnəqəqə hil tərjimiliri uqrxı mumkin. Biraq ũq ix eniq turidu: — (1) Yər həydam həm danni soqup ajritixmu kərūnūxtə yərgə yaki danəqə qarita «kattik qolluk muamilə» qilixka ohxaydu; muxu ixlar bəlkim Hudaning bizgə ixlitidioqan tərbiyə tədbirlirini bildüruxi mumkin. (2) Həmmimiz əkillik dehqandin oğınəyliki, u məqsətlik haldə həmmə ixni kilidu. U hərgiz yər həydam yaki dan soqup ajritixni ibarət ikki ixni zoqlinix ũqun qilmaydu; u ahirqi nixanəqə qarap, həkəysi uruqlarning həsulini kəzləydu. Hudamu ohxaxla həmmimizgə ohximaydioqan tərbiyilik usul qollinip, bizdin həsul qikarmaqı. Uning bəzidə muamilisi «qopal» yaki kattik kərūnsimu, u bəribir həkəndəq danning ũnūp qikixiqə kerək boləqan xaraitni obdan bilidu, hərbirimizdin ayrim-ayrim haldə həsul qikixix usulini bilidu. (3) Məlum bir həsul ũqun həydam-terix yaki dan ajritix usuli muwapiq boləqini bilən, əkillik dehqan muxu usulni qəktin axuruwətməy ixlitidu. Huda ohxaxla həmmimizni kixiq peil, muhəbbətlik kixilərdin qilix ũqun dəl kəndəq həm kəngilik dərijidiki muamilini ixlitix kerəklirini bilidu. ■ 28:29 Yər. 32:19

Heyt-bayramlar yənə aylinip kəlsun,□

² Birəq Mən dərd-ələmni Ariəlgə kəltürimən;
Dad-pəryadlar kətürülüp anglinidu;
U Manga həkikətən bir «Ariəl» bolidu.

³ Qünki Mən seni kapsap qədirlar tiktürüp,
Seni qamal kılıp muhasirə istihkamlirini salimən,
Potəyliri bilən seni qorxiwalimən.□ ■

⁴ Xuning bilən pəs kilinisen,
Sən yər tegidin səzləydiöjan,
Gəpliring pəstin, yəni topa-qangdin kelidiojan,
Awazing ərwahlarni qəqiroquqiningkidək yər tegidin qıkidu,
Səzliring topa-qangdin xiwirlap qıqkandək bolidu;■

⁵ Xu qəşda düxmənliringning topi huddi yumxək topa-qanglardək,
Yawuzlarning topi xamal uqurup taxlaydiojan topandək tozup ketidu.
Bu ix birdinla, tuyuksiz bolidu!■

⁶ Əmdi samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar sening yen-
inglə kelidu;

Güldürməmə, yər təwrəx, küqlük xawkən, kuyuntaz, boran wə yu-
tuwaləquqi ot yalkunlar bilən səndin hesab alidu.□

⁷ Xundək kılıp Ariəlgə qarxi jəng kilidiojan,
Yəni uningəşə wə kəl'ə-qorəjanlik mudariəlgəşə jəng kiliwatқан barlik
əlləarning nuroqunliojan qoxunliri keqisi kərgən qüxtiki kərünüxtək yoqap
ketidu.

⁸ Aq qələjan birsi qüx kərgəndə,
Qüxidə bir nemə yəydu;
Birək oyoqansa, mana qorsıki quruk turidu;
Qangkiəjan birsi qüx kərgəndə,
Qüxidə su iqidu;

Birək oyoqansa, mana u halidin ketidu,
U yənıla ussuzluqқа təxna bolidu;
Mana Zion teqioqə qarxi jəng kiliwatқан əlləarning nuroqunliojan

□ **29:1 «Ariəl»** — Yerusalemnı kərsitidu, u «Hudaning qurbanlik supisining bexi» degənlik, yəni qurbangahқа ot salidiojan orun. Muxu isim, Hudaşəq ibadət kilidiojan jay həm Hudaning otioqə uqraydiojan jay ikənlikini bildüridu. Bəlkim xu bəbtiki mənisi xuki, Yerusalemnı Pərwərdigarəşə ibadət kilidiojan orun əməs, bəlkı itaətsizlik tüpəylidin uning otluk oşəzirigə uqraydiojan orun bolup qaldi, degənlik. **«Yənə bir yil yillərəşə qoxulsun»** — mənisi bəlkim, «Bir yildin keyin» — demək (2-8-ayətkə əsasən), Asuriyə bir yildin keyin Yerusalemnı muhasirəşə alidu. Undək bolsa, bexarət miladiyədin ilgiriki 702-yili berilgən. Toluk ayətning bəşqə birhil tərjimisi: — «Yillar kəprək ətsun, heyət-bayramlar yənıla ətküzülsun» katarlik. İkki hil tərjimisi ohxaxla, waqitmu yaki heyət-bayramlardiki diniy paaliyətlərmu siləni qutkuzmaydu, degən mənini bildüridu. □ **29:3 «Mən seni kapsap qədirlar tiktürüp... potəyliri bilən seni qorxiwalimən»** — bexarət Asuriyəning hujumini kərsətkən əməs, bəlkı «barlik əlləarning nuroqunliojan qoxunliri»ning bir hujumini kərsitidu (7-ayət); xunga u Asuriyəning tajawuzidin keyin berilgən bolsa kerək. Uning üstigə, Huda «Ariəl»ni (hər qətim nijatini rət kılıxi tüpəylidin) Babilin andin Rimliklərdin (miladiyədin keyinki 70-yil) **qutkuzəjan əməs**. Xunga bexarət ahırki zamandiki kəp əl-yurtlarning (7-ayət) Yerusaleməşə, xundəkşə İsrailəşə kilidiojan hujumini kəzdə tutidu. ■ **29:3** Yər. 6:3; Əz. 17:17 ■ **29:4** Yəx. 8:19 ■ **29:5** Ayup 21:18; Zəb. 1:4; 35:5-6; Yəx. 17:13; 30:13 □ **29:6 «...səndin hesab alidu»** — ibraniy tilida «...seni yoqlaydu».

qoxunliri dəl xundak bolidu. □

Rohiy qarjohuluk, rohiy oqaplat, Pərwərdigarning dora-dərmani

⁹ Əmdi arisaldi boliverip,

Qaymukup ketinglar!

Ozuinglarni qarjohu kilip, qarjohu bolunglar!

Ular mast boldi, birak xarabtin əməs!

Ular ilənglixip qaldi, birak haraktin əməs!□

¹⁰ Qunki Pərwərdigar silərgə oqaplat uykusı baskuqi bir rohni təküp,

Közuinglarni etiwətti;

U pəyoqəmbərlər wə bax-közuinglar boləjan aldın kərgüqilərnimu qümkiwətti.□ ■

¹¹ Muxu kərgən pütkül wəhiy bolsa, silər üqün peqətlıwətilgən bir yəgimə kitabdək bolup qaldi;

Hək kitabni sawatlık birsigə berip: —

«Oqup berixingizni ötünimən» — desə, u: —

«Oquyalmaymən, qunki peqiti bar ikən» — dəydu.

¹² Kitab sawatsız birsigə berilip: —

«Oqup berixingizni ötünimən» — deyilsə, u: —

«Mən sawatsız» — dəydu.□

¹³ Wə Rəb mundak dəydu: —

«Muxu həlk əozı bilən Manga yekınlaxkanda,

Tili bilən Meni hərmətligəndə,

Birak kəlbi bolsa Məndin yırak turəraqqa,

Məndin boləjan kərkuxi bolsa, pəkət insan balisining pətiwaliridinla bolidu, halas;□ ■

¹⁴ Xunga mana, Mən muxu həlk arisida yənə bir karamət kərsitimən;

Karamət bir ixni karamət bilən kilmən;

Xuning bilən ularning danixmənlirining danalıqi yokilidu;

□ **29:8** «... oyoqansa, mana u halidin ketidu, u yenila ussuzlukka təxna bolidu; mana Zion teoqioqa qarxi jəng kiliwatkan əllərnin nuroqunliqan qoxunliri dəl xundak bolidu» — demək, bu qüxnı kərgən kixi baxqa əllərnin qoxunlirini kərsitidu. Qüxidə kərgən «tamak-su» barlık əllər yutuwalmaqçı boləjan Yerusalemnı kərsitidu. Əllər «Yerusalem bizningki» dəp ham hiyal kilip, tuyuksız həmmidin ayrılıp, məqlup bolidu. □ **29:9** «Əmdi arisaldi boliverip, kaymukup ketinglar!...» — bu ayət intayın muhim. Yəxaya Asuriyə yaki baxqa besip kərgən tajaıwuzqılardın qutuluxni allıburun aldın'ala eytkən (36-37-babları kəring). Əmdi muxu kutuluxları kərgənlər yenila Hudaəqa ixənməy «tasadiıyılıqtın boləjan» yaki «Misir bilən boləjan ittıpaktın boləjan» desə kandaq bolidu? Əgər ular xu qəşdə «arisaldi» bolsa, heq qararəqa tehi kəlmisə, ular hərəkəndəq bir ixta bax katurıdıqan bolidu. Yəxaya ularning xundak kajlık kılıdıqanlıqını aldın bilgən (Hudaning əgahını 6:10-ayətə kəring). Xunga u kinayə kilip, ularni xundak kılıxqa dəwət kılıdu. □ **29:10** «Pərwərdigar silərgə oqaplat uykusı baskuqi bir rohni təküp... aldın kərgüqilərnimu qümkiwətti» — yukırıki izahəttə eytkinimizdək, ular Pərwərdigarning karamətlirini yenila etirap kilməqandın keyin, Huda ularni tehimu əz kajlıqıda bekitip koyıdu. Xundak kılıqını bilən U ularni tehi taxlıwətməgən; U ularəqa əng ahırkı bir pürsətni yarıtıp berıdu. Bu pürsət 14-ayətə aldın'ala eytilıdu. ■ **29:10** Rim. 11:8 □ **29:12** «Kitab sawatsız birsigə berilip... u: — «Mən sawatsız» — dəydu» — sawatlık kixi bolsa «kitab peqətləngən» (peqətni buzuxqa əzümni awarə kilməymən) degən bahənini kərsitidu. Sawatsız kixi bolsa əlwəttə okuyalmaydu; birak u sawatlık kixidinmu okup berixni sorımaydu. Demək, nuroqun adəmlər bu ikki hil kixilərgə ohxax Hudaning bərgən wəhiysigə pərwayım pələk dəp yürıwerıdu. □ **29:13** «Muxu həlk əozı bilən Manga yekınlaxkanda... kəlbi bolsa Məndin yırak turəraqqa, Məndin boləjan kərkuxi bolsa, pəkət insan balisining pətiwaliridinla bolidu, halas» — «Mat.» 15:7-9, «Mar.» 7:6-7ni kəring. ■ **29:13** Mat. 15:8; Mar. 7:6

Ularning aqillirining aqilliri yoxurunuwaloqan bolidu». □ ■

Qong ozgirixlar

¹⁵ Özining pükkən niyetlərini Pərwərdigardin yoxurux üçün astin yərgə kiriwaloqan,

Öz ixlirini qarangoşuluxta qilidioqan,

Wə «Bizni kim kəridu» wə «Kim bizni bilgən» degənlərgə way!■

¹⁶ Ah, silərninğ tətürlükünqlar!

Sapalqini seşiz layoşa ohxatqili bolamdu?

Xundakla ix özini Ixligüqigə: «U meni ixlimigən»,

Yaki xəkilləndürülgən özini Xəkilləndürgüqigə: «Uning əqli yok» desə bolamdu?!■

¹⁷ Qünki kışka waqit iqidila, Liwan mewilik başoşa aylandurulmamdu? Mewilik baş bolsa orman hesablanmamdu?□

¹⁸ Xu künidə gaslar xu yəgimə kitabning səzlrini anglyadioqan,

Qarioşular zulmət həm qarangoşuluxtin qıqıp kəzlrini kəridioqan bolidu,■

¹⁹ Məminlər bolsa Pərwərdigardin tehimu hursən bolidu;

Insanlar arisidiki miskinlər Israildiki Muqəddəs Boluquqidin xadlinidu.

²⁰ Rəhimsiz boluquqi yokaydu,

Mazaq kילוquqi oşayib bolidu;

Qəbihlik pürsitini kütidioqanlarning həmmisi həlak kilinidu;

²¹ Mana *muxundak adəmlər* adəmnı bir söz üçünla jinayətqi kilidu,

Dərwazida turup rəzillikkə tənbiş bərgüqi üçün tuzak təyyarlap koyidu,

Həqkanıy adəmninğ dəwasini səwəbsiz bikar qiliwetidu.□ ■

²² Xunga İbrahim üçün bədəl tələp kutquzoqan Pərwərdigar Yəqubning jəməti toşrulux mundak dəydu: —

«Həzir bolsa Yəqub hijillikkə qalmaydu,

□ **29:14** «Xunga mana, Mən muxu həlk arisida yənə bir karamət kərsitimən; karamət bir ixni karamət bilən kiliimən» — Huda ularoşa səwr-takət bilən yənə bir pürsət bərməkqi. Bu pürsətninğ nemə ikənliki eniğ tiloşa elinmioqan. Biraq bu yərdə deyilgən səzlərgə qarışanda bu karamətninğ «Asuriyədin kutulux» degən məjizidin birnəqqə həssə yukirilikqi, əjayiblikqi, karamətlikqi wə tilsimatlikqi bar boluxi mumkin. Biz yənə xundak dəp qaraymizki, Yəxaya pəyoşəmbər muxu ixni kitabining qaloqan qışmida bizgə eytip beridu; oqurmənlərninğ əzi uni oqup qūxinələydu. «Xuning bilən ularning danixmənlirininğ danalikkə yokilidu; ularning aqillirininğ aqilliri yoxurunuwaloqan bolidu» — Hudaning ixligən muxu karamətninğ nətişisi dunyadiki «danixmənlük»ni öz-özidin hijil kilidu. «1Kor.» 1:19ni kərüng. ««Aqillarning aqilliri» yoxuruniwalidu» — demək, ularning əqli heq əşqatmaydu həm baxqılar aldida kərünüxkə hijil bolidu. ■ **29:14** Yər. 49:7; Ob. 8; Mat. 11:25; 1Kor. 1:19 ■ **29:15** Zəb. 94:7 ■ **29:16** Yəx. 45:9 □ **29:17** «Liwan mewilik başoşa aylandurulmamdu? Mewilik baş bolsa orman hesablanmamdu?» — Liwan kona zamanlardin tartip ormanlıri bilən dangqi qıqқан rayon bolup kəlgən. Muxu orman bilən uning «mewilik baş»lirininğ rolliri alməxturuloqan bolsa, undakta yukiri orunda turoşanlar yaki təkəbburlar pəs (biraq yanıla yahxi wə mewa bəridioqan) orunoşa bekitilidu wə kəmtərlər bolsa yukiri orunoşa koyulidu, deməkqi. Qandakla bolmisun, nuroşun kixilərninğ orunlırida almixix yüz beridu. ■ **29:18** Mat. 11:5 □ **29:21** «(Ular) dərwazida turup rəzillikkə tənbiş bərgüqi üçün tuzak təyyarlap koyidu» — xəhər dərwazisi sot qilidioqan jay idi. ■ **29:21** Am. 5:10

Hazir bolsa u tit-tit bolup qirayi tatirip kətməydu;□

²³ Qünki *Yaqup* qolumning ixligən əmili boləjan, öz arisida turojan əwladlirini kərgən waqtida, Ular namimni mukəddəs dəp uluqlaydiəjan, Yaqupning Mukəddəs Boləuqisini pak-mukəddəs dəp bilidəjan, Israillning Hudasinin kərkidiəjan bolidu.□

²⁴ Rohi ezip kətkənlər yorutulidəjan, Qaxxap yürəngələr nəsihət-bilim qəbul kilidəjan bolidu.

30

Misir bilən ittifaqlixix — Hudaşa tayanmasliktur

¹ «Asiy oqullarning əhwalioşa way!» — dəydu Pərwərdigar, — «Ular pılanlarni tüzməkqi, birək Məndin almaydu;

Ular mudapiə toşukini bərpa kilidu, Birək u Mening Rohim əməs; Xundak kilip ular gunahı üstigə gunah qoxuwalidu.

² Ular Məndin heq sorimayla Misiroşa yol aldi; Pirəwnning qaniti astidin panah izdəp, Misirning sayisigə ixinip tayinidu yənə!

³ Qünki Pirəwnning qaniti bolsa silərni yərgə taxlap lət kilidu. Misirning sayisigə ixinip tayinix silərgə bax kətimqilik bolidu.

⁴ Pirəwnning əmirliři Zoan xəhəridə bolsimu, Uning əlqiliri Hənəs xəhərigə hərdaim kelip tursimu, □

⁵ Awam həmmisi özigə paydisi bolmaydiəjan, Heq yardimi wə paydisi təgməydiəjan, Bəlki lət kilip yərgə taxlaydiəjan, Həttə rəswa kilidəjan bir həlktin nomus kilidəjan bolidu. ■

Yük artilip Misiroşa mengixka təyyarlanəjan biqarə uləşlar!

⁶ Nəgəwdiki uləşlar toşrisida yükləngən wəhəy: —

□ 29:22 Xunga İbrahim üçün bədəl tələp qutkuzəjan Pərwərdigar Yaqupning jəməti toşruluk mundak dəydu: — «Həzir bolsa Yaqup hijillikə qalmaydu, hazır bolsa u tit-tit bolup qirayi tatirip kətməydu» — demək: — (1) «Yaqup öz pərzəntliři (jəməti) toşrisida hijil bolmaydu». Yaqup hayat waqtida əzining on ikki oşlining qilmixliridin nahayiti hijil bolup yürətti («Yar.» 34-babni kərüng). Andin Yaqup keyinki dəwrədə pərzəntlirining qiləjanlirini kərgən bolsa, tehimu hijil boləjan bolatti! Birək «həzir bolsa» (kəlgüsədə) adil, həkkəniy, sap dillik «yengidin tuşuləjan», yengi bir pərzənti, yengi bir İsrail wujudka kelidu; Yaqup (tirilgən waqtida) ulardin heq hijil bolmaydu, əlwəttə. (2) «Uning qirayi tatirip kətməydu» — Öz oşullirining bir-birigə həsəthor boləjanliqi tüpəylidin Yaqup kəp japa tartқан. U Yüsüpni «əltürüləngən» dəp uzun yillar matəm tutқан, andin əng yaxhi kəridəjan Binyaminni «yokəp kətti» dəp ənsirəp ələy dəp qələjan. Birək öz pərzəntliři toşrisida ənsirəxning həjiti yok — qünki «həzir bolsa» hərbiři Hudaning baxpanahida aman-esən mənggü turidu, xundakla bir-biri bilən inək etüxidu. □ 29:23 «Yaqup qolumning ixligən əmili boləjan, öz arisida turojan əwladlirini kərgən waqtida...» — muxu 22-24-ayəttə həm Yaqupning əzini (İsrailni) həm uning əwladlirini (İsrailarni) kərsitidu. Yaqupning əzi ularni kərix üçün əlümdin tirilix kerək, əlwəttə. □ 30:4 «Pirəwnning əmirliři Zoan xəhəridə bolsimu, uning əlqiliri Hənəs xəhərigə hərdaim kelip tursimu,...» — xu qəqlərdə Misir yengi bir padixah, yəni Pirəwn Xabakoning qol astida küqlük, ittifaqlaxқан bir dələtkə aylanəjanidi. Zoan wə Hənəsnin Misirning ikki tərpidə boluxi dələtnin küqlük birlikini təktiləydu. ■ 30:5 Yər. 2:36

Ular japalik, dərd-ələmlik zemindin ətədu;
 Xu yərdin qixi xirlar wə ərkək xirlar,
 Qar yılan wə wəhxiy uqar yılanmu qikidu;
 Ular bəylıqlirini exəklərnıng dūmbisigə,
 Gəhərlirini tögə ləkkilirioğa yūkləp,
 Əzlrigə heq payda yətküzməydiəjan bir həlkning yenioğa kətürüp baridu.

7 Misir!? Ularning yardimi bikar həm kuruqdur!
 Xunga Mən uni: «Heqnemini kılıp bərməydiəjan Raħab» dəp atiojanmən.

Ixanməslıknıng aqiwiti

8 — Əmdi bu səznıng kəlgüsü zamanlar üqün,
 Guwahlık süpitidə əbədil əbədğə turuwerixi üqün,
 Həzir bərip buni həm tax tahtioğa həm yəgimə kitabka yezip koyəjin. □

9 Qünki bular bolsa asiy bir həlk,

Naəhli oşullar,

Pərwərdigarning Təwrat-tərbiyisini anglaxni halımaydiəjan oşullardur. □

10 Ular aldın kərgüqilərgə: — «Wəhxiyni kərmənglar!»,
 Wə pəyotəmbərlərgə: «Bizgə toşra bexarətlərnı kərsətmənglar;
 Bizgə adəmnı azadə kılıdiəjan, yalojan bexarətlərnı kərsitinglar; □

11 Sənlər *durus* yoldın qikix,

Toşra tərıkidın ayrlıx!

İsraıldiki Muxəddəs Boləuquını aldımızdın yəq kılıx! — dəydu. □

12 — Əmdi İsraıldiki Muxəddəs Boləuqi mundaq dəydu: —

«Qünki silər muxu həwərnı qətkə kəkip,

Zulumnı yələnqük kılıp, burmilənojan yoloğa tayanəjninglar tūpəylidin,

□ **30:6 «Nəğəwdiki ulaəlar toşrisida yūkləngən wəhxiy»** — Nəğəw bolsa Yəhudaning jənubi kışmi bolup, pütünləy dəhşətlik qəl-bayawan. Misiroğa mangidiəjan bir yol Nəğəwdin ətədu. «...yūkləngən wəhxiy» — muxu bexarətnıng temisi bilən Yəxaya qəqəq kılıdu. «Wəhxiy»ning ibranıy tilidə «yūk» degən yənə bir mənisı bar. Xuning bilən temini yənə «Nəğəwdiki ulaəlarınıng yūki» — deyixkə bolıdu. Ulaəlar əqlilərnıng əzini həm nuroqun mal-mülük, hədiyilərnı kətürüp Misiroğa bəridiəjan japalik yolda mēgip hērip ketidu. Ləkin Misir bilən bolıdiəjan «ittıpaq» heqnemigə ərzimigəqkə, ularning yoli bikarəğa ketidu. Yəxaya biqarə ulaəlarəğa həsdaxlık bildürgini bilən əqlilərgə heqəqandək həsdaxlık bildürməydu! «**Ular japalik, dərd-ələmlik zemindin ətədu...**» — kizik yeri xuki, Misiroğa adətə mangidiəjan yol Nəğəwdin əməs, bəlki Filistiyadın ətədu. Nəğəwdin mangidiəjan yol nəhayiti japaliktur. Nemixka muxu yol bilən mangidikin? Həkümrənlər məqsət-pilanlırını Filistiyadın yaki əz həlkidin məhpiy saxlax üqün bolsa kərək. Kizik ix xuki, İsrail Musa pəyotəmbər arkilik Misirdin kütquzulup qikip, dəl xu yol bilən Qanaənoğa (Pələstingə) kəlgən. Yəxaya kinayilik bilən ulardın, silər Misirdin kütquzuləjandın keyin yənə axu yərgə «kəlgən izinglar bilən kaytip» yardəm soraxka rast baramsilər? — dəp sorıməqci. □ **30:7 «Mən uni: «Heqnemini kılıp bərməydiəjan Raħab» dəp atiojanmən»** — «Raħab» Misirning baxka bir ismi, mənisı «hakawurluk», «həli üstünlük». □ **30:8 «...Həzir bərip buni həm tax tahtioğa həm yəgimə kitabka yezip koyəjin»** — «buni» bizning qəriximizqə, yuqırıqi 6-7-ayəttiki bexarətnı kərsitidu. Bəzi alimlər «buni» 8-14-ayətlərnıng məzmuni dəp qaraydu. □ **30:9 «Pərwərdigarning Təwrat-tərbiyisi»** — «Təwrat» bolsa «tərbiyə», «nəsihət», «yolyoruk» degən manidə. □ **30:10 «aldın kərgüqilər»** — adətə Hudaning səzini oşayibənə kərnüxlər arkilik bilip qūxınıdiəjan həm ularnı baxkılarəğa təkəndürüp bəridiəjan pəyotəmbərlərdur. □ **30:11 «Sənlər durus yoldın qikix, toşra tərıkidın ayrlıx! İsraıldiki Muxəddəs Boləuquını aldımızdın yəq kılıx!»** — muxu səzlər ularning deməqci boləjan əsaslık səzliri, yaki əllikəqan degən səzlərnıng tūp mənisidur.

¹³ Xunga muxu kəbihlik silərgə egiz tamning bir yerikidək bolidu, Tam pultiyip qaloqanda, u birakla uni qeqiwetidu; ■

¹⁴ Huddi sapal qinə heq ayimay qeqiwetilgəndək U uni qeqiwetidu; Uningdin hətta oqaktin qoş aloqudək, Baktin su uskuədək birər parqisimu qalmaydu». □ ■

¹⁵ Xunga Rəb Pərwərdigar, Israildiki Muqəddəs Boluquqı mundak dəydu:

«Yenimoşa towa bilən kaytip kelip aram tapisilər; qutkuzulisilər; Hatirjəmliktə həm aman-esənliktə küq alisilər!», — Birak silər rət qiloqansilər. □

¹⁶ Silər: — «Yaq, biz atlaroşa minip qaqimiz» — dedinglar, Xunga silər rast qaqisilər!

Wə «Biz qaqkur ulaqlarəşa minip ketimiz» — dedinglar; — Xunga silərni qoşliqulqularmu qaqkur bolidu.

¹⁷ Minginglar birining wəhimisidin qaqisilər; Bəxining wəhimisidə həmminglar qaqisilər; Qeqip, taş üstidiki yeganə bayraq hadisidək, Dəng üstidiki tuşdək qalisilər. □ ■

Hudaning kütkən ümidi •••• Uning ahirki pılanliri — parlaq keləqək

¹⁸ Wə xunga silərgə mehır-xəpkət kərsitimən dəp, Pərwərdigar kütidu; Xunga U silərgə rəhim qilimən dəp ornidin qozqilidu;

Qünki Pərwərdigar həküm-həqikət qıkarəuquqı Hudadur; Uni kütkənlərninq həmmisi bəhtliktur! □ ■

¹⁹ Qünki halayik yənila Zionda, yəni Yerusalemda turidu;

Xu qaoşda silər yənə heq yioqlimaysilər;

Kətürgən naləngdə U Əzini sanga intayin xəpkətlik kərsitidu;

U naləngni anglisila, jawab beridu.

²⁰ Rəb silərgə nan üqün müxküllükni,

Su üqün azab-oqubətəni bərsimu,

Xu qaoşda sening Ustazing yənə yoxuruniwərməydu,

■ 30:13 Yəx. 29:5 □ 30:14 «Huddi sapal qinə heq ayimay qeqiwetilgəndək u uni

(tamni) qeqiwetidu» — tam qaqquqini Hudaning Əzi dəp qaraymiz. Tamda pəyda boləqan yerik bolsa Israilling kəbihlikidur (13-ayətnimu kəring). Adəmning gənəhi əzini iqidin (yerik tamni wəyran qiloqandək) wəyran qilidu; uning üstigə, Hudaning jazalixi uningə quxux bilən u tehimu tügixidu. ■ 30:14 Yər. 19:11 □ 30:15 «Yenimoşa towa bilən kaytip kelip aram tapisilər; qutkuzulisilər; hatirjəmliktə həm aman-esənliktə küq alisilər!» — muxu səz Yəxaya pəyoqəmbərninq bəxarətlirining jəwhiri. □ 30:17 «Minginglar birining wəhimisidin qaqisilər; bəxining wəhimisidə həmminglar qaqisilər» — Musa pəyoqəmbər

Təwrattiki «Law.» 26:8-ayətə Hudaning mundak wədisini hatiriləq: «(Manga tayanəqan bolsanglar) bəxinglar yüz (adəm)ni, yüzinglar bir tūmənni qoşliwətisilər». Əmdiki əhwal bunəq əksiqə. «Taş üstidiki bayraq... dəng üstidiki... tuş» — (1) demək, qaloqan adəmlər nahəyiti az. (2) muxu ikki nərsə (bayraq wə tuş) adətə urux qiloqanda ixtilididu; uruxtiki bir tərəp məşlup bolsa muxu nərsilər taxlinip qalidu; oşlibə qilsa ular elip ketilidu; xunga ular muxu yərdə məşlubiyyətnimu bildüridu. ■ 30:17 Yəx. 17:6; 24:6,13 □ 30:18 «Wə xunga silərgə mehır-xəpkət kərsitimən dəp, Pərwərdigar kütidu; xunga U silərgə rəhim qilimən dəp ornidin qozqilidu... Uni kütkənlərninq həmmisi bəhtliktur!» — muxu ayət bəlkim kitabning adəmni əng həyran qalduridoqan yərliridin biridur. Nemixqə Israilling kajliqi, Hudaning kattik jazalixi təswirləngəndin keyin ayət «xunga» bilən baxlinidu? Hudaning Israilni kattik jazalioqini bilən u əng ahirda ularəşa nahəyiti kəp rəhimdillik kərsətməqci. Yüqirikə jazalar bəlkim Israilling «kəldisi»ni Hudaning nijatini qobul qilixqə təyyarlaydu. «Xunga» Huda buni səwr-taqət bilən kütidu. ■ 30:18 Zəb. 2:12; 34:8; Pənd. 16:20; Yər. 17:7

Bəlki kəzüng Ustazingni kəridu;□

21 Silər ong tərəpkə burulsanglar,

Yaki sol tərəpkə burulsanglar,

Kuliking kəyningdin: —

«Yol mana muxu, uningda menginglar!» degən bir awazni anglaysən.

22 Xu qaşda silər oyuloğan məbudliringlaroşa berilgən kümüx həlgə,

Kuyma məbudliringlaroşa berilgən altun həlgimu daş təgküzisilər;

Silər ularni adət latisini taxlıoşandək taxlıwetip: —

«Neri tur» — dəysilər.

23 U sən teriydioğan urukung üçün yamoşur əwətidu;

Yərdin qikidioğan axlık-məhsulat həm küq-kuwwətlik həm mol bolidu;

Xu küni malliring kəng-azadə yaylaqlarda yaylaydu;

24 Yər həydidəgən kala wə exəklər bolsa,

Gürjək wə ara bilən soruğan, tuzlanğan hələp yəydu.

25 Qong kiroşinqilik bolğan küni,

Yəni munarlar örülgən küni,

Hərbir uluq taşda wə hərbir egiz dəngdə bolsa,

Ənhərlər wə eriklər bolidu.□

26 Pərwərdigar Əz həlkining jərəhitini tangidioğan,

Ularınq kəmqa yarisini saşaytkən xu künidə,

Ay xolisi kuyax nuridək bolidu,

Kuyax nuri bolsa yəttə həssə küqlük bolidu,

Yəni yəttə kündiki nuroşa barawər bolidu. □

Asuriyə hujum qılmaydu — ••• Ularınq üstigə qixidioğan jaza

27 Mana, Pərwərdigarning nami yiraqtiin kelidu,

Uning kəhri yalkunlinip,

Koyuk is-tütəkliri kətürüldü;

Ləwliri oşəzəpkə tolup,

Tili yutuwalıquşi yanışin ottək bolidu.

28 Uning nəpəsi huddi texip boyunoşa yetidioğan kəlkündək bolidu,

Xuning bilən U əllərnı bımənılikni yəkətquşi oşəlwir bilən taskaydu,

Xundaqla həlk-millətlərnıng aşzioşa ularni əzdurıdioğan yügən salıdu.□ ■

29 Muxəddəs bir həyt ötküzülgən keqidikidək, kənglünqlərdin nahxa uroşup qikıdu,

□ **30:20 «sening Ustazing»** — muxu yərdə bu söz yaki (kəplük xəklidə) «ustazliring» yaki (birlik xəklidə) «ustazing» mənisidə ilxıtilgən. Aldi-kəynidiki sözlərgə qarışanda, «ustaz» bolsa kerək. «Əzini yoxuroşan» «Ustazing»ning kim ikənlikini qüxinix üçün muxu ayətəni 8-bab, 17-ayət bilən selixturung. □ **30:25 «Qong kiroşinqilik bolğan küni, yəni munarlar örülgən küni...»** — kəysi kiroşinqilikning bolğanliki, kəysi munarlarınq örülğanliki muxu yərdə deyilmidi. Qandaqla bolmisun, muxu ixlar jismaniy həm roşiy düxmənərnıng yökıtilixini bildürıdu; muxu ixlar ahırkı zamanlarda yüz bərxisi mumkin. «ənhər» — kiçik erik. □ **30:26 «Əz həlkining jərəhiti»** — yaki «Əz həlkining sunoğan yerini». □ **30:28 «Uning nəpəsi huddi texip boyunoşa yetidioğan kəlkündək bolıdu»** — yukiriki 8-bab, 8-ayət bilən selixturung. Asuriyə İsrailoşa qandaqla qıloşan bolsa, Pərwərdigarmu ularoşa (asuriylərgə) xundaqla qılıdu. **«bımənılik bımənılikni yəkətquşi oşəlwir»** — «bımənılik» bəlkim butlaroşa ixinip-tayinixni kərsitidu.

□ **«U (Pərwərdigar) ... xundaqla həlk-millətlərnıng aşzioşa ularni əzdurıdioğan yügən salıdu»** — Asuriyə padıxahı Sənnaherib tutuwaloğan əsirlirining aşzioşa yügən selip, ularni axundaqla rəhımsiz yol bilən elip mangattı. Muxu yərdə Asuriyədin baxqa əllərnıng tiloşa elinixi, bəxarətnıng həm xu qaşdiki Asuriyəni həm ahırkı zamandiki «ahırkı urux»ni kərsitidoğanlıkını qüxəndürsə kerək. Undaqla Asuriyə padıxahı yənə ahırkı zamandiki dəjaloşa wəkıllik qılıdu yaki «bəxarətlik rəsim» bolıdu. ■ **30:28** Yəx. 8:8

Israiloşa uyultax boləjan Pərwərdigarning teoşioşa nəy nawasi bilən qıkkən birsining huxallıqıdək, kənglünqlar huxal bolidu.

³⁰ Pərwərdigar həywətlik awazini yangritidu;

U kaynıoşan kəhri, yutuwaləuqi yalkunluk ot, güldürmamilik yamoşur, boran-xawkun, möldürlər bilən Öz bilikini sozup kərsitidu.

³¹ Qünki Pərwərdigarning awazi bilən Asuriyə yanjilidu,

— Baxkılarni urux tayıki *boləjan Asuriyə* yanjilidu!□

³² Wə Pərwərdigar təyyarlıoşan kaltək bilən hər kətim uni uroşanda,

Buningəşa daplar həm qıltarlar təngkəx kilinidu;

U kolini oynıtıp zərb kılıp uning bilən kürəx kilidu.

³³ Qünki Tofət kədimdin tartıp təyyar turoşanidi;

Bərhək, padixah üqün təyyarlanəjan;

Pərwərdigar uni qongkur həm kəng kiləjan;

Otunliri kəp yalkunluk bir gülhan bər;

Pərwərdigarning nəpəsi bolsa günggürt ekimidək uni tutaxturidu. □

31

Misir bilən ittapaqlaxmanqlar! ••• Huda Əzi Asuriyəni yikıtidu

¹ — Yardəm izdəp Misiroşa barəjanlarning həlioşa way!

Ular atlarəşa tayınıp,

Kəp boləjanlıkəidin jəng hərwilirioşa,

Intayın küqlük boləjanlıkəidin atlık əskərlərgə ixinip kətti!

Biraq Israildiki Mükəddəs Boləuqioşa qarimaydu,

Pərwərdigarni izdiməydu.■

² Biraq Umu danadur!

U külpət elip kelidu,

Degənlirini kayturuwalmaydu;

U buzuklarıning jəmətigə,

Xundaqla kəbihlik kıləuqılarəşa yardəmdə boləjanlarəşa qarxi ornidin kəzoşilidu.□

³ Misirliklər Təngri əməs, adəmlər halas;

Ularıning atlıri bolsa rohtin əməs, əttin halas;

Pərwərdigar bolsa kolini uzartidu,

Yardəm bərgüqi bolsa putlixidu;

Yardəm bərilgüqi bolsa yikilidu;

Ular həmmisi biraqla yokilidu.

⁴ Qünki Pərwərdigar mənəşə mundək degən: —

□ **30:31 «Pərwərdigarning awazi bilən Asuriyə yanjilidu, — baxkılarni urux tayıki boləjan Asuriyə yanjilidu!»** — Asuriyəning Hudaning tayıki ikənliki 10:5-ayəttə kərsitilgən. «Baxkılarni urux tayıki (boləjan Asuriyə) yanjilidu!» degənniing baxka birhil tərjimisi: — «U (Pərwərdigar) uni (Asuriyəni) tayaq bilən uridu». □

□ **30:33 «Tofət»** — Yerusalem sirtidiki, əhlət kəydürüdiəjan bir jiləşə. U yənə «Ge-Hinnom» — «Həlakət jiləşisi» dəp atılıp dozəknıng küqlük bir simwoli bolidu (ərəbçə «jəhənnəm» degən səz dəl bu «Ge-Hinnom»din kəlgən). «**Bərhək, padixah üqün təyyarlanəjan; Pərwərdigar uni qongkur həm kəng kiləjan, otunliri kəp yalkunluk bir gülhan bər...**» — demək, Asuriyə padixahı Yəhudaşə qarxi yürük kıləşanda, əzi üqün təyyarlanəjan «jəsətni kəydürük» gulhanişə qarap mengiwatatti. ■ **31:1** Zəb. 20:7; 33:16-17; Pənd. 21:31; Yər. 17:5 □ **31:2 «Biraq Umu danadur!»** — «Umu» degən səz kinayilik, həjwiyy gəp: «Sən Israil bək əkillik, xundaq əməsmu? Ləkin **Umu** (Hudamu) danalıqu!» degəndək.

Israilning həq danalıqı yok idi.

«Owni tutuwaloqan xir yaki arslanni bir tərəp qilixka top-top padiqilar qaqiriloqanda,

Xir yaki arslan ularning awazliridin heq qorkmay,

Xawkunliridin heq hodukmay,

Balki owni astioqa besiwelip qar-otur taliqinidək,

Samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigarmu ohxaxla Zion teqi wə egizlikliri üqün quxüp jəng qilidu. □

⁵ Üstidə pərwaz qilidioqan kuxlardək samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar Əz qaniti astioqa Yerusalemmi alidu;

Qaniti astioqa elip, Zionni kutkuzidu;

Uning «ötüp ketixi» bilən Zion nijatlikka erixidu. □ ■

Hudaning towa qilixka qaqirixi

⁶ Silər dəhxətlik asiylik qilojan Igənglarning yenioqa towa qilip qaytinglar, I Israil baliliri!

⁷ Qünki xu künidə insanlar hərbiəri özi üqün öz qoli bilən yasioqan kümük butlarni wə altun butlarni: — «Gunahtur!» dəp taxliwetidu. ■

⁸ «Xu qaoqda Asuriyə qiliq bilən yikilidu,

Birak baturning qiliqi bilən əməs;

Bir qiliq uni yutuwalidu, birak qiliq adəttiki adəmningki bolmaydu;

U jenini elip qiliqtin qaçmaqçi bolidu,

Arisidiki yigitliri alwanoqa selinidu. □

⁹ Wəhəmidin uning «ul texi» yokaydu;

Uning sərdarliri jəng tuqidin alakzadilixidu» — dəp jakarlaydu Zionda oti keyiwatqan,

Yerusalemda humdeni yalkunlawatqan Pərwərdigar. □ ■

□ **31:4 «top-top padiqilar»** — bu ibarə Misirni kərsətsə, nəhayiti kinayilik gəp bolidu; qünki Misirliklər qoy wə padiqilaroqa əq idi («Yar.» 46:34ni kərüng). Bəlkim muxu təmsilning awwalki yerimi, Huda Israilni (xirdək, Asuriyə arqilik) jazalimaqçi bolsa, Misirliklarni yardəm berixkə qaqirix bihudiliktur. İkkinqi yerimi bolsa, Huda ahirda Əzi (kuxtək Əz qaniti astioqa elip — 31-ayət) Israilni Asuriyədin kutkuzidu, degən mənədə. «**xawkunliridin heq hodukmay...**» — yaki «ularning aldidə yolni boxatmaydioqan,...». «**U (Pərwərdigar) Zion teqi ... üqün quxüp jəng qilidu**» — Pərwərdigar kimgə qarxi qikqip jəng qilidu? Yukiriki ayətkə qaridoqanda, u awwal xirdək (Asuriyə arqilik) Əz oljisi qilmaqçi bolojan Yerusalemmi qoljoqa elix üqün kürəx qilip, andin «owoja yardəmçi süpitidə» «uni xirdin kutkuzimiz» degən Misir bilən jəng qilidu. Heqbolmioqanda, Yerusalemlə Hudaning (Asuriyəliklər arqilik bolojan) tərbiyə jazasidin özini kutkuzalmaydu. Birak 5-ayəttə, Huda ahirida ularni Asuriyəning besip kirixidin kutkuzidu, dəydu. □ **31:5 «Uning (Pərwərdigarning) «ötüp ketixi» bilən Zion nijatlikka erixidu»** — Huda Musa pəyojəmbər dəwrədə Israilni Misirdin kutkuzojanda, Israillarning eyliridin «ötüp ketixi» bilən ularni jazalimay, ularni kutkuzojan. Təpsilatliri üqün «Mis.» 12:23 wə «Zəb.» 78:49ni kərüng — U Əzi əwətkən «halak qiloquçi pərixət» Israillarning eylirigə yetip kəlgəndə Əzi ularning eylirining ixikining aldioqa «ötüp turux»i bilən halak qiloquçi pərixəting yolini tosup, muhəpizət qilip ularni sak qalduroqan. «Ötüp ketix» degən səz Israilni muxu ix toqruluk əskərtkən bolsa kərək. «Mis.» 12:13, 23-ayət wə izahatlirini kərüng. ■ **31:5** Qan. 32:11 ■ **31:7** Yəx. 2:20 □ **31:8 «Asuriyə qiliq bilən yikilidu, birak baturning qiliqi bilən əməs; ... qiliq adəttiki adəmningki bolmaydu»** — demək, qiliq insan tərpidin əməs, bəlkı Huda tərpidin ixlitilidu (36-, 37-babni kərüng). □ **31:9 «Wəhəmidin uning «ul texi» yokaydu...**» — «ul texi» ularning padixahi boluxi kərək. ■ **31:9** 2Pad. 19:36,37

32

Yengi padixah wə uning yengi jəmiyiti

1 Mana, həkkanıyilik bilən həkümranlik qiloşuqi bir padixah qıqıdu; Əmirlər bolsa toşra həküm qıqırıp idarə kılıdu.■

2 Həm xamaloşa dalda bolşudək, Boranoşa panah bolşudək, Kaşjirak jayoşa erik-sulardək, Qangkap kətkən zeminoşa qoram taxning sayisidək bolşan bir adəm qıqıdu.□

3 Xuning bilən kərgüqılərnıng kəzliri heq torlaxmaydu, Anglaydıoşanlarning kuliki enik tingxaydu; ■

4 Bəngbaxning kəngli bilimni tonup yetidu, Kekəqning tili tez həm enik səzləydu.

5 Pəsəndilər əmdi pəzilətlik dəp atalmaydu, Pıksıq iplaslar əmdi mərd dəp atalmaydu,

6 Qünki pəsəndə adəm pəslıknı səzləydu, Uning kəngli buzıqqılık təyyarlaydu, Iplaslık kılıxka, Pərwərdıqaroşa daş kəltürüxkə, Aqlarning qorsıqını aq qalduruxka, Qangkıoşanlarning iqmlikini yoqıtıwetıxkə niyətlınıdu.

7 Bərhək, iplas adəmning tədbirliri kəbihtur; U kəstlərnı pəmləp olturidu, Məminlərnı yaloşan gəp bilən, Yoqsulning dəwasıda gəp kılıp uni wəyran kılıxni pəmləp olturidu.□

8 Pəzilətlik adəmning qiloşan niyətliri bərhək pəzilətliktur; U pəziləttə muqim turidu.

Mənggülik bəhtni yaki balayi'apətni — hazır tallax kerək!

9 Ornuqlardın turup, i hatırjəm ayallar, awazimni anglanglar! I əndixisiz qızlar, səzlimgə kulak selinglar!

10 Bir yil etə-ətməyla, i bişəm ayallar, Parakəndə kılınisilər! Qünki üzüm həsuli bikaroşa ketidu, Mewə yioşix yoq bolıdu.

11 I hatırjəm ayallar, tıtrənglar! I əndixisiz qızlar, patıparak bolunglar! Kiyimınglarnı selıwetınglar, özünglarnı yalang kilinglar, qatrikınglaroşa bəz başlanglar!□

12 Güzəl etiz-başlar üqün, Mewilik üzüm talliri üqün məydənglaroşa urup həsrət qekinglar!

13 Üstidə tikən-yantaklar əsidoşan öz həlkimning zemini üqün, Xad-huram öylər, warang-qurung kılıp oynaydıoşan bu xəhər üqün kayoşurunglar!

14 Qünki orda taxlınidu,

■ 32:1 Zəb. 45:4-7; Zək. 9:9 □ 32:2 «qangkap kətkən zemin» — yaki «qarqap kətkən zemin».

■ 32:3 Yəx. 29:18; 30:21 □ 32:7 «Yoqsulning dəwasıda gəp kılıp uni wəyran kılıxni pəmləp olturidu» — baxka birhil tərjimisi: — «İlla-adil dəwa qiloşan yoqsulni yoqıtix üqün pəmləp olturidu». □ 32:11 «Kiyimınglarnı selıwetınglar, özünglarnı yalang kilinglar, qatrikınglaroşa bəz başlanglar!» — bular bolsa əsirgə qıxıp qaloşanlarning məjburıy kılıdıoşan ixliri.

Adəmlər bilən liq toloqan xəhər adəmsatsiz bolidu,
Istihkam wə kəzət munarliri uzun zamanotiqə pəxətla yawayi exəklər zok
alidiqan,

Koy padiliri ozuklinidiqan boz yərlər bolidu.

¹⁵ Taki Roh bizgə yukiridin təkülgüqə,

Dalalar mewilik baq-etizlar boluqə,

Mewilik baq-etizlar ormanzar dəp həsablanoqə xu peti bolidu. □ ■

¹⁶ Xu qəşda adalət dalani,

Həkkaniylik mewilik baq-etizlarni makan kılıdu.

¹⁷ Həkkaniyliktin çikidiqini hatirjəmlik bolidu,

Hatirjəmlikning nətijisi bolsa mənngügə bolidiqan aram-tinqlik wə
aman-esənlik bolidu.

¹⁸ Xuning bilən mening həlkim hatirjəm makanlarda,

Ixənqlik turaloqlarda wə tinq aramgəhlarda turidu. ■

Jaza qüxürülgəndin keyinki bəht-bərikət

¹⁹ Orman kesilip yikitiqanda möldür yaqsimu,

Xəhər pütünləy yər bilən yəksan kiliwetilsimu,

²⁰ Su boyida uruk terioquqilar,

Kala wə exəklərni kəng dalaqə koyuwetidiqanlar bəhtliktur! □

33

Nijat Zionəja kelidu

¹ I özüng bulang-talang kilinmiqan, baxqilarni bulang-talang kילוquqi,

Baxqilar sangə asiylik kilmioqan,

Özüng asiylik kילוquqi,

Sening həlingəja way!

Sən bulang-talangni boldi kiliqing bilən,

Özüng bulang-talang kiliñisən;

Sən asiylikni boldi kiliqing bilən,

□ **32:15 «Roh bizgə yukiridin təkülgüqə,.....»** — muxu yərdə «Roh» Hudaning Rohini bildüridu. Tekistə «kimning rohi» ikənliki deyilmigən əhwalda «Roh» degən səz ayrim kərülsə, undaqta xübhəsizki Hudaning Rohini kərsitidu. **«Dalalar mewilik baq-etizlar boluqə, mewilik baq-etizlar ormanzar dəp həsablanoqə...»** — demək, yər yüzidiki boz yərlər munbət bolidu wə hazır munbət yərlərmu təhimu xundəq bolidu. ■ **32:15** Yəx. 29:17; Yo. 2:28, 29; Yh. 7:37, 38; Ros. 2:17, 18 ■ **32:18** Yər. 33:16 □ **32:20 «Orman kesilip yikitiqanda möldür yaqsimu, xəhər pütünləy yər bilən yəksan kiliwetilsimu, su boyida uruk terioquqilar, kala wə exəklərni kəng dalaqə koyuwetidiqanlar bəhtliktur!»** — (19-20) demisəkmü, bu nahayiti sirlik bir səzdür. Bəlkim bizni ahırqi zamanlardiki ikki əhwal toqrisida əslitidu. «Orman yikilidu» — təkəbburlar pəs kiliñidu (10-bab, 18- wə 33-34-ayətni kərüng). «Xəhər» bəlkim yukiriki (24-bəbtiki) «tərtipsiz xəhər» bolup, Huda tərripidin wəyran kiliñidu. Biraq kiçik peillik turmuxni tallioqanlar, məsilən öz kala-exəklirigə yaxxi muamilə kילוqanlar bəht-bərikət tapidu.

Əzüng asiylikka uqraysən;□

² I Pərwərdigar, bizgə mehİR-xəpkət kərsətkəysən;

Biz Seni ümid bilən kütüp kəldük;

Ətünimizki, Sən hər səhər *İsrailoğa* küqlük bilək-kol,

Kiyinqilik pəytliridə nijatimiz boləqsən.

³ Top-top adəmlərnin oqowəqa-çuqanliridin həklər bədər kaqıdu;

Sən *Huda* kəddingni tik kilixing bilən əllər pitirap ketidu; □

⁴ Qekətkə liqinkiliri ot-kəklərni yiojip yəwaləyəndək,

Silərgə bekitip berilgən olja yiojwəlinidu;

Qekətkilər uyan-buyan yügürgəndək adəmlər olja üstidə uyan-buyan yügürüxidu.□

⁵ Pərwərdigar üstün turidu,

Bərhək, Uning turaləqusi yukirididur;

U Zionəqa adalət wə həkkaniylik toldurdi;

⁶ U bolsa künliringlarning tinq-amanliqi, nijatlik, danalik wə bilimning bayliqliri bolidu;

Pərwərdigardin kərkux Uning üqün gəhərdur. □

İsraildiki hazırki əhwal

⁷ Mana, ularning palwanliri sirtta turup nalə-pəryad kətüridu;

Sülh-əhdə tüzgən əlqilər kəttik yioqlixidu;□

⁸ Yollar adəmsiz qaldı;

Ətkünqi yolqılar yok boldı;

U əhdini buzup taxlıdı;

Xəhərlərni kəziğə ilmaydu,

□ **33:1 «I əzüng bulang-talang kilinmioqan, baxkılarni bulang-talang kiləuqi, baxkılar sanga asiylik kilmioqan, əzüng asiylik kiləuqi, sening həlingəqa way!...»** — muxu ayət Asuriyə padixahı Sənnaheribni kərsitidu. İsrail padixahı Həzəkəya əlqilərnə əwətip Sənnaherib bilən «sülh» əhdisini tüzdürgən («2Pad.», 18:13-18-ayətəni kəring); ilgiriki Aħaz padixahningmu Asuriyə bilən tüzgən «tinqlik» əhdisi bar idi («2Pad.» 16-babni kəring). Sənnaherib miladiyədin ilgiriki 701-yili, ikki əhdini buzup İsrail (Yəhuda)ning pütün zeminini besiwəlip, paytahti Yerusalemoğa təhdit saldı. Uning xundak «asiylik» ixliri heli kəp idi. Bəlkim, muxu bexarəttiki «asiylik kiləuqi», «əhdini buzudiqan» degən sözlər ahirki zamandiki dəjjalnimu kərsitixi mumkin. □ **33:3 «Top-top adəmlərnin oqowəqa-çuqanliridin həklər bədər kaqıdu; sən ... kəddingni tik kilixing bilən əllər pitirap ketidu»** — bu, bəlkim, Pərwərdigarning İsrailning 2-ayətətki duasiəqa bərgən jawabi boluxi mumkin. «Top-top adəmlərnin oqowəqa-çuqanliri...» bəlkim Efiopiyyə padixahı Tirhəkahning qoxunlirining jəng yürüxini kərsitidu («2Pad.» 19:9-ayətəni kəring). Sənnaherib «Tirhəkah kelidu» degən həwərnə anglap qekindi. Ahirki zamanlarda muxu wəqəgə ohxaydiqan yənə bir wəqə bolidu («Dan.» 11:44-ayətəni kəring). □ **33:4 «Silərgə bekitip berilgən olja yiojwəlinidu»** — bizningqə «silər» İsrailərnə kərsitidu (6-ayətəni kəring). Asuriyəliklər oljini ularəqa taxlap kaqıdu (36-, 37-babni kəring). Baxka tərjimanlar «silər» degən İsraildin baxka əllərnə kərsitidu, dəp xərhiləydu. □ **33:6 «Pərwərdigardin kərkux uning üqün gəhərdur»** — baxka birhil tərjimisi: — «Pərwərdigardin kərkux Uning adəmlərgə beridiqan gəhəri». □ **33:7 «Mana, ularning palwanliri ... nalə-pəryad kətüridu; sülh-əhdə tüzgən əlqilər kəttik yioqlixidu»** — bizningqə bu ayət əyni qədqiki əhwalni kərsitidu. 8-ayətətki izahatni kəring. **«palwanlar ...nalə-pəryad kətüridu... Əlqilər yioqlixidu»** — 1-ayətətki izahatta deyilgəndək, Asuriyə padixahı Sənnaherib «sülh-əhdə»gə asiylik kılıp, İsrailni ixəlal kilaqan; əhwal 7-9-ayətlərdə təswiriligəndək boləqan. Xu qəoqda Həzəkəya bilən u Sənnaheribka əwətkən əlqilər axu sülh-əhdəning bir tiyigimu ərzimizənlərnəni kərup, kəttik puxayman kilaqan bolsa kərek.

Adəmlərni həq ətiwarlimaydu. □

⁹ Zemin matəm tutidu, zəiplixidu;

Liwan hijaləttin solixidu;

Xaron qəl-bayawanoğa aylandı;

Baxan wə Karməl bolsa kİRİP taxlandı. □

Huda ornidin turup qutkuzidu

¹⁰ Mana hazır ornumdin turimən,

— dəydu Pərwərdigar,

— Həzır Əzümni üstün kərsitimən,

Həzır kəddimni kətürimən.

¹¹ — Silərning boyunglarda kuruk ot-qəpla bar,

Pahal tuəşisilər;

Əz nəpəsliringlar ot bolup əzünglarni yutuwetidu;

¹² Əllər bolsa hək kəydürülgəndək kəydürilidu;

Oruloğan jioğan-tikənlərdək otta kəydürüwetilidu.

¹³ — I yirəktikilər, Mening kİloğanlirimni anglanglar;

Yekindikilər, Mening küq-kudritimni tonup yetinglar. □

¹⁴ Ziondiki gunahkarlar kərkidu;

WəhİMə İplaslarni besiwəlidu.

Ular: «Arimizdiki kim mənggülik yutkur Ot bilən billə turidu? Kim əbədİl'əbəd yalqunlar bilən bir makanda bolidu?» — dəydu.

Soaloğa jawab

¹⁵ — «Həkkaniylik yolida mangidioğan,

Durus-lilla gəp kİlidioğan,

Zalimliktin kəlgən haram paydioğa nəprətlinidioğan,

Parilarni sunoşuqılarni kolini pulangxitip rət kİlidioğan,

Kanning gepi bolsila kulikini yopurup anglimaydioğan,

Pəslİk-rəzİllİkkə kəraxni rət kİlip, kəzini kaquridioğan; □ ■

¹⁶ U yukirini makan kİlidu;

Koram taxlar uning kəroşini bolup,

Yukiri uning baxpanahİ bolidu;

Əz riski uningə berilidu,

Uning süyi kapalətlİk bolidu».

¹⁷ — «Kəzliring Padİxahni güzəllİkidə kəridu;

□ **33:8** «U əhdini buzup taxlıdı» — «u» bəlkim asiylik kİloşuqi (Asuriyəlik) Sənnaheribni wə xuning bilən birgə ahirki zamandiki dəjjalnimu kəzdə tutuxi mumkin. □ **33:9** «Liwan... Xaron... Baxan... Karməl...» — qıraylik ormanzarlik rayon. Xaron munbət yaylak. Baxan dəl-dərəhliri kəp, qarwiqİllİktin beyioğan rayon. Karməl yərliri intayin munbət, mewə-qewə, kəktatlar kəp qİkİdioğan, kəp yaylakliri bar rayon idi. Həritilərnİ kərəung. □ **33:13** «I yirəktikilər, Mening kİloğanlirimni anglanglar; yekindikilər, Mening küq-kudritimni tonup yetinglar» — muxu bəxarət 10-ayəttin baxlap ahirki zamanlarəğa etkən boluxi mumkin.

□ **33:15** «Həkkaniylik yolida mangidioğan, durus-lilla gəp kİlidioğan...» — bu səzlər 14-ayəttiki «Arimizdiki kim mənggülik yutkur ot bilən billə turidu? Kim əbədİl'əbəd yalqunlar bilən bir makanda bolidu?» degən soaloğa boləğan jawabning bəxidur. «parilarni sunoşuqılarni kolini pulangxitip rət kİlidioğan» — baxkə birhil tərjimisi: «parilar tutkuzup koşulmisin dəp kİlliri titrəp ketidioğan». «Pəslİk-rəzİllİkkə kəraxni rət kİlip, kəzini kaquridioğan» — mənisi bəlkim: «rəzİllİkni kəzİtxni kət'iy rət kİlidioğan». ■ **33:15** Zəb. 15:1-2; 24:3-4

Kəzliring uzunloja sozulojan zeminloja nəzər salidu.□

18 Kənglūng wəhimə toqrisida qongkur oyloja patidu;
Rohətqi bəg kəni?

Oljini olqəydioljan taraziqi bəg kəni?

Istihkam-munarlarini sanioquqi bəg kəni?□

19 Kaytidin əxəddiy həlkni kərməysən,

— Sən angkiralmaydioljan, boquzida səzləydioljan,

Duduklap gəp kilioljan, gəpini qūxinəlməydioljan bir həlkni ikkinqi kərməysən.□

20 Ibadət heytlirimiz otküzülioljan xəhər Zionloja kara;

Sening kəzüng Yerusalemning tinq-aman makan bololjanlikini,

Qozukliri hərgiz yulunmaydioljan,

Taniliri hərgiz üzülməydioljan,

Ikkinqi yətkəlməydioljan qedir bololjanlikini kəridu;■

21 Xu yərdə Pərwərdigarning xan-xəripi bizgə kərünidu,

— U Əzi dəryalar, kəng oštənglər ekip turidioljan bir jay bolidu;

Palaklar bilən həydəlgən heqkəndək kəmə u jayda katnimaydu,

Wə yaki heq həywətlik kəmə u jaydin otməydu;□

22 Qünki Pərwərdigar bizning nijatkar-hakimimiz,

Pərwərdigar bizgə kanun Bərgüqidur,

Pərwərdigar — bizning Padixahimiz,

U bizni kətkuzidu!

23 Sening tana-aroqamqiliring boxioljan bolsimu,

Israil yəlkən hadisining turumini mustəhəkəm kılalmisimu,

Yəlkənni yeyip qikiralmissimu,

U qaoloda zor bir olja üləxtürüliu;

□ **33:17 «Kəzliring Padixahni güzəllikidə kəridu»** — muxu yərdə padixahning kim ikənliki tehi dəp berilmidi. U yukiriki 9-bab, 6-ayət, 11-bab, 1-9-ayət wə 32-bab, 1-ayəttə tiloja elinolan padixahka ohxax adəm boluxi kərek. **«kəzliring Padixahni güzəllikidə kəridu»** — «güzəllikidə» degənlik, padixahning bəlkim baxka əhwaldimu kərünüxi mumkin. **«uzunloja sozuloljan zemin»** — bəlkim kəng-azadilik, heq wəhimə kərünməydioljan zemin degən mənidiə.

□ **33:18 «Rohətqi bəg kəni? Oljini olqəydioljan taraziqi bəg kəni? Istihkam-munarlarini sanioquqi bəg kəni?»** — muxu bəglər, xübhəsisziki, Israilni ayaol asti kılolan düxmənning ixolajiyətqi koxunlirining bəgliri; biraq ularning rolliri anqə enik əməs. Birinqisi, bəlkim, əsirlərnəng tizimlikini təyyarlıoljan; ikkinqisi oljini hatiriliwaloljan; üçinqisi xəhərdiki paqaklax kərek bololan istihkamlarini hatiriliwaloljan. □ **33:19 «Sən angkiralmaydioljan, boquzida səzləydioljan, ... gəpini qūxinəlməydioljan bir həlkni ikkinqi kərməysən»** — bu ayət, xübhəsisziki, zemining yatlar tərripidin ixolaj kılolanlikini yaki ular tərripidin həlkning sürgün kılinoqanlikini, xundakla qətəl tilida səzləydioljan muhit iqidə otküzəng xan-xəripi kərsitidu.

■ **33:20 Zəb. 46:5; 125:1, 2** □ **33:21 «Xu yərdə Pərwərdigarning xan-xəripi bizgə kərünidu, — U Əzi dəryalar, kəng oštənglər ekip turidioljan bir jay bolidu; palaklar bilən həydəlgən heqkəndək kəmə u jayda katnimaydu, wə yaki heq həywətlik kəmə u jaydin otməydu»** — bu sirlik gəpning mənsi, pərizimizqə: «Pərwərdigar zeminizni bərikətlik kılolandin keyin heqkəndək nərsini baxka əllərdin kirgüzüxnəng həjiti yok, xunglaxka biz kəmə elip kəlgən heqkəndək məhsulatarloja mohtaj əməsmiz; Pərwərdigar Əzi bizgə həmmini təminligüqidur» degəndək boluxi mumkin.

Hətta aqsak-tokurlarmu oljini alidu.□

²⁴ Xu qaʻoqda xu yərdə turuqʻi: «Mən kesəl» deməydu;
Xu jayni makan kʻiloqan həlkning gunahliri kəqürüm kʻilini. □

34

Pərwərdigarning küni •••• Edomning jazalinixliri

¹ Yəkin kelinglar, i əllər, anglanglar!

I kəwm-həklər, kulak selinglar!

Yər-zemin wə uningdiki barlik məwjudatlar,

Jimi aləm wə uning iqidin qikқан həmmə məwjudatlar,

Tingxanglar!

² Qünki Pərwərdigarning barlik əllərgə karita ʻəzəzi bar,
Uning dəroʻəzi ularning barlik qəxunliriqə qarxi turidu;

U ularni həlakətkə pütüp qoyqan,

Ular ni kiroqinçilikqə tapxuruwətkən;

³ Ulardin öltürülgənlər sirtqə taxliwetilidu,

Jəsətliridin sesiqçilik puraydu,

Taʻqlar ularning kəni bilən eritilidu;

⁴ Asmanlardiki jimiki jisim-qəxunlar qirip yok bolidu,

Asmanlar yəgimə kitabdək türüldü;

Üzüm telining yopurmakliri hazan bolup, solixip qüxkəndək,

Yigləp kətkən ənjür xehidin qüxkəndək,

Ular ning jimiki jisim-qəxunliri yikilidu;■

⁵ Qünki xəmxirim asmanlarda *қан билən* suquruldi;

Karanglar, xəmxirim Mening həlakət lənitimğə uqriqan həlkqə,

Yəni Edom üstigə jazalax üqün qüxidu;□

⁶ Pərwərdigarning bir xəmxiri bar;

U qanoqə boyaldi;

U yaʻqlik nərsilərninğə yeʻqi bilən,

Əqkə-qozilərninğə kəni bilən,

Qoqkar bərikining yeʻqi bilən ozuklanduruloqan;

Qünki Pərwərdigarning Bozrah xəhiridə bir qurbanliqi,

□ 33:23 «**Sening tana-aroqamçiliring boxiqan bolsimu, Israil yəlkən hadisining turumini mustəhkəm kʻilalmisimu, ... u qaʻoqda zor bir olja üləxtürüldü; hətta aqsak-tokurlarmu oljini alidu**» — yənə bir sirlük gəp! Pərizimizqə, bu bir ohxitix bolup, Israilni bir qong kemigə ohxatqan; kəmə bolsa bək konirap kətkən, mangalmaydiqan həloqə kelip qaloqan bolsa kerək. Həlbuki, bu Hudaning təkdin kʻilməqçi bolqan bərikitigə həqқandəq tosaloq bolmioqan; olja həman qoloqə elinidu, hətta «aqsak-tokur» wə ajiz adəmlərmu bəht-bərikətkə erixidu. Bəzi alimlar kəmə toqrisidiki səzləni Israilning düxmənlirigə qaritiloqan, dəp qaraydu. □ 33:24

«**Xu jayni makan kʻiloqan həlkning gunahliri kəqürüm kʻilini**» — səzmusez təjime kʻiloqanda: — «Xu jayni makan kʻiloqan həlk gunahidin kətürüwetilidu» ■ 34:4 Wəh. 6:13, 14

□ 34:5 «**... Xəmxirim asmanlarda qan bilən suquruldi; karanglar, xəmxirim Mening həlakət lənitimğə uqriqan həlkqə, yəni Edom üstigə jazalax üqün qüxidu;**» — bu ayətkə qaridoqanda, Hudaning ahirki zamandiki jazalaxliri asmada baxlinip, keyin yər yüzigə qüxidu. 1-8-ayətlərgə qaridoqanda, xu qaʻoqda nuroqun əl-yurtlar Edomda yiqilip Israilqə hujum kʻilməqçi bolidu; birəq Huda ularni yoqitidu. Edom degən yurtning əzi Israilqə kəp yil kʻiloqan rəhimsiz ziyənkəxlilik tūpəylidin Hudaning lənitigə uqraydu.

Edomda zor bir qiroinqilıqı bar. □ ■

7 Muxu qiroinqilıqlar bilən yawayi kalılar,
Torpaqlar wə küqlük buqıllarmu yıqılıdu.
Ularning zemini qanoşa qəmülıdu,
Topa-qanglırı yaq bilən maylixip ketıdu. □

8 Qünki Pərwərdıgarning kısas alıdıoan bir küni,
Zion dəwasıdiki hesab alıdıoan yılı bar. □

9 *Edomdiki* eqınlar qarımayaşa,
Uning topilırı günggürtkə aylandurulıdu;
Zemini bolsa köyüwatqan qarımay bolıdu.

10 Uning oti keqə-kündüz eqürülməydu;
Is-tütəklırı mənggügə ərլəydu;
U dəwrdin-dəwrgıqə harabilıktə turıdu;
Heqkim ikkinçı u yərgə ayaq basmaydu. ■

11 Qel huwkuxı wə qırkırioquçı huwkuxlar uni igiliwalıdu;
Qong huwkux wə qanoşa-kuzoqunlar xu yərdə uwılaydu;
Huda unıgoşa «tərtipsızlık-bımənılikni əlqəydıoan tana»ni,
Wə «qıp-qırıklukni əlqəydıoan tik əlqıgüq»ni tartıdu. □ ■

12 Bırsi kelip *Edomning* esilzadilırını padıxahlıqını *ıdarə kılixqa* qakırısa,
Ulardin heqkim bolmaydu;
Uning əmirilırı yok kıliwetılqən bolıdu. □

13 Ordilırıda tikənlər,
Qəl'ə-qoroanlırıda qakqak-jıoanlar əsüp qıqıdu;
U qılberılarning makani,
«Huwkuxlarning ordısı» bolıdu.

14 Xu yərdə qel-bayawandiki janıwarlar, yawayi itlar jəm bolıdu;
Hərbir «eqkə jin» öz qerındıxoşa towlaydu;
Tün məhluklırı xu yərdə makanlıxıdu,
Uni əzigə aramqaş kılip turıdu. □

15 «Ok yılan» xu yərdə uwılaydu,
Uning sayısıdə tuhumlaydu,
Balilırını yıoqıp baqıdu.

Qorultaz-tapquxlar hərbiri öz jüpi bilən xu yərdə toplınıdu; □

□ **34:6** «U (Pərwərdıgarning xəmxırı) yaqlıq nərsıləarning yeoqi bilən, eqkə-qozılarning keni bilən, qoqkar bərikıning yeoqi bilən ozuklanduruləoan» — muxular (eqkə-qozılarning keni... bərek yeoqi qatarlıklar)ning həmmısı qurbanlıqlarning muhım bələklırı bolıdu. «Pərwərdıgarning Bozraş xəhırıda bir qurbanlıqı... bar» — Bozraş xəhırı Edomning paytəhti (həzir «Petra» deyılıdu). Həritilərnı kəring. ■ **34:6** Yəx. 63:1, 2 □ **34:7** «küqlük buqılar» — ıbranıy tilıda «küqlüklər» deyılıdu. «Yawayi kalılar», «torpaqlar», «küqlük buqılar» muxu yərdə «küqlük, hoqqukluk bəglər»nımu kərsətsə kərek. ■ **34:8** «Zion dəwası» — muxu «dəwa»ning uzun yillik tarıhi bar. Kəp kixilər «Nemixqa Huda Israiləoşa əlahıdə muamılə kılıdu?» dəp qakxap. Yəhudiyləroşa ziyankəxlik kılip kəlgən. Yəhudiylarning əzlırı Hudaəoşa kəp ketim asiylık kılojını bilən kandaqla bolmısun, Hudaning İbrahiməoşa bərgən wədisıgə əsasən U ularnı «Əz həlkim» dəp qaraydu. Bu Hudaning tallıxıdu; baxqılar Uning bilən Israil tooruluq dəwalaxmaqçı bolsa əzi yaman aqıwətnı kəridu. Gitler gəwdilik bir misalıdu. ■ **34:10** Wəh. 14:11; 19:3 □ **34:11** «Qel huwkuxı ... qırkırioquçı huwkuxlar ...qong huwkux..» — muxu ayəttiki qux-haywanlarning nemə ikənlikini top-toorə deyix təs. ■ **34:11** Yəx. 13:21,22; Zəf. 2:14; Wəh. 18:2 □ **34:12** «Bırsi kelip Edomning esilzadilırını padıxahlıqını ıdarə kılixqa qakırısa, ulardin heqkim bolmaydu...» — buning baxqa təjımilırı bar, bıraq əsasıy mənisı: — «Edomdiki padıxahlıqını baxqıruux üqün ədəm yoq»tur. Edomda heqkim, hətta əng yuqırı təbıqıdıkılərmu qalmaydu. □ **34:14** «Tün məhluklırı xu yərdə makanlıxıdu» — yaki: «Tün (keqə) əlwəstısı xu yərdə makanlıxıdu». □ **34:15** «Ok yılan» — buningmu qəysi həywan ikənlikı enıq əməs.

16 Pərwərdigarning yəgimə kitabidin izdəp oqup baqqin;
Ulardin heqbir quxup qalmaydu;
Heqkaysisining əz jorisi kəm bolmaydu;
Qünki Əzining aqzi ularoşa buyruoşan;
Üning Əz Rohi ularni toplioşan. □

17 Qünki Pərwərdigar Əzi ular üqün qək taxlap,
Əz kəli bilən zeminəşa tana tartip ularoşa təksim kəlip bərgən;
Ular uningəşa mənggügə igidarlık kəlidu,
Dəwrdin-dəwrgiqə xu yərnə makan kəlidu.

35

Hudaning qəl-bayawanni gülləndürüxi, •••• xundaqla Əz məmin-bəndiliri üqün aqşan yoli

1 — Dala həm kaşjirap kətkən jaylar ular üqün huxal bolidu;
Qəl-bayawan xadlinip zəpirandək qeqəkləydu; □

2 U bərk urup qeqəkləydu,
Xadliqqa xadliq kəxulup təntənə kəlidu;
Liwaning xan-xəripini,
Karməl wə Xarondiki güzəllik wə sür uningəşa berilidu;
Ular Pərwərdigarning xan-xəripini,
Hudayimizning güzəlliki wə həywitini kəridu. □

3 Ajiz kollarni küqləndürümlər,
Egəlip mangidişan tizlarni qingitinglər; ■
4 Yüriki aşqanlaroşa: — «Qing turunglar! Kərkəmlər!
Mana, Hudayinglaroşa kərap bekinglər;
Kəsas kəlidu — Hudaning həşab elix küni kəlidu!
Ü Əzi kəlidu, silərnə kutkuzidu!» — dəng!

5 Andin kərioşuning kəzi eqəlidu,
Gasning kulaklıri oquq kəlinidu; ■
6 Andin aqşak-təkurlar keyiktək oynaklap səkrəydu;
Gaşining tili nahxa eytidu;
Qünki dalada sular,
Qəl-bayawanlarda dərya-əkəinlər uroşup taxidu; ■

□ **34:16 «Pərwərdigarning yəgimə kitabı»** — yukirida Yəxaya Hudaning pərmani bilən əzi yazoşan materiyallarni yioşip Təwrat-kanunliri bilən saklitip qoyoşan (8-babni kərüng). Keyin u yənə «yəgimə kitab»ni tiləşa aldi (29-babni kərüng). «Pərwərdigarning yəgimə kitabı» bəlkim Yəxayaning əzi yazoşan materiyalliri wə Musa, Yəxua, Samuil, Dawut kətarlik pəyoşəmbərlər hatiriliwaləşan barlık materiyallarni kərsitidu. Muxu materiyallar «Mukəddəs Kitab»ning baxlinixliri boluxi kərek; «Pərwərdigarning kitabı»da heqnərsə kəm əməş, bizgə kərek boləşan həmmə təpsilatlar bar, uningda hətta kux-həywanlarning həwirimu bar, degənliktur. Hudaning kux-həywanlarəşa təpsiliy həlda miras kəloşan təksimati hatiriləngən yərdə, Əzining məmin bəndiliri üqün beoşixlimakqi boləşan miraslar Mukəddəs Kitabda təhimu eniş hatiriləklilik bolmamdu? «Mukəddəs Kitab»tin izdəp oquş beking!»! **«Əzining aqzi ularəşa buyruoşan»** — Hudaning aqzi buyruoşan, əlwəttə. □ **35:1 «Dala ... ular üqün huxal bolidu»** — Yəxaya dəsləptə «ular»ning kim ikənlikini deməydu. Bilix üqün bexarətni ahirişiqə (9-ayətikiqə) oquş kərek! (bu səzlər «Rim.» 8:19-22 bilən munasiwətlik). □ **35:2 «Liwaning xan-xəripini, Karməl wə Xarondiki güzəllik wə sür.»** — Liwan, Karməl wə Xaronlarning alahidilikliri yukirida, 33-bab, 9-ayətiki izahəttə təşwirilinidu. **«ular Pərwərdigarning xan-xəripini... kəridu»** — «ular» — 1-ayətiki izahəttə kərang. ■ **35:3** İbr. 12:12 ■ **35:5** Mat. 9:27; 11:5; 12:22; 20:30; 21:14; Yh. 9:6 ■ **35:6** Mat. 9:32; 11:5; 15:30; 21:14; Yh. 5:8, 9; 7:38, 39; Ros. 3:2; 8:7; 14:8

7 Pizqirir qəl-jəzirə kəlqəkkə,
Qangkiqan yərlər bulaklarğa aylinidu;
Qilbərillərninğ makani — ular yatqan jay,
Qomux wə yekənlər əsüp, qimənlikkə aylinidu.

8 Xu yərdə egiz kətürülgən bir yol,
Tüptüz bir yol bolidu;
U «pak-mukəddəslikning yoli» dəp atilidu;
Napaklar uningdin ötükə bolmaydu,
Xu yol məhsus xular üqün bekitilip yasalqanki, —
Həttə nadanlarmu uningda ezip kətməydu;□

9 Xu yərdə xir bolmaydu,
Uning üstigə heq yirtkuq haywan qikmaydu;
(Ular xu yərdə heq tepilmaydu)
— Nijat arkilik hərlükkə qikqanlar xu yərdə mangidu!□

10 Pərwərdigarning bədəl tələp kütquzoqanliri kaytip kelidu,
Küylərnı eytip Zionğa yetip kelidu;
Ularınğ baxlirioğa mənggülük xad-huramlik kənidu;
Ular huxallik wə xadlikka qəmgən bolidu;
Qayoju-həsərət həm uq-nadamətlər bədər kaqidu. □ ■

36

Krizis — Asuriyə padixahining besip kirixi

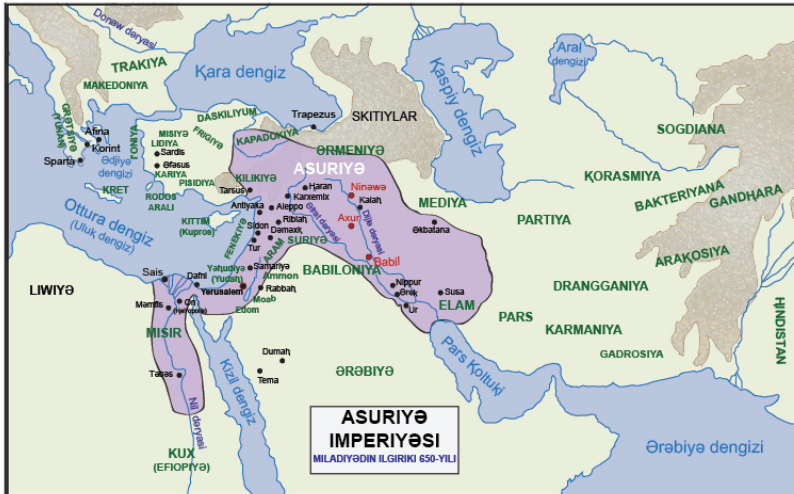
1 Həzəkiyaning on tətinqi yili xundak boldiki, Asuriyə padixahi Sənnahərib Yəhüdaning bərlük qəl'ə-qoroqanlik xəhərlirigə hujum kilip qikip, ularni ixqal kildi. ■

2 Andin Asuriyə padixahi «Rab-Xakəh» *degən sərdarni* qong bir qoxun bilən Lakix xəhəridin Yerusalemoğa əwətti. U Kir yuoquqilarning etizining boyidiki yolda, yukiri kəlqəkning norining bexioğa kelip turdi.□

□ **35:8 «Xu yərdə egiz kətürülgən bir yol, tüptüz bir yol bolidu»** — yolning nəgə baridioqanlikini deməydu; bilix üqün 10-ayətkiqə oqux kerək. □ **35:9 «Nijat arkilik hərlükkə qikqanlar»** — bolsa ibranıy tilida birlə səz («gaal») bilən ipadiliniđu. Muxu səzni toluk qüxinix üqün 41:14-ayətninğ izahatini kərüng. □ **35:10 «Pərwərdigarning bədəl tələp kütquzoqanliri kaytip kelidu... kəyoju-həsərət həm uq-nadamətlər bədər kaqidu»**

— bexarəttiki wəqələr İsrailning Musa pəyoqəmbər arkilik kütquzuloqanliqioğa ohxaydu; xundakla bu ixlarnı yengi bir «Misirdin qikix» degili bolidu. Oqurmənlərgə Təwrattiki «Misirdin qikix» degən kisični oqusa, xu qaqdiki wəqələrnı muxular bilən təpsiliy həlda selixturux nəhayiti əhmiyətlük bolidu. Muxu «qikip-kütquzux» bolsa «Misirdin qikix»tin nəqqə həssə uluq, nəqqə həssə xərəplik bolidu. Keyin kərimizlik, Huda kütquzoqan həlk pəqət Misirdin əməs, bəlkı pütkül dunyadin qikip kütquzulidu. Ular qorqunqluk dəxt-bayawandin ötuxining ərnida, əzlirini qarxi alidioqan, qimənbaşqə aylanduruloqan zemindin ötidu; yol həmmə adəm üqün tüz, onguxluk, rawan həm hətərsiz bolidu. ■ **35:10** Wəh, 21:4 ■ **36:1** 2Pad. 18:13; 2Tar. 32:1 □ **36:2 «Rab-Xakəh»**

— bəlkim Asuriyəning padixahining bax məslihətqisining adəttiki unwani boluxı mumkin. «**Kir yuoquqilarning etizining boyidiki yolda, yukiri kəlqəkning norining bexi»** — muxu jay əslidə dəl Yəxaya Ahaz padixah bilən kərüxüp, Asuriyəning tajawuzi toqruluk agahlandıroqan jay (7-babni kərüng).

Asuriyə imperiyəsi - miladiyadin ilgiri 650-yili

³ Xuning bilən Hilkıyaning oşli, ordini baxkuridioşan Eliakim, ordining diwanbegi bološan Xəbna wə Asafning oşli, orda mirzibegi bološan Yoahlar uning yenioşqa kəldi

⁴⁻⁵ wə Rab-Xakəh ularoşqa mundak dedi: —

Silər Həzəkıyaşqa: — «Uluş padıxah, yəni Asuriyə padıxahı sanga mundak dedi, dənglar: —

«Sening muxu ixəngəş tayanşing zadi nemiti?

Sən: (u pəkət gəpla, halas!) —

«Uruş kilix tədbir-məslıhitimiz həm küşimiz bar» — dəysən; sən zadi kingə tayinip masha qarxi əktə kəşisən? □

⁶ Mana, sən yeriki bar axu kəmux həsa, yəni Misiroşqa tayinışən! Birsı uningəşqa yələnsə, uning kəlioşqa sanşip kiridu; mana Misir padıxahı Pirəwngəş tayanşanlarıning həmmisi xundak bolidu! ■

⁷ Əğər sən masha: «Biz Hudayimiz bološan Pərwərdigarəşqa tayinimiz» — desəng, Həzəkıya əzi Yəhədadikilərgə wə Yerusalemdikilərgə: «Silər pəkət Yerusalemdiki muxu ibadətgaş aldidila Pərwərdigarəşqa ibadət kılışinglar kerək» dəp, xu Pərwərdigarəşqa ataloşan «yukiri jaylar»ni həm kurbangahlarıni yok kiliwəttioşu? Ular axu Pərwərdigarəşning yukiri jayliri

□ 36:4-5 «Sən: (u pəkət gəpla, halas!) — «Uruş kilix tədbir-məslıhitimiz həm küşimiz bar» — dəysən; sən zadi kingə tayinip masha qarxi əktə kəşisən?» — muxu gəpigə qarışanda, Asuriyədikiləşning Yəxayaning «Pəkət Pərwərdigarəşqa tayiniximiz kerək» değən bəxarətliridin həwəri bar idi. ■ 36:6 Əz. 29:6, 7

əməsmidi?□

⁸ Əmdi hojam Asuriyə padixahi bilən bir tohtamoşa kəl: — «Əgər səndə atka minəligüdək əskərliring bolsa, mən sanga ikki ming atni bikaroşa berəy!» □

⁹ Səndə undaqlar bolmisa, hojamning əməldarlırining əng kiçiki bolıjan bir ləxkər bexini kandaqmu qekindürələysilər?! Sən jəng hərwiliri wə atlarıni elix üqün Misiroşa tayinisən tehi!

¹⁰ Mən əmdi muxu zeminni həlak kiliş üqün Pərwərdigarsiz kəldimmu? Pərwərdigar dərwekə manga: «Muxu zeminni həlak kilişkə qikkini!» — dedi!»

¹¹ Eliakim, Xəbna wə Yoah Rab-Xakəhgə: —

«Pekirlirioşa aramiy tilida səzlisilə; biz buni qüxinimiz. Bizgə ibranıy tilida səzlisilə, gəpliri sepilda turoşanlarıning kulikişoşa kirmisun!» — dedi. □

¹² Birək Rab-Xakəh: —

«Hojam meni muxu gəpni hojanglaroşa wə silərgila eytişkə əwətkənmu? Muxu gəpni silər bilən birlikte sepilda olturoşanlaroşa deyixkə əwətkən əməsmu? Qünki ular silər bilən birlikte öz pəkini yegüqi həm öz süydükini ičküqi bolidu!» — dedi. □ ■

¹³ Andin Rab-Xakəh ibranıy tilida yukiri awaz bilən: — «Uluş padixah, yəni Asuriyə padixahining səzirini anglap qoyunglar!» — dəp warkiridi.

¹⁴ «Padixah mundak dəydu: —

«Həzəkiaşa siləрни aldap koymisun! Qünki u siləрни kütquzalmaydu.

¹⁵ Uning siləрни: — «Pərwərdigar bizni jəzmən kütquzidu; muxu xəhər Asuriyə padixahining kəlioşa qüxüp kətməydu» dəp Pərwərdigaroşa tayanduruxioşa yol koymanglar!».

¹⁶ Həzəkiaşoşa kulak salmanglar; qünki Asuriyə padixahi mundak dəydu:

«Mən bilən sülhilixip, mən tərəpkə ötünglar; xundaq kilsanglar hərbinglar özünglarıning üzüm baringidin həm özünglarıning ənjür dərihidin məwə yəysilər, hərbinglar öz su kəçkişinglardin su iqisilər;

¹⁷ ta mən kəlip siləрни buşdaylik həm xarablik bir zeminoşa, neni bar həm üzümzarlıri bar bir zeminoşa, — zemininglaroşa ohxax bir zeminoşa apirip kəyoşuqə yəp-iqiweringlar!» □

□ **36:7 «Həzəkiaşa ...: «Silər pəkət Yerusalemdeki muxu ibadətgaş aldidila Pərwərdigaroşa ibadət kilişinglar kerək» dəp, xu Pərwərdigaroşa ataloşan «yukiri jaylar»ni həm kurbangahlarıni yök kiliwəttişoqə. Ular axu Pərwərdigarning yukiri jaylıri əməsmidi?**

— Musa pəyoşəmbərgə wəhəyi kilişoşan kanuşa asasan, Israillər pəkət Yerusalemdeki ibadətəhanidiki kurbangahlıla kurbanlıq kilişkə bolatti. Əslidə Həzəkiaşa muxu pərmanoşa asasan: (1) butpərəslək kilişioşan kurbangahlarıni həm (2) hata yol bilən «Pərwərdigaroşa atap» kuruşoşan, ibadət kilişkə beşixlanoşan «yukiri jaylar»ni yokatқан. Rab-Xakəh xu gəp bilən uni anglişuqi Israillərini kəymukturmakqi idi, əlwəttə. □ **36:8 «Əgər səndə atka minəligüdək əskərliring**

bolsa, mən sanga ikki ming atni bikaroşa berəy!» — bu kinayilik gəp, əlwəttə. Adəttiki qəşolarda Yəhudada atlar nəhayiti az idi. Uruş waqıtida tehimu azlap ketətti. Atlik əskərlər əməs, hətta addiy əskərlərmu nəhayiti az idi. □ **36:11 «Pekirlirioşa aramiy tilida səzlisilə»**

— həzirkı Suriyəning kona ismi «Aram» idi. Kona zamanda «Suriyə tili» «aramiy tili» deyilətti. Asuriyəmu aramiy tilini ixlitətti. □ **36:12 «... Ular silər bilən birlikte öz pəkini yegüqi həm**

əz süydükini ičküqi bolidu!» — xəhər muşasirigə qüxüp, aqarçilik wə usuzluşkə kəloşanda adəmlər dərwekə muxundaq kilişı mumkin. ■ **36:12** 2Pad. 18:27 □ **36:17 «mən kəlip**

siləрни buşdaylik həm xarablik bir zeminoşa, — zemininglaroşa ohxax bir zeminoşa apirip kəyoşuqə yəp-iqiweringlar!» — muxu gəplər qıraylik bolıqini bilən mənisi enikki: — «Mening əsiririm, kullirim bolisilər!» degənlik. Yukirida eytkinimizdək, Asuriyə padixahi uşioşa qikkən hiyligər aldamqi idi.

18 Həzəkiyaning silərgə: — «Pərwərdigar bizni qutkuzidu» dəp ixəndürüxigə yol qoymanglar! Əl-yurtlarning ilah-butlirining biri öz zeminini Asuriyə padixahining qolidin qutkuzoqanmu?

19 Hamat wə Arpad degən yurtlarning ilah-butliri kəni? Səfarwaim xəhiring ilah-butliri kəni? Ular Samariyəni mening qolumdin qutkuzoqanmu?!

20 Muxu əl-yurtlarning ilah-butliridin öz zeminini qutkuzoqan zadi kim bar? Xundək ikən, Pərwərdigar Yerusalemləni mening qolumdin qutkuzalamdu?».

21 Angliuqular süküt qilip uningəja jawabən heçqandək bir söz qilmidi; qünki padixahning buyruki xuki: —

«Uningəja jawab bərmənglar».

22 Andin Hilkianing oqli, ordini baxkuridioqan Eliakim, orda diwanbegi Xəbna wə Asafning oqli, orda mirzibegi Yoahlar kiyim-keqəklirini yirtixip, Həzəkiyaning yenioqə kelip, Rab-Xakəhning gəplirini uningəja uqturdi.

37

Həzəkiyaning dua qilixi — Pərwərdigarning jawabi 2Pad. 19

1 Xundək boldiki, Həzəkiya buni angliqanda, kiyim-keqəklirini yirtip, ezini bəz bilən qaplap Pərwərdigarning öyigə kirdi. □

2 U Hilkianing oqli, ordini baxkuridioqan Eliakim, orda diwanbegi Xəbna wə kahinlarning aksakallirini bəz yepinqakliqan peti Amozning oqli Yəxaya pəyoqəmbərgə əwətti.

3 Ular uningəja: —

«Həzəkiya mundək dəydu: —

«Balilar tuşulay dəp qaloqanda anining tuşkudək həli qalmioqandək, muxu kün külpət qüxidioqan, rəsua wə mazaq kilinidioqan bir kündur.

4 Əz hojisi bolqan Asuriyə padixahi tirik Hudani mazaq kilixka əwətkən Rab-Xakəhning gəplirini Pərwərdigar Hudaying nəzirigə elip tingxisa, bularni angliqan Pərwərdigar Hudaying xu gəplər üqün uning dəkkisini bərməmin? Xunga kəp qaloqan qaldilar üqün awazingni kətürüp, bir duayingni bərsəng» — dedi.

5 Xu gəplər bilən Həzəkiyaning hizmətkarlıri Yəxayaning aldioqə kəldi.

6 Yəxaya ularəja: —

«Hojayinglarəja: — «Pərwərdigar mundək dedi: —

«Asuriyə padixahining qaparmənlirining sən angliqan axu manga kupurluq kiloquci gəpliridin qorkma; □

□ 37:1 «Pərwərdigarning öyi» — Uning (Sulayman padixah quroqan) ibadəthanisi. □ 37:6

«Hojayinglarəja: — «Pərwərdigar mundək dedi: — «Asuriyə padixahning qaparmənlirining sən angliqan axu manga kupurluq kiloquci gəpliridin qorkma...» — Yəxayaning muxu jawab səzlırini (6-7-ayətləni) diqqət bilən okusingiz, u Həzəkiyaning təlipi boyiqə dua qilmay, bəliki biwasitə həwəqilərgə jawab bərdi. Qünki u alliburun həlqə wə Həzəkiya Asuriyə toşurluq nuroqun bəxarətləni qilqan. Huda muxu pəyt-əhwal toşurluq İsrailəja uqturoqanidi (məsilən, 10-bab, 5-21-ayətləni, 14-bab, 24-25-ayətləni kəring). Biraq Həzəkiya wə ordisidikilər muxularni wə uningdin baxka kərgən karamət məjiziləni (keyinki 38-babnimu kəring) pütünləy untup qaloqandək qilatti.

7 Mana, Mən uningəja bir rohnı kirgüzimən; xuning bilən u iəwani anglap, öz yurtioja kaytidu. U öz zeminida turojanda uni kiliq bilən ɵltürgüzimən» — dɵnglar» — dedi.

8 Rab-Xakəh kəlgən yoli bilən kaytip mangojanda, Asuriyə padixahining Lakix xəhiridin qeqingənlikini anglap, uning yenioja kəldi; Asuriyə padixahı Libnah xəhirigə qarxi jəng kiliwatkanidi.

9 Andin padixah: «Efiopiya padixahı Tirhakah sizgə qarxi jəng kilməkqi bolup yoloja qikti» degən həwərnı anglidi. Xu həwərnı angliojanda u yənə Həzəkiajoja əlqilərnı mundak hət bilən əwətti: —□

10 «Silər Yəhuda padixahı Həzəkiajoja mundak dɵnglar: — «Sən tayinidiojan Hudayingning sanga: «Yerusalem Asuriyə padixahining kəlioja tapxurulmaydu» deginigə aldanma;

11 Mana, sən Asuriyə padixahlirining həmmə əl-yurtlarnı neme kiliojanlirini, ularnı ilah-butlirioja atap halak kiliojanlikini angliojansən; əmdi ɵzəng kəndakmu kutkuzulsən? □

12 Ata-bowilirim halak kiliojan əllərnı bolsa, ularning ilah-butliri kutkuzojanmu? Gozan, Həran, Rəzəf xəhridikilərnıqu? Telassarda turojan Ədənlərnıqu?

13 Hamat padixahı, Arpad padixahı, Səfarwaim, Hena həm Iwwah xəhərlirining padixahliri keni?»□

14 Həzəkiaja hətni əkəlgüqilərnıng kolidin elip oqup qikti. Andin u Pərwərdigarning ɵyigə kirip, Pərwərdigarning aldioja hətni yeyip koydi.

15 Həzəkiaja Pərwərdigarjoja dua kiliplı mundak dedi: —

16 «I kerublar ɵtturisida turojan, samawi koxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar, Israilning Hudasi: —

Sən ɵzəngdursən, jahəndiki barlik əl-yurtlarning ɵstidiki Huda pəkət ɵzəngdursən; asman-zeminni Yaratkuqisən. □

17 I Pərwərdigar, kulikingni təwən kiliplı angliojaysən; kəzəngni aqkaysən, i Pərwərdigar, kərgəysən; Sənnaheribning adəm əwətip mənggü hayat Hudani həkəratləp eytkən həmmə gəplirini angliojaysən!

18 I Pərwərdigar, Asuriyə padixahliri həkikətən həmmə yurtlarnı wə xularjoja bəkəndi bolojan yurtlarnımu harabə kiliplı, □

19 Ularning ilah-butlirini ɵtkə taxliwətkən; qəunki ularning ilahliri ilah əməs, bəki insan kəli bilən yasalojanlar, yaqəjaq wə tax, halas; xunga

□ **37:9 «Efiopiya padixahı Tirhakah sizgə qarxi jəng kilməkqi bolup yoloja qikti»** — bu ix əməliyat əməs, həmdə xu qəjoja mumkin bolmiojanidi. Biraq Huda ɵzi əwətküzgən «aldamqi roh»ning təsiri bilən uni ixəndürgən. □ **37:11 «ularnı ilah-butlirioja atap halak kiliojanlik angliojansən»** — «ilah-butlirioja atap halak kilix» degən söz, ibraniy tilida pəkət bir söz bilənla, yəni «haram» kilix» yaki «həərəm» kilix» bilənla ipadiliuidu. □ **37:13 «Gozan, Həran, Rəzəf xəhiri.. Telassar... Hamat., Arpad ..., Səfarwaim, Hena həm Iwwah...»** — (12-13-ayətlərdə kərsitilgən) muxu xəhərlərnıng bəzilirining nədə ikənlikini həritidin kərgili bolidu, bəziliri bizgə bəgüngə kədər naməlum. □ **37:16 «I kerublar ɵtturisida turojan... Pərwərdigar»** — mukəddəs ibadəthanidiki əng iqkiri ɵy, yəni «əng mukəddəs jay» degən ɵydə, Hudaning «rəhim kərsitidiojan orun-təhti» («kafarət təhti») («rəhimgah») bar idi. Muxu orunda Huda Israilning alahidə kurbənlilikirining qanlirini qəbul kılatti. Orunning ikki təripining hər biridə altundin yasalojan, təhtkə karitilojan birdin «kerub» bar idi. Musaning dəwridin Əzakial pəyojəmbər dəwrigiqə Hudaning parlaq xan-xəripi sirlilik həlda «kafarət təhti»ning ɵstidə, yəni «kerublar ɵtturisida» turatti. Kerublar bolsa intayin küqlük birhil pəritiləp bolup, Hudaning qikərojan həküm-jazalirini bejiridu. «Kerublar ɵtturisida turojan» degini, «Sən bizgə yəqinlaxkan həm bizgə rəhim kərsətməkqi bolojan Hudəsən» degənliktur. □ **37:18 «xularjoja bəkəndi bolojan yurtlar..»** — ibraniy tilida sezmusez tərijmə kiliojanda «bəkəndi» degən söz yəq. Baxqa birhil tərijimi «xularjoja ait». Biz xərhəx ɵqün «bəkəndi» kəxtuk.

Asuriyəliklər ularni həlak kildi.

²⁰ Əmdi, i Pərwərdigar Hədayimiz, jahandiki barlıq əl-yurtlarəja Sening, pəkət Seningla Pərwərdigar ikənlikingni bildürük üqün, bizni uning kolidin kütquzəjaysən!».

²¹ Xuning bilən Amozning oqlı Yəxaya Həzəkiaəja söz əwətip mundak dedi: —

— İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Sən Manga Sənnaherib toqruluk dua kixixing bilən,

²² Pərwərdigarning uningəja karita degən səzi xudurki: —

«Pak kiz, yəni Zionning kizi seni kəmsitidu,

Seni mazak kilip külidu;

Yerusalemning kizi kəyninggə qarap bəxini qayqaydu;

²³ Sən kimni mazak kilip kupurluk kilding?

Sən kingə qarxi awazingni kətürüp,

Nəziringni üstün kilding?

İsraildiki Mükəddəs Boləuəja qarxi!□

²⁴ Kulliring arkilik sən Rəbni mazak kilip: —

«Mən nuroşunliəjan jəng hərwillirim bilən taq qokkiliroəja,

Liwan taq baəjirliroəja yetip kəldimki,

Uning egiz kedir dərəhlirini, esil qarəjaylirini kesiwetimən;

Mən uning əng yukiri egizlikigə yamixip qikip,

Uning əng bük-barəksan ormanzarlikəja kirip yetimən.□

²⁵ Əzüm küduk kolap su iqtim;

Putumning uqidila mən Misirning barlıq dərya-əstənglirini qurutuwəttim

— deding.□

²⁶ — Sən xuni anglap bəkmioəjanmiding?

Uzundin buyan Mən xuni bəkitkənmənki,

Kədimdin tartip xəkilləndürgənmənki,

Həzir uni əməlgə axurdumki,

Mana, sən kəl'ə-korəjanlik xəhərlərnəni harabilərgə aylandurdung;

²⁷ Xuning bilən u yərdə turuwatqanlar küqsizlinip,

Yərgə karitip koyuldi, xərməndə kilindi;

Ular etizdiki ottək,

Yumran kək qəplərdək,

Əgzidiki ot-qəplər əsməy qurup kətkəndək boldi.□

²⁸ Birək sening olturoşiningni, ornungdin turoşiningni, qikip-kirgingini

wə Manga qarxi əjaljirlixip kətkiningni bilimən;

□ **37:23 «kupurluk»** — kim əzini Hədaning ornida koyup, «həmmə ixni kilalaymən» desə, kupurluk kioəjan bolidu, xundakla həman bir küni yiktilidu. □ **37:24 «Uning əng bük-barəksan ormanzarlikə»** — bu ayəttiki «bük-barəksan» degən söz ibranij tilida «Karməl» degən söz bilən ipadilididu. Karməl bolsa İsrailning əng mumbət wə qiraylık jayi idi. Xuning bilən padixahning «uning «Karməl» ormanzarlikəja kirimən» degini «uning (Liwanning) əng qiraylık jayəja (həq tosaləjusiz) barimən» degəndək po atidəjan mənini ipadiləytti; çünki Liwanda «Karməl» degən jay yok. □ **37:25 «...putumning uqidila mən Misirning barlıq dərya-əstənglirini qurutuwəttim»** — yukiriki 24-ayəttə padixah əzining təs ixlarni kilalaydianlikini, məsilən, Liwan rayonidiki əng yukiri taəlarəja qikalaydianlikini (kəqmə mənsi, bəlkim aliyjanap, küqlük padixahlərdin üstünlukkə erixidioəjanlikini kərsitidu), əng esil nərsilərgə erixidioəjanlikini təswirləydu. Muxu 25-ayəttiki «putum... qurutiwəttim» degini, dehqanning puti bilənla toşini ittirip erikni toşup, suni qurutiwətkinidək, «Mən halisamla nəhayiti asanla hərəkəndək ixni kilalaymən, hətta Nil dəryasinimu qurutiwətləyəmən» degən mənənlikni bildürməqçi. □ **37:27 «əgzidiki ot-qəplər...»** — bu ibarining bəxkə hil tərijimilirini uqritix mumkin.

29 Manga qarxi oʻljirlixip kətkənlikningning, haqawurlixip kətkənlikningning kulikimoja yətkini tūpəyilidin, Mən qarmikimni burningdin otkūzimən, Yūginimni aozingoja salimən, Ūzūng kəlgən yol bilən seni qayturimən. □

30 I Həzəkija, xu ix sanga alamət bexarət boliduki, — Muxu yili əzlükidən əskən, Ikkinqi yili xulardin qiqqanlarmu rizqinglar bolidu; Ūqinqi yili bolsa teriysilər, orisilər, üzüm kəqətlirini tikisilər; Ulardin qiqqan mewilərnəni yəysilər. □

31 Yəhuda jəmətidiki kutuloqan qaldisi bolsa yənə təwəngə qarap yiltiz tartidu,

Yukiroja qarap mewə beridu;

32 Qūnki Yerusalemdin bir qaldisi, Zion təojidin qeqip kutuloqanlar qiqidu; Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigarning otluq muhəbbiti muxuni ada qilidu.

33 Xunga Pərwərdigar Asuriyə padixahi toqruluk mundaq dəydu: —

U nə muxu xəhərgə yetip kəlməydu, Nə uningoja bir tal okmu atmaydu; Nə kalkanni kətürüp aldiqja kəlməydu, Nə uningoja qarita qaxalarnimu yasimaydu.

34 U qaysi yol bilən kəlgən bolsa,

Xu yol bilən qaytidu wə muxu xəhərgə kəlməydu, — dəydu Pərwərdigar.

35 — Qūnki Ūzüm ūqūn wə Mening kulum Dawut ūqūn bu xəhərnəni ətrapidiki sepildək qoqdap kutkuzimən». ■

36 Xuning bilən Pərwərdigarning Pərixtsi qiqip, Asuriyəliklərnəning bargahida bir yüz səksən bəx ming əskərnəni urdi. Mana, kixilər ətigəndə ornidin turqanda, ularning həmmisining əlgənlikini kərdi! □ ■

37 Xunga Asuriyə padixahi Sənnaherib qekinip, yoloja qiqip, Ninəwə xəhirigə qaytip turdi.

38 Xundak boldiki, u əz buti Nisrokning buthanisida uningoja qokunuwatqanda, oqulliri Adrammələk həm Xarezər uni kiliqlap oltürəwətti; andin ular Ararat degən yurtqa qeqip kətti. Uning oqli Esarhaddon uning ornida padixah boldi. □

□ 37:29 «Mən qarmikimni burningdin otkūzimən, yūginimni aozingoja salimən...»

— Asuriyə padixahləri muxundak rəhimsiz yol bilən əsirlərnəni yalap mangatti. □ 37:30 «I

Həzəkija, xu ix sanga alamət bexarət boliduki, — muxu yili əzlükidən əskən, ikkinqi yili xulardin qiqqanlarmu rizqinglar bolidu; ūqinqi yili bolsa teriysilər, orisilər, üzüm kəqətlirini tikisilər; ulardin qiqqan mewilərnəni yəysilər» — muxu məjizə ixənq-ətikadni kūqəytx ūqūn həm həlkni kutkuzux ūqūn berilgən. Urux waqtida terikqilik qilix mumkin əməs; Asuriyə qoxuni kətkəndin keyinki yilidimu, bəlkim qoxunidin qalqan qisimliri yənəla parakəndiqilik qilixi mumkin idi. Xunga məjizə ūqinqi yiloqja sozulidu. «Ūzüm kəqətlirini tikisilər... mewisini yəysilər» degən wədə, tinqlik məzgilning uzun bolidoqanliqini kərsitidu (üzüm tallirini əstürüxkə uzun waqit ketidu, əlwəttə). Kixilərnəning Asuriyə qoxunlirining tuyuksiz qekinixini «tasadipiyliqtin» deməsliki ūqūn, bu ikkinqi məjizə berildi. Xundaktimu, Təwrattiki «Padixahlar» degən qisimoja qaridoqanda, həlkələr yənəla ikki məjizini tezla untup Hudaqja wapasizlik qiliwərdi. ■ 37:35 2Pad. 20:6 □ 37:36 «Pərwərdigarning Pərixtsi» — Təwrat dəwridə intayin əlahidə xəhs idi. Bəzi ixlarda U Hudaning ornida kərünətti (məsilən, «Yar.» 18-babni kəring). ■ 37:36 2Pad. 19:35 □ 37:38 «U əz buti Nisrokning buthanisida uningoja qokunuwatqanda, oqulliri Adrammələk həm Xarezər uni kiliqlap oltürəwətti»

— muxu wəqə, Sənnaherib Israildin qekinixtin 20 yil keyin (miladiyədin ilgiriki 681-yili) boldi.

38

«Yəxaya»ning ikkinchi qismi ••• Həzəkiyaning eoşir kesilgə gırıptar boluxi wə duasi

¹ Xu künlərdə Həzəkiya əjəl kəltürgüqi bir kesəlgə muptila boldi. Amozning ooqli Yəxaya pəyoəmbər uning kəxiəqə berip, uningə: —

Pərwərdigar mundak dəydu: —

— Öyüng toqruluk wəsiyəət kıləqin; qünki əjəl kəldi, yaximaysən, — dedi. □

² Həzəkiya yüzini tam tərəpkə kılıp Pərwərdigarəqə dua kılıp:

³ — I Pərwərdigar, Sening aldingda həkikət wə pak dil bilən mengip yürgənlikimni, nəziring aldingda durus boləqan ixlarni kıləqanlikimni əsləp koyəqaysən, — dedi.

Wə Həzəkiya yioqlap ekıp kətti.

⁴ Andin Pərwərdigarning sözi Yəxayaəqə yetip mundak deyildi: —

⁵ Berip Həzəkiyaəqə mundak degin: —

Pərwərdigar, atang Dawutning Hudasi mundak dəydu: —

«Duayingni anglidim, kəz yaxlıringni kərdüm; mana, künliringgə yənə on bəx yıl koximən; □

⁶ Xuning bilən Mən seni wə bu xəhərni Asuriyə padixahining kolidin kutkuzimən; Mən sepil bolup bu xəhərni koşdaymən.

⁷ Xuning bilən Pərwərdigarning Əzi eytkan ixini jəzmən kılidoqanlikini sangə ispatlax üqün Pərwərdigardin mundak bəxarətlik alamət boliduki,

⁸ Mana, Mən kuyaxning Aħaz padixah kuroqan pələmpəy üstigə qüxkən sayisini on kədəm kəynigə yandurimən».

Xuning bilən kuyaxning qüxkən sayisi on baskuq kəynigə yandi. □ ■

Həzəkiyaning əz kesili toqruluk hatiriliri

⁹ Yəhuda padixahi Həzəkiya kəsəl bolup, andin kesilidin əsligə kəlgəndin keyin mundak hatirilərnı yazdı:

¹⁰ — «Mən: «Əmrümning otturısında təhtisaranning dərweziliriəqə beriwa-timən,

Kələqan yillirimdin məhrum boldum» — dedim.

¹¹ Mən: — «Tiriklərnning zeminida turup Hodayim Yahni, Yahni kərəlməydiəqan,

Xundakla «həmmə nərsə yok boləqan» jayda turoqanlar bilən billə turup, insannimu kərəlməydiəqan boldum» — dedim. □

¹² Mening turaləqum qarwiqining qediridək özümdin yətkilip kətti;

□ **38:1** «Xu künlərdə Həzəkiya əjəl kəltürgüqi bir kesəlgə muptila boldi» — bu sözlər bilən «Yəxaya» degən kitabning «ikkinchi qismi» baxlinidu. Kirix seziminzni kəring. □ **38:5**

«atang Dawut» — Həzəkiya Dawut pəyoəmbərnəqin on üqinqi əwladi idi. □ **38:8** «...Xuning bilən kuyaxning qüxkən sayisi on baskuq kəynigə yandi» — Merodaq-Baladan (39:1)

Asuriyə padixahi Sənnaherib tərpidin miladiyədin ilgiriqi 702-yili qulitildi. Muxu ixmu xu yilda boləqan boluxi kərək. Demək, muxu ikki wəqə (Həzəkiyaning kesəldin saqaytilixi wə uning ixənqisini riəbətəndürüxkə berilgən karamət məjizə) Asuriyəning padixahi təjawuzqılıq kılıxtin ilgiri, bəlkim miladiyədin ilgiriqi 703- yaki 702-yili yüz bərgən (39-babtiqi izahətlarnı kəring).

■ **38:8** 2Pad. 20:7-9 □ **38:11** «Yahni, Yahni kərəlməydiəqan» — «Yah» degən «Yahwəh» degənnəqin kışka xəkli, demək Pərwərdigarning namining birhil kışkartilip eytilixi. «**Yahni, Yahni kərəlməydiəqan, xundakla «həmmə nərsə yok boləqan» jayda turoqanlar bilən billə turup, insannimu kərəlməydiəqan boldum**» — dedim» — Həzəkiya: — «Təhtisarada boləqanda, Hudani yaki adəmni kərməsliki mumkin» deməqki əməs; təkitləydiəqan ix tirik turup kəruş pürsitidin məhrum boluxtur. Təhtisaranning əhwalining qəndək ikənlikidin biz 14-babta azrak məlumat alalaymız.

Mən bapkar öz tokuqinini türüwätkinidək hayatimni türüwəttim;
U meni tokux dəstigahidin kesiwətti;

Tang bilən kəq arilikida Sən *Huda* jenimni alisən;

¹³ Tang atkuqə mən kütüp, özümni tinqlandurup yürimən,
Biraq U xiroja ohxax həmmə səngəklirimni sunduroqandək qilidu;
Tang bilən kəq arilikida Sən *Huda* jenimni alisən.

¹⁴ Mən qarlıoq yaki turnidək wiqirlap yürimən;

Pahtəktək ah-uh urimən;

Kəzlim yukirioja karax bilən ajizlixip ketidu;

I rəb, meni zulum basti!

Jenimoja kepil boləjin! ■

¹⁵ Nəmə desəm bolar? Qünki U manga səz kildi wə Əzi muxu ixni kildi!
Jenim tartқан azab tūpəylidin mən bar yillirimda kədəmlirimni sanap
besip awaylap mangimən.

¹⁶ I Rəb, adəmlər muxundək sawaqlar bilən yaxixi kerək;

Rohim muxu sawaqlardin hayatini tapidu;

Sən meni əslimgə kəltürüp, meni hayat qilding!

¹⁷ Mana, özümning bəht-tinqlikim üqün azab üstigə azab tarttim;

Manga boləjan səygüng tūpəylidin jenimni həlakət hangidin
qikardingsən;

Sən həmmə gunahlimni kəyninggə qerüwəttingsən.

¹⁸ Qünki təhtisara Sanga rəhmət eytalmaydu;

Əlüm Seni mədhıyilyəlməydu;

Hangəja qüxiwatқанlar Sening həkikət-wapalikingəja ümid
baqlıyalmaydu.

¹⁹ Əzüm bügün qiləjinimdək Sanga rəhmət eytidiojanlar tiriklər,
tiriklərdur;

Ata boləjuqi oqullirioja həkikət-wapalikingni bildüridu.

²⁰ Pərwərdigar meni kutkuzuxka niyət baqlıoqandur;

Biz bolsak, qalojan əmrimizdə hər küni Pərwərdigarning əyidə saz qelip
mədhıyə nahxlirimni eytimiz! □

²¹ (Yəxaya bolsa: — «Ənjür poxkili təyyarlap, yarisoja qaplanglar, u əsligə
kelidu», degənidi ■

²² wə Həzəkiya: — «Mening Pərwərdigarning əyigə qikidiojanlikimni
ispatlaydiojan qandək bexarətlik alamət berilidu?» dəp soriojanidi).

39

Babil padixahidin kəlgən əqlilər •••• Qong bir hatalıq

■ **38:14** Yəx. 59:11 □ **38:20** «Biz bolsak, qalojan əmrimizdə hər küni Pərwərdigarning əyidə saz qelip mədhıyə nahxlirimni eytimiz!» — Hudani mədhıyilyəydojan bu yaxxi sözlərnı qiləjini bilən, Həzəkiya öz kəzi bilən kərgən ikki karamət ixni (əzining saqaytilixi wə 7-ayəttiki məjjizini) esidə qing saqlıoqan əməs. Yukiriki bablarda degəndək, Asuriyə qoxunliri besip kirgəndə, u Hudaning 6-ayəttə hatiriləngən wədisini untup, həduqup kətti. Təwəndiki 39-babtiki wəkədimu u «Kədəmlirimni sanap mangimən» degən öz wədisini untuydu. ■ **38:21** 2Pad. 20:7

1 Xu pəyttə Baladanning oşli Babil padixahi Merodaq-Baladan Həzəkiyaning kesal bolup yetip qalqanlikini həm əsligə kəlgənlikini angliqəqqa, Həzəkiyaşa hətlərni hədiyə bilən əwətti. □

2 Həzəkiya əlqilərni huxallik bilən kütüp, uning həzinə-ambarlirida saqlanqan nərsilirini kərsətti; yəni kümüxni, altunni, dora-dərmanlarni, sərhil maylarni, sawut-qorallarni saqlaydiqan əyning həmmisini wə bayliqlirining barlikini kərsətti; uning ordisi wə yaki pütkül padixahliqi iqidiki nərsilərdin Həzəkiya ularoşa kərsətmigən birimu qalmidi.

3 Andin Yəxaya pəyojəmbər Həzəkiyaning aldiqə berip, uningdin: — «Muxu kixilər nemə dedi? Ular seni yoqlaxqa nədin kəlgən?» — dəp soridi.

Həzəkiya: — «Ular yirak bir yurttin, yəni Babildin kəlgən», dedi.

4 Yəxaya yənə: — «Ular ordangda nemini kərdi?» dəp soridi.

Həzəkiya: — «Ordamda bar nərsilərni ular kərdi; bayliqlirinning arisidin ularoşa kərsətmigən birimu qalmidi» — dedi.

5 Yəxaya Həzəkiyaşa mundak dedi: —

Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigarning səzini anglap qoyqin: —

6 — Mana xundak künlər keliduki, ordangda bar nərsilər wə bügüngə kədər ata-bowiliring toplaq, saqlaq qoyqan həmmə nərsə Babiloşa elip ketilidu; heqnersə qalmaydu — dəydu Pərwərdigar,

7 — həmdə *Babilliklar* oşulliringni, yəni əzüngdin bolqan əwladliringni elip ketidu; xuning bilən ular Babil padixahining ordisida aqwat bolidu. □

8 Xuning bilən Həzəkiya əz-əzigə: «Əz künlirimdə bolsa aman-tinqlik, *Hudaning* həkikət-wapaliki bolidikənəşu» dəp, Yəxayaşa: — «Siz eytkan Pərwərdigarning muxu səzi yaxhi ikən» — dedi. □

□ 39:1 «Xu pəyttə Baladanning oşli Babil padixahi Merodaq-Baladan Həzəkiyaning kesal bolup yetip qalqanlikini ... angliqəqqa, Həzəkiyaşa hətlərni hədiyə bilən əwətti» — Merodaq-Baladan Asuriyə padixahi Sənnaherib tərpidin miladiyədin ilgirkii 702-yili qulitildi. Muxu ixmu xu yilda bolqan boluxi kerək. Demək, 38-, 39-babta təswirləngən ixlar 36- wə 37-babta təswirləngən ixlardin **ilgiri** yüz bərgən. Əmdi nemixka ular din keyin hatiriləngən? Bilimizki, «Yəxaya» (deqan kitab)ning 40-66-bablriridiki həwər-bexaratlər, omumiyy jəhəttin eytkanda, keyinki «Babil imperiyəsigə əsir bolup qüxkənlər»gə, yəni sürgün bolqan Israilləroşa, yəni ularning «kaldisi» bolqan əwladlirioşa qaritilidu. Undakta 39-bab muxu əhwalni tonuxturux rolini oynaydu. □ 39:7 «...həmdə Babilliklar oşulliringni, yəni əzüngdin bolqan əwladliringni elip ketidu; xuning bilən ular Babil padixahining ordisida aqwat bolidu» — kərünuxtə addiy kərüngən muxu wəkə üqün nemixka muxu qattik jazalik səz (6-7-ayətlər) qikidu? Pikrimizqə, üq səwəbi bar: — (1) Həzəkiya Hudaşa: «kədəmlirimni sanap mangimən» deqən wədini bərgənidi, lekin bu qetim Hudadin heq sorimay xundak qilqan; (2) Əlqilərnin kəlgənlikidin u bəlkim: «həzir mən «jahənoşa dangki qikqan adəmmən», «kiqik dəlitimizning jahənda ornı bar» dəp təkəbburlixip kətkən boluxi mumkin. (3) Nuxulardin sirt, bəiximizqə Merodaq-Baladan Asuriyə imperiyəsigə qarxi bir ittirqakni bərgə qilmaqci. U «təkalup kərsitidiqan» muxu pürsəttin paydiliniq, Həzəkiyani ittirqakka katnixixka təklip qilqan. Əzini əlümdin qutkuzəlanlikini, quyaxning nurining «kəynigə yanoqanlik»dək intayin karamət məjzini kərgən, Hudaning «Mən silərni Asuriyədin qutkuzimən» deqən wədisini angliqan Həzəkiya qandakmu hudəsiz bir əl-yurt bilən ittirqaxmaqci bolqandu? «Aqwat» — piqiwetilgən adəm, 56-bab, 4-ayattiki izahətni kəring. □ 39:8 «...«Siz eytkan Pərwərdigarning muxu səzi yaxhi ikən» — muxu ayəttə, Həzəkiyaning əz-əzigə deqənliqi baxqilaroşa, hətta əz jəmətigə bolqan birhəl biqəm, keyümsiz pozitsiyani bəldüridu. Yəxaya deqən bəxarat əməliyəttə yüz yildin keyin əməlgə axuruloqan; wəqitning sozuluxi bolsa bəlkim Yəhudaning keyinki bir padixahi (Yosiya)ning kattik towa qilxi tüpəylidin boldi.

40

Israiloşa berilgən təsəlli; ••• Dunyaosə elip kelingən ümid-təsəlli

- 1 Həlkiŋmə təsəlli beringlar, təsəlli beringlar, dəpla yürüdü Hudayinglar;
 2 Yerusalemning kəlbığə söz kılıp uningəşa jakarlanglarki,
 Uning jəbir-japalığ waktı ahirlaxtı,
 Uning kəbihlikı kəqürüm kılındı;
 Qünki u Pərwərdigarning kolidin barlıq gunahlırining ornioşa ikki
 həssiləp *mehir-xəpkitini* aldı. □
- 3 Anglanglar, dalada birsining towliəşan awazini!
 «Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar,
 Qəl-bayawanda Hudayimiz üqün bir yolni kətürüp tüptüz kilinglar!» □ ■
- 4 Barlıq jiləşlər kətürüldü,
 Barlıq taq-dənglər pəs kilingidü;
 Əgri-toqaylar tüzlinidü,
 Oŋqul-dəngqul yərlər təkxilinidü.
- 5 Pərwərdigarning xan-xəripi kərünidü,
 Wə barlıq tən igiliri uni təng kəridü;
 Qünki Pərwərdigarning Əz aqzi xundak söz kılışan!». ■
- 6 — Anglanglar, bir awaz «jakarla» dəydu;
 jakarlıoşuqi bolsa mundak sorap: — «Mən nemini jakarlaymən?» — dedi.
jawab bolsa: — «Barlıq tən igiliri ot-qəptur, halas;
 Wə ularning barlıq wapalığı daladiki gülgə ohxax; ■
- 7 Ot-qəp solixidü, gül hazan bolidü,

□ **40:2 «Yerusalemning kəlbığə söz kılıp uningəşa jakarlanglarki,....»** — məzkur həwərnı kimning jakarlıxi kerəklikı eytlimidi. Bəlkim muxu söz Hudaning barlıq pəyoqəmbərlirigə karitilidü. Kirix səzimizdə deyilginidək, kitabning qaləşan kişimliri (40-66-bablar) Yəxayaning əmridin keyinki bir dəwrdiki Israillər, yəni palandı bolidüşan bir dəwrgə yaqi dəwrlərgə karitilidü; sürgün kılışuqi Babil imperiyəsi boləşini bilən, kərup turimizki, «Yəxaya»ning birinqi kişimidikidək, ikkinqi kişimidiki bəzi bəxarətlərmə ahirki zamanlarnı kərsitidü. **«Barlıq gunahlırining ornioşa ikki həssiləp mehir-xəpkitini aldı»** — ibraniy tilidə «gunahlıri üqün ikkə həssiləp aldı» deyilidü. Xərhilərnıng «ikki həssiləp» dəgən muxu ibarə üstidə bir-birigə ohxap ketidüşan üq hil kəzkarixi bar: — (1) Israil gunahlıri üqün ikki həssə jaza aldı. Israil Hudaning «tunji oşlı» bolup, baxқа əl-millət bilən selixturoşanda, ikki həssə bərikət alidü. U «tunji oşlı» bolup, yənə baxқа əl-millətlər bilən selixturoşanda qəbul kılışan wəhiy-həwirimü kəp. Xunga bularnı baxқа əllərgə yətküzüx məs'uliyitümü kəp; gunahı bar bolsa baxқа əl-millətlər bilən selixturoşanda «ikki həssə» artuq jazalinixi kerək. Biraq bu bəxarətkə qarışanda, ularning jazalinix məzgili ahirlaxtı. (2) «Ikki həssiləp»ning mənisı «dəl gunahıosə mas kelidüşan jaza» dəgəniliktur. (3) Huda Israiloşa zor mehır-xəpət kərsitip, yəni gunahıning ornioşa «ikki həssiləp» mehır-xəpətnı yətküzidü. Bizning pikrimiz əyni xundak (61-bab, 7-ayətnı kərüŋ). Undakta «ikki həssiləp» bolsa həm kəqürüm kilingix həm Hudaning Rohını, yəngi həyatni qəbul kiliştin ibarəttur (məsilən, 43-bab, 25-ayəttin 44-bab, 5-ayətkiçə, həm 61-bab, 7-ayətnimü kərüŋ). Mundak zor mehır-xəpətnıng kelip-qixiş sirliri 53-babta axkarilidü. Muxu üq hil kəzkaraxning kəşisining toşra boluxidın kət'iyənəzər, omumiyy mənisı xuki, Huda ularni kəqürüm kılmaşuqi həm ularoşa mehribanlıqını kərsətməşuqi. □ **40:3 «Anglanglar, dalada birsining towliəşan awazini! «Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar, qəl-bayawanda Hudayimiz üqün bir yolni kətürüp tüptüz kilinglar!»** — muxu namsiz zatning awazi eytkən yol yukiriş 35-babtiki yol əməs; axu yol Zionoşa kəytkanlar üqün təyyarlanəşan. Muxu yolni bolsa, **Hudaning Əzining** kelixini qarxi elix üqün (şəyümlük bir padixah qarxi elinoşandək) **adəmlər** təyyarlıxi kerək. Namsiz zatning awazning bir ipadisini kərix üqün Injil, «Luğa» 3-bab 1-6-ayətnı, «Yuh.» 1:23ni kərüŋ. Xu yərlərdə «namsiz zat»ning dəl qümüldürgüqi Yəhya pəyoqəmbərnıng ezi ikənlikı kərsitilidü. ■ **40:3** Mat. 3:3; Mar. 1:3; Luğa 3:4; Yh. 1:23 ■ **40:5** Yh. 1:14 ■ **40:6** Ayup 14:2; Zəb. 90:5, 6; 102:11; 103:15-16; Yağ. 1:10; 1Pet. 1:24

Qünki Pərwərdigarning Rohi üstigə püwləydu;

Bərhək, *barlik* həlkmu ot-qəptur!□

⁸ Ot-qəp solixidu, gül hazan bolidu;

Biraq Hudayimizning kalam-səzi mənggügə turidu!□ ■

⁹ — I Zionə hux həwər elip kəlgüqi, yukiri bir taqqa qikkın;

Yerusalemoja hux həwərni elip kəlgüqi,

Awazingni küqəp kətürgin!

Uni kətürgin, qorqmiojin!

Yəhudaning xəhərlirigə: — «Mana, Hudayinglarəja qaranglar» degin!

¹⁰ Mana, Rəb Pərwərdigar küq-kudritidə keliwatidu,

Uning biliki Əzi üqün hokuk yürgüzidu;

Mana, Uning alojan mukapati Əzi bilən billə,

Uning Əzining in'ami Əzigə həmrah bolidu.□ ■

¹¹ Koyqidək U Əz padisini baqıdu;

U kozilarni bilək-qolioja yiojıdu, ularni kuqaklap mangıdu,

Emitkūqılərnı U mulayimlik bilən yetəkləydu. ■

Israilning təngdaxsiz Hudasi

¹² Kim dərya-okyanlarning sulirini oqumida əlqəp bəlgiligən,

Asmanlarni qeriqlap bekitkən,

Jahanning topa-qanglirini miskallap saloqan,

Taqqlarni tarazida tarazilap,

Dənglərnı jingda tartip ornatkan?

¹³ Kim Pərwərdigarning Rohioja yolyoruk bərgən?

Kim Uningəja məslihətqi bolup əgətkən?■

¹⁴ U kim bilən məslihətləxkən,

Kim Uni əkillik kılıp tərbiyəligən?

Uningəja həküm-həkiqət qikirix yolida kim yetəkligən,

Yaki Uningəja bilim əgətkən,

Yaki Uningəja yorutulux yolini kim kərsətkən?

¹⁵ Mana, Uning aldida əl-yurtlar Uningəja nisbətən qeləktə qaloqan bir tamqa sudək,

Tarazida qaloqan topa-qangdək hesablinidu;

Mana, U arallarni zərriqə nərsidək qolioja alıdu;

¹⁶ Pütkül Liwan bolsa *qurbangah* otioja,

Uning haywanliri bolsa bir köydürmə qurbanlikka yətməydu.□

¹⁷ Əl-yurtlar uning aldida həqnrəsə əməstür;

□ **40:7** «Bərhək, *barlik* həlkmu ot-qəptur» — muxu yərdə «həlk» Israil həlkini kərsitidu.

□ **40:8** «Ot-qəp solixidu, gül hazan bolidu; biraq Hudayimizning kalam-səzi mənggügə turidu!» — xərhimiz boyiqə, 3-5-ayəttiki awaz qümlüdürgüqi Yəhya pəyoqəmbərningki, 6-ayəttiki birinqi namsiz zatning awazi Hudaningki; ikkinqi namsiz zatning səl ümidsizlən hələttə soal soriqan awazi yənilə Yəhya pəyoqəmbərningki. Baxkilar ikkinqi awazni Yəxayaningki yaki namsiz bir pəyoqəmbərningki, dəp qaraydu. İkkinqi awazning dəgən gəpliri 7-ayətni əz iqiğə alıdu. Huda uningəja 8-ayəttə «ümidsizlənmə» dəgən mənədə jawab beridu həm 9-ayəttə səzini dawamlaxturup, Israiləja zor ümid yətküzidu. ■ **40:8** 1Pet. 1:25 □ **40:10** «Pərwərdigarning biliki» — toluq mənisi keyinki bablarda, bolupmu 53:1də axkarilini. U bolsa «Pərwərdigarning həkkəniy küli»ning baxka bir namidur. ■ **40:10** Yəx. 62:11 ■ **40:11** Yəx. 49:10; Əz. 34:23, 24; Mik. 7:14; Yh. 10:11 ■ **40:13** Rim. 11:34; 1Kor. 2:16 □ **40:16** «Pütkül Liwan

bolsa qurbangah otioja, uning haywanliri bolsa bir köydürmə qurbanlikka yətməydu» — Liwan ormanlik kəp rayon. Dəmək, Hudaəja həkikiy layik ibadət kılıx üqün Liwandiki barlik dərhəhlər qurbangahka kərək bolidioqan otka yetixməydu; uningdiki barlik kala-qoylarmu qurbanlik boluxka yetixməydu.

Uningoşa nisbətən ular yokning arilikida,
Quruq-mənisiz dəp hesablinidu. ■

18 Əmdi silər Təngriini kimgə ohxatmaqçisilər?
Uni nemigə ohxitip selixturisilər? ■

19 *Bir butqimu?!* Uni hünər wən kəlipka quyup yasaydu;
Zərgər uningəşa altun həl beridu,
Uningoşa kümüş zənjirlərni soqup yasaydu.

20 Yoksullarning beşixliqodək undak hədiyiliri bolmisa, qiriməydiolan
bir dərəhni tallaydu;

U lingxip kəlmioqudək bir butni oyup yasaxka usta bir hünər wən izdəp
qakiridu.

21 Silər bilməmsilər? Silər anglap bakmioşanmusilər? Silərgə
əzəldin eytilmioşanmidu? Yər-zemin apiridə boləndin tartip
qüxənməy watamsilər?

22 U yər-zeminning qəmbirikining üstidə olturidu,
Uningda turuwatqanlar uning aldida qakqikirlərdək turidu;
U asmanlarni pərdidək tartidu,
Ularni huddi makan kiliđioşan qədirdək yayidu; □ ■

23 U əmirlərni yokka qikiridu;
Jaħandiki sotqı-bəglərni artuqgə kilidu. ■

24 Ular tikildimu? Ular terildimu? Ularning oşoli yiltiz tarttimu?
— Biraq U üstigila püwləp, ular solixip ketidu,
Quyup ularni topandək elip taxlaydu.

25 Əmdi Meni kimgə ohxatmaqçisilər?
Manga kim təngdax bolalisun?» — dəydu Muqəddəs Boluquqi.

26 Kəzliringlarni yukirioşa kətürüp, qaranglar!
Muxu məwjudatlarni kim yaratqandu?
Ularni kim türküm-türküm qoxunlar kəlip tərtpilik əpçikidu?
U həmmisini nami bilən bir-birləp qakiridu;
Uning küqining uluşluqi, kudritining zorluqi bilən,
Ulardin birimu kəm qalmaydu.

27 — Nemixka xuni dəwerisən, i Yakup?
Nemixka mundaq sözləwerisən, i Israil: —
«Mening yolum Pərwərdigardin yoxurundur,
Hudayim mening dəwayimoşa erən kilməy ötiweridu!»?

28 Silər bilmigənmusilər? Anglap bakmioşanmusilər?
Pərwərdigar — Əbədil'əbədlik Huda,
Jaħanning kərilirini Yaratquqidur!
U ya həlsizlanmaydu, ya qarqımaydu;
Uning oy-biliminin tegigə hərgiz yətkili bolmaydu. ■

29 U həlidin kətkənlərgə kudrət beridu;
Maqdursizlaroşa U bərdaxliqni həssiləp awutidu.

30 Hətta yigitlər həlidin ketip qarqap kətsimu,
Baturlar bolsa putlixip yikilsimu,

31 Biraq Pərwərdigarəşa təlmürüp kütənlərnin küqi yengilinidu;
Ular bürkütərdək kanat kerip örləydu;
Ular yügürüp, qarqımaydu;
Yolda mengip, həlidin kətməydu!

■ 40:17 Dan. 4:32 ■ 40:18 Yəx. 46:5; Ros. 17:29 □ 40:22 «qakqikir» — kiçik bir hil qekətkə.

■ 40:22 Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəx. 44:24 ■ 40:23 Ayup 12:21; Zəb. 107:40 ■ 40:28 Zəb. 147:5

41

Hudaning əl-millətlərgə bərgən təklipi

1 — «I arallar, süküt kılip Mening aldimoğa kelinglar;
Həlkələrmu küçini yengilisun!
Ular yekın kəlsun, söz kılsun;
Toqra həküm kılix üqün əzara yekınlıxaylı!»

Əllərnıng məsilisi — butpərəsliktur ••• Huda Əzini ispatlax üqün bərgən bir bexarət

2 «Kim xərkətiki birsini oyoğitip,
Uni həkəkaniylik bilən Əz hizmitigə qakirdi?

U əllərnı uning kəlioğa tapxuridu,
Uni padixahlar üstidin həkümranlik kılduridu;
Ularını uning kiliqioğa tapxurup topa-qangoğa aylanduridu,
Ularını uning okyasi aldıda xamal uquroğan pahal-topandək kılidu. □

3 U ularnı qooğliwetip,
Putini yərgə təgküzməy degüdək mangidu, aman-esənlik iqidə ətiweridu. □

4 Əlmisaktın tartip dəwrlərnı «Barlıkka kəl» dəp qakirip,
Bularnı bekitip ada kıloğan kim?
Mən Pərwərdigar Awwal Boləquqidurmən,
Ahiri boləqanlar bilənmu billə Boləquqidurmən;
Mən degən «U»durmən. □ ■

5 Arallar xu ixlərnı kərüp qorkixidu;
Jahanning qət-qetidikilər titrəp ketidu;
Ular bir-birigə yekınlıxip, aldioğa kelidu;

6 Ularınıng hərbiəri əz qoxnisioğa yardım kılip,
Əz kərindixioğa: «Yürəklik bol!» — dəydu.

7 Xuning bilən nəkkaxqi zərgərnı riqbətləndüridu,
Metalnı yapılaqlap bolka oynatkuqi səndəlni bazoğan bilən sokkuçini riqbətləndürüp: «Kəpxərligini yahxi!» dəydu;
Xuning bilən uni lingxip qalmisun dəp butning putini mihtar bilən bekitidu. □

□ 41:2 «...uni həkəkaniylik bilən Əz hizmitigə qakirdi?» — sözmusəz tərjimə kıloğanda: — «Həkəkaniylikning Əzi, (yəni Huda) bu kixini əz puti aldioğa qakirdi?». □ 41:3 «U ularnı qooğliwetip, putini yərgə təgküzməy degüdək mangidu, aman-esənlik iqidə ətiweridu» —

Yəxaya pəyoğəmbər bexarət kıloğan muxu namsız tajawuzqining ismi keyinrək qikidu. Muxu yərdə kərimizki, (1) U kılidioğan uruxlar bək onğuxluq bolidu; (2) Uning hərbiy yürüş süriti intayın tez bolidu; (3) Uning kılidioğan uruxlırı baxka əllərnı hədukturup patiparak kıliwetidu. Baxka birhil tərjimisi: «U aman-esənlik iqidə, mənqip bəkmioğan yol bilən kelidu». □ 41:4 «Barlıkka kəl» —

yəki «Yenimoğa kəl». «Əlmisaktın tartip dəwrlərnı «Barlıkka kəl» dəp qakirip, bularnı bekitip ada kıloğan kim?» — buning mənisi bəlkim xuki, Huda aldın'ala (pəyoğəmbər arkişik) eytkən ixtar yüz bərginidə, əllər bexarətlərnıng toqra qikidioğanlikini kəridu. Xundək kılip, ular Hudaning ularnı gunahlırını taxlap, Əzigə yekın kelip kəqürümigə erixixigə qakiridioğanlikini kərüp yetidu. «ahiri boləqanlar» — dunyada əng ahiri hətət boləqan insanlarnı kərsətsə kərək. «Mən degən «U»durmən» — muxu yərdə «U» Hudaning əzini kərsitidu, əlwəttə. ■ 41:4 Yəx. 43:10; 44:6; 48:12; Wəh, 1:17; 22:13 □ 41:7 «Xuning bilən nəkkaxqi zərgərnı riqbətləndüridu, metalnı yapılaqlap bolka oynatkuqi səndəlni bazoğan bilən sokkuçini riqbətləndürüp...» — əllər Huda bexarət kıloğan tajawuzqining kelidioğanlikini bilip qorkidu (5-ayət). Biraq bexarətnıng əməlgə axkanlıkını kərxü bilən, butpərəslikini taxlap Hudaning aldioğa kelixining ornida, ular yənilə əzlrini qooğdax üqün (tumar süpitidə) butlarnı yasatmaqçı bolidu.

Hudaning Israiloʻga ilham berixi

8 Birak sən, i kulum Israil,

I Özüm tallioʻan Yakup,

Ibrahım Mening dostumning əvladi: —■

9 Mən jahanning kəridin elip kəlgən,

Yərning əng qətliridin qakirioʻjnim sən ikənsən;

Mən sanga «Sən mening kulumdursən,

Mən seni tallioʻan,

Seni hərgiz qətkə kakmaymən» — degənidim.□

10 — Korkma; qünki Mən sən bilən billidurmən;

Uyan-buyan qarap hədukmanglar;

Qünki Mən sening Hudayingdurmən;

Mən seni küqəytimən,

Bərhək, Mən sanga yardəmdə bolimən!

Bərhək, Mən Özümning həkkanıylikimni bildürgüqi ong kolum bilən seni yələymən.

11 Mana, sanga qarap oʻaljirlixip kətkənlərnıng həmmisi hijil bolup xərməndə bolidu;

Sanga xikayət kılouqılar yoq deyərlik bolidu, həlak bolidu.■

12 Sən ularni izdisəng, həq tapalmaysən;

Sən bilən dəwalaxquqılar —

Sanga qarxi urux kılouqılar yoq deyərlik, həq bolup bəkmioʻandək turidu.

13 Qünki Mən Pərwərdigar Hudaying ong kolungni tutup turup, sanga: —

«Korkma, Mən sanga yardəmdə bolimən!» dəymən.

14 Korkma, sən kurt boloʻan Yakup,

Israilning baliliri!

Mən sanga yardəmdə bolimən!» — dəydu Pərwərdigar, yəni sening Həmjəmət-Kutkuzoʻqing, Israildiki Muqəddəs Bolouqi.□

15 Mana, Mən seni kəp həm otkür qıxlik yengi bir dan ayrioʻquqi tirna kılimən;

Sən taʻolarni yanjip, ularni parə-parə kılıwetisən,
Dənglərnımu kəküm-talkanoʻa aylanduruwetisən.■

16 Sən ularni soruysən,

Xamal ularni uqurup ketidu,

Kuyun ularni tarkitiwetidu;

Wə sən Pərwərdigar bilən xadlinisən,

■ 41:8 Kan. 7:6; 10:15; 14:2; 2Tar. 20:7; Zəb. 135:4; Yəx. 43:1; 44:1; Yaq. 2:23

□ 41:9 «Mən jahanning kəridin elip kəlgən, yərning əng qətliridin qakirioʻjnim sən ikənsən» — oqurmənlər xuni esigə kəltürsunki, Huda Ibrahımnı yirək yurttin Qanaanoʻa (Pələstingə) qakirioʻqanıdi; keyin Ibrahımnıng əvladlıri boloʻan Israilni Musa pəyoʻəmbər arkiplik Misirdin kutkuzoʻanıdi. «**Seni hərgiz qətkə kakmaymən**» — yənə birhil tərjimisi: — «Seni qətkə kəkmioʻanmə». ■ 41:11 Mis. 23:22; Yəx. 60:12; Zək. 12:3 □ 41:14

«**Həmjəmət-Kutkuzoʻquqi**» — ibranıy tilida «goel» degən muxu səznıng əlahıdə mənisi bar. Bırsi kəmbəoʻəl bolup, əzini kulluqkə setiwətkən bolsa yaki baxkə kıyin əhwaloʻa uqrap mal-mülükini satkən bolsa, Musa pəyoʻəmbər kəbul kıləqan muqəddəs qanunoʻa əsasən, muxu kixıning yekın uruk-tuoʻqanlıri, həmjəmətlirıning uni hərlükkə qikırip kutkuzux həquki bar idi. Demək, «həmjəmət-kutkuzoʻquqi»ning («goel») setiwəloʻquqi ədəmgə pul berıpla, əz kərındixını hər kılıp kutkuzux həquki bar degənlıktur. Həquknı ıxlıtix həmjəmətnıng əz ihtıyarlıkı bilən bolattı, əlwəttə. U ıxlətməkqi bolsa, həqkıni uni tosalımayttı. Yəxaya Hudaning kutkuzoʻquqi ikənlikini bayan kılıx üqün dəl muxu səznı ıxlıtıdu. Demək, Huda Israiloʻga «həmjəmət»lik kılıp, ularning «goel»ı, yəni «Həmjəmət-Kutkuzoʻqucisı» bolıdu. U Əz ihtıyarıyılıkı bilən ularni kutkuzıdu.

■ 41:15 Yəx. 17:13; 29:5

Israildiki Mukəddəs Boluquqini iptiharlinip mədhiyələysən.

¹⁷ Bözəklər wə yoksullar su izdəydu, lekin su yok;
Ularning tili usuzluktin kaqjirap ketidu;
Mən Pərwərdigar ularni anglaymən;
Mən Israilning Hudasi ularnin waz kəqməymən. ■

¹⁸ Mən kaqas egizliklərdə dəryalarni,
Jiləjilar iqidə bulaklarni aqimən;
Dalani kəlqəkkə aylandurimən,
Tatirang yərdin sularni urəutup su bilən kaqlap berimən. ■

¹⁹ Dalada kedir, akatsiyə, hadas wə zəytun dərəhlirini ətürüp berimən;
Qəl-bayawanda arqa, qarışay wə boksus dərəhlirini birgə tikimən; □

²⁰ Xundak kəlip ular bularni kərüp, bilip, oylinip: —
«Pərwərdigarning kəli muxularni kələn,
Israildiki Mukəddəs Boluquqi uni yaratqan!» dəp təng qüxinixidu.

Hudaning butpəraslarni kətkuzux toqrisidiki yənə bir səzi

²¹ — Muhakimiliringlarni otturiqə koyunqlar, dəydu Pərwərdigar;
— Küqlük səwəbliringlarni qikiringlar, dəydu Yəqubning Padixahı.

²² — *Butliringlar* elip kirilsun,
Bizgə nemiləarning yüz beridoqanlikini eytsun;
Ilgiriki ixlarni, ularning üjür-büjürlirigiqə kəz aldımızda kərsətsun,
Xundakla bulardin qikidoqan nətijilərnə bizgə bildürəx üqün eytip bərsun;

— Yaki bolmisa, kəlgüsidiki ixlarni anglap biləyli;
²³ Siləarning ilahlik ikənlikinglarni biliximiz üqün,
Keyinki yüz beridoqan ixlarni bizgə bayan kilinglar;
Kandakla bolmisun, Bizni haq-təng kəlip uni təng kəridoqan kəlix üqün,
Birər yahxi ix yaki yaman bir ixni kilinglar! □

²⁴ Mana, silər yokning arilikida,
Ixligininglarmu yok ixtur;
Silərnə talluquqi bir lənitidur.

Bexarət təkrarlinidu; Huda barlıq əl-yurtlarqə «Mening kulumni tonunglar» dəp tonuxturidu

²⁵ Birsini ximal tərəptin kəzojədim, u kelidu;
U künqikixitin Mening namimni jakarlap kelidu;
U birsi haq layni dəssigəndək, sapalqı lay qəyliğəndək əməldarlarning üstigə hujum kilidu; □

²⁶ Bizgə ukturux üqün, kim mukəddəmdin buyan buni eytkən?
Yaki Bizni «U həkikəttur» degüzüp bu ixtin burun uni aldin'ala eytkən?

■ **41:17** Mat. 5:6 ■ **41:18** Zəb. 107:35; Yəx. 35:7; 44:3 □ **41:19** «Dalada kedir, akatsiyə, hadas wə zəytun dərəhlirini ətürüp berimən; ... arqa, qarışay wə boksus dərəhlirini birgə tikimən» — muxu dərəhlər (zəytun dərəhidin sirt) mewə üqün əməs, sayə berix üqün berilidu; birqanqə hil dərəh birhil muhit astida təng əsüxi mumkin əməs. Qarışanda bu bexarət ahırki zamanlarni kərsitidu; xu qaşqda Huda Israilni yengi bir «Misirdin qikix» (əməliyətə, «jahanning qət-qətliridin qikirix») yoli bilən kətkuzidu. □ **41:23** «Birər yahxi ix yaki yaman bir ix kilinglar!» — muxu ibarə «Hərkəndək birər ixni kilinglar!» degənni bildüridu. Butlar yahxi bolsun, yaman bolsun həqkəndək ix kəlməydu, əlwəttə. □ **41:25** «Birsini ximal tərəptin kəzojədim, u kelidu; u künqikixitin Mening namimni jakarlap kelidu» — tajawuzqi tehi namsiz, birək hazır u toqruluk yənə bir pakit bar; u xərktin həmdə ximal tərəptinmu kelidu. Baxka birhil təjimis: «Mening namimni qakirip nida kəlip kelidu».

Yaq, heqkim eytmaydu;
Bərħək, heqkim bayan qilmaydu;
Sözünqlarni angliyalioquqi bərħək yoqtur!

²⁷ Mən dəsləptə Zionə: — «Muxu ixlarəqa kəz tikip turunglar! Kəz tikip turunglar!» dedim,

Yerusalemoqa hux həwərnı yətküzgüqini əwətip bərdim.

²⁸ Mən qarısam, xular arisida heqkim yok —

Məsliħət bərgüdək heqkim yok,

Xulardin sorısam, jawab bərgüdək heqkimmu yok. □

Dawami

²⁹ Karanglar, ular həmmisi quruk;

Ularınq yasioqlırlı yok ixtur,

Quyma məbudlırlı quruk xamaldək mənisizdur.

42

¹ Karanglar, mana Mən yələydiqlan Əz qulumoqa!

Jenimning huxallıqı bolqlan Mening tallıqlınım;

Mən Əz Rohımni uning wujudiqla qondurımən,

Xuning bilən u əllərgə həküm-həqıqətıni yətküzüp berıdu. □ ■

² U nə warkırap-jarkırimaydu, nə quqan kətürməydu nə awazını koqlırlarda anglatmaydu. □

³ Taki u oqlılib bilən toqlra həkümlərnı qıkarəquqə,

Yanjıqlan komuxıni sundurmaydu,

Tütəp əqəy dəp qalqlan pıllıknı əqürməydu; □

⁴ Həküm-həqıqətıni yər yüzıdə tiklimıgüqə,

U həlsızlanmaydu, kənglı yanmaydu;

□ 41:28 «xular arisida heqkim yok» — «xular» xübħısızkı, butpərəs əllərnı kərsıtuđu.

□ 42:1 «Əz qulum , yəni Pərwərdıqarınq kulı» — xübħısızkı, Hudanınq «yat əllərgə» beoqlıqlan, ularnı butpərəsıllıktın kutkuzıdiqlan jawabıdu. Muxu ayəttıki «Karanglar, mana...» deqanı, 41-bab 29-ayəttıki «Jawab bərgüdək heqkim yok» qatarlıqlar bilən selıxturuxımız kəək. Qarıqlanda, Huda tallıqlan muxu mulayım, muħəbbətlik kixı əl-yurtlarəqa Hudanınq səzını elıp kelıdu. «U əllərgə həküm-həqıqət yətküzüp berıdu» — «həküm-həqıqət» (ıbranıy tilıda «mixpat») elıp berıx» deqənlik bolup, üq mənını əz ıqıgə alıdu: — (1) yukırlıqı 41-babtıki (Huda butlar bilən muħakımə kılqlan) «sot»tıki «həküm-həqıqət», yəni «Huda deqən tırık həm bırdur, butlar yoqtın bolqlan nərsə» deqən həqıqətıni elıp kelıxtın ıbarət. Həqıqətsızlar həqıqətə erıxıdu; (2) Hudanınq «həqıqanıy kulı»ı Hudanınq adıl kanun-pərmanlırlınınq həwırlını yətküzüp, qıxəndürüp berıdu; (3) hatalıqını tüzıtıx, uwal bolqlanlarəqa adalətını yürgüzıdu. ■ 42:1 Yəx. 11:2; Mat. 3:17; 17:5; Yħ. 3:34; Əf. 1:6

□ 42:2 «U nə warkırap-jarkırimaydu, nə quqan kətürməydu nə awazını koqlırlarda anglatmaydu» — bunıng mənisı, bəlkım «U dawrang salmaydu», «U əz-əzını elan qılmaydu».

□ 42:3 «toqlra həkümlər» — yaki «həküm-həqıqət» toqlruluk 42:1dıki ızahətını kərüng.

Arallarmu uning pərman-kanunini təlmürüp kutidu.□

⁵ Asmanlarni yaritip ularni kərgən,
Yər-zeminni həm uningdin qıkkanlarni yayoqan,
Uningda turuwatqan həlkkə nəpəs,
Uning üstidə mengiwatqanlaroşa roh bərgüqi Təngri Pərwərdigar
mundaq dəydu: —

⁶ Mənki Pərwərdigar seni həkkaniylik bilən xuningoşa qaqiroqanmənki,
— Sening kolungni tutimən,
Seni qoşdap saklaymən,
Həm seni həlkkə əhdə süpitidə,
Əllərgə bir nur kilip berimən;□

⁷ Karişu közləni eqixqa,
Zindandin məhbuslarni,
Türmidə qarangoşuluk iqidə olturoqanlarni kütquzuxqa seni əwətimən.□

⁸ Mən Pərwərdigardurmən; Mening namim xudur;
Xan-xəripimni baxqa birsigə,
Manga təwə boləqan mədhıyini oyma məbudlaroşa bərməymən.■

⁹ Mana, aldinqi ixlar bolsa əməlgə axuruloqan;
Silərgə yengi ixlarni jakarlaymən;
Ular tehi yüz bərmigüqə,
Mən ularni silərgə bayan qilimən.□

¹⁰ — Pərwərdigarəşa yengi nahxa eytinglar,
I dengizda yürənlər həm uning iqidiki həmmə məwjudatlar,
Arallar həm ularda turoqanlarmu,
Jahanning qət-qətliridin Uni mədhıyilənglar!□ ■

¹¹ Dala həm uningdiki xəhərlər,

□ 42:4 «U həlsizlanmaydu, kəngli yanmaydu...» — «həlsizlanmaydu» wə «kəngli yanmaydu» degən sözlər ibranıy tilida 3-ayəttiki «tütəp əqəy dəp qaloqan» həm «yanjiloqan» degənlər bilən yiltizdaxtur. «arallarmu uning pərman-kanunini təlmürüp kutidu» — hazır (Yəxaya kitabidiki muxu yərgiqə) «Pərwərdigarning kuli» toşruluk xundak həwirimiz bar: — (1) Huda uni pəwqul'addə yaxhi kəridu, uningdin zor huxallıq alidu. (2) Hudaning Rohi uning üstigə kelip turidu. (3) U talax-tartix qilmaydiqan, kəmtər, kiqik peillik adəm bolidu. (4) U intayin mulyaim adəm bolup, hətta «ümid yok» boluqədək «yanjiloqan qomux» yaki «tütəp əqəy dəp qaloqan pilik»kimu mehır-xəpəət kərsitidu. (5) U dunyoşa qəlgəndə, Hudaning həqikətlirini, toşra həkümilirini pütün dunyoşa yətküzmiqüqə hərgiz yoldin yanmaydu. (6) Pütün dunya, hətta əng qət jaylardikilər uningəşa ümid baqlap, uning səz-həkümlirigə təxna bolidu. □ 42:6 «Həm seni həlkkə əhdə süpitidə, əllərgə bir nur kilip berimən» — «həlk» Təwratta adəttə Israilni kərsitidu, «əllər» «Israildin baxqa həlklər»ni, «Yəhüdiy əməslər»ni kərsitidu. □ 42:7 «Karişu közləni eqixqa, zindandin məhbuslarni, türmidə qarangoşuluk iqidə olturoqanlarni kütquzuxqa seni əwətimən» — bu ayətlərdin «Pərwərdigarning kuli» toşrisida xularnimu kərumizki: — (7) U Hudaning zor yardimigə igə bolidu; (8) undak qiloqanda uning əzi bir «əhdə» bolidu həm əzi «nur» bolidu. (9) Bu əhdining məzmuni bolsa (5-ayət Hudaning dunyadiki barlik həlklərləning qemidə boləqanliqini kərsətkəndək) həlklərləning közlirini eqip ularni ərkinlikkə qikirixtin ibarət bolidu. (10) Huda uni (Məsihni) əhdə süpitidə jahandiki barlik həlkkə hədiyə qiloqandək «beridu». ■ 42:8 Yəx. 48:11 □ 42:9 «Mana, aldinqi ixlar bolsa əməlgə axuruloqan; silərgə yengi ixlarni jakarlaymən...» — «aldinqi ixlar» bəlkim 41-bab, 1-4-ayəttiki, «tajawuzqi»ning ixlirini kərsitixi mumkin. «Yengi ixlar» bolsa Pərwərdigarning həkkaniy kuli» toşruluqdur. «Tajawuzqi» wə «Pərwərdigarning kuli»ni selixtursak, tajawuzqi wəyrənqilik kilidu, əl-yurtlar uningdin qorqup patiparaq bolup ketidu, butpərəslik təhimu küqiyidu; «Pərwərdigarning kuli» bolsa həklərgə rəhim kilidu, adəmmi sakaytidu, əl-yurtlarni, yəni «yat əllər»ni Hudağa qaritip uning nurişə yetəkləydu. □ 42:10 «dengizda yürənlər» — ibranıy tilida «dengizoşa qüxkənlər» — «Zəb.» 107:23ni kərum. ■ 42:10 Zəb. 33:3

Kedar kəbilisidikilər turoqan kəntlər awazini kətürsun,
Seladikilər yukiri awazda nahxa eytsun,
Taoqlarning qoqqiliridin təntənə kilsun! □

12 Ular Pərwərdigarni uluqlisun,
Uning mədhəyiliri arallardimu jakarlansun.

13 Pərwərdigar palwandək çiqidu,
Batur ləxkərdək otluq muhəbbitini qozoyaydu;
U warkiraydu, bərhək xirdək həkirəydu;
Düxmənliri üstigə zor küq-kudritini kərsitidu.

14 — «Mən əbədil'əbəd süküttə turup kəldim;
Jim turup özümni besiwelip kəldim;
Biraq hazır tolojiki tutqan ayaldək inçiklap towlaymən;
Həm hasiraymən həm ingraymən! □

15 Mən taoqlarni həm dənglərni qəldəritimən,
Ularınq həm mənə yexilliklirini qurutiwetimən;
Dəryalarni aralarəya aylanduruwetimən;
Kəlpəklərnimu qəojjiritimən.

16 Qariəqlarni əzi bilmigən bir yol bilən apirip qoyimən,
Ularni ular bilmigən yollarda yetəkləymən;
Ularınq aldida karəngəyuləkni nur,
Əgri-toqay yərlərnə tüptüz kilimən.
Mən muxu ixlarni qilməy qalmaymən,
Ulardin heq waz kəqməymən. □

17 Oyma məbudlarəya tayanəjanlar,
Quyma məbudlarəya: «Silər ilahlırimizdur» degənlər bolsa,
Ular yoldin yandurulmay qalmaydu,
Qattik xərməndə kilinidu. ■

18 — «Anglanglar, i gaslar!
Qariəqlar, kərix üqün qarənglar!

19 Mening kulumdin baxka yənə kim qariəy?
Mening əwətkən «əlqim»din baxka yənə kim gas?
Kim Mən bilən əhdiləxkəndək xunqə qariəyudu?

□ 42:11 «Kedar kəbilisidikilər... Seladikilər...» — «Kedar kəbilisi» ərəblərnin bir kəbilisi idi. «Sela» bolsa Edomning bir xəhəri (Sela qorəm tax üstigə selinoqan — mənsi «qorəm tax»). Yukiriki 34-babta deyilgəndək, Edom Hudaning səzigə qarxi turoqini bilən, Edomdin Hudaəya towa kilip həkikiy ibadət kilidioqanlar bolidu. □ 42:14 «Mən əbədil'əbəd süküttə turup kəldim; jim turup özümni besiwelip kəldim; biraq hazır tolojiki tutqan ayaldək inçiklap towlaymən; həm hasiraymən həm ingraymən!» — «yengi ixlar» yəni Uning «həkkəyaniy kuli»ning dunyaəya kelixi, xundakla nuroqun adəmlərnə gunahlırining əsarətiridin qutquzuxni əz iqigə alidu. Huda bu «yengi ixlar»ni əməlgə axurux üqün, həmilidar ayalning tolojiki tutkəndək bolidu (10-17-ayətlər toluq bir bəlümdur). Demisəkmə, muxu «yengi ixlar» Hudaəya nisbətən pütkül ələmdin muhəmdək turidu; qünki U əsmən-zəminni bir səz bilənla yaratqan; biraq muxu ixlarni U təxnalik bilən uzun, yəni əbədil'əbəd kütüp kəlgən həm ularni tuəydux üqün əojir jəpa həm əzab tartkəndək kilidu. Muxu intayin sirlik ixtur! «həm hasiraymən həm ingraymən» — ikki ixning təng kilinidioqanlikini bildüridu. □ 42:16 «Qariəqlarni əzi bilmigən bir yol bilən apirip qoyimən... Mən muxu ixlarni qilməy qalmaymən, Ulardin heq waz kəqməymən»

— 15- wə 16-ayətə qariəyanda, «yengi ixlar» dunyaəya kəlgəndə, bəzi kixlər üqün əzablik bolidu; yəzəmin əstin-üstün bolup ketidu; xuning bilən təng Huda baxka birnəqə «qariəqlar» (bəlkim, gunahni, jümlidin butpərəslikni tonup yetidioqanlar) üqün mohtajlirini təminləydioqan məhsus xaraitlarni yaritip beridu. ■ 42:17 Zəb. 97:7; Yəx. 1:29; 44:11; 45:16

Kim Pərwərdigarning qulidək xunqə qarışudu?□

20 Sən nuroşun ixlarni kərgining bilən,

Birək nəziringgə heq almaysən;

Uning kuliki eqilōşini bilən,

U anglimaydu».■

21 Pərwərdigar Əz həkəkaniylikı üqün layik kərdiki,

Təwrat-kanunini uluş həm xan-xərəplik dəp kərsətti.□

22 Birək xular bolsa olja elinoşan həm bulang-talang kılinoşan bir həlktur;

Ularınig həmmisi ora-tuzakta tutuloşan,

Gündihanilarda kəmilip oşayib bolidu;

Ular oşaniymət bolidu,

Heqkim kutkuzmaydu;

Ular olja bolidu,

Heqkim: «Kayturup berix!» deməydu.□

23 Birək aranglarda kim buningoşa kulak salsun?

Kim bularni anglap kəlgüsi zamanlaroşa kəngül koşsun?□

24 Əmdi kim Yaşurpi olja kılōşan?

Kim Israilni bulangqilaroşa tapxurup bərgən?

Buni kılōşini bolsa, biz gunah kılıp kəmsitkən Pərwərdigar əməsmu?

Qünki ular Uning yollirida mengixni halimaytti;

Yaki Uning kanunioşa itaət kılmaytti.

25 Xunga U ular üstigə oşəzəp-kəhrini,

Uruşning zorawanlikini təküp qıxürdi;

Bular uning ətrapioşa ot tutaxturdi;

Birək u tonup yətmidi;

Bular uni köydürdi, birək u heq sawaq almidi.

43

Dawami

1 Birək hazır i Yaşurp, seni Yaratquqi Pərwərdigar,

□ 42:19 «**mən bilən əhdiləxkəndək**» — yaki «Mən bilən inak kılinoşandək». «...**Kim Mən bilən əhdiləxkəndək xunqə qarışudu? Kim Pərwərdigarning qulidək xunqə qarışudu?**»

— bir soal tuşuliduki, muxu ayəttə deyilgən «Mening kulum» yukirikı «huxallikim bolōşan kulum»mu yaki baxkisimu? Tezla kərimizki, u əməs, bəlki Israilning əzi bolidu (məsilən, 22-ayətni kəruşing). Huda 18-ayəttə, Əzi tərpidin saşaytilōşan (16-ayət), əsli butpəras «kariōşu» bolōşan əl-yurtlarni («yat əllərnı») əzining «kariōşu» həlkini, yəni Israilni nəzirigə elixka qakiridu. Demək, Israil tərpidin kəmsitilip «kariōşu» dəp hesablanōşanlar kəraləydiōşan bolidu, birək (pəyoşəmbərlər arkilik) Hudaning nurini qobul kılōşan Israillər bolsa, asiylık kılıp kariōşu bolup qaldi. ■ 42:20 Rim. 2:2-11 □ 42:21 «**Pərwərdigar Əz həkəkaniylikı üqün layik kərdiki,**

Təwrat-kanunini uluş həm xan-xərəplik dəp kərsətti» — Huda Israiloşa Musa pəyoşəmbər arkilik muşəddəs kanun-pərmanni bərgən. Xunga ular butpərəslikkə toloşan dunya arisida birdinbir Hudaōşa ibadət kıldiōşan həlq bolup, zor imtiyazōşa erixkəndi. Hudaning məksiti, ular arkilik «Mening kulum» həm «ülgə» süpitidə, muxu nurini pütkül dunyaoşa yətküzməkqi. Birək Israillər Uning xu məksitini heq ətiwarlimay, kəp jəhəttin Uningdin yüz erigən. □ 42:22 «**Birək xular bolsa olja elinoşan həm bulang-talang kılinoşan bir həlktur... ular olja bolidu,**

heqkim: «Kayturup berix!» deməydu» — əgər Israil Hudaning səzigə kirgən bolsa, nuroşun əllər ularoşa bəkındi bolatti. Birək Uning səzigə kirmigəndin keyin, əşwali dəl uning əksi boldi.

□ 42:23 «**Birək aranglarda kim buningoşa kulak salsun? Kim ... kəngül koşsun?**» — muxu gəpke kariōşanda, həttə Hudaning tərbiyilik jazasi bəxiōşa qıxkəndin keyinmu angliōşuqi kuliki, kəridiōşan kəzliari barlar yənıla az bolsa kərək.

I Israil, seni Xəkilləndürgüqi mundaq dəydu: —

«Korkma; çünki Mən sanga həmjəmət bolup seni qutkuzoqan;

Seni Öz namim bilən atioqanmən;

Sən Meningkidursən!

² Sən sulardin etkiningdə, Mən sən bilən billə bolimən;

Dəryalardin etkiningdə, ular seni oqərk qilmaydu;

Sən otta mengip yürginingdə, sən köyməysən;

Yalqunlar üstüngdə ot almaydu. □ ■

³ Çünki Mən bolsam Hudaying Pərwərdigar, Israildiki Muqəddəs Boluquqi, Qutkuzoquqingdurmən;

Seni kutuldurux üqün Misirni bədəl kilip bərdim,

Ornungoqa Efiopiya həm Sebani almaxturdum.□

⁴ Sən nəzirimdə qimmətlik bolojaqqa,

Mən sanga izzət-hərmət kəltürgən həm seni səygən;

Xunga Mən yənə ornungoqa adəmlərni,

Jeningoqa həklərni tutup berimən;

⁵ Korkma, çünki Mən sən bilən billədurmən;

Mən nəslingni xərktin,

Seni oqərbtin yioqip əpkelimən;■

⁶ Mən ximaloqa: — «Tapxur ularni!»

Wə jənobqa: — «Ular ni tutup qalma!

Ooqullirimni yiraktin, qizlirimni jaħanning qət-qətliridin əpkelip bər;

⁷ Mening namim bilən ataloqan hər birsini,

Mən Öz xan-xəripim üqün yaratqan hər birsini əpkelip bər!» — dəymən,

«Mən uni xəkilləndürdüm, Mən uni apiridə qildim!»».

«Sotta» — Huda wə butlar otturisida həküm qiqiringlar!

⁸ U «kəzi bar» qarioqu həkləni,

Yəni «kuliki bar» gaslarni aldioqa elip kəldi.□

⁹ — «Barliq əllər yioqilsun,

Həklər jəm bolsun!

Ulardin kimmu mundaq ixlarni jakarliyalisun?

Yəni kim muxundaq «ilgirik ixlər»ni *aldin'ala* bizgə anglitip baqqan?

Bar bolsa, əzlrini ispatlaxqa guwaħqilirini aldioqa kəltürsən;

□ **43:2 «sulardin... dəryalardin.. otta mengip yürginingdə...»** — yukirikı 42-bab, 25-ayəttə Israiloqa tərbiyə berilgən ot tiloqa elindi. Biraq muxu sözlərgə qarioqanda, Huda ularoqa əxəddiy kattik tərbiyə (məsilən, ularni sulardin wə otlardin etküzüp) bərgini bilən, U həman ularni kutkuzidu. ■ **43:2 Zəb. 66:12** □ **43:3 «Seni kutuldurux üqün Misirni bədəl kilip bərdim, ornungoqa Efiopiya həm Sebani almaxturdum»** — muxu sözlər bəlkim Hudaning Musa pəyoqəmbər arqılıq Israilni Misirdin kutkuzoqanlıqini kərsitidu. Misir padixahı Pırəwn kattik qarxi qiqixi bilən uning pütkül yurti (jümlidin Misirning jənuubi təripidiki yurtlar Efiopiya, Sebamu) zor ziyən tartqan. ■ **43:5 Yəx. 44:2; Yər. 30:10; 46:27** □ **43:8 «... «kəzi bar» qarioqu... «kuliki bar» gaslar»** — xübhısizki Israilni kərsitidu. Həyrən kəlarliq ix xuki, Huda ularni Əzigə guwaħliq kilixqa aldioqa kəltürgən.

Bolmisa, ular bu ixlarni angliqandin keyin: — «Bu bolsa həqiqət!» dəp etirap kılsun!□

¹⁰ Silər *həlkim* Mening guwahqilirim,
Həm Mən talliojan kulum *mən üqün* guwahqidur,
Xundaq ikən, silər Meni tonup,
Manga ixinip,

Həm qüxinip yətkəysilərki: —

«Mən degən «U»durmən,
Məndin ilgiri heq ilah xəkillənmigən,
Həm Məndin keyinmu heq xəkillənməydu;□ ■

¹¹ Mən, Mən Pərwərdigardurmən;
Məndin baxka Kütquzoquqi yoktur».

¹² — Aranglarda «yat ilah» bolmiojan waqıtta,
Mən *məksitimni* jakarliojan,
Mən kütquzojan həm xu ixlarning dangkini qıkarojanmən;
Xunga silər Mening Təngri ikənlikimgə guwahqisilər, — dəydu
Pərwərdigar.□

¹³ «Bərhək, əzəldin buyan Mən degən «U»durmən,
Mening kolumdin heqkim heqkimni kütquzalmaydu;
Mən ix kılsam, kim tosalisun?■

Huda Israilni Babildin kütquzidu

¹⁴ Həmjəmət-Kütquzoquqinglar boliojan Pərwərdigar, Israildiki Mukəddəs Boləuqi mundaq dəydu: —

Silərnı dəp Mən Babilni jazalatquzup,
Ularning həmmisini, jümlidin kaldiylərnı,
Qaqkun süpitidə əzliri huxallik bilən pəhirləngən kemilərgə olturuxka qüxüriwetimən.□

¹⁵ Mən bolsam Pərwərdigar, silərgə Mukəddəs Boləuqi, Israilni Yaratquqi, silərnıng Padixahınglardurmən.

¹⁶ Dengizdin yolni qıkarəuqi,
Dawaləuqojan sulardın yol aqquqi Pərwərdigar mundaq dəydu: —

¹⁷ (U jəng hərwisini wə atni, qoxun-küqlərnı qıkarəuqidur: —
Ular biraqla yikilidu, turalmaydu;

□ **43:9 «Barlik əllər yioqilsun, həklər jəm bolsun! Ulardin kimmu mundaq ixlarnı jakarliyalisun?...»** — muxu ayattiki «(yat) əllər» həm «həklər» bolsa, xübhısizki, Israildin sirt barlik həklərnı, yəni «Yəhüdiy əməslər»ni kərsitidu. «Yəxaya» degən kitabta «əllər» yaki «həlk-millətlər» deyilsə, hərdaim muxu mənisini bildüridu. Muxu yərdə barlik əl-yurtlar (Israildin sirt) butpərəslikkə qəküp kətti. Huda ulardin: «Aranglardın: — «Bizning qokunəjan butimiz Sening «Israilni Misirdin kütquzup qıqirix»ingəja ohxax uluq bir ixni kılojan?» degüqilər barmidu? — bar bolsa guwahqilik kılsun» — degəndək soraydu. Əlwəttə, Hudaning soaliqə jawab bərgüqi yok. □ **43:10 «Silər həlkim Mening guwahqilirim, həm mən talliojan kulum Mən üqün guwahqidur,...»** — baxka birhil təjimi: «Silər həlkim Mening guwahqilirim, xundakla Mening talliojan kulumsilərki,...». ■ **43:10** Yəx. 41:4; 44:8; 45:21; Həx. 13:4 □ **43:12 «Xunga silər Mening Təngri ikənlikimgə guwahqisilər...»** — demək, Huda: «Silərnı Misirdin kütquzimən» — degən; U xundaq kılojan; andın muxu ixlarnı dunyaya ayan kılojan. Huda Israilni muxu ixlirida Əzigə guwahqi boluxka qakirojan bolsimu, bu ayətkə kəriqənda, ular Uningəja heq guwahlik bərmigən. ■ **43:13** Yəx. 14:27 □ **43:14 «Ularning həmmisini, jümlidin kaldiylərnı, qaqkun süpitidə əzliri huxallik bilən pəhirləngən kemilərgə olturuxka qüxüriwetimən»** — miladiyədin ilgiriqi 539-yili Babil xəhəri Parsliklar tərpidin ixəjal kılinəjan. Xu qəqda ularning qaqkunliri kemiliri bilən Əfrat dəryasi yoli arkilik qaqmaqçı boləjan boluxi mumkin.

Ular əqüb qaləjan, qiraəj pilikidək əqürülgən)□

¹⁸ — Muxu ətəkən ixlarni əslimənglar,

Qədimki ixlar toərlulukmu oylanmanglar;

¹⁹ Qünki mana Mən yengi bir ixni qilimən;

U həzirla barlıkka kelidu;

Silər uni kərməy qalamsilər?!
Mən həтта dalalardimu yol aqimən,

Qəl-bayawanda dəryalarni barlıkka kəltürimən!■

²⁰ Daladiki həywanlar, qılberilər həm huwquxlar Meni uluəlaydu;

Qünki Mən Əz həlkim, yəni Əz tallioinimoəa iqimlik təminləkkə,

Dalalarda sularni,

Qəl-bayawanlarda dəryalarni qikirip berimən.

²¹ Mən muxu həlkni Əzüm üqün xəkilləndürgənmən;

Ular Manga boləjan mədhüyilərnə eytip ayan qilidu. □ ■

Israilning mənisiz qurbanlıqliri •••• Hudaning Israiləja kərsətməqji boləjan məhür-xəpki

²² Biraq, i Yəqub, sən namimni qəqirəjining bilən Əzümni izdimiding, I Israil, əksiəə sən Məndin kənglüng yenip hərsinding;□

²³ Sən elip kəlgən «kəydürmə qurbanlıq» kəyliringni Manga qiləjan əməs, «Inaq qurbanlıq»liring bilən Meni hərmətligən əməssən;

Mən «axlıq hədiyə»ni kılıx bilən seni «kulluq»ka qəyməqji əməsmən, Huxbuy yekip seni hərsindurməqji boləjan əməsmən!□

²⁴ Sən pulni həjləp Manga həq egir elip kəlmigənsən,

Sən «Inaq qurbanlıq»liringning yeəji bilən Meni razi qilip kənaətləndürgən əməssən;

Əksiəə sən gunəhling bilən Meni kulluqka qəyməqji boləjənsən,

□ **43:17 «Dengizdin yolni qikəroəuqi ... Pərwədigar mundaq dəydu: — (u jəng hərwisini wə atni, kəxun-küqlərnə qikəroəuqidur: — ular biraqla yikilidu, turalmaydu...)**» — (16-17-ayətlər) Musa pəyoəməbər yaxioəan dəwridə, Misiring kəxunliri Israilarni «dengizda eqiləjan yol»da kəoəlap, dengizdin ətməqji bolup, 16-17-ayətlərdə tiləja elinəjan wəxələr bilən wəyran qilinəjan. Xu yol bilən Huda Israilni kutkuzəjan. Təwrat, «Misirdin qikix», 14-babni kərugən. ■ **43:19** Wəh. 21:5 □ **43:21 «...Mən muxu həlkni Əzüm üqün xəkilləndürgənmən; ular Manga boləjan mədhüyilərnə eytip ayan qilidu»** — muxu 14-21-ayətlərgə qərioəanda, Israil Babil imperiyəsigə əsir bolup sürgün boləqəndin keyin qəytidin azad qilinidu. Xu qəoəda Huda ularning yolini əjayib təyyarlap beridu wə həm yolda mohtaj boləjanlirining həmmisini (Misirdin qikip azad boləjan wakitka ohxax) məjizilər arqılık təminləp beridu. Israil Babilin (miladiyədin ilgiriki 539-yili) azad boləjan. Xu qəoəda Babilning kəqəqunliri (14-ayət) kemilliri bilən Əfrat dəryəsi bilən kəqmaqji boləjan boluxi mumkin. Biraq biliximizəə bu ixtin baxka, xu qəoəda bəxarət qilinəjan muxu kəramət ixlar yüz bərmidi. Xuning üqün kəzkariximiz xuki, ahırki zamanda Israilning ikkinqi kətim Babilin (xundakla jəhənnəng barlık qət-yəkiliridin) kəqixi mukərrəə bolidu; xu qəoəda Huda ular üqün 14-21-ayətlərdə bəxarət qilinəjan kəramət ixlarni kilidu. ■ **43:21** Luəa 1:74,75 □ **43:22 «Biraq, i Yəqub, sən namimni qəqirəjining bilən Əzümni izdimiding»** — degən ibranıy tilida ikki bislik səz. Biringi mənisi tərjimə qiləjnimizdək «Namimni qəqirəjining bilən Əzümni izdimiding» («Əzümni» degən səz nəhəyiti təkitləngən). İkkinqi mənisi, «Sən Mening namimni həq qəqirmiding» — demək, həq dua qilmiding. Bizningəə birinçisi toəqra, ular kəp dua qiləjini bilən qin dildin əməs idi. 23-24-ayətlərnə kərugən. □ **43:23 «Sən elip kəlgən «kəydürmə qurbanlıq» kəyliringni Manga qiləjan əməs...»** — yuqırıqi izəhətimizdək, ikkinqi birhəl tərjimisi bar: — «Manga həqəandəq qurbanlıqlar elip kəlmiding» degəndək əsasiy mənidə bolidu. Biraq «Yəxaya» 1-babka əsasən, ular kəptin-kəp qurbanlıqlar qilip turatti. Ular xundəq qiləjini bilən həmmisi bikar.

Itaətsizliking bilən Meni hərsindurdung.□

²⁵ Mən, Mən Özüm üçünla sening asiylikliringni oqüriwətküqimən, Mən sening gunahlıriringni esimgə kəltürməymən.■

²⁶ Əmdı ötmüxüng toqruluk Meni əslitip koyqın, Munazirə kılıxaylı,

Özüngni aklıoıudək geping bolsa dəwərgin!□ ■

²⁷ Birinqi atang gunah kılqın;

Sening xərhqıliringnı bolsa Manga asiylik kıldı.□

²⁸ Xunga Mən ibadəthanamdiki yetəklıqılərnı napak kılımən, Həmdə Yaqupnı halak lənitigə uqraxqa, İsrailnı rəswaqılıqta kəlduruxqa bekittim.□

44

Dawami

¹ Bırak hazır, i Yaqup Mening kulum, I Mening tallıqınım İsrail, angla! —■

² Seni yasıqın, baliyatqudin tartıpla seni xəkilləndürgən, sangə yardəmdə boləuqı Pərwərdigar mundək dəydu: —

«Korkma, i Mening kulum Yaqup, I Mening tallıqınım «Yəxurun», korkma!□

³ Qünki Mən ussap kətkəning üstigə suni, Kəqjirək yərning üstigə kəlkünlərnı quyup bərimən; Nəsling üstigə Rəhımnı,

Pərzəntliring üstigə bərikitimni quyımən;■

⁴ Ular yumran qəplər arısidin,

Erik-əstənglər boyidiki məjnun tallardək əsidu;

⁵ Bırsi: «Mən Pərwərdigarə təwəmən» — dəydu, Yənə bırsi bolsa Yaqupning ismi bilən əzini ataydu;

□ **43:24 «Sən pulnı həjləp Manga heq egir elip kəlmigənsən...»** — xərhimizqə, muxu intayın kinayilik gəp. «Pul həjləp Manga heq egir elip kəlmigənsən» — demək, elip kəlgən nərsiliring (kəp bolsimü) Manga huddi heqnemə elip kəlmigəndək bilinidu; Mən ulardın intayın bizarmən, degənliktur. **«Məni kulluqka koymaqçı bolqənsən»** — əgərdə bırsi heq towa kılmay, qın dilidin dua kılmay turup (ətkən zamanlarda) qurbanlık kılsa, muxundək ix Hudaning aldida «jadugərlık»kə barawər. Demək, «Mən pəkət birər «diniy paaliyət»lik ix kılsmıla, Huda qoqum mənđin razi bolıdu, dualırımni anglaydu» degənlik Hudanı əzıgə qul kılıx bilən barawərdur. ■ **43:25** Əz. 36:22-38 □ **43:26 «Munazirə kılıxaylı, əzüngni aklıoıudək geping bolsa dəwərgin»** — demək, əgər sən «Özüm pak, sening rəhımdıllıqliringnıqə kerək əməsmən» dəp qarısang, undakta əzüngni aqlaxqa gəp kıl! ■ **43:26** Yəx. 1:18 □ **43:27 «Bırinqi atang... »** — bəlkim İsrailning əjdadı Yaquptur. **«sening xərhqıliring...»** — Ularning «xərhqıliri» bolsa bəlkim təwəndiki «müqəddəs ibadəthanidiki yetəqılər», yəni kəhınlar idi. Demək, ular baxtın-ahırəqə, hətta əzliri tərıpidin «alıjanab» dəp hesablanəqan rohəniylarmu gunahqa pətip kətkənıdi. □ **43:28 «Mən ibadəthanıdiki yetəqılərnı napak kılımən»** — həlk üqün qurbanlık kıləuqı boləqın bu kəhınlar əlükkə təgsıla bir həptə «napak» dəp hesablınıp, qurbanlık kılıxqa salahıyətəzs bolattı. Xunga, muxu gəpning mənisı bəlkim: «Silər kəp əlüklərgə uqraysılar (demək, bir balayı'apət qüxıdu), xuning bilən İsrail Məni bızır kılıdıəqın muxu qurbanlıqlərnı kılalmaydıəqın bolıdu». «... Yaqupnı halak lənitigə uqraxqa, İsrailnı rəswaqılıqta kəlduruxqa bekittim» — qarıəqanda, İsrail üqün heqkəndək ümid kəlmıdi. Bırək 44-bab, 1-ayətnı kərüng! ■ **44:1** Yəx. 41:8; 43:5; Yər. 30:10; 46:27 □ **44:2 «Yəxurun»** — Huda İsrailəqə koyəqın bir «ləkəm». Mənisı «Mening durus boləuqım». ■ **44:3** Yəx. 35:7; Yo. 2:28,29; Yh. 7:38; Ros. 2:18

U kələm bilən üstigə əndizə sizidu;
 Uni rəndə bilən rəndiləydu;
 U yənə pərka bilən sizip jıjaydu;
 Ahırda u uni adəmning güzəllikigə ohxitip insan təkı-turkını
 xəkilləndürıdu;

Xuning bilən u öydə turuxka təyyar kılınıdu.

14 Mana u bir küni əzi üqün kedır dərəhlirını kesıxkə qıkıdu!

(U əslıdə arqa wə dub dərəhlirını elıp əzi üqün ormanlık arısıoqa tikıp
 qong kıləanıdı;

U kərioqaymu tikkənıdı, yamoqur uni ündürdı).

15 Muxu yaşoqlardıń otun elınıdu;

Bırsı unıngdıń elıp, ıssınıdu;

Mana, u ot yekıp, nan yekıwatıdu;

U yənə unıngdıń elıp bır ilahını yasaydu həm unıngoqa ıbadət kılıdu;

Uni oyuləqan məbud kılıp unıngoqa bax urıdu.

16 Demək, yerımını otta köydürıwetıdu;

Yerımı bilən gəx yəydu;

U kawab kılıp kənoquqə yəydu;

Bərək, u ıssınıp, öz-özıgə: —

«Ah, rahətlinıp ıssındımmən, otı kərüwatımən!» — dəydu.

17 Bırağ kələını bilən u bır ilahını yasaydu;

Bu unıng məbudı bolıdu;

U unıng aldıoqa yıkılıp ıbadət kılıdu;

U unıngoqa dua kılıp: «Məni kütəuzəyəsən;

Qünki sən məning ilahımdırsən» — dəydu. □

18 Bu *kixilər* heq bilməydu, heq qüxənməydu;

Qünki u ularını kərmısın dəp kəzlırını,

Uların qüxənmısın dəp kənglını suwək bilən suwıwətəkən. □

19 Ulardıń heqbirıdə muxularını kənglıgə kəltürüp: —

«Yaşoqanıń yerımını mən otta köydürdüм,

Yerımınıń qoqlırı üstıdə mən nan yaqtım;

Mən kawabmu kılıp yəwaldım;

Kələınını bır lənətlik nərsə kılantım?

Mən bır parqə yaşoqqa bax urantım!» — degudək heq bilim yaqı
 yorutulux yəktur.

20 Uning yegini küllərdur!

Uning kənglı ezıkturuləqan! U öz-özını azdurdı!

Xuning bilən u özınıń jenını kütəuzəlməydu,

Yaqı: «Məning ong kolumda bır sahtılık bar əməsmu?» — deyəlməydu. □

21 Muxu ıxlarnı esıngdə tut, i Yaqup,

I İsrail, qünki sən Məning kulumdırsən;

Mən seni yasap xəkilləndürdüм;

□ 44:17 «Bırağ kələını bilən u bır ilahını yasaydu; bu unıng məbudı bolıdu» — əslıdə bu kixi butnı yasax koyıda əməs ıdı. Tasadıpyılıqtın yaşoqatın exıp kələınını ıxlıtıp but yasaydu. Əng qələitə ıx xukı, u Yəxaya təswırlıgəndək, özınıń oyılımayla kıləqan bır nərsısıgə, yəni «tasadıpyılıqtın» boləqan bır nərsısıgə ıxınıdu. □ 44:18 «Bu kixilər heq bilməydu, heq qüxənməydu; qünki u ularını kərmısın dəp kəzlırını ularını qüxənmısın dəp kənglını suwək bilən suwıwətəkən» — bu ayəttıki «u» bolsa, yaqı Hudanıń Əzi yaqı muxu butnı kərsıtıdu.

Butnı kərsətsə, butnıń kəynıdə bır jın-xəytan bar deməkqi. Biznıngqə muxu mənisı ehtımaləqa yekın. Bəzilər dərəkə «butpərsəslər heq bilməydu, heq qüxənməydu» dəp etırap kılısimu, yənilə tıltumar kətarlıqlarnı ıxlıtıp Hudanı haqarətləydu. □ 44:20 «məning ong kolumda bır sahtılık bar əməsmu?» — «bır sahtılık» məbudınıń özını kərsıtıxı mımkın.

Sən Mening kulumdursən, i Israil,

Sən Mening esimdin heq qıkmaysən!

²² Itaətsizlikliringni bulutni eqürüwatkəndək,

Gunahlıriringni tumanni eqürüwatkəndək eqürüwəttim;

Mening yenimoğa kaytıp kəl;

Qünki Mən seni həmjəmətlik kılıp hərlükkə setiwaldim.

²³ I asmanlar, nahxa eytinglar, qünki Pərwərdigar xu ixni kılolan!

I yərning tegiliri, xadlinip, yangranglar!

I taqlar, ormanlar wə ulardiki hər bir dərəhlər,

Yangritip nahxilar eytinglar!

Qünki Pərwərdigar Yaqupni həmjəmətlik kılıp hərlükkə setiwaldi,

U Israil arkilik güzəllikini kərsitudu!».

Qong kutulux ••••• Qorəx padixahning wəzıpsı

²⁴ «Sening Həmjəmət-Kutkuzoqucing bololan, seni baliyatquda yasap xəkilləndürgən Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Mən bolsam həmmını Yaratquci,

Asmanlarnı yaləuz kərgənmən,

Əz-əzümđinla yər-zeminni yayolan Pərwərdigardurmən;■

²⁵ (U bolsa yaləolan pəyoşəmbərləarning bexarətlirini bikar kıləuqi,

Palqılarnı kaymuqturoquci,

Danalarnı yolidin yanduroquci,

Uların bilimlirini nadanlıkka aylanduroquci;

²⁶ Əz qulining səzini əməlgə axuroquci,

Rosul-əqliliringni nəsihətlirini muwəppəkiyətlilik kıləuqi,

Yerusalemə: «Sən əhalilik bolisən»,

Yəhuda xəhərlirigə: «Kaytidin kurulisilər; harabənglarnı əsligə kəltürimən» — degüqi;□

²⁷ Qongkur dengizə: «Kuruk bol,

Dəryaliringni kurutimən» — degüqi;□

²⁸ Həm Qorəx toşrisida: «U Mening koy padiqim, u Mening kənglümđikigə toluk əməl kılıp,

Yerusalemə: «Kurulisən»,

■ 44:24 Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəx. 40:22; 42:5; 45:12 □ 44:26 «Əz qulining səzini əməlgə axuroquci,...» — «Əz quli» muxu yərdə bəlkim Yəxaya pəyoşəmbərnin əzi; bolmisa 42-babtiki «Pərwərdigarning həkkanıy quli». «Yerusalemə: «Sən əhalilik bolisən», Yəhuda xəhərlirigə: «Kaytidin kurulisilər; harabənglarnı əsligə kəltürimən» — degüqi» — Huda muxu gəpłiridə, Yəxaya pəyoşəmbər əzidin keyinki bir dəwr, yəni Yerusalem wə Yəhuda xəhərliri harabilik bololan bir dəwrgə qarap səz kılıdu. Muxu yərdə Huda Yerusalemə: «Sənı kaytidin kuruzimən» dəp wədə kılıdu. Xu yengi dəwr bolsa Yəxayadin keyin 170 yil ətrapida bololan. □ 44:27 «...Qongkur dengizə: «Kuruk bol», «dəryaliringni kurutimən» — degüqi;...» — muxu səzlər Hudaning «Kızıl Dengiz»ni həm keyinrək İordən dəryasını kurutup İsrailni Misirdin kutkuzolanlıqını, xundakla ahirkı zamanda bolıdolan, ohxap ketidolan bir wəxəni kərsitudu.

Həm ibadəthanioqa: «Sening ulung selinidu» dəydu» — degüqidur): —□

45

Dawami

¹ Pərwərdigar Əzi «məsih kılöjini»oqa,
Yəni əllərnı uningöja bekindurux üqün Əzi ong kolidin tutup yöligen
Korəxkə mundaq dəydu: —

(Bərhək, Mən uning aldida padixahlarning tambilini yəxtürüp yalingaql-
itimən,

«Kox kənatlık dərwezilar»ni uning aldida eqip berimən,
Xuning bilən kowuklar ikkinqi etilməydu) —□

² «Mən sening aldingda mengip egizliklərnı tüz kılımən;
Mis dərwezilərnı qeqip taxlaymən,
Təmür taqaklırnı sunduruwetimən;

³ Wə sanga karangoşuluktiki gəhərlərnı,
Məhriy jaylarda saqlanoşan yoxurun baylıqlərnı berimən;
Xuning bilən özünggə isim koyup seni qakiroşuqini,

□ **44:28 «Korəx toşrisida:...»** — ahirida, Yəxaya pəyoşəmbər yukiriki 41-bab, 1-7-ayəttə deyilgən «tajawuzqi»ning ismining «Korəx» ikənlikini eytidu. Okurmənlərgə məlumki, Korəx padixah Pars imperiyəsining əsasqisi bolup, miladiyədin ilgiriki 540-529-yillirida təhtkə oltuşoşan. U Yəxayaning dəwridin təhminən 150 yil keyin yaxioşan. «**U Mening konglümdikigə toluk əməl kılıp, Yerusalemoqa: «Kurulisən», həm ibadəthanioqa: «Sening ulung selinidu» dəydu — degüqidur**» — muxu bexarət boyiqə Korəx padixah Babil imperiyəsi wəyran kılöjan Yerusalemnı, jümlədin muqəddəs ibadəthanini kaytidin quruxkə pərman qüxüridu. Korəx Babil xəhırini ixoşaq kılöjəndin keyin, adəmnı intayin həyran kəlduridioşan ixı xuki, u Babiliki barlık sürgün boləşanlərnı öz yurtlırioşə kaytixkə ruhsət bərgən. Adəmnı tehimu həyran kəlduridioşan xuki, u Israilləroşə ibadəthanisidiki altun-kümüş, qaça-buyumlırnı kayturup, həttə ibadəthanining ezini kaytidin quruxkə pul bərgən (miladiyədin ilgiriki 536-yili). Təwrattiki «Əzra» 1- həm 6-babni kəring. □ **45:1 «Pərwərdigar Əzi «məsih kılöjini»oqa Əzi ong kolidin tutup yöligen Korəxkə mundaq dəydu: —»** — «Pərwərdigarning məsih kılöjini» (yaki «Pərwərdigarning məsihligini») — Hudaning yolyorukı bilən Israilləroşə yengi bir padixah bekitix üqün uning bexioşə kahın yaki pəyoşəmbər təripidin zəytun meyi sürülüxi kerək idi. Muxu murasim «məsih kılınix» deyilətti; xu qəoşdin baxlap xu padixah «Hudaning məsih kılöjini» dəp atilətti. Muxu ataloşuni Korəxkə karitə ixlətkəndə Huda Israilləroşə: «U Mən silər üqün tallap bekitkən padixah bolidu» dəydu. Biraş Yəxaya pəyoşəmbərnıng dəwridikilərdin kəp adəm: «Korəx Yəhudiylərdin bolmaydu; xunga u kəlgüsidə bizni Babilin kutkuzup koyuwətsimu, biz yənıla məlum bir imperiyəgə bekindi bolıwerimiz» dəp, muxu bexarətnı kət'iy qəbul kılmaytti. Ular yənə: «Hudaning Əz wədisi boyiqə **Dawut padixahning** bir əwladı arkılık bizni kutkuzuxı kerək» wə «Huda bizni pütünlən mustəkil kılıxi kerək» deyixi muxmin. Huda dərwəşə uləroşə xundak wədə bərgənidi (məsilən 7-, 9-, 32-bablarda) biraş u əwwal Korəx arkılık Yəhudiylərnı Babilin kutkuzmaqqi bolsa, muxu pilanidin gumanlinix yaki narazi bolux uningöja asiylık kılöşənoşə barawər. Təwəndiki (9-13-ayət) seşiz layning ezini xəkilləndürşüqisigə «Sən məndin nemə yasəsən?!» degini dəl muxu kixilərnıng pozitsiyisidur. «**Mən ... «kox kənatlık dərwezilar»ni uning aldida eqip berimən**» — qədimki hatirilərgə əsaslanəşanda, Babil xəhırining dangki qıqqən bir «kox kənatlık dərwezə»si bar idi. Babil yikıtıləşanda, bu kox kənatlık dərwezə Korəxkə eqildi.

Yəni Mən Pərwərdigarni Israilning Hudasi dəp bilip yetisən. □

4 Mən Öz kulum Yakup,
Yəni Öz tallioinim Israil üçün,
Ismingni özüm qoyoqan;
Sən Meni bilmigining bilən, Mən yənıla sanga isim qoydum.

5 Mən bolsam Pərwərdigar, Məndin baxka biri yok;
Məndin baxka Huda yoktur;
Sən Meni tonumioşining bilən, Mən belingni baolap qingittimki. ■

6 Künqikixtin künpetixkiqə boləlanlarning həmmisi Məndin baxka
heqkandaq birining yoklukini bilip yetidu;
Mən bolsam Pərwərdigar, baxka biri yoktur.

7 Nurni xəkilləndürgüci, karangəşulukni Yaratkuqidurmən,
Bəht-hatirjəmlikli Yasioşuqi, balayi'apətni Yaratkuqidurmən;
Muxularning həmmisini qiloşuqi Mən Pərwərdigardurmən.

8 — «I asmanlar, yukiridin yaodurup beringlar,
Bulutlarmu həqkaniylik təküp bərsun;

Yər-zemin eqilsun;
Nijat həm həqkaniylik mewə bərsun;
Zemin ikkisini təng əstürsun!

Mən, Pərwərdigar, buni yaratmay qoymaymən». □

*Israilning Hudaning Qorəx arqilik qiloşanliridin narazi bolup gumanlin-
ixlirioşa Hudaning bərgən jawabi*

9 — «Əz Yaratkuqisining üstidin ərz qilməqci boləşanoşa way!
U yər-zemindiki qinə parqiliri arisidiki bir parqisi, halas!

Seşiz lay özini xəkilləndürgüci sapalqioşa: —
«Sən nemə yasawatisən?» desə,
Yaki yasioşining sanga: «Sening qolung yok» desə bolamdu? ■

10 Əz atioşa: «Sən nemə tuşdurmaqci?»
Yaki bir ayaloşa: — «Səni nemening toloşiki tutti?» — dəp sorioşanoşa way!

11 Israildiki Mukəddəs Boləşuqi, yəni uni Yasioşuqi Pərwərdigar mundak
dəydu: —

Əmdı kəlgüsi ixlar toşruluk sorimakqimusilər yənə?
Əz oşullirim toşruluk, Əz qolumda ixliginim toşruluk Manga buyruk
bərməkqimusilər!?

12 Mən pəkətlə yər-zeminni yasioşan, uningəşa insanni Yaratkuqidurmən,
halas!

Əz qolum bolsa asmanlarni kərgən;
Ularning samawi qoxunlirinimu səpkə saləşanmən.

13 Mən uni həqkaniylik bilən turoşuzəşan,
Uning barlik yollirini tüz qildim;

□ 45:3 «Mən... sanga karangəşulukteki gəhərləni,... berimən; xuning bilən özügge
isim koyup seni qakiroşuqini, yəni Mən Pərwərdigarni Israilning Hudasi dəp bilip yetisən»

— dərwəkə, Qorəxning qiloşan uruxliri tosaləşuşa uqrimay nahəyiti rawan, adəmləni həyran
kalduridioşan dərijidə tez boləşan. Xuning bilən kışka waqit iqidəU nuroşun mal-mülükləni
olja kilip qoloşa kəltürgən. Bexarəttə muxu ixlar (Qorəx əzi bilmigən halda) Hudaning
yoxurun yardimidə kilinidu, deyilidu. Qorəx əzi toşruluk muxu bexarətni oquşandin keyin,
Pərwərdigarning həqkiş Huda, xundakla Israilning Hudasi ikənlikini bilixi kerək idi. ■ 45:5

Qan. 4:35,39; 32:39; Yəx. 44:8 □ 45:8 «I asmanlar, yukiridin yaodurup beringlar,
bulutlarmu həqkaniylik təküp bərsun; yər-zemin eqilsun...» — bu sezlər bəlkim Israil wə
dunyaning (Qorəx qiloşan ixlirining türtkisidə) Hudaəşa ixinip, yahxi mewə berix üçün qiloşan
duasi boluxi kerək. ■ 45:9 Yər. 18:6; Rim. 9:20

U bolsa xəhirimni kúridu,
Nə hək nə in'am sorimay u Manga təwə boləjan əsirlərnəi kəyup beridu»

— dəydu samawəi kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar. □ ■

14 Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Misirning məhsulatliri, Efiopiyaning wə egiz boyluqlar boləjan Sabiyliklarning malliri sanga ətidu;

Ular ɵzliri seningki bolidu,

Sanga əgixip mangidu;

ɵzliri kixən-zənjirləngən peti sən tərəpkə ətidu,

Ular sanga bax urup səndin iltija bilən ətünüp: —

«Bərək, Təngri səndə turidu, baxka biri yok, baxka heqkandak Huda yoktur» dəp ətirap kilidu. □

15 «I Israilning Hudasi, Nijatkar, dərhəkikət Өzini yoxuruwaləuqi bir Təngridürsən!» □

16 Ular həmmisi istisnasiz hijil bolup, xərməndə bolidu;

Məbudni yasioqanlar xərməndə bolup, birliktə ketip kalidu; ■

17 Israil bolsa Pərwərdigar tərpidin mənggölük nijat-kutulux bilən kutkuzulidu;

Əbədil'əbədgiqə hijil bolmaysilər,

Heq xərməndiqilikni kərməysilər. □

18 Qünki asmanlarni yaratkan, yər-zeminni xəkilləndürüp yasioqan, uni məzmut kiləjan Huda boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: —

(U uni kuruk-mənisiz boluxka əməs, bəlki adəmzatning turaləusi boluxka yaratkanidi)

«Mən bolsam Pərwərdigar, baxka biri yoktur; ■

19 — Mən məhpiy həlda yaki zemindiki birər qarangoqu jayda söz kiləjan əməsmən;

Mən Yəkupka: «Məni izdixinglar bihudilik» degən əməsmən;

Mən Pərwərdigar hək səzləymən,

□ 45:13 «Mən uni həkkanıylik bilən turoquzoqan, uning barlik yollirini tüz kildim» — muxu ayətiliki «uni», «uning», «u» bolsa Kərax, əlwəttə. Bəxarət uning heq nemini sorimayla Babilda sürgün boləjan Yəhədiy həlknəi kəyup beridoqanlikini aldin'ala eytidu. ■ 45:13 2Tar. 36:22; Əzra 1:1; Yəx. 44:28; İbr. 11:10 □ 45:14 «Misirning məhsulatliri, Efiopiyaning wə egiz boyluqlar boləjan Sabiyliklarning malliri sanga ətidu; ular ...sanga əgixip mangidu; ɵzliri kixən-zənjirləngən peti sən tərəpkə ətidu» — yukiriki ayətlərgə kəriqəndə muxu wəqə Kəraxning ix-paaliyətlirininə ahirki bir nətijisi boluxi kerək. Efiopiya wə Sabiya əslidə Misiroqə bekinəjan bolup, xübhəsizki, Yəxaya yənə «Misirdin qikix» degən wəkəni kəzdə tutidu. Demək,

Israilni sürgün kiləjanlar əz ihtiyari bilən Israiləqə bekindi bolmaqki bolidu. Bəzi xərhqilər, muxu bəxarətni «Yəhədiy əməslər»ning əysə Məsihni əz Kutkuzəuqisi dəp ətirap kilixi, xundakla ularning Israilning «kaldisi»i boləjan həkikiy jamaitigə kəxuluxi bilən əməlgə axuruloqan, dəp qaraydu. Yənə bir kəzkarax bolsa, muxu ixlar ahirki zamanda Yəhədiyler Hudaning kəxiqə kəytkəndin keyin yüz beridu, dəydu. Bizningqə hər ikkisininə toqriliki bar. □ 45:15 «I Israilning Hudasi, Nijatkar, dərhəkikət Өzini yoxuruwaləuqi bir Təngridürsən!» — muxu söz bəlkim Israilarning Hudaning sirlik yolliriqə, yəni «Yəhədiy əməslər»ning ɵzligigə bekinəjanliqəqə kərap həyran kəlip degən gepidur. ■ 45:16 Yəx. 44:11 □ 45:17 «Ular həmmisi istisnasiz hijil bolup, xərməndə bolidu; məbudni yasioqanlar xərməndə bolup, birliktə ketip kalidu; Israil bolsa Pərwərdigar tərpidin mənggölük nijat-kutulux bilən kutkuzulidu....» — muxu səzlərgə (16-17-ayətlərgə) kəriqəndə, kixilar kəlgüsədə mutlək ikki hiləqə, yəni Hudaqə tayinip itaət kilidoqanlarqə wə butlarqə bax uridoqanlarqə bəlinüp ketidu.

■ 45:18 Yəx. 42:5; 45:5,14

Tüz gəp kili­mən; □ ■

²⁰ Yiqilinglar, kelinglar;

I əllərdin kaqқанlar, jəm bolup Manga yeqinlixinglar;

Əzi oyoqan butni kətürüp, heq kütquzal­maydian bir «ilah»ka dua kilip yürüdiolanların­ning bolsa heq bilimi yoktur. □ ■

²¹ Əmdi ular öz gəplirini bayan kili­x üçün yeqin kəlsun;

Məyli, ular məslihətlixip baқsun!

Kim muxu ixni kədimdinla jakarlioqanidi?

Kim uzundin beri uni bayan kilioqan?

U Mən Pərwərdigar əməsmu?

Dərwəka, Məndin baxka heq ilah yoktur;

Həm adil Huda həm Kütquzoquqidurmən;

Məndin baxka biri yoktur. □ ■

²² I yər-zeminning qət-yakiliridikilər,

Manga təlpünüp kütquzulunglar!

Qünki Mən Təngridurmən, baxka heqbiri yoktur;

²³ Mən Əzüm bilən kəsəm iқkənmən,

Muxu sөz həkқkəniylik bilən əozimdin qıktı, hərgiz kayt­maydu: —

«Manga barlik tizlar püküli­du,

Barlik tillar Manga *itaət iqidə* kəsəm iqidu». ■

²⁴ Xu qaoqda: «Həkқkəniylik wə küq bolsa pəkət Pərwərdigardidur» — deyilidu,

Kixilər dəl Uningla kexioqa kelidu;

Qaljirlixip, uningoa qəzəpləngənlərnin­g həmmisi xərməndə bolidu. □ ■

²⁵ Israilning əwladlirinin­g həmmisi Pərwərdigar təripidin həkқkəniy kilinidu,

Wə ular Uni danglixidu.

46

□ **45:19 «Mən Pərwərdigar həkқ sөzləymən»** — ibraniy tilida «Mən Pərwərdigar həkқkəniylikni sөzləymən». **«Mən Yakupka: «Meni izdixinglar bihudilik» degan əməsmən; Mən Pərwərdigar həkқ sөzləymən, tüz gəp kili­mən»** — muxu ayət bəlkim 15-ayəttiki «Əzini yoxuruwaloquј Hudadursən» deginəg qarita eytkən sili­k bir tənbi­h boluxi mumkin. Qünki kərginimizdək, Huda alliburun (bolupmu Yəxaya arқilik) Əzining kütulux-nijatlikini «Pərwərdigarnin­g kuli arқilik» pütkül dunyaoja sunmaqçı bolioqanlikini kəp kətim oquқ-axkara eytkən! ■ **45:19** Qan. 30:11 □ **45:20 «Əllərdin kaqқанlar»** — ularning nemixka yaki nemidin kaqқанli­ki muxu yərdə deyilmidi. Biraқ 24-ayətkə qarioqanda, insanioyət (ahirki zamanda) ikki kisimoja, yəni Hudaoja tayanioqanlar həm Hudaoja əq bolioqanlaroa bəlünüp ketidu; xuning bilən Hudaoja əq bolioqanlarHudani sөygənlərgə ziyənkəlix kili­xi mumkin; uningdin sirt Hudaoja ixəngənlər: «Hudanin jazasi hudəsizlarning bəxioqa qüxəy dəp qaldi» — dəp qarap, ularning arisidin kəqxi­miz kərak dəp oylaydioqan bolsa kərak. ■ **45:20** Yəx. 44:18,19 □ **45:21 «Kim muxu ixni kədimdinla jakarlioqanidi?»** — «muxu ix» xübhəsisizki, Hudaning Israilni kütquzuxi bilən, U «Yəhudioy əməs»lərgə kütquzulux pürsitini, xundakla Israil bilən billə bəhtlik bolux imkaniyitini təng yətküzidioqanlikini kərsitidu (22-24-ayət). ■ **45:21** Yəx. 41:22,26,27; 43:9,10; 45:5,14,18 ■ **45:23** Rim. 4:11; Fil. 2:10 □ **45:24 «Xu qaoqda: «Həkқkəniylik wə küq bolsa pəkət Pərwərdigardidur» — deyilidu, ... oaljirlixip uningoa qəzəpləngənlərnin­g həmmisi xərməndə bolidu»** — yənə kərimizki, dunya ikki bəlüməg ayrilidioqan ohxaydu. Biri bolsa, oaljirlixip Hudaoja mutlək qarxi turidioqanlar; ikkinqisi, Israil, jümlidin əzli­rigə bəkinip, ular bilən bir bolioqan, Israil bilən billə kütquzuloqan Yəhudioy əməslər bolidu. ■ **45:24** Yəx. 41:11

Babildiki butlarning aqiwiti — ulaqlar ularni ketürüp ketidu ••• Huda bolsa Öz halkini ketüridu!

¹ Bəl bolsa tiz pükti, Nebo engixiwatidu;
Ularning məbudliri ulaqlarning zemmisigə, kalilarning zimmisigə qüxti;
Silər kötürgən nərsiliringlar əmdi ulaqlarğa artiloğan bolup,
Həlsiz ulaqlarğa eşiir yük bolidu!□

² Ular engixidu, birliktə tiz pükixidu;
Ular muxu yükni kütquzalmaydu,
Bəlki əzliri əsirgə qüxidu.□

³ I Yəqubning jəməti,
Xundakla İsrail jəmətinin qaldisi,
Ananglarning kərsikidiki qaoqdin tartip üstümgə artiloğanlar,
Baliyatqudiki qaoqdin tartip ketürülüp kəlgənlər,
— Manga kulək selinglar!□

⁴ Silər kərişuqumu Mən yənila xundaqturmən,
Qeqinglar akəroşuqumu Mən silərnə yüdüp yürimən;
Silərnə yasioğan Məndurmən, silərnə ketürimən;
Silərnə yüdüp kütquzimən.

⁵ Əmdi Meni kimgə ohxatmaqçi,
Yaki kimni Manga təng kilməqçisilər?
Uni Manga ohxax dəp,
Silər kimni Mən bilən selixturmaqçisilər?■

⁶ Ular bolsa həmyanidin altunni qeqip bərip,
Kümüxnimu tarazişə salidu,
Bir zərgərni yalliwalidu,
U bir məbudni yasap bəridu;
Ular yikilidu, dərwəkə qoqunidu!

⁷ Ular uni mürisigə artidu,
Uni ketürüp, öz ornioşa qoyidu;
Andin u axu yərdə erə turidu;
U ornidin kəzoşilalmaydu;
Birsı uningəşə yelinip tiləydu,
Lekin u jawab bərməydu;
U kixini awariqilikidin kütquzmaydu.■

⁸ Muxu ixlərnə esinglarda tutunglar;
Xundakla əzünglarni həkikiy ərkəklərdək kərsitinglar;
I, itaətsizlər,
Buni esinglarğa kəltürünglar;

□ **46:1 «Bəl»** — Babilning «bax butı», «Nebo» uning «oqli» idi. Muxu bexarəttə Yəxaya pəşəyəmbər Babil xəhəri düxmənnin qəlioşa qüxkəndə, həqlər butlirini saqlap kəlix üqün baxka bir yurtka yətkiməqçi boləjanlikini aldin ala kəridu. Xu jəryanda butlarni yərgə qoyux kərkə boləşaqka, pəşəyəmbər «Bəlning tiz pükənlirini, Neboning engixiwatqanlıqı»ni kərip mazək kılıdu. **«Ularıning məbudliri ulaqlarning zemmisigə, kalilarning zimmisigə qüxti...»** — butlar ulaqlarning baxquruxioşa ətkəndək kılıdu. **«Silər kötürgən nərsiliringlar»** — Babildiki diniy murasimlarda, puqralarning butlarni ketürüp ketürənlərnə aylanduruxi kərkək idi. Biraq əslidə Babilliklər hərmət bilən «kötürgən nərsilər» hazır addiy booqılardək ulaqlarğa artıldı.

□ **46:2 «Ular , yəni Babilliklər yaki ularning ulaqliri** engixidu, birliktə tiz pükixidu; ular muxu yükni kütquzalmaydu,...» — demək, butlar adəm yaki ulaqlarğa yük boləjan əzlirini kütquzalmayla qalmay, bəlki ulaqlarnimu həlsizlanduridu. □ **46:3 «I Yəqubning jəməti, ... ananglarning kərsikidiki qaoqdin tartip üstümgə artiloğanlar, baliyatqudiki qaoqdin tartip ketürülüp kəlgənlər...»** — həkikiy Huda adəmning ketürüxigə mohtaj əməs, bəlki Əzi

Əz həkikiy əməhorluk kılıp ularni ketüridu. ■ **46:5** Yəx. 40:18, 25 ■ **46:7** Yəx. 45:20

9 Ilgiriki ixlarni, yəni qədimdin boləjan ixlarni esinglarəja kəltürünglar;
Qünki Mən Təngridurmən, baxka biri yoktur;
Mən Hudadurmən, Manga ohxaxlar yoktur;■

10 Mən: «Mening bekitkinim orunlinidu,
Kənglümgə barlıq pükkenləni əməlgə axurmay qoymaymən» dəp,
Ixning nətəjisini baxtila,
Aldin'ala tehi kılınmıəjan ixlarni ayan kılıp eytkuqidurmən;■

11 Künqıxıxtin yirtkuq bir kuxni,
Yəni kənglümgə pükkinimni ada kıləuqi bir adəmnı yirak yurttin
qakıroquqidurmən.

Bərhək, Mən səz kıləjan,
Bərhək, Mən uni qokum əməlgə axurimən;
Buni niyət kıləjanmən,
Bərhək, Mən uni wujudka qıqirimən.□

12 I həkkaniyliktin yirak kətkən jahıllar,
Manga kulak selinglar: —□

13 Mən həkkaniylikimni yekin kılımən,
U yiraklxmaydu;
Xuningdək Mening nijatim həm keqıkməydu;
Mən Zionəja nijat yətküzüp,
İsrailəja julalik-güzəllikimni tikləp berimən». □

47

İsrailni sürgün kıləjan Babil tügəxti!

1 «I Babilning pak kızı, kelip topa-qangəja oltur;
I kaldıylərnıng kızı, təhtsiz bolup yərgə oltur!
Qünki sən «latapətlik wə nazuk» dəp ikkinqi atalməsən.■

2 «Tügəmnə texini qərüp, un tart əmdi,
Qümpərdəngni eqip taxla,
Kənglikingni seliwət,
Paqıkingni yalingaqıla,
Dəryalərdin su keqıp öt; □

3 Uyatliking eqilidu;
Bərhək, nomusungəja tegilidu;
Mən intıkam alımən,
Həqkimni ayap qoymaymən. ■

■ 46:9 Yəx. 45:5, 14, 18, 21, 22; 48:12 ■ 46:10 Zəb. 33:11; Pənd. 19:21; 21:30; İbr. 6:17 □ 46:11
«Künqıxıxtin yirtkuq bir kuxni ...yirak yurttin qakıroquqidurmən...» — «yirtkuq bir kux»
Korəxni kərsitidu. Uning bir tərıpining əxəddiylikini Huda İsraildin yoxurmaydu. □ 46:12

«həkkaniyliktin yirak kətkən jahıllar» — Huda yukirida Yəxaya pəyoşəmbər arkilik 41:2-3, 25-
44:24-45:11də İsrailarni Babildin kəlgüsidiki «Korəx» degən bir padıxah arkilik kutkuzımən, dəp
jakarlıkan. «Jahıllar» bolsa Hudaning bu «Korəx pılan»ını yakturmaydıəjan İsrailarni kərsətsə
kerək; ulərnıng yakturmaydıəjanlıki bolsa Korəx Yəhudıy əməs, bəlki Pars boləjanlıki üqün
bolidu. □ 46:13 «Mən həkkaniylikimni yekin kılımən, u yiraklxmaydu; xuningdək

Mening nijatim həm keqıkməydu; Mən Zionəja nijat yətküzüp... berimən» — Huda yənıla
məhır-xəpkıtini kərsitip, hətta «jahıllar»qımu Korəxning ixliri arkilik nijatka erixıxtiki pırsətini
kəltürimən, dəydu. ■ 47:1 Yəx. 26:5 □ 47:2 «Tügəmnə texini qərüp, un tart əmdi,

qümpərdəngni eqip taxla, kənglikingni seliwət, paqıkingni yalingaqıla, ...» — demisəkmü,
muxu ixlər əsirgə qüxıxtiki əlamətlər. Həm Babilliklər, həm Parslar öz əsirlikirigə rəhımsızlik kılıp
uləni yalingaq mengixka məjburlaytti. ■ 47:3 Yəx. 3:17; Nəh. 3:5

4 Bizning Həmjəmət-Kutkuzojuqimiz bolsa,
«Samawi koxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar» Uning nami;
U Israildiki Mukəddəs Boləquqidur. □

5 I kaldiyəlarning kizi, süküt kəlip jim oltur;
Karəngəşulukqa kirip kət;
Qünki buningdin keyin ikkinqi «səltənətlərləning hanixi» dəp atalməysən. □

6 Mən Öz həlkəmdin əzəpləndim,
Xunga Özümning mirasimni buləiwəttim,
Xuning bilən ularni kolungəşə tapxurup bərdim;
Sən bolsang ularəşə həqkəndəq rəhəim kərsətmiding;
Yaxanəqlərləning üstigimə boyunturuklarni intayin eəşir kəlip salding; □

7 Xuning bilən sən: —

«Mən mənggügə hanix bolimən» dəp,
Muxu ixlarni kənglüngdin həq ətküzmiding;
Ulərləning akiwitini həq oylap bəkmidingsən. ■

8 Əmdi həzir, i əndixisiz yaxap kəlgüqi,
Əz-əzigə: «Mənla bardurmən, məndin baxka həqkim yəqtur,
Mən hərgiz tul ayalning japasini yəki balilərdin məhrum boluxning
japasini tartməymən» — degüqi,
I sən əyx-ixrətkə berilgüqisən,
Xuni anglap koy: — □

9 «Dəl muxu ikki ix,

— Balilərdin məhrum bolux wə tulluk —
Bir dəkəkidə, bir kün iqidila bəxingəşə təng qüxidu;
Nurəşunliəşən jadugərləklirəng tütəylidin,
Bək kəp əpsunlirəng üqün ular toluk bəxingəşə kəlidu. ■

10 Qünki sən əzüngnəng rəzillikənggə tayanəşənsən,
Sən «Həqkim meni kərməydu» — deding;
Səning danalikiəng wə biliməng əzüngni ezikturup,
Sən kənglüngdə: — «Mənla bardurmən, məndin baxka biri yəqtur» —
deding. □

11 Biraq balayi'apət seni besip kəlidu;

Sən uning kəlip qikixini bilməysən;
Həlakət bəxingəşə qüxidu;
Sən həqkəndəq «həmiy puli» bilən uni tosalməysən;
Sən həq kütmiğən wəyrənqilik tuyukşis seni besip qüxidu.

12 Əmdi qəni, yaxliqəngdin tartip əzüngni upritip kəlgən əpsunlirəngni,

□ 47:4 «**Həmjəmət-Kutkuzojuqi**» — kona Israilda «həmjəmət-kutkuzojuqi» (goel)ning yənə kiliəşən bir ixi əzining uwal boləqan jəmətidikilər üqün adalətni yürgüzüx idi. Uning uruk-tuşəqliridən birsi katillik kəstigə uqriəşən bolsa, «həmjəmət-kutkuzojuqi»ning katilni eltürüx həqkuqi həm wəzipisi bar idi. □ 47:5 «**karəngəşulukqa kirip kət**» — «karəngəşuluk» bəlkim zindandiki karəngəşulukni bildüridu. □ 47:6 «**Əzümning mirasim**» — Huda Əzining həlkəni Əzi üqün miras dəp həsəblaydu. ■ 47:7 Wəh. 18:7 □ 47:8 «**Əmdi həzir, i əndixisiz yaxap kəlgüqi, əz-əzigə: «Mənla bardurmən, məndin baxka həqkim yəqtur..**

degüqi, ... Xuni anglap koy: —» — Huda Əz həlkəşə «tərbiyə jazasi»ni bərməşəki bolup, ularni Babilning rəhəmsiz kəliəşə tapxuruxi bilən, Babilliklərmə əz rəhəmsizlikni tütəylidin jəzaəşə uqrimay qəlməydu. Babilning: «Mənla bardurmən, məndin baxka biri yəqtur» degini, baxkilarəşə pütünləy «pərwəyim pələk» degənlik həm «Mən ələmdə yəkkə-yəganə» degən təkəbburluktu. ■ 47:9 Yəx. 51:19 □ 47:10 «**Səning danalikiəng wə biliməng əzüngni ezikturup, sən kənglüngdə: — «Mənla bardurmən, məndin baxka biri yəqtur» — deding**» — yukiriki (8-ayəttiki) «Mənla bardurmən, məndin baxka biri yəqtur» degən, baxkilarəşə «pərwəyim pələk» degənlik. Muxu yərdə bolsa «Hudaəşimə pərwəyim pələk» degənlik.

Xundakla nuroşunlişon jadugərlikliringni hazır oqup turiwər;
 Kim bilsun, sən ulardın payda kərüp qalamsən?
 Birər nemini təwritip qoyalarsən hərqaşan?!
 13 Sən aloşan məslihətliring bilən həlsizlinip kəttin;
 Əmdi asmanlarəşə qarap təbir bərgüqilər,
 Yultuzlarəşə qarap palqilik qiloşuqilər,
 Yengı aylarını kəzitiş munəşşimlik kiliş ixlarını «aldin'ala eytkuqilər»
 ornidin təng turup bəşingəşə qüxidişonlardın seni kutkuzsun!
 14 Mana, ular pahaldək bolup ketidu;
 Ot ularını köydürüwetidu;
 Ular əzlinirini yalqunniş qolidin kutkuzalmazdu;
 Biraş ularında adəmnini issitkudək heş kömür,
 Yaki adəm issinoşudək heş gülhan yoktur![□]
 15 Seni awarə qiloşan,
 Yaxlişingdin tartiş səndə soda qiloşanlar sanga muxundək paydisiz
 bolidu;
 Hərbiri öz yolini izdəş ketiş qalidu;
 Seni kutkuzošudək heşkim yoktur. □ ■

48

İsrailning jahilliki: — ular Babildin kutkuzuloşini bilən, gunahlıridin saşit bolmazdu

1 I Yakupning jəməti, «İsrail»ning ismi bilən ataloşanlar,
 «Yəhuda bulaklıri»din qikqansilər,
 Pərwərdigarning namini ixlitiş kəşəm qiloşuqisilər,
 İsrailning Hudasını tiləş aloşuqisilər,
 Biraş bular həşikət həş həşkaniyliktin əməş!
 Munularını anglap koyunglar: —

2 (Qünki ular «mukəddəs xəhər»ning namini ixlitiş əzlişigə isim kilişu,
 Tehi İsrailning Hudasişə «tayinar»miş!
 Uning nami bolsa samawi qoxunlarning Sərdari boluşan
 Pərwərdigardur!)

3 Mən burunla «ilşiriki ixlər»ni aldın'ala bayan kildim;
 Ular Öz aşşimdin qikqan, Mən ularını anglattim;
 Mən bularını tuyuksiz wujudka qikiriş,

□ 47:14 «**Mana, ular pahaldək bolup ketidu; ot ularını köydürüwetidu; ular əzlinirini yalqunniş qolidin kutkuzalmazdu; biraş ularında adəmnini issitkudək heş kömür... yoktur!**» — bu səzning mənisini bəşkim, həşikiş Hudaning əşəziş küqlük həş otluş; atalmiş «butlarning əşəziş»ning bolsa, adəmnini issitkudəkmu oti yok; baxka mənisini bar deyilsə: — Muxu palqılar heşnemigə yarimayduki, hətta (Hudaning jazası bilən) köydürülgən waşittimu adəmnini issitkudək hərariş bolmazdu. □ 47:15 «**Seni awarə qiloşan, yaxlişingdin tartiş səndə soda qiloşanlar sanga muxundək paydisiz bolidu; hərbiş öz yolini izdəş ketiş qalidu...**» — Babilda pal seliş, seşirgərlik katarlik hurapişliklər bəşkim «əng qong soda» boluxi mumkin. Biraş bəşarət boyişəş palqılar heridarlıridin məhrum bolup baxka yurtlarəşə yol almaşqi bolidu. Arheologlar kona Babil xəşiridin qazuşan asar'ətikilər iqidin nuroşun «palnamilər» həş «əmmalnamilər» tepildi. Biraş buların heşqaysisidin «Babil wəşran bolidu» deşən bəşarətni tapkili bolmazdu; həşmisi «keləşiking parlaş» deşəndək səzlerdur (əməlişəttə barlik palqilik xundək əməşmu?!). ■ 47:15 Wəş. 17:16

Ular əməlgə axuruldi;□

⁴ Qünki Mən sening jahillikini, boynungning pəylirining təmür, Yüzüngning daptək ikənlikini bildim;□

⁵ Sening: «Mening butum muxularni kildi», Yaki «Oyma məbudum, quyma məbudum bularni buyrudi» — deməsliking üqün, Xunga Mən baldur muxularni sanga bayan kildim; Ix yüz bərgüqə ularni sanga anglitip turdum.

⁶ Sən bularni angliqansən;

Əmdi ularning həmmisini körüp baq!

Buni rast dəp etirap qilmamsilər?

Mən bayatın «yengi ixlar»ni, yəni saqlinip yoxurunoqan ixlarni bayan kildim,

Sən bularni bilgən əməssən.□

⁷ Sening: «Dərwəkə, mening ulardin baldur həwirim bar idi» deməsliking üqün,

Ular burun əməs, hazirla yaritilidu;

Muxu kündin ilgiri sən ularni anglap baqmioqansən.

⁸ Bərhək, sən kulak salmiding,

Bərhək, sən həwərmu almiding,

Bərhək, sening kuliking heli burunla eqilmay etiklik qaldi;

Qünki Mən sening wapaszlik kiliweridioanlikini,

Baliyatqudiki qeqingdin tartip «asiy» dəp atlidioanlikini bildim.

⁹ Öz namim üqün oqəzipimni keqiktürimən,

Xəhritim üqün seni üzüp taxliməymən dəp oqəzipimni besiwaldim;■

¹⁰ Kara, Mən seni tawlidim,

Birak kümüxnü tawlioqandək tawlandurmidim;

Mən azab-okubətning humdanida seni talliwaldim;□

¹¹ Öz səwəbimdin, Öz səwəbimdin Mən muxuni kilimən;

Mening namimoqə daq təgsə qandək bolidu?

Mən Özümning xan-xəhritimni baxqa birsigə ötküzüp bərməymən.■

¹² I Yakup,

I qaqiroqinim Israil!

Manga kulak saloqin;

Mən «U»durmən;

Mən Tunjidurmən, bərhək həm Ahirkidurmən;■

¹³ Mening qolum yər-zeminning ulini saloqan,

Ong qolum asmanlarni kərgən;

Mən ularni qakirsamla, ular jəm bolup ornidin turidu.

□ **48:3 «İlgiriki ixlar»** — muxu ayəttiki «İlgiriki ixlar» xübhısizki, Hudaning «Korəx pilanı»dur (46:12diki izahatni kəring). Muxuni jəzmənləxtürüx üqün Yəxaya «qoxumqə söz»diki 4-misal (48-babning alahidə xəkli toqrisida) degən grafını kəring. Axu grafiqə kariqanda, 48-bab ikki qisimoqə bəlünidu. Birinqi qisimdiki «İlgiriki ixlar» dəl «Korəx pilanı»qə barawər kelidu; 6-ayəttiki «yengi ixlar» bolsa, Pərwərdigarning kulining ixlirni kərsitidu. Muxu təhlil kilinix 42-babtikigə ohxax. □ **48:4 «Yüzüngning dap ikənlikini...»** — sözmüzəz tərijimə kılqanda «pəxanəngning mistin ikənlikini...».

□ **48:6 ««Yengi ixlar»nəni saqlinip yoxurunoqan ixlarni bayan kildim,...»** — yukiriki izahatta deginimzdek, «yengi ixlar»ni dəl «Pərwərdigarning kuli» toqruqluk hux həwər dəp bilimiz (42-babnimu kəring). ■ **48:9** Yəx. 43:21, 25 □ **48:10 «Kümüxnü tawlioqandək tawlandurmidim»** — demək, Israil kümüxnıng barlık daxkilini ayriwaloqə tawlanoqandək tawlansa, bəlkim həqənsə qalmaytti! (1-bab, 22-, 25-ayətnimu kəring). «Azab-okubətning humdanida» — bəlkim Babil imperiyasının ularoqə qarita kılqan ziyənxəklirini kərsitidu. ■ **48:11** Yəx. 42:8 ■ **48:12** Yəx. 41:4; 44:6; Wəh. 1:17; 22:13

14 Həmminglar, jəm bolup yiqilinglar, anglap koyunglar;

Butlar arisida qaysisi muxundaq ixlarni bayan qiləqan?

Pərwərdigar yahxi kərgən kixi bolsa uning kənglidiki ixlarni Babilda ada kəlidu,

Uning bilək-koli kaldiyələrnin üstigə zərb bilən qūxidu; □ ■

15 Mən, Mən səz qiləqanmən;

Dərhəqikət, Mən uni qaqirdim;

Mən uni aldiəqə qikiriwaldim;

Uning yoli muwəppəkiyətlilik bolidu.

16 — Manga yəkin kelinglar, muxuni anglap koyunglar;

Mən əzəldin səzümni yoxurun qiləqan əməs;

Səzüm əməlgə axuruləqinidimu yənila xu yərdə boləqanmən;

Ḥazir bolsa Rəb Pərwərdigar wə Uning Rohi Meni əwətti! □ ■

17 Həmjəmət-nijatkarin Pərwərdigar, Israildiki Mukəddəs Boləquqi mundaq dəydu: —

«Əzüngegə pəyda bolsun dəp sanga Əgətküqi,

Sanga təklik boləqan yolda seni yətkiləgüqi Mən Pərwərdigar Hudaying-durmən;

18 Sən Menin pərmanliriməqə kulaq saləqan bolsang'idi!

Undaq boləqanda bəht-hatirjəmlilikin dəryadək,

Həqkaniyəlikin dengiz dolqunliridək bolatti! ■

19 Sənin nəslinğə bolsa uning kumliridək,

İq-kərninğdin qikəqan pərzəntlirinğ kum danqiliridək sansiz bolatti!

Ularning ismi Menin əldimda hərgiz əqürüwətilməydiəqan yaki yəkiwətilməydiəqan bolatti!

20 Babildin qikinqlar, kaldiyələrdin kəqip ketinqlar!

Nahxa awəzlirini yangritip muxuni jakarlanglar,

Bu həwərnin anglitinqlar,

Jahanning qət-yakiliriəqə uni yətküzüp mundaq dənglar: —

□ 48:14 «Pərwərdigar yahxi kərgən kixi» — muxu yərdə Kərəxni kərsitidu. ■ 48:14

Yəx. 41:22,23

□ 48:16 «Manga yəkin kelinglar, muxuni anglap koyunglar; Mən əzəldin səzümni yoxurun qiləqan əməs; səzüm əməlgə axuruləqinidimu yənila xu yərdə boləqanmən» — demək, səzligüqi Hudaning «Jakarqisi» həm Uning yenida Ḥazir turup Uning səzini bəja kəltürgüqidur. Keyinki izahətnimu kərunğ. Bəqka birhil təjimisini: «Əgər wəqit dəqan nərsini bə desəng, mana Mən Əzumdurmən». «Ḥazir bolsa Rəb Pərwərdigar wə Uning Rohi Meni əwətti!» — səzligüqi yənə «Əzəldin tartip Huda bilən billə bolup, Uning səzini yər yüzidikilərgə yətküzgüqi» bolup, ahirda Huda həm Hudaning Rohi təripidin əwətilip Əzi muxu dunyaəqə kelidu (6-bab, 8-ayətni kərunğ). Təwəndiki 49-babta muxu Zat, yəni «Pərwərdigarning kuli» təqrisidiki məzmunlarda kəpək əxkariliniədu. Bəqka birhil təjimisini: «Ḥazir bolsa Rəb Pərwərdigar Meni Uning Rohi bilən əwətkən!». ■ 48:16 Pənd. 8:1-5; Zək. 2:9; 6:15; 10:12; Yuh. 11:42; 17:21 ■ 48:18 Kən. 32:29; Zəb. 81:13-16

«Pərwərdigar Өz kuli Yaqubni həmjəmətlik kilip kutquzdi! □ ■
 21 Ular qəl-bayawanlardin ötkəndə heq ussap qalmidi;
 U sularni taxtin aqquzup bərdi;
 Bərheq, U taxni yaroquzdi, sular uningdin uroqup qikti! □
 22 «Rəzillər üqün» — dəydu Pərwərdigar, «bəht-hatirjəmlik yoktur». ■

49

Pərwərdigarning qulining sözi — ••• Hudaning uning toqruluk bərgən guwahliki

1 «I arallar, mening gepimni anglanglar,
 Yiraktiki əl-yurtlar, manga kulak selinglar!
 Baliyatqudiki qeoqimdin tartip Pərwərdigar meni qakirdi;
 Apamning korsikidiki qeoqimdin tartip U mening ismimni tiloqa aldi; □
 2 U aozimni ötkür kiliqtək kildi;
 Өz kolining sayisi astida meni yoxurup kəldi,
 Meni siliklanoqan bir ok kildi;
 U meni okdenioqa selip saklidi, □
 3 Wə manga: «Sən bolsang özüngdə Mening güzəllik-julalikim ayan kilinidoqan Өz kulum Israildursən» — dedi. □
 4 Əmma mən: —
 «Mening əjrim bikaroqa kətti,
 Heqnemigə erixməy küq-maodurumni kuruk sərp kildim;

□ **48:20 «Babildin qikinglar, kaldiyələrdin keqip ketinglar!»** — Israil Babildin (miladiyədin ilgiriki 536-yılı) kutuləjini bilən, əməliyəttə intayin az bir kismi kaytip kəldi. Nuroqun Yəhudiylar Pars imperiyəsinə həkümranliki astida turup, özining axu yərdiki əhwalini yaxxi dəp karaytti. Ulardın köpligən adəm soda-tijarət bilən xuqullinix bilən beyip kətti. Ular erixkən parawan turmuxni taxlap öz yurtini kaytidin bərpə kilix japasidin bax tartti. Xunga ular muxu qakirikqa kulak salmaytti. Adəmlər muxu dunyadiki mustəbitlik həkümranliklərdin əməs, bəlki öz gunaħidin, xəhsiyətqilikidin, **özidin** «azad kilinix»i yaki «kutquzulux»i əng muħimdur. Qorəx bolsa ularning öz wətinigə kaytix yolini aqқан. Biraq gunaħliridin saqit bolmisa, həmmisi kuruk, bikaroqa ketidu. Bexarətlər boyiqə muxu tügünni yexix üqün, insanni gunaħdin kutquzux üqün, «Pərwərdigarning kuli» əwətilidu. Uning kilidoqan hizmətləri təwəndiki 49-55-bəbtiki bexarətlərnin temisi bolidu. (Muxu bexarətlər bəlkim ikkinqi kətim ahirki zamanlardimu əməlgə axurulidu, xu qaoqda Israil «yengi Babil»din həm dunyadiki qət-qətlərdin Zionqa kaytidu).

■ **48:20** Yəx. 52:11; Yər. 50:8; 51:6,45; Wəh. 18:4 □ **48:21 «Ular qəl-bayawanlardin ötkəndə heq ussap qalmidi; U sularni taxtin aqquzup bərdi; ...sular uningdin uroqup qikti!»** — «Mis.» 17-babni kəring. Xu qaoqda Israillar Hudadin narazi bolup kaqxap kətti. Bəlkim 22-ayət muxundak ixlarnimu kərsitixi mumkin. ■ **48:22** Yəx. 57:21 □ **49:1 «Apamning korsikidiki qeoqimdin tartip U mening ismimni tiloqa aldi»** — baxqa birhil tərjimisi: «Apamning korsikidiki qeoqimdin tartip U mening ismimni əslətti». □ **49:2 «U aozimni ötkür kiliqtək kildi ...meni siliklanoqan bir ok kildi»** — kiliqning təsiri yekındikilərgə, oqning bolsa yiraktikilərgə bolidu. □ **49:3 «Sən bolsang özüngdə Mening güzəllik-julalikim ayan kilinidoqan Өz kulum Israildursən»** — oqurmənlərnin esida boluxi kerəkki, Huda Yaqupqa yengi bir isim, Israilni («Huda bilən billə boləqan əmir» yaki «Hudaning qəlibiqisidur» degən mənidə) beoixliəqandi. Xuning bilən Huda bowisi Ibrahiməqa bərgən wədilirini, wəjlümidin əng uləqi: «Sən wə əwladin dunyadiki barlik əl-yurtlarəqa bəht yatküzisən» degənni təkrarlap uningə tapxuroqan. Biraq Yaqubning əwladliri boləqan Israillar Hudaəqa guwahlik bərməy muxu wəzipini əməlgə axurməy kəlgən. Muxu yərdə Huda xu wəzipini həm wədisini: «Sən bolsang özüngdə güzəllik-julalikim ayan kilinidoqan Өz kulum Israildursən» dəp, pəwku'addə «Өz kuli»əqa tapxurdi.

Xundaqtimu baħalinixim bolsa Pərwərdigardindur,
Mening əjrimnimu Hudayimoğa tapxurdum» — dedim; □

⁵ Əmdi meni Öz kuli boluxka,
Yakupni towa kilip uning yenioğa qayturuxka meni baliyatquda
xəkilləndürgən Pərwərdigar mundaq dəydu: —
(Israil qayturulup yenioğa toplanmioğan bolsimu,
Mən yənıla Pərwərdigarning nəziridə xan-xərpəkə igə boldum,
Xuningdək Hudayim mening küqümdur)□

⁶ — U mundaq dəydu: —

«Sening Yakup kəbililirini *gunahtin kütquzup* turozuxka,
Həmdə Israildiki «saqlanoğan sadiklar»ni bəhtkə qayturuxka qulum
boluxung sən üçün zərriqilik bir ixtur;
Mən tehi seni əllərgə nur boluxka,
Yər yüzining qət-yakilirioğiçə nijatim boluxung üçün seni atidim».□

⁷ Əmdi Israilning həmjəmət-kütquzoquqisi, uningdiki Muqəddəs Boləuquç
Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Adəmlər iq-ıqıdın nəprətlinidioğan kixigə,
Yəni kəpçilik lənitiy dəp qarioğan,
Əmədarlaroğa qul kilinoğan kixigə mundaq dəydu: —
«Səzidə turoquç Pərwərdigar,
Yəni seni tallioğan Israildiki Muqəddəs Boləuquçining səwəbidin,
Padixahlar kəzlrini eqip körüp ornidin turidu, əmədarlarmu bax uridu;□

⁸ Pərwərdigar mundaq dəydu: —

«Xapaət kərsitilidioğan bir pəyttə duayingni ijabət kilixni bekitkənmən,
Nijat-kütquzulux yətküzüldioğan bir künidə Mən sanga yardəmdə bolux-
umni bekitkənmən;
Mən seni qoşdaymən,
Seni həlkimgə əhdə süpitidə berimən;
Xundaq kilip sən zeminni əsligə kəltürisən,
Həlkimni harabə bolup kətkən miraslırioğa warislik kıldurisən,■

⁹ Sən məhbəsləroğa: «Buyaqka kelinglar»,

□ **49:4 «Mən: — «Mening əjrim bikəroğa kətti, həqnemigə erixməy küq-maədurumni kəruk sərp kildim; xundaqtimu baħalinixim bolsa Pərwərdigardindur, mening əjrimnimu Hudayimoğa tapxurdum» — dedim** — muxu bəxarətni qüxinix üçün 5-13-ayətlərnimu kəruk kərek. Qaridoğanda Huda Öz kulioğa «Öz həlkimni towa kilix yolida yenimoğa qayturux» wəzipsisini tapxuroğan bolsimu, qul waqit-küqini sərp kilip həqkəndək nətiyigə erixəlmigəndək kərunidu; demək, Israil, yəni «Yakupning kəbililiri» həq towa kilmiöğan. Okurmənlər muxundək ixlarning həqkiyiy yüz bərgən-bərgimənləknini İnildin kəraləydu. □ **49:5 «Israil qayturulup yenioğa toplanmioğan»** — buning baxka birhəl tərjimisi «...yəni Israilni Özigə qayturup yioxiç üçün... (meni baliyatquda xəkilləndürgən)...» □ **49:6 «Pərwərdigar** mundaq dəydu: — «Sening Yakup kəbililirini *gunahtin kütquzup* turozuxka, həmdə Israildiki «saqlanoğan sadiklar»ni bəhtkə qayturuxka qulum boluxung sən üçün zərriqilik bir ixtur...» — Pərwərdigarning küli «həqkəndək nətiyigə erixmignini bilən», yənıla ümidsizlənməy dua kiliwərdi. Huda unioğa: «Pəxət Öz həlkim boləğan Yəhudiylərnini qayturupla qəlməy, sən bəlki pütkül dunyaoğa nur wə nijat bolup, Kütquzoquç bolisən» degən jawabni beridu. □ **49:7 «Adəmlər iq-ıqıdın nəprətlinidioğan kixigə, yəni kəpçilik lənitiy dəp qarioğan... kixigə..»** — muxu yərdə «kəpçilik» ibranıy tilida «yat əl» degənni ipadiləydu. Ləkin muxu yərdə Israilni kərsitidu. Demək, Israil Hudaöğa nisbətən «yat bir əl» dəp qarilidu. «...**padixahlar kəzlrini eqip körüp ornidin turidu, əmədarlarmu bax uridu**» — muxu bəxarət bilən yukiriçi bəxarətni selixtursək, adənni həyran kalduridu. Qul dunyaoğa nur wə nijat boləğini bilən u adəmlərnin nəprət-kəmsitixigə, qətkə kəxixioğa həm horluqioğa uqraydu; biraç ahirdə hətta dunyadiki padixahlar mu «kəzlrini eqip körüp» kuləğa bax uridu. Əmma ularning «nemə kərgənliki» muxu yərdə deyilmidi; buni bilix üçün «Yəxaya»ni dawamlıç okux kərek! ■ **49:8** 2Kor. 6:2

Karangʻsulukta olturoʻanlarʻoʻa: «Nuroʻa qiqinglar» — dəysən;
Ular yollar boyidimu otlap yūridu,
Həttə hərbiir takir taʻqlardin ozukluk tapidu;

¹⁰ Ular aq kalmaydu, ussap kətməydu;
Tomuz issikmu, kuyax təptimu ularni urmaydu;
Qūnki ularʻoʻa rəhīm Kiloʻuqi ularni yetəkləydu,
U ularʻoʻa bulaklarni boylitip yol baxlaydu.■

¹¹ Xuningdək Mən barlik taʻqlirimni yol kiliimən,
Mening yollirim bolsa egiz kətürüldü.□

¹² Mana, muxu kixilər yiraktin keliwatidu,
Mana, bular bolsa ximaldin wə ʻərbtin keliwatidu,
Həm muxular Sinim zeminidinmu keliwatidu.□

¹³ Huxalliktin towlanglar, i asmanlar;
I yər-zemin, xadlan;
Nahxilarni yangritinglar, i taʻqlar;
Qūnki Pərwərdigar ʻƏz həlkiyə təsəlli bərdi,
ʻƏzining har bolʻan pəkir-məminlirigə rəhīm kiliidu.

¹⁴ Biraq Zion bolsa: —

«Pərwərdigar məndin waz kəpti,
Rəbbim meni untup kətti!» — dəydu.

¹⁵ Ana ʻəzi emitiwatkan bowikini untuyalamdu?
ʻƏz korsikidin tuʻqkan ʻoʻliʻoʻa rəhīm kilmay turalamdu?
Həttə ular untuʻan bolsimu,
Mən seni untuyalmaymən.

¹⁶ Mana, Mən seni ʻƏz alkanlirimʻoʻa ʻuyup pütəkənmən;
Harabə tamliring hərdəim kəz aldimmidur.

¹⁷ ʻOʻqul baliliring *kaytixka* aldiriwatidu;
ʻƏslidə seni wəyran kiloʻanlar, harab kiloʻanlar seningdin yiraq keti-
watidu;

¹⁸ Bexingni egiz kətürüp ʻətrapingʻoʻa karap baq!
Ularning həmmisi jəm bolup kəxingʻoʻa kaytip keliwatidu!
ʻƏz həyatim bilən kəsəm kiliimənki, — dəydu Pərwərdigar,
Sən ularni ʻəzünggə zibu-zinnətlər kilip kiyisən;
Toyi bolidiʻan kizdək sən ularni takaysən;■

¹⁹ Qūnki harabə həm qəldərap kətkən jayliring,
Wəyran kilinoʻan zemining,
Həzir kelip, turmaqʻi bolʻanlar tūpəylidin sanga tarqilik kiliidu;
ʻƏslidə seni yutuwalʻanlar yiraqlap kətkən bolidu.□

■ 49:10 Wəh. 7:16 □ 49:11 «... Xuningdək Mən barlik taʻqlirimni yol kiliimən, Mening yollirim bolsa egiz kətürüldü» — xūbhisizki, muxu bexarətlər həm jismani yəhətlər həm rohiy yəhətliridimu əməlgə axurulidu. «Jismani yəhəttə» kul Israil həkini duniyaning barlik qət-yakiliridin ʻəz yurtiʻoʻa kayturup, Yaqubning «mirasi bolʻan» Pələstinni gülləndürüp ularʻoʻa kaytidin beʻixlaydu. Muxu ixlar yanə təwəndiki 14-26-ayətlərdə təswirlinidu. Hudaning səzigə asanə bu ixlar «sən üqün bu zərriqilik ixtur». Uning kuli Xəytanning wə gunahning karangʻu zindanlirida uzun yatkan barlik məhbuslar üqün ʻərkinlikkə, Hudaning kəqürümigə, yengi, əhmiyətlilik həyatqə, jümlidin jənnətkə erixixitki pürsətni yaritip beridu. □ 49:12 «Mana, bular bolsa ximaldin wə ʻərbtin keliwatidu, həm muxular Sinim zeminidinmu keliwatidu» — ibrani tiliidiki «Sinim» degən səz bəlkim kədimki «Qin» məmlikiti (kədimki «Qin» həzirki Junggo)ni kərsitix mumkin. Muxu səz üstidə baxqə karaxlarmu məwjut. ■ 49:18 Yəx. 60:4 □ 49:19 «... harabə həm qəldərap kətkən jayliring... həzir kelip, turmaqʻi bolʻanlar tūpəylidin sanga tarqilik kiliidu» — bu hil məsilə intayin yaxhi bir məsilə, əlwəttə. Anining yenioʻa kaytip kəlgən baliliri xunqə kəpki, yurtqə patmaydu.

20 Seningdin juda qilinotgan baliliring bolsa sanga: —
«Muxu jay turuxumotqa bək tarqilik kilidu;
Manga turojudək bir jayni boxitip bərsəng!» — dəydu;

21 Sən kənglūngdə: —
«Mən balilirimdin ayrilip qalotgan,
Ŗerib-musapir wə sürgün bolup, uyan-buyan həydiwetilgən tursam,
Kim muxularni manga tuotup bərdi?
Kim ularni bekip qong kildi?
Mana, mən Ŗerib-yalojuz qalduruloğanmən;
Əmdi muxular zadi nədin kəlgəndur?» — dəysən.

22 Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: —
«Mana, Mən əllərgə qolumni ketürüp ixarət kilimən,
Əl-millətlərgə kərunidoğan bir tuotni tikləymən;
Ular ootulliringni kuçiqida elip kelixidu;
Ular kizliringni hapax kilip kelidu.

23 Padixahlar bolsa, «Ataq dadiliring,»
Hanixlar bolsa inik'aniliring bolidu;
Ular sanga bəxini yərgə təgküzüp təzim kilip,
Putliring aldidiki qang-topinimu yalaydu;
Xuning bilən sən Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisən;
Qünki Manga ümid baotlap kütəkənlər hərgiz yərgə qarap qalmaydu.

24 Oljini baturlardin eliwalotjili bolamdu?
Həkkəniyət jazasi səwəbidin tutkun qilinotgan bolsa kutuldurojili bo-
lamdu? □ ■

25 Qünki Pərwərdigar mundək dəydu: —
Hətta baturlardin əsirlərnimu qayturuwalotjili,
Əxəddiyələrdin oljini kutkuziwalojili bolidu;
Wə sən bilən dəwalaxkanlar bilən Mənmü dəwaliximən,
Xuning bilən baliliringni kutkuzup azad kilimən. □

26 Seni əzgüqilərnə öz gəxi bilən özini ozuklandurimən;
Ular yengi xarab iqkəndək öz kəni bilən məst bolup ketidu;
Xundək kilip barliq ət igiliri Mən Pərwərdigarning sening Kutkuzoquqing
həm Həmjəmət-Nijatkarəng,
Yakuptiki kudrət Igisi ikənlikimni bilip yetidu. ■

50

Hudaning qaqirikioja kim: «Mana mən» — dəydu?

1 Pərwərdigar mundək dəydu: —
Mən koyuwətkən anənglarning talək heti kəni?
Manga kərz bərgüqilərnəng kaysisioja silərnə setiwətkənmən?
Mana, silər öz gunaqliringlar arkilik öz-özünqlarni setiwətkənsilər;

□ 49:24 «Həkkəniyət jazasi səwəbidin tutkun qilinotgan bolsa kutuldurojili bolamdu?» — buning mənisi bəlkim Israillər yaqi baxqa millətlər «həkkəniyət jazasioja uqrixi səwəbidin tutkun kilinsa», undəkta həkkəniyə bolotgan Huda ularni ərkin kilsa bolamdu, bolamdu? Bu Ŗzining adillikioja hiləplikmu? — deməkqi. Təwəndiki ayətni həm izahətnimu kəring. ■ 49:24 Mat.

12:29 □ 49:25 «Sən bilən dəwalaxkanlar bilən Mənmü dəwaliximən» — Hudaning bu səzi bəlkim «silərnə ərkin kiliximda birsi adillikioja daot quxürgən bolsa yaqi Manga: «biadil!» dəp ərz kilsa, Mən Ŗzüm igə, buni Ŗzüm bir tərəp kilimən» deməkqi. Əmdi Uning kəndək kilip «bir tərəp kilixi» 53-babta axkarilinidu. ■ 49:26 Wəh. 16:6

Silərnin asiylikliringlar tüpəylidin ananglar qoyuwetilgənidi. □

² Mən silərdinmu soraymən:

Mən kəlginimdə, nemixka heq adəm qikmidi?

Mən qakiröjnimdə, nemixka heqkim «Mana mən» dəp jawab bərmidi?

Hərlikkə qikrixka kolum kiskilik kılamdu?

Qutkuzödək küqüm yokmidu?

Mana, Mən bir əyibləpla dengizni kurutup,

Dəryalarni qəlgə aylanduruwetimən;

Su bolmioqəqka ularning belikliri sesip ketidu,

Ussuzluqtin ölidu; □ ■

³ Asmanlarni qarilik bilən kiydürimən,

Ularning kiyim-keqəklirini *qara* bəzdin kılimən». □

Pərwərdigarning kuli yəna səzləydu

⁴ «Rəb Pərwərdigar mening japa qəkkənlərnin kənglini yasaxni bilixim üqün manga təlim-tərbiyə aloquqlarning tilini təkdin kildi;

U meni hər səhər oyoqitip turidu,

Tərbiyləngənlərnin qatarida mening kulikimni oyoqitidu. □

⁵ Rəb Pərwərdigar kulikimni aqti;

Mən bolsam itaətsizlik kılmidim,

Yaki yolidin bax tartmidim. □ ■

⁶ Dübəmnin sawioquqlaroğa,

Məngzlimni tük yuloquqlaroğa tutup bərdim;

Horluk həm tükürüxlərdin yüzümni qaqurmidim;

□ **50:1 «Mən qoyuwətkən ananglarning talak heti keni?... Silərnin asiylikliringlar**

tüpəylidin ananglar qoyuwetilgənidi» — Huda Israiloğa «əz ayalim»dək qaraydu.

«Qoyuwətkən ananglarning talak heti keni?» — Musa pəyojəmbər arkilik berilgən qanunoğa asasan, «talak hət» bolmisa, «ajraxkanlar» kaytidin əpləxsə bolidu. Demək, Israilning Hudaning yenioğa kaytix yoli oquq kərinidi. «**Manga kərz bərgüqilərnin kaysisioğa silərnin setiwətkənmən?**» Hudağa kərz bərgüqi yok, əlwəttə. Huda «Əz mənəpəiti»ni kəzligən əməs, bəlki ularning gunahliri tüpəylidin düxmənlərnin ularni ayaq asti kilip əsirgə quxürüxigə yol qoyqan (oqurmənlərnin esidə bolsunki, Yəxaya asasan muxu bəxarətlərnin əzidin keyinki bir dəwr üqün səzləydu). □ **50:2 «Mən kəlginimdə, nemixka heq adəm qikmidi? Mən qakiröjnimdə, nemixka heqkim «Mana mən» dəp jawab bərmidi? Hərlikkə qikrixka kolum kiskilik kılamdu? Qutkuzödək küqüm yokmidu?»** — muxu səzlər bəlkim yukirikqi «Pərwərdigar məndin waz kəqti, Rəb meni untup kətti!» degən kaqxaxlaroğa berilgən ikkinqi bir jawab. Huda Zionni untumidi; birak U ulardin Əz hizmitini qiləudək adəmni qakirsa, Uning hizmitini kilixka heqkim qikmaydu. Birs qiqsila, u arkilik kutkuzidioğan küq-kudritini kərsitip bəretti. ■ **50:2** Qəl. 11:23; Yəx. 59:1 □ **50:3 «Asmanlarni qarilik bilən kiydürimən, ularning kiyim-keqəklirini qara bəzdin kılimən»** — Israilning «Misirdin qikix» dəwrədə muxundaq ixlar kəp yüz bərgən. «Misirdin qikix»ni kəring. □ **50:4 «...təlim-tərbiyə aloquqlar... tərbiyləngənlər...»** — ibraniy tilida «təlim-tərbiyə aloquqlar» wə təwəndiki «tərbiyləngənlər» həm «muhlislar» (8-bab, 16-ayət) bir səz bilən ipadilini. «(Pərwərdigar meni hər səhər oyoqitip turidu, tərbiyləngənlərnin qatarida mening kulikimni oyoqitidu)» — Hudaning səzini anglap, uning kəngligə pükkinini əməlgə axurux üqün Israildin heqkim qikmidi. Hudaning niyitidiki ixni kilixka qikidoqini həm xundaqla xu ixini kiləloqini pəktəla Hudaning kuli Məşih idi. Pəket bir kətimla əməs, u «hər səhərdə» Hudaning səzini anglap tərbiyini qəbul kilidu. □ **50:5 «Rəb Pərwərdigar kulikimni aqti; mən bolsam itaətsizlik kılmidim, yaki yolidin bax tartmidim»** — kul bolsam hər səhər Hudaning kəngüdikilirini əməlgə axurux üqün kəp japa-muxəqətlərnin, adəmlərnin rəzil horlaxlirini tartix kərek dəp bilidu. Xu qəoqda u bax tartmaydu, bəlki muxu ixlarni qəbul kilixka kət'iy bəl baqlaydu (6-7-ayət). ■ **50:5** Yh. 14:31; Fil. 2:8; Ibr. 10:5-10

7 Biraq Rəb Pərwərdigar yardimimdə bolidu;
Xunga mən yərgə qarap qalmaymən;
Xunga mən *niyitimni kət'iy kılıp* yüzümni almastək qing kildim;
Hijillikğa qaldurulmaydıoanlığimni bilimən. □

8 Meni Aklıoquqi yenimdidur;
Kim manga ərz-xikayət kılalisun?
Bar bolsa birliktə dəwalixayli;
Kim mening üstümdin əyibliməkqi bolsa,
Aldimoğa kəlsun! □ ■

9 Manga yardəmdə boləquqi Pərwərdigardur;
Əmdi meni ərz kılalaydıoan kimkən?
Ularıning həmmisi bir tal kiyimdək əskirəp ketidu;
Pərwərdigardı ularni yutuwetidu».

10 — «Aranglarda Pərwərdigardin kərkıdıoan,
Uning kulinıng səzigə itaət kılıdıoan kim bar?
Qarangəuluktə mangıdıoan, yoruklukı bolmıoan kixi bolsa,
Pərwərdigarning namıoğa ixinip hatırjəmlənsun,
Hudasıoğa yələnsun! □

11 Mana, əzliri üqün ot yakıdıoan,
Ətrapinglarni məx'əllər bilən oraydıoan həmminglar!
Kəni, əz otunglarıning nurida,
Əzünglar yakқан məx'əllər arisida mēnginglar;
Biraq silər xuni qolumdin alısilərki: —
«Azab-həsərət iqidə yatisilər!». □

51

Nijat-kutulux silərgə yekın turidu!

1 «I həkkaniylikğa intilgüqilər,
Pərwərdigarni izdigüqilər,
Manga kulak selinglar: —

Siləni yonup qıkarəoan taxқа,
Siləni kolap qıkarəoan orəkkə nəzər selinglar;

2 Atanglar İbrahımoğa, siləni tuəup bərgən Sarahқа nəzər selinglar;
Qünki Mən uni yaləuz qeəida qakırdim,
Uningə bəht ata kildim,
Həm uni awundurdum.

3 Qünki Pərwərdigar Zıonğa təsəlli bərməy qoymaydu;

□ **50:7 «Xunga mən niyitimni kət'iy kılıp yüzümni almastək qing kildim»** — «almas» ibraniy tilidiki «qakmaq texi» degən səz bilən ohxax mənıdə (əng kattıq tax). □ **50:8 «Meni Aklıoquqi yenimdidur; kim manga ərz-xikayət kılalisun? ... Kim mening üstümdin əyibliməkqi bolsa, aldimoğa kəlsun!»** — bu ayətkə kəriəqanda, kul sot kılınıp kattıq təhmət-xikayətlərgə uqraydu. ■ **50:8 Rim. 8:32,33** □ **50:10 «Aranglarda Pərwərdigardin kərkıdıoan, Uning kulinıng səzigə itaət kılıdıoan kim bar?»** — bexarət boyıqə «Pərwərdigardin kərkux» həm «Uning kulinıng səzigə itaət kılıx»tin ıbarət ikki ix əməliyəttə ohxaxtur. □ **50:11 «Mana, əzliri üqün ot yakıdıoan, ətrapinglarni məx'əllər bilən oraydıoan həmminglar!... «Azab-həsərət iqidə yatisilər!»** — bu türkümlə kixilər: «Hudadin həq nur kəlmıdı həm kəlməydu» dəp əz-əzigə yol kərsitix üqün əzlrinıng hiyalıdiki «nur»ni yakıdu. Əgər «nur» Hudanın Əzidin kəlgən bolmısa, sahta pəyğəmbərlərdin, insanlardiki pəlsəpılərdin yakı həlkning əzınıng hiyal-təpəkkuridin kəlgənlirining həmmisinıng nətijəsi ohxax bolup, ular haman: — «azab-həsərət iqidə yatıdu».

Uning barlik harabə yərlirigə qoqum təsəlli beridu;
 U qoqum uning janggallirini Erən baqqisidək,
 Uning qəl-bayawanlırini Pərwərdigarning beqqidək kılıdu;
 Uningdin huxallik həm xad-huramlıq,
 Rəhmətlər həm nahxa awazlırı tepilidu.

⁴ Mening həlqim, gəpimni anglanglar,
 Öz elim, manga kulak selinglar;
 Qünki Məndin bir qanun-təlim kelidu,
 Wə Mən həküm-həkiqitimni əl-yurtlar üçün bir nur qılıp tikləymən.

⁵ Mening həkkaniylikim silərgə yəkin,
 Mening nijatim yolqa qikti;
 Mening biləklirim əl-yurtlarğa həküm-həkiqətni elip kelidu;
 Arallar Meni kütüp umid baqlaydu,
 Ular Mening bilikimğə tayinidu.

⁶ Bexinglarni kətürüp asmanlarğa,
 Astinglarda turoqan yər-zeminöjümü qarap bekinglar;
 Qünki asmanlar is-tütəktək oqayib bolidu,
 Yər-zemin bolsa bir tal kiyimdək konirap ketidu;
 Uningda turuwatqanlarmu ohxaxla əlidu;
 Biraq nijatim bolsa əbədil'əbədgiqidur,
 Mening həkkaniylikim hərgiz yanjilmaydu.

⁷ I həkkaniylikimni bilgənlər,
 Kəngligə qanun-təlimimni pükkən həlk,
 Manga kulak selinglar;
 İnsanlarning haqarətliridin qorkmanglar,
 Ulardiki kupurluk və oqljirlaxlardin patiparak bolup kətmənglar;■

⁸ Qünki küyə ularni kiyimni yəwaləandək yəwalidu,
 Kurt yung yəwaləandək yəwalidu;
 Biraq həkkaniylikim əbədil'əbədgiqidur,
 Mening nijatim dəwrdin-dəwrgiqidur. ■

Hudaning wədilirini angliqanlarning bir duasi

⁹ Oyoqan, oyoqan, küqni özüנגgə kiyim qılıp kiygəysən, i Pərwərdigarning Biliki!

Kədimki waqitlarda,
 Ətkən zamanlardiki dəwrlərdə oyoqanojiningdək oyoqan!
 Rahabni qiyma-qiyma qılıp qəpiwətkən,
 Əjdihani sanjip zəhimləndürgən əsli Sən əməsmü?□

■ 51:7 Zəb. 37:31; 118:6-7; Yəx. 51:12 ■ 51:8 Yəx. 50:9 □ 51:9 «Oyoqan, oyoqan, küqni özüנגgə kiyim qılıp kiygəysən, i Pərwərdigarning Biliki!... Rahabni qiyma-qiyma qılıp qəpiwətkən, əjdihani sanjip zəhimləndürgən əsli sən əməsmü?» — (1) muxu ayəttə «Pərwərdigarning Biliki»gə qaritiloqan bir dua kərsitilidu. Muxu duağa boloqan birinqi jawab bizninggə 12-ayəttə hatiriliduru — demək, Mən hərdaim səgək turiman, sanga təsəlli həm küq bərgüqidurmən. Bizninggə ikkinqi jawab 53-babta axkariliduru. (2) «Rahab» — Misirning baxqa bir ismi, mənsi «haqawurluq»tur». Babilliklarning həm Pəlastinliklarning əpsanilrigə asan, Huda dunyani yaritip tərtpəkə selix üçün, awwal dengizda turoqan bəzi yaman küqlər üstidin oqləib qilixi kerək idi. Muxu küqləning birsining ismi «Rahab» idi. Ayətkə qariloqanda muxu kona «əpsanilər»ning məlum asasi bar; muxu yərdə Huda Öz həlkini Misirdin qikqirip qutquzoqanda, dengizni qurutqan, xundaq qılıp dengizdiki barlik «yaman küqlirini» asanla idarə qilidolanlıqini kərsətkən. (3) Bizninggə muxu yərdiki «əjdihə» 27-bab, 1-ayəttiki «lewiatan»dur. «Misirdin qikqix» waqitda, Huda uni «sanjoqan», biraq tehi əltürgən əməs. «Lewiatan» Xəytanning bir ipadisi bolup, (27-babta deyilgəndək) ahirkə zamanlarda pütünləy bir tərəp qiliduru.

¹⁰ Dengizni, dəhxətlik hanglardiki sularni kurutiwetip, Dengizning tegilirini Sən həmjəmətlik qilip qutquzoqanlarning o'tux yoli qiloqan Özüng əməsmu?■

¹¹ Xunga Pərwərdigar bədəl tələp qutquzoqanlar kaytip kelidu, Ular nahxilarni eytip Zionğa yetip kelidu; Ularning baxlirioğa mənggülik xad-huramlik qonidu; Ular huxallik wə xadlikğa erixidu; Kayoju-həsərət həm uq-nadamətlər bədər qaqudu.

¹² Silərgə təsəlli bərgüqi Özüm, Özümdurmən; Ölüx aldida turoqan bir insandin, Teni ot-qəplərgə aylinip ketidioqan insan balisidin qorkup kətkining nemisi?□ ■

¹³ Asmanlarni kərgən, Yər-zeminning ulini saloqan Yasioquqing Pərwərdigarni untup yürisən, Xundaqla kün boyi həlakət yürgüzməkqi bolioqan zalimning kəhridin tohtawsiz qorkup yürisən; Əmdi zalimning kəhri qeni?□ ■

¹⁴ Bax əgkən əsir bolsa tezdin boxitilidu; U hangoğa qüxməydu, xuning bilən ölməydu, Uning riskimu tügəp qalmaydu.□

¹⁵ Mən bolsam dengizni qozuqap, dolqunlarni həkirkətküqi Pərwərdigar Hudayingdurmən; «Samawi qoxunlarning Sərdari bolioqan Pərwərdigar» Mening namimdur;□

¹⁶ Wə asmanlarni tikləxkə, Yər-zeminning ulini selixkə, Wə Zionğa: «Sən Mening həlkimdur» deyixkə, Mən sөzümni aqzingoğa kuyuqanmən, Sən *qulumni* qolumning sayisi bilən yapqanmən. □

¹⁷ I Pərwərdigarning kolidiki kəhrlik qədəhni iqiwtəknən Yerusalem, Oyoqan, oyoqan, ornungdin tur;

■ **51:10** Yəx. 43:16 □ **51:12** «**Ölüx aldida turoqan bir insan**» — ibranij tilida «ölüwatqan bir insan» degan kizik söz bilən ipadilini. Bizningqə buning mənisi, Hudani tonumiqanlarning hayatimu əlgən adəmgə ohxax bolidu degəndin ibarəttur. «**Silərgə təsəlli bərgüqi ... Özümdurmən; ... (sening) teni ot-qəplərgə aylinip ketidioqan insan balisidin qorkup kətkining nemisi?**» — muxu ayəttiki «silər» ibranij tilida «əranqə rod»ta ixlitilgən bolup, bəlkim barlik həlkəlni, «sən» bolsa «ayalqə rod» xəkildə bolup, bəlkim «Zion»ning əzini kərsitixi mumkin. ■ **51:12** Zəb. 118:6-8; Yəx. 51:7 □ **51:13** «**Asmanlarni kərgən, yər-zeminning ulini saloqan Yasioquqing Pərwərdigarni untup yürisən, xundaqla kün boyi həlakət yürgüzməkqi bolioqan zalimning kəhridin tohtawsiz qorkup yürisən...**» — muxu ayəttiki «sən» ibranij tilida «əranqə rod»ta bolup, bəlkim Ziondin sürgün boluqanlarni (yat əllərnin bozək kilixioğa uqrioqanlarni) kərsitixi mumkin; 14-ayətni kərüng. ■ **51:13** Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəx. 40:22; 42:5; 44:24 □ **51:14** «**U hangoğa qüxməydu, xuning bilən ölməydu**» — baxkə birhəl tərximisi: «Uning əlüki (jinayətdiqdək) orioğa taxliwətilməydu». □ **51:15** «**«Samawi qoxunlarning Sərdari bolioqan Pərwərdigar» Mening namimdur**» — ibranij tilida ««Samawi qoxunlarning Sərdari bolioqan Pərwərdigar» Uning namidur». □ **51:16** «**Asmanlarni tikləxkə, yər-zeminning ulini selixkə, wə Zionğa: «Sən Mening həlkimdur» deyixkə, Mən sөzümni aqzingoğa kuyuqanmən, sən qulumni qolumning sayisi bilən yapqanmən**» — muxu ayəttiki «Sən» bolsa əsli 9-10-ayəttiki «Pərwərdigarning Biliki», yəni «Pərwərdigarning quli»oğa eytiləqan gəp boluxi kərek; xunga biz «sən qulumni yapqanmən» dəp tərximə qilduk, əmdi 16-ayətkə kərioqanda Hudaning uningoğa tapxuroqan wəzipiliri arisida, yengi asman-zeminni bərpə kiliximu boluqan bolidu.

Adəmni wəhimigə saloquci jam-kədəhni sən iqting, biraqla kətüriwəttin;■

18 Uning tuoqub bərgən barliq baliliri arisida uni yetəkligüdək heqkim yoq,
Uning beqip qong qiləjan barliq baliliridin uning qolini tutup yeligüdək heqbirimu yoq.

19 Bu ikki ix bexingə qūxti —
(Kim sən üqün iq aqrutip yioqlar?!)

— Bulangqilik həm wəyranqilik,

Aqarqilik həm kiliq;

Məmmu sanga təsəlli berələymənmikin?□ ■

20 Sening baliliring həlsizlinip həxidən kətti,
Torəja qūxkən jərəndək hər bir koqining dokmuxida yatidu;
Ular Pərwərdigarning kəhri bilən,
Hudayingning tənbihi bilən tolduruldi;■

21 Xunga hazır buni anglap koy, i har boləjan,

— Məst boləjan, biraq xarab bilən əməs: —

22 Əz həlkining dəwasini yürgüzgüci Rəbbing Pərwərdigar,

Yəni sening Hudaying mundak dəydu: —

«Mana, Mən qolungdin adəmni wəhimigə salidojan jam-kədəhni,

Yəni kəhrimgə toləjan kədəhni eliwaldim;

Sən ikkinqi uningdin heq iqməysən;

23 Mən uni seni harliwatkanlarning qolioja tutkuzimən;

Ular sanga: «Biz üstüngdin dəssəp ətimiz, egilip tur» dedi;

Xuning bilən sən teningni yər bilən təng kilip,

Üstüngdin etkūqilər üqün özüngni koqidiki yol kilding».

52

1 — Oyojan, oyojan, i Zion, kūqüngni kiyiwal,
I Yerusalem, mukəddəs xəhər, gūzəl kiyim-keqəkliringni kiyiwal;
Qünki bundin baxlap sūnnət qilinmiojanlar yaki napaklar iqinggə ikkinqi kirməydu.□

2 Topa-qangdin qikip özüngni silkiwət;

Ornungdin tur, olturuwal, i Yerusalem;

Özüngni boynungdiki zənjirlərdin boxitiwətkin, i tutkun boləjan Zion kizi!□

3 Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: —

■ 51:17 Yəx. 52:1 □ 51:19 «Məmmu sanga təsəlli berələymənmikin?» — baxka birhəl tərjimisi: — «Məndin baxka heqkim sanga təsəlli berəlməydu». ■ 51:19 Yəx. 47:9 ■ 51:20

Yioq. 2:11,12 □ 52:1 «— Oyojan, oyojan, i Zion, kūqüngni kiyiwal, i Yerusalem, mukəddəs xəhər, gūzəl kiyim-keqəkliringni kiyiwal» — bu ayətkə qarşoqanda Hudaning oqəzipi Ziondin etti, mehİR-xəpəkətlik küni kəldi. Biraq kəndək səwəbtin mundak boləjanlikini Huda pəyoşəmbərgə təhi ayan qilmiəjan; təwəndə, 52:13-53:12də səwəbi ayan qiliniidu. «gūzəl kiyim» — ibraniy tilida ibadəthanida ixləydojan «qurbanliq qiləquci» kahinlarning məhsus kiyim-keqəklirini kərsitidu. Demək, Ziondikilərninğ həmmisi kahinlar bolup, ularning Hudaəja yəkinlixip, məhsus ibadət kilix həkūki bar bolidu. □ 52:2 «Topa-qangdin qikip özüngni silkiwət; ornungdin tur, olturuwal, i Yerusalem» — muxu ayətni 47-bab, 1-ayət bilən selixtursaq, Yerusalemning əhwalı Babilningking əksiəq bolidu. Xu yərdə «I Babilning pak kizi, kelip topa-qangəja oltur; i kaldiyələrninğ kizi, təhting yoq yərgə oltur!» deyilidu. Xu ayətkə qarşoqanda Yerusalemning olturojan orni bir təht bolidojanlikli ehtimaləja yəkin.

«Silər özüinglarni pulsiz setiwətkənsilər;
Pulsiz kayturup setiwelinsilər».[□]

⁴ Qünki mundak dəydu Rəb Pərwərdigar: —
Həlkim dəsləptə Misiroğa musapir süpitidə qüxkənikən,
Xundakla yekində Asuriyə ularni əzgən yərdə,^{□ ■}

⁵ (Əmdi hazır həlkim pulsiz elip kelinginidə, — dəydu Pərwərdigar)
Mening karim bolmamdikən?

Ular üstidin həkümranlik kילוquqilar ularni zar kaqxatqan, — dəydu
Pərwərdigar, —

Xundakla namim bolsa kün boyi tohtawsiz haqarətləngən tursa,
Mening karim bolmamdikən?!»^{□ ■}

⁶ Xunga Öz həlkim Mening namimni bilidu;
Xunga xu küni ular Mening «U» ikənlikimni, xundakla ularoqa: «Kər,
Meni!» dəydiqanlikimni bilidu.

Pərwərdigar Zionoqa kelidu!

⁷ Taoqlar üstidə hux həwər elip kəlgüqining ayaqliri nemidegən güzəl-hə!
U aram-hatirjəmlikni jakarlaydu,
Bəhtlik hux həwərni elip kelidu,
Nijat-kütuluxni elan kılıdu,
U Zionoqa: «Hudaying həmmigə həküm süridu!»[■]

⁸ Kəzətqiliringning awazini angla!

Ular awazini kətüridu,
Nahxilarni yangritip towaydu;
Qünki Pərwərdigar Zionni elip kaytkanda, ular öz kəzi bilən kəridu![□]

⁹ I Yerusalemining harabiliri, nahxilarni yangritip təntənə qilinglar!
Qünki Pərwərdigar Öz həlkigə təsəlli bərgən,
U Yerusaleمني həmjəmətlik kılıp kütkuzoqan!

¹⁰ Pərwərdigar əllərning həmmisining aldida Öz muqəddəs Bilikini eqip
ayan kילוqan;

□ 52:3 «pulsiz kayturup setiwelinsilər» — «pulsiz» yaki «pul bilən aməs» — demək, muxu hərlükning bir bahəsi bar. Qandak baqa tehi ayan kilingnoqan; 52:13-53:12-ayətlərgə kəlgəndila zor kimmətlik baqa ayan kilingidu. □ 52:4 «Həlkim dəsləptə Misiroğa musapir süpitidə qüxkənikən, xundakla yekində Asuriyə ularni əzgən yərdə,...» — mümkünlik bərk, Misirdiki Israillaroqa zalim bolqan Pirəwn əslidə Asuriyəlik idi (u «Hışkos»lardin qıqqan). Əmma bizningə «Asuriyəlik» muxu yərdə Sənnahərib katarlik Asuriyə padixahirini kərsitidu.

■ 52:4 Yar. 46:6 □ 52:5 «... (əmdi hazır həlkim pulsiz elip kelinginidə, — dəydu Pərwərdigar) Mening karim bolmamdikən? Ular üstidin həkümranlik kילוquqilar ularni zar kaqxatqan, — dəydu Pərwərdigar, — xundakla namim bolsa kün boyi tohtawsiz haqarətləngən tursa, Mening karim bolmamdikən?!» — 4- wə 5-ayətning mənisini birləxtürüp oylax kərək. Yaqupning jəməti İsrail əslidə Misir padixahining təklipi bilən xu yərgə barəqan; keyinki dəwərdiki Pirəwn İsrailoqa asiylik kılıp ularni ezixkə baxlıqan. Huda ularni karamət məjizilər bilən kütkuzoqan. «Yekində» (4-ayət) Asuriyə İsrailoqa hujum kילוqan (bu ix Hudaning tərbiyə jazasini kismən kərsitixi üqün bolqan), biraq Huda yənila ularni karamət yol bilən kütkuzoqan. «Əmdi hazır...» İsrailar (Hudaning jazasi ularning üstidə ada kilingəndin keyin) intayin biadil muamiligə muptila bolsa, Huda qoqum tehimu karamət ixlarni kərsitip ularni kütkuzidu, deməqki. ■ 52:5 Əz. 36:20,23; Rim. 2:24 ■ 52:7 Naş. 2:1; Rim. 10:15

□ 52:8 «... Pərwərdigar Zionni elip kaytkanda...» — demək, Pərwərdigar Zionni (Öz həlkini) əslidiki jayıoqa kayturidu. Baxqa ikki hil təjmisini: «Pərwərdigar Zionni əsligə kəltürginidə...», «Pərwərdigar Zionoqa kaytkanda...». Əməliyəttə bular bir gəp — «Zək.» 1:16ni kəring.

Xuning bilən yər-zeminning barlik qət-yaqiliri Hodayimizning nijat-kutuluxini kəridu. □ ■

¹¹ Qikip ketinglar, qikip ketinglar;

Həq napak nərsigə təgməy xu yərdin qikip ketinglar;

Uning otturisidin qikip ketinglar;

Pərwərdigarning muqəddəs qaqa-kuqilirini kətürgüqilər, özünqlarni pak tutunglar; □ ■

¹² Qünki silər aldirioqan peti əməs,

Patiparak qaçqan peti əməs qikip ketisilər;

Qünki Pərwərdigar aldinglarda mangidu,

Isralning Hudasi arka muhəpizətqinglar bolidu.

Pərwərdigarning qulining qurbanliqi — ölümi, dəpnə qilinixi həm tirdürülüxi

¹³ « — Kөрünqlarki, Mening qulum danalix bilən ix kəridu,

U *aləm aldidə* kətürüldü, yuqiri orunoqa qıqırılıdu, nahəyiti aliy orunoqa erixtürüldü. □ ■

¹⁴ Lekin nuroqun kixilər seni kərüp, intayin həyran qelixidu,

— Qünki uning qirayi baxqa hərқandikiningkidin kəp zəhimləngən,

Qulning kıyapiti xu dərjidedə buzuwetilgənki, uningda hətta adəm siyaqimu qalmioqan! □ ■

¹⁵ U xu yol bilən nuroqun əllərninğ üstigə *қан* qaçıdu.

Hətta xah-padixahlarmu uning karamitidin aozzini tutupla qalidu;

Qünki əzlririgə əzəldin eytilmioqanni ular kərələydu,

Ular əzəldin anglap bəqmioqanni qüxinələydu. □ ■

□ **52:10 «Pərwərdigar əllərninğ həmmisining aldidə Öz muqəddəs Bilikini eqip ayan kıloqan»** — demək, Huda karamət ix kılixqa təyyar turux üqün «yəngni türgən»! «Yər-zeminning barlik qət-yaqiliri Hodayimizning nijat-kutuluxini kəridu» — muxu yərdə «kərux» bəlkim kəzi bilən kəruxni həm öz bexidin ötküzüxnimu bildürüdu. ■ **52:10** Zəb. 98:1-2; Luqa 3:6 □ **52:11 «muqəddəs qaqa-kuqılar»** — Hudaning ibadəthanisida ixlitilüdu. Musa pəyoqəmbərgə bərilgən qanunoqa اساسən bu qaqa-kuqilarni pəqət kaqınlar wə ularning həmjəməttikiliri (pak hələttə bolsa) kətürsə bolidu; biraq 1-ayətkə qariqanda, Hudaning barlik həlkəninğ muxu imtiyazi bar. ■ **52:11** 2Kor. 6:17; Wəh, 18:4 □ **52:13 «— Kөрünqlarki, Mening qulum danalix bilən ix kəridu,...»** — «Pərwərdigarning quli» toozruluk «kul küyləngən nahxa» degən ataqliq tət xeir bar. Bu «nahxilar» 42:1-9-ayət, 49:1-13-ayət, 50:4-11-ayət həm 52:13-53:12-ayətqicə dawam kılıdu. «Kөрünqlarki... Mening qulum...» degən səzlər əng ahirki «kul küyləngən nahxa»ning baxlinixidur. Muxu əng ahirki «nahxa» ilgiriki nahxilarning sirlirini yexip beridu. ■ **52:13** Yəx. 11:2, 3; Əf. 1:20, 21; Fil. 2:9-11 □ **52:14 «Lekin nuroqun kixilər seni kərüp, intayin həyran qelixidu»** — «seni» xubhüşizki «Pərwərdigarning quli»ni kərsitüdu. ■ **52:14** Yəx. 53:3 □ **52:15 «U xu yol bilən nuroqun əllərninğ üstigə қан qaçıdu»** — Təwratta, Musa pəyoqəmbər arkilik qüxürülgən qanun boyiqə, qurbanliq kılinioqan həywanınğ kəni arkilik, kixilərninğ gunahlıri «yepilatti» yaki «yuyilatti». Gahıda, buni ipadiləx üqün, kaqınlar (ibadəthanida həywanlarni qurbanliq kıloquqi məhsus hadimlar) qurbanliqning qəninii kixilərninğ üstigə qaçatti wə bu arkilik kixilərninğ gunahlıri yuyilatti. Biz tərjimədə qəninixilik bolsun üqün «қан» degən səzni qoxtuq. Bular ibranıy tilida bir sez bilən, yəni «qaçıdu» bilən ipadilininüdu. Əmdi muxu yərdə zadi qandəq qurbanliqning qəninii «qaçıdu»? Jawab keyinki ayətlərdə tepilüdu. ■ **52:15** Mıs. 24:6, 8; Rim. 15:21

53

Dawami

1 Bizning həwirimizgə kimmu ixəngən?

Həm «Pərwərdigarning Biliki» boləquçi kingimu ayan kılinoğan? □ ■

2 U bolsa *Pərwərdigarning* aldida huddi yumran maysidək,

Yaki huddi kaşjirək tupraqta tartқан bir yiltizdək əsidu;

Uningda jəzbidarlik yaki həywə yok bolidu,

Biz uni kərginimizdə, uning bizni jəlb kıləqudək tək-i-turkimu yok bolidu. □ ■

3 U kixilər tərripidin kəmsitilidu, ular uningdin yirəklxidü;

U kəp dərd-ələmlik adəm bolup,

Uningə azab-əqubət yar bolidu;

Xuning bilən uningdin yüzlər qaçurulidu;

U kəmsitilidu, biz uni heq nərsigə ərziməs dəp həsablidük. □ ■

4 Birək əməliyəttə bolsa,

U bizning kayəqu-həsritimizni kətürdi,

Azab-əqubətlirimizni öz üstigə aldı.

Biz bolsaq, bu ixlarni u wabaşə uqrişənləkdin,

Huda tərripidin jazalinip uruloşənləkdin,

Xundakla kiyin-kistakka elinoşənləkdin dəp qaridük! □ ■

5 Ləkin u bizning asiyləklirimiz tūpəylidin yarilandı,

Bizning gunahlərimiz üqün zəhimləndi;

Uning jazalinix bədiligə, biz aram-hatirjəmlik taptuk,

Həm kəmqudin boləşən yariliri arkilik biz xipamu taptuk. □ ■

6 Həmmimiz huddi koylardək yoldin ezip,

□ 53:1 «**Bizning həwirimizgə kimmu ixəngən? Həm «Pərwərdigarning Biliki» boləquçi**

kingimu ayan kılinoğan?» — muxu ayəttin kərələymizki: — (1) «Pərwərdigarning Biliki» bir xəhs bolidu (2-, 3-ayətnimu kərüng). Təwəndiki 2-12-ayətlərgimu kərişənda, «Pərwərdigarning Biliki» bilən «Pərwərdigarning kuli» bir gəp. (2) Pərwərdigarning «ayan kılıxi» yaki wəhiysi bolmisa, heqkim uni toniyalmaydu. ■ 53:1 Mis. 6:6; 15:6; Zəb. 98:1; Yəx. 51:5, 9, 10; Yh. 12:38; Rim. 10:16 □ 53:2 «**U ... huddi kaşjirək tupraqta tartқан bir yiltizdək əsidu; uningda jəzbidarlik yaki həywə yok bolidu, biz uni kərginimizdə, uning bizni jəlb kıləqudək tək-i-turkimu yok bolidu**» — «Pərwərdigarning kuli»ning tuşuluxi həm uning eşiip yetilixi gərçə məjizə bolsimu, heqkim uning «Pərwərdigarning Biliki» ikənlikini bilməy, uningə pisənt kilmaydu. Əməliyəttə maysa wə yiltizlə kandaqmu kaşjirək yərdin ünüp qikşun?! ■ 53:2 Ayup 8:11 □ 53:3 «**U kixilər tərripidin kəmsitilidu, ular uningdin yirəklxidü,...**» — kixilər: — «Kəlip qikşixi, turmuxi wə turki jəhəttin muxundək addiy adəm kandaqmu «Pərwərdigarning Biliki» bolidu?» dəp oylixi mumkin. ■ 53:3 Zəb. 22:6-8; Yəx. 49:7; 52:14; Mar. 9:12 □ 53:4 «**Birək əməliyəttə bolsa, u bizning kayəqu-həsritimizni kətürdi, azab-əqubətlirimizni öz üstigə aldı. Biz bolsaq, bu ixlarni u ...Huda tərripidin jazalinip uruloşənləkdin, xundakla kiyin-kistakka elinoşənləkdin dəp qaridük!**» — bu bəxarəttə peillər kəpinçə «ətkən zaman xəklidə» yeziləşənləki okurmənlər üqün bir az oşəlitə tūyuluxi mumkin. Bu bəxarətlər bolsa, kəlgüsi, yəni tehi yüz bərmigən ixlarni aldin eytkən bolsa, nemixkə «ətkən zaman xəklidə» ipadiliniđu? İxinimizki, Həmmigə Kadir Hudayimiz aldida, kəlgüsidiki, yəni tehi yüz bərmigən ixlar huddi burunkı yaki bügünki ixlarə oşəxlə roşən həm eniğ turidu, əlwəttə. Bu bəxarətlərdə, Yəxaya pəyğəmbər Muşəddəs Rəhning kabiliyiti bilən kəlgüsidiki məlum bir zamanda bolup ətkinidəkla, bəxarət berilgən ixlarni, alliburun yüz berip boləşən ixlarni kərgəndək eniğ kəridu. Peilning «ətkən zaman xəkli»ni ixlitxning əhmiyiti xuni ispatlayduki, Hudaning nəziridiki «Əzining kuli»ning əlümi, əlmisəktin buyanqi əng əhmiyətlilik, əng muşim wə əng uluş ix, xundakla mənggülik bir pakit. □ 53:4 Mat. 8:17 □ 53:5 «**Uning jazalinix bədiligə, biz aram-hatirjəmlik taptuk**» — ibranıy tilda «bizgə aram-hatirjəmlik yətküzgüçi jaza uning bəxişə qüxti». ■ 53:5 Rim. 4:25; 1Kor. 15:3; 1Pet. 2:24

Hər birimiz özimiz halioqan yoqqa mangoqaniduk;

Biraq Pərwərdigar həmmimizning kəbihlikini uning üstigə yioq yūklidi.■

⁷ U kıynilip, azab qəkkən bolsimu eoqiz aqmidi;

U huddi boquzlaxqa yetiləp mengiloqan paqlandək boquzlaxqa elip mengildi,

Xundaqla yung kırkıoquqlar aldida qoy ün-tinsiz yatqandək, u zadila eoqiz aqmidi. □ ■

⁸ U qamap qoyulup, həq soraktin məhrum bolup elip ketildi,

Əmdi uning əwladini kimmu bayan kılalisun?!

Qünki u tirikləarning zeminidin elip ketildi,

Mening həlqimning asiyliki üqün u waba bilən uruldi. □ ■

⁹ Kixilər uni rəzillər bilən ortaq bir gərgə bekitkən bolsimu,

Lekin u əlümidə bir bay bilən billə boldi,

Qünki u həqqaqan zorawanlik kılıp baqmioqan,

Uning aqzidin birər eoqizmu hıylə-mikirlik söz tepilmas. □ ■

¹⁰ Biraq uni ezixni layik kərgən Pərwərdigardur;

U uni azabqa qəməldürgüzdi.

Gərgə u əz jenini gunahni yuyidioqan qurbanlik kılqan bolsimu,

Lekin u özining uruq-əwladirini qoqum kərip turidu,

Xundaqla uning kəridioqan künliri uzartilidu;

Wə Pərwərdigarning kəngli səyünidioqan ixlar uning ilkidə bolup, rawaj

■ 53:6 1Pet. 2:25 □ 53:7 «U kıynilip, azab qəkkən bolsimu eoqiz aqmidi» — baxqa birhil tərjimi: «U kıynaldi, biraq özini təwən tutup aqzini aqmidi». «U huddi boquzlaxqa yetiləp mengiloqan paqlandək boquzlaxqa elip mengildi, xundaqla yung kırkıoquqlar aldida qoy ün-tinsiz yatqandək, u zadila eoqiz aqmidi» — muxu paqlanlar wə qoylar nemə ixning əz aldida turidioqanlikini bilməydu, əlwəttə; biraq kul bilidu həm pütün wujudi həm ihtiyari bilən özini Pərwərdigarning halioqini xu dəp uni qobul kılıp, özini pida kılıdu. ■ 53:7 Mat. 26:63; 27:12,14; Mar. 14:61; 15:5; Ros. 8:32 □ 53:8 «U qamap qoyulup, həq soraktin məhrum bolup elip ketildi» — baxqa bir-ikki hil tərjimi: — «U qamap qoyulup, sorakqa tartilix bilən elip ketildi» yaki «U rəhimsizlik bilən, həq sorakqa tartilmayla elip ketildi», yaki «U har kılinoqanda, u (adil) sot kılinox hōqkūqidin məhrum boldi». «Əmdi uning əwladini kimmu bayan kılalisun?!» — baxqa birhil tərjimi: «Əzining dəwridikilər bolsa, (ular arisida) kim (bu ixlarəq) ətiwarlıdi». ■ 53:8 Zəb. 22:30; Yəx. 53:10 □ 53:9 «u əlümidə ...» — ibraniy tilida muxu yərdiki «əlümi» degən söz, «kəplük xəklidə», «əlümliri» dəp elinoqan; bu söz «kul»ning əlümining dəhəxtlik boləqanlikini, xundaqla uning əlümining əhmiyitining kəp tərəplimilik boləqanlikini kərsətsə kerək. «U əlümidə bir bay bilən billə boldi» — muxu bəxarətning əməlgə axuruluxi, Injil «Mat.» 27:57-ayəttin yaki «Yuh.» 19:38-ayəttin enik tepilidu. ■ 53:9 1Pet. 2:22; Mat. 27:57-60

tepir əməlgə axurulidu. □ ■

¹¹ U əzi tartqan jananing mewisini kərüp məmnun bolidu; Həkkaniy boluqu Mening kulum özining bilimliri bilən nuroqun kixilərgə həkkaniylikni yətküzidu.

Qünki u ularning kəbihliklerini özigə yüklivalidu. □ ■

¹² Bu ixliri üqün Mən xu «nuroqun kixilər»ni uningə hədiyə kılıp nesiwisi kılıman,

Xuning bilən u əzi küqlüklərni oşanimət süpitidə üləxtürüp beridoqan bolidu;

Qünki u ta əlüxkə kədər «xarab hədiyə»ni təkkəndək, öz jenini tutup bərdi,

Xundakla özining asiylük kılouqılarning qatarida sanilixioğa yol qoydi.

Xuning bilən u nuroqun kixilərnin gunahini öz üstigə aldı,

Əzini asiylük kılouqılarning ornioğa koyup ular üqün dua kildi. □ ■

54

Pərwərdigarning qulining əjirining birinqi nətijisi ••• Zionning Hudaning ətrəpioğa yiojilip uning bilən inaklixixi

1 — Təntənə kıl, i pərzənt kərmigən tuomas ayal!

Nahxilarni yangrat, xadlinip tovla, i toloqak tutup bəkimioqan ayal!

□ **53:10** «Gərqə u öz jenini gunahni yuyidoqan qurbanlık kılouqan bolsimu,...» — yənə birhil təjrimisi: — «Gərqə u (Huda) uning jenini gunahni yuyidoqan qurbanlık kılouqan bolsimu,...» Muxu ayəttiki «gunahni yuyidoqan qurbanlık» (ibraniy tilida «axam» deyilidu), Musa pəyoşəmbərgə quxürülgen Təwrat 3-kisim, yəni «qurbanlıknamə» süpitidə bolouqan «Ləwiylər» degən kitabta, muxu hil qurbanlık «adəm bilən Huda»ni həmdə «adəm bilən adəm»ni inaklaxturidoqan, yəni «itaətsizlik qurbanlık» dəp ataloqan («Ləwiylər», 5-bahni kəring). **«uning kəridoqan künliri uzartilidu»** — Pərwərdigarning quli 8-ayətkə asəsən pərzəntsiz «əwladı yok» halda əldi. Biraq muxu bayanlarəğa asəsən u həzir hayat həmdə uning bir ailisi bolidu. Ular kim? Awwalki bəbtiki 15-ayəttə «qan qeqilouqan» nuroqun «yat əllər», yəni təwəndiki 11- həm 12-ayəttiki özigə ixəngən, «həkkaniylik yətküzülgen» «nuroqun kixilər» bolmay kim bolsun? U əlgen bolsa, muxu ix əlümdin tirilgəndin keyin boluxi kərək; demək, Pərwərdigarning quli əlümdin tirilidu.

«Pərwərdigarning kəngli səyünidoqan ixlər uning ilkidə bolup, ... əməlgə axurulidu» — muxu bayanoğa asəsən, qul əlümdin tirilgəndin keyin Huda uning qolioğa ələmdiki bərlük ixlarni tapxuridu. ■ **53:10** Zəb. 22:30; Yəx. 53:8; Yəx. 8:18; Zəb. 89:26-29; Mat. 1:1; Yh. 12:24; Rim. 5:18, 19; 1Pet. 2:9 □ **53:11** «Həkkaniy boluqu Mening kulum özining bilimliri bilən nuroqun kixilərgə həkkaniylikni yətküzidu» — muxu yərdiki «nuroqun kixilər» uningəğa ixinidoqan məmin bəndilər, yəni uning (10-ayəttiki) «uruk-əwladı» bolidu. «Nuroqun kixilər» deyilgini «həmmə adəm» degənlik əməs, əlwəttə. ■ **53:11** Ibr.12:2; Rim.5:18, 19 □ **53:12** «Bu ixliri üqün Mən xu «nuroqun kixilər»ni uningə hədiyə kılıp nesiwisi kılıman» — «nuroqun kixilər» əzining ailisi (10-ayəttiki) «uruk-əwladı», Huda uningəğa bərgən «rohıy pərzəntliri», «əzining ədəmliri»dur. **«Xuning bilən u əzi küqlüklərni oşanimət süpitidə üləxtürüp beridoqan bolidu»** — muxu «küqlüklər» bəlkim 52-bab, 15-ayəttiki «xah-padixahlar» qatarlıqlarni kərsitixi mumkin. Demək, Pərwərdigarning quli «Padixahların Padixahı», Xahinxah bolidu. **«U ta əlüxkə kədər «xarab hədiyə»ni təkkəndək, öz jenini tutup bərdi»** — Musa pəyoşəmbər arklilik Israiləğa berilgen «qurbanlık tüzümi»də, pütünləy Hudaəğa atəp kəydürüldioqan «kəydürmə qurbanlık» üstigə «xarab hədiyə» təkülidu; bu «qurbanlıkning toluqlimisi» dəp qarilidu. **«asiylük kılouqılarning qatarida sanaldi»** — bəlkim ikki mənisi təng boluxi mumkin: (1) əzini asiylərəğa wəkil kılıp ular üqün jaza tartti; (2) əzi «jinayətçi» dəp qaraldi (ibraniy tilida «asiylük kılouqılar» həm «jinayətçilər» bir səz). ■ **53:12** Mar. 15:28; Luqa 22:37; 23:34; Ros. 28:18; Kol. 2:15; Mat. 20:28

— Qünki oşerib ayalning baliliri eri bar ayalningkidin köptur! — dəydu Pərwərdigar, — □ ■

² Qediringning ornini kengəytip,
Turaloşuliringning etiklirini ular yaysun;
Küküngni heq ayimay qedir taniliringni uzartkın,
Kozukliringni qingaytkın; □

³ Qünki sən ong wə sol tərəpkə kengiyisən;
Sening əwladıng baxka əllərnı igələydu;
Ular oşerib xəhərlərnı ahalilik kılıdu.

⁴ Korkma, qünki sən heq hijaləttə bolmaysən,
Heq uyatka qaldurulmaysən,
Qünki yərgə heq karitilip qalmaysən,
Qünki yaxlikingdiki hijilqanlikni untuysən,
Tullukungning ahanitini heq esinggə kəltürəlmaysən.

⁵ Qünki seni yaritip Xəkilləndürgüqing bolsa sening ering,
Samawi koxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar Uning namı;
Həmjmət-Kutkuzoşuqing bolsa Israildiki Mukəddəs Boloşuqi,
U barlik yər-zeminning Hudasi dəp atilidu.

⁶ Qünki Pərwərdigar seni qakirdi,
— Huddi eri əzidin waz kəqkən, kəngli sunuk bir ayaldək,
Yaxliqida yatlik bolup andin taxliwetilgən bir ayalni qakiroşandək qakirdi» — dəydu sening Hudaying; □

⁷ Mən bir dəkikə səndin ayrilip kəttim,
Biraq zor kəyümqanlik bilən seni yenimoşa yioşimən;

⁸ Oşəzipimning texixi bilən Mən bir dəkikila yüzümni səndin yoxurup koşdum;

Biraq mənggülik meşir-muşəbbitim bilən sanga kəyümqanlik kərsitimən» — dəydu Həmjmət-Kutkuzoşuqing Pərwərdigar.

⁹ Muxu ixlər huddi Nuş *pəyğəmbər* dəwridiki topan suliridək bolidu —
Mən Nuş dəwridiki sular ikkinqi yər yüzini besip ötməydu dəp kəşəm iqkinimdək, —

Mən xundək kəşəm iqkənmənkı,
Səndin ikkinqi oşəzəplənməymən,
Sanga ikkinqi tənbiş bərməymən. ■

¹⁰ Qünki taşlar yoşilidu,
Dənglərmu yoşkilip ketidu,
Biraq meşir-muşəbbitim səndin hərgiz kətməydu,
Sanga aram-hatirəmlik bərgən əhdəmmu səndin neri bolmaydu»
— dəydu sanga kəyümqanlik kılışuqi Pərwərdigar.

□ **54:1 «oşerib ayalning balilir»** — xübşisizki, «Pərwərdigarning qılı»ning uruk-əwladı» degənlik bilən barawərdur. Qünki muxu balilarnı oşerib ayal əzi tuşmoşqan. Muxu babtiki barlik bərikətlər yənə xübşisizki, kulning jəpalıq əjiridin kəlgən nətijidur. Kulning «birinqi wəzipisi» «Yaqupni Hudaşoja yioşip qayturux»tur. Muxu babtiki tema dəl xudur. ■ **54:1** Gal. 4:27 □ **54:2 «turaloşuliringning etiklirini ular yaysun»** — «ular» bəlkim qaytip kəlgən «oşerib ayalning baliliri» (1-ayət). □ **54:6 «Huda seni ... huddi eri əzidin waz kəqkən, kəngli sunuk bir ayaldək, yaxliqida yatlik bolup andin taxliwetilgən bir ayalni qakiroşandək qakirdi»** — degən səzlər muxu yərdə muşim. İsrail: «Huda meni taxlap kətti» degən tuyoşuda bolidu. Əməliyəttə bolsa Huda adil bolşanlikı üqün ulardin ayrilip kətti; ularning Hudadin yüz əruxi bilən Huda ulardin «əjrixip kətkən». Bu ixlər 50-bab, 1-3-ayəttə tiloşa elinoşan. Biraq muxu yərdə Huda Əz xəpkitini kərsitip bu ixlarnı tiloşa almaydu; U pəkəttə 8-, 9-ayəttə: — «Mən (səndin oşəzəplinip) bir dəkikə səndin ayrilip kəttim» — dəydu. ■ **54:9** Yar. 9:11

Yengi Yerusalemning parlak keləqiki

11 I har boləjan, boranda uyan-buyan qayqalojan, heq təsəlli kilinmiojan kiz,

Mana, Mən taxliringni rəngdar semont lay bilən kirlaymən,
Kək yaqutlar bilən ulungni salimən;

12 Parkirək munarliringni ləəllərdin,
Dərwaziliringni qaknak yaqutlardin,
Barlik sepilliringni jawahıratlardin kilip yasaymən. □

13 Sening baliliringning həmmisi Pərwərdigar tərıpidin ęgıtilidu;
Baliliringning aram-hatırjəmliki zor bolıdu! ■

14 Sən həkəkaniylik bilən tiklinisən;

Sən zulumdin yırək,
(Qünki sən heq qorqmaysən)
Wəhxəttinmu yırək turəuqi bolisən,
Qünki u sanga heq yekınlaxmaydu.

15 Mana, birərsi haman yioqilip sanga hujum kilsa,
(Bırək bu ix Mening ihtiyarımnda boləjan əməs),
Kımkı yioqilip sanga hujum kilsa sening səwəbingdin yikilidu.

16 Mana, kəmür otini yəlpütüp,
Əzigə muwapıq bir qoralni yasioquqi təmürqini Mən yaratqanmən,
Həm har kilix üqün həlak kıləuqinimu Mən yaratqanmən; □

17 Sanga qarxi yasalojan heqqandək qoral karəja kəlməydu;
Sanga ərz-xıkayət kıləuqi hərбір tilni sən mat kilisən.

Mana xular Pərwərdigarning kullirining alıdiojan mirasidur!
Ularning həkəkaniylikı bolsa məndındur! □

55

Pərwədigarning kulining əjirining ikkinqi nətijisi ••• Uning dunyaşa sunəjan yeni həyatqı ığə boluxqı təklipi

1 Həy! Barlik ussap kətkənlər,

Suəja kelinglar!

Puli yoklar, kelinglar, ax-nan setiwelip yənglar;

□ 54:12 «Parkirək munarliringni ləəllərdin, ... barlik sepilliringni jawahıratlardin kilip yasaymən» — kona dəwrlərdə bəzi xəhərlərdiki sepilda munarlarəja aptapning əksi qıxıdiojan tax əynəklər ornıtılıp, «kuyaxlar» dəp atılattı. Muxu yərdə biz «parkirək munarlar» dəp tərjımə kılduk. ■ 54:13 Yh. 6:45 □ 54:16 «Mana, kəmür otini yəlpütüp, əzigə muwapıq bir qoralni yasioquqi təmürqini Mən yaratqanmən, həm har kilix üqün həlak kıləuqinimu Mən yaratqanmən» — demək, Mən bolmisəm muxu qorallar həm ıxlətməkqi boləuqılar bolmayttı; ularning həmmisi Mening qolumda, Mən bilən dost bolsang ularning wəhımiliri nemə həsablınattı? 17-ayətnimu kərug. □ 54:17 «Mana xular Pərwədigarning kullirining alıdiojan mirasidur!» — muxu ayətkiqə Yəxaya «Pərwədigarning kuli»ni pəkət birlık xəklidə tiləja aldı. Bırək «yengi Yerusalem»da «Pərwədigarning kulliri» bar — yəni «Pərwədigarning kuli»ning uruq-əwladı, u gunahlırını kətürüp qutquzəjan «həkəkaniylik yətküzəgən»lırı bar. Ular hazır bəlkim «Pərwədigarning kuli»ə ohxax pəzilətlık, güzəl muhəbbətlık harakterida bolup, xundakla uningəja ohxax Hudaəja toluk ıbadətlık hizmət kılıdu.

Mana kelinglar, nə pul nə bədəl təliməyla xarab həm süt setiwelinglar;□ ■

² Nemixka həkikiy ax-nan bolmaydiojan nərsigə pul həjləysilər? Əjiringlarni adəmni heq kanaətləndürməydiojan nərsilər üqün sərp kılısilər?

Gepimni kəngül koyup anglanglar, yahxisidin yənglar, Kənglünglar molqilikətin kanaətlinidu;□

³ Manga kulak selinglar, yeniməya kelinglar; Anglanglar, jeninglar həyatka erixidu;

Wə Mən silər üqün mənggülik bir əhdə tüzüp berimən: — Xu əhdə — Dawutka wədə kilinojan mehir-xəpkətlərdur!□ ■

⁴ Mana, Mən uni əl-yurtlarəya guwahqi süpitidə, Əl-yurtlarəya yetəkqi həm sərkərdə süpitidə təkdım kıldım —□

⁵ — «Mana, sən özüggə yat bir əlni qakirisən, Seni bilmigən bir əl yeningəya yügürüp kelidu; Səwəbi bolsa Pərwərdigar Hudaying, Israildiki Mukəddəs Boləuqining Əzidur;

Qünki U seni uluəlap sanga güzəllik-julalikni yar kildi».□

⁶ — İzdənglar Pərwərdigarni, U Əzini tapkuzmaqqi boləjan pəyttə; U yekin turəjan waqətda uningəya nida kilinglar!

⁷ Rəzil adəm öz yolini,

Nahək adəm öz oy-hiyallirini taxlisun, Pərwərdigarning yeniməya kaytip kəlsun,

U uningəya rəhimdillik kərsitidu;

Hudayimizning yeniməya kaytip kəlsun,

U zor kəqürüm kildidu.

⁸ Qünki Mening oyliojanlırim silərnəng oyliojanlıringlar əməs, Mening yollirim bolsa silərnəng yolliringlar əməstur;

⁹ Qünki asman yərdin kanqə yukiri boləjinidək,

□ 55:1 «**Suoğa kelinglar!**» — ibraniy tilida «su» köplük xəklidə bolup («sularəya kelinglar!»), suning köplükini bildüridu. «**Puli yoklar, kelinglar, ax-nan setiwelip yənglar; mana kelinglar, nə pul nə bədəl təliməyla xarab həm süt setiwelinglar!**» — Huda Yəxaya arkiplik koqidiki satarməndək pütün dunyaəya səz kildidu. Biraq u heqəqəndək gəp satmaydu, əlwəttə. Əmđi Hudaning muxu iltipatioəya pul bilən erixkili bolmisa, uningəya kəndək bahada erixkili bolidu? Jawab dəl 3-ayəttə deyilidu: — u bolsa pəkətlə adəmning Hudaəya kulak selixitki dikkitidin ibarət. Qünki 53-babta kərginimizdək, Hudaning mehir-xəpkəti bilən Pərwərdigarning kuli barlik insan üqün qurban bolup bədəl tələydu. ■ 55:1 Yh. 7:37,38 □ 55:2 «**Nemixka həkikiy ax-nan bolmaydiojan nərsigə pul həjləysilər? Əjiringlarni adəmni heq kanaətləndürməydiojan nərsilər üqün sərp kılısilər?**» — okurmənlərnəng esidə bolux kerəkki, 44-bab, 20-ayəttə, Huda Əzini tonumiojanlar toşruluk «uning yegini küllərdur!» degənidi. «**Kənglünglar molqilikətin kanaətlinidu**» — ibraniy tilida «jeninglar molqilikətin kanaətlinidu». □ 55:3 «**Mən Dawutka wədə kiləjan mehir-xəpkətlər**» — muxu səzlər «Zəbur» 18-küy həm 89-küydin elinəjan. Huda xu küylərdə Dawut pəyoəməbərgə ikki wəđini bərgən: (1) Dawutning bir əwladi uning təhtidə mənggü olturidu. (2) muxu əwladi pəkət Israiləyla əməs, bəlki jahəndiki barlik əl-yurtlar üstidin həkümranlik kildidu. Təwəndiki 4-ayəttə muxu kixi dəl «Pərwərdigarning kuli» ikənliki enik kərunidu; uning xəpaiti bilən muxu bərikətlər «nə bədəl nə pul təliməyla» wujudka çikidu. ■ 55:3 Ros. 13:34 □ 55:4 «**Mana, Mən uni ... yetəkqi həm sərkərdə süpitidə təkdım kıldım**» — bu ayəttiki «uni» — Muxu yərdə yənə «Dawutka wədə kilinojan mehir-xəpkətlər» boləjan «Pərwərdigarning kuli»ni kərsitidu (42:6, 49:6-8ni kəring). Xuningdək 5-ayəttiki «sən» degən səzmu xübhəsiszki, «Pərwərdigarning kuli»ni kərsitidu. □ 55:5 «**Mana, sən özüggə yat bir əlni qakirisən, seni bilmigən bir əl yeningəya yügürüp kelidu... Qünki U seni uluəlap sanga güzəllik-julalikni yar kildi**» — muxu ayəttə «sən» yənə «Pərwərdigarning öz kuli»ni kərsitidu, səzlər uningəya eytilidu.

Mana Əz yollirim silərnin yolliringlardin,
Mening oyliqanlirim silərnin oyliqanliringlardin xunqə yukiridur.

¹⁰ Yaməjur həm qar asmandin quxüp,
Yər yüzini suqirip uni kəkərtip, qeqəklitip,
Terioquioqə urukni, yegüqigə ax-nanni təminligüqə qaytmaydioqandək,

¹¹ Mana Mening əozimdin qikқан sөz-kalamim xundaqtur;
Əz kenglümdikini əməlgə axurmioquqə,
Uni əwətiх məksitimgə toluқ yətmigüqə,
U Əzümgə bikardin-bikar qaytmaydu. □

¹² Qünki silər xad-huram həlda qikқisilər;
Aram-hatirjəmliktə yetəklinip qikқisilər;
Təqlər həm dənglər silərnin əldinglarda nahxa yangritidu,
Dalalardiki barliқ dəl-dərəhlər qawak qelixip təntənə qilidu; □ ■

¹³ Yantəqliқning ornida qarioqay,
Jioqanliқning ornida hadas dərihi əsidu;
Muxular bolsa Pərwərdigarəqə bir nam kəltüridu,
Mənggügə üzülməs karamət bolidu. □

56

«Yəxaya» 3-qismi •••• Ahirki zamanlarni, təltəküs nijatliқni kütüх
•••• Rəbkə təxnə boləqanlarni rioqbətləndürüх

¹ Pərwərdigar mundaқ dəydu: —
Adalət həm hıdayəttə qing turunglar,
Həққaniyliқni yürgüzüweringlar;
Qünki Mening nijatim yeqinlaxti,
Həққaniyliқim ayan qilinay dəwatidu, □

² Muxularni qiloquqi kixi,
Muxularda qing turoquqi insan balisi —
Xabat künini buləjımay pak-muқəddəs saқlıoquqi,

□ **55:11 «Mening əozimdin qikқан sөz-kalamim ... uni əwətiх məksitimgə toluқ yətmigüqə, ... Əzümgə bikardin-bikar qaytmaydu.»** — muxu səzlər 6-10-ayətlər bilən toluқ baqlinidu. Hudaning oyliri gunahkar insanningkidin xunqə yukiri bolsimu, Hudaning küqlük səzi towa qiloqan adəmnı kətürüp Əzigə həmrəhliқkə igə qilidu; xuning bilən ular Hudaning oylirini həm yollirini qüxinixkə baxlap, Hudaning sirlirida uning bilən ortaq bolux imtiyazioqə erixtürüldü. □ **55:12 «Qünki silər xad-huram həlda qikқisilər...»** — ular zadi nədin qikқidu? Ahirki zamanlarda, bəlkim Hudaning yolida mangəlanlar Zionəqə qarap öz yurtliridin qikқidioqanliқini kərsitidu; biraқ xu ariliқta, hərbir towa qılmaqçı boləqan adəmnin bir «qıqıxi» boluxi kərək; əzining tallioqan yolliridin, gunaqliridin, xəhsiyətliқlikdin, təkəbburluқidin, barliқ ən'əniwiy kəzkaraxliridin Hudaning yengilikioqə həm qakırıqioqə qarap «qıqıxi» kərək. Əmdi muxu yol japalıқ həm «hətərlik» boləqini bilən u bəribir yənilə jaһan-aləmdiki əng xad-huram həm əһmiyətlik yoldur. ■ **55:12 1Tar. 16:33** □ **55:13 «Yantəqliқning ornida qarioqay, jioqanliқning ornida hadas dərihi əsidu»** — demisəkmü, ikki hil dərəh (qarioqay wə hadas)

«dəim xerik turidioqan» dərəhlərdur. □ **56:1 «Adalət həm hıdayət»** — (ıbraniy tilida birlə sөz bilən ipadilidü) — Muxu yərdə Musa pəyoqəmbərgə berilgan muқəddəs kanun-pərmanlarning barliқ tələplirini kərsitidu.

Kolini hərқandak rəzilliktin tartқuçı kixi nemidegən bəhtliktru!□

³ Əzini Pərwərdigarə baqlıəan yat yurtluk adəm: — «Pərwərdigar ęokum meni əz həkikidin ayrıwetidu!», Yaki aqlwat boləan kixi: — «Mana, ęaqxal bir dərəhmən!» degüqi bolmisun.□

⁴ Qünki Pərwərdigar: — Mən Əz «xabat künlirim»ni saqlaydioəan, Kənglümdiki ixlarni tallıəan, Əhdəmdə ęing turidioəan aqlwatlarəa mundak dəymənki: —

⁵ Mən ularəa Əz əyümdə, Yəni Əz tamlirim iqidə orun həm nam-ataq ata ęilimən; Muxu nam-ataq oql-қizliri barlarningkidin əwzəldur; Mən ularəa üzülməs, mənggülik namni berimən.□

⁶ Pərwərdigarning hizmitidə boluxқа, Uning namıəa seqlinixқа,

Uning kulliri boluxқа Pərwərdigarəa əzini baqlıəan, Xabat künni buləimay pak-muқəddəs saqlıəan, Əhdəmnı ęing tutқан yat yurtlukning pərzəntlirini bolsa,

⁷ Ularnimu Əz muқəddəs teqlməə elip kelimən, Məning duagah boləan əyümdə ularni huxal ęilimən; Ularning kəydürmə ęurbanlıqliri həm təxəkkür ęurnanlıqliri Məning ęurbangahım üstidə ęəbul ęilinidu; Qünki Məning əyüm «Barlık əl-yurtlar üqün dua ęilinidioəan əy» dəp atilidu.■

⁸ Israildin tarkilip kətkən qleriblarni yioqlp ęayturidioəan Rəb Pərwərdigar: —

Mən yənə uningəa baxқilarni, Yəni yioqlilp boləanlarəa baxқilarnimu ęoxup yioqlimən! — dəydu.

Israildiki yetəkligüqlərgə boləan bir bəxarət

□ **56:2 «Xabat küni»** — ibranıy tilida həm «yəttingi» həm «tohtitix» degən mənıdə. Huda Musa pəyəəmbər arқılık Israiləa «yəttingi küni»də, yənə xənbə künidə əz xəhsıy ix-hizmitini tohtitip, əzining hərmitidə dəm elixni buyruəan. Əlwəttə, mundak ęilix hərқandak bir millətning, bolupmu Israilardək dehqanқilik bilən xuqullinidioəan millətning həkikiy iman-ixəni bar-yəqlukini ispatlaydioəan ixtur. Məyli sodigar yaki dehqan bolsun: — «Xənbə künidə ixlisəm aləan paydam bəlkim altidin bir həssə kəp bolar» — dəp oylıxi mumkin. □ **56:3 «Yaki aqlwat boləan kixi: — «Mana, ęaqxal bir dərəhmən!» degüqi bolmisun** — «aqlwat» piqliwetlən adəm. Kona jəmiyətlərdə ular padıxahlarning yaki baylarning hərəmhanilirida ayal-kenizaklirini ęoqldax hizmitini ęilatti. Muxu yərdə aqlwatlar bəlkim barlık meyiqlərgə, barlık orni pəslərgə, barlık kəzğə ilinmaydioəan kixilərgə wəkillik ęilixi mumkin. □ **56:5 «mən ularəa Əz əyümdə, yəni Əz tamlirim iqidə orun həm nam-ataq ata ęilimən»** — muxu ayəttiki «əyüm» bolsa, Hudaning muқəddəs ibadəthanisi. Əslidə Musa pəyəəmbərgə tapxuruəan ęanunəa əsasən, aqlwatlar wə meyiqlar ibadəthanıəa ęirixkə bolmaytti; biraқ «Pərwərdigarning ęuli» ęiləan ixlardin keyin ęirixkə bolidioəan boləan; muxundak bolupla ęalmay, Huda ularəa «muқim orun»ni beridu, demək halisa mənggü turidioəan bir jayni beridu.

Əsliy ibranıyqə tekistə «қol wə nam-ataq ata ęilimən» deyilən. Biz unı «orun wə nam-ataq ata ęilimən» dəp tərijimə ęilduқ. «Қol» bizningqə «turuxқа həqуқluk orun» degən mənıdə ixlitilən boluxi mumkin. Qünki Musa pəyəəmbərgə qüxürülən ęanun boyıqə aqlwatlarning muқəddəs qedıəa yaki muқəddəs ibadəthanıəa ęirix həqуkij yəki id («Қan.» 23:1) «Orun həm nam-ataq ata ęilimən... » baxқа birhil tərijimisi «nam-əməl abidisi tikləymən,...». «...ularəa... nam-ataq ata ęilimən... muxu nam-ataq oql-қizliri barlarningkidin əwzəldur; Mən ularəa üzülməs, mənggülik namni berimən» — aqlwatning pərzənt kəruxi mumkin əməs, əlwəttə. ■ **56:7**

Mat. 21:13; Mar. 11:17; Luқа 19:46

9 — I dalalardiki barlik haywanlar, kelip ozuqtin elinglar, Ormanliktiki barlik haywanlar, kelinglar!□

¹⁰ *Isralning* kezatqiliri həmmisi qarışu;
Ular heq bilməydu;

Həmmisi qawaxni bilməydiqan gaqa itlar,
Qüxəkəp yatidiqan, uyquşa amraklar!

¹¹ Muxu itlar bolsa nəpsi yaman, toyqanni bilməydu,

Ular bolsa *həlkimni* «baqquqi»larmix tehi!

Ular yorutuluxni heq bilməydu,

Ularıning həmmisi halioqanqə yol tallap qeyip kətkən,
Birsimu qalmay hərberi öz mənprəitini közləp yürgüqilər!□

¹² Ular: «Kəni, xarab kəltürimən,

Hərakni qanoquqə iqəyli;

Ətimu bolsa bügünkidək bolidu,

Tehimu molqilik bolidu yənə!» — dəweridu.

57

Karangoşulukta berilgən nur

¹ Həkkəniy adəm aləmdin ətidu,

Həqkim buningə kəngül bəlməydu;

Məhrəban adəmlər yiqip elip ketilidu,

Birək həqkim oylap qüxinəlməyduki,

Həkkəniy adəmlər yaman künlərnə kərmisun dəp yiqip elip ketilidu.■

² U bolsa aram-hatirjəmlək iqigə kiridu;

Yəni əzlrininq durus yolida mangoşan hərber kixi,

Əz ornida yetip aram alidu. □

«Pahixə ayal», uning «baliliri» həm towa qiloşan adəm

³ Birək sənələr, i jadugər ayalning baliliri,

Zinahor bilən pahixə ayalning nəslə;

Buyakqa yeqin kelinglar;

⁴ Silər kimni mazaq kiliwatisilər?

Yaki kimgə qarxi aqşinglarni kalqaytip,

Tilinglarni uzun qikirisilər?

Silər bolsanglar asiylıktin tərəlgən balilar,

Aldamqilikning nəslə əməsmusilər?

⁵ Hərber qoşq dərəh astida,

Hərber yexil dərəh astida xəşwaniylik bilən köyüp kətküqi,

□ 56:9 «I dalalardiki barlik haywanlar, kelip ozuqtin elinglar, ormanliktiki barlik haywanlar, kelinglar!» — Huda Əzining jazalixidin elgənlərninq jəsətləri bilən ozuqclinıxqa haywanlarni təklip kilidu. □ 56:11 «Muxu itlar bolsa nəpsi yaman, toyqanni bilməydu, ular bolsa həlkimni «baqquqi»larmix tehi!» — «baqquqi» yaki «kezətqi» (yetəkligüqi)ning ikki muhim roli bar: — (1) kezətqilik; yəni sirtin kelidiqan həwp-hətər əşwalidin həlkni aqaşlandurup taqabil turux qarısını tepix; (2) «baqquqilik»; əz həlkigə köyünüp ularning əşwalini obdan qüxinip həwər elixtur. ■ 57:1 Zəb. 12:1; Mik. 7:2 □ 57:2 «...durus yolida mangoşan hərber kixi, əz ornida yetip aram alidu» — «əz ornida yetip aram alidu» degənninq mənisə, «ornida səkratta yatqan» yaki «gərdə yatqan» degənlək bolsa kerək; məyli qaysi mənidə bolsun, asasiy mənisə, ular əlüxi bilənla ularning rohi Hudaning aramişq kiridu.

Kiçik balilarni jilqilaroqa həm hada taxlarning yeriklirioqa elip soyuquqisilər!□

⁶ Eriktiki siliklanoqan taxlar arisida sening nesiwəng bardur;

Xular, xularla sening təksimatingdur;

Xundak, sən ularoqa atap «xarab hədiyəsi»ni quyup,

Ularoqa «axliq hədiyə»nimu sunup bərdingotu;

Əmdi muxularoqa razi bolup Özümni besiwalsam bolamti?□

⁷ Sən yukiri, egiz bir taq üstidə orun-kərpə selip koydung,

Sən axu yərdimu qurbanlıqlarni kilixka qikting.□

⁸ İxiklərnig kəynigə wə kəyni kexəklirigə «əslətmiliring»ni bekitip koydung,

Qünki sən Məndin ayrdiling,

Sən yalingaqlinip ornungoqa qikting;

Orun-kərpəngni kengətip *heridarliring* bilən özüng üçün əhdiləxting;

Ularınig orun-kərpisigə kənglüng qüxti,

Sən ularda küq-höqükni kərup kəlding.□

⁹ Sən zəytun meyi hədiyisini elip,

Ətiriliringni üstibexinggə boluxioqa qeqip,

Padixahning əldioqa barding;

□ 57:5 «**Hərbir yexil dərəh astida xəhwaniylik bilən köyüp kətküqi, kiçik balilarni jilqilaroqa həm hada taxlarning yeriklirioqa elip soyuquqisilər!**» — Qanaanda (Pələstində)

butpərəslik intayin pəskəxlip uqioqa qikkanidi: (1) Pələstinliklər «Baal» degən məbudka «Yərni münbət, ayallarni tuoqumqan kilidu» dəp qokunoqan. Muxu butni «hərikətkə kəltürüx üçün» ular dəl-dərəhlər (bolupmu daim yexil turidioqan dərəhlər astida) xu məbudka «nəzir qilinoqan» pəhixə ayallar bilən jinsi munasiwət ötküzətti; (2) ular «əlümni baxkuridioqan» «Molok» degən baxka bir məbudni «məmnun qilix» üçün, öz balilirini ötkə taxlaytti yəki qiliqlaytti. Yəxayaning muxu yərdə bu ikki ixni tiloqa elixi, bularning pəjiləlik məhiyitini kərsətməkqi; ular bir buttin «balilarni sorap», andin ularni yənə bir butka atap soyidu. Biraq muxu yərdə butpərəslik kilidioqanlar Pələstindikilər əməs, bəki «Pələstinliklərdin butpərəslikni ögəngən» Israillarning əzi. Ular əslidə əzlrini Misirdin kütqüzöqan Hudasioqa «sadiq, wapadar ayal»dək boluxi kərek idi; biraq buning ornida, ular «pəhixə ayal» həm uning baliliri bolup kətkənidi. □ 57:6 «**Eriktiki siliklanoqan taxlar arisida sening nesiwəng bardur**» — muxuning mənisi bəlkim erikta yatqan taxlar suning eritixi bilən bəzidə təbiiy həlda adamzatning xəkligə kəlgən bolup, həlk tərpidin öz butliri boluxka tallinidu. Yəxaya muxu yərdə «siliklanoqan taxlar» degən sözni ixlitip qaqqaq kilidu. Bu ibraniy tilida «hələk» degən birlə səz bilən ipadilinidu wə: «teyiloqak, əldəmqi, hətərlək», degən yənə bir məninimu bildüridu. «Nesiwəng» ibraniy tilida «halak» degən səz bilən ipadilinidu. Musa pəyojəmbər əslidə Israiloqa: «Pərwərdigar silərnig nesiwənglardur» degən bolsimu, ular əzigə tegixlik bolöqan nesiwining («halak»ining) ornida bir «hələk»ni, yəni bir «əldəmqi nərsə»ni tallioqan. «**muxularoqa razi bolup Özümni besiwalsam bolamti?**» — demək, muxu ixlərdin ötöp jazalimay köyuxum hərgiz mümkün əməs. □ 57:7 «**Sən axu yərdimu qurbanlıqlarni kilixka qikting**» — ular həq nomus qilmay, oquq-axkara (egiz taq üstidə) butpərəslik qilip turatti. □ 57:8 «**İxiklərnig kəynigə wə kəyni kexəklirigə «əslətmiliring»ni bekitip koydung**» — Musa pəyojəmbər Israilaröqa Hudaning paklikini əslitix yolida öy ixikining sirtki ikki yenioqa Təwrattiki birkanqə sözni oyux yəki tahta üstigə pütöp qaplxaxni buyruoqanidi. «Pəhixə ayal» muxu «əslətmilər»ni sirtioqa əməs, iqiğə bekitkən. Ayal uqioqa qikqan bir butpərəs bolöqini bilən, yənilə «Pərwərdigar bar bolsa meni jazalaydu» dəp ənsirəp (baxqılardın yoxurus həlda) muxu tahtilarni bekitkən. Biraq uning mundak qilöqini Hudani butlarning qatarioqa köyoqinioqa barawar. «Pəhixə ayal»oqa nisbətən, muxu əslətmə tahtilarni ixik kəynidə bekitix pütünlöp hurapıy bir ix, ular uning üçün «tiltumar»oqa ohxaxla, halas (Təwratta tiltumarlar mən'i qilinoqan, əlwəttə). «**Sən ularda küq-höqükni kərup kəlding**» — əslidə «sən ularda bir qolni kərup kəlding» degənlik. «Bir qol» bəlkim «azöqinə küq-höqük»ni bildürüxi mümkün. «pəhixə ayal» muxuni kəruplə dərhal «buningdin paydilanmisam bolmaydu» dəp 9-ayəttiki ixlarni qildi.

Əlqiliringni yirakka əwətip,
Hətta təhtisaraşa yətküqə əzüngni pəs kilding.□

¹⁰ Sən besip mangojan barlik yolliringda qarqiojining bilən,
Yənə: «Pək yəptimən, boldi bəs!» dəp qoymiding tehi,
Ezip yürüxkə yənila küqüingni yioqding,
Heq jak toymiding.

¹¹ Sən zadi kimdin yürəkzadə bolup, kərqup yürisən,
Yalojan gəp kilip, Meni esinggə heq kəltürməy,
Kənglüngdin heq ötküzmiding.

Mən uzunojıqə süküttə turup kəldim əməsmu?
Sən yənila Məndin heq kərqup bəkmiding!□ ■

¹² Sening «həkkaniyliking»ni həm «təhpiliring»ni bayan qilimən: —
Ularning sanga heq paydisi yoktur!

¹³ Qırkıriojanliringda sən yiojip topliojan *butlar* kelip seni qutkuzsun!
Birak xamal püw kilip ularning həmmisini uqurup ketidu,
Bir nəpəsla ularni elip ketidu;

Birak Manga tayanocuqi zeminə miraslik kilidu,
Mening mukəddəs teojoşa igidarqilik kilidu.■

¹⁴ *Xu qaoşda*: — «Yolni kətürünglar, kətürünglar, uni təyyarlanglar,
Həlkimning yolini boxitip barlik putlikaxanglarni elip taxlanglar» dey-
ilidu.□

¹⁵ Qünki nami «Mukəddəs» Bolocuqi,
Yükiri həm Aliy Bolocuqi,
Əbədil'əbədgiqə hayat Bolocuqi mundak dəydu: —

«Mən yükiri həmdə mukəddəs jayda,
Həm xundaqla rohi sunuk həm kiçik peil adəm bilən billə turimənki,
Kiçik peil adəmning rohinı yengilaymən,
Dili sunuqning kənglini yengilaymən.

¹⁶ Qünki Mən hərgiz mənggügə ərz kilip əyibliməymən,
Həm əbədil'əbədgiqə qəzəplənməymən;
Xundak kilsam insanning rohi Mening aldimda suslixip yokaydu,
Əzüm yaratқан nəpəs igiliri tügixidu.■

¹⁷ Uning öz nəpsaniyətlik kəbihlikidə Mən uningdin qəzəplini, uni
urojanmən;

Mən uningdin yoxurun turup, uningə qəzəpləngənlikim bilən,
U yənila arkişioşa qekinginiqə öz yolini mengiwərdi;

¹⁸⁻¹⁹ Mən uning yollirini kərüp yətkən təkdirdimu,

Mən uni saqaytimən;

Mən uni yetəkləymən,

Mən ləwləring mewisini yaritimən,

□ 57:9 «Sən zəyturn meyi hədiyisini elip,...» — baxka birhil tərjimisi: «özünggə (huxpurak) mayni sürtüp...». «Sən... padixahning aldioşa barding; əlqiliringni yirakka əwətip, hətta təhtisaraşa yətküqə əzüngni pəs kilding» — Yəxaya 1-37-bablarda hudasiz delətlər bilən heq ittapaqlaxmasliqni kayta-kayta dəwət kilojan. Paşixə ayal «padixah»ni əzigə mətpun kilmaqçı bolup, dəl «ittapaqlaxmasliq»ning əksini kilmaqçı boləjan. Əmdi «paşixə ayal» zadi kaysi «padixah»ning aldioşa bardı? Əslidə İsrailning öz padixahı bar idi. Birak Huda Yəxaya arkişik ularəşa yənə kinayilik gəp kilip: Silər hudasiz əlning padixahining aldioşa berip uningdin yardəm sorisanglar, u padixah kəlgüsədə siləring padixahinglar bolidu, deməqçi. □ 57:11 «Mən uzunojıqə süküttə turup kəldim əməsmu?» — demək, Huda uzun waqitkiqə səwr-taqət kilip İsrailni jazalimay kəldi. ■ 57:11 Yəx. 42:14 ■ 57:13 Zəb. 34:7-10 □ 57:14 «Yolni kətürünglar, kətürünglar, uni təyyarlanglar, həlkimning yolini boxitip barlik putlikaxanglarni elip taxlanglar» — muxu ayəttiki bəxarət bəlkim ahırki zamandiki «Zionəşa kaytix» toqruluk eytilidu. ■ 57:16 Zəb. 103:8-10; İbr. 12:9

Uningoʻja wə uningdiki həsrət qəkküqilərgə yənə təsəlli berimən;
Yirək turuwatqanoʻja, yeqin turuwatqanoʻjimu mutlək aram-hatirjəmlək bolsun!

Wə Mən uni saqaytimən!□

²⁰ Birək rəzillər bolsa tinqilinixni heq bilməydiəjan,

Dolkunliri lay-latqilarni urəutuwatqan,

Dawaləuwatqan dengizdəktur.

²¹ Rəzillərgə, — dəydu Hudayim — heq aram-hatirjəmlək bolmas. ■

58

Quruq diniy paaliyətlər adəmlərni dozahqa elip baridu; •••• Hudaəja yaqidiəjan «rozini tutux»

¹ — Nida kilip jakarliəjan,

Awazingni koyup berip boluxiqə towla,

Awazingni kanaydək kətür,

Mening həlkimgə ularning asyilikini,

Yaqurping jəmətiğə gunahlırini bayan qiləjan.

² Birək ular Meni hər küni izdəydiəjan,

Həkkaniylikni yürgüzidiəjan,

Mening yollirimni bilixni huxallik dəp bilidiəjan,

Hudasining həküm-pərmanlırini taxliwətməydiəjan bir əlgə ohxaydu;

Ular Məndin həkkaniylikni bекitidiəjan həküm-pərmanlarni soraydu;

Ular Hudaəja yeqinlixni hursənlək dəp bilidu.

³ *Andin ular:* — «Biz roza tuttuq,

Əmdi nemixka sən kəzünggə ilmiding?

Biz jenimizni kiyniduk,

Əmdi nemixka buningdin həwiring yok?» — *dəp soraydu.*

— Karanglar, roza küni əz kənglünglardikini qiliwerisilər,

Hizmətaqiliringlarni kattik ixlitisilər;

⁴ Siləning roza tutuxliringlar jənggi-jedəl qikirix üçünmu?

Kəbih kolliringlar muxt bilən adəm uruxni məksət qiləjan ohximamdu?

Hazirki roza tutuxliringlarning məksiti awazinglarni ərxlərdə anglitix

əməstur!□

⁵ Mən talliəjan xu roza tutux küni —

Adəmləning jenini kiynaydiəjan künmu?

Bexini qomuxtək egip,

Astiəja bəz wə küllərni yeyix kerək boləjan künmu?

□ **57:18-19 «Uningoʻja wə uningdiki həsrət qəkküqilərgə...»** — muxu yərdə «wə» yaki «yəni».

«... Mən uni saqaytimən; mən uni yetəkləymən, mən ləwləning mewisini yaritimən, ...

yirək turuwatqanoʻja, yeqin turuwatqanoʻjimu mutlək aram-hatirjəmlək bolsun!» — bu

15-18-ayətlərdiki muxu bexarət bizninggə Israilni kərsitidu. Birək xundaq bolsimu, əməliyəttə

Yəxaya kəstən bizgə kimni kərsətkənlikini eytip bərməydu. Xuning bilən hərber gunahkar, əz

gunahidin towa qiləjusi bar hərber adəm, muxu səzləni dora sūpitidə əz gunahning yariliriəja

yaqidu. «Ləwlərgə məwə yaritimən» degəning mənisi nemə? Hudaəja nisbətən ləwlərdiki

«həqikij mewə»ning baxlinixi towa kilidiəjan səzlər boluxi kerək. Adəmning Hudaəja towa

kilidiəjan, gunah tūpəylidin kattik puxayminini bildüridiəjan səzlərimu Huda yaratqan, adəmlər

towa qiləjanda əzlrini Hudaning quqiqəja taxlix kerək, uning rəhim-xəpkitigə pütünləy ixinixi

kerək, deməqçi. U bəribir ajizlarning Nijatkar-Kutkuzəjuqidur. «Küqlik adəmlər» bolsa bəlkim

hərgiz gunahın kutkuzulmaydu. Qünki ular Hudaəja əməs, bəlkı hərdaim əz-əzigə tayinidu.

■ **57:21** Yəx. 48:22 □ **58:4 «ərxlərdə»** — ibraniy tilida «yukirida»

Silər muxundak ixlarni «roza»,
«Pərwərdigar qəbul qilojudək bir kün» dəwatamsilər?■

6 Mana, Mən tallioqan roza muxuki: —
Rəzillik-zulumning asarətlirini boxitix,
Boyunturukning tasmlirini yexix,
Ezilgənlərnı boxitip hər qilix,
Hərəkəndak boyunturukni qeqip taxlax əməsmidi?□

7 Ax-ningni aqlarəja üləxtürüxüng,
Həjətmən musapirlarnı himayə kilip öyüggə apirixing,
Yalingaqlarnı kərginingdə, uni kiydürüxüng,
Özüngni özüng bilən bir jan bir tən boləjanlardin qəqurmasliqingdin
ibarət əməsmü?■

8 Xundak qilojanda nurung tang səhərdək wallidə eqilidu,
Salamətliging tezdin əsligə kelip yaxnaysən;
Həkkaniyliking aldingda mangidu,
Arkəngdiki muhəpizətqing bolsa Pərwərdigarning xan-xəripi bolidu.

9 Sən qəqirsang, Pərwərdigar jawab beridu;
Nida kilisən, U: «Mana Mən!» dəydu.

Əgər arənglardin boyunturukni,
Təngləydiəjan barmakni,
Həm təhmət gəplirini yəq kilsang,□

10 Jeningni aqlar üqün pida kilsang,
Ezilgənlərnıng həjətliridin qiqsang,
Xu qəqda nurung qərangəjulukta kətürülidu;
Zulmiting qüxtək bolidu;

11 Həm Pərwərdigar sening daimlik yetəkligüqing bolidu,
Jeningni qurəqəqilik boləjan waqtidimu qəmdaydu,
Ustihanliringni küqəytidu;
Sən suqirilidiəjan bir baq,

Suliri urəqup tügiməydiəjan, adəmni aldimaydiəjan bir bulak bolisən;□

12 Səndin tərəlgənlər kona harabilərnı qaytidin qurup qiqidu;
Nurəqun dəwrlər qəldurəqan ullarnı qaytidin kətürisən,
Xuning bilən «Bəsülgən tamlarnı qaytidin yasəqıqı,
Koqə-yol wə turaləqularnı əsligə kəltürgüqı» dəp atilisən.

13 Əgər sən xabat künidə qədəmliringni sanap mangsang,
Yəni Mening mükəddəs künümdə özüngningki kənglündikilərnı qilmay,
Xabatni «huxallıq»,
Pərwərdigarning mükəddəs künini «hərmətlik kün» dəp bilsəng,
Həm Uni hərmətləp,
Əz yolliringda mangmay,
Əz bilginingni izdiməy,

■ 58:5 Zək. 7:5 □ 58:6 «Hərəkəndak boyunturukni qeqip taxlax əməsmidi?» — «boyunturuk» bəlkim insanləra əlaqə həywanlarning qatarida muamilə qilixni bildüridu. Hudaning yolyorukning biringi bəsqıqı bolsa, «boyunturukning tasmlirini yexix»; biraq həkkaniylikning ahirki məqsiti barlıq boyunturuklarnı paqəqlap taxlaxtin ibarət bolux kerək.

■ 58:7 Əz. 18:7,16; Mat. 25:35 □ 58:9 «Təngləydiəjan barmak» — hıyligərlık ixarətlərnı yaqi əz-xikayət qiloqanlıqni kərsətsə kerək. □ 58:11 «Adəmni aldimaydiəjan bir bulak» — qəl-bayawanda yürəqan yoluqılər üqün bulaklar intayin muhim, əlwəttə. Həli bar, hazır yəq boləjan bulaklar, «adəmni aldaydiəjan» bulaklar deyilətti; bundak bulaklar yoluqılərnıng jeniəqə zamin boluxi mumkin.

Kuruk parang salmisang, □

¹⁴ Undaқта Pərwərdigarni kənglüngning huxallığı dəp bilisən, Həm Mən seni yər yüzidiki yukiri jaylarğa mingüzüp mangdurimən; Atang Yakupning mirasi bilən seni ozuklandurimən — Qünki Pərwərdigar Əz aqzi bilən xundaқ sөz қildi. □

59

Hudaning sөzining dawami — Gunahning özini təhlil qilix

1 — Qaranglar, Pərwərdigarning қoli қutқuzalmioқudəк küqsiz bolup қaloқan əməs;

Yaki Uning kulığı anglimioқudəк eқir bolup қaloқan əməs; ■

² Biraқ silərninг kəbihlikinqlar silərnəni Hudayinglardin yiraқlaxturdi, Gunahinqlar Uning yüzini silərdin қaqurup Uningoға tilikinqlarni anglatқuzmidi. □

³ Qünki қollirinqlar қan bilən, Barmaqlirinqlar kəbihlik bilən miləngən, Ləwlirinqlar yaloқan gəp eytқан, Tilinglar kaldirlap қerixip sөzligən;

⁴ Həққaniylik tərəptə sөzligüqi yoқtur, Həқiқət tərəptə turidoқan həқüm soriоқuqi yoқtur; Ular yoқ bir nərsiqə tayinip, aldəmқilik қilməқта, Ularning қorsikidikisi ziyandax, Ularning tuojuwatқini kəbihlik; ■

⁵ Ular qar yilanning tuhumlirini tərəldüridu, Əmüqükning torini torlaydu, Kim uning tuhumlirini yesə əlidu; Uldin biri qeqilsa zəhərlik yilan qikidu. □

⁶ Ularning torliri kiyim bolalmaydu; Əzliri ixligənliri bilən əzlirini yapalmaydu; Ixligənliri bolsa kəbih ixlardur; Ularning қolida zorawanlik turidu; □ ■

⁷ Qədəmliri yamanlik tərəpkə yügüridu,

□ **58:13 «Həm Uni hərmətləp...»** — muxu ibaridə «Uni» yaki Pərwərdigarning Əzini yaki uning «xabat küni»ni kərsitidu. **«Əz yollirinda mangmay, əz bilginəni izdiməy, kuruk parang salmisang...»** — Musa pəyoғəmbər arқilik Israiloға berilən «on pərman»ning tətinqisi «xabat küni»ni muқəddəs küni süpitidə saқlanglar» degen. Xabatning muhim ixliri bolsa əzining həqқandaқ hususiy ix-hizmətlirini қilmay, Hudani seoқinixtur. □ **58:14 «yukiri jaylarğa mingüzüp mangdurimən»** — bu əjayib sirlik gəp bolup, mənisi (1) ornung nahayiti üstün bolidu; (2) nahayiti müxkül həm hətərlik ixlar sanga asan kelidu. Əmdi Huda Əzigə itaət қiloқanlarni nemigə mindüridu? — muxu yərdə deyilmidi. Bəlkim pəritilərninг küq-қudriti kərsitilixi mumkin. ■ **59:1** Qəl. 11:23; Yəx. 50:2 □ **59:2 «Qaranglar, Pərwərdigarning қoli қutқuzalmioқudəк küqsiz bolup қaloқan əməs... biraқ silərninг kəbihlikinqlar silərnəni Hudayinglardin yiraқlaxturdi, gunahinqlar Uning yüzini silərdin қaqurup Uningoға tilikinqlarni anglatқuzmidi»** — muxu 1-2-ayətlər bolsa 58-bab, 3-ayəttiki soaloға berilən jawabtur. ■ **59:4** Ayup 15:35; Zəb. 7:14 □ **59:5 «Ulardin biri qeqilsa zəhərlik yilan qikidu»** — deməк, ulardin həqқandaқ yaxxilik қiқmaydu, ularoға taқabil turux intayin təs; adəm «tuhumlar»ni yesə, əlidu; «tuhumlar»ni buzsə, ulardin tehi hətərlik bir yilan qikidu. □ **59:6 «ularning torliri kiyim bolalmaydu»** — muxu ayət wə 5-ayətkə қariоқanda, «torliri» deғənlіk ularning kəstliri həm yamanliklirini diniy niқab bilən yapidoқan usullarni bildüridu. ■ **59:6**

Awup 8:14,15

Gunahsiz kanni təküxkə aldiraydu,
Ularning oyliri kəbihlik toʻrisidiki oylardur;
Baroʻjanla yərdə wəyranqilik wə ʻhalakət tepilidu.■

⁸ Tinqlik-aramlik yolini ular ʻheq tonumaydu;
Yürüxliridə ʻheq ʻhəkiqət-adalət yoktur;
Ular yollirini əgri-tokay qiliwaldi;
Kim bularda mangoʻjan bolsa tinq-aramlikni kərməydu.

Israil gunahini ikrar qilidu

⁹ — Xunga ʻhəkiqət-adalət bizdin yiraq turidu;
ʻHəkkaniylik yetip bizni qūmkigən əməs;
Nurni kütimiz, biraq yənila qarangoʻluluk!
Birla oʻil-pal parlioʻjan yorukluknima kütimiz,
Yənila zulməttə mangimiz.

¹⁰ Qarjoʻulardək biz tamni silaxturup izdəymiz,
Kəzsiz boləoʻandək silaxturimiz;
Gugumda turoʻandək qūxtimu putlixip ketimiz,
Qət yaqilarda əlüklərdək yürimiz.□

¹¹ Eyiklərdək nərə tartimiz,
Pahtəklərdək kattik aʻh urimiz;
Biz ʻhəküm-ʻhəkiqətni kütüp qaraymiz, biraq u yok;
Nijat-kutuluxni kütimiz, biraq u bizdin yiraqtur;

¹² Qünki itaətsizliklirimiz aldingda kəpiyip kətti,
Gunaʻhlirimiz bizni əyibləp guwahlik beridu;
Qünki itaətsizliklirimiz ʻhərdaim biz bilən billidur;
Kəbihliklirimiz bolsa, bizgə roxəndur: —

¹³ Qünki Pərwərdigarə itaətsizlik qilmaktimiz, wapasizlik qilmaktimiz,
Uningdin yüz əriməktimiz,
Zulumni ʻhəm asiylıknı tərəp qilmaktimiz,
Yaloʻjan səzlərnı oyduurup, iq-iqimizdin səzliməktimiz;

¹⁴ Adalət-halislik bolsa yoldin yenip kətti;
ʻHəkkaniylik yiraqta turidu;
Qünki ʻhəkiqət koqida putlixip ketidu;
Durus-dıyanətningmu kirgüdək yeri yoktur.

¹⁵ Xuning bilən ʻhəkiqət yokay dəp qaldi;
Əzümni yamanliktin neri qilay degən adəm ʻhəkning olja nixani bolup
qaldi!

Pərwərdigar duani anglap ixka kiridu

¹⁶ ʻHəm Pərwərdigar kərdi;
ʻHəküm-ʻhəkiqətning yokluğu Uning nəziridə intayin yaman bilindi.
Wə U *amal kiloʻudək* birmu adəmnıng yokluğuini kərdi;
Gunaʻhkarlarə wəkil bolup dua kiloʻuqi ʻheqkimning yokluğuini kərup,
azablinip kəngli parakəndə boldi.
Xunga Uning Əz Biliki əzigə nijat kəltürdi;

■ 59:7 Pənd. 1:16; Rim. 3:15 □ 59:10 «Qət yaqilarda əlüklərdək yürimiz» — baxqa birhil tərjimisi: «kūqi barlar arisida əlüklərdək yürimiz».

Uning Öz həkkaniylikini Özini qollap qidamlıq kildi; □ ■

¹⁷ U həkkaniylikni qalkən-sawut kildi,
Bexioğa nijatlik dubuloşisini kiydi;
Kisas libasini kiyim kildi,
Muhəbbətlik kizəyinlikni ton kilip kiydi. ■

¹⁸ Adəmlərnin qiloqanliri boyiqə, u ularoğa kayturidu;
Rəqiblrığə kəhr qüxüridu,
Düxmənlrığə ixlrini kayturidu,
Qət arallardikilərgimu u ixlrini kayturidu.

¹⁹ Xuning bilən ular oqərbətə Pərwərdigarning namidin,
Künqikixta Uning xan-xəripidin kərkidu;
Düxmən kəlkündək besip kirginidə,

Əmdi Pərwərdigarning Rohi uningə qarxi bir tuoqni kətürüp beridu;

²⁰ Xuning bilən Həmjəmət-Kutkuzoquqi Zionoğa kelidu,
U Yəqub jəmətidikilər arisidin itaətsizliktin yenip towa qiloqanlaroğa
yekinlixidu, — dəydu Pərwərdigar. □ ■

²¹ Mən bolsam, mana, Mening ular bilən boləqan əhdəm xuki, — dəydu
Pərwərdigar —

«sening üstünggə qonup turoqan Mening Rohim, xundakla Mən sening
aəzingə quyəqan səz-kalamim bolsa,
Buningdin baxlap əbədil'əbədgıqə öz aəzingdin, nəslingning aəzidin
yaki nəslingning nəslining aəzidin hərgiz qüxməydu! — dəydu
Pərwərdigar. □

60

Kutkuzuloqan Zionning parlaq kəlaqiki

¹ — Ornungdin tur, nur qağ! Qünki nurung yetip kəldi,
Pərwərdigarning xan-xəripi üstüngdə kətürüldi!

² Qünki qarəngəşlülük yər-zeminni,
Kəpərə zulmət əl-yurtlarni basidu;
Bırək Pərwərdigar üstüngdə kətürüldü,
Uning xan-xəripi seningdə kərünidu;

³ Həm əllər nurung bilən,
Padixahlar sening kətürülgən yoruklukung bilən mangidu.

□ 59:16 «Həm Pərwərdigar kərdi; həküm-həkiqətnin yokluğu Uning nəziridə intayın yaman bilindi» — Pərwərdigar Öz məmin bəndilirinin duasini anglap ixka kirixidu. «xunga uning öz biliki özigə nijat költürdi» — oqurmənlərnin esidə boluxi kərəkki, «Pərwərdigarning Biliki» Uning dunyağa əwətidioqan Kutkuzoquqi-Məsihi, yəni «Pərwərdigarning quli»dur. Demək, İsrail özining asiyligi, itaətsizlikini, əzlrinin gunahka taqabil turalmaydioqanlikini toluq ikrar kilip towa qiloqan waqıtta, «heq kutkuzodək adəm bolmioqanda», Hudaning xan-xəripini əsligə költürüx üqün, xundakla amalsiz qəloqan insanni kutkuzux üqün «Pərwərdigarning Biliki» nijatni elip muxu dunyağa kelidu. Kutkuzux ixlrini u yəloquz ada kilidu; «heq adəm» uningə yardım bərməydu. Yənə 53-babni kəring. ■ 59:16 Yəx. 63:5 ■ 59:17 Əf. 6:17; 1Tes. 5:8 □ 59:20 «Xuning bilən Həmjəmət-Kutkuzoquqi Zionoğa kelidu, u Yəqub jəmətidikilər arisidin itaətsizliktin yenip towa qiloqanlaroğa yekinlixidu» — «Rim.» 11:26 kəring. ■ 59:20 Yəx. 10:21,22; Rim. 11:26 □ 59:21 «sening üstünggə qonup turoqan Mening Rohim» — əmdi muxu ayəttiki «sən» degən kim? Yukiriki 20-ayəttə «Həmjəmət-Kutkuzoquqi Zionoğa kelidu» deyilgən. «Həmjəmət-Kutkuzoquqi» bolsa, 16-ayəttiki «Pərwərdigarning Biliki», yəni «Pərwərdigarning quli»dur. Xübhəşizki, muxu səzlər uningə, yəni Məsihgə deyilidu.

4 Bexingni kətür, ətrapingoşa qarap bak;
Ularning həmmisi jəm bolup yioşilidu;

Ular yeningoşa kelidu, —
Oşulliring yiraktin kelidu,
Kizliring yanpaxlaroşa artilip kətürüp kelinidu.

5 Xu qaoşda kərisən,
Kəzliring qaknap ketidu,
Yürəkliring tırqəkləp, iq-iqinggə patmay qalisən;
Qünki dengizdiki baylıklar sən tərəpkə burulup kelidu,
Əllərnin mal-dunyaliri yeningoşa kelidu. ■

6 Top-top bolup kətkən təgilər,
Həm Midiyan həm Əfahdiki taylaqlar seni qaplaydu;
Xəbadikilərnin həmmisi kelidu;
Ular altun həm huxbuy elip kelidu,
Pərwərdigarning mədhıyilirini jakarlaydu.

7 Kedarning barlık koy padiliri yeningoşa yioşilidu;
Nəbayotning qoşqarlıri hizmitingdə bolidu;
Ular Menin qobul kılıximəşa erixip kurbangahiməşa qikirilidu;
Xuning bilən güzəllik-julalığımni ayan kılıdioşan öyümni
güzəlləxtürimən. □

8 Kəptərhaniliriəşa kaytip kəlgən kəptərlərdək,
Uşup keliwatқан buluttək keliwatқан kimdu?

9 Qünki arallar Meni kütidu;
Xular arisidin oşulliringni yiraktin elip kelixkə,
Əz altun-kümüxlirini billə elip kelixkə,
Tarxıxtiki kemilər birinçi bolidu.
Ular Hudaying Pərwərdigarning namioşa,
Israıldiki Muşəddəs Boluşuqining yenioşa kelidu;
Qünki U sanga güzəllik-julalığ kəltürdi. □

10 Yat adəmlərninğ baliliri sepilliringni kuridu,
Ularning padixahlıri hizmitingdə bolidu;
Qünki oşəzipimdə Mən seni urdum;
Biraş xapaitim bilən sanga rəşim-məşribanlık kərsəttim. ■

11 Dərwaziliring hərdaim oşuk turidu;
(Ular keşə-kündüz etilməydu)
Xundak kılışanda əllərninğ baylıklarini sanga elip kəşgili,
Ularning padixahlırini aldingoşa yetəkləp kəşgili bolidu.

12 Qünki sanga hizməttə boluxni rət kılıdioşan əl yaki padixahlık bolsa
yokilidu;
Muxundak əllər pütünləy bərbat bolidu.

13 Meninğ muşəddəs jayimni güzəlləxtürüxkə,
Liwanning xəripi,

■ 60:5 Zəb. 34:4-9; Wəş. 21:26 □ 60:7 «...Midiyan həm Əfahdiki taylaqlar seni qaplaydu; Xəbadikilərninğ həmmisi kelidu; ... Edarning barlık koy padiliri yeningoşa yioşilidu; Nəbayotning qoşqarlıri hizmitingdə bolidu» — 6-7-ayətlərdə deyilən yərləni hərıtidin kəring. Pələstinni nuқта kılıp eytkanda, «Midiyan» yirak jənuhta, «Əfah» Pars koştukining xərkiy tərıpədə, «Xəba» Misirning jənuhiy tərıpədə, «Kedar» həm «Nəbayot» xərş tərəptə, yəni Ərəbistandiki qəl-bayawanning ximalıda. Xəbadin sirt həmmisi bəlkim Ərəb kəbililiri. □ 60:9 «Tarxıxtiki kemilər birinçi bolidu...» — biliximizqə, qədimki zamanlarda üç «Tarxix» bar idi (həmmisi turning mustəmlkiliri). Muxu ayəttiki «Tarxix» bəlkim İspaniyəni (Kanaandin yirak boləşan oşərbiy tərəptə) kərsitidu; deməşqi, ahırki zamanda Hudaning yolini tutқанlar jəhandiki barlık tərəplərdin Zionəşa qarap kelidu. ■ 60:10 Yəx. 49:23

— Arqa, qarışay wə boksus dərəhlirining həmmisi sanga kelidu;
Xundak qılıp ayışım turəqan yərni xərəplik qilimən. □

14 Seni harlıqanlarning bəliliri bolsa aldingəqə egilginiqə kelidu;
Seni kəmsitkənlərnin həmmisi ayışingəqə bax uridu;
Ular seni «Pərwərdigarning xəhiri»,
«Israildiki Mukəddəs Boləuqining Zioni» dəp ataydu.

15 Sən taxliwetilgən həm nəprətkə uqriqanliqning üqün,
Həqkim zeminədin ötmigən;
Əmdiliktə Mən seni mənəggülük bir xan-xəhrət,
Əwlad-əwladlarning bir hursənliki qilimən. ■

16 Əllərninğ sütini emisən,
Padixahlarning əmqikidin əmgəndək *mehir-xəpkitigə* erixsən;
Xuning bilən sən Mən Pərwərdigarni əzüngning Nijatkarinğ həm
Həmjamət-Kutkuzəuqinğ,
«Yəkuptiki kudrət İgisi» dəp bilisən. □ ■

17 Misning ornioqə altunni,
Təmürning ornioqə kümüxnə əpkelip almaxturimən;
Yəqəqning ornioqə misni,
Taxlarning ornioqə təmürni əpkelip almaxturimən;
Sening həkimliringni bolsa tinq-aramliq,
Bəgliringni həqkanıylik qilimən.

18 Zeminəda zorawanliqning həq sadasi bolmaydu,
Qəraliring iqidə wəyranqilik wə həlakətmu yok bolidu;
Sən sepilliringni «nijət»,
Dərwaziliringni «mədhijə» dəp ataysən.

19 Nə kuyax kündüzdə sanga nur bolmaydu,
Nə ayning julasi sanga yorukluk bərməydu;
Bəlki Pərwərdigar seninğ mənəggülük nurung bolidu,
Sening Hüdaying güzəl julaliking bolidu.

20 Sening kuyaxinğ ikkinqi patmaydu,
Eying tolunlukidin yanmaydu;
Qünki Pərwərdigar seninğ mənəggülük nurung bolidu,
Həsərət-kəyoquluk künliringgə hatimə berilidu.

21 Sening həlkingning həmmisi həqkanıy bolidu;
Yər-zeminəqə mənəggügə igidarqilik qilidu;
Ularınğ Mening güzəl julaliximni ayan qilixi üqün,
Ular Əz qolum bilən tikkən maysa,
Əz qolum bilən ixluginim bolidu. ■

22 Səbiy bala bolsa mingəqə,
Ənğ kiqiki bolsa uluq əlgə aylinidu,
Mənki Pərwərdigar bularni əz waqtida tezdin əməlgə axurimən.

□ 60:13 «Liwaning xəripi, — arqa, qarışay wə boksus dərəhlirining həmmisi sanga kelidu» — Liwan degən jaydin hərhil qırayliq dərəhlər qıqatti. ■ 60:15 Yəx. 49:19; 54:1, 6, 7 □ 60:16 «Əllərninğ sütini emisən, padixahlarning əmqikidin əmgəndək mehir-xəpkitigə erixsən» — demək, Zion ahirki zamanlardiki azab-əqubətlərdin ötüxi bilən

(hərəkəndək kəmsitixlər, əqmənlik, nəprət həm ziyankəlikkə uqriqandin keyin) ajiz bir səbiy bəlidək barliq «yat əllər»ning keyünixliri həm əqmhorluqi bilən qonqur təsəlligə igə bolidu. «Yəkuptiki kudrət İgisi» — muxu yərdə «Yəkup» həm Yəkupning əzi həm uning əwladliri İsrailni kərsitidu. ■ 60:16 Yəx. 43:3 ■ 60:21 Yəx. 29:23; 45:11; Mat. 15:13

61

Zionning parlak keləqiki — dawami •••• «Pərwərdigarning quli»ning yana bir sözi

¹ «Rəb Pərwərdigarning Rohi mening wujudumda, Qünki Pərwərdigar meni ajiz ezilgənlərgə hux həwərlər yətküzüxkə məsihligən.

U meni sunuq kəngülləрни yasap sakaytixka, Tutqunlaroqa azadlikni, Quxəp koyuloqanlaroqa zindanning eqiwetilidioqanlikini jakarlawka əwətti;□ ■

² Pərwərdigarning xapaət kərsitidioqan yilini, Həm Hudayimizning kisaslik künini jakarlawka, Barlik kayoqu-həsərət qəkkənlərgə təsəlli berixkə meni əwətti.□

³ Ziondiki həsrət-kayoqu qəkkənlərgə, Külləarning ornioqa güzəllikni, Həsərət-kayoquning ornioqa sürkilidioqan xad-huramlik meyini, Oşəxlik-məyüslük rohining ornioqa, Mədhiyə tonini kiydürüxkə meni əwətti;

Xundak kilip ular «həkkəniylikning qong dərəhliri», «Pərwərdigarning tikkən maysiliri» dəp atilidu, Ular arkiplik uning güzəllik-julaliki ayan kilinidu.□

⁴ Ular kədimki harabzarliklarni kaytidin kuridu, Əslidə wəyran kilinoqan jaylarni kaytidin tikləydu,

□ **61:1 «Rəb Pərwərdigarning Rohi mening wujudumda, qünki Pərwərdigar meni ajiz ezilgənlərgə hux həwərlər yətküzüxkə məsihligən»** — «məsihligən» yaki «məsih kilioqan» — muxu yərdə biz kaytidin bu ibarigə quxəngə berimiz, xundakla «Məsih» toşruluk tohtilimiz. Hudaning yolyoruki bilən Israiloqa yengi bir padixah bəkitix üqün uning bəxiqə may sirtülük kerək idi. Muxu murasim «Məsih kilinix» dəp atilip, xu qaoqdin baxlap muxu padixah «Hudaning məsih kilijini» dəp atilatti. Muqəddəs ibadəthanining hizmitini kilioqan «qurbanlik kilioquci» kahinlarnu muxu hizmətkə kirixix üqün «məsih kilinixi» kerək idi. «Məsih kilinix» bəzidə pəyoşəmbərlərgimu etküzületti. Biraq muxu ayəttiki «məsih kilix» zəytun meyi bilən əməs, bəki Hudaning Öz Muqəddəs Rohi bilən etküzüldü; insan tərpidin etküzülməydu, Hudaning Əzi etküzüdu. «Pərwərdigarning quli» toşrisidiki səzləрни yioşinqaqliqanda, u «Padixah» (pütkül ələmningki), Pəyoşəmbər («səzümnə aşzingoqa quyimən») həm «Kutquzoquci Kahin»dur (gunahkarlar üqün ezini qurbanlik kilidu, gunahkarlar üqün dua kilidu). Xu üq wəzipini ada kilix üqün u Hudaning Rohi bilən «məsih kilinixi» kerək idi. Muxu yərdin baxlap biz «Pərwərdigarning quli»ni «Məsih» degen nam bilən qakirimiz. Israilning 60- həm 61-babta kərsitilgən bəhtining, əlləarning (Israil arkiplik boləqan) bəhtiningmu həmmisi Məsihning kilioqan ixidur. ■ **61:1** Luqa 4:17,18,19,20 □ **61:2 «Pərwərdigarning xapaət kərsitidioqan yili»** — «Law.» 25-babta kərsitilgən «burəqa (qelix) yili», yani «azadlik yili», yaki «xadlik yili» bolsa «Pərwərdigarning xapaət kərsitidioqan yili»ni aldin'ala ayan kilioqan «bexarətlük bir rəsim» bolsa kerək. Injil, «Luqa» 4:18-19ni kəring. □ **61:3 «Pərwərdigar.. Ziondiki ... külləarning ornioqa güzəllikni, həsrət-kayoquning ornioqa sürkilidioqan xad-huramlik meyini, oşəxlik-məyüslük rohining ornioqa, mədhiyə tonini kiydürüxkə meni əwətti»** — kayoqu-həsərət bildürüx üqün, adəmlər küllərdə olturatti yaki ularni pəxanisoqa sirtətti. Məsih bolsa «külləarning ornioqa» huxallikni bildüridioqan mayni adəmning pəxanisoqa sirtidu. **«mədhiyə toni»** — muxu «ton» pütün bədənni oraydioqan qong bir kiyim bolup, bəlkim həmmə oşəxlik ketip, adəmning pütkül wujudida Hudaəqa mədhiyə oşux pəyda bolidioqanlikini kərsitidu. **«Xundak kilip ular «həkkəniylikning qong dərəhliri», «Pərwərdigarning tikkən maysiliri» dəp atilidu»** — yukiridiki 1:29-, 57:5-ayəttə, «qong dərəhlər» butpərəslik kilinidioqan jaylar idi. Həzir ular Hudaəqa ibadət kilixni bildüridu.

Harabə xəhərlərni, dəwrdin-dəwrgə wəyranlıqta yatqan jaylarni yen-gibaxtin kúridu;■

⁵ Yaqa yurtluqlar turozuzulup, padiliringni bakidu;
Yatlarning baliliri qoxqiliringlar, üzümqiliringlar bolidu.

⁶ Biraq silər bolsanglar, «Pərwərdigarning kaħinliri» dəp atilisilər;
Silər toqırlarlarda: «Ular Hudayimizning hizmətkarlırı» deyilidu;
Ozuqliringlar əllərnin baylıqlırı bolidu,
Silər ularning xan-xəərəplirigə ortaq bolisilər.□ ■

⁷ Horlinip, xərməndilikdə qalojninglarning ornioqa ikki həssə ne-siwənglər berilidu;
Rəsua qilinjoanliqning ornioqa ular təksimatida xadlinip təntənə qilidu;
Xuning bilən ular zeminoqa ikki həssiləp igidarqilic qilidu;
Mənggülik xad-huramliq ularningki bolidu.□

⁸ Qünki Mən Pərwərdigar toqıra həküm, həkikətni əzizləymən;
Kəydürmə qurbanliq kilixta hərqandaq bulangqilic wə aldamqilicqə nəprətlinimən;

Mən ularoqa həkikət bilən tegixlikini kayturup berimən;
Mən ular bilən mənggülik bir əhdini tüzimən.□

⁹ Xundaq kilip ularning nəslining dangki əllər arisida,
Pərzəntlirining dangki həlki-aləm arisida qıqıdu;
Ularni kərgənlərnin həmmisi ularni tonup etirap qiliduki,
«Ular bolsa Pərwərdigar bəht ata qiloqan nəsilur»». □

Məsih yəna səz qilidu

10 — «Mən Pərwərdigarni zor xad-huramliq dəp bilip xadlinimən,
Jenim Hudayim tüpəylidin huxallinidu;
Qünki toy qilidioqan yigit özigə «kaħinliq səllə» kiyiwəloqandək,
Toy qilidioqan qiz ləəl-yaqutlar bilən özini pərdazliqandək,
U nijatliqning kiyim-keqikini manga kiydürdi,

■ 61:4 Yəx. 58:12 □ 61:6 «Biraq silər bolsanglar, «Pərwərdigarning kaħinliri» dəp atilisilər» — okurmənlərgə məlumki, «kaħin»lar muqəddəs ibadəthanidiki hizmətqilər bolup, həlkərgə wəkil bolup ularning hərhil qurbanliqlirini Hudaqa atap otta kəydürgüci idi. Buningdin sirt, Hudaning həkikət-həkümlirini əgıtix wəzipisi bar idi («Mal.» 2:7). Musa pəyoəmbər dəwridə, Huda «Barliq həlkimni Özümgə atap kaħinlar qilimən» degənidı («Mis.» 19:6). Biraq həlkning kəpinqisi itaətsizlik bilən muxu wədidin məhrum boldi; pəkət «Lawiy» degən kəbilidikilər kaħinliq rolni ətiyaliganidi. Biraq muxu ayət bizgə ayan qiliduki, Hudaning əslidiki nixani həman əməlgə axurulidu. «silər ularning xan-xəərəlirigə ortaq bolisilər» — yaki «Ularning xan-xəərəpliridin təntənə qilisilər». ■ 61:6 1Pet. 2:5, 9; Wəh. 1:6; 5:10 □ 61:7 «Horlinip, xərməndilikdə qalojninglarning ornioqa ikki həssə nesiwənglər berilidu» — «ikki həssə nesiwənglər» toqırluluk yəna 40-bab, 2-ayətni kərug. □ 61:8 «kəydürmə qurbanliq» — muxu hil qurbanliq pütün peti Hudaqa (toluq ibadət qilix üqün) atap kəydürülettı. Adəm (məyli bərgüci, məyli kaħin bolsun) qurbanliqning gəxidın heq yemətti. Əgər muxundaq qurbanliq qiloqanda, birsi Hudadin bir zərriqini qalduroqan bolsa, bu «bulangqilic»ka barawər idi. Əmđi təwəndə, Huda Əzi insaniyətkə, Əz həlkigə məlum bir nərsini wədə qilip bərməkci bolsa, undaқта u Əzining «kəydürmə qurbanliq» toqırsidiki muqəddəs kanunioqa Əzi boysunoqanoqa ohxax, U bərgən nərsidə qilqə bir kəmlik hərgiz bolmaydu; U insaniyətkə wədə qiloqanliridin heqnərsini qaldurmaydu. □ 61:9 «Ular bolsa Pərwərdigar bəht ata qiloqan nəsilur» — «Zəb.» 22:30-31ni kərug. Yukirikı 59:21-ayəttə deyilgən «əhdə»gə asasən, Zionning nəslı «Məsih»ning Rohı həm səz-kalamioqa igə bolidu. Xühşisizki, muxu 8- həm 9-ayəttə xu əhdə, xundaqla uning nətijisi yəna kərsitilidu.

Həkkaniylik toni bilən meni pürkəndürdi. □

¹¹ Qünki zemin özining bihini qıkarəşinidək, Baq əzidə terilənlarni ündürşinidək, Rəb Pərwərdigar ohxaxla barlik əllərninğ aldida həkkaniylikni həm mədhəyini ündüridu. □

62

Məsihning səzining dawami

1 — «Taki Zionning həkkaniylikni julalinip çaknap çikkuçə, Uning nijati lawuldawatkan məx əldək çikkuçə, Zion üqün heç aram almaymən, Yerusalem üqün hərgiz süküt qılmaymən;

² Həm əllər sening həkkaniylikni, Barlik padixahlar xan-xəripingni kəridu; Həm sən Pərwərdigar Öz aqzi bilən sanga qoyidoğan yengi bir isim bilən atilisən. ■

³ Xundakla sən Pərwərdigarning qolida turoğan güzəl bir taj, Hodayingning qolidiki xahənə bax çəmbiriki bolisən.

⁴ Sən ikkinçi: «Ajraxkan, taxliwetilgən» dəp atalmaysən, Zemining ikkinçi: «Wəyran kilip taxliwetilgən» dəp atalmaydu; Bəlki sən: «Mening huxallikim dəl uningda!», dəp atilisən, Həm zemining: «Nikahlanəğan» dəp atilidu; Qünki Pərwərdigar səndin huxallik alidu, Zemining bolsa yatlik bolidu. □

⁵ Qünki yigit kizəğa baqlanəğandək, Oşulliring sanga baqlinidu; Toy yigiti kizdin xadlanəğandək, Hodaying seningdin xadlinidu.

⁶ Mən sepilliringda kəzətqilərnə bekitip qoydum, i Yerusalem, Ular kündüzmu həm keqisimu aram almaydu; I Pərwərdigarni əslətküqi boləğanlar, süküt qılmanglar! □

□ **61:10 «Mən Pərwərdigarni zor xad-huramlik dəp bilip xadlinimən... U nijatlikning kiyim-keqikini manga kiydürdi, həkkaniylik toni bilən meni pürkəndürdi»** — Məsih Hudaninğ Zion həm əl-yurtlarni qutquzuxtiki hizmitini ada qilix üqün u təyyarlioğan kiyim-keqəknə qəbul kilidu. «Toy qilidoğan yigit» həm «toy qilidoğan kiz» bolsa, əlwəttə nahayiti diqqət bilən ularning məhsus kiyimini kiyidu. Muxu kiyim pəçətlə muxu məqsət bilənla kiyilidu; ohxaxla Məsih «adəmni qutquzux üqün» huxallik bilən Huda bərgən məhsus kiyimni kiyidu. Muxu kiyim uning kim ikənlikini, nemə ix qiləjili kəlgənlikini kərsitidu; yəni nijat, mutlək həkkaniyliktin həm «kahinlik səllə» (yəni insan üqün dua qilixitiki rol)din ibarəttur. Dunyada kim muxundak «kiyim» kiyiwəloğan peti pəyda bolsa, hər bir əqli bar adəm uni Huda əwətkən Məsih dəp tonup yetixi kerək. □ **61:11 «Qünki zemin özining bihini qıkarəşinidək... Rəb Pərwərdigar ohxaxla barlik əllərninğ aldida həkkaniylikni həm mədhəyini ündüridu»** — muxu ix Məsihning yəne bir huxallikning səwəbi — uning qilidoğan hizmiti çoqum muwəppəkiyətləlik bolidu; u nijatni insaniyətkə yətküzüp nuroşunlioğan kixilərnə gunahtin qutquzidu. ■ **62:2** Yəx. 65:15 □ **62:4 «Mening huxallikim dəl uningda!»** — ibraniy tilida «Həfzibaħ». «Nikahlanəğan» — ibraniy tilida «Biyulaħ». □ **62:6 «Mən sepilliringda kəzətqilərnə bekitip qoydum, i Yerusalem, ular kündüzmu həm keqisimu aram almaydu; i Pərwərdigarni əslətküqi boləğanlar, süküt qılmanglar!»** — Məsih muxu «kəzətqilərnə»ni, yəni «Pərwərdigarni əslətküqilərnə»ni özigə ohxax Zion üqün tohtimay dua qilix hizmitigə bekitkən. Ularinğ dualiri Öziningkigə ohxax bolidu (1-ayətnə kəring).

7 U Yerusalemlni tikligüçə,
 Uni yər-jaħanning otturisida rəhmət-mədhıyılərnıng səwəbi kılöçüçə,
 Uningöçə heç aram bərmənglar!».

8 Pərwərdigar ong köli həm Öz küçü bolöçan biliki bilən mundak kəsəm
 iqtı: —
 «Mən ziraətlirıngni düxmənlirınggə ozuk boluxkə ikkinçü bərməymən;
 Japə tartıp ixligən yengi xarəbnımu yatlarınıng pərzəntlırı ikkinçü
 iqməydu;

9 Ziraətlərnı orup yioçkanlar əzlırıla uni yəp Pərwərdigarnı mədhıyıləydu;
 Üzümlərnı üzgənlər müqəddəs öyümning səynalırida ulardın içıdu».

10 — Ötünglar, dərwazılardın ötünglar!
 Həlkning yolını tüz kılıp təyyarlanglar!
 Yolnı kətürünglar, kətürünglar;
 Taxlarnı elip taxlıwetinglar;
 Həlk-millətlər üçün *yol kərsitidıçan* bir tuöçni kətürünglar. □ ■

11 Mana, Pərwərdigar jaħanning çət-yakılırioçə mundak dəp jakarlidi: —
 Zion kızıoçə mundak dəp eytkin: —
 «Kərə, sening nıjat-kütuluxung keliwatıdu!
 Kərə, Uning Özi aloçan mukapıtı Özi bilən billə,
 Uning Özıning in'ami Özigə həmrah bolıdu. □

12 Wə həklər ularnı: «Pak-müqəddəs həlk»,
 «Pərwərdigar həmjəmətlik kılıp kütquzöçanlar» dəydu;
 «Sən bolsang: «İntilip izdəlgən», «Heç taxlıwetilmıgən xəhər» dəp atılısən.
 □

63

«Kəzətçilər» bir adəmning keliwatқанlığını kəridu

1 «Bozrah xəhıridın çıkkən, üstıbexı kenıç kızııl rənglik,
 Kiyim-keçəkliri kaltıs-karamət,
 Zor küç bilən köl selip mengiwatқан,
 Edomdın muxu yərgə keliwatçuçı kim?»
 «Həkkaniylik bilən səzligüçü Mən,
 Kütquzuxkə küç-küdrətkə İgə Bolöçüçıdurmən». □

2 «Üstıbexıngdikisi nemixkə kızııl,

□ 62:10 «**Ötünglar, dərwazılardın ötünglar! Həlkning yolını tüz kılıp təyyarlanglar! Yolnı kətürünglar, kətürünglar; taxlarnı elip taxlıwetinglar**» — yolnı, İsraıldiki tarqılıp kətkən, baxkə yurtlarda sürgün bolöçanlar, xundaklə Hudanı izdigən musapırlar bilən billə Zionoçə kəlməkçi bolöçanlar üçün təyyarlanglar, deməkçi bolsa kerətk. ■ 62:10 Yəx. 40:3; 57:14 □ 62:11 «**Kərə, sening nıjat-kütuluxung keliwatıdu!... Uning Özıning in'ami Özigə həmrah bolıdu**» — ayətnıng ikkinçü kısımoçə qarıoçanda, munu «nıjat-kütulux» **bir xəhs**, yəni Məsıhning Özıdur; «Uning aloçan mukapıtı» həm «Uning Özıning in'ami» 10- həm 12-ayətke qarıoçanda dəl Özi kütquzöçan «həlkim» həm «həlk-millətlər»din ıbarəttur. □ 62:12 «**Wə həklər ularnı: «Pak-müqəddəs həlk»... dəydu**» — «ular» dəl 10-ayətə deyilgən, Zionoçə kəlməkçi bolöçan «həlk» həm «həlk-millətlər»dur. «**Sən bolsang: «İntilip izdəlgən»,... dəp atılısən**» — «sən» Zionning ezini kərsitıdu. □ 63:1 «**Həkkaniylik bilən səzligüçü Mən, kütquzuxkə küç-küdrətkə İgə Bolöçüçıdurmən**» — ayətnıng aldınkı kısımidiki soaloçə jawab bərgüçü xübhısızıki, 61:10-11-ayətə «kaltıs-karamət» kiyim-keçək kiyıwalöçan, Özi (62-babta) kəzətçılərnı bekitkən Məsıhdur. Bıraq unıng kiyim-keçəkliri baxkıçə körüngəçkə, u yıraçtın keliwatқан qaoçda, ular uni tonıyalmoçan. «Bozrah» xəhıri toçıruluk yənə 34-babnı wə ızahatlırını körüng.

Qandaksigə kiyim-keqəkliring xarab kəlqikini qəyligüqiningkigə ohxap kəldi?» □ ■

³ «Mən yaloquz xarab kəlqikini qəylidim;
Bar əl-yurtlardan heqkim Mən bilən billə boləqini yok;
Mən ularni oşəzipimdə qəylidim,
Kəhrimdə ularni dəssiwəttim;
Ularınq qanliri kiyim-keqəklirim üstigə qaqrıdi;
Mening pütün üstibexim boyaldi; □

⁴ Qünki kəlbimgə kisas küni pükülğənidi,
Xundaqla Mən həmjəmətlirimni kütquzıdıoqan yil kəldi; □ ■

⁵ Mən qarısam, yardəm kıləudək heqkim yok idi;
Heqkimning qollımaydıoqanlıqini kərüp azablinip kənglüm parakəndə boldi;

Xunga Öz bilikim Özümgə nijat kəltürdi;
Öz kəhrim bolsa, Meni qollap Manga qıdam bərdi; □ ■

⁶ Xuning bilən əl-yurtlarni oşəzipimdə dəssiwətkənmən,
Kəhrimdə ularni məst kiliwəttim,
Qanlirini yərgə təküwəttim». □

«Hudani əslətküqi kəzətqi»lərdin biri yənə dua qilidu

⁷ «Mən Pərwərdigarning xəpəkətliri toşruluk əslitip səzləymən;
Pərwərdigarning mədhıyəgə layik kıləoqanliri,

Uning rəhımdillikliriəşə əsasən,
Uning nuroşunlıoqan xəpəkətlirigə əsasən,
Pərwərdigarning bizgə kıləoqan iltipətliri,
İsrail jəmətiğə iltipət kıləoqan zor yaxlıkliri toşruluk əslitip səzləymən;

⁸ U ularni: — «Ular Mening həlkim,
Aldamqilik kılmaydıoqan bəlilar» dəp,
Ularınq Kütquzəşuqisi boldi. □

⁹ Ularınq barlık dərdlirigə Umu dərdəşə idi;
Uning yuzıdiki Pərixtsisi» bolsa ularni kütquzəşə,
U Öz muhəbbiti həm rəhımdillik bilən ularni həmjəmətlik kılıp kütquzəşə;
Axu kədimki barlık künlərdə ularni Özigə artıp kətürğən; □ ■

□ **63:2** «Üstibexıngdikisi nemixqa kizil, qandaksigə kiyim-keqəkliring xarab kəlqikini qəyligüqiningkigə ohxap kəldi?» — Məsih kiyiwəloqan kiyim əslidə «nijatning, həkkanıylıqning» kiyimi (bəlkim ap'ak) boləoqandin keyin, «Nemixqa kizil bolup qəloqan» — dəp soraydu. ■ **63:2** Wəh. 19:13 □ **63:3** «Mən ularni oşəzipimdə qəylidim» — «ular» (nijatni rət kıləoqan) yat əllərnı kərsitidu (6-ayətəni kəşüng). □ **63:4** «Mən həmjəmətlirimni kütquzıdıoqan yili» — demək, Hudaning nijatini qəbul kıləoqan bəndiliri muxu dunyadiki barlık bozək kılıxlərdin, barlık ziyənkəxlərdin azad kılınip ərkin bolux waqtıdur. Rəzillərnıng jazalınixi bilən ular ərkin bolıdu. ■ **63:4** Yəx. 61:2 □ **63:5** «Öz kəhrim bolsa, Meni qollap Manga qıdam bərdi» — muxu səzlərgə qarışəşə, insanlarnı jazalax Huda həm Uning Məsihi üqün kəngliə intayın eoşir kəldioqan təş bir ixtur. ■ **63:5** Yəx. 59:16 □ **63:6** «Kəhrimdə ularni məst kiliwəttim» — bundək «məst kılıx»ni qüxinix üqün, 51-bab, 17-, 21-22-ayətlərnı yənə kəşüng. Həklərnı məst kılıdıoqan xarab «Pərwərdigarning qolidiki kəhrigə toloqan kədəh»tiki «xarab»tur. □ **63:8** «U ularni: — «Ular Mening həlkim, aldamqilik kılmaydıoqan bəlilar» dəp, ularning Kütquzəşuqisi boldi» — muxu ayətlər Huda İsrailni Misirdin kütquzup qıkarəşə waqtini kərsitidu. Xu qəşni İsrailning «tuşuluxi», yəni «yengi bir həlk, yengi bir millət» boluxi dəp həşəbləşili bolıdu. □ **63:9** «Uning (Pərwərdigarning) yuzıdiki Pərixtsisi» — muxu zat dəl Təwrat-zəburda kəp yərlərdə «Pərwərdigarning Pərixtsisi» dəp atilidu. ■ **63:9** Qan. 7:7, 8, 9

10 Birak ular asiylik kilip Uning Mukəddəs Rohioşa azar bərdi;
Xunga ulardın yüz ərüp U ularning dūxminigə aylinip,
Ularoşa qarxi jəng kildi. □ ■

11 Birak U: — «Musa pəyoşəmbirim! Mening həlqim!» dəp əyni künlərnı əsləp tohtidi.

Əmdi Öz padisi bololanlarnı padiqiliri bilən dengizdin qıqiriwalocuqi keni?

Əzining Mukəddəs Rohini ularning arisioşa turozuzup qoyocuqi keni? □

12 Uning gūzəl xərəplik biliki Musaning ong kəli arkilik ularni yetəkligūqi boldi,

Əzi ūqūn mənnggūlūk bir namni tikləp,
Ular aldida sularnı bəlwətkūqi,

13 Ularnı dalada ərkin kezip yūridioşan attək,
Həq putlaxturmay ularni dengizning qongkur yərliridin ətəkūzgūqi keni? ■

14 Mallar jiləioşa otlaxka qūxkəndək,
Pərwədigarning Rohi ularoşa aram bərdi;
Sən Əzūng gūzəl-xərəplik bir namoşa erixix ūqūn,
Sən muxu yollar bilən həlkingni yetəkliding.

15 Aş, asmanlardin nəziringni qūxūrgin,
Sening pak-mukəddəsliking, gūzəllik-xəriping turoşan makaningdin
halimizəşa qarap baq!

Keni otluq muhəbbiting wə kūq-kudriting!?
İqingni əqrıtixliring, rəhımdillikliring keni?
Ular mənə kəlgəndə besilip kəldimu? ■

16 Qūnki gərqə İbrahım bizni tonumisimu,
Yaki İsrail gərqə bizni etirap kilmisimu,
Sən haman bizning Atimiz;
Sən Pərwədigar bizning Atimizdursən;
Əzəldin tartip «Həmjamət-Kutkuzocuqimiz» Sening namingdur. □

17 İ Pərwədigar, nemixka bizni yolliringdin azdurəşən?
Nemixka Əzūngdin kərkuxtın yandurup kənglimizni tax kiləşən?!
Kulliring ūqūn, Əz mirasing boləşan kəbililər ūqūn,
Yenimizəşa yenip kəlgəysən!

18 Mukəddəs həlking pəkət azoşinə wəkitlə təwəlikigə igə boləşən;
Dūxmənlerimiz mukəddəs jayingni ayaş asti kildi; □ ■

19 Xuning bilən biz uzundın buyan Sən idarə kilip bəkmioşan,
Sening naming bilən atilip bəkmioşan bir həlktək bolup kəlduk!

□ 63:10 «birak ular asiylik kilip uning Mukəddəs Rohioşa azar bərdi» — muxu səzğə kəriəşədə «Hudaning Mukəddəs Rohi» qoqum Hudaning Əzidin (demək, Huda'Atidin) ayrim kəri xəsdur. ■ 63:10 Qə. 14:11; Zəb. 78:56-59; 95:9-11 □ 63:11 «Əz padisi boləşanlar»

— İsrail həlqi. «Əz ... padiqiliri» — xūbhəsizki, Musa pəyoşəmbər, akisi Hərun həm aqisi Məryəm, xundakla bəlkim Yəxua pəyoşəmbər idi. ■ 63:13 Zəb. 105:37 ■ 63:15 Qan. 26:15

□ 63:16 «gərqə İbrahım bizni tonumisimu, Yaki İsrail gərqə bizni etirap kilmisimu,...» — İbrahım həm İsrail (ularning ata-bowiliri) heli burunla ələmdin kətkənədi, əlwəttə. Muxu səzning mənisi, nəwədə atimiz İbrahım yaki İsrail (yəni Yəqub) muxu ələmdə tehi turoşan bolsa, bizning naqar əhwalimizni, əhləksizlikimizni, pəzilətsizlikimizni kərupla intayın bizar bolup: «Muxu həlq bizning əwladimiz bolmisa kerək» — dəp bizlərnı etirap kılmaslıqi mumkin, deməkcqi. □ 63:18 «Dūxmənlerimiz mukəddəs jayingni ayaş asti kildi» — Yəxayaning əmrədə Hudaning mukəddəs ibadəthanisi tehi məwjut idi. Xuning bilən pəyoşəmbər bu bəxarəttə əzidin keyinki bir dəwrni kəzdə tutқан boluxi kerək. Yerusalemdeki xu ibadəthana miladiyadin ilgiriki 586-yili wəyran kilindi. Bəxarət muxu wəkədin keyinki dəwrning bolidioşan həssiyatlırnı,

arzu-hiyallirini həm dualirini kərsətsə kerək. ■ 63:18 Zəb. 74:3-8

64

Duaning dawami

1-2 Ah, Sən asmanlarni yirtiwetip,
Yərgə qüxkən bolsang'idi!

Taqlar bolsa yüzüŋ aldida erip ketətti! Mana muxundak bolqanda tuturukqa ot yaqqandək,
Ot suni kaynatqandək,
Sən namingni düxmənliringgə ayan kılqan bolatting,
Əllər yüzüŋdinla titrəp ketətti!□

3 Sən biz kütmiŋən dəhxətlik ixlarni kılqan waqtingda,
Sən qüxkəniding;
Yüzüŋdin taqlar rastla erip kətti!□

4 Səndin baxqa Əzigə təlmürüp kütkenlər üqün ixlıŋüqi bir Hudani,
Adəmlər əzəldin anglap baqmıqan,
Kulakqa yetip baqmıqan,
Köz körüp baqmıqandur!■

5 Sən həkkanıylikni yürgüzüxnı hursənlik dəp bilgən adəmning,
Yəni yolliringda mengip, Seni seqlinqanlarning həjıtidin qıkkıuqi
həmrahdırsən;
Bıraq mana, Sən oşəzəptə boldung,
Biz bolsaq gınahta bolduq;
Undak iqlar uzun bolıwərdi;
Əmdi biz kütquzulamduq?

6 Əmdi biz napak bir nərsıŋə ohxax bolduq,
Kılıwatkan barlık «həkkanıyətlimız» bolsa bir əwrət latisıqla ohxaydu,
halas;

Həmmimiz yopurmaktək hazan bolup kəttuk,
Kəbihliklimız xamaldək bizni uqurup taxlıwətti.■

7 Sening namingni qakırıp nıda kılquqi,
İltıpatıŋni tutuxqa kızıqlıquqi həq yuqtur;
Qünki Sən yüzüŋni bizdin kaqurup yoxurdung,
Kəbihliklimızdin bizni solaxturıquzdung.

8 Bıraq hazır, i Pərwərdıŋar, Sən bizning Atımızdırsən;
Biz seqliz lay, Sən bizning sapalqımızdırsən;
Həmmimiz bolsaq kılungda yasaloqandurmız;

9 İ Pərwərdıŋar, bizgə karatkan oşəzıpingni zor kılmiqaysən,
Kəbihlikni mənngüŋıŋə əsləp yürmiŋin;
Mana, karıqlın, həmmimiz Sening həkqıngdurmız!■

10 Muqəddəs xəhərliring janggal,
Zionmu janggal bolup kaldi;
Yerusalem wəyran boldi;

11 Ata-bowımız Seni mədhıyilıŋən jay,
Pak-muqəddəslik, güzəl-parlaklık turalıquı bolqan oymız bolsa ot bilən
kəyüp kül boldi;

□ 64:1-2 «Ah, Sən asmanlarni yirtiwetip, yərgə qüxkən bolsang'idi! Taqlar bolsa yüzüŋ aldida erip ketətti!» — baxqa birhil tərijimisi: «Ah, Sən asmanlarni yirtiwetip, yərgə qüxsəng iding! Taqlar bolsa yüzüŋ aldida erip ketətti!». □ 64:3 «Yüzüŋdin taqlar rastla erip kətti!» — İsrailin Misirdin qıkkandin keyin, Huda ularıŋa Musa pəyoşəmbər arklık muqəddəs kəxun-pərmanlırını bərgən waqtıda, Sinay taqlıri xundakla erip kətti. Yəxaya pəyoşəmbər bəlkim munu ixlarni kəzdə tutıdu. ■ 64:4 Zəb. 31:19,20; 1Kor. 2:9 ■ 64:6 Zəb. 90:5-8 ■ 64:9 Zəb. 79:8

Qədir-qimmətlik nərsilirimizning həmmisi wəyran qiliwetildi.□

12 Muxu ixlar aldida Özüngni qətkə alamsən, i Pərwərdigar?

Süküt qilip turamsən?

Bizni boluxiqə har qilip uriwerəmsən?»

65

Hudaning duaşa bargən jawabi ••• «Yengi ixlar», yengi asman-zemin

1 Özəldin Meni izdimigənlərgə Meni sorax yolini aqtım;

Mən Özümgə intilmigənlərgə Özümni tapkuzdum.

Köz aldimdila zərdəmgə tegidioğan yat bir əlgə Mən: — «Manga qara, Manga qara» — dedim.

2 Birək yaman yolda mangidioğan,

Özining pikir-hiyalioşa əgixip mangidioğan,

Əziylik qiloquqi bir həlkkə bolsa Mən kün boyi qolumni uzitip intilip kəldim.□

3 Yəni baolarda qurbanlik qilip,

Ularni hixlik supilar üstidimu köydürüp,

Köz aldimdila zərdəmgə tegidioğan bir həlk;□

4 Ular kəbrilər arisida olturidu,

Məhpiy jaylardimu tünəp olturidu;

Ular qoxka gəxini yəydu,

Kazan-qaqilirida hərəkəndək yirginqlik nərsilərnin xorpisi bar.□

5 Ular: «Özüng bilən bol,

Manga yeqinlaxquqi bolma;

Qünki mən səndin pakmən» — dəydu;

Muxular dimioşimoşa kirgən is-tütək,

Kün boyi eqməy turidioğan ottur!

6-7 Mana, Mening aldında pütüklük turiduki: —

Mən süküt qilip turmaymən — dəydu Pərwərdigar —

Bəlki həm silərnin qəbihliklirinqərnini,

Xundaqla taq qoqkilirida isrik yəqқан,

Dənglər üstidimu Meni həkərətliqən ata-bowiliringlarning qəbihliklirini birliktə qayturimən,

□ 64:11 «...Pak-muqəddəslük, güzəl-parlaklıq turaloşisi bolğan öyimiz bolsa ot bilən köyüp kül boldi» — muxu ayəttiki «öyimiz» muqəddəs ibadəthana, əlwəttə. «Öy» dēgən sēzning ixtilixi bolsa, Hudaning əsli ularning arisida (ibadəthanisida) turoğanlıqini təkiltəydu. «Qədir-qimmətlik nərsilirimiz»ning əng esili bolsa yənila ibadəthanidiki buyum-jabduqlar bolənanidi. Babilliklarning Yerusalemini, jümlidin muqəddəs ibadəthanini wəyran qiloğanliki bəlkim muxu bəxarəttin keyinki 100 yil ətrapidə boldi (miladiyədin ilqiriki 586-yili). Muxu ayəttə, pəyoşəmbər (63:15-19-ayətlərdiki əhwaloşa ohxax) əzi axu dəwrdə turojandək sēz qilidu; u axu dəwrdikilərgə wəkil bolup dua qilidu. □ 65:2 «yaman yolda mangidioğan...» — ibraniy tilida «yahxi əməs yolda mangidioğan...». □ 65:3 «(Ular)... baolarda qurbanlik qilip, ularni hixlik supilar üstidimu köydürüp...» — baolər pat-pat «Baal» dēgən butқа qoqumidioğan jaylar bolup qalattı. Qurbanlıqni bolsa pəqət ibadəthanidila qilsa bolattı; uningdin baxқа «qurbangah»larni pəqət taxlar yaki tupraq qatarlıq təbiy materiyallardinla yasıqılı bolattı. «Ularni hixlik supilar üstidimu köydürüp...» — yaki «huxbuyni hixlik supilar üstidimu köydürüp...». □ 65:4 «ular kəbrilər arisida olturidu, məhpiy jaylardimu tünəp olturidu»

— muxu kixilərnin mazarlarda, «məhpiy jaylar»da olturup tünəxtiki məqsiti, xühhisizki, «ata-bowilirining rohliri»oşa dua qilip əlakilixix, xundaqla jin-xəytnlar bilən əlakilixix idi. Ölüklərnin rohliri bilən əlakə kilixқа urunux Təwratda qət'iy mən'i qilinidu.

— Xularni öz kuçaqklorioğa kayturimən;
Bərħək, Mən ilğiriki kıloğanlırını öz kuçaqklorioğa əlqəp kayturimən. □

8 Pərwərdigar mundak dəydu: —
Sapaq üzümning «sarkindi xirnə»si kərüngəndə,
Həklərnıng: «Uni qəyliwetip wəyran kılmişun, qünki uningda bərikət turidu» deginidək,

Mən Öz kullirımning səwəbidinla xundak kılımənki,
Ularınğ həmmisini wəyran kılmaymən. □

9 Xundak kılıp Mən Yəkuptin bir nəsilni,
Yəhudadinmu taqlirimioğa bir igidarni qikirimən;
Xuning bilən Mening tallioğanlırim *zeminioğa* igə bolidu,
Mening kullirim xu yərdə makanlıxidu. □

10 Meni izdigən həlkim ügün,
Xaron bolsa yənə koy padiliriioğa kotan,
Ahor bolsa kala padiliriioğa konaloğu bolidu. □

11 Birak Pərwərdigarni taxlap,
Muxəddəs teoimni untuquqi,
«Tələy» *degən but* ügün dastıhan saloquqi,
«Təkdir» *degən but* ügünmu əbjəx xarabni quyup qaqılarni tolduruquqisilər, □

12 Mən silərnı kılıqka «təkdir» kıldim,
Silərnıng həmmınglar kiroinqılıqta bax egisilər;
Qünki Mən qaqidim, silər jawab bərmidinglar;
Mən söz kıldim, silər kulak salmidinglar;
Əksiqə nəzirimdə yaman boloğanı kiliwatisilər,
Mən yakturmaydıoğanı tallioğansilər.

13 Xunga, Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

□ 65:6-7 «**silərnıng kəbihliklırlınglarnı, xundakla taq qokkılırida isrik yakқан, dənglər üstidimu Meni haqarətlıgən ata-bowılırlınglarnıng kəbihliklırlını birlıktə kayturımən**» — taqlarnıng qokkılıri yaki dənglər pat-pat butka qokunıdıoğan jaylar bolup kalattı. Xuning bilən Musa pəyoğəmbər taq yaki dənglər üstidə qurbanlıq kılınımı mən'i kıloğan. Ayattə kərsıtılğən muxu kılmişırlı, xübhisızki, butpərəslık idi. «**Bərħək, Mən ilğiriki kıloğanlırını öz kuçaqklorioğa əlqəp kayturimən**» — baxka birlıl tərjimisi: «Bərħək, ularning kıloğanlırını öz kuçaqklorioğa kayturuwetix Mening birlıni iximidur». □ 65:8 «**Sapaq üzümning «sarkindi xirnə»si kərüngəndə, həklərnıng: «Uni qəyliwetip wəyran kılmişun, qünki uningda bərikət turidu» deginidək,...**» — Qanaanda (Pələstində) üzümdin «əzi qıqқан» xirnə bolsa intayın ətiwarlınidu; səwəbi, uningdin ixlinıdıoğan xarab intayın mezilik bolidu. Xunga məlum bir sap üzümdin muxu «sarkindi xarab» qıqқанlıki bayqalsa, u baxka üzüm sapaqlıri bilən koxup qəyliwetilməydu, «xirnə qıqquqə» ayrim koyulidu. Xuning bilən Huda Əzigə sadıq boloğan «qaldılar» Israilda bar bolsıla, ularni yokaıtmaydu. Biz yukirikı bablardın bilimızki, muxu «igidar» nəsil (9-ayət) dəl «Pərwərdigarnıng kulıningki, yəni Məsihning nəslidur. □ 65:9 «**Mən Yəkuptin bir nəsilni, Yəhudadinmu taqlirimioğa bir igidarni qikirimən**» — demək, Huda «qaldısı»din, əzigə sadıq yəngi bir dəwrni qıkiridu, ularni «muxəddəs zemin»oğa igə kılıdu.

□ 65:10 «**Xaron bolsa yənə koy padiliriioğa kotan, Ahor bolsa kala padiliriioğa konaloğu bolidu**» — Xaron bolsa Pələstinning oğərb tərəpidə, əslı intayın munbət jay idi. Xu rayon bəlkim Asuriyə (həm keyniki Babilliklarnıng) bulangqlıklıri tüpəylidin qaқaslıxıp kətkən boluxı məmkin. Ahor bolsa xərkiy tərəptə bolup anqə munbət əməs idi. Israillar Ahorda Hudaoğa kattıq asiylık kıloğanıdi (Təwrattiki «Yəxua» 7-babni kərüng). Birak hazır u Hudanınğ lənitigə uqrimay, munbət bolup ketidu. Pələstındiki bu ikki jay həm arilikıdiki barlık Pələstin zeminlıri oğərbtin-xərkkıqə pütünləy əslıgə kəltürülıdu, bəlkı tehimu awat əhwaloğa kəltürülıdu, deməki. □ 65:11 «**Tələy**» — (ıbranıy tilida «Gad» deylıdu) Suriyədiki bir but. «**Təkdir**» — yənə bir but — əslı ıbranıy tilida «məniy»; buning mənisı «təkdir» «təksimat, sanılıx» idi.

Mana, Mening qullirim yəydu,

Silər aq qəlisilə;

Mana, Mening qullirim iqudu,

Birəq silər ussuz qəlisilə;

Mana, Mening qullirim xadlinidu,

Silər xərməndilikdə qəlisilə;

¹⁴ Mana, kənglidiki xad-huramliqtin qullirim nahxa eytidu,

Silər kəngüldiki azabtin zar-zar yiqılaysilə,

Roh-kəlb sunuqluqidin nalə-pəryad kətürisilə.

¹⁵ İsminglərni Mening tallioanliriməyə lənət boluxqə qaldurisilə.

Rəb Pərwərdigar seni öltüridu,

Həm uning qullirioya bəxqə bir isimni qoyup beridu.

¹⁶ Xuning üçün kimki özigə bir bəhtni tilisə,

«Amin» degüqi Hudaning nami bilən axu bəhtni tiləydu;

Kimki kəsəm iqməqci bolsa,

Əmdi «Amin» degüqi Hudaning nami bilən kəsəm iqudu;

Qünki burunqi dərd-ələmlər untulojan bolidu,

Qünki ularni kəzümdin yoxurdum.□

¹⁷ Qünki qarənglər, Mən yengi asmanlarni wə yengi zeminni yaritimən;

Ilgiriki ixlər heq əslənməydu,

Həttə əskə kəlməydu.

¹⁸ Əksiyyə silər Mening yaritidiojanlikimdin huxallinqələr;

Mənggügə xad-huramliqta boluqlər;

Qünki Mən Yerusalemnə xad-huramliq,

Uning həlqini huxalliq bərgüqi qilip yaritimən.

¹⁹ Özümmə Yerusalemdin xad-huramliqta bolimən,

Xundaqla Öz həlqimdin huxallinqimən;

Uningda nə yioya awazi,

Nə nalə-pəryadlar ikkinqi anglanmaydu;□

□ **65:16 «Xuning üçün kimki özigə bir bəhtni tilisə, «amin» degüqi Hudaning nami bilən axu bəhtni tiləydu»** — Hudaning Öz qullirioya bərgən wədilirini (8-14-ayəttiki) əməlgə axurojanliqini kərgən həqlər Hudani bolsa «Amin» degüqi Huda (yaki «Amin»ning İgisi Huda), yəni məmin bəndilirining dualirini anglyaidiojan Huda, dəp bilidu. «Amin» degən səzning toluq mənisi toquruluk «Təbirilər», xundaqla «2Kor.» 1:20nimu kəring. **«Kimki kəsəm iqməqci bolsa, əmdi «Amin» degüqi Hudaning nami bilən kəsəm iqudu; qünki burunqi dərd-ələmlər untulojan bolidu, qünki ularni kəzümdin yoxurdum»** — Hudaning səltəniti də boləjanlar burunqi (bolupmu öz gunahlıri tüpəylidin pəyda boləjan) dərd-ələmlərnə esigə kəltürməydu; qünki Huda Əzi ularning gunah-səwənliklirini untulojan bolidu. □ **65:19 Özümmə Yerusalemdin xad-huramliqta bolimən, xundaqla Öz həlqimdin huxallinqimən; uningda nə yioya awazi, nə nalə-pəryadlar ikkinqi anglanmaydu»** — «yengi asmanlar, yengi zemin, yengi Yerusalem» toquruluk azraq tohtitaylı. İnjildiki «Wəhiy» degən qisiməyə əsasən bilimizki, Məsih **muxu dunyada** ming yil həkümranliq qilidu. Xu həkümranliqidiki əhwal Yəxaya pəyöəmbərnəng bəxaritidək bolidu. U tehi ahirki «yengi asmanlar, yengi zemin» əməs; qünki muxu ayətlərgə qariəqanda, ölümlə degən ix (məyli adəmlər uzun ömürlük bolsimu) tehi məwjut; gunah tehi məwjut; **ahirki «yengi asmanlar, yengi zemin» mənggüklük bolidu; ular da ölümmu yəq, gunah yəq, İnjildiki «Wəhiy» 21-22-bablarni kəring. Məsih muxu dunyada ming yil həkümranliq kildiojan «yengi asmanlar, yengi zemin, yengi Yerusalem» bizning mənggüklük «yengi asmanlar, yengi zemin, yengi Yerusalem»ning qandəq bolidiojanliqini qüxiniximizgə zor yərdəm beridu; bu ikkisining ohxax yərliri kəp (məsilən, qorqunq, dərd-ələmlə yəqitiləjanliqi); Huda zamanlarning əng ahirida ming yillik «yengi asmanlar, yengi zemin, yengi Yerusalem»ni mənggüklük «yengi asmanlar, yengi zemin, yengi Yerusalem»yə aylənduridu. Məsihning ming yillik səltəniti toqrisida «Təbirilər»nimu kəring.**

²⁰ Uningda yənə birnəççə künlük qaçrap kətkən bowak bolmaydu, Yaki waḱti toxmay waḱitsiz kətkən boway bolmaydu; Yüz yaxka kirgən bolsa «yigit» sanilidu, Xuningdək gunahkar yüz yaxka kirip olgən bolsa «Hudaning lənitigə uqriḱoḱan» dəp həsablınidu. □

²¹ Ular öylərni salidu, ularda turidu;

Ular üzümzarlarni bərpə kılıdu, ulardin mewə yəydu;

²² Ular yasioḱan öylərdə, baxka birsi turmaydu;

Tikilgən üzümzarlardin, baxka birsi mewə elip yeməydu;

Qünki həlkimning künliri dərəhning əmridək bolidu;

Mening tallioḱanlirim əzliri əz qoli bilən yasioḱanliridin əz əmridə toluk bəhrimən bolidu. □

²³ Ularning kילוḱan əmgiki bikarəḱə kətməydu;

Yaki ularning baliliri tuḱulḱoḱanda kələḱiki toḱruluk wəḱimə məwjut bolmaydu;

Qünki ular Pərwərdigar bəht ata kילוḱan nəsilidur,

Ularning pərzəntlirimu xundak. □

²⁴ Wə xundak boliduki,

Ular nida kılıp qakırmastınla,

Mən ijabət kılımən;

Ular dua kılıp səzləwatkinidila,

Mən ularni anglaymən.

²⁵ Bərə həm paḱlan bilən billə ozuḱlinidu;

Xir bolsa kalidək saman yəydu;

Yilanning rizḱi bolsa topa-qaḱgla bolidu.

Mening muḱəddəs teḱimning həmmə yeridə heḱ ziyankəxlik bolmaydu;

Heḱ buzoḱunḱilik bolmaydu, dəydu Pərwərdigar. □ ■

66

Hudaning jawabi — dawami

¹ «Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Asmanlar Mening təhtim,

Zemin bolsa ayaḱlırimoḱə təhtipərimdur,

Əmdi Manga kandaḱ əy-imarət yasimaḱqisilər?»

□ **65:20 «Xuningdək gunahkar yüz yaxka kirip olgən bolsa «Hudaning lənitigə uqriḱoḱan»**

dəp həsablınidu — adəmlərninḱə kəpinḱisi nahayiti qong yaxtila elidioḱan bolḱoḱaḱ, «yüz yaxta olgən» bolsa, pəḱətlə «nahayiti bir yigit» dəp qarilidu; həḱlər uning gunah kילוḱanliḱini bilip ḱalsa, uni «xunḱə yax turupla olgən, qoḱum Hudaning lənitigə uqriḱoḱan bolsa kerək» dəp ḱaraydu. □ **65:22 «Ular yasioḱan öylərdə, baxka birsi turmaydu; tikilgən üzümzarlardin,**

baxka birsi mewə elip yeməydu — ibraniy tilida «ularning ḱuruluḱlirida baxḱilar turidioḱan, ularning tikḱinidin baxḱilar yəydioḱan ḱələt bolmaydu». **«dərəhning əmri** — əlwəttə intayin uzun bolidu; dərəhning əzi intayin muḱim, puhta yaxaydu; səzlər muḱu ḱəḱətnimu iqigə alsa kerək. «...**əz qoli bilən yasioḱanliridin əz əmridə toluk bəhrimən bolidu** — ibraniy tilida «əz qoli bilən yasioḱanliri əzi upraydu» — demək, pütün əmridə toluk ixlitidu. □ **65:23 «Qünki**

ular Pərwərdigar bəht ata kילוḱan nəsilidur — yaki «qünki ular Pərwərdigar bəht ata kילוḱan (zat)ning nəsilidur». Muḱu tərijimisi toḱra bolsa «Pərwərdigar bəht ata kילוḱan (zat)» Məsiḱni ḱərsətkən bolidu, əlwəttə. □ **65:25 «Yilanning rizḱi bolsa topa-qaḱgla bolidu** — Erən

baḱḱisida Huda yılanoḱə: «Topa-qaḱgni yəysən» degən lənatni qüxürgənidu. Biraḱ ḱəzir uning yegənliḱi **pəḱət** topa-qaḱg bolidu; u heḱ adəm yaki baxka ḱəywanəḱə ziyən yətküzəlməydu.

■ **65:25** Yəx. 11:6, 7, 8, 9; Mat. 18:3

Manga kandaq yər aramgaḥ bolalaydu? □ ■

² Bularning həmmisini Mening qolum yaratqan, ular xundak boləraqkila barliqka kəlgən əməsmidi? — dəydu Pərwərdigar, — Lekin Mən nəzirimni xundak bir adəmgə salimən:

— Məmin-kəmtər, roḥi sunuq,

Səzlimni angliqanda qorqup titrək basidiqan bir adəmgə nəzirimni salimən.

³ Kala soyoqan kixi adəmnimu oltüridu,

Kozini qurbanliq kילוan kixi itning boynini sundurup oltüridu;

Manga hədiyə tutquqi qoxka kəninimu tutup bərməqkidur;

Duasini əslitixkə huxbuy yakquqi məbudkimu mədhiyə oquydu;

Bərḥək, ular əzi yaqturidiqan yollirini tallioqan,

Kəngli yirginqlik nərsiliridin hursən bolidu. □

⁴ Xunga Mənmu ularning külprətlirini tallaymən;

Ular dəl qorkidiqan wəhimilərnə bexioqa qūxürimən;

Qünki Mən qakiroinimda, ular jawab bərmidi;

Mən səz kילוinimda, ular kulək salmidi;

Əksiqə nəzirimdə yaman boləqanni kildi,

Mən yaqturmaydiqanni tallidi. ■

⁵ «I Pərwərdigarning səzi aldida qorqup titrəydiqanlar,

Uning deginini anglanglar: —

«Silərnə namimoqa *sadiq boləqanliqinglar* tūpəylidin qətkə kaqқанlar bolsa,

Yəni silərdin nəprətlinidiqan kərin daxliringlar silərgə: —

«Kəni Pərwərdigarning uluqluqi ayan kılinsun,

Xuning bilən xadliqinglarnə kərələydiqan bolimiz!» — dedi;

Birək xərməndilikte qəloqanlar əzliri bolidu. ■

⁶ Anglanglar! — xəhərdin kəlgən quқан-sürənlər!

Anglanglar! — ibadəthanidin qikқан awazni!

Anglanglar! — Pərwərdigar Öz düxmənlirigə *yamanliqlirini* kayturuwatidu!» □

Israilning yengidin tuquluxi

□ **66:1 «Zemin bolsa ayaqlirimoqa təhtipərimdur»** — «təhtipər» padixah təhtkə olturoqanda ayaqlirini dəssətkən kiçik orunduk. **«Əmdi Manga kandaq oy-imarət yasimakqisilər? Manga kandaq yər aramgaḥ bolalaydu?»** — birinçi ayət bəlkim Hudaning 64-bab, 11-ayəttiki soaloqa beridiqan asasiy jawabi. Huda «ibadəthana»ni anqə muḥim dəp qarimisimu, insanlar Əzigə atap saloqan ibadəthanini qoқum kəmsitidu degili bolmaydu (20- həm 2-ayətkə qaridoqanda, kəlgüsüdiki «ming yillik səltəniti»də bir «muқəddəs ibadəthana» bolidu; birək Hudaning nəziri (2-ayətkə əsasən) heqқandak oy-imarətte əməs, bəlkə Əzidin korkidiqan məmin bəndiliridə turidu. ■ **66:1** 1Pad. 8:27; 2Tar. 6:18; Ros. 7:48,49; 17:24 □ **66:3 «Kala soyoqan kixi adəmnimu oltüridu, ... duasini əslitixkə huxbuy yakquqi məbudkimu mədhiyə oquydu; bərḥək, ular əzi yaqturidiqan yollirini tallioqan, kəngli yirginqlik nərsiliridin hursən bolidu»** — muxu ayəttiki kixilər kərunüxtə Hudaqan ibadət kিলidu; ular kala-qozini soypur qurbanliq kিলidu, «axliq hədiyə» kিলidu, huxbuynimu Hudaqan atap yakidu; birək bundak kixiliri bilən təng ular qatillik kিলidu, hurapuy ixlarnə kিলidu (itning boynini sundurux), butlarqan qoқunup haram qurbanliqlərnimə kিলidu. ■ **66:4** Pənd. 1:24; Yəx. 65:12; Yər. 7:13 ■ **66:5** Yəx. 5:19 □ **66:6 «Anglanglar! — xəhərdin kəlgən quқан-sürənlər! Anglanglar! — ibadəthanidin qikқан awazni! Anglanglar! — Pərwərdigar Öz düxmənlirigə yamanliqlirini kayturuwatidu!»** — bu bexarət Yəxayaning keyinki dəwridiki Yerusalem, jümlidin ibadəthanining wəyran kilinixini (miladiyədin ilgiriki 586-yili) həm bəlkim ahirki zamanlardiki ohxap ketidiqan bir ixnimu kərsitidu.

7 — Toləjiki tutmayla u boxinidu;

Aşriki tutmayla, oşul bala tuşididu!■

8 Kimning muxundak ix toşruluk həwiri bardu?

Kim muxundak ixlarni kərup baqqan?

Zemin bir həlkni bir kün iqidila tuşidioşan ix barmu?

Dəkiqə iqidila bir əlning tuşuluxi mumkinmu?

Qünki Zionning əmdila toləjiki tutuxioşa, u oşul balilirini tuşidi!□

9 Birsini boxinix həlitigə kəltürgən bolsam, Mən balini çiqarozumay kalamtim? — dəydu Pərwərdigar,

Mən Özüm tuşduroşuqi tursam, baliyatquni etiwetəmdimən? — dəydu Hudaying.

10 Yerusalem bilən billə xad-huramliqta bolunglar;

Uni səyğüçilər, uning üçün huxallininglar!

Uning üçün kayoşu-həsət çəkkənlər,

Uning bilən billə xadlik bilən xadlininglar!

11 Qünki silər uning təsəlli beridioşan əmqəkliridin emip kənaətlinisilər;

Qünki silər kənoşuqə iqip çiqisilər,

Uning xan-xəripining zorlukidin kənglünglar hursən bolidu».□

12 Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: —

Mən uningəşa taxkan dəryadək aram-hatirjəmlikni,

Texip kətkən ekimdək əllərnin xan-xəreplirini sunup berimən;

Silər emisilər,

Silər yanpaxka elinip kətürüsilər,

Etəktə əkilitililər.■

13 Huddi ana balisioşa təsəlli bərgəndək,

Mən xundak silərgə təsəlli berimən;

Silər Yerusalemda təsəlligə igə bolisilər.

14 Silər bularni kərgəndə kənglünglar xadlinidu,

Səngəkliringlar yumran ot-qəptək yaxnap ketidu;

Xuning bilən Pərwərdigarning kəli Öz kullirioşa ayan kəlinidu,

U düxmənlirigə kəhrini kərsitidu.

15 Qünki oşəzipini kəhr bilən,

Tənbihini ot yalkunliri bilən çuxürüxi üçün,

Mana, Pərwərdigar ot bilən kelidu,

U jəng hərwiliri bilən kuyundək kelidu.

16 Qünki ot bilən həm kəliq bilən Pərwərdigar barlik ət igilirini sorak kəlip jazalaydu;

Pərwərdigar əltürgənlər nuroşun bolidu.

17 «Başqılar»əşa kirix üçün pakizlinip,

Əzlrini ayrim tutup,

Otturida turoşuqining gepigə kirgənlər,

Xundakla qoşka gəşini, yirginçlik boləşanni, jümlidin qaxkanlarni

yəydioşanlar bolsa jimisi təng tügixidu — dəydu Pərwərdigar.□

■ 66:7 Wəh. 12:1-6 □ 66:8 «Kimning muxundak ix toşruluk həwiri bardu? ... Zemin bir həlkni bir kün iqidila tuşidioşan ix barmu? Dəkiqə iqidila bir əlning tuşuluxi mumkinmu? Qünki Zionning əmdila toləjiki tutuxioşa, u oşul balilirini tuşidi!» — muxu 7- həm 8-ayəttə eytiləşan ixlər birakla Yerusalemlin wəşran kəlinixidin (6-ayət) ahirki zamanda «Zion-israil towa kəlip yengidin tuşuluxi» əməlgə axurulup, ularning Hudaning aldidə həkiqiy «Əz həlkim» boluxioşa atlap ətidu. □ 66:11 «uning xan-xəripining zorlukidin kənglünglar hursən bolidu» — başka birhil təşmisisi: — «uning xərəplik başir-kəksidin kənglünglar hursən bolidu». ■ 66:12 Yəx. 49:22; 60:4 □ 66:17 ««Başqılar»əşa kirix üçün pakizlinip,...» — bəlkim butpərəşlik hərəkətlirigə kətnixix üçün, muxu «pakizlinix» ixlirini kəlidu. «Otturida turoşuqi» — bəlkim butpərəşliklə yetəkçilik «pir» rolini aloşuqi.

18 Qünki ularning qiloqanliri həm oyliqanliri Mening aldimdidur; Birak barliq əllər, həmmə tilda səzləydiqanlarning yioqilidiqan waqti kelidu;

Xuning bilən ular kelip Mening xan-xəripimni kəridu; □

19 Wə Mən ularning arisida bir karamət bəlgini tikləymən;

Həm ulardin qeqip qutulqanlarni əllərgə əwətimən;

Nam-xəhritimni anglimiqan, xan-xəripimni kərüp baqmioqan Tarxixka, Liwiyəgə, okyaqılıqta dangki qıqқан Ludka, Tubal, Gretsiyəgə həm yirak qətlərdiki arallaroqə ularni əwətimən;

Ular əllər arisida Mening xan-xəripimni jakarlaydu. □

20 Xuning bilən Israillar «axliq hədiyə»ni pakiz kaqilaroqə koyup Pərwərdigarning öyigə elip kəlgəndək,

Xular bolsa, Pərwərdigaroqə atap beoixliqan hədiyə süpitidə kərindaxliringlarning həmmisini əllərdin elip kelidu;

Ular ni atlaroqə, jəng hərwilirioqə, sayiwənlik hərwa-zəmbillərgə, qeqirlaroqə həm nar təgillərgə mindürüp mukəddəs teoqimoqə, yəni Yerusalemə elip kelidu, — dəydu Pərwərdigar. □

21 Həm Mən ulardin bəzilirini kaqınlar həm Lawiylar boluxka tallaymən — dəydu Pərwərdigar. □

22 Qünki Mən yaritidiqan yengi asmanlar həm yengi zemin Özümning aldidə daim turoqandək,

Sening nəsling həm isming turup saqlinidu. □ ■

23 Həm xundək boliduki, yengi aymu yengi ayda,

Xabat künimu xabat künidə, Barliq ət igiliri Mening aldimoqə ibadət qiloqili kelidu — dəydu Pərwərdigar. □

24 — Xuning bilən ular sirtka qıqip,

Manga asiylıq qiloqan adəmlərnin jəsətlirigə qaraydu;

□ 66:18 «Qünki ularning qiloqanliri həm oyliqanliri Mening aldimdidur» — bu ayətnin birinqi yerimini təjrimə kiliş təs. Alimlar pəkət uning mənisini təjrimə qiloqinimizdək pərz kilişu. □ 66:19 «ulardin qeqip qutulqanlarni əllərgə əwətimən» — «ulardin» degənlilik:

(1) 16-ayəttə eytiləjan jazaliridin («ot həm qiliq»tin) yaki (2) «yat əllər arisidin» degən mənini bildüridu. «həm ulardin qeqip qutulqanlarni əllərgə əwətimən» — baxka birhil təjrimisi:

«həm qeqip həyat qəloqanlardin bəzilirini (yat) əllərgə əwətimən». «Tarxix»...«Lud»... «Tubal»... — xühşisizki, muxu yurtlarning isimliri pütün dunyadiki yurtlarə wəkillik kilişu.

«Tarxix» üqün 60-bab, 9-ayəttiki izahətni kərünq; «Lud» bolsa bəlkim ximaliy Afrikida; Tubal bəlkim həzirdiki Rusiyəni kərsitidu (bəlkim Rusiyəning kona paytəhti «Tobolsk» bilən munasiwiti bar). Nemixka «Lud» toqurluq «okyaqılıqta dangki qıqқан» deyilidu? Pərizimizqə, Huda əwətkən əlqilərnin hizmitining hətəri bar, dəp kərsətməqci. □ 66:20 «Xular bolsa, Pərwərdigarə atap beoixliqan hədiyə süpitidə kərindaxliringlarning həmmisini əllərdin elip kelidu» — bizningə «xular» Hudaning hux həwirini qəbul qiloqan «yat əllər»ni kərsitidu. Ular huxal bolup, Hudaning xapaitini kayturux üqün, ziyankəlikkə uqrioqan, tarkilip kətkən Yəhudiylarning ez yurti Yerusalemə kaytixioqə yardəm kiliximiz kərək dəp hərhil wasitilər bilən səpərdə ularəqə yələnqük bolidu. □ 66:21 «kaqınlar» — «kaqınlar»ning həlkqə wəkil bolup ularning qurbənliliklirini ibadətəhandiki qurbəngəh üstidə keydürux hizmiti bar idi. «Lawiylar» — kaqınlarning yardəmçiliri. Demək, muxu «Yəhüdiy əməs»lər Israil iqidə intayin imtiyazlıq orunda wə wəzipidə bolidu. □ 66:22 «yengi asmanlar həm yengi zemin» — bu tema toqurluq 65:17-ayəttiki izahətni kərünq ■ 66:22 Yəx. 65:17; 2Pet. 3:13; Wəh. 21:1 □ 66:23 «xabat küni» — «dəm elix mukəddəs küni» yəni xənbə küni. Yüqiriqi 56-bab, 2-ayəttiki izahətni kərünq.

«Barliq ət igiliri Mening aldimoqə ibadət qiloqili kelidu» — pütkül insaniyət qiloqan muxu ibadət iqidə, Yerusalemə ötküzülgən ibadət bolsa bəlkim wəkil boləjanlar arqılıq ötküzülidu.

Jəsətlərgə guwahqi boləjanlar (24-ayət) muxu wəkillər boluxi kərək.

Qünki ularni yəwatқан kurtlar ölməydu;
Ülarni köydürüwatқан ot өqməydu;
Ular barlık әt igilirigә yirginqlik bilinidu.

Yərəmiya

Hudaning Yərəmiyani qakirixi

¹ Binyamin kəbilisi zeminidiki Anatot yezisida turuwatқан kaħinlardin boloĝan Hilkıyaning ooqli Yərəmiyaning səzliri *təwəndə hatirilınu*: —

² Yəhuda padıxaħı, Amonning ooqli Yosıyaning künliridə, yəni u təhtkə olturoĝan on üçinçi yilida *Yərəmiyaşoĝa* Pərwərdigarning sözi kəldi; ■

³ Yəhuda padıxaħı Yosıyaning ooqli Yəhoakimning künliridə həmdə Yəhuda padıxaħı Yosıyaning ooqli Zədəkiyaning on birinçi yilining ahirişoĝıqə, yəni xu yılning bəxinçi eyida Yerusalemdikilər sürgün kılınşoĝıqə uningşoĝa Pərwərdigarning sözi yənə kelip turdi. ■

⁴ Pərwərdigarning sözi manga kelip:

⁵ — Anangning kərsikida seni apiridə kılıxtin ilgirila Mən seni biləttim; sən baliyatqudin qikixtin burun seni Özümgə atap, əllərgə pəyoĝəmbər boluxka tiklidim, — deyildi. ■

⁶ Mən bolsam: — Apla, Pərwərdigar! Mən gəp kılıxni bilməymən; qünki mən gədək balidurmən, dedim. □ ■

⁷ Ləkin Pərwərdigar manga: — Özüngni gədək bala, demə; qünki Mən seni kimgə əwətsəm, sən xularşoĝa barısən; wə Mən seni nemə də dəp buyrusam, sən xuni dəysən.

⁸ Ulardin kərkəma; qünki seni kütquzux üçün Mən sən bilən billidurmən, — dedi. ■

⁹ Wə Pərwərdigar qolını sozup aqzımşoĝa təgküzdi; Pərwərdigar manga: Mana, Öz səzlimni aqzıngşoĝa kəydum; ■

¹⁰ Kəra, muxu küni Mən seni yulux, səküx, həlak kılıx wə ərux, kurux wə terip ərürux üçün əllər wə padıxaħlıklar üstigə tiklidim, — dedi. ■

Ikki alamət kərünux

¹¹ Wə Pərwərdigarning sözi manga kelip: «Yərəmiya, nemini kərüwəşən?» — deyildi.

Mən: «Badam dərihining xehini kərüwatımən» — dedim.

¹² Pərwərdigar manga: «Kərgining yahxi boldi; qünki Mən səzümning əməylişixi üçün səzümni kəzitiş turımən» — dedi. □

¹³ Wə Pərwərdigarning sözi manga ikkinçi kətim kelip: «Nemini kərüwəşən?» — deyildi.

Mən: «Poruq-poruq kəynawatқан, aqzi ximal tərıpidin kıysayşoĝan bir kəzanni kərdüm» — dedim.

¹⁴ Pərwərdigar manga: — Külşət ximal tərəştin kelip bu zeminda turuwatқанlarning həmmisi üstigə bəşüp kelidu — dedi. ■

■ 1:2 2Pad. 21:26; 22:1-23; 2Tar. 34:1-30 ■ 1:3 2Pad. 23:34; 24:17; 25:8; 2Tar. 36:4, 10-23;

Yər. 52:1-30 ■ 1:5 Gal. 1:15 □ 1:6 «Mən gəp kılıxni bilməymən; qünki mən gədək

balidurmən» — ıbranıy tilida: «bala» deĝən bu söz 5-16 yaxtıki balını kərsitidu. Kitabning baxka məlumatlırşoĝa kərişanda bizningşoĝa Hudaning sözi Yərəmiyaşoĝa kəlgəndə u bəkim təhminən on altə yaxka kirgənidi. ■ 1:6 Mis. 3; 4; 6:11,29 ■ 1:8 Kan. 31:6, 8; Yə. 1:5; Əz. 3:9 ■ 1:9 Yəx. 6:6, 7; Yər. 5:14 ■ 1:10 Yər. 18:7; 2Kor. 10:4, 5 □ 1:12 «Kərgining yahxi boldi; qünki Mən

səzümning əməylişixi üçün səzümni kəzitiş turımən» — badam dərihi baħarda birinçi bolup qəçəkləp, baħarning kəlgənlikini jakarlışoĝı bolşoĝıqə ıbranıy tilida «kəzəşqi» dəp atıladı. ■ 1:14 Yər. 4:6

15 — Qünki mana, Mən ximaliy padixahliklarning barlik jəmətlirini qakirimən, — dəydu Pərwərdigar; — ular kelidu, padixahlar hərbiəri öz təhtini Yerusalem qowukliri aldioja selip, həmmə sepillaroja wə Yəhudaning barlik xəhərlirigə hujumoja təyyarlinidu; □ ■

16 xuning bilən Mən *Yəhudadikilərnin*g barlik rezillikliri üqün ularning üstidin həkümlərni jakarlaymən; qünki ular Məndin waz keqip, baxqa ilahlaroja huxbuy yekip, öz kolliri yasioqanlirioja qokundi.

17 Sən əmdi belingni baqlap ornungdin turup, sanga buyruoqanlirimning həmmisini ularoja eyt; ular aldida həduqup kətmigin; bolmisa Mən seni ular aldida hədukturimən.

18 Qara, Mən bügün seni Yəhudaning padixahlirioja, əmiririgə, kahinlirioja həm pütkül zemin həlkiqə qarxi turoquqi mustəhkəm xəhər, təmür tüwrük wə mis sepillardək tiklidim. □ ■

19 Ular sanga qarxi jəng kilidu, lekin sening üstungdin ojalibə kilalmaydu — Qünki Mən seni kutquzux üqün sən bilən billidurmən, — dəydu Pərwərdigar.

2

Israilning Pərwərdigaroja bolojan dəslepki muhəbbiti

1 Əmdi Pərwərdigarning sözi manga kelip mundak deyildi: —

2 Berip Yerusalemdikilərnin qulaklirioja mundak jar salojin: — «Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən sening yax waktingdiki wə padarlikingni, yəni kizning axiqioja bolojan muhəbbitidək sening qəlbayawanda, yəni terilmiojan yərlərdə Manga əgixip yürgənliringni sening üqün əsləymən.

3 Xu qaojda Israil həlki Pərwərdigaroja pak, alahidə atalojan, ular uning öz həsulining tunji mewisi dəp qaralojanidi; ularni yəwalmakqı bolojanlarning həmmisi gunahkar dəp həsablanojanidi həm ularning baxlirioja balayi'apət qüxkənidi, — dəydu Pərwərdigar. □

Ata-bowilar arisida wapasizlikning pəyda bolojanliqi

4 Pərwərdigarning sözini anglanglar, i Yakupning jəməti, Israil jəmətining barlik ailə-tawabiatliri: —

□ 1:15 «padixahlar hərbiəri öz təhtini Yerusalem qowukliri aldioja selip...» — baxqa birhil təjrimisi: «padixahlar hərbiəri öz təhtini Yerusalem qowuklirioja selip...» ■ 1:15 Yər.

5:15; 6:22; 10:22; 52:4, 5 □ 1:18 «Mən ... seni... mustəhkəm xəhər, təmür tüwrük wə mis sepillardək tiklidim» — oqurmənlər xuningoja diqqət kiliduki, Hudaning səzliəri

«ətkən zamanda» eytilojan. Bir qaraxqa, Yeramiya pəkət gədək bir yax yigittək kərünsimu, lekin iman-ixənqə nisbatən Hudaning sözi allıqəqan ixəngüqilərgə pakit bolojan. Iman-ixənqtiki adəm ixlaroja Hudaning kəzqarixi bilən qaraydu. ■ 1:18 Yər. 6:27; 15:20 □ 2:3 «Xu qaojda Israil həlki Pərwərdigaroja pak, alahidə atalojan» — «...pak, alahidə atalojan» degən səz ibranıy

tilidiki «Pərwərdigaroja «qodəx»» («Pərwərdigaroja muqəddəslik») degən səz bilən ipadiliniidu. Oqurmənlərgə bəlkim ayanki, «muqəddəs»ning əsli mənisı dəl «Hudaoja alahidə atalojan, pak» deganliktur. Musa pəyojəmbərgə qüxürülgən qanun boyiqə «həsulning tunji mewisi»ni bolsa Hudaoja atap, Hudaning wəkili bolojan kahinlaroja beoqlax kerək idi. Huda muxu yərdə: «Israil alahidə Meningki idi» dəydu. Yəne bir təraptin eytkanda Israil Hudaning «həsulining tunji mewisi» bolsa, əmdi ulardin keyin Hudaning yolida mangidojan baxqa əllərdin bolojanlarmu Hudaning yenioja kelip uningoja «həsul bolup» Hudaning Öz həlki boluxqa kelidu.

5 Pərwərdigar mundak dəydu: — Ata-bowiliringlar Məndə zadi kəndak adalətsizliklərnə baykəptu, ular Məndin xunqə yirəklixidu? Ular nemixkə bimənə butlaroşa bax urup, əzliri bimənə bolup kətti?■

6 Ular həqqaqan: «Bizni Misir zeminidin kutkuzup qikirip, bayawandin, yəni qəl-dəxt wə tik azgallar bilən kaplanoşan jaylardin, kuroşakqilik wə ölüm sayisi orap turoşan yərlərdin, adəmzat ətməydişən həmdə insan turmaydişən xu bayawandin bizni ətküzgən Pərwərdigar kəni?» dəp sorap qoyuxmaptioşu?

7 Mən silərnə mewisi həm molqilikidin huzurlinix üçün munbət bir zeminə elip kəlgənəmən; silər kəlip zeminimni buloşidinglar, Mening mirasimni yirginqlik bir nərsigə aylandurup qoydunglar.□

8 Kaşinlar: «Pərwərdigar kəni?» dəp həq sorap qoymidi; Təwrat-kanun işraqiliri meni həq tonumidi; həlk padiqiliri manga asiylək kildi; pəyoşəmbərlər bolsa Baalning namida bəxarət bərdi, ularning həmmisi həq paydisiz bimənə nərsilərgə əgixip kətti.□ ■

9 Xunga silər bilən dəwalaxmaqimən, baliliringlar həm baliliringlarning baliliri bilən dəwaliximən, — dəydu Pərwərdigar;

10 — silər Sipurstiki dengiz boyliroşa ətup bekinglar, Kedarəşa təkxürəxkə adəm əwətip bekinglar — muxundak bir ix zadi bolup baqqanmu-yok dəp kərüp bekinglar — □

11 Kəysi bir əl öz ilahlrini (ular həq ilah əməs, əlwəttə) əzgərtkənmu? Ləkin Mening həlkim əzlrining xan-xəripi Boloşuqisini bolsa paydisiz-bimənə bir nərsigə alməxturoşan.■

12 Buningəşə əjblininglar, i asmanlar; hang-tang bolunglar! Sarasimigə quxunglar! Qəqunglar! — dəydu Pərwərdigar, ■

13 — qunki Mening həlkim ikki rəzil ixni kildi; ular həyatlik su mənəşə boləşən Məndin wəz kəqti; andin əzliri üçün su azgallirini, yəni su turmaydişən yerik su azgallirini yonup qikti.■

İsraıl Hudaəşə əməs, yat ilahlarəşə wə yat əllərgə tayinidu

14 İsraıl əsli kulmidi? U hojayinning əyidə tuşuloşən kulmidi? Nemixkə əmđi u oljiəşə aylinip kəldi?

15 Yax xirlar uni olja kəlip hərkiridi; ular awazini qoyuwətti; ular *İsraıl* zeminini wəyrənə kildi; xəhərliri kəydürüldi, adəmzətsiz kəldi. □ ■

■ 2:5 Mik. 6:3, 4 □ 2:7 «**Mening mirasim**» — bu söz ikki bislik bolup, məni: (1) Huda «bular əlahidə Meningki» dəgən Kanaan (Pələstin) zeminini wə uning üstidiki Yəhudiylər həlkini kərsitidu; (2) «miras kəlip bərginimni» dəgən mənidə bolup, Huda İsraıləşə «Silərnə mirasinglar bolsun» dəp tapxuroşən zeminni kərsitidu. Omumən bu söz xu zeminni wə xundakla, bəlkim, xu zemindiki həlkimni kərsitidu. □ 2:8 «**Təwrat-kanun işraqiliri**» — Təwratni həlkəşə əgətişkə məs'ul boləşən kaşinlarni («Yər.» 18:18, «Kən.» 33:10) yəki Təwratni kəqürəxkə məs'ul boləşən Lawiyylərnə («Yər.» 8:8) kərsitidu. «**həlk padiqiliri**» — (yəni «baqarmənliri» yəki «baqquqilar») ibrəniylərnə tilidə «kəyqilar», «padiqilar», «qupanlar» deyilidu. Adəttə bu söz qəpan-kəyqilərnə kərsitidu. Muxu yərdə «həlk baqquqiliri» İsraılning yətkəqilirini kərsitidu, əlwəttə. «**Baalning namida bəxarət bərdi**» — «Baal» dəgən Pələstindikilərnə yirginqlik bir buti idi. ■ 2:8 Rim. 2:20 □ 2:10 «**Siprus**» — Siprus arili (ibrəniylərnə tilidə «Kittim») bolsa Pələstinning yirək şərbidə; Kedar bolsa Pələstinning yirək xərkidə idi — demək, xərkətin şərbəkişə boləşən yərlərdimə muxundak ix bolup baqqioşan. ■ 2:11 Zəb. 106:20 ■ 2:12 Kən. 32:1; Yəx. 1:2 ■ 2:13 Küy. 4:15; Yər. 17:13 □ 2:15 «**yax xirlar..hərkiridi**» — xirlar oljisini tutkəndin keyin andin hərkirəydu. Muxu ayəttiki «xirlar» bəlkim Asuriya, andin Babilni kərsitidu. ■ 2:15 Yəx. 5:29; Yər. 4:7

16 Uning üstigə hətta Nof wə Tahpanəs xəhridikilərmu qoqqangni yeriwətti. □

17 Bu ixlarni өзünqə költürüp qıqaroqan əməsmu? — Qünki sanga yol baxlawatqınida Pərwərdigar Hudayingdin waz kəqkənidinq.

18 Əmdi bügünki kündə yənə Xiħor dəryasining süyini iħix üqün Misirning yolini baskining nemisi? Əfrat dəryasining süyini iħix üqün Asuriyəning yolini baskining nemisi? □ ■

19 Öz rəzilliking özünqə sawaq elip kelidu, özünqəning yənimdin qətnəp kətkining özünqə tənbih bolidu; əmdi sening Pərwərdigar Hudayingdin waz kəqkəning wə Mening qorqunqumning səndə bolmaslıqining intayın rəzil həmdə zərdapqa toloqan ix ikənlikini bilip qoy, — dəydu Rəb, samawi qoxunlarning Sərdari boloqan Pərwərdigar. ■

20 Qünki sən kədimdinla Mən sanga saloqan boyunturukni buzup, uning rixtini üzüp taxliwətkənsən; sən: «Kullukungda bolmaymən!» deding. Qünki barlıq dəng-egizliktə wə barlıq yexil dərəh astida sən pəħixə ayaldək kerilip yatqənsən. □

21 Lekin Mən bolsam seni əsli esil sortluq üzüm telidin, sərhil uruqtin tikkənidim; sən Manga nisbətən qəndəkmə yat wə yawa bir sesik üzüm teliqə aylinip qalding? □ ■

22 Qünki sən xulta bilən yuyunsangmu, kəp akartkuq sopun ixlətsəngmu sening kəbihliking Mening aldimda tehi daq bolup turidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ■

23 Sən qəndəkmə: «Mən heq buloqanoqan əməsmən, mən «Baallar»qə heq əgəxmədim!» deyələysən? Jilojida mangoqan yolungni kərup bak, kilmixliringni ikrar kil — sən öz yollirida uyan-buyan kətrap yürüdiqan qəqqək ħingqandursən! □

24 Sən qəl-bayawanoqə adətləngən, həwisi qozqəloqanda xamalni purap yürüdiqan bir yawayi mada exəksən! Küyligəndə kim uni tosalisun? Uni izdigən ħəngqilar əzlrini heq upratmaydu; xu waqitlarda uni izdəp tapmaq asandur. □

25 *I Israil, bikar yügürüp*, putungni ayaqəsiz, gelingni ussuluksiz kilip qoyma! Lekin sən buningqə: «Yaq! Ham hiyal kılma! Qünki mən bu yat

□ 2:16 «...Nof wə Tahpanəs xəhridikilərmu qoqqangni yeriwətti» — «Nof wə Tahpanəs» Misirdiki xəhərlərdur. Yəhuda kəp qətim Misirdin yardəm sorioqanidi. Misir qoxuloqan bolsimu, lekin əksiqə Israilqə wəpasizlik kilip kəlgənidi. Nof keyin «Məmfis» dəp ataloqan. Baxqə birhil təjmisini: «...Nof wə Tahpanəs xəhridikilərmu bax qoqqangni (rəswə kilix üqün) qirdiwətti».

□ 2:18 «Xiħor dəryasining süyini iħix üqün... Əfrat dəryasining süyini iħix üqün...» — «Xiħor (Misirdiki bir dəryə yaqi wad)ning sulirini iħix» həmdə «Əfrat (Asuriyədiki dəryə)ning... sulirini iħix» Israil Misirdin wə Asuriyədin panah izdigənlikini kərsitidu. ■ 2:18 Yəx. 31:1

■ 2:19 Yəx. 3:9; ħox. 5:5 □ 2:20 «barlıq dəng-egizliktə wə barlıq yexil dərəh astida sən pəħixə ayaldək kerilip yatqənsən» — Israil muxu yərlərdə (dəng-egizliktə ... yexil dərəh astida...) butpərəslik paaliyətlirini etküzgən. Ularning mundək butpərəsliki Hudaqə wəpasizlik bolup rohiy jəhəttə pəħixiwəzlik bolupla qəlməy, ular Pələstindikilərninq butpərəslikini dorap ularning butlirioqə «ataloqan», buthanida turoqan pəħixə ayallar bilən yatatti. □ 2:21 «yat wə yawa bir sesik üzüm teli» — «yat wə yawa» əsliy ibranıy tilida bir səz bilənla ipadilindı.

■ 2:21 Mis. 15:17; Zəb. 44:2; 80:8 ■ 2:22 Ayup 9:30 □ 2:23 «Jilojida mangoqan yolungni kərup bak, kilmixliringni ikrar kil» — «jilojida mangoqan yolung...» bəlkim kəp qisim Yəhudadikilər Yerusalemqə yekın boloqan «Ĥinnom jilojisi»da öz baillirini butlarqə atəp «insan qurbanlıqı» qıloqanlıqini kərsitidu. Israilni ħingqanoqə ohxıtixi bəlkim uning heqqəndək mukim yəlxüxininq bolmaydiqanlıqini təkitleydu. □ 2:24 «... ħəmsi qozqəloqanda xamalni purap yürüdiqan bir yawayi mada exəksən!» — bu ohxıtix xübhısizki, Israilning butlarqə boloqan buzuk həwəslirini, uni butpərəsliktin tosunqing mumkin əməslikini kərsitidu.

ilahlarni yahxi kərüp qaldim, ularning kəynidin mangimən!» — deding.□

²⁶ Ooqri tutulup kəlip hijalətkə qaloqandək, Israil jəmətimu hijalətkə qalidu — yəni əzliri wə ularning padixahliri, kahinliri wə pəyoqəmbərliri

²⁷ ular yaqəq kətikigə: «Atam!» wə taxka: «Sən meni tuoqdurdung!» dəydu; qünki ular yüzini Manga qarətməy, əksiqə Manga arqisini kildi; ləkin külpət bəxiqə qüxkəndə ular: «Ornungdin turup, bizni kütquzoqaysən!» dəydu.

²⁸ Əmdi əzünggə yasioqan ilahliring kəni!? Külpət bəxiqə qüxkəndə seni kütquzalaydioqan bolsa, ular ornidin tursun! — Qünki xəhərliring kanqə kəp bolsa butliringmu xunqə kəptur, i Yəhuda!■

²⁹ Nemixka silər Mən bilən dəwaqə qüxməkqisilər? Silər həmminglar Manga asiylik qiloqansilər, — dəydu Pərwərdigar.

³⁰ Baliliringni bikardin bikar urup qoydu; ular həq tərbiyini qəbul kilmidi. Əz qiliqing yirtkuq xirdək pəyoqəmbərliringni yəwətti.■

³¹ I bu dəwr kixiliri! Pərwərdigarning səzigə kəngül qoyunglar! Mən Israiloqə qəl-bayawan yaki kapkarangoquluk baskan zemin bolup baqqanmu? Mening həlkim nemixka: «Nəgila barsaq əz ərkimiz; əmdi yeningə yənə kəlməymiz!» — dəydu?■

³² Kiz zibu-zinnətlirini untuyalamdu? Toy kilidioqan kiz toy kiyimlirini untuyalamdu? Ləkin əz həlkim san-sanəksiz künliridə Meni untudi.■

³³ Sən ixk izdəp baridioqan yollaroqə xunqə məhir bolup kəttinq! Bərhək, hətta əng buzuk ayalaroqə yolliringni kərsəttinq.

³⁴ Uning üsting tonungning pəxliridə gunaqsiz namratlarning kəni bar! Sən ularni temingni təxip ooqrilikqə kirgini üqün oltürdingmu?! İxlarning həmmisi xundək tursimu, □

³⁵ sən tehi: «Məndə gunaq hək; Rəb məndin rənjiwərməydu!» dəysən. Bilip qoy! Mən üstüngdin həküm qikirimən, qünki sən: «Mən gunaq sadir kilmidim!» — dəwerisən.

³⁶ Sən nemixka bunqiwala uyan-buyan katrap ala kəngüllük kilisən? Sən Asuriyə təripidin yərgə qaritiloqandək Misir təripidinmu yərgə qaritilən. □

³⁷ Bərhək, sən Misirdin kolliringni bəxiqə aloqan peti qikisən; qünki Pərwərdigar sən yələnqük qiloqanlarni qətkə kəkti; sən ulardin həq payda kərməysən.□

3

Wapasizlik üstigə wapasizlik

□ **2:25 «putungni ayaqsizliktin... gelingni ussuluqsiz kilip koyma!»** — bu səzlər bəlkim iki bislik; — (1) butlarning yolida yügürüp mengix bəribir bikar ixtur — butlar adəmlərgə yərdəmə bolalmaydu; (2) əgər Israil butpərəsliki bilən Hudaqə wapasizlikni dawamlaxtursa, ular ahir bərip ayaqsiz, qəngəp sürgün boləqanlar bolidu. **«Yaq! Ham hiyal kılma!»** — ibranıy tilida «Yaq! Ümid yoq!». ■ **2:28** Yəx. 2:8; Yər. 11:13 ■ **2:30** Yəx. 1:5; Yər. 5:3 ■ **2:31** Mat. 23:26-39 ■ **2:32** Yər. 3:21 □ **2:34 «Sən ularni temingni təxip ooqrilikqə kirgini üqün oltürdingmu?!»** — Musa pəyoqəmbərgə qüxürüləqan qanun boyiqə ooqri kəqtə əygə bəsüp kirgən bolsa u urup oltürülə əy igisi gunaqsiz həsəblinidu. □ **2:36 «Sən nemixka bunqiwala uyan-buyan katrap ala kəngüllük kilisən?»** — demək, Israil hərdəim Hudani əməs, bəlki yat əllərnı əz yələnqüki kilməqçi. □ **2:37 «sən Misirdin kolliringni bəxiqə aloqan peti qikisən»** — demək, əsir boləqan peti.

1 Xundak deyiliduki, birsi ayalini qoyuwatsə, ayal uningdin ajraxsa wə keyin u baxka ərgə yatlik boləjan bolsa, birinçi eri uning bilən qayta yarixiwalsa bolamdu? Bundak ix bu zeminni mutlək buləjimamdu? Lekin sən xunqə kəp axnilirig bilən buzukluk kilip turup yənə yenimoğa qaytay dəwatamsən tehi? □ ■

2 Bexingni kətürüp yukiriəğa qarap bak; — Sən zadi nədə yat ilahlar bilən buzukluk ötküzmişsən?!

— Sən qəl-bayawanda kütüp olturoğan ərəbdək ularni yollar boyi kütüp olturoğansən; zeminni buzuklukliring wə rəzillikig bilən buləjoğansən.

3 Xuning üçün kattik yamoğurlar tutup kelinip sanga berilmidi həmdə «keyinki yamoğurlar» yaqmidi. Lekin səndə tehi pahixə ayalning kelin yüzi bar, iza tartixni heq bilgüng yoktur. □

4 Hətta sən bayatin Manga: «I Atam, yaxlikimdin baxlap manga yetəkqi həmrəh bolup kəlding!» — dəysən, wə: —

5 «U hərdaim oşəzipini saqlamdu? U oşəzipini ahiriəiqə tutamdu?» — dəysən. Mana, sən xundak degining bilən, lekin sən qolungdin kelixiqə rəzillik kiləğansən.

6 Yosiya padixahning künliridə Pərwərdigar manga: «Wəpasiz Israilning nemə kiləjanlikini kərdüngmu? U barlik egiz taşka qikip həm barlik yexil dərəh astioğa kirip xu yərlərdə pahixidək buzukluk kiləjan» — dedi. □ ■

7 — «Mən: U bularning həmmisini kiləjəndin keyin, qoqum yenimoğa qaytip kelidu, — dedim; lekin u qaytip kəlmidi. Uning asiy singlisi, yəni Yəhuda buni kərdi;

8 lekin wəpasiz Israilning barlik zina kiləjanliri tūpəylidin uningə talak hetini berip uni qoyuwətkinimni kərup, asiy singlisi Yəhuda kərkəmidi, bəki özimu berip pahixilik kildi. □

9 Xundak boldiki, öz buzukqilikini xunqə kiqik ix dəp kəriəqəqka, u hətta yaəq wə tax bilən zina kilip zeminni buləjəwətti.

□ 3:1 «...birinçi eri uning bilən qayta yarixiwalsa bolamdu? Bundak ix bu zeminni mutlək buləjimamdu?» — «Kən.» 24:1-4-ayətlərnı kərsitixi mumkin. Əgər pəyoşəmbər məzkur bəxarəttə bu ixni kəzdə tutkan bolsa, undakta bu 3-babning omumiy mənisigə kəriəqanda, Huda muxundak ixlarnı (ajrixix andin qayta toy kilix) Yəhudiylarəğa mən'i kiləjini bilən, muxu yərdə Huda «Məning ayalim boləjan Israil»ning Əz yenimoğa qaytip kelidəjan yoli bar, degən ohxaydu (14-22-ayətlərdə, ahirki zamanlarda Pərwərdigar muxundak qəksiz rəhim-xərkətni Israil həm Yəhudaəğa kərsitidu, deyilidu). «Lekin sən xunqə kəp axnilirig bilən buzukluk kilip turup yənə yenimoğa qaytay dəwatamsən tehi?» — baxka birhil təjimisı: «Lekin sən kəp axnilar bilən buzukluk kiləjan bolsangmu, yenimoğa qaytip kəl!». Huda təwendiki 4- wə -22-25-ayətlərdə ularni kəytixka qakirixka muxundak rəhimlik bilən ətunidu, biraq 3-babning omumiy mənisigə kəriəqanda, Hudaning səzlrini muxu yərdə təjimizdikidək «retorik soal» dəp karaymiz. ■ 3:1 Kən. 24:1-4 □ 3:2 «bexingni kətürüp yukiriəğa qarap bak» — Yəhuda hərdaim «yukiri jaylar»da butpərəslik ətkəzganidi. «sən qəl-bayawanda kütüp olturoğan ərəbdək...» — «əərb» muxu yərdə bəlkim yol boyida olturoğan pahixə ayalni kərsitidu. Bəzi alimlar bu səz yoluqlarnı bulax üçün marap turoğan karakqini kərsitidu, dəydu. □ 3:3 «keyinki yamoğur» — Kanaanda 3- yaki 4-ayda yaəqidu, ətiyazlik ziraatlərnı pixurux rolını oynaydu. Bu yamoğurlar bolmisa heq həsul bolmaydu. □ 3:6 «Wəpasiz Israilning nemə kiləjanlikini kərdüngmu?» — muxu ayəttə «Israil» ximaliy padixahlik, yəni «on kəbilə»ni kərsitidu. «Buzukluk» asasen butpərəslikni kərsitidu; 2:20diki izahətnimu kəring. ■ 3:6 Yər. 2:20 □ 3:8 «lekin wəpasiz Israilning barlik zina kiləjanliri tūpəylidin uningə talak hetini berip uni qoyuwətkinimni kərup,...» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə «lekin wəpasiz Israilning barlik zina kiləjanliri tūpəylidin uningə talak hetini berip uni qoyuwətkinimni mən kərdüm,...» deyilidu.

10 Bularning həmmisigə qarimay Israilning asiy singlisi Yəhuda tehi pütün kəngli bilən əməs, pəkət sahtilik bilən yenimoğa kaytip kəlgəndək boluwaldi, — dəydu Pərwərdigar.

11 Pərwərdigar munga mundak dedi: — «Wapasiz Israil özini asiy Yəhudadin həkkanıy kərsətti.

12 Barəjin, ximaloğa qarap bu sözləni jakarlap mundak degin: — «Kaytip kəl, i yoldin qıkkuqi Israil, — dəydu Pərwərdigar — wə Mən sanga kapikimni kayta türməymən; qünki Mən rəhimdil, — dəydu Pərwərdigar — Mən oşəzipimni mənggügə saklap turmaymən. □ ■

13 Pəkət sening kəbihlikingni, — Pərwərdigar Hodayingoğa asiylik kıləqanlikingni, uyan-buyan katrap yürüp əzüngni hər bir yexil dərəh astida yat ilahlaroğa beoixliəqanlikingni, xuningdək awazimoğa heq kulak salmioəqanlikingni ikrar kilsangla *Məndin rəhim-xapqət kərisən* — dəydu Pərwərdigar.

14 Kaytip kelinglar, i yoldin qıkkuqi balilar, — dəydu Pərwərdigar — qünki Mən siləni həkikiy səyğüqidurmən; *silər xundak kilsanglarla* Mən silərdin tallioəqlarni, yəni hər kaysi xəhərdin birdin, hər kaysi jəməttin ikkidin pukrani Zionoğa kayturup kelimən. □

15 Mən silərgə kənglümdikidək həlk padiqilirini təksim kilmən; ular siləni danalığ-bilim, əkil-parasət bilən bekip ozuklanduridu. ■

16 Xundak boliduki, xu künlərdə silər zeminda kəpiyip, kəp pərzəntlik boləjininglarda, — dəydu Pərwərdigar, — silər: «Pərwərdigarning əhdə sanduqi!» dəp yənə tiləğa almaysilər; u heq esinglaroğa kəlməydu, uni heq əsliməysilər wə uni heq seəjinimaysilər; silər baxqa bir sanduqmu yasimaysilər. □

17 Xu tapta ular Yerusalemnı «Pərwərdigarning təhti» dəp ataydu; barlik əllər uningoğa yioqilidu, — yəni Pərwərdigarning namioğa, Yerusalemoğa yioqilidu; ular kəlbidiki rəzil jəhillikioğa kaytidin heq əgixip mangmaydu.

18 Xu künlərdə Yəhuda jəməti Israil jəməti bilən birliktə mangidu; ular ximal zeminidin billə qıkip Mən ata-bowilirioğa miras boluxqa təkdım kıləqan zeminoğa kelidu.

19 Mən: «Mən seni balilirim katirioğa koyup, sanga güzəl zeminni, yəni kəpligən əllərnin zeminlini arisidiki əng kərkəm jayni miras kılıp ata kılıxni xunqilik halayttım!» — dedim, wə: «Sən Meni «mening atam» dəysən, wə Məndin yüz erüməysən!» — dedim. □

20 Ləkin bərhək, asiylik kıləqan ayal əz jərisidin ayriloəndək, silər Manga asiylik kıləqansilər, i Israil jəməti, — dəydu Pərwərdigar.

21 Yukiri jaylardin bir awaz anglinidu! U bolsa Israil jəmətidikilərnin yioə-pəryadlıri; qünki ular əz yolini burmilioəqan, Pərwərdigar Hudasini untuəqan.

□ 3:12 «ximaloğa qarap... mundak degin» — bu sözlər bəlkim Asuriyə təripidin 100 yıl ilgiri sürgün kıləqan Israil (on kəbilisi)ə eytilidu. ■ 3:12 Zəb. 86:15; 103:8, 9; 145:18

□ 3:14 «qünki Mən siləni həkikiy səyğüqidurmən» — ibraniy tilida «qünki Mən silərgə ərdürmən». ■ 3:15 Yər. 23:4; Əz. 34:23; Əf. 4:11 □ 3:16 «(silər) uni heq seəjinimaysilər» — baxqa birhil təjmisı: «ular uni izdəp tawap kilmaydu». «silər baxqa bir sanduqmu yasimaysilər» — baxqa birhil təjmisı: «ular kaytidin xundak kilmaydu». Demisəkmə «əhdə sanduqi» ibadətəhana tüzüminin mərkizi boləqəqqa, bu ayət bəlkim ibadətəhana wə uningəba baolıq tüzümnin (qurbanlıqlar, kaħinlar, nuroqun kaidə-yosunlar) yengi bir əhdə bilən inawətsiz kılindioəqanlikini kərsitidu. 31:31-34 wə izahatlarını kərüng. □ 3:19 «Mən seni balilirim katirioğa koyup... əng kərkəm jayni miras kılıp ata kılıxni xunqilik halayttım!» — Pərwərdigar muxu ayəttə Israiloğa Özigə sadıq boləqan ayalining süpitidə sözləydu.

22 — Kaytip kelinglar, əy yoldin qıkkıuqi balılar; Mən silərning yoldin qıkip ketixinglarəja xıpa bolımən.

— «Mana, biz yeningəja barımız; qünki Sən Pərwərdigar Hudayimiz-dürsən» — dənglar!

23 — Bərək, egizliklərdə həm taqlarda anglitilojan *butpərəslikning* kiykas-sürənliri bihudə ixtur! Bərək, Israilning kutkuzux-nijati Pərwərdigar Hudayimizdinladur. □ ■

24 Ləkin yaxlıkimizdin tartipla, ata-bowilirimizning əjrini, yəni ularning kala-koy padilirini, kız-oşullirini axu uyat-nomus yəp kətkən; □

25 Nətijidə biz uyat-hijillik iqidə yattuk, qalaymikanqilik wə aləzadilik bizni kəpliwaldi; qünki yaxlıkimizdin tartip bügünki küngə kədər biz wə ata-bowilirimiz həmmimiz Pərwərdigar Hudayimiz aldida gunah sadir kəlip kəlduk, Pərwərdigar Hudayimizning awaziəja heq kulak salmiduk. □

4

1 — «Bu yollirimdin burulay!» desəng, i Israil — dəydu Pərwərdigar — Əmdi Mening yenimoja burulup kaytip kəl! Əgər bu yirginqlikliringni kəzümədin neri kilsang, wə xundakla yoldin yənə tenəp kətmisəng, □

2 — əgər sən: «Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqkinəgdə, u kəsəm həkikət, adalət wə həkəniylik bilən bolsa, undakta yat əllərmu Uning namida əzlrigə bəht tilixidu wə Uni əzining pəhir-xəhriti kilidu. ■

3 Qünki Pərwərdigar Yəhudadikilər wə Yerusalemdikilərgə mundaq dəydu: — «Boz yeringlarni qepip aqdurunglar; tikənlik arisiəja uruk qaqmanglar! □ ■

4 Əzlinglarni Pərwərdigarning yolida sünnət kilinglar; kəlbənglarni sünnət kilinglar, i Yəhudadikilər wə Yerusalemda turuwatqanlar! — Bolmisa, Mening kəhrim partlap ot bolup siləni kəydüriwetidu; kilmixliringlarning rəzilliki tūpəylidin uni əqürələydiəjan heqkim qikmaydu. □ ■

5 — Yəhudada muxularni elan kəlip, Yerusalemda: — «Zemin-zeminda kanay qelinglar!» — dəp jakarlanglar;

□ 3:23 «**butpərəslikning kiykas-sürənliri**» — «butpərəslik» əyni tekistə yok, biraq bizningə əyət buni kərsitidu. Butpərəslikdə butlardin «yardəm sorax» üqün kiykas-sürən kətürux kerək idi.

■ 3:23 Zəb. 121:1 □ 3:24 «**axu uyat-nomus**» — muxu ibarə «Baal» degən intayin yirginlik məbudni kərsitidu. 11-bab, 13-əyətəni kəring. □ 3:25 «**qalaymikanqilik wə aləzadilik**» — bu səzlər muxu yərdə ibranıy tilida birlə səz bilən ipadiliduru. □ 4:1 «**Mening yenimoja burulup**

kaytip kəl!» — bu ibarə bəlkim «səllimaza towa kıl», «ikkilənmə!», «ala kəngüllük bolma!» degən mənini intayin təkiltəydu. «**Əgər bu yirginqlikliringni kəzümədin neri kilsang, wə xundakla yoldin yənə tenəp kətmisəng,...**» — baxqa birhəl tərjimisi: «Əgər bu yirginqlikliringni kəzümədin neri kilsang, əmdi sən sərgərdan bolmaysən». ■ 4:2 Yar. 22:18; Yəx. 48:1 □ 4:3 «**Boz yeringlarni qepip aqdurunglar; tikənlik arisiəja uruk qaqmanglar!**» — bu sirlik əyət Yəhudadikiləni nadan dehqanlarəja, ularning həyatlırini ahtarma yərgə əhxitidu. «Nəmixka həyatimizdin heqkandəq bəht, muwəppəkiyət yok?» dəp sorisa, «Silər uruklırini tikanlər arisiəja təriəjan dehqanlarəja əhxax, heq həsulluk bolmaysilər» dəp jawab berilidu, əlwəttə. Dehqanlar həsul kərux üqün boz yərlirini qepip, tikənləni yulup taxlıxi kerək boləjiniəja əhxax, Yəhudiylər əzlrini qozəjan kattik towa kılıxi kerək, andin bəhtning həsulini kəridu. ■ 4:3 Hox. 10:12

□ 4:4 «**kəlbənglarni sünnət kilinglar**» — səzmusəz tərjimisi: «kəlbənglardiki hətnilikni elip taxlanglar». Demisəkmə, Israillər ətlirida sünnət kilingini bilən ularning kəngülliri towisiz kattik idi; xunga pəyəşəmbər: «**kəlbənglarni sünnət kilinglar**» dəp agah beridu. ■ 4:4 Kan. 10:16;

30:6; Yəx. 65:5

«Yiojilinglar! Mustəhkəm xəhərlərgə keçip kirəyli!» — dəp nida kilinglar!□

⁶ Zionni kərsitidoğan bir tuşni tiklənglar; dərhal keçinglar, keqikip qalmanglar! Qünki Mən külpət, yəni zor bir həlakətəni ximaldin elip kelimən.

⁷ Xir öz qatqallıqıdin qıktı, «əllərni yökətkuqi» yoloğa qıktı; u öz jayidin qıkip zemininğni wəyran kılıxka kelidu; xəhərliring wəyran kılınıp, adəmzatsız bolidu. ■

⁸ Bu səwəbtin əzlıringlaroğa bəz kiyim oranglar, dad-pəryad kətürüp nalə kilinglar! Qünki Pərwərdigarning kəttik oşəzipi bizdin yanmıdidi!■

⁹ Xu küni xundak boliduki, — dəydu Pərwərdigar, — padixahning yüriki, əmirləarning yürikimu su bolup ketidu, kahınlar aləxzadə bolup, pəyoşəmbərlər təəjjüplinidu.

¹⁰ — Andin mən: — Ah, Rəb Pərwərdigar! Bərək Sən bu həlkni, jümlidin Yerusalemnı: «Silər aman-tinq bolisilər» dəp alding; əməliyəttə bolsa kiliq janəğa yetip kəldi, dedim.□

¹¹ — Xu qəşda bu həlkə wə Yerusalemoğa mundaq deyilidu: «Qəl-bayawandiki egizliklərdin qıqqan issik bir xamal həlkimning kizining yoloğa qarap quxidu; ləkin u hamən soruxka yaki dan ayrixka muwapik kəlməydu! □

¹² — Buningdin əxəddiy bir xamal Məndin qıqıdu; mana, Mən hazır ularoğa jaza həkümürini jakarlaymən.

¹³ Mana, u top bulutlardək kelidu, uning jəng hərwiliri qara kuyundəktur, uning atlıri bürkütlərdin tezdur! — «Həlimizoğa way! Qünki biz nabut bolduq!»□

¹⁴ — «I Yerusalemlər, öz kutuluxung üqün kəlbinqni rəzilliktin yuyuwət; kaqanoşiqə kəngluggə bihudə oy-hiyallarnı püküp turisən? ■

¹⁵ Qünki Dan diyaridin, Əfrəimdeki egizliklərdinmu azab-külpətni elan kılıdoğan bir awaz anglitlidu: —

¹⁶ Ular: Əllərgə elan kilinglar, Yerusalemoğimu anglinglar: — Mana, kərxawəğa aloşuqular yiraq yurttin keliwatidu! Ular Yəhuda xəhərlirigə kərxı jəng qukanlırını kətürüxkə təyyar! — dəydu.

¹⁷ Etizlikni mudariə kiliwatkanlardək, ular Yerusalemnı kərxıwalidu; qünki u Manga asiylik kılıoğan, — dəydu Pərwərdigar.

¹⁸ Səning yolung wə kilmixliring muxularnı öz bexingoğa quxürdi; bu

□ 4:5 «**Yiojilinglar! Mustəhkəm xəhərlərgə keçip kirəyli!**» — dəp nida kilinglar» — bu səzlər bəlkim bəxka pəyoşəmbərlərgə, yaki «həlk pədiqiliri» boləoğan padixah, həkümədarlar wə kahınlar katarlıqlaroğa eytilidu (9-ayətni kərüng). Demək, ular öz ihlassizliki, itətsizliki tüpəylidin həlkə xundak jar kılıxka məjbur kılınıdu. ■ 4:7 Yəx. 5:29; Yər. 2:15; 5:6 ■ 4:8 Yəx. 32:12 □ 4:10 «**Silər aman-tinq bolisilər**» — bu ayəttiki: «Silər aman-tinq bolisilər» degən səzlər sahta pəyoşəmbərləarning səzidur (6:14, 8:11 katarlıqlarnı kərüng). □ 4:11 «**Həlkimning kizi**» — xundakla «pak **kizim** boləoğan həlkim», «Zion **kizi**» katarlık ibarilər Hudaning Əz həlkigə yaki bəxka həlk (məsilən, «Misirning **kizi**», (46:11))kə boləoğan məhri-xəpkitini, ularoğa baqılıoğan muhəbbitini kərsitidoğan mənini öz iqiğə alidu. □ 4:13 «**Mana, u top bulutlardək kelidu, uning jəng hərwiliri qara kuyundəktur, uning atlıri bürkütlərdin tezdur!**» — «u» kimni kərsitidoğanlıki eytilməydu. Biraq aldi-kəyni səzlərgə kərioğanda, «u» 7-ayəttiki «əllərni yökətkuqi» boləoğan düxmənni kərsitidu. Bəzi alimlər bu səzlər ximaldin keliəoğan «Skitlar»ni kərsitidu, dəp karaydu. Ləkin Skitlarning jəng hərwiliri yök həm ular xəhərlərnı «kərxawəğa aloşuqi»larmu (16-ayət) əməs; xunga biz bu səzlərnı Babilliklarnı wə bəlkim ahirik zamandiki dəjjalning koxunlırını kərsitidu, dəp karaymız. ■ 4:14 Yəx. 1:16

rəzillikingning aqiwitidur; bərhək, u azabliktur, yurikinggimu sanjiydu!».

¹⁹ — *Mən*: «Ah, iq-baqrım! Iq-baqrım! Toloaqka qüxtüm! Ah, kənglüm azablandı! Yürükim düpüldəwatıdu, süküt kılıp turalmaymən; qünki mən kanayning awazını anglaymən; jəng quқанlırı jenimoğa sanjidi.■

²⁰ Apət üstigə apət qüxti! Pütkül zemin wəyran boldi; qediririm dəkiqədə bərbat kılındi, pərdilirim həyt-huytning iqidə yirtip taxlandı! □

²¹ Kaqanoqıqə tuoqka qarap turuxum, jəng awazlırını anglixim kerək?» — *dedim*.

²² — «Qünki Mening həlkim nadandır; ular Meni heq tonumioğan; ular əkli yok balılar, ular heq yorutulmioğan; rəzillikkə nisbətən ular danadır, əmma yaxxilikkə nisbətən ular bilimsizdur».

²³ — «Mən yər yüzigə qaridim; mana, u xəkilsiz wə qup-kuruq boldi; asmanlaroqımu qaridim, u nursiz qaldı; □

²⁴ taqlarəğa qaridim, mana, ular zilziligə kəldi, barlık dənglər əxəddiy silkinip kətti.

²⁵ Qarap turuwərdim, wə mana, insan yok idi, asmandiki barlık uqar-qanatlarımı əzlırını daldioğa aldı.

²⁶ Mən qaridim, mana, baq-etizlar qəl-bayawanoğa aylandı, barlık xəhərlər Pərwərdigar aldida, yəni uning kattik oqəzıpi aldida wəyran boldi.

²⁷ Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Pütkül zemin wəyran bolıdu; əmma Mən uni pütünləy yoqatmaymən. ■

²⁸ Buning tūpəylidin pütkül yər yüzi matəm tutıdu, yukırıda asman qarılık bilən qaplınidu; qünki Mən xundaq səz kıldim, Mən xundaq niyətkə kəlgənmən; Mən uningdin ökünməymən, uningdin heq yanmaymən;

²⁹ atlıklar wə okyalıqlarning xawqun-sürəni bilən hər bir xəhərdikilər qeqıp ketıdu; ular qatqallıqlarəğa kirip məküwalıdu, taxlar üstigə qıkiwalıdu; barlık xəhərlər taxlinip adəmzatsız qalıdu.

³⁰ — Sən, i həlak boləuqi, nemə kilməqsən? Gərqə sən pərəng kiyimlərnı kiygən bolsangmu, altun zibu-zinnətlərnı taqioğan bolsangmu, kəz-qaxlırınıgıni osma bilən pərdazlıoğan bolsangmu, əzüngni yasioqıning bikardur; sening axıqlıring seni kəmsitıdu; ular jeningni izdəwatıdu. □

³¹ Qünki mən toloaqka qüxkən ayalningkidək bir awazni, tunji balini tuoqkandikidək azabda boləğan Zion qızining awazını anglawatımən; u kollirini sozup: «Həlimoğa way! Bu qatillar tūpəylidin həlimdin kəttim!» dəp həsiriməktə. □

■ **4:19** Yəx. 21:4; Yər. 8:23 □ **4:20 «qedirilim» ... «pərdilirim»...** — Yərəmiya pəyoqəmbər həlkıning azablırını əziningki dəp həs kılıp, «həlkıming qediririm» wə «həlkıming pərdiliri» deməy, bəlki «qedirilim» wə «pərdilirim» toqruluk səzləydu. □ **4:23 «Mən yər yüzigə qaridim; mana, u xəkilsiz wə qup-kuruq boldi; asmanlaroqımu qaridim, u nursiz qaldı...»**

— demisəkmü, bu ayəttiki wə təwəndiki ayəttiki ixlar Yərəmiya pəyoqəmbərgə Rohta kərsitilgən əlamət kərinüxtur. Bu kərinüx: (1) İsrail zemini Babillıqlarning tajawuzluqı astıda bolıdıoğan wayranə həlınıti; wə (2) xuning bilən bir waqıtta ahırkı zamanlardiki həlınıti kərsitıdu. Bu hələt Huda jəhənnı yaratqınıda yər-zeminning awwalkı xəkilsiz, tərtpsiz həlınıtigə ohxaydu. ■ **4:27** Yər. 5:10,18; 30:11; 46:28 □ **4:30 «əzüngni yasioqıning»** — bəlkim Yəhuda yat əllərdin yar-yələk izdigəndə yaləqılık qıloqanlıqını kərsitıdu. □ **4:31 «tunji balini tuoqkandikidək azabda boləğan Zion qızining awazını anglawatımən»** — oqurmənlərnıng esıdə barkı, «Zion» Yerusalemlə jaylaxqan taq bolup, «Zion» yaki «Zion qızı» degəning əzi Yerusalemlə yaki İsrailni bildürıdu.

5

Yerusalem jazağa layik

¹ *Pərwərdigar*: — Yerusalemning rəstə-koqilirida uyan-buyan aylinip yügürümlər, obdan kərüp biliwəlinglər; məydanliridin izdəp kərümlər; adalət bilən ix kəridioğan, wədisidə turuxka intilidioğan birlə adəmni tapsanglar, xunda mən bu *xəhərni* kəqürimən!

² Gərqə ular: «Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqkən bolsimu, ular yaloqəndin səzləydu, *dedi*. □

Yerəmiya səz qilidu

³ — I Pərwərdigar, kəzüng adalət-bitərəplikni izdəp yüridu əməsmu? Sən bularni urdung, lekin ular azablanmaydu; Sən ularni nabut qilip tügəxtürdüng, lekin ular tərbiyə qəbul qilixni rət qilip kəldi; ular yuzlirini taxtin kattik qildi, ular yolidin yenixni rət qilidu. ■

⁴ — mən: «Xühhisizki, bundak qiloğanlar pəqət namratlar, ular nadanlar; qünki ular Pərwərdigarning yolini, Hudasing həküm-kərsətmilirini bilməydu» — dedim.

⁵ — «Mən mətiwərlərninğ yenioğa bərip ularoğa səzləymən; qünki ular Pərwərdigarning yolini, Hudasing həküm-kərsətmilirini bilidu». Biraq ularmu boyunturuqni üzül-kesil buzup, rixtilirini üzüp taxlioğan.

Pərwərdigar jawab beridu

⁶ — Xunga ormandin qikқан bir xir ularni öltüridu, bayawandin qikқан bir bərə ularni wəyran qilidu; yilpiz xəhərlərgə qarap paylaydu; xəhərlərdin qikқан hərbi titma-titma qilinidu; qünki ularning asiylikli ri kəpiyip, wapasizlikli awuydu. □ ■

⁷ Mən zadi nemigə əsasən seni kəqürimən? Sening baliliring Məndin waz kəqip, Huda əməslərgə kəsəm iqməktə; Mən həmmə həjətliridin qikқан bolsammu, lekin ular zinahorluk qilip, pahixilərninğ əyigə top-top bolup mengiwatidu. □

⁸ Ular səmrigən ixkwaz ayoqlirlar, ular hərbi öz yeqinining ayalioğa həwəs qilip kixnəwatidu. ■

⁹ Bu ixlar tūpəylidin ularni jazalimay qoyamdim? — dəydu Pərwərdigar, — Meninğ jenim muxundak bir əldin qisas almay qoyamdu? ■

□ 5:2 «...birlə adəmni tapsanglar, xunda mən bu xəhərni kəqürimən! (1-ayət)... Gərqə ular: «Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqkən bolsimu, ular yaloqəndin səzləydu, *dedi*» — keyin, Yerəmiya birnəqqə xundak adil, sadik adəmlər (məsilən, Baruk, Aħikam, Əbəd-Mələk) bilən tonuxkan. Lekin Pərwərdigar unioğa bu səzlərnin qiloqanda u muxundaklarni tapalmioğan. ■ 5:3 Yəx. 1:5; 9:12; Yər. 2:30 □ 5:6 «ormandin qikқан bir xir ..., bayawandin qikқан bir bərə ...; yilpiz xəhərlərgə qarap paylaydu» — bu ayəttiki yirtquq haywanlar kəqmə mənidə bolup duxmənərnin kərsitidu, əlwəttə. ■ 5:6 Yər. 4:7 □ 5:7 «Mən həmmə həjətliridin qikқан bolsammu, lekin ular zinahorluk qilip, pahixilərninğ əyigə top-top bolup mengiwatidu» — bu ayət balkim rohiy jəhəttiki wapasizlikni kərsitidu. Huda İsrailni «Mening ayalim» dəp ataydu (2:10, 3-babni kərüng). 8-ayət jismani jəhəttiki zinahorluknimu kərsitidu. ■ 5:8 Əz. 22:11 ■ 5:9 Yər. 5:29; 9:9

¹⁰ Uning üzüm qünəkliridin ötüp, tallirini wəyran qilinglar; lekin ularni pütünləy nabut qilmanglar; xahlirini kirip taxlanglar, qünki ular Pərwərdigarəğa təwə əməstur; □ ■

¹¹ qünki Israil jəməti wə Yəhuda jəməti Manga mutlək wapaszlik kildi, — dəydu Pərwərdigar. ■

¹² Ular: «U heqnemə qilmaydu! Bizgə heq apət qüxməydu; nə qiliq nə kəhətqilikni kərməymiz!» — dəp Pərwərdigardin tenip kətti.

¹³ Pəyoqəmbərlər bolsa pəkət bir xamaldin ibarət bolidu, halas; *Pərwərdigarning* səz-kalami ularda yoktur; ularning səzliri öz bexioğa yansun! □

¹⁴ Xunga Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda manga mundaq dəydu: — Bu həlk muxu səzni qiləjini üqün, mana, Mən əozingəğa saləjan səzlimni ot, bu həlkni otun qilimənki, ot ularni kəydürüp taxlaydu. ■

¹⁵ — Mana, Mən yiraktin bir əlni elip kelimən, i Israil jəməti, — dəydu Pərwərdigar, — U küqlük bir əl, kədimiy bir əl, tilini sən bilməydiəjan wə gəplirini sən heq qüxənməydiəjan bir əl bolidu; ■

¹⁶ ularning əkdəni yoojan eqiləjan bir gərdur; ularning həmmisi batur pəlwənlardur.

¹⁷ Ular həosulingni wə neningni yəp ketidu, oşul-qizliringni yəp ketidu, kala-qoy padiliringni yəp ketidu, üzüm talliringni wə ənjur dərəhliringni yəp ketidu; ular sən tayanəjan mustəhkəm xəhərliringni qiliq bilən wəyran kildu. ■

¹⁸ Həlbuki, — dəydu Pərwərdigar, — xu künlərdimu siləzni pütünləy tügəxtürməymən. ■

¹⁹ Xu qəoqda *həlkinq*: «Pərwərdigar Hudayimiz nemixka muxu ixlarning həmmisini beximioğa qüxürgən?» — dəp sorisa, əmdi sən *Yərəmiya* ularəğa: «Silər Məndin yüz erüp, öz zemininglarda yat iləhlarning kullukida boləjininglardək, silər öz wətininglar bolmiojan bir zeminda yat boləjanlarning kullukida bolisilər» — degin. □ ■

²⁰ — Yaqupning jəmətidə xuni jakarlioqinki wə Yəhuda arisida xuni elan kilioqinki,

²¹ «Buni anglanglar, i nadan wə əqli yok, kəzi turup kərməydiəjan, kuliki turup anglimaydiəjan bir həlk: — ■

²² Məndin kərkəmsilər? — dəydu Pərwərdigar, — Dengiz süyi üqün səhlini mənggüklük qəklimə qilip, «Bu yərdin ətmə» dəp bəkitkən Məning əldimda təwriməmsilər? Mana, dolqunliri ərkəxligini bilən ular səhli üstidin heq qəlibə qilmaydu; xawkunlioqini bilən bu qəktin hərgiz həlkip ətəlməydu. ■

²³ Ləkin bu həlkning jəhil wə asiylik kəngli bardur; ular yoldin qikip öz beximqilik qilip kətti.

□ 5:10 «Uning üzüm qünəkliridin ötüp, xahlirini kirip taxlanglar, qünki ular Pərwərdigarəğa təwə əməstur» — bu ayətning baxka birhil təjimis: «Uning sepillirioğa yamixip qikip wəyranqilik qilinglar, lekin ularni pütünləy nabut qiliwətmənglar; istihkamlirini elip taxlanglar, qünki ular Pərwərdigarəğa təwə əməstur». ■ 5:10 Yər. 4:27 ■ 5:11 Yər. 3:20

□ 5:13 «Pəyoqəmbərlər bolsa pəkət bir xamaldin ibarət bolidu, halas» — ibraniy tilida «roh» wə «xamal» bir səz bilən ipadilidid. Xuhşisizki, «pəyoqəmbərlər» əzlrini «bizgə Hudaning Rohi tolduruləjan» dəydu, lekin Huda ularni pəkət «xamaloğa tolduruləjan» dəydu. ■ 5:14 Yər. 1:9-10

■ 5:15 Qan. 28:49; Yər. 1:15; 6:22 ■ 5:17 Law. 26:16; Qan. 28:31,33 ■ 5:18 Yər. 4:27 □ 5:19

«yat boləjanlarning kullukida bolisilər» — «yat boləjanlar» həlkim ikki bislik səzlar bolüp, həm «yat butlar» həm «yat adəmlər»nimu kərsitidu. ■ 5:19 Yər. 16:10 ■ 5:21 Yəx. 6:9

■ 5:22 Ayup 38:10, 11; Zəb. 33:7-8; 104:9

24 Ular kenglidə: «Əz vaxtıda yamoqurlarni, yəni awwalkı həm keyinki yamoqurlarni Bərgüqi, bizgə həsul pəslini bəkitip aman-esən Saklıoquci Pərwərdigar Hudayimizdin əyminəyli» degənni heq deməydu. □ ■

25 Silərnin qəbihlikliringlar muxu ixlarni silərgə nesip kilmiojan; silərnin gunahlıringlar silərdin bərikətni məhrum kiojan.

26 Qünki həlkim arisida rəzillər bardur; ular pistirmida yatqan kiltakqilardək paylap yüridu; ular tuzak selip, adəmlərnı tutuwalidu.

27 Tutqan kuxlaroqa tolojan kəpəstək, ularning əyliri aldamqiliktin erixən mallar bilən tolojan; ular xu yol bilən büyük həm bay bolup kətti.

28 Ular səmrip, parkirap kətti; bərhək, ular rəzil ixlarni kılıxqa məhir bolup kətti; ular əz mənəpətni kəzləp həklərnin dəwasini, yetim-yesirlərnin dəwasini sorimaydu; namratlarning həqqukini qoşdaydiojan həkümni ular qikarmaydu. □ ■

29 Bu ixlar tūpəylidin ularni jazalimay qoyamdim?! — dəydu Pərwərdigar, — Mening jenim muxundak bir əldin kisas almay qoyamdu? □ ■

30 Zeminda intayin qorkunqluk wə yirginqlik bir ix sadir kilinojanki —

31 Pəyojəmbərlər yalojan-sahta bexarətlərnı bərməktə; kaşınlar bolsa əz həquk dairisini kengəytip həkümranlik kilməktə; Mening həlkimmu bu ixlarni yaqturidu. Ləkin bularning aqiwitidə qandak kilisilər? □ ■

6

Yerusalemning halak boluxi toqruluk bexarət

1 Jeninglarni kutkuzux üçün Yerusalem xəhəridin qeqinglar, i Binyamin jəmətidikilər! Təkoa yezisida kanay qelinglar! Bəyt-Həkkəəmdə is signalini kətüringlar! Qünki balayı'apət, yəni dəhxətlik həlakət ximal tərəptin pəyda bolidu. □ ■

2 Zion kızı, yəni nazinin sahıbjamalni, mən nabut kılımən.

□ 5:24 «awwalkı yamoqur»...«keyinki yamoqur»... — «awwalkı yamoqur» adətə 11-ayda yeqip, tupraqni yumxitidu, yəni həydep uruk selixqa təyyarlinidu. «keyinki yamoqur» bolsa Pələstində 3- yaki 4-ayda yaqıdu, ətiyazlık ziraətlərnı pixurux rolını oynaydu. Bu yamoqurlar bolmisa heq həsul bolmaydu. «**bizgə həsul pəslini bəkitip aman-esən saklıoquci**» — ibraniy tilida «bizgə həsul pəslikidi həptilərnı saklıoquci...». ■ 5:24 Qan. 11:14 □ 5:28 «**ular əz mənəpətni kəzləp həklərnin dəwasini, yetim-yesirlərnin dəwasini sorimaydu...**» — baxqa birhil təjimişi bolsa: «ular həklərnin dəwasini, hətta yetim-yesirlərnin dəwasini soriojini bilən hərgiz uni adil sorimaydu». ■ 5:28 Qan. 32:15; Yəx. 1:23; Zək. 7:10 □ 5:29 «**jazalimay qoyamdim**» — ibraniy tilida «yoqlımamdim?!». ■ 5:29 Yər. 5:9; 9:9 □ 5:31 «**kaşınlar bolsa əz həquk dairisini kengəytip həkümranlik kilməktə...**» — baxqa birhil təjimişi: «kaşınlarmu ularning wasitişi bilən (dəmək, pəyojəmbərlərnin yalojan bexarətliridin paydilinip) həkümranlik kilməktə». Ləkin «Yerəmiya» degən kitabta bundak ixlar yəne tiloqa elinmaydu, xunga təjimizimiz bəlkim toqruridur. ■ 5:31 Yər. 14:18; 23:25, 26; Əz. 13:6 □ 6:1 «**Jeninglarni kutkuzux üçün Yerusalem xəhəridin qeqinglar... dəhxətlik həlakət ximal tərəptin pəyda bolidu**» — 4-bab, 6-ayətnimu kərup selixturung. Xu yərdə həlkəkə, «Yerusalemoqa qeqip kiringlar» deyilgən. Birak hazır Yerusalemning əzi həlak bolidu. ■ 6:1 Yər. 1:13,14

3 Yerusalemoğa qarxi qikiwatkan pada bakkuqilarmu öz padilirini epkelidu; ular Yerusaleمنى korxawoğa elip qedirilirini tikidu; ularning həmmisi özi igiligən jayda pada bakıdu. □

4 *Ular*: «Uningoğa qarxi jənggə təyyarlininglar! Turunglar, qüx waqtidin paydilinip hujum kilayli!», «Apla! Kün patay dəp kəptu, kəqtiki sayilər uzirawatidu!» — *dəydu, andin*: □

5 «Xunga, keqığə hujum kilip qikayli, uning mustəhkəm ordilirini yokitayli!» — *dəydu*. □

6 — Qünki samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar ularoğa mundak dəydu: — Dərəhlərnı kesip, ular bilən Yerusalem ətrapida dəng-potəylərnı yasanglar; qünki u jazalanmısa bolmaydıoğan xəhərdur; uningda barlık ixlar zulum-zomigərlıktur.

7 Kuduk öz sulirini uroqutup qikəroşəndək, umu rəzilliklrını uroqutup qikərməktə; uningdin zulmət-zorəwanlık wə halakət sadalırı anglan-məktə; mening kez aldimda həmixə əqrıq-kesəllər həm yarılanoğanlar pəyda bolməktə. □

8 I Yerusalem, təlim-tərbiyə kəbul kıl; bolmısa jenim səndin waz keqıdu, — bolmısa, Mən seni harəbılik, adəmzatsız bir zemin kılıwetimən.

9 Samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mənə mundak dəydu: — Ular üzüm telini pasangdıoquqlardək İsrailning kəldisını pasangdəydu; xunga sən üzüm üzgüqidək üzüm telidiki xahlar üstidin yənə bir kətim kəlungni ötküzgin! □ ■

10 *Mən*: — Mən hazır kimgə söz kılıp əgəhlənduray? Ulardın angliəudək zadı kim bar? Mana, ularning kulaqlırı sünnət kılınmioğan, ular heq angliyalmaydu. Mana, Pərwərdigarning sözi ularoğa eəjir kelidu; ularoğa heq huxyakmaydu, — *dedim*. □ ■

11 — Kəlbim Pərwərdigarning oşəzəp otliri bilən tolup taxtı; uni iqımgə sıəduroxıtın həlsirəp kəttim; uni koqidiki balılar, yigıtlərnıng məxrəp

□ 6:3 «Yerusalemoğa qarxi qikiwatkan pada bakkuqilarmu öz padilirini epkelidu; ular Yerusaleمنى korxawoğa elip qedirilirini tikidu; .. Həmmisi özi igiligən jayda pada bakıdu»

— 4-ayətə kərioşəndə bu ayəttiki «pada bakkuqiliri» wə ularning «padiliri» yat əllərnıng padixəhliri həm həkəmdarlırı wə ularning koxunlrını kərsitidu. Bu həjwi, kınayilik gəp bolidu; qünki yukırıda (məsilən 2:8də) Yerəmiya İsrailning bakkuqi boləjan padixəhlirini «öz padiliri»ni bakmaslıkı tüpəylidin əyibləydu. Bırək muxu yərdə Hudanı tonumaydıoğan «yat əl padixəhliri» öz «padiliri» boləjan həlki üqün yul kərsitip ularni bakıdu. □ 6:4 «Ular: «Uningoğa qarxi jənggə təyyarlininglar! ...» — *dəydu* — «Ular» — Əllərnıng «pada bakkuqi»liri. □ 6:5

«(Ular): «... Turunglar, qüx waqtidin paydilinip hujum kilayli!», «Apla! Kün patay dəp kəptu, kəqtiki sayilər uzirawatidu!» — *dəydu* (4-ayət), *andin*: Xunga, keqığə hujum kilip qikayli... » — *dəydu*» — 4- həm 5-ayəttiki bəxarət xuni təkitliməkqiki, düxmənlər kəlgəndə bəgüni bolmısa ətisi hujum kilidu, Yəhuda üstidin oşəlibə kılmay kətməydu; yənə kelip, ular hujumni bəxliəoğanda, Yəhudadikilər düxmənni keqə-kündüz hujum kılıp kəlixı mumkin, dəp heq dəm əlalmaydu. □ 6:7 «kuduk öz sulirini uroqutup qikəroşəndək, umu rəzilliklrını uroqutup qikərməktə» — bəxə birhil tərijimisi: «kuduk ekın suni saklıəoşəndək, u rəzilliklrını saklıməktə». □ 6:9 «Ular üzüm telini pasangdıoquqlardək İsrailning kəldisını pasangdəydu; xunga sən üzüm üzgüqidək üzüm telidiki xahlar üstidin yənə bir kətim kəlungni ötküzgin!» — bu sirlik jümləning mənisi bəlkim, Yerəmiya pəyoşəmbər Hudanın səzliərnıng wasıtisi bilən, kelidıoğan düxmənlərnıng heqərsə kəldurməyadıoğan bulang-talanglrıdin *ilgiri* İsrailning «kəldisi»din tehi bəzi kixilərnı kütqüzuxımu mumkin, dəgənlik. ■ 6:9 Yəx. 24:13

□ 6:10 «*Mən*: — Mən hazır kimgə söz kılıp əgəhlənduray?... ularoğa heq huxyakmaydu, — *dedim*» — «Mən» (sözliğıqi) wə «dedim» dəgən sözlər əslidiki tekistə yok, okurmənlərgə tekistni qüxinixlik bolsun dəp kirgüzduk. Qünki bizningə eytıləjan gəp pəyoşəmbərnıng əziningki idi. ■ 6:10 Yər. 7:26

□ 6:9 «Ular üzüm telini pasangdıoquqlardək İsrailning kəldisını pasangdəydu; xunga sən üzüm üzgüqidək üzüm telidiki xahlar üstidin yənə bir kətim kəlungni ötküzgin!» — bu sirlik jümləning mənisi bəlkim, Yerəmiya pəyoşəmbər Hudanın səzliərnıng wasıtisi bilən, kelidıoğan düxmənlərnıng heqərsə kəldurməyadıoğan bulang-talanglrıdin *ilgiri* İsrailning «kəldisi»din tehi bəzi kixilərnı kütqüzuxımu mumkin, dəgənlik. ■ 6:9 Yəx. 24:13

□ 6:10 «*Mən*: — Mən hazır kimgə söz kılıp əgəhlənduray?... ularoğa heq huxyakmaydu, — *dedim*» — «Mən» (sözliğıqi) wə «dedim» dəgən sözlər əslidiki tekistə yok, okurmənlərgə tekistni qüxinixlik bolsun dəp kirgüzduk. Qünki bizningə eytıləjan gəp pəyoşəmbərnıng əziningki idi. ■ 6:10 Yər. 7:26

■ 6:10 Yər. 7:26

sorunlirioğa tökkəysən. Ər-ayallar, kərilər həm yaxanolanlarmu buningdin mustəsna bolmison!□

12 — Ularning əyliri, etizliri ayalliri bilən billə özgilərgə tapxurulidu; qünki Mən kolumni zemindikilərgə sozimən, — dəydu Pərwərdigar.■

13 — Qünki əng kiçikidin qongioiqə ularning həmmisi aqkəzlükə berilgən; pəyoqəmbərdin kaşinoiqə həmmisi ohxaxla aldamqilik kildidu; ■

14 ular: «Aman-esənlik! Aman-esənlik!» dəp həlkimning kizining yarisini susluk bilən kol uqida qala tengip qoydi. Ləkin aman-esənlik yoktur! ■

15 Ular yirginlik ixlarni sadir kıləninidin hijil boldimu? — Yağ, ular heq hijil bolmıdi, hətta kizirixnimu ular heq bilməydu. Xunga ular yikilip elgənlər iqidə yikilip olıdu; ularni jazalaxqa kəlginimdə ular putlixip ketidu, — dəydu Pərwərdigar.□

16 Xunga Pərwərdigar *Əz həlkiğə* mundak dəydu: — Silər tət aqa yolda turuwatisilər; xunga yolunglarni obdan kərup koyunglar, kədımki, yahx-ilikqə elip barəqan yollarni sorap, ularda menginglar; xundak kıləanda jeninglar obdan aram tapıdu. Ləkin ular: «Biz xularda mangmaymız!» — dəydu.■

17 Mən: Silərgə «Kanayning aqaş sadasioğa kulak selinglar!» dəydiqan aqaş bərgüqi kəzətqilərnı tiklidim; ləkin silər: «Kulak salmaymız» dedinglar.

18 Xunga i əllər, anglanglar; guwaşqılar bolup ular arisida bolıdıqan ixlarni bilip koyunglar! □

19 Angla, i yər-zemin! Kara, Mən bu həlkning bexioğa külpət, yəni ularning oy-hiyallirining aqiwitini quxürimən; qünki ular səzliməgə kulak salmıqan; Mening Təwrat-kanunumni bolsa, ular qətkə kaşkan.

20 — Əmdi zadi nemə məksəttə Xəbadin qıkkən huxbuy, yirək yurttin elip kelingən egir Manga sunulıdu? Kəydürmə kurbanlikliringlar qəbul kılərlik əməs, silərnıng «təxəkkür kurnanlık»liringlar Meni hursən kilmaydu.■

21 Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən bu həlk aldioğa putlikaxanglarni salımən; xuning bilən həm atılar həm oşullar billə putlixidu; kəoxnılar wə dostlar ohxaxla nabut bolıdu.

22 Pərwərdigar mundak dəydu: — Kara, ximaliy zemindin bir həlk kelıdu, yər yüzining əng kəriliridin uluq bir əl kəzoqılıdu; ■

23 ular okya wə kiliq bilən korallinıdu; ular zalım, heq rəhim kilmaydu; ularning awazi dengiz dolğunıdək xawkunlaydu; ular atlaroğa minıdu, jənggiwar adəmlərdək səp-səp bolup turıdu; ular sanga karxi jəng kılıxqa kelıdu, i Zion kızı!

24 «Biz ular toşruluk həwər anglıduk; kolimiz boxixip kətti; oşəlik, toləqəta kəloqan ayaldək azab bizni tutti» — *dedim*.■

25 «Dalaqə qıkmanglar, yollar bilən mangmanglar, qünki duxmənnıng kiliqi bar, tərəp-tərəplərnı wəhimə basıdu.

□ **6:11** «Kəlbim Pərwərdigarning oşəzəp otlıri bilən toluq taxti» — xübşisizki, Yerəmiya pəyoqəmbər əzi toşruluk səzləwatıdu. U Pərwərdigarning həlkiğə karatqan oşəzipiğə əzini bir kılıp, Pərwərdigardın oşəzipini ularoğa təküxni tiləydu. ■ **6:12** Kan. 28:30 ■ **6:13** Yəx. 56:11; Yər. 8:10 ■ **6:14** Yər. 8:11; Əz. 13:10 □ **6:15** «jazalaxqa kəlginimdə» — ibraniy tilida «yokliqinımda» deyılıdu. «Yerəmiya»diki «(yeni)qə» kelip... jazalax» degən səz adəttə ibraniy tilida «yoklaş» degən birlə səz bilən ipadilınıdu. ■ **6:16** Mat. 11:29 □ **6:18** «Xunga i əllər, anglanglar» — «əllər», Yəhüdiy əməs əllər. «Guwaşqılar bolup...» baxqa birhil təjimisı: «Əy, jamaət(qilik),...». ■ **6:20** Yəx. 1:11; 66:3; Am. 5:21; Mik. 6:6-8 ■ **6:22** Yər. 50:41,42,43 ■ **6:24** Yər. 4:31; 49:24; 50:43

26 I həklimning kizi, sən özünggə bəz kiyim kiyiwal, küllər iqidə eoşınap yat; özüngning bir tal oşlungdin juda boləqandək kattik yioşlap matəm tut; qünki bulang-talang kילוquçi bizgə qarap tuyuksiz kelidu». □ ■

27 *Pərwərdigar manga:* — Mən seni roda sinoşuquçi kılıp tiklidim, həklim bolsa huddi təkxürüldioşan rodidək boldidu; seni ularning yollirini közitip sinaxka tiklidim, — *dedi.*

28 — Ularning hər biri asiyning asiysi, ular təhmət qaplap uyan-buyan katrap yürməktə; ular mis wə təmürning əzidur, həmmisi qırıp kətkəndur; □ ■

29 təmürqining kərükimu köyüp kətti, qoşuxun bolsa otta yəm boldi; rodini eritip tawlx bikar boldi; həklim yamanlardin haliy bolmidi. □

30 Ular «daxqal kümüx» dəp atilidu; qünki Pərwərdigar ularni rət kildi. ■

7

Bihudə diniy murasimlar

1 Pərwərdigardin Yərəmiyaşa mundaq bir söz kəldi: —

2 Pərwərdigarning əyidiki dərwarzida turup muxu sözni jakarlap: «Pərwərdigarning səzini anglanglar, i Pərwərdigarəşa ibadət kılıx üqün muxu dərwarzilardin kiriwatқан barlık Yəhüdalər!» — degin.

3 — «Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Yolliringlar həm kilmixliringlarni tüzitinglar; xundaq boləqanda Mən siləрни muxu yərdə mukim turəquzimən. ■

4 «Pərwərdigarning ibadəthanisi, Pərwərdigarning ibadəthanisi, Pərwərdigarning ibadəthanisi dəl muxudur!» dəp aldamqi səzlərgə tayinip kətmənglar. □

5 Əgər silər həkikətən yolliring həm kilmixliringlarni tüzətsənglar, — əgər kixilər wə qoxnanglar arisida adalət yürgüzsənglar, ■

6 — əgər silər musapir, yetim-yesir həm tul hotunlarni bozək kilixtin, muxu yərdə gunahsiz qanlarni təküxtin, — xundaqla özünglarəşa ziyan yətküzüp, baxka ilahlarəşa əgixip ketixtin kol üzsənglar, — ■

7 xundaq kילוqininglarda Mən siləрни muxu yərdə, yəni Mən atabowiliringlarəşa kədimdin tartip mənggügiqə təkdim kילוqan bu zeminda mukim turidioşan kiliimən.

□ 6:26 «**özünggə bəz kiyim kiyiwal...**» — bəz kiyim kiyix, küllər iqidə olturux yaki yetix kattik matəm tutuxni yaki towa kilişni bildüridu. ■ 6:26 Yər. 4:8 □ 6:28 **«ular mis wə təmürning əzidur»** — bəlkim həkling tax kəngüllüklükini həm xuning bilən bir wə xittä ularning «qırıp kətkənlik»ning mumkinçilikini kərsitidu. Nemila bolmisun ular tawliəuquçi izdigən altun-kümüx əməs. ■ 6:28 Əz. 22:18 □ 6:29 **«təmürqining kərükimu köyüp kətti, qoşuxun bolsa otta yəm boldi; rodini eritip tawlx bikar boldi; həklim yamanlardin haliy bolmidi»** — bu ayəttiki səzler Yərəmiya pəyoşəmbərnin Pərwərdigar Əzigə tapilioşan wəzipini orunliəqandin keyin, Pərwərdigarəşa bərgən jawabi bolsa kerək (28-ayətni kəruş).

Kümüxni tawliəqanda, tawliəquçi qoxқан qoşuxun bilən kümüxning daxkili birlixidu andin qoşuxun wə kümüxning daxkiling köyüp tügixi bilən kümüx tawlinidu. Ləkin Israil intayin naqar kümüxtək bolup, həkling «daxqal»i tolimu kəp boləqəqka, tawlx jəryani bikarəşa kətti. «Qoşuxun ixlilitilip tügəp boldi», hətta «kümüxqining otni püwliəyioşan kərüki»mu köyüp kətti. ■ 6:30 Yəx. 1:22 ■ 7:3 Yər. 7:3; 18:11; 26:13 □ 7:4 **«Pərwərdigarning ibadəthanisi, Pərwərdigarning ibadəthanisi dəl muxudur!»** — xübhisizki, Israillər Hudaning ibadəthanisini birhil «tiltumar»dək, «Huda bizgə Öz ibadəthanisini tapxuroşandin keyin, nəmə yamanlık kilişimizdin kət'iynezər həqkim bizgə təgməydu» — degəndək oyliəqanidi.

■ 7:5 Yər. 5:28 ■ 7:6 Yəx. 10:1, 2; 59:7

8 Ləkin mana, silər heçqandak payda yətküzməydiyən aldamqı sözlərgə tayinip kətkənsilər.

9 Əmdi nemə degülük?! Oşriliq, qatillik, zinahorluk kılıp, sahta kəsəm iqip, Baaloğa isriq yeqip wə silər heq tonumioğan yat ilahlaroğa əgixip, □

10 andin Mening namimda ataloğan muxu öygə kirip Mening aldimda turup: «Biz kütqüzuloğan!» dəmsilər?! Muxu lənətlik ixlarda turuwerix üqün kütqüzuloğanmusilər?!

11 Mening namimda ataloğan muxu öy silərning nəziringlarda bulanqçılarning uwisimu?! Mana, Mən Özüm bu ixlarni kərgənmən, — dəydu Pərwərdigar. ■

12 Xunga, Mən əslidə Öz namimda turaloğu kıljoğan Xiloh degən jayoğa berip, həlkim İsrailning rəzilliki tüpəylidin uni nemə kiliwətkənlikimni kərüp bekinglar! □ ■

13 Əmdi hazır, silər muxundak kilmixlarni sadir kıljoğininglar tüpəylidin, — dəydu Pərwərdigar, — Mən silərgə tang səhərdə ornumdin turup söz kılıp kəldim, ləkin silər heq kulak salmidinglar; Mən silərni qaqırdim, ləkin silər Manga jawab bərmidinglar — □ ■

14 əmdi Mən Xilohdiki öyni kəndak kıljoğan bolsam, silər tayoğan, xundakla namim koyuloğan bu öyni wə Mən silərgə həm ata-bowiliringlaroğa təkdım kıljoğan bu zeminnimu xundak kılımən; □

15 Mən silərning barlıq kərindaxliringlar, yəni Əfrayimning barlıq nəslini həydiwətkinimdək silərnimu kəzümədin yirək həydəymən.

16 Əmdi sən, Yərəmiya, bu həlk üqün dua kılma, ular üqün nalə-pəryad kətürmə yaki tilək tilimə, Mening aldimda turup ularning *gunahlırini* heq tilimə, qünki Mən sanga kulak salmaymən. ■

17 Ularning Yəhuda xəhərliridə wə Yerusalem koqilirida nemə kıljoğanlırini kərüwatmamsən?

18 Balılar otun teridu, atılar ot qalaydu, ayallar kəstən Meni rənjitixkə «Asmanning Hanixi» üqün poxkallarni selixkə hemirni yuquridu, xundəkdək yat ilahlaroğa «xarab hədiyə»lərni kuyidu. □ ■

19 Azablinip oşəzəplinidioğini Mənmü? — dəydu Pərwərdigar; — Öz yüzlırığə xərm qarlap, azablinidioğini əzlıri əməsmü?

20 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mening oşəzipim wə kəhrim muxu jayoğa təkülidu; insan üstigə, haywan üstigə, daladiki dərəhlər üstigə, tupraktiki mewilər üstigə təkülidu; u həmmini kəydüridu, uni heq oşürəlməydu.

□ 7:9 «Baaloğa isriq yeqip...» — «Baal» degən intayin yirginqlik birhil but. ■ 7:11 Mat. 21:13; Mar. 11:17; Luğa 19:46 □ 7:12 «Mən əslidə Öz namimda turaloğu kıljoğan Xiloh degən jayoğa berip, ... uni nemə kiliwətkənlikimni kərüp bekinglar!» — İsrail Kanaanoğa (Pələstinga) kirgəndin keyin, Musa pəyoğəmbərnin yetəkçilikidə yasaljoğan «mukəddəs qədır» awwal Xiloh degən jayoğa tikləngən. «1Sam.» 4-babni kəring. ■ 7:12 1Sam. 4:11; Zəb. 78:60 □ 7:13 «Mən silərgə tang səhərdə ornumdin turup söz kılıp kəldim» — Hudaning «tang səhərdə ornumdin turup, ... » degən səzlıri bəlkim Uning ixtin heli awwal, əstayidillik bilən ix kəridioğanlıqini kərsitidu; bəzi wəqitlarda yetəkçilikidə yasaljoğan «mukəddəs qədır» awwal Xiloh degən jayoğa tikləngən. «1Sam.» 4-babni kəring. ■ 7:12 1Sam. 4:11; Zəb. 78:60 □ 7:13 «Mən silərgə tang səhərdə ornumdin turup söz kılıp kəldim» — Hudaning «tang səhərdə ornumdin turup, ... » degən səzlıri bəlkim Uning ixtin heli awwal, əstayidillik bilən ix kəridioğanlıqini kərsitidu. ■ 7:13 2Tar. 36:15; Pənd. 1:24; Yəx. 65:12; 66:4; Yər. 7:21-28 □ 7:14 «Mən Xilohdiki öyni kəndak kıljoğan bolsam, silər tayoğan, xundakla namim koyuloğan bu öyni wə Mən silərgə həm ata-bowiliringlaroğa təkdım kıljoğan bu zeminnimu xundak kılımən» — Huda düxmənlərnin wastisi bilən Xiloh degən jaydiki mukəddəs qədırini Öz xan-xəripidin juda kıljoğan wə xundakla İsrailni məqlup kıljoğan («1Sam.» 4-bab, «Zəb.», 78:40ni kəring). ■ 7:16 Mis. 32:10; Yər. 11:14; 14:11 □ 7:18 «Asmanning Hanixi» — demisəkmü, «Asmanning Hanixi» birhil ayal but idi. ■ 7:18 Yəx. 65:11; Yər. 8:2; 19:13; 44:19; Yər. 44:19

21 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Beriweringlar, köydürmə qurbanlikliringlarni baxka qurbanliklarəja qoxup qoyunglar, barlik gəxlirini yəwelinglar! □ ■

22 Qünki Mən ularni Misir zeminidin kutkuzup qıkarəjan künidə ata-bowiliringlarəja «köydürmə qurbanlik»lar yaki baxka qurbanliklar toşrisida gəp qilmiojan wə yaki əmr bərmigənidim;

23 bəlki Mən ularəja mundak əmr kilip: «Awazimoja kulak selinglar, xundak kilip Mən silərnəng Hudayinglar bolimən, silər Mening həlkim bolisilər; Mən özünqlarəja yaxxilik bolsun dəp buyruəjan barlik yolda menginglar» — dəp buyruəjanidim. ■

24 Lekin ular heq anglimiojan, Manga heq kulak salmiojan, bəlki öz rəzil kənglidiki jahilliki bilən öz hiyal-hahixlirioja əgixip mengiwərgən; ular aldioja əməs, bəlki kəynigə mangojan. □ ■

25 Ata-bowiliringlar Misir zeminidin qıkkəndin tartip bügünki küngə kədər Mən kullirim boləjan pəyoəmbərlərnəni yeninglarəja əwətip kəldim; Mən hərəküni tang səhərdə ornumdin turup ularni əwətip kəldim.

26 Lekin həlkim anglimiojan, heq kulak salmiojan; ular boynini kattik kiləjan; rəzilliktə ata-bowiliridin exip kətkən. ■

27 Sən bu səzlərnəni ularəja eytisən; lekin ular sanga kulak salmaydu; sən ularni *towa kilixka* qakirisən, lekin ular jawab bərməydu.

28 — Sən ularəja: — «Pərwərdigar Hudasing awazini anglimiojan wə heq tüzitixni qəbul qilmiojan həlk dəl muxu!» — dəysən. Ulərdin həkikət-wapalik yokəp kətti; bu ularning eoizidinmu üzülüp kətti. ■

Huda yəna Yəhudaəja səz kilidu

29 Qeqingni quxürüp uni taxliwət; yukiri jaylarda bir mərsiyə okuəin; qünki Pərwərdigar Öz oəzəzəpini quxürməkəzi boləjan bu dəwrni rət kilip, uningdin waz kəpti. ■

30 Qünki Yəhudadikilər kəz aldimda rəzillik kiləjan, — dəydu Pərwərdigar, — ular Mening namimda ataləjan oygə yirginqlik nərsilərnəni əkirip uni buləjojan;

31 wə öz oəqul-qizlirini otta qurbanlik kilip köydürüx üqün «Hinnomning oəqli»ning jiloşisidiki Tofətning yukiridiki jaylarni kurəjan; bundak ixni Mən heq buyrumiojanmən, u oyuməja heq kirip bəkmiojəndur. □ ■

□ 7:21 «**Beriweringlar, köydürmə qurbanlikliringlarni baxka qurbanliklarəja qoxup qoyunglar, barlik gəxlirini yəwelinglar!**» — oqurmənlər bəlkim biliduki, «köydürmə qurbanlik»larning barlik gəxliri «Hudaəja pütünləy ibadət süpididə atalsun» dəp kurbəngah üstidə köydürülətti. Muxu yərdə Muqəddəs Rəh Yerəmiya arkilik: «Qurbanlikliringlarning həmmisi əhmiyətətsiz, xunga «köydürmə qurbanlik»larning gəxlirini köydürsənglarmu, yəsənglarmu, Manga baribir» dəp Israiləja həjwi, kinayilik gəp kilidu. ■ 7:21 Yəx. 1:11; Yər. 6:20; Am. 5:21 ■ 7:23 Mis. 19:5; Law. 26:12; Qan. 6:3 □ 7:24 «**ular aldioja əməs, bəlki kəynigə mangojan**» — baxka birhil tərjimisi: «ular Manga yüz aldini kilməy, bəlki Manga kəynini kiləjan». ■ 7:24 Yər. 2:27; 3:17; 16:12; 32:33 ■ 7:26 Nəh. 9:17,29; Yər. 17:23; 19:15 ■ 7:28 Yər. 5:1-3 ■ 7:29 Ayup 1:20; Yəx. 15:2; Yər. 16:6 □ 7:31 «**Tofət**» — «Tofət» dəgən səz ibrəniy tilidə «oqak» həm «uyat» dəgənnimu bildüridu. U yəna «tükürük» dəgən səzning əhangəoju mu oxpəkətidu. Bu yər «Hinnomning oəqli (Ibn-Hinnom)ning jiloşisi»əja jaylaxkən, Yerusalem xəhərinəng jənubiy tərəpidə idi. Həlk axu yərdə əhlətlərnəni wə napək nərsiləni taxləp köydürətti. Xuning bilən u intayin «həram», əng buləjojanəjan jay dəp həsəbləndi. «Yukiri jaylar» — Israil wə Yəhuda uzundin bəri təq qəkkiliri kətarlik jaylarda hərhil butlarəja qəqunup, həttə axu jaylarda «insan qurbanlik»larni kilip kəlgən. Demisəkmə, «insan qurbanliki» kilix Təwrəttə kət'iy mən'i kilinojan. «Bundak bir ixni Mən heq buyrumiojanmən, heq oyuməja kirip bəkmiojəndur». ■ 7:31 2Pəd. 23:10; Yər. 2:23; 19:5, 6

³² Xunga, mana, xundak künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — «Tofət» yaki «İbn-Hinnomning jilojisi» əmdi heq tiloqa elinmaydu, bəlki «Kətl jilojisi» deyilidu; qünki ular Tofəttə jəsətlərnı yər kalmioquqə kəmidu.

³³ Bu həlkning jəsətliri asmandiki uqar-kanatlarning wə zemindiki janıwarlarning taami bolidu; ularni elüklərdin qorkutup həydəydiqan heqkim bolmaydu. ■

³⁴ Mən Yəhuda xəhərliridin həm Yerusalem xəhərliridin oyun-tamaxining sadasini, xad-huramlik sadasini wə toyi boluwatqan yigit-kızining awazini məhrum kilmən; qünki zemin wəyrənə bolidu. ■

8

¹ Xu qaşda, — dəydu Pərwərdigar, — ular Yəhudaning padixahlırining ustihanlırini, ularning əmirliirining ustihanlırini, kahınlarning ustihanlırini, pəyşəmbərlərnıng ustihanlırini wə Yerusalemda turoqanlarning ustihanlırini gərliridin elip qikıridu;

² xundak kılıp ular bularnı kuyax, ay wə asmanlardiki barlık jisimler astida yayidu; qünki ular bularnı səygən, bularning kullukida bolqan, bularoqa əgəxkən, bularnı izdigən, bularoqa qokunqan; ularning jəsətliri bir yərgə heq yiojilmaydu, heq kəməlməydu; ular zemin yuzidə oşut bolup yatidu. ■

³ Mən bulardın qaloqanlırini həydidən jaylarda, bu rəzil jəməttin barlık tirik qaloqanlar həyatning ornioqa mamatni tallaydu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar.

Hudadin waz keqix həlakətni izdigənlik bilən barawər

⁴ Əmdi sən ularoqa mundak dəgin: Pərwərdigar mundak dəydu: — Adəmlər yikilsa kaytidin turmamdu? Birsı yoldın qikıp kətsə kaytıp kəlməmdu?

⁵ Nemixka Yerusalemdiki bu həlk həmıxə yoldın qikix bilənla yenımdın yıraklap ketidu? Ular aldımqılıkni qıng tutidu, yenımoqa kaytıp kelıxni rət kılıdu.

⁶ Mən kəngül koyup anglıdım; lekin ular duruslukni səzliməydu; ularning rəzıllıkliridin: «Mən zadı nemılərnı kılıp koydum?!» dəp towa kılıdıqan heqkim yok; at jənggə burulup etiləndək hərbersı öz yolioqa burulup etilidu.

⁷ Həttə asmandiki ləyləkmu özıgə bekitilgən waqtilirini bilidu; pahtək, karlıoq wə turnıarmu kəqüp kelıdıqan waqtilirini esidə tutidu; lekin Mening həlkım Mən Pərwərdigarning ularoqa bekitkənlimni heq bilməydu. ■

⁸ Silər kandaqmu: «Biz danadurmız, Pərwərdigarning Təwrat-kanuni bizdə bardur!» dəysilər? Mana, bərhək, əlima-kəqürgüqılərnıng yaloqanqı kəlimi unı burmıloqan. □

⁹ Danıxmənlər hijil bolidu, ular yərgə qarap kaldı; mana, ular Pərwərdigarning səzini qətkə kaqqəndın keyin, ularda zadı nemə danalık kalıdu?

■ 7:33 Kan. 28:26; Yər. 34:20 ■ 7:34 Yəx. 24:7; Yər. 16:9; 25:10; Əz. 26:13; Hox. 2:13

■ 8:2 Yər. 7:18; 19:13 ■ 8:7 Yər. 5:4, 5 □ 8:8 «əlima-kəqürgüqılərnıng yaloqanqı

kəlimi unı burmıloqan» — «əlima-kəqürgüqılərnıng roli bəlkim Təwrat-kanunni kəqürüx wə uningə xəh bərix boluxı mumkin. «Basmıhanılar» bolmioqəqka Təwratni kəqürüx intayın muhım hizmət, əlwəttə. Okurmənlər baxqa hil tərjimilirini uqritixı mumkin.

¹⁰ Xunga Mən ularning ayallarini baxqilaroşa, ularning etizlirini yengi igilirigə tapxurup berimən; çünki əng kiçikidin qoşgıoşiqə ularning həmmisi aqçəzlükkə berilgən; pəyoşəmbərdin kahinşiqə həmmisi sahta ix kəridu. ■

¹¹ Ular: «Aman-esənlik! Aman-esənlik!» dəp həlkimning kızining yarisini susluk bilən kol uqida qala tengip koydi. Ləkin aman-esənlik yoktur!

¹² Ular yirginçlik ixlarni sadir kiləjninidin hijil boldimu? — Yaq, ular heç hijil bolmıdi, hətta kızirixnimu ular heç bilməydu. Xunga ular yikilip əlgənlər iqidə yikilip əlidu; ularni jazalaxça kəlginimdə ular putlixip ketidu, — dəydu Pərwərdigar.

¹³ Mən ularning həsulini elip taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar; üzüm telida üzümlər, ənjür dərihidə ənjürlər heç qalmıdi; yopurmaklıri solixip kətti; Mən ularoşa nemə beoşixlioşan bolsam, əmdi xular uların ötküzüwelinidu. □ ■

Kelidoşan həlakət — Yərəmiya səz qilidu

¹⁴ «Biz nemixça muxu yərdə bikar olturuwerimiz? Yioşilayli, mustəhkəm xəhərlərgə kirip xu yərlərdə *kürəx qilip* tügixəyli! Çünki Pərwərdigar Hudayimiz bizni tügəxtürüp, bizgə öt süyini bərdi; çünki biz Pərwərdigar aldida gunah sadir kildük. □ ■

¹⁵ Aman-tinçliqni ümid kilip kütüp kəldük, ləkin heç yaxhilik bolmıdi; xipa waqtını küttük, ləkin mana, wəhimə basti! ■

¹⁶ Düşmən atlırining hartıldaxlıri Dan zeminidin tartip anglanmaqta; ayoşirlirining kixəxliri pütkül zeminni qorkitip təwrətməktə. Ular zemin wə uningda turuwatqan həmmini, xəhərnə wə uningda turuwatqanların həmmisini yokitixça kəlidu!». □ ■

¹⁷ — Mana, Mən aranglaroşa yılanlarni, yəni heçkim seşirliyəlməydişan zəhərlik yılanlarni əwətimən, ular silərnə qaqıdu» — dəydu Pərwərdigar. □ ■

Pəyoşəmbərnin nalə-pəryadi

¹⁸ Mən: «Məning dərd-əlimim dawalıoşusiz! Yürikim zəyiplixip kətti!» — dedim. □

Pərwərdigarning mərsiyə səzliri

■ **8:10** Yəx. 56:11; Yər. 6:12,13,14,15 □ **8:13** «...Mən ularoşa nemə beoşixlioşan bolsam, əmdi xular uların ötküzüwelinidu» — oqurmənlər baxça hil tərjimilirini uqritixi mumkin.

■ **8:13** Yəx. 5:1-7; Mat. 21:19; Luğa 13:6-9 □ **8:14** «Yioşilayli, mustəhkəm xəhərlərgə kirip xu yərlərdə *kürəx qilip tügixəyli*» — yaki «Yioşilayli, mustəhkəm xəhərlərgə kirip xu yərlərdə süküt qilayli!» ibraniy tilida «süküt qilix» wə «tügəxmək» ohxax bir səz bilənla ipadiliniidu. «Pərwərdigar Hudayimiz bizni tügəxtürüp,...» — yaki «Pərwərdigar Hudayimiz bizni süküt kildurup...». Ibraniy tilida «süküt qilix» wə «əlüx, tügəx» birla səz (damam) bilən ipadiliniidu.

■ **8:14** Yər. 4:5; 9:15; 23:15 ■ **8:15** Yər. 14:19 □ **8:16** «Dan zemini» — İsrail zeminining ximaliy qetidə idi; demək, düşmənlər allıqəşan xu zeminə yetip boldi. ■ **8:16** Yər. 4:15

□ **8:17** «Mən aranglaroşa yılanlarni, yəni heçkim seşirliyəlməydişan zəhərlik yılanlarni əwətimən, ular silərnə qaqıdu» — bu yılanlar xübhışizki, kəqmə mənədə bolup düşmənərnə kərsitidu. ■ **8:17** Zəb. 58:4, 5 □ **8:18** «Məning dərd-əlimim dawalıoşusiz! Yürikim zəyiplixip kətti!» — bu səzlər pəyoşəmbərnin mərsiyəsi boluxi kerək. «Məning dərd-əlimim dawalıoşusiz!» — baxça birhil tərjimi: «I dərd-əlimimgə təşəlli bərguq!». ■

19 «Mana, həlqimning kızining intayin yirak yurttin kətürülgən pəryadining sadasi! Ular — «Pərwərdigar Zionda əməsmu? Zionning padixahı u yərdə turmamdu?!» — *dəydu*.
«Nemixka əmdi ular Meni oyma məbudliri bilən, ərziməs yat nərsilər bilən oqəzpləndüridu?!» □

Həlqning bolidioqan nalə-pəryadi

20 — «Orma waqti ətüp kətti, yaz tügidi, lekin biz bolsak yənıla kutqzulmiduk!»

Pəyoqəmbərning mərsiyəsi

21 «Həlqimning kızining sunuk yarisi tüpəylidin özüm sunukmən; matəm tutimən;

Dəkkə-dükkə meni besiwaldi, —□

22 Gileadta tutiya tepilmamdikən?

U yərdə tewip yokmikən?

Nemixka əmdi mening həlqimning kızioqa dawa tepilmaydu?!» □ ■

9

Dawami

1 Ah, mening bexim suning bexi,

Kəzüm yaxning buliki bolsiidi!

Undakta həlqimning kızi arisidiki öltürülgənlər üçün keqə-kündüz yioqlayttim!■

2 Ah, mən üçün qəl-bayawanda yoluqılar qüxkidək bir turaloqu bolsiidi!

Undakta həlqimni taxlap, ulardin ayriloqan bolattim!

Qünki ularning həmmisi zinahorlar,

□ 8:19 «**Mana, həlqimning kızining intayin yirak yurttin kətürülgən pəryadining sadasi! Ular — «Pərwərdigar Zionda əməsmu? Zionning padixahı u yərdə turmamdu?!» — dəydu**» — bu sözlər yaki Pərwərdigarningki boluxi kerək, bolmisa pəyoqəmbərningki bolidu. Keyin biz həlqning pəryadini anlayimiz: — (ular.. dəydu). «**intayin yirak yurttin kətürülgən pəryadining sadasi!**» — yaki «zemindiki hər bir bulung-puqqaqliridin qıqkan pəryadining sadasi!». «**Nemixka əmdi ular Meni oyma məbudliri bilən, ərziməs yat nərsilər bilən oqəzpləndüridu?!**» — bu sözlər Pərwərdigarning pəyoqəmbərgə, xundakla ihlassiz həlqə bərgən jawabidir. □ 8:21 «**Həlqimning kızining sunuk yarisi tüpəylidin özüm sunukmən; matəm tutimən; dəkkə-dükkə meni besiwaldi**» — oqurmənlərgə qaytidin təkrarlap ukturimizki, mawzularni (məsilən muxu yərdə «Pəyoqəmbərning mərsiyəsi») özimiz hərmətlik oqurmənlərgə yardimi bolsun dəp qoxup kirgüzduk, Ular muqəddəs tekistning bir kısmi əməs. 8-babtiki 21-ayəttin 9-babtiki 2-ayətkiqə həmmisi yaloquz Yərəmiya pəyoqəmbərning mərsiyəsini, yaki buning iqidə Pərwərdigarning səzliri barmu? Qandakla bolmisun, sözlər yaloquz pəyoqəmbərning səzliri bolsun, bolmisun, xubhisizki pəyoqəmbərning qayqu-həsərtlik səzliri ohaxla Pərwərdigarningmu qayqu-həsərtlik səzlidir. □ 8:22 «**Gileadta tutiya tepilmamdikən?**» — Gilead rayonida hər hil xipalik dorilar həm usta tewiplarning dangki bar idi. Xunga bu söz pəyoqəmbərning: «Jismaniy jəhəttə Pərwərdigar silər mening həlqimgə xundak rəhimdillik kilip, ətraplık oylap, xipalik dorilarni wə danglik tewiplarni təminligən yərdə, Uning rəhiy jəhəttimu silərnin hər hil gunahiy kesəllinglarni saqaytixka dora-amalliri mol əməsmu? — Əmdi nemixka silər Uning yenəqa kəlməysilər?!» dəgəndək bir soali ohxaydu. Bu 22-ayət Pərwərdigarning Əzining səzliri boluximu mumkin. ■ 8:22 Yar. 37:25; Yər. 46:11; 51:8 ■ 9:1

Munapıqlarning bir jamaitidir!» □ ■

Pərwərdigarning səzining dawami

3 — Ular okyaqi ləxkərlər okyayini egildürgəndək tilini yaloqanqılıkka egildürüxkə təyyarlıoqan; ular zeminda üstünlük kəzənoqan, biraq bu səmimiylıq bilən boləoqan əməs; ular rəzillik üstigə rəzillik kıləoqan, Meni heq tonup bilmigən» — dəydu Pərwərdigar. □ ■

4 — Hərbiringlar öz yekininglardin hezi bolunglar, kərindaxliringlarəoqan heq tayanmanglar; qünki hər bir kərindax pəkətla aldıoquqı, halas, hər bir yekinliring bolsa təhməthorlukta yürməktə. ■

5 Ular hər biri öz yekinlirioqan aldamqılık kılmaqta, heqkim həkikətəni səzliməydu; ular öz tilini yaloqan səzləxkə əgıtıdu, ular kəbihlikte əzlrini upritıdu.

6 Ular jəbir-zulum üstigə jəbir-zulum kılmaqta, aldamqılıqtin yənə bir aldamqılıkka ətməktə; ular Meni tonuxni rət kılıdu, — dəydu Pərwərdigar. □

7 Xunga samawi qoxunlarning Sərdari boləoqan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən ularni eritip tawlap sinaymən; həlqimning kizining rəzillikigə Manga baxqa yol qalimidimu?

8 Ularning tili əjəl okıdu; u aldamqılıkni səzləydu; hər bir eoiz səzidə yekini bilən tinq-amanlıkni səzləydu, ləkin kənglidə kiltak təyyarlaydu. ■

9 Bu ixlar tıpəylidin ularni jazalımay qoyamdim? — dəydu Pərwərdigar, — Mening jenim muxundaq bir əldin kisas almay qoyamdu? ■

Kelidoqan apət üqün Yərəmiya mərsiyə okuydu

10 «Taqlardiki yaylaqlar üqün yioqan wə nalə-pəryad kətürimən, Daladiki otlaqlar üqün mərsiyə okuymən; Qünki ular kəyüp kəttiki, heqkim u yərdin ətməydu; Kalılarning hər kərəxliri anglanmaydu; Həm asmandiki uqar-qanatlar həm haywanatlar mu keqip, Xu yərdin kətti!».

Pərwərdigar səzini dawam kılıdu

11 — Mən Yerusalemmi harablaxqan top-top dəwə, qılberilərnin bir turaləusı kılımən;

Yəhuda xəhərlirini adəm turmaydıoqan dərijidə wayranə kılımən. ■

12 — Kim bu ixlarni qüxinixkə danıxmən bolıdu?

Kim Pərwərdigarning əozidın səz elip bularni qüxəndürələydu?

Nemixka zemin wəyranə, heqkim ətmigüdək, kəyüp qəl-bayawandək bolup kətti?

□ 9:2 «**ularning həmmisi zinahorlar...**» — «zinahorlar» bəlkim rohiy jəhəttin eytilıdu, ular Hudaəoqan wəpasizlik kılıp butlarəoqan qokunup kətti. ■ 9:2 Yər. 5:7, 8 □ 9:3 «**ular zeminda üstünlük kəzənoqan, biraq bu səmimiylıq bilən boləoqan əməs...**» — baxqa birhil tərijimi:

«xu zeminda ular əoləibə kıləoqan, biraq bu həkikətəni tikləx üqün əməs...». ■ 9:3 Yəx. 59:4,13,15; Yər. 6:7 ■ 9:4 Yər. 6:28 □ 9:6 «**ular kəbihlikte əzlrini upritıdu (5-ayət)**» — 5-ayətnin ahırkı kismi həm 6-ayətnin bax kismının baxqa birhil tərijimi:

«Ular kəbihlik kılıp towani heq bilməydu. (6) sən (Yərəmiya) aldamqılık arisida turuwatısən; aldamqılık tıpəylidin ular Meni tonuxni rət kılıdu...». ■ 9:8 Zəb. 12:2-4; 28:3; 120:3-4; Pənd. 30:14 ■ 9:9 Yər. 5:9,29

■ 9:11 Yər. 10:22

13 Pərwərdigar dəydu, — Qünki ular Mən ular aldioğa qoyoğan Təwrat-qanunni taxliwətkən, Məning awazimoğa kulak salmioğan wə uningda mangmioğan,

14 Bəlki öz kəlbidiki jaħillikğa əgəxkən, ata-bowiliri ularoğa əgətkəndək Baallarning kəynigə əgixip kətkən.□

15 Xunga samawi koxunlarning Sərdari boləğan Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mana, Mən bu həlqkə kəkrini yegüzimən, ularoğa ət süyini iqküzimən, ■

16 ularni ular yaki ata-bowiliri ilgiri heq tonumaydioğan əllər arisioğa tarkitimən; Mən ularni yoxatkuqə ularning kəynidin qooqlaxka kiliqni əwətimən.■

17 Samawi koxunlarning Sərdari boləğan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Kəngül qoyunlar, matəmqi ayallarni kelixkə qaqiringlar, yioqlaxka əng usta boləğan kız-ayallarni qaqirip kelixkə adəm əwətinglar!□

Yərəmiya Pərwərdigarning səzligə jawab beridu

18 — Bərħək, ular tez kəlsun, biz üqün zor yioğa kətürsunki, bizning kəzlimizdinmu yaxlar taramlap təkülsun, qanaklirimizdinmu yax tamqiliri aqsun —

19 qünki Ziondin yioğa awazi anglinip: — «Biz qanqilik bulang-talang kiliñduq! Qanqilik xərməndə bolduq! Ular turaloqlirimizni ərüwətti, biz zənimimizni taxliduq!» — deyilidu.

20 Pərwərdigarning səzini anglanglar, i ayallar, Uning aozidiki səzgə kulak selinglar;

Kizinglaroğa yioqlaxni əgitinglar, Hərbiringlar yekininglaroğa mərsiyə okutunglar;

21 Qünki ölüm bolsa derizilirimizdin yamixip kirgən, Orda-istihkamlirimizojimu kirgən; U balilarni koqilardin,

Yigitlarni rəstə-məydanlardin yulup taxlioğan.

22 *Yekinliringlaroğa* ukturup: «Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Bərħək, jəsətlər dalada tezəktək yikilidu;

Ular ormigining oroqikining astioğa yikiloğan,

Lekin heqkim yioqmaydioğan baxəktək yərgə qeqilidu!» — dənglar!■

23 Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Dana xixi danaliki bilən, küqlük xixi küqlüklüki bilən, bay bayliqliri bilən pəhirlinip mahtanmisun; ■

24 pəhirlinip mahtioquqi bolsa xuningdin, yəni Meni, yər yüzidə mehirmühəbbət, adalət wə həkkanliyikni yürgüzgüqi Mən Pərwərdigarni tonup yətkənlikidin pəhirlinip mahtansun; qünki Məning hursənlikim dəl muxu ixlardindir, — dəydu Pərwərdigar.

25 Mana, xundaq künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən hətnə kilmioğanlarni hətnə kilingoğanlar bilən billə jazalaymən;

□ 9:14 «(Yəhuda həlki) ...ata-bowiliri ularoğa əgətkəndək Baallarning kəynigə əgixip kətkən» — okurmənlərnin esidə barki, «Baal»lar intayin yirginqlik bir hil butlar idi. ■ 9:15 Yər. 8:14; 23:15 ■ 9:16 Law. 26:33 □ 9:17 «kəngül qoyunlar, matəmqi ayallarni kelixkə qaqiringlar, yioqlaxka əng usta boləğan kız-ayallarni qaqirip kelixkə adəm əwətinglar!» — kəna zamanlarda bəzi bay adəmlər uruq-tuoqlanlirini dəpnə kilixta muxundaq «yioqlaxka məhür» ayallarni «kəyypiatni yaritix» üqün yallaytti (məsilən, Injil, «Mat.» 9:37ni kəring). ■ 9:22 Yər. 7:33 ■ 9:23 1Kor. 1:31; 2Kor. 10:17

26 yəni Misir, Yəhuda, Edom, Ammoniylar və Moabiylar, jümlidin qəlbayawanda turuwatқан, qekə qaqlirini qüxürüwətkən əllərnı jazalaymən; qünki bu əllərnıng həmmisi hətnısızdır; İsrailning barlık jəmətimu könglidə hətnısızdır. □ ■

10

Butlar əməs, Pərwərdigarla ibadətke layıqtur

1 Pərwərdigarning silərgə eytkən səzigə qulaq selinglar, i İsrail jəməti: —

2 Pərwərdigar mundak dəydu: — Əllərnıng yollirini egənmənglar; gərgə əllər asmandiki hədisə-alamətlərdin qorqup dəkkə-dükkigə qəmgən bolsimu, silər bulardın heq qəqüp kətmənglar. □

3 Qünki əllərnıng kaidə-yosunliri biməniliktur; həmmisi ormanlıktın kesilgən dərəhtin, yaqəqqining iskinisi bilən oyuloqan nərsigə asaslanoqandur. ■

4 Ular buni altun-kümük bilən həlləydu; uni yikilmisun dəp ular bolqa, mihlar bilən bekitidu. ■

5 Bundak butlar tərhaməklıktə turıdıoqan bir qaranquktur, halas; ular heq səzliyəlməydu; ular baxqılar tərıpidin kətürülüxi kerək, qünki ular mangalmaydu. Ulardın qorqmənglar; qünki ular rəzillik qılalmaydu, ularning qolidin yahxilik kılıxmu kəlməydu. ■

6 — Sanga ohxaydıoqan heqkim yok, i Pərwərdigar; Sən uluq, küq-küdrıting bilən namıng uluqdur. ■

7 Kim Səndin qorqmay turalısın, i barlık əllər üstigə həkümran padıxah!? Qünki bu Sanga tegıxıktur; qünki əllərdiki danıxmənlər arısida və barlık padıxahlıqlar arısida Sanga ohxax heqkim yoktur. ■

8 Əllərnıng həmmisi istısnasız əkli yok, nadanlardur; bu ərziməslər yaqəqtur, halas! Ular təlim berələmdu!? □ ■

9 Sokup yalpaqlanoqan kümük Tarxıxtın elıp kelinıdu; altunmu Ufadın elıp kelinıdu; andın hünərwən və zərgərlərnıng qoli bu yasıoqınoqə kək və səsun rəht bilən kiyim kiygüzıdu — bularnıng həmmisi xübhısızki, danıxmən ustılarınıng əjridur!

□ 9:26 «... Bu əllərnıng həmmisi hətnısızdır; İsrailning barlık jəmətimu könglidə hətnısızdır» — bu 25- və 26-ayətlər Yəhuda (İsrail)oqə intayın eoqr kelıxi kerək idi. Qünki Pərwərdigar ularnı, əzlıri kəmisıtıdıoqan hətnə kılınmıoqan «yat əllər» qatarıda «hətnə kılınmıoqan»dək həsəblaydu. Hudaning köz aldıda Yəhuda hətnısız, yəni u İbrahim hətnə arqılık tüzgən əhdıgə layıq əməs bolup kaldı. «Kəngli hətnısız» — «kəngli bu rəzil dunyadiki rəzil azzu-həwəsılrıdın kesilgən əməs, Huda və unıng ibadıti üqün rəzillıktın ayrıloqan əməs» degən mənıdə. «Əzakıyal»oqə qoxuloqan «qoxumqə səzımız»ni və İnjil, «Rim.» 2-bab, «Fil.» 3:3, «Kol.» 2:11ni kəring). Yənə kelıp hətnə «könglidə əməs» bolsa, «qekə qaqlirini qüxürüwətx» (bəlkim butpərəslərnıng matımıngnıng ıbrıpadısı)tin heqkəndak pərki yaki əhmıyiti yoktur. ■ 9:26 Law. 26:41; Rim. 2:28,29 □ 10:2 «əllərnıng yollirini egənmənglar; gərgə əllər asmandiki hədisə-alamətlərdin qorqup dəkkə-dükkigə qəmgən bolsimu, silər bulardın heq qəqüp kətmənglar» — yat əllər bundak «asmandiki hədisə-alamətlər»ni hurapıylik, yəni munəjjimlik yolıda qüxinətti, əlwəttə. ■ 10:3 Yəx. 44:14-17 ■ 10:4 Yəx. 41:7 ■ 10:5 Zəb. 115:4-7; Yəx. 41:23; 46:1, 7 ■ 10:6 Zəb. 86:8,10 ■ 10:7 Wəh. 15:4 □ 10:8 «Əllərnıng həmmisi istısnasız əkli yok, nadanlardur; bu ərziməslər yaqəqtur, halas! Ular təlim berələmdu!? » — oqurmənlər ayətnıng baxqa hil tərjimilirini uqırtıxi mumkin. ■ 10:8 Yəx. 41:29; Həb. 2:18; Zək. 10:2

¹⁰ Lekin Pərwərdigar Hudaning Ōzi həkikəttur; U həyat Hudadur, mənggülükning Padixahidur; Uning oʻzəzi aldida yər-zemin titrəydu; əllər Uning kəhrini kətürəlməydu.

¹¹ Ularoʻa mundaq degin: «Asman bilən zeminni yaratmioʻan ilahlar, ular zemin yuzidin wə asman astidin yokaydu!» □

¹² *Pərwərdigar bolsa yər-zeminni küq-kudriti bilən yasioʻan, Aləmni danaliki bilən bərpə qiləan, Asmanlarni əkil-parasiti bilən yayəuqidur.* ■

¹³ U awazini koyuwətsə, asmanlarda sular xawkunlaydu; U yər qətliridin bulut-tumanlarni ərilitidu; U yaməuurlaroʻa qakmaklarni həmrəh kilip bekitidu, Wə xamalni əz həziniliridin qikiridu. ■

¹⁴ Muxu kixilərnəg hərbiri əkilsiz, bilimdin məhrumlardur; Zərgərləning hərbiri əzlri oyoʻan but tərripidin xərməndigə kalidu; Qünki uning kuyma həykili yaloʻanqilik, ularda heq tinik yoktur. ■

¹⁵ Ular bimənilərdur, mazak obyektidur; Jazalinix waqti ularning üstigə kəlgəndə, ular yokitilidu.

¹⁶ Yakuʻning Nesiwisi Boloquqi bulardək əməstur, Qünki barlik məwjudatni yasioʻuqi Xudur; Israil bolsa Uning Ōz mirasi boloʻan kəbilidur; Samawi qoxunlarning Sərdari boloʻan Pərwərdigar Uning namidur. □ ■

Yərəmiya həlki üqün mərsiyə oʻqup dua qilidu

¹⁷ Zemindin qikixka yūk-takingni yioʻixturup al, i muhasirigə elinoʻuqi kiz; □

¹⁸ qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Mana, Mən bu waqitta zemindikiləni elip u yərdin qəriwetimən wə ularning kəngli tonup yətküqə azar berimən!» ■

Yərəmiya həlkiyə wəkil süpitidə səz qilidu

¹⁹ Jarahitim üqün həlimoʻa way! Mening yaram dawalioʻusizdur! Biraq əslidə mən: «Bu pəkət bir kesəllik, halas, uningə qidoʻudəkmən» — dəptikənmən. □

²⁰ Mening qedirim halak boldi, barlik tanilirim üzüldi; balilirim məndin juda bolup, ular yok boldi; qedirimni kaytidin sozup tikküdək, qedir pərdilirini askudək heqkim kəlmidi.

²¹ Qünki həlk padiqiliri əkilsiz bolup, Pərwərdigarni izdəp yol sorimaydu; xunga ular danixmənlərdək ix kəralməydu, ularning barlik padisi tarkilip kətti. □

□ **10:11** «Ularoʻa mundaq degin: «Asman bilən zeminni yaratmioʻan ilahlar, ular zemin yuzidin wə asman astidin yokaydu!» — bu ayət ibraniiy tilida əməs, bəlki aramiy tilida ipadilini. Enikki, Hudaning məksiti Ōz həlkining bu həkikətni yat əllərgə ularning əz tilida bildürüxi kerək. ■ **10:12** Yar. 1:1; Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəx. 40:22; 44:24; 51:13; Yər. 51:15 ■ **10:13** Zəb. 135:7; Yər. 51:16 ■ **10:14** Yər. 51:17,18 □ **10:16** «Yakuʻning nesiwisi» — «Yakuʻning muxu yərdə Yakuʻ wə uning əwladliri boloʻan Israilnimu kərsitidu. «Yakuʻning nesiwisi» Hudaning Ōzidur; əlwəttə. ■ **10:16** Zəb. 74:2; Yər. 51:19 □ **10:17** «muhasirigə elinoʻuqi kiz» — «kiz» muxu yərdə xübhisizki, pütün həlkni bildüridu. ■ **10:18** Yər. 6:24 □ **10:19** «pəkət bir kesəllik» — bəlkim həlkning bəxiyə qüxkən külpətlər «pəkət waqtilik awarə, halas» degən həssiyatini kərsitidu. Sahta pəyoʻəmbərlər bundək həssiyatni kəp qollaytti. □ **10:21** «həlk padiqiliri» — (yəni «pada bakquqiliri») xübhisizki, Yəhudaning padixahi, wəziliri, kaʻhinliri wə pəyoʻəmbərlirini kərsitidu.

22 Anglanglar! Bir gəpning xəpisi! Mana, u kelidu, ximaliy zemindin qikkən zor bir quqan-sürən! Yəhudaning xəhərlirini bir wəyrənə, qılberilərnin turalojuşioğa aylanduroquçi keliwatidu! ■

23 Bilimənki, i Pərwərdigar, insanning öz yolini bekitixi öz qolida əməstur; mengiwatqan adəmning əzidə qədəmlirini halioqanqə taxlax kudriti bolmastur; ■

24 Pərwərdigar, meni tüzigəysən, lekin oqəzipping bilən əməs, adil həkūming bilən tüzigəysən; bolmisa Sən meni yokqa barawər kilisən. ■

25 Kəhringni Seni tonumaydioqan əllər həmdə naminqoğa nida kilmaydioqan jəmətlər üstigə təkkəysən; qünki ular Yəqubni yəp kətkən; bərhək, ular uni yutup tügəxtürüp, turqan jayini mutlək wəyrən kילוan. ■

11

Həlkning Hudaning əhdisini kəzgə ilmiojanliqi

1 Yərəmiyağa Pərwərdigardin kəlgən səz mundak idi:

2 — Bu əhdining səzligə qulaq selinglar; xundakla Yəhuda kixilirigə, Yerusalemda turuwatqanlaroğa ularni yətküzüinglar, □

3 — sən Yərəmiya ularoğa mundak eytkin: —

— Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundak dəydu: — Bu əhdining səzligə kim boysunmisa u lənəttə qalidu; ■

4 Mən bu əhdini ata-bowiliringlarni Misir zeminidin, yəni təmür tawlaydioqan humdandin kutquzup qıkarqan künidə ularoğa tapılap: «Awazimoğa qulaq selip, bu səzlərgə, yəni Mən silərgə tapxuroqan barlık əmrlərgə əməl kilinglar; xundak kילוninglarda, silər Mening həlkim bolisilə, Mən silərnin Hudayinglar bolimən; ■

5 xundak boləjinida Mən ata-bowiliringlaroğa: «Silərgə sūt həm bal ekip turidioqan bir zemin təkdin kilmən» dəp iqkən kəsəməni əməlgə axurimən» — degənidim. Silər bügünki kündə dəl xu zeminda turuwatisilə! Mən bolsam jawabən «Amin, Pərwərdigar!» — dedim. □ ■

6 Pərwərdigar mənə mundak dedi: — Yəhudaning xəhərlidə, Yerusalemning koqilirida bu səzləni jakarla: — Bu əhdining barlık səzligə qulaq selip əməlgə axurunglar! □

7 Qünki Mən ata-bowiliringlaroğa Misir zeminidin kutquzup qıkarqan künidin bügünki künigə «Mening awazimoğa qulaq selinglar!» dəp

■ 10:22 Yər. 1:14; 4:6; 9:11 ■ 10:23 Pənd. 16:1; 20:24 ■ 10:24 Zəb. 6:1; 38:1; Yər. 30:11; 46:28

■ 10:25 Zəb. 79:6; Yər. 8:16; 9:16 □ 11:2 «**Bu əhdining səzligə qulaq selinglar**» — bu bəxarət (11:1-17)ning əsas temisi (yukirikçi mawzuyimizdək) — «həlkning Hudaning əhdisini kəzgə ilmiojanliqi». Bəxarət həlkim Yosiyə padixah həkūm sürgən waqtida ibadəthanidin tepiloqan «Təwrat-kanunning bir qismi» bilən munasiwətlik. U Təwratning qismi həlkim «Qanun xərhçi» idi, kitab Huda Musa pəyoqəmbər arqılık Israil bilən tüzgən əhdini təkrarlaydu wə təkitləydu. «2Pad.» 22-23-bablarni, «2Tar.», 34-35-bablarni kəring. ■ 11:3 Qan. 27:26; Gal. 3:10 ■ 11:4 Law. 26:3,12; Qan. 4:20 □ 11:5 «**Mən bolsam jawabən «Amin, Pərwərdigar!» — dedim**» — oqurmənlərgə ayanki, «Amin» degən səz «xundak bolsun!» degən mənidə. Muxu yərdə Yərəmiya Pərwərdigarning əhdisiyə boysunmioqan barlık kixiləni (3-ayəttə) lənətkə qalduridiojanliqoğa koxluxlını bildüridu. ■ 11:5 Qan. 7:12 □ 11:6 «**Bu əhdining barlık səzligə qulaq selip əməlgə axurunglar!**» — bəxarət (11:1-17)ning əsas temisi toqrisidiki 2-ayəttiki izahatni kəring.

jekiləp agahlandırurup keliwatimən; Mən tang səhərdə ornumdin turup ularni agahlandırurup kəldim. ■

⁸ Ləkin ular heq anglimiojan yaki kulak salmiojan; ularning hər biri rəzil kəngülliridiki jahillikka əgixip mangojan; xuning bilən Mən bu əhdidiki barlıq sözləni ularning bexioja quxurdum; Mən bularning həmmisini ularoja tapiliojanmən, ləkin ular heq əməlgə axurmiojan. ■

⁹ Pərwərdigar manga mundak dedi: — Yəhudadakilər wə Yerusalemda turuwatqanlarning arisida bir suyikəst baykaldi;

¹⁰ ular səzlimni anglaxni rət kiləjan ata-bowilirining kəbihliklirigə kaytip kətti; ularning ibaditidə bolayli dəp baxka ilahlaroja əgixip kətti. Israil jəməti həm Yəhuda jəməti ata-bowiliri bilən tüzgən əhdəmni buzdı.

¹¹ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən ularning üstigə heq kutulalmas apət quxürimən; ular Manga pəryad kətüridu, ləkin Mən ularni anglimaymən. ■

¹² Andin Yəhudaning xəhərliri wə Yerusalemda turuwatqanlar isriq yekip qokunəjan butlarni izdəp ularoja pəryad kətüridu; ləkin apət quxkən waqtida ular bularni heq kutkuzmaydu.

¹³ Qünki xəhərliring kanqə kəp boləanseri, butliring xunqə kəp boldi, i Yəhuda; Yerusalemnin qoqiliri kanqə kəp boləanseri, silər «yirginqlik boləuqi»oja xunqə kurbangahlarni kurdunglar, yəni Baaloja isriq yekix üqün kurbangahlarni bərpa kildinglar. ■

¹⁴ Əmdi sən, *i Yərəmiya*, bu həlk üqün dua kilma, ular üqün heq pəryad yaki tilawət kilma; qünki apət bexioja quxuxi bilən ular Manga nida kiləjan waqtida Mən ularni anglimaymən. ■

¹⁵ — Mening sөyümlük həlkimning öyümdə turuxioja nemə həkki? Qünki kəpinqinglar özünqlarning rəzil məksətlirigə yetixkə orunisilər; silər rəzillikinglar əməlgə axkanda hursən bolsanglar, undakta «mukəddəs gəxlər» muxu asiylikinglarni silərdin elip taxliyalamdu? □

¹⁶ Pərwərdigar ismingni «Yəpyexil, mol mewilik, barakşan zəytun dərihi» dəp atiojanidi; ləkin *Pərwərdigar* dərəhkə xawkunlaydiojan zor bir otni salidu wə xahliri yok kəlinidu.

¹⁷ Qünki seni tikkən samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar sanga karap külpət bekitip jakarliojan; səwəbi, Israil jəməti wə Yəhuda jəməti özining mənprəətini kəzləp rəzillik kilip, Baaloja isriq yekip, Mening qəzipimni kəltürdi. ■

Yərəmiyaoja kəlinidiojan suyikəstni Pərwərdigar uningəja ayan kəlidu

¹⁸ «Pərwərdigar manga həwər yətküzdi, xuning bilən mən quxəndim; U manga ularning kilmixlirini ayan kildi;

¹⁹ mən bolsam huddi boquzlaşka yetiləp mangojan kənük paklandək idim; mən əsli ularning manga karap: «Dərəhni mewisi bilən yokitayli, uning ismi kayta əskə heq kəltürülmisən, uni tiriklər zeminidin üzüp taxlayli» degən kəstlirini heq bilməyttim;

²⁰ ləkin Sən, i adil həküm Qikəruqi, adəmnin wijdan-kəlbini Sinioquqi, samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, Səning ularning

■ 11:7 Yər. 7:13,25 ■ 11:8 Yər. 3:17; 7:24,26; 9:14 ■ 11:11 Pənd. 1:28; Yəx. 1:15; Yər. 14:12; Əz. 8:18; Mik. 3:4 ■ 11:13 Yər. 2:28 ■ 11:14 Yər. 7:16; 14:11 □ 11:15 «mukəddəs gəxlər» — qurbanlıqlardiki gəxlər, əlwəttə. Oqurmənlər ayətnin baxka kəp hil tərjimilirini uqritixi mumkin, ləkin omumi yəni tərjimimizdikidək bolidu. ■ 11:17 Yər. 2:21

üstigə qüxüridioğan kisaseningni öz közüm bilən körüxkə nesip qilojaysən; qünki dəwayimni Sangila ayan kiliip tapxurdum». ■

²¹ Xuning bilən Pərwərdigar *manga* mundak dedi: — «Pərwərdigarning namida bexarət bərmə, bolmisa jening qolimizda tügixidu» — dəp sanga dok kiliip yürgən Anatottiki adəmlər jeningni izdəp yüridu. Əmdi ular toqrisida mundak sezüm bar: —

²² — bu ixka qarap samawi qoxunlarning Sərdari bolğan Pərwərdigar mundak dedi: — Mana, Mən ularni jazalaymən; yigitlər kiliq bilən əlidu, oqul-qizliri bolsa kəhətqilik bilən əlidu.

²³ Ulardin heqbir qaldisi qalmaydu; qünki Mən ular jazalinidioğan yilida, xu Anatottiki adəmlər üstigə apət qüxürimən.

12

Yərəmiya pəyoəmbəarning Pərwərdigarəja dad eytixi dawamlixidu

¹ Mən dəwayimni aldingəja elip kəlsəm, adil bolup kəlding, i Pərwərdigar; lekin Sən bilən Öz həkümliring toqruluk sezlxəmqimən; nemixka rəzilləring yoli ronək tapidu? Asiylik qiloquqilarning həmmisi nemixka kangri-azadilikta turidu? ■

² Sən ularni yər yüzigə tikkənsən, ularmu yiltiz tartқан; ular əsüp güllinidu, ular mewiləydu; Sən ularning əozioja yeqin ohxaysən, lekin wijdanidin yirəksən; □ ■

³ lekin Sən, i Pərwərdigar, meni bilisən; Sən meni körüp kəlgənsən, Əzinggə bolğan sadiklikimni siniojənsən. Ular ni boquzlxəka bekitilgən koylardək ayrip sərəp qikkəysən, ularni kətl künigə ayriojəysən. □ ■

⁴ Zemin kaqənojiqə kaqjiraydu, etizdiki ot-qəplər kaqənojiqə kurəjan hələttə turidu? Zeminda turuwəkanlarning rəzilliki tüpəylidin həywanlar həm uqar-kanatlar kaqənojiqə yokəp tügəydu? Qünki bu həlk: «Huda aqiwitimizni heq kərməydu» dəwatidu. □ ■

Pərwərdigar Yərəmiyaəja jawab beridu

⁵ — Sən yügürgən ləxkarlar bilən bəsləxkəndə, ular seni həlsiratқан bolsa, əmdi sən atlar bilən bəsləxsəng kəndək bolar? Sən pəkət amantinqlikta turəjan zemindila hatirjəm bolup *Manga* ixinisən, əmdi Iordan dəryasi boyidiki koyuk qatqalliklarda kəndək yürisən? □

■ **11:20** 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zəb. 7:9; 26:2; Wəh. 2:23 ■ **12:1** Ayup 21:7; Zəb. 73:11-13; Həb. 1:3 □ **12:2** «Sən ularning əozioja yeqin ohxaysən, lekin wijdanidin yirəksən» — «wijdan»

dəgən səz muxu yərdə ibranij tilida «bərəklər» bilən ipadiliniidu. ■ **12:2** Yəx. 29:13 □ **12:3**

«...Ular ni boquzlxəka bekitilgən koylardək ayrip sərəp qikkəysən, ularni kətl künigə ayriojəysən» — Yərəmiya əzining yurtədxirining suyikəstining obyekt bolup nuroqunlioğan jəpa tartmaqta, lekin ular kəng-azadə yaxaydioğan ohxaydu. ■ **12:3** Zəb. 17:3; 139:1; Yər. 11:20 □ **12:4** «Bu həlk; U aqiwitimizni heq kərməydu» dəwatidu?» deyilidu. Bu dəgənliktiki «U» ni

bəzi alimlar Yərəmiyani kərsitidu, dəp qaraydu. Lekin bizninggə həlkning: «Huda aqiwitimizni heq kərməydu» dəgən səzi, Təwrat «Kan.» 32:30diki «Mən (Huda) ularning aqiwitini kərimən»

dəgən səzning dəl əksidur, xunga biz «Huda» dəp tərijimə kilduk. ■ **12:4** Yər. 4:25; 7:20; 9:10 □ **12:5**

«Iordan dəryasi boyidiki koyuk qatqalliklarda kəndək yürisən?» — bu yər xirlar yaxioğan, intayin hətərlək jay idi (49:14, 50:44ni kəring). Huda Yərəmiyaəja: «Ixliring tehimu kiyin, tehimu qataq, tehimu muxəkkətlik bolidu» dəp aqahlandıridu.

6 Qünki hətta öz qerindaxliring, atangning jəmətimu sanga asiylik qiloğan. Ular mu seni yokitix üqün awazini qoyup bərgən. Gərqə ular sanga mehirlilik sözlərni qiloğan bolsimu, ularoşa ixənmə!»■

Huda Yərəmiyaning dad kətürüxlirigə yənə bir jawab beridu

7 — Özüm ailəmdin waz keqimən, mirasimni taxliwetimən, jan-jigirimni düxmənliyrining qolioşa tapxurimən.

8 Mening mirasim *boləjan həlk* bolsa Manga ormanlıktiki bir xirgə ohxax bolup qaldı; ular Manga qarxi awazini kətürdi; xunga Mən ularni yaman kərimən.

9 Mening mirasim Manga sar-bürküt yaki qilberidək bolup qaldı əməsmu? Lekin uning ətrapioşa baxka sar-bürkütöl olaxmaqta! Beringlar, ularni yəwetixkə barlık daladiki haywanlarni yioşip kelinglar! □ ■

10 Nuroşunlioğan həlk padiqiliri üzümzarimni həlak qilidu, ular Mening nesiwəmnı ayaoş asti qilidu, ular Mening yekimlik nesiwəmnı şerib bir qəl-bayawanoşa aylandırudu; □ ■

11 ular uni şerib kiliwetidu; u Mening aldimda şerib həm kaşşirak turidu; pütkül zemin şerib qalidu; əmma həq adəm buningoşa kənglini bəlməydu.

12 Qəl-bayawandiki barlık egizliklər üstigə həlak qiloşuqilar şuzuldap qikip kelidu; qünki Pərwərdigarning kiliqi zeminning bir qetidin yənə bir qetigigə həmmını yutidu; həq ət igisining tinq-hatirjəmliki bolmaydu.

13 *Həlkim* buşdayni terioğan bolsimu, lekin tekənlərni oriydu; ular əzliyrini upratkini bilən, payda kərməydu; xunga *naqar* məhsulatlıringlar tüşəylidin, Pərwərdigarning kattik şəzipi tüşəylidin, yərgə qarap kalisilər.■

14 Mənki Pərwərdigar Öz həlkim İsrailni waris qiloğan miraşka qənggal saloğan, zeminnimning həmmə rəzil qoxniliri toşruluk mundak dəymən: — Mana, Mən ularni öz zemnidin yulup alimən, xuningdək Yəhuda jəmətini ular arisidin yuluwalimən; □ ■

15 ləkin xundak boliduki, ularni yuluwaloşandin keyin Mən bu yoldin yenip, ularoşa iqimni aşritimən, ularning hərbirini öz mirasioşa, hərbirini öz zeminioşa qayturimən.□

16 Xundak kilip, əgər (ular ətkəndə həlkimgə Baalning ismioşa kəşəm iqixni əgətkəndək) kəngül qoyup həlkimning yollirini əgənsə, jümlidin

■ **12:6** Pənd. 26:25 □ **12:9 «dalidiki haywanlar»** — bəlkim İsrailni bulang-talang kilməki boləjan yat əllərni bildüridu. Bu pərman («Beringlar...yioşip kelinglar») bəlkim pərixtilərgə eytilsa kerək. ■ **12:9** Yər. 7:33 □ **12:10 «Nuroşunlioğan həlk padiqiliri»** — bəlkim yat əllərnin əmir-padixahlirini kərsitidu. Biraq İsrailning ezidiki «həlk padiqiliri» (padixahlar, kaşınlar, pəyoşəmbərlər)ning wapasizlik bilən bu aqiwətni İsrailning bəxioşa kəltürgən, xunga «nuroşunlioğan pada bəkkəqiliri» ularnimu öz iqigə elixi mumkin. Huda «Mening üzümzarim», «Mening nesiwəm» dəgən ibarilər bilən, bəlkim Öz həlk İsrailni, jümlidin ularning zemini kərsitidu. İbraniy tilida bu ayəttin 13-ayətkiqə boləjan peillər «ətkən zaman»da ipadilididu; pəyoşəmbər bularning həmmisini «allıkağan yüzbərgəndək», jəzmən yüz beridu, dəp bildidu.

■ **12:10** Yər. 6:3 ■ **12:13** Law. 26:16; Qan. 28:38 □ **12:14 «zeminnimning həmmə rəzil qoxniliri»** — qoxna yat əllərni kərsitidu. ■ **12:14** Qan. 30:3; Yər. 32:37 □ **12:15 «ularni ...ularning hərbirini öz mirasioşa, hərbirini öz zeminioşa qayturimən»** — bu Hudaning bu yat əllərnin hərbirigə eytkən sözliri.

Mening namimoya kəsəm iqixni oğansə, — əmdi ularoşa həlkim arisidin *mukim* orun berilip, ular gülləndürüldü. □

¹⁷ Birak ular anglimisa, Mən xu əlni mutlək yulup taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar. ■

13

Qirip kətkən iq tambaldin alojan sawak

¹ Pərwərdigar manga mundak dedi: — Baroşin, kanap iq tambalni al, belinggə baqla; lekin uni suşa qilima.

² Xunga Pərwərdigar manga degəndək mən bir iq tambalni aldim wə belimgə baqlap qoydum.

³ Əmdi Pərwərdigarning sözi ikkinqi kətim manga kelip mundak deyildi: —

⁴ «Sən puloşa alojan, belinggə baqlanojan iq tambalni elip, ornungdin tur, Fratka berip xu yərdə taxning yerikioşa yoxurup koy». □

⁵ Xunga mən bardim wə Pərwərdigar manga buyruoşandək uni Fratka yoxurup qoydum.

⁶ Kəp künlər ətkəndin keyin, Pərwərdigar manga: «Ornungdin tur, Fratka berip, Mən sanga xu yərgə yoxuruxka buyruoşan iq tambalni kolungoşa al» — dedi.

⁷ Xunga mən Fratka bardim; mən yoxuroşan yərdin iq tambalni kolap qikirip kolumoşa aldim; mana, iq tambal sesip qirip kətkənidi, pütünləy kiygüsiz boləjanidi.

⁸ Pərwərdigarning sözi manga kelip mundak deyildi: —

⁹ Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən Yəhədaning pəhrini wə Yerusalemning qong pəhrini muxu həlda yokitimən;

¹⁰ Mening səzlimni anglaxni rət kəlojan, kənglidiki jahillikida mangidoşan, baxka ilahlarning kullukida bolup, ularoşa ibadət kəlixka intilidoşan bu rəzil həlk pütünləy kardın qikқан bu iq tambaloşa ohxax bolidu.

¹¹ Qünki huddi iq tambal adəmning qatirikioşa qing baqlanoşandək, ularmu Manga *yekın* bir həlk bolsun, Manga nam-abruy, mədhıyə wə xan-xərəp kəltürsün dəp, Mən Israilning pütkül jəmətini wə Yəhədaning

□ **12:16 «ularoşa həlkim arisidin mukim orun berilip, ular gülləndürüldü»** — ibraniy tilida sözmüsez bolsa «ular həlkim arisida kurulidu». Bu səz kəp jəhətlik bolup, etikad, əhlak, danalix, iktisad wə parawanlik, bolupmu hərhil rohiy bayliqlarni kərsitidu. ■ **12:17** Yəx. 60:12

□ **13:4 «...ornungdin tur, Fratka berip,...»** — baxka birhil tərijimisi: «...ornungdin tur, Əfrat (dəryasi)oşa berip...». Yərəmiyaning yurti Anatotoşa yekın «Frat» degən kəqiq bir yeza idi. Əfrat dəryasi bolsa Pələstindən 550 kilometr yirək. Əgər toşra tərijimisi «Frat» bolsa, xübhəsizki, bu yənila səz oyuni arkilik «Əfrat dəryasi»ni, xuningdək Əfrat dəryasining boyida quruloşan Asuriyə imperiyəsini, xundakla keyinki Babil imperiyəsini kərsitidu. Bu ikki imperiyəning Israiloşa andin keyin Yəhudaşa (ular xu yərgə sürgün boləjan waqtida) etikadni buləyaydioşan təsiri boləjan. Asuriyəning butpərəslikining wə Babilning pulpərəslikining etikadni buləyaydioşan təsiri bar idi. Xning baxka birhil xərhı: ular əsli Pərwərdigaroşa «qing munasiwəttə baqlinix»i kərak idi. Lekin buning ornioşa ular Babiloşa baqlanmaqci bolup (Həzəkıya padixahning künliridə) buləjinip kətkən. Lekin bizningqə bundak xərhı Yərəmiyaning dəwrigə uyoşun kəlməytti.

pütkül jəmətini Өzümgə qing baoləndurojanmən — dəydu Pərwərdigar, — ləkin ular heq kulək salmidi. □

12 Ularoşa muxu səzni degin: — İsrailning Hudasi boləjan Pərwərdigar mundək dəydu: — «Həmmə xarab idixi xarab bilən toluxi kerək». Ular sangə: «Əjəba, həmmə xarab idixi xarab bilən toluxi kerəklisini obdan bilməmdük?» — dəydu; □

13 Sən ularoşa mundək dəysən: «Pərwərdigar mundək dəydu: — Mana, mən bu zeminda barlık turuwatqanlarni, Dawutka wəkil bolup uning təhtigə olturojan padixahlarni, kaħinlarni wə pəyoşəmbərləni həmdə Yerusalemda barlık turuwatqanlarni məstlik-bihoxluk bilən toldurimən.

14 Mən ularni bir-birigə, yəni ata bilən oşullirininimu ohxaxla bir-birigə sokuxka salimən, — dəydu Pərwərdigar; — Mən ularoşa iqimni aqritmaymən, ularni ayimaymən, ularoşa rəħim kılmaymən; ularni nabut kılixka heqnersə meni tosumaydu.

15 Anglanglar, kulək selinglar, həli qong bolmanglar; qünki Pərwərdigar söz kılojan.

16 Əmdi U hexinglaroşa zulmət quxürigə, putunglar zawal quxkən taqlarda putlaxkəndək putlaxkuqə, U silər izdigən nurni ölüm sayişoşa, kaqkarangoşulukka aylanduroşuqə, Pərwərdigar Hudayinglaroşa layik xan-xərəp qayturinglar! ■

Yərəmiya əz dərd-əlimini həlkə bildüridu

17 Buni anglimisanglar, silərninğ hakawurlukunglar tūpəylidin jenim yoxurunqə yioşlaydu; aqqik yioşlap kəz yaxlırim ekip taxidu; qünki silər, i Pərwərdigarning padisi, sürgün kılinisilər. ■

Pərwərdigarning səzi dawamlixidu

18 Padixah wə hanixka: «Təhtinglardin quxüp yərgə olturinglar; qünki kərkəm tajliringlar hexinglardin quxürülüdu» — degin. □

19 Jənubdiki xəhərlər korxiwelniş takilidu; ularni aqidioşan heqkim bolmaydu; pütkül Yəhuda sürgün bolidu; ularning həmmisi əsirgə quxüp sürgün bolidu. □

□ 13:11 «...huddi iq tambal adəmning qatirikioşa qing baolənoşandək, ularmu Manga yekin bir həlk bolsun ... dəp, Mən İsrailning pütkül jəmətini wə Yəhədaning pütkül jəmətini Өzümgə qing baoləndurojanmən» — bu təmsilning mənisi bəlkim xuki, İsrail Hudaşa qing baolənoşan bolsa, heq buləjanmaytti (təmsildə pəyoşəmbər əzi Hudaşa wəkil bolidu). Ləkin bu ziq munasiwəttin ayrilsa, bəribir yat əllər (məsilən, Asuriyə, Babildek) təripidin buləjinidu. 1-ayəttiki «suşa qilima» degin sirlik buyruk, bəlkim bu ziq munasiwətninğ heq ayrılmasliki kerəklisini təktiligən boluxi mumkin. □ 13:12 «Həmmə xarab idixi xarab bilən toluxi kerək» — bəlkim həlk arisidiki maqal-təmsil boluxi mumkin — mənisi bəlkim «həmmə ix onxuluk bolidu» yaki «kəprək kütkün bolsang kəprək alisən» katarliklər. İbraniy tilida «idix» wə «əhmək» bir-birigə ohxap ketidu. Həlk pəkətlə əz kəyp-sapsini (xarab buning simwoli bolup) intilip qoşloşandin keyin Huda ularoşa: «Mən silər izdiginglarni əz hexinglaroşa quxürimən, silər bir-biringlarni nabut kılisilər» dəp jawap bərgən ohxaydu. ■ 13:16 Zəb. 44:20-21 ■ 13:17 Yioş. 1:2,16 □ 13:18 «Padixah wə hanixka: «Təhtinglardin quxüp yərgə olturinglar... tajliringlar hexinglardin quxürülüdu» — degin» — padixah wə hanix bəlkim Yəhoakin wə anisini kərsiditu. Ular miladiyadin ilgiri 597-yili sürgün boləjan («Yəz.» 22:26, 29:2, «2Pad.» 24:14-16ni kərişgə). □ 13:19 «Jənubdiki xəhərlər korxiwelniş takilidu; ularni aqidioşan heqkim bolmaydu» — demək, heqkim qıqalmaydu, heqkim kirəlməydu.

20 Bexingni kətür, *i Zion*, ximaldin qıkkanlaroşa kara; sanga tapxuruloşan pada, yəni yekimlik padang nəgə kətkəndü? □

21 *Pərwərdigar* seni baxkuruşka dostliringni bekitkinidə sən nemə deyələytting? Əsli özüng ularoşa baxkuruşni өгətkən tursang! Xu tapta toloşak tutқан ayaldək azab-оқubətlər seni tutmamdu? □

22 Sən əgər kənglüngdə: Bu ixlar nemixka beximoşa qüxti? — dəp sorisang, bu ixlar kəbihliking intayin eојir bolоjanlikidin boldi — kəyniking saldurup taxlandi, yotiliring zorawanlikta axkarilandi. □ ■

23 Efiopiyəlik kara terisini өгzərtələmdü? Yaki yilpiz qıpar tənggilirini өгzərtələmdü? Undaқ bolоjanda silər rəzillikni qılıxka kəngənlərmu yəhxilikni kılalaydiоjan bolisilər!

24 Əmdi qəl-bayawandiki xamal həydiwətkən samandək Mən silərni həydəp qaqımən.

25 Bu sening aқiwiting bolidu, Mən sanga bekitkən nesiwəng, — dəydu *Pərwərdigar*; qünki sən Meni untuоjansən, yalojanqilikka tayanоjansən. □

26 Xunga Mən kəynikingning pəxlirini yüzüng üstigə kətürüp taxlaymən, nomusung kərüldü.

27 Ah, sening zinaliring, ayојirningkidək pohur kixnəxliring, egizliklərdə wə etizlarda bolоjan buzuқqilikliringning pəskəxliki! — Barlıq yirginlikliringni kərdüm! Halingoşa way, *i Yerusalem!* Sən pak kılınixni қақanoјiqə rət kılmaqқisən?! □

14

Қуроққилиқлар үстидə болојан мərsiyə

1 Yərəmiyaşa qüxkən, *Pərwərdigar*ning қуроққилиқлар тоoјrulуқ səzi:

Yərəmiyaning mərsiyəsi wə duasi

□ 13:20 «**Bexingni kətür, i Zion, ximaldin qıkkanlaroşa kara; sanga tapxuruloşan pada, yəni yekimlik padang nəgə kətkəndü?**» — bu ayəttiki peillar «ayalqə rod»ta bolup, bu səzlər bəlkim Yerusalemoşa, yəni uningda turojan «Hudaning halki bolоjan pada baққuқiliri»oşa — padixahka, kaşınlaroşa wə «pəyoşəmbərlər»gə eytilidu. □ 13:21 «**Pərwərdigar seni baxkuruşka dostliringni bekitkinidə sən nemə deyələytting? Əsli özüng ularoşa baxkuruşni өгətkən tursang!**» — Israilning ittipaқdaxliri («dostlar»)i awwal Asuriya, andin Babilni öz iқigə alojanidi. Ularning həmmisi Israil bilən bolоjan munasiwitidin paydilanmaqçı bolоjan, halas (məsilən, «Yəxaya» 39-babni kərüng; Babilning əlqiliri Yəhudaning kəp məlumatlirini igiligəndin keyin ularoşa asiylik қilojan). □ 13:22 «**yotiliring zorawanlikta axkarilandi**» — ibranıy tilida «tapanliring zorawanlikta yarilandi» — wəpasiz ayal bəlkim öz yoldixi tərripidin xundaқ muamiligə uқrixı mumkin. ■ 13:22 Yəx. 47:2, 3; Yər. 5:19; 16:10 □ 13:25 «**sən Meni untuоjansən, yalojanqilikka tayanоjansən**» — «yalojanqilik» muxu yərdə bəlkim butlarnı kərsitidu. □ 13:27 «**Ah, sening zinaliring, ayојirningkidək pohur kixnəxliring, egizliklərdə wə etizlarda bolоjan buzuқqilikliringning pəskəxliki! ...**» — bu ayət xübhisiziki, butpərəslikni kərsitidu. U Hudaning kəz aldida yirginlik zinahorluқka ohxəxtur. Ləkin oқurmənlərgə xu bəlkim ayanki, mundaқ butpərəslik Hudaşa wəpasizlik bolup roşiy jəhəttə pəhixiwəzlik bolupla qalмай, Pələstindiki butpərəslikte kixilər butliriоşa «atalojan», buthanida turojan pəhixə ayallarоşa pul berip ular bilən yatattı.

² Yəhuda matəm tutidu, uning dərʷaziliri zawaloğa yüz tutmaqta, həlk yərgə qaplixip qarilik tutidu; Yerusalemdin nalə-pəryad kətürülməktə. □

³ Mətiwərliri qaparmənlirini su əkilixkə əwətidu; ular su azgalliriyaqə baridu, ləkin heq su tapalmaydu; ularning küpliri quruk qaytip kelidu; ular yərgə qarap qalidu, sarasimigə qūxidu; ular bexini yepip təwən sanggilitidu. □

⁴ Heq yaməqur bolmioqəqka yər yūzi yerilip kətti; yər həydidigūqilər yərgə qarap bexini yepip təwən sanggilitidu.

⁵ Maral bolsa dalada bala qozilaydu, andin qozisidin waz keqidu; qünki ot-qəp yok.

⁶ Yawa exəklər egizliklərdə turup qilbərilerdək həsirap ketidu; ozuk izdəp kəzliri qarəngūlixip ketidu, qünki ozuk yok. ■

Yerəmiyaning duasi

⁷ — I Pərwərdigar, kəbihlikirimiz bizni əyibləp guwahlik bərgini bilən, Özünəning naming üqün bir ixni kiləysən! Qünki bizning yolundin qikip ketiximiz intayin kəptur; biz Sening aldingda gunah sadir kilduk.

⁸ I Israilning Arzusi, külpət qūxkəndə ularning kutkuzoquqisi Boləuqı, Sən nemixka bizgə zeminimizdiki musapirdək, bir keqila qonmaqçı boləqan bir yoluqıdək bolisən?

⁹ Nemixka heq əmalisiz kixidək, heqkimni kutkuzalmaydiqəqan bir palwanəğa ohxax bolisən? Ləkin Sən, i Pərwərdigar, arimizda turisən, biz Sening naming bilən ataləqandurmiz; bizdin waz keqip kətmə! □

Pərwərdigarning səzi rəsmiy baxlinidu

¹⁰ Pərwərdigar muxu həlkə mundaq dəydu: — Ular dərʷəqikət məndin tezıp, kezixkə amraktur; ular kədəmlirini *yaman yoldin* heq tizginliməydu; Pərwərdigarning ularin heqkəndək hursənliki yok; əmdi hazır ularning kəbihlikini esigə kəltürüp ularning gunahlırini jazalaydu.

Yaləqan pəyoqəmbərlərgə ixinixkə boləqan jaza

¹¹ Andin Pərwərdigar mənə: — Bu həlkəning bəht-bərikiti üqün dua kilma — dedi. ■

¹² — Ular roza tutkanda, pəryadini angliməymən; ular kəydürmə qurbanlıqlarını axlik hədiyələr bilən sunəqanda, Mən ularni qəbul kilməymən; Mən ularni kiliq, qəhətqilik wə wabalar arkilik yəqitimən. ■

¹³ Mən bolsam: — Ah, Rəb Pərwərdigar! Mana, pəyoqəmbərlər ularəqə: «Silər kiliqni heq kərməysilər, qəhətqilikkimu duq kəlməysilər; qünki

□ 14:2 «Yəhuda matəm tutidu, ... həlk yərgə qaplixip qarilik tutidu; Yerusalemdin nalə-pəryad kətürülməktə» — bizningqə bu 2-9-ayətlər «Yerəmiyaning mərsiyəsi wə duasi». Bizningqə 1-ayətə tiləqə elinəqan «Pərwərdigarning qurəqəqiliklər toqruluk səzi» rəsmiy həlda 10-ayətə baxlinidu. Bəzi alimlər 2-6-ayətləni Pərwərdigarning (bexarət beridiqəqan) səzi, 7-9-ayətləni Yerəmiyaning duasi dəp qaraydu. Xūhşisizki, 10-15-ayətlər andin bəlkim 16-18-ayətlər Pərwərdigarning jawabi idi. □ 14:3 «ular ... sarasimigə qūxidu; ular bexini yepip təwən sanggilitidu» — kona zamanlarda bexini yepip kattik puxyaman kilix, kattik əzablinixni bildürətti. ■ 14:6 Yər. 12:4 □ 14:9 «biz Sening naming bilən ataləqandurmiz» — məlum bir kixi baxkə birsining nami bilən ataləqan bolsa uningəqə mənəşup wə uning məs'ulluqı wə himayisi astida turidu. «Israil» (Huda bilən boləqan xahzadə) wə «Yəhuda» (mədhıya) degən isimlər Hudaning ikki namini kərsətkən; Huda Əzi Israilni «Mening həlkim» dəp atiqəqandi. ■ 14:11 Mis. 32:10; Yər. 7:16; 11:14 ■ 14:12 Pənd. 1:28; Yəx. 1:15; Yər. 6:20; 7:21,22; 11:11; Əz. 8:18; Mik. 4:3

Mən bu yərdə silərning aman-esənlikinglaroşa kapalətlik qilimən» dəydu, — dedim.

14 Əmdi Pərwərdigar manga mundaq dedi: — Pəyoqəmbərlər Mening namimda yaloşan bexarətlər beridu; Mən ularni əwətmigənmən, ularni buyruşan əməsmən, wə ularoşa gəp qiləjinim yoq. Ular silərgə sahta körünüş, palqilik, ərziməs nərsilər toşruluk öz kənglidiki ham hiyallarni eytip bexarət bərməktə. □ ■

15 Xunga Pərwərdigar: — Mening namimda bexarət beriwatқан, Mən əwətmigən, yəni: «Kiliq wə kəhətqilik bu zeminəşa heq kəlməydu» dəydişan pəyoqəmbərlər toşruluk: — bu pəyoqəmbərlər kiliq wə kəhətqilik bilən yoqitilidu;

16 ular bexarət bərgən həlkning bolsa, kiliq wə kəhətqilik tūpəylidin jəsətliri Yerusalem koqilirişoşa taxliwetilidu; ularning əzlrini, ayallirini, qiz-oşullirini kəmgüdək heqkim qalmaydu; Mən ularning rəzillikini öz bexiəşa təkimən.

17 Sən ularoşa xu səzni eytisən: — «Kəzlimdin keqə-kündüz yax tohtimisun; qünki mening pak qizim boləşan həlkim yarisi bəşülgəndək kəttik bir zərb yəp, intayin eqir yarilandi», — dəydu. □ ■

Yərəmiya duasini dawam qilidu

18 Mən dalaşoşa qıksam, mana kiliqtin öltürülgənlər; xəhərgə kirsəm, mana kəhətqiliktin solixip kətkənlər! Qünki pəyoqəmbər həm kaşin hər ikkisila bilimsiz-nadan bolup, ular zeminda öz sodisi bilənla bolup kətti. □

19 Sən Yəhudadin nemixka waz kəqting? Jening Ziondin Zeriktimu? Sən nemixka bizni xunqə dawalişsiz dərijidə uroşaniding? Biz aram-tinqlikni küttuk, lekin heq kutluk künlər yoqtur; xipalik bir waqitni küttuk, lekin mana dəkkə-dükkə iqididurmiz! ■

20 İ Pərwərdigar, rəzillikimizni, ata-bowilirimizning kəbihlikini tonup ikrar qilimiz; qünki Sening aldingda gunah sadir qilduk. ■

21 Özüng naming üçün Yerusalemini kəzünggə ilymay koymioşaysən; xan-xərəplik təhting boləşan jayni rəswa qilmioşaysən; əhdəngni esinggə kəltürgəysən, uni buzmioşaysən! □

22 Əllər qəkunidişan «ərziməslər» arisida yamoşur yaşduroşuqi barmidu? Yeşinni asmanlar əzlrilə berəmdü? *Bularni əməldə kərsətküqi* Sən əməsmu, İ Pərwərdigar Hudayimiz! Xunga Seni təlpünüş kütimiz; qünki Sənla bularni qiloşquidursən. ■

□ **14:14** «Ular silərgə sahta körünüş, palqilik, ərziməs nərsilər toşruluk öz kənglidiki ham hiyallarni eytip bexarət bərməktə» — «ərziməs nərsilər» bəlkim butlarni kərsitidu.

■ **14:14** Yər. 23:21; 27:15; 29:8, 9 □ **14:17** «mening pak qizim boləşan həlkim» — «pak qizim boləşan həlkim», wə «Zion **qizi**» «həlkimning **qizi**» qatarlik ibarilər Hudaning Öz həlkigə yaki baxka həlk (məsilən, «Misirning **qizi**», 46:11)kə boləşan meşri-xəpkitini, ularoşa başlişan muhəbbitini kərsitidişan məniəni öz iqigə alidu. ■ **14:17** Yər. 13:17; Yiş. 1:16; 2:18 □ **14:18** «Qünki pəyoqəmbər həm kaşin hər ikkisila ... zeminda öz sodisi bilənla bolup kətti» — pəyoqəmbərlər wə kaşinlar soda bilən xuşullanmaslik kerək idi, əlwəttə. Muxu ayəttiki «sodisi» ularning «Hudaning səzini burmilap satidişanliqni» kərsitidu. Baxka birhil təjimişi: «... pəyoqəmbər həm kaşin hər ikkisila heq bilməydişan bir zeminəşa qikip kətti». ■ **14:19** Yər. 8:15 □ **14:20** Zəb. 106:6; Dan. 9:8 □ **14:21** «xan-xərəplik təhting boləşan jayni rəswa qilmioşaysən» — «xan-xərəplik təhting» bəlkim Yerusalemda turoşan mukəddəs ibadəthanini kərsitidu. ■ **14:22** Zəb. 135:7; 147:8; Yəx. 30:23; Yər. 5:24; 10:13

15

¹ Pərwərdigar manga mundaq dedi: — «Musa yaki Samuil *pəyojəmbərlər* aldimda turojan bolsimu, kənglüm bu həlkə heq qərimaytti. Ular ni kəz aldimin kətküzəwət! Ular Məndin neri qikiş kətsun! □ ■

² Əgər ular səndin: «Biz nəgə qikiş ketimiz?» desə, sən ularə: «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Əlümgə bekitilgənlər əlümgə, kiliqqa bekitilgənlər kiliqqa, kəhətqilikkə bekitilgənlər kəhətqilikkə, sürgün boluxqa bekitilgənlər sürgün boluxqa ketidu» — dəysən. □ ■

³ Qünki Mən tət hil jaza bilən ularning üstigə quximən, — dəydu Pərwərdigar, — əltürux üqün kiliq, titma-titma kiliş üqün itlar, yutux wə həlak kiliş üqün asmandiki uqar-qanatlar wə yər-zemindiki həywanatlarni jaza boluxqa bekitim; ■

⁴ Yəhuda padixahi Həzəkiyaning oqli Manassəhning Yerusalemda kiliqanliri tüpəylidin Mən ularni yər yüzidiki barliq padixahliklar arisida wəhimigə saloquqi bir obyekt kilimən. □ ■

⁵ Qünki kim sanga iqini aqriritidu, i Yerusalem? Kim sən üqün ah-zar uridu? Kim əhwalingni soraxqa yolda tohtap yeningə baridu? ■

⁶ Sən Meni taxliwətkənsən, — dəydu Pərwərdigar, — sən qekinip kəttin; Mən üstinggə kolumnı sozup seni nabut kilişqa turdum; Mən *sanga* iqimni aqriritixin həlsirap kəttim. ■

⁷ Xunga Mən ularni zemindiki xəhər kəwuklirida yəlpügü bilən soriwətimən; Mən ularni balilardin juda kilimən wə həlkimni nabut kilimən; ular öz yolliridin heq yanmidi. ■

⁸ Kəz aldimda ularning tul hotunliri dengiz kuqliridin kəpiyip ketidu; qux waqtida Mən ularə, yəni yigitlərnin anisəə bir həlak kilişqini elip kelimən; Mən uxtumtut ularning bexisəə dərd wə wəhimə quxürimən. □

⁹ Yəttə balini tuşkan ana solixip tinikidin qalay dəp qalidu; küpkündüzdə bu anining kuyaxi tuyuksiz *məşripkə* pətidu; u xərməndə bolup horluk-həkarətlərgə uqraydu. Ulardin qəlojanlarni bolsa Mən düxmənlər aldida kilişqa tapxurimən, — dəydu Pərwərdigar. ■

Yərəmiya dad-pəryad kətüridu, Pərwərdigar jawab beridu

¹⁰ Ah, ana, həliməə way, qünki sən meni pütkül zemin bilən qarixilixidəjan bir adəm, ular bilən elixidəjan bir adəm süpitədə tuşkansən! Mən ularəə əsümgə kərzmu bərmidim, yaki ulardin əsümgə kərzmu aldimin; ləkin ularning hər biri meni qarəyaydu! ■

¹¹ Pərwərdigar mundaq dedi: — Bərhək, Mən bəhtinggə seni azad kilimən; külpət wə balayı'apət boləjan künidə Mən sanga düxmənni

□ **15:1** «Pərwərdigar manga mundaq dedi: — «Musa yaki Samuil (*pəyojəmbərlər*) aldimda turojan bolsimu,...» — oqurmənlərgə ayan boliduki, Musa wə Samuil həzrətlər İsrail həlki üqün kəp ketim gunaqlirini tiliwaləjan (məsilən, «Mis.» 32-bab, «1Sam.» 7-babni kəring). ■ **15:1** Mis. 32:14; 1Sam. 7:9; Əz. 14:14 □ **15:2** «əlümgə bekitilgənlər əlümgə... ketidu» — muxu yərdə «əlüm» bəkim waba arkilik boləjan əlümni kərsitidu. ■ **15:2** Zək. 11:9 ■ **15:3** Law. 26:16; Yər. 7:33 □ **15:4** «Yəhuda padixahi Həzəkiyaning oqli Manassəhning Yerusalemda kiliqanliri ...» — «2Pad.» 21-babni kəring. ■ **15:4** Kan. 28:25 ■ **15:5** Yəx. 51:19 ■ **15:6** Yər. 5:7 ■ **15:7** Yər. 4:11 □ **15:8** «qux waqtida Mən ularə, yəni yigitlərnin anisəə bir həlak kilişqini elip kelimən» — «qux waqtı» bəkim dəm alidəjan waqit, həjum kilişqa muwapik idi. ■ **15:9** Am. 8:9 ■ **15:10** Ayup 3; Yər. 20:14-18

qiraylik uqraxturimən.□

Həlkəyə boləjan səz

12 Təmür sunamdu? Ximaldin qıkkən təmür, yaki mis sunamdu? □ ■

13 Bəlki kıləjan bərlək gunahliring tüpəylidin, u qetingdin bu qetinggicə Mən baylıqliring həm həziniliringni olja boluxka həksiz tapxurimən; □ ■

14 Mən seni düxmənliring bilən billə sən heq bilməydiəjan bir zeminəyə ötküzimən; qünki özəzipimdə bir ot qozəqaldi, u üstünggə quxüp seni köydüridu. □ ■

Yərəmiya yənə dad eytidu

15 I Pərwərdigar, Sən həlimni bilisən; meni esingdə tutkaysən, manga yeğin kelip məndin həwər aləyəsən wə manga ziyankəxlik kıləquılardın intikamimni aləyəsən; Sən ularəyə səwr-takət kərsətküng bolsimu, meni yəkatmıəyəsən! Mening Seni dəp horliniwəkanlikimni bilgəysən. □ ■

16 Səzliringgə erixip, ularni yəwaldim; səzliring həm meni xadlanduruquci wə kəlbimning huxalliki boləjan; qünki mən Sening naming bilən ataləjanmən, i Pərwərdigar, samawi koxunlarning Sərdari boləjan Huda!

17 Mən bəzmə kıləquılarning sorunida oynap-külüp olturmidim; Sening meni tutkən qolung tüpəylidin yaləuz olturdum; qünki Sən meni *ularning kıləjanliri bilən* kattik özəzəpləndürdüng. ■

18 Mening azabim nemixka tohtimaydu, mening yaramning dawasi yok, nemixka xipa tapmaydu? Sən manga huddi «aldamqi erik» wə tuyuksiz öyayib bolidiəjan sulardək bolmaqisən?□ ■

□ **15:11 «Bərhək, Mən bəhtinggə seni azad kılimən; küləpət wə balayı'apət boləjan künidə Mən sanga düxmənni qiraylik uqraxturimən»** — bu ayəttiki ibranıy tili quxinix təs. Həlkilik məsələ xuki, bu səzləni Huda Yərəmiyəyə, yaki həlkəyə eytkənmu? Həlkəyə bolsa, tərjimisə bəlkim: «Mən sanga (ahiridə) yaxşı bolsun dəp seni (zeminəyidin) neri kətküzimən (demək, sürgün kılimən); küləpət wə balayı'apət boləjan künidə Mən seni düxmən bilən kərxütürimən». Bizninggə səzlər Yərəmiyəyə eytiləjan; 40-bab, 1-5-ayətləni kəring. □ **15:12 «Ximaldin qıkkən təmür, yaki mis sunamdu?»** — xü dəwrdə «kara dengiz» boyida (ximaldin) intayin kattik birhil təmür (əməliyəttə, polat) ixləp qıqirilattı. Əslı tekistni quxinix təs. Bəxka bir tərjimisə: «(Silər) təmür wə mistək bir həlkəsilər, silər ximaldin kəlgən təmürni sunduralamsilər?».

■ **15:12 Yər. 6:28** □ **15:13 «Bəlki kıləjan bərlək gunahliring tüpəylidin, u qetingdin bu qetinggicə mən baylıqliring həm həziniliringni olja boluxka həksiz tapxurimən; »** — ayətning bəxka bir hil tərjimisə: «Bəlki u qetingdin bu qetinggicə kıləjan bərlək gunahliring tüpəylidin Mən baylıqliring həm həziniliringni olja boluxka həksiz tapxurimən».

■ **15:13 Yər. 17:3** □ **15:14 «Mən seni düxmənliring bilən billə sən heq bilməydiəjan bir zeminəyə ötküzimən»** — bəxka ikki hil tərjimisə: «... Mən ularni (baylıqliringni) düxmənliring bilən sən heq bilməydiəjan bir zeminəyə ötküzüp bərimən» yaki «Siləni heq bilməydiəjan bir zemində düxmənliringning kullukəyə ötküzüp bərimən».

■ **15:14 Qan. 32:22** □ **15:15 «Manga yeğin kelip məndin həwər aləyəsən»** — ibranıy tilidə «meni yəkləyəsən». «Sən ularəyə səwr-takət kərsətküng bolsimu, meni yəkatmıəyəsən! Mening Seni dəp horliniwəkanlikimni bilgəysən» — Yərəmiyəning deməkci boləjini, Huda düxmənlirigə səwr-takət kılip, əzini (Yərəmiyəni) yənə əwətip, əzi arkilik ularəyə towa kılax pürsiti bərməkci bolsa, undakta, əksiqə, ular towa kılmay, Yərəmiyəni əltürüwətiş həwp-hətiri bər idi.

■ **15:15 Yər. 11:20** ■ **15:17 Zəb. 1:1** □ **15:18 «Sən manga huddi «aldamqi erik» wə tuyuksiz öyayib bolidiəjan sulardək bolmaqisən?»** — ottura xərktə, qəl-bayawanda bəzi eriklər tosattin yəkap kətkəqka, «aldamqi erik»lər dəp atilidu. Xularəyə ixəngən, boylap mangidiəjan yoluqılar bəlkim usuzluqtın əlöp ketixi mumkin.

■ **15:18 Ayup 6:15-30; Yər. 30:15**

Pərwərdigarning Yərəmiyağa boləjan jawabi

¹⁹ Xunga Pərwərdigar mundaq dəydu: — Sən hazırki həlitingdin yenip yenimoğa kaytsang, Mən kaytidin seni aldindiki hizməttə turuxka yandurup kelimən; sən kimmətlik *səzlər* bilən əzriməs *səzlərni* pərkləndürəlisəng, sən yənə aozımdək bolisən; bu həlk sən tərəpkə kaytip kəlsun, lekin sən ularning tərıpigə hərgiz kaytmaslıqıng kerək;

²⁰ Wə Mən seni bu həlkə nisbətən mistin kəpüruloğan, mustəhkəm bir sepil kilimən; ular sanga hujum kilidu, lekin ular üstüngdin şəlibə kifalmaydu; qünki Mən seni kütquzuxka, ulardin halas kilixka sən bilən billidurmən, — dəydu Pərwərdigar. ■

²¹ — Bərhək, Mən seni rəzillərnıng qanggilidin kütquzimən; əxəddiylərnıng qanggilidin kütquzidioğan nijatkaring bolimən.

16*Yərəmiyağa toy kılmaslıq, matəm tutmaslıq wə bəzmlərgə katnaxmaslıq buyrulidu*

¹ Pərwərdigarning səzi manga kelip mundaq deyildi: —

² Sən ayal zatini əmringgə almaysən, xundakla muxu zeminda oqul-kız pərzənt tapmaysən.

³ Qünki Pərwərdigar bu yərdə tuşuloğan oqul-kızlar, bu zeminda ularni tuşkan anılar wə ularni tuşduroğan atılar toşrisida mundaq dəydu: —

⁴ Ular ələmlik kesəllər bilən əlidu; ular üçün heq matəm tutulmaydu, ular kəməlməydu; əlükliri tezəktək tupraq yuzidə yatidu, ular kiliq, kəhətqilik bilən yəp ketilidu; jəsətliri asmandiki uqar-qanatlar wə zemindiki həywanatlar üçün ozuk bolidu. ■

⁵ Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: — Sən *Yərəmiya*, həza boluwatkan heqbir öygə kirmə, yaki əlgənlər üçün aq-zar kətürux yaki əkünüxkə barma; qünki Mən bu həlktin hatirjəmlikimni, mehir-muəbbitimni wə rəhimdillikirimni elip taxlidim, — dəydu Pərwərdigar.

⁶ Uluşlardin tartip pəslərgiqə wə zeminda əlidu; ular yərgə kəməlməydu; heqkim ular üçün aq-zar kətürməydu, yaki ularni dəp, ya ətlirini tilmaydu, ya qaqlirini quxürüwətməydu; □ ■

⁷ ular qarilik tutqanlarni yoklap, nan oxtumaydu, əlgənlər üçün kəngül sorimaydu; ata-anisi əlgənlər üçün heqkim təşəlli kədəhini sunmaydu.

⁸ Sən bolsang əl-yurt bilən billə yəp-ıqıxkə toy-bəzmə boləjan öygimu kirmə;

⁹ qünki samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mana, Mən öz künlirınglarda wə öz kəz aldinglarda, bu yərdin tamaxıng sadasini, xad-huramlik sadasini wə toyi boluwatkan yigit-kızning awazlirini tohtitimən. ■

Sürgün bolux, andin zeminoğa kayturulux

¹⁰ Xundak boliduki, sən bu həlkə wə səzlərnıng həmmisini eytkıningda, ular səndin: «Nemıxka Pərwərdigar muxundaq zor bir külpətni beximizoğa quxürüxkə bekitkən? Bizning kəbiqlikimiz zadi nemə?»

■ 15:20 Yər. 1:18 ■ 16:4 Yər. 7:33; 9:22; 14:16; 15:2, 3; 25:33; 34:20 □ 16:6 «ətlirini tilix» wə «qaqni quxürüx» — bular kəttik kayoşuni bildürətti. «ətlirini kesix» aditi Təwratta mən'i kılinoğan. ■ 16:6 Law. 19:28; Qan. 14:1 ■ 16:9 Yəx. 24:7, 8; Yər. 7:34; 25:10; Əz. 26:13

Pərwərdigar Hudayimiz aldida zadi sadir qiloqan nemə gunahimiz bardu?» — dəp soraydu. □ ■

¹¹ Əmdi sən ularoşa mundak dəysən: — Qünki ata-bowiliringlar Məndin waz kəqkən, — dəydu Pərwərdigar, — həmdə baxka ilahlaroşa əgixip ularning kullukida boləqan, ularoşa qokunəqan; ular Məndin waz kəqkən, Təwrat-kanunumni heq tutmioqan;

¹² silər bolsanglar, ata-bowilliringlardin tehimu bəttər qiloqansilər; mana, hərbinglar öz rəzil kənglidiki jahillikning kəynigə kirip, Manga heq kulak salmioqansilər; ■

¹³ Xunga Mən silərni bu zemindin elip, silər yaki ata-bowiliringlar heq bilməydoqan baxka bir zeminoşa taxlaymən; silər xu yərdə keqə-kündüz baxka ilahlarıning kullukida bolisilər; qünki Mən silərgə heq mehırni kərsətməymən. ■

¹⁴ Xunga mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — «Israillarni Misir zeminidin kutkuzup qikəroqan Pərwərdigarning hayati bilən!» degən kəsəm kaytidin ixlifilməydu, ■

¹⁵ bəlki *xu künlərdə* «Israillarni ximaliy zeminidin wə Əzi ularni həydidən barlik zeminlərdin kutkuzup qikəroqan Pərwərdigarning hayati bilən!» dəp kəsəm iqilidü. Qünki Mən ularni ata-bowiliriəşa təkdım qiloqan zeminoşa kayturimən.

¹⁶ Həlbuki, mana hazır bolsa, Mən nuroşun belikqilarni əwətip ularni tutkuzuxka qakirimən, — dəydu Pərwərdigar; — andin nuroşun owqilarni əwətip ularni koşlap owlaxka qakirimən; ular ularni hər bir taşdin, hər bir egizliktin, qiya taxlarning oqar-qisilqakliridin tepiwalidü. □

¹⁷ Qünki kəzlim ularning barlik yolliri üstidə turidü; ular aldında heq sukunalmidü, ularning kəbihlikü kəzlimdin heq yoxurulmidü. ■

¹⁸ Ləkin Mən əwwal ularning kəbihlikini wə gunahini bexioşa həssiləp kayturimən; qünki ular zeminimni yirginqlik nərsilirning əlükliri bilən buləqəqan, Mening mirasimni lənətlük nərsiliri bilən tolduroqan. □ ■

Yerəmiya səz qisturidu

¹⁹ — I Pərwərdigar, Sən mening küqüm wə qorəniməsən, azab-okuəbət künidə baxpanahimsən. Əllər bolsa yər yüzining qət-qətliridin yeningəşa kelidü wə: «Bərək, ata-bowilirimiz yaloqanqlik həm bimənilikke mirashorluk qiloqan; bu nərsilərdə heq payda yoxtur. □

²⁰ İnsanlar öz-əzigə hudalarni yasiyalamdu?! Ləkin yasioşini Huda əməstur!» — dəydu.

Pərwərdigarning səzining dawami

□ **16:10** «Sən bu həlkəkə bu səzlərninğ həmmisini eytkiningda, ular səndin: «... Pərwərdigar Hudayimiz aldida zadi sadir qiloqan nemə gunahimiz bardu?» — dəp soraydu» — xübhışizki, Yerəmiyaning ularning toy-nəzirliərigə kirməsliki ularning kizikixini koşoyaytti. ■ **16:10** Yər. 5:19 ■ **16:12** Yər. 3:17; 7:26; 9:14; 11:10; 13:10; 17:23 ■ **16:13** Qan. 4:27; 28:64,65 ■ **16:14** Yər. 23:7, 8 □ **16:16** «Mən... nuroşun belikqilarni ... nuroşun owqilarni əwətip...» — «belikqilar» wə «owqilar» bolsa duxmənlərnə kərsitidü, əlwəttə. ■ **16:17** Ayup 34:21; Pənd. 5:21; Yər. 32:19 □ **16:18** «yirginqlik nərsiliri... lənətlük nərsiliri...» — butliri qatarliqlarni kərsitidü. «Yirginqlik nərsilirining əlükliri» — bəlkim «Dərwəkə, ərziməsler!» dəp taxliwətkən butlirini yaki xu butlarəşa qurbanlik qiloqan nərsilərnə kərsititi mumkin. ■ **16:18** Yər. 3:2; Əz. 43:7 □ **16:19** «Bərək, ata-bowilirimiz yaloqanqlik həm bimənilikke mirashorluk qiloqan» — «yaloqanqlik həm bimənilik» yənə «sahta ilahlar», butlarni kərsitidü.

21 — Xunga, mana, Mən bu qetim *bu rəzil həlkkə* xuni obdan bildürimən, — ularoşa Mening qolum wə küq-kudritimni obdan bildürimən; xuning bilən ular Mening namimning Pərwərdigar ikənlikini bilidu! □ ■

17

1 Yəhudaning gunahı almas uqluk tömür kələm bilən taxtahtay kəbi yürəkliyə wə kurbangahlıridiki münggüzlərgə oyuloğan; ■

2 balilirimu yexil dərəhlər boyida tiklängən, egiz dənglər üstidə yasioğan *butlirining* kurbangahlırini wə «Axərah»lırini hərdaim seşinidu. □ ■

3 Mən taqliringlarda wə etizliringlarda, həm baylikliringni həm həziniliringni, — sening «yukiri jaylar»ingmu buning sirtida əməs — bu qetingdin u qetinggiyə bolğan gunahing tüpəylidin olja boluxka tapxurimən; □ ■

4 Özüngning xori, Mən sanga təkdım kılğan mirasing qolungdin ketidu; Mən sən tonumaydiğan bir zeminda seni düxmənlingning qulluqiya tapxurimən; çünki silər oşəzipimgə ot yeqip uni qozoişansilər; u mənggügə keyidu. ■

Birnaqqa həkmətlik sözlər

5 Pərwərdigar mundaq dəydu: —

— Adəmgə tayanğan, adəmning ət-küqini tayanqi kılğan, kəlbı Pərwərdigardin qətnigən adəmning həlişə lənət bolsun!

6 U qəl-bayawanda əskən qara arqa qatqilidək bolidu; bəht-yahxilik kəsimu u buni kərməydu; u bəlki qəldiki kaşjirak yərlərdə, adəmzatsız xorluq bir zeminda turidu.

7 Pərwərdigarəşa tayanğan, Pərwərdigarnı tayanq kılğan adəm bəht-bərikətlik bolidu! ■

8 U sular boyida tiklängən, erik boyida kəng yiltiz tartқан dərəhdək; pişojirim issiqtin u qorqmaydu; uning yopurmaqliri həmixə yexildur; kurojaqçilik yili u solaxmaydu wə mewə berixtin qalmaydu. ■

9 Kəlb həmmidin aldamqi, uning dawasi yoqtur. Kimmu uni qüxinəlisun?

10 Mənki Pərwərdigar insan kəlbini kəzitip təkxürimən; hərbişigə öz yolliri boyiqə, kılğan əməllirining mewisi boyiqə təksim kılıx üqün, insan wijdanini sinaymən. □ ■

□ 16:21 «Xunga, mana, Mən bu qetim bu rəzil həlkkə xuni obdan bildürimən, — ularoşa Mening qolum wə küq-kudritimni obdan bildürimən...» — bu jümlidiki əng muhım söz «xunga»dur. Əğər kəlgüsüdə «yat əllər» Hudani obdan tonuydiğan bolsa, undakta Hudaning Əz həlki bolğan İsrail Hudani tonuxı kerək əməsmu? ■ 16:21 Yər. 33:2 ■ 17:1 Yər. 11:13 □ 17:2 ««Axərah»lar — bəlkim butpərəslikkə beşjixlanğan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim «ayal məbud» xəklidə oyuloğan yaqi nəxiyləngən boluxı mumkin. ■ 17:2 Yər. 2:20 □ 17:3 «Mən taqliringlarda wə etizliringlarda, həm baylikliringni həm həziniliringni... tapxurimən» — baxka birhil tərijimisi: «Dalida turəjan mening teşimni bolsa, həm baylikliringni həm həziniliringni... tapxurimən». İsraildiki «yukiri jaylar» butpərəslikkə ait, yirginçlik jaylarəşa aylənduruləjanidi. ■ 17:3 Yər. 15:13 ■ 17:4 Qan. 28:68; Yər. 15:14; 16:13 ■ 17:7 Zəb. 2:12; 34:8; Pənd. 16:20; Yəx. 30:18 ■ 17:8 Zəb. 1:3 □ 17:10 «insan wijdanini sinaymən» — «wijdan» ibraniy tilida «bərək» değan bilən ipadilini. ■ 17:10 1Sam. 16:7; Zəb. 7:9

¹¹ Huddi əzi tuoqmioqan tuhumlarni besiwaloqan kəkliktək, haramdin bayliklaroqa erixkən kiximu xundak bolidu; künlirining yerimi ötməyla erixkinidin ayrilidu, u ahirida əhmək bolup çiqıdu. □

¹² Xan-xərəplik bir təht, əzəldin yukirioqa tikləngən, dəl bizning baxpanahimiz boləqan jaydur;

¹³ i Pərwərdigar, Sən Israilning ümidisən! Səndin waz kəqkən həmməylən yərgə qarap kalidu; Səndin yiraqlaxqanlar tupraqta yatqanlar arisida tizimlinidu; çünki ular həyatlik sulirining mənəbəsi boləqan Pərwərdigardin waz kəqkən. ■

¹⁴ Meni sakaytkin, i Pərwərdigar, mən xuning bilən jəzmən sakaytilimən! Meni kütquzoqin, xuning bilən jəzmən kütquzulimən! — Qünki Özüng mening mədhüyəmdursən! □

¹⁵ Mana, ular manga: — Pərwərdigarning söz-bexariti qeni?! Qeni, u əməlgə axurulsun!» — dəydu. ■

¹⁶ Ləkin mən bolsam, Sanga əgəxkinimdə «pada bakkuqi» boluxtin heq kaqқан əməsmən, wə əjəl küni ni heq arzu kilmioqanmən, — Sən bilisən! Aozimdin barlik çiqқанlar Sening yüz aldingda boləqan. □

¹⁷ Manga wəhimə bolmioqaysən; külpətlik künidə Sən mening baxpanahimdursən. ■

¹⁸ Manga ziyankəxlik kıləuqılar yərgə qarap qalsun, ləkin meni yərgə qaratomioqaysən! Ular dəkkə-dükkigə quxsun, ləkin meni dəkkə-dükkigə quxürmigəysən; ularning bexioqa külpət küni ni quxürgəysən; ularni ikki həssilik həlakət bilən üzül-kesil paqaklap taxlioqaysən! ■

«Xabat» küni — yəni xəmbə küni, yəni dəm elix küni — rəhim pursiti

¹⁹ Pərwərdigar manga mundaq degən: — Baroqin, Yəhuda padixahliri xəhərgə kiridioqan wə çiqıdioqan «Həlkning baliliri» degən dərwezida, həmdə Yerusalemining barlik dərwezilirida turoqin, ularoqa mundaq degin: — □

²⁰ Pərwərdigarning sözini anglanglar, i muxu dərwezilardin kiridioqan Yəhudaning padixahliri, barlik Yəhuda wə Yerusalemda turuwatqan halayik!

²¹ Pərwərdigar mundaq dəydu: — Öz jeninglaroqa hezi bolunglar! «xabat» künidə heqkandaq yükni kətürmənglar, Yerusalemining dərweziliridin heqqnərsini epkirmənglar; ■

□ **17:11 «Huddi əzi tuoqmioqan tuhumlarni besiwaloqan kəkliktək...»** — baxqa birhil tərjimisi: «Huddi tuhumlarni besip ləkin tərəldürməydioqan bir kəkliktək...». ■ **17:13 Zəb.** 73:27; Yəx. 1:28; Yər. 2:13; Yh. 8:8 □

17:14 «meni kütquzoqin, xuning bilən jəzmən kütquzulimən!» — bu ayəttiki «kütquzux» hərgiz Yərəmiyaning öz həyatining aman-esən saklinixini tilixila əməs. Muhim ix xuki, u bu ayəttiki gəp bilən 1-11-ayətlərdiki bexarətkə, bolupmu: «Kəlb həmmidin aldamqi, uning dawasi yoqtur» degəngə boləqan inkasi. U birinçidin əzining, ikkinçidin həlkining kəlbining gunaşining toluq tügitilixi (sakaytilixi) ni tiləydu. «Dawasi yok» kəlbni bolsa pəkət həmmigə qadir bir Huda sakaytalaydu. Bu ix dəl «yengi əhdə»din ibarət — 31:31-34ni kərüng. ■ **17:15** Yəx. 5:19; 2Pet. 3:4 □ **17:16 «pada bakkuqi»** — xübhisizki, pəyoqəmbərning həlkə boləqan rolini kərsitidu. «Ləkin mən bolsam, Sanga əgəxkinimdə «pada bakkuqi» boluxtin heq kaqқан əməsmən» degəning baxqa birhil tərjimisi: «Mən bolsam, balayi'apətni quxürux üqün Sanga esilmidim!» ■ **17:17** Yər. 16:19 ■ **17:18 Zəb.** 35:4-5; 40:14-15; Yər. 15:15 □

17:19 «xabat küni» — bu bexarət (19-27-ayət)ning temisi «xabat küni», yəni xəmbə küni, yəni dəm elix küni. Huda muxu yərdə bu kün arçilik həlkigə meşir-xəpkitini kərsətməkqi. ■ **17:21** Nəş. 13:19

22 xabat künliridə öyliringlardin heq yükni kötürüp elip qıkmanglar, wə heqkandaq əmgək kılmanglar; bəlki Mən ata-bowliringlaroşa buyruoşimindək, xabat küni Özümgə ataloşan mukəddəs bir kün dəp karanglar. □ ■

23 Lekin ular heq anglimioşan yaki kulak salmioşan, bəlki anglimaslikkə həm tərbiyini qobul kılmaslikkə boynini kattik kıloşan. ■

24 Xundak boliduki, silər awazimni kəngül koyup anglisanglar, — dəydu Pərwərdigar, — yəni xabat künidə xəhər dərwaziliridin heq yükni elip kirmisənglar wə heq əmgək kılmaslik arkilik xabat küni Manga pak-mukəddəs bir kün hesablisanglar,

25 bu xəhər dərwaziliridin Dawutning təhtigə olturidoşan padixahliri wə əmiriliri jəng hərwilirioşa olturup wə atlaroşa minip kiridu; ular, ularning əmiriliri, Yəhudadikilər wə Yerusalemda turuwatqanlarmu kirip-qıxixidu; bu xəhər mənggü awat bolidu. ■

26 Xundak kılsanglar, həlkələr Yəhuda xəhərliridin, Yerusalem ətrapidiki yezilardin, Binyaminning zeminidin, *oşərbtiki* «Xəfələh» egizlikidin, jənubtiki *taoqliktin*, Yəhudadiki jənubiy bayawanlardin Pərwərdigarning öyigə «kəydürmə qurbanlik»lar, «inaklik qurbanlikliri», «axlik hədiyə»lər wə huxbuylarini tutup, *Pərwərdigarəşa boləşan* rəhmətlirini eytixkə kiridoşan bolidu.

27 Lekin silər Manga kulak salmisanglar, yəni xabat küni Özümgə pak-mukəddəs hesablimay, xabat künidə Yerusalemda dərwaziliridin yük kötürüp kirsənglar; əmdi Mən dərwazilaroşa bir ot yakimən, u Yerusalemdiki ordilarni yəwetidu, uni heq eşürəlməydu. □

18

Sapalqidin aloşan sawağ

1 Bu söz Pərwərdigardin Yərəmiyaəşa kelip, mundaq deyildi: —

2 «Ornungdin tur, sapalqining öyigə qıxkin, Mən sanga sözlirimni anglitimən».

3 Xunga mən sapalqining öyigə qıxtum; wə mana, sapalqi oşaltək üstidə bir nərsini yasawatqanıdi.

4 U seşiz laydin yasawatqan qaşa turup-turup kəli astida buzulatti. Xu qaşda sapalqi xu laydin əzi layik kərgən baxkə bir qaşini yasaytti.

5 Wə Pərwərdigarning sözi manga kelip mundaq deyildi: —

□ 17:22 «xabat künliridə öyliringlardin heq yükni kötürüp elip qıkmanglar, wə heqkandaq əmgək kılmanglar... xabat küni Özümgə ataloşan mukəddəs bir kün dəp karanglar» — oqurmənkərgə ayanki, Huda Musa pəyoşəmbər arkilik Yəhudiyilarəşa, «xabat küni» (xəmbə küni)ni Özini seşinixkə, heqkandaq məhənat kılmay hər adəm wə mal-waranning dəm alidoşan küni bolsun dəp buyruşan. ■ 17:22 Mis. 20:8; 23:12; 31:13; Əz. 20:12 ■ 17:23 Yər. 11:10; 13:10; 16:12 ■ 17:25 Yər. 22:4 □ 17:27 «Lekin silər Manga kulak salmisanglar, yəni xabat küni Özümgə pak-mukəddəs hesablimay, ... əmdi Mən dərwazilarəşa bir ot yakimən, u Yerusalemdiki ordilarni yəwetidu...» — bu 19-27-ayətlərnin intayin muşim bir aləhdilik wə əşmiyiti bar. Pərwərdigar Israiləşa məhri-xəpkitini bildürüş üqün, Əz Təwrat-kanuning tələplirini pəkət birlə pərmanəşa, yəni «xabat küni hərmətlənglar» degəngə yioşinqaqlaydu; ular pəkət muxu addiy tələpkilə əməl kılaş, U ularning pəs əşwalini pütünləy özgərtəlyetti. Xundak bolsimu, ular bəribir yanıla bu kişik pərmanəşa əməl kılamioşan. Adəmlərnin insaniy gunah təbiiti hərdəim xundaktur!

6 «I Israil jəməti, bu sapalqı kıləndək Mən sanga kılalmamdim? — dəydu Pərwərdigar. — Mana, seqiz layning sapalqining qolida boləjiniə oħxax, silər Mening qolumdisilər, i Israil jəməti. ■

7 Bəzidə Mən məlum bir əl, məlum bir məmlikət toqruluk, yəni uning yulunuxi, buzluxi wə həlak kılınixi toqruluk səzləymən; ■

8 xu qəq Mən aqahlandırojan xu əl yamanlıqidin towa kılıp yansa, Mən ularəja kılmaqçı boləjan yamanlıqidin yanimən.

9 Mən yəne bəzidə məlum bir əl, məlum bir məmlikət toqruluk, yəni uning kuruluxi wə tikip estürüluxi toqruluk səzləymən;

10 xu qəq xu əl kəz aldında yamanlıq kılıp awazimni anglimisa, Mən yəne ularəja wədə kıləjan, ularni bərikətliməkçı boləjan yaxxilikidin yanimən.

11 Əmdi hazır Yəhudadikilərgə wə Yerusalemda turuwatқанlarəja mundaq degin: — «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən silərgə yamanlıq təyyarlawatimən, silərgə qarxi bir pılan tüzıwatimən; xunga hərbinglar rəzil yolunglardin yeninglar, yolliringlarni wə kılmixliringlarni tüzitinglar.■

12 — Lekin ular: «Yaq! Ham hiyal kılma! Biz öz pılanlirimizəja əgixiwərimiz, öz rəzil kənglimizdiki jahillikimiz boyiqə kılıwərimiz» — dəydu.□ ■

13 Xunga Pərwərdigar mundaq dəydu: — Əllər arisidin: «Kim muxundak ixni anglap baqqan?!» dəp soranglar. «Pak kız» Israil dəhxətlik yirginqlik ixni kıləjan! ■

14 Liwan karlıri aydaladiki kıyalıqidin yoqap ketəmdü? Uning yiraktin qüxkən muzdək suliri qurup ketəmdü?

15 Lekin Mening həlkim bolsa Meni untuəjan; ular yoq bir nərsilərgə huxbuy yakıdu; mana, bular ularni yaxawatқан yolidin, yəni kədimdin boləjan yollardin putlaxturup, kətürülüp tüz kılınmiəjan bir yolda mangduəjan. ■

16 Xuning bilən ularning zeminini dəhxət basidəjan həm daim kixilər ux-ux kıldidəjan obyekt kıldidu; uningdin otuwatқанlarning həmmisini dəhxət besip, bəxini qaykixidu. □ ■

17 Mən huddi xərktin qıqqan xamaldək ularni duxməni aldida tarkitiwətimən; Mən balayı apət künidə ularəja yüzümni əməs, bəlki arqamni kılımən».□ ■

Yəramiya əzigə ziyankəxlik kıləjuqılarning yamanlıqini öz bəxiəja qüxüruxini tiləydu

18 Kixilər: «Kelinglar, Yəramiyaəja kəst kılayli; qünki ya kahınlardin kanun-tərbiyə, ya danixmənlərdin əkil-nəsihət ya pəyoəmbərlərdin səzbəxət kəmlik kılmaydu. Kelinglar, tilimizni bir kılıp uning üstidin

■ 18:6 Yəx. 45:9; 64:8; Rim. 9:20 ■ 18:7 Yər. 1:10 ■ 18:11 2Pad. 17:13; Yər. 7:3; 25:5; 26:13; 35:15 □ 18:12 «Yaq! Ham hiyal kılma!» — ibraniy tilida «Yaq! Ümid yoq!». ■ 18:12 Yər. 2:25 ■ 18:13 Yər. 2:10 ■ 18:15 Yər. 2:32; 3:21; 6:16; 13:25 □ 18:16 «... ularning zeminini dəhxət basidəjan həm daim kixilər ux-ux kıldidəjan obyekt kıldidu; uningdin otuwatқанlarning həmmisini dəhxət besip, bəxini qaykixidu» — bu hərəkətlər (ux-ux kılıx, bəxni qaykixix) bəlkim həyran boləjanlıqı, yaki mazək kıləjanlıqini bildüridu. ■ 18:16 Yər. 12:11; 19:8; 49:13; 50:13 □ 18:17 «xərktin qıqqan xamal» — Kənaanda (Pələstində), adətə həmmini kurutidəjan, qang-topa tarkitidəjan dəhxətlik xamal bolidu. ■ 18:17 Yəx. 27:8; 29:6; Yər. 4:11,12,13; 13:24

xikayət qilayli, uning soʻzlidiridin heqkaysisioʻa kulak salmayli» — dey-ixti. □ ■

19 — I Pərwərdigar, manga kulak saloʻaysən; manga qarxilixidioʻanlarning dawatqanlirini angliʻoaysən.

20 Yahxilikka yamanlik kilix bolamdu? Qunki ular jenim uqun ora kolioʻan; men ularoʻa yahxi bolsun dər, oʻəzipingni ulardin yandurux uqun Sening aldingda *dua kilip* turəanlikimni esingdə tutkaysən.

21 Xunga baliliringni qəhətqilikke tapxuroʻaysən, qiliqning bisioʻa elip bərgəysən; ayalliri baliliridin juda kilinip tul qalsun; ərliri waba-əlüm bilən yoʻkalsun, yigitlər jəngdə qiliqlansun. ■

22 Ularning üstigə basmiqilarni elip kəlginingdə əyliridin nalə-pəryad anglansun; qunki ular meni tutuxka ora kolioʻan, putlirim uqun kismaklarni yoxurun saloʻan.

23 Əmdi Sən, i Pərwərdigar, ularning meni kətl kilixka boləan kəstlirining həmmisini obdan bilisən; ularning kəbihqilirlirini kəqürmigəysən, ularning gunahlirini kəzüng aldidin yumioʻaysən; bəki ular Sening aldingda yiktilsun; oʻəziping quxkən künidə ularni bir tərəp kiləoaysən.

19

Qeqiləan kozidin aloʻan sawak

1 Pərwərdigar mundak dəydu: — Barəjin, sapalqidin bir sapal kozini aloʻin; andin əlning aqsakalliridin wə kahinlarning aqsakalliridin birnəqqini apirip,

2 «Sapal parqiliri» dərwasisioʻa yekin boləan «Hinnomning oʻqlining jiləisi»oʻa bərip xu yərdə Mən sanga eytidioʻan soʻzləni jakarlioʻin. □

3 Mundak degin: — Pərwərdigarning soʻzini anglanglar, i Yəhudaning padixahliri wə Yerusalemdikilər! Samawi koxunlarning Sədari boləan Pərwərdigar, Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən muxu yərgə balayiʻapətni quxürimənki, kimki uni anglisila kulakliri zingildap ketidu. ■

4 Qunki bu həlk Məndin waz keqip, bu yərnə Manga «yat» kiləan, uningdə nə əzliri, nə ata-bowiliri, nə Yəhuda padixahliri heq tonumioʻan baxka ilahlaroʻa huxbuy yakkan; ular bu yərnə gunahsizlarning qanliri bilən tolduroʻan. ■

□ 18:18 «Kelinglar, Yərəmiyoʻa kəst kilayli; qunki ya kahinlardin kanun-tərbioʻə, ya danixmənlərdin əkil-nəsihət ya pəyoʻəmbərlərdin soʻz-həxarət kəmlik kilmaydu» — ular Yərəmiyani kəstləp əltürüxkə bahənə-səwəb tapmaqçi idi. Kərünərlikki, xu qəoʻdiki Təwrat-kanun egitidioʻan kahinlar, «danixmənlər» wə atalmix «pəyoʻəmbərlər» Yərəmiyaning soʻzi toʻruluk süküt kilatti yaki ularoʻa zit soʻzləni kilatti. Ular: «Biz bəribir diniy adəmlərmiz, diniy ərbablarning soʻzini anglawatimiz» dər Hudaning soʻzini rət kilip Yərəmiyani əltürüxni kəstləytti. ■ 18:18 Yər. 9:7; Mal. 2:7 ■ 18:21 Zəb. 109:10 □ 19:2 «Hinnomning oʻqlining jiləisi» — bəzidə «Hinnomning jiləisi» (ibraniy tilida «Gə-Hinnom») dər atilidu. Kərünüp turuptki, bəlkim sapalqilar xu yərdə sapal parqilirini taxliwetətti. Keyin, həlk xu yərgə hərhil əhlətləni təkəkəqə, u yər «dozah»ning bir simwoli bolup qaləan. Xuning bilən «gə-hinnom» degən soʻz «dozah»ni bildüridioʻan soʻz bolup qaləan. Ərəb tili arqilik bu soʻz «jəhənnəm» xəklidə uyqur tilioʻa kirgən. ■ 19:3 1Sam. 3:11; 2Pad. 21:12 ■ 19:4 Yəx. 65:11; Yər. 2:13,17,19; 5:7,19; 7:6; 15:6; 17:13

⁵ Ular Baaloğa öz balilirini keydürmə qurbanliklar süpitidə keydürüş üçün Baalning «yukiri jaylar»ini kuroşan; Mən bundak bir ixni heqqaqan buyrup bakmioşan, heq eytmioşan, u hërgiz oyumoğa kirip bakmioşan.

⁶ Xunga mana, xundak künlër keliduki, — dëydu Përwërdigar, — bu yër kalgüsüdä «Tofät», yaki «Hinnomning oşlining jiloşisi» dëp atalmaydu, bëlki «Këtl jiloşisi» dëp atilidu. ■

⁷ Mən bu yërdä Yëhüda hëm Yerusalemning pilan-tëdbirlirini kuruk kiliwetimën; Mən ularni düxmënlirining kiligi bilën, yëni janlirini izdigüqilërnin qolida yikitimën; Mën jësätlirini asmandiki uqar-qanatlaroğa wë yër-zemindiki haywanatlaroğa ozuk boluxkä beriwetimën. ■

⁸ Mən bu xähëрни dëhxët basidioşan hëm kixilër ux-ux kilidioşan obyekt kilimën; uningdin ëtüwatkanlarning hëmmisi uning barlik yara-wabaliri tüpëylidin dëhxët besip üxkirtidu.

⁹ Mən ularni düxmënlirining hëm janlirini izdigüqilërnin kattik qistaydioşan qorxawining besimi astida oşullirining gëxini hëm qizlirining gëxini yëydioşan kilimën, ularning hërbiri öz yëkinining gëxini yëydu. ■

¹⁰ Æmdi sën özüng bilën billë aparoşan hëmrahliringning këz aldida hëlikiz kozini qëkiwëtkin;

¹¹ xundak kilip ularoğa mundak degin: — Samawi qoxunlarning Sërdari bolioşan Përwërdigar mundak dëydu: — Birsiz sapalqining kozisini kaytidin heq yasialmioşudak dërijidä qëkiwëtkinidäk Mënmü bu hëlk wë bu xähëрни xundak qëkiwetimën. Ular jësätlirini Tofëttë këmиду, hëttä këmügüdäk yër qalmioşuqë. ■

¹² Mən bu yëрни wë buningda turuwatkanlarnimu muxundak kilimën, — dëydu Përwërdigar, — bu xähëрни Tofëtkë ohxax kilimën. □

¹³ Yerusalemdeki öylër wë Yëhüda padixahlirining öyliri, — yëni ularning ögziliridä turup asmandiki barlik yultuz-sëyyarilërgë huxbuy yakқан wë Mëndin baxkä yat ilahlaroğa «xarab hëdiyë»lëрни tökkën barlik öyliri huddi Tofät degän jaydäk buloşanoşan jaylar bolidu. ■

¹⁴ Wë Yeramiya Përwërdigar uni bexarët berixkä ëwëtkën Tofëttin kaytip kelip, Përwërdigarning öyining hëylisioğa kirip turup barlik hëlkqë mundak dedi:

¹⁵ — Samawi qoxunlarning Sërdari bolioşan Përwërdigar, Israilning Hudasi mundak dëydu: — Mana, Mən bu xähër wë uning barlik xähërlirigë qarap eytkän balayi'apëtnin hëmmisini ularning bexioğa qüxürimën; qünki ular boynini kattik kilip Mening sözlimni heqqaqan anglimioşan. ■

20

Yeramiyaning dërrigë besilip, qamap qoyuluxi

■ 19:6 Yër. 7:32 ■ 19:7 Yër. 15:3; 16:4 ■ 19:9 Law. 26:29; Qan. 28:53; Yioq. 4:10 ■ 19:11 Yër. 7:32 □ 19:12 «Tofät» — bu yër toşqiruluk 7:31ni wë izahatni kërüng. «Tofät» degän sëz ibraniy tilida «oşaq» hëm «uyat» degënnimu bildüridu. U yënä «tütkürük» degän sëzning ahangioşimu ohxap ketidu. Bu yër «Hinnomning oşli (Ibn-Hinnom)ning jiloşisi»oğa jaylaxқан, Yerusalem xähirining jënubiy tëripidä idi. Hëlk axu yërdä ëhlëtlëрни wë napak nërsilëрни taxlap keydürëtti. Xuning bilën u intayin «haram», ëng buloşanoşan jay dëp hëسابlandi. ■ 19:13 Yër. 7:18 ■ 19:15 Yër. 7:26; 17:23

1 Əmdi Immərnin oqli, kahin Paxhur — u Pərwərdigarning öyidə «amanlıq saxlay begi»mu idi, Yərəmiyaning bu bexarətlərnı bərgənlikni anglıdı.

2 Paxhur Yərəmiya pəyoşəmbərnı uruquzdi wə uning putini Pərwərdigarning öyidiki «Binyaminning yukiri dərwezisi»ning yenidiki takakka saldı. □

3 İkkinqi küni, Paxhur Yərəmiyani takaktin boxatti; Yərəmiya uningə: — Pərwərdigar ismingni Paxhur əməs, bəlki «Magor-missabib» dəp atıdı, dedi. □

4 — Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən seni özünggə wə barlık aqınıliringgə wəhimə saloquqi obyekt kilimən; ular düxmənlirining kiliqi bilən yikilidu; sən öz kəzüng bilən buni kərisən; Mən barlık Yəhudani Babil padixahining kəliqə tapxurimən; u ularni Babilə qərgün kilip elip ketidu həmdə ularni kiliq bilən urıdu.

5 Mən bu xəhərninğ həmmə bəylikliri — barlık məhsulatlırı, barlık kimmət nəsiliri wə Yəhuda padixahlırining barlık həzinilirini düxmənlirining kəliqə tapxurimən; ular ularni olja kilip buliwelip Babilə qərgün elip ketidu. ■

6 Sən bolsang, i Paxhur, həmmə öydikiliring birgə sürgün bolup ketisilər; sən Babilə qərgün; sən xu yərdə dunyadin ketisən, xu yərgə kəməlisən; sən həm sening yaloqan bexarətliringgə kulak saloqan aqınıliringmu xundak bolıdu.

Yərəmiya yənə dad kətürıdu

7 I Pərwərdigar, Sən meni qayil kilip pəyoşəmbərlikkə kəndürdüng, mən xundakla kəndürüldüm; Sən məndin zor kəlding, xundakla qəlibə kilding; mən pütün kün tapa-tənininğ obyektı bolımən; həmmə kixi meni mazak kilidu. □

8 Mən qaqaqla söz kilsam, «Zorawanlık həm bulangqilik kelidu» dəp jakarlıxim kerək; xunga Pərwərdigarning sözi meni pütün kün ahanət wə məshirininğ obyektı kilidu. ■

9 Lekin mən: «Mən uni tilə qə almaymən, wə yaki Uning nami bilən ikkinqi söz kilməymən» desəm, Uning sözi qəlbimdə lawuldap ot bolup, səngəklirimgə qapsaloqan bir yalqun bolıdu; iqingə siqduruxka həlim qəlmay, eytmay qıdap turalmaymən.

10 Xundak, kiliwirimən, gərgə mən nuroqun kixilərninğ piqirlaxkan qəstlırini anglisammu; tərəp-tərəplərnı wəhimə basıdu! «Uning üstidin ərz kilinglar! Uning üstidin ərz kilayli!» dəp, barlık ülpət-həmrahlırim putlixip ketiximni paylap yürməktə; ular «U bəlkim aldınar, xundak

□ 20:2 «Paxhur Yərəmiya pəyoşəmbərnı ... takakka saldı» — «takak» ibraniy tilida «burıoquq» degən bolup, pəkət adəmning putlırini tutupla qəlmay, yənə bəlkim bədinini burap adəmni kiyinaydıoqan birhıl əswab idi. □ 20:3 «Pərwərdigar ismingni Paxhur əməs, bəlki «Magor-missabib» dəp atıdı» — «Paxhur»ning mənisi bəlkim «ərkinlik». «Magir-missabib» — «tərəp-tərəplərnı wəhimə basıdu» degən mənıdə. ■ 20:5 Yər. 15:13; 17:3 □ 20:7 «Sən meni ... kəndürdüng...» — «kəndürdüng» degən bu sözi xərhləx səl təs. Adətə u «ezitkuluq kilix», «aldax» degənni bildürıdu. Təwrat, «Hox.» 2:14-ayəttə bolsa u «kəngül elix»ni bildürıdu. Təwəndiki ayətlər (8-13)gə qərioqanda Huda Yərəmiyani heq aldımıdı — uning pəyoşəmbərlikinğ japa-muxəkkətlərnı aldin'ala uningə qərsətkən (məsilən, 1-babta). Xunga bizningqə «kəndürüx» toqra kelıdu; xundak deginimiz bilən, Yərəmiya muxu yərdə bəlkim, «manga duq kəlgən japa-muxəkkətlər əsli oyliqinimdin kəp», «Sən meni aldap koydung» degənni puritip dadlıoqan boluximu mumkin. ■ 20:8 Yəx. 57:4

bolojanda biz uning ustidin oʻalibə qilimiz, uningdin intikam alalaymiz» deyixiwatidu. □

11 Lekin Pərwərdigar bolsa kudrətlik wə dəlxətlik bir palwandək mən bilən billidur; xunga manga ziyankəxlik qiləuqilar putlixip oʻalibə qilalmaydu; ular muwəppəkiyət kəzanmioqəqə, kəttik hijil bolup yərgə kərap kəlidu; ularning bu rəswaqiliki mənnggülük bolup, hərgiz untulmaydu. ■

12 Əmdi Sən, i həkkaniyarlarni sinaydiojan, insanning wijdani wə kəlbini kəridiojan samawi kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, ularning üstigə boləjan kisasingni manga kərgüzgəysən; qünki mən dəwayimni aldingə qəyojanmən. □ ■

13 Pərwərdigarni küy eytip mahtanglar, Uni mədhiylənglər; qünki U namrat kixini rəzillik qiləuqilardin kütkuzojan. □

Kamaktin qikip yənə qüxkünükkə qüxüx

14 Mening tuəlojan künümgə lənət bolsun; apam meni tuəqan kuni mubarək bolmisan! ■

15 Atamoja həwər elip: «sanga oʻqul bala tuəquldi!» dəp uni alamət xadlandurojan adəmgə lənət bolsun! ■

16 Bu adəm Pərwərdigar rəhim kilmay oʻulatqan xəhərlərdək bolsun; u ətigəndə nalə, qüxtə aləzadilik qukanlirini anglisun — □ ■

17 qünki u meni baliyatqudin qüxkinimdila əltürüwətmigən; apam mening gərum bolsiidi, uning kərsiki mən bilən təng həmixə qəng bolsiidi!

18 Nemixka mən japa-muxəkət, azab-oqubətni kərüxkə, künlirimni hijalət-ahənət iqidə ətküzüxkə baliyatqudin qikqandimən?■

21

Pərwərdigar Yerusalemni düxmənlərgə tapxuridu

1 Padixah Zədəkiya Malkiyaning oʻqli Paxhurni həm Maaseyahning oʻqli, kahin Zəfaniyani əwətkəndə, Yəremiyaəja Pərwərdigardin təwəndiki munu bir səz kəldi: — □

□ **20:10 «tərap-təraplarni wəhimə basidu»** — ibranij tilida «magor-missabib». 3-ayəttiki izahatni kəring. ■ **20:11** Yər. 1:8,19; 15:20; 17:18; 23:40 □ **20:12 «həkkaniyarlarni sinaydiojan, insanning wijdani wə kəlbini kəridiojan...»** — «wijdan» ibranij tilida «bərək» degən səz bilən ipadiliniidu. ■ **20:12** Yər. 11:20; 12:3; 15:15; 18:19-23 □ **20:13 «U namrat kixini rəzillik qiləuqilardin kütkuzojan»** — «namrat kixi» bəlkim Yəremiyaning əzini kərsitidu. ■ **20:14** Yər. 15:10 ■ **20:15** Ayup 3:3 □ **20:16 «Atamoja həwər elip: «Sanga oʻqul bala tuəquldi!» dəp uni alamət xadlandurojan adəmgə lənət bolsun! (15-ayət) Bu adəm Pərwərdigar rəhim kilmay oʻulatqan xəhərlərdək bolsun...»** — pəyojəmbərnin əzining kəyoju-həsəttin qikqan bu aqqik səzlirini xübhisizki, Hudaning yolyoruki bilən biz üqün hatirilgini bilən, biz: «Huda bularni qəqum əməlgə axurojan», dəp kərimaymiz. Pəyojəmbərnin bu səzlirini hatiriləxtiki məksiti bizning pəyojəmbərnin xunqə kijnilip kətkənlikini obdan qüxiniximiz üqündur. ■ **20:16** Yar. 19 ■ **20:18** Ayup 3:20 □ **21:1 «Malkiyaning oʻqli Paxhur»** — demisəkmü, bu 20-babtiki «Paxhur» əməs; lekin bu Paxhurmü keyinki wəqitlarda Yəremiyaəja ziyankəxlik kilidiojan adəm bolidu (29:25-27ni kəring). «Zəfaniya» bolsa əzining mustəkil kəzkarixi yok boləjan yənə bir «yumiləq tawuz»əja ohxaydu. (29:29diki wəqəni kəring). U bəlkim ahirda Babilning «karawul begi» təripidin əlümgə məhkum kilinojan «Zəfaniya»əja ohxax adəm idi (52:24-27ni kəring).

² (Ular: «Biz üçün Pərwərdigardin yardəm sorişin; çünki Babil padixahı Nebokədnəsar bizgə hüjum qıldı; Pərwərdigar Özining *ətəkənki* karamət kılğan ixliri boyıqə, bizgimu ohxax muamilə kılıp, uni yenimizdin yandurarmikin?» — *dəp soridi*.)

³ Yerəmiya ularğa: — Zədəkiyağa mundaq dənglar, — dedi)

⁴ — İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən kolliringlar tutqan, silərni qorxiwaloğan Babil padixahı həm kaldiyərgə sepil sirtida jəng kılıxqa ixlitidoğan, jəng koralliringlarni qayriwetimən wə bularni bu xəhərnin otturısında yiqiwalimən; □

⁵ Mən Özümme sozulğan qolum wə küqlük bilikim bilən, şəzipim bilən, kəhrim bilən wə həssiləngən aqqıqim bilən silərgə jəng qilimən!

⁶ Mən bu xəhərdə turuwatqanlarni, insan bolsun, haywan bolsun urimən; ular dəhşətlik bir waba bilən əlidu.

⁷ Andin keyin, — dəydu Pərwərdigar, — Yəhuda padixahı Zədəkiyani, hizmətkarlırini, həlkni, yəni bu xəhərdə wabadin, kiliqtin wə kəhətqiliktin kəlip qaloğanlar bolsa, Mən ularni Babil padixahı Nebokədnəsarnin qoliğa, ularning düxmənlirining qoliğa wə jəni izdigüqlərnin qoliğa tapxurimən; Nebokədnəsar ularni kiliq tiqi bilən uridu; u nə ularni ayımaydu, nə ularğa iqini heq aqritmaydu, nə rəhim kilmaydu.

⁸ Ləkin sən bu həlkqə mundaq deyixing kərək: «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən aldinglarda hayət yoli wə mamat yolini salimən; □

⁹ kim bu xəhərdə qalmaqçı bolsa, kiliq, kəhətqilik wə waba bilən əlidu; ləkin kim xəhərdin qıqip, silərni qorxiwaloğan kaldiyərgə təslim bolsa, u hayət qalidu; uning jəni əzigə aloğan oljidək bolidu. ■

¹⁰ Çünki Mən bu xəhərgə yahxilik üçün əməs, bəlkə yamanlıq kılıx üçün yüzümni qaratkuzdum, — dəydu Pərwərdigar; u Babil padixahının qoliğa tapxurulidu, u uni ot selip köydüriwetidu.

Ordidikilər tooqruluk

¹¹ Wə Yəhuda padixahının jəməti tooqruluk Pərwərdigarning səzini anglanglar: —

¹² I Dawutning jəməti, Pərwərdigar mundaq dəydu: — hər ətigəndə adalət bilən həküm qikiringlar, bulanğan kixini əzgüqining kolidin kutqazunglar; bolmisa, qiloğanliringlarning rəzilliki tüpəylidin, kəhrim partlap, ottək həmmi köydüridu; uni eqürəlydioğan heqkim bolmaydu; □ ■

¹³ Mana, Mən sanga qarxidurmən, i jiloğa üstidə, tüzlənqliktiki qiyada olturoquqi, yəni «Kim üstimizgə quxüp hüjum kılalisun, kim öylirimizgə

□ **21:4 «kaldiyələr»** — demisəkmü, «kaldiyələr» Babilliklarni, bolupmu Babil ləxkərlirini kərsitidu.

□ **21:8 «ləkin sən bu həlkqə mundaq deyixing kərək»** — «bu həlk» Yerusalemda qamılıp qaloğan həlkni kərsitidu. ■ **21:9** Yər. 38:2 □ **21:12 «I Dawutning jəməti, ... — hər ətigəndə adalət bilən həküm qikiringlar»** — qarışanda, padixahning sotliri ətigəndə ətküzülətti. Yəne kəlip «hər ətigəndə» dəgən ibarə bəlkim «adalət birinçi ix bolsun, hər künidə əng muhim ix bolsun» dəgən kəqmə mənədə ixlitilgən boluxi mumkin. ■ **21:12** Yər. 22:3

besip kirəlisun?!» degüqi, — dəydu Pərwərdigar. □

¹⁴ Mən silərning kılmixinglarning mewisi boyiqə silərgə yeqinlixip jazalaymən, — dəydu Pərwərdigar; wə Mən uning ormanlıqıda bir ot yaqimən, u bolsa uning etrapidiki həmmiini köydürüp tügitudu. □ ■

22

Padixahğa eytiloqan bir söz

¹ Pərwərdigar manga mundaq dedi: «Baroqin, Yəhuda padixahning ordisoqə qüxüp bu sözni xu yərdə kılloqin: — □

² Pərwərdigarning sözini angla, i Dawutning təhtigə olturoquqi, Yəhuda padixahı — Sən, əməldar-hizmətkarlıring wə muxu dərwezilərdin kirip-qikidiqan həlqing, —

³ Pərwərdigar mundaq dəydu: Adalət wə həkkanıylik yürgüzünglar; bulanoqan kixini əzgüqining qolidin kutkuzunglar; musapirlarni, yetim-yesirləni wə tul hotunlarni heq harlimanglar yaki bozək kılmanglar, gunahsız qanlarni bu yərdə təkmənglar. ■

⁴ Silər bu əmrlərgə həkikətən əməl kılsanglar, əmdi Dawutning təhtigə olturoqan padixahlar, yəni ular, ularning əməldar-hizmətkarlıri wə həlqi jəng hərwlirioqə olturup wə atlaroqə minip bu əyning dərweziləridin kirip qikixidu. □ ■

⁵ Biraq silər bu sözləni anglimisanglar, Mən Öz namim bilən kəsəm iqqənki, — dəydu Pərwərdigar, — bu orda bir harabə bolidu. □

⁶ Qünki Pərwərdigar Yəhuda padixahning əyi toqruluk mundaq dəydu: — Sən Manga huddi Gilead, Liwanning qokqisidək bolqining bilən, bərhək Mən seni bir qəl-bayawan, adəmlər waz kəqkən xəhərlərdək kılimən. □

□ **21:13 «jiloqə üstidə... kiyada olturoquqi...»** — bizningqə bu ordidə olturoqan padixah-əmirləni kərsitudu. Əslidə padixah ordisinin quruluqi üqün, Yerusalemdiki ikki taq arisidiki kiqik jiloqə «tüzlənglik» kılip tinduruloqan andin uning üstigə orda quruloqan. Xundak kılip Kidron jiloqisi üstidə, — yəni «pələkka takaxkan» bir intayin bihətər jayda — orda kərünətti. Demək, bu sözlər padixah həm ordidikilərgə eytiloqan boluxi kərək. Bəzi tərjimanlar bu ayət Yerusalemlə xəhərinə kərsitudu, dəp qaraydu. Padixahning ordisinin alaħidə əħwali wə kəynidiki ayətlərgə qarioqanda, bizningqə u ordidikilərnin əzlinəni kərsitudu. □ **21:14 «Mən uning ormanlıqıda bir ot yaqimən»** — «ormanlıq» nemin kərsitudu? Ordining bir pəhri bolqan Sulayman padixah bina kılqan həyətlik «Liwan ormanlıqi əyi» (Liwanning kedir yaqiqidin yasaloqan) idi. 22:6nimə kərunq. ■ **21:14 Yər. 17:27** □ **22:1 «Baroqin, Yəhuda padixahning ordisoqə qüxüp bu sözni xu yərdə kılloqin»** — bizningqə, bu söz bəlkim Zədəkiyadin ilqiriki bir padixahğa eytiloqan bolsa kərək, qünki bu söz birhil «kutkuzux» ümidini elip kələtti; ləkin 21-bab, 12-14-ayətlərdə Zədəkiya pəkət «jazalax»ni kütidu (uningoqə ikki hil jaza elip kelinidu). ■ **22:3 Yər. 7:6; 21:12** □ **22:4 «Dawutning təhtigə olturoqan padixahlar, yəni ular, ularning əməldar-hizmətkarlıri...»** — muxu yərdiki «ular» ibraniy tilidə «u». Məlum bir zamanda Dawutning təhtigə olturoqan padixah pəkət bir bolidu, əlwəttə. ■ **22:4 Yər. 17:25** □ **22:5 «Mən Öz namim bilən kəsəm iqqənki...»** □ **22:6 «Sən Manga huddi Gilead, Liwanning qokqisidək...»** — Gilead wə Liwan güzəl ormanlıqliri bilən dangqi qıqqan jaylardur. Yukiridə eytkinimizdək, padixahning ordisi hərhil yaqəqlar bilən bezəlgənidi.

7 Mən hər biri yahxi qorallanoqan wəyran qiloquqilarni sanga qarxi əwətimən; ular «esil kedirilingni» kesiwetip, otqa taxlaydu. □ ■

8 Nuroqun əllər bu xəhərdin ətüp, hər biri yekininidin: «Nemixka Pərwərdigar bu uluq xəhərnı bundaq qiloqandu?» dəp soraydu. ■

9 Wə ular jawabən: «Qünki ular Pərwərdigar Hudasingin əhdisidin waz keqip, baxka ilahlaroqa qoqunup ularning kulluqioqa kirgən» — dəydu.

1-bexarət — Yəhoahaz padixahning jazasi

10 Əlginigə yioqlimanglar, uning üqün aq-zarlimanglar; bəlki sürgün bolojini üqün kattik yioqlanglar, qünki u öz yurtioqa heqqaqan qaytip kəlməydu. □

11 Qünki Yəhuda padixahi Yosiyaning oqli, yəni atisi Yosiyaning ornioqa təhtigə olturoqan, bu yərdin sürgün bolojan Xallum toqruluk Pərwərdigar mundaq dəydu: U hərgiz bu yərgə qaytmaydu; □

12 qünki u əsir kilinip apiriloqan yurtta əlidu, u bu zeminni ikkinqi kərməydu. □

2-bexarət — Yəhoakim padixahning jazasi

13 Əyini adilsizlik bilən, balihana-rawaklirini adalətsizlik bilən kuroqanning halioqa way! U qoxnisini bikar ixlitip, əmgikigə heqkandak hək bərməydu; □ ■

□ 22:7 «Mən hər biri yahxi qorallanoqan wəyran qiloquqilarni sanga qarxi əwətimən; ular «esil kedirilingni» kesiwetip, otqa taxlaydu» — ordidiki qirayliq yaoqaz tüwrük-yasaqlar toqruluk yukiriki 6-ayəttiki izahatni kəring. ■ 22:7 Yər. 15:6 ■ 22:8 Qan. 29:23; 1Pad. 9:8 □ 22:10 «Əlginigə yioqlimanglar, uning üqün aq-zarlimanglar; bəlki sürgün bolojini üqün kattik yioqlanglar...» — (izahət: — təwəndiki 10-30-ayətlər bolsa, Yəhudaning üq padixahning jazasi toqruluk bexarətlərdin ibarət. Xunga, bexarətlər miladiyadin ilgiri 609-597-yillər məzgilədə berilgən; xühşisizki, Yəremiyaningmu bu yərdə ularni bir yərdə bayan kilixning məqsiti, bu ərziməs padixahlarni 23-babtiki bexarəttə kərsitilgən «həqiqiy bakquqi» — yəni Məsih bilən selixtuxutın ibarəttur. Padixahlar («həlkni bakquqi») əyiblik (22), Yerusalemdikilər əzlimu əyiblik (20-23), qünki ular bu padixahlar («bakquqilar»)ning əyx-ixrətlik turmuxioqa kizikqan, həxəmətlik ordisidin pəhirləngən; ular yəne bu padixahlarning qoqunoqan butlirioqa qoqunoqan, xuningdək ularning yat əlning padixahliri («sening axnilirig») bilən bolojan ittipaklixilirini toluk qolliojan. Undaq ittipaklixir Pərwərdigarəqa tayanmasliqtdin ibarət idi. (1-bexarət (10-12) toqruluk izahət: — miladiyadin ilgiri 609-yili Yosiya padixah Misir padixahı Pirəwn tərpidin jəngdə əltürilgən. U adalətlik-diyanətlik padixah bolup, nuroqun həlk uning əlümigə kattik əkünüxti. Yəhoahaz təhtidə üq ayla olturoqan, andin miladiyadin ilgiri 609-597-yilləri Pirəwn tərpidin sürgün kilinoqan. Bu bexarət xu qaoqda berilixi kərək idi. Xunga bexarəttiki «əlginı» bolsa Yosiyani, «sürgün bolojini» bolsa Yəhoahazni kərsitidu.) □ 22:11 «Xallum» — Yəhoahazning birinqi ismi, manisi «hesab elix» boljoqqa, Yeremiya bəlkim uni muxu yərdə kəstən ixlitidu; uningdin hesab elinidioqan bolidu. □ 22:12 «u əsir kilinip apiriloqan yurtta əlidu, u bu zeminni ikkinqi kərməydu.» — bu bexarətning əməlgə axuruluxi toqrısında «2Pad.» 34:23ni kəring. □ 22:13 «Əyini adilsizlik bilən, balihana-rawaklirini adalətsizlik bilən kuroqanning halioqa way!...» — bu Yəhoakimni kərsitidu. Bu bexarət (13-19, 20-23) Yəhoakim toqruluk bexarət. «2Pad.» 23:34-24:6dimu hatiriləngən, Pirəwn Yəhoahazni sürgün qiloqandin keyin ukisi Yəhoakimni «qonqak padixah» boluxka tikligən. U on bir yil təhtkə olturoqan, rəzil padixahı idi. Yəhudıy tarihxunas yosefus Yəhoakimning əlümi bexarəttək bolojanliqini hatirilgən (Yosefusning «Kədəmki ixlar»ı, 10-bab, 6:3). ■ 22:13 Law. 19:13; Qan. 24:14,15; Həb. 2:9

14 u: «Əzümgə kəngtaxa bir ordini, azadə rawaqlar bilən qoxup salimən; tamlirioğa derizilərnə kəng qikirimən; tamlirini kedir tahtaylar bilən bezəymən, öylirini pərəng sirlaymən» — dəydu. *Uning həliioğa way!*

15 Sən kedir yaoiqliqdin yasaləhan tahtaylarnə qaplar, *ata-bowiliring* bilən bəsləxsəng qəndəkmə padixah boluxka layiq bolisən? Sening atang yəp-iqixkə təxəkkür eytip, adalət wə durus ixlarnə yürüzgəzən əməsmu? Xunga u buning yaxxiləknə kərgən. □

16 U məminlərnəng wə namratlarnəng dəwasini toqra sorioqan; xunga həlkəning əhwali yaxhi idi. Bundaq ix Meni tonuxtın ibarət əməsmu?» — dəydu Pərwədigar.

17 — Birək közüng wə kənglüng bolsa pəkət öz jazanə-mənpəatinggə erixix, gunahsizlarnəng kəninə təküx, zorluq-zumbuluq wə bulangqılık kəlix pəytini kəzləp tikilgəndur.

18 Xunga Pərwədigar Yəhuda padixahı Yosiyani oqlı Yəhoakim toqruluq mundaq dəydu: — Həlk uning ölümidə: «Ah, akam! Ah, singlim!» dəp ah-zarlar kətürməydu; yaki uning üqün: «Ah, begim! Ah, uning həywisi!» dəp ah-zarlar kətürməydu; ■

19 u exəkning dəpnisidək kəmülüdu, jəsitə Yerusalem dərwazilirini sirtioğa qərüp taxlinidu. □ ■

Yerusalemdikilərgə aqah berix

20 Liwanəğa qikip pəryad kıl, Baxanda awazingni kətür, Abarimni qokqiliridinmu nalə kətür; qünki sening «axniliring»ning həmmisi nabut kılindi. □

21 Mən aman-esən turəjiniğda sanga aqahlandırdum; lekin sən: «An-gliməymən!» — deding. Yaxlikingdin tartipla bundək kılıp Mening awazioğa kulək salmaslık dəl sening yolug bolup kəlgən. □ ■

22 Xamal barlık «bakquqi»liringəğa «bakquqi» bolup ularni uqurup ketidu, xuning bilən axniliring sürgün boluxka qikidu; bərhək, sən xu qəoğda barlık rəzillikəng tüpəylidin hijil bolup rəsua bolisən. □

23 I «Liwan»da turəquqi, kedir dərəhliri üstigə uwiləquqi, sən toləqək tutqan ayalning azablıridək, dərd-ələmlər bexingəğa quxkəndə qəncilik ingrap kətərsən! □

□ **22:15 «Sening atang yəp-iqixkə təxəkkür eytip, adalət wə durus ixlarnə yürüzgəzən əməsmu?»** — «atang» bolsa durus padixah Yosiyə idi. «...yəp-iqixkə təxəkkür eytip...» ibraniy tilidə pəkət səzmusəz bolsa: «u yegən wə iqkən...» deyilidu. ■ **22:18** Yər. 16:4, 5, 6

□ **22:19 «u exəkning dəpnisidək kəmülüdu, jəsitə Yerusalem dərwazilirini sirtioğa qərüp taxlinidu»** — Yəhudi tarihunas Yosefusning degini boyiqə boləğanda, Nebokədnəsar uning jəsitini Yerusalemnəng sepilidin sirtkə taxliwətkənidi. ■ **22:19** Yər. 15:3; 36:30 □ **22:20 «Liwanəğa qikip pəryad kıl, Baxanda awazingni kətür, Abarimni qokqiliridinmu nalə kətür»** — bu üç jay (Liwan, Baxan, Abarim) həmmisi «yukiri jay»lar idi. Israilning eəjir bir gunahı bolsa «yukiri jay»larəğa qikip xu yərdə butlarəğa «tawapğah» yasap ularəğa qokunuxtın ibarət.

Lekin ularəğa «axnilər» boləqan butlarnəng həmmisi duxmən tərripidin buzulidu yaki bulinip ketidu (22-ayətnimu kərug). «Axnilər» ikkinqi mənisə bəlkim ular ittəpəkdəx kılmaqđi boləqan «yat əllər»nimu kərsitidu (22-ayətnimu kərug). □ **22:21 «Mən aman-esən turəjiniğda sanga aqahlandırdum»** — bu bəlkim Yəremitəyin ilğiriki pəyğəmbərlərnəng səzlini kərsitidu.

■ **22:21** Yər. 5:23; 7:23-28; 11:7, 8; 13:10, 11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15 □ **22:22 «bakquqilər»** — «bakquqilər», xubhəşizki, padixahlar, atalmix «pəyğəmbərlər» wə kahinlarnə kərsitidu. «Axnilər» bolsa bəlkim ular qokunəqan butlarnəni həmdə yənə əzi butlarəğa qokunəqan ittəpəkdəx kılmaqđi boləqan «yat əllər»nimu kərsitidu (22-ayətnimu kərug). □ **22:23 «kanqilik ingrap ketisən»** — yaki, «nemidəqən eqinarlık bolarsən-hə!»

3-bexarət, 24-30-ayət •••• Koniya, yəni «Yəhoakin» padixah sürgün kilinip qaytip kəlməydu

²⁴ Öz həyatim bilən kəsəm iqimənki, — dəydu Pərwərdigar, — sən Yəhoakimning oqli Koniya hətta ong qolumdiki məhürlük üzük bolsangmu, Mən seni xu yərdin yulup taxlaymən; □

²⁵ Mən seni jeningni izdigüqilərnin qolioqa wə sən qorqqan adəmlərnin qolioqa, yəni Babil padixahi Neboqadnəsarnin qolioqa wə kaldiyələrnin qolioqa tapxurimən.

²⁶ Mən seni həm seni tuoqkan anang ikkinglarni özünqlar tuoqlumioqan yat bir yurtqa qəriwetimən; silər xu yərdə əlisilər.

²⁷ Jeninglar qaytip kelixkə xunqə təxna boləqan bu zeminəqə bolsa, silər hərgiz qaytip keləlməysilər.

²⁸ Koniya degən bu kixi qeqiləqan, nəzərgə elinmaydioqan sapal kozimu? Həqkim qarimaydioqan bir qaqimu? Əmdi nemixka ular; yəni u wə uning nəslilə boləqanlar qəriwetilgən, ular tonumaydioqan bir yurtqa taxliwetilidu?

²⁹ I zemin, zemin, zemin, Pərwərdigarning səzini anglə!

³⁰ Pərwərdigar mundak dəydu: — Bu adəm «pərzəntsiz, öz künidə həq oqilibə qilalmioqan bir adəm» dəp yazəqin; qünki uning nəslidin həqkandak adəm oqilibə qilip, Dawutning təhtigə olturup Yəhuda arisida həküm sürməydu. □

23

Yaloqan baqquqilar wə həqikiy baqquqi; sürgünlükün qaytip kəlgən bir həlk, yengi baqquqilar

¹ Mening yayliqimdiki qoylarni həlak qiloquqi wə tarkitiwətküqi pada baqquqilarning həlioqa way! — dəydu Pərwərdigar. □ ■

² Xunga Israilning Hudasi boləqan Pərwərdigar Öz həlkini xundak bekiwatkan baqquqilarəqə mundak dəydu: «Silər Mening padamni tarkitiwətkənsilər, ularni həydiwətkənsilər wə ularni izdimigənsilər wə ulardin həq həwər almiəqansilər; mana, Mən silərnin qilmixlirlinglarning rəzillikini öz bexinglarəqə qüxürimən, — dəydu Pərwərdigar —

³ wə padamning qəldisini bolsa, Mən ularni həydiwətkən barliq padixahlıqlərdin yioqimən, ularni öz yaylakliriəqə qayturimən; ular awup kəpiyidu.

□ **22:24 «Sən Yəhoakimning oqli Koniya hətta ong qolumdiki məhürlük üzük bolsangmu, Mən seni xu yərdin yulup taxlaymən...»** — bu bexarət (24-30) Yəhoakin (qışka ismi, Koniya) padixah toqruluktur. Yəhoakin miladiyədin ilgiri 597-yili atisi Yəhoakimning ornini besip, üç ayta təhtə olturoqan. U rəzil padixah bolup, Babil padixahi Neboqadnəsar tərpidin sürgün qilinəqan. Bu ixlar «2Pad.» 23:34-24:6də hatiriləngən). Əməliyətə Yəhoakin (Koniya, yaki Yəkoniyah) wə Yəhudaning barliq padixahliri Pərwərdigarning həqəquning wəkili boləqəqə, ularni uning «məhürlük üzük»i degili bolatti. Oqurmənlər bir padixahning «məhürlük üzük»ining əzigə xunqə muhim wə kədirlik bolidəqanliqini təsəwwur qiləlaydu; əgər Huda «məhürlük üzük»ni taxliwətkən bolsa, undaqta üzükə intayin yirginqlik bir ix qoqum pəyda boləqan boluxi kerək idi.

□ **22:30 «Bu adəm «pərzəntsiz, öz künidə həq oqilibə qilalmioqan bir adəm» dəp yazəqin; qünki uning nəslidin həqkandak adəm oqilibə qilip, Dawutning təhtigə olturup Yəhuda arisida həküm sürməydu»** — bu 30-ayəttiki muhim bir bexarət toqruluk «Qoxumqə səz»imizgə karəng. □ **23:1 «yayliqimdiki qoylar»** — Yəhudiy həlkini kərsitidu, əlwəttə. ■ **23:1** Əz. 34:2

4 Mən ularning üstigə ularni həkikiy bəkidiojan bəkkuçilarni tikləymən; xuning bilən ular ikkinçi kərkəmaydu yaqi parakəndə bolmaydu, uların heçkaysisi kəm bolmaydu, — dəydu Pərwərdigar. ■

5 Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Dawut üçün bir «Həkkaniy Xah»ni östürüp tikləymən; u padixah bolup danalığ bilən həküm sürüp, zeminda adalət wə həkkaniylik yürğüzidu. □ ■

6 Uning künliridə Yəhuda kütquzulidu, İsrail aman-tinqliqta turidu; u xu nami bilən atiliduki — «Pərwərdigar Həkkaniylikimiz». □ ■

7 Xunga mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — «İsrailarni Misir zeminidin kütquzup çıkarojan Pərwərdigarning həyati bilən!» degən kəsəm kaytidin ixlitilməydu, ■

8 bəki xu künlərdə «İsrailarni ximaldiki zeminidin wə Əzi ularni həydidən barlıq padixahlıqlardin kütquzup çıkarojan Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəsəm iqlididu. Andin ular öz yurtida turidu.

Sahta pəyojəmbərlər toqrisida

9 Pəyojəmbərlər toqruluk; — Mening kənglüm iq-baqrımda sunuqtur; səngəklirimning həmmisi titrəydu; mən məst boləjan adəm, xarab tərıpidin yengilgən adəmgə ohxaymən; bundak boluxum Pərwərdigar wə Uning pak-muqəddəs səzliri tıpəylidındur; □

10 çünki zemin bolsa zinahorlarəja toləjan; ularning yürğürxliri toqra yolda əməs; ularning həkuqi həkkaniylik yolida əməs. Xunga Pərwərdigarning ləniti tıpəylidin zemin kaşjiraydu; daladiki ot-qəp solixidu; □ ■

11 çünki həm pəyojəmbər həm kaşin haram boldi; hətta Əz öyümdimu ularning rəzil kilmixlirini baykidim, — dəydu Pərwərdigar. ■

12 — Xunga ularning yoli əzlırigə karəngəyululqta mangidiojan, teyiləq yollardək bolidu; ular bu yollarda putlıxıp, yikilidu; çünki ular jazalindiojan yilida Mən ularning bexioja yamanlıq çüxürimən, — dəydu Pərwərdigar. □ ■

13 Mən əwwal Samariyədiki pəyojəmbərlərdə əhməklıknı kərgənmən; ular Baalning namida bəxarət berip, həlkim İsrailni azdurojan;

■ 23:4 Əz. 34:11,12 □ 23:5 «Mən Dawut üçün bir «Həkkaniy Xah»ni östürüp tikləymən; u padixah bolup danalığ bilən həküm sürüp, zeminda adalət wə həkkaniylik yürğüzidu» — Yəhoəhəz, Yəhoakim wə Yəhoakinning əlüxi yaqi sürgün boluxi bilən Dawutning jəməti «kesilgən bir dərəh»ning kətikidək bolidu. Ləkin Huda Məsilh («Həkkaniy Xah») bilən yənila bu dərəhni kaytidin kəklitidu. «Yəx.» 11:1-6ni wə «Zək.» 3:8 wə 6:12ni kəring. ■ 23:5 Yəx. 4:2; 40:11; Yər. 33:14,15; Dan. 9:24; Luqa 1:32,33 □ 23:6 «Uning künliridə Yəhuda kütquzulidu, İsrail aman-tinqliqta turidu; u xu nami bilən atiliduki — «Pərwərdigar Həkkaniylikimiz» — bu bəxarət: (1) Məsilhning Hudalığ təbiitini; (2) kəlgüsida Yəhuda (ikki kəbilə)ning wə İsrail (on kəbilə)ning kaytidin bir holidiojanlıqını kərsitidu. «Koxumqə səz»imiznimu kəring. ■ 23:6 Qan. 33:28 ■ 23:7 Yər. 16:14,15 □ 23:9 «bundak boluxum Pərwərdigar wə Uning pak-muqəddəs səzliri tıpəylidındur» — kəz aldidiki (təwəndə, 10-40-ayətlərdə eytiləjan) gunahlar, sahtilik wə xundakla həlkning (uning Pərwərdigarning həkikiy səzlırini ularəja yətküzüxi tıpəylidin) əzini rət kıləjanlıqı Yərəmiyaning kənglini parakəndə wə sunuq kıləjan. □ 23:10 «zemin bolsa zinahorlarəja toləjan» — bu «zinahorlar»ning kim ikənliki təwəndiki 11-ayəttə ayan kılınidu — yəni öz həkuqını haram yolda ixlitidiojan kaşınlar wə sahta pəyojəmbərlər. Ularning «zinahorluqı» bəlkim həm jismani yəhəttiki zinahorluq wə Hudaəja wəpasizlik kılıp butlarəja çəqunuxnimu kərsitidu. Pələstindəki butpərəslik hərdəim buthanidiki «pəhixə ayallar» bilən başlıq idi. ■ 23:10 Yər. 5:7, 8; 9:2 ■ 23:11 Yər. 6:13; 8:10; 14:18 □ 23:12 «ular jazalindiojan yili» — ibrəniy tilida «ularni yoklıxim kərek boləjan yili» dəp ipadilididu. ■ 23:12 Zəb. 35:6; 73:18; Yər. 13:16

14 **birak** Yerusalemdeki pəyojəmbərlərdimu yirginqlik bir ixni kərdum; ular zinahorluk kilidu, yalojanlikta mangidu, rəzillik kiləuqilarning kolini kəuqəytiduki, nətijidə heqkəysisi rəzillikidin yanmaydu; ularning həmmisi Manga Sodomdək, *Yerusalem*da turuwatqanlar Manga Gomorradək boldi. □ ■

15 Xunga samawi kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar pəyojəmbərlər toşruluk mundak dəydu: — Mana, Mən ularni əmən bilən ozuklandurimən, ularəja ət süyini iqküzimən; qünki Yerusalemdeki pəyojəmbərlər həramlikning mənbəsi bolup, həramlik ulardin pütkül zeminəja tarkilip kətti. ■

16 Samawi kəxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — Silərgə bəxarət beriwatqan pəyojəmbərləarning səzligə kulək salmanglar; ular siləni bımənilikkə yetəkləydu; ularning səzli Pərwərdigarning əozidiz qikkən əməs, bəlki əz kənglidə təsəwwur kiləjan bir kərünüxnə səzləwatidu.

17 Ular Pərwərdigarning səzini kəzigə ilmaydiojanlarəja: «Silər aman-tinqlikta turisilər» dəydu wə əz kənglining jahillikida mangidiojanlarning hərberigə: «Heqkəndak yamanlik bəxinglarəja qüxməydu» — dəydu. □ ■

18 **Birak** ulardin kəysi birsi Pərwərdigarning kəngixidə Uning səz-kalamini baykəp qüxinix wə anglax üqün turəjan? Ularzin kim Uning səzini kulək selip angliəjan?

19 Mana, Pərwərdigardiz qikkən bir boran-qəpkun! Uningdin kəhr qikti; bərhək, dəhşətlik bir kəra kuyun qikip kəldi; u pirkirəp rəzilləarning bəxiəja qüxidu. ■

20 Uning kənglidiki niyətlirini ada kilip toluq əməl kiləuqə, Pərwərdigarning əozipi yanmaydu; ahirkə künlərdə silər buni obdan qüxinip yetisilər.

21 Mən bu pəyojəmbərləni əwətmigənmən, ləkin ular həwəzni jar kilixkə kətriəjan; Mən ularəja səz kilmidim, ləkin ular bəxarət bərgən. ■

22 Həlbuki, ular Mening kəngiximdə turəjan bolsa, Mening həlkimgə səzlimni anglatkuzəjan bolsa, əmdi həlkimni rəzil yolidin wə kilmixirining rəzillikidin yandurəjan bolətti.

23 Mən pəkət bir yərdila turidiojan Hudamu? — dəydu Pərwərdigar, — Mən yirək-yirəklərdiki hərjəyda turidiojan Huda əməsmu? □

24 Birsi yoxurun jəylərdə məküwəlsa Mən uni kərəlməmdimən? — dəydu Pərwərdigar; — asman-zəmin Mən bilən toldurulojan əməsmu? — dəydu

□ **23:14** «Yerusalemdeki pəyojəmbərlərdimu yirginqlik bir ixni kərdum; ular zinahorluk kilidu, yalojanlikta mangidu, rəzillik kiləuqilarning kolini kəuqəytiduki, nətijidə heqkəysisi rəzillikidin yanmaydu...» — Samariyədiki pəyojəmbərləarning sahta bəxarət («Baalning namida») bərgənlik heqkəndak əjəblinərlik ix əməs; Samariyə (İsrail, yəni «ximaliy padixəlik») butpərəs padixəhər astida baldurla Hudaning yolidin qikkənidi. **Birak** Yerusalem (Yəhuda)da Huda əwətkən həkikiy pəyojəmbərlər kəp boləqəqə, həkikətni ularəja nisbətən helila obdan bilix kərək idi. **ularning həmmisi Manga Sodomdək, Yerusalem**da turuwatqanlar **Manga Gomorradək boldi** — okurmənlərgə məlumki, Sodom wə Gomorra ikki intayin rəzil xəhərlər bolup, Huda ular üstigə ot yaədurup wəyran kiliwətkənidi («Yar.» 19-babni kəring).

■ **23:14** Yəx. 1:9 ■ **23:15** Yər. 8:14; 9:15 □ **23:17** «Ular Pərwərdigarning səzini kəzigə ilmaydiojanlarəja: «Silər aman-tinqlikta turisilər» dəydu wə...» — bəxkə birhəl tərjimisi: «Ular məni kəmsitidiojanlarəja: «Pərwərdigar mundak dəydu: Silər aman-tinqlikta turisilər» dəwəridu wə...». ■ **23:17** Yər. 6:14; 8:11; Əz. 13:10; Zək. 10:2 ■ **23:19** Yər. 30:23, 24

■ **23:21** Yər. 14:14 □ **23:23** «Mən pəkət bir yərdila turidiojan Hudamu?» — ibraniy tilida «Mən pəkət yekinda turidiojan Hudamu?».

Pærwærdigar. ■

25 Mæn Mening namimda yaloqan bexarætlær beridioqan pæyoqæmbærlærning: «Bir qûx kœrdüm! Bir qûx kœrdüm!» degænlerini anglidim;

26 bundak pæyoqæmbærlær yaloqan bexarætlærni beridu, ular øzining kœnglidiki ezitku tæsæwwurliridin pæyoqæmbærlær boluxiwaloqan. Æmdi ular bundak ixlarni kaqanoziqæ kœngligæ pûkidu?

27 Ular hœrbiri kaqanoziqæ øz yekiniqæ eytkan qûxliri arkilik (huddi ata-bowilirining Baaloqæ qokunup namimni untuøqiniqæ ohxax) hœlqimge namimni untulduruxni pæmlœydu? ■

28 Qûxni kœrgæn pæyoqæmbær, qûxni eytip bœrsun; Mening sœzümni angliqan kixi bu sœzümni æstayidillik bilæn sœzlisun; pahalning buøqday bilæn selixturoquqilik nemisi bardu? — dœydu Pærwærdigar.

29 — Mening sœzüm huddi kœydürgüqi bir ot wæ taxni qakidioqan bazoqan æmæsmu? — dœydu Pærwærdigar.

30 Xunga mana, Mæn pæyoqæmbærlærgæ karxidurmæn, — dœydu Pærwærdigar, — ularning hœrbiri øz yekininidin «Mening sœzlim»ni oørtilap doramqilik kilidu. ■

31 Mana, Mæn pæyoqæmbærlærgæ karxidurmæn, — dœydu Pærwærdigar, — ular øz tillirini qaynad: «*Pærwærdigar* dœydu...» dœp bexaræt beridu.

32 Mana, yaloqan qûxlærni bexaræt kilip bularni yœtküzüp, yaloqanqilikni wæ baxbaxtaqliki bilæn Mening hœlqimni azduroqanlarøqæ karxidurmæn, — dœydu Pærwærdigar; — Mæn ularni æwætmigœnmæn, ularni buyruoqan æmæsmæn; ular bu hœlkkæ heqkqandak payda yœtküzœydu, — dœydu Pærwærdigar. ■

33 Æmdi yaki bu hœlk, yaki pæyoqæmbær, yaki kahin sændin: «Pærwærdigarning sanga yûkligæn sœzi nemæ?» dœp sorisa, sæn ularøqæ: «Kaysi yûk?! Mæn silærni Øzümmin yirak taxlaymæn, — dœydu Pærwærdigar. □

34 «Pærwærdigarning yûkligæn sœzi» dœydiqan hœrkaysi pæyoqæmbær, kahin yaki hœlk bolsa, Mæn bu kixini øyidikilær bilæn tœng jazalaymæn.

35 Æmdi silærning hœrbiringlar øz yekininidin wæ hœrbiringlar øz kœrindixidin muxundak: «Pærwærdigar nemæ jawab bœrdi?» wæ «Pærwærdigar nemæ dedi?» dœp sorixinglar keræk.

36 Silær «Pærwærdigarning yûkligæn sœzi» degænni kaytidin aøzinglarøqæ almaysilær; qûnki hœrbiringlarning øz sœzi øzigæ yûk bolidu; qûnki silær Hudayimiz, samawi koxunlarning Sædari boløqan Pærwærdigar, tirik Hudaning sœzlerini burmilløqansilær. □

37 Hœrbiringlar pæyoqæmbærdin muxundak: «Pærwærdigar sanga nemæ dœp jawab bœrdi?» wæ «Pærwærdigar nemæ dedi?» dœp sorixing keræk.

■ 23:24 Zœb. 139:7-12; Am. 9:2, 3 ■ 23:27 Håk. 3:7; 8:33,34 ■ 23:30 Kan. 18:20; Yær. 14:14,15 ■ 23:32 Zœf. 3:4 □ 23:33 «Pærwærdigarning sanga yûkligæn sœzi nemæ?... Kaysi yûk?!...» — okurmænlergæ ayan boliduki, ibranij tilida «yûk» wæ «œqir bexaræt» degænlar ohxax bir sœz bilænla ipadilididu. Pærwærdigarning jawabi «Silær øzünglar Manga yûk!» degæn mænidæ.

Hœlqning Yeræmiyadin «Pærwærdigarning (sanga) yûkligæn sœzi» toøgruluk sorixi hœjwiy, kinayilik gœp idi — bu sœzning tegidæ: «Yeræmiya hœrdaim bizgæ œqir sœzlar, xum hœwærni yœtküzidü» degæn mænæ bar idi. Ularning kulakliri Pærwærdigarning sœzigæ heq eqilmiøqanidi. □ 23:36 «**hœrbiringlarning øz sœzi øzigæ yûk bolidu**» — Yeræmiyaning bu degini bizninggæ mundak:

«Silærning yaloqan sœzlinglar, jümlidin sahta pæyoqæmbærlærning sœzleri silærgæ jaza epkeldüp, pæyoqæmbærlærning yaloqan sœzlerini silær yahxi dœp kœbul kilip, xundakla bir-biringlarøqæ kaytilap eytisilær; bu yaloqan bexarætlær Hudaning hœkikij «yûkligæn sœzi» æmæs, bœlki bexinglarøqæ Hudaning œqir jazasi boløqan «yûk» qûxüridioqan sœzdur.

38 Lekin silər: «Pərwərdigarning yükliğan sözi» dəwərginilər tūpəylidin, mana Pərwərdigar mundaq dəydu: — Qünki silər: «Pərwərdigarning yükliğan sözi» dəwerisilər wə Mən silərgə: ««Pərwərdigarning yükliğan sözi» demənglər» dəp həwər əwətkənmən, 39 xunga mana, Mən silərnı pütünləy untuymən, Mən silərnı silərgə wə ata-bowiliringlaroqa təkdim kıloğan xəhər bilən təng yüzümdin yırak taxlaymən; □

40 Mən üstünglaroqa mənggü rəswaqılıq wə hərgiz untulmaydıoğan mənggülik xərməndilikni qüxürimən! ■

24

Yahxi ənjürlər, yaman ənjürlər

1 Babil padixahı Neboqadnəsar Yerusalemdin Yəhoakimning oqlı, Yəhuda padixahı Yəkoniyah, Yəhuda əmir-xahzadiliri, hünərwənlər wə tēmürqilərnı əsirgə elip Babiloqa sürgün kıloğanın keyin, Pərwərdigar mənğa Öz ibadəthanisi aldidiki ikki sewət ənjürni «mana kər» dəp kərsətkən. ■

2 Bir sewəttə dəslepki pixkan ənjürdək intayın yahxi ənjürlər bar idi; ikkinçi sewəttə yegili bolmaydıoğan, intayın naqar ənjürlər bar idi.

3 Andin Pərwərdigar mənğa: «Nemə kərdüng, Yerəmiya?» — dəp soridi. Mən: «Ənjürlərnı kərdüm; yaxxiliri bolsa intayın yaxxikən; naqarlıri yegili bolmaydıoğan, intayın naqar ikən» — dedim.

4 Pərwərdigarning sözi mənğa kelip mundaq deyildi: —

5 İsrailning Hudasi boloğan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən Yəhudadın sürgün boloğanlarnı, yəni Məning bu yərdin kaldiylərnıng zəminioqa əwətkənlirimni bu yahxi ənjürlərdək yahxi dəp qaraymən;

6 Mən ularoqa yahxi bolsun dəp kəzümni ularoqa tikimən wə ularnı bu zəminioqa kəyturimən; Mən ularnı oqlitip taxlimaymən, bəlki ularnı kırımən; ularnı yulup taxlimaymən, bəlki tikip əstürimən.

7 Mən ularoqa Məning Pərwərdigar ikənlikimni bilidyoğan, Məni tonuydıoğan bir kəlbni təkdim kılımən; xuning bilən ular Məning həlkim bolidu, Mən ularning Hudasi bolimən; qünki ular pütün kəlbi bilən yenimoqa kəytidu. ■

8 Lekin naqar ənjürlər, yəni yegili bolmaydıoğan, intayın naqar ənjürlər kəndək boloğan bolsa, — dəydu Pərwərdigar, — Bərək, Mən Yəhuda padixahı Zədəkiyani, əmir-xahzadilirini wə Yerusalemdikilərnıng kəloğan kışmini, bu zəminə kəloğanlarnı wə Misirdə turuwatqanlarnı xuningoqa ohxax kılımən; ■

9 Mən ularnı yər yüzidiki barlıq padixahlıqlaroqa wəhimə saloquci bir obyekt boluxka, külpətkə qüxüxkə tapxurimən; mən ularnı həydiwətkən barlıq jaylarda ularnı rəswaqılıqning obyektı, söz-qəqək, tapa-təning obyektı wə lənət səzliri boluxka tapxurimən. □ ■

□ 23:39 «Mən silərnı pütünləy untuymən» — yaki «silərnı yırakqa elip ketimən...» ■ 23:40

Yər. 20:11 ■ 24:1 2Pad. 24:15; 2Tar. 36:10 ■ 24:7 Kan. 30:6; Yər. 30:22; 31:33; 32:38,39; Əz. 11:19; 36:26,27 ■ 24:8 Yər. 29:17 □ 24:9 «Mən ularnı yər yüzidiki barlıq

padixahlıqlaroqa wəhimə saloquci bir obyekt boluxka, külpətkə qüxüxkə tapxurimən...»

— baxka birhil tərjimisi: «Mən ularnı həryak-həryaklaroqa yər yüzidiki barlıq padixahlıqlaroqa həydidixkə, balayı'apət qüxüxkə tapxurimən....» ■ 24:9 Kan. 28:25,37; 1Pad. 9:7; 2Tar. 7:20; Yər. 15:4; 29:18; 34:17; 42:18

¹⁰ Mən ularoşa həm ata-bowiliriyoşa təkdim kıloşan zemindin yokitilouşoşa ular arisoşa kılıq, kəhətqilik wə wabani əwətimən.

25

Söz-kalamni anglimaslıq tüpəylidin yətmix yillik kullukta bolux

¹ Yosiyaning oşli, Yəhuda padixahı Yəhoakimning tətinqi yilida (yəni Babil padixahı Nebokədnəsarning birinçiqi yilida) Yəhudaning barlık həlki toşruluk Yərəmiyaşa kəlgən söz, —

² Bu sözni Yərəmiya pəyoşəmbər Yəhudaning barlık həlki wə Yerusalemda barlık turuwatqanlarşa eytip mundak dedi: —

³ Amonning oşli, Yəhuda padixahı Yosiyaning on üçinçiqi yilidin baxlap bügünki küngiqə, bu yigirmə üç yil Pərwərdigarning sözi munga kelip turoşan wə mən tang səhərdə ornundin turup uni silərgə sözləp kəldim, lekin silər heq kulak salmidinglar;

⁴ wə Pərwərdigar silərgə barlık hizmətkarlıri boluşan pəyoşəmbərləni əwətip kəlgən; U tang səhərdə ornidin turup ularni əwətip kəlgən; lekin silər kulak salmay heq anglimidinglar. ■

⁵ Ular: «Silər hərbinglar yaman yolunglardin wə kilmixliringlarning rəzillikidin towa kılıp yansanglar, Mən Pərwərdigar silərgə wə ata-bowiliringlarşa kədimdin tartıp mənnggügiqə təkdim kılşan zeminda turuwəsilər. ■

⁶ Baxka ilahlarşa əgixip ularning kullukida bolup qokunmanglar; Meni kolliringlar yasioşanlar bilən oşəzəpləndürmənglar; Mən silərgə heq yamanlık kəltürməymən» — dəp jakarlışan. □

⁷ Ləkin silər Munga kulak salmidinglar, Meni kolliringlar yasioşanlar bilən oşəzəpləndürüp əzünqlarşa ziyan kəltürdünglar, — dəydu Pərwərdigar.

⁸ Xunga samawi qoxunlarzing Sərdari boluşan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Silər Mening səzlimgə kulak salmioşan bolşaqka,

⁹ mana, Mən ximaldiki həmmə jəmətləni wə Mening kulumni, yəni Babil padixahı Nebokədnəsarni qakirtimən, ularni bu zeminoşa, uningda barlık turuwatqanlarşa həmdə ətraptiki həmmə əllərgə qarxilixixka elip kelimən; Mən *muxu zemindikilər wə ətraptiki əlləni* pütünləy wəyran kılıp, ularni tolimu wəhəmilik kılıməni həm ux-ux obyektı, daimlik bir harabilik kılıməni; ■

¹⁰ Mən ulardın tamaxining sadasini, xad-huramlik sadasini, toyı boluwatqan yigit-kizining awazini, tügmən texining sadasini wə qıraş nürini məhrum kılıməni; ■

¹¹ bu pütkül zemin wəyranə wə dəhşət saloşuqi obyekt bolıdu, wə bu əllər Babil padixahıning yətmix yil kullukida bolıdu. □

¹² Wə xundak bolıduki, yətmix yil toxkanda, mən Babil padixahıning wə uning elining bexioşa, xundakla Kaldıyləning zemini üstigə əz kəbişlikini qüşürüp, uni mənnggügə harabilik kılıməni. ■

■ 25:4 Yər. 7:13,25; 11:7,8,10; 13:10,11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15; 22:21 ■ 25:5 2Pad. 17:13; Yər. 18:11; 35:15; Yun. 3:8 □ 25:6 «kolliringlar yasioşanlar...» — muxu sözlər yaki yasioşan butlarıni yaki yaman kilmixlirini kərsitidu. ■ 25:9 Yər. 19:8 ■ 25:10 Yəx. 24:7; Yər. 7:34; 16:9;

Əz. 26:13 □ 25:11 «bu əllər...» — Yəhuda wə uning ətrapidiki barlık əlləni kərsitidu (9-ayətni kəring). «Babil padixahıning yətmix yil kullukida bolux» toşruluk «qoxumqə söz» imizni kəring.

■ 25:12 2Tar. 36:22; Əzra 1:1; Yər. 29:10; Dan. 9:2

13 Xuning bilən Mən xu zemin üstigə Mən uni əyibligən barlik sözlirimni, jümlidin bu kitabta yezilənlarni, yəni Yerəmiyaning barlik əllərni əyibligən bexarətlirini qüxürimən.

14 Qünki kəp əllər həm uluq padixahlar *bu padixah həm qowmlirinimu* kul kilidu; Mən ularning kıləqan ixliri wə qolliri yasioqanliri boyiqə ularni jazalaymən. □ ■

Həm Yəhuda həm əllərnin Hudaning oqəzipigə uqrixı toqruluk bir alamət kərünüx

15 Qünki İsrailning Hudasi Pərwərdigar manga *alamət kərünüxtə* mundak dedi: — Mening qolumdiki oqəzipimge toloqan kədəhni elip, Mən seni əwətkən barlik əllərgə iqküzgin; □ ■

16 ular iqidu, uyan-buyan irənglaydu wə Mən ular arisioqə əwətkən kiliq tüpəylidin sarang bolidu.

17 Xunga mən bu kədəhni Pərwərdigarning qolidin aldim wə Pərwərdigar meni əwətkən barlik əllərgə iqküzdüm,

18 — yəni Yerusalemoqə, Yəhudaning xəhərlirigə, uning padixahlirioqə wə əmir-xahzadilirigə, yəni ularni bügünki kündikidək bir harabə, wəhime, ux-ux obyektı boluxkə həm lənət səzliri boluxkə kədəhni iqküzdüm; □

19 Misir padixahı Pirəwngə, hizmətkarlırioqə, əmir-xahzadilirioqə həm həlkiqə iqküzdüm; ■

20 barlik xaləqut əllər, uz zeminidiki barlik padixahlar, Filistiylərnin zeminidiki barlik padixahlar, Axkelondikilər, Gazadikilər, Əkrondikilərgə wə Axdodning qalduqlirioqə iqküzdüm; □ ■

21 Edomdikilər, Moabdikilər wə Ammoniylar, ■

22 Turning barlik padixahliri həm Zidonning barlik padixahliri, dengiz boyidiki barlik padixahlar, □ ■

23 Dedandikilər, Temadikilər, Buzdikilər wə qeqə qaqılrini qüxürüwətkən əllər, ■

24 Ərəbiyədiki barlik padixahlar wə qəl-bayawanda turuwatqan xaləqut əllərnin barlik padixahliri, ■

25 Zimridiki barlik padixahlar, Elamdiki barlik padixahlar, Medi-alıqlarnin barlik padixahliri, ■

26 ximaldikiki barlik padixahlaroqə, yiraqtiki bolsun, yekindiki bolsun, bir-birləp iqküzdüm; jahandiki barlik padixahlıqlaroqə iqküzdüm; ularning

□ 25:14 «*bu padixah həm qowmlirinimu*» — ibraniy tilida «ularnimu» deyilidu. Bizningqə bu «Babil padixahı həm qowmliri»ni kərsitidu. ■ 25:14 Yər. 27:7 □ 25:15 «*Mening qolumdiki oqəzipimge toloqan kədəhni elip, Mən seni əwətkən barlik əllərgə iqküzgin*» — bu səzlərni Huda Yerəmiyoqə alamət kərünüxtə eytqan, dəp qaraymiz. ■ 25:15 Yər. 13:12 □ 25:18 «*bügünki kündikidək*» — bu ibarə bəlkim bexarət əməlgə axuruloqandin keyin qoxuloqan; bolmisa, baxkə bir mənə: «bügünki künidimu bu ixlar boləqili turdi» boluxi mumkin. ■ 25:19 Yər. 46 □ 25:20 «*barlik xaləqut əllər*» — bəlkim Misirdə turoqan, Misirliklər bilən «arilixip kətkən» baxkə millətlərni kərsitidu. ■ 25:20 Yər. 47:4-7 ■ 25:21 Yər. 48; 49:1-22 □ 25:22 «*dengiz boyidiki barlik padixahlar*» — bəlkim Tur wə Zidon bilən munasiwətlik boləqan, ularoqə bekiqənoqan «ottura dengiz» boyidiki padixahlarni kərsitidu. ■ 25:22 Yər. 47:4 ■ 25:23 Yər. 9:25; 49:8 ■ 25:24 Yər. 49:31 ■ 25:25 Yər. 49:34

arkidin Xexakning padixahimu *kədəhni* iqidu. □

²⁷ Andin sən ularoşa: «İsrailning Hudasi, samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Iqinglar, məst bolunglar, kumunglar, Mən aranglaroşa əwətkən kiliq tüpəylidin yikilip kaytidin dəst turmanglar» — degin.

²⁸ Wə xundak boliduki, ular qolungdin elip iqxni rət kilsa, sən ularoşa: «Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Silər qokum iqisilər!» — degin.

²⁹ Qünki mana, Mən Öz namim bilən ataloqan xəhər üstigə apət qüxürgili turoqan yərdə, silər jazalanmay kalamsilər? Silər jazalanmay qalmaysilər; qünki Mən yər yüzidə barliq turuwatqanlarning üstigə kiliqni qüxüxkə qakirimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar. ■

³⁰ Əmdi sən *Yərəmiya*, ularoşa muxu bexarətning səzlrining həmmisini jakarlioqin: —

Pərwərdigar yukiridin xirdək hərkirəydu,
Öz mukəddəs turaloşusidin U awazini qoyuwetidu;
U Əzi turuwatqan jayi üstigə hərkirəydu;
U üzüm qəyliyüqilər towlioqandək yər yüzidə barliq turuwatqanlarni əyibləp towlaydu. ■

³¹ Sadasi yər yüzining qətlirigiqə yetidu;
Qünki Pərwərdigarning barliq əllər bilən dəwasi bar;
U ət igilirining həmmisi üstigə həküm qikiridu;
Rəzillərnə bolsa, ularni kiliqqa tapxuridu;
— Pərwərdigar xundak dəydu.

³² Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, balayi apət əldin əlgə həmmisi üstigə qikiq tarkilidu;
Yər yüzining qət-qətliridin dəhəxtlik buran-qapqun qikidu.

³³ Pərwərdigar öltürgənlər yərnig bir qətidin yənə bir qetigiqə yatidu;
ularoşa matəm tutulmaydu, ular bir yərgə yioqilmaydu, heq kəmlüməydu;
ular yər yüzidə tezəktək yatidu. □ ■

³⁴ I baqquqilar, zarlanglar, nalə kətürünglar!
Topa-qang iqidə eoqininglar, i pada yetəkqiliri!
Qünki kiroqin kilinix künliringlar yetip kəldi,
Mən silərnə tarkitiwetimən;
Silər örülgən esil qinidək parqə-parqə qekilisilər. □ ■

³⁵ Pada baqquqilirlirining baxpanahı,
Pada yetəkqilirlirining qa qar yoli yoqap ketidu.

³⁶ Baqquqilarning azabliq pəryadi,
Pada yetəkqilirlirining zarlaxliri anglinidu;

□ **25:26 «Xexakning padixahi»** — Babiling padixahini kərsitidu. İbraniy tili elipbəsidə «Babil» (Babilon) degən səz, «Xexak» degən səzning «tətür»isi; yəni, ibraniy tilida 2-hərp «b»ni hərplərnə ahiridin saniqanda, 2-hərp («x») bilən almaxturoqili bolidu. Barliq baxqa hərplərnə «tətür»isi bilən ohxax yolda almaxturoqili bolidu. Nemixka Babil (Babilon)ni kərsitix üqün muxu «xifirliq» yol ixlitilidu? Xübhəsisizki, xu künlərdə xu dəwrdiki əng küqlük məmlikətnig «zawaloqa yüzlinixi»ni kərsitix üqün bəzidə muxundaq «daritma gəp»ni ixlitix koqayliq idi. ■ **25:29** 1Pət. 4:17 ■ **25:30** Yo. 3:16; Am. 1:2 □ **25:33 «Pərwərdigar öltürgənlər yərnig bir qətidin yənə bir qetigiqə yatidu...»** — demisəkmə, bu bexarət Babil imperiyəsinig Pars imperiyəsi tərpidin bitqit kilinixidin ahirki zamanəqa atlap, xu künlərdiki wəqələrnə kərsitidu. ■ **25:33** Yər. 16:4 □ **25:34 «I baqquqilar, ... i pada yetəkqiliri!...»** — demisəkmə, «baqquqilar» wə «pada yetəkqiliri» muxu ayəttə əllərnig hərhil yetəkqilirini kərsitidu. ■ **25:34** Yəx. 65:12; Yər. 4:8; 6:26; 9:16; 12:3; 13:14,24; 18:17

Qünki Pärwərdigar ularning yaylaqlirini wəyran qilay dəwatidu;

³⁷ Pärwərdigarning dəhʁətlik oʻzəzi tūpəylidin,
Tinqlik qotanliri harabə bolidu.

³⁸ Pärwərdigar ʁz uwisini taxlap qiqkən xirdəktur;
ʁzgūqining wəhxiylik tūpəylidin,
Wə *Pärwərdigarning* dəhʁətlik oʻzəzi tūpəylidin,
Ularining zemini wəyranə bolmay qalmaydu. □

26

Yeremiya «sahta pəyoʻjəmbər» dəp xikəyət qilinidu

¹ Yəhuda padixahı Yosiyaning oʻqli Yəhoakim təhtkə olturoqan məzgilning bexida xu sez Pärwərdigardin kelip mundaq deyildi: —

² Pärwərdigar mundaq dəydu: — Sən Pärwərdigarning oʻyining hoylisida turup ibadət kilix üqün Pärwərdigarning oʻyigə kirgən Yəhudaning barlik xəhərliridikilərgə Mən sanga buyruoqan hərbi səzləni jakarlioqin; əynən eytkin! □

³ Ular bəlkim anglap koyar, hərbi oʻz rəzil yolidin yanar; xundaq qilsa, Mən kilmixlirining rəzillik tūpəylidin bexioq külpət qūxūrməkqi boləqan niyitimdin yanimən. ■

⁴ Sən ularoq mundaq degin: — «Pärwərdigar mundaq dəydu: — Manga kulak salmay, Mən silərnin aldinglaroq koyoqan Təwrat-qanunumda mangmisanglar,

⁵ Mən tang səhərdə ornumdin turup əwətkən hizmətkarlim boləqan pəyoʻjəmbərlərnin sezirini anglimisanglar (silər ularoq heq kulak salmay kəlgənsilər!), ■

⁶ undaqta, Mən Xilohni kandaq kiləqan bolsam, əmdi bu oʻynimu xuningoq ohxax kilimən, bu xəhəni yər yuzidiki barlik əllərgə lənət səzi kilimən». □ ■

⁷ Xuning bilən kahinlar, pəyoʻjəmbərlər wə barlik həlk Yərəmiyaning bu sezirini Pärwərdigarning oʻyidə jakarlioqanlikini anglidi.

⁸ Xundaq boldiki, Yərəmiya barlik həlkə Pärwərdigar uningoq tapiloqan bu səzlərnin həmmisini eytip bərgəndin keyin, kahinlar wə pəyoʻjəmbərlər wə barlik həlk uni tutuwelip: «Sən qokum oʻlūxūng kerək!

⁹ Sən nemixkə Pärwərdigarning namida bexarət berip: «Bu oʻy Xilohdək bolidu, bu xəhə harabə, adəmətsiz bolidu!» — deding?» — dedi.
Xuning bilən Pärwərdigarning oʻyidiki barlik həlk Yərəmiyoq dok kilip uni oriwelixti.

□ 25:38 «əzgūqining wəhxiylik» — yaki «əzgūqining kiliqi». □ 26:2 «Sən Pärwərdigarning oʻyining hoylisida turup ... Yəhudaning barlik xəhərliridikilərgə Mən sanga buyruoqan hərbi səzləni jakarlioqin; əynən eytkin!» — 26-babtiki hatirilər wə bexarət bəlkim 7-babtimu hatiriləngən, ibadəthana iqidə boləqan wəxəning təkrarlinixi boluxi mumkin. 3-6-ayətlər Yərəmiyaning xu qaoqda ibadəthanida bərgən bexariting yəküni. Muxu yərdiki təkrarlinixning məqsiti bolsa, həlkning bexarətkə boləqan inkasini təkiltəx üqindur. ■ 26:3 Yər. 18:8 ■ 26:5 Yər. 7:13,25; 11:7; 25:3 □ 26:6 «Mən Xilohni kandaq kiləqan bolsam, əmdi bu oʻynimu xuningoq ohxax kilimən» — Pärwərdigarning ibadət qədri əsl «Xiloh» degən xəhərdə tikilgən. Israilning Hudaqoq boləqan wəpasizlik tūpəylidin u wəyran qilinip, Hudaning «əhdə sanduqi» dūxmən tərpidin u yərdin bulap ketilixi bilən Xiloh «Hudaning xan-xəripi uningdin yoqap kətkən jay» dəp ataləqan («1Sam.» 4-babni kəring). ■ 26:6 1Sam. 4:12; Zəb. 78:60; Yər. 7:12,14

10 Yəhuda əmirliəri bu ixlarni anglidi; ular padixahlıq ordisidin qıqıp Pərwərdigarning öyigə kirdi, Pərwərdigarning öyidiki «Yengi dərwaza»da sotqa olturdi.

11 Kañınlar wə pəyotəmbərlər əmirlərgə wə həlkəkə səzləp: «Bu adəm ölümgə layik, qünki silər öz kulaklıringlar bilən angliotandək u muxu xəhərnı əyibləp bexarət bərdi» — dedi.

12 Andin Yerəmiya barlık əmirlərgə wə barlık həlkəkə səzləp mundak dedi: — «Pərwərdigar meni bu öyni əyibləp, bu xəhərnı əyibləp, silər angliotan bu barlık səzlər bilən bexarət berixkə əwətkən.

13 Həzir yolliringlarni wə kilmixinglarni tüzitinglar, Pərwərdigar Hudayinglarning awazini anglanglar! Xundak bolotanda, Pərwərdigar silərgə jakarliotan külpəttin yanidu. ■

14 Lekin mən bolsam, mana, kolliringlardimən; manga közünglərgə nəmə yaxı wə durus körülsə xundak kilinglar;

15 pəkət xuni bilip koyunglarki, meni ɵltürüwətsənglər gunahsız kanning jazasini öz bexinglaroə, bu xəhərgə wə uningda turuwatkanlarning bexioə quxürisilər; qünki deginim hək, Pərwərdigar həkikətən bu səzləarning həmmisini kulaklıringlaroə deyixkə meni əwətkən».

16 Əmirlər wə barlık həlkə kañınlaroə wə pəyotəmbərlərgə: «Bu adəm ölümgə layik əməs; qünki u Pərwərdigar Hodayimizning namida bizgə səzliði» — dedi.

17 Andin zemindiki bəzi aqsakallar ornidin turup həlkə kengixigə mundak dedi: —

18 «Morəxətlik Mikah Yəhuda padixahı Həzəkianing künliridə barlık Yəhuda həlkigə bexarət berip: —

«Samawi koxunlarning Sərdari bolotan Pərwərdigar mundak dəydu: — Zion teoəi etizdək aqđurulidu,

Yerusalem dəng-təpilər bolup kalidu,

«Öy jaylaxkan taoə» bolsa,

Ormanlıkning otturisidiki yukiri jaylarla bolidu, halas» — degənidi. □ ■

19 Yəhuda padixahı Həzəkiya wə barlık Yəhuda həlkə Mikahni ölümgə məhkum kilotanmu? Həzəkiya Pərwərdigardin korkup, Pərwərdigardin ɵtəngən əməsmu? Wə Pərwərdigar ularoə kilməkqi bolup jakarliotan külpəttin yanotan əməsmu? Biz bu yoldin yanmisak öz jenimiz üstigə zor bir külpətni quxürgən bolmamdimiz?».

20 (Pərwərdigarning namida Yerəmiyaning barlık degənliridək bu xəhərnı wə bu zeminni əyibləp bexarət bərgən, Kariat-Yearimlik Xəmayaning ooəli Uriya isimlik yənə bir adəm bar idi.

21 Padixah Yəhoakim wə barlık palwanlırı, barlık əmirliəri uning səzlerini angliotanda, padixah uni ɵltürüxkə itilgən; ləkin Uriya buni angliotanda korkup, Misiroə kaqti.

■ 26:13 Yər. 7:3 □ 26:18 «Morəxətlik Mikah» — Mikah pəyotəmbərnin yurti «Morəxət» idi («Mik.» 1:1). ««Öy jaylaxkan taoə» bolsa, ..» — Mikah «mukəddəs öy» yaki «ibadəthana» deməydu — ularning gunahlırı tıpəylidin u pəkət addiy bir «öy» bolup kəlotan. Bu bexarət Həzəkia padixahni bəlkim qongkur təsirləndürgən. 100 yildin keyin bu aqsakallar bexarətnin Həzəkiaəoə bolotan təsirini tiloə elip, padixahı Yəhoakimoə təsir yətküzməkqi bolup, bexarətni nəkil kaltüridu. ««Öy jaylaxkan taoə» bolsa, ormanlıkning otturisidiki yukiri jaylarla bolidu» — «Mik.» 3:12. «Yukiri jaylar» degini kinayilik, həjwiyy gəptur. Qünki Yəhudadilkilər hərdaim «yukiri jaylar»da buthanılarni selip xu yərlərdə butlaroə qokunotan. Ləkin xu qaoəlarda Yerusalem butka qokunotan jaydək «haram» bolup kalidu, həmdə ormanlıkning kixilərnin kəzigə azpaz qelikidiotan bir kışmidin ibarət bolidu, halas! ■ 26:18 Mik. 1:1; 3:12

22 Ləkin Yəhoakim qaparmənlərni, yəni Akborning oşlı Əlnatan və baxkılarnı Misirəyə əwətkən;

23 ular Uriyani Misirdin elip qıqıp padixah Yəhoakimning aldioya aparəjan; u uni kiliqlap, jəsitini pukralarning gərlükigə taxliwətkən.) □

24 — Həlbuki, xu qəşdə Xafanning oşlı Ahikam ularning Yerəmiyani əlümgə məhkum kılıp həlkəning qəliyə tapxurmaslıqı üqün, uni kollidi.

27

Yerəmiya həlkəni Babiləyə təslim boluxkə dəwət kılıdu

1 Yəhuda padixahı Yosiyani oşlı Zədəkiyaning təhtkə olturojan dəsləpki məzgilidə, xu səz Yerəmiyaqə Pərwərdigardin kelip mundak deyildi: —□

2 Pərwərdigar manga mundak dedi: — Asarətlər və boyunturuqlarnı yasap öz boynungəyə sal; ■

3 bu boyunturuqlarnı Edomning padixahioya, Moabning padixahioya, Ammoniylarning padixahioya, Turnıng padixahioya və Zidonning padixahioya Yerusaleməyə, Yəhuda padixahıning aldioya kəlgən ularning öz əlqilirining qəli arkilik əwətkin; □

4 hər birini öz hojayinlirioya xundak bir həwərnı yətküzüxkə buyruoqin:

Samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Öz hojayinliringlarəyə mundak dənglər: —

5 Mən zemin və zemin yüzidə turuwatkan adəmlər və haywanlarnı zor kudritim və sozulojan bilikim bilən yaratqanmən; və kim kəzümgə layik kərünsə, bularnı xularəyə təkdım kılımən. ■

6 Həzir Mən bu zeminlarning həmmisini Babil padixahı, Mening kulum boləjan Nebokadnəsarning qəliyə tapxurdım; həttə daladiki haywanlarnımı uning kullukədə boluxkə təkdım kıldım.■

7 Barlik əllər uning, oşlıning həm nəwrisining kullukədə bolidu; andin öz zeminining wakti-saiti toxqanda, kəp əllər və uluq padixahlar unimu kullukqə salidu.

8 Xundak boliduki, kəysi əl yaki padixahlıq Babil padixahı Nebokadnəsarning kullukədə boluxni, yəni boynini Babil padixahıning boyunturuqı astioya koyuxni rət kilsə, Mən xu əlni Nebokadnəsarning qəli arkilik yəqətkuzəyüqə kiliq, kəhətqilik və waba bilən jazalaymən, — dəydu Pərwərdigar.

□ 26:23 «ular Uriyani Misirdin elip qıqıp padixah Yəhoakimning aldioya aparəjan; u uni kiliqlap, jəsitini pukralarning gərlükigə taxliwətkən» — bu wəqə bəlkim Yerəmiyaning səzlidiridin keyin yüz bərgən. Ləkin uning təpsilatlırını muxu yərdə (20-23-ayəttiki tirnak iqigə) kirgüzüxtiki məqsət, Yerəmiya uqriojan həwp-hətərnı kərünerlik kılıp kərsitixtin ibarət. □ 27:1 «Yəhuda padixahı Yosiyani oşlı Zədəkiya...» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu ayəttə «Zədəkiya»ning ornında «Yəhoakim» deyilidu. Xühhisizki, «Zədəkiya» toqridur (3-ayətini kərüng). Bu bəbtiki wəqələr bəlkim Zədəkiyaning tətinqi yilidə yüz bərgən. ■ 27:2 Yər. 28:10 □ 27:3 «bu boyunturuqlarnı Edom..., Moab., Ammoniylar., Turnıng padixahioya və Zidonning padixahioya Yerusaleməyə, Yəhuda padixahıning aldioya kəlgən ularning öz əlqilirining qəli arkilik əwətkin» — tarihtin ispat barkı, bu əlqilərnıng Yerusaleməyə kelixtiki məqsiti Zədəkiyanı Edom, Moab, Ammon, Tur və Zidon padixahlırining Babil imperiyəsigə kətürməkqi boləjan isyanəyə ittipakdax kilihtin ibarət. ■ 27:5 Dan. 4:14,22 ■ 27:6 Yər. 25:9

9 — Silər bolsanglar, «Babil padixahining kullukida heç bolmaysilər» degən pəyoəmbərliringlaroşa, palqiliringlaroşa, qūx kərgüqiliringlaroşa, rəm aqūqūqiliringlaroşa yaki jadugərliringlaroşa kulak salmanglar; □

10 qūnki ular silərgə yaloənanqilik kilip bexarət beridu; *gəplirigə kirsənglar*, silərni əz yurtunglardin sürgün kilidu; qūnki Əzüm silərni yurtunglardin həydəymən, silər nabut bolisilər.

11 Ləkin kaysi əl boynini Babil padixahining boyunturuki astioşa koyup kullukioşa kirsə, xu əlni əz yurtida turəquzimən, ular uningda terikqilik kilip yaxaydu.

12 — Mən Yəhuda padixahi Zədəkiyaşimü xu sözlər boyiqə mundak dedim: «Boynunglarni Babil padixahining boyunturuki astioşa koyup uning wə uning həlkining kullukida bolsanglar, həyat kalisilər.

13 Əmdi nemixka Pərwərdigarning Babil padixahining kullukioşa boy-sunmioşan hərəkaysi əllər toşrisida dəginidək, sən wə həlkinq kiliq, kəhətqilik wə waba bilən əlməkqi bolisilər?

14 Pəyoəmbərlərninq: «Babilning kullukida bolmaysilər» degən sözlirigə kulak salmanglar; qūnki ular silərgə yaloənanqiliktin bexarət kilidu. ■

15 Mən ularni əwətkən əməs, — dəydu Pərwərdigar, — ləkin ular Məning namimda yaloəndin bexarət beridu; bu sözlərninq aqiwiti xuki, Mən silərni yurtunglardin həydiwetimən, xuningdək nabut bolisilər; silər wə silərgə bexarət bərgən pəyoəmbərlər nabut bolisilər».

16 Andin Mən kaşınlaroşa wə bu barlik həlkəə mundak dedim: — Pərwərdigar mundak dəydu: — Silərgə bexarət beridioşan pəyoəmbərlərninq: «Mana, Pərwərdigarning əyidiki kimmətlik kaqa-kuqilar pat arida Babilin kayturulidu» degən sözlirigə kulak salmanglar; qūnki ular silərgə yaloənanqiliktin bexarət kilidu. ■

17 Ularoşa kulak salmanglar; Babil padixahining kullukida bolsanglar, həyat kalisilər; bu xəhər nemixka wəyran bolsun?

18 Əgər bular həkikətən pəyoəmbərlər bolsa həm Pərwərdigarning sözi ularda bolsa, ular hazır Pərwərdigarning əyidə, Yəhuda padixahining ordisida wə Yerusalemining əzidə kaləşan kimmətlik kaqa-kuqilar Babiləşa elip ketilmisun dəp samawi koxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigarəşa dua-tilawət kilsun!

19 Qūnki samawi koxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar ikki *mis* tüwrük, *mis* «dengiz», das hərwiliri wə bu xəhərdə kaləşan *kimmətlik* kaqa-kuqilar toşruluk mundak dəydu: — □

20 (bularni bolsa Babil padixahi Nebokədnəsar Yəhoakimning oşli Yəhuda padixahi Yəkoniyahni Yəhudadiki wə Yerusalemdiki barlik esilzad-əmirilər bilən təng Yerusalemdin Babiləşa sürgün kiləşanda u elip kətmigənidi) ■

21 Bərhək, Israilning Hudasi Pərwərdigarning əyidə, Yəhuda padixahining ordisida wə Yerusalemda kaləşan *kimmətlik* kaqa-kuqilar toşruluk samawi koxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar mundak dəydu: —

22 ularnu Babiləşa elip ketilidu; ular Mən ulardin kaytidin həwər alidioşan künqiqə xu yərdə turidu, — dəydu Pərwərdigar: — xu waqit kəlgəndə,

□ 27:9 «qūx kərgüqiliringlar» — yaki «qūx ərügüqiliringlar». ■ 27:14 Yər. 14:14; 23:21; 29:8 ■ 27:16 Yər. 28:3 □ 27:19 «*mis dengiz*» — ibadəthanida kaşınlar yuyunidioşan, mistin yasaloşan qong bir kəlkək das. «Das hərwiliri» (yaki «das təglikliri») «dengiz»din kiqikrək boləşan daslarni yətkəkkə ixlitidioşan qaklik təgliktur. «1Pad.» 7-babni kərug. ■ 27:20 2Pad. 24:14,15

Mən ularni elip bu yergə qayturup berimən. □ ■

28

Sahta pəyojəmbərning Yerəmiyağa qarxi qıqixi

1 Xu yilda, Yəhuda padixahı Zəkəriya təhtkə olturoqan dəsəlpki məzgildə, yəni tətinqi yili, bəxinqi ayda, Azzurning oqli, Gibeon xəhıridiki Hənanıya pəyojəmbər, kahınlar wə barlık halayik aldida Pərwərdigarning eyidə manga: —

2 Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — «Mən Babil padixahining boyunturukini sunduriwəttim! □

3 Babil padixahı Nebokadnəsar muxu yərdin erkətkən, Babiloğa aparqan, Pərwərdigarning eyidiki qaqa-kuqılarning həmmisini bolsa, ikki yil ötməyla Mən muxu yergə qayturup epkelimən; ■

4 wə Mən Yəhuda padixahı, Yəhoakimning oqli Yəkonıyahni Yəhudadin Babiloğa sürgün kilinqanlarning həmmisi bilən təng muxu yergə qayturup berimən, — dəydu Pərwərdigar, — qünki Mən Babil padixahining boyunturukini sunduriwetimən!» — dedi.

5 Andin Yerəmiya pəyojəmbər kahınlar wə Pərwərdigarning eyidə turoqan barlık halayik aldida Hənanıya pəyojəmbərgə söz kildi.

6 Yerəmiya pəyojəmbər mundak dedi: «Amin! Pərwərdigar xundak kilsun! Pərwərdigar sening bəxarət bərgən səzliringni əməlgə axursunki, U Özining eyidiki qaqa-kuqılar wə Yəhudadin Babiloğa sürgün kilinqanlarning həmmisini muxu yergə qaytursun!

7 Lekin ez kulikingoğa wə barlık həlkning kulikoğa selip qoyulidoqan mening bu sözümni angla!

8 — Mening wə seningdin burun, kədimdin tartip bolqan pəyojəmbərlərmu nuroqun padixahliklar wə uluq dələtlər toqruluk, urux, apət wə wabalar toqruluk bəxarət berip kəlgən;

9 tinqlik-awatlik toqruluk bəxarət bərgən pəyojəmbər bolsa, xu pəyojəmbərning səzi əməlgə axuruloqanda, u həkikətən Pərwərdigar əwətkən pəyojəmbər dəp tonuloqandur!».

10 Andin Hənanıya pəyojəmbər Yerəmiya pəyojəmbərning boynidiki boyunturukni elip uni sunduriwətti. □

11 Hənanıya həlk aldida söz kilip: «Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən xuningoğa ohxax, ikki yil ötməyla Babil padixahı Nebokadnəsarning boyunturukini barlık əlləring boynidin elip sunduriwetimən!» — dedi. Xuning bilən Yerəmiya pəyojəmbər qıqıp kətti.

12 Hənanıya pəyojəmbər Yerəmiya pəyojəmbərning boynidiki boyunturukni elip uni sunduriwətkəndin bir'az keyin, Pərwərdigarning səzi Yerəmiyağa kelip deyildi: —

□ 27:22 «Mən ulardin qaytidin həwər alidoqan küni» — ibraniy tilida «Mən ularni yoklaydoqan küni». ■ 27:22 2Pad. 25:13; 2Tar. 36:18,22; Yər. 29:10 □ 28:2

«Mən Babil padixahining boyunturukini sunduriwəttim!» — xübhısizki, bu sahta pəyojəmbərning səzi Yerəmiya 27-babta «Nebokadnəsarning buyunturukini qəbul kilixinglar kerək» wə «Pərwərdigarning eyidə qalqan qaqa-kuqılarnu epketilidu» degən bəxarətni inkar kilixtin ibarət. ■ 28:3 Yər. 27:16 □ 28:10 «Yerəmiya pəyojəmbərning boynidiki boyunturuk» — 27:2ni kəring.

¹³ Barəjin, Hənanियाəja mundak degin: — Pərwərdigar mundak dəydu: — «Sən yaəraqtin yasalojan boyunturukni sundurojining bilən, lekin uning orniəja tēmürdin boləjan boyunturukni selip koədung!

¹⁴ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Mən xuningəja bu barlik əllərnin boyniəja tēmürdin yasalojan boyunturukni salimənki, ular Babil padixahı Neboqadnəsarning kullukida bolidu; bərhək, ular uning kullukida bolidu; Mən uningəja hətta daladiki həywanlarnimu təkdim kıləjanmən». ■

¹⁵ Andin Yerəmiya pəyoəmbər Hənanिया pəyoəmbərgə: «Kulak sal, Hənanिया! Pərwərdigar seni əwətkən əməs! Sən bu həlkni yalojanqilikka ixəndürgənsən!

¹⁶ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: Mana, Mən seni yər yüzidin əwətiwətimən! Sən dəl muxu yilda əlisən, qünki sən adəmlərni Pərwərdigarəja asiylük kılaxka dəwət kıləjənsən». □ ■

¹⁷ Hənanिया pəyoəmbər dəl xu yili yəttinqi ayda əldi.

29

Yerəmiya sürgün kılinojanlarəja yazojan hət

¹ Yəremiyaning Yerusalemdin sürgün boləjanlar arisidiki həyat qalojan aqsaqallarəja, kahinlarəja, pəyoəmbərlərgə wə Neboqadnəsar əsir kılıp Babiləja elip kətkən barlik həlkə Yerusalemdin yolliojan hetı: —

² (hət padixah Yəkoniyah, hanix, wəzirlər, Yəhuda wə Yerusalemdiki xahzadə-əmirlər wə hünərwənlər Yerusalemdin kətkəndin keyin, ■

³ Xafanning oəli Əlasahning wə Hilkıyaning oəli Gəmarıyaning kəli bilən yollanojan — Yəhuda padixahı Zədəkiya bu kixilərni Babil padixahı Neboqadnəsarning aldiəja yolliojan). Yolliojan hət mundak: —

⁴ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi Yerusalemdin Babiləja sürgüngə əwətkənlərnin həmmisigə mundak dəydu: —

⁵ Əylərni kurunglar, ularda turunglar; baqlarni bərpa kilinglar, ularning mewisini yənglar;

⁶ əylininglar, oəul-kizlik bolunglar; oəulliringlar üqün kizlarni elip beringlar, kizliringlarni ərlərgə yatlık kilinglar; ularmu oəul-kizlik bolsun; xu yərdə kəpiynglarki, aziyip kətmənglar; □

⁷ Mən silərni sürgüngə əwətkən xəhərnin tinq-awatlıkini izdənglar, uning üqün Pərwərdigarəja dua kilinglar; qünki uning tinq-awatlıkı bolsa, silərmu tinq-awat bolisilər.

⁸ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Aranglardiki pəyoəmbərlər wə silərnin palqiliringlar silərni aldap koymisun; silər ularəja kərgüzgən qüxlərgə kulak salmanglar; □ ■

■ **28:14** Yər. 27:6 □ **28:16** «**seni yər yüzidin əwətiwətimən**» — Huda bu sahta pəyoəmbərni əslidə «əwətkən əməs» lekin hazır U uni «əlümgə əwatıdu!» ■ **28:16** Kan. 13:6; Yər. 29:32 ■ **29:2** 2Pad. 24:12 □ **29:6** «**oəul-kizlik bolunglar**» — ibraniy tilidə «oəul-kizlarni tuəjdurunglar». □ **29:8** «**silər ularəja kərgüzgən qüxlərgə kulak salmanglar**» — helkning palqilarəja «Biz toərlük bir qüx kərup bərsingiz» degən təlipi intayin külkilik, xu qəəfdiki həlk həkikətən xu dərijidə nadanlixip kətkən bolsa kerək. ■ **29:8** Yər. 14:14; 23:31; 27:15

⁹ qünki ular Mening namimda yaloʻandin bexarət beridu; Mən ularni əwətkən əməsmən, — dəydu Pərwərdigar.

¹⁰ Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: — Babiloʻa bekitilgən yətmix yil toxkanda, Mən silərning yeninglaroʻa kelip silərgə iltipət kərsitimənki, silərni muxu yurtka qayturuxum bilən silərgə kילוan xapaətlik wədəmni ada qilimən; □ ■

¹¹ Qünki Əzümning silər toʻqruluk pilanlirimni, apət elip kelidioʻan əməs, tinq-awatlik elip kelidioʻan, ahirda silərgə ümidwar keləqəknı ata qilidioʻan pilanlirimni obdan bilimən, — dəydu Pərwərdigar.

¹² Xuning bilən ilər Manga nida qilip, yenimoʻa kelip Manga dua qilisilər wə Mən silərni anglaymən. ■

¹³ Silər Meni izdəysilər wə Meni tapisilər, qünki silər pütün kəlbınglar bilən Manga intilidioʻan bolisilər. □

¹⁴ Mən Əzümni silərgə tapkuzimən, — dəydu Pərwərdigar — wə Mən silərni sürgünlüktnı qayturup əsligə kəltürimən, Mən silərni həydiwətkən barlik əllərdin wə həydiwətkən barlik jaylardin yiqimən, — dəydu Pərwərdigar, — Mən silərni elip, əsli sürgün qilip ayriʻoʻan yurtka qayturimən. ■

¹⁵ Silər: «Pərwərdigar bizgə Babilda pəyoʻəmbərlərni tiklidi» desənglar, □

¹⁶ əmdi Pərwərdigar Dawutning təhtigə olturoʻan padixah wə bu xəhərdə turuwatkan barlik həlk, yəni silər bilən billə sürgün qilinmioʻan kəringdaxliringlar toʻqruluk xuni dəydu: —

¹⁷ Samawi qoxunlarning Sədari boləʻan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən ularni azablaydioʻan kiliq, kəhətqilik wə waba əwətimən; xuning bilən ularni huddi sesioʻan, yegili bolmaydioʻan naqar ənjürlərdək qilimən; ■

¹⁸ ularni kiliq, kəhətqilik wə waba bilən qoʻşlaymən, ularni yər yuzidiki barlik padixahlıqlaroʻa həydəp apirimən; ularni xu əllərgə wəhımə, lanət, dəhəxət, ux-ux qilinidioʻan wə rəswa qilinidioʻan obyekt qilimən. ■

¹⁹ qünki Mən tang səhərdə ornumdin turup, hizmətkarlırim boləʻan pəyoʻəmbərlərni əwətip səzlırimni ularoʻa eytkinim bilən, ular kulak salmioʻan; silər *sürgün boləʻanlarmu* heq kulak salmioʻansilər, — dəydu Pərwərdigar.

²⁰ Lekin i silər sürgün boləʻanlar, Mən Yerusalemdin Babiloʻa əwətkənlər, Pərwərdigarning səzini anglanglar: —

²¹ Samawi qoxunlarning Sədari boləʻan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mening namimda silərgə yaloʻandin bexarət beridioʻan Kolayaning oʻqli Ahab toʻqruluk wə Maaseyahning oʻqli Zədəkiya toʻqruluk mundaq dəydu: — Mana, Mən ularni Babil padixahi Nebokadnəsarning qolioʻa tapxurimən, u ularni kəz aldinglarda əlümgə məhküm kilidu;

²² xuning bilən ular misal qilinip Babilda turoʻan Yəhudadiki barlik sürgün qilinioʻanlarning aozida: «Pərwərdigar seni Babil padixahi

□ **29:10 «Babiloʻa bekitilgən yətmix yil toxkanda, Mən silərning yeninglaroʻa kelip silərgə iltipət kərsitimənki...»** — bu «yətmix yil» toʻqrısida «Qoxumqə sez»imizni kəring. ■ **29:10** 2Tar. 36:22; Əzra 1:1; Yər. 25:12; Dan. 9:2 ■ **29:12** Dan. 9 □ **29:13 «Silər Meni izdəysilər wə Meni tapisilər, qünki silər pütün kəlbınglar bilən Manga intilidioʻan bolisilər»** — yaki «Silər pütün kəlbınglar bilən Meni izdəyioʻan bolsanglar, silər Meni izdəp tapisilər». ■ **29:14** Yər. 23:3 □ **29:15 ««Pərwərdigar bizgə Babilda pəyoʻəmbərlərni tiklidi» desənglar...»** — bu ayəttiki «pəyoʻəmbərlər» xübhısizki, yaloʻan ümidlərni qozoyaydioʻan sahta pəyoʻəmbərlərni kərsitidu. Muxu bexarəttin kəp etməy, Daniyal həm əzakıyal degan həkikiy pəyoʻəmbərlər Babilda bexarət qilixka baxlıdi. ■ **29:17** Yər. 24:8,10 ■ **29:18** Qan. 28:25,37; Yər. 15:4; 24:9,10

Nebokadnəsar otta kawab kıloğan Zədəkiya wə Aħabdək kılsun!» degən lənət sözi bolıdu;

²³ qünki ular İsrail içidə iplaslık kılğan, qoxnılarning ayallırı bilən zına kılğan wə Mening namimda yaloğan sözlərni, Mən ularğa heq tapılmıoğan sözlərni kılğan; Mən bularnı Bilgüqi wə guwah Boluquqıdurmən, — dəydu Pərwərdigar.

Xemaya Babilin Yərəmiya toşruluk yazoğan hət •••• Yərəmiya pəyoqəmbərning yollıoğan jawab hetı •••• Hudaning buning toşruluk Yərəmiyağa eytkən sözi

²⁴ «Sən Yərəmiya Nəhələmlik Xemayağa mundak degin: —

²⁵ Samawi qoxunlarning Sərdari bolğan Pərwərdigar — İsrailning Hudasi mundak dəydu: — Qünki sən öz namingda Yerusalemdiki barlık həlkə, kahin bolğan Maaseyahning oşlı Zəfaniyağa wə barlık kahinlarğa hətlər yollıoğının tüpəylidin, —

²⁶ (sən Zəfaniyağa mundak yazoğan: «Pərwərdigar seni kahin Yəhuyadaning ornıoğa kahin tıklıgən əməsmu? U seni Pərwərdigarning öyidə xuningğa nazarətqi kılqanki, bexarət beridoğan pəyoqəmbər boluwaloğan hərбір təlwinı besix üqün putı wə boynıoğa taqak selixing kerək. □ ■

²⁷ Əmdi sən nemixka silərgə özini pəyoqəmbər kılıwaloğan Anatotluk Yərəmiyani əyiblimiding?

²⁸ Qünki u hətta Babilda turuwatkan bizlərgimu: «Xu yərdə bolğan waktınglar uzun bolıdu; xunga öylərni selinglar, ularda turunglar, baqlarnı bərpa kilinglar, ularning mewisini yənglar» dəp hət yollıdı!»)

²⁹ — Zəfaniya muxu hətni Yərəmiya pəyoqəmbər aldida oqıdı.

³⁰ Andin Pərwərdigarning sözi Yərəmiyağa kelip mundak deyildi: —

³¹ Barlık sürgün bolğanlarğa hət yollap mundak degin: — Pərwərdigar Nəhələmlik Xemaya toşruluk munak dəydu: Qünki Mən uni əwətmigən bəlsammu, Xemaying silərgə bexarət berip, silərni yaloğanqılıkka ixəndürgənliki tüpəylidin, ■

³² Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Nəhələmlik Xemayani nəslı bilən billə jazalaymən; muxu həlk arisida uning heqkandak nəslı tepilmaydu; u Mən Öz həlkim üqün kilmakqi bolğan yaxlıkni heq kərmaydu, — dəydu Pərwərdigar: — qünki u adəmlərni Manga asıylıqka kutrattı. ■

30

Hudaning həlkigə təsəlli, rioqəbət wə ümid berix üqün Yərəmiyaning kitab yezixi

¹ Pərwərdigardin Yərəmiyağa kəlgən söz: —□

□ 29:26 «U seni ... nazarətqi kılqanki, bexarət beridoğan pəyoqəmbər boluwaloğan hərбір təlwinı besix üqün putı wə boynıoğa taqak selixing kerək» — oqurmənlər baxka hil tərjimilərni uqritixi mumkin. Ləkin omumiy mənsi tərjimimizningkidək bolıdu. ■ 29:26 Yər. 20:1, 2, 3 ■ 29:31 Yər. 28:15 ■ 29:32 Yər. 28:16 □ 30:1 «Pərwərdigardin Yərəmiyağa kəlgən söz..» — oqurmənlərnıng esidə barki, Pərwərdigar Yərəmiyağa «Yulux, səküx, həlak kılıx wə ərüx» həm «kırux wə terip ətürüx»ni jakarlıxka qaqıroğan (1:10). U «yulux, səküx, həlak kılıx wə ərüx» toşruluk bexarətlər bərgəndin keyin, hazır uningğa «kırux wə terip ətürüx» toşruluk bexarətlər (30-33-bablar) berilidu.

2 Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən sanga hazır dəydiqan muxu barliq səzlimni yazmioa yazqin; □

3 Qünki mana, xundak künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən həlkim Israil həm Yəhudani sürgünlüktin qayturup əsligə kəltürimən, ularni ata-bowiliriqə təkdin küloqan zeminoqə qayturimən, ular uningqə iqə bolidu.

4 Pərwərdigarning Israil toqruluk və Yəhuda toqruluk degən səzliri təwəndikidək: —

5 Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Anglitilidu alakzadilik həm qorqunqlukning awazi, Bolsun nədə aman-tinqlik!

6 Soranglar, xuni kərüp bekinglarki, ər bala tuqamdu? Mən nemixkə əmdi toloqakka qüxkən ayaldək hər bir ər kixining qatirikini qoli bilən tutqanliqini kərimən? Nemixkə yüzliri tatirip kətkəndü? ■

7 Ayhay, xu küni dəhətliktur! Uningqə heqkandak kün ohximaydu; u Yaqupning azab-okuqət künidur; lekin u uningdin kutkuzulidu. □ ■

8 Xu künidə əməlgə axuruliduki, — dəydu samawi qoxunlarning Sədari bolqan Pərwərdigar, — Mən uning boyunturukini boynungdin elip sunduruwetimən, asarətliringni buzup taxlaymən, yat adəmlər uni ikkinqi kullukqə qüxürməydu. □

9 Xuning ornida ular Pərwərdigar Hudasing həm də Mən ular üqün qaytidin tikləydiqan Dawut padixahining kullukida bolidu. □ ■

10 Əmdi sən, i kulum Yaqup, qorqma, — dəydu Pərwərdigar; — alakzadə bolma, i Israil; qünki mana, Mən seni yirək yərlərdin, sening nəslingni sürgün bolqan zemindin kutkuzimən; Yaqup qaytip kelidu, aram tepip azadə turidu və heqkim uni qorqutmaydu. ■

11 Qünki Mən seni kutkuzux üqün sən bilən billidurmən, — dəydu Pərwərdigar; — Mən seni tarkitiwətkən əlləning həmmisini tügəxtürsəmmu, lekin seni pütünləy tügəxtürməymən; pəqət üstüngdin həküm qikirip tərbiyə-sawak bərimən; seni jazalimay qoyup koymaymən. ■

Pərwərdigar Yəhudaning yarisini saqaytidu

12 Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: Sening zedəng dawaliqusiz, sening yarang bolsa intayin eojirdur. ■

13 Sening dəwayingni soraydiqan heqkim yok, yarangni tangqoqu yoktur, sanga xıpalıq dorılar yoktur;

14 sening barliq axniliring seni untuqan; ular sening həlingni heq sori-maydu. Qünki Mən seni düxməndək zərb bilən uroqanmən, rəhimsiz bir

□ **30:2** «Mən sanga hazır dəydiqan muxu barliq səzlimni yazmioa yazqin» — «muxu barliq səzlim» bəlkim 30-31-bablarda kərilidu. Səzlər bəlkim qüx arqiliq Yərəmiyaqə tapxuruqan (31:26ni kəring). Ular əsli ayrim oram kitabqə boluxi kerək idi. ■ **30:6** Yər. 4:31; 6:24 □ **30:7** «u Yaqupning azab-okuqət künidur» — «Yaqup» muxu yərdə Yaqupning əwladliri bolqan Israil həlqini kərsitidu, əlwəttə. Bexarət Babilin qayturuluxini kərsətkini bilən, «Yaqupning azab-okuqət küni»ning toluq əməlgə axuruluxi ahirqi zamanda bolsa kerək. ■ **30:7** Yo. 2:11; Zəf. 1:15 □ **30:8** «Mən uning boyunturukini boynungdin elip sunduruwetimən» — «uning boyunturukini» degini muxu yərdə awwal Neboqadnəsarning kullukini, həm də ahirqi zamandiki Babil padixahı «dəjjal»ning kullukinimu kərsitidu. □ **30:9** «Mən ular üqün qaytidin tikləydiqan Dawut padixahı...» — «Dawut padixahı» xübhısizki, Dawutning ezidin uluq bolqan əwladı Kutkuzoquqı-Məsihni kərsitidu. ■ **30:9** Əz. 34:23,24; 37:24; Hox. 3:5

■ **30:10** Yəx. 41:13; 43:5; 44:1; Yər. 46:28 ■ **30:11** Yəx. 27:8; Yər. 4:27; 5:10,18; 10:24; 46:28

■ **30:12** Yər. 10:19; 15:18

zalimdək sanga sawaḳ bolsun dəp urəjanmən; qünki sening kəbihliking həddi-həsabsiz, gunahliring həddidin ziyadə boləjan. □ ■

¹⁵ Nemixka zedəng tüpəylidin, dərd-əliming dawaliəusiz boləjanliki tüpəylidin pəryad kətürisən? Kəbihlikingning həddi-həsabsiz boləjanlikidin, gunahliring həddidin ziyadə boləjanlikidin, Mən xularni sanga kıləjanmən. ■

¹⁶ Ləkin seni yutuwaləjanlarning həmmisi yutuwelinidu; sening barlik küxəndiliring bolsa sürgün bolidu; seni buləjanlarning həmmisi bulangtalang kılınidu; seni ow kıləjanlarning həmmisini owlindiojan kılımən. ■

¹⁷ Qünki Mən sanga tengik tengip koyimən wə yariliringni saḳaytimən — dəydu Pərwərdigar; — qünki ular seni: «Ojərib-biqarə, heḳkim həlini sorimaydiojan Zion dəl muxudur» dəp həqarətligən.

Pərwərdigar Israil wə Yəhudani əsligə kəltüridu

¹⁸ Pərwərdigar mundaḳ dəydu: —

Mana, Mən Yakupning qədirlirini sürgünlüktin ḳayturup əsligə kəltürimən,

Uning turaləquliri üstigə rəhim kılımən;
Xəhər harabiliri ul kılınip ḳaytidin ḳurulidu,
Orda-kəl'ə öz jayida yənə adəmzətlik bolidu. □

¹⁹ Xu jaylardin təxəkkür küyliri wə xad-huramlıḳ sadaliri anglinidu; Mən ularni kəpəyitimənki, ular əmdi azaymaydu;

Mən ularning hərmitini axurimən, ular heḳ pəs bolmaydu. ■

²⁰ Ularning baliliri ḳədimdikidək bolidu; ularning jamaiti aldimda məzmut turozuzulidu;

Ular ni horliəjanlarning həmmisini jazalaymən.

²¹ Ular ning bəxi əzliridin bolidu,

Ular ning həküm sürgüqisi əzliri otturisidin ḳıḳıdu;

Mən uni öz yeniməḳə kəltürimən, xuning bilən u Manga yəḳin kelidu;

Qünki yeniməḳə kəlgüqi *jenini* təwəkkül ḳiloquqi əməsmu? — dəydu Pərwərdigar. □

²² — Xuning bilən silər Mening həlkim bolisilər;

Mən silərning Hudayinglar bolimən. ■

²³ Mana, Pərwərdigardin ḳıḳқан bir boran-ḳapḳun!

Uningdin kəhr ḳıḳti;

Bərhək, dəhşətlik bir ḳara ḳuyun ḳıḳip kəldi;

U pırḳırap rəzillərning bəxiəḳə ḳıḳıdu. ■

²⁴ Kənglidiki niyətlirini ada ḳilip toluḳ əməl ḳiloquḳə,

Pərwərdigarning ḳattıḳ oḳəzipi yanmaydu;

Ahırḳi künlərdə silər buni ḳüxinip yetisilər.

□ **30:14 «sening barlik axniliring seni untuəjan»** — «axniliring» muxu yərdə (1) Israiləḳə «silərgə ittıpaḳdax bolayli» deḳən butpərəs əllərni (2) Yəhudadikilər ḳoḳunəjan həm tayanəjan butlarni kərsitixi mumkin. ■ **30:14** Yər. 22:20 ■ **30:15** Yər. 5:6; 13:17 ■ **30:16** Mis. 23:22; Yəx. 41:11; Yər. 10:25 □ **30:18 «xəhər harabiliri ul kılınip ḳaytidin ḳurulidu»** — «xəhər» Yerusalemni kərsitixi kerək. «Xəhər»ning baxḳa birhil tərjimisi «hər bir xəhər...». ■ **30:19** Yər. 31:4 □ **30:21 «Ular ning bəxi əzliridin bolidu, ular ning həküm sürgüqisi əzliri otturisidin ḳıḳıdu...»** — bu ayət yənə Dawutning əwladı boləjan Məsiḳni kərsitidu. Ayət Uning həm padixah həm ḳahin (baxḳılarəḳə wəkil bolup Hudaning aldioḳə dua ḳılıxḳə kelidioḳəjan) bolidioḳəjanliḳini ayan ḳilidu. «Ḳoxumḳə sez»imizni kərunḳ. ■ **30:22** Yər. 24:7; 31:1,33; 32:38 ■ **30:23** Yər. 23:19; 20; 25:32

31

Dawami

¹ Xu wakitta, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israilning jəmətlirining Hudasi bolimən, ular Mening həlkim bolidu.

Israil, yəni «10 kəbilə» əsligə kəltürülüp Yəhudaşə bəşlinip, Huda aldida ibadət qilidu

² Pərwərdigar mundaq dəydu: — Kiliqtin aman qaloqan həlk, yəni Israil, qəl-bayawanda iltipatka igə boləqan; Mən kelip ularni aram tapkuzimən.

³ Pərwərdigar yirak yurtta bizgə kərünüp: «Mən seni mənggü bir muhəbbət bilən səyüp kəldim; xunga Mən əzgərməs mehribanlik bilən seni Özümgə tartip kəlgənmən.

⁴ Mən seni qaytidin kurimən, xuning bilən sən qurulisən, i Israil kizi! Sən qaytidin dapliringni elip xad-huram qiloqanlarussullirioşa qikisən. ■

⁵ Sən qaytidin Samariyaning taqliri üstigə üzümzarlar tikisən; ularni tikküqilər əzliri tikip, mewisini əzliri yəydu. □ ■

⁶ Qünki əfrainning egizlikidə turəqan kəzətqilər: «Turunglar, Pərwərdigar Hudayimizoşa ibadət kilixka Zionəşa qikayli!» — dəp nida kətüridoqan küni kelidu. □ ■

⁷ Qünki Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Yaqup üqün xad-huramlik bilən nahxa eytinglar,

Əllərnin bexi boləquci üqün ayhəy kətürunglar;

Jakarlanglar, mədhiyə okup: «I Pərwərdigar, Sənin həlkingni,

Yəni Israilning qaldisini qutkuzəşəysən!» — dənglar! □

⁸ Mana, Mən ularni ximaliy yurtlardin epkelimən,

□ **31:2 «Kiliqtin aman qaloqan həlk, yəni Israil, qəl-bayawanda iltipatka igə boləqan»**

— «Israil» muxu yərdə Asuriyə imperiyəsi miladiyadin ilgiriki 722-yili əzigə sürgün qiloqan on kəbilini kərsitidu. «Kiliqtin aman qaloqan həlk» yənə Babiləşa sürgün boləqan Yəhudani kərsitidu (51:50ni kərüng). «Qəl-bayawanda iltipatka igə boləqan» degən səzlər, Israil Misirdin qutkuzulup qikip, qəl-bayawandin etüp nuroşun karamət ixlarni kərgəndək, muxu sürgün boləqan Israil bilən Yəhuda Babil wə baxka ximaliy tərəplərdin təng qutkuzulup, qəl-bayawandin etüp Hudaning iltipati bilən nuroşun karamət ixlarni kəridu. ■ **31:4** Yər. 30:19 □ **31:5 «Sən qaytidin Samariyaning taqliri üstigə üzümzarlar tikisən; ularni tikküqilər əzliri tikip, mewisini əzliri yəydu»** — üzümzarni əstürüx üqün uzun wakit kerək boləqaşka, ularning məwjut boləqanliki xu qəoşning aman-tinqlik künlər ikənlikini kərsitidu. ■ **31:5** Yəx. 65:21

□ **31:6 «Əfrainning egizlikidə turəqan kəzətqilər: ...»** — «Əfrain» degənlik muxu yərnə «Israil», yəni «ximaliy padixahlik»ni kərsitidu (ximaliy padixahliktiki on kəbilə bəzi wakitlarda kışkiqə «Əfrain» dəp ataloqan). «Israil» Yəhudadin ayrilip qikşan wakitda, Israilning padixahi əz puşalirini burunkidək Yəhuda bilən billə Yerusalemdiki ibadəthanida ibadət qilsa, undakta əzidin yüz erüp ketixi yaki yaltiyixi mumkin dəp qarap, ularning Yerusaleməşa barmasliki üqün əzining «ibadəthana»sini kurup uningəşa butlarni saləqan. Muxu bexarət, kəlgüsidə muxundək həsəthorluk məwjut bolmaydu, Yəhuda wə Əfrainning Hudaning ibaditidə kəlbə bir bolidu, dəydu. ■ **31:6** Yəx. 2:2, 3; Mik. 4:2 □ **31:7 «Yaqup üqün xad-huramlik bilən nahxa eytinglar, əllərnin bexi boləquci üqün ayhəy kətürunglar; jakarlanglar, mədhiyə okup...dənglar!»** — bu səzlər kimlərgə eytilidu? Yaqup «əllərnin bexi» dəp ataloqaşka, bu səzlər «yat əllər»gə eytilixi mumkin (10-ayətni kərüng); yaki bolmisa sürgünlüktin yurtka baldur qaytip keliwatkan Yəhudaşə, yaki kərindaxlirioşa dua kilixni dəwət qilip eytilidu.

Yər yüzining qət-qətliridin yioşimən;
 Ular arisida əmalar wə tokurlar bolidu;
 Həmilidar wə tuqay degənlər billə bolidu;
 Ular uluq bir jamaət bolup qaytip kelidu. ■

⁹ Ular yioşa-zarlar kətürüp kelidu,
 Ular dua-tilawət kılqanda ularni yetəkləymən;
 Mən ularni erik-əstənglər boyida, heq putlaxmaydioqan tüz yol bilən
 yetəkləymən;

Qünki Mən Israiloşa ata bolimən,
 Əfraim bolsa Mening tunji oşlumdur. ■

¹⁰ Pərwərdigarning sözini anglanglar, i əllər,
 Dengiz boyidiki yirak yurtlaroşa: —

«Israilni tarkatquci uni kaytidin yioşidu,
 Pada bakquci padisini bakqandək U ularni bakidu;

¹¹ Qünki Pərwərdigar Yakupni bədəl töləp kutuldurqan,
 Uningoşa Həmjamət bolup özidin zor küqlük boluquqining qanggilidin
 kutkuzoqan!» — dəp jakarlanglar. ■

¹² Ular kelip Ziondiki egizliklərdə xad-huramlikta towlaydu,
 Pərwərdigarning iltipatidin, yəni yengi xarabtin, zəytun meyidin, mal-
 waranning qoziliridin bərk uridu;
 Ularning jeni huddi mol suqirilqan baqdək bolidu,
 Ular ikkinqi heq solaxmaydu. ■

¹³ Xu qaqda kızlar ussulda xadlinidu,
 Yigitlər wə moysipitlarmu təng xundək bolidu;
 Qünki Mən ularning aq-zarlırini xad-huramlikka aylandurimən;
 Mən ularoşa təsəlli berip, dərd-əlimining ornioşa ularni xadlikka
 qəmdürimən.

¹⁴ Mən kaşınlarni molqilik bilən toyuqumən,
 Həlkim iltipatimoşa qanaət kiledi, — dəydu Pərwərdigar.

¹⁵ Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Ramah xəhiridə bir sada,
 Aqqıq yioşa-zarning piqani anglinidu,
 — Bu Rahıləning öz baliliri üqün kətürgən aq-zarlıri;
 Qünki u baliliri bolmioşaqqa, təsəllini qəbul kilmay piqan kətüridu. □ ■

¹⁶ Pərwərdigar *uningoşa* mundaq dəydu: — Yioşa-zaringni tohtat,
 közlingni yaxlardan tart; qünki munu tartqan japayingdin mewə bolidu,
 — dəydu Pərwərdigar; — ular düxməning zeminidin kaytidu;

¹⁷ bərhək, keləqiking ümidlik bolidu, — dəydu Pərwərdigar; — wə sening
 baliliring yanə öz qegrisidin kirip kelidu.

¹⁸ Mən dərwəkə Əfraimning əzi toqruluk ökünüp:
 «Sən bizgə xax torpaqqa tərbiyə bərgəndək sawaq-tərbiyə bərding;
 Əmdi bizni towa kılduroşaysən,
 Biz xuning bilən towa kılıp qaytip kelimiz,

■ **31:8** Yər. 3:18 ■ **31:9** Mis. 4:22 ■ **31:11** Yəx. 40:10; 49:24,25 ■ **31:12** Yəx. 61:11

□ **31:15** «*Ramah xəhiridə bir sada, aqqıq yioşa-zarning piqani anglinidu,*...» — «*Ramah*»
 bolsa Bəyt-Əl wə Bəyt-Ləhəm arisidiki yeza; Yakupning ayali Rahılə (bala tuşkında) xu yərdə
 elüp kəmləngəndi. Rahılə «Israil»diki on qəbilining iqidiki ikki qong qəbilining əjdadi bolqan
 Əfraim wə Manassəhning qong apisi idi; muxu yərdə u ularning Israil zeminidin (sürgün bolup)
 əlwida ayrılıp kətkənlik üqün yioşlap taxlıoşanlikioşa simwol kilinidu. ■ **31:15** Mat. 2:17,18

Qünki Sən Pərwərdigar Hudayimizdursən, □ ■

¹⁹ Qünki biz towa kılduruluximiz bilən həqiqətən towa kılduk;
Biz özimizni tonup yətkəndin keyin, yotimizni urduk;
Biz yaxlıkimizdiki *kilmixning* xərm-həyası tüpəylidin nomus kılıp, hi-
jaləttə kalduk!» — degənlikini anglıdim. □ ■

²⁰ — Əfraim Manga nisbətən jan-jigər balam əməsmu?

Qünki Mən uni əyibligən təkdirdimu, uni hərdaim kənglümdə seşinimən;

Xunga iğ-baqrım uningəa aqrıwatıdu;

Mən uningəa rəhim kilmisam bolmaydu, — dəydu Pərwərdigar.

²¹ — Xunga əzünggə yol bəlgilirini bekitip qoyojın;

Sən sürgüngə mangəjan yoloğa, xu kətürülgən yoloğa kəngül qoyup dikqət kıləjin;

Həzir xu yol bilən qaytip kəl, i jan-jigirim Israil kızı,

Muxu xəhərlirınggə qarap qaytip kəl!

²² Sən qağanəyigə tenəp yürısən, i yoldin qıkkıuqi kızım?

Qünki Pərwərdigar yər yüzidə yengı ix yarıtıdu:

— Ayal kixi baturday ətrapıda yepixip həwər alıdu! □

Yəhuda əsligə kəltürüldü

²³ Samawi qoxunların Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mən ularni sürgünlüktin qayturup əsligə kəltürginimdə Yəhudaning zeminida wə xəhərliridə həklər yənə *Yerusalem toqruluk*: «Pərwərdigar seni bəhtlik kıləyay, i həkkanıylik turojan jay, pak-mukəddəslikning teqi!» dəydiəjan bolıdu. ■

²⁴ Xu yərdə Yəhuda — xəhərliridikilər, dehqanlar wə pada bəkkıuqi kəqmən qarwiqılar həmmisi billə turıdu.

²⁵ Qünki Mən hərıp kətkən jan igilirining həjıtidin qikimən, hərбір həlaidin kətkən jan igilirini yengilandirimən.

²⁶ — Mən *Yərəmiya* buni anglap oyoəndim, ətrapka qarıdim, nəhayiti tatlık uhlaptimən. □

Israil wə Yəhuda qaytidin ahalilik bolıdu

²⁷ Mana, xu künlər kelıduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəmətıdə wə Yəhuda jəmətıdə insan nəslini wə həywanlarıning nəslini terıp eštürimən.

□ 31:18 «Mən dərwəqə Əfraimning ezi toqruluk ökünüp: «Sən bizgə xax torpakka tərbıyə bərgəndək sawaq-tərbıyə bərding; əmdi bizni towa kılduroəaysən, ... qünki Sən Pərwərdigar Hudayimizdursən» — ıbranıy tilida Əfraimning səzlırining həmmisi «mən», «meni» katarlık almaqlar bilən ipadilınıdu. Qüxinixlik bolsun dəp muxu ayəttə wə 19-ayəttə Əfraim bayan kılınəqanda, «mən» degən səzni «biz» dəp tərijimə kılduk. İbranıy tilida «towa kılıx» wə «qaytip kelıx» bir səz bilənla ipadilınıdu. Muxu yərdə xübşısızki, həm həlkning towa kılınıni wə əz yurtəqa qaytip kelinximu kərsıtıdu. ■ 31:18 Yıq. 5:21 □ 31:19 «**biz özimizni tonup yətkəndin keyin, yotimizni urduk**» — «yotini urux» degən hərıkət kattıq puxayman, kattıq hijalətni bildürətti. ■ 31:19 Qan. 30:2 □ 31:22 «**Pərwərdigar yər yüzidə yengı ix yarıtıdu: — ayal kixi baturday ətrapıda yepixip həwər alıdu!**» — bu əjayıb bexarət toqruluk «Qoxumqə səz»imizni kəring. Bizningə u Məsihning pak kız Məryəmdin tuquluxını əz ıqıgə alıdu. ■ 31:23 Yər. 50:7 □ 31:26 «— Mən Yərəmiya buni anglap oyoəndim, ətrapka qarıdim, nəhayiti tatlık uhlaptimən» — bəzi alimlar bu ayət kəlgüsıdiki Israilning əhwalini kərsıtıp: «Ular xu qaəda: «Biz hazır oyoqınip ətrapka qarısak, yaxxi uyqudin bəhrimən bolduk» dəydu» dəp tərijimə kılıdu. Bizningə bəlkim Hudaning səzi Yərəmiyaəqa qüxidə kəlgəndur.

28 Xundak boliduki, Mən ularni yulux, sökux, həlak kilix, aqdurux üqün, ularoşa nəzirimni saloşandək, Mən ularni qurux wə tikip östürux üqünmu ularoşa nəzirimni salimən, — dəydu Pərwərdigar.

Yengi əhdə

29 Xu künlərdə ular yənə: «Atilar aqqıq-qüqük üzümləni yegən, xunga balilarning qixi kerik sezilidu» degən muxu maqalni heq ixlətməydu. □ ■

30 Qünki hər birsi öz gunahı üqün əlidu; aqqıq-qüqük üzümləni yegən lərninğ bolsa, özining qixi kerik sezilidu. □

31 Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəməti wə Yəhuda jəməti bilən yengi əhdə tüzimən; ■

32 bu əhdə ularning ata-bowiliri bilən tüzgən əhdigə ohximaydu; xu əhdini Mən ata-bowilirini kolidin tutup Misirdin kütquzup yetəkliginimdə ular bilən tüzgəndim; gər qə Mən ularning yoldixi boləjan bolsammu, Mening ular bilən tüzüxkən əhdəmni buzəjan, — dəydu Pərwərdigar.

33 Qünki xu künlərdin keyin, Mening Israil jəməti bilən tüzidioşan əhdəm mana xuki:

— Mən Əz Təwrat-kanunlirimni ularning iqigə salimən, Həmdə ularning kəlbəgimu yazimən.

Mən ularning İlahi bolimən, Ular mu Mening həlkim bolidu. □ ■

34 Xundin baxlap həqkim öz yeqinioşa yaki öz kərindixioşa: — «Pərwərdigarni tonuşin» dəp əgitiş yürməydu; qünki ularning əng kiçikidin qongioşiqə həmmisi Meni tonup boləjan bolidu; qünki Mən ularning kəbihlikini kəqürimən həmdə ularning gunahını hərgiz esigə kəltürməymən, — dəydu Pərwərdigar. ■

Yengi əhdigə kapalat berix

35 Kuyaxni kündüzdə nur bolsun dəp bərgən, ay-yultuzlarni keqidə nur bolsun dəp bəlgiligən, dolkunlirini xarkiritip dengizni qozəydiyəjan Pərwərdigar mundaq dəydu (samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar Uning namidur): — ■

36 — Muxu bəlgiligənlirim Mening aldimdin yoşap kətsə, — dəydu Pərwərdigar, — əmdi Israilning əwladlirimu Mening aldimdin bir əl boluxtin mənəggügə kelixi mumkin.

37 Pərwərdigar mundaq dəydu: — Yukirida asmanlar mələqlənsə, təwəndə yər ulliri təxkürülüp bilinsə, əmdi Mən Israilning barlik əwladlirininğ kiləjan həmmə kilmixliri tūpəylidin ulardin waz keqip taxliəuqi bolimən, — dəydu Pərwərdigar.

□ 31:29 «Atilar aqqıq-qüqük üzümləni yegən, xunga balilarning qixi kerik sezilidu» — demək, ata-bowimiz yaman ix kiləjan, biraq biz uning yaman aqiwitini, Hudaning jazasini kərimiz. 30-ayətni kəring. ■ 31:29 Əz. 18:2, 3 □ 31:30 «aqqıq-qüqük üzümləni yegən lərninğ bolsa, özining qixi kerik sezilidu» — bu 30-ayəttiki maqal 29-ayəttiki məqulning əksidur. «Əzakiyal pəyğəmbər» kitabida izahlişinimiz («qoxumqə səz»imizdə, «Əz.» 18:12 toşruluk eytiləjan)dək, ata-bowilirininğ gunahliri bala-əwladlirioşa məlum bir təsiri bardur, dəp əks etidu; lekin Huda hazır yengi əhdini (31-34ni kəring) ular bilən tüzməkqi boliduki, ularning hər birining Huda bilən əlahidə munasiwət-dostluğu bar bolidu, ötkəndiki ixlar ularoşa heqəndək təsir yətküzməydu. ■ 31:31 İbr. 8:8 □ 31:33 «xu künlərdin keyin» — bəlkim Huda həlkini öz yurtioşa kayturoşandin keyin. ■ 31:33 Yər. 24:7; 30:22; 31:33 ■ 31:34 Yəx. 54:13; Yər. 33:8; Mik. 7:18; Yh. 6:45; Ros. 10:43 ■ 31:35 Yar. 1:16; Yəx. 51:15

□ 31:29 «Atilar aqqıq-qüqük üzümləni yegən, xunga balilarning qixi kerik sezilidu» — demək, ata-bowimiz yaman ix kiləjan, biraq biz uning yaman aqiwitini, Hudaning jazasini kərimiz. 30-ayətni kəring. ■ 31:29 Əz. 18:2, 3 □ 31:30 «aqqıq-qüqük üzümləni yegən lərninğ bolsa, özining qixi kerik sezilidu» — bu 30-ayəttiki maqal 29-ayəttiki məqulning əksidur. «Əzakiyal pəyğəmbər» kitabida izahlişinimiz («qoxumqə səz»imizdə, «Əz.» 18:12 toşruluk eytiləjan)dək, ata-bowilirininğ gunahliri bala-əwladlirioşa məlum bir təsiri bardur, dəp əks etidu; lekin Huda hazır yengi əhdini (31-34ni kəring) ular bilən tüzməkqi boliduki, ularning hər birining Huda bilən əlahidə munasiwət-dostluğu bar bolidu, ötkəndiki ixlar ularoşa heqəndək təsir yətküzməydu. ■ 31:31 İbr. 8:8 □ 31:33 «xu künlərdin keyin» — bəlkim Huda həlkini öz yurtioşa kayturoşandin keyin. ■ 31:33 Yər. 24:7; 30:22; 31:33 ■ 31:34 Yəx. 54:13; Yər. 33:8; Mik. 7:18; Yh. 6:45; Ros. 10:43 ■ 31:35 Yar. 1:16; Yəx. 51:15

Yerusalem xəhri kengəytilidu

38 Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — xəhər məhsus Manga atilip «Hananiyəlning munari»din «Dokmux dərwezasi»oqiqa kaytidin qurulidu;

39 əlqəm tanisi kaytidin əlqəx üqün xu yərdin «Garəb dengi»giqə, andin Goatqa burulup sozulidu;

40 jəsətlər wə *qurbanlıq* külliri taxlinidoğan pütkül jiloğa, xundakla Kidron dəryasioqiqa həm xərkkə qaraydigan «At dərwezisi»ning dokmuxioqiqa yatqan etizlarning həmmisi Pərwərdigarğa pak-muqəddəs dəp hesablinidu; xəhər kaytidin heq yulup taxlanmaydu, hərgiz kaytidin aqdurup taxlanmaydu.□

32*Yərəmiya bir etizni setiwalidu*

1 Yəhuda padixahi Zədəkiyaning oninçi yili, Yərəmiyağa Pərwərdigardin kəlgən səz təwəndə hatiriləngən (xu yil Nebokədnəsarning on səkkizinçi yili idi;

2 Xu qaşda Babil padixahining koxuni Yerusalemni korxuwaləjanidi; Yərəmiya pəyoşəmbər bolsa Yəhuda padixahining ordisidiki qarawullarning həyolisida qamap koyuləjanidi.

3-5 Qünki Yəhuda padixahi Zədəkiya uni əyiblər: «Nemixka sən: «Mana, Mən bu xəhərnə Babil padixahining kolioğa tapxurimən; u uni ixəqal kilidu; Yəhuda padixahi Zədəkiya kaldiyələrnin kolidin keqir qutulalmaydu; qünki u Babil padixahining kolioğa tapxurulmay qalmaydu; u uning bilən yüz turanə sözlixidu, əz kezi bilən uning kezigə qaraydu. U Zədəkiyani Babilə apiridu, u mən uningə yekinlixip toluk bir tərəp kiləuqə xu yərdə turidu, dəydu Pərwərdigar; silər kaldiyələr bilən karxilaxsanglarmu oşəlibə kilalmaysilər! — dəydu Pərwərdigar» — dəp bəxarət berisən?» — dəp uni qamap koyəjanidi). ■

6 Yərəmiya: — Pərwərdigarning səzi mənə kelip mundak deyildi — dedi:

7 Mana, taşəng Xallumning ooqli Hanaməl yeningə kelip: «Əzüng üqün Anatottiki etizimni setiwal; qünki uni setiwelixka sening həmjəmətlik hokukung bar» — dəydiəğan bolidu.□

8 Andin Pərwərdigarning deginidək taşəmnin ooqli Hanaməl, qarawullarning həyolisida yenimoğa kelip mənə: «Binyaminning zemnidiki mening Anatottiki etizimni setiwaləqaysən; qünki həmjəmət

□ 31:40 «jəsətlər wə *qurbanlıq* külliri taxlinidoğan pütkül jiloğa» — muxu «jiloğa» «Hinnomning jiloşisi» (Gə-Hinnom)ni kərsitidu (7-bab, 31-32-ayət wə izahətinimu kərüng). Bu jiloşioğa əhlətlər həm hərhil napak nərsilər taxlinatti. Bu intayin napak, paskina jiloşininin kəlgüsü zamanda (ayətnin ikkinçi qismida eytiləndək) Hudağa atap muqəddəs bolidoğanlığı əjayib ix bolidu. Demək, Hudaning xəpki bilən pütkül xəhər wə uning həmmisi intayin pak-muqəddəs bolidu. Yerusalem xəhərinin hazirki ətrapliri bu ayətlərdə kərsitilən jaylarda kengəyalməktə. «jəsətlər... taxlinidoğan... jiloğa» .. «Kidron dəryasi»... «At dərwezisi» — xəhərnin jənubiy tərəpigə, «Kidron dəryasi» xərkiy tərəpigə, «At dərwezisi» bolsa bəlkim ximaliy tərəpigə jaylaxqanidi. ■ 32:3-5 Yər. 34:3 □ 32:7 «həmjəmətlik hokuki» — Musa pəyoşəmbərgə qitürüləğan qanun boyiqə, hər bir Israillikğa bir parça zəmin təksim kilinəğan. Əgər bu zəminni satmaqçı bolsa, awwal əz jəmətidikilərgə setiwelix pirsiti berixi kerək idi; ular bu «həmjəmət hokuki» boyiqə uni setiwelixni halmisa, andin baxqilarəğa setixka bolatti.

höküki seningkidur; özüng üqün setiwal» — dedi; andin mən buning həqiqətən Pərwərdigarning səzi ikənlikini bilip yəttim.

⁹ Xunga mən taqamning oqli Hənaməəldin Anatottiki bu etizni setiwaldim; pulni, yəni on yəttə xəkəl kümüxni girgə selip əlqidim. □

¹⁰ Mən tohtam hetigə imza qoyup, üstigə məhürni besip peqətlidim; buningə guwahqılarni guwah bərgüzdum, kümüxni taraziqə saldım;

¹¹ tohtam hetini qoluməa aldim, — birsidə soda tüzümi wə xərtliri hatirilini peqətləngən, yənə birsı peqətlənmigənidi —

¹² wə mən taqamning oqli Hənaməəlning kəz aldida, bu soda hetigə imza qoyqan guwahqılar wə qarawullarning həylisida olturoqan Yəhudiylarning həmmisi aldida hətlərnı Maaseyahning nəwrisi, Neriyaning oqli boləqan Barukqə tapxurdum.

¹³ Ularning aldida mən Barukqə mundak tapilap dedim: —

¹⁴ Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Bu hətlərnı, yəni peqətləngən wə peqətlənmigən bu tohtam hətlirini elip, bular uzun wəkiqətiqə saqlansun dəp sapal idix iqiğə saləqin;

¹⁵ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Kəlgüsidə bu zeminda həm öylər, həm etizlər, həm üzümzarlar kəytidin setiwelinidu.

¹⁶ Mən tohtam hetini Neriyaning oqli boləqan Barukqə tapxuroqandin keyin, Pərwərdigarəa dua kilip mundak dedim: —

¹⁷ «Ah, Rəb Pərwərdigar! Mana, Sən asman-zeminni Özüngning zor küdring wə sozuləqan biliking bilən yasıqansən; Sanga heqkandak ix təs əməstur; □

¹⁸ Sən mingliqan kixilərgə rəhim-xəpkət kərsitisən həmdə atılarning kəbihlikining jazasinimu keyin balilirining koyniqə kəyturisən; ah Sən uluq, Küdrət İgisi Təngridursən — Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar Sening namingdur; ■

¹⁹ oy-nixanlirində uluq, qıləqan ixlirində küdrətlisən; kəzlirinq bilən insan balilirinq əz yolliri wə qıləqanlirinq mewisi boyiqə hərbirigə *inam yaki jaza* kəyturux üqün, ularning barlıq yollirini kəzligüqidursən; ■

²⁰ — Sən bügünki künigə Misir zeminda, Israil iqidə həm barlıq insanlar arisida məjizilik əlamətlərnı həm karamətlərnı ayan kilip kəlgənsən; xunglaxqə bügüngiqə Sening naming əqizdin-əqizəa tarkilip kəlməktə.

²¹ Sən məjizilik əlamətlər, karamətlər küdrətlik qolung, sozuləqan biliking wə dəhxətlik wəhxət arkilik Öz həlqing Israilni Misir zemindin qıkarəqansən; ■

²² Sən ularəa ata-bowiliriəa təkdım kilimən dəp kəsəm qıləqan, süt həm bal ekip turidiqan bu zeminni təkdım qıləqansən.

²³ Ular dərwəkə zeminqə kirip uningəa igə boləqan; ləkin ular Sening awazinqəa qulək salmiqan, Təwrat-qanunungda mangmiqan; ularəa əmr qıləqanlarning heqkaysisiəa əməl kilmiqan; xunga Sən bu külpətləning həmmisini ularning bəxiəa qüxürgənsən.

²⁴ Mana, xəhərnı besip kirix üqün sepiləa selip qıqiriləqan dənglük-potəylərgə kəriəqaysən! Kiliq, kəhətqilik wə waba tüpəylidin xəhər

□ **32:9** «on yəttə xəkəl kümüx» — bir xəkəl 11.4 gram idi; 17 xəkəl 194 gram idi. □ **32:17**

«Sanga heqkandak ix təs əməstur» — ibraniy tilida «Sanga heqkandak ix karamət əməstur».

■ **32:18** Mis. 34:7 ■ **32:19** Ayup 34:21; Pənd. 5:21; Yəx. 28:29; Yər. 16:17; 17:10 ■ **32:21** Mis.

6:7; 2Sam. 7:23; 1Tar. 17:21

hujum qiliwatkan kalduylarning qolliya tapxurulmay qalmaydu; Sən aldin'ala eytkining hazir əməlgə axuruldi; mana, Özüng körisən.

²⁵ Lekin Sən, i Rəb Pərwərdigar, gərgə xəhər kalduylarning qolliya tapxurulidlojan bolsimu, manga: «Özüng üqün etizni kümüxkə setiwal wə buni guwahqilaroqa kərgüzgin!?» — deding».

²⁶ Andin Pərwərdigarning sözi Yerəmiyaqa kelip mundak deyildi: —

²⁷ Mana, Mən Pərwərdigar, barlik ət igilirining Hudasiurmən; Manga təs qüxidiyojan birer ix barmidu? □ ■

²⁸ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən bu xəhərni kalduylarning qolliya wə Babil padixahı Nebokadnəsarning qolliya tapxurimən; ular uni igiliwalidu.

²⁹ Bu xəhərgə hujum qiliwatkan kalduylər uningə besip kirip ot koyup uni köydüriwetidu; ular xəhərdikilərnin öylirininu köydüriwetidu; ular bu öylərnin əgziliri üstidə Meni özəzpləndürüp Baaloqa isrik yaxkan, yat ilahlaroqa «xarab hədiyə»lərnı quyojan. ■

³⁰ Qünki Israillar wə Yəhudalar yaxliqidin tartip köz aldimda pəkət rəzillikla kilip kəlməktə; Israillar pəkətlə öz kolliri yasiojanlar bilən özəzipimni kozojiojandin baxka ix kilmiyojan, — dəydu Pərwərdigar. □

³¹ Qünki wə xəhər kurulojan künidin tartip bügünki küngiqə Mening özəzipim bu kəhrimni xundak kozojioquci bolup kəldiki, Mən uni Öz yüzüm aldidin yokətmisam bolmaydu.

³² Israillar wə Yəhudalar — ular wə ularning padixahliri, əmirliiri kaħinliiri, pəyojəmbərliri, Yəhuda adəmliri wə Yerusalemda turuwatkanlarning meni özəzpləndürgən barlik rəzilliki tüpəylidin xəhərni yokətimən.

³³ Ular Manga yüzini karatkan əməs, bəlki Manga arkisini kilip tətür kariojan; gərgə Mən tang səhərdə ornumdin turup ularoqa əgətkən bolsammu, ular anglimay təlim-tərbiyini qəbul kilixni rət kilojan. ■

³⁴ Ular Öz namim bilən atalojan əyde yirginqlik butlirini selip uni bulojiojan;

³⁵ ular öz oşul-qizlirini ottin ötküzüp «Molək»kə atap kurbanlik kilix üqün «Hinnomning oşlining jiləjisi»diki, Baaloqa beşixlanəjan «yukiri jaylar»ni kurup qikkən; Mən ularning bundak ix kilixini zadi buyrup bakmiojanmən; ularning Yəhudani gunahka patkuzup, muxundak lənətlık ix kilsun degən oy-niyəttə heqqaqan bolup bakmiojanmən. □ ■

³⁶ Silər muxu xəhər toşruluk; «Dərhəkiqət, u kiliq, kəhətqilik wə waba arkilik Babil padixahining qolliya tapxurulidu!» — dəwətilisər; lekin Pərwərdigar — Israilning Hudasi muxu xəhər toşruluk hazir mundak dəydu: —

□ 32:25 «Sən, i Rəb Pərwərdigar, gərgə xəhər kalduylarning qolliya tapxurulidlojan bolsimu, manga: «Özüng üqün etizni kümüxkə setiwal wə buni guwahqilaroqa kərgüzgin!?» — deding» — mumkinçiliki barki, gərgə Pərwərdigar Yerəmiya wə baxka pəyojəmbərlər arkilik köp ketim Yəhudə; «Mən silərni sürgün kildürimən» dəp əgəhləndürəjan bolsimu, Yerəmiya yənili: «ahirki minutta» Yəhudani Babilidin kutkuzidu» dəp oylidi. □ 32:27 «Manga təs qüxidiyojan birer ix barmidu?» — ibranıy tilida «Manga karamət qüxidiyojan birer ix barmidu?».

■ 32:27 Qel. 16:22 ■ 32:29 Yər. 21:10 □ 32:30 «yaxliqidin tartip...» — bəlkim Israilning «əl boləjindin tartip», yəni «Misirdin qikixtin tartip» degən mənədi. Bolmisa «etizni al» degən səznin nemə mənisı bar? Jawab təwəndiki ayətlərdə, əlwəttə! «kolliri yasiojanlar» — degən səzlər yaki yasiojan butlarnı yaki yaman kilmixlirini kərsitidu. ■ 32:33 Yər. 2:27; 7:13,24,25; 25:3; 26:5; 29:19 □ 32:35 «Molək» — Ammonıylarning qokənojan buti. ■ 32:35 Yər. 19:5

³⁷ Mana Mən, Mən ularni oʻzəzipim, kəhrim wə zor aqqikim bilən həydiwətkən barlik padixahliklardin yiqimən; Mən ularni qaytidin muxu yergə epkelimən, ularni aman-tinqliqta turəuzimən. ■

³⁸ Ular Mening həkim bolidu, Mən ularning Hudasi bolimən. ■

³⁹ Mən ular wə ulardin keyin boləjan balilirini barlik künliridə Məndin əyminip yaxilik kərsun dəp, ularəja bir kəlb, bir yolni ata qilimən.

⁴⁰ Mən ularəja iltipat kilixtin qolumni ikkinqi üzməslikim üçün ular bilən mənggülik bir əhdə tüzimən; ularning qaytidin yenimdin qətliməsliki üçün Mən kəlbigə kərkunqumni salimən.

⁴¹ Mən ularəja yaxilik ata kilixtin huzur elip xadlinimən wə pütün kəlbim, pütün jenim bilən ularni muxu zeminoja tikip turəuzimən! ■

⁴² Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən huddi bu həkning bexiəja bu dəhətlik külpətning həmmisini qūxūrginimdək, Mən ular toqruluk wədə kəlojan barlik bəht-bərikətlərni ularning üstigə qūxūrimən;

⁴³ Silər muxu zemin toqruluk: «U wayranə, adəmsiz wə haywanatsizdur; kaldiyələning kəliəja tapxurəlojan!» dəysilər. Lekin kəlgüsidə uningdə etizlar qaytidin setiwəlinidu!

⁴⁴ Binyaminning yurtida, Yerusalemining ətrapidiki yezilirida, Yəhudaning xəhərliridə, *jənubtiki* taqlik xəhərliridə, oʻərbtiki «Xəfəlah» egizlikidiki xəhərlərdə, *Yəhudaning* jənubiy bayawanliridiki xəhərlərdimu kixilər qaytidin kümüxkə etizlarni setiwəlidu, tohtam hətligə imza qoyidu, məhūrləp, guwahqilarni guwahqə hazir qilidu; qünki Mən ularni sürgünlüktin qayturup əsligə kəltürimən — dəydu Pərwərdigar.

33

Pərwərdigar Israil wə Yəhudani əsligə kəltürimən, dəp ikkinqi qetim wədə qilidu

¹ Yərəmiya tehi qarawullarning həylisida kamap qoyuləjan waqtida, Pərwərdigarning səzi uningəja ikkinqi qetim kelip mundak deyildi: —

² Ixni kəloquqi Mən Pərwərdigar, ixni xəkilləndürgüqi həm uni bekitkūqi Mənki Pərwərdigar mundak dəymən — Pərwərdigar Mening namimdur — □

³ Manga iltija qil, Mən sanga jawab qayturimən, xundakla sən bilməydiəjan, büyük həm tilsimat ixlarni sanga ayan qilimən.

⁴ Qünki *dūxməning* dəng-potəylirigə həm kəliqəja takabil turuxqə istəhkamlar kilix üçün qəkiləjan bu xəhərdiki öylər wə Yəhuda padixahlirining ordiliri toqruluk Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: —

⁵ «Kaldiyələr bilən kərxiliximən» dəp xəhərgə kirgənləning həmmisi, pəkət Mən oʻzəzipim wə kəhrimdə uriwətkənləning jəsətliri bilən bu öylərni toldurux üçün kəlgənlər, halas. Qünki Mən ularning barlik rəzilliki tūpəylidin yūzūmni bu xəhərdin örüp yoxurəjanmən. □

■ **32:37** Yər. 23:3; 29:14; 31:10 ■ **32:38** Yər. 24:7; 30:22; 31:1,33 ■ **32:41** Yər.

24:6; Am. 9:15 □ **33:2** «*ixni kəloquqi*» — nemə ix ikənliki bəkim keyinki 4-26-ayətlərdə təswirlinidu. □ **33:5** «*Kaldiyələr bilən kərxiliximən*» dəp xəhərgə kirgənlər... pəkət

Mən oʻzəzipim wə kəhrimdə uriwətkənləning jəsətliri bilən bu öylərni toldurux üçün kəlgənlər, halas. Ularning barlik rəzilliki tūpəylidin yūzūmni bu xəhərdin örüp yoxurəjanmən» — oqurmənlər ayəttiki bəxqə hil tərjimilərnə uqritixi mumkin. Lekin omumi yəməni tərjimimizningkidək bolidu.

6 Halbuki mana, Mən bu xəhərgə xipa qilip dərdigə dərman bolimən; Mən ularni sakaytimən, ularoşa qəksiz arambəhx həm həkikətəni yexip ayan qilimən. □

7 Mən Yəhudani həm Israilni sürgündin kayturup əsligə kəltürimən; ularni awwalkidək kurup qikimən. ■

8 Mən ularni Mən bilən qarxilixip gunahqa petip sadir qiloğan barlik kəbihlikidin paklandurimən, Mening aldimda gunahqa petip, Manga asiylik qiloğan barlik kəbihliklerini kəqürimən; ■

9 yər yüzidiki barlik əllər Mən ularoşa yətküzgən barlik iltipatni anglaydu, xuning bilən bu xəhər kixini xadlandurup, Özümgə mədhiyələni koçoşap, xan-xərəp kəltürüp nam-xəhrət hasil qilidu; əllər Mən ularoşa yətküzgən barlik iltipat wə arambəhxliktin *Məndin* kərkup titrəydiğan bolidu.

10 Pərwərdigar mundak dəydu: — Silər muxu yər toşruluk; «U bir harabilik, adəmzatsiz wə haywanatsiz boldi!» dəysilər — durus. Ləkin harabə boləğan, adəmzatsiz, aħalisiz, haywanatsiz boləğan Yəhudaning xəhərliridə wə Yerusalem koqilirida

11 yənə tamaxining sadasi, xad-huramlik sadasi wə toyi boluwatkan yigit-kizning awazi anglinidu, xundakla Pərwərdigarning öyigə «təxəkkür kurbanlikliri»ni aparəjanlarning «Saməwi koğunlarning Sədari boləğan Pərwərdigarəşa təxəkkür eytinglar, qünki Pərwərdigar meħribandur, uning muħəbbiti mənggüliktur» dəydiğan awazliri kaytidin anglinidu; qünki Mən sürgün boləjanlarni kayturup zemindiki awatliqni əsligə kəltürimən, — dəydu Pərwərdigar. ■

12 Qünki saməwi koğunlarning Sədari boləğan Pərwərdigar mundak dəydu: — Harabə boləğan adəmzatsiz wə haywanatsiz boləğan bu yərdə wə uning barlik xəhərliridə koy baqquqilarning öz padilirini yatquzidioğan kətanliri kaytidin bar bolidu. □

13 *Jənubiy* taqliktiki xəhərlərdə, *qərbitki* Yəhudaning «Xəfələh» egi-zlikidiki xəhərlərdə, jənubiy bayawanlardiki xəhərlərdə, Binyamin-ning yurtida, Yerusalemining ətrapidiki yezilirida wə Yəhudaning xəhərliridimu koy padiliri ularni sanioquqining kəli astidin kaytidin ətidu, — dəydu Pərwərdigar. □

14 Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəmətigə həm Yəhuda jəmətigə eytkən xəpəkətlik wədəmgə əməl qilimən. ■

15 Xu künlər wə u qəşda Mən Dawut nəslidin «Həkkəniy Xah»ni zeminda əstürüp qikirimən; U zeminda toşra həküm wə həkkəniylik yürğüzidu. □ ■

□ 33:6 «Halbuki mana, Mən bu xəhərgə xipa qilip dərdigə dərman bolimən; Mən ularni sakaytimən, ...» — xühhisizki, Huda Yərəmiyaəşa eytkən «büyük həm tilimat ixlər» bu ayəttin baxlap uningəşa eqip kərsitilidu. ■ 33:7 Yər. 24:6; 31:4; 32:44 ■ 33:8 Yər. 31:34 ■ 33:11 Yər. 7:34 □ 33:12 «Harabə boləğan adəmzatsiz wə haywanatsiz boləğan bu yərdə wə uning barlik xəhərliridə koy baqquqilarning öz padilirini yatquzidioğan kətanliri kaytidin bar bolidu» — 4-, 10- wə bu 12-ayəttə, Pərwərdigar Yərəmiyaəşa «Sən bilip baqmioğan həm büyük həm tilimat ixlarni sanga kərsitimən» dəgən wədisi boyiqə, kəlgüsi zamanda kəramət ixlarni kərsitidioğan üç bəxarət bizgə tonuxturulidu. □ 33:13 «sanioquqining kəli astidin ətux» — bəlkim koylar kətanəşa kaytip kirgəndə, ulardin heçqaysisinin kəm qalmasıliq üqün təxkürülüxtur. ■ 33:14 Yər. 29:10 □ 33:15 «...u qəşda Mən Dawut nəslidin «Həkkəniy Xah»ni zeminda əstürüp qikirimən...» — oqurmənlərnin esidə barki, Huda Dawut padixah-pəyoğəmbərgə: «Kutkuzəşqi-Məsih» sening nəslindin qikidu» dəp wədə bərgən (məsilən, «2Sam.»), 7-babni, Zəburdiki 18-, 45- wə 72-küyləni həm məzkur kitab 23:5nimu kəring). ■ 33:15 Yər. 23:5

¹⁶ Xu künlərdə Yəhuda kətqüzulidu, Yerusalem arambəxtə turidu; *xu qaşda* Yerusalem: «Pərwərdigar həkkanıylikimizdur» degən nam bilən atilidu.

¹⁷ Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Dawutning Israil jəmätining təhtigə olturuxka layik nəslı üzülp qalmaydu,

¹⁸ yaki Lawıylardin boləjan kaşınlardin, «köydürmə kurbanlıq», «axlık hədiyə» wə baxka kurbanlıqlarnı Mening aldimda daim sunıdıoan adəm üzülp qalmaydu. ■

¹⁹ Pərwərdigarning sözi Yərəmiyaşa kelip mundak deyildi: —

²⁰ Pərwərdigar mundak dəydu: — Silər Mening kündüz bilən tüzgən əhdəmni wə keqə bilən tüzgən əhdəmni buzup, kündüz wə keqini öz waqtıda kəlməydoan kılıp koysanglar,

²¹ xu qaşda Mening Kulum Dawut bilən tüzgən əhdəm buzulup, uningə: «Öz təhtinggə həküm sürıdıoan bir oşlung daim bolıdu» deginim əməlgə axurulmaydu wə hizmətkarlırim, kaşınlar boləjan Lawıylar bilən tüzgən əhdəm buzuloan bolıdu.

²² Asmanlardiki koxunlar boləjan yultuzlarnı sanap boləjili bolmıoandək, dengızdiki kuımlarnı əlqəp boləjili bolmıoandək, mən kulum Dawutning nəslını wə Özümgə hizmət kılıdıoan Lawıylarnı kəpəytimən.

²³ Pərwərdigarning sözi Yərəmiyaşa kelip mundak deyildi: —

²⁴ Bu həlkning: «Pərwərdigar Əzi tallıoan bu ikki jəmätin waz keqip, ularnı taxlıdı» deginini baykımidingmu? Xunga ular Mening həlkimni: «Kəlgüsidə heq bir əl-dələt bolmaydu» dəp közgə ilmaydu. □

²⁵ Pərwərdigar mundak dəydu: — Mening kündüz wə keqini bekitkən əhdəm özgirip kətsə, yaki asman-zemindiki kanuniyətlərnı bekitmıgən bolsam,

²⁶ Mən Yakupning nəslidin wə Dawutning nəslidin waz keqip ularnı taxlaydıoan bolımən, xuningdək İbrahim, İshaq wə Yakupning nəslı üstigə həküm sürux üqtün *Dawutning* nəslidin adəm tallımaydıoan bolımən! Qünki bərhək, Mən ularnı sürgünlüktin kayturup ularnı əsligə kəltürimən, ularəja rəşımdillik kərsitimən. ■

34

Pərwərdigar Zədəkiyaşa xum həwər yətküzidu

¹ Babil padıxaşi Nebokədnəsar, pütün koxuni wə həkümranlıkioəa bekinəjan barlık padıxaşlıklar wə əllərnıng həmmisi Yerusalemoəa wə unıng ətrapıdiki barlık xəhərlərgə jəng kılıoan waqtıda, Pərwərdigardin Yərəmiyaşa kəlgən söz: — ■

² İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Zədəkiyanıng yenioəa bərip uningəja mundak degin: — Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana,

■ 33:18 Yər. 17:26 □ 33:24 «Pərwərdigar Əzi tallıoan bu ikki jəmätin waz keqip, ularnı taxlıdı...» — «ikki jəmət» xübhısızki, İsrail wə Yəhudanı, yəni Hudanıng pütün həlkını kərsıtidu; demək, pütükt İsrail həlkı əzıning kəlaqiki toşurluk ümıdsızlınıp kətkən. Bəzi alımlar «ikki jəmət» «Dawut jəməti həm Lawıy jəməti»ni kərsıtidu, dəp karaydu; ləkin bizningəə keyinki «Mening həlkimni ... kəzgə ilmaydu» degən ıbarə həm 25-, 26-ayətlər «Yakupning nəslı»ni, yəni Hudanıng pütün həlkı (İsrail wə Yəhuda)ni kərsətkəqə, 24-ayətmü pütün həlkını kərsıtixı kerək. ■ 33:26 Yər. 31:20 ■ 34:1 2Pad. 25; Yər. 52

bu xəhərnı Babil padixahining kəliqə tapxurımən, u uningə ot qoyup köydürıwetıdu. ■

³ Sən bolsang, uning kəlidin qaqalmaysən; bəlkı sən tutulup uning kəliqə tapxurılsən; sening kəzliring Babil padixahining kəzlırığə qaraydu, uning bilən yüz turanə səzlıxisən wə sən Babiləqə sürgün bolup ketısən. ■

⁴ Lekin, i Yəhuda padixahı Zədəkiya, Pərwərdigarning səzini angla; Pərwərdigar sening tuqrangda mundak dəydu: — Sən kiliq bilən əlməysən;

⁵ sən aman-tinqlikta əlisən; ata-bowiliring boləjan əzüngdin ilgiriği padixahlar üçün matəm tutup huxbuy yaqqandək ular ohxaxla sən üçünmu *huxbuy* yaqıdu; ular sən üçün: «Ah, xahım!» dəp matəm tutıdu; qünki Mən xundak wədə kıləjanmən, — dəydu Pərwərdigar. □

⁶ Andin Yərəmiya pəyoəmbər bu səzlərnıng həmmisini Yəhuda padixahı Zədəkiyaqə Yerusalemda eytti.

⁷ Xu qaşda Babil padixahining qoxuni Yerusalemda wə Yəhudadiki qəlan xəhərlərdə, yəni Lakixta wə Azikahta jəng kiliwatatti; qünki Yəhudadiki mustəhkəm xəhərlər arısidin pəkət bularla ixəqal bolmioanıdı.

Əz kullirioqə uwal kıləjanlarəqə aqah berix

⁸ Padixah Zədəkiya *kullirimizəqə* azadlik jakarlayli dəp Yerusalemdik-ılərnıng həmmisi bilən əhdini kesip tüzgəndin keyin, Pərwərdigardin təwəndiki bu səz Yərəmiyaqə kəldi □ ■

⁹ (əhdə boyıqə hər biri əz ıbraniy kullirini, ər bolsun, qız-ayal bolsun, qoywətixi kerək idi; heqqaysisi əz qerındixi boləjan Yəhudıyini kullukta qaldurmaslıki kerək idi. □

¹⁰ Əhdigə qoxuləjan barlik əmirlər wə barlik həlk xuningəqə, yəni hər kəysimiz əz quli yaki dedikini qoywətəyli, ularni kullukta qalduruwərməyli degən səzigə boysundi. Ular boysunup ularni qoywətti.

¹¹ Lekin uningdin keyin ular bu yoldin yenip qoywətkən qul-dədəklərnı əzigə qayturuwaldi. Ular bularni qaytidin məjburiy qul-dədək kiliwaldi). □

¹² — Xu qaşda Pərwərdigarning səzi Yərəmiyaqə kelip mundak deyildi:

■ **34:2** Yər. 21:10; 32:29 ■ **34:3** Yər. 32:4 □ **34:5** «**Sən üçün huxbuy yaqıdu**» — ıbraniy tilida səzməsəz bolsa «sən üçün köydürıdu» deganliktur. Həklərnıng köydürgini bolsa, bizningəqə huxbuy boluxi kerək idi. Əməliyətə Təwrat həm İnildə əlgənlər üçün hər qandək qurbanlik-hədiyə, nəzir-qıraşning heqqandək paydisi yok, dəp kersitilıdu. □ **34:8** «**əhdini kesip tüzüx**» — kona zamanlarda ikki tərəp bir-biri bilən əhdə tüzməkqi bolsa, awwal kala yaki qoyni soyup, nımtə (ikki qarqə) kılıp parqılaytti; andin ikki tərəp soyup ikki qarqə kıləjan malning otturısidin tēng etüp bir-birigə qəsəm kılatti. Bu ixning əhmıyiti bəlkim: «Kəysimiz əhdini buzsak, Huda uni bu soyojan maləqə ohxax kilsun!» deməklıktur. 18-20-ayətlərnı kərüng.

■ **34:8** Mıs. 21:2 □ **34:9** «**əhdə boyıqə hər biri əz ıbraniy kullirini, ... qoywətixi kerək idi; heqqaysisi əz qerındixi boləjan Yəhudıyini kullukta qaldurmaslıki kerək idi**» — mumkınlıki barki, bu əhdə pəkət bu əmirlərgə qəlaylik boluxi üçün tüzülgənıdı. Qəhətqilik boləjan waqıtta, əz kullirioqə ozuk berix məs'uliyitidin qeqip, kullirini kətküzıwetətti. □ **34:11** «**Lekin uningdin keyin ular bu yoldin yenip qoywətkən qul-dədəklərnı əzigə qayturuwaldi... qul-dədək kiliwaldi**» — bu wəqə Babilning qoxuni Yerusalemda qorxiwelıxtin waqıtlik waz keqip Misir bilən jəng kılıxqə kətkən waqıtta boləjan boluxi mumkin. Əmirlər wə həlk bəlkim hətərlık pəyt bizdin etüp kətti, Hudadin qorqıweriximizning həjiti yok, deyixi mumkin idi. 21-22-ayətlərnı 35-bab, 5-7-ayətlər bilən selıxturung.

¹³ Israilning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən atabowiliringlarni Misirning zeminidin, yəni «kulluk öyi»din qıkaroqinimda, ular bilən əhdə tüzgənidim;

¹⁴ *xu əhdə boyiqə* hərbinglar yəttinçi yilida silərgə özini satқан hərkaysi kərindixinglar boləjan ibraniy kixilirini qoyuwetixinglar kerək; u kullukungda altə yil boləjandin keyin, sən uni azadlıqqa qoyuwetixing kerək, degənidim. Lekin atabowiliringlar buni anglimay heq kulak salmiojan. ■

¹⁵ Lekin silər bolsanglar, *xu yaman yoldin* yenip, kəz aldimda durus ixni kərüp, hərbinglar öz yeqinioğa «azad bol» dəp jakarlıdinglar, xuningdək Öz namim bilən ataləjan əyde əhdə tüzüdinglar;

¹⁶ lekin silər yənə yenip Mening namimoğa daq kəltürüp, hərbinglar öz rayioğa qoyuwətkən kulni həm ihtiyarioğa qoyuwətkən dedəkni qayturuwelip kaytidin özünglaroğa kul-dedək boluxka məjburlidinglar.

¹⁷ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Silər munga kulak salmidinglar, hərbinglar öz kərindixinglaroğa, hərbinglar öz yeqininglaroğa azad bolunglar dəp heq jakarlimidinglar; mana, Mən silərgə bir hil azadlıqni — yəni qiliqka, wabaqə wə kəhətqilikə boləjan bir azadlıqni jakarlaymən; silərni yər yuzidiki barlıq padixahlıqlarəğa bir wəhət basquqi kilimən. ■

¹⁸ Xuning bilən Mən əhdəmni buzojan, kəz aldimda kesip tüzgən əhdining səzlirogə əməl kilmiojan kixilərnə bolsa, ular əzliroi soyup ikki parqə kilip, otturisidin ətkən heliki mozaydək kilimən;

¹⁹ Yəhudaning əmirliroi wə Yerusalemnning əmirliroi, ordidiki ələmdarlar, kahinlar, xuningdək mozayning ikki parqisining otturisidin ətkən barlıq həlkni bolsa,

²⁰ Mən ularni düxmənlirining kolioğa, jenini izdigüqilərnə kolioğa tapxurimən; xuning bilən jəsətliri asmandiki uqar-kanatlarəğa wə zemindiki haywanlarəğa ozuk bolidu; ■

²¹ Yəhuda padixahı Zədəkiya wə uning əmirilirinimu düxmənlirining kolioğa, jenini izdigüqilərnə kolioğa, xundakla silərgə hujum kilixtin qikiniq turojan Babil padixahining qoxunining kolioğa tapxurimən. ■

²² Mana, Mən əmr kilimən, — dəydu Pərwərdigar, wə ular bu wəhər aldioğa yənə kelidu; ular uningəğa hujum kilip ot koyup keydürwetidu; wə Mən Yəhudaning xəhərlirini wəyrənə, heq adəmzatsiz kilimən.

35

Yəhudaning wapaszlıqi, Rəkabylarning wapadarlıqi

¹ Yəhuda padixahı Yosiyaning oqlı Yəhoakimning künliridə, Pərwərdigardin Yərəmiyaqə səz kelip: —□

² «Rəkabning jəmətidikilərnə yenioğa berip ular bilən səzlixip ularni Pərwərdigarning əyigə apirip, uning kiçik əylirining birigə təkliq kilip ularning aldioğa xarab tutkin» — deyildi.

³ Xuning bilən mən Habazziniyaning nəwrisi, Yərəmiyaning oqlı Jaazaniyani, uning ukilirini wə barlıq bala-qakilirini, xuningdək Rəkabning pütkül jəmətini elip kelixkə qıqtım;

■ **34:14** Mis. 21:2; Kan. 15:12 ■ **34:17** Kan. 28:25; Yər. 15:4; 24:9,10 ■ **34:20** Yər. 7:33; 16:4; 19:7 ■ **34:21** Yər. 37:11 □ **35:1** «**Yəhoakimning künliridə**» — bu wəqə Zədəkiya padixah təhtkə olturojan waqıtta, yəni yukirida eytiləjan bexarətlərdin ilgiri boləjanidi, əlwəttə.

4 Mən ularni Pərwərdigarning öyigə, Igdaliyaning oqli, Hudaning adimi bolojan Hananning oqullirioja təwəlik öygə apardim; bu öy əmirlərnin öyining yenida, Xallumning oqli, ixikbaqar Maaseyahning öyining üstidə idi;

5 mən Rəkabning jəmətidikilərnin aldioja xarabka liq tolojan piyalilə wə kədəhlərnə koyup ularoja: «Xarabka eqiz teginglar!» — dedim.

6 Ular manga mundaq dedi: «Biz xarabni iqməymiz; qünki əjdadimiz Rəkabning oqli Yonadab bizgə: «Silər wə oqul-əwladliringlar zadi xarab iqmənglar»;

7 yənə kelip öylərnə qurmanglar, nə uruq terimanglar, nə üzümzarlarnə tikmənglar, nə bulardin heqkaysisioja zadi igə bolmanglar; barlik künliringlarda qedirlarda turunglar; xuning bilən silər turuwatqan zeminda uzun künlərnə kərisilər» — dəp əmr qaldurojan.

8 Xuning bilən bizning əjdadimiz Rəkabning oqli Yonadabning: «Barlik küninglərdə zadi xarab iqmənglar» degən awazioja kulak selip, biz wə bizning ayallirimiz həm oqul-qizlirimiz uning əmrigə toluk əməl kilip kəlgənmiz;

9 biz yənə turojudək öylərnə salmiojan; bizdə heq üzümzar, etiz, uruq degənlər yok;

10 bəlkə biz qedirlarda turup kəlduk, əjdadimiz Yonadabning bizgə barlik əmr kilənlirioja əməl kilip kəlduk.□

11 Ləkin Babil padixahə Nebokədnəsar zeminoja besip kirgəndə, xundək ix boldiki, biz: «Barayli, Kaldiylərnin qoxuni həm Suriyənin qoxunidin qeqip Yerusalemlə xəhirigə kirəyli» — deduk. Mana xu səwəbtin Yerusalemdə turuwatimiz».

12 Andin Pərwərdigarning səzi Yerəmiyaoja kelip mundaq deyildi: —

13 «Samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Barəjin, Yəhudadikilər wə Yerusalemdə turuwatqanlaroja mundaq degin: — Buningdin tərbiyə almamsilər, xuningdək Məninə səzliringə kulak salmamsilər? — dəydu Pərwərdigar.

14 — Mana, Rəkabning oqli Yonadabning oqul-pərzəntlirigə «xarab iqmənglar» dəp tapiliojan səzlirigə əməl kilinip kəlgən; bügünki küngiqə ular heq xarab iqip bəkmiojan, qünki ular atisining əmrigə itəək kiləjan. Ləkin Mən tang səhərdə ornundin turup silərgə səz kilip kəlgən bol-sammu, silər Manga heq kulak salmioqansilər. ■

15 Mən tang səhərdə ornundin turup kullirim bolojan pəyojəmbərlərnə əwətip: «Hərbiringlar hazır öz rəzil yolunglardin yenip, kilmixinglarnə tüzitinglar, baxka ilahlaroja əgixip qoxunmanglar; xundək kilsanglar Mən ata-bowiliringlaroja təkdim kiləjan zeminda turuwərisilər» dəp kəlgənmən; ləkin silər Manga kulak salmay heq anglimioqansilər. ■

16 Bərhək, Rəkabning oqli Yonadabning əwladliri atisining ularoja tapiliojan əmrigə əməl kiləjan; ləkin bu həlkə Manga heq kulak salmioqandur.

17 Xunga samawi qoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mana, Mən Yəhudaning üstigə həm Yerusalemlənin üstigə Mən aldin'ala eytkən barlik balay'apətnə quxürimən; qünki Mən ularoja səz kiləjan, ləkin ular anglimiojan; Mən ularni qaqirojan, ləkin ular jawab bərmigən».

□ 35:10 «biz qedirlarda turup kəlduk, əjdadimiz Yonadabning bizgə barlik əmr kilənlirioja əməl kilip kəlduk» — jəmiy bolup 250 yillik məzgil iqidə. «Rəkabning oqli Yonadab» bəlkim «2Pad.» 10:15də tiləja elinəjan «Rəkabning oqli Yəhonadab» boluxi mumkin.

■ 35:14 Yər. 11:7; 25:3; 26:5; 29:19; 32:33 ■ 35:15 Yər. 18:11; 25:5

18 Andin Yeremiya Rəkab jəmətigə mundak dedi: — Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Qünki silər atanglar Yonadabning əmrigə itaət kilip, barlik yolyoruklirini tutup, silərgə tapilojanlirining həmmisi boyiqə ix kərüp kəlgənsilər, —

19 əmdi samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Rəkabning oqli Yonadabning nəslidin aldimda hizmət kıləuqi hərgiz üzülüp qalmaydu. □

36

Padixah Yəhoakim bexarət hatiriləngən oram yazmini keydüridu

1 Yəhuda padixahı Yosiyaning oqli Yəhoakimning tətinqi yili, Yeremiyaota Pərwərdigardin təwəndiki səz kəldi: —

2 Əzünggə oram kəşəz aləjin; uningə Yosiyaning künliridə sanga səz kıləjinimdin tartip bəgünki küngiqə Mən Israilni əyibligən, Yəhudani əyibligən həm barlik əllərni əyibligən, sanga eytkən səzləring həmmisini yazəjin. ■

3 Yəhudaning jəməti bəlkim Mən bexioə qüxürməkci boləjan barlik balayı apətni anglap, hərbi əzlrining rəzil yolidin yanarmikin; ular xundak kılsa, Mən ularning kəbihlikini wə gunahını kəqürüm kılımən.

4 Xuning bilən Yeremiya Neriyaning oqli Barukni qakirdi; Baruk Yəremiyaning aozidın qıkkanlirini anglap Pərwərdigarning uningə eytkən səzlrining həmmisini bir oram kəşəzəgə yezip bərdi.

5 Yeremiya Barukqa tapilap mundak dedi: — Əzüm kamap koyulojanmən; Pərwərdigarning əyigə kirixingə ruhsət yok; lekin əzüng bərip kirgin;

6 Pərwərdigarning əyidə roza tutkan bir künidə, sən aozimdin qıkkanlirini anglap yazəjan, Pərwərdigarning bu oram yazmida hatiriləngən səzlrini həlkning kulaklirioə yətküzgin; həmmə xəhərlərdin kəlgən Yəhudadikiləring kulikiojimu yətküzgin.

7 Ular bəlkim Pərwərdigar aldioə dua-tilawitini kilip hərbi əzlrining rəzil yolidin yanarmikin; qünki Pərwərdigarning bu həlkə agahlandırojan oqəzipi wə kəhri dəhətliktur.

8 Neriyaning oqli Baruk Yeremiya pəyoəmbər uningə tapilojanining həmmisini ada kilip, Pərwərdigarning əyidə Pərwərdigarning səzlrini okup jakarlidi. □

9 Yəhuda padixahı Yosiyaning oqli Yəhoakim təhtkə olturojan bəxingi yili tokkuzinqi ayda xundak boldiki, barlik Yerusalemdikilər həmdə Yəhuda xəhərliridin qikip Yerusalemoə kəlgən barlik həlk üqün, Pərwərdigar aldidə bir məzgil roza tutuximiz kərək dəp elan kılındi.

□ 35:19 «Rəkabning oqli Yonadabning nəslidin aldimda hizmət kıləuqi hərgiz üzülüp kalmaydu» — ularning Huda aldidə nemə hizmət kılıdiojanliki Mukəddəs Kitabta hatiriləngən əməs; əmma Yəhudiylarning keyinki hatiriliri boyiqə ularning keyinki ibadəthanida kurbangahta ot üqün otun elip bərix hizmiti bar idi. Rəkabiylar toqruluk yənə «Koxumqə səz»imizni kərtəng.

■ 36:2 Yəx. 8:1; Yər. 30:2 □ 36:8 «Neriyaning oqli Baruk Yeremiya pəyoəmbər uningə tapilojanining həmmisini ada kilip, Pərwərdigarning əyidə Pərwərdigarning səzlrini okup jakarlidi» — Barukning qong atisi Maaseyah Yerusalemnəng xəhər baxliki boləjanidi (32:12ni həm «2Tar.» 34:8ni kərtəng). U muxu ixni kıləonda bəlkim əzining jəni wə kəlaqikini təwəkkül kıləjan. Uning Yeremiyaota həmrah boluxning intayin jəpalik wə hətərlik ikənlikini qüxinix üqün 45-babni kərtəng.

10 Xu vaxıt Baruk Pərwərdigarning öyigə kirip, pütükqi Xafanning oşli Gəməriyaning öyidə turup, Yərəmiyaning səzlrini barlık həlkning kulıqioşa yətküzüp okudi; bu öy Pərwərdigarning öyining yukiriki həyolisidiki «Yengi dərwaza»oşa jaylaxkanıdi. □

11 Xafanning nəwrisi, Gəməriyaning oşli Mikah bolsa yazmidin Pərwərdigarning səzlrining həmmisigə kulak saldi.

12 Andin u padixahning ordisoşa quxüp pütükqining öyigə kiriwidi, mana, əmirlərninng həmmisi xu yərdə olturatti; pütükqi Əlixama, Xəmayaning oşli Delaya, Akborning oşli Əlnatan, Xafanning oşli Gəməriya wə Hənanıyaning oşli Zədəkişa qatarlık barlık əmirlər xu yərdə olturatti.

13 Xuning bilən Mikah Barukning səzligənlirini həlkning kulıqioşa yətküzüp okuşanda əzi anglioşan barlık səzlərnı ularoşa bayan kildi.

14 Xuning bilən barlık əmirlər Kuxining əwrisi, Xələmiyaning nəwrisi, Nətanıyaning oşli Yəhudiyni Barukning yenioşa əwətip uningə: «Sən həlkning kulıqioşa yətküzüp okuşan oram yazmini qolungəşa elip yenimizoşa kəl» — dedi. Xuning bilən Neriyaning oşli Baruk oram yazmini kolioşa elip ularning yenioşa kəldi.

15 Ular uningə: «Oltur, uni kulıqimizoşa yətküzüp okup bər» — dedi. Baruk uni ularoşa anglitip okudi.

16 Xundak boldiki, ular barlık səzlərnı anglioşanda, alakzadə bolup bir-birigə qarixip: «Bu səzlərninng həmmisini padixahqa yətküzmisək bolmaydu» — dedi.

17 Andin Baruktin: «Bizgə degin əmdi, sən bu səzlərninng həmmisini kəndak yazding? Ularnı Yərəmiyaning əz əqzidin anglingmu?» — dəp soridi.

18 Baruk ularoşa: «U bu səzlərninng həmmisini əz əqzi bilən manga eytti, mən oram kəqəzəgə siyah bilən yazdim» — dedi.

19 Əmirlər Barukqa: «Baroşin, sən wə Yərəmiya məküwəlinglar. Kəyərdə bolsanglar heqkimgə bildürmənglar» — dedi.

20 Xuning bilən ular oram yazmini pütükqi Əlixamaning öyigə tikip koyup, ordioşa kirip padixahning yenioşa kelip, bu barlık səzlərnı uning kulıqioşa yətküzdi.

21 Padixah Yəhudiyni yazmini elip kelixkə əwətti, u uni Əlixamaning eyidin epkəldi. Yəhudiyni uni padixahning kulıqioşa wə padixahning yenida turoşan barlık əmirlərninng kulaklırioşa yətküzüp okudi.

22 Xu qəş tokkuzinçi ay bolup, padixah «kixlik öy»idə olturatti; uning aldidiki oşaqta ot kalaklık idi.

23 Xundak boldiki, Yəhudiyni uningdin üq-tət səhipini okuşanda, padixah kələmtiraxi bilən bu kışmini kesip, yazmining həmmisini bir-birləp otta kəyüp yokioşuqə oşaktiki otka taxlıdi. □

24 Lekin bu barlık səzlərnı anglioşan padixah yaki hizmətkarlırninng heqkaysisi kərkimidi, ulardın kiyim-kəqəklirini yirtkanlar yok idi.

25 Uning üstigə Əlnatan, Delaya wə Gəməriyalar padixahtin oram yazmini kəydürməslikini ötüngəni, lekin u ularoşa kulak salmıdi.

□ 36:10 «pütükqi Xafan» — Xafan toşruluk «1Pad.» 22-babni kərug. «yukiriki həyola» — bolsa «1Pad.» 6:36 həm 7:12də «iqki həyola» degən nam bilən ataloşan. «Yengi dərwaza» «Yər.» 26:10də tiləşa elinoşan. Xühşisizki, Baruk xu yərdə turup Yərəmiyaning səzini okuytti, barlık həlk angliyalaytti. □ 36:23 «kələmtirax bilən kesix» — adəttə bu saymanni diwanbegi yaki pütükqi «oram yazmilar»ni yasap təyyarlaşka ixləttə. Muxu yərdə əksiqə kimmətlük bir oram yazmini yokitix ügün ixlətkən.

²⁶ Padixah bolsa xahzadə Yerahməəl, Azriəlning oqli Seraya wə Abdəəlning oqli Xələmiyani pütükçi Barukni wə Yərəmiya pəyoşəmbərni qoloşa elixka əwətti; ləkin Pərwərdigar ularni yoxurup saqlidi.

Ikkinqi oram yazma

²⁷ Padixah Baruk Yərəmiyaning aqzidin anglap yazoşan sözlərni hatiriligən oram yazmini köydürüwətkəndin keyin, Pərwərdigarning sözi Yərəmiyaşa kelip mundak deyildi: —

²⁸ Yənə bir oram kəşəznə elip, uningşa Yəhuda padixahi Yəhoakim köydürüwətkən birinqi oram yazmida hatiriləngən barlık sözlərni yazoşin.

²⁹ Wə Yəhuda padixahi Yəhoakimşa mundak degin: — Pərwərdigar mundak dəydu: — Sən bu oram yazmini köydürüwəttin wə Məning toşruluk: Sən buningşa: «Babil padixahi qokum kelip bu zeminni wəyran kilidu, uningdin həm insanni həm haywanni yökütidu» — dəp yezixka kandaqmu petinding?» — deding.

³⁰ Xunga Pərwərdigar Yəhuda padixahi Yəhoakim toşruluk mundak dəydu: — Uning nəslidin Dawutning təhtigə olturuxka heq adəm bolmaydu; uning jəsi ti sirtka taxliwetilip kündüzdə issikta, keqidə kirawda oşuk yatidu. ■

³¹ Mən uning wə nəslining bəxişa, hizmətkarlırining bəxişa kəbihləkinin jazasını qüxürimən; Mən ularning üstigə, Yerusalemda turuwatkanların üstigə həm Yəhudaning adəmliri üstigə Mən ularşa agahlandıroşan barlık külpətlərni qüxürimən; qünki ular Manga heq kulak salmişan.

³² Xuning bilən Yərəmiya baxka bir oram kəşəznə elip Neriyaning oqli Barukka bərdi; u Yərəmiyaning aqzişa qarap Yəhuda padixahi Yəhoakim otta köydürüwətkən oram yazmida hatiriləngən həmmə sözlərni yazdi; ular bu sözlərgə ohxaydişan baxka kəp sözlərnimu qoxup yazdi. □

37

Zədəkiya padixah boləşan qaoşdiki bəzi wəxələr — kirix səz

¹ Babil padixahi Nebokadnəsar Zədəkiyani Yəhudaning zeminişa padixah kildi; xuning bilən u Yosiyaning oqli Yəhoakimning oqli Koniyaning ornioşa həküm süridi. □

² U, yaki hizmətkarlıri, yaki zemindiki həlk Pərwərdigarning Yərəmiya pəyoşəmbər arqılık eytkən səzlırigə heq kulak salmidi.

Zədəkiya Hudadin yardəm tiləydu

³ Padixah Zədəkiya Xələmiyaning oqli Yəhukalni həm kaşin Maaseyahning oqli Zəfaniyani Yərəmiya pəyoşəmbərning yenioşa əwətip uningşa: «Pərwərdigar Hudayimizoşa biz üqün dua kıləşən» — degüzdi

■ 36:30 Yər. 22:19 □ 36:32 «u Yərəmiyaning aqzişa qarap Yəhuda padixahi Yəhoakim otta köydürüwətkən oram yazmida hatiriləngən həmmə sözlərni yazdi» — birinqi «oram yazma»ning məzmunı bəlkim «Yərəmiya»diki 1-20-bablar idi. □ 37:1 «Koniya» — «Yəkoniyah»ning baxka bir atilixi.

4 (xu qaşda Yərəmiya zindanda kamaqlıq əməs idi; u həlk arisioja qikiş-kirişkə ərkin idi.

5 Pirəwnning koxuni Misirdin qikқанidi; Yerusalemnı korxiwaləjan Kaldiylər bularning həwirini anglap Yerusalemdin qekinip kətkənidi). □ ■

6 Andin Pərwərdigarning səzi Yərəmiya pəyojəmbərgə kelip mundak deyilidi: —

7 İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundak dəydu: — Silərnı manga iltija kıldurup izdəxkə əwətkən Yəhuda padixahioja mundak dənglar: — Mana, silərgə yərdəm berimiz dəp qikiş kəlgən Pirəwnning koxuni bolsa, öz zeminiə, yəni Misirəja kaytip ketidu.

8 Andin Kaldiylər bu xəhərgə kaytip kelip jəng kilip uni ixəjal kılıdu, uni ot qoyup kəydüriwetidu.

9 Pərwərdigar mundak dəydu: — Əz-əzünqlarnı aldap: «Kaldiylər bizdin qekinip kətkən» — demənglar; ular kətkən əməs!

10 Qünki gərgə silər əzünqlərgə jəng kiliəjan Kaldiylərnıng toluk koxunini uruwətkən bolsanglarmu wə ularningkidin pəkət yarıləjanlarla qələjan bolsimu, ularning hərbi yənilə öz qediridin turup bu xəhərnı ot qoyup kəydürüwətkən bolatti.

Yərəmiya kələja elinip ərz kiliənu

11 Pirəwnning koxuni tüpəylidin Kaldiylərnıng koxuni Yerusalemdin qekinip turojan waqıtta, xu wəxə yüz bərdi: —

12 Yərəmiya Binyaminiki zeminoja yol elip, xu yərdiki yurtdaxlıri arisidin əz nesiwisini igiləx üqün Yerusalemdin qikқanda,

13 u «Binyamin dərwasisi»əja yətkəndə, Hananiyanıng nəwrisi, Xələmiyanıng oşlı kəzət begi İriya xu yərdə turatti; u: «Sən Kaldiylərgə qekinip təslim bolmaqzisen!» dəp uni tutuwaldi.

14 Yərəmiya: «Yələjan! Mən Kaldiylər tərəpkə kəqip təslim bolmaqçı əməsmən!» — dedi. Ləkin u uningə kulak salmıdi; İriya Yərəmiyanı kələja elip uni əmirilər aldiəja apardı.

15 Əmirilər bolsa Yərəmiyadin oşəzəplinip uni urəjuzup, uni diwanbegi Yonatanıng öyidiki kamaqhaniəja solidi; qünki ular xu əyni zindanoja aylandırojanidi. □

16 Yərəmiya zindandiki bir gundihaniəja kamilip, xu yərdə uzun künlər yatқandın keyin,

17 Zədəkiya padixah adəm əwətip xu yərdin ordisiəja elip kəldi. U xu yərdə astirtin uningdin: «Pərwərdigardin səz barmu?» dəp soridi. Yərəmiya: «Bar; sən Babil padixahıning kəliəja tapxurulisən» — dedi.

18 Yərəmiya Zədəkiya padixahka iltija kilip: — «Mən sanga yaki hizmətkərlirinoja yaki bu həlkəqə nemə gunah kilejinimoja, bu zindanoja kamaq koydunglar?»

19 Silərgə bəxarət berip: «Babil padixahı sanga yaki bu zeminoja jəng kilixkə qikmaydu!» dəgən pəyojəmbərlirinoja keni?» — dedi

□ 37:5 «Pirəwnning koxuni Misirdin qikқанidi; Yerusalemnı korxiwaləjan kaldiylər bularning həwirini anglap Yerusalemdin qekinip kətkənidi» — xu wəxə bəlkim miladiyədin ilgiri 588-yili boləjanidi; «Pirəwn» Misirning padixahı Pirəwn-Hofrani kərsitidu (44:30ni kəring).

■ 37:5 Yər. 34:21 □ 37:15 «Əmirilər bolsa Yərəmiyadin oşəzəplinip uni urəjuzup,...» — muxundak razillik kilejan əmirilər Zədəkiya padixahlikidiki əmirilər idi. 36-babta kərsitilən, Hudadin korққан yahxi əmirilər bolsa, Yəhoakim padixahlikidiki əmirilər idi; bu wəxədəin ilgilə ular Yəkoniya padixah bilən billə (miladiyədin ilgiri 597-yili) Babiləja sürgün boləjanidi.

20 — «Əmdi i padixah təksir, sozliməgə kulaq selixingni ətünimən; iltijayim aldingda ijabət bolsun, dəp ətünimən; diwanbegi Yonatanning öyigə meni kaytkuzmioqaysən; sən undaq kılsang, xu yərdə əlīmən».

21 Zədəkiya padixahni, pərman qūxūrūp, Yərəmiyani qarawullarning hoylisida turuquzuxni, xuningdək xəhərdiki həmmə nan tūgəp kətmisila, uningə həkūni «Naway koqisi»din bir nan berilixni tapilidi; xuning bilən Yərəmiya qarawullarning hoylisida turdi.■

38

Yərəmiya hain dəp ərz kəlinip su azgilioğa taxlinidū

1 Mattanning oqli Səfatiya, Paxhurning oqli Gədəliya, Xəməliyaning oqli Jukal wə Malkiyaning oqli Paxhurlar bolsa Yərəmiyaning həlkə: —

2 «Pərwərdigar mundaq dəydu: — Bu xəhərdə kəlip kəloqan adəmlər bolsa kiliq, kəhətqilik wə waba bilən əlidu; ləkin kimki qikip Kaldiyərgə təslim bolsa həyat kəlidu; jeni əzigə oljidək kəlidu; u həyat kəlidu. ■

3 Pərwərdigar mundaq dəydu: — Bu xəhər qoqum Babil padixahning qoxunining kəlioğa tapxurulidu, u uni ixəqal kəlidu» — dəwatqan sozlerini anglidi.

4 Əmirələr padixahqa: «Silidin ətünimiz, bu adəm əlūmgə məhkum kəlinisun; qūnki nemixka xuning bu xəhərdə kəlip kəloqan jənggiwar ləxkərləning kəllirini wə həlkəning kəllirini ajiz kəlixioğa yol qoyulsun? Qūnki bu adəm həlkəning mənprətini əməs, bəlki ziyinini izdəydu» — dedi.

5 Zədəkiya padixah: «Mana, u silərnəning kəllirinqəroğa tapxuruldi; silərnəning yolunglarni toskudək mən padixah kənqilik bir adəm idim?» — dedi.

6 Xuning bilən ular Yərəmiyani tutup qarawullarning hoylisidiki xəhzadə Malkiyaning su azgilioğa taxliwətti; ular Yərəmiyani aroqamqilar bilən uningə qūxərđi; azgalda bolsa su bolmay, pəkət patkəkla bar idi; Yərəmiya patkəkka petip kətti.

Efiopiya əl əqwat Yərəmiyani azgaldin kətkuzidū

7 Əmma padixahning ordisidiki bir əqwat Efiopiya əbəd-Mələk Yərəmiyaning su azgilioğa kəmar qoyuloqanlikini anglidi (xu qəoqda padixah bolsa «Binyamin dərwezisi»da olturatti). □

8 Əbəd-Mələk ordidin qikip padixahning yenioğa berip uningə:

9 «I padixahi'ələm, bu adəmlərnəning Yərəmiya pəyoəmbərgə barlik kəloqini, uni su azgilioğa taxliwətkini intayin əsəbiy rəzilliktur; u axu yərdə kəhətqiliktin əlūp kəlidu; qūnki xəhərdə ozuk-tulək kəlmidi» — dedi.

10 Padixah Efiopiya əbəd-Mələkkə buyruk berip: «Muxu yərdin ottuz adəmnə əzūng bilən əlip berip, Yərəmiya pəyoəmbərnə əlūp kətməsliki əqūn su azgilidin əlip qikəroqin» — dedi.

11 Xuning bilən Əbəd-Mələk adəmlərnə əlip ularəğa yətkəqilik kəlip, padixahning ordisidiki həzinining astidiki əygə kirip xu yərdin lata-puta wə jul-jul kiyimlərnə əlip, xularnə tanilar bilən azgaləğa, Yərəmiyaning yenioğa qūxūrūp bərdi.

■ 37:21 Yər. 32:2 ■ 38:2 Yər. 21:9 □ 38:7 «bir əqwat Efiopiya əl» — «əqwat» dəgən bu səz bəzidə pəkət «əməldar»nila bildiridu.

12 Efiopiyəlik Əbəd-Mələk Yərəmiyaşa: — Bu lata-puta wə jondaq kiyimlərnı koltukliring həm tanılar arisioşa tikip qoyoşın — dedi. Yərəmiya xundak kildi.

13 Xuning bilən ular Yərəmiyani tanılar bilən tartip, su azgilidin qıqardı; Yərəmiya yənıla qarawullarning hoylisida turdi.

Zədəkiya astirtin məslihət soraydu, Yərəmiya jawab beridu

14 Padixah Zədəkiya adəm əwətip Yərəmiya pəyoşəmbərni Pərwərdigarning əyidiki üqinqi kirix ixikigə, öz yenioşa aparəşuzdi. Padixah Yərəmiyaşa: — Mən səndin bir ixni sorimaqçimən; uni məndin yoxurmişaysən — dedi.

15 Yərəmiya Zədəkiyaşa: «Mən uni sanga ayan kilsam, sən meni jəzmən əlümgə məhkum kilməmsən? Mən sanga məslihət bərsəm, sən anglımaysən!» — dedi.

16 Padixah Zədəkiya Yərəmiyaşa astirtin kəsəm iqip uningəşa: «Bizgə jan-tinik ata kıləjan Pərwərdigarning həyatı bilən kəsəm iqimənki, mən seni əlümgə məhkum kılmaymən, yaki seni jeningni izdigüqi kixilərnıg kəlioşa tapxurmaymən» — dedi.■

17 Yərəmiya Zədəkiyaşa: Samawi qoxunlarınıg Sərdari boləjan Pərwərdigar — İsrailning Hudasi mundak dəydu: — Sən ihtiyarən Babil padixahining əmiririning yenioşa qıqip təslim bolsang, jening həyat qalidu wə bu xəhər otta köydürüwətilməydu; sən wə əydikiliring həyat qalisilər.

18 Ləkin sən qıqip Babil padixahining əmiririgə təslim bolmısang, bu xəhər kaldiyələrnıg kəlioşa tapxurulidu, ular uningəşa ot qoyup köydürüwətidu, sən ularning qəlidin qaçalmıysən — dedi.

19 Padixah Zədəkiya Yərəmiyaşa: «Mən Kaldiyəlgə qıqip təslim boləjan Yəhudiylərdin qorqımən; Kaldiyələr bəlkim meni ularning kəlioşa tapxuruxi, ular meni kiyin-kıstak kılıxi mumkin» — dedi.

20 Yərəmiya mundak dedi: — Ular seni tapxurmaydu. Səndin ətünimənki, gəpimgə kirip Pərwərdigarning əwazioşa itaət kıləşaysən; xundak kilsang sanga yahxi bolidu, jening həyat qalidu.

21 Ləkin sən qıqip təslim boluxni rət kilsang, Pərwərdigar manga ayan kıləjan ix mundak: —

22 mana, Yəhuda padixahining ordisida qəlojan barlıq qız-ayallar Babil padixahining əmiririning əldioşa elip ketilidu. Xuning bilən bu qız-ayallar sanga *tənə kılıp*: «Sening jan dostliring seni ezikturdi; ular sening üstüngdin ələlib kildi; əmdi hazır putliring patkəkka pitip kətkəndə, ular yüz örüp sanga arqısını kildi!» — dəydu. □

23 Sening barlıq ayalliring həm baliliring kaldiyəlgə elip ketilidu. Sən əzüng ularning qəlidin qaçalmıysən; qünki sən Babil padixahining qəli bilən tutuwelinısən, xundakla sən bu xəhərnıg otta köydürüwətilixigə səwəbqi bolısən.

24 Zədəkiya Yərəmiyaşa mundak dedi: — Sən bu səhəbitimizni baxka həqkimgə qandurmişoşın, xundıla sən əlməşən. □

■ 38:16 Yəx. 57:16 □ 38:22 «sening jan dostliring seni ezikturdi» — «sening jan dostliring» padixahning «məslihətqi»liri həm «pəyoşəmbərliri»ni kərsitidu. Ular padixahni «Misiroşa ittipaqdax bolup Babiləşa isyan kətürəyli» dəp azdurup balayı apətni kəltürgənidi. □ 38:24 «qandurmişoşın ...sən əlməşən» — bəlkim padixah uningəşa təhdit selix üqün əməs, bəki «Misiroşa ittipaqdax bolayli» degən əmirlər bu səhəbətning məzmunini anglap qalsa Yərəmiyani əltürüxi mumkin, deməkqi.

²⁵ Əmirələr mening sən bilən sözləxkinimni anglap yeningoşa kelip səndin: «Sening padixahқа nemə degənlirinqni, xundakla uning sanga қандақ sözlərnı kıloşanlıkını bizgə eyt; uni bizdin yoxurma; xundak kılsang biz seni öltürməymiz» desə,

²⁶ undakta sən ularoşa: «Mən padixahning aldioşa: «Meni Yonatanning öyigə kaytkuzmioşaysən, bolmisa, mən xu yərdə ölimən» — degən iltijayimni koyoşanmən» — dəysən.

²⁷ Dərwəkhə əmirələrnıng həmmisi Yərəmiyanıng yenioşa kelip xuni soridi; u ularoşa padixah buyruşoşan bu barlık sözlər boyıqə jawab bərdi. Xuning bilən ular jimip ketip uning yenidin qikip kətti; qünki bu ix heqkimgə qandurulmioşanıdi.

²⁸ Xundak kılıp Yerusalem ixoşal kılinoşuqə Yərəmiya qarawullarınıng hoşlisida turdi.

39

Yerusalemning ixoşal kılınixi wə keyinki wəxələr

¹ Yerusalem ixoşal kılinoşanda təwəndiki ixlar yüz bərdi: — Yəhuda padixahı Zədəkiyanıng tokkuzinqi yili oninqi ayda, Babil padixahı Nebokədnəsar wə barlık koxuni Yerusalemoşa jəng kılıxқа kelip uni muhasirigə aldı; ■

² Zədəkiyanıng on birinqi yili, tətinqi aynıng tokkuzinqi künidə, ular xəhər sepilidin bəşüp kirdi.

³ Xuning bilən Babil padixahıning əmirlərinıng həmmisi, yəni Samgarlık Nərgal-Xarəzər, bax həziniqi Nebu-Sarsekim, bax sehirgər Nərgal-xarəzər wə Babil padixahlıkıning baxқа əməldarliri kirip «Ottura dərwaza»da olturdi. □

⁴ Yəhuda padixahı Zədəkiya wə barlık jənggiwar ləxkərlər ularni kərüp kaçmaqçı bolup, tün keqidə xəhərdin bədar tikiwetixti; u padixahning başqisi arkilik, «ikki sepil» arilikidiki dərwazidin qikip *Jordan jiloşisidiki* «Arabah tüzlənglikli»gə qarap keqixti.

⁵ Kaldıylərning koxuni ularni koşlap Yeriho tüzlənglikidə Zədəkiyoşa yetixip uni koloşa elip Hamat zeminidiki Riblah xəhirigə, Babil padixahı Nebokədnəsarınıng aldioşa apardi; u xu yərdə uning üstidin həküm qikardi.

⁶ Babil padixahı Riblah xəhiridə Zədəkiyanıng oşullirini kəz aldidə öltürüwətti; Babil padixahı Yəhudadiki barlık mətiwərlərnimu öltürüwətti.

⁷ U Zədəkiyanıng kəzlrini oyup, uni Babiloşa apirix üqün mis kixənlər bilən kixənlər koydi.

⁸ Kaldıylər padixahning ordisini wə puqralarınıng öylirini ot koyup köydürüp Yerusalemning sepillirini kəmürüp taxlıdi.

⁹ Xahənə qarawul begi Nebuzar-Adan xəhərdə kelip kəloşan baxқа həlkni, özigə təslim bolup qıkkanlarnı, yəni kəloşan həlkning həmmisini koloşa elip, Babiloşa sürgün kildi.

■ 39:1 2Pad. 25:1; Yər. 52:4 □ 39:3 «bax həziniqi» — ibraniy tilidiki «Rab-Saris» deyilidu. Bu söznıng toluq mənisı bizgə naməlum, «bax həziniqi» bizning pərzimiz. «Ottura dərwaza»da olturdi — kona zamanlarda xəhər dərwazisi əməldarlar yaki mətiwərlər sot kılidoşan, həküm qikirdioşan jay idi.

10 Halbuki, qarawul begi Nebuzar-Adan Yəhuda zeminida heq təwəliki bolmiojan bəzi namratlarni kaldurdi; xu qaşda u ularoşa üzümzarlar wə etizlarni təkşimləp bərđi.

11-12 Babil padixahi Nebokədnəsar Yərəmiya toşruluk qarawul begi Nebuzar-Adan arkişik: «Uni tepip uningdin həwər al; uningoşa heq ziyən yətküzmə; u nemini halisa xuni uningoşa kiliş bər» — dəp pərman qüxürganidi.

13 Xunga qarawul begi Nebuzar-Adan, xundakla bax həziniqi Nebux-azban, bax sehırgər Nərgal-Xarəzər wə Babil padixahining baxka bax əməldarlırining həmmisi adəm əwətip □

14 Yərəmiyani «Qarawullarning həylisi»din elip Xafanning nəwrisi, Ahikamning oşli Gədalıyaning əz öyigə apirixi üqün uning kəlioşa tapxuruşuzdi. Lekin Yərəmiya puşralar arisida turdi.□

Hudaning sadıq adimi Əbəd-Mələkkə boləjan wədisi

15 Yərəmiya «Qarawullarning həylisi»da kəmar kəyuloşan waqtida, Pərwərdigarning səzi uningoşa kelip mundak deyilgənidi: —

16 Barəşin, Efiopiyəlik Əbəd-Mələkkə mundak deşin: «Samawi kəşunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — İsrailning Hudasi mundak dəydu: — Mana, Mən əz səzlırimni muxu xəhər üstigə qüxürimən; awat-hələwət əməs, bəlki balayı'apət qüxürimən; xu küni bu işlar əz kəzüng əldida yüz beridu.

17 Lekin xu küni Mən seni kütkezimən, — dəydu Pərwərdigar; — Sən kərkədiəjan adəmlərnini kəlioşa tapxurulmaysən;

18 qünki Mən qəşum seni kütkezimən; sən kiliqlanmaysən, bəlki əz jening əzünggə oljədək qəlidu; qünki sən Manga tayinip kəlgənsən — dəydu Pərwərdigar».

40

Yərəmiya ikkinqi kətim azad kilişip kəyuwetilidu

1 Qarawul begi Nebuzar-Adan uni Ramah xəhridin kəyuwətkəndə, Pərwərdigar Yərəmiyaşə səz kildi. U qaşda Nebuzar-Adan Yerusalem həm Yəhudadiki barlık əsirlərnini elip Babiləşa sürgün kilməkqi idi;

□ 39:13 «bax həziniqi Nebuxazban» — 3-ayəttə «Nebu-Sarsekim» isimlik yənə bir «bax həziniqi» tiləşə elinidu. □ 39:14 «Xafanning nəwrisi, Ahikamning oşli Gədalıya» — bu ayəttiki «Xafan» 36:10-11də tiləşə elinəjan «Xafan» boluxi mumkin. Qariəqanda, uning ailisidikilər Yərəmiyaşəşə yaxxi muamilə kilişip kəlgən.

«Yərəmiyani ... elip .. Gədalıyaning əz öyigə apirixi üqün ...» — alimlarning bu ayəttiki «əz öyigə» deşən səz toşrisida ikki pikri bar, yəni «əz öyi» (1) Yərəmiyaning yurti, yənə Anatotni yaki (2) Gədalıyaning «əz öyi»ni kərsitidu. Gədalıya Nebokədnəsarning buyruki bilən Pələştingə waliy dəp bəkitilgənidi (40:5ni wə «2Pad.» 25:22ni kəşing). Bizningqə ikkinqi pikir toşra, qünki 40:5də Nebuzar-Adanning Yərəmiyaşəşə «Gədalıyaning yenioşa kəytkin» deşən səzini baykaymiz. Muxu waqıtta Yərəmiya waliy öyida kəng-azadiliklə turuxni əməs, bəlki namrat həlk arisida turuxni tallidi.

Yerəmiyamu ularning arisida zənjir bilən baqlanqan haldə elip mengilənanidi. □

² Qarawul begi Yerəmiyani bir qətkə tartip uningqə mundak dedi: «Pərwərdigar Hudaying muxu yərgə balay'apət qüxürimən dəp aqahlandurdi;

³ Mana, Pərwərdigar Öz degini boyiqə xundak qilip uni kəltürdi; qünki silər Pərwərdigar aldida gunah sadir qiloqansilər wə uning awaziqə kulak salmiqansilər; xunga bu ix bexinglarqə qüxti.

⁴ Lekin mən qolungni ixkəlləngən zənjirlərdin yexip seni qoyuwetimən; mən bilən billə Babilqə berix sanga muwapik kərünsə, qeni kəl, mən səndin həwər alimən; əmma mən bilən billə Babilqə berixni muwapik kəyər dəp qarisanq, kerək yoq. Mana, pütkül zemin aldingda turidu; kəyərğə berix sanga layik, durus kərünsə xu yərgə baroqin.

⁵ Yerəmiya tehi yenidin mangmay turup, Nebuzar-Adan uningqə: «Boldi, Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalinyaning yeniqə kayt; Babil padixahi uni Yəhudadiki xəhərlərgə həkümranlik qilixqə bəlgiligən; həlk arisida uning bilən billə turiwər, yaki hərəkəndək baxqə yərgə baray desəng xu yərgə baroqin» — dedi. Xuning bilən qarawul begi uningqə ozuq-tülük həmdə bir sowoqat berip uni qoyuwətti.

⁶ Xuning bilən Yerəmiya Mizpah xəhirigə, Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalinyaning yeniqə kəldi; u uning bilən billə, puqralar arisida turdi.

Mizpah xəhiri «Yəhuda əlkə»sining yengi mərkizi qilinidu

⁷ Dalada qəloqan Yəhudaning ləxkər baxliqliri həm ləxkərliri Babil padixahining Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədaliyani zemin üstigə həkümranlik qilixqə bəlgiligənlirini, xuningdək uningqə Babilqə sürgün bolmiqan zemindiki yoqsul ər-ayallar bala-qaqiliri bilən tapxuruloqanliqlirini anglap kəldi;

⁸ xuning bilən bu ləxkər baxliqliri adəmliri bilən Mizpah xəhirigə, Gədalinyaning yeniqə kəldi; baxliqliri bolsa Nətaniyaning oqli İxmail, Kareahning oqulliri Yohanan həm Yonatan, Tanhumətning oqli Seraya, Nətofatliq Əfayning oqulliri wə Maakatliq birsining oqli Yəzaniya idi. □

⁹ Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədalija ular wə adəmlirigə: «Kaldiylərgə bekinixtin qorkmanglar; zeminda olturaqlixip Babil padixahiqə bekininglar, xundak qilsanglar silərgə yahxi bolidu.

¹⁰ Mən bolsam Kaldiylər zeminqə kəlgəndə *silərgə* wəkil bolup ularning aldida turux üqün Mizpah xəhiridə turimən; silər bolsanglar, xarab, ənjür-hormilar wə zəytun meyi məhsulatlririni elip küp-idxinglarqə koyunglar, əzünglar tutqan xəhərlərdə turiweringlar» — dəp qəsəm iqtı.

¹¹ Ohxaxla Moabda, Ammoniyar arisida, Edomda həm baxqə hər bir yurtlarda turoqan Yəhudiylarmu Babil padixahi Yəhudada həlkning bir qəldisini qəlduroqan wə ular üstigə həkümranlik qilixqə Xafanning nəwrisi, Ahikamning oqli Gədaliyani bəlgiligən dəp anglidi;

□ 40:1 «Qarawul begi Nebuzar-Adan uni Ramah xəhəridin qoyuwətkəndə, Pərwərdigar Yerəmiyaqə soz kildi...» — Nebuzar-Adan allıqəqan Yerəmiya toquruluk «Yerusalemda turuwərsun» dəp pərman qüxürənidi (39:11-14ni kəring). Uning «həlk arisida» turoqanliqi tıpəylidin, bəlkim tasadiyiliktin ular sürgün qilinqəndə ular bilən təng elip ketilənidi. «Pərwərdigarning tezi Yerəmiyaqə kəldi» — 2-5-ayətlərgə qariqəndə, Pərwərdigarning bu sezi «kapir» bolqan, Babillik ləxkər Nebuzar-Adan arqiliq kəldi! □ 40:8 «Maakatliq birsining oqli Yəzaniya» — «Jəzaniya»ning baxqə xəkli «Yaazaniya» — «2Pad.» 25:23ni kəring.

¹² xuning bilən barlik Yəhudiylar həydəp tarkitiwetilgən həmmə jay-yurtlardın kaytip, Yəhuda zeminişə, Mizpah xəhrişə, Gədalıyaning yenioşə kəldi. Ular xarab, ənjür-hormılarning məhsulatlirini zor kəngriqiliktə aldi.

Ixmail Gədalıyani əltürüwetidu, Mizpahdiki həlkni əsirgə alidu

¹³ Kareahning ooqli Yoşanan wə dalada qaloşan ləxkərlərnin barlik baxlikliri Mizpah xəhrişə, Gədalıyaning yenioşə kelip uningə:

¹⁴ «Sən Ammoniyar padixahı Baalis Nətanıyaning ooqli Ixmailni seni əltürüxkə əwətkənlikini bilməmsən?» — deyixti. Ləkin Ahikamning ooqli Gədalıya ularning gepigə ixənmidi.

¹⁵ Kareahning ooqli Yoşanan Mizpahda Gədalıyaşə astirtin səz kilip: «Manga ruhsət kiləşəşən, baxkilar uningdin həwər tapquşə mən berip Nətanıyaning ooqli Ixmailni əltürəy; heşkim buni bilməydu. Uning seni əltürüp, xuning bilən ətrapıngəşə yioşiləşən Yəşudadikilərnin həmmisi tarkitiwetilip, Yəşudaning qaldisi yokitiwetilixinin nemə həjiti bar? — dedi.

¹⁶ Birək Gədalıya Kareahning ooqli Yoşananəşə: «Sən undək qılma; qünki sən Ixmail toşruluk yaloşan eytiwəşən» — dedi.

41

¹ Əmđi yəttinçi ayda xundək boldiki, xahzadə, xundəkla padixahning bax əməldarlıridin biri boləşən Əlixamaning nəwrisi, Nətanıyaning ooqli Ixmail on adəm elip Mizpahəşə, Ahikamning ooqli Gədalıyaning yenioşə kəldi; ular xu yərdə, yəni Mizpahda nan oxtup oşızalanoşanda, □ ■

² Nətanıyaning ooqli Ixmail həm u epkəlgən on adəm ornidin turup, Ahikamning ooqli Gədalıyaşə kilip qapti; ularning xundək kilixi Babil padixahı Yəşuda zemini üstigə həkümranlikkə bəlgiligənni əltürüxtin ibarət idi.

³ Ixmail Mizpahda Gədalıyaşə həmraş boləşən barlik Yəhudiylar wə xu yərdə turuwatқан barlik Kaldiy jənggiwar ləxkərləni əltürüwətti.

⁴ Xundək boldiki, Gədalıyani əltürüwətkəndin keyin, ikkinçi künigiqə heşkim tehi uningdin həwər tapmışanıdi,

⁵ mana Xəkəm, Xiloş həm Samariyədin səksən adəm yetip kəldi. Ular saşilini qüxürgən, kiyimlirini yirtқан, ətlirini tiləşən, Pərwərdigərnin əyigə sunuxkə qolida hədiyələni həm huxbuyni tutқан halda kəlgənidi. □

⁶ Nətanıyaning ooqli Ixmail ularni karxi elixkə mangəşiqəşə yioşiləşənəşə selip Mizpahdin qıkti; ularəşə: «Mərhəmət, Ahikamning ooqli Gədalıya bilən kərüxüxkə apirimən» — dedi.

⁷ Xundək boldiki, ular xəhər otturışioşə yətkəndə, Nətanıyaning ooqli Ixmail wə uning bilən billə boləşən adəmlər ularni əltürüp jəşətlirini su əzgiləşə taxliwətti.

⁸ Həlbuki, ular arisidin on adəm Ixmailəşə: «Bizni əltürüwətmə, qünki dalada bizning yoxurup qoyəşən buşday, arpa, zəytun meyi wə həşəl

□ 41:1 «padixahning bax əməldarlıri...» — «padixah» qoşum Zədəkiyani kərsitidu. ■ 41:1

2Pad. 25:25 □ 41:5 «Ular saşilini qüxürgən, kiyimlirini yirtқан, ətlirini tiləşən...» — demişəkmə, həlk bundək hərəkətlər arkilik kattik qayəşuni bildürətti. Xübhışizki, muxu yərdə ularning qayəşuni Hudaning Yəşuda wə İsrail üstigə jaza qüxürgənlikni tüpəylidin boləşən. Əməliyəttə qayəşuni bildürüxkə «ətlirini tilix» Təwratta kə'tiy mən'i kilinoşan.

qatarlik ozuk-tülükimiz bar» — dedi. Xunga u qolini yiqip, buradərliri arisidin ularni öltürmidi.

⁹ Ixmail öltürgən adəmlərnin jəsətlirini taxliwətkən bu azgal bolsa, intayin qong idi; uni əsli padixah Asa Israil padixahi Baaxadin qorkup kolap yasiojanidi. Nətanianing ooqli Ixmail bu azgalni jəsətlər bilən toldurdi. □

¹⁰ Ixmail Mizpahta turojan həlkning kaldisininin həmmisini, jümlidin karawul begi Nebuzar-Adan Ahikamning ooqli Gədaliyaşa tapxurojan padixahning kizliri wə Mizpahta qalojan barlik kixilərnə əsirgə elip kətti; Nətanianing ooqli Ixmail ularni əsirgə elip Ammoniylarning kexioşa ötüxkə yol aldi.

Yohanan həlkni Ixmailning qanggilidin kutulduridu

¹¹ Kareahning ooqli Yohanan wə uning kexidiki həmmə ləxkər baxlikliri Nətanianing ooqli Ixmail sadir qilojan barlik rəzilliktin həwər tapti;

¹² xuning bilən ular barlik adəmlirini elip Nətanianing ooqli Ixmailəşa jəng kilixkə qikti; ular Gibeondiki qong kəl boyida uning bilən uqraxti.

¹³ Ixmailning kolida turojan barlik həlk Kareahning ooqli Yohanan həm uning həmrahliri boləjan barlik ləxkər baxliklirini kərgəndə huxal boldi.

¹⁴ Ixmail Mizpahdin elip kətkən barlik həlk yoldin yenip, Kareahning ooqli Yohananing yenioşa kəldi.

¹⁵ Ləkin Nətanianing ooqli Ixmail səkkiz adimi bilən Yohananin kəqip, Ammoniylar tərəpigə ötup kətti.

¹⁶ Andin Kareahning ooqli Yohanan həm uning həmrahliri boləjan barlik ləxkər baxlikliri Nətanianing ooqli Ixmail Ahikamning ooqli Gədaliyani öltürgəndin keyin Mizpahdin elip kətkən həlkning kaldisininin həmmisini öz kexioşa aldi; u ularni, yəni jənggiwar ləxkərlər, kiz-ayallar, balilar wə orda əməldarlırini Gibeondin elip kətti.

¹⁷ Ular Kaldiyələrdin əzlırini kaqurux uqun Misiroşa karap yol elip Bəyt-Ləhəmgə yekin boləjan Gerut-Kimhamda tohtap turdi.

¹⁸ Səwəbi bolsa, ular Kaldiyələrdin qorkatti; qunki Babil padixahi zemin üstigə həkümranlikkə bəlgiligə Ahikamning ooqli Gədaliyani Nətanianing ooqli Ixmail öltürwətkənidi.

42

Kalojanlar Pərwərdigardin yol soraydu, biraq uningəşa kulak salmaydu

¹ Barlik ləxkər baxlikliri, jümlidin Kareahning ooqli Yohanan həm Hoxayaning ooqli Yəzaniya wə əng kiqikidin qongioqə barlik həlk □

² Yəramiya pəyojəmbərnin yenioşa kelip uningdin: «Təlipimizni ijəbət kiləysən, Pərwərdigar Hudayingəşa həlkning kaldisi boləjan bizlər uqun dua kiləysənki (kəzüng kərginidək burun kəp boləjan bizlər hazır intayin az kalduk),

□ 41:9 «Ixmail öltürgən adəmlərnin jəsətlirini taxliwətkən bu azgal bolsa, intayin qong idi; uni əsli...» — baxkə hil tərjimisi: «Xu azgal Ixmail Gədaliya bilən billə öltürgən adəmlərnin jəsətlirini taxliəjan yər bolup, uni əsli...» — əyni ibraniy tilidiki tekistni qūxinix təs. «Baaxadin qorkup...» — Asa padixah bəlkim azgalni Mizpah muhasirigə elinəqanda su saklax uqun koliojanidi. □ 42:1 «Hoxayaning ooqli Yəzaniya» — bu «Yəzaniya» 40:8də tiləqə elinəjan «Yəzaniya» boluxi mumkin.

3 Pərwərdigar Hudaying bizgə mangidioqan yol, qilidioqan ixni kərsətkəy» — dəp iltija kildi.

4 Yərəmiya pəyğəmbər ularoqə: «Maqul! Mana, mən Pərwərdigar Hudayinglaroqə səzliringlar boyiqə dua qilimən; xundəq boliduki, Pərwərdigar silərgə kəndəq jawab bərsə, mən uni silərgə həqnemisini qaldurməy toluki bilən bayan qilimən» — dedi.

5 Ular Yərəmiyaqə: «Pərwərdigar Hudaying seni əwətip bizgə yətküzidioqan səzning həmmisiqə əməl qilmisəq, Pərwərdigar bizgə həkikiy, gepidə turudioqan guwahqi bolup əyiblisun!» — dedi.

6 «Biz seni Pərwərdigar Hudayimizning yenioqə əwətimiz; jawab yaxhi bolsun yaman bolsun, uning awazioqə itaət qilimiz; biz Hudayimizning awazioqə itaət qiloqanda, bizgə yaxhi bolidu».

7 Xundəq boldiki, on kündin keyin, Pərwərdigarning səzi Yərəmiyaqə kəldi.

8 U Kareahning oqli Yohanan, ləxkər bəxləqirining həmmisi wə əng kiqikidin qongioqə barliq həlkni qəqirip

9 ularoqə mundəq dedi: — «Silər meni təlipinglarni Israilning Hudasi Pərwərdigarning aldioqə yətküzixkə əwətkənsilər. U mundəq dedi: —

10 «Silər yənila muxu zeminda turiwərsənglarla, Mən silərni qurup qikimən; silərni oqulatmaymən; Mən silərni tikip əstürimən, silərni yulmaymən; qünki Mən bəxinglaroqə qüxürgən balayı'apətkə ökünimən.

11 Silər kərkidioqan Babil padixahidin kərkənglar; uningdin kərkənglar, — dəydu Pərwərdigar, — qünki Mən silərni kətkuzux üqun, uning qolidin kətuldrux üqun silər bilən billə bolimən.

12 Mən silərgə xundəq rəhimdillikni kərsitimənki, u silərgə rəhim qilidu, xuning bilən silərni əz zemininglaroqə kəytixkə yol qoyidu.

13 Biraq silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazioqə kuləq salmay «Bu zeminda kət'iy turmaymiz» — desənglar

14 wə: «Yəq, biz Misir zeminiqə barayli; xu yərdə nə uruxni kərməymiz, nə kanay-agah signalini anglamaymiz, nə nanoqə zar bolmaymiz; xu yərdə yaxaymiz» — desənglar,

15 əmdi Pərwərdigarning səzini anglanglar, i Yəhudaning bu qaldisi boləqan silər: Samawi kəxunlarning Sədari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundəq dəydu: — «Silər Misiroqə kirip, xu yərdə olturəkləxixkə kət'iy niyətkə kəlgən bolsənglar,

16 əmdi xundəq boliduki, silər kərkidioqan qiliq Misirda silərgə yetixi-walidu, silər kərkidioqan kəhətqilik Misirda silərgə əgixip qoqlap baridu; xu yərdə silər əlisilər.

17 Xundəq boliduki, Misiroqə kirip xu yərdə turayli dəp kət'iy niyətkə qiloqan adəmləring həmmisi qiliq, kəhətqilik wə waba bilən əlidu; ularning həqkəyisi tirik qəlməydu wə yəki Mən bəxiqə qüxüridioqan balayı'apəttin kətuləlməydu.

18 Qünki samawi kəxunlarning Sədari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundəq dəydu: — Oqəzipim wə kəhrim Yerusəlemdikiləring bəxiqə qüxürülgəndəq, silər Misiroqə kirgininglarda, kəhrim bəxinglaroqə qüxürüldu; silər lənətkə qalidioqan wə dəhət basidioqan obyekt, lənət səzi həm rəsəwəqilikning obyektu bolisilər wə silər bu zeminni kəytidin həq kərməysilər. ■

19 Pərwərdigar silər, yəni Yəhudaning qaldisi toquruk: «Misiroğa barmanglar!» — degən. — Əmdi xuni bilip qoyunglarki, mən bügünki künüdə silərni agahlandırdum!».

20 — Silərning meni Pərwərdigar Hudayinglarning yenioğa əwətkininglar «Pərwərdigar Hudayimizozğa biz üçün dua qılqaysən; Pərwərdigar Hudayimiz bizgə nemə desə, bizgə yətküzüp bərsəng biz xuning həmmisigə əməl qilimiz» degüzgininglar ezünglarni aldap jeninglaroğa zamin boluxtin ibarət boldi, halas. □

21 Mən bügünki künüdə silərgə Uning deginini eytip bərdim; lekin silər Pərwərdigar Hudayinglarning awazioğa wə yaki Uning meni silərning yeninglaroğa əwətkən heqkaysi ixta Uningoğa itaət qilmidinglar. □

22 Əmdi hazır xuni bilip qoyunglarki, silər olturaklixayli dəp baridioğan jayda qiliq, kəhətqilik wə waba bilən əlisilər».

43

1 Xundak boldiki, Yərəmiya ularning Hudasi Pərwərdigarning həmmə səzlrini barlık həlkkə eytip tügətti (Hudasi Pərwərdigar Yərəmiyani ularoğa bu barlık səzlərni eytix üçün əwətkən), —

2 xuning bilən Hoxiyaning oqli Azariya wə Kareahning oqli Yoħanan wə xundakla barlık həli qong adəmlər Yərəmiyoğa mundak dedi: — «Sən yaloğan eytiwatisən! Hudayimiz Pərwərdigar seni bizgə: «Silər Misirda olturaklixix üçün barmanglar!» deyixkə əwətkən əməs; □

3 həlki Neriyaning oqli Baruk qoqum seni bizgə qarxilaxturup, bizni Kaldiylərning qolioğa tapxuruxka küxkürtməktə; xuning bilən ular bizni ölümgə məhkum qilidu yaki bizni Babiloğa sürgün qilidu».

4 Xuning bilən Kareahning oqli Yoħanan, ləxkər baxlıqlirining həmmisi wə barlık həlk Pərwərdigarning: «Yəhuda zeminida turup qelinglar» degən awazioğa kulak salmidi;

5 həlki Kareahning oqli Yoħanan wə barlık ləxkər baxlıqliri həydiwetilgən barlık əllərdin Yəhuda zeminida olturaklixixka qaytip kəlgən Yəhudaning pütün qaldisini,

6 yəni ərlər, qız-ayallar, balılar wə padixahning qızlrini, jümlidin qarawul begi Nebuzar-Adan Ahikamning oqli Gədaliyoğa tapxuroğan hər bir kixini həmdə Yərəmiya pəyoqəmbər həm Neriyaning oqli Barukni elip,

7 Misir zeminioğa kirip kəldi; ular Pərwərdigarning əmrigə itaət qilmidi. Ular Tahpanəs xəhərigə yetip kəldi.

Bexarət — Nebokadnasar Misiroğa besip kirip, bulang-talang qilidu

8 Pərwərdigarning səzi Yərəmiyoğa Tahpanəstə kelip mundak deyildi: —

□ 42:20 «— Silərning meni Pərwərdigar Hudayinglarning yenioğa ... «Pərwərdigar Hudayimizozğa...» degüzgininglar ezünglarni aldap jeninglaroğa zamin boluxtin ibarət boldi, halas» — ayətning baxka birhil tərijimi «Silərning meni Pərwərdigar Hudayinglarning yenioğa: «Pərwərdigar Hudayimizozğa ... » degüzüp əwətkininglarda ezünglar jeninglarni aldap qoyqansilər, halas». □ 42:21 «Mən bügünki künüdə silərgə Uning deginini eytip bərdim; lekin ... Hudayinglarning awazioğa wə yaki Uning meni silərning yeninglaroğa əwətkən heqkaysi ixta Uningoğa itaət qilmidinglar» — xühəsiszki, ularning kənglidiki, yəni:

«Hudaning səzigə heq itaət qilməyimiz» degən pozitsiyisi pəyoqəmbərgə ayan idi. □ 43:2 «Hoxayaning oqli Azariya» — bu adəm 42:1diki «Hoxayaning oqli Yazaniya» degən adəm bilən bir boluxi mumkin.

9 Yəhudiylarning көz aldidila, қолунгоја бирнәqqә qоng taxlarni elip Pırәwning Tahpanәstiki ordising kirix yolining yenediki hixliқ yoldiki seәiz layоја көmүp yoxurup,

10 ularоја mundaq degin: — Samawi қоxunlarning Sәrdari bolоjan Pәrwәrdigar — Israilning Hudasi mundaq dәydu: — Mana, Mәn Mening қulum bolоjan Babil padixahi Neboқadnәsarni qақirip epkelimәn, u mәn көmүp yoxurojan bu taxlar üstigә öz tähtini salidu; ularning üstigә xahanә qedirini yeyip tikidu. ■

11 U kelip Misir zeminida jәng kilidu; өlümgә bekitilgәnlәр өlidu; sürgün boluxқа bekitilgәnlәр sürgün bolidu; қiliққа bekitilgәnlәр қiliқlinidu. □ ■

12 Mәn Misirdiki butlarning өylirigә ot yaқturozuzimәn; u ularni көydürüp, butlirini elip sürgün қilidu; қoy padiqisi өз tonini kiygәndәk Neboқadnәsarmu Misir zeminini өзigә kiyiwalidu; u xu yәrdin aman-esән қikidu. □

13 U Misir zeminidiki «Қuyax ibadәthanisi»diki tüwrüklәrni qеқiwetidu; u Misirdiki butlirining өylirigә ot қoyup көydüriwetidu. □

44

Pәrwәrdigarning Misiroја қаққан Yәhudiylarоја butpәrәsliki tüpәylidin қüxüridiоjan jazasi

1 Misirda turojan, yәni Migdolda, Tahpanәstә, Nofta wә Misirning *jәnubiy tәripi* Patros zeminida turojan barliқ Yәhudiylar тоqruluk bu sөz Yәrәmiyaоја kelip mundaq deyildi: —□

2-3 «Samawi қоxunlarning Sәrdari bolоjan Pәrwәrdigar — Israilning Hudasi mundaq dәydu: — Mәn Yerusalem һәм Yәhudadiki һәmmә xәһәrlәр üstigә қüxürgән barliқ balayi'apәtni көrgәnsilәр; mana, ularning sadir қilojan rәzilliki tüpәylidin бүgünki күndә ular harabilik bolup, adәмzatsiz қaldi; qünki ular nә өзliri, nә silәр, nә ata-bowiliringlar bilmәydiоjan yat ilahlarоја qоқunuxқа, huxbuy yеқixқа берip, Meni оzәzplәndürgән.

4 Mәn tang sәһәrdә ornumdin turup kullirim bolоjan pәyoqәmbәrlәrni silәrgә әwәtip: «Mәn nәprәtinidiоjan bu yirginxlik ixni қiloquqi bol-manglar!» — dәp agahlandurojanmәn.

5 Lekin ular itaәt қilmiоjan, һeқ қulak salmiоjan; ular rәzillikidin, yat ilahlarоја huxbuy yеқixtin қolini zadi üzmiğән.

■ 43:10 Yәр. 25:9; 27:6 □ 43:11 «U (Neboқadnәsar) kelip Misir zeminida jәng kilidu; өlümgә bekitilgәnlәр өlidu» — bu әyәttiki «өлüm» bәlkim wabani көrsitidu. 15:2nimu көrüng.

■ 43:11 Yәр. 15:2; Zәk. 11:9 □ 43:12 «Қoy padiqisi өз tonini kiygәndәk Neboқadnәsarmu Misir zeminini өзigә kiyiwalidu» — baxқа birhil tәrjimisi: «U (Neboқadnәsar) қoy padiqisi өз tonidiki pitlarni tәrgәndәk Misir zeminidin һeқnәrsә қaldurmay һәmmini teriwalidu». Әyәttiki ibraniy tili ikki bisliқ bolојаqқа, ikkila tәrjimisi bәlkim тоqra boluximu mumkin. Yәnә xuni deyiximiz kerәkki, қoylar wә қoy padiqiliri Misirliқlarоја intayin yirginқilik bolоjan («Yar.» 46:34ni көrüng). Xuning bilән bexarәt Misirliқlar үqün intayin kinayilik, eоir gәp boluxi kerәk idi.

□ 43:13 «Қuyax ibadәthanisi» — Misirdiki «Heliopolis», yәni «On» degән xәһәrgә jaylaxқан. U һazirқи Қаһirә xәһirining on kilometr xәrқ tәripidә. «U Misirdiki butlirining өylirigә ot қoyup көydüriwetidu» — miladiyәdin ilgiriki 568-yili Neboқadnәsar Misiroја tajawuz қilojan; bu wәқәdin ilgiri baxқа bir tajawuzluқning bar-yoқluқи тоqruluk tehi һәwәrimiz yok. □ 44:1 «Nof» — keyin «Mәmfis» dәp atalojan. Migdol, Tahpanәs, Nof wә Patros degән jaylar asasән Misirning pүtkül territoriyasini өз iqigә aloqanidi.

6 Xuning bilən kəhrim həm oşəzipim *ularoşa* təkülgən, Yəhudadiki xəhərlərdə həm Yerusalemdiki rəstə-koqilarda yeqiləqan, köygen; ular bütgünki kündə wəyranə wə harabilik bolup qaldı. ■

7 Xunga samawi koxunlarning Sərdari boləjan Huda Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Silər nemixka öz-özünqlarəşa zor külpət kəltürməkqisilər, özünqlarəşa heqkandak qaldı qaldurmay özünqlardin, yəni Yəhudaning iqidin ər-ayal, bala-bowaqłarni üzməkqisilər!?

8 Nemixka öz kəlliringlearning yasioşini bilən, silər olturaklıxkan Misir zeminida yat ilahlarəşa huxbuy yekip Meni oşəzəpləndürisilər? Xundak kılıp silər həlak bolup yər yüzidiki barlıq əllər arisida lənət səzi wə rəsua kılınidoşan bir obyekt bolisilər.

9 Silər Yəhuda zeminida həm Yerusalemning rəstə-koqilirida sadir kılınoşan rəzillikni, yəni ata-bowiliringlearning rəzillikini, Yəhuda padixahlırining rəzillikini wə ularning ayallirining rəzillikini, silərning öz rəzillikinglearni həm ayalliringlearning rəzillikini untup qaldinglarmu?

10 Bütgünki küngə kədər həkqinglar özini heq təwən tutmidi, Məndin heq kərkmidi, ular Mən silərning aldinglarəşa həm ata-bowiliringlearning aldioşa qoyoşan Təwrat-qanunumda yaki bəlgilimilirimdə heq mangoşan əməs.

11 Xunga samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mana, Mən bexinglarəşa külpət quxürüp, barlıq Yəhudani həlak kılıquqə silərgə yüzümni karitimən; ■

12 Mən Misir zeminioşa xu yərdə olturaklıxaylı dəp kət'iy niyət kılıoşan Yəhudaning kəldisioşa kol salimən, ularning həmmisi Misir zeminida tuxixidu; Misir zeminida yikilidu; ularning əng kikiqidin qongioşiqə kiliq bilən, kəhətqilik bilən əlidu; ular kiliq bilən wə kəhətqilik bilən əlidu, ular lənət oqulidoşan wə dəhətə baskuqi obyekt, lənət səzi həm rəsua kılınidoşan bir obyekt bolidu. ■

13 Mən Misir zeminida turuwatqanlarni Yerusalemnı jazalioşandək kiliq bilən, kəhətqilik bilən wə waba bilən jazalaymən;

14 xuning bilən Misir zeminida olturaklıxaylı dəp xu yərgə kirgən Yəhudaning kəldisidin Yəhuda zeminioşa kaytixka heqkaysisi kaqalmaydu yaki heqkim kəlmaydu; xu yərgə kaytip olturaklıxixka intizar bolsimu, kaqalioşan az bir kismidin baxkili ri heqkaysisi kaytmaydu».

15 Andin öz ayallirining yat ilahlarəşa huxbuy yakidoşanlikini bilgən barlıq ərlər, wə yenida turoşan barlıq ayallar; — zor bir top adəmlər, yəni Misirning *ximaliy tərifi wə jənubiy tərifi* Patrostin kəlgən barlıq həlk Yərəmiyaşa mundaq jawab bərdi: — □

16 «Sən Pərwərdigarning namida bizgə eytqan səzgə kəlsək, biz sanga heq kulak salmaymiz!

17 Əksiqa biz qokum əz aozimizdin qıqqan barlıq səzlərgə əməl kilimiz; əzimiz, ata-bowilirimiz, padixahlırimiz wə əmirlırimiz Yəhudadiki xəhərlərdə həm Yerusalemdiki rəstə-koqilarda kılıqinidək bizlər «Asmanlarning hanixi»əşa huxbuy yekiwerimiz wə uningəşa «xarab hədiyə»lərnı kuyuwərimiz; qunki əyni qaşda bizning nenimiz pütün bolup, tokkuzimiz təl, heq külpətnı kərməy ötkən. □ ■

■ 44:6 Yər. 7:20; 42:18 ■ 44:11 Yər. 21:10; Am. 9:4 ■ 44:12 Yər. 42:15,16,17,22 □ 44:15 «Misirning ximaliy tərifi wə jənubiy tərifi Patrostin kəlgən barlıq həlk» — ibraniy tilida «Mizraimda, Patrosta turoşan barlıq həlk». «Mizraim» — Misirning ximaliy tərifi, «Patros» — Misirning jənubiy tərividur. □ 44:17 «Asmanning hanixi» — birhil ayal but, əlwəttə. ■ 44:17 Yər. 7:18

18 Əmma «Asmanlarning hanixi»oqa huxbuy yekixni wə uningoja «xarab hədiyə»lərni kuyuxni tohtatqinimizdin baxlap, bizning həmmə nərsimiz kəm bolup, kiliq bilən həm kəhətqilik bilən həlak bolup kəldük.

19 Biz ayallar «Asmanlarning hanixi»oqa huxbuy yaqqinimizda wə uningoja «xarab hədiyə»lərni kuyojinimizda, bizning uningoja ohxitip poxkallarni etiximizni həm uningoja «xarab hədiyə»lərni kuyuximizni ərlirimiz qollimioqanmu?».

20 Yərəmiya barlik həlkə, həm ərlər həm ayallarəja, muxundaq jawabni bərgənlərning həmmisigə mundaq dedi: —

21 — «Pərwərdigarning esidə kəlip kəngligə təgkən ix dəl silər, ata-bowiliringlar, padixahliringlar, əmiriliringlar xundaqla zemindiki həlkning Yəhudadiki xəhərlərdə həm Yerusalemdiki rəstə-koqilarda yaqqan huxbuyi əməsmu?»

22 Ahirida Pərwərdigar silərning kilmixinglarning rəzillikigə həm sadir kiloqan yirginqlik ixliringlarəja qidap turalmioqan; xunga zemininglar bəgünki kündikidək harabilik, adəmni dəhxət baskuqi, lənət obyektı wə adəmzatsiz boləqan.

23 Səwəbi, silər huxbuy yaqqansilər, Pərwərdigarning aldidə gunah sadir kəlip, Uning awazioqa kulak salmay, Uning nə Təwrat-kanunida, nə bəlgilimiliridə nə agah-guwaqliklirida heq nəmgioqansilər; xunga bəgünki kündikidək bu balayı'apət bexinglarəja qüxti».

24 Yərəmiya barlik həlkə, bolupmu barlik ayallarəja mundaq dedi: — «I Misirdə turoqan barlik Yəhuda Pərwərdigarning sezini anglanglar!

25 Samawi koqunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Silər ayallar öz aozinglar bilən: «Biz «Asmanlarning hanixi»oqa huxbuy yekix, uningoja «xarab hədiyə»lərni kuyux üqün iqkən kəsəmlirimizgə qoqum əməl kilimiz» degənsilər wə uningoja öz kolliringlar bilən əməl kiloqansilər. Əmdi kəsiminglarda qing turıweringlar! Kəsiminglarəja toluk əməl kiliweringlar! □

26 Ləkin xundaq boləqanda, i Misirdə turoqan barlik Yəhuda Pərwərdigarning sezini anglanglar! Mana, Mən Əzümning uluoq namim bilən kəsəm kiloqanmənki, — dəydu Pərwərdigar, — Misirning barlik zemində turuwatqan Yəhudalik heqkaysi kixi Mening namimni tiləja elip: «Rəb Pərwərdigarning həyati bilən!» dəp kəytidin kəsəm iqməydu.

27 Mana, Mən ularning üstigə awat-hələwət əməs, bəlkı balayı'apət qüxürüx üqün ularni kəzləwatimən; xunga Misirdə turuwatqan Yəhudadiki barlik kixilərning həmmisi tügigüqə kiliq wə kəhətqilik bilən həlak bolıdu. ■

28 Kiliqtin kutulup kaqқанlar bolsa intayin əz bir top adəmlər bolup, Misir zemindənin Yəhuda zeminiəja kəytip kəlidu; xuning bilən Misir zeminiəja olturaqlıxayli dəp kəlgən Yəhudaning kəldisi kimning səzining, Meningki yaki ularning inawətlik boləqanlığını ispatlap bilip yetidu.

29 Mening silərni bu yərdə jazalaydioqanlıkiməja, Mening səzlimning qoqum xilərgə külpət kəltürməy koymaydioqanlıkini bilixinglar üqun silərgə su aldin'ala bəxarət bolıduki, — dəydu Pərwərdigar,

□ 44:25 «Silər ayallar öz aozinglar bilən...» — baxqə birhəl tərjimisi: «Silər wə ayalliringlar öz aozinglar bilən...». ««Biz «Asmanlarning hanixi»oqa huxbuy yekix, uningoja «xarab hədiyə»lərni kuyux üqün iqkən kəsəmlirimizgə qoqum əməl kilimiz» degənsilər» — muxu ayəttiki hərəkətning igisi «ayallar» bolsimu, ləkin səzlər «ayallar siyoqisi» bilən əməs, bəlkı «ərlər siyoqisi» xəklidə ipadiliniđu. Bu bəlkim: «Silər ərkəklər ayalliringlarəja boysunidioqan «Saymahunlar boldunglar» degəndək kinayilik, həjwiyy gəp bolsa kərək. ■ 44:27 Yər. 31:28

30 — Mana, Mening Yəhuda padixahi Zədəkiyani uning dūxmini, jenini qoqlap izdigən Babil padixahi Nebokadnəsarning kəliəta tapxurojinimdək Mən ohxaxla Misir padixahi Pirəwn Hofrani öz dūxmənliirining kəliəta həmdə jenini izdigən kixilərnin g kəliəta tapxurimən — dəydu Pərwərdigar».□

45

Baruqqa berilgən agah həm təsəlli

1 Yəhuda padixahi Yəhoakimning tətinqi yili, Neriyaning oqli Baruk Yərəmiyaning əziəta qarap bu səzləni oram kəqəz gə yazoqinida, Yərəmiya pəyoqəmbər uningə bu səzni eytkən: —

2 «İsrailning Hudasi Pərwərdigar sən Baruk toqruluk mundak dəydu: —
3 Sən: «Həliməta way! Qünki Pərwərdigar kəyoquməta dərd-ələm kəxup kəydi; mən ah-zarlar kəlixtin qarqidim, zadila aram tapalmidim!» — deding.

4 — *Yərəmiya*, sən uningəta mundak degin: —

Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən kurup qikkənlimni hazır oqlitimən, Mən tikkənlimni, yəni bu pütkül jəhanni hazır yulup taxlaymən. □

5 Mən bundak kəloqan yərdə sən özün g üqün uluq ixlarni izdixing gə toqra kələmdu? Bularni izdimə; qünki mana, Mən barlik ət igiliri üstigə balayi'apət qūxurimən, — dəydu Pərwərdigar, — ləkin jeningni sən baridoqan barlik yərlərdə özün gə olja kəlip berimən».□ ■

46

46-51-bablar — Əllər toqruluk bexarətlər ••• «1» Misir — Misirning kəoxuni Karxemix xəhiridə məqlup bolidu

1 Yərəmiya pəyoqəmbərgə kəlgən Pərwərdigarning əllər toqruluk səzi təwəndə: —

□ 44:30 «Mening Yəhuda padixahi Zədəkiyani uning dūxmini, jenini qoqlap izdigən Babil padixahi Nebokadnəsarning kəliəta tapxurojinimdək Mən ohxaxla Misir padixahi Pirəwn Hofrani öz dūxmənliirining kəliəta həmdə jenini izdigən kixilərnin g kəliəta tapxurimən» — Pirəwn Hofra əsli padixah Zədəkiyani Nebokadnəsarəta isyan kətürükə kətrətkənidi. U miladiyadin ilgiriki 570-yili məhpiy əltürül gən. Xuning bilən bu ix Misirdə turoqan Yəhudiylarəta bir agah-bexarət idi. □ 45:4 «**bu pütkül jəhanni...**» — yaki «bu pütkül zeminni...». Ləkin 5-ayətə kəriətəndə «jəhanni» toqrudur. □ 45:5 «**Mən bundak kəloqan yərdə sən özün g üqün uluq ixlarni izdixing gə toqra kələmdu? Bularni izdimə; qünki mana, mən barlik ət igiliri üstigə balayi'apət qūxurimən, ...Ləkin jeningni sən baridoqan barlik yərlərdə özün gə olja kəlip berimən**» — bu 45-babtiki bexarət padixah Yəhoakimning təhtə olturoqan wəqtidə beril gən bolsa, nemixqə muxu yərdə (Yərəmiya wə Baruk Misirdə kəloqan wəqtidə) «oram yazma» qə kəxuloqan? Bəlkim uning muxu yərdə hatirilini x səwəbi, Yərəmiya wə Baruk Misirdə, Pərwərdigarəta asiylilik kəloqan wə asiylilik kəilməqci boləqan Yəhudaning xu əz bir kəldisi arisidə (yukirikə bexarətlər kərsətkəndək) təhimu əojir hətərdə kəloqan; xunga hazır bu bexarət Baruqqa təhimu əhmiyətlilik, təhimu təsəlli berixi mumkin idi. Yərəmiya pəyoqəmbər əzi Misir zeminidə əlgən yaki əltürül gən boluxi mumkin. Uning kitabining kəlimizdə turoqanlıki üqün biz xūbhəsisiziki Baruqqa kəzərdarmiz. ■ 45:5 Yər. 21:9; 38:2; 39:18

² Misir toqıruluk: Əfrat dəryasi boyidiki Karkemix xəhiringning yenida turuwatқан, Pirəwn-Nəköning qoxuni toqıruluk (bu qoxunni Babil padixahı Nebokadnasar Yəhuda padixahı Yəhoakimning tötinqi yili bitqit kıloqan): — □

³ «Kalkan-siparlarni elip səpkə qüxünglar! Jənggə qikixka təyyarlininglar!

⁴ Atlarni hərwiləröja kətinglar! Atliringlaröja mininglar! Bexinglaröja dubulöja selip səptə turunglar! Nəyziliringlarni biləp ittiklitinglar! Sawut-quyaklarni kiyiwelinglar! ■

⁵ Ləkin Mən nemini kərimən?! — dəydu Pərwərdigar; — Mana, muxu *ləxkərlər* dəkkə-dükkigə qüxüp qekinidu; batur-palwanliri bitqit kilinip kəynigə qarimay bədər kaqıdu! Tərəp-tərəplərni wəhimə basidu! — dəydu Pərwərdigar.

⁶ — Əmdi əng qaqqanlarmu qaqalmaydu, batur-palwanlarmu amanəsən qutulup qalmaydu; mana, ximal tərıpıdə, Əfrat dəryasi boyida ular putlixip yikılıdu!

⁷ Suliri dəryalardək əzlrini dolqunlitip, Nil dəryasi *kəlkün kəbi* kətürülgəndək əzini kətürgən kimdur!? □

⁸ Suliri dəryalardək əzlrini dolqunlitip, Nil dəryasidək əzini kətürgən dəl Misir əzıdu; u: «Mən əzümni kətürüp pütkül yər yüzini qaplaymən; mən xəhərlər həm ularda turuwatқанlarni yoqıtımən!» — dəydu.

⁹ Etilinglar, i atlar! Hə dəp ələja besip qepinglar, i jəng hərwiliri! Kalkan kətürgən Efiopiya həm Liwiyədikilər, okyalirini egildürgən Lidiyədikilər, palwan-baturlar jənggə qıksun! □ ■

¹⁰ Ləkin bu kün bolsa samawi qoxunlarning Sərdari bolöjan Pərwərdigarning künidur; u kisaslıq bir kün, yəni Əz yawlıridin kisas alıdıöjan küni bolıdu; Uning kılıqi kixilərnı toyoquqə yutıdu; u qanoquqə ularning qanlirini ıqıdu; qünki samawi qoxunlarning Sərdari bolöjan Rəb Pərwərdigarning ximaliy zemında, Əfrat dəryasi boyida kılmaqçı bolöjan bir qurbanlıkı bar! □

¹¹ Gileadka qıqıp tutiya ızdəp tap, i Misirning kızi! Ləkin sən əzünggə nuroqun dorılarnı alsangmu bikar; sən üqün heq xıpalıq yoqtur! ■

¹² Əllər hijalıtıng toqıruluk anglaydu, sening pəryadlıring pütkül yər yüzıgə pur ketıdu; palwan palwanöja putlixıdu, ıkkısı təng məöşlup bolup

□ 46:2 «Misir toqıruluk: Əfrat dəryasi boyidiki Karkemix xəhiringning yenida turuwatқан, Pirəwn-Nəköning qoxuni toqıruluk (bu qoxunni Babil padixahı Nebokadnasar Yəhuda padixahı Yəhoakimning tötinqi yili bitqit kılöjan): —» — Misir toqıruluk bu bexarət Pirəwnning qoxuni bitqit kilinixtin ilgiri berilgən, muxu yərdə keyinki waqıtta hatiriləngən, əlwəttə. Oqurmənlərnıng dıkkıtıgə ərziyduki, «Yəhudaning padixahı Yəhoakimning tötinqi yili» Yəhudaning kəlgüsü üqün həm Yərəmiyanıng bexarətliiri üqün intayın muhim yil bolöjan. Xu yil ottura xərkıtıki «küq təngpunglutıqı» Babilning padixahı Nebokadnasaröja etkən. ■ 46:4 Yər. 51:11 □ 46:7 «Suliri dəryalardək əzlrini dolqunlitip, Nil dəryasi kəlkün kəbi kətürülgəndək əzini kətürgən kimdur!? » — hər yil Nil dəryasıöja kəlkündək uluq su kelıdu. Bu su Misirning pütkül zemini besip suqırıdu, Misirning zemini baqıdu, desəkmı bolıdu. □ 46:9 «Efiopiya».. «Liwiya»... «Lidiya» — «Efiopiya» ıbranıy tilıdə «Kux» deyılıdu, «Liwiya» («Libya») ıbranıy tilıdə «Put» deyılıdu, «Lidiya» (hazırkı Türkiyədə) ıbranıy tilıdə «Lud» deyılıdu. Bu yərlərdiki adəmlərnıng həmmisi «yallanma ləxkərlər» idi. ■ 46:9 Yəx. 66:19 □ 46:10 («Pərwərdigar) Əz yawlıridin kisas alıdıöjan küni» — mumkinlıkı barkı, bexarəttiki «kisas», Pərwərdigarning əzigə sadıq bolöjan padixah Yosiyani (miladiyədin ilgiriki 609-yılı) əltürüwətkən Pirəwn-Nəko üstidin ələjan bir kisasni kərsitıdu («2Pad.» 23:29 wə 33-35ni kərüng). Uning üstıgə «Pərwərdigarning küni» adəttə ahırkı zamandıki kıyamət küni kərsitıdu, xunga bexarətnıng xu küni toqıruluk məlumatlırı bar boluxımu mumkin. ■ 46:11 Yər. 8:22

yikilidu!

Nebokadnəsarning Misir zeminioğa besip kirixi tooşruluk bexarət

13 Pərwərdigarning Babil padixahı Nebokadnəsarning Misir zeminioğa tajawuz kılıp kirixi tooşruluk Yərəmiya pəyoğəmbərgə eytkən sözi: —

14 Misirda jakarla, Migdolda elan kıl, Nofta wə Tahpanəstimu elan kıl: Qıng tur, jənggə bəl baqla; qünki kiliq ətrapingdikilərnı yutuwatidu; □

15 Sening baturlıring nemixka süpürüp taxlinidu? Ular qıng turalmaydu; qünki Pərwərdigar ularnı səptin ittirip yikitiwetidu.

16 U uların köplirini putlaxturidu; bərhək, ular kaqkanda bir-birigə putlixip yikilidu; xuning bilən ular: «Bolə, turaylı, zomigərnıng kiliqidin keqıp öz həlkimizgə wə ana yurtimizioğa kaytip ketəyli!» — dəydu; □

17 Xu yərgə *qaytkanda* ular: «Misir padixahı Pirəwn pəkət bir kiykas-sürən, halas! U pəytni bilməy ötküziwətti!» — dəydu.

18 Öz həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Padixah, nami samawi qoxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigar, — taqlar arisida Tabor teqi boləjandək, Karməl teqi dengiz boyida *asmanoğa takixip* turojandək birsi kelidu. □

19 Əmdi sən, i Misirda turuwatқан kız, sürgün boluxka layik yük-taklarnı təyyarlap koy; qünki Nof harabə bolup köydürüldü, heq adəmzatsiz bolidu.

20 Misir bolsa qıraylık bir inəktur; lekin uni nixan kıləjan bir kəküyün keliwatidu, ximaldin keliwatidu! □

21 Uning arisidiki yallanma ləxkərlər bolsa bordaq torpaqlardək bolidu; ularnu arkiəja burulup, birliktə keqixidu; ular qıng turuwalmaydu; qünki külpətlik kün, yəni jazalinix küni ularning bexioğa qüxkən bolidu. □

22 *Misirning awazi yilanningkidək «kük-kük» kılıp anglinidu; qünki düxman qoxunliri bilən atlinip, otun kəsküqilərdək uningə qarxi paltılarnı kətürüp kelidu.* □

□ 46:14 «Misirda ... Migdol... Nof ... Tahpanəs...» — bu xəhərlərnıng həmmisi Misirda, əlwəttə. «Qıng tur, jənggə bəl baqla; qünki kiliq ətrapingdikilərnı yutuwatidu» — bexarət berilən waqti bəlkim miladiyədin ilgirkı 604-yılı boluxı mümkün. Xu qaşda Nebokadnəsar Filistiyəni ixəqal kılıp Misirning qegrisida tajawuz kılıxka təyyar turattı. Miladiyədin ilgirkı 568-yılı Nebokadnəsar Misirəja tajawuz kıləjan; bu wəqədin ilgiri baxka bir tajawuzluk bar-yoklukı tooşruluk tehi həwərimiz yok. □ 46:16 «Bolə, turaylı, zomigərnıng kiliqidin keqıp öz həlkimizgə wə ana yurtimizioğa kaytip ketəyli!» — bu sözlərnı bəlkim Misir qoxunidikı qətəl «yallanma ləxkərlər»i eytidu (21ni kərüng). □ 46:18 «Tabor» wə «Karməl» — taqliri bək egiz bolmisimu, ular ətrapidiki yərlərgə qarışqanda kəkkə takaxkandək kərinidu. Mənisi Nebokadnəsar qoxunu bilən besip kirgənda, ular baxka padixahlar wə ularning qoxunliridin zor dərijidə küqlük kərinidu. □ 46:20 «kəküyün» — mal-waranlarnı qakıdiəjan birhil qiwın. Bu dəhşətlik kəküyün «qıraylık inək» boləjan Misir wə barlık «torpaqliri»ni (21-ayət) tarmar kılıp həydəydu! Misirliklər qokunojan but «buqa ilahı» (Afis) boləjaqka, muxu «inək» wə «torpaqlar»əja nisbətən 20-21-ayətlər intayın kinayilik, həjywi sözlərdur. □ 46:21 «uning arisidiki yallanma ləxkərlər bolsa bordaq torpaqlardək bolidu; ularnu arkiəja burulup, birliktə keqixidu; ular qıng turuwalmaydu» — ottura xərktiki bəzi kəküyünlər intayın zəhərlik, wəhxiy bolup, inək-torpaqlarnı səwdayı, təlwə kılıp, uyan-buyan yügürtüp qeqiwetidu. «jazalinix küni» — ibraniy tilida «yoklinix küni». □ 46:22 «Misirning awazi yilanningkidək «kük-kük» kılıp anglinidu» — mənisi bəlkim Misir qorkunqın qeqingən amalsız kıləjan yilandək, uningəja pəkət «kük-kük» kılıp hapalikini bildürüxtin baxka heqkandək amal kılalmaydu.

23 Ormanlıqı koyuqluqidin kirgüsisz bolsimu, ular uni kesip yikitidu, — dəydu Pərwərdigar, — qünki kəsküqilər qekətkə topidin kəp, san-sanəksiz bolidu. □

24 Misirning kızi hijaləttə qaldurulidu; u ximaliy əlning kəliqə tapxurulidu.

25 Samawi qoxunlarınq Sərdari boləqan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundaq dəydu: — Mana, Mən No xəhıridiki but Amonni, Pırwənni, xundakla Misir wə uning ilahlıri bilən padixahlırini jazalaymən; bərhək, Pırwənni wə uningə tayanəqlarning həmmisini jazalaymən; □

26 Mən ularni ularning jenini izdigüqilər, yəni Babil padixahı Nəbəkədnəsarning kəliqə həm hizmətkarlırining kəliqə tapxurimən. Biraq keyin, Misir kədimki zamanlardək kaytidin əhalilik bolidu — dəydu Pərwərdigar.

Israil üçün ümid

27 Ləkin sən, i kulum Yakup, qorkma, aləqzadə bolma, i Israil; qünki mana, Mən seni yiraq yurttin, nəslingni sürgün boləqan zemindin kətkuzup qıqırimən; xuning bilən Yakup kaytıp, hatirjəmlik wə arambəxtə turidu, həqkim uni qorkutmaydu. ■

28 Qorkma, i kulum Yakup, — dəydu Pərwərdigar, — qünki Mən sən bilən billidurmən; Mən seni tərkitiwətkən əllərninq həmmisini tügəxtürsəmmu, ləkin seni pütünləy tügəxtürməymən; pəkət üstingdin həküm qıqırıp tərbiyə-sawək bərimən; seni jazalimay qoymaymən. ■

47

«2» Filistiyə toqruluk bəxarət

1 Pırwənni Gaza xəhırigə zərbə bərixtin ilgiri, Yerəmiya pəyqəmbərgə kəlgən, Pərwərdigarning Filistiyələr toqrısıdiki səzi: — □

2 Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, ximaldin *dəlkunluk* sular ərləydu; ular təxip bir kəlkün bolidu; u zemın wə uningda turəqan həmmining üstidin, xəhər wə uningda turuwatqanlarınq üstidin təkkin bolup basıdu; xuning bilən uning adəmliri nalə-pəryad kətüridu, zemında bərlək turuwatqanlar *azabtin* nalə-zar kılıdu; □

□ 46:23 «Ormanlıqı koyuqluqidin kirgüsisz bolsimu, ular uni kesip yikitidu» — Misirdə dərəhlər az bolidu; xunga bu selixturma-ohxitix boluxi kərək, bəlkim «orman» nuroqunlıqan hək əhalisini kərsitidu. □ 46:25 «Mana, Mən No xəhıridiki but Amonni, Pırwənni, xundakla Misir wə uning ilahlıri bilən padixahlırini jazalaymən» — Huda «Amon» dəgən but wə «Misirning ilahlıri»ni kəndək jazalaydu? Həq bolmioqanda, bu səz Hudaning muxu butlarınq «nam-abruy»lırini pütünləy yökıtxını kərsitidu. Bu tema toqruluk «Misirdin qıqıx»tiki «qoxumqə səz»imiznimu kərəng. ■ 46:27 Yəx. 41:13; 43:5; 44:1; Yər. 30:10 ■ 46:28 Yər. 10:24; 30:11

□ 47:1 «Gaza» — Filistiyəning bəx qəng xəhərliridin biri. Bəxarət (1-7) bəriləg wəqit bəlkim miladiyədin ilğiriki 609-yılı idi. Xu qəqdə Pırwənni-Nəko Misirdin qıqıp Asuriyə imperiyəsığ ittıpaqdad bolup Babiləqə qarxi qıqқан. Bu bəxarəttiki «zərbə» bəlkim Pırwənni ximaləqə qarap yürüx kıləqan, Filistiyəning tərriyəsədin etüp boləqan wəqtdə kılinəqan. □ 47:2 «ximaldin dəlkunluk sular ərləydu; ular təxip bir kəlkün bolidu» — demisəkmə, Muxəddəs Kitabta «kəlkün» zemini bəsip kirgən zor qoxunəqə ohxitilidu. Muxu «sular» əwwal Pırwənni qoxuni boləqan boluxi mumkin, kəynidiki «kəlkün» Pırwənni qoxunini tarmar kıləqan Babiliklərdin ibarət. «Xəhər» bolsa bəlkim Yerusalemi kərsitidu. Yerusalemi Babil tərpidin ixəqal kılinəqanda Filistiyəmu kattik iskanjigə elinip təjawuz kılinəqan.

³ tolparlirining tuyaklirining taraxixlirini, jəng hərwilirining taraxlaxlirini, qaklirining güldürləxlirini anglap, atilar öz baliliridin həwər elixkimu kolliri boxap, arkiqimü qarimaydu. ■

⁴ Qünki barlıq Filistiyənləri nabut kılıdıoğan kün, həm Tur wə Zidonni ularoğa yardəmdə boləjudək barlıq qaloğan adəmlərdin məhrum kılıdıoğan kün yetip kəldi; qünki Pərwərdigar Filistiyənləri, yəni Kret arilidin qikiq kəlgənlərnin qaldukini nabut kılıdu. □ ■

⁵ Gazaning üsti taqirlik bolidu; Axkelon xəhiridikilər dang qetip qalidu; kaqanoziqə ətliringlarni tilisilər, i Filistiyə küqliridin aman qaloğanlar? □ ■

⁶ Apla, i Pərwərdigarning kiliqi, sən kaqanoziqə tinmaysən? Öz qiningoğa qaytkin, aram elip tinqlanoğın!

⁷ Lekin u qandakmu tohtiyalisun? Qünki Pərwərdigar uningə pərman qüxürgən; Axkelon xəhirigə həm dengiz boyidikilərgə zərb kiliqka uni bekitkəndur!

48

«3» Moab toşruluk bexarət

¹ Moab toşruluk: Samawi qoxunlarning Sərdari boləğan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Neboning həlioğa way! Qünki u harabə kilinidu; Kiriatayim hijalətkə qaldurulup, ixəəl kilinidu; yuqiri qoroğan bolsa hijalətkə qaldurulup aləzadə bolup kətti. □ ■

² Moab yənə heq mahtalmaydu; Həxbonda kixilər uningə: «Uni əl kataridin yokitayli» dəp suyikəst kiliidu; sənmu, i Madmən, tügəxtürülsən; kiliq seni qoşlaydu. □

³ Həronaimdin ah-zarlar kətürüldü: — «Ah, wəyranqilik, dəhxətlik pətiparəqçilik!»

⁴ Moab bitqit kiliindi! Uning kiqikliridin pəryadliri anglinidu.

■ **47:3** Yəx. 5:28; Yər. 4:13; 6:23 □ **47:4** «Pərwərdigar Filistiyənləri, yəni Kret arilidin qikiq kəlgənlərnin qaldukini nabut kiliidu» — Filistiyələr əslidə Kret (ibranıy tilidə «Kaftor») arilidin qikqanıdi. Ular turdikilər həm Zidondikilərgə «tuşqan kəbililər» (Fənikiyiliklər) boləqəqka, Tur wə Zidon awarigə uqriəğan bolsa, Filistiyələr ularoğa yardəmgə qikqan bolatti. Lekin Filistiyələr nabut boləğan bolsa, «ularoğa yardəmdə boləjudək ... adəmlər» bolmaytti. ■ **47:4** Yər. 25:22

□ **47:5** «Gazaning üsti taqirlik bolidu» — bəzi alimlar buni «Gazadikilər qayqurup qaqqlirini qüxürüdü» değən mənədə dəp qaraydu. Bizningqə birinqi mənisi xəhər harabilik bolup «taqir yər» bolidu. Bu söz ikki bislik bolup ikkinqi mənədimu boluxi mumkin. «Dang qetip qalidu»ning baxqə birhil tərijimisi: «tügixidu». «**Filistiyənin küqliridin aman qaloğanlar**» — buning baxqə birhil tərijimisi: «Filistiyə jiloşisidə qaloğanlar». «**kaqanoziqə ətliringlarni tilisilər**» — «ətlirini tilix» kattiq qayquni bildürətti. Bu adət Təwratta mən'i kiliñoğan. ■ **47:5** Qan. 14:1; Yər. 16:6; 25:20 □ **48:1** «yuqiri qoroğan» — (ibranıy tilidə «Misgab») bəlkim bir xəhərnin ismi boluxi mumkin. ■ **48:1** Yər. 25:21; 27:3 □ **48:2** «...Neboning həlioğa way! ... Kiriatayim hijalətkə qaldurulup, ixəəl kilinidu (1-ayət); Həxbon ...Madmən,...» — demisəkmü, Nebo, Kiriatayim, Həxbon, Madmən wə təwəndiki ayətlərdiki Həronaim, Luhit, Aroər, Bəyt-Gamul, Dibon qatarlıqlar Moabtiqi xəhərlərdur. Həritini kərüng. «Həxbon» bolsa Moabning qəgrisiəğa jaylaxqan bolup, bexarət boyiqə baxqə xəhərlərdin ilgiri bəlkim düxmən təripidin ixəəl kiliqip andin düxmənnin qoxuni üğün baza bolidu. «Həxbon» wə «suyikəst» («hexab») ibranıy tilidə yekün sözlərdur. Yəhüdiy tarixunas Yosefusning hatirisı boyiqə, Moab Nebokədnəsar padixah təripidin miladiyədin ilgiriki 582-yili igilinip, nuroqun xəhərliri wəyran kiliñoğan.

5 Bərək, Luhtka çikidioqan dawan yolidin tohtimay yiqilar kətürüldü; Höronaimoqa quxidioqan yolda həlakəttin azablıq nalə-pəryadlar anglinidu. ■

6 Keqinglar, jeninglarni elip yügürümlar! Qəldiki bir qatkal bolunglar! ■

7 Qünki sən öz kıləanliringoqa wə baylıqliringoqa tayanəanlığing tūpəylidin, sənmu əsirgə quxisən; *butung* Kemox, uning kaşinliri həm əmiriliri bilən billə sürgün bolidu. □ ■

8 Wəyran kıləuqi hər bir xəhərgə jəng kilidu; xəhərlərdin heqkaysi keqir kutulalmaydu; Pərwərdigar degəndək jiləjimu harabə bolidu, tüzlənglikmu həlakətkə yüzlinidu. □

9 Daldioqa berip keqix üqün Moabka kanatlarni beringlar! Qünki uning xəhərliri harabilik, adəmzatsiz bolidu □

10 (Pərwərdigarning hizmitini kəngül koyup kilmioqan kixi lənətkə qalsun! Kiliqini qan təküxtin qalduroqan kixi lənətkə qalsun!). □

11 Moab yaxlıkidin tartip kəng-kuxadə yaxap arzangliri üstidə tinoqan xarabək əndixisiz bolup kəlgən; u heqqaqan küptin küpkə quyuloqan əməs, yaki heq sürgün boləqan əməs; xunga uning təmi birhil bolup, puriki heq əzgərmigən. □ ■

12 Xunga, — dəydu Pərwərdigar, — Mən uning yenioqa ularni öz küpidin təkidiəqan təküqilərnə əwətimən; ular uning küplirini qurukdaydu, uning qəgünlirini qəkiwetidu. □

13 Ətkəndə İsrail jəməti öz tayanqisi boləqan Bəyt-Əl tūpəylidin yərgə qarap qələndək Moabmu Kemox tūpəylidin yərgə qarap qalidu. □ ■

14 Silər kandaqmu: «Biz batur, jənggiwar palwanmiz!» — deyələsilər?

15 Moabning zemini harabə kilinidu; *düxmən* ularning xəhərlirining *sepillirioqa* çikidu; uning esil yigitliri kətl kilinixka quxidu, — dəydu padixah, yəni nami saməwi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

16 — Moabning həlakiti yəkinlaxti, uning külpiti bexioqa quxüxkə aldiraydu.

■ 48:5 Yəx. 15:5 ■ 48:6 Yər. 17:6 □ 48:7 «*butung Kemox, uning kaşinliri həm əmiriliri bilən billə sürgün bolidu*» — Kemox Moab qoqunoqan but idi. Ularning uninoqa əz balilirini qurbanlıq kilix aditi bar idi («2Pad.» 3:27ni kəring). ■ 48:7 Yər. 49:3 □ 48:8 «*Pərwərdigar degəndək jiləjimu harabə bolidu, tüzlənglikmu həlakətkə yüzlinidu*» — «jiloqa» wə «tüzlənglik» Moabning jənubiy wə ximaliy qismini kərsitidu. □ 48:9 «*Daldioqa berip keqix üqün Moabka kanatlarni beringlar!*» — bu jümlidiki ibrəniy tilini quxinix tas. Oqurmənlər baxka hil tərjimilərnə uqritixi mumkin. □ 48:10 «*Pərwərdigarning hizmitini kəngül koyup kilmioqan kixi lənətkə qalsun! Kiliqini qan təküxtin qalduroqan kixi lənətkə qalsun!*» — bu kinayilik, həjwiyy səzlər kəlgüsidə Moabka hujum kilidioqan Babillik ləxkərlərgə eytilidu. □ 48:11 «*Moab yaxlıkidin tartip kəng-kuxadə yaxap arzangliri üstidə tinoqan xarabək əndixisiz bolup kəlgən*» — xarab tınıxi üqün uzun waqit midirtilimay turuxi kerək. Tinoqan «arzanglar», (duq, qəkündə) nahayiti aqqıq bir nərsə, əlwəttə. Xunga baxka küpkə quyulmay kalsa, tamı kirtik, aqqıq bolidu, əlwəttə. «*U heqqaqan küptin küpkə quyuloqan əməs, yaki heq sürgün boləqan əməs; xunga uning təmi birhil bolup, puriki heq əzgərmigən*» — bu ohxitixi bəlkim Moabning heq qiyinçilikka uqrimay, kərənglik kıləanlığı, tolimu kerilip kətənlilikini kərsitidu. ■ 48:11 Zəf. 1:12 □ 48:12 «*Mən uning yenioqa ularni öz küpidin təkidiəqan təküqilərnə əwətimən*» — bu ohxitixitiki «xarab» Moabtika əhalini, «küpliri», «qəgünliri» uning yurt-xəhərlirini kərsitidu. □ 48:13 «*Bəyt-Əl*» — muxu xəhər İsrail (ximaliy padixahlıq)ning qong butpərəs mərkizi bolup, ular xu yərdə «altun mozay but»ni quroqan («1Pad.» 12-babni, «Hox.» 10:5 həm 8:5-6, «Am.» 7:10-17ni kəring). ■ 48:13 1Pad. 12:29

¹⁷ Uning ətrapidiki həmməylən uning üçün aḥ-zar kətürünglar; uning nam-xəhritini bilgənlər: «Küqlük xahanə ḥasisi, güzəl tayıqımu xunqə sunduruldiöu!» — dənglar.

¹⁸ Xan-xəhritingdin qüxüp qaşjirap kətkən yərdə oltur; i Dibonda turuwatqan kız; qünki Moabni ḥalak kılöuqi sanga jəng kılıxka yetip kəldi; u istihkam-korəqanliringni bərbat kılıdu.

¹⁹ Yol boyıda kəzət kil, i Aroərdə turuwatqan kız; bəder tikiwatqan ərdin wə qeqiwatqan kizdin: «Nemə boldi?» dəp sora;

²⁰ «Moab hijalətkə qəldi, qünki u bitqit kılindi!» *dəp jawab berilidu.* Aḥ-zar tartip nalə-pəryad kətürünglar; Arnonda: «Moab ḥalak kılindi» — dəp jakarlanglar. ■

²¹ Jaza ḥökümi tüzlənglik jayliri üstigə qıqırildi; Ḥolon, Yaḥaz wə Məfaat üstigə,

²² Dibon, Nebo həm Bəyt-Diblataim üstigə,

²³ Kiriatayim, Bəyt-Gamul həm Bəyt-Meon üstigə,

²⁴ Keriot, Bozrah həm Moabdiki yirək-yeqin barlık xəhərlərnin üstigə qıqırilidu.

²⁵ Moabning Münggüzi kesiwetilidu, uning biliki sundurulidu, — dəydu Pərwərdigar. □

²⁶ — Uni məst kilinglar, qünki u Pərwərdigarəda aldida ḥakawurluk kılöqan; Moab öz kusakıda eqınap yatsun, xuning bilən rəsua kılinsun. □

²⁷ Qünki sən *Moab* Israilni mazaq kılöqan əməsmu? U oqrılar qatarida tutuwelinqanmu, sən uni tiləda alsangla bexingni qaykaysən?!

²⁸ Xəhərlərdin qıqıp tax-kiyalar arisini turaləu qilinglar, i Moabda turuwatqanlar; oḥar aqzida uwilöqan pahtəktək bolunglar!

²⁹ Biz Moabning ḥakawurluqi (u intayin ḥakawur!), yəni uning təkəbburluqi, ḥakawurluqi, kənglidiki məqrur-kərengliki toqrısında angliduk. □ ■

³⁰ Mən uning noqilik kılidiöanlikini bilimən, — dəydu Pərwərdigar, — biraq *noqilıqi* karəda yarimaydu; uning qong gəpliri bikar bolidu.

³¹ Xunga Mən Moab üçün zar yioqlaymən, Moabning həmmisi üçün zar-zar kətürimən;

Kir-Harəsəttikilər üçün aḥ-pioqan anglinidu.

³² I Sibmaḥtiki üzüm teli, Mən Yaazərnin zar-yioqi bilən təng sən üçün yioqlaymən; sening peləkliring sozulup, əslidə «Ölük dengiz»ning nerioḥa yətkənidi; ular əslidə Yaazər xəhırigiqımu yətkənidi. Ləkin sening yazlık

■ **48:20** Yəx. 16:7 □ **48:25** «Moabning münggüzi kesiwetilidu» — Təwratta, «münggüz»lər kəp ḥallarda adəmlərnin abruy-xəhriti yaki ḥökükini bildüridu. Bu adəmnin bexidin əskən əməs, əlwəttə! □ **48:26** «Moabni məst kilinglar» — yukirida (25-babta) Yərəmiya «Pərwərdigarın qəzıpiga toləqan kədəḥ» toqruluk səzligəqə, bəzi alimlar bu «məstlik» xu

kədəḥtin iqxıtn boluxi kerək, dəp qaraydu. Bizningə bu bir tərəptin toḥra, Hudaning qəzıpi bexioḥa qüxürülgəndə dəsəptilə əklini yökıtip aljiöanliki bolidu. Bu ayətnin təkitləydiöqini ularning ḥamaqətlıxip kətkənlikidin ibarət. □ **48:29** «Biz Moabning ḥakawurluqi ..., yəni uning təkəbburluqi, ..., kənglidiki məqrur-kərengliki toqrısında angliduk» — bu ayəttiki «Biz... angliduk» degüqi Hudaning Özıdır. Huda Özi toqruluk «Biz» dəp ixlətkənliki Təwrattiki baxka yərlərdimu bar; məsılən «Yar.» 1:26, 3:22, 11:7ni həm «Yəx.» 6:8ni kerüing. Bəzi alimlar ayəttiki «biz»ni Yərəmiya həm Yəḥuda həlkini kərsitidu, dəp qaraydu. ■ **48:29** Yəx. 16:6

mewiliringgə, üzüm həsulung üstigə buzoquçı besip kelidu. □

33 Xuning bilən xadlik wə huxallik Moabning baq-etizliridin wə zeminidin məhrum qilinidu; Mən üzüm kəlqəklərdin xarabni yökətimən; üzüm qəyligüqilərnin təntənə awazliri kəytidin xangrimaydu; awazlar bolsa təntənə awazliri əməs, jəng awazliri bolidu. ■

34 Qünki nalə-pəryadlar Həxbondin kətürülüp, Yahəzoqiğə wə Elealahəqiğə yetidu; nalə awazliri Zoardin kətürülüp, Həronaiməqiğə wə Əglat-Xəlixiyaqiğə yetidu; hətta Nimiridiki sularmu kərup ketidu. □ ■

35 Mən Moabta «yukiri jaylar»da kərbanlik kəloquqilarni wə yat ilahlarə qə huxbuy yakquqilarni yökətimən, — dəydu Pərwərdigar. □

36 — Xunga Mening kəlbim Moab üqün nəydek mungluk mərsiyə kətüridu; Mening kəlbim Kir-Hərestikilər üqünm nəydek mungluk mərsiyə kətüridu; qünki u igiliwəloqan baylik-həzinilər yəqap ketidu.

37 Həmmə bax takir kılduruloqan, həmmə saqal qüxürülgən; həmmə qol titma-titma kesilgən, həmmə qatırakqə bəz kiyilgən. □ ■

38 Moabning barlik əy əgziliri üstidə wə məydanlarda matəm tutuxtin baxqə ix bolmaydu; qünki Mən Moabni həqkimgə yakmaydıoqan bir kəqidək qeqip taxlaymən, — dəydu Pərwərdigar,

39 — ular piqəndin zarlixidu; *Moab* xunqilik pərə-pərə kiliwetiliduki, u hijaləttin kəpçilikə arkisini kəlidu; Moab ətrapidiki həmmə təripidin rəsua qilinidoqan, wəhimə saloquçı obyekt bolidu. □

40 Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, birsi bürküttək kənatlirini kerip *pərwaz kəlip*, Moab üstigə xungərup qüxidu. ■

41 Xəhərliri ixəqal bolidu, istihkamlar igiliwelinidu; xu küni Moabdiki palwanlarning yüriki toloqakqə qüxkən ayalning yürikidək bolidu. □

42 Moab əl kətaridin yökətilidu; qünki u Pərwərdigar aldida həkəwurluk kəloqan;

43 wəhxət, ora wə kiltək bəxinglarə qüxkən kütməktə, i Moabda turuwatqanlar, — dəydu Pərwərdigar.

44 — wəhxəttin kəqқан orioqə yikilidu; oridin qıqқан kiltəkə tutulidu;

□ 48:32 «I Sibmahtiki üzüm teli, Mən Yaazərnin zar-yioqisi bilən təng sən üqün yioqlaymən...» — 30-ayətiki səzligüqi Huda boləandin keyin («Mən ..bilimən...») xübhəsisziki, 31-, 32- həm 36-ayətlərdiki səzligüqimu Hudaning Əzidur. Bu adəmi həyran kəlduridu. Huda Yaazərdikilərnə jazalaydu; xuning bilən ular Sibmahtiki yəqioqan üzümzarlar üqün yioqlaydu. Ləkin Huda ularni jazalixi bilən ular bilən təng kəyoquridu. «**Əlük dengiz**» — ibrəniy tilida «Yaazər dengizi». «**Ular (səning peləklirin) əslidə Yaazər xəhərigiqimu yatkanidi...**» — «Yaazər» bolsa Moabning ximaliy qəgrasioqə yirəkrək bolup, xərk təripi «qəl-dalilar», qərb təripi «dengiz». Demək, Moab hilwət jay boləqini bilən heli yirəklarə təsiri boləqan bir məmlikətkə ayələqan. «Yəzlik mewiliri» ənjür, horma wə üzümlərnə kərsitidu. ■ 48:33 Yəx. 16:10

□ 48:34 «...nalə-pəryadlar Həxbondin kətürülüp, Yahəzoqiğə wə Elealahəqiğə yetidu...» — Elealah Həxbonning ximaliy təripidin 2 kilometr yirək; Yahəz uning jənubiy təripidin 2 kilometr yirək. Bu üqisi Moabning ximalioqə jayləxqan. Zoar, Həronaim wə Əglat-Xəlixiya Moabning jənubioqə jayləxqan. Ayətnin omumiy mənsisi, «təjawuzluk baxlandi» degən bolup, bu həwər Moabning pütkül zeminiəqə pur ketidu. ■ 48:34 Yəx. 15:5, 6 □ 48:35 «yukiri jaylar» — butpərəsilikkə atəp bəoqixlənoqan jaylar idi. □ 48:37 «**Həmmə bax takir kılduruloqan, həmmə saqal qüxürülgən; həmmə qol titma-titma kesilgən, həmmə qatırakqə bəz kiyilgən**» — demisəkmə, bu hərəikətlərnin həmmisi kəttik matəmni bildüridu. ■ 48:37 Yəx. 15:2, 3; Yər. 47:5

□ 48:39 «**wəhimə saloquçı obyekt**» — bəxqilar Moabning bəxioqə qüxkən apətkə kərap «bundak dəhxətlik ix əz bəximioqimu qüxərmə?» dəp wəhimigə qüxidu. ■ 48:40 Yər. 4:13

□ 48:41 «**xəhərliri ixəqal bolidu**» — «xəhərliri»ning bəxqə təjəmisii «Kəriyot» (xəhərnin ismi).

qünki uning üstigə, yəni Moab üstigə jazalinix yilini qüxürimən — dəydu Pərwərdigar. □

⁴⁵ Qaçqanlar Həxbon *sepilining* daldisida turup amalsiz qalidu; qünki Həxbondin ot, həm *məhrum* Sihon *padixahning* zemini otturisdin bir yalkun partlap qikidu wə Moabning qekilirini, soxuxkak həlkning bax qokkilorini yutuwalidu. □ ■

⁴⁶ Halingoşa way, i Moab! Kemoxka təwə boləqan əl nabut boldi; oşulliring əsirgə qüxidu, kızliring sürgün bolidu.

⁴⁷ Ləkin, ahirki zamanlarda Moabni sürgünlükidin kayturup əsligə kəltürimən, — dəydu Pərwərdigar.

Moab üstigə qikiridoşan həküm muxu yərgiqə.

49

«4» Ammoniyalar toşruluk həküm

¹ Ammoniyalar toşruluk. Pərwərdigar mundak dəydu: — Israilning pərzəntliri yokmikən? Uning mirashorliri yokmidu? Əmdi nemixka Milkom Gadning zeminoşa warislik kildi, Milkomoşa təwə boləqan həlk nemixka Gadning xəhərliridə turidu? □ ■

² Xunga mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Ammoniyaların Rabbah xəhəridə jəng sadalirini anglitimən; u harabilik dəng bolidu; təwə xəhərliri ot qoyup küydürülidu; Israil kaytidin əzlrini igiliwaləqanlaroşa igidarqilik kildu, — dəydu Pərwərdigar. ■

³ — Zarlanglar, i Həxbon! Qünki Ayi xəhiri harabə kilinoşan! Rabbah kızliri, əzünqlarəşa bəz rəhtni başlap matəm tutunglar; sepil iqidə uyan-buyan patiparak yügürunglar; qünki Milkom wə uning kaşnirliri, uningəşa təwəlik əmiriliri sürgün bolidu. □ ■

⁴ Nemixka küq-həywingingni danglaysən? Sening küqüng ekip ketiwatidu, i: «Kim mənə yəqinlixixka pətinəlisun?» dəp əz bayliqliringəşa tayanəqan, asiylük kילוquqi kız! ■

⁵ Mana, Mən barlik ətrapingdikilərdin wəhəxət qikirip üstünggə qüxürimən, — dəydu samawı qoxunların Sərdari boləqan Rəb

□ 48:44 «jazalinix yili» — ibranıy tilida «yoklinixi yili». □ 48:45 **qaçqanlar Həxbon sepilining daldisida turup Amalsiz qalidu; qünki Həxbondin ot, həm (məhrum) Sihon padixahning zemini otturisdin bir yalkun partlap qikidu** — Amoriylarning padixahi Sihon nəqqə yüz yıl ilgiri Həxbon xəhərinə ixəqal kıləqan, andin keyin Moabning pütkül zemini igiliwaləqanidi («Qel.» 21:28-29ni kəring). «ot.... Moabning qekilirini, soxuxkak həlkning bax qokkilorini yutuwalidu» — «qekilirini... bax qokkilorini...» bəlkim Moabning həmmisini, jümlidin «bax boləqanların» əz iqigə elixi mumkin. Yəramiyaning bəxariti aldin'ala kərsətkən bu həlakət təhimu kədimki yənə bir bəxarətning əməlgə axuruluxi bolidu («Qel.» 24:17ni wə 21:28-29ni kəring). ■ 48:45 Qel. 21:28 □ 49:1 «Milkom» — Ammoniyalar qokunəqan but idi. Gad bolsa Israilning on ikki kəbilisinin biri; ularəşa əslidə təksim kılinoşan zemin İordan dəryasining xərki təripidə idi. Yəramiya bəxarət bərgən wakitta, Gadtikilər heli baldur Asuriyə imperiyəsi təripidin sürgün boləqanidi. Keyin əsliy qoxuniliri boləqan Ammoniyalar ularning zemini igiliwaləqanidi. Huda ularəşa: «Bu zemini Öz həlkimgə təksim kıləqanidim, ular kaytip kelip uningəşa kaytidin igidarqilik kildu» dəp aqaşlandıridu. ■ 49:1 Am. 1:13 ■ 49:2 Am. 1:14 □ 49:3 «sepil iqidə uyan-buyan patiparak yügürunglar» — baxka birhəl tərijimisi: «əzünqlar titma-titma tilinoşan həlda uyan-buyan yügürunglar». «Milkom» — Ammoniyaların bir buti idi. Baxka ismi «Molək» idi. ■ 49:3 Yəx. 32:12; Yər. 4:8; 6:26; 48:7 ■ 49:4 Yər. 21:13; 48:7

Pərwərdigar, — xuning bilən silər hərbinglar həydiwetilislər, aldi-kəybinggə qarimay qaçisilər; qaçqanlarni yənə yiołoquı heçkim bolmaydu.

⁶ Ləkin keyinki künlərdə, Ammoniyarlarni sürgünlükidin qayturup əsligə kəltürimən, — dəydu Pərwərdigar.

«5» Edom toqruluk həküm

⁷ Edom toqruluk: Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — İsrailning Hudasi mundak dəydu: — Temanda hazır danalix tepilmamdu? Danixmənliridin nəsihət yokaq kəttimu? Ularning danalixini dat besip qalojanmu?! □ ■

⁸ Burulup keqinglar, pinhan jaylardin turaloju tepip turunglar, i Dedanda turuwatqanlar! Qünki Mən Əsawoja tegixlik balayi'apətni, yəni uni jazalaydiojan künini bexioja qüxürimən. □ ■

⁹ Üzüm üzgüqilər yeningoja kəlsimu, ular azraq wasanglarni qalduridu əməsmu? Oqrilar keqiləp yeningoja kirsimu, ular əzlrigə quxlukla buzup, oqrilaydu əməsmu? □ ■

¹⁰ Mən Əsawni yalingaqliwetimən, u yoxurunəjdək jay qalmiojuqə dalda jaylirini eqip taxlaymən; uning nəslı, qerindaxlırı həm qoxniliri yokaqdu; u əzi yok bolidu.

¹¹ Ləkin yetim-yesirlirini qaldur, Mən ularning hayatini saqlaymən; tul hotuninglar Manga tayansun.

¹² Qünki Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, oqəzipimning kədəhidin iqxkə tegixlik bolmiojanlar qokum uningdin iqməy qalmaydiojan yərdə, sən jazalanmay kəlaməsən? Sən jazalanmay qalmaysən; sən qokum uningdin iqisən. □

¹³ Qünki Əz namim bilən kəsəm iqxkənmənki, — dəydu Pərwərdigar, — Bozrağ dəlxət basidiojan həm rəswa kilinidiojan bir obyektı, harabilik wə lənət səzi bolidu; uning ətrapidiki xəhərliri daimlik harabilik bolidu. □

¹⁴ Mən Pərwərdigardin xu bir həwərnı anglaxqa muyəssər boldum, — wə bir əlqi əllər arisioja əwətilgənidi —

□ 49:7 «Edom toqruluk: ...» — bu bexarət (7-22)ning Təwrattiki «Obadiya» degən kışim bilən kəp ortaq yərliri bar. Obadiyajoja «qoxumqə səz»imzidə qüxəndürginimizdək ixinimizki, Yerəmiya pəyojəmbər Hudaning yolyorukı bilən ilgiriki pəyojəmbər Obadiyaning bexaritudiki kəp səzlərnı nəqil kəltüridu. İkki bexarətning bəzi yərliri ohximiojaqqa, səzlıridiki pərkłərnı tepip selixturuxning kəp əhmiyiti bar: «**Temanda hazır danalix tepilmamdu? Danixmənliridin nəsihət yokaq kəttimu? Ularning danalixini dat besip qalojanmu?!**» — Teman Edomdiki qong xəhər. Edomdikilər əz danixmənliri bilən intayin məqrurlinatı. ■ 49:7 Ob. 8 □ 49:8 «**pinhan jaylar**» — ibraniy tilida «qongkur jaylar» degən səz bilən ipadilınidu. U bəlkim hərhil ojar-əngkürklərnı əz iqigə alidu. «**Mən Əsawoja tegixlik balayi'apətni, yəni uni jazalaydiojan künini bexioja qüxürimən**» — Edomning baxqa ismi «Əsaw» idi. Muxu bexarəttə «Edom» yaqi «Əsaw» uning əwladlırı boləjan Edomluklarnı kərsitidu, əlwəttə. ■ 49:8 Yər. 25:23 □ 49:9 «**Üzüm üzgüqilər yeningoja kəlsimu, ular azraq wasanglarnı qalduridu əməsmu?**» — Musa pəyojəmbərgə qüxürülgən qanun boyiqə üzüm həsulını alojanda üzgüqilər kəmbəjoəllərnıng teriwelixi üqün bir'az wasanglarnı qaldurux kerək idi («Law.» 19:10). Asiyadiki bəzi dələtlərdə bu bir adətkə aylinip qalojan. ■ 49:9 Ob. 5 □ 49:12 «**oqəzipimning kədəhidin iqxkə tegixlik bolmiojanlar**» — Yəhuda əməs, bəlkı tajawuzqılarning ətər yoloja «tasadipi» udul kelip qalojan, Yəhudaning wə baxqa əllərnıng gunəhliri bilən munawətsiz boləjan baxqa əllərnı kərsitixi mumkin. □ 49:13 «**Əz namim bilən kəsəm iqxkənmənki...**» — ibraniy tilida «Əzüm bilən kəsəm iqxkənmənki». «**Bozrağ ... rəswa kilinidiojan bir obyekt**» — «Bozrağ» bəlkim Edomdiki əng muhım xəhər boluxi mumkin idi.

U: «Uningoşa hujum qilixka yiqilinglar! Uningoşa jəng qilixka ornunglardin turunglar!» — dəp həwər beridu. □ ■

15 Mana, Mən seni əllər arisida kiqik, İnsanlar arisida kəmsitilgən qilimən. □

16 Sening əzgilərgə dəhşət salidoqanlıqıng, Kənglüngdiki təkəbburluqung əzüngni aldap koydi; Həy tik kıyaning yerikliri iqidə turoşuqi, Turaloşung egizlikning yukiri təripidə boluşuqi, Gərqə sən qanggangni bürkütningkidək yukiri yasisangmu, Mən xu yərdin seni quxüriwetimən, — dəydu Pərwərdigar. □ ■

17 — Wə Edom tolimu wəhimilik bolidu; Edomdin etidoqanlarning həmmisi uning barlıq yara-wabaliri tüpəylidin wəhimigə quxüp, ux-ux kilidu. ■

18 Sodom, Gomorra wə ularning ətrapidikiki xəhərliri bilən birgə örüwetilgəndək Edommu xundək bolidu, — dəydu Pərwərdigar, — heqkim xu yərdə turmaydu, insan baliliri xu yərdə olturaklaşmaydu. ■

19 Mana, İordan dəryasidiki qawar-qatqallıktin qikiş, daim ekip turidoqan xu sular boyidikiki yaylaqtiki *qoylarni* tarkatқан bir xirdək Mən *Edomdikilarni* bədər kaqkuzimən. Əmdi kimni halisam Mən uni Edomning üstigə tikləymən; qünki Manga kim təng kelələydu? Kim Meningdin hesab elixka Meni qaқiralaydu? Mening aldimda turalaydoqan pada baқkūqi barmu? □ ■

20 Xunga Pərwərdigarning Edomni jazalaxtiki məksitini, xuningdək Temandikilərnə jazalax niytini anglanglar: ularning kiqiklirimu tartip epketilidu; bərhək, qilmixliri tüpəylidin Pərwərdigar uning yaylikini wəyrənə kilidu. ■

21 Ularning yikilip kətkən sadasini anglap yər yüzidikilər təwrinip ketidu; nalə-pəryadliri «Kizil dengiz» oqiğə anglinidu.

22 Mana, birsi bürküttək kanat yeyip pərwaz kilip, Bozrah üstigə xunşoşup quxidu. Xu küni Edomdiki palwanlarning yüriki toloqakka quxkən ayalning yürikidək bolidu. □ ■

«6» Suriyə paytəhti Dəməxk toşruluk həküm

23 Dəməxk toşruluk: —

□ **49:14 «bir əlqi əllər arisoşa əwətilgənidi»** — «əllər» İsrailoşa yat boləjan əllərnə kərsitidu. **«Uningoşa jəng qilixka ornunglardin turunglar»** — «uningoşa» yəni Edomoşa. Bəlkim bu əlqi duxmən əllərnə biridin qikқан bolup, u başqa əllərnə Edomni yoқitixka qaқiridu. ■ **49:14** Ob. 1 □ **49:15 «Mən seni əllər arisida kiqik, insanlar arisida kəmsitilgən qilimən»** — «seni» — Huda həzir Edomni «seni» dəp, ularoşa biwasitə səz kilidu. □ **49:16 «Həy tik kıyaning yerikliri iqidə turoşuqi, turaloşung egizlikning yukiri təripidə boluşuqi»** — demisəkmə, Edom pinhanrak, qikxis intayin təs boləjan taoşlıq rayonda idi. «Tik kıya» («Sela») degən səz Moabning «Sela» isimlik (həzirki «Petra»), intayin pinhan bir xəhərnə kərsitiximə mumkin. ■ **49:16** Yər. 48:29 ■ **49:17** Yər. 50:13 ■ **49:18** Yər. 19:25; Yər. 50:40; Am. 4:11 □ **49:19 «daim ekiwatқан xu sular»** — İordan dəryasining əzi. ■ **49:19** Ayup 41:2; Yər. 12:5; 50:44 ■ **49:20** Yər. 50:45 □ **49:22 «Bozrah»** — intayin yukiri kıya tax üstigə, «bürkütning qanggili»dək jaylaxkanidi. ■ **49:22** Yər. 48:40,41

Hamat, Arpad xəhridikilər hijalətkə qaldurulidu; çünki ular xum həwər anglaydu; ularning yürüki su bolup ketidu; dawuləşup kətkən dengizdək ular heq tinqlinalmaydu. □ ■

24 Dəməxk zəipləxti, keqixka burulidu; uni wəhimə basidu; azablar tolaşqka qüxkən ayalni tutkəndək, azab wə dərd-kəyoşu uni tutidu. ■

25 Nam-dangki çikқан yurt, Mən huzur aloşan xəhər xu dərijidə taxli-wetilgən bolidu!

26 Xunga uning yigitliri koqilirida yikilidu, jənggiwar palwanlar xu küni yokitilidu, — dəydu samawi koşunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar;

27 — həm Mən Dəməxkning sepiligə bir ot yaqimən, u Bən-Hədadning ordilirini yutuwalidu. □ ■

«7» Kedar həm Həzor toşruluk həküm

28 Babil padixahı Nebokədnəsar yənggən Kedar toşruluk həm Həzorning padixahlıkliri tuşuluk söz: —

Pərwərdigar mundaq dəydu: —

«Ornungdin tur, Kedarəşə hujum kilip, xərktiki adəmləni bulang-talang kill!» — deyilidu; □

29 Hujum kiləşanlar ularning qedirliiri həm padilirini elip ketidu; ularning qedir pərdiliri, barlık qaqa-kuqa, təgilirini bulap ketidu; hək ularəşə: «Təşəp-təşəpləni wəhimə basidu!» dəp warkiraydu.

30 Keqip ketinglar, bədər tikip pinhan jaylardin turaləşu tepip turunglar, i Həzordikilər, — dəydu Pərwərdigar, — çünki Babil padixahı Nebokədnəsar silərgə jəng kilixka kəst kiləşan, silərgə qarap niyiti buzuləşan.

31 — Ornungdin tur, sepil-dərwazilarəşə igə bolmioşan aramhuda yaxap, tinq-aman turoşan əlgə jəng kilixka çik; ular yaləşuz turidu — dəydu Pərwərdigar, □

32 — ularning təgiliri olja, top-top mal-waranliri oşəniymət bolidu; Mən qəke qaclirini qüxürgənləni tət xamaləşə tarkitimən, ularning bexioşə hər ətrapidini külpət qüxürimən, — dəydu Pərwərdigar; □ ■

33 — Həzor bolsa qilbərilləning turaləşəsi, mənggügə wəyranə bolidu. Həqkim xu yərdə turmaydu, insan baliliri xu yərdə olturaklaşmaydu. ■

«8» Elam toşruluk həküm

34 Yəhuda padixahı Zədəkiya təhtkə olturoşan dəslepki wakitlirida, Yərəmiya pəyoşəmbərgə kəlgən Pərwərdigarning səzi mundaq idi: —

□ 49:23 «dawuləşup kətkən dengizdək ular heq tinqlinalmaydu» — baxka birhil tərjimisi: «dawuləşup kətkən dengizdək ularning kəngülliri heq aram tapmaydu». Hamat həm Arpad degən ikki xəhər Nebokədnəsar Misiroşə yürüx kiləşan qəşdə (miladiyadin ilgiriki 604-yili) besip ötkən jaylar idi. Xübhəsisziki, Nebokədnəsar ularəşə hujum kiləşanidi. Muxu ikki xəhər Dəməxkning ximaliy təripidiki kiçik padixahlıklar idi. ■ 49:23 Yəx. 17:1 ■ 49:24 Yər. 4:31; 6:24; 30:6

□ 49:27 «Bən-Hədad» — Dəməxkning kəpligən padixahlirining ismi idi. ■ 49:27 Am. 1:4,14

□ 49:28 «Ornungdin tur, Kedarəşə hujum kilip, xərktiki adəmləni bulang-talang kill» — bu səzə Nebokədnəsarning koşunioşə eytilixi mumkin. Kedar wə Həzormu qarwiqi kəqmən həlk bolup, qedirda yaxap, sepil-dərwazilik bolmioşan, əlwəttə. □ 49:31 «Ornungdin tur, sepil-dərwazilarəşə igə bolmioşan aramhuda yaxap, tinq-aman turoşan əlgə jəng kilixka çik; ular yaləşuz turidu» — bu səzəmə bəkim Nebokədnəsarning koşunioşə eytilixi mumkin. Kedar wə Həzordikilər qedirlarda turup, heq sepil-dərwazilik boləşan əməs. □ 49:32 «qəke qaclirini qüxürgənlər» — «qəke qaclirini qüxürgüx» Kedar dikilər həm Həzordikiləning aditi bolsa kerək idi. ■ 49:32 Yər. 9:25; 25:23 ■ 49:33 Yər. 9:10; 10:22

³⁵ Samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən Elamning oʻlluk küqi bolqan okyasini sundurimən. □

³⁶ Asmanlarning tət qetidin tət xamalni çiqirip Elamning üstigə qüxürimən; Mən ularni bu tət xamaloqa tarkitimən; xuning bilən Elamdin həydəlgənlərnin barmaydiqan əl-məmlikətlər qalmaydu.

³⁷ Mən Elamni düxmənliri aldida həm jenini izdigüqilərnin aldida dəkkə-dükkigə qüxürimən; dəhxətlik oʻzəzimni bexioqa təküp, külpətlərnin qüxürimən; ularni bərbat qiləuqə Mən qiliqni ularning kəynidin qoqlaxka əwətimən.

³⁸ Mən Öz təhtimni Elamda tikləymən, xu yərdin padixahi wə xahzadilirini yoq qilimən, — dəydu Pərwərdigar.

³⁹ — Lekin ahirki zamanlarda, Mən Elamni sürgünlükidin qayturup əsligə kaltürimən, — dəydu Pərwərdigar. ■

50

«9» Babil toʻqruqluk həküm

¹ Pərwərdigar Yərəmiya pəyoʻəmbər arkilik Babil toʻqruqluk, yəni Kaldiylərnin zemini toʻqruqluk eytkan səz: —

² Əllər arisida xu həwərnin elan kilip jakarlanglar, tüq kətüringlar; jakarlanglar, uni yoxurmanglar! — «Babil ixoql kilindi; Bəl bolsa hijalətkə kalduruldi, Marduk patiparak bolup kətti; Babilning oyma butliri hijalətkə kalduruldi, yirginqlik nərsiliri patiparaqqilikka qüxti!» — dənglar. □ ■

³ Qünki ximaldin uningə jəng qilməqçi bolqan bir əl kelidu; u uning zeminini wəyran kilidu, heqkim xu yərdə turmaydu; insan həm haywanmu keqip ketidu, ular yoq bolidu.

⁴ Xu künlərdə, xu qəoqda, — dəydu Pərwərdigar, — Israil həlki kelidu, ular həm Yəhuda həlki bilən billə kelidu, ular yioqliqan haldə mengip Pərwərdigar Hudasini izdəxkə kelidu.

⁵ Ular Zionning yolini soraydu, yuzlirini uningə karitip: «Hərgiz untulmas mənggüklük bir əhdə bilən əzimizni Pərwərdigarə baqlayli» — dəydu.

⁶ — Mening həlkim azoqan koylardur; ularning baqquqiliri ularni azduroqan, ularni toqlarda tenitip yürgən; ular toqdin dənggə kezip yürüp, əz aramgahini untuqandur.

⁷ Ularni uqratqanlarning həmmisi ularni yəp kətkən, küxəndiliri ular toʻqruqluk: «Bizdə bu ixlarda heq gunah yoq, qünki ular ata-bowilirining ümidi bolqan Pərwərdigar, yəni həkkaniylikning yaylak-turaloqisi bolqan Pərwərdigarning aldida gunah sadir qiləqan!» — dəgən. ■

□ 49:35 «Elamning oʻlluk küqi bolqan okyasi...» — Elam hozirki Iran zeminida turoqan bir həlk idi. Elamning qoxunining qənəp atidiqan, dəhxətlik mərgən okyaqiliri bilən dangki qikqanidi. ■ 49:39 Yər. 48:47 □ 50:2 «Əllər arisida xu həwərnin elan kilip jakarlanglar...!» — «Babil ixoql kilindi; Bəl bolsa hijalətkə kalduruldi, Marduk patiparak bolup kətti; Babilning oyma butliri hijalətkə kalduruldi, yirginqlik nərsiliri patiparaqqilikka qüxti»

— Babil xəhiringin ixoql kilinixi Israilning birinçi sürgünidin 70 yil keyin (miladiyadin ilgiriki 539-yili) Pars imperiyəsi taripidin bolqan. «Bəl» həm «Marduk» (yaki «Merodak») Babilniki ikki qong butning ismi idi. ■ 50:2 Yəx. 46:1; Yər. 51:44 ■ 50:7 Yər. 31:23

8 *I halkim*, Babil otturisdin keqinglar, kalduylarning zeminini taxlap qiqinglar, padini yetakliguqi tekilerdak bolunglar. □ ■

9 — Qunki mana, ximaliy zemindin Babiloqa hujum kilmaqci bololan zor bir top uluq allarni kozoqayman; ular ozlirini uningoa karxi sapka qoxidu; xuning bilan Babil xu yerdin qikqanlar teripidin asirga guxidu. Ularning oklirining hammisi batur margsenlarningkidak bolidu; ularning heqkaysisi jengdin kuruk kol kalmaydu. □

10 Kalduya bolsa olja bolidu; olja aloqan barlik bulioquqilar uningdin kanaatlinidu, — daydu Pervardigar;

11 — Qunki siler xadlanqansiler, siler yayrap ketkansiler, i mirasim bololan *halkimni* bulang-talang kilouqular! Qunki siler qemonda turoqan mozaylardak sakrigansiler, ayoiqlardak huxalliktin kixnigansiler!

12 Emdi ana *yurtung* zor hijalatkə kaldurulidu; rasvaqilik seni tuoquqini kaplaydu; mana, u allarning daxkili, — bir janggal, qaojirak yer wa qel-bayawan bolup kalidu.

13 Pervardigarning qezipi tupaylidin, uning heq ahalisi bolmaydu, balki toluk taxliwetilgan bolidu; Babilin otidoqanlarning hammisi uning barlik yara-wabaliri tupaylidin wəhimiga guxup ux-ux kilidu. ■

14 Babiloqa jeng kilix uqun uning etrapida sapka tizilinglar, barlik okyaqilar; uningoa etinglar, oklarni heq ayimanglar; qunki u Pervardigar aldida gunah sadir kilolan.

15 Uning etrapida jeng qukanlirini koturunglar; u taslim bolup kol koturidu; munarliri erulidu, sepilliri oqutilidu; qunki bu Pervardigarning aloqan kisasidur. Uningdin kisas elinglar; u baxkilaroa nemə kilolan bolsa uningoi mu xuni kilinglar. ■

16 Babilin uruk terioquci hem hosul waqtidiki oroaq saloquqilarni yok kilinglar; zulumkarning qiliqining qorkunqi tupaylidin bularning hərbiri oz eligə kaytip, hərbiri oz ana yurtioqa qaqsun! □

17 Israil tarkitiwetilgan koy padisidur; xirlar ularni haydiwatkən; dəslepta Asuriyoning padixahi ularni yep ketkən, ahirida bu Babil padixahi Nebokadnesar uning ustihanlirini ezip oajilolan.

18 Xunga samawi qoxunlarning Sordari bololan Pervardigar — Israilning Hudasi mundak daydu: — Mana, Mən Asuriyoning padixahining yenioqa kelip, uni jazaloi nimdek, mən Babil padixahini hem zeminini jazalayman. ■

19 Mən Israilni kaytidin oz yayliqioqa kayturiman, u Karmel teoqida, Baxan zeminida ozuklinidu, uning jeni Efraim teoqi ustida hem Gilead zeminida kanaatlinidu.

20 Xu kunlarda, xu qaoqda, — daydu Pervardigar, — Israilning kabihliki izdalsə, heq tepilmaydu; Yehudaning gunahliri izdalsə, heq tepilmaydu;

□ **50:8 «I halkim, Babil otturisdin keqinglar, ... padini yetakliguqi tekilerdak bolunglar»**

— bu sezge qarioqanda ottura xarkitiki bazi padiqilar tekilarni koy padilirioqa «yetakqi rol»da ixlitidu. Xunga «padini yetakliguqi tekilerdak bolunglar» degini, «birinqi bolup Babilin qikip, baxkilaroa ulga bolunglar» degan menida. ■ **50:8** Yəx. 48:20; Yər. 51:6; Wəh. 18:4 □ **50:9 «Ularning oklirining hammisi batur margsenlarningkidak bolidu; ularning heqkaysisi jengdin kuruk kol kalmaydu»** — demək, bətləngən hər bir oki zayə kətməydu. Baxka birhil tarjimsi: «Oklirining hammisi jengdin kəli kuruk (oljisiz) kaytip kəlməydiqan batur jengqilərdək bolidu...». ■ **50:13** Yər. 49:17 ■ **50:15** Wəh. 18:6 □ **50:16 «bularning hərbiri oz eligə kaytip, hərbiri oz ana yurtioqa qaqsun!»** — «hərbiri... hərbiri...» balki Babilda «kara əmgək» kilolan qətəllik əmgəkqiləni kərsitidu. Bular nuroqan Yəhudiylarni oz iqigə alidu, əlwəttə. ■ **50:18** 2Pad. 19:35, 37; Yəx. 37:36, 38

çünki Mən qalduroqan qaldisini kəqürüm qilimən.

²¹ — Merataimning zeminiqə zərb bilən jəng qilixkə, Pekodta turawatqanlaroqimu jəng qilixkə qikinqlar; ularni wəyran qilinglar, qalduqinimu həlak qilinglar, — dəydu Pərwərdigar, — Mən nemini sanga buyruoqan bolsam xuni ada qilinglar. □

²² Jəng sadaliri *Babil* zeminida anglinidu; u zor həlakətning sadasidur!

²³ Əslidə pütkül yər yüzini urəjan bazəjan xu dərijidə sundurup qəkiwetildiə! Babil əllər arisida xunqə bir dəhxət baskuqi bolup qikkantioqu! □

²⁴ Mən sanga tuzak kurdum; sən, i Babil, heq bilməyła uningə tutuldung; Pərwərdigar bilən qarxilixixing tüpəylidin sən tēpilip tutuldung.

²⁵ Pərwərdigar koral ambirini eqip, qəzipidiki korallirini elip qikardi; çünki samawi qoxunlarning Sədari boləjan Rəb Pərwərdigar kaldiyələning zeminida kiliəioqan ixı bardur.

²⁶ Uning hər qət-qətliridin kelip uningə hujum qilinglar, ambarlirini eqiwetinglar; əngilərnı dēwiligəndək uni harabə-harabə qilip dēwiləp wəyran qilinglar; uning heqnemisini kaldurmanglar! □

²⁷ Uning barlık torpaqlirini öltürüwetinglar! Ular soyuluxkə qüxsun! Ularning həlioqə way! Çünki ularning küni, yəni jazalinix waqti yetip kəldi. □

²⁸ Anglanglar! Zionqə kelip, Pərwərdigar Hudayimizning qisasini, yəni ibadəthanisi üqün aloqan qisasini jakarlaydioqan, Babil zeminidin kaqqaqan panah izdigüqilərnıng awazini anglanglar!

²⁹ Babiləqə hujum qilix üqün okyaqilarnı, yəni barlık kamanni əgküqilərnı qakiringlar; Babilning ətrapida bargah kurup korxiwelinglar; heqkimni kaqkuzmanglar; əz kilmixini əz bexioqə qüxüringlar; u nemilərnı kıləjan bolsa, uningəoqimu xuni qilinglar; çünki u Pərwərdigarəqə — Israildiki Muxəddəs Boləuqioqə qarxi kərəngləp kətkənidi. ■

³⁰ Xunga uning yigitliri koqilirida yikilidu; xu künidə uning barlık jəngqi palwanliri yoqitilidu, — dəydu Pərwərdigar. ■

³¹ Mana, Mən sanga qarxidurmən, i kərəngləp kətkuqi, — dəydu samawi qoxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigar, — çünki sening küning, yəni Mən yeningəqə yekin kelip jazalaydioqan kün yetip kəldi;

³² kərəngləp kətkuqi putlixip yikilidu, heqkim uni kaytidin yələp turoquzmaydu; bərhək, Mən uning xəhərlirigə ot yakimən, u uning ətrapidikilərnıng həmmisini köydürüp yutup ketidu.

³³ Samawi qoxunlarning Sədari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudasi mundak dəydu: — Israilar Yəhudalar bilən billə ezilip horlukni kərgən; ularni əsir kıləjanlar ularni kattik kamap tutkanidi; ularni koyuwetixni rət kıləjan.

□ **50:21 «Merataimning zemini»** — «Merataim» bolsa Babil zeminining jənubidiki bir xəhər. Ismi «ikki həssilik asiylık» degən mənədə, Babilning karakterini kərsitix üqün ətəy misaləqə elinəjan boluxi kerək. «Pekod»dikilər aramiyədiki həlk bolup, Babiləqə ittipakdax idi; «Pekod»ning mənəsi «jaza»dur. Ayəttə berilgən buyruqlar yənıla ximaldin qikkən qoxunlarəqə eytilixi kerək. □ **50:23 «bazəjan»** — baxkə kəp əllərnı uruwətkən Babilni kərsitidu. □ **50:26 «... ambarlirini eqiwetinglar; əngilərnı dēwiligəndək uni harabə-harabə qilip dēwiləp wəyran qilinglar; uning heqnemisini kaldurmanglar!»** — baxkə birhıl tərjimisi: «... ax-buədayni saklıəjan ambarlirini eqinglar; uni harabə-harabə qilip dēwiləp taxlap, uning heqnemisini kaldurmanglar!». □ **50:27 «Uning barlık torpaqlirini öltürüwetinglar!»** — «torpaqliri» bəlkim həm Babilning sərhıl mal-waranlirini kərsətkən həm xuning bilən bir waqıtta uning sərhıl ləxkərlirigə simwol kılınəjan boluxi mumkin. ■ **50:29** Wəh. 18:6, 7 ■ **50:30** Yər. 49:26

34 Lekin ularning Həmjəmət-Kutkuzoquçisi küqlüktur; samawi köxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar ularning dəwasini əstayidillik bilən soraydu, xuning bilən U ularning zeminioğa aramlıq beridu, Babildikilərgə aramsizlik yətküzidu.

35 Kaldiylər üstigə, Babilda turuwatqanlar üstigə həmdə Babilning əmirliiri wə danixmənliri üstigə kiliq qūxidu, — dəydu Pərwərdigar;

36 kiliq palqılar üstigə qūxkəndə, ular həmakət-əhməklərdək kərinidu; kiliq ularning palwanliri üstigə qūxūp, ular patiparak bolup ketidu;

37 kiliq ularning atliri üstigə, jəng hərwiliri üstigə, ularning səpliridə turoqan barlık yat ləxkərlər üstigə qūxidu, ular ayallardək bolidu; kiliq həziniliri üstigə qūxidu, ular bulang-talang kilinidu.

38 Kuroqəqilik ularning suliri üstigə qūxūp, ular kurup ketidu; bularning səwəbi zemini oyma butlaroğa tolup, ular korkunqluk məbudlar tūpəylidin təlwixip kətkən. □

39 Xunga qəldiki janiwarlar wə qilbərilər birliktə xu yərdə turidu; xu yərdə hūwquxlar makanlixidu; u mənggügə adəmzatsiz bolidu, dəwrindəwərgə heq əhəlik bolmaydu.

40 Huda Sodom wə Gomorrani ətrapidiki xəhərliri bilən billə ərūwətkinidək, heqkim xu yərdə turmaydu, insan baliliri xu yərdə olturəqləxmaydu, — dəydu Pərwərdigar.■

41 — Mana, ximaldin bir həlk, uluq bir əl qikiq kelidu; yər yüzining qət-qətliridin nuroqun padixahlar kəzoqilidu. ■

42 Ular okya həm nəyzini tutup qorallinidu; ular wəhxiy, heq rəhim kərsətməydiqan bolidu; atlirioğa mingəndə ularning awazliri dengizdək xawqunlaydu; ular jənggə atlatqan adəmlərdək səp-səp bolup, sanga hujum kilməqçi, i Babil kizi!

43 Babil padixahı ularning həwirini anglapla kolliri titrəp boxap ketidu; qəm-qəyoqu uni tutidu, toloqəqka qūxkən ayaldək azablar uni besiwalidu. ■

44 Mana, Iordan dəryasi boyidiki qawar-qatqallıktin qikiq, daim ekip turidioqan xu sular boyidiki yaylaqtiki koylarni tarkatqan bir xirdək Mən Babildikilərnı bədar kaçquzimən. Əmdi kimni halisam Mən uni uning üstigə tikləymən; qünki Manga kim təng kelələydu? Kim Meningdin hesab elixka Meni qaqiralaydu? Mening aldında turalaydiqan pada bəkkūçi barmu? □ ■

45 Xunga Pərwərdigarning Babilni jazaləxtiki məksitini, xuningdək kaldiylərnıng zeminini jazaləx niyitini anglanglar: Ularning kiqikdir-imu fartip epketilidu; bərhək, kilmixliri tūpəylidin Pərwərdigar uning yaylıqini wəyrənə kilidu. ■

46 Babilning ixəqal kilinoqanlıqini anglap yər yüzi təwrinip ketidu; uning nalə-pəryadi barlık əllərgiqə anglinidu.■

51

Babil toqıruluk həküm — dawami

□ 50:38 «bularning səwəbi zemini oyma butlaroğa tolup, ular korkunqluk məbudlar tūpəylidin təlwixip kətkən» — bəxka birhil təjimiisi: «bularning səwəbi zemini oyma butlaroğa tolup, qünki ular korkunqluk məbudlirini danglap kətkənidi». ■ 50:40 Yər. 19:25; Yər. 49:18

■ 50:41 Yər. 6:22,30 ■ 50:43 Yər. 49:24 □ 50:44 «daim ekip turidioqan xu sular» — Iordan dəryasining suliri əzi. ■ 50:44 Ayup 41:2; Yər. 49:19,22 ■ 50:45 Yər. 49:20 ■ 50:46 Yər.

49:21

1 Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən Babilni soʻkidiyoʻan həm «Ləb-kamay»da turuwatqanlarni soʻkidiyoʻan bitqit qiloʻuqi xamalni koʻzoʻap qikirimən; □ ■

2 Mən Babiloʻa yat adəmlərnı əwətimən; ular uni soruwetidu, zeminini yər bilən yəksan qiliwetidu; uning bexioʻa külpət qüxkən künidə ular uningoʻa tərəp-tərəptin qarxilixxka kelidu. ■

3 Uning okyaqiliriyoʻa kiriqni tartkudək, ornidin turoʻuqilaroʻa dubuloʻa-sawut kiyyüdək pürsət bərmənglar; uning yigitlirining həcqaysisini ayap koʻymənglar; uning pütkül koʻxunini bitqit qilinglar.

4 Kaldiylərnıng zeminida sanjiloʻanlar, koʻqilirida qiliqlənoʻanlar yikilsun! ■

5 Qünki Israil yaki Yəhüdamu əz Hudasi tərıpidin, yəni samawi koʻxunlarning Sərdari boləoʻan Pərwərdigar tərıpidin taxliwetilgən əməs; qünki *Babilning* zemini Israildiki Mukəddəs Boləuqi aldida sadir qiloʻan gunah bilən toloʻandur.

6 *Barlik əllər*, Babil iqidin qeqinglar, əz jeninglarni elip bədər qeqinglar! Uning kəbihlikigə qetilib kəlip həlak bolmənglar; qünki bu Pərwərdigarning kisas alidiyoʻan waqtıdur; U qilmixini əz bexioʻa qayturidu. □ ■

7 Babil Pərwərdigarning kolidiki pütkül jahanni məst qiloʻuqi altun kədəh boləoʻan; əllər uning xaribidin iqkən; əllər xuning bilən sarang bolup kətkən. □ ■

8 Babil tuyuksız yikilip bitqit bolidu; uningə aʻ-zar kətüringlar! Uning azabliri üqün tutiya elinglar; u bəlkim sakaytilarmikin? ■

9 — «Biz Babilni sakaytməqıduq, lekin u sakaymidi; uningdin waz keqıp həmmimiz əz yurtimizəoʻa qaytayli; qünki uning üstigə qikirilidiyoʻan həküm jazasi asmanəoʻa takixip, kəkkə yetidu». □ ■

10 — «Pərwərdigar həkkanıylikimizni barlikkə kəltürgəndur; kəlyli,

□ **51:1 «Ləb-kamay»** — Kaldiyəni bir kinayilik «xıfir» arkiq kərsitidu. Xifirni ipadiləx yoli bolsa, «Kaldiyə» degən səznıng hərbir hərbirini ibranıy tilining elıpbə tərtpi boyıq arkıdin okuloʻan hərbir bilən almaxturuختin ibarat (məsilən, uyoʻur tilida bolsa, «a»ni «y» bilən, «ə»ni «i» bilən almaxturoʻanoʻa ohxax). «Ləb-kamay» degən səznıng əzi ibranıy tilida «tətürqilik qiloʻanlarning kəlbı», «asiyilik qiloʻanlarning kəlbı» degənni bildüridu, bu intayin kinayilik gəptur. «Xamal» bolsa, bəlkim 2-ayəttə tiləoʻa elinoʻan «yat adəmlər»ni kərsitidu. ■ **51:1** Yər. 4:11 ■ **51:2** Yər. 4:11; 15:7 ■ **51:4** Yər. 49:26 □ **51:6 «Barlik əllər, Babil iqidin qeqinglar, əz jeninglarni elip bədər qeqinglar! ... qünki bu Pərwərdigarning kisas alidiyoʻan waqtıdur; U qilmixini əz bexioʻa qayturidu»** — bəzi alimlar bu səzlər «barlik əllər»gə əməs, bəlkı Israiləoʻa eytilidu, dəp qaraydu. 45-ayəttə əhwal xundak bolidu, lekin bizninggə muxu yərdə Babilda hərbir əllərgə eytilidu. Qünki 9-ayəttə qaçqanlar «həmmimiz əz yurtimizəoʻa qaytayli» deyixidu. ■ **51:6** Yər. 50:8,15,28; Wəh. 18:4 □ **51:7 «əllər sarang bolup kətkən»** — bəlkim Babilning gunahioʻa qetilib, xuningdək jazasioʻimu qetilib kəlip tolimu dəkkə-dükkigə qüxidu. ■ **51:7** Wəh. 18 ■ **51:8** Yəx. 21:9; Yər. 8:22; Wəh. 14:8; 18:2 □ **51:9 «Biz Babilni sakaytməqıduq, lekin u sakaymidi; uningdin waz keqıp həmmimiz əz yurtimizəoʻa qaytayli»** — qarışqanda bu səzlər Babil arisida turoʻan yat əllərnıng eytidioʻan səzliri. «Uning üstigə qikirilidiyoʻan həküm jazasi asmanəoʻa takixip, kəkkə yetidu» degənni, Hudaning jazalirini koʻzoʻioʻan, kona zamandiki Babil (babəl)liklar qurmakqi boləoʻan «asmanəoʻa takixidiyoʻan» munar bilən selixturuخ paydilik ix bolidu. («Yər.» 11:1-9ni kəring). ■ **51:9** Yər. 46:11

Zionda Pərvərdigar Hudayimizning qiloqan ixini jakarlayli!»□

Pərvərdigar Media qoxunlirioqə, andin Babiloqə səz kilidu

11 — Oqlarni uqlanglar! Kalkanlarni tutunglar! Pərvərdigar Medianing padixahlirining rohinu uroutti; qunki Uning niyiti Babiloqə qarxidur, uni bərbat kiliq uqundur; bu Pərvərdigarning kisasidur, yəni Uning ibadəthanisi uqun aloqan kisasidur. ■

12 Babilning sepillirioqə karitip jəng tuqini kətüringlar; kəzətni tehimu qingrak kilinglar, kəzətqilərnə *Babilni qeriditip* səptə turoquzunglar; bəktürmə koyunglar; qunki Pərvərdigar Babildikilərnəng jazasi toqruluk nemilərnə degən bolsa, U xuni kənglidə pəmləp, uni ada kilidu.

13 — I əlwək sular üstidə turoquqı, baylikliri nuroqun boləquqı, əjiling yetip kəldi, jening əlqinip üzülük waqti toxti.

14 Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərvərdigar Əzi bilən kəsəm kilip: «Top-top qekətkilərdək Mən seni adəmlər bilən toldurimən; ular sening üstüngdin ələlibə təntənilirini kətüridu» dedi.■

15 — U bolsa yər-zeminni küq-kudriti bilən yasap, Aləmni danalıqı bilən bərpa kilip, Asmanlarni əkil-parasiti bilən yayəquqidur;■

16 U awazini koyuwətsə, asmanlarda sular xawkunlaydu; U yər qətliridin bulut-tumanlarni ərlitidu; U yaməqurlarəqə qakmaklarni həmrah kilip bəkitidu, Xamalni Əz həziniliridin qikiridu.■

17 Bu *butpəraslərnəng* hərbi əkilsiz, bilimdin məhrumlardur; Hər bir zərgər əzi oyoqan but tərpidin xərməndigə qalidu; Qunki uning kuyma həykili yaloqanqilik, Ularda heq tinik yoxtur.

18 Ular bımənilərdur, mazaq obyektidur; Ularning üstigə jazalinix waqti kəlgəndə, ular yoqitilidu.

19 Yəqubning nesiwisi Boləquqı bulardək əməstur;

Qunki həmmi yasioquqı Xudur;

İsrail bolsa Uning Əz mirasi boləqan kəbilisidur;

Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərvərdigar Uning namidur.□ ■

Pərvərdigar İsrailoqə səz kilidu

20 Sən İsrail Mening gərzəm,

□ **51:10 «Pərvərdigar həkkanilyikimizni barlikka kəltürgəndur»** — bəzi alimlar bu sözni «Pərvərdigar bizni kətquzup azad kiloqandur» dəp tərijimə kilidu. Ləkin «tsədəkah» (həkkaniylik) Təwrattiki baxka heq yərdə xundak mənidə tēpilmaydu. Bizningqə bu səz İsrailning (həmmimizgə ohxax) əzining heqkəndək həkkanilyik bolmioqəqka, Huda ularəqə həkkanilyik elip kelidu, degənni bildüridu. Bu ayəttiki həkkanilyik əzlikidin əməs, bəlki Hudadin kelidu; «Pərvərdigar Həkkaniylikimizdur» — bu Məsih-Kətquzəquqinəng, xuningdək yəngi Yerusalemnəng bir namidur. 23:6ni həm 33:16ni kəring. **«kələyli, Zionda Pərvərdigar Hudayimizning qiloqan ixini jakarlayli!»** — 9-ayəttiki səzlərnə kəlgüsədə Babilin kaqidoqan yat əllər eytidu; 10-ayəttiki səzlərnə xühşisizki, kəlgüsədə Kanaan (Pələstin)əqə kaytip kelidoqan İsrailning qaldisi eytidu.

■ **51:11** Yər. 46:4; 50:28 ■ **51:14** Am. 6:8 ■ **51:15** Yər. 1:1; Ayup 9:8; Zəb. 104:2; Yəx. 40:22; 44:24; 51:13; Yər. 10:12 ■ **51:16** Yər. 10:13 □ **51:19 «Yəqubning nesiwisi Boləquqı...»**

— Yəqub muxu yərdə Yəqub wə uning əwladliri İsrailnmu kərsitidu. «Yəqubning nesiwisi» Hudaning Əzidur, əlwəttə. ■ **51:19** Yər. 10:16

Mening jəng qoralimdursən;

Sening bilən Mən əllərni bitqit qilimən,

Sening bilən padixahliklarni tarmar qilimən; □ ■

²¹ Sening bilən həm at həm at mingüqini bitqit qilimən;

Sening bilən həm jəng hərwişi həm həydidüqisini bitqit qilimən;

²² Sening bilən həm ər həm ayalni bitqit qilimən;

Sening bilən həm kəri həm yaxlarni bitqit qilimən;

Sening bilən həm yigit həm kızni bitqit qilimən;

²³ Sening bilən həm padıqı həm koy padisini bitqit qilimən;

Sening bilən həm dehқан həm boyunturukқа kətילוqan kalilirini bitqit qilimən;

Sening bilən həm waliylar həm həkümrانlarni bitqit qilimən.

²⁴ — Mən köz aldinglarda Babilning həm barlik kaldiyلarning Zionda kילוqan barlik rəzillikini öz bexioqa qüxürüp yandurimən, — dəydu Pərwərdigar.

²⁵ — Mana, Mən sən *Babiloqa* qarximən, i pütkül yər yüzini həlak kילוquci taoq;

Mən qolumni üstünggə sozur,

Seni tik yarlardın oqulitip,

Domilitip qüxürüp, seni köyüp tügigən bir yanar taoq qilimən, — dəydu Pərwərdigar.

²⁶ Xuning bilən ular səndin bürcək qikirix üqünmu tax tapalmaydu,

Yaki ul üqünmu heqyerdin tax tapalmaydu;

Qünki sən mənggügə bir wəyranə bolisən, — dəydu Pərwərdigar.

²⁷ — Zeminda jəng tuoqini kətürünglar,

Əllər arisida kanay qelinglar;

Babiloqa jəng kilixқа əllərni təyyarlanglar;

Ararat, minni wə Axkinaz padixahliklirini qakirip yioqinglar;

Uningoqa hujum kילוquci qoxunlaroqa bir sərdar bekinglar;

Atlarni top-top qekətkə leqinkiliridək zeminoqa türkümləp qikiringlar; □

²⁸ Uningoqa jəng kilixқа əllərni təyyarlanglar,

— Medialiklarning padixahliri, waliyliri wə barlik həkümdarلirini, xundakla u həküm sürgən zeminlarning barlik adəmlirini təyyarlanglar!

²⁹ Xuning bilən yər yüzi təwrinip azablinidu; qünki Pərwərdigarning Babiloqa qarxi baqילוqan niyətliri, yəni Babilning zeminini heq adəm turmaydioqan qəl-bayawan kiliwetix niyiti əməlgə axmay qalmaydu.

³⁰ Babildiki palwanlar uruxtin qol üzidu;

Ular qoroqanlirida amalsiz olturidu;

Ularning dərmani qalmaydu,

Ular ayallardək bolup qalidu;

□ **51:20 «Sən Israil Mening gərzəm, Mening jəng qoralimdursən; sening bilən Mən əllərni bitqit qilimən, sening bilən padixahliklarni tarmar qilimən...»** — əyni tekistə pəkət «Sən mening gərzəm...» deyilidu. Əmdi Hudaning bu sezliri kimgə eytilidu? Bəzi alimlar (peillarni «ətkən zaman»oqa əzgərtip) Babiloqa eytiloqan, dəp qaraydu. Baxqilar (kəlgüsidə Babil imperiyasını wəyran kילוqan) Pars imperiyasıgə eytilidu, dəp qaraydu; birak bizninggə ular Israilning əzigə eytilidu (24-ayətni kəring). Baxқа pəyoqəmbərlərnin sezliri boyiqimu, ahirki zamanlarda Israil həlqi Hudaning bir jazalax qorali bolidu (məsilən, «Yəx.» 41:5, «Zək.» 12:7ni kəring). ■ **51:20** Yər. 50:23 □ **51:27 «qekətkə leqinkiliri»** — ibraney tilida bu sez bəlkim qekətkə leqinkisinin əsüx jəryanidiki əng ziyanlıq baskuqini kərsitixi mumkin.

Uning turaloqlirioja ot koyulidu;
Dərwaza salasunliri sundurulidu.■

³¹ Yügürüp keliwatkan bir qaparmən yənə bir qaparməngə, bir həwərqi yənə bir həwərqigə Babil padixahining aldidila uqrixip kelip uningoja: — «Silining pütkül xəhərliri u xəttin bu qətkiqə ixəjal qilindi;

³² Dərya keqikliri igiliwelindi,
Kəmuxluklar otta köydürüldi,
Palwanliri dəkkə-dükkigə qüxüxti!»
— dəp jakarlixidu.□

³³ Qünki samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — Israilning Hudəsi mundak dəydu: —
Babilning kizi təkxiliniq qingdilidiojan waqti boləjan hamandək besilidu;
Birdəmdila, uning həsuli orulidiojan waqti yetip bolidu!□

³⁴⁻³⁵ Zionda turoquqi kiz: — «Babil padixahi Nebokədnəsar meni yutup,
Meni əajilap əzgən;
U iqimni boxitilojan kaqidək kilip koyəjan;
U əjdihadək meni yutup,
Əzini nazu-nemətlirim bilən toyəuzəjan,
Meni kurukdəp pak-pakiz kiliwətkən.
Manga, mening tenimgə qiləjan zorawanliqi Babilning bexioja qüxürülsun» — dəydu,
Wə Yerusalem: «Mening kanlirim Kaldiyədə turoquqilarning bexioja təkülsun» — dəydu.□

³⁶ Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: —
Mana, Mən sening dəwayingni soraymən,
Sən üqün kisas alimən;
Mən uning dengizini kurutimən, bulikini kaəjiritimən.□ ■

³⁷ Babil bolsa dəwə-dəwə harabilər,
Qilbəriloning turaloqusi bolidu;
Zemini adəmni dəhxət basidiojan həm daim ux-ux kilinidiojan obyekt bolidu,
Həq adəm xu yərdə turmaydu.

³⁸ Ularning həmmisi yax xirlardək hüwlixidu,

■ 51:30 Yər. 50:37 □ 51:32 «Dərya keqikliri igiliwelindi, kəmuxluklar otta köydürüldi, palwanliri dəkkə-dükkigə qüxüxti!» — dəp jakarlixidu» — Babilning kəndək yol bilən ixəjal qilinojanliqining təpsilatlıri toərluluk «Koxumqə səz»imizni kəring. Pars koxuni Əfrat dəryasining ekix yenilixini əzgərtiwetidu, dərya kışka waqit iqidila kurup ketidu. Parslar su yok dəryadin mengip xəhərgə kirdi. Xuning bilən xəhər iqidiki «dərya keqikliri» birinqi bolup igiliwelindi. Xəhər ətrapidiki «kəmuxluklarning köydürülüxi»din məksət xəhərdin kaqəkanlarəja yoxurunəjdək jaylar bolmisun üqün idi. □ 51:33 «uning həsuli orulidiojan waqti» — bəlkim adəmliri wə imarətliri yiktilidiojan, yəni uning jazalinix waqtini kərsitidu. □ 51:34-35 «Babil padixahi Nebokədnəsar meni yutup, meni əajilap əzgən; ...manga, mening tenimgə qiləjan zorawanliqi Babilning bexioja qüxürülsun» — dəydu, wə Yerusalem: «Mening kanlirim Kaldiyədə turoquqilarning bexioja təkülsun» — dəydu — bu 34-35-ayəttiki səzligüqi «Zionda turoquqi kiz» bəlkim «adəmləxtürulgən» Yerusələməja wəkil kelidu. «manga, mening tenimgə qiləjan zorawanliqi.» — bəlkim Yerusalem wə uning həlkini kərsitidu. □ 51:36 «Mana, Mən sening dəwayingni soraymən, sən üqün kisas alimən; Mən uning dengizini kurutimən, bulikini kaəjiritimən» — Pars koxuni Babilin ətidiojan Əfrat dəryasini kurutidu. Ular xu yol bilən xəhərnə ixəjal qilidu. «Koxumqə səz»imizni kəring. ■ 51:36 Yər. 50:38

Arslanlardək bir-birigə hiris kılıxidu;□

³⁹ Ularning kəyypiyati kızıp kətkəndə, Mən ularoşa bir ziyapət təyyarlap qoyimənki, ularni məst kılıwetimən; xuning bilən ular yayrap-yaxnap ketidu, — andin mənggügə uykuoşa oşərk bolup, kaytidin heq oyoşanmaydu, — dəydu Pərwərdigar. □

⁴⁰ Boşuzlaxka yetiləgən qozilardək wə billə yetiləngən qoşkarlar həm tekilərdək Mən ularni boşuzlaxka qūxürimən.

⁴¹ Xexakning ixəşal kılinoşanlığıoşa kara!

Pütkül yər yüzining pəhrining tutuloşanlığıoşa kara!

Babilning əllər arisida adəmnı dəhxət basidoşan obyektı boləşanlığıoşa kara!□ ■

⁴² Dengiz Babil üstidin ərləp kətti;

U nuroşunlioşan dolkunlar bilən oşərk boldi.□

⁴³ Uning xəhərliri adəmnı dəhxət basidoşan obyekt,

Kəşşirək yər, bir qəl, heqkim turmaydoşan zemin boldi;

Heqkəndək insan balisi kaytidin xu yərlərdin ətməydu.

⁴⁴ Mən Babilda Bəlni jazalaymən;

Mən uning əşqızidin yutuwaləşinini yanduriwalimən;

Əllər kaytidin uningoşa qarap ekıp kelixməydu;

Bərhək, Babilning sepili oşulap ketidu. □

⁴⁵ Uning otturisdin qıkinglar, i həlkim!

Hərbiringlar Pərwərdigarning kattik əşəzipidin əz jeninglarni elip bədər keşinglar!

⁴⁶ Silər zeminda angliniwatқан pitnə-ioşwadin yürikinglarni su kılmanğlar wə korkmanğlar;

Bu yil bir pitnə-ioşwa, kelər yili yənə bir pitnə-ioşwa qıkidu;

Zeminda zulum-zorawanlık partlaydu, həkūmdarlar həkūmdarlaroşa karxi qıkidu.

⁴⁷ Xunga mana, xu künlər keliduki,

Mən Babilniki oyma məbudlarni jazalaymən;

Xuning bilən uning pütkül zemini hijalətkə kaldurulidu,

Uningda əltürülgənlər uning iqidə yikilidu.□

⁴⁸ Xuning bilən asman wə zemin wə ularda bar boləşanlar Babil üstidin xadlıktin yangraydu;

Qünki ximaldin həlak kıləşuqılar uningoşa jəng kılıxka kelidu — dəydu Pərwərdigar.

⁴⁹ Babil tüpəylidin pütkül yər yüzidiki əltürülgənlər yikiləndək,

□ 51:38 «Ularning həmmisi yax xirlərdək huwlıxidu, arslanlardək bir-birigə hiris kılıxidu» — Babilniklar harakəkəxlilikidin atıqı qıqқанıdı. Bu ayət bəlkim xularning məst bolup «xir kəyp» boləşanlığıni bildüridu. 39-ayətnimu kərüng. Babilning padixahı Bəlxazar əmir-wəzirliři bilən billə məst boləşanda, xəhiri bəşülüp ixəşal kılinoşan («Dan.» 5-babni okung). □ 51:39

«Ularning kəyypiyati kızıp kətkəndə, Mən ularoşa bir ziyapət təyyarlap qoyimənki, ularni məst kılıwetimən; xuning bilən ular yayrap-yaxnap ketidu, — andin mənggügə uykuoşa oşərk bolup, kaytidin heq oyoşanmaydu» — bu bexarətning əməlgə axurulumxini yənə «Dan.» 5-babta kərüng. □ 51:41 «Xexakning ixəşal kılinoşanlığıoşa kara» — «Xexak» Babilni kərsitidoşan həjwiw, kinayilik bir isim. 25:26tiki izahətni kərüng. ■ 51:41 Yəx. 13:19; Yər. 25:26 □ 51:42 «dengiz ... dolkunlar...» — Təwrat-injilda kəp waqıtlarda simwol süpitidə top-top qoxunlarni kərsitidu. □ 51:44 «mən Babilda Bəlni jazalaymən» — «Bəl» — (yaki «Marduk») Babilning əng muhım buti. □ 51:47 «...Xuning bilən uning pütkül zemini hijalətkə kaldurulidu, uningda əltürülgənlər uning iqidə yikilidu» — demək, Babil həlki zeminidin heq qaçalmaydoşan bolidu.

Babil Israilda öltürülgənlər tüpəylidin Babil yیکilməy qalmaydu.□

⁵⁰ Kiliqtin kaçqanlar, yirək kətinglar, həyal bolmanglar;

Qət yərlərdin Pərwərdigarni seşinglar,

Yerusalemni esinglarəja kəltüringlar.□

⁵¹ «Biz hijalətkə kalduk, qünki həkəratkə uqriduk;

Xərməndiqiliktin yüzimiz təküldi;

Qünki yat adəmlər Pərwərdigarning əyidiki muqəddəs jaylarəja besip kirdi!».□

⁵² Xunga xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar,

— Mən uningdiki oyma məbudlarni jazalaymən;

Uning pütkül zemini boyida yarilinip jan həlkumida ingrixidu.

⁵³ Babil asmanlarəja kətürülgən bolsimu,

Uning yukiri istihkam-qorəşini mustəhkəmləngən bolsimu,

Lekin Meningdin uningəja həlak kıləquqilar yetip baridəjan boldi, — dəydu Pərwərdigar.

⁵⁴ Babilidin nalə-pəryadning awazi,

Kaldiyələning zeminidin zor həlakətning sadasi kətürüldü.

⁵⁵ Qünki Pərwərdigar Babilni həlak kılmaqçı bolidu;

U uningdin warəng-qurunglirini yökütidü;

Sularning dolqunliri ərəkəxləwatқан sulardək xarkiraydu,

Ularınəg awazi xawqunlap kelidu.□

⁵⁶ Qünki həlak kıləquçı uningəja, yəni Babiləja jəng kılaxқа kelidu,

Xuning bilən uning palwanliri əsirgə qūxidu;

Ularınəg okyaliri sundurulidu;

Qünki Pərwərdigar — kisaslar aləquçı Təngridur;

U yamanlıqni yandurmay qalmaydu.

⁵⁷ — Mən uning əmiriliri, danixmənliri, waliyliri, həkəmdarliri wə palwanlirini məst kılimən;

Ular mənəggügə uhlaydu wə kaytidin həq oyoqanmaydu — dəydu Padixah,

— Nami samawi qoxunlarınəg Sərdari boləjan Pərwərdigar.

⁵⁸ Samawi qoxunlarınəg Sərdari boləjan Pərwərdigar mundaq dəydu: —

Babilning kəng sepilliri yər bilən yəksan kılınıdu,

Uning egiz dərwaziliri pütünləy köydürüldü;

Xuning bilən əllərninəg jan tikip tapқан məhniti bihudə bolidu,

Əl-yurtlarınəg əzlrininəg japalıq əjiri pəkət otқа yeqiləqu bolidu.□

⁵⁹ Yəhudə padixahi Zədəkiya təhtkə olturoqan tətinqi yili, Babiləja barəşinida Məhşeyahning nəwrəsi, Neriyaning oşli Seraya Zədəkiyaəja

□ **51:49 «Babil tüpəylidin pütkül yər yüzidiki öltürülgənlər yیکiləwandək, Babil Israilda öltürülgənlər tüpəylidin Babil yیکilməy qalmaydu»** — ayəttiki əyni ibraniy tekstni qūxinix təs. Oqurmənlər baxқа tərjimilərnəni uqritixi mumkin. Ləkin omumiyy mənisə qəqum tərjimimizdək boluxi kerək. □ **51:50 «Kiliqtin kaçqanlar, yirək kətinglar, həyal bolmanglar; qət yərlərdin Pərwərdigarni seşinglar, Yerusalemni esinglarəja kəltüringlar»** — enikki, bu səzlər Babilda sürgün boləjan Israillarəja eytilidu. □ **51:51 «Biz hijalətkə kalduk, qünki həkəratkə uqriduk; ...qünki yat adəmlər Pərwərdigarning əyidiki muqəddəs jaylarəja besip kirdi!»** — xühşisizki, bu səzlər Babilda sürgün boləjanlarınəg qayəqurup eytidəjanliri bolidu. □ **51:55 «...sularning dolqunliri ərəkəxləwatқан sulardək xarkiraydu, ularning awazi xawqunlap kelidu»** — «sularning dolqunliri», «ularning awazi» bolsa bəlkim «həlak kıləquqilar»ningki bolidu. Ular «dəngiz»əja əhxitəlan (42-ayət); 56-ayət ularning hərikətiminu kərsitidu. □ **51:58 «Xuning bilən əllərninəg jan tikip tapқан məhniti bihudə bolidu»** — əllərninəg bikar ixligini, «japalıq əjiri» bəlkim zor xəhər-imperiya boləjan Babilni kəp məhnət singdurup kurup qıkkanlıqni kərsitidu («Həb.» 2:13ni kərug).

həmrəh bolup baroqan (Seraya bax oqoidar idi). Yərəmiya pəyqəmbər uningqə səz tapiliqan. □

⁶⁰ Yərəmiya oram kəqəzəgə Babilning bexioqə qūxidiqan barliq külpətlərni, — yəni Babil toqruluk pütüklük bu barliq səzlərni yazoqanidi;

⁶¹ wə Yərəmiya Serayaqə mundəq dedi: — Sən Babilqə yetip baroqanda, bu səzlərninğ həmmisini okup qikip wə: —

⁶² «Pərwərdigar, Sən bu jay toqruluk; — Mən uni yəksan kilimənki, uningda heqkim, nə insan nə haywan turmaydiqan, mənnggüqə bir wəyrənə bolidu — degənsən» — dəysən;

⁶³ xundəq kilip bu yazmini okup qikqəndin keyin, uningqə tax tengip, Əfrat dəryasining otturisiqə qəruwət,

⁶⁴ wə: «Mən uning üstiqə qūxürməkqi bolqan külpətlər tūpəylidin, Babil xu taxkə ohxaxla oqərk bolup kaytidin ərliməydu; ular həlidin ketidu» — dəysən.

Yərəmiyaning səzliri muxu yərdə tūgidi.

52

Yerusalemning bəsülüp ixoqal kilinixi

¹ Zədəkiya Yəhudaqə padixah bolqanda yigirmə bir yexida idi; u Yerusalemda on bir yil həküm sürdi. Uning anisi Libnahliq Yərəmiyaning kizi bolup, ismi Həmutal idi. ■

² U padixah Yəhoəkimning kiləqinidək, Pərwərdigarning nəziridə rəzil ixlarni kildi.

³ Pərwərdigarning Yerusalemqə həm Yəhudaqə qaratqan oqəzipi tūpəylidin, Pərwərdigar ularni Əz huzuridin həydiwətküqə bolqan arilikta, təwəndiki ixlar yüz bərdi. Birinqidin, Zədəkiya Babil padixahiqə isyan kətürdi.

⁴ Xundəq boldiki, uning səltəniting tokkuzinqi yili oninqi ayning oninqi künidə Babil padixah Nebokədnəsar pütkül qoxuniqə yetəqçilik kilip Yerusalemqə hujum kilixkə kəldi; ular uni qorxiwelip bargah kurup, uning ətrapida qaxa-potəylərni kuruxti. □ ■

⁵ Xuning bilən xəhər Zədəkiyaning on birinqi yiliqə muhasiridə turdi.

⁶ Xu yili tətinqi ayning tokkuzinqi künə xəhərdə eoqir kəhəqçilik həmmi bəskən wə zemindikilər üqünmu heq ax-ozuq qəlmioqanidi. □

⁷ Xəhər sepili bəsüldi; barliq jənggiwar ləxkərlər qəcməqçi bolup, tün keqidə xəhərdin bədər tikiwetixti. Ular padixah baqçisiqə yeqin «ikki sepil» arilikidiki dərwazidin ketixti (Kaldiylər bolsa xəhərninğ həmmə təripidə bar idi). Ular *Jordan jiləsidiki* «Arabah tūzlənglikini» ni boylap keqixti.

⁸ Ləkin Kaldiylərninğ qoxuni padixahni qoqlap Yeriho tūzlənglikidə Zədəkiyaqə yetixti; uning pütün qoxuni uningdin tarkilip kətkənidi.

□ 51:59 «Nəriyaning ooqli Seraya Zədəkiyaqə həmrəh bolup baroqan (Seraya bax oqoidar idi),...» — Seraya Baruqning akisi yaki ukisi idi. 32:12də uning bowisi «Maaseyah» deyilidu.

■ 52:1 2Pad. 24:18 □ 52:4 «...uning (Nebokədnəsarning) səltəniting tokkuzinqi yili oninqi ayning oninqi künidə» — miladiyədin ilgiri 588-yili, 15-Yanvar idi. ■ 52:4 2Pad. 25:1; Yər. 39:1 □ 52:6 «zemindikilər üqünmu heq ax-ozuq qəlmioqanidi» — baxkə birhil tərijimisi «ətrapidiki zemindikilər üqünmu heq ax-ozuq qəlmioqanidi». Bu tərijimə toqra bolsa, «ətrapidiki zemindikilər» xəhər ətrapidiki zemindin keqip panah izdəp xəhərgə kirgənlərni kərsitidu.

9 Wə ular padixahni tutup, Hamat zeminidiki Riblah xəhriqə, Babil padixahining aldiqə apardı; u *xu yərdə* uning üstidin həküm qıqardı.

10 Babil padixahı Zədəkiyaning oşullirini uning kəz aldida kətl kildi; u Yəhüdaning barlıq əmiririninimü Riblah xəhridə kətl kildi;

11 andin Zədəkiyaning kəzlrini oyuwətti; Babil padixahı uni mis kixənlər bilən baqlap Babiloşa elip kelip, əlgüqə zindanoşa qamap koydi.

Mukəddəs ibadəthanining harab qilinojanliqi

12 Bəxinqi aying oninqi künidə (bu Babil padixahı Nebokədnəsarning on tokkuzinqi yili idi) Babil padixahining hizmitidə boləqan, pasiban begi Nebuzar-Adan Yerusaleməşa yetip kəldi. □

13 U Pərwərdigarning öyini, padixahning ordisini wə xəhərdiki barlıq öyləni keydüriwətti; barlıq bəhəywət imarətlərgə u ot koyup keydüriwətti.

14 Wə pasiban begi yetəkqilikidiki Kaldiyləarning pütkül qoxuni Yerusalemning ətrapidiki pütkül sepilini örüwətti.

15 Pasiban begi Nebuzar-Adan zemindiki əng namrat kixilərdin bir kışmini, xəhərdə qaləqan baxka kixiləni, Babil padixahı tərəpkə qeqip təslim boləqanlarni wə qaləqan hünərwənləni əsir kilipl ularni elip kətti. □

16 Ləkin pasiban begi Nebuzar-Adan zemindiki əng namratlarning bir kışmini üzümzarlıqlarni pərwix kiliqka wə terikqilik kiliqka qaldurdi.

17 Kaldiylər Pərwərdigarning öyidiki mistin yasaloqan ikki tüwrükni, das təgliklirini wə Pərwərdigarning öyidiki mistin yasaloqan «dengiz»ni qeqip, barlıq mislirini Babiloşa elip kətti. □ ■

18 Ular yənə *ibadəttə ixlitilidoqan* idixlar, gürjək-bəlgürjəklər, lahxigirlər, qaqılar, piyalə-təhsilər həm mistin yasaloqan barlıq əswablarni elip kətti;

19 daslar, huxbuydanlar, qaqılar, küldanlar, qiraşdanlar, piyalilər wə jam-kədəhləni bolsa, altundin yasaloqan bolsimu, kümüxtin yasaloqan bolsimu, ularning həmmisini pasiban begi elip kətti. □

20 Sulayman padixah Pərwərdigarning öyi üqün mistin yasatqan ikki tüwrük wə «dengiz», xundakla uning təgiliki boləqan on ikki buqini u elip kətti; qünki bu mis saymanlarning eşirlikini əlqəx mumkin əməs idi.

21 İkki tüwrük bolsa, hər birining egizliki on səkkiz gəz, aylanmisi on ikki gəz kelətti; hər birining iqi kawak bolup, misning kelinliqi tət barmaq idi. □ ■

22 Tüwrükning üstidiki bexi bolsa mis bolup, egizliki bəx gəz idi; uning pütün aylanmisi tor xəklidə həm anar nushisi bilən bezəlgənidi, həmmisi

□ 52:12 «**Bəxinqi aying oninqi künidə... (Babil padixahı Nebokədnəsarning on tokkuzinqi yili...)**» — miladiyədin ilgiri 586-yili, 17-Awoqust idi. □ 52:15 «**kaləqan hünərwənlər**» — yaki «qaləqan top-top adəmlər». □ 52:17 «**das təglikliri**» — bular

bolsa «dengiz»din kiqik boləqan daslarni kətüridoqan təglikləni kərsitidu. Bu ayətlərdə tiləqə elinoqan jabduq-bisatlarni kəprək qüxinix üqün «1Pad.» 7:8-51-ayətni kəring. ■ 52:17 Yər. 27:19 □ 52:19 «**daslar, huxbuydanlar, qaqılar, küldanlar, qiraşdanlar, piyalilər wə jam-kədəhləni bolsa, altundin yasaloqan bolsimu, kümüxtin yasaloqan bolsimu, ularning həmmisini pasiban begi elip kətti**» — bu altun-kümüx wə mistin yasaloqan barlıq qaqa-kuqılar

wə barlıq əswablar, Yərəmiyusing ilgiriki bir bexariti boyiqə, 54 yildin keyin Pars imperatori Korəxning pərmani bilən Yerusaleməşa qayturuldi (27:21-22ni kəring). □ 52:21 «**gəz**» — (yaki «jəynək») Təwrattiki bir əlqəmdür, jəynəktin qolning uqioiqə boləqan ariliktur, təhminən 45 santimetr. ■ 52:21 1Pad. 7:15; 2Pad. 25:17; 2Tar. 3:15

mistin idi; ikkinchi tüvrükmu uningõa ohxax bolup, umu anar nushisi bilən bezəlgənidi.

²³ Hər bir tüvrükning bexining yanlirida tokşan altə anar nushisi bar idi; torda jəmiy bolup yüz anar nushisi bar idi.

²⁴ Pasiban begi Nebuzar-Adan bolsa bax kaħin Seraya, orunbasar kaħin Zəfaniya wə ibadəthanidiki üq nəpər ixikbaķarnimu əsirgə aldı.

²⁵ U xəhərdin ləxkərlərni baxķuridioķan bir aŗwat əməldarni, xəhərdin tapķan orda məsliħətiqiliridin yəttini, yərlik həkni ləxkərlikkə tizimlioŗuqi, yəni koŗunning sərdarining katipini wə xəhərdin atmix nəpər yərlik kixini tutti. □

²⁶ Pasiban begi Nebuzar-Adan bularni Babil padixahining aldioŗa, Riblahõa elip bardı.

²⁷ Babil padixahı Hamat zeminidiki Riblahõda bu kixilərni ķiliqlap öltürüwətti.

Xu yol bilən Yəhuda öz zeminidin sürgün ķilindi.

Yəhuda Babilõa sürgün ķilinidu

²⁸ Nebokədnəsar sürgün ķiloķan kixilərning sani mundak idi: — yəttinqi yili üq ming yigirmə üq Yəhudıy;

²⁹ Nebokədnəsarning on səkkizinqi yili u Yerusalemdin səkkiz yüz ottuz ikki kixini sürgün ķildi;

³⁰ Nebokədnəsarning yigirmə üqinqi yili pasiban begi Nebuzar-Adan Yəhudiylardin yəttə yüz kırık bəx kixini sürgün ķildi; jəmiy bolup sürgün ķilinoķanlarning sani tət ming altə yüz kixi idi. □

Yəhoakinning sürgün boluxı

³¹ Xundak boldiki, Yəhuda padixahı Yəhoakin sürgün bolõan ottuz yəttinqi yili on ikkinchi ayning yigirmə bəxinchi kuni xu ix yüz bərdi: Əwil-Merodak Babilõa padixah bolõan birinchi yili, u Yəhuda padixahı Yəhoakinning kəddini kəturüp, uni zindandin qıķardi; ■

³² u uningõa mulayim səz ķilip, uning ornini Babilda uning bilən birgə turoķan baxķa padixahlarıning ornidin yukiri ķildi;

³³ xuning bilən Yəhoakin zindandiki kiyimlirini seliwetip, əmrining ķaloķan hər bir künidə hər daim padixah bilən billə həmdastıhan boluxķa muyəssər boldı.

³⁴ Uning nesiwisi bolsa, Babil padixahining uningõa beoŗixlioķan daimlik iltipati idi; bu iltipat kundilik idi, yəni u uningõa taki aləmdin ötkiqə əmrining hər bir kuni muyəssər ķilinoķan.

□ 52:25 «bir aŗwat əməldar...» — yaki pəķət «bir əməldar...». □ 52:30 «Nebuzar-Adan Yəhudiylardin yəttə yüz kırık bəx kixini sürgün ķildi; jəmiy bolup sürgün ķilinoķanlarning sani tət ming altə yüz kixi idi» — bu sanlar «2Pad.» 24:14-16də hatiriləngəngə ohximaydu. «Yərəmiya»diki sanlar bəlkim Yerusalemdikilərni, «2Pad.»diki san pütünləy Yəhudadikilərni kərsitixi mumkin. Bu sanlar az kərünsimu, oķurmənlərnin esidə boluxı kerəkki, Yərəmiyaning həm Əzakıyalning bexarətləri boyiqə Yəhudadikilərnin kəpinçisi «ķiliq, ķəhətiqlik wə waba-kesəl» bilən əlgən bolsa kerək. ■ 52:31 2Pad. 25:27-30

Yərəmiyaning yiqqa-zarliri

«Yərəmiya pəyoqəmbərning yiqqa-zarliri» ••• 1-munajat —
Yerusalemning qayqoʻ-həsriti

¹ |□| (Aləf) Ah!

Ilgiri adəmlər bilən liq toloqan xəhər,
Həzir xunqə yiganə olturidu!
Əllər arisida katta boluquqi,
Həzir tul hotundək boldi!
Əlkiilər üstidin həküm sürgən məlikə,
Haxarəqa tutuldi!□

² |□| (Bət) U keqiqə aqqiq yiqqa kətürməktə;
Məngzidə kəz yaxliri taramlimakta;
Axniliri arisidin,

Uningəqa təsəlli beridioqan heqbiiri yoktur;
Barliq dostliri uningəqa satkunluk kildi,
Ular uningəqa duxmən bolup kətti.□ ■

³ |□| (Giməl) Yəhuda jəbir-japa həm eoqir kulluk astida,
Sürgünlükkə qikti;

U əllər arisida musapir boldi,
Heq aram tapmaydu;

Uni koqoqliquqilarning həmmisi,
Uningəqa yetixiwelip, uni tar yolda kistaydu;□

⁴ |□| (Dalət) Heqkim heytlarəqa kəlmigənliki tūpəylidin,
Zionəqa baridioqan yollar matəm tutmakta.

Barliq kəwukliri qəldərəp kəldi,
Kahinliri aq-zar kətürməktə,
Kizliri dərd-ələm iqididur;

Əzi bolsa,
Kattik azablanmakta.

⁵ |□| (He) Kuxəndiliri uningəqa hojayin boldi,
Duxmənliri ronək tapmakta;

Qünki uning kəpligən asiylıkliri tūpəylidin,
Pərwərdigar uni jəbir-japaəqa koydi.

Uning baliliri kəlməskə kətti,
Kuxəndisigə əsir bolup sürgün boldi. □

⁶ |□| (Waw) Barliq hərmət-xəhriti Zionning kizidin kətti;

Əmiriliri yaylakni tapalmioqan kiyiklərdək boldi;

Ularining owqidin əzini qəquroqudək heq dərmani qəlmidi.□

□ 1:1 «Ah! Ilgiri adəmlər bilən liq toloqan xəhər, həzir xunqə yiganə olturidu!...» — izahət: birinçi bapta Yərəmiya Yerusalemni musibətə boləqan ayal yaki qiz süpitidə təswirləydu, uning dərdidə qayquridu. Qariximizqə, muxu babtiki «u» Yerusalem (Zion)ni kərsitidu, xundakla «u» musibətlik ayal yaki qiz süpitidə kərunidu. Birinçi bapta «mən» — pəyoqəmbər əzini Yerusalemning ornioqan koyp, musibətlik ayal yaki qiz süpitidə Yerusalemning ornida qayquridu («mən» yaki «u» ayalqə rodta ipadiləngən). □ 1:2 «Axniliri» ... «dostliri».... — Yerusaleməqa ittipaqdax bolayli degən yat əllərnı yakiYerusalemdikilər tayanəqan butlarnı kərsitidu. ■ 1:2 Zəb. 6:6-7 □ 1:3 «Yəhuda jəbir-japa həm eoqir kulluk astida...» — baxqa birhil tərjimisi «Yəhuda jəbir-japa həm eoqir qulluktin keyin, ...». □ 1:5 «Duxmənliri ronək tapmakta» — baxqa birhil tərjimisi «Duxmənliri uni bulang-talang kildi». □ 1:6 «Barliq hərmət-xəhriti Zionning kizidin kətti» — yaki «Barliq hərmət-xəhriti Zionning kizidin elip ketildi».

7 |□| (Zain) Harlanoʻan, sərgərdan boləan künliridə,
 Həlki küxəndisining qolioʻa qüxkən,
 Heqkim yardəm qolini sozmioʻan qaoʻda,
 Yerusalem kədimdə əzigə təwə boləanlirini,
 Qimmətlik bayliklirini yadioʻa kəltürməktə;
 Küxəndiliri uningə məshirlik karaytti;
 Küxəndiliri uning nabut boləanlikini məshirə qilixti.□
 8 |□| (Hət) Yerusalem əxəddiy eoʻir gunah sadir qiloʻan;
 Xuning bilən u haram boldi;
 Uning yalingaqlikini kərgəqkə,
 Uni hərmətligənlər hazir uni kəmsitidu;
 Uyatta, uʻ tartqiniqə u kəynigə buruldi.□ ■

9 |□| (Tət) Uning əz həyzliri etəklirini buloʻiwətti;
 U aqiwitini heq oylimioʻandur;
 Uning yikilixi əjayib boldi;
 Uningə təsəlli bərgüqi yoktur;
 — «Aʻ Pərwərdigar, harlanəjinimoʻa qara!
 Qünki düxmən *halimdin* mahtinip kətti!»■

10 |□| (Yod) Küxəndisi qolini uning qimmətlik nərsiliri üstigə sozdi;
 Əzining mukəddəs jayioʻa əllərnin besip kirganlikini kərdi;
 Sən əsli ularni ibadət jamaitinggə «kirixkə bolmaydu» dəp mən'i
 qiloʻanoʻu!

11 |□| (Kaf) Bir qixləm nan izdəp,
 Uning həlkinin həmmisi uʻ tartmaqta;
 Jenini saklap kelix üqünla,
 Ular qimmətlik nərsilirini axlikqə tegixti.
 «Aʻ Pərwərdigar, qara!
 Mən ərziməs sanaldim.»■

12 |□| (Laməd) Əy ötup ketiwatqanlar,
 Bu silər üqün heq ix əməsmu?
 Qarap bak, mening dərd-əlimimdək baxqə dərd-ələm barmidu?
 Pərwərdigar oʻtluk oʻəzipini qüxürgən künidə,
 Uni mening üstümgə yüklidi.■

13 |□| (Məm) U yukiridin ot yaʻoʻdurdi, ot səngəklirimdin ötup köydürdi.
 U ularning üstidin oʻəlibə qildi.
 U putlirim üqün tor-tuzakni koyup koydi,
 Meni kəynimgə yandurdi,
 U meni nabut qildi,
 Kün boyi U meni zəipləxtürdi.

14 |□| (Nun) Asiyliklirim boyunturuk bolup boynumoʻa baʻoʻlandi;
 Kolliri tanini qing qigip qəmbərqas qiliwətti;
 Asiyliklirim boynumoʻa artildi;
 U dərmanimni məndin kətküzdi;
 Rəb meni mən qarxilik kərsitəlməydioʻanlarning kollirioʻa tapxurdi.

15 |□| (Samək) Rəb barlik baturlirimni otturumdila yərgə uruwətti;
 U mening hil yigitlirimni ezixkə,
 Üstümdin həküm qikirixqə kəngəx qaqirdi.
 Rəb goya üzüm kəlqikidiki üzümlərni qəyilgəndək,

□ 1:7 «**Heqkim yardəm qolini sozmioʻan qaoʻ**» — Yəhuda hərdaim baxqə əllər bilən ittirqadax bolmaqçi bolup kəlgən — lekin halkilik pəyttə «ittirqadaxliri» uningə heq yardəm kilmioʻan. □ 1:8 «**Xuning bilən u haram boldi**» — baxqə birhil tərjimisi «Xunga u mazakning obyektini boldi». ■ 1:8 Yəx. 47:3 ■ 1:9 Qan. 32:29 ■ 1:11 Yər. 52:6 ■ 1:12 Ayup 19:21; Zəb. 69:19-20; Mat. 26:38-40

Yəhudaning pak qizini qəyliwətti.□

16 |□| (Ayin) Muxular tüpəylidin taramlap yiqlimaktimən;
Mening közlirim, mening közlirimdin su ekıwatıdu;
Manga təsəlli bərgüqi, jenimni əsligə kəltürgüqi məndin yiraqtur;
Balilirimning kəngli sunuqtur,
Qünki düxmən oşəlibə kıldı.□ ■

17 |□| (Pe) Zion qolını sozmaqta,
Lekin uningqə təsəlli bərgüqi yoq;
Pərwərdigar Yaqup toşuruluk pərman qüxürdi —
Qoxniliri uning küxəndiliri bolsun!
Yerusalem ular arisida nijis nərsə dəp qaraldi.□

Yerusalem sözləydu

18 |□| (Tsadə) Pərwərdigar həkkanıydu;
Qünki mən Uning əmrigə hilaplık kıldim!
Əy, barlık həklər, anglanglar!
Dərdlirimgə qaranglar!

Pak qizlirim, yax yigitlirim sürgün boldi!

19 |□| (Kof) Axnilirimni qaqırdim,
Lekin ular meni aldıoqanıdi;
Jan saqlıoıudək ozuq-tülük izdəp yürüp,
Kahinlirim həm aqsakallirim xəhərdə nəpəstin qaldi.■

20 |□| (Rəx) Qara, i Pərwərdigar, qünki azar qekıwatimən!
Həddidin ziyadə asiylik qılqınim tüpəylidin,
İq-baqrım qıyniliwatıdu,
Yürükim ərtilip kətti.

Sirtta qiliq *anisini balisidin* juda kıldı,
Əylirimdə bolsa əlüm-waba həküm sürməktə!□ ■

21 |□| (Xiyn) *Həklər* aq-zarlirimni anglıdi;
Lekin təsəlli bərgüqim yoqtur;
Düxmənlirimning həmmisi külpitimdin həwərdar bolup,
Bu qılqınıngdin huxal boldi;

Sən jakarlıoqan künni ularning bexioqə qüxürgəysən,
Xu qaqda ularning həli meningkidək bolıdu. □

22 |□| (Taw) Ularning barlık rəzillikini köz aldingqə kəltürgəysən,
Barlık asiylikqilirim üqtün meni qandaq qılqan bolsang,
Ularqımu xundak qılqaysən;
Qünki aq-zarlirim nurqındur,
Qəlbim azabtin zəiplixip kətti!

□ 1:15 «Rəb barlık baturlirimni otturumdila yərgə uruwətti» — «otturumdila» bolsa Yerusalemning otturısida. □ 1:16 «Manga təsəlli bərgüqi, jenimoqə mədət bərgüqi» — Huda Əzıdu. «Balilirimning kəngli sunuqtur» — oqurmənlərnıng esıde barkı, səzlıgüqi hazır Yerusalem, xunga «menıng balilirim» ezıde turuwatqanlarnı kərsıtıdu, əlwəttə. ■ 1:16 Yər. 13:17 □ 1:17 «Qoxniliri uning küxəndiliri bolsun!» — baxqa birhil tərjımisı: «Uning küxəndiliri ətrapiqə olaxsun!». ■ 1:19 Yər. 30:14 □ 1:20 «Əylirimdə bolsa əlüm-waba həküm sürməktə» — ıbranıy tilıda «İqıde bolsa əlüm-waba həküm sürməktə». ■ 1:20 Yəx. 16:11; Yər. 48:36 □ 1:21 «Sən jakarlıoqan künn...» — Huda Yəramıyaqə wə baxqa pəyoşəmbərlərgə İsrailni jazalaydıoqan bir künni həm yat əllərnı jazalaydıoqan bir künni wəhiy qılqanıdi.

2

2-munajat — Yerusalemlning jazalinixi

- 1 |□| (Aləf) Rəb oʻzəzəp buluti bilən Zion kizini xundak qapldi!
U Israilning xərəp-julasini asmandin yərgə qərūwətti,
Oʻzəzipi qūxkən künidə ʻƏz təhtipərini heq esidə qaldurmidi. □
- 2 |□| (Bət) Rəb Yəqubning barlik turaloʻulirini yutuwətti, heq ayimidi;
U kəhri bilən Yəhudaning kizining kəl'ə-qoroqanlirining həmmisini oʻulatti;
U padixahlikni əmirli bilon nomuska qoyup,
Yər bilon yəksan kiliwətti. □
- 3 |□| (Giməl) U kattik oʻzəzəptə Israilning həmmə mūnggūzilirini kesiwətti;
Düxmənni tosuqan ong kolini Uning aldidin tartiwaldi;
Lawuldap keygən əz ətrapini yəp kətküqi ottək,
U Yəqubni keydürüwətti. □
- 4 |□| (Dalət) Düxməndək U okyasini kərđi;
Uning ong kolı etixka təyyarlanoqanidi;
Kəzigə issik kəringənlərning həmmisini küxəndisi kəbi kirdi;
Zion kizining qediri iqidə,
Kəhri oʻttək yaqodurdi;
- 5 |□| (He) Rəb düxməndək boldi;
U Israilni yutuwalđi,
Ordilirining həmmisini yutuwalđi;
Uning kəl'ə-qoroqanlirini yoqatti,
Yəhudaning kizida matəm wə yiqqa-zarlarni kəpəytti.
- 6 |□| (Waw) U Uning kəpisini baʻoqini paqaklatkandək paqaklattı;
U ibadət sorunlirini yoqitiwətti;
Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlar*ni halkining* esidin qikiriwətti;
Oʻzəzəp oti bilən padixah həm kahinni qətkə kəkiwətti. □
- 7 |□| (Zain) Rəb kurbangahini taxliwətti,
Mukəddəs jayidin waz kəqti;
U Ziondiki ordilarning sepillirini düxmənni kolioq tapxurdi;
Hətta Pərwərdigarning əyidə,
Ular heyt-ayəm künidikidək təntənə kilixti!
- 8 |□| (Hət) Pərwərdigar Zion kizining sepilini qəkiwetixni qarar kiləqan;
U uningə qə halak əlqəm tanisini tartip qoyəqan;

□ 2:1 «**Israilning xərəp-julasi**» ... «**(Hudaning) ʻƏz təhtipəri**» — bular Hudaning mukəddəs ibadəthanisini kəzdə tutuxi mumkin. □ 2:2 «**Yəqubning barlik turaloʻuliri**» — «Yəqub» muxu ayətlərdə Yəqubning əwladlirini, yəni Israilarni kərsitidu, əlwəttə. «**Yəhudaning kizining kəl'ə-qoroqanlirining həmmisini oʻulatti**» — «kəl'ə-qoroqanliri» bəlkim Yəhudaning mustəhkəm xəhərlirini kərsitidu. □ 2:3 «**U kattik oʻzəzəptə Israilning həmmə mūnggūzilirini kesiwətti**» — Təwratta, «mūnggūz»lər kəp hāllarda adəmlərninğ abruy-xəhritini bildüridu. Muxu yərdə Israilning pəhri boləqan abruyluk mətiwərlirini yaki batır əzimətlirini kərsitixi mumkin. Mūnggūzlər adəmninğ bəxidin əskən əməs! «**U Yəqubni keydürüwətti**» — muxu yərdə «Yəqub» Yəqubning (Israilning) esimini wə xəhər-yəzilirini kərsitidu. □ 2:6 «**U Uning kəpisini baʻoqini paqaklatkandək paqaklattı**» — «Uning kəpisi» muxu yərdə yənə mukəddəs ibadəthanini kərsitidu; gərqə ibadəthana oqayət zor imarət bolsimu, ibadəthana Huda aldidə pəkət bir «kəpə», waqitlik bir nərsə, halas. «**U ibadət sorunlirini yoqitiwətti**» — yaki «u ibadət sorunini yoqitiwətti». Bu keyinki tərijimə toqra bolsa, umu ibadəthanini kərsitidu. «**Pərwərdigar Zionda heyt-bayramlar həm xabatlar*ni halkining* esidin qikiriwətti**» — «xabatlar», (yəni «xabat künliri») — «xabat» dəm elix küni, Huda Israiləq: Silərgə mukəddəs kün bolsun dəp bəkitkən, xənbə küni kərsitidu.

U qolini qeqixtin heq üzmid;
 U həm istihkamlarni həm sepilni zarlatt;
 Ikkisi t ng halsirap kayoyurmakta.□

⁹ |□| (T t) Uning d rwaziliri y r tegig  o r k bolup k tti;

U uning t m r-takaklirini par -par  kiliw tti.

Padixah  h m  mirliri  ll r arisio a palandi;

T wrattiki t rbiy -yolyoruk yo ap k tti,

P yo amb rliri P rw rdigardin w h y-k r n xl rni izd p tapalmaydu.□

¹⁰ |□| (Yod) Zion kizining aksamalliri,

Y rd  zuwan s rm y olturmakta;

Ular baxlirio a topa-qang qeqixti;

Ular belig  b z y giwelixti;

Yerusalemning pak kizlirining baxliri y rg  kirip k tk d k boldi.

¹¹ |□| (Kaf) Mening k zlim taramlio an yaxlirimdin h lidin k tti;

Iqi-bao rilirim z rdapo a toldi;

Jigirim y r y zig  t k l p par -par  boldi,

Q nki h lkimning kizi nabut kilindi,

Q nki x h r koqilirida narsidil r h m bowaklar hoxsiz yatmakta.

¹² |□| (Lam d) Ular x h r koqilirida yarilano anlard k h lidin k tk nd ,

Anilirining kuqikida yetip jan talaxkanda,

Anilirio a: «Yem k-iqm k n d ?» d p yalwuruxmakta.□

¹³ |□| (M m) M n d rdingg  guwahqi bolup, seni nemig  ohxitarm n?

Seni nemig  selixturarm n, i Yerusalem kizi?

Sanga t s lli berixt , nemini sanga t ng kilarm n, i Zionning pak kizi?

Q nki sening yarang dengizd k q ksizdur;

Kim seni sa aytalisun?□

¹⁴ |□| (Nun) P yo amb rliriningning sən  q n kərgənli bim nilik həm  hm klikdur;

Ular sening kəbihlikingni heq axkar  kilmidi,

Xundak kilip ular sürgün boluxungning aldini almidi.

□ 2:8 «Pərwərdigar ... uning a halak  lq m tanisini tartip koyo an» — demak, H mmig  Qədir Huda Yerusalemning halak boluxini allikaqan təpsiliy  lq p koyo anidi. □ 2:9 «**Uning d rwaziliri y r tegig  o r k bolup k tti**» — kona zamanlarda x h rning qowuq-d rwaziliri metiw rl r sorak kilix, nəsihət kilix, məslihət berixk  olturidio an jay idi (5:14ni k r ng). «**T wrattiki tərbiyə-yolyoruk**» — yaki «Təwrət». Ibraniy tilida «t wr t» deg n s z «yolyoruk», «tərbiyə» deg n m nid . «**P yo amb rliri Pərwərdigardin w h y-k r n xl rni izd p tapalmaydu**» — «p yo amb rliri» Hudaning p yo amb rliri  m s, b lki «Yəhudaning p yo amb rliri». Bu kinayilik g p, u «sahta p yo amb rl r»ni kərsitidu (14-ay t, «Y r.» 14:13-18nimu k r ng).  zakiyal p yo amb r w  Yəramiya p yo amb r allikaqan Yerusalemning wayran kilinixi to ruluk aldin'ala təpsiliy bexar t bərgənidi. □ 2:12 «**Yem k-iqm k n d ?**» — ibraniy tilida: «Nan-xarab n d ?». Kuro akqilik t p ylidin b lkim p k t xarabla k ldimu, su yokmidu? □ 2:13 «**Mən dərdinggə guwahqi bolup, seni nemigə ohxitarm n? Seni nemigə selixturarm n, i Yerusalem kizi? Sanga təsəlli berixt , nemini sanga t ng kilarm n, i Zionning pak kizi?...**» — ayəttiki barlik s zl r b lkim Zionning d rd-əlimini əlqigili bolmaydio anlikni kərsitixi mumkin (ahirida «yarang» to ruluk s zl ydu). «...sening yarang dengizdək q ksizdur» — ibraniy tilida «... sening bəsülgən jaying dengizdək q ksizdur».

Əksiqa ularning sən üçün kərgənli yaloqan bexarətlər həm ez-
itkuluklardur. □

15 |□| (Samə)(Yeningdin ötuvatqanlarning həmmisi sanga qarap qawak-
lixidu;

Ular üxkırtip Yerusalemnıng kızıoqa bax qayqaxmaqta: —

«Güzəllıknıng jəwhıri, pütkül jahannıng hursənliki» dəp ataloqan xəhər
muxumıdu?»□

16 |□| (Pe) Barlık düxmənlıring sanga qarap aozını yooqan eqıp *mazak*
kılmaqta,

Üx-ux kılıxıp, qıxlırını oququrlatmaqta;

Ular: «Biz uni yutuwalduk!

Bu bərhək biz kütkən kündur!

Biz bunı öz kəzımız bilən kərüxkə muyəssər bolduk!» — deməktə.

17 |□| (Ayın) Pərwərdigar Öz niyətlırını ixka axurdi;

Kədimdin tartıp Özınıng bekitkən səzigə əməl kıldı;

U heq rəhim kılmay oşulatti;

U düxmənni üstüngdin xadlandurdi;

Küxəndiliringning münggüzini yukiri kətürdi.□

18 |□| (Tsədə)(Ularınıng kəngli Rəbgə nıda kılmaqta!

I Zion kızınıng sepili!

Yaxlıring dəryadək keqə-kündüz aqsun!

Özünggə aram bərmə;

Yax tamqıliring taramlaxtin aram almısun!■

19 |□| (Kof) Tün keqıdə ornungdin tur,

Kəqtə jesək baxlınıxi bilən nıda kıl!

Kənglüngni Rəbning aldioqa sudək tək;

Narsidiliringning həyati üçün unıngoqa kolliringni kətür!

Ular barlık koqıliring dokmuxıda kəhətqılıktın həlidin kətməktə.

20 |□| (Rəx) Qara, i Pərwərdigar, oylap bakqaysən,

Sən kimgə muxundak muamılə kılıp bakqan?!

Ayallar öz mewiliri — ərkə bowaklırını yeyixkə bolamdu?

Kahın həm pəyoqəmbərni Rəbning mukəddəs jayıda öltürüxkə bo-
lamdu?!■

21 |□| (Xiyn) Yaxlar həm kərilar koqılarda yetixmaqta;

Pak kızılrım wə yax yigitlirim kılıqlınıp yikıldı;

Uların oşəziping qüxkən künidə kirdingsən;

Uların heq ayımay soyduqsən.

22 |□| (Taw) Sən heyt-bayram künidə jamaətni qakıroqandək,

Meni tərəp-tərəplərdin besixka wəhımılərnı qakırdıng;

Pərwərdigarning oşəzəp künidə kaqқанlar yaki tirik qaloqanlar yok idi;

Özüm ərkilitip qong kılolanlarnı düxminim yəp kətti.□

□ 2:14 «...sən üçün kərgənli yaloqan bexarətlər» — «bexarətlər» ıbranıy tilıda «yükler» yaki «yükliqən bexarətlər». Adəttə «yük» deqən səz bexarətnıng eoırlıqını, wəzınını, muhım səz ıkonlıkını kərsitidu. Bu yərdə «yük», xübhısızki, həjwiy gəp bolup, muxundak kixilərnıng «bexarətləri» kixilərgə heq ilham yaki mədət bərməy, əksiqa, əməliyəttə, adəmlərgə «eoır yük» artıdıoqanlıqni kərsitidu. «Ezitkuluk»ning baxka birhil tərjimisi «qıqırıxka (yəni, sürgün boluxka) səwəbqi» deqən bolıdu. □

2:15 «Yeningdin ötuvatqanlarınıng həmmisi sanga qarap qawaklixidu» — bu «qawaklixix» məshirə kılıxni bildürsə kerək. Yerusalemnı kürsıtoqan «güzəllıknıng jəwhıri» «pütkül jahannıng hursənliki» deqən ıbarilər «Zəb.» 50:2 wə 48:2din elinoqan. □

2:17 «Kədimdin tartıp Özınıng bekitkən səzigə əməl kıldı...» — Pərwərdigar uzundın buyan (Musa pəyoqəmbər dəwridin tartıp) İsrailoqa butpərəslık wə itaətsizlikning aqıwiti toşıruluk aqahlandırurp kəlgənıdi. ■

2:18 Yər. 14:17; Yıoq. 1:16 ■ 2:20 Yıoq. 4:10 □ 2:22

«Meni tərəp-tərəplərdin besixka wəhımılərnı qakırdıng» — «Yər.» 20:3 wə 10ni kəruıng.

3

3-munajat — Jaza wə ümid •••• Azab tartquqi dərd-ələm təkidu

1 |□| (Aləf) Mən uning oʻzəpə tayikini yəp jəbir-zulum kərgən adəmdurmən.□

2 Meni U həydiwətti,

Nuroʻa əməs, bəlki qarangoʻulukka mangdurdi;

3 Bərhək, U kün boyi qolini manga qayta-qayta hujum kildurdi;

4 |□| (Bət) Ətlirimni wə terilirimni kəxʻal kiliwətti,

Səngəklirimni sunduruwətti.

5 U manga muhasirə kurdı,

Ət süyi wə japa bilən meni qəpsiwaldı.

6 U meni əlgili uzun boləqanlardək qəpkarangoʻu jaylarda turuxka məjbur kildi.

7 |□| (Giməl) U meni qıqalmaydiəqan kiliq qitlap qorxiwaldı;

Zənjirimni eəqir kildi.

8 Mən wərkirap nida kilsammu,

U duayimni heq ixtimidi.

9 U yollirimni jipsilaxkan tax tam bilən tosuwaldı,

Qioəir yollirimni əgri-təkay kiliwətti.

10 |□| (Dalət) U manga paylap yatқан eyiktək,

Pistirmida yatқан xirdəktur.

11 Meni yollirimdin burap tetma-titma kildi;

Meni tügəxtürdi.

12 U okyasini kerip,

Meni okining qarisi kildi.

13 |□| (He) Okdenidiki oklarni bəraklirimgə sanjitkuzdi.□

14 Mən əz həlkimgə rəswa obyektı,

Kün boyi ularning məshirə nahxisining nixani boldum.

15 U manga zərdabni toyəuqə yutkuzup,

Kəkrə süyini toyəuqə iqkuzdi.

16 |□| (Waw) U qixlirimni xəoqil taxlar bilən qəkiwətti,

Meni küllərdə tügüldürdi;

17 Jenim tinq-hatirjəmliktin yirəqlaxturuldi;

Arambəhxning nemə ikənlikini untup kəttim.□

18 Mən: «Dərmanim qəlmidi, Pərwərdigardin ümidim qəlmidi» — dedim.

19 |□| (Zain) Mening har kilinoqanlirimni, sərgədan boləqanlirimni,

Əmən wə ət süyini yəp-iqkinimni esinggə kəltürgəysən!□

20 Jenim bularni hərdaim əsləwatidu,

Yərgə kirip kətküdək bolmaqta.

□ 3:1 «Mən uning oʻzəpə tayikini yəp jəbir-zulum kərgən adəmdurmən...» — 3-babta (1-66) səzligüqi bəlkim Yerəmiyaning əzi; u bəzi yərlərdə (1) «Yerusalemə qəwəkil bolup» səzləydu; (2) (bizningqə) yənə bəzi yərlərdə Muqəddəs Roh uning arkilik Məsihning gunəhimiz üqün tartidiəqan qurbanlik azablarini aldin'ala kərsitidu. «Mən uning oʻzəpə tayikini yəp jəbir-zulum kərgən adəmdurmən» — muxu ayəttiki «adəm» degən səz, adəttə «ərkək», «oʻoql bala», «batur-palwanni kərsitidu. □ 3:13 «Okdenidiki oklarni bəraklirimgə sanjitkuzdi» — ibraniylar bərakni wijdan yaki həssiyatning mənəbəsi dəp qaraytti. □ 3:17 «Jenim tinq-hatirjəmliktin yirəqlaxturuldi» — bəxka birhil tərjimisi: «Jenimni tinq-hatirjəmliktin yirəqlaxturdungsən». □ 3:19 «Mening har kilinoqanlirimni, sərgədan boləqanlirimni, əmən wə ət süyini yəp-iqkinimni esinggə kəltürgəysən!» — bəxka birhil tərjimisi: «Mening har kilinoqanlirim, mening sərgədan boləqanlirimni əslisəm, əmən yegəndək wə ət süyini iqiwələqandək bolimən».

21 Lekin xuni kenglümga kəltürüp əsləymənki,
Xuning bilən ümid kaytidin yanidu, —■

22 |□| (Hət) Mana, Pərwərdigarning əzgərməs meħribanlikliri! Xunga biz tügəxmıduq;

Qünki Uning rəħımdıllıqlırınını ayioıı yoktur;□ ■

23 Ular hər səħərdə yengılınıdu;
Sening həkıkət-sadıkılıqını tolımu möldur!■

24 Əz-əzümgə: «Pərwərdigar menıng nesıwəmdur;
Xunga mən Uningoıa ümid başlaymən» — dəymən.■

25 |□| (Tət) Pərwərdigar Əzını kütkenlərgə,
Əzını ızdıgən jan ıgısıgə meħribandıur;

26 Pərwərdigarning nıjatını kütüx,
Uni süküt ıqıdə kütüx yahıdıur.□

27 Adəmning yax waqtıdä boyunturuqını kətürüxi yahıdıur.□

28 |□| (Yod) U yeganə bolup süküt kılıp olıursun;
Qünki Rəb bunı uningoıa yüklıdı.

29 Yüzını topa-tupraqqa təgküzsun,
— Eħtımal, ümid bolup qalar?□ ■

30 Məngzını uroıuqıoıa tutup bərsun;
Tıl-aħanətlərnı toyıuqə ıxıtsun!

31 |□| (Kaf) Qünki Rəb əbədıl-əbəd ınsandıın waz kəqməydu;

32 Azar bərgən bolsımu,
Əzgərməs meħribanliklırınını möllükı bilən ıqını aşıritıdı;

33 Qünki U ınsan balılırını har kılıxını yakı azabıaxını halıoıan əməstur.

34 |□| (Laməd) Yər yüzıdıkı barlık əsırlərnı ayaş astıdä yanjıxıqa,

35 Həmmıdıın Alıy Bolıuqınıng aldıdä adəmni əz həkıkıdıın məħrum kılıxıqa,

36 ınsanoıa əz dəwasıdä uwal kılıxıqa, — Rəb bularning həmmısıgə guwahıqı əməsmu?

37 |□| (Məm) Rəb unı buyrumıoıan bolsa,
Kım degınını əməlgə axuralısın?■

38 Kılətlər bolsun, bəht-saadət bolsun, həmmısı Həmmıdıın Alıy Bolıuqınıng aşızıdıın kəlgən əməsmu? ■

39 Əmđı tırık bır ınsan nemə dəp aşırınıdı,
Adəm balısı gunahlırınıng jazasıdıın nemə dəp waysaydu?□

40 |□| (Nun) Yollırımıznı təxkürüp sınap biləyli,
Pərwərdigarning yenıoıa yənə kaytaylı;

■ 3:21 Zəb. 73:17 □ 3:22 «Pərwərdigarning əzgərməs meħribanlikliri! Xunga biz tügəxmıduq;...» — baxıqa bırhıl tərjımıdı: «Pərwərdigarning əzgərməs meħribanlikliri hərgız kütüxməydu;...» ■ 3:22 Yəx. 1:9; Həb. 3:13 ■ 3:23 Zəb. 30:5 ■ 3:24 Həb. 2:3 □ 3:26

«Uni süküt ıqıdə kütüx yahıdıur» — «süküt ıqıdə» degənlik muxu yərdə yənə «səwr-təqət bilən» degənnımu bıldıırıdı. □ 3:27 «Adəmning yax waqtıdä boyunturuqını kətürüxi yahıdıur» — bu ayətning bəlkım ıkkı mənisı bar: — (1) adəm yax waqtıdä japa-muxəkətnı kətürüx yahı ıxtur; (2) Babılning boyunturuqı yükləngənlər (sürgün bolıoıanlar) arısıdıın yaxlar ahırıda bu boyunturuqınıng (təħmınən 60 yıldıın keyın) elıp taxlınıxını kəşələydu. Xunga xu qaoıdä «boyunturuqını kətürgən yaxlar»ning bəhti bolıdı; ularoıa nısbətən «yaxlıqta boyunturuqını kətürüx yahı ıxtur». □ 3:29 «Yüzını topa-tupraqqa təgküzsun» — ıbranıy tılıdä «aşızını tupraqqa bastursun». Bu hərıkət kattıq dua-tılawət kılıxını bıldıırıdı. ■ 3:29 Ros. 8:22 ■ 3:37

Zəb. 33:9 ■ 3:38 Yəx. 45:7; Am. 3:6 □ 3:39 «Əmđı tırık bır ınsan nemə dəp aşırınıdı, adəm balısı gunahlırınıng jazasıdıın nemə dəp waysaydu?» — gunahlırımıznıng tegıxlık jazası jısmanıy həm roħıy ölüm bolsa, biz tırık qaoıdä xu tegıxlık jazanı teħı tartmıduq.

- 41 Qollirimizni kenglimiz bilən billə ərxniki Təngrigə kətürəyli!
 42 Biz itaətsizlik qilip səndin yüz əriduk;
 Sən kəqürüm qilmiding.
 43 |□| (Samək) Sən özüngni oşəzəp bilən qaplap, bizni qoşliding;
 Sən əltürdüng, heq rəhim qilmiding.
 44 Sən Özüngni bulut bilən qapliqansənki,
 Dua-tilawət uningdin heq ətəlməs.
 45 Sən bizni həlklər arisida daxqal wə nijasət kilding.
 46 |□| (Pe) Barliq düxmənlimiz bizgə qarap aqzini yooşan eqip *mazak kildi*;
 47 Üstimizgə qüxti alakzadilik wə ora-tuzak,
 Wəyranqilik həm həlakət.
 48 Həlkimning kizi nabut bolqini üqün,
 Kəzümdin yaxlar əstəng bolup aqmaqta.
 49 |□| (Ayin) Kəzüm yaxlarni üzülməy təküwatidu,
 Ular heq tohtiyalmaydu,
 50 Taki Pərwərdigar asmanlardin təwəngə nəzər selip *həlimizə qərioşuqə*.
 51 Mening kəzüm Rohimə qə azab yətküzməktə,
 Xəhirimning barliq kizlirining Həli tūpəylidin.
 52 |□| (Tsədə) Manga səwəbsiz düxmən bolqanlar,
 Meni kuxtək hədəp owləp kəldi.
 53 Ular orida jenimni üzməkqi bolup,
 Üstümgə taxni qeridi.
 54 Sular beximdin texip aqti;
 Mən: «Üzüp taxlandim!» — dedim.□
 55 |□| (Kof) Həngning tūwlriddin namingni qəkirip nida kildim, i
 Pərwərdigar;
 56 Sən awazimni angliding;
 Kutulduruxqə nidayimə qə kulikingni yupuruwalmişin!
 57 Sanga nida qiləşan künidə manga yeqin kəlding,
 «Korqma» — deding.
 58 |□| (Rəx) I rəb, jenimning dəwasini özüng soriding;
 Sən manga həmjəmət bolup həyatimni qutquzdung.
 59 I Pərwərdigar, manga boləşan uwallikni kərdüngsən;
 Mən üqün həküm qikəroşaysən;
 60 Sən ularning manga qiləşan barliq eqmənliklerini,
 Barliq kəstliklerini kərdüngsən.
 61 |□| (Xiyn) I Pərwərdigar, ularning ahanətlirini,
 Meni barliq kəstligənliklerini anglidingсэн,
 62 Manga qarxi turəşanlarning xiwirlaxlirini,
 Ularning kün boyi kəynimdin kusur-kusur qilixqanlirini anglidingсэн.
 63 Olturəşanlirida, turəşanlirida ularə qərioşaysən!
 Mən ularning *məshirə* nahxisi boldum.
 64 |□| (Taw) Ularning qolliri qiləşanliri boyiqə,
 i Pərwərdigar, bexio qə jaza yanduroşaysən;
 65 Ularning kəngüllirini kaj qiləşaysən!

□ 3:54 «Sular beximdin texip aqti; Mən: «Üzüp taxlandim!» — dedim» — oqurmənlərnin
 esidə barki, Yərəmiya pəyoşəmbər «su azgili» qə taxliwətiləşən. Ləkin muxu ayətlərdə eytiləşən
 dərdlər axu sərgüzəxttin exip ketidu.

Bu sening ularoqə qüxidioqan ləniting bolidu!

66 |□| (Aləf) Ah! Altun xunqə julasiz bolup kətti!
Sap altun xunqə tutuq bolup kətti!
Muxəddəs öydiki taxlar hər bir koqining bexioqə təkülup qeqildi!□

4

4-munajat — Harabilik iqidə turoqan Yerusalem

1 |□| (Aləf) Ah! Altun xunqə julasiz bolup kətti!

Sap altun xunqə tutuq bolup kətti!

Muxəddəs öydiki taxlar hər bir koqining bexioqə təkülup qeqildi!□

2 |□| (Bət) Zionning oqulliri xunqə kimmətlik,

Sap altunoqə tegixküsiz idi,

Həzir sapal kozilardək,

Sapalqining qoli yasioqanliriqilikmu *qimmiti yok* dəp qariliwatidu!

3 |□| (Giməl) Hətta qilbərilər əmqikini tutup berip balilirini emitidu;

Lekin mening həlkim qəldiki təgikuxlaroqə ohxax rəhimsiz boldi.□

4 |□| (Dalət) Bowaqning tili usuzluktin tangliyioqə qaplixiwatidu;

Kiqik balilar nan tiliməktə,

Həqkim ularoqə oxtup bərməywatidu.

5 |□| (He) Nazunemətlərni yəp kəngənlər koqilarda sarəyiyip yüridu;

Səsün kiym kiydürülup qong qilinoqanlar tezəkligni kuqaklap yetiwatidu.

6 |□| (Waw) Həlkimning kizining kəbihlikigə qüxkən jaza Sodomning gunahining jazasidin eqirdur;

Qünki Sodom biraqla örüwetilgənidi, həq adəmning qoli uni kiynimioqanidi.□

7 |□| (Zain) Həlkimning «Nazariy»liri bolsa kərdin sap, süttin ak, teni kizil yakutlardin parkirak idi,

Təki-turki kök yakuttək idi.□

8 |□| (Hət) Həzir qirayliri kurumdin qara;

Koqilarda kixilər toniyalmioqudək bolup qaldi;

Bir terə-bir ustihan bolup qaldi;

U kəqkəllixip yaqəqtək bolup kətti. □

9 |□| (Tət) Kiliqta öltürülgənlər kəhətqilikte өлgənlərdin bəhtliktur;

Qünki ular kəqxal bolup kətməktə,

Tupraqning mewiliri bolmioqəqə yikitilməqta.

□ 4:1 «**Muxəddəs öydiki taxlar...**» — muxəddəs ibadəthanining tərki bi boləqan yoqan oyuloqan taxlarni kərsitidu. Bəzi alimlar «taxlar» muxəddəs ibadəthanidiki «gəhər, yakutlar»ni kərsitidu, dəp qaraydu; lekin bu gəhərlərni Neboqədnəsar miladiyədin ilgiri ki 605-yili Babiloqə elip kətkənidi. □ 4:3 «...**mening həlkim qəldiki təgikuxlaroqə ohxax rəhimsiz boldi**» — təgikuxlar adətə öz balilirini bəqmaydu; baliliri öz-özini bəqıdu. □ 4:6 «**Həlkimning kizining kəbihlikigə qüxkən jaza Sodomning gunahining jazasidin eqirdur; qünki Sodom biraqla örüwetilgənidi, həq adəmning qoli uni kiynimioqanidi**» — oqurmənlərdin esidə barki, Huda Sodom xəhirining üstigə ot-günggürt yaqdururp jazəlioqan. Xuning bilən uning tartkan jazasi intayin kışka boləqan, Yerusəlemningkidək uzunoqəqə sozuləqan əməs, yənə kelip u «adəmning qoli»ning zorəwanlikioqə uqrioqan əməs. □ 4:7 «**Həlkimning «Nazariy»liri bolsa kərdin sap, süttin ak, ... təki-turki kök yakuttək idi**» — «Nazariy»lar bolsa məlum məzgildə yəki əmürwəyət əzlririni Hudaqə alahidə atap tapxuroqan kixilərdur. Ular «Nazariy» boləqan wəktə qəzlririni qüxürməytti, həqkəndək harəq-xarəb iqməytti (Təwrat, «Qəl.» 6:1-21ni kəring). □ 4:8 «**Bir terə-bir ustihan bolup qaldi**» — ibraniy tilidə: «terisi ustihanliriqə qaplixidu».

10 |□| (Yod) Baqri yumxaq ayallar öz kolliri bilən balilirini qaynitip pixurdi;

Həlkimning kizi nabut qilinoinida balilar ularning gəxi bolup qaldi.

11 |□| (Kaf) Pərwərdigar kəhrini qūxūrūp piqəndin qıxtı,

Otluk oʻzəzipini təkti;

Zionda bir ot yeqip,

Uning ullirini yutuwətti.

12 |□| (Laməd) Yər yūzidiki padixahlar wə jahanda barlıq turuwatqanlar bolsa,

Nə kūxəndə nə dūxmənni Yerusalemning qowukliridin bəsup kiridoqanlıqə ixənməytti.

13 |□| (Məm) Həlbuki, pəyoʻəmbərlirining gunahliri tūpəylidin,

Kahnlirining kəbihlikliri tūpəylidin,

Ularning Zionda həkqaniylarning qanlirini təkənliki tūpəylidin,

— Bu ix *bexioʻa* qūxti!□

14 |□| (Nun) Həzir ular qaroulardək koqilarda tenəp yūrməktə,

Ular qanoʻa buloqanoʻanki,

Həqkim kiyimlirigə təgkūqi bolmaydu. □

15 |□| (Samək) Hək ularoʻa: «Yokulux! Napaklar! Yokulux! Yokulux, bizgə təgkūqi boluxma!» dəp warqirixmakta.

Ular qeqip tərəp-tərəpkə sərgərdan bolup kətti;

Lekin əllər: «ularning arimizda turuxioʻa bolmaydu!» — dəwatidu.

16 |□| (Pe) Pərwərdigar Əzi ularni tarkitiwətti;

U ularni qayta nəzirigə almaydu;

Kahnlarning hərəmiti qilinmide,

Yaxanoʻanlarmu həq mehribanlik kərmide.□

17 |□| (Ayin) Kəzimiz yardəmni bihūdə kütūp halidin kətti;

Dərwəkə bizni kutquzalmioʻan bir əlni kütūp kəzət munarlimizda turup kəlduk.□ ■

18 |□| (Tsadə) Dūxmənlirimiz izimizdin koqilap yūrdi;

Xunga koqilarda yūrəlməyttuk;

Əjilimiz yeqinlaxti, künlirimiz toxti;

Qūnki əjilimiz kəldi!

19 |□| (Kof) Peyimizgə qūxkənlər asmandiki bürkūtlərdin ittik;

Təoʻlardimu bizni koqilap yūgūrdi,

Bayawandimu bizni bəktürmidə paylaxti.

20 |□| (Rəx) Jenimizning nəpisi boləqan, Pərwərdigarning Məsih kילוini ularning ora-tuzaklirida tutuldi;

□ 4:13 «Pəyoʻəmbərlərnin gunahliri»ni əməs, bəlkı «pəyoʻəmbərlirinin gunahliri» — Israilda turəqan bu «pəyoʻəmbərlər» Hudani əməs, bəlkı həlkni razi kilix uqūn səz qiliwatqan sahta pəyoʻəmbərləni kərsitidu. □ 4:14 «Ular qanoʻa buloqanoʻanki, həqkim kiyimlirigə təgkūqi bolmaydu» — Musa pəyoʻəmbərgə tapilənoʻan qanun boyiqə, «əlük»kə təgkən adam «buloqanoʻan», «napak» həsəblinatti. Əlgən nərsilərgə yaki «napak» adəmlərgimu təgkən kixilə əzliri bir məzgiligiqə «napak» bolidu. Muxu kahnlər wə pəyoʻəmbərlər xunqə kəp adəmləni əltürənkı, kiyim-kəqəkliri hərdəim «buloqanoʻan» bolup, həqkim ularoʻa tegixkə petinalmaytti.

□ 4:16 «Pərwərdigar Əzi ularni tarkitiwətti» — ibranıy tilida səzməsəz: «Pərwərdigarın yūzi ularni tarkitiwətti» deyilidu. □ 4:17 «...bizni kutquzalmioʻan bir əl» — Israil hərdəim awwal Misir bilən, andin Asuriyə bilən ittipak tūziməqki bolup, uların yardəm soraytti (məsilən, 5:6ni, «Yər.» 2:18ni kəring). ■ 4:17 Əz. 29:16

Biz u toʻqrisida: «uning sayisidə əllər arisida yaxaymiz» dəp oyliduk![□]

²¹ |□| (Xiyn) I uz zeminida turoquqi, Edomning kizi, huxal-huram yayrioiin!

Lekin bu *jaza* kədəhi sangimu otidu;
Sənmü məst bolisən, yalingaqqlinisən![□]

²² |□| (Taw) Kəbihlikingning jazasioa Hatimə berilidu, i Zion kizi;

U seni sürgünlükkə qayta elip kətməydu;
Lekin, i Edom kizi, u sening kəbihlikingni jazalaydu;
U gunahlingingni eqip taxlaydu!

5

5-munajat — Israilning rəhim tiləx duasi

¹ Beximizoa qüxkənlərni esinggə kəltürgəysən, i Pərwərdigar;
Qara, bizning rəswaqilikta qaloqinimizni nəziringgə aloqaysən!

² Mirasimiz yatlaroa,
Öylirimiz yaqa yurtluklaroa tapxuruldi. [□]

³ Biz yetim-yesirlər, atisizlar bolup qalduk;
Anilirimizmu tul qaldi.

⁴ Iqidiqan suni setiweliximiz kerək;
Otunni pəkət puloa aloqili bolidu.

⁵ Bizni qoqliquqilar tap basturup keliwatidu;
Həlsirap, heq aram tapalmaymiz.

⁶ Jan saqliqudək bir qixləm nanni dəp,
Misir həm Asuriyogə kol berip boysunqanmiz.

⁷ Ata-bowilirimiz gunah sadir kilip dunyadin kətti;
Biz bolsaq, ularning kəbihlikining jazasini kətürüxkə qalduk.

⁸ Üstimizdin həküm sürgüqilər kullardur;
Bizni ularning qolidin azad kilquqi yoktur. [□]

⁹ Dalada kiliq tüpəylidin,
Nenimizni tepixka jenimizni təwəkkul qilmaqtimiz.

¹⁰ Terimiz tonurdək kizik,
Aqlik tüpəylidin kizitma bizni basmaqta.

¹¹ Zionda ayallar,
Yəhuda xəhərliridə pak qizlar ayaq asti kilindi.

[□] **4:20 «Pərwərdigarning Məsih kilqini»** — Israilning padixahini kersitidu. «Məsih kilix» kona bir ərp-adətkə karitiloqan. Təwrattiki bəgilimidə, yengi padixah tiklini murasimida bexioa puraklik yaq quyulatti. Bu «məsih kilix» (yaki «məsihləx») dəp ataloqan. Keyin padixah «məsih kilinoqan» yaki «Pərwərdigarning məsih kilqini» («Pərwərdigarning məsihligini») dəp ataloqan. «Məsih kilix» murasimi Hudaning hoquki wə alahidə yardimi uningoa tapxuruloqanlikini kersitidu. Əysa «Məsih»ning üstigə bolsa yaq əməs, bəlki Mukəddəs Roh quyuloqan. [□] **4:21 «I uz zeminida turoquqi, Edomning kizi, huxal-huram yayrioiin!»** — Edom Israiloa eq bolup, hərdaim Israilning bexioa külpət qüxkəndə hux bolidu. **«Lekin bu jaza kədəhi sangimu otidu; sənmü məst bolisən, yalingaqqlinisən!»** — «kədəh» — Hudaning oəzəzipigə toloqan «kədəh»ni kersitidu (məsilən, «Yər.» 25:15-17, 28ni kəring). Edom uni iqkən künidə «yalingaq» bolup, düxmənnəng hujumioa muhapizətsiz qalidu, xuningdək bulang-talangoa uqrap hijalətkə kaldurulidu. [□] **5:2 «Mirasimiz»** — Israiloa təwə kilinoqan zeminini kersitidu. Huda ularoa uni miras kilqanidi. [□] **5:8 «Üstimizdin həküm sürgüqilər kullardur»** — «kullar» bəlkim mustəbit həkūmdarlikka qikkən kullarni kersitidu; Təwrat «Pənd.» 30:21-22ni kəring.

- 12 Əmirlər qolidin daroqa esip qoyuldi;
Aksakallarning həriti heq kilinmidi.
- 13 Yax yigitlər yarəunqaxta japa tartmaqta,
Oqul balilirimiz otun yūklərnə yūdüp dəldəngxip mangmaqta.
- 14 Aksakallar xəhər dərwazisida olturmas boldi;
Yigitlər nəəqmə-nawadin kaldi. □
- 15 Xad-huramlıq kənglimizdin kətti,
Ussul oyniximiz matəmgə aylandı.
- 16 Beximizdin taj yikildi;
Halimizə way! Qünki biz gunah sadir kilduk!
- 17 Buning tūpəylidin yūrəklirimiz mujuldi;
Bular tūpəylidin kəzlimiz karangəqulaxti —
- 18 — Zion teqiqqa qarap kəzlimiz karangəqulaxti,
Qünki u qəldərəp kətti,
Qilbərə uningda paylap yūrməktə.
- 19 Sən, i Pərwərdigar, mənggügə həküm sürisən;
Təhting dəwrđin-dəwrgə dawamlixidu.
- 20 Sən nemixka bizni daim untuysən?
Nemixka xunqə uzunəqiqə bizdin waz keqisən?
- 21 Bizni yeningəqa kayturəaysən, i Pərwərdigar!
Xundak boləanda biz kaytalaymiz!
Künlirimizni kədimkidək əsligə kəltürgəysən,
- 22 — Əgər sən bizni mutlək qətkə kaxmiəqan bolsang,
Əgər bizdin qəksiz qəzəplənmigən bolsang!

□ 5:14 «Aksakallar xəhər dərwazisida olturmas boldi» — adət boyiqə aksakallar xəhər dərwazilirida olturup sot-həküm bəja kəltürətti.

Əzakiyal

Hudaning alamət körünüxliri — Əzakiyalning qaqirilixi wə uningəja tapxuruloqan həwər

¹ Ottuzinqi yili, tətinqi ayning bəxinqi künidə, mən Kewar dəryasioja sürgün kılinoqanlar arisida turoqan məzgildə, mana asmanlar eqilip, mən Hudaning alamət körünüxlirini kərdüm. □ ■

² Tətinqi ayning bəxinqi küni — Yəhoakinning sürgün boləqanliqining bəxinqi yili idi —

³ Kaldiylərning zeminida, Kewar dəryasi boyida, Buzining oşli Əzakiyal kaşinoja Pərwərdigarning sözi kəldi — xu yərdə Pərwərdigarning qoli uning wujudioja qondi.

⁴ Mən kərdüm, mana! Ximaldin boran-qaqkun kətürüldi; yoqan bir bulut wə uni orap turoqan bir ot, uning ətrapida bir yorukluk julalinip turatti; otturisdin, yəni xu ot iqidin, issiqtin julalanoqan parkirək mistək bir körünux kərüdi.

⁵ Yənə uning otturisdin, tət həyat məhluk kərüdi; ularning körünuxi xundak idiki: — ularda insanning qiyapiti bar idi; □

⁶ ularning hərbirining təttin yüzi bar idi; hərbirining təttin qaniti bar idi. ■

⁷ Ularning tüptüz putliri bar idi; tapanliri bolsa mozayning tuyaklirioja ohxaytti; ular parkiritiləqan mistək parlap turatti.

⁸ Tət yenida, qanatlıri astida insanningkidək birdin qoli bar idi; tətisining hərbirining təttin yüzi wə təttin qaniti bar idi; □ ■

⁹ ularning qanatlıri bir-birigə tutax idi; ular yürgəndə heqyakkə burulmaytti; ular həmmisi udul aldioja yürətti.

¹⁰ Ularning yüz körünüxliri insanningkidək idi; u tətisining ong tərpidə xirningkidək yüzi bar idi; tətisining sol tərpidə buqiningkidək yüzi bar idi; tətisining bürkütningkidək yüzümü bar idi. ■

¹¹ Ularning yüzlıri ənə xundak idi. Qanatlıri yuqirida kerilip turatti; hərbirining ikki qaniti ikki tərpidiki məhlukning qanitoja tutixatti; yənə ikki qaniti öz tenini yepip turatti.

¹² Ularning hərbiri uduloja qarap mangatti; ularda boləqan roh nəgə barimən desə, ular xu yərgə mangatti; ular mangoqanda heqkaysi tərəpkə burulmaytti. □

¹³ Həyat məhluklarınig qiyapiti bolsa, köyüp yalkunlap turoqan otning qoşidək, məx'əllərdək idi; muxu ot uyan-buyan aylinip məhluklar arisida yürətti; ot intayin yalkunluk idi, ottin qaqmaklar qeqip turatti;

□ **1:1 «Ottuzinqi yili»** — Əzakiyalning əziningki 30-yili bolsa kerək. Əzakiyal əsli kaşin bolup, ottuz yaxka kirgəndə muqəddəs ibadethanidiki toluk kaşinlik ornioja (bolupmu qurbanlık kılixka) qixixi kerək idi. Biraq u sürgün bolup, undak nesiwigə muyəssər bolalmidi. ■ **1:1 Zəb. 137:1**

□ **1:5 «ularda insanning qiyapiti bar idi»** — bu sözlər, ehtimal, muxu məhluklarınig əə turoqan həliti ni kərsitidu. Məhluklar sürətləngən almaqlar bəzidə ərənqə rodta, bəzidə ayalqə rodta kərulidu. Bəlkim ularning körünuxi pəyoqəmbərgə bir tərpi ərənqə qiyapəttə, yənə bir tərpi ayalqə qiyapəttə kərüngən boluxi mumkin. ■ **1:6 Əz. 10:14** □ **1:8 «tətisining hərbirining təttin yüzi wə təttin qaniti bar idi»** — bəzi alimlar: — «tətisining hərbirining yəni ikkidin insanningkidək qoli bar idi» dəp tərijimə kılıdu — demək, hər bir məhlukning təttin əməs, bəlkə ikkidin qoli bar idi. ■ **1:8 Əz. 10:8** ■ **1:10 Əz. 10:14; Wəh. 4:7** □ **1:12 «ularda boləqan roh»** — bəlkim Hudaning Rohidur.

14 həyat məhluklar qaqmaqçək pal-pul kılıp uyaktin-buyaqça yügürüp turatti.

15 Mən həyat məhluklarəqə qaridim, mana həyat məhluklarınq hərbirining yenida yərdə turidioqan, ularning yüzigə udullanoqan birdin qaq turatti;

16 qaklarınq xəkli wə yasilixi beril yakutning kərünüxidə idi; tətisining birhilla kərünüxi bar idi; ularning xəkli wə yasilixi bolsa, qaqning iqidə qaq bardək idi. □ ■

17 Məhluklar mangoqanda, ular yüzlängən tət tərripining həmmisigə udul mangatti; mangoqanda ular heq burulmaytti.

18 Qaklarınq ultangliri bolsa, intayin egiz həm dəhxətlik idi; ular tətisining ultanglirining pütün ətrapi közlər bilən toloqanidi. ■

19 Həyat məhluklar mangoqanda, qaklar ularəqə yandixip mangatti; həyat məhluklar yərdin kətürülgəndə, qaklarmu kətürülətti. ■

20 Roh nəgə mang desə, ular xu yərgə mangatti — demək, ularning rohi *Rohka* əgixip mangatti. Qaklar ular bilən təng kətürülətti; qünki məhluklarınq rohi qaklirida idi. □

21 Məhluklar mangoqanda, qaklarmu mangatti; məhluklar tohtioqanda, qaklarmu tohtaytti; ular yərdin kətürülginidə, qaklarmu ularəqə koxulup təng kətürülətti; qünki həyat məhluklarınq rohi qaklarda idi.

22 Həyat məhluklarınq baxliri üstidə bir yooqan kəz yətküsiz gümbəzə ohxaydioqan bir nərsə turatti; u hrustaldək dəhxətlik parkirap, ularning bexi üstidə yeyilip turatti. □

23 Bu gümbəzdək nərsining astida ularning qanatliri kerilip, bir-birigə tegixip turatti; hərbir məhlukning öz tenining ikki yenini yapidioqan ikkidin qaniti bar idi. □

24 Ular mangoqanda, mən qanatlirining sadasini anglidim — u uluq sularning xarkirioqan sadasidək, Həmmigə Qadirning awazidək — koxunning yürux kiliwatqan qaoqdiki sürən-xawqunlirining sadasidək idi; ular tohtap turoqan qaoqlarda, ular qanatlirini təwəngə qüxürətti.

25 Wə ularning bexi üstidiki gümbəzdək nərsə üstidin bir awaz anglandi. Ular tohtap turoqan qaoqlarda, ular qanatlirini təwəngə qüxürətti.

26 Ularınq bexi üstidiki gümbəzdək nərsə üstidə, kək yakut kəbi bir təhtning siymasi turatti; bu təht siymasining üstidə, tolimu yukirida, insan kiyapitidə kərüngən bir zat turatti.

27 Wə mən bu zatni belining üsti tərripining turki mistək parkirioqan, ətrapini ot orap turoqan kiyapəttiki bir kərünüxtə kərdüm; wə belining asti tərripining turki, otning kiyapitidə idi, uning ətrapida küqlük yorukluk turatti.

28 Bu ətrapida turoqan küqlük yoruklukning kərünüxi bolsa, yamoqurluk künidiki bulutta pəyda boləqan həsən-həsənninq kərünüxidək idi. Bu bolsa Pərwərdigarning xan-xəripining kiyapitining kərünüxi idi. Buni

□ 1:16 «...qakning iqidə qaq bardək idi» — baxka birhil tərjimisi: «...bir qaq yənə bir qaq bilən girələxkən idi». ■ 1:16 Əz. 10:9,10 ■ 1:18 Əz. 10:12 ■ 1:19 Əz. 10:16 □ 1:20 «Roh nəgə mang desə, ular xu yərgə mangatti...» — «Roh» muxu yərdə bəlkim Hudaning Rohini kərsitidu. □ 1:22 «bir yooqan kəz yətküsiz gümbəz» — bu gümbəz 26-ayət boyiqə Hudaning təhtining ulini kərsitidu. «u hrustaldək dəhxətlik parkirap» — yaki «u muzsiman dəhxətlik parkirap...». □ 1:23 «hərbir məhlukning öz tenining ikki yenini yapidioqan ikkidin qaniti bar idi» — baxka birhil tərjimisi: «hərbir məhlukning yapkuqi ikki qaniti bar idi» — demək, hərbirining tenini yapidioqan ikki qaniti bar idi. Bizning tərjimimiz boyiqə, bir yəlinixkə uqkanda, qanatliridin ikkisini ixlitidu, yənə bir yəlinixkə uqkanda, baxki ikki qanitini ixlitidu.

kөрүpla mән дүм yikildim; wә mән sөzlөwatқан birsining awazini anglidim. □ ■

2

Əzakiyalning wәzipisi

¹ Wә U manga: I insan oqli, ornungdin däs tur, wә Mән sanga sөz қilimән, — dedi.

² U manga sөz қilöanda, Roh manga kirip, meni däs turoquzdi; wә mән manga sөz Қilöuқining awazini anglap turdum. □ ■

³ Wә U manga: — «I insan oqli, Mән seni Israil baliliroqa, yәni Manga asiylik қilöan asiy «yat әllәr»gә әwәtimән; бүgүngә қәdәр һәм ular һәм ularning ata-bowliri Manga yüz өrүp asiylik қilip кәlmәktә», — dedi. □ ■

⁴ — «Bu balilar bolsa nomussiz wә көngli kattiktur; Mән seni ularoqa әwәtimән; sән ularoqa: «Rәb Pәrwәdigar xundak dәydu!» — degin —

⁵ xuning bilән ular mәyli қulak salsun, salmisun (қünki ular asiylik қilidioqan bir jәмәt) — özliri arisida һәқikiy bir pәyoқәmbәrning turoқanliқini tonup yetidu. ■

⁶ Әmdi sән, i insan oqli, gәrқә sanga tikән-jioqanlar һәмrah bolsimu, wә sән qayanlarning arisida tursangmu, ulardin қorkma, wә sөzlidiridimnu қorkma; xundak, ularning sөzlidiridin қorkma, wә zәrdilik қaraxliridin dәkkә-dүkkigә qүxmә; қünki ular asiy bir jәмәttur. □ ■

⁷ Sән ular tingxisun, tingximisun Mening sөzlidirimni ularoqa yәtküz; қünki ular asiylik қilöuқilardur.

⁸ Wә sән, i insan oqli, sanga eytқан sөzlidirimgә қulak sal; bu asiy jәмәttәk tәtүr bolmoқin; aқzingni eqip, Mән sanga bәrginimni yegin. ■

⁹ — Mән қarisam, mana manga sozulöqan bir қol turuptu; wә mana, uningda bir oram yazma turuptu.

¹⁰ U көz aldında uni eqip yeyip қoydi; uning aldi-kәynining һәmmә yerigә һәt yezilöqanidi; uningoqa yezilöqanliri mәrsiyә, matәм sөzliri wә dәrdәmlәrdin ibarәt idi. □

□ **1:28 «Bu әtrapida turoqan күqlük yoruklukning көrүнүxi bolsa, yamoқurluk күnidiki bulutta pәyda bolöqan һәsән-һәsәнning көrүнүxidәk idi»** — bu sөzlәr, bәlkim bu күqlük nurning Pәrwәdigarning көrүнүxining әtrapida qәmbәrsiman xәkildә bolöqanliқini көrsitidu.

■ **1:28 Dan. 10:9** □ **2:2 «U manga sөz қilöanda, Roh manga kirip, meni däs turoquzdi»** — «Roh», muxu yәrdә xübһisizki, Hudaning Rohini көrsitidu. ■ **2:2 Әz. 3:24; Dan. 10:10**

□ **2:3 «Manga asiylik қilöqan asiy «yat әllәr»»** — muxu yәrdә «yat әllәr» kinayilik gәp bolup, xübһisizki «Israil» (ximaliy padixahliқ) wә Yәһuda (jөнubiy padixahliқ) degән ikki әlni көsitidu. Ular Hudaqо «yat», ular qәtәlliklәrdәk butқа qоқundi. «Israil» (ximaliy padixahliқ) 125 yil ilgiri Asuriyә imperiyәsi tәripidin sürgүн bolöqanidi. Asuriyә imperiyәsi oқulöqandin keyin, bәlkim sürgүн bolöqan көp Israillar Babilda қelip, sürgүн bolöqan «Yәһuda»dikilәr bilән arilixip bir bolup көtkән. ■ **2:3 Yәр. 3:25** ■ **2:5 Әz. 33:33** □ **2:6 «gәrқә sanga tikән-jioqanlar һәмrah bolsimu, wә sән qayanlarning arisida tursangmu,...»** — «tikән-jioqanlar» wә «qayanlar» degәнlar xübһisizki, Israillarni көrsitidu. ■ **2:6 Yәр. 1:8, 17; Әz. 3:9; Luқа 12:4; 1Pet. 3:1**

■ **2:8 Wәһ. 10:9** □ **2:10 «U көz aldında uni eqip yeyip қoydi; uning aldi-kәynining һәmmә yerigә һәt yezilöqanidi»** — adәttә, «oram yazmilar»da pәkәt iqidila һәt yezikliқ bolatti. Alimlarning bu oram yazmining «aldi-kәyni»gә һәt yezilöqanliқi тоoruluk һәрhil pikri бар. Xübһisizki, uning bir әһmiyiti xuki, Hudaning sap sөzlidirigә һәқimning қoxumqә sөzlәrni yezix mumkinқiliki yoқ idi; bizningqә, bu ix yәнә Hudaning ularni әyiblәydioqan sөzlidirining nuroқunliқini tәkitlәydu.

3

1 Wə U manga: — I insan oqlı, erixkingni yegin; bu yazmini yəp, berip Israil jəmətigə səz kıləqin, dedi. ■

2 Xuning bilən mən aozimni aqtım, U manga yazmini yegüzdi.

3 U manga: — I insan oqlı, kərsikingni tok kılıp, iqi-baəringni Mən sanga bərgən bu oram yazma bilən tolduroqin, — dedi. Xuning bilən mən yedim, aozimda u həsəldək tatlık idi. ■

4 Wə U manga mundak dedi: «I insan oqlı, barəqin, Israil jəmətigə barəqin, Mening səzirimni ularəqa yətküzgin. ■

5 Qünki sən əyəriy yeziktiki yaki tili təs bir əlgə əməs, bəlki Israil jəmətigə əwətilding;

6 — əyəriy yeziktiki həm tili təs, səzlrini qüxəngili bolmaydioqan kəp əllərgə əwətilmiding; Mən seni xularəqa ətətkən bolsam, ular sanga kulaq salattı!

7 Biraq Israil jəməti sanga kulaq salmaydu, qünki ularning həqbirini Manga kulaq selixni halimaydu; qünki pütün Israil jəmətining kəpiki tong wə kəngli kattiktur.

8 Mana, Mən yüzüingni ularning yüzlirigə kərxı taxtək, wə sening pəxanəngni ularning pəxaniliriəqa kərxı taxtək kıldim. ■

9 Bərhək, sening pəxanəngni qəkmək texidin kattik, hətta almastək kıldim. Ulardin kərkəma, wə ular tūpəylidin dəkkə-dükkigə qüxmə; qünki ular asi y bir jəməttur. ■

10 Wə U manga: — I insan oqlı, Mening sanga eytməkqi boləqan həmmə səzirimni kənglūnggə püküp kəyöqin, ularni kəngül kəyup angliəqin.

11 Wə hazır barəqin, sürgün boləqanlarəqa, yəni əz elingdikilərgə səz kıl, ular anglisun, anglimisun ularəqa: «Rəb Pərwərdigar xundak dəydu!» — degin! — dedi. ■

12 Xuning bilən Roh meni kətürdi, mən arqamdin zor xarkiriəqan bir awazni anglidim — «Pərwərdigarning xan-xəripigə təxəkkür-mədhıyə əz jaylirida okulsun!» — □ ■

13 — Hayat məhluklarıning kənatlirining bir-birigə tegixkən awazi, wə ularning yenidiki qəqlarning awazliri bəhəywət xarkirək bir sada idi.

14 Wə Roh meni kətürüp, yirəkka apardı; wə mən kattik əzab, rohimdiki əzəp bilən bardim, wə Pərwərdigarning qəli mening wujudumda küqlük idi. □

15 Xuning bilən mən Təl-Abib xəhiridə sürgün boləqanlar, yəni Kewar dəryasi boyda turoqanlarıning yenəqə yetip kəldim; mən ular turoqan jayda olturdum; ularning arisida yəttə kün hang-tang kətip olturdum. ■

16 Mana yəttə kün toxup, Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

17 «I insan oqlı, Mən seni Israil jəməti üqün kəzətqi kılıp tiklidim; sən Mening aozimdin səzni anglap, ularəqa Məndin boləqan agahni yətküzgin. ■

18 Mən rəzillərgə: «Sən jəzmən əlisən» — desəm, biraq sən uni agahlandırmisang — yəni bu rəzil adəmni hayətka erixsun dəp rəzil

■ 3:1 Yər. 15:16; 2:8; Wəh. 10:9 ■ 3:3 Zəb. 19:10-11; 119:103; Wəh. 10:10 ■ 3:4 Yər. 1:17

■ 3:8 Yər. 1:18; Mik. 3:8 ■ 3:9 Yər. 1:8,17; 5:3; Əz. 2:6; 1Pet. 3:14 ■ 3:11 Əz. 2:5, 7 □ 3:12

«Xuning bilən Roh meni kətürdi,...» — «Roh», xübhısizki, Hudaning Rohı. ■ 3:12 Əz. 8:3

□ 3:14 «mən kattik əzab, rohimdiki əzəp bilən bardim,...» — Əzakiyalning dərd-əlimi wə rohining aqıqlıki nemə üqün? Xübhısizki, u Hudaning səzni anglap əz həlkəning kattik kəngüllüklisini qüxinip yetip, intayin əzablanəqan wə ularning Hudaəqa boləqan wəpəsizlikiəqa kattik əzəpləngən. ■ 3:15 Ayup 2:13 ■ 3:17 Yəx. 62:6; Əz. 33:7; 1Tim. 3:1

yolidin yandurup, uni həyatka erixsun dəp agahlandurmisanq, xu rəzil adəm öz kəbihlikidə əlidu; biraq Mən uning kəni üqün səndin hesab alimən. □ ■

19 Biraq sən axu rəzil adəmni agahlandursanqmu, u rəzillikidin, yəni öz rəzil yolidin yanmisa, u öz kəbihlikidə əlidu; ləkin sən öz jeningni kütquzup qalisən.

20 Yaki bolmisa bir həkkanıy adəm öz həkkanıylikidin yenip, kəbihlik kiliđoğan bolsa, uning aldoğa qomaq salsam, u əlidu; qünki sən uni agahlandurmiding, u öz gunahıda əlidu, wə u kילוğan həkkanıy ixlar əslənməydu; biraq uning kəni üqün səndin hesab alimən. ■

21 Wə əgər sən həkkanıy adəmni gunah sadir kilma dəp agahlandurup tursanq, wə u gunah sadir kilmisa, u qaşda u jəzmən həyat qalidu, qünki u agahka kəngül koydi; xuning bilən sən öz jeningni kütquzup qalisən». □

22 Wə Pərwərdigarning kəli mening wujuduma turatti; U manga: — Ornungdin tur, tüzlənglikkə barəjin, Mən xu yərdə sən bilən səzliximən, — dedi. □

23 Xuning bilən mən ornumdin turup, tüzlənglikkə qıktim; wə mana, mən Kewar dəryasi boyida turup kərgən xan-xərapək, Pərwərdigarning xan-xəripi xu yərdə turatti; kərupla mən düm yikildim. ■

24 Wə Roh iqimgə kirip meni tik turəuzdi; U manga səz kılıp mundak dedi: — «Barəjin, öygə kirip özünqni bənd kילוjin. ■

25 Wə sən, i insan oşli, mana, ular arəjamqılarni üstünggə selip, ular bilən seni başlaydu; buning bilən sən talağa qıqalmay, əl-yurt iqigə heq kirəlməysən. □

26 Xundakla ularəğa tənbiş bərgüqi bolmasliqing üqün, Mən seni gaqa kılıp, tilingni tangliyingəğa qaplxaturimən; qünki ular asiy bir jəmttur. □ ■

27 Wə Mən sən bilən səzləxkinimdə, aşzingni eqip, sən ularəğa: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu!» dəysən; kim anglyamən desə anglisun, kim

□ **3:18 «Xu rəzil adəm öz kəbihlikidə əlidu»** — ibranıy tilida bu ikki bislik səz. Birinqi mənisi: «U öz kəbihliki tıpəylidin əlidu». İkkinqi mənisi: «U öz kəbihliki kəqürüm kılınmoğan halda əlidu» — demək, u Hudaning dostluqidin ayriloğan halda əlidu. Bizningqə ikkinqi imkanıyət bəlkim toşridur. Bəribir həmmimiz əlimiz; biraq Hudadin ayriloğan halda əlüx, həkikiy həm kərkunluq əlümdur. ■ **3:18** Əz. 33:8 ■ **3:20** Əz. 18:24; 33:12,13 □ **3:21 «U qaşda u jəzmən həyat qalidu, qünki u agahka kəngül koydi»** — bəzi alimlar, Hudaning bu səzini pəkət jismaniy jəhəttiki «əlüm» wə «həyat» dəp qaraydu. Hudaning Musa pəyoşəmbər arkılık İsrail bilən bəktikən əhdisi boyiqə, İsaillər uning pərmanlirida yürgən bolsa, omumən eytkanda, kəp bəhtlik, uzun əmürlük bolidu. Biraq biz bu səzlər bəlkim jismaniy tərəptin boluxi mumkin bolsimu, uningdinmu muhimi, rohiy tərəptinmu eytiloğan, dəp qaraymiz. Demək, səzlər mənggülik həyat wə mənggülik əlümgə karitiloğan. Undak bolmisa həkkanıy adəm toşruluk «uning kילוğan həkkanıy ixliri əslənməydu» değən ağah səznin nemə kərkunluqi bolsun? □ **3:22 «U manga: — Ornungdin tur, tüzlənglikkə barəjin, mən xu yərdə sən bilən səzliximən, — dedi»** — Huda Əzakiyal bilən səzlixix üqün uning bir hilwət jay («tüzlənglik» yaki «jiloğa»)ğa qıxixini tələp kılıdu. ■ **3:23** Əz. 1:3 ■ **3:24** Əz. 2:2 □ **3:25 «ular arəjamqılarni üstünggə selip, ular bilən seni başlaydu»** — «ular» zadi kim? Baxka ayətlərgə qarışanda Əzakiyalni «başliqlar» əl-yurttikilər əməs; xunga biz xundak qaraymizki, bu «ular» pərixtilərdin ibarət. Huda pərixtilər arkilik «qayib arəjamqılar» yaki «rohiy arəjamqılar» bilən Əzakiyal pəyoşəmbərni ornidin turalmaydoğan kılıdu: 4-bab, 8-ayətnimu kərüng. □ **3:26 «Mən seni gaqa kılıp, tilingni tangliyingəğa qaplxaturimən»** — bu «gaqilik» ədəttiki gəp-səzni kərsitidu; uning ariliqta bəribir Huda bərgən bəxaratlarni eytx məs'uliyiti bar idi. Xunga Hudaning muxu buyruki bilən Əzakiyal həklər bilən heq salamlaxmaytti, ədəttikidək gəplərnimu kılalmaytti. Bu gaqilik bəx yildin keyin, 24:27-ayəttə tügəydu. ■ **3:26** Əz. 2:5

anglimaymən desə anglimisun; çünki ular asiy bir jəməttur. □ ■

4

Yerusalemning muhasirigə elinixi

¹ Əmdi sən, i insan oğlu, bir kesəkni elip öz aldingoşa koyoyin; uning üstigə bir xəhərni — yəni Yerusalemni oyup koyoyin. □

² Andin uni muhasirigə elip, uningoşa potəylərni kurup, sepiloşa qikidioğan bir denglük yasap, uning ətrafioşa bargahlarıni tikip wə sepilni bəsküqi bazoqanlarıni tikləp koyoyin. ■

³ Bir tēmür tahtini elip, uni özüng bilən xəhərnin arisioşa tiklə; yüzüngni uningoşa qaritip tiklə; u muhasirigə elinidu, sən özüng uni muhasirigə alisən; bu ixning əzi Israil jəmətigə bexarət bolidu.

⁴ Wə sən, sol yeningoşa yanpaxlap yatqin; Israil jəmətinin kəbihlikini öz üstüggə koy; soloşa yanpaxlap qanqə kün yatsang, sən xunqə kün ularning kəbihlikini kətürisən. □

⁵ Mən sanga yetix kerək boləjan künlərni ularning kəbihlik kıləjan yilliri boyiqə, yəni üç yüz toqsan kün kılıp bekitkənmən; xuning bilən sən Israil jəmətinin kəbihlikini kətürisən. ■

⁶ Bu künlər tügigəndin keyin, sən yənə ong yanpaxlap yetip, Yəhuda jəmətinin kəbihlikini kətürisən; sanga kırık künni bekitkənmən, hər bir kün bir yilni ipadiləydu. □

⁷ Wə sən yüzüngni Yerusalemning muhasirisigə qaritip, yengingni türgən həlda, uni əyibləp bexarət berisən;

⁸ wə mana, Mən üstüggə arəqamqılarıni salimənki, sən muhasirining künlirini tügətmigüqə uyan-buyanoşa heq örülməysən. □

⁹ Wə sən özüggə buşday, arpa, purqak, kızıl max terik wə qara buşdaylarıni elip bir idix iqiğə sal; wə bununədin özüng üçün tamak təyyarlaysən; sən buni yanpaxlap yatqan künlərdə, yəni üç yüz toqsan künde yəysən;

¹⁰ sən yəydioğan tamak bolsa miqdari boyiqə hər küni yigirmə xəkəldin boluxi kerək; sən uni bəlgiləngən waqitlarda yəysən; □

□ **3:27 «Mən sən bilən sözləxinimdə, aşzingni eqip, sən ularoşa: «Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu!» dəysən...»** — bu ikki ayət (26-27)kə qarışanda, Huda Əzi pəyoşəmbərnin «gaçılıqı»ni gahi-gahi üzidu wə xuning bilən Əzakiyal həlkkə söz kılıdu. Baxqa waqitlarda u heq gəp kılalmaytti. ■ **3:27** Əz. 2:5, 7 □ **4:1 «bir kesəkni elip öz aldingoşa koyoyin; uning üstigə bir xəhərni — yəni Yerusalemni oyup koyoyin»** — keyinki ayətlərgə qarışanda, bu «kesək» Yerusalem xəhərini ipadiləx üçün nəhayiti qong kesək bolux kerək idi. ■ **4:2** 2Pad. 25:1 □ **4:4 «Israil jəmətinin kəbihlikini öz üstüggə koy»** — muxu ayəttiki «Israil jəməti» bolsa, «ximaliy padixahlik» (on kəbilə ittəpakı)ni kərsitidu. 7-ayəttə «Yəhuda» «jənubiy padixahlik»ni kərsitidu. ■ **4:5** Qəl. 14:34 □ **4:6 «Mən sanga yetix kerək boləjan künlərni .. üç yüz toqsan kün kılıp bekitkənmən; xuning bilən sən Israil jəmətinin kəbihlikini kətürisən; (5-ayət)... keyin, sən yənə ong yanpaxlap yetip, Yəhuda jəmətinin kəbihlikini kətürisən; sanga kırık künni bekitkənmən, hər bir kün bir yilni ipadiləydu»** — Israilning 390 yillik jazani wə Yəhudanin 40 yillik jazani kərxüi toşrulux qoxumqə sezimizni kəruğ. □ **4:8 «mana, Mən üstüggə arəqamqılarıni salimənki, sən muhasirining künlirini tügətmigüqə uyan-buyanoşa heq örülməysən»** — yənə 3-bab, 25-ayətni kəruğ. Bu «arəqamqılar» kəruğən yaqi oşayibtin bolsun, Əzakiyalning sol yanjılıp andin ong yanjılıp yetixioşa yardəm bərdi. Bəlkim kəçtə (kəruwatqan həlx uning əyidin qikiş kətkəndin keyin) u öz məyliğə koyuloğan. □ **4:10 «yigirmə xəkəl»** — yəni yerim qadak — təhminən 230 gram.

¹¹ wə hərə küni sunimu norma boyıqə, yəni altidin bir hın iqisən; hərə kündiki bəlgiləngən waqıtlarda iqisən. □

¹² Sən uni arpa kəmiqi xəklidə kılıp yəysən; sən uni ularning kəz aldida insan nijasiti üstidə pixurisən.

¹³ Pərwərdigar: «Israillar Mən ularni həydəp qikiridiqan əllər arisida turup xu haram yolda öz nenini haram yəydu» — dedi. □ ■

¹⁴ Andin mən: «İ Pərwərdigar! Mən özümni heqqaqan buloqap qoymidim, wə yaxlıkımdin tartip bügüngə kədər mən əzi əlgəndin, yaki yirtkuqlar boqup qoyqan nərsidin heq yemigənmən; heqkandak yirginqlik gəxkə aozim tegip baqmioqan!» — dedim. □

¹⁵ Wə U manga: «Mana, Mən sanga insanning nijasitining orniqə kalining tezisini bərdim; sən neningni xuning üstidə pixurisən» — dedi. □

¹⁶ Wə U manga: «İ insan oşli, mana Mən Yerusalemda ularoqə yələngük bolqan nanni qurutiwetimən; ular nanni taraziqə selip, uni təxwix iqidə yəydu, suni əlqəm bilən əlakzidilik iqidə iqidu; □ ■

¹⁷ Qünki nan wə su ulardin qalidu; ular bir-birigə qarixip dəhxət basidu, öz kəbihlikidin qurup ketidu.»

5

¹ «Wə sən, i insan oşli, özüng ötkür bir kiliqni al; uni ustira süpitidə ixlitip, qeqing wə saqilingoqə sürtüp qoy; andin tarazini elip aloqan qaqlarni təng bəlgın. □

² Muhasirə künliri tügigəndə, üqtin birini xəhər iqidə köydürgin; yənə üqtin birini elip xəhər ətrapiqə qepiwətkin; yənə üqtin birini xamaləqə soriwətkin; Mən bir kiliqni suqurup ularni koşlaymən.

□ **4:11 «altidin bir hın»** — ondin altə litr ətrapida. **«hərə kündiki bəlgiləngən waqıtlarda iqisən»** — demisəkmü, bundak yemək-iqmək aqarqılıqqa yüzləngən əhwalda bolidu. □ **4:13**

«Israillar Mən ularni həydəp qikiridiqan əllər arisida turup xu haram yolda öz nenini haram yəydu» — Huda Musa pəyoqəmbər arqılıq Israillaroqə qong-kikiq tərətlər hərdaim adəməz turoqan jaylardin neri kılınıxi kerək dəp buyruqan (məsilən, «Qan.» 23:13-14). Xunga «insan nijasiti otida» tamaq etix muxu kanun boyıqə bolmaytti, əlwəttə. ■ **4:13** Hox. 9:3 □ **4:14**

«Mən özümni heqqaqan buloqap qoymidim, ... heqkandak yirginqlik gəxkə aozim tegip baqmioqan!» — Huda Musa pəyoqəmbər arqılıq Israillaroqə bəzi gəxlər (məsilən, qoxka gəxini mən'i kıləqan («Law.» 11-bab, «Qan.» 14-bab). Uning üstigə əzlikidin əlgən, yaki yirtkuq haywanlar təripidin öltürülün haywanlarning gəxlərimü yeyixkə bolmaytti («Law.» 22:8). Əzakiyal əzi kahın boləqəqə, muxu tələplər uning üqün tehimu kəttik boləqan. □ **4:15**

«Mən sanga insanning nijasitining orniqə kalining tezisini bərdim» — alimlar Hudaning muxu səzliri üstidə ikki hil pikirdə boləqan: (1) Huda Əzakiyal pəyoqəmbərgə bərgən buyruqini siliklaxturup, uningəqə nijasitining ornida kala tezikingin otida (həlal dəp hesablanəqan) tamaq etixkə ruhsət kıləqan; (2) Huda pəyoqəmbəri üqün məjizə yaritip, uning nijasitini kala tezikingə aylanduroqan; xuning bilən u həlal həlda tamaq yəydiqan boldi. Bizningqə 2-pikir toşridur. Qünki xuning bilən uni kezitip yürgən yurtdaxlar buni bilməy, uning muxu «axni haram həlda yəgenliki»gə qarap naqayiti qəqüp ketətti. Bolmisa, pəyoqəmbərnin adəmnı agahlandıridiqan ix-hərikətlirining əhmiyiti yox bolatti. □ **4:16 «Mən Yerusalemda ularoqə yələngük boləqan nanni qurutiwetimən»** — səzmuşəz tərijmə kıləqanda «Mən Yerusalemda «nan boləqan hasa»ni sunduriwetimən». «Yələngük» degən səz ibraniy tilida adətə «tayaq» yaki «hasa»ni bildüridu. Mumkinqilki barki, kədimki zamanlarda Yəhədiy həlki öz nanlirini bir tayaqta (zihka tiziləndək) kətürüp mangatti. Hərhəlda omumiy mənisı bizning tərijmə kıləqinimizdək bolidu. ■ **4:16** Law. 26:26; Yəx. 3:1; Əz. 5:16; 14:13 □ **5:1 «...uni ustira süpitidə ixlitip, qeqing wə saqilingoqə sürtüp qoy»** — qaqlarni qüxürüwetixning əzi matəm tutuxni bildürətti.

3 Sən yənə ulardın birnəçqə talni elip tonungning pexigə tikip koyoqin; □
 4 bulardın yənə nəçqə talni elip ot iqiğə taxlap köydüriwətkin; bulardın pütün Israil jəmətiğə ot tutixip ketidu».

5 Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, bu Yerusalem; Mən uni əllərninğ dəl otturisiğa orunlaxturdum; baxka məmlikətlər uning əpçərisidə turidu; □

6 Biraq u Mening həkümlirimgə kərxilixip rəzilliktə əllərdinmu axuruwətti, bəlgilimilirimgə kərxilixixta əpçərisidiki məmlikətlərdinmu axuruwətti; çünki Mening həkümlirimni ular rət kildi, Mening bəlgilimilirim bolsa, ularda akmaydu.

7 Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Çünki silər əpçərənglərdiki əllərdinmu bəkrək bəxbaxtaqlıq kıləlanlıqınglərdin, Mening bəlgilimilirimdə mənğmaslıqınglərdin wə həkümlirimni tutmaslıqınglərdin, hətta əpçərənglərdiki əllərninğ həkümliridimu mənğmaslıqınglər tūpəylidin, ■

8 Əmdi Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Mana, Mən Əzümki sanga kərximən, *i Yerusalem*; sening arangoğa əllərninğ kəz alidila jazalarni yürgüzimən;

9 Wə sening barlık yirginqlikliring tūpəylidin arangda Əzüm kılıp bəkmioğan həmdə kəlgüsi ikkinçi kılmaydioğan ixni kılımən.

10 Xuning bilən atılar öz balilirini yəydioğan bolidu, balılar öz atilirini yəydioğan bolidu; wə Mən sanga jazalarni yürgüzimən, wə sening barlık kəloğanliringning həmmisini hər tərəptin qıkkən xamaloğa soriwetimən.

11 Xunga, Mən həyatim bilən kəsəm kılımənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar — çünki sən Mening mukəddəs jayimni əzünğning barlık lənətlük nərsiliring həm barlık yirginqlikliring bilən buləioğınınğ tūpəylidin, bərhək, Mən silərnə kiroğın kılımən; kəzüm sanga rəhim kılmaydu, iqimnimu sanga aqrıtmaymən. □ ■

12 Xəhərdikilərdin üqtin bir kısmi waba kesili bilən əlidu həmdə aranglarda bolidioğan aqarqılıqtin bəxini yəydu; üqtin bir kısmi əpçərənglərdə kiliqlinidu; wə Mən üqtin bir kısmini hər tərəptin qıkkən xamaloğa soriwetimən, andin bir kiliqni oqlaptin suqurup ularni qoqlaymən. □ ■

13 Xuning bilən Mening oçəzəpim besikidu, Mening kəhrimni ularning üstigə quxürüp konoquzup, pişəndin qikimən; Mən Əz kəhrimni ular

□ 5:3 «...tonungning pexigə tikip koyoqin» — Israillarning tonlirining pexidə Hudaning əmrlirini əslitidioğan quqılar bar idi («Qel.» 15:38-39ni kərüng). Huda bu əmri bilən Əzakiyaloğa: «Kimlər Mening əmrlirim iqidə yüridioğan bolsa, Mening səzlrini uni saqlaydu» degəndək eytkən bolsa kərək. □ 5:5 «Mən uni (Israelni) əllərninğ dəl otturisiğa orunlaxturdum; baxka məmlikətlər uning əpçərisidə turidu» — Hudaning buningda Israiloğa boləğan məqsiti, «yat əllər» u arqılıq əzining həkikiy Huda ikənlikini, həkqaniylikini, mehri-xəpkitini kərsun degənliktur. Biraq Israil əllərgə xundaq bir ülgə bolmıdi. Həzir ular «yat əllər»gə Hudaning jazasining kəndək ikənlikigə bir misal bolidu. ■ 5:7 Law. 18:24,28 ■ 5:10 Law. 26:29; Qan. 28:53; 2Pad. 6:29; Yiq. 4:10 □ 5:11 «Mən silərnə kiroğın kılımən» — ibraniy tilida «Mən seni kirkiwetimən» deyilidu. Bu səz Əzakiyalning simwolluk hərəkətliri bilən baqlıq (1-ayət). Baxka birhil tərjimisi: «Kəzüm sanga erülüp qarimaydu». ■ 5:11 Əz. 7:4 □ 5:12 «Xəhərdikilərdin üqtin bir kısmi waba kesili bilən əlidu həmdə aranglarda bolidioğan aqarqılıqtin bəxini yəydu... andin bir kiliqni oqlaptin suqurup ularni qoqlaymən» — bu ayət Əzakiyalning (1-4-ayəttiki) simwolluk hərəkətlirini quxəndürüp beridu. Kərünüp turuptiki, (1-ayəttə) Əzakiyal xəhərgə saləğan «ot», «waba kesili həm aqarqılıq»ka wəkillik kılıdu. ■ 5:12 Yər. 15:2

üstigə təküp tügətkəndin keyin, ular Mən Pərwərdigarning rəzillikkə qidimaydıoğan otumdin səz kıləoğanlikimni tonup yetidu. □

14 Wə Mən sening əpqərəngdiki əllər arisida həmdə ətüp keti-watқанlarning kəz aldida seni wəyranə kılīmən wə məshirə obyektı kılīmən;

15 sening üstünggə oşəzəp həm kəhr wə kəhrlik əyiblər bilən jazalarnı yürügzginimdə sən əpqərəngdiki əllərgə horluk wə tapa-təning obyektı, bir ibrət həm alakzadilik qıqarəuqı bolisən; qünki Mən Pərwərdigar xundak səz kıldim! ■

16 Mən ularəja həlakət elip kəlgüqi, aqarqılık zəhərlik oklirini yaəjdurəninimda, siləning üstünglardiki aqarqılıqni küqəytimən, wə yələnqük boləjan neningni kurutiwetimən. □ ■

17 Wə üstünglarəja əz baliliringlarnı əzünglardin juda kilidioğan aqar-qılık həm yirtkuq həywanlarnı əwətimən; waba kesilliri wə qan təkkuqilər aranglarəja yamrap ketidu; üstünglarəja kiliq quxürimən; Mənki Pərwərdigar səz kıldim!». ■

6

Israil taəlirioja qaritilojan bexarət

1 Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

2 I insan ooqli, Israilning taəlirioja yüzüngni qaritip ularni əyiblər mundak dəp bexarət bərgin: — ■

3 «Israilning taəliri, Rəb Pərwərdigarning səzini anglap koyunglar: Rəb Pərwərdigar taəqlar wə əgizliklərgə, wadilar wə jiloqılarəja mundak dəydu: — Mana, Mən üstünglarəja bir kiliqni quxürüp, «yukiri jay»liringlarnı wəyran kılīmən. □

4 Xuning bilən siləning qurbangahliringlar wəyranə bolidu, «kün tüwrük»liringlar buzulidu; silərdin öltürülgənləni butliringlarning aldioja taxlaymən. □

5 Israillardin boləjan əlükləni öz butliri aldioja yatquzimən; qurbangahliringlar ətrapioja ustihanlirini qeqiwetimən. □

6 Silər turəjan barlik jaylarda xəhərlər yər bilən yəksan kılınidu, «yukiri jaylar» wəyranə bolidu; xuning bilən qurbangahliringlar həlak bolidu, butliringlar qeqilip yokilidu, «kün tüwrük»liringlar kesilip oqulitilidu, wə həmmə yasiojninglar yok kiliwetilidu; □

7 Wə öltürülgənlər aranglarda yikilixi bilən, silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

□ 5:13 «**rəzillikkə qidimaydıoğan otum**» — ibraniy tilida «həsitim» degən səz bilən ipadiliniidu.

■ 5:15 Qan. 28:37 □ 5:16 «... **yələnqük boləjan neningni kurutiwetimən**» — ibraniy tilida «nan boləjan hasangni sunduriwetimən»; 4-bab, 16-ayəttiki izahatni kəring. ■ 5:16 Law. 26:26; 2Pad. 6:25; Yəx. 3:1; Əz. 4:16; 14:13 ■ 5:17 Law. 26:22 ■ 6:2 Əz. 36:1 □ 6:3 «**yukiri jay**»liringlar wəyran kılīmən — «yukiri jaylar» — Israil wə Yəhəda uzundin beri taəq qoqkılıri katarlik jaylarda hərhil butlarəja qoqkunup, hətta axu jaylarda «insan qurbanlik»larnı kilip kəlgən (16:21, 20:26-ayət katarliklarnı kəring). □ 6:4 «**kün tüwrük**»liringlar buzulidu»

— «kün tüwrükliri» yaki «quyax butliri» degəning baxka bir tərijimisi «isrikgahlar». □ 6:5 «**... əlükləni öz butliri aldioja yatquzimən; qurbangahliringlar ətrapioja ustihanlirini qeqiwetimən**» — xu qaədikı butpərəslər: «qurbangah»lirimiz jəsətlər yaki adəm ustihanlirioja təgixi bilən «buləjinip», «haram» boləjan, xunga uni kaytidin ixlətkili bolmaydu, dəp qaraytti

□ 6:6 «**kün tüwrükliri**» — yaki «quyax butliri» degəning baxka bir tərijimisi «isrikgahlar».

⁸ Birak Mən silərdin bir qaldini qaldurimən; çünki yat məmləkətlərgə tarkitiwetilgininglarda, silərdin əllər arisida kiliqtin kutulup qaloqanlar bolidu.

⁹ Wə silərdin *qiliqtin* kutulup qaloqanlar sürgün kilinoqan məmləkətlərdə Məndin yanoqan wapasis kəlbliri wə butliriqə pahixiwazlardək həwəs qiloqan kəzliri bilən baqrimni parə-parə qiloqanlığını esigə kəltüridu; xuning bilən ular qiloqan rəzillikliri həm yirginqlik kilmixliri tüpəylidin öz-özəliridin nəprətlinidu.

¹⁰ Wə ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu; Mən muxu külpətni silərnin bexinglarqə qüxürimən degənlikim bikardin-bikar əməs».

¹¹ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Alikiningni-alikiningqə urup, putung bilən yərnə təpkin: «Israil jəmətining barlik kəbih, yirginqlik kilmixliri üqün way! Qünki ular kiliq, aqarqilik wə waba kesili bilən yikilidu» — degin! □ ■

¹² Yirakta turoqan wabadin əlidu; yekinda turoqan kiliq bilən yikilidu; həm tirik qaloqan, yəni muhasirigə qüxkən kixi aqarqiliktin əlidu; xuning bilən mening ularqə boləqan kəhrimni qüxürüp piqəndin qikimən.

¹³ Əmdi ulardın öltürülənlər öz butliri arisida, ularning qurbangəhliri ətrapida, öz butliriqə huxbuy yaqqan hər bir egiz dəng üstidə, taq qokkilarida, barlik yexil dərəh wə baraxsan dub astida yatqan qaqda, ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu. □

¹⁴ Wə Mən Öz kolumni ularning üstigə sozimən, ular hər turoqan jaylirida zeminni Diblattiki qəl-bayawandin bəttər wəyran kiliwetimən. Andin ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.» □

7

Hatimə waqti kəldi!

¹ Pərwərdigarning səzi mənə kelip mundak deyildi: —

² «Sən angla, i insan oşli, Rəb Pərwərdigar Israil zeminiqə mundak dedi: Hatimə! Zeminning tət bulungioqə hatimə berilidu! □

³ Səngə hazır hatimə berilidu! Öz oşəzipimni bexingqə qüxürimən, öz yollirig boyiqə üstünggə həküm qikirip jazalap, özüngring barlik yirginqlik ixlirini öz bexingqə yandurimən.

⁴ Mening kəzüm səngə rəhim qilmaydu həm iqimnimu səngə aqritmaymən; əksiqə öz yollirini bexingqə yandurimən, öz

□ **6:11** «... Alikiningni-alikiningqə urup, putung bilən yərnə təpkin» — muxu hərəkətlər muxu yərdə kixining kənglining azablanəqliğini bildüridu, əlwəttə. ■ **6:11** Əz. 21:22

□ **6:13** «yexil dərəh wə baraxsan dub astida...» — Israillər muxu jaylarda əlgüqilərnə dəpnə kilətti (məsilən, «Yar.» 35:8). Mumkinçilik bərk, ular keyinrək muxu jaylarni «tawapqah»qə aylandurup, xu yərdə öz ata-bowiliriqə dua qiloqan. Muxundak kilmixlar Təwratta kət'iy mən'i kilinoqan (məsilən, «Qan.» 18:11) □ **6:14** «ular hər turoqan jaylirida zeminni Diblattiki qəl-bayawandin bəttər wəyran kiliwetimən» — baxqə birhil təjimi: «ular hər turoqan jaylirida zeminni jənubiy qəl-bayawandin Riblatkiqə (yəni, Israilning əng ximaliy xəhərlirin biri) wəyran kiliwetimən». İbraniy tilida «Diblat» bilən «Riblat» yezilixi bir-birigə nahayiti ohxixip

kətkəqə, kəqürgüqi katiplər əsliy tekistning «Riblat» degən səzini hata kəqürgən boluximu mumkin. □ **7:2** «Hatimə! Zeminning tət bulungioqə hatimə berilidu!» — ilgriki pəyoqəmbərlər (Yoel, Amos, Yəxaya, Həxiya, Mikah katarliklər) Hudaning muxu jazasi toqruluk bəxarət bərgən. Əzakiyal pəyoqəmbər muxu yərdə, waqti-saiti hazır bolidu, dəydu.

yirginqlikliring öz arangda bolidu; andin silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər».[■]

⁵ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Balayı'apət! Heq bolup baqmioğan balayı'apət kəlidu! Mana, u kəldi!

⁶ Hatimə, hatimə! U sanga karxi kəzoqaldi! Mana, u keliwatidu!

⁷ Həlakət yeningoğa kəldi, i zeminda turoquqi; waqit-saiti toxti, axu kün yekınlaxti; huxallik waqıraxliri əməs, bəlki dawaloquluk bir kiyqas-sürən taqlarda anglinidu. □

⁸ Mən tezla kəhrimni üstüggə təküp, sanga karatқан oşəzipim bilən pişandin qikimən; Mən öz yolliring boyiqə üstüggə həküm qikirip jaza-lap, əzüngning barlik yirginqlikliringni bexingəya kayturup qixürimən.

⁹ Mening kəzüm sanga rəhim kılmaydu həm iqimnimu sanga aşritmaymən; Mən öz yolliringni bexingəya yandurimən, wə öz yirginqlik ixliring əz arangoğa quxidu; xuning bilən silər əzünglarni urəquqining Mən Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

¹⁰ Mana, axu kün! Mana u kəldi! Həlakət qikip yüriwatidu! — tayak bihländi, həkawurluk qeqəklidi! □

¹¹ Zorawanlik yetilip rəzillik tayiki bolup qikti; ularningkidin heqnersə qalmaydu — ularning adəmlər topidin, dələt-baylıqliridin yaki həywisidin heqnemə qalmaydu. □

¹² Waqit-saiti kəldi, küni yekınlaxti; aloquqi huxal bolup kətmisun, satquqi matəm tutmisun; qünki kattik oşəzəp muxu bir top kixilərninğ həmmisining üstigə quxidu. □

¹³ Qünki gərgə aloquqi bilən satquqi tirik qalsimu, satquqi əzi setiwətkinigə kaytidin igə bolmaydu; qünki bu top kixilər toşurluk kəwüngən bexarət inawətsiz bolmaydu; uların heqkaysisi kəbihliki bilən öz həyatini sakliyalmaydu. □

¹⁴ Ular kanayni qelip həmmiini təyyarlidi, birak heqkim jənggə qikmaydu; qünki Mening oşəzipim muxu bir top kixilərninğ həmmisigə qaritiloğan.

¹⁵ Talada kiliq, iqidə waba wə aqarqilik turidu; dalada boloğan kixini kiliq, xəhərdə boloğan kixini bolsa, waba wə aqarqilik uni yutuwetidu.

■ 7:4 Əz. 5:11; 8:18 □ 7:7 «axu kün yekınlaxti...» — muxu «kün» «Pərwərdigarning küni»

yəni «kiyamət küni»ni kərsitidu. Əzakıyal pəyoşəmbərninğ bu bexaritining ikki kətimlik əməlgə axuruluxi bar: — (1) Babil imperiyəsi İsrail zeminiəya tajawuz kilip Yəhudıylarni pütünləy sürgün kılıdu; (2) kəlgüsida, Pərwərdigarning künidə; xu küni dəjalning qoxunliri İsrail zeminiəya tajawuz kılıdu. Bu ikki wəxəning bir-birigə ohxaydioğan kəp yərliri bolidu. □ 7:10 «**tayak bihländi, həkawurluk qeqəklidi!**» — muxu «tayak» ularning zorawanlikini bildüridu — keyinki 10-ayətni kəwüng. Uning «bihlanəlanliki» bəlkim uni jazalaydioğan waqit-saət toxtan, deməqki.

□ 7:11 «**zorawanlik yetilip rəzillik tayiki bolup qikti**» — baxka birhil tərjimisi «zorawanlik yetilip, rəzillikni jazalaydioğan tayak bolup qikti» — Birak bizningqə bu «tayak» 10-ayəttiki tayakka ohxax boluxi kərek. □ 7:12 «**aloquqi huxal bolup kətmisun, satquqi matəm tutmisun; qünki kattik oşəzəp muxu bir top kixilərninğ həmmisining üstigə quxidu**»

— balayı'apət qixkən künlərdə kəp nərsilərninğ bahəsi dərhal quxidu. Xu qəşda aloquqi kixi bəlkim: «nahayiti əranəya aldım» dəp huxallinidu, satquqi kixi bəlkim «bək əran setiptimən» dəp kəngli yerim bolidu. □ 7:13 «**Qünki gərgə aloquqi bilən satquqi tirik qalsimu, satquqi əzi setiwətkinigə kaytidin igə bolmaydu**» — əgər satқан nərsə yər bolsa, Musa pəyoşəmbərgə qixürülünğ miraslik toşrisidiki qanun boyiqə, satquqi uni (muwapiq bahasida) kayturup setiwelix həkuqi bar. Əmdi satқан nərsə yər bolsun bolmisun, uni kayturuwelix waqti bolmaydu, qünki həmmə adəm sürgün bolup epketilidu. □ **«uların heqkaysisi kəbihliki bilən öz həyatini sakliyalmaydu»** — baxka birhil tərjimisi «ularning kəbihliki tüpəyidin, ularning heqkaysisi öz həyatini sakliyalmaydu».

16 Wə ulardın kutulup kəlip bulardın kaçqanlar taqlarda yürüp hərbiəri öz kəbihlikli üqün jiloqidiki pahtəklərdək bukuldap matəm tutidu.

17 Hərbirining kəli dərmanisizlinidu, tizliri süydük bilən qilik-qilik həl bolup ketidu; □ ■

18 Ular əzığə bəz kiyimini baqlaydu, wəhəxt ularni basidu; hərqaysining yüzidə hijalət, baxliri təkir kərünüdu. □ ■

19 Ular öz kümüxlirini koqlarəqə taxlaydu, ularning altunliri buloqanoqan nərsidək bolidu; ularning altun-kümüxliri Pərwərdigar oşəzipini kərsətkən künidə ularni kutkuzmaydu; ular bulardın aqlıqini kənduralmaydu, kərsikini tolduralmaydu, qünki bu nərsilər ularəqə adəmlərni putlaxturidioqan kəbihlik boldi. □ ■

20 U Uning güzəl bəzəkini həywə bilən tiklidi; biraq ular uning iqidə yirginqlik məbudlarni həmdə lənətlək nərsilirini yasidi; xunga Mən uni ular üqün paskinqilikqə aylandurimən. □

21 Mən uni olja süpitidə yat adəmlərnin kəliəqə, oşənimət kəlip yər yüzidiki rəzillərgə tapxurimən; ular buni buloqaydu. □

22 Mən yüzümni ulardın ərüymən, wə kixilər Mening əziz jayimni buloqaydu; zorawanlar kirip u yərni buloqaydu.

23 Zənjirni təyyarlanglar; qünki zemin kanlik jinayətlərgə, xəhər zorawanlıqqə toloqan.

24 Xunga Mən əllər iqidiki əng rəzilini kəltürimən, ular ularning ɵylirigə igə bolidu; Mən zomigərlərnin həkawurluqini yokətimən; ularning «mukəddəs jayliri» buloqinidu. □

25 Wəhəxt keliwatidu! Ular tinq-amanlıqni izdəyidioqan bolidu, biraq həq tapalmaydu.

26 Apət üstigə apət, xum həwər üstigə xum həwər kelidu; ular pəyoşəmbərdin bəxarət soraydu, biraq kəhənlərdin Təwratning bilimi, aqsakəllərdin, moysipitlərdin nəsihət yokəp ketidu. □

27 Padixah matəm tutidu, xəhzadə ümidsizlikqə qəmülidu, zemindiki həlkərlərnin kəlliri titrəp ketidu; Mən ularni öz yolliri boyiqə bir tərəp

□ 7:17 «**Hərbirining kəli dərmanisizlinidu, tizliri süydük bilən qilik-qilik həl bolup ketidu**» — demək, kərkunqətin xundək bolidu. Baxqə birhil tərjimisi «Hərbirining tizliri sudək əjiz bolup ketidu». ■ 7:17 Yəx. 13:7; Yər. 6:24 □ 7:18 «**bəz kiyimi**» — matəm tutux yəki kəttik towa kəlixni bildürətti. «**baxliri təkir kərünüdu**» — matəm tutqanda, kəttik puxayman kəliəqanda ər kixilər qaqlirini qükürüwətətti. ■ 7:18 Yəx. 15:2, 3; Yər. 48:37 □ 7:19 «**ularning altunliri buloqanoqan nərsidək bolidu**» — «buloqanoqan bərsə» (yəki «nəjis nərsə») muxu yərdə ikki bislik səz bolup, yənə «yirək kəlinəqan nərsə»nimu bildüridu. «**bu nərsilər ularəqə adəmlərni putlaxturidioqan kəbihlik boldi**» — «bu nərsilər» bəlkim ularning altun-kümüx boləqan bətləkliri wə xundəklə ular altun-kümüxtin yasioqan butlar bolsa kərək. ■ 7:19 Pənd. 11:4; Zəf. 1:18 □ 7:20 «**U Uning güzəl Bəzəkini həywə bilən tiklidi**» — «U» — Hudani kərsitidu. «**Uning güzəl bəzəki**» — muxu səz bizningqə mukəddəs ibadəthaniəqə kəritiləqan (bu ibadəthanini Sulayman padixah kuroqan, əsli intayin güzəl wə həywətlək idi). Ayətnin baxqə birhil tərjimisi:

«Ular ɵzi güzəl buyumlırdin pəhirləngən, biraq ular bulardın yirginqlik məbudlarni həmdə yirginqlik nərsilərni yasidi; xunga mən bularni ular üqün paskinqilikqə aylandurimən». Muxu ayəttiki «paskinqilik» ikki bislik səz bolup, yənə «yirək kəlinəqan nərsə»nimu kərsitidu. □ 7:21 «**Mən uni olja süpitidə yat adəmlərnin kəliəqə, oşənimət kəlip yər yüzidiki rəzillərgə tapxurimən**» — «uni» mukəddəs ibadəthanini kərsitidu. 20-ayəttiki izahəttə kərsitilgen ikkinqi tərjimə boyiqə, «uni» Israillərnin zibu-zinnətlirini kərsitidu. □ 7:24 «**ularning mukəddəs jayliri buloqinidu**» — muxu yərdə «mukəddəs jayliri» bəlkim həjwi, kinayilik gəp bolup, Israillərnin butlarəqə beşixioqan jaylirini kərsitidu. □ 7:26 «**biraq kəhənlərdin Təwratning bilimi... yokəp ketidu**» — «Təwrat»ning əsli yə mənisi «yolyoruk», «tərbiyə».

kilimən, öz həkümliri boyiqə ularoşa həküm çikirip jazalaymən; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.

8

Yerusalemning jazaliri •••• Mukəddəs ibadəthanida bolıan butpərəsliklər

¹ Altinqi yili, altinqi ayning bəxinqi künidə xundak əməlgə axuruldiki, mən öz öyümdə olturoşinimda, İsrailning aqsakallirimu mening aldimda oltuqinida, Rəb Pərwərdigarning qoli wujudumoşa çüxti. □

² Mən qaridim, mana, otning kiyapitidə bir zatning kərünüxi turatti; belining təwini ot turkıda turatti; belining üsti bolsa julalıoşan yorukluk, kizitiloşan mis parkirioşandək kərünüş turatti.

³ U kolning kərünüşidək bir xəkilni sozup, bəximdiki bir tutam qaşni tutti; Roh meni asman bilən zemin otturisoşa kətürüp, Hudaning alamət kərünüşliridə Yerusalemoşa, yəni ibadəthanining ximaloşa qaraydioşan iŋki dərwasisining bosuqisioşa apardi. Axu yər «pak-mukəddəslikkə qarxlaxkan məbud», yəni Hudaning pak-mukəddəs oşəzipini koşoşaydioşan məbud turoşan jay idi. □ ■

⁴ Mana, mən tüzlənglikkə kərgən alamət kərünüştək, İsrailning Hudasing inşan-xəripi xu yərdə turatti. ■

⁵ U manga: — I insan oşli, bəxingni kətürüp ximal tərəpkə qarap bak, dedi. Mən bəximni kətürüp ximal tərəpkə qaridim, mana, kurbəngahning dərwasisining ximaliy təripidə, bosuqida xu «pak-mukəddəslikkə qarxilaxkan məbud» turatti.

⁶ Wə u manga: — I insan oşli, ularning bundak kilmixlirini — İsrail jəmätining Meni mukəddəs jayimdin yirək kətüzidioşan, muxu yərdə kılıoşan intayin yirginqlik ixlirini kərdüngsən? Birək sən tehimu yirginqlik ixlarni kərisən, — dedi.

⁷ Wə U meni ibadəthana hoşylisining kirix eoşizioşa apardi, mən qaridim, mana, tamda bir təkük turatti.

⁸ U manga: — I insan oşli, tamni kolap təkkin, dedi. Mən tamni kolap təktem, mana, bir ixik turatti.

⁹ U manga: — Kirgin, ularning muxu yərdə kılıoşan rəzil yirginqlik ixlirini kərüp bak, dedi.

¹⁰ Mən kirip qaridim, mana, ətrapidiki tamlarəşa nəkiş kılinoşan hərhil əmiligüqi həm yirginqlik haywanlarni, İsrail jəmätining həmmə butlirini kərdüm.

¹¹ Wə bularning aldida İsrail jəmätining yətmix aqsakili turatti. Ularning otturisida Xafanning oşli Jaazaniya turatti; ularning hərberi qolida öz huxbuydenini tutup turatti; huxbuy kuyuk buluttək ərləp çikti.

¹² Wə U manga: — I insan oşli, İsrail jəmätidiki aqsakallarning qarangoşulukta, yəni hərbirining öz məbud nəkiş kılinoşan hujrisida

□ **8:1 «İsrailning aqsakallirimu mening aldimda oltuqinida...»** — aqsakallar bəlkim pəyoşəmbərdin nəsihət sorioşli kəldi. Pəyoşəmbər Hudadin jəwab kütəkəndə wəhiy uningəşa berilidu. □ **8:3 «Roh meni asman bilən zemin otturisoşa kətürüp, ... ibadəthanining ximaloşa qaraydioşan iŋki dərwasisining bosuqisioşa apardi»** — «Roh» muxu yərdə Hudaning Mukəddəs Rohi. «**«pak-mukəddəslikkə qarxlaxkan məbud»**, yəni Hudaning pak-mukəddəs oşəzipini koşoşaydioşan məbud» — ibraniy tilida ««həşətkə təwə məbud», yəni (Hudaning) həsitini koşoşaydioşan məbud» deyilidu. ■ **8:3** Dan. 5:5 ■ **8:4** Əz. 3:23

nemə kıləlanlıkını kərdüngmu? Qünki ular: «Pərwərdigar bizni kərməydu; Pərwərdigar zeminni taxlap kətti» — dəydu, — dedi. □ ■

13 Wə U manga: — Birəq sən ularning tehimu yirginqlik kilmixlirini kərisən, dedi.

14 U meni Pərwərdigarning öyining ximaliy dərwasisining bosuəşiə apardı; mana, xu yərdə «Tammuz üqün matəm tutup» yioławatқан ayallar olturatti. □

15 Wə U manga: — I insan oqli, sən muxularni kərdüngmu? Birəq sən tehimu yirginqlik ixlarni kərisən, — dedi.

16 Wə U meni Pərwərdigarning öyining iqli hōylisioə apardı. Mana, Pərwərdigarning ibadəthanisining kirix yolida, pexaywan wə kurbangahning otturisida, yigirmə bəx adəm, Pərwərdigarning ibadəthanisioə arkisini kilip xərkkə qarap kuyaxka qokuniwatatti. □

17 Wə U manga: — I insan oqli, sən muxularni kərdüngmu? Yəhuda jəməti əzi muxu yərdə kıləlan yirginqlik kilmixlirini yenik dəp, ular yənə buning üstigə zeminni jəbir-zulum bilən toldurup mening aqqikimni kayta-kayta kozəqatsa bolamdu? Wə mana, ularning yənə xahni burnioə tutiwatkinioə kara! □

18 Xunga Mən kəhr bilən ularni bir tərəp kilimən; Mening kəzüm ularoə rəhim kilmaydu, iqimnimu ularoə aqrıtmaymən; ular kulikimoə yukiri awazda nida kilsimu, ularni anglımaymən, — dedi. ■

9

Yəttə jazani bəja kəltürgüqilər

1 U kulikimoə küqlük bir awazda towlap: — Yəkin kelinglar, xəhərgə məs'ul boləuqilər, hərbinglar öz həlakət koralınglarni qolunglaroə tutunglar, — dedi.

2 Wə mana, altə kixining *ibadəthanining* ximalioə karaydioəlan «Yukiri dərwaza» tərəptin keliwatkinini kərdüm. Hər birisi kolida bitqit kıləuqi koralini tutқан; ularning otturisida yenioə pütükqining siyahdeni esiklik

□ **8:12 «İsrail jəmətidedi aksakallarning karangəululıqta, yəni hər birining öz məbud nəkiş kilinəlan hujrisida nemə kıləlanlıkını kərdüngmu?»** — muxu alamət kərunxlərnəng həmmisi ularning öz öyidə («hərbirining öz ... hujrisida») nemə kıləlanlıkını kərsitidu. Xunga bu kərunxni asasən «simwol» dəp karaymiz; xundaktımu buning bilən təng, ibadəthanidedi həkikiy əhwalımu kərsitidu. ■ **8:12 Əz. 9:9** □ **8:14 «Tammuz üqün matəm tutup yioławatқан ayallar»** — «Tammuz» — yəni «esümlüklərnəng padixahı» deyilgən bir bud. Riwayətlər boyıqə u əlüp, təhtisaraəqə qıxüp təhtisaranəng padixahı boldi. Uning «əlümü» tüpəyilidin hər yili uningə qokunəlan ayallar «matəm tutuxı» kerək idi. □ **8:16 «...Pərwərdigarning ibadəthanisioə arkisini kilip xərkkə qarap kuyaxka qokuniwatatti»** — bu babta eytiləlan bəx hərəkət iqidə bu hərəkət əng yirginqlik boldi. Qünki: (1) uning Hudaning ibadəthanisioə arkini kilixi mutlək kupurluk bir ix; (2) u ibadəthanioə kirgən kixilərnəng aldidə oquq-axkarə kupurluk kildi; (3) u kupurluk dəl Hudadin rəhim-xəpket soraydioəlan jayda boldi («Yoel» 2:17ni kəring). □ **8:17 «ularning yənə xahni burnioə tutiwatkinioə kara!»** — «xahni burnioə tutux» degən hərəkət toərisidə üq pikir bar: — (1) kədimki zamanlarda bəzi butpərəs millətlər öz butlirioə qokunəlanda qəqəkligən bir xahni burnioə tutatti. Xunga bu hərəkət butpərəslikni kərsitidu; (2) Yəhudiylar Hudaəqə ibadət kıləlanda ohxax hərəkət kilip Hudaəqə hərmət bildürixətti; undəq boləlanda, Huda xundəq sahtipəzlik həm butpərəslik bilən baəlanəlan ibadət ipadilirini kət'iy qəbul kilmaytti; (3) undəq hərəkət pəkətlə Pərwərdigarəqə boləlan intayin hərmətsizlikni, yəni kupurlukni bildürətti. Bizningqə, bəlkim 2-pikir toəridur. ■ **8:18 Pənd. 1:28; Yəx. 1:15; Yər. 11:11; Əz. 5:11; 7:4**

turoqan, kanap kiyimlarni kiygən birsi bar idi; wə ular *ibadəthanioqa* kirip, mis qurbangahning yenida turdi. □

3 Xu qaşda Israilning Hudasing xan-xəripi əsli turoqan kerubtin kətürülüp öyning bosuqisida turdi. Pərwərdigar yenioqa pütükqining siyahdeni esiklik turoqan, kanap kiyimlarni kiygən kixini qakirip uningoa: —□

4 Xəhərning otturisidin, yəni Yerusalemining otturisidin ötüp, xəhər iqidə ötküzülgən barlik yirginqlik ixlar tüpəylidin ah-nadamət qəkkən kixilərnin pexanlirigə bir bəlgə saloqin, — dedi.□

5 Wə munga anglitip baxka kixilərgə: — Bu kixining kəynidin xəhərni kezip, adəmlərnin qiringlar; kəzünglar rəhim qilmisun, ularoa iqinglarni aqiritmanglar!

6 Birnimu koymay həmmi — qerilar, yax yigit-qizlar, bowak-balilar wə ayallarni koymay öltürüwetinglar; pəqət bəlgə koyuloqan kixilərgə yekinxlaxmanglar; bu ixni öz mukəddəs jayimdin baxlanglar, — dedi. Xunga ular Hudaning öyi aldida turoqan heliki aqsakallardin baxloqan.

7 Wə U ularoa: — Öyni buloqanglar, hoylilirini öltürülgənlər bilən toldurunglar; əmdi beringlar! — dedi. Xuning bilən ular qikip xəhər boyuq adəmlərnin qirixka baxlidi.

8 Wə xundak boldiki, ular adəmlərnin qiroqinida, mən yaloqaz qaldim; özümni yərgə düm taxlidim wə: — Ah, Rəb Pərwərdigar! Sən Yerusalemoqa qaritiloqan kəhringni tökkəndə Israilning barlik qaldisini halak qilamsən? — dedim.□

9 Wə U munga: — Israil wə Yəhuda jəmətining qəbihlikni intayin rəzil; qünki ular: «Pərwərdigar zeminni taxlap kətti; Pərwərdigar bizni kərməydu» — dəydu.

10 «Mən bolsam, Mening kəzüm ularoa rəhim qilmaydu, iqimnimu ularoa aqiritmaymən; Mən ularning yolini öz bexioqa quxürimən, — dedi.■

11 Wə mana, yenioqa pütükqining siyahdenini askan, kanap kiyimlarni kiygən kixi qiləqan ixni məlum qilip: «Munga Sən buyruoqan ixni orundidim» — dedi.

10

Hudaning xan-xəripi ibadəthanisidin qikip ketidu

□ 9:2 «**hərbirisi qolida bitqit qiləqıci qoralini tutqan...**» — yaki «hərbirisi qolida jəng tokmiqini tutqan...». □ 9:3 «**Israilning Hudasing xan-xəripi əsli turoqan kerubtin kətürülüp öyning bosuqisida turdi**» — «tət məhluk» bolsa «kerub»lardin ibarəttur (10-babni kəring).

Birak muxu yərdə eytiləqan «kerublar» bəlkim mukəddəs ibadəthanidiki «əng mukəddəs jay»da koyuloqan ikki «altun kerub» xəklini kərsitidu. Hudaning yorukluk xan-xəripi xu yərdə («əng mukəddəs jay»da, qəlin bir pərdə kəynidə) Sulayman ibadəthanini quroqandin beri turup kəlgənidi. Həzir Əzakiyal kəriduki, u həm ibadəthanidin həm Israilning əzidin ayrilip ketidu. □ 9:4 «... **ah-nadamət qəkkən kixilərnin pexanlirigə bir bəlgə saloqin**» — bu «bəlgə» (ibraniy tilida «taw» degən hərp) qədimki zamanlarda krest yaki qapras (+) xəklidə idi.

□ 9:8 «**Sən Yerusalemoqa qaritiloqan kəhringni tökkəndə Israilning barlik qaldisini halak qilamsən?**» — adətə «Israilning qaldisi» degən ibarə pütün həlk arisida, Hudaqa sadik boləqan Yəhudiylarni kərsitidu. Birak Əzakiyal muxu yərdə (Hudaning 9-10-ayəttə boləqan jawabioqa karişanda) bəlkim Yəhudani kərsitidu; «ximaliy padixahlik», yəni Israilning on ikki qəbilisidin oni Asuriyə imperiyəsi təripidin baldur münkəriz qilinip sürgün boldi, pəqət ikki qəbilə, yəni «Yəhuda wə Binyamin» (jənubiy padixahlik) qaldı. ■ 9:10 Əz. 5:11; 7:4; 8:18

1 Mən qaridim, mana, kerublarning bexi üstidiki gümbəz üstidə, көк yaqutning qiyapitidək bir təhtning көrүнүxi turatti;

2 Wə *təhtkə Olturoquq* kanap kiyimlärni kiygән kixigә: «Kerublarning astidiki qaklarning arisioqә kir, kölliringni kerublar arisida көyüwatқан qoqlarоqә toldurup, ularni xәhәр üstigә qeqiwät» — dedi. Mән qaridim, u xundak kixixkә baxlidi.

3 Bu kixi kirgәndә kerublar öyning ong tәripidә turatti; *xan-xәрәplik* bulut öyning iқki höylisini toldurdi. □

4 Wə Pәрwәrdigarning *xan-xәripi* kerub üstidin qiqip, öyning bosuoqisioqә көlgәnidә; öy bulutқа toldi, höyla bolsa Pәрwәrdigarning *xan-xәripining* julalikioqә qomgән.

5 Kerublarning қanatlırining sadasi һәмmidin қadirning sөzligән qaoqđiki awazidäk bolup, sirttiki höyliоqә anglinip turatti.

6 Wə xundak boldiki, *Rәb* kanap kiyimlärni kiygән kixigә: «Qaqlar arisidin, yәni kerublar arisidin ot aloqin» — dәp buyruoqinida, u kirip bir qakning yenida turdi.

7 Wə kerublardin biri öz қolini kerublar otturisidiki otқа sozup uningdin ot elip, kanap kiyimlärni kiygән kixining қollirioqә saldi; u buni elip qiqip көtti

8 (kerublarning қanatlıri astida, adәмning қollirining қiyapiti көrүнүp turatti).

9 Mән qaridim, mana, kerublarning yenida töt qaq bar idi, bir kerubning yenida bir qaq, yәнә bir kerubning yenida yәнә bir qaq turatti; qaklarning қiyapiti bolsa beril yaqutning көrүнүxidә idi. ■

10 Ularıning xәkli bolsa, tәtilisining ohxax idi, yәni qaq iқidә qaq bardäk көrүнәtti.

11 Kerublar mangoqanda, ular yüzlәngән tәtilә tәрәpkә udul қarap mangatti; mangoqanda ular һeқ burulmaytti, bәlki bexi қaysi tәрәpkә қarioqan bolsa, ular xu tәрәpkә mangatti; ular mangoqanda һeқ burulmaytti.

12 Ularıning pütүн teni, dümbiliri, қolliri, қanatlıri wә ularning qaqlırimu, yәni tәtisigә tәwә qaklarning әtrapi көzlәр bilән toloqanidi.

13 Qaklarni bolsa: «pirқiraydioqan qaklar!» — dәp atioqinini өз қulikim bilән anglidim.

14 Hәрbir kerubning töt yüzi bar idi; birinқisi kerubning yüzi, ikkinқisi adәмning yüzi, üqinқisi xirning yüzi, tötinқisi bürkütning yüzi idi. □

15 Kerublar yukirioqә өrlidi. Bular dәl mән Kewar dәryasi boyida көrgән һayat mәhluklar idi.

16 Kerublar mangoqanda, qaklarmu ularоqә yandixip mangatti; kerublar yәrdin өrlәxkә қanatlırini көtүrginidә, qaklarmu ularning yenidin burulup көtmәytti. ■

17 Ular turoqanda, qaklarmu turatti; ular көtүrүlgәndә, qaklarmu ular bilән көtүrүlәtti; qünki һayat mәhluklarning roһi qaklarda idi. ■

18 Wə Pәрwәrdigarning *xan-xәripi* öyning bosuoqisi üstidin qiqip, kerublar üstidә turdi;

19 Kerublar қanatlırini kerip, көz aldimda yәrdin көtүrүldi; ular öydin qıққanda, qaklarmu ularning yenida idi; ular Pәрwәrdigarning öyining xәрқiy dәрwazisida turatti; Israilning Hudasing *xan-xәripi* ularning üstidә yukiri turatti.

□ 10:3 «*xan-xәрәplik bulut öyning iқki höylisini toldurdi*» — «*xan-xәрәplik bulut*», 1:4ni көrүng. ■ 10:9 Әz. 1:16 □ 10:14 «*hәрbir kerubning töt yüzi bar idi; birinқisi kerubning yüzi...*» — 1:10-ayatta, «kerubning yüzi»ning ornida, «bukining yüzi» көrүnidu.

Xunga mumkinқiliki barki, «kerub»lar өzi buқining қiyapitidә көrүnidu. ■ 10:16 Әz. 1:19

■ 10:17 Әz. 1:20

²⁰ Bular bolsa däl mən Kewar dəryasi boyida kərgən, Israil Hudasing astida turoqan məhluklar idi; ularning kerublar ikənlikini bildim. ■

²¹ Ularning hər birining tötin yüzi, hər birining tötin qaniti, qanatlıri astida insan qoli siyakidiki kolliri bar idi. ■

²² Ularning yüzlirining qiyapiti bolsa, ular mən Kewar dəryasi boyida kərgən yüzlər idi; ularning turki wə yüzliri mən kərgəngə ohxax idi; ularning hər biri öz uduloqə qarap mangatti.

11

Yetəqilərninğ jazalinixi

¹ Roh meni kətürüp, Pərwərdigarning öyining xərkiy, yəni xərkkə qaraydioqan dərwasioqə apardi; wə mana, dərwasining bosuoqisida yigirmə bəx adəm turatti; mən ularning otturisida awamning aqsakili boləqan, Azzurning oqli Jaazaniya həm Bənyaning oqli Pilatiyani kərdüm.

² Wə U manga: — I insan oqli, kəbihlikni oylap qıkkuqi, muxu xəhərdə rəzil məslihet bərgüqi adəmlər däl bulardur.

³ Ular: «Öylərnə selix waqti yekinlaxti əməsmu? Bu xəhər bolsa qazan, biz bolsaq, iqidiki gəx» — dəydu. □

⁴ Xunga ularni əyibləp bexarət bərgin; — Bexarət bərgin, i insan oqli! — dedi.

⁵ Xuning bilən Pərwərdigarning Rohi wujudumoqə urulup qüxüp, manga səz kıləqan: «Pərwərdigar mundaq dəydu» — degin. «Silərninğ xundaq degininqlarni, i Israil jəməti; kənglünqlərgə pükkən oy-pikringlarni, Mən bilimən.

⁶ Silər muxu xəhərdə adəm əltürüxnə kəpəytkənsilər; silər rəstə-koqilarni əltürülgənlər bilən tolduroqansilər».

⁷ Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Silər əltürgən kixilər bolsa, däl xu gəxtur, xəhər bolsa qazandur; biraq silərnə bolsa uningdin tartiwəlimən.

⁸ Silər kiliqtin kərkup kəlgənsilər, wə Mən üstünqləroqə bir kiliq qüxürimən» — dəydu Rəb Pərwərdigar.

⁹ «Xuning bilən Mən silərnə xəhərdin tartiwəlip, yat adəmlərninğ kəlioqə tapxurimən, silərninğ üstünqlərdin həküm qikiriş jazalaymən.

¹⁰ Silər kiliqlinip yikilisilər; Israil qəgralirida üstünqləroqə həküm qikiriş jazalaymən; wə silər Meninğ Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər. □

■ **10:20** Əz. 1:3 ■ **10:21** Əz. 1:6, 8; 10:8, 14 □ **11:3** «**Öylərnə selix waqti yekinlaxti əməsmu? Bu xəhər bolsa qazan, biz bolsaq, iqidiki gəx**» — bexarət berilgən qəoqda Yerusalem xəhiri muhasirigə qüxkən bolsa kerək. Bu adəmlər «bizgə qataq bolmaydu, biz yənə normal turmux ətküzəlaydioqan holduq» degən qaraxta boləqan idi. Ularinğ kəzqarixidin «xəhər qazan, biz gəx» deginə, bəlkim «ot kazandiki gəxni kəyduyməydu, əhwalimiz intayin rahət-paraqətliktur» deganliktur. Əzakiyal pəyoqəmbər bu ibarini baxka tərəptin qüxəndürüp, ularni aqaqləndurup bexarət kılıdu. «biz gəx» degən səzninğ bəlkim yənə bir iqli mənisə barki, «biz xəhərdə kəloqan, esil gəxmiz (Huda bizni saklıqan), biraq Əzakiyal bilən billə bürün boləqanlar bolsa, pəkət «üqəy-qərin»lardur» degan həjwiş, kinayilik gəp. (Ayətninğ birinçi kışmininğ baxka bir həl təjmisisi: «öylərnə selixninğ waqti yekinlaxmidi; xəhər bolsa...»). □ **11:10** «...**Israil qəgralirida üstünqləroqə həküm qikiriş jazalaymən**» — Babil imperatori Nebokədnəsar Zədəkiyani Israilinğ qəgrasida (Libnah xəhiridə) sot kildi («2Pad.» 25:6-7, 18-21 ayətlərnə kərunğ).

11 Bu xəhər silər üçün «kazan» bolmaydu, həm silərmu uningki «gəx»i bolmaysilər; Mən İsrail qebralirida üstünglərdin həküm qıqirip jaza-laymən.

12 Wə silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər; silər Mening bəlgilimilirimdə yürmişən, həkümlirim boyiqə mangoşansilər, bəlkə öpqərenglərdiki əllərninng həkümliri boyiqə mangoşansilər».

13 Xundak boldiki, Mən bexarət beriwatkinimda, Bənayaning oqlı Pilatiya jan üzdi. Mən düm yikildim: «Ağ, Rəb Pərwərdigar! Sən İsrailning kəldisini pütünləy yoxatmaqimusen?» — dəp kəttik awazda nida kildim.

Hudaning sürgün boləjan İsrailaroja yengi wədisi — yengi kəlb, yengi roh

14 Pərwərdigarning sözi manga kelip mundak deyildi: —

15 I insan oqlı, Yerusalemda turuwatqanlarning: «Pərwərdigardin yirak ketinglar! Qünki muxu zemin bizgila miras kilip təkdim kilinojan!» degən gepi, sening kərindeaxliring, yəni sening kərindeaxliring boləjan sürgünlərgə həm İsrailning pütkül jəmətigə kəritip eytiləjan. □

16 Xunga ularoja mundak degin: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: Gərgə Mən ularni yirak yərlərgə, əllər arisioja yətkiwətkən həm məmlikətlər iqiğə tərkiwətkən bolsammu, ular barəjan yərlərdimu Mən Əzüm ularoja kiqikkinə bir pak-muqəddəs baxpanah bolimən».□

17 Xunga mundak degin: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən silərnə əllərdin yioşimən, tərkiwətiləgin məmlikətlərdin silərnə jəm kilimən, andin İsrail zeminini silərgə kəyturup təkdim kilimən.

18 Xuning bilən ular u yərgə kəytip kelidu, ular bərlək lənətlik nərsilərnə həm bərlək yirginqlik ixlirini u yərdin yök kilidu.

19 Mən ularoja bir kəlbni berimən, iqiqləroja yengi bir rohni salimən; Mən ularning tenidin taxtək kəlbni elip taxlaymən, ularoja məhrlik bir kəlbni berimən. □ ■

20 Xuning bilən ular Mening bəlgilimilirimdə yüridu, Mening həkümlirimni qing tutup ularoja əməl kilidu. Ular Mening həlkim bolidu, Mən ularning Hudasi bolimən.■

21 Biraq kəngülliri lənətlik nərsilərgə wə yirginqlik kilmixlirioja beoşxlanəjanlar bolsa, Mən ularning yollirini öz bəxioja quxürimən», — dəydu Rəb Pərwərdigar».■

□ 11:15 «Yerusalemda turuwatqanlarning: «Pərwərdigardin yirak ketinglar! Qünki muxu zemin bizgila miras kilip təkdim kilinojan!» degən... — Yerusalemdikilərninng: «sürgün kilinojanlar (yəni Yəhədadin heli burun Babiləja sürgün kilinojan kixilər həmdə 150 yil ilgiri sürgün kilinojan İsraildiki on kəbilə) nəhayiti gunahkar adəmlərdur, xunga Huda ularni sürgün kildurdi, biz bolsaq pak adəmmiz, Huda muxu zeminni bizgə kəldurdi» degən kərxii bəridi. Bundaq təkəbburluqni Huda jazalaydu. «Sening kərindeaxliring, yəni sening kərindeaxliring boləjan sürgünlər» degən tekistning bəxka birhil wariyanti: «kərindeaxliring boləjan uruk-tuoşkanliring». □ 11:16 «pak-muqəddəs baxpanah» — degən səz ibraniiy tilida «muqəddəs jay» yəki «ibadəthana» degən səz. Muqəddəs ibadəthanining bir yərdə kuruluhi Hudaning xu yərdə koşəduquci wə baxpanah boləjanlikini bildüridu. Demək, ular (butpərəs) əllər arisida bolsimu, Huda (ular Uni izdigən bolsa) ularoja jismani yəni həm rohii yəhəttə baxpanah bolup, ularni tinq saqlaydu wə ularoja durus yollarda mengixka yənə yərdəmci bolidu. Bəxka birhil tərjimisi: «...Mən ularoja kışka wəktir bir pak-muqəddəs baxpanah boldum». □ 11:19 «ularoja məhrlik bir kəlbni berimən» — ibraniiy tilida səzmusəz: «ularoja gəxlük bir kəlbni berimən» degənliktur. ■ 11:19 Yər. 32:39; Əz. 36:26 ■ 11:20 Yər. 24:7; 30:22; 31:1; 32:38 ■ 11:21 Əz. 9:10

Hudaning xan-xəripi Yerusalemdin qikiş ketidu

22 Kerublar qanatlırını yaydı, ularning qaklıri öz yenida turatti; Israilning Hudasing xan-xəripi ular üstidə yukiri turatti;

23 wə Pərwərdigarning xan-xəripi xəhərning otturısidin qikiş, xəhərning xərk tərıpıdiki taoş üstidə tohtıdı. □

24 Xuning bilən Roh meni kətürüp, Hudaning Rohı bərgən bu kərünüxtə meni Kaldiyəgə, yəni sürgün boluqanlaroşa apardı; xuan mən kərgən bu kərünüx məndin kətti. □

25 Xuning bilən mən sürgün boluqanlaroşa Pərwərdigar mənə kərsətkən barlıq ixlarnı səzləp bərdim.

12*Yerusalem ahalisining sürgün boluxining sürətlinixi*

1 Pərwərdigarning sözi mənə kelip mundak deyildi: —

2 I insan oşlı, sən asiy bir jəmət arısında turısən; ularning kərüxkə kəzi bar əmma kərməydu, anglaxka kulikı bar, əmma anglımaydu, qünki ular asiy bir jəməttur. ■

3 Wə sən, i insan oşlı, sürgün boluqanıning yük-taklırını təyyarlap kəyoşın; wə kündüzdə ularning kəz aldida sürgün boluquqıdək öz jayingdin baxka jayoşa baroşın. Gərgə ular asiy bir jəmət bolsımu, ehtımallıki yoş əməski, ular qüxinip yetıdu.

4 Kündüzdə ularning kəz aldida sürgün boluxka təyyarlıoşan yük-taklardək yük-taklırını elip qık; andin kəq kirəy degəndə ularning kəz aldida sürgün bolıdıoşan kixılərdək jayingdin qikiş kətkin; □

5 tamni kolap təxip, yük-taklırını elip qıkqın; □

6 ularning kəz aldida bunı mürünggə elip, gugumda kətürüp qikiş kətkin; yəni kərəlməsliking üqün yüzüngni yapqın; qünki Mən seni Israil jəmətigə bəxarət kıldim. □

7 Wə mən buyruoşan boyıqə xundak kıldim; kündüzdə mən sürgün boluquqı kixidək yük-taklırını elip qıqtım; wə kəq kirəndə qolum bilən tamni kolap təxip, yül-taklırını qıkırıp, gügümdə ularning kəz aldida mürəmgə elip kətürüp mangdim.

8 Ətigəndə Pərwərdigarning sözi mənə kelip mundak deyildi: —

9 «I insan oşlı, Israil jəməti, yəni asiy bir jəmət, səndin: «Bu nemə kılıoşning» dəp sorıoşan əməsmu?»

□ **11:23 «Pərwərdigarning xan-xəripi ... xəhərning xərk tərıpıdiki taoş üstidə tohtıdı»** — bu taoş «Zəytun teoşı»dur. Əzakiyal pəyoşəmbər Pərwərdigarning xan-xəripinı xu wəqıttə yənə kərmıdı. Əzakiyalning həmmə bəxarətlirını omumlaxturup qarıoşanda, Hudaning xan-xəripi xu qəoşda taoşda uzun turmay Israil zeminidinmu mutlək kətti. Bıraq keyin (43-babta) u muxu xan-xərgə yənə xərk tərıpıdın keliwatkanlıkını kəridu. □ **11:24 «Roh meni kətürüp, ... meni Kaldiyəgə, yəni sürgün boluqanlaroşa apardı»** — «Kaldiyə» Babil imperiyəsining bir kışımı.

■ **12:2** Yəx. 6:9; Yər. 5:21; Əz. 2:3-8; 3:26, 27 □ **12:4 «Kündüzdə ularning kəz aldida sürgün boluxka təyyarlıoşan yük-taklardək yük-taklırını elip qık; andin kəq kirəy degəndə ... jayingdin qikiş kətkin;...»** — 4-6-ayətlərdiki buyruk bəlkim 3-ayəttiki buyrukni təpsiliyərək qüxəndürıdu. □ **12:5 «Tamni kolap təxip, ... qıkqın»** — «tam» bəlkim həylining temı. □ **12:6 «...yəni kərəlməsliking üqün yüzüngni yapqın; qünki Mən seni Israil jəmətigə bəxarət kıldim»** — bu bəxarət keyinki ayətlərdə (11-14) qüxəndürılıdu.

¹⁰ Ularoşa: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: Bu yükləngən wəhiy Yerusalemdiki xahzadə həm xu yərdiki barlıq İsrail jəmətidikilər toşruluktur» — degin. □

¹¹ Ularoşa: «Mən silər üqün bexarət. Mən kəndak kıləjan bolsam, əmdi ularoşımı xundak ixlər kıldurulidu; ular əsir bolup sürgün bolidu» — degin.

¹² Ular arisidiki xahzadə öz yük-taklirini gugumdə mürisidə kətürüp qıkidu; ular tamni kolap texip təxüktin nərsilirini qıkiridu; u öz yüzini yepip zeminni kərəlməydiğan bolidu. ■

¹³ Xuning bilən Əz torumni uning üstigə yayımən, u Mening kiltikimda tutulidu; Mən uni Kaldiylərnin zemini boləjan Babiləja apirimən, biraq u u yərnə öz kezi bilən kərməydu; u xu yərdə əlidu. □ ■

¹⁴ Uningəja yərdəmləxkən əpğərisidikilərnin həmmisini həm barlıq qoxunlirini Mən barlıq xamaləja tarkitiwetimən; Mən kiliqni oşlaptin suşurup ularni qoşlaymən. ■

¹⁵ Mən ularni əllər arisəja tarkitiwətkinimdə, məmlikətlər iqiğə taratkinimdə ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.

¹⁶ Biraq ularning iqidiki az bir kişimini, kiliq, aqarqilik həm wəba kesilidin halas kilimə; məksitim xuki, ularəja əzliri baridiğəjan əllərdə əzliriğə yirginçlik kilmixlirini etirap kılduruxxin ibarət; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu. □

¹⁷ Pərwərdigarning sözi mənə kelip mundak deyildi: —

¹⁸ «İnsan oşli, öz neningni titriğən həlda yegin, süyüngni dir-dir kiliq ənsirigən həlda iğkin;

¹⁹ həm xu zemindiki kixilərgə mundak dəp eytkin: «Rəb Pərwərdigar Yerusalemdikilər wə İsrail zemində turuwatқанlar toşruluktur mundak dəydu: «Ular öz nenini ənsirəx iqidə yəydu, süyini dəkkə-dükkidə iqidu; çünki zemində turuwatқанların jəbir-zulumu tüşəylidin, u yə həmmisi yəksan kilinidu. ■

²⁰ Ahalilik xəhərlər harabə bolup, zemin wəyrənə bolidu; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər».

²¹ Pərwərdigarning sözi mənə kelip mundak deyildi: —

²² «İ insan oşli, İsrail zemində: «Künlər uzartilidu, hər bir əlamət kərünux bikarəja ketidu» degən məqalni eytkini nemisi? □

²³ Əmdi ularoşa: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən bu məqalni yəq kilimə; İsrailda bu məqal ikkinçi ixtiliməydu; sən əksiqə ularəja:

□ **12:10 «Yerusalemdiki xahzadə»** — Zədəkiya padixahtur. Biraq Əzakiyal pəyoğəmbər bəlkim uni ərziməs dəp qarışağqə, uni hərgiz «padixah» deməydu. ■ **12:12** 2Pad. 25:4

□ **12:13 «...u Mening kiltikimda tutulidu; Mən uni Kaldiylərnin zemini boləjan Babiləja apirimən, biraq u u yərnə öz kezi bilən kərməydu; u xu yərdə əlidu»** — bu bexarət tez əməlgə axuruldi. Zədəkiya padixah Babil imperiyəsinin Yerusalemnə korxiwəloğan muhasirisi astida bəsülgən sepildin ötup qaçmaqçı idi. Babil əskərliri uni tutuwəlip Nebokədnəsnin aldiəja elip bardı, Nebokədnəsnin uning kəzlirini oyuwətti. U Babiləda əldi («Yər.» 52:11ni, «2Pad.» 25:1-7ni kərüing). Muxu tekstlərdə deyilgən «ixik» bəlkim toşuləjan yəki buzuləjan boluxi mumkin, xungə qəqix üqün «tamni kolax» kerək idi. ■ **12:13** Əz. 17:20 ■ **12:14** Əz. 5:10,12 □ **12:16 «xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu»** — muxu jümlidiki «ular» bəlkim yat əllər; ular İsrail jəmətinə başkan balayi'apətlərnə İsrailərdin anglap, bu ixlərnə Pərwərdigarning jazasi dəp çüxinidu. ■ **12:19** Əz. 4:16

□ **12:22 «Künlər uzartilidu, hər bir əlamət kərünux bikarəja ketidu»** — bu məqal bəlkim İsrailərnin kəp pəyoğəmbərlərnin ağahlandıruşliriəja boləjan gumanlirini yəki bəliki həlğning pəyoğəmbərlərnin ağahlandıruşliriəja kulək salmasliqə boləjan bəhanisini ipadiləydu.

«Künlər yekınlaxtı, hər bir alamət körünüşning əməlgə axuruluximu yekınlaxtı» — degin.

²⁴ Qünki İsrail jəmätidə yalojan «alamət körünüş» yaki adəmni uqu-rudiojan palqılıklar kayta bolmaydu.

²⁵ Qünki Mən Pərwərdigardurmən; Mən söz kılımən, həm kılöjan sözüm çöküm əməlgə axurulidu, yənə keçiktürülməydu. Qünki silərning künliringlarda, i asiy jəmət, Mən söz kılımən həm uni əməlgə axurimən» — dəydu Rəb Pərwərdigar».

²⁶ Pərwərdigarning sözi manga kelip mundaq deyildi: —

²⁷ «I insan oqlı, mana, İsrail jəmätidikilər sening toqruluk; «U körgən alamət körünüşlər uzun künlərdin keyinki waqitlarni körsitidu, u bizgə yirak kəlgüsi toqruluk bexarət beridu» — dəydu.

²⁸ Xunga ularoşa: — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mening sözlirimdin heçkaysisi yənə keçiktürülməydu, bəki kılöjan sözüm əməlgə axurulidu, dəydu Rəb Pərwərdigar» — degin».

13

Sahta pəyoşəmbərlərgə bolöjan agah

¹ Pərwərdigarning sözi manga kelip mundaq deyildi: —

² «I insan oqlı, sən İsrailning bexarət bərgüqi pəyoşəmbərliri, yəni öz təsəwwuri bilən bexarət bərgüqilərnı əyibləp bexarət berip: «Pərwərdigarning sözini anglanglar!» — degin.

³ Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Öz rohişə əgixip mangidiojan, heç wəhiyni körmigən hamakət pəyoşəmbərlərnıng həlioşa way!

⁴ I İsrail, sening pəyoşəmbərliring huddi harabilər arisida yürüwatқан tülkilərdək boldı.

⁵ Silər bəsülgən jaylaroşa çikmioşansilər, uning Pərwərdigarning künidə bolidiojan jəngdə puhta turuxi üqün İsrail jəmätining buzulojan temini heç yasimidinglar.□

⁶ «Pərwərdigar mundaq dəydu» degüqilər bolsa pəkət sahta bir körünüşni wə yalojan palni körgənlərdin ibarəttur; Pərwərdigar ularni əwətmigən; birak ular öz sözining əməlgə axuruluxini ümid kılıdu.

⁷ Silər «Pərwərdigar mundaq dəydu» degininglarda, Mən heç söz kılmiöjan tursam, silər sahta bir «alamət körünüş»ni körgən, yalojan palni eytkən əməsmü?

⁸ Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Silər oydurma səzligininglar, yalojan «alamət körünüş»lərnı körgininglar tüpəylidin, əmdi mana, Mən silərgə qarximən, — dəydu Rəb Pərwərdigar,

⁹ — Mening qolum sahta «alamət körünüş»ni körgən wə yalojan palni eytkən pəyoşəmbərlər bilən qarxilixidu; ular öz həlkimning kengixidə olturmaydu, ular İsrail jəmätining nəşəbnamisidə hatirilənməydu; ular İsrailning zeminişə heç kərgüzülməydu; xuning bilən silər Mening Rəb Pərwərdigar ikənlikimni tonguz yetisilər.

□ 13:5 «Silər bəsülgən jaylaroşa çikmioşansilər, uning Pərwərdigarning künidə .. İsrail jəmätining buzulojan temini heç yasimidinglar» — bu gəpmu sahta pəyoşəmbərlərgə eytilöjan: 4-ayət boyiqə ular «harabilər arisida yürğən tülkilərdək» bolidu — bəkim İsrail jəmiyitining buzulojan əhwalişə zadila qarimay, pəkət əzliri üqün kiçikkinə bir «uwa tuxükini» kolax bilən xuqulliniwatidu.

10 Bərhək, ular tinq-amanlik bolmiojandimu «tinq-amanlik!» dəp jar selip, həlkimni ezikturojanliki üçün, birsi nepiz ara tamni qopursa, ular kelip pəkət uni hak suwak bilən aqartip qoyojanliki üçün —

11 Tamni hak suwak bilən aqartiwatqanlaroja: «Bu tam yikilidu!» degin! Kəlkündək bir yamoqur yaqoidu! I yoqan mēldürlər, silər qūxisilər! Dəhxətlik bir xamal qikidu; □

12 wə mana, tam erülüp qūxkəndə, hək silərdin: «Silər bu tamni suwiojan hak suwak keni!» dəp sorimamdu?

13 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Əz kəhrim bilən dəhxətlik bir xamal partlitip qikirimən; Mening aqqukimdin kəlkündək bir yamoqur wə həmmi həlak kilidiojan kəhrlik mēldürlər yaqoidu.

14 Xuning bilən Mən silər hak suwak bilən aqartqan tamni oqulitip, uning ulini axkarə kilip, uni yər bilən yəksan kilimən; u oqulap qūxkəndə, silər uning arisida həlak bolisilər; wə Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

15-16 Xundak kilip Mən kəhrimni tam həm uni hak suwak bilən aqartqanlarning üstigə qūxürüp piqəndin qikimən; wə: «Tam yok boldi, xundakla uni hak suwak bilən aqartqanlar, yəni Yerusalem toqruluk bexarət bərgüqi, həq tinq-amanlik bolmiojandimu u toqruluk tinq-amanlikni kərsətkən «alamət kərünüx»ni kərgən Israilning pəyoqəmbərlirimu yok boldi» — dəymən».□

«Ayal pəyoqəmbərlər» toqruluk bexarət

17 «Əmdi sən, i insan oqlı, öz təsəwwuri boyiqə bexarət bərgüqi öz həlkingning qizlirioja yüzüngni qaritip, ularni əyibləp bexarət berip mundak degin: —

18 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Əz beoqixlirining hər birigə *shəhirlük* biləzülkəni qadap, janlarni tuzakqa elix üçün hər kəndək egiz-pakar adəmlərnin bəxioja pəranqini yasioqanlaroja way! Əmdi silər öz həlkingning janlirini tuzakqa qūxürüp, janliringlearni sak qaldurimiz dəwatamsilər? □

19 Nəqqə tutam arpa, nəqqə qixləm nanni dəp silər Manga kupurluk kilip, yalojan səzəgə kulak salidiojan Mening həlkimgə yalojanqilikingle arqilik əlməskə tegixliklerini əltürüp, tirik qalmasıllıqqa tegixliklerini həyat qaldurməqimusalər?■

20 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mana, Mən silərnin quxlarni tuzakqa qūxürgəndək kixilərnəni tuzakqa qūxürgüqi şəhirlük «tengik»liringlearja qarximən, Mən ularni bilikingleardın yirtip taxlaymən; xuning bilən silər quxlarni tuzakqa qūxürgəndək tutqan kixilərnəni ərkinlikkə uquriwetimən.

□ 13:11 «Tamni hak suwak bilən aqartiwatqanlaroja: «Bu tam yikilidu!» degin!» — Əzakiyal sahta pəyoqəmbərlərnəni məs'uliyətsiz tamqilaroja ohxitidu. Nepiz bir tamni puhta suwap küqəytixning ornida, ular pəkət qiraylik kərünüx üçün uni hak bilən aqartidu.

□ 13:15-16 «Mən kəhrimni tam həm uni hak suwak bilən aqartqanlarning üstigə qūxürüp piqəndin qikimən; wə ... dəymən» — məzkur bexarəttiki əng ahirik ayət boyiqə bu «nepiz tam» Yerusalemini kərsitidu, əmdi sahta pəyoqəmbərlər uning buzuk yərlirini puhta qilmay, pəkət həmmisi qiraylik kərünsün dəp uni «sahta bexarətlər» bilən aqartidu.

□ 13:18 «Əz beoqixlirining hər birigə *shəhirlük biləzülkəni qadap, ... hər kəndək egiz-pakar adəmlərnin bəxioja pəranqini yasioqanlaroja way!*» — ayallar bu «biləzülkə» wə «pəranqə»lərnəni kəndək ixlətkənliki anqə enik bolmisimu, ləkin xūbhisizki, ular arqilik şəhirlük, jadugərlik yolida hər kəndək adəmlərnəni dəmidə kilip öz indikigə kəltürməqci bolojan; 19-ayət tehimu kəp təpsilatları bizgə təminləydu. ■ 13:19 Mik. 3:5

²¹ Mən silərninğ pərnənilirinqlərnimü yirtip taxliwetip, həlkimni qolunqlardın kutkuzimən; ular yənə qolunqlarda olja bolup turmaydu; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

²² Silər yaloqanqilik bilən, Əzüm azar bərmigən həkkanıy adəmlərninğ kəngligə azar bərgənlikinqlar üqün, xundakla rəzil adəmlərninğ həyatini saqlap kutkuzuxka ularni rəzil yolidin yandurmay, əksiqa ularning qolini küqəytkininglar üqün,

²³ silər kuruk «alamət kəzünüx»lərni ikkinqi bolup kərməysilər, yaqi yaloqan palqilik kilməysilər; Mən Əz həlkimni qolunqlardın kutkuzimən; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər».

14

Butpərəslik kildioqanlaroqa way!

¹ İsrail aqsakallirininğ bəziliri Mening yenimoqa kelip aldında olturuxti. ■

² Wə Pərwərdigarning səzi mangu kelip mundak deyildi: —

³ «I insan oqlı, muxu adəmlər əz butlirini kəngligə tikləp, adəmlərni putlaxturidioqan əz kəbihlikini kəz aldioqa qoyqanidi. Əmdi ularning Meni izdəp Məndin yol sorixini qəbul qiləmdimən?

⁴ Əmdi ularoqa səz kiliq mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «İsrail jəmətədiki kənglidə əz butlirini tikləp, adəmlərni putlaxturidioqan əz kəbihlikini kəz aldioqa qoyup, andin pəyoqəmbər aldioqa kelidioqan hər bir adəmni bolsa, Mənki Pərwərdigar uninqoqa butlirininğ kəplüki boyiqə jawab qayturimən.

⁵ Xundak kiliq Mən İsrail jəmətininğ kənglini Əzümgə igildurimən; qünki ular barlıq butliri bilən Mangu yat bolup kətti».

⁶ — Xunga İsrail jəmətigə mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Towa kilinglar! Butlirinqlərdin yenip *yenimoqa* qaytip kelinglar! Barlıq yirginqlik kilmixinqlərdin yüzünqlərni ərünqlar!

⁷ Qünki İsrail jəmətədiki əzlrini Məndin ayrip, əz butlirini kənglidə tikləp, adəmlərni putlaxturidioqan əz kəbihlikini kəz aldioqa qoyup, andin Məndin sorax üqün pəyoqəmbərninğ aldioqa kelidioqan hər qaysi adəm yaqi xuningoqa ohxax İsrailda turuwatqan hər qaysi musapirlar bolsa, Mənki Pərwərdigar Əzüm ularoqa jawab qayturimən;

⁸ Mən muxu kixini bir agah bexariti kiliq uni səz-qəqəkkə qalduruxka yüzümni uninqoqa qarxi qilimən; Mən həlkimninğ arisidin uni üzüp taxlaymən; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər. ■

⁹ Birax pəyoqəmbər əzi ezikturulup, bir bexarətlik səz qiloqan bolsa, u qaqda Əzüm Pərwərdigar xu pəyoqəmbərni ezitkuoqa uqratqanmən; Mən uninqoqa qarxi qolumni uzartip, uni həlkim arisidin həlak qilimən. □ ■

■ 14:1 Əz. 20:1 ■ 14:8 Qan. 28:37; Əz. 5:15 □ 14:9 «Birax pəyoqəmbər əzi ezikturulup, bir bexarətlik səz qiloqan bolsa, u qaqda Əzüm Pərwərdigar xu pəyoqəmbərni ezitkuoqa uqratqanmən;...» — muxu degini, Pərwərdigar adəmlərni ezikturuxni halaydu degənlik əməs, əlwəttə. Birax Əz adimi bolqan pəyoqəmbər adəmgə huxamət qilmaqci bolsa yaqi əz mənprətini kəzləp yüridioqan bolsa, əmdi xu qaqda Huda uni azduruxi, ezitkuoqa uqritixi yaqi yaman roqlarning qolioqa tapxuruxi mumkin. Xu qaqda uning eytqan səzining həmmisi kuruk bolidu, əmma u əzi uninqoqa ixinidu. ■ 14:9 Əz. 13:1, 2, 9

10 Ular kəbihlikining jzasini tartidu; pəyoəmbərgə berilidiqan jaza bilən sorioquqioğa berilidiqan jaza ohxax bolidu.

11 Xuning bilən Israil jəməti yənə Məndin qətnəp kətməydu, yaki yənə asiylıqliri bilən əzlrini buləjimaydu; ular Mening həlkim, wə Mən ularning Hudasi bolimən» — dəydu Rəb Pərwərdigar».

Keliwatqan jazani hətta həkkanıy kixilərmu Israildin yandurməydu

12 Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

13 «I insan oqlı, məlum bir zemin Manga asiylıq kılıp gunah kılıqanda, Mən xuning bilən kolumni uningə qarxi uzartıp, ularning yələnqūki boləqan nenini kurutuwetip, uning üstigə aqarqılıkni əwətimən həm insan wə haywanlarni uningdin üzimən; □ ■

14 əmdi u qaoqda Nuh, Daniyal wə Ayuptin ibarət üç həzrət uningda turuwatqan bolsimu, ular əz həkkanıylikı tūpəylidin pəkət əz janlirinila sakliyaləqan bolatti — dəydu Rəb Pərwərdigar.□

15 Əgər Mən zemindin yirtkuq haywanlarni ötküzsəm, ular uni baliliridin juda kilsa, haywanlar tūpəylidin uningdin ötkūqi həqbir adəm bolmay, u wəyrənə bolsa,

16 əmdi Mən əz həyatim bilən kəsəm kilimənkı, — dəydu Rəb Pərwərdigar — muxu üç həzrət uningda turuwatqan bolsimu, ular nə əz oqulliri nə kizlrini kutkuzalmaytti; ular pəkət əz janlirini kutkuzalaytti, zeminning əzi wəyrənə peti qalatti.

17 Yaki bolmisa Mən xu zeminəqə kiliqni qūxūrup, uningdin insan həm haywanni üzūwətkən bolsam,

18 əmdi həyatim bilən kəsəm kilimənkı, — dəydu Rəb Pərwərdigar — muxu üç həzrət uningda turuwatqan bolsimu, ular nə əz oqulliri nə kizlrini saklap kutkuzalmaytti; ular pəkət əz janlirini kutkuzalaytti.

19 Yaki bolmisa Mən xu zeminəqə waba kesilini qūxūrup, Əz kəhrimni kan təktüröluxi bilən üstigə təksəm, uningdin insan həm haywanni üzūwətkən bolsam,

20 əmdi həyatim bilən kəsəm kilimənkı, — dəydu Rəb Pərwərdigar — Nuh, Daniyal wə Ayuptin ibarət üç həzrət uningda turuwatqan bolsimu, ular nə əz oqlini nə kizini kutkuzalmaytti; ular pəkət həkkanıylikı bilən əz janlirini kutkuzalaytti.

21 Əmdi Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Əmdi xundak boləqandin keyin, insan həm haywanni üzūwetix üçün Yerusalemoğa tət jazayimni, yəni kiliq, aqarqilik, yirtkuq haywan wə waba kesilini qūxürsəm kəndak bolar?

22 Bırak mana, uningda kelip qəloqanlar bolidu, yəni oqul-kizlar uningdin qikirilip kutkuzulidu; mana, ular silərninq yeninglarəqə qikip, silər ularning yolliri həm kilmixlrini kərüp yetisilər; xuning bilən silər Mən Yerusalemoğa qūxürgən külpət, yəni uningəqə qūxürülgən barlik ixlar toqruluk təsəlli alisilər;

□ 14:13 «yələnqūki boləqan neni» — ibraniy tilida «nan boləqan həsisi» deyilidu; 4:16-ayəttiki izahətni kərüng. ■ 14:13 Law. 26:26; Əz. 4:16; 5:16 □ 14:14 «u qaoqda Nuh, Daniyal wə Ayuptin ibarət üç həzrət uningda turuwatqan bolsimu,...» — Daniyal pəyoəmbər on üç yil ilgiri Babiləqə sürgün bolup, andin Nebokədnəsər üçün bax wəzir kiliqəqan.

23 əmdi silər ularning yolliri həm kilmixlirini kərginglarda, ular silərgə təsəlli epkelidu; silər Mening uningda barlıq kıləjan ixlirimni bikardın-bikar kilmiojanlıqimni tonup yetisilər, — dəydu Rəb Pərwərdigar».[□]

15

Üzüm teli toqıruluq təmsil

1 Wə Pərwərdigarning sözi mangu kelip mundak deyildi: —

2 «I insan oşli, üzüm teli yaşıqining baxka dərəh yaşıqliridin nemə artuqılıqı bar; uning xehining ormandiki dərəhlər arisida nemə əlahidiligi bar?»

3 Uningdin birər jabduqni yasaxka materiyal aləjaning paydisi barmu? Uningdin qinilərnı askudək qozuqni yasıqılı bolamdu?

4 Mana, u otka yekiləu boləanda, ot uning ikki uqini köydürgəndə, otturisimu yerim köygəndə, əmdi uni birər ixka ixlətkili bolamdu?

5 Mana, u sak boləanda, heçkəndək ixka ixlətkili bolmıəjan yərdə, əmdi ot uni köydürüp yəp kətkəndə, uni birər ixka ixlətkili bolamdu?

6 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən ormandiki dərəhlər arisidiki üzüm telining yaşıqini otka tapxurənimdək, Yerusalemda turuwatqanlarnı otka tapxurimən.

7 Yüzümni ularəja qarxi kılıp karitimən; ular bir ottin qıksa, baxka bir ot ularni yəwetidu. Öz yüzümni ularəja qarxi bolup karatqanda, silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

8 Ularıning kıləjan wapasizlikliri tūpəylidin mən zeminni wəyrənə kılımən» — dəydu Rəb Pərwərdigar».[□]

16

Wapasiz Yerusalem

1 Wə Pərwərdigarning sözi mangu kelip mundak deyildi: —

2 I insan oşli, əzining yirginqlik kilmixlirini Yerusalemning yüzigə selip mundak degin: —

3 Rəb Pərwərdigar Yerusaleməja mundak dəydu: «Sening əsliy zating wə tuşuluxung Kanaaniylarning zeminida boləjan; sening atang Amoriy, apang Hittiy kız idi. [□]

[□] **14:23 «əmdi silər ularning yolliri həm kilmixlirini kərginglarda, ular silərgə təsəlli epkelidu...»** — əslidə sürgün boləjanlar Yerusaleməja qıxkən balayi'apətni anglap bəlkim intayin azablinixi mumkin idi. Biraç kaçqanlar kəlgəndə, ularning kiyapitini wə kilmixlirini kərup, ular bu ixning həkikətən Hudaning adil jazası ikənlikini qıxinip yetip, «bu jaza həmmisi durus» dəp kəngli jayıəja qıxuxı kerək. [□] **15:8 «... Ularıning kıləjan wapasizlikliri tūpəylidin Mən zeminni wəyrənə kılımən»** — bu bəbtiki «üzüm teli» değən təmsil üstidə «Koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. [□] **16:3 «...sening atang Amoriy, apang Hittiy kız idi»** — Israilning əjdadi İbrahım wə ayalı Sarah, əlwəttə. Muxu ayət wə keyinki 1-14-ayətlərnıng bəlkim üq muhim məzmuni bar: (1) İbrahım əzi əsli Kanaandikilərdək butpərəs adam idi («Yə.» 24:2) — Huda uni zor mehir-xəpkitidin Əzining adimi boluxı üqün tallıwəlan; (2) Pərwərdigarning buyruqliriəja hilap həlda, Israil Kanaan zeminiəja kirkəndə ularning kəp oşul-qızliri yərlık (butpərəs Kanaaniy, Amoriy, Hittiy) kız-yıqitlər bilən toy kıləjan; (3) Israil Kanaan zeminiəja kirkəndə Kanaandikilərnıng butpərəs yaman adətlirini qobul kılıp ularəja inatayin ohxax bolup kətkənidi.

4 Sening tuşuluxuşa kəlsək, sən tuşuloşan kününgdə kindiking ke-silmigən, sən suda yuyulup pakiz kılınmioşan; heqkim sanga tuz sürkmigən yaki seni zakilimioşan.

5 Heqkimning kəzi muxu ixlar üqün sanga rəhim kılmişan yaki iqini sanga aqrıtmioşan; əksişə sən dalaşa taxlıwetilgənsən, qünki tuşuloşan kününgdə kəmsitilgənsən.

6 Xu qaşda Mən yeningdin ötüp ketiwetip, seni öz keningda eşinap yatqınıngni kergən; wə Mən öz keningda yatqan həlitingdə sanga: «Yaxioşın!» — dedim. Bərək, sən öz keningda yatqan həlitingdə Mən sanga: «Yaxioşın!» — dedim.

7 Mən seni daladiki ot-qəplərdək aynittim; sən əsüp heli boy tartip qıraylık bezilip wayioşa yəttim; kəksiliring xəkilləndi, qaqliring üzün əsti; biraş sən tehi tuşma-yalingaq iding. □

8 Mən yənə yeningdin ötuwetip sanga qaridim; mana, ixk-muəbbət məzgiling yetip kəldi; Mən tonumning pexini üstünggə yeyip koyup, yalingaqlıkingni əttim; Mən sanga kəsəm iqip, sən bilən bir əhdə tüzdü, dəydu Rəb Pərwərdigar, wə sən Meningki boldung. □ ■

9 Mən seni su bilən yuyup, keningni teningdin yuyuwetip, sanga puraklık mayni sürttüm.

10 Mən sanga kəxtilik kəngləkni kiygüzüp, ayioşingşa dəlfın terisidin tikkən kəxlərni saptım; seni nepis kanap bilən orap, yipək bilən yepip koydum.

11 Seni zibu-zinnətlər bilən pərdazlidim, kolliringşa biləzükələri, boy-nungşa marjanni taşap koydum;

12 burnungşa həlkini, kulaklıringşa zirilərni, bexingşa güzəl tajni kiygüzdü.

13 Xundak kılıp sən altun-kümüş bilən pərdazlanding; kiyim-keqəkliring nepis kapar, yipək wə kəxtilik rəhtin idi. Yegining aq un, bal həm zəytun meyi idi; sən intayın güzəl bolup, hanix mərtiwisigə kətürüldung.

14 Güzəlliking tüşəylidin əllərdə dangking qıktı; qünki Mən sanga kərkəmlikimni beşixlixim bilən güzəlliking kamalətkə yətti, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

15 — Biraş sən güzəllikinggə tayinip, dangkingdin paydilinip pəhixə boldung; sən hər bir ötküqi kixigə pəhixə muəbbətliringni təkting; güzəlliking uning boldi!

16 Sən kiyim-keqəkliringdin elip özüng üqün rənggarəng bezəlgən «yukiri jaylar»ni yasap, andin ularning üstidə buzukluk kıləansən. Bundaş ixlar yüz bərip bakmioşan, wə ikkinqi yüz bərməydu! □

17 Sən Mən sanga beşixlioşan güzəl zibu-zinnətlirim wə altun-kümüşüm bilən ərkək məbudlarni yasap ular bilən buzukluk kıləansən. □

18 Sən öz kəxtilik kiyimliringni elip ularşa kiygüzdüng; Mening meyim wə Mening huxbuyumni ularşa sunup beşixliding;

□ 16:7 «sən əsüp heli boy tartip qıraylık bezilip wayioşa yəttim» — ahırki jümligə qarışanda, «qıraylık bezilip wayioşa yəttim» degən söz kəksli ri wə qaqliri toluk əskənlikini kərsitxi mumkin. □ 16:8 «Mən tonumning pexini üstünggə yeyip koyup, yalingaqlıkingni əttim» — qədimki zamanlarda ərkək kixi qızning üstigə kiyim-keqikini yepixi xu kizni öz əmrigə almaşqi boləanlikini bildürətti. «Rut» 3:9-ayət, «Kan.» 22:30-ayətni kəring. ■ 16:8 Yar. 22:16; 24:7 □ 16:16 «yukiri jaylar» — butpərəslik kılıdioşan jaylar: 6:3-ayətning izahatini kəring.

□ 16:17 «altun-kümüşüm bilən ərkək məbudlarni yasap ular bilən buzukluk kıləansən» — «buzukluk» bolsa butka qokunuxni insanning Hudaşa boləan wapasizlişigə ohxitidu; uning üstigə, Qanaandiki butlarşa qokunuxtək «diniy murasimlar» kəp waqitlarda xəşwany buzukluk, pəhixiwazlık bilən başlık idi.

19 Mən özünzgə bərgən nenimni, Mən sanga ozukka bərgən aq an, zəytun meyi wə balni bolsa, sən ularning aldiqə huxpurak hədiyə süpitidə atap sundung: ixlar dəl xundak idi! — dəydu Rəb Pərwərdigar.

20 — Uning üstigə sən Əzümgə tuqur bərgən kız-oqulliringni elip, məbudlarning ozuki bolsun dəp ularni qurbanlik qilding. Sening buzuklukung azlik qiləndək,

21 sən Mening balilirimni soyup ularni ottin ötküzüp məbudlarqə atap koydungu? ■

22 Sening barlik yirginlik qilmixliring həm pahixə buzuklukliringda, sən yaxliqingda tuqma-yalingaq bolup öz keningda eqinap yatqan künliringni heqqaqan esinggə kəltürmiding.

23 Əmdi sening bu rəzillikliringdin keyin — (Way, həlingqə way! — dəydu Rəb Pərwərdigar)

24 sən yənə özüng üqün bir pəxtak kurup, hər bir məydanqə bir «yukiri jay»ni yasiding; □

25 sən hər bir koqing bexida «yukiri jay»ingni salding; sən öz güzəllikini yirginlik qilip, teningni hər bir ötküqigə tutup, putungni eqip özüngni berip pahixə buzuklukungni kəpəyting.

26 Sən ixkwaz ərliki qong qoxnang boləqan Misirliklar bilən buzukluk ötküzdüng; Mening aqqikimni kəzoqap, pahixə buzuklukungni kəpəyting.

27 Wə mana, Mən Əz qolumni üstünggə uzartip, sening nesiwəngni aza-ytip koydum. Mən seningdin nəprətlinidəqan, buzuk yolungdin nomus qilip qəqigənləring, yəni Filistyləring qizlirining qoliqə tapxurdum. ■

28 Sən yənə qanmay yənə Asuriyliklər bilən buzukluk ötküzdüng; buzukluk ötküzgəndin keyin yənə qanaət qilmiding.

29 Xunga sən sodigəring zemini, yəni Kaldiyə bilən boləqan buzuklukungni kəpəytip, buningdin yənə qanaət qilmiding.

30 Muxundak barlik ixlarni, yəni nomussiz pahixə ayalning ixlirini kilsən, nemanqə suyuk sening qəlbinq! — dəydu Rəb Pərwərdigar,

31 Özüngning pəxtikingni hər koqing bexida kuridəqan, hər bir məydanda «yukiri jay»ingni yasaydəqan! Uning üstigə sən pahixə ayaldək əməs iding, qünki sən həkni nəziringgə almayting!

32 I wapasis ayal, erining ornida yat adəmlərgə kəngül beridəqan!

33 Həklər pahixə ayalqə həmixə hək beridu; birak sən axnilirigni buzukluk muhəbbətliridin huzur elixka həryəndin yeningqə kəlsun dəp ularning həmmisigə üstək berip in'am kilsən;

34 buzuklukta sən baxka ayallarning əksisən, qünki heqkim sening buzuk muhəbbitingni izdəp kəlmidi; sən üstək bərding, heq hək sanga berilmidi — sən həkikətən ularning əksisən!

35 Xunga, i pahixə ayal, Pərwərdigarning səzini angla!

36 — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Sening tənggiliring təkülüp, axnilirig bilən boləqan buzuklukliring bilən sening uyat yering axkarilanəqliki tüpəylidin, barlik yirginlik məbudliring tüpəylidin, ularqə atap sunəqan baliliringning kəni tüpəylidin —

37 xunga mana, Mən sening özünzgə əyx-ixrət mənbəsi qiləqan, barlik səygən həm barlik nəprətləngən axnilirigni yiqimən — Mən ularni

■ 16:21 Yəx. 57:5 □ 16:24 «sən... hər bir məydanqə bir «yukiri jay»ni yasiding» — pahixə ayallar bəlkim qoqilarə yukiri bir jayda turup «heridarlar»ni qəqiratti. Muxu yərdə «yukiri jay» əmdi ikki bislik bolup, yənə «butka qəkunidəqan jaylar»ni kərsitidu. ■ 16:27 2Tar. 28:18

sanga qarxi qikirip ətirapıngdin yioyip, sening uyat yeringni ularoqa axkarə kilimən, ular sening barlik uyat yeringni kōridu.

³⁸ Xuning bilən seni buzukluk kilōjan həm kan tōkkən ayallarni jaza-liōjandək jazalaymən; Mən kəhr bilən, ottək ojezipimning tēlipi bilən üstünggə kənlık jazani qūxürimən;

³⁹ Wə Mən seni ularning kōliōja tapxurimən; ular sening pəxtakliringni oqulitidu, sening «yukiri jay»liringni qekip taxlaydu; ular kiyim-keqikingni üstüngdin saldurup taxlap, güzəl zibu-zinnətliringni bulap-talap, seni tuōma-yalingəq kəlduridu.

⁴⁰ Ular sanga qarxi bir top kixilərnı yioyip epkelidu, ular seni qalma-kesək kilidu həm seni kiliqliri bilən qepiwetidu.

⁴¹ Ular öyliringni ot bilən kōydüridu, kōp ayallarning kōz aldida üstünggə jazalarnı qūxüridu; xuning bilən Mən seni pahixə ayal boluxtin kəldurimən; sən yənə heqkandək «muhebbət hekki»ni bərməysən. ■

⁴² Xuning bilən Mən sanga karatkan kəhrimni tohtitimən, Mening mukəddəslikimdin qıkkən ojezəp səndin ketidu; Mən tinqlinip kayta aqqıklanmaymən. □

⁴³ Sən yaxlik künliringni esinggə kəltürmiding, əksiqə muxu kilmixliring bilən Meni ojezəpləndürdüng; xunga mana, öz yolungni öz bexingəja kayturimən, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — xuning bilən bu buzuklukni baxka yirginqlik kilmixliring üstigə koxup ikkinqi kilməysən. □ ■

Yerusalem, Samariyə wə Sodom

⁴⁴ Mana, makəllarni ixlitidojanlarning həmmisi sən toqruluk: «Anisi kəndək bolsa, kizi xundək bolar» degən bir makəlni tiləja alidu.

⁴⁵ Sən öz eri həm baliliridin nəprətləngən anangning kizidursən; həm öz ərliri həm baliliridin nəprətləngən aqa-singilliringning arilikidikisən; sening anang bolsa Hıttiy, sening atang Amoriy idi. □

⁴⁶ Sening aqang bolsa sol tərıpıngdə turojan Samariyə, yəni u wə uning kizliri; singling bolsa ong tərıpıngdə turojan Sodom wə uning kizliri.

⁴⁷ Sən nə ularning yolliridida mangmōjan, nə ularning yirginqlik kilmixliri boyiqə ix kilmōjənsən; Yak! Bəlki kiskōjına bir wakit iqidə sən barlik yolliringda ulardin buzuk bolup kəttıng. □

⁴⁸ Öz həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — singling Sodom, yəni u yaki kizliri sən yaki sening kizliringning

■ **16:41** 2Pad. 25:9; Yər. 52:13 □ **16:42** «Mening mukəddəslikimdin qıkkən ojezəp» — İbraniy tilida «Mening həsitim». □ **16:43** «...bu buzuklukni baxka yirginqlik kilmixliring üstigə koxup ikkinqi kilməysən» — baxka birhil təjimisı: «...bu buzuklukni baxka nəprətlık kilmixliring üstigə koxup kildıng əməsmu?» ■ **16:43** Əz. 9:10; 11:21; Law. 19:29 □ **16:45**

«sening anang bolsa Hıttiy, sening atang Amoriy idi» — 3-ayəttiki izahəttə eytiləndək: — İsrailning əjdadi İbrahım wə ayali Sarah, əlwəttə. Muxu ayət wə keyinki 1-14-ayətlərnıng bəlkim üq muhım məzmuni bar: (1) İbrahım əzi əsli Kənaandiklərdək butpərəs adəm idi («Yə.» 24:2) — Huda uni zor mehir-xəpkitidin Özining adimi boluxi üqün tallıwaləjan; (2) Pərwərdigarning buyruklirioja hilap həlda, İsrail Kənaan zeminiəja kirgəndə ularning kōp oşul-kizliri yərlık (butpərəs Kənaani, Amoriy, Hıttiy) kiz-yigitlər bilən toy kiləjan; (3) İsrail kənan zeminiəja kirgəndə kənandiklərnıng butpərəs yaman adətlirini kōbul kilip ularoqa inatayın ohxax bolup kətkənidi. □ **16:47** «Bəlki kiskōjına bir wakit iqidə sən barlik yolliringda ulardin buzuk bolup kəttıng» — baxka birhil təjimisı: «bəlki ularning kilmixlirini az dəp, sən barlik yolliringda ulardin buzuk bolup kəttıng».

kilmixliridək kilmidi; □

49 Mana, muxu singling Sodomning kəbihliki — u wə kızlirining təkəbbuluqi, nanliri mol, əndixsiz azadilik künliridə ajiz-namratlarning kəlini heq küqəytmigənliki idi. □ ■

50 Ular təkəbburlixip, Mening aldimda yirginqlik ixlarni kildi; Mən buni kərginimdə, ularni yokattim. ■

51 Samariyə bolsa sening gunahlingning yerimidəkmü gunah sadir kilmidi; həlbuki, sən bolsang yirginqlik kilmixlirining ularningkidin kəp awutup kilding; xundak kəlip sən yirginqlik kilmixlirining tüpəylidin aqa-singlingni huddi həkkaniydək kəründürgəniding. □

52 Sən əslidə öz aqa-singlingning üstidin həküm kəloquqi iding; əmdi sənmu, öz xərməndilikingni kətürüp yür! Sening ularningkidin tehimu nəprətlik gunahlingning tüpəylidin ular səndin həkkaniy kərünüdü; xunga sənmu aqa-singlingni həkkaniy kərsətkining tüpəylidin hijalətkə kəlip xərməndilikingni kətürüp yür! □

53 Wə mən ularni sürgündin, yəni Sodom həm kızlirini sürgündin, Samariyə həm kızlirini sürgündin qikərip, xundakla ularning arisiqə sürgün boləqlərlərlə qikərip sürgünlüktin əsligə kəltürimən; □

54 xuning bilən ularoqa təsəlli bərginində, sən öz xərməndilikingni kətürisən, sening barlıq kilmixlirining tüpəylidin hijalətkə kəlisən. □

55 Sening aqa-singling, Sodom həm kızliri əsli həliqə, Samariyə həm kızlirimü əsli həliqə kəlidü; sənmu wə sening kızlirining əsliy həlinglərlə kəlisilər.

56-57 Sening rəzilliking pax kəlinməy, təkəbburluqta yürğən künündə, singling Sodom aqzində səz-qəqək boləqan əməsmidi? Əmdi hazır sən ezüq Suriyə kızliri wə uning ətrapidikilərlərləng həmmissi həmdə Filistiye

□ 16:48 «singling Sodom, yəni u yəki kızliri sən yəki sening kızlirining kilmixliridək kilmidi» — bəlkim okurmanlərlərləng esidə barki, İbrahimning dəwrində Sodom xəhəri əsli bəqqiwazlıq gunahı üçün Huda tərpidin ot bilən həlak kəlinəqan. □ 16:49 «Mana, muxu singling Sodomning kəbihliki — u wə kızlirining təkəbbuluqi, nanliri mol, əndixsiz azadilik künliridə ajiz-namratlarning kəlini heq küqəytmigənliki idi» — bu ayət Sodomning bəqqiwazlıqıdiki asasiy gunahlırlarını kərsitip, bəgünki kəp bay dələtlərgə yəki bay adəmlərgə qongkur aqağ beridu. ■ 16:49 Yar. 18:20-21; 19; Am. 5:12 ■ 16:50 Yar. 19:24

□ 16:51 «Samariyə bolsa sening gunahlingning yerimidəkmü gunah sadir kilmidi.» — «Samariyə» muxu yərdə «Ximaliy Padixahlıq»ni kərsitidu. U İsrailning on kəbililik «Ximaliy Padixahlıq»ining paytəhti idi. Ularng butpərəsliki tüpəylidin Huda Asuriyə imperiyəsining wasitisi bilən miladiyədin ilğiriki 722-yildə ularni jazalap sürgün kildi. □ 16:52 «Sən əslidə öz aqa-singlingning üstidin həküm kəloquqi iding;...» — baxka birhil tərjimisi: «Sən aqa-singlingning üstidin yaxhi bir həküm qikəraquqi bolup kəlding;...» — demək, «ularni öz kilmixlirinqə selixturup, ularni adil dəp kərsəttəng». Biraq 56-ayət bizning tərjimimizni kəllaydu, dəp kərayimiz. □ 16:53 «mən ularni sürgündin, yəni Sodom həm kızlirini sürgündin.. qikərip, ... əsligə kəltürimən» — Sodom xəhəri əsli «Əlük dengiz» boyida idi.

«Əlük dengiz»ning ətrapidikiki xəhərlər miladiyədin ilğiriki 537-yilidin baxlap kəytidin ahalilik boldi. Sodom xəhərlərləng ezining əsl dəl kəyərde ikənlikini bilməymiz. «... Samariyə həm kızlirini sürgündin qikərip, xundakla ularning arisiqə sürgün boləqlərlərləng qikərip sürgünlükdin əsligə kəltürimən» — bu bəxarət bəlkim Pars imperatorı Kərəxning Babil imperiyəsi sürgün kəlləqan həklərlərləni azad kəllixliri bilən (miladiyədin ilğiriki 539-yili) kəismən baxlanəqan; kəltgisidə toləq əmələq axurulidu, dəp ixinimiz: 37-babta, «Yəhuda» wə «İsrail»ning yəngidin «bir həlk» bolidəqanliqi toərluləq yənə bir bəxarət bar. □ 16:54 «Xuning bilən ularoqa təsəlli bərginində...» — bu təsəlli bolsa əllərləng kəlləqanlırlərləng Yəhuda wə Yerusaleməqə qüxürüləqan jazani kərup «biz yamanlıq kildük, biraq ular bizdin tehimu yaman kildi, tehimu eəqr jazani kəridü» dəp tapkan təsəllisi boluxi kərek.

kızlırı, yəni seni közğə ilmaydıoğan ətrapingdikilərnıng mazak obyektı bolup qaldıng. □ ■

⁵⁸ Sən buzuklukung, yirginqlik kılmıxlırıngnıng jazasını kətürısən, dəydu Pərwərdıgar.

⁵⁹ Qünki Rəb Pərwərdıgar mundak dəydu: — Əz kılojanlırıng, yəni ıqkən kəsəməngni kəmsıtıp, əhdını buzojanlıkıng boyıqə seni bir tərəp kılmən; □

⁶⁰ Həlbuki, Mən sening bilən yaxlık künlırıngdə tüzgən əhdəmni əsləymən, həm sən bilən mənngülük bir əhdə tüzimən.

⁶¹ Xuning bilən sən əzüngdın qong aqılırıng həmdə seningdın kıkık sıngılırıngni tapxuruwalöjıngdə, sən yollırıngni esınggə kəltürüp hıjalətkə kalısən; qünki muxu *aqə-sıngılırıngni* sanga kızlar süpıtıdə tapxurımən; bırak bu ıxlar seningdiki əhdə tıpəylıdın bolmaydu. □

⁶² Mən Əz əhdəmni sən bilən tüzimən, sən Menıng Pərwərdıgar ıkanlıkımnı bılısən;

⁶³ xuning bilən seni kəqürüm kılojınımda, sən kılmıxlırıngni esınggə kəltürüp hıjıl bolup, xərməndılıkıng tıpəylıdın qaytıdın aqızıngni həq aqmaysən» — dəydu Rəb Pərwərdıgar.

17

Ikki bürküt toqruluk təmsil

¹ Wə Pərwərdıgarıng sözi manga kelıp xundak deyıldı: —

² İnsən oqlı, bır tıpıxmaknı otturıoqə koyup, İsrail jəmətıgə bır təmsılını səzləp bərıp mundak degın: —

³ Rəb Pərwərdıgar mundak dəydu: — «Kəng kanatlık, zıq rənggarəng uzun pəylık qong bır bürküt Liwanəqə kelıp, xu yərdıki egız kedır dərıhıngıng uqıdıkı xahni aldı; □

⁴ U əng yukıri yumran bıhını üzüwelıp, unı sodıgərnıng zemınıoqə apırıp, tıjarətqılərnıng xəhırıgə tıktı. □

⁵ U yənə zemındın baxkə uruknı elıp baqlık bır etızoqə tıktı; unı mol sular boyıda selıp, sügət telıdək tıklıdı.

⁶ U əsüp, kəng yeyılıp, pəs boyluk üzüm telı bolup qıktı; unıng xahlrı bürküt tərəpkə qarap əstı, yiltızlırımu unıng astıoqə sozuldı. Xu yol bilən u üzüm telı bolup, xahlandı, bıhlandı. □

□ **16:56-57 «singling Sodom aozıngdə səz-qəqək boləqən əməsmıdı?»** — baxkə bırhıl tərjımısı: «singling Sodomnı hətta tılıngəqə almaytıng». ■ **16:56-57** Yəx. 9:10-16 □ **16:59**

«Əz kılojanlırıng, yəni ıqkən kəsəməngni kəmsıtıp, əhdını buzojanlıkıng boyıqə...» — «əhdə» xübhısızkı, Huda Musa pəyoqəmbər arklılık tüzgən əhdə («Mis.» 19-20-babnı kərüng).

□ **16:61 «...qünki muxu aqə-sıngılırıngni sanga kızlar süpıtıdə tapxurımən; bırak bu ıxlar seningdiki əhdə tıpəylıdın bolmaydu»** — ahırkı zamanda İsrail həlkı kəp əllərgə Hudanıng yolını kərsıtıdıoğan yaxhı bır ülgə bolıdı. Bu ıxlar Musa pəyoqəmbər arklılık «kəna əhdə» bilən əməs, bəlkı Hudanıng ular bilən yəngı «mənggülük əhdə»sı bilən bolıdı. □ **17:3 «uzun pəylık qong bır bürküt Liwanəqə kelıp...»** — təmsıldıkı «Liwan» Yerusalemnı kərsıtıdı. □ **17:4**

«U (qong bürküt) əng yukıri yumran bıhını üzüwelıp, unı sodıgərnıng zemınıoqə apırıp, tıjarətqılərnıng xəhırıgə tıktı» — təmsıldıkı bırıncı «qong bürküt» — Babilıng imperatorı Nebəqadnəsar ıdı. U mıladıyadın ılgırıkı 598-yılıda Yerusaleməqə kelıp, Yəkoniya (yax padıxah)ni, bəzi han allısidıkilər wə zemındıkı əng usta hünərwənlərnı Babiləqə apardı. Bu təmsıl 12-21-ayəttə qıxəndürülıdı. □ **17:6 «U əsüp, kəng yeyılıp, pəs boyluk üzüm telı bolup qıktı»** — «üzüm telı» Zədəkiya padıxahnı kərsıtıdı. U əslıdə (Hudanıng ıradısı boyıqə) Babil imperatorıoqə bekınpı ronak taptı.

7 Əmdi kəng qanatlik, ziq pəylik yənə bir qong bürküt pəyda boldi; wə mana, bu üzüm teli «U meni suqarsun» dəp, tikilgən qənəkliridin yiltizlirini uningə qarap tartti, xahlirini uningə qarap sozdi; □

8 Mana, u obdan xahlap mewə bərsun, esil üzüm teli bolsun dəp munbət etizda, mol sular boyoğa tikilgənidi».

9 Əmdi Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «U ronak tapamdu? Uni kaqxal kiliwetix üçün *bürküt* yiltizlirini yulup, mewisini kesiwətməmdü? Uning yumran yopurmaklıri hazan bolidü; xu qaoğda uni yiltizliridin yuluwelixka küqlük bir bilək yaki nuroqun həklərning heq keriki bolmaydu.

10 Əmdi hətta kaytidin tikilgən bolsa, ronak tapamdu? Xərk xamili uningə təgkəndila taza kaqjirap kətməmdü? U tikilip əskən qənəkliride kaqjirap ketidu».

Təmsil qüxəndürüliđu

11 Wə Pərwərdigarning sözi manga kelip xundak deyildi: —

12 «Asiy jəməttin: «Muxu ixlarning mənisini biləmsilər?» dəp sorap, ularoğa mundak degin: «Mana, Babil padixahı Yerusalemə kelip, uning padixahı həm xahzadilirini elip ezi bilən Babiləğa kayturup apardi.

13 Xu wakitta u padixahning nəslidin bir kixini elip uning bilən əhdə tüzüp uningə qəsəm iqtüzdi. U yənə zemindiki esil-mətiwər boləqlarni uning bilən elip kətti;

14 məksət, padixahlıqning təwən ajiz hələttə bolup, kəddini rusliyalmay, pəkət uning əhdisini tutuxi bilən jenini jan ətküzüx üçün idi.

15 Birak u Misir bizgə atlar həm qong qoxunni təminlisun dəp əlqilirini xu yərgə əwətip, uningə asiylik kildi. Əmdi u ronak tapamdu? Mundak ixlarni kıləquqi tirik qalamdu? U əhdini buzup tirik qalamdu? □ ■

16 Mən həyatim bilən qəsəm kilmənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — bərhək u ezini padixah kıləğan padixahning zeminidə, — yani uning qəsimini kəmsitkən, əhdisini buzoğan həliki padixahning zeminidə, — uning yenida, Babilning otturisida əlidu.

17 Bolidioğan jəngdə, ular kelip nuroqun kixilərnı kırıx üçün *sepiloğa* qikidioğan dənglüklərnı selip, potəylərnı quroğanda, Pirəwn küqlük qoxun həm nuroqunlioğan əskərlərnı baxlap kəlsimu, uning üçün heqnemə kılıp berəlməydu. □ ■

18 U qəsəmni kəmsitip, əhdini buzdi; mana, u kol elixip söz bərdi, birak u muxu ixlarnı kildi; xunga u tirik keqip qutulalmaydu».

□ 17:7 «Əmdi kəng qanatlik,... yənə bir qong bürküt pəyda boldi» — ikkinqi qong bürküt xübhisizki, Misir padixahı (Psammetikus II). □ 17:15 «Birak u (Zədəkiya) Misir bizgə atlar həm qong qoxunni təminlisun dəp əlqilirini xu yərgə əwətip, uningə

(Nəboqədnəsarəğa) asiylik kildi» — bu ayəttə intayin muhım sez bar. Nəboqədnəsar ezi butpərəs «kapir», idi. Birak enik turiduki, Hudağa ixəngən, ixənmigən bolsun, Öz həlkidin birki baxka birsi bilən əhdə bilən tohtam kıləğan bolsa, Huda muxundak əhdini Öziningki dəp karaydu; hərəkəndak etiqədqı baxka bir etiqədqı bilən yaki kapir bilən əhdə tüzsa, wə əhdisini buza, Hudaning Özizə qarxi qikқан bolidu. 19-20-ayətnei kərüng. ■ 17:15 Yər. 37:5

□ 17:17 «Bolidioğan jəngdə, ular kelip nuroqun kixilərnı kırıx üçün *sepiloğa* qikidioğan dənglüklərnı selip,...» — «ular» muxu yərdə Babilliklərnı kərsitidu. «Pirəwn küqlük qoxun həm nuroqunlioğan əskərlərnı baxlap kəlsimu, uning üçün heqnemə kılıp berəlməydu» — dərəkə Pirəwnning yardimi yokka qikti («Yər.» 37-bab, 5-, 21-ayətnei wə 32-bab, 1-2-ayətnei selixtürüp kərüng). ■ 17:17 2Pad. 25:1; Yəx. 29:3; Əz. 4:2

19 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən həyatim bilən kəsəm kilimənki, bərhək, u kəmsitkən kəsəsim həmdə buzəjan əhdəmni bolsa, bularni öz bexioja kiygüzimən. □

20 Mən Əz torumni üstigə yeyip taxlaymən, u Mening kiltikimda tutulidu; Mən uni Babiləja apirimən həmdə xu yərdə Manga kəlojan mutlək wapasziləki üçün uning üstigə həküm qikərip jazalaymən. ■

21 Uning bilən billə barlıq kaqkanlar, barlıq koxunliri kiliq bilən yikilidu; bulardın qalojanlar hərbi xamaloja tarkitilidu; xuning bilən silər Mənki Pərwərdigarning səz kəlojanlıqini tonup yetisilər». ■

Kedir dərihi toşruluk baxqa bir təmsil

22 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mənmə egiz kedirning uqidin bih elip tikimən; uning yapyax xahqilirining uqidin yumran birsini üzüp, egiz həywətlik taq üstigə tikimən;

23 İsrail egizlikidiki taqqa Mən uni tikimən; u obdan xahlap, mewə berip, esil kedir dərihi bolidu; uning astioja hərəkəndə uqar-kanatlar kənidu; uning xahlirining sayisida ular kəonup turidu;

24 xuning bilən daladiki barlıq dərəhlər biliduki, Mənki Pərwərdigar egiz dərəhni pəs kildim, pəs dərəhni egiz kildim, yexil dərəhni kaşjirattim, kaqxal dərəhni kəkərtip barakşan kildim; Mənki Pərwərdigar mundak səz kildim wə xuni ada kəlimən». □

18

Hərbi adəmning Huda aldida boləjan jawabkarlıqı

1 Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

2 «İsrail zemini toşruluk silər: «Atılar aqqıq-qüqük üzümləni yesə, balilarning qixi keriş sezilidu» dəgən muxu maqalni ixlitidəjan kixilər zadi nemə deməkqisilər? □ ■

3 Mən həyatim bilən kəsəm kilimənki, dəydu Rəb Pərwərdigar, silər İsrail iqdə muxu maqalni kaytidin ixlətməysilər.

4 Mana, barlıq janlar Meningkidur; atining jeni Meningkidək, balining jenimu Meningkidur; gunaş sadir kəlojuqi jan igisi bolsa, u ölidu.

Üq misal

5 Birsı həkkanıy bolsa, adillik wə adalət yürgüzidəjan bolsa,

6 — u nə taqlar üstidə butqa ataləjan taamni yemigən, nə İsrail jəmətidiki butlarəja bax kəyürüp ulardın tilmigən, nə koxnisining ayalini həq buzmiəjan, nə ay kərgəndə ayaloja yəkin kəlmigən ■

□ 17:19 «bərək, u kəmsitkən kəsəsim həmdə buzəjan əhdəmni bolsa, bularni öz bexioja kiygüzimən» — yənə dikəkət kilixka əziyduki, Nebokadnəsar Zədəkiyaəja iğküzəjan kəsəm wə uning bilən tüzəjan əhdini Huda «Mening kəsəsim», «Mening əhdəm» dəydu. ■ 17:20 Yər. 4:12; 25:31; Əz. 12:13; 32:3 ■ 17:21 Əz. 5:10, 12; 12:14; 16:40 □ 17:24 «... Mənki Pərwərdigar egiz dərəhni pəs kildim, pəs dərəhni egiz kildim, yexil dərəhni kaşjirattim, kaqxal dərəhni kəkərtip barakşan kildim» — xühhisizki, bu ahırki təmsil Kutkuzəjuqi-Məşih wə Uning səltəniti kərsitidu. Hərbi İsrailiy kixi Məşihning Dawut padixahning nəslidin qikənanlıqini bilətti. □ 18:2 «Atılar aqqıq-qüqük üzümləni yesə, balilarning qixi keriş sezilidu» — demək, ata-bowimiz yaman ix kəlojan, biraş biz uning yaman nətəjilirini, Hudaning jazasını kərimiz. Keyinki ayətləni kərüng. ■ 18:2 Yər. 31:29 ■ 18:6 Law. 18:19,20 ; Yəx. 57:7; 65:7

7 nə heqbirigə zulum-zumbuluk ixlətmigən, bəlki kərzdardin kapalət aloqanni kayturidioqan, bulangqilik kilmioqan, öz nenini aq qaloqanlaroşa təksim kılıp bərgən, yeling-yalingaqqa kiyim kiygüzgən; ■

8 pulni əsümgə bərməydioqan, jazanə almaydioqan, bəlki kolini kəbihliktin tartıp, ikki adəm arisida durus həküm qikiridioqan; ■

9 Mening bəlgilimilirimdə mangidioqan, baxqılaroşa adil muamilə kılıx üçün həkümürimni tutidioqan bolsa — mana muxu kixi həkkanıy, u jəzmən həyat bolidu, dəydu Rəb Pərwərdigar.

10 Əgərdə əz puxti boləqan, zorawanlik qiloquqı, qan təkkuqi boləqan, xundak yamanlıqlarning birini öz kərindixioşa qiloqan, həmdə yukiriki yaxxilikning heqkaysisini kilmioqan, bir oqli bolsa, — yəni taqlar üstidə butqa ataloqan taamni yegən, qoxnisining ayalini buzəqan, □

12 ajiz-namratlaroşa zulum-zumbuluk ixlətkən, bulangqilik qiloqan, kərzdardin kapalət aloqanni kayturmioqan, butlaroşa bax kətürüp ulardin tiligən, yirginqlik ixlarni qiloqan,

13 pulni əsümgə bərgən, jazanə aloqan bir oqli bolsa — əmdi u həyat qalamdu? U həyat qalmaydu; u muxundak yirginqlik kilmixlarni qiloqani üçün u jəzmən əlidu; uning öz keni öz bexi üstigə quxidu.

14 Biraq mana, muxu kiximu bir oql tapşa, u atisining sadir qiloqan barlik gunahlrini kərgən bolsimu, həm kərgini bilən xundak kilmisa

15 — yəni taqlar üstidə butqa ataloqan taamni yemigən, Israil jəmətidiki butlaroşa bax kətürüp ulardin tilimigən, qoxnisining ayalini buzmioqan,

16 heqbirigə zulum-zumbuluk ixlətmigən, kərzdardin kapalət elixni heq əzigə tutmioqan, bulangqilik kilmioqan, öz nenini aq qaloqanlaroşa təksim kılıp bərgən, yeling-yalingaqqa kiyim kiygüzgən, □

17 öz kolini kəbihliktin tartidioqan, pulni əsümgə bərmigən, əsüm-jazanə almioqan, bəlki Mening həkümürimgə əməl kilidioqan, bəlgilimilirimdə mangidioqan bolsa — u öz atisining kəbihliki tūpəylidin əlməydu, u jəzmən həyat bolidu.

18 Uning atisi bolsa, zulum-zumbuluk ixlətkən, öz kərindixioşa bulangqilik qiloqan, öz həlki arisida natoqra ixlarni qiloqanliki tūpəylidin, mana u öz kəbihliki iqidə əlidu.

19 Silər: «Nemixka oql atisining kəbihlikining jazasini kətürməydu?» dəp soraysilər; biraq oql adillik həm adalətni yürgüzgən, Mening barlik bəlgilimilirimni tutup ularoşa əməl qiloqan; u jəzmən həyat bolidu; ■

20 gunah sadir qiloquqi jan igisi əlidu. Oql atisining kəbihlikining jazasini kətürməydu, wə yaki ata oqlining kəbihlikining jazasini kətürməydu; həkkanıy kixining həkkanıyliki öz üstidə turidu, rəzil kixining rəzilliki öz üstidə turidu;

21 wə rəzil kixi barlik sadir qiloqan gunahlrinin yənip towa kılıp, Mening barlik bəlgilimilirimni tutup, adillik həm adalətni yürgüzidioqan bolsa, u jəzmən həyat bolidu, u əlməydu.

■ 18:7 Mis. 22:21, 26; Law. 19:13; 25:14; Qan. 15:7; 24:12; Yəx. 58:7; Mat. 25:3 ■ 18:8 Mis. 22:25; Law. 25:35, 36 □ 18:10 «xundak yamanlıqlarning birini öz kərindixioşa qiloqan, həmdə yukiriki yaxxilikning heqkaysisini kilmioqan, bir oqli bolsa» — baxka birhl tərjimisi: «muxundak yamanlıqlarning birini öz kərindixioşa qiloqan bir oqli bar bolsa, — (atisi ulardin birini heq kilmioqan bolsimu), —» □

18:16 «heqbirigə zulum-zumbuluk ixlətmigən, kərzdardin kapalət elixni heq əzigə tutmioqan» — Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən qanun boyıqə kərzdardin «kapalət əlsa» bolatti (məsilən, pulning ornioşa kiyim-keqək, qoral-əswab əlsa bolatti), biraq kərzdar uningə kerək boləqanda, uningə kayturup turuxi kerək idi («Mis.» 22:26, «Qan.» 24:6-17-ayətni kəring). ■ 18:19 Qan. 24:16; 2Pad. 14:6; 2Tar. 25:4

22 Uning sadir kıloan barlık itaətsizlikliri uning hesabioğa əslənməydu; u kıloan həkkanıyılıkı bilən həyat bolıdu.

23 Mən rəzil adəmnıng ölümidin huzur alamdimən? — dəydu Rəb Pərwərdigar. Əksiqə, məndiki huzur uning öz yolıdin yenip towa kılolanlıkından əməsmu? ■

24 Həkkanıy kixi öz həkkanıyılıkından yenip, kəbihlik kıloan, rəzil adəmlərnıng yirginlik kilmixliri boyiqə ix kıloan bolsa, u həyat kalamdu? Uning kıloan həkkanıyılıklaridin heqkaysisi əslənməydu; ötküzgən asiylıki, sadir kıloan gunah iqidə, u əlıdu.

25 Əmma silər: «Rəbning yoli adil əməs» dəysilər; əmdi, i Israil jəməti, anglanglar; Menıng yolum adil əməsmu? Silərning yolliringlar adilsizlik əməsmu? ■

26 Həkkanıy kixi həkkanıyılıkından yenip, kəbihlikni ötküzgən bolsa, u əlıdu; ötküzgən kəbihlik bilən u əlıdu.

27 Həm rəzil adəm ötküzgən rəzillikidin yenip towa kılıp, adillik həm adalət yürğüzıdıoan bolsa, u öz jenini həyat saqlaydu.

28 Qünki u oylınıp, barlık ötküzgən itaətsizlikliridin yandı; u jəzmən həyat bolıdu, u əlməydu.

29 Lekin Israil jəməti «Rəbning yoli adil əməs» dəydu; i Israil jəməti, Menıng yollirim adil əməsmu? Adil bolmıoını silərning yolliringlar əməsmu?

30 Xunga Mən üstünglaroğa, yəni hər biringlarni öz yolliringlar boyiqə həküm qikirip jazalaymən, i Israil jəməti, dəydu Rəb Pərwərdigar. Kaytıp yenimoğa kelinglar, barlık itaətsizlikliringlardın yenip towa kilinglar; xuning bilən kəbihlik silərgə kiltak bolmaydu. ■

31 Əzünglardın barlık ötküzgən itaətsizlikliringlarni taxlıwetinglar, əzünglaroğa yengi kəlb wə yengi rohni tikənglar; nemixka əlməqsisilər, i Israil jəməti? □ ■

32 Qünki əlıdıoan kixining ölümidin munga huzur yoqtur, dəydu Rəb Pərwərdigar; xunga yolunglardın yenip towa kılıp həyat bolunglar! □ ■

19

Israil xahzadilirigə bir mərsiyə

1 — «Əmdi sən, Israil xahzadilirigə bir mərsiyəni aozıngoğa elip mundak dəp oquoın: —

2 «Xirlar arisida anang qandak bir qixi xir idi!

U yax xirlar arisida yatqan, u arslanlirini bekip kuwwətlidi.

3 U arslanliridin birini qong kildi, u yax xir bolup qıkti;

U owni tutup yirtixni əgəndi;

U adəmlərnimu yəwətətti.

4 Əllər uningdin həwər anglıdi;

U ularning ora toziqida tutuwelindi;

Ular uning burnioğa ilməknı selip,

Misir zeminiə epkətti. ■

■ 18:23 Əz. 33:11 ■ 18:25 Əz. 33:17,20 ■ 18:30 Mat. 3:2 □ 18:31 «Əzünglaroğa yengi kəlb wə yengi rohni tikənglar» — 11:19-ayətni kəruıng. Bu «yengi kəlb», «yengi roh» towa kılıx yolıda Hudadinla kelıdu. ■ 18:31 Yər. 32:39; Əz. 11:19; 36:26 □ 18:32 «əlıdıoan kixining ölümidin munga huzur yoqtur, dəydu Rəb Pərwərdigar» — «koxumqə səz»imızda muxu muhım bab üstıdə tohtilimiz. ■ 18:32 Əz. 33:11 ■ 19:4 2Pad. 23:33; Yər. 22:11

5 Qix xir özining arminini bikar kütkinini,

Ümidning yoqaloqlanlikini kərüp,

U baxқа bir arslinini elip,

Uni bekıp yax xir kıldi;

6 U xirlar arisida uyan-buyan kəzdi;

U yax xir bolup,

Owni tutup yirtixni egəndi;

U adəmlərnimu yəwetətti.

7 U ularning istihkamlirini buzup,

Ularning xəhərlirini harabə kıliwətti;

Zemin wə uning üstidiki həmmisi uning hərkirigən awazi bilən dəkkə-dükkigə qüxti.

8 Andin əllər uning ətrapidikiki rayonlardin kelip uningə qarxi qıkti;

Ular uning üstigə torini yeyip taxlıdi;

U ularning ora tozıqıda tutuwelindi.

9 Ular burnıqə ilmək selip kəpəskə solidi;

Uni Babilning padıxaşıqə apardı;

Ular uni torlırıqə eliwaldi;

Xuning bilən awazi İsrail taqlirida qaytidin anglanmaydu.■

10 Sening anang üzümzaringda bir üzüm teli idi;

U su boyıda tikləngənidi;

Sularning möllükidin,

U intayin mewilik, kəp xahlık boldi.

11 Uning küqlük xahliri bər idi,

Höküm sürgüqilərnıng xahənə hasilıqə layıq idi;

Uning boyı bulutlardinmu egiz kökkə takaxtı,

U egizlikı wə xahlirining nuroqlıqı bilən kərünərlik idi;

12 Bırax u kəhr bilən yulundi,

U yərgə taxlandı,

Xərk xamili mewisini kuruıwətti;

Uning küqlük xahliri sunduruldi, qəşjırap kətti;

Ot ularni yutuwalıdi.

13 Həzir u qəl-bayawanda,

Qangqak, susiz bir yərdə tikildi;

14 Uning xahlirining birsidin ot qıqıp,

Xuning bihliri həm mewisini yutuwalıdi;

Xuning bilən uningda həkümdarning xahənə həsisi bolıqədək küqlük xehi qalmıdi.

Bu sözlər mərsiyədur, bular pəkət mərsiyə üqünla ixlitilidu».□

20

İsrailning asiylıqıning tarihi wə Hudaning uning keləqiki toqruluk pıanı •••• Aqsakallar kelip Əzakiyalın yol soraydu

1 Yəttinqi yili, bəxinqi ayning oninqi küni xundak boldiki, İsrailning bəzi aqsakalliri Pərwərdigarni izdəp uningdin sorıqılı mening aldıməqə kelip olturdi.

■ 19:9 2Tar. 36:6 □ 19:14 «Uning xahlirining birsidin ot qıqıp, uning bihliri həm mewisini yutuwalıdi...» — bu «xah» («xahlardın birsı») Zəkəriya padıxah boluxı mumkin. Uning Hudaqə ixənməslikı həm əhməqlıqı İsrailning bexıqə kəp balayı'apətlərnı qüxürdi («2Pad.» 24:17tin-17:25-ayətqıqə kərüng).

2 Wə Pərwərdigarning sözi manga kelip mundak deyildi: —

3 I insan oqli, Israilning aksakallirioja söz kilip mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Silər Məndin soriqli kəldinglar? Öz hayatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar — Mən siləning Məndin sorixinglaroja yoloja qoymaymən.

4 Əmdi ularning üstigə həküm qikiramən, i adəm balisi, həküm qikiramən? Ularoja ata-bowilirining yirginqlik kilmixlirini ayan kilip ularoja mundak degin: —■

5 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən Israilni talliojan künidə, Yakup jəmətining nəsligə qol kətürüp kəsəm kilip, Misir zeminida Əzümni ularoja ayan qiləjinimda, yəni ularoja qol kətürüp kəsəm kilip ularoja: «Mən Pərwərdigar sening Hudayingdurmən» deginimdə ■

6 — xu küni Mən ularni Misir zeminidin qikirip ular üqün alahidə izdəp tapkan süt həm bal ekip turidiojan, həmmə zemin arisidiki əng güzəl zeminning güli boləjan zeminəja kirgüzüx üqün, qol kətürüp kəsəm kildim;

7 Mən ularoja: «Hərbiringlar öz kəzünglar aldidiki nəprətlik nərsiləni taxliwetinglar, Misirning butliri bilən əzünglarni buləjimanglar; Mən Pərwərdigar Hudayinglardurmən» — dedim.

8 Ləkin ular Manga asiylik kilip Manga kulak selixni halimaytti; heqkaysisi nə öz kəzi aldidiki nəprətlik nərsiləni taxliwətmidi, nə Misirning butliridin heq ayrilmidi. Andin Mən kəhrimni Misir zemini iqidə ularoja təküp, ularoja qaratkan aqqikimni basimən, dedim —

9 həlbuki, namimning ular turojan əllər arisida buləjanmasliki üqün, Öz namim üqün hərəkət kildim; qünki Mən bu əlləring kəz aldida ularni Misirdin qikirixim bilən Əzümni ayan qiləjanidim;

10 xunga Mən ularni Misir zeminidin *toluq* qikirip, qəl-bayawanoja apardim. □ ■

11 Wə Mən bəlgilimirimni berip, Öz həkümlirimni ularoja ayan kildim — ularoja əməl kilidiojan kixi ularning səwəbidin hayatka erixidu.■

12 Əzüm həm ular arisidiki bəxarət bolsun dəp, Mening ularni pak-muqəddəs kilidiojan Pərwərdigar ikənlikimni bilixi üqün «xabat kün»lirimni ularoja beoixlidim; □ ■

13 ləkin Israil jəməti qəl-bayawanda Manga asiylik kildi; qünki ular Mening bəlgilimirimdə mangmidi, Mening həkümlirimni qətkə kaqti (əgər adəmlər bu əmrlərgə əməl kilsa, u ularning səwəbidin hayatka erixidu) wə Mening «xabat kün»lirimni kattik buləjidi; Mən ularning üstigə qəl-bayawanda ular həlak kilinoquqə kəhrimni təkimən dedim — ■

14 həlbuki, namimning əllər arisida buləjanmasliki üqün, Öz namim üqün hərəkət kildim; qünki Mən bu əlləring kəz aldida ularni Misirdin kutkuzup qikarəjanmən.

■ 20:4 Əz. 22:2; 23:36 ■ 20:5 Mis. 3:8; 4:31; 6:7 □ 20:10 «xunga Mən ularni Misir zeminidin toluq qikirip, qəl-bayawanoja apardim» — Israilning Hudadin gumanlinip, Uningəja asiylik kilixi Misirdin qikix jəryanidimu, ular tehi Misir territoriyisidə boləjan qaojdimu bar idi. Xu qaojda Huda pəkət Öz nami wə wədisi üqün bu «qikirix» kutkuzuxini toluq ada kilip, ularni dengizdin etküzüp qəlgə apardı. ■ 20:10 Mis. 13:18 ■ 20:11 Law. 18:5; Qan. 30:15, 16, 19, 20; Rim. 10:5; Gal. 3:12 □ 20:12 «Mening ularni pak-muqəddəs kilidiojan Pərwərdigar ikənlikimni bilixi üqün «xabat kün»lirimni ularoja beoixlidim» — «xabat küni» xənbə küni bolup, Huda Yəhudiyarəja beoixliojan dəm alidiojan, Hudani seəjiniديوjan küni. ■ 20:12 Mis. 20:8; 31:13-17; 35:2 ■ 20:13 Mis. 16:28

15 Mən yənə qəl-bayawanda ularoşa süt həm bal ekıp turidioğan, həmme zeminning güli boloğan zeminoşa kirgüzməymən dəp, qolumni kətürüp kəsəm kılimən dedim

16 (qünki ularning kəlbi butlirioşa əgixip kətkəqkə, Mening bəlgilimilirimni qətkə kəkkən, Mening həkümlirimdə mangmioğan, Mening «xabat kün»lirimni buzoğan); —

17 həlbuki, kəzüm ularoşa rəhim kılip ularni həlak kılmidim yaki ularni qəl-bayawanda tügəxtürmidim.

18 Mən qəl-bayawanda ularning balilirioşa mundaq dedim: «Ata-bowiliringların bəlgimiliridə mangmanglar, nə ularning həkümlirini tutmanglar nə butliri bilən əzünglarni buloşimanglar.

19 Mən Pərwərdigar Hudayinglardurmən; Mening bəlgilimilirimdə mengip, Mening həkümlirimni tutup ularoşa əməl kılinglar;

20 Mening «xabat kün»lirimni pak-mukəddəs dəp ətiwarlanglar; u silərnig Mening Pərwərdigar Hudayinglar ikənlikimni bilixinglar üçün Mən wə silər otturimizdiki bir bexarəttur.

21 Ləkin balilirimu Manga asiylük kildi; ular nə Mening bəlgilimilirimdə mangmioğan nə Mening həkümlirimni tutmioğan (birsı ularoşa əməl kılsa, u ular bilən həyatka erixidu) ular Mening «xabat kün»lirimni buloşioğan; xunga Mən kəhrimni ular üstigə təküp ularoşa kəratkən aqqıqimni qüxürüp pişandin qıqimən, dedim;

22 ləkin jazadin qolumni tartip, namimni əllərnig kəz aldida buloşanmisun dəp Əz namim üçün hərəkət kildim; Mən bu əllərnig kəz aldida ularni Misirdin kütquzup qıkaroşanmən.

23 Qəl-bayawanda Mən qolumni kətürüp ularoşa silərnı əllər arisioşa tarkitimən, məmlikətlər iqigə taritimən dəp kəsəm kılimən, dedim;

24 qünki ular Mening həkümlirimni ada kılmioğan, bəlgilimilirimni qətkə kəkkən, Mening «xabat kün»lirimni buzoğan; ular kəzlrini ata-bowiliringning butlirioşa tikməktə idi;

25 xunga Mən ularoşa yahxi bolmioğan bəlgilimilərnı, ularni həyatka elip barmaydioğan həkümlərnı beşixlidim; □

26 wə ularni əz-əzidin səskəndürüp, Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetixi üçün, Mən ularni əz hədiyəliri arkilik buloşidim, qünki ular hədiyə şüpitidə barlıq tunji balilirini atap koyatti. □ ■

27 Xunga, i insan oşlı, İsrail jəmətigə söz kılip mundaq degin: — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Ata-bowiliringlar xu ixtimu Manga kupurluk kıloşanki, ular Manga wəpasizlik kıloğan;

28 ular Mən Əz qolumni kətürüp: «Muxu zeminni silərgə bərimən» dəp kəsəm kıloğan yərgə kirgəndə, ular xu yərdiki udul kəlgən hərbiir yukiri dəng həm barakşan dərəhni kərüpla xu jaylarda ular qurbanlıqlirini kılip, Meni aqqıqlandıridioğan hədiyələrnı kılattı; ular xu yərdimu

□ 20:25 «yahxi bolmioğan bəlgilimilər» ... «həyatka erixməyşioğan həkümlər» — 26-ayəttiki izahatni kəruşing. □ 20:26 «yahxi bolmioğan bəlgilimilər» ... «həyatka erixməyşioğan həkümlər» (25-ayət)... — bu ikki ayət (26-25) intayin muşim. «Yahxi bolmioğan bəlgilimilər», «həyatka erixməyşioğan həkümlər» degənlər əməliyətə butpərəslik diniy kəidə-yosunlardan ibarət. Huda ularning Əzining adəmnı həyatka erixtürşioğan əmr-pərmanlirini qətkə kəqşip, aldınip, intayin rəzil butpərəslikkə beşixlinixioşa yol koyoğan: 31-ayətnimu kəruşing. Əz balilirini Hudaşoşa (yaki butlaroşa, əlwəttə) atap qurbanlıq kılix Təwratta kət'iy mən'i kılınoğan. «Kan.», 12:29-31-ayətni kəruşing. ■ 20:26 Əz. 16:21

«huxpurak hədiyə»lirini puritip, «xarab hədiyə»lirini təkətti; □

²⁹ xuning bilən Mən ulardin: «Silər qikidiyoan bu yukiri jay degən nemə?» dəp soridim; xunga bügüngə kədər uning ismi «Bamah»dur. □

³⁰ Xunga Israil jəmətiyə mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Silər ata-bowiliringlarning yolida əzlinglarnimu buloqiməqimusilər? Ularning nəprətlik kilmixlirioğa əgixip buzukluk kilməqimusilər?»

³¹ Əmdi silər hədiyəlinglarni sunup, öz oşulliringlarni ottin etküzgəndə, silər yənila bügüngə kədər əzünglarni barliq butliringlar bilən buloqawatisilər; əmdi Mən silərnin Meni izdəp sorixinglaroğa yol qoyamdimən, i Israil jəməti?! Mən həyatim bilən kəsəm kilimənkə, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — Mən silərnin Meni izdəp sorixinglaroğa yol qoyamymən!

³² Xuningdək silərnin kənglünglərdiki «Biz yat əllərdək, baxka yurt-lardiki jəmətlərdək yaqtaq həm tax məbudlaroğa qokunimiz» degən koyunglar əməlgə axurulmaydu!

³³ Mən həyatim bilən kəsəm kilimənkə, — dəydu Rəb Pərwərdigar, Mən bərhək küqlük qol, uzartkan bilikim həm təküp yaqduruyan kəhrim bilən üstünglərdin həkümranlik kilimənkə.

³⁴ Mən küqlük qol, uzartkan bilikim həm təküp yaqduruloğan kəhr bilən silərnə əllərdin qikirip epkelimən, tarkitiloğan məmlikətlərdin silərnə yoiymən;

³⁵ silərnə əllərgə təwə boluyan qəl-bayawanoğa kirgüzüp, xu yərdə üstünglərdin yüz turanə həküm qikirip jazalaymən;

³⁶ ata-bowiliringlarning üstidin Misir zeminidiki qəl-bayawanoğa həküm qikirip jazaloqiməkdək, silərnin üstünglərdin yüz turanə həküm qikirip jazalaymən, dəydu Rəb Pərwərdigar.

³⁷ Mən silərnə hasa astidin etküzüp, əhdinin rixtisigə baqlandurimən. □

³⁸ Mən aranglərdin Manga wapəsizlik kuloğan asiylarni xallap qikirimən; ularni turuwatkan jaylərdin qikirimən, biraq ular Israil zeminiyə kirməydu; xuning bilən silər Pərwərdigar ikanlikimni tonup yetisilər.

³⁹ — Əmdi silər bolsanglar, i Israil jəməti, Rəb Pərwərdigar silərgə mundak dəydu: — Manga kulak salmaymiz desənglar, bəriweringlar, hərbinglar öz butliringlaroğa qokuniweringlar! Biraq silər yənə hədiyəlinglar həm məbudliringlar bilən Mening namimni ikkinqi buloqimaysilər! □

⁴⁰ Qünki Mening muqəddəs teoqimda, yənə Israilning egizlikidiki taqda, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — barliq Israil jəməti, ularning həmmisi Manga zemində turup hizmət kilidu; Mən u yərdə ularni qobul kilimənkə

□ **20:28 «ular xu yərdiki udul kəlgən hər bir yukiri döng həm baraksan dərəhni kəripla xu jaylarda ular kurbanliklirini kilip, Meni aqqiklanduridiyoan hədiyələri kilatti»** — Huda Musa pəyoqəmbər arkilik «Silər Mən bekitkən jayda kurbanlik kilinglar» degən («Kan.» 12-bab). Həklərnin öz beximqilik kilip «yukiri jay»larda kurbanlik kilixliri bəribir butpərəslikkə aylinip ketətti. □ **20:29 «xunga bügüngə kədər uning ismi «Bamah»dur»** — «Bamah» degənnin mənis «yukiri jay». Bəlkim xu qaqda uning baxka bir həjwiy, kinayilik mənisimu bar idi; biraq bügün biz uni bilməymiz. □ **20:37 «Mən silərnə hasa astidin etküzüp, əhdinin rixtisigə baqlandurimən»** — «hasa astidin etküzüx» toquruluk «Law.» 27:32, «Yər.» 33:13 kəriung. Qoylərdin yamanlirini xallap qikix üqün qoyqi ularni bir-birləp öz hasisi astidin etküzüp təkürətti. □ **20:39 «Biraq silər yənə hədiyəlinglar həm məbudliringlar bilən Mening namimni ikkinqi buloqimaysilər!»** — baxka birhil tərijimisi: «Biraq keyin, hətta silər Manga kulak salmiyoğan bolsanglarmu, silər yənila hədiyəlinglar həm məbudliringlar bilən Mening namimni ikkinqi buloqimaysilər!».

wə u yərdə Mən silərdin «kətürmə hədiyə»liringlarni, tunji həsul boləjan kəktat-mewiliringlarni, xundakla barlık muqəddəs dəp ayrip beoixliəjan nəsiliringlarni tələp qilimən.

⁴¹ Mən silərnə əllər arisidin qikirip, məmləkətlərdin elip yioqinimda, esil huxbuydək silərnə qəbul qilimən; xuning bilən əllərninğ kəz aldida aranglarda Əzümning pak-muqəddəs ikənlikimni kərsitimən.

⁴² Ata-bowiliringlarəja qolumni kətürüp: «Muxu zeminni silərgə bərimən» dəp kəsəm kiləjan İsrail zeminiəja silərnə kirgüzginimda, silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisilər.

⁴³ Silər u yərdə əz yolliringlarni wə əzünqlarni buləjojan barlık qilmixliringlarni əsləysilər; xuning bilən ötküzgən rəzil ixliringlar tūpəylidin silər əz-əzünqlarni kəzğə ilməysilər, əz-əzünqlərdin nəprətlinisilər.

⁴⁴ Mən rəzil yolliringlarəja əsasən əməs, yaki buzuk qilmixliringlarəja əsasən əməs, bəlki Əz namim üqün silərgə xəpkətlik muamilə kiləjandin keyin, i İsrail jəməti, silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisilər, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

Ot wə kiliq arkilik boləjan jaza

⁴⁵ Pərwərdigarning səzi mənə kelip mundak deyildi: —

⁴⁶ I insan ooqli, yüzünğni Təman xəhriğə karitip, jənubtikilərnə əyibləp, Nəgəw ormanlık dalasini əyibləydiəjan bəxarət bərip, — □

⁴⁷ Yəni Nəgəw ormanlık dalasiəja mundak dəgin: — Pərwərdigarning səzini angla; Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mana, Mən sanga bir ot yəkimən; u səndiki həmmə yexil dərəhni həmdə həmmə kəqxal dərəhni yəwətidu; yəlkunluq ot həq əqməydu, jənubtin ximaləjiə pütkül yər yūzi uning bilən kəyüp ketidu; □ ■

⁴⁸ barlık ət igiliri Mənki Pərwərdigar uni yəqkanlikimni kərüp yetidu; u həqqaqan əqürülməydu!».

⁴⁹ Wə mən: — Aḥ, Pərwərdigar! Ular mən toəqruluk: «U pəkət təmsillərnəni səzləwatidu» dəydu! — dedim.

21

«Kiliq» həqkidə

¹ Wə Pərwərdigarning səzi mənə kelip mundak deyildi: —

² I insan ooqli, yüzünğni Yerusaleməja karitip, «muqəddəs jaylar»ni əyibləp, İsrail zeminiəni əyibləp bəxarət bərip,

³ Yəni İsrail zeminiəja mundak dəgin: — Pərwərdigar mundak dəydu: «Mana, Mən sanga kərxidurmən; kiliqimni oqiləptin suəqurup, səndin həm həqkanıylar həm rəzillərnəni üzüp taxlaymən.

⁴ Mən səndin həm həqkanıylar həm rəzillərnəni üzüp taxliməkci boləjinim üqün, kiliqim barlık ət igiliri, yəni jənubtin ximaləjiə boləjan həmməylən bilən kərxilixixəja oqiləptin qikidu;

⁵ xuning bilən barlık ət igiliri Mənki Pərwərdigarning Əz kiliqimni oqiləptin suəqurəjanlikimni tonup yetidu; kiliq oqiləpka kəydidin yenip kirməydu.

□ **20:46 «Təman xəhri»** — İsrailning xərkiy jənubiy qəgrasiəja tutixidu, «Nəgəw» İsrailning jənubiy tərəpini kərsitidu. □ **20:47 «... pütkül yər yūzi uning bilən kəyüp ketidu»** — yaki «... hər adəmninğ yūzi uning bilən kəyüp ketidu». ■ **20:47** Luqa 23:31

6 Əmdi uş tartqin, i insan oşli; iq-başring eqixkudək dərd-ələm bilən ularning көz aldida uş-zar қil.

7 Wə xundak boliduki, ular səndin: «Nemixka uş tartisən?» dəp sorişoşanda, sən ularoşa: «Boloşan xum həwər түpəylidin! Mana, u kelidu! Barliқ yürəklər erip, barliқ kollar boxap ketidu, barliқ roşlar zəiplixip, barliқ tizlar süydük bilən қilik-qilik həl bolup ketidu; mana u keliwatidu! U yetip kəldi! — dəydu Rəb Pərwərdigar» — degin.□ ■

8 Wə Pərwərdigarning sözi mangan kelip xundak deyildi: —

9 I insan oşli, bexarət berip mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, bir қiliq, bir қiliq, bislanoşan, parkiritiloşan!

10 U zor қiroşinqilik үqün bislanoşan, uni yaltiraxka parkiratқан; Öz oşlumning xahanə һasisi һərқандақ addiy tayaқni kəmsitkənliki түpəylidin, huxal bolup ketiximizgə тооpra keləmdu?□

11 U қiliқni parkiritilixka, қol bilən tutuxka bekitкən;

Қiliq biləngən, parkiritiloşan,

Кətl қилоқuқinad қolioға tutқuzuxka тəyyarlanoşандур!

12 Nalə-pəryad kətürүp pişan qəkkin, i insan oşli,

Qünki *қiliq* Mening һəlkimgə қarxi қiққан;

U Israilning barliқ xahzadilirigə қarxi қiққан;

Ular Öz һəlkim bilən təng қiliqka tapxuruloşan;

Xunga yanpixingəşa қattik urup қoyəyin!□ ■

13 Qünki sinak kəldi; əmdi bu «xahanə һasa » baxka yəşəqlarni kəmsitkini bilən, u bəribir түgixidu əməsmu?! — dəydu Rəb Pərwərdigar.■

14 — Əmdi sən, i insan oşli, bexarət bərgin, qawak qaloşin! Қiliq ikki қetim, үq қetim urup қirsun! U қiroşuқи қiliq, ularni һər tərəptin қorxiwaloşan zor кətl қилоқuқи қiliқtur!□

15 Ularning yürəklirini erisun dəp, ulardin nuroşunliri putlixip kətsun dəp, Mən ularning barliқ dərwasilirişə təһdit saləşuқи қiliқni қaritip қoydum. Way! U qəkməktək parkiritiloşan, u қirixka suşuruloşan; □ ■

16 i қiliq, ong tərəpkə ötkür bol! Sol tərəpkə burulup qap! Bisingni қəyərgə қaratқан bolsa xu yərgə qap!

17 Mənki Pərwərdigar Öz қolum bilən qawak qalimən, Öz қəһrimni təkүp pişandin қiқimən; Mənki Pərwərdigar xundak sөz қildim.

□ 21:7 «**barliқ tizlar süydük bilən қilik-qilik həl bolup ketidu**» — demək, қorқunqтин xundak bolidu. Baxka birhil tərјimisi «barliқ tizlar sudək ajiz bolup ketidu». ■ 21:7 Yər. 6:24; 49:23; Əz. 4:17; 7:17 □ 21:10 «**U zor қiroşinqilik үqün bislanoşan, ... Öz oşlumning xahanə һasisi һərқандақ sddiy tayaқni kəmsitkənliki түpəylidin, huxal bolup ketiximizgə тооpra keləmdu?**» — oқurmənlər көp hil tərјimiliri bilən uқrixixi mumkin. Bu jümlining əyni tekistini qūxinix təs. «Өz oşlum» muxu yərdə bəlkim Yəһuda yaki Yəһudaning padixahi Zədəkiya boluxi mumkin. Zədəkiya əzini «yengilməs» dəp һesabliқini bilən, uning Huda məhsus təyyarliқan қiliқni «bir tal yəşəq tayaқ»tək asanla bir tərəp қilixi һərgiz mumkin əməs. □ 21:12 «**xunga yanpixingəşa қattik urup қoyəyin!**» — «yanpaxka urux» қattik dərd-ələmning ipadisi idi. ■ 21:12 Əz. 6:11; 7:27 ■ 21:13 Yəx. 1:5; Yər. 6:28-30 □ 21:14 «**bexarət bərgin, qawak qaloşin!**» — «qawak qelix» bəlkim pəyşəmbərnin Hudaşə wəkil bolup, Hudaning bu ixlarni тооpra degenlikini ipadilixi idi. □ 21:15 «**ularning yürəklirini erisun dəp, ... Mən ularning barliқ dərwasilirişə təһdit saləşuқи қiliқni қaritip қoydum. Way! U qəkməktək parkiritiloşan, u қirixka suşuruloşan**» — oқurmənlər baxka naqqə hil tərјimiliri bilən uқrixixi mumkin. Ibraniy tilida bu ayəttiki bəzi sөzning mənisini pəкət pərez қilixқila bolidu. ■ 21:15 Əz. 21:32

Hudaning Babilning padixahini Yerusalemoğa hujum qilixğa qaritip qoyidoğanlıqı

¹⁸ Wə Pərwərdigarning sözi manga kelip xundak deyildi: —

¹⁹ Sən i insan oşlı, Babil padixahning qiliqning mengixioğa təyyarlanoğan ikki yolni bekitip qoyojin; ikkilisi bir zemindin qikidoğan bolsun; *Yerusalem* xəhirigə mangidoğan yolning bexida bir yol bəlgisini tikləp qoyojin;

²⁰ yəni qiliqning yetip kelixi üçün Ammoniylarning Rabbah xəhirigə bir yol həmdə Yəhudaşa, yəni istihkəmi məstəhkəm Yerusalemlə xəhirigə yənə bir yolni bekitip qoyojin;

²¹ çünki Babilning padixahı aqa yolda, yəni ikki yolning bexida pal aqkuzidu; u oklarni silkiydu, «kəqmə məbudlar»din soraydu, jigərnə təkxüridu. □

²² Əmdi sepilni bəsküqi bazoğanlarni tikləxni, kan təküxkə pərman kilixni, jəng elan kilip tovlaxni, dərważılaraşa uruloşuqi bazoğanlarni tikləxni, sepiloğa qikidoğan dənğlüklərnə yasaxni, potəylərnə kuxuxni, Yerusalemləni *muhasirigə elixni* kərsitidoğan pal uning ong qolioğa quxidu; ■

²³ gərgə bu pal ularoşa yaloğan kərüngini bilən, ular iqqən kəsəmlər tüşeylidin, Yəhudadikilərnə qanggiloğa alsun dəp padixah ularning kəbihlikini esigə kəltüridu. □

²⁴ — Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: Silərnəng asiylikənglər axkarilini, barilik kilmixliringlərdə gunahliringlər kərüngəqkə, kəbihlikənglərnə əskə kəltüringənglər tüşeylidin — yəni özünğlər pax kilinip əskə elinoşinglər tüşeylidin, silər qoloğa elinisilər.

²⁵ Əmdi sən, i Israilning munapik həm rəzil xahzadisi, kəbihlikəngning jazalinix waqti-saiti toxkinida, kəridoğan küning kelidu! □

²⁶ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Səllini uningdin eliwət, tajni eliwət; ixlar öz petida turıwərməydu; pəs turoşanni egiz kil, egiz turoşanni pəs kil;

²⁷ uning *təhtini* ərüwət, ərüwət, ərüwət! Uning hoşukining Iğisi kəlmigüqə, u yənə məwjut bolmaydu; Mən uni Uningoşa təkdim kilmən. □

Ammon halkı toşıruluq bexarət

□ **21:21 «kəqmə məbudlar»** — ibranıy tilida «tərafim»; kiçik, qol bilən kərtürgili bolğan «qolaylıq butlar». «**jigərnə təkxürüx**» — kona zamandiki palqılıqning bir usulı idi. Biliximizqə ular bir haywannı soyup, andin üçay-kərnı katarlıqlarnı təkxürüp, kərgən alamətlər boyıqə bir qararoşa kelətti. ■ **21:22** Əz. 4:2; 17:17 □ **21:23 «gərgə bu pal ularoşa yaloğan kərüngini bilən, ... Yəhudadikilərnə qanggiloğa alsun dəp padixah ularning kəbihlikini esigə kəltüridu»** — pütün bu ayətning əyni tekistni quxinix təs. «Iqqən kəsəmlər» bəlkim Zədəkiya Nebokədnəsaroşa iqqən kəsəmlərnə kərsitidu. Nebokədnəsarning məslihetqiliri bu palni yaloğan dəp qarışını bilən, Huda Yerusalemləni jazalansun (Nebokədnəsarning qanggiloğa quxsun) dəp kət'iy bekitkən bolışaqqa, Nebokədnəsar bəribir Rabbah xəhirigə əməs, bəlkı Yerusalemləning asiylikini esigə kəltürüp uningə hujum kilixni qarar kilidu. □ **21:25 «i Israilning munapik həm rəzil xahzadisi»** — «rəzil xahzadə» Zədəkiya padixahni kərsitidu. Əzakiyal pəyoşəmbər uni «padixah» degisi kəlməydu. «**kəbihlikəngning jazalinix waqti-saiti toxkinida, kəridoğan küning kelidu!**» — ibranıy tilida «kəbihlikəngning jazalinix waqti-saiti toxkinida, kəridoğan küning kəldi!» deyilidu. Demək, kəridoğan küning yekın kəlgənlikini təktiləydu. □ **21:27 «Uning hoşukining iğisi kəlmigüqə, u yənə məwjut bolmaydu; Mən uni uningə təkdim kilmən»** — bu ayətning mənisi, Zədəkiyadin keyin, Dawut padixahning əwladı, Israil həm ələmning tegixlik padixahı Kutkuzoşuqi-Məsiş kəlgüqə Israilning təhtigə öz həlkidin bolğan həqkim padixah bolup olturmaydu. «Yar.» 49:10-tiki bexarətnimü kəring.

28 Əmdi i insan oşli, bexarət berip mundak degin: — Rəb Pərwərdigar Ammoniyar wə ularning mazaklıri toşrisida mundak dəydu: «Bir kiliq, bir kiliq kətl kiliqka suşuruloşan; u adəmnı yəwetixkə, qakmaktək yaltiraxka parkiritiloşan!» — degin! □

29 Qünki palqılar sən kiliq toşrungda kuruş alamət kərünüxlərni kərüp, sən üçün yaloşandin bir pal salidu; rəzillərning kəridioşan küni kəlgəndə, kəbihlikning jazalinix waqti-saiti toxkanda, bular seni xu kirişoşan rəzillərning boyunliri üstigə koxup yatkuşidu!

30 Bu kiliqni öz oşlarişoşa kayturup sal!

Mən sening üstünggə özünq yaritiloşan jayda, yəni sən tərülgən jayda həküm qikiriş jazalaymən.

31 Xuning bilən Mən üstünggə kəhrimni təküp yaoşdurup,

Oşəzipimning oti kiliş püwləymən;

Mən seni katillikka mahir yawuz adəmlərning kəlioşa tapxurup berimən;

32 Sən otka yekiloşu bolisən;

Sening kəning öz zeminingdə təkülidu;

Sən kaytidin əslənməysən;

Qünki Mənki Pərwərdigar sez kilişan.

22

Yerusalem toşruluk üç bexarət ••• Birinqi: — kanlik xəhər

1 Pərwərdigarning sezi manga kelip xundak deyildi: —

2 Əmdi sən, i insan oşli, kanlik xəhər üstigə həküm qikarmamsən? Həküm qikarmamsən? Əmdi uning yirginqliş kilmixlirini yüzigə selip mundak degin: —■

3 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Əz jaza küning keliş üçün öz iqidə kan təkkuşi xəhər, özini buloşax üçün özigə məbudlarnı yasioşan xəhər

4 Sən təkən kan tüpəylidin gunahkar boldung, yasioşan məbudlar tüpəylidin özünqni buloşiding; sən öz jaza künlirinqni yekinlaxturdung, yillirinqni toxturdung; xunga Mən seni əllərgə rəşwa, barlik məmlikətlərgə mazakning obyektı kildim. ■

5 Sanga yekindikilər həmdə səndin yiraktikilər seni mazak kilişu, i kiyə-qiyəşoşa toloşan bətnamlik xəhər!

6 İsrailning xahzadiliri, hər birining hoşukidın paydilinip iqingdə kəndak kan təkənlikigə kara!

7 Sening iqingdə ular ata-anisini kəzgə ilmişoşan; aranglarda musapirlarəşa zulum-zumbuluk kilişan, yetim-yesirlər həm tul hotunlarəşa uwal kilişan;

8 Mening pak-mukəddəs nərsilirimni sən kəmsitkən, Mening «xabat kün»lirimni buloşap buzoşansən;

9 sening iqingdə kanəşa təşna təhməthor adəmlər boləşan; ular taşlar üstidə butpərəslık exini yegən; sening iqingdə ular buzukluk pəsəndilik kilişan; ■

□ 21:28 «Bir kiliq, bir kiliq kətl kiliqka suşuruloşan; u adəmnı yəwetixkə, qakmaktək yaltiraxka parkiritiloşan!» — Ammoniyar əzlrining muxu kilişini İsrailarnı soyux üçün suşuroşan (keyinki ayətlətni kərüng). Biraş ahirida u əzlrining bexioşa qüşidu. ■ 22:2 Əz. 20:4; 23:36 ■ 22:4 2Pad. 21:16; Əz. 5:14; 20:30,31 ■ 22:9 Əz. 18:6,11

¹⁰ səndə öz atisining nomusiya təgkənlər bar; ay kərgən kiz-ayallarni ayaq asti kıləqanlarmu bar. □ ■

¹¹ Birsı koxnisining ayali bilən yirginlik buzukluk kıləqan; yənə birsi öz kelinini buzup xəhwanıyət kıləqan; səndə boləqan yənə birsi öz singlisiya, yənə atisining kiziya baskunçilik kıləqan. ■

¹² Ular qan təküx üçün arangda «sowəatlar»ni qobul kıləqan; sən əsüm-jazanə aləqan; sən öz koxnilirindin haramni məjburiy yuluwelip, Meni untuəqansən — dəydu Rəb Pərwərdigar.

¹³ Wə mana, Mən haramni məjburiy yuluwelixingə wə sən öz arangda təkən qanlarəqə qarap qolumni-qoluməqə urdum! □ ■

¹⁴ Mən seni bir tərəp kıldioqan künlərdimu yüriking yənıla tok, qolliring qing turiwerəmdü? Mənki Pərwərdigar söz kıldim, Özüm uni ada kılümən. ■

¹⁵ Mən seni əllər arisiya tarkitimən, məmlikətlər iqigə taritimən, ot-turangda boləqan pəsəndilikinggə hatimə berimən. ■

¹⁶ Əmdi sən özüng arkilik əllərnin göz aldida buləqinisən, andin Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisən. □

Ikkinqi bexarət: — Tawlxning nətijisi — heqnemə qalmaydu!

¹⁷ Pərwərdigarning sözi mənə kelip xundak deyildi: —

¹⁸ I insan oşli, Israil jəməti Məngə huddi daxkal bolup qıkti; ularning həmmisi humdanda qaləqan mis, qələy, təmür wə qoşuxunlardur; ular kümüxninğ pəki bolup qıkti. ■

¹⁹ Xungə Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Həmminglar daxkal bolup qıqkaqka, manə əmdi Mən silərnə Yerusalemlə otturisiya yioqimən;

²⁰ kixilər üstigə ot püwləp, ularni eritip tawlx üçün kümüx, mis, təmür, qoşuxun wə qələyni humdan iqigə yioqandək, Mən oşəzipim wə kəhrim bilən silərnə yioqip xəhər iqigə selip silərnə eritimən.

²¹ Xundak, Mən silərnə yioqip, oşəzipimning otini üstünglərgə püwləymən, silər uning otturisida erip ketisilər;

²² kümüx humdanda eritilgəndək, silər xəhər otturisida eritilisilər; wə silər Mənki Pərwərdigarning Öz kəhrimni üstünglərgə təkənlikimni tonup yetisilər.

Üçinqi bexarət: — Israilning pütün jəmiyiti buzuldi!

²³ Pərwərdigarning sözi mənə kelip xundak deyildi: —

²⁴ I insan oşli, xəhərgə mundak degin: — Oşəzəp qüxkən kündə sən paklandurulmioqan, yamoşur qüxmigən bir zəminsən. □

²⁵ Öz oljisini titma kıldioqan, hərkişəydioqan xirdək ularning pəyoqəmbərliri uningda suyikəst ixlitidu; ular janlarni yəwetidu;

□ **22:10 «atisining nomusiya təgkənlər»** — ibraniy tilida buning ikki mənisining mumkinçiligi bar: (1) öz atisiya baskunçilik kıləqan; (2) atisining ayali (öz anisi yaki əgəy anisi)ya baskunçilik kıləqan. Bizninggə muxu yərdə (2) toşridur. ■ **22:10** Law. 18:8,19; Əz. 18:6 ■ **22:11** Law. 18:15, 20; Yər. 5:8 □ **22:13 «sən öz arangda təkən qanlarəqə qarap qolumni-qoluməqə urdum»** — «qol-qoloqə urux» kəttik əpsuslinarlik, pişənni bildüridu. ■ **22:13** Əz. 21:22 ■ **22:14** Əz. 17:24 ■ **22:15** Əz. 12:14, 15 □ **22:16 «Əmdi sən özüng arkilik əllərnin göz aldida buləqinisən, andin Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisən»** — oqurmənlər baxka hil tərjimilərnə uqritixi mumkin. Ayətning əyni tekistini qüxinix səl təs. ■ **22:18** Yəx. 1:22 □ **22:24 «Oşəzəp qüxkən kündə sən paklandurulmioqan, yamoşur qüxmigən bir zəminsən»** — Hudaning oşəzipi tüşəylidin, ularda bəlkim bir quroşaqçilik boləqanidi. «Qan.» 28-babni kəring.

həzinilərnı, qımmətlik nərsilirini bulıwalıdu; ular uning otturısidiki tul hotunlarnı kəpəytməktə. ■

²⁶ Uning kahınliri Təwrat-kanununmı buzup taxlap, pak-muqəddəs nərsilirimni buloıoan; ular pak-muqəddəs bilən addiy nərsilərnı pərk kılmaydu; ular «xabat kün»lirimgə kəzini yumup yürıdu; xuning bilən ular arısidə Manga bətnam qarlınidu. ■

²⁷ Uning ıqıdiki xahzadilə huddi oljısini titma kilidıoan bərilərdək; ular kan təküxidü, janlarnı nabut kilixidü, haram mənəpəətnı bulıxidü. ■

²⁸ Uning pəyoəəmbərliri ularning *kilmixlirini* «hak suwaq» bilən akartkan, «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu!» dəp sahta kərunüxlərnı kəruwelip, pal selip yaloanqılık yətküzidü; ləkin Pərwərdigar ularoəa səz kıloan əməs. ■

²⁹ Zemındiki addiy puqralarmu jəbir-zulum kilixip, bulang-talang kilidü; ular ajiz-namratlarnı bəzək kılip, musapırlarəa zulum selip uwal kilidü.

³⁰ Mən ular arısidin tamni kaytidin yasitip bəridıoan, Məni ularning zemınini wəyran kiliximdin yandurıdıoan, uning yerikini ətküdək, Məning aldimdə turıdıoan arıqı bir əzimətnı izdəp kəldim; bıraq həqbirni tapalmıdim. ■

³¹ Xunga Mən kəhrimni üstigə təkımən; oəzıpımning oti bilən Mən ularnı həlak kılimən; Mən ularning yollirini əz bəxıəa kayturımən, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ■

23

Oholah həm Oholibah — ikki ayal toşruluk boləoan təmsil

¹ Pərwərdigarning səzi mangu kelip xundak deyildi: —

² I insan oşlı, bir anidin tuşuləoan ikki ayal bar ikən;

³ ular Misir zemınıdə pəhıxilik kıloan; ular yaxlıkta pəhıxilik kıloan; xu yərdə ularning kəksiliri mıjıklınip, kizlik əmqək toşqiliri silanoan. ■

⁴ Ularning isımliri bolsa, qəngining Oholah, kıqıkining Oholibah idi; ular Məningki idi; ular oşul-kızlarnı tuşkan. Samariyə bolsa Oholah, Yerusalem Oholibahdur. □

⁵ Oholah Məningki boləoan təkđirdimu yənə buzukluk kıloan — u axıqlıəa, yəni kəoxniliri boləoan Asuriylərgə pəs arzu-həwəslərdə boləoan;

⁶ kək kiymı kiygən, əməldar-həkümdarlar, həmmisi kelixkən yigitlər, atqa mıngən qəwəndazlar idi.

⁷ U əz buzuklukını ularning üstigə beəixlıəoan; ularning həmmisi Asuriyəning esilzadiliri idi; əz arzu-həwəslirini barlık kəzoəatkanlar bilən wə ularning barlık məbudliri bilən u əzini buloıoan. □

⁸ U yənıla Misirdə boləoan pəhıxilikliridin waz kəqmıdi; qünki uning yaxlıkıdə axu yərdikilər uning bilən billə yattı, kizlik kəksilirini silap, əz buzukluklirini uning üstigə təkı.

■ 22:25 Mat. 23:14 ■ 22:26 Law. 10:10; Əz. 44:23 ■ 22:27 Mik. 3:11; Zəf. 3:3 ■ 22:28 Əz.

13:7, 9, 10; 21:29; 22:12 ■ 22:30 Zəb. 106:23 ■ 22:31 Əz. 9:10; 11:21; 16:43 ■ 23:3 Əz. 20:8

□ 23:4 «Ularning isımliri bolsa, qəngining Oholah, kıqıkining Oholibah idi; ular Məningki idi» — demək, Oholah İsrailning ximaliy pəđixahlıkını, Oholibah Yəhıdunı kərsitidu. «Oholah» — «uning qədiri», «Oholibah» — «məning qədirim uningdidur» degən mənılərdə. □ 23:7 «U əz buzuklukını ularning üstigə beəixlıəoan; ularning həmmisi Asuriyəning esilzadiliri idi» — yaki «U əz buzuklukını ularning üstigə beəixlıəoan; ularning həmmisini Asuriyəning esilzadilirigə beəixlıəoan».

9 Xunga Mən uni öz axnilirining, yəni uning arzu-həwəslirini qozəqtəkan Asuriylərnəng qəliəta tapxurdum; ■

10 ular uning nomusini axkarilap, uning oəul-qizlirini elip ketip, uni kiliqlap öltürüwətti; u ayallar arisida *yaman* atəqqa kəldi; uning üstigə həküm qikirilip jazalandi.

Oholibah

11 Uning singlisi Oholibah buni kərup turupmu, arzu-həwəsliridə hədisidin tehimu buzuk, pəhixilikliri hədisiningkidin kəp bolup kətti.

12 U öz kəoxniliri boləjan Asuriylərgə pəs arzu-həwəslərnəng qozəqtəkan; ular əməldar-həkümdarlar, həxəmətlik sawut, formilarni kiygən, atqa mingən qəwəndazlar, ularning həmmisi kelixkən yigitlər idi. ■

13 Mən uning buləjinip kətkənlirini kərdum; ular ikkilisi bir yolluk idi.

14 U uning pəhixiliklirini axurdi; qünki u tamda pərəng bilən sürətləngən adəmlərnəng, yəni Kaldiylərnəng rəsimlirini kərdi;

15 ularning bəlliri potilar bilən oraləjan, bexiəta kuyrukluq səllilə kiyilgən; ularning həmmisi ləxkər bexidək, yəni tuəuləjan yurti Kaldiyədiki Babilliklərnəng kiyəpitidə idi.

16 U xuan ularəta kərap ularning xəhwəniy həwsini qozəqəjan, xuning bilən ularni izdəp Kaldiyəgə əlqilərnəng əwətkən. □

17 Xuning bilən Babilliklər uningəta, yəni uning axnilik orun-kərpilirigə yəkin kelip, uni öz zinaliri bilən buləqəjan; u özini ular bilən billə buləqəjəndin keyin ulardin bizar boldi.

18 U öz buzukluqlirini oəuk kilip, nomusini axkarilixi bilən, jenim hədisidin yirgəngəndək uningdinmu yirgəndi.

19 Birək u yənə özining yaxliq künlirini, yəni Misir zeminida buzukluq pəhixilik kiləjan künlirini esigə kəltürüp öz buzukluqlirini tehimu kəpəytti.

20 Uning ərliki exək mədəkliridək, məniysi atlarningkidək boləjan Babilning pəhixiwəz ərkəklirigə kərap həwəsliri qozəqəldi.

21 Sən yaxliqingdiki buzukluqliringəta, yəni yaxliqingdə Misirliklərnəng əmqəkliringni siləqiniəta yənə təxna bolup təlmürdug.

22 Xunga, i Oholibah, — dəydu Rəb Pərwərdigar — Mana, Mən jening həzir bizar boləjan axniliringni özünggə kərxə qozəqitimən, ularni sən bilən kərxilixixkə həmmə tərpingdin elip kelimən;

23 Babilliklər, barlik Kaldiylər, Pekodlar, Xoalar, Koallar həmdə Asuriylərnəng həmmisini ular bilən təng qozəqəymən; ularning həmmisi kelixkən yigitlər, əməldar-həkümdarlar, uluə bəglər wə janablar, həmmisi atqa mingən qəwəndazlardur;

24 ular kəral-yaraqlar, jəng hərwiliri, yük hərwiliri həm zor bir top həklər bilən sanga kərxə qikidu; ular əzlrini həmmə tərpingdə sipər-kəlkənlər wə dubuləjalarni kiyip sanga kərxə səpras bolidu; bexingəta qüxidəjan tegixlik jazani ularəta tapxurimən, ular öz həkümliri boyiqə jazalaydu.

25 Mən mukəddəslirimdin qikəkan oəzəpəni sanga kəritimən; xuning bilən ular kəhr bilən seni bir tərəp kilidu. Ular sening burnug wə

■ 23:9 2Pad. 17: 18 ■ 23:12 2Pad. 16:7 □ 23:16 «U xuan ularəta kərap ularning xəhwəniy həwsini qozəqəjan, xuning bilən ularni izdəp Kaldiyəgə əlqilərnəng əwətkən» — bundək bayənlər bəlkim Yəhudəning padixəhliri Babilin yardəm soriqənlirini, Babilliklər bilən dostlaxmaqəi boləjanlikini, xundəkla ularning butpərəslirini qəbul kiləjanlikini kərsitidu («2Pad.» 20:12-15, 21:1-9-ayətlərnəng kəring).

kulakliringni kesiwetidu; səndin ahırkı qalqanlar kılıqlinidu; ular oşul-kızliringni elip ketidu, səndin yənıla qalqanlar otta yutuwetilidu. □

26 Ular səndin kiyim-keqəkliringni eliwelip, güzəl zibu-zinnətliringni bulaydu. ■

27 Xuning bilən Mən səndə Misir zeminida baxlanqan buzuklukliringni wə pahixilikliringni tohtitimən; sən bu ixlarqə yənə təlmürməysən, Misirni qayta əsliməysən.

28 — Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən seni özüng nəprətləngənlərnıng kəliqə, yəni jening yirgəngənlərnıng kəliqə tapxurimən; ■

29-30 ular seni eqmənlik bilən bir tərəp kılip, barlık əjirliringni elip ketip, seni tuşma-yalingaq kəldurup, pahixilikliringning nomusini axkarılaydu. Sən əllər bilən pahixilik kılqanlıqıng, ularning məbudlıri bilən özüngni buloşqanlıqıng tüşəylidin, sening buzuklukliring həm pahixilikliringni bəniqə bexingqə qüşürdi. ■

31 Hədəngning yolida özüng mangəşən; xunga Mən uningdiki kədəhni sening kəlungəşimu tutkuzdum.

32 — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Hədəngning kədəhini, qongkur wə qong bir kədəhni sənmu iqisən; sən rəswa bolup mazak kılınısən, qünki uning həjimi qongdur;

33 sən dəhxətlik wə həlakət kədəhi, yəni hədəng Samariyəning kədəhi bilən məstlik həm dərd-ələmgə toldurulısən;

34 sən uni iqiwetip yənə yalaysən, hətta uning parqilirinimu qajilaysən, andin kəksiliringnımu yulup taxlaysən; qünki Mən xundak söz kıldim, dəydu Rəb Pərwərdigar.

35 Xuning üçün Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Qünki sən Meni untup arqanqə taxlıwətkənlikıng üçün, xunga öz buzuklukung həm pahixilikliringning jazasını kətürısən. ■

36 Wə Pərwərdigar manga mundak dedi: — I insan oşlı, sən Oholah wə Oholibamah üstigə həküm qıqıramsən? Əmdi ularqə öz yirginqlik kilmixlirini ayan kılip kərsətkin. ■

37 Qünki ular buzukluk kıldi; kəlliri qan boldi; ular öz butlıri bilən buzukluk kılip, uning üstigə Manga tuşqan öz balilirini ularning ozuqi süpitidə qurbanlık kılip ötküzüp beşixlıdi. □ ■

38 Uning üstigə ular Manga xundak ix kılqanki, ohxax bir kündə ular Mening mukəddəs jayimni buloşqan, «xabat kün»lirimni buzoşqan. ■

39 Qünki ular öz balilirimni butlıriqə soyoşqan qəşda, ular ohxax bir kündə mukəddəs jayimni buloşqan kirdi; mana, ular Mening əyüm otturısında xundak kılqan. ■

40 Uning üstigə adəmləni yiraktin qakirdi, ularni elip kelixkə əlqi əwətti; mana, ular kəldi; sən ularni dəp yuyunup, kəz-kaxlıringqə osma koyup, özüngni zibu-zinnətlər bilən pərdəzlıding;

41 həxəmətlik bir diwanda olturdung, uning aldiqə üstigə Mening huxbuyum həm zəytun meyim koyuloşqan dastihanni koydung; ■

□ 23:25 «Mening mukəddəslikimdin qıqkan oşəzəp» — ibraniy tilida «(Mening) həşitim».

■ 23:26 Əz. 16:39 ■ 23:28 Əz. 16:37; Əz. 23:17 ■ 23:29-30 Əz. 16:39; Əz. 23:25, 26

■ 23:35 Yər. 2:32; 3:21; 13:25; 18:15; Əz. 22:12 ■ 23:36 Əz. 20:4; 22:2 □ 23:37 «öz balilirini

ularning ozuqi süpitidə qurbanlık kılip ötküzüp beşixlıdi» — «(ottin) ötküzüx» degən səz, butpərəslik toşruluk bayanlar arısında bolsa, adəttə insanlarni, bolupmu balilarni butlarqə «qurbanlık süpitidə ottin ötküzüx»ni kərsitidu. ■ 23:37 Əz. 16:21; 20:26,31 ■ 23:38 Əz. 22:8

■ 23:39 2Pad. 21:4-7; Əz. 16:21; Əz. 20:13, 16 ■ 23:41 Pənd. 7:17

42 oʻlamsiz yurgʻan bir top kixilarning awazi uningda anglandi; qūprəndə adəmlər bilən billə qəl-bəyawandin Sebaiylarmu elip kelindi; ular *həd-singilning* kollirioʻa biləzūklər, bexioʻa qiraylik tajlarni saldi. □

43 Əmdi Mən zina-buzukluklar bilən uprap qerioʻan pahixə toʻrugʻluk; «Ular əmdi uning bilən buzukluk kiliwərsun; qūnki u həkikətən *pahixə*» — dedim. □

44 — Xuning bilən ular pahixə ayaloʻa yekinlaxkandək uningə yekin berip billə yatti; ular xundək kilip Oholəh wə Oholibamah bu ikki buzuk ayaloʻa yekinlixip billə yatti.

45 Birək həkkaniy adəmlər ularni zinahor ayallarni wə qan təkkuqi ayallarni jazalioʻanoʻa ohxax, ularning üstigə həküm qikirip jazalaydu; qūnki ular zinahor ayallar, ularning kolliri qandur. □ ■

46 Qūnki Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: — Bir top adəmlərni ularə qarxi qikirip elip kelimən, ularni həryanə qəydiwetixkə wə bulangqilik kilixkə tapxurimən.

47 Bu top kixilər ularni taxlar bilən qalma-kesək kilip, kiliqliri bilən qepip soyidu; ular ularning oʻqul-qizlirini olturidu, oylirini ot bilən kəyduriwetidu. ■

48 Xuning bilən Mən zemində buzuklukqə hatimə berimən; xuning bilən barlik ayallar silərdin sawək elip siləning buzuklukliringni dorimaydu.

49 Ular buzuklukungni öz bexingə qayturup qūxuridu, wə silər məbudliringlarə qetixlik bolə qunahlarini kətürisilər; silər Mening Rəb Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər. ■

24

Daqlixip kətkən qazan

1 Tokkuzinqi yili, oninqi ayning oninqi künidə, Pərwərdigarning sözi manganə kelip mundək deyildi: —

2 I insan oʻqli, bu künni, dəl muxu künning qislasini yeziwaləjin; qūnki dəl muxu kündə Babilning padixahı Yerusalemini muhasirigə aldi.

3 Asiy jəmətning aldioʻa bir təmsilni qoyup mundək degin: — Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: — «Kazanni otning üstigə qoyunglar, ot üstigə qoyunglar, uningə su qoyunglar; ■

4 gəx parqiliri, hər bir esil gəx parqilirini, put wə kolini uningə yioʻip selinglar; esil ustihanlarnimu qoxunglar;

5 qoy padisidin əng esillirini elinglar; ustihanlarni pixuruxkə uning astioʻa otun toʻlap qoyunglar; uni kattik qaynitinglar, uningdiki ustihanlar obdan qaynisun.

6 — Xunga Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: — Qanhor xəhəning haliqə, yəni dat baskan qazanə qə, heq deti kətməydiyən qazanə way!

□ 23:42 «...Sebaiylarmu elip kelindi» — «Sebaiylar»ning baxkə birhil tərjimisi: «harakkəxlər». □ 23:43 «Ular əmdi uning bilən buzukluk kiliwərsun — qūnki u həkikətən pahixə» — yaki «U həkikətən xundək bolsa, ular yənila hazır uning bilən rast buzukluk kilamdu?».

□ 23:45 «Birək həkkaniy adəmlər ularni zinahor ayallarni ... Jazalioʻanoʻa ohxax, ularning üstigə həküm qikirip jazalaydu» — bizningqə bu jumlidiki «həkkaniy adəmlər» qəttik kinayilik, həjwiyy gəp idi. Qūnki u Babilliklarni kersitidu (46-47-ayətlərnə kəring). Mənisi bəlkim: «Ular silər bilən selixturulə qanda, həkkaniy adəmlər kərididu». ■ 23:45 Əz. 16:38 ■ 23:47 Əz. 16:41 ■ 23:49 Əz. 16:58. ■ 24:3 Yər. 1:13

Uningdiki həmmiini birdin-birdin al; uningəja nesiwə qeki taxlanmisun!

□ ■ 7 Qünki u tökkən qan uning otturisida turidu; u kanni topa bilən kömgili boləjudək yərgə əməs, bəlki takir tax üstigə tökti. □

8 Kəhrimni qozəqax, intikam elix üqün, u tökkən qanning yepilmasliqi üqün takir tax üstigə qaldurdum.

9 Xunga Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: — Kanhor xəhərning həlioqə way! Mənmə uning otun dəwisini yooqan qilimən! ■

10 Otunni dəwilənglar, otni yikiq quhqulənglar; gəx obdan pixsun, dora-dərməklərni qoxunglar, ustihanlar köyüp kətsun!

11 Andin qazanni kizitip, uningdiki misni qipkizil qilinglar, iqidiki daəq-kirlar eritilip, uning deti qikiriwetilix üqün uni quruk peti qoqlar üstigə qoyunglar!

12 Uning qiloqan awariqilikliri Meni upratti;

Lekin uning kəlin deti uningdin kətmidi;

Xunga uning deti otta turiwərsun!

13 Sening paskiniqilikingdə buzuk pəhixilik bardur; Mən seni pakizliməkqi boldum, ləkin sən paskiniqiliktin pakizlandurulməymən deding; əmdi kəhrimni üstünggə təküp tohtatmoquqə sən paskiniqiliktin pakizlandurulmaysən.

14 Mənki Pərwərdigar xundək səz qildim; u əməlgə axurulidu, Mən uni ada qilimən; Mən nə buningdin yanməymən, nə heq sanga iqimni aqrıtməymən, nə uningdin əkūnməymən; ular sening yolliring wə qilmixliring boyiqə üstünggə həkūm qikirip jazalaydu — dəydu Rəb Pərwərdigar. ■

Əzakiyalning səyümlük ayalining əlümi

15 Wə Pərwərdigarning səzi mənə kelip xundək deyildi: —

16 «I insan oqlı, Mən sening səyümlük kəz qarıququngni bir urux bilən səndin elip ketimən; birək sən heq matəm tutma, heq yioqlima, heq kəz yexi qılma;

17 süküt iqidə uş-zar tartisən; əlgüqi üqün heq həza tutma; səlləngni bəxingəja orap, kəxliringni putungəja baəqliəjin; yüzüngning təwinini yepiwətmə, adəmlər epbərgən nəndin yemə».

18 Xuning bilən Mən ətigəndə həlkkə səz qildim; kəqkurunda ayalim əldi. İkkinqi kuni ətigəndə mən buyruloqini boyiqə ix qildim.

19 Əmdi həlayik mənə: «Sening bu qiloqan ixliringning nemini kərsətkənlikini deməmsən?» dedi.

20 Mən ularəja mundək dedim: — Pərwərdigarning səzi mənə kelip xundək deyildi: —

21 İsrail jəmətigə mundək degin: — Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: — «Mən Əz muqəddəs jayimni, yəni sən pəhirləngən kük-tayanqingni,

□ 24:6 «Kanhor xəhərning həlioqə, yəni dat baskan qazanoqə, heq deti kətməydiəjan qazanoqə way!... uningəja nesiwə qeki taxlanmisun!» — qazanning deti qan rənggidə bolup, bəlkim xəhərning qanhorluqini bildüridu. Ayətning keyinki qışmining mənisi bəlkim, qazanning dat baskan parqiliridək, xəhərdikilərmu parqə-parqə tarkilip ketip, heqqandək bəhtning nesiwisini kərməydu deqənlik. «uningdiki həmmiini birdin-birdin al» — yəni «uningdiki gəx parqilirini bir-biridin al». ■ 24:6 Əz. 22:2 □ 24:7 «Qünki ... u kanni topa bilən kömgili boləjudək yərgə əməs, bəlki takir tax üstigə tökti» — demək, əzliri əltürəjan adməmlərgə təhimu bihərmətlik qilip ularni dəpnə qilmoqan; yənə kelip, heq nomus qilməy tökkən kanni yoxuruxning həjiti yok dəp yürəngən. ■ 24:9 Nəh. 3:1; Həb. 2:12 ■ 24:14 Əz. 5:11; 23:24

közünqlarni huxal qilouqi, jeninglar texna bolouan narsini bulouay dawetimən; silərning kayninglarda qalouan kız-ooqullar kiliq bilən yokilidu.

22 Xu tapta silər Mən Əzakiyal hazır qilouinimdək kilisilər; silər yüzünqlarning təwinini yapmaysilər, adəmlər epbərgən nandin yeməysilər;

23 səllənglar bexinglarda, kəxinglar ayaqliringda boliweridu; silər heq matəm tutmaysilər yaki heq yioqlimaysilər; silər kəbihlikliringlar iqidə solixip, bir-biringlaroua qarixip uş-zar tartisilər. □ ■

24 Xundak kilip Əzakiyalning əzi silərgə bexarət bolidu; u kandak qilouan bolsa, silər xundak kilisilər; bu ix əməlgə axuruloqanda, silər Mening Rəb Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər. ■

25 — Wə sən, i insan ooqli, Mən ulardin küq-istihkamini, ular pəhriləngən güzək gəhrini, səyümlük köz qariquqlirini, jan-jegiri bolouan kız-ooqullirini ulardin məhrum kilidioqan künidə,

26 — yəni xu künidə, sanga bu həwərnə kulikingoua yətküzüx üqün bir kaqkūn yeningoua kəlməmdu?

27 Xu künidə aozing eqilouan bolidu, sən bu kaqkūn bilən səzlixisən, yənə heq gaqa bolmaysən; xundak kilip ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu». □

25

Əllər tooqruluk bexarətlər ••• Birinqi bexarət — Ammon tooqruluk

1 Pərwərdigarning sözi mangu kelip mundak deyildi: —

2 I insan ooqli, yüzünqni Ammoniyaroua qaritip, ularni əyibləp bexarət berip mundak degin: —■

3 — Ammoniyaroua mundak degin — Rəb Pərwərdigarning sözini anglanoqanda, Israil zemini wəyran kilinoqanda, Yəhuda jəməti sürgün kilinoqanda sən ularoua qarap: «Wah! Yahxi boldi!» degining tüpəylidin,

4 əmdə mana, Mən seni xərktiki əllərnə ingidarqilikoua tapxurimən; ular sening arangda bargah kurup, arangda qedirlirini tikidu; ular mewiliringni yəp, sütüingni iqidu.

5 Mən Rabbah xəhərinə təgilər üqün otlak, Ammoniyarning yerini koy padiliri üqün arangah kilimən; xuning bilən silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

6 — Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Qünki sən Israil zeminioua qarap qawak qelip, putungni tepqəklitip, kəlbəngdiki pütün əqmənlik bilən hux bolouanliqəng tüpəylidin, □

□ 24:23 «silər heq matəm tutmaysilər yaki heq yioqlimaysilər; silər kəbihlikliringlar iqidə solixip, bir-biringlaroua qarixip uş-zar tartisilər» — demisəkmə, balayi'apət xundak eoqr boliduki, heqkəndək köz yaxliri yaki matəm tutuxlar uningoua layik kəlməydu. ■ 24:23 Əz. 4:17 ■ 24:24 Əz. 12:6 □ 24:27 «Xu künidə aozing eqilouan bolidu, sən bu kaqkūn bilən səzlixisən, yənə heq gaqa bolmaysən» — bu gaqilik bəx yil ilgiri baxlanouan. 3:26-ayətəni izahiti bilən wə 33:22-ayətnimə körüing. ■ 25:2 Yər. 49:1 □ 25:6 «sən Israil zeminioua qarap qawak qelip, putungni tepqəklitip, kəlbəngdiki pütün əqmənlik bilən hux bolouanliqəng tüpəylidin... — muxu yərdə «qawak qelix» wə «putni tipqəklitix» intayin huxal bolup kətkənlikini bildiridu.

7 əmdi mana, Mən üstünggə qolumni uzartip, seni əllərgə olja boluxka tapxurimən; Mən seni həlkələr iqidin üzimən, məmlikətlər iqidin yökətimən; Mən seni həlak kəlimən; xuning bilən sən Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisən. □

Ikkinqi bexarət — Moab toqruluk

8 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Qünki Moab wə Seirning: «Yəhuda pəkət bərlik baxka əllər bilən ohxax, halas» degini tüpəylidin, ■

9 xunga mana, Mən Moabning yenini — qeğrasidiki xəhərlərni, zeminining pəhri boləjan Bəyt-Yəximot, Baal-Meon wə Kiriatayim xəhərliridin baxlap yerip aqimən;

10 ularni Ammoniylarning zemini bilən billə xərktiki əllərgə tapxurimən; Mən Ammoniylarning yənə əllər arisida əslənməsliki uqun, ularning igidarliqioğa tapxurimən; ■

11 wə Moab üstigə həküm qıqirip jazalaymən; ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu. □

Üqinqi bexarət — Edomni əyibləx

12 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — qünki Edom Yəhuda jəmətidin əq elip yamanlıq kılıp, xuningdək eoqir gunahkar boləqini tüpəylidin, intikam aləqini tüpəylidin,

13 — əmdi Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mən Edoməğa qolumni soz-imən; xuning bilən uni zeminidin adəmlər həm haywanlardin məhrum kəlimən; Mən uni Teman xəhiridin tartip wəyran kəlimən; ular Dedan xəhirigiqə kiliq bilən yikilidu.

14 Xuning bilən Mən həlkim İsrailning kəli arkilik Edom üstidin Əz intikamimni alimən; ular Mening aqqıqim həm kəhrim boyiqə Edomda ix kəlidu; Edomiylar Mening intikamimning nemə ikənlikini bilip yetidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar. □

Tətinqi bexarət — Filistiyəni əyibləx

15 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Filistiyələr intikam niyiti bilən hərəkət kılıp, kona əqmənliki bilən Yəhüdani yökəitaylı dəp iq-iqidin əq aləqini tüpəylidin,

16 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən Filistiyəning üstigə qolumni uzartimən; Mən Kərətiylərni kəriwetimən, dengiz boyidik-lərning kəlduklirininu wəyran kəlimən.

□ 25:7 «əmdi mana, mən üstünggə qolumni uzartip, seni əllərgə olja boluxka tapxurimən...» — Babilning padixahı Neboqadnəsar miladiyədin ilğiriki 582-yili Rabbah xəhirini wəyran kiliwətti. Keyin «Nabatıylik» ərəblər xərk təripidin kəlip Ammon zeminini igiliwaldi.

■ 25:8 Yər. 49:1-47 ■ 25:10 Əz. 21:37 □ 25:11 «Moab üstigə həküm qıqirip jazalaymən; ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu» — Babilning padixahı Neboqadnəsar miladiyədin ilğiriki 582-yili Moabning zeminini ixəqal kildi. Keyin «Nabatıylik» ərəblər xərk təripidin kəlip Moab zemini igiliwaldi. □ 25:14 «Mən həlkim İsrailning kəli arkilik Edom üstidin əz intikamimni alimən; ular Mening aqqıqim həm kəhrim boyiqə Edomda ix kəlidu...» — miladiyədin ilğiriki 120-yili Yəhudiylarning yetəkqisi Yuhanna Hirkanus Edoməğa hujum kılıp ularəğa «towa kılıp Pərwərdigarəğa ixininglar, yaki kiliqimda olənglar» degən tallax yolini bərdi.

17 Mən ularning üstigə kəhrilik tənbihlərnı qüxürüp qattik intikam alimən; ularning üstidin intikam alənimimda ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu. □

26

Tur wə Zidonnı ayıbləx

1 On birinçi yili, aynıng birinçi künidə xundaq boldiki, Pərwərdigarning sezi mangan kelip mundaq deyildi: — □

2 I insan oğlu, Turning Yerusalem toşruluk: «Wah! Yahxi boldi! Əllərnıng dərwasizi boluquçı wəyran boldi! U mangan qarap qayrilip eqildi; unıng wəyran kılınixi bilən ezümni toyuuzimən!» degini tüpəylidin,

3 — Xunga Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, i Tur, Mən sanga qarximən, dengiz dolqunlarnı kəzətiqəndək, kəp əllərnı sən bilən qarxilixka kəzətiqəmən;

4 ular Turning sepillirini bərbat kilip, unıng munarlırını qəqip yokitidu. Uning üstidiki topilirini kirip taxlap, uni taqir tax kilip koyımən.

5 U pəkət dengiz otturısıdiki torlar yeyilidiqan jay bolidu; qünki Mən xundaq səz kıldim, dəydu Rəb Pərwərdigar; u əllər üqün olja bolup qalidu.

6 Uning kuruklukta qaloqan kizliri kiliq bilən kirilidu; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu. □

7 — Qünki Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən Tur bilən qarxilixka Babil padixahi Nebokədnəsar, yani «padixahlarning padixahi»ni, atlar, jəng hərwiliri bilən, atlık qəwəndazlar, qoxun wə zor bir top adəmlər bilən ximal tərıpıdın qikırip epkelimən.

8 U kuruklukta qaloqan kizlirini kiliq bilən soyidu, sanga muhasirə potəylirini kuridu, sepiloqa qikididoqan dənglükni yasaydu, sanga qarap qalkənlirini kəturidu.

9 U sepilliringəqa bəsküqi bəzoqanlarnı karitip tikləydu, qoral-paltiliri bilən munarlıringni qəqip oqulitidu.

10 Uning atlırining kəplükidin ularning kətürgən qəng-topisi seni qəplaydu; sepilliri bəsülgən bir xəhərgə bəsüp kirgəndək u sening kəwuqliringdin kirgəndə, sepilliring atlık əskərlərnıng, qaklarınıng həm jəng hərwilirining sadasi bilən təwrinip ketidu.

11 Atlırining tuyaklırı bilən u bərlək rəstə-kəqiliringni qəyləydu; u puqraliringni kiliq bilən kiridu, küqlük tüwrükliring yərgə yikilidu. ■

12 Ular baylıqliringni olja, mal-tawarlıringni oqənimət kilidu; ular sepiliringni buzup oqulitip, həxəmətlik əyliringni harabə kilidu; ular sening taxlıring, yaqraq-limlıring wə topa-qanglıringni dengiz suliri iqiğə taxlaydu.

□ 25:17 «Mən ularning (Filistiylərnıng) üstigə kəhrilik tənbihlərnı qüxürüp qattik intikam alimən» — Filistiylər awwal Babilning padixahi Nebokədnəsar tərıpıdın azab kərdi; andin Grek imperiyəsi tərıpıdın ixəqal kılindi; miladiyədin ilğiriki 148-146-yıllarda ular Yəhudiylər tərıpıdın bir məzgil ixəqal kılindi. Ularınıng əwladlırı bügünki «Pələstinliklər»ning bir kismi.

□ 26:1 «on birinçi yil» — sürgün boləqanlıqning 11-yili idi. Bəlkim on birinçi ay boluxı mümkün. □ 26:6 «kuruklukta qaloqan kizliri» — bəlkim turəqa bəkindi boləqan yezilərnı kərsitidu. 8-ayətnimu kəring. Bu bəxərət toşruluk yənə «koxumqə səz»imizni kəring. ■ 26:11

Yəx. 5:28; Yər. 47:3

13 Mən nahxliringning sadasini tügitimən; qiltarliringning awazi qaytidin anglanmaydu. ■

14 Mən seni takir tax kılimən; sən torlar yeyilidiojan bir jay bolisən, halas; sən qaytidin kurulmaysən; qünki Mənki Pərwərdigar xundak degənmən, dəydu Rəb Pərwərdigar. □

15 Rəb Pərwərdigar Turəja mundak dəydu: — Sən oqulap kətkiningdə, yarılanojanlar ah-zarlıoqinida, otturungda kiroqin-qapqun kilinoqanda, dengizning qət yaqiliri təwrinip kətməmdü?

16 Dengizdiki xahzadilər təhtliridin qüxüp, tonlirini biryakka taxlap, kəxtilik kiyim-keqəklirini seliwetidu; ular əzlrini qorkunq-titrək bilən pürkəydu; ular yərgə olturup, heq tohtawsiz titrəp, sanga qarap sarasimigə qüxidu.

17 Ular sən üqün bir mərsiyəni oqup sanga mundak dəydu: — «I ahaləng dengizdikilərdin boləjan, dangki qıkkən, Dengiz üstidin küqlük həküm sürgən, Öz wəhətliringni barlık dengizda turuwatqanlarəja saləjan xəhər! Sən wə sənda turuwatqanlar nəkədər halak boləjan!■

18 Həzir sening oqulap kətkən kününgdə, Dengiz boyidikilər titrəp ketidu; Dengizdiki arallar wə kiroqaktikilər sening yok bolup kətkiningdin dəkkə-dükkigə qüxüp qaldı». □

19 — Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mən seni adəmzatsiz xəhərlərdək, harabə xəhər qiloqinimda, Mən üstünggə dengiz qongkurluqlirini qikirip seni qökürginimdə, Uluq sular seni besip yapqanda,

20 Xu tapta Mən seni haqəja qüxkənlər bilən billə qüxürimən, Qədimki zamandikiləarning qatarioja qüxürimən; Seni yərninq tegiliridə turəuzimən; Seningdə qaytidin adəmzat bolmaslıki üqün, Seni qədimki harabilər arisioja, Haqəja qüxkənlər bilən billə boluxka qüxürimən; Biraq tirikləarning zeminida bolsa güzəllik tikləp qoyimən; □

21 Mən seni baxqilarəja bir agahı-wəhəxət kılimən; Sən qaytidin heq bolmaysən; Ular seni izdəydu, biraq sən mənggügə tepilmaysən» — dəydu Rəb Pərwərdigar.

27

Tur toquruluk yəne bir bexarət — Tur xəhərinə qiraylık kemigə ohxitix

1 Pərwərdigarning səzi munga kelip mundak deyildi: —

■ 26:13 Yəx. 24:7, 8; Yər. 7:34; 16:9 □ 26:14 «Mən seni takir tax kılimən; sən torlar yeyilidiojan bir jay bolisən, halas; sən qaytidin kurulmaysən» — bu bexarət awwal Babilning imperatori Nebokadnəsar, andin Grek imperatori «Büyük Iskəndər» tərəpliridin əməlgə axurildi. Turning həzirki əhwali dəl muxu ayəttə eytiləndəktur. Bu ixlar toquruluk yəne «kozumqə sez»imizni kəring. ■ 26:17 Wəh. 18:9-19 □ 26:18 «Həzir sening oqulap kətkən kününgdə, dengiz boyidikilər titrəp ketidu...» — bu bexarətninq kəp jəhətlərdə əməlgə axuruluxi toquruluk «kozumqə sez»imizni kəring. □ 26:20 «Biraq tirikləarning zeminida bolsa güzəllik tikləp qoyimən» — baxka birhli tərijimisi: «Sən qaytidin tirikləarning zeminida hərmətkə sazawər orunda bolmaysən».

2 Sən, i insan oşli, Tur toşruluk bir mərsiyəni aozingəta elip uningəta mundak degin: —

3 I dengizlarning kirix aozida turukluk, dengiz boyliridiki kəp əllər bilən sodilaxquci, Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

«I Tur, sən «Mening güzəllikim kamalətkə yətti!» deding. □ ■

4 Sening qəraliring bolsa dengizlarning otturisida idi;

Seni yasioənar güzəllikini kamalətkə yətküzdi.

5 Ular barlik tahtayliringni Senirdiki qarioəyarlardin yasioənar;

Sanga moma üqün ular Liwandin kedir dərihini epkəlgən;

6 Palakliringni Baxandiki dub dərəhliridin yasioənar;

Palubangni səmxit dərəhliridin yasap,

Kupros dengiz boyidiki pil qixi bilən nəxiəligən. ■

7 Yəlkining Misirdin kəltürülgən kəxtilik libastin yasaloənar, u sanga tuə bolənar;

Sayiwining bolsa dengiz boyidiki Elixahdiki kək wə səsün rəhtlərdin idi;

□ 8 Zidondikilər həm Arwadtikilər sening palak uroşuqiliring idi;

Səndə bolənar danixmənlər, i Tur, sening yol baxlioşuqiliring idi.

9 Gəbaldiki aqsakallar wə uning danixmənliri səndə bolup, kawakliringni etətti;

Dengiz-okyandiki barlik kemilər wə ularning dengizqiliri mal alməxturuxka yeningəta kələtti.

10 Parslar, Ludtikilər, Liwiyədikilər koxunəta tizimlinip, sening ləxkərliring bolənar;

Ular kəlkan-dubuloşiliri üstünggə esip, seni həyətlik kəloənar; □

11 Arwadtikilər koxuning bilən hər təriringdə sepilliringda turup kəzəttə bolənar;

Gəmmadtikilərmu munarliringda turoənar;

Ular kəlkan-kəralirini ətrapingəta, sepilliringəta esip kəyoənar;

Ular güzəllikini kamalətkə yətküzgən;

12 Tawarliringning mol bolənanlikidin Tarxix sanga heridar bolənar;

Məhsulatliringəta ular kümüx, tēmür, kələy, kəoşuxun tegixip bərgən. □

13 Jawan, Tubal wə Məxək sən bilən soda kəloənar;

Ular tawarliringəta adəmlərnəng janliri, mis kaqa-kəzanlarni tegixkən. □

14 Torgamah jəmətidikilər məhsulatliring üqün atlar, jəng atliri wə kəqirlarni tegixip bərgən.

15 Dedandikilər sən bilən sodilaxkan;

Dengiz boyliridiki kəp həlk sanga heridar bolənar;

Ular sanga dəndan, əbnus yaəqiqini təlīgən;

16 Suriyə kəl hünərliringning mol bolənanlikidin sanga heridar bolənar;

□ 27:3 «I dengizlarning kirix aozida turukluk...» — ibranıy tilida «kirix aozı» dēgən söz «jüplük xəkliyə», qünki turning ikki porti bar idi. ■ 27:3 Əz. 28:12 ■ 27:6 Yəx. 2:13

□ 27:7 «Elixah» — bəlkim Kuprosni kərsitidu. □ 27:10 «Liwiyədikilər» — «Liwiyə» yaki «Libya» ibranıy tilida «Put» dēgən sözdur. □ 27:12 «Tarxix» — kədimki zamanlarda dengiz sodisi bilən dangki qıqkan «Tarxix» dəydiənar üq yurt bar boluxi mumkin idi. Birinqisi, ximaliy Afrikiya (həzirki Marakəx ətrapidə); ikkinqisi İspaniyə, üqinqisi Əngliyə idi. Muxu yərdə bəlkim İspaniyəni kərsitidu. □ 27:13 «Jawan» — həzirki Gretsiyədur. Tubal wə Məxək əslidə həzirki Türkiyə zeminidə yaşioənar ikki kəbilə idi. Keyin ular Rusiyə tərəpkə kəqüp kətkən boluxi mumkin. «adəmlərnəng janliri» — kullar dēgənlik.

Ular məhsulatliringoşa mawi yaqutlar, səsün rəhtlərnı, kəxtilərnı, nəpis kanap rəhtlərnı, marjanlarnı, kızıl yaqutlarnı tegixip bərgən. □

17 Yəhuda və İsrail zeminidikilərdinmu sən bilən sodilaxkuqılar boləjan; Tawarliringoşa ular Minnitning bəoşdayliri, peqinilər, həsəl, zəytun meyi, məlhəm dorılarnı tegixip bərgən.

18 Dəməxk kəl hünərliringning mol boləjanlikidin, Hərhil bəylikliring tüpəylidin sanga heridar bolup sanga Həlbəonning xarablırını, aq yunglarnı tegixip bərgən.

19 Wedan və Uzaldın qıqqan Jawandikilər məhsulatliringoşa soqulojan təmür, kəwzakdarqın, egirni tegixkənidi.

20 Dedan sanga at tokumlırını tegixip bərgən;

21 Ərəbistan və Kədardiki barlıq xahzadilər sanga heridar boldi; Sanga pahlənlər, koqqaqlar və əqkilərnı tegixip bərgən.

22 Xeba həm Raamahdiki sodigərlər sən bilən tijarət kıləjan; Məhsulatliringoşa ular hərhil sərhil tetitkular, kimmətlik jawahıratlar və altun almasturup bərgən.

23 Həran, Kannəh, Edəndikilər və Xeba, Axur, Hilmadtiki sodigərlər sən bilən tijarət kıləjan; □

24 Ular sanga həxəmətlik kiyim-keqək, səsün rəhtlər və kəxtilər, rəngmurəng giləmlərnı tegixip bərgən; Bularning həmmisi tügünqəklinip tana-aroqamqılar bilən qing bəoşlinip, bazaringoşa kirdi.

25 Tarxixitiki kemilər tawarliringni kətürgən karwanlardək boləjan; Xuning bilən sən dengiz-okyaning bəoşrida mal bilən toldurulup, intayin əoşirlixip kətkənsən; □

26 Səning palək orəşuqıliring seni uluq sularoşa apardı; Xərək xamili seni dengiz-okyaning bəoşrida parə-parə kılıwətti; ■

27 Səning mal-mülükliring, bazarlırning, dengizqıliring və yol baxlıəşuqıliring,

Kawaklırningni ətküqilər, sən bilən sodilaxқан sodigərlər, səndə boləjan barlıq ləxkərliring,

Jümlidin arangda toplanəjan adəmlərnıng həmmisi sən erülüp kətkən kününgdə erülüp dengiz-okyaning koynioşa ərək bolup ketidu. ■

28 Yol baxlıəşuqıliringning aq-zarlıridin daladikilər təwrəp ketidu. ■

29 Palək orəşuqılarning həmmisi, Dengizqılar, dengizda barlıq yol baxlıəşuqılar öz kemiliridin qüxidu; Ular kuruqlukta turidu;

30 Ular sanga qarap awazini anglitip, Kəttik aq-zar kətüridu;

Ular topa-qang qikirip bəxiəşə qaqıdu;

Ular küllər iqidə əoşınaydu.

31 Ular seni dəp qaqlirini qüxürüp əzlırını taz kılıp, bəz kiyimlərgə oraydu; Ular kəttik matəm tutup sən üqün zor dərd-ələm iqidə yioşlaydu. □ ■

32 Ular aq-zarlırını kətürqinidə sən üqün bir mərsiyəni okup, sən toşruluk həza kılıp mundak dəydu:

□ 27:16 «Suriyə kəl hünərliringning mol boləjanlikidin sanga heridar boləjan...» — bəzi kona kəqürmə nushılarda «Aram» (Suriyə) əməs, «Edom» deyilidu: 18-ayəttə «Dəməxk» (Suriyəning paytəhti) toşruluk səz boləşaqka, «Edom» bəlkim toşridur. □ 27:23 «Axur» — Asuriyə. □ 27:25 «əoşirlixip kətkən» — ibraniy tilida ikki bislik gəp bolup, uning ikkinqi mənis «hərmət-abruyluk boləjan» degən mənidə. Xübhısizki, bu kinayilik gəp idi. ■ 27:26 Əz. 17:1 ■ 27:27 Wəh. 18:9-19 ■ 27:28 Əz. 26:10, 15 □ 27:31 «bəz kiyimlər» — matəm tutux yaki kəttik towa kılıxni bildürətti. ■ 27:31 Yər. 48:37

— «Tur dengiz-okyanlar otturisida, hazır jimjit qilinolan!
Əsli kim uningə təng kelələytti?

³³ Məhsulatliring dengiz-okyanlardin etüp kətkəndə,
Sən kəp həlklərnə kənaətləndürgən;

Baylıqliring wə tawarliringning molluqi bilən yər yüzidiki padixahlarni
beyitkənsən.

³⁴ Sən sularning qongkur tegidə dengiz-okyanlar tərripidin parə-parə
qilinolan,da,
Tawarliring həm arangda bololan top-top adəmliringmu erülüp oərək
bolup kətti.

³⁵ Barlıq dengiz boyidikilər sanga qarap aləkdədə bololan;
Uların padixahliri dəhxət kərqup, ularning yüzlirini sur bəşkan.

³⁶ Həlklər arisidiki sodigərlər sanga qarap «ux-ux» kildi;
Sən özüng bir wəhxət iding, əmdi kəytidin bolmaysən». □ ■

28

Turning padixahini əyibləydiyən bir bəxarət

¹ Pərwərdigarning səzi manganə kelip mundak deyildi: —

² I insan oqli, turning xəhzadisigə mundak degin: — Rəb Pərwərdigar
mundak dəydu: —

«Sening özüngni qong tutup: «Mən bir ilahturmən;
Mən Hudaning təhtigə, yəni dengiz-okyanlarning bəqrıda olturimən»,
degənsən;

(Biraq sən insan, Huda əməssən!)

Sən öz kənglüngni Hudaning kəngli dəp oylap qalding. ■

³ Mana, sən Daniyaldin danasən;
Həqkəndək sir səndin yoxurun əməs; □

⁴ Danalıqing wə əkling bilən sən baylıqlarə igə boldung,
Altun-kümüxnə həziniliringgə tolap koydung;

⁵ Tijaətə bololan zor danalıqing bilən baylıqliringni awuttung;
Baylıqliring tūpəylidin özüngni qong tuttung: —

⁶ Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

Sən öz kənglüngni Hudaning kəngli dəp oylap kətkənlikingdin,
⁷ Əmdi mana, Mən yat adəmlər,

Yəni əllərnin dəhxitini üstünggə epkelimən;

Ular danalıqingning parlaklikini yokitixkə qiliqlirini suqurup,
Xan-xəripingni buləydu; ■

⁸ Ular seni hanqə qüxüridu;

Xuning bilən sən dengiz-okyanlarning koynida əltürülgənlərnin ölümidə
əlisən.

⁹ Əmdi seni əltürgüqining aldida: «Mən Huda» — dəmsən?

Biraq sən özüngni sanjip əltüridoyanning kəli astida Təngri əməs, insan
bolup qikisən.

¹⁰ Sən yat adəmlərnin kəlidə hətnə qilinmiolanlarə layik bololan əlüm
bilən əlisən;

□ **27:36 «sodigərlər sanga qarap «ux-ux» kildi»** — «ux-ux kilix» kona jəmiyəttə məşirə kilixni
bildüridu. ■ **27:36** Əz. 26:21 ■ **28:2** Yəx. 31:3 □ **28:3 «Mana, sən Daniyaldin danasən»** —
xu wəqıtta Daniyal pəyoşəmbər allıkaqan Babil ordısında birnəqqə yıl bax wəzir bololan. ■ **28:7**
Yər. 6:23

Qünki Mən xundak söz kılöjan», — dəydu Rəb Pərwərdigar.□

Turning padixahi toqruluk bir mərsiyə

11 Pərwərdigarning sözi mangan kelip mundak deyildi: —

12 I insan oqlı, Turning padixahi toqruluk awazingni kətürüp bu mərsiyəni aozıngöja elip unıngöja mundak degin: —

Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Sən, kamalətnıng jəwhiri bolöjan, Danalıqqa tolojan, güzəllıktə kamalətkə yətkənidıng;□ ■

13 Sən Eram baqıqısı, yəni Hudaning baqıqısında bolöjansən;

Hər bir kimmətlik taxlar, yəni kızıl yaqut, serik gəhər wə almas, beril yaqut, ak həkik, anartax, kək yaqut, zumrət wə kək kaxtax sanga yögək bolöjan;

Yaqut kəzliring wə nəkkaxliring altun ıqıgə yasalojan;

Sən yarıtılöjan kününgdə ular təyyarlanöjanıdı.

14 Sən bolsang məsihləngən muhəpizətqi kerub idingsən,

Qünki Mən seni xundak bekitkənıdı;

Sən Hudaning mukəddəs teqıda bolöjansən;

Sən otluk taxlar arısında yürəttıng;□

15 Sən yarıtılöjan kündin beri, səndə kəbihlik pəyda bolöquqə, yolliringda mukəmməl bolup kəlgənidıng.□

16 Kılöjan sodiliringning kəp bolöjanlikidin sən zorluk-zumbuluk bilən toluq, gunah sadır kılöjan;

Xunga Mən seni Hudaning teqıdin haram nərsə dəp taxlıwətkənmən;

Mən seni, i muhəpizətqi kerub, otluk taxlar arısıdin həydəp yökətkənmən;

17 Senıng kənglünq güzəllıking bilən təkəbburlıxıp kətti;

Parlaklıqıng tıpəylıdin sən danalıqıngni bulöjöjansən;

Mən seni yərgə taxlıwəttım;

□ 28:10 «Sən yat adəmlərnıng qolıda hətnə kılınmiojanlaröja layıq bolöjan ölüm bilən olısən» — Turdikilər adəttə «hətnə kılınmiojan»lardındur. «Əzakiyal pəyqəmbər» degən kitabta, «hətnə kılınmiojan petıda ölüx» degən söz «Hudadin ayrılöjan petıda ölüx» degən mənini bildürıdı. «Koxumqə səz»imıdzə biz «hətnə» degən tema üstıdə tohtıtlımız. □ 28:12 «Sən, kamalətnıng jəwhiri bolöjan» — yaki «sən, kamalətnıng məhürı bolöjan». ■ 28:12 Əz.

27:3 □ 28:14 «Sən bolsang Məsihləngən muhəpizətqi kerub idingsən» — «kerub» toqruluk 9:3-ayəttiki ızahət, «Yar.» 3:24 wə «Təbırlər»nimu kərünq. «Kerub»lar küqlük pərixtilərdur. «Məsihlınix» yaki «məsih kılınix» — Təwrattiki bəlgilimıdə, yengi padixah, «bax kaşın» həm bəzi qaoqlarda pəyqəmbərlərnı tikləx üqün «məsih kılınix» murasımı etküzölətti. Murasımda bexıöja puraklıq may kuyulətti. Bu «məsihləx» dəp atalojan. Bırak muxu yərdə bir kerub (pərixte) «məsih kılınöjan»; Huda Əzi uni alaşıdə bir hizmət kılıxqa təyyarlıx üqün uni məsihlıgen bolsa kərək. □ 28:15 «Sən yarıtılöjan kündin beri, səndə kəbihlik pəyda bolöquqə, yolliringda mukəmməl bolup kəlgənidıng» — oqırmənlər bəlkim hazır kəriduki, Əzakiyal pəyqəmbər Tur padixahıöja əməs, bəlkim unıng kəynıda turöjan rohiy küqkə söz kılıwatıdı. Aldıdiki 1-10-ayətlər «Turning xahxzadisi» toqruluk ıdı; hazır tema «Turning padixahı»öja əzgətilıdı. Bizdə heq guman yökki, u Xəytanöja gəp kılıwatıdı. Muxu yərdə Xəytan toqruluk bırnəqqə muhim həwərlər bar: — (1) u Huda təripidin yarıtılöjan. (2) unıng Eram baqıqısında alaşıdə muhəpizətqilik kılıdıöjan hizmiti bar ıdı. (3) u əslı intayın qıraylıq wə küqlük kerub (pərixte) ıdı. (4) u Eram baqıqısında bolöjan wəqıtta Hudəöja kərxı qıqkən. (5) xu gunahı tıpəylıdin u Hudaning huzurıdin həydiwetilgen.

Padixahlar seni k r p yetixi  q n Mən seni ular aldida yatkuzdum. □

18 Sening k bihl kliringning k pl ki t p ylidin,
Kil qan sodangning adilsizlik  t p ylidin,
 z muk dd s jayliringni bulo iqans n;
Mən  z ngdin bir otni  ik rdim,
U seni k yd r p yəwətti;
Xuning bilən sanga qarap turo anlarning h mmisining k z aldida,
Mən seni y rd  kalo an k ll rg  aylanduruw ttim.

19 Seni tonu anlarning h mmisi sanga qarap sarasimid  qalidu;
Sən  z ng bir w h t bolup  alding,  mdi kaytidin bolmaysən».

Zidonni  yiblaydio an bir bexar t

20 P rw rdigarning s zi manga kelip mundak deyildi: —

21 I insan o li, yüzüngni Zidono a  aritim uni əyibləp bexar t berip mundak deyin: — □

22 R b Pərwərdigar mundak d ydu: —

«Mana, Mən sanga  arxi, i Zidon;
 z m arangda ulu linim n;
M n uning  stig  h k m  q kirip jazalio inimda,
 z mni uningda pak-muk dd s ik nlimni k rs tkinimd ,
Ular Mening P rw rdigar ik nlikimni tonup yetidu.

23 M n ularo a wabani  witip, r st -koqilirida  an a kuzim n;
Uningo a  arxi  ik kan kiliqning h r  trapida bolo anlik din otturisida  lt r lg nl r yikilidu;

Xuning bil n ular Mening P rw rdigar ik nlikimni tonup yetidu;

24 Ular y n  Israil j m tini k zg  ilmio an  trapidikil r arisida,
Israil  q n ad mni sanjio u i ji qan yaki d rd- l mlik tik n bolmaydu;
Xuning bil n ular Mening R b P rw rdigar ik nlikimni tonup yetidu».

25 R b P rw rdigar mundak d ydu: «M n ular tarkitilo an  ll r arisidin Israil j m tini kaytidin yio kinimda, ular da  ll rning k z aldida  z mning pak-muk dd s ik nlikimni k rs tkinimd ,  mdi ular M n  z  kulum bolo an Yakupka t kdim kilo an,  zining zeminida olturidu;

26 ular uningda tinq-amanlik iqid  yaxap,  yl rni selip üzümzarlarni tikidu; M n ularni k zg  ilmaydio an  trapidikil rning h mmisining  stig  h k m  q kirip jazalio inimda, ular tinq-amanlik iqid  turidu; xuning bil n ular Mening P rw rdigar, ularning H dasi ik nlikimni bilip yetidu». ■

29

Pir wn w  Misirni  yiblaydio an bexar t

1 Oninçi yili, oninçi ayning on ikkin i k nid  P rw rdigarning s zi manga kelip mundak deyildi: —

□ 28:17 «... Mən seni y rg  taxliw ttim; padixahlar seni k r p yetixi  q n Mən seni ular aldida turo uzdum» — muxu 17- w  keyinki ayətlərdə,  zakiiyal həm X ytano a həm Tur padixahı (Ittobal II)o a s z kilidu. Tur padixahı X ytano a intayin ohxap k tk n. □ 28:21 «Zidon» — Tur x hirining  trapida bolup, uningo a  araxlik rayon idi. ■ 28:26 Y r. 31:5

² I insan oşli, yüzüngni Misir padixahı Pirəwngə qaritip uni wə Misirning barlık əhlini əyibləp bexarət berip munu sözlərnı degin: — □

³ Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — «I öz-əzigə: «Bu dərya özümningki, mən uni özüm üqün yaratqanmən» degüqi bolıjan, öz dəryaliri ottur-ısidə yatqan yooqan əjdihə Misir padixahı Pirəwn, mana, Mən sanga qarximən!■

⁴ Mən qarmaklarnı engəkliringgə selip, dəryaliringdiki beliklarnı öz qasiraqliringoşa qaplasturup seni dəryaliring otturısidin qikirimən; dəryaliringdiki barlık beliklar qasiraqliringoşa qaplıxıdu.

⁵ Mən seni, yəni sən wə dəryaliringdiki barlık beliklarnı qəl-bayawanoşa taxlaymən; sən dalaşa qüxüp yikilısən. Heqkim seni yioşmaydu, dəpnə kılmaydu; Mən seni yər yüzidiki haywanlar, asmandiki uqar-qanatların g ozuki boluxka təkdım kılimən.

⁶ Xuning bilən Misirdə barlık turuwatqanlar Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu; qünki ular Israil jəmätigə «qomux hasa» bolıjan. □ ■

⁷ Ular seni qol bilən tutqanda, sən yerilip, ularning pütkül mürilirini tiliwəting; ular sanga tayanıanda, sən sunup, pütkül bəllirini mitkut kıliwəting».

⁸ Əmdi Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mana, Mən üstüggə bir kıliq qikirip, səndiki insan wə haywanlarnı kirıwetimən.

⁹ Misir zemini wəyrənə wə harabilər bolup qalıdu; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu; qünki Pirəwn: «Nil dəryası meningki, mən uni yaratqanmən» degənidi.

¹⁰ Xunga mana, Mən sanga həm sening dəryaliringoşa qarximən; Mən Misir zeminini Migdoldin Səwəngiqə, yəni Efiopiyaning qeğrasioiqə pütünləy harabə-wəyrənə kıliwetimən. □

¹¹ Kirik yil iqidə, insanning yaki haywanning ayioqi uni besip etməydu wə uningda heq adəm turmaydu.

¹² Mən Misir zeminini wəyrən kılınojan zeminlar arisida wəyrən kılimən; wə uning xəhərliri harabə kılınojan xəhərlər arisida kirik yil wəyrən bolıdu; Mən Misirliklarnı əllər arisioşa tarkitiwetimən, ularni məmlikətlər arisioşa taritimən».□

¹³ Birəq Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Kirik yilning ahirida Mən Misirliklarnı tarkitilojan əllərdin yioşip qayturimən;

¹⁴ Mən Misirni sürgündin əsligə kəltürüp, ularni Patros zeminioşa, yəni tuşulojan zeminioşa qayturimən; ular xu yərdə təwən dərijilik bir

□ **29:2 «Misirning barlık əhlini əyibləp bexarət berip...»** — Misir ikki qisimoşa, yəni «təwən Misir» wə «yukirikı Misir»oşa bəlungən. «Misirning barlık əhlini...» degən sız bu ikki qisimoşa qaritilojan. ■ **29:3** Zəb. 74:13,14; Yəx. 27:1; 51:9 □ **29:6 «qomux hasa»** — demək, tayanıqli bolmaydıjan, ixənqsiz yərdəm. 7-ayətni kərüng. ■ **29:6** 2Pad. 18:21; Yəx. 36:6 □ **29:10 «Misir zeminini Migdoldin Səwəngiqə, yəni Efiopiyaning qeğrasioiqə...»** — «Migdol» bəlkim Nil dəryasının deltsida, «Səwən» bolsa hazırkı «Aswan» (qong damba yasalojan) xəhərnı kərsitidu. □ **29:12 «zeminini wəyrən kılınojan zeminlər arisida wəyrən kılimən»** — bu wə uningosa ohxap ketidıjan ibarilər bəlkim «dunya boyiqə uni əng wəyrənə zemin kılimən» degən mənədə. «uning xəhərliri harabə kılınojan xəhərlər arisida kirik yil wəyrən bolıdu» — «kirik yil wəyrən bolux»ni kərsətkən bu bexarət, bəlkim birinqi kətim miladiyadin ilgiriki 525-487-yıllarda, Pars imperatori «Kambis»ning Misir üstidin rəhimsiz həküm sürüxi, xuningdək Misirning pəs orunoşa qüxürülüxi bilən əməlgə axurulojan. Birəq xu dəwrdə Misirdə «uningda heq adəm turmaydu» degən (11-ayəttiki) bexarət toluq əməlgə axurulmıdi. Xunga bexarətning toluq əməlgə axuruluxi Məsihning dunyosa qaytip kelixi bilən bolıdu, dəp oylaymız. «Koxumqə sız»imiznimu kərüng.

məmlikət bolidu.

¹⁵ U məmlikətlər arisida əng təwən turidu; u qaytidin özini baxqa əllər üstigə kətürməydu; Mən ularni pəsəytimənki, ular qaytidin baxqa əllər üstidin həküm sürməydu.

¹⁶ *Misir* qaytidin İsrail jəmätining tayanqisi bolmaydu; əksiqə ular daim İsrail üçün uningdin panah izdax gunahining əslətmisi bolidu; andin ular Mening Rəb Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu». □ ■

Misir wə Babil

¹⁷ Yigirmə yəttinçi yili, birinçi ayning birinçi künidə xundak boldiki, Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: — □

¹⁸ I insan oşli, Babil padixahı Nebokadnəsar Turəja jəng qılıxta qoxunini kattik japalix əmgəkkə saldi; xuning bilən hər bir bax takir bolup kətti, hər bir mürə sürkilip yeşir bolup kətti; birak nə u nə qoxuni Tur bilən qarxilaxkan əmgəktə heqkandak hək almidi; □

¹⁹ xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən Misir zeminini Babil padixahı Nebokadnəsarağa təkdım qilimən; u uning baylıqlirini elip, oljisini bulap, oşənimittini tutup elip ketidu; bular uning qoxuni üçün ix həkki bolidu.

²⁰ Mən uningəja *Turəja* jəng kiləjanning ix həkki üçün Misir zeminini təkdım qildim; çünki ular Meni dəp əjir qildi, — dəydu Rəb Pərwərdigar. □

²¹ — Mən xu kündə İsrail jəməti üçün bir münggüz östürüp qikirimən, wə sən *Əzakiyalning* aqşingni ular arisida aqimən; xuning bilən ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu. □

30

Misir toqruluk eytiləjan mərsiyə

¹ Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

² I insan oşli, bexarət berip: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Silər dad-pəryad selip: «Way xu küni!» — dənglar!» — degin.

□ **29:16** «*Misir qaytidin İsrail jəmätining tayanqisi bolmaydu; əksiqə ular daim İsrail üçün uningdin panah izdax gunahining əslətmisi bolidu*» — İsrailar hərdaım Misirdin panah izdəp kəlgən, bu Hudaəja ixənəslik gunahı boləjan. ■ **29:16** Yiq. 4:17 □ **29:17** «*Yigirmə yəttinçi yili, birinçi ayning birinçi künidə ... Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi*» — oqurmənlər bəlkim xuningəja diqqət kiləjan boluxi mumminki, Misir toqruluk bu bexarət yukiriki bexarətlərdin 17 yıl keyin berilgən. Xübhisizki, u Misir toqrısıdiki bexarətlərnı jəm kilip toluk bolsun dəp muxu yərdə qoxuləjan. □ **29:18** «*Babil padixahı Nebokadnəsar Turəja jəng qılıxta qoxunini kattik japalix əmgəkkə saldi... birak nə u nə qoxuni Tur bilən qarxilaxkan əmgəktə heqkandak hək almidi*» — əməliyəttə Babil padixahı Nebokadnəsar Tur xəhırini 13 yıl muhasirigə aldı! U ahirda Babiləja təslim boldi, birak bu səzgə qarışqanda Nebokadnəsar uningdin heq payda kərmigən. □ **29:20** «*Mən uningəja Turəja jəng kiləjanning ix həkki üçün Misir zeminini təkdım qildim*» — İbraniy tilida muxu yərdə «Turəja» degənlık «uningəja» deyilidu. 18-ayətni kəring. □ **29:21** «*Mən xu kündə İsrail jəməti üçün bir münggüz östürüp qikirimən*» — Təwratta, «münggüz»lər kəp həllarda adəmlərnig abruy-xəhırini yaqi həkukini bildüridu. Muxu yərdə Kutquzuquçı-Məşihni kərsitixi mumkin. «Zəbur» 132-küy, 17-ayətni kəring. Bu münggüzlər adəmning bexidin əskən əməs, əlwəttə!

3 Qünki kün yekınlaxtı; bərhək, Pərwərdigarning küni, bulutlar qaplanoqan kün yekınlaxtı; u əllərning bexioqa qüxidoqan kündür. □

4 Xuning bilən bir kıliq Misir üstigə qüxidu; öltürülgənlər Misirda yikilöanda, uning zor baylıqliri bulinip kətkəndə, uning ulliri örülüp qüxkəndə, Efiopiyəliklər dərd-ələm tartidu.

5 Efiopiyə, Put, Lud, barlık Ərəbiyə, Liwiyə wə əhdə kılinoqan zemindikilərmu Misir bilən billə kıliqlinidu. □

6 Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Misirni qollaydioqanlar yikilidu; uning küqidin bolöqan pəhri yərgə qüxidu; Migdoldin Səwəngiqə bolöqan həlk kıliqlinidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

7 — Ular wəyran kılinoqan zeminlar arisida wəyran kılinidu; uning xəhərliri harabə kılinoqan xəhərlər arisida yatidu.

8 Xuning bilən, Mən Misiroqa ot salöqinimda, uning yardimidə bolöqanlar sunduruloqanda, ular Məning Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu;

9 Xu küni əlqilər Efiopiyəni qorkitix üqün kemilərdə olturup məndin qıkidu; Misirning bexioqa qüxkən kündək ularoqimu azab-oqubət qüxidu; mana, u keliwatidu!

10 Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mən yənə Misirning top-top adəmlirini Babil padixahı Nebokədnəsarning kəli bilən tügitimən. □

11 U wə uning bilən kəlgəñ həkqi, yəni əllərning arisidiki əng dəhxətliki zeminni həlak kılixkə elip kelinidu; ular Misir bilən qarxilixkə kıliqlarni suoqurup, zeminni öltürülgənlər bilən tolduridu. □ ■

12 Mən Nil dəryalirini kurutimən,

Wə zeminni rəzil adəmlərning kəliqə setiwetimən;

Zemin wə uningda turoqan həmmini yat adəmlərning qolida wəyranə kılimən; Mənki Pərwərdigar xundaq söz kıloqan».

13 Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mən Nof xəhiridin butlarni yökitimən, oyoqan məbudlarnimu yökitimən; Misir zeminidin qaytidin xəxzadə bolmas; Mən Misir zeminini qorkunqqa qüxürimən. □

14 Mən Patros xəhirini wəyranə kılip, Zoan xəhiridə ot salimən, No xəhiri üstidin həküm qıkirip jazalaymən. □

15 Misirning istihkəmi bolöqan Sin xəhiringning üstigə kəhrimni təkimən; No xəhiringning top-top adəmlirini kiriwetimən.

16 Mən Misirda bir ot salimən; Sin azablardin toloqinip ketidu; No xəhiri bəsülidu, Nof xəhiri hər küni yawlaroqa yüzlinidu.

17 Awən wə Pibəsət xəhərliridiki yigitlər kıliqlinidu; bu xəhərlər sürgün kılinidu.

18 Məning xu yərdə Misirning boyunturuklirini sunduroqinimda, Tahpanəs xəhiridə kün qarəngöulixidu; uningda öz küqidin bolöqan

□ **30:3 «Pərwərdigarning küni»** — adəttə ahirki zamandiki, hər əl-millətni basqan azab-oqubətlik künlərnı kərsitidu. Muxu yərdə «Pərwərdigarning küni» bəlkim həm yekın arioqa bolidioqan wə yirək kəlgüsida bolidioqan (ahirki zamandiki) ixlarnimu kərsitidu. □ **30:5 «barlık Ərəbiyə»** — yəki, «arilixip kətkən top-top adəmlər». «**Liwiyə»** — (yəki «Libya») ibrəniy tilida «Lubiyələr». Bəzi kəqürmilərdə «Kubdikilər» deyilidu. Adəttə «Put» Liwiyəni kərsitidu. «**əhdə kılinoqan zemindikilər»** — bəlkim (Hudaning yolyoruklırioqa hilap) Misiroqa keqir kətkən Yəhudiylarnı kərsitixi mumkin («Yər.» 44-babni kərüñ). □ **30:10 «Mən yənə Misirning top-top adəmlirini Babil padixahı Nebokədnəsarning kəli bilən tügitimən»** — muxu ayəttiki «yənə» bəxarətnıñ həm yekın arini (Nebokədnəs arqılık) həm yirək kəlgüsini (ahirki zamanlarnı)mu kərsitidioqanlıkini ispatlaydu. □ **30:11 «U (Nebokədnəsar) ... elip kelinidu»** — demək, Nebokədnəsarning tajawuz kılip kəlixı Hudaning orunlaxturuxidur. ■ **30:11** Əz. 28:7 □ **30:13 «Nof xəhiri»** — həzirki Məmfis xəhiri. □ **30:14 «No xəhiri»** — həzirki Tebes xəhiri.

pəhri yokilidu; bir bulut uni qaplaydu; uning qizliri sürgün qilinidu.

¹⁹ Mən xundak kilip Misir üstidin həküm qikirip jazalaymən; wə xular Mening Pərwərdigar ikənlükimni tonup yetidu».

Pirəwn tooqruluk yəna bir bexarət

²⁰ On birinçi yili, birinçi ayning yəttinçi künidə xundak boldiki, Pərwərdigarning səzi mənə kelip mundak deyildi: —

²¹ I insan oqlı, Mən Misir padixahı Pirəwnning bilikini sundurdum; wə mana, u dawalinixka tengilmidi, yaki kiliq tutuxka tengik bilən küqəytilmidi. □

²² — Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Mana, Mən Misir padixahı Pirəwngə kərximən; Mən uning biləklirini, həm küqlük boləqini həm sundurulan bilikini üzüwetimən; xuning bilən kiliqini kolidin qüxürmən;

²³ Misirliklarni əllərgə tarkitiwetimən, məmlikətlər arisiqə taritimən.

²⁴ Mən Babil padixahining kolini küqəytip, kiliqimni uning kolioqə tutkuzimən; Mən Pirəwnning biləklirini sundurimənki, u Babil padixahı aldida əjili toxkan yarilanoqan adəmdək ah-zarlar bilən ingraydu.

²⁵ Mən Babil padixahining biləklirini küqəytimən, wə Pirəwnning biləkliri sanggilər qalidu; Mən Öz kiliqimni Babil padixahining kolioqə tutkuzojimda, u uni Misir zemini üstigə sozoqinida, ular Mening Pərwərdigar ikənlimni tonup yetidu;

²⁶ wə Mən Misirliklarni əllər arisiqə tarkitimən, məmlikətlər iqigə taritimən; wə ular Mening Pərwərdigar ikənlimni tonup yetidu».

31

Asuriyə qandak boləqan bolsa, Misir xundak bolidu

¹ On birinçi yili, üçinçi ayning birinçi künidə xundak boldiki, Pərwərdigarning səzi mənə kelip mundak deyildi: —

² I insan oqlı, Misir padixahı Pirəwngə wə uning top-top adəmlirigə mundak degin: — Əmdi sən büyüklüküngdə kim sən bilən təng bolalaydu? □

³ Mana, Asuriyəmu Liwandiki bir kedir dərihi idi; uning ormanlikka sayə bərgən güzəl xahliri bolup, u intayin egiz boyluk idi; uning uqi bulutlaroqə takaxkanidi; □ ■

⁴ Sular uni yooqan kilip, qongkur bulaklar uni egiz kilip əstürgəndi; erikliri uning tüwidin, ətrapidin ekip etətti, ular öz əstənglirini daladiki barliq dərəhlərgiqə əwətkəndi.

□ **30:21** «...Mən Misir padixahı Pirəwnning bilikini sundurdum; wə mana, u ... kiliq tutuxka tengik bilən küqəytilmidi» — bu bexarət bəlkim «Yər.» 37:1-10-ayətlərdə təswirləngən wəkəni kərsitidu. Hofna Pirəwnning qoxunliri Yerusaleمني muhasirigə aloqan Babil qoxuniqə qarxi jənggə qikkanda, məoşubiyətkə uqrap Misiroqə qəkingən. □ **31:2** «Əmdi sən büyüklüküngdə kim sən bilən təng bolalaydu?» — Hudaning bu soali «Kimmu sən bilən təng turalaydu?» degəngə ohxiqini bilən, əməliyətə xundak mənidə əməs. 3-14-ayətlərdin qariqəanda, Hudaning Misiroqə eytkən səzi «Sən Asuriyədin heq büyük əməssən, Asuriyəgə ohxax yərninq tegiqə təwən kəlinisən» degəngə barawər. □ **31:3** «Asuriyəmu Liwandiki bir kedir dərihi idi; uning ormanlikka sayə bərgən güzəl xahliri bolup, u intayin egiz boyluk idi...» —

Asuriyə imperiyəsi bu bexarəttin 25 yil ilgiri, yəni miladiyədin ilgiriki 612-yili Babil tərpidin həlak boləqan. ■ **31:3** Dan. 4:7

5 Xuning bilən, u bihlanoqan waqıtta, mol sular bilən egizliki barlık dərəhlərdin egiz boloqan, uning xahliri kəpəygən wə xahqiliri uzun boloqan;

6 asmandiki barlık uqar-kanatlar uning xahlirida uwilioqan, xahqiliri astida daladiki barlık janiwarlar balilioqan; uning sayisi astida barlık uluq əllər yaxioqan. ■

7 Xundak bolup uning xahliri kengiyip, u büyüklükidə güzəlləxkən; qünki uning yiltizliri mol sularoqə yətkən.

8 Hudaning baqçisidiki kedir dərəhlərmu uni tosalmaytti; qarioqaylar uning xahliridək, qinar dərəhliri uning xahqiliridəkmə kəlməytti; Hudaning baqçisidiki heqkandak dərəh güzəlliktə uningə oaximaytti. ■

9 Mən uni xahlirining kəplüki bilən güzəl qiloqanmən; Hudaning baqçisida boləqan barlık dərəhlər, yəni Erəmdiki dərəhlər uningdin həsət qiloqanidi.

10 Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Qünki u özini egiz kətürüp, uqini bulutlaroqə taqaxturup uzartkanlıki, egizlikidin kənglining təkəbburlaxqanlıki tūpəylidin, □

11 əmdi Mən uni üzül-kesil bir tərəp qilixkə uni əllərnin arisidiki mustəbitning qolioqə tapxurdum; Mən uni rəzilliki tūpəylidin həydəp qətkə kaqқанidim.

12 Yat adəmlər, yəni əllər arisidiki əng wəhxilər uni kesip taxlidi. Xahliri taqlar wə barlık jiloqalaroqə yikilip, uning xahqiliri zemindiki barlık jiraloroqə sundurulup yatidu; yər yüzidiki həklər uning sayisidin qikip uningdin neri kətti. ■

13 Uning yikiloqan oqoli üstigə asmandiki barlık uqar-kanatlar qonup yaxaydu; daladiki barlık janiwarlar xahliri üstidə turidu.

14 Buning məqsiti, sulardin suqirilidoqan dərəhlərnin heqberi özini egiz kətürmisun, yaki uqini bulutlaroqə taqaxturmisun, yaxsi suqirilidoqan dərəhlərnin heqberi undak egizlikkə kətürülmisun uqundur; qünki ularning həmmisi ölümgə bekiülgən — yərnin tegilirigə qüxüxkə bekiülgənlərnin, əlidoqan adəm balilirinin, hanqoqə qüxidoqanlarınin qatarididir.

15 — Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — U təhtisaraoqə qüxkən künidə, Mən üning uqün bir matəm tutkuzoqanmən; qongqur sularni etiwetip uning bulak-eriklirini tosuwətkənmən; xuning bilən uning uluq suliri tizginləngən. Mən Liwanni uning uqün qarilik kiygüzdüm; uning uqün daladiki barlık dərəhlər solixip kətti.

16 Mən uni hanqoqə qüxidoqanlar bilən billə təhtisaraoqə taxliwətkinimdə, uning yikiloqan qəqdiki sadasi bilən əllərnə təwritiwəttim; xuning bilən Erəm baqçisidiki barlık dərəhlər, Liwandiki sərhil wə əng esil dərəhlər, yaxsi suqiriloqan həmmə dərəhlər yər tegiliridə turup təsəlli tapqan. □ ■

■ 31:6 Dan. 4:9 ■ 31:8 Yar. 2:8 □ 31:10 «Qünki u özini egiz kətürüp, uqini bulutlaroqə taqaxturup uzartkanlıki, egizlikidin kənglining təkəbburlaxqanlıki tūpəylidin, ...» — ibraniy tilida bu ayətnin xəkli: «Qünki sən özünin egiz kətürgənlikin tūpəylidin, uqini bulutlaroqə taqaxturup uzartkanlıki, egizlikidin kənglining təkəbburlaxqanlıki tūpəylidin...». Xunga mumkinçiliki barki, ayətnin birinçi jümlisi (Sən... tūpəylidin...) Misiroqə eytiloqan. Birak jümlə muxu ayətə tügiməydu; Misirni kərsətkən bolsa pəkət 18-ayətə kəlgəndə tügixi kerək. 11-18-ayətlər yənilə Asuriyagə eytiloqan. ■ 31:12 Əz. 28:7; 30:11 □ 31:16 «Mən uni hanqoqə qüxidoqanlar bilən billə təhtisaraoqə taxliwətkinimdə... .. yaxsi suqiriloqan həmmə dərəhlər yər tegiliridə turup təsəlli tapqan» — demək, Asuriya imperiyasidin ilgiri oqulioqan imperiyələr Asuriyənin oqulap ketixigə qarap «Bizdin uluq boləqan imperiyənim dərəwəqə oqulidi» dəp təsəlli tapidu. ■ 31:16 Yəx. 14:9

¹⁷ Uning sayisidə turoqanlar wə əllər arisida uni qollaydiqanlar uning bilən təng təhtisaraqa, kiliq bilən ɵltürɵlgɵnlərninɡ yenioqa qɵxkən. □

¹⁸ Kəni eytə, Erəm baƣqisidiki dərəhlərninɡ kaysisi xan-xərəp wə gɵzəlliktə sən *Misiroqa* təng keləloytti? Biraq sənmu Erəm baƣqisidiki dərəhlər bilən təng yər tegilirigə qɵxürɵlisən; sən hətne kilinmiqanlar arisida, kiliq bilən ɵltürɵlgɵnlər bilən billə yatisən; mana bu Pirəwn wə uning top-top adəmlirininɡ həmmisininɡ nesiwisidur, dəydu Rəb Pərwərdigar. □ ■

32

Misiroqa kilinoqan mərsiyə

¹ On ikkinqi yili, on ikkinqi ayning birinqi künidə xundak boldiki, Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —

² I insan oşli, Misir padixahi Pirəwn üçün bir mərsiyəni aozingota elip uningota mundak deyin: — Sən özünɡni əllər arisida bir xiroqa ohxatqansən, biraq sən dengiz-okyanlar arisidiki bir əjdihəsən, halas; sən palaklixip eriklirinɡni exip taxturup, sulirini ayaqlirinɡ bilən qaloqitip, dəryalirini leyitip qoydung. □ ■

³ — Əmdi Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Kəp əllərninɡ top-top adəmliri aldida Əz torumni üstünggə yeyip taxlaymən; ular seni torumda tutup tartixidu. ■

⁴ Mən seni kuruklukta kaldurup, dalaota taxlaymən; asmandiki barlik uqar-kanatlarni üstünggə kondurup, yər yuzidiki janiwarlarni seningdin toyundurimən;

⁵ gəxünɡni taqlar üstigə qoyimən, jiloqlarni pütkül əzaying bilən toldurimən;

⁶ Mən kəningning ekixliri bilən zeminni hətta taqlaroqimu suqirimən; jiralar sən bilən toxup ketidu.

⁷ Nurunɡni eqürginimdə, Mən asmanlarni tosuwetimən, yultuzlarni kara kilimən; quyaxni bulut bilən qaplaymən, ay nur bərməydu. ■

□ **31:17** «Uning sayisidə turoqanlar ... uning bilən təng təhtisaraqa, kiliq bilən ɵltürɵlgɵnlərninɡ yenioqa qɵxkən» — «...kiliq bilən ɵltürɵlgɵnlərninɡ yenioqa qɵxkən» deɡonlikning mənisi bəlkim xuki, rəsmiy dəpnə kilinmay təhtisarada pəs dəp qaraloqan, yaki bolmisa təhtisarada əng təwən jayda turidioqan. Əhwalning kəndak boluxidin kət'iyənəzər, Huda Pirəwn, Misir wə qoxunlirininɡ rəsmiy dəpnə kilinmasliki arkilik, Əzining ulardin rənjinɡlikini baxqa əllərgə kərsitidu. □ **31:18** «Kəni eytə, Erəm baƣqisidiki dərəhlərninɡ kaysisi xan-xərəp wə gɵzəlliktə sən Misiroqa təng keləloytti?Mana bu Pirəwn wə uning top-top adəmlirininɡ həmmisininɡ nesiwisidur» — bəxarətninɡ bu əng ahirki jümlisi, yəni 18-ayət Misir wə padixahi Pirəwngə eytilidu. Ilgiriki 2-17-ayətlərninɡ həmmisi Asuriyə imperiyasininɡ əhwalini təswirləydu; Misirninɡ aqiwiti ularningkigə ohxax bolidu. ■ **31:18** Əz. 28:10 □ **32:2** «Sən özünɡni əllər arisida bir xiroqa ohxatqansən, biraq sən dengiz-okyanlar arisidiki bir əjdihəsən, halas» — baxqa birhil tərjimisi: «Sən əllər arisida bir xirdək boləqanidinɡ, dengiz-okyanlar arisida əjdihəsən». «Əjdihə» deɡən səz muxu yərdə yənə (Nil dəryasida kəp tepilidioqan) timsahnimu kərsitixi mumkin. ■ **32:2** Əz. 29:3 ■ **32:3** Əz. 12:13; 17:20 ■ **32:7** Yəx. 13:10; Yo. 2:31, 3:15

8 Asmanlardiki barlıq parlaydıoğan nurlarni üstüngdə qara kılıp, zemi-ninggə karangoqulukni kaplaymən, dəydu Rəb Pərwərdigar. □

9 Mən əllər arisioğa, yəni sən tonumioğan məmləkətlər arisioğa sening həlakitin *qaloğan adəmliringni* elip kətkinimdə, kəp əllərninğ yurikini biaram kılıməni;

10 Mən kəp əllərni sən bilən alakzadə kılıməni, ularning padixahliri sanga qarap dəhxətlik kərkixidu; Mən kiliqimni ularning kəz aldida oynatkinimda, yəni sening yikiloğan küninğdə ularning hərəbiri öz jan kayoqusida hər dəkikə təwrinidu.

11 — Qünki Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — «Babil padixahining kiliqi üstünggə qikiidu.

12 Palwanlarning kiliqliri bilən Mən sening top-top adəmliringni yikitimən; ularning həmmisi əllər arisidiki mustəbitlərdur; ular Misirning pəhrini yokitidu, ularning top-top adəmliri kuruwewetilidu. ■

13 Mən zor sular boyidin barlıq həywanlirininimə həlak kılıməni; insan ayioqi kaytidin ularni qaloqatmaydu, həywanlarning tuyakliri kaytidin ularni leyitmaydu. □

14 Xuning bilən Mən ularning sulirini tindurimən; ularning eriklirini süpsüzük maydək akturimən, dəydu Rəb Pərwərdigar.

15 — Mən Misir zeminini wəyrənə kילוininimda, zemin özining barlıqidin məhrum bolוininida, Mən uningdiki barlıq turuwatqanlarni uruwətkinimdə, əmdi ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.

16 — Bu bir mərsiyə; ular uni okuydu — Əllərninğ kizliri matəm kılıp uni okuydu; mərsiyəni ular Misir wə uning barlıq top-top adəmlirigə okuydu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

Pirəwn təhtisaraoğa qūxidu

17 On ikkinqi yili, ayninğ on bəxinqi künidə yənə xundaq boldiki, Pərwərdigarninğ səzi manga kelip xundaq deyildi: —□

18 I insan ooqli, Misirning top-top adəmliri üqün aḥ-zar qəkkini; xuningdək ularni, yəni uni küqlük əllərninğ kizliri bilən billə təwəngə, ḥangoğa qūxidioğanlaroğa həmrah boluxqa yər tegilirigə qūxürüp taxliwət; □

19 güzəlliktə sən kimdin artuq idinğ? Əmdi qūxüp, hətnə kılınmioğan bilən billə yat!

20 Ular kiliq bilən öltürülgənlər arisioğa yikilidu; kiliq suoquruldi; u wə uning top-top adəmlirininğ həmmisi sərəp apiriwetilsun!

21 Əmdi palwanlarning arisidiki batur-əzimətlər təhtisaraning otturida turup *Misir* wə uni qollioğanlaroğa səz kılıdu: —«Mana, ular qūxti, ular jim yatidu — hətnə kılınmioğanlar, kiliq bilən öltürülgənlər!».

□ **32:8 «Asmanlardiki barlıq parlaydıoğan nurlarni üstüngdə qara kılıp, zemininğə karangoqulukni kaplaymən, dəydu Rəb Pərwərdigar»** — yənə təkrarlaymizki, bu bəxarət bəlkim həm yekinki waqit (Babilning ḥujumi arkiplik)ni həm ahirki zamanlardiki «Pərwərdigarninğ küni»nimu kərsitidu. Ahirki zamanlardimu əllərni kərkitidioğan «yengi Babil» pəyda boluxi mumkin («Wəḥ.», 17-18-bablarni kəring). ■ **32:12** Əz. 28:7; 31:12; 31:2,18; 32:16

□ **32:13 «zor sular»** — Nil dəryasi wə uning delisini kərsitidu. □ **32:17 «On ikkinqi yili, ayninğ on bəxinqi künidə...»** — bəlkim on ikkinqi ayda, yəni yukiriki bəxarəttin ikki həptə keyin: 1-ayətni kəring. □ **32:18 «I insan ooqli, Misirning top-top adəmliri üqün aḥ-zar qəkkini; xuningdək ularni, yəni uni küqlük əllərninğ kizliri bilən billə təwəngə, ḥangoğa qūxidioğanlaroğa həmrah boluxqa yər tegilirigə qūxürüp taxliwət»** — baxqa birhil tərjimisi: «I insan ooqli, Misirning top-top adəmliri üqün aḥ-zar qəkkini, sən wə küqlük əllərninğ kizliri aḥ-zar qəkinglar; xuningdək ularni ḥangoğa qūxidioğanlaroğa həmrah boluxqa yər tegilirigə taxliwət».

22 — Mana, xu yərdidur Asuriyə wə uning yiojiloqan qoxuni; uning gərliri əz ətrapididur; mana ularning həmmisi əltürülgən, kiliqlanoqan.

23 Ularning gərliri qongqur hangning tegididur; uning yiojiloqan qoxuni əz gəri ətrapida turidu; ular tiriklərnin zeminida adəmlərgə wəhxət saloqanlar — bularning həmmisi əltürülgən, kiliqlanoqan.

24 Mana Elam wə uning gərnin ətrapida turoqan uning barlıq top-top adəmliri; ularning həmmisi əltürülgən, kiliqlanoqan, ular hətnə kilinmioqan peti yər tegilirigə qüxkənlər — yəni tiriklərnin zeminida adəmlərgə əz wəhxitini saloqanlar! Biraq hazır ular hangqə qüxkənlər bilən billə iza-ağanətkə qəmidu.

25 Kixilər uning üqün əltürülgənlər arisida, top-top adəmliri arisida bir orun rasloqan; həlqining gərliri uning ətrapididur; ularning həmmisi hətnə kilinmioqanlar, kiliqlanoqanlar; xunga ular hangqə qüxkənlər bilən billə iza-ağanətkə qəlidu; ular əltürülgənlər arisioqə yatquzulidu — gərqə tiriklərnin zeminida ularning wəhxiti adəmlərgə selinoqan bolsimu!

26 Mana xu yərdə Məxək bilən Tubal barlıq top-top adəmliri bilən turidu; ularning gərliri əz ətrapididur; ularning həmmisi hətnə kilinmioqanlar, kiliqlanoqanlar — gərqə ular tirik turuwatqanlarning zeminida əz wəhxitini adəmlərgə saloqan bolsimu!

27 Ular jəng qoralliri bilən təhtisaraqə qüxkən, kiliqliri əz bexi astioqə qoyuloqan, hətnə kilinmay turup yikiloqan palwanlar arisida yatmaydu; ularning kəbihlikliri əz ustihanliri üstidə bolidu — gərqə ular tiriklərnin zeminida baturlaroqimu wəhxət saloqan bolsimu!□

28 Sən *Pirəwnmu* hətnə kilinmioqanlar arisida tarmar bolup, qiliq bilən əltürülgənlər arisida yatisən.

29 Mana xu yərdə Edom, uning padixahliri, barlıq xahzadilirimu; ular küqlük bolsimu, kiliqlanoqanlar bilən billə yatquzulidu; ular hətnə kilinmioqanlar arisida, hangqə qüxidioqanlar bilən billə yatidu.

30 Mana ximaldiki xahzadilər, həmmisi; mana barlıq Zidondikilər, əltürülgənlər bilən billə qüxkən; gərqə əz küqi bilən wəhxət saloqan bolsimu, ular hazır hijaləttə kaldi; ular hətnə kilinmioqan bolup, kiliqlanoqanlar arisida yetip, hangqə qüxidioqanlar bilən billə hijalətkə qəlidu.

31 *Pirəwn* bularni kəridu, xuningdək əzining kiliqlanoqan top-top adəmliri toqruluk, yəni əzi wə qoxuni toqruluk ulardın təsəlli alidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

32 — Gərqə Mən uning wəhxitini tirik turuwatqanlarning zeminioqə salduroqan bolsammu, biraq u hətnə kilinmioqanlar arisioqə, qiliq bilən əltürülgənlər arisioqə yatquzulidu, — yəni *Pirəwn* wə uning barlıq top-top adəmliri, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

33

Yerusalemning oqulixi ••• Kəzətqining wəzipisi

¹ Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —

□ 32:27 «ular jəng qoralliri bilən təhtisaraqə qüxkən, ... hətnə kilinmay turup yikiloqan palwanlar arisida yatmaydu; ularning kəbihlikliri əz ustihanliri üstidə bolidu — gərqə ular tiriklərnin zeminida baturlaroqimu wəhxət saloqan bolsimu!» — demək, Məxək wə Tubal degən ikki kəbilidikilər (hazırkı Rusiyədəki «Moskwa» wə «Tobolsk» bilən munasiwiti bar boluxi mumkin) jəngdə qirilib, baturlardək dəpnə kilinmay, bəlki ularning kəbihlikini kərsitix üqün ustihanliri oquq asman astida yatidu.

² I insan oqli, əl-yurtungdikilərgə söz yətküzüp ularoşa mundak degin: — Mən kiliqni məlum bir zemin üstigə qıkarənimda, zemindiki həlk öz arisidin bir adəmni tepip uni kəzətqi beketsə, —

³ u kiliqning zemin üstigə qıkkanlıqini kərup, kanay qelip həlkni agahlandursa,

⁴ kimdikim kanay awazini anglap, agahni almisa, kiliq kelip uni elip kətsə, əmdi uning kəni öz bexi üstigə bolidu.

⁵ U kanay awazini anglap, agahni almioşan; xunga uning kəni əzigə bolidu; u agah aloşan bolsa, jəni kutkuzoşan bolatti.

⁶ Biraq kəzətqi kiliqning keliwatqini kərup, kanay qalmay, həlkni agahlandurmisa, əmdi kiliq kelip ular arisidin birawni elip kətsə, undakta u öz kəbihlikidə elip ketilidu; biraq uning kəni üqün Mən kəzətqidin hesab alimən.

⁷ Əmdi, i insan oqli, Mən seni Israil jəməti üqün kəzətqi dəp bekitkənmən; sən Mening aqzimdin həwər anglap, ularoşa Məndin agah yətküzisən. ■

⁸ Mən rəzil adəmgə: «I rəzil adəm, sən qoqum əlisən» desəm, wə əzüng bu rəzilni yolidin yanduruşka söz kılmay uni agahlandurmisa, u rəzil öz kəbihlikidə əlidu; biraq uning kəni üqün səndin hesab alimən. □

⁹ Biraq sən rəzilni yolidin yenix toşruluk agahlandursang, u yolidin yanmisa, u öz kəbihlikidə əlidu; biraq əzüng öz jeningni kutkuzup kalisən.

¹⁰ Əmdi sən, i insan oqli, Israil jəmətiyə söz kılip: — Silər: «Bizning itətsizlikirimiz wə gunahlimiz bəximizdidur, biz ular bilən zəplixip ketiwatimiz; əmdi biz kəndakmu həyatka eriximiz?» dəysilər. □ ■

¹¹ Ularoşa səzümni yətküzüp: «Mən həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — Mən rəzil adəmning əlümidin həq hürsənlikim yoktur; pəkət ularni rəzil yolidin yenip həyatka erixsun dəymən; rəzil yolliringlardin yeninglar, yeninglar! Nemixka əlgüinglar kelidu, i Israil jəməti?!» — degin. ■

¹² Wə sən, i insan oqli, əl-yurtungdikilərgə mundak degin: — Həkkaniy adəmning həkkaniyliqi asiylik kiləşan künidə uni kutkuzmaydu; həm rəzil adəm bolsa, u öz rəzillikidin yanəşan künidə rəzillikidin yikilmaydu; həkkaniy adəm gunah sadir kiləşan künidə, u əslidiki həkkaniyliqi bilən həyatda turıwərməydu. ■

¹³ Mən həkkaniyoşa: «Sən bərhək həyatka erixsən» deginimdə, u öz həkkaniylikioşa tayinip kəbihlik sadir kılsa, əmdi uning həkkaniy ixliridin həqkaysisi əslənməydu; əksiqə u ətküzgən kəbihliki tūpəylidin əlidu. □

¹⁴ Əmdi mən rəzilgə: «Sən qoqum əlisən» desəm, biraq u gunahidin yenip, kəz aldında adalət wə həkkaniylikni yürgürsə —

■ 33:7 Əz. 3:1 □ 33:8 «I rəzil adəm, sən qoqum əlisən» — bu agah pəkət jismani yəhətnila kərsətməydu, dəp qaraymiz. Hər bir adəm ilgiri-keyin (Adəm'atimzning gunahining səwəbidin) əlidu. Muxu yərdə kərsitilgən əlüx Hudaning huzuridin, bərikətliridin ayrılxtin ibarət dəp qaraymiz (11-ayətimu kəring). □ 33:10 «əmdi biz kəndakmu həyatka eriximiz?» — yaki «əmdi kəndak yaxaymiz?». Bu ayətlərdə «həkkaniylik» (insanning həkkaniyliqi) adəmning əzlikidin qıkmaydu, bəlkı adəmning Hudaning Əzigə tayanəşanliqining bir mewisi, dəp ispatlinidu. «Həkkaniy adəm» «öz həkkaniyliqi»oşa tayansa (demək, uning kəzliri Hudaəşa əməs, əzigə bolsa) tūgixidu. ■ 33:10 Əz. 24:23 ■ 33:11 Əz. 18:23, 32 ■ 33:12 Əz. 18:24 □ 33:13 «əksiqə u ətküzgən kəbihliki tūpəylidin əlidu» — ibraniy tilida «əksiqə u ətküzgən kəbihliki tūpəylidin, uningda əlidu». Bu ayətlərdə «həkkaniylik» (insanning həkkaniyliqi) adəmning əzlikidin qıkmaydu, bəlkı adəmning Hudaning Əzigə tayanəşanliqining bir mewisi, dəp ispatlinidu. «həkkaniy adəm» «öz həkkaniyliqi»oşa tayansa (demək, uning kəzliri Hudaəşa əməs, əzigə bolsa) tūgixidu.

¹⁵ Rəzil adəm kərzgə kapalətkə alojan nərsini kayturup bərsə, — bulangqılıqta alojanni kayturup bərsə — kəbihlik sadir kılmay, həyat bəlgilimiliridə mangsa — əmdi u bərhək həyatka igə bolidu, u ölməydu.

¹⁶ Uning sadir kılojan gunahlıridin heqkaysisi əslənməydu; u adalət wə həkkanıylikni yürürgən — u bərhək həyatka igə bolidu.

¹⁷ Biraq əl-yurtungdikilər: «Rəbning yoli həmmigə barawər əməs» dəydu; əməliyəttə ularning yoli bolsa həmmigə barawər əməs. ■

¹⁸ Həkkaniy adəm öz həkkanıylikidin yenip, kəbihlikni sadir kılsa, u buningda əlidu.

¹⁹ Rəzil adəm öz rəzillikidin yenip, adalət wə həkkanıylik yürürgəsə, bu ixlardin həyatka igə bolidu.

²⁰ Lekin silər: «Rəbning yoli həmmigə barawər əməs» dəysilər; i Israil jəməti, Mən hərəkaysinglarəqa öz yolliringlar boyiqə üstünglərgə həküm qikirimən! □

²¹ Wə xundak boldiki, sürgün boləjan on ikkinqi yili, oninqi ayniq bəxinqi künidə, Yerusalemdin kaçқан birsi yeniməqa kelip: «Xəhər bəsüldi!» — dedi. □ ■

²² Əmdi kaçқан adəmninq yetip kelixining aldinqi ahximida Pərwərdigarning kəli meninq wujuduməqa kənojanidi; xuning bilən U aəzimmni eqip koydi; aəzim eqilip, mən yənə gaqa bolmidim. □

Israil zeminida qalojanlar toəjruluk bexarət

²³ Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —

²⁴ I insan oəqli, Israil zeminidiki harabə jaylarda turuwatқанlar: «Ibrahım pəkət bir adəm turupmu bu zeminəqa miras boləjanidi; biraq biz kəp adəmmiz; əmdi zemin bəribir bizgə təkdim kilindi» — dəp eytiwatidu. □

²⁵ Xunga ularəqa mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: «Silər gəxni kən bilən yəysilər; silər öz məbudliringlarni bax kətürüp izdəysilər; silər kən təkūwatisilər; əmdi silər zeminəqa miras bolamsilər?»

²⁶ Silər kıliqinglarəqa tayinisilər, silər yirginqlik ixlarni qikirisilər, hərbinglar öz kəoxnisining ayaliəqa buzukqilik kilidu. Əmdi silər zeminəqa miras bolamsilər?».

■ **33:17** Əz. 18:25, 29; 33:20 □ **33:20** «i Israil jəməti, Mən hərəkaysinglarəqa öz yolliringlar

boyiqə üstünglərgə həküm qikirimən!» — bu muhım babtiki 1-20-ayətlərninq məzmunini toəjruluk «kəoxumqə səz»imiznimu kərung. 32:1-33:21diki bexarətlər 29-31-bablardiki Misir toəjruluk bexarətlərdin heli burun berilgən. Lekin bexarətlərninq kəpinqisi Misir toəjruluk boləqaqka, burun berilgən bexarətlərmu 29-31-bablardiki bexarətlərgə ulap bayan kilinəjan.

□ **33:21** «sürgün boləjan on ikkinqi yili, oninqi ayniq bəxinqi künidə... » — bu wəqit xəhərninq ixəjal boləjninidin 18 ay keyinki wəqit boluxi mumkin. Yerusalemdin Babiləqa mangidiəjan yol adəttə 4 aylıq bolatti («Əzra 7:9ni kərung). Tekistning bəzi kəqürmiliridə «on birinqi yil» deyilidu; biraq bir kışim alimlar «on ikkinqi yil» deyix toəra dəp qaraydu; qünki yənə imkanıyət barki, Israil wə Babil pütünləy ohximaydiəjan kalendarni ixlətkən. Biz bu pikirgə mayilmiz. ■ **33:21** 2Pd. 25; Əz. 24:26 □ **33:22** «Əmdi kaçқан adəmninq yetip kelixining aldinqi ahximida Pərwərdigarning kəli meninq wujuduməqa kənojanidi; xuning bilən U aəzimmni eqip koydi; aəzim eqilip, mən yənə gaqa bolmidim» — bu gaqilik təhminən altə yil ilgiri baxlanəjan (3:26-ayətni izahiti bilən wə 24:32-ayətnimu kərung). □ **33:24** «Ibrahım pəkət bir adəm turupmu bu zeminəqa miras boləjanidi; biraq biz kəp adəmmiz; əmdi zemin bəribir bizgə təkdim kilindi» — Babildikilər Qanaanda (Pələstində) turəjan Yəhudiyalarning kəpinqisini əltürgən yaki sürgün kıləjanidi. Zeminda qaldurulojan az kışim adəmlər (tehi heq towa kılməjan) təkəbburlixip xundak səz kilidu. ■ **33:25** Yar. 9:4; Law. 3:17

27 Ularoşa mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: Mən həyatim bilən kəsəm kəlimənki, bərhək, harabə jaylarda turuwatqanlar kəliqlinip yəkilidu; dalada kəloşanni yawayi həywanlarning yəwətişkə təpxiripmən; istihkamlar wə oşarlarda turoşanlarmu waba kesilidin əlidu.

28 Mən zeminni wəyrənə wə qəl-bayawan kəlimən; uning küqədin boləşan pəhri yəkilidu; İsrailning təşliri wəyrənə boliduki, ulardın ötküqi heqbir adəm bolmaydu. □

29 Ularning yürgüzgən yirginlik kəlmixliri tūpəylidin Mən zeminni wəyrənə wə qəl-bayawan kəlimənimda ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu».

Əzakiyal pəyoşəmbər həkəikətən karxi elindimu?

30 — Əmdi sən bolsang, i insan oşli, əl-yurtungdikilər hərdaim seni aşızoşa elip öylirining təmlirining yenida wə dərwazilarda səzləp bir-birigə həm hərbiəri öz kəridixioşa sən toşruluk: «Kəni berip, Pərwərdigardin nemə səz barkin, anglap kələyli!» — dəydu.

31 Ular jamaət süpitidə yeningəşa kelip, Mening həkəimning süpitidə aldingda olturidu; ular səzliringni anglaydu, biraq ularoşa əməl kəlmaydu; ular aşızi bilən sanga muşəbbət kərsitidu, biraq kəngli haram mənprətkə tartidu; □ ■

32 mana, sən ular üçün pəkət yekimlik awaz bilən, sazlıri obdan tənqəxilip eytiləşan muşəbbət nahxisisən, halas; ular səzliringni anglaydu, biraq ularoşa əməl kəlmaydu.

33 Əmdi buning həmmisi əməlgə axuruloşinida (u bərhək əməlgə axurulidu!) ular bir pəyoşəmbərnəning ularning arisida boləşanlikini tonup yetidu».□

34

Ətmüxtiki wapəsiz padiqi-bakquqilar wə kələqəktə bolidəşan «Yahxi Padiqi»

1 Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —

2 I insan oşli, bəxarət berip İsrailni bakquqi padiqilarni əyibləp mundak degin: — Padiqilaroşa mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Əzlininila bekiwatqan İsrailning padiqirining həlioşa way! Padiqilarning padisini ozuqlandırux kerək əməsmu? ■

3 Silər yeşini özünqlar wəyşilər, yungini özünqlar kiysilər; bordaləşan esil malni soyuşilər; lekin koşlarni bakmaysilər.

4 Ajizlarni küqəytmidinqlar, kesəllərnəni sakəytmidinqlar, zəhimləngənlərnəni tənqip koymidinqlar, tarkilip kətkənlərnəni kayturup

□ 33:28 «Mən zeminni wəyrənə wə qəl-bayawan kəlimən» — yaki «Mən zeminni wəyrənə wə (adəmni korqutkuqi) bir wəhəxət kəlimən». □ 33:31 «Ular aşızi bilən sanga muşəbbət kərsitidu, biraq kəngli haram mənprətkə tartidu» — baxka birhəl tərjimisi: «Əməliyətə ular aşızida eytkən xəşsiy arzu-həwəşlirigə əməl kəlidu, kəngli haram mənprətkə tartidu». ■ 33:31

Əz. 14:1-3; 20:1-3 □ 33:33 «Əmdi buning həmmisi əməlgə axuruloşinida ... ular bir pəyoşəmbərnəning ularning arisida boləşanlikini tonup yetidu» — xūbhisizki, Yerusalemdin kaqşan adəm kelip xəhərnəning həwirini eytixi bilən, həlk Əzakiyalni uluq pəyoşəmbər dəp bilip yətti. Əpsus, ular Əzakiyalning səzliniəri pəkət kulak tūwidila anglap, üzül-kesil towa kəliməşan. Xunga 24-29 ayətə əldin eytiləşan balayi'apətlərmu ularning bəxişəşa qūxürülüxi kerək. ■ 34:2 Yər. 23:1

əkəlmidinglar, ezip kətkənlərni izdəp barmidinglar; əksiqə silər zorluq-zumbuluk və rəhimsizlik bilən ular üstidin həküm sürüp kəlgənsilər. ■

5 Ular padiqisiz bolup tarkilip kətti; ular tarkilip ketip daladiki barlik həywanlarəja ozuk bolup kətti.

6 Mening koylirim barlik taqlar arisidin, hər yukiri egizlik üstidə tenəp kətti; Mening koylirim pütkül yər yüzigə tarkip kətti, biraq ularni tepixka tirixkuqi yaki izdigüqi yok idi.

7 Xunga, i padiqilar, Pərwərdigarning səzini anglanglar: —

8 Mən həyatim bilən kəsəm kilimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — Koylirimning padiqisi bolmioəqqa, ular ow bolup qaldi, daladiki hər bir həywanəja ozuk boldi; qünki Mening padiqilirim Əz padamni izdiməydu, ular pəkət əzlinini baqıdu, Mening koylirimni baqmaydu.

9 — Xunga, i padiqilar, Pərwərdigarning səzini anglanglar!

10 Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən padiqilarəja qarximən; Mən Əz koylirimning hesabini ular din alimən, və ularni padini bekixtin tohtimən; xuning bilən padiqilar əzlinirimu baqmaydu; və Mən koylirimni ularəja yənə ozuk bolmisun üqün ularning aozidın kutuldurimən.

11 Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən Əzüm əz koylirimni izdəp ularning halini soraymən;

12 padiqi əzining koyliri arisida, tarap kətkən koylarni tepip baqqandək, Mənmü koylirimni izdəp baqimən; ular bulutluk karangoju kundə tarilip kətkən hər bir jaylardin Mən ularni kutuldurimən.

13 Mən ularni həlkərdin epkelimən, ularni məmlikətlərdin yiojimən, əz zeminiəja apirimən; Mən ularni Israil taqliri üstidə, erik-üstənglər boyida və zemindiki barlik turaləju jaylarda baqimən; ■

14 Mən ularni esil qimənzarda baqimən; Israil taqliri ularning yayliki bolidu; ular xu yərdə obdan yaylaqta yatidu; Israil taqliri üstidə, munbət qimənzarda ozuklinidu.

15 Mən Əzüm Əz padamni baqimən, ularni yatquzimən, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

16 — Mən yoldin tenəp kətkənlərni izdəymən, tarkilip kətkənlərni kayturimən; zəhimləngənlərni tengip koyimən, ajizlarni küqəytmən; biraq səmrigənlər və küqlüklərni yokitimən; padamni adalət bilən baqimən.

17 Əmdi silərgə kəlsəm, i Mening padam, Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən koy və koy arisida, qoqkarlar və tekilər arisida həküm qikirimən. □

18 Əmdi silərnin yaxhi qimənzarni yegininglar azlik kilip, qiməndiki qaloqan ot-qəplərni ayaqliringlar bilən qəyliwetixinglar kerəkmü? Silər süpsüzük sulardin iqkəndin keyin, qaloqinini ayaqliringlar bilən leyitiwetixinglar kerəkmü?

19 Xunga Mening koyliriməja silərnin ayaqliringlar qəyliwətkənni yeyixtin, ayaqliringlar dəsəp leyitiwətkənni iqixtin baxka amal yok.

20 Xunga Rəb Pərwərdigar ularəja mundak dəydu: — Mana Mən, Mən Əzüm səmrigən koylar və oruk koylar arisida həküm qikirimən.

■ 34:4 1Pet. 5:3 ■ 34:13 Əz. 28:25 □ 34:17 «Əmdi silərgə kəlsəm, i Mening padam, ... — Mana, Mən koy və koy arisida, qoqkarlar və tekilər arisida həküm qikirimən» — Əzakiyal «padiqilar»ni, yəni Israil padixahliri, kaqinliri və pəyojəmbərlirini əyibləp qikti. U hazır həlk arisidiki ajiz-namratlarni bozək kilip kəlgən baylar və mənəpədarlar (səmrigən və küqlük koylar)ni əyibləxkə baxlaydu.

21 Qünki silər mürə-yanpaxliringlar bilən ittirip, münggüzliringlar bilən ularni tərəp-tərəpkə tarkitiwətküqə üsisilər,

22 — Mən ularni yənə ow obyekt bolmısın dəp Əz padamni kütquzimən; wə Mən koy wə koy arisida həküm qikirimən.

23 Mən ularning üstigə bir padiqini tikləymən, u ularni bəkidü; u bolsa Mening kulum Dawut; u ularni bəqip, ularoqa padiqi bolıdu; ■

24 wə Mənki Pərwərdigar ularning Hudasi bolimən, Mening kulum Dawut ular arisida əmir bolıdu; Mənki Pərwərdigar xundak söz kıldim. □ ■

25 Mən ular bilən aman-hatirjəmlik beoıxlaydıoan əhdini tüzüp, yirtkuq haywanlarni zemindin tügitimən; ular bihətər bolup janggaldə turıdu, ormanlıqlarda konup uhlaydu.

26 Mən ularni həm egizlikim ətrapıdiki jaylarni bərikətlik qilimən; yanoqur-yeoınlarni ez pəslidə yoqdurimən; bular bərikətlik yanoqurlar bolıdu. □

27 Daladiki dərəhlər mewilirini, tupraq ündürmilirini berıdu; ular öz zemınida bihətər turıdu; Mən ularning boyunturuk-asarətlirini sundurup, ularni kullukqa tutkanlarning kolıdin kutulduroqinimda, ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetıdu.

28 Ular yənə əllərgə ow bolmaydu, yər yüzıdiki haywanlar yənə ularni yəwətməydu; ular bihətər turıdu, heqkim ularni korqatmaydu.

29 Mən ular üqün dangki qıkkən alahıdə bir bostanlıq jayni təminləymən; ular kaytidin zemında aqarqılıkta yıgləp qalmaydu, yaki kaytidin əlləring mazak obyektı bolmaydu. ■

30 Andin ular Mənki Pərwərdigar Hudasing ular bilən billə bolıdıoanlıqimni wə əzlırining, yəni Israil jəmətining Mening həlkim bolıdıoanlıqini bilip yetıdu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

31 — Əmđi silər bolsanglar, i Mening koylırim, Mening qımənzarımđiki koylırim, insanlardursilər, halas; Mən bolsam siləring Hudayinglar-durmən» — dəydu Rəb Pərwərdigar. ■

35

Edom, yəni Seir toqruluk bexarət

1 Wə Pərwərdigarning səzi manga kelip xundak deyildi: —

2 I insan ooqli, yüzüngni Seir teoıoqa qarıtıp, bexarət berip uni əyibləp mundak degin: —□

■ 34:23 Yəx. 40:11; 42:1; 50:10; 52:13; 53:11; Yər. 30:9; Yh. 10:11 □ 34:24 «Mənki Pərwərdigar ularning Hudasi bolimən, Mening kulum Dawut ular arisida əmir bolıdu» — 11-ayəttə Pərwərdigar: «Əzüm koylırimoqa padiqi bolimən» dəp wədə kılıdu. Muxu ayətlərdə u «Kulum Dawut»ni ularoqa padiqi boluxka tikləymən, dəydu. Dawuttin uluq, Dawutning ooqli boloan Məsihdə Hudaning bu ikki wədisi təng əməlgə axuruloan həm axurulıdu. «Yuh.» 10-bab, jümlidin Məsihning «Mən Əzüm yaxhi padiqidurmən» degən səzini kəring. ■ 34:24 Yəx. 55:4 □ 34:26 «Mən ularni həm egizlikim ətrapıdiki jaylarni bərikətlik qilimən» — «egizlikim» (yaki «dənglüküm») Zion teoını kərsitıdu. ■ 34:29 Əz. 36:6-38 ■ 34:31 Yh. 10:11 □ 35:2 «yüzüngni Seir teoıoqa qarıtıp, bexarət berip uni əyibləp mundak degin: —» — «Seir» Edomning baxka bir ismi. Oqurmənləring esidə bəlkim barki, Yəqub wə Edom uka-aka bolup, ular arisida əqmənlik pəyda boloan. Gərgə Edom Yəqubni kəqürüm kıləan bolsımu, uning keyinki əwladlırı boləan Edomiylar Yəqubning əwladlırı boləan Israilə küqlük əqmənlik saqlap kəlgən.

³ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mana, i Seir teoqi, Mən sanga kərximən; Mən qolumni üstünggə uzartıp, seni bir wəyrənə wə qəl-bayawan kəlimən.

⁴ Mən xəhərliringni harabə kəliwetimən, wə sən wəyrənə bolisən; andin sən Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisən.

⁵ Qünki sən mənggügə əqmənlik saqlap kəlgənsən, Israillarning bexioqa külpət qüxkən künidə, kəbihlikning jazalinix wakti-saiti toxkanda, ularni kəliq küğigə tapxurup bərgənliking tüpəylidin, ■

⁶ Xunga Mən həyatim bilən kəsəm kəlimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — Mən sanga kən təkülüxnı bekittim; kən seni qoşlaydu. Sən kən təküxtin nəprətlənmigənliking tüpəylidin, əmdi kən seni qoşlap yürüdü.

⁷ Mən Seir teoqini wəyrənə wə qəl-bayawan kəlip, uningdin besip ötküqi həm uningəqa kəytkuqini üzüp taxlaymən.

⁸ Mən uning taqlirini əltürülgənliri bilən toldurimən; sening egizlikliringdə, sening jiləjiliringdə, sening barlıq jiraliringda kəliq bilən əltürülgənlər yikilidu.

⁹ Mən seni mənggügə wəyrənə kəlimən; sening xəhərliring adəmzatsiz bolidu; wə silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetisilər.

¹⁰ — Qünki sən: «Bu ikki əl, ikki məmləkət Meningki bolidu, biz ularəqa igə bolimiz» degining tüpəylidin — gərqə Mən Pərwərdigar xu yərdə boləqan bolsammu —, □ ■

¹¹ əmdi Mən həyatim bilən kəsəm kəlimənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — Mən sening nəpritingdin qıqkən aqqıqing boyiqə wə həsiting boyiqə sanga muamilə kəlimən; Mən üstünggə həküm qıqırıp jazalixim bilən, Mən ular arisida Əzümni kərsitimən.

¹² Xuning bilən sening İsrail taqlirioqa kərap: «Ular wəyrən boldi, ular bizgə yəm boluxka təkdım kəlinidi» degən barlıq həkərliringni Mən Pərwərdigarning angləonimni sənlər tonup yetisilər.

¹³ Uning üstigə aqzınglarda silər Manga kərxı qıqıp özünglarnı qəng kərsitip, Manga kupurluk kələqan səzünglərnı kəpəytkənsilər; Mən ularni anglidim.

¹⁴ Xunga Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Pütkül yər yüzi xadlinip kətkinidə, Mən seni wəyrənə kəlimən.

¹⁵ İsrail jəmətining mirasi wəyrən kəlinəqanda buningdin sən xadlanəqiningdək, Mənmü sanga xundak kəlimən; sənmu, i Seir teoqi wə barlıq Edom — silərnıng barlıqinglar wəyrənə bolidu; wə *Edomiylar* Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu».

36

Huda Əzining nami üqün İsrailni əsligə kəltürüdü

¹ Əmdi sən, i insan oqlı, İsrail taqlirioqa bexarət bərip mundak degin: — İsrail taqliri, Pərwərdigarning səzini anglanglar: —■

² Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Duxmənnıng silərgə kərap: «Wah! Mənggü yukiri jaylar bizgə təəlluk boldi!» degni tüpəylidin, ■

³ Xunga bexarət bərip mundak degin: — Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Bərhək, qünki ular silərnı wəyrənə kəlip, əllərdin kələqanlirioqa təwə

■ 35:5 Əz. 25:15 □ 35:10 «Bu ikki əl, ikki məmləkət meningki bolidu» — «ikki əl, ikki məmləkət» Yəhuda wə İsrail (ximaliy padixahlik)ni kərsitidu. ■ 35:10 Zəb. 83:12 ■ 36:1 Əz.

6:2 ■ 36:2 Əz. 35:10

kilixka həryandin silərnı əzgənliki tüpəylidin, wə silər əllər arisida səz-qəqək wə təhmət obyektı bolup qalqanlığinglardın, □

⁴ əmdi xunga, i İsrail taqliri, Rəb Pərwərdigarning səzini anglanglar: — Rəb Pərwərdigar əllərdin qalqanlıriqə olja həm mazək obyektı bolup qalqan taqlar, egizliklər, jiralar wə jiloqlarqə, wəyran bolqan harabilər wə taxliwetilgən xəhərlərgə mundək dəydu: —

⁵ Xunga Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: — Huxal boluxup qəlbidiki pütün əqmənliki bilən Mening zeminimni əzliqigə təəlluk boluxka bekitip, uni bulang-talang kiliwalayli degən əllərdin qalqanlıriqə wə Edomdik-ilərning həmmisigə bərhək, Mən *Əz həlqimğə* bolqan kizəinliqimdin qıqqan aqqıq otida səz kildim: —

⁶ İsrail zemini toqruluk bəxarət berip, taqlar, egizliklər, jiralar wə jiloqlarqə səz kilip mundək degin: — Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: — Mana, Mən *Əz həlqimğə bolqan* kizəinliqimdin kəhrim bilən səz kildim — qünki silər əllərning mazək-ağanətlirini yegənsilər. ■

⁷ — Xunga Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: — Mən qolumni kətürüp xundək kəsəm iqqənki, bərhək, ətrapinglardiki əllər əzizing mazək-ağanətlirini özi izitidu.

⁸ Lekin silər, i İsrail taqliri, xahlinisilər, həlqim İsrailqə mewə berisilər; qünki ular pat arida kaytip kelidu.

⁹ Qünki mana, Mən silər təripinglardidurmən; Mən silərgə qaraymən, silər yumxitisilər həm terilisilər.

¹⁰ Wə Mən üstünglərdə adəmlərni, yəni İsrailning pütkül jəmətini, ularning bərlikini kəpəytimən; xəhərlər ahalilik bolidu, harabilər kaytidin kurulidu.

¹¹ Mən üstünglərdə adəm həm haywanlarini kəpəytimən, ular awup nəsil kəridu; Mən ətkən zamanlardikidək silərni olturaklık kilimən; bərhək, həlinglarni əslidikidin əwzəl kilimən; silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisilər.

¹² Mən üstünglərgə adəmlərni, yəni həlqim İsrailni mangdurimən; ular silərgə igidarqilik kilidu, silər ularning mirasi bolisilər; silər yənə ularni baliliridin juda kilmaysilər.

¹³ Rəb Pərwərdigar mundək dəydu: — Qünki ularning silərgə: «Silər adəmlərni yəysilər, öz elinglarni balilərdin juda kilqansilər!» degini tüpəylidin,

¹⁴ əmdi silər yənə adəmlərni yeməysilər, öz elinglarni baliliridin yənə juda kilmaysilər, dəydu Rəb Pərwərdigar.

¹⁵ — Mən silərgə yənə əllərning mazək-ağanətlirini anglatkuzmaymən; silər əllərning tapa-tənisini yənə kətürməysilər; silər öz elinglarni kaytidin yikitmaysilər, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

¹⁶ Pərwərdigarning səzi manga kelip xundək deyildi: —

¹⁷ I insan oqlı, İsrail jəməti öz zeminida turoqan qaqlarda, ular öz yoli həm kilmixliri bilən uni buloqlan; Mening aldında ularning yoli ay kərgən ayalning napaklıqıqə ohxax.

¹⁸ Xunga zeminqə təkkən qan üqün, zeminni məbudliri bilən buloqlanlıki üqün, Mən kəhrimni ular üstigə təktum;

□ 36:3 «Qünki ular silərni wəyranə kilip, əllərdin qalqanlıriqə təwə kilixka həryandin silərni əzgənliki tüpəylidin,...» — muxu ayəttiki «ular» wə «(yat) əllərdin qalqanlar» bəlkim (1) «Babil» wə «baxka əllər»ni kərsitidu; (2) ahırki zamandiki «dəjjal wə uningqə bekiqənan əllər»ni wə uların «baxka əllər»ni kərsitidu. Babil İsrailni ixoql kilip bulang-talang kilqandın keyin asasən uni taxlap kətti; ətrapidiki əllər qalqan həlqning əjizlikidin paydiliniq uni tehimu kəprək bulang-talang kildi. ■ 36:6 Əz. 34:29

19 Mən ularni əllər arisioğa tarkitiwəttim, ular məmlikətlər iqiğə tarilip kətti; Mən ularning yolliri həm kilmixliri boyiqə ularning üstigə həküm çikardim.

20 Ular baridoğan hərəkaysi əllərgə kəlgəndə, ular toqrisida: «Bular Pərwərdigarning həlki, biraq ular Uning zeminidin çikқан!» — dey-ilgəndə, ular yənila Mening pak-mukəddəs namimni buloğan; ■

21 Biraq Mən Israil jəməti baroğan hərəkaysi əllər arisida buloğanoğan pak-mukəddəs namim üçün kəngül bəldüm.

22 Xunga Israil jəmətiğə mundaq degin: — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən bu ixni silərni dəp əməs, i Israil jəməti, həlki silər baroğan hərəkaysi əllər arisida silər buloğan öz pak-mukəddəs namim üçün kəlimən.

23 Mən əllər arisida buloğanoğan, Əzümning büyük namimni pak-mukəddəs dəp kərsitimən; namimni dəl silər ular arisida buloğan; ularning kəz aldida Mən Əzümni silərnin aranglarda pak-mukəddəs kərsətkinimdə, əllər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

24 Mən silərni əllər arisidin elip, məmlikətlər iqidin yioqip, silərni öz zemininlaroğa kayturimən.

25 — Mən süpsüzük suni üstünglaroğa qaçimən, buning bilən silər pak bolisilər. Silərni həmmə paskinilikinglardin wə butliringlardin paklaymən.

26 Mən silərgə yengi kəlb berimən, iqinglaroğa yengi bir roh salimən; teninglardiki tax yürəkni elip taxlap, məhrlik bir kəlbni ata kəlimən. □ ■

27 Mening Rohimni iqinglaroğa kirgüzüp, silərni əmr-pərmanlirim boyiqə mangəquzimən, həkümilirimni tutkuzimən, xuning bilən ularoğa əməl kəlisilər;

28 silər Mən ata-bowiliringlaroğa təkdin kəloğan zeminda yaxaysilər; Mening kəwmim bolisilər, Mən silərnin Hudayinglar bolimən.

29 Mən silərni barlık paskiniqiliktin kutkuzimən; Mən buoqdayni awun boluxka buyruymən; üstünglərgə heq aqarqilikni koymaymən; ■

30 Mən dərəhlərnin mewisini wə etizdiki məhsulatlarni awutumənki, silər aqarqilik tüpəyldin əllər arisida xərməndə bolmaysilər.

31 Silər rəzil yolliringlar wə naqar kilmixliringlarni əsləp, kəbihlikliringlar wə yirginqlik kəloğanliringlar üçün öz-özünglardin yirginisilər. ■

32 Silərgə məlum bolsunki, bu ixni kəlixim silər üçün əməs, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — öz yolliringlar üçün hijil bolup xərməndə bolunglar, i Israil jəməti. □

33 — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən kəbihlikinglardin pakliğan künidə, Mən xəhərlərni aqalilik kəlimən, harabə kəloğan jaylarnu kaytidin kurulidu.

34 Wəyran kəlinoğan zemin etüp ketiwatқан hərberining kəz aldida wəyranə kəruंसimu, u kaytidin terilidu.

35 Xuning bilən ular: «Bu wəyran kəlinoğan zemin huddi Erəm baqçisidək boldi; harabə, wəyran kəlinoğan xəhərlər hazır mustəhkəmləndi, aqalilik boldi» — dəydu. ■

■ 36:20 Yəx. 52:5; Rim. 2:24 □ 36:26 «...məhrlik bir kəlbni ata kəlimən» — ibarniy tilida bu sez «...gəx yürəkni ata kəlimən» deyilgən. ■ 36:26 Yər. 32:39; Əz. 11:19 ■ 36:29 Əz. 34:29

■ 36:31 Əz. 6:9; 20:43; 16:61,63 □ 36:32 «bu ixni kəlixim silər üçün əməs,...» — demək, bu ixni Huda Əzi üçün kəlidu. ■ 36:35 Yəx. 51:3; Əz. 28:13

36 Wə ətrapida qalğan əllər Mənki Pərwərdigarning buzulğan jaylarni kuroquqi həm wəyrənə kılinoğan yərləni qaytidin terioquqi ikənlikimni bilip yetidu; Mənki Pərwərdigar səz qıldim, buningoşa əməl kılımən. ■

37 Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mən yənila İsrailning jəmätining bu ixlarni tiləydiğan dua-tilawətlirigə ijabət kılouquqi bolimən; Mən koy padisidək ularning adəmlirini awutimən;

38 Mukəddəs dəp ayriloğan kurbanlıq koy padisidək, bekitilgən heyt-bayramlırioşa beoixlanoğan koy padisi Yerusalemoşa tolduruləndək, harabə boləğan xəhərlər qaytidin adəm padiliri bilən toldurulidu; ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu.

37

Quruq səngəklərgə toloğan jiloğa — İsrailning tirilixi

1 Pərwərdigarning kəli wujudumoşa qəndi; Pərwərdigar meni Rohi bilən kətürüp qıqip, bir jiloğining otturisoşa turoquzdi; u yər səngəklərgə toldi. □

2 U meni səngəklər ətrapidin uyak-buyaqqa ötküzdi; mana, bu oquq jiloğida *səngəklər* intayin nuroqun idi; wə mana, ular intayin kurup kətkənidi.

3 U məndin: — I insan ooqli, bu səngəklər qaytidin yaxnamdu? — dəp soridi. Mən: — I Rəb Pərwərdigar, sən bilisən, — dedim.

4 U manga: I insan ooqli, bu səngəklər üstigə bexarət berip mundaq deyin: «I kuruq səngəklər, Pərwərdigarning səzini anglanglar!»

5 Rəb Pərwərdigar bu səngəklərgə mundaq dəydu: — Mana, Mən silərgə bir roh-nəpəs kirgüzimən, wə silər həyat bolisilər. □

6 Mən üstünlərgə pəy-singirləni salimən, siləni terə bilən yapimən, silərgə roh-nəpəs kirgüzimən; wə silər Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetisilər».

7 Xunga mən buyruloğini boyiqə bexarət bərdim; mən bexarət beriximgə, bir xawqun kətürüldi, mana jalak-julak bir awaz angləndi, səngəklər jipsilixip, bir-birigə qoxuldi.

8 Mən kərdum, mana, pəy-singirlər wə ət ularning üstigə kelip ularni qaplidi; biraq ularda heq roh-nəpəs bolmidi.

9 U manga: — I insan ooqli, roh-nəpəskə bexarət berip mundaq deyin: «Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: Tət tərəptin xamal kəlgəysilər, i roh-nəpəs, wə muxu öltürülgənlər tirilsun üqün ularning üstigə püwənglər» — dedi. □

10 Xunga mən buyruloğandək bexarət beriwidim, roh-nəpəs ularoşa kirdidə, ular həyat bolup tik turdi — büyük bir qoxunoşa aylandı.

11 Wə U manga: — I insan ooqli, bu səngəklər bolsa İsrailning pütün jəmətidur. Mana, ular: «Bizning səngəklirimiz kurup kətti, ümidimiz üzüldi; biz tügəxtuk!» — dəydu.

■ 36:36 Əz. 17:24; 22:14; 37:14 □ 37:1 «Pərwərdigar meni Rohi bilən kətürüp qıqip,...» — ibranıy tilida «Pərwərdigar meni Roh bilən kətürüp qıqip,...». Demək, Pərwərdigar Əz Rohi bilən pəyoəmbərnı kətürdi. □ 37:5 «mən silərgə bir roh-nəpəs kirgüzimən, wə silər həyat bolisilər» — ibranıy tilida «roh» wə «nəpəs» bir səz. □ 37:9 «roh-nəpəskə bexarət berip mundaq deyin: «Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: Tət tərəptin xamal kəlgəysilər, i roh-nəpəs,...» — ibranıy tilida «roh» (yaki «roh-nəpəs») wə «xamal» bir səz. «Tət tərəptin xamal kəlgəysilər, ...» ibranıy tilida «tət tərəptiki xamaldin kəlgəysilər, ...»

¹² Xunga bexarət berip ularoşa mundaq degin: «Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: — Mana, Mən görünglärni eqip, silärni görünglärdin qıqirimən, i Mening həlkim, silärni İsrail zeminioşa elip kirimən;

¹³ Mən görünglärni aqkınimda, silärni görünglärdin qıkaröşinimda, i Mening həlkim, silər Mening Pərwərdigar ikenlikimni bilip yetisilər.

¹⁴ Wə Mən Öz Rohimni silərgə kirgüzimən, silər həyat bolisilər; wə Mən silärni öz zeminiglarda turöşüzimən; silər Mənki Pərwərdigarni xundaq sözni kilip, xuni ada qıldı, dəp bilip yetisilər».

Ikki tayaqning bir boluxi toşrulux bexarət

¹⁵ Pərwərdigarning sözi manga kelip mundaq deyildi: —

¹⁶ I insan oşli, bir tayakni elip, uning üstigə «Yəhuda wə uning həmrahliri bolöşan İsrailar üqün» dəp yazöşin; yənə bir tayakni elip, uning üstigə «Əfraim wə uning həmrahliri bolöşan pütün İsrail jəmätidikilər üqün» dəp yazöşin;

¹⁷ wə ularni bir-birigə ulap köy; ular kölungda bir bolsun.

¹⁸ Həlkimdikilər söndin: «Bu ixlar bilən nemini qüxəndürməkqi bizgə dəp bərməmsən?» dəp sorisa,

¹⁹ ularoşa: «Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Mana, Mən Əfraimning wə uningöşa həmraş bolöşan İsrail kəbililirining köli tutkan Yüsüpning tayikini elip, uni Yəhudaning tayikioşa köxup ulap, ularni birla tayaq kilimən; ular Mening kölumda bir tayaq bolidu.

²⁰ Sən yazöşan tayaklarni ularning köz aldida kölungda tutup ularoşa xundaq degin: —

²¹ «Rəb Pərwərdigar xundaq dəydu: «Mana, Mən İsrail balilirini baröşan əllər arisidin elip, ularni həryandin yioşip öz zeminioşa epkelimən.

²² Mən ularni İsrail taşlirining üstidə bir əl kilimən; bir padixah ularning həmmisigə padixah bolidu; ular kaytidin ikki əl bolmaydu, yaki kaytidin ikki padixahlıqqa həq bөлünməydu. ■

²³ Ular özlrini kaytidin ularning məbudliri, lənətlik ixliri yaki asiylıklirining həqkayisisi bilən həq bulöşimaydu; Mən ularni gunah ötküzgən olturaqlaxkan jayliridin kutkuzup, ularni paklandurimən; ular Mening həlkim bolidu, Mən ularning Hudasi bolimən.

²⁴ Wə mening kulum Dawut ularoşa padixah bolidu; ularning həmmisining birla padiqisi bolidu; ular Mening həkümlirimdə mengip, Mening bəlgilimilirimni tutup ularoşa əməl kilidu. ■

²⁵ Ular Mening kulum Yakupka təkdım kilöşan, ata-bowiliringlar turup kəlgən zeminda turidu; ular uningda turidu — ular; ularning baliliri, wə balilarning baliliri mənggü turidu — Mening kulum Dawut ularning xahzadisi bolidu. □

²⁶ Mən ular bilən aman-hatirjəmlik beöşixlaydiöşan bir əhdə tüzimən; bu ular bilən mənggülik bir əhdə bolidu; Mən ularni jayida makanlaxturup awutimən; wə Mening mukəddəs jayimni ular arisioşa mənggügə tikləymən. ■

■ 37:22 Yh. 10:16 ■ 37:24 Yəx. 40:11; Yər. 30:9; Əz. 34:23 □ 37:25 «**Mening kulum Dawut ularning xahzadisi bolidu**» — bu sözning mənisidə ikki mumkinçilik bar: — (1) Huda Dawut padixahni tirildürüp ularoşa padixah süpitidə tikləydu. (2) muxu sözlər Dawutning əvladi Kutkuzoşuqi-Məsihni körsitidu (34-babni köşüng). Bizningqə hər ikkisi toşrirdu. Xu qaoşda Hudaning səltniti yar yüzigə kəlgəndə, Dawut pəyöşəmbər yar yüzidə turup, İsrail wə aləmnig həkikiy padixahı wə padiqisi bolöşan Məsihkə wəkil bolup ularning padixahı boluxi mumkin.

■ 37:26 Zəb. 89:3-4; Əz. 34:25; 2Kor. 6:16

27 Mening turaloju jayim ularda bolidu; Mən ularning Hudasi bolimən, ular Mening həlkim bolidu. □ ■

28 Mening pak-muqəddəs jayim ular arisida mənəggügə tikləngəndə, əmdi əllər Əzüm Pərwərdigarning İsrailni pak-muqəddəs kılouqı ikənlikimni bilip yetidu».

38

Ahırkı zamanlar — «Gog»ni əyibləydiqan bexarət

1 Pərwərdigarning sözi manga kelip mundaq deyildi: —

2 İnsan ooqli, yüzüngni Magog zeminidiki Rox, Məxək wə Tubalning əmiri Gogqa qaritip uni əyibləp bexarət berip xundak degin: — □ ■

3 Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: «Mana, i Gog, — Rox, Məxək wə Tubalning əmiri, Mən sanga qarximən;

4 Mən seni arkingoşa yandurup, engikinggə ilməkləni selip, sən wə pütün qoxunungni — atlar wə atlıq əskərləni, həmmisi toluq qorallanojan, sipar-qalkanlarni kətürgən, kiliq tutqan top-top kixiləni jənggə qikirimən; ■

5 Pars, Efiopiya wə Put, həmmisi qalkan-dubuloşa bilən qorallinidu □

6 — Gomer wə uning barlıq top-top adəmliri, ximalning əng kəridin kəlgən Torgamah jəməti wə uning barlıq top-top adəmliri, bu kəp əllər sanga həmrah bolup billə bolidu. □

7 Əzüngni təyyarla; sən wə sanga yiojilojan barlıq top-top adəmliring təyyarlanojan petida bol; sən ularoşa nazarətqilik kilisən. □

8 Kəp künlərdin keyin sən *jənggə* qakirilisən; sən ahırkı yillarda kiliqtin kütquzulojan, kəp əllərdin yiojilojan həlkning zeminioşa, yəni uzundin beri wəyran kəlinip kəlgən İsrail taqlirioşa hujum kilisən; uning həlkı əllərdin yiojilojan bolup, ularning həmmisi aman-esən turiweridu;

9 sən, barlıq top adəmliring wə sanga həmrah bolojan nuroqun əllər bilən billə aloşa besip, boran-qapqundək kelisən; sən yər yüzini kapliojan buluttək bolisən». ■

10 — Rəb Pərwərdigar mundaq dəydu: «Xu küni xundak boliduki, kənglūnggə baxkiqə hiyallar kirip, sən rəzil hiylə-nəyrəngni oylap qikisən;

11 sən: «Mən sepilsiz yeza-kəntlər jaylaxqan zeminioşa besip kirimən; mən aman-esən turuwatqan bir həlkqə yekinliximən — ularning həmmisi sepilsiz, takaksiz wə dərwezisiz turuwatidu», dəysən, —

□ 37:27 «Mening turaloju jayim ularda bolidu; Mən ularning Hudasi bolimən, ular Mening həlkim bolidu» — muxu bexarət 40-48-bablarda təpsiliy həlda eqilidu. ■ 37:27 Əz. 11:20; 14:11

□ 38:2 «yüzüngni Magog zeminidiki Rox, Məxək wə Tubalning əmiri Gogqa qaritip...» — baxqə birhil tərjimisi: «yüzüngni Magog zeminidin bolojan Məxək wə Tubalning kattiwax xahzadis bolojan Gogqa qaritip...». Məxək wə Tubal xu dəwrlərdə hazırkı Türkiyədə turojan ikki kəbilə idi. Ularning hazırkı Rusiyədəki «Moskwa» wə «Tobolsk» bilən munasiwiti bar boluxi mumkin. Bəzi alimlar «Rox»ni hazırkı «Rusiyə» bilən munasiwiti bar; dəp qaraydu. ■ 38:2 Wəh. 20:8 ■ 38:4 Əz. 29:4; 39:2 □ 38:5 «Put» — hazırkı «Liwiyə» («Libya»). □ 38:6

«Gomer» — bəzi alimlar «Gomer»ni hazırkı «Germaniyə» bilən munasiwiti bar; dəp qaraydu. «Torgamah»ning kim ikənlikini bir nemə deyix təs, biraq Pələstin yaki Babiloşa nisbətən «ximaliy əng kəri» bolojan jay Sibiriyədur. □ 38:7 «sən ularoşa nazarətqilik kilisən» — baxqə birhil tərjimisi: «sən ularoşa muhəpizətqi bolisən». ■ 38:9 Əz. 30:18

12 «Xuning bilən oljilarni elip, bulang-talang kilimən; qolumni əslidə wəyran bolup əmdilikdə makanlık boləqan jaylarəqə, əllərdin yiqiləqan, mal-dunyaəqə igə boləqan, dunyaning kindikidə yaxawatqan həlkəqə qarxi kilimən».

13 Xu tapta Xeba, Dedan, Tarxixniki sodigərlər barlık yax xirliri bilən səndin: «Sən olja elixqə kəldingmu? Sən top-top adəmliringni bulang-talang kiliwelixqə — altun-kümüxnə elip ketixkə, mal-dunyani elip ketixkə, zor bir oljoqə erixiwelixqə yiqidingmu?» — dəp soraydu.□

14 Xunga bexarət bərgin, i insan oşli, Gogka xundak degin: — Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: — Mening həlkim Israil aman-esən bolidəqan künni, sən bilip yətməmsən?

15 Sən əz jayingdin, yəni ximalning əng qət jayidin qikisən, sən wə sanga həmrah boləqan nuroşun əllər, həmmisi atlık bolup, top-top adəmlər, qong qoxun bolisən.

16 Sən yər yüzini kaplıqan buluttək həlkim Israiləqə qarxi qikisən — bu ahirki zamanlarda bolidu — Mən seni əz zeminişəqə qarxilixixqə qikirimən; xundak kilip Mən sən arqilik, i Gog, əlləring kəz aldida Əzümning pak-mukəddəs ikənlikimni kərsətkəndə, ular Meni tonuydu».

17 — Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: «Mən kədimki zamanlarda qullirim boləqan Israildiki pəyoşəmbərlər arqilik bexarət kiləqan birsi sən əməsmu? Ular xu künlərdə, xundakla kəp yillardin beri, Mening seni həlkimgə qarxilixixqə qikiridəqanlıkim toşruluk bexarət bərgən əməsmu?»□

18 Wə xu küni, yəni Gog Israil zeminişəqə qarxi qikqan küni xundak boliduki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — şəzipim bilən Mening kəhrim ərləp qikidu.

19 Mening *Əz həlkimgə* boləqan kizəqinlıkimdin, şəzəp bilən xundak səz kiləqanmənki, Israil zeminida zor yər təwrəx bolidu; ■

20 xuning bilən dengizdiki beliklər, asmandiki uqar-qanatlar, daladiki həywanlar, yər yüzidiki əmiligüqi həywanlar wə yər yüzidə turəqan barlık insanlar Mening yüzüm aldida təwrinip ketidu; taşlar ərülüp, tik yarlar oşlap ketidu, barlık tamlar yərgə ərülüp quxidu.

21 Mən barlık taşlirimda uning bilən qarxilixixqə bir kiliq qakirimən, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — hərbersining kiliqi əz kərindixigə qarxi qikidu.

22 Mən waba kesili wə qan təküx bilən uningəqə həküm qikirip jazalaxqə kiriximən; Mən uningəqə, uning qoxunliri üstigə, uningəqə həmrah boləqan nuroşun əllər üstigə dəhşətlilik yamoşur, zor mēldür taxliri, ot wə güngürt yaqdurimən;

23 Mən Əzümni uluşlap, Əzümni pak-mukəddəs dəp kərsitimən; wə nuroşun əlləring kəz aldida namayan bolimən, ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu».

□ **38:13 «Xeba, Dedan, Tarxix...»** — «Xeba» wə «Dedan» — Ərəb millətleri idi. «Tarxix» — qong bir soda xəhiri (yukirikqi 27:12-ayəttiki izahatni kəring). «Yax xirliri» — bularəqə ohxaydəqan, ular bilən soda kilidəqan əllər. Ayətning mənsisi bəlkim Gog Israiləqə hujum kiləqanda ularmu əhwaldin paydilanmaqci bolidu. □ **38:17 «Mən kədimki zamanlarda qullirim boləqan Israildiki pəyoşəmbərlər arqilik bexarət kiləqan birsi sən əməsmu? Ular xu künlərdə, xundakla kəp yillardin beri, Mening seni həlkimgə qarxilixixqə qikiridəqanlıkim toşruluk bexarət bərgən əməsmu?»** — bu ayət üstidə biz «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **38:19** Əz. 36:5, 6

39

Gog wə Magog toʻgʻruluk bexarətning baxqa təpsilatli

1 «Əmdi sən, i insan oʻqli, Gogni əyibləp bexarət berip xundak degin: — Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: — Mana, i Gog, — Rox, Məxək wə Tubalning əmiri, Mən sanga qarximən;

2 Mən seni arqingəyə yandurup, yetkiləp, seni ximalning əng kəridin qikirimən, Israilning taʻoliri üstigə tajawuz kildurimən; ■

3 Mən oqyayingni sol kolungdin urup taxliquziwetimən, oqliringni ong kolungdin quxuriwetimən;

4 sən Israil taʻolirining üstigə yikilisən; sən wə sening barlik qoxunliring, sanga həmrəh boləqan əllər yikilisilər; Mən seni barlik yirtkuq uqar-kanatlarəyə gəx, daladiki barlik haywanlarəyə ow boluxkə təkdım kildim. ■

5 Sən dalada yikilisən; qünki Mən xundak söz kildim, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

6 Mən Magog üstigə wə dengiz boyida aman-esən turojanlarəyə ot yaʻodurimən; ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni tonup yetidu.

7 Mening pak-mukəddəs namimni həlkim Israil arisida tonutimən; pak-mukəddəs namimning kaytidin buləqinxkə kət'iy yol qoymaymən; əllər Mening Pərwərdigar, Israilda turoqan Mukəddəs Boləquqisi ikənlikimni bilip yetidu.

8 Mana, u kelidu! Bu ixlar qoqum bolidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — bu dəl Mən eytqan künidur.

9 Israil xəhərliridə turuwatqanlar qikip qorallarni, jümlidin sipar-qalkanlar, oqyalar, tokmaqlar wə nəyziəlni kəydürüp ot qalaydu — ular bular bilən yəttə yil ot qalaydu.

10 Daladin həq otun elinmaydu, ormanlardin həq yaʻoqə kesilməydu; qünki ular qorallarni ot qalaxkə ixlitidu; ular əzlidiridn olja tutqanlarni olja tutidu, əzlidirini bulang-talang qiloqanlarni bulang-talang qilidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

11 Wə xu künidə xundak boliduki, Israil zeminidin, yəni dengizning xərkiy kiroqikidin ətidioqanlarning jiloqisidin Gogkə bir yərlik boluxi uqün bir orunni berimən; bu yərlik bolsa ətküqilərnin yolini tosidu; ular xu yərdə Gog wə uning barlik top-top adəmlirini kəmidu; u «Həmon-Gog jiloqisi» dəp atilidu. □

12 Israil jəməti zeminini həlal qilix uqün, ularni yəttə ay kəmidu;

13 zemindiki barlik həlk ularni yərlikkə qoyidu; xuning bilən Əzüm uluqloqan muxu künidə bu ix ularəyə xərəp bolidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

14 Ular birnəqqə adəmnı zeminni dawamlıq arilap, tajawuzqilarning zemin yuzidə qaloqan jəsətlirini kümüxtək alahidə ixni qilix uqün ayriydu; ular xu yəttə ay tügigəndə, andin jəsətlərnı izdəx hizmitini baxlaydu. □

15 Bu «zeminidin ətküqilə» aylinip yüridu; əgər birsı adəmninğ ustihinini kərgan bolsa, u uning yenioqə bir bəlgə tikləydu; «izdəp kəmgüqilə» uni Həmon-Gog jiloqisioqə dəpnə qiloquqə bəlgə turidu

■ 39:2 Əz. 38:4 ■ 39:4 Əz. 33:27 □ 39:11 «Həmon-Gog» — «Gogninğ top-top adəmliri» degənlik. □ 39:14 «Ular birnəqqə adəmnı zeminni dawamlıq arilap, tajawuzqilarning zemin yuzidə qaloqan jəsətlirini kümüxtək alahidə ixni qilix uqün ayriydu» — bu hizmətni qilix uqün nəqqə adəmnı alahidə «ayrix» kerək bolidu — qünki jəsətlərgə tegix adəmnı «napak» qilip, ibadəthanoqə kirixkə layəksiz qilidu.

16 (*jiloida* «Hamonah» dəp atalojan bir xəhər bolidu). Ular xu yol bilən zeminni paklaydu». □

17 — «Wə sən, i insan oşli, Rəb Pərwərdigar xundaq dəydu: — Hərkindəq uqar-kanatlar, daladiki barliq haywanlaroşa mundaq degin: «Yiqilixip kelinglar, Mən silərgə qilməqçi boləjan kurbanliqiməşa, yəni Israil taqliri üstidə qilinojan qong kurbanliqqa həryəndin jəm bolunglar! Silər xu yərdə gəx yəp, qan iqisilər.

18 Silər baturlarınq gəxini, yər yuzidiki xahzadilarning kənini — qoşkarlarınq, əqkilərinq, torpaqlarning kənini iqisilər — ularning həmmisi Baxandiki bordalojan mallardur!

19 Silər Mən silərgə qilməqçi boləjan kurbanliqimdin, toyuquqə may yəp, toyuquqə qan iqisilər!

20 Silər dastihinimda atlar wə jəng hərwisidikilər, baturlar, barliq jəngqi palwanlar bilən toyunisilər» — dəydu Rəb Pərwərdigar.

21 — wə Mən Əz xan-xəripimni əllər arisoşa kərsitimən, barliq əllər Mening yürgüzgən jazalirimni wə ularning üstigə koyəjan qolumni kəridu.

22 Wə xu kündin tartip Israil jəməti Mening Pərwərdigar, ularning Hudasi ikənlikimni bilip yetidu.

23 Əllər Israil jəmətininq kəbihliki, Manga asiyliq kıləjanliqi tūpəylidin sürgün boləjanliqini bilip yetidu; mana, Mən yuzümni ulardin yoxurup, ularni dūxmənliyrining qolışə tapxurdum; ularning həmmisi qiliqlinip yikildi.

24 Ularınq paskiniqiliki wə asiyliqliri boyiqə Mən ularni bir tərəp kildim, yuzümni ulardin yoxurdum».

Hudaning Israil üqün ahirki məqsətliri

25 Xunga Rəb Pərwərdigar xundaq dəydu: — Mən hazır Yəqubni sürgün boləjanliqidin əsligə qayturup, pütkül Israil jəməti üstigə rəhim kılıp, Əz pak-muqəddəs namim üqün otluq kızıqinliqimni kərsitimən. □

26-27 Əz zeminida aman-esən turəşinida, heqkim ularni qorqutmaydıəjan qəş kəlgəndə, Mən ularni əllərdin qayturup, dūxmənliyrining zeminliyrinin yiqinimda, wə kəp əllərinq kəz aldida Əzümning pak-muqəddəs ikənlikimni kərsətkinimdə, xu qəşda ular hijalitini wə Məndin yüz ərüp kıləjan asiyliqininq barliq gunahını kətüridu;

28 ular Mening ularni əllər arisoşa sürgün kıldurojanliqim tūpəylidin, wə andin ulardin heqkəyşisini xu yərdə qaldurməy əz zeminiəşa yiqəjanliqim tūpəylidin, ular Mening Pərwərdigar ikənlikimni bilip yetidu;

29 wə Mən yuzümni ulardin qayta heq yoxurməymən; qünki Mən Israil jəməti üstigə Əz Rohimni quyəjan bolimən, — dəydu Rəb Pərwərdigar. ■

40

Yəngi ibadəthanini ayan qilidiəjan əlamət kərinüx •••• Shemilarni kərinüq

1 Bizning sürgün boləjanliqimizning yigirmə bəxinqi yili, yilning bəxida, ayning oninqi künidə, yəni xəhər bəsülgəndin on tət yil keyin — dəl

□ 39:16 «Hamonah» — «zor bir top adəmlər» degənlik. □ 39:25 «Əz... otluq kızıqinliqim» — ibraniy tilida «Əz... həşətim». ■ 39:29 Yo. 3:1; Ros. 2:17

axu künidə Pərwərdigarning qoli mening wujuduməja kəndi, wə U meni xəhərgə apardı. □ ■

² Hudaning alamət kərünüxliridə U meni Israil zeminiəja apirip, intayin egiz taq üstigə orunlaxturdi; taqning jənubiy tərpidə xəhərdək bir kurulux turatti. □

³ U meni xu yərgə apardı; mana qolida kanap tanisi wə əlqəm hadisini tutqan, misning kərünüxidə boləjan bir kixi; u dərwarzida turatti.

⁴ Bu kixi mangu: «Insan oşli, kəzliring bilən kərüp, quliking bilən anglap, kənglünəni mən sanga kərsitidiəjan barlik ixlarəja baqliəjan; qünki buning sanga kərsitilixi üqün sən muxu yərgə elip kelinding. Israil jəmətigə barlik kərginingni ayan kıl».

⁵ Wə mana, ibadəthanining həmmə tərpidə tam bar idi. U kixining qolida altə gəzlik əlqəm hadisi bar idi; xu qaoşdiki «bir gəz» bir gəz bir alıqanoja toşra kelətti. U tamning kənglikini əlqidi, bir «hada» qıkti; egizliki bolsa, bir «hada» qıkti. □

⁶ U xərkkə qaraydiəjan dərwarzioja kelip, uning pələmpəylirigə qıkti; uning bosuəşininə kənglikini əlqidi, u bir hada qıkti. Yənə bir tərpinining kəngliki bir hada qıkti.

⁷ Dərwarzining iqidiki hər bir «oyuk əy»ning uzunluqi bir hada, kəngliki bir hada idi; oyuk əylərninğ ariliki bəx gəz idi; dərwarzining iqidiki bosuəja, yəni iqkirigə qaraydiəjan dəhlizning aldidiki bosuəşininə ikki tərpininğ uzunluqi ayrim-ayrim bir «hada» qıkti; □

⁸ U dərwarzining iqkirigə qaraydiəjan dəhlizni əlqidi, uzunluqi bir hada qıkti.

⁹ U dərwarzining dalininə uzunluqini əlqidi, səkkiz gəz qıkti; uning kexikininə yenidiki tamning qəlinliki ikki gəz qıkti. Muxu dalan iqkirigə qaraytti.

¹⁰ Xərkkə qarəjan dərwarzining iqidə, u tərpidə üqtin, bu tərpidə üqtin oyuk əylər bar idi. Üqilisi ohxax əlqəmdə idi; üq əyning ikki yan temi ohxax qəlinlikta idi.

¹¹ U dərwarzini əlqidi, kəngliki on gəz qıkti; uning jəmiy uzunluqi on üq gəz idi. □

□ **40:1 «Bizning sürgün boləjanlikimizning yigirmə bəxinqi yili... Pərwərdigarning qoli mening wujuduməja kəndi, wə u meni xəhərgə apardı»** — Əskərtix: bu 40-44 bablarda tərjimimizning bəzi yərliridə oqurmənlərgə yardimi bolsun dəp bəzi ayətlərgə səz qəxtuk. Ular əslidiki tekstning bir qismi bolmisimu, ular tekstning mənisini toşra qüxinimizigə yardəm beridi. Biz adəttikidək bundək səzlərnəni «sus kılduk». **«bizning sürgün boləjanlikimizning yigirmə bəxinqi yili, yilning bəxida, ayninğ oninq künidə..»** — bu alamət kərünux birinqi kərünuxtin 19 yil keyin idi. ■ **40:1** Əz. 33:21 □ **40:2 «xəhərdək bir kurulux turatti»** — yaki «bir xəhərninğ qarisi turatti». □ **40:5 «ibadəthana»** — ibraniy tilida pəkət «əy» deyilidu. Muxu yərdə «ibadəthana» «mukəddəshana» (41-bab) wə uning həyilisini əz iqigə alidu. **«u kixining qolida altə gəzlik əlqəm hadisi bar idi»** — Mukəddəs Kitabta ixlitilgən «gəz» adəmninğ qəlininğ jəynəktin barmakning uqioşiqə boləjan ariliki (təhminən 45 santimetr) idi. «xu qaoşdiki «bir gəz» bir gəz bir alıqanoja toşra kelətti» — xunga bu bablarda ixlitilgən «gəz» uningdin uzun, təhminən 53 santimetr həsablinatti. Dərwarzininə qandək ikənlikini qüxinix üqün, towəndiki «keliqəktiki mukəddəs ibadəthana»ni kərsitidiəjan shemilərnəni kərunğ. **«U tamning kənglikini əlqidi, bir «hada» qıkti; egizliki bolsa, bir «hada» qıkti»** — oqurmənlərninğ esidə bolsunki, bir «hada» altə gəz idi. □ **40:7 «oyuk əy»** — demək, aldinqi temi yok əy. «Oyuk əy»lərninğ aldi karidor (dəhliz) bolatti. □ **40:11 «U dərwarzini əlqidi»** — muxu yərdə dərwarzining «kirix eoşizi»ning sirtki tərpinini kərsitidu. Dərwarzininə əzi heli uzun bolup, uning «kirix eoşizi», dəhlizi (karidori) wə «dalanı» bar idi. Sheminimu kərunğ. **«uning jəmiy uzunluqi»** — sirtki tam wə pələmpəyni əz iqigə alsa kərək.

¹² Bu yandiki oyuk öylərnin aldidə bir gəz kəlinliktiki bir tosmə tam bar idi, wə u yandiki oyuk öylərnin aldidə bir gəz kəlinlikta bir tosmə tam bar idi; həryandiki oyuk öylərnin kəngliki altə gəz idi.

¹³ U dərważining jəmiy kənglikini, yəni bu tərəptiki oyuk öyning əgzisining *arğa lewidin* u tərəptiki oyuk öyning əgzisining *arğa lewiöiqə* yigirmə bəx gəz qıktı; bu tərəptiki oyuk öyning ixiki bilən u tərəptiki oyuk öyning ixiki bir-birigə qarixatti. □

¹⁴ U iğki həyliöə kirix eöjizidiki tüwrüklərnə öləqidi; ularning egizliki atmix gəz qıktı; dərważə temi bu həylining tüwrüklirini orap turojanidi. □

¹⁵ Dərważining tüwidin dalanning iğki eöjizöiqə əllik gəz qıktı.

¹⁶ Oyuk öylərnin hər birinin udul temida, xundakla oyuk öylərnin arilikida, dalanning yenida ohxaxla rojəklər bar idi; muxu rojəklər sirtöə qarap tariyip mangojan idi; hər bir arilikteki tam-tüwrüklərgə palma dərəhliri nəkkixləngənidi.

Sirtki həyölə — shemini kərüng

¹⁷ U meni sirtki həyliöə apardi; mana, kiçik hanilar; wə sirtki həyolini qeridəp yasaləjan tax tahtaylik supa; supining üstigə ottuz kiçik hana selinöjan.

¹⁸ Bu tax tahtaylik supa həyolidiki dərważilarə tutaxkan, uning kəngliki ularning uzunluqöə barawər idi; bu «pəs tax supa» idi.

¹⁹ U təwənkə dərważining iğki tərpidin iğki həylining sirtki temioiqə boləjan arilikni öləqidi; xərək wə ximal tərəplərninmu yüz gəz qıktı. □

Baxğa ikki dərważisi

²⁰ Andin sirtki həyliöə kiridöjan, ximaləə qaraydöjan dərważining uzunluqi wə kənglikini öləqidi.

²¹ Uning bu tərpidə üqtin oyuk öy, u tərpidə üqtin oyuk öy bar idi; uning tüwrükliri, dalanliri birinçi dərważiningkiğə ohxax idi; uning uzunluqi əllik gəz, kəngliki yigirmə bəx gəz.

²² Uning deriziliri, dalanliri, palma dərəh nəkkixliri xərkkə qaraydöjan dərważiningkiğə ohxax idi; kixilər uning yəttə basquqluk pələmpiyi bilən qıqatti; uning dalini iğkirigə qaraytti. □

²³ Iğki həylida ximal wə xərktiki dərważilarə udul birdin dərważə turatti; u dərważidin dərważioiqə öləqidi, yüz gəz qıktı.

²⁴ U meni jənub tərəpkə apardi; mana, jənubkimu qaraydöjan bir dərważə bar idi; u uning tüwrükliri, dalanlirini öləqidi, ular baxkilirioə ohxax idi.

□ **40:13 «bu tərəptiki oyuk öyning ixiki bilən u tərəptiki oyuk öyning ixiki bir-birigə qarixatti»** — bu yərdiki «ixik»ning nemini kərsitidöjanlikini bilməymiz. Bəzi alimlar «bala tam» yaki «küngürə» dəp təjəmə kilidu. □ **40:14 «kirix eöjizidiki tüwrüklər»** — yaki «kirix eöjizidiki munarlar». «**ularning (tüwrüklərnin) egizliki atmix gəz qıktı; dərważə temi bu həylining tüwrüklirini orap turojanidi**» — bu ikki tüwrük intayin egizdur. Bəzi alimlar ayətni «u dərważining iğki «tosma tam»lirioə ularning arilik tamlirini koxup jəmiy uzunluqini öləqidi, jəmiy bolup atmix gəz idi» değan mənədə qüxinidu. Biraq (undək bolsa) bu ələqəm ikki tərəptiki iğki «tosma tam»lirinin arilikliri bilən jəmiy uzunluqining koxulmisi bolatti. Mundək ələqəxnin nemə əhəmiyiti bolsun? □ **40:19 «təwənkə dərważining iğki tərpidin...»** — mumkinçilik barki, «təwənkə» muxu yərdə «jənubiy» değan mənədə ixltilidu. Qünki təwəndə «xərki dərważə» wə «ximaliy dərważə» tiləə elinidu, biraq ayəttə «jənubiy dərważə» tiləə elinmaydu. □ **40:22 «uning deriziliri...»** — «deriziliri» muxu yərdə uning «rojək»liri, yaki «rojəklük derizə»lirini kərsitidu (16-ayətni kərüng).

25 Dərwazining wə dalinining ətrapidiki derizilər baxkiliroğa ohxax idi; uning uzunluğu əllik göz, kəngliki yigirmə bəx göz idi.

26 Uningoğa qikidiğan yəttə baskuq bar idi; uning dalini iqlirigə karaytti; uning tüwrükliridə palma dərihining nəxixi bar idi, u tərəptə biri, bu tərəptə biri bar idi.

27 İqki həyliyə kiridiğan, jənubka karaydiğan bir dərwaza bar idi; u jənubiy tərəptə dərwazidin dərwazioğa əlqidi, yüz göz qikti.

28 U meni iqlki həyliyə jənubiy dərwazidin əkirdi; wə jənubiy dərwazini əlqidi; uning əlqəmliri baxka dərwazilərninğigə ohxax idi.

29 Uning oyuk öyliri, arilik tamliri, dalinining əlqəmliri baxkiliiriningkigə ohxax idi; uning wə dalinining ətraplirida derizilər bar idi; uning uzunluğu əllik göz, kəngliki yigirmə bəx göz idi.

30 Ətrapida uzunluğu yigirmə bəx göz, kəngliki bəx göz ətrapida dalini bar idi. □

31 Uning dalini bolsa sirtki həyliyə karaytti; uning kirix eoşizidiki ikki yan tüwrükidə palma dərəhlərninğ nəxixi bar idi; uning qikix yolining səkkiz baskuqluk pələmpiyi bar idi.

32 U meni iqlki həylida xərk tərəpkə apardi; u tərəptiki dərwazini əlqidi; uning əlqəmliri baxkiliroğa ohxax idi.

33 Uning oyuk öyliri, arilik tamliri, dalinining əlqəmliri baxkiliiriningkigə ohxax idi; uning wə dalinining ətraplirida derizilər bar idi; uning uzunluğu əllik göz, kəngliki yigirmə bəx göz idi.

34 Uning dalini bolsa sirtki həyliyə karaytti; uning *kirix eoşizining* u wə bu tərəpidiki tüwrükidə palma dərəhlərninğ nəxixi bar idi; uning qikix yolining səkkiz baskuqluk pələmpiyi bar idi.

35 U meni ximaliy dərwazioğa apardi, wə uni əlqidi; uning əlqəmliri baxkiliroğa ohxax idi.

36 Uning oyuk öyliri, arilik tamliri, dalanliri *baxkiliroğa* ohxax idi; ətrapida derizilər bar idi. Uning uzunluğu əllik göz, uning kəngliki yigirmə bəx göz idi.

37 Uning dalinidiki tüwrüklər sirtki həyliyə karaytti; uning *kirix eoşizidiki* ikki yan tüwrükidə palma dərəhlərninğ nəxixi bar idi; uning qikix yolining səkkiz baskuqluk pələmpiyi bar idi. □

38 Hərbir dərwaza *ikki* tüwrükining yenida ixiklik kiçik öy bar idi; ular xu öylərdə köydürmə qurbanliklarni yuyatti.

39 Dərwazining dalinida yuanda ikkidin xirə bar idi; ular xirələrninğ üstidə köydürmə qurbanlik, gunah qurbanliqi wə itaətsizlik qurbanliklirini soyidu.

40 Ximaliy dərwazining dalinining kirix eoşizidiki pələmpəyning bir yenida ikki xirə bar idi; dalanning kirix eoşizining yənə bir yenida ikki xirə bar idi.

41 Xuningdək dərwazining u yenida tət xirə, bu yenida tət xirə bar idi — jəmiy səkkiz joza bar idi; ular ularning üstidə qurbanliklarni soyidu.

42 Yənə taxtin yonup yasaloğan, uzunluğu bir yerim göz, kəngliki bir yerim göz, egizliki bir göz kelidiğan tət xirə bar idi; ularning üstigə köydürmə qurbanliklər wə baxka qurbanliklarni soyidiğan qoral-

□ 40:30 «ətrapida uzunluğu yigirmə bəx göz, kəngliki bəx göz ətrapida dalini bar idi» — əyni tekstini qüxinix təs. □ 40:37 «uning dalinidiki tüwrüklər ...» — yaki «uning kəxəkliri ...».

əswablar qoyulidu. □

⁴³ Dərwaza iqidə, tamliri üstigə bir alıkan uzunluqtiki jüp ilməklilik kanarlar bekitilgən. Xirələr üstigə qurbanlıq gəxliri qoyulidu. □

Kahinlarning öyliri

⁴⁴ İqki həyola iqidə wə iqki dərwazining sirtida mədhiyə nahxiqiliri üçün ikki kiçik öy bar idi; biri ximaliy dərwazining yenida, jənubka yüzləngən; yənə biri jənubiy dərwazining yenida, ximaloşa yüzləngənidi.

⁴⁵ U manga: «Jənubka yüzləngən öy kahinlar, yəni ibadəthanioşa mäs'ullar üqündur.

⁴⁶ Jənubka yüzləngən öy kahinlar, yəni qurbangah wəzipisigə mäs'ullar üqündur. Bular bolsa Zadokning jəmätining oşul pərzəntliri; xularla Lawiy jəmätidilər arisidin Pərwərdigarning yenioşa hizmitidə boluxka kirələydu» — dedi. □

⁴⁷ U həyolini əlqidi; uzunluqi yüz gəz, kəngliki yüz gəz, tət qasilik idi; qurbangah bolsa mukəddəshana aldida turatti. □

Mukəddəs jayning dalini •••• Shemini kərüng

⁴⁸ U meni mukəddəshanining dalinioşa apardi; u dalan eəjizining ikki yenidiki tamlarning uzunluqini əlqidi; bir tərəptikisi bəx gəz, yənə bir tərəptikisi bəx gəz qıkti; dalan eəjizining *ezi on tət gəz idi*; dalan eəjizidiki tamning *iqki tərripining* kəngliki bu təriri üq gəz, u təriri üq gəz idi. □

⁴⁹ Dalanning kəngliki yigirmə gəz, uzunluqi on bir gəz idi; uningəşa qıkdioşan pələmpəy bar idi; tüwrükimu bar idi, u yenida biri, bu yenida biri bar idi. □

41

Mukəddəs jay, əng mukəddəs jay •••• Shemilarni kərüng

¹ U meni *mukəddəshanidiki* mukəddəs jayning aldioşa apardi; u jayning kirix eəjizining ikki tərripidiki yan tamni əlqidi, hər ikkisining kəlinliki altə gəz qıkti.

² Kirix eəjizining kəngliki bolsa on gəz idi; mukəddəs jayning kirix eəjizidiki toşra tamning iqki tərripining kənglikini əlqidi, hər ikkisi bəx

□ **40:42** «Yənə taxtin yonup yasaləşan, uzunluqi bir yerim gəz, kəngliki bir yerim gəz, egizliki bir gəz kelidioşan tət xirə bar idi; ularning üstigə köydürmə qurbanlıklar wə baxka qurbanlıqlarni soyidioşan qoral-əswablar qoyulidu» — baxka birhəl tərjimisi: «Bu tət xirə yonuloşan taxtin yasaləşan, uzunluqi bir yerim gəz, kəngliki bir yerim gəz, egizliki bir gəz; ularning üstigimu köydürmə qurbanlıklar wə baxka qurbanlıqlarni soyidioşan qoral-əswablar qoyulidu». Biraq bundak jozilar qoy-kalilarning jəsitini qoyuşudək dərijidə qong əməs. □ **40:43**

«dərwaza iqidə... kanarlar bekitilgən. Xirələr üstigə qurbanlıq gəxliri qoyulidu» — bəzi alimlar bu xirələr pəkət ximaliy dərwazisidila qoyuloşan, dəp qaraydu. Biraq 38-ayət «dərwazilar»ni kərsitidu. □ **40:46** «xularla Lawiy jəmätidilər arisidin Pərwərdigarning

yenioşa hizmitidə boluxka kirələydu» — Zadoklarning xu imtiyazoşa igə bolux səwəbi 44:15də eytilidu. □ **40:47** «qurbangah bolsa mukəddəshana aldida turatti» — «mukəddəshana»

həyola iqidə turidioşan öy; u «mukəddəs jay» wə «əng mukəddəs jay»ni əz iqiğə alidu. □ **40:48**

«dalan eəjizining ezi on tət gəz idi» — bu jümlə bəzi kona tekstlərdə (bolupmu kona grek tilidiki LXX tərjimisidə) tepilidu. Əməliyətə bayanlirining toluk boluxi üçün muxundaq bir jümlə boluxi kerək idi. □ **40:49** «Dalanning ... uzunluqi on bir gəz idi» — bəzi kona tekstlərdə

«on ikki gəz» deyilidu.

gəz çiqti; u muqəddəs jayning uzunluqini əlqidi, kirix gəz çiqti; uning kəngliki yigirmə gəz çiqti.

³ U iqlirigə qarap mangdi, əng muqəddəs jayəja kirix eozizidiki toəra tamning kəngliki ikki gəz; eozizining kəngliki altə gəz idi; *ikki tərəptiki toəra tamning uzunluqi bolsa, yəttə gəz idi.* □

⁴ U muqəddəs jayning kəynidiki «əng muqəddəs jay»ning uzunluqini əlqidi, yigirmə gəz çiqti; kənglikimu yigirmə gəz idi. U manga: «Bu əng muqəddəs jay» — dedi.□

«Mukəddəshana»əja yandax kiqik hanilar

⁵ U muqəddəshanining temini əlqidi, kəlinliki altə gəz çiqti; yandiki kiqik hanilarning bolsa, kəngliki tət gəz idi; kiqik hanilar muqəddəshanini qəridəp selinoəjanidi.

⁶ Yenidiki kiqik hanilar üq kəwətlik, bir-birigə üstiləkklik idi, hər kəwəttə ottuzdin hana bar idi; kiqik hanilarning limliri muqəddəshanining temioəja çiqip qalmasıliqi üqün, limlar kiqik hanilarning sirtki temioəja bekitilgənididi.

⁷ Yukirilioənsəri muqəddəshanining ətrapidiki kiqik hanilar kengiyip barəjanidi; qünki muqəddəshanining ətrapida qurulus boləjanliktin bina egizligənsəri hanilar kəngəygən. Xu səwəbtin muqəddəshanimu egizligənsəri kəngəygən. Təwəndiki kəwəttin yukiridiki kəwətkiqə otturidiki kəwət arkilik çiqidioəjan pələmpəy bar idi.□

⁸ Mən muqəddəshanining egiz ullah supisi barliqini kərdum; u həm yenidiki kiqik hanilarning uli idi; uning egizliki toptooəra bir «hada» idi, yəni altə «qong gəz» idi. □

⁹⁻¹⁰ Yenidiki hanilarning sirtki temining kəlinliki bəx gəz idi. Mukəddəshanining yenidiki kiqik hanilar bilən *kahinlarning* hujriliri arilikidiki box yərning kəngliki yigirmə gəz idi; bu box yər muqəddəshanining həmmə tərripidə bar idi.

¹¹ Yenidiki kiqik hanilarəja kirix eozizi bolsa box yərgə qaraytti; bir kirix eozizi ximaləja, yəne biri jənubkə qaraytti. Supa üstidiki hanilarni qəridigən box yərning kəngliki bəx gəz idi.

¹² Oərbkə jaylaxқан, box yərgə qaraydioəjan binaning uzunluqi yətmix gəz idi; binaning sirtki temining kəlinliki bəx gəz; uning kəngliki tokəsan gəz idi.□

□ **41:3 «U iqlirigə qarap mangdi ... kirix eozizidiki toəra tamning kəngliki ikki gəz...»** — alimlarning bu 1-3 ayəttiki əlqəmlər toərulus baxkə-baxkə qüxinixliri bar. Shemilirimizni kərugə. □ **41:4 «U muqəddəs jayning kəynidiki «əng muqəddəs jay»ning uzunluqini**

əlqidi, ... U manga: «bu əng muqəddəs jay» — dedi» — Əzakiyal kahin bolup, «muqəddəs jay»əja kirdi. Birək «əng muqəddəs jay»əja kirmidi; Musa pəyoəməbərgə qüxürülgən kənun boyiqə pəkət «bax kahin» «əng muqəddəs jay»əja kirixkə həkukluk idi. □ **41:7 «mukəddəshanining**

ətrapida qurulus boləjanliktin bina egizligənsəri hanilar kəngəygən» — muxu «qurulus» degən səz pütkül «Mukəddəs Kitab»ta pəkət bir kətimla tepilidu, xunga uning mənisini bekitix təs. Mumkinqiligi yəne barki, u «karidor» yaki «pələmpəy» degən mənidə. □ **41:8 «uning**

egizliki toptooəra bir «hada» idi, yəni altə «qong gəz» idi» — oqurmənlərnin esidə boliduki, «qong gəz» «bir gəzgə qoxuloəjan bir alıqan» (525 millimetr etrapida) (40:5ni kərugə). □ **41:12**

«binaning uzunluqi yətmix gəz idi... uning kəngliki tokəsan gəz idi» — bu binaning kəngliki wə uzunluqi «iqki kəngliki» wə «iqki uzunluqi»ni kərsətsə kerək. Shemimizdə xundək kıyas kılimiz. Baxkə imkaniyitimu shemimizdə kərsitilidu. Alimlar binaning kəysi yəlinixtə (toərisioəja, uzunioəja) orunlaxturulusi toərulus ikki pikirdə bar.

İbadəthanining yəna bəzi təpsilatlıri

13 Həliki kixi mukəddəshanining özini əlqidi; uning uzunluğu yüz gəz idi. Box yərning kəngliki *yüz gəz idi*, binaning tamliri qoxulup jəmiy kəngliki yüz gəz idi.

14 Mukəddəshanining aldi tərpi wə xərkkə jaylaxkan həylisining kəngliki yüz gəz idi. □

15-16 U *mukəddəshanining* kəynidiki box yərgə qaraydıoğan binaning kənglikini, jümlidin u wə bu tərpidiki karidorni əlqidi, yüz gəz qıkti. Mukəddəshanining «mukəddəs jay»i bilən iqi «əng mukəddəs jay»i wə sirtka qaraydıoğan dalini bolsa, yəoaq tahtaylar bilən bezəlgən; uning bosuəiliri, iqidiki üq jayning ətrapidiki rojəkliri həm dəhlizliri bolsa, bosuəisidin tartip həmmə yər, poldin derizilərgiqə yəoaq tahtaylar bilən bezəlgən (derizilər əzi rojəklik idi).

17-18 Dalandin iqi «əng mukəddəs jay»əiqə boləoğan torus, iqi wə sirtki «mukəddəs jay»ning tamlirining həmmə yeri kerub wə palma dərəhliri bilən əlqəmlik nəxixləngənidi. Hər ikki kerub arisida bir palma dərəhi nəxixləngənidi; hər bir kerubning ikki yüzi bar idi. □

19 Kerubning insan yüzi bu tərptiki palma dərəhi nəxixiyə qaraytti; xir yüzi u tərptiki palma dərəhi nəxixiyə qaraytti; pütkül mukəddəshanining *iqi* həmmə tərpi xundak idi;

20 dalanning poldin tartip torusəiqə, xuningdək «mukəddəs jay»ning tamliriəo kerublar wə palma dərəhliri nəxiş qilinəoğan.

21 «Mukəddəs jay»ning ixik kexəkliri bolsa, tət qasilik idi; «əng mukəddəs jay» aldidiki ixik kexəklirimu ohxax idi.

22 «*Mukəddəs jay*»ning egizliki üq gəz, uzunluğu ikki gəz boləoğan kurbangahı yəoaqtin yasaloğan; uning burjəkliri, yüzi wə tamlirining həmmisi yəoaqtin yasaloğan; həliki kixi manga: «Bu bolsa Pərwərdigarning aldidə turidəoğan xirədür» — dedi. □

23 *Mukəddəshanining* «mukəddəs jay» həm «əng mukəddəs jay»ining hər birining qox kənatlik ixiki bar idi.

24 Hər bir kənitining ikki kətlimi bar idi; bu ikki kətlam kətlinatti; bu tərptiki kənitining ikki kətlimi bar idi; u tərptikisiningmu ikki kətlimi bar idi.

25 Ularning üstigə, yəni «mukəddəs jay»ning ixikliri üstigə, tamlarning üstini nəxişliyəndək, kerublar wə palma dərəhliri nəxişliyəngənidi; sirtki dalanning aldidə yəoaqtin yasaloğan bir aywan bar idi.

26 Dalanning u wə bu tərpidə rojəklər wə palma dərəh nəxişliri bar idi. Mukəddəshanining yenidiki kişik hanilar wə aldidiki aywanning xəklimu xundak idi.

42

Sirtki wə iqi həyla arisioğa jaylaxkan kahinlarning əyliri •••• Shemilarni kərüng

□ 41:14 «*xərkkə jaylaxkan həylisi*» — ibraniy tilida « xərkkə jaylaxkan box yər». □ 41:17-18 «*iqi wə sirtki «mukəddəs jay»*» — demək, «mukəddəs jay» wə «əng mukəddəs jay». □ 41:22 «*«Mukəddəs jay»ning egizliki üq gəz, uzunluğu ikki gəz boləoğan kurbangahı yəoaqtin yasaloğan...»* — bu «kurbangah» bəlkim kurbanliklarning əzi üqün əməs, bəlkı Pərwərdigarning aldidə «mukəddəs nan» qoyulux üqün yasilidu; qünki ahirida «Bu bolsa Pərwərdigarning aldidə turidəoğan xirədür» deyilidu.

1 U meni sirtki həylioğa, ximal tərıpıgə apardı; u meni yənə «box yər»gə tutaxқан, ıbadəthanıning ximaliy udulioğa jaylaxқан kıqık hanılaroğa apardı.

2 Hanılarınıng jəmiy uzunluķı yüz gəz idi; ularning kirix yoli ximaloğa qaraytti; *hanılarınıng* jəmiy kənglikı əllik gəz idi.

3 Hanılar ıqkı həylioğa təwə yigirmə gəz kənglikteki «box yər»gə qaraytti, xundakla sirtki həylioğa təwə «tax tahtaylık supa»ning udulida idi. Üq kəwətlık hanılarınıng karidorıning bir tərıpıdiki hanılar yənə bir tərıpıdiki hanılarınıng udulida idi.

4 Hanılarınıng aldida on gəz kənglikte, yüz gəz uzunluķta bir karidor bar idi. Hanılarınıng ıxıkliri ximaloğa qaraytti; □

5 yukiridiki hanılar təwəndiki wə otturisidiki öylərdin tar idi; qünki karidorlar kəp orunni igiliwaləqanıdı.

6 Hanılar üq kəwətlık idi; birak həylioğa tutax hanılarınıngkidək tüwrükliri bolmioğaçqə, üqinqi kəwəttiki hanılar astınkı kəwəttiki wə otturidiki hanılardın tar idi. □

7 Sirtteki hanılarınıng yenidiki, yəni həylini hanılardın ayrip turıdıoğan sirtki tamning uzunluķı əllik gəz idi.

8 Sirtki həylioğa tutaxқан hanılarınıng bolsa, jəmiy uzunluķı əllik gəz idi; mana, mukəddəshanıoğa qaraydıoğan tərıpıning uzunluķı yüz gəz idi.

9 Bu hanılar astıda, sirtki həyloidin kirıdıoğan, xərķ tərəpkə qaraydıoğan bir kirix yoli bar idi. □

10 İbadəthanıning jənubiy tərıpıdə, xərķiy tərıpıgə qaraydıoğan ıqkı həyloidiki tamning kənglikı bilən təng boləqan, «box yər»gə tutaxқан, ıbadəthanıning əzigə qaraydıoğan hanılar bar idi;

11 Ularınıng aldidimu bir karidor bar idi; ular ximaloğa qaraydıoğan hanılaroğa ohxaytti. Ularınıng uzunluķı wə kənglikı, barlık qıķix yolliri, xəli wə ıxıkliri ohxax idi.

12 Jənubķa qaraydıoğan bir yürux hanılarınıng ıxiki aldidiki karidorning bexida bir kirix yoli bar idi; bu kirix yolimu xərķķə qaraydıoğan tamning yenida idi.

13 Wə u manta: «*ıbadəthanıning həyloidiki* «box yər»gə tutaxlık bu ximaliy wə jənubiy yürux hanılar bolsa, mukəddəs hanılardur; Pərwərdigaroğa yekınlıxalaydıoğan kaħınlar xu yərlərdə «əng mukəddəs hədıyələr»ni yəydu. Ular xu yərlərdə «əng mukəddəs hədıyələr»ni, yəni axlık hədıyələrnı, gunah kurbanlıķlırını wə itaətsizlik kurbanlıķlırını qoyıdu; qünki xu yərlər mukəddəstur.

14 Kaħınlar Huda aldıoğa kirkəndin keyin, ular «mukəddəs jay»din biwasitə sirtki həylioğa çıķmaydu, bəlki xu yərgə hizmət kıyımını selip qoyıdu, qünki bu kıyımınlar mukəddəstur. Ular pəķət baxķa kıyımınlərnı

□ 42:4 «**Hanılarınıng aldida on gəz kənglikte, yüz gəz uzunluķta bir karidor bar idi**» — biz muxu yərdə grek tərijimisi (LXX) wə «Pexitta»ning tekistigə əgixip, «yüz gəz» dəp tərijimə kılimiz. «... **Hanılarınıng ıxıkliri ximaloğa qaraytti**» — pütün ayəttiki əyni tekistni qüxinix təs. Mumkınlıķı barkı, hər kəwəttə ıkkı karidor bar; xuning bilən hərbir hana karidoroğa, yəni «ximaloğa» qaraytti. □ 42:6 «...**həylioğa tutax hanılarınıngkidək tüwrükliri bolmioğaçqə, üqinqi kəwəttiki hanılar astınkı kəwəttiki wə otturidiki hanılardın tar idi**» — bu jümlining mənisini ıbarınıy tilıda qüxinix təs. Binadiki tüwrüklərnıng qandaq orunlaxturulənlıķı enik əməs. □ 42:9 «... **sirtki həyloidin kirıdıoğan, xərķ tərəpkə qaraydıoğan bir kirix yoli bar idi**» — bu binadin ıqkı həylioğa kirıdıoğan bir yolmu bolux kerək (13-, 14-ayət wə 44:19-ayətnimu kərüng).

kiyip, andin jamaət turəjan yərgə qıqıdu» — dedi.□

¹⁵ U xundak kılıp ibadəthanining iğki kəlimini əlqigəndin keyin, u meni xərkkə qaraydıqan dərwezidin qıqardı wə ətrapıdiki tamni əlqıdı.

¹⁶ U xərkiy tərıpını əlqəm hadisi bilən əlqıdı; u bəx yüz hada qıqti. □

¹⁷ U ximaliy tərıpını əlqəm hadisi bilən əlqıdı; u bəx yüz hada qıqti.

¹⁸ U jənubiy tərıpını əlqəm hadisi bilən əlqıdı; u bəx yüz hada qıqti.

¹⁹ U ətərbiy tərıpıgə burulup, əlqəm hadisi bilən əlqıdı; u bəx yüz hada qıqti.

²⁰ U tət tərıpını əlqıdı; ətrapıda awam bilən pak-mukəddəs boləjan jaylarnı ayırıp turıdıqan, uzunluğu bəx yüz *hada*, kəngliki bəx yüz *hada* tam bar idi.□

43

Pərwərdigarning xan-xəripı Yerusalemə qaytıp kelıdu

¹ U meni dərwasıya, yəni xərkkə qaraydıqan dərwasıya apardı;

² Mana, İsrailning Hudasing xan-xəripı xərkkə tərəptin kəldi; Uning awazı uluq sularning xərkiroqan sadasidək idi; yər yüzı uning xan-xəripı bilən yorutuldı.

³ Mən kərgən bu alamət kərünux bolsa, u xəhərnı həlak kılıxka kəlgən kətimda kərgən alamət kərünuxtək boldi; alamət kərünuxlər yənə mən Kewar dəryası boyıda turup kərgən alamət kərünuxtək boldi; mən düm yikildim. ■

⁴ Pərwərdigarning xan-xəripı xərkkə qaraydıqan dərwasıya arkılıq ibadəthanıya kirdi;

⁵ Roh meni kətürüp, iğki həyliya apardı; mana, Pərwərdigarning xan-xəripı ibadəthanını toldurdi.□ ■

⁶ Həlikı kixi yenimda turəanda, ibadəthanining iğidin Birsining səzligən awazını anglıdim;

⁷ U manga: — I insan oqlı, bu Mening təhtim selinoqan jay, Mən ayaq basıdıqan, Mən İsrailar arısında mənggügə turıdıqan jaydur; İsrail jəmətidikilər — ularning əzliri yaki padıxahliri buzukluğu bilən yaki «yukiri jaylar»da padıxahning jəsətliri bilən Mening pak-mukəddəs namimni yənə həq buloqımaydu. □ ■

⁸ Ular öz bosuqısını Mening bosuqımining yenioya, ixik kexikini Mening ixik kexikimning yenioya saloqan, ular bilən Meni pəkət bir tamlı

□ **42:14 «Kahınlar ... xu yərgə hizmət kiyimini selip koyıdu...»** — «xu yər» yukırıda təswirləngən «yürux hanılar»ni kərsitix kerək (44:19-ayətnimu kəring). İğki həylining əzide kiyim-keqəknı almıxturux muwapiq əməstur. □ **42:16 «U xərkiy tərıpını əlqəm hadisi bilən əlqıdı; u bəx yüz hada qıqti»** — ibadəthanidiki «sirtki həyıl»ning uzunluğu wə kəngliki bəx yüz gəz idi (həsablaxka asan bolsun üqün şemilarnı kəring). Buningə qariqanda, sirtki həyıl teming sirtida yənə bir qong tosmı tam bolsa kerək. Xundak boləanda, bu ibadəthana intayin qong boləjan bolıdu. Təhminən uzunluğu wə kəngliki bir kilometrđin exixı mumkin. Grek tərjimisi (LXX)ning tekistta «bəz yüz gəz» deyilıdu. □ **42:20 «U tət tərıpını əlqıdı... uzunluğu bəx yüz (hada), kəngliki bəx yüz (hada) tam bar idi»** — 16-ayəttiki izahatni kəring. ■ **43:3 Əz. 1:4; 8:4** □ **43:5 «Roh meni kətürüp,...»** — Hudaning Mukəddəs Rohı, əlwəttə. ■ **43:5 Əz. 3:14, Əz. 11:24** □ **43:7 «padıxahların jəsətliri bilən Mening pak-mukəddəs namimni yənə həq buloqımaydu»** — İsrailar kədimki zamanlarda bəlkim padıxahlırını «yukiri jaylar»da dəpna kılıp xu yərlərnı tapıqahlar kılıwaləqan. Bəzi alimlar «jəsətliri»ni «abidə taxlırı» dəp tərjime kılıdu. ■ **43:7 Yər. 16:18**

ayrip turatti, ular Mening pak-muqəddəs namimni yirginqlikli bilən buloıoıan. Xunga Mən oıazipim bilən ularni yokıtiwəttim.

⁹ Əmdi hazır ular buzuklukını, padıxahların gəsətlirini Məndin yirak kılın; wə Mən ular arisida mənnggüə turimən.

¹⁰ — Əmdi sən, i insan oqlı, İsrail jəmätining öz kəbihlikleridin hijalət boluxı üqün bu əyni ularoıa kərsitip bərgin; ular kallisida ibadəthanini elqəp baksun.

¹¹ Əgərdə ular öz kıloıanliridin hijil bolsa, əmdi sən muxu əyning xəklini, uning selinixini, qıkix yollirini, kirix yollirini wə barlık layihisini wə barlık bəlgilimilirini, — xundak, barlık xəklini wə barlık qanunlirini ayan kılıp bərgin; ularning pütkül xəklini esidə tutuxı həm uning bəlgilimilirigə əməl kılıxi üqün, uni ularning kəz aldıoıa yazoın.

¹² İbadəthanining qanuni xundak bolidu: U turoıan taotning qokkisining bekitilgən pasiloııqə boloıan dairisi «əng muqəddəs» bolidu; mana, bu ibadəthanining qanunidur.

*İbadəthanida kılıdıoıan ibadətning bəlgilimiliri — qurbangah, ••••
Shemini kəring*

¹³ Qurbangahning «qong gəz»də elqəngən elqəmliri xundak idi: — bu gəz bolsa bir gəz qoxuloıan bir alıqan bolidu. Qurbangahning ətrapidiki ulining egizliki bir gəz, kəngliki bir gəz, ətrapidiki girwiki bolsa bir alıqan idi. Mana bu qurbangahning uli idi. □

¹⁴ Uning ulidin astınki təkqıgıqə ikki gəz, kəngliki bir gəz idi; bu «kıqık təkqə»din «qong təkqə»gıqə tət gəz, kəngliki bir gəz idi;

¹⁵ qurbangahning ot supisining egizliki tət gəz idi; ot supisida tət münngüz qokqiyip qıkıp turatti.

¹⁶ Qurbangahning ot supisining uzunlukı on ikki gəz, kəngliki on ikki gəz bolup, u tət qasilik idi.

¹⁷ Yukiri təkqıgıqımu tət qasilik idi, uzunlukı on tət gəz, kəngliki on tət gəz; ətrapidiki girwiki bolsa yerim gəz idi; astining kəngliki bir gəz idi; uningoıa qıkıdıoıan pələmpiyi xərkkə karaytti.

¹⁸ U manga xundak dedi: — I insan oqlı, Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: Bu qurbangah üstigə köydürmə qurbanlıqlarnı sunux wə üstigə qan sepix üqün uni yasıoıan künidə, xular uning bəlgilimiliri bolidu: —

¹⁹ sən Lawiy kəbilisidin boloıan, yəni Mening hizmitimdə bolux üqün Manga yekınlixıdıoıan Zadok nəslidikilərdin boloıan kahınlaroıa gunah qurbanlıkı süpitidə yax bir torpaqni berisən;

²⁰ sən uning kəndin azrak elip qurbangahning münngüzlirigə, qong təkqıning tət burjıkgə həm ətrapidiki girwəkliri üstigə sürisən; xuning bilən sən uni pakızlap wə uningoıa kafarət kılısən. □

²¹ Sən gunah qurbanlıkı boloıan torpaqni elip uning jəsitini «muqəddəs jay»ning sirtida boloıan, ibadəthanidiki alahidə bekitilgən jayda köydürisən;

²² ikkinçi künidə sən gunah qurbanlıkı süpitidə bejirim bir tekini sunisən; ular qurbangahni torpaq bilən paklandıroıandək tekə bilən uni paklaydu.

²³ Sən uni paklıoıandin keyin, sən bejirim yax bir torpaq, koy padisidin bejirim bir koıqkarnı sunisən;

□ 43:13 «**Mana bu qurbangahning uli idi**» — baxka birhil tərjimisi: «qurbangahning egizliki təwəndə: —...» □ 43:20 «**xuning bilən sən uni pakızlap wə uningoıa kafarət kılısən**» — «kafarət kılıx» toıqruluk «Law.» 1:3 wə izahatni, xundakla «Təbirlər»nimu kəring.

²⁴ sən ularni Pərwərdigarning aldiəa sunisən; kaħinlar ularning üstigə tuz sepidu wə ularni Pərwərdigarəa atap köydürmə qurbanlik süpitidə sunidu.

²⁵ Yəttə kün sən hər küni gunah qurbanliki süpitidə bir tekini sunisən; ular bejirim yax bir torpaqni, qoy padisidin bejirim bir qoçqarnimu sunidu.

²⁶ Ular yəttə kün qurbangah üqün kafarət kilip uni paklaydu; xuning bilən ular uni pak-muqəddəs dəp ayriydu.

²⁷ Bu künlər tügigəndə, səkkizinçi küni wə xu kündin keyin, kaħinlar silərnin köydürmə qurbanliqliringlarni wə inaklik qurbanliqliringlarni qurbangah üstigə sunidu; xuning bilən Mən silərni qəbul qilimən, — daydu Rəb Pərwərdigar.

44

Kaħinlar wə ularning wəzipiliri, imtiyazliri

¹ Wə u meni ibadəthanining xərkkə qaraydiəan dərwasisioəa apardi; u etiklik idi.

² Pərwərdigar manga: — Bu dərwaza etiklik turidu; u eqilmaydu, heqkim uningdin kirməydu; qünki Pərwərdigar, Israilning Hudasi uningdin kirgən; xunga u etiklik qalidu.

³ Pəkkət xahzadə, xahzadilik süpiti bilən xu dərwasining *karidorida* olturup Pərwərdigar aldida nan yeyixkə bolidu; u *dərwazning* dalinidin kiridu wə xu yoldin qıqıdu, — dedi.□

⁴ U meni ximaliy dərwasidin qıqirip ibadəthanining aldiəa apardi; mən kərdum, mana, Pərwərdigarning xan-xəripi Pərwərdigarning öyini taldurdi; mən düm yikildim.□

⁵ Pərwərdigar manga xundak dedi: — İnsan ooqli, Mening sanga Pərwərdigarning öyining barlik bəlgilimiliri həm kanunliri tooturluk eytidiəanlirimning həmmisini kəngül qoyup kəzüng bilən kər, quliking bilən angla; ibadəthanining kirix yoli wə muqəddəs jayning qıqix yollirini kəngül qoyup esingdə tut.

⁶ Andin asiylarəa, yəni Israil jəmətigə xundak degin: «Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Yirginqlik kilmixliringlarəa boldi bəs, i Israil jəməti!

⁷ Silər barlik yirginqlik kilmixliringlardin sirt, Manga nan, qurbanlik meyi wə kənni sunəninglarda, silər yat adəmlərni, kəlbidə hətnə qilinmiəan, tenidə hətnə qilinmiəanlarni mening muqəddəs jayimda, yəni Mening öyümdə turup uni buləjaxka kirgüzdunglar; ular əhdəmni buzdi.

⁸ Silər Mening pak-muqəddəs nərsilirimgə məs'uliyət bilən sadik bol-may, bəlki muqəddəs jayimda özünglarning ornioəa məs'ul boluxka *yat adəmlərni* ixka qoydunglar».

⁹ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Israil arisida turoəan yat adəmlərdin, yəni kəlbidə hətnə qilinmiəan, tenidə hətnə qilinmiəan hərəkəndak yat adəmning Mening muqəddəs jayimoəa kirixigə bolmaydu

□ 44:3 «u dərwasning dalinidin kiridu...» — demək, xahzadə xərkiy dərwasining karodorioəa hoyla arqılık dalandin etüp kiridu. Nan yegəndin keyin u xu yol bilən qıqix ketidu.

□ 44:4 «Pərwərdigarning öyi» — pütkül ibadəthanini kərsitidu.

10 lekin Israilning Məndin ezip ketixi bilən, Məndin yiraklixip azoqan, məbudliriqə intilgən Lawiy jəmətidikilər öz kəbihlikining jazasını tartidu; □

11 həlbuki, ular yənila mukəddəs ornumda, öy dərważilirida nazarətqilik kılıdioqan wə öy hizmitidə bolidioqan hizmətkarlar bolidu; ular həlk üçün köydürmə wə baxқа qurbanlıqlarni soyidu; ular həlkning hizmitidə bolup ularning aldida turidu. □

12 Əmma həlk məbudliriqə qokunqanda, ular həlkning xu ixlirida, ularning hizmitidə boluqanlıqı, xuning bilən Israil jəmətini kəbihlikkə elip baridioqan putlikaxang boluqanlıqı tüpəylidin, xunga Mən ularoqə qolumni kətürüp kəsəm iqqənmənki, — dəydu Rəb Pərwərdigar, — ular kəbihlikining jazasını tartidu.

13 Xunga ular Mən üçün kaħinlik wəzipsisini ötəxkə Mening yenimoqə yəkin kəlməydu, yaki Mening mukəddəs nərsilirimgə, «əng mukəddəs» nərsilirimgə yəkin kəlməydu; ular bəlki öz hijalitini wə yirginqlik kilmixlirining jazasını tartixi kerək.

14 Birəq Mən ularni öyning özining mulazimitigə, uning barlıq hizmitigə wə uningda qilinidioqan barlıq ixlaroqə məs'ul qilimən.

Zadok jəmətidiki Hudaşoqə sadıq boluqan kaħinlar toşrisida

15 Birəq Israil Məndin ezip kətkəndə, Öz mukəddəs jayimoqə qaraxқа sadıq kaħinlar, yəni Lawiyar boluqan Zadokning əwladilir — ular hizmitimdə boluxқа yenimoqə yəkin kelidu; ular qurbanlıqilarning meyini wə kenini sunuxқа Mening aldında turidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

16 Ular mukəddəs jayimoqə kiridu, Mening hizmitimdə boluxқа dastihinişoqə yəkin kelidu; ular Mening tapxurukumoqə məs'ul bolidu.

17 Wə xundak boliduki, ular iqqi həyolə dərważiliridin kirgəndə, kanap kiyimni kiyixi kerək; iqqi həyolə dərważilirida yaki mukəddəşhana aldida hizməttə boluqanda, ularda hərқandak yungdin boluqan nərsə bolmaydu;

18 bexioqə kanaptin tikilgən səllə, belining təwinigə kanaptin tambal kiyidu; ular adəmni tərlitidioqan heqқandak nərsini kiyməsliki kerək. □

19 Ular həlkning aldioqə sirtki həylişoqə qıqqanda, ular hizmət kiyimlirini seliwetip, ularni mukəddəs «kiqik hanilar»oqə koyup koyidu; ular həlkning bu kiyimlirining pak-mukəddəsligigə tegip ketip ziyanoqə

□ 44:10 «... Israilning Məndin ezip ketixi bilən, Məndin yiraklixip azoqan, məbudliriqə intilgən Lawiy jəmətidikilər öz kəbihlikining jazasını tartidu» — Lawiy jəmətidikilər, yəni Lawiyarning mukəddəs ibadəthanining hizmiti üçün alahidə məs'uliyiti boluqan. Təpsilatiri Təwratning «Misirdin qıqix», «Lawiyar» wə «Qel-bayawandiki səpər» degən kişmilardin tepilidu. □ 44:11 «mukəddəs ornum» — muxu yərdə «mukəddəs jay» əməs, bəlki pütkül ibadəthanini kərsətsə kerək. □ 44:18 «ular adəmni tərlitidioqan heqқandak nərsini kiyməsliki kerək» — «tərlitidioqan» yaki «tər aққuzidioqan» kiyim kaħinlar üçün bolmaydu. Oқurmənlərnin esidə boliduki, Adəm'atimiz gunah sadir qiloqandin keyin, Huda uşoqə: «Sən pəxanəngdin tər aққuzuxung bilən neningni yəysən» dəp lənət qiloqanidi. Hudaning hizmiti Uning iltipati, kuc-qudriti bilən kilinmisə bolmaydu; Hudaning nijatida yaki hizmitidə adəmning öz «tirixanlıqı», yaki insaniyətning gunahini əslitidioqan «aққuzoqan tər»ining heq orni yok.

uqrimasliki üçün baxka kiyimlərni kiyixi kerək. □

²⁰ Ular qaqlirini qüxürüwətməsliki, yaki qaqlirini uzun qoyuwətməsliki lazim; ular pəkət kışka qaç qoyuxi kerək.

²¹ İqki həylioğa kirgəndə heçqaysi kaħin xarab iqməsliki kerək.

²² Ular tul yaki ajraxkan ayalni öz əmrigə almasliki kerək; ular İsrail nəslidin bolğan pak kizni, yaki kaħindin tul kəloğan ayalni elixka bolidu. ■

²³ Ular həlkingə pak-muqəddəs bilən addiying pərķini өгitidu, ularoğa həlal bilən haramni kəndək pərķ etixni kərsitidu.

²⁴ Ərz-dəwalarda ular həküm qikirix ornida bolidu; ular bularning üstigə öz həkümilirim boyiqə həküm qikiridu; Mən bekitkən barlik həyt-bayramlirim toqrisidiki kanun-bəlgilimilirimni tutidu; ular Mening «xabat kün»lirimni pak-muqəddəs dəp ətiwarlixi kerək.

²⁵ Özini napak kılmasliki üçün ular ölükning yenioğa heç barmasliki kerək; həlbuki, ölgən atisi, anisi, oqli, kizi, aka-ukisi yaki eri yok aqasinglisi üçün ular özini napak kılıxka bolidu.

²⁶ Özini paklanduroğandin keyin, uningoğa yəne yəttə kün sanilixi kerək;

²⁷ u muqəddəs jayoga kirgəndə, yəni muqəddəs jayda hizməttə boluxka iqki həylioğa kirgən xu künidə, u əzi üçün gunah qurbanliķini sunuxi kerək, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

²⁸ Bu ularoğa miras bolidu: — Mən Özüm ularoğa miras bolimən; silər ularoğa İsrail zeminidin heçkəndək igilikni təksim kılmaysilər; Mən ularning igiliki bolimən. ■

²⁹ Ular axliķ hədiyə, gunah qurbanliķi wə itaətsizlik qurbanliķliridin yəydu; İsrailda məhsus Hudaoğa ataloğan hərķəndək nərsə ularningki bolidu.

³⁰ Tunji qıķkan hərķəndək məhsulatlarning esili, barlik wə hərķəndək «kətürmə hədiyə»lər kaħinlar üçün bolidu. Silər *arpa-buoqdiyinglarning* həsulining tunji hemirini kaħinoğa təkdım kılıxinglar kerək; xuning bilən bəht-bərikət öyünglərgə ata kılınidu. □ ■

³¹ Kaħinlar özlügidin ölgən, yaki yirtkuqlar boqup qoyoğan heçkəndək həywan yaki uqar-kanatlardın yeyixkə bolmaydu. ■

45

Zemindin Pərwərdigaroğa atap «kətürmə hədiyə» boloğan parqə yər
 ••• 44:30-izahət, shemini wə hərıtini kəring

1 Silər zeminni miras kılıp bəlxü üçün qək taxlap təksim kılıqininglarda, silər «kətürmə hədiyə» süpitidə zemindiki muqəddəs bir ülüxni Pərwərdigaroğa atap sunisilər. Uning uzunluķi yigirmə bəx ming hada,

□ 44:19 «Ular həlking bu kiyimlirining pak-muqəddəsliķigə tegip ketip ziyanoga uqrimasliķi üçün baxka kiyimlərni kiyixi kerək» — oқurmənlərnin esidə boliduki, Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən kanun boyiqə addiy puқralarning kaħinlarning hizmət kiyimlirigə tegix həqūķi yok idi. Ular təgkūqi bolsa Hudaning jazasioğa uqraytti. Xunga bu bəlgilimə puқralarni koqdaq üçün idi. Biz «koхumqə səz»imizdimu yengi ibadəthanidiki kaħinlar wə wəzipiliri üstidə tohtilimiz. ■ 44:22 Law. 21:13,14 ■ 44:28 Qel. 18:20; Kan. 18:1 □ 44:30 «kətürmə hədiyə»lər — Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən kanun boyiqə bəzi qurbanliķlardın wə Hudaoğa ataloğan bəzi baxka hədiyələrdin «kətürmə hədiyə»lərni məhsus kaħinlar üçün ayrix kerək idi («Mis.» 25:2-3ni kəring). ■ 44:30 Mis. 13:2; 22:29,30; Qel. 18:11 ■ 44:31 Law. 22:8

Xahzadə üçün «kətürmə hədiyyə»

¹³ Bu silərnin *xahzadə üçün «kətürmə hədiyyə»* nglar bolidu; bir «homir» buqdaydin altidin bir əfah buqday, bir «homir» arpudin altidin bir əfah arpa sunisilər;

¹⁴ zəytun meyi bolsa, «bat» bilən əlqinidu, hər bir «kor» din ondin bir bat sunisilər (bir «kor» on «bat» yaki bir «homir» bolidu, çünki on bat bir homir bolidu).

¹⁵ İsrailning süyi mol yaylaqliridin, hər ikki yüz tuyak padioğa birdin pahlan sunisilər — bular bolsa, «axlık hədiyyə», «kəydürmə qurbanlık», «inaklık qurbanlık» lar bolup, İsrailar üçün kafarət kılıx üçün bolidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

¹⁶ Zemindiki həlkning həmmisinining İsrailning xahzadisigə sunoğan bu «kətürmə hədiyyə»gə təhpsi bolidu.

¹⁷ Xahzadining wəzipsi bolsa, həytlərgə, «yengi ay» laroğa, «xabat kün» lərgə, jümlidin İsrail jəmətining barlık «ibadət sorun» liriqə kəydürmə qurbanlıklar, axlık hədiyyələr wə xarab hədiyyələrini təminləxtin ibarət; İsrail jəməti üçün kafarət elip kelidioğan gunah qurbanlıkı, axlık hədiyyə, kəydürmə qurbanlık wə inaklık qurbanlıklarınıni təminligüqi dəl xu bolidu.

Həyt-bayramlar toquruluk bəzi bəlgilimilər

¹⁸ Rəb Pərwərdigar xundak dəydu: — Birinçi aynin birinçi künidə sən bejirim yax bir torpaqni alisən, uning bilən sən muqəddəs jayni paklaysən.

¹⁹ Kahin bu gunah qurbanlıqining kenidin elip ibadəthanining ixik kexəklirigə, kurbangahning yukiri təkqisidiki tət burjəkkə wə iqki həylining dərwazisining kirix yolining kexəklirigə süridu;

²⁰ xuningdək yoldin azoğanlar yaki nadanlar üçün sən xu aynin yəttinçi künidə ohxax ix kılıxing kerək; xuning bilən sən ibadəthana üçün kafarət kılısən.

²¹ Birinçi aynin on tətinqi künidə silər «ətüp ketix» həyti, yəttə künlük bir həytni ötküzisilər; petir nanni yeyix kerək. ■

²² Xu küni xahzadə əzi wə zemindiki barlık həlk üçün gunah qurbanlıkı süpitidə bir torpaqni sunidu.

²³ Həytning yəttə küningin hər biridə u Pərwərdigaroğa kəydürmə qurbanlıqni, yəni yəttə küningin hər biridə yəttə torpaq wə yəttə qoçqarni, həmmisini bejirim həlda sunidu; hər küni gunah qurbanlıkı üçün bir tekini sunidu.

²⁴ U hər bir torpaqqa bir əfah axlık hədiyyəni, hər bir qoçqaroğa bir əfah axlık hədiyyəni qoxup sunidu; hər bir əfah unoğa u bir hin zəytun meyini qoxup sunidu. □

²⁵ Yəttinçi aynin on bəxinçi künidə baxlanoğan həytnə, həytning yəttə küningin hər biridə u muxundak gunah qurbanlıqliri, kəydürmə qurbanlıklar, axlık hədiyyələrini wə zəytun meyi qatarlıqlarınıni ohxax sunuxi kerək. □ ■

■ 45:21 Mis. 12:3; 23:15; Law. 23:5; Qel. 9:3; 28:16,17; Kan. 16:1 □ 45:24 «bir hin zəytun meyini» — «bir hin» bəlkim təhminən 6 litr. □ 45:25 «Yəttinçi aynin on bəxinçi künidə baxlanoğan həyt» — yəni «kəpilər həyti» yaki «kəpə tikix həyti» ■ 45:25 Law. 23:33; Qel. 29:12; Kan. 16:13

46

«Xabat kün»liri wə «yengi ay»lar

¹ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — İqki həylining xərkkə qaraydıoan dərwasisi altə «ix küni»də etiklik bolidu; biraq xabat künidə u eqilidu; wə «yengi ay» boləoan künliridə u eqilidu. □

² Xahzadə sirttin xu dərwasining dalinining yoli bilən kiridu, u kirix eoizining kexək temi tüwidə turidu; kaşınlar bolsa uning üqün köydürmə qurbanlıqını, inaklık qurbanlıqlirini sunidu; u dərwasining bosuoşisida səjdə kılidu andin qıqıdu; biraq dərwaza kəqkiqə etilməydu.

³ Zemindiki həlkəmu xabat künliridə wə «yengi ay»larda xu dərwasining kirix eoizining tüwidə turup Pərwərdigar aldida səjdə kılidu.

⁴ Xabat künidə xahzadə Pərwərdigarə sunoan qurbanlık bolsa altə bejirim pahlan, bir bejirim qoqkar bolidu.

⁵ Bularə qoxulidoan axlik hədiyələr qoqkarə bir əfah, pahlanlarə bolsa qamining yetixiqə bolidu; hər bir əfah unə u bir hin zəytun meyini qoxup sunidu.

⁶ «Yengi ay»ning künidə u sunəoan qurbanlık yax bir bejirim torpaq, altə pahlan, bir qoqkar bolidu; ularning həmmisi bejirim bolidu.

⁷ Bularə axlik hədiyələni quxup sunidu; torpaqka bir əfah, qoqkarə bir əfah, pahlanlarə qamining yetixiqə bolidu; hər bir əfah unə u bir hin zəytun meyini qoxup sunidu.

⁸ Xahzadə kirgəndə, dərwasining dalini bilən kiridu, wə xu yol bilən qıqıdu.

⁹ Zemindiki həlkə həyt künliridə bekitilgən «ibadət sorun»lirioa Pərwərdigar aldioa kirgəndə, səjdə kılıxka ximaliy dərwasidin kirgən kixi jənubiy dərwasidin qıqıdu; jənubiy dərwasidin kirgən kixi ximaliy dərwasidin qıqıdu; u kirgən dərwasidin qıqımaydu, bəlki uduloa mengip qıqıdu.

¹⁰ Həlkə kirgəndə xahzadə ular bilən billə kiridu; ular qıqkanda, billə qıqıdu.

¹¹ Həyt-bayramlarda wə «ibadət sorun»lirida bolsa, u qoxumqə sunəoan axlik hədiyələr torpaqka bir əfah, qoqkarə bir əfah, pahlanlarə bolsa qamining yetixiqə bolidu; hər bir əfah unə u bir hin zəytun meyini qoxup sunidu.

¹² Xahzadə Pərwərdigarə halis köydürmə qurbanlıqni yaki halis inaklık qurbanlıqlirini sunmaqka bolsa, əmdi xərkkə qaraydıoan dərwaza uning üqün eqilidu; xabat künidə kıləndək, u əz köydürmə qurbanlıqını wə inaklık qurbanlıqlirini sunidu; u kaytip qıqıdu; qıqkandin keyin dərwaza etilidu.

¹³ Hər kündə sən Pərwərdigarə köydürmə qurbanlık süpitidə bir yaxlık bejirim pahlanni sunisən; sən hər ətigini təyyarlap berisən.

¹⁴ Hər ətigəndə sən uningə qoxup axlik hədiyə, yəni undin altidin bir əfah wə unni maylaxka zəytun meyidin üqtin bir hin təyyarlaysən; bu Pərwərdigarə əbədiy bəlgilimə bilən bekitilgən axlik hədiyə bolidu.

¹⁵ Ular hər ətigəndə pahlanni, uning axlik hədiyəsini zəytun meyi bilən əbədiy köydürmə qurbanlık süpitidə sunidu.

Miraslar toquruluk bəzi bəlgilimilər

□ 46:1 «xabat küni» — oqurmənlərnin esidə barki, «xabat küni» xənbə küni, dəm elix künidur.

¹⁶ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Xahzadə öz mirasidin oşullirining birsigə sowoşa kıləjan bolsa, əmdi u yənə axu oşullirining öz oşul-əjdadlıri üqün bolidu; miras yoli boyiqə u ularning igiliki bolidu.

¹⁷ Birak u öz mirasidin uning hizmətkarlırining birigə sowoşa bərgənə bolsa, u uningki «halas kılax yili»əqiqə bolidu; xu qəşda u xahzadigə kəyturulidu; *xahzadining mirasi* əslə öz oşullirioşla mənəsup bolidu. □

¹⁸ Wə xahzadə həlkəyə jəbir-zulum selip, ularni mirasidin həydiwətməydu; u oşullirioşa öz igilikidin miras təkşim kılidu; xuning bilən Mening həlkim öz igilikidin tarkitilməydu.

Kahinlarning kurbanliqlardin aloşan gəşni pixuruxi

¹⁹ Andin *həliki kixi* meni ximaloşa kəraydioşan, kahinlar üqün boləjan mukəddəs «kiqik hanılar»əşa dərwezining yenidiki kirix yoli bilən apardi; mana, uning oşərb təripidə məhsus bir jay bar idi;

²⁰ u mənə: «Bu kahinlar itaətsizlik kurbanliqlirini wə gunah kurbanliqlirini kəyitidioşan həm axlik hədiyələrini pixuridioşan jaydur; bu jayni bekəxtiki məkşət, həlkning bu axlarning pak-mukəddəslikigə tegip ketip ziyanəşa uqrimasliki üqün, ular bu *axlarni* sirtki həyliəşa elip qikməydu. □

²¹ U meni sirtki həyliəşa apirip, meni həylining tət bulungidin ötküzdi; mana, həylining hər bir bulungida *kiqik* həyloşa bar idi.

²² Həylining tət bulungida, uzunlukı kirik gəz, kəngliki ottuz gəz boləjan toşma tamlik həyylilar bar idi; bu tət həylining əlqəmliri ohxax idi.

²³ Bu tət həyloşa iqidə ətrapida tax tahtaylik təkqə bar idi; təkqə astida həmmə ətrapida kəzan kəyitidioşan *ot kəlaydioşan* jaylıri bar idi.

²⁴ U mənə: «Bular «gəş kəyitix əyliri», muxu yərlərdə əyning hizmitidə boləjanlar həlkning kurbanliqlirini kəyitidu» — dedi.□

47

Həyatlik dəryasi

¹ *Həliki kixi* meni əyning dərwezioşəşa kəyta apardi. Mana, ibadəthanining bosuoşisidin sular xərkəyə kərap ekıp qikiwatatti; qünki

□ **46:17 «halas kılax yili»** — Musa pəyoşəmbərgə qüxürülgən kənan boyiqə, «halas kılax yili» yaki «burəşa qəlix yili» hər 49 yilda bir bolidu, axu yilida hər adəmnin kəzri halas kılınıdu, bəxqılarəşa setiləjan miras-zeminlar öz igisi yaki uning əwladlırioşa kəyturulidu. («Law.» 25-babni kərüng). □ **46:20 «Bu kahinlar itaətsizlik kurbanliqlirini wə gunah kurbanliqlirini kəyitidioşan həm axlik hədiyələrini pixuridioşan jaydur.. həlkning bu axlarning pak-mukəddəslikigə tegip ketip ziyanəşa uqrimasliki üqün, ular bu axlarni sirtki həyliəşa elip qikməydu»** — oqurmənlərnin esidə boliduki, kahinlarning kəydürmə kurbanliqlardin sirt, hərhil kurbanliqlardin wə «hədiyə»lərdin bir ülxni elip yeyix həquku bar idi. Ularning rəsmiy kirimi bolmioşaqə, bu ülxlar ularning jenini bəqətti. Həlk kurbanliqlirini wə ülxlırini Hudaşəşa atəp sunəqandin keyin, «mukəddəs» dəp həşablinip, Musa pəyoşəmbərgə qüxürülgən kənan əddiy pükralarning ularni yeyixi yaki ularəşa tegixi mən'i kılinoşan. Biz «kəşumqə səz»iməzdimu bu kurbanliqlar üstidə tohtilimiz. □ **46:24 «muxu yərlərdə əyning hizmitidə boləjanlar həlkning kurbanliqlirini kəyitidu»** — «kurbanliqlarni kəyitix» toşruluq «Law.» 7:31-36, 8:31-ayətlərnin kərüng. Lawıylar wə kahinlarning həlk aparəjan «inəklik kurbanliqi»lar, «gunah kurbanliqi»lar wə «itaətsizlik kurbanliqi»lardin parqə gəş elip yeyix həquku bar idi. Bu ularning kurbanliqni soşup sunuxidiki «ix həkqi» idi.

əyning aldi xərkəə qaraytti. Sular əyning astidin, ong tərpidin, qurbangahning jənubiy tərpidin ekip quxətti. □ ■

² U meni ximaloə qaraydioəan dərwasididin qikardi; u meni aylundurup xərkəə qaraydioəan dərwasining sirtioəa apardi; mana, sular ong tərpidin ekip turatti.

³ Həlikə kixi qolida əlqigüç tanini tutup, xərkəə qarap mangdi; u ming gəz əlqidi, andin meni sulardin ötküzdi; sular adəmnin oxukioəa qikatti.

⁴ U yənə ming gəz əlqidi; andin meni sulardin ötküzdi; sular adəmnin tizlirioəa yətti. U yənə ming gəz əlqidi; andin meni sulardin ötküzdi; sular adəmnin beligə qikatti.

⁵ U yənə ming gəz əlqidi; u mən ətəlməydioəan dərya bolup qikti; qünki sular ərləp kətti; uningda su üzgili bolatti, u ötkili bolmaydioəan dərya bolup qikti.

⁶ U məndin: «İnsan oəqli, buni kərgənsən?» dəp soridi; andin meni dəryaning qiroəiqioəa qayturup apardi.

⁷ Qiroəaqə qayttim, mana, dəryaning qiroəiqida, u wə bu kətida, intayin kəp dərəhlər bar idi. ■

⁸ U manga mundak dedi: «Bu sular yurtning xərkigə qikidu; xu yərdin ular Arabah tüzlənglikigə quxüp, andin dengizə kiridu. Ular dengizə ekip kirixi bilən, dengiz suliri saəaytilidu. □

⁹ Wə xundak boliduki, bu «jüp dərya» kaysi yərgə ekip kəlsə, xu yərdiki barlik su üzidioəan janiwarlar yaxaydu; dengizda nuroəun beliklər bolidu; qünki sular xu yərgə ekip kelidu, wə dengiz suliri saəaytilidu; dərya nəgə aqsa, xu yərninğ həmmisi həyatka igə bolidu. □

¹⁰ Wə xundak boliduki, belikqılar dengiz boyida turidu; Ən-Gədidin Ən-Əglaimigə ularning torliri yeyilidioəan jayliri bolidu; dengiz beliklirininğ «Öttura dengiz»dikidək bək kəp sortliri bolidu;

¹¹ birak uning zəy-sazlikliri saəaytilmaydu; ular xorluk boluxka tapxurulidu.

¹² Dərya boyida, u wə bu kətida, ozuk bolidioəan hərhil dərəhlər əsidu. Ularning yopurmakliri solaxmaydu, ular mewisiz qalmaydu; ular hər ayda yengidin mewiləydu; qünki uni suəiridioəan sular mukəddəs jaydin qikidu; ularning mewisi ozuk, ularning yopurmakliri dora-dərmanlar bolidu. ■

Zeminni kəbililər üçün bəlüx

¹³ Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: — Təwəndə İsrailning on ikki kəbilisigə zəmin miras süpitidə bəlünüp təksim qilinip qəgralar ayrilidu; Yüsüpninğ kəbilisigə ikki ülüx bəlünidu. □

□ **47:1 «əyning dərwasizi»** — «əy» muxu yərdə pütkül ibadəthanini kərsitidu. ■ **47:1 Zək.** 14:8 ■ **47:7 Wəh.** 22:2 □ **47:8 «Arabah tüzləngliki»** — həritini kəring. «Arabah» degən İordan dəryasining jiloəisi. □ **«dengiz»** — «Əlük dengiz» — bügüngə qədər u dengiz intayin tuzluk boləoəaqə, uningda həqəqəndak janiwar yaximaydu. Birak bu sular bilən uning suliri aqar su bolup, nuroəun belik-həywanlar ularda yaxaydu. □ **47:9 «jüp dərya»** — yukirikə ayətlərdə «bir dərya» təswirləngəndin keyin, nemixka «jüp dərya» deyilidu? Buning sirlik mənsi pəkət Təwərttikə «Zək.» 14:8-ayəttə yexilidu. Qünki yənə bir dərya ibadəthanidin qikip oəərbiz tərəpkimu ekip «Öttura dengiz»ə kiridu. «Yo.» 3:18nimy kəring. ■ **47:12 Wəh.** 22:2 □ **47:13 «Yüsüpninğ kəbilisigə ikki ülüx bəlünidu»** — Lawiy kəbilisi zeminoəa igə bolmaydu. Yüsüpninğ ikki oəqli, Əfraim wə Manassəh, ikki kəbilə həsablinidu («Yar.» 48:17-20ni kəring).

¹⁴ Mən qolumni kətürüp ata-bowiliringlaroşa kəsəm iğkəndək, silər bir-biringlaroşa barawərlik bilən zeminni miras boluxka bəlisilər; u silərgə miras bolidu. ■

¹⁵ Zeminning *tət* tərripining qeğrasi mundak; Ximaliy təripi, «Ottura dengiz»din baxlinip Hətlonning yolini boylap, Zədad xəhiringning kirix eoşizioşiqə bolidu;

¹⁶ u Hamat, Berotah, Sibraim (Dəməxk bilən Hamatning qeğrisining otturısında), Həwranning qeğrisida boləjan Hazar-Həttikon xəhərlirini öz iqiğə alidu;

¹⁷ xuningdək «Ottura dengiz»din baxlanəjan qeğra Hazar-Enanoşiqə sozulidu; u Dəməxkning qeğrisini boylap, Hamatning ximaliy rayonining qeğrasioşa tutixidu; bu bolsa ximaliy təripi bolidu.

¹⁸ Xərk tərripining qeğrisi, Həwrən bilən Dəməxkning otturisdin baxlinip, Gilead wə İsrail zemini bəlüp turidioşan İordan dəryasi bolidu. Silər buningdin «Əlük dengiz»oşiqə miraslarni bəlüp əlqəysilər. Bu bolsa xərk təripi bolidu. □

¹⁹ Jənubiy təripi bolsa, Tamar xəhəridin Meribah-Kədəx dəryasining ekınlirioşiqə, andin Misir wadisidin «Ottura dengiz»oşiqə sozulidu. Bu jənubiy qeğra bolidu.

²⁰ Oşərbiy təripi bolsa «Ottura dengiz»ning əzi, Hamat rayoniə kirix eoşizioşiqə bolidu; bu oşərbiy qeğrisi bolidu.

²¹ Silər bu zeminni İsrailning kəbilisi boyiqə öz-aranglarda ülüxüənglər kerək.

²² Xundak bolux kerəkki, silər öz-aranglar wə aranglarda olturaqlaxkan, aranglarda balilik boləjan musapirlaroşa uni miras boluxka qək taxlap bəlisilər; ular silərgə nisbətən wətinidə tuşuləjan İsrailaroşa ohxax boluxi kerək. Ular silər bilən təng qək taxlap İsrail kəbililiri arisidin miras alsun.

²³ Musapir kəysi kəbilə arisida olturaqlaxkan bolsa, silər xu yərdin uningə miras təksim kilisilər, dəydu Rəb Pərwədigar.

48

Ximaliy tərəptiki yəttə kəbila

¹ Təwəndə kəbililər nami boyiqə tizimlinidu; ximal tərripidə Dan kəbilisining bir ülüxi bar. Uning qeğrisi İsrail zemining ximaliy qeğrisimu bolidu; u Hətlonning yolini boylap, Hamat rayoniə kirix eoşizioşiqə wə Hazar-Enan xəhiringiqə sozuləjan (Hazar-Enan Dəməxk qeğrisioşa yandax bolup, Dəməxkning ximaliy tərripidiki Hamat xəhiringning yenida). Uning ülüxi xərkətin oşərbkiqə sozuləjandur. □

² Danning qeğrisioşa yandax boləjan, xərkətin oşərbkə sozuləjan zemin Axir kəbilisining bir ülüxidur.

³ Axirning qeğrisioşa yandax boləjan, xərkətin oşərbkə sozuləjan zemin Naftali kəbilisining bir ülüxidur.

■ **47:14** Yar. 12:7; 17:8; 26:3; 28:13 □ **47:18 «Əlük dengiz»** — ibraniy tilida «xərkəy dengiz». «Xərk tərripining qeğrisi, Həwrən bilən Dəməxkning otturisdin baxlinip, Gilead wə İsrail zemini bəlüp turidioşan İordan dəryasi bolidu. Silər buningdin «Əlük dengiz»oşiqə miraslarni bəlüp əlqəysilər» — baxka birhil təjimi: «Silər xərkəy qeğrisidin, yəni Həwrən bilən Dəməxkning otturisdin, Gilead wə İsrail zemini wə İordan dəryasidin «Əlük dengiz»oşiqə miraslarni bəlüp əlqəysilər». □ **48:1 «Hamat rayoniə kirix eoşizioşiqə...»** — yaki «Libo-Hamat xəhiringiqə...».

4 Naftalining qeğrisioğa yandax bolıoan, xærktin oğərbkæ sozulıoan zemin Manassæh kəbilisining bir ülüxidur.

5 Manassæhning qeğrisioğa yandax bolıoan, xærktin oğərbkæ sozulıoan zemin Əfraim kəbilisining bir ülüxidur.

6 Əfraimning qeğrisioğa yandax bolıoan, xærktin oğərbkæ sozulıoan zemin Rubæn kəbilisining bir ülüxidur.

7 Rubænning qeğrisioğa yandax bolıoan, xærktin oğərbkæ sozulıoan zemin Yəhuda kəbilisining bir ülüxidur.

Otturidiki ülüx

8 Yəhudaning qeğrisioğa tutaxkan, xærktin oğərbkiqə sozulıoan zemin, silærning «kətürmæ hədiyæ»nqlar bolidu; uning kængliki yigirmæ bæx ming *hada*, uning uzunluqi kəbililærgæ tæksim qilinıoan ülüxtikidæk bolidu; mukəddæs jay uning dæl otturisida bolidu.

9 Silær Pærwærdigarıoğa alahidæ atioan «kətürmæ hədiyæ» bolsa, uzunluqi yigirmæ bæx ming *hada*, kængliki on ming *hada* bolidu.

10 Bu mukəddæs «kətürmæ hədiyæ» kahılar üqün bolidu. Ximaliy tæripining uzunluqi yigirmæ bæx ming *hada*, oğærbiy tæripining kængliki on ming *hada*, jænubiy tæripining uzunluqi yigirmæ bæx ming *hada* bolidu; Pærwærdigarning «mukəddæs jay»i uning dæl otturisida bolidu.

11 Bu yær Zadok æwladlıridin bolıoan, pak-mukəddæs dæp ayrılıoan kahınlar üqün bolidu. Israıl ezip kætændæ, ular Lawiylar ezip kætændæk ezip kætmiğæn, bælki Mæn tapxuroan mæs'uliyætkæ sadıq bolıoanıdı.

12 Xuning bilæn bu alahidæ «kətürmæ hədiyæ» bolıoan yær bolsa pütün «kətürmæ hədiyæ» bolıoan zeminning iqidin bolup, ularıoğa nisbætæn «æng mukəddæs bir nærsæ» dæp bilinsun. U Lawiylarning ülüxigæ tutaxkan bolidu.□

13 Kahınlarning ülüxining qeğrisioğa tutax bolıoan yær Lawiylarning ülüxi bolidu. Uning uzunluqi yigirmæ bæx ming *hada*, kængliki on ming *hada*. Pütkül uzunluqi yigirmæ bæx ming *hada*, kængliki on ming *hada* bolidu.

14 Ular uningdin yærni heq satmaydu yaki almaxturmaydu. Ular bu zeminning eslini baxkilarıoğa heq ötküzmaydu; qünki u Pærwærdigarıoğa mukəddæs dæp ataloan.

15 Qaloan yær, kængliki bæx ming *hada*, uzunluqi yigirmæ bæx ming *hada*, adættiki yær bolup, xæhær üqün, yæni øylær wæ ortak box yær üqün bolidu. Xæhær uning otturisida bolidu.

16 Xæhæarning ølqæmliri mundak bolidu; ximaliy tæripi tèt ming bæx yüz *hada*, jænubiy tæripi tèt ming bæx yüz *hada*, xærkiy tæripi tèt ming bæx yüz *hada*, wæ oğærbiy tæripi tèt ming bæx yüz *hada* bolidu.

17 Xæhæarning box yærliri bolsa, ximalıoğa qaraydıoan tæripi ikki yüz ællik *hada* kængliktæ, jænubka qaraydıoan tæripi ikki yüz ællik *hada* kængliktæ, xærkkæ qaraydıoan tæripi ikki yüz ællik *hada* kænglikidæ, oğærbkæ qaraydıoan tæripi ikki yüz ællik *hada* kængliktæ bolidu.

18 Qaloan ikki parqæ yær mukəddæs «kətürmæ hədiyæ» bolıoan yærgæ tutixip uningıoğa parallel bolidu. Ularning uzunluqi xærkkæ qaraydıoan

□ 48:12 «Xuning bilæn bu alahidæ «kətürmæ hədiyæ» bolıoan yær bolsa pütün «kətürmæ hədiyæ» bolıoan zeminning iqidin bolup, ularıoğa nisbætæn «æng mukəddæs bir nærsæ» dæp bilinsun. U Lawiylarning ülüxigæ tutaxkan bolidu» — Lawiylarning ülüxi bu yærning ximaliy tæripidæ bolidu; haritini kørüng.

təripi on ming *hada*, oʻrəbkə qaraydigan तरीpi on ming *hada*; bular mukəddəs «ketürmə hədiyə» boləjan yərgə tutixidu; bularning məhsulatlıri xəhərning hizmitidə boləjanlarni ozuklanduridu.

¹⁹ Uni teriydiganlar, yəni xəhərning hizmitidə boləjanlar Israilning barlik kəbililiri iqidin bolidu.

²⁰ Pütkül «ketürmə hədiyə» bolsa uzunluqi yigirmə bəx ming *hada*, kəngliki yigirmə bəx ming *hada* bolidu; silər bu tət qasilik mukəddəs «ketürmə hədiyə»gə xəhərgə təwə jaylarnimu qoxup sunisilər.

²¹ Mukəddəs «ketürmə hədiyə» bilən xəhərning igidarqilikidiki yərning u wə bu tərpidiki qaləjan zeminlər xahzadə üqün bolidu. «Ketürmə hədiyə»gə yandax xərktin xərkkə sozuləjan yigirmə bəx ming *hada* kəngliktiki yər wə oʻrəbtin oʻrəbkə sozuləjan yigirmə bəx ming *hada* kəngliktiki yər *kəbililərnig* ülüxlirigə parallel bolup, bular xahzadə üqündur; mukəddəs «ketürmə hədiyə», jümlidin ibadəthanining mukəddəs jayi ularning otturisida,

²² xuningdək Lawiyalarning ülüxi wə xəhərning igilikimu xahzadining təwəlikining otturisida bolidu. Yəhudaning qəgrisi wə Binyaminning qəgrisining otturisida boləjan bu zeminlar xahzadə üqün bolidu.

Jənubiy tərəptiki bəx kəbilə

²³ Qaləjan kəbililərnig ülüxliri bolsa: — Binyamin kəbilisi üqün xərktin oʻrəb tərəpkə sozuləjan bir ülüxi bolidu.

²⁴ Binyaminning qəgrisiqə yandax boləjan, xərktin oʻrəbkə sozuləjan zemin Ximeon kəbilisining bir ülüxidur.

²⁵ Ximeonning qəgrisiqə yandax boləjan, xərktin oʻrəbkə sozuləjan zemin Issakar kəbilisining bir ülüxidur.

²⁶ Issakarning qəgrisiqə yandax boləjan, xərktin oʻrəbkə sozuləjan zemin Zəbulun kəbilisining bir ülüxidur.

²⁷ Zəbulunning qəgrisiqə yandax boləjan, xərktin oʻrəbkə sozuləjan zemin Gad kəbilisining bir ülüxidur.

²⁸ Gadning yan तरीpi, yəni jənubiy तरीpi, pütkül zeminning jənubiy qəgrisi Tamar xəhiridin Meribah-Kədəx dəryasining ekınliriqıqə, andin *Misir* wadisini boylap «Ottura dengiz»qıqə sozulidu.

²⁹ Bu silər Israilning kəbililirigə miras boluxka qək taxlap bəlidigan zemin bolidu; bular ularning ülüxliri, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

Xəhərning dərweziliri

³⁰ Təwəndə xəhərning qıqıx yolliri bolidu; uning ximaliy tərpinig kəngliki tət yüz əllik *hada* bolidu;

³¹ xəhərning qowukliri Israilning kəbililirining nami boyiqə bolidu; ximaliy tərpidə üq qowuk bolidu; biri Rubənnig qowukı bolidu; biri Yəhudaning qowukı bolidu; biri Lawiyning qowukı bolidu;

³² xərkiy tərpinig kəngliki tət yüz əllik *hada*, uningda üq qowuk bolidu; biri Yüsüpning qowukı bolidu; biri Binyaminning qowukı bolidu; biri Danning qowukı bolidu.

³³ Jənubiy tərpinig olqimi tət yüz əllik *hada*, uningda üq qowuk bolidu; biri Ximeonning qowukı bolidu; biri Issakarning qowukı bolidu; biri Zəbulunning qowukı bolidu.

³⁴ Xərkiy tərpinig kəngliki tət yüz əllik *hada*, uningda üq qowuk bolidu; biri Gadning qowukı bolidu; biri Axirning qowukı bolidu; biri Naftalining qowukı bolidu.

³⁵ jəmiy bolup uning aylanmisi on səkkiz ming *hada* bolidu; xu kündin baxlap xəhərning nami: «Pərwərdigar xu yərdə» bolidu.

Daniyal

Daniyal wə uning dostliri •••• Daniyal Nebokadnəsarning ordisida

¹ Yəhuda padixahı Yəhoyakim təhtkə olturup üçinçi yili, Babil padixahı Nebokadnəsar Yerusalemoğa hujum qilip uni muhasirə qiliwaldi. ■

² Rəb Yəhudaning padixahı Yəhuyakimni, xundakla Hudaning öyidiki qaça-kuqılarning bir kısmını uning kəlioğa tapxurup bərdi. U əsirlərnı Xinar zeminiyə, əzi qokunidiyan məbudning buthanisiyə elip bardi wə bulap kəlgən qaça-kuqılarnı buthanining həzinisiyə koydi. □

³ Padixah Nebokadnəsar bax aqwat oqjıdari Axpinazğa əsirgə qüxkən Israillər iqidin han jəmətidikərdin wə esilzadə yigitlərdin birnəqqidin tallap elip qıxixni buyrudi. □ ■

⁴ Bu yaxlar nuksansız, kelixkən, danixmən-ukumuxluk, mol bilimlik, mutəpəkkur, orda hizmitidə boluxkə layakətlik, yənə kelip kaldiyələrnı ilim-pənlirini həm tilini əginələydiyan boluxi kerək idi. □

⁵ Padixah ular toqrisida ular üç yiləiqə hər küni padixah yəydiyan nazu-nemətlər wə xarablar bilən ozuklandıurulsun, muddət toxkənda padixahning aldida hizməttə bolsun dəp bekitti.

⁶ Tallanıyan Yəhuda kəbilisidiki yaxlardin Daniyal, Hananiya, Mixael wə Azariyalər bar idi.

⁷ Aqwat bexi ularğa yengi isimlər, yəni Daniyalğa Bəltəxasar, Hananiyağa Xadrak, Mixaelğa Mixak, Azariyağa Əbədnego degən isimlərnı koydi. □

⁸ Daniyal padixah bəlgiligən nazu-nemətlər wə xahanə xarablıri bilən özini *Huda aldida* napak kılmaslıkğa bəl baqlıdi; xunga u aqwat bexidın özining napak kılınmaslıkğa yol koyuxını iltimas kıldı. □ ■

⁹ Əmdi Huda aqwat bexinı Daniyalğa iltipət wə xapaət kərsitidiyan kılənanıdi.

■ **1:1** 2Pad. 24:2, 3; 2Tar. 36:6 □ **1:2** «Hudaning öyi» — muqəddəs ibadətəhana, əlwəttə.

□ **1:3** «**bax aqwat oqjıdari Axpinaz**» — «aqwat» padixah sarayidiki kenizəklərgə qaraydiyan, piqiləyan ər kixi. Ularning baxkə wəzipiliri bar boluxi mumkin. Mumkinqiliki yənə barki, muxu yərdə «bax aqwat oqjıdari» padixahlarning barlık əmədlərlarning bexinı kərsitidu. Əgər muxu toqra bolsa «bax əməldər» dəp tərximə kılıxkə toqra kelidu. ■ **1:3** Yəx. 39:7

□ **1:4** «**yənə kelip kaldiyələrnı ilim-pənlirini həm tilini əginələydiyan boluxi kerək idi**» — «Kaldiyə» Babil imperiyəsıdiki muhim bir nəhiyə idi, xu yərdikilər «aliyanap kixilər» dəp qarilətti. Babil ordisining kəidə-yosunlıriyə əsasən munəjjimlər xu təbikidiki adəmlərdin boluxi kerək idi. □ **1:7** «**Aqwat bexi ularğa yengi isimlər, yəni Daniyalğa Bəltəxasar, Hananiyağa Xadrak, Mixaelğa Mixak, Azariyağa Əbədnego degən isimlərnı koydi**» — bu koyılan isimlər, əsasən butpərəslık bilən munasiwətlik bolup, əslı wə yengi isimlərinin məniliri təwendikidək: — Daniyal — «Huda mening sət kıləququmdur» Bəltəxasar — «Bəl (bir məbud) uning həyatını koqdisun». Hananiya — «Pərwərdigar mehir-xəpəkətliktur» Xadrak — «Aku (bir məbud)ning buyrukı» Mixael — «Hudağa kim ohxiyalısun?» Mixak — «Aku (bir məbud)ğa kim ohxiyalısun?» Azariya — «Pərwərdigar Yardəmqimdur» Əbədnego — «Nego (nur qəqidiyan məbud)ning kuli» □ **1:8** «**Daniyal padixah bəlgiligən nazu-nemətlər wə xahanə xarablıri bilən özini Huda aldida napak kılmaslıkğa bəl baqlıdi**» — Daniyal Yəhudıy boləqaqkə, Musa pəyoqəmbərgə berilən «muqəddəs qanun»ğa əsasən, bəzi gəxlər, məsilən qoxkə, təgə, toxkən gəxini yeyixkə bolmaytti. Qan qıqarmay boqup əltürgən bolsa, yeyixkə bolmaytti. Uning üstigə, Babil ordisidikilər yegən gəxlər wə iqkən xarablar məbudlarğa beqıxlanəyan bolup, axu məbudlərnı mədhıyləx üçün yəp-iqilətti. ■ **1:8** Law. 15:1-35; 17:12; Qan. 14:3-21; 1Kor. 8:4, 8-10

¹⁰ Lekin aqwat bexi Daniyaloqa:

— Mən öz oqjam padixahın kərķimən. Silərning yemək-icmikinglarni u ezi bəlgiləgən; u əgər silərnı baxka kurdax yigitlərdək saqlam qıray əməs ikən dəp qarisa, undaқта silər padixahka mening kallamni alduruquci bolisilər, — dedi.

¹¹ Xuning bilən Daniyal kelip aqwat bexi özige wə Hənanıya, Mixael wə Azariyaloroqa təyinliğən oqjıdardın tələp kılıp:

¹² — Kəminilirini umaq, kəktat wə su bilənla bekıp on künlük sinak kılısıla.

¹³ Andın bizning qırayimiz bilən padixahning esil tamikini yegən yigitlərnıng qırayını selixturup baxsıla, andın kəzıtixliri boyıqə kəminilirigə ix kərgəylə! — dedi.

¹⁴ Oqjıdar ularning gepigə kirip, ularni on kün sinap kərıxkə maqul boldi.

¹⁵ On kündın keyin qarisa, ularning qırayliri padixahning nazunemətlirini yegən yigitlərnıngkidinmu nurluk wə tolojan kərüdü.

¹⁶ Xuningdın keyin oqjıdar ularoqa padixah bəlgiləgən nazunemətlərnı wə iqıxkə bəlgiləgən xarabni bərməy, ularning ornıda umaq, kəktatlarnı berıxkə baxlıdı.

¹⁷ Bu tət yigitni bolsa, Huda ularni hərhil ədəbiyat wə ilim-məripəttə danıxmən wə uqumuxluk kıldı. Daniyalmu barlık oqayibanə əlamətlər bilən qüxlərgə təbir berıxkə parasətlık boldi.

¹⁸ Padixah bəlgiləgən muddət toxkınıda, aqwat bexi yigitlərnıng həmmisini Nebokədnəsarning aldiqə elip bardı. □

¹⁹ Padixah ular bilən bir-birləp səzləxti; yax yigitlərnıng həqkaysisi Daniyal, Hənanıya, Mixael wə Azariyaloroqa yətmidi. Xunga bu tətəylən padixahning hizmitidə qaldı.

²⁰ Padixahka danalıq-həkmət kerək bolojanda yaki yorutux kerək bolojan hərəkəndək məsiligə jawab izdigəndə, ularning jawabi uning səltənıtidiki barlık rəmqi-palqi yaki pir-ustazlırnıngkidin on həssə toqra qıqattı.

²¹ Daniyal Pars padixahi Kərəx təhtkə olturojan birinqi yiloıqə ordıda dawamlık turdı. □

2

Nebokədnəsar kərgən qüx

¹ Nebokədnəsar təhtkə olturup ikkinqi yili, birnəqqə qüx kərdi; uning rohi parakəndə bolup, uyqusi qaçtı.

² Xunga padixah rəmqi-palqi, pir-ustaz, jadugər wə kaldiy munəjjimlərnı qüxlirigə təbir berıxkə qaqırxni buyrudi. Ular kelip padixahning aldidə turdı. □

³ Padixah ularoqa:

— Mən bir qüx kərdüm, bu qüxnıng mənisini bilıxkə kənglüm nəhayiti tit-tit boluwatıdu, — dedi. □

□ **1:18 «Padixah bəlgiləgən muddət toxkınıda...»** — yəni üç yıl (5-ayətnı kərug). □ **1:21 «Daniyal Pars padixahi Kərəx təhtkə olturojan birinqi yiloıqə ordıda dawamlık turdı»**

— Pars padixahi Kərəx 66 yildın keyin Babil imperiyasını istela kıldı (miladiyədn ilğiriki 539-yili).

□ **2:2 «kaldiy munəjjimlər»** — Kaldiyə Babil imperiyəsıdiki muhim bir rayon idi, xu yərdikilər «aliyanap kixilər» dəp qarillatti. Babil ordisi kəide-yosunlırioqa asasan munəjjimlər xu təbikidiki adəmlərdın boluxi kerək idi. □ **2:3 «kənglüm nəhayiti tit-tit boluwatıdu»** — ıbraniy tilıda «rohım nəhayiti tit-tit boluwatıdu».

⁴ Andin kaldiyələr padixahqa (aramiy tilida): — Aliyliri mænggü yaxioqayla! Kəni kəminlirigə qüxlirini eytkayla, biz təbir berimiz, — dedi. □

⁵ Padixah kaldiyərgə: — Məndin buyruq! Silər awwal kərgən qüxümnü eytip andin təbir berixinglar kərək. Undək kilmisanglar qiyma-qiyma kiliwetilisilər, öyünglar həjəthanoqə aylanduruwetilidu! ■

⁶ Ləkin qüxümnü eytip, uningə təbir bəralisənglar məndin sowəjatlar, in'amlar wə aliy izzəttin muyəssər bolisilər. Əmdi qüxümnü eytinglar, təbir beringlar! — dedi.

⁷ Ular padixahqa yənə bir kətim:

— Aliyliri qüxlirini eytkayla, andin əzlrigə təbirini eytip berimiz, — dedi.

⁸ Bu qəşdə padixah jawabən:

— Xühhisiziki, silər pərmanimdin kaytmaydioqinimni bilgəqkə, wəqitni kəynigə sürüwatisilər.

⁹ Ləkin qüxümnü eytip bərmisənglar, silərgə pəkət buyruqumla kalidu. Qünki silər wəqit əhwalni əzgərtidu, dəp bilip əzara til biriktürüp, yaloqanqilik kəlip meni aldimakqı bolisilər. Xunga qüxümnü eytsanglar, andin qüxümgə həkikətən təbir bəraləydioqanlıqinglarni xu qəşdila bilimən, — dedi.

¹⁰ Kaldiyələr padixahqa jawabən:

— Duniyada aliylirining sorioqan ixini eytip bəraləydioqan həqbir adəm yəktur. Həqkəndək padixah, uning kəndək uluq yəki küqlük boluxidin kət'iyənəzər, rəmqi-palqi, pir-ustaz yəki kaldiy munəjjimlərgə mundək tələpni kəyoqan əməs.

¹¹ Qünki aliylirining sorioqanliri həkikətən alamət müxkül, ilahlərdin bəxkə həqkim uni ayan kəlaləmaydu. Ləkin ilahlərdin makani insanlar arisida əməs, — dedi.

¹² Padixah kəttik qəzəpləninip aqqiklənoqan həlda, Babil ordisidiki bərlək danixmənlərnə öltürüxni əmr kəldi.

¹³ Xuning bilən padixahning bərlək danixmənlərnə öltürüx toqrisidiki buyruqi qüxürüldi. Xunga *hizmətkarliri* Daniyal wə uning dostlirinimü öltürüx üqün izdidi.

Hudaning Daniyaləqə qüxni wə mənisini ayan kəlix

¹⁴ Xu qəşdə Daniyal Babildiki danixmənlərnə öltürüx əmrini ijra kəloqili qikqan padixahning hususiy muhəpizətqilər bəxləki Ariokkə aqilanə wə danixmənlərgə jawab kayturup

¹⁵ uningdin: — Padixahning qüxürgən pərmani nemə üqün xunqə jiddiy? — dəp soridi. Ariok əhwalni Daniyaləqə eytip bərdi. □

¹⁶ Daniyal dərhal padixah aldioqə kirip, padixahın qüxigə təbir bərgüdək wəqit bərixni tələp kəldi. □

¹⁷ Andin Daniyal öyigə kaytip, əhwalni dostliri Hənanिया, Mixael wə Azariyaləqə eytip bərdi.

¹⁸ U ulərdin ərxətiki Hudadin bu qüxning siri toqruluk rəhim-xəpəkət iltija kəlip, mən Daniyal wə dostlirim tətəminzning Babildiki bəxkə danixmənlər bilən billə həlak kəlinmaslikimizni tilənglar, dəp tələp kəldi.

□ 2:4 «Andin kaldiyələr padixahqa (aramiy tilida): — Aliyliri mænggü yaxioqayla! ... » — muxu ayəttin tartip 8:1kiqə ayətlər aramiy tilida yeziloqan. ■ 2:5 Dan. 3:29 □ 2:15 «... pərmani nemə üqün xunqə jiddiy» — yəki «... pərmani nemə üqün xunqə kəttik?». □ 2:16 «padixahın qüxigə təbir bərgüdək wəqit bərixni tələp kəldi.» — yəki «padixahın qüxigə təbir bərix üqün uningə wəqit bəkitixni tələp kəldi.».

19 Andin keqidə Daniyaləşa oʻqayibanə kərünüxtə xu sirning yeximi wəhiy qilindi. Xuning bilən Daniyal əxtiki Hudaəşa həmdusanalar oqup mundak dedi:

20 «Hudaning nomi əbədil'əbəd mədhıyıləngəy!

Qünki danalıq wə küq-қudrət Uningkidur.

21 U waқit, pəsillərnı Əzgərtküqidur;

U padıxahlarnı yıqıtidu,

Wə padıxahlarnı tikləydu;

U danalarəşa danalıq, aқılanılarəşa həkmət berıdu.

22 U qongқur wə sirlıq ıxlarnı axkarılıoқıqidur,

Қarangıulukқа yoxurunəşan ıxlarnı yahxi bilgüqidur,

Nur həmıxə Uning bilən billıdur.■

23 I manga danalıq wə küq bərgən ata-bowılırimning Hudasi,

Sanga xükür wə həmdusanalar eytay!

Sən həzırla biz dua қıloşan ıxni manga axkarılıding,

Padıxahning soriəşan ıxini bizgə kərsitip bərding».

Daniyalning padıxahning qüxigə təbir berixi

24 Andin Daniyal padıxah Babıldiki danıxmənlərnı ɵltürüxkə təyinligən Ariokning aldıəşa berip uningəşa:

— Babıldiki danıxmənlərnı ɵltürmigəyla. Meni padıxahning aldıəşa baxlap kirgəyla, mən padıxahning qüxigə təbir berəy, — dedi.

25 Ariok xuan Daniyalni padıxah Nebəkadnəsarning aldıəşa baxlap kirip, padıxahқа: —

«Mən Yəhudıy əsirlər ıqıdin aliylirining qüxigə təbir berələydiəşan bir kixini taptım» — dedi.

26 Padıxah Daniyal (Bəltəxasar dəpmu atıdidu)əşa:

«Sən mening kərgən qüxümüni ayan қılıp, uningəşa təbir berələmsən? — dedi.

27 Daniyal padıxahning aldıda turup xundak jawab bərdi:

— I aliyliri, sili soriəşan bu sirni danıxmən, pir-ustaz, rəmqi-palqi wə munəjjımlar ɵzlırigə yexip berəlməydu.

28 Birak əxtə sirlarnı axkarılıoқı bir Huda bar. U bolsa aliyliriəşa ahırkı zamanning күnliridə nemə ıxlarning bolıdıəşanlıқını ayan қıldı. Əmdi ɵzlırining qüxini, yəni aliyliri uhlawatқanda kərgən oʻqayibanə alamətlərnı eytip berəy: — □

29 — I aliyliri, sili uhlaxқа yatқanda kəlgüsidiki ıxlarnı oylap yattıla. Sirlarnı birdinbir Axkarılıoқı ɵzlırigə yüz berıdıəşan ıxlarnı kərsətti.

30 Manga kəlsək, bu sirning manga ayan қılınəşını mening baxқа jan ıgiliridin artuқ həkmətkə igə boləşanlıқımdin əməs, bəlki bu qüxning təbirini, xundakla xah aliylirining kəngülılrıdiki oylirini ɵzlırigə məlum қılıx üqündur.

31 — Əy aliyliri, sili oʻqayibanə alaməttə ɵzlırining aldıdirida turoşan gigant bir həykəlnı kərdilə. Bu həykəl nahayiti gəwdilık bolup, zor nur қaqnap turıdıəşan həywətlik həm қorқunқluk idi.

32 Həykəlnıng bexi esil altundin, kəkrıki wə қolliri күmüxtin, bəl wə saқıriliri mistın,

33 Yuta-paқıqı təmərdin, puti təmər bilən layning arılxmısidin yasaloşan.

■ 2:22 Ayup 32:8 □ 2:28 «aliyliri uhlawatқanda kərgən oʻqayibanə alamətlər...» — aramiy tilida: «sili kariwatta yatқanda kallilirida kərgən oʻqayibanə alamətlər..» deyilıdu.

34 Əzliri uni kərüwatқан qaoqlirida, adəm kəli bilən kəzilmiöqan bir tax kelip həykəlgə urulup uning tēmür bilən layning arilaxmisidin yasaloqan putini qeqiwwətti.

35 Uningdiki tēmür, lay, mis, kümüx, altunlar xuan parqə-parqə kilinip, xamal ularni bəəyni yazlık hamandiki topilarni uquroqandək, kayta heq tepilmioqudək kilip uquriwətti. Lekin heliki tax yoöqinap, pütkül jahanni kəplioqan oqayət zor bir taqqa aylandi.

36 Kərgən qüxliri mana xudur. Əmdi biz əzligə bu qüxning mənisini yexip berimiz. □ ■

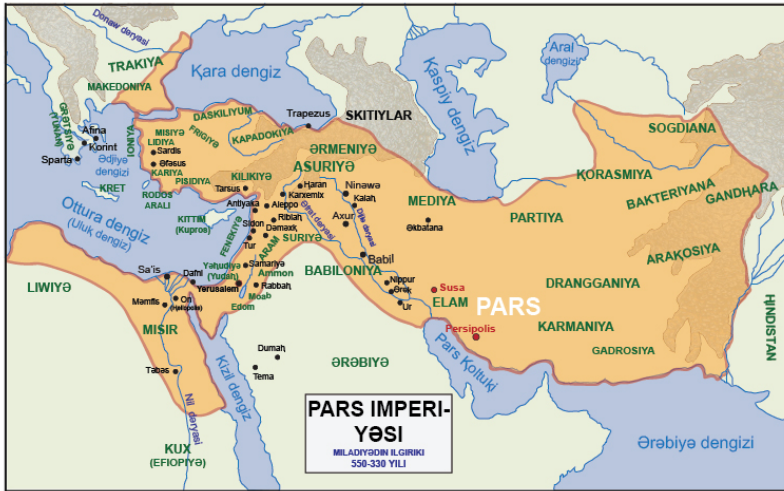

Babil imperiyəsi

37 Əy aliyliri, əzliri pütkül padixahların bir padixahı, ərxteki Huda siligə padixahlıq, nopuz, küq wə xəhrət ata kildi.

38 İnsan baliliri, həywanatlar, uqar-qanatlar məyli kəyərdə tursun, Huda ularni qollirioqə tapxurup silini ularning həmmisigə həkim kildi. Sili u həykəlning altun bexidursila.

□ 2:36 «Əmdi biz əzligə bu qüxning mənisini yexip berimiz» — «biz» degən bu söz xühşisizki, Daniyalning özigə wə üç dostioqə wakaliten söz kılöqinini bildüridu. ■ 2:36 Dan.

Pars imperiyəsi

39 Özliridin keyin yənə bir padixahlıq kelidu. Lekin u silining padixahlıqlirioğa yətməydu. Uningdin keyin üçinç bir padixahlıq, yəni mis padixahlıq kelip pütkül yər yüzigə həkım bolidu.

Gretsiyö (Yunan) imperiyəsi

40 Uningdin keyinki tətinq padixahlıq bolsa tømürdək mustəhkəm bolidu. Tømür barlıq baxka nərsilərnı qəkiwetip boysundurojinidək, xuningəə ohxax bu tømür padixahlıq öz aldinqi padixahlarning həmmisini ezip

qekiwetidu.

Rim imperiyəsi

41 Əzli kərgəndək tēmür bilən seviz layning arilaxmisidin yasalojan put wə barmaqlar bu padixahlikning bəlünmə bolup ketidiöjini kərsitidu. Biraq bu padixahlik tēmürdək küqkə igə bolidu, qünki sili kərgəndək, tēmür bilən lay arilaxkan.

42 Tēmür bilən layning arilaxmisidin yasalojan putning barmaqliri u padixahlikning bir qismining küqiyidiöjanlikini, bir qismining ajizlixidiöjanlikini kərsitidu.

43 Əzli tēmür bilən layning arilaxkanlikini kərdilə. Bu u *padixahlikning həkümdarliri padixahlikning* pukraliri bilən ittipaklaxmaqçi bolöjanlikini kərsitidu. Lekin tēmür lay bilən arilaxmiöandək, birlixip ketəlməydu. □

44 U *ahirki* padixahlar təhttə olturojan məzgildə, ərxniki Huda yimirilməs bir padixahlik bərpə kilidu. Bu padixahlik hərgiz baxqa bir həlkəyə ötməydu; əksiqə u bu baxqa padixahliklarni üzül-kesil gumran kilip, əzi mənggü məzmut turidu. □ ■

45 Əzli adəm qöli bilən qezilmöjan bir taxning taödin qikkini wə uning həkəldiki tēmür, mis, lay, kümüx, altunni qekiwətkənlikini kərdilə. Xunga uluq Huda aliylirioja kəlgüsidə yüz beridiöjan ixlarni bildürgən. Kərgən qüxliri qoqum əməlgə axidu, berilgən təbir mutlək ixənqliktur. □ ■

□ 2:43 «*padixahlikning pukraliri bilən...*» — aramiy tilida: «insanlarning nəsli bilən...».

□ 2:44 «*U ahirki padixahlar*» — putning barmaqlirining padixahlaröja wəkillik kilidiöjanlikini kərsətsə kerək. Bu bab wə 7-bab toqruluq «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 2:44 Dan. 3:33; 4:31; 6:27; 7:14, 27; Mik. 4:7; Luqa 1:33

□ 2:45 «*Əzli adəm qöli bilən qezilmöjan bir taxning taödin qikkini wə uning həkəldiki tēmür, mis, lay, kümüx, altunni qekiwətkənlikini kərdilə...*» — bu bəbtiki bəxarətlər toqruluq «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 2:45 Yəx. 8:14; 28:16; Zəb. 118:22; Zək. 3:9; Mat. 21:42-44; Yh. 3:31; 8:23

Padixahning Daniyaloga in'am berixi

⁴⁶ Andin padixah Nebokadnəsar özini yərgə etip Daniyaloga səjdə kildi wə uningəja hədiyə berip huxpurak-isriq selixni əmr kildi.

⁴⁷ Padixah uningəja:

— Dərwəxə, sening Hudaying ilahlar iqidə əng uluə İlah, padixahlarning hojisi wə sirlarni axkariləuəqi ikən, qünki sən bu sirni yəxting! — dedi.

⁴⁸ Andin padixah Daniyalning mərtiwisini yukiri kilip, uningəja nuroqun esil sowəqatlarni təkdım kildi. U uni pütkül Babil əlkisigə həkım boluxkə təyinlidi wə uni Babildiki danixmən-əkıldarların bax əksəkili kildi.

⁴⁹ Daniyalning padixahın tələp kilihi bilən, padixah Xadrak, Mixak wə Əbədnegolarni Babil əlkisining məmuriy ixlirini idarə kilişkə təyinlidi. Daniyal əzi orda hizmitidə qaldı. □

3

Nebokadnəsarning altun həykəlgə qoqunuxni əmr kilihi

¹ Padixah Nebokadnəsar altundin egizliki atmix gəz, kəngliki altə gəz kelidioqan bir həykəl yasap, Babil əlkisining Dura tüzlənglikigə ornatti. □

² Padixah barlık wəzir, waliy, həkım, məslihetqi, həziniqi, sotqi, sorakqılarni xundakla hərəkaysi əlkilərdiki baxkə əməldarların həmmisini padixah Nebokadnəsar ornatqan bu altun həykəlni öz ilahioqə atax murasimioqə katnixixkə pərman quxürdi.

³ Xuning bilən wəzirələr, waliylar, həkımlar, məslihetqilər, həziniqilər, sotqılar, sorakqılar, xundakla hərəkaysi əlkilərdiki baxkə əməldarların həmmisi atax murasimioqə jəm boldi. Ular həykəlning aldidə turdi.

⁴ Jakarqi yukiri awaz bilən:

— Əy hərəkaysi əl-yurt, hərəkaysi taipilərdin kəlgənlər, hər hil tilda səzlixidioqan qowmlar,

⁵ silər sunay, nəy, qalun, lira, ziltar, bulman wə baxkə hərhil sazların awazini angliqan haman, yərgə bax urup padixah Nebokadnəsar ornatqan altun həykəlgə səjdə kilinglar. □

⁶ Kimki bax urup səjdə kilmisa, xuan dəhxətlik yalkunlap turoqan humdanəja taxlinidu, — dəp jakarlidi.

⁷ Xunga, sunay, nəy, qalun, lira, ziltar, bulman wə baxkə hərhil sazların awazini angliqan haman hərəkaysi əl-yurt, hərəkaysi taipilərdin kəlgən, hərhil tilda səzlixidioqan qowm yərgə bax urup Nebokadnəsar ornatqan altun həykəlgə səjdə kilixti.

Kaldiylarning üq buradəarning üstidin ərz kilihi

⁸ U qaoqda, bəzi kaldiyələr aldioqə qikiq Yəhudiylar üstidin ərz kildi.

⁹ Ular padixah Nebokadnəsaroqə:

— I aliyliri, mənggü yaxioqayla!

□ **2:49 «Daniyal əzi orda hizmitidə qaldı»** — aramiy tilida «Daniyal padixahning dərwazisida turatti». Kona zamanlarda xəhərnin yaki ordinin dərwazisi bolsa, sorakqılar həkım qikirdioqan jay idi. □ **3:1 «egizliki atmix gəz, kəngliki altə gəz...»** — «gəz» (yaki «jəynək») jəynəktin kolning uqioqə boləqan ariliktur, təhminən 40-45 santimetr. □ **3:5 «lira»** — lira bolsa tət tarlık bir hil saz. **«bulman»** — bulman bolsa bir hil püwlinidioqan saz.

¹⁰ Aliyliri sunay, nøy, qalun, lira, ziltar, bulman wə baxka hərhil sazlarining awazini angliqan haman həmməylən yərgə bax urup altun həykəlgə səjdə kılsun,

¹¹ xundakla kimki yərgə bax urup səjdə kılmisa, u dəhxətlik yalkunlap turojan humdanəja taxlansun dəp pərman kıloqanidila.

¹² Sili Babil əlkisining məmuriyi ixlirini baxkuruxka təyinligən birnəqqə Yəhudi, yəni Xadrak, Mixak, Əbədnegolar bar; i aliyliri, bu adəmlər siligə hərəmətsizlik kıliwatidu. Ular padixahning ilahlırining ibaditidə bolmıdi yaki padixah ornatkan altun həykəlgimu səjdə kılmaydu, — dedi.

¹³ Xuni anglap padixah Nebokədnəsar dərşəzəp bolup, Xadrak, Mixak, Əbədnegolarıni öz aldiəja kəltürüxni əmr kıldi. Xuning bilən ular bu üqəyləni padixah aldiəja əpkəldi.

¹⁴ Nebokədnəsar ularəja:

— Xadrak, Mixak, Əbədnego, silər rasttin mening ilahlırimning hizmitidə bolmidinglarmu hən mən ornatkan altun həykəlgə səjdə kılmidinglarmu?

¹⁵ Həzir silər sunay, nøy, qalun, lira, ziltar, bulman wə baxka hərhil sazlarining awazini angliqan haman, mən yasatkan həykəlgə səjdə kılixka təyyar tursanglar, yahxi. Ləkin səjdə kılmisanglar, silər dərhal dəhxətlik yalkunlap turojan humdanəja taxlinisilər. Xu qəşdə kəndək ilah kəlip siləni qəngilimdin kətkuzuwəlidikin, kəni?! — dedi.

¹⁶ Xadrak, Mixak, Əbədnegolar padixahka jawəbən:

— I Nebokədnəsar, bu ixta biz əzimizni əkləximiz həjətsiz.

¹⁷ Biz səjdə kəlip kəliwatkan Hədayimiz bizni dəhxətlik yalkunlap turojan humdandin kətkuzalaydu; i aliyliri, U qəşum əzlırining ilkidin bizni kətkuzidu.

¹⁸ Ləkin bizni kətkuzmıəjan təkdiədimu, aliylirigə məlum bolsunki, biz yənə ilahlırining hizmitidə bolmaymiz wə sili ornatkan altun həykəlgə səjdə kılmaymiz, — dedi.

Üq dostning əlümgə buyruluxi

¹⁹ Buni angliqan haman padixah Nebokədnəsarning təri buzulup, Xadrak, Mixak, Əbədnegolarəja kəttik şəzəpləndi. Xuning bilən adəmlirigə humdanni adəttikidin yəttə həsşə kəttik kizitixni buyrudi.

²⁰ U qoxunidik i əng qawul palwanlarəja Xadrak, Mixak, Əbədnegolarıni baqlap, dəhxətlik yalkunlap turojan humdanəja taxlaxni buyrudi.

²¹ Xuning bilən ular tonliri, ixtanliri, səlliliri wə baxka libas kiyimliri selinmıəjan həlda baqlinip dəhxətlik yalkunlap turojan humdanəja taxlandi.

²² Padixahning əmrining kəttiklik i bilən humdandiki ot intayin yalkunlap yenip turatti, xunglaxka humdandin qikiwatkan yalkun Xadrak, Mixak, Əbədnegolarıni kətürgən əskərləni kəydürüp taxlıdi.

²³ Xundək kəlip Xadrak, Mixak, Əbədnego üqəylən baqlaklik həlda dəhxətlik yalkunlap turojan humdanəja quxup kətti.

²⁴ Andin Nebokədnəsar qəşügən həlda ornidin qəşrap turup, məslihətqi wəzirliridin:

— Biz baqlap ot iqiğə taxlıqinimiz üq adəm əməsmu? — dəp soridi.

— Ular jawəbən «Xundək, i aliyliri! — dedi.

²⁵ Padixah jawəbən:

— Mana, mən tət adəmning baqlaksiz həlda ot iqidə ərkin mengip yürüwatqinini kəruwatimənəju, ular kəlgə kəygəndək əməş; həmdə tətinqi kixi ilahlarıning oşlıdək turidu! — dedi.

Üqaylarning humdan otidin qiqixi wə əstürülüxi

26 Xuning bilən Nebokadnəsar dəhşətlik yalkunlap turoqan humdanning aozioqə yəkin kelip:

— Xadrak, Mixak, Əbədnego! Həmmidin Aliy İlahning kulliri, qiqinglar, mayaqqa kelinglar! — dəp towlıdı. Xuning bilən Xadrak, Mixak wə Əbədnego ottin qıqtı.

27 Barlıq wəzirələr, waliylar, həkımlar wə padixahning məslihetqi wəzirleri yioqilip kelixip bu üqaylengə tikilixip karaxtı; ularning kılqə köygən yeri yök idi, qaq-saqallirimu köymigən, kiyim-keqəklirimu xu peti idi, üstibexidimu is-tütünning purıki yök idi.

28 Nebokadnəsar mundaq dedi:

— Xadrak, Mixak, Əbədnegolarning Hudasioqə xükür-sanalar boloyay! U Öz pərixısını əwətip, Əziqə tayanqan kullirini kutkuziwaldı. Ular əzlırınət ilahidin baxqa heqqəndaq ilahqa hizmət kılmaslıq üqün wə yaki bax urup səjdə kılmaslıq üqün, pəqət öz Hudayimizningla ibaditidə bolimiz dəp padixahning pərmanioqə hilaplık kılıp həyatini təwəkkul kıldı. □

29 Əmdi mən xundaq pərman qüxürimənki: Kaysi əl-yurt bolsun, kaysi taipilərdin kəlgən bolsun, kaysi tilda səzlixidiqanlar bolsun, Xadrak, Mixak, Əbədnegolarning Hudasioqə kara qaplaydıqan, pütün teni kiymaqıyma kılınsun, öyliri həjəthanıqə aylandurulsun! Qünki bundaq kutkuzalaydıqan baxqa ilah yök. ■

30 Xuning bilən padixah Xadrak, Mixak, Əbədnego üqaylenni əstürüp, Babil əlksidə yuqiri mənəspkə təyinlıdı.

4*Nebokadnəsarning ikkinqi qüxi toşruluk yazqan hetı*

1 «Mənki padixah Nebokadnəsardın yər yuzidiki hər bir əl-yurtqa, hər kaysi taipilərgə, hər hil tillarda səzlixidiqan kowmlarqə amanəsənlik exip-texip turoqay!

2 Həmmidin Aliy Huda mənə kərsətkən alamətləni wə karamətləni jakar laxni layıq taptım.

3 Uning kərsətkən məjizilik alamətliri nemidegən uluq! Uning karamətliri nemədegən kaltis! Uning padixahlıki püt məs-tügiməstür, Uning həkımlıki dəwrdin-dəwrgıqə dawamlıxıdu! ■

4 Mənki Nebokadnəsar öyümdə biharaman olturoqinimda, ordamda bayaxat turmux keqürıwatqinimda,

5 mənı intayın korqıtiwətkən bir qüxni kərdüm, ornumda yatqinimda bexımdıki oylar wə kallamdıki qayıbanə alamətlər mənı alaqzadə kıldı.

6 Babıldıki barlık danıxmənləni aldımqə qakırıxqa pərman berip, ularning qüxümgə təbir berixini buyrudım.

7 Xuning bilən barlık rəmqi-palqi, pir-ustaz, kaldıylər wə mənəjjimlar kelıxtı. Mən qüxümüni eytip bərdım, ləkin ular mənə təbirini berəlmıdı. □

8 Ləkin ahırdə Daniyal kirdı (uning yənə bir ismi Bəltəxasar bolup, mənıng ilahımning nāmıqə asasən qoyulqan). Muqəddəs ilahlarınq rohi unıngda ikən. Mən qüxümüni eytip, unıngqə:

□ 3:28 «... Padixahning pərmanioqə hilaplık kılıp həyatini təwəkkul kıldı» — aramiy tilidə «... Padixahning pərmanioqə hilaplık kılıp tənılrini təwəkkul kıldı». ■ 3:29 Dan. 2:5 ■ 4:3 Zəb. 93:1, 2; Dan. 6:27 □ 4:7 «berəlmıdı» — yaki «bərmıdı».

9 — Əy palqilarning baxliqi Bəltəxasar, muqəddəs ilahların rohi səndə ikənlikini, sanga heçkandak sir təs kəlməydiqanliqini bildim, xunga mening kərgən qūxūmdiki qəyibanə alamətləni qūxəndürgəysən, xundaqla uningə təbir bərgəysən, — dedim. □

10 — Mən ornunda yatqimda kallamda mundak qəyibanə alamətləni kərdüm: Mana, yər yüzining otturisida bir tüp dərəh bar ikən; u tolimu egizmix.

11 U barəanseri qong həm məzmut əsüp, asmanoqa taqixiptu, u dunyaning qətlirigimu kərunidikən.

12 Uning yopurmaqliri qiraylik, mewisi intayin mol ikən. Uningda pütkül dunyaqa yətküdək ozuk bar ikən. Uning astida daladiki haywanlar sayidaxidikən, xahlirida asmandiki uqar-qanatlar makan kilidikən; mewisidin barlik ət igilirimu ozuklinidikən.

13 Ornunda yetip, kallamda kərgən qəyibanə alamətləni kəruwatimən, mana, asmandin bir kəzətqi muəkkəl, yəni muqəddəs bir pərixta qūxüp, □

14 mundak jakarlidi:

— «Dərəhni kesip, xahlirini kırqip, yopurmaqlirini wə mewilirini kəkip qūxürüp qəqiwetinglar. Dərəh tüwidiki yawayi haywanlar uningdin yiraqlaxsun, uning xahliridiki kuxlar teziz kətsun.

15 Yərdə pəkət kətükünila yiltizi bilən, mis wə təmür bilən qəmbərləp, yumran ot-qəplər bilən billə dalada qaldurunglar. U asmandiki xəbnəmdin qilik-qilik həl bolup tursun. Uning nesiwisi ot-qəp yəydiqan yawayi haywanlar bilən billə bolsun.

16 Adəmiy əqlidin məhrum kilinip, uningə yawayi haywanlarning əqli berilsun, xundaqla xu hələttə «yətə wəkt» tursun. □

17 Dunyadiki jan igiliri Həmmidin Aliy Boləuquning insanlarning padixahliqining həmmisini idarə kilidiqanliqi, xundaqla uning padixahlik hokukini əzi talliqan kixi (məyli u heçnemigə ərziməs adəm bolsimu)gə beridiqanliqini bilsun dəp, bu həküm qariquqi muəkkəllərnin pərməni bilən, yəni muqəddəs pərixtilərnin qərar buyruqi bilən bəlgiləngəndür».

18 — Mən padixah Neboqadnəsar mana xundaq qəxni kərdüm. Əy Bəltəxasar, qūxūmgə təbir bərgəysən. Padixahlikimdiki danixmənlər iqidə mən üqun buningə təbir bərləydiqan birmu adəm qikmidi. Ləkin sən təbir bərləysən, qunki əng muqəddəs ilahların rohi səndə ikən.

19 Xuning bilən Bəltəxasar dəpmu ataləqan Daniyal bir həza həyranlikta aləqzadə boldi wə qūx toqrisida oylap tolimu biaram boldi.

Padixah: — Əy Bəltəxasar, bu qūx wə uning təbiri seni aləqzadə qilmisun, — dedi.

Bəltəxasar jawabən:

— I aliyliri, bu qūx silidin nəprətləngənlərgə bolsun, uning təbiri əzligigə əməs, dūxmənligigə qūxkəy! □

□ 4:9 «Əy palqilarning baxliqi Bəltəxasar, muqəddəs ilahların rohi səndə ikən...» — bu padixahning kəz-qarixi. Daniyal əzi palqə əməs, əlwəttə. Palqilik Təwratta kə't'y mən'i kilinidu.

□ 4:13 «...muqəddəs bir pərixta qūxti» — aramiy tilida «bir muqəddəs boləuqi qūxti».

□ 4:16 «adəmiy əqlidin məhrum kilinip» — aramiy tilida «adəmiy kəngüldin məhrum kilinip». «yawayi haywanlarning əqli» — aramiy tilida «yawayi haywanlarning yüriki». «...xundaqla xu hələttə «yətə wəkt» tursun» — «yətə wəkt» Muqəddəs Kitabta deyilgini boyiqə, yətə yilni bildiridu. Əmma Babilliklarning kalendariidiki bir yil 360 kün boləqəqə, bəlkim 2520 kün boluxi kərek. Bu toqruluk «koxumqə sez»imizni kəring. □ 4:19 «bir həza həyranlikta aləqzadə boldi» — aramiy tilida «birər saət həyranlikta aləqzadə boldi».

20-21 Baroqanseri esüp məzmut bolıqan, egizliki asmanoqa takixidioqan, pütkül dunyaqa körünidioqan, yopurmaklıri qıraylıq, mewisi intayın mol bolıqan, pütkül dunyaqa yatküdäk ozuk bolıdıqan, sayısında yawayi haywanlar turıdıqan, xahlırıda uqar quxlar makan kılıdıqan dəräh bolsa, yəni sən kərgən dəräh — däl əzlıridur, i aliyliri!

— Qünki sili qong wə məzmut əstila; silining həywətliri exip pələkkə yətti; həkümranlıqliri yər yüzining qətlirigə yetip bardı.

22 — Qünki sili qong wə məzmut əstila; silining həywətliri exip pələkkə yətti; həkümranlıqliri yər yüzining qətlirigə yetip bardı.

23 Aliyliri qarap turoqan waqıtlırıda asmandın bir qarıoquqi, yəni bir muqəddəs pərixta quxüp: «Bu dərəhni kesip, harab kilinglar. Halbuki, yərdə kətükünila yiltizi bilən kaldururp, mis wə təmür bilən qəmbərlep, yumran ot-qəplər bilən billə dalada kaldurunglar. U asmandiki xəbnəmdin qılıq-qılıq həl bolup tursun. «Yəttə waqıt» bexidin ötkiqə uning nesiwisi ot-qəp yəyđioqan yawayi haywanlar bilən billə bolsun, — dəptu.

24 — I aliyliri, quxlirining mənisi mana xu — Bular bolsa Həmmidin Aliy Bolıquqining pərmani bilən hojam padixahning bexioqa quxıdıqan iqlar

25 Əzlıri kixilər arisidin həydiwetilip, yawayi haywanlar bilən billə yaxaydıla, kalılardək ot-qəp bilən ozuklandırulıdıla, dalada asmandiki xəbnəmdin qılıq-qılıq həl bolup turıdıla. Taki sili Həmmidin Aliy Bolıquqining pütkül insan padixahlıkını idarə kılıdıqanlıkını wə Uning hokukını Əzi tallıqan hərqandək kixigə berıdıqanlıkını bilip yətküqə, yəttə waqıt baxlıridin etıdu. ■

26 «Dərəhning kətikini yiltizi bilən yərdə kaldurunglar» dəp buyruloqanıkən, əzlıri ərxlarning həmmını idarə kılıdıqanlıkını bilip yətkəndin keyin padixahlıqliri əzlırigə kayturulıdu.

27 Xunga i aliyliri, mening nəsihitim siligə layik kərülgəy, gunahliridin kol üzgəyła, ixta həkkanıy bolıqayla, kəbihlikliridin tohtap kəmbəoəllərgə həhimdıllik kılıqayla. Xundək kılıqandıla bəlkim dawamlıq gülləp yaxnimamdıla?

28 Bu iqlarning həmmisi padixah Nebokədnəsarning bexioqa quxtı.

29 On ikki aydin keyin, u Babıldiki padixahlıq ordısining əgzisidə səylə kiliwetip:

30 — Qaranglar, mən öz izzitim wə xan-xəhritim namayan kılinsun dəp, xaħanə ordamning jaylıxixi üqün zor küküm bilən yasioqan həywətlilik Babil xəhiri muxu əməsmu? — dedi.

31 Uning səzi aqızidin tehi üzülməyła, asmandın bir awaz quxüp: — Əy padixah Nebokədnəsar, bu sez sanga kəldi: Padixahlıq səndin elindi.

32 Sən kixilər arisidin həydiwetilip, yawayi haywanlar bilən billə makan kılısən wə kalılardək ot-qəp yəysən; sən Həmmidin Aliy Bolıquqining insan padixahlıkını idarə kılıdıqanlıkını wə Uning hokukını Əzi tallıqan hərqandək kixigə tutkuzıdıqanlıkını bilip yətküqə yəttə waqıt bexingdin etüp ketıdu — deyildi.

33 Bu səz Nebokədnəsarda xuan əməlgə axtı. U kixilər arisidin həydiwetilip, kalılardək ot-qəp yəp, teni xəbnəmdin qılıq-qılıq həl bolup kətti. Uning qaqliri bürkütning pəyliridək, tirnaqliri quxning tirnaqliridək esüp kətti.

34 Əmdi xu künlər toxqanda, mən Nebokədnəsar asmanoqa kəz tikip qarıwidim, əkil-hoxum əsligə kəldi. Mən Həmmidin Aliy Bolıquqioqa

həmdusana eytip, Mənggü Həyat Turouqini mədhıyləp, hərmət əylidim.

Uning həkımlıķı mənggülik həkımlıķtur;
Uning padıxahlıķı əwladın-əwladkıdur.

³⁵ Uning aldıda yər yüzıdıkı barlıķ insanlar həqnemə həsablannıydu; Ərxtıķı qoxunlar wə zemındıkı insanlar arısıda U nemə kılıxni halısa xunı kılıdu;

Uning kolinı kim tosalısın yakı Uningdın «Nemə kılısən?» dəp soraxķa jür'ət kılalısın?

³⁶ Xuanla əķıl-hoxum əslıgə kəldı; padıxahlıķımning xan-xəripı, ızzıtım, padıxahlıķ həywəmmu əslıgə kəltürüldı. Məslihetqi wəzırlırım wə əmir-esilzadılırim meni izdəp kəldı. Padıxahlıķım mustəhləmləndı; burunķıdınmu zor həywigə yengıbaxtıın ıgə boldum.

³⁷ Əmdı mənkı Nebokədnəsar ərxtıķı Padıxahķa həmdusana okıymən, Unı tehimu uluqlaymən wə Unı ızzətləymən:

— Uning kıloqlanırlı həkıtur,

Uning yollırı toqlrıdur;

Uning təkəbburlıķ yolıda mənqoqlarınlarıng həywıwsını qıxürüx kudrıti bardur!».

5

Nebokədnəsarıng nəwrısı padıxah Bəlxazarıng ziyapıtı

¹ Bir küni padıxah Bəlxazar əmir-esilzadılərdın mıng kixını təklipl kılıp katta ziyapət berıp, ularning aldıda xarab ıqıp, əyx-ıxřət kəypını sürdı. □

² Padıxah Bəlxazar xarabnı tetıp kərüp, əzi, əmir-esilzadılırlı, öz hotun-kenızəklırlıng xarabnı atısı Nebokədnəsar Yerusalemdıkı mukəddəs ıbadəthanıdın oljıoqa aloqan altun-kümüxtın yasalqoqan jam-kaqılarda ıqıxıgə xu jam-kaqılarnı elıp qıķıxını buyrıldı.

³ *Nəwkərlər* dərhal berıp Hudanıng Yerusalemdıkı mukəddəs ıbadəthanısındın elıp kelingən altun jam-kaqılarnı elıp qıķtı; padıxahning əzi, əmir-esilzadılırlı, unıng hotunlırı wə kenızəklırı ularıda xarab ıqtı.

⁴ Ular xarab ıqkəq, altun, kümüx, mis, təmür, yaqıaq wə taxlardın yasalqoqan butlarnı mədhıyləxtı.

⁵ Dəl xu pəyttə adəm kolinıng bəx barmıķı pəyda bolup, qıraqladanning udulıdıkı ordınıng tam suwıķıoqa hət yezıxķa baxlıdı. Padıxah hət yazoqan kolinıng kərüngən kısmını kərüp, □

□ 5:1 «**padıxah Bəlxazar əmir-esilzadılərdın mıng kixını təklipl kılıp...**» — padıxah Bəlxazar Nebokədnəsarıng nəwrısı ıdı. Əməlıyətə xu künlərdə u «muawın imperator» ıdı; atısı Nabonıdus imperator ıdı, leķın u adətə Babılıda turmaytı. «... **Ularınıng aldıda xarab ıqıp, əyx-ıxřət kəypını sürdı**» — bu bəbtıkı 30-31-ayətlərdın kərişoqanda, xu qaoqda Pars koxunlırı Babil xəhırını allıķaqan koxıwaloqanıdı. Əmdı Babıllar nemıxķa ziyapət kılıdu? Tarıhxunaslarınıng təhlılı boyıqə Babil xəhırı (a) intayın mustəhkəm, sepılı egız xəhər; (ə) unıngda yırgırmə yıllıķ ozuķ-tülük toplanoqanıdı. Xunga padıxah əzını tolımu bıhətər, dəp kəraytıtı. □ 5:5 «... **qıraqladanning udulıdıkı ordınıng tam suwıķıoqa hət yezıxķa baxlıdı**» — kızıķ bır ıx xukı, arheologlar kəzoqan asar'ətıķılərgə əsasən, Babil ordılırlıdıkı tamlar üstıgə ularning əng uluq oqlıbə-muwəppəkıyətılırlı sürət wə səzlər bılən hatırıləngən. Padıxah ziyapət kıloqanda, məhtınıx üqün əzınıng yeķındın buyanķı uruxlardıkı oqlıbıwsını wə muwəppəkıyətılırlını yorutux üqün, qıraqladın bu rəsımılərnıng uduloqa kəyoquzulattı.

6 qirayi tatirip, kenglidə intayin alakzadə bolup kətti. Put-kölliri boxixip, putliri titrəp kətti. □

7 Padixah kattik warkirap, pir-ustazlar, kaldiyələr wə munəjjimlarni qakirixni buyrudi. Babildiki danixmənələr kəlgən həman padixah ularoşa: — Kimki tamdiki bu hətlərni oqup mənisini manga dəp berəlisə, uningəşa səsün rənglik bir ton kiygüzülüp, boynioşa altun zənjir esilip, padixahlikta üqinqi mərtiwə berilidu, — dedi. □

8 Padixahning danixmənlinirining həmmisi ordioşa hazır boldi; lekin ular nə hətlərni oquyalmaytti nə padixahka mənisini qüxəndürüp berəlməytti.

9 Bəlxazar tehimu alakzadə bolup, qirayi tehimu tatirip kətti. Əmir-esilzadilərmu qandak kilişni biləlməy kəldi.

10 Padixah wə əmir-esilzadilərnin warkiraxkan awazini anglişan hanix ziyapət zalioşa kirip, padixahka mundaq dedi:

— I aliyliri, mənggü yaxioşayla! Alakzadə bolup kətmigəyla, qirayliri tatirap kətmigəy. □

11 Padixahliklirida bir kixi bar, uningda muqəddəs ilahlarning rohi bar, atiliri təhttiki waqtida, bu kixidə yorukluk, danalix wə əkil-parasət, yəni ilahlarəşa has əkil-parasət namayan kilişanididi. Atiliri Nəboqadnəsar, yəni padixah atiliri uni pütün rəmqi-palqilar, pir-ustazlar, kaldiyələr wə munəjjimlarning bexi kiliş təyinligən. ■

12 Bu kixidə əlahidə bir rohiy hususiyət, bilim, həkmət, qüxlərgə təbir berələydişan, tepixmaklarni yexələydişan wə tügün-sirlarni aqalaydişan qabiliyət bar idi. Xu kixining ismi Daniyal bolup, padixah uningəşa Bəltəxasar dəpmu isim koyuşan. Xunga bu Daniyal qakirtilsun, u qoqum bu hətlərnin mənisini yexip beridu.

Daniyalning tamdiki hətning mənisini qüxəndürüxi

13 Xuning bilən Daniyal padixahning aldişan elip kəlinidi, padixah Daniyaldin:

— Padixah atam Yəhuda əlkisidin sürgün kiliş kəlgən Yəhudiylar iqidiki həliki Daniyal sənmu? — dəp soriwidi,

14 — Sən toşruluk həwirim bar, səndə muqəddəs ilahlarning rohi, xundakla yorukluk, danalix wə əlahidə əkil-parasət bar ikən dəp anglidim.

15 Əmdi danixmənələr wə pir-ustazlarni tamdiki hətni oqup, mənisini manga qüxəndürüp bərsun dəp aldiməşa qakirtip kəlinidi; lekin bu ixning sirini həqqaysisi yexip berəlmidi.

16 Biraq sən toşruluk anglişanmənkə, sən sirlarni qüxəndürələydikənsən wə tügünlərnəni yexələydikənsən. Əgər bu hətlərni oqup, mənisini qüxəndürüp berəlisəng, sanga səsün rənglik ton kiygüzülidu, boynungəşa altun zənjir esilidu, padixahlikta üqinqi dərijilik mərtiwigə erixisən, — dedi.

17 Daniyal padixahka mundaq jawab bərdi:

— Aliylirining in'amliri əzlidiridə kəlsun, mukapatlirini baxka kixigə bərgəyla. Əmdilikta mən aliylirioşa bu hətni oqup, mənisini qüxəndürüp berəy.

□ 5:6 «put-kölliri boxixip,...» — aramiy tilida: «bəl-saqrising boqum-ügiliri boxixip,...». Bu ix-wəqə «Yəx.» 45:41tiki bəxaratning bir əməlgə axuruluxi. □ putliri titrəp kətti — aramiy tilida: «tizliri bir-birini qakçili turdi». □ 5:7 «uningəşa səsün rənglik bir ton kiygüzülüp,...» — qədimki zamanlarda səsün rəng «xahənə rəng» dəp həsəblinatti. □ 5:10 «...warkiraxkan awazini anglişan hanix ziyapət zalioşa kirip,...» — «hanix» muxu yərdə Bəlxazarning anisi yəki qong anisi (Nəboqadnəsarning ayali) bolsa kərək. ■ 5:11 Dan. 2:47, 48

18 — I aliyliri, Həmmidin Aliy Huda atiliri Nebokadnəsarəja padixahlik, uluqluk, xan-xərəp wə həywət bərđi.

19 Uningəja bərilgən uluqluktin hərəkaysi əl-yurt, hərəkaysi taipilər wə hərhil tilda səzlixidiəjan kəwmlarning həmmisi uning aldidə titrəp kərkup turatti; u kimni halisa xuni ɵltürətti, kimni halisa xuni tirik kəyatti; kimni halisa xuni mərtiwilik kılatti, kimni halisa xuni pəs kılatti.

20 Lekin u kənglidə təkəbburlixip, rəh-kəlbidə məəqrurlinip mijəzi tərsalixip, padixahlik təhtidin qūxūrūlūp, izzitidin məhrum kılindi.

21 U kixilər arisidin həydiwətilip, uningəja yawayi həywanlarning əkli bərđi. U yawa exəklər bilən billə makanlixip, kalilardək ɵ-qəp yegüzūldi, teni xəbnəmdin qilik-qilik həl bolup kətti, taki u Həmmidin Aliy Hudaning insan padixahlikini idarə kılidiəjanlikini wə U padixahlikning həkukini Əzi talliəjan hərəkandək kixigə bəridiəjanlikini bilip yətkūgə xu hələttə boldi.■

22 Əy Bəlxazar, Nebokadnəsarning oqli turup əzliri bularning həmmisidin həwərliri bolsimu, lekin əzlrini təwən kılmidila.

23 Əksiqə təkəbburlixip ərxniki Rəbgə kərxi turdila. Sili Uning mukəddəs ibadəthanisidin olja ələjan jam-kaqılları elip kəlip, əzliri, əmir-esilzadiliri, əz hotunliri wə kenizəklirimu ularda xarab iqtınglar andin kərməydiəjan, anglimaydiəjan wə həqnemini qūxənməydiəjan altun, kümūx, mis, təmür, yaqəq wə taxlardin yasələjan butlarni mədhıyilidilə. Həlbuki, silining nəpəslerini Əz kəlidə tutkən wə silining bərlik hərəkətlirini Əz ilkidə tutkən Hudani uluqlimidila.

24 Xunga, Huda bu kəlning kərūngən kismini əwətip bu hətlərnı yazdurdı.

25 Bu hətlər: «Mene, mene, təkəl, uphərsin» degəndin ibarət. □

26 Buning qūxəndürūlūxi: — «Mene» — Huda silining padixahliklirining həsəbini kılıp, uni ayaqlaxturdı.

27 «Təkəl» — sili tarazidə tartiliwidila, kəm qıqtila.

28 «Pərəs» — padixahlikliri parqilinip, Medialiklər bilən Parslarəja təwə kılindi.□

29 Xuning bilən Bəlxazar dərhal nəwkərlirigə əmr kılıwidi, ular Daniyaləja səsün rənglik tonni kiydūrūp, boyniəja altun zənjirni esip kəydi; u u toqruluk: «Padixahlik iqidə üqinqi dərjilik mərtiwigə igə bolsun» dəp jakarlıdi.

30 Xu keqə kaldiylərnı padixahı Bəlxazar ɵltürūldi.

31 Padixahlik bolsa Medialik Dariusning kəliəja ɵtti. U təhminən atmix ikki yaxta idi.□

6

■ 5:21 Dan. 4:22 □ 5:25 «Mene» — «sanax» yaki «həsəblax» degən səzi bilən, «təkəl» — «tarazidə tartix» degən səzi bilən, «uphərsin» — «parqilinix» degən səzi bilən əhangdəx bolidu. Aramiy tilidin ibranıy tiliəja tərijimə kılinsa «Bir mina, bir xəkəl, yerim mina» degən bolidu. Mina wə xəkəl ibranıylarning pul birlıkliri idi. □ 5:28 «pərəs» — «uphərsin» degən səzning bərlik xəkli (25-ayəttə «uphərsin» kəplük xəkildə). «Pərəs» («uphərsin») degənlik «Pars» səzi bilən yiltizdəx bolup, bu yərdə ikki bislik mənə bildüridu. Uning padixahliki həm parqılanəjan həm Parslarəja mənəsp bolidu, degənni bildüridu. □ 5:31 «Padixahlik bolsa Medialik Dariusning kəliəja ɵtti» — aramiy tilidə «Medialik Darius padixahlikni qəbul kıldı». Babil xəhırining kəndək ixəjal kılınəjanliki həkqıdiki kizik tema toqruluk «Yərəmiya»diki «kəxumqə səz»imizdə, «Babil xəhırining ərūwətilixi toqruluk bəxarətlər» degən bayanlirimizni kərūng.

Daniyal xirlar öngkürida

1 Padixah Darius pütün padixahlikni idarə qilix üqün bir yüz yigirmə wəzirni hərkäysi yurtlarni baxküruxka təyinləxni muwapıq kerdı. □

2 Buningdin baxka u bu wəzirlərni nazarət kılıp, bu wəzirlərning hesabini elix, xundakla padixahning hökük-mənpəəti ziyanoqa uqrimusun dəp Daniyal wə baxka ikki kixini nazarətqilikkə təyinlidi.

3 Daniyalda alahidə bir rohiy hususiyət bar boləoqqa, u baxka nazarətqilərdin wə wəzirlərdin iktidarlık çıqtı. Xunga padixah uni pütkül padixahlikni idarə qilixka təyinliməktəi boldı.

4 Xuning bilən baxka nazarətqi wə wəzirlər uning padixahliktiki məmuriy ixliridin səwənlik izdidi. Lekin ular ərz kiləjudək heqkandək bahənə-səwəb yaki səwənlik tapalmidi. Qünki Daniyal diyanətlik wə ixənqlik bolup, uningdin kilqə kəmçilik yaki səwənlik çiqiralmioanidi.

5 Xunga xu adəmlər əzara:

— Daniyalning Hudasingin kanunioqa munasiwətlik ixliridin baxka, uningdin əyibligüdək heqkandək bahənə tapalmaymiz, — deyixti.

6 Xunga ular əzara til biriktürup padixahning aldioqa kirip:

— Padixah Darius aliyliri mənggü yaxioayla!

7 Aliylirining padixahlikliridiki barlık nazarətqi, waliy, wəzir, məslihətqi, hakim wə əməldarlar birliktə məslihətləxtuk; hərəkandək kixi ottuz kün iqidə hərəkandək ilahka hərəkandək dua-tilawət qilixka wə yaki hərəkandək kixidin bir nərsə tiləxkə ruhsət bolmisun, i aliyliri, pəkət silidinla tilixi ruhsət bolsun dəgən xahənə yarlikning qüxürülüxini layik kerdük. Bu pərman kət'iy bolsun, kimki bu pərmanoqa hilaplık kilsa, u xirlar öngkürigə taxlansun! □

8 Əmdi, i aliyliri bu pərmani bekitip qüxürgəyla, uning əzgərtilməsliki üqün yarliknamigə imza koyoyayla; qünki Media wə Pars kanuni boyiqə, pərman çiqirilixi bilənla əzgərtixkə bolmaydu, — dedi. ■

9 Xuning bilən Darius pərmani bekitip yarliknamioqa kol koydi. □

10 Daniyal bu yarliknamigə imza koyuloanlikini anglap, öyigə kaytti. Uning öyining əgzisidə bir balihana bolup, derizisi Yerusalemoqa karaydioan bolup, oquq turatti. U aditi boyiqə derizining aldida tizlinip olturup, hər küni üq kətim Hudaoga dua-tilawət kılıp xükür eytatti. ■

11 Lekin həliki adəmlər billə kelip Daniyalning Hudaoga nazarəti wə tilawət kiliwatkinini kerdı.

12 Andin ular birliktə padixahning aldioqa berip pərman toqrisida gəp eqip:

— I aliyliri, əzliri: Ottuz kün iqidə əzliridin baxka hərəkandək ilahdin yaki hərəkandək insandin birər nemini tiligən hərəkandək kixi xirlar öngkürigə taxlansun, dəgən bir pərmanoqa imza koyoyan əməsmü? — dəp soridi.

□ **6:1 «Padixah Darius pütün padixahlikni idarə qilix üqün...»** — muxu «Darius»ning kim ikənlik toqruluk alimlar arisida talax-tartix bar. Bəziliri uni parslik Korəx, dəp karaydu. Lekin muxu yərdə Darius «Medialik» deyilidu wə 31gə qarioqanda, u Korəxning kol astida idi («Medialik Darius padixahlikni **kobul kildi**» deyilidu). Uning salahiyitini arheologlar tətqiqatliri bilən enikixi mumkin. □ **6:7 «Aliylirining padixahlikliridiki barlık nazarətqi, waliy, wəzir, məslihətqi, hakim wə əməldarlar...»** — ularning bu bayanidiki «barlık» dəgən səz yaloançilik idi; qünki Daniyal uning iqidə əməs idi, əlwəttə. ■ **6:8** Əst. 1:9; 8:8 □ **6:9 «Xuning bilən Darius pərmani bekitip yarliknamioqa kol koydi»** — 9-ayətning toluq mənisini bekitix təs. Aramiy tilida «Xuning bilən Darius pərman wə yarliknamigə kol koydi» deyilidu. Buningoqa qarioqanda, ikki yazma yarlık boləoan bolsa kerək. Pars ordisidiki kaidə-nizamlardin ançə həwirimiz bolmioqqa, nemə üqün ikki yarlık kerək bolidioqini bilməymiz. ■ **6:10** 1Pad. 8:44; Zəb. 55:17

Padixah; — Dərwəxə xundak kildim, Media wə Pars qanuni boyıqə pərmanni əzgərtkili bolmaydu, — dedi.

¹³ Andin ular padixahqa jawabən:

— Yəhudadin əsir elip kelingən kixilərdin həliki Daniyal, i aliyliri, silini wə sili imza qoyqan pərmanni kəzgə ilmaydu, bəlki hər kündə üq kətim öz dua-tilawitini kiliwatidu, — deyixti.

¹⁴ Buni angliqan padixah öz-əzigə kayip, kəngül qoyup Daniyalni kütquxuxqa amal tapmaqçı bolup, u kün patkuqə hərhil kütquzux amali üstidə izdinip yürdi.

¹⁵ Ləkin ahirda u kixilər yənə əzara til biriktürüp padixahning aldiqə jəm bolup uningqə:

— I aliyliri, əzlirogə mələmki, Medialar wə Parslarınq qanuni dəl xuki, padixahning bəkitkən hərəkəndə qərarı yəki pərmanini əzgərtixkə bolmaydu, — deyixti.

¹⁶ Xuning bilən padixahning əmr kixixi bilən Daniyal tutup kelinip, xirlar əngkürigə taxlandı. Padixah Daniyalqə:

— Sən üzüldürməy ibadət kildiqan Hudaying seni kütquziwalidu! — dedi.

¹⁷ Bir tax elinip, əngkürning əqzi uning bilən etildi; Daniyalning ixliroqə həqkim arilaxmisun dəp uni padixah öz məhürü wə uning əmir-əməldarlırining məhürü bilən məhürlidi.

¹⁸ Andin padixah ordiqə kaytip kəlip kəqini roza tutup ötküzdi; əzining toqal-kənzəkliridin həqkəysisini öz yeniqə kəltürmidi, u kəqiqə uhlialmidi. □

¹⁹ Tang etixi bilənla padixah ornidin turup, aldirap xirlar əngkürigə bardı.

²⁰ Padixah əngkürgə yəkinlixip azablanoqan həlda Daniyalni qəkirip:

— Əy Daniyal, Mənggü Həyat Hudaning quli, sən üzülməs ibadət kildiqan Hudaying seni xirlardin kütquziwalimidimu? — dəp tovlidi.

²¹ Daniyal jawabən:

— I aliyliri, mənggü yaxiqayla!

²² Hudayimning pərixtsizini əwətip xirlarning əqzini yumduruxi bilən ular mənə həq ziyan-zəhmət yətküzəlmidi; qünki U məndin həqkəndə əyib kərmidi. Aliylirining aldidimu mən həqkəndə ziyan yətküzgüdək ix kilmidim, — dedi.

²³ Buni anqlap padixah intayin huxal bolup, adəmlirini Daniyalni əngkürdin elip qixixni buyrudı. Xuning bilən ular Daniyalni əngkürdin elip qixti. Uningdin kılqə zədə-zəhmət tapalmidi; qünki u Hudasiqə tayanqanıdı.

²⁴ Andin padixah buyruq quxürdi, *nəwkərliri* Daniyalning üstidin xikəyət kixolanlarınq həmmisini tutup, ularni bala-qəkiliri wə hotunliri bilən qoxup xirlar əngkürigə taxlıwətti. Ular əngkür tegigə quxüp bolmayla xirlar etilip kəlip, ularning ustihanlirinimu qaynap qiyma-qiyma kiliwətti.

²⁵ Xu ixtin keyin Darius padixah yər yüzidə turuwatqan hərəkəysi əl-yurt, həmmə taipilər, hər tildə səzlixidiqan kəwmlarning həmmisigə mundaq pütük quxürdi: —

«Həmminglarqə amanlik exip-texip turqay!

²⁶ Mən uxbu yarlikni quxürimənki, padixahlikimdiki hər bir yurttiki pukralar Daniyalning Hudasi aldida titrəp qorqsun!

— Qünki U Mənggü Həyat Hudadır,

Mənggü mustəhkəm əzgərməstur,

□ **6:18 «əzining toqal-kənzəkliridin həqkəysisini öz yeniqə kəltürmidi»** — yəki, «u həqkəndə kəngül eqixlarnimu kilmidi». **«u kəqiqə uhlialmidi»** — aramiy tilidə «uning uyqusı qaxti».

Uning padixahlīki ḥalak kīlinmas,
Uning ḥakimiyiti əbədil'əbədgıqə bolidu. □ ■

²⁷ U bala-қazadin қоşdaydu wə қutқuzidu,
U asmanlardimu, yər yüzidimu alamət-karamətlərni yaritidu,
U Daniyalni xirlarning қanggilidin қutқuzdi».

²⁸ Daniyalning bolsa xu ixlardin keyin Darius ḥəküm sürgən məzgildə,
xundakla Pars padixahī Қurəx ḥəküm sürgən waқitlarda ixliri rawan
yürüxti.

7

*Daniyalning oʻqayibanaʼ alamətlərni bayan қilоjanlikī •••• Tət zor
məhlukni keriş*

¹ Bəlxazar Babilоja padixah bolоjan birinқi yili Daniyal ornida yetip
qūxida birnəqqə oʻqayibanaʼ alamətlərni kərdi. U qūxida kərgənlikrini
mundak yəkünləp ḥatiriliwaldi: —

² Keqidə kərgən oʻqayibanaʼ kərunüxtə mənki Daniyal xuni kərdümki,
asmanning tət təripidin xamal қiqip, «Uluq Dengiz» yüzigə urulmaqta
idi. □

³ Dengizdin xəkilliri bir-birigə ohximaydiоjan tət zor məhluk қiqti. ■

⁴ Birinқi məhluk xiroja ohxaytti, lekin bürkütning қaniti bar idi. Mən
uningоja қarap turојinimda, қanatliри yulundi; andin u yərdin kətürülüp,
ikki puti yərgə dəssitilip adəmdək turојuzulup, uningоja insaniy bir қəlb
berildi. ■

⁵ Mana yənə bir məhluk, yəni ikkinқisi eyikқа ohxaytti. Uning bir təripini
ikkinқi bir təripidin egizlitildi. Uning қixliри uқ қowuroјini қixləp turatti,
bir awaz uningоja: «Ornungdin tur, gəxni yeyixingqə yəwal!» — dedi.

⁶ Қarap turојinimda, mana yənə bir məhluk pəyda boldi. U yilpizоja
ohxaytti, dümbisidə қuxningkidək tət қaniti bar idi; uning bexi tət idi.
Uningоja ḥakimlik ḥoқuki berildi.

⁷ Uningdin keyin keqidiki oʻqayibanaʼ kərunüxlərdə қarap turојinimda,
mana tətinqi bir məhluk pəyda boldi. U intayin қorkunqluk, dəḥxətlik
wə ajayib күqlük idi. U yoоjan təmür қixliри bilən owni қaynap ezip
yutup, қaldukini putliри bilən dəssəp-қəyləytti. U aldinqi barlik məhlukқа
ohximaytti; uning on münggüzi bar idi.

⁸ Mən bu münggüzlərni kəzitiwatқinimda, mana münggüzlərninг ari-
sidin yənə bir kiқik münggüz əsüp қiqti. Bu kiқik münggüzning
aldida əslidiki münggüzlərdin uқи yuluwetildi. Bu kiқik münggüzning
adəmningkidək kəzi wə qоng səzləydiоjan aqzi bar idi.

Mənggü ḥayat bolоquқini keriş

⁹ Mən қarap turојinimda, u yərgə birnəqqə təhtning қoyulojanlikini
kərdüm; ularning biridə, «Əzəldin Bar Bolоquқи» orun elip olturuptu.
Uning kiyimliри kardək ap'ak, қaqliri ap'ak koza yungidək idi. Uning təhti
ot lawuldap turоjan yalқunlar bolup, lawuldap kəyüwatқan ot қaqlirining
üstidə idi. □

□ **6:26 «Uning ḥakimiyiti əbədil'əbədgıqə bolidu»** — aramiy tilida «Uning ḥakimiyiti
ahiroјiqə bolidu». ■ **6:26** Dan. 2:44; 4:3; 7:14, 27; Luka 1:33 □ **7:2 «Uluq Dengiz»** — «Ottura
Dengiz»ni kərsətsə kerək. ■ **7:3** Dan. 2:37-45 ■ **7:4** Dan. 4:34 □ **7:9 «Əzəldin Bar Bolоquқи»**
— əslidə ibraniy tilida «Қədimki күnlərdin tartip Bar Bolоquқи» — Yəni Huda degənliktur, əlwəttə.

¹⁰ Uning aldidin goya rawan ekip turoqan deryadək ot yalkuni lawuldap ekip turatti; Uning hizmitidə turoquqilar tümən minglioqan idi, Uning aldida yüz milyonliqan hazır turoquqilar bar idi. Sorak baxlanoqlanliki jakarlinip, dasturlar eqildi. □ ■

¹¹ Heliki kikiq mungguzning yooqan gaplarni kilivatkan awazidin dikkitim xuningoqa tartulip qarap turattim. Qarap turoqinimda, tetinqi mahluk olturulup, uning jəsiti halak kilinip, otka taxlap keyduruluxkə tapxuruldi.

¹² Qaloqan uq mahluk bolsa, hakimiyitidin mahrum kilindi, lekin ularning omri yənə bir mæzgil uzartildi.

¹³ Keqidiki oqayibanə kərünüxlərdə mana, mən goya Insan Oqlioqa ohxax bir zatning asmandiki bulutlar bilən kəlginin kərdüm. U «Əzəldin Bar Boləuqı»ning yenioqa berip, uning aldioqa hazır kilindi. ■

¹⁴ Hər əl-yurt, hər tapə, hər hil tilda səlzixidioqan qowmlar uning hizmitidə bolsun dəp, səltənət, xəhrət wə padixahlik hokuki uningə berildi. Uning səltəniti mænggü solaxmas səltənəttur, uning padixahliki mænggü halak kilinmas. ■

Oqayibanə kərünüxlərninğ təbiri

¹⁵ Mənki Daniyalning wujudum, dil-rohim bək biaramlikka qəmdi, kallamdiki oqayibanə alamətlər meni intayin alaxzadə kildi.

¹⁶ Mən yeqin turoquqilardin birining aldioqa berip, bu oqayibanə alamətlərninğ həkikiği toqruluk soridim. U mænga təbir berip quxəndürup mundak dedi: — □

¹⁷ «Bu tət zor mahluk kəlgüsüdə dunyada bax kətüridioqan tət padixahni kərsitidu.

¹⁸ Ləkin Həmmidin Aliy Boləuqininq muqəddəs bəndiliri padixahlik hokukini qəbul kilidu, ular uningə mænggü igidarqilik kilidu, əbədil'əbədgiqə xundak bolidu». □

¹⁹ Mən baxka uq mahlukka ohximaydioqan tetinqi mahluk, yəni zor qorqunqluk, təmür qixlik, mis tirnaklik, owni qaynap ezip yutup, andin kalduklarini ayaqliri bilən dəssəp-qəyləyidioqan heliki mahluk toqrısidiki həkikiğtəni,

²⁰ xundakla uning bexidiki on mungguzininq wə keyin əsüp qikkan kikiq mungguz toqrısidiki həkikiğtəni təhimu enik bilməkqi boldum — uning, yəni heliki kikiqining aldida əslidə bar boləqan baxka uq mungguz yuluwetilgən, kəzliri wə yooqan gəp kilidioqan aozı bar bolup, ənə baxka mungguzlərgə qarioqanda təhimu həywətlik idi.

²¹ Qarap turoqinimda, u kikiq mungguz Hudaning muqəddəs bəndiliri bilən jəng kilip ulardin üstünlukkə igə boldi;

□ **7:10** «...tümən minglioqan» — aramiy tilida: «... minglingan minglioqan» yaki «minglioqan ming» — demək, birnəqqə milyon. «**Uning hizmitidə turoquqilar tümən minglioqan idi, uning aldida yüz milyonliqan hazır turoquqilar bar idi**» — ayəttə kəzdə tutuloqan Hudaning hizmətqiliri pərixtilər, əlwəttə. «Wəh.» 9:16ni kərüng. ■ **7:10** Wəh. 5:11; 20:12 ■ **7:13** Dan. 7:27; Zəb.2:6; Nah. 1:3; Mat. 24:30; 26:64; 1Tes. 4:17; Wəh. 1:7 ■ **7:14** Dan. 2:44; Luqa 1:33 □ **7:16** «yeqin turoquqilar» — pərixtilər bolsa kerək. □ **7:18** «... muqəddəs bəndiliri padixahlik hokukini qəbul kilidu» — kizik bir yeri xuki, «padixahlik» degən kimningki yaki kaysi padixahlik eytilmioqan. Nemixka? Jawab qoqum xuki, xu qaoqda pəkət birla padixahlik, yəni Hudaningki bolidu.

22 «Əzəldin Bar Boləuqı» kəlgəndə, həküm kilix həkükü Həmmidin Aliy Boləuqının mukəddəs bəndilirigə berildi. Xuning bilən bekitilgən waqti kelip, *Hudaning* mukəddəs bəndiliri padixahlıq həkükünə ötküzüwəldi. □

23 *Təbir bərgüqi* qıxəndürüp yənə mundak dedi: —

«tətinqi məhluk kəlgüsi dunyada bax kətüridiqan tətinqi bir padixahlıq bolup, u baxka hərkanədak padixahlıqlarəə ohximaydu. U pütkül dunyani yutup, uni ayaq asti kilip, kukum-talqan kilidu. ■

24 On münggüz bolsa, bu padixahlıqtin qıqıdiqan həkümranlıq kilidiqan on padixahni kərsitidu. Keyin yənə bir padixah məydanəə qıqıdu, u ilgiriki padixahlarəə ohximaydu; u üq padixahni əzizə boysunduridu. ■

25 U Həmmidin Aliy Boləuqıəə qarxi kupurluk səzləni kilidu həmdə Həmmidin Aliy Boləuqının mukəddəs bəndilirini həlsizləndüridu. U kalədnəni, həyt-ayəmləni wə mukəddəs kanunlarni əzgərtiwetixni kəstləydu. Hudaning mukəddəs bəndiliri «üq yerim waqit» uning həkümranlıqəə tapxurulidu. □ ■

26 Andin Hudaning soti eqilidu, bunun bilən uning idarə kilix həkükü tartiwelinip, mənggülik üzül-kesil yökütilidu.

27 Ləkin uning padixahlıqının həkükü, yəni dunyadiki hərəkaysi padixahlıqlarning səltəniti wə xəhriti Həmmidin Aliy Boləuqının mukəddəs bəndilirigə, yəni Hudaning Əz həlkiqə ötküzüldü. Uning padixahlıqı mənggü bir padixahlıqtur, dunyadiki pütün həkümdarlar Uning hizmitidə bolup uningəə itaət kilidu. ■

28 Bu ix mana muxu yərgiqə boldi. Mənki Daniyal, əz oylirim əzümni əlakzadə kildi, qırayım tatirip kətti. Biraq bu ixni kəlbimdə püküp saqlidim. □

8

Qoqkar bilən tekə həkqkidə qayıbanə kərünüx

1 Padixah Bəlxazar təhtkə olturup üqinqi yili, mənki Daniyal ikkinqi bir qayıbanə əlamətni kərdüm. □

2 Qayıbanə kərünüxtə, əzümni Elam əlkisidiki Xuxan kəl'əsidə kərdüm. Kərünüxtə mən Ulay qong əstinqi boyida idim.

3 Bəximni kətürüp qarısam, ikki münggüzi bar bir qoqkarning qong əstəng əldida turoqanlıqını kərdüm. Uning münggüzi egiz bolup, bir

□ 7:22 «Xuning bilən bekitilgən waqti kelip, Hudaning mukəddəs bəndiliri padixahlıq həkükünə ötküzüwəldi» — baxka birhil tərjimisi: «Xuning bilən bekitilgən waqti kelip, Həmmidin Aliy Boləuqının mukəddəs bəndiliri dəp həküm qıqırıldı». ■ 7:23 Dan. 2:40-44

■ 7:24 Dan. 2:40-44 □ 7:25 «üq yerim waqit» — təhminən «üq yerim yil»ni kərsitidu. Səl toqıraraq desək, «bir waqit» («Daniyal» deqən qisimning baxka yərliri bilən selixturoqanda) bəlkim Babillıqlarning ixlitidiqan yili, yəni 360 künlik waqitni kərsitixi mumkin. Xunga «üq yerim waqit», 1260 künni kərsitidu. Əsli aramiy til nushisida, «üq yerim waqit», «bir waqit, ikki waqit wə qoxumqə yerim waqit» deqən xəkildə ipadiləngən. Babillıqlar bəzi yilliriqə qoxumqə bir ayni «kəbisə ay» dəp qatattı; «bir waqit, ikki waqit wə qoxumqə yerim waqit» deqən ibarə qoxumqə ayning boluxining mumkinlikini yökə qıqırıdu. Demək, «üq yerim waqit» 1290 kün əməs, bəlkı 1260 kün bolıdu. ■ 7:25 Dan. 9:27; 11:36; Mat. 24:15; Mar. 13:14; Luqa 21:20; 2Tes. 2:3-4; Wəh. 13:1-8 ■ 7:27 Dan. 2:44 □ 7:28 «Bu ix mana muxu yərgiqə boldi...» — 7-babtiki bəxarətlər toqrisida «qoxumqə səzvimizni kərüng. □ 8:1 «Padixah Bəlxazar təhtkə olturup üqinqi yili...» — 8-bab, 1-ayəttin baxlap kitabning qəloqan qismining həmmisi aramiy tilida əməs, ibraniy tilida yeziləqan.

müנגgüz yənə biridin egiz idi; egizrək bolqan müנגgüz yənə birsidin keyinrək eşüp qıkkanidi.

4 Mən koqkarning oərb, ximal wə jənob tərəplərgə üsüwatqinini kərdüm. Heqkandak haywan uningə təng keləlməytti wə heqkim heqkimni uning qanggilidin kutkuzalmaytti. U nemə kılıxni halisa, xuni kılatti, barqanseri həywətlik bolup ketiwatatti.

5 Mən bu toqruluk oylawatattim, mana, oərb tərəptin bir tekə putliri yərgə təgmigən halda pütin jahanni kezip yügürüp kəldi. Uning ikki kəzi arisoja kərünərlik qong bir müנגgüz eşüp qıkkanidi.

6 U mən dəslep kərgən həliki ətəng boyida turqan ikki müנגgüzlik koqkarəja qarap kəhri bilən xiddətlik etildi.

7 Mən uning koqkarəja yekin kelip, oəzəp bilən koqkarni eşüp ikki müנגgüzini sunduriwətkənlikini kərdüm. Koqkarning qarxilik kərsətküdək madari kəlməqanıdi, tekə uni yərgə yikitip, dəsəp-qəylidi, tekining qanggilidin uni kutkuziwəlidioqan adəm qıkmidi.

8 Tekə barqanseri həywətlik bolup kətti; lekin u heli küqiyip bolqanda, qong müנגgüzi sunup quxüp, əslidiki jayidin asmandiki tət xamaləja qarap turidioqan, kəzgə kərünərlik tət müנגgüz eşüp qıkti.

9 Bu tət müנגgüzning iqidiki biridin yənə bir müנגgüz eşüp qıkti. U kiqik müנגgüz eşüp intayin həywətlik boldi, jənob, xərək tərəplərgə wə «güzəl zemin»əja qarap təsir küqini kəngəytti. □

10 U intayin həywətlik bolup, hətta samawiy qoxundikilərgə hujum kıləudək dərijigə yətti, samawiy qoxundikilərdin wə yultuzlardin bir-munqisini yərgə taxlap, ularning üstigə dəsidi

11 (u tolimu məəjurlinip, hətta samawiy qoxunning Sərdari bilən təng bolmaqı bolup, ibadəthanida Sərdarəja atap kündilik qurbanlik sunuxni əməldin kəldurdi, həmdə Sərdarning ibadəthanisidiki «mukəddəs jay»ni wəyran kiliwətti. □

12 Asiylik tūpəylidin Hudaning həlki wə kündilik qurbanlik qong müנגgüzgə tapxurulidu). U həkikətəni ayəq asti kılıdu; uning barlik ixliri nahayiti onguxluk boldi. □

13 Kəynidin, bir mukəddəs *pərixting* səz kıləanlikini anglidim, xuning bilən yənə bir mukəddəs *pərixta* səz kıləan *pərixtidin*:

— Ojayibanə alaməttə kərüngən bu wəkələr, yəni «wəyran kıləuqi» asiylik, kündilik qurbanlikning əməldin kəlduruluxi, həmdə mukəddəs ibadəthanidiki «mukəddəs jay»ning həm Hudaning həlkinging ayəq asti kılınixi qanqilik waqit dawamlixidu? — dəp soriəanlikini anglidim. □

14 Həliki *pərixta* mənə jawabən:

□ **8:9 «güzəl zemin»** — Kanaan zemini (Pələstin). Ibraniy tilida «güzəllikning zemini» deyilidu.

□ **8:11 «Kündilik qurbanlik»** — Hudaning Musa pəyoəmbər arkilik qıxurgən əmri bilən ibadəthanida hər küni ətigəndə wə kəqta bir qəza «kəydürmə qurbanlik» kılınixi kerək. Bu qurbanlikni bolsa Israil üçün əng əsaslik qurbanlik degili bolidu. «Sərdarning ibadəthanisi» — bu Pərwərdigarning Yerusalemdiki ibadəthanisini kərsitidu, əlwəttə. Muxu ibaridin «Samawiy qoxunning Sərdari»ning «Pərwərdigarning Pərixtisi» ikənlikini kərgili bolidu. «Pərwərdigarning Pərixtisi» Məşihning dunyaəja kelixidin burunki bir əsaləhtidur. «Pərwərdigarning Pərixtisi» toqruluk baxka izahətlirimizni kərüng. □ **8:12 «Asiylik»** — bizninggə «asiylik» muxu yərdə bəlkim «kiqik müנגgüz» (yəni dəjjal)ning asiylikini kərsətsə kerək (13-ayətni kərüng). Bu səz yənə Hudaning Əz həlkinging asiyliknimu kərsitixi mumkin. «**Hudaning həlki**» — ibraniy tilida «qoxun».

□ **8:13 «Ojayibanə alaməttə kərüngən bu wəkələr, yəni «wəyran kıləuqi» asiylik, kündilik qurbanlikning əməldin kəlduruluxi»** — bu «wəyran kıləuqi» asiylik» bolsa dəl «Sərdarəja atap kündilik qəza qurbanlik sunuxni əməldin kəldurux» (11-ayət) həmdə uning orniəja intayin yirginqlik birhil but selix. 9-bab, 26-27-ayət, 11bab -36-39-ayətnimu kərüng).

— Bu ixlar ikki ming üç yüz keqə-kündüz dawamlixidu. Bu məzgildin keyin muqəddəs ibadəthanidiki «muqəddəs jay» pakizlinip əsligə kəltürüldü, — dedi.□

Pərixətə Jəbrailning oqayibanə alamətni qüxəndürüxi

¹⁵ Bu oqayibanə körünüxni kərgəndin keyin, mənki Daniyal uning mənisini oylawatqinimda, mana, aldımda adəmning kıyapitidə birsi pəyda bolup ərə turdi.

¹⁶ Ulay əstingining otturisdin:

— Əy Jəbrail, bu adəmgə oqayibanə alamətni qüxəndürüp bər, — degən bir adəmning küqlük awazini anglidim. ■

¹⁷ Jəbrail yenimoğa kəldi. Kəlgəndə, mən nahayiti qorkup ketip yərgə yikilip düm güxtüm. U manga:

— Əy insan oqlı, sən xuni qüxinixing kerəkki, bu oqayibanə alamət ahir zaman toqrisididur, — dedi.

¹⁸ U gəp kıliwatqanda mən bihöx həlda yərdə düm yatattım. Ləkin u manga xundaq bir yenik tegipla meni turoquzdı wə manga mundaq dedi:

— «Mən hazır sanga *Hudaning* oşəzipi kəlgən məzgildə keyinki ixlarning kandaq bolıdıoqanlıqını kərsitip bərəy. Qünki bu oqayibanə alamət zamanlarning bekitilgən ahırkı nuqtisi toqrisididur.

²⁰ Sən kərgən ikki münggüzlük qoqkar Media bilən Pars padixahlırını kərsitidu.

²¹ Yawa tekə bolsa Gretsiyə padixahlıki bolup, kəzining otturisdiki kəzge körünərlik münggüz bolsa, uning birinçi padixahıdır.□

²² U münggüz sunup kətkəndin keyin ornidin əsüp qıkkən heliki tət münggüz bu əlning tət padixahlıqka bəlünıdıoqanlıqını kərsitidu. Bırak ularning küqi birinçi padixahlıqka yətməydu.

²³ Bu padixahlıqlarning ahırkı məzgilidə, asiylik kıloquqlarning gunahı toxuxı bilən tolimu nomussız, qıgix məsililərnı bir tərəp kılalaydıoqan bir padixah məydanə qıkıdu. □

²⁴ Uning küqi heli zor bolidu, ləkin əməliyəttə bu küq əzlükidin qıkmaydu; u misli körülmıgən wəyranqılıqni kəltürüp qıkırıdu. Uning ixliri jəzmən onguxluk bolup, nemini halisa xuni kılalaydu. U küqlüklərnı wə *Hudaning* muqəddəs məmin həlkini yökıtidu.

²⁵ Əz ustatlıki bilən uning nazariti astıda hərəkəndə hıylə-mıkirlik heli ronak tapıdu. U kənglidə təkəbburlıxıp əzini qong tutıdu; baxkılarning əzlrını bıhətər həs kıloqan waktıdin paydılinıp tuyuksız zərb kılip nuroqun kixılərnı həlak kılıdu; u hətta oquktın oquq «Əmırlərnıng Əmırı»gə qarxi qıkıdu. Ləkin u ahırda insanlarning kolisiz həlak kılinıdu.

²⁶ Sanga ayan kılınoqan, ahxamđın ətıgəngıqə dawamlaxkan bu oqayibanə alamət əməlgə axmaydu. Ləkin sən unı waktinqə məhpiy tut. Qünki u kəp künlər keyinki kəlgüsü həkkıdidur».

²⁷ Mənki Daniyal maşqurumđın kəlip, bırnəqqə kün aşrıp yetıp kəldim. Keyin ornumđın turup yənıla padixahning ixlirıda boldum. Ləkin bu

□ **8:14 «pakizlinip əsligə kəltürüldü»** — ıbranıy tilıda «toqra kılinıdu» yaki «həkkanıy kılinıdu» degən söz bilən ıpadılinıdu. ■ **8:16** Dan. 9:21; Luqa 1:26 □ **8:21 «Yawa tekə bolsa Gretsiyə padixahlıki bolup, ...»** — ıbranıy tilıda «Yawa teka bolsa Gretsıyə padixahı bolup, ...».

□ **8:23 «qıgix məsililərnı bir tərəp kılalaydıoqan bir padixah...»** — baxka bırhil tərjımisi: «heli süykəstqi bir padixah ...».

oʻlayibanaʼ alamət kenglümni parakənda qiliwətkənidi. Uning mənisini yexəlaydioʻan adəm yök idi. □

9

Daniyalning öz həkligə dua qilixi

¹ Medialik Aħaxwəroxning oʻsli Dariusning birinqi yilida (u kaldiyələarning zeminiʻoʻa padixah qilindi) □

² Yəni təhtkə olturoʻan birinqi yili mənki Daniyal mukəddəs yazmilarni okuxum bilən Pərwərdigarning Yəramiya pəyoʻəmbərgə yətküzgən kalam-bexariti boyiqə, Yerusaleمنىng harab bolidioʻan jaza məzgili yətmix yil ikənlikini qūxinip yəttim. ■

³ Xuning üqün mən Rəb Hudayimoʻa roza tutup, bəz rəhtkə yəginip, kül-topida olturup, uningəoʻa yelinip dua-tilawət qilix bilən izdinixkə bəl baʻoliddim.

⁴ Mən Pərwərdigar Hudayimoʻa dua kilip, gunahʻlirimizni ikrar kilip mundaq dedim:

— «Aħ Rəb, i Seni Öz əmrliringgə itaət kiləuqilarəoʻa wədə-əhdəngdə wəpadar bolup, əzgərməs mehringni üzlüksiz kərsətküqi uluʻoʻ, sürlük Təngrim! ■

⁵ Biz gunah sadir kilduk, kəbihlik kilduk; rəzillik bilən Sening əmr-həkümliringdin waz keqip, Sanga asiylik kilduk, ■

⁶ Xundaqla Sening naming bilən padixahʻlirimiz, əmirʻlirimiz, atabowilirimiz wə pütkül zemindiki həkqə səz-kalamingni yəküzgən kulliring boləoʻan pəyoʻəmbərlərgə zadi kulak salmiduk.

⁷ I Rəb, həkqaniyət Səndila tepilidu, lekin Sanga asiylik wə wəpasizlik kiləoʻanlikimiz tüpəylidin, bizgə, yəni Yəhudalarəoʻa, Yerusalemdikilərgə wə barlik Israilarəoʻa, yekinda bolsun, yirakta bolsun, Sən bizləzni sürgünlükə həydiwətkən barlik yurtlarda bolsun, pəkət bügünkidək yüzimizni kətürəlmigüdək xərməndilikla qaldı.

⁸ I Rəb, bizgə, yəni padixahʻlirimizəoʻa, əmirʻlirimizgə wə atabowilirimizəoʻimuz yüzimizni kətürəlmigüdək xərməndilik qaldı; qünki biz Sening aldingda gunah sadir kilduk.

⁹ I Rəb Hudayimiz, biz Sanga asiylik kiləoʻan bolsakmu, Səndin yənila rəhimdillik wə məʻəpirət-kəqürümlər tepilidu. □ ■

¹⁰ Biz Sən Pərwərdigar Hudayimizning awaziəoʻa kulak salmay, kulliring boləoʻan pəyoʻəmbərlər arqilik aldimizəoʻa qoyəoʻan qanun-həkümliringdə heq mangmiduk.

¹¹ Pütkül Israil Sening Təwrat-qanunungəoʻa hilaplik kilip, awazingəoʻa kulak salmay Seningdin yüz əridi. Dərwəkə, Sening kulung Musaəoʻa qūxürülgən Təwrat-qanunida pütülgən lənət həmdə uning

□ **8:27 «Uning (oʻlayibanaʼ alamətning) mənisini yexəlaydioʻan adəm yök idi»** — 8-babtiki bəxarətlər toʻqrisida «koʻxumqə səz»imizni kəruŋ. □ **9:1 «kaldiyələarning zemini»** — Babil zeminiʻni kərsitidu. «...padixah qilindi» — Bu ibarə bəlkim Dariusning Pars imperatori Korəxning astidiki bir padixah ikənlikini kərsitidu. U pütkül Pars üstigə imperator əməs idi. ■ **9:2** Yər. 25:11, 12; 27:7; 29:10 ■ **9:4** Qan. 7:9 ■ **9:5** Zəb. 106:6; Yəx. 64:4, 5, 6 □ **9:9 «I Rəb Hudayimiz, biz Sanga asiylik kiləoʻan bolsakmu, Səndin yənila rəhimdillik wə məʻəpirət-kəqürümlər tepilidu»** — yaki «Rəb Hudayimizda rəhimdillik wə məʻəpirət-kəqürümlər bardur; qünki biz Uning aldida gunah sadir kilduk» (demək, Huda bizgə rəhimdillik kərsətmigən bolsa, biz baldurla yökitalattuk). ■ **9:9** Zəb. 130:3-8; Yiq. 3:22

kəsəmyadidiki jazalar üstimizgə yaqduruldi; qünki biz Sening aldingda gunah sadir kilduk. ■

12 Sən Özüng bizgə wə üstimizdin həkümdarlik qilouçimizğa qarita degənliringgə əməl kilipl bizgə zor eqir külpətni kəltürdüng; qünki Yerusalemda kilinoqan ixlar asman astidiki hərəkəndək baxqa yurttə əzəldin kilinoqan əməs!

13 Musağa tapilanoqan Təwrat-kanunida pütülgəndək, bu pütün külpət bizgə qüxürülgən bolsimu, i Pərwərdigar Hudayimiz, lekin biz kəbihliklirimizdin köl üzüp, həkikitingni qüxinip yetidioqan kilouaysən dəp tehiqə Səndin iltipatingni etünmiduk.

14 Dərwəkə Sən Pərwərdigar xu külpətni təyyarlap saqlap, bizning üstimizgə qüxürdüng; qünki Sən Pərwərdigar Hudayimiz, barlik kilioqan ixliringda adil bolup kəlding; birək awazingoqa kulək salmiduk.

15 Əmdi, Öz küqlük qolung bilən həlkingni Misirdin elip qikting, xunglaxqa bügüncidək Özünggə nam-xəhrət tikliding, i Rəb Hudayimiz, — biz gunah sadir kilduk, biz rəzillik kilduk! ■

16 Etünimən, i Rəb, pütkül həkkanıylikingoqa uyoqun, Yerusalem xəhiringgə, yəni muqəddəs teoqingoqa bolioqan kəhr-əqəzipingni tohtatqaysən! Qünki bizning etküzgən gunahlirimiz wə atəbowilirimizning kilioqan kəbihliklirining wəjidin, Yerusalem wə həlking barlik ətraptikilirimizning haqarət obyektə bolup qalduk.

17 Əmdi i Hudayimiz, kulungning dua wə tələplirigə kulək saloqaysən, Özüng üqün wəyran kilinoqan muqəddəs jayingni jamalingni kərsitip yorutqaysən. □

18 I Hudayim, kulək selip anglioqaysən! Bizning wə Sening naming bilən ataloqan xəhərninq bəxiqə kəlgən külpətlərgə nəzər saloqaysən! Bizning Sanga iltija kiloinimiz özimizning qəndəktür həkkanıy ix kilioqanlikimizdin əməs, bəlki Sening zor rəhimdillikliringoqa tayanioqanlikimiz səwibidindur.

19 I Rəb, anglioqaysən! I Rəb, kəqürgəysən! Kulək selip anglap amal kilioqaysən! Özüngning nam-xəhriting üqün əmdi təhir kilmioqaysən! Qünki Sening bu xəhiring wə bu həlking Öz naming asasida ataloqanidi!». □

Jəbrailning bəxarət bəxiri wə qüxəndürüxi

20 Mən duayimni dawamlaxturup, özüm wə həlkim Israilning gunahlirini ikrar kilipl həmdə Hudayimning muqəddəs teoqi üqün Pərwərdigar Hudayimoqa yelinip,

21 tehi dua kiliwatqinimda, dəsleptə mənə qayibanə alaməttə kəringən Jəbrail degən zat yenimoqa kelip mənə kolini təgküzdü. Mən xu qəqəda tolimu qarqap kətkənidim. U kəqlik qurbanlik sunux waqti idi. □

22 Jəbrail mənə əkil berip mundək dedi: —

«I Daniyal, mən seni yorutup, ixlarni qongqur qüxinələydiyioqan kilixqa kəldim.

■ 9:11 Law. 26:14-45; Qan. 27:15-26; 28:15-68; 29:20; 30:17-20; 31:17, 18; 32:19-25; Yioq. 2:17 ■ 9:15 Mis. 32:11; Zəb. 105:7; 106:47 □ 9:17 «kulək saloqaysən, Özüng üqün ... yorutqaysən» — ibraniy tilida «Rəbning səwəbi üqün ... yorutqaysən». □ 9:19 «Özüngning nam-xəhriting üqün əmdi təhir kilmioqaysən!» — ibraniy tilida «Özüning səwəbing üqün əmdi təhir kilmioqaysən!».

□ 9:21 «...Jəbrail degən zat yenimoqa kelip mənə kolini təgküzdü. Mən xu qəqəda tolimu qarqap kətkənidim» — buning yənə birhil tərjimisi: — «...Jəbrail degən zat tezla uqup kelip, mənə köl təgküzdü». Əsli tekstini qüxinix birkədər təs.

²³ Sən Hudaşa iltija qilixka baxlixing bilənla, jawab-kalam berildi; sən intayin sөyülğan adəm bolojaqka, mən sanga uning jawab-kalamini yөtküzgılı kəldim. Əmdi bu jawab-kalam üstidə puhta oylanöin, öyayibanə kərünüxnı kəngül köyup qüxəngin:

²⁴ — «Huda tərıpidin «yөtmix həssə «yөttə waqıt»» sening həlking bilən mukəddəs xəhiring üstigə bekitilgən. Bu waqıtlar itaətsizliklərnı tızgınləx, gunahlarnı tügıtix, kəbıhlik üqün kafarət kəltürüx, mənggülik həkkanıylikni üstün orunoğa koyux, bu öyayibanə əlamət bilən pəyojəmbərlərnıng sөz-kalamlrını əməlgə axurux həmdə mukəddəs ibadəthanidiki «əng mukəddəs jay» yengibaxtin məsihlinix üqün bekitilgəndur. □

²⁵ Xuni bilixing wə qüxinixing kerəkki, Yerusalemnı yengibaxtin əsligə kəltürüp bina qilix buyruki jakarlanöandin tartip, Məsih degən əmir məydanöa qıkkuqə yөttə həssə «yөttə waqıt» qoxulojan atmix ikki həssə «yөttə waqıt» ötidu. Yerusalemlə xəhırı yengibaxtin bina kılınıp, məydan-koqılar wə sepil-istihkam barlıqka kəltürülidu, əmma bu bisəməjan künlərdə bolidu. □ ■

²⁶ Bu atmix ikki «yөttə waqıt» məzgılı ötkəndin keyin Məsih üzüp taxlinidu, uningda heqnersə qalmaydu. Kəlgüsidə bolıdıojan əmirning həlki bu xəhər bilən mukəddəs ibadəthanını gumran kılıdu. Bu əkiwət kəlkündək besip kelidu; ahırioqə jənglər dawamlıxidu; u yərdə bolıdıojan wəyranlıqlar bekitilgəndur. □ ■

²⁷ U əmir Hudaning həlkingin kəp kismi bilən ahırki bir «yөttə waqıt»ta bir dostluk əhdısnı takamul kılıdu, ləkin bu «yөttə waqıt»ning yerimioja kəlgəndə, u ibadəthanidiki qurbanlıq wə əxlik hədiyələrnı sunuxni əməldin qalduridu. U qaşda «wəyran kılöuqi yirginqlik nomussi-

□ 9:24 «kəbıhlik üqün kafarət kəltürüx» — «gunahlarnı yepip kəqürüm təminləx» degənliktur. «Law.» 4-bab wə izahatni kəring. «pəyojəmbərlərnıng sөz-kalamlrını» — muxu yərdə ıbranıy tilida «pəyojəmbərlər» degən sөz bilən ipadilınidu. «mukəddəs ibadəthanidiki «əng mukəddəs jay» yengibaxtin məsihlinix» — «məsihlinix» yaqi «mukəddəs kılınıx», Musa pəyojəmbərgə berilgən mukəddəs kanunoja əsasən, «mukəddəs puraklıq may» sürülüx bilən kılınıdu («Mis.» 26:9-10ni kəring). Bu uqum ıbranıy tilida «məsih» kılınıx» degən sөz bilən ipadilınidu. Buning baxka birhil tərjimisi: «Əng Mukəddəs Bolöuqını məsih kılınıx» — demək, Kutquzöuqi-Məsihni məsih kılınıx. «...«yөtmix həssə «yөttə waqıt»» sening həlking bilən mukəddəs xəhiring üstigə bekitilgən... .. həmdə mukəddəs ibadəthanidiki «əng mukəddəs jay» yengibaxtin məsihlinix üqün bekitilgəndur» — bu ulöq bəxarət wə 25-27-ayətlərdiki bəxarətlərnıng təpsilatlrını toqrisida «koxumqə sөz»imizni kəring. □ 9:25 «... Yerusalemnı yengibaxtin əsligə kəltürüp bina qilix buyruki jakarlanöandin tartip, Məsih degən əmir məydanöa qıkkuqə yөttə həssə «yөttə waqıt» qoxulojan atmix ikki həssə «yөttə waqıt» ötidu» — kışiqə: — «bir waqıt», yuqırdiki təhlilgə əsasən 360 kün bolsa, «yөttə həssə yөttə waqıt» (49 waqıt) wə «atmix ikkining yөttə həssisi», (434 waqıt), jəmiy bolup «483 waqıt», yəni «Yerusalemnı kəytidin bina kılınıxtiki pərman»din «Kutquzöuqi-Məsihning məydanöa qıxixi»oqə 173880 kün (təhminən 476 yıl) bolidu. Tarihiy tətqiqatka əsasən, «Yerusalemnı kəytidin bina kılınıxtiki pərman»ning qüxürülüxi miladiyədin ilgırıki 445-yılı yaqi 444-yılı idi, undaqa «Məsih degən Əmirning məydanöa qıxixi» miladiyə 32-yılı yaqi 33-yılı boluxı kerək. Kitabhan bu paktılardın Kutquzöuqi-Məsihning kim ıkanlıkını biləyödu. «Koxumqə sөz»imizni kəring. «Yerusalemlə xəhırı yengibaxtin bina kılınıp, məydan-koqılar wə sepil-istihkam barlıqka kəltürülidu...» — «sepil-istihkam» degən sөz ıbranıy tilidiki «haruts» degən sөznıng tərjimisi boluxı natayın; qöqum birhil istihkamni kərsitidu. «Koqılar» ıqidiki, «haruts» bəlkim sırtiki bir nərsini kərsitidu. ■ 9:25 Nəş. 2:2-8; Luqa 19:35-44 □ 9:26 «Məsih üzüp taxlinidu» — (yaqi «Məsih kesiwetilidu») — muxu ıbarə ıbranıy tilida adətə «öltürülidu» dəp ipadiləydu. «uningda heqnersə qalmaydu» — yaqi, «uning (Məsih-kutquzöuqınıng) öltürülüxi özi üqün əməstur». ■ 9:26 Luqa 19:41-44

zlik» *mukəddəs ibadəthanining* əng egiz jayıoşa qoyulidu. Taki bal-ayı'arət, *yəni Huda* bekitkən külpət wəyran kılouqı kixining bexioşa yaqduruloquə xu yərdə turidu».[■]

10

Tigris, yəni «Dijlə» dəryası boyıda kərgən oqayibanə kərünüx

¹ Qorəx Parsқа səltənət kılouan üqinqi yili, Daniyal (yənə bir ismi Bəltəxasar bolouan)oşa bir həwər wəhiy kılindi. U həwər ixənqliktur — lekin nahayıti kattik jəng judunliri toqrisididur. Daniyal bu həwərnı qüxəndi wə oqayibanə alamət toqrisida qüxənqigə igə boldi.□

² U qaoşda mənki Daniyal toluk üq həptə aq-zar kətürüp matəm tuttum. □

³ Üq həptigiqə həqkandak nazu-nemət yemidim, gəx yemidim, xarab iqmıdim wə tenimgə puraklık may sürmidim. □

⁴ Birinqi aynıng yigirmə tötinqi küni, mən uluq dərya, yəni Dijlə dəryasının boyıda turup, ■

⁵ beximni kətürüp kəzümni asmanoşa tiktım, kanap kiyip, beligə Ufazdiki sap altun kəmər baqlıouan bir adəmni kərdüm. ■

⁶ Uning teni serik yakuttək julalinip, yüzliri qakmaqtək yaltırlap, kəzliri yenip turoşan ottək qaknaytti; uning put-kolliri parkırap turıdıouan mistək walıdaytti; awazi zor bir top adəmning awazıdək jaranglaytti.

⁷ Oqayibanə kərünüxni yaloquz mənki Daniyalla kərdüm, yenımdikilər alamətni kərmıgənıdi. Əmma zor bir wəhimə ularnı besip, intayın tıtrəp ketıxtı, məkünüwalouqədək yərnı ızdəp kəqıp kətti.

⁸ U yərdə özüm yaloquz kəlip bu karamət oqayibanə kərünüxni kərdüm. Kılqə maqdurum qalmıdi, qırayım kattik əzgırıp əlük adəmdək bolup qaldım, put-kollirimda bir'azmu maqdur qalmıdi. □ ■

⁹ Lekın uning awazını anglıdım. Uning awazını anglıouan haman yərgə yıkılıp düm qüxtüm, hoqumdin kəttım.

¹⁰ Mana, tuyuksız bir qol manga təgdi, meni xuan yələp yərgə tət putluk kılıp turoquzdi.

¹¹ Xu zat manga:

— Əy Daniyal, intayın səyülgən adəm! Səzlırimni kəngül koyup anglap qüxəngin, ərə turoşın! Qünki mən senıng yeningoşa əwətıldım, — dedi. U bu səzni kılıxi bilən, mən tıtrıgən halda ornumdin turdum.

¹² Xuning bilən u manga mundak dedi:

— «Əy Daniyal, qorqma; qünki sən Hudayingning aldıda qüxinıxkə erıxıxkə, özüngni təwən tutuxқа kəngül koyoşan birinqi kündın buyan

■ 9:27 Yəx. 28:15, 18; Mat. 24:15; Mar. 13:14; Luқа 21:20; 2Tes. 2:3-4 □ 10:1 «**lekin nahayıti kattik jəng judunliri toqrisididur**» — yaki «lekin nahayıti kattik sinaxlar toqrisididur».

□ 10:2 «**toluk üq həptə aq-zar kətürüp matəm tuttum**» — ıbranıy tilıda «toluk üq həptə... matəm kıldım» — bu məlum bir ölgüqi uruk-tuoşkıni üqın əməs, bəlki İsrail həkıning əlük rohiy halıtigə bolouan matəm, əlwəttə. □

10:3 «**tenimgə puraklık may sürmidim**» — ıbranıy tilıda «özümni məşıh kıldımıdım». ■ 10:4 Yar. 2:14 ■ 10:5 Wəh. 1:13, 14, 15 □ 10:8 «**qırayım kattik əzgırıp ...**» — ıbranıy tilıda «xan-xəripım kattik əzgırıp ...» yaki «qırayılıklıqım kattik əzgırıp ...». ■ 10:8 Dan. 7:28

sening dua-tilawiting ijabət qilindi; eytkanliring üqün mən yeningoşa əwətildim. □

¹³ Lekin, «Pars padixahlığının əmiri» mənə qarxi çiqip yolumni yigirmə bir kün tosuwaldi. Mən Pars padixahlığının yenido özüm yaloquz qaloqaqqa, bax əmirlərdin biri Mikail mənə yardım qiløjili keldi. □

¹⁴ Mən sənə ahırkı zamanlarda həlkingning bexioşa kelidioğan ixlarni qüxəndürgili kəldim. Qünki bu oşayibanə alamət kəp künlər keyinki kəlgüsi toşrisididir».

¹⁵ U mənə bu gəpni kiliwatqanda, pəkətle yərgə qarəqinimqə zuwan sürəlməy turup qaldim.

¹⁶ Mana, goya adəmgə ohxaydioğan birsi qolini uzitip ləwlirimni silap qoywidi, mən aozimni eqip aldimda turəşuqioşa:

— Təksir, bu oşayibanə kərünüxtin iq-ıqımdin azablinimən, maşdurumdin kəttim.

¹⁷ Təksirimning kəminə qulliri qandaqmu sili təksirim bilən səzlixkə pətinalayttım? Qünki həzirlə maşdurum tügəp, nəpəsim üzülidu, — dedim.

¹⁸ Andin goya adəmgə ohxaydioğan biri meni yənə bir kətim silap, maşdur kirgüzdi

¹⁹ wə:

— I intayin səyülgən adəm, kərkma! Sənə aman-hatirjəmlək boləş. Oşayrətlik bol, əmdi oşayrətlik bol! — dedi.

U xü sözni deyixi bilənla mənə təhimə maşdur kirdi. Mən:

— Təksir yənə səz qiləşayla, qünki sili mənə maşdur kirgüzdi, — dedim.

²⁰ U mundaq dedi:

— «Mening kəxingoşa nemigə kəlgənlikimni biləmsən? Mən əmdi qaytip berip, «Parstiki əmir» bilən jəng qilimən; mən u yərgə barəandin keyin, «Gretsiyədiki əmir» məydanəşə çiqidu.

²¹ Lekin mən berixtin awwal həkikətning kitabida pütülgən wəhiylərnə mən sənə bayan qilimən.

□ **10:12 «... sən Hudayingning aldidə qüxinixkə erixixkə... kəngül qoyəşan»** — bu yərdiki «qüxinix» nemini kərsitidu? Yəməmiyə pəşəşəmbərgə yətküzülgən «Yerusalemming harab bolidioğan jəza məzgilining waqti 70 yıl» toxay degen waqitdə Daniyal dua qilixkə baxlıdi. Daniyalning arzu-istiki xuki, 70 yılning toxuxi bilən, Hudaning səltənəti dərhəl pəyda bolsun değanliktin ibarət idi. Lekin 7-, 8- wə 9-babtiki oşayibanə alamətlər uningə, az değanimə yənə 70 «yəttə waqit»ning ötüxi kərəklikini kərsətkən. Xü ixlər uning deginidək: «Daniyalning kənglini parakəndə kiliwətti. Uning mənisini yəxələydioğan adəm yok idi». Xuning bilən u ümidiszlənməy, bu uzun waqittiki «keqiktürük»ni qüxinix üqün kəngül qoyidu. 10-babtiki oşayibanə alaməttə bolsa, bu waqitning yənəla həm uzun həm jəpalik ikənlikni kərsitilidu. Xuning bilən, bu həwərnə kəbul qilix üqün u oşayrətlik, maşdurluk boluxi kərək. □ **10:13 «Pars padixahlığının əmiri»** — bəlkim intayin küqlük birhil jin bolup, Pars rayonliridə Xəytanning pilanlirini bəşə qiləşuqi boluxi mümkün. «**Pars padixahlığının yenido özüm yaloquz qaloqaqqa..**» — bu səzlər mənə pərixitning wəzipisining xü padixahlarning qilmaqçı boləşan yamanlikini toşux yəki bolmisa, ularəşə yaxxi tərəpkə yüzlinixkə təsir yətküzüxtin ibarət boləşanlikini kərsətsə kərək. «**mən Pars padixahlığının yenido özüm yaloquz qaloqaqqa, bax əmirlərdin biri Mikail mənə yardım qiløjili keldi**» — baxkə birhil tərcimisi: — «lekin bax əmirlərdin biri Mikail mənə yardım qiløjili keldi. Mən uni Pars padixahlığının ixlirini bir tərək qilixkə kaldurdum». «**bax əmirlər**» — mənə yərdə Hudaning yuqiri mərtəwilik pərixtilirini kərsətsə kərək («Yəh., 9-ayətni kəşüng).

Bu ixlarda silarning əmiringlar Mikaildin baxça, manga yardım beridigan heqkim yok.□

11

¹ Mən Medialik Darius padixah bolgan birinçi yilidila, uni mustəhkəmləx həm küqəytix üçün ornumdin qozolalanidim.

² Əmdi mən sanga həkikətnei eytip berəy: —

Buningdin keyin Parsça yənə üç padixah həkümranlikğa qıkidu; keyin tətinqi padixah qıqip, baxça padixahlardınmu kəptin kəp mal-dunyani toplaydu; u mal-dunyaliridin qüdrət tepip, həmmə yurtlarni Gretsiyəgə jəng kılıxğa qozqaydu.□

³ Uningdin keyin küqlük bir padixah məydanəgə qıkidu. U zor padixahlıqni idarə kılıp, nemini halisa xuni kılıdu. □

⁴ Lekin u həqük yürüzüwatkinida, padixahlıqı parqilinip asmanın tət xamal tərıpigə bəlünüp ketidu. Uning təhtigə əwladlırı warislik kılalmaydu, keyinki padixahlıq u həküm sürgən waqtidikidək küqlük bolmaydu; qünki uning padixahlıqı aqdurulup, baxqılarəgə təwə bolup ketidu.

⁵ Uningdiki sərdarlarning iqidin biri «jənubiy padixah» bolup küqiyidu; lekin yənə bir sərdar uningdinmu küqlük bolıdu wə özining tehimu qong padixahlıqini soraydu. □

⁶ Birnəqəgə yil ətkəndin keyin, *jənubiy padixah ximaliy padixah* bilən ittipak tüzidu; jənubiy padixahning kızı xu ittipakni mustəhkəmləx üçün ximaliy padixahning yenıəgə barıdu. Lekin keyin bu kız erixkən həqükidin məhrum kılınidu; ximaliy padixah özımu həqükini qolıda tutalmay, məzmut turalmaydu. Bu kız wə uni elip kəlgənlər, uning balısı həm xu waqıtlarda uni kollioquqlarning həmmisigə satqunluk kılınidu.□

□ **10:21 «həkikətning kitabı»** — Muxəddəs Kitabni kərsitidu. Xu qaqdiki «həkikətning kitabı» Daniyal pəyğəmbərnıng dəwrıdin ilgiri barlıq nazıl kılınəgan Təwrat kışimlırıdin tərki b tapqan, əlwəttə. **«silarning əmiringlar Mikail»** — bu söz Mikail bax pərixtnıng İsrailəgə alayitən məs’ul boləganlıqini ayan kılıdu. □

□ **11:2 «Buningdin keyin Parsça yənə üç padixah həkümranlikğa qıkidu; keyin tətinqi padixah qıqip...»** — bu 11-babtiki bəxarətlər nəhayiti təpsiliy kərsitilən. Biz muxu yərdə təpsilatlırı toqruluk kəp izahət bərmidük, bularni «Koxumqə söz»imızgə kürgüzduk. Kitabhanlarning əzlırı «ottura xərk»ning tarihi toqruluk hərkəndək kitabtin bu bəxarətlərnıng qandək əməlgə axuruloqanlıqini kərələydu. Asasən bu aldin eytiləgan ixlar miladiyədin ilgiriki 530-164-yıllar dawamıda yüz bərgən. Lekin 36-ayəttin bəxlap, bəxarətlər ahırkı zamandıki ixlaroqıgə ətidu. □

□ **11:3 «Uningdin keyin küqlük bir padixah məydanəgə qıkidu»** — bu padixah «büyük İskəndər», Gretsiyəning birinçi imperatori. □ **11:5 «Uningdiki sərdarlar»** — yaki «uningdiki əmirliři». **«Uningdiki sərdarlarning iqidin biri «jənubiy padixah» bolup küqiyidu»** — bu bəxarətiki «jənubiy padixah»lar xübhışizki, Misirning padixahlırnı kərsitidu (8-ayətni kərüng), birinqisi «Pitolimi soter» (miladiyədin ilgiriki 323-285-yıllarda həküm sürgən). □

□ **11:6 «jənubiy padixah ximaliy padixah bilən ittipak tüzidu»** — ıbranıy tilıda pəkət «ular ittipak tüzidu» deyilidu. Bu bəxarətiki «ximaliy padixah» xübhışizki tarihta Suriyə degən rayonda həküm sürgən. Birinçi «ximaliy padixah» bolsa Silyuqus nikator (Silyuqus I) bolup, əslidə Misir padixahı «Pitolimi soter»ning qong generalı idi. U miladiyədin ilgiriki 312-280-yıllarda təhtək oltuəgan. **«bu kız erixkən həqükidin məhrum kılınidu»** — ıbranıy tilıda «bu kız bilikining küqidin məhrum bolıdu». **«uning balısı həm ...»** — ıbranıy tilıda «uning tuəqini...». Bəzi kona kəqürmilərdə «uni tuəduəquçi həm...» deyilidu.

7 Halbuki, uning *ata jəmət* tuoʻqinidin biri qoxunning hokukini qolitoʻa elip *padixah bolup*, ximaliy padixahning qoroʻqiniqoʻa besip kirip, ularoʻa qarxi hujum kilip qong oʻqelibə kilidu. □

8 U ularning ilah-butliri, quyuma məbudliri wə buthaniliridiki altun-kümüxtin yasaloʻan jam-qaqilarni Misiroʻa elip ketidu. U birnəqqə yil ximaliy padixahtin özini neri kilidu. □

9 Ximaliy padixah jənubiy padixahning zeminiqoʻa besip kiridu, lekin ahiri əz yurtioʻa qekinidu. □

10 Ximaliy padixahning xahzadiliri qozoʻqilip, zor qoxun təxkilləydu. Xahzadilərdin biri kəlkündək kelip jənubka besip kiridu. Keyin u yənə jəng kilip, düxmən qoroʻqiniqoʻiqimu besip kiridu. □

11 Jənubiy padixah kattik oʻzəzəptə qoxun tartip jənggə atlinip, ximaliy padixahka hujum kilidu. Ximaliy padixah zor bir qoxunni jənggə salidu, lekin uning xu zor qoxuni məoʻqlup bolup əsirgə elinidu.

12 Xu zor qoxunning əsirgə elinixi bilən jənubiy padixah intayin məoʻqrurlinidu. U tūmənligən adəmləрни yoʻqitidu, biraq uning oʻqelibisi uzun dawamlaxmaydu.

13 Qünki ximaliy padixah yurtioʻa qaytip, burunqinidmu kəp wə küqlük qoxun təxkilləydu. Bekitilgən yillar toʻxqandin keyin u zor kudrətlik qoxunni kəp təminatlar bilən qoxup baxlap kelidu.

14 U qaoʻda nuroʻqun kixilər jənubiy padixahka qarxi turup uningə qarxi qozoʻqilang kəturidu. *I Daniyal* — sening həlking iqidiki zorawanlar muxu oʻjayibanə alaməttiki bexarətni əməlgə axurmaqçi bolup, yoʻoʻanqilik kilidu, lekin ular məoʻqlup bolidu.

15 Ximaliy padixah potəy selip mustəhkəm xəhəрни muhasirə hujumi kilip besiwəlidu. Jənubdiki küqlər, hətta əng hil qoxunlarmu bərdaxlik bərləməydu, ularning qarxilik kiloʻudək küqi qalmaydu.

16 Ximaldiki tajawuzqi bolsa əzi haloʻanqə ix kilidu, uningə heqkim qarxilik kilalmaydu. U «güzəl zemin»ni ixoʻal kilidu; uning qolida uni wəyran kiloʻuqi küq bolidu. □

17 *Ximaliy padixah* bəl baʻoʻlap padixahlikidiki barlik küqləрни səpərwər kilip *Misiroʻa* yol alidu; u *Misir* bilən əhdə tüzidu, əzi əhdidə turəandək kilidu. Biraq *Misirning* həkimiyyitini aʻoʻdrurux üqün u ayallirining bir kizini *Misir* padixaʻioʻa beridu. Lekin *kizi* atisi tərəptə turmaydu, uni qollimaydu. □

18 Keyin u dengiz boyidiki yurtlarəa hujum kilip, nuroʻqun adəmləрни əsirgə alidu. Lekin yat bir sərdar uning kixiləрни har kilixlirini qəkləydu wə əksiqə, uning bu harlaxlirini əzigə yanduridu. □

□ **11:7 «uning ata jəmət tuoʻqinidin biri»** — ibraniiy tilida: — «uning yiltizliridin biri». «...**padixah bolup**» — ibraniiy tilida «...uning (yəni jənubiy padixahning) orniqoʻa turup,...» dəp ipadiliniidu. «...**biri, qoxunning hokukini qolitoʻa elip padixah bolup,**...» — baxka birhil tərjimisi «... biri, u bolsa uning (ximaliy padixahning) qoxuniqoʻa qarxi qiqip,...» □ **11:8 «quyuma məbudliri»** — yaki «əmiriliri». «**buthaniliridiki altun-kümüx...**» — yaki «ularningki altun-kümüx...». □ **11:9 «jənubiy padixahning zemini»** — Misirni kərsitidu. □ **11:10 «Keyin u yənə jəng kilip,**...» — yaki «U qaytip, andin jəng kilip,...». □ **11:16 «güzəl zemin»** — Qanaan zemini, yəni Pələstin. «**uning qolida uni wəyran kiloʻuqi küq bolidu**» — ibraniiy tilida «uning həlakiti uning qolida bolidu». □ **11:17 «...küqləрни səpərwər kilip Misiroʻa yol alidu»** — «jənubiy padixahlik»ning Misir ikənliki 8-ayəttin kərunidu. «**u Misir bilən əhdə tüzidu, əzi əhdidə turəandək kilidu**» — baxka birhil tərjimisi «uning bilən birnəqqə durus adəmlər billə baridu; u əz bekitkinini əməlgə axuridu». «**Biraq Misirning həkimiyyitini aʻoʻdrurux üqün...**» — ibraniiy tilida «Biraq Misirning həkimiyyitini qiritix üqün...». □ **11:18 «nuroʻqun adəmləрни əsirgə alidu»** — yaki «nuroʻqun yurtlarni igiləydu».

19 U öz yurtidiki qoroqanlaroqa qekinip kelidu. Lekin ahirida u putlinip yokilip ketidu. □

20 Keyin uning ornioga yonə bir padixah təhtkə olturidu; u padixahlikning əng xan-xərəplik jayioqa bir zalim alwangbegini əwətidu. Lekin u uzun etməyla, malimanqilikmu bolmay, jəngmu bolmay eltürüldü». □

Parixta qüxəndürüxni dawamlaxturidu — əxəddiy ximaliy padixah

21 — «Xuningdin keyin pəs bir adəm uning ornioga qikqip ximaliy padixahlikni alidu; əmma padixahlikning hərmət-xəhriti uningoga heq təwə bolmaydu, dəp qarilidu; ləkin u həlkning asayixlik pəytdin paydilinip, yaləqçilik wasitiliri bilən həkimiyətni tartivalidu.

22 Zeminioga kəlkündək besip kirgən küqlərni u həm kəlkündək hujum kilip yokitidu, xuningdək u həttaki «*Hudaning* əhdisdə bəkitilgən əmir»nimu yokitidu. □

23 Xərtnamə tüzüx arkilik u bəxkə yurtlarni aldaydu; adəmliri kiçik bir qoxun bolsimu, ləkin uning küqi awup-awup, küdrət tapidu.

24 U halayikning asayixlik pəytdin paydilinip, əng bay əlkilərgə tajawuz kilip kirip, atiliri yaki atilirining atiliri zadi kilip bəkmioğan ixlarni kilidu, yəni u oljini, oşənimətlərni wə nuroşun bayliklarni kol astidikilirigə üləxtürüp beridu; məlum bir məzgilgiqə qoroqanlaroşimu hujum kilix kəstidə bolidu.

25 U öz küqini ixkə selip qong oşəyrət bilən qozojilip, zor qoxunni bəxlap, jənubiy padixahkə hujum kilidu. Jənubiy padixahmu nahayiti zor küdrətlik bir qoxun bilən jənggə atlinidu. Lekin jənubiy padixah hainlarning yoxurun suyikəstigə uqrap, muwəppəkiyəq qəzinalmaydu.

26 Qünki yox nazu-nemətlirini yegənlər unı yikitidu. Uning qoxuni həmmə yərgə tarkilidu; nuroşunliri eltürüldü. □

27 Keyin, bu ikki padixah bir-birini kəstlixip, yaman niyəq bilən bir dastihanda taməq yeyixip, bir-birigə yaloğan gəp kilixidu; ləkin bu ixlər heqkimgə payda yətküzməydu, qünki bu ixlarning ahiri pəkət bəlgiləngən waqittila bolidu. □

28 *Ximaliy padixah* nuroşun mal-mülüklərni elip öz yurtioqa qaytidu. U kənglidə Hudaning həlki bilən tüzgən muqəddəs əhdigə qarxi turidu; xuning bilən u əhdigə qarxi hərikətlərni kilip, andin öz yurtioqa qaytidu.

29 Bəlgiləngən waqitta ximaliy padixah yənilə jənubkə tajawuz kilidu; ləkin bu kətimki əşwal ilgirikigə wə yənə kelip əng ahirkı kətimkəsidiki bilənmu ohximaydu. □

30 Qünki Kittim arilidin qikқан kemilər hujum kilip kelidu. Xunga u dərd-ələm bilən qekinidu wə *Hudaning* Öz həlki bilən tüzgən muqəddəs

□ **11:19** «U öz yurtidiki qoroqanlaroqa qekinip kelidu» — yaki «U öz yurtidiki qoroqanlaroqa nixan kilip dikqət kilidu». □ **11:20** «*padixahlikning əng xan-xərəplik jayi*» — bu yərdə «əng xan-xərəplik jayi» bəlkim muqəddəs ibadəthanini kərsitidu. Yənə birhil tərjimə kiləqanda,

«padixahlikning xan-xəripini bəzəx üqün bir zulum saloşuqini əwətidu» degəndək bolidu.

□ **11:22** «*Hudaning əhdisdə bəkitilgən əmir*» — muxu yərdə muqəddəs ibadəthanidiki «bax kaşin»ni kərsitidu. Oniyas isimlik kixi, bax kaşin wə bək adil kixi bolup, Suriyəning «Antioşus Epifanis» degən padixahı təripidin miladiyədin ilgiriki 172-yili eltürülgən. □ **11:26** «*uning nazu-nemətlirini yegənlər*» — demək, əng ixənqlik adəmliri. □ **11:27** «*bu ixlarning ahiri pəkət bəlgiləngən waqittila bolidu*» — muxu sirlik səzlər toşurluk «qoxumqə səz»imizni kərüng.

□ **11:29** «*ləkin bu kətimki əşwal ilgirikigə wə yənə kelip əng ahirkı kətimkəsidiki bilənmu ohximaydu*» — bəxkə birhil tərjimisi: — «ləkin bu kətimki ahirkı əşwal ilgirikigə ohximaydu». Bu bəxarət (tərjimimiz boyiqə) toşurluk «qoxumqə səz»imizni kərüng.

əhdisigə qarap intayin oʻjəzərlinidu, uningʻoʻja qarxi halioʻinini kilidu; xundakla qekinip yanʻoʻqanda muqʻəddəs əhdigə asiylik kilʻoʻquqilarni ətiwarlaydu. □

31 Uning tərpidə turʻoʻjan birnəqʻəə küqlər qorʻoʻjan bolʻoʻjan muqʻəddəs ibadəthanini bulʻoʻqaydu, «kündilik kurbanlik»ni əməldin kalduridu wə «wəyran kilʻoʻquqi yirginqlik nomussizlik»ni uning ornioʻja koyidu. □ ■

32 U muqʻəddəs əhdigə hainlik kilʻoʻquqilarni huxamət-hiyilgərlik bilən qirikləxtüridu; lekin öz Hudasini dost tutquqi həlk bolsa kəysərlik bilən hərikət kilidu.

33 Həlk iqidiki akillar nuroʻjun qerindaxlirioʻja təlim yətküzidu; lekin birnəqʻəə künlər ularning bəziliri kiliqta yikilidu, otta kəydürülüp eltürülidu, zindanoʻja qūxidu yaki bulang-talangoʻja uqraydu.

34 Yikilʻoʻjan waqitlirida, Hudaning həlki azoʻjinə yardəmgə igə bolidu. Əmma nuroʻjun kixlər ularning katirioʻja huxamət-hiyilgərlik bilən sokunup kiridu.

35 Bəzi akillar yikilidu. Lekin ularning yikilixi əzlrining sinilixi, tawlinix-tazilinixi, qiyamət küniqigə paklinixi uqʻundur. Qunki ahirət Huda bəlgiligən waqittila kelidu. □ ■

36 Ximaliy padixah öz məyliqə kiliweridu; u təkəbburlixip, əzini hərəkandəq ilahʻlardinmu uluʻoʻlap üstün koyup, hətta həmmə ilahʻlarning ilahʻi Bolʻoʻquqioʻja əjayib kupurluk səz kilidu; taki Hudaning oʻjəzipi toluk təkülgən küniqigə u dawamlıq zor ronək tapidu. Qunki Hudaning bekitkini əməlgə axmay qalmaydu. ■

37 Bu padixah ata-bowiliri qokunʻoʻjan ilahʻlarʻoʻjimu pisənt kilmaydu, ay-allarʻoʻjimu həqʻkandəq həwəs kilmaydu. Əməliyətə u hərəkandəq ilahʻni hərmətliməydu, qunki u əzini hərəkandəq ilahʻtin uluʻoʻ dəp qaraydu. □

38 Bularning ornida u «küqlər ilahʻi»ni hərmətləydu; uning ata-bowilirimu əzəldin qokunʻoʻmʻoʻjan bu ilahʻni bolsa u altun, kümüx, yakut wə baxқа kimmətlik sowʻoʻatlarni təkdim kilip hərmətləydu.

39 U əng mustəhkəm qorʻoʻjanlarni xundək bir oʻjəyriy ilahʻka tayinip igiləydu. Kimki uning həkümranlikioʻja bəkinsa, u xularʻoʻja xərəplik mənsəp beridu, ularni kəpçilikni baxkuridʻoʻjan kilidu wə inʻam süpitidə yər-zeminni təksim kilip beridu. □

40 Ahir zaman kəlgəndə, jənubiy padixah əskər qikirip uningʻoʻja hujum kilidu. Ximaliy padixah jəng hərwiliri, atlik əskərlər wə nuroʻjun kemilər bilən quyundək uningʻoʻja qayturma zərbə beridu. U barlik yurtlarʻoʻja tajawuz kilip, kəlkündək təxip kəng yər-zeminlarni basidu.

41 U hətta «güzəl zemin»ʻoʻja besip kiridu; nuroʻjun əllər azdurulup yikitilidu. Lekin bular, yəni Edomlar, Moablar wə Ammonlarning qongliri

□ **11:30 «Kittim arilidin qikқан kemilər»** — «Kittim» hazırki «Seprus» degən ottura dengizdiki aral. Bu bəxarət xübhəsiszki, miladiyadin ilgiriki 168-yili, Rim imperiyasining kemiliri Kittim arilidin qikip Antiokus Epifaniska (Misiroʻja tajawuz kilʻoʻjan waqtida) hujum kilʻoʻinini kərsitidu.

□ **11:31 «qorʻoʻjan bolʻoʻjan muqʻəddəs ibadəthana...»** — yaki «muqʻəddəs ibadəthana wə qorʻoʻjan...». **«kündilik kurbanlik»** — 8:11diki izahatni kəring. ■ **11:31** Dan. 7:25; 9:27; Mat. 24:15; Mar. 13:14; Luқа 21:20; 2Tes. 2:3-4 □ **11:35 «Qunki ahirət Huda bəlgiligən waqittila kelidu»** — muxu yardə, bəxarət «Antiokus Epifanis»ning dəwridin, ahir zamanʻoʻja etidu. ■ **11:35** Dan. 12:10 ■ **11:36** Dan. 7:25; 9:27; Mat. 24:15; Mar. 13:14; Luқа 21:20; 2Tes. 2:3-4; Wəh. 13:1-8 □ **11:37 «ayallarʻoʻjimu həqʻkandəq həwəs kilmaydu»** — yaki,

«u ayallar ətiwarlaydʻoʻjan ilahʻkimu hərmət kilmaydu». □ **11:39 «... oʻjəyriy ilahʻka tayinip igiləydu»** — yaki, «... oʻjəyriy ilahʻka hujum kilidu». Yənə birhli tərjimisi: «U əng mustəhkəm qorʻoʻjanlarni igiləp, u bu ilahʻka qokunʻuxni bərpə kilidu». **«inam süpitidə...»** — yaki «məlum bir bahada (setiwetip),...».

uning qolidin kutulup qalidu. □ ■

⁴² Ximaliy padixah barlik dōlōtlərgə qolini sozidu, Misir zeminimu qeqip kutulalmaydu.

⁴³ U Misirning altun-kümüx bayliqliri wə baxqa kimmət bahalik buyum-lirini talan-taraj qilidu. Liwiyəliklər wə Efiopiyiliklər uningōa boysunup əgixidu.

⁴⁴ Keyin xərk wə ximaldin kəlgən xəpilər uni aləzadə qilidu. U tehimu dərōəzəp bolup nuroqun kixini kiroqinçilik qilip ɵltürimən dəp jəng kōzōjaydu

⁴⁵ Wə dengizlarning otturisida, kerkəm mukəddəs taq tərripigə orda qedirlirini tikidu. Lekin uning əjili xu yərdə toxidu wə heqkim uni kutquzmaydu». □

12

Qiyamət küni

¹ — «U qəşda, qerindaxliringni «koşdiqūçi uluş əmir» Mikail məydanə qikidu. Bir azablik məzgil bolidu; yurt-dōlət barlikqə kəlgəndin buyan, xundak qong balayı'apətlilik məzgil bolup bəkmioqan. Biraq xu qəşda həlking kutquzulidu; ularning iqidiki nami həyatlik dəptirigə pütülgənlərninğ həmmisi nijatlikqə erixidu. □ ■

² Tupraqta yatqan ɵlüklərdin nuroqunliri tirilidu. Ular mənggölük həyattin bəhrimən bolidu; qaləqlirini nomusta həm mənggölük rəşwaqilikkə tirilidu. ■

³ Aqillar asmandiki gūmbüzdək parlaq julalinidu; nuroqun kixilərnini həkkanıylik yoliqə baxlap kirgənlər yultuzlarə qəhxax əbədil'əbəd parlaq turidu». ■

⁴ U manga yənə:

— I Daniyal, sən əmdi bu sözlərnini tohtat; məzkur kitabning taki dunyaning ahirki künlirigiqə xu peti turuxi üqün uni piqətlər məhürliwətkin. Nuroqun kixilər uyan-buyan yüridu wə bilim axidu, — dedi. □ ■

⁵ Mənki Daniyal kərdümki, mana ikki zat, biri dəryaning bu tərripidə, yənə biri dəryaning u tərripidə turuptu.

⁶ Ulardin biri dərya süyi üstidə turoqan aq kanap kiyim kiyyən zəttin:

□ **11:41 «güzəl zemin»** — Qanaanni (Pələstinni) kərsitidu. ■ **11:41 Wəh.** 12:6 □ **11:45 «dengizlarning otturisida»** — demək, Ottura Dengiz wə ɵlük Dengizning otturisida. **«kerkəm mukəddəs taq»** — Yerusalem selinoqan «Zion teqi»ini kərsitidu. Bu ayətninğ baxqa bir hil tərjimisi: «...dengizlar wə mukəddəs taq arisida...». □ **12:1 «kerindaxliring»** — ibranıy tiliə «həlkingning ballilid» deqən söz bilən ipadiliniə. **«koşdiqūçi uluş əmir»** — «əmir» muxu yərdə, xūbhısizki «qong pərixətə» mənisiə. Mukəddəs Kitabiki baxqa yərlərdin xu huləsigə kelimizki, Mikail deqən pərixətə «bax pərixətə»dur («Yəh.» 9-ayət, «Wəh.» 12:7). **«Mikail məydanə qikidu»** — baxqa birhil tərjimisi «Mikail bir tərəptə turidu». Demək, Mikail əslidə İsrail həlkiqə muhapizət beridu. Lekin u hazır bu muhapizətqi rolını wakitlik bir yəkkə qoyidu. **«...ularning iqidiki nami həyatlik dəptirigə pütülgənlərninğ həmmisi nijatlikqə erixidu»** — bu bəbtiki uluş bəxarətlər toşrulukmu «koxumqə söz»imizni kəring. ■ **12:1 Mat.** 24:21 ■ **12:2 Yəx.** 26:19; **Mat.** 25:46; **Yh.** 5:29; **Ros.** 24:15 ■ **12:3 Pənd.** 4:18; **Mat.** 13:43 □ **12:4 «sən əmdi bu sözlərnini tohtat»** — yaqi, «sən əmdi bu sözlərnini yoxurup qoy». **«Nuroqun kixilər uyan-buyan yüridu wə bilim axidu»** — yaqi «Nuroqun kixilər tətkiç qilip, bilim axurulidu». Bu bəxarət yənə «Am.» 8:12 bilən munasiwətlilik boluxi mumkin. «Koxumqə söz»imiznimu kəring. ■ **12:4 Wəh.** 5:1-5; 22:10

— Bu karamət ixlar tügigiqə qanqilik waqit ketidu? — dəp soridi. ■

⁷ U dərya süyi üstidə turoqan, kanap kiyim kiygən zat ong wə sol qolını asmanqə qaritip kətürüp, Mənggü Həyat Boluquqining nami bilən kəsəm kılıp:

— Bir waqit, ikki waqit, qoxumqə yerim waqit ketidu. *Hudaning* muqəddəs həlqini parqilioquqi horluq ahirlaxkanda, bu ixlar tügəydu, — dedi. □ ■

⁸ Uning sözini angliqan bolsammu, mənisini qüxənmidim. Xunga mən: — Təksir, bu ixlarning aqiwiti qandak bolidu? — dəp soridim.

⁹ U mangu mundak dedi:

— «Əy Daniyal, yolungqə mang, qünki bu səzlər ahir zamanqıqə məhpiy tutulup yepiklik turidu. ■

¹⁰ Nurojun kixilər tazilinidu, paklinidu wə tawlinidu. Rəzillər bolsa, dawamlıq rəzillik qiliweridu; ulardın heqkim buni qüxinəlməydu, birak aqillar qüxinidu.

¹¹ Kündilik qurbanlıq sunuxni əməldin qalduroqan kündin tartip, yəni «wəyran kiloquqi yirginlik nomussizlik» koyuloqan waqittin baxlap, bir ming ikki yüz toqsan kün ətidu.

¹² Ahiriqə sadıq bolup, bir ming üç yüz ottuz bəx künni kütüp ötküzgənlər nemidegən bəhtlik-hə!

¹³ Əmma sən bolsang, ahiriqə yolungda mengiwərgin. Sən aram tapısən, wə künlərnıng ahirida nesiwənggə muyəssər boluxqa qayta tirilisən». □

■ 12:6 Dan. 10:5 □ 12:7 «Bir waqit, ikki waqit, qoxumqə yerim waqit ketidu» — muxu yərdə «bir waqit, ikki waqit, qoxumqə yerim waqit» degini, yukirida 7:25diki izahatta təhlil kiloqinimiz toqra bolsa, təhminən üç yerim yilni, top-toqra 1260-künni kərsitidu. ■ 12:7 Wəh. 10:5, 6 ■ 12:9 Wəh. 5:1-5; 22:10 □ 12:13 «künlərnıng ahirida» — Məsihning dunyaqə qaytip kelidoqan küni.

Hoxiya

1-kisim •••• Hoxiya pəyğəmbərnin pərixə bir ayalni öz əmrigə elixi

¹ Pərwərdigarning kalamı — Uzziya, Yotam, Ahaz və Həzəkialar Yəhudaşa, Yoaxning oqlı Yəroboam Israiləşə padixah boləjan waqitlarda, kalam Bəərinin oqlı Hoxiyaşa kəldi; □

² Pərwərdigarning Hoxiya arkilik kəlgən səzining baxlinixi — Pərwərdigar Hoxiyaşa: «Barəjin, pərixilikə berilgən bir ayalni əmringgə aləjin, pərixiliktin boləjan balilarni öz qolunəşə aləjin; qünki zemin Pərwərdigardin waz keqir pərixilikə pütünləy berildi» dedi. □

³ Xuning bilən u berip Dibraimning kizi Gomərnə əmrigə aldi; ayal uningdin həmilidar bolup bir oqlul tuədi.

⁴ Pərwərdigar uningəşə: «Uning ismini «Yizrəəl» dəp qoyəjin; qünki yənə azəjina waqit ətkəndə, Mən «Yizrəəl»ning kəninin intikamini Yəhuning jəməti üstigə koyimən və Israil jəmətinin padixahlıqəşə hatimə berimən. □

⁵ Wə xu künidə əməlgə axuruluduki, Mən Israilning okyasini Yizrəəl jiləşidə sundiriwetimən». □

⁶ Gomər yənə həmilidar bolup, kiz tuədi. Pərwərdigar Hoxiyaşa: «Uning ismini «Lo-ruhamah» dəp qoyəjin; qünki Mən Israil jəmətigə ikkinqi rəhim kilməymən, ularni kət'iy kəqürüm kilməymən; □

□ **1:1 «Yoaxning oqlı Yəroboam Israiləşə padixah boləjan waqitlarda...»** — «Israil» bu kitabta adəttə Israilning «ximaliy padixahlıq»ni kərsitidu. Hoxiyaning bəxarətlirinin kəpinqisi «ximaliy padixahlıq» toqluluktur. Bəzi waqitlarda «Israil» toluq on ikki kəbilə (jümlidin Yəhuda)ni iqigə alidu. Mundaq əhwalda biz buni küqimizning bəriqə izahlap koyimiz. Bu kitabta Israilning Yəroboamdin keyinki padixahliri tiləşə elinmioqan. Pəyğəmbər bəkim ularni tiləşə aloquqilıqı yok dəp kərişəjan boluxi mumkin. □

□ **1:2 «Barəjin, pərixilikə berilgən bir ayalni əmringgə aləjin, pərixiliktin boləjan balilarni öz qolunəşə aləjin»** — balilar tehi tuəqlumioqanidi. Biraq uning keyin tuəqluqan üq balisidin ikkisi Gomərnin pərixilikidin boləjan. □

□ **1:4 «Uning ismini «Yizrəəl» dəp qoyəjin»** — «Yizrəəl» «Huda terioqan» yaki «Hudaning terioqini» degən mənədə, wə yənə «Huda tarkitidu» degən mənədə. Israilning ximaliy tərpidiki «Yizrəəl» degən jiləşidə dəhəxtlik bir kiroşinqilik boləjan. Yəhu isimlik bir sərdar Israilning xu waqittiki padixahı Yəhəramni wə ordidikilarni, jümlidin rəzil hanix Yəzəbəlni əltürüwətti. Bu ixlar Hudaning Yəhəram üstigə boləjan jazasi boləjini bilən, Yəhu uqioqə qikqan kənhor adəm bolup, Huda uningəşə tapxuroşəjan jazalıq wəzəpisidin həlkəp nuroşun gunahsız adəmlərnimu əltürüwətti. Gərqə bu ix 100 yil ilgiri boləjan bolsimu, Israil uning gunahlıqini etirap kəlip bəkmioqan (Təwrat, «Padixahlar» 9-10-bab). «Yizrəəl» jiləşisi Gideon həkim boləjan waqitdə Israilning xanlıq bir əqəlibisining soruni idi («Hək.» 6-7-bab), bu jay Yəhuning waqitdə kiroşin soruni boləjan, kəlgüsədə Israilning qong məqlubiyitining soruni bolidu. □

□ **1:5 «Mən Israilning okyasini Yizrəəl jiləşidə sundiriwetimən»** — Asuriyə imperiyəsi miladiyadin ilgiri 733-yili Israilning ximaliy rayonlirişə bəşip kirip, Yizrəəl jiləşisini ixəqal kəlip, bərlıq ximallıqlarni, jümlidin Gilead wə Galiliyəliklərnə əşirgə quxürp elip kətti. Xu wəqələr bilən Israilning hərbiy küqi («okyasi») sunduruwetildi. □

□ **1:6 «Gomər yənə həmilidar bolup, kiz tuədi. Pərwərdigar Hoxiyaşa: «Uning ismini «Lo-ruhamah» dəp qoyəjin... dedi — «Lo-ruhamah» «rəhim kəlinmioqan (kiz)» degən mənədə. «Gomər yənə həmilidar bolup, kiz tuədi».** Bu ayəttə 3-ayəttikigə ohxax «uningin ... tuədi» degən bir ibarə bolmioqəqə «Lo-ruhamah» Hoxiyaning öz balisi əməs idi.

7 Birak Yəhuda jəmətigə rəhim kəlimən wə ularning Hudasi boləjan Pərwərdigar arkilik ularni kutkuzimən; ularni okyasiz, kiliqsiz, jəngsiz, atlarsiz wə atlik əskərsiz kutkuzimən» — dedi.□

8 Gomər Lo-ruhamahni əmqəktin ayriəqandin keyin yənə hamilidar bolup oşul tuədi;

9 *Rəb*: «Uning ismini: «Lo-ammi» dəp koyəyin; çünki silər Mening həlkim əməs wə Mən silərgə *Pərwərdigar* bolmaymən» dedi.□

Hoxiya Israilning ahirki zamandiki bəhti toşuruluk bexarət beridu

10 — Birak Israilning balilirining sani dengizdiki kumdək bolup, uni əlqigili yaki sanoqli bolmaydu; «Silər mening həlkim əməsilər» deyilgən jayda xu əməlgə axuruliduki, ularə: «*Silər tirik Təngrining oşulliri!*» — deyilidu. ■

11 Israil baliliri wə Yəhuda baliliri birgə yioşilidu, əzligə birlə baxni tikləydu wə turoşan zemindən çikidu; çünki «Yizrəəlning küni» uluşdur! Aka-ukiliringlarə «*Ammi! (Mening həlkim!)*» wə singilliringlarə «*Ruhamah! (rəhim kilingə!)*» — dənglar!□ ■

2

Israilə qilingə təbiiyilik jaza — Hudaning səzining dawami

1-2 — Ananglarə dəwayimni yətküzüp, uning bilən dəwalixinglar; çünki u Mening ayalim əməs wə Mən uning eri əməs; u pahixilik türkini qirayidin, zinahorluk hələtlirini kəksining arisidin yaqatsun!□

□ **1:7 «Birak Yəhuda jəmətigə rəhim kəlimən wə ularning Hudasi boləjan Pərwərdigar arkilik ularni kutkuzimən; ularni okyasiz, kiliqsiz, jəngsiz, atlarsiz wə atlik əskərsiz kutkuzimən»** — bu bexarət bəlkim Asuriyə imperiyəsinin qoxunining Yəhudaəta tajawuz kilidioşanliki wə xundək bolsimu Pərwərdigarning Pərixtsining wasitisi bilən Asuriyəni (dərwəkə heq jəng bolmayla) yəkitidioşanlikini kərsitidu (miladiyadin ilgiriği 702-yili). Bu ayətning kizik bir yeri xuki, Pərwərdigar «Pərwərdigar arkilik» bu ixni kilidu. Demək «Pərwərdigarning Pərixtsi»ning Əzini Huda deyixkə bolidu. Baxka yərdə səhbətləxkinimizdək, ixnimizki «Pərwərdigarning Pərixtsi» dəl Hudaning «Kalami» Əysa Məsihning Əzidu («Yəx.» 36-38-bablarni kəşüng). Məzkur bexarətning bir nətijisi bəlkim Israilda turoşan bəzi ihlasəmən kixilər Yəhuda zeminiəta ətüp, olturaqlaxkan bolsa kərək. □ **1:9 «Rəb: «Uning ismini: «Lo-ammi» dəp koyəyin»... dedi»** — «Lo-ammi» «Mening həlkim əməs» degən mənidə. Bu isim Gomərnin balisining baxka ərdin boləjanlikini bildüridu, xuningdək Huda alidə Israilning əhwalini kərsitidu. «Mən ular üçün Pərwərdigar bolmaymən» (yaki «Mən silər üçün bolmaymən» yaki «Mən silər üçün «Əzəldin Bar Boləquci» bolmaymən») degən ibarə, Hudaning Musa pəyoşəmbərgə tapxuroşan Əz namini, yəni «Yəhwəh» («Mən Əzümürmə»)ni kəzdə tutidu. Demək, «Mən silərdin həwər alidioşan Hudayinglar bolmaymən». ■ **1:10 Yar. 32:11; Rim. 9:25, 26** □ **1:11 «turoşan zemin»** — Israilar sürgün qilingənin zemin bolsa kərək. «*turoşan zemin qikidu*» — yaki «turoşan zeminda yaxinidu». «*Yizrəəlning küni*» — bu künninğ nəmə ikənliki 2:14-23-ayəttə kəşünüdu. Bu ayət üstidə «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **1:11 Yəx. 11:13; Yər. 3:18; Əz. 37:16, 22; Əf. 2:14, 15, 16** □ **2:1-2 «ananglarə dəwayimni yətküzüp, uning bilən dəwalixinglar; çünki u mening ayalim əməs wə mən uning eri əməs; u pahixilik türkini qirayidin, zinahorluk hələtlirini kəksining arisidin yaqatsun!»** — demisəkmə bu səzlər həm pəyoşəmbərninğ öz baliliriəta həmdə Hudaning öz həlkigə eytkanliridur. Təwəndiki səzlər (14-3) asəsən Hudaning Israiləta boləjan səzliri — Birak bəziliri pəyoşəmbərninğ öz əhwalioşta mas kelidu.

³ Bolmisa, Mən uni qip-yalingaq qilip qoyimən, tuquloqan künidikidək anidin tuqma qilip qoyimən;

Mən uni huddi qel-bayawanqə ohxax qilimən,
Uni bir qəşjirək yərgə aylandurimən,
Uni ussuzluq bilən öltürimən;

⁴ Uning balilirioqə rəhim kilməymən,
Qünki ular pəhixiliklərdin tərəlqən balilardur.

⁵ Qünki ularning anisi pəhixilik qiloqan,
Ularni qarnida kətürgüqi nomussizlik qiloqan;
Qünki u: «Mən manga nan wə süyümni, yung wə kanapimni, zəytun meyim wə iqmlik-xarablrımni təminligüqi axnilirimqə intilip ularni qoşliximən» — dedi.□

⁶ — Xunga mana, Mən yolungni tikən-jioqanliqlar bilən qitlap qorxiwalimən,
Israilning ətrapini tam bilən tosimən, u qioqir yollirini tapalmaydiqan bolidu.

⁷ Xuning bilən u axnilirini qoşlaydu, biraq ularqə yetixəlməydu;
Ularni izdəydu, tapalmaydu;
Xunglaxqa u: «Mən bərip birinqi erimni tepip, uning yenioqə qaytimən; qünki əhwalim bügünkidin yahxi idi» — dəydu.

⁸ — U ziraətlərni, yengi xarab wə zəytun meyini təminligüqining Mən ikənlikimni,
Əzliri «Baal» butlarni yasaxqa ixlətkən kümux-altunni kəp qiloquqining Mən ikənlikimni zadi bilmidi.

⁹ Xunga Mən qaytip kelimən, uningdiki ziraətlirimni öz waqtida,
Yengi xarablrımni öz pəslidə elip ketimən,
Əzümdiki ularning yalingaqlikini yepixqa kerəklik yung-kanaplrımni bərməy qayturup ketimən;□

¹⁰ Həzir Mən uning nomussizlikini axnilirining kəz aldida axkarilaymən,
Həqkim uni qolumdin qutkuzalmaydu.□

¹¹ Xundak qilip uning tamaxalirioqə hatimə bərimən;
Uning həytlirioqə! Uning «yengi ay»lirioqə!
Uning «xabat»lirioqə! Qışkisi, uning barliq «jamaət ibadət sorun»lirioqə hatimə bərimən!□

¹² Wə Mən uning üzüm tallirini wə ənjür dərəhlirini wəyran qilimən;
U bularni: «Bular bolsa axnilirim manga bərgən ix həqkqilirimdur!» degənidi;

Mən bularni janggalqə aylandurimən, yawayi həywanlar ularni yəp ketidu.■

¹³ Mən uning bexioqə «Baal»larning künlirini qüxürimən;
Qünki u *xu künlridə* ularqə isriq salatti,

□ 2:5 «iqmlik-xarablrımni təminligüqi axnilirimqə intilip ularni qoşliximən» — «axnilirim» Israil qoşunqan hərhil butlarni, bolupmu «Baal»larni kərsitidu. Nadan Israil ax-taam wə nəsə-kerəklərni Huda əməs, bəlki bu butlar təminləydu, dəp qaraytti. □ 2:9 «Xunga mən qaytip kelimən, uningdiki ziraətlirimni ... elip ketimən, Əzümdiki ... yung-kanaplrımni bərməy qayturup ketimən» — Israilar Hudaning yenioqə «qaytixi» kerək. Həzir əksiqə Huda ularning yenioqə jazalaxqa qaytidu. □ 2:10 «Həzir mən uning nomussizlikini axnilirining kəz aldida axkarilaymən» — muxu «axniliri» degən səzning mənisi həzir səl kengəytildi. Israil Hudaning qoşdixioqə ixənəməy, hərqaysi butpərəs dələtlərgə tayinip ular bilən ittəpəkdax bolmaqci. Biraq Huda Əzigə qiloqan bu wəpəsizlikni həmmə adəmning kəzi aldida axkarilaydu.

□ 2:11 «Hatimə bərimən; uning həytlirioqə! Uning «yengi ay»lirioqə!...» — «yengi ay»ning birinqi küni həyt küni həsablinatti. «Xabat» küni, yəni xənbə küni, dəm elix küni idi. ■ 2:12 Zəb. 80:12-13; Yəx. 5:5

U özini üzükliri wə zibu-zinnətliri bilən pərdazlap,
Axnilirini qoqlixip, Meni untudi — dəydu Pərwərdigar. □

Huda ahir berip yənila Israilni muhəbbiti arkilik öziningki qilidu — «Yizrəalning küni»

14 Xunga mana, Mən uning kənglini alimən,
Uni dalaqə elip kelimən, kəngligə sözləymən. □

15 Xundak qilip Mən uningə xə yərdə üzümzarlirini qayturimən,
«Akor jiloqisi»ni «ümid ixiki» qilip berimən;
Andin u xə yərdə yaxliq künliridikidək,
Misir zeminidin qiqqan künidək küy-nahxa eytidu. □

16 Wə xə küni əməlgə axuruliduki, — dəydu Pərwərdigar — «Sən Meni
«erim» dəp qaqirisən,
Ikkinqi Meni «Baal»im deməysən. □

17 Qünki Mən «Baal»larning namlirini sening aozingdin elip taxlaymən,
Ular bu nami bilən ikkinqi heqqandak əslənməydu. □

18 Xuning bilən Mən ular üqün daladiki haywanlar, asmandiki uqar-
kanatlar wə yər yüzidiki əmüligüqilər bilən əhdə tüzimən; Mən okya,
qiliq wə jəngni sundurup zemindin elip taxlaymən; *həqkimni* aman-esən
yatquzimən. ■

19 Xundak qilip Mən seni əbədil'əbəd Əzümgə baqlaymən; həqkaniylikta,
mehir-muhəbbəttə, rəhim-xəpəktərdə seni Əzümgə baqlaymən; □

20 Sadəktərdə seni Əzümgə baqlaymən, xuning bilən sən Pərwərdigarni
bilip yetisən. □ ■

21 Wə xə künidə əməlgə axuruliduki, «Mən anglaymən» — dəydu
Pərwərdigar, — «Mən asmanlarning təlipini anglaymən, bular yər-
zeminning təlipini anglaydu;

□ **2:13 «mən uning bexioqə «Baal»larning künlirini quxürimən»** — demək, Huda Israilning «Baal»larəqa qoqunəqan künlirining tegixlik jazasini ularning bexioqə quxüridu. □ **2:14 «Xunga mana, mən uning kənglini alimən, uni dalaqə elip kelimən, kəngligə sözləymən»** — «xunga» degən bu səz adənni tolimu həyran qilidu, əlwəttə. Hudaning xapaiti daim degüdək xundak. □ **2:15 «Xundak qilip Mən uningə xə yərdə üzümzarlirini qayturimən, «Akor jiloqisi»ni «ümid ixiki» qilip berimən; andin u xə yərdə yaxliq künliridikidək, ... küy-nahxa eytidu»** — bu ayəttiki bəzi sözlərdə xərhi: — (1) «Akor jiloqisi» — Əslidə Israil Pələstinni ixəqal qilix üqün jəng qiliwatqan künlərdə, «Aqan» (yaki Ahor, mənisi «awarə») isimlik bir kixi Hudaning kərsətmisigə itaət kilmioqəqə, pütkül Israil jəngdə məqlup boldi. Yəxua pəyqəmbərdəning wasitisi bilən Aqanning gunahı eniklanəqandin keyin, Israil Aqanni qalma-kesək qilip əltürüwətti. Andin Israil düxməndin kutquzuldi. «Aqanning əlümi ularni kutquzəqan» degili bolidu. Xunga məzkur ayətdəning mənisi, bəlkim birsı ularning gunahlırini kətürüxi bilən, ular kutquzulidəqan bolidu («Yə.» 7-babni kəruŋg). (2) «yaxliq künliri» — bəlkim Israilning «yengı bir əl» tuquləqəndək, Misirdin qiqqan waqtini kərsitidu. (3) «nahxa eytidu» yənə «(Manga) jawab beridu» degənnimu bildüridu. □ **2:16 «Sən Meni «erim» dəp qaqirisən, ikkinqi Meni «Baal»im deməysən»** — «kirix səz»də eytkinimizdək, «Baal» degən səzning bir mənisi «igəm» yaki «erim». □ **2:17 «Mən «Baal»larning namlirini sening aozingdin elip taxlaymən»** — ibraniy tilidə «Mən «Baal»larning namlirini uning (yəni, Israilning) aozidin elip taxlaymən». ■ **2:18 Ayup 5:23; Yəx. 11:6; Əz. 14:21; 34:25** □ **2:19 «Mən seni ... Əzümgə baqlaymən»** — bu səz adəttə kizni özigə əmrigə elixini bildüridu. □ **2:20 «həqkaniylikta, mehır-muhəbbəttə, rəhim-xəpəktərdə... sadəktərdə (seni Əzümgə baqlaymən)»** — degən səzlər Hudaning kilidəqanlırini süpətləydu, əlwəttə. Biraq ixinimizki, bu səzlər yənə kəlgüsıdiki **Israilning** Hudaning muhəbbitigə boləqan inkasinimu bildüridu. Israil xə küni yənə wapasız bolmaydu. Bu qong bir əzgirix, qong bir məjizidur! ■ **2:20 Yər. 31:33, 34**

22 Yər-zemin ziraətlərning, yengi xarab wə zəytun meying təlipini anglyaydu; wə bular «Yizrəəl»ning təlipini anglyaydu! □

23 Wə Mən Əzüm üqün uni zeminda teriyəmən; Mən «Lo-ruhamah»oqa rəhim kilimən; Mən «Lo-ammi»oqa: «Mening həlkim!» dəymən; wə ular Meni: «Mening Hudayim!» — dəydu. □ ■

3

Hoxiya əzigə wapasizlik kilip əzidin ayriloqan ayalini qayturup əkilidu

1 Wə Pərwərdigar manga: — Yənə barəqin, axnisi tərripidin səyülgən, zinahor bir ayalni səygin; gərçə Israillar yat ilahlar tərripigə eəp kətkən, «kixmix poxkal»larni səygen bolsimu, *Mən* Pərwərdigar ularoqa kərsətkən səyümdək sən uni səygin, — dedi □

2 (xunga mən on bəx kümüx tənggə, bir homir buoqday wə yerim homir arpiqə uni əzümgə qayturuwaldim; □

3 Mən uningə: «Sən mən üqün uzun künlər kütisən; sən pahixilik kilmaysən, sən baxkə əringki bolmaysən; mənmu sən üqün ohxaxla seni kütimən» — dedim. □ ■

4 — «Qünki Israillar uzun künlər padixahsiz, xahzadisiz, qurbanliksiz, «tüwrük»siz, «əfod»siz wə heq əy butlirisiz kütüp turidu. □ ■

5 Wə keyinrək, Israil baliliri qaytip kelidu wə Pərwərdigar boləqan Hudasinı həm Dawut padixahini izdəydu; künlərning ahirida ular təwrinip

□ 2:22 «...bular «Yizrəəl»ning təlipini anglyaydu!» — «Yizrəəl» degən isim «Israil» degən isim bilən tələppuz jəhəttə ohxixip ketidu, muxu yərdə Israilni kərsitidu. Biraq Hoxiyaning birinçiq oqli «Yizrəəl»ning anisining wapasizlikidin tuqulup (2:4ni kəring) andin xu səwəbidin atisidin ayriləşinidək, Israil «anisining wapasizliki» bilən Hudasinin ayriloqan bolup, hazır Hudasi bilən əpləxtürülgən bolidu. □ 2:23 «Mən Əzüm üqün uni zeminda teriyəmən» — esimizdə barki, «Yizrəəl» «Hudaning terioqini» degən mənədə. Hudaning Israil (Yizrəəl)oqa boləqan məksiti, dehqanning **əzi üqün** urukni zeminoqa terioqinoqa ohxax əməlgə axurulidu. Demək, ahirki zamanda, Israil karakterida, mejəzidə, qiloqlanlirida Hudaning kənglidikidək bolidu. Huda xu yol bilən Israilda Əzini uluoqlaydu. ■ 2:23 Həx. 2:1; Rim. 9:26; 1Pet. 2:10 □ 3:1 «kixmix poxkallirini səyidoqan» — bu kinayilik gəp. Ular bəlkim bu poxkallarni hərhil butlaroqa atap yegən boluxi mumkin. Ular butpərəslik yolida xu kixmixlarni yegəqkə həqikiy «dindarlar» bolup qaldı — gərçə Pərwərdigarning səyğüsining obykti Israil boləqan bolsimu, lekin Israilning səyüx obykti nahayiti bir hil poxkal boləqanidi, halas. □ 3:2 «...yigirmə kürə buoqday wə on kürə

arza» — «bir homir» 300 litr, yəni 20 kürə, «yerim homir» 150 litr, yəni 10 kürə. «**mən ... uni əzümgə qayturuwaldim**» — qariqanda Gomər kulluq həlitiqə qüxüp qaloqan, bazarda (bəlkim baliliri bilən) setilidoqan həloqa kəlgən. Hoxiya üqün uni setiwelux səl qiyinrak kərunidu; uning bahəsiqə yetix üqün puloqa qoxup yənə uni-buni elip kelix kerək idi. □ 3:3 «**Sən mən üqün uzun künlər kütisən**» — demisəkmə buning mənisi, Hoxiya uni hərəkəndək munasiwəttin ayrip yəloquz turmuxkə qalduridu. Biraq u əzi uningdin baxkə heqəqəndək bir ayaloqa yekinlaxmay, uni kütidu. ■ 3:3 Qan. 21:11 □ 3:4 «**Israillar uzun künlər padixahsiz, xahzadisiz, qurbanliksiz, «tüwrük»siz, «əfod»siz wə heq əy butlirisiz kütüp turidu**» — bu ayəttə tiloqa elinoqan bəzi nərsilər yəki ixlər (padixah, xahzadə, qurbanlik, əfod) əslidə mahiyiti yaxxi, bəzilər pütünləy yaxxi əməs. Bu bəxarəttin qariqanda, Huda Israil üqün səllimaza yengi bir baxlinixni bəkitkən. «Tüwrük» bəlkim butpərəslikkə ait boləqan nərsini kərsitidu. «Əfod» — Huda Musa pəyoqəmbərgə qüxürgən qanun boyiqə, bax qahin kiyidoqan bir alahidə kaltə qapan bolup, uning iqidiki ikki tax arkilik Hudadin yol sorioqli bolatti. «Təbirlər»nimu kəring. ■ 3:4 Həx. 10:3

əyminip Pərvərdigarning yenioʻta, xundaqla Uning mehribanlikioʻta qarar kelidu». □ ■

4

2-kisim: •••• Hoxiyaning ayrim-ayrim hawərliri — «I Israil, Mən qandaxmu silarni taxlap qoyimən?!» •••• •••• Yurutulmioʻtan bir halk

¹ Pərvərdigarning səzini anglanglar, i Israil baliliri; qūnki Pərvərdigarning zeminda turuwatqanlar bilən kilidioʻtan dəwasi bar; qūnki zeminda heq həkikət, heq mehribanlik, Hudani heq bilix-tonux yoktur; ■

² Qarox-tillax, yaloʻanqilik, qatillik, oʻririk, zinahorluk — bular zeminda yamrap kətti; qan üstigə qan təkulidu. □

³ Mana xu səwəbtin zemin matəm tutidu, uningda turuwatqanlarning həmmisi jüdəp ketidu; ular daladiki haywanlar həm asmandiki uqar-qanatlar bilən billə jüdəp ketidu; bərhək, dengizdiki beliklarmu yəp ketilidu.

⁴ Əmdi heqkim dəwa qilixmisun, heqkim əyibləxmisun; qūnki Mening dəwayim dəl sən bilən, i kahin! □

⁵ Sən kundüzdə putlixip yikilisən; pəyoʻəmbərmu sən bilən keqidə təng putlixip yikilidu; wə Mən anangni halak kilimən. □

⁶ Mening həkim bilimsizliktin halak qilindi; wə sənmu bilimni qətkə kəkkanikənsən, Mənmu seni qətkə kəkimənki, sən Manga yənə heq kahin bolmaysən; Hudayingning qanun-kərsətmisini untuoʻtanliking tūpəyldin, Mənmu sening baliliringni untuymən. □

⁷ Ular kəpəygənsəri, Manga qarxi kəp gunah sadir kildi; Mən ularning xan-xəripini xərməndiqilikke aylanduruwetimən. □

⁸ Ular həkimning gunahini yəydioʻtan boləqəqka,

□ **3:5 «keyinrək, Israil baliliri kaytip kelidu wə Pərvərdigar bolətan Hudasini həm Dawut padixahini izdəydu»** — «Hoxiya» degən kitabta «Israil» adətə «ximaliy padixahlik»ni kərsitidu. Ular burunla Huda əsli bekitkən Dawutning handanlikioʻta təwə padixahliktin ayrilip kətkənidi. Xunga ahirki zamanlarda ularning «Dawutni izdixi» üqün həkandək təkəbburlukni taxlix kerək bolidu. Uning üstigə bu bexarət ahirki zamanlarda padixah Dawutning oʻqli Məsih Əysaning Israilni kutkuzidioʻtanlikinimu kərsətsə kerək. ■ **3:5** Yəx. 2:2; Yər. 30:9; Əz. 34:23; 37:22; Mik. 4:1 ■ **4:1** Mik. 6:2 □ **4:2 «qan üstigə qan təkulidu»** — yaki oltürük wəkələri nahayiti kəp ikənlikini yaki (bəzi alimlarning pikriqə) halioʻtanqə adəmlərni tutuwelip ularni butlarəq «insan qurbanlik»i kilidioʻtanlikini kərsitidu. □ **4:4 «Mening dəwayim dəl sən bilən, i kahin!»** — baxqa birhil tərjimisi: «Həlqing kahin bilən dəwalaxqandək boldi». Lekin bizningqə 4-ayəttiki səzlər kahinoʻta qarita etilidu; bizning tərjimimiz 5-ayəttiki səzlərgə intayin mas kelidu, dəp qaraymiz. Ibraniy tilini qūxinix səl təs. □ **4:5 «pəyoʻəmbərmu sən bilən keqidə təng putlixip yikilidu»** — «pəyoʻəmbər» sahta pəyoʻəmbərni yaki (butpərəslik yaki yalakqilik kətarlik səwəblər bilən) əz mənəitigə setilip kətkən pəyoʻəmbərni kərsitidu. □ **4:6 «Mening həkim bilimsizliktin halak qilindi; wə sənmu bilimni qətkə kəkkanikənsən, Mənmu seni qətkə kəkimən...»** — bu ayəttiki «bilim» xūbhəsisziki, Hudani bilix degənliktur. □ **4:7 «Ular kəpəygənsəri... Mən ularning xan-xəripini xərməndiqilikke aylanduruwetimən»** — «ular» kahinlarni yaki (6-ayətə eytilətan) «kahinlarning baliliri»ni kərsitidu. **«Mən ularning xan-xəripini xərməndiqilikke aylanduruwetimən»** — «kahin bolux» nahayiti xərəplik ix, əlwəttə. Ularning xərəplik wəzipiliri həkqə Hudaning qanun-kərsətmilirini oğitixni əz iqigə alidu. Birək buning ornda ular əzi «Hudaning qanun-kərsətmilirini untuoʻtan» (6-ayət).

Ularining jeni *halkimning* kəbihlikigə intizar bolidu.□

⁹ Wə həlkim kandaq bolsa, kahinlarmu xundak bolidu; Mən *kahinlarning* tutkan yollarini öz üstigə qūxūrimən, öz kilmixlirini bexioqa kayturimən.□ ■

¹⁰ Ular yəydu, biraq toymaydu,
Ular pəhixilik kildidu, biraq heq kəpəyməydu;
Qünki ular Pərwərdigarni tingxaxni taxlap kətti,□ ■

¹¹ Əzlrini pəhixilik, xarab wə yengi xarabka beoqixlidi;
Bu ixlar adəmning əqil-zehni bulap ketidu.

¹² Həlkim öz tayikidin yolyoruk soraydu,
Ularining hasisi ularoqa yol kərsitərmix!
Qünki pəhixilikning rohi ularni azduridu,
Ular Hudasing himayisi astidin pəhixilikke qikip,□ ■

¹³ Taq qokkilorida kurbanlik kildidu,
Dəng-egizliklərdə, xundakla sayisi yahxi boloaqqa dub wə terək wə
kariyaoaqlar astidimu isrik salidu;
Xunga kizliringlar pəhixilik, kelinliringlarmu zinahorluk kildidu.□ ■

¹⁴ Mən kizliringlarni pəhixilikliri üqün,
Yaki kelinliringlarni zinahorlukliri üqün jazalimaymən;
Qünki *atiliri* əzlimu pəhixilər bilən sirtka qikidu,
«Buthana pəhixə»liri bilən billə kurbanlik kildidu;
Xuning bilən yorutulmioqan bir həlk yiktilidu.□

¹⁵ Sən, i Israil, pəhixilik kilixing bilən,
Yəhuda gunaħka qetilip kalmisun!
Nə Gilgaloqa kəlmənglar, nə «Bəyt-Awən»gə qikmanglar,

□ **4:8 «Ular həlkimning gunaħini yəydioqan boloaqqa...»** — Təwrat dəwridə birsi gunaħ sadir kiləqan bolsa, undaqta u «gunaħ kurbanliqi»ni (gunaħini tələydioqan kurbanliqi)ni sunuxi kerək idi. Kahinlarning bundak kurbanliklarning gəxidən məlum bir kisimni yeyix imtiyazi bar idi. Xunga ular hazır: — «Həlk kəpək gunaħ kilsa, yəydioqanimizmu kəp bolidu!» dəp oylioqan ohxaydu. □ **4:9 «Həlkim kandaq bolsa, kahinlarmu xundak bolidu»** — demək, həlkim jazayimni tartkanikən, sən kahinmu buningdin haliy bolmaysən; alahidə imtiyazliring seni kutkuzmaydu, əksiqə tartidioqan jazaying tehimu eoqir bolidu. ■ **4:9** Yəx. 24:2 □ **4:10 «Ular pəhixilik kildidu, biraq heq kəpəyməydu»** — bu intayin kinayilik gəp. Demək, Israil «pəhixə bolup» (butlaroqa qokunəqan bolup), kəp «pəhixiwazlar» (butlar) bilən billə boləqan bolsimu, heqkandaq payda kərmigən. Baxka hil tərjimisi: «Ular pəhixilik kildidu, lekin heq parawanlaxmaydu». ■ **4:10** Mik. 6:14 □ **4:12 «Həlkim öz tayikidin yolyoruk soraydu, ularning hasisi ularoqa yol kərsitərmix!»** — ular «tayiki», «hasisi»ni palqilik, rəmçilik üqün ilxitudu. «Qünki pəhixilikning rohi ularni azduridu, ular Hudasing himayisi astidin pəhixilikke qikip,...» — «kixir səz»imizdə tiləqə elinəqandək, «pəhixilik» butpərəslik wə pəhixilikning əzini öz iqigə alidu. «Baal» katarliqlarəqə qokunux paaliyətliri hərhil pəhixilikni öz iqigə aləqan. Israil Hudaəqə sadik boləqan ayaldək əməs, bəlki wapasis pəhixə ayaldək boləqan. ■ **4:12** Həx. 5:4 □ **4:13 «...Dəng-egizliklərdə, xundakla sayisi yahxi boloaqqa dub wə terək wə kariyaoaqlar astidimu isrik salidu»** — ular Hudaning himayisi astidin qikip, nəhayiti bir dərəh astida bir buttan himayə sorimaqta. **«siləring** kizliringlar pəhixilik, kelinliringlarmu zinahorluk kildidu» — («siləring» kizliringlar... kelinliringlarmu) — Huda «silər» deqən səz bilən bəlkim yənə kahinlarəqə səz kildidu. ■ **4:13** Yəx. 1:29; 57:7; Əz. 20:28 □ **4:14 «Mən kizliringlarni pəhixilikliri üqün, yaki kelinliringlarni zinahorlukliri üqün jazalimaymən; qünki (atiliri) əzlimu pəhixilər bilən sirtka qikidu...»** — dikqət klixkə əziyduki, Huda bu kiz-kelinləni əyibliməydu; Hudaning aldidə, məs'uliyət ularning atiliri (bəlkim kahinlar)ning zimmisididur.

Nə «Pərvərdigarning hayati bilən!» dəp kəsəm kılmanglar.□

¹⁶ Qünki tərša bir kısır inəktək, İsrail tərşalik kılıdu; Pərvərdigar kandaqmu pahlanni baqqandək, ularni kəng bir yaylaqta ozuqlandursun?□

¹⁷ Əfraim butlaroşa qaplasti; Uning bilən heqkimning kari bolmisun!□

¹⁸ Ularning xarabi tügixi bilənlə, Ular özlerini pahixilikke beoxilaydu; Ularning esilzadiliri nomussizlikka əsəbiylərqə mərtun boldi.

¹⁹ Bir xamal-roh ularni kanatlıri iqiğə oriwaldi, Ular qurbanlıkliri tüpəylidin iza-ağanətkə qalidu.□

5

Əfraimning əhwali qataq, Yəhudaningmu əhwali qataq!

¹ Buni anglanglar, i kahınlar, Tingxanglar, i İsrail jəməti, Kulaq selinglar, i padixahning jəməti; Qünki bu həküm silərgə bekitilgən; Qünki silər Mizpah xəhəridə bir kıltak, Tabor teoşida yeyiloğan bir tor boləqansilər.□

² Asiy adəmlərmu kiroşin-qapqunoşa qəküp kətti; Birək Mən ularning həmmisini jazalişuqi bolimən.□

³ Əfraimni bilimən, İsrail məndin yoxurun əməs; Qünki i Əfraim, sən hazır pahixilik kılding, İsrail buləqanoğundur.□

□ 4:15 «Sən, i İsrail, pahixilik kilixing bilən, Yəhuda gunahka qetilir qalmisun! Nə Gilgaləşa kəlmənglar, nə «Bəyt-Awən»gə qıkmanglar, nə «Pərvərdigarning hayati bilən!» dəp kəsəm kılmanglar» — bu sözlər bəlkim Yəhudaşqa qaritip eytilixi mumkin. «Gilgal» wə «Bəyt-Awən» İsrail zeminidiki «yerim butpərəs» tawapğahlar idi. Amos pəyoşəmbər allıqqağan İsrail wə Yəhudani bu tawapğahlarəşa barmaslik, bu yərlərgə qetixlik gunahlarıni kılməslik, jümlidin Pərvərdigarning namini bikar-bihədə ixlətməslik kərək, dəp ağahlandıruşanıdi («Am.» 4:4, 5:5, 8:14). Hoxiya uning ağahlırini təkrrarlaydu. U yənə Amos pəyoşəmbərgə əgixip, İsrailarning «Bəyt-Əl» (Hudaning eyi)də etküzgən butpərəslikini əyibləp, xu yərnə «Bəyt-Awən» («yok birnərsə»ning eyi) dəp ataydu. □ 4:16 «Pərvərdigar kandaqmu pahlanni baqqandək, ularni kəng bir yaylaqta ozuqlandursun?» — baxka birhil tərijimə: «Əmdi Pərvərdigar hazır ularni pahlanni baqqandək kəng bir yaylaqta ozuqlandırudu!». Bu ikkinqi hil tərijimising mənisi toşra bolsa uning mənisi: «Pərvərdigar İsrailni ularni sürgün kılduridu» degənlik bolidu.

□ 4:17 «Əfraim butlarəşa qaplasti; uning bilən heqkimning kari bolmisun!» — «Əfraim» İsrail (ximəliyi padixahlik)ning on kəbilisidin əng qonqi, u bəzidə İsrail (yəni, on kəbilə)ning özige wəkil bolidu. □ 4:19 «bir xamal-roh ularni kanatlıri iqiğə oriwaldi,...» — ibraniy tilidə «xamal» wə «roh» bir sez. Bu jümlining mənisi bəlkim ular pahixilik-butpərəslik bir pasik roh (jin) tərəpidin pütünləy azdurulup ketildi. □ 5:1 «Silər Mizpah xəhəridə bir kıltak, Tabor teoşida yeyiloğan bir tor boləqansilər» — nemixka «Mizpah» wə «Tabor» deyilidu? İsrail əslidə bu jaylarda Hudaning kor iltəpatlırioşa wə məditigə erixkən. Bu bexarəttin qarışoqanda, bu ikki jay hazır əksiğə butpərəslik yəki birhil adalətsizlik yürgüzülgən jaylar bolup qaldı. □ 5:2

«Asiy adəmlərmu kiroşin-qapqunoşa qəküp kətti; ...» — bu ayəttiki «kiroşin-qapqun» degən sez bəzi alimlarning pikriqə balıllarıni qurbanlık kilixni öz iqiğə alidu. Bundaq ixlar Kanaandiki əllərnin butpərəslikidə kəp kərülətti. Baxka hil tərijimlərmu bar. □ 5:3 «i Əfraim, sən ... pahixilik kılding» — Əfraimning Pərvərdigardın waz keqip butlarəşa baqılınıxi «rohıy pahixilik»kə barawərdur.

4 Ularning kilmixliri ularni Hudasing yenioḡa kaytixioḡa koymaydu; Qünki paḡixilikning roḡi ular arisididur; Ular Pərwərdigarni heḡ bilməydu.■

5 Israilning təkəbburluki əzigə karxi guwahlik bərməktə; Israil wə Əfraim əz kəbihliki bilən yikilip ketidu; Yəhuda mu ular bilən təng yikilidu.■

6 Ular koy padiliri wə kala padilirini elip Pərwərdigarni izdəxkə baridu; Biraḡ ular Uni tapalmaydu; qünki U Özini tartip ulardin yiraḡlaxti. □

7 Ular Pərwərdigaroḡa asiylik kildi, Qünki ular balilarni ḡaramdin tuoḡduruḡan; Əmdi «yengi ay» ularni nesiwiliri bilən yəp ketidu.□

8 Gibeahḡa sunayni, Ramahḡa kanayni ḡelinglar; Bəyt-awəndə aḡaḡ signalini anglitinglar; Kəyningdə! Kara, i Binyamin!□

9 Əfraim əyibliniduoḡan künidə wəyranə bolidu; Mana, Israil kəbililiri arisida bekitilḡən ixni ayan kildim!

10 Yəhudaning əmiriliri pasil taxlarni yətkigüḡigə ohxaxtur; Mən ular üstigə əzəpimni sudək təküwetimən.

11 Əfraim ḡorlanoḡan, jazayimda ezilḡən, Qünki u əz beximḡilik kilip «paskinilik»ni koḡlap yürdi.□

12 Xunga Mən Əfraimoḡa küyə kurti, Yəhuda jəmətigə qiritküḡ bolimən.

13 Əmdi Əfraim özining kesilini, Yəhuda əz yarisini kərgəndə, Əfraim Asuriyəlikni izdəp bardı, «Jedəlhər padixah»oḡa təlipini yollidi; Biraḡ u həm silərnı sakaytalmaytti, Həm yaranglarnımu dawaliyalmaytti.□

■ 5:4 Hox. 4:12 ■ 5:5 Hox. 7:10 □ 5:6 «koy, kala padilirini elix» — kəp ḡurbanliklarnı klixni məḡsiti kildü, əlwəttə. □ 5:7 «yengi ay» — heyt yaki «yengi baxlinix» bolidu. Xu waḡtın baxlap ularning aman-esənliki wə mustəkiliḡioḡa hatimə berilidu, xu waḡt kəlgəndə ularoḡa bulang-talang kilḡilarning yoli eqilidu, deməḡqi. Bu wəḡəning təpsilatining kandaḡ boliduoḡanlıḡını pəḡət pərzəla kilalaymız. Təwəndə, 8-15-ayətlərdə aldin'ala eytiloḡan tajawuzḡilik «yengi ay»da baxlinarimikın? □ 5:8 «Gibeahḡa sunayni, Ramahḡa kanayni ḡelinglar; Bəyt-Awəndə aḡaḡ signalini anglitinglar; kəyningdə! Kara, i Binyamin!» — Binyamin on ikki kəbilining biri, Yəhudaoḡa beḡindi boluoḡan, «Israil», yəni «ximaliy padixahlik»ning jənuubiy qəgrasida. Bu bəxarəttə ikki imkaniyəttə bar: — (1) Yəhuda əzi Israiloḡa tajawuz kildü, andin Israil bilən Yəhuda bir-biri bilən soḡuxidu; nətəjidə Israil Asuriyədin yardəm soraydu (13-ayət) (10-ayəttə Yəhudaning ḡəḡümranlarning jaḡangirliki, ajizlarnı bozək kilip eksplitatsiyə kilıwatḡanlıḡı kərsitilidu); (2) bəxarəttə Asuriyə imperiyəsining tajawuz kiliduoḡanlıḡını kərsitidu (miladiyədin ilḡiriki 733-yili ular Israilning ximaliy kəbililirini elip kətti: 722-yili pütkül Israilni ixoḡal kildi: 702-yili Yəhudaoḡa tajawuz kildi). Biz ikkinḡi imkaniyəttə mayilmız. Israilning jənuubiy qəgrisoḡa tutaxḡan bu xəḡərlər ḡıstakḡa eliniduoḡan bolsa (ḡujum ximaldin kəlgən əḡwaldə), undaḡta Israilning kəloḡan jayliri nemidəḡən ḡiybiliduoḡan bolidu! Israil Asuriyədin yardəm sorioḡandin keyin (xundaḡla Asuriyəḡə pul bərgəndin keyin!), ular tərıpidin wəyran ḡilinoḡan. □ 5:11

«Əfraim... əz beximḡilik kilip «paskinilik»ni koḡlap yürdi» — «paskinilik» bəlkim birḡil butni kərsitidu. □ 5:13 «Əfraim Asuriyəlikni izdəp bardı, «jedəlhər padixah»oḡa təlipini yollidi» — Asuriyəliklər əz padixahioḡa bərgən unwanni, yəni «Uluoḡ Padixah» degəning imlasini Hoxiya kəstən əzḡartıp, uni kinayə bilən «jedəlhər Padixah» (İbraniy tilidə «Yarəb padixah») dəp ataydu. Əməliyəttə Asuriyə padixahliri dəl muxu karakterdə boluoḡan, u baxḡa əllər bilən soḡuxuxḡa ḡərkəndəḡ bəhanə-səwəblərnı ḡıḡaroḡuḡı idi.

¹⁴ Qünki Mən Əfraimoğa xirdək,
Yəhuda jəmətigə arsləndək bolimən; Mən, yəni Mənki, ularni titma-titma
kiliwetip, ketip qalimən;
Ularni elip ketimən, kutquzalaydioğan həqkim qıkmaydu;
¹⁵ Mən ketimən, ular gunahını tonup yetip, yüzümni izdimigüçə öz
jayimoğa qayıtip turimən;
Bexioğa kün qüxkəndə ular Meni intilip izdəydu.

6

Israilning yüzəki jawabi

¹ «Kelinglar, Pərwərdigarning yenioğa qayıtayli;
Qünki U titma-titma kiliwətti, biraq sakaytidu;
Uruwətti, biraq bizni tengip koyidu.
² U ikki kündin keyin bizni janlanduridu;
Üqinçi küni U bizni tirildüridu,
Biz Uning yüzi aldidə həyat yaxaymiz!
³ Wə biz Uni bilidioğan bolimiz!
Biz Pərwərdigarni tonux həm bilix ügün intilip koşlaymiz!
Uning bizni kutquzuxka qıxixi tang səhərnıng boluxidək muqərrər;
U yenimizioğa yamoqurdək, yər-zeminni suqiridioğan «keyinki
yamoqur»dək qüxüp kelidu!».[□]

Hudaning dad-pəryadi

⁴ I Əfraim, seni kəndək kilsam bolar?
I Yəhuda, seni kəndək kilsam bolar?
Qünki yaxxilikinglar səhərdiki bir parqə buluttək,
Tezdin yoqap ketidioğan xəbnəmdəktur.
⁵ Xunga Mən pəyoqəmbərlər arkilik ularni qepiwətkən;
Aozimdiki səzlər bilən ularni öltürüwətkənmən;
Mening həkümüm tang nuridək qıqıdu.[□]
⁶ Qünki Mən qurbanliklardan əməs, bəlki mehır-muhəbbəttin,

[□] **6:3** «U yenimizioğa yamoqurdək, yər-zeminni suqiridioğan «keyinki yamoqur»dək qüxüp kelidu!» — «keyinki yamoqur» bolsa Qanaanda (Pələstində) 3- yaki 4-ayda yaoşidu, u ətiyazlik ziraətlərnıng pixixida həlkilik rolını oynaydu. Bu yamoqurlar bolmisa həsul bolmaydu. **«Biz Uni bilidioğan bolimiz!... U ... «keyinki yamoqur»dək qüxüp kelidu!»** — alimlarning bu üq ayət (1-3) üstidə üq hil pikri bar: — (1) bu Israilning ahırkı zamanda towa kilidioğan duasi (qünki Israillar Hoxiyaning dəwrində towa kılğan əməs); (2) bu Hoxiya pəyoqəmbərnıng: «Pərwərdigarning yenioğa qayıtayli» degən dəwiti; (3) bu Israilning xu qaoşdiki yüzəki bir inkasi, halas. Səzlər qıraylik bolsimu Huda uni yüzəki dəp qaraydu (4-ayətni kərüng). Xunga biz üqinçi imkaniyətkə qayılmiz. Qünki bu səzlərdə öz gunahını etirap kilidioğan konkret gəp kəmpil. Əgər duada towa kilidioğan səzlər bar bolğan bolsa intayin yaxhi bir dua bolatti; 14-babta həkikiy towa kilidioğan dua tepilidu. [□] **6:5** «Mən pəyoqəmbərlər arkilik ularni qepiwətkən...» — Huda pəyoqəmbərləri arkilik nuroşun ketim Israilioğa jajasini elip baridioğan həkümlirini ukturoşanidi; demək, u dərhəl jazalirini əwətməydu, bəlki awwal pəyoqəmbərləri arkilik aqaşlandurup, towa kılıx pursitini beridu; pəxət towa kılmissa jajasini qüxüridu. Jazalar qüxkəndə Israillar «qepiwetilgən, ...öltürüwetilgən» idi. Yuqırıda (3-ayətə) Israil sahtipəzlik bilən «Hudaning bizni kutquzuzka qıxixi ... tang səhərnıng boluxidək muqərrər» degənidi, biraq hazır Huda: **«Mening həkümlirim tang nuridək qıqıdu»** dəydu.

Køydürmə qurbanliklardanin körə, Hudani tonux həm bilixtin hursənlik tapimən. □ ■

⁷ Birak ular Adəm'atidək əhdigə itaətsizlik kılolan;
Ular mana xu yol bilən Manga asiylik kılolan. ■

⁸ Gilead bolsa kəbihlik kılouqılarning xəhiri;
U kan bilən boyaloğan.

⁹ Karakqılar adəmni paylıoğandək,
Kahinlar topi Xəkəmgə baridoğan yolda qatillik kılmaqta;
Bərħək, ular iplaslik kılmaqta.

¹⁰ Israil jəmətidə yirginqlik bir ixni kərdüm;
Əfrainning pəhixilili xu yərdə tepilidu,
Israil buloğandi.

¹¹ Yənə sangimu, i Yəhuda, terioğan *gunəhliringning* həsuli bekitilğəndür!

7

¹ Mən Öz həlkimning asaritini buzup taxlap, azadlikka erixtürəy degəndə,
Mən Israilni saqaytay degəndə,
Əmdi Əfrainning kəbihliki, Samariyəning rəzillikimu axkarilidü;
Qünki ular aldəmçilik kılidu;
Oqırılar bolsa bəsüp kiriwatidu,
Karakqılar topi sirtta bulangqilik kiliwatidu.

² Ular kənglidə Mening ularning barlik rəzilliklerini esimdə tutqanlikimni oylımaydu;
Həzir ularning kilmixliri əzlrini qıstawatidu;
Bu ixlar kəz aldımdu.

Ordidiki suyikəstlər

³ Ular padixahni rəzillikliri bilən,
Əmirlərni yaloğan gəpliri bilən hursən kılidu;

⁴ Ularıning həmmisi zinahorlar;
Ular naway ot saloğan tonurdək;

Naway hemirni yuqurup, hemir boluquə uning otini yənə uloqaytmaydu; □

⁵ Padixahimiz *təbrikləngən* künidə, əmirlər xarabning kəypi bilən əzlrini zəipləxtürdi;

□ **6:6 «Mən qurbanliklardanin əməs, bəlki mehir-muħəbbəttin, køydürmə qurbanliklardanin körə, Hudani tonux həm bilixtin hursənlik tapimən»** — Huda Musa pəyoğəmbər arkilik qurbanliklarni tələp kılolan. Birak keyinki kəp pəyoğəmbərlər arkilik, bular Mening əhirkə məksitim əməs, bəlki: (1) Öz həlkimning manga qarətqan qing kənglidiki ibadət wə muħəbbitini izdəymən (xundak ixlar pəkət Məsiħning nijati wə Mukəddəs Roh arkilik əməlgə axurulidu, əlwəttə); (2) qurbanliklər sunuloğanda, əgər ihlasmənlük wə muħəbbət bolmisa, undaqta ularni kilmioğninglar tüzük, dəp ukturoğan. ■ **6:6** Mat. 9:13; 12:7 ■ **6:7** Hox. 8:1

□ **7:4 «Ularıning həmmisi zinahorlar; ular naway ot saloğan tonurdək...»** — «ular» bəlkim kahinlar (ular yukiridiki ayətlərnin əsasii obykti). Əslidə kahinlar «mukəddəs qanun»ni bilgini üqün, padixahning ordisida muħim roli boluxi kərək idi. Əksiqə ular padixahni əltürəxni kəstləydu. «**Ular naway ot saloğan tonurdək; naway hemirni yuqurup, hemir boluquə uning otini yənə uloqaytmaydu**» — naway hemirni boldurux üqün səl issik ətsun dəp tonurning yenioğa koyidu, birak xu waqıtlarda tonurning otini uloqaytmaydu.

Padixah bolsa mazak qilouqilar bilən qol elixixka intildi!□

6 Qünki ular kenglini tonurdək kizitip suyikəst püküp koyoqanidi; Keqiqə ularning oqəzipi qooqlinip turidu; Səhərdila u yanoqan ottək yalkunlap ketidu.□

7 Ularning həmmisi tonurdək kiziktur, ular öz sorakqilirini yəp ketidu; Ularning barliq padixahlari yikildi — Ulardin heqkim meni nida kilip qakirmaydu!□

Hudaning tərbiyisini qobul qilmaydioqan bir həlk

8 Əfraim yat qowmlar bilən arilixip kətti;

U «өрүlmigən bir qoturmaq»dəktur.□ ■

9 Yat adəmlər uning küqini yəp kətti, biraq u heq səzməydu;

Bərhək, *bexining* u yər-bu yeridə aq qaqlar körünidu, biraq u heq bilməydu;□

10 Xuning bilən Israilning təkəbburluqi özigə qarxi guwah beridu;

Ular Pərwərdigar Hudasingen yenioqa kaytmaydu;

Yaki xundak ixlar *bexioqa* qüxkən bolsimu, yənila Uni izdiməydu.■

11 Əfraim heq əkli yoq nadan bir pahtəktək;

Misiroqa qarap sayraydu, Asuriyəni izdəp baridu;□

12 Ular baroqanda, ularning üstigə torumni taxlaymən;

Huddi asmandiki uqar-qanatları toroqa qüxürgəndək ularni qüxürimən;

□ 7:5 «**Padixah bolsa mazak qilouqilar bilən qol elixixka intildi!**» — «mazak qilouqilar» yəne kañınlar (wə sahta pəyoqəmbərlər?) boluxi mumkin. Əslidə padixahni qooqixi kerək boluqan əmirələr məst boluqanda, padixah özini qəst qilmaqçı boluqan «mazak qilouqilar» bilən «qol tutuxup», heq bilməyła hətərlək əhwaləqa qüxidu. □ 7:6 «**Keqiqə ularning oqəzipi qooqlinip turidu**» — baxka birhül tərjimisi «ularning «nawiyi» bolsa keqiqə uhlaydu». «...**Ular kenglini tonurdək kizitip suyikəst püküp koyoqanidi; ... səhərdila u yanoqan ottək yalkunlap ketidu**» — 4-6-ayətlərdiki ix bəlkim: (1) padixah ordisida məlum bir təbrikləx paaliyitini orunlasturdi. (2) əmirleri məst bolup kətti. (3) padixahni qəstligən kañınlar keqiqə pürsət kütüp yürdi. (4) ətigəndə ularning padixahqa boluqan nəpřiti tonurdiki yalkunluqan ottək partlıdi wə ular padixahni öltürüwətti. □ 7:7 «**Ulardin heqkim meni nida kilip qakirmaydu!**» — «ulardin» — bəlkim padixahlardin. Məzkur bexarətlərnin Israilning əng

ahirkı padixahliridin qaysisini kərsitidionlikioqa birnemə demək təs. Israil padixahlıknin ahirkı yıllirida altə padixah təhtək olturuqan. Altisidin tət padixah qəstlinip öltürülgən. Bu wəqələr Təwrat, «2pad.» 15-17-bablarda bayan qilinuqan. Həlkilik nuqtılar xuki: (1) kañınlar intayin rəzil; zinahor, katillar idi. (2) az degəndimu bir padixah ular tərpidin qəstlinip öltürülgən; (3) əmirələr intayin bihud adəmlər, padixahning bihətərlikini heq oylimaytti; (4) padixahlarning heqkaysisi Hudaqə tayanmıdi (xunglaxka «yikildi»). (5) kañınlar kəp «sotqılar»nımu qəstləp öltürdi (7-ayət). □ 7:8 «**Əfraim yat qowmlar bilən arilixip kətti**» — «Əfraim»ning məzkur kitabta Israilning ornıda yaki Israiloqa wəkil kilip kəp ixlitilixinin səwəbi, bəlkim bu wəqıttə Israilning ximaliy qəbililiri Asuriyə tərpidin allıkaqan elip ketilgən; Əfraim qəbilisi yaloquz qaloqanidi. U «**өрүlmigən bir qoturmaqdəktur**» — demək, bir tərpi köyük, bir tərpi pıxmiuqan. Israil bəlkim baxka qowmlar bilər kəp arilixip, bir tərpi butpərəslərgə ohxax bolup qaloqan, «kəyüp kətkən»; biraq ular Huda tərəptə heq pıxmiuqan, ularning Huda bilən boluqan munasiwiti yoq deyərlik. ■ 7:8 Zəb. 106:35 □ 7:9 «**Yat adəmlər uning küqini yəp kətti**» — «uning küqi» bəlkim Israilning iradisi, iman-etiqadını kərsitidu. Ular butpərəs həlk bilən kəp arilixip etiqadı ajızlaxqan. Baxka alimlarning pikriqə, «küq» ularning əmgikning mewisini kərsitidu. ■ 7:10 Hox. 5:5 □ 7:11 «**Əfraim... Misiroqa qarap sayraydu, Asuriyəni izdəp baridu**» — Israil tolimu tuturuqsız bolup, Hudaning səzigə heq ixənməy, bırdəm Misirdin, bırdəm Asuriyədin yardım soraydu. Əməliyəttə ikkilə tərəp Israiloqa satqunluk qılıdu.

Bu hawar ularning jamaitigə yetixi bilənla, ularni jazalaymən. □

13 Ularoşa way! Qünki ular Məndin yiraklıxip tenip kətti!

Ular həlak bolsun! Qünki ular Manga wapasizlik qıldı!

Mən ularni kütquzup hərlükkə qikiray degəndə,

Ular Mən toşruvluk yaloşan gəp kıldı!

14 Ular ornida yetip nalə kılşanda,

Manga kənglidə heq nida kilmidi;

Ularning jamaətkə yioşilixi pəkət ax wə yengi xarab üqündur, halas;

Ular Məndin qətləp kətti. □

15 Bərək, Mən əsli ularni tərbiyiləgənmən,

Ularning biləklirini qenikturup küqəytküzgənidim;

Birək ular Manga qarxi yamanlik kəstləwatidu.

16 Ular buruldi — birək buruluxi Həmmidin Aliy Boləuqioşa kaytix üqün əməs;

Ular aldəmçi bir okyaşa ohxax.

Ularning əmirlixi əzliirining oşaljiranə til-ahənətliri wəjidin kiliqlinidu;

Bu ix Misir zeminida ularni məshirigə kalduridu. □ ■

8

«Ular xamal teriydu, qara quyunni oridu!»

1 Kanayni əşzingoşa saləşin!

Pərwərdigarning öyi üstidə bir qorultaz aylinip yürüdü!

Qünki ular Mening əhdəmmni buzoşan,

Təwrat-kanunumoşa itaətsizlik kılşan. □ ■

2 Ular Manga: «İ Hodayim, biz İsrail həlki Seni tonuymiz!» dəp warkiraydu.

3 İsrail yaxilik-mehrabanlikni taxliwətkən;

Xunga düxmən uni qoşlaydu. □

4 Ular əzliri padixahlarni tikligən, birək Mən arkilik əməs;

Ular bəzilərnə əmir kılşan, birək uningdin həwirim yok;

Ular əz jenişa zamin bolux üqün,

Əzliirigə butlarni kümüx-altunliridin yasioşan. □

5 İ Samariyə, sening moziying seni taxliwətti!

Mening oşəzipim ularoşa qozoşaldi;

□ 7:12 «**Bu hawar ularning jamaitigə yetixi bilənla, ularni jazalaymən**» — ayətning ahirki bu qismining baxka ikki tərijimisi: «ularning jamaiti anglioşandək, ularni jazalaymən» yaki «ular topliniwatidu» dəp anglioşinimdila, ularni jazalaymən». Yənə baxka tərijimilirimu uqrxı mumkin. İbraniy tilini qüxinix təs. □ 7:14 «**Ularning jamaətkə yioşilixi pəkət ax wə yengi xarab üqündur, halas**» — demək, ularning həytliri Huda üqün əməs, pəkət əz tamaxiliri üqün etkişüdü. Baxka birhil tərijimisi: «Ular ax wə yengi xarab tiləp (butlirini ixəndürüx üqün) əz ətlirini tilidu». □ 7:16 «**Ular buruldi — birək buruluxi Həmmidin Aliy Boləuqioşa kaytix üqün əməs; ular aldəmçi bir okyaşa ohxax**» — «aldəmçi okya» tüp-tüz atmaydu, oklar hərdəim burulup ketidu, əlwəttə. Ayətning birinçi qismining baxka hil tərijimiliri bar. ■ 7:16 Zəb. 78:57 □ 8:1 «**Pərwərdigarning öyi üstidə bir qorultaz aylinip yürüdü!**» — qorultaz pəkət əlükərgə yaki «əşəy dəp qaloşan» janiwarlaroşa kizikidu, əlwəttə (baxka hil tərijimilridə «bürküt» deyilidu). ■ 8:1 Qan. 28:49; Hox. 6:7 □ 8:3 «**İsrail yaxilik-mehrabanlikni taxliwətkən**» — bu ikki bislik söz; ular əzliri yaxilik kiliştin qol üzgən wə xuning bilən təng, Hudaning yaxilikidin məhrum boləşan. □ 8:4 «**Ular əzliri padixahlarni tikligən, birək mən arkilik əməs**» — «uningdin həwirim yok» — demək, bu ix Manga yat boldi, Mən uni etirap kilmidim.

Ular qaçanoqqa pakliktin yiraq turidu?□

⁶ Xu narsə Israildin qikkanoju —

Uni bir hünər wən yasiojan, halas; u Huda əməs;
Samiyənning moziyi dər wə kə parə-parə qeqiwetilidu!

⁷ Qünki ular xamal teridi, xunga qara quyunni oridu!
Ularning xadisida heq baxaqlar yok, u heq ax bərməydu;
Həttə ax bərgən bolsimu, yat adəmlər uni yutuwaləjan bolatti.□

⁸ Israil yutuwelindi;

Ular yat əllər arisida yarimas bir qaqa bolup qaldı;

⁹ Qünki ular yaloquz yürgən yawayi exəktək Asuriyəni izdəp qikti;
Əfraim «axna»larni yalliwalıdı.

¹⁰ Gərgə ular əllər arisidin «yalliwaləjan» bolsimu,

Əmdi Mən ularni yioyıp bir tərəp qilimən;

Ular tezla «Əmirlərnin xahi»ning besimi astida tolojinip ketidu.□

¹¹ Əfraim «gunah qurbanlik»liri uqun qurbangahlarıni kəpəytkini bilən,
Bular gunah kəzojaydiojan qurbangahlar bolup qaldı.□

¹² Mən uning uqun Təwrat-kanunumda kəp tərəplimə nərsilərnı yazəjan
bolsammu,

Ular yat bir nərsə dəp həsəblanmaqta.

¹³ Ular qurbanliklarəja amraq! Ular Manga qurbanliklarıni qilip, gəxidın
yəydu,

Birək Pərwərdigar bulardın heq hursənlik almaydu;

U ularning kəbihlilikini həzir esigə kəltürüp,

Gunahlırını öz bəxiəja qüxüridu;

Ular Misirəja kaytidu!□

¹⁴ Qünki Israil öz Yasiojuqisini untup, «ibadəthana»larnı kuridu;

Yəhuda bolsa istihkamlaxturulojan xəhərlərnı kəpəytkən;

Birək Mən ularning xəhərliri üstigə ot əwətimən,

Ot bularning kəl'ə-ordiliri yəp ketidu.

9

Kuruq huxallik wə heytlar

¹ I Israil, yat əl-yurtlardək huxal bolup xadlinip kətmənglar;

□ **8:5 «I Samariyə, sening moziyinq seni taxliwətti!»** — bu kinayilik gəp. Israildiki mozay xəklidiki but ularni kutkuzmiojan. «Baal» wə ularning əng qong tawapgahi «Bəyt-Ə»diki butnu «mozay xəkli»də idi (baxka hil tərjilirimu bar). □ **8:7 «Ular xamal teridi, xunga qara quyunni oridu! Ularning xadisida heq baxaqlar yok, u heq ax bərməydu; həttə ax bərgən bolsimu, yat adəmlər uni yutuwaləjan bolatti»** — Israillar hərdaim «Baal»din yaxhi həsul tilətti. Ularning oylixiqə «Baal»ning «aləhədilikini» «mol həsul berix»mix. □ **8:10 «Ular tezla «əmirlərnin xahi»ning besimi astida tolojinip ketidu»** — «əmirlərnin xahi» Asuriyə pərixahıning məhsus bir unwani. □ **8:11 «Əfraim «gunah qurbanlik»liri uqun qurbangahlarıni kəpəytkini bilən, bular gunah kəzojaydiojan qurbangahlar bolup qaldı»** — «gunah qurbanlik»lar toqruluk «Law.» 4-5-bablarnı kəring. Məzkur qurbangahlarıni «Pərwərdigarəja atəp» yasələjanidi. Əslidə Hudanın kərsəmiliri boyiqə Yerusalemdindiki ibadəjanining qurbangahidin baxka, Israillarning heqkəndək qurbangahni yasimasliki kərek. Dərwə kə, ular yasələjandin keyin, tezla butpərəs tawapgahlarəja aylinip qələjanidi. □ **8:13 «Ular qurbanliklarəja amraq! Ular Manga qurbanliklarıni qilip, gəxidın yəydu,...»** — bu ayətnin hərhil tərjimiliri boləjini bilən, omumi yə mənisi tərjimimizningkidək. **«Gunahlırını öz bəxiəja qüxüridu; ular Misirəja kaytidu!»** — Misir Israillar tunji kətimlik əsirlikkə yaki kullukka qüxkən jay.

Qünki sən Hudayingdin qətnəp pəhixilikə berilding;
Hər bir hamanda sən pəhixə həkəqigə amraq bolup kəttin. □

² Haman wə xarab kəlqiki ularni baqalmaydu;
Yengi xarab uni yərgə qaritip qoyidu.

³ Ular Pərwərdigarning zeminida turiwərməydu;
Əfrain bəlki Misiroğa qaytidu,
Ular Asuriyədə haram tamakni yəydu.

⁴ Ular Pərwərdigaroğa heq «xarab hədiyə»lərni qumaydu,
Ularning qurbanlikliri uningoğa heq hursənlək bolmaydu; ularning neni matəm tutquqlarning neniək bolidu;
Uni yegən hər kim «napak» bolidu;
Bu nan hərgiz Pərwərdigarning öyigə kirməydu. □

⁵ Əmdi «jamaətlərnin *ibadət* sorunliri» künidə,
«Pərwərdigarning heyti» boləjan künidə qandaq kılarsilər? □

⁶ Qünki mana, ular hətta həlakəttin qaçqan bolsimu, Misir ularni yoiwəlip,

Andin Memfis xəhiri ularni kəmp qoyidu.
Ularning qədirlək kümüx buyumlrini bolsa, qaqkaqlar igiliwalidu;
Ularning qədirlirini yantək-tikənlər basidu. □

⁷ Əmdi hesablix künliri kəldi,
Yamanlık qayturidoğan künlər kəldi;
Israil buni bilip yətsun!

□ **9:1 «I Israil, yat əl-yurtlardək huxal bolup xadlinip kətmənglar; qünki sən Hudayingdin qətnəp pəhixilikə berilding; hər bir hamanda sən pəhixə həkəqigə amraq bolup kəttin»**

— (bu bəbtiki həwər toqruluk) Israil butpərəslik yolioğa kirgən bolsimu, ular tehi «həmmə din ohxax» dəp, butpərəslik paalyətlirini «Pərwərdigarning namida» ötküzüwatatti, xundaqla xu paalyətlirini kəpləp ötküzüp yürməktə idi. Xuning bilən təng ular yənəla Musa pəyoğəmbərgə buyruloğan kona heytlarnimu saqlap qəlojanidi, ularoğa nahəyiti kəngül bələtti; muxundaq heytlarning boləjninidən huxal boluxup, heyət-bayram tərəpliridə heli «dindar» bolup ketixti. Hoxiya pəyoğəmbər muxu bəbtiki həwərnə küz bayrimida, yəni «kəpilər heyti» («kəpə tikix heyti»)da ularoğa yətküzgən bolsa kərək. «Haman» yilning əjirining nətəjisini yoiğidoğan jay bolup, huxallək bolidoğan bir sorun, əlwəttə. Biraq pəhixə ayallar (həknəng puli bilən) pat-pat xu sorunlaroğa qıqatti. Israillar hamanlirida bəlkim ikki jəhəttə pəhixilik qılatti; (1) muxu ayallar bilən; (2) rohiy jəhəttə «Baal»oğa qoçkunup uningoğa rəhmət eytix paalyətliridə. □ **9:4**

«... Ularning neni matəm tutquqlarning neniək bolidu; uni yegən hər kim «napak» bolidu; bu nan hərgiz Pərwərdigarning öyigə kirməydu» — Musa pəyoğəmbərgə qüxürülgən qənun boyiqə adəm bolsun, narsə bolsun jəsətkə təgkən bolsila, «napak» dəp həسابlinatti. «Napak» axni yegən adəmnin özimu «napak» bolatti. Xunga «matəm tutqan» adəmlərnin həmmisi (bir məzgiligə) «napak» dəp həسابlinatti. Əmdi Hudaning jazasi bilən Israil yat əl arisida hərdəim «haram-napaklık» bilən uqraqqaqqa, hərdəim «napak» bolidu, xunga ularning «Hudaning öyigə» əzlixi kirixi, xundaqla hərqandaq «ax hədiyə»ni elip kirixi qət'iy mən'i qilinəjan. □ **9:5 «Əmdi «jamaətlərnin ibadət sorunliri» künidə, «Pərwərdigarning heyti» boləjan künidə qandaq kılarsilər?»** — bu butpərəs həlkəning «napak bolidoğanlıkı» «Pərwərdigarning heytlirini təbrikliyəlməslikə», «ibadət sorunlirioğa qatnıxalməslikə» qatarlıqlar ularoğa əojir kəlgənlik bəlkim oqurmənlərgə qəlitə tuyulidu. Biraq əslidə durus boləjan bu paalyətlər hurəpiy ixlaroğa aylinip qəlojəndin keyin, ular «bularni hərdəim qılmişək «yaman bolidu»» dəp oylap, qorqup yürgən bolsa kərək. Tirik Hudadin qorqmay, hurəpiylik yolioğa hiləplək qilixtin qorqux, hər bir həlkəqə nahəyiti nomus kəltüridoğan bir ixtur. □ **9:6 «Andin Memfis xəhiri ularni kəmp qoyidu»** — Memfis xəhiri yoğan, həyətlik yər boləjanlıkı üqün dangki qıqқан. «Ularning qədirlək kümüx buyumlrini bolsa, qaqkaqlar igiliwalidu; ularning qədirlirini yantək-tikənlər basidu» — bu ayəttə «qədirlək kümüx buyumlrini» wə «qədirliri» bolsa kümüx bilən həlləngən butlar, xundaqla xu butlaroğa «makan boləjan» qədirlər kəzdə tutuluxi mumkin.

Sening kəbihlikningning koʻplüki tüpəylidin,
Zor nəpřiting bolöjini tüpəylidin,
Pəyoəmbər «əhmək», rohka təwə bolöuqi «sarang» dəp həsablinidu. □

⁸ Pəyoəmbər bolsa Əfraim üstigə Hodayim bilən billə turoqan kəzətqidur;
Biraq uningöya barlik yollirida kiltaklar qoyulqan,
Hudasining öyidimu nəpřət uni kütməktə. □

⁹ Gibeahning künliridikidək ular özlirini qongqur bulöjqan,
U ularning kəbihlikini esigə kəltüridu,
Ularning gunahlrini jazalaydu. □

¹⁰ — Qel-bayawanda üzüm uqrap qalöjandək, Mən sən Israilni tapqan;
Ənjür dərihidə tunji pixqan mewini kərgəndək, ata-bowiliringlarni yahxi
kərgənmən;

Andin ular «Baal-Peor»ni izdəp bardı,
Özlirini axu nomusluq nərsigə beöjixlidi,
Ular özlirining «səygüqisi»gə ohxax yirginqlik boldi. □ ■

¹¹ Əfrainingning bolsa, xan-xəřipi quxtək uqur ketidu

— Huddi tuqulux bolup baqmioqandək,

Hamilə bolup baqmioqandək,

Boyida apiridə bolux bolup baqmioqandək! □

¹² Hətta ular pəřzəntlrini qong qilöqan bolsimu,

Mən lekin ularni birini kaldurməy juda kılimən;

Bərhəq, ulardin ayrılıp kətkinimdin keyin, ularning həliöya way!

¹³ Mən kərginimdə, Əfrainingning əhwali qimənzarda tikləngən bir «Tur
xəhiri»dək idi;

Biraq Əfraim balilirini kətl qilöuqioya qikirip beridu. □

¹⁴ Ularöya bərgin, i Pərwərdigar — zadi nemə bərgining tüzük? — Ularöya
bala qüxüp ketidöjqan baliyatku, quruk əmqəklərnı bərgin! □ ■

¹⁵ Ularning barlik rəzillikini Gilgaldin tapkıli bolidu;

Qünki Mən xu yərdə ulardin nəpřətləndim;

Ularning kılmixlirining rəzilliki tüpəylidin,

Uları öyümdin həyödiwetimən;

Mən ularni yənə səyməymən;

□ **9:7 «Əmdi həsablixix künliri kəldi»** — «həsablixix künliri» ibraniy tilida «yoqlax künliri».

□ **9:8 «Pəyoəmbər bolsa Əfraim üstigə Hodayim bilən billə turoqan kəzətqidur; ... Hudasining öyidimu nəpřət uni kütməktə»** — həqıkiy pəyoəmbərnıng düxmənliri (kahınlar wə sahta pəyoənbərlər bolsa kerək) hətta Hudaning ibadəthanisidimu uni kəstliməkqi boluwatatti.

□ **9:9 «Gibeahning künliridikidək ular özlirini qongqur bulöjqan,...»** — Gibeah xəhiridə bəqqiwazlık həm qatillik yüz bərgən, Israilni nahayiti xərməndiqilikte kalduroqan («Hak.» 17-19-bablar).

□ **9:10 «Andin ular «Baal-Peor»ni izdəp bardı»** — «Baal-Peor» degən but wə bu butka munasiwətlik nomussizlik «Qel.» 25-babta hatiriləngən. Demisəkmü, bu ixlar Israil qel-bayawanda yürgən waqıtta yüz bərgən. «Özlirini axu nomusluq nərsigə beöjixlidi, ular özlirining «səygüqisi»gə ohxax yirginqlik boldi» — demək, ular özliri qokunöqan yirginqlik butka ohxax boldi. Baxka birhil təřjimisı «...öz səyginigə ohxax yirginqlik boldi».

■ **9:10** Qel. 25:3; Zəb. 106:28 □ **9:11 «Əfrainingning bolsa, xan-xəřipi quxtək uqur ketidu»** — «Əfrainingning xan-xəřipi» ularning pəhri bolöqan əwlad-pəřzəntini kərsitidu. Huda ularni aqahlandıriduki, əwlad-pəřzəntinglar məwjut bolup baqmioqandək bolisilər (12-ayətnimu kəring).

□ **9:13 «Mən kərginimdə, Əfrainingning əhwali qimənzarda tikləngən bir «Tur xəhiri»dək idi»** — «Tur» Liwanöya jaylaxqan küqlük wə mustəhkəm port-dələt idi. Baxka tət hil təřjimisı bar. Ibraniy tilini qüxinix tas.

□ **9:14 «Ularöya bala qüxüp ketidöjqan baliyatku, quruk əmqəklərnı bərgin!»** — pəyoəmbərnıng bu duası bəkim ularni balılarning kətl kılinixi azabini kərmisun, degənnı bildüridu. ■ **9:14** Luqa 23:29

Ularning əmirlirining həmmisi tərsalik qilidu. □ ■

¹⁶ Əfraim əmdi uruwetildi;

Ularning yiltizi kaşjirap kətti, ular heq mewə bərməydu;

Həтта ular mewə bərsimu,

Baliyatqusining səyümlük mewilirini öltürüwetimən. □

¹⁷ Mening Hudayim ularni qətkə qakti,

Qünki ular uningə qulak salmidi;

Ular əllər arisida sərsan bolidu.

10

Pərwərdigarni izdəx waqti kəldi!

¹ İsrail baraxsan bir üzüm telidur;

U əzi üçün mewə qikiridu;

Mewisi kəpəygənsəri u qurbangahlarınimu kəpəytkən;

Zeminining esillikidin ular «esil» but tüwrüklirini yasidi. □ ■

² Ularning kəngli ala;

Ularning gunahkarliki həzir axkarilidur;

U ularning qurbangahlırini qekip oqulitidu,

Ularning but tüwrüklirini buzuwetidu.

³ Qünki ular pat arida: «Bizdə padixah yok, qünki Pərwərdigardin qorkmiduk;

Padixahimiz bar bolsimu, u bizgə nemə kilip beridu?» — dəydiqan bolidu. □ ■

⁴ Ular gəplərni kiliweridu, əhdini tüzüp koyup yaloqandin kəsəm iqidu;

Xunga ular arisidiki dəwalixixlar etizdiki qənəklərgə xumbuya ünüp kətkəndək bolidu. □

⁵ Samariyədə turuwatqanlar «Bəyt-Awən»ning moziyi üçün oqəm-əndixigə quxidu;

«Bəyt-Awən»dikilər dərwəqə uning üstigə matəm tutidu,

Uning «butpərəs kahin»lirimu uning üçün xundək qilidu;

Ular «Bəyt-Awən»ning «xan-xərip»i üçün azablinidu,

Qünki u sürgün qilindi! □

□ **9:15 «Ularning barlik rəzillikini Gilgaldin tapkili bolidu»** — «Gilgal» ularning ikkinqi qong butpərəs tawapqahı idi. ■ **9:15** Yəx. 1:23; Hox. 4:15; 12:12 □ **9:16 «Ularning (Əfraimning)**

yiltizi kaşjirap kətti, həтта ular mewə bərsimu — muxu yərdə balilarni kərsitidu. Ayətning ikkinqi kismini kəring. □ **10:1 «Mewisi kəpəygənsəri u (İsrail) qurbangahlarınimu**

kəpəytkən; zeminining esillikidin ular «esil» but tüwrüklirini yasidi — demisəkmü, bu qurbangahlar wə tüwrüklər butlarə qataləjanidi. Baxqə birhil tərijimisi: «U (Huda) İsrailning mewisini kəpəytxi bilən, İsrail qurbangahlıridiki but tüwrüklər kəpəydi; U (Huda) Öz zeminiə qəyahxiliqni kəpəytxi bilən, u (İsrail) butlarə qataləjan tüwrüklərni təhimu yaxxi qildi». ■ **10:1**

Hox. 8:11 □ **10:3 «... ular pat arida: «Bizdə padixah yok, qünki Pərwərdigardin**

qorkmiduk; padixahimiz bar bolsimu, u bizgə nemə kilip beridu?» — dəydiqan bolidu» — bu bexarət İsrailning sürgün qilinəqandin keyin noma dəydiqanliqni kərsitidu. ■ **10:3** Hox. 3:4

□ **10:4 «Xunga ular arisidiki dəwalixixlar etizdiki qənəklərgə xumbuya ünüp kətkəndək bolidu»** — baxqə birhil tərijimisi: «Xunga ularning bexiə quxkən jazalar etizdiki qənəklərgə xumbuya ünüp kətkəndək bolidu». □ **10:5 «Samariyədə turuwatqanlar «Bəyt-Awən»ning**

moziyi üçün oqəm-əndixigə quxidu, ... ular «Bəyt-Awən»ning «xan-xərip»i üçün azablinidu» — «Bəyt-Awən»ning «xan-xərip», yəni mozay xəklidiki but bolsa, kinayilik gəp, əlwəttə. Oqurmənlərnin esidə boliduki, «Bəyt-Awən» deqən səznin əzi kinayilik gəptur (mənişi: «Yok birnərsə»ning əyi).

6 Bərhək, xu nərsə «Jedəlhor padixah» üçün hədiyyə kılınip, Asuriyəgə kətürülüp ketilidu;

Əfraim iza-ahənətkə qalidu,
Israil öz «əqli»din hijil bolidu.□

7 Samariyəning bolsa, padixahı dengiz dolqunliri üstidiki həxəktək yokilip kətti;

8 «Awən»diki «yukiri jaylar», yəni «Israilning gunahı» bitqit kılınidu;
Qurbangahlırini tikən-jioqanlar basidu;

Ular taqlarğa: «Üstimizni yepinglar!», dənglülərgə: «Üstimizgə örülüp qüxünglar!» — dəydu.□ ■

9 — I Israil, Gibeahning künliridin baxlap sən gunah kılıp kəlding;
Ixlar xu peti turıwərdi;

Rəzillikning baliliri üstigə kılinoqan jəng ularni Gibeahğa besiwətmidimu?□ ■

10 Mən haliojinimda ularni jazalaymən;

Ular ikki gunahı tüpəylidin əsirgə qüxüxkə toqra kəlgəndə,

Yat kowmlar ularğa hujum kılıxka yioqilidu.□

11 Əfraim bolsa kəndürülgən bir inəktur,

U haman tepixkə amraq;

Mən uning qıraylık gədinini upraxtin ayap kəldim;

Biraq hazır uningğa boyunturuq selip həydəymən;

Yəhuda yər həydisun!

Yakup əzi üçün yərnı tirnilixi kerək.□

12 Özünglarğa həkkanıylik bilən teringlar,

Mehir-muhəbbət iqidə həsul alısilər;

Boz yeringlarnı qanap eqinglar;

Qünki Pərwərdigarnı izdəx waqti kəldi,

— Ta U üstünglarğa həkkanıylikni yaqduroqə!■

13 Biraq silər rəzillikni aqdurdunglar,

Kəbihlik həsulini ordunglar,

□ **10:6 «xu nərsə «Jedəlhor padixah» üçün hədiyyə kılınip»** — «Jedəlhor padixah» Asuriyə padixahını deməqci. Yukiriki 5:13-ayəttiki izahatni kerüng. □ **10:8 ««Awən»diki «yukiri jaylar», yəni «Israilning gunahı» bitqit kılınidu»** — «Awən» («yok nərsə») yəni «Bəyt-Awən».

«Yukiri jaylar» — butpərəslik kılıdioqan məhsus jaylar. «Israilning gunahı» — ular qokunqon butni kərsətsə kerək. ■ **10:8** Yəx. 2:19; Luqa 23:30; Wəh, 6:16; 9:6 □ **10:9 «— I Israil, Gibeahning künliridin baxlap sən gunah kılıp kəlding; ... rəzillikning baliliri üstigə kılinoqan jəng ularni Gibeahğa besiwətmidimu?»** — Gibeah xəhırıda bolqan rəzil wəqə

(bəqqiawazlık həm qatillik) «Hək.» 17-19-bablarda hatiriləngən. Bu ayətkə qarışqanda bu gunah xu künlərdin tartip Israildin ayrılmiqan. Xu wəqə bolqandin keyin, Gibeahdikilər towa kılımidi, xuning bilən Israilning baxka kəbililiri ularğa qarxi jəng kılıp ularni bitqit kılqan. Bəxarətkə qarışqanda, bundak bir jəng yənə elip berilixi kerək; ləkin bu kətim pütkül Israilğa qarxi xundak bir jəng bolidu. ■ **10:9** Hox. 9:9 □ **10:10 «Ular ikki gunahı tüpəylidin əsirgə qüxüxkə toqra kəlgəndə»** — «ikki gunahı» nemə ikənliki toqruluq alimlarning hərhil pərəzlıri bar. Israilning ikki jay (Bəyt-Əl wə Dan)da qong butni yasioqanlıqini kərsitixi mumkin («1Pad.» 12-bab). Bu ayətning baxka hil tərjimiliri bar. □ **10:11 «Əfraim bolsa kəndürülgən bir inəktur, u haman tepixkə amraq; Mən uning qıraylık gədinini upraxtin ayap kəldim; biraq hazır uningğa boyunturuq selip həydəymən; Yəhuda yər həydisun! Yakup əzi üçün yərnı tirnilixi kerək»** — dehqan əzining amraq inikini (Huda dehqan, Israil inək) tehi eqir əmgəkkə salmiqan, pəqət haman tepixkə salqan (haman tepix yenik ix həm tepilgən danlardin yeyəlaydioqanlıqı üçün inək uningğa amraq, əlwəttə). Biraq inək jayil bolup kətkəqkə (4:16ni kerüng) hazır kattik əmgək künliri kəldi: 12-ayət boyiqə, Yəhuda wə Israil Huda üçün «yər həydimisə» (towa kılıx jəryanidiki japalıq yolğa kirmisə), ular bəlki Asuriyə yaki Babil üçün kattik əmgək kılıdioqan bolidu. ■ **10:12** Yər. 4:3

Yaloqanqilikning mewisini yedinglar;
 Qünki sən öz yolungoşa, yəni baturliringning köplükigə ixinip tayanding;
¹⁴ Kowmliring arisida qukan-sürən kətürülidu;
 Xalman jəng künidə Bəyt-Arbəlni bərbat kıləandək,
 Barlıq qoroqanliring bərbat kılınıdu;
 (xu küni *Bəyt-Arbəldiki* ana-balilar təngla parə-parə kılıwetilmigənmu?)
 —□

¹⁵ Əmdi uqioşa qıkkən rəzilliking tūpəylidin,
 Ohxax bir kün sening bexingəşa qūxūrūlidu, i Bəyt-Əl!
 Tang səhərdila Israilning padixahı pütünləy üzüp taxlinidu.□

11

Israil, səyümlük balam! Seni qandaxmu taxlap qoyimən?

¹ Israil bala qeoşida, Mən uni səydüm,
 Xuning bilən oşlumni Misirdin qıqixka qaqirdim.■

² Biraq ular *həlkimni* qaqiriwidi,
 Ular dərhal huzurumdin qıqip kətti;
 Ular «Baal»larəşa kurbanlık kılıxka baxlıdi,
 Oyma məbudlarəşa isriq saldi.□

³ Əfraimoşa mengixni əgətküqi Əzüm idim,
 Uning qolını tutup wə yələp —
 Biraq əzini saqaytkuqining Mən ikənlikimni ular bilmidi.

⁴ Mən adimətqilikning kəyünux rixtiliri bilən,
 Səyğünün tarlıri bilən ularning kənglini tartiwaldim;
 Mən ularəşa huddi engikidin boyunturuqni eliwətküqi birsidək
 boləanmən,
 Egilip Əzüm ularni ozuklandıroqanmən.

⁵ Ular Misiroşa qaytidioqan bolmamdu?
 Asuriyəlik dərəkə ularning padixahı bolidioqan əməsmu?
 — Qünki ular yenimoşa qaytixni rət kildi!□

⁶ Kiliq uning xəhərliridə həryan oynitilidu;
Dərwasidiki tēmür baldaklarıni wəyran kılıp yəp ketidu;

□ **10:14 «Xalman jəng künidə bəyt-arbəlni bərbat kıləandək,...»** — «Xalman» bəlkim Asuriyə padixahı «Xalmanəzər III» yaki «Xalmanəzər V»ni, «Bəyt-Arbəl» bəlkim Galiliyədiki «Arbela»ni kərsitixi mumkin. Tarihiy təpsilatlar hazır bizgə naməlum, biraq Israiləşa boləan aqah nəhayiti eniktur. □ **10:15 «Ohxax bir kün sening bexingəşa qūxūrūlidu, i Bəyt-Əl!»** — demək, ularning «Bəyt-Əl»də kıləqan rəzillikliri öz bexioşa «Bəyt-Arbəl»dikidək bir künni qūxūrūdu. «**Tang səhərdila Israilning padixahı pütünləy üzüp taxlinidu**» — «tang səhərdila» — demək, «jəng bexidila» (jəng adəttə səhərdə baxlinatti); yaki bolmisa «bək tezla» degən mənədə.

■ **11:1** Mat. 2:15 □ **11:2 «Biraq ular həlkimni qaqiriwidi, ular dərhal huzurumdin qıqip kətti...»** — «ular» — butpərəslərnəni yaki Israil Misirdin qıkkanda uqrioqan «Moab»dikilərnəni wə yaki Qanaanoşa kirqəndin keyin uqraxqan Qanaandikilərnəni kərsitixi mumkin. Ayət üstidiki ikki baxka kəzkarax ipadiləydioqan baxka ikki tərjimisi bar: (1) «Ular (pəyoəmbərlər) ularni qaqiroqanseri, ular (Israil) əzlrini ulardin (pəyoəmbərlərdin) neri kildi»; (2) «Mən (Huda) ularni qaqiroqanseri, ular əzlrini huzurumdin neri kildi». Ahırki tərjimə miladiyədin ilgirigi 3-əsidiki «Septuagint» (LXX) grek tərjimisigə əgixidu. □ **11:5 «Ular Misiroşa qaytidioqan bolmamdu? Asuriyəlik dərəkə ularning padixahı bolidioqan əməsmu?»** — Israil Misir wə Asuriyədin yərdəm izdəp ularning yenioşa «qıkti». Əmdi bu ayəttə tiləşa elinoqan ularning «qıqxı»i yaki «kaytixı»i (1- wə 2-ayətni kərug) bolsa qaqkun musapir sūpitidə (Misiroşa) yaki əsir sūpitidə (Asuriyəgə) bolidu.

Bu öz akillirining kasapitidur!

7 Bərhək, Mening həlkim Məndin qətləp ketixkə mərtun boldi;
Ular Həmmidin Aliy Boləuqioğa nida qilip qaqirsimu,
Lekin heqkim ularni kətürməydu.

8 Mən kandaqmu seni taxlap qoyimən, i Əfraim?

Mən kandaqmu seni *düxməngə* tapxurimən, i Israil?!

Kandaqmu seni Admah xəhiridək kilmən?!

Seni kandaqmu Zəboim xəhiridək bir tərəp kilmən?!

Kəlbim iq-baqrimde kaynap ketiwatidu,
Mening barlıq rəhimdillikim kəzoqiliwatidu! □ ■

9 Ojəzipimning kəhrini yürgüzməymən,

İkkinqi yənə Əfraimni yoqatmaymən;

Qünki Mən insan əməs, Təngridurmən,

— Yəni arangda boləqan pak-muqəddəs Boləuqidurmən;

Mən dəroqəzəp bilən kəlməymən. □

10 Ular Pərwərdigarning kəynidin mangidu;

U xirdək hərkirəydu;

U hərkirəndə, əmdi baliliri oqərbtin titrigən həlda kelidu;

11 Ular Misirdin kuxtək,

Asuriyə zeminidin pahtəktək titrigən həlda qikip kelidu;

Xuning bilən ularni öz öylirigə makanlaxturimən, — dəydu Pərwərdigar. □

12

Ətkən ixlarni əsləp sawaq elinglar!

1 Əfraim Meni yaləqan gəpliri bilən kəməwetidu;

Yəhudamu Təngrigə, yəni ixənqlik, Pak-Muqəddəs Boləuqioğa tuturuqsiz boldi.

Əfraimning yegini xamaldur,

U xərk xamilini qooqlap yürüdu;

U künləp yaləqanqilik, zulum-zorluqni kəpəytməktə;

Ular Asuriyə bilən əhdə tüzüdu,

Xuningdək Misiroğa may «soqiliri» kətürüp apirilidu. □

2 Pərwərdigarning Yəhuda bilənmu bir dəwasi bar;

U Yaqupni yolliri boyiqə jazalaydu;

Uning kilmixlirini öz üstigə kayturidu.

□ 11:8 «**Kandaqmu seni Admah xəhiridək kilmən?!** **Seni kandaqmu Zəboim xəhiridək bir tərəp kilmən?!**» — «Admah» wə «Zəboim» degən xəhərlər eqir gunahlıri tüpəylidin Sodom wə Gomorra bilən təng asmandin yaqşan ot-güngürt tərpidin pütünləy həlak boldi. ■ 11:8 Yar. 19:24 □ 11:9 «... **Mən dəroqəzəp bilən kəlməymən**» — baxqa birhil tərjimisi: «... Mən xəhərgə (jazalaxqa) kirməymən. □ 11:11 «**Ular Misirdin kuxtək, Asuriyə zeminidin pahtəktək titrigən həlda qikip kelidu; xuning bilən ularni öz öylirigə makanlaxturimən**»

— Israil (Əfraim)dikilərdin bəzilər awwal Yəhudadin panah tapkan, andin keyin Yəhuda bilən təng Babil imperiyəsigə sürgün boləqan. Andin ular bilən təng Qanaanə (Pələstingə) kaytip kəlgən — ajizlikta, «titrigən həlda» kaytip kəlgən («2Tar.» 9:1-3, «Əzra» 1-2-bab). □ 12:1

«**Yəhudamu Təngrigə, yəni ixənqlik, Pak-Muqəddəs Boləuqioğa tuturuqsiz boldi**» — baxqa birhil tərjimisi: «Yəhuda yənila Huda bilən billə həkümədarlık kılıdu, u Pak-Muqəddəs Boləuqioğa sadiktur». Bizningqə 12-bab, 2-ayətkə kəriqanda bu hil tərjimisi kət'iy mumkin əməs. «**Əfraimning yegini xamaldur, u xərk xamilini qooqlap yürüdu**» — demək, Əfraim gəpi tuturuqsiz, «xamaloğa bəkkəuqi» əl idi. «**Xuningdək Misiroğa may «soqiliri» kətürüp apirilidu**» — bu «may» xübhəsizki, Misirning yardimini elix üqün əwətilgən.

3 U baliyatquda turup akisini tapinidin tutuwaloqan,

Öz küqi bilən Huda bilən elixқан; □ ■

4 U bərhək Pərixət bilən elixip, oqəlibə kildi;

U yioqlidi, Uningoqa dua-tilawət kildi;

Huda uni Bəyt-Əldə tepiwaldi,

Wə xu yərdə bizgə söz kildi; □ ■

5 — Yəni Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Huda,

— «Pərwərdigar» bolsa Uning hatirə namidur! □

6 Xunga sən, Hudaying arkilik, Uning yenioqa kayt;

Məhribanlik wə adalətni kəlungdin bərmə,

Hudayingoqa ümid baqlap, Uni izqil kütkin.

Aldamqi sodigər

7 Mana bu sodigər! Uning kolida aldamqilik tarazisi bar;

U bozək kilixka amraktur. □

8 Əfraim: «Mən dərwəxə beyidim,

Əzümgə kəp bayliqlarni toplidim;

Birək ular barlik əjirlirimdə məndin heq gunahiy kəbihlikni tapalmaydu!»

— dəydu. □

9 Birək Misir zeminidin tartip Mən Pərwərdigar sening Hudaying boləqanmən,

□ **12:3 «U baliyatquda turup akisini tapinidin tutuwaloqan,...»** — oqurmənlərnin esidə barki, «Yaqup» degən isimning mənisi əslidə: «U (Huda) tapiningda bolsun» (demək, u Sən (Huda) bilən billə bolsun); birək Yaqup pəyoqəmbərgə xu isimning qoyuluxining səwəbi: — (1) u akisinin tapinini tutqan (tuquloqanda); (2) bu isimning «aldamqi» degən kəqmə mənisi bar; u keyinki künlərdə akisini ikki kətim «rohij miras»tin aldap qoyoqan («Yar.» 25-bab). Ahirda u bu aldamqiliqtin towa kilip, akisidind əpu soriəqan («Yar.» 33-babnimu kəring). ■ **12:3**

Yar. 25:26; 35:9,10 □ **12:4 «Huda uni Bəyt-Əldə tepiwaldi»** — ibranij tilidə «U uni Bəyt-Əldə tepiwaldi».

Xunga baxka bir hil tərijimisi: «U (Yaqup) Uni (Hudani) tepiwaldi».

«U bərhək Pərixət bilən elixip, oqəlibə kildi; u yioqlidi, Uningoqa dua-tilawət kildi».

Huda uni Bəyt-Əldə tepiwaldi, wə xu yərdə bizgə söz kildi; — bu tarihiy wəxələrnin

əhmiyiti bəlkim: (1) Yaqup əsli bir aldamqi; (2) birək u etiqađ arkilik Hudaning Pərixetisidin

bəht-bərikətkə wə Hudaning iltipatioqa erixkən; (3) keyin u baxқиqə bir adəm, etiqađlik, xəpқətklik

bolup qikti (İsrail dəp ataldi). (4) Huda əsli bu ixlarni «Bəyt-Əl»də (Yaqupni qarkiroqan waqtida)

baxliəqan, Yaqupka, xundaqla əwladlirioqa bəht ata kilidioqan wadilərnini kilioqan; (5) xunga İsrail

«Bəyt-Əl»ning **həkiqiy əhmiyitini** əslix kerək; (6) ular bu ixlardin sawaқ əlsunki, «Huda

menimu (Yaqupka ohxax) yaman aldamqiliqtin durus, etiqađlik adəmgə əzgərtəlyədu»; (7) «xunga

Hudaning kəqiqə tayinip Uningoqa kaytixim kerək». Wəxələr «Yar.» 25-32-bablarda hatiriləngən.

Baxka birnəqqə hil tərijimilər uqrixu mumkin. ■ **12:4** Yar. 28:12, 19; 35:7, 14, 15 □ **12:5 «—**

Yəni Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Huda, — «Pərwərdigar» bolsa

Uning hatirə namidur!» — oqurmənlərnin esidə barki, Yaqup əzi bilən elixқан Pərixetining

namini soriəqan. Xu qaəda u namini uningə eytmioqan. Keyin Huda bu namning «Yahwəh»

(tərijimimizdə, «Pərwərdigar» deyilidu) ikənlikini Musa pəyoqəmbərgə ayan kilip qüxəndürgən

(Yahwəh — «Əzgərməs», «Əzəldin Bar Boləquqi», «Əhdisigə hərdaim sadiқ Boləquqi» degən

mənəilərnini əz iqigə alidu). Xunga bu nam İsrailəqa ümid bərixu kerək idi. □ **12:7 «Mana**

bu sodigər!» — «sodigər» ibranij tilidə «Kanaan» yaki «Kanaanlik» degənlik bolidu. Demək,

Əfraim bir tərəptin əsli ezi aldidin həydiwətkən butpərəs Kanaanliklərəqa ohxap qəloqan; yəne

bir tərəptin u «Yaqup»ning əslidiki «aldamqi» harakterida bolup, heq əzgərtilmigəndur. □ **12:8**

«ular... məndin gunahiy kəbihlikni tapalmaydu» — «gunahiy kəbihlik» — demək, məndə

«kəbihliklər bar, birək eqir əməs, «gunah əməs» degən külkilik gəp. «Mən anqə yaman adəm

əməsmən» dəydiəqan pozitsiyələr bügüngə kədər həmmimizgə tonuxtur.

Birak u Baal arkilik gunah kilip oldi.□

² Ular hazir gunahning ustiga gunah sadir qilmakta!

Özlrigə kümxliridin quyma məbudlarni,

Öz əkli oylap qikқан butlarni yasidi;

Bularning həmmisi hünərwəning əjri, halas;

Bu kixilər toqruluk: «Həy, insan kurbanlikini kiloquqilar, mozaylarni

səyüp koyunglar!» deyilidu.□ ■

³ Xunga ular səhərdiki bir parqə buluttək,

Tezdin ojayip bolidiqan tang səhərdiki xəbnəmdək,

Hamandin kara quyunda uqқан pahaldək,

Tünglükün qikқан is-tütəktək *tezdin* yoqap ketidu.

⁴ Birak Misir zeminidin tartip Mən Pərwərdigar sening Hudaying

boləqanmən;

Sən Məndin baxқа heq İlahni bilməydiqan bolisən;

Məndin baxқа kütquzoquqi yoqtur.■

⁵ Mən qel-bayawanda, kuroqəqilikning zeminida sən bilən tonuxtum;

⁶ Ular ozuklandurulup, toyunoqan,

Toyunoqandin keyin kənglidə təkəbburlixip kətkən;

Xunga ular Meni untuoqan.■

⁷ Əmdi Mən ularoqa xirdək bolimən;

Yilpizdək ularni yol boyida paylap kütimən;

⁸ Kükükliridin məhrum boləqan eyiktək Mən ularoqa uqrap,

Yürək qawisini titiwetimən;

Ularni qixi xirdək nək məydanda yəwetimən;

Daladiki həywanlar ularni yirtiwetidu.

⁹ Sening həlakiting, i İsrail, dəl Manga qarxi qikқанliking,

Yəni Yərdəmqinggə qarxi qikқанlikingdin ibarəttur.

¹⁰ Əmdi barlik xəhərliringdə sanga kütquzoquqi bolidiqan padixahing

kəni?

Sening sorəqci-həkimliring kəni?

Sən bular toqruluk: «Manga padixah wə xahzadilarni təkdim

kiloqaysən!» dəp tiligən əməsmu? —

¹¹ Mən oşəzipim bilən sanga padixahni təkdim kiloqanmən,

Əmdi uni oşəzipim bilən elip taxlidim.□ ■

¹² Əfrainning kəbihliki qing orap-qaqilanoqan;

□ **13:1 «Burun) Əfrain səz kiloqanda...»** — «Əfrain» kəbilining əjdadi boləqan Əfrainni əməs, bəli kəbilining awwalki tarihini kərsitidu. Musa pəyoqəmbərdin keyin, İsrailoqa yetəkligüqi boləqan Yəxua pəyoqəmbər Əfrainlik idi. □ **13:2 «Bu kixilər toqruluk: «Həy, insan kurbanlikini kiloquqilar, mozaylarni səyüp koyunglar!» deyilidu»** — baxқа bir təjrimisi: «U kixilər toqruluk: «Mana, kurbanlik kiloquqi adəmlər mozaylarni səyüp koyuwatidu!» — deyilidu» — yaki baxqilar. Birak ibraney tilini qūxinix təs boləqini bilən, tilxunaslarning yekinqi təkikətliri boyiqə, bu ayət dərwəqə «insan kurbanliqi»ni kərsitixi mumkin. ■ **13:2** Hox. 8:6

■ **13:4** 2Sam. 22:32; Zəb. 18:31; Yəx. 43:11; Hox. 12:10 ■ **13:6** Qan. 32:15; Hox. 8:14

□ **13:11 «Mən oşəzipim bilən sanga padixahni təkdim kiloqanmən, əmdi uni oşəzipim bilən elip taxlidim»** — İsrail Qanaan zeminini igiliwəloqandin tartip, Huda ularoqa yetəklik wə sotqilik kilidiqan «batur həkimlar» yaki «sotqi-kütquzoquqi» degən ihlasmən baturlarni ayrim-ayrim təminləp bərgənididi. İsrail Hudaning bu «ayrim-ayrim təksumati»din narazi bolup, Samuil pəyoqəmbərnin dəwridə Hudadin padixah («mukim» sulalə tüzümi) tikləxni tiligən. Huda Samuil pəyoqəmbər arkilik ularning təlipini: «Manga ixənməslikkə barawə» dəp narazilikini kərsitip, andin ahirida İsrailning birinqi padixahı Saulni tikligən («1Sam.» 8-12-bablar) ■ **13:11**

1Sam. 8:5; 15:23; 16:1

Uning gunahı juoqlinip saklanoqan;□

¹³ Toloqak baskan ayalning azabliri uningora quxidu;

U akilsiz bir oquldur;

Qunki baliyatquning aozzi eqiloqanda, u hazir bolmioqan!□

¹⁴ Men bədəl tələp ularni təhtisaraning küqidin kutuldurimən;

Ularora həmjəmət bolup ölümdin kutkuzimən;

Əy, ölüm, sening wabaliring keni?!

Əy, təhtisara, sening halakətliring keni?!

Mən buningdin puxayman kılmaymən!□ ■

¹⁵ Əfrain kerindaxliri arisida «mewilik» bolsimu,

Xərktin bir xamal qikidu,

Yəni Pərwərdigarning qəl-bayawandin qikkan bir xamili kelidu;

Əfrainning buliki kurup ketidu, uning su bexi kaqojirap ketidu;

U xamal həzinisidiki barlik nəpis qaqa-kuqilarni bulang-talang qilidu.□

¹⁶ Samariyəning öz gunahı öz zimmisigə koyulidu;

Qunki u öz Hudasiya boynini kattik kilolan;

Ular kiliq bilən yikilidu,

Bowakliri parə-parə kilip qeqiwetilidu,

Hamilidar ayalliri yeriwetilidu.■

14

Israilning kəlgüsida towa kixi, kutkuzulup əsligə kəltürülüxi

¹ I Israil, Pərwərdigar Hudayingning yenioqə ikkilənməy kaytip kəl!

Qunki öz kəbihliking bilən putlixip yikiloqansən.■

² Əzünglar bilən billə sezlərnı epkelinglar,

□ **13:12 «Əfrainning kəbihliki qing orap-qaqılanoqan; uning gunahı juoqlinip saklanoqan»** — demək, uning barlik kəbihlik-gunahliri Hudaning jazalixi üqün obdan saklanmaqta. □ **13:13 «Baliyatquning aozzi eqiloqanda, u hazir bolmioqan!»** — yaki «baliyatquning aozzi eqiloqanda, u qikmaydu!».

□ **13:14 «təhtisara»** — əlgənlərnıng rohliri baridoqan jay. «... Əy, ölüm, sening wabaliring keni?! Əy, təhtisara, sening halakətliring keni?!

Mən buningdin puxayman kılmaymən!» — alimlar bu ayət üstidə ikki hil pikirdə.

Bəzilər mundaq tərijimə qilidu: — «Mən ularni təhtisaraning küqidin kutulduramdimən? Mən ularni ölümdin kutkuzamdimən? Əy, ölüm, wabaliringni qıkar! Əy, təhtisara, halakətliringni qıkar! Mən ularora (Israilora) heq rəhım kılmaymən».

Bu tərijimə aldi-kəynidiki ayətlərgə maslaxkan bolsimu, biz yukirikı tərijimigə qayilmiz. Qunki: (1) ibraniy tilida ayətnıng birinçi jümlisidə soal yuklimisi yok, u addiy bir «bayan jümlə».

(2) Huda Hoxiya pəyoqəmbər arkilik bərgən birnəqə bəxarətlərdə, Israilora bololan kattik əyibini yətküzüxi bilən təng kütülmigən yərdin Israilora qong ümidlərnimu kərsitidu (məsilən, 1:9-10, 8:11);

(3) Injilda rosul Pawlus bu ayətlərnı xundak qıxəndürüp beridu («1Kor.» 15:55-56, «Wəh.» 20:13-14ni kəring);

(4) tekistning ikkinçi kismining tərijimisi: «Mən (Əzüm) sanga halakət bolimən, i təhtisara!... sanga waba bolimən, i ölüm! Mən silərgə heq rəhım kılmaymən» bolux ehtimaloqə bək yeqin. Yənə mumkinçilik barki, ayətnıng əng ahirikı kismi: «Mən Əzümni heq ayımaymən!» degən mənıdə bolidu — demək, Huda Israilni kutkuzux üqün hərəkəndə bədəl tələxə təyyardur. ■ **13:14**

Yəx. 25:8; 1Kor. 15:55 □ **13:15 «Əfrain kerindaxliri arisida «mewilik» bolsimu»** — «Əfrain» degən isimning əzi «mewilik» degən mənıdə. Muxu ayəttiki «mewə» pərzəntlərnı kərsitidu (14-ayətnimu kəring).

«Xərktin bir xamal qikidu» — Kanaanora (Pələstingə) nisbətən əng dəhşətlik xamal xərək xamilidur. Uları nabut kilidoqan Asuriya koxuni dərwəqə xərktin kelidu. «həzinidiki nəpis qaqa-kuqılar» — Əfraindikı «kelixkən qokan-çizlar»ni kərsitiximu mumkin (16-ayətnimu kəring).

■ **13:16** Hox. 10:14 ■ **14:1** Hox. 12:7

Pərwərdigarning yenioşa qaytinglar;
 Uningoşa: — «Barlik kəbihlikni kəqürgəysən,
 Xapaət bilən bizni qəbul kəloşaysən,
 Xuning bilən biz Sanga ləwlimizdiki «buşa *qurbanliklar*»ni tutimiz —
 dənglar. □

³ — «Asuriyə bizni qutkuzmaydu,
 Atlaroşa minməymiz;
 Biz hərgiz öz qolimiz yasioşinoşa: — «Hudayimiz!» deməymiz;
 Qünki Səndinla yetim-yəsirlər rəhim-xəpkət tapidu». □

⁴ — Mən ularni «arkioşa qəkinixliri»din saqaytimən,
 Mən ularni qin kənglumdin halap səyimən;
 Qünki Mening oşəzipim uningdin yandi.

⁵ Mən Israiloşa xəbnəmdək bolimən;
 U nilupərdək bərk uridu,
 Yiltizliri Liwan *kedir* dərihidək yiltiz tartidu;

⁶ Uning bihliri xahlap yeyilidu,
 Uning güzəlliki zəytun dərihidək,
 Puriki Liwan *kediriningkidək* bolidu.

⁷ Həlkə qaytip kelip, uning sayisi astida olturidu;
 Ular ziraətlərdək yaxnaydu,

Üzüm telidək qəqəkləydu;
 Liwanning xarabliri *aşzida qaloşandək*, esidə xerin qalidu. □

⁸ Əfraim: «Mening butlar bilən yənə nemə karim!» — dəydişən bolidu.
 «Mən uningəşa jawab bərimən, uningdin həwər alimən!
 «Mən yapyexil bir qarışaydurmə». □
 «Sening mewəng Məndindir!» □

⁹ Kim dana bolup, bu ixlarni qüxinər? Qəqən bolup, bularni bilər?
 Qünki Pərwərdigarning yolliri durustur;
 Həkkaniylər ularda mangidu;
 Birəq itaətsizlər ularda putlixip yikilidu. ■

□ **14:2** «...«**buşa qurbanliklar**»ni tutimiz — «buşa qurbanliklar» Hudaşa atəp beşixlinidişən «kəydürmə qurbanliklar» iqidə əng qimmətlik qurbanlik idi. Muxu yərdə kəqmə mənidi ixlətkən, əlwəttə. U «ləwlimizdiki mol ibadət-mədhüyə»ni kərsitidu. Baxşa birhil tərjimisi: «ləwlimizdiki mewini tutimiz». □ **14:3** «**Qünki Səndinla yetim-yəsirlər rəhim-xəpkət tapidu**» — bu söz Hoxiyaning balilirining öz dadisi bilən bolşən kəqürmixini əks əttürgən bolidu. □ **14:7** «**Liwanning xarabliri aşzida qaloşandək, esidə xerin qalidu**» — ibraniiy tilida: «Uning əslətmisi Liwandiki xarabningkidək bolidu». □ **14:8** «**Əfraim: «Mening butlar bilən yənə nemə karim!» — dəydişən bolidu**» — baxşa birhil tərjimisi: «U (Huda Əfraimoşa) «I Əfraim, Mening butlar bilən nemə alaşəm bolsun!» — dəydu». ■ **14:9** Pənd. 10:29

Yo'el

Qekatkə apiti Pərwərdigarning künigə bexarət beridu

¹ Pərwərdigarning Petuelning oqli Yoelqa qūxkən səzi: —

² «I kerilar, anglanglar;

Zeminda barlik turuwatqan həmməylən, qulak selinglar;

Əz künliringlarda yaki ata-bowiliringlarning künliridimu xundaq bir ix bolup bakqanmu?

³ Baliliringlarqa xuni eytip beringlar,

Baliliringlar öz baliliriqqa eytsun,

Ular mu kelər dəwrgə eytsun: —

⁴ «Qixligüqi kurt» kalduroqanni qekatkə yəp boldi,

Qekatkə kalduroqanni qekatkə liqinkiliri yəp boldi,

Qekatkə liqinkiliri kalduroqanni «wəyranqi kurt»lar yəp boldi. □

⁵ Əy, harakəxlər, oyqinip qattik yioqlanglar,

Huwlixinglar, i xarab iqqüqilər,

Yengi xarab tüpəylidin —

Qünki u aqzingdin elip taxlandi.

⁶ Qünki bir həlk, küqlük, sansizliqan həlk,

Zeminim üstigə besip kəldi;

Uning qixliri bolsa xirning qixliri,

Uningda xirning hinggang qixliri bardur;

⁷ U Mening üzüm tallirimni wəyranə qiliwətti,

Ənjür dərihimning qowzaklirini siyriwətti,

Ular ni yalingaqlap, taxliwətti;

Ularning xahliri aqliwetildi.

⁸ Yaxlikidiki eri üqün matəm tutup bəz kiyimlərgə oranqan nəwjuwandək qattik piqan qeqinglar;

⁹ Pərwərdigarning öyi «axlik hədiyə»din həm «xarab hədiyə»lərdin məhrum qilindi;

Kahinlar, yəni Pərwərdigarning hizmətqiliri matəm tutidu. □

¹⁰ Etizlar qəldəp kətti,

Zemin matəm tutidu;

Qünki ziraətlər oqazan boldi,

Yengi xarab kurup kətti,

Zəytun meyi qəojiridi.

¹¹ Həy dehqanlar, uyulunglar;

Buqdaylar həm arpilar üqün yalwuringlar, i üzümqilər,

Qünki etizlarning hosulliri kurup kətti.

¹² Üzüm teli qəojirap kətti,

Ənjür dərihi solixip kəldi,

Anar dərihi, horma palmisi həm alma dərihimu,

Daladiki barlik dərəhlər solixip kətti;

□ **1:4 «Qixligüqi kurt»lar... «wəyranqi kurt»lar** — «qekatkə liqinkə» wə «wəyranqi kurt»lar bolsa bəlkim qekatkening esüx jəryanidiki üq hil xəkli, bolmisa üq hil baxqa ziyandax haxarətlər boluxi mumkin. □ **1:9 «axlik hədiyə»din həm «xarab hədiyə»lər...»** — «axlik hədiyə»lər həm «xarab hədiyə»lər adəttə «kəydürmə qurbanliq»lar həm «təxəkkür qurbanliq»lirining üstigə kuyulatti. **«kahinlar, yəni Pərwərdigarning hizmətqiliri»** — «kahin» muqəddəs ibadəthanida puqralar üqün məhsus qurbanliqni kəydürgüqi kixi.

Bərħək, xadliqmu adəm balilirida solixip kətti.

¹³ Belinglarni baqolanglar, pəryad oqunglar, i kaħinlar;
Huwlanglar, i qurbangahning hizmətqiliri;
Keqiqə bəz kiyimlərni kiyip düm yetinglar, i Hudaning hizmətqiliri;
Qünki Hudayinglarning öyidin «axliq hədiyə» həm «xarab hədiyə» üzülüp
kaldi. □

¹⁴ «Roza tutayli» dəp *Hudaəra* məhsus bir məzgilni ayringlar,
Jamaətkə məhsus yiqilimiz, dəp jakarlanglar;
Aqsakallarni, zeminda turuwatqanlarning həmmisini Pərwərdigar Hu-
dayinglarning öyigə yiqip,
Pərwərdigarəra nalə kətürünglar! ■

¹⁵ «Aħ, xu kün!
Qünki Pərwərdigarning küni yekinlaxti,
U Həmmigə Qadir tərripidin həlakət bolup kelidu. □ ■

¹⁶ Mana, oʻziza kəz aldimizdin elip taxlandi əməsmu?
Xadliq, huxallik Hudayimizning öyidin elip taxlandi əməsmu? □

¹⁷ Uruklar topa-qalmilar astida qirip kətti,
Ambarlar harabiləxti,
Boʻquzhanilar oʻqulap qūxti;
Qünki ziraətlər oʻjazang boldi.

¹⁸ Qarpaylar xundak həkrixip kətti!
Kala padiliri patiparaq boldi,
Otlakni tapalmioʻaq;
Koy padilirimu özi «gunahimiz bar» degəndək məyüsləndi; □

¹⁹ Aħ, Pərwərdigar, nida qilimən Sanga;
Qünki ot yalkunliri janggaldiki ot-qəplərni yəwətti,
Yalkun daladiki barliq dərəhlərni kəydürüwətti.

²⁰ Daladiki haywanlarmu Sanga nida qilidu,
Qünki erik-əstənglər qurup kətti,
Ot-yalkun janggaldiki ot-qəplərni yəwətti.

2

Qekətkilərnig wəyranqiliki

¹ Zion teoʻjida kanay qelinglar,
Mukəddəs teoʻjimdə agah signalini anglitinglar;
Zeminda turoʻuqi həmməylən dir-dir titrisun;

□ **1:13 «Hudayinglarning öyi»** — mukəddəs ibadəthanini kərsitidu. ■ **1:14** Yo. 2:12-15

□ **1:15 «U (xu kün) Həmmigə Qadir tərripidin həlakət bolup kelidu»** — muxu səz Yoeləra za-
mandax Yəhudiy həlqining kəpinqisini qəqitidioʻqan alahidə gəp. Ular: ««Pərwərdigarning küni»
biz Yəhudiy həlqigə nijatni elip kelidu, hər bir baxqa millətkə həlakətni elip kelidu» dəp oylaytti.
Yoel pəyoʻəmbər xu künining hər bir gunahkar adəmgə (məyli Yəhudiy bolsun, Yəhudiy bolmisun)
həlakət elip kelidu, dəp jakarlaydu. ■ **1:15** Yəx. 2:9-22; 13:6 □ **1:16 «Hudayimizning öyi»**
— mukəddəs ibadəthanini kərsitidu, əlwəttə. □ **1:18 «Qarpaylar xundak həkrixip kətti!**
Kala padiliri patiparaq boldi, otlakni tapalmioʻaq; koy padilirimu özi «gunahimiz bar»
degəndək məyüsləndi» — hətta qarwilar, daladiki haywanlar Hudaəra nida kətürwatqanoʻra
ohxaydu (20-ayətnimu kəring). Nemixka əmdi Hudaning həlqi Uningoʻra heq dua qilmaydu?

Qünki Pərwərdigarning küni kelidu, u yekindidur. □ ■

² U kün bolsa qarangoşu həm sür kün,
Bulutlar qaplanoşan həm qarqarangoşu zulmət kün, — tang səhər taolər
üstigə yeyiloşandək,

Zor həm küqlük bir həlk kelidu;
Ularoşa ohxax boləşuqilar bolup baqmioşan,
Ulardin keyinmu, dəwrdin-dəwrgə yənə bolmaydu.

³ Ularning aldida köydürgüqi ot mangidu,
Ularning keynidə bolsa bir yalkun köydürüp otidu;
Keliştin burun zemin «Erən başqisi»dək,
Biraq ularning tapini təgkəndin keyin gül-giyahsız qəl-bayawan bolidu;
Bərək, ulardin heqnemə keqip kütulalmaydu.

⁴ Ularning kiyapiti atqa ohxaydu,
Atlik ləxkərdək qapidu.

⁵ Jəng hərwiliri güdürligəndək sada bilən ular taol qoqkılıridin səkrəp
otidu;

Pahalni paraslap köydürgən ot awazidək taraslap mangidu,
Dəbdəbilik səp tüzəp turoşan küqlük qoxundək yürüdü,

⁶ Ularning aldida əllər kattik azablinidu,
Həmmə qiray tatirip ketidu.

⁷ Ular palwanlardək yügürüdü;
Jəngqilərdək sepildin artılıp otidu;
Həmmisi öz aldioşa qarap yürük kildü;
Səplirini heq buzmaydu.

⁸ Heqkaysisi öz kerindixini qistimaydu;
Hərəkaysisi öz yolida mangidu;
Qorallarəşa etilsimu, yarılanmay otüp mangidu; □

⁹ Xəhərninğ həmmə yerigə qepixidu;
Sepil üstidə yügürüp yürüdü;
Oylərgə yamixip qikidu;
Derizilərdin oşridək kiridu.

¹⁰ Ular aldida yər-zeminni titrək basidu,
Asmanlar təwrinip ketidu;
Kuyax həm ay qarangoşulixip ketidu,
Yultuzlar julasini kayturuwalidu. ■

¹¹ Pərwərdigar Öz qoxuni aldida awazini qoyuwetidu,
Qünki Uning bargahı payansizdur;
Uning səzini orunlioşuqi küqlüktür;
Qünki Pərwərdigarning küni uluol, intayin dəhxətliktür;
Kim uni kətürəlisun? ■

¹² Biraq hətta həzirmu, — dəydu Pərwərdigar,
— Qin kənglünqlər bilən, rozilər bilən, yioşilər bilən matəm tutup Mening
yenimoşa kaytip kelinglar; ■

¹³ Kiyim-keqikınglarni əməs, bəlki yürək-baolringlarni tilip,
Pərwərdigar Hudayınglarning yenioşa kaytip beringlar;
Qünki U mehır-xəpkətlik həm rəhimdil,

□ **2:1 «Zion teoşida kanay qelinglar»** — «Zion» yaki «Zion teoşi» — Yerusalem xəşiri, jümlidin mukəddəs ibadəthana jaylaxқан taodur. «Zion» bəlkim «kərinəlik» degən mənida. U daim Hudaning Öz həlkigə himayə boləşioşa simwəl bolidu. **«kanay qelinglar»** — ibranıy tilida «buroşa qelinglar». ■ **2:1** Yo. 1:15; Zəf. 1:14, 15 □ **2:8 «Korallarəşa etilsimu, yarılanmay otüp mangidu»** — birnaqqə hil tərjimisi boluxi mumkin. Ibranıy tilini qüxinix təs. ■ **2:10** Yəx. 13:10; Əz. 32:7; Yo. 2:31, 3:15 ■ **2:11** Yər. 30:7; Am. 5:18; Zəf. 1:15 ■ **2:12** Yər. 4:1

Asan oʻz-oʻzlarini qoʻlga olingan, zor mehri-muhabbatlik, yamanlikning yanidigan Hudadur. □ ■

14 Kim bilidu, U jazalaxtin yenip, rahim qilib birer bərikətni, Pərwərdigar Hudayinglaroqa sunoʻdək birer «axlik hədiyə» həm «xarab hədiyə»ni qaldurup ketəmdu tehi?■

15 Zion teʻoʻjida kanay qelinglar, «Roza tutayli» dəp Hudaʻoqa məhsus bir məzgilni aytinglar, Jamaətkə məhsus yiqilimiz, dəp jakarlanglar;□ ■

16 Əlni yiqinglar, jamaətni paklandurunglar, Aqsakallarni jəm qilinglar, balilarni, emiwatqanlarnimu yiqinglar; Toy qiliwatqan yigit əz əyidin, Yatlik bolidigʻan kiz hujrisidin qixsun;□

17 Kahinlar, yəni Pərwərdigarning hizmətqiliri aywan bilən qurbangah otturisida yioʻa-zar kətuʻrsun, Ular eysunki, «I Pərwərdigar, Əz həlkinggə iqingni aʻqritkaysən, Əz mirasingni horluktin saklap, Ularni əllərgə səz-qəqək boluxka qoymioʻaysən; Əl-yurtlar arisida: «Ularning Hudasi kəni?» deyilmisun».□ ■

18 Andin Pərwərdigar Əz zeminiʻoqa otluk muhəbbitini, Əz həlkiyə rahim-xəpkətni kərsətti;

19 Pərwərdigar jawabən Əz həlkiyə mundak dedi: —

«Mana, Mən silərgə buʻoʻday, yengi xarab wə zəytun meyini əwətimən, Silər bulardin qandurulisilər; Wə Mən silərnə kaytidin əllər arisida xərməndə qilib qoymaymən;□

20 Həm ximaldin kəlgüqini silərdin yirək qilib, Uning aldi qismini xərkəy dengizə, Kəyni qismini oʻqərbəy dengizə qoʻqiliwetimən; Uni qəl bir zeminiʻoqa həydiwetimən; Uning sesiklikə purap turidu, Pasik hidi qikidu;

□ 2:13 «Kiyim-keqiklarni əmas, bəlki yürək-baʻoʻringlarni tilip,...» — kona zamanlarda kattik qayoʻu-həsətnə bildürux uqün həklər kiyimlerini yirtatti. ■ 2:13 Mis. 34:6; Zəb. 86:15; Yun. 4:2 ■ 2:14 Yun. 3:9 □ 2:15 «kanay qelinglar» — ibraniy tilida «burəqa qelinglar». ■ 2:15 Yo. 1:14 □ 2:16 «Əlni yiqinglar, jamaətni paklandurunglar» — muxu «paklandurux» bəlkim hər bir adəmnə Musa pəyoʻəmbərgə qūxūrūlgən muqəddəs qanuda bəkitilgən hər bir haram nərsidin ayriwetix dəgenlikur. «Toy qiliwatqan yigit əz əyidin, yatlik bolidigʻan kiz hujrisidin qixsun» — «Kən.» 20:7, 24:5 bilən selixtursak, wəziyətning jiddiylikə tehimu enik kərinidu. □ 2:17 «(Ibadəthanidiki) aywan bilən qurbangah otturisida yioʻa-zar kətuʻringlar» — nemixka axu jayda xundak qilix kerək? Pikrimizqə, bu əmr birnəqqə yil ilgirik bir wəxə bilən nəziq munasiwətlik, yəni Yəhudaning padixahə Yoax Zəkəriya dəgən kahin-pəyoʻəmbərnə dəl axu yərdə oltürəwətkən («2Tar.» 24:21 həm «Mat.» 23:35ni kəring). «Əz mirasingni horluktin saklap... » — «Pərwərdigarning mirasi» muxu yərdə, xūbhəsisziki, əz həlkinə kərsitidu. ■ 2:17 Zəb. 42:10; 79:10; 115:2 □ 2:19 «Andin Pərwərdigar ... rahim-xəpkətni kərsətti (18-ayət)... Əz həlkiyə mundak dedi: ... » — qəriʻoʻwənda həlk Hudaning səzi boyiqə dua-tilawət qiləqan, Huda dərəwəxə ularning duasiʻoqa həzir jawab beridu. Bəzi alimlar bu səzlərnə: «Andin Pərwərdigar ... rahim-xəpkətni kərsitidu... bərhək mundak dəydu: ... » dəp təjəimə qilidu.

Qünki u «qong ixlarni qilouqimən» dəp özini uluq qilmaqçi bolidu.□

²¹ Korkma, i zemin;

Xadlinip huxal bol;

Qünki Pərwərdigar uluq ixlarni qilolan.□

²² I daladiki haywanlar, korkmanglar;

Qünki qöllüktiki ot-qəplər bərk urmaqta;

Dərəh mewisini bərməktə,

Ənjür dərihi, üzüm teli toluk həsul beridu.

²³ Həm silər, Zionning baliliri, xadlinip Pərwərdigar Hudayinglardin hursən bolunglar;

Qünki U həkkaniylik boyiqə silərgə «awwalki yamoqurlar»ni beridu;

U silərgə həl-yeoqin beridu,

Yəni baxta bolojandək «awwalki yamoqurlar» həm «keyinki yamoqurlar»ni yaqduridu.□

²⁴ Hamanlar buqdayoqa tolojan bolidu,

Idix-küplər yengi xarab həm maylaroqa tolup taxidu.

²⁵ Wə Mən silərgə qekətakilər, qekətkə liqinkiliri, «wəyranqi kurt»lar, «qixligüqi kurt»lar,

Yəni Mən aranglaroqa əwətkən uluq qoxunum yegən yillarni qayturup bərimən,■

²⁶ Silər boluxiqə yəp, kandurulisilər,

Xuningdək silərgə karamət ixlarni kərsətkən Pərwərdigar Hudayinglarning namini mədhıyiləysilər;

Xuning bilən Mening həlkim hərgiz yənə hijalətkə qalmaydu.

²⁷ Silər Mening Israil iqidə turojanlikimni,

Xundakla Mənki Pərwərdigar silərnin Hudayinglar ikənlikimni,

Məndin baxka həqkim bolmaydiqanlikini bilisilər;

Xuning bilən Mening həlkim hərgiz yənə hijalətkə qalmaydu.

²⁸ Həm keyin, Mən Öz Rohimni barlik ət igiliri üstigə quyimən;

Silərnin oqul-qizliringlar bexarət beridu,

Qeriliringlar alamət quxlarni kəridu,

Yigitliringlar qayibanə alamət kərünüxlarni kəridu;□ ■

□ 2:20 «Həm ximaldin kəlgüqini silərdin yirək kilip,...» — «ximaldin kəlgüqi» bolsa bəlkim birlə waqıtta bizgə ikki bexarətni təng kərsitip beridu. Birinqidin, Yoel pəyoqəmbərnin zamanidiki, ximaldin kəlgən «qekətkə qoxuni»ni kərsitidu; ikkinqidin, ahirki zamandiki, ximaldin kelidolan, Israil həlqigə hujum kilidolan, Xəytan qozqaydiqan qong bir qoxunimu kərsitidu. «Qoxumqə sez»imiznimu kəring. «Uning aldi kismini xərkiy dengizoqa, kəyni kismini qarbiy dengizoqa...» — «xərkiy dengiz» «Ölük Dengiz»ni, «Qərbiy Dengiz» «Ottura Dengiz»ni kərsitidu. «Qünki U (Pərwərdigar) «qong ixlarni qilouqimən...» — baxka birhil tərijimisi «Qünki U (Pərwərdigar) uluq ixlarni kiliwatidu» (21-ayəttikidək). □ 2:21 «Qünki Pərwərdigar uluq ixlarni qilolan» — yaqi «qünki Pərwərdigar uluq ixlarni kiliwatidu». □ 2:23 «Qünki U həkkaniylik boyiqə silərgə «awwalki yamoqurlar»ni beridu» — baxka birhil tərijimisi: «Qünki U silərgə «həkkaniylikni egətküqi»ni əwitidu, həl-yeoqin beridu». Ikki tərijimisi bəlkim təng inawətlik boluxi mumkin; undakta «həkkaniylikni egətküqi» Qutquzoquqi-məsihni kərsitixi kərək bolidu. «U silərgə həl-yeoqin beridu, yəni baxta bolojandək «awwalki yamoqurlar» həm «keyinki yamoqurlar»ni yaqduridu» — «awwalki yamoqurlar» (yaqi «dəsləpki yamoqurlar») Qanaanda 10-ayda yaqıdu wə uning wasitisi bilən tupraq yumxitilip, yər həydəx andin uruk qeqiz mumkin bolidu. «Keyinki yamoqurlar» Israilda 3- yaqi 4-ayda yeqip, ətiyazlik ziraətlərnı pixurux rolinı oynaydu. Xunga hər bir dəhqan «keyinki yamoqur»oqa təxnadur, uni bək qədirləydu. ■ 2:25 Yo. 1:4 □ 2:28 «Silərnin oqul-qizliringlar bexarət beridu» — yaqi «silərnin oqul-qizliringlar pəyoqəmbərlik kilidu». ■ 2:28 Yəx. 44:3; Əz. 39:29; Ros. 2:17

²⁹ Bərhək, xu künlərdə qullar üstigimu, dedəklər üstigimu Rohimni kuyimən.

³⁰ Mən asmanlarda, zemində karamətlərni, Kan, ot, is-tütək tüwrüklirini kərsitimən.

³¹ Pərwərdigarning uluq həm dəhşətlik küni kəlmigüqə,

Kuyax karangöşulukqa,
Ay kanəqa aylandurulidu. ■

³² Həm xundak əməlgə axuruliduki,
Pərwərdigarning namini qaqirip nida qilənlarning həmmisi kütquzulidu;

Qünki Pərwərdigar deginidək, Zion teqida həm Yerusalemda,
Həmdə Pərwərdigar qaqirmakqi boləjan «kaldisi»lar üqün kütquzux-nijat bolidu. □ ■

3

Pərwərdigar əllərnin üstidin həküm qikiridu

¹ Qünki mana, xu künlərdə, xu pəyttə,
Mən Yəhuda həm Yerusalemnı asarəttin kütuldurup, azadlıqqa erixtürginimdə,

² Mən barlıq əllərnimu yioip,
Ularnı «Yəhəxafat jiləisi»qa quxürimən;
Xuning bilən ularning həlkimni əllər arisioqa tarqitiwətkənlikidin,
Zeminimni bəlüp parqiliwətkənlikidin,
Ularnı axu yərdə Menin mirasim, yəni həlkim Israil tüpəylidin sorakqa tartimən. □

³ Uning üstigə ular Menin həlkimni doqqa tikip qək taxlıoqan;
Bir yigitni bir pəhixə ayaloqa alməxturoqan,
Bir kizni «xarab iqimiz» dəp xarab üqün alməxturoqan.

⁴ Həy, Tur həm Zidon, Filistiyəning barlıq rayonlırı, Mən silərnı nemo kiliptimən?

Silə Məndin əq alməqdimusilə?
(Birək Məndin əq alimiz desənglar, əqni tezla əz bəxinglarəqa kayturup berimən!) □

⁵ Kümüxlirim, altunlırimni buliwəloqininglar tüpəylidin,
Güzəl gəhərlirimni əz buthaniliringlarəqa aparəqininglar tüpəylidin,

⁶ Yəhuda baliliri həm Yerusalemnin balilirini əz qeğrasidin yirək qilmək üqün ularni Greklarəqa setiwetkininglar tüpəylidin,

⁷ Mana, Mən ularni silə setiwətkən jayda ornidin turəquzimən,

■ 2:31 Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 13:10; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13 □ 2:32

«Pərwərdigar qaqirmakqi boləjan «kaldisi»lar...» — yaki «Pərwərdigar qaqiriwatқан «kaldisi»lar...». «(Pərwərdigarning) «kaldisi»» — Təwratta, pəyqəmbərlərnin yazmılrıda kəp kərılıdıoqan tema yaki mawzudur. Israil həlkining həm əllərnin kəp qismi Hudadin yirəklixip kətkən bolsimu, ular arisida Hudaning mehir-xəpkiti bilən, Əzigə sadıq bir «kaldisi»ning həman hərdaim tepilidıoqanlıki kərsitilidu. ■ 2:32 Ob. 17; Rim. 10:13 □ 3:2 «Mən barlıq əllərnimu yioip,... xuning bilən ularning həlkimni əllər arisioqa tarqitiwətkənlikidin, ... ularni... həlkim Israil tüpəylidin sorakqa tartimən» — «əllər» bolsa yat əllər, Yəhudi əməslər. «Yəhəxafat jiləisi» — «Yəhəxafat» — «Yah» (Pərwərdigar) sotlaydu» degən mənıdə. U bəlkim Yerusalemlə xəhırınin xərki tarıpidiki «Kidron jiləisi»ni kərsitidu (Yerusalemlə həm «Zəytun teqıi» arisida). □ 3:4 «Həy, Tur həm Zidon,...» — «Tur» bolsa Liwandiki əng qong port həm kudrətlik xəhər, Zidon uning ətrapidiki rayon.

Həmdə kılōjininglarni  z h xinglaro a  ayturim n.

⁸ Oo ul-kizliringlarni Yəhuda balilirining kolo a setiwetim n, Ular xularni yiraktiki bir  lg , yəni Xabiyaliklaro a setiwetidu; Q nki Pərwərdigar s z kilo an. □

Pərwərdigar «Yəhoxafat jilo isi»da barlik  llarning  stiga h kumini qikiridu

⁹ Xuni əllər arisida jakarlanglarki, «J ngg  təyyarlininglar, Palwanlarni ko oanglar, J ngqil rning h mmisi yekinlaxsun, J ngg  hazir bolsun;

¹⁰ Sapan qixlirini kiliq kilip, Oro akliringlarni n yz  kilip so uxunglar; Ajiz adəmmu: «Mən küqlük» desun;

¹¹  traptiki h mm  əllər, tezdin kelinglar, H mminglar xu yerg  j m bolunglar!».

« z ngning k ql kliringni axu yerg  qüxürgəysən, ah Pərwərdigar!» □

¹² « ll r ko oqilip «Yəhoxafat jilo isi»o a k lsun;

Q nki Mən xu yerd  olturup  traptiki h mm   ll rni soraq a tartim n.

¹³ Oro akni selinglar,

Q nki ziraət pixti;

Kelinglar, q x p q yl nglar,

Q nki xarab k lq kliri lik tuxuqtur,

Idix-k pl r tolup taxidu.

Q nki ularning rəzilliki zordur» □ ■

¹⁴ Ah, nuro un, nuro un kixil r «Qarar jilo isi»da!

Q nki P rw rdigarning k ni «Qarar jilo isi»o a yekinlaxti.

¹⁵ Kuyax həm ay qarango ulixip ketidu,

Yultuzlar  z julasini  ayturuwalidu. ■

¹⁶ Pərwərdigar Ziondin hərkirəydu,

Yerusalemdin awazini ko uwetidu;

Asmanlar, zeminlar silkinidu;

Lekin Pərwərdigar  z h lkiɡ  baxpanah,

Israil baliliro a k q-himayə bolidu.

Pərwərdigar Zionni  z makani kilitidu

¹⁷ Xuning bilən sil r M nki P rw rdigarning sil rning Hudayinglar ikənlikimni,

 z mu odd s teo im Zionda turidio anlikimni bilisil r;

Yerusalem p k-mu odd s bolidu,

□ **3:8** «Ular xularni yiraktiki bir  lg , yəni Xabiyaliklaro a setiwetidu» — «Xabiyaliklar» «Xeba» deg n rayondikil r boluxi mumkin. □ **3:11** « z ngning k ql kliringni axu yerg  qüxürgəysən, ah Pərwərdigar!» — bu s zl r 2:1-11diki w  «Y x.» 13:3-5diki s zl rg  munasiw tlik boluxi ker k. «Y x.» 13:3-5diki izahatlarnimu k r ng. □ **3:13** «Oro akni selinglar, q nki ziraət pixti; kelinglar, q x p q yl nglar, q nki xarab k lq kliri lik tuxuqtur... q nki ularning rəzilliki zordur» — muxu buyruq b lkim Hudaning «k ql kliri»,

yəni pərixtilərgə eytilidu («W h» 14:17-20ni k r ng). ■ **3:13** W h. 14:15 ■ **3:15** Yo. 2:10, 3:4, 15; Y x.13:10; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; W h. 6:12-13

Uningdin heq yat adamlar yanə otmaydu. □ ■

18 Həm xu küni əməlgə axuruliduki,
Taqlar yengi xarabni temitidu,
Dəng-egizliklərdin süt akidu,
Yəhudadiki barlik erik-əstənglərdə liq su akidu;
Pərwərdigarning öyidin bir bulaq çikidu,
Xittim jilojisini suqiridu. □ ■

19 Misir bolsa bir qəllük,
Edom adəmzatsiz bir qəl-bayawan bolidu,
Ularning Yəhuda balilirioja kıloğan zulum-zorawanlıqı tüpəylidin,
Ular bularning zeminida bigunah qanlarni tökkənliki tüpəylidin.

20 Birak Yəhuda mənggügə turidu,
Yerusalem dəwrdin-dəwrgiqə qalidu;

21 Həm Mən ularni tökkən qanlarning paklandurulmioğan gunahlıridin
paklandurimən;
Qünki Pərwərdigar Zionda makanlaxqandur.

□ **3:17 «Uningdin heq yat adamlar yanə otmaydu»** — degən səz bəlkim: (1) heq tajawuzqi yanə Yerusalezni buzmaydu, wə (2) Yerusalezni buloşudək heqqandaq butpərəs adəm uningdin yanə otmaydu, degən ikki mənini kərsitixi mumkin. ■ **3:17** Wəh. 21:27 □ **3:18 «...Xittim jilojisini suqiridu»** — «Xittim jilojisi» Yerusaleمنىning xərkiy tərpidə bolup, suliri Iordan jilojioja quxidu. ■ **3:18** Am. 9:13

Amos

Amos pəyğəmbərnin bexarətli

¹ Uzziya Yəhudaşa, Yoaxning oqli Yəroboam Israilğa padixah bolğan waqıtlarda, yər təwrəxtin ikki yıl ilgiri, Təkoadiki qarwiqılar arisidiki Amosning Israil toqırluq eytkan sözliri: — □ ■

² U: «Pərwərdigar Zion teqıdın hərkirəydu, Yerusalemdin awazini koyuwetidu; Padıqılarnın otlaqliri matəm tutidu, Karməl qokqisi oqazanglıxidu» — dedi. □ ■

Hudaning Israilğa koşna koşmalar üstidin həkümü ••• Suriya həşkşida

³ Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Dəməxkning üq gunahı, bərək tət gunahı üqün, uningğa qüxidiğan jazani yandurmaymən, Qünki ular Gileadtikilərnı tēmür tirnilik sərəmlər bilən soqkanidi; □

⁴ Xundakla Hazaəlnin öyigə bir ot əwətimən, U Bən-Ədadning ordilirini yutuwalidu. □

⁵ Dəməxk dərwazisidiki tēmür baldakni sunduriwetimən, Awən jiləşisida turoşuqini, Bəyt-Edəndə xahanə həsisini tutkuşuqini üzüp taxlaymən; Suriyaning həlki əsirgə qüxüp kiroğa elip ketilidu, — dəydu Pərwərdigar. □ ■

Filistiya həşkşida

⁶ Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Gaza xəhirining üq gunahı, bərək tət gunahı üqün, uningğa qüxidiğan jazani yandurmaymən, Qünki ular Edomğa tapxurup berixkə, barlık tutkunlarnı əsir kılıp elip kətti. □ ■

⁷ Həm Mən Gazaning sepiləğa ot əwətimən, U uning ordilirini yutuwalidu;

□ **1:1 «Amosning Israil toqırluq eytkan sözliri»** — adəttə bu kitabta «Israil» Israilning «ximaliy padixahlıqni» kərsitidu. Amos Yəhudaning Təkoa yezisidin bolşuqini bilən yətküzidiğan bexarətlirining köpinşisi «ximaliy padixahlıq» toqırluqtur. ■ **1:1** Zək. 14:5 □ **1:2 «Pərwərdigar Zion teqıdın hərkirəydu, Yerusalemdin awazini koyuwetidu»** — bu bexarət yər təwrəxni kərsətsə kerək. «Karməl» bolsa Israilda həl-yeşin əng kəp bolidiğan jay; u «oqazanglıxkan» bolsa, baxka jaylar tehimu xundak bolatti. ■ **1:2** Yər. 25:30; Yo. 3:16 □ **1:3 «ular (Suriyəliklər) Gileadtikilərnı tēmür tirnilik sərəmlər bilən soqkanidi»** — «2Pad.» 10:32-33, 13:3-5-ayəttə Gileadtikilərnın Suriya tərpidin tartkan azab-oqubətliiri hatiriləngən; muxu ayəttə tiləğa elinoşni xu bozək kilinixni kərsətsə kerək. □ **1:4 «Hazaəl»** — Dəməxk padixahı bolup, «Bən-Ədad» uning oşlı idi. □ **1:5 «Awən jiləşisida turoşuqi»** — baxka birhıl tərijimisi «Rəzilik jiləşisida turoşuqi» — demək, yəni Dəməxkning padixahını ipadiləydu. «Suriyaning həlki əsirgə qüxüp kiroğa elip ketilidu» — «Kir» Mesopotamiya (hazırkı irak)diki bir yurt. Suriyəliklər əslidə xu jaydın qıqkanidi (9:7-ayətni kəruş). ■ **1:5** 2Pad. 16:9; Yəx. 17:1-11; Yər. 49:23-27 □ **1:6 «Qünki ular Edomğa tapxurup berixkə, barlık tutkunlarnı əsir kılıp elip kətti»** — «tutkunlar» Israildin yaki Yəhudadin tutkun kilinğan bir türküm kixilər bolsa kerək. Qarıoğanda Gazaning (yəni Filistiylərnın) məksiti Israilardin eq elix idi. ■ **1:6** 2Tar. 21:16, 17; 28:18

8 Mən Axdotda turuqini, Axkelonda xahənə hasini tutquqini üzüp taxlaymən,
Əkron xəhriyə qarxi qol kətürimən;
Filistiyələrnin qaldıki yöküldü, — dəydu Rəb Pərwərdigar.

Tur xəhəri həkəkida

9 Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Turning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uningöja qüxidiöjan jazani yandurmaymən,

Qünki ular barlık tutkunlarni Edomöja tapxuruwətti,

Xundakla kerindaxlık əhdisini esigə almidi. □

10 Həm Mən Turning sepiliöja ot əwətimən,

Ot uning ordilirini yutuwalidu.

Edom həkəkida

11 Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Edomning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uningöja qüxidiöjan jazani yandurmaymən,

Qünki u barlık rəhim-xərkətni taxliwetip,

Kılıq bilən öz kerindaxlıkni qoşlıöjan;

U yirilöjudək özəzəptə bolup,

Dərojəziptə bolöjan həlitini həmixə saklaydu; □

12 Həm Mən Teman xəhriyə ot əwətimən,

Ot Bozrahning ordilirini yutuwalidu».

Ammoniyalar həkəkida

13 Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Ammonning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uningöja qüxidiöjan jazani yandurmaymən,

Qünki ular qegrimizni kengəytimiz dəp, Gileadtiki hamilidar ayallarning qorsaklırini yeriwətti. □

14 Həm Mən Rabbahning sepiliöja ot yaqımən,

Jəng künidə qiya-qiyaalar iqidə,

Kara quyunning künidə kattik boran iqidə,

Ot uning ordilirini yutuwalidu;

15 Həm ularning padixahı əsirgə qüxidu,

— U əmirliiri bilən billə əsirgə qüxidu, — dəydu Pərwərdigar.

□ 1:9 «Qünki ular barlık tutkunlarni Edomöja tapxuruwətti, xundakla kerindaxlık əhdisini esigə almidi» — bu «tutkunlar» bəlkim yənə İsraildin kəlgən boluxi mumkin. «Əhdə» — Sulayman padixah əsli Turning padixahı bilən əhdə tüzgənidi. Biraq tutkunlarning nədin kelixi, Turning kim bilən əhdə tüzgənliki anqə muhim əməs; muhimi, Huda ularni wədisidə turmaslıktək wijdansızlıkı üqün jazalaydu. □ 1:11 «U yirilöjudək özəzəptə bolup,...» — baxqa birhil tərjimisi: «U özəzəp bilən həmixə adəmlərnı yirtiwetip,...». □ 1:13 «Qünki u qegrimizni kengəytimiz dəp, Gileadtiki hamilidar ayallarning qorsaklırini yeriwətti» — ular Gileadta turuwatqan baxqılarnimu öltürgən, əlwəttə. Biraq ularning bu əjayib rəhimsizlikning məksiti, ularöja kayturma zərbə bərgüdək heq adəm, hətta bowaqlarningmu qalmaslıkı üqün idi. Babilning padixahı Nebokədnəsar miladiyədin ilgiriki 582-yili Rabbah xəhriini wəyran kiliwətti.

2

Moab ҳəққидə

1 Pərwərdigar mundak dəydu:

—«Moabning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uningə qüxidiəjan jazani yandurmamən,
çünki u Edomning padixahining ustihanlirini köydürüp hək kiliwətti.

2 Həm Mən Moab üstigə ot əwətimən,
Ot Keriotning ordilirini yutuwalidu;

Wə Moab quқан-sürənlər bilən, qiya-qiyalar bilən, kanay sadasi bilən əlidu.

3 Wə Mən ularning həkimini arisidin üzüp taxlaymən,

Uning əmirilərini uning bilən billə öltürüwetimən, — dəydu Pərwərdigar.

Yəhuda həққидə

4 Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Yəhudaning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uningə qüxidiəjan jazani yandurmamən,

çünki ular Pərwərdigarning Təwrat-kanunini kəmsitti,

Uningdiki bəlgilimilərgə əməl kilmidi;

Ularning sahtilikliri əzlrini adaxturup koydi; ularning ata-bowilirimu bularə qəgixip mangojanidi.□

5 Həm Mən Yəhuda üstigə ot əwətimən,

Ot Yerusalemining ordilirini yutuwalidu.

Israil həққидə

6 Pərwərdigar mundak dəydu: —

Israilning üq gunahı, bərhək tət gunahı üqün, uni jazasidin kayturamən,

çünki ular həkkaniylarni kümüxkə setiwətti,

Yöksul adəmnı bir jüp qorukka setiwətti;

7 Ular namratlarning bexidiki qang-topilirini box koyuwətməydu,

Ajiz məminlərnin nesiwisini kayriwalidu;

Ata-bala ikkisi Mening mukəddəs namimni buloqap, ohxax bir kızning yenioqə təng baridu.□

8 Ular kızlarni həmmə qurbangahning yenioqə elip berip,

Kərgəz rəniqə koyoqan kiyim-keqəklər üstidə ular bilən yatidu;

Ular əz ilahining eyidə jərimanə bilən aloqan xarabni iqməktə.□

9 Birak Mən Amoriylarni ularning aldidin halak kiləjanmən,

Amoriylar kedir dərihidək egiz, dub dərihidək küqlük boləjan bolsimu,

□ 2:4 «Ularning sahtilikliri əzlrini adaxturup koydi» — «sahtilikliri» keyinki gəplərgə kariəqanda, ularning yasioqan butlirini kərsitidu. □ 2:7 «Ata-bala ikkisi Mening mukəddəs namimni buloqap, ohxax bir kızning yenioqə təng baridu» — bu ix pəhixiwazlik bolupla kəlməy, yənə ularning butioqə, yəni «Baal»qə birhil qokunux paaliyiti həsablinatti. □ 2:8

«Ular kızlarni həmmə qurbangahning yenioqə elip berip, kərgəz rəniqə koyoqan kiyim-keqəklər üstidə ular bilən yatidu; ular əz ilahining eyidə jərimanə bilən aloqan xarabni iqməktə» — bu jümlidə Amos ularning, bolupmu baylarning tət gunahini kərsitidu: — (1) ularning (butlarəqə atap beqixliəqan) kəp qurbanlikliri bar idi; (2) ular Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən mukəddəs kanunoqə hiləplik kilip, əzlrigə kərgəzdar boləjan namratlardin kiyim-keqəklirini tartiwalidu («Mis.» 22:26, «Kan.» 24:12-17ni kərüng); (3) ular buthanilarni selip, butlarni əzlrining Hudasi dəp etirap kiləqan; (4) ular haram yolda həkətin jərimanə alidu — u gunahlar bəlkim 6-ayəttə eytiləqan «üq gunahı, tət gunahı»ni enik toluklap kərsitip berixi mumkin.

Mən üstidin uning mewisini, astidin yiltizlrini h̄alak qıldim. ■

¹⁰ H̄əm Amoriylarning zeminini igilixinglar üqün,
Silərni Misir zeminidin elip qıkip,
Kirik yil qel-bayawanda yetəklidim. □ ■

¹¹ Silərning oqulliringlardin bəzilirini pəyətəmbər boluxka,
Yigitliringlardin bəzilirini «Nazariy» boluxka turəuzdum.
Xundak əməsmu, i Israil baliliri? — dəydu Pərwərdigar. □

¹² Birak silər Nazariylarəta xarab iqküzduŋlar,
H̄əm pəyətəmbərlərgə: «pəyətəmbərlik kilmanglar» — dəp
buyrudunglar. ■

¹³ Mana, Mən silərni basimən,
Huddi liq ənqə besiloqan h̄arwa yərni baskandək, silərni besip turimən;

¹⁴ H̄əm qapqurlarningmu kaqar yoli yokaydu,
Palwan öz küqini ixlilətməydu,
Zəbərdəs batur öz jenini kütquzalmaydu.

¹⁵ Okyani tutkuqi tik turalmaydu;
Yəltapan kaqalmaydu,
Atka mingüqi öz jenini kütquzalmaydu.

¹⁶ Palwanlar arisidiki əng jigərlik baturmu xu künidə yalingaq kəqip
ketidu, — dəydu Pərwərdigar.

3

Hər bir ixning səwəbi bardur

¹ Pərwərdigar silərni əyibləp eytkan bu söz-kalamni anglanglar, i Israil
baliliri,

Yəni Mən Misir zeminidin elip qıkarətan bu pütkül jəmət: —

² «Yər yüzidiki barlik jəmətlər arisidin pəkət silərni tonup kəldim;
Xunga üstunglarəta barlik kəbihlikliringlarning jəzasini qüxürimən». □

Hitab h̄əm muhəkimə

³ Ikki kixi bir niyəttə bolmisa, kəndəkmü billə mangalisun?

⁴ Oljisi yok xir ormanda h̄erkirəmdü?

Arslan h̄eqnemini almioqan bolsa uwisida h̄uwlamdu? □

■ **2:9** Qel. 21:24; Kan. 2:31; Yə. 24:8 □ **2:10** «Silərni ... kirik yil ... yetəklidim» — «Misirdin qıkip» wə «Qel-bayawandiki səpər» boyiqə ular qel-bayawanda kəp ketim Hudaəta itətsizlik, asiylikmu kılətan. Hudaning xu künlərdə ularni taxliwətmigənliki uning mehr-i-xəpkitigə intayin zor ispat bərdi wə beridu. ■ **2:10** Mis. 12:51 □ **2:11** «Nazariy» — bu adamlar alahidə yol bilən (jümlidin xarab iqməy, qaqlirini qüxürməy) waqitlik yaki əmürwayət əzini Hudaəta atəp beoixloqan. Xunga ularning yürüx-turuxliri h̄əklərgə baqiy dunyani əslitip turattı («Qel.» 6-babni kərüng). ■ **2:12** Am. 7:12, 13 □ **3:2** «Yər yüzidiki barlik jəmətlər arisidin pəkət silərni tonup kəldim; xunga üstunglarəta barlik kəbihlikliringlarning jəzasini qüxürimən» — demək, Huda insanlarəta ata kılətan alahidə imtiyazlarning h̄ərbiri əzigə has alahidə jawabkarlikini əzi bilən billə elip kelidu. □ **3:4** «Oljisi yok xir ormanda h̄erkirəmdü? Arslan h̄eqnemini almioqan bolsa uwisida h̄uwlamdu?» — xirlar ikki əhwalda h̄erkirəydu.

(1) nixan kılətan owni kərkitip kəzuktək katurup koyux üqün; (2) ow-oljini aloqandin keyin baxka yirtkuq h̄aywanlarəta: «Bu meningki, uningəta qekilma» dəp agahlandırux üqün. Bizningqə muxu yərdə bəlkim birinqi mumkinqilikni bildüridu (8-ayətni kərüng). H̄eqbolmioqanda Israiləta «ahirkə dəkikə», yəni towa kılaxka əng ahirkə pürsət kəldi; towa kilmisanglar Pərwərdigar xirdək silərni Əz owi kıldidu, degənlik bolsa kərək.

5 Tuzakta yəmqük bolmisa kux yərgə yikilamdu?
Aloqudək nərsə bolmisa, qışmaq yərdin etilip qıqamdu?

6 Xəhərdə *agağ* kaniyi qelinsa, həlk qorqmamdu?
Pərwərdigar kılmioğan bolsa, xəhərgə yamanlık qüxəmdu?■

7 Rəb Pərwərdigar Əz kulliri bolıoğan pəyoğəmbərlərgə awwal axkarilimay turup,
U heq ix kılmaydu.□

8 Xir hərkirigən tursa, kim qorqmaydu?

Rəb Pərwərdigar səz kıloğanda, kim *Uning* bexaritini yətküzməy turalaydu?□

Huda Israilni qorxaydioğan düxmən bolup qaldi ••• «U burulupla ularning düxmini boldi» {3:9-4:16}

9 Axdodtiki kəl'ə-ordilarda,
Xundakla Misirdiki kəl'ə-ordilarda elan kılip: —
«Samarıyə taoqliri üstidə yioqilinglar,
Uning otturisidiki zor kıyqas-sürənlərni,
Uning iqidiki jəbir-zulumlarıni kərup bekinglar» — dənglar.□

10 — Ular hək ix kılixni bilməydu — dəydu Pərwərdigar,
— Ular ordiliriqə zulum-zorawanlık bilən tartiwaloğanlırini həm oljilarni juqlıoquqilar!□

11 Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: —
«Mana bir yaw! U zeminni qorxiwaldi!
U mudariəngni elip taxlaydu,
Kəl'ə-ordiliring bulang-talang kılinidu.

12 Pərwərdigar mundak dəydu: — Padiqi xirning əozidın koynıng ikki putini yaki kulikining bir parqisini kutkuzup aloğandək,
Samarıyidə olturoğan Israillarmu xundak kutkuzulidu,
— Xəhərdə pəkət kariwatning bir burjiki,

■ 3:6 Yəx. 45:7; Yioq. 3:37, 38 □ 3:7 «Rəb Pərwərdigar Əz kulliri bolıoğan pəyoğəmbərlərgə awwal axkarilimay turup, U heq ix kılmaydu» — bu ayət Hudaning kıloğan barlık ixliridiki intayın muhım bir prinsipi kərsitidu. Baxkığə ipadilisək: — «Rəb Pərwərdigar kılmakqi bolıoğan ixlirida, Əz kulliri bolıoğan pəyoğəmbərlərgə aldi bilən bexarət bərməy qalmaydu». □ 3:8 «Xir hərkirigən tursa, kim qorqmaydu? Rəb Pərwərdigar səz kıloğanda, kim Uning bexaritini yətküzməy turalaydu?» — bu jümligə qarışqanda «xir» tehi owni tutmioğan ohxaydu — Towa kılixkə azrakla waqıt qaldi (4-ayətni qayta kərüng). □ 3:9 «Axdodtiki kəl'ə-ordilarda ... elan kılip: — «Samarıyə taoqliri üstidə yioqilinglar, uning otturisidiki zor kıyqas-sürənlərni, uning iqidiki jəbir-zulumlarıni kərup bekinglar» — bu səz bəlkim uni angliqoğan Samarıyədiki həkümdarlarqə həm baylarqə bək eoşir kəlgən boluxi mumkin. Huda kandaqmu Axdodtiki «butpərəs, kapir» Filistiylərni (həm Misirlikləri) muxu həkümdarlarıning Əz puqraliriqə kıloğan jəbir-zulumlırini kəruşkə, yurtning kətürəg dad-pəryadlırini anglaşkə təklip kılsun? «Kıyqas-sürənlər» bolsa ikki bislik səz — (1) yurtning dad-pəryadlırini; (2) qorxiwaloğan düxmənlərdin qorqx tüpəylidin kətürülgən kıyqas-sürənlərni bildüridu (11-ayətni kərüng). □ 3:10 «Ular ordiliriqə zulum-zorawanlık bilən tartiwaloğanlırini həm oljilarni juqlıoquqilar!» — bu bəlkim ikki bislik səz bolup: — (1) həkümdarlar həklərni bozak kılix arklık əzilrigə olja toplıoğan; (2) ular xundak kıloğanlıkidin, bu buliwaloğan haram oljisi ahirida əz bexışqə düxmənlərnıng zulumliri, bulangqılıkliri bolup qüxidu.

Diwandiki bir parqə Dəməxk libasila qalidu!□

13 — Anglanglar, Yakupning jəmətidə guwahlik beringlar,
— dəydu Rəb Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda,□

14 — Mən Israilning asiyliklerini öz bexiəja qüxürgən künidə,
Bəyt-Əl xəhirining qurbangahlarinimu jazalaymən;
Qurbangahning burjəkliridiki münggüzlər kesiwetilip yərgə
qüxürüldü.□

15 Mən «Kixlik Saray» wə «Yazlik Saray»ni biraqla uruwetimən;
Pil qixi öylərnu yökilip ketidu,
Kəpligən öylər tügixidu, — dəydu Pərwərdigar.□

4

Samariyədiki ayallaroja wə pütkül ahaligə boləjan aghahlar

1 I Baxandiki inəklər,
Samariyə teqida turup, namratlarni harlawatқан, miskinlərni ezi-
watқанlar,

Hojlirioja: «*Xarabni* elip kelinglar, biz iqimiz» dəydiəjanlar,
Bu səzni anglanglar: —□

2 Rəb Pərwərdigar Əz pak-muqəddəslik bilən kəsəm iqkənki,
Mana, bexinglarəja xundak künlər qüxiduki,
U silərni ilməklər bilən,
Nəslinglarni qanggaklar bilən elip ketidu.□

3 Həm silər *ayallar* hərbinglar sepilning xoraliridin kişilip ötüp,
Udul mengip tikiwetsilər;
Wə silər Hərmən tərəpkə qөрүwetilisilər, — dəydu Pərwərdigar.□

4 Əmdi Bəyt-Əlgə kelinglar, asiylik kilinglar!

Gilgaldimu asiylikni kəpəytinglar!

Ətigəndə qurbanlikliringlarni,

□ 3:12 «**Samariyədä olturojan Israilarmu xundak kutkuzulidu, — xəhərdə pəkət kariwat-ning bir burjiki, diwandiki bir parqə Dəməxk libasila qalidu!**» — muxu ayətning ikkinçi kisming təjrimiliri hərhil, biraq omumi mənisi bir-birgə yəkin kelidu. Samariyədikilərnəng onгда yetip əyx-ixrətlik turmuxida ixlətkən buyumliridin nahayiti az bir kısmi qəlip qalidu.

□ 3:13 «**Anglanglar, Yakupning jəmətidə guwahlik beringlar,...**» — bu Hudaning həliki təhiqə «butpərəs, kapir» boləjan Axdotikilərgə qiləjan səzi. □ 3:14 «**Bəyt-Əl xəhirining qurbangahlarinimu jazalaymən; qurbangahning burjəkliridiki münggüzlər kesiwetilip yərgə qüxürüldü**» — bexarəttin 150 yil ilgiri «Yəroboam I», Israil (ximaliy padixahlik)ning tunji padixahı Bəyt-Əl xəhiridə bir kalisiman butni yasap, uni «Pərwərdigar Hundayimiz» dəp atap, uning aldiəja bir qurbanlik supisini (qurbangah) yasəjan. Amosning səzigə qariəjanda bu qurbangahning yenioja heli kəp qurbangahlar qoxup selinəjan. Qurbangahning hər tət burjəkigə bir münggüz bekitilgən. □ 3:15 «**Mən «Kixlik Saray» wə «Yazlik Saray»ni biraqla uruwetimən**» — «kixlik saray», «yazlik saray» padixah dəm alidiəjan jaylar bolsa kerək. «Kəpligən öylər» — qariəjanda kəpligən adəmlər kəmbəqəqə bolup makansiz qaləjan. Xu waqitlarda, baylar kəp öylərni saləjan. □ 4:1 «**Baxandiki inəklər**» — bu «inəklər Samariyədiki baylarning qiz-ayallarini kersitidu. Baxan bolsa semiz, saəqlam kaliliri bilən dangki qikқан rayon. □ 4:2 «**Mana, bexinglarəja xundak künlər qüxiduki, U silərni ilməklər bilən, nəslinglarni qanggaklar bilən elip ketidu**» — Samariyə həlki ahirida Asuriyə padixahioja əsirgə qüxidü; Asuriyə padixahining əsirlərnəng kalpuqliridin ilməknəni etküzüp ularni yetəkləydiəjan rəhimsiz aditi bar idi. □ 4:3 «**Wə silər Hərmən tərəpkə qөрүwetilisilər**» — «Hərmən» bizgə hazır naməlum bir xəhər.

Hər üçinçi küni silərnin «ondin bir» ülüx əxrilirlərləni elip kel-
inglar; □ ■

⁵ «Təxəkkür kurbənləni»ni hemirturuq bilən billə köydürümlər —
Silər «halis kurbənləklər»ingləni jakarlap mahtinip yürümlər;
Qünki bundək kılıxka amrakşilər, i Israillar! — dəydu Rəb
Pərwərdigar. □ ■

⁶ «Mən həmmə xəhərlirəmlərdə «qixning pakizlikini»ni qüxürdümlər,
Həmmə yeringlərdə silərnəni ax-nənəyə boləlan həjətmən kıldim;
Biraq silər yənəni yeniməyə qəytmidinglər, — dəydu Pərwərdigar; □

⁷ Həsuləyə üq ayla qələlan bolsimulər, silərdin yaməurni tartiwelip
bərmidim;

Bir xəhər üstigə yaməur yəşdurdum,

Yənə bir xəhərgə yəşdurmədim;

Bir parqə yər üstigə yaməur yəşdi;

Yənə bir parqə yər yaməursiz qəşjirap qaldı;

⁸ Xuning bilən ikki, üq xəhərnin *pukraliri* su tiləp bəxka bir xəhərgə
ələngxip bardı,

Ləkin qanmidi;

Biraq silər yeniməyə yənəni qəytmidinglər, — dəydu Pərwərdigar;

⁹ Mən silərnəni judun həm həl apiti bilən urdum;

«Qəjiləni qurt»lər nurəunləlan beşinglər, üzümzarlirəmlər, ənjür
dərəhlirəmlər həm zəyətün dərəhlirəmlərnəni yər kətti;

Biraq silər yeniməyə yənəni qəytmidinglər, — dəydu Pərwərdigar; □ ■

¹⁰ Mən arəngləyə Misirəyə qüxürümlən apətlərdək apətni əwəttim;

Yigitlirəmlərnəni kiliq bilən əltürgüzdümlər,

Atlirəmlərnəni olja boluxka qəyüwəttim;

Mən qarəgəhənglərdin *jəsətlərnin* sesikqilikini purutuwəttim,

Uni dimiənglərlərimulər kirqüzdümlər,

Biraq silər yeniməyə yənəni qəytmidinglər, — dəydu Pərwərdigar; □

¹¹ Mən arənglərdin bəzilərnəni Huda Sodom wə Gomorra xəhərlirəni
erüwətkinidək erüwəttim,

Xuning bilən silər ottin tartiwelənəlan bir ququla otundək bolup
qəldinglər;

□ **4:4 «Əmdi Bəyt-Əlgə kelənglər, asiylik qilinglər! Gilgaldimulər asiylikni kəpəytinglər!»** — Bəyt-Əl wə Gilgal (xundakla ximaliy tərəptə «Dan» xəhəri, jənubiy tərəptə Bəer-Xəba

xəhəri) həklər kəp ziyarət qilənəlan but tawəgəhi idi. ■ **4:4** Həx. 12:12 □ **4:5**

«**Təxəkkür kurbənləni»ni hemirturuq bilən billə köydürümlər** — kurbənləklərnəni hemir-
turuq saləlan nəsənlər bilən billə sunuxka qət'iy bolmāytti («Law.» 2:11). «**Silər «halis**

kurbənləklər»ingləni jakarlap mahtinip yürümlər; qünki bundək kılıxka amrakşilər,

i Israillar!» — 4- həm 5-ayəttə eytilən kurbənləklər həmdə hər kixining kirimiddin «ondin

birini»ni hər üq yildə Hudaqəyə atəp beşixlix, əslidə Musa pəyğəmbərgə qüxürümlən qanunda

bekitilənədi. Biraq Israillar həzir bulərnəni əz butlirəyə atəp beşixlawatidu. Əsləni hemirturuq selip

qilənəlan ax hədiyələrnəni kurbənləklərləyə qəxup sunux mən'i qilənəlanidi. Bu sölzərgə qariəqanda

ular muxu paaliyətlərdə əzlinəni heli «təkwadər» kərsətməkəyi bolup, «ihtiyariy kurbənləklərnəni

kəp qiləlan əhəydu. ■ **4:5** Law. 2:1, 15; 7:13 □ **4:6 «Mən həmmə xəhərlirəmlərdə**

«qixning pakizlikini»ni qüxürdümlər — demək ularda yegüdək nəsəyə yəq, □ **4:9 «Mən silərnəni**

judun həm həl apiti bilən urdum — «həl apiti» ziraətlərnin birhil kesili. ■ **4:9** Qan.

28:22; Yo. 1:4 □ **4:10 «Mən arəngləyə Misirəyə qüxürümlən apətlərdək apətni əwəttim** —

— bəxka birhil təjərimisi «Mən (əsləni) Misirəyə qüxürəng wəba kesiləni əwəttim» (demək, Musa

pəyğəmbər dəwridə Misirəyə qüxəkən wəbalərnəni bəxinglərlərimulər qüzürdümlər) «**atlirəmlərnəni olja**

boluxka qəyüwəttim — bəxka birhil təjərimisi «Ularnəni (demək, yigitlirəmlərnəni) silər buliwələlan

atlar bilən billə əltürgüzdümlər».

Birak yenimoşa yənıla kaytmidinglar, — dəydu Pərwərdigar; □ ■

¹² Xunga Mən sanga xundak kılıxim kerək dəwatimən, i Israil;

Mən buni sanga kılıdioşanlıkim tüpəylidin,
Hudaying bilən kərüxüxkə təyyarlan, i Israil! □

¹³ Qünki mana, taqlarni Xəkilləndürgüqi,

Xamalni Yaratquqi,

Insanoşa əzlrining oy-pikrining nemə ikənlikini Ayan Kılıquqi,

Tang səhərni karangoşulukğa Aylanduroquqi,

Yər yüzidiki yukiri jaylarning üstidə dəssəp yürgüqi dəl Xudur,

Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləşan Huda Uning
namidur! □ ■

5

Üq tawapğah toşruluk

¹ I Israil jəməti, bu səzni,

Yəni Mən sən toşruluk okuydioşan bir mərsiyəni anglap qoy: —

² «Pak kız Israil yikildi;

U kaytidin ornidin turmaydu;

U öz tuprikişə taxlanəşan,

Uni turoşuzup yəligüqi yoktur».

³ Qünki Rəb Pərwərdigar mundak dəydu: —

Israilning ming *ləxkər* qıkkən bir xəhiringing yüz *ləxkirila* tirik qalidu;

Yüz *ləxkər* qıkkən bir xəhiringing Israil jəməti üqün on *ləxkirila* tirik
qalidu;

⁴ Qünki Pərwərdigar Israil jəmətişə mundak dəydu: —

Meni izdənglar, həyatka erixisilər;

⁵ Bəyt-Əlni izdimənglar,

Gilgaləşimu barmənglar,

Bəər-Xebaşə səpər kılmənglar;

Qünki Gilgal əsirgə elinip sürgün kılınmay qalmaydu,

□ **4:11** «Mən aranglardin bəzilərnə Huda Sodom wə Gomorra xəhərlirini erüwətkinidək erüwəttim» — «Mən ... bəzilərnə Huda ... erüwətkinidək erüwəttim» — bu yərdə sız kılıwatқан kim? Bizningqə muxu bexarətni Məsih Əzi bərgən bolsa kerək. ■ **4:11** Yar. 19:24 □ **4:12** «Hudaying bilən kərüxüxkə təyyarlan!» — gərqə bəlkim waqit-pəyti xunqə keqikini bilən, Huda yənıla ular bilən kərüxüxkə təyyar turidu, yənıla (bu həqiqədən adəmni həyran qalduridu) ularəşə mehİR-xəpket kərsitixkə təyyar turidu, degənlik bolsa kerək, dəp qaraymiz (Təwratta adəttə: «Huda bilən kərüxüx» degən mənidə). Birak bəzi alimlar bu jümləni Hudaning pat arida qüxürdioşan jazasını kərsitidu, dəp qaraydu. □ **4:13** «Insanoşa əzlrining oy-pikrining nemə ikənlikini ayan kılıquqi» — ibraniy tılıda «Insanoşa uning oy-pikrining nemə ikənlikini...» deyilidu. Xunga başka birhil tərjimisi: «Insanoşa əzlining (Hudaning) oy-pikrining nemə ikənlikini...». Birak biz «uning oy-pikri» degənlik Hudaning oy-pikirlirini əməs, bəlkə adəmlərnəngini kərsitidu, dəp qaraymiz. «Tang səhərni karangoşulukğa aylanduroquqi» — yaki «Karangoşulukni tang səhər kılıquqi». ■ **4:13** Naş. 1:3

Bəyt-Əl yokqa çikidu. □ ■

⁶ Pərwərdigarni izdənglar, həyatka erixisilər;
Bolmisə U Yüsüp jəməti iqidə ot kəbi partlap, uni yəp ketidu,
Həm Bəyt-Əldə otni eqürgüdək adəm tepilmaydu.

⁷ I adalətni əməngə aylanduruqu,
Həkkaniylikni yərgə taxlıoquqilar. □

⁸ Silər Orion yultuz türkümi wə Kəlb yultuz topini Yaratkuqi,
Əlüm kələnggisini tang nuriyə Aylanduruqi,
Kündüzni qarangoşuluk bilən keqigə Aylanduruqi,
Dengizdiki sularni qaqırıp, ularni yər yüzigə Kuyoyuqini izdənglar;
Pərwərdigar Uning namidur. ■

⁹ U baturlar üstigə tuyuksiz həlakətni partlitidu,
İstihkam üstigə həlakət quxuridu.

¹⁰ Xu *Israillar* xəhər dərwazisida tənbiş beridiolanlaroşa eq,
Durus səzləydiolanlardin yirginidu. □

¹¹ Əmdi silər namratlarni ezip,
Ulardin buşday «hədiyə»lərnə aldinglar!
Oyuloşan taxlardin əylərnə saldinglar,
Biraş ularda turməysilər;

Silər güzəl üzümzarlarni bərpa kıləansilər,
Biraş ularning xarabini iqəlməysilər. □ ■

¹² Qünki silərnəng asiyləklirənglərnəng qanqilik kəplükini,
Silərnəng gunahənglərnəng qanqilik zor ikənlikini obdan bilimən;
Ular həkkaniy adəmnə ezidu,
Ular para yəydu,

Xəhər dərwazisida miskinlərnəng həkkini qayriwalidu.

¹³ Xunga bundaş dəwrədə «pəmlək adəm» süküt kildidu;
Qünki u rəzil bir dəwrdur. □

¹⁴ Həyat yaxax üçün yamanlikni əməş, məhrəbanlik-yahxilikni izdənglar;
Xundaş boləşanda silər degininglərdək,
Samawi kəşunlarnəng Sərdari boləşan Pərwərdigar həkikətən silər bilən
billə bolidu.

¹⁵ Yamanliktin nəprətlinənglar, məhrəbanlik-yahxilikni səyünglar,
Xəhər dərwazisida adalətni ornitinglar;

□ **5:5 «Bəyt-Əlni izdimənglar, Gilgaləşimu barmənglar, Bəər-Xəbaşə səpər kilmənglar»** — Bəyt-Əl, Gilgal həm Bəər-Xəba Israillar üçün üç tawabgahka aylanəşanıdi. Bu üç jayəş berip qurbanlik kiliş katarliklər «tawap kiliş»tək «sawablik ix» dəp qaraləşan. Bu üç jay İbrahəim, İshək, Yakuş, Yəşua katarlik pəşəşəmbərlərnəng tarihi bilən üç munasiwətlik boləşan jaylardur. Təwratta, bundaş «tawab kiliş» ixlirining həmmisi horapilylik dəp qarilidu. Amos bu yərdə səz oyuni kildidu, «Gilgal əşirgə quxidu» dəydu. Bu İbraniy tilida «Gilgal galəş-galəş» degən bilən ipadilididu. «Bəyt-Əl yokqa çikidu» degənnəng «Bəyt-Əl «yok» (yokqa barawər boləşan) bir butka ohxap qalidu» degən iqi mənisə bar. ■ **5:5** Am. 4:4 □ **5:7 «I adalətni əməngə aylanduruquqi»** — «əməş» degən aqqik bir əşümlük boləşəşka, muşu yərdə adəmlərgə qayəşu-həsrətni epkelidişan adalətsizlikni bildüridu. ■ **5:8** Ayup 9:9; 38:31; Am. 9:6 □ **5:10 «Xu Israillar xəhər dərwazisida tənbiş beridiolanlaroşa eq...»** — «xəhər dərwazisi» xəhərdiki aqşakallar olturidişan, ərz-dəwalarni anğlaydişan, sorəş kildişan jayəş. □ **5:11 «Əmdi silər namratlarni ezip...»** — İbraniy tilida «Əmdi silər namratlarni səşəp...». Başka birhəl tərijimisi «Namratlardin eqir jşara həkki elip...». ■ **5:11** Zəf. 1:13 □ **5:13 «Pəmlək adəm» süküt kildidu** — muşu «pəmlək adəm» bəlkim «öz bihətərliki yaki mənpəətini kəzləp yüridişan adəm» degən mənidə. Yukiriki 10-, 12-ayətni kərüng. Buningəşə qarışəşanda, Amos pəşəşəmbərnəng «epi yok» ohşaydu, qünki u op'əşuq həlda rəzil həkümədarlarəşə, baylarəşə tənbiş bərməktə.

Xundak qiløjanda Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda bəlkim Yüsüpnig kaldisioja xapaət kərsitər. □ ■

16 Xunga Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Huda Rəb mundak dəydu: —

«Barliq kəng rəstə-bazarlarda aħ-zarlar anglinidu;
Ular həmmə koqılarda «Way... way!...» dəp awazini kətüridu;
Ular deħkanlarnimu matəm tutuxqa,
Aħ-zarlar kətürgüqi «ustilar»ni yioqlaxqa qakiridu.

17 Həm barliq üzümzarlardimu aħ-zarlar kətürüldü;
Qünki Mən Özüm aranglardin ötüp ketimən» — dəydu Pərwərdigar. □

Pərwərdigarning küni

18 Pərwərdigarning küniğə təkəzzar boləjan silərgə way!
Pərwərdigarning küni silərgə kandaq aqiwətlərnı kəltürər?
U yorukluq əməs, bəlkı karangəquluk elip kelidu. □ ■

19 U küni birsi xirdin qəqip, eyikqa uqrap,
Andin öyigə kirip, qoli bilən taməja yələngəndə,
Yılan uni qakqandək bir ix bolidu!

20 Pərwərdigarning küni yorukluq əməs, bəlkı karangəqulukla elip kelidu əməsmü?

Uningda pəkət karangəqulukla bolup, yorukluq heq bolmaydiou?!

Bihudə həyt-bayramlar

21 Həytliringlarəja nəprətlinimən, ulardin bizar boldum,
İbadət sorunliringlarning purikini puriojum yok. ■

22 Qünki silər Manga «kəydürmə qurbanlik»lar həm «ax hədiyə»liringlarnı sunup atisanglarmu,
Mən ularnı qəbul qılmaymən;
Silərnig bordak malliringlar bilən qiləjan «inaklik qurbanlikliringlar»əja qarimaymən.

23 Məndin munajatliringlarning sadalirini epketinglar,
Qiltarliringlarning küylirini anglimaymən;

24 Buning ornida adalət huddi xarkiratmidək,
Həkkanıylik əbədiy aqıdiədan ekimdək dolqunlisun!

□ 5:15 «...Huda bəlkim Yüsüpnig kaldisioja xapaət kərsitər» — «Yüsüpnig kaldisi» ximaliy padixahlik boləjan «İsrail»din qalduruləjanlarnı kərsitidu. Yüsüptin tərüləjan Əfrayim wə Manassəhdin İsrail iqidiki əng qong kəbililər qikқан. ■ 5:15 Zəb. 34:14-15; 97:10; Rim. 12:9 □ 5:17 «Mən Özüm aranglardin ötüp ketimən» — «Mis.» 12:12də, Pərwərdigarning İsrailəja «Mən Misirni kezip etimən» dəp Misirlikləroja ölüm jazasını yürgüzgənlikigə ohxax, U hazır Öz həlki arisidin «ötüp ketip», Öz jazasını elip baridu. □ 5:18 «Pərwərdigarning küniğə təkəzzar boləjan silərgə way!» — Amos dəwridikilər Təwratniki «Obadiya» həm «Yoel» pəyoqəmbərlərnig yazmiliridin «Pərwərdigarning küni»ni hata qüxinip, bəlkim «Huda həmmə «kapir əjnəbiy» əllarnı kattik uridu, «Hudaning həlki boləjan bizlər» kətürülmiz» degən irqıq, bimənə kəz-qaraxta boləjanidi. Amos bu kün bolsa, gunahtın towa qilmiojan hər bir adəmgə jaza elip kelidu, dəydu. ■ 5:18 Yər. 30:7; Yo. 2:2; Zəf. 1:15 ■ 5:21 Yəx. 1:11; Yər. 6:20

²⁵ Silər qel-bayawandiki kirik yilda kıloğan qurbanlıq-hədiylərnı Manga elip kəldinglarmu, i Israil jəməti?![□] ■

²⁶ Bərhək, silər «Sukkot» degən padixahınglar, həm «Kiun» degən butliringlarnı, yəni «Yultuz ilahı»nglarnı kətürüp mangdinglar![□]

²⁷ Əmdi Mən silərnı əsir kılıp, Dəməxktin yıraklaroşa sürgün kıldurımən, — dəydu «Samawi qoxunlarınq Sərdari boloğan Huda» degən nam bilən ataloğan Pərwərdigar.

6

Israilning hakim-hökümdarlıroşa way!

¹ I Zionda hatirjəm olturoğanlar həm Samariyə teoşioşa tayinip aman-esən yaxioğanlar!

I əllərnıng kattisining ərbabliri!
Israil jəməti silərnı izdəp kelidu —
— Silərnıng həlinglaroşa way![■]

² *Silər həlkəkə:* — «Kəlnəh xəhırigə berip kərünglar;
Xu yərdin «büyük Hamat» xəhırigə beringlar,
Andin Filistiylərnıng xəhiri Gatka qüxüp bəkinglar;
Bular silərnıng ikki padixahlıqinglardin əwzəlmü?
Ularnıng qəgrisi silərnıngkidin kəngmu?» — *dəp mahtinip səzləysilər.*[□]

³ I yaman künni keqiktürməkqi bolioğanlar!
Silər jəbir-zulumnıng həkümranlıqını ornıtıp, uni özünglaroşa yekın kılmaqqi bolisilər,[■]

⁴ Pıl qixida nəxixləngən kariwatlar üstidə yatisilər,
Diwanlıringlar üstidə kerilip yatisilər,
Pada topidin pahlanlarnı,
Kala kətanlıridin mozayni tallar yəysilər,

⁵ Qiltar ahangioşa təngkəx kılıp eytisilər,
Dawuttək özünglaroşa sazları ijad kılısilər,[■]

⁶ Xarabni qiniləp-qiniləp iqisilər,

[□] 5:25 «Silər qel-bayawandiki kirik yilda kıloğan qurbanlıq-hədiylərnı manga elip kəldinglarmu, i Israil jəməti?!» — Musa pəyoşəmbərnıng yetəkqilikidə qel-bayawanda bolioğan dəwərdə, Israillar qel-bayawanda qurbanlıqlarnı kılıp kəlgən bolsimu, ləkin bu ayəttin xuni biləyləymizki, ular bu qurbanlıqlarnı **Huda üqün** atioğan əməs («Manga elip kəldinglarmu?»); bu ixlər pəkətla bir «diniy paaliyət» yusunida elip beriloğan, halas. ■ 5:25 Ros. 7:42 □ 5:26 «**Bərhək, silər ... «Yultuz ilahı»nglarnı kətürüp mangdinglar!**» — pütkül ayətnıng tərjimiliri kəp hil. Biraq əsasiy mənisı ohxax, Israil Musa pəyoşəmbər dəwridin tartip kənglidiki butpərəslıknı həq taxlımioğan. Ayəttə eytiloğan butlar əsasən Mesopotamiyə, yəni Babil rayonidiki butlardur. Xunga Hudaning ularoşa beridoğan jazası (27-ayət) ularnı Babiləşa əsir kıldurup, xu yərgə sürgün kılduruxtin ibarət bolidu. ■ 6:1 Mis. 19:5; Yər. 2:3 □ 6:2 «**bular silərnıng ikki padixahlıqinglardin əwzəlmü?**» — «ikki padixahlıq» — birinqisi ximaliy padixahlıq — Israil, paytəhti Samariyə; ikkinqisi jənuubi padixahlıq — Yəhuda, paytəhti Yerusalem. «Silər həlkəkə... mahtinip səzləysilər» degən səzlər əslidiki tekistdə yəq. Bu ayəttə aydinglaxturuxkə tegixlik bir məsilə bəz: — ayəttiki səzlərnı Amos eytkənmü yaki Samariyədiki əmirlər Samariyəning bihətərliki toqruluk mahtinip eytkənmü? Bizningqə Samariyədiki əmirlər eytkən boluxi kərək; qünki əgər pəyoşəmbər aqaşlandıruş tərizidə soriəğan bolsa, soalning əksiqə soriəğan bolattı, — Yəni «Bu xəhərlər silərnıng ikki padixahlıqinglardin əjizmu?» dəp soriəğan bolattı. Xunga bu səzlərnı koxtuk. Bu üq xəhərnıng həmmisi düxmənnıng hujumioşa duq kelip, andin qulioğan bolsa kərək — biraq həziroşiqə bu ixlər toqruluk tarihiy hatirilər yəq. ■ 6:3 Əz. 12:27; Am. 5:18 ■ 6:5 Yəx. 5:12

Özünglaroşa sərhil mayliq ətirlərni sürisilər,
— Birak könglünqlar Yüsüp jəmätining ziyan-zəhmiti üqün heq azablan-
maydu!■

⁷ Xunga ular tunji əsirgə qüxkənlər arisida əsirgə elinidu;
Kerilip yatqanlarning əyx-ixriti ahirlixidu.□ ■

⁸ Rəb Pərwərdigar Əz həyati bilən kəsəm kıləqanki,
— dəydu Pərwərdigar, samawi kəxunlarning Sərdari boləqan Huda,
— Mən Yakupning oşururidin bizar boldum,
Uning orda-istişkamliridin nəprətlinimən;
Mən bu xəhərni, xundakla uningdiki həmmi düxməngə təngla ətüzüp
berimən;

⁹ Wə əməlgə axuruliduki,
Bir eydə on adəm bolup kalsa, bu onəylənmə əlidu.□

¹⁰ Əgər məlum bir əlgüqining tuoşkini, yəni əlgüqining jəsiti
kəydürüxkə məs'ul kixi ustihanlarni kətürüp əydin qikəwetip, əy iqidiki
yənə birsidin:

— «Kəxingda yənə birs barmu?» dəp sorisa, u «Yok» dəydu,
Andin *tuoşkini* yənə: «Süküt! Pərwərdigarning namini tiləqə eliximizəqə
bolmaydu!» — dəydu.□

¹¹ Səwəbi, Pərwərdigar buyruq qüxüridu,
Wə qong əyni parə-parə kiliwetidu,
Kiqik əynimu qak-qekidin yerip qekiwetidu.□

¹² Atlar tax üstidə qapalamdu?
Adəmlər axu yərni kalilar bilən aşuduralamdu?

Birak silər adalətni ət süyigə,
Həkkaniylikning mewisini əməngə aylanduroşansilər —□ ■

¹³ — Yok bir nərsidin xadlinip kətkənsilər,
«Əz küqimizgə tayinip kudrətkə igə boləqanmiz» — degənsilər.□

¹⁴ Qünki mana, i Israil jəməti,

■ 6:6 Yəx. 5:11,12 □ 6:7 «Xunga ular tunji əsirgə qüxkənlər arisida əsirgə elinidu;
kerilip yatqanlarning əyx-ixriti ahirlixidu» — tarihiy məlumatlardan qarışqanda, Asuriyə
imperiyası məlum bir yurtka tajawuz kıləqanda, awwal xu yurttilki mətiwarlarni əsir kılıp
epketix aditi bar idi. ■ 6:7 Yəx. 5:13 □ 6:9 «Bir eydə on adəm bolup kalsa, bu

onəylənmə əlidu» — 5:3ni kəring. □ 6:10 «məlum bir əlgüqining tuoşkini...» — ibranii
tilida «məlum bir əlgüqining taqisi...». «... jəsiti kəydürüxkə məs'ul kixi ustihanlarni
kətürüp əydin qikəwetip, əy iqidiki yənə birsidin: — «kəxingda yənə birs barmu?»
dəp sorisa, u «yok» dəydu, andin *tuoşkini* yənə: «süküt! Pərwərdigarning namini
tiləqə eliximizəqə bolmaydu!» — dəydu» — Yəhudiylar həlki adətə jəsətlərnə kəmidu, «jəsətni
kəydürüx»ni əq kəridu. «Jəsiti kəydürüx» degən ix ularning bexiəqə nəhayiti eşir apət
qüxidioşanlıqini kərsitidu; xuning bilən ularning jəsətlərnə kümüxkə kət'iy waqti qikməydin,
deməkqi. Xunga bu bexarət Samariyəning nəhayiti jiddi, beqarə əhwaləqə qüxidioşanlıqini
kərsitidu. Uning üstigə, jəsət eydə uzunoşiqə turəqan — həzir pəkət «ustihanlar»la kəloşan. Həyat
kəloşan kixilər xundak kərkiduki, ular Pərwərdigarning namini eytişkimu pətinalməydiəqan
bolup kalidu. Kizik bir ix xuki, uzundin tartip, bolupmu Yerusaləmnig Əysa Məsihning əlümidin
keyinki wayran kılınixidin keyin, Yəhudiylar «Yahwəh» (Pərwərdigar) degən isimni ixlitixkə
pətinalmaydu. □ 6:11 «Pərwərdigar... qong əyni parə-parə kiliwetidu, kiqik əynimu
qak-qekidin yerip qekiwetidu» — həkim-həkümdarlarning, əməldarlarning gunəhləri həman
baxkılarni əz gunəhlirioşqə qətidurup qoyidu; xu wəjədin «kiqik əylər»mu jazaəqə uqrap ketidu.

□ 6:12 «...adalətni ət süyigə, həkkaniylikni əməngə aylanduroşansilər» — muxu ibarining
mənsi 5-bab, 7-ayətning mənsisigə oħxatur. ■ 6:12 Am. 5:7 □ 6:13 «Yok bir nərsə»
— bizningqə, xübhəşizki, ularning butlirini kərsitidu. Pütkül ayətning baxka birhil tərijimisi:
«Lo-dəbar xəhirini elip xadlanəqaniduk, Karnaim xəhirinimu əz küqimizgə tayinip aldükku?»
— degənsilər».

— dæydu Pərwərdigar, samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Huda,
 — Mən silər bilən qarxilixidiqan bir əlni turoquzimən;
 Ular Hamat xəhiringin dawinidin Arabah ekimioiqə silərnı harlaydu.□

7

Amosning dualiri — Hudaning qarari

¹ Rəb Pərwərdigar manga kərsəttiki —
 Keyinki ot-qəp bax tartqan waqtida, mana U qekətkilərnı yasidi (bu padixah əzigə ot-qəp orqandın keyinki, ikkinqi qetimlik ot-qəp əskən waqit idi) □

² Həm xundak boldiki, qekətkilər zemindiki ot-qəpni qaldurmay yəwətkəndin keyin, mən: —

«I Rəb Pərwərdigar, ətünüp qalay, kəqürgəysən! Yaqup qandakmu qidiyalaydu? U kiqik tursa!» — dedim.

³ Pərwərdigar əmdi undak qilixtin yandi: «Əmdi undak bolmaydu» — dedi Pərwərdigar.

⁴ Rəb Pərwərdigar manga kərsətti —
 Mana, Rəb Pərwərdigar *həlki* bilən kürəx qilixka otnı qaqirdi;
 Ot hətta qongqur dengiznimu qurutti,
 Miras bolqan zeminnimu yəp kətti;

⁵ Əmdi mən: —

«I Rəb Pərwərdigar, ətünüp qalay, tohtioqaysən! Yaqup qandakmu qidiyalaydu? U kiqik tursa!» — dedim.

⁶ Pərwərdigar xundak qilixtin yandi: «Əmdi undak bolmaydu» — dedi Rəb Pərwərdigar.

⁷ Əmdi U manga *mundak bir ixni* kərsətti —
 Wə mana, Rəb tik əlqigüq yip bilən qopurulqan tam tüwidə,
 Qolida tik əlqigüq yipni tutqiniqə turatti;

⁸ wə Pərwərdigar məndin: —

«Amos, nemini kərdung?» dəp soridi.

Mən: «Tik əlqigüq yipni» — dedim.

Rəb: «Mən yənə Öz həlkim Israil otturisiqə tik əlqigüq yipni tikləymən;
 Mən yənə ularnı jazalimay ətüp kətməymən;

⁹ Həm Ishakning «yukiri jayliri» həlak bolidu,

Israilning tawapqahliri wəyran qilinidu;

Yəroboam jəmətigə qiliq bilən hujum qilixka ornumdin turimən» — dedi.□

□ **6:14 «Mən silər bilən qarxilixidiqan bir əlni turoquzimən»** — «bir əl» Asuriyə imperiyəsini kərsitidu. □ **7:1 «Rəb Pərwərdigar manga kərsəttiki — keyinki ot-qəp bax tartqan waqtida, mana u qekətkilərnı yasidi...»** — bu ixni (xundakla -4-, 7- wə 8:1-ayəttiki ixlarnimu) Amos bexarətlik oqayibanə kərunüxtə kərgən bolsa kerək. Qünki 3-, 6-ayəttə Pərwərdigar «bundak ixtin» yanidu. □ **7:9 «Ishakning «yukiri jayliri» həlak bolidu»** — «yukiri jaylar» taq qokqiliri qatarlik jaylarda Hudaqə qurbanlik qilix əslidə Musa pəyoəmbərgə quxürülgən qanunda mən'i qilinqanıdi. Xundaktimu, Israil həm Yəhüdadikilər heli burunla taq qokqiliri üstidə Pərwərdigarqə qurbanlik qilip ibadət qilixka baxliqanıdi. Keyin ular muxu «yukiri jaylar»da butqa qokunuxka baxlıdi.

Amosning butpərəslarning tawapgaʻi bolup qalqan Bəyt-Əldning kahini, yəni «ximaliy padixahlik» Israilning «bax kahini» Amaziya bilən bolqan kürixi

10 Xuning bilən Bəyt-Əldiki kahin Amaziya Israil padixahı Yəroboamoqa həwər yollap: —

«Amos Israil jəməti arisida turupmu siligə suyikəst kildi; zemin uning kilqan barlik gəplirini kətürəlməydu.

11 Qünki Amos: — «Yəroboam kiliqta əlidu, Israil əsirgə elinip öz zeminidin sürgün bolmay qalmaydu!» — dəydu» — dedi.□

12 Andin Amaziya Amosqa: — Həy aldın kərgüqi! Bəs, yokal, Yəhuda zeminiqə qaç, axu yərdə bexarət berip, xu yərdə nan tepip yə!

13 Birak Bəyt-Əldə yənə bexarət bərmə; qünki u padixahning tawapgaʻi, xahlik əydu, — dedi.□

14 Amos Amaziyaqə jawab berip mundak dedi: —

«Mən əsli pəyoqəmbər əməs idim, yaki pəyoqəmbərnin oqlimu əməsmən; bəlkı mən bir qarwiqi, xundakla erən dərəhlirining mewisini tərgüqi idim.

15 Birak pada bekiwatqan qəoimda Pərwərdigar meni Öz ilkiqə aldi wə mənqa: «Barqin, həlkim Israilqə bexarət bər» — dedi.

16 Əmdi, i Amaziya, Pərwərdigarning səziqə kulak sal! Sən mənqa: «Israilni əyibləydiqan bexarətlərnı bərmə, İshak jəmətini əyibləydiqan səzlərnı eytma», deding.■

17 Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: —

«Sening ayaling xəhərdə pəhixə bolidu, oqul-kizliring kiliq bilən kirilidu wə zemining əlgəx tanisi tartilixi bilən pərqilinidu; sən napak bir zeminda əlisən; wə Israil əsirgə elinip öz zeminidin sürgün bolmay qalmaydu».

8

Kelidioqan jazalar

1 Rəb Pərwərdigar mənqa mundak bir ixni kərsətti; mənqa, bir sewət yazlik mənqa.□

2 Andin U məndin: Amos, nemini kərdung? — dəp soridi.

Mən: «Bir sewət yazlik mewini» — dedim.

Pərwərdigar mənqa: Əmdi həlkim Israilqə zawal yətti; Mən yənə ularni jazalimay ətup kətməymən, — dedi.□

3 — Xu küni ordidiki kizlarning nahxiliri kiya-qiyalarqə aylinidu, — dəydu Rəb Pərwərdigar; — Jəsətlər kəp bolidu; ular jay-jaylarda sirtqa taxlinidu. Süküt!□

4 Buni anglanglar, həy miskinlərnı əzgüqilə,

□ 7:11 «Qünki Amos: — «Yəroboam kiliqta əlidu, Israil əsirgə elinip öz zeminidin sürgün bolmay qalmaydu!» — dəydu» — əməliyətə Amos: — «Pərwərdigar Yəroboamning jəmətiqə kiliq bilən hujum kilidu» — degənidi (9-ayət). □ 7:13 «Bəyt-Əldə yənə bexarət bərmə; qünki u padixahning tawapgaʻi» — «padixahning tawapgaʻi» ibranıy tilida «padixahning «muqəddəs jay»» deyilidu. ■ 7:16 Əz. 21:7 □ 8:1 «Rəb Pərwərdigar mənqa mundak bir ixni kərsətti; mənqa, bir sewət yazlik mənqa» — bu ixni (həm 7-bab, 4-, 7-ayəttiki ixlarnimu) Amos bexarətlik qayıbanə kərünuxtə kərgən boluxi mumkin. □ 8:2 «Mən: «bir sewət yazlik mewini» — dedim. Pərwərdigar mənqa: Əmdi həlkim Israilqə zawal yətti... — dedi» — ibranıy tilida «yazlik mənqa» bilən «zawal» degən səzlər bir-biriqə ohxap ketidu. □ 8:3 «Jəsətlər kəp bolidu; ular jay-jaylarda sirtqa taxlinidu. Süküt!» — demək, xu qəoqda matəm tutkanda, awaz qikrixqa bolmaydu.

Zemindiki ajiz mōminlarni yokaṭmaqçı bolōanlar —□

⁵ «Axlikimizni satmaqçı iduk, yengi ay qaṭanmu ahirlixar, Buōday yaymisini aṭattuk, xabat küni qaṭan tūgər?» — dāydioanlar, — Xundakla «əfah»ni kiṭik ḱilip, «xəkəl»ni qong elip, Aldamṭliṭ ṭqün tarazini yaloan ḱiloanlar! □ ■

⁶ — Namratlarni kümüxkə, Miskin adəmni bir jüp qorukḱa setiwalmakçı bolōanlar, Buōdayni süpüründisi bilən ḱoxup satmaqçı bolōanlar!■

⁷ Pərwərdigar Yaḱupning oṭururi bilən xundak ḱəsəm ḱildiki, — Bərḱək, Mən ḱərgiz ularning ḱiloanliridin ḱəḱbirini untumaymən!□

⁸ Zemin bu ixlardin təwrinip ḱətməmdu?

Wə uningda turuwatḱanlarning ḱəmmisi matəm tutmamdu?

U Nil dāryasidək örləp ḱetidu,

U Misir dāryasidək örkəxləp, andin qəḱüp ḱetidu.□

⁹ Xu küni xundak əməlgə axuruliduki, — dāydu Rəb Pərwərdigar,

— ḱuyaxni ḱüxtə patḱuzimən,

Zeminni xu oṭuḱ kündə ḱarangōulaxturimən.

¹⁰ ḱəytliringlarni musibətkə,

ḱəmmə nahxiliringlarni aḱ-zarlarōa aylanduriwetimən;

ḱəmmə adəmning qatriḱi ṭstini bəz rəḱt bilən oriōuzimən,

ḱərbir adəmning bexida takirliḱ pəyda ḱilimən;

Bu matəmni yəḱkə-yeganə bir oṭulning matimidək,

ḱəytning ahirini dərd-ələmliḱ bir kūn ḱiliwetimən.□

Sürgün bolup, Hudaning sōzidin ayrilix

¹¹ Mana, xundak künlər keliduki, — dāydu Rəb Pərwərdigar, Zeminōa ḱəḱəṭṭilikliṭni əwətimən, —

□ **8:4 «ḱəy miskinlarni əzgüṭilər...»** — baxḱa birhil tərjimisi «ḱəy, miskinlarni yu-ṭwalōuṭilər...». □ **8:5 «Axlikimizni satmaqçı iduk, yengi ay qaṭanmu ahirlixar, buōday yaymisini aṭattuk, xabat küni qaṭan tūgər?»** — «yengi ay» künidə ḱəm «xabat küni»

(xənbə küni)də Musa pəyōəmbərgə ḱüxürülgən ḱanun boyiḱə dəm elix ḱerək idi. Əmdi bu ḱixiləṭ aḱḱəzliḱtün dəm elixḱimu narazi idi. Xundak bolupla ḱalmay, ular buōdayni elḱəydioan ḱürini ḱiḱik, tənggilarni jinglaydioan taraza texini qong ḱilip ḱəḱlarni aldaydu (ḱeynki izahətni ḱəring). ««əfah»ni ḱiḱik ḱilip, «xəkəl»ni qong elip,...» — «əfah» ḱəjim birliḱi, «xəkəl» pulning yaki əṭirliḱning birliḱi idi. Bir «əfah» (yaki «kürə») 40 litrə, bir «xəkəl» («miskəl») 14 gram kelidu. Bu toluḱ ayət sodigərlərnin addiy puḱralarni elḱəm birlikliridin paydiliniṭ, ḱaḱati-soḱti ḱiliwatḱanliḱni ḱərsitidu. ■ **8:5** ḱōx. 12:8 ■ **8:6** Am. 2:6 □ **8:7 «Pərwərdigar Yaḱupning oṭururi bilən xundak ḱəsəm ḱildiki,...»** — bəzi alimlar: ««Yaḱupning oṭururi bilən» degənni «Yaḱupning pəhri bilən», demək «Yaḱupning pəhri bolōan Huda bilən» dəp ḱüxinidu. Biraḱ 6-bab,

8-ayət boyiḱə Huda «Yaḱupning oṭururi» yaki «Yaḱupning pəhri»gə əḱ idi. Adəṭṭə ḱəsəm iḱixṭə ḱəsəm ḱiloṭuṭilər nahayiti muḱim, əzgərməs bir nərsə bilən ḱəsəm iḱidu; Hudaning «Yaḱupning oṭururi bilən» ḱəsəm iḱixi bolsa intayin ḱinayilḱ ḱəp, «Yaḱupning oṭururi»ning ḱəḱ əzgərməs, nahayiti jaḱil iḱənliḱini puritidu. □ **8:8 «Zemin bu ixlardin təwrinip ḱətməmdu? Wə uningda turuwatḱanlarning ḱəmmisi matəm tutmamdu? U Nil dāryasidək örləp ḱetidu, u Misir dāryasidək örkəxləp, andin qəḱüp ḱetidu»** — muxu ayəṭṭə Amos yər təwrəx toṭruluḱ bexarəṭ beridu (1:1ni ḱəring). Nil dāryasi ḱər yili tuyuḱsiz örləp ḱetip, bir məzḱil ḱəḱkün ḱelip, zeminni besip ḱetidu. ḱənaan (Pələstin) zeminiṭu əmdi Nil dāryasioḱa ohxax «örləp ḱetidu» (yər təwrəx bilən egiz-pəs bolidu). □ **8:10 «ḱəmmə adəmning qatriḱi ṭstini bəz rəḱt bilən oriōuzimən»** — «bəz rəḱt»kə oruniwelix, qaḱlarni ḱüxüriwetix ḱəṭṭik matəmni yaki towa ḱilixni bildüridu. «**Bu matəmni yəḱkə-yeganə bir oṭulning matimidək... ḱiliwetimən»** — bexarəṭṭə elḱən «yəḱkə-yeganə oṭul» zadi ḱimdu? Məzḱur soal Israil ṭqün dəwrdin-dəwrgə baxni ḱəturidioan məsilə.

— Nanəja boləjan kəhətqilik əməs, yaki suəja boləjan qangqaxmu əməs, bəlki Pərwərdigarning səz-kalamini anglaxqa boləjan kəhətqilikni əwətimən.

¹² Xuning bilən ular dengizdin dengizəja, ximaldin xərkqə kezip mangidu, Ular Pərwərdigarning səz-kalamini izdəp uyan-buyan yürüp, uni tapalmaydu.□

¹³ Xu küni güzəl qizlar həm yigitlərmu usuzluqtin həlidin ketidu;

¹⁴ Həm Samariyəning gunahining *nami* bilən kəsəm iqqənlər, Yəni «İlahingning tiriklik bilən, i Dan», yaki «Bəər-Xebadiki *ilahiy* tirik yol bilən!» dəp kəsəm iqqənlər bolsa — Ular yqilidu, ornidin hərgiz kaytidin turalmaydu.□ ■

9

Sahtipəzlik üstigə qilinojan jəng

¹ Mən Rəbning qurbangahning yenida turojini kərdum; U mundak dedi:

— Tüwrüklərnin baxlirini urunglar, bosuqilar silkingiqə urunglar, Ularni *ibadəthanidikilərnin* baxlirioja qüxürüp, parə-parə qilinglar! Mən xu *butpərəslərdin* əng ahirda qaloqanlirini mu qiliq bilən öltürimən; Ular din qaçay degənlər qaçalmaydu, Ular din qutulay degənlər qutulup qiqalmaydu.□

² Ular təhtisara iqiğə texip kirsə, kolum axu yərdin ularni tartip qikiridu; Ular asmanoja yamixip qıqsa, Mən xu yərdin ularni tartip qüxürimən;□ ■

³ Ular Karməl qoqqisioja məküwalsimu, Mən ularni izdəp xu yərdin alimən;

Ular dengiz tegidə nəzirimdin yoxurunuwalojan bolsimu, Mən yilanni buyruymən, u ularni qaqidu;□

□ **8:12 «kezip mangidu»** — yaki «sərsan bolup mangidu» yaki «ələngxip mangidu». **«Xuning bilən ular dengizdin dengizəja, ximaldin xərkqə kezip mangidu, ular Pərwərdigarning səz-kalamini ... tapalmaydu»** — birinçidin, «dengizdin dengizəja» degənlilik bəlkim ««ottura dengiz»din «өлük dengiz»əja», yəni «qərbtin xərkqə» dəp bildüridu. Tekistə «jənobka» tiləja elinmaydu. Bəlkim bu İsraildikilərnin həkawurluqini kərsitidu — ular Yəhudadin, yaki Yəhudadin kəlgən pəyoqəmbərdin (məsilən, Amostin) həqıqətini izdiməydu. Toluq bexarət bəlkim Yəhudiylərnin keyinki dəwrlərdiki, bolupmu həzirki omumi əhwalini kərsətkən bolsa kerək — ular İnjilni, yəni «hux həwər»ni qobul qilmiojaqqa, əzli ri tartqan azab-əqubətlirigə həq qüxəngə tapalmaydu. □ **8:14 «Samarinəning gunahining nami bilən kəsəm iqqənlər»** — «Samarinəning gunahı» ularning butliridin biri bolsa kerək. **«Bəər-xebadiki ilahiy tirik yol bilən!»** — İbraniy tilidə «Bəər-Xebadiki yolning tiriklik bilən» deyilidu. «Danning ilahı» həm «Bəər-Xebadiki ilahiy tirik yol» — xu ikki yərnin butlirini kərsitidu. «Yol» İbraniy tilidə «dərək» degən səz bilən İpadilinidu. Uyojur tilidiki «tərikə» wə «tərikət» degən səzlər ərəb tili arqılıq muxu səzdin kəlgən. ■ **8:14 Am. 5:5** □ **9:1 «Mən Rəbning qurbangahning yenida turojini kərdum; U mundak dedi: — Tüwrüklərnin baxlirini urunglar, bosuqilar silkingiqə urunglar, ularni ibadəthanidikilərnin baxlirioja qüxürüp, parə-parə qilinglar!»** — bu İxlar, xübhısizki, Bəyt-Əldiki (butpərəslək soruni qilinojan, birək «Pərwərdigarning nami» bilən atalojan) İbadəthanida bolidu. Muxu buyruk kingə berilgənlıki eniç deyilmidi; bəlkim pərixtilərgə berilgən boluxı mumkin. İbadəthaning buzuluxı bəlkim yər təwrx bilən munasiwətlık (5-ayətni kərüng). □ **9:2 «təhtisara»** — əlgənlərnin rohliri baridojan jay. ■ **9:2 Zəb. 139:8-12** □ **9:3 «Ular dengiz tegidə nəzirimdin yoxurunuwalojan bolsimu, Mən yilanni buyruymən, u ularni qaqidu»** — «Yəx.» 27:1ni kərüng.

4 Dūxmənlirigə əsirgə qūxkən bolsimu,
Mən xu yərdə qiliqni buyruymən, u ularni oltüridu;
Mən yaxhiliqni əməs, bəlki yamanlıqni yətküzüx üqün közlimni ularoşa
tikimən. ■

5 Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Rəb Pərwərdigar,
Zeminoşa təgküqi bolsa dəl Uning Əzidur;
U tegixi bilənla, zemin erip ketidu, uningda turuwatqanlarning həmmisi
matəm tutidu;

Zemin Nil dəryasidək ərlep ketidu —
Misirning dəryasidək *ərkəxləp*, andin qəküp ketidu.□

6 Rawaklırini ərxlərgə selip, asman gümbizini yər yüzigə bekitküqi Xudur;
Dengizdiki sularni qəqirip, ularni yər yüzigə kuyocuqi Udur;
Pərwərdigar Uning namidur.■

7 Silər Manga nisbətən Efiopiya baliliriəşa ohxax əməsmu, i Israil baliliri?
Mən Israilni Misirdin elip qıkarəjan əməsmu?

Filistiylərnı Kret arilidin, Suriyəliklərnı Kir xəhıridin qıkarəjan əməsmu?□
8 Karanglar, Rəb Pərwərdigarning kəzi «gunaħkar padixahlık» üstigə
qūxtı —

Mən yər yüzidin uni yokıtımən;
Lekin Mən Yaqub jəmətini toluk yokıtiwətməymən, — dəydu
Pərwərdigar.

9 Qünki karanglar, Mən buyruk qūxürimən,
Xuning bilən huddi birsı danni oşəlwırdə tasqıoşandək, Israil jəmətini əllər
arisida tasqaymən,
Bırək ulardın əng kıqıkimu yərgə qūxüp kətməydu. □

10 *Həlbuki*, həlkimning barlık gunahkarlırı, yəni: «Külpət bizgə hərgiz
yekınlaxmaydu, beximizoşa qūxməydu» degüqilər kiliq tegidə əlidu.

Adəmni həyranuħəs kılıdiəjan wədə — ahırkı zamanlar

11 Xu küni Mən Dawutning yikiləjan kəpisini yengibaxtin tikləymən,
Uning yeriklirini etimən;
Uni harabiliktin onxpap,

■ 9:4 Yər. 44:11 □ 9:5 «U tegixi bilənla, zemin erip ketidu, uningda turuwatqanlarning
həmmisi matəm tutidu; zemin Nil dəryasidək ərlep ketidu...» — muxu ayəttə yər təwrx
toşruluk yənə bir bexarət berilidu. ■ 9:6 Zəb. 104:3, 13; Am. 5:8 □ 9:7 «Silər Manga

**nısbətən Efiopiya baliliriəşa ohxax əməsmu, i Israil baliliri? Mən Israilni Misirdin elip
qıkarəjan əməsmu? Filistiylərnı Kret arilidin, Suriyəliklərnı Kir xəhıridin qıkarəjan
əməsmu?»** — «Kret arili» — ıbranıy tilida «Kaftor». Toluk ayətning mənisı: — Israilar «Huda
bizni Misirdin alahidə qıkarəjan» degən oyda bolup, «Nemini kılıximızdın kət'ıynəzər, biz yənila
Hudaning alahidə həlki bolimiz, həqnemə bizgə təgməydu» degən hata oyoşa kelip qaləjan bolsa
kerək. Huda muxu yərdə, baxka əllərnı («kapir» əllərnı) baxka yərlərdin (jümlidin Misirdin yırək
jaylardın), elip qıqardım, dəydu. Xunga, məlum bir əl bir yərdin baxka bir yərgə yətkilip qıqkan
bolsimu, bu ix ularning kəltislikini ispatlimaydu. Əlning yurtlirini bekitküqi bolsa pəkət Huda
Əzidur. □ 9:9 «Xuning bilən huddi birsı danni oşəlwırdə tasqıoşandək, Israil jəmətini

əllər arisida tasqaymən, bırək ulardın əng kıqıkimu yərgə qūxüp kətməydu» — buoşday
danlırı oşəlwırdin oşüp ketidu, taxlar qalidu. Bu ayətning mənisı, xühisizki, Huda kımmiti
bar boləjan barlık buoşday danlırini (həqkiy etikədqılarnı) yioşip saqlaydu (10-ayətnı kərüng).
Süzülüp qaləjanlırı (taxlar) taxliwetilidu.

Əyni zamandiki petidək qurimən. □ ■

12 Xuning bilən ular Edomning qaldisoğa həmdə namim bilən ataloqan barlıq əllərgə igidarçılıq kilidu, — dəydu buni bejirgüqi Pərwərdigar.

13 Mana xundək künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar,
— Yər həydidüqi həsul yioşkuqioğa yetixiwalidu,

Üzümlərnı qəyliyüqi uruq qaşkuqioğa yetixiwalidu;

Taqlar yengı xarabni temitip,

Barlıq döng-egizliklər erip ketidu. □ ■

14 Wə həlqim İsrailni asarəttin qutuldurup, azadlıqqa erixtürimən;

Ular harab xəhərlərnı qayta qurup, ularada makanlıxidu;

Ular həzümzarlarnı tikip, ularning xarabini igidu;

Ular baqlarnı bərpa kılip, mewisini yəydu. □

15 Mən ularni öz zemini üstigə tikimən,

Ular Mən ularoğa ata kıloqan zemindin hərgiz qaytidin yuluwetilmaydu —
dəydu Pərwərdigar sening Hudaying. ■

□ 9:11 «Dawutning yikilip quxkən kəpisini yengibaxtin tikləymən» — bu bexarət:

(1) Dawut pəyoşəmbərdin boləqan padixahlıq naşayiti ajiz bolup andin tügixidəqanlıqini (yikilidəqanlıqini) kərsitidu (Amos pəyoşəmbərdin 150 yil keyin xundək boləqan); (2) ahırkı zamanlarda Hudaning Dawutning bir əwladini elip təhtək olturoquzup, İsrailni qaytidin bir padixahlıq kilidəqanlıqini kərsitidu. Bu padixahlıq barlıq qaloqan əllərnı baxquridu (12-ayəttə kərsitilidu). Bu əllərnıng həmmisi Hudaşoğa ibadət kilidu, uning nami bilən atilidu (12-ayət). «Koxumqə sez»imznimu kərüng. ■ 9:11 Ros. 15:16 □ 9:13 «Üzümlərnı qəyliyüqi

uruq qaşkuqioğa yetixiwalidu» — «üzümlərnı qəyliyüqi» üzüm xarabi qıqırax üqün üzümlərnı koləkkə qoyup dəssəyidəqan adəmlər. «yər həydidüqi həsul yioşkuqioğa yetixiwalidu, üzümlərnı qəyliyüqi uruq qaşkuqioğa yetixiwalidu» — demək, həsulni yioşip boluxka kəp waqit ketidu. Həsul elix adəttə Mart, Aprel aylirida baxlinidu. Yər həydəx adəttə Öktəbr, Noyabrda bolidu. Biraş həsulni yeşiwelix yər həydəx baxlanəqan waqitkiqə tehi tügiməydu; üzüm qəyləx waqti adəttə Sintəbr eyida bolidu. Lekin ahırkı zamanda üzüm qəyləx uruq qeqix waqtişiqə, yani Noyabr, Dekabr aylirioşiqə dawamlıxidu. «Barlıq döng-egizliklər erip ketidu» — bu ibarə bəlkim süt wə xarab xunqə mol bolidu, mewə xirniliri eqip turidu, taqlar wə dənglər «erip ketiwatqan»dək kərünidu, degən mənide. Bu ayət «Yo.» 3:18-ayəttin nəkil kəltürülgən. ■ 9:13 Yo. 3:18 □ 9:14 «Wə həlqim İsrailni asarəttin qutuldurup, azadlıqqa erixtürimən; ular

harab xəhərlərnı qayta qurup,... ular baqlarnı bərpa kılip, mewisini yəydu» — bu uluş wədə 4:9, 5:11, 5:27, 8:2-ayətlərdə hatiriləngən jazalarnı yüzdayüz əzgərtidu. Ahir berip Huda Öz həlqini gunahtin qutkuzup, paklanduridu wə xuning bilən U ular arisida pütünləy uluşlinidu.

■ 9:15 Yər. 32:41

Obadiya

Edomning bərbarat boluxi

¹ Obadiya kərgən alamət kərünux: —

Rəb Pərwərdigar Edom toʻruluk mundak dəydu: —
(Biz Pərwərdigardın bu həwərnı anglaxka muyəssər bolduk)

— «Bir əlqi əllər arisiqə əwətildi;

U: «Ornunglardın turunglar, biz uningqə qarxi jəng kılıx üqün turayli!»
— dəp həwər beridu.□

² Mana, Mən seni əllər arisida kiyik kildim;

Sən *əllər arisida* kattik kəmsitilgən həlk bolisən!□

³ Həy tik kıyaning yerikliri iqidə turoquqi,

Turalqusi yukiri boluquqi,

Kənglüngdə: «Kim meni yərgə qüxürəlisun?!» degüqi,

Kənglüngdiki təkəbburluk özüngni aldap koydi!□

⁴ Sən bürküttək özüngni yukiri kətürsəngmu,

Qangangni yultuzlar arisiqə tizsangmu,

Mən xu yərdin seni qüxürüwetimən,

— dəydu Pərwərdigar.■

⁵ Bulangqılar kəxingqə kəlsimu,

Oqrılar keqiləp yeningqə kirsimu,

(Həy, xunqə üzüp taxlinisən!)

Ular əzlrigə quxlukla oqrilaytti əməsmu?

Üzüm üzgüqilər yeningqə kəlsimu, azrak wasanglarni qalduridu əməsmu?□ ■

⁶ Birak əsawning təalluqati kandaq ahturuldi!

Uning yoxurun baylikliri kandaq tepip qikildi!□

⁷ Barlik ittapaqdaxliring seni qəgrayingqiqə həydiwetidu;

Sən bilən inak etkənlər seni aldap, üstüngdin oqlibə kildidu;

Neningni yegənlər sanga kiltak quridu;

□ **1:1 «Bir əlqi əllər arisiqə əwətildi»** — «əllər» (yaki «yat əllər») — Israilqə yat bolqan əllərnı kərsitidu. **«Ornunglardın turunglar, biz uningqə qarxi jəng kılıx üqün turayli!»** — «uningqə» bolsa, Edomqə. Bəlkim bu əlqi Edomqə düxmən əllərnıng biridin qıqқан bolup, u baxqa əllərnı Edomni yökıtixka qakiridu. □ **1:2 «Mən seni əllər arisida kiyik kildim; sən əllər arisida kattik kəmsitilgən həlk bolisən!»** — Huda Edomni «seni» dəp, muxu yərdə uningqə biwasitə sez kildidu. □ **1:3 «tik kıyaning yerikliri iqidə turoquqi, turalqusi yukiri boluquqi»** — demisəkmü, Edom pinhanraq, üstigə qıqix təs bolqan taşliq rayonda turoqan. ■ **1:4** Yər. 49:16 □ **1:5 «Həy, xunqə üzüp taxlinisən!»** — tirnak iqidiki səzlər, bəlkim pəyqəmbərnıng həyayandın Pərwərdigarnıng səzini üzüp koyup degən gepidur.

«Üzüm üzgüqilər yeningqə kəlsimu, azrak wasanglarni qalduridu əməsmu?» — Musa pəyqəmbərgə qüxürülgən qanun boyiqə üzüm həsulini aloqanda üzgüqilər kəmbəqəllərnıng teriwelixi üqün bir-ə wasanglarni qaldurux kerək idi. Bəzi xərkiy dələtlərdə bu bir adətke aylinip qalqan. ■ **1:5** Yər. 49:9 □ **1:6 «... Əsawning təalluqati kandaq ahturuldi!»** — «Əsaw» Edomning baxqa bir ismi. **«... Uning yoxurun baylikliri kandaq tepip qikildi!...»**

— 5-6-ayətlər «mərsiyə» (matəm tutux munajiti) xəklidə.

Sən dərwəkə yorutulmıoandursən!□

⁸ Mən xu küni, — dəydu Pərwərdigar,
— Edomdin danixmənlərni,
— Əsawdin əkil-parasətni yokaţmamdimən?□ ■

⁹ Xuning bilən palwanliring parakəndə bolidu, i Teman,
Xuning bilən Əsawning teoʻidiki hər bir adəm kıroinqilikta kətl
kilinidu.□ ■

Edomning bərbat boluxining səwəbi

¹⁰ Ukanğ Yakupka kıloğan zulum-zorawanlıqıng tüpəylidin,
Iza-aħanət seni kəplaydu;
Sən mənəggügə üzüp taxlinisən.■

¹¹ Sən bir qəttə *pərwəsiz* kərap turəğan küni,
Yəni yaka yurttikilər *buradiringning* mülkini bulap kətkən küni,
Taipilər uning dərwaziliridin kirip Yerusalem üstigə qək taxlıoğan küni,
Sən ularning bir əzasioğa ohxax bolənsən.■

¹² Birək kərindixingning apətlık künigə pərwəsiz kərap turmaslıqıng
kerək idi,
Yəhudaning balilirining həlakət künidə huxal bolup kətməslikıng kerək
idi;

Külpətlık künidə aozingni yooğan kılmaslıqıng kerək idi;

¹³ Öz həlkımnı apət başkan künidə, ularning dərwazisioğa kirməslikıng
kerək idi;

Ular ni apət başkan künidə ularning dərd-ələmigə erənsiz kərap tur-
maslıqıng kerək idi,

Apət başkan künidə qolungni mal-mülkigə sozmaslıqıng kerək idi;

¹⁴ Sən xəhərdin kəqıp kütuloğanlarnı üzüp taxlax üqün aqa yolda
turmaslıqıng kerək idi;

Külpət başkan künidə uningdin kütulup kəloğanlarnı düxməngə tapxur-
maslıqıng kerək idi.

Pərwərdigarning küni

¹⁵ Qünki Pərwərdigarning küni barlık əllər üstigə qüxüxkə yeqin
kəloğandur;

Sening baxkılarəğa kıləqıningdək, sangimu xundək kilinidu;

□ **1:7** «... seni... həydiwetidu; ... üstüngdin oqəlibə kıldidu; ... sanga kıltaq kırıdu...»

— 5-7-ayətlərdə eytiləğan bexarətlərdiki peillar «ətkən zaman» bilən ipadilinidu. Ləkin ular kəlgüsi ixlarnı kərsitidu (8-ayəttə enik kərsitilidu). İbraniy tilida, bexarətlərdə peillarning «ətkən zaman»da ixlitixi «bu ix jəzmən yüz beridu» degənni təkittləydu. «... **Sən bilən inak ətkənlər seni aldap, üstüngdin oqəlibə kıldidu; neningni yegənlər sanga kıltaq kırıdu**» — bu ayət bəlkim ərəblərnıng Edomiylarnı aldama haltisioğa qüxürüp, ularni öz zeminidin həydiwetixi toqruluk bexarət beridu (wəkə bəlkim miladiyədin ilğiriki 6-əsirning ahirida boləğan). İbraniy tilini qüxinix təs. Bexarət kəlgüsidiki ixlarnı kərsətkini bilən, peillar «ətkən zaman»da ipadilinidu. Adəttə ibranıy tilida bexarət «ətkən zaman»da ipadiləngən bolsa, uning jəzmənlikini təkittləydu. □ **1:8** «**Mən xu küni... Edomdin danixmənlərni, Əsawdin əkil-parasətni yokaţmamdimən?**» — «xu küni» bəlkim Babil imperiyəsi ularəğa təjawuz kıldiləoğan künini (miladiyədin ilğiriki 587-yili) yaki ərəblər ularni aldap həydiwetidioğan künini, yənə ahırkı zamanda «Pərwərdigarning küni»ni kərsitiximu mumkin. Edom əz danixmənliri bilən dangkı qıqkan. Ayup pəyoqəmbərnıng üq dostidin biri boləğan «Temanlık Elifaz»mu Edomluk idi. ■ **1:8** Yəx. 29:14; Yər. 49:7 □ **1:9** «**Xuning bilən palwanliring parakəndə bolidu, i Teman,...**» — «Teman» Edomning qoğ bir xəhəri. ■ **1:9** Am. 2:14, 16 ■ **1:10** Yər. 27:41; Əz. 35:5; Am. 1:11 ■ **1:11** Zəb. 137:7

Sanga tegixlik jaza öz bexingora qūxidu;■

¹⁶ Qūnki sən Öz mukəddəs teqimda *oʻzəzipimni* iqkiningdək, Barlik əllərmu xundak tohtawsiz iqudu; Bərhək, ular iqudu, yutidu, Andin ular heq məwjut əməstək yoqap ketidu.□

Israilning asligə kəltürüluxi

¹⁷ Birak Zion teqi üstidə panah-қutқuzulux bolidu, Taq pak-mukəddəs bolidu;

Yakup jəmətining təlluқatlıri əzigə təwə bolidu;□

¹⁸ Wə Yakup jəməti ot, Yūsüp jəməti yalkun,

Əsaw jəməti ularoqa pahal bolidu;

Ot wə yalkun Əsaw jəməti iqudə yekilip, ularni yutup ketidu;

Əsaw jəmətidin heqbirsi kalmaydu;

Qūnki Pərwərdigar xundak səz қiloqan.

¹⁹ *Yəhudaning* jənubidikilər Əsawning teqioqa igə bolidu;

Xəfələh tüzlənglikidikilər Filistiyələrnin zeminiqoqa igə bolidu,

Bərhək, ular Əfrayimning dalasi həm Samariyəning dalasiqoqa igə bolidu;

Binyamin Gileadқа igə bolidu;□

²⁰ Sürgün boloqlarndin қelip қaloqan Israillardin tərқib tapқan bu қоxun

Қanaandikilərgə təwə boloqan zeminiqoqa Zarəfatқiqə igə bolidu;

Səfaradta sürgündə turoqan Yerusalemdikilər bolsa jənubtiki xəhərlərgə igə bolidu.□

²¹ Andin Zion teqi üstigə қutқuzoқuқilar қiqidu,

Ular Əsaw teqi üstidin həқüm süridu;

Xuning bilən padixahlik Pərwərdigaroqa təwə bolidu!□

■ **1:15** Əz. 35:15 □ **1:16** «**Qūnki sən Öz mukəddəs teqimda oʻzəzipimni iqkiningdək**» — ibraniy tilida «qūnki sən Öz mukəddəs teqimda iqkiningdək...» — Qūxənqimiz boyiqə Edomiylar Hudaning қolida uning oʻzəzipini iqkənidi. Baxқа birhil qūxənqisi, Edomiylar Yəhuda üstidin қiloqan oқlibisini təbrikləp, «Hudaning mukəddəs teqi»da xarab iqkən; wə ular (ayətnin iкkinqi қismi boyiqə) xu gunahı uқūn barlik əllər bilən təng Hudaning oʻzəzipini iqudu. «**Barlik əllərmu xundak tohtawsiz iqudu; bərhək, ular iqudu, yutidu, andin ular heq məwjut əməstək yoqap ketidu**» — əllərnin nemini iqudu? Hudaning oʻzəzipini iqudu (məsilən «Zəb.» 75:8, «Yəx.» 49:26, «Yər.» 25:15-16, «Zəb.» 16:4nimu kəring). □ **1:17** «**Birak Zion teqi üstidə panah-қutқuzulux bolidu**» — baxқа birhil tərјimisi: «Birak Zion teqida қutulup қaloqanlar bolidu». □ **1:19** «**Yəhudaning jənubidikilər**» — ibraniy tilida «Nəgəwdikilər». «Nəgəw» — Yəhudaning jənubiy təripidiki qong qəl-bayawan. «**Yəhudaning jənubidikilər Əsawning teqioqa igə bolidu; Xəfələh tüzlənglikidikilər Filistiyələrnin zeminiqə igə bolidu, ... Binyamin Gileadқа igə bolidu**» — 19-ayəttiki bexarətlərnin kəp қismi miladiyədin ilgiriки 2-əsirdə əməlgə axurulidu («Makabbiyalar» həm «Yosefus» degən kona tarihiy kitablarda hatiriləngən). Birak pikirimizqə, bu bexarətnin toluқ əməlgə axurulux ahirқи zamanda bolidu. □ **1:20** «**Sürgün boloqlarndin қelip қaloqan Israillardin tərқib tapқan bu қоxun...**» — baxқа birhil tərјimisi: «Қanaanoqa қaytip қəlgən, sürgün boloqan Israillar jamaiti... ». □ **1:21** «**Ular Əsaw teqi üstidin həқüm süridu**» — yaki «ular Əsaw teqi üstidin həқüm қikiridu». «**Xuning bilən padixahlik Pərwərdigaroqa təwə bolidu!**» — həzir «Əsaw teqidikilər»ning heққaysisi Edomluқlar əməs (18-ayətni kəring). Bu «қutқuzoқuқilar»ning kim iкənliки deyimlidi; pikrimizqə, «қutқuzoқuқilar» kona zamanlarda Israilni қutқuzoqan pəyoғəmbərlər wə «batur həқimlar» sүpitidə bolidu. Ular həzir əlumdin tirilgən. Israil Hudaning toluқ idarə-həқūmi astida bolup, uning əhwali pütünləy mukəmməl bolidu.

Yunus

Yunus pəyoğəmbərning Pərwərdigar bərgən wəzipidin kəqixi

1 Pərwərdigarning səzi Amittayning oqli Yunuska yetip kelip mundak deyildi: —

2 «Ornungdin tur, dərhal Ninəwə degən axu bütük xəhərgə berip, awazingni kətürüp u yərdikilərnı agahlanduroqin; qünki ularning rəzillikliri Mening közümgə qadilip turidu». ■

3 Birak Yunus ornidin turup Pərwərdigarning yuzidin özini qaçurux üqün Tarxix degən yurtka kətməkqi boldi. Xunga u Yoppa xəhərigə berip, Tarxixka baridoqan kemə tēpıp, kirasini töləp uningə qüxti wə kemiqilərlə bilən birliktə Tarxixka berip, Pərwərdigarning yuzidin özini qaçurmakqi boldi. □

4 Pərwərdigar bolsa zor bir boranni dengizə taxlidi; xunga dengizda dəhşətlik qara boran qıqıp, kemə parqilinip kətkili tas qaldı.

5 Kemiqilərlə bolsa bək qorkup ketip, hərəkaysisi öz ilahlirioğa hitab kilip dua kilixti; ular kemini yeniklisun dəp uningdiki yük-taklarnı dengizə taxliwətti. Birak Yunus bolsa, kemining asti kəwitiğə qüxüwelip, xu yərdə ölüktək uhlawatqanıdi.

6 Kemə baxliqi uning yenioğa kelip uningə: «Əy, uhlawatqan kixi, bu qandak kilioqining? Ornungdin tur, ilahingni seoqinip nida kil! Kim bilidu, ilahingning nəziri qüxüp bizni həlakəttin qutkuzup qalamdu tehi?» — dedi.

7 Ular bir-birigə: — Kelinglar, bu külpətning kimning wəjidin beximizə qüxkənlilikini bекitix üqün qək taxlayli, — deyixti. Xundak kilip ular qək taxlaxti; ahirda qəktə Yunus qıqıp qaldı.

8 Ular uningdin: — Kəni, eyt, beximizə qüxkən bu külpət kimning səwəbidin boluwatidu? Sening tirikqiliking nemə? Nədin kəlding? Kaysi əl, kaysi milləttin sən? — dəp soridi.

9 U ularə: — Mən bolsam ibraniy millitidin, ərlərdiki Hudadin, yəni dengizni, yər-zeminni yaratqan Pərwərdigardin qorkquqimən, dedi. □

10 Bu səz ularni intayin qorkutiwətti. Ular: «Sən zadi nemə ix kiləjan?» — dəp soridi qünki ular uning Pərwərdigarning yuzidin qaçqanlikini bilgənidi, qünki ular buni uning öz aozidın anglioqanıdi.

11 Ular uningdin: — Əmdi biz seni qandak kilsak dengiz biz üqün tinqlinidu? — dəp soridi; qünki dengiz dolquni barəanseri əwj elip ketiwatatti.

12 U ularə: — Meni kətürüp dengizə taxliwetinglar, xu qaoqda dengiz silər üqün tinqlinidu; qünki bilimənki, bu zor boran mening səwəbimdin silərgə qüxti, — dedi.

13 Birak bu adəmlər küqəp palak urup kiroqakka yetixkə tirixti; əmma yetəlmidi, qünki dengiz kərixkəndək təhimu dolqunlap ketiwatatti.

■ 1:2 Yar. 10:11,12; Yun. 3:3 □ 1:3 «**Tarxix**» - qədimki zamanlarda «Tarxix» dəydoqan üç yurt bar idi. Birinçisi, ximaliy Afriqida (həzirki Marakəx ətrapidə); ikkinçisi İspaniyə, üqinçisi Əngliyə boluxi mumkin idi. Muxu yərdə kaysi Tarxix ikənlikini biz bilməymiz. Birak ularning həmmisi Pələstindin intayin yirak, Ninəwəgə baridoqan yolning əksi yenilixidə bolup birnəqə ming kilometr yirakliqta idi. «**Yoppa**» - «Yoppa»ning həzirki ismi «Hayfa» yaki «Jaffa», İsrailiyəning əng muhım portidur. □ 1:9 «**Ibraniy millitidin**» — yəni yəhudiy millitidin.

14 Ular Pərwərdigarğa iltija qilib pəryad kətürüp: — Ah Pərwərdigar, Səndin ətünimiz, bu adəmning jenini aloqanlıqimizni bizdin körmigəysən! Bigunah bir adəmning qenini təküxning gunahini üstimizgə koymioğaysən! Qünki Sən Pərwərdigar Özüngning haliqiningni kilding! — dəp nida kildi.

15 Xuning bilən ular Yunusni kətürüp elip dengizğa taxliwətti; dengiz dolqunlinixtin xuan tohtidi.

16 Xuning bilən bu adəmlər Pərwərdigardin qattik qorkti; ular Pərwərdigarğa atap qurbanliq kilib qəsəm iqxiti.

17 Birəq Pərwərdigar Yunusni yutuwelixka yooqan bir belikni əwətkənidi. Yunus bolsa bu belikning qarnida üq keqə-kündüz turdi. □ ■

2

Qong belikning qarnida turup dua kilix

1 Yunus belikning qarnida turup Pərwərdigarğa mundaq dua kildi: —

2 «Mən dərd-əlimimdin Pərwərdigarğa pəryad kətürdüm, U manga ijabət kildi.

Mən təhtisaraning təktidin pəryad kildim, Sən awazimoğa kuləq salding. □ ■

3 Qünki Sən meni dengiz təktigə, dengiz qarnioğa taxliwəttim, Kəlkün ekinliri meni arisioğa eliwaldi, Sening barliq dolqunliring həm erkəxliring üstümdin ətüp kətti; ■

4 Wə mən: «Mən nəziringdin taxliwetilgənmən; Birəq mən yənila muqəddəs ibadəthanangğa qarap ümid bilən təlmürimən» — dedim. □

5 Sular meni yutup kətküdək dərijidə oriwaldi, Dengiz təkti meni qapsiwaldi; Dengiz qəpliri beximəğa qirmixiwaldi.

6 Mən təqlarning təqlirigiqə qüxüp kəttim; Yər-zemin tegidiki taqəqlar meni əbədil'əbədkiqə qamap qoydi; Həlbuki, Sən jenimni hang iqidin qıqarding, i Pərwərdigar Hudayim.

7 Jenim iqimdə həlidin kətkəndə Pərwərdigarni esingə kəltürdüm, Duayim Sanga yetip, Muqəddəs ibadəthanangğa kirip kəldi.

8 Bimənə ərziməs butlarğa qokunoqlar özigə nesip boləqan mehribanliqtin məhrum bolidu.

9 Birəq mən bolsam təxəkkür sadayim bilən Sanga qurbanliq qilimən; Mən iqnən qəsəmlirimni Sening aldingda ada qilimən.

Nijat-qutquzux Pərwərdigardindur! ■

10 Pərwərdigar belikğa buyrudi, belik Yunusni quruklukğa qəy kildi.

□ **1:17 «Yooqan bir belik»** - «yunus beliki» bəlkim bu ixtin qoyuloqan namdur. Birəq «yunus beliki» (insanlarğa amraq boləqini bilən) adəmni yutküdək qonglukta yox. ■ **1:17** Mat. 12:40; 16:4; Luqa 11:30 □ **2:2 «Təhtisara»** — (ibraniy tilida «xeol») «yər astidiki saray» (yəni, «təkt sarayi»), əlgənləring rohliri baridoqan, qiyamət künini kütidoqan jayni kərsitidu. Yunus özini ətüp, təhtisarağa qüxkəndək həs qilidu. Yənə bir mumkinliqli barki, u belik qarnida həqikətən əlgən, andin Huda uni (belikning aqzidin qıqkanda) tirildürgən. ■ **2:2** Zəb. 120:1 ■ **2:3** Zəb. 42:7 □ **2:4 «Birəq mən ... təlmürimən»** — baxka birhil tərjimisi: «Mən qandaqmu muqəddəs ibadəthanangğa ümid bilən təlmürəp qaraymən?». ■ **2:9** Zəb. 3:8; 50:14,23; 116:17; Hox. 14:3; Ibr. 13:15

3

Ninəwə xəhriyə berip Hudaning həwirini yatküzüx

- ¹ Pərwərdigarning sözi ikkinçi qetim Yunuska yetip mundaq deyildi: —
² «Ornungdin tur, Ninəwə degən axu büyük xəhərgə berip, Mən sanga tapxuroqan həwərnı ularoşa jakarla».
- ³ Yunus ornidin turup Pərwərdigarning sözi boyiqə Ninəwə xəhriyə bardı. Ninəwə bolsa nahayiti büyük bir xəhər bolup, xəhərnıng özıla üq künlük yol idi. □
- ⁴ Yunus xəhər iqiqə kirip bir kün mangdi, u: —
 Kiriş kündin keyin, Ninəwə xəhriyə wəyran kılınidu! — dəp jakarlidi.
- ⁵ Ninəwədikilər Hudaning sözigə ixəndi. Ular roza tutulsun dəp elan kılıp, mətiwərlərdin tartip əng kiçiqiqə ularning həmmisi bəz kiyim kiydi. □ ■
- ⁶ Bu söz padixahqa yatkəndə, umu təhtidin turup, tonini taxlap bəz kiyim kiyip küllükkə kirip olturdi. □
- ⁷ U yənə əmri arkilik pütkül Ninəwə xəhriyə munularnı jakarlidi: — «Padixah həm aqsəngəklərnıng yarlıki boyiqə, Ninəwə xəhridiki heqkəndə adəm, at-ulaş, kala, qoy padiliri heqnərsigə eşiş təgmisun; heqnərsini yemisun, sumu iqmisun.
- ⁸ Hərbir adəm wə haywan bəz kiysun, hərbiri Hudaşə qattik pəryad kətürsun; hərbiri yaman yoldin yansun, hərbiri qolını zorawanlıqın üzsun;
- ⁹ kim bilidu, buning bilən Huda qattik oşəzpidin yenip bizni həlak kılasmikin?». ■
- ¹⁰ Xuning bilən Huda ularning əməllirini, yəni yaman yollardin yanoşanlıqını kərüp, ularoşa karatqan bala-kazani qüxürüxtin yenip, xu baliyakazani qüxürmidi.

4

Pərwərdigar Yunus pəyoşəmbərgə bərgən tərbiyə-sawaş

- ¹ Əmma bu ix Yunusni intayin narazi kılıp, uni qattik oşəzəpləndürdi.
- ² U Pərwərdigarə: — «Ah, Pərwərdigar, öz yurtumdiki qəşdə Sening xundak kılıdışanlıqıngni demigənmidim? Xunga mən əslidə Tarxixka qaşmaqçı bolışanmən; qünki mən bilimənki, Sən mehri-xəpətlik, rəhimdil, asan oşəzəplənməydişan, qongkur mehribanlığka tolaşan, kixilərnıng bexişə külpət qüxürüxtin yanoşuqi Hudadursən. ■
- ³ Əmdi Pərwərdigar, jenimni məndin elip kət, ölüm mən üqün yaxaxtin əwzəl» — dedi.
- ⁴ Pərwərdigar uningdin: — Bundaq aqqıqlanışning toşrimu? — dəp soridi.

□ **3:3 «Üq künlük yol»** — bəlkim xəhər wə uning ətrapidiki jaylardin ötüş üqün üq kün mengix kerəklikini kərsitidu. Qədimki Ninəwə xəhriyening ahalisi ikki milyon ətrafida idi. Bəzi alimlar «üq künlük yol» degənni xəhəri aylinixka üq kün ketidu dəp qaraydu. □ **3:5 «bəz kiyim kiyix»** — qədimki zamanlarda adəmning qattik towa kılıxını bildürətti. ■ **3:5** Mat. 12:41; Luqa 11:32 □ **3:6 «küllük»** — qədimki zamanlarda towa kılıx yaki qattik qayoşuni bildürüş üqün adəmlər kül dəwisidə olturatti. Qədimki xəhərlərnıng sirtida adəttə qong bir «kül dəwisi» bolatti, Ninəwə xəhridə mundaq küllüklər kəp boluxi mumkin idi. ■ **3:9** Yo. 2:14 ■ **4:2** Mis. 34:6; Zəb. 86:5; Yo. 2:13

⁵ Andin keyin Yunus xəhərdin qikip, xəhərdin xərkəy tərripigə bərip olturdi. U xu yərdə əzigə bir qəllə yasap, xəhərdə zadi nemə ixlar bolarkin dəp uning sayisidə olturdi.

⁶ Pərwərdigar Huda Yunusni əz parakəndiqilikidin kütquzux üçün, uning bəxiqə sayə quxsun dəp uningə bir kiçik dərəhni əstürüp təyyarlidi. Yunus kiçik dərəhtin intayin hursən boldi.

⁷ Biraq ikkinçi küni tang atqanda Huda bir kurti təyyarlap əwətti. Kurt bu kiçik dərəhni pilikigə zərbə kilip uni qurutuwətti.

⁸ Kün kızaroqanda, Huda intayin issik bir xərk xamilini təyyarlidi; kün tərptini Yunusning bəxiqə quxürdi, uni həlidin kətküzdi. U əzigə ölüm tiləp: — Ölüm mən üçün yaxaxtin əwzəl, — dedi.

⁹ Biraq Huda uningdin: — Sening axu kiçik dərəh səwəbidin xundak aqqiklinixing toqrimu? — dəp soridi.

U jawab bərip: — Həə, hətta əlgüdək aqqikim kəlgini toqridur, — dedi. □

¹⁰ Pərwərdigar uningə mundak dedi: — «Sən həq əjringni singdurmigən həm özüng əstürmigən bu kiçik dərəhkə iqingni aqritting; biraq u bir keqidila əzi əsüp, bir keqidila qurup kətti;

¹¹ Əmdi Mening ong kəli bilən sol kəlini pərk etəlməydiqan yüz yigirmə ming adəm olturaklaxqan, xundakla nuroqan mal-waranlirimu bolqan Ninəwədək bundak bəyüq xəhərdikilərgə iqmni aqritip rəhim kiliximoqə toqra kəlmədu?». □

□ **4:9 «Hətta əlgüdək aqqikim kəlgini toqridur»** — baxqa birhil quxənqisi: «Bu dunyadin kətkuqə aqqiklixim toqridur». Həq bolmioqanda bu ibarə Yunusning aqqikining əng yukiri pəlligə yətkənliki, uning aqqikining buningdinmu artuq bolmaydiqanlikini kərsitidu. □ **4:11 «Ong kəli bilən sol kəlini pərk etəlməydiqan yüz yigirmə ming adəm»** - kiçik balilarni kərsətsə kerək.

Mikah

Bexarətlər 1-qatar ••• Barliq əllər, anglanglar! Samariyə wə Yəhudaning həlioja way!

¹ Pərwərdigarning səzi — Yotam, Aħaz wə Həzəkiya Yəhudaqa padixah boləjan künlərdə Mərəxətlik Mikahqa kəlgən: —

— U bularni Samariyə wə Yerusalem toqrisida kərgən.

² Anglanglar, i həklər, həmminglar!

Kulak sal, i yər yüzi wə uningda boləjan həmminglar: —

Rəb Pərwərdigar siləрни əyibləp guwahliq bərsun,

Rəb muqəddəs ibadəthanisidin siləрни əyibləp guwahliq bərsun! ■

³ Qünki mana, Pərwərdigar Əz jayidin qıqıdu;

U qüxüp, yər yüzidiki yukiri jaylarni qəyləydu; □ ■

⁴ Uning astida taqlar erip ketidu,

Jilənilər yerilidu,

Huddi mom otning aldida erigəndək,

Sular tik yardin təkülgəndək bolidu. □ ■

⁵ Buning həmmisi Yaqubning itaətsizliki,

İsrail jəmətədiki gunahlar tüpəylidin bolidu;

Yaqubning itaətsizliki nədin baxlanəjan? U Samariyədin baxlanəjan əməsmu?

Yəhudadiki «yukiri jaylar»ni yasax nədin baxlanəjan? Ular Yerusalemdin baxlanəjan əməsmu? □

⁶ Xunga Mən Samariyəni etizdiki tax dəwisidək,

Üzüm talliri tikixkə layik jay kıliwetimən;

Mən uning taxlirini jiləjoja domilitip taxlaymən,

Uning ullirini yalingaqlaymən; □

⁷ Uning barliq oyma məbudliri para-para qəkiwetilidu;

Uning pəhixiliktin erixkən barliq hədiyələri ot bilən kəydürüldü;

Barliq butlirini wəyrənə kılimən;

Qünki u pəhixə ayalning həkqi bilən bularni yiojip toplidi;

■ 1:2 Qan. 32:1; Yəx. 1:2 □ 1:3 «... U (Pərwərdigar) qüxüp, yər yüzidiki yukiri jaylarni qəyləydu» — «kirix söz»də eytkinimizdək, «İsrail (wə baxqa əllər) üqün «yukiri jaylar» butlarəja, jin-xaytanlarəja ataləjan jaylar idi. ■ 1:3 Qan. 32:13; 33:29; Zəb. 115:3; Yəx. 26:21; Am. 4:13

□ 1:4 «Qünki mana, Pərwərdigar əz jayidin qıqıdu... (3-ayət) U qüxüp, yər yüzidiki yukiri jaylarni qəyləydu; Uning astida taqlar erip ketidu...» — demisəkmü, bu ahırkı zamandiki «Pərwərdigarning küni»ni kərsitidu. ■ 1:4 Hək. 5:4; Zəb. 18:7-9; Zəb. 68:2, 8; Zəb. 97:5; Am. 9:5 □ 1:5 «Yaqubning itaətsizliki nədin baxlanəjan? U Samariyədin baxlanəjan əməsmu? Yəhudadiki «yukiri jaylar»ni yasax nədin baxlanəjan? Ular Yerusalemdin baxlanəjan əməsmu?» — İsrail wə Yəhudada «Yukiri jaylar» butpərəslikkə ait, yirginliq jaylarəja ayləndürüləjanidi. «yukiri jaylar» yasax «Yerusalemdin baxlanəjan» — Sulayman padixahning bu ixlarda əyibi bar idi («2Pad.» 11:7ni kərüng). □ 1:6 «Xunga Mən Samariyəni etizdiki tax dəwisidək, üzüm talliri tikixkə layik jay kıliwetimən» — baxqa

birhəl tərjimisi: «Xunga Mən Samariyəni etizdiki tax dəwisidək, yengila tikilgen uzumzarliktək kıliwetimən». «Mən uning taxlirini jiləjoja domilitip taxlaymən» — Samariyədiki həxəmətlik imarətlər əjayib həyiwətlik qong taxlardin yasaləjanidi (Omri degən padixahning dəwridin baxlap).

«... domilitip taxlaymən» — ibraniy tilida «... təküp taxlaymən».

Ular yənə pahixə ayalning həkği bolup kaytip ketidu.□

⁸ Bular üqün mən ah-zar kötürimən,

Mən huwlaymən;

Yalingayak, yalingaq degüdäk yürimən;

Mən qilbørlørdäk huwlaymən;

Huwkuxlardäk matəm tutup yürimən.□ ■

⁹ Qünki uning yariliri dawaliøusizdur,

U hətta Yəhudaøiqimu yetip,

Həlkimning dərwasioqa, yəni Yerusalemøiqə yamridi.□

¹⁰ Bu *apətni* Gat xəhiridə sözlimənglar,

Kət'iy yioqlimənglar;

Bəyt-lə-Afrah xəhiridə topa-qangda eoqinənglar!□ ■

¹¹ I Xafirda turuwatқан kız, yalingaqlik wə xərməndilik iqidə *əsirlikkə* øt;

Zaananda turuwatқан kızlar talaøa heq qikқан əməs;

Bəyt-Ezəl ah-zarlar kötürməktə;

«Huda səndin mukim jayingni elip ketidu!»□ ■

¹² Marotta turuwatқан kız yaxhiliqka təlmürüp tit-tit boluwatidu;

□ **1:7 «Qünki u (Samariyə) pahixə ayalning həkği bilən bularni yioqip toplidi; ular yənə pahixə ayalning həkği bolup kaytip ketidu»** — «pahixə ayalning həkği» toqiruluq: — «kirix sèz»imizdə eytiløandək, Israil wə Yəhudaning butpərəsliki hərhil xəhwaniylik bilən arilaxқан. Buthanilarøa məhsus «atap beøiqliøan» pahixə ayallar bilən billə yetix butka qøqunuxning bir paaliyiti idi, xuning bilən buthanilar wə ularni baxquruøuqlar bu arkilik beyip kətkənid. «Pahixə ayalning həkği bolup kaytip ketidu» — Israilni ixøal qiløuqi Asuriyə imperiyəsi wə keyin Babil imperiyəsi bəlkim muxu butpərəslikтин erixkən mal-dunyalirini ohxax yolda (øzlrining buthanilirini selip, butpərəslik-pahixiwazliq arkilik beyixka) ixlətkən boluxi mumkin! Baxka birhil qüxəngisi: — pahixiwazliq arkilik erixəlgən xu kümüx butlarøa həl berixkə ixlətkən; tajawuzqlar kümüxni kaytidin eritip, uni tənggilərgə aylanduridu; andin u kaytidin «pahixə ayalning həkği»gə ixlitilixi mumkin. □ **1:8 «Bular üqün mən ah-zar kötürimən, mən huwlaymən ... mən qilbørlørdäk huwlaymən; huwkuxlardäk matəm tutup yürimən»** — Mikah pəyøəmbər Samariyedikilərgə intayin keyüngini üqün qəttik azablanøan. Xuning bilən u ularøa kəlgüsi apətni kərsitidøan «rəsim bolux» üqün, həlkning bu ixlarning tezla realliqka aylinidøanliqini bilip yetixi üqün, ular aldda yalingaq (bəlkim «yerim yalingaq») yüridu. ■ **1:8** Ayup 30:29 □ **1:9 «U hətta Yəhudaøiqimu yetip,...»** — muxu yərdə «u» apət yaki «Samariyəning yariliri»ni kərsitidu. «U (apət) hətta Yəhudaøiqimu yetip, ... Yerusalemøiqə yamridi» — 10-16-ayətlərdə Mikah Asuriyə imperiyəsining Yəhudani ixøal qilidøanliqini aldin'ala eytidu. Muxu ayətlərdiki 11 xəhəring hərbi pəyøəmbəring yurti «Morəxət»tin kəp degəndə 9 kilometr yiraqliqta bolup, «Morəxət»tə turup kərgili bolatti. Mikah hərbi xəhəring namlirining mənsi həkğidə uningøa maslaxқан səzlərnı qilip, ularning əhwəlini süpətligən. Dərwəkə hərbi xəhər ahirida Asuriyə təripidin ixøal qilindi. □ **1:10 «Bu apətni Gat xəhiridə sözlimənglar, kət'iy yioqlimənglar»** — «Gat» degən isimning mənsi «yioqa»qa yeğin. «Bəyt-lə-Afrah xəhiridə topa-qangda eoqinənglar!» — «Bəyt-lə-Afrah» «topa-qangliq yurt» degən mənidə. ■ **1:10** 2Sam. 1:20; Yər. 6:26 □ **1:11 «I Xafirda turuwatқан kız, yalingaqlik wə xərməndilik iqidə əsirlikkə øt»** — «Safir»ning mənsi «güzəllik», «yekimlik». «Huda səndin mukim jayingni elip ketidu!» — ibranıy tilidə «U səndin mukim jayingni elip ketidu!». «Zaananda turuwatқан kızlar talaøa heq qikқан əməs» — «Zaanan»ning tələppuzi «qikix» degən səzgə yeğin. «Bəyt-Ezəl ah-zarlar kötürməktə; Huda səndin mukim jayingni elip ketidu!» — «Bəyt-Ezəl» degən «elip ketix»kə yikın əhangda. Ayəttiki ikkinqi kışimning baxka birhil tərijimisi: «Zaananda turuwatқан kızlar Bəyt-Ezəlning ah-zarlırioqa qikқан əməs; səndin mukim jayingni elip ketidu». ■ **1:11** Yəx. 47:3

Birak yamanlik Pərwərdigardın Yerusalem dərwasioşa qūxti. □ ■

13 Tulparni jəng hərwasioşa kat, i Lakixta turuwatқан kız;
(Lakix bolsa, Zion kizioşa gunahning baxlanoşan yeri idi!)
Qūnki səndə Israilning itaətsizliki tepilidu. □

14 Xunga sən huxlixix hədiyilirini Morəxət-Gat xəhirigə berisən;
Akzibning dukandarlırı Israil padixahlirioşa yaloşanqilik yetküzidu; □

15 Mən tehi sanga bir «mirashor» əpkelimən, i Marəxah xəhiridə tu-
ruwatқан kız;
Israilning xan-xəripi Adullamoşimu qūxup kelidu. □

16 Əzūngni takirbax kil,
Zokung bološan balilar üqün qeqingni qūxürüwət;
Korultazdək aydingbaxliqingni kengəyt,
Qūnki ular səndin ayrılıp sürgün boluxka kətti. □

2

Jəbir-zulum üstigə qūxidioşan jaza

1 Ornida yetip kəbihlikni oylaydioşanlaroşa wə yamanlik əyliyüqilərgə way!

Pəket ularning qolidin kəsilə, ular tang etixi bilənla uni ada qilidu;

□ **1:12 «Marotta turuwatқан kız yaxilikka təlmürüp tit-tit boluwatidu»** — «Marot» degənniing mənisi «aqqıq» — ular «yamanlik»ning aqqıqlığını tetiydu. «...yamanlik Pərwərdigardın Yerusalem dərwasioşa qūxti» — Sənnaherib Yəhudadiki nuroşun xəhərlirini muhasirigə aloşandin keyin Yerusalemnı ixoşal qılalmay dərwasisi aldioşa tohtap qaldı. Ahirida məşlup boldı. ■ **1:12 Am. 3:6** □ **1:13 «Tulparni jəng hərwasioşa kat, i Lakixta turuwatқан kız»** — ibraniy tilida «Lakix»ning tələppuzi «at»ka yeşin. Lakix xu rayondiki əng küqlük xəhər; atka tayinxning əzi bir gunah. Huda Israiloşa «atka tayinx»ni kət'iy mən'i qiloşanidi («Kan.» 17-bab). Ularıning atlaroşa tayinixi bəlkim Yəhudaşa səlbıy ülgə boluxı mumkin idi. «**Lakix bolsa, Zion kizioşa gunahning baxlanoşan yeri idi!**» — Lakix xəhəri Yəhudadada bolşını bilən birinçi bolup ximaliy padixahlıqingni tunji butpərəs padixahı Yəroboam (I)ning rəzillikining təsiri qəbul qiloşan bolsa kerək. Həritilərnı kərüng. □ **1:14 «Sən huxlixix hədiyilirini Morəxət-Gat xəhirigə berisən»** — «Morəxət-Gat» degən səzning yiltizi «mirasni elix» yəki «mirastin məhrum bolux» (ibraniy tilida «morax», ərəb tilida «miras»). Ular əz «miras»idin ayrılıdı, mirasioşa «əlwida» deyixi kerək. «**Akzibning dukandarlırı Israil padixahlirioşa yaloşanqilik yetküzidu**» — «Akzib»ning mənisi «aldamqilik», Yəhuda padixahlıqioşa jaylaşқан. Yəhuda padixahliri (xundakla Israil padixahliri) Akzib xəhərining dukanlıridin kəp payda kərgənidi («1 Tar.» 4:21-23). Düxmən koxunu Israil padixahlıqioşa tajawuz qiloşandin keyin, Samariyə padixahliri jiddiy həjətka qūxkəndə, Akzibtikilər ularoşa burunqıdək soda-setik qilip kerəklik təminatları əwətməy, ularoşa «yaloşanqı» bolup qalidu. □ **1:15 «Mən tehi sanga bir «mirashor» əpkelimən, i Marəxah xəhiridə turuwatқан kız»** — ibraniy tilida «Marəxah» wə «mirashor» yeşin səz. «mirashor» əlwəttə kinayilik gəp, u Asuriyə padixahı Sənnaheribni kərsitidu. «**Israilning xan-xəripi Adullamoşimu qūxup kelidu**» — «Adullam» əslidə Dawut pəyoşəmbər (yigit waqtida) Saul padixahın keşip, kiriwaləşan oşar idi. Demək, Israil, jümlidin uning padixahı wə «xan-xəripi» boləşan butlar yənə keşixi kerək. Birak bu səzning iqidiki mənisi də yənə ümid bar. Dawut pəyoşəmbər «Adullam»da yoxurunəşandin keyin, jəpəlik künlərnı ətküzüp ahirdə Israilning xəşəplik padixahı bolup qıqqan. Israil bəlkim uningə ohxax jəpəlik künlərnı ətküzgəndin keyin xəşəplik künlərnı yənə kəridu. Məzkur xəşərat yənə Məsih («Israilning xan-xəripi»)ning kəlgüsüdə Israilning gunahı tūpəylidin azabka qūxūxini kərsitiximu mumkin. □ **1:16 «Əzūngni takirbax kil, zokung bološan balilar üqün qeqingni qūxürüwət; korultazdək aydingbaxliqingni kengəyt,...»** — qaqları qūxürüx matəmning birhil ipadisi.

2 Ularning aqkəz kəzi etizlarəja qūxsila, ular zorawanlik kīlip buliwalidu; Őylərgimu kizikipla kəlsa, bularnimu elip ketidu;

Ular batur kixinimu jəməti bilən bulaydu, Adəmni əz miraslıri bilən koxup qangiliəja kirqūziwalidu. □ ■

3 Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: — Mana, Mən bu ailigə karap, boyunliringlardin qikiralmaydiəjan yaman bir *boyuntururkni* oylap təyyarlıwatimən; Silər əmdi gidiyip mangmaysilər; Qünki xu künlər yaman künlər bolidu. ■

4 Xu küni ular silər toəranglarda təmsilni tiləja elip, Eqinixlik bir zar bilən zarlaydu: —

«Biz pütünləy bulang-talang kīlinduk!; U həkīmining nesiwisini baxkilarəja bəlüwətti; Uni məndin xunqə dəhxətlik məhrum kildi! U etizlirimizni munapikqə təksim kīlip bərdi! □

5 Xunga Pərwərdigarning jamaiti arisidin, Silərdə qək taxlap zemin üstigə tana tartip nesiwə bəlgüqidin birsimu qəlmaydu. ■

Sahta pəyoəəmbərləning Hudaning pəyoəəmbərliridin rənəjixi

6 Ular: «bexarət bərmənglar!» — dəp bexarət beridu!

Əgər *pəyoəəmbərlər* bu ixlar toərülük bexarət bərmisə, əmdi bu ar-nomus bizdin hərgiz kətməydu! □ ■

7 I Yakup jəməti,

«Pərwərdigarning Rohi səwr-təkətsizmu?

Bu ixlar rast Uning kīləjanlirimu?» — degili bolamdu?

Mening səzlim durus mangəjuqəja yaxxilik kəltürməmdü? □

8 Birək tünügünla Mening həkīm hətta düxməndək ornidin kəzoəaldi; Silər hatirjəmliktə yoldin etüp ketiwatqanlarning tonini iq kiyimliri bilən salduruwalisilərki,

Ular ni huddi uruxtin kaytqanlardək *kuyimsiz* qaldurisilər. □

9 Həkīm arisidiki ayallarni əzlrining illik əyliridin kəoqlaysilər;

□ 2:2 «.. batur kixinimu jəməti» — yaki «... batur kixinimu əyi». ■ 2:2 Yəx. 5:8 ■ 2:3 Am. 5:13 □ 2:4 «U (Pərwərdigar) etizlirimizni munapikqə təksim kīlip bərdi!» —

«munapik» bəlkim əz əhdisidə həc turmaydiəjan Asuriyə padixahini kərsitidu. ■ 2:5 Qan. 32:8, 9 □ 2:6 «Ular: «bexarət bərmənglar!» — dəp bexarət beridu! Əgər pəyoəəmbərlər

bu ixlar toərülük bexarət bərmisə, əmdi bu ar-nomus bizdin hərgiz kətməydu!» — bu ayəttə «bexarət berix» degən peilning yənə bir tərijimisi: «xal qeqix» (kinayilik gəp). Baxka birnəqqə hil tərijimiliri; (1) «Bu ixlar toərülük bexarət bərməslik kerak!» (ular dəydu) «Əmdi ar-nomus (bizdin) hərgiz kətməydu!» (Mikah dəydu); (2) «Dərwəkə ular (pəyoəəmbərlər) bu ixlar toərülük bexarət berixkə tohtaydu! Əmdi ar-nomus bizdin kətməydu!». ■ 2:6 Yəx. 30:10; Am. 7:16 □ 2:7 «I Yakup jəməti, «Pərwərdigarning Rohi səwr-təkətsizmu? Bu ixlar rast Uning kīləjanlirimu?» — degili bolamdu?» — demək, Israil (xūbuhsizki, sahta pəyoəəmbərləning təlimliri bilən): «Huda bizni səyidu, biz Hudaning alaəidə həkli, U bizgə hərgiz yamanlikni yətküzməydu» — dəweridu. Baxka birhil tərijimisi: «I «Yakup jəməti» dəp ataloquqi, Pərwərdigar səwr-təkətsizmu? Bular (bu yaman ixlar) uning kīləjanlirimu?». □ 2:8 «... silər

hatirjəmliktə yoldin etüp ketiwatqanlarning tonini iq kiyimliri bilən salduruwalisilərki, ular ni huddi uruxtin kaytqanlardək *kuyimsiz* qaldurisilər» — baxka birhil tərijimisi: «... huddi uruxtin kaytiwatqanlardin aloəandək silər ularning tonini iq kiyimliri bilən elip bulisilər» (uruxtin kaytqanlar bolsa hatirjəmliktə mangidu, əlwəttə).

Ularining yax bililirini silər Mening gʻuzəl gəhirimdin mənnggügə məhrum kilisilər. □

¹⁰ Ornunglardin turup neri ketinglar;

Qünki həlakətni,

Yəni azablik bir həlakətni kəltüridioqan napaklik tūpəylidin,

Bu yər silərgə təwə aramgah bolmaydu.

¹¹ Əgər bihudilikdə, yaloqanqilikdə yūrgən birsi yaloqan gəp kilip: — «Mən xarab wə hərəkkə tayinip silərgə bexarət berimən» — desə, Mana, u xu həlkə pəyoqəmbər bolup qalidu! □

Hudaning «Israilning qaldisi» oqə boləqan wədisi

¹² Mən qokum seni bir pütin kilip uyuxturimən, i Yakup;

Mən qokum Israilning qaldisini yioqmən;

Mən ularni Bozrahdiki qoylardək,

Əz yaylikida yioqloqan bir padidək jəm kilimən;

Ular adimining koqlukidin warang-qurunglukka tolidu. □

¹³ Bir «bəsüp ötküqi» ularning aldioqə qikip mangidu;

Ular bəsüp qikip, qowukka yetip berip, uningdin qikti;

Ular bəsüp qikti,

Yəni qowukka yetip berip, uningdin qikti;

Ularining Padixahi ularning aldida,

Pərwərdigar ularning aldioqə ötup mangidu. □ ■

3

Bexarətlər 2-qatar •••• Yetəq qilərninğ haliqə way!

¹ Mən mundək dedim: «Anglanglar, i Yakupning həkimliri,

Israil jəmətininğ əmiriliri!

Adil həkümnü bilix silərgə has əməsmu? □

²⁻³ I yahxilikni əq kərgüqi,

Yamanlikni yahxi kərgüqilər —

Silər Əz həlkimdin terisini,

Ustihanliridin gəxini yulidioqan,

□ **2:9 «Mening gʻuzəl gəhirim»** — (yaki «Mening zibuzinnitimidin») — bəlkim Qanaan zemininğ ezini kərsitidu. □ **2:11 «Mən xarab wə hərəkkə tayinip silərgə bexarət berimən...»**

— baxka birhil təjmisisi: «Birsi «xarab həm hərəkning kəp bolidioqanliqi toqrisida bexarət berimən» desə, u muxu həlkə təza muwapik bir pəyoqəmbər bolidu». □ **2:12 «Əz yaylikida yioqloqan bir padidək jəm kilimən; ular adimining koqlukidin warang-qurunglukka tolidu»** — bəzi alimlar «adəmlərninğ koqluki»ni dūxmənlərninğ koqluki, dəp qaraydu. Biraq bir pada qoylar jəm kilinoqinida, bəribir qong «warang-qurung» kətürilidu. □ **2:13 «Bir «bəsüp ötküqi» ularning aldioqə qikip mangidu; ular bəsüp qikip, qowukka yetip berip, uningdin qikti; ular bəsüp qikti, ... ularning padixahi ularning aldida, Pərwərdigar ularning aldioqə ötup mangidu»** — bu uluq bexarət Hudaning Yəhudani Asuriyə imperiyasidin kutkuzidioqanlikini kərsitidu; bizningqə bexarət yənə ikki kətim əməlgə axurulidu. «Qoxumqə səz»imizdə biz u toqruluk yənə azraq xərhləymiz. ■ **2:13** Yəx. 32:4-5; 52:12; Hox. 1:11; Zək. 12:8; Mat. 3:5; 11:11-14; Yh. 10:2-4 □ **3:1 «Mən mundək dedim: «Anglanglar, i Yakupning həkimliri, Israil jəmətininğ əmiriliri! ... »** — 1-4-ayəttə səzligüqi bəlkim pəyoqəmbər əzi. «Yakup» wə «Israil» muxu yərdə xūbhəsisziki, ikki padixahlikni təng kərsitidu. Muxu ayətkə qarioqanda, qirikdixix məmlikətlərninğ əng yukiri orunlirioqə wə sothanilirioqə singip kirgənidi; biraq u padixahi Həzəkəiyani tiloqə almaydu; Həzəkəiya ihlasmən adəm bolup, u əzi muxu gunahlardin haliy boləqan.

Ularning gəxini yəydiqan,
Terisi soyuluqə üstidin sawaydiqan,
Ustihanlirini qəqidiqan,
Ularni qazanqə təyyarlıqandək,
Daxkəzandiki gəxni toqriqandək toqraysilər!
4 Buningdin keyin ular Pərwərdigarqə nida qilidu,
Biraq U ularni anglimaydu;
Ularning qilmixliridiki hər türlüq kəbihlikı üqün,
U qaqda U yüzini ulardin qəqurup yoxuridu!».

Sahta pəyoqəmbərlərnin qəliqə way!

5 Pərwərdigar Əz həlkini azduroqı pəyoqəmbərlər toqruqluq mundak dəydu: —

(Ular qixliri bilən qixləydu,
«Aman-tinqlik!» dəp warkiraydu,
Kimərkim ularning gelini maylimisa,
Xularqə qarxi urux həzirlaydu!)[□] ■

6 — Xunga silərni «alamət kərünüx»ni kərməydiqan bir keqə,
Pal salqılı bolmaydiqan qərangqulıq basidu;
Pəyoqəmbərlər üqün quyax patidu,
Kün ular üstidə qəra bolidu;■

7 «Alamət kərünüxni kərgüqilər» xərməndə bolidu,
Palqılar yərgə qəritilidu;
Ularning həmmisi kalpuklirini tosüp yüridu;
Qünki Hudadin heq jawab kəlməydu.[□]

8 Biraq mən bərhək Pərwərdigarning Rohidin küqkə toloqanmən,
Yaqupqə əzining itaətsizlikini,
Israilqə uning gunahini jakarlaw üqün,
Toqra həkümlərgə həm qudrətkə toloqanmən.

9 Buni anglanglar, ətünimən, i Yaqup jəmətinin qəkimliri,
Israil jəmətinin əmiriliri!
Adil həkümqə əq bolqanlar,
Barlıq adalətni burmilaydiqanlar;■

10 Zionni qan təküx bilən,
Yerusalemni həqkanıyətsizlik bilən quridiqanlar![□] ■

11 *Zionning* qəkimliri parılar üqün həküm qiqiridu,
Kəhinlar «ix həkqi» üqün təlim beridu;
«Pəyoqəmbərlər» pul üqün palqilik qilidu;
Biraq ular «Pərwərdigarqə tayınar»mix tehi,
Wə: — «Pərwərdigar arimizda əməsmu?

□ 3:5 «**Kimərkim ularning gelini maylimisa, ...**» — ibraniy tilida «kimərkim ularning aqziqə bir nərsə salmisa,...». ■ 3:5 Mik. 2:11 ■ 3:6 Yər. 15:9; Yo. 2:10, 31; 3:15; Am. 8:9

□ 3:7 «**Ularning həmmisi kalpuklirini tosüp yüridu...**» — kalpuklarni tosux adətə hijillikni bildürətti. Uning üstigə, Musa pəyoqəmbərgə berilgən muqəddəs qanun boyiqə yuqumluq kesəl bolqan adəmlər əzining kəlgənlikini aqəhləndurux üqün kalpuklirini tosüp «Napak, napak!» dəp warkirixi kerək idi. Bu ayət bu sahta pəyoqəmbərlərnin napak səzilirini etirap qilixi kerək bolidiqanlikini bildüridu. ■ 3:9 Am. 5:7; 6:12 □ 3:10 «**Zionni qan təküx bilən, Yerusalemni həqkanıyətsizlik bilən quridiqanlar!**» — xühhisizki, Yerusalemda nuroqun həywətlik imarətlər pəyda bolqanidi. Biraq həmmisi adalətsizlikə tayinip yasaloqan. ■ 3:10

Əz. 22:27; Zəf. 3:3

Bizgə heq yamanlik qüxməydu» — deyixidu.□

¹² Xunga silərnin wəjənglərdin Zion teqi etizdək aqdurulidu, Yerusalem dēng-təpilik bolup qalidu, «Öy jaylaxqan taq» bolsa ormanlikning otturisdiki yukiri jaylardəkla bolidu, halas.□ ■

4

Ahirki zamanlardiki Yerusalem

¹ Birak ahirki zamanda, Pərwərdigarning öyi jaylaxqan taq taqlarning bexi bolup bekitilidu,

Həmmə dēng-egizlikdin üstün kilinip kətürüldü;

Barlik həklər uningə qarap ekip kelixidu.□ ■

² Nuroqun qowm-millətlər qikip bir-birigə: —

«kelinglar, biz Pərwərdigarning teqiə, Yakupning Hudasining öyigə qikip keləyli;

U öz yolliridin bizgə egitidu,

Wə biz uning izlirida mangimiz» — deyixidu.

Qünki qanun-yolyoruk Ziondin,

Pərwərdigarning səz-kalami Yerusalemnin qikidigan bolidu.

³ U bolsa kəp həkl-millətlər arisida həküm qikiridu,

U küqlük əllər, yirakta turoqan əllərnin hək-nahəklirigə kesim kilidu;

Buning bilən ular öz kiliqlirini sapan qixliri,

Nəyzilirini orqak kilip sokuxidu;

Bir əl yənə bir əlgə kiliq kətürməydu,

Ular həm yənə urux kilixni egənməydu;□

⁴ Bəlk ularning hər biri öz üzümləni wə öz ənjür dərihi astida olturidu, Wə heqkim ularni qorqatmaydu;

□ **3:11** «**Pəyoqəmbərlər pul üçün palqilik kilidu;...**» — Hudaning pəyoqəmbərliri hərgiz palqilik ixlirini qilmaydu, əlwəttə. Həkiqiy pəyoqəmbərlərnin hizmətliri bilən «palqilik»ning otturisdiki qong pərkələr toqruluk «Təbirlər»ni kəring. □ **3:12** «**«Öy jaylaxqan taq» bolsa ormanlikning otturisdiki yukiri jaylardəkla bolidu, halas,**» — Mikah öz dəwidiki «mukəddəs öy» yaki «ibadəthana» deməydu — Ularning gunahli tūpəylidin u pəqət addiy bir «öy» bolup kaldı. Bu ayəttiki bezarət bəlkim Həzəkəya padixahni qongqur təsirləndürgən boluxi mumkin. Yüz yildin keyin ordidiki əmirələr bezarətnin Həzəkəyaəla bolqan təsirini tiləə elip, öz padixahı Yəhoakimə qarap bezarətni nəkil kəltüridu («Zion teqi etizdək aqdurulidu, Yerusalem dēng-təpilik bolup qalidu»), xuning bilən Yərəmiya pəyoqəmbər ölüm jazasidin qutulup qalqan (Təwrat, «Yərəmiya» 26-bab). «Yukiri jaylar» degini kinayilik gəptur. Qünki Yəhudadikilər hərdəim «yukiri jaylar»da buthanilarni selip xu yərdə butlara qoqunqan. Lekin xu qəqlərdə Yerusalem butqa qoqunqan jaydək «haram» bolup qalidu, xuningdək ormanlikning kixilərnin kəzigə az-paz qəlikiqan bir kismidin ibarət bolidu, halas! ■ **3:12** Mik. 3:12 □ **4:1** «**Ahirki zamanda**» — ibranıy tilida «kūnlərnin ahirida». «**Barlik həklər uningə Pərwərdigarning öyigə**» qarap ekip kelixidu — Təwrat həm Zəburda «(yat) əllər» həm «həklər» bolsa adəttə İsraildin baxqa barlik həklərnı, yəni «Yəhudıy əməslər»ni kərsitidu. «Mikah» degən kitabta «yat əllər» yaki «həkl-millətlər» deyilsə, hərdəim muxu mənini bildüridu. ■ **4:1** Yəx. 2:2-5 □ **4:3** «... U bolsa kəp həkl-millətlər arisida həküm qikiridu... Ular həm yənə urux kilixni egənməydu» — Yəxaya pəyoqəmbər öz kitabida muxu ayətlərnı (1-3ni) nəkil kəltüridu («Yəx.», 4:2).

Qünki samawiy qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar Өz aqş bilən xundak eytti. □ ■

⁵ Barlik həklər öz «ilah»ining namida mangsimu, Biraq biz Hudayimiz Pərwərdigarning namida əbədil'əbədigiqə mangimiz.

⁶ Xu künidə, — dəydu Pərwərdigar, — Mən meyip boluquqilarni, Həydiwetilgənləni wə Өzüm azar bərgənləni yioqimən; □ ■

⁷ Wə meyip boluquqini bir «kaldi», Həydiwetilgənni küqlük bir əl qilimən; Xuning bilən Pərwərdigar Zion teoşida ular üstidin həküm süridu, Xu kündin baxlap mənggügiqə. □ ■

⁸ Wə sən, i padini kəzətküqi munar, — Zion kizining egizliki, *padixahlik* sanga kelidu: — Bərhək, sanga əslidiki hokuk-hökümranlik kelidu; Padixahlik Yerusalem kizioqa kelidu. □

Xərpətin ilgiri bolqan azab

⁹ Əmdi sən hazır nemixka nida qilip nalə kətürisən?

Səndə padixah yokmidi?

Sening muxawiringmu halak bolqanmidi,

Ayalni tolaq tutqandək azablar seni tutuwaloqanmidi? ■

¹⁰ Azabka qüx, tolaq tutqan ayaldək tuoşuxka toloşinip tirixqin, i Zion kizi;

Qünki sən hazır xəhərdin qikisən,

Həzir dalada turisən,

Sən hətta Babiloşimu qikisən.

Sən axu yərdə kutkuzulisən;

Axu yərdə Pərwərdigar sanga həmjəmət bolup düxmənliringdin kutkuzidu. □

¹¹ Wə hazır nuroşun əllər: — «U ayaş asti qilinip buloşansun!

Kəzimiz Zionning *izasini* kərsün!» — dəp sanga qarxi jəng qilixka yioqilidu;

□ **4:4 «...ularning hər biri öz üzüm teli wə öz ənjür dərihi astida olturidu»** — buning kəqmə mənsi bəlkim hər kixi hər adəm Hudaşə xükür eytip, aqkəzlük qilmaydu, degənlik boluxi mumkin. ■ **4:4** 1Pad. 5:5 □ **4:6 «Mən meyip boluquqilarni, həydiwetilgənləni wə Өzüm azar bərgənləni yioqimən»** — «meyip boluquqi», «həydiwetilgənlər» wə «Өzüm azar bərgənlər» degən səz ayalqə rodtiki isimlardur; xühşisizki, bu Israilning panaşsiz ajiz kizdək bolidioşanlikini kərsitidu. «Meyip boluquqi» degən səz bəlkim həzriti Yakup Pələstingə qaytqan qəşni, Hudaning uning jahillikini bir tərəp qilip meyip qiloşandin keyinki kərsətkən xəpkitini əskə kəltüridu («Yar.» 32-bab). ■ **4:6** Kan. 30:3, 4, 5 □ **4:7 «Xu kündin baxlap mənggügiqə»** — ibranii tilida «həzirdin baxlap mənggügiqə». ■ **4:7** Dan. 7:14; Zəf. 3:19; Luqa 1:33 □ **4:8 «padini kəzətküqi munar»** — bəlkim Yerusalem wə uning əməldarlarini kərsitixi mumkin.

Qünki ularning roşiy jəhəttin pütkül Israil («Hudaning padisi»)ning üstigə kuzətqi, baqquqi bolux məs'uliyiti bar idi. «**Bərhək, sanga əslidiki hokuk-hökümranlik kelidu; padixahlik Yerusalem kizioqa kelidu**» — demək, Israil yənə padixahlik bolidu, biraq padixah Huda Өzi (Məsih Uning wəkili boluqaxka) bolidu (7-ayət). ■ **4:9** Yər. 8:19 □ **4:10 «Azabka qüx, tolaq tutqan ayaldək tuoşuxka toloşinip tirixqin, i Zion kizi; qünki sən hazır xəhərdin qikisən, hazır dalada turisən, sən hətta Babiloşimu qikisən»** — Israil Asuriyə tərpidin andin Babil (andin keyin yənə Grek wə Rim imeriyəsi) tərpidin azab tartidu. Mikah ularşə: Bu azablarni Hudadin kəlgən «toşuq azabliri» dəp bilgən bolsanglar, əmdi həkikiy padixah wə muxawir (9-ayət) aranglardin toşuluxi kerək, dəydu. Dərwəqə Məsih Əysa ular Rim imperiyəsi tərpidin azab tartqanda tuoşuldi.

12 Birak ular Pərwərdigarning oylirini bilməydu,
 Uning nixanini qüxənməydu;
 Qünki enqilərnı hamanoqa yioşkəndək U ularni yioşip koydi. ■
 13 Ornungdin turup hamanni təp, i Zion kızı,
 Qünki Mən münggüzüngni tēmür, tuyaklıringni mis kılimən;
 Nuroşun əllərnı sokup parə-parə kıliwetisən;
 Mən ularning şənimitini Pərwərdigarə,
 Ularınq mal-dunyalirini pütkül yər-zemin Igisigə beoşixlaymən. □ ■

5

Azablıq künlərdə Məsih tuşulidu wə İsrailni qutkuzidu

1 Əmdi özünqlar qoxun-qoxun bolup yioşilinglar, i qoxun kızi;
 Qünki birsi bizni muhasirigə aldı;
 Ular İsrailning həkım-soraqşisining mənqzigə həsa bilən uridu; □
 2 (Sən, i Bəyt-Ləhəm-Əfratah, Yəhudadiki minglişan xəşər-yezilar arisida
 intayin kişik boləşan bolsangmu,
 Səndin Mən üqün İsrailə Həkım Boləşuqi qikişu;
 Uning huzurumdin qikişiliri kədimdin,
 Yəni əzəldin bar idi) □ ■
 3 Xunga toləşək tutқан ayal tuşup boləşuqə,
 U ularni düxmənirigə taxlap koyidu;

■ 4:12 Yər. 51:33 □ 4:13 «Ornungdin turup hamanni təp, i Zion kızı, qünki Mən münggüzüngni tēmür, tuyaklıringni mis kılimən; nuroşun əllərnı sokup parə-parə kıliwetisən...» — 11-13-ayətlik ixlar İsrail Babilin qutkuzulup (10-ayət) Qanaanə qayıp kəlgəndin keyin yüz berixi kerək. Wəhiy miladiyədin ilğiriki 3- wə -2-əşirdə «Makkabiylar» dəwrədə kişmən əməlgə axuruləşini bilən, toluş əməlgə axurulux ahirki zamanlarda bolux kerək.
 ■ 4:13 Zək. 4:14; 6:5 □ 5:1 «Əmdi özünqlar qoxun-qoxun bolup yioşilinglar» — baxqa birhil təşimisi: «Əmdi öz-özünqlarnı kesip tilənglar!» (demək, kəttik kayoşu-həsərətni bildürüş üqün). «... Qoxun-qoxun bolup yioşilinglar, i qoxun kızı» — «qoxun kızı» degən şirlik söz Yerusalemdikilərnı kərsitidu; bexarət əməlgə axuruləşanda Yerusalemdikilərnıng həmmisining əşkər bolidəşanlışını bildürürüşü mümkün. «Qünki birsi bizni muhasirigə aldı; ular İsrailning həkım-soraqşisining mənqzigə həsa bilən uridu» — bu «muhasirə» bəlkim ikki muhasirini kərsitixi mümkün: (1) Asuriyə imperiyəşining Yerusaleməşə boləşan muhasirisi; xu qəşdə birsi Həzəkəiyə padixahning «mənqzigə həsa bilən urəşan»mikin? (2) ahirki zamandiki «nuroşun əllər»ning muhasirisi (4:11-13ni kəşüng). Bu ikki təşilil toşra bolsa ayətning ikkinqi jümlisidiki «u»: (1) Asuriyə padixahını wə keyin: (2) ahirki zamandiki dəşjalni kərsitidu. □ 5:2 «Sən, i Bəyt-Ləhəm-Əfratah, Yəhudadiki minglişan xəşər-yezilar arisida intayin kişik boləşan bolsangmu, səndin mən üqün İsrailə Həkım Boləşuqi qikişu; uning huzurumdin qikiş-kirixiliri kədimdin, yəni əzəldin bar idi» — demisəkmü, bu Məsih Əşşani kərsitidu. U: (1) «Bəyt-Ləhəm» degən kişik yezida tuşuləşan; (2) xuning bilən bir wəqıtta u Hudaning «Kalamı» bolup, Huda uning wəşitisi arşılık həmmə məşjudatları yaratқанidi («Yuh.» 1:1-4), Məsiş uning yenidin «əzəldin tartip» Hudaning iradisini bəşə kəltürüşkə qikiş-kirip turoşanıdi. ■ 5:2 Mat. 2:6; Yh. 7:42; Yar.3:8; 7:12; 14:18; 16:7; Mis.3:4; Yh. 13:3

Xu qaoqda Uning qerindaxliri bolojan kaldisi Israillarning yenioqda qaytip kelidu.□

⁴ U bolsa Pərwərdigarning küqi bilən, Pərwərdigar Hudasing namining həywidə padisini bekişka ornidin turidu;

Xundaq kilip ular məzmut turup qalidu;
Qünki U xu qaoqda yər yüzining qerilirigiqə uluq dəp bilinidu.

⁵ Wə bu adəm aram-hatirjəmlikimiz bolidu;

Asuriyəlik zeminimizə bəşup kirgəndə,
Ordilirimizni dəssəp qəyligəndə,
Biz uningə qarxi yəttə həlk padiqisini,
Səkkiz qəbiliyətlük yetəkqini qikirimiz;■

⁶ Ular Asuriyə zeminini kiliq bilən,
Nimrodning zeminini ötkəlliridə harabə kilidu;

Wə Asuriyəlik zeminimizə bəşup kirgəndə,
Qegrimiz iqini qəyligəndə,

U adəm bizni uning qolidin kütquzidu.□

⁷ Wə Yaqupning kaldisi nuroqun həlkələr arisida Pərwərdigardin qüxkən xəbnəmdək bolidu,

Qəp üstigə yaoqan yamoqurlardək bolidu;

Bular insan üqün keqikməydu,

Adəm balilirining əjrini kütüp turmaydu.□

⁸ Yaqupning kaldisi əllər arisida,

Yəni nuroqun həlkələr arisida ormandiki həywanlar arisidiki xirdək bolidu,

Qoy padiliri arisidiki arslandək bolidu;

Xir ötkəndə ularning arisidin,

Həqkim kütquzup alalmioqudək qəyləp dəssəydu,

Titma-tit kilip yirtiwetidu.□

⁹ Qolung küxəndiliring üstigə kətürüldü,

Barliq düxmənliring üzüp taxlinidu.

¹⁰ Xu künidə xundaq boliduki, — dəydu Pərwərdigar,

□ 5:3 «U ularni düxmənlirigə taxlap qoyidu» — yaki «ularni taxlap qoyidu». «xunga toloqak tutkan ayal tuoqup boluqə, U ularni (düxmənlirigə) taxlap qoyidu» — demək, bexarət boyiqə «Məsih» tuoquluqə Huda Israilni yat əllərnin həkümranliq astioqə tapxuridu, ular baxka əllərnin həkimiyiti astida turidu; xuningdək ular japa wə azab tartidu. «Xu qaoqda Uning (Məsihning) qerindaxliri bolojan kaldisi Israillarning yenioqda qaytip kelidu» — ayətkə kariqanda Məsihning tuquluxi Hudaqə sadik bolojan bir «kaldisi», yəni «uning qerindaxliri» Pələstin zeminioqə qaytip kelixi bilən baqlik; tarihtin bilimizki, Hudaning «kaldisi»ning «qaytip kelix»i Məsih tuquluxitin ilgiri idi (miladiyədin ilgiri 520-yili). ■ 5:5 Yəx. 9:5 □ 5:6 «Ular Asuriyə zeminini kiliq bilən, Nimrodning zeminini ötkəlliridə harabə kilidu» — «Nimrod» bolsa Babil xəhriining asaqşisi idi. «Asuriyəlik zeminimizə bəşup kirgəndə, qegrimiz iqini qəyligəndə, u adəm bizni uning qolidin kütquzidu» — ahirki zamanda Məsih Israilni (ular towa qiləqandin keyin) barliq düxmənliridin kütquzidu. □ 5:7 «Wə Yaqupning kaldisi uroqun həlkələr arisida Pərwərdigardin qüxkən xəbnəmdək bolidu, qəp üstigə yaoqan yamoqurlardək bolidu; bular insan üqün keqikməydu, adəm balilirining əjrini kütüp turmaydu» — bu ohxitixning asasi mənisi: «adəmlərnin hərəkəndəq ix-paaliyətləri xəbnəm wə yamoquroqə həqəkəndəq təsir yətküzəlməydu; ular qüxüxi üqün adəmlərnin hərəkətini kütməydu. Xəbnəm wə yamoqur bəribir pəqət Hudaning orunlaxturuxi bilən qüxidu»; kəlgüsidə Huda Öz mehir-xəpkiti bilən Yaqup jəmətini dunyadi ki barliq əlləni (ular həq ix-paaliyətlərni kilmayla) oyoqtidioqan wə yengilaydioqan bir bərikət kilidu. □ 5:8 «Xir ötkəndə ularning arisidin, həqkim kütquzup alalmioqudək qəyləp dəssəydu, titma-tit kilip yirtiwetidu» — «ular» muxu yərdə «ormandiki həywanlar» wə «qoy padiliri»ni (demək, yat əllərnə) kərsətsə kerək.

Mən aranglardin barlik atliringni üzüp taxlaymən,
Jəng hərwiliringni həlak kəlimən. □ ■

¹¹ Zeminingdiki xəhərliringni yökətimən,
Barlik istihkamliringni oqulitimən. □

¹² Şəhirlərni qolungdin üzüp taxlaymən;
Silərdə pəlqılar bolmaydu.

¹³ Mən oyma məbudliringni,
«But tüvrük»liringlarni otturungdin üzüp taxlaymən;
Sən öz qolungning yasioqinioğa ikkinçi bax urmaysən.

¹⁴ Arangdin «Axerah»liringni yuluwetimən,
Wə xəhərliringni həlak kəlimən; □

¹⁵ Wə *Manga* kulak salmioğan əlləring üstigə aqqıq wə dəroqəzəp bilən
intikəmni yürgüzimən.

6

Bexarətlər 3-ƣatar •••• Hudaning dəwasi

¹ Pərwərdigarning nemə dəwatqinini hazır anglanglar: —
«Ornungdin tur, taqlar aldida dəwayingni bayan kəlim,
Egizliklərgə awazingni anglatqin». □

² «I taqlar,

Wə silər, yər-zeminning əzgərməs ulliri,
Pərwərdigarning dəwasini anglanglar;
Qünki Pərwərdigarning Öz həlkı bilən bir dəwasi bar,
Ü İsrail bilən munazilixip əyibini kərsətməqçi; ■

³ I həlkim, Mən sanga zadi nemə kildim?
Seni nemə ixta bizar kiliptimən?

Mening hatalikim toqrufluk guwahlik berixkin!

⁴ Qünki Mən seni Misir zeminidin elip qıqardim,
Seni kulluk makanidin hərlükkə qutquzdum;

Aldingda yetəkləxkə Musa, Hərun wə Məryəmlərni əwəttim. ■

⁵ I həlkim, Pərwərdigarning həqƣaniyliklirini bilip yetixinglar üqün,
Moab padixahi Balakning ƣandak niyitining barlikini,
Beorning oqlı Balaamning uningə ƣandak jawab bərgənlikini,

□ **5:10 «Mən aranglardin barlik atliringni üzüp taxlaymən, jəng hərwiliringni həlak kəlimən»** — Hudaning Musa pəyoqəmbərgə tapxuroğan pərmanliri boyiqə, İsrailar arisidiki atlar wə jəng hərwilirini kəpəyitxkə bolmaydu. Hudaning məqsiti xübhışizki, Öz həlkining atlarəğa, hərwiləroğa əməs, bəlki Huda Əzigila tayinixidin ibarəttur («Ƙan.»17:16, «Zəb.»20:7, «Yəx.31:1»nimu kəring). ■ **5:10** Həox. 14:4 □ **5:11 «Zeminingdiki xəhərliringni yökətimən, barlik istihkamliringni oqulitimən»** — Hudaning bu ixta boləğan məqsiti barlik atlarni wə jəng hərwilirini yökətitx məqsitigə ohxax boluxi kerək — İsrailni pəkət Əzigila tayanduruxtur. □ **5:14 «Arangdin «Axerah»liringni yuluwetimən»** — «Axerah»lar bəlkim butpərəslikkə beoqıxlanəğan dərəhliklər idi. Dərəhlər but xəkligə oyuləğan yaki nəqıxləngən boluxi mumkin idi. **«wə xəhərliringni həlak kəlimən»** — «xəhərliring»ning baxƣa bir tərjimisi: «ƣanlik ƣurbəngəhliring».

□ **6:1 «Ornungdin tur, taqlar aldida dəwayingni bayan kəlim, egizliklərgə awazingni anglatqin»** — bu sözlər Mikahning əzigə (İsrailar anglisun dəp) eytiləğan. Ƙədimki taqlar wə dəng-egizliklər muxu dəwada Hudaning wədiliridə turoqanlıqəğa guwahlik beridu («Ƙan.» 4:26, «Yəx.» 1:2ni kəring). ■ **6:2** Həox. 4:1 ■ **6:4** Mis. 12:51; 14:30; 20:2

Xittimdin Gilgaloqıqə nemə ixlar boləjanlıkını hazır esinglarəja kəltürünglar. □ ■

6 — Mən əmdi nemini kətürüp Pərwərdigar aldioja kelimən?
Neməm bilən Həmmidin Aliy Boləuqi Hudaning aldida egilimən?

Uning aldioja köydürmə kurbanlıqlarni,
Bir yillik mozaylarni elip keləmdim?

7 Pərwərdigar mingliojan qoçkarlardin,
Tümənliqən zəytun meyi dəryaliridin huzur alamdu?

Itaətsizlikim üqün tunji balamni,
Tenimning puxtini jenimning gunahioja atamdimən!? □

8 I insan, U sanga nemə ixning yahxi ikənlikini kərsətti,
Bərək, Pərwərdigar səndin nemə tələp kıləjanlıkını kərsətti —

Adalətni yürgüzüx,

Məhribanlıqni səyüx,

Sening Hudaying bilən billə kəmtərlik bilən mengixtin baxqa yənə nemə
ixing bolsun? ■

Dəwaning dawami, həküm qikirix

9 Pərwərdigarning awazi xəhərgə hitab kılıp qakiridu;
(Pəm-danalik bolsa namingəja hərmət bilən karaydu!)

Əmdi həküm palikini wə uni Bekitkinini anglanglar: — □

10 Rəzil adəmning öyidə rəzilliktin aləjan baylıklar yənə barmidu?

Kəm əlqəydiojan yirginqlik əlqəm yənə barmidu? □

11 Biadil taraza bilən,

Bir halta sahta taraza taxliri bilən pak bolalamdim? □ ■

12 Qünki xəhərninğ bayliri zorawanlık bilən tolojan,

Uning ahalisi yalojan gəp kılıdu,

Ularning aozidiki tili aldamqidur. ■

13 Xunga Mən seni urup kesəl kılımən,
Gunahlıring tüpəylidin seni harabə kılımən.

14 Yəysən, birək toyunmaysən,

Otturangda aq-boxluk qalidu,

Sən mülküngni elip yətkiməqci bolisən,

Birək saqliyalmaysən;

□ 6:5 «I həlkim... Moab padixahı Balakning kəndak niyitining barlıkını, Beorning ooqli Balaamning uningəja kəndak jawab bərgənlikini, Xittimdin Gilgaloqıqə nemə ixlar boləjanlıkını hazır esinglarəja kəltürünglar» — Huda Xittimdə Israillarning butpərəslikini jazalıojan, andin ularni kəqürüm kıləjan; U Gilgaldə məjizə yarıtıp, ularni Jordan dəryasidin ətkəzğən. Əmdi hazır ohxax ixlar bolmamdu — ular halisila, butpərəsliktin towa kılıp, Hudaning nijatini kərudəjan bolidu. Tiləja elinəjan wəqələr «Qəl.» 24-, 25-bab, wə «Yəxua» 1-5-bablarda hatiriləngən. ■ 6:5 Qəl. 22:5; 23:7; 25; Yə. 5 □ 6:7 «**Tenimning puxtini jenimning gunahioja atamdimən!?**» — ibraniy tilida «tenimning mewisini jenimning gunahioja atamdimən!?».

■ 6:8 Qan. 10:12 □ 6:9 «**Əmdi həküm palikini wə uni bekitkinini anglanglar!**» — baxqa birhil tərjimisi: «Əmdi i kəbilə wə xəhər jamaiti, anglanglar!».

□ 6:10 «**Rəzil adəmning öyidə rəzilliktin aləjan baylıklar yənə barmidu? Kəm əlqəydiojan yirginqlik əlqəm yənə barmidu?...**» — 10-15-ayətlərdə hatiriləngən Israillning kilmixliri yukirikı 8-ayəttiki səzning əksi bolidu (adalətni yürgüzüx, məhribanlıqni səyüx, kəmtərlərqə Huda bilən billə mengix).

Muxu ayəttiki «əlqəm» ibraniy tilida «əfah» bolidu. □ 6:11 «**Biadil taraza bilən, bir halta sahta taraza taxliri bilən pak bolalamdim?**» — baxqa birhil tərjimisi: «Biadil tarazini, bir halta sahta taraza taxlirini tutup turojan adəmlərnə pak hesablıyalamdim?».

■ 6:11 Hox. 12:8 ■ 6:12 Yər. 9:7

Saklap qalduroʻining bolsimu, uni kiliqqa tapxurimən. □ ■

¹⁵ Teriysən, birak hosul almaysən;
Zəytunlarni qəyləysən, birak əzünɡni meyini sürtüp məsih qilalmaysən,
Yengi xarabni qəyləp qikirisən,
Birak xarab iqəlməysən. ■

¹⁶ Qünki «Omrining bəlgilimiliri»ni,
«Aħabning jəmätidikilər qiloanliri»ni tutisən;
Sən ularning nəsihətliridə mangisən,
Xuning bilən Mən seni harabə,
Səndə turuwatqanlarning həmmisi iskırtix obyektı qilimən;
Sən həlkimdiki xərməndiqilikni kətürisən. □ ■

7

Pəyoəmbərning azablinixliri

¹ Mening həlimoə way! Qünki mən huddi yazdiki mewilər yioqilip,
Üzüm hosulidin keyinki wasangdin keyin aq qaloan birsigə ohxaymən,
Yegüdək sapak yoktur;
Jenim təxnə boləan tunji ənjür yoktur!

² İhlasmən kixi zemindin yoqap kətti,
Adəmlər arisida durus birsimu yoktur;
Ularning həmmisi qan təküxkə paylimakta,
Hərbiri öz kərindixini tor bilən owlaydu. ■

³ Rəzillikni puhta qilix üqün,
Ikki qoli uningəə təyyarlanəan;
Əmir «inam»ni soraydu,
Sorakqimu xundak;

Mətiwər janab bolsa öz jenining nəpsini axkara eytip beridu;
Ular jəm bolup rəzillikni toquxmakta. □ ■

⁴ Ularning əng esili huddi jioəndək,
Əng durusi bolsa, xohilik tosuqtiin bəttərdur.

Əmdi kəzətqiliring *qorkup* kütken kün,
Yəni *Huda* sanga yekinlap jazalaydioəan künı yetip kəldi;
Ularning alaqzadə bolup ketidioəan waqti hazır kəldi. □

⁵ Ülpitinggə ixənmə,

□ **6:14 «Yəysən, birak toyunmaysən, otturangda aq-boxluk qalidu»** — bəzi alimlar bu ibarə toloəak kesili «dizenteriyə»ni kərsitidu, dəp qaraydu. «**Sən mülküngni elip yetkiməkqi bolisən, birak sakliyalmaysən; saklap qalduroʻining bolsimu, uni kiliqqa tapxurimən**» — baxqə birhil tərjimisi: «sən toloəakqə kelisən, birak balini tuoqmaysən; tuoqsangmu, balangni kiliqqa tapxurimən». ■ **6:14** Hox. 4:10 ■ **6:15** Qan. 28:38; Haq. 1:6 □ **6:16 «Qünki «Omrining bəlgilimiliri»ni, «Aħabning jəmätidikilər qiloanliri»ni tutisən**» — Omri İsrailning intayin rəzil padixahı bolup, nuroqunloəan butlarni yasap, İsrailni bularəəəə qoqunuxqə buyruəan. Aħab uningdin tehimu rəzillikkə etüp, butpərəsilikkə pəhixiwazliq, «insan qurbanliqı», puqralarni bulang-talang qilix wə qatilliqni qoqxanidi. («1Pad.» 16-22-bablarni kərüng). «**Səndə turuwatqanlarning həmmisi iskırtix obyektı qilimən**» — muxu yərdə «iskırtix» mazaq qilixni bildüridu. ■ **6:16** 1Pad. 16:25, 26, 30-34 ■ **7:2** Zəb. 12:1-2; Hox. 4:1 □ **7:3 «Mətiwər janab bolsa öz jenining nəpsini axkara eytip beridu**» — «mətiwər jabab» bəlkim padixahni wasitilik kərsitidu. ■ **7:3** Mik. 2:1; 3:11 □ **7:4 «Ularning əng esili huddi jioəndək, əng durusi bolsa, xohilik tosuqtiin bəttərdur»** — «əng esili» adalətni burmilimaydu, pəkət uningəəəə tosaləu bolidu! «**Huda sanga yekinlap jazalaydioəan künı...**» — İbraniy tilida «sening yoqlinidioəan kününg» deyilidu.

Jan dostungoşa tayanma;
Aozingning ixikini quqikingda yatquqidin yepip yür.

6 Qünki oqul atisoşa bihormætlik qilidu,

Kiz anisoşa,

Kelin keyn anisoşa qarxi kozoqilidu;

Kixining düxmænli ri öz öyidiki adæmliridin ibaræt bolidu.■

7 Birak mæn bolsam, Pærwærdigaroşa qarap ümid baqalaymæn;

Nijatimni bærgüqi Hudani kütimæn;

Mening Hudayim manga kulak salidu.

Ahirki zaman tooqruluk ümid — Hudaning «qaldisi» söz qilidu

8 Manga qarap hux bolup kætme, i düxminim;

Gærqæ mæn yikilip kætsemmu, yænæ kopimæn;

Qarangqulukta oltursam, Pærwærdigar manga yorukluk bolidu.□

9 Mæn Pærwærdigarning oæzipigæ qidap turimæn —

Qünki mæn Uning aldida gunah sadir kildim —

U mening dawayimni sorap, mæn üqün hæküm qikirip yürgüzgüqæ kütimæn;

U meni yoruklukqa qikiridu;

Mæn Uning hækqaniyliki ni kèrimæn.■

10 Wæ mening düxminim buni kèridu,

Xuning bilæn manga: «Pærwærdigar Hudaying keni» degæn ayalni xærmændilik basidu;

Mening kèzüm uning *mæqlubiyitini* kèridu;

U koqidiki patkaktæk dæssæp qaylinidu.■

Hudaning jawabi

11 — Sening tam-sepilliring kurulidioşan künidæ,

Xu künidæ sanga bekitilgæn pasiling yiraqlarøşa yetkilidu.

12 Xu künidæ ular yeningøşa kelidu;

— Asuriyædin, Misir xæhærliridin,

Misirdin *æfrat* dæryasioiqæ, dengizdin dengizoqiæ wæ taoşdin taoşoqiæ ular yeningøşa kelidu.

13 Birak yer yüzi bolsa özining üstidæ turuwatqanlar tüpæylidin,

Yæni ularning kilmixlirining mewisi tüpæylidin harabæ bolidu. ■

Hudaning «qaldisi»ning duasi

14 — Öz hælkingni, yæni ormanda, Karmæl otturida yaloqur turuwatqan

Öz mirasing boløşan padini,

Tayak-şasang bilæn ozuklanduroşaysæn;

Kædimki künlærdikidæk,

Ular Baxan hêm Gilead qimænzarlirida kaytidin ozuklansun!□ ■

■ 7:6 Əz. 22:7; Mat. 10:21, 35, 36; Luğa 12:53 □ 7:8 «Manga qarap hux bolup kætme, i düxminim;...» — muxu yærdiki «düxminim» hêm 10-ayættiki «u» degænlar «ayalqæ rod»ta kælğæn boløşaqqa, bexaræt Yerusalemning Asuriyægæ gæp kילוanliqini, yaki bolmisa ahirki zamandiki düxmini Babiløşa gæp kilidioşanliqini kèrsætsæ keræk. ■ 7:9 Zæb. 9:5-7; Zæb. 43:1-2; Yær. 50:34 ■ 7:10 Zæb. 79:10; 115:2; Yo. 2:17 ■ 7:13 Yær. 21:14 □ 7:14 «... ormanda, Karmæl otturida yaloqur turuwatqan öz mirasing boløşan pada...» — «Karmæl» bolsa Israilning æng baraqşan, æng esil ormanliq rayoni. ■ 7:14 Mik. 5:3

Hudaning jawabi

15 — Sən Misir zeminidin qıkkən künlərdə boləandək,
Mən ularəğa karamət ixlarni kərsitip berimən. ■

16 Əllər buni kərüp barlıq həywisidin hijil bolidu;
Qolini aqzi üstigə yapidu,
Kulaklıri gas bolidu;

17 Ular yilandək topa-qangni yalaydu;
Yər yüzidiki əmiligüqilərdək öz təxükliridin titrigən peti qıkidu;
Ular kərkup Pərwərdigar Hudayimizning yenioğa kelidu,
Wə sening tüpəylingdinmu kərkidu. ■

18 Kəbihlikni kəqüridioğan,
Əz mirasi boləanlarning kəldisining itaətsizlikidin ətidioğan
Təngridursən,

U aqqıqini mənggügə saklawərməydu,
Qünki U mehır-muhəbbətəni huxallıq dəp bilidu.

Kim sanga təngdəx ilahdur? □ ■

19 — U yənə bizgə karap iqini aqritidu;
Kəbihliklirimizni U dəssəp qəyləydu;
Sən ularning barlıq gunahlırini dengiz təglirigə taxlaysən.

20 — Sən kədimki künlərdin bəri ata-bowilirimizəgə kəsəm kıləğan
həkkət-sadaqətəni Yəqupqa,
Əzgərməs muhəbbətəni İbrahimoğa yətküzüp kərsitisən.

■ 7:15 Yo. 2:26 ■ 7:17 Zəb. 72:9; Yəx. 49:32 □ 7:18 «Kim Sanga təngdəx İlahdur?» —
«Mikah» degən isim, ibraniy tilida «kim Hudaəgə təngdəx?» degən mənida. ■ 7:18 Mis. 34:6, 7;
Zəb. 103:9

Naḥum

Hudaning Ninawaning ḥalakiti toʻsruluk pərmani

1 Ninawə xəhīri toʻsrīsida yūkləngən wəḥiy — Əlkoxluk Naḥum kərgən alamət kərunūx hatiriləngən kitab.□

2 Pərwərdigar otluk muḥəbbətlik, intikam aloʻuqi bir Hudadur;
Bərhək, Pərwərdigar bir intikam aloʻuqi,
Dəroʻəzəp Igisidur;

Pərwərdigar yawliridin intikam alidu,
Düxmənli ri üqün adawət saqlaydu.■

3 Pərwərdigar asanliqčə aqqiqlanmaydu,
Küç-küdrəttə uluʻdur,
Gunahī barni heq aqlimaydu;

Pərwərdigar — Uning yoli kara quyunda wə borandigur,
Bulutlar Uning ayaqliri purkiratkan qang-tozangdur.

4 U dengizə tənbiḥ berip uni kuruk qilidu,
Barlik dəryalarni kurutiwetidu;
Baxan qəʻjirap ketidu,
Karməlmü həm xundak bolidu;
Liwandiki gül-giyahmu qəʻjiraydu.□

5 Taʻqlar uning aldida titrəp ketidu,
Dənglər erip ketidu,

Yər yüzi Uning ḥuzuri aldioqə kətürülidu,
Jahan həm uningda barlik yaxawatqanlarmu xundak bolidu.■

6 Kim Uning oʻəzipi aldida tik turalisun?
Kim Uning aqqikining dəḥxitidə kəddini kerip turalisun?
Uning dəroʻəzipi ottək təkülidu,
Uning aldida taxlar yerilidu.

7 Pərwərdigar meḥribandur, külpətlik kündə baxpanahdur;
Əzigə tayanəqlarni U bilidu.■

8 Biraq exip taxkan kəlkün bilən xu yərnə pütünləy tügəxtüridu,
Qarangʻuluk uning düxmənlini ri qəʻjiraydu.□

9 Silər Pərwərdigar bilən qarxilixip nemə oylawatisilər?
U ixliringlarni pütünləy tügəxtüridu;

□ **1:1 «Yūkləngən wəḥiy»** — ibranij tilida «Massa» (asasij mənisi «yük») degən bir səz bilənla ipadiliniḥ həm «wəḥiy» həm «pəyoʻəmbərnəning zimmisigə yūkləngən bir wəziḥə» degən ikki mənini əz iqigə alidu. ■ **1:2** Mis. 20:5 □ **1:4 «Barlik dəryalarni kurutiwetidu; Baxan qəʻjirap ketidu, Karməlmü həm xundak bolidu; Liwandiki gül-giyahmu qəʻjiraydu»** — Baxan wə Liwanda ḥəl-yeoşin kəp, bək mol bolidu; ularning otlakliri intayin munbət idi. Karməl bolsa Israilda ḥəl-yeoşin əng kəp bolidiqan jay; u «qəʻjirap kətkən» bolsa, baxka jaylar tehimu xundak bolatti. ■ **1:5** Mis. 19:18; Zəb. 18:7-9; 29:4-6; 97:4, 5; 114:4. ■ **1:7** Yo. 3:16 □ **1:8**

«**Biraq exip taxkan kəlkün bilən xu yərnə pütünləy tügəxtüridu**» — «exip taxkan kəlkün» pəyoʻəmbərlərnəning yazmilirida adəttə kəqmə mənida qollinilip «tajawuz qiləuqi qorqunqluk koxun»ni kərsitidu. Biraq «Naḥum» degən uxbu qismida, u həm əsli mənəsidə (kəlkün) bilən qolliniləqan həm «tajawuzqi koxun» degən kəqmə mənədimu qolliniləqan. Ninawə xəhīri Tigris dəryasining exip texixi həm Babil koxuni təripidin yər bilən təng kilinəqan. «Xu yər» bəlkim Ninawə xəhīri ni kərsitidu.

Yamanlik silərdin ikkinqi qetim qikmaydu. □

10 Ular qamoqaktək bir-birigə qirmixiwaloqan bolsimu,
 Öz harakliridin süzmə bolup kətkən bolsimu,
 Ular quruk pəhaldək pütünləy yəp ketilidu. □

11 Səndin Pərwərdigarə rəzillik oyliuquci qikkanidi,
 U Iblisning bir nəsihətqisidir. □

12 Pərwərdigar mundak dəydu: —
 «Ularning təyyarlikliri toluk, sani zor kəp bolsimu,
 Ular ohxaxla üzüp taxlinidu,
 Xundakla kəlməskə ketidu;
 Mən sanga azar qiloqinim bilən, *i həlqim*,
 Kaytidin sanga azar qilmaymən. □

13 Həzir Mən uning boyunturukini boynungdin sunduru eliwatimən,
 Wə asarətliringni bəsup taxlaymən.

14 Pərwərdigar sən toqruluk pərman qüxürgənki,
 Sening naming kaytidin terilməydu;
 Butungning öyidin Mən oyma həykəl, quyma həykəl ni yoqitimən;
 Mən kəbrəngni təyyarlawatimən,
 Qünki sən pəsəndidursən. □

15 Mana taqlar üstidə, hux həwərnə elip kəlgüqining ayaqliriə,
 Aram-hatirjəmlikni jakarliuqining ayaqliriə qara!
 Həytliringni təbriklə, i Yəhuda, iqkən kəsəmliringni ada qil;
 Qünki u rəzil boluquci zeminingdin ikkinqi ötməydu;
 U pütünləy üzüp taxlanoqan bolidu. □ ■

□ 1:9 «U ixliringlarni pütünləy tügəxtüridu» — yaki «U Əzi qilməqçi boluqinini bəribir ada qilidu». «Yamanlik silərdin ikkinqi qetim qikmaydu» — kona zamanlardiki nuroqun «wəyran qilinoqan» xəhərlər keyin qayta quruloqan. Məsələn, Yerusalem xəhiri az degəndə bəx qetim kaytidin quruloqan. Biraq Ninəwə xəhiri oqlitiwətilgəndin keyin pütünləy yoqap kətti. □ 1:10 «Öz harakliridin süzmə bolup kətkən bolsimu,...» — pəyqəmbər muxu yərdə, Ninəwə xəhəridiki həmmə puqra məst boluqan waqtida wəyran qilinidu, dəp puritidu. «Ular quruk pəhaldək pütünləy yəp ketilidu» — mənisi bəlkim «kəydürüldü». Baxqa birməqgə hil tərjimilər uqrxıi mumkin. □ 1:11 «U Iblisning bir nəsihətqisidir» — «Iblis» muxu yərdə ibraniy tilida «Belial» deyilidu. Bu səz Təwratta adəttə Xəytanning əzini kərsitixi mumkin. Baxqa tərjimilərdə «rəzil», «ərzimas» degən mənilərdə kelidu. Mumkinqilki barki, bu «Iblisning nəsihətqisi» Sənnahəribni kərsitidu (Sənnahərib miladiyədin ilgiriki 702-yili Yəhudaə qattik hujum qiləqan. Uning məşlubiyiti həm əlümi Təwratta, «Yəxaya» 36-38 bablarda hatiriləngən). Undak boləqanda, Naḥum pəyqəmbər əzining bu bəxaritinə məzkur kitabni rəsmiy toqlap pütüküzxətin 50 yil burun, yəni yax waqtida hatiriləngən bolidu. □ 1:12 «Ularning təyyarlikliri toluk, sani zor kəp» — bu Asuriyəliklərnəng əzlrini təswirləxkə daim ixlitidəqan ibarə. «Ular ohxaxla üzüp taxlinidu, xundakla kəlməskə ketidu» — ibaraniy tilida «kəlməskə ketidu» degən bu səz bəzidə «tamqılap-tamqılap yoqap ketidu» degənni bildüridu. □ 1:14 «Pərwərdigar sən toqruluk pərman qüxürgənki, sening naming kaytidin terilməydu; ...» — Huda muxu yərdə kaytidin Asuriyə padixahıə səz qilidu. «Sening naming .. terilməydu» — bu bəlkim ikki bislik səz. Birinqidin Asuriyə padixahıəning heq nəslə qalmaydu; ikkinqidin, uni əslitidəqan heq abidilər, hatirə taxlar qalmaydu (Asuriyə padixahıəri əslidə qəng-qəng abidə taxlıriəqə nəhayiti amraq idi). «Mən kəbrəngni təyyarlawatimən» — baxqa birhil tərjimisi «Mən uni (yəni padixahıəning buthanisini) kəbrəng qilip bəkitimən». □ 1:15 «Mana taqlar üstidə, hux həwərnə elip kəlgüqining ayaqliriə, aram-hatirjəmlikni jakarliuqining ayaqliriə qara!» — muxu hux həwərnəng məzmuni bəlkim Ninəwə xəhiri wəyran bolup, Hudaning həlqigə hatirjəm künlər kəldi, degənlük. ■ 1:15 Yəx. 52:7; Rim. 10:15

2

Ninawəning halak boluxining təswirliri ••• Huda Ninawəgə qaytidin səz qilidu

¹ Bitqit qilidoğan birsi kəz aldingoqla kəldi;

Əmdi istihkam üstidə kəzət kil,

Yoloğa qara, belingni baqla, küqliringni yioyp tehimu küqəyt!□

² (Qünki Pərwərdigar Yaqupning xan-xəripini əsligə kəltürdi,

Uni Israilning xan-xəripigə layik dərijidə əsligə kəltürdi;

Qünki kuruqdioquqlar ularni kuruqdap qoyoğanidi,

Ularınq üzümlə tal xahlirini wəyran qiloğanidi).□ ■

³ *Bitqit qiloquqining* palwanlirining qalkanlıri qizil boyaldi,

Uning baturlıri pərangdə kiygüzüldi;

Təyyarlık künidə, jəng hərwiliri polatning julasida yaltirap ketidu,

Nəyzilər oynitilidu;□

⁴ Jəng hərwiliri qoqlarda güdürlixip qepixiwatidu;

Kəng yollarda bir-birigə soqlidu;

Ularınq qiyapiti məx'əllərdək bolidu,

Ular qakmaqlardək yügürüxidu.

⁵ *Sərdar* əmirliğə əmr qüxüridu;

Ular yürüx qiloğınida aldirioğınidin bir-birigə putlixip mangidu;

Ninawəning sepiloğa qarap aldiraydu,

Baxlırioğa bolsa «muhasirə qalkını» təyyarlinidu.□

⁶ «Dəryalarınq dərwaziliri» eqilidu,

□ 2:1 «**Bitqit qilidoğan birsi kəz aldingoqla kəldi**» — demək, birsi sən Ninawəning aldioğa kelip sanga hujum qilidu. «**Əmdi istihkam üstidə kəzət kil, yoloğa qara, belingni baqla, küqliringni yioyp tehimu küqəyt!**» — bu kinayilik, həjwiyy gəp — Ninawəliklər jənggə xunqə kəp təyyarlık qiloğan bolsimu, həmmisi bikar bolidu. □ 2:2 «**Pərwərdigar**

Yaqupning xan-xəripini əsligə kəltürdi, uni Israilning xan-xəripigə layik dərijidə əsligə kəltürdi» — oqurmənlər bəlkim esigə kəltüriduki, Huda Yaqup pəyoğəmbərgə yeni isim qoydi, yəni «Israil» dəp qoydi. «Yaqup»ning mənisi «aldamqi» yaki «baxqining ornini baskuqi», «Israil»ning mənisi «Huda bilən billə boləğan xahzadə». Demək, Huda Yaqupning əgri-toqay yollirini əzğətip, uningə qaralq kələqək bərgən. Xuning bilən Muqəddəs Kitabta, «Yaqup» bəzi waqitlarda Israilning «kona təbiiti»ni, yəni Huda əq kərgən yaman illətlirini kərsitidu.

«**Qünki kuruqdioquqlar ularni kuruqdap qoyoğanidi, ularning üzümlə tal xahlirini wəyran qiloğanidi**» — Asuriyə Israil həm Yəhəudani kəp qətim hərhil usul (bulangqilik, jazanihorluq, baj-seliq kətarlıqlar) bilən «kuruqdap qoyoğanidi». ■ 2:2 Zəb. 80:12-13; Yəx. 10:12 □ 2:3

«**Bitqit qiloquqining palwanlirining qalkanlıri qizil boyaldi**» — «qalkanlıri qizil boyaldi» mümkünqilili barki, Asuriyə ləxkərliri jənggə təyyaranəşinida qalkanlırini qizil rəngdə boyap qoyatti. □ 2:5 «**Sərdar əmirliğə əmr qüxüridu**» — «sərdar» ibraniy tilida «u» deyilidu.

Bizningə düxmənlərinq sərdarini kərsitidu (1-ayətni kəring). Bəzi alimlar «u» Asuriyə padixahni kərsitidu, dəp qaraydu. Undaq boləqanda, ayət Asuriyalıklərinq jiddiy mudapə təyyarlıq qiliwatqinini kərsitidu. «**Baxlırioğa bolsa «muhasirə qalkını» təyyarlinidu**» — «muhasirə qalkını» — əskərlər sepiloğa hujum qilip örüməkqi boləqanda, baxlırini qoşdax üqün bax üstigə qong bir qalkəndək nərsini kətürüp yürətti. Baxqə birhil tərjimisi: «qalkanlıq potəy».

Padixahning ordisi erip ketidu.□

⁷ Huzzabning bolsa uyatliri eqilidu —
Düxman tæripidin yalap epketilidu,
Dedækliri huddi pahtæklærning sadasidæk ah-uh tartip,
Mæydilirini urup ketidu.□

⁸ Ninæwæ apiridæ bolõqandin beri kæl süyidæk *ting* bolup kældi,
Biraq ular hazir keqip ketidu...
Ëy tohta! Ëy tohta!

— Biraq heqkim kænigæ qarimaydu.□

⁹ Kümüxlærni buliwelinglar, altunlarni buliwelinglar;
Qünki uning xæwkætlik hæzinsidiki qimmæt qaqa-kuqilirining sani
yõktur.

¹⁰ U kuruqdalõqan, wæyran qilinoqan, bærbat bolõqan!

Yüriki erip ketidu,
Tizliri bir-birigæ jalaklap tægmetæ;
Bælliri toloqak tutkandæk toloqinidu,
Barliq yüzlær tatirip ketidu.■

¹¹ Këni, xirlarning uwisi?

Yax xirlar ozuklinidõqan jay,
Xir, qixi xir, xir arslini heqkimdin qorqmay yürgæn jay këni?□

¹² Xir öz arslanlirini qanduruxka owlarni titma-titma qilõqanidi,
Qixi xirliri üqün owlarni boõqanidi;
Ëngkürlirini ow bilæn, uwilirini olja bilæn toxkuzõqanidi.

¹³ Mana, Mæn sangæ qarximæn, — dæydu samawi qõxunlarning Særdari
bolõqan Pærwærdigar;

Mæn sening jæng harwiliringni is-tütækkæ aylandurup kœydüriwetimæn;
Kiliq yax xirliringni yewatidu,
Owangni yær yüzidin elip taxlaymæn;
Ëqliliringning awazliri kayta heq anglanmaydu.□

□ 2:6 «**Dæryalarning dærwaziliri**» eqilidu, **padixahning ordisi erip ketidu** — «dæryalarning dærwaziliri» deganlik nemæ mænisi? Tigris dæryasining tarmaq-erikliri Ninæwæ xæhiridin ötatti. Dæryalar sepildin ötken jaylarda kemilærni ötküzüx-ötküzmeslik üqün hæm baxka jaylarda su ekimlirini tizginlæx üqün dærwaza-takaklar bekitilgænidi. Dæl Ninæwæ xæhiri muḥasirigæ elinoqan qaõqda dærya texip, uning taxqi sepilining 3 kilometrlik qismini ekitip kætken. Xuning bilæn Babil qõxuni besüp kirip, andin iqki sepiloqa hujum kilixka kirixti. «Padixahning ordisi erip ketidu» — Bælkim padixah hæm ordidikilærning yüriki qorqunqtiin erip kætkenlikini kersitidu. Padixah barliq bayliqlirini yooqan bir gülhan kilip, õzi wæ kenizæklirini gulhanning üstidæ kœydürüwaldi. Bæzi alimlar bu sözni jismani y tærtæpin: «orda (dærya ekimi bilæn) ekip ketidu» dæp qüxinidu. □ 2:7 «**Huzzabning bolsa uyatliri eqilidu**» — «Huzzab» bolsa bælkim Ninæwæ hanixining ismi (bu isim ularning bir ayal butining ismi, yænï «ixtar» degæn isim bilæn munasiwætlik). Padixah özini kœydüriwalõqini bilæn hanix õzi tirik kelip ræswa qiliniq, dedækliri bilæn kulluqka æwætiledi. Bæzi alimlarning baxka birhil tærximisi bar — «Mana bu xundæk bekitilgændur, — uning (Ninæwæ xæhirining) uyatliri eqilidu...». □ 2:8 «**Ninæwæ apiridæ bolõqandin beri kæl süyidæk ting bolup kældi, biraq ular hazir keqip ketidu...**» — baxka birhil tærximisi «Ninæwæ bir kæl süyidæktur, biraq hazir suliri yokap ketidu...». ■ 2:10 Qan. 1:28; 20:8; Yæ. 2:11; 5:1; 7:5; Yæx. 13:7, 8; 21:3; Ëz. 21:12. □ 2:11 «**Këni, xirlarning uwisi? Yax xirlar ozuklinidõqan jay, xir, qixi xir, xir arslini heqkimdin qorqmay yürgæn jay këni?**» — xir Asuriya imperiyasining simwoli idi. □ 2:13 «**Mæn sening jæng harwiliringni is-tütækkæ aylandurup kœydüriwetimæn**» — ibranï tilida «Mæn uning jæng harwilirini is-tütækkæ aylandurup kœydüriwetimæn».

3

Ninawəning halak boluxidiki sawəblər

¹ Kanlik xəhərgə way!

U yalojanqilik, zulum-zorawanlik bilən tolojan,
U olja elixtin heq kol üzgən əməs![□]

² Ah, kəmçinin qarsildaxliri!

Qaklirining daqangxiwatқан,
Atlarning qarqiwatқан,

Pingildap ketiwatқан jəng hərwilirining sadaliri!

³ Kara, atlik ləxkərlərnin qangqixliri,

Kiliqlarning walildaxliri,

Nəyzilərnin palildaxliri,

Əltürülgənlərnin köplüki,

Əlüklər dəwə-dəwə!

Jəsətlərnin sani yoktur;

Ular jəsətlərgə putlixidu.

⁴ — Şəhirlərnin piri u,

— Əllərnə pəhixiwazlıki,

Jəmətlərnə şəhirliri bilən setiwetidu;

Sən xerinsuhən pəhixinin nurojun pəhixilikliri tüpəylidin,[□]

⁵ Mana, Mən sanga qarxilixip qıkkənmən, —

— dəydu samawiy qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar,

Kənglikning etikini kayrip yüzüggə yepip, seni axkarilaymən,

Əllərgə uyət yərlirini,

Padixahliklərgə nomusungni kərsitimən.

⁶ Üstüggə nijasətni taxlaymən,

Seni xərməndiqiliktə qaldurimən,

Seni rəswa qilimən.

⁷ Wə xundak boliduki,

Seni kərgənlərnin həmmisi səndin kəcip: —

«Ninəwə wəyran qilindi! Uning üqün kim həza tutidu?» — dəydu;

Mən sanga təsəlli bərgüqilərnə nədin tepip berimən?[□]

⁸ Sən dəryalarning otturisida turəjan,

Ətrapida sular boləjan,

Istihkəmi dengiz boləjan,

Sepili dengiz boləjan No-Amon xəhəridin əwzəlmusən?

⁹ Efiopiyyəmu, Misir mu uning küq-kudriti idi,

Ularınin küqi qəksiz idi;

Put həm Liwiyəliklər uningərgə yərdəmqi idi;[□]

¹⁰ Umu elip ketilip, əsirlikkə qüxkən;

□ 3:1 «**Kanlik xəhərgə way!**» — «kanlik xəhər» Ninəwə xəhərinə kərsitidu, əlwəttə; 1-3-ayətlərdə, bəsüp kirgən qoxunliri, xundakla ularning kiroqinçiligi təswirlinidu. □ 3:4

«**Şəhirlərnin piri u**» — «u» bu yərdə Ninəwə xəhərinə kərsitidu. «**u... əllərnə pəhixiwazlıki, jəmətlərnə şəhirliri bilən setiwetidu; sən xerinsuhən pəhixinin nurojun pəhixilikliri tüpəylidin,...**» — Ninəwədikilər rəhimsizlik, zorawanlıqtin həwəs alojan bolupla kəlməy, yənə kəp əllərgə kəp jadugərlik həm hurapatlıq ərəp-adətlirini həm əzlrininə paskina butpərəslikini tarqatқанidi. □ 3:7 «**Mən sanga təsəlli bərgüqilərnə nədin tepip berimən?**» — Nahum pəyğəmbər muxu yərdə səz oyini kiliq əzlinin ismi («təsəlli bərgüqi» degən mənədə) üstidə kinayilik, həjwiyyə gəp qilidu. U əzlinin Yəhuda həlqigə bəxarətliri bilən təsəlli bərgənədi. Biraq

«Ninəwə xəhəri üqün «Nahum»lar nədin tepilidu?». □ 3:9 «**Put həm Liwiyəliklər uningərgə yərdəmqi idi**» — «Put» degən yurt həzirkə Somaliyyə. «Liwiyyə», yənə «Libya»ning qədimki ismi «Kux».

Barlik koqa bexida bowakliri qorup taxliwetildi;
Ular uning motiwərliri uqun qək taxlidi,
Uning barlik ərbabliri zənjirdə baqlanqanidi. □

11 Sənmü məst bolisən;

Sən məkünüwalisən;

Sən düxməndin himayə izdəp yürisən; □

12 Səning barlik istihkamliring huddi tunji mewigə kirgən ənjür
dərihining ənjürlirigə ohxaydu;
Birla silkisə, ular yegüqining əqziyə qūxidu.

13 Mana, həlqing xəhiringdə kız-ayallardək bolup qaldı;

Zəminingning kowukliri düxmənliringgə kəng iqilidu;

Ot təmür taqakliringni yəp ketidu. □

14 Əmdi muhasirigə təyyarlik kilip su tartip koy!

Korəqliringni mustəhkəmlə!

Səqiz topidin lay etip,

Hək layni qəyləp koy!

Humdanni raslap koy!

15 Ot seni xu yərdə yəp ketidu;

Kiliq seni üzüp taxlaydu;

U seni qəkətkə liqinkisidək yəwatidu;

Əmdi əzüngni qəkətkə liqinkiliridək kəp kil,

Qəkətkidək əzüngni zor kəp kil!

16 Sən sodigərliringni asmandiki yultuzlardin kəp qilding;

Mana, qəkətkə liqinkisi kanat qikirip, uqup ketidu! □

17 Səning ərbabliring qəkətkilərdək,

Sərdarlıring mijir-mijir qakqikizlərdək bolidu;

Mana ular soquk künidə qitlar iqigə kiriwelip makan kilidu;

Kuyax qikqanda, ular qeqip ketidu,

Barəqan yerini tapkili bolmaydu. □

18 Qopanliring mügdəp kaldı, i Asuriyəning padixahı;

Səning əksəngəkliring jim yatidu;

□ 3:10 «Umu (No-Amonmu, 8-ayətni kərüng) elip ketilip, əsirlikkə qūxkən; barlik koqa bexida bowakliri qorup taxliwetildi,...» — Misirdiki qong xəhər «No-Amon» intayin mustəhkəm, hətta Asuriyə xəhəridin təhimu «yengilməs» idi. U Nil (dengizdək kəng boləqan) dəryasining tət ekimi arisəyə jaylaxqan bolup, 20000 jəng harwisi, 100 dərwazilik zor egiz sepili bar, tət məmlikət bilən ittəpəkdax idi. Xunga u «yengilməs bir xəhər» dəp həsəblanqan. Birək u Asuriyə padixahı Axurbanipal tərəpidin miladiyədin ilgiriki 665-yili rəhəmsizlik bilən bitqit kilindi.

□ 3:11 «Sənmü məst bolisən; sən məkünüwalisən,...» — «sənmü məst bolisən» — tarihta kəp küqlük xəhərlər əzidə turoquqlarning bihəstəlik kilixi wə əzlriridin məqrurlinip harək iqip məst boluxi bilən, düxmənlər bəsüp kirgən. No-Amonning əhwalimu bəlkim xundək boləqan, Ninəwəning əqiwiti jəzmən xundək bolidu. □ 3:13 «həlqing xəhiringdə kız-ayallardək bolup kaldı» — bu ikki bislik gəp. Birinqidin Ninəwə xəhəridiki kəp ərlər xu dəwrədikə padixahı Sardonopoliskə əqixip bəqquiwaz bolup kətti. Sardonopolis əzi ayalqə kiynip yürətti. Bu ixlar Huda aldida əzlrigə jəza elip kelidəqan əqir gunah idi. İkkinqidin, jənggə kəlgəndə, Asuriyə həlqi kız-ayallardək qorqup ketip qaqidəqlənlikini kərsitidu. □ 3:16 «qəkətkə liqinkisi

kanat qikirip, uqup ketidu!» — «qəkətkə liqinkisi ... uqup ketidu» dəgənnəning mənisə bəlkim Ninəwəning kəp sodigərliri bəxiyə əqir kün qūxkəndə uningəyə həq yərdəm bərməy, «bikar tələp» qəkətkidək qeqip ketidu; 17-ayətnimu kərüng. □ 3:17 «Səning ərbabliring qəkətkilərdək, sərdarlıring mijir-mijir qakqikizlərdək bolidu; mana ular soquk künidə qitlar iqigə kiriwelip makan kilidu» — qəkətkilər soquk wəqitlərdə «tonglap ketip qalidu», həq midirlimas bolup qalidu. Asuriyəning əskərliri ohxaxla jənggə kirgəndə həq hərəkət kilməy, bəlkim qorqunqtin «ketip qalidu». Andin ular qeqip «uqup ketidu».

Həlking taqlar üstigə tarkilip kətti,
 Heqkim ularni yiojmaydu; □
¹⁹ Sening yarang dawasiz,
 Sening zəhming eoqirdur;
 Həwiringni angliqlanlarning həmmisi üstüngdin qawak qalidu;
 Qünki tohtawsiz rəzilliking kimning bexioqa kəlmigəndu?

□ 3:18 «Qopanliring mügdəp qaldi, i Asuriyəning padixahi... həlking taqlar üstigə tarkilip kətti, heqkim ularni yiojmaydu...» — «qopanliring» yəni «həlk padiqiliring», «həlk baqquqiliring» bəlkim məmləkətning bihətərlikigə məs'ul boləqlanlarni, yəni padixahning ordisdiki wəzir-wuzralirini kərsitidu. Heqkim tarkilip kətkən Asuriyə həlqidin həwər elip ularni yiojmaydu, baqmaydu. «Həlking taqlar üstigə tarkilip kətti, heqkim ularni yiojmaydu...» — Asuriyə həlqi tarkitiloqandin keyin hərgiz qaytidin bir əl-yurt bolmioqan.

Həbakkuk

1 Həbakkuk pəyoğəmbər kərgən, uningəya yükləngən wəhiy: —

Həbakkukning dad-pəryadliri

2 Ah Pərwərdigar, qaçanoğiqə mən Sanga nida qilimən, Sən anglimaysən? Mən Sanga: «Zulum-zorawanlik!» dəp nalə-pəryad kətürimən, Biraq Sən kütquzmaysən.

3 Sən nemixka manga kəbihlikni kərgüzisən, Nemixka japa-zuluməya qarap turisən? Qünki bulangqilik, zulum-zorawanlik kəz aldiddidur; Jənggi-jedəllər bar, Dəwalar kəpəyməktə.

4 Xunga qanun paləq bolup qaldi, Adalət məydanəya həq qıkmaydu; Qünki rəzillər həkkanıy adəmni kistiməktə; Xunga həkümlər burmilinip qikirilidu.

Hudaning jawabi

5 Əllər arisida bolidoğan bir ixni kərüp bekinglar, obdan karanglar, həyranuhəs kəlinglar!

Qünki silərning dəwringlarda bir ix qilimənki, Birsilərgə bayan qiloğan təşqirdimu silər ixənməytinglar.■

6 Qünki mana, Mən heliği mijəzi osal həm aldıraqsan əl kaldiyəlni ornidin turoquzimən;

Əsli əzigə təwə əməs məkanlarni igiləx üqün, Ular yər yüzining kəngri jaylirini besip mangidu;□

7 Ular əzlrining deginini hesab qilidu həm əzini halioğanqə yukiri tutidu;

□ 8 Ularning atliri yilpizlardin ittik, Kəqtə owoğa qıkidioğan bərilərdin əxəddiydur; Atlık ləxkərlər atlirini məşqurənanə qarqitidu;

Atlık ləxkərlər yiraqtin kelidu, Ular owoğa xungəwoğan bürküttək uqur yürüdü.

9 Ularning həmmisi zulum-zorawanlikka kelidu; Ularning top-top adəmliri yüzlirini aldioğa bekitip, aloğa basidu, Əsirlərnə kumdək kəp yioğidu.□

10 Bərhək, u padixahlarni mazaq qilidu,

■ 1:5 Ros. 13:41 □ 1:6 «Mən heliği mijəzi osal həm aldıraqsan əl kaldiyəlni ornidin turoquzimən,... ular yər yüzining kəngri jaylirini besip mangidu» — kaldiyələr pəkət 20 yil iqidila nəzərsiz bir əldin, Babil xəhirini (keyin kaldiyələr «Babilliklar» dəp ataloğan), Ninəwə xəhirini wə Misirni ixəqal qiloğan kərkunqluk bir imperiyagə aylandi (miladiyadin ilgiriki 615-595-yillar). «Koxumqə sez»imiznimu kəring. □ 1:7 «Ular əzlrining deginini hesab qilidu həm əzini halioğanqə yukiri tutidu» — ibraniy tilidiki tekisttin muxu ayətni qūxinix səl təs. Əsli jūmlini sezmənsiz əlsək «Ulardin qıqқан həküm wə həywə əzlikidindur» — yani Hudadin əməs, değən mənini bildürüdü. Ular Hudadin həq kərkmay, nemini halisam xundak qilimən, dəydiəqlar. □ 1:9 «Ularning top-top adəmliri yüzlirini aldioğa bekitip, aloğa basidu,... » — yaki «ularning top-top adəmliri «xərk xamili»dək aloğa basidu,...». Bu jūmlining yənə birnəqə tərjimiliri bar.

Əmirlərnimu nəzirigə almaydu;
 U həmmə istihkamlarni məshirə kildu,
 Qünki u topa-tupraklarni dəwə-dəwə kılıp, ularni ixəjal kildu.□
 11 Xundak kılıp u xamaldək oquyuldap ətidu,
 Həddidin exip gunahkar bolidu;
 Uning bu küq-kudriti özigə ilah bolup sanilidu.□

Pəyoğəmbərning Hudaşəja boləjan jawabi

12 Sən Əzəldin Bar Boləuqi əməsmu, i Pərwərdigar Hudayim, mening Mukəddəs Boləuqim?
 Biz əlməymiz, i Pərwərdigar;
 Sən uni jazayingni bəja kəltürüx üqün bekitkənsən;
 Sən, i Qoram Tax Boləuqi, uni *bizgə* ibrət kılıp tüzitixkə bəlgiləgənsən.□
 13 Sening kəzüng xunqə oğubarsiz idiki,
 Rəzillikkə karap turmaytung;
 Əmdi nemixkə Sən munapiklik kıləjanlarəja karap turisən,
 Rəzillər əzidin adil boləjan kixini yutuwaləjinida, nemixkə süküt kilisən?
 14 Sən adəmlərni huddi dengizdiki beliklərdək,
 Huddi əzliri üstidə heq yetəkligüqisi yok əmiligüqi həywanlarəja ohxax kilisən;□
 15 Xu *kaldiy kixi* ularning həmmisini qənggikiəja ilinduridu,
 Ularni əz tori bilən tutuwalidu,
 Ularni yiqəma toriəja yiqidü;
 Xuning bilən huxal bolup xadlinidu;□
 16 Wə toriəja qurbanlıq sunidu,
 Yiqəma toriəja isriq salidu,
 Qünki xular arkilik uning nesiwisi mol,
 Nemətliri ləzzətlik boldi.
 17 Əmdi u xu tərəkidə torini tohtawsiz boxitiwərsə,
 Xu tərəkidə əllərni heq rəhim kilməy kəriwərsə bolamdu?

2

Həbakkukning qarari

1 «Əmdi mən öz kəzitimdə turiwerimən,
 Əzümni munar üstidə dəst tikləymən,

□ **1:10** «**u həmmə istihkamlarni məshirə kildu, qünki u topa-tupraklarni dəwə-dəwə kılıp, ularni ixəjal kildu**» — demək, ular sepilning yenioqə qong bir dəng yasap sepildin artılıp bəstüp kiridu. Babilliklərnin əmgək küqi kəp boləqəqka, muxu Addiy usulni kəp kollarəjan.
 □ **1:11** «**Xundak kılıp u xamaldək oquyuldap ətidu, həddidin exip gunahkar bolidu**» — baxka birhil tərjimisi: «xundak kılıxi bilən uning rohi əzgirip ketidu; u xu yərlərdin ətüp, gunahkar bolidu». □ **1:12** «**Sən uni jazayingni bəja kəltürüx üqün bekitkənsən**» — yaki «uni jazayingəja uqraqka bekitkənsən». □ **1:14** «**Sən adəmlərni huddi dengizdiki beliklərdək, huddi əzliri üstidə heq yetəkligüqisi yok əmiligüqi həywanlarəja ohxax kilisən**» — əslidə Huda insanni yaratkanda, insan toqruluk «ular dengizdiki beliklər... əmiligüqi həywanlarni... baxkursun» deganidi. Həzir Huda zalimlərnin insanlarni beliklərnin ornioqə qükürüxigə yol qoyuwatidu. Bu nemə üqün? □ **1:15** «**Xu kaldiy kixi ularning həmmisini qənggikiəja ilinduridu**» — Asuriyə padixəhlinin əsirlərni kalpukliridin ilmək (yaki qənggak) ətöküzüp, yetiləp mangidiəjan rəhimsiz aditi bar idi; keyinki imperiyə (Babil)ning padixəhlini bəlkim ohxax adəttə boləjan bolsa kerək.

Uning manga nemə dəydiəlanlıqini,
Xuningdək özüm bu dad-pəryadim toərluluk kəndək tegixlik jawab
tepixim kerəklikini bilixni kütüp turimən». □ ■

² Həm Pərwərdigar jawabən manga mundək dedi: —

«Okuşəlanlar yügürsun üqün,
Bu kərüngən alamətni yeziwal;

Uni tahtaylar üstigə enik oyup çiq; □ ■

³ Qünki bu kərüngən alamət kəlgüsidiki bekitilgən bir waqit üqün,

U adəmlərgə ahirətni təlpündüridu,

U yaloğan gəp kilmaydu;

Uzunoiqə kəlməy qəlsimu, uni kütkin;

Qünki u jəzmən yetip kelidu, heq keqikməydu. □

⁴ Kara, təkəbburlixip kətküqini!

Uning kəlbi öz iqidə tüz əməs;

Birək həkkanıy adəm öz etiqađ-sadiklikı bilən həyat yaxaydu. □ ■

⁵ Bərheq, xarab uningəja satkunluk kılıdu, —

— U təkəbbur adəm, öydə tinim tapmaydu,

Həwisini təhtisaradək yooğan kılıdu;

U ölümdək heqqağan kanmaydu;

Əzigə barlik əllərnı yioşidu,

Həmmə həlkni əzigə qaritiwalidu. □

⁶ Bularning həmmisi keyin u toərluluk təmsilni səzləp,

Kinayilik bir tepixmakni tiləja alidu: —

«Əzining əməsni mening dəp qoxuwaləuqiəja way!

□ 2:1 «... kəndək tegixlik jawab tepixim kerəklikini bilixni...» — ibraniy tilida «kəndək tegixlik jawab kərüxnı...». «Uning manga nemə dəydiəlanlıqini, xuningdək özüm bu dad-pəryadim toərluluk kəndək tegixlik jawab tepixim kerəklikini bilixni kütüp turimən» — baxça birhil tərijimi: «Uning manga nemini eytidəlanlıqini, həmdə özümning

Uning manga beridiəlan tənbiħkə nemə jawab berixim kerəklikini bilixni kütimən. Heq bolmioğanda, u Hudaning tənbiħini kütidu. Həbakkuk pəyoğəmbər kənglidə: «Mening əslidiki dad-pəryadimda bəlkim hatalik yeri boluxi mumkin» dəydu, bar bolsa u hataliklirini etirap kiliħkə tayar turidu. Xunga bizningə «jawab» bolsa (1) dad-pəryadidiki (bar bolsa) hataliqiəja boləjan jawabkarlıqini, (2) keyin uning öz okurmənliřigə yaqi əzigə əgəħkən adəmlərgə berixkə tegixlik jawabning kəndək ikənlikini öz iqigə alidu. U bularnı qüxinix üqün kütüwatidu. Həbakkuk pəyoğəmbərning Hudaəja boləjan «jawabi» 3-babta tepilidu. ■ 2:1 Yəx. 21:8 □ 2:2

«Okuşəlanlar yügürsun üqün, bu kərüngən alamətni yeziwal...» — ikki manisi boluxi

mumkin: — (1) okuşəlan kixi keyin bu həwərnı baxqilarəja yügürüp yetküzsun; (2) okuşəlan kixi hərtürlik qiyinqilik astidimu Mening yolumda yügürsun (masilən, «Zəb.» 119:32, «Yəx.» 40:30-31,

«Gal.» 5:7ni kərüng). Biz ikkinəyi mənigə mayilmiz. ■ 2:2 Yəx. 30:8 □ 2:3 «bu kərüngən

alamət kəlgüsidiki bekitilgən bir waqit üqün...» — «bekitilgən» — demək, heqkim (həтта dua

arkılıħmu) uni əzgərtəlməydu. «U adəmlərgə ahirətni təlpündüridu» — səzmusez tərijimi:

«U ahirətkə qarap həsirap nəpəs alidu» (pikrimizgə bu ibarə qongkur təxnəlikni bildüridu).

□ 2:4 «Kara, təkəbburlixip kətküqini! Uning kəlbi öz iqidə tüz əməs» — həkəndək

təkəbbur adəm durus, tüz bolalmaydu. «Birək həkkanıy adəm etiqađ-sadiklikı bilən həyat

yaxaydu» — bu söz Hudaning jawabining əng həlkilik jümlisi. «Qoxumqə söz» imiznimu kərüng.

■ 2:4 Rim. 1:17; Gal. 3:11; İbr. 10:38 □ 2:5 «Bərheq, xarab uningəja satkunluk kılıdu»

— Babilliklar ahir berip məyhorluqtın Pars imperiyəsi təripidin nabut boldi. Təwrat, «Daniyal

pəyoğəmbər» 5-bab wə «qoxumqə söz» imizni kərüng. «...həwisini təhtisaradək yooğan kılıdu»

— «təhtisara» əlgənlərnıng roħlırı baridiəlan jay. Babilliklar hər yili təjawuzqilik pılanini tüzəytti.

Ahir berip bu təjawuzqilik əzining mudapiisini ajizlaxturup, Pars imperiyəsi ularnı nabut kildi.

«U ölümdək heqqağan kanmaydu» — «ölüm» hərdaim insanlarning jenini alidu, hərgiz

«boldi» deməydu.

(*Bundak ixlər qaçanşığı bolidu?!*)

Gөрүgə koyoqan nәrsilər bilән özini qingdiouqioqə way!»□

⁷ Səndin jazanə-kərz alouqılar birakla qozqalmamdu?

Seni titrətküqilər birakla oyoqanmamdu?

Andin sən ularoqə olja bolmamsən?□

⁸ Sən nuroqun əllərni bulang-talang kıloqanliking tüpəylidin, Həm kixilərning qanliri, zemin, xəhər həm uningda turuwatqan həmməyləngə kıloqan zulum-zorawanliking tüpəylidin, Saklinip qaloqan əllər seni bulang-talang kılıdu;□

⁹ Həlakət qanggilidin kutulux üqün, Uwamni yukirioqə salay dəp, Nəpsi yoqinap öz jəmätigə haram mənprəət yioqıuqioqə way!

¹⁰ Nuroqun həklərni wəyran kılıp, Öz jəmätिंगgə ahanət kəltürdüng, Öz jeningoqə qarxi gunah sadir kilding.

¹¹ Qünki tamdin tax nida kılıdu, Yaoqqlardın lim jawab beridu: —

¹² Yurtni qan bilən, Xəhərni kəbihlik bilən quroqıuqioqə way!»

¹³ Mana, həklərning jan tikip tapqan mehnitining pəkət otqə yekiloqə kılinoqanliki,

Əl-yurtlarning əzlrini bihudə həlsiratqanliki, Samawi qoxunlarning Sərdari boloqan Pərwərdigardın əməsmu?

¹⁴ Qünki huddi sular dengizni qaplıoqandək, Pütün yər yüzi Pərwərdigarni bilip-tonux bilən qaplinidu. □ ■

¹⁵ Öz yekiningoqə hərəknı iqküzgüqigə —
— Uning uyat yerigə qarixing üqün, Tulumungdin kuyup, uni məst kılouqı sanga way!□

¹⁶ Xan-xərəpning ornida xərməndiqilikke tolısən; Özüngmu iq,

□ 2:6 «**gөрүgə koyoqan nәrsilər bilән özini qingdiouqioqə way!**» — «gөрүgə koyoqan nәrsilər» deqən ibarə ikki bislik bolup, baxqə bir mənisi «bir dөwə topa» — demək, ular muxu haram nәrsilər bilән əzlrini buloqıoqanıdı. Babil imperiyəsi ayaq astı kıloqan əllər Həbakkukning Babil toqrisidiki bexarətlirini bilip yөtkəndin keyin, ular bu ayattiki kinayilik sözlərni deqən boluxı mumkin. Səzlər «mərsiyə» (matəm tux munajiti) xəklidə eytilidu.

□ 2:7 «**Səndin jazanə-kərz alouqılar birakla qozqalmamdu?**» — «səndin jazanə-kərz alouqılar» deqən sөz ikki bislik bolup, yөнə bir mənisi: «(yilandək) seni qakkuqılar». □ 2:8

«... **kixilərning qanliri, zemin, xəhər həm uningda turuwatqan həmməyləngə kıloqan zulum-zorawanliking tüpəylidin,...**» — «.. zemin, xəhər...» — bu isimlər birlik xəklidə (kөplük xəklidə əməs) ipadiləngini həm u zemin, xəhərning nami eytilmioqanlikidin qarıoqanda, u ibarə Israil zeminini (Pələstin) həm Yerusalemmni kərsətsə kərək. □ 2:14 «**Qünki huddi sular dengizni**

kaplıoqandək, pütün yər yüzi Pərwərdigarni bilip-tonux bilən qaplinidu» — bu bayanning ezi Həbakkukning dad-pəryadiqə boloqan qong bir jawabtur. Jahandiki adalətsizliklər xunqə kөp boloqınıni bilən, heq bolmioqanda ahir berip ularning hərbi yөktilidu. Baxqə pəyqəmbərлərnıng bexarətliri boyiqə, Babil xəhəri toqıuluk ixininizki, u ahiri zamanda qayta qurulidu. Əmdi «Pərwərdigarning küni»də, bu ayəttə deyilgəndək «Pütün yər yüzi Pərwərdigarni bilip-tonux bilən qaplinidu» wə xunglaxqə Babil qayta kөрünməskə yөktilidu. «Qoxumqə sөz»imiznimu kөрüng. ■ 2:14 Qөл. 14:21 □ 2:15 «**Öz yekiningoqə hərəknı iqküzgüqigə — uning uyat yerigə qarixing üqün, tulumungdin kuyup, uni məst kılouqı sanga way!**» — hərəkkəxlər hərdaim baxqılarnı hərəkkəxlərgə aylandurməqçi bolidu. Biraq Babilning «baxqılaroqə hərəkkəz» məqsiti ularoqə ezitkuluq kılıp, özigə ohxax bəqqıwəzlik gunəhoqə kirgüzüp, andin ularni asanla kontrol kılıxtin ibarət.

Hətniliking ayan bolsun!

Pərwərdigarning ong qolidiki kədəh sən tərəpkə burulidu,
Xan-xəripingning üstini rəswayıpəslik basidu.□

¹⁷ Liwanşa qiloan zulum-zorawanlik,
Xundakla haywanlarni korkitip ularşa yetküzgən wəyranqilikmu,
Kixilərnin qanliri, zemin, xəhər həm uningda turuwatқан həmməyləngə
qiloan zulum-zorawanlik tüpəylidin,
Bular sening mijikingni qikiridu.□

¹⁸ Oyma məbudning nemə paydisi,
Uni uning yasioquqi oyup qikқан tursa?
Quyma məbudningmu wə uningşa təwə sahta təlim bərgüqining nemə
paydisi —

— Qünki uni yasioquqi öz yasioqinişa tayinidu,
Demək, zuwansiz «yok bolқан nərsilər»ni yasaydu?

¹⁹ Yaoşaqқа «Oyoşan!» degən adəmgə,
Zuwansiz taxқа «Tur!» degəngə way!
U wəz eytamdu?

Mana, u altun-kümüş bilən həlləndi,
Uning iqidə heq nəpəs yoktur.□

²⁰ Biraқ Pərwərdigar Öz mukəddəs ibadəthanisididur!
Pütkül yər yüzi Uning aldida süküt kılsun!□

3

Həbakkukning duasi

¹ Həbakkuk pəyoşəmbərning duasi,
«Xiggaon» ahangida: —□

² «Pərwərdigar, mən həwiringni anglidim, əyminip korktum.

□ **2:16 «Özüngmu iq, hətniliking ayan bolsun!»** — «hətniliking ayan bolsun!» degən ibarə adəmning kəttik hijalitini kərsətkinidin baxқа, «Sən Hudaning əhdisigə wə səzigə yat adəmsən» degən mənimu puritid beridu. Baxқа birhül təjimişi: «Özüngmu (harak) iq, pulanglap yikil!».

□ **2:17 «Liwanşa qiloan zulum-zorawanlik, xundakla haywanlarni korkitip ularşa yetküzgən wəyranqilikmu,...»** — «Liwan» rayoni güzəl ormanliri həm köpligən hərhil yawayı haywanliri bilən dangkı qikқан. Babil imperiyəsi miladiyədin ilgiriki 605-yilidiki (Suriyədə yüz bərgən) «Kaxemix jengi»din keyin, (1) Liwandikilərgə wə ətrapidikilərgimu eoşir zulum yetküzgən. (2) uningdin baxқа ular kılmakşı bolқан jəngləni dawam kılixı üqün həmdə öz xəhərlirini qurux üqün Liwandin kəp dəl-dərəhləni kesip epkətti. (3) ular yəne kəngül eqix üqünla kəp yawayı haywanlarni rəhimsiz usullar bilən owlidi. Məzkur ayəttiki bu səz bu üq ixni kəzdə tutidu. 2- wə 3-ixtin roxənki, insaniyətninğ təbiy muhitni obdan asraxқа Huda aldida jawabkarlıkı bar. **«Kixilərnin qanliri, zemin, xəhər həm uningda turuwatқан həmməyləngə qiloan zulum-zorawanlik tüpəylidin,...»** — «...zemin, xəhər,... turuwatқанlar» — 8-ayəttiki ibarigə ohxax, Israil zemini (Kanaan)ni həm Yerusalemnı kərsitidu.

□ **2:19 «uning iqidə heq nəpəs yoktur»** — yaki «uning iqidə heq roh yoktur». **«Yaoşaqқа «Oyoşan!» degən adəmgə, zuwansiz taxқа «Tur!» degəngə way! ... Uning iqidə heq nəpəs yoktur»** — bu ikki ayət (18-, 19-) Babilliklarınğ rezillikining butpərəslik bilən başlıq ikənlikini kərsitidu. 1:7də kərsitilgəndək, öz «hudaliri»ni ezi yasioqandin keyin, ular tirik Hudadin heq kərkəmay, özigə qolaylıq «əhlaq-pəzilət» mizanlirini halioşanqə bekitidu. □ **2:20 «Biraқ Pərwərdigar Öz mukəddəs ibadəthanisididur!»** — muxu yərdə pəyoşəmbər bəlkim Hudaning asmandiki mukəddəs ibadəthanisini kərsitidu («Zəb.» 7:5, 11:4nimu kəring). □ **3:1 «Xiggaon» ahangida: —»** — «Xiggaon» bəlkim «dolқunluқ», «otluқ», «axiklik bilən» degən mənidə bolup, bu səz küyning eytilidoşan ahangini bildüridu.

I Pərwərdigar, yillar arisida ixingni qaytidin janlanduroqaysən,
Yillar arisida ixingni tonutqaysən;
Dəroəzəptə boləjiningda rəhimdillikni esinggə kəltürgəysən![□]

3 Təngri Temandin,

Pak-Mukəddəs Boləquci Paran teojidin kəldi;
Selah!

Uning xan-xəripi asmanlarni qəplidi,
Yər yuzi uning mədhiyiliri bilən toldi;[□]

4 Uning parkirəkləki tang nuridək boldi,
Qolidin qəqmaq qəqkəndək ikki nur qikti;
Xu yərdə uning kük-qudriti yoxurunup turidu. [□]

5 Uning aldidin waba,
Putliridin qoşdqək yəlkun qikməktə idi;[□]

6 U turup yər yuzini mələqərlidi;
U qəriwidi, əllərnə dəkkə-dükkigə soldi;
«mənggü taqlar» parə-parə qilindi,
«əbədiy dəng-egizliklər» egildürüldi,
Uning yolliri bolsa əbədiydu.[□]

7 Mən Kuxan kəbilisining qədiririning parakəndiqiliktə boləjanlikini,
Midiyan zeminidiki pərdilərnə titrək bəşkanlikini kərdum.[□]

8 Pərwərdigar dəryalarəqə aqqikləndimikin?
Sening oşəziping dəryalarəqə qəritildimikin?
Kəhriŋ dengizəqə qəritildimikin?
Atliringəqə, nijat-qutkuzuxni epkelidəqə jəng hərwiliringəqə minip

[□] **3:2 «Pərwərdigar, mən həwiringni anglidim,...»** — yəki «Pərwərdigar, mən Səndin həwərnə anglidim,...». «...yillar arisida ixingni tonutqaysən, dəroəzəptə boləjiningda rəhimdillikni esinggə kəltürgəysən!» — «yillar arisida» toşruluk; — Həbakkuk Huda ahirki zamanda Əz uluşlukini kərsitip İsrailni gunəhtin kutkuzidu, dəp bildi. Biraq həzir «ahirki zaman» əməş; əmdi həzir, «yillar arisida»mu Huda Əz kük-qudritini kərsətkəy! [□] **3:3 «Təngri Temandin, Pak-Mukəddəs Boləquci Paran teojidin kəldi»** — «Təman» wə «Paran» Qənaan (Pələstin) zeminining xərkij jənubida, həzirki «İordaniyə» zeminiəqə jaylaxqan ikki rayon. Bu yərdə (yəni Sinay teojida) Musa pəşəyəmbər «mukəddəs qənun»ni qəbul qildi, andin İsrailar Hudaning yetəqəkiliki bilən Pələstingə qərap yol aldi. Bu səzlərgə həm bəxqə pəşəyəmbərlərnə yazmilirəqə kərişəqənda, Kutkuzəquci Məsih Əysə yər yuzigə qəytip kəlgəndimu awwal xu yərgə qüşüp, andin İsrailni kutkuzux üqün Qənaanəqə (Pələstingə) qərap kelidu. «Selah!» — «Selah» dəgən səz bəlkim kүй qəloqan wəqtida muzikidiki bir «pauza»ni kərsitixi mumkin; xuning bilən uning: — «tohta, oylan!» dəgən imasi boluxi mumkin. [□] **3:4 «Uning parkirəkləki tang nuridək boldi»** — yəki «Uning parkirəkləki qəqməktək boldi». [□] **3:5 «Uning ... putliridin qoşdqək yəlkun qikməktə idi»** — yəki, «Uning ... putliridin pişəjirin qizitma qikməktə idi». [□] **3:6 «U turup yər yuzini mələqərlidi»** — yəki «U yər yuzini silkip qoydi». ««əbədiy dəng-egizliklər» egildürüldi» — yəki ««əbədiy dəng-egizliklər» oşlilitildi». ««Mənggü taqlar» parə-parə qilindi, «əbədiy dəng-egizliklər» egildürüldi, uning yolliri bolsa əbədiydu» — taqlar həm dənglər «əbədiy» turəqəndək bolsimu, pəşət tirik Huda Əzi «əbədiydu». Bəxqə ikki hil tərjimisi: (1) «Uning qikixliri əbəditin buyan boləqan» (2) «U kədimki (əbədiy) yollarda mangidu». [□] **3:7 «Mən Kuxan kəbilisining qədiriri... Midiyan zeminidiki pərdilər...»** — «Kuxan» wə «Midiyan» dəgən ikki əl 3-ayətətki «Təman» wə «Paran» dəgən rayonlarda idi. Ular İsrailning Qənaanəni (Pələstinni) ixəqəl qilixəqə birinqi qərxı qikqən əllərdin idi («Batur həkimlər» 3- həm 7-bablarnə kəriŋ).

kəlgənoqusən![□]

⁹ Sening okyaying ayan qilindi,
Səzüng boyiqə, *Israil* kəbililirigə iqqən kəsəmliring üqün ayan qilindi!
Selah!

Sən yər yüzini dərya-kəlkünlər bilən ayriwəttəng.[□]

¹⁰ Taqlar Seni kərüp, azablinip tolojinip kətti;
Dolkunlap aqqan sular kəlkündək ötüp kətti;
Qongkur dengiz awazini koyuwetip,
Kollirini yukiriqə örlətti.

¹¹ Etiloqan okliringning parkirak nurini kərüp,
Palidioqan nəyzəngning yoruklukini kərüp,
Kuyax həm ay öz turaloqusida jim turdi.

¹² Sən aqqiqingda yər yüzidin ötüp yürux kilding;
Əllərnı oqəzippingdə ziraətnı sokqandək soktung;

¹³ Öz həlkingning nijat-kutkuzuluxi üqün,
Sən Öz Məsihing bilən billə nijat-kutkuzux üqün qikting;
Ulını boynioqə eqip taxlap,
Rəzilning jəmətining bexini urup-yanjip, uningdin ayriwəttəng;
Selah![□]

¹⁴ Sən uning nəyziliri bilən sərdarlırining bexioqə sanjiding;
Ular dəhxətlik kara kuyundək meni tarkitwetixkə qikti,
Ularınəg huxallıki ajiz məminlərnı yoxurun jayda yalmap yutuxtın
ibarəttur![□]

¹⁵ Sən atlıring bilən dengizdin,
Yəni dəwə-dəwə kılinoqan uluq suların ötüp mangding![□]

[□] **3:8 «Pərwərdigar dəryalaroqə aqqiklandimikin? Sening oqəzipping dəryalaroqə karitildimikin? Kəhring dengizroqə karitildimikin? Atliringoqə, nijat-kutkuzuxni epkelidioqan jəng harwiliringoqə minip kəlgənoqusən!»** — Babil wə Mesopotamiyidiki butpərəslik əpsaniliri boyiqə, dengiz wə dəryalar ularning küqlük butliri yaki jin-xəytanliri turidioqan «koroqan»liri idi. Bu ayət boyiqə Hudaning Əzining küq-kudriti həmmə but wə jin-xəytanlardın zor üstün kərsitilidu.

[□] **3:9 «Sening okyaying... səzüng boyiqə, Israil kəbililirigə iqqən kəsəmliring üqün ayan qilindi!»** — baxqə ikki hil tərjimisi: — «Sening okyaying... Sening səzünggə tayanqan kəbililərgə iqqən kəsəmliring boyiqə ayan qilindi!», yaki: «Sən okyayingni ayan kilding, nuroqun oklarınəg elip ketilixini buyrudung». [□] **3:13**

«Sən Öz Məsihing bilən billə nijat-kutkuzux üqün qikting» — «Məsihing» yaki «Məsih kıləjining» — Hudaning yolyorukı boyiqə, Israiloqə yengi bir padixah bekitix üqün uning bexioqə zəytnı meyi sürülux kerək idi. Muxu murasim «məsih kılınix» dəp wə xu qəoqdin baxlap muxu padixah «Hudaning məsih kıləjini» dəp atilatti. Huda Dawut padixahning bir əwladını «məsih kılımən», bu «Kutkuzoquqı-Məsih» Israilni həm barlik dunyani gunahlırindın kutkuzidu, dəp wədə kıləqan. Bizningqə muxu ayattə bu «Kutkuzoquqı-Məsih» kərsitilidu. **«Sən Öz Məsihing bilən billə nijat-kutkuzux üqün qikting»** — baxqə birhil tərjimisi: «Sən Öz Məsihingni kutkuzux üqün qikting». «... Ulını boynioqə eqip taxlap, ...» — yaki «uni (xu jəmətnı) ulidin əgzisigiqə eqip taxlap, ...». Bəzi alimlar: «Rəzilning bexi» degən söz ahiri zamandiki Hudaqə karı qikqan, Xəytanning wəkili bolqan «dəjjal»ni kərsitidu, dəp qəraydu. Biz qoxulimiz.

[□] **3:14 «Sən uning nəyziliri bilən sərdarlırining bexioqə sanjiding»** — «uning» — «rəzilning jəmətining bexining...» (13-ayət); bəlkim dəjjalni kərsitixi mumkin. **«Ular dəhxətlik kara kuyundək meni tarkitwetixkə qikti»** — «meni» — Israil səzləydu. Muxu ayəttiki səzlar ahırkı zamandiki Israil həlkingning eytkanliri bolsa kerək. [□] **3:15 «Sən atlıring bilən dengizdin, yəni dəwə-dəwə kılinoqan uluq suların ötüp mangding!»** — Musa pəyoqəmbər Israilni Misirdin qikqip yetəkligəndə, ular Kızıl Dengizdin ötkən. Dengizdiki sular ularoqə yul eqip ikki tərpidə «dəwə-dəwə» turoqanıdi. Kəlgüsü zamandiki wəqə bəlkim buningoqə ohxap ketidu.

16 Mən bularnı anglidim, içi-başrımni titrək basti;
 Awazni anglap kalpuklirim dir-dir kildi,
 Ustihanlirim qirip kətkəndək boldi,
 Putlirimni titrək basti;
 Qünki mən külpətlik künidə,
 Yəni öz həlkimgə tajawuz kıləuqi besip kirkən künidimu,
 Səwr-hatirjəmliktə turuxum kerək. □

17 Qünki ənjür dərihi qeqəklimisimu,
 Üzüm tallirida mewə bolmisimu,
 Zəytun dərihiyə kıləqan əjir yokqa qıqqan bolsimu,
 Etizlar heq həsul bərmigən bolsimu,
 Qotandin qoy padisi üzülgən bolsimu,
 Eoqilda kala padisi yok bolsimu,

18 Mən həman Pərwərdigardin xadlinimən,
 Manga niyatimni bərgüqi Hodayimdin xadlikka qəmülimən, □

19 Pərwərdigar, Rəb, mening küq-kudritimdur;
 U mening putlirimni keyikningkidək kılıdu;
 Meni yukiri jaylirimda mangozıdu!

(Bu küy nəəmiqilərnəng bexioqa tapxurulup, tarlik sazlar bilən oqulsun).

□ 3:16 «Awazni anglap kalpuklirim dir-dir kildi» — Həbakkuk «Hudaning awazi» dəp oquq eytmaydu — uningoqa nisbətən angliqudək pəkət birlə awaz bar, halas. □ 3:18 «Manga niyatimni bərgüqi Hodayim...» — yəki «niyatim boləuqi Hodayim...».

Zəfaniya

1 Amonning oqlı Yosiya Yəhudağa padixah bolğan waqıtlarda, Həzəkıyanıng qəwrısı, Amarıyanıng əwrısı, Gədalıyanıng nəwrısı, Kux-ınıng oqlı Zəfaniyağa yətkən Pərwərdıgarnıng səzi: —

Soraqqa tartixning omumiylıki

2 Mən yər yüzidin həmmını kuruwetimən, — dəydu Pərwərdıgar;

3 — İnsan həm haywanni kuruwetimən, Asmandiki uqar-kanatlar həm dengızdiki beliklarnı, Barlıq putlikaxanqlarnı rəzil adəmlər bilən təng kuruwetimən, İnsaniyətni yər yüzidin üzüp taxlaymən, — dəydu Pərwərdıgar.■

Yəhudanıng soraqqa tartılixi

4 — Xuning bilən Mən Yəhuda üstigə, Barlıq Yerusalemdikilər üstigə qolumni sozimən;

Muxu yərdə «Baal»ning qaldukını, «Kəmar»larnıng namını kaħınlar bilən billə üzüp taxlaymən;□

5 Xundakla əgzidə turup asmandiki jisimlarğa bax urıdıoanlarnı, Pərwərdıgarğa bax urup, xundakla Uning namı bilən kəsəm kılıp turup, «Malkam»ning namı bilənmu kəsəm kılıdıoanlarnı,□

6 Pərwərdıgardin təzgənlərnı, Pərwərdıgarnı izdiməydıoan yaki Uningdin yol sorımioanlarnımu üzüp taxlaymən.■

7 Rəb Pərwərdıgarnıng huzuri aldida süküt kilinglar;

Qünki Pərwərdıgarnıng küni yekındur;

U meħmanlarnı «taħarət kıldurup» həlal kıldı;□

8 Pərwərdıgarnıng qurbanlıqınıng künidə xundak bolıduki,

■ 1:3 Yar. 6:7 □ 1:4 «Muxu yərdə «Baal»ning qaldukını, «Kəmar»larnıng namını kaħınlar bilən billə üzüp taxlaymən» — «Baal» Pələstındikilər qokunıdıoan bir but idi. «Baalning qalduqi» «Baal» degən butka qokunioanlardın kəlip qaloan kixilər. «Kaħınlar» degən Hudanıng muqəddəs ibadəthanısida ıxləydıoan məhsus «qurbanlıq kılıoquılar». «Kəmar»lar bolsa əzlırını butlarğa beoıxıoan «qurbanlıq kılıoquılar» idi («2Pad.» 23:23, «Hox.» 10:5ni kəruıng). Hudağa etıdak kılıoquı adəmlər bolsa, «Huda «Kəmar»larnı yokıtıxi muqərrər» dəp oylısa kerək. Bırak bu ahırkı jümlidin qarıoanda «**kaħınlar**» bırıngı bolup əyibləndi. Səzge qarıoanda ularmu butpərəs bolup qaldı. Xunga ular «Kəmar»lardın teħimu əyiblik, «Kəmilər»ğa nisbətən ular həkikətni obdan qüxinixi kerək idi. □ 1:5 ««**Malkam**»ning namı bilənmu kəsəm kılıdıoanlar...» — demisəkmü «Malkam» yəne bir but. ■ 1:6 Yəx. 1:4; 59:13; Yər. 15:6 □ 1:7 «**Pərwərdıgar qurbanlıqını təyyarlıdı, U meħmanlarnı «taħarət kıldurup» həlal kıldı**» — Təwrat dəwrıdiki qurbanlıqlardın bəzilirini yegili bolattı, qurbanlıqlar sunıoanda meħmanlarnı qakırıx adətteki ix idi. Bırak 8-9-ayətkə qarıoanda, meħmanlarnıng əzi bu «qurbanlıq»ning bir qısmı bolıdu. Uların «taħarət kıldurux», muxu yərdə «napak nərsilərdin ayrıwetix, yuyux» yaki «Hudağa ayrıwetix» degənni bildürıdu. Andın ular əzi «qurbanlıq» boluxka «həlal» bolıdu. «Meħmanlar»ning kəpinqısı bolsa Hudağa qarxi qıkkanlarnıng nuroqun jəsətlirini yəydıoan, xundakla əslidə «haram bolıoan» kuxlar wə haywanatlar bolıdu («Yəx.» 34:6, «Yər.» 46:10, «Əz.» 39:17-19nimü kəruıng).

Mən əmirlərnı, padıxahlarning oşullırını wə yat əllərnıng kiyimlrını kiyıwaloşanlarning həmmisını jazalaymən;□

⁹ Xu küni Mən bosuşıdın dəssımay atlaydıoşanlarnı, Yəni zulum-zorawanlık həm aldamqılıkka tayınıp, hojayınlırınıng öylırını toldurıdıoşanlarnı jazalaymən.□ ■

¹⁰ Xu künidə, — dəydu Pərwərdıgar, «Belık dərwası»dın «Waydad», «Ikkinqi məhəllə»dın hərkirəxlər, Dəng-eğizliklərdin oşayət zor «gum-gum» kılıp wəyran kılinoşan awazlar anglınıdu.□

¹¹ «Hərkirənglar, i «Oymanlık məhəllisi»dikilər; Qünki «sodıgər həlk»ning həmmisi kılıqlandı, Kümüş bilən qıngdaloşanlar kırıldı!»□

¹² — Wə xu qəşda xundak bolıduki, Mən Yerusalemnı qıraşlar bilən ahturımən, Arzanglırı üstidə tinoşan xarabək turəşan əndixisiz adəmlərnı, Yəni kenglidə: «Pərwərdıgar heq yaxılıknı kılmaydu, yamanlıknımu kılmaydu» degənlərnı jazalaymən.□

¹³ Əmdi baylıklırı olja, Öylırı bərbat bolıdu; Ular öylərnı saləşını bilən, Ularıda turmaydu;

Üzümzarlarnı bərpa kıləşını bilən, Ularınıng xarabını ıqməydu.

¹⁴ Pərwərdıgarınıng uluş küni yekındur; Bərək yekındur, ıntayın tez yetip kelıdu; Angla, Pərwərdıgarınıng künınıng sadası! Yetip kəlgəndə palwanmu əməlik warkıraydu. ■

¹⁵ Xu küni kəhr elip kelıdıoşan bir kün, Külpətlik həm dərd-ələmlik bir kün,

□ 1:8 «Mən əmirlərnı, padıxahlarning oşullırını wə yat əllərnıng kiyimlrını kiyıwaloşanlarning həmmisını jazalaymən» — oşurmənlərnıng esidə barkı, Zəfaniya «padıxahınıng oşlı» idi. Xunga u bu ordıdikilərnıng əşwalını nəhayiti obdan bilətti. Muxundak «yat əllərnıng kiyimlrını (əjnəbiyqə kiyimni) kiyıwelix» bəlkim butpərəslıkkə yağı təkəbburlıkkə munasiwətlik gunah bolsa kerək. □ 1:9 «Xu küni Mən bosuşıdın dəssımay atlaydıoşanlarnı, yəni zulum-zorawanlık həm aldamqılıkka tayınıp, hojayınlırınıng öylırını toldurıdıoşanlarnı jazalaymən» — Huda muxu yərdə pəyoşəmbər arklilik hurapiylikni əyibligən bolsa kerək. «Öy bosuşısını dəssməslık kerək, yaman bolıdu» degənlık enik bir misaldur. (1Sam. 5:4, 5ni kəşung). Ular əslidinla Təwrattiki muşəddəs kanuşıa hilap boləşan muxundak hurapiy usxak-qıxxək kəidigə riayə kıləşını bilən, zulumnı heqwəkəsi yok dəp kərkmay kılıwerıdu .

■ 1:9 1Sam. 5:4, 5. □ 1:10 ««Belık dərwası»dın «waydad», «Ikkinqi məhəllə»dın hərkirəxlər...» — «Belık dərwası» həm «ikkinqi məhəllə» Yerusalemnıng ximaliy tərıpigə jaylaxşan bolup, xəhərnıng baxşa üq tərıpi tik yar idi, huşum kəlsə daim ximaliy tərıpidin kelətti.

□ 1:11 «Qünki «sodıgər həlk»ning həmmisi kılıqlandı, ...» — bu bəlkim kinayilik gəp. İbranıy tilidə «sodıgər» wə «Kanaan» degənlər ohxax bir sez bilən ıpadilınıdu. İsrail həlkı əslı butpərəs boləşan «Kanaan həlkı»ni Pələstindin (Kanaanandin) həydiwətkenidi. Bırak İsrail əzi həzir «Hudanınıng həlkı» əməs, bəlkı «sodıgər həlk» həm «butpərəs bir həlk» bolup qaloşan ohxaydu. Ularınıng kıləşan sodisimu Hudanınıng nəziridə haram ohxaydu. □ 1:12 «Arzanglırı üstidə tinoşan xarabək turəşan əndixisiz adəmlər...» — «arzanglırı üstidə tinoşan xarab» xarab tınıxi üqün uzun wəqıt midirilmay turuxı kerək. Tinoşan «arzanglar», (duş, qəkündə) nəhayiti aqqıq bir nərsə, əlwəttə. ■ 1:14 Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:10; 24:23; Am. 8:9; Mat.

24:29; Ros. 2:20; Wəş. 6:12-13

Wəyrançilik həm bərbatlik qüxidiöjan bir kün,
 Zulmətlik həm sürlük bir kün,
 Bulutlar həm qar-qarangövlük bilən qarlanöjan bir kün,
 16 İstihkamlaxkan xəhərlərgə, sepilning egiz potəylirigə hujum kilidiöjan,
 Kanay qelinidiöjan, aqah signali kətürüliöjan bir kün bolidu.□
 17 Mən adəmlər üstigə külpətlərni qüxürimən, —
 Ular qarışulardək yürüdü;
 Qünki ular Pərwərdigaröja qarxi gunah kildi;
 Ularning qanliri topa-qangdək,
 Ularning üqəy-qerinkliri poxtək tökülüdü;
 18 Pərwərdigarning kəhri qüxkən künidə altun-kümüxliri ularni
 kutkuzalmaydu;
 Bəlki pütkül jahan Uning özəzəp oti tərripidin yəwetilüdü;
 Qünki U barlık yar yüzidikilərnin üstigə mutlək bir həlakət, dəhşətlik
 bir həlakət qüxürüdü.□ ■

2

1 Yiojilinglar, özünglarni yiojinglar, i nomussiz «yat əl»,□
 2 Yarlık qikkuqə,
 Kün topandək tez ötüp kətküqə,
 Pərwərdigarning aqqik özəzipi üstünglərgə qüxküqə,
 Pərwərdigarning özəzipini elip kelidiöjan kün üstünglərgə qüxküqə,
 3 Pərwərdigarni izdənglar, i Uning həkümlirini ada kilöjan zemindiki
 kəmtərlər;
 Həqqaniylikni izdənglar, kəmtərlikni izdənglar;
 Ehtimal silər Pərwərdigarning özəzipi bolöjan künidə panah tapkan
 bolisilər.■

Əllərnin soraxqa tartilixi

4 Qünki Gaza taxlanöjan bolidu,
 Axkelon wəyranə bolidu;
 Ular Axdodtikilərnə qüx bolmayla həydiwetüdü;
 Əkron yulup taxlinüdü.□
 5 Dengiz boyidikilər, yəni Kərət elidikilərgə way!
 Pərwərdigarning sözi sanga qarxidur, i Qanaan, Filistiylərnin zemini!

□ **1:16 «aqah signali kətürüliöjan bir kün bolidu»** — yaki «jəng warkiraxliri kətürüliöjan bir kün bolidu». □ **1:18 «mutlək bir həlakət, dəhşətlik bir həlakət»** — yaki «mutlək bir həlakət, qaçmaqtək bir həlakət». ■ **1:18** Pənd. 11:4; Əz. 7:19; Zəf. 1:14-16 □ **2:1 «Yiojilinglar, özünglarni yiojinglar, i nomussiz «yat əl»** — «yat əl» muxu yərdə İsrail həlki Hudaöja nisbətən butpərəs bir yat əlgə ohxaydu, degənlik. Ularning «yiojilixi» bəlkim jamaəttə bolup dua-tilawət bilən Hudani izdəx üqün bolsa kerək. İbraniy tilidiki «yiojilinglar» degən bu peil adətə pəkət «pahal yiojwelix»ni kərsitüdü, bu muxu yərdə intayin kinayilik gəp bolup, İsrail pahalədə bir həlk, Hudaning otida tezla kəydürülüş hətiridə turüdü, degənlik (2-ayətni kərüng). ■ **2:3** Zəb. 27:5; 32:5-7 □ **2:4 «Qünki Gaza taxlanöjan bolidu, Axkelon wəyranə bolidu; ular Axdodtikilərnə qüx bolmayla həydiwetüdü; Əkron yulup taxlinüdü»** — bu xəhərlər Filistiyədiki bəx qəng xəhərnin tətii. Ularning tərtpi ximaldin jənubқа bolup, hujum ximaliy tərripidin kelidiöjan ohxaydu. «Axdodni qüx bolmayla həydiwetüdü» degən jümlə bəlkim hujum ətigəndə baxlinip qüx boluqə əjəlibilik tamamlinidiöjanlıqini kərsitüdü. Baxқа birhil qüxənqisi, hujum qüx waqtida, yəni adəm uhlojan waqtida kilinüdü, «Ular Axdodni qüxtə həydiwetüdü» degənlik.

Ahələng qalmaqatda Mən seni həlak qilimən.□

⁶ Dengiz boyı padiqılar üçün qimənzar,
Koy padiliri üçün qotanlar bolidu;

⁷ Dengiz boyı Yəhuda jəmətining qaldisi igidarqılıqıda bolidu;
Axu yərdə ular ozuklinidu;

Axkelonning öyliridə ular kəq kirgəndə yatidu,
Çünki Pərwərdigar Hudasi ularning yenioğa berip ulardin həwər elip,
Ularnı asarəttin azadlıqqa erixtüridu.□

⁸ Mən Moabning dəxnimini, Ammoniylarning həkərətlinirini anglidim;
Ular xundak qılıp Mening həlqimni mazaq qılıp,
Ularning qeğralirini paymal qılıp mahtinip kətti.

⁹ Xunga Mən Öz həyatim bilən kəsəm qilimənki, — dəydu samawi
qoxunlarning Sərdari bolğan Pərwərdigar, Israilning Hudasi,
Moab jəzmən huddi Sodomdək,
Ammoniyar huddi Gomorradək bolidu —

Yəni qakkaqlar wə xorluqlar kaplanğan jay, daim bir qəl-jəzirə bolidu;
Həm həlqimning qaldisi ulardin olja alidu,
Kəwmimning qaloğanlıri bularoğa igə bolidu.□

¹⁰ Ularning təkəbburluqidin bu ix bexioğa kelidu,
Çünki ular samawi qoxunlarning Sərdari bolğan Pərwərdigarning
həlqini mazaq qılıp mahtinip kətti.

¹¹ Pərwərdigar ularoğa dəhşətlik bolidu;
Çünki U yər yüzidiki butlarning həmmisini qurutiwetidu;
Xuning bilən əllər, barlıq qət araldikilər hər biri öz jayida Uningoğa ibadət
qilidu.

¹² I Efiopiylər, silərmu Mening qiliqim bilən öltürülsilər.□

¹³ U qolini sozup ximaloğa təgküzüp, Asuriyəni həlak qilidu,
Ninəwə xəhərinə wəyrənə, qəl-bayawandək kəhətqilik jay qilidu.□

¹⁴ Uning otturısında qarwa padiliri,
Xundakla həywanlarning hərhilliri yatidu;
Qəl huwquxi, qırkiriouqi huwquxlar uning tüwrük baxlirida qonidu;
Deriziliridin sayraxlar anglinidu;
Bosuqilirida wəyrənilik turidu;

Çünki U buning kedir yaqraq nəxixlirini oquqçilikdə qalduridu;

¹⁵ Mana bu əndixisiz yaxap kəlgüqi xad-huram xəhər,
Kənglidə: «Mənla bardurmən, məndin baxqa biri yoxtur» degən xəhər —

□ **2:5 «dengiz boyidikilər, yəni Kərət elidikilərgə way!»** — bu sözmü Filistiyəlgə qaritilğan. «Kərətlər» bəlkim «Kret»dikilər degən mənədə. Ularning əslı yurtı (Ottura Dengizdikı) Kret arılı idi. □ **2:7 «ularning yenioğa berip ulardin həwər elip,...»** — ıbranıy tilıda: «ularnı yoxlap...» degən sözlər bilənla ipadılınıdu. □ **2:9 «Moab jəzmən huddi Sodomdək, Ammoniyar huddi Gomorradək bolıdu...»** — oqurmənlərnıng esıda boluxı mummıknı, Huda Sodom wə Gomorra xəhərlirini rəzillıklırı tüpəylıdın asmandın ot quxürüp wəyrən kılıwətkən. □ **2:12 «I Efiopiylər, silərmu mening kılıqım bilən öltürülsilər»** — bu bexarəttın təhminən 80 yıldıın keyın «Kambusı II» Efiopiyəgə tajawuz kıldı (miladıyədın ilğırıkı 525-yılı). Bexarət bu wəqəni yaki bolmısa ahırkı zamandıki bir wəqəni kərsıtixı kərək. □ **2:13 «U qolini sozup ximaloğa təgküzüp, Asuriyəni həlak qilidu, Ninəwə xəhərinə wəyrənə, qəl-bayawandək kəhətqilik jay qilidu»** — bu bexarətlər (12-15-ayətlər) Zəfaniyanıng səzlıridın pəkət bırnəqqə yıldıın kıyım əməlgə axuruloğan. Miladıyədın ilğırıkı 612-yılı, büyük Asuriyə imperiyəsi paytahtı Ninəwə bilən billə pütünlən bərbat kılındı. Efiopiyə baxqa yurtlardın yırək bolsımu, kəttik hujumoğa uqrıdı (12-ayət). Zəfaniyanıng bu səzınıng əməlgə axuruloğanlıqını kərgən kıxılər unıng «Pərwərdigarning küni» toqruqluk bolğan bexarətlırı həm baxqa bexarətlirininə bəribir ahırıda əməlgə axurulıdu, dəp bılgən boldı.

U xunqilik bir wəyranə, həywanlarning bir konaləusi bolup qaldioqu!
Uningdin otəwatkanlarning həmmisi üxkırtidu,
Qolini silkiydu.□

3

Yerusalemning sorakqa tartilixi

¹ Asiylik kילוquci, buloqanoqan, jəbir-zulum yətküzgüci xəhərgə way!

² U awazni anglimidi, tərbiyini qəbul kilmidi;
Pərwərdigarəta tayanmidi, Hudasioqə yəqinlaxmidi.□

³ Uning otturisiəda boləqan əmirlikrining həmmisi həkirkəydiyəqan xirlər,
Uning sorakqiliri bolsa kəqliki owləydiyəqan, ətigini əqajiliyudək heqqrəsə
qaldurməydiyəqan bərilərdur;■

⁴ Uning pəyətəmbərliri wəzinsiz, asiy kixilər;
Uning kaqinliri muqəddəs ibadəthanini buləyaydiyəqanlar,
Təwrat-kanuniəta buzoqunqilik kilidiyəqanlar.□ ■

⁵ Həkkaniy Pərwərdigar uning otturisiədidur;
U heq həkkaniyətsizlik kilməydu;
Hər ətigəndə adil həkümüni ayan kilidu;
Həkümidə kəmquilik yəqtur;
Biraq namərd adəm heq nomusni bilməydu.□ ■

⁶ — Mən əllərnə üzüp taxliwətkənmən,
Ularning istihkam potəyliri wəyranidur;
Koqilirini heqbir adəm etnigüdək kilip harabə kiləqanmən;
Xəhərliri adəmzatsiz, heq turəquqisi yəq kilinip həlak boləqan.□

⁷ Mən: «Pəkət Məndin qorkunglar, tərbiyini qəbul kilinglar» — dedim.
Xundək boləqanda uningəta həmmə bəkitkənlirim qüxürülməy, makani
heq haniwəyran bolmas.

Biraq ular baldurlə ornidin turup, həmmə ixlirini həram kiliwətti.□

□ **2:15 «Uningdin otəwatkanlarning həmmisi üxkırtidu, qolini silkiydu»** — bu hərikətlər bəlkim həyran boləqanlik yəki mazək kילוqanliqni bildüridu. □ **3:2 «Asiylik kילוquci, buləqanoqan, jəbir-zulum yətküzgüci xəhərgə way! (1-ayət) U awazni anglimidi, tərbiyini qəbul kilmidi»** — bu sözlərnə angliyuqci Yerusalemdikilər bəlkim Zəfaniya yənə Asuriyəning gunəqlirini əyibləwətidu, dəp oylixə mumkin idi. Biraq keyinki sözliridin angliyuqular tuyuqsiz: «Uning əyibligini Ninəwə əməs, bəlkə biz Yerusalemdikilər ikənmiz!» dəp həyran qəloqan, xundəklə hapa boləqan boluxi mumkin idi. «Awaz»ning kimning ikənlikini Zəfaniya pəyətəmbər dəwəydu; qünki uningəta nisbətən bu dunyada angliyuqudək pəkət birlə awaz bər, yəni Pərwərdigarningkidur. ■ **3:3** Pənd. 28:15; Əz. 22:27 □ **3:4 «Uning pəyətəmbərliri wəzinsiz, asiy kixilər; uning kaqinliri muqəddəs ibadəthanini buləyaydiyəqanlar»** — «pəyətəmbərliri» bolsa sahta pəyətəmbərlər, əlwəttə. «Kaqinlar» muqəddəs ibadəthanida puqrələr üqün məhsus kurbanliqni kəydürgüci hadimlar. ■ **3:4** Yər. 23:11, 32; Həox. 9:7. □ **3:5 «həkümidə kəmquilik yəqtur»** — yəki «U (Pərwərdigar) həkümilirini ada kilməy qəlməydu. ■ **3:5** Kan. 32:4 □ **3:6 «Mən əllərnə üzüp taxliwətkənmən, ularning istihkam potəyliri wəyranidur xəhərliri adəmzatsiz, heq turəquqisi yəq kilinip həlak boləqan»** — yat əllər arisidiki bu wəkələr; xühşisizki, Israiləta sawaq, aqaq wə misal boluxi kərək idi. □ **3:7 «Xundək boləqanda uningəta həmmə bəkitkənlirim qüxürülməy, makani heq haniwəyran bolmas. Biraq ular baldurlə ornidin turup, həmmə ixlirini həram kiliwətti»** — baxqə birhəl tərjimisi: «Undək boləqanda uningəta berilidiyəqan həmmə jazaliri nemə boluxidın kət'iyənəzər, uning makani heq üzülməydu.» **«Biraq ular baldurlə ornidin turup, həmmə ixlirini həram kiliwətti»** — demək, tiləqə elinoqan «həram ixlar»ni kiliqxə nəhayiti aldirawətkəndi.

Barlik əllərnin soraxqa tartilixi

8 Xunga Meni kütüŋlar, — dəydu Pərwərdigar,
 Mən guwahlik berixkə ornumdin qozqaloqan küngiqə —
 Qünki Mening qararim — əllərnı yoxix,
 Padixahlıqlarnı jəm kılıxtin ibarətki,
 Ularning üstigə kəhrimni,
 Həmmə dəhxətlik aqqıqimni bexiqə təküx üqündur.
 Qünki yər yüzining həmmisi aqqıq oşəzipimning oti bilən
 keydürüwetilidu. □

İsrailning əsligə kəltürülüxi, əllərnin Hudaning yenioşə kelixi

9 Qünki xu tapta barlik əllərnin Pərwərdigarining namioşə nida kılıp
 qakirixi üqün,
 Üning hizmitidə bir jan bir tən boluxi üqün,
 Məl ularning tilini sap bir tiloşə aylandurimən,
 10 Qünki Efiopiyə dəryalirining nerisidin Mening dua-tilawətqilirim,
 Yəni Mən tarqatqanlarning kızı,
 Manga sunuloşan hədiyəni epkelidu. □

İsrailning Hudaning Rohıda «kaytidin tuoşuluxi»

11 Xu küni sən Manga asiylik qiloşan barlik qilmixliring tüpəylidin iza
 tartıp qalmaysən;
 Qünki xu tapta Mən təkəbburlukungdin huxallinip kətkənlərnı arangdin
 elip taxlaymən,
 Xuning bilən sən muşəddəs teşim tüpəylidin həlingni ikkinqi qong
 kilmaysən; □
 12 Wə Mən arangda kəmtər həm miskin bir həlkni qaldurimən,
 Ular Pərwərdigarning namioşə tayinidu.
 13 İsrailning qaldisi nə kəbihlilik qilmaydu,
 Nə yaloşan səzliməydu,
 Nə ularning aşzidin əldəmqi til tepilmaydu;
 Ular bəlki ozuklinip, yatidu,
 Həqkim ularni qorqutmaydu. □

İsrailning kaytidin yoxilixi — ahirki zamandiki xad-huramlik bir küy

14 Yayrap-yaxna, i Zion kızı!
 Təntənə kılıp warqıra, i İsrail!
 Pütün kəlbinq bilən huxal bolup xadlan, i Yerusalemning kızı! ■
 15 Pərwərdigar seni jazalaydıoşan həkümlərnı elip taxlıdi,

□ **3:8 «Mən guwahlik berixkə ornumdin qozqaloşan küngiqə...»** — «guwahqilik berixkə...»
 degənnin baxqa birhıl təjımisi «ownı elixka...». □ **3:10 «Efiopiyə dəryalirining nerisi...»**
 — Efiopiyə nahayiti qət jay bolup, towa kılıx pırsiti jəhənnin qətlirigiqə bolidu, dəp kərsitidıoşan
 bir misəldur: **«Mening dua-tilawətqilirim, yəni Mən tarqatqanlarning kızı...»** — bəlkim
 tarqılıp kətkən, əmma towa qiloşan İsrailarnı kərsitidu: «Pərwərdigarning küni» xunqə dəhxətlik
 bolıqını bilən (8-ayət), 9-10-ayətiki bexarətlər Hudaning məhrı-xəpkitigə həttə xu künidimu erixix
 imkanıyiti barlıqını ispatlaydu. □ **3:11 «muşəddəs teşim tüpəylidin»** — yaki «muşəddəs
 teşimda» yaki «muşəddəs teşim üstidə». □ **3:13 «İsrailning qaldisi nə kəbihlilik qilmaydu»**
 — «İsrailning qaldisi» Təwrəttiki pəşəşəmlərnin kitablıridə kəp kərilidıoşan tema yaki
 mawzudur. İsrail həlkinqin kəp qısmı Hudadin yırəqlixip kətkən bolsimu, ular arisida Hudaning
 məhrı-xəpkiti bilən, Özigə sadıq bir «qaldı»ning həman hərdəim tepilidıoşanlıqı kərsitilidu.
 ■ **3:14** Zək. 9:9

Düxminingni qayturuwətti;
 Israilning padixahı Pərwərdigar arangdidur;
 Yamanlıqni ikkinçi körməysən.

16 Xu küni Yerusaleməyə eytiliduki,
 «Korqma, i Zion!

Kolliring boxap, sanggilap kətmisun!

17 Pərwərdigar Hudaying arangda,
 Kütquzidoğan küdrət Igisidur!

U xadlıq bilən üstüngdə xadlinidu;
 Öz mehır-muhəbbitidə aram alidu;

Üstüngdə nahxilar eytip yayrap-yaxnaydu.

18 jəmiyət sorunliridiki nomussiz ibadət tüpəylidin aranglardin azablanoğanlarni yiojımən;

Bularning xərməndilikliri ularoğa eoğır kelətti.□

19 Mana, Mən xu tapta seni harlıoğanlarning həmmisini bir tərəp qilimən,
 Aqsak boloğan kızni kütquzimən;

Talaoğa həydiwetilgən kızni yiojımən;

Dəl ular horlanoğan barlık zeminlarda ularni *Əzümgə* mədhıyə
 kəltürgüqi, xəhrət boluquqi kılıp tikləymən.□

20 Mən xu tapta, yəni silərnı yiojkan waqıtta, silərnı *oygə* epkelimən;
 Qünki Mən köz aldinglarda silərnı asarəttin azadlıkka qıkaroğınimda,
 Silərnı yər yüzidiki barlık əllər arisida xəhrətlik, *Əzəmgə* mədhıyə
 kəltürgüqi qilimən,
 — dəydu Pərwərdigar.□

□ 3:18 «jəmiyət sorunliridiki nomussiz ibadət tüpəylidin aranglardin azablanoğanlarni yiojımən; bularning xərməndilikliri ularoğa eoğır kelətti» — ayətning birnəqqə tərjimiliri bar. Bizninggə mənisı xuki, ibadət sorunlirida boloğan sahtıpəzlik, ar-nomussizliklar sorunoğa kətnaxқан ihlasmənlərnı nəhayiti azablıoğan, ular buningoğa qıdimay muxu həytlaroğa, ibadət sorunlirioğa kətnaxmay tarkılıp kətkənidi. Xunga Huda: «Mən ularni yiojımən» — dəydu. «Yəx.» 1:13ni kəruğ. □ 3:19 «Aqsak boloğan kızni kütquzimən; talaoğa həydiwetilgən kızni yiojımən» — «kız» muxu yərdə Israilni kərsitidu. «...ularni *Əzümgə* mədhıyə kəltürgüqi, xəhrət boluquqi kılıp tikləymən» — yaki «...ularni təripləx obyektı wə nam-xəhrətlik kılıp tikləymən». □ 3:20 «Silərnı ...xəhrətlik, *Əzəmgə* mədhıyə kəltürgüqi qilimən» — yaki «Silərnı... nam-xəhrətlik wə təripləx obyektı qilimən».

Ҳағай

Биринқи wəһй wə һəлқning inkasi

¹ Darius padixahning ikkinқи yili, altinқи аyning биринқи күни, Pərwərdigarning səzi Ҳағай пəyоғəmbəр арқилік Xəaltіəlning ооғли, Yəһudaning waliyisi Zərubbabəlgə һəм Yəһоzadakning ооғли, bax kaһin Yəxuaға kəldi: —□

² Samawi kоxunlarning Sərdari bolоjan Pərwərdigar mundak dəydu: — Bu һəлқ: «Wakti kəlmidi, Pərwərdigarning оyini kurux wakti tehi kəlmidi» — dəydu.□

³ Wə Pərwərdigarning səzi Ҳағай пəyоғəmbəр арқилік kelip mundak deyildi: —

⁴ Bu оy tehiqila harabə tursa, bu silər tahtaydin bezəlgən оyliringlarda yaxaydijan waқitmu?□

⁵ Mana, Pərwərdigar mundak dəydu: — Kiliwatқininglar üstidə kəngül kоyup оylininglar!

⁶ Terioқininglar kəp, yiоtiwalidoқininglar az;

Yəysilər, birak toymaysilər;

Iqisilər, birak kanmaysilər;

Kiyisilər, birak һəққandak illimaysilər;

Ix һəққи aloқuқи bolsa,

Huddi ix һəққini təxük һəmyanoға saloqanoға ohxaxtur.■

⁷ — Samawi kоxunlarning Sərdari bolоjan Pərwərdigar mundak dəydu:

Kiliwatқininglar üstidə kəngül kоyup оylininglar!

⁸ Taоқka қіқip, yaоaqni elip kelinglar, оyni kurunglar; xundak kilsanglar Mən uningdin hursən bolimən, xan-xəрəpkə eriximən, — dəydu Pərwərdigar.

⁹ — Silər kəpni күttunglar, mana, erixkinglar az boldi; uni оyғə epkəlgininglarda, Mən uni püwləp yoқattim; bu nemə üqün? — dəydu samawi kоxunlarning Sərdari bolоjan Pərwərdigar —

— Qünki Mening оyümning harabə bolоқinoға қarimay, өз оyunglarni selixқа yügürүxүp yürүwatisilər.

□ **1:1 «Darius padixahning ikkinқи yili, altinқи аyning биринқи күни»** — «Darius padixah», yəni «Darius Hispastes» (miladiyədin ilgiriki 521-485-yillar). Bu күn miladiyədin ilgiriki 520-yili, 29-awоst idі. «Altinқи ay» — Muқəddəs Kitabta yil, aylar tilоға elinoғanda, Yəһudiylarning kona kalendari boyiqə һəsablinidu («Təbirlər»nimu kərug). **«altinқи аyning биринқи күни»** — һər аyning биринқи күni һeyt bolatti, Yerusalemda bu səzni angliоjan kixilər bəlkim az bolmisa kerək. **«bax kaһin Yəxua»** — «kaһin» muқəddəs ibadəthanida puқralar üqün məhsus kurbanliқni keydürgüқи hadim. □ **1:2 «Bu һəлқ: «Wakti kəlmidi, Pərwərdigarning оyini kurux wakti tehi kəlmidi» — dəydu»** — muқəddəs ibadəthanini қayta kurux hizmiti 15 yil ilgiri baxlanoқanidi, birak һəлқ baxқа əlləring təhditigə uqrap, kurux hizmitidin қol tartқanidi («Əzra», 3-5-bablarni kərug). □ **1:4 «tahtaydin bezəlgən оyliringlar»** — «tahtaydin bezəlgən» degən bu sөz Təwratta pəкət Sulayman kurojan muқəddəs ibadəthanining bezilixi wə «Yəһoahaz padixah»ning ordisining bezilixini təswirləx üqün bir қetim ixlitilgen. Xuningdin kərimizki, һəлқlər bəlkim muқəddəs ibadəthanini kuruxқа 15 yil ilgiri təyyarliоjan yaоaqni һazir өз оylirini bezəx üqün ixlətməktə. Xunga ularning ikki gunahı bar idi: (1) Hudaning оyini қuruxni keқiktürүx; (2) Hudaning оyi üqün təyyarlap kоyuloqan yaоaqni öz оyliri üqün ixlitix. ■ **1:6**

Қан. 28:38; Mik. 6:14, 15.

10 Xunga üstinglarda asmanlar xəbnəmnı bərməydu, zeminmu həsulını bərməydu; □ ■

11 Mən zeminoğa, taqqa, ziraətlərgə, yengi xarablarğa, zəytun meyiğa, tupraqning ündürmilirigə, insanlarğa, mal-waranlarğa wə qollardiki barlıq əjirlərgə kuroqakqılıqni çakirdim. □

12 Xuning bilən Xealtielning oqli Zərubbabəl həm Yəhozadakning oqli bax kahin Yəxua wə həlkning qaldisining həmmisi Pərwərdigar Hudasing awaziğa, xuningdək Pərwərdigar Hudasing Hagay pəyoğəmbərni əwətixi bilən, uning səzlrigə kulak saldi; həlk Pərwərdigar aldida qorqti.

13 Andin Pərwərdigarning əlqisi Hagay Pərwərdigarning həwirini həlkqə yətküzüp:

— «Mən silər bilən billidurmən» — dəydu Pərwərdigar, — dedi.

14 Wə Pərwərdigar Xealtielning oqli, Yəhudaning waliyisi Zərubbabəlning rohini, xundakla Yəhozadakning oqli, bax kahin Yəxuaning rohini həm həlk qaldisining hərbirining rohini qozqidi; ular samawi qoxunlarning Sədari bolqan Pərwərdigar Hudasing öyigə kelip ixlidi.

15 Bu Darius padixahning ikkinqi yili, altinqi ayning yigirmə tötinqi küni idi. □

2

Ikkinqi wəhiy — riqəbətəndürüx

1 Yəttinqi ayning yigirmə birinqi küni, Pərwərdigarning səzi Hagay pəyoğəmbər arqılıq kelip mundak deyildi: □

2 — «Xealtielning oqli, Yəhudaning waliyisi Zərubbabəlgə, Yəhozadakning oqli, bax kahin Yəxuağa həmdə həlkning qaldisioğa səz kilip ulardin: —

3 «Aranglardin əyni qaoqdiki xan-xərəptə bolqan bu əyni kərgənlərdin kim bar? Silər hazır uningğa qandak qaraysilər? Nəziringlarda u həqnemigə ərziməydu, xundakmu?» — dəp sorioqin. □

□ **1:10** «Xunga üstinglarda asmanlar xəbnəmnı bərməydu» — xəbnəm, bolupmu 8- wə 9-ayda pixidioğan məwə yaki axlıqni yegiləxtin saqlaxta muhim rol oynaydu. ■ **1:10** Kan. 28:23

□ **1:11** «Mən zeminoğa, taqqa, ziraətlərgə, ... qollardiki barlıq əjirlərgə kuroqakqılıqni çakirdim» — «kuroqakqılıq» (ibraniy tilida «horəb») həm «harabə» degənlər bir-birigə ohxap ketidioğan səzlər — Hudaning öyi «harabə» bolsa, ularğa «horəb» (kuroqakqılıq) bolidu. □ **1:15**

«Bu Darius padixahning ikkinqi yili, altinqi ayning yigirmə tötinqi küni idi» — Hagay bəxarət berip, həlk Hudaning öyidə ix baxliuqə 23 kün etti. Bu waqit həsul yioqidioğan pəsil bolqaqqa, ix bəlkim həsulni yioqip bolqandin keyin baxlanqan. □ **2:1** «Yəttinqi ayning yigirmə birinqi küni» — bu kün «kəpilər həyti» («kəpə tikix həyti»)ning əng ahirki küni bolup, həlkning kəp bir qismi Yerusalemda bolqan bolux kerək. □ **2:3** «Aranglardin əyni

qaoqdiki xan-xərəptə bolqan bu əyni kərgənlərdin kim bar? Silər hazır uningğa qandak qaraysilər? Nəziringlarda u həqnemigə ərziməydu, xundakmu?» — Sulayman padixah salqan həywətlik muqəddəs ibadəthana (miladiyədin ilgiriki 587-yili) Babil tərpidin wəyran kilinqan. Bu wəqə Hagay səz kilqan waqittin 67 yil ilgiri bolqaqqa, əsli ibadəthanining

xan-xəripi yengi ibadəthanioğa qaraydioğan bəzi bowaylarning esidin qikmioğan boluxi kerək. «əyni qaoqdiki xan-xərəptə bolqan bu öy» wə «uningğa qandak qaraysilər?» degən səzlər ispatlayduki, Huda nəziridə məyli Sulayman quroğan yaki bu waqittiki həlk quroğan ibadəthana bolsun, hər ikkisini «bir» dəp həsablaydu.

4 — Бирақ ҳазир, и Зәрubbabәл, jasarәtlіk bol, — dәydu Pәrwәrdіgar, — Yәhәzadakning oәli, bax kahin Yәxua, jasarәtlіk bol; zemindiki barlіk hәlk, jasarәtlіk bolup іxlәnglar, — dәydu Pәrwәrdіgar.

— gunki Mәn silәr bilәn billidurmәn, — dәydu samawi qoxunlarning Sәrdari bolәjan Pәrwәrdіgar.

5 — Misirdin qіkkan waқtinglarda silәrgә әhdә qіlojan sөzüm wә Mening Rohim aranglarda turup kәldi; hәrgiz qorqmanglar.

6 Qunki samawi qoxunlarning Sәrdari bolәjan Pәrwәrdіgar mundak dәydu: —

— Yәnә pәkәt azoјina waқittin keyin Mәn asmanlar, yәр yüzi, dengiz hәм kuruklukni tәwritimәn; □ ■

7 Mәn barlіk әllәrni tәwritimәn; nәtijidә әllәrning sәrhil әtiwar nәrsiliri elip kelinidu. Mәn muxu әyni xan-xәrәpkә toldurimәn, — dәydu samawi qoxunlarning Sәrdari bolәjan Pәrwәrdіgar.

8 — Kümүx Meningki, altun Meningki, — dәydu samawi qoxunlarning Sәrdari bolәjan Pәrwәrdіgar. □

9 — Bu әyning keyinki xan-xәripi әslidikidin zor bolidu, — dәydu samawi qoxunlarning Sәrdari bolәjan Pәrwәrdіgar, — wә Mәn muxu yәrdә aramlіk-hatirjәmlіkni ata qilimәn, — dәydu samawi qoxunlarning Sәrdari bolәjan Pәrwәrdіgar». □ ■

Ўқинқи wәһий — Hudaning xәpқiti wә bәrikiti

10 Darius padixahning ikkinқи yili, tokқuzinқи әyning yigirmә tәтинқи күni, Pәrwәrdigarning sөzi Ҳағай pәyoјәmbәр арkilіk kelip mundak deyildi: —
11 «Samawi qoxunlarning Sәrdari bolәjan Pәrwәrdіgar mundak dәydu:

— Kahinlarоја sөz kilip ulardin Tәwrat-kanuni toqıruluk: —

12 «Birsi tonining etikidә «Hudaоја atalojan gөx»ni kәturüp ketiwatқinida, uning etiki nanoја, umaққа, xarabқа, zәytun mayоја yaki hәrkandak ax-ozuққа mundakla tegip kәtsә, undakta u nәrsilәr «Hudaоја atalojan» bolamdu?» — dәp soriојin.

Kahinlar jawabәn: «Yәk» — dedi. □

□ 2:6 «... asmanlar, yәр yüzi, dengiz hәм kuruklukni tәwritimәn» — muxundak sөzler baxқа pәyoјәmbәр yazmilliridimu tepilidu (mәsilәn, «Yәxaya» 13-bab, «Yәrәmiya» 4- hәм 10-bab, «Yoel» 2-bab, «Naһum» 1-babta). Xübhisizki, bular «Pәrwәrdigarning күni», yәni ahirқи zamanni kәrsitidu. ■ 2:6 Ibr. 12:26,27 □ 2:8 «Kümүx Meningki, altun Meningki, — dәydu ... Pәrwәrdіgar» — xu dәwrдә dunyadiki kәp қisim altun-kümүx Pars imeriyasining қolida idi. Mәzkur bexarәttin azrakla bir mәzgildin keyin, Pars imperatori Darius tәripidin:

«Israilning әtrapidikі yurtlardin imperatorоја elinojan bajlarning qong bir қismini ayrip, bu pulni «Pәrwәrdigarning әyini qiraylіk yasax üqün ixlitix kerәk...» dәgәn bir yarlіk qүxürüldi («Әzra» 4-6-babni, xundakla «qoxumqә sөz»imizni kәrug).

□ 2:9 «Bu әyning keyinki xan-xәripi әslidikidin zor bolidu» — bu bexarәtning әmәlgә axuruluxi nahәyiti ајайib boldi. Sөz kәp bolојаққа, xәрһini «qoxumqә sөz»imizgә қoyduқ. ■ 2:9 Mis. 23:20-22; Yәр. 31:31-34; Әz. 36:26-28; Mat. 3: 11-12; 11:10; 24:12-16; Mar. 1:2; Luқа 1:76; 7:27; Yһ. 2:13-17; Yәx. 40:3; Ibr. 8:6; 12:24 □ 2:12 «birsi tonining etikidә «Hudaоја atalojan gөx»ni kәturüp ketiwatқinida, uning etiki .. hәrkandak ax-ozuққа mundakla tegip kәtsә, undakta u nәrsilәr «Hudaоја atalojan» bolamdu?» — «Hudaоја atalojan gөx» (yaki «muқәddәs gөx») — Musa pәyoјәmbәrgә qүxürülgәn kanun boyiqә, birsi Hudaоја «gunah қurbanlіqi» («gunahni tilidiojan қurbanlіk»), «inaқ қurbanlіqi» yaki «қurbanlіqi»ni қilојanda, bu қurbanlіqlardin mәlum parqә gөx қurbanlіk қilmaqı bolәjan kixining yardimidә bolәjan kahinoја ayrip berilgәn. Bu gөx «Hudaоја atalojan gөx» (yaki «muқәddәs gөx») dәp atalojan, bu gөxni pәkәt kahin wә uning ailisidikilәr yeyixkә bolidu.

13 Wə Haqay: «Birsi jəsətkə tegip «napak» boləjan bolsa, u bu ax-ozuqning qaysibirigə təgsə, undaқта ax-ozuq napak bolamdu?» — dəp soridi.

Kaһinlar jawabən: «U napak bolidu» — dedi.□

14 Andin Haqay jawabən mundak dedi: —«Pərwərdigar: «Əmdi bu həlk, bu «yat əl» Mening aldimdimu xundaқtur, ularning qollirida ixləngənlirining həmmisimu xundaқtur, xuningdək ularning xu yərdə Manga hərбір sunəjanlirimu napaktur» — dəydu.□

15 — Əmdi hazır kəngül qoyup oylininglar —

Bügündin baxlap, muxu waқittin tartip kəruᅅglar — taki Pərwərdigarning ibadəthanisidiki tax üstigə yənə bir tal tax qoyuloқuqə,

□

16 xuningdin ilgiriki künlərdə, birsi «yigirmə kürə»lik bir dəwə axlikni aloқili kəlgəndə, mana pəkət on kürilə çikti; birsi xarab küpidin əllik komzək aloқili kəlsə, mana pəkət yigirmə komzək çikti.□

17 Mən qolliringlar bilən ixləgən barliқ ixliringlarda silərnə judun, hal wə mөldür apətliri bilən urup kəldim; birak silər yenimoқa kaytmidinglar.

□ ■

18 Əmdi ətünimənkə, kəngül qoyup oylininglar — bu күn, yəni tokқuzinçiq ayning yigirmə tətinçiq күnidin baxlap, muxu waқittin tartip, — yəni Pərwərdigarning ibadəthanisining kayta quruluşini baxlıəjan күnidin keyinki ixləroқa kəngül qoyup oylininglar;

19 danlar ambarəroқa yioқildimu? Üzüm talliri, ənjür, anar həm zəytun

□ 2:13 «Birsi jəsətkə tegip «napak» boləjan bolsa, u bu ax-ozuqning qaysibirigə təgsə, undaқта ax-ozuq napak bolamdu?» — «napak boləjan» — Musa pəyoқəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə, birsi jəsətkə yaqi jəsət qoyuloқan jayəta təgsə, yaqi bəzi hil kesəl kixilərgə təgsə, «napak» dəp həsablənoқan. U bir məzgül (bəzidə bir күn, bəzidə bir həptə) ayrim turuxi kerak idi. Ayrim turoқandin keyin əusul қilip (pütünləy yuyunup) andin «pak» dəp həsablənoқan. □ 2:14 «Pərwərdigar: «... ularning qollirida ixləngənlirining

həmmisimu xundaқtur (napak, demək), xuningdək ularning xu yərdə Manga hərбір sunəjanlirimu napaktur» — dəydu» — «xu yərdə» degən sөz bəlkim «napak qollirida» degənni kərsitixi mumkin. «Pərwərdigar: «Əmdi bu həlk, bu «yat əl» Mening aldimdimu xundaқtur, ularning qollirida ixləngənlirining həmmisimu xundaқtur, xuningdək ularning xu yərdə Manga hərбір sunəjanlirimu napaktur» — dəydu» — bu toluқ sөz Israiləqa nahayiti eqir idi. Israil əzi kapir bir «yat əl» boləjan ohxaydu. Ulardiki harəbə boləjan muқəddəs ibadəthanining əzi ularning «pərwəyayim pələk» degəndək bihudluқ gunahlıriəqa guwah beridu. Musa pəyoқəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə, gunahlar pəkət «kan təkülüp қilinoқan қurbanlıқ»lar arқilik «yepiloқan» bolidu. Birak muқəddəs ibadəthanining əzi harəbə bolup, ular sunəjan qurbanlıқlarni əzlrining «napak қolliri» түpəylidin «napak bolzi» desək, əmdi ular қандақmu pak bolalaydu? «Kim napak nərsilərdin pak nərsini қiқiralaydu? — Həққim!» («Ayup» 14:4). Pəkət rəһim-xəpқətlik bir Huda Əzi napak həlkə üqün bir ix қilsa, andin kutқuzuloқili bolidu. Əmdi Huda (15-ayət) ularning gunahlırini kəqürüm қilip, ularəqa ümid beridu. Uning қандақ yol bilən ularning gunahlırini kəqürüm қiloқanliқi eytilmidi. Bu məsililərgə boləjan jawab (yəni Hudaning ahirida adəmlərnə gunahdin paklaş üqün nemə ix қiloқanliқi) pəkət Injildin tepilidu. □ 2:15 «Ibadəthanisidiki tax üstigə yənə bir tal tax qoyuloқuqə...» —

Haqay pəyoқəmbər sөz қiloқandin keyin, həlk kayta quruluşning hizmitini yengiwaxtin baxlıəjan күngiqə, yəni «ikkinçiq yili, altingiq ayning yigirmə tətinçiq күni» (27-Sentəbr)giqə deganliktur. □

2:16 «xuningdin ilgiriki künlərdə, birsi «yigirmə kürə»lik bir dəwə axlikni aloқili kəlgəndə...» — «ilgiriki» — Ibraniy tilidiki bu sөz bəzidə «ilgiriki», bəzidə «keyinki» degənni bildüridu. Қoxumqə sөzlrimizdə «ilgiriki» degən tərјimimizning səwəbini eytimiz. □ 2:17

«Mən qolliringlar bilən ixləgən barliқ ixliringlarda silərnə judun, hal wə mөldür apətliri bilən urup kəldim; birak silər yenimoқa kaytmidinglar» — Haqay pəyoқəmbər muxu yərdə

Təwrat «Am.» 4:9ni nəқil kəltüridu. ■ 2:17 Haq. 1:11

dərəhliri heq mewə bərmidi. Biraq Mən bu kündin baxlap siləрни bərikətləymən».□

Tətinqi wəhiy — Ahirki zaman ••• Zərubbabəl toşruluk

²⁰ Wə Pərwərdigarning səzi xu ayniq yigirmə tətinqi küni Haqayəta ikkinqi kətim kelip mundaq deyildi: —

²¹ — Yəhudaəta waliy boləqan Zərubbabəlgə səz kilip mundaq degin: —
— «Mən asmanlarni, zeminni təwritixkə təmxiliwatimən;□

²² Padixahlıklarning təhtini ərüwetimən, əllərninq padixahlıklarining küqini yokitimən; jəng hərwiliri həm uning üstidə olturoqanlarni ərüwetimən; atlar wə atlık əskərlər, ularning hərbiəri öz kərindixining kiliqi bilən mollaq atkuzulidu.■

²³ Xu künidə — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar —

Mən seni, yəni Xealtialning oşli Zərubbabəlni alimən, — dəydu Pərwərdigar — andin seni huddi məhürlik üzükümdək kiliimən; qünki Mən seni talliwaldim, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar».□

□ 2:19 «...danlar ambaraəta yioşildimu? Üzüm talliri... heq mewə bərmidi. Biraq Mən bu kündin baxlap siləрни bərikətləymən» — bu 16-19-ayətləрни qoxumqə səzlimizdə təhlil kiliimiz. □ 2:21 «Mən asmanlarni, zeminni təwritixkə təmxiliwatimən» — bu səzlər (wə 22-ayət) 6-7-ayəttlərdikigə ohxax, bəlkim ahirki zamandiki ixlarni kərsitidu. ■ 2:22 Dan. 2:44-45; Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13.

□ 2:23 «Mən seni, yəni Xealtialning oşli Zərubbabəlni alimən,... andin seni huddi məhürlik üzükümdək kiliimən; qünki Mən seni talliwaldim» — bu bexarətninq əməlgə axuruluxini «qoxumqə səz»imizdə tiləqta alimiz.

Zəkəriya

Ata-bowiliringlardək bolmanglar!

1 Darius padixahning ikkinçi yili səkkizinçi ayda, Pərwərdigarning sözi Iddoning nəwrisi, Bərekiyaning oqli Zəkəriya pəyojəmbərgə kelip mundak deyildi: —□

2 — «Pərwərdigar ata-bowiliringlardin intayin kattik ojäzəpləndi.

3 Xunga sən ularoja: «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar: — «Mening yenimoja kaytip kelinglar, Mən silərninğ yeninglarəja kaytip kelimən» dəydu», — degin. □

4 — Ata-bowiliringlardək bolmanglar; qünki ilğiriki pəyojəmbərlər ularoja: «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar: — Rəzil yolliringlardin, rəzil kilmixliringlardin yenip towa qilinglar, degən», — dəp jakarliojan. Biraq ular Manga kulak salmiojan, boysunmiojan, — dəydu Pərwərdigar.■

5 — Silərninğ ata-bowiliringlar həzir keni? Pəyojəmbərlər bolsa, mənggü yaxamdu? □

6 Ləkin Mening pəyojəmbərlərgə buyruəjan səzlim wə bəlgilimilirim, ata-bowiliringlarning bəxiəjimu qüxkən əməsmidi?».

Xuning bilən ular yolidin yenip: — Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar yollirimiz wə kilmixlirimiz boyiqə bizni kəndak qilimən desə, xundak kildi, — degən.□ ■

Səkkiz əlamət kərünüx •••• Birinçi əlamət kərünüx — Atlik adəm wə üq hil rənglik atlar

7 Darius padixahning ikkinçi yili, on birinçi ay, yəni «Xəbat eyi»ning yigirmə tətinqi küni, Pərwərdigarning kəlamı Iddoning nəwrisi, Bərekiyaning oqli Zəkəriya pəyojəmbərgə kəldi. U mundak bəxəratni kərđi: —□

□ **1:1 «Darius padixahning ikkinçi yili səkkizinçi ayda...»** — «Darius padixah» yəni «Darius Hispastes» (miladiyədin ilğiriki 521-485-yili). **«səkkizinçi ayda...»** — kitabta eytiləjan aylar Yəhudiylarning kona kəlandari boyiqə idi. Bu ay miladiyədin ilğiriki 520-yili Əktəbrgə toəqra kelidu. □ **1:3 «Xunga sən ularoja: «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar: — «...» dəydu», — degin»** — əsli kəkli: «Xunga sən ularoja: «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mening yenimoja kaytip kelinglar» — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — «Mən silərninğ yeninglarəja yenip kelimən» — saydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar!». ■ **1:4** Yəx. 31:6; Yər. 3:12; 18:11; Əz. 18:30; Həx. 14:2 □ **1:5 «Pəyojəmbərlər bolsa, mənggü yaxamdu?»** — məzkur retorik soal bəlkim həlkning dikqitini pəyojəmbərlərgə mərkəzləxtürüx üqün əməs, bəlkı ularning yətküzgən həwərlirigə mərkəzləxtürüx üqün eytiləjan. Hətta pəyojəmbərlərmu dunyadin ketidu, biraq ularning səzliri, yəni Hudaning səzliri yənilə inawətlik, xundakla əməlgə axurulmaqta (6-ayətni kərünğ). Bəzi alimlar: «Pəyojəmbərlər mənggü yaxamdu?» degən soalni həlkning Zəkəriya pəyojəmbərninğ səzigə rəddiyə bərməkçi bolup imansizlik bilən bərgən jawabidur, dəp qaraydu.

□ **1:6 «Xuning bilən ular yolidin yenip: — ... Pərwərdigar yollirimiz wə kilmixlirimiz boyiqə bizni kəndak qilimən desə, xundak kildi, — degən»** — «ular» bəlkim nək məydanda Zəkəriyaəja kulak selip towa qilojan həlk. ■ **1:6** Yioq. 1:18 □ **1:7 «Darius padixahning ikkinçi yili, on birinçi ay, yəni «xəbat eyi»ning yigirmə tətinqi küni...»** — miladiyədin ilğiriki 519-yili, 15-Fewral.

8 Mən keqিদə *alamət kərinüxlərni* kərdüm; mana, toruq atka mingən bir adəmni kərdüm; u qongqur oymanlıktiki hadas dərəhliri arisida turatti; uning kəynidə toruq, ala-taʻqil wə aq atlar bar idi. □

9 Mən uningdin: «Təksir, bular nemə?» — dəp soridim. Mən bilən səzlixiatqan pərixta manga: «Mən sanga bularning nemə ikənlikini kərsitimən» — dedi. □

10 Hadas dərəhliri arisida turoqan zat jawabən: «Bular Pərwərdigarning yər yüzini uyan-buyan kezixkə əwətkənli» — dedi.

11 Bu atlar hadas dərəhliri arisida turoqan Pərwərdigarning Pərixtisigə jawab kilip: «Biz yər yüzidə uyan-buyan kezip kəldük; mana, pütkül yər yüzü tiptinq, aramlıqta turuwatidu» — dedi.

12 Pərwərdigarning Pərixtsisi jawabən: «I samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, qaqaŋoŋiqə sən bu yətmix yildin beri aqqiklinip keliwatqan Yerusalem wə Yəhudaning xəhərlirigə rəhim kilmayсэн?» — dedi. □

13 Pərwərdigar mən bilən səzlixiatqan pərixtigə yeqimlik səzlər, təsəlli bərgüqi səzlər bilən jawab bərdi.

14 Xuning bilən mən bilən səzlixiatqan pərixta manga mundak dedi: «Sən mundak jakarlıoŋin: — Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar: «Yerusalem wə Zionəqa boləqan otluq muhəbbitimdin yurikim lawildap kəyidu!»

15 Xuning bilən Mən ərkin-azadilikta yaxawatqan əllərgə kattik oŋəzəplinimən; qünki Mən *həlkimgə* səlla oŋəzəplinip kəyiwidim, ular həddidin exip *həlkimgə* zor azar kildi», dəydu. □

16 Xunga Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən Yerusalemə rəhim-xəpketlər bilən kaytip kəldim; Mening öyüm uning iqidə kurulidu» — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — «wə Yerusalem üstigə «əlgəm tanisi» yənə tartilidu». □ ■

17 — Yənə mundak jakarlıoŋin: «Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar mundak dəydu: Mening xəhərlirim yənə awatlixidu,

□ **1:8 «qongqur oymanlıktiki hadas dərəhliri arisida»** — «hadas dərəhi» pakar əsidoqan, hux puraklık, darqindək bir dərəh. «**ala-taʻqil**» — yaki «jədə rənglik», «kongur rənglik».

□ **1:9 «Mən bilən səzlixiatqan pərixta»** — izahat: «hadas dərəhliri arisida turoqan adəm» (8-, 10-ayəttə) bolsa «Pərwərdigarning Pərixtsisi». «mən bilən səzlixiatqan pərixta» bolsa «Pərwərdigarning Pərixtsisi» əməs. Təwrattiki baxka kişimlərdin bilimizki, «Pərwərdigarning Pərixtsisi» Hudaning wəkili bolupla qalmay, yənə Hudaning təbiətidə boləqan bir Xəhs; ixinimizki, u Məsih-Kutquzuquqi bolup, insanlar dunyasida tuşuluxtin ilgiri, «adəm» kiyapitidə dunyada kəringən. Keyinki tekistlətdin qarışanda, «mən bilən səzlixiatqan pərixta» bolsa «addiy bir pərixta» idi (u 2-bab, 3-4-ayəttə baxka pərixta tərpidin ixka buyruloqan). U bəlkim Zəkəriyaəqa alamət kərinüxtə yollbaxqi həm qüxəndürgüqi rolda boləqan. □ **1:12 «...sən bu yətmix yildin beri aqqiklinip keliwatqan Yerusalem wə Yəhudaning xəhərliri...»** — oqurmənlərdin esidə bar boluxi kerəkki, Israil Hudaning jazasi bilən Babil imperiyəsində 70 yil sürgün boləqan («Yər.» 25:11-12, «Dan.» 9:2ni kəring). □ **1:15 «Xuning bilən mən ərkin-azadilikta yaxawatqan əllərgə kattik oŋəzəplinimən»** — Təwrat həm Zəburdiki «əllər» degən səz adətə Israildin baxka barlık həlkərləni, yəni «Yəhüdiy əməslər»ni kərsitidu. Xunga bəzidə «yat əllər» dəp tərjimə kilimiz. Təwratta «əllər», «taipilər», «yat əllər» yaki «həlk-millətlər» deyilsə, hərdəim muxu mənini bildüridu. «**qünki mən həlkimgə səlla oŋəzəplinip kəyiwidim, ular həddidin exip həlkimgə zor azar kildi**» — Huda Israildin (butpərəsliki tüpəylidin) oŋəzəplinip ularəqa «yat əllər» arklıq azar bərgüzüp jazalap, Babil imperiyəsigə 70 yil sürgün kilduroqan. Biraq «yat əllər» bu ixta Hudaning jazasining dairisidin qəkip tolimu rəhimsizlik kələqan. □ **1:16 «əlgəm tanisi tartilidu»** — demək, əlgəm tanisida xəhərnə əlgəx Yerusalem xəhərinə qaytidin toluk kurulidoqanlıqdin derək beridu. ■ **1:16** Əz. 11:23

Pərvərdigar yənə Zionğa təsəlli beridu wə Yerusalemlni yənə talli-walidu».

Ikkinqi alamət kərünüx — «tət münggüz» wə «tət hünərwan»

¹⁸ Andin mən beximni kətürdüm, mana tət münggüzni kərdüm.

¹⁹ Mən bilən səzlixiwatқан pərixtidin: «Bular nemə?» dəp soridim. U manga: «Bu Yəhuda, Israil wə Yerusalemlni tarkitiwətkən münggüzlərdur» — dedi.

²⁰ Wə Pərvərdigar manga tət hünərwanıni kərsətti.

²¹ Mən: «Bu *hünərwanlar* nemə ix kılöjili kəldi?» dəp soridim. U: «Mana bular bolsa Yəhudadikiləni heqkim kəddini rusliyalnişudək dərijidə tarkitiwətkən münggüzlər; biraq bu *hünərwanlar münggüzləri*ni dəkkə-dükkəgə qüxürgili, yəni əllərnin Yəhudanınin zeminini tarkitiwətkən üqün kətürgən münggüzlirini yərgə taxliwətkili kəldi!» — dedi. □

2

Üqinqi alamət kərünüx — əlqəx tanisini tutқан yigit

¹ Andin mən beximni kətürüp, mana qolida əlqəm tanisini tutқан bir adəmni kərdüm

² wə uningdin: «Nəgə barisən?» dəp soridim. U manga: «Mən Yerusalemlni əlqigili, uning kənglikli wə uzunluqini *əlqəp* bilgili barimən» — dedi.

³ Mana, mən bilən səzlixiwatқан pərixte qıqti; yənə bir pərixte uning bilən kərüxükə qıqti

⁴ wə uningğa mundak dedi: — Yügür, bu yax yigitkə səz kıl, uningğa mundak degin: — «Yerusalem əzidə turuwatқан adəmlərnin wə mallarınin köplükidin sepilsiz xəhərlərdək bolidu. □

⁵ — wə Mən Pərvərdigar uning ətrafıqə ot-yalkun sepili, uning iqidiki xan-xəripini bolimən.

⁶ — Həy! Həy! Ximaliy zemindin keqinglar, — dəydu Pərvərdigar, — qünki Mən siləri ni asmandiki tət tərəptin qıqқан xamaldək tarkitiwətkən, dəydu Pərvərdigar». □

⁷ «— Həy! I Babil kızı bilən turoquqi Zion, kaqkın! □

⁸ Qünki samawi koxunlarınin Sərdari boləqan Pərvərdigar mundak dəydu: — Öz xan-xəripini dəp Ü Meni siləri ni bulang-talang kıləqan əllərgə

□ **1:21 «Mən: «bu hünərwanlar nemə ix kılöjili kəldi?» dəp soridim...»** — əmdi bu «tət münggüz» wə «tət hünərwan» nemini kərsitidiqanlıqı üstidə «koxumqə səz»imizdə azraq pikirliximiz. □ **2:4 «Yügür, bu yax yigitkə səz kıl, uningğa mundak degin: — «Yerusalem əzidə turuwatқан adəmlərnin wə mallarınin köplükidin sepilsiz xəhərlərdək bolidu»**

— demək, kəlgüsi Yerusalem nahayıti qong bir xəhər boləqaqka, uning ahalisi bəribir həkəndək sepilning iqiğə patmaydu; demək, muxu yigitning uning «kənglikini, uzunluqıni» əlqixi bika bir bolmamdu?! □ **2:6 «Mən siləri ni asmandiki tət tərəptin qıqқан xamaldək tarkitiwətkən»** — «tət tərəptin qıqқан xamal» ibraniy tilida: «asmandiki tət xamal» deyilidu — xərk, qərb, ximal, jənub tərəplərdin qıqidiqan xamallar. □ **2:7 «— Həy! I Babil kızı bilən turoquqi Zion, kaqkın !»** — Babil imperiyəsi Zəkəriyaning bexaritudin 20 yıl ilgiri wayran kılınəqanıdi.

Xunga biz muxu səzlər wə keyinki alta ayətni ahırkı zamanni kərsitidu, dəp qaraymiz. Biraq xu qəoqdiki Yəhuda wə Yerusalem bexarətlərdin heli ümid alalaydu, qünki bexarətlər Hudanınin ularəqə boləqan mənggülik məksətlirinin heqqaqan əzgərtilmigənlikini təstiklaydu.

əwətti; çünki kim silərgə qeqilsa, xu Əzining көz қariқoқioя qeqilоян bolidu. □ ■

⁹ Çünki mana, Mən Əz қolumni ularning üstigə silkiymən, ular əzлirigə қul қilinoқuқilarоя olja bolidu; xuning bilən silər samawi қoxunlarning Sərdari bolоян Pərwərdigarning Meni əwətkənlikini bilisilər.

¹⁰ Nahxilarni yangritip xadlan, i Zion қizi; çünki mana, keliwatimən, arangda makanliximən, dəydu Pərwərdigar, ■

¹¹ — wə xu күnidə көp əllər Pərwərdigarоя baқlinidu, Manga bir həlk bolidu; arangda makanliximən wə silər samawi қoxunlarning Sərdari bolоян Pərwərdigarning Meni əwətkənlikini bilisilər;

¹² xuningdək Pərwərdigar Yəhudani Əzining «mukəddəs zemini»da nesiwisi boluxқа miras қilidu wə yənə Yerusalemnı talliwalidu.

¹³ Barlıq ət igiliri Pərwərdigar aldida süкüt қilsun! Çünki U Əzining mukəddəs makanidin қozоқaldi!»

3

Tətiңi alamət көrinüx — •••• Yəxua bax қаһinni қiyndürüx

¹ Andin u manga Pərwərdigarning Pərixтisi aldida turuwatқан bax қаһin Yəxuani, xuningdək Yəxuaning ong tərəpidə uning bilən düxmənlixixкə turoян Xəytanni көrsətti. □

² Pərwərdigar Xəytanoя: «Pərwərdigar seni əyiblisun, i Xaytan! Bərhəк, Yerusalemnı talliwalоян Pərwərdigar seni əyiblisun! Bu kixi ottin tartiwelinoян bir ququla otun əməsmu?» — dedi. □ ■

³ Yəxua bolsa paskina қiyimlərnı kiygən həlda Pərixtingin aldida turatti.

⁴ U Uning aldida turuwatқанlarоя: «Bu paskina қiyimni uningdin salduriwetinglar» — dedi wə uningоя: «Kara, Mən көbiһlikingni səndin elip көttim, sanga һeytlik қiyim қiygүzdüm» — dedi. □ ■

□ **2:8 «Əz xan-xəripini dəp U Meni silərnı bulang-talang қilоян əllərgə əwətti»** — baxқа tərijimiliri: «Xan-xəreр ayan қilinoқandin keyin, U Meni silərnı bulang-talang қilоян əllərgə əwətti», yaki «Xəreр-һermətkə erixтürүginimdin keyin, U... Meni əwətti». Қaysi tərijimisi тоғра boluxidin көtiynəzər, оқurmənlər diққət қilidukə, Pərwərdigar Əzi «Samawi қoxunlarning Sərdari bolоян Pərwərdigar»ni əwətidu (9-ayət, 6-bab, 15-ayət, 10-bab, 12-ayətlərdimu ohxax ixni көrələymiz). Biz əmdi Injildin қuxinimizki, Huda dunyaoяə əwətkən Қutқuzоқuқi-Məsiһning əzi Hudalıq təbiitididir, u Hudaning əzəldin bolоқuқi mənggүlүk «Kalami»dur. Xүbһisizki, muxu ayəttiki «Samawi қoxunlarning Sərdari bolоян Pərwərdigar» bolsa, «Hudaning Kalami», Məsiһdur (Təwrat, «Yəx.» 48:16nimu көrүng). ■ **2:8** Zək. 2:9; 6:15; 10:12; Yəx. 48:16; Yһ. 11:42; 17:21 ■ **2:10** Law. 26:12; Əz. 37:27; 2Kor. 6:16 □ **3:1 «Andin u manga ... bax қаһin Yəxuani, xuningdək Yəxuaning ong tərəpidə uning bilən düxmənlixixкə turoян Xəytanni көrsətti»** — оқurmənlər bəlkim biliduki, «Yəxua» (yaki «Yəһoxua») Yəһudiylar arisida көp көrүlүdiоян isim bolup, mənisi: «Pərwərdigar Қutқuzоқuқi» degənliktur. «Əysa» degən isim «Yəxua»ning ərəb tilidiki ipadilinoxidur. «Xəytan» degəning mənisi: «düxmən, күxəndə». Bu ayət ibranıy tilida: «Andin u manga Pərwərdigarning Pərixтisi aldida turuwatқан bax қаһin Yəxuani, xuningdək Yəxuaning ong tərəpidə Xəytanning uningоя «xəytan bolux»қа turoянliқini көrsətti» — deyilidu. □ **3:2 «Bərhəк, Yerusalemnı talliwalоян Pərwərdigar seni əyiblisun! Bu kixi ottin tartiwelinoян bir ququla otun əməsmu?»** — bu sez Yəxuani көrsitidu, əlwəttə; wə bəlkim Yəxuaning Babilоя sürgүн boluxtiki sinəк-azduruxliridin қutқuzuloянliқini көrsitidu. Bu тоғrulүk «қoxumqə sez»imizdə көrsətkinimizdək, bu ixтə Yəxua Israilоя wəkil қilididu. ■ **3:2** Yəһ. 9 □ **3:4 «Uning aldida turuwatқанlar»** — bizningqə Pərwərdigarning Pərixтisining aldidiki pərixtilərnı көrsitidu. ■ **3:4** Mik. 7:18

⁵ Mən: «Ular bexioqa pakiz bir səllini orisun!» — dedim. Xuning bilən ular pakiz bir səllini uning bexioqa orap, uningqa kiyim kiydürdi; Pərwərdigarning Pərixtsisi bir yanda turatti. □

⁶ Wə Pərwərdigarning Pərixtsisi Yəxuaqa mundak jekilidi: —

⁷ «Samawi koxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar mundak dəydu: — Əgər yollirimda mangsang, tapilqoqimni qing tutsang, Mening öyümni baxqurisən, hōylilirimqa karaydiqan bolisən; sanga yenimda turuwatqanlarning arisida turux hōkukini berimən.

⁸ — I bax kahin Yəxua, sən wə sening aldingda olturoqan hēmrahling anglanglar (qunki ular bexarətlik adəmlər): — Mana, Mən «Xah» dəp ataloqan kulumni məydanqa qiqirimən. □ ■

⁹ Mana, Mən Yəxuaning aldiqa kōyoqan taxka kara! — Bu bir taxning üstidə yəttə kəz bar; mana, Mən uning nəkixlirini Əzüm oyimən, — dəydu samawi koxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar, — wə Mən bu zeminning kəbihlikini bir kün iqidila elip taxlaymən. □ ■

¹⁰ Xu küni, — dəydu samawi koxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar, — hərbinglar öz yekininglarni üzüm teli wə ənjür dərihi astioqa olturuxka təklip kilisilər».

4

Bəxinqi alamət kərinux — altun qiraqdan

¹ Andin mən bilən səzlixiwatqan pərixte kaytip kelip meni oyoqitiwətti. Mən huddi uykusidin oyoqitiwetilgən adəmdək bolup kaldim;

² U məndin: «Nemini kərdüng?» dəp soridi. Mən: «Mana, mən pütünləy altundin yasaloqan bir qiraqdanı kərdüm; uning üsti tərripidə bir qaqa, yəttə qiriqı wə yəttə qiraqqa tutixidiqan yəttə nəyqə bar ikən; □

³ uning yenida ikki zəytun dərihi bar, birsi ong tərəptə, birsi sol tərəptə», dedim.

⁴ Andin jawabən mən bilən səzlixiwatqan pərixtidin: «I təksir, bular nemə?» — dəp soridim.

⁵ Mən bilən səzlixiwatqan pərixte manga jawabən: «Bularning nemə ikənlikini bilməmsən?» — dedi. Mən: «Yak, təksir» — dedim. ■

□ 3:5 «Mən: «Ular bexioqa pakiz bir səllini orisun!» — dedim...» — bu söz bəlkim Zəkəriyaning duasi — demək, «Yəxuaning kahinlik kiyimliri toluk bolsun!». □ 3:8 «Mana, Mən «Xah» dəp ataloqan kulum...» — «mana» degən söz muxu yərdə ibraniy tilida «qunki, mana» deyilidu. «qunki» degən söz ixlitilgəndə, əslidə uning kəynidə bir səwəb bar boluxi kerək. Bu səwəb yukiriki 1-7-ayəttə tepilixi mumkin, biraq bizgə hazırqə naməlum. «Mening «Xah» degən kulum» — 6-bab, 12-13-ayəttimü tiloqa elinidu. ««Xah» degən kulum» Məsihiñ kərsitidu. «Xah», «Yəxua», «uning aldiqa olturoqan adəmlər» wə təwəndiki ayəttiki «yəttə kəzlük tax» üstidə «koxumqə söz»imizdə tohtilimiz. ■ 3:8 Yəx. 4:2; 11:1; Yər. 23:5; 33:15; Zək. 6:12 □ 3:9 «Bu bir taxning üstidə yəttə kəz bar; mana, Mən uning nəkixlirini Əzüm oyimən» — «kəz» ibraniy tilida «bulak» degən məninimü kərsitidu. Bəzi alimlar xu mənidə qüxinip mundak təjrimə kilidu: «Bu bir taxning üstidə yəttə bulak bar; Mən bularning aqzilirini aqimən...». 3-bab, -10-ayəttə yəttə kəz tiloqa elinoqaqqa, biz əsli «kəz» degən mənidə boluxi kerək, dəp qaraymiz. Mumkinqilikimü barki, «kəz» degən söz muxu yərdə ikki mənini öz iqigə alidu. ■ 3:9 Zək. 4:10; Wəh. 5:6; Zəb. 118:22; Yəx. 8:14; 28:16; Mat. 21:42; 1Pet. 2:4; Yəx. 49:16; Yh. 20:20, 25-27; Zək. 13:1 □ 4:2 «yəttə qiriqı wə yəttə qiraqqa tutixidiqan yəttə nəyqə bar ikən» — yaki «yəttə qiraqning hərbingin yəttə piliki bar ikən». ■ 4:5 Zək. 4:14; Əzra 5:1; 6:14; Wəh. 11:3-4

⁶ Andin u manga jawabən mundak dedi: «Mana samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning Zərubbabəlgə kiləqan səzi: «Ix küq-küdrət bilən əməs, iktidar bilən əməs, bəlki Mening Rohim arkilik pütidu! — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

⁷ — I büyük taq, sən zadi kim? Zərubbabəl aldida sən tüzlənglik bolisən; u *ibadəthanining* əng üstigə jipsima taxni koyidu, xuning bilən uningəqa: «Itipatlik bolsun! Itipat uningəqa!» degən tovlaxlar yangrap anglinidu». □ ■

⁸ Andin Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

⁹ «Zərubbabəlning kəli muxu əyning ulini saldi wə uning kolliri uni püttüridu; xuning bilən silər samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning Meni əwətkənlikini bilisilər. ■

¹⁰ Kim əmdi muxu «kiçik ixlar boləqan kün»ni kəzgə ilmisun? Qünki bular xadlinidu, — bərhək, bu «yəttə» xadlinidu, — Zərubbabəlning kəli tutkan tik elqəm texini kərgəndə xadlinidu; bu «yəttə» bolsa Pərwərdigarning pütkül yər yüzigə səpselip qarawatkan kəzlidir». □ ■

¹¹ Mən jawabən pərixtidin: «Qiraətdanning ong wə sol tərpidə turoqan ikki zəytun dərihi nemə?» dəp soridim;

¹² wə ikkinçi kətim soalni qoyup uningdin: «Ularning yenidiki ikki altun nəyqə arkilik əzlikidin «altun» quyuwatkan xu ikki zəytun xehi nemə?» dəp soridim. □

¹³ U məndin: «Bularning nemə ikənlikini bilməmsən?» dəp soridi. Mən: «Yaq, təksir» — dedim.

¹⁴ U manga: «Bular pütkül yər-zeminning Igisi aldida turuwatkan «zəytun meyida məsih kilinəqan» ikki oşul balidur» — dedi. □ ■

□ **4:7 «u ibadəthanining əng üstigə jipsima taxni koyidu»** — «jipsima tax» seliniwatkan əyning (muxu ayəttə ibadəthanining) əng ahirkı qoyuləqan texitur. **«xuning bilən uningəqa: «Itipatlik bolsun! Itipat uningəqa!» degən tovlaxlar yangrap anglinidu»** — «Itipatlik bolsun! Itipat uningəqa!» degən səzlər bəlkim ibadəthanioqa, yaki «əng üstidiki jipsima tax», yaki pütün kurulux ixioqa eytilidu. ■ **4:7** Yəx. 40:4 ■ **4:9** Yh. 2:19-21 □ **4:10 «bərhək, bu «yəttə» xadlinidu...»** — bəzi alimlar bu «yəttə»ni qiraətdanning yəttə xehini kərsitidu, dəp qaraydu. Biraq qiraətdan Hudadin may qəbul kiliwatidu, xunga bizningqə «bu «yəttə»» yukirikı taxning «yəttə kəz»ini kərsitidu. İbadəthanining kuruluxı adəmlərnig kəz-kəraxlirida «kiçik ixlar» boləqini bilən, Pərwərdigarning həmmə ixni təng kəridioqan kəzlidiridə u intayin əhmiyyətlik, xadlinarlik bir ixtur. Həttə kurulux jəryanida, Zərubbabəlning «tik elqəx texi»ni tutkanlıqini kərgəndə, «Pərwərdigarning kəzliri» xadlinidu. «Qoxumqə səz»imiznimu kəring. ■ **4:10** 2Tar. 16:9; Wəh. 5:6 □ **4:12 «..əzlikidin «altun» quyuwatkan xu ikki zəytun xehi...»** — muxu «altun» bəlkim «altun rənglik» zəytun meyi —hər tərəplik rohiy riqəbət-təsəllini kərsətsə kerək. □ **4:14 ««zəytun meyida məsih kilinəqan» ikki oşul balidur»** — ibranıy tilida: «zəytun maylik ikki oşul bala» deyilidu. Bu ayəttik «ikki zəytun dərihi» toşrisida ikki kəzkarax bar. (1) İkki zəytun dərihi Zərubbabəl wə Yəxua, yəni Dawutning əwladi boləqan padixahning ornida turəquçi Zərubbabəl wə bax kaħin Yəxua. Oqurmənlərnig esidə boluxi kerəkki, İsrailning padixahliri wə kaħinliri alahidə bir puraklik zəytun meyi bilən «məsih kilinəqan», bu may Hudaning Rohining məditini bildürətti. Xuningdək padixah wə kaħin (baxka tərəplərdin) Hudaəqa wəkalətqi bolatti. Bu birinçi kəzkarax boyiqə bu ikki adəmnig Hudaning Rohi arkilik yetəkçilik kilixi wə ilham berixi bilən, həlk Hudaning nurini dunyaəqa qaçidiəqan «qiraətdan» bolidu. (2) Bu «məsih kilinəqan ikki oşul bala» dəl Zakariya wə Haqay pəyğəmbərlərnig əzi; ularning riqəbətəndürəxliri bilən pütün həlk, jümlidin Zərubbabəl wə Yəxua mukəddəs ibadəthanini kuruxka ilhamlandurulmaktə; xuning bilən yənə «Hudaning nurini dunyaəqa qaçidiəqan «qiraətdan» bolidu». Bizningqə bu kəzkarax orunluk. ■ **4:14** Zək. 4:3; Əzra 5:1; 6:14; Wəh. 11:3-4

5

Altinqi alamət kərünix — «uqar oram yazma»

¹ Andin mən yənə beximni kətürüp, mana bir uqar oram yazmini kərdüm.

² U məndin: «Nəmini kərdüng?» dəp soridi. Mən: «Bir uqar oram yazmini kərdüm; uzunluqi yigirmə gəz, kəngliki on gəz ikən» — dedim. □

³ U manga: «Bu bolsa pütün zemin üstigə qikiriləjan lənəttur; qünki hər bir oşirlik kילוquqi bu tərpiyə yeziləjini boyiqə üzüp taxlinidu; wə kəsəm iқkūqilərninq hər biri u tərpiyə yeziləjini boyiqə üzüp taxlinidu».

⁴ — «Mən bu yazmini qikirimən» — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, «wə u oşirning öyigə həmdə namim bilən yaləqəndin kəsəm iқkūqininq öyigə kiridu wə xu öydə kənuq uni yaəraq-taxliri bilən qəxupla yəwetidu». □

Yəttinqi alamət kərünix — sewəttə olturoqan ayal — «Rəzillik»

⁵ Andin mən bilən səzlixwatqan pərixte qikip manga: «Əmdi bexingni kətürgin, nəmininq qikiwatkinini kərüp bəq» — dedi.

⁶ Mən: «U nəmə?» — dəp soridim. U manga: «Bu qikiwatqan «əfah» sewitidur», wə: «Bu bolsa xu rəzillərninq pütün zemindiki kiyapitidur» — dedi. □

⁷ Əfah sewitining əqzidin dumiləq bir qəoxuxun kətürüldi, mana, əfah sewiti iqidə bir ayal olturatti.

⁸ U: «Bu bolsa, rəzillik» tur — dəp, uni əfah sewiti iqidə qayturup taxlap, əfahning əqziəqə əqir qəoxuxunni taxlap qoydi.

⁹ Beximni kətürüp, mana ikki ayalning qikənkəlikini kərdüm; xamal ularning qənatlirini yəlpütüp turatti (ularning ləyləkningkidəq qənatliri bar idi); ular əfahni asman bilən zeminning otturisiəqə kətürdi.

¹⁰ Mən bilən səzlixwatqan pərixtidin: «Ular əfahni nəgə kətürüp mangidu?» — dəp soridim.

¹¹ U manga: Ular əfah üçün «Xinar zemini» da bir öy selixqə kətti; öy bərpə kilinqəndin keyin, əfah sewiti xu yərdə öz turaləqusiəqə qoyulidu, — dəp jawab bərdi. □

6

Səkkizinqi alamət kərünix — atliq jəng hərwiliri

□ 5:2 «uzunluqi yigirmə gəz, kəngliki on gəz ikən» — ibranilyar ixlətkən «gəz» bəlkim yerim metr idi. Oram yazmininq uzunluqi, kəngliki Musa pəyqəmbərgə kərsitilgən «mukəddəs qədir» ning uzunluqi wə kəngliki bilən munasiwətlik («Mis.» 29-babni kərüng). □ 5:4 «Mən bu yazmini qikirimən... wə u oşirning öyigə həmdə namim bilən yaləqəndin kəsəm iқkūqininq öyigə kiridu wə xu öydə kənuq uni yaəraq-taxliri bilən qəxupla yəwetidu»

— «uqar oram yazma» toşrisida «qoxumqə səz» imizdə tohtilimiz. □ 5:6 «Bu qikiwatqan «əfah» sewitidur» — «əfah» bolsa həjim əlqimi, təhminən 40 litr kelidu. Muxu yərdə həm əlqəm həm əlqəydoqan sewətninq əzini kərsitidu. «Bu bolsa xu rəzillərninq pütün zemindiki kiyapitidur» — «rəzillər» ibraniy tilida «ular». Yukirida eytiləjan oşiri wə yaləqəncini kərsitixi mumkin. Ibraniy tilida «kiyəpət» «kəz» degən səz bilən ipadilididu. Mənisə bəlkim: Huda Əz həlkəqi kəzi bilən yətəqçilik kילוqinidəq («Zəb.» 32:8) Xəytanmu əzigə təwə boləqanlarni «əfah» (soda-setikning simwoli) arkilik baxquridu. «Qoxumqə səz» imizni kərüng. □ 5:11 «Xinar zemini» — «Xinar» Babiliyəning baxqə bir ismi. «əfah sewiti xu yərdə öz turaləqusiəqə qoyulidu» — «əfahda olturoqan ayal» («rəzillik») toşrisida «qoxumqə səz» imizdə tohtilimiz.

¹ Andin mana, mən yənə beximni kətürüp, ikki taq otturisdin tət jəng hərwisining qıkkanlıqını kərdüm. Taqlar bolsa mis taqlar idi.

² Birinqi jəng hərwisidiki kızıl atlar idi; ikkinqi jəng hərwisidiki qara atlar idi;

³ Üçinqi jəng hərwisidiki aq atlar, tötinqi jəng hərwisidiki küqlük qıpar atlar idi.

⁴ Mən jawabən mən bilən sözlxiwatқан pərixtidin: «Təksir, bular nemə?» — dəp soridim.

⁵ Pərixta mənə jawabən: «Bular pütkül yər-zeminning Igisining huzuridin qıkkan asmanlarning tət rohi.

⁶ Qara atlar kətילוqan hərwa ximaliy zeminlar tərəpkə kiridu; aqlar ularning kəynidin mangidu; qıparlar bolsa jənubiy zeminlar tərəpkə mangidu.

⁷ Andin muxu küqlük atlar qıqip yər yüzidə uyak-buyak kezixkə aldıraydu» — dedi.

U ularoqa: «Mənginglar, yər yüzidə uyak-buyak mənginglar» — dedi; ular yər yüzidə uyak-buyak mangdi.

⁸ Wə U mənə ünlük awazda: «Qara, ximaliy yər-zeminlar tərəpkə mangoqlanlar Mening Rohimdiki aqqıqni ximaliy zemin tərəptə besikturdi» — dedi. □

Bax kaħin Yəxuaqla taj kiydürüx

⁹ Pərwərdigarning sezi mənə kelip mundaq deyildi: —

¹⁰ Sürgün bolup kəlgənlərdin, yəni Həlday, Tobiya wə Yədayadin sowoqlatlarnı kəbul kıləqin; xu küni ular Babilin kelip qüxxən öygə, yəni Zəfaniyaning oqlı Yosiyaning öyigə kirgin;

¹¹ xundaq, kümüx wə altunni kəbul kıləqin, bulardın qəmbərsiman bir tajni toqup wə tajni Yəhozadakning oqlı bax kaħin Yəxuaning bexioqla kiygüzgin;

¹² wə Yəxuaqla: «Samawi koqlunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar mundaq dəydu: Qarəqlar, «Xah» dəp ataloqlan insan! U öz tüwidin ornida xahlinip, Pərwərdigarning ibadəthanisini quridu» — degin. ■

¹³ «Bərħək, Pərwərdigarning ibadəthanisini kuroqluqi dəl xu bolidu; u xu xahənə xan-xəroqni zimmisigə elip, öz təhtigə olturup həküm süridu; u təhtkə olturidoqlan kaħin bolidu; hatirjəmlilik-aramlikni elip kelidoqlan

□ 6:8 «ximaliy yər-zeminlar tərəpkə mangoqlanlar Mening Rohimdiki aqqıqni ximaliy zemin tərəptə besikturdi» — səkkizinqi kərünüx üstidə «koqlumqi sez»mizdə tohtilimiz.

■ 6:12 Zək. 3:8; Yəx. 4:2; 11:1; Yər. 23:5; 33:15

həmkarlik ular ikkisi arisida bolidu. □ ■

14 Muxu qəmbərsiman taj Pərwərdigarning ibadəthanisida Hələm, Tobiya, Yədayalarğa wə Zəfaniyaning oşlining meħribanlikiğa bir əslətmə üqün qoyulidu. □

15 Wə yirakta turuwatqanlar kelip Pərwərdigarning ibadəthanisini kuxur hizmitidə bolidu; xuning bilən silər samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning Meni əwətkənlisini bilisilər; əgər Pərwərdigarning awazini kəngül qoyup anglisanglar bu ix əməlgə axurulidu». ■

7

Roza tutux toşrululq koyuloqan soal wə rəddiyəlik jawab

1 Darius padixahning tətinqi yili tokkuzinqi ay, yəni «Hisləw»ning tətinqi küni, Pərwərdigarning səzi Zəkəriyağa kəldi.

2 Xu qaşda Bəyt-Əl xəhiridikilər Xerəzər wə Rəgəm-Mələklərni Pərwərdigardin iltipət soraxka əwətkənidi.

3 Bəyt-Əldikilər: «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning əyidiki kaħinlardin, xuningdək pəyğəmbərlərdin: «Hərbirimiz kəp yillardin beri kıləjinimizdək, bəxinqi ayda hər birimiz yənila əzimizni baxkılardin ayrip, yığa-zarğa olturuximiz kerəkmü?» — dəp soranglar» dəp tapilioqanidi. □

4 Pərwərdigarning səzi manga kelip mundak deyildi: —

5 «Zemindiki barliq turuwatqan həlqkə həm kaħinlarğa səz kılıp mundak sorioqin: — «Silər muxu yətmix yildin beri bəxinqi ay wə yəttinqi aylarda

□ 6:13 «u xu xahənə xan-xərəpni zimmisigə elip, ... u təhtkə olturidioqan kaħin bolidu» — Israilda «Lawiy» kəbilisidin boləjan «kaħin»lar padixah boluxka kət'iy bolmaytti. Muxu yərdə Yəxua (Əysa) xühşisizki, kəlgüsi zamanda kelidioqan Qutkuzəuqi-Məsiħni kərsitidu. «Məsiħ» həm kaħin həm padixah bolup, Yəxua wə Zərubbəbəl kuxurwatqan ibadəthanidin təhimu uluq ibadəthanini, yəni Muqəddəs Roħtin tuşuloqan kixilərdin tərki bəp kəpən ibadəthanini kuxuridu. «Koxumqə səz»imiz wə «Hağay pəyğəmbər» kışmidiki «koxumqə səz»imizni kəring. «hatirjəmlik-aramliqni elip kelidioqan həmkarlik... » — yaki «hatirjəmlik-aramliqni elip kelidioqan pilan ...». «hatirjəmlik-aramliqni elip kelidioqan həmkarlik ular ikkisi arisida bolidu» — bəzi alimlar «ikkisi» dəgən səz «ikki həqük» dəgən mənida, u bəlkim Qutkuzəuqi-Məsiħning «kaħin» həm «təhtkə olturəuqi padixah» dəgən ikki salahiyitini kərsitidu, dəp karaydu. Bizningqə «ular ikkisi» bolsa Pərwərdigar həm uning Məsiħidur. Dunyaning gunahlırini yuyidioqan kurbanliq bolsa Hudaning pilani bolup, Əz Məsiħi xu pilanini əməlgə axurup kurbanliq boləjan; xunga «hatirjəmlik-aramliqni elip kelidioqan həmkarlik» «Ular ikkisi» arisididur. ■ 6:13 Zəb. 110:1, 4; 85:10; Yəx. 9:6; 22:24; Yħ. 2:19-22 □ 6:14 «Hələm, Tobiya, Yədayalar...» — «Hələm» 10-ayəttə «Həlday» dəp atilidu. « Zəfaniyaning oşlining meħribanlikiğa bir əslətmə üqün qoyulidu» — baxka birhil tərjimisi: «Zəfaniyaning oşli «Hən»gə bir əslətmə üqün qoyulidu». Biraq «hən»ning mənisi «iltipət, meħribanliq» bolup, Muqəddəs Kitabtki baxka yərlərdə isim ornida ixlətkənliki kərülməydu. ■ 6:15 Zək. 2:8, 9, 10, 12; Yəx. 48:16; Yħ. 11:42; 17:21 □ 7:3 «bəxinqi ayda hər birimiz yənila əzimizni baxkılardin ayrip, yığa-zarğa olturuximiz kerəkmü?» — «bəxinqi ay»diki roza tutux bolsa əslidiki ibadəthaning wəyrən kılinoqanlikiğa həsrət bildürüx üqün idi. Babil imperiyəsining qoxunlıri ibadəthanini bəxinqi ayning 9-künidə wəyrən kıləqanidi, andin həlqni 70 yıl sürgün kılıp baxquroqan. Muxu kixilər: «Ibadəthana hazır kaytidin kuxuruluwatqan boləaqka, bu rozini tutuweriximiz kerəkmü?» — dəp oyliniwatqanidi.

roza tutup yioja-zar qilõninglarda, siler manga, hëkikëtən manga roza tuttunglarmu? □

⁶ Yegininglar, iqkinglar, bu pëkët özünglar üqünla yöp-iqkinglardin ibarët boldi әmәsmu? □

⁷ Bular Yerusalem wә uning әtrapidikiki xәhәrliri ahalilik bolõan, taza awatlawkan qaõlarda, jәнubiy Yәhuda wә tәwән түzlәnglik ahalilik bolõan qaõlarda, Pәrwәrdigar burunki pәyotәmbәrlәр arkilik jakarliõan sәzlәр әmәsmu?

⁸ Pәrwәrdigarning sәzi Zəkəriyaõa kelip mundak deyildi: —

⁹ «Samawi qõxunlarning Sәrdari bolõan Pәrwәrdigar mundak dәydu: — «Hëkikiy adalәtni yürgüzünglar, bir-biringlarõa mehir-muhәbbät wә rәhim-xәpkët kәrsitinglar,

¹⁰ tul hotun wә yetim-yesirlarni, yat adәmlәр wә namratlarni bozäk qilmanglar; heqkim öz qerindixioqa kenglidә yamanlik oylimisun. ■

¹¹ Birak *ata-bowiliringlar* anglaxni rät qilõan, ular jahillik bilән boynini toloqap, anglimaska kulaklirini eõir qilõan; □

¹² ular Tәwrat kanunini wә samawi qõxunlarning Sәrdari bolõan Pәrwәrdigarning Öz Rohi bilән burunki pәyotәmbәrlәр arkilik әwәtkән sәzlrini anglimaslik üqün kenglini almastäk kattik qilõanidi; xunga samawi qõxunlarning Sәrdari bolõan Pәrwәrdigardın intayin kattik qõzәp qüxkән;

¹³ xundak boldiki, Mән ularni qaqiroqanda ular anglaxni rät qilõandäk, ular qaqiroqanda Mәнmu anglaxni rät kildim» — dәydu samawi qõxunlarning Sәrdari bolõan Pәrwәrdigar, ■

¹⁴ — «wә Mән ularni ular tonumaydiõan barlik әllәр arisioqa kara kuyun bilән tarkitiwәttim; ularning ketixi bilән zemin wәyran bolõan, andin uningdin ötkәnlәrmu, kaytkanlarmu bolõan әmәs; qünki ularning sәwәbidin illik zemin wәyranә qilinoqan». □

8

Roza tutux toõruluk qoyuloqan soal wә ümid bәrgüqi jawab

¹ Wә samawi qõxunlarning Sәrdari bolõan Pәrwәrdigarning sәzi manga kelip mundak deyildi: —

² «Samawi qõxunlarning Sәrdari bolõan Pәrwәrdigar mundak dәydu: «Mening Zionõa baõliõan otluk muhәbbitim kaynap taxti; Mening uningõa baõliõan otluk muhәbbitim tüpәylidin *uning düxmәnlirigә* qõzәpim kaynap taxti. ■

□ **7:5 «Silәр muxu yatmix yildin beri bәxinqi ay wә yәttinqi aylarda roza tutup yioja-zar qilõninglarda...»** — «yәttinqi ay»diki roza, waliy Gәdәliyaning qaza qilinoqanlikini әslәx mәqsitidә tutuloqan roza bolup, uning wapatioqa hәsrät bildürüx üqün idi (Tәwrat, «Yәrәmiya», 40-41-bablar). Bu Babil imperiyәsi Pәlәstinni ixõal qilõan mәzgildiki әng ahirki pajialik wәkә idi.

□ **7:6 «Yegininglar, iqkinglar, bu pëkët özünglar üqünla yöp-iqkinglardın ibarët boldi әmәsmu?»** — demäk, silәrning roza tutuxunglar yöp-iqixinglarõa ohxax, pëkët ezliringla üqündur. Roza tutuxning mәqsiti Hudani izdәx әmәs, bәlki «öz-özigә iqini aõritix»tin ibarët boluxi mumkin. Yәнә bir imkaniyiti, bu әyәttiki «yemäk» wә «iqmәk» bәlkim heyт-bayramlarni kәrsitidu. Huda ulardin: «muxu heyт-bayramlarni өзүnglar üqün tәbrikli dinglarmu, yaki mән üqün tәbrikli dinglarmu?» — dәp sorawatidu. ■ **7:10** Mis. 22:22 □ **7:11 «ular jahillik bilән boynini toloqap»** — ibranıy tilida «ular mürisini jahil kılıp...». ■ **7:13** Pәnd. 1:28; Yәx. 1:15; Yәр. 11:11; 14:12 □ **7:14 «ularni... kara kuyun bilән tarkitiwәttim»** — yaki «ularni ... kara kuyun bilән tarkitiwәttim». ■ **8:2** Zәk. 1:14

³ Pərwərdigar mundak dəydu: «Mən Zionşa kaytip kəldim, Yerusalemnin otturısında makanliximən; Yerusalem «Həkiqət xəhiri» dəp atilidu, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning teqi «Muqəddəs Taoj» dəp atilidu.

⁴ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: «Keri boway-momaylar yənə Yerusalemnin koqilirida olturidojan bolidu; künliri uzun bolup, hərbiəri həsisini kolida tutup olturidu;

⁵ xəhərning koqiliri oynawatқан oşul-kiz balilar bilən lik tolidu.

⁶ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Bu ix xu künlərdə bu həlkning kəldisining kezigə əjayib karamət kərüniديوini bilən, u Mening kezümgə karamət kərünəmdü?» — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar. □

⁷ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Mana, Mən Öz həlkimni xərkij yeminlardin, oşərbij yeminlardin kutkuzimən;

⁸ Mən ularni elip kelimən, ular Yerusalemda makanlixidu; ular Mening həlkim, Mən həkiqət wə həkkanıylikta ularning Hudasi bolimən».

⁹ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — «Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning öyining uli selinojan künidə hazır boləjan pəyoşəmbərlərnin aşozidin muxu künlərdə bayan kiliniwatқан munu səzləni ixtiwatisilə, muqəddəs ibadəthanining kuruluxioşa kolunglar küqlük kilinsun! □

¹⁰ Qünki xu künlərdin ilgiri insan üqün ix həkki yok, at-ulaş üqünmu ix həkki yok idi; jəbir-zulum tüpəylidin gikkuqi yaki kirgüqi üqün amanəsənik yok idi; qünki Mən hərbiəri adəmnəi öz yekinişoa düxmənəxtürdü;

¹¹ birək Mən bu həlkning kəldisioşa burunqi künlərdikidək bolmaymən, dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar;

¹² qünki uruk həsulluk bolidu, üzüm teli mewiləydu, tuprak ündürmilirini beridu, asmanlar xəbnəmlirini beridu; xuning bilən mən bu həlkning kəldisioşa muxularning əhmmisini igə kildurimən. □

¹³ Xundak əməlgə axuruliduki, silər əllər arisida lənət bolup kəloşininglarning əksişə, i Yəhuda jəməti wə Israil jəməti, Mən siləni kutkuzimən, silər ularoşa bəht-bərikət bolisilər; kərkənglar, kəllirənglar küqlük kilinsun! □

¹⁴ Qünki samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: — Silərnin ata-bowiliringlar Mening oşəzipimni koşoşoşanda Mening silərgə yamanlik yətküzüx oyida boləjinim wə xu jaza yolidin yanmişimdek — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar

□ **8:6 «Bu ix xu künlərdə bu həlkning kəldisining kezigə əjayib karamət kərüniديوini bilən, u Mening kezümgə karamət kərünəmdü?»** — demək, adəmlər üqün əjayib karamət boləjan ixlar Huda üqün adəttiki ixlar. □ **8:9 «Pərwərdigarning öyining uli selinojan künidə səzilən pəyoşəmbərlər»** — Haşay wə Zəkəriya. Bu ayəttə kəzdə tutulojan «Pərwərdigarning öyining ulinigin selinixi» ikki yil burun («Əzra» 5:1-2) boləjan bolsa kərək. □ **8:12 «uruk həsulluk bolidu»** — yaki «urukqa hatirjəmlək-amanlik bolidu». □ **8:13 «silər əllər arisida lənət bolup kəloşininglar»** — bu səzning bəlkim üq tərpi bar. (1) sürgün boləjan Yəhudiyalar əzliri lənətkə kəlduruləjan; (2) ular bəxkilaroşa lənət bolup ularoşa bala-kəza kəltürəjan; (3) ularning nami (Israil, Yəhudiya) lənətni bəldürəjan. Huda muxu üq əwalning hərbiəri dəl ularning əksişə aylanduridu. **«silər ularoşa (əllərgə) bəht-bərikət bolisilər»** — Huda əslidə İbrahim pəyoşəmbərgə: «Sən wə əwladinğ hərbiəri əl-millətkə bəht-bərikət bolisən» dəp wədə kəlojan. Israil itaətsizliktin muxu bərikətni lənətkə aylandurojan.

¹⁵ Mən hazır, muxu künlərdə yənə Yerusalem wə Yəhuda jəmətigə yahxilik yətküzüx oyida boldum; kərkənglar.

¹⁶ Muxu ixlarə əməl qilinglar: — Hərbiringlar öz yeqininglarə həkikətəni səzlənglar; dərwaziliringlarda həkikətə, aman-tinqlikə uyoqun həkümləni yürüzünglar; □ ■

¹⁷ heqkim kənglidə öz yeqinəyə yamanlik oylimisun; heqkəndəq yaloqan kəsəmgə xerik bolmanglar; qünki Mən dəl bularning həmmisigə nəprətlinimən, dəydu Pərwərdigar.■

¹⁸ Wə samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarning səzi mənə kelip mundəq deyildi: —

¹⁹ Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar mundəq dəydu: — «Tətingi aydiki roza, bəxinqi aydiki roza, yəttinqi aydiki roza wə oninqi aydiki roza Yəhuda jəmətigə huxallik wə xad-huramlik, bəhtlik ibadət sorunliri bolidu; xunga həkikət wə hatirjəmlik-tinqlikni səyünglar.□

²⁰ Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar mundəq dəydu: — «Nuroqun qowmlar wə kəp xəhərləning əhəlisi yənə muxu yərgə kelidu; ■

²¹ bir xəhərdə turuwatqanlar baxqə bir xəhərgə berip ularəqə: «Pərwərdigardin iltipət tiləxkə, samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarni izdəxkə tez barayli; mənmu barimən!» — dəydiqan bolidu.

²² Kəp qowmlar wə küqlük əllər Pərwərdigardin iltipət tiləxkə, samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigarni izdəxkə Yerusaleməyə kelidu.

²³ Samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar mundəq dəydu: — «Xu künlərdə hərhil tilda səzləydiqan əllərdin on nəpər adəm qikiq Yəhudiy bir adəmning tonining etikini tutuwelip uningəyə: «Biz sən bilən barayli; qünki Hudani sən bilən billidur, dəp angliduk» — dəydu.□

9

«Büyük Iskəndər»ning tajawuzi toqruluk bexarətlər

¹ Pərwərdigarning səzidin yükləngən bexarət — Hadrak zemini wə Dəməxk üstigə qonidu (qünki Pərwərdigarning nəziri adəmlər wə Israilning barlik qəbililiri üstididur); □

□ **8:16 «dərwaziliringlarda həkikətə, aman-tinqlikə uyoqun həkümləni yürüzünglar»** — aqsakallar xəhər dərwazilirida olturup, sot wə həküm qilatti. ■ **8:16**

Əf. 4:25 ■ **8:17 Zək. 5:3, 4; 7:10.** □ **8:19 «Tətingi aydiki roza, bəxinqi aydiki roza, yəttinqi aydiki roza wə oninqi aydiki roza Yəhuda jəmətigə huxallik wə xad-huramlik, bəhtlik ibadət sorunliri bolidu»** — bu «rozilar» toqruluk «qoxumqə sez»ni kərugə. ■ **8:20**

Yəx. 2:2; Yər. 16:19; Mik. 4:1; Zək. 8:2. □ **8:23 «Xu künlərdə ... əllərdin on nəpər adəm qikiq Yəhudiy bir adəmning tonining etikini tutuwelip uningəyə: «Biz sən bilən barayli; qünki Hudani sən bilən billidur, dəp angliduk» — dəydu»** — bu ix Hudani izdəngən «yat əllər»ning hərəkətlirigə bir misal bolidu. □ **9:1 «Hadrak zemini»** — kona tarihnəmlər boyiqə, «Hadrak» degən rayon Dəməxk xəhərigə yeqin boləqan, biraq dəl qəysi jay ikənlikini hazır bilməymiz. «**qünki Pərwərdigarning nəziri adəmlər wə Israilning barlik qəbililiri üstididur»** — baxqə birhil təjəmisini: «qünki insanlarning wə Israilning barlik qəbililirining kezi Pərwərdigarəyə qarəydu».

² U bularoşa qeGRIDAX bolōjan Hamatqa, Tur wə Zidon ūstigimu qonidu. Tur tolimu «dana» bolōjaqqa, □

³ ōzi ūqūn qorojan kurojan, kŭmŭxni topidək, sap altunni koqilardiki patkaqtək dŕwŭlŕp kojojan.

⁴ Mana, Rŕb uni mal-dunyasiDIN ayriwetidu, uning kŭqini dengizda yok kilidu; u ot tŕripidin yŕp ketilidu. □

⁵ Axkelon buni kŕrŭp koŕkŭdu; Gazamu kŕrŭp azablinip tolojinip ketidu; Őkronmu xundaq, qŭnki uning arzu-ŭmŭdi tozup ketidu; padixah Gazadin yokap ketidu, Axkelon adŕmzatsiz qalidu.

⁶ Xuning bilŕn AxdoDta haramdin bolōjan birsi turidu; Mŕn Filistiyŕlŕrning mŕoŕrurluŕi wŕ pŕhrini yokŭtimŕn. □

⁷ Mŕn aŕzidin qanlarni, uning haram yegŕn yirginqlik nŕrsilŕrni qixliri arisidin elip ketimŕn; andin kelip qalojanlar bolsa, ular Hudayimizoŕa tŕwŕ bolup, Yŕhudada yolbaxŕi bolidu; Őkronning ornŭ Yŕbus kŕbilisidikilŕrgŕ ohxax bolidu. □

⁸ Mŕn koXun tŭpŕylidin, yŕni ŕtŭp kŕtkŭqi wŕ kaytip kŕlgŭqi tŭpŕylidin Őz ŕyŭm ŕtrapida qedirimni tŭktŭrimŕn; ŕzgŭqi kaytidin uningdin ŕtmŕydu; qŭnki Őz koZŭm bilŕn koZŭtimŕn. □

Zionning padixahi Mŕsih kelidu!

⁹ Zor xadlan, i Zion kŭzi!

Tŕntŕnŕlik nida qil, i Yerusalem kŭzi!

Qaranglar, padixahing yeningoŕa kelidu;

U hŕkqaniy wŕ nijatlik bolidu;

Kŕmtŕ-mŕmin bolup,

□ **9:2 «U , yŕni Pŕrwardigarning bexariti** bularoŕa qeGRIDAX bolōjan Hamatqa, Tur wə Zidon ūstigimu qonidu» — «bŭyŭk Iskŕndŕ» miladiyŕdin ilgiriki 332-yili jŕnub tŕrŕpkŕ yŭrŭx kilip muxu yŕrlŕrni bir-birlŕp igiliwalojan. □ **9:4 «Mana, Rŕb uni mal-dunyasiDIN ayriwetidu, uning kŭqini dengizda yok kilidu; u ot tŕripidin yŕp ketilidu»** — bu ayŕtni «bŭyŭk Iskŕndŕ» ŕmŕlgŕ axurojan. Miladiyŕdin ilgiri 332-yili u Turni bulang-talang kilip pŭtŭnlŕy wŕyran kiliwŕtkŕn «koXumqŕ sez»imzini koŕŭng. «uning kŭqini dengizda yok kilidu» degŕnlikning baxŕa birhil tŕjŭmisi: «U (yŕni Rŕb) ularning dengizdiki kŭqini yok kilidu. □ **9:6 «Xuning bilŕn AxdoDta haramdin bolōjan birsi turidu; Mŕn Filistiyŕlŕrning mŕoŕrurluŕi wŕ pŕhrini yokŭtimŕn»** — Iskŕndŕ Turni igiliwaloJanandin keyin Filistiyŕgŕ qarap yŭrŭx kilidu. 5- wŕ 6-ayŕttŕ tiloŕa elinojan (Axkelon, Gaza, Őkron, AxdoD) xŕhŕrlŕ Filistiyŕdiki bŕx qŕng xŕhŕrning tŕti. Bu jŕnglŕrning tŕpsilatliri ūqŭn «koXumqŕ sez»imzini koŕŭng. □ **9:7 «Mŕn aŕzidin qanlarni, uning haram yegŕn yirginqlik nŕrsilŕrni qixliri arisidin elip ketimŕn; andin kelip qalojanlar bolsa, ular Hudayimizoŕa tŕwŕ bolup,...»** — «Hudayimizoŕa» degŕn sezgŕ qarŭoJanda muxu ayŕtlŕrdiki sezligŭqi Mŕsihning ŕzi boluxi kerŕk. «...Őkronning ornŭ Yŕbus kŕbilisidikilŕrgŕ ohxax bolidu» — toluq ayŕtning mŕnisi: (1) Filistiyŕlŕ ŕmdi butlaroŕa atalojan qŭrbanliklŕrning qŕninimu, gŕxinimu yemŕyŕdioŕn bolidu. (2) Filistiyŕlŕ Hudaoŕa tŕwŕ bolup Yŕhuda arisida (Yŕbus kŕbilisidikilŕrdŕk) hŕrmŕtlik mŕrtiwigŕ igŕ bolidu (hazirŕi «Pŕlŕsŕtinliklŕ» Filistiyŕlŕrning ŕwladliri boluxi mumkin). «KoXumqŕ sez»imzini koŕŭng. □ **9:8 «Mŕn koXun tŭpŕylidin, yŕni ŕtŭp kŕtkŭqi wŕ kaytip kŕlgŭqi tŭpŕylidin Őz ŕyŭm ŕtrapida qedirimni tŭktŭrimŕn; ŕzgŭqi kaytidin uningdin ŕtmŕydu; qŭnki Őz koZŭm bilŕn koZŭtimŕn»** — «bŭyŭk Iskŕndŕ» zalim bolŕjini bilŕn, Misiroŕa hŭjum kilixŕa mangŕoJanda («ŕtŭp kŕtkŕndŕ») yaki Misirni ixŕoJal kilip («kaytip kŕlgŕndŕ») (gŕrŕqŕ Yerusalemdiki muŕŕddŕs ibadŕthanida nuroŕunlioJan bayliklar bolsimu), Yerusalemoŕa hŕq hŭjum kilmioJan. Bu tarihnŕng ŕng qŕng sirliridin biridur. «KoXumqŕ sez»imzini koŕŭng.

Mada exakkə, yəni exək təhiyigə minip kelidu; □ ■

¹⁰ Xuning bilən Mən jəng hərwilirini Əfraindin, Atlarni Yerusalemdin məhrum qiliwetimən; Jəng okyasimu elip taxlinidu.

U bolsa əllərgə hatirjəmlək-tinqlikni jakarlap yətküzidu; Uning həkümranliqi dengizdin dengizoiqə,

Əfrat dəryasidin yər yüzining qətlirigiqə bolidu. □

¹¹ Əmdi seni bolsa, sanga qüxürülgən əhdə keni tüpəylidin, Mən arangdiki məhboslarni susiz orəktin azadliqqa qikirimən. □ ■

¹² Mustəhkəm jayoqa kaytip kelinglar; i arzu-ümidning məhbosliri! Bügün Mən jakarlap eytimənki, tartqan jazaliringning əksini ikki həssiləp sanga kayturimən. □

¹³ Qünki Özümlə üqün Yəhudani okyadək egildürdüm, Əfrainmi oq kilip okyaşqa saldim; Mən oşul baliliringni ornidin turquzimən, i Zion — ular sening oşul baliliringoşa qarxi jəng kilidu, i Gretsiyə! I Zion, Mən seni pəlwanning kolidiki kiliqtək kilimən.

¹⁴ Pərwərdigar ularning üstidə körünidu; Uning oqi qakmaqtek etilip uqudu. Rəb Pərwərdigar kanayni qalidu; U jənubtiki dəhşətlik kara kuyunlarni billə elip yürük kilidu. ■

¹⁵ Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar ular üqün mudariə bolidu; ular saləqa taxlirini kukum kilip, dəsşəp qəyləydu; ular iqiwelip, xarab kəypini sürgənlərdək kiyqas-sürən kətüridu; ular *kanəşa* miləngən qurbangahning bürjəkliridək, *kanəşa* tolduruləjan qaqlardək bolidu. □

¹⁶ Xu küni Pərwərdigar boləjan ularning Hudasi ularni Özümlə baqqan padam boləjan həlkim dəp bilip qutkuzidu; qünki ular taj gəhərliridək

□ 9:9 «U həkkaniy wə nijatlik bolidu» — baxqə tərjimiliri: «U nijatni elip kelidu», «U qutkuzuləjan bolidu» yaki «U oşlibilik bolidu». «Karanglar, padixahing yeningoşa kelidu... mada exakkə, yəni exək təhiyigə minip kelidu» — bu toluq bəxarət Əysa Məsihni enik kərsitidu. Injil, «Matta» 21-bab, «Markus» 11-bab, «Luqa» 19-bab, «Yuhanna» 12-bablarni kəring. ■ 9:9 Zək. 2:10; Mat. 21:4-5; Yh.12:12-16 □ 9:10 «Xuning bilən Mən jəng hərwilirini Əfraindin, ...məhrum qiliwetimən; ... U, yəni *Israilning padixah Məsih* bolsa əllərgə hatirjəmlək-tinqlikni jakarlap yətküzidu; uning həkümranliqi dengizdin dengizoiqə, Əfrat dəryasidin yər yüzining qətlirigiqə bolidu» — demisəkmə, bəxarət Əysa Məsihning dunyaşqa tunqi kelixidin (9-ayət) uning kaytip kelixigə atlap etidu. Bəxarətning qəloşini ahirqi zamanlarni kərsitidu. «Qoxumqə səz»imizni kəring. □ 9:11 «Əmdi seni bolsa, sanga qüxürülgən əhdə keni tüpəylidin, Mən arangdiki məhboslarni susiz orəktin azadliqqa qikirimən» — bu sirlik bəxarətning həm rohiy həm jismani yəhətliri boluxi kərek. Iximizki, Əysa Məsihning keni bilən tüzgən «yengi əhdə» Yəhudiylarni, əllərnimə hərhil «gunah oriki»din qutkuzalaydu həm kəlgüsidimə buning səwəbidin Huda Yəhudiylarni hərhil jismani yə qiyqilqlardimmə qutkuzidu.

■ 9:11 Mat. 26:28; Luqa 22:20; Rim. 9:3, 4; Rim. 10:15, 26, 27; 1Kor. 11:25; Ibr. 9:19, 20, 21. □ 9:12 «Mustəhkəm jayoqa kaytip kelinglar, i arzu-ümidning məhbosliri!» — «arzu-ümidning məhbosliri» bəlkim bu tolimə kişkartiləjan gəp boluxi mumkin, mənisi: ««Hudaning kəldisi» Hudaning nurəşon wədiliri aldida ümidwar boluxi kərek idi. Lekin ularning uningə i xənməsliki, xundaklə ümidsizlinixi tüpəylidin gunahning məhbosliri bolup qəloşan. Ularning birdinbir «mustəhkəm jay»i Hudaning Əzi, əlwəttə. ■ 9:14 Nah. 2:6 □ 9:15 «... ular (kanəşa) miləngən qurbangahning bürjəkliridək, kanəşa tolduruləjan qaqlardək bolidu» — bu

ohxitix *Israilning* jənggə bolidəjan zək-kəypining xarab i qkən adəmnəngkidək bolidəjanlikni yaki dükxənlərdin təkülgən qanning kəplükini bildüridu. Qurbangah üstidiki qurbanliqlarning kanlirini elixqə birnəqqə qaqlarni təyyarlar kərek idi, ular əlwəttə qan bilən liq toldurulatti wə qurbangahning bürjəkliri kanəşa milinip kətətti. Toluq bu bəxarət bəlkim (1) *Israilning* Gretsiyə zalimliri üstidin (miladiyədin ilgiriki 3- wə 2-əsirdə) boləjan əjayib oşlibilirini wə (2) ahirqi zamandiki dəjalning qoxunliri bilən bolidəjan uruxlarni kərsitidu. «Qoxumqə səz»imiznimə kəring.

□ 9:11 Mat. 26:28; Luqa 22:20; Rim. 9:3, 4; Rim. 10:15, 26, 27; 1Kor. 11:25; Ibr. 9:19, 20, 21. □ 9:12 «Mustəhkəm jayoqa kaytip kelinglar, i arzu-ümidning məhbosliri!» — «arzu-ümidning məhbosliri» bəlkim bu tolimə kişkartiləjan gəp boluxi mumkin, mənisi: ««Hudaning kəldisi» Hudaning nurəşon wədiliri aldida ümidwar boluxi kərek idi. Lekin ularning uningə i xənməsliki, xundaklə ümidsizlinixi tüpəylidin gunahning məhbosliri bolup qəloşan. Ularning birdinbir «mustəhkəm jay»i Hudaning Əzi, əlwəttə. ■ 9:14 Nah. 2:6 □ 9:15 «... ular (kanəşa) miləngən qurbangahning bürjəkliridək, kanəşa tolduruləjan qaqlardək bolidu» — bu

ohxitix *Israilning* jənggə bolidəjan zək-kəypining xarab i qkən adəmnəngkidək bolidəjanlikni yaki dükxənlərdin təkülgən qanning kəplükini bildüridu. Qurbangah üstidiki qurbanliqlarning kanlirini elixqə birnəqqə qaqlarni təyyarlar kərek idi, ular əlwəttə qan bilən liq toldurulatti wə qurbangahning bürjəkliri kanəşa milinip kətətti. Toluq bu bəxarət bəlkim (1) *Israilning* Gretsiyə zalimliri üstidin (miladiyədin ilgiriki 3- wə 2-əsirdə) boləjan əjayib oşlibilirini wə (2) ahirqi zamandiki dəjalning qoxunliri bilən bolidəjan uruxlarni kərsitidu. «Qoxumqə səz»imiznimə kəring.

Uning zemini üstidə kətürüldü.

17 Xunqə zordur Uning mehribanlığı, xunqə kaltistur Uning güzəlliki! Ziraətlər yigitləri, yengi xarab kızları yaxnitidu!□

10

Ahırki zamanlardiki wəqələr — dawami

1 Pərwərdigardin «keyinki yamoqur» pəslidə yamoqurni tələp kilinglar; Pərwərdigar qaqmaqlarıni qakturup, ularoqa mol yamoqurlarıni, xuningdək hər birigə etizda ot-qəpləri beridu. □

2 Qünki «öy butliri» bimənə gəpləri eytkən, palqılar yaloqan «alamət»ləri kərgən, tuturuksiz güxləri səzligən; ular kuruq təsəlli beridu. Xunga həlk qoy padisidək tənəp kətti; ular padiqisi bolmioqaqqa, azar yeməktə. □ ■

3 Mening oəzipim padiqilaroqa kəzoqaldi; Mən muxu «tekə» yetəqilərini jazalaymən; qünki samawi qoxunlarıning Sərdari boləqan Pərwərdigar Öz padisidin, yəni Yəhuda jəmətidin həwər elixka kəldi; U jəngdə ularni Özining həywətlik etidək qilidu.

4 Uningdin yəni Yəhudadin «burjək Texi», uningdin «Kozuk», uningdin «Jəng Okyasi», uningdin «Həmmigə həkümranlik Kiloquqi» qikidu. □

5 Xuning bilən ular jəngdə, *düxmənləri*ni koqilardiki patkəkni dəssigəndək qəyləydiqan palwanlardək bolidu; ular jəng qilidu, qünki Pərwərdigar ular bilən billidu; ular atlik əskərlərimu yərgə qaritip qoyidu.

6 Mən Yəhuda jəmətini küqəytimən, Yüsüpnig jəmətini kutkuzimən; Mən ularni qaytidin olturəkləxixka qayturimən; qünki Mən ularoqa rəhim-xəpəkətni kərsitimən. Ular Mən həqkaqan taxliwətmigəndək bolidu; qünki Mən ularning Hudasi Pərwərdigarmən; Mən ularoqa jawab berimən.

7 Əfrəimdikilər palwandək bolidu, kəngülliri xarab kəypini sürgənlərdək huxallinidu; ularning baliliri buni kərup huxallinidu; ularning kəngli Pərwərdigardin xadlinidu.

8 Mən üxkirtip, ularni yəqimən; qünki Mən ularni bədəl tələp hərülükə qikirimən; ular ilgiri kəpiyip kətkəndək kəpiyidu.

9 Mən ularni əllər arisida uruqtək qaqimən; andin ular Meni yirək jaylarda əsləydu; xuning bilən ular baliliri bilən həyat kəlip, qaytip kelidu. □

□ 9:17 «Xunqə zordur Uning mehribanlığı, xunqə kaltistur Uning güzəlliki!» — yaki, «Nemideqan əziz! Nemideqan güzəl!». □ 10:1 «Pərwərdigardin «keyinki yamoqur» pəslidə yamoqurni tələp kilinglar» — bu dua yukiriki bexarət bilən baqlinixlik; ziraətlər wə üzümlərgə yamoqur kerək, əlwəttə. «Keyinki yamoqur» bolsa Pələstində 3- yaki 4-ayda yaqidu, ətiyazlik ziraətlərini pixurux həlkilik rolini oynaydu. Bu yamoqurlar bolmisa həq həsul bolmaydu. □ 10:2

«öy butliri» — (ibraniy tilida «tərafım») pal bilən «yol kərsitidiqan» birhil butlar idi. ■ 10:2 Top. 5:6 □ 10:4 «Uningdin, yəni Yəhudadin «burjək texi», uningdin «kozuk»...» — «yəni Yəhudadin» degən sözləri tərijimə yolida qoxup kirgüzduq. Ibraniy tilida pəkət «uningdin» deyilidu. 9-ayətə «Yəhuda jəməti» kəzdə tutuləqan boləqaqqa, 10-ayətni xundaq tərijimə qilduq. Məsih «Yəhudadin» qikidu, əlwəttə. Baxka birhil tərijimisi «yəni Hudadin». «uningdin ... «burjək texi», .. «kozuk», .. «jəng okyasi», .. «həmmigə həkümranlik Kiloquqi» qikidu» — bu tət namning həmmisi «Məsih-Kutkuzəquqi»ning unwanliri bolidu. Barlik pəyqəmbərlərnig bexarətliri boyiqə «Məsih» qokum Yəhudaning əwladı boluxi kerək idi. «Koxumqə səz»imiznimu kərüng. «Uningdin» degənni bəzi alimlar «Hudadin» degən mənida, dəp karaydu. □ 10:9 «Mən ularni əllər arisida uruqtək qaqimən; ...» — yaki «Mən ularni əllər arisida uruqtək qaqidiqan bolsam,....».

¹⁰ Mən ularni kaytidin Misir zeminidin elip kelimen, Asuriyadinmu qikirip yiojimen; ularni Gilead wə Liwan zeminiqa elip kirguzimen; yer-zemin ularni patkuzalmay kalidu.

¹¹ Xundaq kilip, U jəbir-japa dengizidin otip, dengizdiki dolkunlarni uridu; Nil dəryasining təgliri kurup ketidu; Asuriyəning məqrurluqi wə pəhri pəs kilinidu, Misirdiki xahənə hasimu yokilidu. □

¹² Mən ularni Pərwərdigar arkilik küqəytimən; ular Uning namida mangidu, dəydu Pərwərdigar.

11

Hudaning padisi yaxhi padiqisini, yəni Pərwərdigarning Əzini rət qilidu; ular zulmətkə kalidu

¹ I Liwan, ot sening kedir dərəhliringni yəp ketixi üqün, dərwarziliringni aq! □

² Waysanglar, i qarioaylar, qünki kedir yikildi, esil dərəhlər wəyran kilindi; waysanglar, i Baxandiki dub dərəhliri, qünki baraxsan orman yikitildi!

³ Padiqilarning waysioqan awazini angla! Qünki ularning xəripi *bolqan qimən-yaylak* wəyran kilindi; arslanlarning hərkirigən awazini angla! Qünki İordan dəryasining pəhri bolqan *bük-baraxsanliqi* wəyran kilindi.

⁴ Pərwərdigar Hudayim mundaq dəydu: — Boquzlxaxka bekitilgən padini bakkin!

⁵ Ularni setiwaloqanlar ularni boquzliwətkəndə heq gunahkar dəp karalmaydu; ularni setiwətkənlər: «Pərwərdigarqa xükri! Qünki beyip kəttim!» — dəydu; ularning öz padiqiliri ularqa iqini heq aqrilmaydu.

⁶ Qünki Mən zeminda turuwatqanlarqa yənə iqimni heq aqrilmaymən, dəydu Pərwərdigar; — wə mana, Mən adəmlərnə, hər birini öz yekininəng qolioqa wə öz padixahining qolioqa tapxurimən; mana, bular zeminni harab qilidu, Mən ularni bularning kolidin heq kutkuzmaymən. □

⁷ Xunga mən «boquzlxaxka bekitilgən pada»ni bekip turdum, bolupmu padining arisidiki miskin məminlərnə baktim. Mən özümgə ikki tayakni

□ **10:11** «U jəbir-japa dengizidin otip, dengizdiki dolkunlarni uridu» — «U» — Hudani kərsitidu, əlwəttə. □ **11:1** «I Liwan, ot sening kedir dərəhliringni yəp ketixi üqün, dərwarziliringni aq!» — bu 1-3-ayət bəlkim bir ohxitix; Yəhudaning yetəqiliri Hudaning həlqi wə Huda bərgən zeminni öz mənəpəiti üqün ixlətkən, hazır bu mənəpəəttin ayrilidu. 1-ayət yengidin kuruloqan ibadəthanining yənə wəyran kilinixini kərsitixi mumkin. U Liwandiki kəpligən kedir dərəhlirini wə baxka esil dərəhlərnə ixlitip selinoqan (Təwrat, «Əzra», 3:7-ayət). «Qoxumqə səz»imizdə biz bu babni təpsiliy xərhləymiz. □ **11:6** «Mən... hər birini öz yekininəng qolioqa wə öz padixahining qolioqa tapxurimən» — «öz padixahı» əlahidə ibarə bolup, bəlkim Huda xu padixahni tallimoqanlikini, bəlkı Yəhudadikilər əzlıri talliwaloqanlikini kərsitidu. Zəkəriyaning dəwridə Yəhudaning heq padixahı yok idi (Yəhuda Pars imperiyəsi astida bolqan).

aldim; birinçisini «xapaət», ikkinçisini «rixtə» dəp atidim; xuning bilən mən padini bahtim. □

⁸ Xuningdək Mən bir ay iqidə üq padiqini həlak kildim; Mening jenim bu *həlktin* bizar boldi wə ularning jeni Meni eq kərđi. □

⁹ Mən: «Mən silərni bəkməymən; ələy dəp qaloqanliri əlüp kətsun; həlak bolay dəp qaloqanliri həlak bolsun; tirik qaloqanlarning həmmisi bir-birining gəxini yesun» — dedim. □

¹⁰ Mən «xapaət» degən tayikimni elip sunduriwəttim, xuningdək Mening barlıq əllər bilən boləqan əhdəmni sunduruwəttim.

¹¹ Əhdə xu küni bikar kiliwətildi; xunga pada arisidiki manga dikqət qiloqan miskin məminlər buning Pərwərdigarning sezi ikənlikini bilip yətti. □

¹² Wə mən ularə: «Muwapik kərsənglar, mening ix həkkimni beringlar; bolmisa boldi qilinglar» — dedim. Xunga ular mening ix həkkimgə ottuz kümüx tənggini tarəziə saldı. ■

¹³ Wə Pərwərdigar manga: «Mana bu ular Manga bekitkən kaltis baħa! Uni sapalqining aldiəqə taxlap bər!» dedi. Xuning bilən mən ottuz kümüx tənggini elip bularni Pərwərdigarning əyidə, sapalqining aldiəqə qəriwəttim. □ ■

¹⁴ Andin mən Yəhuda bilən Israilning qerindaxlıkını üzüx üqün, ikkinqi tayikimni, yəni «rixtə»ni sunduruwəttim.

¹⁵ Andin Pərwərdigar manga mundak dedi: «Sən əmdi yənə ərziməs padiqining qorallirini al. □

□ **11:7 «Xunga mən «boşuzlaxqa bekitilgən pada»ni bekip turdum, bolupmu padining arisidiki miskin məminlərnı bahtim»** — «pada» Israil həlkini kərsitidu. Padining «arisidiki miskin məminlər», Hudaəqə sadik «kaldi»lar idi (11-ayətni kəruŋg). Zəkəriya padiqilik wəzipisini **ularni dəp** zimmissigə alidu. Lekin Hudaning jazasi padining kəp qismining bəxiəqə qüxüx aldiə turidu (5-ayət); Hudaning nəziri bəribir «pada arisidiki «miskin məminlər»» («kaldilar») üstidə bolidu. Ular padining arisidiki az bir qismidur: **«Mən özümgə ikki tayakni aldim; birinçisini «xapaət», ikkinçisini «rixtə» dəp atidim; xuning bilən mən padini bahtim...»** — Zəkəriya bəlkim məzkur ixni, xundakla 8-14-ayəttili baxqa bəzi ixlarni qüxidə yaki əlamət kərünüxtə kərgən boluxi mumkin; bu ixlarning məlum bir qismini u həlk əldidə «rol elip» kərsətkən bolsa kərək. «Qoxumqə səz»imiznimu kəruŋg. □ **11:8 «Xuningdək Mən bir ay iqidə üq padiqini həlak kildim...»** — «üq padiqi» toqruluk bizningqə ikki imkaniyət bar. (1) «üq padiqi» məlum ədəmlərni əməs, bəliki Huda Israil üqün bekitkən üq hil padiqini, yəni «pəyöəmbər», «kahin» wə «padixah»ni bildüridu. Miladiyədin keyinki 70-yili Rim imperiyəsinin Yerusalemini wəyran kilixi bilən, Israilda bu üq hil «padiqi» qəlmidi. (2) miladiyədin keyinki 70-yili Rim imperiyəsi Yerusalemini muħasirigə ələqəndə, Israilning bir-birigə eq boləqan üq yetəkqisi (Yuhəanna, Simon wə Əliezər) bar idi. Ularning bir-biri bilən soquxuxliri tüpəyilid Yerusalemlə ahir bərip ixəql kiliqən, bu üq «padiqi» xu həman «padiqiliqtin» qəloqan. Biz 2-imkaniyətkə mayilmiz. «Qoxumqə səz»imizdə biz yənə buning üstidə muzakirəliximiz. □ **11:9 «Həlak bolay dəp qaloqanliri həlak bolsun; tirik qaloqanlarning həmmisi bir-birining gəxini yesun» — dedim** — dərəkə, Rim imperiyəsi Yerusalemini muħasirigə ələqəndə kəp adəm əqarqiliqtin bəxqilarni əltürüp gəxini yegən. □ **11:11 «... miskin məminlər buning Pərwərdigarning sezi ikənlikini bilip yətti»** — bu «miskinlarning bilip yetixi»ning özimu bəlkim «əlamət kərünüx»ning bir qismidur. Demək, həmmisi pəyöəmbərninŋ dəwridin keyin yüz bəridu. ■ **11:12 Mat. 26:15; 27:9** □ **11:13 «Pərwərdigar manga: «Mana bu ular Manga bekitkən kaltis baħa! Uni sapalqining aldiəqə taxlap bər!» dedi»** — «kaltis baħa!» — kinayilik, həjwiyy gəp, əlwəttə. ■ **11:13 Mat. 27:3-10** □ **11:15 «Pərwərdigar manga mundak dedi: «Sən əmdi yənə ərziməs padiqining qorallirini al...»** — yaxxi padiqining qoralliri boləqan ikki tayakni sunduruwətkəndin keyin, «ərziməs padiqining qorallirini al» dəp buyruloqan.

¹⁶ Qünki mana, Mən zeminda bir padiqini ornidin turoquzimənki, u həlak bolay degənlərdin həwər almaydu, tenəp kətkənlərni izdiməydu, yarılanoqanlarni saqaytmaydu, saqlamlarnimu baqmaydu; u bəlki səmriqənlərnin gəxini yəydu, hətta tuyaklirini yirip yəydu.

¹⁷ Padini taxliwətkən ərziməs padiqining həlioqə way! Kiliq uning biliki wə ong közigə qūxidu; uning biliki pütünləy yigiləydu, uning ong közi pütünləy qarangəqulixip ketidu. □ ■

12

Yerusalemning ahirki qetim muhasirigə qūxūxi — Israilar əzi əltürgən Qutkuzoquqisini kəridu

¹ Pərwərdigarning Israil toqruluk səzidin yūkləngən bexarət: — Asmanlarni yayəyduqi, yərning ulini saləyduqi, adəmning rəhini uning iqidə Yasiəyduqi Pərwərdigar mundak dəydu: —

² Mana, Mən Yerusalemni ətrapidiki barlik əllərgə kixilərnə dəkkə-dükkigə salidoqan apqur qilimən; Yerusalemə qūxididoqan muhasirə Yəhudaəyimu qūxidu.

³ Xu küni əməlgə axuruliduki, Mən Yerusalemni barlik əllərgə əyir yūk boləqan tax qilimən; kim uni əzigə yūklisə yarılanmay qalmaydu; yər yūzidiki barlik əllər uningəyə jəng qilixkə yioqilidu.

⁴ Xu küni Mən həmmə atlarni sarasimigə selip, atliklarni sarang qilip urimən; birək Yəhuda jəmətini közümdə tutimən; əllərdiki hər bir atni bolsa korluk bilən uruwetimən.

⁵ Xuning bilən Yəhudaning yəlbəxqiliri kənglidə: «Yerusalemde turuwatqanlar samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, ularning Hudasi arqilik manga küq bolidu» dəydu.

⁶ Xu küni Mən Yəhudaning yəlbəxqilirini otunlar arisidiki otdandək, ənqilər arisidiki məx'əldək qilimən; ular ətrapidiki barlik əllərnə, yəni ong wə sol təripidikilərnə yəwetidu; Yerusalemdikilər yənə əz jayida, yəni Yerusalem xəhridə turididoqan bolidu. □

⁷ Pərwərdigar əwwal Yəhudaning qədirlirini qutkuzidu; səwəbi — Dawut jəmətining xan-xəripi həm Yerusalemde turuwatqanlarning xan-xəripi Yəhudaningkidin uluoqlanmasliki üqündur.

⁸ Xu küni Pərwərdigar Yerusalemde turuwatqanlarni qooqdaydu; ularning arisidiki ələngxip qələqanlarmu xu küni Dawuttək palwan bolidu;

□ **11:17 «Padini taxliwətkən ərziməs padiqining həlioqə way! Kiliq uning biliki wə ong közigə qūxidu; uning biliki pütünləy yigiləydu, uning ong közi pütünləy qarangəqulixip ketidu»** — bu sirlək babning həwirini yioqinqaklisək: (1) Israil əzining mənəpətpərəs «padiqiliri» təripidin kəp əzab tartqan. (2) birək bu ixlarda ularning əz məs'uliyiti bar. Huda muxu padiqiliri arqilik ularni jazaləqan həm jazalaydu. Israil həlki yaxhi padiqini, yəni Hudaning Əzini kəmsitidu. Ular uni «30 kümüx tənggə»ning bahəsida kəridu. (3) bu pul ibadəthanida taxliwetilidu; (4) ular həkikiy padiqining bəxisini rət qilidu, xunga Huda ularni nəhayiti rəzil bir padiqining qəlioqə tapxuridu; (5) Huda muxu rəzil padiqini wə barlik mənəpətpərəs padiqilərnimu qattik jazalaydu. Oqurmənlərgə ayanki, «Əzüm yaxhi Padiqidurmən» degən Əysa Məsih Yəhudaning 30 kümüx tənggə üqün satqunluk qilixi bilən əltürülgən; keyin Yəhudiyi həlki rəzil mənəpətpərəs yətəqilərnin kasapitidin yənə bir qetim (Rim imperiyəsi təripidin) dunyaning qət-qətlirigiqə tarkiitiwətlən. Bu ixlər üstidə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **11:17** Yər. 23:1; Əz. 34:2; Yh. 10:12 □ **12:6 «Mən Yəhudaning yəlbəxqilirini... ənqilər arisidiki məx'əldək qilimən»** — «ənqilər» — buoqday yaki arpa baqlamliri.

Dawut jəmæti bolsa Hudadək, yəni ularning aldidiki Pərwərdigarning Pərixtsizidək küqlük bolidu.

⁹ Xu küni əməlgə axuruliduki, Yerusalemoğa jəng kılıxka kəlgən barlık əllərni həlak kılıxka kiriximən.

¹⁰ Wə Mən Dawut jəmæti wə Yerusalemda turuwatqanlar üstigə xapaət yətküzgüçi wə xapaət tiligüçi Rohni kuyimən; xuning bilən ular əzliri sanjip öltürgən Manga yənə karaydu; birsining tunji oşli üqün matəm tutup yioğa-zar kətürgəndək ular Uning üqün yioğa-zar kətüridu; yəkkə-yeganə oşlidin juda boluquning dərd-ələm tartqinidək ular uning üqün dərd-ələm tartidu. □ ■

¹¹ Xu küni Yerusalemda oşayət zor yioğa-zar kətürülidu, u Məgiddo jiləşidiki «Hadad-Rimmon»da kətürülgən yioğa-zardək bolidu. □ ■

¹² Zemin yioğa-zar kətüridu; hər bir ailə ayrim həlda yioğa-zar kətüridu. Dawut jəmæti ayrim həlda, ularning ayalliri ayrim həlda, Natan jəmæti ayrim həlda, ularning ayalliri ayrim həlda;

¹³ Lawiy jəmæti ayrim həlda, ularning ayalliri ayrim həlda; Ximəy jəmæti ayrim həlda, ularning ayalliri ayrim həlda;

¹⁴ barlık tirik qalğan aillər, yəni hər bir ailə ayrim-ayrim həlda wə ularning ayalliri ayrim həlda yioğa-zar kətüridu.

13

¹ Xu küni Dawut jəmæti həm Yerusalemda turuwatqanlar üqün gunahni wə paskinilikni yuyidigan bir bulak eqilidu. ■

² Xu küni xundak boliduki, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolğan Pərwərdigar, — Mən məbudlarning namlirini zemindin yökitiməni, ular yənə heq əslənməydu; wə Mən pəyoşəmbərlərni wə paskina rohnimu zemindin qikirip yətkiwetimən. □

³ Xundak əməlgə axuruliduki, birəylən yənila pəyoşəmbərgilik kilip bexarət berəy desə, uning əzini tuşqan ata-anisi uningə: «Sən həyat qalmaysən; qünki Pərwərdigarning namida yalğan gəp qiliwatisən» dəydu; andin əzini tuşqan ata-anisi uni bexarət beriwatqinidila sanjip

□ **12:10 «ular əzliri sanjip öltürgən Manga yənə karaydu»** — yaki «ular əzliri sanjip öltürgən Manga təlmürüp karaydu». «birsining tunji oşli üqün matəm tutup yioğa-zar kətürgəndək ular Uning üqün yioğa-zar kətüridu; yəkkə-yeganə oşlidin juda boluquning dərd-ələm tartqinidək ular uning üqün dərd-ələm tartidu» — demisəkmü bu bexarət İsrailning öz Kütqüzüçi-Hudasini sanjydiğanlığını yaki sanjip öltürdiğanlığını kərsitidu, pütün həlk ahırki zamanda Hudaning Rohi arkilik buni bilip yetip, kattik matəm tutidu. Huda xu qaşda ularni kütqüzidu, ularning gunahni yuyux yolini aqidu (13-bab). «Qoxumqə səz»imizdə bu toşruluk yənə tohtilimiz. ■ **12:10** Əz. 39:29; Yo. 2:12, 13; Yh. 19:36-37; Wəh. 1:7 □ **12:11 «... zor yioğa-zar... Məgiddo jiləşidiki «Hadad-Rimmon»da kətürülgən yioğa-zardək bolidu»** — «Hadad-Rimmon» bəlkim «Megiddo yiləşidiki bir jay boluxi mumkin. Xu yərdə kətürülgən yioğa-zar (matəm tutuxi)» bəlkim ilgiriki intayin ihlasmən padixah Yosiyaning pajiəlik əlümi tüpəylidin bolğan («2Pad.» 9-bab, «2Tar.» 35:20-27). ■ **12:11** 2Pad. 23:29; 2Tar. 35:22, 24 ■ **13:1** Law. 16; 23:26-32; Zək.12:10-14; Rim. 11:26 □ **13:2 «Mən pəyoşəmbərlərni wə paskina rohnimu zemindin qikirip yətkiwetimən»** — bu pəyoşəmbərlər sahta pəyoşəmbərlər, əlwəttə. Əməliyəttə bolsa Məsih-Kütqüzüçi dunyağa kaytip kəlgəndin keyin pəyoşəmbərlarning heq həjiti yok bolidu.

öltüridu. □ ■

⁴ Xu küni xundak boliduki, pəyoqəmbərlərninğ hər biri əzliri bexarət beriwatqanda körgən körünüxtin hijil bolidu; ular həkni aldax üçün ikkinçi qupurluq qapanni kiyməydu; □

⁵ U: «Mən pəyoqəmbər əməs, mən pəkət terikqimən; qünki yaxliqimdin tartip tupraq bilən tirikqilik kıliwatimən» — dəydu. □

⁶ Əmdi birsi uningdin: «Həy, əmdi sening məydəngdiki bu zəhmətlər nemə?» — desə, u: «Dostlirimning öyidə yarilinip kaldim» — dəp jawab beridu. □

Həkiqiy padiqining azab-oqubətli ri və nətijiliri toqıruluq yəna bir bexarət

⁷ Oyoqan, i kıliq, Mening padiqimoqa, yəni Mening xerikim boləqan adəmgə qarxi qıq, — dəydu samawi kəoxunlarınğ Sərdari boləqan Pərwərdigar; — Padiqini uruwət, koqlar patiparaq bolup tarkitiwetilidu; Mən qolumni kiqik peillarning üstigə quxürüp turoquzimən. □ ■

⁸ Zeminda xundak əməlgə axuruliduki, — dəydu Pərwərdigar, — üqtin ikki kismi kirilip əlidu; birax üqtin bir kismi uningda tirik qalidu.

⁹ Andin Mən üçinçi kismini otka kirgüzimən, ularni kümux tawliəqandək tawlaymən, altun sinaləqandək ularni sinaymən; ular Mening namimni qakirip nida kilidu və Mən ularəqa jawab berimən; Mən: «Bu Mening həlkim» dəymən; ular: «Pərwərdigar mening Hudayim» — dəydu. ■

14

Pərwərdigarning küni, Pərwərdigarning padixahlıqı

¹ Mana, Pərwərdigarəqa has kün kelidu; *u küni* arangdin mal-mülküng bulang-talang kılinip bəlxüwelinidu. ■

² Mən barlıq əllərnı Yerusalemoqa jəng kilixka yioqimən; xəhər ixəqal kılinidu, əylər bulang-talang kılinip, kiz-ayallar ayaq-asti kılinidu;

□ **13:3 «uning əzini tuəqan ata-anisi uningəqa: «Sən həyat qalmapsən; qünki Pərwərdigarning namida yaləqan gəp kıliwatisən» dəydu; andin əzini tuəqan ata-anisi uni bexarət beriwatkınidila sanjip öltüridu»** — Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə sahta pəyoqəmbərlərnı əltürük kerək. Muxu adəmninğ ata-anisi Hudadin xunqə əyminiduki, əz oqlını nək məydanda öltüridu. ■ **13:3** Qan. 13:6-11, 18:20 □ **13:4 «ular həkni aldax üçün ikkinçi qupurluq qapanni kiyməydu»** — İlyas, Elixə və Yəhya pəyoqəmbərlər muxundək intayin addiy kiymı kyəqan. □ **13:5 «qünki yaxliqimdin tartip tupraq bilən tirikqilik kıliwatimən»** — baxka birhil tərjimisi: «qünki yaxliqimdin tartip mən adəmninğ mədikari bolup kəldim». □ **13:6 «Əmdi birsi uningdin: «Həy, əmdi sening məydəngdiki bu zəhmətlər nemə?» — desə, u: «Dostlirimning öyidə yarilinip kaldim» — dəp jawab beridu»** — «məydəngdiki zəhmətlər» ibraniy tili boyiqə sezmusez əlsək «ikki qolung otturisidiki zəhmətlər» bolidu. «Butpərəs pəyoqəmbərlər» jin-xəytanlarınğ dikqitini tartix üçün pat-pat əz tenini kesiwəlattı və əhirkı zamandimu xundək kılixı mumkin («1Pad.», 18:28-ayətə misal kərilidu). Xuning bilən həlk muxundək zəhmətlərdin gumanlinidu, sahta pəyoqəmbər zəhmətliridin hijil bolup roxən bir yaləqan bahənanı kərsitidu. □ **13:7 «Mən qolumni kiqik peillarning üstigə quxürüp turoquzimən»** — baxka birhil tərjimisi: «Mən qolumni kiqik peillar üstigimu qarxi quxürimən». Birax bizninğ tərjimimiz 8-ayətə maslıxidu; omumiy mənisı Huda Əzigə təwə kiqik peilliklarnı koqdaydu. ■ **13:7** Qan. 37:42; Yəx. 26:20; Mat. 26:31; Mar. 14:27; Luqa 22:35-38; Yh. 18:8 ■ **13:9** Zəb. 50:3-5, 15; 91:15; 144:15; Mal. 3:1-4; Yh. 20:28; 1Pet. 1:6. ■ **14:1** Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13.

xəhərning yerimi əsirgə qüxüp sürgün qilinidu; tirik qaloqan həlk xəhərdin elip ketilməydu. ■

³ Andin Pərwərdigar qikiq xu əllər bilən uruxidu; U Uning jəng qiloqan künididikək uruxidu. □ ■

⁴ Uning putliri xu künı Yerusalemning xərkiy tərıpining əng aldi boləqan Zəytun teqida turidu; xuning bilən Zəytun teqi otturidin xərək wə oqərb tərəpkə yerilidu; zor yooqan bir jiloqa pəyda bolidu; taqning yerimi ximal tərəpkə, yerimi jənub tərəpkə yətkilidu. □ ■

⁵ Wə silər Mening taqlirinning dəl muxu jilojisi bilən qaqisilər; qünki taqlarning jilojisi Azəlgiqə baridu; silər Yəhuda padixahi Uzziyaning künliridə boləqan yər təwrəxtə qaqqininglardək qaqisilər. Andin Pərwərdigar Hudayim kelidu; həmdə Sən bilən barlik «muqəddəs boləuqılar»mu kelidu! □ ■

⁶ Xu künı xundək boliduki, nur tohtap qalidu; parlak yultuzlarmu qarəngölulixip ketidu;

⁷ Birək u Pərwərdigarəqa məlum boləqan alahidə bir kün, ya keqə ya kündüz bolmaydu; xundək əməlgə axuruliduki, kəq kirgəndə, aləm yorutulidu. □ ■

⁸ Xu künı xundək boliduki, həyatlik suliri Yerusalemnin ekip qikiqdu; ularning yerimi xərkiy dengizəqa, yerimi oqərbıy dengizəqa qarap akıdu; yazda wə kıxta xundək bolidu. □ ■

⁹ Pərwərdigar pütkül yər yüzi üstidə padixah bolidu; xu künı pəkət bir «Pərwərdigar» bolidu, yər yüzidə birdinbir Uningla nami bolidu. □

■ 14:2 Yəx. 13:16 □ 14:3 «... Pərwərdigar qikiq xu əllər bilən uruxidu; U Uning jəng qiloqan künididikək uruxidu» — «jəng qiloqan künididikək» bəlkim Pərwərdigar İsrailni Misirdin kütquzəqan künini («Mis.» 14-15-bab) yaki Yəxua pəyoqəmbərnəng dəwridə uning Amoriylar bilən qiloqan jəngini kərsitidu («Yəxua» 10-bab). ■ 14:3 Yəx. 42:13 □ 14:4 «Uning putliri xu künı Yerusalemning xərkiy tərıpining əng aldi boləqan Zəytun teqida turidu» — oqurmənələr İnjildin xuni biliduki, Əysa Məsih dunyadin ayrilip kətkəndə u dəl muxu taqdin kətürülgən, wə xu qaqda pərixtilər rosulliriəqa: «Əysa asmanəqa qikiq kətti. Birək u qəndək kətürülgən bolsa, kəlgüsüdə yənə dəl silər kərgən peti qayıt kelidu» — dedi. «xuning bilən Zəytun teqi otturidin xərək wə oqərb tərəpkə yerilidu; zor yooqan bir jiloqa pəyda bolidu; taqning yerimi ximal tərəpkə, yerimi jənub tərəpkə yətkilidu» — geologlar Zəytun teqining otturididiki xərktin-oqərbkə sozuloqan bir «yər posti üzülmisi»ni tapqan. U «Pərwərdigarning künı»də yerilixni kütməktə. ■ 14:4 Dan. 7:13; Əz.11:23; Mat. 24:30; Mar. 13:26; Luqə 21:27; 1Tes. 1:10; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ 14:5 «silər Mening taqlirinning dəl muxu jilojisi bilən qaqisilər; qünki taqlarning jilojisi Azəlgiqə baridu» — «Azəl»ning kəyərdiliki həzırqə bizgə nəməlum. Həzırki əhwalda, Yerusalemnin xərkkə kəqix mumkin əməs; «Kidron jilojisi», xundəklə intayin tik boləqan Zəytun teqining əzi muxundək «kəqix yoli»ni tosuwalidu. «Andin Pərwərdigar Hudayim kelidu; həmdə Sən bilən barlik «muqəddəs boləuqılar»mu kelidu!» — «muqəddəs boləuqılar» barlik kerub-pərixtilər wə bəlkim elümdin tirilgən Hudaning muqəddəs bəndilirini kərsitidu («1Tes.» 4:13-17ni kərüng). ■ 14:5 Am. 1:1 □ 14:7 «birək u Pərwərdigarəqa məlum boləqan alahidə bir kün, ya keqə ya kündüz bolmaydu; xundək əməlgə axuruliduki, kəq kirgəndə, aləm yorutulidu» — bəzi alimlar bu nur Məsihning ming yillik həkümranliqining ahiriəqə yetidu, dəp qaraydu. Demək, xu künlərdə kəqidə kündüzgə ohxax yorukluk bolidu. Hudaəqa nisbətən bu «ming yıl» pəkət «bir kün»dək bolidu («2Pet.», 3:8, «Wəh.» 20-babni kərüng). Biz bu pikirgə qoxulimiz. «Qoxumqə səz»də uning üstidimu tohtilimiz. ■ 14:7 Wəh. 21:25 □ 14:8 «ularning, yəni sularning yerimi xərkiy dengizəqa, yerimi oqərbıy dengizəqa qarap akıdu...» — «xərkiy dengiz» yəni «Əlük dengiz», «oqərbıy dengiz» yəni «Ottura Dengiz». ■ 14:8 Əz. 47:1-12; Yo. 3:18; Wəh. 22:1 □ 14:9 «Pərwərdigar pütkül yər yüzi üstidə padixah bolidu; xu künı pəkət bir «Pərwərdigar» bolidu...» — demək, nə İsrailar nə əllər həqəndək butni (burunkidək halioqanqə) «Pərwərdigar» dəwəlməydu.

¹⁰ Gebadin Yerusalemlarning jənubidiki Rimmonoʻziqə boləjan pütün zemin «Arabəh»dək tüzənglikkə aylandurulidu; Yerusalemlar bolsa «Binyamin dərwasisi»din «Birinçi dərwasə»oʻziqə wə yənə «Burjək dərwasisi»oʻziqə, «Hananiyəning munari»din padixahning xarab kəlfəklirigiqə yukiri kətürüldü, lekin xəhər yənila öz jayida xu peti turidu; □

¹¹ Adəmlər yənə uningda turidu. «Həlak pərmani» yənə heq qüxürülməydu; Yerusalemlar hatirjəmliktə turidu. □

¹² Wə Pərwərdigar Yerusalemoʻja jəng kiləjan barlik əllərni uruxkə ixlətkən waba xundək boliduki, ular ərə bolsila gəxliri qirip ketidu; kəzliri qanəqlirida qirip ketidu; tilliri aozida qirip ketidu. □

¹³ Xu küni xundək boliduki, ularning arisioʻja Pərwərdigardın zor bir aləxadilik qüxidu; ular hər biri öz yəkinining qolını tutuxidu, hər birining qoli yəkinining qolioʻja qarxi kətürüldü.

¹⁴ Yəhudamu Yerusalemda jəng kilidu; ətrapidiki barlik əllərnin mal-mülükliri jəm kilip yioʻjilidu — san-sanəksiz altun-kümüx wə kiyim-keqəklər bolidu.

¹⁵ At, keqir, tögə, exək, xundəklə ularning bargəhlirida boləjan barlik mal-waranlar üstigə qüxkən waba yukiriki wabəoʻja ohxax bolidu.

¹⁶ Xundək əməlgə axuruliduki, Yerusalemoʻja jəng kilixkə kəlgən həmmə əllərdin barlik tirik qəloəjanlar hər yili Yerusalemoʻja, padixəhka, yəni saməwi koʻxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarəja ibadət kilixkə wə «kəpilər həyti»ni təbrikləxkə qikidu. ■

¹⁷ Xundək boliduki, yər yuzidiki koʻwm-jəmətlərdin padixəhka, yəni saməwi koʻxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarəja ibadətke qikmioəjanlar bolsa, əmdi ularning üstigə yəmoəur yəoəmaydu.

¹⁸ Misir jəməti qikiqir hazir bolmisa, ularəjimu yəmoəur bolmaydu; birək Pərwərdigar «kəpilər həyti»ni təbrikləxkə qikmaydioəjan barlik əllər üstigə qüxüridioəjan waba ularəjimu qüxürüldü. □

¹⁹ Bu Misirning jazasi, xundəklə «kəpilər həyti»ni təbrikləxkə qikmaydioəjan barlik əllərnin jazasi bolidu.

²⁰ Xu küni atlarning koʻngəurəkliri üstigə «Pərwərdigarəja atilip pak-muqəddəs bolsun!» dəp yezilidu; Pərwərdigarning əyidiki barlik kaqə-qüqilarmu qurbəngəh əldidiki kaqiləroʻja ohxax həsablinidu;

□ **14:10 «Yerusalemlar bolsa «Binyamin dərwasisi»din «Birinçi dərwasə»oʻziqə wə yənə «Burjək dərwasisi»oʻziqə, «Hananiyəning munari»din padixahning xarab kəlfəklirigiqə yukiri kətürüldü»** — ««Binyamin dərwasisi»din «Birinçi dərwasə»oʻziqə wə yənə «Burjək dərwasisi»oʻziqə» degən arilik Yerusalemlarning xərkiədin oʻərbioʻziqə barlik jaylarni wə ««Hananiyəning munari»din «padixahning xarab kəlfəkliri»oʻziqə» degən arilik uning ximalidin jənubioʻziqə boləjan barlik jaylarni kərsitidu. Demək, pütün xəhərni bildüridu, pütün xəhər kətürüldü. **«lekin xəhər yənila öz jayida xu peti turidu»** — bu ayət boyiqə Yerusalemlarning ətrapidiki taəqlik rayonlar (60 kilometrə uzunluk wə kənglikkə) tüzənglikkə aylandurulidu. Xundək degini bilən «xəhər yənila öz jayida xu peti turidu». □ **14:11 ««Həlak pərmani» yənə heq qüxürülməydu; Yerusalemlar hatirjəmliktə turidu»** — «həlak pərmani» — ətəkəndə Huda (əojir gunəh tūpəylidin) məlum bir nərsə, adəm, ailə, xəhər yəki həttə pütün bir həlkə toəuruluk («həlak pərmani» qüxürəngə bolsa, ularning həmmisini yökətit xərək idi. Demək, Israilda hazir «həlak pərmani» qüxürülgüdək gunəhlar heq tepilməydu. □ **14:12 «kəzliri qanəqlirida qirip ketidu»** — ibraniy tilida «kəzi qanəqlirida qirip ketidu». **«tilliri aozida qirip ketidu»** — ibraniy tilida «tili aozida qirip ketidu». ■ **14:16** Yəx. 66:23 □ **14:18 «Misir jəməti qikiqir hazir bolmisa, ularəjimu yəmoəur bolmaydu; birək Pərwərdigar «kəpilər həyti»ni təbrikləxkə qikmaydioəjan barlik əllər üstigə qüxüridioəjan waba ularəjimu qüxürüldü»** — Misirning terikqilik yəmoəuroʻja anqə tayanmaydu, bəlkə Nil dəryəsiəja tayinidu; xunga ularəja əskərtiliduki, koʻxumqə bir «waba» ularəja qüxidu. Bu kəndək waba deyilmidi.

²¹ Yerusalemdiki wə Yəhudadiki barlıq qaça-kuqıllarmu Pərwərdigarəja atilip pak-muqəddəs bolidu; qurbanlıq kıləuqıllar kelip ularni elip qurbanlıq gəxlirini pixuridu; xu küni samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigarning öyidə «kanaanlıq-sodigər» ikkinqi bolmaydu. □ ■

□ **14:21** «... Pərwərdigarəja atilip pak-muqəddəs bolidu» — ibranıy tilida «Pərwərdigarəja karita pak-muqəddəslik» deyilidu. Bu sözlər bax kaşinning bexioja taqaləjan altun otuəatka nəkixləngən («Mis.» 28:36ni kəring). «Pərwərdigarning öyidə «kanaanlıq-sodigər» ikkinqi bolmaydu» — «kanaanlıq-sodigər» ibranıy tilida «kanaanlıq», Pələstindiki qədimki butpərəs millətlərnı həm «sodigər» degən ikki mənini kərsitidu. Hudaning muqəddəs ibadəthanisida həqkandəq butpərəs (Hudani birinqi orunəja qoymiojan) kixi yaki «ibadətni sodioja aylan-duridiojan» mənəpətpərəs boləuqi tēpilmaydu. ■ **14:21** Yəx. 35:8; Yo. 3:17; Wəh. 21:27; 22:15

Malaki

«Malaki pəyoqəmbər»

1 Pərwərdigardın Malakioğa yükləngən wəhiy, u arqılık İsrailoğa kəlgən:
 —□

Birinçi munazirə — Hudaning İsrailoğa boləjan muhəbbiti

2 — Mən silərnı səyüp kəldim — dəydu Pərwərdigar, — birək silər: «Sən bizni kəndəkmu səyüp kəlding?» — dəysilər.

Əsaw Yəqubka aka boləjan əməsmu? — dəydu Pərwərdigar, — birək Yəqubni səydüm, ■

3 Əsawoğa nəprətləndim; uning taqlirini qəl kildim, mirasini qəl-bayawandiki qılberilərgə tapxurup bərdim.□

4 Edom: «Biz wəyran qilinduk, birək biz harabiləxkən jaylarnı kəytidin kurup qikimiz» — desə, samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundək dəydu: —

— Ular quridu, birək Mən ərüymən; həkələr ularni «Rəzillikning zemini», «Pərwərdigar mənəggügə qəzəpliniđioğan əl» dəp ataydu. □

5 Silərning kəzliringlar buni kərüp: «Pərwərdigar İsrail qəgrasining sirtida uluqlandı!» — dəysilər.□

İkkinçi munazirə — kahinlarning wapasizliki

6 — Ooqul atisini, kul igisini hərəmətləydu; əmdi Mən ata bolsam, hərəmitim kəni? Igə bolsam, Məndin boləjan əyminix kəni? — samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar silərgə xundək dəydu, i Mening namimni kəmsitkən kahinlar!

Birək silər: «Biz nemə qilip namingni kəmsitiptuk?» — dəysilər.□

□ **1:1 «yükləngən wəhiy»** — ibraniy tilida «massa» degən bir səz bilənla ipadiliniđu. U «adəmnı kərkunqka salidiđioğan wəhiy» həm «pəyoqəmbərnıng zimmisigə yükləngən bir wəzipə» degən ikki mənini əz iqiğə aləjan boluxi mumkin. ■ **1:2** Rim. 9:13 □ **1:3 «Yəqubni səydüm, Əsawoğa nəprətləndim»** — «palañqini səydüm, postanqioğa nəprətləndim» degənlik ibraniy tilida adətə «palañqini tallıwaldim, postanqini rət kildim» degən mənini birkədər təkitləyđioğan ibarə idi.

□ **1:4 «Ular , yəni Edomlar** kuridu, birək Mən ərüymən; həkələr ularni «Rəzillikning zemini», «Pərwərdigar mənəggügə qəzəpliniđioğan əl» dəp ataydu» — Edom həkli İsrailoğa hərədim əqmənlik-adawət saqlap kəlgənidi. Ahirkı zamanda ularning zemini pütünləy adəmzatsiz bolup, «ot-güngürt kəydüridiđioğan», jinlarning makani bolidu (məsilən, «Obadiya»ni, «Yəx.» 34-babni kəring). Huda İsrailoğa: «Mana Edom zemini hərədim tajawuz qilinip, xəhərliri bügünge kədər harabilikte turuwatidu, silərning əhwalinglar ularđın kəp əwzəl, silərdə ibadəthana, xəhərlər wə aram-tinqlik bar, ularđın obdan sawək elinglar!» degəndək bolsa kərək. Edomoğa tajawuz qiləjanlar Babilliklar (miladiyədin ilğiriki 587-586-yili) wə Ərəblərnı (550-460-yili) əz iqiğə aləjan. □ **1:5 «Silərning kəzliringlar buni kərüp: «Pərwərdigar İsrail qəgrasining sirtida uluqlandı!» — dəysilər»** — demək, yat əllər (əyni qaoqdiki butpərəs həkələr) Hudaning kəlgüsidi Edomning üstidin həküm qıkarəjanliki kərüp, dərwəkə Uning tirik Huda ikanlikni etirap qilidu. □ **1:6 «kahin»** — muqəddəs ibadəthanida puqralar üqün məhsus qurbanliki kəydürgüqi hadim.

7 Silər qurbangahim üstigə buloqanoqan ozukni sunisilər; andin silər: «Biz nemə kilip seni buloqap qoyduk?» — dəysilər; əməliyəttə silər: «Pərwərdigarning dastihining tayini yoktur» — dəysilər.□

8 Kor malni qurbanlikka sunsanglar, bu kəbihlik əməsmu? Tokur yaki kesəl malni qurbanlikka sunsanglar, bu kəbihlik əməsmu? Həzir buni sening waliyinqoqa sunup bak; u səndin hursən bolamdu? Sanga yüz-hatirə kilamdu? — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.□

9 — Əmdi, kəni, silər Təngridin bizgə xəpkət kərsətkəysən dəp ötünüp bekinglar; qolunglardin muxular kəlgəndin keyin, U silərdin hərəkəndikənglarni qəbul kilamdu? — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

10 — Aranglardin dərwezilarni etip qoyqudək birsi qıkmamdu? Xundak boləqanda silər qurbangahimda bikardin-bikar ot kalap yürməyttinglar. Mening silərdin heq hursənlikim yok, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — wə qolunglardin heqkəndak «axlik hədiyə»ni qəbul kiləymən.□ ■

Hudaning namini buloqax

11 Kün qıqardin kün pataroqa Mening namim əllər arisida uluoq dəp qarilidu; hər bir jayda namimoqa huxbuy selinidoqan bolidu, pak bir «axlik hədiyə» sunulidu; qünki namim əllər arisida uluoq dəp qarilidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.□

12 Biraq silər bolsanglar: «Pərwərdigarning dastihini buloqanoqan, uning mewisı, yəni ax-ozuqi nəprətiktur» — deginginglarda, silər uni haram kilisilər;

13 wə silər: «Mana, nemidegən awariqilik!» dəysilər wə Manga qarap dimioqinglarni qəkisilər, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — silər yarılanoqan, tokur həm kesəl mallarni elip kelisilər.

□ 1:7 «Pərwərdigarning dastihining tayini yoktur» — «Pərwərdigarning dastihini»ni kəndak qüxinimiz? Mükəddəs ibadəthanida Hudaqqa atap beoixlanoqan həmmə qurbanlik wə ularoqa qoxuloqan «axlik hədiyə» wə «xarab hədiyə» katarliklarning həmmisi «Pərwərdigarning dastihini» dəp ataloqan. Kahınlarning bu dastihandiki bəzi qurbanliklardin bir kismini yeyix həqquq-ımtiyazi bar idi. □ 1:8 «Kor malni qurbanlikka sunsanglar, bu kəbihlik əməsmu? Tokur yaki kesəl malni qurbanlikka sunsanglar, bu kəbihlik əməsmu?» — Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən qanun boyiqə, hər bir qurbanlik nuqsansız boluxi kerək idi. Kor, tokur, kesəl mal buyaqta tursun, hətta kiqıkkinə daq bolsimu bolmaytti («Law.» 22-babni, «Qan.», 15:19-21ni kəring).

□ 1:10 «Aranglardin dərwezilarni etip qoyqudək birsi qıkmamdu?» — birsi ibadəthanining dərwezilirini etiwətsə, kahınlar yaki baxqılar Huda aldiqə muxundak «napak qurbanliklar»ni heq elip kirəlməytti. ■ 1:10 Yəx. 1:11; Yər. 6:20; Am. 5:21, 22.

□ 1:11 «Kün qıqardin kün pataroqa Mening namim əllər arisida uluoq dəp qarilidu; hər bir jayda namimoqa huxbuy selinidoqan bolidu, pak bir «axlik hədiyə» sunulidu» — «huxbuy selinidoqan bolidu» degən peilning xəkli bək alahidə, yat əllər arisidiki bəzilər Hudaqqa ibadət kiləqanda hətta «bax kahın»oqa ohxax «huxbuy yandurux» imtiyaziqə erixidu, dəp puritidu. «pak bir «axlik hədiyə» sunulidu» — ıbraniy tilida «pak» degən bu səz intayin alahidə bolup, qurbanlik-hədiyilərnin «pak» (yaki bəzidə «nuqsansız»)likini təswirləydoqan adəttiki səzlərgə qariloqanda, «tehimu pak»likni bildüridu. Demək, əllər (Yəhüdiy əməslər) arisidiki bəzilər Hudaqqa ibadət kiləqanda «Təwrat dəwrdikilər»din tehimu yahxi, tehimu pak birhil hədiyəni Hudaqqa sunalaydu... Bu ıxlar İnjilda xərhlidinu (məsilən, «Rim.» 12:1-2).

Qurbanlik-hədiyyilərnı xu peti elip kelisilər; Mən buni qolunglardın qobul kılamdımən? — dəydu Pərwərdigar. □

¹⁴ Bərħək, padisida qoqkar turup, Rəbkə kıləjan qəsimini ada kılıx üqün buləjanəjan nərsini qurbanlik kılıdiojan əldəmqi lənətkə kalıdu; qünki Mən uluq Padixəhdurmən, namim əllər arisida hərmətlinidiojan bolidu, — dəydu samawı qoxunlarınq Sərdari boləjan Pərwərdigar. □

2

1 — Əmdi, həy kahınlar, bu əmr-pərman silərgə qüxti: —

² Silər anglimisanglar, namimoqə xan-xəgəp kəltürüxkə kəngül qoymisanglar, — dəydu samawı qoxunlarınq Sərdari boləjan Pərwərdigar, — Mən aranglarəja lənətni qüxürüp əwətimən; silərninq bərikətlirinqlarəjimu lənət kılımən. Bərħək, Mən əllikəjan ularəja lənət okudum, qünki silər *xəripimqə* kəngül qoymidinglar. ■

³ Mana, Mən uruqlirinqlarəja tənbiş bərimən, silərninq yüzünglərgə pək, həytinglardiki pəkni sürimən; birsi silərnı xu pək bilən billə apirip taxlaydu. □

⁴ Xuning bilən silər Mening silərgə bu əmrni əwətkənlikimni bilisilər, məksət, Mening Lawiy bilən tüzgən əhdəmning səkliniwərixi üqündur, — dəydu samawı qoxunlarınq Sərdari boləjan Pərwərdigar. □

⁵ — Mening uning bilən tüzgən əhdəm həyatlik həm aram-hatirjəmlik elip kelidu; uni Məndin qoqksun dəp bularnı uningəja bərdim; u Məndin kərkup namim əldida titrigənidi.

⁶ Aqzidin həkikətninq təlim-tərbiyisi qüxmigən, ləwlridin nahəklik tepilməjan; u aramlik-hatirjəmlik həm durusluqta Mən bilən billə mangəjan, nuroqun kixilərnı kəbihlıktin yandurəjan.

⁷ Qünki kahınninq ləwliri ilim-bilimni səklıxi kerək, həklər uning aqzidin Təwrat-qanunini izdixi lazim; qünki u samawı qoxunlarınq Sərdari boləjan Pərwərdigarninq əlqisidur.

⁸ — Bırək silər yoldın qətnəp kəttinqlar; silər nuroqun kixilər üqün Təwrat-qanunini putlikaxangəja aylanduruwəttinqlar; silər Lawiy bilən

□ **1:13 «...Manga qarap dimioqınglarnı kəqisilər»** — yaki «...uningəja qarap dimioqınglarnı kəqisilər» — demək, Hudanınq dastihiniəja. **«silər yarıləjan... mallarnı elip kelisilər...»** — «yarıləjan ... mallar» bəlkim yirtkuq həywan tərıpıdın yarıləjan. Bundaq gəxni hətta adəm yesimu bolmaytti (Təwrat, «Mis.» 22:31). Bəzi əllimlar bu səz kala-qoylar «kixilər tərıpıdın bulang-talangda tutuwelinojan» degən mənıdə dəp qaraydu. □ **1:14 «...Rəbkə kıləjan qəsimini ada kılıx üqün buləjanəjan nərsini qurbanlik kılıdiojan əldəmqi lənətkə kalıdu»** — Hudadıñ bir ıxni tıleydiojan yaki Hudaəja təxəkkür eytmaqı boləjan Israıllar bəzıdə əlahıdə bir qurbanlik kılıxkə kəsəm ıqıdu, bırək «Hudaəja esil malni sunimən» dəp kəsəm ıqkən bu «əldəmqi» uning orniəja «napak» (qotur, deəji bar) bir malni əlmaxturuwetıdu. ■ **2:2 Law. 26:14; Qan. 28:15** □ **2:3 «Mana, Mən uruqlirinqlarəja tənbiş bərimən»** — ıbranıy tıldımu uyəqr tılıəja əhxax, «uruq» degən səz həm zıraətlərninq danlırı həm adəm pərzəntlırını kərsıtidu. Bəlkim bu yərdə kəstən ıkkı bıslıq mənıdə ıxlıtılən. □ **«heytinglardiki pək»** — heyttiki nuroqun qurbanlik kılinojan mallarınq pəkılrını kərsıtidu. Qurbanlik kılinojan mallarınq pəkılrını ıbadəthanıdın elıp qıqip sırtta kəydürüwetıx kahınlarınq məs'ulıyıtı ıdı (məsilən, «Mis.» 29:14, «Law.» 4:11). □ **2:4 «Mening Lawiy bilən tüzgən əhdəm»** — «Lawiy» həzriti Yəkupnıñ 12 əqlıdın birı ıdı, xunga Israılınq 12 kəbilısıdın birı boləjan. Musa pəyqəmbərninq dəwrıdə Huda kahınlıq hızmıtını Lawiy kəbilısıgə tapxurojan («Mis.» 32-bab, «Qəl.» 25-bab, «Qan.» 11:8-33-ayətlərnı kərüñ).

tüzülgən əhdini buzqansilər — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar,

⁹ — xunga Mən silərnimu pütün həlk aldida nəprətlik wə pəskəx kildim, qünki silər yollirimni tutmıqan, xundaqla Təwrat-qanunini ijra kılqanda bir tərəpkə yan baskan.

Həlkning wapasizliki

¹⁰ — Bizdə bir ata bar əməsmu? Bizni Yaratquçı pəkət birla Təngri əməsmu? Əmdi nemixka hərberimiz öz kərindiximizqə wapasizlik kılıp, ata-bowilirimiz bilən tüzgən əhdisini buloqaymiz? □

¹¹ Yəhuda wapasizlik kildi, Israilda həm Yerusalemde yirginlik bir ix sadir kilingi; qünki Yəhuda Pərwərdigar səygən mukəddəs jayini buloqap, yat bir ilahning kizini əmrigə aldı. □

¹² Undaq kılquçı, yəni azduroquçı bolsun, azduruloquçı bolsun, samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigarqə «axlik hədiyə»ni elip kəlgüçi bolsun, Pərwərdigar ularni Yəqunping qediriridindin üzüp taxlaydu.

¹³ Silər xuningdək xundak kilisilərki, qurbangahni kəz yaxliri, yioqa, ah-zarlar bilən qaplaysilər — qünki U qurbanlik-hədiyilərgə heq karimaydiqan boldi, uningdin heq razi bolmay kolunglardindin qobul kilmaydiqan boldi. □

¹⁴ Biraq silər: «nemixka?» dəp soraysilər.

— Qünki Pərwərdigar sən wə yaxlikingda aloqan ayaling otturisida guwahqi bolqanidi; sən uningqə wapasizlik kilding, gərgə u sening həmrahing wə sən əhdə tüzgən ayaling bolsimu.

¹⁵ Huda *ər-ayalni* bir kılqan əməsmu? Xundakla, buningqə Rohini qalduroqan əməsmu? *Huda* nemixka ularni bir kildi? Qünki U ularindin ihlasmən pərzənt kütkenidi. Əmdi hərberinglar öz kəlb-rohinglarqə dikket kilinglar, heqkaysisi yaxliqta aloqan ayaliqə wapasizlik kilmisun! □

¹⁶ Qünki Mən talak kiliqka oqturmən, dəydu Israilning Hudasi Pərwərdigar, — xuningdək öz toniqə zomburluk qaplxaturuwaloquciqə oqmən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari bolqan Pərwərdigar.

□ **2:10 «Bizdə bir ata bar əməsmu?»** — 10-17-ayətlərgə qariloqanda, «ata» degən Hudani kərsitidu. Biraq bəzi alimlar u «həzriti İbrahım»ni kərsitidu, dəp qaraydu. □ **2:11 «yat bir ilahning kizini əmrigə aldı»** — «yat (əjnəbiy) bir ilahning kizi» bu yərdə eytiloqini, qətəllik bir qiz bilən toy kiliq əməs, bəliki butqa qokunidiqan bir qiz bilən toy kiliq. □ **2:13**

«**qurbangahni kəz yaxliri, yioqa, ah-zarlar bilən qaplaysilər**» — muxu «kəz yaxliri» Huda həlkning dua-tilawətlirini (qurbanliklar bularqə qoxuloqan bolsimu) anglimioqandindin keyin, ularning kəzidindin qikkən yax bolsa kerək. Bəzi alimlar 14-ayətkə qariloqanda kəz yaxlirini wapasizlikka uqriqan ayallarningki, dəp qaraydu (ayallar adətə qurbangah aldida kərünsə bolmaytti, biraq ularning azablik yaxliri Huda aldida «qurbangahimni qaplioqan» dəp hesablioqan). Bu kəzkarax orunluqtkə bolqini bilən biz birinqi qaraxta bolimiz. □ **2:15 «Huda ər-ayalni bir kılqan əməsmu? Xundakla, buningqə Rohini qalduroqan əməsmu? Huda nemixka ularni bir kildi?»** — ayətning birinqi kismindin tərjimiliri hərhil. Ulardindin biri: «Kimdə Rohtin (yəni, Hudaning Rohidindin) azraq bar bolsila, hərgiz undaq kilmaydu». İbraniy tilida bu yəni qüxinix tas. Bəzi alimlarmu bu ayətni İbrahımning pərzənt kərey dəp, Həjərnə elixi Saraqka bir hil wapasizlik bolqanliqini bildüridu, dəp qüxinidu. Biraq omumiyy mənsisi həmmigə ayanki, Huda wapasizlikka wə (gərgə Təwrat dəwridə Huda Musa pəyoqəmbər arkilik talak berixkə ruhsət bərgən bolsimu)

talak berixkə oq (16-ayətnimu kəring).

— xunga qəlb-rohinglaroşa diqqət qilinglar, heçqaysinglar wapasislik qilmanglar!□

Əhdə əlqisi kelidu - təyyar bolunglar!

17 — Silər sözliringlar bilən Pərwərdigarning səwr-takitini koymidinglar, andin silər: «Biz nemə kilip Uning səwr-takitini koymaptuk?» — dəysilər: Səwr-takitini koymioşanliqinglar bolsa dəl: «Rəzillik kılöquçi Pərwərdigarning nəziridə yahxidur, U ulardin hursən bolidu»; yaki «Adalətni yürgüzgüçi Huda zadi nədidur?» — degininglərdə bolmamdu!

3

1 — Mana əmdi Mən Öz əlqimni əwətimən, u Mening aldimda yol təyyarlaydu; silər izdigən Rəb, yəni silər hursənlik dəp bilgən əhdə Əlqisi Öz ibadəthanisioşa tuyuksiz kiridu; mana, U keliwatidu, — dəydu samawi koxunlarning Sərdari boləşan Pərwərdigar.□ ■

2 — Birəş Uning kəlgən künidə kim qidiyalisun? U kərüngəndə kim turalisun? Qünki U tawlioşuqining oti, kirqining aqartkuş xoltisidək bolidu;

3 U kümüşni tawlioşuqi həm erioşdioşuqidək tawlap olturidu; Lawiyning balilirini saplaxturidu, ularni altun-kümüşni tawlioşandək tawlaydu; xuning bilən ular Pərwərdigarəşa həkəkaniylikta kılinoşan kurbanlik-hədiyəni sunidu. ■

4 Andin Yəhuda həm Yerusalemining kurbanlik-hədiyiliri Pərwərdigarəşa kona zamanlardikidək, ilgiriki waqitlardikidək xərin bolidu.

5 Mən hesab elixka silərgə yəşin kelimən; Mən sehərgərlərgə, zinahorlarəşa, yəloşan kəsəm ičküqilərgə, mədikarlarıning həkəkini tutuwelip bozək kılöşuqilarəşa, tul hotunlar həm yetim-yesirlarni harlioşuqilarəşa, yat adəmlərnəni öz həkəkidin ayriwətküqilərgə, xuningdək Məndin heç

□ 2:16 «**mən talək kılixka oşturməni, dəydu Israilning Hudasi Pərwərdigar, — Xuningdək əz tonioşa zomburlik qaplxaturawəloşuqioşa oşməni**» — kona zamanlarda birsi əz qəpinini yaki tonini məlum bir kizning üstigə yapқан bolsa, bu hərəkət bu kizəşa kooşdioşuqi bolimən, uni əmrimgə alimən, degənni bildürətti («Rut» 3-bab, «Əz.» 16-babni kərüng). Birəş muxundaş ərlər ayallirioşa kooşdioşuqi bolmayla kəlməstin, ularəşa hərhil zulum-zorluqlarni kılatti yaki ahirida ularni talək kılatti; andin keyin (11-ayət) butpərəs kiz bilən toy kılatti. Bəşka birhil təşjimisi: «Qünki u əz jorisioşa əş bolup, uni talək kıləşan wə xundakla zorawanlik bilən tonini yapқан» dəydu Israilning Hudasi Pərwərdigar». By təşjimə toşra bolsa, Təwrat dəwridə Pərwərdigarning: «oşmənlilik talək hərəşə səwəş bolmaydu» degən həkəmini bildüridu. □ **3:1 «Mana əmdi Mən Öz əlqimni əwətimən»** — ibranii tilida «Mana, Mən! Mən Öz əlqimni əwətimən,...». **«silər izdigən Rəb, yəni silər hursənlik dəp bilgən əhdə Əlqisi Öz ibadəthanisioşa tuyuksiz kiridu»** — bəzilər «yəni»ni «wə» dəp təşjimə kilip «silər izdigən Rəb wə silər hursənlik dəp bilgən əhdə əlqisi əz ibadəthanisioşa tuyuksiz kiridu» dəp təşjimə kılıdu. Ləkin undaş təşjimə toşra bolsa, demək ikkinçi əlqi Rəb Əzi bolmisa, ibadəthanini qandaşmu uning «Əz ibadəthanisi» degili bolsun? Alimlarıning kəşpinisining pikrişə, xundakla bizningqə, bu ayət boyiqə ikki əlqi kelidu; (1) Rəbning yolini təyyar kılıdioşan əlqi («Mening əlqim») wə (2) uningdin keyinki Rəb Əzi; Rəb yənə «Əhdə Əlqisi» dəpmu atilidu. Bu ikki əlqi, xundakla «Əhdə Əlqisi»ning mənisi toşruluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. Bu əlqining əwətilixi Hudaning həkəklərnining etikədisiz ərz-dadlirioşa boləşan jawəbidur. Xunga «silər izdigən» wə «silər hursənlik dəp bilgən» degənlərnəni kinayilik gəp dəp qüxiniximiz kerək. ■ **3:1** Mis. 23:20-22; Yər. 31:31-34; Əz. 36:26-28; Mat. 3: 11-12; 11:10; 24:12-16; Mar. 1:2; Luğa 1:76; 7:27; Yh. 2:13-17; Yəx. 40:3; İbr. 8:6; 12:24 ■ **3:3** Ros. 6:7

qorqmioqanlaroşa tezdin əyibligüqi guwahqi bolimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar. □ ■

6 Qünki Məнки Pərwərdigar əzgərməsturmən; xunga silər, i Yakupning oquulliri, tügəxmigənsilər. □ ■

7 — Ata-bowliringlarning künliridin tartip silər bəlgilimilirimdin qətnəp, ularni heq tutmioqansilər. Mening yenimoşa kaytip kelinglar, Mən yeninglaroşa kaytimən, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar, — biraq silər: «Biz kandaqmu kaytip kelimiz?» — dəysilər. ■

8 Adəm Hudaningkini bulisa bolamdu? — Biraq Manga Meningkini bulap kəldinglar. Silər yənə: «Biz kandaqsigə Sanga bulangqilik kiliwatimiz» — dəysilər. Silər «əndin bir» ülüx əxrilinglarni həm «kətürmə hədiyələr»ni sunoqninglarda xundak kilisilər! □

9 Silər eqir bir lənətkə qaldinglar, qünki Manga bulangqilik kiliwatisilər — silər bu pütkül «yat əl» xundak kiliwatisilər! □

10 Əmdi əyümdə axliq bolux üqün pütkül «əndin bir» ülüx əxrini am-baroşa elip kelinglar wə xundakla Meni sinap bekinglar, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar — Mən asmanning derizilirini qong eqip silərgə patquzalmioqudək bir bərikətni təküp beridioqanlikimni kərüp bəkmamsilər?

11 Xundak boləqandila Mən silərnə dəp yənə yalmioquqini əyibləymən, u topriqlərdiki mewilərnə wəyran kilməymən; silərnəng bəq-ətizliringlardiki tal üzümlər wakitsiz təkülüp kətməydu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar. □

12 — Xuning bilən barliq əllər silərnə bəhtlik dəp ataydu, qünki yer-inglar adəmni huzurlanduridioqan bir zemin bolidu, — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar.

Halayiq yənə qarxilik kərsitidu

13 — Silərnəng səzliringlar Manga kattik təgdi, dəydu Pərwərdigar, — biraq silər yənə: «Biz sən bilən qarxilixidioqan nemə söz kildük?» — dəysilər. ■

14 — Silər: «Hudaning hizmitidə bolux bihudiliktur» həm: «Uning tapxuruqini qing tutuximiz wə samawi qoxunlarning Sərdari boləqan Pərwərdigar əldida matəm tutqan kixilərdək yürüximizning nemə paydisi?» — dəysilər,

15 həm xuningdək: «Təkəbburlarni bəhtlik dəp ataymiz; rəzillik kילוquqlar ronək tapidu; ular bərhək Hudani sinaydu, biraq kutulup ketidu» — dəysilər.

□ 3:5 «tezdin əyibligüqi guwahqi bolimən» — baxka birhil tərjimisi «mahir əyibligüqi guwahqi bolimən». ■ 3:5 Mıs. 20:7; 22:22; Qan. 24:17; Am. 2:7 □ 3:6 «Məнки Pərwərdigar əzgərməsturmən» — Huda əzgərməs bolsa, Uning İbrahim pəyoşəmbərgə əwladlıri İsrail toqruluk boləqan wədilirimu əzgərməstur. «xunga silər, i Yakupning oquulliri, tügəxmigənsilər» — baxka birhil tərjimisi: «xunga silər, i Yakup oquullirimu heq əzgərmigən».

■ 3:6 Zəb. 33:11-12; Pənd. 19:21; Yəx. 14:26, 27; 25:9; 46:10. ■ 3:7 Zək. 1:3 □ 3:8 «kətürmə hədiyə» — muxu hil qurbanlik bir tərəptin bəzi qurbanliklərdin kaşınlar üqün ayriwətilgən bir kişimini, yənə bir tərəptin Hudaşa atap beoqixioqan hərhil (məyli muqəddəs qanun bekitkən yaqi ihtiyari bilən boləqan) nərsilərnə təswirləydu. □ 3:9 «Silər bu pütkül «yat əl» xundak kiliwatisilər» — «yat əl» muxu yərdə Hudaning intayin kinayilik gepi. Həlk Uningoşa yat bolup, butpərəs bir əlgə ohxaydu. □ 3:11 «mən silərnə dəp yənə yalmioquqini əyibləymən» — «yalmioquqi» bolsa hərhil ziyanliq həxarət-haywanlarni (məsilən, qəkətini) kərsitixi mumkin.

■ 3:13 Ayup 21:14, 15.

¹⁶ Pərwərdigardin əyminidioqanlar *buni anglap* pat-pat bir-biri bilən mungdaxti; Pərwərdigar uni nəzirigə aldi, səzlrini anglidi. Xuning bilən Pərwərdigarning aldidə Uningdin kərkup, Uning namini seşinoqanlar üqün əslətmə boləjan bir hatirə kitab yezildi. □

¹⁷ — Bu kixilər bolsa Özümning əlahidə gəhərimni yioqan künidə Meningki bolidu — dəydu samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar — wə Mən huddi adəm öz hizmitidə boləjan oqliqə iqini əqririkəndək ularəja iqimni əqririmən. ■

¹⁸ Silər kəytip kelisilər wə həkkanıylar bilən rəzillərnə, Hudaning hizmitidə boləjanlar bilən bolmioqanlarnə pərk etələysilər. □

4

Ahirkə zaman — Pərwərdigarning küni

¹ — Qünki mana xu kün, humdandək kəydürgüci kün kelidu; hər bir təkəbburluk kəloquci həm hər bir rəzillik kəloquci pahaldək bolidu; xu kelidioqan kün ularni kəydüriwetidu, — dəydu samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar, — ularəja nə yiltiz nə xah kəldurulmaydu. ■

² Ləkin namimdin əyminidioqan silər üqün, kənatlirida xipa-dərman elip kelidioqan, həkkanıylikni parlitidioqan Kuyax ornidin turidu; silər talaəja qikip bordək mozaylardək kiyəyitip oynaysilər; □

³ silər rəzillərnə qəyləp dəssiwetisilər; ular Mən təyyarlioqan künidə tapinqəlar astida kül bolidu, — dəydu samawi koxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar.

Ahirkə dəwət wə bexarət

⁴ — Mən Hərəb teşidə pütkül İsrail üqün kulum Musəja buyruəjan kənunni, yəni bəlgilimilər həm həkümlərnə yadinglarda tutunglar. ■

⁵ — Mana, Pərwərdigarning uluə dəhəxtlik küni kelixtin əwwal Mən silərgə İlyas pəyğəmbərnə əwətimən. ■

⁶ U atilarning kənglinə balilarəja mayil, balilarning kənglinə atilarəja mayil kəlidu; undək bolmioqanda Mən kelip yər yüzini kəroəx bilən uruwətimən.

□ **3:16** «Xuning bilən Pərwərdigarning aldidə Uningdin kərkup, Uning namini seşinoqanlar üqün əslətmə boləjan bir hatirə kitab yezildi» — bu kitabni kəyərdə, əsmənda yəki zemində, yəki kim yazəjanlikə deyilmigən. ■ **3:17** Mis. 19:5; Yə. 10:29; Yəx. 62:3; Fil. 4:1; 1Tes. 2:19 □ **3:18** «Silər kəytip kelisilər» — ahirkə zamənda, İsrailərnə kəldisining əz zemingə kəytip kelixi yəki ölümədin tirilixini kərsitidu. ■ **4:1** Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəh. 6:12-13. □ **4:2** «Namimdin əyminidioqan silər üqün, kənatlirida xipa-dərman elip kelidioqan, həkkanıylikni parlitidioqan Kuyax ornidin turidu» — «kənatliri» bəlkim «həkkanıylikni parlitidioqan kuyax»ning nurlirini kərsitidu. «həkkanıylikni parlitidioqan Kuyax» — ibrəniy tilidə «həkkanıylik kuyaxi» deyilidu. Məsiəhni kərsitidu, əlwəttə. ■ **4:4** Kəan. 6:3 ■ **4:5** Mat. 11:14; 17:11, 12, 13; Mar. 9:11, 12, 13; Luəja 1:17; 9:30; Wəh. 11:3-12.

Matta

«Matta bayan qilogan hux hawar» ••• Əysa Məsihning nəsəbnamisi

1 Bu İbrahimning oʻgʻli wə Dawutning oʻgʻli bologan Əysa Məsihning nəsəbnamə kitabidur: —□ ■

2 İbrahimdin Ishak tərəldi, Ishaktin Yakup tərəldi, Yakup Yəhuda wə uning aka-ukilirining atisi boldi;■

3 Yəhudadin Tamar arkilik Pərez wə Zərah tərəldi; Pərezdin Həzron tərəldi, Həzrondin Ram tərəldi,□ ■

4 Ramdin Amminadab tərəldi, Amminadabdin Nahxon tərəldi, Nahxondin Salmon tərəldi,

5 Salmondin Rahab arkilik Boaz tərəldi, Boazdin Rut arkilik Obəd tərəldi, Obədtin Yəssə tərəldi,□

6 Yəssədin Dawut padixah tərəldi. Dawuttin Uriyaning ayali arkilik Sulayman tərəldi,■

7 Sulaymandin Rəhoboam tərəldi, Rəhoboamdin Abiya tərəldi, Abiyadin Asa tərəldi,■

8 Asadin Yəhoxafat tərəldi, Yəhoxafattin Yəhoram tərəldi, Yəhoramdin Uzziya tərəldi,□

9 Uzziyadin Yotam tərəldi, Yotamdin Aħaz tərəldi, Aħazdin Həzəkiya tərəldi,

10 Həzəkiyadin Manassəh tərəldi, Manassəhdin Amon tərəldi, Amondin Yoxiya tərəldi;

11 Babiloĝa sürgün qilinoganda Yoxiyadin Yəkoniyah wə uning aka-ukiliri tərəldi. □ ■

12 Babiloĝa sürgün bologandin keyin, Yəkoniyahdin Xealtial tərəldi, Xealtialdin Zərubbabəl tərəldi, □ ■

13 Zərubbabəldin Abihud tərəldi, Abihuddin Eliakim tərəldi, Eliakimdin Azor tərəldi,

14 Azordin Zadok tərəldi, Zadoktin Akim tərəldi, Akimdin Əlihud tərəldi,

15 Əlihudtin Əliazar tərəldi, Əliazardin Mattan tərəldi, Mattandin Yakup tərəldi,

16 Yakuptin Məryəmning eri bologan Yüsüp tərəldi; Məryəm arkilik Məsih ataloĝan Əysa tuoĝuldi.□

□ **1:1 «Əysa Məsihning nəsəbnamə kitabi»** — bu sozlar bəlkim birinçidin təwəndiki «nəsəbnamə»ni (1-16-ayətni) kərsitidu. İkinçidin ular həm «Matta» kitabining bexida wə toluq İnjlning bexida kelip «Bu kitab Əysa Məsih dəwərining hatirisı», degən mənini bildürüxi mumkin. □ **1:3 «Yəhudadin Tamar arkilik Pərez wə Zərah tərəldi»** — Tamar toşuruluq «Yar.» 38-babni kəring. ■ **1:3 Yar. 38:27, 29; Rut 4:18, 19; 1Tar. 2:5, 9.** □ **1:5 «Salmondin Rahab arkilik Boaz tərəldi»** — Rahab toşuruluq «Yəxua» 2-babni kəring. □ **«Boaz Rut arkilik Obəd tərəldi»** — Rut toşuruluq Təwrattiki «Rut»ni kəring. ■ **1:6 Rut 4:22; 1Sam. 16:1; 17:12; 1Tar. 2:15; 12:18.**

■ **1:7 1Pad. 11:43; 1Tar. 3:10.** □ **1:8 «Yəhoxafattin Yəhoram tərəldi»** — «Yəhoram» grek tilida kışkartılma xəkildə «Yoram» bolidu. □ **1:11 «Babiloĝa sürgün qilinoganda...»** — sürgün qilinixning baxlinixidin ahirlixixioĝə on nəqqə yil jəryan bologan. İsrailar türkülüm-türkülərgə bəllünüp sürgün qilinogan. ■ **1:11 1Tar. 3:16.** □ **1:12 «Yəkoniyahdin Xealtial tərəldi»** — bu kışik həwər üstidə «kozumqə soz»imizni kəring. □ **«Xealtial»** grek tilida «Salatiyal». ■ **1:12 1Tar. 3:17; Əzra 3:2.** □ **1:16 «Yakuptin Məryəmning eri bologan Yüsüp tərəldi»** — bizning pikrimizqə «Matta»da Yüsüpning nəsəbnamisi hatiriliduru. □ **«Luĝa»da Məryəmningki hatirilidu.**

□ **«Kozumqə soz»imizni kəring.**

17 Xundak bolup, Ibrahimdin Dawutқиғә bolоqan arilikta jamiy on töt әwlad bolоqan; Dawuttin Babilоqа sürgün қilinoқиғә jamiy on töt әwlad bolоqan; wә Babilоqа sürgün қilinixtin Mәsih kәlgüqә jamiy on töt әwlad bolоqan.

Әyса Mәsihning dunyаoқа kelixi

18 Әyса Mәsihning dunyаoқа kelixi mundak boldi: — Uning anisi Mәryәм Yüsүpkә yatliқ boluxқа wәdә қilinoқanidi; lekin tehi nikaқ қilinmayla, uning Mukәddәs Rohtin һamilidar bolоqanliқi mәlum boldi. □ ■

19 Lekin uning *bolоqusi* eri Yüsүp, durus kixi bolup, uni jamiyәt aldida hijalәtkә қalduruxni halimay, uningdin astirtin ajrixip ketixni niyәt қildi. □

20 Әmma u muxu ixlarni oylap yүrginidә, mana Pәrwәrdigarning bir pәrixтisi uning quxidә kәrүнүp uningоqа: — Әy Dawutning оoқli Yüsүp, аyaling Mәryәмni өз әmringgә elixtin қorkma; qünki uningda bolоqan һamilә Mukәddәs Rohtin kәlgән.

21 U bir оoқul tuоқidu, sән uning ismini Әyса dәp қоyоқin; qünki u өз һәlkini gunahliridin қutқuzidu» — dedi. □ ■

22 Mana bularning һәmmisi Pәrwәrdigarning pәyoқәmbәр arkilik deғenlirining әmәlgә axurulux үqün bolоqan, demәk: — □

23 «Pak қiz һamilidar bolup bir оoқul tuоқidu; ular uning ismini Immanuel (mәnisi «Huda biz bilән billә») dәp ataydu». □

24 Yüsүp оyоқinip, Pәrwәrdigarning xu pәrixтisining deғini boyiqә қilip, Mәryәмni әmrigә aldı.

25 Lekin Mәryәм boxanoқuqә u uningоqа yeqinlaxmidi. Bu Mәryәмning tunjisi idi; Yüsүp uningоqа Әyса dәp isim қоydi. ■

2

Danixmәnlәrning ziyariti

□ 1:18 «**Lekin tehi nikaқ қilinmayla,...**» — grek tilida «ular tehi billә bolmayla». ■ 1:18 Luқа 1:27,34. □ 1:19 «**Yüsүp... uni jamiyәt aldida hijalәtkә қalduruxni halimay, uningdin astirtin ajrixip ketixni niyәt қildi**» — Ibraniylar arisida yigit-qiz bir-birigә wәdilәxkән bolsa қanun aldida allikaқan rәsmiy әr-ayal dәp һesablinidu. □ 1:21 «**U bir оoқul tuоқidu, sән uning ismini Әyса dәp қоyоқin; qünki u өз һәlkini gunahliridin қutқuzidu**» —

«Әyса» grek tilida «Yesus», ibraniiy tilida «Yәxua», mәnisi «Қutқuzоқuqi Yаһ» yaқi «Yаһ nijattur». Оқurmәnlәrning esidә bolux kerәkki, «Yаһ» bolsa «Yаһwәһ» (Pәrwәrdigar)ning қiskartilmisidir. ■ 1:21 Luқа 1:31; Ros. 4:12. □ 1:22 «**Mana bularning һәmmisi Pәrwәrdigarning pәyoқәmbәр arkilik deғenlirining әmәlgә axurulux үqün bolоqan...**» — Injilda, Tәwrattiki bexarәtlәр nәқil kәltүrүlginidә, үq hil әһwal kәrүlidu; (1) yүz bәrgән ix dәl xu bexarәtning obyektu bolidu (mәsilән, «Mat.» 1:22, 4:14, 12:17, 21:4); (2) yүz bәrgән ix xu bexarәt өз iqigә aloqan bir wәқә yaқi ix bolidu (mәsilән, 2:23, 13:35); (3) yүz bәrgән ix xu bexarәttә kәrsitilgән ixқа bir misal bolidu (mәsilән, 2:17). Bu temini tәtkiқ қilix intayin paydiliқtur. □ 1:23 «**Pak қiz һamilidar bolup bir оoқul tuоқidu; ular uning ismini Immanuel (mәnisi «Huda biz bilән billә») dәp ataydu**» — «Yәx.» 7:14 wә «Yәx.» 8:8, 10ni kәrүng. ■ 1:25 Luқа 2:21.

1 Əysa Herod padixah həküm sürgən künlərdə Yəhudiyə əlkesining Bəyt-Ləhəm yezisida dunyoğa kəlgəndin keyin, mana bəzi danixmənlər məxriktin Yerusalemoğa yetip kelip, puqralardin: □ ■

2 Yəhudiylarning *yengidin* tuquloqan padixahı kəyərdə? Qünki biz uning yultuzining kətürülgənlikini kərduq. Xunga, uningoğa səjdə kılılı kəldük, — deyixti. □

3 Buni angliqan Herod padixah, xuningdək pütkül Yerusalemlə həkümü alakzadilik kə güxti.

4 U pütkül bax kahınlar wə həkning Təwrat ustazlırını qaqırıp, ulardin «Məsih kəyərdə tuquluxı kerək?» — dəp soridi. □

5 Ular: «Yəhudiyədiki Bəyt-Ləhəm yezisida boluxı kerək, — qünki pəyoqəmbər arqılık xundak pütülgən: — □

6 «I Yəhudiyə zeminidiki Bəyt-Ləhəm, Həkning Yəhudiyə yetəqilirining arisida əng kiki bolmaydu; Qünki səndin bir yetəkqi qikidu, U həkim Israillarning bakquqisi bolidu» — deyixti. ■

7 Buning bilən, Herod danixmənlərni məhpiy qaqırıp, yultuzning kaçan pəyda boluqlığını sürüxtürüp biliwalı.

8 Andin: «Berip balını sürüxtə kılıp tepinglar. Tapqan hamana kaytıp munga həwər kilinglar, mənmu uning aldiqə berip səjdə kılıp keləy» — dəp, ularni Bəyt-Ləhəmqə yoloqə saldı.

9 Danixmənlər padixahning səzini anglap yoloqə qıkti; wə mana, ular xərktə kərgən heliki yultuz ularning aldiqə yol baxlap mangıdi wə bala turoqan yərgə kelip tohtıdi. □

10 Ular heliki yultuzni kərginidin intayin qattık xadlinixti

11 həm əygə kirip, balını anisi Məryəm bilən kərüp, yərgə yikilip uningoğa səjdə kılıxti. Andin, həzinilirini eqip, altun, məstiki, murməkki qatarlık səwəqlərni sunuxti.

12 Ularoğa qüxidə Herodning yenioğa barmaslık toqrisidiki wəhiy kəlgənlikı üqün, ular baxka yol bilən öz yurtioğa kaytıxti.

Misiroğa kəqix

13 Ular yoloqə kətkəndin keyin, Pərwərdigarning bir pərixısi Yüsüpnıng qüxidə kərunüp:

□ 2:1 «Herod padixah həküm sürgən künlərdə» — «Herod padixah» toqıruluk «Koxumqə sez» wə «Təbirilər»nimu kərunğ. «Mana bəzi danixmənlər məxriktin Yerusalemoğa yetip kelip...» — «danixmənlər» — Grek tilida «magoy» degən səz bilən ipadilini. Əslidə bu səz munəjimlərni yaki pir-ustazlarıni kərsitətti; Daniyal pəyoqəmbər Babilda mundaq kixilərgə «pirların piri» bolup yol kərsətkəndin keyin (Təwrat, «Daniyal» degən kişimni kərunğ) «magoy»ların kəzqaraxlırını wə həsablirini asasen hurapat boyiqə əmas, bəliki Təwratıki bəxarətlər boyiqə boluqan boluxı mumkin. «məxriktin Yerusalemoğa yetip kelip...» — Yerusalemlə kədimki Israillıng paytəhti idi. ■ 2:1 Luqa 2:4. □ 2:2 «Qünki biz uning yultuzining kətürülgənlikini kərduq» — «uning yultuzi» — demək, «uning tuquloqlıqıdin bəxarət beridiqan yultuzi». «biz uning yultuzining kətürülgənlikini kərduq» — yaki «biz uning yultuzini xərktə kərduq». □ 2:4 «Məsih kəyərdə tuquluxı kerək?» — «Məsih» — pəyoqəmbərlər aldin eytkən, Huda təripidin tallanqan, hamana bir küni kelip həm niqat kəltüridiqan həm keyin mənğy həkümranlıq kılıdiqan Kutquzoqı-Padixahıni kərsitidi. «Təbirilər»nimu kərunğ. □ 2:5 «pəyoqəmbər arqılık xundak pütülgən...» — «pəyoqəmbər» muxu yərdə Təwratıki Mikah pəyoqəmbərni kərsitidi («Mik.» 5:2). ■ 2:6 Mik. 5:1, 2; 1Sam. 16:1; Yh. 7:42. □ 2:9 «ular xərktə kərgən heliki yultuz» — yaki «ular u kətürülgəndə kərgən heliki yultuz».

Ornungdin tur! Bala wə anisi ikkisini elip Misiroğa qaç. Mən sanga ukturojuqə u yərdə turəqin. Qünki Hərod balini yokitixka izdəp kelidu — dedi.

14 Xuning bilən u ornidin turup, xu keqila bala wə anisi ikkisini elip Misiroğa qarap yoloğa çiqti.

15 U Hərod əlgüqə xu yərdə turdi. Xundak boldiki, Pərwərdigarning pəyoəmbər arkilik aldin eytkan: «Ooqlumni Misirdin Mən qaçirdim» degən sözi əməlgə axuruldi. □ ■

Herodning ooqlu bowaqlarni öltürüxi

16 Hərod bolsa danixmənlərdin aldanəanlikini bilip, çattik oşəzəpləndi. U danixmənlərdin eniklioğan waqitka asasən, adəmlərnə əwətip Bəyt-Ləhəm yezisi wə ətrapidiki ikki yax wə uningdin təwən yaxtiki ooqlu balilarning həmmisini öltürguzdi. □

17 Xu qaçda Yəramiya pəyoəmbər arkilik eytiloğan munu söz əməlgə axuruldi: —

18 «Ramaḥ xəhəridə bir sada, Aqqıq yioğa-zarning piəqani anglinar, Bu Raḥiləning baliliri üqün kətürgən aḥ-zarlıri; Balilirining yok kıliwetilgini tūpəylidin, Təsəllini qəbul kılmay piəqan kətüridu». □ ■

Misirdin kaytip kelix

19 Əmdi Hərod əlgəndin keyin, Hudaning bir pərixtsisi Misirda turəqan Yüsüpnin qüxidə kərunüp uningə: —

20 Ornungdin tur! Bala wə anisini elip Israil zeminiəğa kayt! Qünki balining jenini almaqçı boləqanlar əldi, — dedi.

21 Buning bilən Yüsüp ornidin turup bala wə anisini elip Israil zeminiəğa kaytti.

22 U Arhelausning atisi Hərod padixahning ornioğa təhtkə olturup Yəhudiyə əlkisigə həkümranlik kıliwatқinidin həwər tepip, u yərgə kaytixtin kərkti; wə qüxidə uningəğa bir wəḥiy kelip, Galiliyə zeminiəğa bərip,

23 Nasarət dəp atilidoğan bir yezida olturaklaxti. Xuning bilən pəyoəmbərlər arkilik: «U Nasarətlik dəp atilidu» deyilgini əməlgə axuruldi. □ ■

□ 2:15 «Pərwərdigarning pəyoəmbər arkilik aldin eytkan: «Ooqlumni Misirdin Mən qaçirdim» degən sözi əməlgə axuruldi» — Təwrat, «Hox.» 11:1. ■ 2:15 Hox. 11:1.

□ 2:16 «Hərod... ətrapidiki ikki yax wə uningdin təwən yaxtiki ooqlu balilarning həmmisini öltürguzdi» — demək, u tuşuloğan bala kəp degəndə ikki yaxka kirgən, dəp hesablioqanidi. □ 2:18 «Ramaḥ xəhəridə bir sada, aqqıq yioğa-zarning piəqani anglinar, ... balilirining yok kıliwetilgini tūpəylidin, təsəllini qəbul kılmay piəqan kətüridu» — pütkül bəxarət «Yər.» 31:15də tepilidu. ■ 2:18 Yər. 31:15

□ 2:23 «U Nasarətlik dəp atilidu» — bu muḥim bəxarətlik söz toqruluk «qoxumqə söz»imizni kəring. ■ 2:23 Yəx. 11:1; 60:21; Zək. 6:12.

3

*Qomüldürgüqi Yəhyaning təlim berixi**Mar. 1:1-8; Luqa 3:1-9; 15-17; Yh. 1:19-28*

¹ Xu qaoqlarda, qomüldürgüqi Yəhya Yəhudiyədiki qol-bayawanoqa kelip. ■

² kixilergə:

— Towa kilinglar! Qünki ərx padixaliki yekinxlixip qaldi! — döp jakarlawxa baxlidi. □

³ Qünki *qomüldürgüqi Yəhya* bolsa ilgiri Yəxaya pəyojəmbər bexaritudə kərsətkən kixining dəl əzi bolup: —

«Bayawanda towlaydioğan bir kixining:

Rəbning yolini təyyarlanglar,

Uning qiojir yollirini tüptüz kilinglar! — degən awazi anglinidu». □ ■

⁴ Yəhya *pəyojəmbər* tögə yungidin kilingoğan kiyim kiygən, beligə kən tasma baqlioğanidi. Yəydioğini bolsa qekətkilər bilən yawa hərə həsili idi. ■

⁵ Əmdi Yerusalem xəhiri, pütün Yəhudiyə ölkisi wə pütkül İordan dərya wadisining ətrapidiki kixilər uning aldioğa kelixip,

⁶ gunahlırini ikrar kilixti wə uning əzlırini İordan dəryasida qomüldürüxini qobul kilixti. □ ■

⁷ Ləkin Pərisiy wə Saduqiy məzhəpidikilərdin kəplirining uning qomüldürüxini qobul kıləyli kəlgənlikini kərginidə u ularoğa:

— Əy yılanlarning baliliri! Kim silərnə *Hudaning* qüxüx aldida turoğan oşəzipidin kəqinglar döp agahlandurdi?! □ ■

⁸ Əmdi towioğa layik mewini kəltürünglar! □ ■

⁹ Wə əz iqinglarda: «Bizning atimiz bolsa İbrahimdur!» döp hiyal kılıp yürmənglar; qünki Mən xuni silərgə eytip koyayki, Huda İbrahimoğa

□ **3:1** «Xu qaoqlarda, qomüldürgüqi Yəhya Yəhudiyədiki qol-bayawanoqa kelip...» —

«Yəhya» ibraniy wə grek tillirida «Yuhanna» («Pərwədigarning xəpkiti» degən manidə) bilən ipadilininu. «Yəhya» degən isim oqurmənlərgə muxu xəklidə tonux bolənləniğin üqün uni muxu tərijimidə ixləttük («Yəhya» əsli ərəbqə söz idi). ■ **3:1** Mar. 1:4; Luqa 3:3. □ **3:2** «... ər x padixaliki yekinxlixip qaldi!» — İnjilda baxtin-ahir «ər x padixaliki» yaki «asmanın padixahlığı» döp tiləğa elinidu. Grek tilida daim «asmanlarning padixahlığı» degən xəklidə elinidu.

□ **3:3** «Bayawanda towlaydioğan bir kixining: Rəbning yolini təyyarlanglar, uning qiojir yollirini tüptüz kilinglar! — degən awazi anglinidu» — «Yəx.» 40:3. ■ **3:3** Yəx. 40:3; Mar. 1:3; Luqa 3:4; Yh. 1:23. ■ **3:4** Mar. 1:6. □ **3:6** «... *Yəhyaning* əzlırini İordan dəryasida qomüldürüxini qobul kilixti» — bu yərdə eytiləğan qomüldürüx kixilərnin: (1) əz gunahlırioğa towa kılənləniğini; (2) Hudaning padixahlığının yekinxləxənləniğiə wə xundakla (3) Qutkuzəuqi-Məsihnin yekinxləxənləniğiə iman kəltürüxini ipadiləytti (ahirkı nuқта İnjildiki keyinki məzmunda ispatlinidu). ■ **3:6** Mar. 1:5. □ **3:7** «*Ləkin Pərisiy wə Saduqiy məzhəpidikilərdin kəplirining uning qomüldürüxini qobul kıləyli kəlgən...*» — «Pərisiy» wə «Saduqiy» toqruluk: — Yəhudiyələr arisidiki ikki məzhəpning kixiliri. Təbirlərdiki «Pərisiy» wə «Saduqiy»ə qaralsun. «*Kim silərnə Hudaning qüxüx aldida turoğan oşəzipidin kəqinglar döp agahlandurdi?!*» — bu kinayilik, həjwiy gəp, əlwəttə; mənisı bəlkim «Towa kıləy, Hudadin kəlidioğan oşəzəptin kəqip qutulux üqün qomüldürüxini qobul kıləylik deginglar kəndək gəp?!». ■ **3:7** Mat. 12:34; 23:33; Luqa 3:7. □ **3:8** «*Əmdi towioğa layik mewini kəltürünglar!*» — «towioğa layik mewə» toqruluk «koxumqə söz»imizni kəring. ■ **3:8** Luqa 3:8.

muxu taxlardinmu pərzəntlərni apiridə qilalaydu. □ ■

¹⁰ Palta allıkaqan dərəhlərnin yiltizioğa tengləp qoyuldi; yahxi mewə bərməydiqan hərəkəysi dərəhlər kesilip otka taxlinidu. □ ■

¹¹ Mən dərəkə silərni towa qilixinglar üçün suoğa qəməldürimən. Ləkin məndin keyin kəlgüqi zat məndin qüdrətlıktur. Mən hətta uning kəxini kətürüxkimu layıq əməsmən; u silərni Muqəddəs Rohka həm otka qəməldüridu. ■

¹² Uning soruquqi küriki qolida turidu; u öz haminini *topa-samandin* təltəküs tazilaydu, sap buqdayni ambaroğa yiqıdu, əmma topa-samanni eqməs otta kəydürüwetidu, — dedi.

Əysanın qəməldürülüxi

Mar. 1:9-11; Luqa 3:21-22

¹³ Xu waqıtta, Əysa Yəhyadin qəməldürülüxnı qəbul qilix üçün Galiliyə əlksidin İordan dəryası boyıoğa, uning yenioğa kəldi. ■

¹⁴ Bırək Yəhya qəməldürüxkə unımay unı tosup:

— Əsli qəməldürülüxnı mən səndin qəbul qilixim kerək idi, bırək sən mening aldimoğa kəpsənoqu? — dedi.

¹⁵ Ləkin Əysa uningoğa jawabən: — Həzirqə xuningoğa yol qoyojin; qünki həkkanıylikning barlık *tələplirini* əməlgə axurux üçün, xundak qiliximizoğa toşra kelidu, — dedi.

Xuning bilən, Yəhya uningoğa yol qoydi.

¹⁶ Wə Əysa qəməldürülüp bolupla, sudin qıktı; u sudin qıqıxi bilən mana, ərxlər uningoğa eqilip, Hudaning Rohi kəptər qıyapitidə ərxin qüxüp, üstigə qonuwatqanlıqini kərđi. □ ■

¹⁷ Wə mana, ərxin bir awaz: — «Bu Mening səyümlük oşlum, Mən uningdin toluq hursənmən!» — dəp anglandı.■

□ **3:9 «Əz iqinglarda: «Bizning atimiz bolsa İbrahımdur!» dəp hiyal qilip yürmənglar!»** — «Atimiz İbrahım bardur!» — demək, «Biz uluq İbrahımning əwladlırı bolojan «uluq Yəhüdiy milliti», «Biz həqnemə kılmisaxmu Huda aldidə «Uningoğa has alahidə həlk» bolıwerimiz» degən pozitsiyini bildüridu. ■ **3:9** Yh. 8:39. □ **3:10 «Palta allıkaqan dərəhlərnin yiltizioğa tengləp qoyuldi»** — Yəhya pəyoqəmbərnin bu uluq sözi wə 12-ayəttiki keyinki bexariti toşruluk «qoxumqə səz»imizni kerüing. Uning xu bayanı «Hudaning əzızi əmdi silərgə yetip kelix aldidə» degən əsasiy mənini bildüridu. ■ **3:10** Mat. 7:19; Yh. 15:6. ■ **3:11** Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yh. 1:15,26; Ros. 1:5; 11:16; 19:4. ■ **3:13** Mar. 1:9; Luqa 3:21. □ **3:16 «Əysa qəməldürülüp bolupla, sudin qıktı...»** — nemixka Əysa Yəhyaning qəməldürüxinı qəbul qildi? «Qoxumqə səz»imizdə bu toşruluk azraq tohtilimiz. «Hudaning Rohi kəptər qıyapitidə ərxin qüxüp...» — yaki «... pahtək qıyapitidə qüxüp...». Grek tilida bu qıx «peristera» dəp atilidu. «Peristera» grek tilida həm kəptərnı həm pahtəkni mu kərsitidu. ■ **3:16** Yəx. 11:2; 42:1; Yh. 1:32. ■ **3:17** Yəx. 42:1; Mat. 12:18; 17:5; Mar. 1:11; Luqa 9:35; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17.

Qana'an (Pələstin) zemini — Injil dəvri

Hərətə - Məsihning dəvridə, Qanaan (İsrailiyə) zemini

Əysaning qəl-bayawanda sinilixi

Mar. 1:12-13; Luğa 4:1-13

¹ Andin Əysa Rohning yetəkçilikidə Iblisning sinax-azduruxlirioğa yüzlinix üqün qəl-bayawanoğa elip berildi. □ ■

² U kirix keqə-kündüz roza tutkandin keyin, uning qorsıki eqip kətkənidi. □

³ Əmdi azduroquçi uning yenioğa kelip uningöğa:

— Əgər sən rasttinla Hudaning Oqlı bolsang, muxu taxlarni nanoğa aylinixka buyruoqin! — dedi. □

⁴ Lekin u jawabən: —

Təwratta: «Insan pəkət nan bilənla əməs, bəlki Hudaning aozzidin qıqkan hər bir söz bilənmü yaxaydu» dəp pütülgən, — dedi. □ ■

⁵ Andin Iblis uni mukəddəs xəhərgə elip berip, ibadəthanining əng egiz jayioğa turəuzup uningöğa:

⁶ — Hudaning Oqlı bolsang, özüngni pəskə taxlap bakkin! Qünki *Təwratta:* «Huda Öz pərixtilirigə sening həkkingdə əmr kılıdu»; wə «putungning taxka urulup kətməsliki üqün, ular seni qollirida kətürüp yürüdu» dəp pütülgən — dedi. □ ■

⁷ Əysa uningöğa: «Təwratta yənə, «Pərwərdigar Hudayingni sinioquçi bolma!» dəpmü pütülgən — dedi. □ ■

⁸ Andin, Iblis uni nahayiti egiz bir taoşka qıkirip, uningöğa dunyadi ki barlık padixahlıqlarni xərpələri bilən kərsitip:

⁹ Yərgə yikilip manga ibadət kılsang, bularning həmmisini sanga beriwe-timən, — dedi.

¹⁰ Andin Əysa uningöğa: — Yoqal, Xəytan! Qünki *Təwratta:* «Pərwərdigar Hudayingöğıla ibadət kil, pəkət Uningla ibadət-hizmitidə bol!» dəp pütülgən, — dedi. □ ■

¹¹ Buning bilən Iblis uni taxlap ketip qaldı, wə mana, pərixtilər kelip uning hizmitidə boldı. □

Əysa təlim berixni baxlaydu

Mar. 1:14-15; Luğa 4:14-15

□ **4:1** «... Əysa Rohning yetəkçilikidə ... qəl-bayawanoğa elip berildi» — «Roh» muxu yərdə Mukəddəs Rohni kərsitidu. ■ **4:1** Mar. 1:12; Luğa 4:1. □ **4:2** «U kirix keqə-kündüz roza tutkandin keyin, uning qorsıki eqip kətkənidi» — oqurmənlərgə ayan bolsunki, mukəddəs yazmilarda «roza tutux» adəttə heçqandak ozuklanmasliqni kərsitidu. Undak biwasitə deyilmigən bolsa muxu rozilar su iqməsliqni öz iqiğə almaydu. □ **4:3** «Azduroquçi uning yenioğa kelip uningöğa... dedi» — «azduroquçi» Xəytanni kərsitidu, əlwəttə. «Əgər sən rasttinla Hudaning Oqlı bolsang,...» — grek tilida bu -3- wə 6-ayətlərdiki «əgər» adəttə «əgər (mundak) bolsang (wə dərwekə xundak bolisən)» degən mənini puritidu. «Hudaning Oqlı» — bu nam hərgizmu Huda bilən Əysa otturisidiki jismani yəhəttiki ata-balilik munasiwətni əməs, bəlki rohiy yəhəttiki munasiwətni bildüridu. □ **4:4** «Insan pəkət nan bilənla əməs, bəlki Hudaning aozzidin qıqkan hər bir söz bilənmü yaxaydu» — «Kan.» 8:3. ■ **4:4** Kan. 8:3 □ **4:6** «Huda Öz pərixtilirigə sening həkkingdə əmr kılıdu»; wə «putungning taxka urulup kətməsliki üqün, ular seni qollirida kətürüp yürüdu» — «Zəb.» 91:11, 12. Xəytanning bu ayətni ixlətini toqruluk «koşumqə sez»imizni kəring. ■ **4:6** Zəb. 91:11,12 □ **4:7** «Pərwərdigar Hudayingni sinioquçi bolma!» — «Kan.» 6:16. ■ **4:7** Kan. 6:16. □ **4:10** «Pərwərdigar Hudayingöğıla ibadət kil, pəkət Uningla ibadət-hizmitidə bol!» — «Kan.» 6:13. ■ **4:10** Kan. 6:13; 10:20. □ **4:11** «Buning bilən Iblis uni taxlap ketip qaldı, wə mana, pərixtilər kelip uning hizmitidə boldı» — Rəb Əysa uqrioğan sinaxlar üstidə «koşumqə sez»imizdə azrak tohtilimiz.

12 Əmdı Əysa Yəhyaning tutkun qilinonlanlıqını anglap, Galiliyəgə yol aldi.

13 U Nasarət yezisini taxlap, Zəbulun wə Naftali rayonidiki *Galiliyə* dengizi boyidiki Kəpərnaħum xəħirigə kelip orunlaxti. □

14 Xundək kılıp, Yəxaya pəyoqəmbər arķılık eytiloqan xu bexarət əməlgə axuruldi, demək: —

15 «Zəbulun zemini wə Naftali zemini, İordan dəryasining nerikı tərıpidiki «dengiz yoli» boyida, «Yat əllərning makani» boloqan Galiliyədə, □ ■

16 Kərangəqulukta yaxioqan həlk parlak bir nurnı kərdi; Yəni əlüm kələnggisining yurtida olturoquqlaroqə, Dəl ularning üstigə nur qūxti. □ ■

17 Xu waqıttin baxlap, Əysa: «Towa kilinglar! Qūnki ərx padixahlıki yekınlixip qaldı!» — dəp jar kılıxka baxlıdi. ■

Əysaning muhlis qəqirixi *Mar. 1:16-20; Luķa 5:1-11*

18 *Bir kūni*, u Galiliyə dengizi boyida ketiwetip, ikki aka-uka, yəni Petrus dəpmu atiloqan Simon isimlik bir kixini wə uning inisi Andiriyasni kərdi. Ular belıķqi bolup, dengizəqə tor taxlawatatti; ■

19 u ularəqə:

— Mening kəynimdin menginglar — Mən silərnı adəm tutquqi belıķqi kılımən! — dedi. □

20 Ular xuan belıķ torlirini taxlap, uningəqə əgixip mangdi.

21 U xu yərdin etüp, ikkinqi bir aka-ukini, yəni Zəbədiyning oqulliri Yəqub wə inisi Yuhənnani kərdi. Bu ikkisi kemidə atisi Zəbədiy bilən torlirini ongxawatatti. U ularnimu qəqirdi.

22 Ular dərħal kemini atisi bilən qaldurup uningəqə əgixip mangdi.

Əysaning Galiliyədə təlim berixi *Luķa 6:17-19*

23 Wə Əysa Galiliyəning həmmə yerini kezip, ularning sinagoglırida təlim berip, Hüdaning padixahlıķining hux həwirini jakarlaytti, həlk arisida hərhil kesəllərnı wə ajiz-meyiplarnı saķaytti. □

■ **4:12** Mar. 1:14; Luķa 4:14,16,31; Yħ. 4:43. □ **4:13** «U... Naftali rayonidiki Galiliyə dengizi boyidiki Kəpərnaħum xəħirigə kelip orunlaxti» — «Galiliyə dengizi» aķar suluk yooqan bir kəl. □ **4:15** «İordan dəryasining nerikı tərıpidiki «dengiz yoli» boyida...»

— «dengiz yoli» «Galiliyə dengizi»ning oqərbiy yərlirini kərsitidu. «**Yat əllərning makani boləqan Galiliyədə...**» — Asuriyə imperiyəsi tajawuz qiloqandin keyin, Naftali, Zəbulun wə baxka İsrail kəbilirining kəp qisimliri sürgün kılındı. Bir kışim kəmbəqə, namrat, qəbiliyətətsiz kixilər qaldı. Asuriyə padixahı baxka yat millət-həklərnı elip kelip xu yərgə, bolupmu Galiliyəgə olturəqlaxturdı. Muxu kixilər kəpəqəloqan namrat İsrailar bilən arilixip yürüp, əzara assimiliyatsiyə kılinoqəqka, Galiliyə Yəhudıylar tərıpidin «yat əlliklər» (Yəhudıy əməslər)ning makani Galiliyə» dəp kəmsitilip ataloqan. ■ **4:15** Yəx. 8:23; 9:1. □ **4:16** «**Kərangəqulukta yaxioqan həlk parlak bir nurnı kərdi; yəni əlüm kələnggisining yurtida olturoquqlaroqə, dəl ularning üstigə nur qūxti**» — Təwrat «Yəx.» 9:1-2. Bexarəttə muxu nur dəl xu kəmsitilgən yərdikilərgə qeqılıdu, deyliđu. ■ **4:16** Yəx. 9:1, 2. ■ **4:17** Mar. 1:15. ■ **4:18** Mar. 1:16.

□ **4:19** «**Mən silərnı adəm tutquqi belıķqi kılımən!**» — «adəmni tutquqi» degən ibaridə «tutux» ziyən yətküzüx yaki ularidin paydilinix üqün əməs, bəliki ularni Xəytanning ilkindi elip kütquzuxni kərsitidu. □ **4:23** «**Əysa... ularning sinagoglırida təlim berip...**» — «sinagoglar» Yəhudıy həlkning ibadət kılıx, Təwratni oqux wə wəz-təlim angloxka yioqilidoqan ammiwiy əyliri yaki zalliri.

²⁴ U toʻqiruluk hawer putkul Suriya elkisiga tarqaldi; u yerdiki halayik hærhil bimarlarini, yæni hærtürlük kesællær wæ aqrık-silaklarni hæmdæ jin qarplaxkanlarni, tutqaklık wæ palæq kesiligæ giriptar boløqanlarni uning aldioğa elip kelixti; wæ u ularni saqaytti. □

²⁵ Galiliya, «on xæhær» rayoni, Yerusalem, Yæhudiya wæ Iordan dæryasining u ketidin kælgæn top-top adæmlær uningøğa ægixip mangdi.

5

Hækikiy bæht-bærikæt Luğa 6:20-23

¹ Muxu top-top adæmlærni kærüp u bir taqqa qikti; u u yerdæ olturoqinida, muhlisliri uning yeniøğa kældi.

² U aqrzini eqip ularøğa tælim berixkæ baxlidi: —

³ Mubaræk, rohta namrat boløqanlar!
Qünki ærx padixahlıkı ularøğa tæwædur. □ ■

⁴ Mubaræk, piøqan qækkænler!
Qünki ular tæsælli tapidu. □ ■

⁵ Mubaræk, yawax-møminler!
Qünki ular yær yüzigæ mirashordur. ■

⁶ Mubaræk, hækqaniylikğa aq wæ tæxnalar!
Qünki ular toluk toyunidu. ■

⁷ Mubaræk, ræhimdillar!
Qünki ular ræhim kæridu.

⁸ Mubaræk, kælbi pak boløqanlar!
Qünki ular Hudani kæridu. ■

⁹ Mubaræk, tinqlik tæræpdarliri!
Qünki ular Hudaning pærzæntliri dæp atilidu. □

¹⁰ Mubaræk, hækqaniylik yolida ziyankæxlikkæ uqriøqanlar! Qünki ærx padixahlıkı ularøğa tæwædur. ■

¹¹ Mubaræk, mæn üqün baxqilarning hækæræt, ziyankæxlik wæ hærtürlük tæhmitigæ uqrisanglar; ■

¹² xad-huram bolup yayranglar! Qünki ærxlærdæ katta in'am silær üqün saqlanmaqta; qünki silærdin ilgiriki pøyoæmbærlærgimu ular muxundak ziyankæxlidlærni qiløqan. ■

Muhlislar «tuz»luk rolini yokatmaslıkı keræk Mar: 9:50; Luğa 14:34-35

□ **4:24 «tutqaklık... kesiligæ giriptar boløqanlar»** — grek tilida «ay uroqanlar» degæn söz bilæn ipadiliniidu. □ **5:3 «rohta namrat boløqanlar»** — bælkim øzining Hudaøğa kæt'iy mohtaqlikini tonup yatkænler. Baxqa birhil tærjimisi: «Mubaræk, rohta tilæmqi boløqanlar!». Grek tilida «namrat» degæn söz «tilæmqi» degæn mænini øz iqigæ alidu (mæsilen, «Luğa» 16:20, 22dæ). Bu ayætlærdæ «mubaræk» degæn söz (Huda tæripidin) «bæhtlik, bærikætlik qilinoqan» degæn mænide ixlitilidu. ■ **5:3** Yæx. 57:15; 66:2; Luğa 6:20. □ **5:4 «piøqan qækkænler»** — bælkim øz gunahlıri wæ Hudaøğa tayanmøqanlıkı üqün piøqan qekixni kærstitidu. ■ **5:4** Yæx. 61:2; 66:10,13; Luğa 6:21. ■ **5:5** Zæb. 37:11 ■ **5:6** Yæx. 55:1. ■ **5:8** Zæb. 15:1-2; 24:4; Ibr. 12:14. □ **5:9 «tinqlik tæræpdarliri»** — grek tilida: «sulhı qiløquqilar». ■ **5:10** 2Kor. 4:10; 2Tim. 2:12; 1Pet. 3:14. ■ **5:11** 1Pet. 4:14. ■ **5:12** Luğa 6:23.

13 Silər yər yüzidiki tuzdursilər. Həlbuki, əgər tuz öz təmini yoxatsa, uningə qaytidin tuz təmini qandaqmu kirgüzgili bolidu? U qəşda, u heqnemigə yarimas bolup, taxlinip kixiləring ayioi astida dəssilixtin baxka heq ixka yarimaydu. □ ■

14 Silər dunyaning nuridursilər. Taoq üstigə selinoqan xəhər yoxurunal-maydu.

15 Heqkim qiraqni yekip koyup, üstigə sewətni kömtürüp koymas, bəlki qiraqdaning üstigə koyidu; buning bilən, u öy iqidiki həmmə adəmlərgə yorukluk beridu. □ ■

16 Xu tərکیدə, silər nurunglarni insanlar aldida xundak qaknitinglarki, ular yaxhi əməlliringlarni kərüp, ərtiki atanglarni uluoqlisun. ■

Təwrat qanuni həkkidə

17 Məni Təwrat qanunini yaki pəyoəmbərləring yazoqlirini bikar kiləyli kəldi, dəp oylar kəlmanglar. Mən ularni bikar kiləyli əməs, bəlki əməlgə axuroyli kəldim.

18 Qünki mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, asman-zemin yokimioquə, uningda pütülgənlər əməlgə axurulmioquə Təwrattiki «yod» bir hərp, hətta birər qekitmu bikar kilinmaydu. □ ■

19 Xu səwəbtin, Təwrat qanuning əkidilirigə, hətta uning əng kiqik-liridin birini bikar kilip, wə baxkilaroə xundak kilixni oğtidioqan hərkim ərx padixahlıqida əng kiqik hesablinidu. Əmma əksiqə, Təwrat qanuni əkidilirigə əməl kiləqlənlər wə baxkilaroə xundak kilixni oğatküqilərlə bolsa ərx padixahlıqida uluoq hesablinidu. □ ■

20 Qünki mən silərgə xuni eytip koyayki, həkkaniylikinglar Təwrat ustazliri wə Pərisiyləringkidin axmisa, ərx padixahlıqioqə heqqaqan kirəlməysilər. □

Oğazəplinx həkkidə

21 Burunkilaroə «Katillik kilma, katillik kiləqlən hərəkəndə adəm sorakka tartilidu» dəp buyruloənlirini angliəansilər. ■

22 Biraq mən özüm xuni silərgə eytip koyayki, öz kərindixioqə bikardin-bikar aqqiklanəqlərləring hər birimu sorakka tartilidu. Öz kərindixini «əhmək» dəp tillioqan hərkim aliy kengəxmide sorakka tartilidu; əmma kərindaxlirini «təlwə» dəp həkərtligən hərkim dozahning otioqə layik bolidu. □

□ 5:13 «silər yər yüzidiki tuzdursilər» — tuz — (1) təm beridu; (2) qirip ketixtin tosidu; (3) zəhim-yarılarni saqaytidu. Muhlisaring bu dunyoə qəboləqlən rol i buningə oħxap ketixi kərək.

■ 5:13 Mar. 9:50; Luqa 14:34. □ 5:15 «heqkim qiraqni yekip koyup, üstigə sewətni kömtürüp koymas...» — «sewət» grek tilida «əlqigüqi sewət». ■ 5:15 Mar. 4:21; Luqa 8:16; 11:33. ■ 5:16 1Pet. 2:12. □ 5:18 «uningda, yəni Təwrat qanunida pütülgənlər əməlgə axurulmioquə Təwrattiki «yod» bir hərp... bikar kilinmaydu» — «yod» bolsa ibraniy tilida: «i» («yod», y) — əng kiqik hərp hesablinidu. ■ 5:18 Luqa 16:17. □ 5:19 «uning əng kiqikliridin birini bikar kilip...» — yaki «uning əng kiqikliridin birini hiləplik kilip...» — Grek tilidiki peil bəlkim «bikar kilip» wə «hiləplik kilip» deqlən ikki mənini öz iqiğə alidu. ■ 5:19 Yaq. 2:10. □ 5:20 «Təwrat ustazliri wə Pərisiylər...» — «Pərisiylər» Yəhudiylərləring diniy ən'əniliridə əng qing turidioqan qəttik tələplik etikəd ekimi idi. ■ 5:21 Mis. 20:13; Qan. 5:17.

□ 5:22 «Öz kərindixioqə bikardin-bikar aqqiklanəqlərləring...» — bəzi kəna kəqürmilərdə: «bikardin-bikar» deqlən səzlər tepilmaydu. «... aliy kengəxmide sorakka tartilidu» — «aliy kengəxmə» Yəhudiylərləring əng yuqiri soti bolup, «sanhedrin» dəp atilətti. Bəzilər bu səz ərtiki soti kərsitidu, dəp qaraydu; bizmu bu pikirgə mayilmiz.

²³ Xuning üqün, sən kurbangah aldioja kelip *Hudaioja* hədiyə atiməkqi boləjiningda, kərindixingning seningdin aqrinojan yeri barliki yadingoja kəlsə,

²⁴ hədiyəngni kurbangah aldioja qoyup turup, awwal kərindixing bilən yarixiwal, andin kelip hədiyəngni ata.

²⁵ Əgər üstüngdin dəwa kilməkqi boləjan birsi bolsa, uning bilən birgə yolda boləjiningda uning bilən tezdin yarixip, dost boləjin. Bolmisa, u seni sorəqioja, sorəqci bolsa gundipayoja tapxuridu, sən zindanoja solitiwetilisən. □ ■

²⁶ Mən sanga xuni bərhək eytip qoyayki, *kərzingning* əng ahirki bir tiyininimu qoymay təlimigüqə, xu yərdin qıqalmaysən. □

Zinahorluk həkəkida

²⁷ Silər «Zina kilmanglar» dəp buyrulojanlikini angliəansilər. ■

²⁸ Birək mən özüm xuni silərgə eytip qoyayki, birər ayaloja xəhwaniy niyət bilən kəriəjan xixi kənglidə u ayal bilən allıkaqan zina kıləjan bolidu. ■

²⁹ Əgər əmdi ong kəzüng seni gunaħka azdursa, uni oyup taxliwət. Qünki pütün bədinəningning dozahka taxlanəjining kərə, bədinəngdiki bir əzaying yok kılinojini kəp əwzəl. ■

³⁰ Əgər ong kolung seni gunaħka azdursa, uni kesip taxliwət. Qünki pütün bədinəningning dozahka taxlanəjini kərə, bədinəngdiki bir əzaying yok kılinojini kəp əwzəl.

Talak kılıx həkəkida

Mat. 19:9; Mar. 10:11-12; Luqa 16:18

³¹ Yənə: — «Kimdikim ayalini talək kılsa, uningəja talək hetini bərsun» dəpmu buyrulojan. □ ■

³² Birək mən özüm xuni silərgə eytip qoyayki, kimdikim öz ayalining buzukluk kilmixidin bəxka *hərəkəndək ixni bahəne kılıp* uni talək kılsa, əmdi uni zinaəja tutup bərgən bolidu; talək kılinojan ayalni əmrigə aləjan kiximu zina kıləjan bolidu. □ ■

Kəsəm kılıx həkəkida

³³ Silər yənə burunkılarəja «Kəsimeggin yanma, Pərwərdigarəja kıləjan kəsimeggə əməl kıl» dəp buyrulojanlikini angliəansilər. ■

□ 5:25 «...üstüngdin dəwa kilməkqi boləjan birsi bolsa, uning bilən birgə yolda boləjiningda uning bilən tezdin yarixip, dost boləjin» — «uning bilən birgə yolda boləjiningda» dəgən səz bəlkim sotka qarap mangojan yolda, yəni sotka qüxüxtin burun boləjan «yarixix pürsiti»ni kərsitidu. «Luqa» 12:58ni kərüng. ■ 5:25 Luqa 12:58; Əf. 4:26. □ 5:26

«*kərzingning əng ahirki bir tiyini*» — «bir tiyin» grek tilida «bir kodrans». Bu pulning əng kiqik birliki, xu dəwrədi bir ixqining künlük həkəkci boləjan «dinarium»ning 1/64 qismi idi. ■ 5:27

Mis. 20:14; Kən. 5:18. ■ 5:28 Ayup 31:1; Zəb. 119:37. ■ 5:29 Mat. 18:8; Mar. 9:43. □ 5:31

«*Kimdikim ayalini talək kılsa, uningəja talək hetini bərsun*» — «Kən.» 24:1. ■ 5:31 Qəl. 30:2; Kən. 23:20-22; 24:1. □ 5:32 «*Kimdikim öz ayalining buzukluk kilmixidin bəxka hərəkəndək ixni bahəne kılıp uni talək kılsa, əmdi uni zinaəja tutup bərgən bolidu*» —

ayal xixi Məsiħ eytqan bu əhwəloja qüxsə (dəmək, eri buzukluk kıləjan bolsa), undəqta u talək kılinojan bolsa, bəxka bir ərgə təgsə bolidu. Xu wəqitlarda talək kılinojan hotun ərsiz qəlsa, əhwəli nəhayiti kiyin bolidu, əlwəttə. ■ 5:32 Mat. 19:7; Mar. 10:4,11; Luqa 16:18; 1Kor. 7:10.

■ 5:33 Mis. 20:7; Law. 19:12; Kən. 5:11; 23:22

34 Biraq mən özüm xuni silərgə eytip qoyayki, kət'iy kəsəm kılmanglar; ərxni tiləqə elip kəsəm kılmanglar, qünki ərx Hudaning təhtidur; ■

35 yaki yərnı tiləqə elip kəsəm kılmanglar, qünki yər yüzi Hudaning təhtipəridur. Yerusalemnı tiləqə elipmu kəsəm kılmanglar, qünki u yər uluq padixahning xəhıridur. ■

36 Həttə öz bexinglarnı tiləqə elipmu kəsəm kılmanglar, qünki silərnıng qeqinglarnıng bir telinimu aq yaki qara rənggə özgərtix qolunglardın kəlməydu.

37 Pəkət degininglar «Bolidu», «bolidu», yaki «Yaq, yaq, bolmaydu» bolsun. Buningdin ziyadisi rəzil boluquqıdın kelidu.□

Intikam həkkıdä

Luqa 6:29-30

38 Silər «Kəzgə kəz, qixka qix» dəp buyruləninı angliəansilər. □ ■

39 Biraq mən özüm xuni silərgə eytip qoyayki, əski bilən təng bolmanglar. Kimdəkim ong məngzinggə ursa, sol məngzingnimu tutup bər; ■

40 wə birsi üstüngdin dəwə kılip, kənglikingni almaqçı bolsa, qapiningnımu bər.

41 Birsi sanga *yük-takını yüdküzüp* ming kədəm yol yürüxkə zorlısa, uning bilən ikki ming kədəm mang. □

42 Birsi səndin tilisə, uningəqə bər. Birsi səndin ətnə-yerim kılməqçı bolsa, uningəqə boynungni toloqıma.□ ■

Düxmənlərgə mehır-muhəbbət kərsitix həkkıdä

Luqa 6:27-28; 32-36

43 Silər «Qoxnangni səygin, düxmininggə nəprətlən» dəp eytilənnı angliəqan. □ ■

44 Biraq mən özüm xuni silərgə eytip qoyayki, silərgə düxmənlik boləqanlarəqə mehır-muhəbbət kərsitinglar; silərdin nəprətləngənlərgə yahxilik kılinglar, silərgə ziyənkəxlik kıləqanlarəqə dua kılinglar. □ ■

■ 5:34 Yəx. 66:1; Yaq. 5:12. ■ 5:35 Zəb. 48:2; Yəx. 66:1. □ 5:37 «**Buningdin ziyadisi rəzil boluquqıdın kelidu**» — «rəzil boluquqı» Xəytanni kəzritidu. Baxka birhıl tərjimisi: «rəzilliktin kelidu». □ 5:38 «**Kəzgə kəz, qixka qix**» — uyoqur tilidiki məqal bolsa: «Kənoqə qan, janəqə jan». Səttiki adalətlik həkümlərnı kərsitidəqan bu səzlər Təwrat, «Mis.» 21:24, «Law.» 24:20də tepilidu.

■ 5:38 Mis. 21:24; Law. 24:20; Qan. 19:21. ■ 5:39 Pənd. 24:29; Luqa 6:29; Rim. 12:17; 1Kor. 6:7; 1Tes. 5:15; 1Pet. 3:9. □ 5:41 «**Birsi sanga yük-takını yüdküzüp ming kədəm yol yürüxkə zorlısa...**» — «ming kədəm» grek tilidä: «bir milyön», yəni təhminən 1.5 kilometr. «**Birsi sanga yük-takını yüdküzüp ming kədəm yol yürüxkə zorlısa, uning bilən ikki ming kədəm mang**» — xu waqıtlarda Rim imperiyəsıdiki əskərlərnıng əddiy pukralarnı öz yük-taklırını kətürüp berixkə zorlıx həkükçı bər idi. □ 5:42 «**Birsi səndin tilisə, uningəqə bər**» — Məsih tiligənlərgə nemini berix, nemini bərməslik toqrısıda səz kılmıqan; pəkət kənglimizdə «berix pozitsiyisi»ni səklıximiz kərək. Dəl tiligən nərsini beriximiz natayın («Ros.» 3:6nı kəring). ■ 5:42 Qan. 15:8; Luqa 6:35. □ 5:43 «**Koxnangni səygin**» — «Law.» 18:18. «**düxmininggə nəprətlən**» — ikkinçı səz Təwratın əməs, bəlki Yəhüdiy ustazlarnıng yazmılrıdın elinip, ularning ən'əniwi kəzqarixini əks əttüridu. ■ 5:43 Law. 19:18. □ 5:44 «**silərgə ziyənkəxlik kıləqanlarəqə dua kılinglar...**» — bəzi kəna kəqürmilərdə toluq ayət: «...silərgə düxmənlik boləqanlarəqə mehır-muhəbbət kərsitinglar, silərnı qarəşəqanlarəqə bəht tilənglar, silərdin nəprətləngənlərgə yahxilik kılinglar, silərgə həkəratə wə ziyənkəxlik kıləqanlarəqə dua kılinglar» deyilidu. «Luqa» 6:27-28nimu kəring. ■ 5:44 Luqa 6:27; 23:34; Ros. 7:60; Rim. 12:20; 1Kor. 4:13; 1Pet. 2:23.

45 Xundak qiløjanda, ʻarxtiki Atanglarning pʻrzentliridin bolisilʻr. Qunki U quyaxining nurini yahxilarøjimu wʻ yamanlarøjimu quxuridu, yamøjurnimu hʻkkaniiylarøjimu, hʻkkaniiyʻtsizlʻrgimu yaqduridu. □

46 ʻGʻr silʻr ʻzunglarøjā muhʻbbʻt kʻrsʻtkʻnlʻrgila mehʻr-muhʻbbʻt kʻrsʻtsʻnglar, buning qandakmu inʻamija erixkūqiliki bolsun? Hʻtta bajgirlarmu xundak qiliwatmamdu? □ ■

47 ʻGʻr silʻr pʻkʻt kʻrindaxliringlar bilʻnla salam-sʻhʻt kilixsanglar, buning nemʻ pʻziliti bar? Hʻtta yat ʻlliklʻrmu xundak qilidiq! □

48 Xunga, ʻarxtiki Atanglar mukʻmmʻl bolʻjiniʻdʻk, silʻrmu mukʻmmʻl bolunglar. □ ■

6

Hʻyr-sahawʻt hʻkʻida

1 Hʻzi bolunglarki, hʻyr-sahawʻtlik ixliringlarni baxkilarning aldida kʻz-kʻz qilmanlar. Bundak qilsanglar, ʻarxtiki Atanglarning inʻamija erixʻlmʻysilʻr. □

2 Xunga hʻyr-sahawʻt qilʻjiningda, dawrang salma. Sahtipʻzlʻr la sinagoglarda wʻ koqilarda adʻmlʻrning mahtixija erixix ʻqun xundak qilidu. Mʻn silʻrgʻ xuni bʻrhʻk eytip qoyayki, ular kʻzligʻn inʻamija erixkʻn bolidu. □ ■

3 Lekin sʻn, hʻyr-sahawʻt qilʻjiningda ong qʻlungning nemʻ qiliwatqinini sol qʻlung bilmisun.

4 Xuning bilʻn hʻyr-sahawʻt yoxurun bolidu wʻ yoxurun ixlarni kʻrgūqi Atang sanga buni qayturidu. ■

Dua hʻkʻida

Luka 11:2-4

5 Dua qilʻjan waqtingda, sahtipʻzldʻk bolma; qunki ular baxkilarøjā kʻz-kʻz kilix ʻqun sinagoglʻr yaki tʻt koqā eʻjizida turuwelip dua kilixkʻa amrakʻtur. Mʻn silʻrgʻ xuni bʻrhʻk eytip qoyayki, ular kʻzligʻn inʻamija erixkʻn bolidu.

6 Lekin sʻn bolsang, dua qilʻjan waqtingda, iʻkiri oygʻ kirip, ixikni yepip, yoxurun turoqūi Atangøjā dua qilinglar; wʻ yoxurun kʻrgūqi Atang buni sanga kayturidu. ■

7 Dua-tilawʻt qilʻjanda, *butpʻrʻs* yat ʻlliklʻrdikidʻk quruk gʻplʻrni tʻkrarlawʻrmʻnglar. Qunki ular degʻnlirimiz kʻp bolsa *Huda* tiligini-mizni qoqum ijabʻt qilidu, dʻp oylaydu. ■

□ 5:45 «Xundak qilʻjanda, ʻarxtiki Atanglarning pʻrzentliridin bolisilʻr» — tʻkitlʻngʻn ix bʻlki Hudaning hʻkʻiyi harakterini baxkilarøjā bildʻrʻx, Uningøjā ohxax bolux. □ 5:46

«Hʻtta bajgirlarmu xundak qiliwatmamdu?» — bajgirlar intayin insapsiz, pʻskʻx adʻmlʻr dʻp hʻsabinatti. ■ 5:46 Luka 6:32. □ 5:47 «Hʻtta yat ʻlliklʻrmu xundak qilidiq!» —

«yat ʻlliklʻr»ning kʻpinqisi xu waqitta butpʻrʻslʻr, kapirlar idi, ʻlwʻttā. □ 5:48 «...Atanglar mukʻmmʻl bolʻjiniʻdʻk, silʻrmu mukʻmmʻl bolunglar» — yaki «... Atanglar mukʻmmʻl bolʻjiniʻdʻk, silʻr mukʻmmʻl bolisilʻr». ■ 5:48 Yar. 17:1 □ 6:1 «hʻyr-sahawʻtlik ixliringlarni baxkilarning aldida kʻz-kʻz qilmanlar» — yaki «qilʻjan yahxi ixliringlarni baxkilarning aldida kʻz-kʻz qilmanlar». □ 6:2 «Xunga hʻyr-sahawʻt qilʻjiningda, dawrang salma» — grek tilida «xunga hʻyr-sahawʻt qilʻjiningda, ʻz aldinda kanay qalʻuzma».

■ 6:2 Rim. 12:8. ■ 6:4 Luka 14:14. ■ 6:6 2Pad. 4:33; Ros. 10:4. ■ 6:7 1Pad. 18:28; Yʻx.

1:15.

8 Xunga, silər ularni dorimanglar. Qünki Atanglar silərnin ehtiyajinglarni silər tilməstin burunla bilidu.

9 Xuning üqün, mundaq dua qilinglar: —

«I asmanlarda turoquci Atimiz,
Sening naming muqəddəs dəp uluqlanoqay.■

10 Padixahliking kəlgəy,

Iradəng ərxətə ada qilinotandək yər yüzidimu ada qilinoqay.

11 Būgünki nenimizni būgün bizgə bərgəysən.

12 Bizgə kərzdar bolotlanlarni kəqürginimizdək,
Sənmü kərzlirimizni kəqürgəysən.□

13 Bizni azduruluxlarotə uqratkuzmioqaysən,
Bəlki bizni rəzil bolotquqidin kutulduroqaysən».□ ■

14 Qünki silər baxqilarning gunah-səwənliklerini kəqürsənglar, ərxetiki Atanglarmu silərni kəqüridu. ■

15 Birək baxqilarning gunah-səwənliklerini kəqürmisənglar, ərxetiki Atanglarmu gunah-səwənlikliringlarni kəqürməydu.■

Roza tutux həkkidə

16 Roza tutqan waqtinglarda, sahtipəzlərdək tatirangoqu kiyapətkə kiri-walmanglar. Ular roza tutqinini kəz-kəz kilix üqün qiraylirini solotun kiyapəttə kərsitidu. Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, ular kəzligən in'amioqə erixkən bolidu. ■

17 Əmdi sən, roza tutqiningda, qaqliringni maylap, yüzüngni yuyup yür.

18 Xu qaoqda, roza tutqining insanlarotə əməs, bəlki pəkət yoxurun turoquci Atangojila kərunidu; wə yoxurun kərgüci Atang uni sanga kayturidu.

Bayliq həkkidə

Luka 12:33-34; 11:34-36; 16:13

19 Yər yüzidə özünqlarotə bayliqlarni toplimanglar. Qünki bu yərdə ya küyə yəp ketidu, ya dat basidu yaki oqrilar tam texip oqrilap ketidu. ■

20 Əksiqə, ərxətə özünqlarotə bayliqlar toplanglar. U yərdə küyə yeməydu, dat basmaydu, oqrimu tam texip oqrilimaydu. ■

21 Qünki bayliqing kəyərdə bolsa, kəlbinqmu xu yərdə bolidu.

22 Tənninq qiriqi kəzdur. Xunga əgər kəzüng sap bolsa, pütün wujudung yorutulidu. □ ■

■ 6:9 Luka 11:2. □ 6:12 «Bizgə kərzdar bolotlanlarni kəqürginimizdək, sənmü kərzlirimizni kəqürgəysən» — bu ayəttiki «kərz» qoqum gunahlarini əz iqigə alidu. 14-ayətni kərüng. □ 6:13 «..bəlki bizni rəzil bolotquqidin kutulduroqaysən» — demək, Xəytandin kutquzux. Baxqa birhil tərjimisi: «yamanliqin», «rəzilliktin». «..bəlki bizni rəzil bolotquqidin kutulduroqaysən...» — bəzi grekqə nushilarda bu ayətninq ahiriota kelip: «Qünki, padixahlik, hoquk wə uluqluk Sanga mənsup, amin» deqən ibarilər qoxulotan. ■ 6:13 Mat. 13:19. ■ 6:14

Mar. 11:25; Kol. 3:13. ■ 6:15 Mat. 18:35; Yaq. 2:13. ■ 6:16 Yəx. 58:3; Mat. 9:14; Mar. 2:18; Luka 5:33. ■ 6:19 Pənd. 23:4; İbr. 13:5; Yaq. 5:1. ■ 6:20 Luka 12:33; 1Tim. 6:19. □

6:22 «əgər kəzüng sap bolsa...» — grek tilida «sap» deqən səzninq ikki mənisii bar: (1) «bir, bəlinməs, birləxkən, saq»; (2) «sehiy». Demək, xundaq bolotanda «sap» deqən səzninq toluq mənisii «Kəzüng Hudaotjila qarisa...» həmdə «Sən özüng sehiy bolsang...» deqən bolidu. ■ 6:22 Luka 11:34.

²³ Lekin əgər көzүng yaman bolsa pütүн wujudung қarangоуı bolıdu. Əgər wujudungdiki «yorukluk» əməliyəttə қarangоулuk bolsa, u қarangоулuk nemidegən қorқunluk-hə! □

²⁴ Həqkim *birlə wakitə* ikki hojayinning kullukida bolmaydu. Qünki u yaki buni yaman көrүp, uni yahxi көridu; yaki buningоја baоqlinip, uningоја etibarsız қaraydu. *xuningоја ohxax*, silərninğ hēm Hudaning, hēm mal-dunyaning kullukida boluxunglar mumkin əməs. □ ■

²⁵ Xunga mən silərgə xuni eytip қoyayki, həyatınglarоја kerəklik yemək-iqmək yaki uqanglarоја kiyidioğan kiyim-keqəkninğ oјemini қilmanglar. Həyatlık ozuktin, tən kiyim-keqəktin əziz əməsmu? ■

²⁶ Asmandiki uqar-қanatlarоја қaranglar! Ular terimaydu, ormaydu, ambarlarоја yiojmaydu, lekin ərxteki Atanglar ularnimu ozuklanduridu. Silər axu kuxlardin көp əziz əməsmu? ■

²⁷ Aranglarda қaysinglar oјəm-қayоуı bilən өmrünglarni birər саt uzartalaysilər? □

²⁸ Silərninğ kiyim-keqəkninğ oјemini kilixinglarning nemə həјiti?! Daladiki nelupərlərninğ қандақ өsidioğanliқioја қarap beқinglar! Ular əmgəkmü қilmaydu, qaq egirməydu; □

²⁹ lekin silərgə xuni eytayki, həttə Sulayman toluқ xan-xərpəttə turојandimu uning kiyinixi nilupərlərninğ bir güliқilikmu yоқ idi. □

³⁰ Əmdi Huda daladiki бүgün eqilsa, ətisi қurup oqaqқа selinidioğan axu gül-giyahları xunqə bezigən yərdə, silərnə tehimu kiyindürməsmu, əy ixənqi ajizlar!

³¹ Xunga «nemə yəymiz», «nemə iqimiz», «nemə kiyimiz?» dəp oјəm қilmanglar.

³² Qünki yat əldikilər mana xundaq həmmə nərsigə intilidu, əmma ərxteki Atanglar silərninğ bu həmmə nərsilərgə mohtajliқinglarni bilidu; □

³³ xundaq ikən, həmmidin awwal Hudaning padixahlıki wə həққaniylıқioја intilinglar. U qaoqda, bularning həmmisi silərgə қoxulup nesip bolidu. ■

³⁴ Xuning üqün, ətining oјemini қilmanglar. Ətining oјemi ətigə қalsun. Hər күnning dərdi xu күngə tuxluқ bolidu.

7

Baxқilarning üstidin həküm қilmanglar Luқа 6:37-38; 41-42

□ **6:23 «əgər көzүng yaman bolsa...»** — «yaman» muxu yərdə hēm «rəzil» hēm «sak əməs, ajiz, kesəl» degən ikki manini bildüridu. □ **6:24 «silərninğ hēm Hudaning, hēm mal-dunyaning kullukida boluxunglar mumkin əməs»** — «mal-dunya» grek tilida «mammon» deyilidu. ■ **6:24** Luқа 16:13. ■ **6:25** Zəb. 37:5; 55:22; Luқа 12:22; Fil. 4:6; 1Tim. 6:8; 1Pet. 5:7. ■ **6:26** Ayup 38:41; Zəb. 147:9 □ **6:27 «... өmrünglarni birər саt uzartalaysilər?»** — baxқа bir təјimisi: «...boyungоја birər oјeriq қoxalamdu?».

□ **6:28 «Daladiki nelupərlər ... »** — yaki «Daladiki yawa gül-giyahlar ... ». □ **6:29 «həttə Sulayman toluқ xan-xərpəttə turојandimu uning kiyinixi nilupərlərninğ bir güliқilikmu yоқ idi»** — muxu yərdə «Sulayman» uluq padixah, Dawut padixahning oqlı Sulaymanni көrsitidu. □ **6:32 «yat əldikilər mana xundaq həmmə nərsigə intilidu...»** — «yat əldikilər» Yəhudiy əməs butpərəslər bolup, tirik Hudani bilmaytti. Muhlislar Yəhudiy bolоqаqқа, Hudaning küq-kudritigə həmdə Öz həlқidin həwər alidioğanliқioја ixənqi boluxi kerək idi. ■ **6:33** 1Pad. 3:13; Zəb. 37:25; 55:22

1 Baxqilarning üstidin hoküm kilip yürmənglar. Xundaқта *Hudaning* hokümigə uqrimaysilər. ■

2 Qünki silər baxqilar üstidin қандақ баһа билән hoküm қилсанглар, *Hudamu* silərning üstinglardin xundaқ баһа билән hoküm қикириду. Silər baxqilarni қандақ өлqəm билән өлqisəngлар, *Hudamu* silərni xundaқ өлqəm билән өлqəyду. □ ■

3 Əmdi nemə üqün buradiringning közidiki қилни көрүп, өз көзүngdiki limni bayқiyalmaysən?! □ ■

4 Sən қандақmu buradiringoға: «Қени, көзүngdiki қилни eliwetəy!» deyləysən? Qünki mana, өзүngning közidə lim turidu!?

5 Əy sahtipəz! Awwal өзүngning közidiki limni eliwət, andin eniқ көрүп, buradiringning közidiki қилни eliwetəlysən. ■

Hudaning sөzini közigə ilmaydioqanlar һəққidə

6 Muқəddəs nərsini itlaroға бərməngлар, yaki ünqə-mərwayitliringlarni tongguzlarning aldioға taxlap қoyməngлар. Bolmisa, ular bularni putlirida dəssəp, andin burulup silərni talaydu. ■

Tilənglar, izdənglar, qeqinglar

Luқа 11:9-13

7 Tilənglar, silərgə ata қilinidu; izdənglar, tapisilər; ixikni qeqinglar, eqilidu. ■

8 Qünki һərbir tiligüqi tiliginigə erixidu; izdigüqi izdiginini tapidu; ixikni qəkküqilərgə ixik eqilidu. ■

9 Aranglarda өз oqli nan təlep қilsa, uningoға tax beridioqanlar barmu?!

10 Yaki beliқ təlep қilsa, yilan beridioqanlar barmu?

11 Əmdi silər rəzil turupmu өз pərzəntliringlaroға yahxi iltipatlarni berixni bilgən yərdə, ərxтики Atanglar Özidin tiligənlərgə yahxi nərsilərni tehimu iltipat қilmasmu? ■

12 Xunga һər ixta baxqilarning өзүnglaroға қандақ muamilə қilixini ümid қilsangлар, silərму ularoға xundaқ muamilə қilingлар; qünki Təwrat қanuni wə pəyoғəmbərlərninг təlimatliri mana xudur. ■

Hudaning padixahliқioға kiridioqan dərwaза tar

Luқа 13:24

13 Tar dərwaзidin kiringлар. Qünki kixini һalakətkə elip baridioqan dərwaза kəng bolup, yoli kəngtaxa wə daғdamdur, wə uningdin kiridioqanlar көptur. ■

14 Biraқ һayatliққа elip baridioqan dərwaза tar, yoli қistang bolup, uni tapalaydioqanlarmu az. ■

■ 7:1 Luқа 6:37; Rim. 2:1; 1Kor. 4:3, 5. □ 7:2 «baxqilarning üstidin hoküm kilip yürmənglar» — bu 1-2-ayətlər toғruluk «қoxumqə sez»imizdə azraq tohtilimiz. ■ 7:2 Mar. 4:24; Luқа 6:38. □ 7:3 «buradiringning közidiki қилни көрүp...» — yaki «kerindixingning közidiki қилни көрүp...». «...өз көзүngdiki limni bayқiyalmaysən?!» — ayətnin toluқ мәnisi: «Nemə üqün buradiringning һərgə kepiқidəк қиқ səwnlikinila көрүп, өзүngdiki limdəк qong gunaһni көrməysən» degəndəк. ■ 7:3 Luқа 6:41, 42. ■ 7:5 Pənd. 18:17. ■ 7:6 Pənd. 9:8; 23:9. ■ 7:7 Mat. 21:22; Mar. 11:24; Luқа 11:9; Yһ. 14:13; 16:24; Yaқ. 1:5, 6; 1Yuһa. 3:22; 5:14.

■ 7:8 Pənd. 8:17; Yər. 29:12. ■ 7:11 Yar. 6:5; 8:21. ■ 7:12 Luқа 6:31. ■ 7:13 Luқа 13:24.

■ 7:14 Ros. 14:22.

*Ikki hil dərəh**Luğa 6:43-44; 13:25-27*

15 Aldinglarğa koy terisigə oriniwelip kəlgən, iqi yirtkuq qilberidək bolğan sahta pəyojəmbərlərdin hoxyar bolunglar. ■

16 Silər ularni mewiliridin tonuwalalaysilər. Tikəndin üzümlər, kəmojaqtin ənjürlər alojili bolamdu?

17 Xuningğa ohxax, hər yahxi dərəh yahxi mewə beridu, por dərəh naqar mewə beridu. ■

18 Yahxi dərəh naqar mewə bərməydu, por dərəh yahxi mewə bərməydu.

19 Yahxi mewə bərməydiğan hər bir dərəh kesilip otka taxlinidu.

20 Xuningdək, muxundaq kixilərnı mewiliridin tonuwalalaysilər.

Həqikiy muhlis

21 Manga «Rəbbim, Rəbbim» degənlərnıng həmmisila ər x padixahlikğa kirəlməydu, bəlkı ərxtə turoquqi Atamning iradisini ada kılğanlarla kirələydu. ■

22 Xu künidə nuroqun kixilər manga: «Rəbbim, Rəbbim, biz sening naming bilən wəhiy-bexarətlərnı yətküzduk, sening naming bilən jinlərnı koqliduk wə naming bilən nuroqun məjizilərnı kərsəttuk» dəydu. □ ■

23 Həlbuki, u qaoqda mən ularğa: «Silərnı əzəldin tonumaymən. Kəzüm din yokilinglar, əy itaətsizlər!» dəp elan kılımən. ■

Ikki hil imarət saloğan kixilər

24 Əm di hər biri bu səzlimni anglap əməl kılğan bolsa, u öz əyini qoram tax üstigə saloğan pəm-parasətlık kixigə ohxaydu. ■

25 Yamoşur yiojip, kəlkün kelip, boran qikqip soksimu, u əy ərülmidı; qünki uning uli qoram taxning üstigə selinoğan.

26 Bıra k səzlimni anglap turup, əməl kılmaydiğan hər biri əyini kumning üstigə kuroğan əhməkkə ohxaydu. ■

27 Yamoşur yaşqanda, kəlkün kəlgəndə, boran qikqanda xu əy ərülüp kətti; uning ərülüxi intayin dəhxətlık boldı!

28 Wə xundaq boldiki, əysa bu səzlimni ahirlaxturoqandın keyin, bu top-top halayik uning təlimirigə həyranuħəs boluxti.

29 Qünki uning təlimliri Təwrat ustazliriningkigə ohximaytti, bəlkı tolimu nopuzluk idi. ■

8*Əysaning mahaw kesilini saqaytixi**Mar. 1:40-45; Luğa 5:12-16*

1 U taoqdin qüxkəndə, top-top kixilər uningğa əgixip mangdi.

■ **7:15** Qan. 13:4; Yər. 23:16; Mat. 24:4; Rim. 16:17; Əf. 5:6; Kol. 2:8; 1Yuħa. 4:1. ■ **7:17**

Mat. 3:10; 12:33; Mar. 11:13; Luğa 8:8. ■ **7:21** Mat. 25:11; Luğa 6:46; 13:25; Ros. 19:13; Rim. 2:13; Yağ. 1:22. □ **7:22** «Xu künidə nuroqun kixilər manga: «Rəbbim, Rəbbim...» dəydi»

— «xu küni» — muħəddəs yazmılardiki kəp yərlərdə kıyamət küni pəkət «xu küni» dəp atilidu.

■ **7:22** Yər. 14:14; 27:15; Luğa 13:26. ■ **7:23** Zəb. 6:8; Mat. 25:12,41; Luğa 13:25,27. ■ **7:24**

Yər. 17:8; Luğa 6:47; Rim. 2:13; Yağ. 1:25. ■ **7:26** Əz. 13:11; Rim. 2:13; Yağ. 1:23. ■ **7:29**

Mar. 1:22; 6:2; Luğa 4:32.

² Wə mana, mahaw kesili bar bolqan bir kixi uning aldioqa kelip, bexini yergə urup tizlinip:

— Təksir, əgər halisingiz, meni kesilimdin pak qilalaysiz! — dedi. □ ■

³ Əysa uningə qolini təgküzüp turup:

— Halaymən, pak bolqin! — dewidi, bu adəmning mahaw kesili xuan pak bolup sakaydi.

⁴ Əysa uningə:

— Həzir bu ixni həqkimgə eytma, bəlki udul berip kahinoqa özüngni kərsitip, ularda bir guwahlik bolux üqün, Musa bu ixta əmr qilqan hədiyə-qurbanliqni sunqin, — dedi. □ ■

Əysaning rimlik yüzbexining qakirini sakaytixi

Luqa 7:1-10; Yh, 4:43-54

⁵ U Kəpərnaħum xəhirigə barqanda, *rimlik* bir yüzbexi uning aldioqa kelip, uningdin yelinip: ■

⁶ — Təksir, qakirim paləq bolup kəlip, bək azablinip öydə yatidu, — dedi.

⁷ Mən berip uni sakaytip qoyay, — dedi Əysa.

⁸ Yüzbexi jawabən:

— Təksir, torusumning astioqa kirixingizgə layik əməsmən. Pəkət bir eoizla söz kəlip qoysingiz, qakirim sakaytip ketidu. ■

⁹ Qünki mənmu baxqa birsining həqki astidiki adəmmən, mening kol astimda ləxkərlirim bar. Birigə bar desəm baridu, birigə kəl desəm, kelidu. Kulumoqa bu ixni kəl desəm, u xu ixni kəlidu, — dedi. □

¹⁰ Əysa bu gəplərnı anglap, həyran boldi. Əzi billə kəlgənlərgə:

— Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, bundak ixənqni hətta Israillar arisidimu tapalmioqandim.

¹¹ Silərgə xuni eytayki, nuroqun kixilər künqikix wə künpetixtin kelip, ərx padixahlikida İbraħim, İshak wə Yaquplar bilən bir dastihanda olturidu.

¹² Ləkin bu padixahlikning öz pərzəntliri bolsa, sirtta qarangoqulukqa taxlinip, u yərdə yioqa-zarlar kəturidu, qixlirini oququrlitidu, — dedi. □ ■

¹³ Andin, Əysa yüzbexioqa:

□ **8:2 «mahaw kesili bar bolqan bir kixi»** — mahaw kesili bir hil qorqunqluk, yuqumluk terə kesili bolup, Təwrat qanuni boyiqə Yəhudiylar bu hil kesəlgə giriptar bolqanlarnı «napak» dəp həsəblap, ularoqa təgməsliki kerək idi («Law.» 13-14-bablar). **«Təksir»** — grek tilida bu söz «kurios» dəp atilidu. U aldi-kəyndiki səzlərgə qarap yaki «Təksir» yaki «Rəb»ni bildüridu. Muxu yərdə mahaw kesiligə giriptar adəm Əysaning kim ikənlikini tehi anqə bilmigəqkə, «Təksir» dəp tərijimə qiliximiz kerək. ■ **8:2** Mar. 1:40; Luqa 5:12. □ **8:4 «udul berip kahinoqa özüngni kərsitip, ularda bir guwahlik bolux üqün, Musa bu ixta əmr qilqan hədiyə-qurbanliqni sunqin»** — Təwrat qanuni boyiqə birsı mahaw kesilidin sakayoqan bolsa, muqəddəs ibadəthanidiki məs'ul kahinning aldioqa berip əzini «sak, yaki sak əməs» dəp təxkürtüp qurbanlik qilixi kerək idi; andin qaytidin jəmiyət bilən arilixalaytti. («Law.» ,13:9, 14:11-13, «Luqa» 5:14ni kəring). Demisəkmü, Məsih kəlgüqə bundak murasim bir qətimmu ətküzülüp bəkmioqan. ■ **8:4** Law. 13:2; 14:2; Luqa 5:14. ■ **8:5** Luqa 7:1. ■ **8:8** Zəb. 107:20. □ **8:9 «mənmu baxqa birsining həqki astidiki adəmmən...»** — «mənmu» degən səzgə dikqət qiliximiz kerək. Demək, yüzbexi Rim imperatorining həqki astida turup öz həqki bilən əskərlirigə buyruq bəralaytti; Əysa ələm igisining həqki astida turup uning həqki bilən ələmning ixlirini buyruydiqan adəm idi. ■ **8:11** Luqa 13:29. □ **8:12 «künqikix wə künpetixtin kəlgənlər ...»** — (11-ayət) Yəhudiy əməslərnı, yəni yat əlliklərnı kərsitidu. «Padixahlikning öz pərzəntliri» bolsa, əslı Hudaning padixahlikioqa mirashor bolux kerək bolqan Yəhudiylarning əzlrini kərsitidu. ■ **8:12** Mat. 13:42; 21:43; 22:13; 24:51; Luqa 13:28.

— Öyüנגгә қайт, ixənginingdək sən üqün xundak қiliniду, dedi. Həliki qakarning kesili xu pəyttə saқaytildi.

Əysaning nuroqun kesəllərni saқaytixi

Mar. 1:29-34; Luқа 4:38-41

14 Əysa Petrusning əyigə baroqanda, Petrusning keynanisining қizip orun tutup yetip qaloqinini kerdı. ■

15 U uning qolını tutıwıdı, uning қizitmisi yandı. *Ayal* dərhal ornıdın turup, Əysanı kütüxkə baxlıdı.

16 Kəq kirgəndə, kixilər jin qaplaşқан nuroqun adəmlərni uning aldıoqə elıp kelıxtı. U bir eoqız sөz bilənla jinlarnı həydiwətti wə barlık kesəllərni saқaytti.

17 Buning bilən, Yəxaya pəyoəəmbər arkılik yətküzülgən: «U əzi aqrıq-silaqlirimizni kətürdi, kesəllirimizni üstigə aldı» degən sөz əməlgə axuruldi. ■

Əysaoqə əgıxıxning bədəlliri

Luқа 9:57-62

18 Əysa əzini oriwaloqan top-top kixilərni kərüp, *muhlislırioqə* dengizning u ketioqə ətüp ketixni əmr қildi.

19 Xu qaoqda, Təwrət ustazlıridin biri kelip, uningoqə:

— Ustaz, sən kəyərgə barsang, mənmu sangə əgıxıp xu yərgə barimən, — dedi. ■

20 Əysa uningoqə:

— Tülkilərning əngkürłiri, asmandiki қuxlarning uwılırı bar; biraқ Insan'ooqlıning bəxini qoyoqudək yerimu yok, — dedi. □

21 Muhlislıridin yənə biri uningoqə:

— Rəb, mening awwal berip atamni yərlikkə qoyuxumoqə ijazət bərgəysən, — dedi. □

22 Biraқ Əysa uningoqə:

— Manga əgəxkin, wə əlüklər əz əlüklirini yərlikkə qoysun, — dedi. □ ■

Əysaning boranni tinqitixi

Mar. 4:35-41; Luқа 8:22-25

23 U kemigə qüxti, muhlislırimu qüxüp billə mangdı. ■

24 Wə mana, dengiz üstidə қattık boran qıkip kətti; xuning bilən dolқunlar kemidin həlқip kemini oqrk қiliwetəy dəp қaldı. Lekin u uhlawatatti.

■ **8:14** Mar. 1:29; Luқа 4:38.

■ **8:17** Yəx. 53:4; 1Pet. 2:24.

■ **8:19** Luқа 9:57.

□ **8:20** «Insan'ooqlıning bəxini qoyoqudək yerimu yok» — Təwratta «Insan'ooqli» degən ibarə aldın eytiloqan, dunyani қutқuzuxқа kelidoqan «Məsih»ni kərsətkənədi (məsilən, «Dan.» 7:13-14). Təwrət-zəbur boyıqə bu əwətilgüqıning Hudaning küq-kudriti wə xan-xəripı bilən ərxin qüxüp, pütkül insanlarnı mənggü baxқuridoqanlık aldın eytiloqan. Uningdin muhımi, bizningqə, Əysa Məsihning bu namni əzi həkkidə kəp ixlitixi əzining toluқ insan ikənlikini, insanıyət bilən bir ikənlikini təkitləx üqün idi. Qünki ərx tərıpıdın eytkanda əjayib ix xuki, gərqə u əzəldin Hudaning Oqlı boloqan bolsımu, u həzır yənə «Insanning ooqli»mu idi. «Təbirələr»nimu kəring.

□ **8:21** «Rəb, mening awwal berip atamni yərlikkə qoyuxumoqə ijazət bərgəysən» — bu kixining atisi bəlkim tehi dunyadin kətmigənidi. Xuning bilən bəzilər: «Awwal berip atam əlüp uni yərlikkə qoyoqudək kütüxümgə yol qoyoqaysən» dəp tərijimə қilidu. □ **8:22** «Əlüklər əz əlüklirini yərlikkə qoysun» — «əlüklər» muхu yərdə xübhısizki, gunahlıridin kutқuzulmıoqanlıkı түpəylidin «rohı əlgənlər»ni kərsitidu. ■ **8:22** 1Tim. 5:6. ■ **8:23** Mar. 4:35; Luқа 8:22.

25 Muhlislar kelip uni oyoqitip:

— I ustaz, bizni qutuldurajaysən! Biz həlakət aldida turimiz — dedi.

26 — Nemixka kərkisilər, i ixənqi ajizlar! — dedi u wə ornidin turup, boran-qapqunə wə dengizə tənbih beriwidi, həmmisi birdinla tinqidi. ■

27 Muhlislar intayin həyran bolup, bir-birigə:

— Bu zadi kəndək adəmdü? Həttə boran-qapqunlar wə dengizmu uningə boysunidikən-hə! — dəp ketixti.

Əysaning jin qaplaşkan ikki adəmnə azad kəlixə

Mar. 5:1-20; Luğa 8:26-39

28 Əysə dengizning u kətidiki Gadaralıqlarning yurtiqə barəjinida, jin qaplaşkan ikki kixi gərliridin qikişip uningə aldiə qəldi. Ular xunqə wəhxiy idiki, həqkim bu yərdin ətuxkə jür'ət kəlaləmaytti. □ ■

29 Uni kərgəndə ular:

— I Hudaning Ooqli, sening biz bilən nemə karing! Sən wəqit-saiti kəlməylə bizni kiyinqili kəldingmu? — dəp tovlidi.

30 Xu yərdin heli yirəktə qong bir top tongguz padisi otlap yürətti.

31 Jinlar əmdə uningə:

— Əgər sən bizni qoşliwətməqci bolsang, bizni tongguz padisi iqigə kirgüzüwətkəysən, — dəp yalwuxti.

32 U ularə:

— Qikinglar! — dewidi, jinlar qikişip, tongguzlarning tenigə kiriwaldi. Mana, pütkül tongguz padisi tik yərdin etilip quxüp, sularda oşək boldi.

33 Ləkin tongguz bəqquqilər bədər kəqip, xəhərgə kirip, bu ixning bəx-ahirini, jümlidin jin qaplaşkan kixilərnəng kəqürmixlirini halayikqə eytip bərixti.

34 Wə manə, pütün xəhərdikilər Əysə bilən kəruşkili qikti. Ular uni kərgəndə, uning əzlrining xu rayonidin ayrilip ketixini ətündi.

9

Əysaning paləq kəsəlnə kəqürüm kəlixə wə saqaytixə

Mar. 2:1-12; Luğa 5:17-26

1 Xuning bilən u kəmigə quxüp dengizdin ətüp, əzi turoqan xəhərgə qaytip kəldi. □ ■

2 Wə manə, kixilər zəmbilgə yatquzuloqan bir paləqni uning aldiə elip kəldi. Əysə ularning ixənqini kərup heliki paləqkə:

— Ooqlum, yürəklik bol, gunəhliring kəqürüm kilindi, — dedi.

3 Andin manə, Təwrat ustazliridin bəziliri kənglidə: «Bu adəm kupurluk kiliwatidu!» dəp oyliidi. ■

4 Ularınəng kənglidə nemə oylawatkanlikini bilgən Əysə ularə:

— Nemə üqün kənglünqlarda rəzil oylarda bolisilər?

5 «Gunəhliring kəqürüm kilindi» deyix asanmu yəki «Ornungdin tur, mang!» deyixmu? — dedi wə yənə ularə: —

■ 8:26 Ayup 26:12; Zəb. 107:29; Yəx. 51:10. □ 8:28 «Gadaralıqlar» — yəki «Gerasalıqlar» («Luğa 8:36ni kərugəng). «jin qaplaşkan ikki kixi gərliridin qikişip uningə aldiə qəldi» — «gərlərdin» — Kanaanda (Pələstində) kəp gərlər engkürlərdin yasilidu. ■ 8:28 Mar. 5:1; Luğa 8:26. □ 9:1 «əzi turoqan xəhər» — Kəpənahumni deməqci. ■ 9:1 Mar. 2:3; Luğa 5:18; Ros. 9:33. ■ 9:3 Zəb. 32:5; Yəx. 43:25.

⁶ Əmma hazır silərnin Insan'oolining yər yüzidə gunahları kəqürüm kilix hokukioa igə ikənlikini bilixinglar üqün, — u paləq kesəlgə: — Örnungdin tur, orun-kərpəngni yioixiturup öyüggə kayt, — dedi.

⁷ Həlikə adəm ornidin turup öyigə kaytti.

⁸ Buni kərgən top-top adəmlər qorkuxup, insanlaroə bundak hokukni bərgən Hudani uluoqlaxti.

Əysanın Mattani muhlislikka qakirixi

Mar. 2:13-17; Luqa 5:27-32

⁹ Əysa u yərdin qikiq aldioa ketiwetip, baj yioqidoqan orunda olturoqan, Matta isimlik bir *bajgiri*ni kərdi. U uningoa:

— Manga əgəxkin! — dedi.

Wə Matta ornidin turup, uningoa əgəxti. ■

¹⁰ Wə xundak boldiki, Əysa *Mattaning* öyidə mehman bolup dastihanda olturoqanda, nuroqun bajgırlar wə gunahkarlarını kirip, Əysa wə uning muhlisli bilən həmdastihan boldi. □

¹¹ Buni kərgən Pərisiyələr uning muhlisliroa:

— Ustazinglar nemixka bajgir wə gunahkarlar bilən bir dastihanda yəp-iqip olturidu?! — dedi.

¹² Bu gəpni angliqan Əysa:

— Saqlam adəmlər əməs, bəlki bimarlar tewipka mohtajdur.

¹³ Silər berip *muqəddəs yazmılardiki*: «Izdəydiyotnim kurbanliklar əməs, bəlki rəhim-xəpkət» deyilgən xu səzning mənisini əgininglar; qünki mən həkkanıylarni əməs, bəlki gunahkarlarını qakiroqli kəldim, dedi. □ ■

Yengi konidin üstündür

Mar. 2:18-22; Luqa 5:33-39

¹⁴ Xu waqıtlarda, Yəhya *pəyoqəmbərnin* muhlisliro Əysanın yenioa kelip uningoa:

— Nemixka biz wə Pərisiyələr pat-pat roza tutimiz, lekin sizning muhlislingiz tutmaydu? — dəp soraxti. ■

¹⁵ Əysa jawabən:

■ **9:9** Mar. 2:14; Luqa 5:27. □ **9:10** «mehman bolup dastihanda olturoqanda...» — grek tilida «mehman bolup dastihanda yatqanda». Xu qaşqılarda kixilər dastihan selinoqan xirə ətrapida yanpaxlap yatqan halda şizalixatti. «nuroqun bajgırlar wə gunahkarlar» — «bajgırlar» İsrailning zeminini ixoqal qiləqan rimliklar üqün öz həlkidin baj yioqip beridoqan wə xu səwəbtin nəprətkə uqriqan Yəhudiylar. «gunahkarlar» — Təwrat-Injil boyiqə hər bir adəm gunahkar, əlwəttə. Ləkin muxu ayəttiki «gunahkarlar» degən səz, həli qong Pərisiyələr wə Təwrat ustazlıri təripidin alahidə «gunahkarlar» dəp ataloqan bajgırlar, pahixə ayallar, hətta sawatsiz kixilər qatarlıqlarni kəzdə tutidu. □ **9:13** «Silər berip muqəddəs yazmılardiki: «... » deyilgən xu səzning mənisini əgininglar — «Silər berip: «palani-palani səzlər»ni əgininglar» degən səzlər Yəhudiyy Təwrat ustazlırining baxqıllarəy yoyoruk kərsətkəndə əng yahxi kəridoqan ibarilirining biri. Məsihnin buni ixlitixi qokum ularni rənjitte. Hudaning bu hexariti Təwratda, «Hox.» 6:6də tepilidu. «...həkkanıylarni əməs, bəlki gunahkarlarını qakiroqli kəldim» — Məsihnin muxu səzidə «gunahkarlar» degini əzlini gunahkar dəp tonup yətkənləri kəzdə tutidu, əlwəttə. Qünki həmmə adəm gunahkardur. «Həkkanıylar» əzini həkkanıy dəp hesablıqanlarni kərsitidu. Xunga Məsih ularni qakıralmaytti. ■ **9:13** Hox. 6:6; Mik. 6:8; Mat. 12:7; Mar. 2:17; Luqa 5:32; 19:10; 1Tim. 1:15. ■ **9:14** Mar. 2:18; Luqa 5:33.

— Toyi boluwatqan yigit tehi toyda h mdastihan oltuqan qaqda, toy mehmanliri h za tutup oltursa qandaq bolidu!?  mma xu k nlr keliduki, yigit ulardin elip ketilidu, ular xu k ndr roza tutidu. □ ■

¹⁶ Heqkim kona kongl kkr yengi r httin yamaq salmaydu. Undaq kilsa, yengi yamaq *kirixip*, kiyimni tartip yirtiwetidu. N tijidr, yirtik tehimu yoqinap ketidu. □

¹⁷ Xuningd k, heqkim yengi xarabni kona tulumlarqra qaqilimaydu. Əgər undaq kilsa, *xarabning eqixi bilən* tulumlar yerilip ketidu-də, xarabmu t k l p ketidu həm tulumlarmu kardinq qikidu. Xuning  q n kixilr yengi xarabni yengi tulumlarqra qaqilaydu; xundaq qilqanda, hər ikkilisi saqlinip qalidu. ■

 ysa bir qizni tirildüridu, bir ayalni saqaytidu

Mar. 5:21-43; Luqa 8:40-56

¹⁸ U *Yəhyaning muhlislirirqra* bu s zl rni qiliwatqan waqtida, mana bir h k mdar kelip, uning aldirqra bax urup:

— Mening qizim h zirla  l p k tti;  mma siz berip uningqra qolingizni t gk z p qoysingiz, u tirilidu, dedi. □ ■

¹⁹  ysa ornidin turup, muhlisliri bilən billr uning kəynidin mangdi.

²⁰ W  mana, yolda hun təwrəx kesiligr giriptar bolqiniqra on ikki yil bolqan bir ayal  ysaning arkisidin kelip, uning tonining pexini silidi. ■

²¹ Q nki u iqidr «Uning tonini silisamla, qoqum saqiyp ketim n» d p oyliqanidi.

²²  mma  ysa k ynigr burulup, uni k r p:

— Kizim, yürəklik bol, ixanqing seni saqaytti! dedi. Xuning bilən u ayal xu sa tt  saqaydi. □ ■

²³  mdi  ysa h likigr h k mdarning  yigr kirq ndr, n y qeliwatqan w  h za tutup waysawatqan kixilr topini k r p, ■

²⁴ ularqra:

— Qikip ketinglar, bu qiz əlmidi, b lki uhlawatidu, dedi.

Xuni anglap k ppilik uni məshirə kildi. ■

²⁵ Kixilr qikiriwetilg ndinq keyin, u qizning yeniqra kirip, uning qolini tutiwidi, qiz ornidin turdi.

²⁶ Bu to risidiki h w r pütün yurtta pur k tti.

Kor w  gaqa kixilarning saqaytilixi

□ **9:15 «Toy mehmanliri»** — grek tilida «m rikr zalining pərzəntliri» deg n ibarə bilən ipadiliniidu. **« mma xu k nlr keliduki, yigit ulardin elip ketilidu, ular xu k ndr roza tutidu»** — bu s zl r  ysaning  z «mehmanlardin elip ketilixi», yəni uning  l mi  zigr  g xk nlrg r qayo -həsrət elip kelidiqanliqr to ruluk bir bexaritudur. ■ **9:15** 2Kor. 11:2.

□ **9:16 «Heqkim kona kongl kkr yengi rəhttin yamaq salmaydu»** — yengi r ht kirixip ketidu,  lw tt . ■ **9:17** Mar. 2:22. □ **9:18 «mana bir h k mdar kelip..»** — bu «h k mdar» sinagorning qonqi idi («Mar.» 5:22ni k r ng). **«Mening qizim h zirla  l p k tti»** — baxqa bir tərjimisi: «Kizim bu waqqiqr  lg n bolsa ker k,...». ■ **9:18** Mar. 5:22; Luqa 8:41. ■ **9:20** Law. 15:25; Mar. 5:25; Luqa 8:43. □ **9:22 «Kizim, yürəklik bol»** — M sihning «yürəklik bol» deginigr qarinqanda, ayal b k qorqqan. Nemixqa? Uningda hun təwrəx kesili bolqanliqr  q n, T wrat qanuni boyiqr  zi t gk n barliqr kixil rni «napak» qilqan bolidu (y ni, uningqra t gip k tk nlr ibad thaniqra kirixk , qurbanliqr qilixqa waqitliqr layaq tsiz bolatti). Xuning bil n u  traptiki halayiknila napak qilipla qalmay, b lki M sihning  zinimu «napak» qilqan bolatti.

■ **9:22** Mar. 5:38; Luqa 8:51. ■ **9:23** Mar. 5:38; Luqa 8:51. ■ **9:24** Y . 11:11.

- 27 Əysa u yərdin qıkkanda, ikki qarışu uning kəynidin kelip:
— I Dawutning oşli, bizgə rəhim kıləaysiz! — dəp nida kılıxti. □
- 28 U əygə kirgəndin keyin, xu ikki qarışu uning aldışa kəldi. Əysa ulardin:
— Silər mening bu ixka qadir ikənlikimgə ixinəmsilər? — dəp soridi.
— I Rəbbim, ixinimiz, — dəp jawab bərdi ular.
- 29 U kəlini ularning kəzlırigə təgküzüp turup:
— İxənqınglar boyıqə bolsun! dewidi,
- 30 Ularınq kəzlıri eqildi. Əysa ularşa:
Bu ixni həqkimgə eytmanglar! dəp kəttik tapilidi. ■
- 31 Ləkin ular u yərdin qıkipla, uning nam-xəhritini pütkül yurtka yeyiwətti. ■
- 32 Ular qıkiş ketiwatqanda, kixilər jin qaplıxkan bir gəqini uning aldışa elip kəldi. ■
- 33 Uningşə qaplıxkan jinning həydidilixi bilənla, həliki adəm zuwanşə kəldi. Halayik intayin həyranuhəs bolup:
— Bundak ix İsrailda zadi kərülüp bəqmioşan, — deyixti.
- 34 Ləkin Pərisiylər:
— U jinlarni jinlarning əmirigə tayinip qoşlaydikən, deyixti. ■

Əysaning həlkəşə iqini aşıritixliri

- 35 Wə Əysa barlık xəhər wə yeza-kixlaklarni kezip, ularning sinagoglirida təlim berip, ərx padixahlikidiki hux həwərnı jakarlıdi wə hərhil kesəllərnı wə hərhil meyip-ajizlarni saşaytti. ■
- 36 Ləkin u top-top adəmlərnı kərüp ularşə iq aşıritti, qünki ular harlinip padiqisiz qoy padiliridək panaşsiz idi. ■
- 37 Xuning bilən u muhlisliroşə:
— Həsul dər wəkə kəp ikən, biraş *həsul elix üqün* ixləydişanlar az ikən. ■
- 38 Xunga həsulning İgisidin, Əz həsulıngni yioşiwelixka ixləmqilərnı jiddiy əwətkəysən, dəp tilənglar, — dedi. ■

10

Əysaning on ikki rosulini əwətxi

Mar. 3:13-19; 6:7-13; Luşa 6:12-16; 9:1-6

- 1 U on ikki muhlisini yenioşə qakirip, ularşə napak roşlarni qoşlax wə hərbir kesəllikni həm hərbir meyip-ajizni saşaytix həqukini bərdi. □ ■
- 2 On ikki rosulning isimliri təwəndikiqə: Awwal Petrus dəpmu atilidişan Simon wə uning inisi Andiriyas, andin Zəbədiyning oşli Yəşup wə uning inisi Yuhanna,

□ 9:27 «I Dawutning oşli, bizgə rəhim kıləaysiz!» — pəyoşəmbərlərnıng bexarətliri boyıqə, Kütquzoşuqi-Məsiş «Dawutning əwladi» boluxi kərək. Xunga Yəhudıylar arisida «Dawutning oşli» degən bu nam Məsişni kərsitətti. ■ 9:30 Mat. 12:16; Luşa 5:14. ■ 9:31 Mar. 7:36. ■ 9:32 Mat. 12:22; Luşa 11:14. ■ 9:34 Mat. 12:24; Mar. 3:22; Luşa 11:15. ■ 9:35 Mar. 6:6; Luşa 13:22. ■ 9:36 Yər. 23:1; Əz. 34:2; Mar. 6:34. ■ 9:37 Luşa 10:2; Yh. 4:35. ■ 9:38 2Tes. 3:1. □ 10:1 «napak roşlar» — jinlarni kərsitidu. ■ 10:1 Mar. 3:13; Luşa 6:13; 9:1.

³ Filip wə Bartolomay, Tomas wə bajgir Matta, Alfayning oqli Yakup wə Ləbbaus dəpmu atilidioqan Taday,□

⁴ millətpərwər dəp ataloqan Simon wə keyin Əysaqa satkunluk qiləqan Yəhuda Ixkariyot.□

⁵ Əysa bu on ikkisini *halkning arisioqa* mundak tapilar əwətti: — Yat əlliklərnin yollirioqa qıkmanglar, yaki Samariyəliklərnin xəhərlirigimu kirmənglar,

⁶ bəki tenigən koy padiliri boləqan Israil jəmətidikilər arisioqa beringlar.■

⁷ Barəqan yeringlarda: «Ərx padixahlıki yeqinlixip qaldi!» dəp jakarlanglar.■

⁸ Aqrık-silaklarıni sakaytinglar, əlükləni tirildüringlar, mahaw kesəllirini sakaytinglar, jınlarni həydiwetinglar. Silərgə xapaət halis beriləndur, silərmu halis iltipət qilinglar.□ ■

⁹ Bəlweoqinglarəqa altun, kümüx wə mis pullarni baqlap elip yürmənglar. ■

¹⁰ Səpər üçün birlə yəktəktin baxqa nə hurjun, nə kəx, nə həsa eliwalminglar. Qünki hizmətkar öz ix həkkinə elixkə həkliktur.□ ■

¹¹ Hərəkəysi xəhər yaki yezioqa barəqan waqtinglarda, aldi bilən xu yərdə kimning hərmətkə layik mətiwər ikənlikini soranglar; xundak kixini tapqanda, u yərdin kətküqə uning əyidila turunglar. □ ■

¹² Birər əygə kirgininglarda, ularəqa salam beringlar. □

¹³ Əgər u aildikilər *hərmətkə* layik mətiwər kixilər bolsa, tiligən amanliqinglar ularəqa ijabət bolsun; əgər ular layik bolmisa, tiligən amanliqinglar özunglarəqa kaytsun. □

¹⁴ Siləni qəbul kilmioqan, səzliringlarni anglimioqan kimdəkim bolsa, ularning əyidin yaki xu xəhərdin kətkininglarda, ayioqinglardiki topini kəkiwetinglar. □ ■

□ **10:3 «Filip wə Bartolomay,...»** — «Bartolomay»ning baxqa bir ismi «Nataniyə» boluxi mumkin («Yuh.» 1:45). «**Ləbbaus dəpmu atilidioqan Taday**» — Injildiki bəzi kəna kəqürimilərdə pəkət «Taday» deyilidu. □ **10:4 «millətpərwər dəp ataloqan Simon»** — yaki, «Kanaanlik Simon». «Yəhudi millətpərwərlər» wətinini Rim imperiyəsindən azad kilix üçün zorawanlik bilən kürəx qiləuqılar idi. ■ **10:6** Ros. 3:26; 13:26,46. ■ **10:7** Luqa 9:2. □ **10:8**

«**Silərgə xapaət halis beriləndur, silərmu halis iltipət qilinglar**» — grek tilida pəkət: «Silərgə halis beriləndur, silərmu halis beringlar» bilən ipadilidu. ■ **10:8** Luqa 10:9; Ros. 8:18,20. ■ **10:9** Mar. 6:8; Luqa 9:3; 22:35. □ **10:10 «hurjun»** — yaki «tiləmqininq haltisi». ■ **10:10** Law. 19:13; Qan. 24:14; 25:4; Luqa 10:7; 1Kor. 9:4,14; 1Tim. 5:18.

□ **10:11 «U yərdin kətküqə uning əyidila turunglar»** — bu əmrdə qəng danalik bar. Bu ikki səwəbtin eytiləqan boluxi mumkin: — (1) kəna zamanlarda kəp diniy wəz eytkuqılar əymə-əy yəqlap pul tiləytti; ləkin Əysaning muhlisiri həq tiləmqilik kilməslilik kerək; (2) ular əymə-əy kəqür yürsə, həlkətə bir-birigə qarap hərtürlük həsət-guman pəyda boluximu mumkin — «Nemixkə ular bizning əyde kənməydu?» yaki «nemixkə ular **bizning** əyidin kəqür ketidu?» dəgəndək. ■ **10:11** Mar. 6:10; Luqa 9:4; 10:8. □ **10:12 «Birər əygə kirgininglarda, ularəqa salam beringlar»** — oqurmənlərgə ayanki, «salam» (ibrəniy tilida «xalom») dəgən səzninq mənisi «(Səngə) hatirjəmlik-amanlik tiləymən». □ **10:13 «Əgər u aildikilər hərmətkə layik mətiwər kixilər bolsa»** — yaki «saləməqə layik boləqanlar bolsa». «**əgər ular layik bolmisa, tiligən amanliqinglar özunglarəqa kaytsun**» — muxu kixilərnin layik ikənliki wə xundakla ularning üstigə muhlislar tiligən amanliqning qütüx-qütüməsliki ularning muhlislarni qəbul qiləqan-kilmioqanliq bilən baqlik idi. 14-ayətni kəring. □ **10:14 «ularning əyidin yaki xu xəhərdin kətkininglarda, ayioqinglardiki topini kəkiwetinglar»** — «ayaqdikə topini kəkiwətitəx» dəgən ixarət «bizning silər bilən munasiwətimiz yok», dəgənni bildürüp, Hudaning səzini rət qiləqanlarəqa kəttik aqahlandırux idi. ■ **10:14** Mar. 6:11; Luqa 9:5; Ros. 13:51; 18:6.

¹⁵ Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, qiyamət künidə Sodom və Gomorra zeminidikilərnin hali xu xəhərdikilərnin kudin yenik bolidu. □ ■

Kəlgüsidiki ziyankəxlik

Mar. 9:41; 13:9-13; Luğa 12:2-9; 12:51-53; 14:26,27; 21:12-17

¹⁶ Mana, mən silərnə kəylərnə bərilərnin arisiyə əwətkəndək əwətimən. Xunga, yilandək səzgür, pahtətkək sap dillik bolunglar. □ ■

¹⁷ İnsanlardin pəhəs bolunglar; qünki ular silərnə tutuwelip sot məhkimilirigə tapxurup beridu, sinagoglirida kəmçilaydu. □ ■

¹⁸ Ular wə xundakla yat əlliklər üçün bir guwahlik boluxka, silər mening sawəbimdin əmirələr wə padixahlar aldioğa elip berilip sorakka tartilisilər. ■

¹⁹ Ləkin ular silərnə sorakka tartkan waqtida, kəndək jawab berix yaki nemə jawab berixtin ənsirəp kətmənglar. Qünki xu waqti-saitidə eytx tegixlik səzlər silərgə təminlinidu. ■

²⁰ Qünki səzligüqi özünqlər əməs, bəlki Atanglarning rohi silər arkilik səzləydu. ■

²¹ Kərinədx kərinədxioğa, ata balisiyə hainlik kəlip, ölümgə tutup beridu. Balilərmu ata-anisiyə qarxi qikip, ularnə ölümgə məhkum kilduridu. ■

²² Xundakla silər mening namim tūpəylidin həmmə adəmning nəpřitigə uqraysilər. Ləkin ahirətiyə bərdəxlik bərgənlər bolsa kətkuzulidu. ■

²³ Ular silərgə bu xəhərdə ziyankəxlik kilsə, yənə bir xəhərgə kəqip beringlar. Qünki mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, İnsan'ooli kəytip kəlgüqə silər İsrailning barlik xəhərlirini arilax wəzipinglar tūgiməydu. ■

²⁴ Muhlis ustazidin, kəl hojayinidin üstün turmaydu. □ ■

²⁵ Muhlis ustaziyə ohxax bolsa, kəl hojayiniyə ohxax bolsa razi bolsun. Ular öyning igisini «Bəlzibul» dəp tillioğan yərdə, uning eydikilirini təhimu kattik həkəratliməmdü? □ ■

²⁶ Xunga ulardin kərkəmglar; qünki həqkəndək yepik qoyuloğan ix axkarilanmay qəlməydu, wə həqkəndək məhpiy ix ayan bolmay qəlməydu. ■

²⁷ Mening silərgə kərangəyuda eytidioğanlirimni yorukta eytiweringlar. Kəlikingləyə piqirlap eytiloğanlarni əgzilərdə jakarlanglar.

□ **10:15 «Sodom və Gomorra»** — İbrahim pəyğəmbər zamanidiki ikki xəhər bolup, bu xəhərlərnin adəmliri ohxax həmjinslik zinahorlukioğa (bəqqiwazlikka) kattik berilip gunahka patkanliktin, Huda bu xəhərlərnə adəmliri bilən kəxup ot qūxürüp yəkatkan. ■ **10:15** Mar. 6:11; Luğa 10:12. □ **10:16 «yilandək səzgür... bolunglar»** — grek tilida «yilandək aqılanə ... bolunglar». ■ **10:16** Luğa 10:3. □ **10:17 «ular silərnə tutuwelip sot məhkimilirigə tapxurup beridu»** — «sot məhkimiliri» Yəhudiylarning məhkimilirini wə bəlkim baxka hərhil sorakhanilarni kərsitidu. ■ **10:17** Mat. 24:9; Luğa 21:12; Yh. 15:20; 16:2; Wəh. 2:1. ■ **10:18** Ros. 24:1; 25:4. ■ **10:19** Mar. 13:11; Luğa 12:11; 21:14. ■ **10:21** Mik. 7:2, 5; Luğa 21:16.

■ **10:22** Mat. 24:13; Mar. 13:13; Luğa 21:19; Wəh. 2:10; 3:10. ■ **10:23** Mat. 2:13; 4:12; 12:15; Ros. 8:1; 9:25; 14:6. □ **10:24 «muhlis ustazidin, kəl hojayinidin üstün turmaydu»** — bu sirlik səz bəlkim muhlislar Məsihka toluk əğəxsə, uningə ohxax azab-əqubətni kərüleydu, degən məninə əz iqiğə alidu. ■ **10:24** Luğa 6:40; Yh. 13:16; 15:20. □ **10:25 «Ular öyning igisini «bəlzibul» dəp tillioğan yərdə...»** — «öyning igisi» Əysə əzi, əlwəttə. «Bəlzibul» — jinlarning padixahı Xəytanning yənə bir ismi. Əysə əzi həlk arisida «alkixlik» bolmisa uningəyə əğəxkənlərmu uningəyə ohxax həkəratkə uqraxka razi boluxi kərek, əlwəttə; hətta bu ixni «Huda Əz nami üçün bizgə həkəratkə uqraxka imtiyaz bərdi» dəp həsəbləx kərek («Fil.» 1:29ni kərüng).

■ **10:25** Mat. 9:34; 12:24; Mar. 3:22; Luğa 11:15; Yh. 8:48. ■ **10:26** Ayup 12:22; Yəx. 8:12; Yər. 1:8; Mar. 4:22; Luğa 8:17; 12:2.

28 Tənni öltürsimu, ləkin adəmnıng jan-rohını öltürəlməydiənlərdin kərkmənglər; əksiqə, tən wə jan-rohını dozahta həlak kılıxkə qadir boləuqıdın kərkuŋgələr. □ ■

29 İkki kuxkəqını bir tiyəngə setiwəlojili boliduəu? Ləkin ulərdin birimu Atənglərsiz yərgə quxməydu. □

30 Əmma silər bolsənglər, hətta hər bir tal qeqinglərmu sanəloəndur. ■

31 Xunga, kərkmənglər. Silər nuroŋunliəlan kuxkəqıtnımu kimmətlik tursilər!

32 Xunga, meni insanlarning əldida etirap kıləlanlarning hər birini mənmu ərx tiki Atəmnıng əldida etirap kılımən; ■

33 Biraq insanlarning əldida mənədin tanənlərnıng hər biridın mənmu ərx tiki Atəmə əldida tanimən.

Muhlis boləjini üqün ziyənkəxlikkə uqıxi mumkin

34 Məning dnyəəəə keliximni tinqlik elip kelix üqündur, dəp oylap qəlmənglər. Mən tinqlik əməs, bəlki kılıqını yürgürüxkə kəldim. □ ■

35 Qünki məning kelixim «Oəulni nısiəəə, kızıni əniəəəə, kelinni keynəniəəəə qərxı qıkırıx» üqün bolıdu. ■

36 Xuning bilən «Adəmnıng düxmənləri öz əiləsidiki kixilər bolıdu». □ ■

37 Atə-ənəsinə mənədinmu əziz kəridiəlanl məngə mənəsiə əməstur. Öz oəul-kızını mənədinmu əziz kəridiəlanlarmu məngə mənəsiə əməs. ■

38 Əziniəg krestini kətürüp, məngə əgəxmigənlərmu məngə mənəsiə əməs. □ ■

39 Öz həyatını əyaydiəlan kixi uningədin məhrum bolıdu; mən üqün öz həyatıdın məhrum boləlan kixi uningəəə erixıdu. ■

40 Silərnə kəbul kıləlanl mənəmu kəbul kıləlan bolıdu; meni kəbul kıləlanl bəlsa mənə əwət küqünümü kəbul kıləlan bolıdu. ■

41 Bir pəyələmbərnə pəyələmbərlik saləhiyitidə kəbul kıləlan kixi pəyələmbərgə has boləlan in'əməə erixıdu. Həkkəniy adəmnə u

□ 10:28 «ləkin adəmnıng jan-rohını öltürəlməydiənlərdin kərkmənglər...» — muxu əyətə «roh-jan» insanlarning rohiy kısımini, yəni iqi dnyəsinə kərsitıdu. ■ 10:28 Yər. 1:8; Luğa 12:4.

□ 10:29 «İkki kuxkəqını bir tiyəngə setiwəlojili boliduəu?» — «bir tiyən» grek tilidə «assariyon». Xu dəwrdiki bir ixqıning künlük həkkı boləlan «dınariu»ning 1/16 kısımi idi. ■ 10:30 1Sam. 14:45. ■ 10:32 Mar. 8:38; Luğa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12. □ 10:34 «... Mən tinqlik əməs, bəlki kılıqını yürgürüxkə kəldim» — 5:38-48də hatiriləngəndək, Əyənəning etikədqılərnı uruxmasılıkkə dəwət kılıdiəlan təlimigə əsasən, etikədqılərlə kılıqı kiliq elixiəəə bolməydu xunga muxu əyətiki «kiliq» (Hudəning səzilirigə rənjiydiəlan adəmnıng kılıda bolup) etikədqılərlə qərxı qıkıqan kılıqını, yəki kəqmə mənədə «jedəl-məjirə»ni kərsətkən bəlsa kərək.

■ 10:34 Luğa 12:51. ■ 10:35 Mik. 7:6. □ 10:36 «Xuning bilən «Adəmnıng düxmənləri öz əiləsidiki kixilər bolıdu» — muxu səzlər Təwrat «Mik.» 7:6dın elinəlan. ■ 10:36 Zəb. 41:9; 55:12-14; Yh. 13:18.

■ 10:37 Luğa 14:26. □ 10:38 «Əziniəg krestini kətürüp, məngə əgəxmigənlərmu məngə mənəsiə əməs» — rimliklər təripidin əlüm jəzəsi bərilgənlər mihlinidiəlan krestni mürisidə kətürüp jəzə məydəniəəə bəratı. Krestlinix adəmnə kiyənəydiəlan, intəyin dəhəxtlik wə əhənətlik əlüm jəzə usulı bolup, «əziniəg krestini kətürüx» dəgənnıng kəp məniləri iqidə təwəndikilərnümü öz iqidə əlsə kərək: (1) Əyəsə Məsih üqün əzəb-əqubət tartıxkə,

(2) til-əhənət itixkə, (3) Hudəning iradəsinəg əməlgə əxurulux üqün zərür təpiləəəə, «öz-əzini əlüm jəzəsiəəə kəhüm kıləəəəndək» əziniəg ərzü-həwəslərini rət kılıxkə təyyər bolux. ■ 10:38 Mat. 16:24; Mar. 8:34; Luğa 9:23; 14:27. ■ 10:39 Mat. 16:25; Mar. 8:35; Luğa 9:24; 17:33; Yh. 12:25. ■ 10:40 Luğa 10:16; Yh. 13:20.

həkkaniy ikən dəp bilip qobul qiloqanlar həkkaniy adəmgə has bolqan in'aməqə erixidu. □ ■

⁴² Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, mening bu xaqiqlikimdin əng kiqiki birini mening muhlisim dəp bilip uningəqə həttə pəkət birər qinə sooşuk su bərgən kiximu jəzmən əzigə layik in'amdin məhrum bolmaydu. ■

11

Yəhya pəyojəmbərning gumaniy soali

Luqa 7:18-35

¹ Əysa on ikki muhlisəqə bu ixlarni tapilap bolqandin keyin, əzimu xu yərdiki hərəkəysi xəhərlərdə təlim berix wə *Hudaning kalamini* jakarlap uqün u yərdin kətti. □

² Zindanoqə solanoqan Yəhya pəyojəmbər Məsihning qiloqan əməllirini anglap, muhlislrini əwətip, ular arkilik Əysadin: ■

³ «Kelixi mukərrər zat əzüngmu, yaki baxқа birsini kütüximiz kerəkmü?» — dəp soridi. □

⁴ Əysa ularəqə jawab berip mundak dedi:

— Yəhyaning yenioqə qaytip berip, əz anglawatqanliringlarni wə kəruwatqanliringlarni bayan qilip —

⁵ Korlar kəraləydiqan wə tokurlar mangalaydiqan boldi, mahaw kesili bolqanlar saqaytildi, gaslar angliyalaydiqan boldi, əlgənlərmu tirildürüldi wə kəmbəoşəllərgə hux həwər jakarlandi» — dəp eytinglar. ■

⁶ wə *uningəqə yənə*: «Məndin gumanlanmay putlixip kətmigən kixi bolsa bəhtlikur!» dəp qoyunglar, — dedi. □

⁷ Ular kətkəndə, Əysa top-top adəmlərgə Yəhya toşruluk səzləxkə baxlidi: — «Silər əsli *Yəhyani izdəp* qəlgə barəqininglarda, zadi nemini kərgili bardinglar? Xamalda yəlpünüp turəqan qomuxnimu?» ■

⁸ Yaki esil kiyingən bir ərbabnimu? Mana, esil kiyimlərni kiygənlər han ordiliridin tepiliduəq!

⁹ Əmdi silər nemə kərgili bardinglar? Bir pəyojəmbərnimu? Durus, əmma mən xuni silərgə eytip qoyayki, *bu bolsa* pəyojəmbərdinmu üstün bir boləquqidur.

¹⁰ Qünki *mukəddəs yazmilardiki*: —

«Mana, yüz aldingəqə əlqimni əwətimən;
U sening aldingda yolungni təyyarlaydu»

□ **10:41** «*Bir pəyojəmbərnə pəyojəmbərlik salahiyitidə qobul qiloqan kixi*» — demək, uning pəyojəmbər ikənliki, Hudaning səzini yətküzgənliki səwəbidin uni qobul qiloqan kixini kərsitidu.

■ **10:41** 1Pad. 17:10; 18:4; 2Pad. 4:8. ■ **10:42** Mat. 25:40; Mar. 9:41; İbr. 6:10. □ **11:1** «*əzimu*

xu yərdiki hərəkəysi xəhərlərdə təlim berix ... uqün u yərdin kətti» — «xu yər» Galiliyəni deməkqi. ■ **11:2** Luqa 7:18. □ **11:3** «*Kelixi mukərrər zat əzüngmu, yaki baxқа birsini kütüximiz kerəkmü?*» — «Kelixi mukərrər zat» bolsa Huda wədə qiloqan Qutkuzəuqi-Məsih, əlwəttə. Yəhya əzi Məsihning yolini təyyarlap uqün uning aldidə əwətilgən; xuning bilən u: —

«Sən biz kütəkən kiximusən» dəp gumanlinip soraydu. ■ **11:5** Yəx. 29:18; 35:5; 61:1; Luqa 4:18. □ **11:6** «*wə (uningəqə yənə)*: «*Məndin gumanlanmay putlixip kətmigən kixi bolsa*

bəhtlikur!» dəp qoyunglar» — Yəhya pəyojəmbər zindanda yetip: «Əysa Qutkuzəuqi-Məsih bolsa nemixқа mən zindandin qutkuzmiqan?» — dəp gumanlanoqan bolsa kerək idi. Yəhyaning bu soali toşruluk «qoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **11:7** Luqa 7:24.

— dəp pütülgən səz dəl uning toʻqrisida pütülgəndur. □ ■

11 Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, ayallardin tuʻquloqanlar arisida qəmuldürgüqi Yəhyadinmu uluʻqi turuʻquzulūqini yok; əmma ərx padixahlikidiki əng kiqik boluʻqinimu uningdin uluʻq turidu.

12 Əmma qəmuldürgüqi Yəhya otturiʻqə qıckan künlərdin bügünki küngiqə, ərx padixahlikiqə kirix yoli xiddət bilən eqildi wə kixilər uni xiddət bilən tutuwalidu. □ ■

13 Qünki bərlək pəyoʻəmbərlərnin bəxarət berix hizmiti, xundakla Təwrattiki yazmilar arqilik bəxarət yətküzülūx hizmiti Yəhya bilən ahirlxididu.

14 Wə əgər xu səzni qəbul kılalisanglar, «*qaytip* kelixi muqərrər boluʻqan Ilyas *pəyoʻəmbər*» bolsa, *Yəhyaning* əzidur. □ ■

15 Angliuʻdək kulikı barlar buni anglisun!

16 Lekin bu dəwrđiki kixilərnı zadı kimlərgə ohxitay? Ular huddi rəstə-bazarlarda olturwelip, bir-birigə: ■

17 «Biz silərgə sunay qelip bərsəkmu, ussul oynimidinglar», «Matəm pədisigə qelip bərsəkmu, yiqə-zar kılmidinglar» dəp *qaxqaydıqan tuturuksiz* balılaroʻqə ohxaydu.

18 Qünki Yəhya kelip ziyarəttə olturmaytti, *xarab* iqməytti. Xuning bilən, ular: «Uningoʻja jin qaplixiptu» deyixidu. □ ■

19 Insanʻoqli bolsa kelip həm yəydu həm iqıdu wə mana, ular: «Taza bir toymas wə bir məyhor ikən. U bajgırlar wə gunahkarlarning dostı» deyixidu. Lekin danalik bolsa əz pərzəntlıri arqilik durus dəp tonulidu». □

Əysani qətkə qaxqan xəhərlər *Luka 10:13-15*

20 Andin u əzi kəp məjzilərnı kərsətkən xəhərlərdə turuwatqanlarnı towa kılmiuʻqanlıqı üqun əyibləp, mundak dedi: —■

□ **11:10** «*Mana, yüz aldingoʻja əlqimni əwətimən; u sening aldingda yolungni təyyarlaydu*» — Təwrat, «Mal.» 3:1, «Yəx.» 40:3. ■ **11:10** Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mar. 1:2; Luka 7:27.

□ **11:12** «*Ərx padixahlikiqə kirix yoli xiddət bilən eqildi wə kixilər uni xiddət bilən tutuwalidu*» — baxkə bir təjmisı: «Ərx padixahlikı zorawanlikkə uqrimakta. Zorawanlar uningə hujum kılmaqta». Bıraq bizningqə bu ayətnin mənisı asasən «Hudaning padixahlikiqə kirix asan əməs; qünki uningə hərhil hujumlar kılınidu; lekin hujumə bərdaxlik berixkə təyyar, iradisı kətʻiy adamlar uningə igə bolidu». Yənə «Luka» 16:16ni kəring. Bizningqə yənə, 12-14-ayətlər «Mik.» 2:12-13 bilən munasiwətlıktur. «Mikah»diki «koxumqə sez»nimu kəring. ■ **11:12** Luka 16:16. □ **11:14** «*Wə əgər xu səzni qəbul kılalisanglar, «kaytip kelixi muqərrər boluʻqan Ilyas pəyoʻəmbər» bolsa, Yəhyaning əzidur*» — Təwratta, yəni «Mal.» 4:5-6də, Kutquzuqı-Məsihnin məydanə qıqxidin awwal Ilyas pəyoʻəmbər Məsihnin yolını təyyarlay üqun kaytip kelidūqanlıqı kərsitilidu. Yəhudiylar Məsihnin kelixini kütəkəqkə, bu bəxarətkə asasən Ilyasning awwal kelixini kütūwatqanıdı. Yəhya pəyoʻəmbər Ilyas pəyoʻəmbərdək küq-kudrət bilən kəlgən («Luka» 1:13-17ni kəring). Xunga Məsih əysa bu bəxarət uning arqilik əməlgə arkan, dəp eytidu. Uning üstigə, (Yəhudiylar həlki «awwalkı Ilyas» boluʻqan Yəhyaning həwirini rət kılūqan boluʻqəqkə) Məsihnin kıyamət künidə dunyaəqə kaytip kelixidin awwalmu Ilyas pəyoʻəmbər əzi kaytidin pəyda bolidu dəp ixənqimız bər (yənə «Mal.» 4:5-6ni wə «Mar.» 9:11-13nimu kəring). ■ **11:14** Mal. 3:23; Luka 1:17. ■ **11:16** Luka 7:31. □ **11:18**

«*Yəhya kelip ziyarəttə olturmaytti, xarab iqməytti*» — grek tilidə «Yəhya kelip, nə yeməydu nə iqməydu». Oqurmanlarning esidə barkı, Yəhya pəyoʻəmbər intayin oqorigil ozuklinatti, pat-pat roza tutatti. «Mat.» 3:4ni kəring. ■ **11:18** Mat. 3:4; Mar. 1:6. □ **11:19** «*Lekin danalik bolsa əz pərzəntlıri arqilik durus dəp tonulidu*» — yaki «Danalik bolsa əz ix-mewiliri arqilik durus dəp tonulidu». Bu kışkə ayət üstidə wə uningdiki kəp muhım prinsiplar toʻqrisidə «koxumqə sez»imizdə tohtilimid. ■ **11:20** Luka 10:13.

²¹ Halinglaroşa way, əy Korazinliklər! Halinglaroşa way, əy Bəyt-Saidaliklər! Qünki silərdə kərsitilgən möjizilər Tur wə Zidon xəhərliridə kərsitilgən bolsa, u yərlərdikilər heli burunla bəz kiyimigə yəginip, külgə milinip towa kiloşan bolatti. □ ■

²² Mən silərgə xuni eytip qoyayki, qiyamət künidə Tur wə Zidondikilərninğ kəridioşini silərninğkidin yenik bolidu. ■

²³ Əy ərxkə kətürülgən Kəpərnaşumluklər! Silər təhtisaraşa qüxürüsilər. Qünki aranglarda yaritiloşan möjizilər Sodomda yaritiloşan bolsa, u xəhər bəgüngiqə həlak bolmioşan bolatti. □

²⁴ Əmma mən silərgə xuni eytip qoyayki, qiyamət künidə Sodom zemindikilərninğ kəridioşini silərninğkidinmu yenik bolidu. ■

Əysanınğ huxallikı

Luğa 10:21-22

²⁵ Xu waqitlarda, Əysa bu ixlaroşa qarap mundaq dedi:

— Asman-zemin İgisi i Ata! Sən bu *həqiqətlərnı* danixmən wə əkilliklərdin yoxurup, səbiy balılaroşa axkariloşanliğinğ üçün Sanga mədhıyilər okuyməni! ■

²⁶ Bərhək, i Ata, nəziringdə bundaq kilix rawa idi.

²⁷ Həmmə mənğa Atamdın təkdım kilindi; Oşulni Atidin baxqa həqkim tonumaydu, wə Atininu Oşul wə Oşul axkarilaxni layik kərgən kixildərninğ baxqa həqkim tonumaydu. ■

²⁸ Əy japakəxlər wə eşir yük yükləngən həmminglər! Meninğ yenimoşa kəlinglər, mən silərgə aramlıq bəşey.

²⁹ Meninğ boyunturuşumni kiyip, məndin əgininglər; qünki mən məmin wə kəmtərmən; xundaq kiloşanda, kənglünğlər aram tapidu. ■

³⁰ Qünki meninğ boyunturuşumda bolux asan, meninğ artidoşan yüküm yeniktur. ■

12

Əysa «Xabat»ning İgisidur ••• «Xabat küni» toşruluk 1-ayattiki izahatni kəşünğ

Mar. 2:23-28; Luğa 6:1-5

□ **11:21** «Silərdə kərsitilgən möjizilər Tur wə Zidon xəhərliridə kərsitilgən bolsa...» — Tur wə Zidon əsli butpərəs «yat əllər»ning xəhərliri idi. Məsilən, «Əzakıyal» 26-29-babni kəşünğ — ikki xəhər bu bablarda gınaşliri tüşpəylidin əyiblinidu. «Zidon» grek tilida «Sidon» deyilidu. «U yərlərdikilər heli burunla bəz kiyimigə yəginip, külgə milinip towa kiloşan bolatti» — «bəzge (mataşa) yəginip, külgə milinix» — kona zamanlarda qattik puxayman kilix, gınaşlaroşa towa kilixning bir ipadisi idi. ■ **11:21** 2Sam. 13:19; 2Pad. 6:30; 19:1. ■ **11:22** Mat. 10:15. □ **11:23** «Əy ərxkə kətürülgən Kəpərnaşumluklər!» — baxqa birhil tərjimisi: «Əy silər Kəpərnaşumluklər! Asmanşa qışmaqşimidinglər?». Ləkin bizningə «asmanşa kətürülgən» degini toşra bolup, bu səz Əysa ularning arisida boləşanliqtninğ ularoşa kərsitilgən zor imtiyaz-iltipatni kərsitidu. «**Sodom xəşiri**» — 10:15ni, «Yar.» 18:16-19:29ni kəşünğ. ■ **11:24** Mat. 10:15. ■ **11:25** Ayup 5:12; Yəş. 29:14; Luğa 10:21; 1Kor. 1:19; 2:7, 8. ■ **11:27** Mat. 28:18; Luğa 10:22; Yh. 1:18; 3:35; 6:46. ■ **11:29** Zəb. 45:4; Yər. 6:16; Zək. 9:9 ■ **11:30** 1Yuşa. 5:3.

1 Xu qaolarda bir xabat küni, Əysa buşədayliqlardın ötüp ketiwatatti. Kōrsiqi eqip kōtkən muhlisliri baxaqlarni üzüp, yeyixkə baxlıdı. □ ■

2 Lekin buni kergən Pərisiylər uningōja:

— Kara, muhlisliring xabat küni Təwratta qəkləngən ixni kiliwatidu, deyixti. □ ■

3 Birax u ularōja:

— Dawut wə uning həmrəhlirining aq qalōanda nemə kılōanliqini *muqəddəs yazmılardın* oqumioqanmusilər? □

4 U Hudaning öyigə kirip, *Hudaōja* ataloqan, xundaqla əzi wə həmrəhlirioqə nisbətən Təwrat qanuni boyiqə yeyixkə bolmaydioqan «təkdım nanlar»ni sorap elip, ularni *həmrəhliri* bilən billə yegən. Əslidə bu nanlarni pəqət kahinlarning yeyixigila bolatti. □ ■

5 Silər Təwrattın xuni oqup baxmioqansilərki, ibadəthanida ixləydioqan kahinlər xabat künliri ixləp xabat tərtipini buzsımu, gunahqa buyrulmaydu. ■

6 Birax mən xuni silərgə eytip qoyayki, bu yərdə ibadəthanidinmu uluq birsi bar. ■

7 Əmdiliktə əgər silər *Hudaning «muqəddəs yazmılarda*: «Izdəydiyōinim kurbanlıqlar əməs, bəlki rəhim-xəpəkət» deyilgən xu səzining mənisini bilgən bolsanglar, bigunah kixilərnı gunahkar dəp bekitməyttinglar. □ ■

8 Qünki İnsan'ooli xabat küningin Igisidur. ■

Xabat künidə bimarni saqaytixqa bolamdu?

Mar. 3:1-6; Luqa 6:6-11

9 U u yərdin ayrilip, ularning sinagogioqə kirdi. □ ■

10 Wə mana, u yərdə bir qoli yegiləp qalōan bir adəm bar idi. Ular uning üstidin ərz kılıxqa səwəb tapmaqçı bolup uningdin:

— Xabat küni kesəl saqaytix Təwrat qanunioqə uyōunmu? — dəp soridi. ■

11 Lekin u ularōja mundaq jawab bərdi:

— Birəsinglarning koyi xabat küni orioqə qūxüp kətsə, uni dərhal tartip qikiriwalmaydioqan adəm barmidur? ■

□ **12:1 «xabat küni»** — xənbə küni, Təwrat kalendari boyiqə həptining yettinçi küni bolup, Musa pəyōəmbərgə qūxürülgən qanun boyiqə Israildiki hər bir insan wə mal-qarwilarmu xu küni hərqəndəq ix-hizmət kılmay, dəm elixi kerək idi. Təbirlərnımu kəring. ■ **12:1** Qan. 23:24; Mar. 2:23; Luqa 6:1. □ **12:2 «muhlisliring xabat küni Təwratta qəkləngən ixni kiliwatidu»** — «qəkləngən ix» toqrulux — Təwrat qanunida qəkləngən. Təwrat qanuni boyiqə dəm elix küni «haman tēpıx» «hizmət» dəp qarilip, qanunioqə hilaplık ix dəp həsəblinixi kərək idi, əlwəttə. Pərisiylər muhlislarning danlarni yeyix üqün aqlixini «haman tərəkənlikkə barawar» dəp qarioqan. Əmđi baxaqlarni üzüp yeyix ziraətlərgə orqəq selix bilən ohxaxmu yaki ohxax əməsmu, buningōqə oqurmənlər Məsihning jawabini oqup əzi birnemə desun! «Koxumqə sēz»imizdə muxu wəqə toqrulux izahətlirimizni kəring. ■ **12:2** Mis. 20:10.

□ **12:3 «Dawut wə uning həmrəhlirining aq qalōanda nemə kılōanliqini muqəddəs yazmılardın oqumioqanmusilər?»** — «Oqumioqanmusilər?» degən sēz Pərisiylarning daim rəkbiliridin soraydioqan soal səkli idi. □ **12:4 «Dawut** Hudaning öyigə kirip, Hudaōja ataloqan, xundaqla əzi wə həmrəhlirioqə nisbətən Təwrat qanuni boyiqə yeyixkə bolmaydioqan «təkdım nanlar»ni sorap elip, ularni həmrəhliri bilən billə yegən» — bu wəqə «1Sam.» 21:1-7də hatiriləngən. ■ **12:4** Mis. 29:33; Law. 24:9; 1Sam. 21:6. ■ **12:5** Qel. 28:9. ■ **12:6** 2Tar. 6:18. □ **12:7 «Izdəydiyōinim kurbanlıqlar əməs, bəlki rəhim-xəpəkət»** — «Hox.» 6:6din elinoqan sēz (9:13nımu kəring). ■ **12:7** Hox. 6:6; Mik. 6:8; Mat. 9:13; 23:23. ■ **12:8** Mar. 2:28; Luqa 6:5. □ **12:9 «U u yərdin ayrilip, ularning sinagogioqə kirdi»** — «ular» bolsa yukirida tiloqə elinoqan «Pərisiylər»ni kərsətkən boluxi kerək. ■ **12:9** Mar. 3:1; Luqa 6:6.

□ **12:10** Luqa 14:3. ■ **12:11** Mis. 23:4; Qan. 22:4.

¹² Insan bolsa qoydin xunqə ətibarlıktur! Xunga, xabat küni yaxxilik kilix Təwrat kanunioğa uyqundur. ■

¹³ Andin u həliki kesəlgə:

— Qolungni uzat, — dedi. U qolini uzitixi bilənla qoli ikkinqi qolioğa ohxax əsligə kəltürüldi. □

¹⁴ Birak Pərisiylər taxkirioga çiqip, uni kandaq yokitix həkqkidə məslihət kilixti. ■

Huda talliojan kul

¹⁵ Əmma Əysa buni biliwelip u yərdin ayrildi. Top-top kixilər uningoga əgixip mangdi. U ularning həmmisini saqaytti; ■

¹⁶ andin ularoga əzining salahiyitini axkarilimasliqni qattik tapilidi. ■

¹⁷ Buning bilən Yəxaya pəyoğəmbər arkilik yətküzülgən munu səzlər əməlgə axuruldi:

¹⁸ — «Kəranglar, mana Mən talliojan Öz kulum!

Mening səyümlükim, dilimning səyüngini!

Mən Öz Rohimni uning wujudioğa kondurimən,

Xuning bilən u əllərgə həküm-həkiqətne jakarlaydu. □ ■

¹⁹ U nə talax-tartix kilmaydu nə quқан kətürmaydu, Koqılarda uning kətürgən awazini həq angliouqu bolmaydu.

²⁰ Taki u oşəlibə bilən toşra həkümlərni qikərouquqə,

Yanjiləjan komuxni sundurmaydu,

Tütəp əğəy dəp qəlojan pilikni əğürməydu; □

²¹ Wə əllər uning namioğa ümid başlaydu». ■

Muqəddəs Rohğa kupurluk kilix

Mar: 3:20-30; Luğa 11:14-23; 12:10

²² Xu qəşda, uning aldioğa jin qəplixiwəlojan kor wə qaça biri elip kelindi. U uni saqaytti, kor gaqini səzliyələydiojan wə kərələydiojan kildi. ■

²³ Barliq halayik həyran boluxup:

— Əjbəba, bu Dawutning oşlimidu? — deyixti. ■

²⁴ Lekin Pərisiylər bu səzni anglap:

■ **12:12** Yar. 1:27. □ **12:13** «U qolini uzitixi bilənla qoli ikkinqi qolioğa ohxax əsligə kəltürüldi» — «əsligə kəltürüldi» degən pəilning «məjhul xəkli» bolup, bizgə bu ixni Huda əzi kəlojan, degənni ukturidu. Əmdi ular bu məjizə «xabat künidə yaritəlojanliq» üqün zadi kimni əyibliməqçi? ■ **12:14** Mar. 3:6; Yə. 5:18; 10:39; 11:53. ■ **12:15** Mat. 10:23. ■ **12:16**

Mat. 9:30; Luğa 5:14. □ **12:18** «Xuning bilən u əllərgə həküm-həkiqətne jakarlaydu» —

«Yəx.» 42-babtili izahtərlənimu kəring. «Əllər» bolsa muxu yərdə «yat əllər», yəni barliq Yəhudiy əməslərni, jəhəndiki barliq millətlərni kərsitidu. «Həküm-həkiqət» degənni mənisi toşruluk;

— bu səz ibrəni tilida (Təwratkiki əyni bəxarəttə) «mixpat» deyilidu, u tət jəhətni əz iqigə

alidu, yəni Hudaning «həqkanıy kul»-ning: — (1) Hudaning butlar toşruluk həkümi, yəni «Huda

degən tirik həm birdur, butlar yoktin boləjan nərsə» degən həkiqətne elip kelixini (həkiqətsizlər

həkiqətkə erixidu). (2) Hudaning adil kanun-pərmanlirining həwirini yətküzüp, qüxəndürüp

berixini; (3) hərhil hata uqumlarini wə kəzkaraxlarni tüzitip toşra kəzkaraxlarni yətküzüxini;

(4) adalətsizlikni tüzitip, uwal boləjanlaroga adalətni yətküzüxini kərsitidu. ■ **12:18** Yəx. 42:1;

Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17. □ **12:20** «Taki u oşəlibə bilən toşra

həkümlərni qikərouquqə...» — «həküm-həkiqət» degənni mənisi toşruluk yukirikni 19-ayəttiki

izahtəni kəring. ■ **12:21** Yəx. 42:1-4. ■ **12:22** Mat. 9:32; Luğa 11:14. ■ **12:23** Yə. 4:29.

— U pəkət jinlarning əmiri boləjan Bəəlzibubka tayinip jinlarni kooqliwetidikən, deyixti.■

²⁵ Ləkin u ularning nemə oylawatkanlikini bilip ularəja mundak dedi: — Əz iqidin bəlünüp əzara soquxkan həkəndak padixahlik wəyran bolidu; həkəndak xəhər yaki ailə əz iqidin bəlünüp əzara soquxsa zawallıqka yüz tutidu.

²⁶ Əgər Xəytan Xəytanni kooqlisa, u əz-əzigə karxi qıkkən bolidu. Undakta, uning padixahliki kəndakmu put tirəp turalisun?

²⁷ Əgər mən jinlarni Bəəlzibuloja tayinip kooqlisam, silərnin pərzəntliringlar kimgə tayinip jinlarni kooqlaydu?! Xunga ular silər toqruluk həküm qıqarsun! □

²⁸ Ləkin mən Hudaning Rohioja tayinip jinlarni kooqliəjan bolsam, undakta Hudaning padixahliki dərəkə üstünglarəja qüxüp namayan boldi.

²⁹ Bir kixi küqtünggür birsining öyigə kirip, uning mal-mülkini kəndak bulap ketəlisun? Pəkət u xu küqtünggürni awwal baqliyalisa, andin öyini bulang-talang kılalaydu.□

³⁰ Mən tərəptə turmiojanlar mənə karxi turəquqidur. Mən tərəpkə adəmlərnə yioqmioquilar bolsa tozutuwatküqidur.

³¹ Xuning üqün mən silərgə xuni eytip koyayki, insanlarning ötküzgən hertürlik gunahləri wə kıləjan kupurlukliringning həmmisini kəqürükə bolidu. Birək Mukəddəs Rohka kupurluk kılax həq kəqürülməydu. ■

³² İnsan ooqliəja karxi səz kıləjan kimdəkim bolsa kəqürümgə erixələydu; ləkin Mukəddəs Rohka karxi gəp kıləjanlar bolsa bu dunyadimu, u dunyadimu kəqürümgə erixəlməydu.□ ■

Adəmni əməlliridin tonux

Luka 6:43-45

³³ Dərəh yahxi bolsa, mewisimu yahxi bolidu — yaki dərəh por bolsa, mewisimu naqar bolidu; qünki həkəndak dərəh əz mewisidin bilinidu.■

³⁴ Əy yılanlarning pərzəntliri! Silər rəzil tursanglar, aozinglardin kəndakmu yahxi səz qıqsun? Qünki adəmnin gəlbidə nemə tolup taxkan bolsa eoqızdin xu qıqıdu. ■

³⁵ Yahxi adəm əz yahxi həzinisidin yahxi nərsilərnə qıqiridu. Yaman adəm yaman həzinisidin yaman nərsilərnə qıqiridu.

■ **12:24** Mat. 9:34; Mar. 3:22; Luka 11:15. □ **12:27** «**Əgər mən jinlarni Bəəlzibuloja tayinip kooqlisam, silərnin pərzəntliringlar kimgə tayinip jinlarni kooqlaydu?! Xunga ular silər toqruluk həküm qıqarsun!**» — bu səzning ikki xərhı bar: — (1) «silərnin pərzəntliringlar» — bu Pərisiylarning əz talip-əgəkküqilirini kərsitidu. Əməliyəttə bolsa Pərisiylər wə əgəkküqiliri jinlarni həq həydiyəlməytti. Undakta Xəytanning padixahlikiəja həkikiy hujum kıləquqular əysa wə muritlirimu, yaki Pərisiylərmu? Pərisiylərnin Hudaning əməs, bəlki Xəytanning tərpidə turəjanliki əz əgəkküqilirininin jinni həydəkkə küqsiz boləjanlikiəja ispat bərətti. (2) «silərnin pərzəntliringlar» — bu əysaning əgəkküqilirini (Israillarning pərzəntlirini) kərsitidu. Pəkət əysala əməs, ularnu jinlarni həydiyələydiəjan boləjan; xunga ularnu əysaning Hudaning küqi bilən jin-xəytanlarni bir tərəp kılıwatkanlikiəja ispat bərətti. Bizningqə (1)-kəzkarax toqra. «Koxumqə səz»imiznimu kəring. □ **12:29** «**Bir kixi küqtünggür birsining öyigə kirip, uning mal-mülkini kəndak bulap ketəlisun?...**» — bu təmsildiki «küqtünggür adəm» Xəytanni kərsitidu, əlwəttə. Uning öyini bulang-talang kıləquqi əysadin baxka həqkim bolmaydu. ■ **12:31** Mar. 3:28; Luka 12:10; 1Yuha. 5:16. □ **12:32** «**Mukəddəs Rohka karxi gəp kıləjanlar bolsa bu dunyadimu, u dunyadimu kəqürümgə erixəlməydu**» — «Mukəddəs Rohka karxi gəp kılax» yaki «Mukəddəs Rohka kupurluk kılax» dəgən gunah toqruluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **12:32** Qəl. 15:30; 1Sam. 2:25; 1Yuha. 5:16. ■ **12:33** Mat. 7:18. ■ **12:34** Zəb. 40:9-10; Mat. 3:7; Luka 6:45.

36 Mən silərgə xuni eytip qoyayki, insanlar qıloqan hər bir eojiz quruk sözi üçün sorak küni hesab beridu. ■

37 Qünki öz sözliring bilən ya həkqaniy ispatlinisən, ya sözliringlar bilən gunahkar dəp bekitilisən. ■

Møjizilik alamət kərsitix təlipi

Mar. 8:11-12; Luqa 11:29-32

38 Xu qaçqda bəzi Təwrat ustazliri wə Pərisiylər uningə jawabən: Ustaz, səndin bir möjizilik alamət kərgümiz bar, — dedi. □ ■

39 Lekin u ularə qanda mundak jawab bərdi:

— Rəzil həm zinahor bu dəwr bir «alamət»ning kərsitilixini istəp yürüdü. Biraq bu dəwrdikilərgə «Yunus pəyoqəmbərdə kərilgən möjizilik alamət»tin baxqə həqkəndak möjirilik alamət kərsitilməydu.

40 Qünki Yunus pəyoqəmbər yoqan belikning qərsikida üç keqə-kündüz yatqəndək, İnsan oqlimu ohxaxla üç keqə-kündüz yərning baqrida yatıdu. ■

41 Sorak küni Ninəwə xəhridikilər bu dəwrdikilər bilən təng qərup, bu dəwrdikilərnin gunahlırini bekitidu. Qünki ular Yunus pəyoqəmbər jakarlıoqan həwərnı anglap, *yamanlıqidin* towa qıloqan; wə mana, muxu yərdə Yunus pəyoqəmbərdinmu uluq birsi turidu! □ ■

42 Sorak küni «Jənuqtiki ayal padixah»mu bu dəwrdikilər bilən təng tirilip, ularning gunahlırini bekitidu. Qünki u Sulaymanning dana sözlirini anglax üçün yər yüzining qətidin kəlgən; wə mana, hazır muxu yərdə Sulaymandinmu uluq birsi turidu. □ ■

Napak rohnin qaytip kelixi

Luqa 11:24-26

43 Napak roh birawning tenidin qikiriwetilgəndin keyin, u qurəq dalarəni qərgiləp yürüp, birər aramqahni izdəydu, biraq tapalmaydu □ ■

44 wə: «Mən qikqan makanimoqə qaytay» dəydu. Xuning bilən qaytip kelip, xu makanining yənilə box turəjanlıqini, xundakla pakiz tazilənoqanlıqini wə rətləngənlikini bayqaydu-də,

■ 12:36 Top. 12:14; Əf. 5:4. ■ 12:37 2Sam. 1:16; Luqa 19:22. □ 12:38 «Ustaz, səndin bir möjizilik alamət kərgümiz bar» — Pərisiylər Əysadin tələp qiloqan «alamət» bolsa əzining Məsih ikənlikini ispatlaydıoqan birər möjizilik alamət, əlwəttə. ■ 12:38 Mat. 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; 1Kor. 1:22. ■ 12:40 Yun. 2:1,11 □ 12:41 «mana, muxu yərdə Yunus pəyoqəmbər dinmu uluq birsi turidu!» — bu 39-41-ayətlərdə Əysa Yunus pəyoqəmbərnin yoqan bir belikning iqidə üç kün turup tirik qikqanlıqini tiləqə elix arkilik əziningmu ölüp, üçinqi küni tirilidyoqanlıqini aldin eytkən. Təwrat, «Yunus» 1-2-bablarnı wə xu kitabiki «Yunus pəyoqəmbərdə kərilgən möjizilik alamət» toşquruluq «qoxumqə söz»iminzimu həm uxbu kitabiki «qoxumqə söz»imizni kəring. «bu dəwrdikilərnin gunahlırini bekitidu» — əmək, «butpəras Ninəwəliklər Yunus pəyoqəmbərnin təlimini anglap, yaman yoldin qaytkən. Biraq bu yərdə Yunus pəyoqəmbərdinmu uluq birsi boləqan Məsih silərnı yaman yoldin qaytxıqə qakırsa, kulak salmidinglar». ■ 12:41 Yun. 3:5; Luqa 11:32. □ 12:42 «Jənuqtiki ayal padixah» — yəni «Xəbaning ayal padixahı». «Xəba» jənubiy Ərəbistan yaki Efiopiyanı kərsitidu. «1Pad.» 10:1-10ni kəring. ■ 12:42 1Pad. 10:1; 2Tar. 9:1; Luqa 11:31. □ 12:43 «napak roh» — jinni kərsitidu. ■ 12:43 Luqa 11:24.

45 berip øzidinmu bəttər yəttə jinni baxlap kelidu; ular kirip billə turidu. Buning bilən həliki adəmnin keyinki həli burunkidinmu tehimu yaman bolidu. Bu rəzil dəwrdikilərnin həlimu mana xundaq bolidu. □ ■

Mening anam wə inilirim kim?

Mar. 3:31-35; Luqa 8:19-21

46 U toplaxqan halayiqqa dawamlıq söləwatqanda, mana, anisi bilən iniliri kelip, uning bilən söləxməqci bolup taxqirida turuxti. ■

47 Xuning bilən birəylən uningə:

— Aningiz wə iniliringiz siz bilən sölziximiz dəp taxqirida turidu, — dedi. Ləkin u jawabən xu həwərnı yətküzgən kixidin: «Kim mening anam, kim mening inilirim?» — dəp soridi.

49 Andin u qolını sozup muhlislrini kərsitip:

— Mana mening anam, mana mening inilirim!

50 Qünki kim əxtiki Atamnıg iradisini ada qılsa, xu mening aka-inim, aqa-singlim wə anamdur, — dedi. ■

13

Ərx padıxahlıqi toərisidiki yəttə təmsil ••• «1» Uruq qaqquqi toərisidiki təmsil

Mar. 4:1-9; Luqa 8:4-8

1 Xu küni Əysa øydin qıqip, dengiz boyida olturatti. ■

2 Ətrafiə qə top-top adəmlər olixıwaloə qə qə, u bir kemigə qıqip olturdi. Pütkül halayiq bolsa dengiz boyida turuxatti. ■

3 U ularə qə təmsillər bilən nuroşun həkmətlərnı eytip birip, mundaq dedi: — Mana, uruq qaqquqi uruq qaqqıli *etizə qə* qıqıptu.

4 Uruq qaqqanda uruqlardın bəziliri qıqıy yol üstigə qüxüptu, kuxlar kelip ularnı yəp ketiptu.

5 Bəziliri texi kəp, topisi az yərlərgə qüxüptu. Tupriki qongkur bolmioə qə, tezla ünü qıqıptu,

6 ləkin kün qıqıxi bilənla aptapta kəyüp, yiltizi bolmioə qə qurup ketiptu.

7 Bəziliri tikənlərnin arisioə qüxüptu, tikənlər øsüp maysilarnı boşuwaptu.

8 Bəziliri bolsa yahxi tupraqqə qüxüptu. Ularnın bəziliri yüz həssə, bəziliri atmıx həssə, yənə bəziliri ottuz həssə həsul beriptu.

9 Kulıki barlar buni anglısın!

Təmsillərnin məqsiti

Mar. 4:10-12; Luqa 8:9-10

10 Muhlisiri kelip, uningdin: —

Sən nemə üqün ularə qə təmsillər arqılık təlim berisən? — dəp soridi. ■

11 U ularə qə mundaq jawab bərdi:

□ 12:45 «buning bilən həliki adəmnin keyinki həli burunkidinmu tehimu yaman bolidu. Bu rəzil dəwrdikilərnin həlimu mana xundaq bolidu» — bu təmsil: (1) jin qarlıxixın kutkuzuloə adəmnin həkikiy bir hətirini; (2) Yəhudi yə həkning əhwalinimü kərsitidi. «Qoxumə səz»imizni kərüng. ■ 12:45 İbr. 6:4, 5; 10:26; 2Pet. 2:20. ■ 12:46 Mar. 3:31; Luqa 8:20. ■ 12:50 Yə. 15:14; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; 6:15; Kol. 3:11. ■ 13:1 Mar. 4:1; Luqa 8:4, 5. ■ 13:2 Luqa 5:3. ■ 13:10 Mar. 4:10; Luqa 8:9.

— Silər ərʁ padixahlikining sirlirini bilixkə muyəssər kilindinglar, lekin ularoʻja nesip kilinmidi. □ ■

¹² Qünki kimdə bar bolsa, uningoʻja tehimu kəp berilidu, uningda molqilik bolidu; əmma kimdə yok bolsa, hətta uningda bar bolotqanlirimu uningdin məhrum kilinidu. □ ■

¹³ Ularoʻja təmsil bilən səzliximning səwəbi xuki, ular qarisi mu kərməydu, anglisimu tingximaydu həm həkikiy qūxənməydu.

¹⁴ Buning bilən Yəxaya pəyətəmbər eytkan bexarəttiki munu səzlər əməlgə axuruldi:

— «Silər anglaxni anglaysilər, birak qūxənməysilər; Qaraxni qaraysilər, birak kərməysilər. ■

¹⁵ Qünki muxu həlkning yūrikini may kaplap kətkən, Ular angliotqanda kulaklirini eqir kilivalotqan, Ular kəzlrini uhliotqandək yumuwalotqan; Undak bolmisidi, ular kəzlrini bilən kərüp, Kuliki bilən anglap, Kəngli bilən qūxinip, Əz yolidin yanduruluxi bilən, Mən ularni saqaytkan bolattim. □ ■

¹⁶ Lekin, kəzlinglar bəhtliktur! Qünki ular kəridu; kulikinglar bəhtliktur! Qünki ular anglaydu. ■

¹⁷ Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, burunki nuroʻjun pəyətəmbərlər wə həkkaniy adəmlər silərnin kərgininglarni kəruxkə intizar bolotqan bolsimu ularni kərmigən; silərnin angliotqanlarni anglaxka intizar bolotqan bolsimu ularni angliotqan. ■

Uruk qaqquqi toʻqrisidiki təmsilning qūxəndürülüxi

Mar: 4:13-20; Luqa 8:11-15

¹⁸ Əmdi uruk qaqquqi toʻqrisidiki təmsilning mənisini anglanglar: ■

¹⁹ Əgər biri ərʁ padixahlikining səz-kalamini anglap turup qūxənmisə, Xəytan kelip uning kəngligə qeqilotqan səzni elip ketidu. Bu dəl qioʻir yol üstigə qeqilotqan uruklardur. □ ■

²⁰ Taxlik yərlərgə qeqilotqan uruklar bolsa, ular səz-kalamni anglap, huxallik bilən dərhal qəbul kilotqanlarni kərsitidu. □

□ **13:11 «ərʁ padixahlikining sirliri»** — Injilda «sirlar» əslidə insanlaroʻja axkarilanmotqan, hazir Məsih yaki rosulliri arkilik ayan kilinotqan ixlarni kərsitidu. Uning üstigə, Injildiki bəzi «sirlar» intayin sirlilik, əlwəttə. ■ **13:11** Mat. 11:25; 2Kor. 3:14. □ **13:12 «Qünki kimdə bar bolsa, uningoʻja tehimu kəp berilidu...»** — «kimdə bar bolsa...» degəndə, «bar bolsa» nemini kərsitidu? Xūhşisizki, əbədiy əhmiyyətlik birər narsə bolsa kerək, bu iman-ixənqni əz iqigə qoqum alidu. Biz ezimizgə «əbədiy əhmiyyətlik» hər bir nemə boluxi uqün pəkət Məsihdinla tapalaymiz, əlwəttə. ■ **13:12** Mat. 25:29; Mar. 4:24,25; Luqa 8:18; 19:26. ■ **13:14** Yəx. 6:9-10; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Yh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8. □ **13:15 «muxu həlkning yūrikini may kaplap kətkən... undak bolmisidi, ... kəngli bilən qūxinip, əz yolidin yanduruluxi bilən, mən ularni saqaytkan bolattim»** — toluq bexarət Təwrat, «Yəx.» 6:9-10də tepilidu. ■ **13:15** Yəx. 6:9-10 ■ **13:16** Luqa 10:23; Yh. 20:29; 1Pet. 1:8. ■ **13:17** 1Pet. 1:10. ■ **13:18** Mar. 4:13; Luqa 8:11. □ **13:19 «əgər biri ərʁ padixahlikining səz-kalamini anglap turup qūxənmisə...»** — muxu yərdə «ərʁ padixahliki» grek tilida pəkət «padixahlik» bilən ipadilinidu. ■ **13:19** Mat. 4:23. □ **13:20 «Taxlik yərlərgə qeqilotqan uruklar bolsa, ular səz-kalamni anglap, huxallik bilən dərhal qəbul kilotqanlarni kərsitidu»** — «səz-kalam» bolsa Hudaning padixahliki toʻqirulux səz-kalamdur.

21 Halbuki, kəlbidə heç yiltiz bolmıoqaqqa, pəkət waqitlik məwjut bolup turidu; söz-kalamning wəjədin kıyinqilik yaki ziyankəxlikkə uqriqanda, ular xuan yoldin qətnəp ketidu.

22 Tikənlərning arisioğa qeqiloğini xundak adəmlərni kərsətkənkı, ular söz-kalamni angliqini bilən, lekin bu dunyaning əndixiliri wə baylikning ezikturuxi *kəlbidiki* söz-kalamni boşuwetidu-də, ular həsulsiz qalidu. ■

23 Lekin yahxi yərgə qeqiloğan uruqlar bolsa — söz-kalamni anglap qūxəngən adəmlərni kərsitidu. Bundak adəmlər həsul beridu, birsi yüz həssə, birsi atmix həssə, yənə birsi ottuz həssə həsul beridu.

«2» *Kürmək, yəni «məstək» toqrisidiki təmsil*

24 U ularning aldidə yənə bir təmsilni bayan kildi: —

— Ərx padixahlıki huddi etizioğa yahxi urukni qaqqan bir adəmgə ohxaydu.

25 Əmma kixilər uyquğa qəmgən qaşda, düxmini kelip buşday arisioğa kürmək uruklirini qeqiwetip, ketiptu. □

26 Əmdi maysilar əsüp, baxak qıkarqanda, kürməkmu axkarlinixkə baxlaptu.

27 Hojayinning qakarlıri kelip uningğa:

— «Əpəndi, siz etizingizioğa yahxi uruk qaqqan əməsmidingiz? Kürməklər nədin kelip qaldı?» dəptu.

28 Hojayin: «Buni bir düxmən kılqan» — dəptu.

Qakarlar uningdin: «Siz bizni berip ularni otiwetینگlar deməqimu?» — dəp soraptu.

29 «Yək,» — dəptu hojayin, «undak kılqanda kürməklərni yuloqanda, buşdaylarnimu yuluwetینگlar mumkin.

30 Bu ikkisi orma waqtioğiqə billə əssun, orma waqtida, mən ormiqilaroğa: — Aldi bilən kürməklərni ayrip yioqip, baqlap kəydürüxkə koyunglar, andin buşdaylarni yioqip ambirimioğa əkirینگlar, dəymən» — dəptu hojayin. ■

«3» *Qıqa toqrisidiki wə «4» Eqitqu toqrisidiki təmsillər*

Mar. 4:30-34; Luqa 13:18-21

31 U ularoğa yənə bir təmsilni eytti:

— Ərx padixahlıki huddi bir adəm kəlioğa elip etizioğa qaqqan qıqa urukioğa ohxaydu. ■

32 Qıqa uruki dərwekə barlik uruklarning iqidə əng kiqik bolsimu, u hərəkəndak ziraəttin egiz əsüp, dərəh bolidu, hətta asmandiki quxlarmu kelip uning xahlirida uwulaydu. □

33 U ularoğa yənə bir təmsilni eytti:

■ 13:22 Mat. 19:23; Mar. 10:23; Luqa 18:24; 1Tim. 6:9. □ 13:25 «...düşmini kelip buşday arisioğa kürmək uruklirini qeqiwetip, ketiptu» — oqurmənlərgə xu ayankı, bu təmsildiki «kürmək» (yaki «məstək») awwal buşdayoğa o'p'ohxax xəkildə əsıdu. Pəkət bax elixi bilən pərk ətkili bolidu. ■ 13:30 Mat. 3:12. ■ 13:31 Mar. 4:30; Luqa 13:18. □ 13:32 «Qıqa uruki dərwekə barlik uruklarning iqidə əng kiqik bolsimu, u hərəkəndak ziraəttin egiz əsüp, dərəh bolidu, ...» — bu yərdə tiloğa elinoğan «qıqa» ottura xərktə əsıdıoğan, yahxi əskəndə hətta üq metrđin exp ketıdıoğan əsümlüknı kərsıtuđu.

— Ərx padixahlığı huddi bir ayal kəlioğa elip üq jawur unning arisioğa yoxurup, taki pütün hemir boluquqə saklioğan eqitkuoğa ohxaydu. □ ■

³⁴ Əysa bu ixlarning həmmisini təmsillər bilən kəpçiliklə bayan qildi. U təmsilsiz heçkəndək təlim bərməytti. ■

³⁵ Buning bilən pəyoğəmbər arkilik aldin'ala eytiloğan munu sözlər əməlgə axuruldi:

— «Aozimni təmsil sözləx bilən aqimən, Aləm apiridə boləndin beri yoxurunup kəlgən ixlarni elan kəlimən». □ ■

Kürmək toqrisidiki təmsilning qüxəndürülüxi

³⁶ Xuningdin keyin, u kəpçilikni yoloğa seliwetip öygə kirdi. Muhlisli ri yenioğa kelip uningdin:

— Etizliktiki kürmək toqrisidiki təmsilni bizgə xərhləp bərsəng, — dəp etüdi. □

³⁷ U əmdi ularoğa jawab berip mundaq dedi:

— Yahxi urukni qaçqan kixi İnsan'ooşlidur.

³⁸ Etizlik bolsa — dünya. Yahxi uruk bolsa ərx padixahlığının pərzəntlidir, ləkin kürmək rəzil boluquqining pərzəntlidir.

³⁹ Kürmək qaçqan düxmən — İblisur. Orma orux waqti — zaman ahiridur. Ormiqilar — pərixtilərdir. ■

⁴⁰ Kürməklər yulunup, otta kəydürüwetilginidək, zaman ahiridimu ənə xundak bolidu.

⁴¹ İnsan'ooşli pərixtilirini əwətip, ular insanlarni gunahqa azduroquqilarning həmmisini, xundakla barlik itaətsizlik kəlioquqilarni öz padixahlığıdin xallap qiqip,

⁴² humdanning lawuldap turəğan otioğa taxlaydu. U yərdə yioğa-zarlar kətürüldü, qixlirini oququrlitidu. ■

⁴³ U qaoğda həkkanıylar Atisinin padixahlığıda huddi kuyaxtək julalidü.

Angliodək kəlikə barlar buni anglisun! ■

«5» Həzinə toqrisidiki wə «6» Qimmətlik mərwayit toqrisidiki təmsillər

⁴⁴ — Ərx padixahlığı huddi etizdə yoxuruloğan bir həzinigə ohxaydu. Uni tepiwəloquqi həzinini kəytidin yoxurup, həzinining xad-huramlığı iqidə bə-yoqini setiwetip, xu etizni setiwəlidü. ■

⁴⁵ Yənə kelip, ərx padixahlığı esil ünqə-mərwayitlarni izdigən sodigərgə ohxaydu. □

□ **13:33** «Ərx padixahlığı huddi bir ayal kəlioğa elip üq jawur unning arisioğa yoxurup, taki pütün hemir boluquqə saklioğan eqitkuoğa ohxaydu» — «üq jawur» (yaki «üq kürə») — Grek tilidə «üq saton (seah)». Bir seah 7 kilogram. Bu heli kəp un bolup, yüz adəmnin tamikioğa yetətti. «Yar.» 18:6ni kəring. ■ **13:33** Luğa 13:20,21. ■ **13:34** Mar. 4:33. □ **13:35** «Buning bilən pəyoğəmbər arkilik aldin'ala eytiloğan munu sözlər əməlgə axuruldi...» — kəysi pəyoğəmbər ikənlik muxu yərdə eytilmaydu. Əməliyəttə u Zəburdiki birnəqqə küylərnin muəllipi Asaf idi. «Aozimni təmsil sözləx bilən aqimən, aləm apiridə boləndin beri yoxurunup kəlgən ixlarni elan kəlimən» — «Zəb.» 78:2. ■ **13:35** Zəb. 78:2 □ **13:36** «Xuningdin keyin, u kəpçilikni yoloğa seliwetip...» — yaki «xuningdin keyin, u kəpçiliktin ayrilip...». ■ **13:39** Yo. 3:13; Wəh. 14:15. ■ **13:42** Mat. 8:12; 22:13; 24:51; 25:30; Luğa 13:28. ■ **13:43** Dan. 12:3; 1Kor. 15:42. ■ **13:44** Fil. 3:7. □ **13:45** «esil ünqə-mərwayitlarni izdigən sodigər... » — grek tilidiki «esil» «güzəl» degən mənisini öz iqigə alidu.

46 Sodigər nahayiti qimmət bahalīk bir mərwayitni tapqanda, kaytip berip bar-yoqini setiwetip, u mərwayitni setiwalidu.

«7» *Tor taxlax toqrisidiki tamsil*

47 — Yənə kelip, ərξ padixahlīki dengizōa taxlinip hərhil belīklarni tudidiōan torōja ohxaydu.

48 Tor toxqanda, *belīqilar* uni kiroqakka tartip qikiridu. Andin olturup, yahxi belīklarni iloqiwelip, qaqilarōa qaqilap, ərξiməslərnī taxliwetidu.

49 Zaman ahirida xundak bolidu. Pərixtilər qikip, rəzil kixilərnī həkkanıy kixilər arisidin ayriydu

50 wə humdanning lawuldap turōjan otioja taxlaydu. U yərdə yioja-zarlar kətürülidu, qixlirini oququrlitidu. ■

51 Əysa ulardin:

— Bu ixlarning həmmisini qūxəndinglarmu? dəp soridi.

Qūxənduk, — dəp jawab bərdi ular.

52 Andin u ularōa: — Xunga, ərξ padixahlīkining təlimigə muyəssər bolup muhlis bolōjan hərbir Təwrat ustazi huddi həzinisidin yengi hēm kona nərsilərnī elip qikip tarkatkuqi öy hojayiniōa ohxaydu, — dedi.

Nasarətlīklərnīng Əysani qətkə kəkxi

Mar. 6:1-6; Luqa 4:16-30

53 Əysa bu təmsillərnī sezləp bolōqandin keyin, xundak boldiki, u yərdin ayriqip, ■

54 öz yurtiōa kətti wə öz yurtidiki sinagogta həkəkə təlim berixkə kirixti. Buni angliōjan halayik intayin həyran boluxup:

— Bu adəmnīng bunqiwala danalīki wə məjizə-karamətliri nədin kəlgəndu? ■

55 U pəkət hēlikī yaōaqqining oqli əməsmu? Uning anisining ismi Məryəm, Yaqup, Yūsüp, Simon wə Yəhūdalar uning iniliri əməsmu? □ ■

56 Uning singillirining həmmisi bizning arimizdiōu? Xundak ikən, uningdiki bu ixlarning həmmisi zadi nədin kəlgəndu? — deyixətti.

57 Xuning bilən ular uningōa həsət-bizar bilən qaridi. Xunga Əysa ularōa mundak dedi:

— Hərəkəndak pəyoəmbər baxka yərlərdə hərmətsiz qalmaydu, pəkət öz yurti wə öz öyidə hərmətkə sazawər bolmaydu. ■

58 Ularning iman-ixənqisizlikidin u u yərdə kəp məjizə kərsətmidi.

14

Qəməldürgüqi Yəhyaning öltürülüxi

Mar. 6:14-29; Luqa 9:7-9

■ 13:50 Mat. 13:42. ■ 13:53 Mar. 6:1; Luqa 4:16. ■ 13:54 Mar. 6:2. □ 13:55 «U pəkət hēlikī yaōaqqining oqli əməsmu? Uning anisining ismi Məryəm... əməsmu?» — Yəhudiylar arisida adəmlər atisining ismi bilən tonuluxi kerək idi. Yaloquz anisining ismini tilōja elixning özi birhil həkərət idi. ■ 13:55 Yh. 6:42. ■ 13:57 Mar. 6:4; Luqa 4:24; Yh. 4:44.

- 1 U qaqlarda, Herod hakim Əysaning nam-xəhritidin həwər tepip, □ ■
 2 **hizmətkarlığiga:**
 — Bu adəm qəməldürgüqi Yəhya bolidu, u ölümədin tirilgən bolsa kerək. Xuning üqün muxu alahidə qüdrətlər uningda küqini kərsətməktə, — dedi.
- 3 Herodning bundak deyixining səwəbi, u *əgəy* akisi Filipning ayali Herodiyəning wəjidin Yəhyani tutkən kəlip, zindanoqa taxliqanidi. □ ■
- 4 Qünki Yəhya Herodkə *tənbih berip:* «Bu ayalni tartiwelixing Təwrat kanunioqa hilaptur» dəp kəlgənidi. □ ■
- 5 Herod *xu səwəbtin* Yəhyani öltürməkqi boləjan bolsimu, birak halayiktin kərkəkanidi, qünki ular Yəhyani pəyğəmbər, dəp bilətti. ■
- 6 Əmma Herodning tuquləjan küni təbrikləngəndə, ayali Herodiyəning kizi otturiəqa qikip ussul oynap bərdi. Bu Herodkə bək yaqti; □ ■
- 7 xuning üqün u uningə: — Hərnemə tilisəng xuni sanga berəy, dəp kəsəm kildi. ■
- 8 Ləkin kiz anisining küxkürtüxi bilən:
 — Qəməldürgüqi Yəhyaning kallisini elip, bir təhsigə koyup əkəlsilə, — dedi.
- 9 Padixah buningə həsərət qəkkən bolsimu, kəsəmliri tüpəylidin wə dastihanda olturojanlar wəjidin, *kallisini* elip kelinglar, dəp buyrudi. □
- 10 U adəm əwətip, zindanda Yəhyaning kallisini aldurdi.
- 11 Xuning bilən kallisini bir təhsigə koyulup, kizning aldioqa elip kelindi. Kiz buni anisining aldioqa apardi.
- 12 *Yəhyaning* muhlislixi bolsa berip, jəsətni elip dəpnə kildi; andin berip Əysəqa bu ixlarni həwər kildi.

Əysaning bəx ming kixini toyəyuzuxi

Mar. 6:30-44; Luqa 9:10-17; Yh. 6:1-14

- 13 Əysa bu həwərnə anglap, əzi yaləuz pinhan bir jayəqa ketəy dəp bir kəmigə olturup u yərdin ayrildi. Halayik buning həwirini tapkanda, ətraptiki xəhərlərdin kelixip, uning kəynidin piyadə mangdi. ■
- 14 U *qirəqakqa* qikip kətkinidə, zor bir top adəmlərnə kəruwidi, ularəqa iq aqrutip, ularning aqriklixi sakaytti. ■

□ **14:1 «Herod hakim»** — «hakim» grek tilida «tetrark» deyilidu. Bu söz «zeminning təttin birini idarə qiləuqi» degənni bildüridu. Rim imperiyəsi Pələstinni tət kisməqa bəlgən bolup, hər bir kismning «tetrark»i bar idi. Herodning toluq ismi «Herod Antipas» bolup, bəzi yərlərdə «Herod padixah» yaki «Herod han» dəp atilidu. U Galiliyəgə həkümranlik qilatti. Uning akisi «Herod Arhelauz» idi (2:22). «Herodlar» toqruluk «qoxumqə səz»imiznimu kəring. ■ **14:1** Mar. 6:14; Luqa 9:7. □ **14:3 «Herod... əgəy akisi Filipning ayali Herodiyəning wəjidin Yəhyani tutkən kəlip, zindanoqa taxliqanidi»** — Yəhyani tutux «Herodiyəning wəjidin» — Herod bəlkim Herodiyəning biwasitə təlipidin xundak qiləjan boluximu mumkin. Herod əgəy akisi Filipning ayali Herodiyəni Filiptin tartiwelip andin uni ajrixixkə qayil kəlip, Herodiyə bilən əzi toy qiləjanidi. ■ **14:3** Mar. 6:17; Luqa 3:19. □ **14:4 «Bu ayalni tartiwelixing Təwrat kanunioqa hilaptur»** — «Law.» 16:18, 20:21də, birsining aka yaki ukisi həyat əhwalda, birining ayalini yənə biri əz əmrigə elixkə bolmaydu, dəp bəlgiləngən. ■ **14:4** Law. 18:16. ■ **14:5** Mat. 21:26. □ **14:6 «ayali Herodiyəning kizi otturiəqa qikip ussul oynap bərdi»** — «Herodiyəning kizi» — Herodiyəning burunqi eridin boləjan kizi. ■ **14:6** Yar. 40:20; Mar. 6:21. ■ **14:7** Hək. 11:30. □ **14:9 «Padixah buningə həsərət qəkkən bolsimu...»** — Herod hakim bəzidə «padixah» deyilətti. ■ **14:13** Mat. 12:15; Mar. 6:31; Luqa 9:10. ■ **14:14** Mat. 9:36; Yh. 6:5.

15 Kəq kirgəndə, muhlisliri uning yenioşa kelip: — Bu qəl bir jay ikən, wakitmu bir yərgə berip qaldı. Halayikni yoloşa seliwatkən bolsang, andin ular kəntlərgə berip əzlrigə ozuk setiwalsun, — dedi. ■

16 Lekin Əysa ularoşa: — Ularning ketixining həjiti yok, özünglar ularoşa ozuk beringlar, — dedi.

17 Lekin muhlislar:

— Bizdə bəx nan bilən ikki danə beliktin baxka həq nərsə yok, — deyixti.

18 U: — Ularni manga elip kelinglar, dedi.

19 U halayikni qəplükning üstidə olturuxka buyruşandin keyin, bəx nan bilən ikki belikni qolioşa elip, asmanoşa qarap *Hudaşa* təxəkkür eytti. Andin nanlarni oxtup muhlislirioşa bərdi, muhlisliri halayikka üləxtürüp bərdi. ■

20 Həmməylən yəp toyundi. *Muhlislar* exip qaloşan parqilarni liş on ikki sewətkə teriwaldi. □

21 Ozuklanoşanlarning sani ayallar wə balilardin baxka təhminən bəx ming kixi idi.

Su üstidə mengix

Mar. 6:45-52; Yh. 6:16-21

22 Arkidila, u muhlislirioşa: Əzüm bu halayikni yoloşa seliwetimən, angəşuqə silər kemigə olturup, dengizning qarxi kiroşikioşa ətup turunglar, dəp buyrudi. ■

23 Halayikni yoloşa seliwatkəndin keyin, u dua kilix üqün əzi hilwət taoşka qikti. Kəq kirgəndimu u yərdə yaloşuz qaldı. ■

24 Bu qəşda, kəmə kiroşaktin heli kəp qakirim yürgənidi, ləkin xamal qarxi yənlixitin qikiwatkaşka, kəmə dolqunlar iqidə qaykiliş turatti. □

25 Keqə tətinqə jesək waktida, u dengizning üstidə mengip, muhlisliri tərəpkə kəldi. □

26 Muhlislar uning dengizning üstidə mengip keliwatkanlikini kərup, aləzkadə bolup: — Alwasti ikən! — dəp qorqup quşan selixti.

27 Lekin Əysa dərhal ularoşa:

— Yürəklik bolunglar, bu mən, qorqmanglar! — dedi.

28 Petrus buningoşa jawabən:

— I Rəb, bu sən bolsang, su üstidə mengip yeningoşa bəriximoşa əmr kiləşsən, — dedi.

29 Kəl, — dedi u.

Petrus kemidin qüxüp, su üstidə mengip, Əysaşa qarap ketiwatatti;

30 ləkin bəraning kattik qikiwatkanlikini kərup qorqup, suşa qəkükə baxlidi: — Rəb, meni kütəkuşwaləşsən! — dəp warkiridi.

31 Əysa dərhal qolini uzitip, uni tutuwaldi wə uningə:

— Əy ixənqi əjiz bəndə, nemişka guman kilding? — dedi.

32 Ular kemigə qikkanda, xamal tohtidi.

33 Kemidə olturoşanlar uning aldioşa kelip səjdə kilip:

— Bərək, sən Hudaning Oşli ikənsən, — deyixti.

■ 14:15 Mar. 6:35; Luşa 9:12.

■ 14:19 1Sam. 9:13.

□ 14:20 «Muhlislar exip

qaloşan parqilarni liş on ikki sewətkə teriwaldi» — grek tilida «Ular exip qaloşan parqilarni... teriwaldi». Muhlislar ikənliki «Mat.» 16:9-10-də ispatlinidu. «liş on ikki sewətkə teriwaldi» — «sewət» grek tilida «kol sewət» — demək, bir adəm ikki kollar kətürələydişan sewət. ■ 14:22 Mar. 6:45; Yh. 6:17.

■ 14:23 Mar. 6:46; Yh. 6:15.

□ 14:24 «kəmə kiroşaktin heli kəp

qakirim yürgənidi» — yaki «kəmə dengiz otturisida yürgəndidi...». □ 14:25 «keqə tətinqə jesək waktida...» — bir keqə tət jesəkkə bəlünətti; xunga bu wakit tang atay degən wakit idi.

*Əysaning Ginnisarəttə bimarlarni saqaytixi**Mar. 6:53-56*

³⁴ Ular dengizning qarxi tərripigə ötkəndə, Ginnisarət yurtida *quruklukqa* çiqti. ■

³⁵ U yərdiki adəmlər uni tonup kelip, ətraptiki barlıq jaylarğa həwər əwətti; xuning bilən kixilər barlıq bimarlarni uning aldiğa elip kəldi;

³⁶ ular uningdin bimarlarıning heqbolmioqanda uning tonining pexigə bolsimu qolini təgküzüwelixioğa yol qoyuxini etündi. Uningoğa qolini təgküzgənlərninğ həmmisi səllimaza saqaydi.

15

Ən'ənimiz muhimmu yaki Hudaning əmri muhimmu — insanni nema napak kilidu?

Mar. 7:1-23

¹ Bu qaşda, Təwrat ustazlıridin wə Pəriysilərdin bəziliri Yerusalemdin kelip Əysaning aldiğa berip:■

² — Muhlisliring nemixqa ata-bowilirimizning ən'ənilirigə hilaplık kilidu? Qünki ular qollirini yumay tamaq yəydikənoqu, — dedi.

³ Ləkin u ularoğa mundaq jawab bərdi:

— Silərqu, silər nemixqa ən'ənimizni saqlaymiz dəp Hudaning əmrigə hilaplık kilisilər?

⁴ Qünki Huda: «Ata-anangni hərmət kil» wə «Atisi yaki anisini haqarətligənlər ölümgə məhkum kilinsun» dəp əmr kiloğan.□ ■

⁵ Ləkin silər: — Hərqandaq kixi «Atisi yaki anisioğa: — Mən silərgə yərdəm bərgüdək nərsilərnə allıqəqan *Hudağa* atiwəttim — desila,

⁶ uning ata-anisioğa hərmət-wapadarlık kilix məjburiyiti qalmaydu, — dəysilər. Buning bilən ən'ənənglərnə dəp, Hudaning əmrini yoxqa çiqiriwəttinğlar.□ ■

⁷ Əy sahtipəzlər! Yəxaya pəyoqəmbər bərgən muxu bexarət toptoqra silər toşruluk ikən: —

⁸ «Muxu həlk əşzida meni hərmətligini bilən, Birək qəlbi məndin yiraq.■

⁹ Ular mənğa bihudə ibadət kilidu.

■ 14:34 Mar. 6:53.

■ 15:1 Mar. 7:1.

□ 15:4 «Ata-anangni hərmət kil» wə «atisi yaki anisini haqarətligənlər ölümgə məhkum kilinsun» — bu əmrlər Təwrat «Mis.» 20:12, 17, «Law.» 20:9 wə «Qan.» 5:16də hatiriliniidu. ■ 15:4 Mis. 20:12; 21:17; Law. 20:9;

Qan. 5:16; Pənd. 20:20; Əf. 6:2. □ 15:6 «uning ata-anisioğa hərmət-wapadarlık kilix məjburiyiti qalmaydu, — dəysilər. Buning bilən ən'ənənglərnə dəp, Hudaning əmrini yoxqa çiqiriwəttinğlar» — Məsihning səzigə qarışqanda «Hudağa atioğan təəlluqatlar» tehi atioquci kixinin qolida turqanda, ulardin paydiliwərsə bolati. Xu kixi bəlkim Təwrat ustazlırining qollixi bilən «dunyadin kətkinimdin keyin...» yaki «məlum bir məzgildin keyin...» «ibadəthaniğa tapxurimən» dəp kəsəm kiloğan bolsa kerək. Yəhudiyələrninğ tarihiy hatiriliridə xuningoğa ohxax kəpligan misallar tēpilidu. Pəriysilər əgətkən xu hiylə-mikir: «Mal-mülküngni Hudağa ataloğan («qurban kiloğan») kiloğan bolsang, ata-anangdin həwər almisang bolidu» əməs, bəki «xundaq kiloğan bolsang) **həwər elixingə bolmaydu**» degəndək. Ular xübhışizki ahirida bu ixtin məlum bir payda kəridu, əlwəttə. ■ 15:6 Mar. 7:13; 1Tim. 4:3; 2Tim. 3:2. ■ 15:8 Yəx. 29:13; Əz. 33:31; Mar. 7:6.

Ularning o'g'atken t'olimliri p'ak'et insanlardin q'ik'kan p'atiwalarla, halas». □ ■

H'ak'ikiy napaklik

¹⁰ Andin u halayikni yenio'a q'ak'irip, ularo'a:

— Kulak selinglar h'om xuni q'uxininglarki, ■

¹¹ Insanni napak kilidio'qini aozzidin kiridio'qini am'os, b'alki aozzidin q'ikidio'qinidur, — dedi. ■

¹² Keyin muhlisliri uning aldio'a kelip:

— Sening bu so'zuingni P'orisiylar anglap, uningdin bizar bolup r'anjig'onlikini bildingmu? — dedi.

¹³ Lekin u mundaq javab q'ayturdi:

— E'rx'tiki Atam tikmigen h'erk'andaq os'umluk yiltizidin yulunup taxlinidu. ■

¹⁴ Silar ularo'a pisent q'ilmanglar; ular korlaro'a yol baxlaydio'qan korlardur. E'gar kor kor'qa yol baxlisa, h'er ikkisi orio'a q'uxup ketidu. ■

¹⁵ Lekin Petrus uning'qa:

— Baya eyt'kan t'amsilni bizg'a q'uxandurup b'erg'aysan, — dedi. ■

¹⁶ Lekin u: — Silermu tehiq'a q'uxanq'ig'e eriximidinglar?! — dedi.

¹⁷ Eozzio'a kirg'en barlik n'arsilarning axkazan ark'ilik t'orat bolup q'ik'ip ketidio'qanlikini tehi q'uxanm'amsilar?

¹⁸ Lekin eozzidin q'ikidio'qini k'elbtin q'ikidu, insanni napak kilidio'qinimu xudur.

¹⁹ Q'unki yaman oylar, q'atillik, zinahorluk, buzukq'ilik, o'q'rilik, yalo'qan guwahlik w'e t'ohm'et q'atarliklar k'elbtin q'ikidu. ■

²⁰ Insanni napak kilidio'qanlar mana xulardur; yuyulmio'qan q'ollar bil'en tamak yeyix insanni napak q'ilmaydu.

Yat allik ayalning etiq'adi

Mar. 7:24-30

²¹ Eysa u yerdin q'ik'ip, Tur w'e Zidon x'eh'erlirining e'trapidiki yurtlar'qa bardi. □ ■

²² Mana, u q'et y'arlardin k'alg'en k'anan'y bir ayal uning aldio'a kelip:

— I R'eb! Dawutning o'qli, h'alimo'a r'eh'im kil'ojaysiz! Kizimo'a jin q'aplixiwalo'qanik'en, k'iynilip ketiwatidu! — d'ep uning'qa nida kilip zarlidi.

²³ Lekin u u ayalo'a bir eozzimu javab b'ermidi. Muhlisliri uning yenio'a kelip:

— Bu ayalni yolo'a salsang! Q'unki u k'aynimizdin agixip yalwurup nida kiliwatidu, — dedi.

²⁴ E'mdi u javab berip:

— M'en p'ak'et yoldin tenigen q'oy padiliri bol'qan Israil j'em'etidikilerg'a ew'etilg'enn'm'en, — dedi. ■

²⁵ E'mma h'eliki ayal uning aldio'a kelip sajd'a kilip:

□ 15:9 «... Ular munga bih'ud'e ibad'et kilidu. Ularning o'g'atken t'olimliri p'ak'et insanlardin q'ik'kan p'atiwalarla, halas» — (8-9-ay'etlar) «Y'ox.» 29:13. ■ 15:9 Y'ox. 29:13; Mar. 7:6, 7; Kol. 2:18, 20, 22. ■ 15:10 Mar. 7:14. ■ 15:11 Ros. 10:15; Rim. 14:17,20; Tit. 1:15. ■ 15:13 Y'h. 15:2. ■ 15:14 Y'ox. 42:19; Lu'qa 6:39. ■ 15:15 Mar. 7:17. ■ 15:19 Yar. 6:5; 8:21; P'end. 6:14; Yar. 17:9. □ 15:21 «Eysa u yerdin q'ik'ip, Tur w'e Zidon x'eh'erlirining e'trapidiki yurtlar'qa bardi» — u y'er «q'et'alliklar» turuwat'kan rayon bolup, M'asihning xu y'erg'a berix'tiki m'aksiti, ez h'alkidin bir waqit ayrilip aram elix'tin ibar'et bolsa ker'ek. ■ 15:21 Mar. 7:24. ■ 15:24 Mat. 10:6; Ros. 13:46.

— Rəb, mənə yardım qıləyəsən! — dəp yalwurdı.

²⁶ U uningə:

— Balılarning nenini kiçik itlərə taxlap berix yahxi əməs, — dedi.□

²⁷ Ləkin həliki ayal:

— Durus, i Rəb, birək hətta itlərmu hojayinining dastihinidin qüxkən uwaklarni yəydiəu, — dedi.

²⁸ Xuning bilən Əysa uningə:

— Əy hanim, ixənqinq küqlük ikən! Tiliginingdək bolsun! — dedi. U ayalning kizi xuan sakıyıp kətti.

Nuroqun kesəllərnin sakaytilixi

²⁹ Əysa u yərdin qıqip, Galiliyə dengizining boyidin ətüp, taşka qıqip olturdi. ■

³⁰ Uning aldiə top-top halayik yioildi. Ular tokur, qarışu, gaqa, qolək wə nuroqun baxka hil kesəllərnimu elip kelip, uning ayioi aldiə koyuxti; u ularni sakaytti. ■

³¹ Xuning bilən halayik gaqılarning səzliyəydiəan boləanlikini, qoləklərnin sakayotini, tokurlərnin mangəanlikini wə qarışularning kəridiəan boləanlikini kərup, həyran boldi wə İsrailning Hudasini uluqlidi.

Tət ming adəmnin toyəuzuluxi

Mar: 8:1-10

³² Andin Əysa muhlislrini yenioə qakirip:

— Bu halayikqa iqim əşriydu; çunki ular üç kəndin beri yenimda boldi, yegüdək bir nərsisimu kəlmidi. Ular ni əylirigə aq kayturuxni halimaymən, yolda həlidin ketixi mumkin, — dedi. ■

³³ Muhlislar uningə:

— Bu qəldə bunqiwala adəmnin toyəuzəudək kəp nanni nədin tapimiz? — deyixti.

³⁴ Əysa ulardin: Qanqə neninglar bar? — dəp soridi.

— Yəttə nan bilən birnəqqə tal kiçik belik bar, — deyixti ular.

³⁵ Buning bilən u halayikni yərdə olturuxka buyrudi.

³⁶ Andin, yəttə nan bilən beliklarni kolioə elip *Hudaşə* təxəkkür eytip, ularni oxtup muhlislrinə bərdi, muhlislar halayikqa uləxtürdi. ■

³⁷ Həmməylən toyəuqə yedi; andin *muhlislar* exip qəloəan parqılarni yioyıp yəttə qong səwətni toxkuzdi.

³⁸ Tamək yəğənlərnin sani balilar wə ayallardin baxka tət ming kixi idi.

³⁹ U halayikni yoloə saləandin keyin, kemigə qüxüp, Magadan yurtining qət yərlirigə bardı.

□ 15:26 «Balılarning nenini kiçik itlərə taxlap berix yahxi əməs» — Məsih bu yərdə əzining dəsəpki wəzipsini, Yəhudiylərə hux həwər yətküzüx, dəp təkitləydu. «Kiçik itlər» bəlkim həqarətlik səz bolmay, əydiki arzulək pistilirini kərsitidu. Bu muhim wəqə toşrisida «koşumqə səz»imizni kərüng. ■ 15:29 Mar. 7:31. ■ 15:30 Yəx. 29:18; 35:5; Mat. 11:5; Luqa 7:22. ■ 15:32 Mar. 8:1. ■ 15:36 1Sam. 9:13.

16

Pərisiylarning «møjizilik alamət» kərsitixni tələp qilixi

Mar. 8:11-13; Luqa 12:54-56

¹ Əmdi pərisiylər bilən Saduqiylar uni sinax məqsətidə yenioğa kelip, uningdin bizgə asmandin møjizilik bir alamət kərsətsəng, dəp tələp qilixti. □ ■

² Birək Əysa ularoğa mundak dedi:

— Kəqkurun silər kizil xəpəkni kərgininglarda, «Həwa ətə oquq bolidu» dəysilər ■

³ wə ətigəndə: «Bügün boran qikidu, qünki asmanın rənggi kizil həm tutuq», dəysilər. Asman rənggi-royini pərk etələysilər-yu, lekin bu zamanda yüz beriwatқан alamətlərnə pərk etəlməysilər!

⁴ Rəzil həm zinahor bu dəwr «møjizilik bir alamət»ning kərsitilixini istəp yüridu. Birək bu *dəwrđikilərgə* «Yunus pəyoğəmbərdə kərülgən møjizilik alamət»din baxқа һəqқandak møjizilik alamət kərsitilməydu.

Andin u ularni taxlap qikip kətti. □ ■

«Eqitku» boləqan eziktu təlimdin həoxyar bolux

Mar. 8:14-21

⁵ Muhlisli *dengizning* u kətioğa ətkinidə, nan eliwelixni untuqanidi.

⁶ Əysa ularoğa:

— Həoxyar bolunglar, Pərisiylər bilən Saduqiylarning eqitkusidin ehtiyat qilinglar, — dedi. ■

⁷ *Muhlislar* əzara mulahizilixip:

— Nan əkəlmigənlikimiz üçün buni dəwatsa kerək, — deyixti.

⁸ Əysa ularning nemə *deyixiwatқанliқini* bilip mundak dedi:

— Əy ixənqi ajizlar! Nemə üçün nan əkəlmigənlikinglar toqrisida mulahizə kilisilər?

⁹ Tehiqə qūxənmidinglarmu? Bəx nan bilən bəx ming kixining *toyoğuzuloqanlıқi*, қanqə sewət ozuқ yioqiwəloqanlıқinglar esinglardin qiktimu? ■

¹⁰ Yəttə nan bilən tət ming kixining *toyoğuzuloqanlıқi*, yənə қanqə qong sewət ozuқ yioqiwəloqanlıқinglarmu esinglardin qiktimu? ■

¹¹ Silər қandakmu mening silərgə: «Pərisiylər bilən Saduqiylarning eqitkusidin ehtiyat qilinglar» deginimning nan toqruluk əməslikini qūxənməysilər?

¹² Muhlislar xundila uning nandiki eqitkudin əməs, bəlki Pərisiylər bilən Saduqiylarning təlimidin ehtiyat qilixni eytқанliқini qūxinip yətti.

□ **16:1 «Pərisiylər bilən Saduqiylar»** — «Pərisiylər» bolsa Təwrat қanunioğa katmu-kat türlik baxқа қaida-nizamlarni қoққан қattik tələpқан diniy ekim idi. «Saduqiylar» degən diniy ekiminin bəzi tərəpliri ularoğa ohxax boləqini bilən, lekin ular Təwratteki pəyoğəmbərlər қisimlirini qobul қilmay, pəkət Təwratteki 1-5-қisimlarni (yəni Musa pəyoğəmbərgə tapxuruləqan қisimlar)ni qobul қiloqan. Ular «kiyamət күni», xundakla insanlarning ahirəttə elümdin tirilixini etirap қilmaytti. Adəttə «Pərisiylər» wə «Saduqiylar» bir-birigə dūxmənlixip yürətti, lekin ular Əysani bir tərəp қilix üçün birləхkənidi. **«bizgə asmandin møjizilik bir alamət kərsətsəng»** — ular tələp қiloqan «møjizilik alamət», Əysaning һəқikiy Məsiһ ikənlikini ispatlaydıqan bir karamətni kərsitidu, əlwəttə. ■ **16:1** Mat. 12:38; Mar. 8:11; Luqa 11:29; 12:54; Yһ. 6:30. ■ **16:2** Luqa 12:54. □ **16:4 «Yunus pəyoğəmbərdə kərülgən møjizilik alamət»** — 12:39-40-ayətlərgə қaralsun. «Bu zamanda yüz beriwatқан alamətlər» toqrisida «қoxumqə sez»imizimu kəring.

■ **16:4** Yun. 2:1; Mat. 12:39; Luqa 11:29. ■ **16:6** Mar. 8:15; Luqa 12:1. ■ **16:9** Mat. 14:17; Mar. 6:38; Luqa 9:13; Yһ. 6:9. ■ **16:10** Mat. 15:34.

*Petrusning Əysani Məsih dəp tonuxi**Mar. 8:27-30; Luğa 9:18-21*

¹³ Əysa Kəysəriyə-Filippi rayoniqə kəlginidə, u muhlislrirdin: Kixilər mən İnsan'ooqlini kim dəp bilidikən? — dəp soridi. ■

¹⁴ Muhlisliri:

— Bəzilər seni qəmüldürqüqi Yəhya, bəzilər İlyas *pəyoəmbər* wə yənə bəzilər Yərəmiya yaki baxka pəyoəmbərlərdin biri dəp bilidikən, — dəp jawab bərdi. ■

¹⁵ U ulardin:

— Əmdi silərqu? Silər meni kim dəp bilisilər? — dəp soridi.

¹⁶ Simon Petrus:

— Sən Məsih, mənggülük həyat Hudaning Ooqli ikənsən, — dəp jawab bərdi. □ ■

¹⁷ Əysa uningoa:

— Bəhtliksən, i Yunus ooqli Simon! Buni sanga ayan kılouqi heq ət-kan igisi əməs, bəlki ərxteki Atamdur. □ ■

¹⁸ Mən sanga xuni eytayki, sən bolsang Petrusdursən. Mən jamaitimni bu uyultax üstigə qurimən. Uning üstidin təhtisaraning dərwezilirimu oqalib keləlməydu. □ ■

¹⁹ Ərx padixahlığining aqquqlirini sanga tapxurimən; sən yər yüzidə nemini baqlisang ərxtimu baqlanqan bolidu, sən yər yüzidə nemini qoyup bərsəng, ərxtimu qoyup bərilgən bolidu, — dedi. □ ■

²⁰ Bu sözlərni eytip bolup, u muhlislririqə özining Məsih ikənlikini heqkimgə tinmaslıqni tapilidi.

*Əysaning əlüp tirilidioqanlığıni aldin eytixi**Mar. 8:31-9:1; Luğa 9:22-27*

²¹ Xu waktin baxlap, Əysa muhlislririqə özining Yerusalemqə ketixi, aqsakallar, bax kahinlar wə Təwrat ustazliri təripidin kəp azab-okubət tartixi, əltürülüxi mukərrər boləqanlığını, xundakla üqinqi küni tirildürülidioqanlığını ayan kılıxka baxlidi. ■

²² Xuning bilən Petrus uni bir qətkə tartip, uni əyibləp:

— Ya Rəb, sanga rəhim kılinoqay! Bexingoa bundak ixlar kət'iy qüxməydu! — dedi.

²³ Ləkin u burulup Petrusqa qarap:

■ **16:13** Mar. 8:27; Luğa 9:18. ■ **16:14** Mat. 14:2. □ **16:16** «... Mənggülük həyat Hudaning

ooqli — grek tilida «tirik Hudaning Ooqli». «Tirik Huda» degən ibarə Hudani həyat, «əlük bə əməs», həkikiy Huda dəp təkitləydu. ■ **16:16** Yh. 6:69. □ **16:17** «... Yunus ooqli Simon!»

— grek tilida «... Simon bar-ionah» («Yunusning ooqli»). Bu Yunus Təwratteki pəyoəmbər Yunus əməs; ləkin kizik bir ix xuki, Petrus wə Yunus pəyoəmbərnin kəp ortak yərliri bar. ■ **16:17** Mat. 11:25. □ **16:18** «Sən bolsang Petrusdursən. Mən jamaitimni bu uyultax üstigə

qurimən...» — «Petrusning mənisi «tax» bolup, u «jamaətnin uli» əməs. Jamaətnin uli bolsa Əysa eytkən «uyultax» bolup, u yaki özini yaki əzigə baqlanqan iman-etiqadini kərsitidu. «1Pet.» 2:4-9ni wə «qoxumqə səz»imizni kəring. «**təhtisaraning dərweziliri**» — bəlkim kəqmə mənida bolup, «əlümning küqi», «jin-xəytanlarning küqliri»ni kərsitixi mumkin. ■ **16:18** Zəb. 118:22; Yəx. 28:16; 33:20; Yh. 1:43; 1Kor. 3:11. □ **16:19** «Ərx padixahlığining aqquqlirini

sanga tapxurimən; sən yər yüzidə nemini baqlisang ərxtimu baqlanqan bolidu...» — bu muhim səz toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ **16:19** Mat. 18:18; Yh. 20:22. ■ **16:21**

Mat. 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luğa 9:22; 18:31; 24:7.

— Arqamoja ot, Xaytan! Sən manga putlikaxangsən, sening oyliqanliring Hudaning ixliri əməs, insanning ixliridur, — dedi. □ ■

²⁴ Andin Əysa muhlisliroja mundak dedi:

Kimdəkim manga əgixixni halisa, əzidin waz keqip, özining krestini kətürüp manga əgəxsun! □ ■

²⁵ Qünki öz jenini kütquzmaqçı boloqan kixi qoqum jenidin məhrum bolidu, lekin mən üqün öz jenidin məhrum boloqan kixi uningoja erixidu. □ ■

²⁶ Qünki bir adəm pütün dunyaoja igə bolup jenidin məhrum qalsa, buning nemə paydisi bolsun?! U nemisini jenioja tegixsun?! □ ■

²⁷ Qünki Insan'ooqli Atisining xan-xəripi iqidə pərixtiliri bilən kelix aldida turidu; wə u həmmə adəmning öz əməllirigə tuxluk jawab kayturidu. ■

²⁸ Mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, bu yərdə turoqanlarning arisidin olümning təmini tetixtin burun jəzmən Insan'ooqlining öz padixahliki bilən kəlgənlikini kəridioqanlar bardur. □ ■

17

Əysaning julalığta kərünüxi

Mar. 9:2-13; Luqa 9:28-36

¹ Wə altə kündin keyin, Əysa Petrus, Yaqub wə Yaqubning inisi Yuhannani ayrip elip, egiz bir taşqə çiqti. ■

² U yərdə uning siyakı ularning kəz aldidila əzgirip, yüzi kuyaxtək parlidi, kiyimliri nurdək ap'ak bolup qəqnidi.

□ **16:23 «Arqamoja ot, Xaytan!...»** — Məsih bu ayəttə «Xaytan» degən bu səzini birinçidin «düxmən» degən mənəidə ixlitip, özining düxmini bolup qaloqan Petruska eytidu. İkkinçidin, Xaytan əzi Petrus arqılık Əysaoja putlikaxang bolmaqçı idi. ■ **16:23** 2Sam. 19:22. □ **16:24**

«kimdəkim manga əgixixni halisa, əzidin waz keqip, özining krestini kətürüp manga əgəxsun!» — 10:38ni, xundakla uningdiki izahatnimu kəring. ■ **16:24** Mat. 10:38; Mar. 8:34; Luqa 9:23; 14:27. □ **16:25 «Qünki öz jenini kütquzmaqçı boloqan kixi qoqum jenidin məhrum bolidu, lekin mən üqün öz jenidin məhrum boloqan kixi uningoja erixidu»** —

grek tilida «jan» wə «hayat» birlə səz bilən ipadiliniidu. «Əz jeni» muxu yərdə pəket adəmning hayatinila əməs, bəlki barlık etikadi bololanlaroja muyəssər kilinoqan mənggülük rohiy bəhtni wə mirasini kərsitidu. ■ **16:25** Mat. 10:39; Mar. 8:35; Luqa 9:24; 17:33; Yh. 12:25. □ **16:26**

«Qünki bir adəm pütün dunyaoja igə bolup jenidin məhrum qalsa, buning nemə paydisi bolsun?! U nemisini jenioja tegixsun?!» — yukiriki izahatta eytiloqandək, «əz jeni» muxu yərdə pəket adəmning hayatinila əməs, bəlki barlık etikadçı bololanlaroja muyəssər kilinoqan mənggülük rohiy bəhtni wə mirasini kərsitidu, əlwəttə. ■ **16:26** Zəb. 49:6-12; Mar. 8:37; Luqa 9:25. □ **16:27** Ayup 34:11; Zəb. 62:12; Mat. 24:30; 25:31; 26:64; Rim. 2:6. □ **16:28 «Bu yərdə turoqanlarning arisidin olümning təmini tetixtin burun...»** — «ölümning təmini tetix» grek tilida «ölümni tetix» dəp ipadiliniidu. «**bu yərdə turoqanlarning arisidin olümning təmini tetixtin burun jəzmən Insan'ooqlining öz padixahliki bilən kəlgənlikini kəridioqanlar bardur**» — bizningqə 16:28-ayətiki səzning muhim manisi 17-babta təswirləngən karamət ixlarni kərsitidu. Baxqə alimlar u: (1) Əysa eltürülğəndin keyin muhlisliroja qayta kərünüxi bilən; (2) Muqəddəs Rohning kelixi bilən; (3) Məsihning xəripi jamaəttə ayan kilinixi bilən; (4) Əysaning dunyaoja kaytip kelixi bilən əməlgə axuruldi, dəp qaraydu. Yukiriki (1)-, (2)-, (3)-pikir səl orunluk bolotini bilən, lekin Əysaning «bu yərdə turoqanlarning arisidin... kəridioqanlar bar» deginidin qarioqanda, **bəzi** rosullar bu ixni kəridu, xunga muhim əməlgə axuruluxi 17-babtiki «Əysaning julalığta kərünüxi» degən ixtur, dəp qaraymiz. ■ **16:28** Mar. 9:1; Luqa 9:27. ■ **17:1** Mar.

9:2; Luqa 9:28; 2Pet. 1:17.

³ Wə mana, *muhlislaroşa* Musa wə Ilyas *pəyoşəmbərlər* uning bilən səzlixiatkan halda kəründi.

⁴ Xuning bilən Petrus Əysaşa:

— I Rəb, bu yərdə boləjnimiz nemidegən yahxi! Halisang, birini sanga, birini Musasoşa, yənə birini Ilyaska atap bu yərgə üq kəpə yasayli! — dedi. □

⁵ Uning gepi tuginəyla, mana nurluk bir bulut ularni kapliwaldi. Mana, buluttin: «Bu Mening səyümlük Oşlumdur, Mən uningdin hursənmən. Uningoşa kulak selinglar!» degən awaz anglandi. ■

⁶ Muhlislar buni anglap əzlrini yərgə taxlap düm yetip wəhimigə qüxti.

⁷ Birak Əysa kelip, ularoşa qolini təgküzüp:

Qorunglar, qorqmanglar, — dedi.

⁸ Ular bexini kətürüp kəriwidi, Əysadin baxka heqkimni kərmidi.

⁹ Taoşdin qüxüwetip, Əysa ularoşa:

— Insan'ooşli əlümdin tirildürülmigüqə, bu alamət kərünüxni heqkimgə eytmanglar, — dəp tapilidi. ■

¹⁰ Andin muhisliri uningdin:

— Təwrat ustazliri nemə üqün: «Ilyas *pəyoşəmbər Məsih* kelixtin awwal kaytip kelixi kerək» deyixidu? — dəp soraxti. ■

¹¹ U ularoşa jawabən:

— Ilyas *pəyoşəmbər dərwekə Məsihtin* awwal kelidu, həmmə ixni orniəşa kəltüridu. □

¹² Əmma mən silərgə xuni eytip qoyayki, ilyas allikaqan kəldi, lekin kixilər uni tonumidi, bəlki uningəşa halioşanqə muamilə kildi. Xuningəşa ohxax, Insan'ooşlimu ularning kollirida azab qekix aldida turidu, — dedi.

¹³ Xu qaoşda muhlislar uning qəmüldürgüqi Yəhya toşrisida səzləwatkanlikini qüxəndi.

Jin qaplxқан balining azad kilinixi

Mar. 9:14-29; Luğa 9:37-43

¹⁴ Ular halayiqning yenioşa barəşinida, bir kixi uning aldioşa kelip, tizlinip: ■

¹⁵ Rəb, oşluməşa iqingni aşritkaysən! Qünki uning tutkaklik kesili bar boləşaqqa, zor azab qekiwatidu; qünki u daim otning yaki suning iqigə qüxüp ketidu. □

¹⁶ Uni muhisliringəşa elip kəlgənidim, sakaytalmidi, — dedi.

¹⁷ Əysa jawabən: — Əy etikadsiz wə tətür dəwr, silər bilən qaşanoşiqə turay?! Mən silərgə yənə qaşanoşiqə səwr kılay? — Balini aldimoşa elip kelinglar — dedi.

¹⁸ Xuning bilən Əysa *jinoşa* tənbiş beriwidi, jin balidin qikiş kətti, balimu xuan sakaydi.

¹⁹ Keyin, Əysa ayrim qaloşanda, muhlislar uning yenioşa kelip:

— Biz nemə üqün jinni koşliwetəlmidük? — dəp soraxti. ■

□ **17:4 «Halisang, ... bu yərgə üq kəpə yasayli!»** — yaki «halisang, ... bu yərgə üq kəpə yasay!». Bu səz wə pütün wəxə toşruluk yənə «koşumqə səz»imizni kərüng. ■ **17:5** Kan. 18:19; Yəx. 42:1; Mat. 3:17; Mar. 1:11; 9:7; Luğa 3:22; 9:35; Ros. 3:22; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17. ■ **17:9** Mar. 9:9; Luğa 9:36. ■ **17:10** Mal. 3:23; Mat. 11:14; Mar. 9:11. □ **17:11 «Ilyas pəyoşəmbər dərwekə Məsihtin** awwal kelidu, həmmə ixni orniəşa kəltüridu» — «Ilyasning awwal kelixi» wə uning «həmmini orniəşa kəltürüxi»ni kərsətkən bəxarət wə baxka təpsilatlıri Təwrat, «Mal.» 4:5-6də hatirilini. ■ **17:14** Mar. 9:16; Luğa 9:37. □ **17:15 «tutkaklik kesili»** — grek tilida «ay (xari) təripidin uruloşan» degən səz bilən ipadilini. ■ **17:19** Mar. 9:28.

²⁰ U ularoʻja: — Ixanqinglar bolmiotjanliki uqun. Men silerga xuni bershak eytip koyayki, silerdə kiqa urukidak zarrigə ixanq bolsila, silər awu taqka: «Bu yərdin u yərgə kəq» desənglar, kəqidu; xundakla silərgə mumkin bolmaydiotjan heq ix bolmaydu. ■

²¹ Birak, bundak jinlarni dua qilix wə roza tutux bilən bolmisa həydigili bolmaydu — dedi.□

Əysaning yəna əlüxi wə tirilixi toqruluk eytixi

Mar. 9:30-32; Luqa 9:43-45

²² Ular Galiliyə əlkisidə aylinip yurginidə, Əysa ularoʻja:

— Insan'otqli *satkunluktin* insanlarning kolioja tapxurulidu; ■

²³ ular uni olturidu, lekin uqinqi kuni u tirilidu, — dedi. Buni anglap muhlislar eoqir otəm-kayotuoja qomüp kətti.

Ibadəthana beji tapxurux məsilisi

²⁴ Andin ular Kəpərnaħum xəhərigə kəlgənidə, *ibadəthana* «ikki drakma» *bejini* yioqquqilar Petrusning yenioja kelip:

— Ustazinglar «ikki drakma»ni tələmdu? — dəp soridi.□

²⁵ Tələydu, — dedi Petrus.

Lekin u oygə kirgixigila, tehi bir nemə deməstila Əysa uningdin:

— Simon, seningqə bu dunyadiki padixahlar kimlərdin baj alidu? Əz pərzəntliridinmu, yaki yatlardinmu, — dəp soridi.■

²⁶ Petrus uningəja:

Yatlardin, — dewidi, Əysa uningəja:

— Undakta, pərzəntlər *bajdin* haliy bolidu.

²⁷ Birak *baj yioqquqilaroja* putlikaxang bolmaslikimiz uqun, dengizoja berip karmakni taxla. Tutkan birinqi belikni elip, aqzini aqsang, tət drakmilik bir tənggə pul qikidu. Uni elip mən wə sən ikkimizning *beji* uqun ularoja bər, — dedi.□

18

Ərx padixahlikida kim əng uluoʻj?

Mar. 9:33-37; Luqa 9:46-48

¹ Bu qasqda, muhlislar Əysaning yenioja kelip:

■ **17:20** Mat. 21:21; Luqa 17:6. □ **17:21** «**Birak, bundak jinlarni dua qilix wə roza tutux bilən bolmisa həydigili bolmaydu**» — bu ayət bəzi kona kəqürmilərdə tepilmaydu. ■ **17:22**

Mat. 16:21; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luqa 9:22,44; 18:31. □ **17:24** «... **ibadəthana «ikki drakma» bejini yioqquqilar Petrusning yenioja kelip...**» — «ibadəthana beji» muxu yərdə grek tilida «didrakma» (ikki «drakma» pul) deyilidu. «Didrakma» əsli birhil tənggə bolup,

Musa pəyojəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə Israildiki hər ər kixi hər yilda ibadəthanining ixliri uqun «yerim xəkəl» (bir didrakma) tapxurux kerək idi. «Mis.» 30:13-16ni kəring. ■ **17:25** Mat. 22:21; Rim. 13:7. □ **17:27** «**Birak baj yioqquqilaroja putlikaxang bolmaslikimiz uqun...**» — Əysa wə Petrus ikkisi «padixahning pərzənti» bolup, Hudaning ibadəthanisioja baj təlxətin haliy idi. Lekin baj yioqquqilar buni quxənmigəqka, ular təlmişə, bəlkim «Bu Əysa təkwardar əməs ikən, Məsiħ bolalmaydu» dəp kəlixə, xundakla ular Əysaoja etikad baqlap, nijatka erixix pürsətidin məħrum boluxi mumkin. «**tət drakmilik bir tənggə pul qikidu**» — «tət drakma tənggə» (grek tilida «stater») — 24-ayəttiki izahət okurmənlərnəning yadida bolsa kərələyduki, bu pul Əysa wə Petrusning bajni təlxi uqun dəl kərəklik pul idi.

Ərx padixahlikida kim əng uluq? — dəp soridi.■

² Əysa yenioqa kiçik bir balini qakirip, uni otturida turouzup, mundak dedi:

³ — Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, öz yolunglardin yenip, kiçik balilardək səbiy bolmisanglar; ərx padixahliqoqa hərgiz kirəlməysilər.■

⁴ Əmdi kim özini bu kiçik balidək kiçik peil tutsa, u ərx padixahlikida əng uluq bolidu.□ ■

⁵ Bundak kiçik bir balini mening namimda qobul kilsa, u meni qobul kiləjan bolidu.■

⁶ Lekin manga etiqad kiləjan bundak kiçiklərdin birini *gunahqa* putlaxturəjan hərqandak adəmmi, u boynioqa yoojan tūgmən texi esiləjan həlda dengizning tegigə qəktürüwetilgini əwzəl bolatti.■

⁷ İnsanni *gunahqa* putlaxturidiojan ixlar tūpəylidin bu dunyadikilərninğ həlioja way! Putlaxturidiojan ixlar mukərrər bolidu; lekin xu putlaxturəjuqi adəmmning həlioja way!□ ■

⁸ Əgər əmdi kolung yaki putung seni *gunahqa* putlaxtursa, uni kesip taxliwət. Qünki ikki kolung yaki ikki putung bar həlda dozahtiki otka taxlanəjiningdin kərə, qolak yaki tokur həlda həyatlikka kirgining əwzəldur.■

⁹ Əgər kəzüng seni *gunahqa* putlaxtursa, uni oyup əzüngdin neri taxliwət. Ikki kəzüng bar həlda dozahtiki otka taxlanəjiningdin kərə, birla kəzüng bilən bolsimu həyatlikka kirgining əwzəldur.

Azojan koy toqrisidiki təmsil

¹⁰ — Bu səbiy kiçiklərninğ həqbirigimu səl karaxtin hezi bolunglar. Qünki xuni silərgə eytayki, ularning ərxniki pərixtiliri ərxniki Atamning jamalini hərdaim kərup turidu. ■

¹¹ Qünki İnsan'ooqli həlakətkə azojanlarni kutkuzojili kəldi.□ ■

¹² Qandak qaraysilər? Birawning yüz tuyak koyi bolup, uningdin biri ezip toptin qüxüp kalsa, u tokşan tokkuz koyini taoqlaroja koyup koyup, həliki azojan koyini izdəydiou? ■

¹³ Wə əgər uni tərwiwalsa, mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, u koy üqün boləjan huxalliki azmiojan tokşan tokkuziningkidin zor bolidu.

¹⁴ Xuningə ohxax, bu səbiy kiçiklərninğ hərqandikining həlakətkə ezip kəlixii ərxniki Atanglarning iradisi əməstur.

Gunah ətküzgən qerindaxka boləjan muamilə *Luqa 17:3*

■ **18:1** Mar. 9:34; Luqa 9:46; 22:24. ■ **18:3** Mat. 19:14; 1Kor. 14:20; 1Pet. 2:2. □ **18:4**

«Əmdi kim özini bu kiçik balidək kiçik peil tutsa, u ərx padixahlikida əng uluq bolidu»

— «kiçik balilar» adətə qongqilik kilmaydu wə özini bilərmən kilip kərsətməydu wə bəlkim həmmidin muhim atisining səzigə xərtsiz ixinidu. ■ **18:4** 1Pet. 5:6. ■ **18:5** Mar. 9:37; Luqa 9:48; Yh. 13:20. ■ **18:6** Mar. 9:42; Luqa 17:2. □ **18:7** «İnsanni *gunahqa* putlaxturidiojan ixlar tūpəylidin bu dunyadikilərninğ həlioja way! Putlaxturidiojan ixlar mukərrər bolidu; lekin xu putlaxturəjuqi adəmmning həlioja way!» — bu muhim ayət üstidə «kozumqə səw'imizdə azrak tohtilimiz. ■ **18:7** Mat. 26:24; Ros. 2:23; 4:27,28; 1Kor. 11:19. ■ **18:8** Kan. 13:7; Mat. 5:29,30; Mar. 9:43. ■ **18:10** Zəb. 34:7; Luqa 15:3-7

□ **18:11** «Qünki İnsan'ooqli həlakətkə azojanlarni kutkuzojili kəldi» — bu ayət bəzi kona kəqürmilərdə tēpilmaydu. ■ **18:11** Luqa 19:10. ■ **18:12** Luqa 15:3.

15 — Əmdı əgər kərındıxıng sanga ziyan selıp gunah kılsa, unıng yenıoqa berıp ikkınglar halıy qaşda səwənlikını kərsıtıp qoy. Kərındıxıng səzıngnı anglısa, unı *ezıxtın* kəyturuwaloqan bolısən. ■

16 Lekın anglımısa, yənə bır-ıkkı *guwahqını* elıp, unıng yenıoqa baroqın. Xundak kılıp, həmmə ıx ikkı-üq guwahqınıng sözi bılən kılınsun. □ ■

17 Lekın əgər *kərındıxıng* ularnıng səzıgımu kulak salmısa, əhwalnı jamaətkə yətküzüp eytkın. Əgər u jamaəttıkılərgə kulak salmısa, unı yat əllık yaki bajır qatarıda kərınglar. □ ■

18 Mən silərgə xunı bərhək eytıp qoyaykı, silər yər yüzıdə nemını baqlısanglar, ərxtımu xu baqlanoqan bolıdu wə silər yər yüzıdə nemını qoyup bərsənglar, ərxtımu qoyup berıləng bolıdu. □ ■

19 Mən yənə xunı silərgə bərhək eytıp qoyaykı, yər yüzıdə aranglardın ikkısı əzlırı tılıəng bır ıx toşruluk kəlbı bır bolup hərəkəndak nərsını tıləp dua kılsa, ərxtıki Atam ularnıng tılıkını ıjabət kılıdu.

20 Qünkı ikkı yaki üqəylən menıng namım bılən kəyərdə yıoqıləng bolsa, mən xu yərdə ularnıng arısıda bolımən. □ ■

Xəpket kərgüqi xəpketlik boluxı kerək

21 Andın Petrus unıng aldıoqa kelıp:

— I Rəb, kərındıxımnıng manga ziyan selıp ötküzəng kanqə kətimlik gunahını kəqürüxüm kerək? Yəttə kətimmu? — dedı. ■

22 Əysa unıngə mundaq dedi:

— Mən sanga xunı eytıp qoyaykı, yəttə kətim əməs, yətmix həssə yəttə kətim! □ ■

23 Ərx padıxahlıki qakarlırı bılən hesab-kitab kılmaqçı boləng bır padıxahlıka ohxaydu.

24 Hesab-kitabnı baxlıoqınıda, unıngə on mıng talant pul kəzdar boləng bır qakar kəltürülüptu. □

25 Qakarnıng təlīgüdək həqnərsısı bolmıoqaqka, hojsı qakarnıng özını, hotun bala-qakısı wə bar-yokını setıp, kərzını tələxını buyruptu. ■

■ 18:15 Law. 19:17; Pənd. 17:10; Luqa 17:3; Yaş. 5:19. □ 18:16 «həmmə ıx ikkı-üq guwahqınıng sözi bılən kılınsun» — bu sez «Kan.» 19:15dın nəqıl kəltürüləng. ■ 18:16 Qəl. 35:30; Kan. 17:6; 19:15; Yh. 8:17; 2Kor. 13:1; İbr. 10:28. □ 18:17 «Əgər u jamaəttıkılərgə kulak salmısa, unı yat əllık yaki bajır qatarıda kərınglar» — xu qaşda «yat əllık»lərnıng kəpınqısı butpərəs ıdı. «Bajır»lar (Rim imperiyası üqün həlkətnı baj alıdıoqan Yəhudiylar) bolsa «Rim imperiyəgə setılıp kətkən hanırlar» dəp «ıpləs adəmlər»nıng qatarıda qarılattı. ■ 18:17

1Kor. 5:9; 2Tes. 3:14. □ 18:18 «silər yər yüzıdə nemını baqlısanglar, ərxtımu xu baqlanoqan bolıdu wə silər yər yüzıdə nemını qoyup bərsənglar, ərxtımu qoyup berıləng bolıdu» — bu sez 16:19-ayəttıkıgə ohxax, biraş axu yərdə yaləquz Petruska eytıloqan. Biz Əysanıng muxu səzlırıdə eytıloqan hoşuk pəkət rosullarəşıla əməs, bəlkı pütkül jamaətkə təwədur. Əysa tapxuroqan bu hoşuk: (1) jamaəttıkı dualarda alahıdə tıləş hoşukını; (2) jamaət tərтіpı boyıqə, gunah sadır kılıp, əmma towa kılmoqan əzalarnı qəkləş, jamaəttın qıkırıx yaki ularəşə tərтіyə bərx hoşukını kərsıtıdu, dəp ıxınımız (17-ayət wə 19-20-ayətnı, «1Kor.» 5:1-5, «2Kor.» 2:5-11nı kərıng). ■ 18:18 Mat. 16:19; Yh. 20:23. □ 18:20 «ıkkı yaki üq adəm menıng namım bılən kəyərdə yıoqıləng bolsa...» — grek tılıda «ıkkı yaki üqəylən adəm menıng namıməşə kəyərdə yıoqıləng bolsa...». ■ 18:20 Luqa 24:15,36. ■ 18:21 Luqa 17:4. □ 18:22 «yəttə kətim əməs, yətmix həssə yəttə kətim!» — yaki «yəttə kətim əməs, yətmix yəttə kətim». ■ 18:22

Mat. 6:14; Mar. 11:25; Kol. 3:13. □ 18:24 «on mıng talant pul» — bır «talant» altun yaki kümüş təngə az degəndə bır ıxqınıng yillık həşkqınıng 17 həssısı bolup, 10000 talant hazır ottura hesab bılən bəlkım ikkı milyard (mıng milyon) dollarqə bolıdu. ■ 18:25 Mat. 5:25.

²⁶ Xunga qakar uning aldida yergə yikilip bax urup: «Hojam, manga kəngqilik kiləyayla, mən pütün kərzimni qoqum tələymən» dəp yalwuruptu.

²⁷ Qakarning hojisi uningəja iq aqritip, uni qoyup berip, kərzini kəqürüm kiliptu.

²⁸ Lekin qakar u yərdin qikip, əzigə yüz dinar kərzdar boləjan yənə bir qakar buradiri ni uqritiptu. Uni tutuwelip, boynini boqup turup: «Kərzni tələ!» dəptu. □

²⁹ Buning bilən bu qakar buradiri yergə yikilip uningdin: «Manga kəngqilik kil, kərzni qoqum qayturimən» dəp yalwuruptu.

³⁰ Lekin u unimaptu wə: «Pütün kərzni təlimigüqə zindanda yatisən» dəp uni zindanoja taxlitiptu.

³¹ Bundaq ixning yüz bərgənlikini kərgən baxqa qakarlar intayin azablinip hojisining aldiəja berip, əhwalni baxtin-ahir səzləp beriptu.

³² Buning bilən hojisi heliki qakarni qakirtip: «Əy rəzil qakar! Manga yelinojanliqning üqün xunqə kəp kərzingning həmmisini kəqürdüm.

³³ Mən sanga iq aqritkinimdək, sənmu qakar buradiringgə iq aqritixingəja toqra kəlməmdü?!» dəptu.

³⁴ Buning bilən hojisi oşəzəplinip uni pütün kərzini tələp boləjuqə adəm kiynoquqi gundipaylarning kolida turuxka tapxurup beriptu. □

³⁵ Xuningəja ohxax, əgər hər biringlar öz kəringdaxliringlarni qin dilinglardin kəqürmisənglar, əxtiki Atammu silərgə ohxax muamilə kilidu. ■

19

Talak kilix toqrisida

Mar. 10:1-12

¹ Xundaq boldiki, Əysa bu səzlərnə eytip boləjandin keyin, Galiliyə əlkisidin ayrilip, Yəhudiyə əlkisining qət yərlirigə, yəni İordan dəryasining u kətidiki yurtlarəja bardi. ■

² Top-top adəmlər uningəja əgixip kəlgən bolup, u ularni xu yərdila sakaytti.

³ Əmdi həzi Pərisiylər uning yenioja kelip uni kiltakka qüxürüx məqsitidə uningdin:

— Bir adəmning hər kəndək səwəbtin ayalini qoyuwetixi Təwrat kanunioja uyoqunmu? — dəp soridi. ■

⁴ Xuning bilən u jawabən mundaq dedi:

— *Təwratin* xuni okumidinglarmu, mükəddəmdə insanlarni Yaratquqi ularni «Ər wə ayal kilip yaratti» wə □ ■

⁵ «Xu səwəbtin ər kixi ata-anisidin ayrilidu, ayali bilən birlixip ikkisi bir tən bolidu». ■

⁶ Xundaq ikən, ər-ayal əmdi ikki tən əməs, bəlki bir tən bolidu. Xuning üqün, Huda qoxkanni insan ayrimisun. ■

□ **18:28 «yüz dinar kərzdar»** — xu waqitlarda «bir dinar» bir ixqining bir künlük həkki bolup, yüz tənggə bəlkim ottura hesab bilən 1300 dollarəqə bolatti. □ **18:34 «adəm kiynoquqi gundipaylar»** — muxu gundipaylarning adətiki wəzipsi jinayətgining jinayitini sürüxtə kilix üqün məbuslarni kiynax idi. ■ **18:35** Mat. 6:14; Mar. 11:26; Yak. 2:13. ■ **19:1** Mar. 10:1.

■ **19:3** Mar. 10:2. □ **19:4 «xuni okumidinglarmu,...?»** — Bu Pərisiylər əng yaxhi kəridioqan ibarilərnin biri. ■ **19:4** Yar. 1:17; 2:24; 5:2 ■ **19:5** Yar. 2:24; 1Kor. 6:16; Əf. 5:31. ■ **19:6** 1Kor. 7:10.

⁷ Pərisiylər uningdin yənə:

— Undaқта, Musa *pəyoqəmbər* nemə üçün *Təwrat qanunida* ər kixi öz ayaloqə talək hetini bərsila andin uni qoyuwetixkə bolidu, dəp buyruoqan? — dəp soraxtı. □ ■

⁸ U ularoqə: — Tax yürəklikinglərdin Musa *pəyoqəmbər* ayalliringlarni talək kixixkə ruhsət qiloqan; ləkin aləmning baxlimida bundək əməs idi.

⁹ Əmdi xuni silərgə eytip qoyayki, ayalini buzukluktin baxkə birər səwəb bilən talək kılıp, baxkə birini əmrigə aloqan hərəkandaq kixi zina qiloqan bolidu. □ ■

¹⁰ Muhlislar uningə:

— Əgər ər bilən ayali otturisdiki əhwal xundaq bolsa, undaқта əylənməslik yahxi ikən, — dedi. □

¹¹ U ularoqə:

— Bu səzni həmmila adəm əməs, pəkət nesip qilinolanlarla qəbul qilalaydu. ■

¹² Qünki anising baliyatkusidin tuoqma bəzi əşwatlar bar; wə insan tərpidin ahta qilinolan bəzi əşwatlar mu bar; wə ərx padixahlıki üçün ezini əşwat qiloqanlar mu bar. Bu səzni qəbul qilalaydiolanlar qəbul kilsun! — dedi. □

Əysa wə kiqik balılar

Mar. 10:13-16; Luqa 18:15-17

¹³ Qolungni təgküzüp dua qiloqaysən dəp, bəzilər kiqik balilirini uning aldioqə elip kəldi. Biraq muhlislar elip kəlgənlərnə əyiblidı. ■

¹⁴ Əmma Əysa:

— Balılar mening aldiməqə kəltürilsun, ularni tosmanglar. Qünki ərx padixahlıki dəl muxundaqlarəqə təwədur, — dedi. □ ■

¹⁵ Wə qollirini ularəqə təgküzgəndin keyin, u u yərdin ayrıldı.

Puldarlar Hudaning padixahlıqə kirələmdu?

Mar. 10:17-31; Luqa 18:18-30

¹⁶ Mana, bir küni birsi uning aldioqə kelip:

— Ustaz, mən kəndaq yahxi ixni qilsam, mənggülik həyatkə eriximən? — dəp soridi. ■

¹⁷ U uningə:

□ **19:7** «Musa pəyoqəmbər nemə üçün Təwrat qanunida ər kixi öz ayaloqə talək hetini bərsila andin uni qoyuwetixkə bolidu» — əmrning toşrisi «Qan.» 24:1də tepilidu. ■ **19:7** Qan. 24:1; Yər. 3:1. □ **19:9** «Izahat» — bezi kona kəqürülmilərdə muxu yərdə «wə talək qilinolan ayalni əmrigə aloqan kiximu zina qiloqan bolidu» dəgən səzlər qoxuludu. 5:32ni kəring.

■ **19:9** Mat. 5:32; Mar. 10:11; Luqa 16:18; 1Kor. 7:10. □ **19:10** «undaқта əylənməslik yahxi ikən» — demək, muhlislarning oylixiqə, talək kixix imkaniyiti bolmisa («qixix yoli bolmisa»), əylinix intayin qorqunqluk ixtur. ■ **19:11** 1Kor. 7:7,17. □ **19:12** «anising baliyatkusidin tuoqma bəzi əşwatlar bar» — «tuoqma əşwatlar» bəlkim tuoqma jinsiy iktidari əjizlarni, ixksiz kixilərnə kərsitidu; «baxkilar tərpidin ahta qilinolan» kona zamanlarda han-padixahlarning ordilirida hərəmmi baxqurux hizmiti üçün piqiwetilgən adəmlərnə kərsitidu. «Ərxning padixahlıki üçün əz-əzini əşwat qiloqanlar» bəlkim Hudaning hizmitidə kəprək wəqit bolay dəp əylinixtin wəz kəqənlərnə kərsitidu. ■ **19:13** Mar. 10:13; Luqa 18:15. □ **19:14** «ərx padixahlıki dəl muxundaqlarəqə təwədur» — yaki «ərx padixahlıki dəl muxundaqlardın tərki b tapkandur».

■ **19:14** Mat. 18:3; 1Kor. 14:20; 1Pet. 2:2. ■ **19:16** Mar. 10:17; Luqa 18:18.

— Nemixka mendin yaxlilik toʻgʻrisida soraysən? «Yahxi boluqular» bolsa pəkət birila bar. Əmma hayatlikka kirimən desəng, əmrlərgə əməl kıl, — dedi.

¹⁸ Kaysi əmrlərgə dəysən? — dəp soridi u.

Əysa uningə:

— «Katillik kılma, zina kılma, oqrilik kılma, yaloqan guwahlik bərmə, ■

¹⁹ ata-anangə hərmət kıl wə qoxnangni özüngni səygəndək səy» — dedi. □ ■

²⁰ Yax yigit uningə: — Bularning həmmisigə əməl kılıp keliwatimən. Əmdi manga yənə nemə kəm? — dedi.

²¹ Əysa uningə:

— Əgər mukəmməl boluxni halisang, berip bar-yokungni setip, pulini kəmbəqəllərgə bərgin. Xuning bilən ərxətə həzinəng bolidu. Andin kelip manga əgəxkin, — dedi. ■

²² Yigit muxu səzni anglap, qayoqta qəmüp u yərdin ketip qaldi. Qunki uning mal-mülki nahayiti kəp idi.

²³ Əysa muhlisliroqta:

— Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, baylarning ərx padixahlikroqta kirixi təsliktila bolidu. ■

²⁴ Wə yənə xuni silərgə eytayki, təgining yingning kəzidin oʻtuxi bay adəmnig Hudaning padixahlikroqta kirixidin asandur! — dedi.

²⁵ Muhlislar buni anglap intayin bək həyran boluxup:

— Undakta, kim nijatka erixəlaydu? — dəp soraxti.

²⁶ Əmma Əysa ularəta qarap:

— Bu ix insan bilən wujudka qıxixi mumkin əməs, lekin Hudaəta nisbətən həmmə ix mumkin bolidu, — dedi. □ ■

²⁷ Buning bilən Petrus uningə:

— Mana, biz həmmidin waz keqip sanga əgəxtuk! Biz buning üqün nemigə eriximiz? — dəp soridi. ■

²⁸ Əysa ularəta mundak dedi:

— Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, ələmdiki həmmə kaytidin yengilanətinida, Insan'ooli xanlik təhtidə olturoqan waktida, manga əgəxkən silər on ikki təhtə olturup, Israillarning on ikki kəbilisigə həküm qıkirisilər. ■

²⁹ Mening namim dəp əylər, aka-uka, aqa-singil kərindaxliri, ata-anisi, ayali, baliliri yaki yər-zeminlardin waz kəqkənlərnig həmmisi ularəta yüz həssə artuk erixidu wə mənggülik hayatka miras bolidu. □ ■

³⁰ Lekin xu qəqda nuroqun aldida turoqanlar arkiəta oʻtidu, nuroqun arkida turoqanlar aldioqta oʻtidu. ■

■ **19:18** Mis. 20:12; Law. 19:18; Kan. 5:16-20; Rim. 13:9. □ **19:19** «**katillik kılma, zina kılma, oqrilik kılma, yaloqan guwahlik bərmə, ata-anangəta hərmət kıl wə qoxnangni özüngni səygəndək səy**» — (18-19-ayət) oqurmənlər xuningə dikqət qiləqan boluxi mumkinki, Əysa «on pərman» iqidiki Hudaəta munasiwətlik pərmanlarni yaki «(qoxnangning nərsilirini) tama kılma» degən pərmani tiləta aloqini yok. ■ **19:19** Law. 19:17; Mat. 22:39; Mar. 12:31; Gal. 5:14; Yağ. 2:8. ■ **19:21** Mat. 6:19; Luqa 12:33; 16:9; 1Tim. 6:19. ■ **19:23** Pənd. 11:28; Mar. 10:23; Luqa 18:24. □ **19:26** «**Hudaəta nisbətən həmmə ix mumkin bolidu**» — grek tilida: «Huda bilən həmmə ix mumkin bolidu». ■ **19:26** Ayup 42:2; Yər. 32:17; Zək. 8:6; Luqa 1:37; 18:27. ■ **19:27** Mat. 4:20; Mar. 10:28; Luqa 5:11; 18:28. ■ **19:28** Luqa 22:30. □ **19:29** «**Mening namim dəp əylər, aka-uka, ... yaki yər-zeminlardin waz kəqkənlər...**» — grek tilida «mening namim üqün əylər, aka-uka... yaki yər-zeminlardin waz kəqkənlər...». ■ **19:29** Kan. 33:9; Ayup 42:12. ■ **19:30** Mar. 10:31; Luqa 13:30.

20

Üzümzarlıqtiki ixləmqilər

1 — Qünki ərş padixahlıqı bir yər igisigə ohxaydu. Igisi üzümzarlıqıda ixləxkə adəmlərni yallax üqün tang səhərdə sirtkə qıqıptu.

2 U ixləmqilər bilən künlüki üqün bir kümüx dinardin berixkə kelixip, ularni üzümzarlıqıoğa əwətipu.□

3 Saət tokkuzlarda u yənə sirtkə qıqıp, bazarda bikar turoğan baxkə kixilərni kərüptu.□

4 Ularoğa: «Silərnu üzümzarlıqımoğa beringlar, həkkinglaroğa tegixlikini berimən» — dəptu.

5 Ular üzümzarlıqkə beriptu. Qüxtə wə saət üqtimu u yənə qıqıp yənə xundak kılıptu.□

6 Lekin *kəqkurun* saət bəxlərdə qıqkanda u yərdə turoğan yənə baxkilarni kərüp, ulardin: «Nemə üqün bu yərdə kün boyi bikar turisilər?» dəp soraptu.□

7 Ular: «Bizni həqkim yallimidi» dəp jawab qayturuptu. U ularoğa: «Undakta, silərnu üzümzarlıqımoğa berip ixlənglar» — dəptu.

8 Kəq boləanda, üzümzarlıq igisi oşojidariəğa: «Ixləmqilərni qaqırıp, əng ahirda kəlgənlərdin baxlap əng awwal kəlgənlərgiqə həmmisining ix həkkinə bər» dəptu.

9 Awwal kəqkurun saət bəxtə ixkə kəlgənlər kelip, hərbi bir kümüx dinardin eliptu.

10 Əng awwal yallap kelingənlərnin nəwiti kəlgəndə, ular: Tehimu kəp ix həkki alimizə, dəp oylıxıptu; biraq ularnu bir kümüx dinardin eliptu.

11 Ular ix həkkinə aloşini bilən yər igisidin aşrinip:

12 «Bu ahirda kəlgənlər pəkət bir saətlə ixlidi, biraq siz ularni kün boyi jəpalıq wə kattıq issikni qəkkən bizlər bilən barawər hesablıdinqızotu, dəp oşudurixıptu.

13 Lekin yər *igisi* ularning birigə jawab qayturup: «Buradər, sanga nahəklik kılənim yok! Sən bilən bir kümüx dinarəğa kelixmigənmidük?

14 Həkkingni elip qaytip kətkin. Bu ahirda kəlgəngimu sanga ohxax bərgüm bər.

15 Əzümningkini əzüm bilgəndə ixlitix həqqukmə yokmu? Sehiy boləjanlıqımoğa kəzüng kiziriwatamdu?

16 Xundak kılıp «Aldida turoğanlar arqıoğa ətidu, arqıda turoğanlar aldioğa ətidu»; qünki qaqırıləjanlar kəp, əmma tallanəjanlar az bolidu.□ ■

Əysə əlöp tirilidəjanlıqını yənə aldin eytidu
Mar. 10:32-34; Luğa 18:31-34

□ **20:2** «U ixləmqilər bilən künlüki üqün bir kümüx dinardin berixkə kelixip...» — «bir kümüx dinar» grek tilida «bir denarius». □ **20:3** «**Saət tokkuzlarda**» — grekqə «künning üqinçi saiti» — yəni saət tokkuzni kərsitidu. Yəhüdiy həlki üqün «toluk kün» (24 saət) kəq saət altdə baxlinidu; kəqtə «jesək» ixlitilidu; ətigən saət altdin kəq saət altigiqə «kündüz» deyilidu, kündüz on ikki saətə bəlünidu (misalni Təwrat, «Yar.» 1:5in kərgili bolidu). □ **20:5** «**Qüxtə wə saət üqtimu u yənə qıqıp yənə xundak kılıptu**» — «qüxtə» — əyni səz boyiqə künning «altinçi saitidə» wə «saət üqtə» künning «tokkuzinçi saitidə» (qüxtin keyin saət üqlərdə) deyilidu. □ **20:6** «**kəqkurun saət bəxlərdə**» — grekqə «künning on birinçi saiti ətrapıda», yəni qüxtin keyin saət bəxtə. □ **20:16** «**qünki qaqırıləjanlar kəp, tallanəjanlar az bolidu**» — muxu səzlər bəzi kona kəqürmilərdə tepilmaydu. ■ **20:16** Mat. 19:30; 22:14; Mar. 10:31; Luğa 13:30.

17 Əysa Yerusalemoğa qikiwetip, yolda on ikki muhlisini bir qətkə tartip, ularoğa mundak dedi. □ ■

18 — Mana biz hazır Yerusalemoğa qikip ketiwatimiz. İnsan'ooli bax kahinlar wə Təwrat ustazlırioğa tapxurulidu. Ular uni əlümgə məhkum kildidu

19 andin uni məshirə kılıp, qamqılap wə krestləxkə yat əlliklərgə tapxuridu. Ləkin u üqinqi kuni qayta tirilidu. ■

Anining təlipi

Mar: 10:35-45

20 Xu qaşda, Zəbədiyning oqullirining anisi ikki oqlini elip, Əysaning aldioğa kelip uningdin bir ixni tələp kılmaqçı bolup səjdə kildi. □ ■

21 Nemə təliping bar? — dəp soridi u.

Ayal uningğa:

— Xuni əmr kılqaysənki, sening padixahlığında bu ikki oqlumdin biri ong yeningda, biri sol yeningda oltursun, — dedi.

22 Əysa ularoğa jawabən: — Silər nemə tələp kiliwatqininglarni bilməywatisilər. Mən iqxkə təmxəlgən kədəhni iqələmsilər?

Iqələymiz, — deyixti ular. □ ■

23 U ularoğa:

— Silər həkikətənmü mening kədəhimdin ortaq iqisilər. Biraq ong yaki sol yenimda olturux nesiwisi mening ihtiyarimda əməs, bəlki Atam kimlərgə təyyarlıoğan bolsa, xularoğa nesip bolidu. ■

24 *Qaloğan* on muhlis buningdin həwər tapqanda, ikki kərindixidin hapa bolidi.

25 Ləkin Əysa ularni yenioğa qakirip, mundak dedi:

— Silərgə məlumki, əllərdiki həkümranlar qol astidikidikilər üstidin buyrukwazlık kılıp həkimiyət yürgüzidu, wə ularning hokuqdarlıri ularni həjayinlarqə idarə kildidu. □ ■

26 Biraq silərnin aranglarda xundak bolmisun; bəlki silərdin kim üstün boluxni halisa, silərnin hizmitinglarda bolsun; ■

27 wə kim aranglardikilərnin aldinkisi boluxni halisa, silərnin kulunglar bolsun. ■

28 İnsan'oolimu dərwəxə xu yolda kəpçilik hizmitimdə bolsun deməy, bəlki kəpçilikning hizmitidə bolay wə jenimni pida kılıx bədiligə nuroqun adəmlərnə hərlükkə erixtürəy dəp kəldi. □ ■

□ **20:17 «Yerusalemoğa qikiwetip...»** — «Yerusalemoğa berix» hərdaim «Yerusalemoğa qikiwetip...» dəp ipadilinidu. ■ **20:17** Mar. 10:32; Luğa 18:31; 24:7. ■ **20:19** Mat. 27:2; Luğa 23:1; Yh. 18:28,31; Ros. 3:23. □ **20:20 «Zəbədiyning oqulliri»** — Əysa qakiroğan on ikki rosuldin ikki, yəni Yuhanna wə Yaqub. 4:21 wə 10:2ni kəring. **«bir ixni tələp kılmaqçı bolup səjdə kildi»** — yaki «bir ixni tələp kılmaqçı bolup tizlinip bax urdi». ■ **20:20** Mar.

10:35. □ **20:22 «Mən iqxkə təmxəlgən kədəhni iqələmsilər?»** — bu ayətiki «kədəh» degən söz, Əysaning tartidioğan azab-oqubiti wə kresttiki əlümini kəzdə tutidu. ■ **20:22** Luğa 12: 49,50; Rim. 8:26. ■ **20:23** Mat. 25:34. □ **20:25 «əllərdiki həkümranlar qol astidikidikilər üstidin buyrukwazlık kılıp həkimiyət yürgüzidu»** — «əllər» muxu yardə «yat əllər», «Yəhudiy əməslər»ni (yəni Hudadin qorqmaydioğan butpərəslərnə) kərsitidu. ■ **20:25**

Mar. 10:42; Luğa 22:25. ■ **20:26** 1Pet. 5:3. ■ **20:27** Mat. 23:11; Mar. 9:35; 10:43.

□ **20:28 «... jenimni pida kılıx bədiligə nuroqun adəmlərnə hərlükkə erixtürəy»** — nemidin «hərlük»kə erixidu? — gunahtin boləğan hərlük. ■ **20:28** Luğa 22:27; Yh. 13:14; Əf. 1:7; Fil. 2:7; 1Tim. 2:6; 1Pet. 1:19

Əysaning ikki əmani saqaytixi

Mar. 10:46-52; Luqa 18:35-43

29 Ular Yeriho xəhirdin qıkkanda, zor bir top adəmlər uningə əgixip mangdi. ■

30 Wə mana, yol boyida olturoqan ikki əma Əysaning u yərdin ətüp ketiwatqinini anglap:

— I Rəb, Dawutning oqlı, bizgə rəhim kıləysən, — dəp tovlidi.

31 Kəpçilik ularni «Ün qıkarmanqlar!» dəp əyiblıdi. Lekin, ular: — Ya Rəb, i Dawutning oqlı, bizgə rəhim kıləysən! — dəp tehimu kattik tovlidi.

32 Əysa kədimini tohtitip, ularni qakirip:

— Silər üqün nemə ix kılıp beriximni halisilər? — dəp soridi.

33 Ya Rəb, kəzlimiz eqilsun! — deyixti ular.

34 Əysa ularə iq əqritip, kolini ularning kəzlırigə təgküziwidi, kəzlıri xuan əsligə kelip kəridioqan boldi; ular dərhal uningə əgixip mangdi.

21

Əysaning Yerusalemoğa təntənilik kirixi

Mar. 11:1-11; Luqa 19:28-38; Yh. 12:12-19

1 Ular Yerusalemoğa yekinlixip, Zəytun teqining etikidiki Bəyt-Faqi yezisioğa kəlginidə, Əysa ikki muhlisioğa munularni tapilap aldin əwətti:■

2 — Silər udulunglardiki yezioğa beringlar. Barsanglarla, baqlaklık bir exək wə uning yenidiki bir təhəyni kərisilər. Ular ni yexip aldiməğa yetiləp kelinglar.

3 Əgər birsi silərgə bir nemə desə, «Rəbning bularəğa həjiti qüxti» dənglar, u dərhal ularni koyup beridu.

4 Bu pütün wəkə pəyoqəmbər arkilik eytiləqan munu səzlərnə əməlgə axurux üqün boldi: —

5 «Zion kizioğa eytinglar:

— Mana, Padixahing keliwatidu, Kəmtər-məmin bolup, minip bir exəkkə, Boyunturukluk exəkning təhiyigə, Keliwatidu yeningəğa sening».□ ■

6 Əmdi həliki ikki muhlis berip Əysaning tapilioqinidək kildi.

7 Exək bilən təhəyni yetiləp kelip, üstigə yepinqa-qapanlırini saldi wə u üstigə mindi.□ ■

8 Əmdi top-top kixilər yepinqa-qapanlırini yoləğa payandaz kılıp saldi; yənə bir kismi dərəh xahlirini kesip yoləğa yayatti.

9 Aldida mangoqan wə kəynidin əgəxkən top-top halayiq: —

«Dawutning oqlioğa həsanna boləy!»

■ 20:29 Mar. 10:46; Luqa 18:35. ■ 21:1 Mar. 11:1; Luqa 19:29. □ 21:5 «Zion kizioğa eytinglar: — Mana, Padixahing keliwatidu, kəmtər-məmin bolup, minip bir exəkkə, boyunturukluk exəkning təhiyigə, keliwatidu yeningəğa sening» — bexarət «Zək.» 9:9din elinoqan. «Zion» — Yerusalem jaylaxkan taqni kərsitidu. ■ 21:5 1Pad. 1:38-40; Yəx. 62:11; Zək. 9:9; Yh. 12:15. □ 21:7 «... üstigə yepinqa-qapanlırini saldi» — demək, egiri yok idi. ■ 21:7 2Pad. 9:13; Yh. 12:14.

Pərwərdigarning namida kəlgüçigə mubarak bolsun!
Ərxialada təxəkkür-ħosannalar oқulsun!» — dəp warkirixatti. □ ■

¹⁰ U Yerusalemoğa kirgəndə, pütkül xəhər lərzigə kəldi. Kixilər:
— Bu zadi kimdu? — deyixətti.

¹¹ Halayiq:

— Bu Galiliyə əlksidiki Nasarətlik pəyoğəmbər Əysa, dəp jawab berixətti.

Əysaning ibadəthanini soda-setiktin tazlixı

Mar. 11:15-19; Luğa 19:45-48; Yħ. 2:13-22

¹² Əmdi Əysa ibadəthana həyllirioğa kirip, u yərdə elim-setim
kiliwatkanlarning həmmisini həydəp çiqardi. Pul tegixküqilərnin
xirələrini wə pahtək-kəptər satquqilarning orunduklirini ərüp, □ ■

¹³ ularoğa:

— *Muğəddəs yazmilarda Hudaning:* «Mening öyüm dua-tilawəthana dəp
atididu» degən sözi pütülgən; lekin silər uni bulangqilarning uwisioğa
aylanduruwapsilər! — dedi. □ ■

¹⁴ Ibadəthana həyllirida boləanda qarioqu wə tokurlar uning aldioğa
kəldi, u ularni saqaytti.

¹⁵ Lekin bax kaħinlar bilən Təwrat ustazliri uning yaratқан məjzilirini
kөрүp wə balilarning ibadəthanida: «Dawutning oqlioğa ħosanna-
təxəkkürlər boləyay!» dəp towliöpinini anglap oşəzəpləndi. ■

¹⁶ Ular uningoğa:

— Bu balilarning nemə dəwatқанlikini anglawatamsən? — dəp soridi.

U ularoğa: — Anglawatimən! Silər *muğəddəs yazmilardin* xuni oқup
bakmioğanki, «Əzünggə kiçik balilar wə bowaqlarning tilliridin mədħiyə
sözliirini mukəmməl kilding» dedi. □ ■

¹⁷ Andin u ulardin ayrilip, xəhərdin çiqip Bəyt-Aniya yezisioğa berip, xu
yərdə qondi.

□ **21:9 «Dawutning oqlioğa ħosanna boləyay! Pərwərdigarning namida kəlgüçigə
mubarak bolsun! Ərxialada təxəkkür-ħosannalar oқulsun!»** — bu sözlər «Zəb.»
118:25-26diki bexarəttin elinoğan. «Ĥosanna» degən sez «Kutquzoyəsən, i Pərwərdigar» degən
mənidə. İnjl dəwrigə kəlgəndə «Hudaoğa təxəkkür-ħəmdusana» degən mənimimu boləqan.
«Zəbur» 118-küydiki izahətlərnimu kərnüg. ■ **21:9** Zəb. 118:25-26 □ **21:12 «Əmdi**

Əysa ibadəthana həyllirioğa kirip...» — ibadəthana — əyni qaoqda, Yəħudiyəlarning nuroqun
ibadəthaniliri (sinagolar) idi; muxu yərdə kərsitilgən «ibadəthana» Yəħudiyəlarning əng kəp
yöziölip ibadət kilidioğan jayi idi. Musa pəyoğəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə, pəqət «Huda
Əz namini qoyoğan» Yerusalemdiki bu mərkiziy ibadəthanidila qurbanlik kilsa tooqra bolatti.

■ **21:12** Qan. 14:26; Mar. 11:15; Luğa 19:45; Yħ. 2:14. □ **21:13 «Muğəddəs yazmilarda**

**Hudaning: «Mening öyüm dua-tilawəthana dəp atididu» degən sözi pütülgən; lekin
silər uni bulangqilarning uwisioğa aylanduruwapsilər!»** — Təwrat, «Yəx.» 56:7 wə «Yər.»
7:11ni kərnüg. Əysaning «bulangqilarning uwisi» degən sözi ikki bislik bolup, bir tərəptin bax
kaħinlarning sodigərlərgə qurbanliklarni setix ħoқukini setip bərgənlikini kərsitidu; ikkinqidin,
bu kaħinlarning həlqning Hudaning həqıqitini anglax pürsitini bulap, uning ornioğa əzliirining
mərtiwisini yukiri kətüridioğan hər türlük kaidə-yosunlarni ularning boynioğa artip qoyoğanlikini
kərsitidu. ■ **21:13** 1Pad. 8:29; Yəx. 56:7; Yər. 7:11; Luğa 19:46. ■ **21:15** Mar. 11:27.

□ **21:16 «Silər muğəddəs yazmilardin xuni oқup bakmioğanki...»** — oқurmənlərnin
esidə barki, «xuni oқup bakmioğanki...?» degən ibarə Pərisiyələr wə Saduqiyəlarning əng yaxxi
kəridioğan ibarillirining biri idi. «Əzünggə kiçik balilar wə bowaqlarning tilliridin mədħiyə
sözliirini mukəmməl kilding» — «Zəb.» 8:2. ■ **21:16** Zəb. 8:2

*Ənjür dərihini ayibləx**Mar. 11:12-14; 20:24*

18 Əmdı səhərdə, xəhərgə qayıtip ketiwatqanda, uning qorsıki aqқанıdı.

19 U yol boyıdiki bir tüp ənjür dərihini kərüp, uning yenioğa bardı. Lekin dərəhtin yopurmaktin baxka heq nərsə tapalmay, uningöğa qarap:

— Həzirdin baxlap səndin mənggü mewə bolmisun! — dewıdı, ənjür dərihi xuan qurup kətti. □ ■

20 Muhlislar buni kərüp təjüplinip:

— Ənjür dərihi nemanqə tezla qurup kətti! — dedi. □

21 Əysa ularöğa jawab bərdi:

— Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, əgər heq guman bolmay ixənqınglar bar bolsa, ənjür dərihidə boləqan ixlar bolupla kəlməy, bəlki silər hətta bu taqqa: «Bu yərdin kətürülüp dengizöğa taxlan!» desənglar, u xundak bolıdu, dedi. ■

22 Dua qılip nemini tilisənglar, ixənqınglar bolsıla, xularöğa erixisilər. ■

*Əysaning hokukining sürüxtürülüxi**Mar. 11:27-33; Luqa 20:1-8*

23 U ibadəthana həyllirioğa kirqəndin keyin, kixilərgə təlim beriwatqanda, bax kahınlar wə aqsakallar uning aldioğa kelip:

— Sən kiliwatqan bu ixlarni qaysi hokukqa tayinip kiliwatisən? Sanga bu hokukni kim bərgən? — dəp soraxtı. ■

24 Əysa ularöğa jawab berip: — Mən awwal silərgə bir soal qoyay. Əgər silər jawab bərsənglar, mənmu bu ixlarni qaysi hokukqa tayinip kiliwatqanlikimni eytimən.

25 Yəhya yürgüzgən qəmüldürüx nədin kəlgən? Ərxinmu, yaki insanlardinmu? — dəp sorıdı.

Ular əzara mullahizə kılıxip:

— Əgər «Ərxin kəlgən» desək, u bizgə: «Undakta, silər nemə üçün uningöğa ixənmidinglar?» dəydu. □

26 Əgər: «Insanlardin kəlgən» desək, həlktin qorkimiz, qunki ular həmmisi Yəhyani pəyoqəmbər dəp bilidu — deyixtı. ■

27 Buning bilən, ular Əysaqə:

Bilməymiz, — dəp jawab berixtı.

— Undakta, mənmu bu ixlarni qaysi hokukqa tayinip kiliwatqanlikimni eytməymən, — dedi u ularöğa.

Ikki oşul toqrisidiki təmsil

■ 21:18 Mar. 11:12,20. □ 21:19 «U yol boyıdiki bir tüp ənjür dərihini kərüp, uning yenioğa bardı. Dərəhtin yopurmaktin baxka heq nərsə tapalmay, uningöğa qarap: — Həzirdin baxlap səndin mənggü mewə bolmisun! — dewıdı, ənjür dərihi xuan qurup kətti» — Pələstindiki ənjür dərəhliridə yopurmaq bolsa, mewimu boluxı kerək. Bu karamət məjizə rohiy bir həkikətni sürətləp beridu, əlwəttə. ■ 21:19 Hox. 9:10 □ 21:20 «Ənjür dərihi nemanqə tezla qurup kətti!» — yaki «Ənjür dərihi qandakmu birdinla qurup kətti!» ■ 21:21 Mat. 17:20; Luqa 17:6. ■ 21:22 Mat. 7:7; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yh. 14:13; 16:24; Yak. 1:5; 1Yuha. 3:22. ■ 21:23 Mis. 2:14; Mar. 11:27; Luqa 20:1; Ros. 4:7; 7:2. □ 21:25 «Yəhya yürgüzgən qəmüldürüx nədin kəlgən? Ərxinmu, yaki insanlardinmu?» — muxu diniy ərəblarning həmmisi degüdək Yəhya pəyoqəmbərnin yətküzgən həwirigə jawabən: «Bizgə towa kılıx kerək əməs» deqən wə Yəhya «Məning kəynimdə kelidioqan» dəp kərsətkən Məsihning kelixigə ixənmay, uning qümüldürüxinı rət qıloqanıdı. ■ 21:26 Mat. 14:5; Mar. 6:20.

28 Əmdi bu ixka qandak qaraysilər? Bir adəmning ikki oqlı bar ikən. U birinçi oqlıning yenioğa kelip: «Oqlum, bugün üzümzarlıqımoğa berip ixligin» dəptu.

29 «Barmaymən» dəptu u, lekin keyin puxayman kilip yənıla beriptu.

30 U ikkinçi oqlıning yenioğa kelip uningöimu xundak dəptu. U: «Hop əpəndim, baray» dəptu-yu, lekin barmaptu.

31 Bu ikkiylənnıng kaysisi atisining iradisini ada kılöan bolıdu?

— Birinçi oqlı, — dəp jawab bərdi ular.

Əysa ularoğa mundak dedi:

— Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, bajgırlar bilən pahıxilər Hudaning padixahlıqıoğa silərdin burun kirməktə. □

32 Qünki gərgə Yəhya pəyoğəmbər silərgə həkkaniyət yolını ayan kılöli kəlgən bolsımu, silər uningöa ixənmidinglar; lekin bajgırlar bilən pahıxilər uningöa ixəndi. Silər buni kərup turup, hətta keyinki wakitlarda yolunglardin puxayman kılmay uningöa ixənmidinglar. □ ■

Rəzil baqwanlar həkkidiki təmsil

Mar: 12:1-12; Luğa 20:9-19

33 Yənə bir təmsilni anglanglar: Bir yər igisi bir üzümzarlık bərpa kilip, ətrapını qıtlaptu. U uningda bir xarab kəlqiki kəziptu wə bir kəzət mənari yasaptu. Andin u üzümzarlıkni baqwanlərgə ıjarigə berip, əzi yaka yurtka ketiptu. ■

34 Üzüm pəsli yekınlaxkanda, əzigə tegixlik həsulni eliwelix üqün kullirini baqwanlərnıng yenioğa əwətiptu.

35 Ləkin baqwanlar kullirini tutup, birini dumbalaptu, birini öltürüwetiptu, yənə birini qalma-kesək kılıptu. ■

36 U yənə bir kətim aldinkidinmu kəp kullirini əwətiptu, biraq baqwanlar ularoğimu ohxax muamilə kılıptu.

37 Ahirda, u «Oqlumniöu hərmət kılar» dəp, oqlını əwətiptu.

38 Ləkin baqwanlar oqlını kərup, əzara: «Bu bolsa mirashor; kelinglar, uni öltürüwetip mirasını igiliwalaylı» deyixiptu. ■

39 Xuning bilən ular uni tutup üzümzarlıkning sirtioğa taxlap öltürüwetiptu.

40 Əmdi üzümzarlıkning igisi kəlgəndə, xu baqwanlərnı qandak kılar?

41 Ular uningöa:

— Bu rəzil adəmlərnı wəhxiylik bilən yokitidu. Üzümzarlıkni bolsa mewilirini öz waktida əzigə tapxuridioğan baxka baqwanlərgə ıjarigə beridu, — dəp jawab berixti.

42 Əysa ulardin sorıdi:

— Mukəddəs yazmılardiki munu səzlərnı okup bakmioğanmusilər?: —

«Tamqılar taxlıwətkən tax bolsa, Burjək texi bolup tikləndi.

□ **21:31** «**bajgırlar bilən pahıxilər...**» — «bajgırlar» toqrisida 18:18diki izahətni kəring. «**bajgırlar bilən pahıxilər Hudaning padixahlıqıoğa silərdin burun kirməktə**» — «kirməktə» degən sözə qarıoğanda, «bajgırlar wə pahıxilər» awwal Yəhya pəyoğəmbərnıng agah-guwaklıkı arkilik towa kılöan, andin əyni qaoğda Məsihning agah-guwaklıkı arkilik Hudaning padixahlıqıoğa tehımu kirıwatқанıdi. □ **21:32** «**silərgə həkkaniyət yolını ayan kılöli kəlgən ...**» — yaki «silərgə həkkaniyət yolını elip baröjili kəlgən». Grek tilida pəkət: «silərgə həkkaniyət yolıda kəlgən...» deyılıdu. ■ **21:32** Mat. 3:1. ■ **21:33** Zəb. 80:8-9; Yəx. 5:1-7; Yər. 2:21; 12:10; Mar. 12:1; Luğa 20:9. ■ **21:35** 2Tar. 24:21. ■ **21:38** Yar. 37:18; Zəb. 2:1, 8; Mat. 26:3; 27:1; Yh. 11:53; İbr. 1:2.

Bu ix Pərwərdigardindur,
Bu közimiz aldıda karamət bir ixtur».□ ■

⁴³ Xu səwəbtin silərgə xuni eytip qoyayki, Hudaning padixahlığı silərdin tartiwelini, uningə muwapıq mewilərnı beridıoğan baxka bir əlgə ata kilinidu. ■

⁴⁴ Bu «tax»ka yikiləoğan kixi parə-parə bolup ketidu; lekin bu tax hərkimning üstigə qüxsə, uni kukum-talkan kiliwetidu.□ ■

⁴⁵ Bax kañınlar wə Pərisiylər uning eytkan təmsillirini anglap, ularni əzlırigə qarıtıp eytkanlığını qüxəndi. ■

⁴⁶ Uni tutux yolını izdigən bolsimu, lekin halayik uni pəyoqəmbər dəp qarıoqəqka, ulardin qorkuxtı.■

22

Toy ziyapiti toqrisidiki təmsil

Luğa 14:15-24

¹ Əysa ularəya yənə təmsillər bilən mundaq dedi:

² Ərx padixahlığı huddi öz oqlı üqün toy ziyapitini təyyarlıoğan bir padixahka ohxaydu.■

³ U qakarlırını toy ziyapitigə təklip kilinoğanlarnı qakırıkka əwətiptu, lekin ular kelixkə unımaptu.

⁴ U yənə baxka qakarlırını əwətip, ularəya tapılar: «Qakıriloğanlarəya: — Mana, mən ziyapitimni təyyar kildim; mening torpaqlirim, bordaq mallirim soyuldi, həmmə nərsə təyyar. Ziyapətkə mərhmət kiləyay, dəydu, dəp eytinglar, — dəptu.

⁵ Birak ular təklipini etibarəya almay, birsi etizlikioğa kətsə, yənə biri sodisioğa ketiptu.

⁶ Qaləoğanlırı bolsa *padixahning* qakarlırını tutuwelip, horlap əltürüwetiptu.

⁷ Padixah bunı anglap qattiq oqəzəplini, əskərlirini qikirip, u katillarnı yökutip, ularning xəhirigə ot koyuwetiptu.

⁸ Andin u qakarlırioğa: «Toy ziyapiti təyyar boldi, lekin qakıriloğanlar *məhmanlıqka* munasip kəlmidi.

⁹ Əmdi silər aqa yollarəya berip, udul kəlgən adəmlərnıng həmmisini toy ziyapitigə təklip kilinglar» dəptu.

¹⁰ Buning bilən qakarlar yollarəya qikip, yahxi bolsun, yaman bolsun, udul kəlgənlik adəmlərnıng həmmisini yioyip əkəptu. Toy sorunı məhmanlar bilən liq toluptu.

□ **21:42 «Tamqılar taxliwətkən tax bolsa, burjək texi bolup tikləndi»** — «burjək texi» bolsa hərəkəndək imarətnıng ulidiki əng muhım uyultax bolup, ul selinoqanda birinqi bolup koyulidıoğan taxtur. Yəhudıy kattıwaxlar «rohıy həyat»ning burjək texi boləoğan Məsihnı taxlixiwətməkqi idi, wə dərəkə taxliwətti. Məsih nəkil kəltürgən sözlər — «Zəb.» 118:22-23. ■ **21:42** Zəb. 118:22-23; Yəx. 8:14; 28:16; Mar. 12:10; Luğa 20:17; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pet. 2:6. ■ **21:43** Mis. 32:10; Yəx. 55:5; Mat. 8:12. □ **21:44 «Bu «tax»ka yikiləoğan kixi parə-parə bolup ketidu; lekin bu tax hərkimning üstigə qüxsə, uni kukum-talkan kiliwetidu»** — «tax» bolsa Əysa əzi, əlwəttə. 42-ayətni kərüng. Əysaning bu sezi toqruluk «koxumqə sez»imizdə tohtitilimiz. ■ **21:44** Yəx. 8:15; Dan. 2:34; Zək. 12:3; Luğa 20:18. ■ **21:45** Luğa 20:19. ■ **21:46** Luğa 7:16; Yh. 7:40. ■ **22:2** Luğa 14:6; Wəh. 19:7.

11 Padixah mehmanlar bilan k r xkili kirgəndə, u y rd  ziyap t kiyimi kiyimg n bir kixini k r ptu. □

12 Padixah uningdin: «Burad r, ziyap t kiyimi kiymay, bu y rg  kandak kirding?» d p soraptu, birak u kixi javab ber lm y qaptu.

13 Padixah qakarlirio a: «Uni put-kolliridin baqlap, texidiki qarango lulukka aqikip taxlanglar! U y rd  yio a-zarlar kətürülidu, qixlirini o uqurlitidu» d ptu. ■

14 Q nki qakiriloqanlar k p, lekin tallanoqanlar azdur.■

«Baj tapxuramduq?» deg n qiltak

Mar. 12:13-17; Luqa 20:20-26

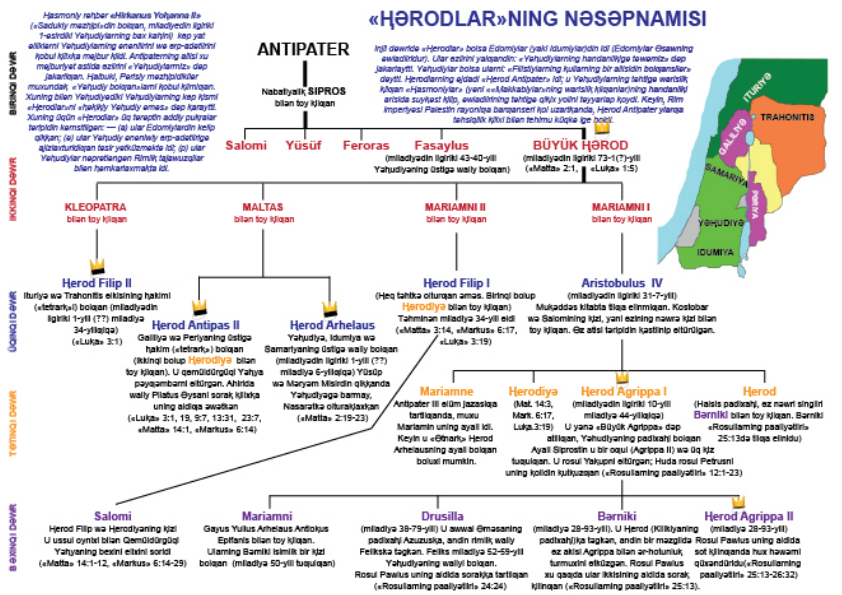
15 Buning bilan P risiylar u y rdin qikip, kandak qilip uni  z s zi bilan tuzakka q x r x h kkid  m slih tl xti. ■

16 Ular muhlislrini Herodning t r pdarlrini bilan bill  uning yenio a  w tip:

— Ustaz, silini səmimiy ad m, kixilərgə Hudaning yolini sadiklik bilan əgitip keliwatidu w  adəmlərgə k t'iy yüz-hatirə qilmay h qqimg  yan basmaydu, d p bilimiz. □

□ **22:11** «Padixah mehmanlar bilan k r xkili kirgəndə, u y rd  ziyap t kiyimi kiyimg n bir kixini k r ptu» — bu s zɡ  kari anda xu waqitlarda katta toy ziyap tlirid  sahibhan  zi h rbir mehmano a alahid  bir ziyap t kiyimi sowoqat qilatti. Undak kiyimni kiyixni r t kilix sahibhano a intayin bihərmətlik bolatti. ■ **22:13** Mat. 8:12; 13:42; 24:51; 25:30; Luqa 13:28. ■ **22:14** Mat. 20:16. ■ **22:15** Mar. 12:13; Luqa 20:20. □ **22:16** «Herod padixahning t r pdarlrini» — Herod padixah Rim imperiyasi t ripidin t yinl ng n bolup, u Yəhudi y bolmio aqka Yəhudiylarning kəpinqisi uning a intayin  q idi. Xundak bolqini bilan  z m np itini k zl ydiqan, uni kollaydiqan «Herod t r pdarlrini» bar idi. «Herodlar» toqiruluk «ko umq  s z»imizni k r ng.

«HƏRODLAR»NING NƏSƏPNAMISI

«Hərodlar»ning nəsəpnamisi

17 Keni, kəndək oylayla? *Rim imperatori* Kəysərgə baj-seliq tapxurux Təwrat kanunioğa uyoğunmu-yok? — deyixti. □

18 Ləkin əyşa ularning rəzil niyitini bilip: — Əy sahtipəzlər, meni nemixkə siniməkqisilər?

19 Keni, bajğa tapxurulidioğan bir tənggə mənə kərsitinglər, — dedi. Ular bir dinar pulini əkəldi.

20 U ulardin: — Buning üstidiki sürət wə nam-isim kimning? — dəp soridi.

21 Kəysərning, — dəp jawab bərdi ular.

U ularğa: — Undək bolsa, Kəysərning həkkinə Kəysərgə, Hudaning həkkinə Hudəğa tapxurunglər, — dedi. □ ■

22 Ular bu sözni anglap, həyran bolup kəlixti-də, uning yenidin ketip qaldı.

□ 22:17 «**Rim imperatori Kəysər...**» — Rinning hər bir imperatorioğa «Kəysər» degən nam-unwan bərolətti; məsilən, Kəysər Awojustus, Kəysər yulius, Kəysər Tiberius kətarliklər. «**Rim imperatori Kəysərgə baj-seliq tapxurux Təwrat kanunioğa uyoğunmu-yok?**» — əyni wəqəttə, Yəhudiylar rimliklərləning zulmi astida yaxawatqanidi, əgər Əyşa: «Rim imperatorioğa baj tapxurux toirra» desə, bu gəptin azadliqni istigən Yəhudiylar uni «Mana taza bir yaləqçi, hain ikən» dəp tiliixatti. «Baj tapxurmasliq kerək» degən bolsa, u Rim imperiyasigə kərxi qikqan bolatti; andin ular uni Rim waliyisioğa ərz kijoğan bolatti. Ular muxundəq soallarni sorax arkilik Əysani gepidin tutuwelip, rimliklərləning kəlioğa tapxurup, uningə ziyənkəxlik kilməkçi boluxkan. □ 22:21 «**Kəysərning həkkinə Kəysərgə, Hudaning həkkinə Hudəğa tapxurunglər**» — Kəysərgə Kəysərning həkki (uning sūriti quxürülgən nərsə) ni tapxurunglər — demək, baj tələx kerək. Əmma kəndək nərsə üstidə «Hudaning sūriti» bar? Insan əzi «Hudaning sūriti» boləqəçkə, biz pütünimizni Hudəğa tapxuriximiz kerəktur («Yar» 1:26-27ni kəring).

■ 22:21 Mat. 17:25; Rim. 13:7.

*Tirilixkə munasiwətlik məsilə**Mar. 12:18-27; Luqa 20:27-40*

²³ Xu küni, «Ölgənlər tirilməydu» dəydiqan Saduqiylar uning aldiqə kelip kıstap soal qoydi: □ ■

²⁴ — Ustaz, Musa *pəyoğəmbər Təwratta*: «Bir kixi pərzəntsiz ölüp kətsə, uning aka yaki inisi tul yənggisini əmrigə elip, qerindixi üqün nəsil qalduruxi lazim» dəp tapiloqan. □ ■

²⁵ Burun arimizda yəttə aka-uka bar idi. Qoŋgi öyləngəndin keyin ölüp kətti. Pərzənt kərmigənliktin, ayalini ikkinqi qerindixining əmrigə qaldurdi.

²⁶ Birək ikkinqisidiki əhwalmu uningkiyə ohxax boldi, andin bu ix üqinqisidə taki yəttinqi qerindaxkiyə ohxax dawamlaxti.

²⁷ Ahirda, u ayalmu ölüp kətti.

²⁸ Əmdi tirilix künidə bu ayal yəttə aka-ukining kaysisining ayali bolidu? Qünki uni həmmisi əmrigə aloqan-də!

²⁹ Əysa ularqə mundaq jawab bərdi:

— Silər nə muqəddəs yazmilarni nə Hudaning kudritini bilmigənlikinglar üqün azoqansilər.

³⁰ Qünki ölümdin tirilgəndə insanlar öylənməydu, ərgə təgməydu, bəlki Hudaning ərxitiki pərixtilirigə ohxax bolidu.

³¹ Əmdi ölümdin tirilix məsilisi həkqkidə Hudaning silərgə eytqan:

³² «Mən İbrahim, İshak və Yəquplarning Hudasisidurmən!» degən xu səzini okumidinglarmu? Huda ölüklərninğ əməs, bəlki tiriklərninğ Hudasisidur!» □ ■

³³ Bu səzni angliqan həlk uning təlimidin həyranuqəs kəlixti. ■

*Əng muqim əmr**Mar. 12:28-34; Luqa 10:25-28*

³⁴ Pərisiylər uning Saduqiylarning aqzini tuwaqliqanlikini anglap, bir yərgə jəm boluxti. ■

³⁵ Ularning arisidiki bir Təwrat-qanun ustazi uni sinax məqsitidə uningdin: ■

³⁶ — Ustaz, Təwrat qanunidiki əng muqim əmr kaysi? — dəp kıstap soridi.

³⁷ U uningqə mundaq dedi:

— «Pərwərdigar Hudayingni pütin kəlbinq, pütin jening, pütin zehning bilən səygin» □ ■

³⁸ — əng uluq, birinqi orunda turidiqan əmr mana xu.

³⁹ Uningqə ohxaydiqan ikkinqi əmr bolsa «Qoxnangni özünqni səyğəndək səy». □ ■

□ 22:23 ««Ölgənlər tirilməydu» dəydiqan Saduqiylar» — «Saduqiylar» toqruqluq 16:1diki izahatni wə xundakla «Təbirilər»nimu kərüŋ. ■ 22:23 Mar. 12:18; Luqa 20:27; Ros. 23:8.

□ 22:24 «Bir kixi pərzəntsiz ölüp kətsə, uning aka yaki inisi tul qaloqan yənggisini əmrigə elip, qerindixi üqün nəsil qalduruxi lazim» — «Qan.» 25:5. ■ 22:24 Qan. 25:5-6; Yar. 38:8. □ 22:32 «Mən İbrahim, İshak və Yəquplarning Hudasisidurmən!» — «Mis.» 3:6. ■ 22:32 Mis. 3:6,15. ■ 22:33 Mat. 7:28. ■ 22:34 Mar. 12:28. ■ 22:35 Luqa 10:25.

□ 22:37 «Pərwərdigar Hudayingni pütin kəlbinq, pütin jening, pütin zehning bilən səygin» — «Qan.» 6:5. ■ 22:37 Qan. 6:5; 10:12; 30:6; Luqa 10:27. □ 22:39 «Qoxnangni özünqni səyğəndək səy» — «Law.» 19:18. ■ 22:39 Law. 19:18; Mar. 12:31; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; Yağ. 2:8.

5 Ular h mm   m llirini insanlar ya k z-k z kilix üqünla qilidu; q nki ular «ay t  qpliri»ni k ng kilip qigiwelip, tonlirining quqilirini uzun sanggilitip qoyidu;   ■

6 ular ziyapətlərdə tərdə, sinagoglarda aldink  orunlarda olturuxka, ■

7 bazarlarda kixil rning ular ya bol jan uzun salamlirio a w   zlrini «Ustaz, ustaz» d p ataxlirio a amrak kelidu.   ■

8 Birak sil r bolsanglar «Ustaz» d p atilixni qobul qilmanglar; q nki sil rning yal quz birla ustazinglar bar w  həmninglar kerindaxtursil r.  

9 Y r y zid  heqkandak kixini «Atam» demənglar, q nki p k t birla Atanglar, yəni  rxt  Turouqu  bardur.   ■

10 Sil r «mu llim» d p atilixnimu qobul qilmanglar, q nki p k t birla mu llim, yəni M sihning  zi bardur;

11 b lki aranglarda  ng mərtiwilik bol jan kixi sil rning hizmitinglarda bolidu. ■

12  zini yukiri tutmaqçi bol jini t w n kilinidu,  zini t w n tutqini yukiri kilinidu. ■

13 Birak  alinglar ya way,  y T wrat ustazliri w  Pərisiylər, sahtipəzlər! Sil r  rx padixahlikning ixikini insanlar ya taq r keliwatisilər! Ya  z nglar kirm ysil r, ya kirixni istig nl rning kirixigə yol qoymaysil r. ■

14  alinglar ya way,  y T wrat ustazliri w  Pərisiylər, sahtipəzlər! Sil r tul ayallarning mal-dunyasinu y watisil r, xundaktimu baxkilar aldida t kwadar k r ns k d p, uzundin-uzun dua kilisil r. Xunga, sil r tehimu  qir jaza a tartilisilər.   ■

15  alinglar ya way,  y T wrat ustazliri w  Pərisiylər, sahtipəzlər! Sil r birla adəmni etikadinglar ya kirg z x  q n, dengiz w  kuruklukni kezip qikisilər. Birak u kixi kirg z lg ndin keyin, sil r uni  zlinglardin ikki

  23:5 «Ular «ay t  qpliri»ni k ng kilip qigiwelip,...» — «ay t  qpliri» t kwadarlikni bild r x  q n pexan  yaki  sti bililik  qigiwelinidoljan, iqig  Təwratning elinoljan ayətlər yeziloljan p t k selinoljan kiqik kap. Ular bu ixni «Mis.» 13:9, 16 w  «Kan.» 6:8, 11:8g  asasen ad t qiloljan.

«Ular... tonlirining quqilirini uzun sanggilitip qoyidu» — T wrat boyiq   r kixil r tonlirio a muxundak quqilarnu bekitixi ker k (quqilar k k r nglik bololjaq , Hudaning «k ktin qux r lg n»  mrlirig   sl tm  bolsun deg n m ks tt  bekitilixk  buyrulojan — «Q l.» 15:38-39 w  «Kan.» 22:12ni k r ng). Birak p riysiyl r p k t özlrini t kwadar k rsitix  q n xundak qilatti. ■ 23:5 Q l. 15:38; Kan. 6:8; 22:12; Mat. 6:5. ■ 23:6 Mar. 12:38,39; Lu a 11:43; 20:46.   23:7

«Bazarlarda kixil rning ular ya bololjan uzun salamlirio a... amrak kelidu» — «uzun» deg n söz grek  tekist  yok; tarih t tqikatlirio a asasen ular ya qiloljan «salamlar»ni intayin uzun w  mur kk p d p bilimiz. « zlrini ustaz, ustaz» d p ataxlirio a amrak kelidu» — muxu y rd  «Ustaz» grek tilida (ibraniy tilidimu ohxaz) «Rabbi» deg n s z bilən ipadilinar.

■ 23:7 Y k. 3:1.   23:8 «Birak sil r bolsanglar «Ustaz» d p atilixni qobul qilmanglar» — yukirik  izahatni k r ng.   23:9 «Y r y zid  heqkandak kixini «Atam» demənglar» — rox nki, Məsih bu s zni rohij j h ttin eytkən; bu y rd  k zd  tutuloljini ad ml rning  z jismani y zid  «Ata», «Dada» degənlikni  m s, b lki məlum bir adəmni rohij j h ttin «Atam» deyixi k tisi tutuloljan,  lw tt . Demis kmu, nuroqun «hristiyan jama tl r» (məsilən, «Katoliklar» w  «Prawuslawiylar»)  z yet qilirini «Ata» d p ataydu; «Papa» w  «Pop» deg n s zl r  slid  «Dada» degənlikdur. ■ 23:9 Mal. 1:6. ■ 23:11 Mat. 20:26. ■ 23:12 Ayup 22:29; P nd. 29:23; Lu a 14:11; 18:14; Y k. 4:6,10; 1Pet. 5:5. ■ 23:13 Lu a 11:52.   23:14 «Halinglar ya way,  y T wrat ustazliri w  Pərisiylər, sahtipəzlər! Sil r tul ayallarning mal-dunyasinu y watisil r... xunga, sil r tehimu  qir jaza a tartilisilər» — bəzi kona keq rmlard  bu ay t tepilmaydu. Bu s zl r «Mar.» 12:40 w  «Lu a» 20:47dimu tepilidu. ■ 23:14 Mar. 12:40; Lu a 20:47; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11.

həssə bəttər boləjan dozahning pərzənti kilip yetixtürüp qikisilər. □

16 Həlinglarəja way, əy kəriəju yəlbaxqılar! Silər: «Hərəkəndək kixi ibadəthana bilən kəsəm kilsa, heqnemisi yok, birək ibadəthanidiki altunni tiləja elip kəsəm kiləjanlar kəsimidə turuxka kərzdar bolidu» dəysilər.

17 Əy əhməklər, korlar! Altun uluəju yaki altunni mukəddəs kiləjan ibadəthanimu?

18 Silər yənə: «Hərkim kurbangah bilən kəsəm kilsa, heqnemisi yok, birək kurbangah üstidiki hədiyəni tiləja elip kəsəm kiləjanlar kəsimidə turuxka kərzdar bolidu» dəysilər.

19 Əy korlar! Hədiyə uluəju yaki hədiyini mukəddəs kiləjan kurbangahmu? □

20 Xunga, kurbangahni tiləja elip kəsəm kiləjuqi bolsa həm kurbangah bilən həm uning üstidiki barlik nərsilər bilən kəsəm kiləjan bolidu.

21 İbadəthanini tiləja elip kəsəm kiləjuqimu həm ibadəthanini, həm «ibadəthanida Turəjuqi»ni tiləja elip kəsəm kiləjan bolidu. ■

22 Ərxni tiləja elip kəsəm kiləjuqi Hudaning təhti wə təhtə olturəjuqining nami bilən kəsəm kiləjan bolidu. ■

23 Həlinglarəja way, əy Təwrat ustayliri wə Pərisiyələr, sahtipəzlər! Qünki silər hətta yalpuz, arpibədiyan wə zirilərninğ ondin bir ülüxini əxrə kilip Hudaəja ataysilər-yu, birək Təwrat kanunining tehimu wəzinlik təəpliri boləjan adalət, rəhimdillik wə sadıqlıqni etibarəja heq almaysilər. Awwal muxu ixlarni orundixinglar kerək, andin xu ixlarnimu ada kilmay koymasliqinglar kerək. □ ■

24 Əy kəriəju yəlbaxqılar! Silər *qinənglərdiki* paxini süzüp eliwetisilər, ləkin birər təgini pütün peti yutuwetisilər! □

25 Həlinglarəja way, əy Təwrat ustayliri wə Pərisiyələr, sahtipəzlər! Silər qinə-qaqılarınğ texinla yuyup pakizliəjuqininglar bilən ularınğ iqi hərtürlük hərislik wə ixrətpərəslıkkə toləjan. ■

26 Əy kəriəju Pərisiy! Awwal qinə-qaqınınğ iqini pakla, xundakta teximu pak bolidu! ■

27 Həlinglarəja way, əy Təwrat ustayliri wə Pərisiyələr, sahtipəzlər! Silər akartip koyuləjan, sirti qıraylık kərunidəjan ləkin iqi ölüklərninğ ustıhanliri wə hərhil napak nərsilərgə toləjan kəbrilərgə ohxaysilər. ■

28 Xuningdək texinglərdin insanlarınğ aldidə həkkəniy adəmlərdək kərunisilər, ləkin iqinglar sahtipəzlik wə itaətsizlik bilən toləjan.

29 Həlinglarəja way, əy Təwrat ustayliri wə Pərisiyələr, sahtipəzlər! Qünki silər pəyəməbərlərninğ kəbrilirini yasap keliwətisilər, həkkəniylərninğ mazarlırini bezəp keliwətisilər ■

□ 23:15 «...silər uni əzliringlərdinğ ikki həssə bəttər boləjan dozahning pərzənti kilip yetixtürüp qikisilər» — «dozahning pərzənti» dozahka kiridəjan wə bəlkim baxqılarni dozahka baridəjan yoləja azduridəjan kixi bolsa kerək. □ 23:19 «Əy korlar!» — bəzi kona keqürümlilərdə «Əy əhməklər, korlar!» deyilidu. ■ 23:21 1Pad. 8:13; 2Tar. 6:1, 2. ■ 23:22

2Tar. 6:33; Yəx. 66:1; Mat. 5:34; Ros. 7:49. □ 23:23 «Həlinglarəja way, əy Təwrat ustayliri wə Pərisiyələr, sahtipəzlər! Qünki silər hətta yalpuz, arpibədiyan wə zirilərninğ ondin bir ülüxini əxrə kilip Hudaəja ataysilər-yu,...» — okurmənlərninğ esidə barki, Huda Təwrat kanunida ibadəthanidiki ixlər wə kahınlərninğ kirimi üqün Öz həlkəninğ məhsulətliridin «ondin bir ülüxi»ni tələp kiləjanidi. ■ 23:23 1Sam. 15:22; Hox. 6:6; Mik. 6:8; Mat. 9:13; 12:7; Luğa

11:42. □ 23:24 «Silər qinənglərdiki paxini süzüp eliwetisilər, ləkin birər təgini pütün peti yutuwetisilər!» — Təwrat kanunidiki bəlgilimilərgə əsasən həm paxa həm təgə gəximü hərəm gəx idi. ■ 23:25 Luğa 11:39. ■ 23:26 Tit. 1:15. ■ 23:27 Ros. 23:3. ■ 23:29 Luğa

11:47.

³⁰ wə silər: «Ata-bowilirimizning zamanida yaxioqan bolsak iduk, ularning pəyoqəmbərləning kənini təküxlirogə xerik bolmayttuk» — dəysilər.

³¹ Xunga silər öz sözünglar bilən özünglarning pəyoqəmbərlərni oltürgənləning əwladliri ikənlikinglaroqa guwahlik bərdinglar. □ ■

³² Undaқта, ata-bowiliringlar baxliqan kilmixlirini toluklanglar! □

³³ Əy yilanlar! Zəhərlik yilanlarning nəsilliri! Dozah jazasidin qandaқmu kutulalarsilər? ■

³⁴ Xunga mana, silərgə pəyoqəmbərlər, danixmənlər wə alimlarni əwətip turimən. Silər ularning bəzilirini krestləp oltürisilər, bəzilirini sinagogliringlarda dərrigə basislər, xəhərdin xəhərgə qooqlaysilər. □ ■

³⁵ Xundaқ kilip, həққaniy Həbilning qan kərzidin tartip taki silər ibadəthanidiki muқəddəs jay bilən qurbangahning arilikida oltürgən Bərekiyaning oqli Zəkəriyaning qan kərzigiqə, həққaniylarning yər yüzidə ekitiqan barlik qan kərzliri bu dəwrning bexiqə quxürülidu. □ ■

³⁶ Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, xu kilmixlarning jazasining həmmisi muxu dəwrning bexiqə quxidu.

Əysaning Yerusalem üqün nalə-pəryad kətürüxi
Luka 13:34-35

³⁷ Əy Yerusalem, Yerusalem! Pəyoqəmbərlərni oltüridoqan, əzigə əwətilgən əqlilərni qalma-kesək kilidoqan xəhər! Mekiyan qüjilirini qanat astioqa yioqkandəк pərzəntliringni qanqə qətim qoynumoqa almaқqi boldum, lekin silər unimidinglar! □ ■

□ **23:31 «Silər öz sözünglar bilən özünglarning pəyoqəmbərlərni oltürgənləning əwladliri ikənlikinglaroqa guwahlik bərdinglar»** — demək, ular pəyoqəmbərlərni oltürgənlərni «ata-bowilirimiz» dəp etirap kilidu. Ular kəp baxқа əllərdəк daim «ata-bowiliri»ni mahtap, biz ularning ən'əniliridə dawamlıқ mengiximiz kerək, — dəytti. Lekin xu ata-bowiliringning ən'əniliri Hudaning həққaniy tələplirigə zit bolup kəlgən wə xu səwəbtinmu pəyoqəmbərlərni oltürgən. ■ **23:31** Ros. 7:51; 1Tes. 2:15. □ **23:32 «Undaқта, ata-bowiliringlar baxliqan kilmixlirini toluklanglar!»** — Məsihning bu kinayilik, həjwiy gepi: «Silərnin ata-bowiliringlarning izlirini bəşqininglar — (ularning ən'əniləni tutup, Hudaning əmrlirini taxlap) meni oltürüp ularning ixlirini tolukliqininglardur!» degəndəktur. ■ **23:33** Mat. 3:7.

□ **23:34 «... silərgə pəyoqəmbərlər, danixmənlər wə alimlarni əwətip turimən»** — «alimlar» degən bu sözni adəttə «Təwrat ustazliri» dəp tərijimə kilimiz. Lekin Əysa Məsih öz kəridax Yəhudiy həlқigə əwətidioqan «ustazlar»ni pəқət «Təwrat ustazi» degili bolmaydu, bəlki «Təwrat-Injil ustazliri» bolidu. ■ **23:34** Mat. 10:16,17; Luka 10:3; 11:49; Yh. 16:2; Ros. 7:52.

□ **23:35 «...həққaniy Həbilning qan kərzidin tartip taki silər ibadəthanidiki muқəddəs jay bilən qurbangahning arilikida oltürgən Bərekiyaning oqli Zəkəriyaning qan kərzigiqə...»** — Həbilning oltürülüxi toqruluk «Yar.» 4:8-11, Zəkəriyaning oltürülüxi «2Tar.» 24:20-22ni kəring. Bu ikki wəқə Yəhudiyarning Təwratni ən'əniwi orunlaxturux tartipi boyiqə Təwratning əng bevida wə ayiqida hatirilidu. «2Tar.» 24:20-22 boyiqə Zəkəriyaning atisining ismi «Yəhoyada» idi. «Bərekiya» uning baxқа ismi bolsa kerək («Yəhoyada» həm «Bərekiya» degən ikki isim «Yahқа (Pərwərdigaroqa) mədhijə oқulsun» degən mənidiki mənidax sözlərdur). ■ **23:35** Yar. 4:8; 2Tar. 24:21; Ibr. 11:4. □ **23:37 «Əy Yerusalem, Yerusalem!...»** — Muқəddəs Kitabta, adəmnin ismini ikki qətim qəkirix — uningə bolqan qongқur mehİR-muהəbbitini wə əzigə tolimu əziz ikənlikini kərsitidu. «Mekiyan qüjilirini qanat astioqa yioqkandəк pərzəntliringni qanqə qətim qoynumoqa almaқqi boldum, lekin silər unimidinglar!» — «pərzəntliring» — Yerusalemdikilərnin əzlrini kərsitidu. ■ **23:37** Zəb. 17:8; 91:4; Mat. 21:35,36; Luka 13:34.

38 Mana, əmdı öyüŋglar silərgə harabə bolup qalidu! □ ■

39 Qünki mən xuni silərgə eytip qoyayki, silər: «Pərwərdigarning namida kəlgüçigə mubarək bolsun!» demigüqə, silər meni qaytidin heç kərəlməysilər. □ ■

MƏSIH DƏWRIDIKI YERUSALEM XEHIRI

Yerusalem

24

İbadəthanining wəyran qilinixidin bexarət; ahirkı zamanlardiki alamətlər

Mar. 13:1-31; Luqə 21:5-33

1 Əysa İbadəthanidin çikip, aldişə ketiwatqanda, muhlisliri yenişə kelip uning diqqitini İbadəthana binalirışə tartmaqçı boldi. ■

□ **23:38** «...öyüŋglar silərgə harabə bolup qalidu» — üç bilsik söz bolup: (1) Hudaning İbadəthanisi (lekin Məsihning «silərnin öyüŋglar» degini boyıqə bu öy hazır Hudaningki əməs, pəkət silərninکیدur); (2) əzlrining qoru-jaylırı; (3) bala-qaklılrının wəyran bolidiqanlıqını kərsitidu. ■ **23:38** Zəb. 69:25; Yəx. 1:7; Yər. 7:34; Mik. 3:12; Ros. 1:20. □ **23:39**

«Pərwərdigarning namida kəlgüçigə mubarək bolsun!» —Muxu İbarə Zəbur 118:26tın elinolan bolup, həlkning Məsihni qarxi ələqanlıqını kərsitidu. Demək, ular Əysaning Məsih İkanlığıgə İxinip etirap qılmişuqə ular uni qayta kərməydu. Bu söz xu muhım pakitni kərsitidukı, Əysa Məsih dunyaya qaytip kəlginidə, Yəhüdiy həlki əllikaqan uningə etiqad baolap etirap qılolan bolidu. ■ **23:39** Zəb. 118:26. ■ **24:1** Mar. 13:1; Luqə 21:5.

Kəlgüsi toqrisidiki bexarətlər

³ U Zəytun teoʻida olturoʻanda, muhlisliri astioʻina uning yenioʻa kelip: — Bizgə eytqinçu, bu degənli ring qaʻan yüz beridu? Sening *qaytip* kelixing wə zamanning ahirini kərsitidioʻan kandaq alamət bolidu? — dəp soraxti. ■

⁴ Əysa ularoʻa jawabən mundaq dedi:

— Həzi bolunglarki, heqkim silərni azdurup kətmisun. ■

⁵ Qünki nuroʻun kixilər mening namimda kelip: «Məsih mən bolimən» dəp, kəp adəmlərni azduridu. ■

⁶ Silər urux həwərliri wə urux xəpilirini anglaysilər, bulardın alaqzadə bolup kətmənglar; qünki bu ixlarning yüz berixi mukərrər. Lekin bular ahirət əməs.

⁷ Qünki bir millət yənə bir millət bilən uruxka qikidu, bir padixahlik yənə bir padixahlik bilən uruxka qikidu. Jay-jaylarda aqarqilik, wabalar wə yər təwrəxlər yüz beridu. □ ■

⁸ Lekin bu ixlarning yüz berixi «tuotutning toloʻiqining baxlinixi» bolidu, halas. □

⁹ Andin kixilər silərni tutup azab-oqubətkə selip, oltüridu, mening namim wəjidin pütkül əllər silərdin nəprətlinidu. ■

¹⁰ Xuning bilən nuroʻunlar etikadidin tanidu, bir-birini tutup beridu wə bir-birigə eqmənlik kilidu. □

¹¹ Nuroʻun sahta pəyoʻəmbərlər məydanə qiqip, nuroʻun kixilərnı azduridu. ■

¹² Itaətsizlik-rəzilliklərnıng kəpiyixi tüpəylidin, nuroʻun kixilərdiki mehır-muhəbbət sowup ketidu. ■

¹³ Lekin ahirəqiqə bərdaxlik bərgənlər kutquzulidu. ■

¹⁴ Barlik əllərgə agah-guwahlik bolsun üqün, *Hudaning* padixahliki həkkidiki bu hux həwər pütkül dunyaoʻa jakarlinidu; andin zaman ahiri bolidu. □

Yerusalemda wəyran qiloʻuqi «yirginlik nomussizlik» pəyda bolidu

¹⁵ Daniyal pəyoʻəmbər kəyt qiloʻan «wəyran qiloʻuqi yirginlik nomussizlik»ning mukəddəs jayda turoʻinini kərgininglarda (kitabhan bu səzning mənisini qüxəngəy), □ ■

¹⁶ Yəhudiə əlkisidə turuwatqanlar taoləroʻa qaqsun;

¹⁷ əgzidə turoʻan kixi əyidiki nərsə-kəraklirini aloʻili qüxməyła qaqsun.

■ **24:3** Mar. 13:1, 3; Luqa 21:7; Ros. 1:6. ■ **24:4** Yər. 29:8; Əf. 5:6; Kol. 2:18; 2Tes. 2:3; 1Yuha. 4:1.

■ **24:5** Yər. 14:14; 23:25; Yh. 5:43. □ **24:7** «bir millət yənə bir millət bilən uruxka qikidu» — ibranıy tilida (xundakla grek tilida) bu ibarə dunya boyiqə kəngəyən uruxlarnı kərsitixi mumkin («Yəx.» 19:2, «2Tar.» 15:3-6də bu turaklik ibarə toʻruluk misallar bar. ■ **24:7** Yəx. 19:2. □ **24:8** «Lekin bu ixlarning yüz berixi «tuotutning toloʻiqining baxlinixi» bolidu, halas» — Əysa Məsih kaysi ix «tuotulidu», uni biwasitə deməydu. Təwəndiki səzli rigə qaršoʻanda u «yengi zaman»ning tuotuluxini kərsitidu, dəp qaraymiz. ■ **24:9** Mat. 10:17; Luqa 21:11,12; Yh. 15:20; 16:2; Wəh. 2:10. □ **24:10** «nuroʻunlar etikadın tanidu» — grek tilida «nuroʻunlar putlaxturulidu» deyilidu. Xunga baxka birhil təjmisı: «nuroʻunlar gunahka azdurulidu». ■ **24:11** 2Pet. 2:1. ■ **24:12** 2Tim. 3:1.

■ **24:13** Mat. 10:22; Mar. 13:13; Luqa 21:19; Wəh. 2:7,10; 3:10. □ **24:14** «Hudaning padixahliki həkkidiki bu hux həwər» — grek tilida «padixahlikning bu hux həwəri» deyilidu.

□ **24:15** «Daniyal pəyoʻəmbər kəyt qiloʻan «wəyran qiloʻuqi yirginlik nomussizlik» — «wəyran qiloʻuqi yirginlik nomussizlik» toʻqrisida «Dan.» 9:24-27ni wə u toʻruluk izahatlarıni kəring. ■ **24:15** Dan. 9:27; Mar. 13:14; Luqa 21:20; 2Tes. 2:4

18 Etizlikta turoqan kiximu qapinini aloqili oygigə yanmisun.

19 U künlərdə hamilidar ayallar wə bala emitiwatqanlarning haliqə way!
□

20 Kaqidioqan waqtinglarning kix yaki xabat küniqə toqra kelip qalmasliki üqün dua qilinglar. □ ■

21 Qünki u qaoqda dunya apiridə bolqandin muxu qaoqiqə körülüp baqmioqan həm kəlgüsidimu körülməydiqan dəhxətlik azab-oqubət bolidu. ■

22 U künlər azaytilmisa, heqkandaq ət igisi kutulalmaytti; lekin *Hudaning* Əz tallioqanliri üqün u künlər azaytilidu.

23 Əgər u qaoqda birsi silərgə: «Kəranglar, bu yərdə Məsih bar!» yaki «*Məsih* ənə u yərdə!» desə, ixənmənglar. ■

24 Qünki sahta məsihlər wə sahta pəyoqəmbərlər məydanoqə qikidu, qaltis məjizilik əlamətlər wə karamətlərni kərsitidu; xuning bilən əgər mumkin bolidiqan bolsa, hətta *Huda* tallioqanlarnimu azduratti. ■

25 Mana, mən bu ixlar yüz berixtin burun silərgə ukturup qoydum.

26 Xuning üqün, birsi silərgə: «Kəranglar, u qəl-bayawanda!» desə, u yərgə barmənglar. «Kəranglar, u iqliridiki öylərdə!» desə, ixənmənglar. ■

27 Qünki qakmaq xərktin oqərbkə yalt-yult qilip qandaq qakqan bolsa, İnsan'ooqlining kelixi xundak bolidu.

28 Qünki jəsət qaysi yərdə bolsa, u yərdimu kuzoqunlar toplixidu! □ ■

İnsan'ooqlining qaytip kelixi

29 U künlərdiki azab-oqubətlər ötüp kətkən həman, quyax qariyidu, ay yoruklukini bərməydu, yultuzlar asmandin təkülüp quxidu, asmandiki küqlər lərzigə kelidu. □ ■

30 Andin İnsan'ooqlining əlamiti asmandin kərunidu; yər yüzidiki pütkül kəbililər yioqə-zar kətürüxidu. Ular İnsan'ooqlining küq-qudrət wə uluq xan-xərpə iqidə asmandiki bulutlar üstidə keliwatqanliqini kəridu. □ ■

□ 24:19 «u künlərdə hamilidar ayallar wə bala emitiwatqanlarning haliqə way!» — undak kixilərgə keqix əpsiz bolidu, əlwəttə. □ 24:20 «Kaqidioqan waqtinglarning kix yaki xabat küniqə toqra kelip qalmasliki üqün dua qilinglar» — Yəhüdiy diniy ərbablarning Təwrat qanunioqə bolqan qyxəngisigə əsasən, Yəhüdiylar ədətə xabat (dəm elix) künidə xəhər dərwazisi wə dukanlarni təkxi kerək. Bu küni səpər kiliş mən'i kilinoqan bolqəqə, Qanaanda (Pələstində) turoqanlarqə nisbətən yeməklik setiwelix wə baxqə yərlərgə keqix intayin qulaysiz bolidu. «Kix»ta Yəhüdiyədə dərya-wadilarda su pat-pat texip turoqəqə, kixtimu keqix intayin təs bolidu. ■ 24:20 Ros. 1:12. ■ 24:21 Dan. 12:1. ■ 24:23 Mar. 13:21; Luqə 21:8.

■ 24:24 Qan. 13:2; 2Tes. 2:11. ■ 24:26 Luqə 17:23. □ 24:28 «Qünki jəsət qaysi yərdə bolsa, u yərdimu kuzoqunlar toplixidu!» — bu birlik sezlərnin mənisi Təwrat, «Ayup» 39:26-30 wə «Yəx.» 34:1-8, 15-17-ayətlər bilən munasiwət bolsa kerək. Xu ayətlərdə kərsitilgəndək, «Pərwədigarın küni»də zor qiroqinliq bolidu. ■ 24:28 Ayup 39:30; Luqə 17:37. □ 24:29 «... quyax qariyidu, ay yoruklukini bərməydu, yultuzlar asmandin təkülüp quxidu, asmandiki küqlər lərzigə kelidu» — «Yəx.» 13:10, 34:4, «Yo.» 2:10ni kəring. «Asmandiki küqlər» bəlkim barlik jin-xəytanlarni kərsitidu; «lərzigə kelidu» bəlkim ularning küqtin kəlixini kərsitidu. ■ 24:29 Yəx. 13:10; 34:4; Əz. 32:7; Yo. 2:31; 3:15; Mar. 13:24; Luqə 21:25.

□ 24:30 «yər yüzidiki pütkül kəbililər yioqə-zar kətürüxidu» — «Zək.» 12:10ni kəring. «Ular İnsan'ooqlining küq-qudrət wə uluq xan-xərpə iqidə asmandiki bulutlar üstidə keliwatqanliqini kəridu» — «Dan.» 7:13bi kəring. ■ 24:30 Dan. 7:10; Mat. 16:27; 25:31; 26:64; Mar. 13:26; 14:62; Luqə 21:27; Ros. 1:11; 2Tes. 1:10; Wəh, 1:7.

31 U pərixtilirini zor jaranglik bir kanay sadasi bilən əwətidu, ular uning tallioqanlirini dunyaning tət bulungidin, asmanning bir qetidin yənə bir qetigiqə həryərdin yioqip bir yərgə jəm kilidu. □ ■

Ənjür dərihidin sawaқ elix

32 Ənjür dərihidin mundaқ təmsilni biliwelinglar: — Uning xahliri kəkirip yopurmaқ qıkarəqanda, yazning yekınlap qaloqanlikini bilisilar. ■

33 Huddi xuningdək, *mən baya degənlirimning* həmmisini kərgininglarda, uning yekınlap qaloqanlikini, hətta ixik aldida turuwatqanlikini biliwelinglar. □

34 Mən silərgə bərhək xuni eytip koyayki, bu alamətlərninğ həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ətməydu. □

35 Asman-zemin yokilidu, biraқ mening səzliminğ hərgiz yokalmaydu. ■

36 Lekin xu küni wə waқit-saitining həwirini bolsa, heqkim bilməydu — hətta ərxtili pərixtilərmu bilməydu, uni pəkət Atamla bilidu. □ ■

37 Əmdi Nuh pəyoəəmbərning künliridə qandaқ boləjan bolsa, Insan'ooli *qaytip* kəlgəndimu xundaқ bolidu. ■

38 Qünki topan kelixidin ilgiriki künlərdə, Nuh kemigə kirip olturoqan küngiqə, *xu zamandiki* kixilər yəp-iqip, əylinip wə yatlik bolup kəlgənidi. ■

39 Topan tuyuqsiz kelip həmmisini oərk kiləuqə, kixilər bu ixning uningdin həwərsiz bolup turoqanoqə ohxax, Insan'oolining *qaytip* keliximu xundaқ bolidu.

40 U küni, etizda ikki kixi turoqan bolidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu; ■

41 ikki ayal tügəmə bexida turup un tartiwatqan bolidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu.

42 Xuning üqün, həxyar bolunglar, qünki Rəbbinglarning *qaytip* kelidoqan waқti-saitini bilməysilar. □ ■

43 Lekin xuni bilinglarki, əgər əy igisi oərninğ keqisi kaysi jesəktə kelidoqanlikini bilgən bolsa, səgək turup oərninğ əyni texip kirixigə hərgiz yol koymaytti. ■

□ **24:31 « Pərixtilər** uning tallioqanlirini dunyaning tət bulungidin,... həryərdin yioqip bir yərgə jəm kilidu» — «dunyaning tət bulungidin» grek tilida «tət xamilidin» bilən ipadiliniidu. ■ **24:31** 1Kor. 15:52; 1Tes. 4:16. ■ **24:32** Mar. 13:28; Luқа 21:29. □ **24:33 «... Uning yekınlap qaloqanlikini, hətta ixik aldida turuwatqanlikini biliwelinglar»** — bu tekisttiki «uning» yaki Insan'oolining əzini, yaki kelidoqan künini, yaki Hudaning padixahlikini kərsitidu («Luқа» 21:31ni kəruңg). □

□ **24:34 «...bu alamətlərninğ həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ətməydu»** — əgər tiləqə elinoqan alamətlər Yerusaleminğ weyran boluxioqə (miladiyə 70-yili) (24-bab 2-ayət) qaritiloqan bolsa, undaқта «dəwr» degən səz təbiyiki (1) Əysaning dəwridə yaxap otkən adəmləni kərsitidu. Əgər Məsiһning dunyaəqə *qaytip* kelixigə (24:30) qaritiloqan bolsa, «dəwr» degən səz bəlkim (2) pütün Yəһudiyə həlkini (3) bu ayətlərdə eytiləni «də»xətlik azab-oқubət»tiki wəqələrninğ baxlinix dəwridə yaxioqanlarni kərsitidu. Xunga barlik wəqələr xu dəwr iqidə yüz beridu, degnlik bolidu. Bizningqə (3)-xərh əldi-kəyni ayətlərgə əng bəp kelidu. ■ **24:35** Zəb. 102:25-27; Yəx. 51:6; Mar. 13:31; Ibr. 1:11. □ **24:36 «Lekin xu küni wə waқit-saitining həwirini bolsa, heqkim bilməydu — hətta ərxtili pərixtilərmu bilməydu, uni pəkət atamla bilidu»** — bəzi kona keqürmilərdə «nə oşul bilməydu» degən səzlərmu tepillidu. ■ **24:36** Mar. 13:32; Ros. 1:7. ■ **24:37** Yar. 6:2; Luқа 17:26; 1Pet. 3:20; 2Pet. 2:5. ■ **24:38** Yar. 7:7. ■ **24:40** Luқа 17:34; 1Tes. 4:17. □ **24:42 «qünki Rəbbinglarning qaytip kelidoqan waқti-saitini bilməysilar»** — yaki «qünki Rəbbinglarning qaytip kelidoqan künni bilməysilar». ■ **24:42** Mat. 25:13; Mar. 13:33; Luқа 12:40; 21:36. ■ **24:43** Luқа 12:39; 1Tes. 5:2; 2Pet. 3:10; Wəһ. 3:3; 16:15.

44 Xuningoşa ohxax, silermu tøygar turunglar. Qünki Insan'ooli siler oylimioşan waqit-saettə kaytip kelidu!

Ixənqlik wə ixənqsiz qakarlar

Luka 12:41-48

45 Hojayini öz öyidikilergə mäs'ul kılıp, ularoşa ozuk-tülükini waqti-waqtida təksim kılıp berixkə təyinligən ixənqlik wə pəmlik qakar kim bolidu? □ ■

46 Hojayin öyigə kaytkanda, qakirining xundak kiliwatqinining üstigə kəlsə, bu qakarning bəhtidur!

47 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, hojayin uni pütün igilikini baxkuruxka qoyidu.

48 Lekin mubada xu qakar rəzil bolup kənglidə: «Hojayinim həyal bolup qalidu» dəp oylap,

49 baxka qakar buradərlirini bozək kılıxka wə hərəkkəxlərgə həmrah bolup yəp-iqixkə baxlisa,

50 xu qakarning hojayini kütülmigən bir küni, oylimioşan bir waqitta kaytip kelidu

51 wə uni kesip ikki parqə kılıp, uning nesiwisini sahtipəzlər bilən ohxax təkirdə bekitidu. Xu yərdə yioşa-zarlar kətürüldü, qixlrini ojuqurlitidu.■

25

On kız qoldax tooşrisidiki təmsil

1 U waqtida, ərx padixahlıki huddi kollirioşa qiraşlarni elip toyi boləşan yigitni qarxi elixka qıkkən on kız qoldaxka ohxaydu.

2 Bu kızlarning bəxi pəmlik, bəxi bolsa pəmsiz.

3 Pəmsiz kızlar qiraşlrini aloşan bolsimu, yenioşa may eliwalmaptu.

4 Pəmlik kızlar bolsa qiraşlrini bilən billə kaqilirida maymu eliwaptu.

5 Yigit keqikip kəlgəqkə, ularning həmmisini uyku besip uhlap qaptu.

6 Yerim keqidə: «Mana, yigit kəldi, qarxi elixka qıkinglar!» degən awaz angliniptu.

7 Buning bilən bu kızlarning həmmisi ornidin turup qiraşlrini pərləptu.

8 Pəmsiz kızlar pəmlik kızlaroşa: «Qiraşlrimiz eqüp qaləliwatidu, meyinglardin beringlarqu» dəptu.

9 Birək pəmlik kızlar: «Yaq, bolmaydu! Bərsək, bizgimu həm silərgimu yətməsliki mumkin. Yahxisi, özünglar may satquqilarning yenioşa berip setiwelinger!» dəptu.

10 Lekin ular may setiwəloşili ketiwatqanda, yigit kelip qaptu, tøygar bolup boləşan kızlar uning bilən birlikdə toy ziyapitigə kiriptu. İxik taqiliptu.

11 Keyin qaləşan kızlar kaytip kelip: «Ojoşam, ojoşam, ixikni eqiwətkəyla!» dəptu.

□ **24:45 «öz öyidikilər»** — «öyidikilər» muxu yərdə hojayinning öyidiki hizmətkarlar wə qakarlrini kərsitidu. **«hojayini öz öyidikilərgə mäs'ul kılıp, ularoşa ozuk-tülükini waqti-waqtida təksim kılıp berixkə təyinligə ixənqlik wə pəmlik qakar kim bolidu?»** — bu sözlər awwal rosullar, andin Hudaning barlık hizmətkarlıoşa qaritilip eytilidu, əlwəttə («Luka» 12:41-48nimu kəşung). ■ **24:45** Mat. 25:21; Luka 12:42. ■ **24:51** Mat. 8:12; 13:42; 22:13; 25:30; Luka 13:28.

12 Birak u: «Silərgə bərhək eytayki, mən silərnə tonumaymən» dəp jawab beriptu.

13 Xuning üqün səgək bolunglar, qünki nə Insan'oolining kelidioqan künini nə saitini bilməysilər. ■

«Talent» tapxuruluxi toqrisidiki təmsil •••• «Talent» toqrulux 15-ayattiki izahatni kəring

Luka 19:11-27

14 Ərx padixahlığı huddi yaqa yurtka qikmaqçı bolup, öz qakarlrini qakirip dunyasini ularoqa tapxuroqan adəmgə ohxaydu. ■

15 U adəm hər bir qakarning kabilyitigə qarap, birsigə bəx talant, birsigə ikki talant, birsigə bəx talant, birsigə bir talant kümüx tənggə berip, yaqa yurtka yol aptu. □

16 Bəx talant tənggə aloqan qakar berip okət kilip, yənə bəx talant tənggə payda tepiptu.

17 Xu yolda ikki talant tənggə aloqinimu yənə ikki talant tənggə payda aptu.

18 Lekin bir talant tənggə aloqini bolsa berip yərnə kolap, hojayini bərgən pulni kəmp yoxurup koyuptu.

19 Əmdi uzun wakıt ətkəndin keyin, bu qakarlarning oqojisi kaytip kelip, ular bilən hesablixiptu.

20 Bəx talant tənggə aloqini yənə bəx talant tənggəni koxup elip kelip: «Olojam, sili mənə bəx talant tənggə tapxuroqandila. Qarsila, yənə bəx talant tənggə payda aldim» dəptu.

21 Hojayini uningqa: Obdan boptu! Yahxi wə ixənqlik qakar ikənsən! Mən sənə hawalə kiləqan kiqikkinə ixta ixənqlik bolup qikting, seni kəp ixlaroqa koyimən. Kəl, hojayiningning huxalliqoqa ortak bol!» dəptu.

22 Ikki talant tənggə aloqinimu kelip: «Olojam, sili mənə ikki talant tənggə tapxuroqandila. Qarsila, yənə ikki talant tənggə payda aldim» dəptu.

23 Hojayini uningqa: «Obdan boptu! Yahxi wə ixənqlik qakar ikənsən! Mən sənə hawalə kiləqan kiqikkinə ixta ixənqlik bolup qikting, seni kəp ixlaroqa koyimən. Kəl, hojayiningning huxalliqoqa ortak bol!» dəptu.

24 Andin, bir talant tənggə aloqinimu kelip: «Olojam, silining qing adəm ikənliklrini biləttim, qünki əzliri terimioqan yərdin hösulni oruwalalayla, həmdə uruk qaqmioqan yərdinmu hamən alila.

25 Xunga kərkup, silining bərgən bir talant tənggilirini yərgə kəmp yoxurup koyoqanidim. Mana pullirini alsila» dəptu.

26 Oqojisi uningqa: «Əy, rəzil, hurun qakar! Sən meni terimioqan yərdin oruwalidioqan, uruk qaqmioqan yərdin hamən alidioqan adəm dəp bilip,

27 heq bolmioqanda pulumni jazanihorlaroqa amanət koyuxung kerək idioq! Xundaq kiləqan bolsang mən kaytip kəlgəndə pulumni əsümi bilən aloqan bolmamtim?!

28 Xunga, uning kolidiki talant tənggəni elip, on talant tənggə bar boləqanoqa beringlar!

■ 25:13 Mat. 24:42; Mar. 13:33,35. ■ 25:14 Luka 19:12. □ 25:15 «U adəm hər bir qakarning kabilyitigə qarap, birsigə bəx talant, birsigə ikki talant, yənə birsigə bir talant kümüx tənggə berip,...» — oqurmənlərgə ayan bolsunki, xu qaoqlarda «talant» birhıl pul birliki, kımətlik kümüx tənggə idi. Yukiridiki 18:24diki izahatnımu kəring. Uyoqr tilida «talant» degən səz daim dəl xu təmsildin qikqan kəmqə mənəsidə ixlitilidu. Xu qaoqda qakarlaroqa tapxuruloqan bu pullar bəlkim təhminən 85000, 34000 wə 17000 dollaroqa toqra kelətti (2010 hesablinatqan).

29 Qünki kimdə bar bolsa, uningəta tehimu көp берилidu, uningda molqilik bolidu; əmma kimdə yok bolsa, həтта uningda bar boləjanlirimu uningdin məhrum kəlinidu. □ ■

30 Bu yarəmsiz qakarni texidiki qarəngölulükə aqikip taxlanglar! U yərdə yioqa-zarlar kətürülidu, qixlirini oququrlitidu» dəptu. ■

Ahirəttiki sorəq

31 İnsan'ooqli öz xan-xəripə iqidə barlıq pərixtiliri bilən billə kəlginidə, xərəplik təhtidə olturidu. ■

32 Barlıq əllər uning aldioğa yioqulidu. Padiqi köylarni əqkilərdin ayrioqinidək u ularni ayriydu; □ ■

33 u köylarni ong yenioğa, əqkilərnə sol yenioğa ayriydu.

34 Andin Padixah ong yenidikilərgə: «Əy Atam bəht ata kəlojanlar, kəlinglar! Aləm apiridə boləjandin beri silər üqün təyyarlanəjan padixahlıqə waris bolup igə bolunglar! ■

35 Qünki aq kəloqinimda silər mənə yeməklik bərdinglar, usuz kəloqinimda ussuluk bərdinglar, musapir bolup yürginimdə öz əyünglərgə aldinglar, ■

36 yalingaq kəloqinimda kiydürdünglar, kesəl bolup kəloqinimda həlimdin həwər aldinglar, zindənda yatqinimda yoklap turdunqlar» — dəydu. □ ■

37 U qəoqda, həkkanıy adəmlər uningəta: «I Rəb, biz seni qağan aq kərup ozuk bərdük yaki usuz kərup ussuluk bərdük?»

38 Seni qağan musapir kərup əyümizgə alduk yaki yalingaq kərup kiyyüzduk?»

39 Sening qağan kesəl boləjiningni yaki zindənda yatqiningni kərup yoklap bərdük?» dəp soraydu.

40 Wə Padixah ularəta: «Mən silərgə bərhək xuni eytayki, muxu kərinədxlirimdin əng kiqikidin birərsigə xularni kəloqinimlərgə, dəl mənə kəlojan boldunqlar» dəp jawab beridu. ■

41 Andin u sol yenidikilərgə: «Əy lənitilər, kəzümədin yokilinglar! Xəytan bilən uning pərixtilirigə həzirlənanəjan mənəggü əqməs otka kiringlar! ■

42 Qünki aq kəloqinimda mənə ozuk bərmidinglar, usuz kəloqinimda ussuluk bərmidinglar;

43 musapir bolup yürginimdə öz əyünglərgə almidinqlar, yalingaq kəloqinimda kiydürmidinqlar, kesəl boləjnimdə wə zindənda yatqinimda yoklimidinglar» dəydu.

44 U qəoqda, ular: «I Rəb, seni qağan aq, usuz, musapir, yalingaq, kesəl yaki zindənda kərup turup hizmitingdə bolmidük?» dəydu.

□ 25:29 «Qünki kimdə bar bolsa, uningəta tehimu көp берилidu, uningda molqilik bolidu; əmma kimdə yok bolsa, həтта uningda bar boləjanlirimu uningdin məhrum kəlinidu» — bu əhmiyyətlik sөz 13:12dimu tepilidu. ■ 25:29 Mat. 13:12; Mar. 4:25; Luqa 8:18; 19:26.

■ 25:30 Mat. 8:12; 13:42; 22:13; 24:51; Luqa 13:28. ■ 25:31 Mat. 16:27; 26:64; Mar. 14:62; Luqa 21:27; Ros. 1:11; 1Tes. 4:16; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ 25:32 «Barlıq əllər uning aldioğa yioqulidu» — «əllər» dəgən bu sөz İnjlidiki көp yərlərdə Yəhudi əməs əllərnə kərsətidu. Xəytan bəzidə «yat əllər» yaki «taipilər» dəp tərjimə kəlimiz. ■ 25:32 Əz. 34:17,20; Mat. 13:49.

■ 25:34 Mat. 20:23; Mar. 10:40. ■ 25:35 Yəx. 58:7; Əz. 18:7; İbr. 13:2. □ 25:36 «kesəl bolup kəloqinimda həlimdin həwər aldinglar» — grek tilidə «kesəl bolup kəloqinimda mənə yoklinglar».

«zindənda yatqinimda yoklap turdunqlar» — grek tilidə «zindənda yatqinimda yenioğa kəlip turdunqlar». ■ 25:36 Yəx. 58:7; 2Tim. 1:16; Yəq. 2:15,16. ■ 25:40 Pənd. 19:17; Mat. 10:42; Mar. 9:41; Yh. 13:20; 2Kor. 9:6. ■ 25:41 Zəb. 6:8; Yəx. 30:33; Mat. 7:23; Luqa 13:25,27; Wəh. 19:20.

⁴⁵ Andin padixah ularoşa: «Mən silərgə bərhək xuni eytayki, muxulardin əng kiçikidin birərsigə xundak kilmioşninglar mangimu kilmioşan boldunglar» dəp jawab beridu. ■

⁴⁶ Buning bilən ular mənggülik jazaşa kirip ketidu, lekin həkkanıylar bolsa mənggülik həyatqa kiridu. ■

26

Əysani öltürüş suyikəsti

Mar. 14:1-2; Luğa 22:1-2; Yh. 11:45-53

¹ Əysa bu sözləni kılıp bolqandin keyin, muhlisliroşa:

² — Silərgə məlumki, ikki kündin keyin «ötüp ketix həyti» bolidu, xu qaoşda İnsan'ooşli krestlinix üqün tutup berilidu, — dedi. □ ■

³ Bax kaşınlar wə aksaqallar Qayafa isimlik bax kaşinning sariyida jəm boluxti. ■

⁴ Ular Əysani kəndak kılıp hıylə-nəyrəng bilən tutup öltürüş toşrisida məslihət kılıxti.

⁵ Biraq ular:

— Bu ix həyt-ayəm künliri kılınmisun. Bolmisa, həlk arisida malimançilik çiqixi mumkin, — deyixti.

Hudaguy ayalning Əysaşa ətir qeqixi

Mar. 14:3-9; Yh. 12:1-8

⁶ Əmdi Əysa Bəyt-Aniya yezisida, «Simon mahaw»ning eyidə bolqinida, □

⁷ bir ayal uning yenioşa kirdi. U aq kaştexi xexidə nahayıti kimmətlik ətirni elip kəlgən bolup, Əysa dastihanda olturoşanda, ətirni uning bexioşa kuydi. ■

⁸ Ləkin muhlislar buni kərüp hapa boluxup:

— Zadi nemixka bundak israpçilik kılınidu?

⁹ Qünki bu ətirni kəp puloşa setip, pulini kəmbəoşəllərgə sədikə kılisa bolattioşu! — deyixti.

¹⁰ Ləkin Əysa ularning kənglidikini bilip ularoşa:

— Bu ayalning kənglini nemə dəp aşritisilər? Qünki u mən üqün yahxi bir ixni kildi.

¹¹ Qünki kəmbəoşəllər daim silərnəng aranglarda bolidu, ləkin mening aranglarda boluxum silərgə daim nesip boliwərməydu! ■

¹² Bu ayalning bu ətirni bədinimgə kuyuxi mening dəpnə kılıniximoşa təyyar boluxum üqün boldi.

¹³ Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, bu hux həwər pütkül dunyaning kəyeridə jakarlansa, bu ayal əslinip, uning kıləşan bu ixni tərplinidu, — dedi.

■ 25:45 Pənd. 14:31; 17:5; Zək. 2:12.

■ 25:46 Dan. 12:2; Yh. 5:29.

□ 26:2 «xu qaoşda

Insan'ooşli krestlinix üqün tutup berilidu» — «krestləx» — krest (qapras qaoşaq)kə mihlax arçilik ölüm jazasi berixtin ibarət. Bəsimu bu adəməni kaşttik harlaydioşan, intayin dəhşətlik, Rim imperiyəsi boyiqə əng azablik ölüm jazasi idi. ■ 26:2 Mar. 14:1; Luğa 22:1; Yh. 13:1

■ 26:3 Zəb. 2:2; Yh. 11:47; Ros. 4:27.

□ 26:6 «Əysa Bəyt-Aniya yezisida, «Simon

mahaw»ning eyidə bolqinida...» — «Simon mahaw» yaki ««Mahaw kesili» deyilidioşan Simon». Bu Simon bəlkim ilgiri mahaw kesiligə giriptar bolqanıdi. Bizningə bu ix bilən «Yuh.»

12:1-11da hatiriləngən wəxə bir ixtur. ■ 26:7 Mar. 14:3; Luğa 7:37; Yh. 11:2; 12:3.

■ 26:11 Kan. 15:11; Mar. 14:7; Yh. 12:8.

Yəhuda Əysaoga satkunluk qilixka wadə kilidu

14 Bu ixtin keyin, on ikkiyləndin Yəhuda İxkariyot isimlik biri bax kaħinlarning aldioəa berip: □ ■

15 — Uni tutup bərsəm, manga nemə berisilər? — dedi. Ular uning aldioəa ottuz kümüx tənggə koydi. ■

16 Yəhuda xuningdin etibarən uni tutup berixkə muwapıq pürsət izdəxkə baxlıdi.

«Ətüp ketix heyti»ning kəqlik tamiki

Mar. 14:21-22; Luəa 22:7-14, 21-23; Yħ. 13:21-30

17 Petir nan heyting birinöi küni, muħlislar Əysaning yenioəa kelip: — Ətüp ketix heyting tamikiəi yeyixing üqün kəyərdə təyyarlıximizni halaysən? — dəp soridi. □ ■

18 U ularoəa:

— Xəhərgə kirip palanöining öyigə berip uningoəa: «Ustaz: — Wakit-saitim yeħinlixip kəldi, ətüp ketix heytiəi muħlisirim bilən birliktə sening öyüəgdə ötküzəy — dəydu» dəp eytinglar, — dedi.

19 Muħlislar Əysaning tapiloəinidək ətüp ketix heyting tamikiəi xu yərdə təyyarlıdi.

20 Kəqəkurun, u on ikkiylən bilən dastihanda olturdi. ■

21 Ular oəizaliniwatəanda u:

— Mən silərgə bərhək xuni eytip koyayki, aranglardiki birəylən manga satkunluk kilidu, — dedi. ■

22 *Buni anglap* ular intayin kayoəoəa qəməp, bir-birləp uningdin:

— Ya Rəb, mən əməstimən? — dəp soraxəa baxlıdi.

23 U jawabən: — Qolidiki nanni mən bilən təng tawaxəa təgürgən kixi, manga satkunluk qiləuqi xu bolidu. ■

24 İnsan'oəli dərwəxə *muəəddəs yazmilarda* əzi toərisida pütöləinidək *əlümgə* ketidu; biraq İnsan'oəlining tutup berilixigə wasitiqi boləan adəmnin əhalioəa way! U adəm tuəulmioəan bolsa yahxi bolattı! — dedi.

25 Uningoəa satkunluk kilidioəan Yəhuda:

— Ustaz, mən əməstimən? — dəp soridi. U uningoəa:

— Əzüəg deding jumu, — dedi. □

«Rəbning ziyapiti»

Mar. 14:22-26; Luəa 22:15-20; 1Kor. 11:23-25

□ **26:14** «Yəhuda İxkariyot isimlik biri bax kaħinlarning aldioəa berip...» — xu qəoəda ikki «bax kaħin» bar idi — «Annas» wə uning küy'oəli «Kayafa». ■ **26:14** Mar. 14:10; Luəa 22:4.

■ **26:15** Zək. 11:12. □ **26:17** «Petir nan heyting birinöi küni...» — «petir nan heyti» yəttə kün bolidu, birinöi küni «ətüp ketix heyti»-mu təng bolidu. Bu küni, Yəhudiylar koy soyup, əyliridə koy gəxi, petir nan yəydu («Mis.» 12-bab, «Law.» 23:4-8, «Qəl.» 28:16-25ni kərüəg).

«Ətüp ketix heyting tamikiəi yeyixing üqün kəyərdə təyyarlıximizni halaysən?» — «ətüp ketix heyting tamiki»ning muħim qisəi «ətüp ketix qurbanlık qozisi» idi («Mis.» 12:3-11, «Law.» 23:5, «Qəl.» 28:16, «Qan.» 16:1-7ni kərüəg). ■ **26:17** Mis. 12:17; Mar. 14:12; Luəa 22:7.

■ **26:20** Mar. 14:17; Luəa 22:14; Yħ. 13:21. ■ **26:21** Ros. 1:17. ■ **26:23** Zəb. 41:9; Luəa 22:21; Yħ. 13:18. □ **26:25** «Ustaz, mən əməstimən?» — «ustaz» — İbraniy tilida «rabbi» deyilidu.

«Əzüəg deding jumu» — mənisə, «dəl sən» bolidu. Yəhuda bu səzni anglioəandin keyin dərhəl qıqip bax kaħinlarning yenioəa barəan bolsa kərax. «Markus», «Luəa», «Yuhanna»diki «ətüp ketix» heyting kəqlik tamiki» toərisidiki bayanlarni kərüəg.

26 Ular oʻzaliziniyatqanda, Əysa bir nanni qolitoja elip *Hudaoja* taxakkur-hamdusana eytkandin keyin, uni oxtup, muhlisliroja uləxtürüp bərdi wə: —Elinglar, yənglar, bu mening tenim, — dedi. □ ■

27 Andin, qolitoja jamni elip *Hudaoja* taxakkur-hamdusana eytip, uni muhlisliroja tutup:

— Həmməylən buningdin iqinglar.

28 Bu mening nurojun adəmləning gunahlrining kəqürüm qilinixi üqün təküldiojan, yengi əhdini tüzidiojan qenimdur. □ ■

29 Lekin mən xuni silərgə eytayki, Atamning padixahlikida silər bilən birliktə yengidin xarabtin iqmiguqə, üzüm telining xərbisini hərgiz iqməymən, — dedi.

30 Ular mədhijə küyini eytkandin keyin talaoja qikip, Zəytun teojoja qarap ketixti. ■

Muhlislarning Əysadin waz keqixi

Mar. 14:27-31; Luqa 22:31-34; Yh. 13:36-38

31 Andin Əysa ularoja:

— Būgün keqə silər həmminglar mening tūpəylimdin tandurulup putlix-isilər, qünki *muqəddəs yazmilarda*: —

«Mən padiqini uruwetimən,

Padidiki qoylar patiparaq bolup tarkitiwetilidu» dəp pütülgən. □ ■

32 Lekin mən tirilgəndin keyin Galiliyegə silərdin burun barimən, — dedi. ■

33 Petrus uningoja jawabən:

— Həmməylən sening tūpəyilingdin tandurulup putlaxsimu, mən hərgiz putlaxmaymən, dedi. ■

34 Əysa uningoja: — Mən sanga bərhək xuni eytip qoyayki, būgün keqə horaz qillaxtin burun, sən məndin üq qetim tanisən, — dedi. ■

35 Petrus uningoja:

— Sən bilən billə əlüxüm kerək bolsimu, səndin hərgiz tanmaymən, — dedi. Qalqan muhlislarning həmmisimu xundaq deyixti.

Əysaning Getsimanə baqjisidiki dua-tilawiti

Mar. 14:32-42; Luqa 22:39-46

36 Andin Əysa ular bilən billə Getsimanə degən yərgə kəldi. U muhlislaroja: «Mən u yakka berip dua-tilawət kilip kəlgüqə, muxu jayda olturup turunglar» dedi. ■

37 U Petrusni, xundaqla Zəbədiyning ikki oqlini birgə elip mangdi wə kattik azablinip, kengli tolimu pərixan boluxqa baxliidi. □

□ 26:26 «Əysa bir nanni qolitoja elip Hudaoja taxakkur-hamdusana eytkandin keyin...» — yaki «Əysa bir nanni qolitoja elip, uni bərikətligəndin keyin,...». ■ 26:26 Mar. 14:22; Luqa 22:19; 1Kor. 11:23. □ 26:28 «Bu mening nurojun adəmləning gunahlrining kəqürüm qilinixi üqün təküldiojan, yengi əhdini tüzidiojan qenimdur» — «yengi əhdə» yaki «Hudaning əhdisi» yaki «mənggülik əhdə». Təwrat, «Yər.» 31:31-34, «Əz.» 36:25-27, «Luqa» 22:20ni, «Ibr.» 13:20 wə «Təbirilər»ni kəring. ■ 26:28 Mis. 24:8. ■ 26:30 Mar. 14:26; Luqa 22:39; Yh. 18:1.

□ 26:31 «Mən padiqini uruwetimən, padidiki qoylar patiparaq bolup tarkitiwetilidu» — «Zək.» 13:7. Muxu bexarəttə sezlüğü Hudaning Əzi, əlwəttə. ■ 26:31 Zək. 13:7; Yh. 16:32. ■ 26:32 Mar. 14:28; 16:7. ■ 26:33 Luqa 22:33. ■ 26:34 Yh. 13:38. ■ 26:36 Mar. 14:32; Luqa 22:39; Yh. 18:1. □ 26:37 «Zəbədiyning ikki oqli» — Yakup wə Yuhanna.

38 U ularoq:

— Jenim ëlidiqandæk bækmu azablanmakta. Silër bu yërdä qelip, män bilën birliktë oyoqak turunglar, — dewidi, ■

39 Wë sæl nerirak berip, özini yërgä etip düm yetip dua qilip:

— I Atam, mumkin bolsa, bu qëdäh mändin ötüp kätSun! Lekin bu ix män halioqandæk ämäs, sæn halioqandæk bolsun, — dedi. □ ■

40 U muhlislarning yenioqä qaytip kälginidä, ularning uhlap qaloqanlikini körüp, Petruska:

— Män bilën billë birër sætmu oyoqak turalmidinglarmu?!

41 Ezikturuluxtin saqlinix üqün, oyoqak turup dua qilinglar. Roh pidakar bolsimu, lekin kixining ätliri ajizdur, — dedi. □ ■

42 U ikkinqi ketim berip, yënë dua qilip:

— I Atam, ägër män bu qëdähni iqmisäm u mändin kätmisä, undaqta sening iradäng ada qilinsun, — dedi.

43 U ularning yenioqä qaytip kälginidä, yënë uhlap qaloqanlikini kördi, qünki ularning közliri uyquqä ilinöqanidi.

44 Xuning bilën u ulardin ayrilip üqinqi ketim berip, yënë xu sözlär bilën dua kildi.

45 Andin u muhlislarning yenioqä kelip ularoq:

— Silër tehiqë uhlawatamsilër, tehiqë däm eliwatamsilër? Mana, waqit-saiti yekinlaxti; Insan'ooqli gunahkarlarning qolioqä tapxurulidu. □

46 Köpunglar, ketäyli; mana, manga satkunluk kilidioqan kixi yekin kældi! — dedi.

Äysaning tutqun kilinixi

Mar. 14:43-50; Luqa 22:47-53; Yh. 18:3-12

47 Uning sözi tehi tügimäyla, on ikkiyländin biri bolöqan Yëhüda kældi; uning yenida bax kahinlar wë hälk aqsakalliri tärripidin äwätilgän, qiliq-toqmaqlarni kötürgän zor bir top adäm bar idi. ■

48 Uningöqä satkunluk qilöquqi ular bilën alliburun ixarätni bekitip: «Män kimni söysäm, u däl xudur. Silër uni tutunglar» döp kelixkänidi.

49 U udul Äysaning aldioqä berip:

— Salam, ustaz! — döp uni söyüp kätti. □

50 Äysa uningöqä:

— Äqinäm, nemä döp kælding? — dedi. Xuning bilën, hëliqi adämlär yopurulup kelip, Äysaqä qol selip, uni tutqun kildi. □

51 Wë mana, Äysaning yenedikilärdin biräylän qiliqini suqurup, bax kahinning qakirioqä uruwidi, uning qulikini xilip quxürüwätti.

52 Äysa uningöqä:

— Qiliqingni kinqioqä sal, qiliq kötürgänlär qiliq astida hëlak bolidu.

■ 26:38 Yh. 12:27. □

26:39 «I Atam, mumkin bolsa, bu qëdäh mändin ötüp kätSun!

Lekin bu ix män halioqandæk ämäs, sæn halioqandæk bolsun!» — «bu qëdäh» uning aldidiki azab-oqubätlerni kersitidu. Tawratning көp yärliridä «qëdäh» däl xu mänidä ixlitilidu (mäsilän «Zab.» 75:8, «Yex.» 51:17, 22, «Yer.» 25:15dä). ■ 26:39 Mat. 20:22,23; Luqa 22:41; Yh. 6:38.

□ 26:41 «Roh pidakar bolsimu, lekin kixining ätliri ajizdur» — «kixining ätliri» grek tilida «ät». Injilda «ät» yaki «ät-tän» daim degüdäk adämning öz teni tärripidin azduralidioqan, gunahkar täbiitini kersitidu. «Rimliklaroqä»diki «kirix söz»imizni körüng. ■ 26:41 Gal. 5:17.

□ 26:45 «Silër tehiqë uhlawatamsilär, tehiqë däm eliwatamsilär?» — yaki bolmisa: «Әmdi uhlawerisilär, däm eliwerisilär!» (kinayilik göp) yaki päkät: «Әmdi uhlanglar, däm elinglar!».

■ 26:47 Mar. 14:43; Luqa 22:47; Yh. 18:3. □ 26:49 «Salam, ustaz!» — «Ustaz» ibraniy tilida

«rabbi» deyilidu. □ 26:50 «äqinäm, nemä döp kælding?» — yaki «Äqinäm, qilidioqaningni qil».

⁵³ Yaki meni Atisioja nida qilalmaydigan boldi, döp oylap qaldingmu?! Xundak kilsamla U manga xuan on ikki kismdin artuq paxixta mangdur-mamdu? □

⁵⁴ Biraq men undak kilsam, muqoddas yazmilardiki bu ixlar muqorrar bolidu degän bexaretler qandakmu emalgä axurulsun? — dedi. ■

⁵⁵ Xu paxittä Äysa toplaxkan adamlargä qarap:

— Bir karaxqini tutidiganäq kiliq-tokmaklarni ketürüp meni tutkili kaxsiläroqu? Män hër küni ibadethana hoylilirida silär bilän billä olturup tälüm berättim, lekin silär u qaoqda meni tutmidinglar.

⁵⁶ Lekin bu pütün ixlarning yüz berixi paxojambärlarning muqoddas yazmilirida aldän eytqanlirining emalgä axuruluxi üqün boldi, — dedi. Bu qaoqda, muhlislarning hämmisi uni taxlap qexip ketixti. ■

Aliy kengaxmidä sotlinix

Mar. 14:53-65; Luqa 22:54-55, 63-71; Yh. 18:13-14, 19-24

⁵⁷ Ömdi Äysani tutkun kilöjanlar uni bax kahin Kayafaning aldioja elip berixti. Täwrat ustazliri bilän aqsakallarmu u yördä jëm boluxkanidi. ■

⁵⁸ Petrus uningöja taki bax kahinning sariyining hoylisisioja yiraxtin ägixip kelip, ixning aqiwetini kërux üqün iqkirigä kirip, qarawullarning arisida olturdi.

⁵⁹ Bax kahinlar, aqsakallar wä pütün aliy kengaxmä äzaliri Äysani ölüm jazasioja mähkum kilix üqün, yalojan guwah-ispät izdäytti. □ ■

⁶⁰ Nurojun yalojan guwahqilar otturioja qixkan bolsimu, ular bulardin heqkandak ispatqa erixälmidi. Ahirda, ikki yalojan guwahqi otturioja qixip:

⁶¹ — Bu adäm: «Män Hudaning ibadethanisini buzup taxlap, üq kün iqidä kayta qurup qixalaymän» degän, dedi. □ ■

⁶² Bax kahin ornidin turup, uningöja:

— Qeni, jawab bärmämsän? Bular sening üstüngdin zadi qandak guwahliklarni beriwatidu? — dedi. ■

⁶³ Lekin Äysa süküt kilip turiwärdi.

Bax kahin uningöja:

— *Mänggü* hayat bolöuqi Huda bilän sening kaxsäm kilixingni buyruymänki, bizgä eyt, Hudaning Oqli Mäsih sänmu?» — dedi. ■

⁶⁴ Äysa mundak jawab kayturdi:

— Xundak, sening deginingdäk. Lekin xunimu silärgä eytayki, buningdin keyin silär Insan oqlining Qadir Bolöuqining ong yenida olturidiojinini wä köktiki bulutlar üstidä kelidiojinini kərisilär. □ ■

⁶⁵ Xuning bilän bax kahin tonlirini yirtip taxlap:

□ **26:53 «on ikki kismdin artuq paxixta»** — muxu yördä «kism» degän söz adättä grek tilida bälkim altä mingqä äskärni kersitixi mumkin. ■ **26:54** Zəb. 22:6; 40:6-8; 69:1-4,10; Luqa 24:25.

■ **26:56** Ayup 19:13; Zəb. 88:8, 18; Zək. 13:7. ■ **26:57** Mar. 14:53; Luqa 22:54; Yh. 18:12.

□ **26:59 «Aliy kengaxmä»** — yänä sorax məjlisi, «Sanhedrin» deyilidu. ■ **26:59** Mar. 14:55; Ros. 6:13. □ **26:61 «Bu adäm: «Män Hudaning ibadethanisini buzup taxlap, üq kün iqidä kayta qurup qixalaymän» degän»** — «Yuh.» 2:19-20ni kërüng. Mäsihning tolux eytqini bu guwahqining deginidäk emäs. ■ **26:61** Yh. 2:19. ■ **26:62** Mar. 14:60. ■ **26:63** Yəx. 53:7; Mat. 27:12,14. □ **26:64 «Xundak, sening deginingdäk»** — Mäsihning jawabining grek tilida «Xundak, lekin əhwal däl sening oyliqiningdäk emäs» degän puriki qixqidu. ■ **«keyin silär Insan' oqlining Qadir Bolöuqining ong yenida olturidiojinini wä köktiki bulutlar üstidä kelidiojinini kərisilär»** — Täwrat, «Dan.» 7:13ni kërüng. ■ **26:64** Zəb. 110:1; Dan. 7:13; Mat. 16:27; 24:30; Mar. 14:62; Luqa 22:69; Ros. 1:11; Rim. 14:10; 1Tes. 4:16; Wəh. 1:7.

— U kupurluk kildi! Əmdi baxka hər kandaq guwahqining nemə həjiti? Mana, özünqlar bu kupurlukni anglidinglar! □

⁶⁶ Buningoşa nemə dəysilər? — dedi.

— U əlüm jazasioşa layıktur! — dəp jawab qayturuxti ular.■

⁶⁷ Buning bilən ular uning yüzigə tükürüp, uningoşa muxt atkili turdi. Bəziliri uni kaqatlap.■

⁶⁸ — Əy Məsih, pəyoqəmbərqilik qilmamsən, eytip bakqina, seni kim urdi? — deyixti.■

Petrusning Əysadin tenixi

Mar. 14:66-72; Luqa 22:56-62; Yh. 18:15-18, 25-27

⁶⁹ Əmdi Petrus sarayning taxkiriği həylisida olturatti. Bir dedək uning yenioşa kelip:

— Sən Galiliyəlik Əysa bilən birgə idingou, — dedi.■

⁷⁰ Lekin u həmməylənniğ aldida inkar kilip: — Sening nemə dəwatqanliğining qüxənmidim! — dedi.

⁷¹ Andin u dalanoşa qıkkanda, uni kərgən yənə bir dedək u yərdə turojanlaroşa:

— Bu adəmmu Nasarətlik Əysa bilən birgə idi, — dedi.

⁷² U yənə inkar kilip: —

Mən u adəmmi tonumaymən! — dəp kəsəm iqtı.

⁷³ Bir'azdin keyin, u yərdə turojanlar Petrusning yenioşa kelip uningoşa:

— Xühhisizki, sən ularning biri ikənsən, qünki tələppuzung seni pax kilidu, — deyixti.□

⁷⁴ Petrus qattik qaroxlar bilən kəsəm kilip:

— U adəmmi zadi tonumaymən! — deyixigila horaz qillidi.

⁷⁵ Petrus Əysaning: «Horaz qillaxtin burun, sən məndin üq ketim tanisən!» degən sözini esigə aldı. U taxkirişa qıkip, qattik yioşa-zar kətürdi.■

27

Yəhudaning əlüxi

Mar. 15:1; Luqa 23:1-2; Yh. 18:28-32

¹ Tang atqandila, pütün bax kahınlar bilən həlk aqsakalliri Əysani əlümgə məhkum kildurux üqün məslihtəlxeti.■

² Ular uni baqlap apirip, waliy Pontius Pilatuska tapxurup bərdi.■

³ Uningoşa satkunluk qiloşan Yəhuda uning əlümgə həküm kilinjoşanlikini kərüp, bu ixlaroşa puxayman kildi wə bax kahınlar bilən aqsakallarəşa ottuz kümüx tənggini qayturup berip:

□ **26:65** «Xuning bilən bax kahin tonlirini yirtip taxlap...» — bax kahin əysani «kupurluk kildi» dəp qarap, əzining buningoşa boləşan qəqūxi wə oşəzipini ipadiləş üqün kiyimlirini yirtkan. Əysaning əzining Məsih ikənlikini etirap kilixi, uning Hudaşa has həqūk wə xəhərat mənədidur, degənlikidur. Yənə xuni eytimizki, bax kahinning tonlirini yirtixning əzi Təwrat kanunioşa hilap idi («Law.» 10:6, 21:10). ■ **26:66** Law. 24:16. ■ **26:67** Yəx. 50:6. ■ **26:68** Ayup 16:10; Luqa 22:64; Yh. 19:3. ■ **26:69** Mar. 14:66; Luqa 22:55; Yh. 18:16,25. □ **26:73** «Xühhisizki, sən ularning biri ikənsən, qünki tələppuzung seni pax kilidu» — «tələppuzung seni pax kilidu» — Petrus Galiliyə tələppuzi bilən səzləytti. ■ **26:75** Mat. 26:34; Mar. 14:30; Luqa 22:61; Yh. 13:38 ■ **27:1** Zəb. 2:2; Mar. 15:1; Luqa 22:66; 23:2; Yh. 18:28. ■ **27:2** Ros. 3:13.

4 — Mən bigunah bir janning qeni təkülükxə satkunluk kılıp gunah etküzdüm, — dedi.

Buningoşa bizning nemə karimiz? Öz ixingni bil! — deyixti ular.

5 Yəhuda kümüx tənggiləni ibadəthanining iqiğə qəriwətti wə u yərdin ketip, talaşa qikiş, esilip olüwaldi. □ ■

6 Bax kaşınlar kümüx tənggiləni yioşiwelip: —

Bu hun tölümi boləjan *tənggilərdur*, ularni ibadəthanining həzinişiğə koyux haram, — deyixti. □

7 Ular əzara məslihləlixip, bu pullar bilən yaka yurtluklarəşa yərlik bolsun dəp, sapalqining bir parqə etizlikini setiwaldı. □ ■

8 Xunga bu yər həziroşiqə «kanlik etiz» dəp atilip kəlməktə.

9 Xu ix bilən Yərəmiya pəyoşəmbər təripidin burun eytiləjan munu bexarət əməlgə axuruldi: —

«İsrail həlki uning üqün başaləp bekitkən bahasını,

Yəni ottuz kümüx tənggini ular elixti, ■

10 Wə Pərwərdigar manga kərsətkəndək, Sapalqining etizini setiwelixkə həjləxti». □ ■

Əysaning waliy Pilatusning aldida sotlinixi

Mar. 15:2-5; Luğa 23:3-5; Yh. 18:33-38

11 Əmdi Əysa waliyning aldiəşa turoşuzuldi. Waliy uningdin:

— Sən Yəhudiylarning padixahimu? — dəp soridi.

Eytkingəndək, — dedi Əysa. □ ■

12 Ləkin bax kaşınlar wə aqsakallar uning üstidin ərz-xikayət kıləqanda, u bir eozizmu jawab bərmidi.

13 Buning bilən Pilatus uningəşa:

— Ularning sening üstüngdin kıləjan xunqə kəp xikayətlirini anglimay-watamsən? — dedi. ■

14 Biraq u *Pilatuskə* jawabən *xikayətlərnin* birsigimu jawab bərmidi. Waliy buningəşa intayin həyran qaldı. ■

15 Hər ketimlik *ətüp ketix* həytida, waliyning halayik tələp kıləjan bir məhbusni ularəşa koyup bərix aditi bar idi. ■

□ 27:5 «Yəhuda... talaşa qikiş, esilip olüwaldı» — «talaşa qikiş» bəlkim xəhərnin sirtioşa bərixini kərsitidu. ■ 27:5 2Sam. 17:23; Ros. 1:18. □ 27:6 «Bu hun tölümi boləjan

tənggilərdur, ularni ibadəthanining həzinişiğə koyux haram» — «haram» — muxu yərdə, Təwratta qəkləngən, demək. □ 27:7 «sapalqining bir parqə etizlikini setiwaldı» — yaki «sapalqining etizlikini»ni setiwaldı — mumkinçiliki barki, «sapalqining etizlikini» həmmə adəmgə məlum boləjan bir yərnin ismi idi. ■ 27:7 Ros. 1:19. ■ 27:9 Zək. 11:12. □ 27:10

«İsrail həlki uning üqün başaləp bekitkən bahasını, yəni ottuz kümüx tənggini ular elixti, wə Pərwərdigar manga əmr kıləqandək, sapalqining etizini setiwelixkə həjləxti» — bu bəxarətlik səzlər (9-10 ayətlər)ning kəpinqisi «Zəkəriya» 11:12-13din elinəjan. Əmdi nemixkə Matta bu səzləni Yərəmiya pəyoşəmbərninçiki dəydu? Biz bu toşruluk «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. 9-10-ayətlərnin baxkə birhül tərjimisi: «... tənggini mən aldim, wə ular Pərwərdigar manga əmr kıləqandək, sapalqining etizini setiwelixkə həjləxti». ■ 27:10 Yər. 32:6-9; Zək. 11:12, 13 □ 27:11 «Əysa... «Eytkingəndək, dedi» — Məşihning «Eytkingəndək» degən jawabınin grek tilida «Xundək, ləkin əşwal dəl sening oylişinğəndək əməş» degən purik qikişdi. ■ 27:11

Mar. 15:2; Luğa 23:3; Yh. 18:33. ■ 27:13 Mat. 26:62. ■ 27:14 Yəx. 53:7; Ros. 8:32. ■ 27:15

Mar. 15:6; Luğa 23:17; Yh. 18:39.

16 Əyni waqıtta, *rimliklarning* Barabbas isimlik atıki qıkkın bir məhbusi *zindanda* idi. □ ■

17 Halayik jəm bolojanda, Pilatus ulardin:

— Kimni silərgə qoyup beriximni halaysilər? Barabbasnimu yaki Məsih dəp atalojan Əysanimu? — dəp soridi □

18 (qünki u *bax kahin katarliklarning* həsəthorluqi tüpəylidin uni tutup bərgənlikini bilətti).

19 Pilatus «sorak təhti»də olturojanda, ayali uningoja adəm əwətip: — U həkkaniy kixining ixioja arilaxmiojin. Qünki tünügün keqə uning səwəbidin qüxümdə kəp azab qəktim, — dəp həwər yətküzdi. □

20 Lekin bax kahinlar wə aksaqallar bolsa halayikni maqul kilip, Barabbasni qoyup berixni wə Əysani yokitixni tələp kıldurdi. ■

21 Waliy jawabən ulardin yənə:

— Silərgə bu ikkisining qaysisini qoyup beriximni halaysilər? — dəp soridi.

Barabbasni, — deyixti ular.

22 Pilatus əmdi: — Undak bolsa, Məsih dəp atalojan Əysani kandaq bir tərəp kilay? — dedi.

Həmməylən:

— U krestlənsun! — deyixti.

23 Pilatus:

— Nemixka? U zadi nemə yamanlik ötküzüptu? — dəp soridi.

Birak ular tehimu kattik warkirixip:

U krestlənsun! — dəp turuwelixti.

24 Pilatus sözliwerixning bihudə ikənlikini, bəlki buning ornioja maliman-qilik qikidiojanlikini kərüp, su elip, kəpçilikning aldida kolini yuqraq:

— Bu həkkaniy adəmning kenişə mən jawabkar əməsmən, buningoja özünqlar məs'ul bolunglar! — dedi.

25 Pütün həlk jawabən:

— Uning kəni bizning üstimizgə wə balilirimizning üstigə qüxsun! — deyixti. ■

26 Buning bilən Pilatus Barabbasni ularoja qikirip bərdi. Əysani bolsa kattik qamqilatqandin keyin, krestləxkə *ləxkərlirigə* tapxurdi. □

Ləxkərləning Əysani mazaq kilixi

Mar: 15:16-20; Yh, 19:2-3

27 Andin waliyning ləxkərliri Əysani uning ordisişə elip kirip, pütün ləxkərlər topini bu yərgə uning ətrapişə yiojdi. □ ■

□ 27:16 «Barabbas isimlik atıki qıkkın bir məhbüs» — bəzi kona keqürmilərdə «Əysa Barabbas isimlik atıki qıkkın bir məhbüs» deyilidu. ■ 27:16 Mar. 15:7; Luqa 23:19; Yh. 18:40.

□ 27:17 «Barabbasnimu yaki Məsih dəp atalojan Əysanimu?» — yaki «Əysa Barabbasnimu yaki Məsih dəp atalojan Əysanimu?». □ 27:19 «Qünki tünügün keqə uning səwəbidin qüxümdə kəp azab qəktim» — yaki «qünki u tünügün keqə qüxümgə kirip, kəp azablandı». ■

27:20 Mar. 15:11; Luqa 23:18; Yh. 18:40; Ros. 3:14. ■ 27:25 Ros. 5:28. □ 27:26 «Əysani bolsa kattik qamqilatqandin keyin...» — Rim imperiyəsində jəza qamqiliri birnəqqə təsmilik bolup, hər bir təsmişə qoşuxun wə ustihan parqilliri bəşlənən bolidu. Qamqiləjan waqtida jəzaşə tartiloquci yalingəqlinip, yərgə tizlandırulup, ikki yenida turojan ləxkər uni qamqilaytti.

□ 27:27 «walyıning ləxkərliri Əysani walyıning ordisişə elip kirip» — «walyıning ordisi» grek (latin) tilida «praytorium» deyilidu. «pütün ləxkərlər topini bu yərgə uning ətrapişə yiojdi» — «ləxkərlər topi» (grek tilida «kohort») 500-600 kixidin tərkib tapqan. ■ 27:27 Mar. 15:16; Yh. 19:2.

- 28 Ular Əysani yalingaqlap, uqisioğa pərəng rənglik ton kiydürüxti. □
 29 Tikənlik xahqılarnı ərüp bir taj yasap, bexioğa kiydürdi wə ong kوليوğa bir qomuxni tutkuzdi. Andin uning aldioğa tizlinip: «Yaxioqayla, Yəhudiylarning padixahi!» dəp mazak kilixti. □
 30 Uningoğa tükürüxti, qomuxni elip uning bexioğa uruxti.
 31 Uni xundak mazak qiləqandin keyin, tonni saldurup, uqisioğa öz kiyimlirini kiydürdi wə krestləx üqün elip mengixti.

Əysaning krestlinixi

Mar. 15:21-32; Luğa 23:26-39; Yh. 19:17-19

- 32 Ular taxkiriəğa qikkində, Kurini xəhirlilik Simon isimlik bir kixini uqritip, uni tutup kelip Əysaning krestini uningəğa məjburiy kətürgüzdü. □ ■
 33 Ular Golgota, yəni «Bax səngək» dēgən yərgə kəlgəndə, ■
 34 Əysaəğa iqx üqün kəkrə süyi arilaxturuloğan aqqıq xarab bərdi; lekin u uni tetip baqqāndin keyin, iqxili unimidi. □ ■
 35 Ləxkərlər uni krestligəndin keyin, qək taxlixip kiyimlirini əzara bəlxüwəldi. ■
 36 Andin u yərdə olturup uningəğa kəzətqilik kildi.
 37 Ular uning bexining yukiri təripigə «Bu Əysa, Yəhudiylarning padixahidur» dəp yeziloğan xikayətnamə tahtiyini bekitti. ■
 38 Əysa bilən tēng ikki qarəqımu krestkə mihlanəqan bolup, biri ong tərpidə, yənə biri sol tərpidə idi. ■
 39 Bu yərdin ətəkənlər baxlirini qaykixip, uni həkərtləp: ■
 40 — Kəni, sən ibadəthanini buzup taxlap, üq kün iqidə kaytidin yasap qikidiəqan adəm, əmdi əzünəni kütqüzə! Hudaning Ooqli bolsang, kresttin qüxüp baqqına! — deyixti. ■
 41 Bax kahinlarmu, Təwrat ustazliri wə aqsakallar bilən birgə uni məshirə kilip:
 42 — Baxqılarnı kütqüzuptikən, əzini kütqüzəlməydu. U Israilning padixahimix! Əmdi kresttin qüxüp baqsunqu, andin uningəğa etikad kilmiz.
 43 U Hudaəğa tayanəqan! Huda uni əzizlisə, hazır kütqüzup baqqay! Qünki u: «Mən Hudaning Ooqli» dēgənidi, — deyixti. □
 44 Uning bilən tēng krestləngən qarəqılarmu uni xundak həkərtləxti.

- 27:28 «Ular Əysani yalingaqlap, uqisioğa pərəng rənglik ton kiydürüxti» — «pərəng rənglik» (yaki səsün rənglik) xu qəqda xahənə kiyimning rənggi xundak idi («Mar.» 15:17, «Yuh.» 19:2ni kəring). Ular xu «xahənə ton» arkilik Əysani «padixah bolamsən?!» dəp mazak kilməqçi. □ 27:29 «Ular... tikənlik xahqılarnı ərüp bir taj yasap, bexioğa kiydürdi wə ong kوليوğa bir qomuxni tutkuzdi» — ular qomuxni padixahning xahənə həsisi süpitidə mazak kilip kوليوğa tutkuzəqan. □ 27:32 «...Kurini xəhirlilik Simon isimlik bir kixini uqritip, uni tutup kelip Əysaning krestini uningəğa məjburiy kətürgüzdü» — «Əysaning kresti» — Əysa əzini jazalaydiəqan qoral boləqan xu krest (qəpras yaəq)ni əslidə əzi yüdüp mengixi kərək idi. U xundak kattik qamqılanəqanki, həlsirap, yüdüp mangelmiəqan bolsa kərək. ■ 27:32 Mar. 15:21; Luğa 23:26. ■ 27:33 Mar. 15:22; Luğa 23:33; Yh. 19:17. □ 27:34 «...Əysaəğa iqx üqün kəkrə süyi arilaxturuloğan aqqıq xarab bərdi» — eytixlarəğa qarəqanda, krestkə mihlinidiəqanlarəğa aqriqni pəssaytx məksitidə dora arilaxturuloğan xarab berilidikən. ■ 27:34 Zəb. 69:21 ■ 27:35 Zəb. 22:18; Mar. 15:24; Yh. 19:23. ■ 27:37 Mar. 15:26; Luğa 23:38; Yh. 19:19. ■ 27:38 Yəx. 53:12. ■ 27:39 Zəb. 22:8-9; 69:19-20; Mar. 15:29; Luğa 23:35. ■ 27:40 Mat. 26:61; Yh. 2:19. □ 27:43 «U Hudaəğa tayanəqan! Huda uni əzizlisə, hazır kütqüzup baqqay!» — «Zəb.» 22:8ni kəring.

*Əysaning əlümi**Mar. 15:33-41; Luqa 23:44-49; Yh. 19:28-30*

45 Əmdi künning altinqi saitidin tokkuzinqi saitigiqə pütkül zeminni qarangojuluk basti. □ ■

46 Tokkuzinqi saetlərdə Əysa yukiri awazda: «Eli, eli, ləma sawaktani?» yəni «Hudayim, Hudayim, meni nemixka taxliwəttinq?» dəp kəttik nida kildi. □ ■

47 U yərdə turoqanlarning bəziliri buni anglap:

Bu adəm Ilyas *pəyoqəmbərgə* murajiat kiliwatidu, — deyixti.

48 Ularning iqidin birəylən dərhal yügürüp berip bir parqə bulutni əkelip, uni aqqik xarabka qilap, qomuxning uqioqə selip uningqə iqküzüp koydi. ■

49 Birak baxkilar:

— Tohta! Qarap bakayli, Ilyas *pəyoqəmbər* kelip uni kutkuzup qalarmikin? — deyixti.

50 Əysa yukiri awaz bilən yənə bir warkiridi-də, rohini koyuwətti. □ ■

51 Wə mana, xu dəkikidə ibadəthanining *iqkiri* pərdisi yukiridin təwəngə ikki parqə bəlüp yirtildi. Yər-zemin təwrinip, taxlar yerilip, □ ■

52-53 Kəbrilər eqildi (U tirilgəndin keyin, *əlümdə* uhlawatkan nuroqun mukəddəs bəndilərnin tənlirimu tirdi; ular kəbrilərdin qikti wə mukəddəs xəhərgə kirip, u yərdə nuroqun kixilərgə kəründi). □

54 Əmdi Əysani kəzət kiliwatkan yüzbəxi həm yenidiki ləxkərlər yərning təwrixini wə baxka yüz bərgən hədisilərnəni kərüp, intayin qorquxup:

— U həkikətən Hudaning Oqli ikən! — deyixti. ■

55 U yərdə yənə bu ixlarqə yiraktin qarap turoqan nuroqun ayallarmu bar idi. Ular əslidə Əysaning hizmitidə bolup, Galiliyədin uningqə əgixip kəlgənidi. ■

56 Ularning arisida Magdallik Məryəm, Yaqub bilən Yüsüpning anisi Məryəm, Zəbədiyning oqullirining anisimu bar idi.

□ 27:45 «**künning altinqi saitidin tokkuzinqi saitigiqə**» — həzirkı wəkt sistemi boyiqə, «qūx wəkti, saət on ikkidin saət üqkiqə». ■ 27:45 Mar. 15:33; Luqa 23:44. □ 27:46 «**tokkuzinqi saetlərdə ...**» — həzirkı wəkt boyiqə saət üqlərdə. «**«Eli, eli, ləma sawaktani?» yəni «Hudayim, Hudayim, meni nemixka taxliwəttinq?»**» — (aramiy tilidiki sözlər) «Zəb.» 22:1ni kərüng ■ 27:46 Zəb. 22:1-2; İbr. 5:7. ■ 27:48 Zəb. 69:21; Yh. 19:29. □ 27:50 «**Əysa yukiri awaz bilən yənə bir warkiridi-də, rohini koyuwətti**» — uning kəttik warkirixi: «Tamam boldi!» deqən bolsa kerək («Yuh.» 19:30ni kərüng). ■ 27:50 Zəb. 31:5; Luqa 23:46 □ 27:51 «**Xu dəkikidə ibadəthanining iqkiri pərdisi yukiridin təwəngə ikki parqə bəlüp yirtildi**» — bu pərdə ibadəthanidiki əng mukəddəs jayni mukəddəs jaydin ayrip turidioqan pərdə bolup, uning yirtilixi insanlarning Hudaning aldioqə baridioqan yolining Əysaning əlümi bilən eqiloqanlikini bildirüdi (ibadəthanidiki «mukəddəs jay»ni sirtiki həylidin ayriyidioqan yənə bir «sirtki pərdə» bar idi, lekin buni kərsitix üqün adəttə baxka ataloqu ixlilitüdi). ■ 27:51 2Tar. 3:14; Mar. 15:38; Luqa 23:45. □ 27:52-53 «**mukəddəs xəhər**» — Yerusalemnəni kərsitüdi. «**Kəbrilər eqildi (Əysa tirilgəndin keyin, əlümdə uhlawatkan nuroqun mukəddəs bəndilərnin tənlirimu tirdi; ular kəbrilərdin qikti wə mukəddəs xəhərgə kirip, u yərdə nuroqun kixilərgə kəründi)**» — baxka birhil tərjimisi: — «Kəbrilər eqildi, əlümdə uhlawatkan nuroqun mukəddəs bəndilərnin tənlirimu tirdi; ular Əysa tirilgəndin keyin kəbriliridin qikip, mukəddəs xəhərgə kirip, u yərdə nuroqun kixilərgə kəründi». Ləkin «1Kor.» 15:20gə asan («Məsih əlümdə uhlıoqanlar iqidin huddi tunji həsulning mewisidək, əlümdin tirilgəndur») tərjimimiz toqra bolsa kerək. ■ 27:54 Mar. 15:39; Luqa 23:47. ■ 27:55 Zəb. 38:11; Mar. 15:40; Luqa 8:2; 23:49.

*Əysaning dəpnə qilinixi**Mar. 15:42-47; Luğa 23:50-56; Yh. 19:38-42*

⁵⁷ Kərkurun, Arimatyalıq Yüsüp isimlik bir bay kəldi. Umu Əysaning muhlislriridin idi. ■

⁵⁸ U Pilatusning aldiqə berip, Əysaning jəsətini tələp kildi. Pilatus jəsətni uningqə tapxuruxkə əmr kildi.

⁵⁹ Yüsüp jəsətni elip, pakiz kanap rəht bilən orap kəpənlidi

⁶⁰ wə uni əzi üqün kıyada oyduroqan yengi kəbrisiqə koydi. Andin kəbrining aqziqə yooqan bir taxni domilitip koyup, ketip qaldı ■

⁶¹ (xu qəşdə Magdallik Məryəm bilən yənə bir Məryəmmu u yərdə, kəbrining udulida olturatti).

Qəbrini muhəpizət qilix

⁶² Əmdi ətisi, yəni «Təyyarlıx küni» ötkəndin keyin, bax kaşınlar bilən Pərisiylər jəm boluxup Pilatusning aldiqə kelip: □

⁶³ — Janabliri, həliki aldamqining həyat waqtida: «Mən elüp üqinqi küni tirilimən» degini esimizdə bar. ■

⁶⁴ Xuning üqün, kəbri üqinqi küniqigə məhkəm qoşqilixi üqün əmr bərgəysiz. Undağ qilinmisa, muhlislriri kelip jəsətni soqrilap ketip, andin həlqkə: «U ölümdin tirildi» deyixi mumkin. Bundağ aldamqilik aldinqisidinmu bəttər bolidu, — deyixti.

⁶⁵ Pilatus ularqə:

— Bir guruppa kəzətqi ləxkərnı silərgə tapxurdum. Qəbrini qurbinglarning yetixiqə məhkəm qoşqanglar, — dedi.

⁶⁶ Xuning bilən ular *kəzətqi ləxkərlər* bilən billə berip, taxni peqətləp, kəbrini muhəpizət astıqə koydi.

28*Əysaning tirilixi**Mar. 16:1-8; Luğa 24:1-12; Yh. 20:1-10*

¹ Xabat küni ötup, həptining birinqi küni tang atay degəndə, Magdallik Məryəm bilən yənə bir Məryəm kəbrini kəruxkə kəldi. ■

² Wə mana, yərlər tuyuksiz kattik təwrəp kətti; qünki Pərwərdigarning bir pərixtsisi asmandın qüxüp, *kəbrigə* berip, taxni bir qətkə domilitip, üstidə olturoqanıdi.

³ Pərixtning kıyapiti qaqmaqtək, kiyimliri qardək ap'ak idi. ■

⁴ Kəzətqilər uningdin xunqə qorquxtiki, titrixip, ölüktək qetipla qaldı.

⁵ Pərixte ayallarqə qarap:

■ 27:57 Mar. 15:42; Luğa 23:50; Yh. 19:38.

■ 27:60 Mar. 15:46; Luğa 23:53.

□ 27:62

«Əmdi ətisi, yəni «təyyarlıx küni» ötkəndin keyin, bax kaşınlar bilən Pərisiylər jəm boluxup Pilatusning aldiqə kelip...» — yukirikı izahatlarda kərsətkinimizdək, Yəhudiyy həlqi üqün «kün» əməliyəttə kəqtə (saət altidə) baxlinidu. «Təyyarlıx küni» — «xabat küni (dəm elix küni) üqün təyyarlıq kıldiyoqan kün»ni kərsitidu. Xuning bilən muxu ayəttiki «ətisi» əməliyəttə xabat küningin bəxini, yəni xu kəq saət altidin keyinki waqitlarnı kərsitidu. Muxu «kaşınlar» Əysaning bəxarət səzlrini tosux üqün jiddiylixip, əzlrı qədirləydiyqan xabat künidiki «dəm elix» aditini buzmaqta idi. ■ 27:63 Mat. 16:21; 17:23; 20:19; Mar. 8:31; 10:34; Luğa 9:22; 18:33; 24:6.

■ 28:1 Mar. 16:1; Luğa 24:1; Yh. 20:1.

■ 28:3 Dan. 7:9; Ros. 1:10.

— Korkmanglar! Silarning krestlängən Əysani izdəwatqininglarni bilimən. ■

⁶ U bu yərdə əməs; u əzi eytkandək tirildürüldi. Kelinglar, Rəb yatqan jayni körünglar; ■

⁷ andin dərhal berip uning muhlisliroja: «U ölümün tiriliptu. Wə mana, u silərdin awwal Galiliyəgə baridikən, uni xu yərdə kəridikənsilər» dənglar. Mana mən bularni silərgə eytip bərdim, — dedi. □ ■

⁸ Xunga ayallar həm kərkunq həm zor huxallik iqidə kəbridin dərhal ayrilip, uning muhlisliroja həwər berixkə yügürüxti. ■

⁹ Ular muhlislrini həwərləndürüxkə mangoqanda, mana Əysa ularning aldioja qikip:

— Salam silərgə! — dedi. Ular mu aldioja berip, uning putioja esilip, uningəja səjdə kildi. □ ■

¹⁰ Andin Əysa ularəja:

— Korkmanglar! Berip kərin daxliriməja: Galiliyəgə beringlar, dəp ukturunglar, ular meni xu yərdə kəridu, — dedi. □ ■

Kəzətqilərnin bayani

¹¹ Ayallar tehi yolda ketiwatqanda, mana kəzətqilərnin bəziliri xəhərgə kirip, boləjan wəkələrnin həmmisi toqrisida bax kahinlarəja həwər kildi.

¹² Bax kahinlar aqsakallar bilən bir yərgə yioqilip məsliətləxkəndin keyin, ləxkərlərgə bək kəp pul berip:

¹³ — Silər: «Uning muhlislrini kəqisi kelip, biz uhlawatqanda uning jəsitini oqrilap əketiptu» — dənglar.

¹⁴ Əgər bu həwər waliyning kulikiəja yetip qalsa, biz uni kayil kilip silərnin awariqiliktin saqlaymiz — dedi. □

¹⁵ Xundək kilip, ləxkərlər pulni aldi wə əzlrigə tapılanəndək kildi. Xuning bilən bu gəp bəgüngiqə Yəhudiylar arisida tarkilip kəlməktə.

Əysaning muhlisliroja kərnüxi

Mar. 16:14-18; Luqa 24:36-49; Yh. 20:19-23; Mis. 1:6-8

¹⁶ On bir muhlis Galiliyəgə berip, Əysa ularəja bekitkən taqka qikixti. ■

¹⁷ Ular uni kərginidə uningəja səjdə kilixti; ləkin bəziliri gumanlinip kaldi.

¹⁸ Əysa ularning yenioja kelip, mundək dedi:

— Ərxtə wə yər yuzidə barlik həkuk manga berildi. ■

■ **28:5** Mar. 16:6; Luqa 24:4. ■ **28:6** Mat. 16:21; 17:23; 20:19; Mar. 8:31; 9:31; 10:34; Luqa 9:22; 18:33; 24:6. □ **28:7** «U ölümün tiriliptu. Wə mana, u silərdin awwal Galiliyəgə baridikən, uni xu yərdə kəridikənsilər» dənglar. Mana mən bularni silərgə eytip bərdim»

— pərixta: «Galiliyəgə beringlar» degən bolsimu, muhlislrini uningəja ixənməy həqyergə barmay Yerusalemdə turiwərdi. Rəb əzi ularəja xundək əmrni allikaqan bərgənidi («Mat.» 26:23, «Mar.» 14:28ni kərnüg). ■ **28:7** Mat. 26:32; Mar. 16:7. ■ **28:8** Mar. 16:8; Yh. 20:18. □ **28:9**

«Salam silərgə!» — ibraniy tilida «Xalom ələykum» deyilidu. ■ **28:9** Mar. 16:9; Yh. 20:14.

□ **28:10** «Berip kərin daxliriməja: Galiliyəgə beringlar, dəp ukturunglar, ular meni xu yərdə kəridu» — 7-ayəttiki izahatni kərnüg. Məsliəning əzi kaytidin ularəja xundək həwər yətküzgini bilən, ular yənila bir məzgil Yerusalemdin qikmay, Galiliyəgə barmaydu («Mat.» 26:23, 28:16, «Markus» 16-bab, «Luqa» 24-bab, «Yuh.» 20-21-bablarni kərnüg). ■ **28:10** Ros. 1:3; 13:31; 1Kor. 15:5. □ **28:14** «Əgər bu həwər waliyning kulikiəja yetip qalsa, biz uni kayil kilip silərnin awariqiliktin saqlaymiz» — rimlik muhəpizətqilər kəzəttə turuwetip uhlisa, dərhal ölüm jazasioja məhkum bolatti. ■ **28:16** Mat. 26:32; Mar. 14:28. ■ **28:18** Zəb. 8:5-6; Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yh. 3:35; 17:2; 1Kor. 15:27; Əf. 1:22; İbr. 2:8.

¹⁹ Xuning üçün, berip pütkül əllərn*ə* *əzümgə* muhlis kili*p* yetixtürü*ng*lar, xundakla ularni Ata, Oo*q*ul wə Mu*q*əddəs Rohning namio*q*a təwə kili*p* qə*m*üldürü*p*, □ ■

²⁰ ularo*q*a mən silərgə tapilio*q*an barli*q* əmrlərgə əmə*l* kili*x*ni əgitinglar. Wə mana, mən zaman ahirio*q*i*q*ə hər küni silər bilən billə bolimən. ■

□ **28:19** «ularni Ata, Oo*q*ul wə Mu*q*əddəs Rohning namio*q*a təwə kili*p* qə*m*üldürü*p*...» — grek tilida: «ularni Ata, Oo*q*ul wə Mu*q*əddəs Rohning namio*q*a kirgüzü*p* qə*m*üldürü*p*,...». Buning mə*n*isi xübhisizki, pə*q*ət «Ata, Oo*q*ul wə Mu*q*əddəs Rohning nami bilən»la əmə*s*, bə*l*ki suo*q*a qə*m*üldürül*x* arkili*q* qə*m*üldürülgü*q*uning Ata, Oo*q*ul wə Mu*q*əddəs Rohning ziq munasiwitigimu (kirip) qə*m*ül*x*ni kərsitidu. ■ **28:19** Mar. 16:15; Y*h*. 15:16. ■ **28:20** Y*h*. 14:18.

Markus

«Markus bayan qilozan hux hawar» •••• Qomüldürgüqi Yəhyaning təlim berixi

Mat. 3:1-12; Luqa 3:1-9, 15-17; Yh. 1:19-28

1 Hudaning oqli Əysa Məsihning hux həwirining baxlinixi: □

2 Yəxaya pəyoqəmbərnin yazmisida hatiriləngəndək: —

«Mana, aldingda əlqimni əwətimən.

U sening yolungni aldin'ala təyyarlaydu. □ ■

3 Anglanglar, dalada birsining towliozan awazini!

U: «Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar,

Uning üqün qioqir yollirini tüptüz qilinglar!» — dəydu. □ ■

4 Kixilərnəni qomüldürüx elip baridozən Yəhya pəyoqəmbər qəl-bayawanda pəyda bolup, gunahlarozə kəqürüm elip kelidozən, towa kixilxni bildüridozən suozə «qomüldürüx»ni jakarlawkə baxlidi. □ ■

5 Pütün Yəhudiyə əlkisidikilər wə pütkül Yerusalem xəhiridikilər uning aldiozə qikip, gunahlirini ikrar kixili bilən uning tərripidin Iordan dəryasida qomüldürüldi. ■

6 Yəhya bolsa tögə yungidin qilinozən kiyim kiygən, beligə kən tasma baolozənidi; yeməkləki qekətkə bilən yawa hərə həsili idi. ■

7 U mundək dəp jakarlaytti:

— Məndin kudrətlik bolozən biri məndin keyin kelidu. Mən hətta engixip kəxlirining booquqini yexixkimu layik əməsmən! ■

8 Mən silərnəni suozə qomüldürimən, lekin u silərnəni Muqəddəs Rohkə qomüldürüdu. ■

Məsihning qomüldürülüxi wə sinilixi

Mat. 3:13-17; Luqa 3:21-22

9 Xu künlərdə xundək boldiki, Əysa Galiliyə əlkisining Nasarət xəhiridin kelip, Yəhya tərripidin Iordan dəryasida qomüldürüldi.

□ **1:1** «Əysa Məsihning hux həwiri» — əzi elip kəlgən, əzi toozruluk hux həwərdur. «**hux həwirining baxlinixi**» — Markus Əysa Məsih toozruluk bu hux həwərnin əzi Huda ələmni yaratqinidək yeni bir baxlinix kəldi, dəp kərsətməkqi boluxi mumkin («Yar.» 1:1). □ **1:2**

«**Mana, aldingda əlqimni əwətimən. U sening yolungni aldin'ala təyyarlaydu**» — səzligüqi Huda Əzi, əlwəttə. Muxu səzlər awwal «Mis.» 23:20 həm «Mal.» 3:1də kərünüdu. ■ **1:2** Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mat. 11:10; Luqa 7:27. □ **1:3** «**Anglanglar, dalada birsining towliozan awazini!** U: «**Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar, Uning üqün qioqir yollirini tüptüz qilinglar!**» — «Yəx.» 40:3. ■ **1:3** Yəx. 40:3; Mat. 3:3; Luqa 3:4; Yh. 1:23.

□ **1:4** «**Yəhya qəl-bayawanda pəyda bolup...**» — ərəbqə «Yəhya» degən isim ibranıy tilida wə grek tilida uqraydozən «Yuhanna» degən isimdur; mənsi, «Pərwərdigarning mehir-xəpkiti»dur.

«**gunahlarozə kəqərüm elip kelidozən, towa kixilxni bildüridozən «qomüldürüx»**» — «qomüldürüx» bolsa, suozə qomüldürüxni kərsitidu. Baxqiqə eytkənda, «yaman yolliringlardin yenip, towa qilinglar! Towa qilozənlikinglarni bildürüx üqün suozə qomüldürüxni qəbul qilinglar. Xundək qilozənda, Huda silərnəni kəqürüm qilidu!» — Degəndək. ■ **1:4** Mat. 3:1; Luqa 3:3; Yh. 3:23. ■ **1:5** Mat. 3:5; Luqa 3:7. ■ **1:6** 2Pad. 1:8; Law. 11:22; Mat. 3:4. ■ **1:7** Mat. 3:11; Luqa 3:16; Yh. 1:27. ■ **1:8** Yəx. 44:3; Yo. 2:28,29; Mat. 3:11; Ros. 1:5; 2:4; 11:15,16; 19:4.

10 U sudin qikkandila, asmanlarning yerilip, Rohning kəptər kıyapitidə qüxüp, öz üstigə konuwatқанlikini kərdi. □ ■

11 Xuning bilən asmanlardin: «Sən Mening sөyümlük Ooqlum, Mən səndin toluk hürsənmən!» degən bir awaz anglandi. ■

12 Wə Roh dərhäl uni qөл-bayawanoqa süyləp qıqardı. □ ■

13 U qəldə kırık kün turup, Xəytan tərıpıdın sinilip turatti. U xu yərdə yawayı həywanlar bilən billə idi; xu künlərdə pərixtilər uning hizmitini kildi. □

Əysaning tət belıqını qakırıxı

Mat. 4:12-22; Luqa 4:14-15; 5:1-11

14-15 Əmdi Yəhya solanoqandın keyin, Əysa Galiliyə ölkisigə bərip: «Waqıt-saitı toxtı, Hudaning padıxahlıqı yekınlaxtı! Towa kılinglar, hux həwərgə ixınınglar!» dəp Hudaning padıxahlıqınıng hux həwirini jakarlaxqa baxlıdı. □ ■

16 Xu künlərdə u Galiliyə dengizi boyıda ketiwetip, Simon bilən inisi Andriyasni kərdi. Ular belıqçı bolup, dengizoqa tor taxlawatatti. □ ■

17 Əysa ularoqa:

— Mening kəynimdin menginglar, mən silərni adəm tutquçı belıqçı kılımən! — dedi. □ ■

18 Ular xuan torlirini taxlap, uningoqa əgixip mangdı. ■

19 U xu yərdin bir'az ətüp Zəbədiyning ooqlı Yaqupni inisi Yuhanna bilən kərdi. Bu ikkisi kemidə turup torlirini ongxawatatti. ■

20 U xuan ularnımu qakırdı. Ular atisi Zəbədiyni mədıklarlar bilən billə kemidə qaldurup, özlıri uning bilən mangdı.

Əysaning jin qaplawқан adəmni azad kılıxı

Luqa 4:31-37

21 Ular KəpərNahum xəhirigə kirdi. Xabat küni u udul sinagogqa kirip, təlim bərixkə baxlıdı. □ ■

22 Halayık uning təlimigə həyranuhəs boluxtı. Qünki uning təlimliri Təwrat ustazlırınıngıgə ohxımayttı, bəlki tolimu nopuzluk idi. ■

□ **1:10 «Rohning kəptər kıyapitidə qüxüp, öz üstigə konuwatқанlikini kərdi»** — «Roh» Hudaning Rohı, Muqəddəs Rohni kərsitidu. **«kəptər kıyapitidə»** — yaki «pahtək kıyapitidə». Grek tilida bu kux «peristera» dəp atilidu. «peristera» grek tilida həm kəptərni həm pahtəkni mu kərsitidu. ■ **1:10** Mat. 3:16; Luqa 3:21; Yh. 1:32. ■ **1:11** Zəb. 2:7; Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17. □ **1:12 «Wə Roh dərhäl uni qөл-bayawanoqa süyləp qıqardı»** — «Roh» — Hudaning Rohı, Muqəddəs Rohni kərsitidu. **«...Roh dərhäl uni qөл-bayawanoqa süyləp qıqardı»** — grek tilida «...Roh dərhäl uni qөл-bayawanoqa ittirip qıqardı» deyilidu. ■ **1:12** Mat. 4:1; Luqa 4:1. □ **1:13 «U qəldə kırık kün turup, Xəytan tərıpıdın sinilip turatti»** — bu ayətkə qarıoqanda, u qөл-bayawanda kırık kün turoqanda, Xəytanning sinaqlıri tohtımay dawamlaxturuloqanıdı. «Matta» wə «Luqa»da hatiriləngən sinaqlar bu kırık künning ahirida kəlgən bolup, sinaqlar əwjiqə qıqkanıdı. □ **1:14-15 «Hudaning padıxahlıqınıng hux həwiri»** — yaki «Hudaning hux həwiri». ■ **1:14-15** Mat. 4:12; Luqa 4:14; Yh. 4:43. □ **1:16 «Ular belıqçı bolup, dengizoqa tor taxlawatatti»** — muxu hil tor adətta kemining kəynidin tartılattı. ■ **1:16** Mat. 4:18. □ **1:17 «mən silərni adəm tutquçı belıqçı kılımən!»** — «adəmni tutquçı» muxu yərdə «tutux» ziyan yətküzüx yaki uların paydılınix üqün əməs, bəlki ularni Xəytanning ilkidin elip kutkuzuxni kərsitidu. ■ **1:17** Yər. 16:16; Əz. 47:10. ■ **1:18** Mat. 19:27; Mar. 10:28; Luqa 5:11; 18:28. ■ **1:19** Mat. 4:21. □ **1:21 «U udul sinagogqa kirip, təlim bərixkə baxlıdı»** — «sinagog»lar — Yəhudıylarning ibabət kılixqa yioqıldioqan jaylıri. «Təbirilər»ni kərugə. ■ **1:21** Mat. 4:13; Luqa 4:31. ■ **1:22** Mat. 7:28; Luqa 4:32.

23 Sinagogta napak roh qaplxakan bir adəm bar idi. U:□ ■

24 — I Nasarətlik Əysa, biz bilən karing bolmisun! Sən bizni yoxatkili kaldingmu? Mən sening kimlikingni bilimən, sən Hudaning Mukəddəs boluqəsisən! — dəp towlaytti.

25 Ləkin Əysa *jinə* tənbiħ berip: — Aşzingni yum, bu adəmdin çik! — dedi.

26 Napak roh heliki adəmning tenini tartixturup, kattik warkiriəiniə uningdin çikiə kətti.

27 Halayik həmmisi buningdin intayin həyran bolup, əzara əuləqlə kilixip:

— Bu kəndə ix? Yengi bir təlimə! Qünki u həkək bilən hətta napak rohlarəimu buyruk kilalaydikən, ularmu uning səzigə boysunidikən, — deyixti.

28 Buningdin uning xəhriti xu haman pütün Galiliyə əlkisining ətrapiəə pur kətti.

Əysaning Simonning əyidə bimarlarını saəaytixi

Mat. 8:14-17; Luəa 4:38-41

29 Ular sinagogdin çikiə, Yaəup wə Yuəanna bilən Simon wə Andriyasning əyigə bardı. ■

30 Əmma Simonning keynanisi kizitma iqidə yetip kəlanidi. Ular dərhal uning əəwalini *əysəə* eytti.

31 U ayalning kəxiəə berip, kəlidin tutup, yələp ərə turəuzdi. Uning kizitmisi dərhal yandı wə u ularni kütüxkə kirixti.

32 Kəəqurun kün patkənda, kixilər barlik əərikləri wə jin qəpləxənləri uning əldiəə elip kelixti. □ ■

33 Pütün xəhərdikilər ixik əldiəə topləxənanidi.

34 Xuning bilən u hər türlük kesəllərgə giriətar boləan nuroəun kixiləri saəaytti wə nuroəun jinləri kixilərdin həydiwətti. Ləkin u jinləring gəp kilixkə yol koymidi, qünki ular uning kim ikənlikini bilixətti.

Dua kilix, təlim berix

Luəa 4:42-44

35 Ətisi ətigən tang tehi atmastinla, u ornidin turup, *xəhərdin* çikiə, hilwət bir jayəə berip dua-tilawət kildi. ■

36 Simon bilən uning həmərahlıri uni izdəp çikti.

37 Uni tapkənda:

— Həmmə adəm seni izdixiwatidu! — deyixti.

38 U ularəə:

— Bəxkə yərlərgə, ətrəptiki yezilarəimu səz-kalamni jakarlixim əqün barayli. Qünki mən dəl muxu ix əqün kelixim, — dedi. □ ■

39 Xundə kilip, u pütkül Galiliyə əlkisini aylinip, sinəəglirida səz-kalamni jakarlaytti həmədə jinləri kixilərdin həydiwəttə.

□ **1:23 «napak roh»** — jinni kərsitidu, əlwəttə. Əmma bundə ibarə jinləring əyni napaklikini təkitləydu. ■ **1:23** Luəa 4:33. ■ **1:29** Mat. 8:14; Luəa 4:38. □ **1:32 «Kəəqurun kün patkənda, kixilər barlik əərikləri wə jin qəpləxənləri uning əldiəə elip kelixti»** —

xu küni «xəbat küni» (dəm elix küni) bolup, həlkə bimarlarını Əysaning əldiəə kətürüp apirix əqün kəəqurunəiqə kütəkəndi. İbraniyləəə nisbətən «yengi bir kün» kəəqurunda bəxlinidu. ■ **1:32** Mat. 8:16; Luəa 4:40. ■ **1:35** Mat. 14:23; Luəa 4:42. □ **1:38 «Qünki mən dəl muxu ix əqün kelixim»** — grek tilida «qünki mən dəl muxu ix əqün çikiəxim». ■ **1:38** Yəx. 61:1; Luəa 4:18;43.

*Əysaning mahaw kesəlni saqaytixi**Mat. 8:1-4; Luqa 5:12-16*

⁴⁰ Mahaw kesili bar bir kixi uning aldiqə kelip yelinip, tizlinip turup: — Əgər halisingiz, meni kesilimdin pak qılalaysiz! — dəp ətündi. □ ■

⁴¹ Əysa iqi aqrıoıaq kolini sozup uningə tağküzüp turup: — Halaymən, pak qılınöjin! — dewidi,

⁴² xu səz bilənla mahaw kesili dərhal bımardın ketip, u pak qılindi.

⁴³ U uningə:

— Həzir bu ixni heqkimgə eytma, bəlki udul berip *məs'ul* kañınə özünəni kərsitip, kañınlarda guwahlik bolux üqün, Musa bu kesəldin paklanəlanlora əmr qıləjan *qurbanlıqlarni* sunəjin, — dəp uni qattik aqañlandurup yoloə saldı. □ ■

⁴⁵ Biraq u adəm qikip, bu ixni kəp yərlərdə jar selip, kəng yeyiwətti. Xuning bilən Əysa heqkəndə xəhərgə oquq-axkara kirəlməy, bəlki xəhərlər sirtidiki hilwət jaylarda turuxka məjbur boldi; halayik hər tərəptin uning yenioə toplixatti.

2

*Əysaning paləq adəmni saqaytixi**Mat. 9:1-8; Luqa 5:17-26*

¹ Birnəqqə kündin keyin u qaytidin Kəpərnaħumoə kirdi. U əydikən, degən həwər tarkiliwidi, ■

² xunqə kəp adəm u yərgə yioıldiki, hətta ixik aldidimu put dəssigüdək yər qalmiojanidi. U ularə qəz-kalam yətküzüwatatti.

³ Mana xu əsnada, birnəqqə adəm uning aldiqə bir paləqni elip kəldi; uni ularədin tətə kətürüp əkəlgənidi. ■

⁴ Adəmning kəplükidin uningə yəkinlixəlməy, ular uning üstidin əgzini təxip, təxük aqkəndin keyin paləqni zəmbil bilən *Əysaning aldiqə* qüxürdi. □

⁵ Əmdi Əysa ularning ixənqini kərüp paləqkə: — Balam, gunañlıning kəqürüm qılindi, — dedi.

⁶ Ləkin u yərdə olturojan bəzi Təwrat ustazlıri kənglidə gumanıy soallarni qoyup:

⁷ «Bu adəm nemə üqün mundaq dəydu? U kupurluq qiliwatidio! Hudadin baxka kimmu gunañlarni kəqürüm qılalisun?» deyixti. ■

⁸ Əysa xuan roħida ularning kəngülliridə xundaq gumanıy soallarni qoyuwatqanlıqini bilip yetip, ularə mundaq dedi: — Silər kəngüldə nemixka xundaq soallarni qoyisilər?

□ **1:40 «mahaw kesili bar bir kixi»** — «mahaw kesili» bir hil qorqunluq tərə kesili bolup, Yəhudiylar bu hil kesəlgə gıriptar boləjanlarni napak dəp qarap ularə qət'iy yəkinlaxmaytti. ■ **1:40** Mat. 8:2; Luqa 5:12. □ **1:43 «Musa bu kesəldin paklanəlanlora əmr qıləjan kurbanlıqlarni sunəjin»** — Musa pəyoəmbər Təwrat qanunida xundaq əmrni kərsətkən: — Bir mahaw kesili saqaytiləjan bolsa, u muqəddəs ibadəthaneioə berip, əzining saqaytiləjanlıqini kañınə kərsitip, andin mahaw kesilidin saqəjanlar qilixka tegixlik qurbanlıqlarni sunuxi kerək idi. Xühbhisizki, Musa pəyoəmbərdin baxlap Məsih Əysa kəlgüqə, bu murasim heq ötküzülüp bəkkən əməs idi. «Law.» 14-babni kərüng. ■ **1:43** Law. 13:2; 14:1. ■ **2:1** Mat. 9:1; Luqa 5:17. ■ **2:3** Mat. 9:1; Luqa 5:18. □ **2:4 «uning üstidin əgzini təxip, təxük aqkəndin keyin...»** — awwal əgzining kañixlırini elixi kerək idi. ■ **2:7** Zəb. 32:5; 51:2-4; Yəx. 43:25.

9 Muxu paləqkə: «Gunahlırinq kəqürüm kılindi!» deyix asanmu, yaki «Ornungdin tur, zəmbil-kərpəngni yioixturup mang!» deyix asanmu?

10 Əmma həzir silərninq Insan'ooqlining yər yüzidə gunahlarıni kəqürüm kılıx həkukioğa igə ikənlikini bilixinglar üqün, — U paləq kesəlgə:

11 — Sanga eytayki, ornungdin tur, zəmbil-kərpəngni yioixturup öyünggə kayt! — dedi.

12 U dərhal ornidin dəs turup, zəmbil-kərpisini yioixturdi wə həmməylənninq kəz aldida *eydin* qikip kətti. Həmməylən kəttik həyran kəlip Hudani uluqlixip:

— Muxundak ixni əzəldin kərüp bəkmioqaniduk, — deyixti.

Əysaninq Lawiyini muhlisliqkə qəqirixi — «gunahkarlar» bilən həmdastihan olturuxi

Mat. 9:9-13; Luğa 5:27-32

13 U yənə dengiz boyioğa karap mangdi. Kixilər topi uninq ətrapiioğa olixiwaldi. U ularoğa təlim bərdi. ■

14 U yoldin ətüp ketiwatqanda, baj alidioğan orunda olturoğan Alfayning ooqli Lawiyini kərüp, uningoğa:

— Manga əgəxkin, — dedi. U ornidin turup, uningoğa əgəxti. □

15 Wə xundak boldiki, u *Lawiyning* əyidə dastihanda olturoğanda, nuroşun bajgırlar wə gunahkarlar Əysa wə uninq muhlisliqi bilən həmdastihan boldi. Bundak kixilər heli kəp idi, ularmu uningoğa əgəxkənidi. □

16 Əmdi Təwrat ustazlıri wə Pərisiylər uninq gunahkarlar wə bajgırlar bilən bir dastihanda olturoğanlıqini kərüp, muhlisliroğa:

— U nemixkə bajgir wə gunahkarlar bilən bir dastihanda yəp-iqip olturidu?! — deyixti. □

17 Buni angliioğan Əysa ularoğa:

— Saqlam adəm əməs, bəlki bimarlar tewipkə mohtajdur. Mən həkqaniylarni əməs, bəlki gunahkarlarni qəqirojili kəldim, — dedi. □ ■

Yəngi konidin əwəzəldur

Mat. 9:14-17; Luğa 5:33-39

18 Əmdi Yəhyaning muhlisliqi bilən Pərisiylər roza tutuwatatti. Bəzilər uninq aldioğa kəlip:

■ **2:13** Mat. 9:9; Luğa 5:27. □ **2:14** «**baj alidioğan orunda olturoğan Alfayning ooqli Lawiy...**» — «Lawiy»ning bəxkə ismi «Matta» idi. □ **2:15** «**dastihanda olturoğanda**» —

greq tilidə «dastihanda yatqanda» bilən ipadilinidu. Xu qəşlərdə kixilər dastihan selinoğan xirə ətrapidə yanpaxlap yatqan həldə oşzalinixatti. «**nuroşun bajgırlar wə gunahkarlar Əysa wə uninq muhlisliqi bilən həmdastihan boldi**» — «bajgırlar» İsrailning zeminini ixəşəl kılıoğan rimliqlər üqün öz həlkidin baj yioyip beridioğan wə xu səwəbtin nəprətkə uqrioğan Yəhudiylər. «**gunahkarlar**» — Təwrat-injil boyiqə hər bir adəm gunahkar, əlwəttə. Ləkin muxu ayəttiki «gunahkarlar» degən səz, həli qong Pərisiylər wə Təwrat ustazlıri təripidin əlahidə «gunahkarlar» dəp ataloğan bajgırlar, pəhixə ayallar, həttə sawətsiz kixilər kətarliqlərnin kəzdə tutidu. □ **2:16** «**Təwrat ustazlıri wə Pərisiylər...**» — «Pərisiylər» kəttik tələplik bir diniy məzhəptikilər idi. Ular toşqırluq «Təbirilər»ni kəring. □ **2:17** «**həkqaniylarni əməs, bəlki gunahkarlarni qəqirojili kəldim**» — muxu muhim səzidə «gunahkarlar» degini, əzlırinq gunahkar ikənlikini tonup yətkənərnin kəzdə tutidu, əlwəttə. Qünki həmmə adəm gunahkardur. «Həkqaniylər» Pərisiylərdək əzini həkqaniy dəp hesablioğanlarni kərsitidu. Xunga Məsih xundak kixilərnin qəqırlamaytti. ■ **2:17** Mat. 9:13; 21:31; Luğa 5:32; 19:10; 1Tim. 1:15.

— Nemixka Yəhyaning muhlisliri wə Pərisiylərnin muhlisliri roza tutidu, lekin sening muhlisliring tutmaydu? — dəp soraxti. ■

19 Əysa jawabən mundak dedi:

— Toyi boluwatқан yigit tehi toyda həmdastihan olturoqan qaoqda, mehmanliri roza tutup oltursa kəndak bolidu!? Toyi boluwatқан yigit toyda bolsila, ular həqkəndak roza tutalmaydu. □ ■

20 Əmma xu künlər keliduki, yigit ulardin elip ketilidu, ular xu kündə roza tutidu. □

21 Həqkim kona kəngləkkə yengi rəhttin yamak salmaydu. Undak kilsa, yengi yamak *kirixip*, kona kiyimni tartixturup yirtiwetidu. Nətijidə, yirtik tehimu yoşinap ketidu. □

22 Həqkim yengi xarabni kona tulumlaroqa qaçilimaydu. Əgər undak kilsa, xarabning *eqixi bilən* tulumlar yerilip ketidu-də, xarabmu təkülüp ketidu həm tulumlarmu kardın qıqıdu. Xuning üqün yengi xarab yengi tulumlaroqa qaçilinixi kerək. ■

İnsan'ooqli «Xabat küning Igisi»dur •••• 23-ayəttiki izahətni kərüng
Mat. 12:1-8; Luqa 6:1-5

23 Bir xabat küni xundak boldiki, u buoqdayliqlardın otip ketiwatatti. Uning muhlisliri yolda mengiwatqanda baxaklarni üzüxkə baxlıdi. □ ■

24 Pərisiylər uningəta:

— Qara, ular nemixka xabat küni *Təwratta* qəkləngən ixni kılıdu? — deyixti. □ ■

25 U ularoqa:

— *Padixah* Dawutning əzi wə həmrahlıri həjətmən boləanda, yəni aq qaloqanda nemə kıləanliqini *mukəddəs yazmilardin* oqumioqanmusilər? □ ■

26 — Demək, Abiyatar bax kahin boləan waqtıda, u Hudaning əyigə kirip, Hudaəta ataləan, *Təwratta* pəkət kahinlarning yeyixigila bolidioqan

■ **2:18** Mat. 9:14; Luqa 5:33. □ **2:19** «toy mehmanliri» — grek tilida «mərikə zalining parzantlıri» deqən ibarə bilən ipadiliniđu. ■ **2:19** Yəx. 62:5; 2Kor. 11:2. □ **2:20** «yigit mehmanlardın elip ketilidu» — bu səzlər Əysaning əlümi əzigə əgəxkənlərgə qayoqu-həsərət elip kelidioqanliqini kərsitidioqan bəxarət. □

■ **2:21** «Həqkim kona kəngləkkə yengi rəhttin yamak salmaydu» — yengi rəht kirixip ketidu, əlwəttə. ■ **2:22** Mat. 9:17. □ **2:23** «Bir xabat küni xundak boldiki, ...» — «xabat küni» (dəm elix küni) toqırluq «Təbirlər»ni kərüng. Bu xənbə küni, Təwrat kalendari boyiqə həptining yəttinçi küni bolup, Musa pəyoəəmbərgə qüxürülqən qanun boyiqə İsraildiki hər bir insan wə mal-qarwilarmu xu küni hərəkəndak ix-hizmət kılmay, dəm elixi kerək idi. ■ **2:23** Qan. 23:24; Mat. 12:1; Luqa 6:1.

□ **2:24** «Təwratta qəkləngən ix» — Təwrat qanunida qəkləngən, deməqki. İwrat kənuni boyiqə dəm elix küni «haman tepix» «hizmət» dəp kərilip, qanunoqa hiləplik ix dəp hesablinixi kerək idi, əlwəttə. Pərisiylər muhlislarning danlarni yeyix üqün aqlixini «haman təkənlik» dəp kərioqan. Əmdi baxaklarni üzüp yeyix ziraətlərgə orəqak selix bilən ohxaxmu yaqi ohxax əməsmu, buningəta oqırmənlər Məsihinin qawabini oqup əzi birnemə desun! «Matta»diki «qoxumqə söz»imizdə muxu ix toqırluq izahətlirimizni kərüng. ■ **2:24** Mis. 20:10. □ **2:25** «Dawutning... aq qaloqanda nemə kıləanliqini mukəddəs yazmilardin oqumioqanmusilər?» — «oqumioqanmusilər?» deqən söz Pərisiylərnin daim rəkiblıridin soraydian qəal xəkli idi. ■ **2:25** 1Sam. 21:6.

nanlarni *sorap* yegən, xundakla həmrəhliriojumu bərgən? — dedi. □ ■

²⁷ U ularoqa yənə:

— İnsan xabat küni üqün əməs, xabat küni insan üqün yaratildi.

²⁸ Xuning üqün, İnsan'ooqli xabat küningmu Igisidur, — dedi. □ ■

3

Koli qurup kətkən bimarning saqaytilixi

Mat. 12:9-14; Luqa 6:6-11

¹ U yənə sinagogka kirdi. Xu yərdə bir koli yigiləp kətkən bir adəm bar idi. ■

² Pərisiylər Əysaning üstidin ərz kılayli dəp xabat künidə kesəl saqaytidioğan-saqaytmaydioğanlikini paylap yürətti. □

³ Əysa koli yigiləp kətkən adəmgə:

— Örnungdin turup, otturioqa qıkkın! — dedi.

⁴ Andin, sinagogdikilərdin:

— Təwrat kanunioqa uyğun boləqini xabat küni yaxxilik kılixmu, yaki yamanlik kılixmu? Janni kütquzuxmu yaki həlak kılixmu? — dəp soridi. Ləkin ular zuwan sürüxmidi.

⁵ U oşəzəp bilən ətrəpioqa nəzər selip ularoqa kəz yügürtüp, ularning tax yürəklikidin qayoqrıdi. Andin u kesəlgə:

— Qolungni uzat, — dedi. U kolini uzitiwidi, koli əsligə kəltürüldi. □ ■

⁶ Əmdi Pərisiylər dərhal sirtka qıkip, uni kəndəq yokitix toqrisida Hərod padixahning tərəpdarlıri bilən məslihət kılixka baxlıdi. □ ■

Dengiz boyidiki top-top adəmlər

⁷⁻⁸ Andin Əysa muhlisli ri bilən billə u yərdin ayrilip dengiz boyioqa kətti; Galiliyə əlkisidin qoşq bir top adəmlər uningə əxişip bardı; xundakla uning kıləğan əməllirini anqlioğan haman, pütün Yəhudiyə əlkisidin, Yerusalem xəhiridin, Idumiya əlkisidin, İordan dəryasining

□ **2:26 «Abiyatar bax kaşin boləğan waqtida»** — «1Sam.» 21:1-7 boyiqə, Abiyatar rəsmiy bax kaşin bolmioğan. Ləkin İnjl dəwridiki əhwaləqa ohxax, ikki adəm baxka-baxka yərdə bolsa ikkisi xu rolda boluxi mumkin (Məsiş yər yüzidə hizmət kıləğan məzgildə Qayafa isimlik həmə Annas isimlik ikki adəm ohxax bir waqıtta «bax kaşin» idi). **«Dawut** Hudaning öyigə kirip, Hudaəqa ataloğan, Təwrat pəkət kaşinlarning yeyixigila bolidioğan nanlarni sorap yegən, xundakla həmrəhliriojumu bərgən?» — bu wəkə «1Sam.» 21:1-7də hatiriləngən. ■ **2:26** Law. 24:9.

□ **2:28 «İnsan'ooqli»** — Məsihning əzini kərsitidu. Bu ibarə toqruluk «Təbirələr»ni kəring.

■ **2:28** Mat. 12:8; Luqa 6:5. ■ **3:1** Mat. 12:9; Luqa 6:6. □ **3:2 «Pərisiylər** Əysaning üstidin ərz kılayli dəp xabat künidə kesəl saqaytidioğan-saqaytmaydioğanlikini paylap yürətti — ularning kılmaqbi boləğan əzri bolsa «U xabat künidə kesəl ni saqaytsa, «ixligən» yaki «hizmət kıləğan»əqa barawər bolidu, xunga (ularning qüxinixiqə) «Təwrat kanunioqa hiləp kıləğan» bolidu. □ **3:5**

«koli əsligə kəltürüldi» — kəltürüldi» değan peilning «məşhul xəkli» bizgə bu ixni Huda Əzi kıləğan, değan ni ukturidu. Əmdi ular bu məjizini «xabat künidə yaratkanliki» üqün zadi kimni əyibliməkqi? ■ **3:5** 1Pd. 13:6. □ **3:6 «Hərod padixahning tərəpdarlıri»** — Hərod padixah

wə uning tərəpdarlıri toqruluk «Təbirələr»ni kəring. Ləkin bizgə əng həyran qalarliki bəlkim xuki, Rəbbimiz təlim berixkə baxlıəanda, bir-birigə küxəndə boləğan ««Hərod tərəpdarlıri» wə Pərisiylər həkmarlıxip, Əysani yokitixka məslihətlixidu («Mat.» 22:16nimu kəring). Mana karəngəqulukka təwə boləğan kixilər haman birinqi bolup nur bilən düxmənlixidu («Yuh.» 1:5, 3:19). ■ **3:6** Mat. 12:14; Yh. 10:39; 11:53.

qarxi tərpidin, Tur wə Zidon xəhərlirining ətrapidiki jaylardin zor bir top adəmlərnu uning yenioğa kelixti. □ ■

⁹ U adəmlərning kəplikidin əzini kıştap qoymisun dəp muhlisliroğa kiçik bir kəmining uningöya yekin turuxini tapilidi.

¹⁰ Qünki u nuroşun bimarlarını sakaytkini tüpəylidin hərəkəndək waba-kesəlliklərgə giriptar boləjanlarning həmmisi uningöya *qolumni* bir təgküzüwəlsam dəp kıştixip kelixkənidi.

¹¹ Napak rohlar *qaplixiwəloqanlar* qağanla uni kərsə, uning aldioğa yikilip: «Sən Hudaning Oqilisən!» dəp warkirixatti.

¹² Lekin u *napak rohlaröya* əzining kim ikənlikini axkarilimasliqkə qattik tənbiş berip agahlandıratti.

Əysaning on ikki rosulni tallixi

Mat. 10:1-4; Luğa 6:12-16

¹³ U taqça qikip, əzi halioğan kixiləрни yenioğa qaqirdi; ular uning yenioğa kelixti. ■

¹⁴ U ulardin on ikkisini əzi bilən billə boluxka, sөz-kalamni jakarlawka,

¹⁵ kesəlləрни sakaytix wə jinlarni həydəx hөkükioğa igə boluxka tallap bekitti. □

¹⁶ U *bekittən on ikki kixi*: Simon (u uningöya Petrus dəp isim koyoğan),

¹⁷ Zəbədiyning oşli Yakup wə uning inisi Yuhanna, (u ularni «Binni-Rəgaz», yəni «Güldürməmə oşulliri» dəpmu atioğan), □

¹⁸ Andriyas, Filip, Bartolomay, Matta, Tomas, Alfayning oşli Yakup, Taday, millətpərwər dəp ataloğan Simon □

¹⁹ wə uningöya satkənlük kioğan Yəhuda İxkariyotlardin ibarət.

Əysa Xəytandin küqlüktur

Mat. 12:22-32; Luğa 11:14-23; 12:10

²⁰ U öygə kaytip kəlgəndin keyin, u yərgə yənə xunqə nuroşun adəmlər toplandiki, ularning hətta oşizalanoşudəkmü wakti qikmidi. ■

²¹ Əysaning ailisidikilər buni anglap, uni tutup kelixkə berixti. Qünki ular uni «Əqlini yokiptu» degənidi.

²² Yerusalemđin qüxkən Təwrat ustazliri bolsa: «Uningda Bəəlzibub bar», wə «U pəkət jinlarning əmirigə tayinip jinlarni qoşliwetidikən», deyixatti. □ ■

²³ Xuning üqün u *Təwrat ustazlirini* yenioğa qaqirip, ularöya təmsilləрни ixlitip mundak dedi:

□ **3:7-8 «İdumiya ölkisi»** — «İdumiya» Təwratda «Edom» deyilidi. ■ **3:7-8** Mat. 4:25; Luğa 6:17. ■ **3:13** Mat. 10:1; Mar. 6:7; Luğa 6:13; 9:1. □ **3:15 «U ulardin on ikkisini əzi bilən billə boluxka... jinlarni həydəx hөkükioğa igə boluxka tallap bekitti»** — (14-15-ayət) bəzi kona kəqürmilərdə 14-15-ayəttə «U ulardin on ikkisini «rosullar» dəp atap, əzi bilən billə boluxka, sөz-kalamni jakarlawka wə jinlarni həydəx hөkükioğa igə boluxka tallap bekitti» deyilidi.

□ **3:17 «Zəbədiyning oşli Yakup wə uning inisi...»** — yaki «Zəbədiyning oşli Yakup wə uning akisi...». «u ularni «Binni-Rəgaz», yəni «Güldürməmə oşulliri» dəpmu atioğan» — muxu yərdə biz bu ismini ibraniy tilidiki ahangı boyiqə aldük. «Rəgaz» ibraniy tilida adətə «oşəzəp, kəhr»ni bildüridu. Qariöanda ular ikkilisi əslidə intayin terikkək idil! Grek tilida tələppuz «Boanərgəs» dəp ökulidu. □ **3:18 «millətpərwər dəp ataloğan Simon»** — yaki «Kanaanlik Simon». Yəhüdiy «millətpərwərliri» yaki «millətqiliri» wətinini Rim imperiyəsidin azad kiliş üqün zorəwanlik yoli bilən kürəx kioşuqilar idi. ■ **3:20** Mar. 6:31. □ **3:22 «uningda bəəlzibub bar»** — «bəəlzibub» yaki «bəəlzibub» bolsa jinlarning əmiri boləğan Xəytanning baxka bir ismidur.

■ **3:22** Mat. 9:34; 12:24; Luğa 11:15; Yh. 8:48.

— Xəytan Xəytanni qandakmu qoqlisun? ■

²⁴ Əgər padixahlik öz iqidin bəlünüp özara soquxkan bolsa xu padixahlik put tirəp turalmaydu;

²⁵ xuningdək əgər bir ailə öz iqidin bəlünüp özara soquxsa xu ailə put tirəp turalmaydu.

²⁶ Əgər Xəytan öz-əzizə qarxi qikip bөлünəsə, u put tirəp turalmay, yokalmay qalmaydu.

²⁷ Həqkim küqtünggür birsining öyigə kirip, uning mal-mülkini bulap ketəlməydu — pəkət u xu küqtünggürni awwal baqliyalisa andin öyini bulang-talang kılalaydu. □ ■

²⁸ Xuni silərgə bərhək eytip koyayki, insan baliliri ötküzgən türlük gunahlrining həmmisini, xundakla ular kıləqan kupurluklrining həmmisini kəqtürüxkə bolidu. □ ■

²⁹ Birak kimdikim Mukəddəs Rohka kupurluk kılsa, əbədil'əbədgiqə həq kəqtürülməydu, bəlki mənggülük bir gunahning həkümü astida turidu. □ ■

³⁰ Əysaning bu səzi ularning «uningə napak roh qaplixiptu» degini üçün eytilənanidi.

Əysaning anisi wə iniliri

Mat. 12:46-50; Luqa 8:19-21

³¹ Xu wəqıtta uning anisi bilən iniliri kəldi. Ular sirtida turup, uni qakirixka adəm kirgüzdi. ■

³² Bir top halayik uning ətrapida olturatti. Ular:

— Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdəp sirtta turidu, — deyixti. □

³³ Əysa ularəqə jawabən:

— Kim mening anam, kim mening inilirim? — dedi.

³⁴ Andin, u epqürisidə olturoqanlarəqə qarap mundak dedi: Mana bular mening anam wə inilirim!

³⁵ Qünki kimki Hudaning iradisini ada kılsa, xu mening aka-inim, aqasinglim wə anamdur. ■

4

Uruk qaqquqi toqrisidiki təmsil

Mat. 13:1-9; Luqa 8:4-8

■ **3:23** Mat. 12:25. □ **3:27** «Həqkim küqtünggür birsining öyigə kirip, uning mal-mülkini bulap ketəlməydu — pəkət u xu küqtünggürni awwal baqliyalisa andin öyini bulang-talang kılalaydu» — bu təmsildiki «küqtünggür adəm» Xəytanni kərsitidu, əlwəttə. Uning öyini bulang-talang kıləquqi Əysadin baxka həqkim bolmaydu. ■ **3:27** Mat. 12:29; Kol. 2:15. □ **3:28** «ular kıləqan kupurluklrining həmmisi...» — grek tilida «ular kupurluk bilən kıləqan kupurluklrining həmmisi» degən səz bilən ipadiliniidu. Bu ibarə ularning kupurlukliri bəlkim intayin eojir boluxi mumkin degənni bildüridu. ■ **3:28** 1Sam. 2:25; Mat. 12:31; Luqa 12:10; 1Yuha. 5:16. □ **3:29** «Mukəddəs Rohka qarxi kupurluk kılax» — yaki «Mukəddəs Rohka qarxi gap kılax» degən gunah toqruluk «Matta»diki «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **3:29** 1Yuha. 5:16. ■ **3:31** Mat. 12:46; Luqa 8:19. □ **3:32** «Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdəp sirtta turidu» — bəzi kona kəqtürmilərdə «wə singilliringiz» dəp qoxup oqulidu. Həqbolmioqanda grek tilida «aka-inilər» degən səz bir kəridax «aqa-singillar»ni öz iqigə alatti. ■ **3:35** Yh. 15:14; 2Kor. 5:16,17.

1 U yənə dengiz boyida *həlqkə* təlim berixkə baxlıdı. Uning ətrafıya zor bir top adəmlər olıxıwaloqaqka, u bir kemigə qıqıp dengızda olturdı; pütkül halayık bolsa dengiz kırıqıqıda turuxattı.■

2 U ularoğa təmsil bilən nuroqun ixlarnı əgətti. U təlim berip mundaq dedi:
3 — Kulaq selinglar! Uruk qaqquqi uruk qaqkili *etizoğa* qıqıptı.

4 Uruk qaqqanda uruklardın bəziliri qıoqır yol boyıoğa qüxüptu, kuxlar kelip ularnı yəp ketiptu.

5 Bəziliri tupriki az taxlık yərgə qüxüptu. Topisi qongqur bolmioqanlıqtın, tezla ünüp qıqıptı,

6 lekin kün qıqıx bilənla aptapta köyüp, yiltizi bolmioqaqka qurup ketiptu.

7 Bəziliri tikənlərnıng arısoğa qüxüptu, tikənlər əsüp maysılarnı boşuwelip, ular heq həsul bərməptu.

8 Bəziliri bolsa, yahxi tupraqka qüxüptu. Ular əsüp awup qong bolıoqanda həsul beriptu. Ularınq bəziliri ottuz həssə, bəziliri atmıx həssə, yənə bəziliri yüz həssə həsul beriptu.

9 — Angliqudək kuliki barlar buni anglısun! — dedi u.

Təmsillərnıng məksiti

Mat. 13:10-17; Luğa 8:9-10

10 U unıng ətrafidikilər həm on ikkiylən bilən yaloquz qaloqanda, ular unıngdın təmsillər toqruluk soraxtı. □ ■

11 U ularoğa mundaq dedi:

— Hudanıng padıxahlıqınıng sirini bilixkə silər nesip boldunglar. Lekin sirttikilərgə həmmə ix təmsillər bilən ukturulıdu; □ ■

12 buningni bilən: «Ular qaraxni qaraydu, biraq kərməydu;

Anglaxni anglaydu, biraq qüxənməydu;

Xundak bolmisidi, ular yolıdın yanduruluxi bilən,

Kəqürüm kılınattı» *degən söz əməlgə axurulıdu.* □ ■

Uruk qaqquqi toqrısıdiki təmsilning qüxəndürülüxi

Mat. 13:18-23; Luğa 8:11-15

13 Andin u ularoğa:

— Silər muxu təmsilnimu qüxənmidinglarmu? Undaqta, kandaqmu baxka hərhil təmsillərnı qüxinələysilər? — dedi.

14 Uruk qaqquqi söz-kalam qaqıdu. ■

15 Üstigə söz-kalam qeqiloqan qıoqır yol boyi xundak adəmlərnı kərsətkəni, ular söz-kalamnı angliqan hamən Xəytan dərhal kelip ularnıng kəlbıgə qeqiloqan söz-kalamnı elip ketıdu.

16 Buningoğa ohxax, taxlık yərlərgə qeqiloqan uruklar bolsa, söz-kalamnı angliqan hamən huxallıq bilən qobul qıloqanlarnı kərsitıdu.

■ **4:1** Mat. 13:1; Luğa 8:4. □ **4:10** «u unıng ətrafidikilər həm on ikkiylən bilən yaloquz qaloqanda, ular unıngdın təmsillər toqruluk soraxtı» — muxu yərdə «unıng ətrafidikilər» unıngoğa əgəxkənlər (on ikkiyləndın sirt)ni kərsətsə kerək. ■ **4:10** Mat. 13:10; Luğa 8:9.

□ **4:11** «Lekin sirttikilərgə həmmə ix təmsillər bilən ukturulıdu» — «sirttikilərgə» Hudanıng padıxahlıqıdın yaqi unıng niyatıdın sirtta turqanlar, demək. ■ **4:11** Mat. 11:25; 2Kor. 2:14; 3:14. □ **4:12** «ular qaraxni qaraydu, biraq kərməydu; anglaxni anglaydu, biraq qüxənməydu; xundak bolmisidi, ular yolıdın yanduruluxi bilən, kəqürüm kılınattı» — bu səzlər «Yəx.» 6:9-10dın elinoqan.

■ **4:12** Yəx. 6:9-10; Mat. 13:14; Luğa 8:10; Yh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8. ■ **4:14** Mat. 13:19; Luğa 8:11.

¹⁷ Həlbuki, kəlbidə heç yiltiz bolmıoacaq, pəkət waqitlik turidu; söz-kalamning wəjidin kıyinqilik yaqi ziyankəxlıkkə uqrioqanda, ular xuan yoldin qətnəp ketidu.

¹⁸ Tikənlərnıng arısqoqa qeqılını xundak bəzi adəmlərnı kərsətkənki, bu adəmlər söz-kalamni angliqını bilən,

¹⁹ ləkin kənglıgə bu dunyanıng əndixiliri, baylıqlarning ezıkturuxı wə baxkə nərsilərgə boləqan həwəslər kiriwelip, söz-kalamni boqıuwetidu-də, u heç həsul qıqarmaydu. ■

²⁰ Ləkin yahxi tupraqkə qeqıləqan uruqlar bolsa — söz-kalamni anglixi bilən uni qəbul kıləqan adəmlərnı kərsitidu. Bundak adəmlər həsul beridu, birsi ottuz həssə, birsi atmıx həssə, yənə birsi yüz həssə həsul beridu.

Sewət astidiki qıraoq

Luqa 8:16-18

²¹ U ularoqa yənə mundak dedi:

— Qıraoq sewət yaqi kariwat astioqa qoyulux üqün kəltürüləmdü? U qıraoqdanning üstigə qoyulux üqün kəltürülməmdü? □ ■

²² Qünki yoxuruloqan heçkəndak ix axkarılanmay qalmaqdu, xuningdək hərəkəndak məhpiy ix yüz bərgəndin keyin ayan bolmay qalmaqdu. ■

²³ Angliqudək kuliki barlar buni anglısun!

²⁴ Angliqanliringlaroqa kəngül bəlunglar! Qünki silər *baxkilaroqa* kəndak əlqəm bilən əlqisənglar, silərgimü xundak əlqəm bilən əlqəp berilidu, hətta unıngdinmü kəp qoxup berilidu. □ ■

²⁵ Qünki kimdə bar bolsa, unıngoqa tehimü kəp berilidu; əmma kimdə yəq bolsa, hətta unıngda bar boləqanlirimü unıngdin məhrum kılınıdu. □ ■

Üngən uruq toqrisidiki təmsil

²⁶ U yənə mundak dedi:

— Hudaning padıxahlıqi yənə birsining tupraqkə uruq qaqkınoqa ohx-aydu:

²⁷ u uhlaydu, orundin turidu, keqə-kündüzlər ötüwerip, uruq bih urup əsıdu. Ləkin qaqquqi kəndak yol bilən əsıdıoqanlıqını bilməydu.

²⁸ Tupraq əzlıkidin həsul beridu; uruq awwal bih uridu, keyin bax qıqırıdu, ahirda baxaqlar toluq dan tutidu.

■ **4:19** Mat. 19:23; Mar. 10:23; Luqa 18:24; 1Tim. 6:9. □ **4:21** «Qıraoq sewət yaqi kariwat astioqa qoyulux üqün kəltürüləmdü?» — «sewət» grek tilida «əlqıgüqi sewət» deyilidu.

■ **4:21** Mat. 5:15; Luqa 8:16; 11:33. ■ **4:22** Ayup 12:22; Mat. 10:26; Luqa 8:17; 12:2. □ **4:24**

«**Silər baxkilaroqa kəndak əlqəm bilən əlqisənglar**» — bu söz kəp tərəplimilik boluxı kerək; məsilən: (1) adəm Hudaning söziğə qanqilik kəngül bəlüp etibar bərsə, unıngoqa xunqilik əkil beridu; (2) biz baxkilaroqa rəhim-xəpket kərsətsək, Hudamü bizgə rəhim-xəpket kərsitidu; (3) (2)-təripigə yekın biz baxkılarnı kaysı əlqəm bilən bəhalısak, Huda bizni bəhalioqanda dəl xu əlqəmni ıxlitidu; (4) baxkilaroqa qanqilik həyr-səhawət kərsətsək, Hudamü keyin bizgə xunqilik iltıpatni kərsitidu. ■ **4:24** Mat. 7:2; Luqa 6:38. □ **4:25** «**Qünki kimdə bar bolsa, unıngoqa tehimü kəp berilidu; əmma kimdə yəq bolsa, hətta unıngda bar boləqanlirimü unıngdin məhrum kılınıdu**» — «kimdə bar bolsa... » — bu «bar bolsa» nemini kərsitidu? Xübhisizki,

əbədıy əhmiyətlik birar nərsə bolsa kerək, u iman-ıxənqni əz ıqıgə qoqum alidu. Biz özımizgə «əbədıy əhmiyətlik» hərnemə boluxı üqün uni pəkət Məsihdinla tapalaymız. ■ **4:25** Mat. 13:12; 25:29; Luqa 8:18; 19:26.

5

Köp jinlar qaplashkan «Koxun» isimlik adəmning saqaytilixi
Mat. 8:28-34; Luqa 8:26-39

- 1 Ular dengizning u ketioqa, Gadaralıklarning yurtioqa yetip bardı. □ ■
- 2 U kemidin qūxūxi bilənla, napak roh qaplashkan bir adəm gər öngkūrliridin qıkip, uning aldioqa kəlđi.
- 3 U adəm öngkūrlərni makan kılōan bolup, uni heqkim hətta zənjirlər bilənmu baqlıyalmaytti.
- 4 Qūnki köp ketim put-kolliri kixən-zənjirlər bilən baqlanōan bolsimu, u zənjirlərni üzūwetip, kixənlərni qeqiawətkenidi; heqkim uni boysunduralmiojanidi.
- 5 U keqə-kūndüz mazarlıkta wə taqlar arisida tohtawsiz warqirap-jarqirap yūrətti, öz-özini taxlar bilən kesip yarilanduratti.
- 6 Lekin u Əysani yiraktin kərüp, uning aldioqa yūgūrüp berip, səjdə kıldı □
- 7 wə kattik awazda warqirap:
 — Həmmidin aliy Hudaning Oqlı Əysa, sening mening bilən nemə karing!
 Huda həkkı, səndin ötünüp qalay, meni kıynima! — dedi □
- 8 (qūnki Əysa uningōa: «Həy napak roh, uningdin qıq!» degənidi). □
- 9 U uningdin:
 — Isming nemə? — dəp soridi.
 — Ismim «koxun» — qūnki sanimiz köp, — dəp jawab bərđi u. □
- 10 Wə u Əysadin ularni bu yurttin həydiwətmigəysən, dəp köp ötünüp yalwurđi.
- 11 Taql baqlrida qong bir top tongguz padisi otlap yūrətti.
- 12 Jinlar uningōa:
 — Bizni muxu tongguzlarōa əwətkin, ularning iqigə kirip ketixkə yol kōyoqaysən, — dəp yalwuruxti.
- 13 Əysa dərhal yol kōydi. Xuning bilən napak rohlar qıkip, tongguzlarning tenigə kirixi bilənla, tongguzlar tik yardin etilip qūxūp, dengizōa qarək boldı. Ular ikki mingōa yeqin idi.
- 14 Tongguz baqquqlar bolsa u yerdin keqip, xəhər-yezilarda bu ixlarni pur kıldı. Xu yərdikilər nemə ix yüz bərgənlikini kərgili qıqixti.
- 15 Ular Əysaning yenioqa kəlđi wə ilgiri jinlar qaplixiwəlōan həliki adəmning kıyimlərni kıyip, əs-hōxi jayida olturojini — yəni «koxun jinlar» qaplashkan xu adəmni kərüp, kōrqup ketixti.
- 16 Bu wəkəni kərgənlər jinlar qaplashkan adəmdə nemə yüz bərgənlikini wə tongguzlarning aqiwitini həlkkə bayan kılıp bardı.
- 17 Buning bilən halayik Əysaōa: Yurtlirimizdin qıkip kətkəysən, dəp yalwuruxka baxlıdi.
- 18 U kemigə qıkiwatkada, ilgiri jinlar qaplashkan həliki adəm uningdin: Mənmu sən bilən billə baray, dəp ötündi. ■

□ 5:1 «Gadara» — bəzi keqūrmilərdə «Gerasa» yaki «Gərgəsə» dəp atilidu. ■ 5:1 Mat. 8:28; Luqa 8:26. □ 5:6 «u Əysani yiraktin kərüp, uning aldioqa yūgūrüp berip, səjdə kıldı» — yaki «u Əysani yiraktin kərüp, uning aldioqa yūgūrüp berip, yərgə bax kōydi». □ 5:7 «səndin ötünüp qalay, meni kıynima!» — «meni kıynima!» degən sōz «bax jin»ning sēzi bolsa kerək. Bu adəmgə nurojun jinlar qaplashkanidi. □ 5:8 «Əysa uningōa: «... uningdin qıq!» degənidi» — grek tilida «Əysa uningōa: «... uningdin qıq!» buyruwatatti» deyilidu. □ 5:9 «Ismim «koxun»» — «koxun» latin tilida «legion» deyilidu, adəttə az degəndimu altə ming kixilik armiyini kərsitidu. «qūnki sanimiz köp» — oqurmənlər muxu yərdə ikki awazning barlikini baykaydu — birinqisi («Ismim «koxun»»), bu biqarə adəmning əziningki, ikkinqisi, («qūnki sanimiz köp») minglōan jinlarningki idi. ■ 5:18 Luqa 8:38.

19 Lekin u buningõa unimay:

— Öz öydikiliring wə yurtdaxliringning yenioa berip, ularõa Pərwərdigarning sanga xunqilik uluõ ixlarni kiliip bərgənlikini, Uning sanga rəhım-xəp̄kət kərsətkənlikini həwərləndürgin, — dedi. □

20 U kaytib berip, Əysaning özigə kandaq uluõ ixlarni kילוanlikini «On xəhər rayoni»da jar kilişkə baxlidi. Buni angliõanlarning həmmisi tolimu həyran kəlixti. □

Uning Yairusning kızini tirildürüxi wə hun kesili baskañ bir ayalni sakaytixi

Mat. 9:18-26; Luğa 8:40-56

21 Əysa kaytidin kemə bilən dengizning u ketioa ötkəndə, zor bir top halayik uning yenioa yioildi; u dengiz boyida turatti. ■

22-23 Mana, məlum bir sinagogning qongi Yairus isimlik bir kixi kəldi. U uni kərup ayioioa yikiliip:

— Kiqik kızim öləy dəp qaldi. Berip uningõa kolliringizni təgküzüp kəysingiz, u sakiyip yaxioay! — dəp kəttik yelindi. ■

24 Əysa uning bilən billə bardı. Zor bir top halayikmu oliqip kistaxkan haldə kəynidin mengixti.

25 Hun təwrəx kesiligə gıriptar bolõinioa on ikki yil bolõan bir ayal bar bolup, ■

26 u nuroqun tewiplarning qolida kəp azab tartip, bar-yokini həjləp tügətkən bolsimu, hēqkandaq ünümi bolmay, tehimu eoqirlixip kətkənidi.

27 Bu ayal Əysa həkkidiki gəplərnı anglap, halayikning otturısidin kistilip kelip, arqa tərəptin uning tonini silidi.

28 Qünki u kənglidə: «Uning tonini silisamla sakaymay qalmaymən» dəp oyliõanidi.

29 Hun xuan tohtap, ayal kesəl azabidin sakaytilõanlikini öz tenidə səzdi. □

30 Əysa dərhal wujudidin kudrətning qikkənlikini sezip, halayikning iqidə kəynigə burulup:

— Kiyimimni silioan kim? — dəp soridi. ■

31 Muhlisiri uningõa:

— Halayikning özüngni kistap mengiwatkanlikini kərup turukluk, yənə: «Meni silioan kim?» dəp soraysənoq? — deyixti.

32 Birəq Əysa özini silioquqini tepix üqün tehiqə ətrəpioa qarawatatti. □

33 Əzidə nemə ixning yüz bərgənlikini səzgən ayal qorqup-titrigən haldə kelip uning aldioa yikildi wə uningõa həkikiy əhwalni pütünləy eytti.

34 U uningõa:

□ 5:19 «ularõa Pərwərdigarning sanga xunqilik uluõ ixlarni kiliip bərgənlikini... həwərləndürgin» — yaki «ularõa Rəbning sanga xunqilik uluõ ixlarni kiliip bərgənlikini... həwərləndürgin». □ 5:20 «On xəhər rayoni» — grek tilida «Dekapolis». ■ 5:21 Luğa 8:40.

■ 5:22-23 Mat. 9:18; Luğa 8:41. ■ 5:25 Law. 15:25; Mat. 9:20; Luğa 8:43. □ 5:29

«hun xuan tohtap...» — grek tilida «kan ekimi xuan tohtap...». ■ 5:30 Luğa 6:19. □ 5:32

«özini silioquqini tepix üqün...» — grek tilida «silioquqi» ayalqə rodta bolup, Rəbbimizning özini tutkan kixining ayal ikənlikini bilgənlikini kərsitidu.

— Kizim, ixənqıng seni saƙayttı! Tıng-hatırjəmliktə ƙayt! Kesilingning azabidin saƙayotın, — dedi. □ ■

³⁵ U bu sөzni ƙiliwatƙanda, sinagogning qongining öyidin bəzilər kelip uningöja:

Ƙizingiz öldi. Əmdi ustazni nemixƙa yənə awarə ƙilisiz?! — deyixti. ■

³⁶ Lekin Əysa bu sөzlərni anglap dərhal sinagogning qongioja: Ƙorƙmiojın! Pəƙət ixənqtə bol! — dedi.

³⁷ U pəƙət Petrus, Yaƙup wə Yaƙupning inisi Yuƙanna bilən yoloja ƙıxti; baxƙa heƙƙimning özi bilən billə berixioja yol ƙoymidi.

³⁸ U sinagogning qongining öyi aldioja ƙəlgəndə, ƙiyƙas-ƙuƙanni, halayikning ƙattik nalə-pəryad wə aƙ-zar ƙötürgənlikini ƙörüp,

³⁹ öygə ƙirip ularöja:

— Nemixƙa ƙiyƙas-ƙuƙan wə aƙ-zar ƙötürisilər? Bala ölməptu, uhlap ƙaptu, — dedi. ■

⁴⁰ Ular uni məshirə ƙilixti; lekin u həmməylənni taxƙirioja ƙıƙiriwetip, balining ata-anisini wə öz həmrahlirini elip, bala yatƙan öygə ƙirdi.

⁴¹ U balining ƙolını tutup, uningöja: «Talita kumi» dedi. Bu sөzning mənisi «Ƙizim, sanga eytimənki, ornungdin tur» degənlik idi.

⁴² Ƙız dərhal ornidin turup mangdi (u on ikki yaxta idi). Ular bu ixƙa mutləƙ həyran ƙelixti.

⁴³ U ularöja bu ixni heƙƙimgə eytmasliƙni ƙattik tapilidi, xundakla ƙızöja yegüdəƙ birnemə berixni eytti.

6

Nasarətlilərnin uni ƙətkə ƙəƙixi

Mat. 13:53-58; Luƙa 4:16-30

¹ U u yərdin ketip, öz yurtioja ƙəldi. Uning muhlisirimu uningöja əgixip bardi. ■

² Xabat ƙüni ƙəlgəndə, u sinagogda təlim berixƙə ƙirixti. Təlimini anglişanlardın ƙəp adəm intayin həyran boluxup:

— Bu adəm bularöja nədin erixƙəndu? Uningöja muxundak danalix ƙandak berilgən? Uning ƙolida muxundak məjizilər ƙandak yaritilidiojandı?

³ U həliki yaşaaƙƙı əməsmu, Məryəmning oşli, xundakla Yaƙup, Yosə, Yəhuda wə Simonlarning akisioju? Uning singillirimu bu yərdə arimizda turuwatmamdu? — deyixti. Xuning bilən ular uningöja həsət-bizarliƙ bilən ƙaridi. □ ■

⁴ Xuning bilən Əysa ularöja:

□ **5:34 «ƙizim, ixənqıng seni saƙayttı!»** — «saƙayttı» muxu yərdə grek tilida «ƙutƙuzdi» degən sөz bilən ipadilini. **«Tıng-hatırjəmliktə ƙayt!»** — bu ayal nemixƙa xundak ƙorƙtı (33-ayətni ƙörüng)? Uningda hun təwrəx kesili boləjanliƙi ügün, Təwrət ƙanuni boyıgə özi təgkən barliƙ ƙixilərnə «napak» ƙiləjan bolidu (məsilən, ularni ibadəthanoja ƙirix, ƙurbanliƙ ƙilixƙa waƙitliƙ layaƙətsiz ƙiləjan bolatti). Xuning bilən u ətraptiki halayiqnila napak ƙilipla ƙalmay, bəlki Məsihning əzinimu «napak» ƙiləjan bolatti. ■ **5:34** Mat. 9:22; Mar. 10:52. ■ **5:35** Luƙa 8:49. ■ **5:39** Yh. 11:11. ■ **6:1** Mat. 13:53; Luƙa 4:16. □ **6:3 «u həliki yaşaaƙƙı əməsmu, Məryəmning oşli...»** — Yəhudiylar arisida adəmlər atisining ismi bilən tonuluxi ƙerək idi. Yələuz anisining ismini tiləja elixning özi birhül həƙarət idi. ■ **6:3** Yh. 6:42.

— Hərəkəndək pəyoqəmbər baxka yərlərdə hərmətsiz qalmaqdu, pəkət öz yurti, öz uruq-tuoqanliri arisida wə öz əyidə hərmətkə sazawər bolmaqdu, — dedi.■

⁵ Xuning bilən qollirini birqanqə bimarning üstigə təgküzüp, ularni saqaytkəndin baxka, xu yərdə u heqkəndək mejiyə yaritalmidi.■

⁶ Wə u ularning iman-ixənqsizlikidin həyran qaldı.■

Əysaning on ikki rosulni əwətxi

Mat. 10:1, 5-15; Luqa 9:1-6

⁷ Andin u ətraptiki yeza-kəntlərni aylinip təlim bərdi.

U on ikkiylənni yenioşa qəqirdi wə *həlk arisioşa* ikki-ikkidin əwətxkə baxlıdi. U ularoşa napak rəhlərni həydxə həkukini bərdi;□ ■

⁸ wə ularoşa: — Səpərdə yeninglaroşa həsidin baxka nərsə eliwalmanglar, nə hurjun nə nan eliwalmanglar, bəlwəoşka pulmu salmanglar;□

⁹ putunglaroşa kəxlərni kiyinglar, biraq ikki yəktək kiyiwalmanglar, — dəp tapilidi.□ ■

¹⁰ U yənə:

— *Bir yurtka barəşininglarda*, kimning əyigə *qəbul kəlinip* kirsənglar, u yurttin kətküqə xu əydila turunglar. □

¹¹ Qaysi yərdikilər silərnə qəbul kilmisa, xundakla səzünglərni anglimisa, u yərdin kətkininglarda, ularoşa aqah-guwah bolsun üqün ayioşinglardiki topini kəkiwetinglar! — dedi.□ ■

¹² Xuning bilən ular yoloşa qikip, kixilərnə gunəhlirioşa towa kəlixkə jar selip ündidi.

¹³ Ular nuroşun jinlərni həydididi, nuroşun bimarlarini zəytun meyi bilən məsih kəlip saqaytti.□ ■

Qəməldürgüqi Yəhyaning əlümi

Mat. 14:1-12; Luqa 9:7-9

■ **6:4** Mat. 13:57; Luqa 4:24; Yh. 4:44. ■ **6:5** Mat. 13:58. ■ **6:6** Mat. 9:35; Luqa 13:22.

□ **6:7** «**napak rohlər**» — jinlərni kərsitidu. ■ **6:7** Mat. 10:1; Luqa 6:13; 9:1. □ **6:8**

«**hurjun**» — yaki «tiləmqning haltisi». □ **6:9** «**Əysa** ularoşa: — Səpərdə yeninglaroşa həsidin baxka nərsə eliwalmanglar, nə hurjun nə nan eliwalmanglar, bəlwəoşka pulmu salmanglar, putunglaroşa kəxlərni kiyinglar, biraq ikki yəktək kiyiwalmanglar, — dəp tapilidi» — (9-10-ayət) kizikərlik yeri xuki, «Matta» wə «Luqa»da hatiriləngən bayanlar boyiqə Rəbbimiz ularoşa həsa eliwelix wə kəx kiyixnimu mən'i kəloqan. Pikrimiz tehi muqimlaxmioşini bilən oylaymizki, «Matta» bilən «Luqa» wə «Markus»ta bəlkim ikki ayrim wəqit-əhwal kərsitilidu. ■ **6:9** Ros. 12:8.

□ **6:10** «**kimning əygə qəbul kəlinip kirsənglar, u yurttin kətküqə xu əydila turunglar**» — bu əmrdə qəng danalix bar. İkki səwəbtin eytiləngən boluxi mumkin: — (1) kona zamanlarda kəp diniy wəz eytuqular əymu-əy yoqlar pul tiləytti; ləkin Əysaning muhlisiliri heq tiləmqilik kilməsliki kərək; (2) ular əymu-əy kəqüp yürsə, həlktə hərtürlük həsət-guman əyda boluximu mumkin — «Nemixka ular **bizning** əyde qənməydu?» yaki «Nemixka ular bizning əydin kəqüp ketidu?» degəndək. □ **6:11** «**u yərdin kətkininglarda, ularoşa aqah-guwah bolsun üqün ayioşinglardiki topini kəkiwetinglar!**» — «ayaqdiki topini kəkiwetix» degən bu ixarət

«bizning silər bilən munasiwetimiz yok», degənni bildürüp, Hudaning səzini rət kəloşanlaroşa kəttik aqahlandırux idi. ■ **6:11** Mat. 10:14,15; Luqa 9:5; 10:12; Ros. 13:51; 18:6 □ **6:13** «**ular ... Nuroşun bimarlarini zəytun meyi bilən məsih kəlip saqaytti**» — «məsih kəlix» muxu yərdə adəmning bəxioşa zəytun meyini sürüxni kərsitidu. «Təbirələr»ni kərişing. ■ **6:13** Yaq. 5:14.

¹⁴ Uning nomi mæxhur bolojaqqa, Herod padixah uning hækkiðe anglap: «Bu adæm *qoqum* elümdin tirilgæn Qemüldürgüçi Yehyadur. Xuning üqün muxu alahide kudrætlær uningda küqini kærstitidu» dæytti. □ ■

¹⁵ Baxkılar: «U Ilyas *pəyoğambær*» desæ, yænæ bæzilær: «Burunqi pəyoğambærlærdæk bir pəyoğambær bolsa keræk» deyixætti.

¹⁶ Biræk bularni anglioañ Herod:

— Mæn kallisini aloqan Yehyaning ezi xu — u elümdin tiriliptu! — dedi.

¹⁷⁻¹⁸ Herodning bundæk deyixining sæwæbi, u *egəy* akisi Filipning ayali Herodiyæning wæjidin adæm æwætíp Yehyani tutup, zindanoğa taxlioañanidi. Qünki u xu ayal bilæn nikaħlanoañanidi; Yehya Herodka *tænbih* berip: «Akangning ayalini tartiwelixing Tæwrat kanunioğa hilap» dæp qayta-qayta degæñnidi. □ ■

¹⁹ Xuning üqün Herodiyæ Yehyağa adawæt saqlaytti; uni eltürmækçi boloañ bolsimu, lekin xundæk kılalmaytti.

²⁰ Qünki Herod Yehyani diyanætlik wæ mukæddæs adæm dæp bilip, uningdin kørkætti, xunglaxka uni koşdaytti; u uning sæzlerini anglioañ qaolirida alækzadæ bolup ketætti, lekin yænila sæzlerini anglaxka amrak idi. □ ■

²¹ Emma *Herodiyæ kütkan* pæyt ahir yetip kældi; Herod tuquloqan künidæ öz æmældarliri, mingbexiliri wæ Galiliyæ ølkisidiki katta ærbablarni ziyapæt bilæn kütüwaldi; ■

²² hæliki Herodiyæning kizi sorunoğa qüxüp ussul oynap bærdi. Bu Herod wæ hæmdastihan boloañlaroğa bækmu yarap kætti. Padixah kizoa: — Mændin nemæ tælöp kılsang, xuni berimæn, — dedi. □

²³ Andin u kæsäm kılıp yænæ:

— Mændin nemæ tælöp kılsang, hætta padixahliqimning yerimini desængmu xuni berimæn, — dedi. ■

²⁴ Kiz sirtka qıkip, anisidin:

— Nemæ tælöp kılay? — dæp soriwidi, anisi: — Qemüldürgüçi Yehyaning kallisini tælöp kıl, — dedi.

²⁵ Kiz dærħal padixahning aldioğa aldirap kirip:

— Qemüldürgüçi Yehyaning kallisini hæzirla bir tæhsigæ koyup ækilixlirini halaymæn, — dedi.

□ **6:14** «Uning nomi mæxhur bolojaqqa, Herod padixah uning hækkiðe anglap...» — «Herod»lar toqırluq «Tæbirlær»ni kærüñg. «...uning hækkiðe anglap: «Bu adæm ... Qemüldürgüçi Yehyadur...» dæytti» — baxka birhil tærjimisi: «...uning hækkiðe anglap kaldi. Bæzilær: «Bu adæm ... Qemüldürgüçi Yehyadur...» — deyixætti». ■ **6:14** Mat. 14:1; Luka 9:7. □ **6:17-18** «Qünki u xu ayal bilæn nikaħlanoañanidi; Yehya Herodka *tænbih* berip: «Akangning ayalini tartiwelixing Tæwrat kanunioğa hilap» dæp qayta-qayta degæñnidi» — Herod egəy akisi Filipning ayali Herodiyæni Filiptin tartiwelip andin uni ajrixixka qayil kılıp, Herodiyæ bilæn ezi toy kılqanidi. Yehyani tutux «Herodiyæning wæjidin» — bælkim uning biwasitæ tælipidin boloañ boluximu mumkin. «Akangning ayalini tartiwelixing Tæwrat kanunioğa hilap» — Tæwrattiki «Law.» 16:18, 20:21dæ, birsining aka yaki ukisi hayat æħwalda, birining ayalini yænæ biri öz æmrige elixka bolmaydu, dæp bægilingæn. ■ **6:17-18** Mat. 14:3; Luka 3:19; 9:9; Law. 18:16; 20:21. □ **6:20** «Herod Yehyani diyanætlik wæ mukæddæs adæm dæp bilip...» — okurmænlergæ ayanki, Tæwrat wæ Injilda «mukæddæs» degæñning mænisi «uluş» æmæs, bælki «pak», «Hudağa ataloqan»dur. «u uning sæzlerini anglioañ qaolirida alækzadæ bolup ketætti» — bæzi kona kœqürmilærdæ buning ornida: «u uning sæzlerini anglap nemæ kılıxni bilælməy kalattı» yaki «u uning sæzlerini anglap kœp ixlarni kılattı» deyilidu. ■ **6:20** Mat. 14:5; 21:26. ■ **6:21** Yar. 40:20; Mat. 14:6. □ **6:22** «Herodiyæning kizi» — burunqi eridin boloañ kizi. Bæzi kona kœqürmilærdæ: «... uning kizi Herodiyæ» deyilidu. Undæk tærjime toqıra bolsa, Herodiyæning kizining ismining özining ismi bilæn ohxax boluxi ajayib ix æmæs, ælwætta. ■ **6:23** Hæk. 11:30.

26 Padixah buningõa nahayiti hæsræt qækkæn bolsimu, kæsæmliri tûpæylidin wæ dastihanda olturoqanlar wæjidin, uningõa bærgæn sæzidin yanõjusi kælmidi.

27 Xunga padixah dærhæl bir jallat æwætîp, uning kallisini elip kelixni æmr kildi. Jallat zindanoja berip Yehyaning kallisini elip, □ ■

28 uni bir tæhsigæ koyup, kizning aldioja elip kelip uningõa bærdi. Kiz uni anisioja tapxurdi.

29 Bu ixni angliõan Yehyaning muhlisliri kelip, jæsætni elip ketip bir kæbrigæ koydi.

Ðysaning bæx ming kixini ozuqlanduruxi

Mat. 14:13-21; Luqa 9:10-17; Yh. 6:1-14

30 Kaytip kælgeñ rosullar Ðysaning yenioja yiojildi, nemæ kilõanliri hæm nemæ tælim bærgænlerini uningõa mælum kilixti. ■

31 Kelip-ketiwatqanlar nahayiti kœplikidin ularõa tamaklinixkimu waqit qikimidi. Xunga u ularõa:

— Yürünglar, mæn bilæn hilwæt bir jayoja berip, birdæm aram elinglar, — dedi. ■

32 Buning bilæn ular kemigæ qûxûp, hilwæt bir qel yergæ qarap mangdi. ■

33 Birak nurojun kixilær ularning ketiawatqanlikini bayqap, ularni tonuweliwidi, ætraptiki barliq xæhærlærdin piyadæ yoloja qikip, yügürüp, ulardin burun u yergæ berip yiojilixti.

34 Ðysa kemidin qûxûp, zor bir top adæmni kœrüp, ularning padiqisiz koy padisidæk bolõanlikioja iq aqritti. Xunga u ularõa kœp ixlarni õegitixkæ baxlidi. ■

35 Kæq kirip qalojanda, muhlisliri uning yenioja kelip:

— Bu qel bir jay ikæn, kæq kirip kætti. ■

36 Halayikni yoloja seliwætkæn bolsang, ular ætraptiki kænt-kixlaklarõa berip, øzlerigæ nan setiwalsun; qünki ularda yegüdæk nærsæ yok, — dedi.

37 Lekin u ularõa jawabæn:

— Ularõa øzünglar ozuk beringlar, — dedi.

Muhlislar uningdin:

— Ikki yüz kümüx dinarõa ularõa nan ækelip ularni ozuqlanduramduq? — dæp soridi. □

38 Ðysa ularõa: — Qanqæ neninglar bar? Berip qarap bekinglar, — dedi. Ular qarap baqqandin keyin:

— Bæxi bar ikæn, yænæ ikki belikmu bar ikæn, — deyixti. ■

39 U ularõa kixilærni top-top kilip yexil qimændæ olturoquzuxni buyrudi.

40 Halayik yüzdin, ælliktin sæp-sæp bolup olturuxti. □

41 U bæx nan bilæn ikki belikni kolioja elip, asmanõa qarap *Hudaõa* tæxækkür-maðhiyæ eytti, andin nanlarni oxtup, kœpqilikkæ tutup berix üqün muhlislirioja berip turatti; ikki beliknimu hæmmæylængæ tarkitip bærdi. ■

42 Hæmmæylæn yæp toyundi.

□ 6:27 «...padixah dærhæl bir jallat æwætîp...» — yaki «...padixah dærhæl bir qarawul æwætîp...». ■ 6:27 Mat. 14:10. ■ 6:30 Luqa 9:10. ■ 6:31 Mar. 3:20. ■ 6:32 Mat. 14:13; Luqa 9:10; Yh. 6:1. ■ 6:34 Yær. 23:1; Øz. 34:2; Mat. 9:36; 14:4; Luqa 9:11. ■ 6:35 Mat. 14:15; Luqa 9:12; Yh. 6:5. □ 6:37 «ikki yüz kümüx dinar» — bir kümüx dinar (grek tilida «dinars») bir ixqining bir künlük ix hæqki idi («Mat.» 20:2ni kœrüng). ■ 6:38 Mat. 14:17; Luqa 9:13; Yh. 6:9. □ 6:40 «Halayik yüzdin, ælliktin sæp-sæp bolup olturuxti» — grek tilida «Halayik yüzdin, ælliktin sæp-sæp bolup yetixti». ■ 6:41 1Sam. 9:13; Yh. 17:1.

⁴³ *Muhlislar* exip qaloqan nan wə belik parqilirini liq on ikki sewətkə teriwalidi. □

⁴⁴ Nanlarni yegən ərlərnin sanila bəx mingqə idi.

Əysaning su üstidə mengixi

Mat. 14:22-33; Yh. 6:16-21

⁴⁵ Bu ixtin keyinla, u muhlisloriqa özüm bu halayiqni yoloqa seliwetimən, angoiqə silər kemigə olturup, dengizning qarxi kiroqikidiki Bəyt-Saida yezisiqa otüp turunglar, dəp buyrudi. □ ■

⁴⁶ Ularni yoloqa seliwətkəndin keyin, u dua-tilawət qilix üqün taorqa qıkti. ■

⁴⁷ Keq kirgəndə, kemə dengizning otturisiqa yətkənidi, u əzi yaloquz kuruklukta idi. ■

⁴⁸ U muhlislorining palakni küqəp uruwatqanlikini kərdi; qünki xamal tətür yənilixtə qıkkənidi. Keqə tətinqi jesək waqtida, u dengizning üstidə mengip, muhlislori tərəpkə kəldi wə ularning yenidin otüp ketidiqandək qılati. □

⁴⁹ Ləkin ular uning dengizning üstidə mengip keliwatqanlikini kərüp, uni alwasti ohxaydu, dəp oylap quqan selixti.

⁵⁰ Qünki ularning həmmisi uni kərüp sarasimigə qüxti.

Ləkin u dərhal ularqa:

— Yürəklik bolunglar, bu mən, qorqmanglar! — dedi.

⁵¹ U kemigə, ularning yenioqa qıkkəndila, xamal tohtidi. Ular buningdin hoxidin kətküdək dərijidə qattıq həyran kəlixip, nemini oylaxni bilməytti;

⁵² qünki ular nan berix məjizisini tehiqə qüxənmigənidi, ularning kəlbi bihud hələttə turatti.

⁵³ Ular dengizning qarxi tərəpigə otüp, Ginnisarət degən yurttə *kuruklukqa* qıqip, kemini baqlap koydi. ■

⁵⁴ Ular kemidin qüxüxi bilənla, *halayiq* uni dərhal tonuwelip,

⁵⁵ ətraptiki həmmə jaylarqa yügürüxüp bardı wə «U palanqi yərgə qüxüptu» dəp anglıxi bilənla, bimarlarni zəmbilgə selip, xu yərgə *uning aldiqa* elip berixti.

⁵⁶ U məyli yeza, məyli xəhər yaki qıxlaklarqa barsun, həlk əqrıqlarni bazarlarqa elip qıqip yatquzatti; ular uningdin əqrıqlar həq bolmiqanda sening yepinqangning pexigə bolsimu qolini təgküzüwəlsək dəp otündi. Uningqa qolini təgküzgənlərnin həmmisi saqaydi.

□ **6:43 «Muhlislar ...teriwalidi»** — grek tilida «Ular ... teriwalidi». «Ular»ning muhlislar ikənliki «Mat.» 16:9-10də ispatlinidu. «**on ikki sewət**» — grek tilida «on ikki kol sewət» — demək, bir adəm ikki kollap kətürələydiqan sewətlər. □ **6:45 «Bəyt-Saida yezisiqa otüp...»** — yaki «Bəyt-Saida yezisidin otüp...». ■ **6:45** Mat. 14:22; Yh. 6:17. ■ **6:46** Mat. 14:23; Luqa 6:12. ■ **6:47** Mat. 14:23; Yh. 6:16. □ **6:48 «Keqə tətinqi jesək waqtida, u dengizning üstidə mengip...»** — bir keqə tət jesəkkə bəlünətti; xunga bu waqit tang atay degən waqit idi. «**u ... ularning yenidin otüp ketidiqandək qılati**» — yaki «u ... ularning yenidin otüp kətməqki boldi». Bu intayin qızık ix. Mumkinqiliki barki, (1) Əysaning «otüp ketix»i — Muhlislorqa Pərwardigarnin Pərixtisining Israillarni Misirdin qutquzux üqün «Ularning (Israillarning) yenidin otüp ketix»ini əslətməqki, yaki (2) u ularning **əzlikidin** özini kemigə qıqip həmrəh boluxqa təklip qilixini halaytti. ■ **6:53** Mat. 14:3.

7

*Insanni nemə napak kılıdu?**Mat. 15:1-20*

¹ Bu qasqda, Pərisiylər wə Təwrat ustazliridin bəziliri Yerusalemdin kelip uning aldiqə yiojildi;■

²⁻⁵ xu Pərisiylər wə Təwrat ustazliri uning muhlislriridin bəzilirining tamakni qolini yumay, yəni «napak» haldə yəwatqanlikini kərip, uningdin:

— Muhlisliring nemixkə ata-bowilirimizning ən'ənilirigə riayə kilmay, bəlki yuyulmıqan kolliri bilən tamak yəydu? — dəp soraxti (qünki Pərisiylər wə pütün Yəhudiylar ata-bowiliri tərpidin qalduruloqan ən'əni qing tutkəqkə, awwal kollirini əstayidillik bilən yumisa, tamak yeməydu. Xuningdək bazardin kaytip kəlgəndimu, ular qol yumay birnərsə yeməydu. Uningdin baxkə, piyalə-kədəh, das-qəgün wə mis kaqılar wə diwanlarni yuyux toqrisida tapxuruloqan nuroqunliqan ən'ənilərdimu qing turidu).□

⁶ U ularqə jawab bərip mundək dedi:

— Yəxaya pəyoqəmbər silər sahtipəzlər toqranqlarda aldin'ala toptooqra bexarət bərgən! *uning* yazmisida pütülgəndək: — «Muxu həlk əsqzida Meni hərmətligini bilən, Birək kəlbi Məndin yirək;■

⁷ Ular Manga bihüdə ibadət kılıdu.

Ularning əgətkən təlimliri pəkət insanlardin qıkkən pətiwalarla, halas».□ ■

⁸ Qünki silər Hudaning əmrini taxlap qoyup, insanlarning ən'ənisini qing tutiwalidikənsilər — das-qəgün, piyalə-kədəhləni yuyux wə xuningqə ohxap ketidiqan nuroqan baxkə ixlarni ən'ənə kılıp yürisilər.□

⁹ U ularqə yənə mundək dedi:

— Silər əzliringlarning ən'ənisini qing tutimiz dəp Hudaning əmrini əpquillik bilən bir qətkə kayrip qoydunglar!

¹⁰ Qünki Musa *pəyoqəmbər*: «Ata-anangni hərmət kil» wə «Atisi yaki anisini haqarətligənlər olümgə məhkum kılınsun» dəp əmr kılıqan. ■

¹¹ Ləkin silər: — Birsı «Atisi yaki anisioqə: — Mən silərgə yardəm bərgüdək nərsiləni allıqəqan «qurban kılıp» Hudaqə atiwəttim — desila, □

¹² xu kixining ata-anisining həlidin həwər elixqə bolmaydu, dəp əgitisilər.

■ 7:1 Mat. 15:1. □ 7:2-5 «əstayidillik bilən yumisa...» — baxkə birhil tərjimisi «bəoqixioqə yumisa...» yaki «muxt bilən yumisa...». ■ 7:6 Yəx. 29:13; Əz. 33:31. □ 7:7 «Muxu həlk əsqzida Meni hərmətligini bilən, birək kəlbi Məndin yirək; ular Manga bihüdə ibadət kılıdu; ularning əgətkən təlimliri pəkət insanlardin qıkkən pətiwalarla, halas» — «Yəx.» 29:13. ■ 7:7 Mat. 15:9; Kol. 2:18,20; Tit. 1:14. □ 7:8 «qünki silər Hudaning əmrini taxlap qoyup, insanlarning ən'ənisini qing tutiwalidikənsilər — das-qəgün, piyalə-kədəhləni yuyux wə xuningqə ohxap ketidiqan nuroqan baxkə ixlarni ən'ənə kılıp yürisilər» — bəzi kona kəpürmilərdə: «das-qəgün, piyalə-kədəhləni yuyux wə xuningqə ohxap ketidiqan nuroqan baxkə ixlarni ən'ənə kılıp yürisilər» dəgən səzlər tepilmaydu. ■ 7:10 Mis. 20:12; 21:17; Law. 20:9; Qan. 5:16; 27:16; Pənd. 20:20; Əf. 6:2. □ 7:11 «Mən silərgə yardəm bərgüdək nərsiləni allıqəqan «qurban kılıp» Hudaqə atiwəttim» — «qurban» muxu yərdə biwasitə ibariniy tilidin elinqan bolup, «sədikə kılınoqan» yaki «Hudaqə atəp kılınoqan» dəgən məniyi bildiridu.

¹³ Xundak kılıp, silər əwladliringlaroşa tapxuroşan ən'ənənglərni dəp Hudaning əmrini yokqa qikiriwətinglar, wə xuningoşa ohxax kəp ixlarni kılısilər. □ ■

Insanni nemə napak kılıdu?

¹⁴ Andin halayikni yənə yenioşa qakirip, ularoşa:

— Həmminglar manga kulak selinglar wə xuni qüxininglarki, ■

¹⁵ insanning sirtidin iqiğə kiridioşan nərsilərnin heçkandiki uni napak kılmaydu, bəlkə öz iqidin qikidioşan nərsilər bolsa, ular insanni napak kılıdu. ■

¹⁶ Anglişudək kulikə barlar buni anglisun! — dedi.

¹⁷ U halayiktin ayrılıp öygə kirgəndə, muhlisliri uningdin bu təmsil həkkidə soridi. ■

¹⁸ U ularoşa:

— Silərmu tehiqə qüxənməy yürüwatamsilər?! Sirtin insanning iqiğə kiridioşan hərəkəndək nərsining uni napak kılalmaydioşanlığını tonup yətməywatmamsilər?

¹⁹ Sirtin kirgən nərsə insanning kəlbicə əməs, axkəzinişoşa kiridu, andin u yərdin tərət bolup taxlinidu, — dedi (u bu gəpni deyix bilən, həmmə yeməklilərnə həlal kiliwətti).

²⁰ U yənə söz kılıp mundak dedi:

— Insanning iqidin qikidioşinila, insanni napak kılıdu.

²¹⁻²² Qünki xular — yaman niyətlər, zinahorluq, jinsiy buzukluqlar, kətillik, oşqirilik, aqkəzlük, rəzilliklər, aldancılıq, xəhwaniylik, həsəthorluq, til-aşanət, təkəbburluk wə həmakətliliklər insanning iqidin, yəni uning kəlbidin qikidu □ ■

²³ — bu rəzil ixlarning həmmisi insanning iqidin qikip, özini napak kılıdu.

Yat əllik bir ayalning etiğadi

Mat. 15:21-28

²⁴ U ornidin turup u yərdin ayrılıp, Tur wə Zidon ətrapidiki rayonlaroşa bardı wə bir öygə kirdi. Gərğə u buni heçkim bilmisun degən bolsimu, lekin yoxurup qalalmidi. □ ■

²⁵ Dərwəxə, napak roş qaplaşkan kiçik bir kizning anisi uning toşqrisidiki həwərnə anglişan həman yetip kelip, uning ayioşoşa yikildi

□ **7:13** «Xundak kılıp, silər əwladliringlaroşa tapxuroşan ən'ənənglərni dəp Hudaning əmrini yokqa qikiriwətinglar» — Məsişning söziğə kərişanda «Hudaşoşa atioşan təlluqatlar» tehi atioşuqi kixining qolida turoşanda, uların paydiliniwərsə bolatti. Xu kixi bəlkim Təwrat ustazlirining kəllixi bilən «dunyadin kətkinimdin keyin...» yaki «məlum bir məzgildin keyin...» «ibadəthanişoşa tapxurimən» dəp kəsəm kiloşan bolsa kerək. Yəhudiylarning tarixiy hatiriliridə xuningoşa ohxax kəpligən misallar tepilidu. Pəriysilər ögətkən xu hiylə-mikir: «Mal-mülküngni Hudaşoşa ataloşan («kurban kילוşan») kילוşan bolsang, ata-anangdin həwər almisang bolidu» əməs, bəlkə («xundak kילוşan bolsang) **həwər elixingəşa bolmaydu**» degəndək. Ular xübhəsisizki ahirida bu ixtin məlum bir payda kəridu, əlwəttə. ■ **7:13** Mat. 15:6; 1Tim. 4:3; 2Tim. 3:2. ■ **7:14** Mat. 15:10. ■ **7:15** Ros. 10:15; Rim. 14:17,20; Tit. 1:15. ■ **7:17** Mat. 15:15. □ **7:21-22** «**həsəthorluq**» — buning baxka birhil tərjimisi: «yaman kəz». ■ **7:21-22** Yar. 6:5; 8:21; Pənd. 6:14; Yər. 17:9. □ **7:24** «**u yərdin ayrılıp, Tur wə Zidon ətrapidiki rayonlaroşa bardı**» — u yər «qəttəlliklər» turuwatқан rayon bolup, Məsişning xu yərgə berixitki məksiti, öz həlkədin bir wəqit ayrılıp aram elixtin ibarət bolsa kerək. ■ **7:24** Mat. 15:21.

26 (ayal Yunanlik bolup, Suriya ełkisiidiki Fənikiy millitidin idi). U uningdin kizidin jinni həydiwetixni ötündi. □

27 Lekin Əysa uningəja:

— Aldi bilən balilar kərsikini toyəuzsun; qünki balilarning nenini kiqik itlarəja taxlap berix tooəra əməs, — dedi. □

28 Lekin u buningəja jawabən:

— Durus, i Rəb, birak hətta itlarmu üstəl astida turup balilardin qüxkən nan uwaklırini yəydiəju, — dedi.

29 Əysa uningəja:

— Sening muxu sözüng tüpəylidin yolungəja kayt, jin kizingdin qikip kətti, — dedi.

30 Ayal öyigə kaytip kəlgəndə, mana kız kariwatta yatatti, jin uningdin qikip kətkənidi.

Əysaning bir gas-gaqa adəmni sakaytixi

31 Əysa yənə Tur wə Zidon xəhirining ətrapidiki rayonlardin qikip, «On xəhər» rayoni otturisiidən ötüp, yənə Galiliyə dengizioəja kəldi. ■

32 Halayik uning aldioəja tili eəqir, gas bir adəmni elip kelip, uning uqisioəja kolungni təgküzüp koəsang, dəp ötünüxti. ■

33 U u adəmni halayikətin ayrip bir qətkə tartip, barmaklırini uning kulaklırioəja tiqti, tükürüp, *barmikini* uning tilioəja təgküzdü. □

34 Andin u asmanəja karap uə tartip horsinoəjandin keyin, u adəmgə: «Əffata» (mənişi «eqil») dedi.

35 U adəmning kulaklıri dərəhal eqilip, tilimu eqilip rawan gəp kilixkə baxlıdi. □

36 Əysa ularəja buni həqkimgə eytmaslikni tapilidi. Lekin ularəja hərkanəqə tapilioəjan bolsimu, bu həwərnə yənəla xunə kəng tarkitiwətti.

37 Halayik *bu ixkə* mutlək həyran kəlixip:

— U həmmə ixlarni kəltis kilidikən! Hətta gaslarni anglyədioəjan, qaəilarni söləydioəjan kilidikən, — deyixti. ■

8

Əysaning tet ming kixini toyduruxi

Mat. 15:32-39

1 Xu künlərdə, yənə zor bir top halayik yioəjioəjanidi. Ularning yegüdək həqnemisi bolmioəjaqə, u muhlislrini yenioəja qakirip: ■

2 — Bu halayikəja iqim aəriydu. Qünki ular mening yenimda turoəjili üç kün boldi, ularda yegüdək həqnersimu qəlmidi.

□ 7:26 «ayal... Fənikiy millitidin idi» — yaqi «ayal... Fənikilik idi» yaqi «ayal... Fənikə rayonilik idi». U Yəhüdiy əməs, əlwəttə. U əslidə butpərəs boluxi mumkin. □ 7:27 «**Aldi bilən balilar kərsikini toyəuzsun; qünki balilarning nenini kiqik itlarəja taxlap berix tooəra əməs**» — Məsiə Əysa bu yərdə əzining dəsəlpki wəzipisini Yəhüdiylarəja hux həwərnə yətküzüx, dəp təkitləydu. «Kiqik itlar» bəlkim həqarətlik səz bolmay, əydiqi arzuluk pistilirini kərsitidu. Muxu ayalning etiəadi tooərisida «Matta»diki «koxumqə səz»imizni kərüng. ■ 7:31 Mat. 15:29.

■ 7:32 Mat. 9:32; Luəka 11:14. □ 7:33 «**U... barmaklırini uning kulaklırioəja tiqti, tükürüp, barmikini uning tilioəja təgküzdü**» — tərijimiz boyiqə Məsiə bəlkim əz barmiki üstigə təkürgən boluxi mumkin, bolmisa u yərgə təkürgən bolsa kərak. □ 7:35 «**...tilimu eqilip rawan gəp kilixkə baxlıdi**» — grek tilida «...tilining tanisi yexilip, rawan gəp kilixkə baxlıdi»

■ 7:37 Yar. 1:31.

■ 8:1 Mat. 15:32.

³ Ularni oylirigə aq korsaƣaq kaytursam, yolda halidin ketixi mumkin. Qünki bəziliri yiraktin kəlgənəkən, — dedi.

⁴ Muhlisiri buningə a jawabən:

— Bundaƣ hilwət bir jayda bu kixilərnı toydurojudək nanni nədin tapƣılı bolsun? — deyixti.

⁵ — Qanƣə neninglar bar? — dəp soridi u.

Yəttə, — deyixti ular.

⁶ Buning bilən u həlkni yərdə olturuxƣa buyrudi. Andin yəttə nanni kolioƣa aldi wə *Hudaƣa* təxəkkür-mədhiyə eytip oxtup, kəpƣilikkə tutuxƣa muhlislirioƣa bərdi. Ular halayikƣa üləxtürüp bərdi.

⁷ *Muhlislarda* yənə birƣanƣə kiƣik belikmu bar idi. U Hudaƣa təxəkkür eytip ularni bərikətləp, muhlislirioƣa üləxtürüp berixni eytti.

⁸ Halayik toyuƣuƣə yedi; ular exip ƣaloƣan parƣılarnı yəttə sewətkə teriwaldi. □

⁹ Yegənlər tət mingƣə kixi idi. U ularni yoloƣa saldi,

¹⁰ andin muhlisliri bilən billə dərhal kemigə ƣuxüp, Dalmanuta tərəplirigə bardi. ■

Pərisiyələrnıng möjizilik alamətni kərüxnı tələp ƣilixi

Mat. 16:1-4

¹¹ Pərisiyələr ƣikip, uni sinax məksitidə uningdin bizgə asmandin bir möjizilik alamət kərsətsəng, dəp tələp ƣilixip, uning bilən munaziriləxkili turdi. □ ■

¹² U iƣidə bir uluƣ-kiƣik tinip:

— Bu dəwr nemixƣa bir «møjizilik alamət»ni istəp yüridu? Xuni silərgə bərhək eytip ƣoyayki, bu dəwrgə həƣƣandaƣ möjizilik alamət kərsitilməydu, — dedi. □ ■

¹³ Andin ulardin ayrilip, yənə kemigə ƣikip, dengizning u ƣetigə ətüp kətti.

Sahtipəzlik «eqitƣu»sidin saƣlinix

Mat. 16:5-12

¹⁴ Muhlislar nan elip kelixni untuoƣan bolup, kemidə bir tal nandin baxƣa yəydiƣini yök idi.

¹⁵ U ularni aƣahlandırurp:

— Ehtiyat ƣilinglar, Pərisiyələrnıng eqitƣusi wə Hərodning eqitƣusidin həzi bolunglar, — dedi. □ ■

¹⁶ Muhlislar əzara mulahizilixip:

— Uning bundaƣ deyixi nan əkəlmigənlikimizdin bolsa kerək, — deyixti.

¹⁷ Əysa ularning nemə *deyixiwatƣanliƣini* bilip:

— Nemixƣa nan yökluƣi toƣrisida mulahizə ƣilisilər? Silər tehiƣə pəm-parasət yaki ƣuxənƣigə igə bolmidinglarmu? Ƙəlbiringlar tehimu bihudlixip ketiwatamdu? ■

□ **8:8** «ular exip ƣaloƣan parƣılarnı ... teriwaldi» — «ular» — muhlislar yaki pütkül halayikni kərsitidu. «yəttə sewət...» — «sewət» grek tilida bu sez bək ƣong bir hil sewətni kərsitidu.

■ **8:10** Mat. 15:39. □ **8:11** «Pərisiyələr ƣikip, uni sinax məksitidə uningdin bizgə asmandin bir möjizilik alamət kərsətsəng...» — Pərisiyələr tələp ƣiloƣan «møjizilik alamət» Əysaning həƣƣikiy Məsih ikənlikini ispatlaydiƣan bir karamətni kərsitidu, əlwəttə. ■ **8:11** Mat. 12:38; 16:1; Luƣa 11:29; Yh. 6:30. □ **8:12** «u iƣidə bir uluƣ-kiƣik tinip...» — grek tilida «U rohiƣa bir uluƣ-kiƣik tinip...». «Roh» muxu yərdə uning əzining (insaniy) rohiƣini bildüridu. ■ **8:12** Mat. 16:4. □ **8:15** «Ehtiyat ƣilinglar, Pərisiyələrnıng eqitƣusi wə Hərodning eqitƣusidin həzi bolunglar» — «Mat.» 16:1-12nimu kərüng. ■ **8:15** Mat. 16:6; Luƣa 12:1. ■ **8:17** Mar. 6:52.

18 Kəzünglər turup kərməywatamsilər? Qulıqlar turup anglımay-watamsilər? Esinglarda yokmu?

19 Bəx ming kixigə bəx nanni oxtuqinimda, parqılaroşa liq toloşan qanqə kişik sewətni yioşiwaldinglar? — dedi.

— On ikkini, — jawab bərdi ular. □ ■

20 — Yəttə nanni tət ming kixigə oxtuqinimda, parqılaroşa liq toloşan qanqə sewətni yioşiwaldinglar? — dedi u.

— Yəttini, — jawab bərdi ular. ■

21 U ularoşa:

— Undaқта, qandaқsigə silər tehi qüxənməysilər? — dedi. □

Bəyt-Saidadiki bir korning saқaytilixi

22 Ular Bəyt-Saida yezisioşa kəldi; halayik bir kor adəmnı uning aldioşa elip kelip, uningəşə kolungni təgküzüp qoşsang, dəp ətündi.

23 U kor adəmnıng qolidin tutup yezining sirtioşa yetiləp bərdi; uning kəzlırigə tükürüp, üstigə qollirini təgküzüp:

— Birər nərsə kəruwatamsən? — dəp soridi. ■

24 U bəxini kətürüp:

— Kixilərnı kəruwatımən; ular huddi mengip yürüwatқан dərəhlərdək kərunüwatidu, — dedi.

25 Andin u kaytidin qollirini u adəmnıng kəzlırigə təgküzdi. U kəzlırini eqiwidi, kəzlıri əsligə kelip, həmmə nərsini enik kərdi. □

26 Əysa uni əyigə kayturup:

— Yezioşimu kirmə, yaki yezidiki həqkimgə bu ixni uқturma, — dəp tapilidi. □

Petrusning Əysani Kutkuzoşuqi-Məsiş dəp tonuxi

Mat. 16:13-20; Luқа 9:18-21

27 Əysa muhlislrı bilən qikiş Kəysəriyə-Filippi rayonioşa qaraxlık kənt-yezilaroşa bərdi. Yolda u muhlislrıdin:

— Kixilər meni kim dəydu? — dəp soridi. ■

28 Ular uningəşə:

— Bəzilər səni Qəmuldürgüqi Yəhya, bəzilər İlyas pəyoşəmbər wə yənə bəzilər ilgiriki pəyoşəmbərlərdin biri dəp qaraydıкən, — dəp jawab bərxiti. ■

29 U ulardın:

— Əmdi silərqu, silər meni kim dəp bilisilər? — dəp soridi.

Petrus jawabən: — Sən Məsişdursən, — dedi. □ ■

30 U ularoşa əzi toşruluk həqkimgə tinmaslıkni jiddiy tapilidi.

□ **8:19** «...qanqə kişik sewət...» — «sewət» grek tilida «qol sewət». ■ **8:19** Mat. 14:17,20; Mar. 6:38; Luқа 9:13; Yh. 6:9. ■ **8:20** Mat. 15:36,37. □ **8:21** «Undaқта, qandaқsigə silər

tehi qüxənməysilər?» — Məsişning bu soali muhlislrı yioşiwaloşan «on ikki (kişik) sewət» wə «yəttə (qong) sewət» bilən munasiwətlıktur. Kizik bir ix xuki, Markus əzining İnjildiki bayanıda Məsişning (ələmdin tirilixin baxқа) jəmiy on tokқuz alaқıda meјzisini hatiriləydu. «Qoxumqə səz»imzini kərug. ■ **8:23** Mar. 7:32. □ **8:25** «U kəzlırini eqiwidi...» — yaki «u bəxini kətüriwidi...» yaki «u kəzlırini yoşan aқti...». □ **8:26** «Yezioşimu kirmə, yaki yezidiki

həqkimgə bu ixni uқturma» — Məsiş nemixқа xundaқ tapilidi? Xühşisizki, Bəyt-Saidadikilər allıқаşan uning kəp meјzilirini kərup turup tehiqə towa kilmioşanı («Mat.» 11:21ni kərug). ■ **8:27** Mat. 16:13; Luқа 9:18. ■ **8:28** Mat. 14:2. □ **8:29** «Sən Məsişdursən» — «Məsiş»

dəgən səz toşruluk «Təbirilər»imzini kərug. ■ **8:29** Mat. 16:16; Yh. 6:69.

*Əysaning əliip tirilidiojanlikini aldin eytixi**Mat. 16:21-28; Luqa 9:22-27*

31 Xuning bilən u İnsan'ooqlining nurojun azab-oqubət tartixi, aqsakallar, bax kaħinlar wə Təwrat ustazliri tərripidin qətkə kekilixi, öltürüluxi wə üq kündin keyin tirildürüluxi muqərrər ikenlikini *muhlisliroja* oğitixkə baxlidi. □ ■

32 U bu ixni oquq-axkara sözləp bərdi. Buning bilən Petrus uni bir qətkə tartip, uni əyibləxkə baxlidi. □

33 Lekin u burulup muhlisliroja qarap, Petrusni əyibləp: — Arkamoja ot, Xəytan! Sening oyliqanliring Hudaning ixliri əməs, insanning ixliridir, — dedi. □ ■

34 Andin muhlisliri bilən halayiqnimu qakirip mundak dedi: — Kimdəkim manga əgixixni niyət kilsa, özidin keqip, özining krestini kətürüp manga əgəxsun! □ ■

35 Qünki kimdəkim öz jenini kütqüzay desə, qokum uningdin məhrum bolidu; lekin kimdəkim mən üqün wə hux həwər üqün öz jenidin məhrum bolsa, uni kütqüzidu. ■

36 Qünki bir adəm pütkül dunyaqa igə bolup, jenidin məhrum kalsa, buning nemə paydisi bolsun?! □

37 U nemisini jeniqa tegixsun?! ■

38 Qünki kimdəkim zinahor wə gunahkar bu dəwr aldida məndin wə mening sözlirimdin nomus kilsa, İnsan'ooqlimu atisinin xan-xəripi iqidə muqəddəs pərixtilər bilən billə kəlginidə, uningdin nomus kılıdu. □ ■

9

*Əysaning julalikta körünuxi**Mat. 17:1-13; Luqa 9:28-36*

¹ U ularoqa yənə:

□ **8:31** «İnsan'ooqlining.... aqsakallar, bax kaħinlar wə Təwrat ustazliri tərripidin qətkə kekilixi» — xu qaoida ikki «bax kaħin» bar idi — «Annas» wə uning küy'ooqli «Kəyafə». ■ **8:31** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 9:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:7. □ **8:32** «Buning bilən Petrus uni bir qətkə tartip, uni əyibləxkə baxlidi» — Petrusning əyiblix i xühşisizki, özüng uluq padixah Məsih turup, hexingoqa muxundaq dəhşətlik ixlarni qüxürməsliling kerək idi, degəndək.

«Mat.» 16:22ni körüng. □ **8:33** «Arkamoja ot, Xəytan!» — Əysa bu ayəttə «Xəytan» degən bu səzini birinqidin «düxmən» degən mənidə ixlitip, özining düxmını bolup qaloqan Petruska eytidu. İkinqidin, Xəytan əzi Petrus arkilik Əysaqa putlikaxang bolmaqçı idi. ■ **8:33** 2Sam. 19:22.

□ **8:34** «Kimdəkim manga əgixixni niyət kilsa, özidin keqip, özining krestini kətürüp manga əgəxsun!» — «Mat.» 10:38ni, xundaqla uningdiki izahatnımu körüng. ■ **8:34** Mat. 10:38; 16:24; Luqa 9:23; 14:27. ■ **8:35** Mat. 10:39; 16:25; Luqa 9:24; 17:33; Yh. 12:25.

□ **8:36** «...jenidin məhrum kalsa, buning nemə paydisi bolsun?!» — «jan» muxu yərdə pəqət həyatni əməs, bəlki adəmning salahiyiti, rohiy dunyasını kərsitidu. ■ **8:37** Zəb. 49:6-9 □ **8:38** «zinahor wə gunahkar bu dəwr» — «zinahor» bəlkim həm jismani yəmə keqmə (Hudaqa wapasizlik kılıquçı, degən) mənidimu ixlitilidu. «İnsan'ooqli» — Məsih, əlwəttə. «Təbirlər»nımu körüng. ■ **8:38** Mat. 10:32; Luqa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12; 1Yuqa. 2:23.

— Mən silərgə xuni bərħək eytip qoyayki, bu yərdə turoqanlarning arisidin ölümning təmini tetixtin burun jəzmən Hudaning padixahlığınınin küğ-kudrət bilən kəlgənlikini kəridioqanlar bardur. □ ■

Əysaning julalıqta kərünüxi

² Wə altə kündin keyin, Əysa Petrus, Yaqup və Yuhənnani ayrip elip, egiz bir taşqə çiqti. U yərdə uning siyaki ularning kəz aldidila əzgirip, ■

³ kiyimliri yər yüzidiki heqbir akartkuqimu akartalmoıudək dərjiddə parkirap qardək ap'ak boldi.

⁴ Ularınin kəz aldida Musa və İlyas *pəyoqəmbərlər* tuyuksiz kəründi; ular Əysa bilən səzlixiwatqanidi.

⁵ Petrus bu ixka jawabən Əysaqə:

— Ustaz, bu yərdə boləqinimiz intayin yahxi boldi! Birini sanga, birini Musaqa, yənə birini İlyaska atap bu yərgə üq kəpə yasayli! — dedi □

⁶ (qünki Petrus nemə deyixini bilməy qəloqanidi, qünki ular qorqunqqa qəmqüp kətkənidi).

⁷ Tuyuksiz bir parqə bulut ularni qəpliwaldi və buluttin: «Bu Mening səyümlük Ooqlumdur; uningə qulak selinglar!» degən awaz anglandı. ■

⁸ Ular lappidə ətrapiqə qarixiwidi, ləkin yənə heqkimni kərmidi, öz yenida pəkət Əysanila kərdi.

⁹ Ular taşqin qüxüwatqanda, Əysa ularə, İnsan'ooqli ölümdin tirildürülmigüqə, kərgənlinini heqkimgə eytməslikni əmr kılıp tapilidi. ■

¹⁰ Ular uning bu səzini kəngligə püküp, «ölümdin tirilix» degənnin zadi nemə ikənlikni həkqidə əzara mullahiziləxti.

¹¹ Ular uningdin yənə:

— Təwrat ustazliri nemə üqün: «İlyas *pəyoqəmbər Məsih kelixtin* awwal qaytip kelixi kərək» deyixidu? — dəp soraxti. ■

¹² U ularə jawabən:

— İlyas *pəyoqəmbər dər wəkə Məsihtin* awwal kelidu, andin həmmə ixni ornioqə kəltüridu; əmđi nemixka mükəddəs yazmilarda İnsan'ooqli kəp

□ **9:1** «Bu yərdə turoqanlarning arisidin ölümning təmini tetixtin burun jəzmən Hudaning padixahlığınınin küğ-kudrət bilən kəlgənlikini kəridioqanlar bardur» — bizningqə 9:1-ayəttiki səzning muħim mənisı 9:2-13də təswirləngən kəramət ixlərnı kərsitidu. Baxka alimlar u: (1) Əysa ɵltürülgəndin keyin muħlisliroqə qayta kərünüxi bilən; (2) Mükəddəs Rohning kelixi bilən; (3) Məsihning xəripi jamaəttə ayan kılınixi bilən; (4) Əysaning dunyaoqə qaytip kelixi bilən əməlgə axuruldi, dəp qaraydu. Yukiriki (1)-, (2)-, (3)-pikir səl orunluk boləqini bilən, ləkin Əysaning «bu yərdə turoqanlarning arisidin... kəridioqanlar bar» deginidin qarioqanda, **həzi** rosullar bu ixni kəridu, xunga muħim əməlgə axuruluxi 9:2-13dikı «Əysaning julalıqta kərünüxi» degən ixtur, dəp qaraymiz. ■ **9:1** Mat. 16:28; Luqa 9:27. ■ **9:2** Mat. 17:1; Luqa 9:28. □ **9:5** «Ustaz» — grek tilida (həm ibraniy tilida) «Rabbi» deyilidu. «birini sanga, birini Musaqa, yənə birini İlyaska atap bu yərgə üq kəpə yasayli!» — bu səz və pütün wəkə tooqruluk yənə «Matta»dikı «kəxumqə səz»imizni kərünğ. ■ **9:7** Kan. 18:19; Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17. ■ **9:9** Mat. 17:9; Luqa 9:36. ■ **9:11** Mal. 4:5; Mat. 11:14; Luqa 1:17.

azab-okubət qekidu wə horlinidu, dəp pütülgən? □ ■

¹³ Lekin mən silərgə xuni eytayki, Ilyas *pəyoǝmbər* dərħəkiqət kəldi wə dəl mukəddəs yazmilarda u həkkidə pütülgəndək, kixilər uningəta nemini halisa xundak kildi. □ ■

Jin qaplaşkan balining azad kilinixi
Mat. 17:14-20; Luğa 9:37-43

¹⁴ Ular muhlislarning yenioǝa kaytip baroǝnida, zor bir top adəmləning ularning ətrapioǝa olixiwaloǝanlikini, birnəqqə Təwrat ustazlirining ular bilən munazirə kilixiwatқанlikini kərđi.

¹⁵ Uni kərgən pütün halayik intayin həyran boluxti wə yügürüp kelip uning bilən salamlaxti.

¹⁶ U ulardin:

— Ular bilən nemə toqruluk munazirə kilixiwatisilər, — dəp soridi. □

¹⁷ Halayiktin birəylən uningəta:

— Ustaz, mən oqulumni sening aldingəta elip kəldim, qünki uningəta gaqa kiləuqi bir roǝ qaplixiwaloǝan. □ ■

¹⁸ Hər kətim roǝ uni qirmiwalsa, uni tartixturup yikididu, xuning bilən balining aozı kəpüklixip, qixliri kirixip ketidu; kaqxal bolup kalidu. Muhlislingindin jinni həydiwətkəysilər dəp tilidim, birak ular kilalmidi, — dedi. □

¹⁹ U jawabən: — Əy etiқadsiz dəwr, silər bilən qağanətiqə turay?! Mən silərgə yənə qağanətiqə səwr kilay? — Balini aldimoǝa elip kelinglar — dedi.

²⁰ Ular balini uning aldioǝa elip kəldi. Əysani kəruх bilənla roǝ balining pütün bədinini tartixturuwətti. Bala yikilip, aozidin kəpük qıqqan peti yərdə yumilap kətti. ■

²¹ U balining atisidin:

— Bu ix bəxiqə kəlginigə qanqə uzun boldi? — dəp soridi.

U: — Kiqikidin tartip xundak,

²² jin uni həlak kilix üqün kəp kətim otқа wə suǝa taxlidi. Əmdi bir amal kilalisang, bizgə iq aqrıtıp xapaət kiləjaysən! — dedi.

□ **9:12 «Ilyas pəyoǝmbər dərwekə Məsihtin awwal kelidu, andin həmmə ixni ornioǝa kəltüridu»** — «Ilyasning awwal kelixi» wə uning «həmmini ornioǝa kəltürüxi»ni kərsətkən bəxarət wə baxқа təpsilatlırı Təwrat, «Mal.» 4:5-6də hatiriliniđu. **«əmdi nemixқа mukəddəs yazmilarda iısan/ooǝlı kəp azab-okubət qekidu wə horlinidu, dəp pütülgən?»** — «nemixқа...?» — Əgər uləq Ilyas pəyoǝmbər kelip Məsih üqün yol təyyarlıoǝan bolsa, zadi «nemixқа» həlk Məsihni qobul kılmaydu? Yəhya pəyoǝmbər dərwekə «Ilyas pəyoǝmbər»ning roǝı wə küqidə kəlgini bilən («Luğa» 1:17) u əltürülgən wə Məsihmu uningəta ohxax əltürüliđu (13-ayətnimu kəruǝng). ■ **9:12** Mal. 4:5; Zəb. 22:6; Yəx. 53:4; Dan. 9:26; Wəh. 11:4-7 □ **9:13 «lekin mən silərgə xuni eytayki, Ilyas pəyoǝmbər dərħəkiqət kəldi wə dəl mukəddəs yazmilarda u həkkidə pütülgəndək, kixilər uningəta nemini halisa xundak kildi»** — muxu yərdə Məsih Yəhya pəyoǝmbərni yənə İliyas pəyoǝmbərgə ohxitidu. ■ **9:13** Mal. 4:5,6 □ **9:16 «U ulardin: — ... dəp soridi»** — «ular» muxu yərdə (1) muhlislirini; (2) halayikning əzlırini (3) Təwrat ustazlırini kərsitixi mumkin. Bizningə (2) yaki (3) toqrğa boluxi kərak; halayiktin biri muxu soaləta jawab beridu. Bəzi kona kəqürmiliridə «ular»ning ornida «Təwrat ustazlırı» deyliđu. □ **9:17 «mən oqulumni sening aldingəta elip kəldim»** — bu kixining «sening aldingəta» degini uning Məsih wə muhlislirini «bir adəmdək» dəp qaraytıp, dəp bildüridu. Bir təəpətin muxu kəzqarax toqrıridu. ■ **9:17** Mat. 17:14; Luğa 9:37,38. □ **9:18 «uni tartixturup yikididu»** — yaki «uni yərgə yikitiwətidu». **«kaqxal bolup kalidu»** — yaki «pütün əzayı kətip kalidu». ■ **9:20** Mar. 1:26.

²³ Əysa uningə: — «Kilalisang!» dəysənə! İxənqtə boləjan adəmgə həmmə ix mumkindur! — dedi.■

²⁴ Balining atisi dərhal: — Mən ixinimən; ixənqsizlikimgə mədət kiləysən! — dedi yəqlap nida kilip.

²⁵ Əmdi Əysa kəpçilikning yügürüxüp kəlgənlikini kərüp, həlikə napak roħka tənbiħ berip:

— Əy adəmnə gas wə gaqa kiləuqi roħ! Buyruk kilimənki, uningdin qik, ikkinqi kirgüqi bolma! — dedi.

²⁶ Xu həman jin bir qirkiridi-də, balini dəhxətlik tartixturup, uningdin qikip kətti. Bala əlüktək yetip qaldı, halayikning kəpinqisi «U əldi!» deyixti.

²⁷ Ləkin Əysa balini qolidin tutup yəldi, bala ornidin turdi.

²⁸ Əysa öygə kirgəndin keyin, muhlisliri uning bilən yələuz qələjanda uningdin: — Biz nemə üqün jinni həydiwetəlmiduk? — dəp soraxti.■

²⁹ U ularə: — Bu hil *jin* dua wə rozidin baxka yol bilən qikirilmas, — dedi.□

Əysaning əlöp tirilidəjanlikini yənə aldin eytixi

Mat. 17:22-23; Luqa 9:43-45

³⁰ Ular xu yərdin ayrılıp, Galiliyədin ətöp ketiwatatti. Birək u buni həqkimning bilixini halimaytti. ■

³¹ Qünki u muhlislirə:

— İnsan'əqli insanlarning koləja tapxurulup, ular uni əltüridu. Əltürülüp üq kündin keyin u tirilidu, — degən təlimni beriwatatti.

³² Ləkin *muhlislar* bu səzni qüxənmidi həmdə uningdin soraxkimu petinalmidi.

Həqikiy uluq kim?

Mat. 18:1-5; Luqa 9:46-48

³³ U KəpərNahum xəhirigə kəldi. Öygə kirgəndə u uların: — Yolda nemə toqrisida mulahiziləxtinglar? — dəp soridi. ■

³⁴ Ləkin ular xük turdi, qünki ular yolda kaysimiz əng uluq dəp bir-biri bilən mulahiziləxkənidi.

³⁵ U olturup, on ikkəylənni yenəje qakirip, ularə:

— Kim birinqi boluxni istigən bolsa, xu həmməylənnəng əng ahirkisi wə həmməylənnəng hizmətkəri bolsun, — dedi. ■

³⁶ Andin u kiçik bir balini otturida turəuzdi wə uni kuçiqə elip turup, ularəja mundaq dedi:■

³⁷ — Kim mening namimda muxundaq kiçik balini qəbul kilsa, meni qəbul kiləjan bolidu. Kim meni qəbul kilsa, u meni əməs, bəlki meni əwətküqini qəbul kiləjan bolidu.□ ■

Qarxi turmasliqning əzi kolliəjanliktur

Luqa 9:49-50

■ 9:23 Luqa 17:6. ■ 9:28 Mat. 17:19. □ 9:29 «**Bu hil jin dua wə rozidin baxka yol bilən qikirilmas**» — bəzi kona kəqürmilərdə «rozidin» degən sez tepilməydu. ■ 9:30 Mat.

16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:7. ■ 9:33 Mat. 18:1; Luqa 9:46; 22:24.

■ 9:35 Mat. 20:27; Mar. 10:43. ■ 9:36 Mar. 10:16. □ 9:37 «**Kim mening namimda muxundaq kiçik balini qəbul kilsa...**» — yaki «kim mening namimda muxundaq kiçik balini kütsə...». ■ 9:37 Mat. 18:5; Luqa 9:48; Yh. 13:20.

38 Yuhanna uningoha:

— Ustaz, sening naming bilan jinlarni hōydōwatkan birsini kōrduk. Lekin u biz bilan birgō sanga aḡaxkōnlōrdin bolmiojaqqa, uni tostuk, — dedi. ■

39 Lekin ḡysa: — Uni tosmanglar. Qūnki mening namim bilan bir mōjizō yaratkan birsi arqīdinla mening ūstūmdin yaman gōp kilixi mumkin aḡas. ■

40 Qūnki bizgō qarxi turmioqanlar bizni kōlloiqanlardur.

41 Qūnki mōn silōrgō xuni bōrhōk eytip kōyayki, Mōsihkō mōnsup bolōqanliqinglar ūqūn, mening namimda silōrgō hōtta birōr piyalō su bōrgōn kiximu ōz in'amoqā erixmōy qālmaydu. ■

Gunahning ezitkulūqi

Mat. 18:6-9; Luqā 17:1-2

42 Lekin manga etiḡad qilōqan bundak kiḡiklōrdin birini gunahqā putlaxturoqan hōrkandak adōmni, u boynioqā yoqan tūgmōn texi esiloqan hōlda dengizōqā taxliwetilgini aḡwōl bolatti. ■

43 ḡgōr aḡmdi kōlung seni gunahqā putlaxtursa, uni kesip taxliwōt. Qūnki ikki kōlung bar hōlda dozahqā, yōni eqūrūlmōs otqā kirginingdin kōrō, qolak hōlda hōyatliḡqā kirgining aḡwōldur. ■

44 Qūnki dozahta xularni *yaydioqan* kurt-kōngōuzlar ōlmōydu, yalkunluk ot eqmōydu. □ ■

45 ḡgōr aḡmdi putung seni *gunahqā* putlaxtursa, uni kesip taxliwōt. Qūnki ikki putung bar hōlda dozahqā, yōni eqūrūlmōs otqā taxlanōqiningdin kōrō, tokur hōlda hōyatliḡqā kirgining aḡwōl.

46 Qūnki dozahta xularni *yaydioqan* kurt-kōngōuzlar ōlmōydu, yalkunluk ot eqmōydu. ■

47 ḡgōr kōzūng seni *gunahqā* putlaxtursa, uni oyup taxliwōt. Ikki kōzūng bar hōlda otluk dozahqā taxlanōqiningdin kōrō, singar kōzluk bolup Hudaning padixahliḡioqā kirgining aḡwōl.

48 Qūnki dozahta xularni *yaydioqan* kurt-kōngōuzlar ōlmōydu, yalkunluk ot eqmōydu. ■

49 Hōmmō adōm ot bilan tuzlinidu wō hōrbir qurbanliḡ tuz bilan tuzlinidu. □ ■

■ 9:38 Luqā 9:49. ■ 9:39 1Kor. 12:3. ■ 9:41 Mat. 10:42. ■ 9:42 Mat. 18:6; Luqā 17:2. ■ 9:43 Kan. 13:7; Mat. 5:30; 18:8. □ 9:44 «Qūnki dozahta xularni yaydioqan kurt-kōngōuzlar ōlmōydu, yalkunluk ot eqmōydu» — bōzi kona kōqūrmilōrdē bu 44- wō 46-ayōt tepilmaydu. ■ 9:44 Yōx. 66:24. ■ 9:46 Yōx. 66:24 ■ 9:48 Yōx. 66:24 □ 9:49

«Hōmmō adōm ot bilan tuzlinidu wō hōrbir qurbanliḡ tuz bilan tuzlinidu» — bu sirliḡ jūmlē qōqum «Law.» 2:13, «Qel.» 31:23, «ḡz.» 43:23, «Yōx.» 34:6 wō 66:20 hōmdē yukiriki 42-48 ayōtlōr bilan munasiwōtliktur. Mōnisi bōlkim: — (1) gōx-kōktatlarni tuz bilan uzun saḡliōjili bolōqandēk, Mōsihgō ixōnmigōnlōr dozahning otida «qirimay, saḡlinip» mōnggū jazalinidu; yaki (2) Mōsihgō aḡaxkōnlōr muxu dunyada (tuz yarioqā sepilgōndēk) japa-muxōḡḡōt, azab-ōqubōt qekidu; yaki (3) mōnisi hōr ikki tōrōptikidēk bolidu — demōk, hōrbir kixi ezining ḡysa Mōsihkō bolōqan munasiwitidē muwapik japa-muxōḡḡōt, azab-ōqubōt qekidu; etiḡadqilōr muxu dunyada japa-muxōḡḡōtlōr arqiliḡ tawlinip pōklinidu, etiḡadsizlar dozahta mōnggū azab tartidu. Bizninggō 3-mōnisi toqra kelixi mumkin. Rōbbimiz bu yōrdē hōm etiḡadqilarni hōm etiḡadsizlarnimu kōzdē tudidu. Bizninggō pōḡēt etiḡadqilōr Hudaōqā atilidōqan qurbanliḡ bolalaydu, xunga ayōtning birinḡi qisimda hōmmō adōm, ikkinḡi qisimda etiḡadqilōr («qurbanliḡ» sūpitidē) kōzdē tutulidu.

■ 9:49 Law. 2:13.

⁵⁰ Tuz yahxi narsidur. Halbuki, əgər tuz öz tuzlugini yokatsa, uningoa kaytidin tuz tamini kandakmu kirguzgili bolidu? Ozunglarda tuz tepilsun wa bir-biringlar bilən inaklikta otunglar. □ ■

10

Talak toqrisidiki talim

Mat. 19:1-12

¹ U u yerdin kozojilip, Yehudiya elkisi tərəpliridin otüp, Iordan dəryasining u ketidiki rayonlarojimu bardı. Top-top adəmlər yənə uning ətrəpioğa olixiwaloqanidi. U aditi boyiqə ularoğa təlim berixkə baxlıdi. ■

² Bəzi Pərisiylər uning yenioğa kelip uni kıltakğa quxürux məksitidə uningdin:

— Bir adəmnin ayalini talak kılixı Təwrat qanunioğa uyğunmu? — dəp soridi. □

³ Lekin u jawabən: — Musa pəyoqəmbər silərgə nemə dəp buyruoqan? — dedi.

⁴ Ular: — Musa pəyoqəmbər kixining ayalini bir parqə talak heti yezipla talak kılixioğa ruhsət kıloqan, — deyixti. □ ■

⁵ Əysa ularoğa:

— Tax yürəklikinglərdin u silərgə bu əmrni pütəkən;

⁶ lekin Huda aləm apiridə bolqinida *insanlarni* «Ər wə ayal kılip yaratti». ■

⁷ «Xu səwəbtin ər kixi ata-anisidin ayrilidu, ayali bilən birlixip. ■

⁸ ikkilisi bir tən bolidu». Xundak ikən, ər-ayal əmdi ikki tən əməs, bəlki bir tən bolidu. □ ■

⁹ Xuning üçün, Huda qoxqanni insan ayrimisun, — dedi. ■

¹⁰ Ular əygə kaytip kelip kirgəndə, muhlisleri uningdin bu həktə soridi.

¹¹ U ularoğa:

— Ayalini talak kılip, baxqə birini əmrigə aloqan kixi ayalioğa gunah kılip zina kıloqan bolidu. ■

□ **9:50** «Tuz yahxi narsidur. Halbuki, əgər tuz öz tuzlugini yokatsa, uningoa kaytidin tuz tamini kandakmu kirguzgili bolidu?» — tuz bolsa (1) təm beridu; (2) qirip ketixtin tosidu; (3) zəhim-yarılarnı saqaytidu. Muhlisların bu dunyaoğa bolqan roli buningoa ohxap ketixi kerək. «Ozunglarda tuz tepilsun wə bir-biringlar bilən inaklikta otunglar» — bu sirlik jumlining mənisı üçün «Mat.» 5:13, «Əf.» 4:29, «Kol.» 4:6ni kəring. Etikadqılar «tuzluk» bolsa əzini pak tutidu, lekin buningdin Hali qonglik kılmaydu — bəlki muhəbbiti, hatirjəmliki wə huxalliki bilən gunahqə tutuloqanlarnı Hudaning yolioğa jəlp kıloquqılardur. ■ **9:50** Mat. 5:13; Luqə 14:34; Rim. 12:18; İbr. 12:14. ■ **10:1** Mat. 19:1. □ **10:2** «kıltakğa quxürux məksitidə» — əslidə Yəhya pəyoqəmbər Herod padixahqə «talak kılsang bolmaydu» dəp tənbiş berip, uning qixioğa tegip ɵltürölənidi. Xühşisizki, Pərsiylərnin məksətlirining biri: — Əysamu «talak kılixqə bolmaydu» desə, Herod padixah uni Yəhyaqə ohxax ɵltürüwetətti. □ **10:4** «Musa pəyoqəmbər kixining ayalini bir parqə talak heti yezipla talak kılixioğa ruhsət kıloqan» — muxu əmrnin toqrisi «Qan.» 24:1də tepilidu. Yənə «qoyup berix» («talak kılix») toqrisidiki bir yəkün üçün «1 Kor.»diki «qoxumqə sız»nımu (7-bab toqrusulik) kəring. ■ **10:4** Qan. 24:1, 3; Yər. 3:1; Mat. 5:31. ■ **10:6** Yər. 1:27, 2:24, 5:2; Mat. 19:4. ■ **10:7** Yər. 2:24; 1Kor. 6:16; Əf. 5:31. □ **10:8** «xu səwəbtin ər kixi ata-anisidin ayrilidu, ayali bilən birlixip ikkilisi bir tən bolidu» — «Yər.» 2:24. ■ **10:8** Yər. 2:24 ■ **10:9** 1Kor. 7:10. ■ **10:11** Mat. 5:32; 19:9; Luqə 16:18; 1Kor. 7:10.

22 Lekin muxu sozni anglap, uning qirayi tutulup, kayoqsoqa qomüp u yerdin kötti. Qünki uning mal-dunyasi nahayiti köp idi.

23 Andin Əysa qerisigə səpselip qarap, muhlisliroqə:

— Mal-dunyasi köplərning Hudaning padixahliqioqə kirixi nemidegən təsliktə bolıdu-hə! — dedi.■

24 Muhlislar uning sözlirigə intayin həyran boluxti, lekin Əysa ularoqə yənə jawabən:

— Balilirim, mal-mülökkə tayanəqanlar üqün Hudaning padixahliqioqə kirix nemidegən təs-hə! □

25 Təgining yingnining közidin etüxi bay adəmning Hudaning padixahliqioqə kirixidin asandur! — dedi.

26 Ular buni anglap intayin bək həyran boluxup, bir-biridin:

Undaqta, kim nıjatka erixələydu? — dəp soraxti.

27 Əysa ularoqə qarap:

— Bu ix insan bilən wujudka qıxixi mumkin əməs, lekin Huda üqün mumkin əməs bolmaydu; qünki Hudaqə nisbətən həmmə ix mumkin bolıdu, — dedi.□ ■

28 Buning bilən Petrus uningəqə:

— Mana, biz bolsak, həmmini taxlap sanga əgəxtuk!? — degili turdi.■

29 Əysa uningəqə jawabən mundak dedi:

— Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, mən üqün wə hux həwər üqün öyi, aka-ukiliri, aqa-singilliri, atisi, anisi, ayali, baliliri yaki yər-zeminliridin waz kəqkənlərning həmmisi

30 bu zamanda bularning yüz həssisigə, yəni öy, aka-uka, aqa-singil, ana, balilar wə yər-zeminlaroqə (ziyankəxliklər qoxuloqan halda) muyəssər bolmay qalmaydu wə kelidioqan zamandimu mənggölük hayatka erixməy qalmaydu.

31 Lekin xu qəsqda nuroqun aldidə turoqanlar arkiqə otidu, nuroqun arqida turoqanlar aldioqə otidu.■

Əysaning ölüp tirilidioqanliqini yənə aldin eytixi

Mat. 20:17-19; Luqə 18:31-34

32 Ular Yerusalemoqə qikidioqan yolda idi, Əysa həmmining aldidə keti-watatti. *Muhlisliiri* bək həyran idi həmdə uningəqə əgəxkənlərnu qorkunq iqidə ketiwatatti. Əysa on ikkəylənni yənə ez yenioqə tartip, ularoqə ez bexioqə qüxidioqanlirini ukturuxka baxlap:□ ■

33 — Mana biz hazır Yerusalemoqə qikip ketiwatimiz. İnsan'ooli bax kaqinlar wə Təwrat ustazlirioqə tapxurulıdu. Ular uni ölümgə məhkum kilidu wə yat əlliklərgə tapxurıdu.

■ 10:23 Pənd. 11:28; Mat. 19:23; Luqə 18:24. □ 10:24 «mal-mülökkə tayanəqanlar üqün Hudaning padixahliqioqə kirix nemidegən təs-hə!» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə

«mal-mülüklərgə tayanəqanlar üqün» degən söz tepilmaydu. □ 10:27 «qünki Hudaqə nisbətən həmmə ix mumkin bolıdu» — grek tilida: «qünki Huda bilən həmmə ix mumkin bolıdu».

■ 10:27 Ayup 42:2; Yər. 32:17; Zək. 8:6; Luqə 1:37. ■ 10:28 Mat. 4:20; 19:27; Luqə 5:11; 18:28. ■ 10:31 Mat. 19:30; 20:16; Luqə 13:30. □ 10:32 «muhlisliiri» —Muxu yərdə grek tilida «ular» bilən bildürülidu. «Muhlisliiri bək həyran idi həmdə uningəqə əgəxkənlərnu

qorkunq iqidə ketiwatatti» — ularning həyran kəlix yaki qorkunqta boluxning səwəbi: (1) u adəttikidək ular bilən billə mangmay, bəkim naməlum səwəbtin aldidə yalozuz mangatti; (2) u hətər yüz berix mumkinqiligi boləqan xu xəhərgə aldirap ketiwatıdu. ■ 10:32 Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; Luqə 9:22; 18:31; 24:7.

34 Ular bolsa uni məshirə kılıp, qamqılap, uning üstigə təküridu wə uni öltüridu. Lekin üç kündin keyin u qayta tirilidu, — dedi.□

Yaqub bilən Yuhannaning təlipi

Mat. 20:20-28

35 Zəbədiyning oqulliri Yaqub bilən Yuhanna uning aldioğa kelip:

— Ustaz, səndin nemə tilisək orundap bərsəng, dəp ötünimiz, — deyixti.■

36 U ularoğa: — Silərgə nemə kılıp beriximni halaysilər? — dedi.

37 — Sən xan-xəripingdə boləjiningdə, birimizni ong yeningdə, birimizni sol yeningdə olturoğuzoğaysən, — deyixti ular.

38 Əysa ularoğa jawabən: — Nemə tələp kıləjanliqinglarni bilməywatisilər. Mən iqidiəjan kədəhni iqələmsilər? Mən qəbul kılıdiəjan qəmüldürüxni silərmu qəbul kılalamsilər?□ ■

39 — Kılalaymiz, — deyixti ular.

Əysa ularoğa:

— Dərwəxə, mən iqidiəjan kədəhimni silərmu iqisilər wə mən qəbul kılıdiəjan qəmüldürülux bilən qəmüldürülsilər.

40 Biraq ong yaki sol yenimda olturuxka nesip bolux mening ilikimdə əməs; bəلكi kimlərgə təyyarlanəjan bolsa, xularoğa berilidu, — dedi.■

41 Buningdin həwər tapkan *qalojan* on *muhlis* Yaqub bilən Yuhannadin həpa boluxka baxlıdı. ■

42 Lekin Əysa ularni yenioğa qəkirip, mundaq dedi:

— Silərgə məlumki, yat əllər üstidiki həkümran dəp həsabləjanlar qol astidiki həlk üstidin buyruqwazlık kılıp həkimiyət yürğüzidu, wə həkukdarlıri ularni hojayınlarqə idarə kılıdı. □ ■

43 Biraq silərnəng aranglarda bundaq ix bolmaydu; bəلكi silərdin kim mərtiwilik boluxni halisa, u silərnəng hizmitinglarda bolsun; ■

44 wə kim aranglarda birinqi boluxni istisə, u həmmə adəmning kuli bolsun.

45 Qünki İnsan'oqlimu dərwəxə xu yolda kəpçilik mening hizmitimdə bolsun deməy, bəلكi kəpçilikning hizmitidə bolay wə jenimni pida kılıx bədiligə nuroğun adəmlərnəni hərlükkə qikıray dəp kəldi.□ ■

Karioju Bartimayning kəzining saqaytilixi

Mat. 20:29-34; Luğa 18:35-43

□ **10:34 «ular bolsa uni məshirə kılıp, qamqılap...»** — Rim imperiyəsində jaza qamqiliri birnəqqə tasmiplik bolup, hər bir tasmiəğa qoşuxun wə ustihan parqiliri baqləjan bolıdı. Kamqılıəjan waqtında jazalanəquci yalingaqılınip, yərgə tizlandurulup, ikki yenida turojan ləxkər uni kamqılaytiti. Jazalanəquci bəzi waqıtlarda hətta muxu kamqılaxtin olətti. ■ **10:35** Mat. 20:20. □ **10:38 «Mən iqidiəjan kədəhni iqələmsilər?»** — bu ayəttiki «kədəh» değan səz, Əysaning tartidiəjan azab-oqubiti wə krestiki olümini kəzdə tutıdı. **«Mən qəbul kılıdiəjan qəmüldürüxni silərmu qəbul kılalamsilər?»** — Məsih kərsətkən bu «qəmüldürüx» xühşisizki, əz olümidur. «Əfəsusluqlarə»diki «qoxumqə səz»imizdə yazojan «qəmüldürüx» toğruluk izahətlirimizni kəring. ■ **10:38** Mat. 20:22; Luğa 12:49,50. ■ **10:40** Mat. 25:34.

■ **10:41** Mat. 20:24. □ **10:42 «yat əllər üstidiki həkümran dəp həsabləjanlar qol astidiki həlk üstidin buyruqwazlık kılıp həkimiyət yürğüzidu, wə həkukdarlıri ularni hojayınlarqə idarə kılıdı»** — «yat əllər» muxu səz adətə Yəhudiy əməslərnəni kərsitidu. Lekin muxu yərdə etiğəsiz, Hudani tonumaydiəjan dunyadiki əllərnəni təkiltaydu. ■ **10:42** Mat. 20:25; Luğa 22:25. ■ **10:43** 1Pet. 5:3. □ **10:45 «İnsan'oqlimu... jenimni pida kılıx bədiligə nuroğun adəmlərnəni hərlükkə qikıray dəp kəldi»** — nemidin «azad kılıx»? — gunahtin azad kılıxtur. ■ **10:45** Yh. 13:14; Əf. 1:7; Fil. 2:7; Kol. 1:14; 1Tim. 2:6; Tit. 2:14.

⁴⁶ Ular Yeriho xəhirigə kəldi. Əysa muhlisliri wə zor bir top adəmlər bilən billə Yerihodin çikқан wəqittə, Timayning Bartimay isimlik kəriju oşli yol boyida olturup, tilməqilik kiliwatatti. □ ■

⁴⁷ U «Nasarətlik Əysa»ning u yərdə ikənlikini anglap:

— I Dawutning oşli Əysa, manga rəhim kıləyəsən! — dəp towlaxқа baxlıdi. □

⁴⁸ Nuruğun adəmlər uni «Ün çikarma» dəp əyiblıdi. Lekin u:

— I Dawutning oşli, manga rəhim kıləyəsən, — dəp tehimu ünlük towlıdi.

⁴⁹ Əysa tohtap:

Uni çakirinqlar, — dedi. Xuning bilən ular kərijuuni çakirip uningə:

— Yürəklik bol! Ornungdin tur, u seni çakiriwatıdu! — deyixti.

⁵⁰ U adəm çapınini selip taxlap, ornidin dəs turup Əysaning aldiəa kəldi.

⁵¹ Əysa jawabən uningdin:

— Sən meni nemə kıl dəysən? — dəp sorıdi.

Kəriju:

— I igəm, qayta kəridiəan bolsam'ıdi! — dedi. □

⁵² Əysa uningə:

— Yölungə qaytsang bolıdu, etikading seni saqaytti, — dewıdi, u xuan kərləydiəan boldi wə yol boyi Əysəa əgixip mangdı. ■

11

Əysaning Yerusalemoğa təntənilik kirixi

Mat. 21:1-11; Luğa 19:28-40; Yh. 12:12-19

¹⁻² Ular Yerusalemoğa yekınlixip, Zəytun teqining etikidiki Bəyt-Fəgi wə Bəyt-Aniya yezilirioğa yekın kəlginidə, u ikki muhlisioğa aldin mangdurup ularəa:

— Silər udulunglardiki yezioğa beringlar. Yezioğa kiriplə, adəm balisi minip baqmioğan, baqlaklık bir təhəyni kərisilər. Uni yexip bu yərgə yetləp kelinglar. □ ■

³ Əgər birsi silərdin: «Nemixқа bundak kılisilər?» dəp sorap qalsa, «Rəbning buningə həciti çuxti wə u həlilə uni bu yərgə əwətip berıdu» — dənglar, — dəp tapılıdi. □

⁴ Ular ketip aqa yol üstidiki öyning dərwezisi sirtida baqləqlik turoğan bir təhəyni kərdi. Ular tanini yəxti. □

⁵ U yərdə turoğanlardın bəzilər:

□ **10:46** «Timayning Bartimay isimlik kəriju oşli» — «kəriju» grek tilida «həlikı kəriju» deyilıdu — demək, Bartimay jamaətlər iqidə kəp adəmlərgə tonux idi. ■ **10:46** Mat. 20:29; Luğa 18:35. □ **10:47** «i Dawutning oşli Əysa...!» — Təwrattiki pəyğəmbərlərnıng bexarətlik yazmıliiri boyiqə Məsih Dawut padixahning əwladlıridin boluxi kerək idi. Xunga «Dawutning oşli» Məsihning yənə bir atilixi idi. □ **10:51** «I igəm, qayta kəridiəan bolsam'ıdi!» —

«igəm» muxu yərdə grek tilida intayın qongkur hərətni ipadiləydiəan «Rabboni» degən səz bilən ipadilini. ■ **10:52** Mat. 9:22; Mar. 5:34. □ **11:1-2** «adəm balisining tehi minip baqmioğan bir təhəy» — mundak ulaşқа hatirjəm minixi adəttə mumkin əməs, əlwəttə. ■ **11:1-2** Mat. 21:1; Luğa 19:29. □ **11:3** «u həlilə uni bu yərgə əwətip berıdu» — baxқа birhil tərjimisi «u dərhal silərgə yetilitip qoyıdu». □ **11:4** «Ular ketip aqa yol üstidiki öyning dərwezisi sirtida baqləqlik turoğan bir təhəyni kərdi» — adəttə koqılar intayın tar boləaqқа, mal-qarwılar koqıda baqlap qoyulmaytti. Təhəynıng «aqa yol»da baqləqlik boluxi Hudaning iradisining ularning uni elip mengixi oşrilikqə ix bolmisun degənlikini ispatlaydu.

— Təhəyni yexip nemə kılısilər? — deyixti.

⁶ Muhlislar Əysaning buyruqinidək jawab bərdi, həliki kixilər ularoqa yol qoydi.

⁷ Muhlislar təhəyni Əysaning aldiqə yetiləp kelip, üstigə öz yepinqa-qapanlirini taxlidi; u üstigə mindi. ■

⁸ Əmdi nuroqun kixilər yepinqa-qapanlirini yoloqa payandaz kılıp saldi; baxkılıri dərəhlərdin xah-xumbilarni kesip yoloqa yaydi. □

⁹ Aldida mangoqan wə kəynidin əgəxkənlər:

«Hosanna! Pərwərdigarning namida kəlgüqigə mubarək bolsun! ■

¹⁰ Atimiz Dawutning kelidiqan padixahlıqıqə mubarək bolsun! Ərxialada təxəkkür-hosannalar oqulsun!» — dəp warkirixatti. □

¹¹ U Yerusalemoqa bərip ibadəthana həylliliriqə kirdi; wə ətrapidiki həmmini kəzdim kəqürgəndin keyin, waqit bir yərgə bərip qaloqaqqa, on ikkəylən bilən billə yənə Bəyt-Aniyaqə qıkti. □ ■

Mewisiz ənjür dərihining lənətkə kəlixı

Mat. 21:18-19

¹² Ətisi, ular Bəyt-Aniyadin qıkkanda, uning kərsiki eqip kətkənidi. ■

¹³ Yıraqtiki yopurmaqlıq bir tüp ənjür dərihini bayqap, uningdin birər mewə tapalarmənmikin dəp yeniqə bardı; lekin tüwigə kəlgəndə yopurmaqtin baxqa heq nərsə tapalmidi. Qunki bu ənjür pixidiqan pəsil əməs idi. □

¹⁴ U dərəhkə səz kılıp:

— Buningdin keyin mənggü heqkim səndin mewə yemigəy! — dedi. Muhlislirimu buni anglidi.

Əysaning ibadəthanini tərtpkə selixı

Mat. 21:12-17; Luqa 19:45-48; Yh, 2:13-22

¹⁵ Ular Yerusalemoqa kəldi; u ibadəthana həylliliriqə kirip, u yərdə elimsetim kiliwatkanlarni həydəxkə baxlidi wə pul tegixkükülərnin xirəlirini,

■ **11:7** 2Pad. 9:13; Yh, 12:14. □ **11:8** «...baxkılıri dərəhlərdin xah-xumbilarni kesip yoloqa yaydi» — bəzi kona kəqürmilərdə «baxkılıri etizlardin kəskən xah-xumbilarni yoloqa payandaz kılıp saldi» dəp oqulidu. ■ **11:9** Zəb. 118:26. □ **11:10** «Hosanna! Pərwərdigarning namida kəlgüqigə mubarək bolsun! Atimiz Dawutning kelidiqan padixahlıqıqə mubarək bolsun! Ərxialada təxəkkür-hosannalar oqulsun!» — bu səzlər «Zəb.» 118:25-26diki bəxərəttin elinqan. «Hosanna» dəgən səz «Kutquzqaysən, i Pərwərdigar» dəgən mənidi. İnjl dəwrigə kəlgəndə mənisi «Hudaqə təxəkkür-mədhıyə»mu bolup qaloqanıdi. «Zəbur» 118-küydiki izahatlarımı kərüng. Oqurmənlərnin esidə barki, «mubarək» dəgən səzning «bəht-bərikət kərsun!» yaki «bəht-bərikətlik bolsun!» dəgən tüp mənisi bar. □ **11:11** «U Yerusalemoqa bərip ibadəthana həylliliriqə kirdi» — Yerusalemdiki bu qoq ibadəthana toqruluk «Təbirələr» wə «Haqay»diki «qoxumqə səz»imizni kərüng. ■ **11:11** Mat. 21:12,14; Luqa 19:45; Yh. 2:14.

■ **11:12** Mat. 21:18. □ **11:13** «Yıraqtiki yopurmaqlıq bir tüp ənjür dərihini bayqap, uningdin birər mewə tapalarmənmikin dəp yeniqə bardı» — Kanaan (Pələstin)diki ənjür dərəhliridə yopurmaq bolsa, mewimu boluxi kərək. Bu ənjür dərihidə kərüngən karamət mejjə rohiy bir həkikətni sürətləp beridu, əlwəttə.

pahtək-kəptər satquqilarning orunduklirini örüwätti; □ ■

16 wə heqkimning heqkandak mal-buyumlarni ibadəthana hoyliliridin kətürüp ötügigə yol qoymidi.

17 U həlkəkə:

— Mukəddəs yazmilarda: «Mening öyüm barlık əllər üqün dua-tilawəthana dəp atilidu» dəp pütülgən əməsmu? Lekin silər uni bulangqilarning uwisioğa aylanduruwətinglar! — dəp təlim baxlıdi. □ ■

18 Bax kaħinlar wə Təwrat ustazlıri buni anglap, uni yokitixning qarisini izdəxkə baxlıdi; pütkül halayık uning təlimigə təəjjuplinip qaloəqqa, ular uningdin qorqattı. ■

19 Kəqkurun, u muħlisliri bilən xəhərning sirtioğa qikiş kətti. □

Ənjür dərihidin elinidioğan ibrət

20 Ətisi səhərdə, ular ənjür dərihining yenidin ötüp ketiwetip, dərəhning yiltizidin qurup kətkənlikini bayxaxtı. □

21 *Dərəhni həlitini* esigə kəltürgən Petrus:

— Ustaz, qara, sən qarəioğan ənjür dərihi qurup ketiptu! — dedi. □

22 Əysa ularoğa jawabən mundaq dedi:

— Hudaning ixənqidə bolunglar. □

23 Mən silərgə xuni bərhək eytip koyayki, kimdəkim bu taqqa: Bu yərdin kətürülüp dengizoğa taxlan!» desə wə xundaqla kəlbidə heq guman kilməy, bəki eytkininəg əməlgə exixioğa ixənq bar bolsa, u eytkən ix uning üqün əməlgə axidu. ■

24 Xu səwəbtin mən silərgə xuni eytimənki, dua bilən tiligən hər bir nərsə bolsa, xuningoğa erixtim, dəp ixininglar. Xunda, tiligininglar əməlgə axidu. ■

25 Wə ornunglardin turup dua kiləninglarda, birərsigə oquminglar bolsa, uni kəqürünglar. Xuning bilən ərxtiki Atanglarmu silərnig gunəhliringlarni kəqürüm kılıdu. ■

□ **11:15 «u ibadəthana hoyliliriğa kirip...»** — ibadəthana toqruluk: əyni qaoqda, Yəhudiylarning nuroqun ibadəthaniliri (sinagoglar) bolup, bu Yəhudiylarning əng kəp yiqilip ibadət kılıdioğan jayı idi. Hudaning əmri boyiqə, pəkət Yerusalemdiki bu mərkiziy ibadəthanidila qurbanlık kilsə toqra bolattı. «u yərdə elim-setim kiliwatqanlarni həydəxkə baxlıdi wə pul tegixküqlərnig xirəlrini, pahtək-kəptər satquqilarning orunduklirini örüwätti» — ibadəthana hoylilirida setiloğan haywan wə uqar-qanatlar həlkəning qurbanlık kilixi üqün idi. Ibadəthanoğa sədikə bərgüqilər pulini yərlik puloğa tegixkəndin keyin berixi kerək idi. ■ **11:15** Mal.3:1-5; Mat. 21:12; Luqa 19:45; Yh. 2:14. □ **11:17 ««Mening öyüm barlık əllər üqün dua-tilawəthana dəp atilidu»... silər uni bulangqilarning uwisioğa aylanduruwətinglar!»**

— «Yəx.» 56:7 wə «Yər.» 7:11ni kəring. Əysaning «bulangqilarning uwisi» degən sözi ikki bislik bolup, bir tərəptin bax kaħinlarning sodigərlərgə qurbanlıklarni setix həqkuqini setip bərgənlikini kərsitidu; ikkinqidin, bu kaħinlarning həlkəning Hudaning həkikiqini anglax pirsitini bulap, uning ornioğa əzlinirig mərtiwisini yukiri kətürüdioğan hər türlük kaidə-yosunlarni ularning boynioğa artip qoyoqanlıqini kərsitidu. ■ **11:17** 1Pad. 8:29; Yəx. 56:7; Yər. 7:11; Mat. 21:13; Luqa 19:46.

■ **11:18** Yəx.49:7; Mat.21:46. □ **11:19 «Kəqkurun, u muħlisliri bilən xəhərning sirtioğa qikiş kətti»** — grek tilida «Kəqkurun, ular xəhərning sirtioğa qikiş kətti». Baxka birhil tərijimisi: «Kəqkurunliri, Əysa bilən muħlisliri xəhərning sirtioğa qikiş kətətti». Ixlar dərəkə hər küni xundaq bolattı. □ **11:20 «dərəhning yiltizidin qurup kətkən...»** — bu karamət məjizə rohiy bir həkikətni süretləp beridu, əlwəttə. □ **11:21 «Ustaz»** — grek tilida «Rabbi». □ **11:22 «Hudaning ixənqidə bolunglar»** — grek tilida «Hudaning ixənqidə igə bolunglar». ■ **11:23** Mat. 17:20; 21:21; Luqa 17:6. ■ **11:24** Yər. 29:12; Mat. 7:7; Luqa 11:9; Yh. 14:13; 15:7; 16:24; Yağ. 1:5; 6; 1Yuħa. 3:22; 5:14. ■ **11:25** Mat. 6:14; Kol. 3:13.

26 Lekin silər baxqilarni kəqürüm kılmisanglar, ərxtiki Atanglarmu silərning gunahlırlinglarni kəqürüm kılmaydu. □ ■

Əysaning hokukining sürüxtürülüxi

Mat. 21:23-27; Luğa 20:1-8

27 Ular Yerusalemoğa kaytidin kirdi. U ibadəthana hoylilirida aylinip yürəgəndə, bax kaħınlar, Təwrat ustazliri wə aksakallar uning yenioğa kelip: ■

28 — Sən kiliwatқан bu ixlarni kaysi hokukқа tayinip kiliwatisən? Sanga bu ixlarni kilix hokukini kim bərgən? — dəp soridi. ■

29 Əysa ularoğa jawabən:

— Mənmu silərdin bir soal soray. Silər uningoğa jawab bərsənglar, mənmu bu ixlarni kaysi hokukқа tayinip kiliwatқанlikimni eytip berimən:

30 — Yəhya yürəgüzgən qəmüldürüx bolsa, ərxtinmu, yaki insanlardinmu? Manga jawab bərsənglarqu!

31 Ular əzara mulahizə kilixip:

— Əgər «Ərxtin kəlgən» desək, u bizgə: «Undaқта, silər nemə üçün Yəhyaoğa ixənmidinglar?» dəydu. □

32 Əgər: «Insanlardin kəlgən» desək,... bolmaydu! — deyixti (qünki barlık həlk Yəhyani pəyoğəmbər dəp kərioğaqқа, ular həlktin kərқatti). ■

33 Buning bilən, ular Əysaoğa:

— Bilməymiz, — dəp jawab berixti.

— Undaқта, mənmu bu ixlarni kaysi hokukқа tayinip kiliwatқанlikimni eytməymən, — dedi u ularoğa.

12

Rəzil ijarikəxlər həkқidiki təmsil

Mat. 21:33-46; Luğa 20:9-19

1 Andin, u ularoğa təmsillər bilən sözləxkə baxlıdi:

— Bir kixi bir üzümzarlık bərpə kilip, ətrapini qitlaptu; u bir xarab kəlqiki kəziptu wə bir kəzət munarini yasaptu. Andin u üzümzarlıkni baoğwənlərgə ijarigə bərip, əzi yaқа yurtқа ketiptu. ■

2 Üzüm pəsli kəlgəndə, baoğwənlərdin üzümzarlıktiki mewilərdin tegixlikini əkelix üçün bir kulini ularning yenioğa əwətiptu.

3 Lekin ular uni tutuwelip dumbalap, quruk qol kayturuptu.

4 Hojayin yənə bir kulni ularning yenioğa əwətiptu. Uni bolsa ular qalmaqesək kilip, bax-kəzini yerip, haқarətləp kayturuptu.

5 Hojayin yənə birsini əwətiptu. Lekin uni ular öltürüptu. U yənə tola kullarni əwətiptu, lekin ular bəzilirini dumbalap, bəzilirini öltürüptu.

□ 11:26 «Lekin silər baxqilarni kəqürüm kılmisanglar, ərxtiki Atanglarmu silərning gunahlırlinglarni kəqürüm kılmaydu» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu -26-ayət tepilmaydu. Nemila bolmisun, bu ayət həkқəttur. «Mat.» 6:15ni kəring. ■ 11:26 Mat. 18:35.

■ 11:27 Mat. 21:23; Luğa 20:1. ■ 11:28 Mis. 2:14; Ros. 4:7; 7:27. □ 11:31 «Ular əzara mulahizə kilixip: — Əgər «Ərxtin kəlgən» desək, u bizgə: «Undaқта, silər nemə üçün Yəhyaoğa ixənmidinglar?» dəydu» — muxu diniy ərbablarning həmmisi əslidə Yəhya pəyoğəmbərnin yatküzgən həwirigə jawabən: «Bizgə towa kilix kerək əməs» degən wə Yəhya «mening kəynimdə kelidioğan» dəp kərsətkən Məsiħning kelixigə ixənməy, uning qəmüldürüxini rət kilənanidi, əlwəttə. ■ 11:32 Mat. 14:5; Mar. 6:20. ■ 12:1 Zəb. 80:8-9; Yəx. 5:1; Yər. 2:21; 12:10; Mat. 21:33; Luğa 20:9.

⁶ Hojayinning yenida pəkət uning səyümlük bir oşlila qaloqqa, ular oşlumniyu hərmət qilar dəp, u uni əng ahiri bolup baqwənlərnin yəniyə əwətiptu.

⁷ Ləkin xu baqwənlər əzara: «Bu bolsa mirashor; kelinglar, uni eltürwətayli, xuning bilən mirasi bizningki bolidu!» deyixiptu. ■

⁸ Xunga ular uni tutup eltürüp, üzümzarlıqning sirtioya taxliwetiptyu.

⁹ Əmdi üzümzarlıqning hojayini qandak qilidu? U əzi kelip baqwənlərni eltüridu wə üzümzarlıqni baxqilaroya beridu.

¹⁰ Əmdi silər mukəddəs yazmildin munu ayətni okup baqmioqanmusilər? —

«Tamqilar taxliwətkən tax bolsa,

Burjək texi bolup tikləndi. □ ■

¹¹ Bu ix Pərwərdigardindur, Kəzimiz aldida karamət bir ixtur» □ ■

¹² Ular uning bu təmsilni əzlrigə karitip eytkanlikini qüxəndi; xunga ular uni tutux yolini izdəxti; həlbuki, halayiktin qorquxup, uni taxlap ketip qaldı.

*«Kəysərgə baj tapxuramduq?» degən kıltak
Mat. 22:15-22; Luqa 20:20-26*

¹³ Xuningdin keyin, ular birnəqgə Pərisiy wə Hərodning tərəpdarlırini uni əz səzi bilən kıltakka qüxürux məksitidə uning aldioya əwətti. □ ■

¹⁴ Ular kelip uningoya: — Ustaz, silini səmimiy adəm, adəmlərgə kət'iy yüz-hatirə kılmaydu, həqkimgə yan basmaydu, bəki kixilərgə Hudaning yolini sadıqlıq bilən əgitiپ keliwatidu, dəp bilimiz. *Siliqə, Rim imperatori Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat kanunioya uyoqunmu-yok?* □

¹⁵ Zadi baj tapxuramduq-tapxurmamduq? — deyixti.

Ləkin u ularning sahtipəzlikini bilip ularoqa:

■ **12:7** Yar. 37:18; Zəb. 2:8; Mat. 26:3; Yh. 11:53 □ **12:10** «**Tamqilar taxliwətkən tax bolsa, burjək texi bolup tikləndi**» — «burjək texi» bolsa hərəkəndək imarətnin ulidiki əng muhim uyultax bolup, ul selinoqanda birinçi bolup koyulidioqan taxtur. Yəhudi kattiwaxlar «rohıy həyat»ning burjək texi bolqan Məsihni taxlixiwətməkçi idi, wə dərwekə taxliwətti. ■ **12:10** Zəb. 118:22-23; Yəx. 28:16; Mat. 21:42; Luqa 20:17; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pet. 2:6.

□ **12:11** «... **Bu ix Pərwərdigardindur, kəzimiz aldida karamət bir ixtur**» — toluq bexarət (10-11) «Zəb.» 118:22-23də tepilidu. ■ **12:11** Zəb. 118:22,23 □ **12:13** «**Hərod padixahning tərəpdarlırı**» — Hərod padixah Rim imperiyəsi tərəpidin təyinlənən bolup, u Yəhudi bolmioqqa Yəhudiylarning kəpinqisi uningoya intayin əq idi. Xundak bolqini bilən əz mənəpəitni kəzləydiyən, uni qollaydiyən «Hərod tərəpdarlırı» bar idi. «Hərodlar» toqruquq «Matta»diki «koxumqə səz»imizni kəring. ■ **12:13** Mat. 22:15; Luqa 20:20. □ **12:14**

«**Kəysərgə baj-selik tapxurux...**» — Rinning hər bir imperatoriya «Kəysər» degən nam-unwan berilətti; məsilən Kəysər Awoqustus, Kəysər Yulius, Kəysər Tiberius katarlıklar. «**Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat kanunioya uyoqunmu-yok?**» — əyni waqıtta, Yəhudiylar rimliklarning zulmi astida yaxawatqanidi. Əgər Əysa: «Rim imperatoriya baj tapxurux toqra» desə, bu gəptin azadlıqni istigən Yəhudiylar uni «Mana taza bir yaləqçi, hain ikən» dəp tillixti. «Baj tapxurmaslık kerək» degən bolsa, u Rim imperiyəsigə qarxı qıqqan bolətti; andin ular uni Rim waliyisioya ərz kıloqan bolətti. Ular muxundak soallarni sorax arklıq Əysani gəpidin tutuwelip, rimliklarning kıloqya tapxurup, uningoya ziyankəxlik kılməqçi boluxqan.

— Nemixka meni sinimakqisilar? Manga bir «dinar» pulni ekelinglar, men korup bakay, — dedi.□

¹⁶ Ular pulni elip keldi, u ulardin:

— Buning ustidiki surət wə nam-islam kimning? — dəp soridi.

— Kəysərning, — deyixti ular.

¹⁷ Əysa ularğa jawabən: — *Undaq bolsa*, Kəysərning həkkinə Kəysərgə, Hudaning həkkinə Hudağa tapxurunglar, — dedi. Xuning bilən ular uningğa intayin həyran kəlixti.□ ■

Tirilixkə munasiwətlik məsilə

Mat. 22:23-33; Luğa 20:27-40

¹⁸ Andin «Əlgənlər tirilməydu» dəydiqan Saduqiylar uning aldiqə kelip kistap soal koydi:□ ■

¹⁹ — Ustaz, Musa *pəyoğambər* Təwratta bizgə: «Bir kixi elüp ketip, ayali tul kəlip, pərzənt kərmigən bolsa, uning aka yaki inisi tul qaloqan yənggisini əmrigə elip, kərandixi üqün nəsil qalduruxi lazim» dəp yazoqan. □ ■

²⁰ Burun yəttə aka-uka bar idi. Qongi öylinip pərzənt qaldurmayla əldi.

²¹ İkkinqi kərandixi yənggisini əmrigə elip, umu pərzənt kərməy əldi. Üqinqisining əhwalimu uningkiğə ohxax boldi.

²² Xu tərکیدə yəttisi ohxaxla uni elip pərzənt kərməy kətti. Ahirda, u ayalmu aləmdin ətti.

²³ Əmdi tirilix künidə ular tirilgəndə, bu ayal kəysisining ayali bolidu? Qünki yəttisining həmmisi uni hotunluqqa aloqan-də! — deyixti.

²⁴ Əysa ularğa mundaq jawab bərdi:

— Silər nə muqəddəs yazmilarni nə Hudaning kudritini bilmigənlikinglar səwəbidin muxundaq azoqan əməsmusilər?

²⁵ Qünki əlumdin tirilgəndə insanlar öylənməydu, ərgə təgməydu, bəlki ərxteki pərixtilərgə ohxax bolidu.■

²⁶ Əmdi əlgənlərnin tirilixi məsilisi həkkidə *Təwratta*, yəni Musaqə qüxürülgən kitabtiki «tikənlik» wəqəsidə, Hudaning uningğa qandak eytkinini, yəni: «Mən İbrahimning Hudasi, İshaqning Hudasi wə Yaqubning Hudasidurmən!» deginini oqumidinglarmu? □ ■

²⁷ U əlüklərnin Hudasi əməs, bəlki tiriklərnin Hudasidur! Xunga silər kəttik ezip kətkənsilər!□

□ **12:15 «Manga bir «dinar» pulni ekelinglar, men korup bakay»** — «dinar» yaki «dinarus» degən Rim imperiyəsidi birhil pul birliki bolup, üstigə Kəysərning süriti besilojanidi, əlwəttə. Bir «dinarus» təhminən bir adəmning künlük həkki bolatti («Mat.» 20:2ni kəring). □ **12:17 «Kəysərning həkkinə Kəysərgə, Hudaning həkkinə Hudağa tapxurunglar»** — demək, «Kəysərgə Kəysərning həkki (uning süriti qüxürülgən nərsə)ni tapxurunglar» — Kəysərgə baj teləx kerək. Əmma qandak nərsə üstidə «Hudaning süriti» bar? İnsan ezi «Hudaning süriti» bolup, biz pütünimizni Hudağa tapxuriximiz kerəktur («Yar.» 1:26-27ni kəring). ■ **12:17** Mat. 17:25; 22:21; Rim. 13:7. □ **12:18 «Saduqiylar»** — bu mazhəpdikilər toqruluq «Mat.» 16:1diki izahatni wə «Təbirlər»ni kəring. ■ **12:18** Mat. 22:23; Luğa 20:27; Ros. 23:8. □ **12:19 «Bir kixi elüp ketip...»** — grek tilidə «birsning akisi yaki ukisi əlsə,...». **«uning aka yaki inisi tul qaloqan yənggisini əmrigə elip, kərandixi üqün nəsil qalduruxi lazim»** — «Kan.» 25:5. ■ **12:19** Yar. 38:8; Kan. 25:5, 6. ■ **12:25** Mat. 22:30; 1Yuhə. 3:2. □ **12:26 «Mən İbrahimning Hudasi, İshaqning Hudasi wə Yaqubning Hudasidurmən!»** — «Mis.» 3:6. ■ **12:26** Mis. 3:6,15; Mat. 22:31,32; Ros. 7:32; İbr. 11:16. □ **12:27 «U əlüklərnin Hudasi əməs, bəlki tiriklərnin Hudasidur!»** — Əysaning bu sözi toqruluq «Matta»diki «qoxumqə sez»imizdə tohtilimiz.

*Əng muhım əmr**Mat. 22:34-40; Luğa 10:25-28*

28 Ularoşa yeqin kəlgən, munaziriləxkənlirini anglioşan wə Əysaning ularoşa yahıı jawab bərgənlikini kərgən bir Təwrat ustazi unıngdin: — Pütün əmlərnıng ıqıdə əng muhımi kaysı? — dəp sorıdı.■

29 Əysa mundaq jawab bərdi:

— Əng muhım əmr xuki, «Anglioşın, əy İsrail! Pərwərdigar Hudayimiz bolıjan Rəb birdur. ■

30 Pərwərdigar Hudayingni pütün kəlbıng, pütün jening, pütün zehning wə pütün küqüng bilən səygin». Mana bu əng muhım əmr.

31 Uningoşa ohxaydıoşan ikkinqi əmr bolsa: — «Koxnangni özüngni səyğəndək səy». Heqkandaq əmr bulardin üstün turmaydu.■

32 Təwrat ustazi unıngoşa: — Toşra eytingiz, ustaz, həkikət boyıqə səzlıdingiz; qünki U birdur, Uningdin baxkisi yoktur; □

33 insanning Uni pütün kəlbi, pütün əkli, pütün jeni wə pütün küqi bilən səyüxi həm koxnisinimu ezini səyğəndək səyüxi barlık köydürmə kurbanlıklar həm baxka kurbanlıq-hədiyələrdinmu artuktur.

34 Əysa unıng aqılanilik bilən jawab bərginini kərup:

— Sən Hudaning padıxahlıqıdin yırak əməssən, — dedi.

Xuningdin keyin, heqkim unıngdin soal soraxka petinalmidi.■

*Kutkuzoşuqi-Məsiş — Dawutning oşli həm Rəbbi**Mat. 22:41-46; Luğa 20:41-44*

35 İbadəthana hoylilırıda təlim bərgəndə, Əysa bularoşa jawabən mundaq soalni otturişoşa koydı:

Təwrat ustazlırining Məsişni «Dawutning oşli» deginini kandaq qüxinisiler? □ ■

36 Qünki Dawut əzi Mukəddəs Rohta mundaq degənoşu: —

«Pərwərdigar mening Rəbbimğə eyttiki: —

«Mən sening düxmənliringni təhtipəring kılouqə,

Mening ong yenimda olturoşın!» □ ■

37 Dawut Məsişni xundaq «Rəbbim» dəp atioşan tursa, əmdi Məsiş kandaqmu Dawutning oşli bolıdu?

U yərdiki top-top həlk unıng səzini hursənlik bilən anglaytı.□

*Əysaning Təwrat ustazlırini əyiblixi**Mat. 23:1-36; Luğa 20:45-47*

38 U ularoşa təlim bərginidə mundaq dedi:

■ **12:28** Mat. 22:34; Luğa 10:25. ■ **12:29** Qan. 4:35; 6:4-5; 10:12; Luğa 10:27. ■ **12:31** Law. 19:18; Mat. 22:39; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Yak. 2:8. □ **12:32** «Qünki u birdur, unıngdin baxkisi yoktur» — «U» Hudani kərsitidu, əlwəttə. ■ **12:34** Qan. 4:35; 6:4-5; Yəx. 45:21 □ **12:35**

«bularoşa jawabən mundaq soalni otturişoşa koydı» — grek tilıda «mundaq jawab bərdi: —. «Dawutning oşli» — muxu yərdə «Dawutning əwladi»ni kərsitidu, əlwəttə. ■ **12:35** Mat. 22:41; Luğa 20:41. □ **12:36** «Pərwərdigar mening Rəbbimğə eyttiki: — «Mən sening düxmənliringni təhtipəring kılouqə, mening ong yenimda olturoşın!» — Zəb.» 110:1.

■ **12:36** Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; İbr. 1:13; 10:13. □ **12:37** «Dawut Məsişni xundaq «Rəbbim» dəp atioşan tursa, əmdi Məsiş kandaqmu Dawutning oşli bolıdu?» — demək, Kutkuzoşuqi-Məsiş padıxah Dawutning əwladi bolsimu, lekin padıxah Dawut Məsişni «Rəbbim» degən yərdə Məsiş Dawuttin uluq bolıdu, həm tuşluxtin burunla «Rəb» süpitidə idi.

— Təvrat ustazliridin hoxyar bolunglar. Ular uzun tonlarni kiyiwaloqan haldada kerilip yürüxkə, bazarlarda kixilərnin ularoqə boləqan *uzun salamlirioqə*, □ ■

³⁹ sinagoglarda aldinqi orunlarda, ziyapətlərdə tərdə olturuxkə amrak kelidu.

⁴⁰ Ular tul ayallarning barliq əy-besatirini yəwalidu wə kəz-kəz kilip yaloqandin uzundin-uzun dualar qilidu. Ularning tartidioqan jazasi tehimu eqir bolidu! ■

Tul ayalning ianisi

Luqa 21:1-4

⁴¹ U ibadəthanidiki sədikə sanduqining udulida olturup, uningə pullirini taxlawatqan halayiqkə qarap turatti. Nuroqun baylar uningə heli kəp pul taxlaxti. □ ■

⁴² Namrat bir tul ayalmu kelip, tiyinning təttn biri kimmitidiki ikki ləptonni taxlidi. □

⁴³ U muhlislrini yenioqə qakirip, ularoqə mundak dedi:

— Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, bu namrat tul ayalning ianə sanduqioqə taxliqini baxkilarning həmmisining taxliqanliridin kəptur. ■

⁴⁴ Qünki baxkilar əzlrining exip taxkanliridin sədikə kildi; ləkin bu ayal namrat turupmu, əzining bar-yokini — tirikqilik kilidioqinining həmmisini sədikə qilip taxlidi.

13

Ibadəthanining wəyran qilinixidin bexarət; ahirqi zamanlardiki alamətlər

Mat. 24:1-44; Luqa 21:5-33

¹ U ibadəthanidin qikiwatqanda, muhlislrinin biri uningə:

— Ustaz, qara, bu nemidegən həywətlik taxlar wə imarətlər-hə! — dedi. ■

² Əysa uningə qəwəbən:

— Sən bu həywətlik imarətlərnə kərdüngmu? Bir tal taxmu tax üstidə qalmaydu, həmmisi qaldurulmay gumran qilinidu, — dedi. ■

³ U Zəytun teqida, yəni ibadəthanining udulida olturoqanda, Petrus, Yəqub, Yuhanna wə Andriyaslar uningdin astioqinə: ■

⁴ — Bizgə eytkinqü, bu ixlar qağan yüz beridu? Bu barliq wəkələrnin yüz beridioqanliqini kərsitidioqan nemə alamət bolidu? — dəp soraxti. ■

⁵ Əysa ularoqə qəwəbən səz baxlap mundak dedi:

— Həzi bolunglarki, həqkim silərnə azdurup kətmisun. ■

□ **12:38** «Təvrat ustazliri... bazarlarda kixilərnin ularoqə boləqan uzun salamlirioqə... amrak kelidu» — «uzun» degən səz grekqə tekistə yok; tarih tətqiqatlririoqə asasen ularoqə qiloqan «salamlar»ni intayin uzun wə murəkkəp dəp bilimiz. ■ **12:38** Mat. 23:5, 6; Luqa 11:43; 20:46.

■ **12:40** Mat. 23:14; Luqa 20:47; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11. □ **12:41** «sədikə sanduqi» — grek tilida bu səz adəttə «həzinə»ni kərsitidu. Ləkin muxu yərdə ibadəthanidiki həzinə üqün sədikilər yioqilidioqan jay, bəlkim qong bir sanduqni kərsətsə kerək. ■ **12:41** 2Pad. 12:10; Luqa 21:1.

□ **12:42** «ikki ləpton» — «ləpton» degən bu pul «denarius»ning 1/128i bolup, bir ixləmqining «altə minut»lük həqkiqə toqra kelətti. ■ **12:43** 2Kor. 8:12. ■ **13:1** Mat. 24:1; Luqa 21:5.

■ **13:2** 1Pad. 9:7, 8; Mik. 3:12; Luqa 19:44. ■ **13:3** Mat. 24:3; Luqa 21:7. ■ **13:4** Ros. 1:6.

■ **13:5** Yər. 29:8; Əf. 5:6; 2Tes. 2:2, 3; 1Yuha. 4:1.

6 Qünki nurojun kixilər mening namimda kelip: «Mana özüm xudurmən!» döp, köp adəmlərni azduridu. □ ■

7 Silər urux həwərliri wə urux xəpilirini angliöjininglarda, bulardin alaқzadə bolup kətmənglar; qünki bu ixlarning yüz berixi muқərrər. Lekin bu zaman ahiri yetip kəlgənliki əməs.

8 Qünki bir millət yənə bir millət bilən uruxқа çiqidu, bir padixahlıq yənə bir padixahlıq bilən uruxқа çiqidu. Jay-jaylarda yər təwrəxlər yüz beridu, aqarqılıqlar wə qalaymiқançılıqlar bolidu. Mana bu ixlarning yüz berixi «tuöütning toloјiқining baxlinixi» bolidu, halas. □ ■

9 Silər bolsanglar, özünglaroја pəhəs bolunglar; qünki kixilər silərni tutkun kilip sot məhkimilirigə tapxurup beridu, sinagoglarda қamқilinisilər. Silər mening səwəbimdin əmirilər wə padixahlar aldioја elip berilip, ular üqün bir guwahlıq bolsun döp soraqқа tartilisilər. □ ■

10 Lekin bulardin awwal hux həwər pütkül əllərgə jakarlinixi kerək. □

11 Əmdi ular silərni apirip *soraққа* tapxuroјanda, nemə deyix həққidə nə əndixə nə mulahizə қilmanglar, bəلكi xu waқit-saitidə silərgə қaysi gəp berilsə, xuni eytinglar; qünki səzligüqi silər əməs, Mukəddəs Rohtur. ■

12 Qerindax qerindixioја, ata balisioја hainlıq қilip əlümgə tutup beridu. Balilarmu ata-anisi bilən zitlixip, ularni əlümgə məhkum қilduridu. ■

13 Xundaqла silər mening namim түpəylidin həmmə adəmnin nəpritiğə uқraysilər, lekin ahiroјiqə bərdaxlıq bərgənlər қutқuzulidu. ■

Yerusalemde wəyran қiloјуqi «yirginqlik nomussizlik» pəyda bolidu; «dəhxətlik azab-oқubət»

14 «Wəyran қiloјуqi yirginqlik nomussizlik»ning əzi turuxқа tegixlik bolmiojan yərdə turoјinini kərgininglarda, (kitabhan bu səzning mənisini qüxəngəy) Yəhudiyə əlkisidə turuwatқanlar taşlaroја қаqsun. □ ■

15 Əgzidə turojan kixi öyigə qüxməy yaki öyidiki birər nemini aloјili iқigə kirməy қаqsun.

16 Etizlarda turuwatқan kixi bolsa қapinini aloјili öyigə yanmisun.

17 U күnlərdə һamilidar ayallar wə bala emitiwatқanlarning һalioја way!
□

□ 13:6 «*Mana özüm xudurmən*» — «Mana özüm Məsiһdurmən» değən məninini bildüridu.

■ 13:6 Yər. 14:14; 23:21. □ 13:8 «*bir millət yənə bir millət bilən uruxқа çiqidu, bir padixahlıq yənə bir padixahlıq bilən uruxқа çiqidu*» — ibranıy tilida (xundaqла grek tilida) bu ibarə dünya boyiqə kengayğan uruxlarnı kərsitixi mumkin («Yəx.» 19:2, «2Tar.» 15:3-6də bu turalıq ibarə toşrulux misallar bar. «*Mana bu ixlarning yüz berixi «tuöütning toloјiқining baxlinixi» bolidu, halas*» — Əysa Məsiһ қaysi ixning «tuöulidu»qanlıқini biwasitə deməydu. Təwəndiki səzliřigə қarioјanda, buni yengi dəwrning tuöuluxi döp қaraymız. ■ 13:8 Yəx. 19:2.

□ 13:9 «*sot məhkimiliri*» — grek tilida «sanһedrinlar». Yəhudıylarning məhkimilirini wə bəلكim baxқа һərһil soraqһanılarnı kərsitidu. ■ 13:9 Mat. 10:17; 24:9; Luқа 21:12; Yһ. 15:19; 16:2; Wəһ. 2:10. □ 13:10 «*bulardin awwal hux həwər pütkül əllərgə jakarlinixi kerək*»

— «awwal» değən səzgə қarioјanda, hux həwərnin һər jayoја jakarlinixi zamannin ahiridin awwal, xundaqла bəلكim 9-ayəttə eytilojan nahəyiti eşir ziyənkəxliliktin awwal boluxi mumkin («Mat.» 24:14ni kəring). ■ 13:11 Mat. 10:19; Luқа 12:11; 21:4. ■ 13:12 Əz. 38:21; Mik. 7:6.

■ 13:13 Mat. 10:22; 24:13; Luқа 21:19; Wəһ. 2:7,10. □ 13:14 «*Wəyran қiloјуqi yirginqlik nomussizlik*» — buning toşrisida Təwrat «Dan.» 9:24-27ni wə u toşrulux izahatlarını kəring.

■ 13:14 Dan. 9:27; Mat. 24:15; Luқа 21:20,21; 2Tes. 2:4 □ 13:17 «*u күnlərdə һamilidar ayallar wə bala emitiwatқanlarning һalioја way!*» — undaq kixilərgə qəçix əpsiz bolidu, əlwəttə.

18 *Ƙaqidiɔƙan* waƙtinglarning ƙixƙa tooƙra kelip ƙalmasliƙi üqün dua ƙilinglar. □

19 Qünki u qaoɗda Huda yaratƙan dunyaning apirida ƙilinoƙandin buyan muxu qaoƙiqə körülüp baƙmioƙan həm ƙəlgüsidi mu körülməydiƙan zor azab-oƙubət bolidu. ■

20 Əgər Pərwərdigar u künlərni azaytmisa, heƙƙandaƙ ət igisi ƙutulalmaydu. Ləkin U Öz tallioƙanliri üqün u künlərni azaytidu. □

21 Əgər u qaoɗda birsi silərgə: «Ƙaranglar, bu yərdə Məsih bar!» yaki «Ƙaranglar, u ənə u yərdə!» desə, ixənmənglar. □ ■

22 Qünki sahta məsihlər wə sahta pəyöjəmbərlər məydanə qəƙidu, məjizilik əlamətlər wə ƙaramətlərni ƙərsitidu; xuning bilən əgər mumkin bolidiƙan bolsa, ular hətta *Huda* tallioƙanlarni həm azduridu. ■

23 Xuning üqün, silər həxyar bolunglar. Mana, mən bu ixlarning həmmisini silərgə əldin'ala uƙturup ƙoydum.

Insan'ooqlining kelixi

24 Əmdi xu künlərdə, xu azab-oƙubət ətöp ƙətkən haman, ƙuyax ƙariyidu, ay yorukluƙini bərməydu, ■

25 yultuzlar əsməndin təkülüp qūxidu, əsməndiki küqlər lərzigə kelidu. □ ■

26 Andin ƙixilər *Insan'ooqlining* uluə ƙüq-ƙudrət wə xan-xəp bilən bulutlar iqidə keliwatƙanliƙini ƙəridu. □ ■

27 U öz pərixtilirini əwətidu, ular uning tallioƙanlirini dunyaning tət təripidin, zeminning qətliridin əsməning qətlirigiqə yiojip jəm ƙilidu. □

Ənjür dərihidin sawaƙ elix

28 — Ənjür dərihidin mundak təmsilni biliwelinglar: — Uning xahliri ƙəkirip yopurmaƙ ƙıƙarəndaƙ, yazning yəƙinlap ƙəloƙanliƙini bilisilər. ■

□ **13:18 «Ƙaqidiɔƙan waƙtinglarning ƙixƙa tooƙra kelip ƙalmasliƙi üqün dua ƙilinglar»**

— Yəhudi diniy əbablarning Təwrat ƙanunioƙa boləjan qūxəncisigə əsasən, Yəhudiylar ədatdə xabat (dəm elix) künidə xəhər dərwazisi wə dukanlarni təƙxi ƙerək. Bu küni səpər ƙilix mən'i ƙilinoƙan boləqaƙƙa, Pələstində turəoƙanlarə q nisbətən yeməƙlik setiwelix wə baƙxa yərlərgə ƙeqix intayin ƙulaysiz bolidu. «Ƙix»ta Yəhudiyədə dərya-wadilarda su pat-pat texp turəqaƙƙa, ƙixtimu ƙeqix intayin təs bolidu. ■ **13:19** Mat. 24:21 □ **13:20 «U Öz tallioƙanlar üqün»** — grek tilidə «U tallioƙan tallioƙanliri üqün» degənlik bilən ipadilini du — Huda Əzining tallioƙanliriə baəliƙan muhəbbitini əlahidə təkitleydu. □ **13:21 ««Ƙaranglar, bu yərdə Məsih bar!» yaki «ƙaranglar, u ənə u yərdə!» desə, ixənmənglar»** — «u» — Məsihni ƙərsitidu. ■ **13:21** Mat. 24:23; Luƙa 21:8. ■ **13:22** Ƙan. 13:2; 2Tes. 2:11. ■ **13:24** Yəx. 13:10; Əz. 32:7; Yo. 2:10,31; 3:15; Mat. 24:29; Luƙa 21:25; Wəh. 6:12. □ **13:25 «yultuzlar əsməndin təkülüp qūxidu, əsməndiki küqlər lərzigə kelidu»** — «Yəx.» 13:10, 34:4, «Yo.» 2:10ni ƙəring. «Əsməndiki küqlər» bəlkim barlik jin-xəytanlarni ƙərsitidu; «lərzigə kelidu» bəlkim ularning ƙüqtin ƙelixini ƙərsitidu. ■ **13:25** Yəx. 13:10; 34:4. □ **13:26 «Andin ƙixilər insan'ooqlining uluə ƙüq-ƙudrət wə xan-xəp bilən bulutlar iqidə keliwatƙanliƙini ƙəridu»** — «Dan.» 7:13ni ƙəring. ■ **13:26** Dan. 7:10; Mat. 16:27; 24:30; Mar. 14:62; Luƙa 21:27; Ros. 1:11; 1Tes. 4:16; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ **13:27 «dunyaning tət təripidin»** — grek tilidə «tət xaməldin» bilən ipadilini du. ■ **13:28** Mat. 24:32; Luƙa 21:29.

29 Huddi xuningdäk, *mən baya degənlirimning* yüz beriwatqanlikini kergininglarda, uning yekınlap qaloqanlikini, hətta ixik aldida turuwatqanlikini biliwelinglar. □

30 Mən silərgə bərħək xuni eytip qoyayki, bu alamətlərnıng həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu. □

31 Asman-zemin yokılıdu, biraq mening səzirim hərgiz yokalmaydu. ■

Hoxyar bolunglar

32 Lekin xu küni yaki waqıt-saiti toqruluk həwərnı heqkim bilməydu — hətta nə ərxetiki pərixtilərmu bilməydu, nə oşul bilməydu, uni pəqət Atıla bilidu. ■

33 Hoxyar bolunglar, səgək bolup dua qilinglar, qünki u waqıt-səatning qağan kelidioqanlikini bilməysilər. ■

34 Bu huddi yaqa yurtka qikmaqçı boloqan adəmnıng əhwalioqa ohxaydu. Yoloqa qikidioqan qaşda, u qullirioqa öz hokukini bekitip, hər birigə öz wəzipisini tapxuridu wə dər waziwənnıngmu səgək boluxini tapilaydu.

35 Xuningdäk, silərmu səgək bolunglar; qünki öyning igisining *qaytip* kelidioqan waqtıning — kəqkurunmu, tün yerimimu, horaz qillioqan waqtımu yaki səhər waqtımu — uni biləlməysilər;

36 u tuyuksız kəlgəndə, silərnıng uhlawatqıninglarning üstigə qüxmusun!

37 Silərgə eytkinimni mən həmməyləngə eytimən: Səgək turunglar!

14

Rəhbərlərnıng suyqəst kilixi

Mat. 26:1-5; Luqa 22:1-2; Yh. 11:45-53

1 «*Ötöp ketix*» heyti wə «*petir nan heyti*»qa ikki kün qaloqanidi. Bax kaħınlar wə Təwrat ustazlıri uni hiylə-nəyrəng bilən tutup öltürəxning qarısını izdəytti. □ ■

2 Qünki ular:

— Bu ix heyət-ayəm künliri kilinmisun. Bolmisa, həlk arisida malimanqilik qikixi mumkin, — deyixətti.

□ **13:29** «*mən baya degənlirimning yüz beriwatqanlikini kergininglarda, uning yekınlap qaloqanlikini, hətta ixik aldida turuwatqanlikini biliwelinglar*» — bu tekistiki «uning (yekınlap qaloqanliki) yaki insan'oşlıning özini, yaki kelidioqan küni, yaki Hudaning padixahlikini kərsitidu («Luqa» 21:31). □ **13:30** «*bu alamətlərnıng həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu*» — əgər tiloqa elinoqan alamət Yerusalemnıng wəyran boluxioqa (miladiyə 70-yili) (13:2) qaritiloqan bolsa, undaqa «dəwr» degən səz təbiyiki (1) Əysanın dəwrində yaxap ötkən adəmlərnı kərsitidu. Əgər Məsihnıng dunyaoqa kaytip kelixigə (13:26) qaritiloqan bolsa, «dəwr» degən səz bəlkim (2) pütün Yəhudiyə həlkini (3) bu ayətlərdə eytiloqan «dəxətlik azab-oqubət»tiki wəqələrnıng baxlinix dəwrində yaxioqanlarnı kərsitidu. Xunga barlik wəqələr xu dəwr iqidə yüz beridu, degənlik bolidu. Bizningqə (3)-xərħ aldi-kəyni ayətlərgə əng bap kelidu. ■ **13:31** Zəb. 102:25-27; Yəx. 40:8; 51:6; İbr. 1:11. ■ **13:32** Mat. 24:36; Ros. 1:7.

■ **13:33** Mat. 24:42; 25:13; Luqa 12:40; 21:36; 1Tes. 5:6. □ **14:1** «*Ötöp ketix*» heyti wə «*petir nan heyti*»qa ikki kün qaloqanidi — bu ikki heytnıng təpsilatlıri üqün «Mis.» 12-bab, «Law.» 23-babni wə «Təbirlər»ni kərnıng. İbraniy tilida «Pesək», yaki «Pasha» heyti dəp atilidu.

■ **14:1** Mat. 26:2; Luqa 22:1; Yh. 11:55; 13:1.

*Ihlasmən ayalning Əysani ətirlixi**Mat. 26:6-13; Yh. 12:1-8*

³ Əmdi u Bəyt-Aniya yezisida, «Simon mahaw»ning öyidə dastihanda olturoqanda, aq қаxtexi xixidə nahayiti қimmətlik sap sumbul ətirni kətürp kəlgən bir ayal uning yenioqа kirdi. Ayal aq қаxtexi xexini qeqip, ətirni Əysaning bexioqа kuydi. □ ■

⁴ Ləkin bəzilər buningoqа hapa boluxup, bir-birigə:

— Bu ətir nemə dəp xundak israp қilinizdu?

⁵ Qünki bu ətirni üq yüz dinardin artuq puloqа satkili bolatti, puli kəmbəoqəllərgə sədikə қilinsa bolmamti! — deyixti. Ular ayaloqа xundak tapa-tənə қilоqili turdi. □

⁶ Ləkin Əysa ularoqа:

— Uning ihtiyariоqа қоyуnqlar, nemə dəp uning kənglini aqritisilər? U mening üstümgə yaxhi ix қildi.

⁷ Qünki kəmbəoqəllər daim aranglarda bolidu, halioqan waқitinglarda ularoqа həyr-sahawət kərsitələysilər; ləkin mening aranglarda boluxum silərgə daim nesip boliwərməydu! ■

⁸ Ayal qamining yetixiqə қildi; u mening bədinimning dəpnə қilinizioqа aldin'ala təyyarlıq қilip, uningoqа ətir-may қuyup қoydi. □

⁹ Mən silərgə bərhəq xuni eytip қоyayki, bu hux həwər pütkül dunyaning қəyeridə jakarlansa, bu ayal əslinip, uning қilоqan bu ixi təriplinidu, — dedi.

*Yəhudaning Əysaоqа satқunluq қilixi**Mat. 26:14-16; Luқа 22:3-6*

¹⁰ Xu waқitta, on ikkiyləndin biri bolоqan Yəhuda Ixқariyot uni ularoqа tutup bərix məqsitidə bax kaқinlarning aldioqа bardı. ■

¹¹ Ular buni anglap huxal bolup kətti wə uningoqа pul bərixkə wədə қilixti. Yəhuda uni tutup bərixkə muwariq pұrsət izdəp yūrətti.

*Ətүp ketix həytining kəqlik tamiqi**Mat. 26:17-25; Luқа 22:7-14, 21-23; Yh. 13:21-30*

¹² Petir nan həytining birinqi күni, yəni ətүp ketix həytining қurbanlıq қozisi soyulidioqan күni, muhlislar uningdin:

— Ətүp ketix həytining *tamiqini* yeyixing üqün bizning қəyərgə bərip təyyarlıximizni halaysən? — dəp soridi. □ ■

¹³ U muhlisliridin ikkiylənni aldin mangоquzup ularoqа:

□ **14:3 «Simon mahaw»** — yəni «Mahaw kesili» deyilidioqan Simon — Simon bəlkim ilgiri mahaw kesilige giritpar bolоqanidi. Bizningqə bu ix wə «Yuh.» 12:1-11də hatiriləngən wəкə bir ixtur. ■ **14:3** Mat. 26:6; Luқа 7:37; Yh. 11:2; 12:3. □ **14:5 «bu ətirni üq yüz dinardin artuq puloqа satkili bolatti»** — «dinar» yaki «dinarus» degən Rim imperiyəsidiки birhil pul birlikı bolup, bir «dinarus» təhminən bir adəmnıng bir күnlük həққи bolatti. «Mat.» 20:2ni kərug.

■ **14:7** Қан. 15:11. □ **14:8 «uningoqа ətir-may қuyup қoydi»** — yaki «uningoqа məsih қildi».

■ **14:10** Mat. 26:14; Luқа 22:4. □ **14:12 «petir nan həytining birinqi күni, yəni ətүp ketix həytining қurbanlıq қozisi soyulidioqan күni»** — «petir nan həyti» yəttə күn bolidu, birinqi күni «ətүp ketix» həytimu təng bolidu. Bu күni, Yəhudiylar öyliridə қоza soyup, petir nan bilən yəydu. «**Ətүp ketix həytining tamiqi**» — buning muhim қismi «ətүp ketix қurbanlıq қozisi» idi («Mis.» 12:3-11, «Law.» 23:5, «Qəl.» 28:16, «Қан.» 16:1-7ni kərug). ■ **14:12** Mis. 12:17; Mat. 26:17; Luқа 22:7.

— Xəhərgə kiringlar, u yərdə kozida su kətürüwaləjan bir ər kixi silərgə uqraydu. Uning kəynidin menginglar. □

14 U adəm nəgə kirsə xu öyning igisigə: «Ustaz: Muhlisirim bilən ötüp ketix heytinging tamikini yəydiəjan mehmanhana kəyərdə?— dəp sorawatidu» — dənglar.

15 U silərni baxlap üstünki kəwəttiki rətləngən sərəmjanlaxturulojan qong bir eəjiz öyni kərsitidu. Mana xu yərdə bizgə təyyarlik kəlip turunglar, — dedi.

16 Muhlislar yoloja qəkip xəhərgə kirip, yolukkan ixlarning həmmisi u eytkəndək boldi. Xu yərdə ular ötüp ketix heytinging tamikini təyyarlasti.

17 Kəq kirgəndə, u on ikkəylən bilən öygə kəldi. ■

18 Ular dastihanda olturup oqizalanojanda Əysa:

— Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, arənglardiki birəylən, mən bilən billə oqizaliniwatkan birsi mənə satkunluk kəlidu, — dedi. □ ■

19 Ular *bu səzdin kəyojuəja* qəməüp, bir-birləp uningdin:

— Mən əməstimən? — dəp soridi. Yənə birsi: — Mən əməstimən? — dedi.

20 Lekin u ularəja:

— Xu kixi on ikkəyləning biri, yəni kəlidiki nanni mən bilən təng tawakka təgürgüci bolidu.

21 İnsan'ooqli dərwəkə əzi toqrisida *mukəddəs yazmilarda* pütülgəndək aləmdin ketidu; birək İnsan'ooqlining tutup berilixigə wasitiqi boləjan adəmninğ haliəja way! U adəm tuəqulmiəjan bolsa uningəja yahsi bolatti! — dedi. □

«Rəbning ziyapiti»

Mat. 26:26-30; Luğa 22:15-20; 1Kor. 11:23-25

22 Ular oqizaliniwatkanda, Əysa bir nanni kəliəja elip təxəkkür eytkəndin keyin, uni oxtup, muhlisliəriəja üləxtürüp bərdi wə:

— Elinglar, bu mening tenim, — dedi. □ ■

23 Andin u kəliəja jamni elip *Hudaəja* təxəkkür eytkəndin keyin, uni muhlisliəriəja sundi. Ularning həmmisi uningdin iqixti.

24 U ularəja: — Bu mening kənim, nuroqun adəmlər üqün təküliəjan, yəngi əhdini tüzidiəjan kənimdur. □

25 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, Hudaning padixahlikida yəngidin xarəbtin iqidiəjan künğiqə, üzüm telining xərbətini hərgiz iqməymən, — dedi.

26 Ular bir mədhiyə küyini eytkəndin keyin talaəja qəkip, Zəytun teəliəja kərap ketixti.

□ 14:13 «Xəhərgə kiringlar» — «xəhər» — Yerusalem xəhirigə, demək. «u yərdə kozida su kətürüwaləjan bir ər kixi silərgə uqraydu» — Kənaanda (Pələstində) ər kixilər bügüngə kədər adətə tu kətürməydu. ■ 14:17 Mat. 26:20; Luğa 22:14. □ 14:18 «dastihanda olturup oqizalanojanda...» — grek tilida «dastihanda yetip oqizalanojanda...». ■ 14:18 Zəb. 41:9; Ros. 1:17. □ 14:21 «... birək İnsan'ooqlining tutup berilixigə wasitiqi boləjan adəmninğ haliəja way! U adəm tuəqulmiəjan bolsa uningəja yahsi bolatti!» — Yəhuda bu səzni angliəjanin keyin dərhəl qəkip bax kəhinlarning yenəja barəjan bolsa kərək. «Markus», «Luğa», «Yuhənnə»diki ««ötüp ketix» heytinging kəqlik tamiki» toqrisidiki bayanlarni kəring. □ 14:22 «Əysa bir nanni kəliəja elip təxəkkür eytkəndin keyin» — yəki «Əysa nanni kəliəja elip (uni) bərikətligəndin keyin,...». ■ 14:22 Mat. 26:26; Luğa 22:19; 1Kor. 11:23. □ 14:24 «Bu mening kənim, nuroqun adəmlər üqün təküliəjan, yəngi əhdini tüzidiəjan kənimdur» — «yəngi əhdə» Təwrat, «Yər.» 31:31-34, «Luğa» 22:20ni, «Ibr.» 13:20ni kəring. Bəzi kəna kəqürmilərdə pəkət «əhdə» deyilidu.

Muhlislarning Əysani taxlap ketixi
Mat. 26:31-35; Luqa 22:31-34; Yh. 13:36-38

²⁷ Andin Əysa ularoqa:

Silər həmminglar tandurulup putlixisilər, qünki *mukəddəs yazmilarda*:

«Mən padiqini uruwetimən, Koylar patiparak bolup tarkitiwetilidu» dəp pütülgən. □ ■

²⁸ Lekin mən tirilgəndin keyin Galiliyəgə silərdin burun barimən, — dedi. ■

²⁹ Lekin Petrus uningoa:

— Həmməylən tandurulup putlaxsimu, mən hərgiz putlaxmaymən, dedi.

³⁰ Əysa uningoa: — Mən sanga bərhəq xuni eytip koyayki, bügün, yəni bügün keqə horaz ikki kətim qillioquqə, sən məndin üç kətim tanisən, — dedi. ■

³¹ Lekin Petrus tehimu kət'iylik bilən uningoa:

— Sən bilən billə əlidioqan ix kerək bolsimu, səndin hərgiz tanmaymən, — dedi. Qaloqan həmmisimu xundək deyixti. ■

Əysaning Getsimanə başqisidiki dua-tilawiti
Mat. 26:36-46; Luqa 22:39-46

³² Andin ular Getsimanə degən bir jayoqa kəldi. U muhlislaroqa: — Mən dua-tilawət kilip kəlgüqə, muxu yərdə olturup turunglar, dedi. ■

³³ U Petrus, Yaqub wə Yuhannani birgə elip mangdi wə sür besip, roh-kəlbida tolimu pərixan boluxka baxlidi. □

³⁴ U ularoqa:

— Jenim əlidioqandək bəkmə azablanmaqta. Silər bu yərdə kəlip, oyoqak turunglar, — dedi. ■

³⁵ U səl nerirak bərip, özini yərgə etip düm yatti wə mumkin bolsa, u dəkikining öz bəxiqə qüxməy ətup ketixi üçün dua kilip: □ ■

³⁶ — I Abba Ata, Sanga həmmə ix mumkindur; bu kədəhni məndin ətküzüwətkəysən! Lekin bu ix mən halioqandək əməs, sən halioqandək bolsun, — dedi. □ ■

³⁷ U *üqəylənni*g yenioqa kaytip kəlginidə, ularning uhlap qaloqanlikini kərup, Petruska:

— Əy Simon, uhlawatamsən?! Bir saətmə oyoqak turalmidingmu?! ■

³⁸ Ezikturuluxtın saqlinix üçün, oyoqak turup dua kilinglar. Roh pidakar bolsimu, lekin kixining ətliri ajizdur, — dedi. □ ■

□ **14:27** «Mən padiqini uruwetimən, koylar patiparak bolup tarkitiwetilidu» — «Zək.» 13:7. Muxu bəxarəttə səzligüqi Hudaning əzi, əlwəttə. ■ **14:27** Zək. 13:7; Mat. 26:31; Yh. 16:32.

■ **14:28** Mat. 26:32; 28:10; Mar. 16:7. ■ **14:30** Mat. 26:34; Luqa 22:34; Yh. 13:38. ■ **14:31**

Yh. 13:37. ■ **14:32** Mat. 26:36; Luqa 22:39; Yh. 18:1. □ **14:33** «*Əysa ... roh-kəlbida tolimu pərixan boluxka baxlidi*» — grek tilida «u ... rohta tolimu pərixan boluxka baxlidi». ■ **14:34**

Yh. 12:27. □ **14:35** «*u dəkikining öz bəxiqə qüxməy ətup ketixi üçün ...*» — grek tilida «xu saətni

ng öz bəxiqə qüxməy ətup ketixi üçün...». ■ **14:35** Luqa 22:41. □ **14:36** «*I Abba Ata, Sanga həmmə ix mumkindur*» — ibraniy tilida «abba» degən səz oqulning atisiqə boluqan yeqinqilikini bildüridu. Uyquqridiki «səyümlük ata» degəngə yeqin kelidu. Bu səz həm muhəbbət həm qongqur hərmətnimu bildüridu. «*bu kədəhni məndin ətküzüwətkəysən!*» —

«bu kədəh» uning aldidə turidioqan azab-okubətlərnı kərsitidu. Təwratning kəp yərliridə «kədəh» dəl xu mənəidə ixlilitidu (məsilən «Zəb.» 75:8, «Yəx.» 51:17, 22, «Yər.» 25:15də). ■ **14:36** Yh. 6:38. ■ **14:37** Mat. 26:40; Luqa 22:45. □ **14:38** «*Roh pidakar bolsimu, lekin kixining ətliri ajizdu*» — «kixining ətliri» grek tilida «ət». İnjlida «ət» yaqi «ət-tən» daim degüdək adəmning öz teni tərpidin azdurulidioqan, gunahkar təbiitini kərsitidu. «Rim.»diki «kixir səz»imizni kəring.

■ **14:38** Gal. 5:17.

39 Andin u yənə berip, ohxax sözlər bilən kaytidin dua kildi.

40 U ularning yenioğa kaytip kəlginidə, ularning yənə uhlap qaloanlikini kərđi, qünki ularning kəzlıri uykuoğa ilinoanidi. Ular uningöğa nemə deyixini bilməy kaldi.

41 U üçinçi ketim ularning yenioğa kaytip ularöğa:

— Silər tehiqə uhlawatamsilər, tehiqə dəm eliwatamsilər? Əmdi boldi bəs! Wakıt-saiti kəldi; mana, Insan'ooqlı gunahkarlarning kolioğa tapxuruldi!

□

42 Kopunglar, ketəyli; mana, manga satkunluk kılıdioğan kixi yekın kəldi! — dedi.

Əysaning tutkun kılınixi

Mat. 26:47-56; Luğa 22:47-53; Yh. 18:3-12

43 Wə xu dəkikidə, uning sözi tehi tügiməyla, mana, on ikkəyləndin biri bolğan Yəhuda kəldi; uning yenida bax kañınlar, Təwrat ustazlıri wə aqsakallar tərıpidin əwətilgən kiliq-tokmaqlarni kətürgən zor bir top adəm bar idi. ■

44 Uningöğa satkunluk kılıoquçi ular bilən alliburun ixarətni bekitip: «Mən kimni söysəm, u dəl xudur. Silər uni tutup, yalap elip ketinglar» dəp kelixkənidi.

45 U kelip udul Əysaning aldioğa berip:

— Ustaz, ustaz! — dəp uni söyüp kətti. □ ■

46 Ular uningöğa qol selip, uni tutkun kildi.

47 Wə uning yenida turəanlardın birəylən kiliqini suqurup, bax kañınning qakiriöğa uruwidi, uning kulikini xilip qüxürüwətti.

48 Əysa jawabən ularöğa:

— Bir karakçini tutıdioğandək kiliq-tokmaqlarni kətürüp meni tutkili kəpsiləröqu?

49 Mən hər küni ibadəthana hoylilirida silər bilən billə bolup təlim berəttim, lekin silər u qaşda meni tutmidinglar. Lekin bu ixlarning yüz berixi muqəddəs yazmılarda aldın pütülgənlərnin əməlgə axuruluxi üqün boldi, — dedi. ■

50 Bu qaşda, həmməylən uni taxlap keqip ketixti. ■

51 Pəqət uqısiöğa kanap rəht yepinqaklıwaləğan bir yigit uning kəynidin əgixip mangdi. Yax əskərlər uni tutuweliwidi,

52 lekin u kanap rəhttin boxınıp, yalingaq peti ulardın keqip kətti. □

Aliy kengəxmıdə sotlınıx

Mat. 26:57-68; Luğa 22:54-55, 63-71; Yh. 18:13-14, 19-24

□ **14:41** «Silər tehiqə uhlawatamsilər, tehiqə dəm eliwatamsilər?» — yaki bolmisa: «Əmdi uhlawerisilər, dəm eliwerisilər!» (demək, kinayilik gəp) yaki pəqət: «Əmdi uhlanglar, dəm elinglar!». ■ **14:43** Mat. 26:47; Luğa 22:47; Yh. 18:3. □ **14:45** «Ustaz, ustaz» — «Ustaz» ıbraniy tilida «Rabbi» deyilidu. İbraniylar arisida adəmning ismini ikki ketim qaqırax adətə inatayın qongqur həssiyat, alahidə amraqlıqni bildüridu. ■ **14:45** 2Sam. 20:9. ■ **14:49** 1Sam. 24:14-15; Zəb. 22:6-7; 69:9; Luğa 24:25 ■ **14:50** Ayup 19:13; Zəb. 88:8, 18; Zək.13:7 □ **14:52** «...uqısiöğa kanap rəht yepinqaklıwaləğan bir yigit... lekin u kanap rəhttin boxınıp, yalingaq peti ulardın keqip kətti» — birnəqqə xərhqilər bu «məlum yax yigit»ni Markusning ezi ikən, dəp qaraydu. Bizmu qoxulimiz. U muxu yərdə özini «muhlis» dəp atımaydu. Bəkim u muxu yərdə **barlık kixilərnin** Əysadın waz keqip uni taxlıoanlikini təktiliməkçi bolıdu.

53 Əmdi ular Əysani bax kahinning aldiqə elip berixti. Bax kahinlar, barliq aqsakallar bilən Təwrat ustazlirimu u yərgə uning yenioqə yioqildi. □ ■

54 Petrus uningqə taki bax kahinning sarayidiki həyolining iqiqiqə yiraktin əgixip kəldi; u qarawullar bilən billə otning nurida otsinip olturdi.

55 Bax kahinlar wə pütün aliy kengəxmə əzaliri Əysani ölümgə məhkum kiliş üqün, guwaq-ispət izdidi, əmma tapalmidi. □ ■

56 Qünki nuroşun kixilər uni ərz kiliş yaloqan guwaqçilik bərgən bolsimu, ularning guwaqçiliri bir-birigə udul kəlməytti.

57 Bəzi adəmlər ornidin turup, uning üstidin ərz kiliş yaloqan guwaqçilik berip:

58 — Biz uning: «Insan kəli bilən yasaloqan bu ibadəthanini buzup taxlap, insan kəli bilən yasalmioqan baxka bir ibadəthanini üq kün iqidə yasap qikimən» degənlikini angliduk, — dedi. □ ■

59 Hətta ularning bu həqtiki guwaqçilirimu bir-birigə mas kəlmidi.

60 Andin bax kahin həmməylənnin aldidə ornidin turup, Əysadin: — Kəni, jawab bərməmsən? Bular sening üstüngdin zadi qandak guwaqçilərnı beriwatidu? — dəp soridi. ■

61 Ləkin Əysa xük turup, həqkandak jawab bərmidi. Bax kahin uni qıstap yənə uningdin:

— Sən Mubarək Boləuqçining Oqlı Məsihməsən? — dəp soridi. □ ■

62 Xundak, mən özüm, — dedi Əysa, — wə silər keyin Insan'ooqlining Qudrət Igisining ong yenida olturidəqanlikini wə asmandiki bulutlar bilən kelidəqanlikini kərisilər. □ ■

63 Xuning bilən bax kahin tonlirini yirtip taxlap:

— Əmdi baxka hərəkandak guwaqçining nemə həjiti? □

64 Əzünglər bu kupurluqni anglidinglər! Əmdi buningqə nemə dəysilər? — dedi.

Ularınq həmmisi u ölüm jazasioqə buyrulsun, dəp həküm qikirixti.

65 Andin bəziliri uningqə tükürüxkə baxlidi, yənə uning kəzlirini tengip, muxtlap: «Kəni, *pəyoqəmbərqilik kiliş* bexarət berə!» deyixti. Qarawullarmu uni xapilək bilən kaqatlıdi. □ ■

□ 14:53 «Bax kahinlar, barliq aqsakallar bilən Təwrat ustazlirimu u yərgə uning yenioqə yioqildi» — «uning yenioqə» bax kahin Qayafaning yenioqə, demək. ■ 14:53 Mat. 26:57; Luqa 22:54; Yh. 18:13,24. □

14:55 «aliy kengəxmə» — ibraniy tilida «Sanhedrin») ■ 14:55 Mat. 26:59; Ros. 6:13. □

14:58 «Insan kəli bilən yasaloqan bu ibadəthanini buzup taxlap, insan kəli bilən yasalmioqan baxka bir ibadəthanini üq kün iqidə yasap qikimən» — «Yuh.» 2:19ni kəring. Ular Məsihning sezini burmilioqanidi. ■ 14:58 Mar. 15:29; Yh. 2:19.

■ 14:60 Mat. 26:62. □ 14:61 «Sən Mubarək Boləuqçining Oqlı Məsihməsən?» — «Mubarək Boləuqçi» — Huda Əzidir. ■ 14:61 Yəx. 53:7; Ros. 8:32. □

14:62 «silər keyin Insan'ooqlining Qudrət Igisining ong yenida olturidəqanlikini wə asmandiki bulutlar bilən kelidəqanlikini kərisilər» — Təwrat, «Dan.» 7:13ni kəring. ■ 14:62 Dan. 7:13; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; Luqa 21:27; Ros. 1:11; 1Tes. 4:16; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □

14:63 «Xuning bilən bax kahin tonlirini yirtip taxlap...» — bax kahin Əysani «kupurluk qildi» dəp qarap, özining buningqə boləqan qəqūxi wə oşəzipini ipadiləş üqün kiyimlirini yirtkan. Əysaning özining Məsih ikanlikini etirap kiliş, uning Hudaqə has həqquq wə xəhrət məndidir, degənlikidir. Yənə xuni eytimizki, bax kahinning tonlirini yirtixning əzi Təwrat qanunioqə hilap idi («Law.» 10:6, 21:10).

□ 14:65 «bəziliri uningqə tükürüxkə baxlidi, yənə uning kəzlirini tengip, muxtlap: «Kəni, *pəyoqəmbərqilik kiliş* bexarət berə!» — «Mat.» 26:68də muxu kixilərnin: «... «Kəni bexarət berə, seni kim urdi?» deyixkənlikimu hatirilidu. «Qarawullarmu uni xapilək bilən kaqatlıdi» — yaki «Qarawullarmu uni arisioqə eliwəlip kaqatlıdi». ■ 14:65 Ayup 16:10; Yəx. 50:6; Yh. 19:3.

*Petrusning Əysadin tenixi**Mat. 26:69-75; Luqa 22:56-62; Yh. 18:15-18, 25-27*

⁶⁶ Petrus sarayning təwənkı hōylisida turōqanda, bax kaħinning dedəkliridin biri kelip, ■

⁶⁷ issinip olturoqan Petrusni kōrūp, uningōqā tikilip karap:
— Sənmu Nasarətlik Əysa bilən billə idingōqu, — dedi.

⁶⁸ Lekin u tenip:

— Sening nemə dəwatqanliqıngni bilmidim hēm qūxənmidim, — dedi-də, taxkiriōqā, dərwezining aywaniōqā qikip turdi. Xu əsnada horaz bir qillidi.

⁶⁹ Uni yənə kōrgən heliki dedək yənə u yərdə turoqanlarōqā:

— Bu ulardin biri, — degili turdi. ■

⁷⁰ Petrus yənə inkar kildi.

Bir'azdin keyin, u yərdə turoqanlar Petrusqā yənə:

— Bərħək, sən ularning birisən. Qūnki sənmu Galiliyəlik ikənsənōqu?! — deyixti.□

⁷¹ Lekin u qattik qarōaxlar bilən kəsəm kilip:

— Silər dəwatqan heliki adəmnı tonumaymən! — dedi.

⁷² Dəl xu qəoqda horaz ikkinqi kətim qillidi. Petrus Əysaning əzigə:
«Horaz ikki kətim qillioquqə, sən məndin üq kətim tanisən» degən sōzini esigə aldi; wə bularnı oylap yioqlap kətti.□ ■

15*Əysaning Pilatusning aldida sotlinixi**Mat. 27:1-2, 11-14; Luqa 23:1-5; Yh. 18:28-38*

¹ Ətisi tang etixi bilənla, bax kaħınlar aqsakallar, Təwrat ustazliri wə pütkül aliy kengəxmidikilər bilən məsliħətlixip, Əysanı baōqlap apirip, waliy Pilatusqā tapxurup bərdi.■

² Pilatus uningdin:

— Sən Yəhudiylarning padixahimu? — dəp soridi.

U jawabən: — Eytkingndək, — dedi.□ ■

³ Bax kaħınlar uning üstidin kayta-kaytidin ərz-xikayətlərnı kilixti.

⁴ Pilatus uningdin yənə:

— Jawab bərməmsən? Qara, ular üstüngdin xunqiwala xikayət kiliwatidu!? — dəp soridi.■

⁵ Birək Əysa yənıla həc jawab bərmidi; Pilatus buningōqā intayin həyran kaldi.■

*Əysa wə Barabbas**Mat. 27:15-31; Luqa 23:13-25; Yh. 18:39-40; 19:1-16*

■ **14:66** Mat. 26:58,69; Luqa 22:55; Yh. 18:16,17. ■ **14:69** Mat. 26:71; Luqa 22:58; Yh. 18:25.

□ **14:70** «Bərħək, sən ularning birisən. Qūnki sənmu Galiliyəlik ikənsənōqu?!» — ularning degənliri Petrusning tələppuziōqā asasən bolsa kerək. «Mat.» 26:72-73ni kōrüng. □ **14:72** «...wə bularnı oylap yioqlap kətti» — baxqā birhıl tərjimisi: — «... wə kəngli buzulup yioqlap kətti».

■ **14:72** Mat. 26:34,75; Luqa 22:61; Yh. 13:38; 18:27. ■ **15:1** Zəb. 2:2; Mat. 27:1; Luqa 22:66; 23:1; Yh. 18:28; Ros. 3:13. □ **15:2** «U jawabən: — Eytkingndək, — dedi» — Əysaning «Əytkingndək» degən jawabining grek tilida «Xundak, lekin əħwal dəl sening oyliōqingndək əməs» degən puriki qikidu. ■ **15:2** Mat. 27:11; Luqa 23:3; Yh. 18:33. ■ **15:4** Mat. 27:13; Yh. 19:10. ■ **15:5** Yəx. 53:7

6 Hər qetimlik *ətüp ketix* heytda, halayik qaysibir məhbusni tələp qilsa, waliy uni qoyup berətti. ■

7 Əyni waktta, zindənda Barabbas isimlik bir məhbus bar idi. U əzi bilən billə topilang kətürğən həmdə topilangda katillik kılğan nəqqəylən bilən tənq solanqanıdi. ■

8 Halayik qıqan-sürən selip waliydin burun həmixə ularoqa kılqinidək yənə xundak kılixini tiləxti. □

9 Pilatus ularoqa:

— Silər Yəhudiylarning padixahını qoyup beriximni halamsilər? — dedi

10 (qünki u bax kahınlarning həsəthorlukı tıpəylidin uni tutup bərgənlikini bilətti).

11 Ləkin bax kahınlar halayikni: «Buning ornioqa, Barabbasni qoyup bər» dəp tələp kılixkə küxkürtti. ■

12 Pilatus jawabən ulardın yənə:

— Undak bolsa, silər «Yəhudiylarning padixahı» dəp atioğan kixini qandak bir tərəp kıl dəwatisilər? — dedi.

13 — Ular yənə awazini kətürüp: — Uni krestlign! — dəp warkirixatti.

14 Pilatus ularoqa: — Nemixkə? U nemə rəzillik etküzüptu? — dedi.

Birak ular tehimu oqljirlixip:

— Uni krestlign! — dəp warkiraxti.

15 Xunga Pilatus, halayikni razi kılmaqı bolup, Barabbasni ularoqa qikirip bərdi. Əysani bolsa qamqilatqandın keyin, krestləx üçün *ləxkərlirigə* tapxurdi. □ ■

Ləxkərləning Əysani məshirə kılixi

16 Andın ləxkərlər Əysani waliy ordısidiki səynaqa elip kirip, pütün ləxkərlər topini bu yərgə jəm boluxkə qakirdi. □ ■

17 Ular uning uqısiqə səsün rənglik ton kiydürüxti, andın ular tikənlik xahqılardın toquğan bir tajni bexioqa kiygüzdi. □

18 Andın uni mubarəkləp: «Yaxioqayla, i Yəhudiylarning padixahı!» deyixti.

19 Andın bexioqa qomux bilən hədəp urup, uningqə qarap tükürüxti wə uning aldida tiz püküp, səjdə kılixti. □

20 Ular uni xundak mazaq kılqandın keyin, uningdin səsün tonni salduruwetip, uqısiqə öz kiyimlirini kiydürdi; andın ular uni krestləx üçün elip qıqixti.

■ **15:6** Mat. 27:15; Luqa 23:17; Yh. 18:39. ■ **15:7** Mat. 27:16; Luqa 23:19; Yh. 18:40. □ **15:8**

«Halayik qıqan-sürən selip...» — baxkə birhil tərjimisi: «Halayik (waliyning) aldiqə kelip...»

■ **15:11** Mat. 27:20; Luqa 23:18; Yh. 18:40; Ros. 3:14. □ **15:15** «Əysani bolsa qamqilatqandın

keyin...» — Rim imperiyəsində jaza qamqiliri birnəqqə təsmilik bolup, hər bir təsmisioqə qoşuxun wə ustihan parqiliri baqlanoğan bolidu. Qamqilioğan waqtida jazaqə tartiloquqıYalinqaqlinip, yərgə tizlandurulup, ikki yenida turoğan ləxkər uni qamqilaytti. ■ **15:15** Mat. 27:26; Yh. 19:1.

□ **15:16** «waliy ordısidiki səyna» — grek (latin) tilida «praytorium». «ləxkərlər topi» — (grek tilida «koħort») 500-600 kixidin tərki b tapkan. ■ **15:16** Mat. 27:27; Yh. 19:2. □ **15:17** «Ular

uning uqısiqə səsün rənglik ton kiydürüxti» — «səsün rəng» xu qaqda xahənə kiyimning rəngi xundak idi («Mat.» 27:28, «Yuh.» 19:2ni kəring). Ular xu «xahənə ton» arqilik Əysani «sən padixahımu?!» dəp mazaq kılmaqı. □ **15:19** «andın bexioqa qomux bilən hədəp urup...»

— yaki «andın bexioqa həsa bilən hədəp urup...».

Uning krestlinixi

Mat. 27:32-44; Luqa 23:26-39; Yh. 19:17-19

21 Kurini xəhīridin bolōjan, Simon isimlik bir kixi yezidin kelip, u yərdin ətüp ketiwatatti (bu kixi Iskəndər bilən Rufusning atisi idi). *Ləxkərlər* uni tutup kelip, *Əysaning* krestini uningōja məjburiy kətürgüzdi. □ ■

22 Ular Əysani Golgota (tərijimisi, «bax səngək») degən yərgə elip kəldi; ■

23 andin ular uningōja iqix üqün murmækki arilaxturulojan aqqıq xarab bərdi; lekin u uni qobul qilmidi. □

24 Ular uni krestligəndin keyin, kiyimlirini əzara bəlxüwelix üqün, həkəyisining ülüxini bekitixkə hər bir kiyimning üstigə qək taxlıdi. □ ■

25 Uni krestligən waqit künning üqinqi saiti idi. □

26 Uni əyibligən xikayətnamidə «Yəhudiylarning padixahı» dəp pütülgənidi. □ ■

27 Ular uning bilən təng ikki qarəqinimu krestlidi, biri ong tərripidə, yənə biri sol tərripidə idi.

28 Xundəq kilip, mukəddəs yazmildiki: «U jinayətqilərnin qatarida sanaldi» degən söz əməlgə axuruldi. □ ■

29 U yərdin ətəknlər baxlirini qaykixip, uni həkəratləp:

— Uhu, sən ibadəthanini buzup taxlap, üq kün iqidə qaytidin yasap qikidiolan adəm, ■

30 əmdi özünəni qutkuzup kresttin qüxüp baqqına! — deyixti.

31 Bax kahinlar bilən Təwrat ustazlirimu əzara xundəq məshirə kilip:

— U baxqilarni qutkuzuptikən, özini qutkuzalmaydu.

32 Israilning padixahı bolōjan Məsih əmdi kresttin qüxüp baxsunqu, xuni kərsəklə uningōja etikad kilimiz! — deyixti. Uning bilən təng krestləngənlərmu uni xundəq həkəratləxti.

Əysaning ölümü

Mat. 27:45-56; Luqa 23:44-49; Yh. 19:28-30

33 Əmdi *künning* altinqi saiti kəlgəndə, pütkül zeminni qarəngöquluk qaplidi wə tokkuzinqi saitiqə dawam kildi. □ ■

□ 15:21 «Ləxkərlər uni tutup kelip, Əysaning krestini uningōja məjburiy kətürgüzdi» — «Əysaning kresti» toqruluk; Əysa özini jazalaydiolan qoral bolōjan xu krest (qapras yaqraq)ni yüdüp mengixi kerək idi. U xundəq kattik qamqilənaniki, həlsirap yüdüp mangalmisa kerək.

■ 15:21 Mat. 27:32; Luqa 23:26. ■ 15:22 Mat. 27:33; Luqa 23:33; Yh. 19:17. □ 15:23

«... ular uningōja iqix üqün murmækki arilaxturulojan aqqıq xarab bərdi; lekin u uni qobul qilmidi» — krestkə mihlinidiolanlarōja aqrıknı pəsəytix məksitidə dora arilaxturulojan xarab berilidikən. Birəq Əysa rət kildi. □ 15:24 «həkəyisining ülüxini bekitixkə hər bir kiyimning üstigə qək taxlıdi» — yaki «həkəyisining ülüxini bekitixkə kimiymliri üqün qək taxlıdi».

■ 15:24 Zəb. 22:18; Mat. 27:35; Luqa 23:34; Yh. 19:23. □ 15:25 «künning üqinqi saiti» — hazırki waqit bolsa, ətəgen saət tokkuz idi. □ 15:26 «Uni əyibligən xikayətnamidə «Yəhudiylarning padixahı» dəp pütülgənidi» — bu xikayətnamə uning bəxining yukiri tərripigə bekitilgənidi («Mat.» 27:37).

■ 15:26 Mat. 27:37; Luqa 23:38; Yh. 19:19. □ 15:28 «U jinayətqilərnin qatarida sanaldi» — «Yəx.» 53:12. ■ 15:28 Yəx. 53:12; Luqa 22:37.

■ 15:29 Zəb. 22:7-8; 69:19-22; 109:25; Mat. 27:39; Luqa 23:35; Yh. 2:19. □ 15:33 «künning altinqi saiti kəlgəndə, pütkül zeminni qarəngöquluk qaplidi wə tokkuzinqi saitiqə dawam kildi» — hazırki waqit sistemisi boyiqə muxu hələt qüx waqtidin (saət ən ikkidin) baxlap saət üqkiqə dawam kildi. ■ 15:33 Mat. 27:45; Luqa 23:44.

34 Tokkuzinchi saëttë Əysa yukiri awaz bilën: «Eloi, Eloi, lama xawaktani?», mənisi: — «Hudayim, Hudayim, meni nemixka taxliwätting?» döp kättik nida kildi. □ ■

35 U yärdë turuwatqanlarning bəziliri buni anglap:

— Mana, u Ilyas pəyoqəmbərgə nida qiliwatidu, — deyixti.

36 Ulardin birəylən yügürüp berip, bir parqə bulutni aqqıq xarabka qılap, qomuxning uqioqə selip uningqə iqküzüp:

— Tohtap turunglar! Qarap baqayli, ilyas pəyoqəmbər uni qüxürgili kelərmikin? — dedi. ■

37 Əysa kättik warkiridi-də, rohini qoyuwätti. □

38 Wə xu əsnada ibadəthaning iqkiri pərdisi yukiridin təwəngə ikki parqə bөлüp yirtildi. □ ■

39 Əmdi uning udulida turoqan yüzbəxi uning kəndak nida qilip rohini qoyuwatkənlikini kərüp:

— Bu adəm həkikətən Hudaning oqli ikən! — dedi. ■

40 U yärdë yənə bu ixlaroqə yiraktin qarap turuwatqan birnəqqə ayallarmu bar idi. Ularning arisida Magdallik Məryəm, kicik Yaqup bilən Yosəning anisi Məryəm wə Salomilar bar idi. □ ■

41 Ular əslidə Əysa Galiliyə əlkisidə turoqan wakitta uningqə əgixip, uning hizmitidə boləqanlar idi; bulardin baxka uning bilən Yerusalemoqə birgə kəlgən yənə nuroqun ayallarmu uning əhwalioqə qarap turatti. ■

Əysaning dəpnə qilinixi

Mat. 27:57-61; Luqa 23:50-56; Yh. 19:38-42

42 Kəqkurun kirip qaləanda («təyyarlaw küni», yəni xabat küninging aldinki küni boləqəqka), □ ■

43 aliy kengəxminging tolimu mətiwər əzasi, Arimatiyalik Yüsüp bar idi. Umu Hudaning padixahliqini kütüwatqan bolup, jür'ət qilip waliy Pilatusning aldioqə kirip, uningdin Əysaning jəsitini berixni tələp kildi.

44 Pilatus Əysaning allıqəqan əlgənlikigə həyran boldi; u yüzbəxini qakirip, uningdin Əysaning əlginigə heli wakit boldimu, döp soridi.

45 Yüz bəxidin əhwalni uqkəndin keyin, Yüsüpkə jəsətni bərdi.

□ 15:34 «Tokkuzinchi saëttë» — həzirki wakit bolsa saat üqlərdə. «Eloi, Eloi, lama xawaktani?», mənisi: — «Hudayim, Hudayim, meni nemixka taxliwätting?» — «Zəb.» «1:22»ni kərüng. □ 15:34 Zəb. 22:1-2; Mat. 27:46. ■ 15:36 Zəb. 69:21; Yh. 19:29. □ 15:37

«Əysa... rohini qoyuwätti» — «rohini qoyuwätti» degənnin baxka birhəl tərijimisi «Əysa... tinikini tohtatti». □ 15:38 «... xu əsnada ibadəthaning iqkiri pərdisi yukiridin təwəngə

ikki parqə bөлüp yirtildi» — bu pərdə ibadəthanidiki əng muqəddəs jayni muqəddəs jaydin ayrip turidioqan pərdə bolup, uning yirtilixi insanlarning Hudaning aldioqə baridioqan yolining Əysaning əlümi bilən eqiloqanliqini bildüridu (ibadəthanidiki «muqəddəs jay»ni sirtiki həyolidin ayriyidioqan yənə bir «sirtki pərdə» bar idi, lekin buni kərsitix üqün adətə baxka atalqu ixlitilidu).

■ 15:38 2Tar. 3:14; Mat. 27:51; Luqa 23:45. ■ 15:39 Mat. 27:54; Luqa 23:47. □ 15:40

«Yosəning anisi Məryəm» — «Mat.» 27:56də «Yüsüpning anisi Məryəm». ■ 15:40 Mat. 27:55; Luqa 23:49. ■ 15:41 Luqa 8:2, 3. □ 15:42 «təyyarlaw küni» — adətə xabat küninging aldinki

küni kərsitidu. Xabat künidə hərəkəndəq ixləx (məsilən otun terix, ot yeqix, hemir yuqurux katarliqlar) mən'i qilinəqəqka, xabat künidiki barliq tamaklarni andinki küni, yəni jümə künidə təyyarlaw kerək idi. Uning üstigə, qəidə boyiqə, əltürülgənləring jəsiti xabat künidə kresttə qəlsa bolmaytti («Qan.» 21:23ni kərüng). ■ 15:42 Mat. 27:57; Luqa 23:50; Yh. 19:38.

⁴⁶ Yüsüp esil kanap rəht setiwelip, jəsətni *kresttin* qüxürüp kanap rəhttə kəpənli di wə uni kiyada oyuləjan bir kəbrigə koydi; andin kəbrining əşziəyə bir taxni domilitip koydi. ■

⁴⁷ Wə Magdallik Məryəm bilən Yosəning anisi Məryəm uning koyuləjan yerini kəruwaldi.

16

Əysa ölüm din tirilidu

Mat. 28:1-8; Luğa 24:1-12; Yh. 20:1-10

¹ Xabat küni ötüxi bilənla, Magdallik Məryəm, Yaqubning anisi Məryəm wə Salomilar berip Əysaning jəsitigə sürüx üçün huxpuraklik buyumları setiwaldi. □ ■

² Həptining birinçi küni ular bək baldur, tang səhərdə ornidin turup, kün qikixi bilən kəbrigə bardı. □

³ Ular əzara: «Bizgə kəbrining əşzidiki taxni kim domilitixip bərer?» deyixti.

⁴ Ləkin ular baxlırini kətürüp kəriwidi, taxning bir yanəyə domilitiwetilginini kərdi — əslidə u tax nahəyiti yoojan idi.

⁵ Ular kəbrigə kirgəndə, ong tərəptə olturojan, aq ton kiygən, yax bir adəmni kərdi, wə kattik dəkkə-dükkigə qüxti. ■

⁶ Ləkin u ularəyə:

— Dəkkə-dükkigə qüxmənglar. Silər krestləngüqi Nasarətlik Əysani izdəwatisilər. U tirildi, u bu yərdə əməs. Mana ular uni koyəjan jay! ■

⁷ Ləkin beringlar, uning muhlisliroyə wə Petruska: «U Galiliyədə silərdin əwwal baridikən; u silərgə eytkinidək, silər uni xu yərdə kəridikənsilər» dənglar, — dedi. □ ■

⁸ Ular kəbridin qikipla bədər kaqti. Ularni titrək besip həoxini yokitay degənidi; bək kərkup kətkəqkə, həqkimgə həqnəmini eytmidi. □ ■

Əysaning magdallik Məryəmgə kəruwüxi

Mat. 28:9-10; Yh. 20:11-18; Luğa 24:13-35

■ **15:46** Mat. 12:40; 26:12; 27:60; Luğa 23:53. □ **16:1** «Xabat küni ötüxi bilənla»

— xabat küni xənbə küni kəqtə kün petixi bilən baxlinatti. «... Əysaning jəsitigə sürüx üçün huxpuraklik buyumları setiwaldi» — yaki «Əysaning jəsitigə sürüx üçün huxpuraklik buyumları setiwəlanidi». Bu ixkə qarışanda, ayallar uning ölüm din tirilidəjanlikini həq oylap bəkmiojanidi! ■ **16:1** Mat. 28:1; Luğa 24:1; Yh. 20:1. □ **16:2** «həptining birinçi küni» — yəni yəkkənbə küni. ■ **16:5** Mat. 28:2; Yh. 20:12. ■ **16:6** Mat. 28:5; Luğa 24:5. □ **16:7**

«..beringlar, uning muhlisliroyə wə Petruska: «U Galiliyədə silərdin əwwal baridikən; u silərgə eytkinidək, silər uni xu yərdə kəridikənsilər» dənglar» — Markus biwasitə demigini bilən həmmimiz bu səzligüqi «yax adəm»ni pərixte dəp bilimiz (5-ayətni kəring). ■ **16:7** Mat.

26:32; 28:10; Mar. 14:28; Ros. 1:3; 13:31; 1Kor. 15:5. □ **16:8** «həqkimgə həqnəmini eytmidi» — mənsi, bəkim muhlislrinin baxkə həqkimgə eytmidi (məsilən, «Mat.» 28:8, 10ni kəring).

■ **16:8** Mat. 28:8; Luğa 24:9; Yh. 20:18.

⁹ Əysa həptining birinçi küni tang səhərdə tirilgəndin keyin, awwal Magdallik Məryəmgə köründi. U əslidə uningdin yəttə jinni həydiwətkənidi.

□ ■

¹⁰ Məryəm qikip, matəm tutup yioqlixip turoqan, burun uning bilən billə boluqanlaroşa həwər bərđi.

¹¹ Uning tirik ikənlikini wə Məryəmgə körüngənlikini angliqanda, ular ixənmididi.

Əysaning ikki muhlisioşa körünüxi

¹² Bu ixlardın keyin, u ularning iqidiki yeziqə ketiwatqan ikkiyləngə baxka siyakta köründi. ■

¹³ Bularmu qaloqanlarning yenioşa qaytip, ularoşa həwər qiloqan bolsimu, lekin ular bularoşimu ixənmididi.

Əysaning on bir muhlisioşa körünüxi

Mat. 28:16-20; Luqa 24:36-49; Yh. 20:19-23; Ros. 1:6-8

¹⁴ Andin on birəylən dastihanda olturup oşizaliniwatqanda, u ularoşa köründi wə ularning etiqadsizliki wə tax yürəkliki üqün ularni tənbiş berip əyiblididi; qünki ular əzining tirilginini körgənlərgə ixənmişididi. ■

¹⁵ U ularoşa mundaq dedi:

— Pütkül jahanoşa berip, yaritiloquqilarning hər birigə hux həwərni jakarlanglar. ■

¹⁶ Etikađ kilip, qəməldürüxnü köbul qiloqanlar qutkuzulidu. Etikađ qilmioqanlar bolsa gunahqa bekitilidu. ■

¹⁷ Etikađ qiloqanlarning izlirioşa muxundaq möjizilik alamətlər əgixip həmraş bolidu: — ular Mening namim bilən jinlarni həydiwetidu; ular yengi tillarda səzləydu, □ ■

¹⁸ ular yılanlarni qollirida tutidu, hər qandaq zəhərlik nərsini iqsimu, ularoşa zərər yətküzməydu; qollirini bimarlaroşa təgküzüp qoysa, kesəlliri saqiyip ketidu. □ ■

Əysaning asmanoşa kətürülüxi

Luqa 24:50-53; Ros. 1:9-11

□ **16:9** «Əysa həptining birinçi küni tang səhərdə tirilgəndin keyin, awwal magdallik Məryəmgə köründi. U əslidə uningdin yəttə jinni həydiwətkənidi...» — 9-20-ayətlər ikki qədimiy kəqürmidin baxka, həmmə kəqürmilərdin tepilidu. Biz ularning «Markus»ning həqikiyi bir qismi ikənlikigə həq gumanimiz yok; biraq muxu yərdə səhipə qəklimisidin toluq ispat kəltürəlməymiz. Inglizqə bilidioqan okurmanlərnin «Den Burgon»ning ««Markus»ning ahirki on ikki ayətliri» degən kitabini Internettin tapalaydioqanliqioşa ixinimiz. ■ **16:9** Luqa 8:2; Yh. 20:14,16. ■ **16:12** Luqa 24:13. ■ **16:14** Luqa 24:36; Yh. 20:19; 1Kor. 15:5. ■ **16:15** Mat. 28:19; Yh. 15:16. ■ **16:16** Yh. 3:18; 12:48. □ **16:17** «yengi tillar» — demək əzi egənmişən tillar. «Ros.» 2:4-11ni, «1Kor.» 12-, 14-babni wə munasiwətlik izahətlarni körug. ■ **16:17** Luqa 10:17; Ros. 2:4; 5:16; 8:7; 10:46; 16:18; 19:6,12. □ **16:18** «ular yılanlarni qollirida tutidu...» — məsilən, «Ros.» 28:3-6ni körug. «Etikađ qiloqanlarning izlirioşa muxundaq möjizilik alamətlər əgixip həmraş bolidu... .. qollirini bimarlaroşa təgküzüp qoysa, kesəlliri saqiyip ketidu» — eniçki, etikađ qiloquqilar üqün «møjizilik alamətlər» Məsihka iman-ixənq kəltürgəndin **keyinla** kelidu («muxundaq möjizilik alamətlər əgixip həmraş bolidu» (17-ayət)). «Alamətlərnü kərsəm, **andin** ixinimən» degüqilər hərdaim kəp, əlwəttə. ■ **16:18** Luqa 10:19; Ros. 28:5, 8.

¹⁹ Xunga Rəb ularoşa bu sözlərnı kılıp bolıoandın keyın, asmanoşa kətürıldı, Hudanını onı yenido olturdı. □ ■

²⁰ Muhlislar qıkip, hər yərgə berip hux həwərnı jakarlap yürdı. Rəb ular bilən təng ixləp, sız-kalamıoşa həmrah bolup əgəxkən məjizilik alamətlər bilən unınoşa ispat bərdı. □ ■

□ **16:19** «Xunga Rəb ularoşa bu sözlərnı kılıp bolıoandın keyın, asmanoşa kətürıldı, Hudanını onı yenido olturdı» — «xunga» — Rəb wədə kılıoan «məjizilik alamətlər» pəkət Muqəddəs Roh arkılik bolatti; u ərxkə kətürülmıgən bolsa, Muqəddəs Roh keləlməytti. **Xunga** (Əz sız-kalamını isxpatlaydıoan məjizilik alamətlərnı mumkin kılıx üqün) u ərxkə kətürülmısə bolmaytti. ■ **16:19** Luğa 24:50,51; Ros. 1:9. □ **16:20** «Rəb ular bilən təng ixləp...» — bəzi kona kəqürmilərdə «Rəb Əysa ular bilən təng ixləp...» deyıldı. ■ **16:20** Ros. 1:2; 14:3; 1Tim. 3:16; İbr. 2:4.

Luqa

«Luqa bayan qilogan hux hawar» •••• Mukəddima

1 Gərgə nuroqun adəmlər arimizda mutlək ixənqlik dəp qaraloqan ixlarni toqlap yezixka kirixkən bolsimu, □

2 (huddi səz-kalamoqa baxtin-ahir əz kəzi bilən guwahqi bololanlar, xundakla uni saklap yetküzgüqilərnin bizgə amanət qilogan bayanliridək), □

3 mənmu barlik ixlarni baxtin təpsiliy təkxürüp enikliqandin keyin, i hərmətlik Teofilus janabliri, siligə bu ixlarni tərtipi boyiqə yezixni layik taptim. □

4 Buningdin məksət, sili qobul qilogan təlimlərnin mutlək həkikət ikənlikigə jəzm qilixliri üqündur.

Yəhya pəyoqəmbərning tuquluxidin bexarət

5 Yəhudiyə əlkisigə padixah bologan Hərod səltənət qilogan künliridə, «Abiya» kahinlik nəwitidin bir kahin bar bolup, ismi Zəkəriya idi. Uning ayalimu Hərunning əwladidin bolup, ismi Elizabit idi. □ ■

- **1:1 «nuroqun adəmlər arimizda mutlək ixənqlik dəp qaraloqan ixlarni toqlap yezixka kirixkən bolsimu,...»** — «arimizda» — demək Əysa Məsihkə əgəxkənlər arisida. «Arimizda mutlək ixənqlik dəp qaraloqan ixlər» degənlikning baxka birhil tərjimisi: «Arimizda (toluk) əməlgə axuruloqan ixlər». İkkila tərjimisi ohxaxla Əysa Məsihgə munasiwətlik ixlarni kərsitidu, əlwəttə. □ **1:2 «səz-kalam»** — muxu yərdə Əysa Məsihning əzini, xundakla uning tapxuroqan barlik təlimini kərsitidu. **«saklap yetküzgüqilər»** — yaki «oqojdar» degənnin muxu yərdə əlahidə mənisi bar. Ular Əysa Məsihning qilogan səzliri wə paaliyətlirigə bologan əz guwahqilərnin əozzaki tarixlaroqa ayləndurdi, xundakla uni baxkilaroqa yadlitip tapxurdi. Muxu «saklap yetküzgüqilər» barlik etikədqilərnin jamaitining hizmitidə bolup «kalam-soz»ning tarixlirini saklax üqün məs'ul bologan «amanətkilər» idi. Xuning bilən bəziliri bu əozzaki tarixlarni yezixka kirixkənidi. Luqa bolsa bu tarixlarni (1) təkxürüp enikliqan (2) andin ularni mutlək ixənqlik dəp ispatliqan əhwalda bularni tərtip boyiqə hatiriləgnədi. □ **1:3 «mənmu barlik ixlarni baxtin təpsiliy təkxürüp enikliqandin keyin...»** — «baxtin» degən bu səz grek tilida muxu yərdə ikki bislik səz bolup, uning əsaslik mənisi: Luqa «bayan»ida hatiriləgn barlik wəxələrnə u pəkət **əz kəzi bilən kərgən guwahqilərnin** əozzidin anglap hatiriləgn; «baxtin» yənə qoxumqə: «yukiridin», «ərxin» degənni bildüridu; demək, Luqa bu hatirini yezixka ərxin bologan türtkə bar idi. Baxkiqə eytkənda, u uni Mukəddəs Rəhning yolyorukı wə ilhəmi əstida yazoqan. **«Teofilus»** — Munu kixinin əsaləhiyiti toqruluk İnjildiki «kirix səz»imizni kəring. Mənisi «Hudani səyğüqi». □ **1:5 ««Abiya» kahinlik nəwitidin bir kahin bar bolup, ismi Zəkəriya idi** — «Abiya» kahinlik nəwiti «1Tar.» 24:10də, kahinlarning jəmətinin ibadəthanidiki «dijornilik» tizimlikini kərsitidu. Kahinlarning (həmmisi Hərunning əwladliri) yillik hizmiti 24 nəwətkə bəlünətti. «kahinlik jəməti»dikilərnin hər birigə ibadəthanida ixləxkə on bəx kün nəwət kələtti. «Abiya» nəwiti» bu yigirmə tət nəwəttin biri idi. Milədiya birinqi əsirdə, kahinlarning əsalirioqa əsasən, hər bir kahin əmrində «mukəddəs jay»da huxbuy səlxinn ibarət imtiyazlik hizmətkə birlə kətim muyəssər boluxi məmkin idi. **«Uning ayalimu Hərunning əwladidin bolup...»** — Musa pəyoqəmbərning əkisi «Hərun» birinqi «bax kahin» idi; keyin uning barlik ərkək əwladliri kahinlik hizmitidə boluxka muyəssər idi. ■ **1:5** 1Tar. 24:10.

6 Ular ikkisi Hudaning alidida həkkaniy kixilər bolup, Pərwərdigarning pütün əmr-bəlgilimiliri boyıqə əyibsiz mangattı.□

7 Əmma Elizabit tuomas boloaqqa, ular pərzənt kərmigənidi. Uning üstigə ular ikkisi helila yaxinip qalojanidi.□

8 U əz türkümidiki kahinlar arisida *ibadəthanida* nəwətqilik wəzipsisini Huda aldida ada kıliwatqanda,■

9 *xu qaşdıki* kahinlik aditi boyıqə, ular Pərwərdigarning «mukəddəs jay»ıqə kirip huxbuy selixka muyəssər boluxka qək taxlıqanda xundak boldiki, qək uningə qikti. ■

10 Əmdi u huxbuy seliawatqan waqtida, jamaət taxkirida turup dua kılixiwatatti. □

11 Tuyuksiz Pərwərdigarning bir pərixtsi uningə qə huxbuygañning ong təripidə köründi.

12 Uni kərgən Zəkəriya həduqup kərkunqqa qəmüp kətti.

13 Birək pərixta uningə qə:

— Əy Zəkəriya, kərkmiqin! Qünki tiliking ijabət kilindi, ayaling Elizabit sanga bir oşul tuoup beridu, sən uning ismini Yəhya qoyqin. □ ■

14 U sanga xad-huramlik elip kelidu, uning dunyaqə kelixi bilən nuroqun kixilər xadlinidu. ■

15 Qünki u Pərwərdigarning nəziridə uluq bolidu. U heqkandaq harək-xarab iqməsliki kerək; hətta anisinin kərsikidiki waqtidin tartipmu Mukəddəs Rohqa tolduruloqan bolidu. ■

16 U Israillardin nuroqunlirini Pərwərdigar Hudasing yenioqə qayturidu. ■

17 U *Rəbning* aldida İliyas pəyoqəmbərgə has boləqan roq wə küq-kudrəttə bolup, atilarning qəlbilirini balilarə qə mayil kilip, itaətsizləni həkkaniylarning aqilanilikigə kirgüzüp, Rəb üqün təyyarlanəqan bir həlqni hazır kilix üqün uning aldida mangidu, — dedi.□ ■

□ 1:6 «Ular ikkisi Hudaning alidida həkkaniy kixilər bolup, Pərwərdigarning pütün əmr-bəlgilimiliri boyıqə əyibsiz mangattı» — ularning «həkkaniy» wə «əyibsiz» deyilgənliki ularni «gunahsiz» degənlik əməs. Təwrat qənanı boyıqə kixilər əz gunahlırini tonup yetip, xundakla Təwrat boyıqə kerək boləqan gunahni tiləydiqə qurbanlıqlarini sunəqan bolsa, Huda aldida əyibsiz dəp həsabinatti. □ 1:7 «... Elizabit tuomas boloaqqa, ular pərzənt kərmigənidi. Uning üstigə ular ikkisi helila yaxinip qalojanidi» — muxu yərdin okurmənlərgə enikki, Hudadin kərkidəqə adəm ayali tuomas bolsimu, nemila bolmisun xu səwəbtin ayali bilən hərgiz ajraxmaydu. ■ 1:8 1Tar. 24 ■ 1:9 Mis. 30:7; Law. 16:17.

□ 1:10 «Əmdi u huxbuy seliawatqanda, jamaət taxkirida turup dua kılixiwatatti» — «mukəddəs jay»ıqə kirip huxbuy selix wəzipsi hər küni ətigəndə saət tokkuzda wə qüxtin keyin saət üqtə, ikki qətimla ada qilinatti («Mis.» 30:7-8). □ 1:13 «ayaling Elizabit sanga bir oşul tuoup beridu, sən uning ismini Yəhya qoyqin» — «Yəhya» ibraniy wə grek tillirida «Yuhanna» («Pərwərdigarning xəpkiti» degən mənida) bilən ipadilini («Yəhya» əsli əərbə qəz idi). «Yəhya» degən isim okurmənlərgə muxu xəkildə tonux boləqanliki üqün uni muxu tərijimide ixləttük. ■ 1:13 Luğa 1:60. ■ 1:14 Luğa 1:58. ■ 1:15 Qəl. 6:1-8; Həq. 13:4. ■ 1:16 Mal. 3:24; Mat. 11:14. □ 1:17 «itaətsizləni həkkaniylarning aqilanilikigə kirgüzüp...» — «itaətsizlər» Hudaqə itaət kılmaydiqənlər: «aqilanilikigə» grek tilida «həkkaniylarning oylirioqə».

«U Rəbning aldida İliyas pəyoqəmbərgə has boləqan roq wə küq-kudrəttə bolup.... Rəb üqün təyyarlanəqan bir həlqni hazır kilix üqün uning aldida mangidu...» — muxu yərdə «Rəbning aldida» grek tilida «uning aldida». Bu səz Təwratıki «Yəx.» 40:1-11, «Mal.» 3:1 wə 4:5-6gə asaslanəqan; bu uluq bəxarətlər boyıqə Rəb Əzi yər yüzigə kəlməkqi bolidu; birək uningdin awval əwətilgən «aldin yürğüqi»si uning üqün bir həlqni (towioqə kəltürüp) təyyarlıxi bilən yol təyyarlaydu. Bəxarət qilinəqan bu əlqi Yəhya əzi idi, əlwəttə. ■ 1:17 Mal. 3:23-24; Mat. 3:2; Mar. 9:12.

18 Zəkəriya bolsa pərixtidin: Mənmü kərip qaloqan, ayalimmu heli yaxinip qaloqan tursa, bu ixni qandaq jəzm qilalaymən? — dəp soridi.■

19 Pərixta jawabən:

— Mən Hudaning huzurida turoquqi Jəbrailmən. Sanga səz qilixka, bu hux həwərnı sanga yətküzüxkə mən əwətildim.

20 Waqit-saiti kəlgəndə qokum əməlgə axurulidoqan bu səzlimgə ixənmigənlıking tıpəylidin, bu ixlar əməlgə axuruloqan künigiqə mana sən tiling tutulup, zuwanoqa keləlməysən, — dedi.

21 Əmdi jamaət Zəkəriyani kütüp turatti; ular u muqəddəs jayda nemə üqün bunqiwala həyal boldi, dəp həyran qaloqili turdi.

22 U qıqkanda ularoqa gəp qılalmidi; uning ularoqa qol ixarətlirini qilixidin, xundakla zuwan sürəlmigənlıkidin ular uning muqəddəs jayda birər alamət kərünüxnı kərgənlıkini qüxinip yətti.

23 Xundak boldiki, uning *ibadəthanidiki* hizmət mudditi toxuxi bilənla, u öyigə kəytti.

24 Dərwəkə, birnəqgə kündin keyin uning ayali Elizabit həmilidar boldi; u bəx ayoqiqə tala-tüzgə qıqmay:

25 «Əmdi Pərwərdigar mening həlimoqa nəzirini qüxürüp, meni halayik arisida nomuska kəlixtin halas qilip, manga bu künlərdə xunqilik xapaət kərsətti» — dedi.■

Əysaning dunyaqa kelixidin bexarət

26-27 *Elizabit həmilidar bolup* altə ay bolojanda, pərixta Jəbrail Huda tərpidin Galiliyə əlkisidiki Nəsarət degən bir xəhərgə, pak bir qızning qexioqa əwətildi. Qız bolsa Dawut *padixahning* jəmətidin bolojan Yüsüp isimlik bir kixigə deyixip qoyuloqanidi; qızning ismi bolsa Məryəm idi.■

28 Jəbrail uning aldioqa kirip uningoqa:

— Salam sanga, əy xəpkətkə muyəssər bolojan qız! Pərwərdigar sanga yardur! — dedi.□

29 U pərixtinı kərgəndə, uning səzidin bək həduqup kətti, kənglidə bundak salam səzi zadi nemini kərsitididoqandu, dəp oylap qaldı.

30 Pərixta uningoqa:

— Əy Məryəm, kərkmişin. Sən Huda aldida xəpkət tapqansən.

31 Mana, sən həmilidar bolup bir oşul tuşisən, sən uning ismini Əysa dəp koyisən. □ ■

32 U uluq bolidu, Həmmidin Aliy Boləquqining oşli dəp atilidu; wə Pərwərdigar Huda uningoqa atisi Dawutning təhtini ata qilidu. □ ■

■ **1:18** Yar. 17:17. ■ **1:25** Yar. 30:23; Yəx. 4:1. ■ **1:26-27** Mat. 1:18. □ **1:28** «**Əy xəpkətkə muyəssər bolojan qız!**» — bəzi kona kəqürmilərdə: «Əy, qız-ayallar iqidə bəhtiktursən!» degən səzlərmü qoxulidu. 42-ayətnimü kərüng. □ **1:31** «**sən uning ismini Əysa dəp koyisən**» — «Əysa» grek tilida «Yesus», ibraniy tilida «Yəxua», mənisi «Qutkuzoquqi Yah» yaki «Yah nijattur». Okürmənləring esidə boluxi kerəkki, «Yah» bolsa «Yahwəh» (Pərwərdigar)ning kışkartilmisidir. «Mat.» 1:21nimü wə uning izahitini kərüng. ■ **1:31** Yəx. 7:14.

□ **1:32** «**Pərwərdigar Huda uningoqa atisi Dawutning təhtini ata qilidu**» — Təwrattiki kəp bexarətlərdə Qutkuzoquqi-Məsih (1) Dawutning biwasitə əvladi bolidu; (2) uning təhtigə waris bolup awwal İsrailoqa, andin pütkül dunyaqa padixah bolidu, dəp enik kərsitilidu (məsilən «Zəbur» 18-küyü (bolupmu 43-ayət), 89:26-37, 132:11; «Yəx.» 9:6-7, 16:5; «Yər.» 23:5; «Am.» 9:11-12, «Dan.» 2:44, 7:13-14, 27, «Mik.» 5:2-4 qatarlıqlar). ■ **1:32** 2Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Yəx. 9:6; 54:5.

33 U Yakupning jəməti üstigə mənggü səltənət qilidu, uning padixahlıki tügiməstur, — dedi. □ ■

34 Məryəm əmdi pərixtidin: — Mən tehi ər kixigə təgmigən tursam, bu ix kəndəkmu mümkün bolsun? — dəp soridi.

35 Pərixte uningə jawabən: — Muqəddəs Roh sening wujudungə quxidu wə Həmmidin Aliy Boləuqining küq-kudriti sanga sayə bolup yekinlixidu. Xunga, səndin tuşulidioğan muqəddəs *pərzənt* Hudaning Oqlı dəp atilidu. □

36 Wə mana, tuşqining Elizabitmu yaxinip qəlğan bolsimu, oşulə qəmilidar boldi; tuşmas deyilgüqining qorsaq kətürginigə hazır altə ay bolup qaldı.

37 Qünki Huda bilən heçkəndək ix mümkün bolmay qalmaydu, — dedi. ■

38 Məryəm: — Mana Pərwərdigarning dedikimən; mənə sözüng boyıqə bolsun, — dedi. Xuning bilən pərixte uning yenidin kətti.

Məryəmning Elizabitni yöqlixi

39 Məryəm xu künlərdə ornidin qopup aldirap Yəhudiyə təqlik rayonidiki bir xəhərgə bardı.

40 U Zəkəriyaning öyigə kirip, Elizabitkə salam bərdi.

41 Wə xundək boldiki, Elizabit Məryəmning salimini angliqandila, qorsikidiki bowaq oynaklap kətti. Elizabit bolsa Muqəddəs Rohkə toldurulup, yukiri awaz bilən təntənə kəlip mundək dedi:

— Kiz-ayallar iqidə bəhtliktursən, qorsikingdiki mewimu bəhtliktur! □

43 Məngə xundək *xərəp* nədin kəldikin, Rəbbimning anisi boləuqi meni yöqlap kəldi!

44 Qünki mənə, saliming kulikimə qə kirgəndila, qorsikimdiki bowaq səyünüp oynaklap kətti.

45 İxəngən kiz nəkədər bəhtliktur; qünki uningə Pərwərdigar tərripidin eytiləğan söz jəzmən əməlgə axurulidu! □ ■

Məryəm bəxarət kəlip Huda qə mədhiyə oquydu

46 Məryəmmu hux bolup mundək dedi: —

«Jənim Rəbni uluqlaydu,

□ **1:33 «Yakupning jəməti»** — pütkül İsrail həlkini kərsitidu. ■ **1:33** 1Tar. 22:10; Zəb. 45:6; 89:36; Yər. 23:5; Dan. 7:14,27; Mik. 4:7; İbr. 1:8. □ **1:35 «səndin tuşulidioğan muqəddəs pərzənt Hudaning Oqlı dəp atilidu»** — yəki «səndin tuşulidioğan pərzənt muqəddəs, Hudaning Oqlı dəp atilidu». ■ **1:37** Ayup 42:2; Yər. 32:17; Zək. 8:6; Mat. 19:26; Luğa 18:27.

□ **1:41 «Kiz-ayallar iqidə bəhtliktursən, qorsikingdiki mewimu bəhtliktur!»** — Elizabit Məryəmgə ibraniy tilidə səzligən, əlwəttə. Bu ayəttiki «bəhtlik» (greq tilidə «makarios») degən söz ibraniy tilidə «mubarək» degən söz bilən ipadiləngən boluxi kerək. İbraniy tilidə «mubarək»ning mənisı: — (1) bəhtlik, (2) Huda tərripidin bərikətləngən; (3) həlk tərripidin bəht tiləngən wə uluqlanəğan. □ **1:45 «İxəngən kiz nəkədər bəhtliktur; qünki uningə Pərwərdigar tərripidin eytiləğan söz jəzmən əməlgə axurulidu!»** — baxqə birhil tərjimisi: «Əmdi «Pərwərdigardin əwətilgən söz jəzmən əməlgə axurulidu» dəp ixəngüqi nəkədər bəhtliktur!».

■ **1:45** Luğa 11:28.

47 rohim Kutkuzojuqim Hudadin xadlandi, □

48 Qünki U dedikining miskin haliqə nəzər saldı;
Qünki mana, xundin baxlap barlıq dəwrlər meni bəhtlik dəp ataydu;

49 Qünki Qadir Bolocuqi mən üqün uluq ixlarni əməlgə axurdi;
Mukəddəstur Uning nami.

50 Uning rəhim-xəpkiti dəwrdin-dəwrgiqə Əzidin qorkidioqanlarning
üstididir. ■

51 U biliki bilən küq-kudritini namayan kildi,
U təkəbburlarni kənglidiki niyət-hiyalliri iqidila tarmar kildi. □ ■

52 U küqlük həkəmdarların təhtidin quxürdi,
Pekirlarni egiz kətürdi. ■

53 U aqlarni nazi-nemətlər bilən toyundurdi,
Lekin baylarni kuruq qol qayturdi. ■

54-55 U ata-bowilirimizə eytkinidək,
Yəni İbrahim həm uning nəsligə mənggü wədə kılölinidək,
U Əz rəhim-xəpkitini esidə tutup,
Quli İsrailə yardəmgə kəldi». □ ■

56 Məryəm Elizabitning yenida üq ayqə turup, əz öyigə qaytti.

Yəhya pəyojəmbərning dunyaqə kelixi

57 Elizabitning tuqutining ay-küni toxup, bir oşul tuqdi.

58 Əmdi uning qolum-qoxniliri wə uruq-tuqkanlıri Pərwərdigarning
uningə qərsətkən mehir-xəpkitini xunqə uləyaytkanlığını anglap, uning
bilən təng xadlandi. ■

59 Wə xundək boldiki, bowək tuşulup səkkiz kün boləqanda, halayik
balining hətnisini kılöli kəldi. Ular uningə Zəkəriya dəp atisinin
ismini qoymaqçı boluxti. ■

60 Lekin anisi jawabən:

— Yək! Ismi Yəhya atalsun — dedi. ■

61 Ular uningə: — Birək uruq-jəmətingiz iqidə bundək isimdikilər
yokku! — deyixti.

62 Xuning bilən ular balining atisidin pərzəntingizgə nemə isim qoyuxni
halaysiz, dəp ixarət bilən soraxti.

63 U bir parqə *mom* tahtayni əkilixni tələp kılıp: «Uning ismi Yəhyadur»
dəp yazdi. Həmməylən intayin həyran kəlixti. □

□ **1:47 «rohim ... Hudadin xadlandi»** — əslidə grek tilida «rohim ... Hudada xadlandi» — (1) Huda tüpəylidin xadlanəqliğini; (2) Huda bilən yeğin alağidə bolup xadlanəqliğini kərsitidu. Okurman 46- wə 47-ayəttin insanning «jan» wə «roh» arisida boləqan munasiwətni kəreləydu. Qudanın ixliri insanning rohidə baxlinidu wə keyin «jeni»da (demək, insanning oyliri wə həssiyatlırida) toluklinidu. «Rimliklərə»diki kirix səzimizdə «roh» wə «jan» toşruluk kəring.

■ **1:50** Mis. 20:6. □ **1:51 «U təkəbburlarni kənglidiki niyət-hiyalliri iqidila tarmar kildi»** — baxkə birhil təjrimisi: «U kənglidiki oy-hiyallirida təkəbburlixip kətkənlərnə tarmar kildi».

■ **1:51** Zəb. 33:10; Yəx. 51:9; 52:10; 1Pet. 5:5. ■ **1:52** 1Sam. 2:8; Zəb. 113:6. ■ **1:53** Zəb. 34:9-10 □ **1:54-55 «U Əz rəhim-xəpkitini esidə tutup, ...»** — («Hudaning) Əz rəhim-xəpkiti» muxu yərdə bəlkim Təwratkiki «Pərwərdigarning əzgərməs muhəbbiti» degən ibarining mənisi bilən ohxaxtur. Bu ibarə Huda İsrailning ata-bowiliriqə kıləqan barlıq xapaətlük wədilirini əz iqiğə alidu (yukirikə sözni kəring). «... **Quli İsrailə yardəmgə kəldi**» — «İsrail» muxu yərdə İsrail həlkini kərsitidu. ■ **1:54-55** Yəx. 30:18; 41:9; 54:5; Yər. 31:2,20; Yər. 17:19; 22:18; Zəb. 132:11.

■ **1:58** Luqa 1:14. ■ **1:59** Yər. 17:12; Law. 12:3. ■ **1:60** Luqa 1:13 □ **1:63 «Uning ismi Yəhyadur»** — grek tilida wə ibraniy tilida «Uning ismi Yuhənnadur».

64 Xuan uning aozzi eqildi, uning tili yexilip, zuwanqqa keldi wə xuning bilən Hudaqqa təxəkkür-mədhiyə eytti.

65 Ularning oʻpquʻrisidikilarning həmmisini qorkunq basti; Yəhudiya taolliq rayonlirida bu ixlarning həmmisi əl aozzida pur kətti.

66 Bu ixlardin həwər tapquqilarning həmmisi ularni kengligə püküp: «Bu bala zadi qandak adəm bolar?» deyixti. Qünki Pərwərdigarning qoli dərwekə uningqqa yar idi.

Zəkəriyaning nijat-kuṭquzulux həkqıdiki bexariti

67 Xu qaşda balining atisi Zəkəriya Muḫəddəs Rohqqa toldurulup, wəhiy-bexarətni yətküzüp, mundaḫ dedi: —

68 «Israilning Hudasi Pərwərdigarqqa təxəkkür-mədhiyə oḫulsun!

Qünki U Əz həlkini yoḫlap, ulardin həwər elip, bədəl tölöp ularni hər kıldi. □

69-71 U qədimdin beri muḫəddəs pəyoḫəmbərlirining aozzi arkıllıq wədə kıloḫinidək,

Kuli boləjan Dawutning jəməti iqıdin biz üqün bir nijat münḡgüzini eṣtürüp turoḫuzdi;

Bu zat bizni düxmənlimizdin wə bizni eḡ kəridioḫanlarning qolidin kuṭquzoḫuqi nijattur. □ ■

72-75 U xu yol bilən ata-bowilirimizqqa iltipət əyləp,

Muḫəddəs əhdisini əməlgə axurux üqün,

Yəni atimiz İbrahımoḫqa boləjan qəsimini eṣidə tutup,

Bizni düxmənlimizdin qolidin azad kılip,

Barlıq künlirimizdə heḡkimdin qorkmay, Əz aldida ihlasmənlik wə həkqaniylik bilən,

Hizmət-ibaditidə bolıdioḫan kıldi. □ ■

76 Əmdi sən, i balam,

Həmmidin Aliy Boləuqıning pəyoḫəmbiri dəp atilisən;

□ 1:68 «**Huda** Əz həlkini yoḫlap, ulardin həwər elip,...» — «yoḫlap, ulardin həwər elix» degən ibarə grek tilida «yoḫlaḫ» degən birla söz bilən ipadilınidu. Təwrat wə İnjlıda «Hudaning yoḫlıxi» uning insanlarqqa yəkin kelip ulardin həwər elixini əz iqigə alıdu. «**U Huda** bədəl tölöp ularni , **yəni Əz həlkini** hər kıldi» — bu sözlər eytiləjan waḫit Yəhudiya həlqi Rim imperiyəsining mütəmlikisi yaḫi ularqqa beḡindi idi. «hər bolux» muxu yərdə rohiy ərkinlikni kərsitidu. Roxənkı, Hudaning nəziridə muḫim boləḫni əl-yurtning «müstəḫıllıḫi» əməs, bəlki hər birimizning gunaḫimizdin azad boluxidin ibarəttur. □ 1:69-71 «**qədimdin beri...**» — grek tilida «əzəldin beri...». «**Kuli boləjan Dawutning jəməti iqıdin biz üqün bir nijat münḡgüzini eṣtürüp turoḫuzdi...**» — «münḡgüz» bolsa məlum əlning yaḫi adəmning xan-xəripini, küq-qudritini bildürıdu. Muxu yərdə bu «münḡgüz» İsrailni (gunaḫlıridin) kuṭquzup ularni xan-xərpəlik bir həlk kıldı; səznıng Dawutning əwladi boləjan Kuṭquzoḫuqi-Məsiḫni kərsətkənlikidə guman yoḫ. «**Bu zat bizni düxmənlimizdin wə bizni eḡ kəridioḫanlarning qolidin kuṭquzoḫuqi nijattur**» — «bu zat» grek tilida «u» deyilip, muxu yərdə yukirida tiləjan elinoḫan «münḡgüz», yəni Kuṭquzoḫuqi-Məsiḫni kərsitidu. ■ 1:69-71 Zəb. 132:17; Zəb. 72:1-14; Yəx. 40:10; Yər. 23:6; 30:10; Dan. 9:27. □ 1:72-75 «**U... muḫəddəs əhdisini əməlgə axurux üqün, yəni atimiz İbrahımoḫqa boləjan qəsimini eṣidə tutup, bizni düxmənlimizdin qolidin azad kılip, barlıq künlirimizdə heḡkimdin qorkmay, Əz aldida ihlasmənlik wə həkqaniylik bilən, hizmet-ibaditidə bolıdioḫan kıldi**» — qaytilaymızki, bu barlıq ixlarda: (1) Huda İbrahım wə pəyoḫəmbərlərgə nijat toḫruluk kəp wədilərnı kıloḫan; (2) U bu wədilərgə əsasən, ularni əməlgə axurux üqün Məsiḫni əwətidu. Həmmə ixlar 69-ayəttə tiləjan elinoḫan «nijat münḡgüzü», yəni Kuṭquzoḫuqi-Məsiḫ arkıllıḫla bolıdu. ■ 1:72-75 Yər. 22:16; Zəb. 105:9; Yər. 31:33; İbr. 6:13,17; İbr. 9:14; 1Pet. 1:15.

Qünki sən Rəbning yollirini təyyarlaş üçün Uning aldidə mangisən. □ ■
 77 Wəzipəng uning həlkigə gunahlırining kəqürüm kılınıxi arkilik bolıdıoğan nıjatnıg həwırını bildürüxtür; ■
 78-79 Qünki Hudayimizning iqi-baofridin uruqup qıkkān xəpkətlər wəjıdın, kərangəşuluk wə ölüm kələnggısı iqidə olturoğanlarnı yorutux üçün, Putırımıznı amanlık yoloğa baxlaş üçün, Ərtın tang xəpıki üstımızgə qüxüp yoklıdı. □ ■

80 Bala bolsa əsüp, rohta küqləndürüldi. U İsrail jamaitining aldidə namayan kılınouqə qəllərdə yaxap kəldi. □ ■

2

Əysanın dunyaşa kelixi Mat. 1:18-25

1 Əmdı xu künlərdə, *Rim imperatori* Kəysər Awoqustustin barlık həlktin baj elix üçün ularning royhəti tizimlansun dəp pərman qüxti. □

2 Tunji kətimlik bu nopus tizimlaş Kiriniyus Suriyə əlkisini idarə kılıp turoğan waqtıdā elip berilənanıdı. □

3 Xuning bilən həmmə adəm nopuska tizimlinix üçün öz yurtlırioğa kaytix kerək boldi.

4 Yüsüpmu Dawut *padıxahning* jəmətidin boləşaqka, xundakla uning biwasitə əwladi boləşaqka, Galiliyə əlkisidiki Nasarət xəhıridin ayrılıp, Yəhudiyə əlkisidiki, Dawutning yurti Bəyt-Ləhəm degən xəhərgə kətti. □ ■

5 Nopuska tizimlinix üçün layiki, boləşusi ayali Məryəmmu billə bardı. Məryəm hamilidar bolup, kərsiki helila yoşınap kəloğanıdı.

6 Wə xundak boldiki, ular Bəyt-Ləhəmdə turoğan waqtıdā Məryəmning tuotuning ay-küni toxup kəldi.

7 Biraq sarayda ularəşa orun bolmışaqka, Məryəm xu yərdə tunji oşlıni tuoškanda uni zakılap, eoşıldiki okuroğa yatquzdi. □ ■

□ 1:76 «...sən Rəbning yollirini təyyarlaş üçün Uning aldidə mangisən» — grek tilidə «sən Rəbning yollirini təyyarlaş üçün Uning yüzi aldidə mangisən». ■ 1:76 Luqa 1:17; Mal. 3:23.

■ 1:77 Luqa 3:3. □ 1:78-79 «Hudayimizning iqi-baofridin uruqup qıkkān xəpkətlər wəjıdın, kərangəşuluk wə ölüm kələnggısı iqidə olturoğanlarnı yorutux üçün...» — «Yəx.» 9:1-2, 42:7 49:9-10ni kəring. «Ərtın tang xəpıki üstımızgə qüxüp yoklıdı» — «Tang xəpıki» bolsa yəne Kutquzoşuqi-Məsihning əzini kərsitidu, əlwəttə. ■ 1:78-79 Yəx. 9:1; 42:7; 43:8; 49:9; 60:1. □ 1:80 «bala bolsa əsüp, rohta küqləndürüldi» — «roh» muxu yərdə Yəhyaning əz roşını kərsitidu. ■ 1:80 Luqa 2:40. □ 2:1 «Kəysər Awoqustus» — «Kəysər» Rim imperatorlırining omumiy unwanı. «Kəysər Awoqustus» bolsa Rim imperiyəsi üstidin miladiyadin ilgiri 27-yilidin miladiyə 14-yılıoşiqə səltənət kildi. □ 2:2 «Tunji kətimlik bu nopus tizimləş Kiriniyus Suriyə əlkisini idarə kılıp turoğan waqtıdā elip berilənanıdı» — baxka birhəl tərijimisi «Bu royhət Kiriniyusning Suriyə əlkisigə həkümranlık kılıp turoğan waqtıdiki tunji kətimlik nopus tizimləş idi». □ 2:4 «Dawut padıxahning jəmətidin boləşaqka, xundakla uning biwasitə əwladi boləşaqka...» — demək, Yüsüpnıng Dawutning təhtigə warislik kılouqədə əwladlıridin ıkanlıkını kərsətsə kerək. «Dawutning yurti Bəyt-Ləhəm degən xəhər» — «xəhər» deyilgini bilən Bəyt-Ləhəm intayın kiçik bir yurt idi; U Yerusalemdin on ikki kilometr yıraqlıktā. ■ 2:4 1Sam. 16; Mik. 5:1; Mat. 1:1; Yh. 7:42. □ 2:7 «Məryəm xu yərdə tunji oşlıni tuoškanda ...» — Əysa Məsih kağan tuošuldi? «Koxumqə səz»imizdə bu ix toşruluk tohtilimiz. ■ 2:7 Mat. 1:25.

Pərixtilarning padiqilaroğa kərünüxi

⁸ Xu yərning ətrapidiki bəzi padiqilar dalada turatti; ular keqiqə tünəp, padisiöğa qaraytti.

⁹ Wə mana, Pərwərdigarning bir pərixtsi ularning aldida turatti; Pərwərdigarning parlak xəripi ularning ətrapini yorutuwətti. Ular intayin bək kərkup kətti.

¹⁰ Birək pərixte ularoğa:

— Kərkənglər! Qünki mana, pütün həlkə huxallıq bolidioğan bir hux həwəni silərgə elan kəlimən.

¹¹ Qünki bəgün Dawutning xəhəridə silər üqün bir Kətquzoquqi tuşuldi. U — Rəb Məsihdur!

¹² *Uni* tepixinglar *üqün* xu alamət boliduki, bowakni zakilanoğan həlda bir okurda yatқан petidə tapisilər, — dedi.□

¹³ Birdinla, pərixting ətrapida zor bir top samawi qoxundikilər pəyda bolup, Hudani mədhiyiləp:□ ■

¹⁴ «Ərxialada Hudaöğa xan-xəreplər boləy!

Yər yüzidə bolsa u sөyünidiöğan bəndilirigə aram-hatirjəmlik bolsun!» deyixti.□ ■

¹⁵ Pərixtilər ulardin ayrilip asmanoğa qikiş ketiwidi, padiqilar bir-birigə: — Bəyt-Ləhəmgə yol elip, Pərwərdigar bizgə ukturoğan, əməlgə axuroğan bu ixni kərup kəlyli, — deyixti.

¹⁶ Xuning bilən ular aldirap xəhərgə berip, Məryəm bilən Yüsüpni wə okurda yatқан bowakni izdəp tapti.

¹⁷ Padiqilar *bowakni* kərgəndin keyin, əzlrigə uning həkqidə eytiloğan səzləni kəng tarkitiwətti.

¹⁸ Buni angliöganlarning həmmisi padiqilarning degənlirigə intayin həyran kəlixti.

¹⁹ Məryəm bolsa bu ixlarning həmmisini kəngligə püküp, qongkur oylinip yürətti.

²⁰ Padiqilar kərgən wə angliöganlirining həmmisi üqün Hudani uluölap, mədhiyə okuxқан peti kaytixti; barlık ixlar dəl ularoğa həwərləndürülgəndək bolup qikқанidi.

Yüsüp wə Məryəmnig Əysani Hudaöğa atixi

²¹ Bowakni hətnə kəlix waqti, yəni səkkizinçi küni toxkanda, uningöğa Əysa dəp isim koyuldi. Pərixte bu isimni u tehi anisining baliyatqusida apiridə bolmayla koyöganidi.■

²² Əmdi Musa *pəyöəmbərgə* qüxürülgən kanun boyiqə Yüsüp bilən Məryəmnig paklinix waqti toxkanda ular balini Pərwərdigaroğa atap tapxurux üqün Yerusalemoğa elip bardi □ ■

□ **2:12** «*bowakni zakilanoğan həlda bir okurda yatқан petidə tapisilər*» — baxқа birhil tərjimisi: «bir okurda yatқан, zakilanoğan bir bowakni tapisilər». □ **2:13** «*samawi qoxundikilər*» — pərixtilər. ■ **2:13** Dan. 7:10; Wəh. 5:11. □ **2:14** «*Yər yüzidə bolsa u sөyünidiöğan bəndilirigə aram-hatirjəmlik bolsun!*» — baxқа birhil tərjimisi: «Yər yüzidə insanlaroğa amanlık, xapaət bolsun!» ■ **2:14** Yəx. 57:19; Əf. 2:17. ■ **2:21** Yar. 17:12; Law. 12:3; Mat. 1:21; Luğa 1:31; Yh. 7:22. □ **2:22** «*Yüsüp bilən Məryəmnig paklinix waqti*

toxkanda...» — grek tilida «ularning paklinix waqti toxkanda...». Məryəmnig kərikçi toxkanda, ezi wə məlum əhwalda Yüsüp ikkisi Təwrat kanunini boyiqə «paklinix»i kərek bolatti («Law.» 12:2-4, «Mis.» 13:2ni kəring. ■ **2:22** Law. 12:6.

23 (Pərwərdigarning Təwrat qanunida: «Barlik tunji oşul Pərwərdigarəqa muqəddəs mənəsup atilixi kerək» dəp yeziloşinidək)

□ ■
24 wə xundakla Pərwərdigarning Təwrat qanunida deyilgini boyiqə, bir jüp pahtək yaki ikki kəptər baqkisini qurbanlikqa sunux kerək idi. □ ■

25 Wə mana xu qaoqlarda, Yerusalemda Simeon isimlik bir kixi turatti. U həm həkkanıy wə ihlasmən adəm bolup, «Israiləqa Təsəlli Bərgüqi»ni intzarlik bilən kütkənidi. Muqəddəs Roh uning wujudiəqa yar idi. □

26 U Muqəddəs Rohtin kəlgən wəhiydin əzining Pərwərdigarning Məsihini kərmigüqə əlüm kərməydiəanliqini bilgənidi.

27 U Muqəddəs Rohning baxlixı bilən ibadəthanining *hoylilirioqa* kirdi; ata-anisi Təwratta bekitilgən adətni bejirix üqün bowaq Əysani kətürüp kirkəndə,

28 Simeon bowakni kuçiqioqa elip, Hudaəqa təxəkkür-mədhıyə oşup mundak dedi: —

29 «Əmdi, i Igəm, hazır səzüng boyiqə kulungning bu aləmdin hatirjəmlık bilən ketixigə yol qoyəaysən. □ ■

30 Qünki öz kəzüm Sening nijatingni kərdi. ■

31 Uni barlik həklər aldida hazırliəansən; □ ■

32 U əllərgə wəhiy bolidiəan nur, Wə həlking Israilning xan-xəripidur! □ ■

33 Balining ata-anisi bala həkkidə eytiləanliriəqa intayin həyran kəlixti.

34 Simeon ularəqa bəht tiləp, əpisi Məryəmgə mundak dedi:

— Mana! Bu bala Israildiki nurəşun kixilərnıng yikilixi wə nurəşun kixilərnıng kətürülüxi üqün təyinləndi, xundakla kixilər qarxi qıqip həkərləydiəan, *Hudaning* bəxərlək aləmti bolidu. ■

35 Xuning bilən nurəşun kixilərnıng kənglidiki ərəzliri axkarilinidu — wə bir kiliqmı sening kənglūnggə sanjilidu! □

36 Xu yərdə Axir kəbilisidin boləşan Fanuilning kizi Anna isimlik heli yaxənoşan bir ayal pəyoəəmbərmı bar idi. U kiz waqtida ərgə təgkəndin

□ 2:23 «Barlik tunji oşul» — grek tilida «barlik baliyatquni (tunji) aqşan bala». «**Barlik tunji oşul Pərwərdigarəqa muqəddəs mənəsup atilixi kerək**» dəp yeziloşinidək...» — bu muqəddəs qanundiki əmrlər «Mis.» 22:29, 34:19, «Law.» 12:1-8, «Qel.» 3:44-47ni kəring. ■ 2:23 Mis. 13:2,12; Qel. 3:13; 8:16,17. □ 2:24 «Pərwərdigarning Təwrat qanunida deyilgini boyiqə, bir jüp pahtək yaki ikki kəptər baqkisini qurbanlikqa sunux kerək» —

Təwrat qanuni boyiqə, ayalning tuəuttin keyin tazilixini üqün (namrat bolsa) muxundak kəptər qurbanlikini (Yerusalemdiki) ibadəthanioqa apirip, soyp sunux üqün məs'ul kahinoqa tapxuruxi kerək idi. ■ 2:24 Law. 12:8. □ 2:25 «Israiləqa Təsəlli Bərgüqi» — Məsişni kərsitidu. □ 2:29 «Əmdi, i Igəm, hazır səzüng boyiqə kulungning bu aləmdin hatirjəmlık bilən ketixigə yol qoyəaysən...» — Simeon əzining əmürwayət təqəzza boləşinini (yəni Huda Əz səzidə turup, əwətkən Məsişini) kərgəndin keyin dunyadin ketixkə razi bolidu. ■ 2:29 Yar. 46:30.

■ 2:30 Zəb. 98:2-3; Yəx. 5:210. □ 2:31 «Uni barlik həklər aldida hazırliəansən...» — «U» — Hudaning nijati, yəni Məsiş. ■ 2:31 Ros. 28:28. □ 2:32 «yat əllər» — muxu yərdə Yəhudi y əməslərnı kərsitidu. Xu qaoşda yat əllərnıng həmmisi degüdək həkikiy Hudani tonumay, butlarəqa qoşnoşan, əlwəttə. ■ 2:32 Yəx. 42:6; 49:6; Ros. 13:47. ■ 2:34 Yəx. 8:14; Rim. 9:32; 1Pet. 2:8. □ 2:35 «... wə bir kiliqmı sening kənglūnggə sanjilidu!» — grek tilida «kiliq» muxu yərdə yoşan, ikki bislik birhıl kiliqni kərsitidu. Məryəmnıng kənglīgə sanjoşan ixlar oşlıning Israil tərpidin rət kəlinip, azab-oşubət tartkuzulup əltürilginidin boləşan dərd-ələmni kərsitidu.

keyin uning bilən yəttə yil billə yaxap, □

³⁷ andin səksən töt yil tul turoğan idi. U ibadəthana həyliliridin çikmay, keqə-kündüz roza tutuxlar wə dualar bilən Hudaqə ibadət kılatti. □ ■

³⁸ U däl xu pəyttə yetip kelip Pərwərdigarə təxəkkür eytti, həmdə Yerusalemda nijat-hərlikni kütüwatқан barlık halayıqқа bala toqrisida söz kildi. □

³⁹ *Yüsüp* bilən *Məryəm* Təwratta bekitilgən barlık ixlarni ada kıləqandin keyin, Galiliyəgə, öz xəhiri Nasarətkə qaytti.

⁴⁰ Bala bolsa eşüp, dana-aqılanilik bilən tolup, rohta küqləndürüldi, Hudaning mehır-xəpkitimu uning üstidə idi. □ ■

Yax Əysa ibadəthanida

⁴¹ Uning ata-anisi hər yili «töp ketix həyti»da Yerusalemoğa baratti. ■

⁴² Əysa on ikki yaxқа kirgən yili, ular uni elip, həytning aditi boyıqə yənə qıqıp bardı.

⁴³ Həyt künlirini ötküzgəndin keyin, ular öyigə qarap ketiwatқanda, bala Əysa Yerusalemda qaldı. Ata-anisining bu ixtin həwiri yoқ idi,

⁴⁴ bəlki uni səpərdax-həmrahlıri bilən billə keliwatidu, dəp oylap, bir kün yol yürdi. Andin ular uni uruқ-tuoқanları wə dost-buradərliri arisidin izdəxkə baxlıdi;

⁴⁵ izdəp tapalmay, ular kəynigə yenip Yerusalemoğa berip yənə izdidi.

⁴⁶ Wə xundak boldiki, üqinqi küni ular uni ibadəthana həylisida Təwrat ustazlirining arisida olturup, ularning təlimlirini anglawatқан həm uların soal sorawatқanning üstidə taptı. □

⁴⁷ Uning sözlirini anglioқanlarıning həmmisi uning qüxənqisigə wə bərgən jawablirioğa intayin həyran kəlixti. ■

⁴⁸ Ata-anisi uni kərüp nahayiti həyranuhəs boluxti, uning anisi uningə: — Way balam! Nemixқа bizgə xundak xundak muamilə kilding? Atang ikkimiz parakəndə bolup seni izdəp kəlduқ! — dedi.

⁴⁹ U ularə: — Nemixқа meni izdidinglar? Əjəba, mening Atamning ixlirida boluxum kərəklikimni bilməmtinglar? — dedi. □

⁵⁰ Lekin ular uning ularəğa eytkinini qüxənmidi. ■

⁵¹ Andin u ular bilən Nasarətkə qaytti wə ularning gepigə izqil boysunatti. Lekin anisi bu ixlarning həmmisini kəngligə püküp qoydi.

□ 2:36 «Axir kəbilisidin boləqan Fanuilning kizi Anna isimlik heli yaxanoqan bir ayal pəyöəmbər...» — grek tilida «Anna» ibraniy tilida «Hannah» deyilgan. □ 2:37 «andin səksən töt yil tul turoqan idi...» — yaki «u tul qaloqanidi. U səksən töt yaxқа kirgən bolup...». ■ 2:37 1Sam. 1:22. □ 2:38 «nijat-hərlikni kütüwatқан barlık halayıq» — muxu yərdə «nijat-hərlik» Hudaning bədəl tələp, gunahlardin halas kıləqan rohij azadlıqini kərsitidu. □ 2:40 «bala bolsa eşüp, dana-aqılanilik bilən tolup, rohta küqləndürüldi» — «roh» muxu yərdə Əysaning öz (insaniy) rohini kərsitidu. ■ 2:40 Luğa 1:80. ■ 2:41

Mis. 23:15,17; Law. 23:5; Qan. 16:1. □ 2:46 «üqinqi küni ular uni ibadəthana həylisida Təwrat ustazlirining arisida .. taptı» — «üqinqi küni» grek tilida «üq kündin keyin». Buning mənisi bəlkim Yerusalemdin ayrılıp eygə qarap mengixқа bir kün, Yerusalemoğa qaytixқа bir kün, andin Yerusalemda turup izdəxkə bir kün kətkənidi, degəndək boluxi mumkin. ■ 2:47 Mat. 7:28; Mar. 1:22; Luğa 4:22,32; Yh. 7:15. □ 2:49 «Əjəba, mening Atamning ixlirida boluxum kərəklikimni bilməmtinglar?» — Yəhudiylarning ən'ənisı wə kəzkarixı boyıqə, bala on ikki yaxқа kirgənda: (1) toluқ Təwrat qanunioğa əməl kılıxқа məs'uliyiti bolidu; (2) atisining ix-hizmitigə xerik bolidu. Muxu yərdə baxқа birhil tərjimisi «Atamning eyidə boluxum kərəklikim...». ■ 2:50 Luğa 9:45; 18:34.

⁵² Xundak qilip, Əysa aqılanilik-danalikta wə qaməttə yetilip, Huda wə kixilər aldida baroqanseri səyülməktə idi.■

3

Yəhya pəyoqəmbərning təlim berixi

Mat. 3:1-12; Mar. 1:1-8; Yh. 1:19-28

¹ Rim imperatori Tiberius Kəysərning səltənätining on bəxinqi yili, Pontius Pilatus Yəhudiyə ölkisining waliysi, Hərod han Galiliyə ölkisining həkimi, Hərod hanning inisi Filip han Ituriyə wə Trahonitis ölkisining həkimi, Lisanyas han Abiliniy ölkisining həkimi boləqanda,□

■ 2:52 1Sam. 2:26; Luka 1:80. □ 3:1 «**Rim imperatori Tiberius Kəysərning səltənätining on bəxinqi yili**» — bizning həsablaximizqə Tiberius Kəysər miladiyə 13-yili 27-iyun imperator dəp jakarlanəjan. Xunga Yəhya pəyoqəmbərning Israiləqa Hudaning padixahlikini, xundakla Məsihning kəlgənlikini jar selixqa baxliəjanliqi miladiyə 28-yili bolsa kerək idi. «**Hərod han Galiliyə ölkisining həkimi, Hərod hanning inisi Filip han Ituriyə wə Trahonitis ölkisining həkimi, Lisanyas han Abiliniy ölkisining həkimi boləqanda...**» — muxu ayəttə üq kətim ixlitilgən «həkim» degən səz grek tilida «tetrark» degən səz bilən ipadilinidu. «tetrark» degənnin toluq mənisi «(zeminning) tətтин bir qismi üstidiki həkim». «tetrark» degən mərtiwə «waliy»din təwən idi.

Qana'an (Pələstin) zemini — Injil dāvri

Hərıtə - Məsihnin dāvridə, Qanaan (İsrailiyə) zemini

² Hənnas həm Qayafa bax kaħinlik kiliwatqanda, Hudaning söz-kaləmi

qoldə yaxawatkan Zəkəriyaning oqli Yəhyaşa kəldi. □ ■

³ U Iordan deryasi wadisidiki barlik rayonlarni kezib, kixilərgə gunahlarşa kəqürüm elip kelidioşan, towa kilişni bildüridioşan *suşa* «qemüldürüş»ni jakarlaşni baxlidi. □ ■

⁴ Huddi Təwrattiki Yəxaya pəyoşəmbərninğ səzliri hatiriləngən kişimda pütülgəndək:

«Bayawanda towlioşuqi bir kixining:

Rəbning yolini təyyarlanglar,

Uning yollirini tüz kilinglar! — degən awazi anglandi. ■

⁵ Barlik jiloşilar toldurulidu,

Barlik taq-dənglər pəslitilidu;

Əgri-toşay jaylar tüzlinidu,

Onguşul-dənguşul yərlər təkxi yollar kilingidu.

⁶ Xundək kiling, barlik ət igiliri Hudaning nijatini kərələydioşan bolidu! — dəp towlaydu». □ ■

⁷ Yəhya əmdi aldioş qemüldürüşni qəbul kilişkə qikқан top-top halayikşa:

— Əy zəhərlik yilan baliliri! Kim silərni *Hudaning* qüşüş aldida turoşan oşəzipidin kəqinglar dəp agahlandurdi?! □ ■

⁸ Əmdi towioş layik mewilərni kəltürənglar! Wə öz iqinglarda: «Bizning atimiz bolsa İbrahımdu!» dəp hiyal əylimənglar; qünki mən xuni silərgə eytip koyayki, Huda İbrahımşa muxu taxlardinmu pərzəntlərnı yaritip bərələydu. □ ■

⁹ Palta allikaşan dərəhlərninğ yiltizioş təngləp koyuldi; yahxi mewə bərməydioşan hərқандаk dərəhlər kesip otқа taxlinidu!» — dedi. □ ■

¹⁰ *Uning ətrəpioş* toplaxkan kixilər əmdi uningdin:

— Undakta, biz қандак kilişimiz kərəк? — dəp soridi. ■

□ **3:2** «... **Hannas həm Kayafa bax kahinlik kiliwatqanda, Hudaning səz-kalami qəldə yaxawatkan Zəkəriyaning oqli Yəhyaşa kəldi**» — bu 1-2-ayəttə Huda qəkqək kiliwatқandək — dunyada xunqə muhtərəm ərbablar bolşini bilən, U Əz səz-kalamini ularning heқkaysisioşa amanət qiləşan əməs, bəlki qəldə yaxawatkan naməlum bir Yəhudiyə tapxurdi. ■ **3:2** Ros. 4:6.

□ **3:3** «*Yəhya pəyoşəmbər*... kixilərgə gunahlarşa kəqürüm elip kelidioşan, towa kilişni bildüridioşan *suşa* «qemüldürüş»ni jakarlaşni baxlidi» — «kixilərgə gunahlarşa kəqürüm elip kelidioşan, towa kilişni bildüridioşan *suşa* «qemüldürüş»: — baxқiqə eytkanda, «Gunahlik yolliringlardin yenip, towa kilinglar! Towa kilişanlikinglarnı bildürüş üqün qemüldürüşni qəbul kilinglar. Xundək kilişanda, Huda silərni kəqürüm kilişu!» — degəndək. ■ **3:3** Mat. 3:1; Mar. 1:4. ■ **3:4** Yəx. 40:3-5; Mat. 3:3; Mar. 1:3; Yh. 1:23. □ **3:6** «**barlik ət igiliri Hudaning nijatini kərələydioşan bolidu!**» — «Yəx.» 40:3-5. ■ **3:6** Zəb. 98:2-3; Yəx. 40:3-5; 52:10.

□ **3:7** «**Əy zəhərlik yilan baliliri! Kim silərni Hudaning qüşüş aldida turoşan oşəzipidin kəqinglar dəp agahlandurdi?!**» — bu kinayilik, həjwiş gəp, əlwəttə; mənisi bəlkim «Towa kilişmay, qemüldürüşni qəbul kiliş bizni Hudaning kelidioşan oşəzəptin kutқuzidu, degininglar қандак gəp?!» degəndək. ■ **3:7** Mat. 3:7; 23:33. □ **3:8** «**Əmdi towioş layik mewilərni kəltürənglar!**» — «towioş layik mewilər» toşruluқ «Matta»diki «қoxumqə səz»imizni kərninğ. «**Bizning atimiz bolsa İbrahımdu!**» — demək, «Biz uluoş İbrahımning əwladliri boləşan «uluoş Yəhudiy milliti» bolup, biz heқnemə kilişmisakmu Huda aldida pak turiwerimiz» degən pozitsiyini bildüridu. ■ **3:8** Mat. 3:9; Yh. 8:39; Ros. 13:26. □ **3:9** «**Palta allikaşan dərəhlərninğ yiltizioş təngləp koyuldi**» — Yəhya pəyoşəmbərninğ bu uluoş səzi «Hudaning oşəzipi əmdi silərgə yetip keliş aldida» degən asasiş mənini bildüridu. Bu səz toşruluқ wə 12-ayattiki keyiniki bəxariti toşruluқ «Matta»diki «қoxumqə səz»imizni kərninğ. ■ **3:9** Mat. 3:10; 7:19. ■ **3:10** Ros. 2:37.

11 U jawabən: — Ikki qur qapini bar kixi birini yok kixigə bərsun, yəydişini bar kiximu xundak kılsun, — dedi.■

12 Bəzi bajgırlarmu qəməldürüxnı qobul kılojılı uning aldişa kelip: — Ustaz, biz qandaq kilimiz? — dəp soridi.

13 U ularoşa: — Bəlgiləngəndin artuq baj almanglar, — dedi.

14 Andin bəzi ləxkərlərmu uningdin:

— Bizqu, qandaq kiliximiz kerək? — dəp soraxtı.

U ularoşa:

— Baxkılarning pulini zorawanlık bilən eliwal manglar, heqkimgə yaloqandın xikayət kılmanglar wə ix həkkinglaroşa razi bolunglar, — dedi.□

15 Əmdi həlk təkəzzalığta bolup həmməylən kənglidə Yəhya toşruluk «Məsih muxu kiximidu?» dəp oylaxtı. □

16 Yəhya həmməyləngə jawabən: — Mən silərnı dərəkə suşa qəməldürimən. Lekin məndin kudrətlik bolşan birsi kelidu; mən hətta kəxlirining boşkuşını yexixkimu layik əməsmən! U silərnı Muqəddəs Rohqa həm otqa qəməldüridu. ■

17 Uning soruşuqı küriki kolida turidu; u öz haminini topa-samandin təteküs tazılaydu, sap buşdayni ambaroşa yioşidu, əmma topa-samanni eqməs otta köydürüwetidu, — dedi.■

18 Əmdi xundak kəp baxqa nəsihətlər bilən Yəhya hux həwərnı həlkqə yətküzdi.

19 *Keyin*, hakim Hərod əgəy akisining ayalı Hərodiyəni *tartıwaloşanlığı* tüşəylidin wə xuningdək uning barlık baxqa rəzil kılmixlırı uqun Yəhya tərıpidin əyibləngən, □ ■

20 Hərod bu barlık rəzillikining üstigə yənə xuni kıldiki, Yəhyani zindanoşa taxlıdi.

Əysaning qəməldürülüşni qobul kılıxi

Mat. 3:13-17; Mar. 1:9-11

21 Xundak boldiki, həmmə həlk Yəhyadin qəməldürüxnı qobul kıloşanda, Əysamu qəməldürüxnı qobul kıldi. U dua kıliwatqanda, asmanlar yerilip, ■

22 Muqəddəs Roh kəptər siyakıda qüşüp uning üstigə kəndi. Xuning bilən asmandın: «Sən Mening səyümlük Oşlum, Mən səndin toluq hursənmən!» degən bir awaz anglandı.□ ■

■ **3:11** Yəş. 2:13,15; 1Yuha. 3:17. □ **3:14** «heqkimgə yaloqandın xikayət kılmanglar» — bəlkim pul ündürüwelix məksitidə kılınoşan xikayətnı kərsitixi mumkin. □ **3:15** «həlk təkəzzalığta bolup...» — demək, təkəzzalığ bilən Kutkuşuqı-Məsihni kütkinidə. ■ **3:16** Yəş. 44:3; Yo. 2:27,28; Mat. 3:11; Mar. 1:8; Yh. 1:26; Ros. 1:5; 11:16; 2:4; 11:15; 19:4. ■ **3:17** Mat. 3:12.

□ **3:19** «hakim Hərod» — «hakim» gerk tilida «tətrark». Bu söz «tətning birini idarə kıloşuqı» degənnı bildüridu; Hərod Rim imperiyəsining həkümranlığı astida bolup, Pələstinning tətın bir kışışoşa (Galiliyəgə) «padixah» yaki «han» bolşan. ■ **3:19** Mat. 14:3; Mar. 6:18. ■ **3:21** Mat. 3:13; Mar. 1:9; Yh. 1:32. □ **3:22** «Muqəddəs Roh kəptər siyakıda qüşüp uning üstigə kəndi» — «kəptər siyakıda» yaki «pahtək siyakıda». Grek tilida bu kuş «peristera» dəp atilidu.

«Peristera» grek tilida həm kəptərnı həm pahtəknu mu kərsitidu. «...xuning bilən asmandın: «Sən Mening səyümlük Oşlum, Mən səndin toluq hursənmən!» degən bir awaz anglandı» — Əysaning Yəhya pəyoşəmbər tərıpidin qəməldürülüşni uning zindanoşa taxlinixidin burun, əlwəttə. ■ **3:22** Yəş. 42:1; Mat. 17:5; Mar. 9:7; Luğa 9:35; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17.

*Əysaning nəsəbnamisi**Mat. 1:1-17*

- ²³ Əysa öz *hizmitini* baxliqanda, ottuzoʻta kirip qaloʻqanidi. U (həkning nəziridə) Yūsūpning oʻqli idi; Yūsūp Heliyning oʻqli, □ ■
- ²⁴ Heliy Mattatning oʻqli, Mattat Lawiyning oʻqli, Lawiy Məlkiyning oʻqli, Məlkiy Yannayning oʻqli, Yannay Yūsūpning oʻqli,
- ²⁵ Yūsūp Mattatiyaning oʻqli, Mattatiya Amosning oʻqli, Amos Nahūmning oʻqli, Nahūm Həslining oʻqli, Həsli Naggayning oʻqli,
- ²⁶ Naggay Maḥatning oʻqli, Maḥat Mattatiyaning oʻqli, Mattatiya Seməyning oʻqli, Seməy Yūsūpning oʻqli, Yūsūp Yudaning oʻqli, □
- ²⁷ Yuda Yoananning oʻqli, Yoanan Resaning oʻqli, Resa Zərubbabəlning oʻqli, Zərubbabəl Salatiyəlning oʻqli, Salatiyəl Neriyning oʻqli, □
- ²⁸ Neriyl Məlkiyning oʻqli, Məlkiy Addining oʻqli, Addi Qosamning oʻqli, Qosam Elmadamning oʻqli, Elmadam Erning oʻqli,
- ²⁹ Er Yosəning oʻqli, Yosə Əliezərnning oʻqli, Əliezər Yorimning oʻqli, Yorim Mattatning oʻqli, Mattat Lawiyning oʻqli,
- ³⁰ Lawiy Simeonning oʻqli, Simeon Yəhūdaning oʻqli, Yəhūda Yūsūpning oʻqli, Yūsūp Yonanning oʻqli, Yonan Əliakimning oʻqli, □
- ³¹ Əliakim Meleahning oʻqli, Meleah Mənnaning oʻqli, Məнна Mattatanning oʻqli, Mattata Natanning oʻqli, Natan Dawutning oʻqli,
- ³² Dawut Yəssəning oʻqli, Yəssə Obədning oʻqli, Obəd Boazning oʻqli, Boaz Salmonning oʻqli, Salmon Nahxonning oʻqli, Nahxon Amminadabning oʻqli,
- ³³ Amminadab Aramning oʻqli, Aram Həzronning oʻqli, Həzron Pəreznning oʻqli, Pərezn Yəhūdaning oʻqli, □
- ³⁴ Yəhūda Yakupning oʻqli, Yakup Ishakning oʻqli, Ishak Ibrahimga oʻqli, Ibrahimga Tərahning oʻqli, Tərah Nahorning oʻqli, ■
- ³⁵ Nahor Serugning oʻqli, Serug Raʻoqning oʻqli, Raʻoq Pələgning oʻqli, Pələg Ebərnning oʻqli, Ebər Xelahning oʻqli, □
- ³⁶ Xelah Kainanning oʻqli, Kainan Arpaxadning oʻqli, Arpaxad Xəmnning oʻqli, Xəmn Nuhning oʻqli, Nuh Ləməhning oʻqli, □
- ³⁷ Ləməh Mətuxələhning oʻqli, Mətuxələh Hənohning oʻqli, Hənoh Yarədnning oʻqli, Yarəd Maḥalalilning oʻqli, Maḥalalil Kənanning oʻqli,
- ³⁸ Kənan Enoxning oʻqli, Enox Setning oʻqli, Set Adəm'atining oʻqli, Adəm'ata bolsa, Hudaning oʻqli idi. □ ■

□ **3:23 «Əysa öz hizmitini baxliqanda, ottuzoʻta kirip qaloʻqanidi»** — «ottuzoʻta kirip qaloʻqanidi» grek tilida «ottuzqə yaxka kirgənidi» — Grekxunas Professor Ramsayning deyixigə bu ibarə (1) ottuz yax (yigirma tokkuz yaki ottuz bir yax əməs); (2) dəl ottuz yaxka kirgən küni degən mənidə. Kaḥinlar wə Lawiyar dəl ottuz yaxka kirgəndə hizmitini baxlaytti («Qəl.» 4:3, «Yar.» 41:46nimu kəring). ■ **3:23 Mat. 13:55; Yh. 6:42.** □ **3:26 «Yūsūp»** — yaki «Yosəh». «**Yuda**» — «Yəhūda»ning kışka xəkli. □ **3:27 «Salatiyəl»** — «Mat.» 1:12ni kəring. Təwratta, məsilən «Əzra» 3:2də «Xəaltiel» deyilidu. □ **3:30 «Yəhūda»** — grek tilida muxu yərdə «Yuda» deyilidu. □ **3:33 «Aram»** — «Rut» 4:20 wə «1Tar.» 2:10də «Ram». «**Həzron**» — grek tilida «Əsrom». «**Pərezn**» — grek tilida «Parəs». ■ **3:34 Yar. 11:10.** □ **3:35 «Serug»** — grek tilida «Seruh». «**Raʻoq**» — grek tilida «Raʻoqaw». Ibraniyqə «Rəu». «**Pələg**» — grek tilida «Paləg». «**Xelah**» — grek tilida «Salaḥ». □ **3:36 «Kainan»** — grek tilida «Kainam». «**Xəmn**» — grek tilida «Sem». «**Ləməh**» — grek tilida «Laməh». □ **3:38 «...Kənan Enoxning oʻqli, Enox Setning oʻqli, Set Adəm'atining oʻqli, Adəm'ata bolsa, Hudaning oʻqli idi»** — bu nəsəbnama wə «Matta»da hatiriləngən nəsəbnama üstidə «Matta»diki «koʻxumqə səz'imiz həmdə «Yərəmiya»diki (22:30 toʻqrisida) koʻxumqə səzimizni kəring. Bizningqə Luqa bərgən bu nəsəbnama Məsihning anisi Məryəmning nəsəbnamisidur. ■ **3:38 Yar. 5:3.**

4

*Əysaning qəl-bayawanda sinilixi**Mat. 4:1-11; Mar. 1:12-13*

¹ Andin Əysa Mukəddəs Rohka tolup, İordan dəryasidin qayıtıp kelip, Roh tərıpıdın qəl-bayawanoğa elip berildi.■

² U u yərdə kirik kün İblis tərıpıdın sinaldi. U bu künlərdə heqnersə yemidi. Künlər ayaqlaxkanda, uning korsiği taza aqқанıdı.■

³ Əmdi İblis uningoğa:

— Sən əgər Hudaning Ooqli bolsang, muxu taxka: «Nanoga aylan!» dəp buyruoqın — dedi.□

⁴ Əysa uningoğa jawabən:

— *Təwratta*: «İnsan pəkət nan bilənla əməs, bəlki Hudaning hər bir səzi bilənmu yaxaydu» dəp yeziloğan, — dedi.□ ■

⁵ İblis yənə uni egiz bir taşka baxlap qıqıp, bir dəkikə iqidə dunyadiki barlık dələtlərnı uningoğa kərsətti.

⁶ İblis uningoğa: — Mən bu həkimiyyətning həmmisini wə uningoğa təwə barlık xanuxəwkətlərnı sanga təkdim kilimən; qünki bular munga tapxurulğan, mən uni kimgə berixni halisam, xuningoğa berimən.

⁷ Əgər bax qoyup munga səjdə kılsang, bularning həmmisi seningki bolıdu, — dedi.

⁸ Əysa uningoğa jawab berip:

— *Təwratta*: «Pərwərdigar Hudayingoğıla ibadət kil, pəkət Uningla kullukıda bol!» dəp yeziloğan, — dedi.□ ■

⁹ Andin İblis uni Yerusalemoğa elip bardı wə uni ibadəthanining əng egiz jayıoğa turoquzup:

— Hudaning Ooqli bolsang, özünğni pəskə taxlap bakqın! □

¹⁰ Qünki *Təwratta*: «Huda Öz pərixtilirigə seni koşq dax həkkidə əmr kilıdu»;

¹¹ wə, «Putungning taxka urulup kətməsliki üqün, ular seni qollirida kətürüp yürıdu» dəp yeziloğan, — dedi.□ ■

¹² Əysa uningoğa: — *Təwratta*: «Pərwərdigar Hudayingni sinioquqi bolma!» dəpmu yeziloğan, — dedi.□ ■

¹³ İblis barlık sinaxlarnı ixlitip qıkkəndin keyin, uni waqtinqə taxlap ketip qaldı.

■ **4:1** Mat. 4:1; Mar. 1:12. ■ **4:2** Mis. 34:28; 1Pad. 19:8. □ **4:3** «Sən əgər Hudaning Ooqli

bolsang... — grek tilida bu 3- wə 9-ayətlərdiki «əgər» adətə «əgər ...bolsang» (əgər bolsang wə dərəkə xundək bolısən) degən mənini puritidu. «Hudaning Ooqli» — bu nam hərgizmu Huda bilən Əysa otturisidiki jismani jəhəttiki ata-balilik munasiwətni əməs, bəlki rohiy jəhəttiki munasiwətni bildürıdu, əlwəttə. □ **4:4** «İnsan pəkət nan bilənla əməs, bəlki Hudaning hər bir səzi bilənmu yaxaydu» — «Qan.» 8:3. «...bəlki Hudaning hər bir səzi bilənmu yaxaydu» degən səzlər bəzi kona keqürmilərdə tepilmaydu («Mat.» 4:4ni kəring). ■ **4:4** Qan. 8:3; Mat. 4:4. □ **4:8** «Pərwərdigar Hudayingoğıla ibadət kil, pəkət Uningla kullukıda bol!» — Təwrat, «Qan.» 6:13. ■ **4:8** Qan. 6:13; 10:20; 1Sam. 7:3. □ **4:9** «uni ibadəthanining əng egiz jayıoğa turoquzup... — yaki «uni ibadəthanining egiz jayıoğa turoquzup...». «Hudaning Ooqli» — bu nam hərgizmu Huda bilən Əysa otturisidiki jismani jəhəttiki ata-balilik munasiwətni əməs, bəlki rohiy jəhəttiki munasiwətni bildürıdu. □ **4:11** «Putungning taxka urulup kətməsliki üqün, ular seni qollirida kətürüp yürıdu» — «Zəb.» 91:11, 12. Xəytanning bu ayətni ixlətkini toşquruluq «Matta»diki «qoxumqə sez»imizni kəring. ■ **4:11** Zəb. 91:11, 12.

□ **4:12** «Pərwərdigar Hudayingni sinioquqi bolma!» — «Qan.» 6:16. ■ **4:12** Qan. 6:16.

*Əysa Galiliyə əlksidə**Mat. 4:12-17; Mar. 1:14-15*

¹⁴ Əysa Rohning küq-kudriti iqidə Galiliyə əlksisigə qaytip kəldi. Xuning bilən uning həwər-xəhriti ətraptiki hər bir yurtlaroşa tarqaldı. □ ■

¹⁵ U ularning sinagoglirida təlim bergili turdi wə ularning uluqəlxirioşa sazawər boldi. □

*Nasarətkə qətkə kəkilix**Mat. 13:53-58; Mar. 6:1-6*

¹⁶ U əzi bekip qong kilinoşan yurti Nasarətkə kelip, xabat küni adəttikidək sinagogka kirdi wə xundakla *mukəddəs yazmilarni* oquşka ərə turdi ■

¹⁷ wə Təwrattiki «Yəxaya» degən kişim uningoşa tapxuruldi. U oram yazmini eqip, munu səzlər yeziloşan yərnə tepip okudı:

¹⁸⁻¹⁹ — «Pərwərdigarning Rohi mening wujudumda, Qünki U meni yoksullarəşa hux həwərlər yətküzüxkə məsih kildi. Tutkunlarəşa azadliqni,

Wə korlarəşa kərux xipasini jakarlaşka,

Ezilgənlərnə halas kilişka,

Pərwərdigarning xapaət kərsitidoşan yilini jakarlaşka meni əwətti». □ ■

²⁰ U yazmini türüwetip, sinagog hizmətqisigə qayturup berip, olturdi. Sinagogta olturoşanlarning həmmisining kəzliri uningoşa tikilip turatti.

□

²¹ U kəpçiliklə:

— Mana bu ayət bügün kulikişinglarəşa anglanoşinida əməlgə axurulmaqta, — dedi.

²² Həmmisi uning yahxi gepini kilişip, uning aqzidin qikiwatқан xapaətlik səzlişigə həyran kelişip:

— Bu Yüsürpning oqlı əməsmu? — deyixti. ■

²³ U ularəşa:

— Xübhəsiszki, silər mənə «Əy tewip, awwal əzüngni saqayt!» degən təmsilni kəltürüp, «Həwər tapkinimizdək, Kəpərnaşum xəhridə nemə ixlər yüz bərgən bolsə, muxu yərdimu, əz yurtungdimu xularni kərsətməmsən?» dəwətilər, — dedi. ■

²⁴ — Birək xuni silərgə bərhək eytip qoyayki, heqkandək pəyoşəmbər əz yurti tərəpidin qəbul kilinoşan əməs. ■

²⁵ Mən silərgə xu həkikətni əslitiməni, İlyas *pəyoşəmbərning* waqtida, asman uda üq yil altə ay etilip, dəhşətlik bir kəhətqilik barlik zeminni başkanda, İsrailda nuroşun tul ayallar bar idi;

□ **4:14 «Rohning küq-kudriti iqidə...»** — Mukəddəs Rohning küq-kudritidə, əlwəttə. ■ **4:14** Mat. 4:12; Mar. 1:14; Yh. 4:43; Ros. 10:37. □ **4:15 «u ularning sinagoglirida təlim bergili turdi»** — «sinagog»lar toqruluk «təbirlər»imizni kəring. ■ **4:16** Nəh. 8:4; 5; Mat. 13:54; Mar. 6:1; Yh. 4:43. □ **4:18-19 «U meni yoksullarəşa hux həwərlər yətküzüxkə məsih kildi»** — «məsih kiliş» (yaki «məsihləx») toqruluk «Yəx.» 61:1diki izahət wə «Təbirlər»imizni kəring. Bəzi kona kəqürmilərdə «U meni sunuq kəngüllərnə yasap saqaytixka» degən səzlər muxu ayəttə qoxulidu. «U meni yoksullarəşa hux həwərlər yətküzüxkə məsih kildi. Tutkunlarəşa azadliqni wə korlarəşa kərux xipasini jakarlaşka, ezilgənlərnə halas kilişka, Pərwərdigarning xapaət kərsitidoşan yilini jakarlaşka meni əwətti» — bu səzlər «Yəx.» 61:1 həm 58:6din elinoşan. ■ **4:18-19** Yəx. 42:7; 61:1, 2; Mat. 11:5. □ **4:20 «U yazmini türüwetip, sinagog hizmətqisigə qayturup berip, olturdi»** — sinagoglarda təlim bərgüqilər awwal mukəddəs yazmilarni oquşka turatti, andin təlim berixkə olturatti. ■ **4:22** Yəx. 50:4; Mat. 13:54; Mar. 6:2; Luqa 2:47; Yh. 6:42. ■ **4:23** Mat. 4:13. ■ **4:24** Mat. 13:57; Mar. 6:4; Yh. 4:44.

26 birak İlyas ularning heqkaysisining kexiota əməs, bəlki Zidonning Zarəfat xəhəridiki bir tul ayalning kexiotila əwətilgən. □

27 Wə xuningə oħxax, Elixə pəyöəmbərning waqtida, İsrailda mahaw kesiligə giriptar boləjanlar nurojun bolsimu, lekin Suriyəlik Naamandin baxqa, heqkaysisi saqaytiləjan əməs! — dedi. □ ■

28 Sinagogdikilər bu sözləni anglap, həmmisi kattik ožəzərləndi;

29 ornidin turuxup, uni xəhərdin həydəp qikiqip, xu xəhər jaylaxkan taqning lewigə əqikiqip, tik yardin taxliwətməqqi boluxti. □

30 Lekin u ularning arisidin bimalal eüp, öz yoliota qikiqip kətti.

Əysaning jinni həydiwetixi

Mar. 1:21-28

31 U Galiliyə əlkisining Kəpərnaħum degən bir xəhərigə qüxti, u yərdə xabat künliridə həlkkə təlim berətti. ■

32 Ular uning təlimigə həyran kəlixti, qünki uning sözi tolimu nopuzluk idi. ■

33 Əmdi sinagoga napak jinning rohi qaplanxkan bir kixi bolup, *uningdiki jin kattik awazda:* □ ■

34 — Əy Nasarətlik Əysa, sening biz bilən nemə karing?! Bizni yəkatkili kəldingmu? Mən sening kimlikingni bilimən, Hudaning Muqəddəs Boluqisisen! — dəp towlap kətti.

35 Lekin Əysa jinə tənbih berip:

— Aozingni yum! Uningdin qik! — dewidi, jin heliki adəmni halayik otturidə yikitiwetip, uningdin qikiqip kətti. Lekin uningə heq zərər yətküzmidə.

36 Həmməylən buningdin kattik həyran boluxup, bir-birigə:

— Bu zadi kandaq ix! U dərwəkhə hokuk wə kudrət bilən napak rohlarə əmr kilsila, ular qikiqip ketidikən, — deyixti. □

37 Xuning bilən uning həwər-xəhriti ətraptiki hər bir yurtlarəta tarkaldi.

Əysaning nurojun kesəlləni saqaytixi

Mat. 8:14-17; Mar. 1:29-34

38 Əysa sinagotgin qikiqip, Simonning öyigə kirdi. Lekin Simonning keynanisi eoir tər kesili bolup qaləjanidi; ular Əysadin uning həjitidin qikixini eütüdi. ■

□ 4:26 «Zarəfat» — grek tilida «Sarəpta». «İlyas ularning heqkaysisining kexiota əməs, bəlki Zidonning Zarəfat xəhəridiki bir tul ayalning kexiotila əwətilgən» — bu wəkhə «1Pad.» 17:9-24də hatiriləngən. İlyas pəyöəmbər Zidon rayoni (Yəhüdiy əməslərnəning zemini)diki xu tul hotunning öyigə əwətilip, uning öyidə turojan wə aqarqilik ahirlaxkuqə tul hotun, oqli wə ezi üqün ozuk-tülük təminligən. Demək, Hudaning Öz həlki — Yəhüdiylar arisida İlyasning xundak məjzilik yardimigə erixküdək ihlasmənlik məwjut bolmiojanidi, əksiqə, itaətsizlik wə asiylük oquq-axkara kərünətti. □ 4:27 «Elixə pəyöəmbərning waqtida, İsrailda mahaw kesiligə giriptar boləjanlar nurojun bolsimu, lekin Suriyəlik Naamandin baxqa, heqkaysisi saqaytiləjan əməs!» — Suriyəlik Naaman Yəhüdiy əməs idi, əlwəttə. Bu wəkhə «2Pad.» 5:1-14də hatiriləngən. Məsiħning ularəta «Silər Hudaning xapaitini wə nijatini rət kiləqəqka, U əmdi Yəhüdiy əməslərgə məhir-xəpəət kərsitidu!» degəndək idi. ■ 4:27 2Pad. 5:14. □ 4:29

«uni xəhərdin həydəp qikiqip...» — grek tilida «uni xəhərdin taxlap...». ■ 4:31 Mat. 4:13; Mar. 1:21. ■ 4:32 Mat. 7:29; Mar. 1:22. □ 4:33 «napak jinning rohi» — bu degənlik səz bəlkim bu jinning intayin napak ikənlikini təkitliməqqi. ■ 4:33 Mar. 1:23. □ 4:36 «Bu zadi kandaq ix!» — yaki «Bu zadi kandaq təlim?». ■ 4:38 Mat. 8:14; Mar. 1:29.

³⁹ U ayalning bexida turup, tərəkə tənbiş beriwidi, tər xuan uningdin kətti. U dərhal ornidin turup, ularni kütüxkə baxlıdi.

⁴⁰ Kün pətixi bilənla, kixilər hərhil kesəllərgə gırıptar bolqan yeqinliri bolsila, ularni uning aldioğa elip kelixti. U ularoğa bir-birlər qolini təküzüp, ularni saqaytti. □ ■

⁴¹ Kixilərgə qarplaxkan nuroqun jinlar ulardin qıqıp: «Sən Hudaning Ooqlı!» dəp tovlaq ketətti. Lekin u ularoğa tənbiş berip, söz kılıxiqə yol qoymidi; qünki ular uning Məsiş ikənlikini bilətti. ■

⁴² Kün qıqıxi bilən, u xəhərdin qıqıp, pinhan bir jayoğa kətti. Birəq top-top halayıq uni izdər yürətti; ular uni tapqanda aldioğa kelip, uni arimizda qalsun dəp ketixidin tosməqçi boluxti. ■

⁴³ Lekin u ularoğa:

— Hudaning padixahlikining hux həwirini baxqə xəhər-yezilaroqimu yətküzixüm kerək; qünki mən dəl bu ixkə əwətilgənmən, — dedi.

⁴⁴ Xuning bilən u Galiliyədiki sinagoglarda təlim berip yüriwərdi. □

5

Əysaning tunji kətim muhlis qaqirixi

Mat. 4:18-22; Mar. 1:16-20

¹ Xundək boldiki, u Ginnisarət kəlining boyida turoqanda, halayıq Hudaning söz-kalamini anglax üqün uning ətrəpioğa olixip kistilixip turatti. ■

² U kəl boyida turoqan ikki kemini kərdi. Belikqılar bolsa kemidin qüxüp, *kirojaqta* torlirini yuyuxuwatatti.

³ U kemilərdin birigə, yəni Simonningkigə qıqıp, uningdin kemini kirojaqtin səl yirəklitixni iltimas kildi. Andin u kemidə olturup top-top halayıqkə təlim bərdi.

⁴ Səzi tügigəndin keyin, u Simonoğa:

— Kemini qongqurraq yərgə həydər berip, beliklarni tutuxkə torlir-larni selinglar, — dedi.

⁵ Simon uningoğa jawabən: — Ustaz, biz pütün keqığə japa tartip heq nərsə tutalmiduk. Birəq sening sözüng bilən torni salsam salay, dedi.

⁶ Ular xundək kiliwidi, nuroqun beliklar toroğa qüxti; tor səkülüxkə baxlıdi. □

⁷ Xuning bilən ular baxqə kemidiki xeriklirini yərdəmgə kelixkə ixarət kilixti. Ular kelip, *beliklarni* ikki kemigə liq qaçiliwidi, kemilər qəküp ketəy dəp qaldı.

⁸ Simon Petrus bu ixni kərüp, Əysaning tizliri aldida yikilip:

— Məndin yirəqlaxqaysən, i Rəb! Qünki mən gunəhkərmən! — dedi.

⁹ Qünki bunqə kəp belik tutuloqanlikidin u wə uningoğa həmrəh bolqanlirini həyranlik bəskanidi.

□ **4:40 «kün pətixi bilənla,...»** — xabat küni tügigəndə (kəqtə), «ix kilix» yaki «hizmət kilix»kə bolatti (məsilən, kesəl adəmni kətürüx qatarlik). ■ **4:40** Mat. 8:16; Mar. 1:32; 7:32; 8:23,25.

■ **4:41** Mar. 1:34; 3:11. ■ **4:42** Mar. 1:35. □ **4:44 «Galiliyədiki sinagoglarda»** — bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə «Yəhüdiyədiki sinagoglarda» deyilidu. ■ **5:1** Mat. 13:2; Mar. 4:1. □ **5:6 «Ular xundək kiliwidi, nuroqun beliklar toroğa qüxti; tor səkülüxkə baxlıdi»**

— adətə Galiliyə kəlisidə beliklar kündüzdə qongqur suoğa xungoşup kiriwalidu, ularni tor bilən tartip qıkaroşili bolmaydu. Okurmanlər xuni bayqioqan boluxi mumkinki, Məsiş «torliringlar»ni degini bilən Petrusning pəkət birla torni selixkə ixənçi bar idi («Yuh.» 21:11ni wə xu ayət toşruluk izahət wə «Yuhanna»diki «koşumqə söz»ni kəring).

10 Wə Simonning xerikliri — Zəbədiyning oşulliri Yakup bilən Yuhannamu həm xundak həyran qaldı. Əmdi Əysa Simonğa:
— Korkmioşın, buningdin keyin sən adəm tutquqi bolısən — dedi. □ ■
11 Ular kemilərnı kiroşakqa qikırip, həmmə nərsini taxlap qoyup, uningğa əgixip mangdı. ■

Əysaning mahaw kesilini saqaytixi

Mat. 8:1-4; Mar. 1:40-45

12 Xundak boldiki, u xəhər-yezilarning biridə bolqanda, mana xu yərdə, pütün bədinini mahaw besip kətkən bir adəm bar idi; u Əysani kərüpla uning ayioşğa özini etip uningdin:
— Təksir, əgər sən halısang, meni saqaytip pak kılalaysən! — dəp yalwurdi. □ ■
13 Əysa qolını sozup uningğa təgküzüp turup:
— Halaymən, paklanşın! — dewidi, bu adəmning mahaw kesili dərhal uningdin kətti.
14 Əysa uningğa:
— Həzir bu ixni həqkimgə eytma, bəlki udul berip kaşınğa özünəni kərsitip, ularda bir guwahlik bolux üqün, Musa bu ixta əmr kılqandək özünəni saqaytiloşning üqün bir *qurbanlikni sunoşın*, — dedi. □ ■
15 Lekin u toşrisidiki həwər tehimu tarkilip pur kətti; xuning bilən top-top həlk uning sözini anglax wə öz aşriş-kesəllirini saqaytixi üqün uning aldoşğa yioşlip kələtti.
16 Həlbuki, u pat-pat ulardin qekinip qəllük yərlərgə berip dua kılatti.

Əysaning adəmning gunahlarıni «kəqürüm kılindi» deyix həqquki

Mat. 9:1-8; Mar. 2:1-12

17 Xu künlərnıng biridə xundak boldiki, u təlim beriwatqanda, yenida Pərisiyələr wə Təwrat əhliliri olturatti. Ular Galiliyə, Yəhudiyə əlkilirining hərkəysi yeza-kixlakliri wə Yerusalemdin kəlgəni. Pərwərdigarning kesəllərnı saqaytix küq-kudriti uningğa yar boldi.
18 Xu pəyttə, mana birkanqə kixi zəmbilgə yatquzuloşan bir paləqni kətürüp kəldi. Ular uni uning aldoşğa əkirixkə intilixti. □ ■
19 Biraş adəmlərnıng tolilikidin kesəlni əkirixkə amal tapalmay, ular əgzigə elip qikip, əgzidiki kaşixlarnı eqip, kesəlni öyning iqigə zəmbildə yatqan həlda halayikning otturisoşğa, Əysaning aldoşğa qixürdi.

□ **5:10 «sən adəmlərnı tutquqi bolısən»** — muxu söz adəmlərnı zindanlarğa yaqi kulluqqa əməs, bəlki uning Hudaning kutkuzux yolida adəmlərnı Xəytanning qanggilidin wə həlak yolidin tutup kutkuzux ixilirini kərsitidu. ■ **5:10** Yər. 16:16; Əz. 47:9; Mat. 4:19; Mar. 1:17. ■ **5:11** Mat. 4:20; 19:27; Mar. 10:28; Luğa 18:28. □ **5:12 «Təksir...»** — yaqi «I Rəb...». **«pütün bədinini mahaw besip kətkən bir adəm...»** — «mahaw kesili» birhil korqunluşq terə kesili bolup, Yəhudiylar bu hil kesəlgə gıriptar bolqanlarnı napak, dəp qarap ularğa kət'iy yeşinlaxmaytti. Bu kesəl toşrulux yənə «Lawiylar»diki «koxumqə səz»imizni kərnıng. ■ **5:12** Mat. 8:2; Mar. 1:40. □ **5:14 «ularda bir guwahlik bolux üqün, Musa bu ixta əmr kılqandək özünəni saqaytiloşning üqün bir qurbanlikni sunoşın»** — Musa pəyoşəmbər Təwrat qanunida xundak əmrni kərsətkən: — Bir mahaw kesili saqaytiloşan bolsa, u muşəddəs ibadəthanoşğa berip, əzining saqaytiloşanlıqini kaşınğa kərsitip andin mahaw kesilidin saqaytoşanlar kılaxqa tegixlik qurbanlikni sunuxi kərek idi. Xühşisizki, Musa pəyoşəmbərdin baxlap Məsih Əysa kəlgüqə bu murasim həq ötküzülüş baqqan əməs idi. «Law.» 14:1-32ni kərnıng. ■ **5:14** Law. 13:2; 14:2; Mat. 8:4. □ **5:18 «... Ular uni uning aldoşğa əkirixkə intilixti»** — Əysa eydə olturatti (19-ayətni kərnıng). ■ **5:18** Mat. 9:1; Mar. 2:3; Ros. 9:33.

20 U ularning ixənqini kərüp *paləqkə*:

— Buradər, gunahliring kəqürüm kılindi! — dedi.

21 Təwrat ustazliri bilən Pərisiylər kəngülliridə:

— Bundaq kupurluq səzligən bu adəm kimdur?! Hudadin baxqa gunahlarni kəqürələydiqan kim bar? — dəp oylaxti. □ ■

22 Birək Əysa ularning kənglidə əyib izdəxlirini bilip yetip, jawabən:

— Silər kənglünqlarda nemixkə əyib izdəysilər?

23 «Gunahliring kəqürüm kılindi!» deyix asanmu yaki «Ornungdin tur, mang!» deyixmu?

24 Əmma hazır silərning Insan'ooqlining yər yüzidə gunahlarni kəqürüm kılax həkukioqa igə ikənlikini bilixinglar üçün, — U paləq kesəlgə:

— Sanga eytayki, ornungdin tur, ornungni yioqixturup əyünggə kayt! — dəp buyrudi. □

25 Həlikə adəm dərhal ularning aldidə ornidin dəs turup, əzi yatқан zəmbilni elip, Hudani uluqliqiniqə əyigə kaytti.

26 Həmməylənni dəhxətlik həyranlik basti; ular Hudani uluqlixip, kərқunqқа qəmgən həlda:

— Biz бүгүн тilsimat ixlarni kərduқ! — deyixti.

Əysaning Lawiyni muhlislikқа qaqirixi — «gunahkarlar» bilən həmdastihan olturuxi

Mat. 9:9-13; Mar. 2:13-17

27 Bu ixlardin keyin, u yoloqa qikiq, Lawiy isimlik bir bajgirni kərди. U baj yioqidioqan orunda olturatti. U uningqa:

— Manga əgəxkin! — dedi. □ ■

28 U ornidin turup, həmmini taxlap, uningqa əgəxti.

29 Lawiy əyidə uningqa katta bir ziyarət bərди. Ular bilən zor bir top bajgirlar wə baxқilarmu xu yərdə həmdastihan bolonaidi. □ ■

30 Birək Pərisiylər wə ularning ekimidiki Təwrat ustazliri oқudungxup uning muhlisliroqa:

— Silər nemixkə bajgir wə gunahkarlar bilən bir dastihanda yəp-iqip olturisilər?! — dəp aqrinixti. □

31 Əysa ularqa jawabən:

— Saqlam adəmlər əməs, bəlki kesəl adəmlər tewipқа mohtajdur.

□ 5:21 «Pərisiylər» — қattik tələplik bir diniy məzhəptikilər idi. Ular toqruluq «Təbirilər»ni kərung. ■ 5:21 Zəb. 32:5; Yəx. 43:25. □ 5:24 «silərning Insan'ooqlining yər yüzidə gunahlarni kəqürüm kılax həkukioqa igə ikənlikini bilixinglar üçün» — «Insan'ooqli» toqruluq «Mat.» 8:20diki izahat wə «Təbirilər»ni kərung. □ 5:27 «u yoloqa qikiq, Lawiy isimlik bir bajgirni kərди» — «Lawiy»ning baxқа ismi «Matta» idi. ■ 5:27 Mat. 9:9; Mar. 2:14,15. □ 5:29 «zor bir top bajgirlar» — «bajgirlar» Israilning zeminini ixoqal қiloqan Rimliklar üçün öz həlkidin baj yioqip beridioqan wə xu səwəbtin nəprətkə uqrioqan Yəhudiyar.

■ 5:29 Mat. 9:10; Mar. 2:15; Luqa 15:1. □ 5:30 «Silər nemixkə bajgir wə gunahkarlar bilən bir dastihanda yəp-iqip olturisilər?!» — «gunahkarlar» — Təwrat-Injil boyiqə hər bir adəm gunahkar, əlwəttə. Ləkin muxu ayəttiki «gunahkarlar» degən sөz, həli qong Pərisiylər wə Təwrat ustazliri tərripidin alahidə «gunahkarlar» dəp ataloqan bajgirlar, pahixə ayallar, hətta sawatsiz kixilər қatarlıqlarni kəzdə tutidu.

32 Mən həkkaniylarni əməs, bəlki gunahkarlarni towioja qaqirojili kəldim, — dedi. □ ■

Yengi konidin üstündür
Mat. 9:14-17; Mar. 2:18-22

33 Andin ular uningdin:

— Nemixka Yəhyaning muhlisleri daim roza tutup dua-tilawət kilidu, Pərisiylərnin muhlisirimu xundak kilidu, lekin sening muhlisiring yəp-iqipla yüridiöu! — dəp soraxti. ■

34 U ularoja:

— Toyi boluwatқан yigit toyda toy mehmanliri bilən həmdastihan olturojan qaqda ularni roza tutkuzalamsilər? □ ■

35 Əmma xu künlər keliduki, yigit ulardin elip ketididu, ular xu künlərdə roza tutidü. □

36 U ularoja bir təmsilmu kəltürdi:

— Heqkim yengi köngləktin yirtip, uni kona köngləkkə yamaq kilmaydu. Undak kilsa, yengi köngləknimu yirtkan bolidu, xundakla yengidin alojan yamaqmu kona köngləkkə mas kəlməydu.

37 Xuningdək, heqkim yengi xarabni kona tulumlaroja qaqilimaydu. Undak kilsa, yengi xarabning *kəpüxi bilən* tulumlar yerilidu-də, xarabmu təkülöp ketidu; tulumlarmu kardın qıqıdu. ■

38 Xunga yengi xarab yengi tulumlaroja qaqilinix kerək, xundakta ikkilisi saqlinip qalidu.

39 Uning üstigə, heqkim kona xarabtin keyin yengisini iqixni halimaydu, qünki u: «Boldi, konisi yahxi!» dəydu. □

6

Əysa «xabat küni»ning Igisidur
Mat. 12:1-8; Mar. 2:23-28

□ 5:32 «Mən həkkaniylarni əməs, bəlki gunahkarlarni towioja qaqirojili kəldim» — muxu səzidə «gunahkarlar» degini, əzlirini gunahkar dəp tonup yətkənlərnə közdə tutidü, əlwəttə. Qünki həmmə adəm gunahkardur. «Həkkaniylar» özini həkkaniy dəp hesabliojanlarni kərsitidu. Xunga Məsih ularni qaqıralmaytti wə hazırmu qaqıralmaydu. ■ 5:32 Mat. 9:13; Luka 19:10; 1Tim. 1:15. ■ 5:33 Mat. 9:14. □ 5:34 «toy mehmanliri» — grek tilida «mərikə zalining pərzəntliri» degən ibarə bilən ipadilinidu. ■ 5:34 Yəx. 62:5; 2Kor. 11:2. □ 5:35 «Əmma xu künlər keliduki, yigit ulardin elip ketididu, ular xu künlərdə roza tutidü» — bu səzlər Əysaning «ulardin (mehmanlardin) elip ketilip» əlümi əzigə əgəxənlərgə qayoju-həsərət elip kelidiojanlıqini kərsitidiojan bexarət. ■ 5:37 Mat. 9:17; Mar. 2:22. □ 5:39 «heqkim kona xarabtin keyin yengisini iqixni halimaydu» — adəttə, kona xarab dərwəqə yengi xarabtin yahxi, əlwəttə.

¹ Ikkinchi «muhim xabat küni», u buoqdayliklardin o'tup ketiwatatti. Uning muhlisliri baxaklarni üzüwelip, alikinida uwulap yewatatatti. □ ■

² Lekin buni korgän bazi Përisiylar ularo'a:

— Silär nemixka xabat küni Tëwratta qäklängän ixni kilisilär? — deyixti. □ ■

³ Əysa ularo'a jawabän:

— Silär hëttä Dawut *pəyqəmbər* wə uning hëmrahlırining aq kələnda nemä kılqanlığını *mukəddəs yazmilardin* oqumioqanmusilär? □

⁴ Demäk, u Hudaning öyigə kirip, *Hudaəja* ataloqan, *Tëwratta* kahınlardin baxka hërkandak adəmning yeyexi qäklängän «täkdım nanlar»ni sorap elip yegän wə hëmrahlırioqimu bərgän — döp jawab bərdi. □

⁵ Ahirida u ularo'a:

— Insan'ooqli xabat küningmu Igisidur, — dedi. ■

⁶ Yənə bir xabat küni xundak boldiki, u sinagogka kirip təlim beriwatatti. Sinagoga ong qoli yigiləp kətkän bir adəm bar idi. ■

⁷ Əmdi Tëwrat ustazlıri bilän Përisiylar uning üstidin ərz kılqodək birər ixni izdöp tapayli döp, uning xabat künimu kesäl säkaytidioqan-säkaytmaydioqanlığını paylap yürüxätti. □

⁸ Birak Əysa ularning könglidikini bilip, qoli yigiləp kətkän adəmgə:

— Ornungdin tur, otturioqa qıkkın! — dewidi, hëliki adəm ornidin qorup xu yərdä turdi.

⁹ Andin Əysa ularo'a:

— Silərdin sorap bakayqu, Tëwratka uyoqun bolojini xabat küni yahxilik kılixmu, yaki yamanlik kılixmu? Janni kutquzuxmu yaki janəja zamin boluxmu? — döp soridi.

□ **6:1 «Ikkinchi «muhim xabat küni»** — grek tilida «ikkinchi «birinchi xabat küni»» degän söz bilän ipadiliniidu. Biz «birinchi»ni «muhim» döp tərjimə kılduk. Səwəbini təwəndə qüxəndürimiz. «Ikkinchi «birinchi xabat küni»» degän bu ibarini qüxəndürük täs. Alimlarning bu toqruluk ikki pikri bar: 1-pikir: — Yəhudiy həklining ikki hil kalendari bar idi. Birinchi kalendar Babilliklarningkigə ohxax bolup kürzədə («kanay qelix həyti» yaki «burəja həyti» bilən) baxlinatti. Bu kalendar boyiqə, xu yildiki «birinchi xabat» bolsa «tunji «birinchi xabat»» döp ataloqan. İkkinchi kalendar atyazda baxlinatti («Mis.» 12:2ni körüng). Xu alimlarning pikriqə, ikkinchi kalendar boyiqə, xu yildiki birinchi xabat «ikkinchi «birinchi xabat»» döp atilatti. 2-pikir: — bu «yättə hëptə həyti»ning ikkinchi hëptisidiki xabat künini kərsitidu («Law.» 23:10-22ni körüng). Xu alimlarning pikriqə, bu hëytning ikkinchi xabat küni «ikkinchi «birinchi xabat»» döp atilatti. Muxu pikir boyiqə «birinchi» degän söz muxu ayöttə asasən «muhim» degän mənədi. Bizningqə bu 2-pikir toqrudur, qünkü «yengı yil»ning (ətiyazdikı) «birinchi xabat»ida, yengı buoqday yaki arpa danlırini yeyix qäklängənidi, bəlkim Hudaəja atax kerək idi («Law.» 23:14-ayətni yənə körüng). Nemila bolmisun, xu wakıt ətiyazəja toqra kelətti. ■ **6:1** Kan. 23:24; Mat. 12:1; Mar. 2:23.

□ **6:2 «Nemixka xabat küni Tëwratta qäklängän ixni kilisilär?»** — «qäklängän ix» Tëwrat qanunida qäklängän, demäkqi. Ularning xikayət kılojini muhlislarning yeyixi əmas («Kan.» 23:25ni körüng), bəlkı xabat künidə muhlislarning «hosul aloqanlık»ı idi. «Matta»diki «qoxumqə söz»imizdə muxu wəkə toqruluk izahatlırimizni körüng. ■ **6:2** Mis. 20:10.

□ **6:3 «Silär hëttä Dawut pəyqəmbər ... nemä kılqanlığını mukəddəs yazmilardin oqumioqanmusilär?»** — «oqumioqanmusilär?» degän söz Përisiylarning daim rəqiblırindın soraydioqan soal xəkli idi. □ **6:4 «Demäk, u Hudaning öyigə kirip, Hudaəja** ataloqan, *Tëwratta* kahınlardin baxka hërkandak adəmning yeyexi qäklängän «täkdım nanlar»ni sorap elip yegän wə hëmrahlırioqimu bərgän» — bu wəkə «1.Sam.» 21:1-7də hatirilängän. ■ **6:5** Mat. 12:8; Mar. 2:28. ■ **6:6** Mat. 12:9; Mar. 3:1. □ **6:7 «...uning üstidin ərz kılqodək birər ixni izdöp tapayli döp, uning xabat künimu kesäl säkaytidioqan-säkaytmaydioqanlığını paylap yürüxätti»** — ularning kılmaqçı boləqan əzi bolsa «U xabat künidə kesəlni säkaytsa, «ixlıgən» yaki «hizmət kıləqan»əja barawər bolidu, xunga (ularning qüxinixiqə) «Tëwrat qanunioja hilaplık kıləqan» bolidu.

10 Ətrapidikilarning həmmisigə nəzər saloqandin keyin, u həliki adəmgə: — Kəlungni uzat, — dedi. U xundak kəlix bilənla kəli əsligə kəltürölüp ikkinçi kəlioğa ohxax boldi. □ ■

11 Ləkin ular oşəzəptin həxini yəkitip, Əysəoğa kəndak təkəbil turux toqrisida məslihətlixixkə bəxlidi. □

Əysəning on ikki rosulni tallixi

Mat. 10:1-4; Mar. 3:13-19

12 Xu künlərdə xundak boldiki, u dua kəlixkə təoşka qıktı wə u yərdə Hudaəoğa kəqiqə dua kildi.

13 Tang atqanda, muhlisirini aldioğa qəkirip, ularning iqidin on ikkiylənni tallap, ularni rosul dəp atidi. ■

14 Ular: Simon (Əysə uni Petrus dəpmu atioqan) wə uning inisi Andiriyas; Yəqub wə Yuhəanna, Filip wə Bartolomay,

15 Matta wə Tomas, Alfayning oşli Yəqub wə millətpərwər dəp ataloqan Simon, □

16 Yəqubning oşli Yəhuda wə keyin uningəoğa sətqunluk kəloqan Yəhuda İxkəriyotlar idi. □

Əysəning kəsəllərnə sakəytixi wə təlim bərxə

Mat. 4:23-25; 5:1-12

17 Əysə rosulləri bilən təoşdin qəxüp, bir tüzləngliktə turatti. Xu yərdə nuroşun muhlisirini həmdə pütkül Yəhudiyə əlkisidin wə Yerusalemdin, Tur wə Zidon xəhərlirigə qəraydioqan dengiz boyidiki yurtlardin top-top kixilər yioqilixti. Ular uning təlimlirini anglax wə kəsəllirigə xipəlik izdəx üqün kəlgənidi. ■

18 Nəpak rohlardin azəblənoqanlar mu xipəlik tēpixti.

19 Bu top-top adəmlərnə həmmisi kəllirini uningəoğa təgküzüwəlixkə intilətti; qünki kəq-kədrət uning wujudidin qəqip ularning həmmisigə xipəlik bəriwəttəti. ■

Huxəllik wə kəyoşu

20 Xuning bilən u bəxini kətürüp muhlisirioğa qərap mundaq dedi:

— «Mubərək, əy yəqsullar! Qünki Hudaning padixəhliki silərnəngkidur. □ ■

21 Mubərək, əy həzir əq kəloqanlar! Qünki silər toluq toyunisilər.

Mubərək, əy yioşlawətkənlər! Qünki külidioqan bolisilər. ■

□ **6:10** «U xundak kəlix bilənla kəli əsligə kəltürölüp ikkinçi kəlioğa ohxax boldi» — «əsligə kəltürölüp» dēgən pəilning məjhul xəkli bizgə bu ixni Huda əzi kəloqan, dēgənni ukturidu. Əmdə ular bu məjizini «xəbat künidə yaratqanliq» üqün zadə kimni əyibliməkqi? ■ **6:10** 1Pad. 13:6. □ **6:11** «ular oşəzəptin həxini yəkitip...» — «ular» 7-ayəttə kərsitilgən

«Təwrat əstəzləri wə Pərisiyələr». ■ **6:13** Mat. 10:1; Mar. 3:13; 6:7; Luka 9:1. □ **6:15** «millətpərwər» — yəki, «Kənaanlik». Yəhudi millətpərwərlər wətinini Rim imperiyəsindən azad kəlix üqün zorəwanlik bilən kürəx kəloşuqilər idi. □ **6:16** «Yəqubning oşli» — bu Yəqub 14- wə 15-ayəttili «Yəqub»lardin bəxkisi bolsa kərək. «Yəqubning oşli» — bəzi kəna kəqürülmilərdə «Yəqubning inisi» dēyilidu. ■ **6:17** Mat. 4:25; Mar. 3:7. ■ **6:19** Mar. 5:30. □ **6:20**

«Mubərək, əy yəqsullar!» — «yəqsullar» bəlkim əzining Hudaəoğa kət'iy məhtəjlikini tonup yətkənlər. Bu ayətlərdə «mubərək» dēgən səz (Huda təripidin) «bəhtlik, bərikətlik kəlinəoqan» dēgən mənədə ixtililidu. ■ **6:20** Mat. 5:2. ■ **6:21** Yəx. 61:3; 65:13; 66:10.

22 Kixilər İnsan'oolining wəjidin silərdin nəprətlənsə, silərnə əzlrindən qətkə kəkəsə, silərgə təhmət-həkarət kilsə, naminglarni rəzil dəp kərəyisə, silərgə mubarək! ■

23 Xu küni xadlinip təntənə kəlip səkrənglər. Qünki mana, ərxətə boləqan in'aminglar zordur. Qünki ularning ata-bowiliri *burunki* pəyqəmbərlərgimu ohxax ixlarni kəloqan. ■

24 — Ləkin həlingləroqə way, əy baylar!

Qünki silər allikaqan rəhət-paraşitingləroqə igə boldunglar! ■

25 Həlingləroqə way, əy kərnə toyunoqanlar!

Qünki silər aq kəlisilər.

Həlingləroqə way, əy külüwatqanlar!

Qünki həzə tutup yiqəyləsilər. ■

26 Həmməylən silərnə yaxhi dəgəndə, həlingləroqə way! Qünki ularning ata-bowilirimu *burunki* sahta pəyqəmbərlərgə xundək kəloqan».

Düxminəngləroqə mehir-muəbbət kərsitinglar

Mat. 5:38-48; 7:12

27 — Biraq mənə kulaq saləqan silərgə xuni eytip kəoyayki, düxmənlirəngləroqə mehir-muəbbət kərsitinglar; silərgə əq boləqanləroqə yaxhiliq kilinglar. ■

28 Silərnə kərəyiqənləroqə bəht tilənglər; silərgə yaman muamilidə boləqanləroqə dua kilinglar. ■

29 Birsə mənəzinqgə ursa, ikkinqi mənəzinqnimu tutup bər; birsə qəpin-ignə eliwalimən desə, kənglikəngnimu ayiməy bərgin. ■

30 Birsə səndin birnemə tilisə, uningə bərgin. Birsə sening birər nərsəngni elip kətsə, uni kəyturup bərixni sorimə. □ ■

31 Bəxkilarning əzəngləroqə kəndək muamilə kəlixini ümid kilsənglər, silərmə ularəqə xundək muamilə kilinglar. ■

32 Əgər silər əzənglərnə yaxhi kərgənlərgilə mehir-muəbbət kərsətsənglər, undəkə silərdə nemə xəpəət bolsun? Qünki həttə gunəhkarlarmu əzini yaxhi kərgənlərgə mehir-muəbbət kərsitidiəu. ■

33 Əgər silər əzəngləroqə yaxhiliq kəloqanləroqə yaxhiliq kilsənglər, undəkə silərdə nemə xəpəət bolsun? Qünki həttə gunəhkarlarmu xundək kəlidio! ■

34 Əgər silər kərzni «qəqum kəyturup bəridu» dəp oyləqanləroqə bərsənglər, undəkə silərdə nemə xəpəət bolsun? Qünki həttə gunəhkarlarmu əynən kəyturup alimiz dəp bəxkə gunəhkarləroqə kərz bəridio! ■

35 Ləkin silər bolsənglər, düxminəngləroqə mehir-muəbbət kərsitinglar, yaxhiliq kilinglar, bəxkilarəqə ətnə bəringlər wə «Ular bizgə bərnemə kəyturidu» dəp oylimənglər. Xu qəqəda, in'aminglar zor

■ 6:22 Mat. 5:11; 1Pet. 2:19; 3:14; 4:14. ■ 6:23 Ros. 5:41; 7:51. ■ 6:24 Am. 6:1, 8.

■ 6:25 Yəx. 65:13; Yəq. 4:9; 5:1. ■ 6:27 Mis. 23:4; Pənd. 25:21; Mat. 5:44; Rim. 12:20; 1Kor. 4:12. ■ 6:28 Luqa 23:34; Ros. 7:60. ■ 6:29 1Kor. 6:7. □ 6:30 «Birsə səndin birnemə tilisə, uningə bərgin» — nemini bərix kərkəliklini Rəbbimiz eytmidi. Bəzi əhwalda tiligüqigə

tiliginini bərsək uningə paydə əməs, bəlkə ziyan yətküzidu. Məsilən, hərəkkəx adəm pul yəki hərəkkə tilisə buni bərsək bolmaydu; ləkin mümkün bolsa yərdəm qəlimizni üzitimiz kərkə. Bəxkə misal «Ros.» 3:1-11də tēpidu, bolupmu 6-ayətni kərüng. ■ 6:30 Kən. 15:7; Mat. 5:42. ■ 6:31

Mat. 7:12. ■ 6:32 Mat. 5:46. ■ 6:34 Kən. 15:8; Mat. 5:42.

bolidu wə silər Həmmidin Aliy Boləuqining pərzəntliri bolisilər. Qünki u tuzkorlarəğa wə rəzillərgimu mehribanlik kılıdu. □ ■

³⁶ Atanglar mehriban boləjnidək silərmu mehriban bolunglar.

Baxkılarning üstidin həküm kılmanglar

Mat. 7:1-5

³⁷ — Baxkılarning üstidin həküm kılip yürmənglar. Bolmisa, silər *Hudaning* həkümigə uqraysilər. Baxkılarni gunahkə bekitmənglar wə silərmu gunahkə bekitilməysilər. Baxkılarni kəqürünglar wə silərmu kəqürüm kılinisilər. ■

³⁸ Beringlar wə silərgimu berilidu — hətta qong əlqigüqkə lik qingdap, silkip toldurulup üstidin texip qüxkidək dərijidə köynunglarəğa təküp berilidu. Silər baxkılarəğa kəndək əlqəm bilən əlqəp bərsənglar, silərgimu xundək əlqəm bilən əlqəp berilidu. □ ■

³⁹ Andin u ularəğa təmsil eytip mundaq dedi:

— Kərioqə kərioquni yetiləp mangalamdu? Undək kılsa, hər ikkisi orəkkə qüxüp kətməmdü? ■

⁴⁰ Muhlis ustazidin üstün turmaydu; lekin takamullaxturulojini ustaziəğa ohxax bolidu. □ ■

⁴¹ Əmdi nemə üçün buradiringning kəzidiki kilni kərup, öz kəzüngdiki limni baykiyalmaysən?! □ ■

⁴² Sən kəndəkmu öz kəzüngdə turəjan limni kərməy turup buradiringəğa: «Kəni, kəzüngdiki kilni eliwetəy!» deyələysən?! Əy sahtipəz! Awwal əzüngning kəzidiki limni eliwət, andin enik kərup, buradiringning kəzidiki kilni eliwetələysən.

⁴³ Qünki heqkəndək yahxi dərəh yaman mewə bərməydu, heqkəndək yaman dərəhmu yahxi mewə bərməydu. ■

⁴⁴ Hərəkəndək dərəhni bərgən mewisidin pərk ətkili bolidu. Qünki tikəndin əjürni üzgili bolmas, yantəktin üzüm üzgili bolmas. ■

⁴⁵ Yahxi adəm kəlbidiki yahxilik həzinsidin yahxilik qikiridu; rəzil adəm kəlbidiki rəzillik həzinsidin rəzillikni qikiridu. Qünki kəlb nemigə tolduruloqan bolsa, eoqzidin xu qikidu. ■

Ikki hil imarət saləjan kixilər

Mat. 7:24-27

□ **6:35** «Həmmidin Aliy Boləuqining pərzəntliri bolisilər» — demək, əməlliringlar bunəgəğa guwahlik bolidu. ■ **6:35** Mat. 5:45. ■ **6:37** Mat. 7:1; Rim. 2:1; 1Kor. 4:5. □ **6:38** «silərgimu berilidu — hətta qong əlqigüqkə lik qingdap, silkip toldurulup üstidin texip qüxkidək dərijidə kuynunglarəğa təküp berilidu» — Ottura Xərktə birsi birawəğa axlik hədiyə kılməqçi bolsa (1) axni haltioğa lik kaqılaydu; (2) danlar qingdilip qüxsun dəp haltini silkiydu; (3) qingdaləjan danlarning üstigə «texip qüxküdək dərijidə» yənə kaqılaydu. ■ **6:38** Pənd. 10:22; 19:17; Mat. 7:2; Mar. 4:24. ■ **6:39** Yəx. 42:19; Mat. 15:14. □ **6:40** «Muhlis ustazidin üstün turmaydu; lekin takamullaxturulojini ustaziəğa ohxax bolidu» — bu sirlik səz bəlkim muhlislar Məsihkə toluk əgəxsə, uningəğa ohxax azab-okubətni kəruxi mumkin, degən mənini öz iqigə alidu. ■ **6:40** Mat. 10:24; Yh. 13:16; 15:20. □ **6:41** «buradiringning kəzidiki kil» — yaki «kəreindixingning kəzidiki kil». «Əmdi nemə üçün buradiringning kəzidiki kilni kərup, öz kəzüngdiki limni baykiyalmaysən?!» — mənis: «Nemə üçün buradiringning hərə kepikidək kiçik səwənlakinila kərup, əzüngdiki limdək qong gunahni kərməysən?» degəndək. ■ **6:41** Mat. 7:3. ■ **6:43** Mat. 7:17; 12:33. ■ **6:44** Mat. 7:16. ■ **6:45** Mat. 12:35.

46 — Silər nemixka meni «Rəb! Rəb!» dəysilər-yu, biraq silərgə eytkanlirimə əməl qilmaysilər? ■

47 Əmisə, mening aldiməyə kelip, səzlimni anglap əməl qiloqan hərkimning kimgə ohxiəlanlığını silərgə kərsitip berəy. ■

48 U huddi qoŋqur kolap, ulini qoram taxning üstigə selip öy saloqan kixigə ohxaydu. Kəlkün kəlgəndə, su ekimi u öyning üstigə zərb bilən uruloqini bilən, uni midir-sidir qilalmidi, qünki u puhta selinoqan.

49 Lekin səzlimni anglap turup, əməl qilmaydioqan kixi bolsa, kuruk yərning üstigə ulsiz öy saloqan kixigə ohxaydu. *Kəlkün* ekimi xu öyning üstigə uruluxi bilən u erülüp kətti; uning erülüxi intayin dəhşətlik boldi!

7

Əysaning rimlik yüzbexining qakirini saqaytixi

Mat. 8:5-13; Yh. 4:43-54

1 Əysa kəpçiliklə bu səzlərnin həmmisini qilip boləqandin keyin, Kəpərnaqum xəhriyə *qayta* kirdi.

2 U yərdə məlum bir yüzbexinin ətiwarlıq quli eəqir kesəl bolup, səkratta yatattı.

3 Yüzbexi Əysaning həwirini anglap, birnəqqə Yəhədiy aqsakalni uning yenioqə berip, uning kelip qulini kütquzuxi üqün etünüxkə əwətti. □

4 Ular Əysaning aldioqə kəlgəndə uningəyə:

— Bu ixni tiligüqi bolsa, tilikini ijabət qilixingizəyə həkikətən ərziydioqan adəm.

5 Qünki u bizning *Yəhədiy* elimizni yaxsi kəridu wə hətta biz üqün bir sinagogmu selip bərdi, — dəp jiddiy qiyapəttə etünüxti.

6 Əysa ular bilən billə bərdi. Biraq öyigə az qaləqanda, yüzbexi Əysaning aldioqə birnəqqə dostini əwətip uningəyə mundak degüzdi:

— «Təksir, əzlrini awarə qilmisila, əzlrininin torusunning astioqə kelixirigə ərziməymən. □

7 Xunga özümnimu silining aldirioqə berixka layiq həsablimidim. Sili pəkət bir eəqiz söz qilip qoysila, qulum saqiyip ketidu.

8 Qünki mənmu baxka birsining həquku astidiki adəmmən, qol astimdimu ləxkərlirim bar. Birigə bar desəm bəridu, birigə kəl desəm, kelidu; quluməyə bu ixni qil desəm, u xu ixni qilidu». □

9 Əysa bu gəpni anglap *yüzbexioqə* təəjjübləndi. U burulup kəynigə əgəxkən halayiqkə:

Dərwəkə, hətta Israildimu bundak zor ixənqni tapalmioqanidim! — dedi.

■ 6:46 Mal. 1:6; Mat. 7:21; 25:11; Luka 13:25; Rim. 2:13; Yaq. 1:22. ■ 6:47 Mat. 7:24.

□ 7:3 «... Əysaning kelip qulini kütquzuxi üqün...» — grek tilida «kütquzux» wə «saqaytix» birlə söz bilən ipadilini. «Yüzbexi Əysaning həwirini anglap, birnəqqə Yəhədiy aqsakalni uning yenioqə berip, Əysaning kelip qulini kütquzuxi üqün etünüxkə əwətti» — yüzbexi rimlik puqra bolup, Yəhədiy əməs idi. 5-ayətə kərioqanda u rimliklərnin butpərəslikini taxlap, Təwrat arkilik Hudaqəyə etiqaad baəlioqan adəm idi. □ 7:6 «Təksir» — yaqi «Rəb».

□ 7:8 «Qünki mənmu baxka birsining həquku astidiki adəmmən» — muhim söz «mənmu» — demək, yüzbexi Rim imperatorning həquku astida turup əz həquki bilən əskərlirigə buyruk bəreləytti; Əysa aləm Iqisining həquku astida turup, Həmmigə Kədirning həquku bilən aləmning ixlirini buyruyioqan adəm idi.

10 Yüzbexi əwətkən kixilər qayıp baroqanda, kesəl bolqan qulning səllimaza sakayqanlığını kərdi. □

Tul ayalning oşlini tirildürüx

11 Bu ixtin keyin u Nain degən bir xəhərgə bardı. Uning muhlisiri wə yəne top-top kixilər uningqə əgixip mangdı.

12 U xəhər kowukıqə yekinlaxqanda, mana kixilər jinaza kətürüp qikiwatkanıdı. Əlgüqi anisining yəkkə-yeganə oşlı idi, uning üstigə anisi tul ayal idi. Xəhərdin qong bir top adəm ayalqə həmrəh bolup qıkkanıdı.

13 Rəb uni kərüp, uningqə iqini aqrıtıp:

— Yıqlimioşin, — dedi.

14 Xuning bilən u ötüp, tawutqə qolını təgküziwidi, tawut kətürgənlər tohtıdı. U:

— Yigit, sanga eytimən, oyoşan! — dedi. □ ■

15 Əlgüqi bolsa ruslinip tik olturdi wə gəp qilixqə baxlıdı. Əysa uni anisoşqə tapxurup bərdi.

16 Həmməylənni kərquncq besip, ular Hudani uluqlap:

— «Arimizda uluq bir pəyoşəmbər turoquzuldi!» wə «Huda Əz həlkini yoqlap kəldi!» — deyixti. □ ■

17 Uning toşrisidiki bu həwər pütün Yəhudiyə zemini wə ətraptiki rayonlarqə tarkilip kətti.

Yəhya pəyoşəmbərnin muhlisirining Əysa bilən kərüxkili kelixi

Mat. 11:2-19

18 Yəhyaning muhlisiri əmdi bu bərlik ixlarning həwirini uningqə yətküzdi. Yəhya muhlisiridin ikkiylənni özigə qaqırıp, ■

19 Ularnı Əysaning aldoşqə əwətip: «Kelixi muqərrər zat özüngmu, yaki baxqə birsini kütüximiz kerəkmü?» dəp sorap kelixkə əwətti. □

20 Ular Əysaning aldoşqə berip:

— Qəməldürğüqi Yəhya bizni səndin: «Kelixi muqərrər zat özüngmu, yaki baxqə birsini kütüximiz kerəkmü?» dəp sorap kelixkə yeningqə əwətti — dedi.

21 Dəl xu waqıtta Əysa aqrıq-siləq wə kesəl-waba başqan wə yaman roşlar qarplaxqan nuroşun kixilənni sakaytti wə nuroşun qarışularnı kəridioşan kildi.

22 Xuning bilən u *Yəhyaning muhlisirişqə*:

— Silər qayıp berip, Yəhyaşqə öz anglioşan wə kərgənlinglar toşruluk həwər yətküzüp — «Korlar kəreləydişan wə tokurlar mangalaydişan

□ **7:10** «Yüzbexi əwətkən kixilər qayıp baroqanda, kesəl bolqan qulning səllimaza sakayqanlığını kərdi» — bu wəqə «Mat.» 8:8-13dimu hatiriliniđu. □ **7:14** «U ötüp, tawutqə qolını təgküziwidi» — Musa pəyoşəmbərgə qüxürülgən qanun boyiqə jinazişqə tegix kixini yəttə küngiqə «napak» qilatti («Qel.» 19:11-12ni kərişg).

Biraq əlginini tirik qilix həmmə ixti baxqıqə qilidu! ■ **7:14** Ros. 9:40. □ **7:16** «Huda Əz həlkini yoqlap kəldi!» — Təwrat wə İnjlida «Hudaning yoqlıxi» Uning insanlarqə yəkin kelip ulardin həwər elixini öz iqigə alidu. ■ **7:16** Luğa 1:68; 24:19; Yh. 4:19; 6:14; 9:17. ■ **7:18** Mat. 11:2. □ **7:19** «Kelixi muqərrər zat» — Huda wədə qiloşan Kutquzoşuqi-Məsiş, əlwəttə. Yəhya əzi Məsişning yolını təyyarlax üqün uning aldidə əwətilgən; xuning bilən u: — «Sən biz kütəkən kiximusən» dəp gumanlinip soraydu. ■ **Kelixi muqərrər zat özüngmu, yaki baxqə birsini kütüximiz kerəkmü?** — Yəhya pəyoşəmbər xu muhlisirini əwətkəndə zindanda idi. Xuning bilən u bəlkim: «Əysa həqikətən Kutquzoşuqi bolsa, nemixqə u meni muxu zindanda yetixqə yol qoyidu?» dəp sorixi mumkin idi. «Matta»diki «qoxumqə səz»də bu ix («Mat.» 11:2-6) toşruluk izahatirimizni kərişg.

boldi, mahaw kesili boluqanlar sakaytildi, gaslar angliyalaydiquan boldi, olganlarmu tirildürüldi wə kəmbəuəllərgə hux həwər jakarlandi» — dəp eytinglar. ■

²³ *Uningoşa yəna:* «Məndin gumanlanmay putlixip kətmigən kixi bolsa bəhtlikur!» dəp qoyunglar, — dedi. □

²⁴ Yəhyaning əlqiliri kətkəndin keyin, u top-top adəmlərgə Yəhya toqruluk səz eqip:

— «Silər *burun Yəhyani izdəp* qəlgə barəjininglarda, zadi nemini kərgili bardinglar? Xamalda yəlpünüp turəjan qomuxnimu? ■

²⁵ Yaki esil kiyim kiygən bir ərbəbnimu? Mana, esil kiyimləni kiygən, əyx-ixrət iqidə yaxaydiəjanlar padixahlarning ordiliridin tepiliduəu!

²⁶ Əmdi silər nemə kərgili bardinglar? Bir pəyoəəmbərnimu? Durus, əmma mən xuni silərgə eytip qoyayki, *bu bolsa* pəyoəəmbərdinmu üstün bir boluquqidur.

²⁷ Qünki *mukəddəs yazmildiki:* —

«Mana, yüz aldingoşa əlqimni əwətimən;

U sening aldingda yolungni təyyarlaydu» — dəp yeziloəan səz mana dəl uning toqrusida yeziloəandur. □ ■

²⁸ Qünki mən silərgə xuni eytip qoyayki, ayallardin tuəuloəjanlar arisida Yəhyadinmu uluoji yok; əmma Hudaning padixahlıqidiki əng kiçik boluqinimu uningdin uluoji turidu

²⁹ (əmdi *Yəhyani* angliəjan puqralar, hətta bajirlarmu Hudaning yolini toəra dəp Yəhyaning qəməldürüxi bilən qəməldürülgənidi. □

³⁰ Ləkin Pərisiylər wə Təwratxunaslar Yəhyaning qəməldürüxini kəbul kilmay, Hudaning əzlrigə boluəan məksət-iradisini qətkə kaqəkanidi).

³¹ Ləkin bu zamanning kixilirini zadi kimlərgə ohxitay? Ular kimlərgə ohxaydu? ■

³² Ular huddi rəstə-bazarlarda olturuwelip, bir-birigə: «Biz silərgə sunay qəlip bərsəkmü, ussul oynimidinglar», «Matəm pədisigə qəlip bərsəkmü, yioəa-zar kilmidinglar» dəp *kaqəaydiəjan tuturuksiz* baliləroəa ohxaydu.

³³ Qünki Qəməldürgüqi Yəhya kəlip ziyapəttə olturmeytti, *xarab* iqməytti. Xuning bilən silər: «Uningoşa jin qəplixiptu» deyixisilər. □ ■

³⁴ İnsan'ooəli bolsa kəlip həm yəydu həm iqidu wə mana silər: «Təza bir toymas wə məyhor ikən. U bajirlar wə gunaəkarlarning dostidur» deyixisilər.

³⁵ Ləkin danalix bolsa əzining barliq pərzəntliri arkiəlik durus dəp tonulidu». □

■ 7:22 Yəx. 29:18; 35:5; 61:1. □ 7:23 «Məndin gumanlanmay putlixip kətmigən kixi bolsa bəhtlikur!» — Yəhya pəyoəəmbər zindanda yetip: «Əysa Kutkuzəuqi-Məsiə bolsa nemixəəə meni zindandin kutkuzmioəan?» — dəp gumanlanəjan bolsa kərk idi. Yəhyaning bu soali toqruluk «Matta»diki «qoxumqə səz»imizdə əzrak tohtilimiz. ■ 7:24 Mat. 11:7.

□ 7:27 «Mana, yüz aldingoşa əlqimni əwətimən; u sening aldingda yolungni təyyarlaydu» — Təwrat, «Mal.» 3:1; «Yəx.» 40:3. ■ 7:27 Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mar. 1:2.

□ 7:29 «hətta bajirlarmu Hudaning yolini toəra dəp Yəhyaning qəməldürüxi bilən qəməldürülgənidi» — «Hudaning yolini toəra dəp» grek tilida «Hudani toəra dəp...» degən ibarini bildüridu. ■ 7:31 Mat. 11:16. □ 7:33 «Qəməldürgüqi Yəhya kəlip ziyapəttə olturmeytti, xarab iqməytti» — grek tilida «Qəməldürgüqi Yəhya kəlip nə nan yeməydu nə iqməydu». Oqurmənlərnin esidə barki, Yəhya pəyoəəmbər intayin qəorigil ozuklinatti, pat-pat roza tutatti. «Mat.» 3:4ni kəruəng. ■ 7:33 Mat. 3:4; Mar. 1:6. □ 7:35 «danalix bolsa əzining barliq pərzəntliri arkiəlik durus dəp tonulidu» — yaki «danalix bolsa əzining barliq ix-mewiliri arkiəlik durus dəp tonulidu». Bu kişəə ayət üstidə wə uningdiki kəp muəim prinsiplar toqrusida «Matta»diki «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz.

Gunahkar ayalning Əysani atirlixi

36 Pərisiyələrdin biri uningdin öyümdə mehman bolsingiz dəp ötündi. Əmdi u Pərisiyning öyigə kirip dastihanda olturdi. □ ■

37 Wə mana, u xəhərdə buzuk dəp tonulojan bir ayal Əysaning bu Pərisiyning eyidə dastihanda olturojanlikini anglap, aq kahtexidin yasalojan bir kütida murmækki elip kəlidi. □

38 U yiqilöjan peti uning kəynidə, putioja yeqin turup, kəz yaxliri kilip, putlirini həl kilwətti; andin qaqliri bilən uning putlirini ertip kurutti həm putlirini tohtimay səyüp, üstigə ətir sürdi.

39 Əmdi uni qaqirojan Pərisiy bu ixni kərüp, iqidə: «Bu adəm rast pəyoqəmbər bolöjan bolsa, özigə tegiwatқан bu ayalning kim wə qandak ikənlikini bilətti. Qünki u bir buzuk!» dəp oylidi.

40 Xuning bilən Əysa uningöja jawabən:

— Simon, sanga dəydiöjan bir gepim bar, — dedi.

— Eyting, ustaz, — dedi Simon.

41 — Ikki adəm məlum bir kərz igisigə kərzdar ikən. Biri bəx yüz kümüx dinaröja, yənə biri bolsa əllik kümüx dinaröja kərzdar ikən. □

42 Lekin hər ikkisining kərzni kayturojili heqnersisi bolmiojaqqa, kərz igisi mehribanlik kilip hər ikkisining kərzini kəqürüm kıptu. Seningqə, ularning qaysisi uni bəkrək səyidu? — dəp soridi Əysa.

43 Simon jawabən: — Meningqə, kərzni kəprək kəqürüm kilinöjan kixi, — dedi.

— Toqra həküm kılding, — dedi Əysa.

44 Andin həliki ayaloja burulup, Simonöja:

— Bu ayalni kərdüngmu? Mən öyünggə kirginim bilən, sən putlirimni yuyuxka su bərmigəniding; lekin u kəz yexi bilən putlirimni yudi wə qeqi bilən ertip kurutti.

45 Sən meni salam bərip səymiding; lekin u mən kirgəndin tartip putlirimni səyüxtin tohtimidi.

46 Sən beximöjimu may sürkimigəniding; birak u mening putlirimöja murmækkini sürkəp koydi. □

47 Xunga xuni sanga eytip koyayki, uning nurojun gunahliri kəqürüm kilindi. Qünki mana, uning kərsətkən mehır-muhəbbiti qongkur əməsmu? Əmma kəqürümi az bolöjanlarning mehır-muhəbbətini kərsitiximu az bolidu, — dedi. □

48 Andin u ayaloja:

— Gunahliring kəqürüm kilindi, — dedi. ■

49 Ular bilən həmdastihan olturojanlar kənglidə: «Kixilərnin gunahlirininimu kəqürüm kilöjuqi bu adəm zadi kimdu?» deyixti. ■

50 Əysa həliki ayaloja:

□ 7:36 «... dastihanda olturdi» — grek tilida «dastihanda yatti». Yəhudiylar wə Greklər adətə dastihanda yanpaxlap yatatti. ■ 7:36 Mat. 26:6; Mar. 14:3; Yh. 11:2; 12:2. □ 7:37

«murmækki» — bu hil ətir. U adətə intayin kimmət idi (məsilən, «Mat.» 26:7ni kəring). □ 7:41

«kümüx dinar» — Rim imperiyəsnin pul birliki, təhminən bir adəmning bir künlük ix həkqi bolatti. □ 7:46 «Sən beximöjimu may sürkimigəniding» — xu dəwrədə kixilər hərmətlik mehmanlarni qarxi elix üqün mehmannin bexioja ətirlik mayni sürkəp koyatti. □ 7:47 «Qünki

mana, uning kərsətkən mehır-muhəbbiti qongkur əməsmu?» — bu ayalning muhəbbiti Hudaning kəqürümigə erixixning səwəbi əməs, bəlki uning qongkur muhəbbiti uning **allikaqan Hudaning kəqürümigə erixkənliki tüpəylidin** boldi wə xundakla buningöja ispat kərsətti.

■ 7:48 Mat. 9:2. ■ 7:49 Mat. 9:3.

— Etikading seni qutkuzdi; aman-hatirjämlik bilän qaytkin! — dedi.□

8

Θυσια εἰς τὴν αἰτίαν

Mat. 13:1-17; Mar. 4:1-12

¹ Keyin, *Θysa* xu yurtlarni kezip, xəhərmu-xəhər, yezimu-yeza Hudaning padixahlikining hux həwirini elan kılıp jakarlidi; on ikkiylənmu uning bilän birgə bardı.

² Uning bilän billə barəjanlardın yənə yaman rohlardın wə aqrık-silaklardın sakaytiləjan bəzi ayallarmu bar idi; ularning arisida əzidin yəttə jin həydəp qıkiriləjan Məryəm (Magdallik dəp ataləjan),■

³ Herod *hanning* saray oqojidari Huzaning ayali Yoanna, Suzanna wə baxka nuroqun ayallarmu bar idi. Bular öz mal-mülükliri bilän u wə *uning muhlislrining* həjətliridin qıqattı.□

Uruk qaqquqi toqrisidiki təmsil

⁴ Qong bir top adəmlər yiojiləanda, xundakla hərkaysi xəhərlərdin kixilər uning yenioja kəlgəndə, u ularəja bir təmsil səzləp bərdi:■

⁵ — «Uruk qaqquqi uruk qaqkili *etioja* qıqıptu. Uruk qaqkanda, uruklardın bəziliri qioqir yol üstigə qüxüp, dəssilip ketiptu wə asmandiki uqar-qanatlar kelip ularni yəp ketiptu.

⁶ Baxka bəziliri taxlik yərgə qüxüptu. Yərdə nəmlik bolmioaqqa, ünüp qıqkını bilän kurup ketiptu.

⁷ Baxka bəziliri tikənlərdin arisioja qüxüptu, tikənlər maysılar bilän təng əsüp maysılarni boquwaptu.

⁸ Baxka bəziliri bolsa yahxi tuprakqa qüxüptu. Üngəndin keyin, yüz həssə həsul bəriptu». Bularni degəndin keyin u yukiri awaz bilän:

— Angliəudək kuliki barlar buni anglisun! dəp towlidi.

⁹ Keyin uning muhlislrini uningdin: — Bu təmsilning mənisi nemə? — dəp soridi. ■

¹⁰ U ularəja mundak dedi:

— Hudaning padixahlikining sirlirini bilix silərgə nesip kılındi. Biraq bu ixlər qaləjan baxkilarəja təmsillər bilənla eytilidu. Məksiti xuki, «Ular qarısimu kərməydu, anglisimu qüxənməydu».□ ■

¹¹ Əmdi təmsilning mənisi mundak: — Uruk bolsa, Hudaning səz-kalamidur. ■

□ **7:50 «Etikading seni qutkuzdi»** — «etikading» muxu yərdə, xühşisizki, *Θysa* bu səz bilən ayalning əzigə baoləjan ixənqini, yəni uning gunəhlarni kəqürüm kılaləydiojan Məsih ikənlikigə baoləjan ixənqini kərsitidu. ■ **8:2** Mat. 27:55,56. □ **8:3 «u wə uning muhlislrining»**

— bu ibarə grek tilida bəzi kəqürülmilərdə «uning» yaki bəzi kəqürülmilərdə «ularning» bilən ipadilini. «**Herod hanning** saray oqojidari Huzaning ayali Yoanna, Suzanna wə baxka nuroqun ayallarmu bar idi... uning... həjətliridin qıqattı» — «kırık səz»imzda deginimizdək, Luqa daim *Θysaning* kız-ayallar bilən boləjan munasiwitini bayqap yüridu. ■ **8:4** Mat. 13:3; Mar. 4:2.

■ **8:9** Mat. 13:10; Mar. 4:10. □ **8:10 «Hudaning padixahlikining sirlirini bilix silərgə nesip kılındi»** — «sirlər» Injilda əslidə insanlarəja axkarılaniojan, hazır Məsih yaki rosulliri arqilik ayan kılinojan ixləri kərsitidu. Uning üstigə, Injildiki bəzi «sirlər» intayin sirlük, əlwəttə. «**Ular qarısimu kərməydu, anglisimu qüxənməydu»** — bu səzlər «Yəx.» 6:9din elinəjan. ■ **8:10** Zəb. 25:4, 9, 14; 78:1-2; Yəx. 6:9-10; Əz. 12:2; Mat. 11:25; 13:14; Mar. 4:12; Yh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8; 2Kor. 3:5,14. ■ **8:11** Mat. 13:18; Mar. 4:13.

12 Qiojir yol boyidikilər bolsa muxular: Ular söz-kalamni anglaydu; lekin İblis kelip, ularning ixinip kütquzuluxining aldini elixi üqün ularning kəlbidiki sözni elip ketidu.

13 Taxlık yərgə qüxkən uruqlar söz-kalamni angliqan haman huxallik bilən qobul kılıqanlarqə təmsil kılinoqan. Ularda yiltiz bolmioqaqqa, pəkət bir məhəl ixinip, andin sinək-müxküllük waqti kəlgəndə, *etikadtin* teyilip ketidu. ■

14 Tikənlikkə qüxkən uruqlar bolsa xundək adəmlərni kərsətkənki, sözni angliqan bolsimu, yolqə qıkkəndin keyin bu panyı həyattiki əndixilər, baylıqlar wə həlawətlərnin eziqturuxlıri bilən boşulup, uruk pixmay həsul bərməydu. ■

15 Lekin yahxi tuprakka qeqiloqan uruqlar bolsa — söz-kalamni anglap, səmimiy wə yahxi kəlbi bilən uni tutidioqanlarni kərsitidu; bundək adəmlər səwrqanlıq bilən həsul beridu.

Həmmə ix axkarilnidu

Mar. 4:21-25

16 Heqkim qıraoqni yekip koyup üstigə idixni kəmtürüp koymas yaqi kariwat astioqə turəuzmas, bəlki qıraoqdanning üstigə koyidu; buning bilən öygə kirgənlər yoruklukni kəridu. ■

17 Qünki yoxuruloqan heqkəndək ix axkarılanmay qalmaydu, wə heqkəndək məhpiy ix ayan bolmay, yoruklukka qıqmay qalmaydu. ■

18 Xuning üqün, anglixinglarning kəndək ikənlikigə kəngül koyunglar! Qünki kimdə bar bolsa, uningqə tehimu kəp berilidu; əmma kimdə yok bolsa, hətta bar dəp həsəbliqinimu uningdin məhrum kılilidu. □ ■

Əysaning həkikiy ailisi

Mat. 12:46-50; Mar. 3:31-35

19 Əmdi uning anisi wə iniliri uning bilən kərüxkili kəldi. Lekin adəm nuroqun boləqəqqa, yenioqə keləlmigənidi. ■

20 Xuning bilən birsi uningqə:

— Aningiz wə iniliringiz siz bilən kərüximiz dəp, sirtta turidu, — dedi.

21 Lekin u jawabən: — Mening anam wə aka-uka kərindaxlırim bolsa Hudaning sözini anglap, uningqə əməl kıləuqıldur, dedi. ■

Əysaning boranni tinqitixi

Mat. 8:23-27; Mar. 4:35-41

22 Wə xundək boldiki, xu künlərdin biri, u muhlisliiri bilən bir kemigə qüxüp, ularqə:

— Kəlning u ketioqə barayli, — dedi. Xuning bilən ular yolqə qıkti. ■

23 Kəmə ketiwatkənda u uyquqə kətkənidi. Kəlgə tuyuksiz qara boran kelip, kemigə su toxup ketip, ular həwptə qaldı.

24 Muhlislar kelip uni oyoqitip:

■ **8:13** Mat. 13:20; Mar. 4:16. ■ **8:14** Mat. 19:23; Mar. 10:23; Luğa 18:24; 1Tim. 6:9. ■ **8:16**

Mat. 5:15; Mar. 4:21; Luğa 11:33. ■ **8:17** Ayup 12:22; Mat. 10:26; Mar. 4:22; Luğa 12:2.

□ **8:18** «Qünki kimdə bar bolsa, uningqə tehimu kəp berilidu — «kimdə bar bolsa... »

— bu «bar bolsa» nemini kərsitidu? Xübhəsiszki, əbədiy əhmiyyətlik birər nərsə bolsa kərek, bu iman-ixənqni öz iqiğə qoqum alidu. Biz əzimizgə «əbədiy əhmiyyətlik» hərbiirməmə boluxi üqün pəkət Məsihdinla tapalaymiz, əlwəttə. ■ **8:18** Mat. 13:12; 25:29; Mar. 4:25; Luğa 19:26. ■ **8:19**

Mat. 12:46; 13:55; Mar. 3:31. ■ **8:21** Yh. 15:14; 2Kor. 5:16. ■ **8:22** Mat. 8:23; Mar. 4:35,36.

— Ustaz, ustaz, tügixidigan bolduk! — dedi.
Lekin u ornidin turup, boranqa wə dawaloqusan dolqunlarqa tənbiḥ bərdi; həmmisi tohtap, tinq boldi.

25 U muhlisliroqqa qarap:

— Ixənqinglar nəgə kətti? — dedi.

Ular həm qorkuxup, həm bəkmü həyran bolup, bir-birigə:

— Bu adəm zadi kimdu, buyruq kilsa, hətta xamallar wə dolqunlarmu uningqa boysunidikən-hə! — dəp ketixti.■

Əysaning «koxun» jinlar qaplxkan adəmni azad qilixi
Mat. 8:28-34; Mar. 5:1-20

26 Xuning bilən ular Galiliyəning udulidiki Gerasalıqlarning yurtioqa yetip bərdi. □ ■

27 U kiroqakqa qikixi bilənla, uzundin beri jinlar qaplxkan, xəhərdin kəlgən məlum adəm uning aldioqa kəldi. Bu adəm kiyim kiyməy, heq eydə turmay, gərlər arisida yaxaytti. □

28 Lekin u Əysani kərüpla warkirap, uning ayioqioqa yikilip kattik awaz bilən:

— Həmmidin Aliy Hudaning Oqlı Əysa, sening mən bilən nemə karing! Səndin ətünimənki, meni kiyinima! — dəp towlap kətti.

29 Qünki Əysa napak rohning uningdin qikixini buyruwatatti (qünki jin nuroşun qetim uni tutuwaləjanidi; u qaqlarda kixilər uning put-qollirini kixən-zənjirlər bilən baqlap uni kamap qoyoqan bolsimu, u zənjirlərni üzüp qeqip qikqan wə jin təripidin qel-bayawanlarqa həydiwetilgənidi).

30 Əysa bu adəmdin:

— Isming nemə? — dəp soriwidi, u: — Ismim «Koxun», — dedi. Qünki nuroşun jinlar uning iqigə kirip qaplixiwəlanidi.

31 Əmdi ular Əysadin əzlrini tegi yok ḥangəqa kətküzməslıknı ətünüp yalwurdi.

32 Xu yərdə taql baqlrida qong bir top tongguz padisi ozukliniwatatti. Jinlar Əysaqqa yalwurup, tongguzlarning tenigə kirixkə ijazət berixini ətündi. U ularqa ijazət bərdi.

33 Jinlar xu adəmdin qikip, tongguzlarning tenigə kiriwaldi; xuning bilən pütkül tongguz padisi tik yardin etilip quxup, kəlgə oqrk boldi.

34 Tongguzlarnı baqquqıllarmu bu wəqəni kərüp u yərdin qeqip, xəhər-yezılarda bu həwərnı tarqattı.

35 Halayik zadi nemə ix boləjanlıknı kərgili qikti; Əysaning aldioqa kəlgəndə, xu yərdə əzidin jinlar qikqan ḥelikı adəmnıng kiyim-keqəknı kiyip, əs-hoxı jayida ḥalda Əysaning ayioqi aldida olturoşınıni kərdi; ular qorkup ketixti.

36 Bu wəqəni kərgənlərmu jinlar qaplxkan adəmning qandak saqaýtıləşınıni kəppıllıkkə təswırləp bərdi.

37 Andin Gerasalıqlarning yurtdıkilər wə ətrapıdiki barlık kixilər uning ularning arisidin ketixini ətünüxti. Qünki dəḥxətlik qorkunq ularni baskanıdi. Xunga u kemigə quxup, qaytixqa yol aldı. □ ■

38 Əmma jinlar əzidin qikip kətkən ḥelikı adəm uningqa, Mən sən bilən billə ketəy, — dəp yalwurdi.

Lekin u uni yoloqa selip:■

■ 8:25 Ayup 26:12; Zəb. 107:25.

□ 8:26 «Gerasalıqlar» — «Mat.» 8:28də ular

«Gadaralıqlar»mu dəp atılıdu. ■ 8:26 Mat. 8:28; Mar. 5:1. □ 8:27 «gərlər arisida» — yaki «gərlər iqıdə». Pələstində kəp gərlər əngkürlərdin yasılıdu. □ 8:37 «Gerasalıqlar» — yaki «Gadariyliklar» yaki «Gergəsənliklar»

■ 8:37 Ros. 16:39.

■ 8:38 Mar. 5:18.

39 — Öyünggə qaytip berip, Hudaning sanga xunqə qong ixlarni kılıp bərgənlikini yətküzgin, — dedi.

U adam qaytip berip, pütkül xəhərni arılap, Əysaning özigə xunqə qong ixlarni kılıp bərgənlikini elan qıldı.

Tirildürülgən kız, saqaytiloğan ayal

Mat. 9:18-26; Mar. 5:21-43

40 Əysa qaytip kəlginidə, xundaq boldiki, halayiq uni huxalliq bilən qarxi elixti; qünki həmməylən uning qaytip kelixini kütüp turatti. □

41 Wə mana, bir kixi, sinagogning qongi boləjan Yairus isimlik kiximu Əysaning aldioğa kelip ayioşioğa özini etip, uning öyigə berixini ötündi. ■

42 Qünki uning on ikki yaxliq yaloquz kizi səkratta idi.

Əysa u yərgə barəşinida, top-top kixilər uning ətrəşioğa ziq olixip uni kistixatti.

43 Arisida hun təwrəx kesiligə giriptar boləşioğa on ikki yil boləjan bir ayal bar idi; u bar-yoqini tewiplarəğa həjləp tügətkən bolsimu, heqkaysisidin xipa tapmioşanikən. ■

44 U Əysaning arqışidin kelip, uning tonining pexini siliwidi, xuan hun tohtidi.

45 Əysa: — Manga qol təgküzgən kim? — dəp soridi.

Həmməylən inkar qiloğanda, Petrusmu wə uning bilən boləjanlarmu:

— Ustaz, halayiq top-top bolup tət ətrəşingni olixip, seni kistixiwatqan yərdə, sən «Manga təgkən kim?», dəp soraysənoşu? — dedi.

46 Ləkin Əysa:

— Yaq! Birsu manga təşdi; qünki wujudumdin qüdrətning qikiş ketiwatqinini səşdim, — dedi.

47 Həliki ayal əşining yoxurup qalalmaydişanlikini bilip, titrigən halda uning aldioğa yikildi wə kəpçilik aldida əşining nemə səwəbtin Əysağa qol təgküzgənlikini, xundaqla xuan qandaq saqayəşanlikini eytti.

48 Əysa uningə: — Yürəklik bol, kızim, ixənqing seni saqaytti! Aman-hatirjəmlik bilən mangoşin! — dedi. □

49 U səz qiliwatqanda, sinagog qongining əyidin qikqan birəylən kelip sinagog qongioğa:

— Kizingiz jan üzdi. Əmdidə ustazni kayitmioşin, — dedi. ■

50 Ləkin Əysa buni anglap uningə:

— Korkmioşin! Pəkət ixənqtə bol, u saqiyip ketidu, — dedi.

51 U öygə barəşanda Petrus, Yuğanna, Yaşup wə kızning ata-anisidin baxqa heqkimning əzi bilən billə öygə kirixigə ruhsət qilmidi.

52 U yərdikilər həmmisi kızəğa matəm tutup yioğa-zar ketürüwatatti. Ləkin u:

— Boldi, yioqlimanglar! Qünki kız əlmidi, pəkət uhlap qaptu! — dedi. ■

53 Ular bolsa kızning allıqəşan jan üzdi dəp bilgəqkə, uni məşirə qıldı.

54 Ləkin u ularni qikiriwetip, kızning qolidin tartip:

— Balam, ornungdin tur, — dəp qakirdi.

55 Kızning rohi qaytip kelip, u dərhal ornidin turdi. U kızəğa yegüdək birnemə berixni eytti.

□ 8:40 «Əysa qaytip kəlginidə» — bəlkim kəlning udulidiki qaxqa qaytqanda. ■ 8:41 Mat. 9:18; Mar. 5:22. ■ 8:43 Law. 15:25; Mat. 9:20; Mar. 5:25. □ 8:48 «Yürəklik bol, kızim, ixənqing seni saqaytti!» — bu ayal nemixqa xundaq qorqiti? «Mat.» 9:22diki izahatni kəşing.

■ 8:49 Mar. 5:35.

■ 8:52 Yh. 11:11.

56 Kızning ata-anisi intayin həyran kəlixti. Lekin u ularoşa bu ixni heqkimgə eytmaslikni tapilidi.

9

Əysaning on ikki rosulni əwətixi

Mat. 10:5-15; Mar. 6:7-13

1 Əysa on ikkiylənni qakirip, ularoşa barlıq jinlarni həydiwetix wə kesəllərnı saqaytixka kudrət wə hokuk bərdi. ■

2 Andin ularni Hudaning padixahlıqini jar kılıx wə kesəllərnı saqaytixka əwətti. ■

3 U ularoşa:

— Silər səpər üçün heq nərsə almanglar, nə hasa, nə hurjun, nə nan, nə pul eliwal manglar; birər artuq yəktəkmü eliwal manglar. □ ■

4 Wə kaysi əygə *qobul qilinip* kirsənglar, u yurttin kətküqə xu əydə turunglar. □

5 Əmdı kaysi yərdiki kixilər silərnı qobul qilmisa, u xəhərdin qıkkıninglarda ularoşa agah-guwah bolsun üçün ayioşinglardiki topinimu kəkıwetinglar! — dedi. □ ■

6 Muhlislar yoloşa qikip, yeza-kixlaklarnı arılap hux həwərnı elan kılıp, həmmə yərdə kesəllərnı saqaytti.

7 Əmdı Herod hakim uning barlıq kıləanliridin həwər tərıp, qaymuqur kəldi. Qünki bəzilər: «Mana Yəhya ölümün tirilıptu!» desə, □ ■

8 yənə bəzilər: «Ilyas pəyoşəmbər *qayta* pəyda bəldi» wə yənə baxkılar: «Kədimki pəyoşəmbərlərdin biri kaytidin tirilıptu!» dəytti.

9 Herod: «Mən Yəhyaning kallisini alduruşanıdım, əmdı mən muxu gepini anglawatқан zat zadi kimdu?» — dedi. Xuning bilən u uni kərux pursitini izdidi.

Bəx ming kixini toydurux

Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Yh. 6:1-14

10 Rosullar bolsa kaytip kelip, əzlrining kıləan ixlirining həmmisini Əysaoşa məlum kildi. U ularni elip, hupıyanə halda Bəyt-Saida degən xəhərdiki hilwət bir yərgə kəldi. ■

11 Birək halayık buningdin həwər tərıp uningəşa əgixip kəldi. U ularni qarxi elip, ularoşa Hudaning padixahlıki toşrisida səzlidi wə xıpaşa mohtajlarnı saqaytti.

12 Kün olturay degəndə, on ikkiylən uning aldıoşa kelip uningəşa:

■ **9:1** Mat. 10:1; Mar. 3:13; 6:7; Luğa 6:13. ■ **9:2** Mat. 10:7. □ **9:3** «hurjun» — yaki «tiləmçinin haltisi». ■ **9:3** Mat. 10:9; Mar. 6:8; Luğa 22:35. □ **9:4** «u yurttin

kətküqə xu əydə turunglar» — yaki «u yurttin kətküqə xu əydə qikip-kirip turunglar». Kona zamanlarda pəylasoplar wə «talim bərgüqilər» əymu-əy yürüp tiləmçilik kılatti. Əmma Məsih muhlisleri xundaq kılmaslikı kerək idi. Yənə 10:7 wə uningdiki izahatnımu kərung. □ **9:5**

«**u xəhərdin qıkkıninglarda ularoşa agah-guwah bolsun üçün ayioşinglardiki topinimu kəkıwetinglar!**» — «ayaşdıki topini kəkıwətx» degən ixarət «bizning silər bilən munasiwetimiz yok» degənni bildürüp, Hudaning səzini rət kıləanlarəşa kattık agahlandıurux idi. ■ **9:5** Mat. 10:14; Mar. 6:11; Luğa 10:11; Ros. 13:51; 18:6. □ **9:7** «**Herod hakim**» — muxu yərdə «hakim»

grek tilidiki «tetrark»ni bildürıdu. 3:1diki izahatni kərung. ■ **9:7** Mat. 14:1; Mar. 6:14. ■ **9:10** Mat. 14:13; Mar. 6:30,31,32.

— Halayikni yoloja salsang, ular ətraptiki yeza-kixlaklaroja wə etizlaroja berip qonjuədək jaylar wə ozuk-tülük tapsun; qünki muxu yər qöllük ikən, — dedi.■

¹³ Lekin u ularoja:

— Ularoja özünqlar ozuk beringlar, — dedi.

— Bizdə pəkət bəx nan bilən ikki beliktin baxka nərsə yoq. Bu barlik həlkəyə ozuk-tülük setiwelip keləmdük?! — deyixti ular. ■

¹⁴ Qünki xu yərdə yiojilojan ərləningla sani bəx mingqə idi.

U muhlislaroja:

— Halayikni əlliktin-əlliktin bөлüp olturozuzunglar, — dedi.□

¹⁵ Ular uning deginiqə kilip həmməylənni olturozuzdi.

¹⁶ Əysa bəx nan bilən ikki belikni kolioja elip, asmanoja karap *Hudaoja* təxəkkür eytip bularni bərikətlidi. Andin ularni oxtup, halayikqa sunup berix üqün muhlisliroja bərdi. ■

¹⁷ Həmməylən yər toyundi. Andin xulardin exip qaləjan parqilirini on ikki sewətkə yiojip qaçilidi.□

Petrusning Əysani «Məsih» dəp tonuxi

Mat. 16:13-19; Mar. 8:27-29

¹⁸ Wə xundək boldiki, u əzi yaloquz dua kiliwatqanda, muhlisliroja yenida turatti. U ulardin:

— Halayik meni kim dəydu? — dəp soridi.■

¹⁹ Ular jawabən: — Bəzilər seni Qəməldürgüci Yəhya, bəzilər İlyas *pəyoqəmbər*, wə yənə bəzilər qədimki pəyoqəmbərlərdin biri tirilipdu dəydu, — dedi.■

²⁰ U ulardin:

— Silərqu? Silər meni kim dəp bilisilər? — dəp soridi.

Petrus jawab berip: — Sən Hudaning Məsihidürsən, — dedi.□

²¹ U ularoja qattik jekiləp, bu ixni heqkimgə tinmanglar, dəp tapilidi.

²² — Qünki İnsan'ooqlining nuroqun azab-okuqubət tartixi, əksəkallar, bax kaşinlar wə Təwrat ustazliri təripidin qətkə kəkəlixli, öltürüluxi wə üq kündin keyin tirildürüluxi muqərrər, — dedi.■

²³ Andin u ularning həmmisigə mundək dedi:

— Kimdəkim manga əgixixni niyətkə qilsa, əzidin keqip, hər küni əzining krestitni kətürüp manga əgəxsun! □ ■

²⁴ Qünki kimdəkim əz həyatini kütquzimən dəydikən, qoqum uningdin məhrum bolidu, lekin mən üqün əz həyatidin məhrum boləjan kixi həyatini kütquzidu. ■

²⁵ Qünki bir adəm pütən dunyaoja igə bolup, əzini həlak qilsa yaki əzidin məhrum qalsə, buning nemə paydisi bolsun?!

²⁶ Qünki kimdəkim məndin wə mening səzirimdin nomus qilsə, İnsan'ooqli əzining xan-xəripə iqidə, uning Atisining wə muqəddəs

■ **9:12** Mat. 14:15; Mar. 6:35; Yh. 6:5. ■ **9:13** Mat. 14:16; Mar. 6:37; Yh. 6:9. □ **9:14**

«ərləningla sani bəx mingqə» — bala-qaçiliri həsəblanmiojan. ■ **9:16** 1Sam. 9:13. □ **9:17**

«sewət» — grek tilida «köl sewət» — demək, bir adəm ikki qollap kətürələydojan sewətlər.

■ **9:18** Mat. 16:13; Mar. 8:27. ■ **9:19** Mat. 14:2. □ **9:20** «sən Hudaning Məsihidürsən» —

«Məsih» deqan səz toquruluq «Təbirələr»imizni kəring. «Hudaning Məsihi» demək, Huda təyinləp əwətkən Məsih. ■ **9:22** Mat. 16:21; 17:22; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luka 18:31; 24:7. □ **9:23**

«Kimdəkim manga əgixixni niyətkə qilsə, əzidin keqip, hər küni əzining krestitni kətürüp manga əgəxsun!» — «Mat.» 10:38ni, xundəklə uningdiki izahətnimu kəring. ■ **9:23** Mat.

10:38; 16:24; Mar. 8:34; Luka 14:27. ■ **9:24** Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luka 17:33; Yh. 12:25.

pərixtilərnıng xan-xəripı iqidə qayıtp kəlgınıdə unıngdınu nomus kılıdu. □ ■

27 Lekın mən dərhəkıket sılərgə xunı eytıp qoyaykı, bu yərdə turojanlarńıng arısıdın əlümńıng təmını tetıxtın burun jəzmən Hudanıng padıxahlıķını kəridiojanlar bardur.■

Əysanıng julalıķta kərınuı

Mat. 17:1-8; Mar. 9:2-8

28 Bu sözlərdın təhminən səkkız kün keyın xundak boldıki, u Petrus, Yuhanna wə Yaqubnı elıp, dua kılıx üqün bir taşķa qıķtı. ■

29 U dua kılıwatķınıda, unıng yuzınıng kıyapıtı əzgərdı wə kıyımlrı ap'ak bolup qakmaqtkək qaknıdı.

30 Wə mana, ikkı adəm pəyda bolup unıng bılən sözlıxıwatķanıdı; ular Musa wə İlyas pəyoəmbərlər ıdı.

31 Ular parlak jula iqidə ayan bolup, unıng bılən Yerusalemda ada kılıdiojan «dunyadıń etüp ketıx»ı toərsıdıda səhbətləxtı.□

32 Əmdı Petrus wə unıng həmrəhlırlrı helı ügidək başkanıdı; lekin ularńıng uyķusı toluq eqılonda ular unıng xan-xəripını wə unıng bılən bılə turojan ikkı adəmzatnı kərdı.

33 Wə xundak boldıki, bu ikkısı Əysadıń ayrılıwatķanda, Petrus əzınıng nemını dəwatķanlıķını bılmıgən həlda Əysaşa:

— Ustaz, bu yərdə boləjınımız intayın yahxı boldı! Bırını sanga, bırını Musaşa, yənə bırını İlyaska atap bu yərgə üq kəpə yasaylı, — dedı.□

34 Lekın u bu gəplərnı kılıwatķanda, bır parqə bulut pəyda bolup ularnı kəplıwaldı; ular bulut ıqıg kırıp qaləjınıdıda kərkuxup kəttı.

35 Buluttın tuyuksız bır awaz anglınıp:

— Bu Menıng səyümlük Oşlumdur. Unıngə qulaķ selınglar! — dedı.□ ■

36 Awaz anglanəşındın keyın, karısa, Əysa əzi yaləuz qaləjanıdı. Ular süküt kılıp kelıxtı wə xu künlərdə əzlrı kərgən ıxlardıń heqķaysısını heqķımgə eytmıdı.

Unıng jın qapıaxķan balını saķaytıxı

Mat. 17:14-18; Mar. 9:14-27

37 Ətısı, ular taşdıń qıxķən waķtıdıda, zor bır top kıxılər unı qarxı aldı. ■

38 Mana, toponıng arısıdın bırəylən warkırıp:

— Ustaz, etünüp kalay, oşluməşə ıqıngnı aşırtıp qarap qoyəşəşən! Qünkı u menıng bırla balam ıdı.

□ 9:26 «İnsan'oşlı əzınıng xan-xəripı iqidə... qayıtp kəlgınıdə...» — «İnsan'oşlı» Məşıhńng əzi, əlwəttə. Bu ıbarə toşruluk «Mat.» 8:20dıki ızahat wə «Təbırlər»nı kərüng.

■ 9:26 Mat. 10:33; Mar. 8:38; Luğa 12:9; 2Tim. 2:12; 1Yuħa. 2:23. ■ 9:27 Mat. 16:28; Mar. 9:1. ■ 9:28 Mat. 17:1; Mar. 9:2. □ 9:31 «... unıng bılən Yerusalemda ada kılıdiojan «dunyadıń etüp ketıx»ı toərsıdıda səhbətləxtı» — bu bayanda «dunyadıń etüp ketıx» intayın əhmiyətlık səz, grek tilıda «eksodus» degən bılən ıpadılınıdı. Bu səz İsrail həlķınıng «Misirdin qıķıx»ını bıldürgənıdı. Demək, Musa pəyoəmbər İsrail həlķını Misırńıng kulluķıdın kutķuzəşəndək, Əysa Məşıh Hudanıng həlķını gunahńıng wə Xəytannıng kulluķıdın (əz qırbanlıķı arķılık) kutķuzıdıojan bolıdı («1Kor.» 10:1-11, ızahətlrı wə «ķoxumqə səz»ımıznı kərüng).

□ 9:33 «Bırını sanga, bırını Musaşa, yənə bırını İlyaska atap bu yərgə üq kəpə yasaylı» — bu səz wə pütün wəķə toşruluk yənə «Matta»dıki «ķoxumqə səz»ımıznı kərüng. □ 9:35 «Bu Menıng səyümlük Oşlumdur...» — yaki «Bu Menıng Oşlum, Menıng tallıojınım...». ■ 9:35

Kan. 18:19; Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luğa 3:22; Ros. 3:22; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17.

■ 9:37 Mat. 17:14; Mar. 9:17.

39 Mana, uni daim bir roh tutuwelip, u oziqila warkirap-jarkirap ketidioqan bolup kaldı; u uning bədinini tartixturup, aozidın ak kəpük kəltürwetidu. *Jin* uni daim degüdək kıynap, uningqa heq aram bərməydu. □

40 Mən muhlisiringizdin rohni həydiwetixni etünüwidim, biraq ular undak kılalmıdı, — dedi.

41 Əysa jawabən: — Əy etikadsız wə tətür dəwr, silər bilən kaqanoziqə turup, silərgə səwr kılav? — Ooqlungni aldimoqa elip kəlgın — dedi.

42 Bala tehi yolda keliwatqanda, jin uni yikıtıp, pütün bədinini tartixturdı. Əysa napak rohqa tənbiş berip, balini sakaytti wə uni atisioqa kayturup bərdi. □

43 Həmməylən Hudaning xərəplik küq-kudritigə qın-qinioqa patmay təjjüpləndi. Həmmisi Əysaning kıləanlirioqa həyran kəlixip turəqanda, u muhlislirioqa mundak eytti:

44 — Bu sözlərnı kılakliringlarəq obdan singdürüp koyunglar. Qünki İnsan'ooşlı pat arıda *satkunluqtin* insanlarning kəlioqa tapxurup berilidu, — dedi. ■

45 Biraq ular bu sözni qüxinəlmıdı. Buning mənisı ular qüxinip yətmisun üqün ularđın yoxuruloqanıdı. Ular uningđın bu söz toşruluk soraxkımı petinalmıdı. □ ■

Hudaning nəziridə kim əng uluoq?

Mat. 18:1-5; Mar. 9:33-37

46 Əmđi muhlislar arisıda ularđın kimning əng uluoq bolıdıoqanlıkı toşruluk talax-tartix pəyda boldı. ■

47 Əmma Əysa ularning kənglidiki oylarnı kərüp yetip, kiqik bir balini elip yenıda turəquzup,

48 ularəq:

— Kim mening namımda bu kiqik balini qəbul kılsa, meni qəbul kıləan bolıdu wə kim meni qəbul kılsa, meni əwətküğını qəbul kıləan bolıdu. Aranglarda əzini əng təwən tutqını bolsa uluoq bolıdu, — dedi. ■

Qarxi turmaslıqning əzi qollıoqanlıktur

Mar. 9:38-40

49 Yuhanna jawabən uningəq:

— Ustaz, sening naming bilən jinlarnı həydəwatqan birsini kərdük. Lekin u biz bilən birgə sanga əgəxmigənlıki tüşəyldin, uni tostuk, — dedi. ■

50 Lekin Əysa uningəq: — Uni tosmanglar. Qünki kim silərgə qarxi turmısa silərnı qollıoqanlardındur, — dedi. ■

Əysanı qarxi almıoqan yeza

□ 9:39 «mana, uni daim bir roh tutuwelip, u oziqila warkirap-jarkirap ketidioqan bolup kaldı» — «roh» xübhısızkı yaman roh, jinni kərsitidu. □ 9:42 «jin uni yikıtıp,...» — yaqi «jin uni yirtip...». ■ 9:44 Mat. 17:22; Mar. 9:31. □ 9:45 «Buning mənisı ular qüxinip yətmisun üqün ularđın yoxuruloqanıdı» — kim təripidin yoxuruloqanlıkı eytilmaydu. Xəytan təripidinmu, yaqi Huda təripidinmu? Yaqi pəkət öz gallıki təripidinmu? Bizningə Xəytan bu ixni kıləuqı idi; qünki Məşih əzining pütün dunya üqün əlöp pıda boluxını muhlislarning qüxinixini halaytti (44-ayəttə). ■ 9:45 Luka 2:50; 18:34. ■ 9:46 Mat. 18:1; Mar. 9:33; Luka 22:24.

■ 9:48 Mat. 18:5; 23:11; Mar. 9:37; Luka 10:16; 14:11; 18:14; Yh. 13:20. ■ 9:49 Mar. 9:38.

■ 9:50 Mat. 12:30; Luka 11:23.

51 Wə xundak boldiki, uning asmanoqa elip ketilidioqan künlirining toxuxioqa az qaloqanda, u ket'iylik bilan yuzini Yerusalemoqa berixka qaratti. □ ■

52 *Xuning uqun* u aldin elqilorni ewatti. Ular yoloqa qikip, uning kelixiga tayyarlik kilix uqun Samariya elkisidiki bir yezioga kirdi.

53 Birak u yuzini Yerusalemoqa karatqanliki tupoylidin yezidikilar Oysani qobul kilmidi. □ ■

54 Uning muhlislrudin Yakup bilan Yuhanna bu ixni korup:

— I Rab, ularni koydurup yokitix uqun Iliyas poyotambardak asmandin ot yoxixini qikriximizni halamsen? — dedi. □

55 Lekin u burulup ularni ayiblap: «Silor kandak rohtin bololanliqinglarni bilmaydikansilar» — dedi. □

56 Andin ular baxka bir yezioga otup ketti. ■

Qysaqa agixixning badili

Mat. 8:19-22

57 Wə xundak boldiki, ular yolda ketiwatqanda, birsi uningoga:

— I Rab, sen koyergə barma, men sanga agixip mangimen, — dedi. ■

58 Oysa uningoga:

— Tulkilarning engkurliri, asmandiki kuxlarning uwiliri bar. Birak Insan'otqlining bexini koyoyudak yerimu yok, — dedi.

59 U yone baxka birsigə:

— Manga agaxkin! — dedi.

Lekin u:

— Rab, awal berip atamni yarlikke koyoyli ijazet bergaysen, — dedi. □ ■

60 Lekin Oysa uningoga — Oluqlar oz oluklrini komsun! Birak sen bolsang, berip Hudaning padixahlikini jakarliqin, — dedi. □ ■

61 Yone birsi:

□ 9:51 «Wə xundak boldiki, uning asmanoqa elip ketilidioqan künlirining toxuxioqa az qaloqanda, u ket'iylik bilan yuzini Yerusalemoqa berixka qaratti» — bu ayette Masih Oysaning «Yerusalemoqa baridioqan sapor»i baxlinidu; saporning «ahirki nuqta»si balkim 19:48de tepilidu. ■ 9:51 Mar. 16:19; Ros. 1:2; 1Tim. 3:16. □ 9:53 «Birak u yuzini Yerusalemoqa karatqanliki tupoylidin yezidikilar Oysani qobul kilmidi» — Samariyaliklar adatte adamlarning Yerusalemoqa berip xu yerdə ibadət kilixini eq keratti; qunki ular: «Bizning Samariyamizdə həkikiy ibadethana bardur» — daytti. ■ 9:53 Yh. 4:9. □ 9:54 «I Rab, ularni koydurup yokitix uqun Iliyas poyotambardak asmandin ot yoxixini qikriximizni halamsen?» — bəzi kona kequrmilərdə: «Iliyas poyotambardak» degən sezlər tepilmaydu.

□ 9:55 «Lekin u burulup ularni ayiblap: «Silor kandak rohtin bololanliqinglarni bilmaydikansilar» — dedi» — bəzi kona kequrmilərdə pəket «Lekin u burulup ularni ayibildi» deyilidu. ■ 9:56 Yh. 3:17; 12:47. ■ 9:57 Mat. 8:19. □ 9:59 «Rab, awal berip atamni yarlikke koyoyli ijazet bergaysen» — bu adəmnin sezide uq imkaniyət bar: (1) uning atisi elgənidi, birak tehi yarlikke koyulmioqan; bizningə bu xərktə mumkin əməs, adəm elgəndə dərhal dəpnə kilix kerək; (2) xu dəwrdə Yəhudiyədə turoqanlar arisida, elgüqilərnə elüp bir yildin keyin, yone bir dəpnə murasimini etküzidioqan erp-adət bar idi (Uyoqur həkiki arisidiki «yillik nəzir»dək). Bu kixi tehi bu murasimni etküzmigən; (3) uning atisi tirik. Undaqta mənisə «atam elüp uni yarlikke koyoyuqə kütp, andin sanga agixayqu!» degəndək. ■ 9:59 Mat. 8:21.

□ 9:60 «Oluqlar oz oluklrini komsun! Birak sen bolsang, berip Hudaning padixahlikini jakarliqin» — yukirikə izahatni korung. Məyli bu kixi atisining «yillik dəpnə»sini etküzməkqi bolsun yaki atisi tehi tirik bolsun, Rəbning bu jawabida «Bu sening ixing əməs; sen ezüing «rohıy tirik» adəm bolsangla deginimdək kil, rohıy hayatni yatküzidioqan Hudaning padixahlikini jakarla; sen eytkən bu ix «rohıy elganlər»ning ixi, halas» degən iqki mənə enik korünidu. ■ 9:60 Mat. 8:22.

— Əy Rəb, mən sanga əgiximən, lakin awwal öyümgə berip, öydikilirim bilən hoxlıxımınğa ijasət bərgəysən, — dedi.

62 — Kim qolida qoxning tutquqini tutup turup kəynigə qarisa, u Hudaning padixahlıqına layik əməstur, — dedi. □ ■

10

Əysaning yətmix muhlisini əwətixi

¹ Bu ixlardin keyin, Rəb muhlislardin yənə yətmixini təyinləp, əzi barmaqçı boləjan barlık xəhər-yezilarəja ikki-ikkidin əzidin burun əwətti. □

² U ularəja mundak tapilidi:

— Yiojilidiəjan həsul dərwəkə kəp, lakin həsulni yiojkuqi ixləmçilər az ikən. Xungə həsul İgisidin kəprək ixləmçilərnə Əz həsulungni yiojixka əwətkəysən, dəp tilənglar. □ ■

³ Menginglar! Mən qozilarni bərilərnəng arisiəja əwətkəndək silərnə əwətimən. ■

⁴ Həmyan, hurjun wə kəxlər almanglar; yolda kixilər bilən salamlixixka tohtimanglar. □ ■

⁵ Kaysi öygə kirsənglar, aldi bilən: «Muxu öydikilərgə aramlik boləjay!» dənglar. ■

⁶ U öyde «aramlik igisi» bolsa, tiləng aramliqinglar xu öygə qonidu; əgər bolmisa, u aramlik əzünqlərəja yanidu. □

⁷ Andin qüxkən öyde turup yətkəlmənglər, xu öydikilərnəng bərginini yəp-iqinglar, qünki ixləmçi öz ix həkkinə elixka həkliktur. U öydin bu

□ 9:62 «Kim qolida qoxning tutquqini tutup turup kəynigə qarisa, u Hudaning padixahlıqına layik əməstur» — adəm qox həydidəndə, kəynigə qarisa tüz həydiyəlməydu.

■ 9:62 Pənd. 26:11; Fil. 3:14; İbr. 6:5; 2Pet. 2:20. □ 10:1 «əzi barmaqçı boləjan barlık xəhər-yezilarəja ikki-ikkidin əzidin burun əwətti» — «əzidin burun» grek tilida «uning yuzidin burun». Bəzi kona kəqürmilərdə «yətmix ikkisi» deyilidu. 99□ kəqürmilərdə «yətmix» deyilidu. Bu san Təwrattiki birnəqqə «hasiyətlik sanlar»əja mas kelidu; məsilən, İsrailning 12 kəbilisi bar idi wə 70 aqşakalı bar idi («Qəl. 11:11ni kəring). Əstayidil oqurmənlər Təwrattiki baxka yərlərdin muxu «12+70» dəgən ikki sanning billə kəlginini kəridu. □ 10:2 «Yiojilidiəjan həsul dərwəkə kəp, lakin həsulni yiojkuqi ixləmçilər az ikən» — «həsul» muxu yərdə Hudaning padixahlıqini qəbul kəlixka təyyar turidiəjan kixilərnə bildüridu, əlwəttə. Muxundak adəmlər «ormiçilər»əja, yəni əzlrigə hux həwərnə yətküzgüqilərgə mohtajdur. «həsulning igisi» — Huda, əlwəttə. ■ 10:2 Mat. 9:37; Yh. 4:35; 2Tes. 3:1. ■ 10:3 Mat. 10:16. □ 10:4 «hurjun» — yaki «tiləmçining haltisi». «yolda kixilər bilən salamlixixka tohtimanglar» — axu dəwərdiki Yəhudiylər arisida salamlixixka adəttə uzun waqit kəttəti. ■ 10:4 2Pad. 4:29; Mat. 10:9; Mar. 6:8; Luğa 9:3; 22:35. ■ 10:5 Mat. 10:12; Mar. 6:10. □ 10:6 «U öyde «aramlik igisi» bolsa...» — «aramlik igisi» grek tilida «aramliqning oşli» deyilidu. Undak adəmlər, xühhisizki, amanlikpərwər bolup, Hudadin kelidiəjan amanlikni səyidu, xundakla hux həwərnə qarxi alidu.

öyge yetkilip yürmänglar. □ ■

8 Silər qaysi xəhərgə kirsənglar, ular silərni qobul qılsa, ular aldinglaroğa nemə qoysa xuni yənglar.

9 U yərdiki kesəllərni sakaytıp, ularoğa: «Hudaning padixahlığı silərgə yekınlaxtı!» dənglar. □

10 Biraq silər qaysi xəhərgə kirsənglar, ular silərni qobul qılmisa, ularning rəstə-koqılirioğa qıqıp kəpçiliklə: ■

11 «Silərgə aqağ bolsun üçün hətta xəhiringlarning ayioğimizoğa qapılaxқан topisinimu kəkıp quxürüwetimiz! Həlbuki, xuni bilip qoyunqlarki, Hudaning padixahlığı silərgə *rasttınla* yekınlaxtı!» — dənglar. □ ■

12 Mən silərgə eytip qoyayki, xu küni hətta Sodom xəhıridikilərnıng kəridioğini bu xəhərdikilərnıngkidin yenik bolidu. □

Əysani rət qılğanlar

Mat. 11:20-24

13 Halinglaroğa way, əy qorazinliklar! Halinglaroğa way, əy Bəyt-Saidalıklar! Qünki silərdə kərsitilgen möjizilər Tur wə Zidon xəhərliridə kərsitilgen bolsa, u yərlərdikilər heli burunla bəzge yəginip, külgə milinip towa qılğan bolatti. □

14 Qiyamət künidə Tur wə Zidondikilərnıng kəridioğini silərnıngkidin yenik bolidu.

□ **10:7 «Andin quxkən öyde turup yetkəlmənglər»** — demək, u əydin bu öyge yetkilip yürmənglar. «**ixləmqi öz ix həkkinı elixka həkklıtur**» — demək, hux həwərgə erixip, rəhıy payda kərgen angliouqılarning hux həwərqılərgə jismaniy jəhəttin yardım berixi tēgixlik ixtur. «**U əydin bu öyge yetkilip yürmənglar**» — bu əmrde qong danalix bar. İkki səwəbtin eytilən boluxı mumkin: — (1) kona zamanlarda kəp diniy wəz eytquqılar əymu-əy yəqlap pul tiləytti; ləkin Əysaning muhlisli ri həq tiləmçilik qılmaslık kerək; (2) ular əymu-əy kəqüp yürsə, həlkə bir-birigə qarap hərtürlük həsət-guman payda boluxımu mumkin — «Nemixka ular **bizning** öyde qonmaydu?» yaki «Nemixka ular bizning əydin kəqüp ketidu?» dēgəndək. ■ **10:7** Law. 19:13; Qan. 24:14; 25:4; Mat. 10:10; 1Kor. 9:4,14; 10:27; 1Tim. 5:18. □

□ **10:9 «Hudaning padixahlığı silərgə yekınlaxtı!»** — muxu səz grek tilida yənə «Hudaning padixahlığı üstünglaroğa qüxti!» dēgən mənini bildüridu. 11-ayətni wə 11:20nımu kərnıng. ■ **10:10** Mat. 10:14; Mar. 6:11; Luğa 9:5. □

□ **10:11 «Silərgə aqağ bolsun üçün hətta xəhiringlarning ayioğimizoğa qapılaxқан topisinimu kəkıp quxürüwetimiz!»** — «ayaədikı topini kəkıp quxürüwetix» — muxu ixarət «bizning silər bilən munasiwetimiz yəq», dēgənni bildürüp, Hudaning səzini rət qılğanlaroğa qattik aqağlıandurux idi. «**Hudaning padixahlığı silərgə rasttınla yekınlaxtı!**» — 9-ayəttiki izahəttə eytiləndək, bu səzlər grek tilida yənə «Hudaning padixahlığı üstünglaroğa qüxti!» dēgən mənini bildürüxi mumkin, wə bəlkim muxu yərdə dəl xu mənididur. ■ **10:11** Ros. 13:51; 18:6. □

□ **10:12 «Xu küni hətta Sodom xəhıridikilərnıng kəridioğini bu xəhərdikilərnıngkidin yenik bolidu»** — baxka əlahidə wəhıt kərsitilmisə, «xu küni» Muqəddəs Kitabta hərdəim qiyamət künini, yəni Məsihnıng qaytıp kəlidoğan künini kərsitidu. «**Sodom xəhıri**» — İbrahım pəyğəmbər zamanidiki xəhər bolup, bu xəhərlərnıng adəmliri ohxax jinsliklar zinahorlukioğa (bəqqiwazlıkka) qattik berilip gunahka patqanlıqtin, Huda bu xəhərlərnı adəmliri bilən koxup ot quxürüp yəkatқан. □

□ **10:13 «Tur wə Zidon xəhərliri»** — Tur wə Zidon əsli butpərgəs yat əllərnıng xəhərliri idi. Məsılən, «Əz.» 26-29-babni kərnıng. «**u yərlərdikilər heli burunla bəzge yəginip, külgə milinip towa qılğan bolatti**» — «bəzge yəginip, külgə milinix» kona zamanlarda qattik puxayman qilix, gunahlaroğa towa qilixning bir ipadisı idi.

15 Əy ərəkə kətürülgən Kəpərnaşumluklar! Silər təhtisaraşa qüxürülsilər! □

16 *U muhlisliroşa yənə:*

— Kimdəkim siləni tingxisa, menimu tingxişan bolidu; kimdəkim siləni qətkə kəkşa, menimu qətkə kəkşan bolidu; kim meni qətkə kəkşan bolsa, meni əwətküqinimu qətkə kəkşan bolidu, — dedi. ■

Yətmix muhlisning qayıp kelixi

17 Yətmix muhlis huxal-huramlıq iqidə qayıp kelip:

— İ Rəb! Həttə jinlarmu sening bilən bizgə boysunidikən! — dəp məlum kildi. □

18 *U ularşa:*

— Mən Xəytanning asmandin qakmaqtək qüxüp kətkənlikini kərgənmən. □ ■

19 Mana, mən silərgə yilan-qayanlarni dəssəp yanjixka wə düxmənning bərlük küq-қudritini besip taxlakşa hokuk bərdim. Həqqaşan həqkandaş nərsə silərgə zərər yətküzəlməydu. □ ■

20 Ləkin silər roşlarning silərgə boysunışanliki tüşəylidin xadlanmanglar, bəliki namlarning ərxlərdə pütülgənliki tüşəylidin xadlininglar, — dedi. ■

Əysaning huxallığı

Mat. 11:25-27; 13:16-17

21 Xu wəqıtta, Əysa roşta huxallinip mundaş dedi:

«Asman-zemin İgisi İ Ata! Sən bu həkikətləni danixmən wə əkilliklərdin yoxurup, səbiy balıləroşa axkarlışanlişing üğün seni mədhüyləymən! Bərhək, İ Ata, nəziringdə bundaş kiliş rawa idi. □ ■

22 Həmmə mangu Atamdin təkdım kiliş; Oşulning kimlikini Atidin baxka həqkim bilməydu, wə Atiningmu kimlikini Oşul wə Oşul axkarlıxni layik kərgən kixilərdin baxka həqkim bilməydu». ■

23 Andin u muhlisliroşa burulup, ularşa astişına:

Silər kəruwatқан ixlarni kərgən kəzlər nəkədər bəhtliktur! □ ■

□ **10:15 «Əy ərəkə kətürülgən Kəpərnaşumluklar!»** — baxka birhil tərjimisi: «Əy silər Kəpərnaşumluklar! Asmanşa qikmaqimidinglar?». Ləkin bizningə «asmanşa kətürülgən» degini toşra bolup, bu sez Əysa ularning arisida bolışanliştin ularşa kərsitilgen zor imtiyaz-iltipatni kərsitidu. ■ **10:16** Mat. 10:40; Mar. 9:37; Yh. 13:20. □ **10:17 «Həttə jinlarmu sening namlı bilən bizgə boysunidikən!»** — ular adəmləni azad kiliş qaplaşқан jinlarni həydigan.

□ **10:18 «Mən Xəytanning asmandin qakmaqtək qüxüp kətkənlikini kərgənmən»** — grek tilida «Mən Xəytanning asmandin qakmaqtək qüxüp kətkənlikini kəruwatattım» — yətmix muhlis wəzipisini orundişanda Əysa ularning jin-xəytanlarning üstidin bolışan oşlibisini kəruwatatti. ■ **10:18** Wəh. 12:8, 9. □ **10:19 «mən silərgə yilan-qayanlarni dəssəp yanjixka wə düxmənning bərlük küq-қudritini besip taxlakşa hokuk bərdim»** — muxu ayəttə «yilan-qayanlar» bəlkim Xəytanning küqliri, yəni jin-alwastilarni kərsitidu; «düxmən» bolsa Xəytanning əzini kərsitidu. ■ **10:19** Mar. 16:18; Ros. 28:5. ■ **10:20** Mis. 32:32; Yəx. 4:3; Dan. 12:1; Fil. 4:3. □ **10:21 «Xu wəqıtta, Əysa roşta huxallinip mundaş dedi...»** — «roşta huxallinip...» bəlkim öz roşida huxallandi. Bəzi alimlar «roşta»ni «Muşəddəs Roşta» dəp qüxinidu. ■ **10:21** Ayup 5:12; Yəx. 29:14; Mat. 11:25; 1Kor. 1:19; 2:7, 8; 2Kor. 3:14. ■ **10:22** Zəb. 8:5-6; Yh. 1:18; 3:35; 6:44, 45; 17:2; 1Kor. 15:27; Fil. 2:10; İbr. 2:8. □ **10:23 «Silər kəruwatқан ixlarni kərgən kəzlər nəkədər bəhtliktur!»** — yaki «Silər kəruwatқан ixlarni kərgən kəzlər nəkədər mubarəktur». «mubarək» əslidə «Huda təripidin bərikətləngəy» degən mənəidə. ■ **10:23** Mat. 13:16.

24 Qünki mən silərgə xuni eytip qoyayki, nuroqun pəyوەmbərlər wə padixahlar silər kərgən ixlarni kəruxkə intizar bolqini bilən ularni kərmigən; wə silər anglawatqan ixlarni anglaxkə intizar bolqini bilən, ularni anglap baqmioqan, — dedi.■

Məhriban Samariyalik tooqrisidiki təmsil

25 Wə mana, Təwrat ustazliridin biri ornidin turup Əysani sinimakqi bolup:

— Ustaz, mənggülik həyatka waris bolmaq üçün nemə ixni kilixim kerək? — dəp soridi.□

26 U jawabən: — Təwrat qanunida nemə pütülgən? Buningoqa özüng kəndək qaraysən? — dedi.□

27 Həliki kixi jawabən:

— «Pərwərdigar Hudayingni pütün kəlbing, pütün jening, pütün küqüng wə pütün zehning bilən səygin»; wə «Qoxnangni özüngni səyğəndək səy» — dedi.□ ■

28 Əysa uningoqa: — Tooqra jawab bərding. Mana xundək kilsang həyat bolisən, — dedi.□

29 Ləkin özini həkkanıy dəp ispatlimakqi bolup, Əysadin yənə sorap:

— Əmdi «Mening qoxnam» kimdur? — dedi.□

30 Əysa jawabən mundək dedi:

— Bir adəm Yerusalemdin Yeriho xəhirigə qüxüwetip, yolda qarəqilarning kolioqa qüxüp qaqtu. Qarəqilar uning kiyim-keqəklirini saldurüwelip, uni yarilandurup, qala əlük həlda taxlap ketiptu.

31 Wə xundək boldiki, məlum bir kaşın xu yoldin qüxüwetip, həliki adəmni kərüp, yolning u qeti bilən mengip ətöp ketiptu. □

32 Xuningdək bir Lawiylik rohaniy bu yərgə kəlgəndə, yenioqa kelip qarap qoyup, yolning u qeti bilən mengip ətöp ketiptu. □

■ **10:24** 1Pet. 1:10. □ **10:25** «Ustaz, mənggülik həyatka waris bolmaq üçün nemə ixni kilixim kerək?» — grek tilida «nemə ixni kilixim kerək?» degən söz məlum bir ixni birlə ketim kilixni bildüridu. □ **10:26** «buningoqa özüng kəndək qaraysən?» — grek tilida «buni kəndək oquysən?». □ **10:27** «Pərwərdigar Hudayingni pütün kəlbing, pütün jening, pütün küqüng wə pütün zehning bilən səygin»; wə «Qoxnangni özüngni səyğəndək səy» — «Qan.» 6:5 wə «Law.» 19:18. ■ **10:27** Law. 19:18; Qan. 6:5; 10:12; 30:6; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Yaş. 2:8. □ **10:28** «Tooqra jawab bərding. Mana xundək kilsang həyat bolisən» — «Hudani səyüx» üçün Uni tonux kerək; uni tonux üçün Oqlı bilən munasiwəttə bolux kerək (22-ayətni kərüng). □ **10:29** «Ləkin özini həkkanıy dəp ispatlimakqi bolup,...» — yaki «Ləkin öziningə soal sorixining yolluq ikənlikini bildürüg üçün...». «Əmdi «Mening qoxnam» kimdur?» — Yəhüdiy elimilər wə ustazlaroqa nisbətən «bizning qoxnilirimiz» pəqət «Yəhüdiy kərindaxlirimiz» dəp hesablux kerək idi. Yəhüdiy əməslər wə Samariyaliklər hərgiz «qoxna» hesablanmaytti. □ **10:31** «məlum bir kaşın xu yoldin qüxüwetip, həliki adəmni kərüp, yolning u qeti bilən mengip ətöp ketiptu» — muxu kaşın Yəhüdiy boluxi kerək, əlwəttə. Əgər həliki adəm əlgən bolsa, undəktə kaşın uningoqa təgsə, «napak hesablinip» mükəddəs ibadəthanida ixləxkə waqitlik nalayiq bolatti. Biraş u «(yukiridin) qüxiwatidu» — demək, ibadəthanidin baxka yərgə ketiwatqanidi. Xuning bilən uning: «Muxu əlgəndək adəmgə təgsəm bolmaydu» degən başanini kilixi tehimu orunsiz idi. Qünki u «napak» bolup qalsə, ibadəthanioqa kirix kerək boloqan waqitqicə allikaşan «paşlinip bolatti». □ **10:32** «bir Lawiylik rohaniy» — Lawiyler mükəddəs ibadəthanida kaşınlaroqa yərdəmqi bolatti wə baxka rohiy ixlər, jümlidin təlim berix bilən xuşullinatti. Əgər həliki kixi əlgən bolsa, umu «əlgən adəm»gə təgsəm «napak bolimən», degənni başanə kılalaytti.

³³ Lekin səpərdə bolqan bir Samariyəlik həliki adəmnıng yenioqa kəlgəndə, uni kərüpla iq aqrıptu □

³⁴ wə aldioqa berip, jarahtlırığə may wə xarab kuyup, tengip koyuqtu. Andin uni öz ulioqıka mindürüp, bir sarayoa elip berip, u yərdə həlidin həwər aptu.

³⁵ Ətisi yoloqa qıkkanda, ikki kümüx dinarnı elip saraywəngə berip: «Uningoa qarap koyung, bununıdin artuq qıkim bolsa, kaytiximda sizgə tələymən» dəptu. □

³⁶ Əmdi Əysa həliki ustazdin:

— Seningqə, bu üq adəm iqidə kaysisi qarəqçılarnıng qolioqa qüxkən həliki kixigə həkikiy koxna bolqan? — dəp soridi. □

³⁷ — Uningoa mehribanlıq kərsətkən kixi, — dəp jawab bərdi u.

Əysa uningoa: — Undəq bolsa, sən həm berip xuningoa ohxax kılqın, — dedi.

Əysanın Marta wə Məryəmdə mehman boluxi

³⁸ Wə xundəq boldiki, u *muhlisli bilən billə* yolda ketiwetip, məlum bir yezioqa kirdi. U yərdə Marta isimlik bir ayal uni əyigə qakirip mehman kildi. □

³⁹ Martanıng Məryəm isimlik bir singlisi bar idi. U Əysanın ayioqi aldida olturup, uning səz-kalamini tingxiwatatti.

⁴⁰ Əmdi mehmanlarnı kütüx ixlirining kəplükidin kəngli bəlünüp kətkən Marta Əysanın aldioqa kelip:

— I Rəb, singlimning menı mehman kütikli yalouz taxlap koyoqiniyoqa karing bolmamdu? Uni manga yərdəmlixixkə buyruoqin! — dedi.

⁴¹ Lekin Əysa uningoa jawabən:

— Əy Marta, Marta, sən kəp ixlarning oqemini yəp awarə bolup yürəwətsən. □

⁴² Birəq birlə ix zərürdur; wə Məryəm xuningdin əzigə nesiwə bolidioqan yaxhi ülxni tallidi; bu hərgiz uningdin tartiwelinmaydu — dedi. □

11

Dua kılıx toqrisidiki təlim

Mat. 6:9-15

¹ Əmdi xundəq boldiki, u bir yərdə dua kiliwatatti; dua ayaqlaxkanda, muhlisliridin biri uningdin:

□ **10:33 «bir Samariyəlik...»** — «Samarıyəliklər» Yəhudiylar əq kərgən, «kapir» dəp həsablıoqan həlk idi. □ **10:35 «dinar»** — grek tilida «denarius» — İkki dinar bir ixqıning ikki künlük həkığıgə yekın. □ **10:36 «Seningqə, bu üq adəm iqidə kaysisi qarəqçılarnıng qolioqa qüxkən həliki kixigə həkikiy koxna bolqan?»** — muxu təmsil boyiqə muhım soal «koxnam kim?» əməs, bəlki «mən deqən kim?». Məsihning təmsli boyiqə, mening yenimda turoqan hərəkəndəq kixigə (kaysi milləttin boluxidın kət'ıynəzər) «koxna bolux»umoqa toqra kelidu. Demək, «Mən baxkıləroqa həkikiy koxnimən?». □ **10:38 «u muhlisli bilən billə yolda ketiwetip...»** — grek tilida «ular yolda ketiwetip...». □ **10:41 «Marta, Marta,...»** — Mukəddəs Kitabta, birsining bir adəmning ismini yaki bir jayning namini təkrrar ikki kətim qakirixi uningoa bolqan qongqur mehır-muhəbbitini ipadiləp, uning əzigə əziz ikənlikini kərsitidu. □ **10:42 «birəq birlə ix zərürdur»** — bu nemə ix? Məsihning bu intayın muhım bayanı toqrisida «koxumqə səz»imizda əzraq tohtilimiz.

— I Rəb, Yəhya öz muhlisliroja oğatkinidək, sənmu bizgə dua qılıxni oğatsəng, — dedi.

² U ularoja mundaq dedi:

— Dua qiləjininglarda, mundaq dənglar:

«I Ata,

Sening naming mukəddəs dəp uluəlanəy.

Sening padixahliking kəlgəy.

³ Hər künlük nenimizni bizgə hərəküni bərgəysən.

⁴ Bizgə kərzdar boləjan hərkimni kəqürginimizdək, Sənmu gunahlırimizni kəqürgəysən.

Bizni azduruluxlarəja uqratkuzmioəysən».[□]

⁵ U səzini *dawam kilip* ularəja mundaq dedi:

— Siləring iqinglardin biringlarning bir dosti bolup, yerim keqidə uning kəxiəja berip: Əy dostum, mangu üq nan ətnə bərgin;

⁶ qünki mangu səpərdin bir dostum kəldi wə uning aldioja kəyoəudək bir nərsəm kəlməptu, desə,

⁷ u əyining iqidə turup: «Meni awarə kilmioəin, ixik taqaklik, balilar orunda yenimda yatidu. Sangu elip berixkə kəpalməymən», deyixi mumkin.[□]

⁸ Silərgə xuni eytimənkə, gərgə u uning dosti bolux süpiti bilən berixkə ornidin turmisimu, uning hijil bolmay kayta-kayta yalwuruxi bilən u qokum ornidin turup, kəngə lazim bolsa uningəja beridu.[□]

⁹ Xuning üqün mən silərgə eytayki, tilənglar, silərgə ata kəlinidu; izdənglar, tapisilər. Ixikni qəkinglar, eqilidu. ■

¹⁰ Qünki hər bir tiligüqi tiliginigə erixidu; izdigüqi izdiginini tapidu; ixikni qəkküqilərgə ixik eqilidu.

¹¹ Aranglarda ata boləjuqilar öz oəli nan tələp kilsa, uningəja tax beridioəanlar barmu?! Yəki belik tələp kilsa, yilan beridioəanlar barmu? ■

¹² Tuhum tələp kilsa, qayan beridioəanlar barmu?

¹³ Əmdi silər rəzil turup öz pərzəntliringlarəja yaxxi iltipatlarni berixni bilgən yərdə, ərxiki Ata Əzidin tiligənlərgə Mukəddəs Rohni tehimu ata kilməsmu?

Əyja «Bəəlzəbul», yəni Xəytandin küqlüktur

Mat. 12:22-30; Mar. 3:20-27

¹⁴ Əmdi u bir kixidin «adəmnə gaqa qiləjuqi» jinni həydiyətkəndə, xundak boldiki, jin uningdin qikkənda, gaqa zuwanəja kəldi. Halayik buningəja intayin həyran boluxti. [□] ■

[□] **11:4 «bizgə kərzdar boləjan hərkimni kəqürginimizdək...»** — bu ayəttiki «kərz» qokum gunahlarıni əz iqigə alidu; ayətning ikkinqi kismini kəring. [□] **11:7 «balilar orunda yenimda yatidu»** — yəki «balilirim həmmimiz yetip kəldük». [□] **11:8 «uning hijil bolmay kayta-kayta yalwuruxi bilən...»** — «hijil bolmay kayta-kayta yalwuruxi» grek tilida birlə səz bilən ipadilininidu.

■ **11:9** Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Yə. 14:13; 15:7; 16:24; Yə. 1:5, 6; 1Yuhə. 3:22; 5:14. ■ **11:11** Mat. 7:9. [□] **11:14 «jin uningdin qikkənda, gaqa zuwanəja kəldi. Halayik buningəja intayin həyran boluxti»** — ularning həyran boluxining bir səwəbi, Yəhudiy əlimilarning pikriqə, jinni həydəx üqün uning ismini jindin sorax kərk. Jin qaplxəkan adəmnəning əozji arklilik ismini eytsa, andin xu ismini ixlitip jinni həydigili bolatti. Əmdi jin adəmnə gaqa qilip kəyoəan bolsa, jinning ismini bilix, xundakla uni həydəx mumkin əməs idi. ■ **11:14** Mat. 9:32; 12:22.

15 **Birak ulardin bəziliri: «U jinlarni jinlarning əmiri boləjan Bəəlzəbuləja tayinip həydiwetidu» — dedi.** □ ■

16 Wə baxka bəzilər uni sinax məksitidə uningdin bizgə asmandin bir məjizilik alamət kərsətsəng, dəp tələp kıləjili turdi. □

17 **Lekin u ularning nemə oylawatkanlikini bilip ularəja mundaq dedi: — Əz iqidin bəlünüp əzara soxuxkan hərəkəndə padixahlik wəyran bolidu; wə hərəkəndə ailə əz iqidin bəlünüp əzara soxuxsa zawallıqqa yüz tutidu.** ■

18 Xuningəja ohxax, əgər Xəytan əz-əzigə qarxi qıkkən bolsa, undaқта, uning padixahlikə kəndəkmə put tirəp turalisun? Qunki silər meni, «Jinlarni Bəəlzəbuləja tayinip həydəydikən» dəysilər.

19 Əgər mən jinlarni Bəəlzibuləja tayinip kəşlisam, silərninğ pərzəntlirinqlar kimgə tayinip jinlarni kəşləydu?! Xunga ular silər toşruluk həkəm qıqarsun! □

20 **Lekin mən Hudaning barmikə bilən jinlarni kəşlisam, undaқта Hudaning padixahlikə üstinglarəja qüxüp namayan boləjan bolidu.** □

21 **Toluk kəralanəjan küqtünggür əz əyini kəşləp turəjana, uning mal-mülki aman kalidu;**

22 **Lekin uningdin küqtünggür biri uning üstigə hujum kılıp uni yəngsə, uning tayanəjan kəralirini tartivalidu wə mal-mülüklerini olja kılıp əzidikilərgə təksim kılıp beridu.** □

23 **Mən tərəptə turmıəjanlar mənə qarxi turəjuqıdu. Mən tərəpkə adəmlərini yiqiməjuqılar bolsa tozutuwətküqıdu.**

24 **Napak roh birawning tenidin qıqiriwetilixi bilən, u kuroqak jaylarni qərgiləp yürüp birər aramgahni izdəydu; birak tapalmıəjandin keyin, «mən qıkkən məkəniməja kəytay!» dəydu.** □ ■

25 **Xuning bilən kəytip kelip, xu məkənininğ pakiz tazilanəjanlikini wə rətləngənlikini baykaydu-də,**

26 **bərip əzidinmu bəttər yəttə rohni baxlap kelidu; ular kirip billə turidu. Buning bilən həlikə adəmning keyinki həli burunkidinmu təhimu yaman**

□ **11:15 «u jinlarni jinlarning əmiri boləjan Bəəlzəbuləja tayinip həydiwetidu» — «Bəəlzibul» (yaki, «Bəəlzibub») jinlarning padixahə Xəytanni kərsitidu.** ■ **11:15** Mat. 9:34; 12:24; Mar. 3:22. □ **11:16 «bizgə asmandin bir məjizilik alamət kərsətsəng...»**

— ular tələp kıləjan «məjizilik alamət» əysəninğ həkikijiy Məsih ikənlikini ispatləydiəjan bir kəramətni kərsitidu, əlwəttə. ■ **11:17** Mat. 12:25; Mar. 3:24. □ **11:19 «Əgər mən jinlarni Bəəlzibuləja tayinip kəşlisam, silərninğ pərzəntlirinqlar kimgə tayinip jinlarni kəşləydu?! Xunga ular silər toşruluk həkəm qıqarsun!»** — bu səzninğ ikki xərhi bər:

— (1) «silərninğ pərzəntlirinqlar» — Bu Pərisiyələrninğ əz talip-əgəkküqilirini kərsitidu. Əməliyəttə bolsa Pərisiyələr wə əgəkküqiliri jinlarni həq həydiyəlməytti. Undaқта Xəytanning padixahlikəja həkikijiy hujum kıləjuqılar əysə wə muritirimu, yaki pərisiyələrmu? Pərisiyələrninğ Hudaning əməs, bəlkə Xəytanning təripidə turəjanlikə əz əgəkküqilirininğ jinni həydəxkə küqsiz boləjanlikəja ispat bərətti.

(2) «silərninğ pərzəntlirinqlar» — Bu əysəninğ əgəkküqilirini (İsrailərninğ oşullirini) kərsitidu. Pəkət əysəla əməs, ularmu jinlarni həydiyəlyəydiəjan boləjan; xunga ularmu əysəninğ Hudaning küqi bilən jin-xəytənləri bir tərəp kılıwatkanlikəja ispat bərətti.

Bizninğə (1)-kəzqarax toşra. «koxumqə səz-wimzinimu kərninğ. □ **11:20 «mən Hudaning barmikə bilən jinlarni kəşlisam...»** — «Hudaning barmikə» Uning küq-qüdritinə kərsitidu, əlwəttə; ləkin jinlarni bir tərəp kılıx üqün Huda pütkül belikini əməs, pəkət «barmikə»ni əzrak midirliitip kəysilə kupəyə. □ **11:22 «Toluk kəralanəjan küqtünggür əz əyini kəşləp turəjana, uning mal-mülki aman kalidu...»** — (10-ayət) bu təmsildiki «küqtünggür adəm» Xəytanni kərsitidu, əlwəttə. «Uningdin küqtünggür biri», yəni uning əyini buləng-tələng kıləjuqı əysədin baxka həqkim bolməydu. □ **11:24 «napak roh»** — jinni kərsitidu. ■ **11:24** Mat. 12:43.

bolidu. □ ■

Həqiqiy bəht

27 Wə xundak boldiki, u bu gəplərni kiliwatqanda, kəpçilik arisida bir ayal awazini kətürüp:

— Seni kətürgən kərsak wə emitkən əmqək bəhtliktur! — dedi.

28 Birak u jawabən: — Bəlki Hudaning səzini anglap, Uningoşa itaət kiliديوانلار bəhtliktur! — dedi. ■

Karamət kərsitix təlipi

Mat. 12:38-42; Mar. 8:12

29 Xu qaşda, top-tap adəmlər uning ətrafişə olaxqanda, u mundak səzləxkə baxlidi:

— Bu dəwr dərwəkə rəzil bir dəwrdir; u məjizilik bir alamətning kərsitilixni istəp yüridu. Birak buningəşə «Yunus pəyoşəmbərdə kərilgən məjizilik alamət»tin baxqə həqkandak ikkinçi bir alamət kərsitilməydu. □ ■

30 Qünki Yunus pəyoşəmbərnin əzi Ninəwə xəhiridikilərgə alamət-karamət bolşinişə ohxax, Insan'oolşimu bu dəwrgə yənə xundak bolidu.

31 Kiyamət küni «Jənuştin kəlgən ayal padixah»mu bu dəwrdikilər bilən təng tirilip, ularning gunaşlırini bəkitidu. Qünki u Sulaymanning dana səzlırini anglax üqün yər yüzining qetidin kəlgən; wə mana, Sulaymandinmu uluş birsı muxu yərdə turidu. □ ■

32 Kiyamət küni Ninəwəlikilər bu dəwrdikilər bilən təng kəpup, bu dəwrdikilərnin gunaşlırini bəkitidu. Qünki Ninəwəlikilər Yunus pəyoşəmbər jakarlışən həwərnı anglap towa kılışən; wə mana, Yunus pəyoşəmbərdinmu uluş birsı muxu yərdə turidu! □ ■

Hudaning yoruklukını kixilər pütkül wujudi bilən qəbul kılıxi kərak

Mat. 5:15; 6:22-23

□ **11:26 «Napak roh...berip əzidinmu bəttər yəttə rohnı baxlap kelidu; ular kirip billə turidu. Buning bilən həlikə adəmnin keyinki həli burunkidınmu tehimu yaman bolidu»**

— bu təmsil həm jin qəplixixtin kütquzulşən adəmnin həqiqiy bir hətirini wə xundakla kəqmə mənədə Yəhudiylə həlkənin əşwalinimu kərsitidu. «Matta»diki («Mat.» 12:43-45 təşrisida) «koxumqə səz»imzini kərüng. ■ **11:26** Yh. 5:14; İbr. 6:4, 5; 10:26; 2Pet. 2:20. ■ **11:28**

Mat. 7:21; Yh. 6:29; Rim. 2:13. □ **11:29 «... Buningəşə «Yunus pəyoşəmbərdə kərilgən məjizilik alamət»tin baxqə həqkandak ikkinçi bir alamət kərsitilməydu»**

— «Mat.» 12:39-40-ayətərgə qaralsun («Yunus pəyoşəmbər yooşən belikning kərsikida üq kəqə-kündüz yatqandək, Insan'oolşimu ohxaxla üq kəqə-kündüz yərnin bəşrida yatidu»). ■ **11:29** Yun. 2:1,11. □ **11:31 «Jənuştin kəlgən ayal padixahı»** — «Xəbə padixahlıqının ayal padixahı»ni kərsitidu («1Pad.» 10:1-10ni kərüng). «Xəbə» bəlkim jənuşiy Ərəbistanni kərsitidu. ■ **11:31** 1Pad. 10:1; 2Tar. 9:1; Mat. 12:42. □ **11:32 «Kiyamət küni Ninəwəlikilər bu dəwrdikilər bilən təng kəpup, bu dəwrdikilərnin gunaşlırini bəkitidu. Qünki Ninəwəlikilər Yunus pəyoşəmbər jakarlışən həwərnı anglap towa kılışən; wə mana, Yunus pəyoşəmbərdinmu uluş birsı muxu yərdə turidu!»**

— bu ayətlər (29, 30 wə -32-)də Əysa Yunus pəyoşəmbərnin yooşən bir belikning iqidə üq kün turup tirik qıkkanlıqını tiləşə elix arqılıq əziningmu olşip, üqinçi küni tirilidşənlikini aldin eytkən. Təwrat, «Yunus» 1-2-bablarnı wə xu kitabtki «Yunus pəyoşəmbərnin alamət-karamiti» toşuruluk «koxumqə səz»imzini kərüng.

«bu dəwrdikilərnin gunaşlırini bəkitidu» — demək, «Butpərəs Ninəwəlikilər Yunus pəyoşəmbərnin təlimini anglap, yaman yoldin kəytqən. Birak, bu yərdə Yunus pəyoşəmbərdinmu uluş birsı bolşən Məşih silərnı yaman yoldin kəytxıxə qəkırşə, kulək salmidinqlar». ■ **11:32**

Yun. 3:5.

33 Heçkim qıraoqni yekip qoyup, uni yoxurun jayda koymas, yaki üstigə sewətni kömtürüp koymas, bəlki qıraoqdanning üstigə koyidu; buning bilən öygə kirgənlər yorukluqni kərüdü. □ ■

34 Tənning qiriqı közdür. Xunga əgər közüng sap bolsa, pütün wujudung yorutulıdu. Ləkin əgər közüng hunük bolsa pütün wujudung qarangoşu bolıdu. □ ■

35 Xuning üqün həzi boloiunki, wujudungdiki «yorukluq» qarangoşuluk bolmisun! □

36 Əmdi əgər barqə wujudung yoruk bolsa wə uning heq yeri qarangoşu bolmisa, wujudung huddi qıraoş parlaq nuri bilən seni yorutkəndək tamamən ayding bolıdu.

Pərisiylər bilən Təwrat ustazlirining sahtipəzlikini ayıbləx

Mat. 23:1-36; Mar. 12:38-40; Luğa 20:45-47

37 Əyşa səz kiliwatkada, bir Pərisiy uni öyigə oşizaəta təklip kildi. Xuning bilən u öygə kirip, dastihanda olturdi. □

38 Ləkin həliki Pərisiy uning tamaqtin ilgiri kəl yumioşinini kərüp, intayin həyran boldi. □

39 Ləkin Rəb uningə:

— Əmdi silər əy Pərisiylər, qinə-qaqılarning texinila yuyup paki-zlişinglar bilən iqinglar hərtürlük hərislik wə rəzillikkə toloşandur. ■

40 Əy nadanlar, texini Yaratquci iqinimu yaratқан əməsmu?!

41 Əmdi öz iq-iqinglardin həyrhəhlik kilinglar wə mana, həmmə nərsə silərgə pakiz bolıdu. □ ■

42 Həlinglarəta way, əy Pərisiylər! Qünki silər hətta yəlpuz bilən suzapning wə hərhil dora-dərmanlarning ondin birini əxrə kiliş Hudaəta ataysilər-yu, birək adalət wə Hudaning muhəbbitini heq etibarəta almay

□ **11:33 «...üstigə sewətni kömtürüp koymas»** — «sewət» grek tilida «өлqəm sewət». ■ **11:33** Mat. 5:15; Mar. 4:24; Luğa 8:16. □ **11:34 «əgər közüng sap bolsa»** — grek tilida «sap» değən sözning ikki mənisi bar: — (1) «bir, bəlünməş, birləxkən, sak»; (2) «sehiy» değən mənisi bar. Demək, xundak boləanda «sap» değən sözning toluq mənisi «közüng Hudaətəla kərisə...» wə «sən özün sehiy bolsang...» değən bolıdu. «əgər közüng hunük bolsa,...» — «hunük» değən sək grek tilida həm «razil» həm «sak əməş, ajiz, kesəl» değən ikki mənini bildürüdü. «Tənning qiriqı közdür. Xunga əgər közüng sap bolsa, pütün wujudung yorutulıdu. Ləkin əgər közüng hunük bolsa pütün wujudung qarangoşu bolıdu» — Təwrat, «Pənd.» 20:27ni kərüng. ■ **11:34** Mat. 6:22. □ **11:35 «Xuning üqün həzi boloiunki, wujudungdiki «yorukluq» qarangoşuluk bolmisun!»** — muxu sirlik gəp sahtipəzlikni kəzde tutıdu. Qünki bərsi sahtipəzlikni kiliş: «Məndə yorukluq (həkiqət) bar» dəp turuwəlsa, ahir bərip qəqum öz-özini aldaydu; andin keyin uningda boləan qarangoşuluk adəttiki «gunəhkar» kixilərdə boləan qarangoşuluktin tehimu eəjir bolup qalıdu. U wakıtta bu kixilərdə boləan «yorukluq» əməliyəttə qarangoşuluktur. Mundaq sahtipəzlik adəttə pəkət məlum etiqađi bar kixilər yaki dindarlar arisida pəyda bolıdu. □ **11:37 «...dastihanda olturdi»** — grek tilida «...dastihanda yattı». Yəhüdiy həlki dastihanda yanpəxlap yatattı. □ **11:38 «həliki Pərisiy uning tamaqtin ilgiri kəl yumioşinini kərüp, intayin həyran boldi»** — Yəhüdiy həlki «tamaqtin ilgiri kəl yuyux» pəkət salamətlikkə paydilik bolupla qalməstin, bəlki insanlarəta bir hil diniy sawab yətküzüdü, dəp karayttı. Undək kilməslək ata-bowillirining qəlduroşan qəida-yosunliriəta səl qarap ularəta kilişəan bihərmətlikkə barəwar idi. Xühşisizki, Məsih xu qəoqda kəştən kəl yumay dastihanda olturoşanıdı. ■ **11:39** Mat. 23:25; Tit. 1:15. □ **11:41 «öz iq-iqinglardin həyrhəhlik kilinglar wə mana, həmmə nərsə silərgə pakiz bolıdu»** — bəxka bərhil təjimisı: «piyalə iqidikidin sədiqə bəringlar, wə mana, həmmə nərsə silərgə pakiz bolıdu». Ləkin bizningə muxu yərdə Məsih insanning **öz iqini** Hudaəta bəoşixləx kərəklilikning həmmidin muhim ikənlikini kərsitüdü. ■ **11:41** Yəx. 58:7; Dan. 4:24; Luğa 12:33.

ketiwerisilər. Dər wə kə, awwal muxu ixlarni orundixinglar kerək, andin xu ixlarnimu ada qilmay qoymasliqinglar kerək. □ ■

43 Halinglaroƣa way, əy pərisiylər! Qünki silər sinagoglarda aldinki orunlarda olturuxƣa, bazarlarda kixilərnin silərgə boləƣan *hərmətlik* salamliroƣa amraqisilər. □ ■

44 Silərgə way! Qünki silər huddi kixilər ketiwetip, üstigə dəssəp selipmu səzməy etüp kətkən gərlərgə ohxaysilər! — dedi. □ ■

45 Təwrat əhliliridin biri uningəƣa:

— Ustaz, bularni eytkining bizgimu həkərət boldi! — dedi.

46 U uningəƣa mundak ƣawab bərdi:

— Silərgimu way, əy Təwrat əhliliri! Qünki silər kətürəlmigüdək eojir yülkləni adəmlərnin zimmisigə artip qoysilər-yu, əmma ezüinglar bu yülkləni kətürüxkə birmu barmiqinglarni təgküzməysilər! □ ■

47 Silərgə way! Qünki pəyoƣəmbərlərnin kəbrilirini yasap keliwatisilər, lekin ata-bowiliringlar ularni öltürdi. ■

48 Xuning bilən silər ata-bowiliringlar qiləƣanliroƣa razi boləƣanliqinglaroƣa guwahliq berisilər. Qünki ular pəyoƣəmbərləni öltürdi wə silər ularning kəbrilirini yasaysilər. □

49 Bu səwəbtinmu Hudaning danaliki dəyduki: «Mən ularoƣa pəyoƣəmbərlər wə rosullarni əwətimən wə bulardin bəzilirini ular öltüridu wə bəzilirini ziyankəxlik bilən qoqliwetidu». □ ■

50-51 Xuning bilən dunya apiridə boləƣandin buyanki barliq pəyoƣəmbərlərnin təkülgən kən kərzli, yəni Həbilin təkülgən kənidin tartip taki *ibadəthanidiki* qurbangah bilən mukəddəs jay arilikida kətl qilinoƣan *kahin* Zəkəriyaning təkülgən kəniroƣa barliq kən kərzlər üqün muxu dəwrdikilərdin hesab elinidu. Mən silərgə bərhək xuni eytup qoyayki, bularning həmmisi muxu dəwrdin elinidioƣan

□ **11:42 «silər Pərisiylər** hətta yalpuz bilən suzapning wə hərhil dora-dərmanlarning ondin birini əxrə kiliƣil Hudaƣa ataysilər-yu» — oƣurmənlərnin esidə barki, Huda Təwrat ƣanunida ibadəthanidiki ixlər wə ƣahinlarning kirimi üqün Öz həklingin məhsulatliiridin «ondin bir ülüxi»ni tələp qiləƣanidi. **«birək adalət wə Hudaning muhəbbitini heq etibarəƣa almay ketiwerisilər»** — Əysaning «Hudaning muhəbbiti» degini həm Huda insanlaroƣa baoləƣan muhəbbət həm insanlar Hudaƣa baoləx kerək boləƣan muhəbbətnimu ez iqigə alsa kerək.

■ **11:42** 1Sam. 15:22; Həx. 6:6; Mik. 6:8; Mat. 9:13; 12:7; 23:23. □ **11:43 «silər Pərisiylər...**

Bazarlarda kixilərnin silərgə boləƣan *hərmətlik* salamliroƣa amraqisilər» — tarix tətƣikatliroƣa asasen, Yəhudiylarning ez «ustazliroƣa qiləƣan «salamlar»ni intayin uzun wə murəkkəp dəp bilimiz. ■ **11:43** Mat. 23:6; Mar. 12:38; Luqa 20:46. □ **11:44 «...silər huddi kixilər ketiwetip,**

üstigə dəssəp selipmu səzməy etüp kətkən gərlərgə ohxaysilər!» — Yəhüdiy mollilarning Təwrat ƣanunioƣa xərh berixigə «kəbrilərgə tegix» adəmnı kəq kirgütə «napak» qilatti, yuyunux kerək idi. ■ **11:44** Mat. 23:27. □ **11:46 «silər kətürəlmigüdək eojir yülkləni adəmlərnin zimmisigə artip qoysilər-yu,...»** — «eojir yülklər» hər türlik ƣattik diniy ƣaidə-yosunlarni kərsitidu. ■ **11:46** Yəx. 10:1; Mat. 23:4; Ros. 15:10. ■ **11:47** Mat. 23:29. □ **11:48 «ular, yəni**

ata-bowiliringlar pəyoƣəmbərləni öltürdi wə silər ularning kəbrilirini yasaysilər» — Yəhüdiy həkli daim «uluƣ ata-bowilirimiz» «ata-bowilirimiz ƣalduroƣan mukəddəs ƣaidə-yosunlar» dəytti. Ular muxu «ata-bowilirimiz ƣalduroƣan mukəddəs ƣaidə-yosunlar»oƣa ƣing esiliwalatti, lekin pəyoƣəmbərlərnin səzliroƣa kəngü belməytti, wə ularning həzir ata-bowiliridək Huda əwətkən pəyoƣəmbərlərgə, hətta ƣutƣuzoƣuqi-Məsihgə boləƣan ziyankəxlikli toƣruluk heq oylanmaytti (49-ayətni kəring). □ **11:49 ««Hudaning danaliki dəyduki: «Mən ularoƣa pəyoƣəmbərlər wə rosullarni əwətimən wə bulardin bəzilirini ular öltüridu wə bəzilirini ziyankəxlik bilən qoqliwetidu»»** —bu səzlər məlum pəyoƣəmbər eytkən səz bolmioƣini bilən, u kəp bəxərlərnin yioƣinqəƣklinixidur. ■ **11:49** Mat. 10:16; Luqa 10:3; Yh. 16:2; Ros. 7:51; Ibr.

11:35.

bolidu! □ ■

⁵² Halinglaroşa way, əy Təwrat əhliliri! Qünki həkmət həzinisining aqquqini elip turup, özünqlar uning iqiğə kirmidinglar wə kirəy degənlərnimu kirgüzmidinglar. ■

⁵³ U xu yərdin qıkkəndin keyin, Təwrat ustazliri bilən Pərisiylər uning bilən kəttik kərxilixip, uningoşa kəp ixlarni muzakirilixixkə kəstidi □

⁵⁴ wə uning üstidin xikayət kılıxkə səzidin birər əyib tepiwelixkə paylap yürətti.

12

Sahtipəzlikdin həoxyar bolux

Mat. 10:19-20; 10:28-33; 12:32

¹ Xu qəqlarda, minglioşan kixilər yioşilip, bir-birini dəssiwətküdək kəstə-kəstəng boluxup kətkəndə, u awwal muhlisliroşa səz kılıp mundak dedi: — Pərisiylərnin eğiəkusidin, yəni sahtipəzlikdin həoxyar bolunglar. □ ■

² Qünki yoxuruləşan həqkəndak ix axkarilanmay qəlmaydu, wə həqkəndak məhpiy ix ayan bolmay qəlmaydu. ■

³ Xunga silərnəş kəranğəşada eytkənliringlar yorukta anglinidu; əyning iğkiridə hupiyənə piqirlaxkənliringlarnu eğişlərdə jakərlinidu. □

⁴ Mən silər dostliriməşa xuni eytimənkə, tənni ɵltürüp, bəxkə həq ix kiləlməydiəşənlərdin kərkəmənglar. ■

⁵ Ləkin mən silərgə kimdin kərkəxunqlar kəreklikini kərsitip kəoyay: ɵltürğəndin keyin, dozəhkə taxlaxkə həqqukluk boləşuqidin kərkəşunqlar; bərhək silərgə eytəy — Uningdin kərkəşunqlar!

⁶ Bəx kuxkəq ikki tiyinqə setilidiəşu? Ləkin ularning həqbirimu Huda tərpidin untulup qələşini yəq. □ ■

⁷ Ləkin hətəta hər bir tal qəşinglarnu sanələşəndur. Xundak ikən, kərkəmənglar; silər nuroşunliəşan kuxkəqətin kəmmətləksilər! ■

Əysani etirap kılıx wə kılımaslik

⁸ — Biraq mən silərgə xuni eytip kəoyayki, kim meni insanlarning əldidə etirap kılısa, İnsan'əşlimu uni Hudaning pərixtiliri əldidə etirap kılıdu. ■

⁹ Biraq insanlarning əldidə meni tonumioşan kixi, Hudaning pərixtiliri əldidə tonulmaydu. ■

□ **11:50-51** «yəni Həbilning təkölğən kənidin tartip taki ibadəthanidiki kurbəngəş bilən muqəddəs jay ərilikidə kətl kəlinəşən kəhşin Zəkəriyaning təkölğən kəniəşiqə bərlək kəş kəzrlər...» — Həbilning ɵltürölüşü toşruluk «Yar.» 4:8-11ni, Zəkəriyaning ɵltürölüşü toşruluk «2Tar.» 24:20-22ni kəşrəng. Bu ikki wəqə Yəhudiyərlərnin Təwratni ən'əniwi orunlaxturux tərşipi boyiqə Təwratning əng bəxidə wə əng əhiriəşa kəyulidu. ■ **11:50-51** Yar. 4:8; 2Tar. 24:21; İbr. 11:4. ■ **11:52** Mat. 23:13. □ **11:53** «U xu yərdin qıkkəndin keyin...» — yəki «U bulərnə eytkənda,...». □ **12:1** «Pərisiylərnin eğiəkusidin, yəni sahtipəzlikdin həoxyar bolunglar» — «Mat.» 16:1-12nimu kəşrəng. Muqəddəs yazmılarda eğiəkşu (hemirturux) kəp yərlərdə təkəbburluk wə sahtipəzlikkə simwol kəlinidu. ■ **12:1** Mat. 16:16; Mar. 8:15. ■ **12:2** Ayup 12:22; Mat. 10:26; Mar. 4:22; Luğa 8:17. □ **12:3** «hupiyənə piqirlaxkənliringlar» — grek tilidə «kuləkşə eytkəninglar». ■ **12:4** Yəş. 51:7; Yəş. 1:8; Mat. 10:28. □ **12:6** «bəx kuxkəq ikki tiyinqə setilidiəşu?» — «tiyin» grek tilidə «assariyon». «ikki tiyin» — Xu dəwərdiki bir ixqining künlök həqki boləşən «dinarius»ning 1/8 Kışmi idi. ■ **12:6** Mat. 10:29. ■ **12:7** 1Sam. 14:45; 2Sam. 14:11; 1Pad. 1:52; Luğa 21:18. ■ **12:8** Mat. 10:32. ■ **12:9** Mat. 10:33; Mar. 8:38; Luğa 9:26; 2Tim. 2:12; 1Yuşa. 2:23.

¹⁰ Insan o'sliqqa qarxi söz kilolan harkandak kixi kəqürümgə erixələydu; ləkin Mukəddəs Rohqa kupurluk kilouqi bolsa kəqürümgə erixəlməydu. □ ■

¹¹ Ləkin kixilər silərnə sinagoglarəya yəki həkümdarlar wə əməldarların aldioya elip berip sorəqqa tartkənda, «*Ərzgə* kəndəq jawəb bərsəm?» yəki «Nemə desəm bolər?» dəp əndixə kilmənglər. ■

¹² Qünki nemə deyix kerəklilikini xu wəqti-saitidə Mukəddəs Roh silərgə əgətidu.

Əkilsiz bay həkqidiki təmsil

¹³ Kəpçilik arisidin birsi uningəya:

— Ustəz, akəmoəya *atiməzidin kəloəyan* mirəsni mən bilən təng ülixixkə buyruəyayla — dedi.

¹⁴ Ləkin u uningəya jawəbən: — Burədər, kim meni silərnəg üstünglarəya sotqi yəki üləxtürgüqi kildi? — dedi. □

¹⁵ U kəpçilikə kərap: — Pəhəs bolup özünqlərnə hərəhil taməhorluktin səklənglər. Qünki insənnəg həyatini uning məl-mülükliərnəg kəplükigə bəqlik əməstür, dedi. ■

¹⁶ Andin u ularəya mündəq bir təmsilni eytip bərdi:

— «Bir bayning yeri mөл hösul bəriptu.

¹⁷ U kənglidə «Kəndəq kiləy? Qünki bunqiwəla hösulni kəyoəyudək yerim yok» — dəp oyləptu.

¹⁸ Andin u: — «Mündəq kiləy: — Həzirki əmbərlirimni quwuwetip, təhimu qəngini yasəp, bərlək məhsulətlirim wə bəxkə məl-mülükliərnəni xu yərgə yioəp səkləy!

¹⁹ Andin öz-özümgə: «Əy jenim, yioəp səkləoəyan, kəp yil yətküdək nemətlirəng bər, rəhət iqidə yəp-iqip hux boləyin!» dəydiəyan bolimən» dəp oyləptu. ■

²⁰ Ləkin Huda uningəya:

«Əy əhmək, bügün kəqilə jəning səndin tələp kilip elinidu; undəqta bu toplioəjining kingə kəlidu?» dəptu. ■

²¹ Hudəning əldidə dələtmən bolməy, özigə həzinə yioəqənnəg həli xundəq bolər».

Etikədqilər əndixə kilməslikə kerək

Mat. 6:19-21, 25-34

²² Andin u muhlisliərioəya mündəq dedi:

— Xuning üqün mən silərgə xuni eytip kəyoəyki, turmuxunglər toəqruluk, nemə yərmiz yəki nemə kiyərmiz, dəp əndixə kilmənglər. ■

²³ Qünki həyatlik yeməkləktin, tən kiyim-kəqəktin əzizdür.

²⁴ Kuzəoəunlarəya kəranglər! Ular teriməydu wə yioəməydu, ularning əmbər, iskilətlirimu yok. Ləkin Huda ularnimu ozuklənduridu. Silər kuxlərdin kəncilik əziz-hə! ■

□ **12:10** «Mukəddəs Rohqa kupurluk kilix» — yəki «Mukəddəs Rohqa qarxi gəp kilix» dəgən gunəh toəqruluk «Məttə»diki «kəoxumqə səz»iməzidə tohtilimiz. ■ **12:10** 1Yuə. 5:16. ■ **12:11** Mat. 10:19; Mar. 13:11; Luqa 21:14. □ **12:14** «Burədər, kim meni silərnəg üstünglarəya sotqi yəki üləxtürgüqi kildi?» — «Mis.» 2:14ni kərəng. Məsih Musa pəyoəqəmbərnəg rolini rət kildi. Bu muhim həkikət üstidə «kəoxumqə səz»iməzidə əzəq tohtilimiz. ■ **12:15** 1Tim. 6:7.

■ **12:19** Top. 11:9; 1Kor. 15:32; Yəq. 5:5. ■ **12:20** Zəb. 39:6; Zəb. 52:7; Top. 2:18, 19; Yər. 17:11.

■ **12:22** Zəb. 55:22; Mat. 6:25; Fil. 4:6; 1Tim. 6:8; 1Pet. 5:7. ■ **12:24** Ayup 38:41; Zəb. 147:9.

25 Aranglarda kaysinglar oʻtam-kayoʻyu bilan omrünglarni birer saet uzartalaysilar? □ ■

26 Əgər xunqilik kiqukkinə ixmu qolunglardin kəlmisə, nemə üqün qaloqan ixlar toʻqrisida oʻtam-əndixə kilisilar?

27 Nelupərləning kandaq əsidiqanliqioja qarap bekinglar! Ular əmgəkmu kilmaydu, qakmu egirməydu; lekin silərgə xuni eytayki, hətta Sulayman toluk xan-xəroptə turoqandimu uning kiyinixi nilupərləning bir guliqilikimu yok idi. □

28 Əy ixənqi ajizlar! Əmdi Huda daladiki bügün eqilsa, ətisi kurup oqakka selinidiqan axu gül-giyahları xunqə bezigən yərdə, silərni tehimu kiyindürməsmu?!

29 Xundak ikən, nemə yəymiz, nemə iqimiz dəp bax katurmanglar, heqnemidin əndixə kilmanglar. □

30 Qünki hərəkaysi əldikilər mana xundak həmmə nərsilərgə intilidu. Birak Atanglar silərning bu nərsilərgə mohtajlikinglarni bilidu; □

31 xundak ikən, Uning padixahliqioja intilinglar wə u qaoqda, bularning həmmisi silərgə qoxulup nesip bolidu. ■

32 Qorkmanglar, i kiquk pada! Qünki Atanglar padixahlikni silərgə ata kilixni hux kordi. □

33 Mal-mülkünglarni setip, *kəmbəoqəllərgə* həyrhəhlik kilinglar. Əzünglaroja uprimaydiqan həmyan, ərxlərdə hərgiz tügəp kətməydiqan bir həzinə hazirlanglar; — xu yərdə oqri yeqin kəlməydu, küyə yəp yokap kətməydu. ■

34 Qünki baylikinglar kəyərdə bolsa, qəblinglarmu xu yərdə bolidu.

Məsihning kelixigə təyyar bolunglar!

Mat. 24:45-51

35 Silər belinglarni qing baqlap, qiraqiliringlarni yandurup turunglar; ■

36 huddi hojayinining toy ziyapitidin kaytip kelixini kütup turoqan qakarlardək, hərdaim təyyar turunglar. Xuning bilan hojayin kelip ixikni kakqanda, qakarlar dərhal qikip ixikni aqidiqan bolidu.

37 Hojayin kaytip kəlgəndə, qakarlirining oyoqak, təyyar turoqanlikini kərsə, bu qakarlarining bəhtidur! Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, hojayin əzi belini baqlap, ularni dastihanoja olturoquzup, ularning aldiqo kelip xəhsən əzi ularni kütüwalidu!

38 Wə əgər hojayin ikkinqi yaki üqinqi jesəktə kəlsimu, qakarlirining xundak oyoqaklikini kərsə, bu ularning bəhtidur! □ ■

□ 12:25 «kaysinglar oʻtam-kayoʻyu bilan omrünglarni birer saet uzartalaysilar?» — baxka bir tərjimisi: «kaysinglar oʻtam-kayoʻyu bilan boyungoja birer qeriq qoxalaysilar?» ■ 12:25 Mat. 6:27. □ 12:27 «nelupərlər...» — yaki «yawa gül-giyahlar...». «Sulayman» — uluq padixah Sulayman. □ 12:29 «...bax katurmanglar» — grek tilida «... (yeməklikkə) intilmanglar».

□ 12:30 «hərəkaysi əldikilər...» — grek tilida «bu dunyadiki (yat) əllərdikilər». «Yat əllər» Yəhudiy əməs butpəraslər bolup, tirik Hudani bilməytti; muhlislar Yəhudiy boluqoqka, Hudaning küq-kudriti həmdə Əz həlkidin həwər alidiqanliqioja ixənqi boluxi kerək idi. ■ 12:31 1Tar. 3:13; Zəb. 37:25. □ 12:32 «Atanglar padixahlikni silərgə ata kilixni hux kordi» — «padixahlik» bolsa Hudaning Əz padixahliqi, əlwəttə. ■ 12:33 Mat. 6:20; 19:21; Luğa 16:9; 1Tim. 6:19.

■ 12:35 Əf. 6:14; 1Pet. 1:13. □ 12:38 «əgər hojayin ikkinqi yaki üqinqi jesəktə kəlsimu, qakarlirining xundak oyoqaklikini kərsə, bu ularning bəhtidur!» — Yəhudiyar keqə waqtini hesabliqanda üq jesək, rimliklar bolsa tət jesək dəp hesablaytti. ■ 12:38 Mat. 24:42.

39 Lekin xuni bilip qoyunglarki, əgər öy igisi oqrining keqidə qaysi waqıtta kelidioanlığını bilgən bolsa, u oyoqak turup oqrining öygə texip kirixigə hərgiz yol qoymaytti! □ ■

40 Xuning üçün silərmu hərdəim təyyar turunglar; qünki İnsan'ooqli silər oylimioan waqıt-saəttə kaytip kelidu.■

41 Petrus uningdin: — I Rəb, sən bu təmsilni bizgila karitip eytingmu yaki həmməyləngə karitipmu? — dəp soridi.

42 Rəb mundaq dedi:

— Hojayini öz öyidikiyərgə məs'ul kılıp, ularoqa tegixlik boləjan axlıkni waqıt-waqıtta təksim kılıp berixkə təyinləydiəjan ixənqlik wə pəmlik oqojidar kim bolidu? □ ■

43 Hojayin öyigə kaytkanda, qakirining xundaq kiliwatqinining üstigə kəlsə, bu qakarning bəhtidur!

44 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, hojayin uni pütün igilikini baxkuruxka qoyidu.

45 Lekin mubada xu qakar kənglidə: «Hojayinim həyal bolup qalidu» dəp, baxka qakarlar wə dedəklərnə bozək kılıxka wə yəp-ıqip, məst boluxka baxlısa,

46 Xu qakarning hojayini kütülmigən bir küni, oylimioan bir waqıtta kaytip kelidu wə uni kesip ikki parqə kılıp, uning nesiwisini etikədsizlar bilən ohxax təkdirdə bekitidu.

47 Əmdi hojayinining iradisini bilip turup, təyyarlinip turmioan wə hojayinining iradisini boyiqə kilmioan qakar boluxioqa tayak yəydu. ■

48 Birək hojayinining iradisini bilməy turup, tayak yeyixkə tegixlik ixlarni kıləjan qakar azrak tayak yəydu. Kingə kəp berilsə, uningdin tələp kılınıdiəjini kəp bolidu. Qünki adəmlər kingə kəp amanət qoyəjan bolsa, uningdin tələp kılıdiəjini kəp bolidu.

Məsihning tutaxturmaqı boləjan oti

Mat. 10:34-36

49 Mən yər yüzigə ot taxlap tutaxturuxka kəldim wə bu otning tutixixioə nəkədər təkəzzamən!

50 Lekin mən aldi bilən bir qəmüldürux bilən qəmüldürüluxüm kerək wə bu qəmüldürüluxüm əməlgə axuruloquqə intayin kiynilimən! □ ■

51 Silər meni yər yüzigə tinqlik elip kəldimikin, dəp oylap qaldinglarmu? Yak, mən xuni silərgə eytayki, tinqlik əməs, bəlünux elip kəldim! ■

□ 12:39 «əgər öy igisi oqrining keqidə qaysi waqıtta kelidioanlığını bilgən bolsa, u oyoqak turup oqrining öygə texip kirixigə hərgiz yol qoymaytti!» — mukəddəs yazmılardiki kəp yərlərdə Pərwədigarning künining «oqrədək» (kütülmigən waqıtta) kelidioanlığı tiləə elinidu. ■ 12:39 Mat. 24:43; 1Tes. 5:2; 2Pet. 3:10; Wəh. 3:3; 16:15. ■ 12:40 Mat. 24:44; 25:13; Mar. 13:33; Luqa 21:34; 1Tes. 5:6. □ 12:42 «Hojayini öz öyidikiyərgə...» —

«öyidikiyərgə» muxu yərdə öydiki hizmətkarlar wə qakarlırini kərsitidu; muxu yərdə kəqmə mənsi Hudaəqa təwədikilər, yəni barlık ixəngüqilər degənliktur. «Hojayini öz öyidikiyərgə məs'ul kılıp, ularoqa tegixlik boləjan axlıkni waqıt-waqıtta təksim kılıp berixkə təyinləydiəjan ixənqlik wə pəmlik oqojidar kim bolidu?» — xübhisizki, Rəb bu təmsilni həmmidin awwal Petrusning əz-əzigə tətbiklixini halidi, andin qaləjan rosullar, andin Hudaaning barlık hizmətkarlırioqa karitip eytkan. ■ 12:42 Mat. 24:45; 25:21; 1Kor. 4:2. ■ 12:47 Yak. 4:17. □ 12:50 «mən aldi bilən bir qəmüldürux bilən qəmüldürüluxüm kerək wə bu qəmüldürüluxüm əməlgə axuruloquqə intayin kiynilimən!» — bu ayəttiki «qəmüldürux» xübhisizki uning əlümidur. Bu toqruluk «Əfəsusluqlarə»diki «qoxumqə sez»imizni kəring. Muxu qəmüldürüluxün keyin Mukəddəs Rohning oti yər yüzidə tutaxturulidu. «Ros.» 2-babni kəring! ■ 12:50 Mat. 20:22; Mar. 10:38; Əf.4:5 ■ 12:51 Mat. 10:34.

⁵² Qünki buningdin keyin, bir öydiki bəx xixi bəlünidu; üqi ikkisigə qarşi wə ikkisi üqigə qarxi bəlünidu.

⁵³ Ata oşliqə wə oşul atisiqə, ana kiziqə wə kız anisiqə, keynana kelinigə wə kelin keynanisiqə qarxi turidu. ■

Hudaning oşazipidin aqaşlanduridioşan bexarətlik alamətlər
Mat. 16:2-3

⁵⁴ Əysa yənə toplaxşan adəmlərgə mundaş dedi:

— Silər künpətiş tərəptin bulutning qıqqinini kərsənglar, dərşal «yaməşur yaşqıdu» dəysilər, wə dər wəşə xundaş bolidu.

⁵⁵ Jənub tərəptin xamalning qıqqinini kərsənglar, «Hawa issiydu» dəysilər wə dər wəşə xundaş bolidu.

⁵⁶ Əy sahtipəzlər! Silər yər bilən kəkning rənggini pərş etələysilər-yu, kəndakşigə bu zamanni pərş etəlməysilər?! ■

⁵⁷ Əmdi nemixşə kəysi ixlarning duruş ikənlikigə özünglar həküm kiliş baqmaysilər?! ■

⁵⁸ Qünki dəwəgiring bilən birgə sotqi aldiqə barəşiningda, uning bilən yolda ketiwatşiningda, uning bilən yarixip dost boluxşə intilgin; bolmisa, u seni sotqişə, sotqi bolsa gundipayəşə tapxuridu wə gundipay seni zindanoşə taxlaydu.

⁵⁹ Mən sanga xuni eytip qoyayki, *kərzingning* əng ahirki bir tiyininimu qoymay təlimigüqə, xu yərdin hərgiz qıqalmaysən. □

13

Towa kiliş yaki həlak boluş

¹ Xu qəşda, birnəşqə adəm uningəşə *waliş* Pilatusning bir kishim Galiliyəliklərnin kənini təküp, ularning qanlirini ular kiliwatşan *ibadəthanidiki* qurbanlikning qanliri bilən arilaxturoşanlikini məlum kildi. □

² U ularəşə jawabən mundaş dedi:

— Ularning bu azablarını tartkını üqün bu Galiliyəliklərnin baxşə Galiliyəliklərdin gunahı eşir dəp qaramsilər?

■ 12:53 Mik. 7:6 ■ 12:57 Mat. 5:25-26 □ 12:59 «əng ahirki bir tiyininimu qoymay təlimigüqə» — «tiyin» grek tilida «ləpton» — pulning əng kikiş birliki, xu dəwrdiki bir ixqining künlik həşki boləşan «dinaris»ning 1/128 kishi idi. «dəwəgiring bilən birgə sotqi aldiqə barəşiningda, uning bilən yolda ketiwatşiningda, uning bilən yarixip dost boluxşə intilgin; .. bolmisa... .. əng ahirki bir tiyininimu qoymay təlimigüqə, xu yərdin hərgiz qıqalmaysən» — bu kəp əşwallirimizəşə mas kelidəşan intayin əməliş nəsihət, əlwəttə. Uning üstigə muxu yərdə bəlkim təmsil boluxi mumkin; qünki Məşihning səzlidirə «Əgər... bolsa» dəgən səz yok. Demək, Israillarning üstigə əzi bar idi; bu ərz kilişuqi bolsa bəlkim Huda Əzidur. Həzir «yaraxturuşup dost boluş»ning towa kiliş pursiti bolsimu, hərşalda waqti qəklaktur. Təwəndiki 13-babnimu kəşung. □ 13:1 «... waliş Pilatusning ... ularning qanlirini ular kiliwatşan ibadəthanidiki qurbanlikning qanliri bilən arilaxturoşanlik» — ayəttə «ibadəthana» dəgən səz yok. Birak qurbanlik kiliş baxşə yərdə bolmaytti. «qanliri... qurbanlikning qanliri bilən arilaxturdi» — demək, Pilatus ularni ibadəthanida ibadət üstidə əltürəwətti.

³ Mən silərgə eytayki, undak əməs! Bəlki silər towa qilmisanglar, həmninglarmu ohxax aqiwəttə həlak bolisilər.□

⁴ Siloam məhəllisidiki munar ərülüp qüxüp, on səkkiz kixini besip öltürüp qoyqan, silər ularni Yerusalemda turuwatqan baxqlardin kəbih, dəp qaramsilər?□

⁵ Mən silərgə eytayki, undak əməs! Bəlki silər towa qilmisanglar, həmninglarmu ohxax aqiwəttə həlak bolisilər.

Towa qılmasliqning aqiwiti — mewa bərməydiqan dərəh

⁶ Andin u bu təmsilni sözləp bərđi:

— Məlum bir kixining üzümzarlıqıda tikilgən bir tüp ənjür dərihi bar ikən. U u dərəhtin mewa izdəp kəptu, ləkin heq mewa tapalmaptu.

⁷ U baqwəngə: «Qara, üq yildin beri bu ənjür dərihidin mewa izdəp keliwatimən, birak bir talmu mewa tapalmidim. Uni kesiwət! U neme dəp yərni bikardin-bikar igiləp turidu?» dəptu.

⁸ Ləkin baqwən: «Hojayin, uningəya yənə bir yil təgmigəyla. Bu waqit iqidə uning tüwidiki topılarni boxitip, oqutlap baqay.

⁹ Əgər kelər yili mewa bərsə, yahxi hop! Birak bərmisə, kesiwətkəyla» dəptu baqwən.

Xabat küni dok ayalni saqaytix

¹⁰ Bir xabat küni, u bir sinagoga təlim beriwatatti.

¹¹ Mana xu yərdə on səkkiz yildin beri zəipləxtürgüqi bir jin tərpidin tutulup, dəmqiyp ərə turalmaydiqan bir ayal bar idi. □

¹² Əysa uni kərgəndə, yeniqə qakirip:

— Hanim, sən bu zəiplikingdin azad boldung! — dedi.

¹³ Andin u qolini uning uqisiqə qoyuwidi, ayal dərhal ruslinip tik turup, Hudani uluqlidi.

¹⁴ Birak sinagogning qongı Əysaning xabat küni kesəl saqaytkinidin oqəzəplinip, kəpçilikke:

— Adəmlər ix kilix kerək bolqan altə kün bar, xu künlərdə kelip saqaytilinglar; ləkin xabat künidə undak qilmanglar, — dedi.□ ■

¹⁵ Xunga Rəb uningəya mundaq jawab bərđi:

□ **13:3 «həmninglar ohxax aqiwəttə həlak bolisilər»** — bu söz bəlkim Rim imperiyəsi miladiy 70-yılıda Yerusalemlə wə baxqa xəhərlərni wəyran kilixini wə xuning bilən təng dozahnimu kərsitixi mumkin. 5-ayətning mənisimu xundaq. □ **13:4 «Siloam»** — (ibraniy tilida «Xiloah») Yerusalemdiki bir məhəllə. «Nəh.» 3:15 wə «Yəx.» 8:6ni kəring. «**silər ularni Yerusalemda turuwatqan baxqlardin kəbih, dəp qaramsilər?**» — «kəbih» muxu yərdə grek tilida «kəzdar» dəp ipadilininu. □ **13:11 «... on səkkiz yildin beri zəipləxtürgüqi bir jin tərpidin tutulup...»** — «jin» — Grek tilida «roh». «**ərə turalmaydiqan bir ayal bar idi**» — «ərə turalmaydiqan» grek tilida «bexini kətürəlməydiqan». □ **13:14 «sinagogning qongı Əysaning xabat küni kesəl saqaytkinidin oqəzəplinip...»** — uning oqəzəplinixining üq səwəbi bar idi: (1) ularning kaidə-yosunliri boyiqə ayal kixi sinagogning otturiqə kəlməsliki kerək idi (ular kəynidə olturatti yaki turatti); (2) yənə kaidiliri boyiqə ər kixi ayal kixigə heq təgmsaliki kerək, hətta adəttə natonux ayal kixigə gəp qılmasliki kerək idi; (3) Əysa xabat künidə kesəl saqaytti.

■ **13:14** Mis. 20:9; Qan. 5:13; Əz. 20:12.

— Əy sahtipəzlər! Hərbiinglar xabat küni torpaq wə exikinglarni oқurdin yexip, suoqaroqili baxlimamsilər?! □ ■

¹⁶ Əmdi Xəytan mana on səkkiz yil booqur kəlgən, İbrahımning bir kızı boloqan bu ayal dəl xabat künidə bu sirtmaqtin boxitilsa, bu xabat küningin yarixiki bolmamdu?! □

¹⁷ U muxu sözni qiloqanda, uningoa qarxi cıqqanlar hijalətkə qaldı; birak halayik uning kilawatqan həmmə ajayib ixliridin xadlinip yayridi.

Hudaning padixahlıqini uruq wə hemirturuqqa ohxitidoqan təmsillər
Mat. 13:31-33; Mar. 4:30-32

¹⁸ U sözini dawamlaxturup mundak dedi:

— Hudaning padixahlıki nemigə ohxaydu? Mən uni nemigə ohxitay? ■

¹⁹ U goya bir tal kıqa uruqioqa ohxaydu; birsi uni elip öz beoqida terioqanidi; u esüp yooqan dərəh boldi; asmandiki uqar-qanatlar kelip uning xahlirida uwulidi. □

²⁰⁻²¹ U yənə: — Hudaning padixahlıqini nemigə ohxitay? U huddi eqitqıoqa ohxaydu; bir ayal uni qolioqa elip, üq jawur unning arisioqa yoxurup, taki pütün hemir bolouqə saqlidi, — dedi. □ ■

Həyatning tar ixiki

Mat. 7:13-14, 21-23

²² Əysa Yerusalemoqa qarap səpirini dawamlaxturup, besip ötkən hərəkaysi xəhər-yezilarda təlim berip mangdi. ■

²³ Birəylən uningdin:

— I təksir, kütquzulidoqanlarning sani azmu? — döp soridi.

Əysa köpqilikkə mundak jawab bərdi:

²⁴ — Silər tar ixiktin kirixkə kürəx qilinglar. Qünki mən silərgə xuni eytayki, nuroqun adəmlər kirəy döp izdənsimu, əmma kirəlməydu. ■

²⁵ Əyning igisi ornidin turup ixikni taqioqandin keyin, silər taxqirida turup ixikni kəqip: «Rəb, bizgə aqkın!» döp yalwuroqili turoqininglarda, u silərgə jawabən: «Silərnin nəlikinglarni bilməymən» — dəydu. ■

²⁶ Andin silər: «Biz sening aldingda yegən, iqkən, sənmü bizning koqilirimizda təlim bərgən» desənglar,

□ **13:15** «Əy sahtipəzlər! Hərbiinglar xabat küni torpaq wə exikinglarni oқurdin yexip, suoqaroqili baxlimamsilər?! » — buni «ixləx» yaki «hizmət kilix» döp həsablaxka bolsimu, insan bu zuwansiz həywanlaroqa muxundak «insanpərwərlik» kərsətmisə, tolimu rəhimsizlik bolatti. Undakta insanoqa rəhim kərsitixkə bolmamdu?! ■ **13:15** Mis. 23:5; Qan. 22:4; Luğa 14:5. □ **13:16** «İbrahımning bir kızı boloqan bu ayal» — «İbrahımning kızı» degən ibarə ayalning İbrahımning əwladi ikənlikini kərsitidu, əlwəttə, xundakla bəlkim uningda həqiqiy etikaq boləlanliqinimu kərsitixi mumkin. ■ **13:18** Mat. 13:31; Mar. 4:30. □ **13:19** «U

, yəni Hudaning padixahlıki goya bir tal kıqa uruqioqa ohxaydu» — «kıqa uruqi» Asiyadiki bərlık ruqlar iqidə əng kiqiki. «u esüp yooqan dərəh boldi» — adəttə kıqa esüp yetilgəndə 2-3 metrlik kəqət bolidu. Ləkin bu təmsildur; Hudaning padixahlıqining bəzi jəhətliri adəttin taxqiri bolidu. Oqurmənlərgə ayanki, təmsillərdə «quxlar» adəttə jin-xəytanlarni bildüridu (məsilən, 8:5ni kərüng). □ **13:20-21** «üq jawur un» — (yaki «üq kürə un») grek tilida «üq saton», ibraniy tilida «üq səh». Bir «saton» 7 kilogram idi; bu heli kəp un bolup, yüz adəmning tamioqıya yetətti. «Yar.» 18:6ni kərüng. Oqurmənlərgə yəna ayanki, təmsillərdə «eqitqı» yaki «hemirturuq» adəttə yaman təsirlər (təkəbburluq, sahtipəzlik)ni bildüridu (məsilən, 12:1ni kərüng). ■ **13:20-21** Mat. 13:33. ■ **13:22** Mat. 9:35; Mar. 6:6. ■ **13:24** Mat. 7:13. ■ **13:25** Mat. 25:11,12; Luğa 6:46.

²⁷ u yənə jawabən: «Silərning nəlikinglarni bilməymən, məndin neri ketinglar, əy kəbihlik kילוquqilar!» dəydu. ■

²⁸ Silər İbrahim, İshak, Yakup wə barlik pəyoəmbərlərnin Hudaning padixahlığı iqidə ikənlikini, özünqlarning sirtka taxliwetilgininlarni kərgininglarda, yioə-zarlar kətürülidu, qixlar oququrlaydu. ■

²⁹ U qaoəda, kixilər məxriik bilən məoşribtin wə ximal bilən jənuibtin kelixip, Hudaning padixahlığıda dastihanda olturidu. □ ■

³⁰ Xuning bilən mana, xu qaoəda aldida turoəanlardin arkiəa etidioəanlar, arkida turoəanlardin aldioəa etidioəanlar bar bolidu. □ ■

Əysaning Yerusalemoəa baəlioəan meşir-muhibbiti

Mat. 23:37-39

³¹ Dəl xu wakıtta birnəqqə Pərisiylər Əysaning aldioəa kelip uningəa: — Muxu yərdin qikip özünəni neriəa al. Qünki Hərod seni öltürməkqi, — dedi.

³² U ularəa:

— Berip xu tülkigə eytinglar: Mana mən jinlarni həydiwetip, bügün wə ətə xipa berərmən wə üqinqi küni takamullaxturulimən, dənglar. □

³³ Həlbuki, bügün wə ətə wə əgünlükkə mengip yürüxüm kerəktur; qünki həq pəyoəmbərninğ öltürülüxi Yerusalemdin baxka həqəandak jayda mumkin bolmas. □

³⁴ Əy Yerusalem, Yerusalem! Pəyoəmbərlərnəni öltüridioəan wə sanga əwətəlgənlərnəni qalma-kesək kılıdioəan xəhər! Mən kanqə kətimlap

■ **13:27** Zəb. 6:8; Mat. 7:23; 25:12,41. ■ **13:28** Mat. 8:11, 12; 13:42; 24:51. □ **13:29**

«kixilər məxriik bilən məoşribtin wə ximal bilən jənuibtin kelixip, Hudaning padixahlığıda dastihanda olturidu» — «məxriik bilən məoşribtin wə ximal bilən jənuibtin» kəlgənlər Yəhudiy əməslərnəni kərsitidu. «Olturidu» baxka izahatlarda kərsitilgəndək grek tilida «yatidu» degən səz bilən ipadilididu. ■ **13:29** Yəx. 2:2; Mal. 1:11; Mat. 8:11. □ **13:30 «aldida turoəanlardin arkiəa etidioəanlar, arkida turoəanlardin aldioəa etidioəanlar bar bolidu»** — grek tilida

«ahirkilardin birinqisi bolidioəanlar bar bolidu, birinqilərdin ahirkisi bolidioəanlar bar bolidu» dəp ipadilididu. Bu əjayib həkixətning kəp jəhətliiri bar; birak roxənki, xu künidə Huda əsli qakıroəan Yəhudiyar Hudaning padixahlığıda hijalətkə qaldurulidu wə əsli butpərəs boləan Yəhudiy əməslər uningda izzətkə erixidu. ■ **13:30** Mat. 19:30; 20:16; Mar. 10:31. □ **13:32 «üqinqi küni takamullaxturulimən»** — baxka birhil tərijimisi: «üqinqi küni nixaniməəa yetimən» yaki «üqinqi küni ixirimni tamam kılıimən». Lekin ixinimizki, tərijimiz grek tilioəa sadiktur. Təwəndiki izahatni kərüng. «**Berip xu tülkigə eytinglar: Mana mən jinlarni həydiwetip, bügün wə ətə xipa berərmən wə üqinqi küni takamullaxturulimən, dənglar**» — bu sirlük gəpning mənisi bəlkim: «Manga qəloəan kışka wakıt iqidə Huda manga bəkitkən pilani boyiqə səndin qorkmay ixləwerimən. Kışka wakıt iqidə mən Hudadin tapxuruwaləan wəzipəmnəni tamam kılıimən wə xundakla özüm «takamullaxturulimən» degəndək boluxi mumkin. Uning üstigə, Məsihninğ «takamullaxturulimən» degən sirlük səzi, xübhisizki, kəp jəhətliiktur. «İbr.» 2:10də ohxax həkixət təpilidu wə «ibraniylarəa»diki «koxumqə səz»imizdə bu toşruluk əzrak tohtilimiz. □ **13:33**

«**Həlbuki, bügün wə ətə wə əgünlükkə mengip yürüxüm kerəktur**» — Əysa bu səzni kılıəanda tehi Galiliyə əlksidə idi. Hərodning Yerusalem bilən əlakisi yoəq idi, Galiliyənəni idarə kılıatti. Xunga bu 32-ayəttiki səzning dawami: «Mənki Məsih Yerusalemoəa berixim kerək, lekin undak kılıxim Hərodtin qəxiç üqün əməs, bəlkə Hudaning pilani boləanliki üqün» degəndək mənədə. «**qünki həq pəyoəmbərninğ öltürülüxi Yerusalemdin baxka həqəandak jayda mumkin bolma.**» — bu kinayilik, həjwiyy gəp. Bu «kapir» Hərod han Galiliyənəni baxkuroəani bilən Məsihkə hətiri bolmaydu, lekin «Hudaning güzəl xəşiri»də turuwatqanlar ahir berip Əysanı öltüridu. Bu jümlidiki «mumkin bolmas» degənninğ baxka hil tərijimisi: «əkil yətməs».

mekiyan öz qüjilirini qanat astioğa aloğandək sening baliliringni koynumoğa almakqı boldum, lekin silər halimidinglar. □ ■

³⁵ Mana öyünglar taxlinip wəyrənə bolup qalidu; wə mən silərgə xuni eytip koyayki, silər «Pərwərdigarning nami bilən kəlgüqigə mubarək boləy!» demigüqə, meni yənə kərəlməysilər. □ ■

14

Xabat künidə kesəl saqaytix

¹ Wə xundak boldiki, bir xabat küni u Pərisiylərdin boləqan bir həkümdarning öyigə qizəqə bardı; əmdi ular uni paylap yürüwatatti.

² Wə mana, u yərdə suluk ixxiq kesiligə giriptar boləqan bir adəm bar idi.

³ Əysa Təwrat əhliliri wə Pərisiylərdin:

— Xabat küni kesəl saqaytix Təwrat qanunioğa uyğunmu-yok? — dəp soridi.

⁴ Biraq ular lam-jim demidi. U həliqə kesəlgə qolini təgküzüp, saqaytip yoloğa saldi.

⁵ Andin u ular din yənə:

— Aranglardin biringlarning mubada xabat künidə exiki ya kalisi kudukqa qüxüp kətsə, uni dərhal tartip qıqarmaydioqan zadi kim bar? — dəp soridi. □ ■

⁶ Wə ular uning bu sözligə heq jawab berəlmidi.

Huda kimni yuqiri qilidu?

⁷ Əysa qakiriləqan mehmanlarning əzligə tərdin orunlarni qandak tallioqini kərip, ularoğa mundak bir təmsilni eytip bərdi:

⁸ — Birsı seni toy ziyapitigə təklip qılsa, tərdə olturmioqin. Bolmisa, səndin hərmətlirkək birsi təklip qılinoqan bolsa,

□ **13:34 «Əy «Yerusalem, Yerusalem!»** — Muqəddəs Kitabta, birsining bir adəmning ismini yaqi bir jayning namini təkrar ikki qetim qakirixi uningə boləqan qongkur mehır-muħəbbitini ipadiləp, uning əzigə əziz ikənlikini kərsitidu. «**Mən qanqə ketimlap mekiyan öz qüjilirini qanat astioğa aloğandək sening baliliringni koynumoğa almakqı boldum**» — «sening baliliring» Yerusalemde turuwatqan Yəhüdiy həlkni kərsitidu, əlwəttə. ■ **13:34** Zəb. 17:8; 91:4; Mat. 23:37. □ **13:35 «Mana öyünglar taxlinip wəyrənə bolup qalidu**» —

«silərnin öyünglar» muxu bexarəttə: (1) muqəddəs ibadəthana (u kinayilik bilən «Hudaning öyi» deməydu); (2) pütkül İsrail jəmətini kərsitidu. Qünki rimliklar miladiyə 70-yilida kelip, ularning muqəddəs ibadəthanasini wəyrən kılıdu wə Yəhüdiy həlkni dunyaning hər bir bulung-puxkaqlirioğa tarkitiwetidu. «**Pərwərdigarning nami bilən kəlgüqigə mubarək boləyay!**» — bu bolsa Yəhüdiy həlkning Məsihni qarxi elixida deyixigə tegixlik sözlərdur. Məsih Yerusalemə kirgəndə gərqə məlum bir qisim kixilər xundak sözni qiləqini bilən («Luğa» 19:28-48ni, bolupmu 38-ayətni kəring), (1) ularning undak degənlri sap etikədtin bolmioqan; (2) pütün həlk undak degini yok, bəlki ixənmigən. Xuning bilən Əysa Məsihning muxu dunyoğa qayta kelixi, xundakla Yəhüdiy həlkning uni qayta kərxüi üqün pütkül həlk awwal uni «Məsih-qutkuzəqumiz», yəni «Pərwərdigarning nami bilən kəlgüqı» dəp etirap qilixi kerəktur (bu bexarət «Rim.» 11:25-27, «Zək.» 12:7-14 wə baxqa yərlərdə tepilidu). ■ **13:35** Zəb. 69:25; 118:26; Yəx. 1:7; Yər. 7:34; Mik. 3:12; Mat. 23:38; Ros. 1:20. □ **14:5 «aranglardin biringlarning mubada xabat künidə exiki ya kalisi kudukqa qüxüp kətsə...»** — bəzi kona kəqürmilərdə

«exiki» əməs, bəlki «balisi» dəp oqulidu. ■ **14:5** Mis. 23:5; Qan. 22:4; Luğa 13:15.

9 U qaʼqda seni wə uni qaqiroʻan sahibhana kelip sanga: «Bu kixigə orun bərgəysiz» dəp ƙalsa, sən hijaləttə kelip pəgahqə qūxūp ƙalisən. □

10 Lekin sən qaqiriləanda, berip pəgahda olturoʻin. Xuning bilən seni qaqiroʻan sahibhana kelip: «Əy dostum, yukiriqə qiqing» deyixi mumkin wə xuning bilən sening bilən dastihanda olturoʻanlarning həmmisining aldida sanga izzət bolidu. ■

11 Qunki hərkim əzini üstün tutsa təwən ƙilnidu wə kimdəkim əzini təwən tutsa üstün ƙilnidu. ■

Həƙikiy mehmandostlukning yoli

12 U əzini mehmanqə qaqiroʻan sahibhaniqə mundaq dedi:

— Mehmanni tamakƙa yaki ziyapətkə qaqiroʻiningda, dost-buradər, ƙerindax, uruƙ-tuqan yaki bay ƙolum-ƙoxniliringni qaqirmioʻin. Qunki ularmu seni mehmanqə qaqirip, mərħəmitingni ƙayturuxi mumkin. ■

13 Xuning uqun ziyapət berəy desəng, qerib-qurwa, meyip-nakar, aksaq-qolax, kor-əmalarni qaqiroʻin

14 wə bəht-bərikət ƙerisən; qunki u kixilərnin yaxxiləingni ƙayturuxning amali yoktur. Xuning bilən həƙƙaniylarning ƙayta tirilgən künidə ƙiləingni əzūnggə ƙayturulidu.

Katta ziyapət toqrisidiki təmsil

Mat. 22:1-10

15 Uning bilən həmdastihan olturoʻanlardin biri bu səzlərnin anglap, uningqə:

— Hudaning padixahlikida oqizalanoqular nemidegən bəhtlik-hə! — dedi. □

16 Birax u uningqə jawabən mundaq dedi:

— Bir kixi katta ziyapətkə tutux ƙilip, nuroqun mehmanlarni qaqirip ƙoyuqtu. ■

17 Dastihan selinoʻan xu saəttə, qaqirini əwətip, qaqiriləan mehmanlarqə: «Mərħəmət, həmmə nərsə təyyar boldi!» dəp eytiptu.

18 Birax, mehmanlarning həmmisi barmaslikƙa bir-birləp əzrə-bahənə ƙərsətkili turuqtu. Birinqisi uningqə: «Mən həlila bir parqə yər setiwaloʻanidim, berip ƙərip ƙəlmisəm bolmaydu. Meni əpu ƙiloqayla, baralmaymən» dəptu. □

19 Yənə biri: «Mən bəx ƙoxluk əküz setiwaldim, hazir berip ularni sinap ƙəruqum ƙerək. Meni əpu ƙiloqayla, baralmaymən» dəptu. □

20 Yənə birsi: «Mən yengi əyləngən, xunga baralmaymən» dəptu.

21 Qakar ƙaytip kelip, bu ixlarni hojayiniqə məlum ƙiptu. Hojayin oqəzərləngən həlda qaqiriqə: «Dərħal xəhərnin qong-ƙiqiƙ ƙoqiliriqə ƙirip, qerib-qurwa, meyip-nakar, aksaq-qolax wə kor-əmalarni muxu yərgə yioqip ƙəl» dəptu.

□ 14:9 «... pəgahqə qūxūp ƙalisən» — grek tilida «... ahirƙi orunoqə qūxūp ƙalisən». ■ 14:10

Pənd. 25:6, 7. ■ 14:11 Ayup 22:29; Pənd. 29:23; Mat. 23:12; Luqa 1:51; 18:14; Yaƙ. 4:6,10; 1Pet. 5:5. ■ 14:12 Nəh. 8:10; Pənd. 3:28. □ 14:15 «Hudaning padixahlikida oqizalanoqular...» — grek tilida «Hudaning padixahlikida nan yegūqilar...». ■ 14:16 Yəx.

25:6; Mat. 22:2; Wəh. 19:7, 9. □ 14:18 «Mən həlila bir parqə yər setiwaloʻanidim, berip ƙərip ƙəlmisəm bolmaydu. Meni əpu ƙiloqayla, baralmaymən» — kim yərnin awwal yaxxi ƙərməy setiwalsun? □ 14:19 «hazir berip ularni sinap ƙəruqum ƙerək» — yaki «hazir berip ƙəzdin ƙəqirup ƙelixim ƙerək». «Bəx ƙoxluk əküz» — grek tilida: «bəx boyunturuƙ əküz». Demək,

boyunturuƙƙa ƙetiloʻanda bir-birigə mas ƙelidoʻan bəx jup əküz. Əmdi kim əküzni awwal ƙərməy setiwalsun?

22 Andin çakar kaytip kelip: «Hojayin, əmr bərginingdək ada kılındı, wə yənə box örün bar!» dəptu.

23 Xuning bilən hojayin çakarəya: — «Öyüm mehmanlarəya tolux üçün yezilardiki qong-kıqıq yollarnı, məhəllilərnı arılap, udul kəlgən adımingni zorlap elip zəlgin!» □

24 Qünki mən silərgə xuni eytayki, baxta çaqırıləyan adəmlərnıng heqkaysisi dastihinimdin tetimaydu», dəptu.

Muhlis bolux xərtliri

Mat. 10:37-38

25 Əmdi top-top adəmlər uningəya həmrəh bolup ketiwatatti. U burulup ularəya qarap mundak dedi:

26 — Manga əgəxkənlər *manga boləyan səyüxliridin* öz atisi wə anisi, ayali wə baliliri, aka-ukiliri wə aqa-singilliri, hətta öz jeninimu yaman kərmisə manga muhlis bolalması. □ ■

27 Kimdəkim özining krestini yüdüp manga əgəxmisə u manga muhlis bolalması. □ ■

28 Aranglardın birsi munar salmaqçı bolsa, aldi bilən olturup bu quruluşni pütüzgüdək hirajət əzümdə barmu-yok dəp hesab kılmasmu?

29-30 Undak kılmiəanda, ulni selip pütüzəlmisə, kərgənlərnıng həmmisi mazaq kılıp: «Bu adəm binani baxlap qoyup pütüzəlmidi» — deməy qalmaydu.

31 Yaki bir padıxah yənə bir padıxah bilən jəng kıləyli çıkısa aldi bilən olturup: — Mening üstümgə kelidiəyan yigirmə ming kixilik qoxun igisigə mən ön ming əskirim bilən taqabil turalarmənmü? dəp məlgərləp kərməmdü?! □

32 Əgər u «Soqıxalmaymən» dəp oylisa, düxmən tehi yiraktiki qaəda əlqi əwətip, sulh xərtlirini soraydu.

33 Xuningəya ohxax, silərdin kimdəkim *kənglidə* özining bar-yokı bilən hoqlaxmisə, manga muhlis bolalması. □

□ 14:23 «yezilardiki qong-kıqıq yollarnı, məhəllilərnı arılap,...» — muxu yərdə grek tilida «yezilardiki yollardın wə qitliklərdin etünglar,...» degən söz bilən ipadilini. Demək, mehmanlarnı hər bulung-puqqaqtin skilix kerək. □ 14:26 «manga əgəxkənlər ... öz atisi wə anisi, ayali wə baliliri, aka-ukiliri wə aqa-singilliri, hətta öz jeninimu yaman kərmisə manga muhlis bolalması» — muxu yərdə «yaman kərix» degənlikning mənisı, xühşisizki, öz adəmlirigə boləyan muhəbbət Hudaəya baqlıəyan muhəbbət aldidə «yaman kərix»tək kərinidu.

Misal, «Yar.» 29:30-31ni kəring. ■ 14:26 Qan. 13:7; 33:9; Mat. 10:37. □ 14:27 «Kimdəkim özining krestini yüdüp manga əgəxmisə u manga muhlis bolalması» — rimliklər tərripidin əlüm jazasi berilgənlər mihlinidiəyan krestni mürisidə kətürüp jaza məydanıəya baratti. «krestlinix» adəmnı kınaydiəyan, intayin dəhxətlik wə ahanətlik əlüm jaza usuli bolup, «özining krestini kətürüx» degənnıng məniliri təwəndikilərnimu öz iqiğə elixi mumkin: (1) Əysa Məsih üqün azab-əqubət tartixkə, (2) til-ahənət itixkə, (3) Hudanın iradisining əməlgə axuruluxi üqün zərür tēpiləanda, «öz-əzini əlüm jazasıəya həküm kıləandək» özining arzu-həwəsliirini rət kılaxkə təyyar bolux. ■ 14:27 Mat. 10:38; 16:24; Mar. 8:34; Luğa 9:23. □ 14:31 «... məlgərləp kərməmdü?! » — baxkə birhil tərjimisi: «... məslihet kıləamdu?». □ 14:33 «Xuningəya ohxax, silərdin kimdəkim kənglidə özining bar-yokı bilən hoqlaxmisə, manga muhlis bolalması.» — bu küqlük söz toqrısida «qoxumqə söz»imizdə azrak tohtilimiz.

³⁴ Tuz yahxi nərsidur; həlbuki, tuz öz təmini yoxatsa, uningə qayıdın tuz təmini kəndəkmu kirgüzgili bolidu? □ ■

³⁵ U tupraqqa ixlitixkə yaqi oşutka arilaxturuxkimu yarimay, talaşa taxlinidu. Anglişudək kuliqi barlar buni anglisun! □

15

Yokaloşan koy wə yahxi padiqi toşrisidiki təmsil

Mat. 18:12-14

¹ Əmdi bajgırlar wə baxka gunahkarlarıning həmmisi uning səzini anglaxka uning ətrafıya olaxmaqta idi. ■

² Lekin Pərisiylər bilən Təwrat ustazlıri oşudunxup:

— Bu adəm gunahkarlarını karxi alidu wə ular bilən həmdastihan olturidu! — deyixti.

³ Xunga u ularəya munu təmsilni səzləp bərdi: □

⁴ — Əşər aranglarda birəylənning yüz tuyak koyi bolup, uların biri yitip kətsə, tokşan tokkuzını qəldə koyup koyup yitip kətkinini tapquqə izdiməsmu?

⁵ Uni tepiwaloşanda, xadlanəşan həlda mürisigə artidu;

⁶ andin öyigə elip kelip, yar-buradərliri bilən kolum-koxnilirini qakirip, ularəya: «Mən yitkən koyumni tepiwaldim, mening bilən təng xadlin-ınglar!» dəydu.

⁷ Mən silərgə xuni eytayki, xuningəya ohxax, towa kiliwatkan bir gunahkar üqün əxtə zor hursənlik bolidu; bu hursənlik towıya mohtaj bolmıyan tokşan tokkuz həkkanıy kixidin boləşan hursənliktin kəp artuqtur. ■

Yittirgən tənggə toşrisidiki təmsil

⁸ — Yaqi bir ayalning on kümüx dinari bolup, bir dinarni yokitip koysa, qıraşni yekip, taki uni tapquqə əyni süpürüp, zən koyup izdiməsmu? □

⁹ Uni tapkanda yar-buradər, kolum-koxnilirini qakirip, ularəya: «Mening bilən təng xadlinınglar, qünki mən yokitip koyəşan dinarimni tepiwaldim» — dəydu.

¹⁰ Mən silərgə xuni eytayki, xuningəya ohxax towa kiliwatkan bir gunahkar üqün Hudaning pərixtilirining arisida hursənlik bolidu. □

□ **14:34** «Tuz yahxi nərsidur; həlbuki, tuz öz təmini yoxatsa, uningə qayıdın tuz təmini kəndəkmu kirgüzgili bolidu?» — tuz bolsa (1) təm beridu; (2) qirip ketixtin tosidu; (3) zəhim-yarılarnı saşaytidu. Muhlislarıning bu dunyaəya boləşan roli buningəya ohxap ketixi kerək. ■ **14:34** Mat. 5:13; Mar. 9:50. □ **14:35** «U tuz tupraqqa ixlitixkə yaqi oşutka arilaxturuxkimu yarimay, talaşa taxlinidu» — muxu yərdiki «tuz» dəgən tema üstidə «koxumqə səz»imizdə əzrak tohtilimiz. ■ **15:1** Mat. 9:10; Mar. 2:15; Luqa 5:29. □ **15:3** «xunga u ularəya munu təmsilni səzləp bərdi...» — «muxu təmsil»: — bir təmsil, demək. 15-babta üq təmsildək kərənsimu, əməliyətə üq təmsil pəşət birlə mənini ipadiləydu. Xunga ularni «birlə təmsil» dəp qaraymiz. ■ **15:7** Luqa 5:32. □ **15:8** «bir ayalning on kümüx dinari bolup...» — «kümüx dinar» bolsa grek tilida «drakma». «drakma» bir dinarəya barawər boləşan pul birliki.

□ **15:10** «towa kiliwatkan ...» — towa kiliş əməliyətə (məyli nəhayiti kışka bolsun) bir jəryan, əlwəttə. «Hudaning pərixtilirining arisida» — grek tilida «Hudaning pərixtilirining aldidə». Bu ibaridin puritiliduki, Huda Əzi «tənggisini tapkan ayal»dək hursən bolidu wə pərixtilərmu uning hursənlikidin təng bəşrimən bolidu.

Mehir-xəpəkətlik ata toqrisidiki təmsil

11 U sözünü dawam kılıp mundak dedi:

— Məlum bir adəmnin iikki oqlı bar ikən.

12 Kiqik oqlı atisoğa: «Əy ata, mal-mülüktn tegixlik ülüxümni həzirlə mənə bərgin» dəp eytıptu. Wə u öz mal-mülüklirini ikkisigə təksim kılıp beriptu. □

13 Uzun ötməylə, kiqik oqlı bar-yoqını yioixturup, yırağ bir yurtқа səpər kılıptu. U u yərdə əyx-ixrətlik iqidə turmux kəqürüp mal-dunyasını buzup-qeqiptu. □

14 Dəl u bar-yoqını sərp kılıp tügətkən waktida, u yurtta kəttik aqarqılık bolup, u helilə kişilqılıkta kəptu.

15 Xuning bilən u berip, xu yurtning bir puqrasioğa mədikar bolup yalliniptu; u uni etizliqioğa qoxқа bekixқа əwətıptu. □

16 U hətta korsiğini qoxqılarning yemi bolon purqağ posti bilən toyuzuxқа təkəzza boptu; lekin həqkim uningon həqnersə bərməptu.

17 Ahir berip u həoxini tepip: «Atamning xunqə kəp mədikarlırining aldidin yemək-iqmək exip-texip turidu; lekin mən bolsam bu yərdə aqlıqtin ələy dəp kəldim!

18 Ornumdin turup, atamning aldioğa berip uningon: Əy ata, mən ərxning aldidimu wə sening aldingdimu gunah kildim.

19 Əmdi sening oqlung atilixқа layik əməsmən. Meni mədikarlıring süpitidə kəbul kiləysən! — dəymən» dəp oylaptu.

20 Xuning bilən ornidin turup atisining aldioğa kəytip mengiptu. Lekin atisi yıraqtinla uni kərup uningon iqi aqrıtıp, aldioğa yügürüp qikiq, uning boynioğa esilip uni səyüp ketiptu. □ ■

21 Oqlı: «Ata, mən ərxning aldidimu, sening aldingdimu gunah kildim. Əmdi sening oqlung atilixқа layik əməsmən» — dəptu.

22 Birak atisi qakarlırioğa: «Dərhal əng esil tonni əkelip uningon kiydürüngle, kəlioğa üzük selinglar, putlırioğa ayaq kiydürüngle;

23 wə bordak torpaqni əkelip soyunglar; andin obdan yəp, rawurus təbrikləyli!

24 Qünki mening bu oqlum əlgənidi, tirildi, yitip kətkənidi, tepildi!» — dəptu. Andin ular təbrikləxkili bəxlaptu.

25 Əmdi qong oqlı etizioğa kətkənikən. U kəytip keliwetip əygə yeqin kəlgəndə nəoqmə-nawa bilən ussulning awazini anglaptu.

26 U qakarlardin birini qaqirip, uningdin nemə ix boluwatqinini soraptu.

27 Qakar uningon: Ukəng kəldi wə atəng uni sağ-salamət tepiwəloqanlıki üqün bordak torpaqni soydi» dəptu.

□ 15:12 «Əy ata, mal-mülüktn tegixlik ülüxümni həzirlə mənə bərgin» — demisəkmü, bundak tələp ejiq hərmətsizlik bolidu. «Kəxumqə səz» imiznimü kərüng. «u öz mal-mülüklirini ikkisigə təksim kılıp beriptu» — «öz mal-mülükliri» grek ilida «uning həyatini» yaki «uning tirikqilini». Təwrat kanuni boyiqə tunji oqlioğa təksim kılinoqan miras kənjisiningkidin iikki həssə kəp bolidu. □ 15:13 «Uzun ötməylə, kiqik oqlı bar-yoqını yioixturup, yırağ bir yurtқа səpər kılıptu» — «uzun ötməylə» (grek tilida «kəp kün ötməylə») — kənji oqlul təlipi tūpəylidin jəmiyyət aldidə intayin nəprətlik bolatti. □ 15:15 «...xu yurtning bir puqrasioğa mədikar bolup yalliniptu» — grek tilida «... xu yurtning bir puqrasioğa kətnixiptu» bilən ipadilininidu. «u uni etizliqioğa qoxқа bekixқа əwətıptu» — demisəkmü, bu qoxqılarning igisi Yəhudiy əməs; bundak hizmət Yəhudiy yigitkə nisbətən intayin yirinqlik bolatti. □ 15:20 «Atisi yıraqtinla uni kərup uningon iqi aqrıtıp, aldioğa yügürüp qikiq...» — demisəkmü, bu atining jəmiyyət aldidə yügürüxi, wə xundakla buni az dəp oqlını kərxə elixқа yügürüxi «mətiwər kixining salapitigə muwəpiq əməs» dəp kərilatti. «Kəxumqə səz» imiznimü kərüng. ■ 15:20 Ros. 2:39; Əf. 2:12,17.

²⁸ Lekin *qong oqli* hapa bolup, oygə kirgili unimaptu. Wə atisi qikiip uning oygə kirixini otunuptu.

²⁹ Əmma u atisoja jawab berip: «Kara! Mən xunqə yildin beri küldək hizmitingdə boldum, əsla heqbir əmringdin qikiip bakmidim. Birak sən mangan əl-aqinilirim bilən hux kiliqli heqkaqan birər oqlakmu bərmiding!

³⁰ Lekin sening mal-mülükliringni pahixilərgə həjləp tügətkən bu oqlung kaytip kəlgəndə, sən uning üqün bordak torpaqni soyupsən» — dəptu. □

³¹ Birak atisi yənə uningoja: «Əy oqlum, sən hərdaim mening yenimdisən wə mening barlikim seningkidur.

³² Əmdi təbrikləp xadlinixka layiktur; qünki bu sening ukang olgənidi, tirildi, yokilip kətkənidi, tepildi» — dəptu. □

16

Aldamqi ojojidar tooqrisidiki təmsil — dunyadiki bayliqni kandak ixlitix kerək?

¹ U muhlislorioja yənə mundak dedi:

— Bir bayning bir ojojidari bar ikən. Birsı bayoja: «Bu ojojidaringiz mal-mülkingizni buzup qaqtı» dəp xikayət kiptu.

² U ojojidarnı qakirip, uningoja: «Mening sening tooqrangda anglijanlirim zadi kandak gəp? Ojojidarlikingdiki hesab-kitabni enik tapxur; qünki mundin keyin sən ojojidar bolmaysən» — dəptu.

³ Ojojidar əmdi öz iqidə: «Nemə kilay? Qünki hojayinim meni ojojidarliktin məhrum kilidu. Kətmən qapay desəm unqilik maqdur yok, tilməqilik kilay desəm nomus kilimən.

⁴ Hə, taptim! Ojojidarliktin kəlqinimda kixilərnin meni öylirigə qarxi elixi üqün, nemə kiliximni əmdi bildim» dəp

⁵ öz hojayinioja kəzrdar bolqanlarnı birdin-birdin qakirip kelip, birinqi-sidin: «Hojayinimoja kanqilik kəzringiz bar?» dəp soraptu.

⁶ Wə kəzrdar: «Yüz tung zəytun meyi» dəp jawab beriptu. Ojojidar uningoja: «Mana, hesabət dəptiringizni elip, bu yərdə olturup əllik tungoja əzgərtiweting!» dəptu. □

⁷ Andin u yənə birigə: «Sizqu, kanqilik kərz boldingiz?» dəp soraptu. U: «Yüz kürə buoqday» dəp jawab beriptu. Ojojidar uningoja: «Hesabat dəptiringizni elip səksən kürigə əzgərtiweting!» dəptu. □

□ **15:30 «sening mal-mülükliringni pahixilərgə həjləp tügətkən»** — grek tilida «sening mal-mülükliringni pahixilərgə həjləp yəwətkən».

□ **15:32 «Əmdi təbrikləp xadlinixka layiktur; qünki bu sening ukang olgənidi, tirildi, yokilip kətkənidi, tepildi»** — 15-babtiki üq kiximlik təmsilning mol təlimi üstidə «kozumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz.

□ **16:6 «Yüz tung zəytun meyi»** — muxu yərdə bir «tung» (grek tilida «bat») 30 litr idi. Demək, bu zəytun meyi 3000 litr bolup xu qaoqdiki addiy ixqining üq yillik həkki (1000 dinar) bolatti.

«**Ojojidar uningoja: «Mana, hesabət dəptiringizni elip, bu yərdə olturup əllik tungoja əzgərtiweting!» dəptu.»** — ojojidar nemə kildi? Bəlkim tət mumkinqiliki bar: — (1) u kəzrdarning həlioja qarap kərz miqdarini keməytwətti; (2) u esümini yokka qikiriwətti; (3) u ezining xerinkanisi («komission»)ni hesabtin qikiriwətti; (4) bularning həmmisini kildi. Rəbbimiz ojojidarnı «səmimiyyətsiz» dəp ataydu 8-ayət). Lekin uning bu «səmimiyyətsizlik» ojojidarlikidiki burunkı ixlarnı kərsitəmdü? Yaki hazırkı hərəkətlirininimü? Bizningə, uning kiliqinini qoqum kəzrnin miqdarini əzgərtixni öz iqigə alojan, dəp qaraymiz.

□ **16:7 «yüz kürə buoqday»** — muxu yərdə bir kürə (ibraniy tilida «kor») 390 litrni bildüridu. Demək, bu qong kəzdi idi — bəlkim 30 tonna buoqday. Addiy ixqining on yillik həkki (3000 dinar) bolatti.

8 Xuning bilən uning hojayini səmimiyyətsiz oqoidarning bu ixtiki pəmlikliki üqün uningə qayil bolup mahtaptu. Qünki bu dunyaning pərzəntliri öz dəwridə nurning pərzəntliridin pəmliktur. □

9 Wə mən silərgə xuni eytip qoyayki, «Nahək dunyağa təwə mal-dunya» arkilik özünqlarə dost tutunglar; xundak kılsanglar, mal-dunya karəğa kəlməydiəjan boləjan *künidə* xu dostlar silərnə əbədiy makanlarəğa qarxi alidu. □ ■

10 Kimki kiqikkinə ixta sadik bolsa, qong ixtimu sadik bolidu; wə kimki kiqikkinə ixta səmimiyyətsiz bolsa, qong ixtimu səmimiyyətsiz bolidu. □

11 Xunga əgər «nahək dunyağa təwə boləjan mal-dunya»da sadik bolmisanglar, kim silərgə həkikiy bayliqlarni tapxursun? □

12 Wə baxkilarning nərsiliridə sadik bolmisanglar kim silərgə özünqlarning nərsisini bərsun? □

13 Heqkim ikki hojayinə təng hizmət kılalmaydu. Qünki u yaki buni yaman kərüp, uni yahxi kəridu; yaki buningəyə özini pütünləy beoqlap, uningəyə etibarsiz qaraydu. *Xuningəyə ohxax*, siləningmu birlə wəqıttə həm Hudaning, həm mal-dunyaning kullukıda boluxunglar mumkin əməs. ■

14 Əmdi Pərisiylər (ular puləğa amrak idi) bularning həmmisini anglap Əysani məshirə kılıxti. □ ■

15 Wə u ularəğa mundak dedi: — «Silər özünqlarni adəmlərnin aldida həkkanıy kılıp kərsətküdidursilər; ləkin Huda kəlbinqlarni bilidu. Qünki adəmlərnin arisida kədirlinidiəyini Hudaning nəziridə yirginqliktur. ■

16 Təwrat kanuni wə pəyoəmbərlərnin yazmiliri *qəməldürgüqi* Yəhyaəliqə hədayət bolup kəldi; xu wəqıttin baxlap Hudaning padixahlıqining hux həwiri jakarlinip keliwatidu; *padixahlıqğa* kirməkqi

□ 16:8 «bu dunyaning pərzəntliri öz dəwridə nurning pərzəntliridin pəmliktur» — «bu dunyaning pərzəntliri» Hudani tonumaydiəjan etikədsiz adəmlərnə kərsitidu; «nurning pərzəntliri» Hudaning nurini qəbul kıləjan, xundakla «nurda yaxawatқан» «Hudaning Rohidin toşuqləjan» rohiy pərzəntlirini kərsitidu. Bu təmsil toqruluk «qoxumqə səz»imzədə əzrak tohtilimiz. □ 16:9 ««Nahək dunyağa təwə mal-dunya» arkilik özünqlarəğa dost tutunglar» — «nahək dunyağa təwə mal-dunya» grek tilida «nahək mammon». Nemixkə «nahək» dəydu? Bizningə (1) xəhsiy, yəni hususiy mal-dunya, jümlidin pulning məwjut boləjanliki Adəm'atimizning sadir kıləjan gunahning bir nətəjisidir; (2) adəmdiki kəpinqi mal-dunya, bayliqlər bolsa, Hudadin qorqmaydiəjan gunahkarlarning kəlididir. Biz yənilə «qoxumqə səz»imzədə bu kizik səz üstidə əzrak tohtilimiz. «xundak kılsanglar, mal-dunya karəğa kəlməydiəjan boləjan *künidə* xu dostlar silərnə əbədiy makanlarəğa qarxi alidu» — demək, əz bayliqlinglar bilən yardəmgə məhtaj boləjanlarəğa yardəm beringlar; xu yol bilən ular silərgə dost bolidu wə pəniy dunyadin kətkinlinglarda ular bəkiy dunyada silərnə qarxi elixkə kütidiəjan bolidu. ■ 16:9 Mat. 6:19; 19:21; 1Tim. 6:19. □ 16:10 «Kimki kiqikkinə ixta səmimiyyətsiz bolsa, qong ixtimu səmimiyyətsiz bolidu» — yaki «Kimki kiqikkinə ixta ixənəqsiz bolsa, qong ixtimu ixənəqsiz bolidu». □ 16:11 ««Nahək dunyağa təwə boləjan mal-dunya»da sadik bolmisanglar, kim silərgə həkikiy bayliqlarni tapxursun?» — demək, bu aləmdiki mal-dunya bolsa Huda aldida «kiqikkinə bir ix» (10-ayətnə kürüng), halas. □ 16:12 «Wə baxkilarning nərsiliridə sadik bolmisanglar kim silərgə özünqlarning nərsisini bərsun?» — bu jümlə toqrulukmu «qoxumqə səz»imzədə əzrak tohtilimiz. ■ 16:13 Mat. 6:24. □ 16:14 «Əmdi Pərisiylər ... bularning həmmisini anglap Əysani məshirə kılıxti» — nemixkə Pərisiylər Əysani məshirə kılıxti? Xübhəşizki, ularning kəzkarixiqə, Hudani hursən kıləjan, xundakla Huda bərikətligən adəmnin jəzmən kəp bayliqi bolidu, dəp oylaytti. Xuning bilən Məshih ularəğa təwəndiki (16:19-31-ayəttiki) tarihin eytip beridu. ■ 16:14 Mat. 23:14. ■ 16:15 1Sam. 16:7; Zəb. 7:9

boloqanlarning hərbiri uningōja bēsüp kiriwelixi keræktur. □ ■

17 Lekin asman bilən zeminning yoq kiliwetilixi Təwratning bir qekiti bikar kilinixtin asandur. □ ■

18 — Hər kim öz ayalini talak qilip baxqa birini alsa zina qilōjan bolidu wə kimki öz eridin talak kilinoqanni alsa zina qilōjan bolidu». ■

Bay bilən tiləmqi Lazarus

19 — Burun bir bay adəm bar idi; u sēsün rənglik ton wə kanap kiyimlärni kiyip, hėrküni əyx-ixrət iqidə təntənə kilatti.

20 Wə pütün əzayini qāqa-jaharət besip kətkən Lazarus isimlik bir yoqsul bar idi; u bayning dərwasising aldiōja *hėrküni* yatquzup qoyulatti.

21 Uning dastihinidin qūxüp kəlojan parqi-puratlardin qorsikini toyojuzoquxka təxna idi. Həlbuki, itlar kelip uning yarilirini yalaytti. □

22 Əmdi xundaq boldiki, yoqsul əldi wə pərixtilər uni İbrahımning kuqıkiōja apardı. Bay həm əlüp dəpnə kilindi;

23 wə təhtisarada qattik qiynilip, bexini kətürüp, yiraqtin İbrahımi wə uning kuqıkidiki Lazarusni kərüp:

24 «Əy ata İbrahım, manga rəhım kilōaysən! Lazarusni əwətkəysən, u barmıqining uqini suoja qılap, tilimoja temitip sowutkay. Qünki mən bu ot yalkunida qattik azabliniwatimən!» dəp warkırap yalwurdi.

25 Lekin İbrahım mundaq dedi: «Əy oqlum, hayat waqtında həlawətni yatküqə kərginingni wə Lazarusning dərd-bala tartkinini yadingōja kəltürgin. Həzir u təsəlli tapti, əmma sən azab tartiwatisən. ■

26 Wə bulardin baxqa, biz bilən silərnin arilikimizda yoqjan bir hang bekitilgəndurki, bu yərdin silər tərəpkə ətəyli degənlər ətələməs wə andin biz tərəpkə ətimiz degənlər ətələməs».

27 Əmdi bay yənə: «Undakta, i ata, səndin *Lazarusni* atamning əyigə əwətxingni ətünimən.

28 Qünki mening bəx aka-ukam bar; ularning bu azab-okubətlik yərgə kəlməsliki uqın *Lazarus* ularni qattik aqaqlandurup qoysun» — dedi.

29 Biraq İbrahım jawab berip uningōja: «Ularda Musa wə *baxqa* pəyojəmbərlərnin *agah-guwaqlıki* bar; ular xularni anglisun» — dedi. ■

30 Lekin u: «Yaq, i İbrahım ata, əgər əlgənlərdin biri tirilip ularning aldiōja barsa, ular towa kilidu» — dedi.

□ **16:16** «padixahlıqka kirməqci bolōqanlarning hərbiri uningōja bēsüp kiriwelixi keræktur» — baxqa birhıl tərjimisi: «hərbir kixigə uningōja kirixkə kət'iy dəwət kilinmakta». Bizningə bu 16-17-ayətlər, xundaqla «Mat.» 11:12-14-ayətlər wə «Mik.» 2:12-13-ayətlər bilən munasiwətlıktur. «Mikah»diki «kozumqə səz»nimu kəring. ■ **16:16** Mat. 11:12,13.

□ **16:17** «Lekin asman bilən zeminning yoq kiliwetilixi Təwratning bir qekiti bikar kilinixtin asandur» — səzməşz bolsa «lekin asman bilən yərnin yoqalmıki Təwratın bir qekitning qūxmikidin asandur». «Qekit» ibraniy tilidiki əng kiqik tinix bəlgə (.). Təwrat wə pəyojəmbərlərnin yazmılıri «Qəmüldürgüqi Yəhyaqlıq»la İsrailōja yetəqci bolōjan bilən həzirımu yənila «inawətsiz» əməs. Təwratniki barlık bəxarətlər əməlgə axurulidu; uning üstigə, Təwratniki barlık «həqkanıy tələpər». İnjildiki hux həwərnı qəbul kılōquqlarning həmmisi uqın yənila səyüniđiōjan huxluqtur. Təwəndiki 18-ayəttiki tələp, məsilən, Təwratniki biwasitə tələp bolmisimu, Təwratla hatiriləngən prinsiplər muxu həqıqətni kərsitidu (məsilən, «Mar.» 10:1-12ni kəring). ■ **16:17** Zab. 102:25-27; Yəx. 40:8; 51:6; Mat. 5:18. ■ **16:18** Mat. 5:32; 19:9; Mar. 10:11; 1Kor. 7:10. □ **16:21** «Həlbuki, itlar kelip uning yarilirini yalaytti» — Lazarus həqnəmə yemigini bilən, lekin itlar uningdin azraq yəm alatti. Ularning Lazaruska tegixi bilən u «napak» dəp həsəblinatti. ■ **16:25** Ayup 21:13. ■ **16:29** Yəx. 8:20; 34:16; Yh. 5:39; Ros. 17:11.

31 Əmma İbrahim uningöja: «Əgər ular Musa wə *baxça* pəyğəmbərlərnin *guwahlikini* anglimisa, hətta əlgənlərdin birsi tirilsimu, ular yənıla ixinixni rət kılıdu» — dedi.□

17

Gunah, kəqürüm, etikad wə hizmət toqrisida

Mat. 18:6-7, 21-22; Mar. 9:42

1 U muhlislirioja mundaq dedi:

— İnsanni putlaxturidiojan ixlar bolmay qalmaydu; lekin xu putlaxturux wasitiqisi bolojan adəmning halioja way!□ ■

2 Bunday adəmning bu kiçik balilardin birini *gunahka* putlaxturujan bolsa, boynioja tügmən texi esilojan halda dengizoja taxliwetilgini əwzəl bolatti.□

3 Əzünglaroja agah bolunglar! Əgər kərindixing gunah kılujan bolsa, uningöja tənbiḥ-nəsiḥət kılujin. U towa kılsa uni əpu kılujin.■

4 Mubada u bir kün iqidə sanga yəttə mərtiwə gunah kılsa wə yəttə mərtiwə yeningöja kelip: Towa kıldim, desə, uni yənıla əpu kılujin. ■

5 Xuning bilən rosullar Rəbgə: İxənq-etikadimizni axurojin, — deyixti.□

6 Wə Rəb ularoja mundaq dedi:

— Silərdə kiqa urukidək zərriqə ixənq bolsa idi, silər awu üjmə dərihiḡə: «Yiltizingdin qomurulup, dengizoja kəqüp tikil!» desənglar, u səzünglarni anglap kəqətti.■

Həkiqiy kulning wəzipisi

7 Ləkin aranglardin kimning yər həydəyidiojan yaki mal baqidiojan bir kuli bolsa wə u etizlikdin kaytip kəlgəndə, uningöja: «Tezrək kelip dastihanda olturojin», dəyidiojanlar barmu?

8 U bəlki uningöja: «Məning tamikimni təyyar kıl, mən yər-iqip boluqə belingni baqlap meni kütkin, andin əzüng yər-iqkin, deməsmu?»

9 Kul əmr kılinojnidək kılujini üqün hojayin uningöja rəḥmət eytamdu? Məningqə, eytmaydu.

10 Xuningöja ohxax, silərmu əzünglaroja əmr kılinojaning həmmisini ada kılujininglardin keyin: Biz ərziməs kullarmiz; biz pəkət tegixlik burjimizni ada kılduk, halas», dəyidiojan bolisilər.

Əysaning on mahaw kesilini saqaytixi

□ 16:31 «Əgər ular Musa wə *baxça* pəyğəmbərlərnin *guwahlikini* anglimisa, hətta əlgənlərdin birsi tirilsimu, ular yənıla ixinixni rət kılıdu» — bu səz həm biz oqurmənlərgə kelidu, əlwəttə. Bu səzdin keyin Məsiḡ *baxça* bir Lazarusni əlümdin tirdüdü («Yuh.» 11-bab). Həmmidin muḡimi əzi əlümdin tirilgən bolsimu, uningöja ixinidiojan kanqə adəm qikti? □ 17:1 «İnsanni putlaxturidiojan ixlar bolmay qalmaydu; lekin xu putlaxturux wasitiqisi bolojan adəmning halioja way!» — bu muḡim ayət üstidə «Matta»diki «qoxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ 17:1 Mat. 18:7; Mar. 9:42. □ 17:2 «**bunday adəmning bu kiçik balilardin birini *gunahka* putlaxturujan bolsa...**» — «**bu** kiçik balilardin biri» (greq tilida «**bu** kiçiklərdin biri») — demək, əz ətrapidiki əzigə etikad kılujan addiy halayikni kərsitidu. ■ 17:3 Law. 19:17; Pənd. 17:10; Mat. 18:15; Yaḡ. 5:19. ■ 17:4 Mat. 18:21. □ 17:5 «**Xuning bilən rosullar Rəbgə: İxənq-etikadimizni axurojin, — deyixti**» — buradiri ni hər kündə yəttə qətim ohxax gunah üqün kəqürüm kılıx küklük bolojan etikadni tələp kılıdu, əlwəttə! ■ 17:6 Mat. 17:20; 21:21; Mar. 11:23.

¹¹ Wə xundak boldiki, u Yerusalemoğa qikip ketiwatkanda, Samariyə bilən Galiliyəning otturisidin ötüp,

¹² bir kəntkə kirginidə mahaw kesiligə giriptar bolıqan on adəm uningtoğa uqrap, yırakta tohtap, □

¹³ awazlırini kətürüp: Əy Əysa, ustaz, bizgə rəhim kılqaysən, dəp etüdi.

¹⁴ Ularni kərgəndə u ularoğa: Berip özünqlarni kaħınlaroğa kərsitinglar, dedi. Wə xundak boldiki, ular yolda ketiwatkanda, *mahawdin* paklandi. □ ■

¹⁵ Ulardin birəylən özining saqayotini kərgəndə yukiri awaz bilən Hudani uluqlap, kəynigə burulup, qaytti.

¹⁶ U kelip Əysaning ayioıtoğa yikilip düm yetip təxəkkür eytti. U Samariyəlik idi. □

¹⁷ Əysa bu ixka qarap: Pak kılınqanlar on kixi əməsmidi? Qalqan tokkuzəylən kəni?

¹⁸ Bu yat əllik musapirdin baxka, Hudağa həmdusana oquqılı heqkim qaytip kəlməptioğu?! — dedi. □

¹⁹ Andin u həliki adəmgə: — «Ornungdin tur, yolungtoğa mangotin! Etikading seni saqaytti!» — dedi. □

Hudaning padixahlıqining namayan boluxi

Mat. 24:23-28, 37-41

²⁰ *Bir küni* Pərisiylar uningdin: «Hudaning padixahlıki qaçan kelidu?» dəp sorioğanda u ularoğa jawab berip mundak dedi: — Hudaning padixahlıqining kelixini kəz bilən kərgili bolmas; □

²¹ kixilər: «Qaranglar, u mana bu yərdə!» yaki «U yərdə!» deyəlməydu. Qünki mana, Hudaning padixahlıki aranglardidur. □ ■

□ **17:12 «bir kəntkə kirginidə mahaw kesiligə giriptar bolıqan on adəm uningtoğa uqrap, yırakta tohtap...»** — nemixka «yırakta tohtap...»? Mahaw kesiligə griptar bolıqanlar Təwrat kanuni boyiqə adəmlərgə yekınlixixka bolmaytti («Law.» 13:45-46, «Qəl.» 5:2-3ni kəring).

□ **17:14 «...özünqlarni kaħınlaroğa kərsitinglar»** — Təwrat kanuni boyiqə birci mahaw kesilidin saqayotın bolsa, muqəddəs ibadəthanidiki məs'ul kaħinning aldioğa berip özini «saq, yaki saq əməs» dəp təkürtüp qurbanlık kılxi kerək idi; andin qaytidin jəmiyət bilən arilixalaytti («Law.» 13:19, 14:1-11, «Luqa» 5:14ni kəring). Demisəkmü, Məsih kəlgüqə bundak murasim bir ketimmü ötküzülüp baħmioğan. ■ **17:14** Law. 13:2; 14:2; Mat. 8:4; Luqa 5:14. □ **17:16 «U kelip Əysaning ayioıtoğa yikilip düm yetip təxəkkür eytti. U Samariyəlik idi»** — Yəhudiylar Samariyəliklarni «yerim kapir» dəp yaman kərətti. □ **17:18 «Bu yat əllik musapirdin baxka, Hudağa həmdusana oquqılı heqkim qaytip kəlməptioğu?!»** — demək, Hudaning həlki bolqan Yəhudiylardin heqkim rəhmət eytxka qaytmidi. □ **17:19 «Etikading seni saqaytti!»** — biz xuni bayqaymizki, (1) u (baxka tokkuzioğa ohxax) Məsihning səzigə kirip yoloğa qıxkanidi; bu əz ixəngini ipadilgen hərikəttur; (2) gərqə kesəlni saqaytkuqi **Məsihning əzi** bolqini bilən, u daim adəmlərnin əzigə baqlıqan etikadini (bar bolsa) mahtap ularni xu yol bilən riqbətləndürətti — «**sening etikading** seni saqaytti!».

□ **17:20 «Hudaning padixahlıqining kelixini kəz bilən kərgili bolmas»** — mənsi, bəlkim, uning yər yüzidə namayan boluxi kəz bilən kərgili bolidiotin əlamətlər bilən bolmaydu. Məsih dunyaoğa qaytip kəlgəndə padixahlık həmmə adəmgə roxən bolidu (24-ayətni kəring); lekin xu waqitkiqə «kəz bilən kərgili bolmas» — pəkət etikad uning kəyərde ikənlikini kərələydu. «qoxumqə səz»imizdə bu tema üstidə azraq tohtilimiz. □ **17:21 «Mana, Hudaning padixahlıki aranglardidur»** — «aranglardidur» degənnin baxka bir tərijimisi «iqinglardidur» yaki «dilinglardidur». Ləkin bizningə Məsih pulpərəs, təkəbbur Pərisiylərgə «Hudaning padixahlıki silərdə» dəp hərgiz deməytti. Bu toıqruluk «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **17:21** Mat. 24:23; Mar. 13:21; Luqa 21:7, 8.

Insan'ooqlining qaytip kelixi

22 Keyin u muhlisliroqqa yənə mundak dedi: — «Xundak künlər keliduki, silər Insan'ooqlining künliridin birər küni bol simu kərükkə tənna bolisilər, lekin kərəlməysilər. □

23 Xu qaoqda kixilər silərgə: «Mana u bu yərdə!» wə yaki «Mana u u yərdə!» dəydu; silər nə barmanglar nə ularning kəynidin yügürmənglar. □ ■

24 Qünki goya asmanning bir qetidin qaqmaq qekip yənə bir qetigiqə yorutidioqandək, Insan'ooqlining öz künidə həm xundak bolidu. □

25 Lekin u awwal kəp azab-oqubətlərni tartixi bu dəwrdikilər tərripidin qətkə qekilixi muqərrərdur. □ ■

26 Wə Nuḥ pəyoqəmbərnin künliridə qandak boləqan bolsa, Insan'ooqlining künliridə həm xundak bolidu. ■

27 Taki Nuḥ kemigə kirip olturoqan küngiqə, kixilər yəp-iqip, öylinip wə yatlik bolup keliwatqanidi; andin topan kelip həmmisini ḥalak kildi.

28 Həm yənə, Lutning künliridə qandak boləqan bolsa xundak bolidu — kixilər yəp-iqip, soda-setik qilip, teriqlik qilatti wə öylərni salatti. □

29 Lekin Lut Sodəm xəhiridin qikqan küni, asmandin ot bilən günggürt yeqip, bu xəḥardikilərnin həmmisini ḥalak kildi. ■

30 Əmdi Insan'ooqli axkara bolidioqan kündə ənə xundak bolidu.

31 Xu küni, həkim əgzidə turup, nərsə-kərəkliroi öyidə bol simu, aloqili qūxmisan; wə xuningoqa ohxax kimki etizliqta bolsa öyigə heq yanmisun. □

32 Lutning ayalini yadinglaroqa kəltürənglar! □ ■

33 Kimki öz ḥayatini kutkuzmaqqi bolsa, uningdin məḥrum bolidu, lekin öz ḥayatidin məḥrum boləqan kixi uningoqa erixidu. ■

34 Silərgə xuni eytayki, u keqidə ikki adəm bir orunda yatidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu. ■

35-36 Ikki ayal yaroqunqak bexida turup un tartiwatqan bolidu; ulardin biri

□ 17:22 «Insan'ooqlining künliridin birər küni» — demək, Insan'ooqli (Məsiḥ) dunyaoqa qaytip kelip həküm süridioqan künlərnin biri. □ 17:23 «Xu qaoqda kixilər silərgə: «Mana u bu yərdə!» wə yaki «Mana u u yərdə!» dəydu» — «u» muxu yərdə Məsiḥning əzi, əlwəttə. ■ 17:23 Mat. 24:23; Mar. 13:21. □ 17:24 «goya asmanning bir qetidin qaqmaq qekip yənə bir qetigiqə yorutidioqandək» — yaki «goya qaqmaq qekip asmanning bir qetidin yənə bir qetigiqə yorutidioqandək». □ 17:25 «Insan'ooqli awwal kəp azab-oqubətlərni tartixi bu dəwrdikilər tərripidin qətkə qekilixi muqərrərdur» — bu dəwr bolsa öz ḥəlqining xu dəwri.

■ 17:25 Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luğa 9:22; 18:31; 24:6, 7 ■ 17:26 Yar. 6:2; 7:7; Mat. 24:37,38; 1Pet. 3:20. □ 17:28 «Insan'ooqlining künliridə ... Lutning künliridə qandak boləqan bolsa xundak bolidu» — «Lut» — İbraḥim pəyoqəmbərnin jiyəni. Bu wəḥələr toqrisida «Yar.» 18-19-bablarni kəruq.

■ 17:29 Yar. 19:24; Qan. 29:22; Yəx. 13:19; Yər. 50:40; Hox. 11:8; Am. 4:11; Yəḥ. 7. □ 17:31 «Xu küni, həkim əgzidə turup, nərsə-kərəkliroi öyidə bol simu, aloqili qūxmisan» — bügüqgə qədər Qanaan (Pələstin)diki öylərnin əgzisizin sirtqi pələmpeyi bar, öyigə qūxməy qaqkili bolidu. «wə xuningoqa ohxax kimki etizliqta bolsa öyigə heq yanmisun» — demək, xu künidə Hudaning jazasi xunqə tez keliduki, etiḳadi bar ḥərbiri kəynigə heq qarimayla, bədər keqixi kerək bolidu. 32-ayətni kəruq. □ 17:32 «Lutning ayalini yadinglaroqa kəltürənglar!» — oqurmənlərnin esidə barki, Huda Sodəm xəhirini jazalioqan künidə, Lut wə ailisidikilər qaqqanda, uning ayali ətkənki raḥətlük turmuxini wə mal-mülkini taxlaxka kezi kıymay kəynigə qarioqanidi, tuz tüwrükkə aylinip qaloqan. ■ 17:32 Yar. 19:15-17, 26. ■ 17:33 Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luğa 9:24; Yḥ. 12:25. ■ 17:34 Mat. 24:40,41; 1Tes. 4:17.

elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu».[□]

³⁷ Wə ular uningəja jawabən: Əy Rəb, bu ixlər kəyərdə yüz beridu? — dəp soridi. U ularəja: Jəsət kaysi yərdə bolsa, kuzoqunlar xu yərgə toplixidu![□] ■

18

Huda Əz bəndiliring dualirini anglap dərdigə yetidu

¹ Wə u ularəja, boxaxmay, hərdaim dua qilip turux kerəklikli toqrisida bir təmsil kəltürüp mundak dedi: ■

² — «Məlum xəhərdə bir sotqi bar ikən. U Hudadinmu qorqmaydikən, adəmlərgimu pərwa qilmaydikən.

³ Xu xəhərdə bir tul ayal bar ikən wə u daim sotqining aldiəja kelip: «Əyibkardin həkqimni elip bərgin» dəp tələp qilidikən.

⁴ U heli waqitkiqə uni rət kıptu; biraq keyin kənglidə: Hudadinmu qorqmaymən, adəmlərgimu pərwa qilmaymən,

⁵ lekin bu tul hotun meni awarə qilip ketiwatidu, uning manga qaplixiwelip meni həlimdin kətküzüwətməsliki üçün hərhalda uning dəwayini sorap qoyay!» — dəp oylaptu».

⁶ Rəb: Qaranglar, adalətsiz bu sotqining nemə degənlirigə!

⁷ U xundak qiloqan yərdə, Huda Əzigə keqə-kündüz nida qiliwatқан tallioqan bəndilirigə qandak qılar? Gərqə Huda Əz bəndilirigə həmdərd bolux bilən birgə *rəzillikkə* uzunoqıqə səwr-taqət kılsimu, ahirida bəndiliring dərdigə yətməsmu?[□] ■

[□] **17:35-36 «Ikki ayal yarəqunqak bexida turup un tartiwatқан bolidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu»** — pikrimizqə «elip ketilidioqanlar» həkqaniylardur; etiqaadsizlar «qaldurulidu». Məsilən, «Mat.» 24:31, «1Tes.» 4:1-11ni kəring. Nuħ pəyoqəmbər wə ailisidikilər wə xuningdək Lutning ailisidikilər Hudaning jazasi aldidin «elip ketilip» qutuləjan, biraq qalduruloqanlar asmandin qüxürüləğan jazaəja uqriəjan. Bəzi kona keqürmilərdiki «etizda ikki xixi bolidu; ulardin biri elip ketilidu, yənə biri qaldurulidu» degən səzmu muxu yərdə tepilidu. «Mat.» 24:40ni kəring. [□] **17:37 «jəsət kaysi yərdə bolsa, kuzoqunlar xu yərgə toplixidu!»** — bu sirlik səzning mənisi bəlkim: Kuzoqunlarning toplinixi jəsətning xu yərdə ikənlikini kərsətkəndək, bu alamətlər mən tiləja aloqan ixlarning tez arida yüz berixining muqərrər ikənlikini kərsitidu» degənlik boluxi mumkin. Əysaning bu səzi yənə Təwrat, «Ayup» 39:26-30 wə «Yəx.» 34:1-8, 15-17 qatarlik ayətlərdə kərsitilən, «Pərwərdigarning küni»də boləjan zor qiroqinçilik bilənmu munasiwətilik boluxi kerək. ■ **17:37** Ayup 39:30; Mat. 24:28. ■ **18:1** Rim. 12:12; Əf. 6:18; Kol. 4:2; 1Tes. 5:17. [□] **18:7 «Gərqə Huda Əz bəndilirigə həmdərd bolux bilən birgə rəzillikkə uzunoqıqə səwr-taqət kılsimu, ahirida bəndiliring dərdigə yətməsmu?»** — «dərdigə yətməs» grek tilida muxu yərdə yənə «həkqini bərməs» yaki «adalətni yürgüzməs»nimu bildüridu. «Gərqə Huda Əz bəndilirigə həmdərd bolux bilən birgə rəzillikkə uzunoqıqə səwr-taqət kılsimu, ahirida bəndiliring dərdigə yətməsmu?» — xərhimizqə, bu jumlidiki «rəzillik» muxu pütkül dunyadiki rəzillikni kərsitidu; Huda Əz bəndilirigə barlik tartқан azab-oqubətlərdə həmdərd bolidu wə ular bilən təng (ulardin artuqraq, əlwəttə!) muxu dunyadiki rəzillikkə səwr-taqət kilidu. Hudaning rəzillikkə kərsətkən wə kərsitidioqan səwr-taqitining pəqətki qıyamət küniqigə bolidioqanlıqı həmmimizgə ayan. Bu tema üstidə «Kol.» 1:24, «Fil.» 3:10, «Əf.» 3:13ni wə bu yazmildiki «qoxumqə səz»imizni kəring. Bu ibarining baxқа hil tərjimiliridin «ularəja kilidioqan xapaitini bək keqiktürərmu?» degənlər bar. ■ **18:7** Wəh. 6:10.

8 Mən silərgə eytayki: U ularning dərdigə yetip nahayiti tezla həkkinini elip beridu! Lekin İnsan'ooqli kəlgəndə yər yüzidə iman-ixənq tapalamdu? — dedi.□

Pərisiy bilən bajgir

9 U əzlinini həkkanıy dəp qarap, baxqılarnı kəzigə ilmaydıoqan bəzilərgə karitip, mundaq bir təmsilni eytti:

10 — Ikki adəm dua kılqılı ibadəthanoqa beriptu. Biri Pərisiy, yənə biri bajgir ikən.

11 Pərisiy ərə turup öz-əzigə mundaq dua kılıptu: — «Əy Huda, mening baxqa adəmlərdək bulangqi, adalətsiz, zinahor wə hətta bu bajgirdək bolmioqinim üqün sanga xükür! ■

12 Hər həptidə ikki kətim roza tutimən wə tapqanlirimning ondin bir ülüxini sədikə kılımən».

13 Birak həliki bajgir yirakta turup bexini kətürüp asmanoqa qaraxkimu petinalmay məydisigə urup turup: «Əy Huda, mən muxu gunahkaroqa rəhim kılqaysən!» — dəptu.□

14 Mən silərgə xuni eytayki, bu ikkiyləndin *Pərisiy* əməs, bəli *bajgir* kəqürümgə erixip öyigə kaytıptu. Qünki hərkim özini üstün tutsa təwən kılınar, lekin kimki özini təwən tutsa üstün kətürülər.□ ■

Əysaning kiqik balilaroqa bəht tilixi

Mat. 19:13-15; Mar. 10:13-16

15 Əmdi qolını təgküzsun dəp, kixilər kiqik balilirimni uning aldioqa elip kələtti. Lekin buni kərgən muhlislar ularni əyiblidi. ■

16 Əmma Əysa balilarnı yenioqa qaqirip: Kiqik balilarnı aldimoqa kəlgili qoyunglar, ularni tosuxmanglar. Qünki Hudaning padixahlıki dəl muxu-ndaklardın tərki b tapqandır. ■

17 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki: Kimki Hudaning padixahlıkini səbiy balidək qəbul kılmissa, uningə hərəgiz kirəlməydu, — dedi.

Bəylarning Hudaning padixahlıqioqa kirixi təs

Mat. 19:16-30; Mar. 10:17-31

18 Məlum bir həkümdar Əysadin: I yahxi ustaz, mənggülük həyatka waris bolmaq üqün nemə ixni kılixim kerək, — dəp soridi.□ ■

19 Lekin Əysa: Meni nemə üqün yahxi dəysən? Yahxi boluquqi pəkət birla, yəni Hudadır.

□ **18:8** «Lekin İnsan'ooqli kəlgəndə yər yüzidə iman-ixənq tapalamdu?» — demək, Huda insanlarnı dua kılıxqa ilhamlandırurup, Əzining dualaroqa ijabət kılıxqa təyyar turidioanlıki toqrisida xunqə kəp wadə kılqan yərdə, nemixqa iman-ixənq az holidu? Lekin dərwəqə az boluxi mumkin. ■ **18:11** Yəx. 1:15; 58:2; Wəh. 3:17,18. □ **18:13** «Əy Huda, mən muxu gunahkaroqa rəhim kılqaysən!» — «muxu gunahkar» grek tilida «dunyada birdinbir gunahkar» degən məninini puritidu. □ **18:14** «...bajgir kəqürümgə erixip öyigə kaytıptu» — «kəqürümgə erixip» grek tilida «həkkanıy kılınip» deyilidu. ■ **18:14** Ayup 22:29; Pənd. 29:23; Mat. 23:12; Luqa 14:11; Yak. 4:6,10; 1Pet. 5:5. ■ **18:15** Mat. 19:13; Mar. 10:13. ■ **18:16** Mat. 18:3; 19:14; 1Kor. 14:20; 1Pet. 2:2. □ **18:18** «Məlum bir həkümdar» — «həkümdar» — Rim həkəximi tərpidin bekitilgən Yəhudıy «hakim». ■ «mənggülük həyatka waris bolmaq üqün nemə ixni kılixim kerək?» — grek tilida «nemə ixni kılixim kerək?» degən söz məlum bir ixni birla kətim kılıxni bildüridu. ■ **18:18** Mat. 19:16; Mar. 10:17.

20 Əmrlərni bilisən: — «Zina qılma, qatillik qılma, oşqirilik qılma, yaloqan guwahlik bərmə, atangni wə anangni hərmət qıl» — dedi.■

21 — Bularning həmmisigə kicikimdin tartip əməl qilip keliwatimən, — dedi u.

22 Əysa buni anglap uningə: — Səndə yənə bir ix kəm. Pütkül mal-mülkingni setip, pulini yoksullarə uləxtürüp bərgin wə xundak qilsang, ərxətə həzinəng bolidu; andin kelip manga əgəxkin! — dedi.■

23 Əmma u bu gəpni anglap tolimu kayoqə qəmüp kətti; qünki u nahayiti bay idi.

24 Tolimu kayoqə qəmüp kətkənlikini kərgən Əysa: — Mal-dunyasi kəplərnəng Hudaning padixahliqə kirixi nemidegən təs-hə! ■

25 Təginəng yingnəng kəzidin ətuxi bay adəmnəng Hudaning padixahliqə kirixidin asandur! — dedi.

26 Buni angliqanlar: — Undak bolsa, kim nijatka erixəlisun? — deyixti.

27 Əmma u jawabən: — İnsanlarə mumkin bolmioqan ixlar Hudaə mumkindur — dedi. ■

28 Əmdi Petrus: — Mana, biz bar-yokimizni taxlap sanga əgəxtuk!? — dedi.■

29 U ularə: — Mən silərgə bərhək xuni eytayki, Hudaning padixahliki üçün əy-waq ya ata-anisi ya qərindaxliri ya ayali ya baliliridin waz kəqkənlərnəng hərbi ■

30 bu zamanda bularə kəp həssiləp muyəssər bolidu wə kelidioqan zamandimu mənəggülük həyatka erixməy qalmaydu. — dedi.■

Əysaning əz əlümini yənə bir qətim aldin eytixi

Mat. 20:17-19; Mar. 10:32-34

31 Andin u on ikkəylənni əz yenioqə elip ularə mundak dedi: — Mana, biz hazır Yerusalemə qəkiwatimiz wə pəyoqəmbərlərnəng İnsan'oqli toqrisida pütkenlirininəng həmmisi *xu yərdə* əməlgə axurulidu. ■

32 Qünki u yat əllərnəng kəlioqə tapxurulidu wə ular uni məshirə qilip, harlaydu, uning üstigə tüküridu; □ ■

33 ular uni qəmqulioqandin keyin əltürwətidu; wə u üçünqi küni qayta tirilidu, — dedi.

34 Birək ular bu səzlərdin həqnəmini quxənmidi. Bu səznəng mənisi ulardin yoxuruloqan bolup, uning nemə eytkinini biləlməy qaldı.□

Əysaning qarioqə tiləmqini saqaytixi

Mat. 20:29-34; Mar. 10:46-52

■ **18:20** Mis. 20:12-16; Kan. 5:17-20; Rim. 13:9; Əf. 6:2; Kol. 3:20. ■ **18:22** Mat. 6:19; 19:21; 1Tim. 6:19. ■ **18:24** Pənd. 11:28; Mat. 19:23; Mar. 10:23. ■ **18:27** Ayup 42:2; Yər. 32:17; Zək. 8:6; Luqa 1:37. ■ **18:28** Mat. 4:20; 19:27; Mar. 10:28; Luqa 5:11. ■ **18:29** Kan. 33:9.

■ **18:30** Ayup 42:12. ■ **18:31** Zəb. 22; Yəx. 53:7; Mat. 16:21; 17:22; 20:17; Mar. 8:31; 9:31; 10:32; Luqa 9:22; 24:7. □ **18:32** «*İnsan'oqli* yat əllərnəng kəlioqə tapxurulidu» — «tapxurulidu» deqanınəng «satqunluq qilinidu» deqan ikkinqi mənisimu bar. ■ **18:32** Mat. 27:2; Luqa 23:1; Yh. 18:28; Ros. 3:13. □ **18:34** «*Bu səznəng mənisi ulardin yoxuruloqan bolup...*» — kimnəng tərpidin yoxuruloqanlıq eytilmaydu. Xəytan tərpidinmu, yaki Huda tərpidinmu? Yaki pəkət əz galliki tərpidinmu? Bu qətim səznəng məzmunu ilgiriki qətimdiki səzligə ohxax idi (9:45). Biznəngə yoxurucu Xəytan, ləkin Huda Xəytanın əldixioqə yol qoyuxi bilən, ularnəng quxənəmsliki arqilək əz xan-xəripini təhimu roxən qilməqci boldi. «Koxumqə səz»imizdə əzrak tohtilimiz.

³⁵ Wə xundak ix boldiki, u Yeriho xəhriyə yekınlaxkanda, bir kor kixi yolning boyida olturup tiləmçilik kiliwatatti. □ ■

³⁶ U kərpçilikning ətüp ketiwatқанlikini anglap: — Nemə ix bolıandı? — dəp sorıdı.

³⁷ Hək uningəya:

— Nasaretlik Əysa bu yərdin ətüp ketiwatıdı, — dəp həwər bərdi.

³⁸ — I Dawutning oqli Əysa, manga rəhim kıləyəsən! — dəp warkırap kətti u. □

³⁹ Wə Əysaning aldida mengiwatқанlar uni: — Xük oltur! dəp əyibləxti. Bırak u: — I Dawutning oqli, manga rəhim kıləyəsən! — dəp tehımu kattik warkıridi.

⁴⁰ Əysa kədimini tohtitip, uni aldıya baxlap kelixni buyrudi. Kariotu uningəya yekın kəlgəndə u uningdin:

⁴¹ — Sən meni nemə kılıp bər, dəysən? — dəp sorıdı.

— I Rəbbim, kayta kəridioyan bolsam'ıdı! — dedi u.

⁴² Əysa uningəya: — Kəridioyan boləyin! Etikəding seni sakaytti, — dedi.

⁴³ Wə uning kəzi xuan eqildi; u Əysaəya əgixip, yol boyi Hudani uluqlap mangdı. Wə barlık halayıkmu buni kərup Hudaəya mədhıyə okıdı.

19

Əysa bilən Zakay

¹ U Yeriho xəhriyə kirip uningdin ətüp ketiwatatti.

² Mana xu yərdə Zakay isimlik bir kixi bar idi. U «bax bajgir» bolup, intayin bay idi. □

³ U Əysaning kandaq adəm ikənlikini kəruşkə pursət izdəwatatti, lekin boyi pakar boləyaqça, həlkning tolilikidin uni kərelməytti.

⁴ Xunga u aldi tərəkə yügürüp berip, uni kəruş üqün bir tüp üjmə dərihigə yamixip qıkti; qünki Əysa u yol bilən ətətti.

⁵ Wə Əysa u yərgə kəlgəndə yukıriəya karap uni kərup uningəya: — Zakay, qarpan quxkin! Qünki mən bügün sening əyüngdə kənuşum kərek, — dedi.

⁶ U aldirap quxüp, huxallik bilən uni *əyidə* mehman kildi.

⁷ Bu ixni kərgən halayıkning həmmisi: U gınaħkar kixiningkidə kənoçili kirip kətti! — dəp oçotuldixip kətti. □

⁸ Lekin Zakay ornidin turup Rəbgə: — I Rəbbim, mana, mülkümning yerimini yoksullarəya berimən; əgər birawni yaləandın xıkayət kılıp uningdin birnemə ündürüwaləyan bolsam birigə tətni kayturimən, — dedi.

□ **18:35 «Yeriho xəhriyə yekınlaxkanda»** — Matta bu wəxəni bayan kıləyanda («Mat.» 20:29) «Yerihodin qıkkanda» dəydi. Əməliyəttə xu waqıtta ikki «Yeriho xəhri» bar idi, huddi Kəxkərdiki «yengi xəhər» wə «kəna xəhər»lərdək. ■ **18:35** Mat. 20:29; Mar. 10:46. □ **18:38 «I Dawutning oqli Əysa,...»** — «Dawutning oqli» Məsiħni kərsitidu (pəyğəmbərləning bəxarətli ri boyiqə Məsiħ padixah Dawutning əwladi bolatti). □ **19:2 «xu yərdə Zakay isimlik bir kixi bar idi»** — İbraniy tilidiki «Zakay» grek tilida «Zakeus» dəp tələppuz kılınidu. □ **19:7 «Bu ixni kərgən halayıkning həmmisi: U gınaħkar kixiningkidə kənoçili kirip kətti! — dəp oçotuldixip kətti»** — halayıkning narazi bolup həyran kələlanlıki əjəblinərlik əməs. Qünki bajgırlarning həmmisi degüdək aldamqı, «bax bajgir» tehımu xundak boluxi kərek idi.

⁹ Buning bilən Əysa uningəja *qarap*: — Būgün nijat bu öygə kirdi. Qünki bu kixi həm İbrahımning oşlıdır! □ ■

¹⁰ Qünki İnsan' oşlı ezip kətkənlərni izdəp kətkuzoşlı kəldi, — dedi. ■

Sadakətlik boluxning lazımlığı

Mat. 25:14-30

¹¹ Halayik bu sözlərni tingxawatqanda u yənə söz kılıp bir təmsilni qoxup eytti. Qünki u Yerusalemoja yekinlaxkanidi wə ular: «Hudaning padixahlığı dərhal namayan bolıdıoju!» — dəp oylaxkanidi. □

¹² Xunga u mundak dedi: Bir aqsəngək padixahlıq təhtigə erixip kelix üqün yırak bir yurtka qarap yoloja qıqıptu. ■

¹³ *Awwal* u əzining on kulini qakırıp, ularoja on tillani üləxtürüp berip: «Mən kaytip kəlgüçə *buning bilən* okət kilinglar» — dəptu. □

¹⁴ Birak öz yurt puqraliri uningəja əq bolojaqqa, kəynidin əlqilərni əwətip: «Bu kixining üstimizgə padixah boluxini halımaymız!» dəptu. □

¹⁵ Wə u padixahlıq mənspigə erixip kaytip kəlgəndə xundak boldiki, hər birining tijarət bilən kanqə payda tapqinini bilməkqi bolup, pulini tapxurojan heliki kullirini öz aldıoja qakırtıptu.

¹⁶ Wə awwalkisi kelip: «I hojam, sili bərgən tilla on tilla payda kildi» dəptu.

¹⁷ «Yərsən, əy yahxi kul! Sən kiqıkkınə ixta ixənqlik qıqkanlıqing üqün on xəhərgə həkim boləjin» — dəptu hojayin uningəja.

¹⁸ İkkinqisi kelip: «I hojam, sili bərgən tilla bəx tilla payda kildi» dəptu.

¹⁹ Hojayin uningəja həm: «Sən həm bəx xəhərgə həkim boləjin» dəptu.

²⁰ Lekin yənə birsı kelip: «I hojam, mana sili bərgən tilla! Buni yaolıqkə qıqıp bir jayda qoyup saqlıdim.

²¹ Qünki sili kattik adəm ikənlə, sili amanət kilmiojanlıridin payda ündürüp, əzliri terimiojanlıridin həsul yioşıla. Xuning üqün silidin kərkətm» dəptu. □

²² Əmma *hojayini* uningəja: «Əy əski kul, sanga əz əzizingdin qıqkan sözliring boyiqə həküm kılaj. Sən mening amanət kilmay ündürüwalıdıojan, terimay turup yioşıwalıdıojan kattik adəm ikənlikimni bilip turup, ■

□ **19:9 «Būgün nijat bu öygə kirdi»** — «Yəx.» 46:13; 51:5, 6; 56:1ni kəring. «**Qünki bu kixi həm İbrahımning oşlıdır!**» — «İbrahımning bir oşlıdır» muxu yərdə degən mənisi, u etikad yolıda İbrahımoja «pərzənt boləjan», rohıy jəhəttə İbrahımnı ülgə kılıp həkikiy həyatka erixkən. ■ **19:9** Luqa 13:16. ■ **19:10** Mat. 10:6; 15:24; 18:11; Ros. 13:46. □ **19:11 «halayik»:** «Hudaning padixahlığı dərhal namayan bolıdıoju?» — dəp oylaxkanidi) — halayik

(1) Əysaning yaratqan kəp mejjilirini kərup kəlgənidi; (2) Yəhudıy rəhbərlər wə qonglirining Əysaoja qarxi qıqkanlıqini bilətti; (3) xunga ular: U Yerusalemoja yetip barəanda qoqum bu rohıy düxmənlərni, xundakla «wətənimizni ixəjal kıləjan Rim imperiyəsıdiki rəzil kapırlar»ni yökıtip, Hudaning padixahlıqini bərpə kılıdu, dəp oylıxi mumkin idi. ■ **19:12** Mat. 25:14; Mar. 13:34. □ **19:13 «... U əzining on kulini qakırıp, ularoja on tillani üləxtürüp berip...»** — «tilla» grek tilida «mina». Bu pul bir ixqining üq-tət aylık həkkiqə barəwər idi.

□ **19:14 «birak öz yurt puqraliri uningəja əq bolojaqqa, kəynidin əlqilərni əwətip: «bu kixining üstimizgə padixah boluxini halımaymız!» dəptu»** — bu təmsildiki padixah «büyük Hərod»ka oxhəp ketidu; «büyük Hərod» miladiyədin ilgiriki 40-yılıda Yəhudıyəning padixahlıqioja igə bolux üqün Riməja bardi; lekin İsrailar uningəja qarxi qıqkaqqa, pəkət 37-yılıda padixah boldi. Uningdin keyinki «Hərod Arkeləus»ning tarıhımu uningəja oxhıxıp ketidu. □ **19:21 «sili amanət kilmiojanlıridin payda ündürüp,...»** — «amanət kılıx» muxu yərdə grek tilida adəttə pulni bankioja saləjanlıqni kərsıtidu. Baxka birhil təjımisı: «sili salmıojanlırını yioşıp elip,...».

■ **19:22** 2Sam. 1:16; Mat. 12:37.

23 nemə üqün mening pulumni həziniqilərgə amanət koymiding? Mən qaytip kəlgəndə, uni əsümi bilən almasmidim?» — dəptu.

24 Andin u yenidikilərgə: «Uningdiki tillani elip on tilla tapқан kuloğa beringlar!» dəp buyruptu.

25 Ular uningoa: «I hoja, uning on tillasi tursa!» — dəptikən,

26 *hojayin yənə mundaq dəptu:* «— Qünki mən silərgə xuni eytayki, kimdə bar bolsa, uningoa tehimu kəp berilidu; əmma kimdə yok bolsa, hətta uningda bar boləjanlirimu uningdin məhrum kilinidu. □ ■

27 Əmdi üstigə padixah bolup həküm sürüxümnü halimioğan düxmənlimni bolsa, ularni kəltürüp, mening aldimda kətl kilinglar».

Əysaning təntənə bilən Yerusalemoğa kirixi

Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Yh. 12:12-19

28 U bu ixlarni eytkandin keyin, Yerusalemoğa qıqıxka aldioğa qarap mangdi. □

29 Wə xundak boldiki, u Zəytun teoşining etikidiki Bəyt-Faği wə Bəyt-Aniya yezilirioğa yekın kəlginidə, ikki muhlisioğa munularni tapılap aldin əwətti: ■

30 — Silər udulunglardiki yeziöğa beringlar. U yərgə kiripla heq adəm balisi minip baqmioğan, baqlaklık bir təhəyni kərisilər. Uni yexip bu yərgə yetiləp kelinglar. □

31 Əgər birsi silərdin: «Nemixka buni yexisilər?» dəp sorap qalsa, silər uningoa: «Rəbning buningoa həjiti qüxti» — dənglar.

32 Xuning bilən əwətilgənlər beriwidi, ix dəl u ularoa eytkandək boldi.

33 Ular təhəyni yexiwatqanda, uning igiliri ulardin: — Təhəyni nemixka yexisilər? — dəp soridi.

34 Ular: — Rəbning uningoa həjiti qüxti, — dedi.

35 Ular uni Əysaning aldioğa yetiləp kəldi; wə yepinqa-qapanlirini təhəyning üstigə selip, Əysani yeləp üstigə mindürdi. ■

36 U ketip barəşinidə, həklər yepinqa-qapanlirini yoloğa payandaz kılıp saldi.

37-38 Wə u Zəytun teoşidin qüxüx yolioğa yekınlaxkinidə, pütkül muhlislar jamaiti xadlinip, öz kəzi bilən kərgən küdrətlik məjzilər üqün awazini kətürüp: «Pərwərdigarning namida kəlgən padixah mubarəktur! Asmanlarda tinq-inaklık tikləngəy, ərxialada xan-xərəp ayan boləqay!» dəp

□ **19:26 «kimdə bar bolsa, uningoa tehimu kəp berilidu...»** — «bu əhmiyyətlik söz «Mat.» 13:12, 25:29 wə «Mar.» 4:25dimu tepilidu. Bu «bar bolsa» nemini kərsitidu? Xühşisizki, əbədiy əhmiyyətlik birər nərsə bolsa kerək, bu qoqum iman-ixənqni öz iqigə alidu. Biz özimizgə «əbədiy əhmiyyətlik» hər bir nemə boluxi üqün pəkət Məsihdinla tapalaymiz, əlwəttə. ■ **19:26** Mat. 13:12; 25:29; Mar. 4:25; Luğa 8:18. □ **19:28 «u... aldioğa qarap mangdi»** —yaki «muhlislar aldimda mangdi» yaki «topning aldimda mangdi». ■ **19:29** Mat. 21:1; Mar. 11:1. □ **19:30 «...heq adəm balisi minip baqmioğan, baqlaklık bir təhəyni kərisilər»** — «heq adəm balisi minip baqmioğan bir təhəy»gə awarisiz minix adəttə mumkin əməs, əlwəttə. ■ **19:35** Yh. 12:14.

towlixip Hudaşa mædhiyə oquxka baxlidi. □ ■

³⁹ Lekin topning içidə bəzi Pərisiylər uningoşa: — Əy ustaz, muhlisli-ringoşa *muxu gəpliri üçün* tənbiş bər! — deyixti.

⁴⁰ Birəq u ularoşa jawabən: — Silərgə xuni eytayki, bular jim turoşan bolsa, hətta bu taxlarmu qukan selixkan bolatti, — dedi. ■

Əysaning Yerusalem üçün qayşurup yioşlixi

⁴¹ Əmdi u xəhərgə yeklinlixip uni kərüp, uning üçün yioşlap mundak dedi:

⁴² — *I Yerusalem!* Sən bügün, bu kününgdə, tinq-amanlişing üçün nemə kerək bolşinini bilsəng idi! Kaxki, bu ixlar həzir közliringdin yoxurundur.

⁴³ Qünki xundak künlər bexingoşa keliduki, düxmənliring ətrapingni qaxa-istişkam bilən qorxap seni qamap tət tərəptin qıstaydu.

⁴⁴ Ular seni wə *sepilingning* içingdiki baliliringni yər bilən yəksən kılıp, hətta taxni taxning üstidimu kaldurmaydu; qünki *Hudaning* seni yoklişan pəyti bilip yətmiding. □ ■

Əysaning ibadəthanini tazilixi

Mat. 21:12-17; Mar. 11:15-19; Yh. 2:13-22

⁴⁵ Wə u ibadəthana həyilirişoşa kirip, u yərdə elim-setim kiliwatqanlarni həydəp qikirip,

⁴⁶ ularoşa: — Muşəddəs yazmilarda: «Mening əyüm dua-tilawəthana bolidu» dəp pütülgən bolsimu, lekin silər uni «bulangqilarning uwisi» kiliwalinglar! — dedi. □ ■

⁴⁷ Xu wakitlarda u hər küni ibadəthanida təlim bərətti. Bax kaşınlar, Təwrat ustazliri wə yurt qongliri uni yokitixka amal izdidi. ■

⁴⁸ Lekin ular qandaq qol selixni bilməytti, qünki barliş həlk uning səzini tingxax üçün uningoşa kattik yepixkanidi.

□ **19:37-38 «Pəwərdigarning namida kəlgən padixah mubarəktur!»** — «Zəb.» 118:38.

Asmanlarda tinq-inakliş tikləngəy, ərxələda xan-xəşap ayan boləşay!» — muxu səzləрни «Luqa» 2:14diki səzlər bilən selixturuxka bolidu. «Asmanlarda tinq-inakliş boləşay» dəgən səz intayin sirişk gəptur: pikrimizə, bu səzning mənisi bəlkim: — (1) Hudaning insanlar bilən yaraxturuloşanlişkidin qikşan inakliş **ərxə** bilinidu («Əf.» 2:1-6. 14ni kərüng); (2) Məsişning əlümi bilən Xəytanning ərxə qikşip, Hudaning namini həkəşətləp, uning üstidin yaloşan ərz-xikəyət kiliş yoli mutlək tüğıtilidu (məsilən, «Ayup» 1:6-12, 2:1-6, «İbr.» 9:23ni kərüng). **«pütkül muhlislar jamaiti xadlinip... Asmanlarda tinq-inakliş tikləngəy, ərxələda xan-xəşap ayan boləşay!»** dəp towlixip Hudaşa mædhiyə oquxka baxlidi — ular jakarlaydişan ix — biz əgəşkən bu Nasarətlük Əysa dəl Huda əwətkən Məsiş-Qutkuzoşuqi, Yəhudiylarning, xundakla pütkün jəhanning Padixahidur. Xuning bilən bu künni, Hudaning Əz həlki boləşan Yəhudiylarəşa oşuk həlda: «U, mana Mən silərgə əwətkən Qutkuzoşuqinglar wə Padixahinglardur — uni qobul kilişsilər?» dəp etişad kiliş pürsitini bərgən kün deyixkə bolidu.

■ **19:37-38** Zəb. 118:26; Luqa 2:14; Əf. 2:14. ■ **19:40** Həb. 2:11. □ **19:44 «Hudaning seni yoklişan pəyti»** — demək, Huda yeklin kelip xapaət kəşətkən pəyt. Muxu ayətlərdə Məsiş rimliklarning miladiyə 70-yili Yerusalemini qorxiwelip ixəşal kilişidəşanlişkini aldin'ala eytip bəxarət beridu. ■ **19:44** 1Pəd. 9:7, 8; Mik. 3:12; Mat. 24:1, 2; Mar. 13:2; Luqa 21:6. □ **19:46 «Mening əyüm dua-tilawəthana bolidu»** dəp pütülgən bolsimu, lekin silər uni «bulangqilarning uwisi» — «Yəx.» 56:7, «Yər.» 7:11ni kərüng. ■ **19:46** 1Pəd. 8:29; Yəx. 56:7; Yər. 7:11; Mat. 21:13; Mar. 11:17. ■ **19:47** Mar. 11:18; Yh. 7:19; 8:37.

20

*Asmandiki hokuk**Mat. 21:23-27; Mar. 11:27-33*

¹ Wə xu künlərdin bir küni u ibadəthanining həyllirida həlkə təlim berip hux həwərnı elan qiliwatqanda, bax kañınlar wə Təwrat ustazlırı bilən aqsakallar uning aldioğa kelip uningdin: ■

² — Bizgə eytkin: Sən kiliwatqan bu ixlarnı kaysi hokukğa اساسən kiliwatisən? Sanga bu hokukni kim bərgən? — dəp soridi.

³ U ularoğa jawab berip: — Mənmü silərdin bir ixni soray; silər manga eytip beringlarqu,

⁴ — Yəhya yürgüzgən qəməldürük ərxinmu, yaki insanlardinmu? — dəp soridi.

⁵ Ular əzara mulahizə kilixip:

— Əgər «Ərxin kəlgən» desək, u bizgə: «Undaқта, silər nemə üçün *Yəhyağa* ixənmidinglar?» dəydu. □

⁶ Əgər: «Insanlardin kəlgən» desək, bu barlıq halayık bizni qalmaqesək kilip öltüridu. Qunki ular Yəhyaning pəyoğəmbər ikənlikigə ixəndürülgən, — deyixti.

⁷ Wə ular: — *Uning hokukning* kəyərdin kəlgənlikini bilməymiz, — dəp jawab berixti.

⁸ Əysa ularoğa: — Undaқта, mənmü bu ixlarnı kaysi hokukğa اساسən kiliwatqanlikimni eytmaymən, — dedi.

*Rəzil ijarikəxlər həkqidiki təmsil**Mat. 21:33-46; Mar. 12:1-12*

⁹ U halayıkğa munu təmsilni səzləxkə baxlıdi: — «Bir kixi bir üzümzarlık bərpə kilip, uni baqwənlərgə ijarigə berip, əzi yaқа yurtқа berip u yərdə uzun wəkit turuptu. ■

¹⁰ Üzümlərnı yiojidioğan məzgil kəlgəndə baqwənlərnıng üzümzarlıktiki məwidin uningğa berixkə külliridin birini ularining yenioğa əwətiptu. Ləkin baqwənlər uni urup-dumbalap kuruқ қол yanduruwetiptu.

¹¹ U yənə baxқа bir қулни əwətiptu. Ləkin ular unimu dumbalap, harlap, yənə kuruқ қол қayturuwetiptu.

¹² U yənə üqingisini əwətiptu; ular unimu urup yarilandurup, talağa həydəp qikiriwetiptu.

¹³ *Ahirda* üzümzarlıqning hojayini: «Қандақ қилсам bolar? Səyümlük oqlumni əwətay; ular uni kərsə, heq bolmioqanda uning hərmitini қилar?» dəptu.

¹⁴ Birəq baqwənlər uning oqlını kərup bir-biri bilən məslihetlixip: «Bu bolsa mirashor; kelinglar, uni jayliwetəyli, andin miras bizningki bolidu» deyixiptu. ■

¹⁵ Xuning bilən ular uni üzümzarlıqning sirtioğa aқikip öltürüwetiptu. Əmdi bundəq əhwalda üzümzarlıqning hojayini ularni қандақ қилidu? □

■ 20:1 Mat. 21:23; Mar. 11:27; Ros. 4:7; 7:27. □ 20:5 «Əgər «Ərxin kəlgən» desək, u bizgə: «Undaқта, silər nemə üçün *Yəhyağa* ixənmidinglar?» — muxu diniy ərbablarnıng həmmisi Yəhya pəyoğəmbərnıng yətküzgən həwirigə jawabən: «Bizgə towa kilix kerək əməs» değən wə Yəhya «mening kəynimdə kelidioğan» dəp kərsətkən Məsihning kelixigə ixənməy, uning qəməldürüxinı rət қiloğanidi, əlwəttə. ■ 20:9 Zəb. 80:8-9; Yəx. 5:1; Yər. 2:21; 12:10; Mat. 21:33; Mar. 12:1. ■ 20:14 Yər. 37:18; Zəb. 2:1, 8; Mat. 26:3; 27:1; Yh. 11:53; İbr. 1:2. □ 20:15 «Xuning bilən ular uni üzümzarlıqning sirtioğa aқikip öltürüwetiptu» — bu Məsihning Yerusalemnıng sirtioğa elip qikilip krestkə mihlinidioğanliқioğa bir bəxarət.

¹⁶ U kelip u baqʻwənlərnı yokitip üzümzarlıknı baxkılaraqa tapxuridu». Halayik buni anglap: — Bundak ixlar hərgiz bolmisun! — deyixti.□

¹⁷ Lekin u ularoqa kəzlrirni tikip mundak dedi:

— Undak bolsa, mukəddəs yazmılarda «Tamqılar taxliwətkən tax bolsa, Burjək texi bolup tikləndi» dəp yeziloğan səz zadi nemini kərsitidu?□ ■

¹⁸ Bu «tax»ka yikiloğan kixi parə-parə bolup ketidu; lekin bu tax hərkingning üstigə qüxsə, uni kukum-talkan kiliwetidu.□ ■

«Baj tapxuramduq?» degən kıltak

Mat. 22:15-22; Mar. 12:13-17

¹⁹ Bax kaħinlar wə Təwrat ustazlırı uning bu təmsili əzlırigə karitip eytkanlıknı bilip xu həman uningəqa kəl selix yolını izdidi; lekin ular halayıktin kərkuxti.

²⁰ Xunga ular uning kəynidin marap, uni Rim waliyisining həkümranlıkida sorakka tartixka tapxurux üqün birnəqqə adəmlərnı setiwelip, sokunup kirixkə əwətti. Ular səmimiyy kiyapətkə kiriwelip, uning səzidin yoquq izdəp yürətti. □ ■

²¹ Ular uningəqa mundak soal kəydi: — Əy ustaz, silini durus səz kiliديوğan wə durus təlim beridioğan, həqkəndak adəmnıng yüz-hatirisini kət'iy kilmayديوğan, bəlki Hudaning yolını sadıqlıq bilən əgitip keliwatkan adəm dəp bilimiz.

²² Rim imperatori Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat kanunioqa uyoğunmu-yok?».□

²³ Əmma u ularning hiylisini kərup yetip ularoqa: — Nemixka meni sinimakqisilər? □

²⁴ Manga bir kümux dinar kərsitinglar. Buning üstidiki sürət wə nam-isim kimning? — dedi. Ular uningəqa: Kəysərningki, — dedi.□

□ **20:16** «*Üzümzarlıqning hojayını* kelip u baqʻwənlərnı yokitip üzümzarlıknı baxkılaraqa tapxuridu» — bu səzmu bexarət, əlwəttə. □ **20:17** «*Tamqılar taxliwətkən tax bolsa, burjək texi bolup tikləndi*» — «Zəb.» 118:22. «Burjək texi» bolsa hərəkəndak imarətnıng ulidiki əng muħim uyultax bolup, ul selinoqanda birinqi bolup kəyulidioğan taxtur. Yəhudiyy kattıwaxlar həyatining burjək texi boloğan Məsiħni taxliwətməkqi idi, wə dərwekə taxliwətti. ■ **20:17** Zəb. 118:22; Yəx. 8:14; 28:16; Mat. 21:42; Mar. 12:10; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pet. 2:4, 7.

□ **20:18** «*Bu «tax»ka yikiloğan kixi parə-parə bolup ketidu; lekin bu tax hərkingning üstigə qüxsə, uni kukum-talkan kiliwetidu*» — «tax» bolsa Məsiħ əzi, əlwəttə. 17-ayətnı kəring. Əysaning bu səzi toqruluk «Matta»qa berilign «koxumqə səz»imzidiki «Zəb.» 118:22 toqruluk məzmunı kəring. ■ **20:18** Yəx. 8:15; Dan. 2:34; Zək. 12:3. □ **20:20** «*ular səmimiyy kiyapətkə kiriwelip,...*» — «səmimiyy» grek tilida «həqkanıy» degən səz bilən ipadiliniđu. ■ **20:20** Mat. 22:16; Mar. 12:13. □ **20:22** «*Rim imperatori Kəysər...*» — Rimming hərbir imperatoriqa «Kəysər» degən nam-unwan bərlətti; məsilən Kəysər Awoqustus, Kəysər Yulius, Kəysər Tiberius katarlıklar.

«*Rim imperatori Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat kanunioqa uyoğunmu-yok?*» — əyni wəqıttə, Yəhudiylar rimliklarning zulmi astida yaxawatkanıdı. Əgər əysə: «Rim imperatoriqa baj tapxurux toqrə» deşə, bu gəptin azadlıknı istigən kixilər uni «Mana taza bir yalakqi, hain ikən» dəp tillixatti. «Baj tapxurmaslık kərek» degən bolsa, u Rim imperiyəsığə qarxi qıqқан bolatti; andin ular uni Rim waliyisioqa ərz kıloğan bolatti. Ular muxundak soallarnı sorax arkilik əysanı gepidin tutuwelip, rimliklarning kəlioqa tapxurux, uningəqa ziyankəxlik kılmaqqi boluxқан. □ **20:23** «*Nemixka meni sinimakqisilər?*» — muxu səzlər bəzi kona kəqürmilərdə tepilmayđu. □ **20:24** «*Manga bir kümux dinar kərsitinglar*» — «bir kümux dinar» grek tilida «bir dinarius», Rim imperiyəsining pul birliki. Muxundak pulning yüzidə «adəmnıng süriti» kərsitilgən boləoqka, Yəhudiyy mollılar mundak pulni «mukəddəs ibadətəhana»qa elip kirixini mən'i kıləanıdı. Bir dinar təhminən bir adəmnıng künlük ix həqkı bolatti.

25 Wə u ularoşa: — Undaқ bolsa, Kəysərning həkқini Kəysərgə, Hudaning həkқini Hudaşoşa tapxurunglar, — dedi. □ ■

26 Ular halayiqning aldida uning sözliridin uni tutuwaloşudək heqқandək yoқuқ tapalmidi. Ular uning bu jawabioşoşa həyranuהəs bolup, zuwani tutuldi.

Tirilixkə munasiwətlik məsilə

Mat. 22:23-33; Mar. 12:18-27

27 Wə «əlgənlər tirilməydu» dəp inkar қilidoşan Saduқiyarning bəziliri uning aldişoşa kelip soal қoyup mundak dedi: □ ■

28 — Ustaz, Musa *pəyoşəmbər Təwratta* bizgə: «Ayali bar, əmma pərzənt kərmigən kixi əlöp kətsə, əlgüqining aka yaki inisi tul қaloşan yənggisini əmrigə elip, қerindixi üqün nəsil қalduruxi kərek» — dəp yazoşan. □ ■

29 Əmdi yəttə aka-uka bar idi. Qongi əyləngəndin keyin pərzənt kərməy ələmdin өtti.

30 İkkinqi қerindixi ayalini əmrigə elip, pərzənt kərməy ələmdin өtti. □

31 Andin üqinqisi uni aldi; xundak қilip, yəttisi uni əmrigə elip pərzənt kərməy əldi.

32 Həmmisidin keyin ayalmu əldi.

33 Əmdi tirilix күnidə bu ayal ularning қaysisiningki bolar? Qünki yəttisi uni hotunluққа aloşan-də?!

34 Əysa ularoşa mundak jawab bərdi:

— Bu ələmning pərzəntliri əylinidu, yatliқ bolidu. □

35 Ləkin u ələmdin nesiwə boluxқа, xundakla əlüklərdin tirilixkə layiқ sanaloşanlar əylənməydu, yatliқ bolmaydu. □

36 Qünki ular yənə əlməydu, pərixtilərgə ohxax bolidu; «əlümdin tirilixtin tuşuloşan pərzəntlər» boloaққа, ular Hudaning oşulliridur. ■

37 Əmdi əlgənlərnin tirildüröluxini hətta Musa *pəyoşəmbər* özimu ayan қiloşan; qünki *Təwrattiki* «tikənlіk» degən wəқəning hatirisidə u Pərwədigarni: «İbraһimning Hudasi, İshaқning Hudasi wə Yaqupning Hudasi» dəp bayan қiloşan. □ ■

□ **20:25 «Kəysərning həkқini Kəysərgə, Hudaning həkқini Hudaşoşa tapxurunglar»** — Kəysərgə Kəysərning həkқi (uning süriti boloşan nərsə)ni tapxurunglar — demək, baj tələx kərek. Əmma қандақ nərsə üstidə «Hudaning süriti» bar? İnsan əzi «Hudaning süriti» bolup, biz pütünimizni Hudaşoşa tapxuriximiz kərekür («Yar.» 1:26-27ni kəring). ■ **20:25** Mat. 17:25; 22:21; Rim. 13:7. □ **20:27 «Saduқiyalar»** — bu diniy məzhəp toşruluk «Mat.» 16:1diki izahaetni wə «Təbirələr»ni kəring. ■ **20:27** Mat. 22:23; Mar. 12:18; Ros. 23:8. □ **20:28 «Ayali bar, əmma pərzənt kərmigən kixi əlöp kətsə, əlgüqining aka yaki inisi tul қaloşan yənggisini əmrigə elip, қerindixi üqün nəsil қalduruxi kərek»** — «Қan.» 25:5. ■ **20:28** Қan. 25:5-6.

□ **20:30 «İkkinqi қerindixi ayalini əmrigə elip, pərzənt kərməy ələmdin өtti»** — bəzi kona kəqürmilərdə «ayalini əmrigə elip, pərzənt kərməy ələmdin өtti» degən sөz tepilməy, pəқət «İkkinqi...» deyilidu. □ **20:34 «bu ələmning pərzəntliri...»** — grek tilidə «bu zamanning oşulliri...». □ **20:35 «... əlüklərdin tirilixkə layiқ sanaloşanlar...»** — «əlgənlərdin tirilix» degənlіk қizik ibarə bolup, həmmə adəm ohxax wəқittə tirilməydoşanlıқini kərsitidu. Birinqi tirilix həққaniylarningki, ikkinqi tirilix etikadsizlarningki bolidu. Bu həқiqət «Wəһiy» 20-babta kərinidu. ■ **20:36** 1Yuһa. 3:2. □ **20:37 «İbraһimning Hudasi, İshaқning Hudasi wə Yaqupning Hudasi»** — «Mis.» 3:6ni kəring. ■ **20:37** Mis. 3:6; Ros. 7:32; İbr. 11:16.

38 U ölüklarning Hudasi əməs, bəلكi tiriklərninġ Hudasidur; qünki uninqoġa nisbətən həmməylən tiriktur! □

39 Xuning bilən Təwrat ustazliridin birqanqisi baġa berip: — Ustaz, yahxi eytting, — dedi.

40 Qünki ulardın heqkim yənə uninqdın soal soraxqa jür'ət kılalımdı.

Kutquzoġuqi-Məsiġ — Dawutning ooġlı həm Rəbbi

Mat. 22:41-46; Mar. 12:35-37

41 Əmdı u ularoġa soal qoydı: — Kixılər Məsiġni qandıqsıġə Dawutning ooġlı dəydu? ■

42-43 Qünki Dawut əzi Zəburda: Pərwərdıġar meninq Rəbbimgə eyttiki: — «Mən seninq düxmənlırinqni təhtipəring kıloġuqə, Meninq ong yenımda oltoġıjn!» — deġənoġu? □ ■

44 Əmma Dawut unı «Rəbbim» dəp qakıroġan yərdə, undaqta u qandıqmu uninq ooġlı bolıdu?

Əysaninq Təwrat ustazlırını əyiblıxi

Mat. 23:1-36; Mar. 12:38-40; Luqa 11:37-54

45 Wə barlık halayıq kulak selip anglawatqanda, u muhlislırıoġa mundak dedi: —

46 — Təwrat ustazlırıdın ġoxyar bolunġlar. Ular uzun tonlarnı kıywaloġan ġalda oġadıyıp yürüxkə, bazarlarda kixılərning ularoġa boloġan salamlırıoġa, sinagoglarda aldınkı orunlarda, ziyapətlərdımu tərdə oltoġuxqa amraq kelıdu. □ ■

47 Ular tul ayallarning barlık əy-besatlırını yəwalıdu wə kəz-kəz kılip yaloġandın uzundın-uzun dualar kılıdu. Ularning tartıdıoġan jazası teġımu eoġır bolıdu! ■

21

Tul ayalninq ıanısı ġəmmisıninqkıdın kəp

Mar. 12:41-44

1 U bexını kətürüp qarıwıdı, baylarning öz sədıkılırını *ıbadəthanıdıki* ıanə sanduġıoġa taxlıoġınıni kərdı. □ ■

□ **20:38 «qünki uninqoġa nisbətən həmməylən tiriktur!»** — bəzi alımlar «bularning ġəmmısı» (İbraġım, İshak, Yakuplarning ġəmmısı, deməkqi) uninqoġa nisbətən tiriktur!» dəp tərjıme kılıdu. Bizninqə «həmməylən» ġər adəmninq roġıning Huda aldıda tırık ıkenlıkını kərsıtıdu. **«qünki uninqoġa nisbətən həmməylən tiriktur!»** — Əysaninq «tırılıx» tooġruluq bu səzliri «Mat.» 22:32dımu tepılıdu. «Matta»dıki «qoxumqə səz»ımızdı wə ular tooġruluq azraq xərġ berımdı.

■ **20:41** Mat. 22:42; Mar. 12:35. □ **20:42-43 «Mən seninq düxmənlırinqni təhtipəring kıloġuqə, meninq ong yenımda oltoġıjn!»** — «Zəb.» 110:1. ■ **20:42-43** Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; İbr. 1:13; 10:13. □ **20:46 «...bazarlarda kixılərning ularoġa boloġan salamlırıoġa, ... amraq kelıdu»** — tarıġ tətġıkatlırıoġa asasən Yəġudıylarning öz ustazlırıoġa kıloġan «salamlırınıntayın uzun wə murəkkəp dəp bılımdı. ■ **20:46** Mat. 23:5, 6; Mar. 12:38, 39; Luqa 11:43. ■ **20:47** Mat. 23:14; Mar. 12:40; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11. □ **21:1 «U... baylarning öz sədıkılırını ıbadəthanıdıki ıanə sanduġıoġa taxlıoġınıni kərdı»** — «ıanə sanduġı» deġən səz adətə grek tilıda «ġəzınə»ni kərsıtıdu. Lekın muxu yərdə ıbadəthanıdıki ġəzınə üqün sədıkılər yıoġılıdıoġan jay, bəلكım qonġ bir sanduġını kərsətsə kerək. ■ **21:1** 2Pad. 12:10; Mar. 12:41.

² U yənə sanduqqa ikki tiyinni taxlawatқан bir namrat tul ayalnimu kərđi. □

³ Xuning bilən u: — Mən silərgə bərħək xuni eytip qoyayki, bu namrat tul ayalning taxliqini həmməyləningkidin kəptur. ■

⁴ Qünki ularning həmmisi əzlrining axқanliridin ianə kılıp, Hudaşə atioqan sadikilərgə qoxup taxlidi; lekin bu ayal namratlikioqə qarimay, əzining tirikqilik kılıdioqinining həmmisini ianə kılıp taxlidi.

Kəlgüsi toqrisidiki bexarət

Mat. 24:1-14; Mar. 13:1-13

⁵ Wə bəzilər ibadəthanining nəpis taxlar wə Hudaşə sunuloqan hədiyələr bilən qandaq bəzəlgənlik toqrisida səzlixawatatti. U: ■

⁶ — Silər kərüwatқан bu barlik nərsilərgə nisbətən, xu künlər keliduki, hətta bir tal taxmu tax üstidə qaldurulmay, həmmisi gumran qilinidu, — dedi. ■

⁷ Ular uningdin:

— Ustaz, bu degənliring qağan yüz beridu? Bu ixlarning yüz beridioqanlikini ayan kılıdioqan qandaq alamət bolidu? — dəp soridi.

⁸ U mundaq dedi:

— Azdurulup ketixtin həzi bolunglar. Qünki tola kixilər mening namimni setip: «Mana əzüm xudurmən!» wə «Axu waqit yekınlaxti!» dəydu. Xunga ularning kəynigə kirmənglar. □ ■

⁹ Silər urux wə topilanglarning həwirini anglioqan waqtinglardimu wəhimigə qüxmənglar; qünki bu ixlarning awwal yüz berixi muqərrər. Lekin bular, zaman ahiri yetip kəldi, degənlik əməs.

¹⁰ Andin u yənə mundaq dedi:

— Bir millət yənə bir millət bilən uruxqa qıqıdu, bir padixahlik yənə bir padixahlik bilən uruxqa qıqıdu. □ ■

¹¹ Jay-jaylarda xiddətlik yər təwrəxlər, aqarqiliklər wə wabalar bolidu, yər yüzidə wəhxətlər wə asmanda həywətlik alamətlər kərünidu. □

¹² Biraқ bu hər bir wəxələr yüz bərixtin ilgiri, kixilər silərgə qol selip tutқun kılıdu wə silərgə ziyankəxlik kılıp, silərnı sinagoglarning soraklırioqə tapқuridu, zindanlaroqə taxlaydu; ular mening namim tüpəylidin silərnı padixah wə həkümdarlarning aldioqə elip baridu, ■

¹³ wə buning bilən *ularning aldida* guwahlik berix pursitinglar qıqıdu. □

□ **21:2** «U yənə sanduqqa ikki tiyinni taxlawatқан bir namrat tul ayalnimu kərđi» — bu «tiyin» (grek tilida «ləpton») «denarius»ning 1/128i bolup, bir ixləmқining bir künlük ix həkki igidə «altə minut»luқ pulioqə barawər. ■ **21:3** 2Kor. 8:12. ■ **21:5** Mat. 24:1; Mar. 13:1.

□ **21:6** 1Pad. 9:7; Mik. 3:12; Luğa 19:44. □ **21:8** «Mana əzüm xudurmən» — «Mana əzüm Məsihdurmən» degən məninı bildüridu. «Axu waqit» — qiyamət küni kərsitidu. ■ **21:8** Yər. 29:8; Mat. 24:4; Əf. 5:6; Kol. 2:18; 2Tes. 2:2; 1Yuħa. 4:1. □ **21:10** «Bir millət yənə bir millət bilən uruxqa qıqıdu, bir padixahlik yənə bir padixahlik bilən uruxqa qıqıdu» — ibranıy tilida (xundakla grek tilida) bu ibarə dunya boyiqə kəngəyən uruxlarnı kərsitixi mumkin («Yəx.» 19:2, «2Tar.» 15:3-6də wə turaklıq ibarə toqıruluқ misallar bar. ■ **21:10** Yəx. 19:2. □ **21:11** «Yər yüzidə wəhxətlər wə asmanda həywətlik alamətlər kərünidu» — grek tilidiki əyni tekistdə «yər yüzidə» degən səz yoқ. Biraқ bizningqə həliki «həywətlik alamətlər» asmanda bolidioqanlikı təkiltəngəndin keyin, «wəhxətlər» bolsa qoқum «yər yüzidə» boluxi kerək. 25-ayətnmu kərüng.

■ **21:12** Mat. 10:17; 24:9; Mar. 13:9; Yħ. 16:2; Ros. 4:3; 5:18; 12:4; 16:24; Wəh. 2:10. □ **21:13**

«... buning bilən ularning aldida guwahlik berix pursitinglar qıqıdu» — «guwahlik berix» muxu yərdə hux hawər yətküzüx, Hudaning nijati Rəb Əysa Məsih arқilik dunyaoqə kəldi, dəp jakarlastin ibarət.

¹⁴ Uning üqün ertzgə kandaq jawab berix toqrisida aldin'ala heq oylanmaslikka kəlbirlarda kət'iy niyət kilinglar. ■

¹⁵ Qünki mən silərgə barlik düxmənlinglar rəddiyə wə rət kılalmioqudək pasahətlik til wə danixmənlik ata kilmən. ■

¹⁶ Həttə ata-ana, aka-uka, uruk-tuoşkan wə yar-buradərliringlarmu silərgə hainlik kılıp tutup beridu wə ular aranglardiki bəziliringlarni öltüridu. □ ■

¹⁷ Silər mening namim tüpəylidin həmmə adəmning nəpritiğə uqraysilər. ■

¹⁸ Həlbuki, bexinglardiki bir tal qaçmu həlak bolmaydu! ■

¹⁹ Səwr-qıdamlik bolöninglarda, jeninglaroşa igə bolalaysilər. □

Yerusalemning wəyran kılınixidin bexarət

Mat. 24:15-21; Mar. 13:14-19

²⁰ — Ləkin Yerusalemning düxmən köxunliri tərpidin korxiwelinojanlikini kərginglarda, uning wəyran bolux waqti yekinxip kaçtu, dəp bilinglar. ■

²¹ U qaşda Yəhudiye ölkisidə turuwatqanlar taqlarəşa kaçsun, xəhər iqidə turuwatqanlar uningdin qikiş kaçsun, yezilarda turuwatqanlar xəhərgə kirmisun.

²² Qünki xu qaş «intikam jazasını tartidojan künlər»dur; xuning bilən mukəddəs yazmilarda barlik pütülgənlər əməlgə axurulidu. □ ■

²³ Əmdi xu künlərdə həmilidar ayallar wə bala emitidojanlarning həlioşa way! Qünki bu zeminda eoşir kişqilik bolidu wə ərxniki oşəzər bu həlkning bexioşa qūxidu; □

²⁴ Ular kiliqning bisida yiktilidu wə tutqun kılınip, barlik əllərgə elip ketilidu; «yat əlləning waqti» toxkuqə, Yerusalem yat əlləning ayaş astida qalidu. □ ■

■ **21:14** Mat. 10:19; Mar. 13:11. ■ **21:15** Mis. 4:12; Yəx. 54:17; Mat. 10:19; Ros. 6:10. □ **21:16**

«hainlik kılıp tutup beridu» — bu birlə söz bilən ipadiliduru. ■ **21:16** Mik. 7:6; Ros. 7:59; 12:2. ■ **21:17** Mat. 10:22; Mar. 13:13. ■ **21:18** 1Sam. 14:45; 2Sam. 14:11; 1Pad. 1:52; Mat. 10:30. □ **21:19** «Səwr-qıdamlik bolöninglarda, jeninglarəşa igə bolalaysilər» — bu

ayəttə «jan» yaki jismani hayət yaki adəmning öz wujudini, xundaqla rohiy hayatini kərsitidu. Bizningqə muxu yərdə insanning rohiy hayatidiki əməliy jəhətlərnə kərsitidu. Birsidə rohiy hayət bar bolsa, undaqla u özini tutalaydojan, türlük rohiy hujumlarəşa taqabil turalaydojan bolidu — məsilən, əzidə bar boləjan ənsirəxlər, kərkunqlar, xəhwaniy həwəslər katarliklarni Məsihə boysunduralaydu (məsilən, «2Kor.» 10:5, «1Tes.» 4:4ni kəring). ■ **21:20** Dan. 9:27; Mat. 24:15; Mar. 13:14. □ **21:22** «intikam jazasını tartidojan künlər» — «intikam jazası» grek tilida bu söz həm «intikam» həm «toluk, mutlək həküm qikiş» dəp ipadiliduru. «Mat.» 23:35ni kəring. Bu «intikam» yaki «həküm qikiş»ni Huda Əzining həlki Yəhudiylər üstigə yürgüzidu. Bu, muxu yərdə (12-24-ayət) Yerusalem xəhərining miladiye 70-yili muhasirəgə elinixi wə wəyran kılınixini kərsitiojan bexarəttur. Keyinki ayətlər ahir zamanni kərsitidu. ■ **21:22** Dan. 9:26,27; Mat. 24:15; Mar. 13:14. □ **21:23** «bu zeminda eoşir kişqilik bolidu...» — yaki «yar yüzidə eoşir kişqilik bolidu». □ **21:24** «Ular ... tutqun kılınip, barlik əllərgə elip ketilidu; yat əlləning waqti» toxkuqə, Yerusalem yat əlləning ayaş astida qalidu» — «əllər» muxu yərdə Yəhudiye əməslərnə kərsitidu. «Yat əlləning waqti» — Grek tilida «yat əlləning waqitliri».

«Yat əlləning waqti toxkuqə» degən ibarə Yəhudiye həlki ahir zamanda kaçtidin Yerusalemda turidojanlikini wə Yerusalemini idarə kildiojanlikini kərsitidu. Bu ibarə wə xundaqla bu bəbtiki baxqa bexarətlər üstidə «köxumqə söz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **21:24** Rim. 11:25.

*Məsihning kelidivonliki haqqida**Mat. 24:29-31; Mar. 13:24-27*

25 — Quyax, ay, yultuzlardimu alamətlər bolidu; yər yüzidiki əllər arisida dengiz-okyanlarning güdürlixidin wə dolqunlarning dawaloxuliridin parakəndiqilik bolidu. ■

26 Adəmlər qorkup, yər yüzigə kelidivon apətlərnı wəhimə iqidə kütüp əs-hoxini yokitidu; qünki asmandiki küqlər lərzigə kelidu. □

27 Andin kixilər İnsan'ooqlining küq-küdrət wə uluq xan-xərəp bilən bir bulut iqidə keliwatkanlıknı kəridu. ■

28 Lekin bu alamətlər kərünüxkə baxliqanda, kəddinglarnı ruslap bexinglarnı kətüringlar, qünki bu silərnı azad kixitiki nijat yeqinlaxti, degənlıktur. ■

*Ənjür dərihidin sawaq elix**Mat. 24:32-35; Mar. 13:28-31*

29 U ularoqa mundaq bir təmsilni səzləp bərdi:

— Ənjür dərihi wə baxka barlık dərəhlərgə qaranglar. ■

30 Ularning yengidin bihlanoqanda ularoqa qarap, özunglar yazning yetip kelixigə az qaloqanlıknı bilisilər.

31 Xuningdək, baya deyilgən alamətlərnıng yüz beriwatkanlıknı kərgininglarda, Hudaning padixahliqining yeqin qaloqanlıknıng bilinglar.

32 Mən silərgə bərəkət xuni eytip qoyayki, bu alamətlərnıng həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu. □

33 Asman-zemin yokilidu, biraq mening səzlimin hərgiz yokalmaydu. □ ■

Hoxyar bolunglar

34 — Lekin əzənglaroqa agah bolunglarki, kəngülliringlar əyx-ixrət, məyhorluk wə tiriklikning şəm-əndixiliri bilən bihudlaxmisun, xu küni üstunglaroqa tuyuksiz qüxmisun. □ ■

35 Qünki u goya tuzaktək barlık yər yüzidə hər bir turuwatkanlarning bexioqa qüxidu. ■

■ 21:25 Yəx. 13:10; Əz. 32:7; Yo. 3:4; 3:15; Mat. 24:29; Mar. 13:24; Wəh. 6:12.

□ 21:26 «asmandiki küqlər lərzigə kelidu» — «asmandiki küqlər» bəlkim asmandiki jisimler (quyax, ay, yultuz qatarlıklar)ni wə həm asmanda Hudaning pərixtiliri bilən jəng kiliwatkan jin-xəytanlarnimu kərsitixi mumkin. ■ 21:27 Dan. 7:10; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; 26:64; Mar. 13:26; 14:62; Ros. 1:11; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. ■ 21:28 Rim. 8:23. ■ 21:29 Mat. 24:32; Mar. 13:28. □ 21:32 «bu alamətlərnıng həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu» — əgər tiloqa elinoqan alamət Yerusalemnıng wəyran boluxioqa (miladiyə 70-yili) (20-24-ayət) qaritiloqan bolsa, undaqta «bu dəwr» degən səz təbiyyiki (1) Əysaning dəwrində yaxap etkən adəmlərnı kərsitidu. (2) əgər Məsihning dunyaoqa kaytip kelixigə (27-ayət) qaritiloqan bolsa, «dəwr» degən səz bəlkim pütün Yəhudiyə həlknı kərsitidu; (3) bu ayətlərdə eytiloqan wəqəlnıng baxlinix dəwrində yaxioqlarnı kərsitidu. Xunga barlık wəqələr xu dəwr iqidə yüz bəridu, degənlik bolidu. Bizningqə (3)-xərğ aldi-kəyni ayətlərgə əng bap kelidu. □ 21:33 «Asman-zemin yokilidu, biraq mening səzlimin hərgiz yokalmaydu» — grek tili «asman-zemin otidu, biraq mening səzlimin hərgiz ötməydu». ■ 21:33 Zəb. 102:25-27; Yəx. 51:6; Mat. 24:35; İbr. 1:11.

□ 21:34 «xu küni üstunglaroqa tuyuksiz qüxmisun» — «xu küni» Muqəddəs Kitabta daim degüdək Məsih dunyaoqa kaytip kelidivon, insanalrın hesab alidivon künni kərsitidu. ■ 21:34

Rim. 13:13; 1Tes. 5:6; 1Pet. 4:7. ■ 21:35 1Tes. 5:2; 2Pet. 3:10; Wəh. 3:3; 16:15.

³⁶ Xunga hærkandak waqitlarda hoxyar bolunglar, yüz berix aldida turuwatqan bu ixlardin özünglarni qaçurup Insan'ooli aldida hazir bolup turuxka layik hesablinix üqün hærdaim dua qilinglar, — dedi. □ ■

³⁷ Əmdi u kündüzleri ibadethanida telim beretti, ahxamliri xähærdin qikip, keqini Zeytun teoji dæp atalojan taofda ötküzetti. ■

³⁸ Wæ barlik hæk uning telimini angliojili tang sähærdæ ibadethaniöja kirip, uning yenioja kelatti.

22

Ræbni öltürüx suyikæsti

Mat. 26:1-5, 14-16; Mar. 14:1-2, 10-11; Yh. 11:45-53

¹ Əmdi petir nan heyti («ötüp ketix heyti» dæpmu atilidu) yekinlixip qalöjanidi. ■

² Bax kañinlar wæ Tæwrat ustazliri uni ölümgæ mæhkum kilixka amal izdæp yürætti; qünki ular hækting kørkatti. □ ■

³ Xu pæyttæ on ikkiylændin biri bolöjan, Ixkariyot dæp atalojan Yæhudaning kængligæ Xæytan kirdi. ■

⁴ U berip bax kañinlar wæ ibadethana pasiban bægliri bilæn Əysani qandak kilip ularöja tutup berix üstidæ mæslihætlæxti.

⁵ Ular intayin hux bolup, Yæhudaöja pul berixkæ kelixti.

⁶ Yæhuda maqul bolup, uni halayikting ayrim qalöjanda ularöja tutup berixkæ muwapik pürsæt izdæxkæ kirixti.

Ötüp ketix heytingin kæqlik ziyapiti

Mat. 26:17-25; Mar. 14:12-21; Yh. 13:21-30

⁷ Əmdi petir nan heytingin *birinçi* küni yetip kælgænidi. Xu küni «ötüp ketix heyti»öja atap qurbanlik *koza* soyulatti. □ ■

⁸ Xuning bilæn Əysa Petrus bilæn Yuhannaöja:

— Berip bizgæ ötüp ketix heytingin *kozisini* birgæ yegili tæyyarlanglar, — dæp ularni öwætti.

⁹ — Kæyærdæ tæyyarliximizni halaysæn? — dæp soridi ular.

¹⁰ U ularöja mundak dedi:

□ **21:36 «yüz berix aldida turuwatqan bu ixlardin özünglarni qaçurup»** — yaki «yüz berix aldida turuwatqan bu ixlardin qutulup...». Əmdi etqadqilar bu dæhxætlik wæqælærdin ötüp ketæmdu, yaki awwal elip ketilæmdu? Bu muñim mæsilæ. Okurmænlar muxu ayætning aldi-kæyndiki sæz-ayætlærgæ qarap özleri bir hulasigæ kelælydu. Biz baxka yærlærdimu bu tema üstidæ tohtalojan («Tesalonikaliklaröja (2)»diki «qoxumqæ sæz»imizdæ). **«hazir bolup layik hesablinix üqün...»** — bæzi kona kœqürmilærdæ: «küqlændürülüxunglar üqün...» deyilidu.

■ **21:36** Mat. 24:42; 25:13; Mar. 13:33; Luqa 12:40; 1Tes. 5:6. ■ **21:37** Yh. 8:2. ■ **22:1** Mis.

12:15; Mat. 26:2; Mar. 14:1. □ **22:2 «...qünki ular hækning öjepididin kørkatti»** — kañinlar

wæ Tæwrat ustazlirining hækting kørkuxining sæwæbi, hækning Mæsilhni kollaydiöjanlikidin; xunga ular uni biwasitæ öltürælmæy, bæliki amal kilip rimliklar aldida Əysaöja ærz kilix arkilik ularning wasitisi bilæn uni ölümgæ mæhkum kilmaqçi. ■ **22:2** Zæb. 2:2; Yh. 11:47; Ros. 4:27. ■ **22:3** Mat. 26:14; Mar. 14:10; Yh. 13:27. □ **22:7 «Əmdi petir nan heytingin birinçi küni yetip kælgænidi»** — «petir nan heyti» yættæ kün ötküzülætti. Tunji küni «ötüp ketix bayrimi» (ibraniy tilida «pasha» heyti) idi. Bu küni, Yæhudiyalar qoylarni ibadethaniöja apirip soyup, andin eyidæ

petir nan bilæn yæytti («Mis.» 12:1-20, «Law.» 23:4-8ni kœring). ■ **22:7** Mat. 26:17; Mar. 14:12,13.

— Xəhərgə kirsənglar, mana u yərdə kozida su kətürüwaləjan bir ər kixi silərgə uqraydu. Uning kəynidin mengip u kirgən öygə kiringlar. □

11 Wə öy igisigə: «Ustaz: — Muhlisirim bilən ötüp ketix heyting tamikini yəydiəjan mehmanhana öy kəyərdə? — dəp sorawatidu» dənglar.

12 U silərnə baxlap üstünki kəwəttiki rətləngən sərəmjanlaxturulojan qong bir eoziz öyni kərsitidu. Mana xu yərdə təyyarlik kəlip turunglar.

13 Xuning bilən ikkisi beriwidi, həmmə ixlar uning eytkinidək bolup çiqti. Ular xu yərdə ötüp ketix heyting tamikini təyyarlaxti.

14 Əmdi waqti-saiti kəlgəndə, Əysa dastihanda olturdi; on ikki rosul uning bilən billə olturuxti. ■

15 Andin u ularəja:

— Mən azab qekixtin ilgiri, silər bilən ötüp ketix heyting bu tamikiəja həmdastihanda boluxka tolimu intizar bolup kəlgənidim. □

16 Qünki silərgə eytayki, bu heyət ziyapitining əhmiyiti Hudaning padixahlığıda əməlgə axurulmiəuqə, mən buningdin qayta yeməymən, — dedi. □

17 Andin u bir jamni kəliəja elip, təxəkkür eytti wə muhlisiriəja:

— Buni elip aranglarda təksim kəlip *iqinglar*.

18 Qünki xuni eytayki, mundin keyin Hudaning padixahlığı kəlmigüqə, hərgiz üzüm xərbitidin kət'iy iqməymən, — dedi. □

«Rəbning ziyapiti»

19 Andin u bir tal nanni kəliəja elip, Hudaəja təxəkkür eytti wə uni oxtup, ularəja üləxtürüp berip: — Bu mening silər üçün pida bolidiəjan tenimdur. Meni əsləp turux üçün buningdin yənglar, — dedi. □ ■

20 U xuningdək tamaqtin keyinki jamni kəliəja elip mundaq dedi:

— Bu jamdiki xarab mening silər üçün təküliəjan kənimda boləjan yengi əhdidur. □

21 Lekin mana, meni tutup bərgüqining kəli mening bilən bir dastihandidur. ■

□ 22:10 «mana u yərdə kozida su kətürüwaləjan bir ər kixi silərgə uqraydu» — Qanaanda (Pələstində) ər kixilər bügüngə kədər adəttə su kətürməydu. ■ 22:14 Mat. 26:20; Mar. 14:17.

□ 22:15 «tolimu intizarlik bolup kəlgənidim» — grek tilida «intizarlik bilən intizar kildim».

□ 22:16 «bu heyət ziyapitining əhmiyiti Hudaning padixahlığıda əməlgə axurulmiəuqə, mən buningdin qayta yeməymən» — Təwrattiki barilik heytlərnin hər birinin əzi bir bəxərəttir, həmmisi Məsihning padixahlığıda toluq əməlgə axurulidu. «Lawiylar» 23-bab wə «Lawiylar»-diki «koxumqə səz»-imiznimu kəring. ■ 22:18 «...üzüm xərbitidin kət'iy iqməymən» — grek tilida «...üzüm telining mewisining xərbitidin kət'iy iqməymən». □ 22:19

«Meni əsləp turux üçün buningdin yənglar» — grek tilida «meni əsləp turux üçün bundak kilinglar». ■ 22:19 Mat. 26:26; Mar. 14:22; 1Kor. 11:23,24. □ 22:20 «tamaqtin keyinki jam»

— «ötüp ketix heyət»-tiki ziyapət daim bekitilgən əlahidə bir tərtpir boyiqə ötküzilidu. «Tamaqtin keyinki jam» «üqinqi jam» bolidu. «Bu jamdiki xarab mening silər üçün təküliəjan kənimda boləjan yengi əhdidur» — Məsih eytkən bu «yengi əhdə» Yərəmiya wə baxka pəyoqəmbərlər arkiplik Təwratta wədə kəlinəjan əjayp «yengi əhdə»dur («Yər.» 31:31-34 həm «Əz.» 36:25-27ni, xundakla Yərəmiyadiki «koxumqə səz»-imiznimu kəring). Bu yengi əhdə «Məsihning kənididur» dəgəning intayin qongkur mənisi bardur, muxu əhdə Məsihning pütün wujud-həyatəja pütülgənlikini, xundakla əhdini pütükl insaniyətkə yətküzüxkə boləjan kət'iy niyitini kərsitidu. ■ 22:21 Mat. 26:23; Mar. 14:18; Yh. 13:21.

22 Wə Insan'ooqli dər wəkə əzi toqrisida bekitilgəndək *aləmdin* ketidu; birək Insan'ooqlining tutup berilixigə wasitiqi boləqan adəmning həliəqə way! ■

23 Andin muhlislar bir-biridin:

— Arimızda zadi kim muxundək ixni kilixi mumkin? — dəp munazirigə qüxüp ketixti.

Muhlislarning mərtiwə həkqida munazirilixi

24 Əmdi ularning arisida kaysimiz əng uluq saniliximiz kerək degən talax-tartix pəyda boldi.

25 U ularəqə mundək dedi:

— Əllərdiki padixahlar kol astidiki həlk üstidin buyruk wəzlik kiliq idarə kiliidu, ularning üstidiki hokukdarlari «həlkərwər» dəp atilidu. □ ■

26 Birək silər xundək bolmanglar; bəlki aranglardiki əng mərtiwiliki əzini əng kiqikidək hesablisun wə yetəkqi boləqanlar *həmməyləngə* hizmətkardək bolsun. ■

27 Kim mərtiwilik, dastihanda olturoqanmu yaki dastihandiki kütküqimu? Dastihanda olturoqini əməsmu? Birək mən bolsam aranglarda hizmit-inglarda boləuqi kütküqidəkturmən. ■

28 Silər bolsanglar, beximəqə sinaxlar kəlgəndə baxtin-ahir mən bilən billə həmrah boləqansilər.

29 Wə huddi Atam manga padixahlıq hokuki bekitkəndək, mən silərgimu xundək bekitimən. ■

30 Xuning bilən silər mening padixahlıqimda mən bilən bir dastihanda yəp-iqisilər wə təhtlərdə olturup, Israilning on ikki kəbilisi üstidin həküm qikirisilər. □ ■

Əysaning Petrusning əzidin tanidəqanliqini aldin eytixi

Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Yh. 13:36-38

31 Rəb yənə Petrusqə:

— «Əy Simon, Simon! Mana, Xəytan həmminglarni huddi buqday taskiqəndək taskap sinaxni tiligən. □ ■

32 Lekin etikading yokimisun dəp sanga dua kildim. Əmdi sən towa kiliq tüz yoləqə qaytqəndin keyin, kərindaxliringni mustəhkəmligin» — dedi.

33 — I Rəb, — dedi Petrus, — Mən sən bilən billə zindəqə taxlinip, billə əlümgə berixqə təyyarmən!

■ 22:22 Zəb. 41:9; Yh. 13:18; Ros. 1:6.

□ 22:25 «Əllərdiki padixahlar kol

astidiki həlk üstidin buyruk wəzlik kiliq idarə kiliidu, ularning üstidiki hokukdarlari «həlkərwər» dəp atilidu» — xu qəqda wə dunyaning pütkül tarixida «həlkərwər» dəp ataləqanlar əməliyətə «ismi bar, jismi yok»lərdək «həlkərwər»ning əksi bolidu, əlwəttə. Məsihning bu ixni kərsətkənliki, etikədqilar həttə muxundək abruynimu izdiməsliki kerək, hərəkəndək «abruypərəslik» kiliqin tolimu yiraqlixixi kerək, degənliktur, dəp oylaymiz. ■ 22:25 Mat. 20:25; Mar. 10:42.

■ 22:26 Luqa 9:48; 1Pet. 5:3. ■ 22:27 Mat. 20:28; Yh. 13:14; Fil. 2:7.

■ 22:29 Luqa 12:32. □ 22:30 «Israilning on ikki kəbilisi üstidin həküm qikirisilər» — yaki «Israilning on ikki kəbilisi üstidin həkümranlik kilisilər». ■ 22:30 Mat. 19:28; Wəh. 3:21.

□ 22:31 «Əy Simon, Simon!» — Muxəddəs Kitabta, birsining bir adəmning ismini yaki bir jayning namini təkrar ikki kətim qəqirixi uningəqə boləqan qəngkur mehir-muəbbitini ipadiləp, uning əzizə əziz ikənlikini kərsitidu. «Xəytan həmminglarni huddi buqday taskiqəndək taskap sinaxni tiligən» — «tiligən» degən bu səz Huda Xəytanning təlipi boyiqə muxundək kiliqəqə yol kəyəqanliqini kərsitidu. ■ 22:31 1Pet. 5:8.

34 U uningõja: — I Petrus, sanga eytayki, bgn horaz qillioq, sən «Uni tonumaymən» dp mndin q ktim tanisən, dedi. □ ■

Uning muhlislrini alahid agahlanduruxi

35 Andin, u ulardin:

— Silrni hmyansiz, hurjunsiz w kxsiz *sprg* wtkinimd silrning birər nrsnglar km bolup qaloanmu? — dp soridi. Ular: — Yq, dedi. □ ■

36 Xuning bilən u ularõja: — Lekin hzir hər kimning hmyani bolsa, uni alsun; xundək həm hurjuni bolsa, uni alsun w bir kimning kiliqi bolmisa, qapinini setip birdin kiliq alsun. □

37 Qnki mən silərgə xuni eytayki, *mudds yazmilarda*: «U jinaytqilr katarida sanilidu» dp ptlgn sz mnd qoqum əməlgə axurulidu. Qnki mening toşramdiki barlik ilar toluk əməlgə axmay qalmaydu — dedi. □ ■

38 — I Rb, kariõin, bu yrd ikki kiliq bar ikn, dedi ular. — Boldi, yetidu! — dedi u ularõja. □

ysaning Zəytun teõida dua kilii

Mat. 26:36-46; Mar. 14:32-42

39 Andin u qikip, aditi boyiqə Zəytun teõioja yol aldi; uning muhlisliri uningõja gixip bardı. ■

40 U yrg yetip barõanda u ularõja:

— Azdurulmasliqinglar qn dua kilinglar, — dedi.

41 Andin, ulardin bir tax etimiq nerirk berip, tizlinip turup: ■

42 — I Ata, halisang, bu kədəhni mndin elip ktkysn. Lekin mening ms, blki Sening iradng ada klinsun — dp dua kildi; □

43 w asmandin bir pərixte uningõja krnp uni kuwwtlndrdı.

□ **22:34 «bgn horaz qillioq, sən «Uni tonumaymən» dp mndin q ktim tanisən»** — «bgn» — ourmnlrning esid brki, Yhdiylar qn «bu kn» «keq» bilən baxlinidu. Məsih bu szlrni keqid eytidu. Xuning bilən u eytkən wəkələr axu keqid, tang atmayla yüz beridu. Grek tilida uning səzlrini inkar xklid ipadilinidu: «Sən bgn «uni tonumaymən» dp q ktim mndin tanmay turup horaz qillimaydu». ■ **22:34** Mat. 26:34; Mar. 14:30; Y. 13:38. □ **22:35 «Silrni hmyansiz, hurjunsiz w kxsiz sprg wtkinimd silrning birər nrsnglar km bolup qaloanmu?»** — 9:3 w 10:3-4ni krng. ■ **22:35** Mat. 10:9; Mar. 6:8; Luğa 9:3.

□ **22:36 «lekin hzir hər kimning hmyani bolsa, uni alsun; xundək həm hurjuni bolsa, uni alsun w bir kimning kiliqi bolmisa, qapinini setip birdin kiliq alsun»** — bu sirlik mma muhim sz toruluk «koxumq sz»imizd azrak tohtilimiz. □ **22:37 «U jinaytqilr katarida sanilidu»** — yaki «U asiylik kiliõuqilr katarida sanilidu». Bu bexart «Yx.» 53:12d tepilidu. □ **22:38 «I Rb, kariõin, bu yrd ikki kiliq bar ikn»** — «mening toşramdiki barlik ilar» bolsa pkt Twrattiki Məsihni aldın'ala ouq eytkən bexartlr bolupla qalmay, blki Twratta Məsihni krsitidõqan barlik buyrulõqan qurbanliklar, mlr, bəlgilimilər hmd Twratta hatirilngn barlik tarihiy «bexarətlik wəkələr»ni z iqig alidu. ■ **22:37** Yx. 53:12; Mar. 15:28. □ **22:38 «I Rb, kariõin, bu yrd ikki kiliq bar ikn»** — muxu hil «kiliq» ksq bolup, yan «piqk» hsablanoqili bolidu. □ **«Boldi, yetidu! — dedi ysa ularõja»** — muxu ayt stid 37-ayt bilən «koxumq sz»imizd tohtilimiz. ■ **22:39** Mat. 26:36; Mar. 14:32; Y. 8:1; 18:1. ■ **22:41** Mat. 26:39; Mar. 14:35. □ **22:42 «bu kədəhni mndin elip ktkysn»** — «bu kdh» uning aldidə turidõqan azab-oubtlrni kərsitidu. Twratta «kdh» dl xu mnid bolup, «Zb.» 75:8, «Yx.» 51:17, 22, «Yr.» 25:15 w baxka kp yərlərdə Hudaning ozipini bildüridu. Xunga Məsih muxu yrd həmmimizning gunahlrini ktrp, Hudaning ozipini iixk tyyar turidu.

44 U qattik azabta tolojinip tehimu ihlaslik bilən dua kiliwərđi. Buning bilən uning tərli ri yərgə təkülgən qan tamqiliridək qüxüxkə baxlıdı. ■

45 Andin duasini tügütüp, ornidin turup, muhlislrining yenioqa kəlđi. Ularning oəmğə qəküp halsizlinip mügdəp qalojanlikini kərüwidi, ularoqa:

46 — Uhlap qalojninglar nemisi? Azduruluxtın saqlinix üqün qorup dua qilinglar, — dedı.

Əysaning tutkun qilinixi

Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-50; Yh. 18:3-11

47 Uning sözi tehi ayaqlaxmastinla, bir top adəmlər pəyda boldı. Ularnı baxlap kəlgüqi on ikkəyləndin biri boləjan Yəhüda degən kixi idi; u Əysaəqa *salam berip* səyğili kexioqa bardı. ■

48 Əysa uningəqa:

— Əy Yəhüda, bir səyüx bilən İnsan'ooqlını tutup berərsənmu? — dedı.

49 Wə Əysaning ətrapidikilər nemə ix yüz beridojanlikini bilip yetip: — I Rəb, qiliq bilən uraylimu? — dedı.

50 Wə ulardin biri *qilinqini kətürüp*, bax kaqinning qakirioqa urup, ong kulikini xiliwətı. □ ■

51 Biraq Əysa buningəqa jawabən: — Boldı, tohta! — dedı; u kolini uzitip kulikioqa təgküzüp, uni saqayttı.

52 Əysa əzini tutqili kəlgən bax kaqınlar, pasiban bəqliri wə aqsakallarəqa qarap:

— Bir qarəqçini tutidoqandək qiliq-tokmaqlarnı kətürüp kəpsilərəqu? ■

53 Mukəddəs ibadəthanida hər küni silər bilən billə idim, silər qol salmidinglar. Hazır bu silərgə təwə boləjan wakıt-saəttur wə qarəngöluləkning həküm sürüxidur — dedı. □

Əysaning üstidin xikayət qilinixi wə Petrusning Əysadin tenixi

Mat. 26:57-58, 69-75; Mar. 14:53-54, 66-72; Yh. 18:12-18, 25-27

54 Ular Əysanı tutuwelip, bax kaqinning öyigə elip kelixti. Petrus yirəktin əgixip mangdı. ■

55 Əmdi ular həylining otturisida ot yekip qərisidə *issinip* olturoqanda, Petrus ularning arisioqa kirip olturđı. ■

56 Andin otning nurida uning olturojinini kərgən bir dedək uningəqa tikilip qarap turup: — Bu adəmmu Əysa bilən billə idi, — dedı.

57 Lekin u tenip: — Əy hotun, uni tonumaymən! — dedı.

58 Andin uzun ötməy, yənə birəylən uni kərüp: — Sənmu ulardin ikənsən, — dedı. Lekin Petrus: — Əy buradər, undəq əməsmən! — dedı.

■ 22:44 Yh. 12:27; Ibr. 5:7.

■ 22:47 Mat. 26:47; Mar. 14:43; Yh. 18:3.

□ 22:50 «...ulardin

biri qilinqini kətürüp, bax kaqinning qakirioqa urup, ong kulikini xiliwətı» — bu naməlum muhlis Petrus idi («Yuh.» 18:10, «Mat.» 26:51, «Mar.» 14:71). ■ 22:50 Mat. 26:51; Mar. 14:47.

■ 22:52 Mat. 26:55; Mar. 14:48.

□ 22:53 «**hazır bu silərgə təwə boləjan wakıt-saəttur wə**

karəngöluləkning həküm sürüxidur» — «karəngöluləkning həküm sürüxidur» — demək, xu qaşda Huda Xəytanning küq-kudritini, uning Əzigə wə Məsihiğə boləjan nəpřitini bax kaqınlar wə baxka həkümdarlardın ibarət xu rəzil adəmlər arqilik namayan qilixioqa yol koyəjanıdı. «1Kor.» 2:8»ni kərüng. ■ 22:54 Mat. 26:57; Mar. 14:53; Yh. 18:12,24. ■ 22:55 Mat. 26:69; Mar. 14:54,66; Yh. 18:16,25.

59 Andin bir saatgə ötkəndə baxқа birəylən: — Dərhəkiqət, bu həm uning bilən billə idi; qünki umu Galiliyəliktur, — dəp qing turuwaldi.□

60 Lekin Petrus:

— Həy buradər, nemə dəwatqiningni bilməymən! — dedi. Wə uning sözi ayaqlaxmastinla, horaz qillidi.

61 Əmdi Rəb kəynigə burulup, Petrusқа tikilip qarap qoydi. Xuning bilən Petrus Rəbning sözini, yəni: «Bügün horaz qillaxtin ilgiri sən məndin üq kətim tanısən» degənlikini yadıqça költürdi. ■

62 Wə u taxkiriqça qıqıp qattik yıqlap kətti.

Əysaning aliyyə kengəxmida sotlinixi

Mat. 26:67-68; Mar. 14:65

63 Əmdi Əysani tutup turuwatqanlar uni məshirə kilixқа wə sawap-dumbilaxқа baxlidi; ■

64 uning közlerini tengip uningdin: — Seni uroqan kimdu? Kəni, bexarət bərgin! — dəp soraxtı

65 wə uningqça buningdin baxқа yənə nuroqun haqarətlərni yaqdurdi.

66 Tang atqanda, həlk aqsakalliri, yəni bax kaşınlar wə Təwrat ustazliri yoiqilixti. Ular uni öz kengəxmisiqə elip berip ■

67 uningdin: —

Eytə, sən Məsihmu? — dəp soraxtı.

U ularqça jawabən:

— Silərgə eytsammu, kət'iy ixənməysilər.

68 Silərdin birər soal sorisam, heq jawab bərməysilər.

69 Lekin bu waqittin baxlap İnsan'ooli Həmmigə Qadirning ong yenida olturidu, — dedi. □ ■

70 — Undaqta, sən Hudaning Oqli ikənsən-də? — deyixti ular.

U: — Degininglardək mən xudurmən! — dəp jawab bərdi. □

71 Xuning bilən ular:

— Əmdi baxқа guwahqilikning bizgə nemə həjiti? Qünki özimiz uning öz əozzidin qıqkınıni angliduk! — deyixti. □

□ 22:59 «Dərhəkiqət, bu həm uning bilən billə idi; qünki umu Galiliyəliktur» — muxu kixi Petrusning Galiliyəlik ikənlikini bəlkim uning tələppuzi yaki bolmisa yərlik kiyim-keqikidin bilip yətkən bolsa kerək. ■ 22:61 Mat. 26:34,75; Mar. 14:72; Yh. 13:38; 18:27. ■ 22:63 Ayup 16:10; Yəx. 50:6; Mat. 26:67; Mar. 14:6; Yh. 19:3. ■ 22:66 Zəb. 2:2; Mat. 27:1; Mar. 15:1; Yh. 18:28. □ 22:69 «Həmmigə Qadirning ong yenida...» — grek tilida «Hudaning kudritining ong tərəpidə». «Zəb.», 110:1ni kəring. Zəburdiki bu bexarətlik sözlər Məsihni kərsitidu, əlwəttə.

Ular əzleri Əysani sotlawatimiz, dəp oylatti, lekin əməliyəttə u İnsan'ooli bolup ahir berip ularning sotqisi bolidu. ■ 22:69 Dan. 7:9; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; 26:64; Mar. 14:62; Ros. 1:11; 1Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ 22:70 «Degininglardək mən xudurmən!» — «degininglardək» grek tilida bu səzning «Xundək, lekin əməliyəttə dəl silərnning oyliqeninglardək əməs» degən puriki qıqidu. □ 22:71 «Əmdi baxқа guwahqilikning bizgə nemə həjiti? Qünki özimiz uning öz əozzidin qıqkınıni angliduk!» — ularning Məsihgə qarətқан ərz-xikayiti: — «Hudaning Oqlimən» degining «kupurluk kılıqining», degəndin ibarət idi. Musa pəyoqəmbərgə qıxürülqən qanun boyiqə həkiqiy «kupurluk kılıqıuqi» əlümgə məhkum boluxi kerək. Xunga Məsih əzi eytkəndin keyin ularqça «baxқа guwahqilik» kerək bolmidi! Həlbuki, Yəhudıy həlki əzlrining əməs, bəhki Rim imperiyəsining qanuni astida turəraqça, Əysani əlümgə məhkum kilix üqün Rim həkimiyiti aldidə baxқа birər ərz-xikayətni tēpıxi kerək. Bu təwəndiki babta (23:2) kərunidu.

23

*Əysaning waliy Pilatusning aldidā sotlinixi**Mat. 27:1-2, 11-14; Mar. 15:1-5; Yh. 18:28-38*

¹ Andin *kengəxmidikilarning* həmmisi ornidin turuxup, uni *waliy Pilatusning* aldiqə elip berixti. ■

² U yərdə ular uning üstidin xikayət kilip:

— Əzini Məsih, yəni padixah dəp atiwelip, həlkimizni azdurup wə küttritip, Kəysərgə baj-selik tapxuruxni tosqan bu adəmni bayqap uni tuttuq, — deyixti. □ ■

³ Pilatus uningdin: — Sən Yəhudiylarning padixahimusən? — dəp soridi. U: — Eytqiningdək, — dəp jawab bərdi. □ ■

⁴ Andin Pilatus bax kaħinlar bilən kəpçilikke:

— Bu adəmdin birər xikayət kiləudək ixnı tapalmidim, — dedi.

⁵ Ləkin ular tehimu kət'iy həlda:

— U Galiliyədin tartip taki bu yərgiqə, pütkül Yəhudiyədimu təlim berix bilən həlkni kütritidu.

Əysa Hərod hanning aldidā

⁶ Pilatus «Galiliyə» degən səzni anglap:

— Bu kixi Galiliyəlikmu? — dəp soridi

⁷ wə uning Hərod *hanning* idarə kiləqan əlkidin kəlgənlikidin həwər tepip, uni Hərodqə yolla bərdi (u künlərdə Hərodmu Yerusalemda idi). ■

⁸ Hərod Əysani kərgəndə intayin huxal boldi. Qünki u uzundin beri uningə dair kəp ixlarnı anglap, uningdin bir məjizə kərux ümididə bolup, uni kərux pürsütini izdəwatatti. ■

⁹ U Əysadin kəp soallarnı soridi, ləkin u Hərodqə bir eçizmu jawab bərmidi.

¹⁰ Bax kaħinlar wə Təwrat ustazliri yəqin turup uning üstidin hə dəp ərz-xikayət kilawatatti.

¹¹ Hərod han wə uning ləxkərliri uni harlap məshirə kilixip, uningə xahənə ton-kiyim kiydürüp, uni yənə Pilatusning aldiqə qayturup yollidi.

¹² Mana xu kündin baxlap, Pilatus bilən Hərod dost bolup qaldı; qünki ilgiri ular arisida adawət boləqanıdi. ■

*Əysaning əlümgə həküm kilinixi**Mat. 27:15-26; Mar. 15:6-15; Yh. 18:39-40; 19:1-16*

¹³ Waliy Pilatus bax kaħinlarnı, *Yəhudi*y həkümdarlarnı wə halayiqni yioçip, ■

¹⁴ ularqə:

■ **23:1** Mat. 27:2; Mar. 15:1; Yh. 18:28. □ **23:2 «Kəysər»** — Rim imperatori. «...həlkimizni azdurup wə küttritip, Kəysərgə baj-selik tapxuruxni tosqan bu adəmni bayqap uni tuttuq» — «(u) Kəysərgə baj-selik tapxuruxni tosqan» degən xikayət yaloqan, əlwəttə. 20:20-26ni kəring. Xikayət «siyasiy jəhəttiki» bolup, üq kişimni əz iqiğə alidu: (1) u həlkni kütritiwatidu, «ammıwiy tərtpni buzdı; (2) həlkning baj-selik berixigə yol koymidi; (3) əzini padixah dəp elan kildi (demək, Rim imperatoriqə qarxi qikqan). ■ **23:2** Mat. 17:25; 22:21; Mar. 12:17; Luqa 20:25; Ros. 17:7; Rim. 13:7. □ **23:3 «Pilatus uningdin: — Sən Yəhudiylarning padixahimusən? — dəp soridi. U: — Eytqiningdək, — dəp jawab bərdi»** — «Eytqiningdək» grek tilida bu səzning

«Xundək, ləkin əməliyəət dəl sening oyloqiningdək əməs» degən püriki qikıdu. ■ **23:3** Mat. 27:11; Mar. 15:2; Yh. 18:33. ■ **23:7** Luqa 3:1. ■ **23:8** Luqa 9:7. ■ **23:12** Ros. 4:27.

■ **23:13** Mat. 27:23; Mar. 15:14; Yh. 18:38; 19:4.

— Silər bu adəmning üstidin «Həlkni azduridu wə küttritidu» dəp xikayət kilip uni aldiməqə tartip kəldinglar. Mana, mən silərnin aldinglarda uni sorak kıləninim bilən, uningdin silər xikayət kıləqan jinayətlərdin birinimu tapalmidim.

¹⁵ Herodmu tapmidi; qünki mən silərnin uning aldiqə əwəttim. Mana, uningda əlümgə layik həqkandak jinayət yok ikən. □

¹⁶ Xunga mən uni jazalap, andin qoyup berimən, — dedi □

¹⁷ (uning hər kətimlik *ətüp ketix* həytida, *Yəhudi y məhbuslardin* birini ularqə qoyup berix məjburiyiti bar idi). ■

¹⁸ Ləkin kəpçilik tənqlə qūqan selixip:

— Buni yokiting! Bizgə Barabbasni qoyup bering! — deyixti ■

¹⁹ (Barabbas bolsa xəhərdə topilang kətürgənliki wə kətillik kıləqanliki üqün zindanoqə taxlanəqan məhbus idi).

²⁰ Xuning bilən Pilatus Əysani qoyup berixni halap, kəpçilikə yənə səz kıləqili turdi.

²¹ Ləkin ular jawabən yənə qūqan selixip:

— Krestlugin, uni krestlugin! — dəp warķiraxti.

²² *Pilatus* üqinqi kətim ularqə:

— Nemixka? U zadi nemə yamanlik kıləqan? Mən uningdin əlümgə layik həq jinayət tapalmidim. Xuning üqün mən uni jazalap, qoyup berimən, — dedi. □

²³ Birak ular yənə hə dəp qūqan selixip: «U krestlənsun!» dəp tələp kilip qing turuwaldi. Ularning həmdə bax kaħinlarning qūqanliri ahir küqlük kəldi.

²⁴ Pilatus ularning təlipi boyiqə ada kilinsun dəp həküm qıqardi. ■

²⁵ Wə ularning tiliginini, yəni topilang kətürəx wə kətillik üqün zindanoqə taxlanəqanni qoyup berip, Əysani ularning haħixioqə tapxurup bərdi.

Əysaning krestlinixi

Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Yħ. 19:17-19

²⁶ Wə ular uni elip ketiwatqanda, yolda Kurini xəħirilik Simon isimlik bir kixi səħradin keliwatatti; ular uni tutuwelip, krestni uningəqə kətürgüzüp, Əysaning kəynidin mangdurdi. □

²⁷ Əysaning kəynidə zor bir top həlk, xundaqla uningəqə eqinip yioqə-zar kətürəxiwatqan ayallarmu əgixip keliwatatti.

²⁸ Ləkin Əysa kəynigə burulup ularqə:

— Əy Yerusalemnin qizliri! Mən üqün yioqlimanglar, bəlki əzünglar wə baliliringlar üqün yioqlanglar!

□ **23:15 «Herodmu tapmidi»** — yaki «Herod uni (bizgə) kayturuwetiptu». □ **23:16 «Xunga mən uni jazalap, andin qoyup berimən»** — bu «jazalax» bəlkim kəmçilax bolatti. Bu səzlər okurmənlərgə qəlitə tuyulixi mumkin. Birawda jinayət bolmisa, nemixka uni jazalaydu? Mundaq adalətsizlik Rim imperiyəsi tüzümidə bək kəp idi. Ular deloni sürüxtə kıləqandimu adəmni kəmçilaytti («Ros.» 22:24ni kəring). Ləkin muxu yərdə Pilatusning Əysani mundaq «kəmçilaymən» deyixining məksiti pəkət Yəhudi y qonglarni bir az razi kılixtin ibarət idi, halas.

■ **23:17** Mat. 27:15; Mar. 15:6; Yħ. 18:39. ■ **23:18** Ros. 3:14. □ **23:22 «xuning üqün mən uni jazalap, qoyup berimən»** — 16-ayəttiki izahətni kəring. ■ **23:24** Mat. 27:26; Mar. 15:15; Yħ. 19:16. □ **23:26 «Wə ular uni elip ketiwatqanda, yolda Kurini xəħirilik Simon isimlik bir kixi səħradin keliwatatti; ular uni tutuwelip, krestni uningəqə kətürgüzüp, Əysaning kəynidin mangdurdi»** — baxka Injil bayanliridin bilimizki, buning səwəbi Əysaning həlsirap kətkənlikidin idi «Mat.» 27:32, «Mar.» 15:21 wə izahətlarni kəring.

29 Qünki silərgə xundak eoqir künlär keliduki, kixilär: «Tuoqmaslar, bala kətürmigen qorsaklar wə emitmigen əmqəklər bəhtliktur!» — deyixidu.

30 Xu qaoqda kixilär taoqlarə: «Üstimizgə örül!», dönglülərgə: «üstimizni yap!» dəp nida kilixidü. □ ■

31 Qünki adəmlər yapyexil dərəhkə xundak ixlarni kילוan yərdə, qurup kətkən dərəhkə nemə ixlar bolar?! — dedi.□ ■

32 Ikki jinayətqimu əlümgə məhkum kילוnojili uning bilən təng elip kelingənidi. ■

33 Wə ular «bax səngək» dəp ataloqan jayoqa kəlgəndə, u yərdə uni wə yənə ikki jinayətqini, birini uning ong yenida wə yənə birini sol yenida krestkə tartti. □ ■

34 Əysa:

— İ Ata, ularni kəqürgin, qünki ular əzining nemə kילוwatqanlikini bilməydu, — dedi.

Ləxkərlər qək taxlap, uning kiyimlirini bəlüxüwaldi. ■

35 Halayik qarap turatti, Yəhudiy həkūmdarlarmu yenida turup uningə dimioqini kəkəp məshirə kילוip: Bəxkilarni kutquzuptikən! Əgər u rasttin Hudaning Məsihi, Uning talliwaloqini bolsa, əzini kutquzup bəksun! — deyixti.

36 Ləxkərlərmu uni məshirə kילוixip, yenioqa berip uningə sirkə təngləp: 37 — Əgər sən Yəhudiylarning Padixahi bolsang, əzüngni kutquzup bəq! — deyixti.

38 Uning üstidiki *tahtayoqa* grekqə, latinqə wə ibraniyqə hərpələr bilən: «Bu kixi Yəhudiylarning Padixahidur» dəp yezip koyuloqanidi.□ ■

39 Uning bilən billə krestkə tartiloqan ikki jinayətqining biri uni həkərətəlp:

— Sən Məsih əməsmiding? Əmdi əzüngnimu, biznimu kutquzə! — dedi.

40 Biraq yənə biri uning gepigə tənbiş berip: Sən əzüng ohxax həkūmning tegidə turup Hudadin korkmamsən?

41 Bizning jazaliniximiz həklik, qünki öz kilmixlirimizning tegixlik jazasini tarttuq; ləkin bu kixi hecqkəndak natoqra ix kilmioqanoqu! — dəp jawab bərdi.

42 Andin, u Əysaoq:

— İ Rəb, padixahlıqing bilən kəlginingdə, meni yad kילוqin, — dedi.

□ 23:30 «Xu qaoqda kixilär taoqlarə: «Üstimizgə örül!», dönglülərgə: «üstimizni yap!» dəp nida kilixidü» — Hudaning əzipi xunqə dəhxətlik boliduki, kixilär uningdin keqix üqün hərkənqə korkunqlik amal-qarə bolsimu, halaydu. «Hox.» 10:8 wə «Wəhiy» 6:16ni kəring.

■ 23:30 Yəx. 2:19; Hox. 10:8; Wəh. 6:16; 9:6. □ 23:31 «Qünki adəmlər yapyexil dərəhkə xundak ixlarni kילוan yərdə, qurup kətkən dərəhkə nemə ixlar bolar?!» — bu sirlik bəxarət bəkim: «Mən gunahsız, mehrıban bolup Hudaning jaza qoralliri boləqan qətəlliklərnin qolida xunqə kəp azab tartqan yərdə, kəlgüsida silərdək gunahqa patqanlarni ular kəndak jazalar?» degəndək. ■ 23:31 Yər. 25:29; 1Pet. 4:17. ■ 23:32 Yh. 19:18. □ 23:33 ««bax səngək» dəp ataloqan yərdə» — «bax səngək» grek tilida «Kalwariy», ibraniy tilida «Golgota».

■ 23:33 Mat. 27:33,38; Mar. 15:22; Yh. 19:18. ■ 23:34 Zəb. 22:18; Mat. 27:35; Mar. 15:24; Yh. 19:23; Ros. 7:60; 1Kor. 4:12. □ 23:38 «Uning üstidiki tahtayoqa grekqə, latinqə wə ibraniyqə hərpələr bilən: «Bu kixi Yəhudiylarning Padixahidur» dəp yezip koyuloqanidi» — rimliklər bu sözləni Əysani məshirə kילוix üqün yazoqan, əlwəttə. Xübhisizki, Pilatus bu arkilik Yəhudiylarnimu məshirə kilməqçi yəki əyibliməqçi boləqan; biraq Huda bolsa bu arkilik həkikiy əhwalni kərsətkən («Yuh.» 19:19-22ni, «Zəb.» 76:10ni kəring). ■ 23:38 Mat. 27:37; Mar. 15:26; Yh. 19:19.

43 Əysa uningõra: — Bərħək, mən sanga eytayki, bũgũn sən mən bilən billə jənnəttə bolisən, — dedi. □

Əysaning ɵlumi

Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Yħ. 19:28-30

44 Həzir altingi saət bolup, pütün zeminni tokkuzinçi saətkiqə karangɵuluk basti. □ ■

45 Kuyax nurini bərmidi wə ibadəthanining pərdisi tosattin otturisiidin yirtilip ikki parqə bolup kətti. □ ■

46 Əysa kattik awaz bilən nida kılɵandın keyin: — I Ata! Rohimni kɵlungɵa tapxurdum, — dedi-də, tiniki tohtap, jan ɵzdi. □ ■

47 U yərdə turojan yũzbexi yũz bərgən ixlarni kɵrũp: — Bu adəm həkikətən durus adəm ikən! — dəp Hudani uluɵlidi. ■

48 Wə bu mənzirini kɵrũxkə yiojilɵan barlik hək yũz bərgən ixlarni kɵrũp kɵkrəklirogə urup ɵylirigə kaytixti.

49 Wə uni tonuydiɵan barlik kixilər wə Galiliyedin uningõra əgixip kəlgən ayallar yirakta turup, bu wəkələrgə qarap turdi.

Əysaning dəpnə kılınixi

Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Yħ. 19:38-42

50-51 Wə mana xu yərdə kengəxmidikilərdin Yũsũp isimlik biri bar idi. U ɵzi akkəngũl wə adil adəm bolup, ularning məsliħətigə wə kılɵiniõqə kɵxulmiõqanıdi. ɵzi Yəħudiyə ɵlkisidiki Arimatıya dəgən bir xəhərdin bolup, Hudaning padixahlıqini təlmürũp kütətti. ■

52 U ɵzi Pilatusning aldıõqə bərip Əysaning jəsitini bərixni tələp kildi;

53 Wə uni kresttin qũxũrũp kanap bilən kəpənləp, qoram taxtin oyup yasalojan, həqkim kɵyulmiõqan bir kəbrigə dəpnə kildi. ■

54 Bu «təyyarlık kũni» bolup, xabat kũni yekınlixip qalõqanıdi. □

55 Wə uning bilən Galiliyedin kəlgən ayallar *Yũsũpkə* əgixip, kəbrini wə uning jəsətining qandak kɵyulõqini kərdi. ■

□ 23:43 «Bərħək, mən sanga eytayki, bũgũn sən mən bilən billə jənnəttə bolisən» — Rəbning: «sən «**bũgũn**» mən bilən billə **jənnəttə** bolisən» dəgən muxu səzi bəzilərnig: «Əysa ɵlgəndin keyin dozahkə qũxkən» dəgən bid'ət təlimining tolimu hata ikənlikini kərsitidu. Biz «koxumqə sez»imizdə bu toquruluk azrak tohtilimiz. □ 23:44 «**altingi saət... tokkuzinçi saət**» — «altingi saət» qũx bolup, «tokkuzinçi saət» qũxtin keyin saət ɵq. Yəħudiylar waqitni ətigən saət altidin baxlap həsəblaytti (məsilən, ularda «birinçi saət» bizdə saət yəttə bolatti). ■ 23:44 Mat. 27:45; Mar. 15:33. □ 23:45 «**ibadəthanining pərdisi tosattin otturisiidin yirtilip ikki parqə bolup kətti**» — «Mat.» 27:51dikı izahatni kɵrũng. ■ 23:45 Mat. 27:51; Mar. 15:38.

□ 23:46 «**Əysa... tiniki tohtap, jan ɵzdi**» — yaki «Əysa... roħini ɵzdi». Grek tilida «roħ» wə «tinik» bir sız bilən ipadiliniidu. «Zəb.» 31:5ni kɵrũng. Muxu ayəttiki birinçi «kattik awaz bilən nida kılax»i bəlkim «Yuh.» 19:30də hatiriləngən. ■ 23:46 Zəb. 31:5; Mat. 27:50; Mar. 15:37; Yħ. 19:30; Ros. 7:59. ■ 23:47 Mat. 27:54; Mar. 15:39. ■ 23:50-51 Mat. 27:57; Mar. 15:43; Yħ. 19:38. ■ 23:53 Mat. 12:40; 26:12; 27:59; Mar. 15:46; Yəx.53:9 □ 23:54 «**Bu «təyyarlık kũni» bolup, xabat kũni yekınlixip qalõqanıdi**» — «təyyarlık kũni» xabat kũni (dəm elix kũni, xənbə kũni)ning hərəpa kũnidur. Dəm elix kũnidə kixilərnig «ix kılmaslık»i ɵqũn hərəpa kũnidə tamak etilixi wə baxqə kerəklik hizmətlərnı aldın ala kılıwelixi kerək idi — xunga aldinkı kũni «təyyarlık kũni» dəp atilatti. Təwrat kalendari boyiqə «petir nan həyti»ningmu birinçi kũni («Nisan», yəni 1-ayning -15-kũni) «xabat kũni» dəp həsəblinixi kərək idi («Law.» 23:6-7). Xunga uning hərəpa kũnimu «təyyarlık kũni» dəp atilatti. Bu «Nisan» ayning 14-kũni idi. Xabat kũni Yəħudiylar arisida həptining barlik kũnlirigə ohxaxla kəqkurun baxlinidu. ■ 23:55 Luğa 8:2.

⁵⁶ Andin yenip berip ətirələr wə hux puraklık buyumlarni təyyar kildi wə *Təwrattiki* əmr boyiqə xabat küni aram elixti. □

24

Əysaning tirilixi

Mat. 28:1-10; Mar. 16:1-8; Yh. 20:1-10

¹ Əmdi həptining birinçi künidə tang yuray dəp qaloqanda, ayallar əzliri təyyarlıqan ətirlərni elip, kəbrigə kəldi. □ ■

² Ular kəbrining aozidiki taxning domilitiwetilgənlikini kərđi;

³ wə kəbrigə kirip kariwidi, Rəb Əysaning jəsiti yox turatti.

⁴ Wə xundak boldiki, ular buningdin patiparak bolup turoqanda, mana, nur qaknap turidoqan kiyimlərni kiygən ikki zat ularning yenida tuyuksiz pəyda boldi. □

⁵ Ayallar kattik wəhimgə qüxüp, yüzlirini yərgə yekixti. Ikki zat ularoqə: — Nemə üqün tirik boluqçini əlgənlərnin arisidin izdəysilər?

⁶⁻⁷ U bu yərdə əməs, bəlki u tirildi! U tehi Galiliyədə turoqan waqtida, uning silərgə nemini eytkinini, yəni: «İnsan'ooqlining gunahkar adəmlərnin qolioqə tapxurulup, krestlinip, üqinçi küni qayta tirilixi mukərrərdur» degənlirini əsləp bekinglar! — dedi. ■

⁸ Wə ular uning *dəl* xundak deginini esigə elixti; ■

⁹ wə kəbridin kaytip, bu ixlarning həmmisini on birəyləngə, xundakla qaloqan muhlislarning həmmisigə yətküzdi. ■

¹⁰ Rosullaroqə bu ixlarni yətküzgüqilər bolsa Magdallik Məryəm, Yoanna wə Yakupning anisi Məryəm həmdə ular bilən billə boluqan baxqa ayallar idi.

¹¹ Ləkin *ayallarning bu eytkanliri* ularoqə əpsanidək bilindi, ular ularning səzlirogə ixənmidə.

¹² Birak Petrus ornidin turup, kəbrigə yügürüp bardı. U engixip kəbrə iqigə kariwidi, yaloquz kanap kəpənlikning tilim-tilim parqilirini kərup, yüz bərgən ixlaroqə təəjjüplinip əygə kaytip kətti. ■

Emayus yezisioqə baridoqan yolda mengiwatqan sirlik musapir

Mar. 16:12-13

¹³ Wə mana, xu kündə ulardin ikkiylən Yerusalemdin on bir qakirim yiraklıktiki Emayus degən kəntkə ketip baratti. □ ■

¹⁴ Ular yüz bərgən barlık iklar toqrisida səzlixip ketiwatatti.

¹⁵ Wə xundak boldiki, ular səzlixip-mulahizilixip ketiwatqanda, mana Əysə əzi ularoqə yekinlixip kelip, ular bilən billə mangdi; ■

□ **23:56** «*ayallar*» ətirələr wə hux puraklık buyumlarni təyyar kildi» — «buyumlar» — yaki «məlhəmlər». Bu buyumlarning ixilitilixining məxsiti jəsətnin üstigə qeqip uning qirip ketixini astilitixin ibarət idi. □ **24:1** «*həptining birinçi küni*» — yaki «xabattin keyinki kün», yəni yəxkənbə. Baxqa birhil tərjimisi ««Həptilər»ning birinçi küni». «Petir nan həyti»din «orma həyti»oqigə 7 həptə, yəni 49 kün sanilixi kerək. Bu waqit «həptilər» dəp atilidu, «orma həyti» bəzidə «həptilər həyti» dəpmu atilidu. ■ **24:1** Mat. 28:1; Mar. 16:1; Yh. 20:1. □ **24:4** «*nur qaknap turidoqan kiyimlərni kiygən ikki zat*» — «ikki zat» grek tilida «ikki ər kixi». Bular pərixtilər bolsa kerək. ■ **24:6-7** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31.

■ **24:8** Yh. 2:22. ■ **24:9** Mat. 28:8; Mar. 16:10. ■ **24:12** Yh. 20:3, 6. □ **24:13** «*on bir qakirim*» — grek tilida «atmix stadiyon» — bir stadiyon təhminən 185 metr kelidu. ■ **24:13** Mar. 16:12. ■ **24:15** Mat. 18:20; Luqa 24:36.

16 lekin ularning közliri uni tonuxtın tutuldi.

17 U ulardin: — Ketiwetip nemə ixlar toqıruluk munazirə kılıxiwatisilər? — dəp soridi. Ular qayqululuk kıyapəttə tohtap,

18 ulardin Kliyopas isimlik biri jawab berip: — Yerusalemda turupmu, muxu künlərdə xu yərdə yüz bərgən wəxələrdin birdinbir həwər tapmıqan musapir sən ohximamsən?! — dedi.

19 Wə u ulardin: — Nemə wəxələr boldi? — dəp soridi.

«Nasarətlik Əysaşa munasiwətlik wəxələr!» — dedi ular, — «U əzi Hudaning aldidimu, barlık həlkning aldidimu əməldə wə səzdə kudrətlik bir pəyojəmbər bolup, ■

20 bax kaşınlar wə həkümdarlırimiz uni ölüm həkümiğə tapxurup, krestlətti.

21 Biz əslidə uni Israilşa həmjəmət bolup azad kılıdioqan zat ikən, dəp ümid kılıqanıduq. Lekin ixlar xundak boldi, hazır bu wəxələr yüz bərginigə üçinçiqün küni boldi; □ ■

22 yənə kelip, arimizdiki birnəqqə ayal həm bizni hang-tang kalduruwətti. Qünki ular bügün tang səhərdə kəbrigə beriptikən, ■

23 uning jəsitini tapalmay kaytıp kelip: «Bizgə birnəqqə pərixətə oqayibanə körünüxtə ayan bolup, «U tirik!» dedi» dəp eytıptu.

24 Buning bilən arimizdin birnəqqəylən kəbrigə berip, əhwalning dəl ayallarning eytkinidək ikənlikini bayqəptu. Lekin uni ularmu kərməptu».

25 Əysa ularşa:

— Əy nadanlar, pəyojəmbərləning eytkanlirining həmmisigə ixinixkə kəlbı gallar!

26 Məsihning əzigə has xan-xəripiğə kirixtin burun, muxu japamuxəkkətləni bexidin ötküzüxi muqərrər əməsmidi? — dedi. ■

27 Andin pütün Təwrat-Zəburdin, Musa wə baxqa barlık pəyojəmbərləning yazmılrıdin baxlap u əzi həkkidə aldın pütülgənlinirini ularşa xərş berip qıxəndürdi. ■

28 Ular barıdioqan kəntkə yekinlaxqanda, u yirəkrək bir yərgə barıdioqandək turatti.

29 Lekin ular uni tutuwelip:

— Kəq kirip kaldı, həlila küni olturidu. Biz bilən billə qonup qaloqın, — dəp ətündi. Xuning bilən u ular bilən qonqılı eygə kirdi. ■

30 Wə xundak boldiki, u ular bilən dastihanda olturoqanda, nanni qolioşa elip, Hudaşa təxəkkür eytti, andin nanni oxtup ularşa tutti. □

31 Ularning közliri xuan eqılıp, uni tonudi; xuning bilən u ularning aldidin oqayib boldi.

32 Ular bir-birigə:

— U yolda biz bilən paranglixip, bizgə muqəddəs yazmılarşa xərş bərgəndə, yürək-baqrımız goya ottək yanmidimu?! — deyixti.

■ 24:19 Luğa 7:16; Yh. 4:19; 6:14.

□ 24:21 «Biz əslidə uni Israilşa həmjəmət bolup azad kılıdioqan zat ikən, dəp ümid kılıqanıduq» — «həmjəmət-azad kılıqı» yaqi «həmjəmət-kutkuzoquqi» toqıruluk «Ayup» 19:25 wə izahət, xundakla «Təbirlər»ni kərtung.

■ 24:21 Ros. 1:6. ■ 24:22 Mat. 28:8; Mar. 16:10; Yh. 20:18. ■ 24:26 Yəx. 50:6; 53:5; Fil. 2:7; İbr. 12:2; 1Pet. 1:11. ■ 24:27 Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:15; Zəb. 132:11; Yəx. 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; 37:24-25; Dan. 9:24; Mik. 7:20. ■ 24:29 Yar. 19:3; Ros. 16:15; İbr. 13:2. □ 24:30 «u ular bilən dastihanda olturoqanda, nanni qolioşa elip, Hudaşa təxəkkür eytti, andin nanni oxtup ularşa tutti» — «nan oxtux» adəttə buni meşman əməs, bəlki saşibhana kılıxi kerək idi.

33-34 Wə ular xu ҳамan turup Yerusalemoğa qaytip kəldi. Ular ikkisi on birəylən bilən ularning həmrahlirining bir yərgə yiqilip turəqinining üstigila qüxti, ular: «Rəb rasttin tiriliptu. U Simonoğa kərünüptu!» deyixiwatatti. □

35 Xuning bilən ular ikkiylənmu yolda yüz bərgən ixlarni wə u nanni oxtuwatkanda uning əzlirogə kəndək tonuloqinini kəpqiqlikkə səzləp bərdi.

Əysaning muhlisliroğa yənə kərünüxi

Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Yh. 20:19-23; Ros. 1:6-8

36 Wə ular bu ixlər üstidə səzlixiwatkanda, Əysa əzi tosattin ularning otturisida pəyda bolup:

— Silərgə aman-hatirjəmlilik boləyay! — dedi. □ ■

37 Ular birər rohni uqrattukmu nemə, dəp hiyal kilip, alakzadə boluxup wəhəmigə qüxti.

38 U ularoğa:

— Nemigə xunqə alakzadə bolup kəttinqlər? Nemixka kəlbinqlarda xək-guman qikiq turidu?

39 Kollirimoğa wə putlirimoğa qarap bəkinglar! Mening özüm ikənlikimni bilinglar! Meni tutup kərünqlər, rohning ət bilən səngiki yok, ləkin məndə barliqini kərisilər, — dedi.

40 Wə xundək degəq ularoğa put-qolini kərsətti.

41 Ular huxluktin kəzlirogə ixəngüsi kəlməy həyranuhəs turəqinida u ulardin:

— Silərninq bu yərdə yegüdək nərsənglər barmu? — dəp soridi. ■

42 Ular bir parqə belik kawipi wə bir parqə həsəl kənikini uningəla sunuwidi,

43 u elip ularning aldidə yedi.

44 Andin u ularoğa:

— Mana bu mən silər bilən boləqan waqtimda silərgə eytkən: «Musa hatiriləgən Təwrat kanuni, pəyqəmbərlərninq yazmiliri wə Zəburda mening toqramda pütülgənninq həmmisi qokum əməlgə axurulmay kəlməydu» degən səzlim əməsmu? — dedi. ■

45 Xuning bilən u mukəddəs yazmilarni qüxinixi üqün ularning zəhinlirini aqti

46 wə ularoğa mundək dedi:

— *Mukəddəs yazmilarda* xundək aldin pütülgənki wə xu ix Məsihning əzigə toqra kəldiki, u azab qəkip, üqinqi künidə əlgənlər arisidin tirilidu, ■

47 andin uning nami bilən «Towa kilinglar, gunəhlarning kəqürümigə muyəssər bolunglar» degən həwər Yerusalemdin baxlap barlik əllərgə jakarlinidu. ■

48 Silər əmdi bu ixləroğa guwahqidursilər.

□ **24:33-34 «ular xu həman turup Yerusalemoğa qaytip kəldi»** — grek tilida «ular xu saətila turup Yerusalemoğa qaytip kəldi». □ **24:36 «Silərgə aman-hatirjəmlilik boləyay!»** — ibraniy tilida «xəlom ələykum», ərəb tilida «əssalamuələykum» degən səz bilən ipadilini. ■ **24:36** Mar. 16:14; Yh. 20:19; 1Kor. 15:5. ■ **24:41** Yh. 21:10. ■ **24:44** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:6. ■ **24:46** Zəb. 16:10; 22:6. 22; Ros. 17:3. ■ **24:47** Ros. 13:38; 1Yuha. 2:12.

49 Wə mana, mən Atamning wədə kılıjınıni wujudunglaroşa əwətimən. Lekin silər yukiridin qüxidioşan küq-şudrət bilən kiygüzülgüqə, xəhərdə kütüp turunglar». □ ■

Əysaning asmanoşa kətürülüxi

Mar. 16:19-20; Ros. 1:9-11

50 Wə u ularni Bəyt-Aniya yezisioşiqə baxlap bardı wə qollirini kətürüp ularni bərikətlidi. ■

51 Wə xundak boldiki, ularni bərikətligəndə u ulardin ayrılıp asmanoşa kətürüldi. ■

52 Ular uningəşa səjdə kılıxtı wə zor huxal-huramlıq iqidə Yerusalemoşa kaytıp kelip,

53 hərdəim ibadəthanida turup Hudaşa xükür-sana oşuxup turdi. □

□ **24:49** «mən Atamning wədə kılıjınıni wujudunglaroşa əwətimən» — «Atamning wədə kılıjını» Əzining Muşəddəs Roşı. Huda ularni «şudrət bilən kiygüzidu». «**Lekin silər yukiridin qüxidioşan küq-şudrət bilən kiygüzülgüqə, xəhərdə kütüp turunglar**» — «xəhər» — Yerusalem. ■ **24:49** Yh. 14:26; 15:26; 16:7; Ros. 1:4. ■ **24:50** Ros. 1:12. ■ **24:51** Mar. 16:19 Ros. 1:9. □ **24:53** «...wə xundak boldiki, u ularni bərikətligəndə u ulardin ayrılıp asmanoşa kətürüldi... **ular** hərdəim ibadəthanida turup Hudaşa xükür-sana oşuxup turdi» — bu 36-53-ayətlərgə kərişanda, bu Məsişning muşlisliroşa ahırkı kərünüxi idi. Biraş uning tirilixini bayan kılıdioşan baxka hatirilər bilən selixturoşanda, bu birinşi yəşxənbidiki kərünüxtin keyin Əysa yənə birnəşqə kətim muşlisliroşa ayan boldi. Luşaning bu hatirisi Əysaning muşlislaroşa birinşi künidiki kərünixliridin biraşla kırıqinşi künidiki kərünüxişigə atlap ətkən bolsa kərək (45-ayətə yaki 50-ayətə «atlap ətidu»). Xunga İnşildiki «tət bayan»da həşqandak zit yərlər yok, dəp kəraymiz. «Luşa»ning dawami «Rosullarning paaliyətliři»dur, əlwəttə.

Yuhanna

«Yuhanna bayan qilogan hux hawar» •••• Əysa Məsihning əyni salahiyiti — «Hudaning Kalami»dur

¹ Mukəddəmdə «Kalam» bar idi; Kalam Huda bilən billə idi həm Kalam Huda idi. □ ■

² U mukəddəmdə Huda bilən billə idi. ■

³ U arkilik barlik məwjudatlar yaritildi wə barlik yaritiloqanlarning heq biri uningsiz yaritiloqan əməs. □ ■

⁴ Uningda həyatlik bar idi wə xu həyatlik insanlarğa nur elip kəldi. □ ■

⁵ Wə nur qarangövlükta parlaydu wə qarangövlük bolsa nurni heq besip qüxəligən əməs. □ ■

⁶ Bir adəm Hudadin kəldi. Uning ismi Yəhya idi. □ ■

⁷ U guwahlik berix üqün, yəni həmmə insan əzi arkilik ixəndürülsun, dəp nuroğa guwahqi boluxka kəlgənidi.

⁸ Yəhyaning əzi xu nur əməs, bəlkə pəkət xu nuroğa guwahlik berixkə kəlgənidi.

⁹ Həkiqiy nur, yəni pütkül insanni yorutquqi nur dunyağa keliwatkanidi. □ ■

¹⁰ U dunyada bologan wə dunya u arkilik barlikğa kəltürülgən bolsimu, ləkin dunya uni tonumidi. ■

□ **1:1 «Mukəddəmdə»** — baxka bir ipadilixni «həmmidin burun» («aləm yaritilixtin burunla») Kalam (allıqqaqan) bar idi. «**Kalam**» — «söz», xundakla «Hudaning sözi» degən mənədə bolup, Əysaning bir namidur; kərsitidoqan mənisi intayin qoqkurdur. «koxumqə söz»imizni kəring. «**Kalam Huda bilən billə idi...**» — Muxu yərdiki «bilən billə» degən grek tilida yənə «intayin yekün munasiwəttə», «(Hudağa) qarap uni səyidoqan» degən məninimu puritidu. «**həm Kalam Huda idi**» — bu muhım bayan kalamning Hudalik təbiitini kərsitidu. ■ **1:1** Pənd. 8:22; Kol. 1:17; 1Yuha. 1:1, 2. ■ **1:2** Yh. 17:5. □ **1:3 «U arkilik barlik məwjudatlar yaritildi wə barlik yaritiloqanlarning heq biri uningsiz yaritiloqan əməs»** — bu yərdə kəzdə tutuloqini Kalam əzi heq yaritiloqan əməs, bəlkə əzəldin Huda bilən billə məwjut ikənlikidur. «Yaritiloqan» grek tilida, muxu yərdə «barlikğa kəltürülgən» «wujudğa kəltürülgən» degən səz bilən ipadilixidur. Xuningdək baxka hil ipadilixni: — «Həmmə nərsə uning wasitisi bilən boldi wə bologan nərsilərdin heq biri uningsiz bolmidi». ■ **1:3** Yar. 1:3; Zəb. 33:6; Əf. 3:9; Kol. 1:16; İbr. 1:2. □ **1:4 «xu həyatlik insanlarğa nur elip kəldi»** — yəki «xu həyatlik insanlarning nuri idi». ■ **1:4** Yh. 5:26; 8:12; 9:5; 12:46; 1Yuha. 1:5; 2:8-11; 5:11. □ **1:5 «kərangövlük bolsa nurni heq besip qüxəligən əməs»** — muxu səz ikki bislik səz bolup, yəni «kərangövlük bolsa nurni heq qüxəngən əməs» yəki «kərangövlük bolsa nurni qəbul qilogan əməs» degənnimu bildüridu. ■ **1:5** Yh. 3:19. □ **1:6 «Bir adəm Hudadin kəldi»** — grek tilida «Bir adəm Hudadin əwətildi». «**Uning ismi Yəhya idi**» — Yəhya pəyğəmbərnə kərsitidu. «Yəhya» degən isim grek tilida həm ibraniy tilida «Yuhanna» — «Pərwərdigarning mehır-xəpkiti» degən mənini bildüridu. ■ **1:6** Mal. 3:1; Mat. 3:1; Mar. 1:2, 4; Luğa 3:3; 7:27; Yh. 1:33. □ **1:9 «Həkiqiy nur, yəni pütkül insanni yorutquqi nur dunyağa keliwatkanidi»** — «keliwatkanidi» degənni qandək yol bilən qüxəngili bolidu? Bizningqə, bu bir jəryanni kərsitidu — yəni bəlkim əwval Məryəmning baliyatqusioğa pəyda bolup, tuşulup andin Yəhya pəyğəmbərnə özigə bologan guwahliqi bilən əzining hizmitika kirix jəryanni arkilik «keliwatatti». Baxka birhil tərjimisi «Bu bolsa dunyağa kelidoqan hər bir insanni yoritidoqan həkiqiy nurdur». ■ **1:9** Yh. 8:12; 9:5; 12:46. ■ **1:10** İbr. 1:2; 11:3.

- 11 U **eziningkilergə kəlgən bolsimu, birak uni öz həlki qəbul kılmıdı.** □
- 12 Xundaqtımu, u **ezini qəbul kılojanlar, yəni öz namioğa etikad kılojanlarning həmmisigə Hudaning pərzənti bolux həkükini ata kıldı.** ■
- 13 Uni qəbul kılojan muxular ya qəndin, ya ətlərdin, ya insan iradisidin əməs, bəlki Hudadin tərəlgən bolıdu. □
- 14 Kalam insan boldi həm arimizda makanlaxtı wə biz uning xan-xəripiğə qarıduq; u xan-xərəp bolsa, Atining yenidin kəlgən, mehır-xəpəkət wə həkikətke tolojan birdinbir yeganə Ooqliningkidur. □ ■
- 15 (Yəhya uningə guwahlık bəriş: — Mana, mən *silərgə*: «Məndin keyin kəlgüqi məndin üstündür, qünki u mən dunyağa kelixtin burunla boləjanıdı» deginim dəl muxu kixidur! — dəp jar kıldı) □ ■
- 16 Qünki həmmimiz uningdiki tolup taxkanlardan iltipət üstigə iltipət alduq. □ ■
- 17 Qünki Təwrat kanuni Musa *pəyoğəmbər* arkilik yətküzülgənıdı; lekin mehır-xəpəkət wə həkikət Əysa Məsih arkilik yətküzüldi. □ ■
- 18 Hudani həkqim kərüp baqqan əməs; birak Atining kuçikida turəuqi,

□ **1:11** «U **eziningkilergə kəlgən bolsimu, birak uni öz həlki qəbul kılmıdı**» — «eziningkilər» degənlik ələm wə uningda bar boləjan nərsilərnin həmmisini kərsitidu. Həmmisi Məsihningkidur; qünki Huda ələmnin həmmisini u arkilik yaratkanıdı, xundaqla uning baxküruxioğa tapxuroqanıdı. **«öz həlki»** — İsrail həlki, yəni Yəhudıy həlki, grek tilida «ezidikilər» bilən ipadilınıdu. ■ **1:12** Yəx. 56:5; Rim. 8:15; Gal. 3:26; 2Pet. 1:4; 1Yuhə. 3:1. □ **1:13** **«Uni qəbul kılojan muxular ya qəndin, ya ətlərdin, ya insan iradisidin əməs, bəlki Hudadin tərəlgən bolıdu»** — (1) «qəndin ... tərəlgən əməs» (grek tilida «kanlardin əməs») — demək, məlum bir milləttin boləjanlıkıdin əməs. Məsilən, bəzi adəmlər: «Mən Huda əlahıdət talliojan həlk boləjan Yəhudıylardin (yaki «kahin ailisi» katarliklardin) boləraqğa Hudaning pərzəntimən» dəp hata oylaydu («Ros.» 17:26ni kəring). (2) «ətlərdin ... tərəlgən əməs» — bizningqə bu ibarə insanning öz tirixix-tirmixixlirini kərsitidu. Məsilən kəp adəmlər: «Mən Hudaning Musa pəyoğəmbərgə güxürgən kanunioğa əməl kılixqə tirixip, Hudaning pərzənti bolimən» dəp hata oylaydu. «rimlikləroğə»diki «kirix səz»imizdiki «ətlər» toorlulux izahətimizni kəring. (3) «insanning (grek tilida «ərkək insan-ning) həhıxidın ... tərəlgən əməs» — demək, həkəndək bir insan (məyli pəyoğəmbər, məyli kahin məyli jamaəttiki birəş ərbab boluxidin kət'ıynəzər), baxqə bir insanni Hudaning pərzənti kılalımaydu. Uningdin baxqə, həkqim «öz iradisi bilən» ezini Hudaning pərzənti kılalımaydu. (4) «Hudadin təriliş», yəni «qayta tuqulux» toorlulux 3:1-22-ayətni kəring. □ **1:14** **«Kalam insan boldi»** — «insan» muxu yərdə «ət igisi» yaki «tən» bilən ipadilınıdu. ■ **«Kalam insan boldi həm arimizda makanlaxtı»** — grek tilida «Kalam tən (ət) boldi wə arimizda qədır tıkti». «Qədır» degən səz muxu yərdə xübhısiszki, Əysaning insanalrning arisida hazır boluxi Musa pəyoğəmbərnin dəwrıdə Huda Əzining «mukəddəs qədır»ıdā turup, Əz həlki arisida hazır boləjiniqə ohxax ikənlikini kərsitidu. **«biz uning xan-xəripiğə qarıduq; u xan-xərəp bolsa, Atining yenidin kəlgən, mehır-xəpəkət wə həkikətke tolojan birdinbir yeganə ooqliningkidur»** — «Ata» muxu yərdə Huda'Atini kərsitidu, əlwəttə. ■ **1:14** Yəx. 7:14; Mat. 1:16; 17:2; Luqə 1:31; 2:7; Kol. 1:19; 2:9; 2Pet. 1:17. □ **1:15** **«Məndin keyin kəlgüqi məndin üstündür, qünki u mən dunyağa kelixtin burunla boləjanıdı»** — demisəkmü, Yəhya pəyoğəmbər Əysa Məsihdin ələ ay burun tuqulojan («Luqə» 1:26-45ni kəring); lekin Məsih «uning boləjindin ilgiri boləjan». ■ **1:15** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqə 3:16; Yh. 1:26,30. □ **1:16** **«həmmimiz uningdiki tolup taxkanlridin iltipət üstigə iltipət alduq»** — mənisi bəlkim «uningdiki tolup taxkan mehır-xəpəkət wə həkikəttin iltipət üstigə iltipət alduq» degənliktur. 17-ayətni kəring. «iltipət üstigə iltipət» degən ibarə Musaning «Mis.» 33:3də eytkən səzidin elinəjan. ■ **1:16** Kol. 2:10. □ **1:17** **«mehır-xəpəkət wə həkikət Əysa Məsih arkilik yətküzüldi»** — «Məsih» bolsa pəyoğəmbərlərnin əldin eytxiqə, Huda tərıpidin əwətilgən, həman bir küni kelip mənəgü həküməranlık kılidiojan Padıxahni wə Kutkuzəuqi-Nijatkarıni kərsitidu. «Təbirələr»ni kəringlar. ■ **1:17** Mis. 20:1.

yəni birdinbir Ooqul Uni ayan kildi. □ ■

Yəhya pəyoʻlambərnin guvahlīkī

Mat. 3:1-12; Mar. 1:2-8; Luqa 3:15-17

¹⁹ Yerusalemdiki Yəhudiylar Yəhyadin «Sən kimsən?» dəp sürüxtə kilişkə kaħinlar bilən Lawiylarni uning yenioʻlga əwətkəndə, uning ularoʻlga javabən bərgən guvahlīkī mundək idi: □ ■

²⁰ U etirap kilip, heq ikkilənməy: — «Mən Məsih əməsmən» — dəp enik etirap kildi. □ ■

²¹ Ular uningdin:

— Undəkta əzüng kim bolisən? Ilyas pəyoʻlambərmusən? — dəp soridi.

— Yək, mən u əməsmən, — dedi u.

— Əmisə, sən helikī pəyoʻlambərmusən? — dəp soridi ular.

U yənə: — Yək! — dedi. □

²² Xunga ular uningdin:

— Undəkta, sən zadi kim bolisən? Bizni əwətkənlərgə javab beriximiz üqün, *bizgə eytkin*, əzüng toʻlrukluk nemə dəysən? — dəp soridi.

²³ Yəhya mundək javab bərdi:

— Yəxaya pəyoʻlambər burun eytkəndək, qəldə «Rəbning yolini tüz kilinglar» dəp toʻwlaydioqan awazdurmən! □ ■

²⁴⁻²⁵ Əmdi *Yerusalemdin* əwətilgənlər Pərisiylərdin idi. Ular yənə Yəhyadin:

— Sən ya Məsih, ya Ilyas yaki helikī pəyoʻlambər bolmisang, nemə dəp

□ **1:18 «Atining kuqikida turoquqi, yəni birdinbir Ooqul Uni ayan kildi»** — bəzi kona keqürmilərdə «Atining kuqikida turoquqi, yəni Əzi birdinbir Huda boluquqi Uni ayan kildi» deyilidu. Bu ikki wariyantning əməliyətə qong pərki yoq (1:1-4ni kəring. «Hudaning Ooqlı»da nemila bolmisun hudalik təbiiti bardur. ■ **1:18** Mis. 33:20; Kən. 4:12; Mat. 11:27; Yh. 6:46; 1Tim. 6:16; 1Yuħa. 4:12. □ **1:19 «Yerusalemdiki Yəhudiylar»** — bəlkim Yəhudiylarning akşakalliri wə mətiwərliri kərsitidu. «Sən kimsən?» — bu soalning «Sən əzüng toʻlrukluk nemə dəysən? Pəyoʻlambərmusən yaki Huda əwətdioqan Məsih-kutkuzoququmusən» degəndək iqli mənişi bar idi. Lekin ular uning bərgən javabioʻlga ixinixkə təyyar əməs idi. Məsilən, «Mat.» 21:25-27ni kəring. «**kaħinlar bilən Lawiylar**» — «kaħinlar» ibadəthanida kurbanlik hizmitini kילוquqilar idi; «Lawiylar» («Lawiy» kəbilisidin boluqanlar) kaħinlaroʻlga Yardəmqi rolda idi. «Təbirələr»ni kəring. ■ **1:19** Yh. 5:33. □ **1:20 «U etirap kilip, heq ikkilənməy... dəp enik etirap kildi»** — «heq ikkilənməy» grek tilida «inkar kilmay» degən səz bilən ipadilininidu. ■ **1:20** Yh. 3:28; Ros. 13:25. □ **1:21 «sən helikī pəyoʻlambərnin guvahlīkī»** — bu soal Musa pəyoʻlambər aldin'ala eytkən, əzining ornini basidioqan, xundakla əzidin yukiri turoqan pəyoʻlambərnini kərsitidu («Kən.» 18:15-22). Əməliyətə bolsa, Musaning «xu pəyoʻlambər» toʻlrukluk bəxariti Məsihning əzidə əməlgə axuruldu. □ **1:23 «Yəxaya pəyoʻlambər burun eytkəndək, qəldə «Rəbning yolini tüz kilinglar» dəp toʻwlaydioqan awazdurmən!»** — Yəxaya əz kitabidiki 40:3-ayətə bayan kילוqan «Pərwərdigarning yoli» yaki «Rəbning yoli» bolsa, Kutkuzoquqi-Məsihning yolini kərsitidu. Demək, Yəhyaning hizmiti Rəb Əysa üqün towa kילוdioqan həlqni təyyarlaxtin ibarət idi. U həttə kəmtərlik bilən əzi toʻlrukluk «Mən pəyoʻlambər» deməydu, «Mən nahayiti bir awazmən, halas» dəydu. ■ **1:23** Yəx. 40:3; Mat. 3:3; Mar. 1:3; Luqa 3:4.

kixilarni suoqa qomuldürisən? — döp soridi. □ ■

²⁶ Yəhya ularoqa mundak döp jawab bərdi:

— Mən kixilarni suoqila qomuldürimən, lekin aranglarda turoquqi silər tonumioqan birsi bar; ■

²⁷ u məndin keyin kəlgüqi bolup, mən hətta uning kəxining booquqini yexixkimu layiq əməsmən!

²⁸ Bu ixlar Iordan dəryasining xərkiy qetidiki Bəyt-Aniya yezisida, yəni Yəhya pəyojəmbər kixilarni *suoqa* qomuldürüwatqan yərdə yüz bərgənidi.

Hudaning kəzisi

²⁹ Ətisi, Yəhya Əysaning əzigə qarap keliwatqanlikini kərup mundak dedi:

— Mana, pütkül dunyaning gunahlrini elip taxlaydioqan Hudaning kəzisi! □ ■

³⁰ Mana, mən *silərgə*: «Məndin keyin kəlgüqi birsi bar, u məndin üstündür, qünki u mən dunyada boluxtin burunla boləqanidi» deginim dəl muxu kixidur! □

³¹ Mən burun uni bilmisəmmu, lekin uni Israiloqa ayan bolsun döp, kixilarni suoqa qomuldürgili kəldim.

³² Yəhya yənə guwahlik berip mundak dedi:

— Mən Rohning pahtək həlitidə asmandin qüxüp, uning üstigə kənoqanlikini kərdüm. □ ■

³³ Mən əslidə uni bilmigənidim; lekin meni kixilarni suoqa qomuldürüxkə Əwətküqi manga: «Sən Rohning qüxüp, kimning üstigə kənoqanlikini kərsəng, u kixilarni Mukəddəs Rohqa qomuldürgüqi bolidu!» deqənidi. □

□ **1:24-25 «Yerusalemnin əwətilgənlər Pərisiylərdin idi»** — «Pərisiylər» Yəhudiy diniə təwə boləqan, Təwrat tüzümlirigə kattiq riayə qilixkə tirixidioqan məzhəptiki kixilər. **«nemə döp kixilarni suoqa qomuldürisən?»** — Yəhudiy həlkining arisidiki «Rabbilar» (ustazlar) heli burun mundak bir adət bəkitkənki, əgər baxkə millətlər («yat əllər»)din boləqanlar «Təwrat-Zebur etiqađi»ni qəbul qilay dəsə, awwal hətnə qilinixi, andin birhil «suoqa qomuldürüx» qəbul qilixi kərek idi. Ləkin həzir «suoqa qomuldürüx» qəbul qilixi kərek boləqanlar butparəs «yat əllər» əməs, bəlkə əzliri qəbul qilixi kərek! Yəhya pəyojəmbər yürügzüqən «suoqa qomuldürüx» kixilərnin əz gunahlriloqa boləqan ikrar-towisini, xundakla Qutkuzəuqi-Məsihning kelixgə boləqan etiqađini ipadiləx yoli idi (məsilən, «Mat.» 3:2-12ni kəring). ■ **1:24-25** Qan. 18:18. ■ **1:26** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Ros. 1:5; 11:16; 19:4. □ **1:29 «pütkül dunyaning gunahlrini elip taxlaydioqan...»** — grek tilida «pütkül dunyaning gunahini elip taxlaydioqan ...». **«pütkül dunyaning gunahlrini elip taxlaydioqan Hudaning kəzisi!»** — Təwratiki kurbanliklər Məsih bilən ahirlixidu, qünki u əng ahirki «kurbanlik qəza»dur. Bu toqruluq «Yar.» 22:7-8, «Mis.» 12:1-3, «Yəx.» 53:7 wə Təwratiki baxkə yərlərdə bəxarət bərilgən. ■ **1:29** Yəx. 53:5, 7; Yh. 1:36. □ **1:30 «Məndin keyin kəlgüqi birsi bar, u məndin üstündür, qünki u mən dunyada boluxtin burunla boləqanidi»** — demisəkmü, Yəhya pəyojəmbər Əysə Məsihdin altə ay burun tuəuqolan («Luqa» 1:26-45ni kəring); lekin Məsih «uning boləqinidin ilgiri boləqan».

□ **1:32 «Mən Rohning pahtək həlitidə asmandin qüxüp, uning üstigə kənoqanlikini kərdüm»** — «Roh» — Hudaning Mukəddəs Rohi. ■ **1:32** Mat. 3:16; Mar. 1:10; Luqa 3:22. □ **1:33 meni kixilarni suoqa qomuldürüxkə Əwətküqi** — «Yəhyani suoqa qomuldürüxkə Əwətküqi» — Hudadır. «Sən Rohning qüxüp, kimning üstigə kənoqanlikini kərsəng,...» — «Roh» — Hudaning Mukəddəs Rohi. «Sən Rohning qüxüp, kimning üstigə kənoqanlikini kərsəng, u kixilarni Mukəddəs Rohqa qomuldürgüqi bolidu!» — Yəhyaning muxu guwahliki Məsihni kərstidu; qünki Məsih Mukəddəs Rohini təküxi bilən niqat elip kelidioqan «yengi əhdə»ni tüzgüqidur («Yər.» 31:31-34, «Əz.» 36:25-27, «Yəx.» 32:15-20 wə baxqılar).

34 Mən dərwəkə xu ixni kərdüm, xunga uning həqiqətən Hudaning Ooqli ikenlikigə guwahliq bərdim!□

Əysaning dəsləpki muhlisliri

35 Ətisi, Yəhya ikki muhlisi bilən yənə xu yərdə turatti.

36 U u yərdin mengip ketiwatqan Əysani kərup:

— Qaranglar! Hudaning qozisi! — dedi.■

37 Uning bu səzini angliqan ikki muhlis Əysaning kəynidin mengixti.

38 Əysa kəynigə burulup, ularning əgixip keliwatqinini kərup ulardin: — Nəmə izdəysilər? — dəp soridi.

Ular:

— Rabbi (bu *ibraniyəqə səz bolup*, «ustaz» degən mənida), kəyərdə turisən? — dedi.

39 — Berip kərunqlar, — dedi u. Xuning bilən, ular berip uning kəyərdə turidioanlikini kərdi wə u küni uning bilən billə turdi (bu waqit xu künnigə oninqi saiti idi).□

40 Yəhya *pəyoqəmbərning* yukiriki səzini anglap, Əysaning kəynidin mangoqan ikkiylənnig biri Simon Petrusning inisi Andriyas idi.

41 Andriyas awwal əz akisi Simonni tepip, uningqə:

— Biz «Məsih»ni taptuq! — dedi («Məsih» ibraniyəqə səz bolup, grek tilida «Hristos» dəp tərjimə kilinidu) □

42 wə akisini Əysaning aldioqə elip bardı. Əysa uningqə qarap:

Sən Yunusning ooqli Simon; buningdin keyin «Kifas» dəp atilisən, — dedi (məni «tax»tur).□ ■

Filip wə Nataniyəlnig qakirtilixi

43 Ətisi, Əysa Galiliyə əlkisigə yol almakqi idi. U Filipni tepip, uningqə: — Manga əgixip mang! — dedi

44 (Filip Bəyt-Saidalik bolup, Andriyas bilən Petrusning yurtdixi idi). ■

45 Filip Nataniyəlni tepip, uningqə:

— Musa pəyoqəmbər Təwratta wə baxqə pəyoqəmbərlərmu *yazmilirida* bexarət kilip yazoqan zatni taptuq. U bolsa Yüsüpning ooqli Nasarətlik Əysa iken! — dedi.□ ■

46 Birəq Nataniyəl:

— Nasarət degən jaydin yahxi birnemə qıqamdu?! — dedi.

□ **1:34 «Hudaning Ooqli»** — bu nam hərgizmu Huda bilən Əysa otturisidiki jismani yəhəttiki ata-balilik munasiwətni əməs, bəlki rohiy yəhəttiki munasiwətni bildüridu. «Təbirələr»nimu kəring. «Hudaning Ooqli» bəzi kona kəqürülmilərdə «Hudaning tallioqini» deyilidu. ■ **1:36** Yəx. 53:7; Yh. 1:29; Ros. 8:32 □ **1:39 «oninqi saət»** — Yuhanna bayanida «Rim waqti»ni ixlitidu (buningqə ispat bar). Xunga bu waqit ətigən saət on bolsa kərak. □ **1:41 ««Məsih» ibraniyəqə səz bolup, grek tilida «hristos» dəp tərjimə kilinidu»** — «Hristos» dərwəkə grek tilida «məsih kilinoqan», «may sürülgən» degən mənida. Keyin, dunyawı etiqadqi jamaətnig bəzli ri Əysani «Əysa Məsih», baxqə bəziliri (grek tilidiki tələppuzqə əgixip) «Yəysus Hristos» dəydu. Yəhudıy etiqadiqlar: «Yəxua Mexiyah» dəydu. □ **1:42 «Sən Yunusning ooqli Simon»** — «Yunus» grek tilida «Yonah». Bəzi kona kəqürümlərdə «Yuhanna» xəklidə kərüldü. **«keyin «Kifas» dəp atilisən»** — «Kifas» ibraniyəqə səz bolup, grek tilida «Petros» dəp tərjimə kilinidu; ləkin «Kifas» ibraniy tilida hər türük taxni bildüridu, «Petros» grek tilida hərhil kiçik taxni bildüridu. ■ **1:42** Mat. 16:18. ■ **1:44** Yh. 12:21. □ **1:45 «Filip Nataniyəlni tepip,...»** — «Nataniyəl» Injildiki baxqə bayanlarda «Bartolomay» (Tolmayning ooqli) dəp elinidu. ■ **1:45** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:18; 2Sam. 7:12; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10, 11; 53:1-12; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; Dan. 9:24; Zək. 6:12; 9:9.

Kelip k r p baq! — dedi Filip.

⁴⁷  ysa Nataniy lning  zining aldi ja keliwatkanlikini k r p, u toqrul k: — Mana, iqid  k lq  h yl -mikrisi yoq h k kiy bir Israillik! — dedi.

⁴⁸ Nataniyəl: — Meni k yerimdin bilding? — d p soridi.

 ysa uning ja jawab berip: — Filip seni q k rixtin awwal, sening  nj r d rihining t wid  olturoqanlikingni k rg nidim, — dedi.

⁴⁹ Nataniyəl jawab n: — Ustaz, sən Hudaning Oqli, Israilning Padixahis n! — dedi.□

⁵⁰  ysa uning ja jawab n:

— Seni  nj r d rihining t wid  k rg nlikimni eytkanlikim  q n ixini-watams n? Buningdinmu qong ixlarni k ris n! — dedi

⁵¹ w  y n :

— Bərhək, bərhək silerg  eytip ko ayki, sil r asmanlar eqilip, Hudaning pərixtilirining Insan'ooqlining üstidin q kip-q x p y ridioqanlikini k risil r! — dedi.□ ■

2

Kana yezisidiki toy ziyapiti

¹ üqinqi k ni, Galiliyədiki Kana yezisida bir toy boldi.  ysaning anisi *Mary m* u yerd  idi

² həm  ysa w  uning muhlisirimu toyoja təklip k linoqanidi.

³ Toyda xarab t g p qaloqanda,  ysaning anisi uning ja:

— Ularning xarabliri t g p qaptu, — dedi.□

□ **1:49 «Ustaz»** — grek tilida «rabbi».

□ **1:51 «Insan'ooqli»** — Mukəddəs yazmilarda (T wratta) «Insan'ooqli» deg n ibarə aldin eytiloqan, dunyani kutkuzuzka kelidioqan «Məsih»ni kərsətkənidi (məsilən, «Dan.» 7:13-14). T wrat-Z bur boyiqə, bu  w tilg qning Hudaning k q-k driti w  xan-xəripi bilən  rxin q x p, pütkül insanlarni m ngg  baxkuridioqanlik  aldin eytiloqan. Uningdin muhımi, bizningq ,  ysa M sihning bu namni  zi h k kid  k p ixlitxi  zining toluq insan ik nlikini, insaniyət bilən bir ik nlikini təkitləx  q n idi. Q nki  rx t ripidin eytkanda ajayib ix xuki, g rq  u  zaldin «Hudaning Oqli» boloqan bolsimu, u h zir y n  «insanning ooqli»mu idi. «T birl r»ni k r ng. **«sil r asmanlar eqilip, Hudaning pərixtilirining Insan'ooqlining üstidin q kip-q x p y ridioqanlikini k risil r!»** — muxu yerd  bizningq  Məsih «Yar.» 28:12ni kezd  tutidu. Həzriti Yaqub alam tlik bir q xn  k rg n. Q xt  u y r  stid  turup asmanoja yetidioqan bir p l mp yni k rg n, pərixtilər uning üstidin «q kip-q x p turatti». Demək,  ysa Məsih  zi d l xu «asmanoja yetidioqan pələmpəy»dur. ■ **1:51 Yar. 28:12.** □ **2:3 «Ularning xarabliri t g p qaptu»** — muxund k ix toy igisini qongqur hijal tk  ko upla qalmay, gəhi əhwallarda k z t r ptikil r yigit t r ptikil rning üstidin d wa k lxi mumkin idi.

4 Əysa uningōja: — Hanim, mening sən bilən nemə karim? Mening waqti-saitim tehi kəlmidi, — dedi. □

5 Anisi qakarlarōja:

— U silərgə nemə kil desə, xuni qilinglar, — dedi.

6 Əmdi xu yərdə Yəhudiylarning taħarət aditi boyiqə ixlitilidioan, hər birigə ikki-üq tungdin su siōjidiōan altə tax küp qoyuloanidi. □

7 Əysa qakarlarōja:

— Küplərgə su toldurunglar, — dedi.

Ular küplərnə aōzōiqə tolduruxti.

8 Andin u ularōja yənə:

— Əmdi buningdin usup toy baxkuroquqioja beringlar, — dedi.

Ular uni apirip bərdi.

9 Toy baxkuroquqi xarabka aylanduruloan sudin tetip kərgəndə (u uning kəyərdin kəltürülgenlikini bilmidi, əmma buni su toxuloan qakarlar bilətti) toy baxkuroquqi toyi boluwatқан yigitni qaqirip,

10 uningōja:

— Hər bir toy *qiloquqi* yaxhi xarabni toyning bexida quyidu, andin mehmanlar kənoquqə iḡkəndin keyin, naḡirini quyidu. Əjəba, sən yaxhi xarabni muxu qəoḡiqə saḡlapsən! — dedi.

11 Bu bolsa, Əysa kərsətkən məjizilik alamətlərnin dəslepki bolup, Galiliyənin Kana yezisida kərsitilgenidi. Buning bilən u əzining xan-xəripini ayan kildi, wə uning muhlisliri uningōja etiḡad kildi. □

12 Bu ixtin keyin u, anisi, iniliri wə muhlisliri bilən Kəpərnaḡum xəḡirigə qūxūp, u yərdə birnəḡqə kün turdi.

Soda-setiḡ qiloquqilarning ibadəthanidin kəoḡlinixi

Mat. 21:12-13; Mar. 11:15-17; Luḡa 19:45-46

13 Yəhudiylarning «ötüp ketix ḡeyti»ōja yeqin ḡaloqanda, Əysa Yerusalemoja bardı. □

□ 2:4 «**Hanim, mening sən bilən nemə karim?**» — Məsiḡning bu sözi bizni ḡəyran kalduruxi mumkin. Nemixḡa Əysa ez anisioja xundəḡ ḡəp kilidu? Məryəm ez oḡḡlining Məsiḡ iḡanlikini bilətti. Lekin u bəḡkim: «Bu mening oḡḡlum, mən uning anisi, ḡoḡum mening təlipimni orunlix kerək» dəp oylxi mumkin idi. Lekin Hudaning padixəḡliḡi iqidə bizning Hudaning məlum adimi bilən bolōan birər «jismaniy munasiwət»ning ḡəḡḡandəḡ inawiti yoḡtur; pəḡət Hudaning Məsiḡdə bolōan meḡri-xəḡḡitigə iman-ixəḡḡ baḡḡlisəḡ, andin uningdin birər nərsə tələp ḡilixḡa bolidu. Məryəmning hapa bolmasliḡi wə 5-ayətḡḡi imanliḡ sezlərnə eytixi uning bu muḡim nuḡḡtini obdan ḡūxinip yətkənlikini ispatlaydu. «**Mening waḡti-saitim tehi kəlmidi**» — «mening waḡti-saitim» degən ibarə adəttə Məsiḡning əlümi, tirilixi wə asmanōja kətürüluxini kərsitidu. Kəzdə tutuloḡini Əysaning bu ixlar arḡilix «uluḡlanduruluxi»dur — 12:23, 27, 28, 31ni kəruḡḡ. Xungə muxu yərdə bəḡkim «mən axkarə ḡilinidioan waḡit tehi kəlmidi» degəndəḡ mənədə boluxi mumkin. «Yūḡ.» 4:21, 23, 5:25, 28, 29, 7:30, 8:20, 12:23, 27, 28, 31, 13:31, 16:26, 17:1ni kəruḡḡ.

□ 2:6 «**ikki-üq tung**» — grek tilida «ikki-üq «metret»». Hər bir küpkə 80-100 litr su siōjidu, jəmiy 480-720 litr su bar idi. □ 2:11 «**Bu bolsa, Əysa kərsətkən məjizilik alamətlərnin dəslepki bolup...**» — «Yuhanna»da aləḡidə hatiriləḡən «məjizilik alamət» yəki «məjizilik bəḡḡlar jəmiy yəttə bolup, hər biri Əysa Məsiḡning ḡəḡḡiy saləḡiyitidin bir təripini kərsitidioan məjizidur. «**Buning bilən u əzining xan-xəripini ayan kildi, wə uning muhlisliri uningōja etiḡad kildi**» — «uning muhlisliri uningōja etiḡad kildi» deyilḡini bilən, keyinki nuroḡun ixlar muhlislərnin bu etiḡadining muḡim əməs, bəḡki intayin nazuk iḡanlikini ispatlaydu, əlwəttə.

□ 2:13 «**ötüp ketix ḡeyti**» — («pasha» ḡeyti) — bu Yəhudiylarning Musa pəyḡəmbərnin yətkəlix arḡilix əzlrinining Misirdiki kulluḡ ḡəyatidin ḡutulōan küniḡ hatiriləḡ ḡeyti bolup, əyni waḡḡḡta Yəḡudiy ərlərnin ḡəmmisi Yerusalemoja berip, ibadəthanida ḡurbanliḡlirini soyup, ḡeytni xu yərdə ətküzüxi kerək idi. «Mis.» 12-babni kəruḡḡ.

14 U ibadethana *hoylilirida* kala, koy wə kəptər-pahtək satquqilarni həm u yərdə olturoqan pul tegixküqilərnı kərdi. □ ■

15 U tanidin kəmqa yasap, ularning həmmisini koy-kaliliri bilən qoxup ibadethanidin həydəp qıqardi. Pul tegixküqilərnıng pullirini qeqip, xirəlirini ertüwətti

16 wə pahtək-kəptər satquqilaroqa:

— Bu nərsilərnı bu yərdin elip ketix! Atamning öyini soda-setik öyi kilixiwalma! — dedi. □

17 Buni kərgən muhlisliri *Zəburda* mundak pütülginini esigə elixti:

«Sening *mukəddəs* öyünggə boləqan otluk muhəbbitim özümni quloqiwaldi!». □ ■

18 Xuning bilən Yəhudiylar u ixlaroqa inkas bildürüp uningdin:

— Bundak ixlarnı kiləqanikənsən, kəni, bizgə nemə məjizilik alamətnı kərsitip berisən?! — dəp soridi. ■

19 Əysa ularoqa jawab bərip:

— Uxbu ibadethanini quwuwətsənglar, mən üq kün iqidə uni yengiwaxtin kurup qıqimən, — dedi. □ ■

20 Xuning bilən bu Yəhudiylar yənə uningəqa:

— Bu ibadethanini yasawatkili həziroqigə kirik altə yil boləqan tursa, sən uni qandəksigə üq kündila kurup qıqalaysən?! — dedi.

21 Həlbuki, uning «ibadethana» degini uning öz tenini kərsətkənidi.

22 Xunga, u elümdin tirilgəndin keyin, muhlisliri uning bu deginini esigə aldi wə xundakla mukəddəs yazmilardiki bu həqtiki bexarətkə həmdə Əysaning eytkən sözigə ixəndi. ■

23 Ətüp ketix həytida, nuroqun kixilər uning Yerusalemda kərsətkən məjizilik alamətlərnı kərgən bolup, uning namioqa etiqad kilixti.

24 Lekin Əysa pütkül insanlarning *kəlbining* qandak ikənlikini bilgəqkə, əzini ularoqa tapxurmaytti. □

25 İnsan toqruluk həqkimning uningəqa guwahlik bərixining həjiti yok idi; qünki u insanlarning kəlbidə nemə bar ikənlikini əzi bilətti. ■

□ **2:14 «ibadethana»** — pəkət Yerusalemdiki mukəddəs ibadethanini kərsitidu. Bu ibadethanini Sulayman padixah birinqi bolup miladiyədin ilgiriki 950-yili kuroqanidi; andin Yəhudiylar Pars imperiyəsi taripidin sürgün boluxidin qayıp kəlgəndə, yəni miladiyədin ilgiriki 520-yili qayta kuroqanidi. Bu ibadethanini Hərod padixah burunkidinmu həywətlik kilip kurup qıqkanidi. Hudaning əmri boyiqə, pəkət Yerusalemdiki bu ibadethanidila qurbanlik kilixka bolatti. **«kala, koy wə kəptər-pahtək»** — bularnı kurbanliklar üqün satatti. ■ **2:14** Mat. 21:12; Mar. 11:15; Luqa 19:45. □ **2:16 «Atamning öyini soda-setik öyi kilixiwalma!»** — «Zək. 14:20-21ni kəring. □ **2:17 «sening mukəddəs öyünggə boləqan otluk muhəbbitim özümni quloqiwaldi!»** — «Zəb.» 69:9ni kəring. ■ **2:17** Zəb. 69:9 ■ **2:18** Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; Yh. 6:30. □ **2:19 «Uxbu ibadethanini quwuwətsənglar, mən üq kün iqidə uni yengiwaxtin kurup qıqimən»** — Əysa eytkan bu alamət u keyin eytkan «Yunus pəyoşəmbərdə kərgən alamət-karamət»ka ohxax bolup, əzining elümi wə tirilixini kərsitidu (məsilən, «Mat.» 12:39ni kəring). ■ **2:19** Mat. 26:61; 27:40; Mar. 14:58; 15:29. ■ **2:22** Luqa 24:8. □ **2:24 «Lekin Əysa pütkül insanlarning kəlbining qandak ikənlikini bilgəqkə, əzini ularoqa tapxurmaytti»** — bu bayandin «hux həwər»diki ahirki məqsətnı kərgili bolidu. Əysa Məsih insanlarəqa bəht-bərikət əməs, bəlki **əzini** ata kilixni yaki «tapxurux»ni halaydu. Lekin insan əzi tüptin əzgərtilmisə, təhi kona gunahiy təbiəttə bolsa, «əzini tapxurux» kət'iy mumkin bolmaytti. Hər bir insan rohta «qayta toquluxi» kerək — bu 3-babning qong temisidur. ■ **2:25** 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zəb. 7:9; 103:14; Yər. 11:20; 17:10; 20:12; Yh. 6:64.

3

Qaytidin təriliş

¹ Yəhudiylar *kengəxmisining* Pərisiylərdin bolqan Nikodim isimlik bir yolbaxqisi bar idi.

² Bu adəm bir keqisi Əysaning aldiqə kelip:

— Ustaz, sening Hudadin kəlgən təlim bərgüqi ikənlikingni bilimiz. Qünki Huda uning bilən billə bolmisa, heqkimning sən kərsətkən bu möjizilik alamətləni kərsitixi qət'iy mumkin əməs, — dedi. □ ■

³ Əysa uningqə jawabən:

— Bərhək, bərhək, mən sanga xuni eytip qoyayki, heqkim yukiridin tuqulmioiqə, Hudaning padixahlıqini kəralməs! — dedi. □

⁴ Nikodim:

— Adəm kəriqinida kəndakmu qaytidin tuqulsun? Anisining kərsiqiə qayta kirip tuquluxi mumkinmu?! — dəp soridi.

⁵ Əysa mundak jawab bərdi:

— Bərhək, bərhək, mən sanga xuni eytip qoyayki, həm sudin, həm Rohtin tuqulmioiqə, heqkim Hudaning padixahlıqiqə kirəlməs! ■

⁶ Əttin tuquloqan bolsa əttur; rohtin tuquloqan bolsa rohtur. ■

⁷ Sanga: «Yukiridin tuquluxunglar kerək» deginimgə həyran qalma.

⁸ Xamal halioqan tərəpkə sokidu, sən uning awazini anglaysən, lekin kəyərdin kelip, kəyərgə baridiqinini bilməysən. Rohtin tuquloqan hərberimu xundaktur. □

⁹ Nikodim yənə jawabən Əysaqə:

— Bu ixlər kəndakmu mumkin bolar? — dedi.

¹⁰ Əysa uningqə jawabən mundak dedi:

— «Sən Israilning əlimasi turup, bunimu bilməmsən? □

¹¹ Bərhək, bərhək, mən sanga xuni eytip qoyayki, biz bilginimizni eytimiz wə kərginimizgə guwahlik berimiz, lekin silər bizning guwahlikimizni qəbul qilmaysilər. □ ■

¹² Silərgə zemindiki ixlarni eytsam ixənmigən yərdə, ərxniki ixlarni eytsam kəndakmu ixinisilər?

¹³ Əzi ərxətə bolup, ərxin qüxküqidin, yəni İnsan'ooqlidin baxka heqkim ərxkə qikmidi. □ ■

□ **3:2 «Ustaz»** — İbraniy tilida «Rabbi», «ustaz» degən mənida. ■ **3:2** Yh. 7:50; 9:16, 33; 19:39; Ros. 10:38. □ **3:3 «heqkim yukiridin tuqulmioiqə, Hudaning padixahlıqini kəralməs!»** — «yukiridin» degən söz grek tilida yənə «qaytidin» degənnimu bildüridu wə xübhısizki, muxu yərdə **bu ikki mənini öz iqigə alidu.** ■ **3:5** Tit. 3:5. ■ **3:6** Rim. 8:5.

□ **3:8 «Xamal halioqan tərəpkə sokidu, sən uning awazini anglaysən, lekin kəyərdin kelip, kəyərgə baridiqinini bilməysən. Rohtin tuquloqan hərberimu xundaktur»** — grek tilida «xamal» wə «roh» birlə sız bilən ipadilidü. Əysaning bu ayəttiki küqlük sözlirini «qoxumqə sız»imizdə bir-birlə xərləymiz. □ **3:10 «Sən Israilning əlimasi»** — bu sız bəlkim Nikodimning İsrail iqidə səwiyisi əng yukiri Təwrat ustazi ikənlikini kərsitixi mumkin. □ **3:11 «biz bilginimizni eytimiz wə kərginimizgə guwahlik berimiz, lekin silər bizning guwahlikimizni qəbul qilmaysilər»** — nemixkə Əysa Nikodimoqə xunqə eoqr tənbiş beridu?

Uning bu bayanidin ikki muhım soal qikidu: «biz» kim?, «silər» kim? Bular toqrısida «qoxumqə sız»imizdə tohtilimiz. ■ **3:11** Yh. 3:32; 7:16; 8:28; 12:49; 14:24. □ **3:13 «Əzi ərxətə bolup, ərxin qüxküqidin, yəni İnsan'ooqlidin baxka heqkim ərxkə qikmidi»** — bəzi kona kəqürmilərdə «əzi ərxətə bolup» degən sız tepilmaydu. ■ **3:13** Yh. 6:62; Əf. 4:9.

14 Musa qoldə *tuq* yilanni kətürgəndək, İnsan'oolimu ohxaxla xundak egiz kətürüluxi kerək. □ ■

15 Xundak bolqanda, uningəta etikad kıləlanlarning həmmisi həlak bolmay, mənggülik həyatka erixələydu». □ ■

16 Qünki Huda dunyadiki insanlarni xu kədər səyiduki, Özining birdinbir yeganə Oqlini pida boluxka bərdi. Məksiti, uningəta etikad kıləlan hər birining həlak bolmay, mənggülik həyatka erixixi üqündur. □ ■

17 Huda Oqlini dunyadiki insanlarni gunahka bekitix üqün əməs, bəlki ularning u arkilik kütquzuluxi üqün dunyaəta əwətti. ■

18 Kimki uningəta etikad kıləluqi bolsa, gunahka bekitilməydu; lekin etikad kilmioquqi bolsa allikaqan gunahka bekitilgəndur; qünki u Hudaning yəkkə-yeganə Oqlining namioəta etikad kilmioqan. ■

19 Wə gunahka bekitix səwəbi mana xuki, nur dunyaəta kəlgən bolsimu, insanlar nurni əməs, bəlki qarangoşulukni yahxi kərdi; qünki ularning əmalliri rəzil idi. ■

20 Qünki rəzillik kıləluqi hər biri nurni yaman kərüp wə özining kıləlan-ətkənlirining axkara kılınmasliki üqün nuroəta kəlməydu;

21 lekin həkikətni yürğüzgüqi bolsa, əmallirini Hudaəta tayinip kıləlanliki ayan bolsun dəp, nuroəta kelidu. □ ■

Yəhya pəyoəmbər yənə guwahlik beridu

22 Bu ixlardin keyin, Əysa muhlisliri bilən Yəhüdiyə zeminiəta bardı; u u yərdə ular bilən billə turup, kixilərnı qəmüldürdi. ■

23 Xu qaəda Yəhya pəyoəmbərnu Salim yezisining yenidiki Aynon degən yərdə kixilərnı qəmüldürüwatatti. Qünki u yərning süyi mol idi. Kixilər uning aldioəta kelixip, qəmüldürüxnı qəbul kılaxatti ■

24 (qünki xu qaəda Yəhya tehi zindanoəta taxlanmioqanidi). ■

25 *xu waqitlarda* Yəhyaning muhlisliri bir Yəhüdiy kixi bilən təhərət kaidiliri toərisida bəs-munazirə kılaxip qaldı.

26 Andin muhlislar Yəhyaning yenioəta kelip:

— Ustaz, İordan dəryasining u ketida sən bilən birgə boləlan, əzüng *təripləp* guwahlik bərgən həliki kixi mana hazır əzi kixilərnı

□ **3:14** «Musa qoldə *tuq* yilanni kətürgəndək, İnsan'oolimu ohxaxla xundak egiz kətürüluxi kerək» — okurmənlər tiləəta elinoəlan bu wəqəning təpsilatilirini «Qel.» 21:4-9də tapalaydu. Israillər gunah sadır kıləlanda, Huda ularəta tərbiyə berix üqün arisiəta yılanlarnı əwətkən. Yılanlar nuroətan adəmlərnı qakqan, Musa Hudaning yolyoruqi bilən tuqtin bir yılan yasap, uni həsiəta bekitip, həsini egiz kətürüp Israillning bargahını aylinip mangoəlan. Yılanlarning zəhiridin ələy dəp kəloəlanlar əgər iman bilən xu tuq yılanəta qarisa sakayoəlan. Bu wəqə Əysaning kresttə kətürüluxigə bexarət bolidu. Gunahidin ələy degənlər Əysaəta iman bilən qarisa (Əysa biz üqün gunahning əzi kılinoəlan, 2Kor:5:21) gunahın sakaytilidu — demək, mənggülik həyatka erixidu.

■ **3:14** Qel. 21:9; 2Pad. 18:4; Yh. 8:28; 12:32. □ **3:15** «xundak boləlanda, uningəta etikad kıləlanlarning həmmisi həlak bolmay, mənggülik həyatka erixələydu» — Bu kimning səzi? Məsihning səzliri bəlkim 15-ayəttə tohtaydu. 16-21-ayətlərnı rosul Yuhanna Muxəddəs Rəhning türtkə-yolyoruqi bilən yazəlan, dəp ixinimiz. ■ **3:15** Yh. 3:15. □ **3:16** «xu kədər səyiduki,...» — grek tilida yənə «xu yol bilən səyiduki,...» degən mənimimu bildüridu. ■ **3:16**

Yh. 3:36; Luqa 19:10; Rim. 5:8; 8:31; 1Yuha. 4:9; 5:10. ■ **3:17** Luqa 9:56; Yh. 9:39; 12:47; 1Yuha. 4:14. ■ **3:18** Yh. 5:24; 6:40,47; 20:31. ■ **3:19** Yh. 1:5. □ **3:21** «Hudaəta tayinip kıləlanliki» — grek tilida «Hudada kıləlanliki» degən söz bilən ipadilini. ■ **3:21** Əf. 5:8,13.

■ **3:22** Yh. 4:1. ■ **3:23** Mat. 3:6; Mar. 1:5; Luqa 3:7. ■ **3:24** Mat. 14:3.

qomüldürüwatidu, wə həmmə adəm uning yenioğa ketixiwatidu, — dedi. □ ■

²⁷ Yəhya mundak jawab bərdi:

— Əgər uningöğa ərxtin ata qilinmioğan bolsa, insan heqnersigə igə bolalmaydu.

²⁸ Mening silərgə: «Mən Məsih əməs, pəkət uning aldida əwətılgənmən» deginimgə özünqlar guwahqisilər. ■

²⁹ Kelinqəkni əmrigə aloquqi yigittur; koldixi yigitning awazini kütidu; koldax uning awazini anglap, kəlbidə tolimu hursən bolidu. Xuningöğa ohxax, mändimu hursənlik tolup taxidu. □

³⁰ Uning yüksilixi, mening ajizlixixim mukərrərdur. □

³¹ Üstündin kəlgüqi həmmidin üstündür. Zemindin kəlgüqi zeminoğa təwə bolup zemindiki ixlarni səzləydu. Ərxtin kəlgüqi həmmidin üstündür; ■

³² əzining ərxətə kərgən wə anglioğanliri bolsa, u bular toqruluk guwahlik beridu; biraq heqkim uning guwahlikini qobul qilmaydu. ■

³³ *Həlbuki*, kimki uning guwahlikini qobul qiləğan bolsa, Hudaning hək ikənlikigimu məhürini baskan bolidu. □ ■

³⁴ Qünki Huda əwətkini Hudaning səzlrini səzləydu; qünki Huda Rohni *uningöğa* əlqəm bilən kəmləp bərməs. □ ■

□ **3:26 «Ustav»** — Grek tilida «rabbi». «... **özüng təripləp guwahlik bərgən heliki kixi mana hazır əzi kixilərnə qomüldürüwatidu, wə həmmə adəm uning yenioğa ketixiwatidu**» — nemixka Yəhyaning muhlisliri xu Yəhudi yixi bilən bəs-munazirə qilip (25-ayət) bu soalni tuqduruğan? Yəhya bolsa Təwrat dəwridiki əng ahirki, xundakla əng uluq pəyoğəmbər həsablinidu. Yəhya xu salahiyitidə Təwrat («kona əhdə»)tiki təharət ixlirini tehiqə saqlap kəlgənidi. Ləkin Məsih «iqki tazilik»ni təkitləydiəğan təlimi bilən «yengi əhdə»ni tonuxturwatkanidi. Xuning bilən xu bəs-munaziridə Yəhyaning təlimliri wə Əysaning təlimliri otturisidiki pərkələr tügixi mumkin idi. Yəhyaning muhlislirining «həlk «Səndin waz keqip, bu «yengi adəm»ning kəxiəğa baridu» deyixning məqsiti Yəhyaning inawət-abruyini qoşdaq idi, əlwattə. Ləkin Yəhyaning (27-31-ayəttiki) jawabi «Bundak oylap ketixning həjiti yok, əksiəqə huxal boluximiz lazim» idi. ■ **3:26** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luğa 3:16; Yh. 1:15, 26, 34. ■ **3:28** Mal. 3:1; Mat. 11:10; Mar. 1:2; Luğa 1:17; 7:27; Yh. 1:20, 21, 23. □

□ **3:29 «Kelinqəkni əmrigə aloquqi yigittur; koldixi yigitning awazini kütidu; koldax uning awazini anglap, kəlbidə tolimu hursən bolidu. Xuningöğa ohxax, mändimu hursənlik tolup taxidu»** — muxu səzlər bilən Yəhya pəyoğəmbər Əysa Məsihni toy yigitigə ohxitidu wə: Əzüm bolsam pəkət toy yigitining koldiximən, halas, dəydu. □ **3:30 «Uning yüksilixi, mening ajizlixixim mukərrərdur»** — Yəhyaning səzlixi muxu yərdə tügəydu, 31-36-ayətlərnə rosul Yuhanna Mukəddəs Rohning türtkə-yolyoruk bilən yazəğan, degən pikirgə mayilmiz. Bəzi alimlar 32-34- yaki 32-36-ayətlərnimu Yəhya pəyoğəmbərnəng səzlixi, dəp karəydu. ■ **3:31** Yh. 8:23. ■ **3:32** Yh. 5:30; 8:26; 12:49; 14:10; 1Yuha. 5:10. □

□ **3:33 «Kimki uning guwahlikini qobul qiləğan bolsa, Hudaning hək ikənlikigimu məhürini baskan bolidu»** — «Huda hək» degən sözdə kəzdə tutuləjini nemə? Xühbhisizki, Hudaning əslidə Kutkuzorquqi-Məsih əwətimən, dəp bərgən nuroqun wədiliri hazır Əysada toluk əməlgə axuruəğan, degənlik bolidu. «Məhürini baskan» — birinqidin, baxqilarəğa «Huda həqitur» dəp enik guwahlik beridiəğan wə ikkinqidin, Hudaning guwahlikini qobul qiləquqi əz həyatida xu guwahlikni təstikləydiəğan Hudaning Rohining ispatini kəridu, xunga «Huda hək» dəp tehimu küqlük guwahqi bolidu. ■ **3:33** Rim. 3:4. □ **3:34 «...qünki Huda Rohni uningöğa əlqəm bilən kəmləp bərməs»** — «Roh» — Hudaning Mukəddəs Rohi. Demək, Huda pəyoğəmbərlirigə Əz Rohidin «əlqəm bilən kəmləp» ata qiləjini bilən, Məsihgə bolsa əlqiməy bərməktə. Baxka birhil təjrimisi: «Huda Rohni əlqəm bilən kəmləp bərməs» — demək, İnfil dəwridə Huda Məsih arqilik Mukəddəs Rohini həmmə etikədqioğa əlqiməy ata kılıdu. ■ **3:34**

əf. 4:7.

35 Ata Ooqulni sөyidu wə hөmmə ixlarni uning kəliə tapxuroqandur. □ ■

36 Ooquloə etikad kəloquəi mənggölük hayatkə igidur. Lekin Ooquloə itaət kilməquəi hayatni heq kərməydu, bəlki Hudaning oəzəzi xundaklarning üstidə turidu. ■

4

Əysa bilən Samariyəlik ayal

1 Əmdi Pərisiylərnin «Əysaning muhlis kəlip qəməldürgənləri Yəhyaningkidin kəp ikən» degən həwərnə angliəini Rəb ukqəndin keyin. ■

2 (əməliyəttə Əysa əzi əməs, muhlisləri qəməldürətti)

3 u Yəhudiyə əlkisidin qəkip yənə Galiliyəgə kətti.

4 Əmdi u yol üstidə Samariyə əlkisidin ətuxi kərak idi. □

5 Xuning bilən u Yakup əz oəqli Yüsüpkə bərgən yərgə yəkin boləqan Samariyənin Sihar degən bir xəhərigə kəldi. ■

6 Xu yərdə «Yakupning kuduqi» bar idi. Əysa səpiridə qarqəlinidin kuduqning kəxiəqə kəlip olturdi. Bu təhminən altinqi saət idi. □

7-8 Əysaning muhlisləri yeməklik setiweləx üqün xəhərgə kirip kətkənidi. Xu qəoqda, Samariyəlik bir ayal su aləqili kəldi. Əysa uningə:

— Manga iəqili su bərgin, — dedi.

9 Ayal uningdin:

— Əzingiz Yəhudi yə tursingiz, məndək Samariyəlik bir ayaldin kəndaklarqə iəqili su tələp kəlip qəldingiz? — dəp soridi (qünki Yəhudiylar Samariyəliklər bilən heqkəndək bardi-kəldi kəlməytti). □ ■

10 Əysa uningə jawabən:

— Əgər sən Hudaning səwəitining nemiləki wə səndin su səriəquəning kim ikənlikini bilsəngidi, undakta sən uningdin tiləyting wə u sanga hayatlik süyini bəretti.

11 Ayal uningdin:

— Təksir, su tartkudək heqnərsingiz bolmisa, uning üstigə kuduk qəngkur tursa, hayatlik süyini nədin alisiz? ■

□ **3:35 «Ata Ooqulni sөyidu wə hөmmə ixlarni uning kəliə tapxuroqandur»** — «Ata» muxu yərdə Hudani kərsitidu; «Ooqul» bolsa — Hudaning Əz Oəqli, əlwəttə. «Yuhanna»da «Ooqul» kəp ixlitilidu; qünki Hudaning Oəqli birdinbirdur. ■ **3:35** Mat. 11:27; 28:18; Luəa 10:22; Yə. 5:22; 17:2; Ibr. 2:8. ■ **3:36** Yə. 3:36; 6:47; 1Yuhə. 5:10. ■ **4:1** Yə. 3:26.

□ **4:4 «u yol üstidə Samariyə əlkisidin ətuxi kərak idi»** — Yəhudiylar Samariyəliklərgə əq boləqəqə, ular Yəhudiyədin Galiliyəgə mangəqanda, Samariyədin əməs, daim Iordan dəryasını boylap mangətti. Xunga «Samariyə əlkisidin ətuxi kərak» degən sөz muxu yərdə Əysaning bu yol bilən mənxi Hudaning iradisi ikənlikini bilgənlikini ayan kəlidu. ■ **4:5** Yə. 33:19; 48:22; Yə. 24:32. □ **4:6 «Yakupning kuduqi»** — grek tilidə «Yakupning buliqi». U yə astidiki buləq boləqəqə, «kuduk» idi. **«Bu təhminən altinqi saət idi»** — yəki ətigəndə saət altidə yəki qüxtin keyin altinqi saəttə (5:4dikə izahətni kərüng). □ **4:9 «...qünki Yəhudiylar Samariyəliklər bilən heqkəndək bardi-kəldi kəlməytti»** — Yəhudiylar Samariyəliklərnə kapir dəp, hətta ularning qinə-qəqilərinimə ixlətməytti. Yəhudi yə həlki ən'əniləri boyiqimə «Xu kapirlərqə kərzdar boluxkə kət'iy bolmaydu» dəp Samariyəliklərdin heqnəmə sorimətti. Uning üstigə Yəhudi yərkəklər sirtlarda boləqanda heqəqanə nətonux bir ayal bilən (hətta bəzidə tonux ayallar bilənmu) sөzləxməytti. 27-ayətni kərüng. ■ **4:9** Luəa 9:52, 53; Yə. 8:48. ■ **4:11** Yə. 2:13.

12 Əjəba, bu kudukni bizgə miras qalduroğan atimiz Yaquptin uluqmusiz? Bu kuduktin ezi, oqulliri wə mal-waranlirimu su iqkən — dedi. □

13 Əysa uningəja jawabən:

— Bu suni iqkən hərkim yənə ussaydu.

14 Əmma mən beridiğan suni iqkūqi hərkim mənggügə ussimaydiğan bolidu wə bəlki mən uningəja beridiğan su uning iqdə uni mənggülik həyatlikka elip baridiğan, uruqur qikidiğan bir bulak bolidu, — dedi. ■

15 Ayal: — Təksir, manga bu sudin bərgəysizki, mən yənə ussimaydiğan wə muxu yərgə su tartkili ikkinqi kəlgüqi bolmaydiğan bolay! — dedi. □

16 Əysa:

— Bərip eringni bu yərgə qakirip kəlgin, — dedi.

17 — Erim yok, — dəp jawab bərđi ayal.

— Erim yok dəp, rast eyting.

18 Qünki bəx ərgə tēgding wə hazır səndə boləjini sening ering əməs. Buni toqra eyting! — dedi Əysa.

19 Ayal uningəja: — Təksir, əmdi kərdümki, siz əslidə pəyqəmbər ikənsiz!

20 Ata-bowilirimiz bu taqda ibadət kilip kəlgən, lekin silər Yəhudiylar «Ibadətəni Yerusalemda kilix kerək!» dəwalisiləroqu? — dedi. □ ■

21 Əysa uningəja mundak dedi:

— Hənim, manga ixəngin, xundak bir waqti-saiti keliduki, silərning Atioja ibadət kilixinglar üqün nə bu taqda yaki nə Yerusalemda boluxunglarning həjiti qalmaydu.

22 Silər ibadət kiləninglarni bilməysilər; birak biz kimgə ibadət kilənimizni bilimiz. Qünki nijat-kutkuzulux Yəhudiylar arkilik bolidu.

23 Ləkin xundak bir waqit kelidu — wə xundakla hazır kəldiki, həkikiy ibadət kiləuqilar Atioja roh wə həkikət bilən ibadət kilidu. Ata Əzigə ənə xundak həkikiy ibadət kiləuqilarni izdiməktə. □

24 Huda rohtur wə uningəja ibadət kiləuqilar roh wə həkikət bilən Uningəja ibadət kilixi kerəktur. ■

25 Ayal uningəja:

□ 4:12 «Əjəba, bu kudukni bizgə miras qalduroğan atimiz Yaquptin uluqmusiz? Bu kuduktin ezi, oqulliri wə mal-waranlirimu su iqkən» — ayalning bu səzining iqi mənsi bəlkim «Kuduk kolap su tepix asan əməs. Pəkət nəhayiti bilimlik adəmlər xundak qilalaydu. Uning üstigə hətta uluq Yaqup əzimu muxu sudin iqkən, uningdin yaxsi su tapalmioğan. Siz uningdin uluqsiz, Yaqup iqkən sudin əwzəl süyüq barmu?!» degənlük bolsa kerək. ■ 4:14 Yh. 3:16; 6:27, 35, 54; 7:38. □ 4:15 «Təksir, manga bu sudin bərgəysizki, mən yənə ussimaydiğan wə muxu yərgə su tartkili ikkinqi kəlgüqi bolmaydiğan bolay!» —

Ayalning tələppuzi bəlkim kinayilikrək yaki gumanlikrək bolsa kerək. Bizningqə pəkət Əysa ayalning əz ərliri toquruluq bəxarətlik səz qiloqanda (18-ayət), andin ayal uning həkikiy Məsih ikənlikini bilip yetidu. ■ 4:19 Luqa 7:16; 24:19; Yh. 6:14. □ 4:20 «Ata-bowilirimiz bu taqda ibadət kilip kəlgən» — «bu taq» Gərizim teqidur. Samariyəliklər xu yərdə əz ibadəthanisini qurəjanidi. «Ləkin silər Yəhudiylar «Ibadətəni Yerusalemda kilix kerək!» dəwalisiləroqu?» — demisəkmə, ayalning bu səzi əməliy bir soaldur, yəni: — Nemixka xundak?

Bu toqurimu? — degəndək. ■ 4:20 Qan. 12:5,11; 1Pad. 9:3; 2Tar. 7:12. □ 4:22 «nijat-kutkuzulux Yəhudiylar arkilik bolidu» — qünki (1) Huda həkikiy səz-kalamini əslidə Yəhudiylar həlkigə əlahidə tapxuroğan; (2) həmmidin muhimi, Hudaning wədlirigə əsasən Məsih Yəhudiyların qikidu. ■ 4:22 Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 2Pad. 17:29; Ibr. 7:14. □ 4:23 «...roh wə həkikət bilən ibadət kilidu» — demək, (1) Hudaning Mukəddəs Rohi arkilik; (2) hər bir ibadət kiləuqi insan əzining pütkül rohi bilən; (3) Huda insanlarqə tapxuroğan həkikət (Əz səz-kalami) boyiqə; (4) hər kəndak yəloqanqilikni taxloğan həlda ibadət kilixtur. ■ 4:24 2Kor. 3:17.

— Məsihning, yəni «Hristos» degənniŋ kelidəlanlikini bilimən. U kəlgəndə, bizgə həmmə ixlarni eytip beridu — dedi.□

²⁶ Əysa uningə: — Sən bilən səzlixiwatkuqi mən dəl xudurmən! — dedi.■

²⁷ Xu qəşda uning muhlisliri qaytip kəldi. Ular uning bir ayal bilən səzlixiwatkanliqiə haŋ-taŋ kəlixti; lekin heqkaysisi uningdin: «Uningdin nemə izdəysən?» yaki «Nemixka uning bilən səzlixisən?» dəpmu sorimidi.

²⁸ Xuning bilən ayal kozisini taxlap qoyup, xəhərgə qaytip berip, kixilərgə:

²⁹ — Yürüŋlar, həyatimda kiləlanirimniŋ həmmisini manga eytip bərgən bir kixini kərip kelinglar. Əjəba, Məsih xumidu? — dedi.

³⁰ Buning bilən halayik xəhərdin qikiq, Əysaning aldiə kəlixti.

³¹ Xu ariliktə muhlisliri uningə:

— Ustaz, bir nərsə yəwalsangqu? — dəp etünüxti.

³² Lekin u ularə:

— Mening silər bilməydiəlan bir yeməklikim bar, — dedi.

³³ Muhlislar bir-birigə:

— Əjəba, birsi uningə yegili bir nərsə əkelip bərgənmidu? — deyixti.

³⁴ Əysa ularə mundak dedi: — Mening yeməklikim — meni Əwətküqiniŋ iradisini əməlgə axurux wə uning *manga tapxuroqan* hizmitini tamamlaxtur.

³⁵ — Silər: «Hosul yeşixka yənə tət ay qaldi» dəwatmamsilər? Mana, silərgə eytayki, bexinglarni kətürüp etizlarə qaranglar, ziraətlər sarəyiyip oruxka təyyar boldi! □ ■

³⁶ Wə ormiqi ix həkkinə alidu wə mənggülük həyatka toplanəlan həsulni yioyidu, xuning bilən terioquqi bilən ormiqi təŋ xadlinidu. □

³⁷ Qünki bu ixta «biri teriydu, yənə biri yioyidu» degən səz əməlgə axurulidu.

³⁸ Mən silərnə özünqlər əmgək singdürmigən həsulni yioyixka əwəttim; baxkilar əmgək kildi wə silər ularniŋ əmgikiniŋ mewisini elixka nesip boldunglar.□

□ 4:25 «Məsihning, yəni «Hristos» degən...» — «Hristos» grek tilidiki səz bolup, «Məsih», yəni «Məsih kiləlan» degənni bildüridu. ■ 4:26 Yh. 9:37. □ 4:35 «Silər: «**hosul yeşixka yənə tət ay qaldi**» dəwatmamsilər?» — xu waqit bəkim oninq yaki onbirinqi ay idi. «**Mana, silərgə eytayki, bexinglarni kətürüp etizlarə qaranglar, ziraətlər sarəyiyip oruxka təyyar boldi!**» — xühşisizki, Əysa muxu yərdə təswirləngən «hosul» hazır xəhərdin qikiq öziniŋ yenioqə keliwatkanlarni, xundakla özigə etikad kilməqci boləlanlarni kəzdə tutidu — «huddi ziraətlər sarəyiyip oruxka təyyar boləndək, bu kixilərmu etikad kilişka təyyar boldi» degəndək. ■ 4:35 Mat. 9:37; Luqa 10:2. □ 4:36 «**ormiqi ix həkkinə alidu wə mənggülük həyatka toplanəlan həsulni yioyidu**» — «ormiqi»lar Hudaning kixilərnə əz hux həwərigə ixəndürüxtiki ahirki wasitisi boləlanlarni kərsitidu. Hux həwərnə qəbul kiləlanlar mənggülük həyatka erixidu. Muxular bolsa dəl Huda Əz Kalami boləlan Əysa Məsihniŋ qurbanliqdin kütəkən həsuldur (məsilən, «Rim.» 8:29-30, «1 Kor.» 3:5-9, «Ibr.» 2:10ni kəring). «**xuning bilən terioquqi bilən ormiqi təŋ xadlinidu**» — «terioquqi» — «terioquqi» Hudaning səz-kalamini kixilərgə birinqi bolup yətküzgüqi bolidu. □ 4:38 «**baxkilar əmgək kildi wə silər ularniŋ əmgikiniŋ mewisini elixka nesip boldunglar**» — kim «əmgək kiliş» terioqan? Bizniŋgə ular: (1) Təwrat dəwridiki Hudaning mukəddəs bəndiliri, bolupmu pəyğəmbərlər; (2) pəyğəmbərlərnin bəxərlərinə ətiwarlap ularni Israillarə (xundakla Samariyəliklərgə) əgətkən, Hudaəqə sadik boləlan Təwrat ustazlari; (3) Yəhya pəyğəmbər wə muhlisliri. Bu üç türkümlə kixilər həlkəkə Hudaning səz-kalamini qaldurup, ularni Məsihniŋ kəlixigə, xundakla uningə etikad kilişka təyyarlanididi. (4) Məsihniŋ əzi «terioqan». «Koxumqə səz»imizdə yənə buning üstidə tohtilimiz.

39 Xu xəhərdiki nurojun Samariyəliklər həliki ayalning: «U həyatimda qilojanlirimning həmmisini manga eytip bərdi» degən guwahlik sözini anglap, Əysaşa etikađ kildi.

40 Xunga, ular uning aldioša kelip, uning əzliri bilən billə turuxini ətünüxkili turdi; xuning bilən u u yərdə ikki kün turdi.

41 Uning söz-kalami arķilik tehimu kəp adəm uningša etikađ kildi.

42 Ular ayalša:

— Bizning etikađ kiliximiz əmdi sening sözliring səwəbidin əməs, qünki əzimiz uni angliduk wə bildukki, dunyaning Kutkuzoşuqisi dəl xu kixidur!
— deyixti.

Bir əməldarning oşlining saķaytilixi

Mat. 8:5-13; Luķa 7:1-10

43 Bu ikki kündin keyin u xu yərdin qikiş Galiliyəgə qarap mangdi

44 (qünki Əysa əzi: «Həqbir pəyoəmbərnin öz yurtida izziti yoktur» dəp guwahlik bərgənidi). ■

45 Xuning bilən u Galiliyəgə kəlginidə, Galiliyəliklər uning *ətip ketix* həytida Yerusalemda qilojan əməllirining həmmisini kərgəqkə, uni qarxi elixti (qünki ularmu həytka qikķanidi). □

46 Əmdi Əysa bu kətim Galiliyədiki Kana yezisioša yənə bardı (u dəl xu yərdə sunı xarabķa aylanduroşanidi). *Xu künlərdə*, Kəpərnaħum xəħiridə oşli kesəl bolup yatķan bir orda əməldari bar idi. ■

47 U Əysaning Yəħudiyədin Galiliyəgə kəlgənlikini anglap, uning aldioša bardı wə:

— *Əyümgə* qüxüp, səkratta yatķan oşlumni saķaytip bərgəyla! — dəp tohtımay iltija kildi. □

48 Xuning bilən, Əysa uningša:

— Silər *Galiliyəliklər* məjizilik alamətlər wə karamətlərnı kərmigüqə, həq etikađ qilmaysilər! — dedi. ■

49 Orda əməldari Əysaşa:

— Təksir, balam əlməstə qüxkəyla! — dedi.

50 Əysa uningša: — Baroşin, oşlung həyat qaldi! — dedi.

Həliki adəm Əysaning eytkən səzigə ixinip, öyigə qarap mangdi.

51 Yolda ketip baroşinida, uning kulliri aldioša qikiş, baliliri həyat, dəp uķturdi.

52 Əməldar ulardin oşlining qaysi saəttin baxlap yahxilinixķa yüzləngənlikini sorıwidi, ular:

— Tünügün yəttinqi saəttə kizitmisı yandı, — deyixti.

53 Balining atisi buning dəl Əysaning əzigə: «Oşlung həyat qaldi!» degən saət ikənlikini bilip yətti. Xuning bilən əzi pütkül ailisidikilər bilən billə etikađ qilixti.

■ 4:44 Mat. 13:57; Mar. 6:4; Luķa 4:24. □ 4:45 «Galiliyəliklər uning *ətip ketix* həytida Yerusalemda qilojan əməllirining həmmisini kərgəqkə,...» — 2:23ni kəring.

«Galiliyəliklər... uni qarxi elixti» — muxu səzlər -44-ayət bilən kərunüxtə səl zitrek boloşini bilən, 48-ayəttə Galiliyədikilərnin əməliş əħwalı kərsitilidu. Ular əməliyəttə ahır berip (6-babta) uning sözlirini rət kilip uningdin ayrılış ketidu. Xunga ular uning həqikiş hərmitinı saķmıdi.

■ 4:46 Yħ. 2:1,11. □ 4:47 «... *Əyümgə qüxüp, səkratta yatķan oşlumni saķaytip bərgəyla!*» — Kəpərnaħumdin Kanaşa baridioşan yolning 33 kilometri dawanoša qikişioşan yol.

■ 4:48 1Kor. 1:22.

54 Bu Əysaning Yəhudiyədin Galiliyagə kəlgəndin keyinki kərsətkən ikkinqi məjizilik alamiti idi. □

5

Kələk boyidiki paləqning sakaytilixi

1 Bu ixlardin keyin, Yəhudiylarning bir heyti yetip kəldi wə Əysa Yerusalemoğa qıktı. ■

2 Yerusalemdiki «Koy dərwasisi»ning yenida ibraniy tilida «Bəyt-Əsda» dəp atilidiolan bir kələk bolup, uning ətrapidə bəx pexaywan bar idi.

3 Bu pexaywanlar astida bir top bimarlar, yəni kərioqu, tokur wə paləqlər yetixatti. Ular u yərdə yetip kələknin süyining qaykılıxini kütətti. □

4 Qünki bir pərixətə məlum waqıtlarda kələkkə qüxüp suni uruqutidikən; su uruqutanda kələkkə birinqi bolup qüxkən kixi özini baskan həkəndak kəsəldin sakıyidikən. □

5 Əmdi u yərdə ottuz səkkiz yildin beri aqrıq azabi tartқан bir bimar bar idi.

6 Əysa bu adəmning xu yərdə yatқınıni kərdi wə uning uzundin xu hələttə ikənlikini bilip, uningdin:

— Sakıyxni halamsən? — dəp soridi.

7 Bimar uningoğa jawabən:

— Təksir, su qayqaloğanda meni suoğa qüxüridiolan adimim yok. Mən qüxəy degüqə, baxkılar mening aldimda qüxüwalidu, — dedi.

8 Əysa uningoğa:

— Ornungdin tur, orun-kərpəngni yioixturup mangojin! — dedi. ■

9 Həliki adəm xuan sakıyip, orun-kərpisini yioixturup kətürüp mangdi. Xu küni xabat küni idi. □ ■

10 Xunga bəzi Yəhudiylar sakayoğan kixigə:

— Bügün xabat küni tursa, orun-kərpəngni kətürüx *Təwratta* sanga mən'i kilinoğan! — dedi. ■

11 Lekin u ularoğa jawabən:

— Meni sakaytkan kixi əzi manga: «Orun-kərpəngni yioixturup mangojin» degənidi! — dedi.

12 Ular uningdin: — Əmdi sanga: «Orun-kərpəngni yioixturup mangojin» degən kixi kim ikən? — dəp soraxti.

13 Birəq sakayoğan adəm uning kim ikənlikini bilməytti. Qünki u yərdə adəm kəp boləqanlıqtin, Əysa özini daldioğa elip, astioğina ketip qaldı.

□ 4:54 «Bu Əysaning Yəhudiyədin Galiliyagə kəlgəndin keyinki kərsətkən ikkinqi məjizilik alamiti idi» — oқurmənlər xuni kərələyduki, bu Əysaning «yaratқан ikkinqi məjizisi» əməs, bəliki pəkət uning «Yəhudiyədin Galiliyagə kəlgəndin keyinki» yaratқан **alamiti**idi. «Alamət» bolsa, Məsihnin salahiyitining bir tərini eniқ wə alahidə həlda kərsətkən bir məjizidur. ■ 5:1 Law. 23:2; Qan. 16:1. □ 5:3 «**paləqlər**» — yaki «yigligənlər». □ 5:4 «**qünki bir pərixətə məlum waqıtlarda kələkkə qüxüp suni uruqutidikən; su uruqutanda kələkkə birinqi bolup qüxkən kixi özini baskan həkəndak kəsəldin sakıyidikən**» —

3-ayəttiki «ular yetip... 4-ayəttiki «...özini baskan həkəndak kəsəldin sakıyidikən» degən səzlərgiqə bəzi kəna kəqürmilərdə tēpilmaydu. Əmma bizningqə, bu səzlər 7-ayəttiki səzləрни qüxəndürgənliki üqün bu səzləрни qoқum əslidiki tekstning bir qismi dəp karaymiz. ■ 5:8

Mat. 9:6; Mar. 2:11; Luқа 5:24. □ 5:9 «**xabat küni**» — Yəhudiylarning ibadət kılıdidoğan, dām alidoğan muқəddəs künini kərsitidu. U küni ixləx kət'y mən'i kilinoğan. «Təbirlər»nimu kəring.

■ 5:9 Yh. 9:14. ■ 5:10 Mis. 20:10; Qan. 5:13; Yər. 17:21; Mat. 12:2; Mar. 2:24; Luқа 6:2.

14 Bu ixlardin keyin Əysa həliki adəmnı ibadəthanida tərıp uningə: — Mana, sakaydıñ. Əmdi kayta gunah sadır kılma, bexingə təhimu eər külpət qıxüp kalmisun! — dedi. ■

15 Həliki adəm Yəhudiylarning kexioə berip, əzini sakaytkan Əysa ikənlikini ukturdi.

16 Əysa bu ixlarnı xabat küni kıləjanlıki üqün, Yəhudiylar uningə ziyankəxlik kılıxka baxlıdi. □

17 Lekin Əysa ularə: —

Atam ta həziroiqə tohtimastin ix kılıp kəlməktə, mənmu ixləymən! — dedi. □ ■

18 Xu səwəbtin Yəhudiylar uni öltürüxkə təhimu urunatti; qünki u xabat küning kaidisini buzupla kalmastin, yənə Hudanı «Atam» dəp qakırıp, əzini Hudaəja barawər kıləjanidi. ■

Əysanın həkuki

19 Xunga Əysa ularəja jawabən mundak dedi:

— Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip koyayki, Ooqul əzlükidin həqnemə kılalmaydu, bəlki pəkət Atining nemə kılıwatkanlıkını kərüp, andin xu ixni kılıdu. Ata nemə ix kılma, Ooqulmu xu ixni ohxaxla kılıdu. ■

20 Qünki Ata Ooqulni səyidu wə Əzining kılıdioəjan barlık ixlirini uningəja ayan kılıdu həm silərnı həyran kalduruxka bulardin təhimu zor wə uluə ixlarnı uningəja ayan kılıdu. □ ■

21 Qünki əlgənlərnı Ata kəndak tirildürüp, ularəja həyatlık ata kıləjan bolsa, Ooqulmu xuningəja ohxax əzi halioəjan kixilərgə həyatlık ata kılıdu. □

22 Xuningdək, Ata Əzi həqkimning üstidin həküm qıkarmaydu, bəlki barlık həküm ixlirini Ooquloəja tapxuroəjan. ■

23 Buningdin məksət, — insanlarning həmmisi Atioəja hərmət kıləjandək, Ooquloəjimu ohxaxla hərmət kılıxi üqündur. Kimki Ooqulni hərmətlimisə, uni əwətküqi Atinimu hərmətlimigənlərdin bolıdu. ■

■ 5:14 Mat. 12:45; Yh. 8:11. □ 5:16 «Yəhudiylar uningəja ziyankəxlik kılıxka baxlıdi» — «Yəhudiylar» muxu yərdə bəlkim Yəhudi qonglar, həkümədarlarnı kərsitixi mumkin. Bəzi kona kəqürmılərdə «wə uni öltürüxni kəstləxkə baxlıdi» dəp koxulıdu. □ 5:17 «Atam ta həziroiqə tohtimastin ix kılıp kəlməktə, mənmu ixləymən!» — «Atam» — Huda, əlwəttə. Əysa Yəhudi həkümədarlarning «Nemə üqün xabat küni ix kılisən» degən soaloəja bərgən jawab kışka boləjini bilən bu Yəhudi əlimalirioəja təwəndikidək mənini bildürıdu: — «Huda Əzi hərdəim, jümlidin xabat künidə ixliməmdu? U daim Əz kanuniyətliri boyiqə pütkül ələmnı əz-əzığə tutaxturup, həmmə məwjudatlarnı bir-birigə baəqləndurup turmamdu? U xabat künidimu bəzi insanlarning jəni elip, bəzilirini sakaytip, bəzilirigə həyat bərməmdu? U mənning Atam boləjanıək, mən uningəja həmkarlıxımam bolmaydu!». Yəhudiylar uning bu jawabidin uning Huda bilən ata-oəqulluk ziq munasiwəttə deginini toəra qüxəngini bilən, lekin bu səzini «kupurluk» dəp karıdi (18-əyət). ■ 5:17 Yh. 14:10. ■ 5:18 Yh. 7:19. ■ 5:19 Yəx. 54:5; Yh. 3:30; 8:38; 9:4; 10:30; 14:9; 17:5. □ 5:20 «...həm silərnı həyran kalduruxka bulardin təhimu zor wə uluə ixlarnı uningəja ayan kılıdu» — xübhışizki, «təhimu zor wə uluə ixlar» Ooquloəja ayan kılınıdu wə xundakla uning arklıq baxkıləroəjimu ayan kılınıdu. Bu «uluə wə zor (greek tilida birlə səz bilən ipadilınıdu) ixlar» 21-22-əyətlərdə bayan kılınıdu; u Ooqul süpitidə boləqaqka, halisa bu ixlarnı (Huda Əzi kılıdioəjandək) xabat künidimu kılıx həkuki bar. ■ 5:20 Yh. 1:2; 3:35; 7:16; 8:28; 14:24. □ 5:21 «Qünki əlgənlərnı ata kəndak tirildürüp, ularəja həyatlık ata kıləjan bolsa, Ooqulmu xuningəja ohxax əzi halioəjan kixilərgə həyatlık ata kılıdu» — xübhışizki, bu səzlər həm jismaniy həm rohyj mənıdə eytilıdu. ■ 5:22 Mat. 11:27; Yh. 3:35. ■ 5:23 Yh. 2:23.

24 — Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, sөzümni anglap, meni Əwətküqigə ixəngən hərkim mənggülik həyatka erixkən bolidu; u adəm sorakka tartilmaydu, bəlki ölümün həyatlikka ötkən bolidu. ■

25 — Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, ölüklərnin Huda'nin Ooqlinın awazini anglydioqan wakit-saiti yetip kəlməktə, xundakla hazır kəldiki, anglyoqlanlar həyatlikka igə bolidu. □ ■

26 Qünki Ata Əzidə kəndək həyatlikka igə bolsa, Ooquloqimu əzidə xundək həyatlikka igə boluxni ata kildi □

27 wə yənə uninqoqə sorak kiliq hokukinimu bərdi, qünki u Insan'ooqlidur. 28 Buninqoqə təəjjüp kilmanglar; qünki barlik gərdə yatqanlar uninq awazini anglydioqan wakit kelidu ■

29 wə ular xuan yərlikli ridin qikixidu, yaxxilik kiləqlanlar həyatka tirilidu, yamanlik kiləqlanlar sorakka tartilixka tirilidu. ■

30 Mən özlükümdin heqnemə kilalmaymən, pəkət *Atamdin* anglyoqlinim boyiqə həküm kilimən; wə mening həkümüm həkkanıydu, qünki mening izdiginim özümning iradisi əməs, bəlki meni əwətküqininq iradisini əməlgə axuruxtur. ■

Əysanın Huda əwətkini boləqinioqə tət guwahlik

31 — Əgər özüm üqün özüm guwahlik bərsəm guwahlikim həkikət hesablanmaydu. □ ■

32 Ləkin mən üqün guwahlik beridioqan baxka birsi bar. Uning mənqa beridioqan guwahlikininq rastlikini bilimən. □ ■

33 Silər Yəhyaqə əlqi əwətkininqlarda, u həkikətkə guwahlik bərgən ■

34 (*əməliyətə*, mənqa insanning guwahlikini qəbul kiliximning keriki yok; mening *Yəhya toqruluk* xundək eytiwəkinim pəkətlə silərninq kutkuzuluxunglar üqündur). □

35 *Yəhya* bolsa köyüp nur qəqip turoqan bir qiraq idi wə silər uninq yorukida bir məzgil xadlinixka razi boldunglar.

36 Ləkin Yəhyanın mən üqün bərgən guwahlikidinmu uluq bir guwahlik bar. U bolsimu, ata mənqa ada kilixka tapxuroqan əməllər, yəni mən

■ 5:24 Luqa 23:43; Yh. 3:18; 6:40, 47; 8:51. □ 5:25 «... ölüklərnin Huda'nin Ooqlinın awazini anglydioqan wakit-saiti yetip kəlməktə, xundakla hazır kəldiki, anglyoqlanlar həyatlikka igə bolidu» — bu sözlər, xübhisiqi, bolupmu rohiy jəhəttiki ölüklərnı kərsitidu («wakit-saiti yetip kəlməktə, xundakla hazır kəldiki,...»). Qünki 28-ayəttə jismani ölüklər ayrim kərsitilidu. ■ 5:25 Əf. 2:1, 5; 1Tim. 5:6. □ 5:26 «Qünki Ata Əzidə kəndək həyatlikka igə bolsa, Ooquloqimu əzidə xundək həyatlikka igə boluxni ata kildi» — baxka birhil yaxhi tərijimisi «Qünki Ata Əzi kəndək həyatlik mənbəsi bolsa, Ooqlinimu xundək həyatlik mənbəsi kildi...». ■ 5:28 1Tes. 4:16. ■ 5:29 Dan. 12:2; Mat. 25:34,46. ■ 5:30 Yh. 6:38. □ 5:31 «Əgər özüm üqün özüm guwahlik bərsəm guwahlikim həkikət hesablanmaydu» — «həkikət hesablanmaydu» grek tilida «həkikət əməs». ■ 5:31 Yh. 8:14.

□ 5:32 «Ləkin mən üqün guwahlik beridioqan baxka birsi bar. Uning mənqa beridioqan guwahlikininq rastlikini bilimən» — Əysa eytkən bu muhiq «guwahlik beridioqan baxka birsi» Yəhya pəyoqəmbər əməs, bəlki Huda'atisi Əzidur. 34-ayətnı kəruinq («mənqa insanning guwahlikini qəbul kiliximning keriki yok»). ■ 5:32 Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5. ■ 5:33 Yh. 1:15, 19, 27. □ 5:34 «əməliyətə, mənqa insanning guwahlikini qəbul kiliximning keriki yok» — Grek tilida «özüm toqruluk insanlarning guwahlikini qəbul kilimaymən» «meninq *Yəhya toqruluk xundək eytiwəkinim pəkətlə silərninq kutkuzuluxunglar üqündur*» — demək, silər Pəriysilər Yəhya pəyoqəmbərninq özüm toqruluk («mana Məsih-Kutkuzoquqi!») degən guwahlikini qəbul kilsanglar, nijat tapalaysilər.

kiliwatkan əməllər, bular mening tooqramda Atining meni əwətkinige guwahlik beridu. □ ■

³⁷ Wə meni əwətkən Ata Əzimu mən üçün guwahlik bərgəndur. Silər heqqaqan uning awazini anglimidinglar, kiyapitini kərmidinglar ■

³⁸ wə uning səz-kalami silərnin iqlinglardin orun almidi; qünki Uning əwətkini bolsa, uningəqa ixənməysilər.

³⁹ Mukəddəs yazmilarni kətirkənip oqup olturisolər; qünki ulardin mənggülik həyatka igə bolduk, dəp qaraysilər. Dəl bu yazmilar mən üçün guwahlik bərgüqidur. ■

⁴⁰ Xundaktimu silər yənila həyatlikka erixix üçün mening yeniməqa kelixni halimaysilər.

⁴¹ Mən insanlarning mahtixini qəbul qilmaymən;

⁴² lekin mən silərni bilimənki, iqlinglarda Hudaning muhəbbiti yok. □

⁴³ Mən Atamning nami bilən kəlgənmən, əmma silər meni qəbul qilmaysilər. Həlbuki, baxka birsi öz nami bilən kəlsə, silər uni qəbul kilsilər. □

⁴⁴ Silər bir-biringlardin izzət-xəhrət qəbul kilsiləyru, yeganə Hudadin kəlgən izzət-xəhrətkə intilmisənglər, undaқта silər qandaқmu etiқad kılalaysilər?! ■

⁴⁵ Biraқ meni üstimizdin Atiqə xikayət qilidu, dəp oylimanglar. Üstinglardin xikayət qiloquci mən əməs, bəlki silər ümid baqliqan Musa pəyoəmbərdur.

⁴⁶ Qünki əgər silər rasttin Musa pəyoəmbərgə ixəngən bolsanglar, mangimu ixəngən bolattinglar. Qünki u mukəddəs yazmilarda mən tooqruluk pütəkəndur. ■

⁴⁷ Lekin uning pütəkənlirigə ixənmisənglar, mening səzlimgə qandaқmu ixinisilər?!

6

Bəx ming adəmning toyduruluxi

Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Luқа 9:10-17

¹ Bu ixlardin keyin, Əysa Galiliyə dengizi (Tiberiyas dengizi dəpmu atilidu)ning u ketiqə ətti. □

² Zor bir top halayik u kəsəllərni saқaytқан meјizilik alamətlirini kərdi wə uning kəynidin əgixip mangdi.

³ Əysa taoқka qikiр, u yərdə muhlisliri bilən billə olturdi.

□ **5:36 «mən kiliwatkan əməllər, bular mening tooqramda Atining meni əwətkinige guwahlik beridu»** — «mən kiliwatkan əməllər» — Əysa yaritiwatқан kəp meјizilərdin ibarət.

■ **5:36** Yh. 10:25; 1Yuha. 5:9. ■ **5:37** Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luқа 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 6:27; 8:18; 1Tim. 6:16; 2Pet. 1:17; 1Yuha. 4:12. ■ **5:39** Qan. 18:18; Yəx. 34:16; Luқа 16:29; 24:27; Yh. 1:46; Ros. 17:11. □ **5:42 «iqlinglarda Hudaning muhəbbiti yok»** — yaки «Hudaqə boləqan muhəbbitinglar yok».

□ **5:43 «Halbuki, baxka birsi öz nami bilən kəlsə, silər uni qəbul kilsilər»** — «baxka birsi» — xühhisizki, bu səz kəp «sahta Məsih»lərnə, bolupmu ahirki zamanda pəyda boləqan dəjjalni kərsitidu. Buningdin bir misal, miladiyə 135-yili əzini «Məsih bolimən» deqən, «Bar-Koқba» isimlik dəjjaldək bir xəhs Pələstində pəyda boləqan wə nuroqun Yəhudiy həlki uning təripidin aldanəqan. Ular uningəqa əgixip, Rim imperiyəsi bilən qarxilixka qikiр, ahir bərip Rinning qəxunliri təripidin yoқitiləqan.

■ **5:44** Yh. 12:43. ■ **5:46** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 28:14; Qan. 18:18. □ **6:1 «Galiliyə dengizi»** —

İsrailiyəning ximal təripidiki qəng bir kəl. Həritilərnə kəruq.

4 U qaroqda Yəhudiylarning heyti, yəni «ötüp ketix heyti»oqa az qaloqan waqit idi.■

5 Əysa bexini ketürüp, zor bir top halayikning özining aldiqqa kelihatkanlikini körüp, Filiptin:

— Bularoqa yeydiqanoqa nanni nədin alimiz? — dəp soridi■

6 (lekin u bu sözni Filipni sinax üçün eytkanidi. Qünki u özining nemə kilidiqanlikini bilətti).

7 Filip jawabən:

— Ikki yüz dinaroqa nan alsakmu, hər birigə kiqikkinə bir qixləmdin yeyixkimu yətməydu!□

8 Muhlisardin biri, yəni Simon Petrusning inisi Andriyas Əysaqa:

9 — Bu yərdə kiqik bir oşul bala bar, uningda bəx arpa nan bilən ikki kiqik belik bar. Lekin xunqə kəp həlkəqə bu nemə bolidu?! — dedi.

10 Əysa: — Kəp qilikni olturozunglar, — dedi (u yərdə ot-qəp mol əskənidi). Xuning bilən ər kixilər olturdi; ularning sani bəx mingqə bar idi.

11 Əysa nanlarni qoliqqa elip, *Hudaqqa* təxəkkür eytkandin keyin, olturoqanlaroqa üləxtürüp bərdi. Beliklarnimu xundak kilidi; kəp qilik haliqanqə yedi. ■

12 Həmməylən yəp toyunoqanda, u muhlisliroqqa:

— Axqan parqilarni yiqinglar, heq nərsə zayə bolmisun, — dedi.

13 Xuning bilən ular bəx arpa nenidin yəp axqan parqilirini on ikki sewətkə toldurup yiqiwaldi. □

14 Əmdi halayik Əysaning kərsətkən bu məjzilik alamitini körüp: «Dunyoqa kelixi mukərrər bolqan pəyoqəmbər həkikətən muxu ikən!» deyixti. □ ■

15 Xuning bilən Əysa ularning kelip özini padixah boluxqa zorlimaqci bolqanlikini bilip, ulardin ayrilip, kaytidin taşqa yaloqz qiqip kətti.

Əysaning su üstidə mengixi

Mat. 14:22-27; Mar. 6:45-52

16 Kəqkurun, Əysaning muhlisliri dengiz boyiqqa quxuxti. ■

17 Ular bir kemigə olturup, dengizning u ketidiki Kəpərnaqum xəhirigə qarap yol elixti (qaranoqcu quxüp kətkənidi wə Əysa tehiqə ularning yenoqqa kəlmigənidi).

18 Kattik boran qiqip, dengiz dolqunlap ketürüləwatatti.

19 Muhlislar palak urup on-on bir qaqirimqə mangoqanda, Əysaning dengizning üstidə mengip kemigə yekinlixiwatkanlikini körüp, qorkuxup kətti. □

20 Lekin u ularoqa:

■ **6:4** Mis. 12:18; Law. 23:5, 7; Qəl. 28:16; Kan. 16:1. ■ **6:5** Mat. 14:14; Mar. 6:34;

Luka 9:13. □ **6:7** «**Ikki yüz dinaroqa nan alsakmu...**» — bir dinar yaki «dinarus» bolsa

adətə bir ixqining bir künlük həkqigə toşra kelətti. 200 dinar bolsa, addiy ixqining yerim yillik

kirimidin artuqraq bolidu. ■ **6:11** 1Sam. 9:13. □ **6:13** «**sewət**» — grek tilida «qol sewət»,

bəlkim ikki qollap ketüridiqan sewətni kərsitidu. □ **6:14** «**Dunyoqa kelixi mukərrər bolqan**

pəyoqəmbər həkikətən muxu ikən!» — Musa pəyoqəmbərnin bu pəyoqəmbər toşruluk aldin

eytkan bexariti «Qəl.» 18:15də tepilidu. ■ **6:14** Luka 7:16; 24:19; Yq. 4:19. ■ **6:16** Mat.

14:23; Mar. 6:47. □ **6:19** «**on-on bir qaqirimqə mangoqanda...**» — grek tilida «yigirma

bəx yaki ottuz «stadiyon»qə mangoqanda...». Bir stadiyon 185 metr, xunga ular qiroqaktin 6-5

kilometr mangoqanidi (bir qaqirim 500 metr ətrapidu). Dengizning uzunluqi 20 kilometr, kəngliki

12 kilometr bolup, ular dengiz otturisoqqa yətkən bolsa kerək.

— Bu mən, qorqmanglar! — dedi.

²¹ Xuni anglap ular uni kemigə qikiriwaləusi kəldi; u kemigə qikipla, kemə dərhal ular baridiəqan yərgə yetip bardı. ■

Əysa — həkikiy rohiy ozuqtur

²² Ətisi dengizning u təripidə qaloqan halayik *aldinki küni* u yərdə Əysaning muhlisliri qikkən kemidin baxka kemining yoklukini, Əysaning muhlisliri xu kemigə qikkanda, Əysaning ular billə qikmiəqlikini, bəlki muhlislirining əzilirila kətkənlikini kərgənidi.

²³ Həlbuki, birnəqqə kemə-qolwəq Tiberiyas xəhiridin Rəb təxəkkür eytkəndin keyin həlkə nan yegən yərgə yekın kelip tohtidi.

²⁴ Xuning bilən halayik Əysaning wə muhlislirining u yərdə yoklukini kərüpla, kemilərgə olturup, Əysani izdigili Kəpərnahum xəhirigə mangdi.

²⁵ Ular uni dengizning u təripidə tēpib uningə:

— Ustaz, bu yərgə qaçan kəlding? — dəp soraxti. □

²⁶ Əysa ularəqə jawabən:

— Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silər meni məjizilik əlamətlərni kərgənlikinglar üqün əməs, bəlki nənərdin yəp toyunəninglar üqün izdəysilər.

²⁷ Buzulup ketidiəqan pəniy ozuklukka əməs, bəlki mənngü həyatlikka bəkiy qəlidiəqan ozuklukka intilip ixlənglar; buni İnsan'ooli silərgə bəridu; qünki uni Ata, yəni Huda Əzi məhürləp təstikliəqan, — dedi. ■

²⁸ Xuning bilən ular uningdin:

— Nəmiğə intilip ixlisək andin Hudaning ix-hizmitidə ixligən bolimiz? — dəp soraxti.

²⁹ Əysa ularəqə jawab bərip: — Hudaning ix-hizmiti dəl xuki, U əwətkinigə etikəd kəlixinglardur, — dedi. ■

³⁰ Xuning bilən ular yənə:

— Undək bolsa sən bizni kərüp əzünngə ixəndürgüdək kəndək məjizilik əlamət yaritisən? Zadi nemə ix kəlip bərisən? ■

³¹ Ata-bowilirimiz qəldə yürgəndə, *Zəburda*: «U ularəqə ərxtin qüxürülgən nan təkdim kildi» dəp pütülgəndək, «manna»ni yegən — deyixti. □ ■

³² Əysa ularəqə mundaq dedi:

— Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silərgə asmandin qüxkən nanni bərgüqi Musa əməs, bəlki mening Atamdur; U *hazirmu* silərgə asmandin qüxkən həkikiy nanni bəriwatidu.

³³ Qünki Hudaning neni bolsa pütkül dunyaəqə həyatlik ata kəlidiəqan, ərxtin qüxküqidur.

□ **6:21** «u kemigə qikipla, kemə dərhal ular baridiəqan yərgə yetip bardı» — «Zəb.» 107:23-31ni kəring. ■ **6:21** Zəb. 107:29-30 □ **6:25** «Ustaz» — grek tilida «rabbi». ■ **6:27** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 3:16; 4:14; 5:37; 6:40, 54; 8:18; 2Pet. 1:17.

■ **6:29** 1Yuha. 3:23. ■ **6:30** Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; 1Kor. 1:22. □ **6:31**

«U ularəqə ərxtin qüxürülgən nan təkdim kildi» — «Zəb.» 78:24. «Ata-bowilirimiz qəldə yürgəndə, Zəburda: «U ularəqə ərxtin qüxürülgən nan təkdim kildi» dəp pütülgəndək, «manna»ni yegən — deyixti» — Ularning buni Əysaəqə deginidə kəzdə tutkını: «Sən Musa pəyoqəmbərgə ohxax «Dunyaəqə kəlix muqərrar boləqan» xu pəyoqəmbər yəki Məsih bolsang, əmdi Musaəqə ohxax asmandin nan («manna») qüxürüxnggə toşra kəlməmdu?» degəndək mənə idi. Əysa ularəqə «Bu nan bərgüqi Musa əməs, Hudadır» dəp hatalikni tüzətkəndin keyin (32-ayət) əzining «asmandin qüxkən həkikiy nan» ikənlikini qüxəndüridu. ■ **6:31** Mis. 16:4, 14; Qel. 11:7; Nəh. 9:15; Zəb. 78:24, 25; 1Kor. 10:3.

34 — Təksir, həmişə bizgə xu nanni berip turəşaysən! — deyixti ular.

35 Əysa ularəja mundak dedi:

— Həyatlik neni özümdurmən! Mening yeniməja kəlgən hərkim heqqaqan aq qalmaydu, manga etikad qilojan hərkim heqqaqan ussi-maydu. ■

36 Lekin silərgə eytkinimdək, silər meni kərgən bolsanglarmu, etikad kilmaywatisilər.

37 Ata manga tapxurojanlarning hər biri yeniməja kelidu wə mening yeniməja kəlgənlərdin heqkaysisini hərgiz taxliwətməymən.

38 Qünki əz iradəmni əməs, bəlki meni Əwətküqining iradisini əməlgə axurux üqün ərxin qüxtüm. ■

39 Meni Əwətküqining iradisi bolsa dəl xuki, uning manga tapxurojanliridin heqbirini yittürməy, bəlki ahirkı küni ularning həmmisini tirildürüxümdin ibarət. □ ■

40 Qünki mening Atamning iradisi xuki, Ooşuləja kəz tikip qarap, uningəja etikad qilojanlarning hər birini mənggüyük həyatka erixtürüxtur; wə mən ahirkı küni ularni tirildürimən. ■

41 Əmdi Yəhudiylar Əysaning: «Ərxin qüxkən nan özümdurmən!» degini üqün uningəja narazi bolup oşotuldixixka baxlidi:

42 — «Bu Yüsürning oşli Əysa əməsmu? Atisinimu, atisinimu tonuydiəjan tursaq, yənə kandaqlarqə: — «Ərxin qüxtüm!» desun?» — deyixətti ular. ■

43 Əysa jawabən ularəja mundak dedi: — *Mening tooqramda* əzəra oşotuldaxmanglar.

44 Meni əwətkən Ata Əzi kixilərnin qəlbini tartkuzmisa, heqkim mening yeniməja keləlməydu; mening yeniməja kəlgən hər birini ahirkı küni tirildürimən. ■

45 Pəyoələmərlərnin yazmilirida: «Ularning həmmisigə Huda tərripidin əgətilidu» dəp pütülgəndur. Xunga, Atining *səzini* tingxiəjan wə uningdin əgəngən hər biri mening yeniməja kelidu. ■

46 Birək bu birərkim Atini kərgən degənlik əməs; pəkət Hudaning yenedin kəlgüqi bolsa, u Atini kərgəndur. □ ■

47 Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, manga etikad qiloşuqi mənggüyük həyatka igidur. ■

48 Həyatlik neni özümdurmən.

49 Ata-bowiliringlar qəllərdə «manna» yegini bilən yənila əldi. ■

50 Lekin mana, ərxin qüxkən nan dəl xundakki, birsi uningdin yegən bolsa əlməydu. □

51 Ərxin qüxkən həyatlik neni özümdurmən; kimdəkim bu nandin yəsə, əbədil'əbədgiqə yaxaydu. Mən beridiəjan xu nan bolsa mening

■ 6:35 Yəx. 55:1; Yh. 4:14; 7:37. ■ 6:38 Mat. 26:39; Mar. 14:36; Luqa 22:42; Yh. 5:30.

□ 6:39 «Meni Əwətküqining iradisi... ahirkı küni ularning həmmisini tirildürüxümdin ibarət» — «ahirkı küni» kıyamət küni. ■ 6:39 Yh. 10:28; 17:12; 18:9. ■ 6:40 Yh. 3:16; 4:14; 6:27,54. ■ 6:42 Mat. 13:55; Mar. 6:3. ■ 6:44 Küy. 1:4; Yh. 6:65. ■ 6:45 Yəx. 54:13; Yər. 31:33; İbr. 8:10; 10:16. □ 6:46 «Birək bu birərkim Atini kərgən degənlik əməs; pəkət Hudaning yenedin kəlgüqi bolsa, u Atini kərgəndur» — bəzi alimlar bu ayəttiki sözləni Əysa əməs, bəlki rosul Yuhanna qixəndürüx yolida koxup yazəjan, dəp qaraydu. Biz uning üqün anqə ispat kərmigəqkə, yənila Əysaning öz səzi, dəp oylaymiz. ■ 6:46 Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yh. 1:18; 7:29; 8:19. ■ 6:47 Yh. 3:16,36. ■ 6:49 Mis. 16:4; Qel. 11:7; Zəb. 78:24 □ 6:50 «Lekin mana, ərxin qüxkən nan dəl xundakki, birsi uningdin yegən bolsa əlməydu» — yaki «lekin mana, birsi uningdin yegən bolsa əlməydiəjan, ərxin qüxkən nan muxu yərdidur».

ət-tenimdur, pütkül dunyadikilər həyatka igə bolsun dəp, mən uni atiməqimən. ■

52 Bu sөz bilən Yəhudiylar əzara talax-tartix kılıxıka baxlap: — Bu ədəm bizning yeyiximizgə əzining ət-tenini qandaq bəralısun?! — deyixətti. ■

53 Xunga Əysa ularəa mundaq dedi: — Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip koyayki, silər İnsan'oolqlining ət-tenini yemigüqə wə kəninini iqmigüqə, silərdə həyatlık bolmaydu.

54 Ət-tenimni yegüqi wə kənimni iğküqi mənggülik həyatka erixkən bolidu wə mən uni ahırki küni tirildürimən. □ ■

55 Qünki ət-tenim həkikiy ozukluk, kənim bolsa həkikiy iqimliktur.

56 Ət-tenimni yegüqi wə kənimni iğküqi məndə yaxaydu wə mənmu uningda yaxaymən. □

57 Həyat Ata meni əwətkən wə mən Atining boləjanlıkidin yaxawatkinimdək, meni yegüqi kixi həm mening wasitəm bilən yaxaydu.

58 Mana bu ərxtin qüxkən nandur. Bu nan ata-bowiliringlar yegən «*manna*»dək əməs; qünki ular «*manna*»ni yeyixi bilən əldi; biraq bu nanni istemal kılıquqi bolsa mənggü yaxaydu! ■

59 Bu sözləni u Kəpərnaħumdiki sinagogda təlim bərginidə eytkənidi.

60 Xuning bilən uning muhlislriridin nuroşunliri buni angliəanda:

— Bu təlim bək əəqr ikən! Buni kim anglap kətürəlisun? — deyixti.

61 Biraq öz iqidə muhlislririning bu toərisida qotuldaxkinini bilgən Əysa ularəa:

— Bu sözüm siləni taydurdimu?

62 Əmdi mubada İnsan'oolqlining əsli kəlgən jayəa kətürüləwatkinini kərsənglar, qandaq bolar?! ■

63 *İnsanəa* həyatlık bərgüqi — Roħtur. İnsanning ətliri bolsa həqkandaq payda bərməydu. Mən silərgə eytkən sözlirim bolsa həm roħtur wə həm həyatlıktur. □ ■

64 Lekin aranglardin etikaq kilmioəan bəzilər bar; — dedi (qünki Əysa etikaq kilmioəanlarning wə əzigə satkunluk kildioəanning kim ikənlikini baxtila bilətti). ■

65 Xuning bilən u mundaq dedi: — Mən xu səwəbtin silərgə xuni eyttimki, Atamdin ata kılınmisa, həqkim mening yeniməəa kələlməydu! ■

66 Xu waqittin tartip muhlislriridin heli kəpi qekinip qikiq, uning bilən yənə mangmaydioəan boldi.

67 Xunga Əysa on ikkiyləndin:

— Silərmu, həm *məndin* ketixni halamsilər? — dəp soridi.

68 Simon Petrus uningəa jawab kılıp:

— I Rəb, biz kimning yeniməəa kətəttük? Mənggü həyatlık sözliri səndilidur! ■

■ 6:51 Yh. 11:26; İbr. 10:5, 10. ■ 6:52 Yh. 3:9. □ 6:54 «ət-tenimni yegüqi» — yaki «ət-tenimni istemal kılıquqi». ■ 6:54 Yh. 3:16; 4:14; 6:27,40. □ 6:56 «ət-tenimni yegüqi» — yaki «ət-tenimni istemal kılıquqi». ■ 6:58 Yh. 3:13. ■ 6:62 Mar. 16:19; Luqa 24:50; Yh. 3:13; Ros. 1:9; Əf. 4:8. □ 6:63 «İnsanəa həyatlık bərgüqi — Roħtur» — muxu yərdə «Roħ», xübhəsizki, Hudaning Roħini kərsitidu. «İnsanning ətliri bolsa həqkandaq payda bərməydu» — «İnsanning ətliri» — Hudaəa tayanmaydioəan insanlarni kərsitidu. «Rimlikləərəə»diki kirix səzimizdə «ət/ətlər» toəruluk boləjan izahətimizni kərug. «Mən silərgə eytkən sözlirim bolsa həm roħtur wə həm həyatlıktur» — demək, roħiy mənədə, ədəmning roħioəa həyat kirgüzidioəan, mənggülik həyat yətküzidioəan. ■ 6:63 2Kor. 3:6. ■ 6:64 Yh. 2:25; 13:11. ■ 6:65 Yh. 6:44. ■ 6:68 Ros. 5:20.

69 Wə xuningoʻja ixändük wə xuni bilip yəttükki, sən Hudaning Muqəddəs Boluqisidursən! — dedi.■

70 Əysa ularoʻja jawabən:

— Mən silər on ikkinglarni tallidim əməsmu, birak aranglarda birsi Iblistur! — dedi □ ■

71 (uning bu degini Ixkariyotluk Simonning oʻqli Yəhudani kərsətkənidi, qünki Yəhuda on ikkiyləning biri bolqini bilən, keyin əzigə satkunluk qilidu).□

7

Əysaning inilirining uningoʻja qarxi turuxi

1 Bu ixlardin keyin, Əysa Galiliyədə aylinip yürdi. U Yəhudiyyədə aylinip yürüxni halimaytti, qünki *xu yərdiki* Yəhudiylar uningoʻja kəst qilməkqi idi.

2 Bu qəoqda, Yəhudiylarning «kəpilər həyti»oʻqa az qalqanidi.■

3 Xunga Əysaning iniliri uningoʻja:

— Muxu yərdin ayrilip Yəhudiyyəgə barqin, xuning bilən muhlisliringmu *karamət* əməlliringni kəraləydu!□

4 Qünki əzini həlk-aləmgə tonutmaqqi bolqan həqkim yoxurun jayda ix qilmaydu. Bu əməllərni qiliwatqanikənsən, əzüngni dunyaoʻja kərsət! — deyixti.

5 Qünki uning inilirimu uningoʻja etiqad qilmioʻqanidi.■

6 Xunga Əysa ularoʻja:

— Mening wakıt-saitim tehi kəlmidi. Lekin silərgə nisbətən hərwakıt munasiptur.□

7 Bu dunyadiki kixilər silərgə hərgiz əq bolmaydu; lekin meni əq kəridu. Qünki mən ularning qilmixlirini rəzil dəp guwahlık beriwatimən.■

■ 6:69 Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luqa 9:20; Yh. 11:27. □ 6:70 «**birak aranglarda birsi Iblistur!**» — yaki «birak aranglarda birsi duxmändur!». «Iblis» degən sözning öz mənisi «duxmən, yaw». ■ 6:70 Luqa 6:13. □ 6:71 «**Ixkariyotluk Simonning oʻqli Yəhuda...**» — yaki «Simonning oʻqli Yəhuda Ixkariyotni...». ■ 7:2 Law. 23:34. □ 7:3 «**Muxu yərdin ayrilip Yəhudiyyəgə barqin, xuning bilən muhlisliringmu karamət əməlliringni kəraləydu!**» — Əysaning inilirining bu sözining iqki mənisi bəlkim: «Muħim mətiwə kixiləring kəpi Galiliya degən muxu namrat, pinħan jaydin əməs, bəlki paytəht Yerusalemdidur; sən xu yərdə əzüngni kərsitixing kerək; xuning bilən həqkiqiy nam-inawiting wə həywwiting bolidu» degəndək bolsa kerək. Səl qəlitə ix xuki, ular uningoʻja ixənmigini bilən (5-ayətni kəring): «Israilning padixahı bolay desəng, karamət əməlliringni oquk məydanida kərsitixing kerək» degən gumaniy nəsihətini bərgən (4-ayətini kəring). ■ 7:5 Mar. 3:21. □ 7:6 «**silərgə nisbətən hərwakıt munasiptur**» — bu sözning iqki mənisi bəlkim intayin addiydur. Hudaning iradisigə kəngül bəlidioqan adəm Hudaning yetəkqilikini wə baxpanahlıkını izdəp yüridu; lekin pəkət öz iradisigə qaraydioqan kixi Hudaning yetəkqilikingin wə baxpanahlıkingin keriki yok dəp yüridu wə xundakla, bu dunyadikilərdin həqqandək qarxilikkə yaki əqmənlikkə uqrimaydu, halioqan yərgə beriwəridu. Lekin Hudaning iradisini izdigən kixi təbiyy halda bu dunyadikiləring qilmixlirini axkarə qiloqəqka, ularning nəpřitigə uqraydu (7-ayətini kəring). ■ 7:7 Yh. 3:19; 14:17; 15:18.

⁸ Silər bu heytkə beriweringlar. Mən bu heytkə barmaymən, çünki mening wakıt-saitim tehi yetip kəlmidi, — dedi. □ ■

⁹ Əysa bu sözlərni kılıp, Galiliyədə qaldı.

Kəpilər heytida

¹⁰ Əysaning iniliri heytkə çikəndin keyin, u özimu uningə bardi. Əmma axkara əməs, yoxurun bardi.

¹¹ Heytta Yəhudiylar uni izdəp: «U kəyərdidur?» dəp sorawatatti. ■

¹² Kixilər arisida uning toqrisida kəp oşuloşula boldi. Bəzilər uni: «Yahxi adəm!» desə, yənə bəzilər: «Yak, u halayikni azduruwatidu!» deyixti. ■

¹³ Birak Yəhüdiy qongliridin kərkup, heqkim oşuk-axkarə uning gepini kilmaytti. □ ■

¹⁴ Heytning yerimi ötkəndə, Əysa ibadəthana həyililirişə kirip həlkəkə təlim berixkə baxlıdi. □

¹⁵ Yəhudiylar:

— Bu adəm heqkəndək təlim almioşan turukluk, uning kəndəkmu munqə kəp bilimi bolsun? — dəp hang-tang kəlixti. □

¹⁶ Əysa ularə:

— Bu təlimlər mening əməs, bəlkı meni əwətküningkidur. ■

¹⁷ Yəni iradisigə əməl kılıxkə öz iradisini başlıoşan hərkim bu təlim toşruluk — uning Hudadin kəlgənlikini yaki əzlükümdin eyti-watқанlikimni bilidu.

¹⁸ Öz aldioşə səzligən kixi öz xan-xəripini izdəydu, lekin özini əwətküning xan-xəripini izdəydoşan kixi hək-sadiktur, uningda həkkanıysizlik yoxtur.

¹⁹ Musa *pəyoşəmbər* silərgə Təwrat kənunini tapxurəşan əməsmu? Lekin heqkaysinglar bu kənunə əməl kilməywətisilər! Nemixkə meni öltürməkci bolisilər? — dedi. □ ■

²⁰ Kəpçilik:

— Səngə jin qəplixiptu! Seni öltürməkci boləşan kim ikən? — deyixti. □ ■

²¹ Əysa ularə mundak jawab bərdi: — Mən bir kəramətni yaritixim bilən həmşinglar hang-tang kəlixtinglar. □

□ **7:8 «Silər bu heytkə beriweringlar. Mən bu heytkə barmaymən»** — kəp kona kəqürmilərdə «Silər bu heytkə beriweringlar. Mən bu heytkə tehi barmaymən» yaki «Silər bu heytkə beriweringlar. Mən bu heytkə həzirqə barmaymən» deyilidu. «Tehi» yaki «həzirqə» səzər əslidə bolsun, bolmisun, bəribir ayətning mənisı asasən ohxaxtur; çünki Əysa iniliri heytkə çikəndin keyin astirtin bardi (10-ayət). Bəzilər «həzirqə» degənni qüxəndürüş yolida kirgüzidu. ■ **7:8** Yh. 8:20. ■ **7:11** Yh. 11:56. ■ **7:12** Mat. 21:46; Luka 7:16; Yh. 6:14; 9:16; 10:19.

□ **7:13 «Yəhüdiy qongliridin kərkup...»** — grek tilida «Yəhüdiylardin kərkup» deyilidu. Muxu yərdə «Yəhüdiylar» qəqum ularning qonglirini kərsitidu. ■ **7:13** Yh. 9:22; 12:42; 19:38. □ **7:14 «...kirip»** — grek tilida «...qikip» □ **7:15 «Yəhüdiylar»** — bəlkim Yəhüdiy qonglar. ■ **7:16** Yh. 3:11; 8:28; 12:49; 14:10, 24. □ **7:19 «nemixkə meni öltürməkci bolisilər?»** — yaki «nemixkə meni öltürgili izdəysilər?».

■ **7:19** Mis. 20:1; 24:3; Mat. 12:14; Mar. 3:6; Yh. 5:18; 10:39; 11:53; Ros. 7:53. □ **7:20 «Seni öltürməkci boləşan kim ikən?»** — yaki «Seni öltürgili izdəydoşan kim?».

■ **7:20** Yh. 8:48,52; 10:20. □ **7:21 «Mən bir kəramətni yaritixim bilən həmşinglar hang-tang kəlixtinglar»** — bu «bir kəramət», xübhəsizki, u aldinkı kətim Yerusalemdə boləşanda xabat künidə paləq adəmni saqaytkanlıqini kərsitidu (23-ayət wə 5-babni kərtung). Əysaning səzigə kərioşanda, gərgə bu məjizə birnəqqə ay ilgiri kərsitilgən bolsimu, ularning esidə tehiqə bar idi. Xu wəjidin ular Əysanı öltürwətməkci bolidu. 22-24-ayətlərdə Əysa «xabat künidə adəmni saqaytix Təwrat kənunioşə hilap», degən hiyaləşə kattik rəddiyə beridu. Bizningə u əslidə ularni bu məsilə toşruluk oylandurux üqün bu məjizini kəştən xabat künidə yaratkanıdi.

22 — Əmdi Musa *pəyoəmbər* silərgə hətnə kiliş toşruluk əmr kəlduroşan (əməliyətə bolsa hətnə kiliş Musa pəyoəmbərdin əməs, ata-bowilardin kəloşan), xunga silər xabat küniyə *toşra kelip kəlsimu* xu künidə adəmning hətnisini kiliwerisilər. □ ■

23 Əmdi Təwrat kənunioşə hiləplik kilişmisun dəp xabat künidə adəm hətnə kilişoşan yərdə, mən xabat künidə bir adəmni səlliməzə sakəytsəm, silər nemə dəp mənə aqqiklinisilər?

24 Sirtki kiyəpətkə qarap həküm kilmənglər, bəlki həkəkəniy həküm kilinglər! ■

Əysə Kütküzoşuqi-Məsihmidu?

25 U wəqəttə Yerusəlemliklərdin bəziləri:

— *Qonglar* öltürməqə boləşan kixi bu əməsmidi?

26 Axkərə səzləwətsimu, uningə qarxi həq nərsə demidişu! Dərwəkə, əksəkəllərdin uning Məsih ikənlikini bilip yətkənmu?

27 Həlbuki, bu adəmning kəyərdin kəlgənlikini biz enik bilimiz. Ləkin Məsih kəlgəndə, uning kəyərdin kəlgənlikini həqkim bilməstioşu, — deyixti. □ ■

28 Xunga Əysə ibadəthana həylisidə təlim bəriwətip, yuqiri awəz bilən mundək dedi:

— Silər meni tonuymiz həmdə mening kəyərdin kəlgənlikimnimu bilimiz, *dəwətsilər?! Biraq mən əzlükümdin əməs, mən meni Əwətküqidin kəldim*, U həktur; biraq silər Uni tonumaysilər. □ ■

29 Mən Uni tonuymən. Qünki mən Uning yenidin kəldim, meni U əwətti. ■

30 Xunga ular uni tutux yolini izdəytti, ləkin həqkim uningə qol salmidi; qünki uning wəqət-saiti tehi yetip kəlmigənidi. □ ■

31 Ləkin halayik arisidiki nuroşun kixilər uningə etiqəd kildi. Ular: «Məsih kəlgəndə bu kixi kərsətkən məjizilik əlamətlərdin artuq *məjizə* yaritalarmu?!» deyixti. ■

□ 7:22 «**əməliyətə bolsa hətnə kiliş Musa pəyoəmbərdin əməs, ata-bowilardin kəloşan**» — «hətnə kiliş»ni Huda əslidə İbrahım pəyoəmbərgə (Musa pəyoəmbərdin ilgiri, əlwəttə) Əzining İbrahım wə əwladlıri bilən boləşan əhdining simwoli bolsun dəp təpxuroşanidi («Yar.» 17-bab). «**xunga silər xabat küniyə toşra kelip kəlsimu xu künidə adəmning hətnisini kiliwerisilər**» — əmr bolsa «Bala tuşulup səkkizinqi küni hətnisini kiliş kerək» («Yar.» 17:13). Xuning bilən «səkkizinqi kün» xabat küniyə toşra kelip kəlsimu (wə xabat küni «ixlə»kə bolmaydu) balini sünnət kiliwerix kerək. Bolmisa Təwrat kənunioşə hiləplik bolidu. ■ 7:22 Law. 12:3; Yar. 17:10. ■ 7:24 Qan. 1:16,17; Pənd. 24:23; Yaş. 2:1. □ 7:27 «**bu adəmning kəyərdin kəlgənlikini biz enik bilimiz**» — ular uni Galiləlik dəp bilətti. Əməliyətə u Bəyt-Ləhəmdə tuşuləşan, əlwəttə. «**Ləkin Məsih kəlgəndə, uning kəyərdin kəlgənlikini həqkim bilməstioşu, — deyixti.**» — halayikning bu səzliri anqə toşra əməs idi; bu kixilər pəyoəmbərlərdin Məsih toşruluk bəxərətik yazmılrini toluq bilmigən bolsa kerək. Bəlkim ularning kəzdə tutqini pəket Məsihning tuyuksiz namayan bolidəşanlikini kərsətkən bəxərətlərlə idi. ■ 7:27 Mat. 13:55; Mar. 6:3; Luğa 4:22. □ 7:28 «**silər meni tonuymiz həmdə mening kəyərdin kəlgənlikimnimu bilimiz, dəwətsilər?! Biraq mən əzlükümdin əməs, mən meni Əwətküqidin kəldim, U həktur; biraq silər Uni tonumaysilər**» — Bu səz Əysəning ularning «Bu adəmning... kəyərdin kəlgənlikini enik bilimiz» deginigə rəddiyə kilişən jawabi idi. Əgər ular Hudani tonuşan bolsa Əysəning kəyərdin kəlgənlikini bilən bolətti, ləkin ular Hudani tonimaytti (ayəttiki ahirik səzə qarang). ■ 7:28 Yh. 5:43; 8:26, 42; Rim. 3:4.

■ 7:29 Yh. 10:15. □ 7:30 «**Xunga ular uni tutux yolini izdəytti.**» — «ular» bəlkim yanıla qonglarni kərsitidu. ■ 7:30 Mar. 11:18; Luğa 19:47; 20:19; Yh. 7:19; 8:20, 37. ■ 7:31 Yh. 8:30.

Əysani tutux üçün qarawullarning əwətlixii

³² Pərisiylər halayikning u tootruluk ojuoluula boluwatkan bu gəp-sözlerini anglidi; xuning bilən Pərisiylər bilən bax kaħınlar uni tutux üçün birnəqə qərawullarni əwətti. □

³³ Xuning bilən Əysa:

— Yənə bir'az wakit silər bilən billə bolimən, andin meni Əwətküqining yenioğa ketimən. ■

³⁴ Meni izdəysilər, lekin tapalmaysilər. Mən baridioğan yərgə baralmaysilər, — dedi. ■

³⁵ Buning bilən, Yəhudiylar bir-birigə:

— U biz tapalmiojudək kəyərlərgə barar? Greklər arisidiki tarkək Yəhudi muħajirlarning yenioğa berip, greklarəğa təlim berəmdioqandu? □

³⁶ «Meni izdəysilər, lekin tapalmaysilər. Mən baridioğan yərgə baralmaysilər» degini nemisidu? — deyixti.

Hayatlik süyi

³⁷ Heytning ahirkı həm əng katta küni, Əysa ornidin turup, yukiri awaz bilən: —

Kimdəkim ussisa, mening yenimoğa kelip iqsun! □ ■

³⁸ Manga etikad kıləuqi kixining huddi muqəddəs yazmilarda eytiloşinidək, iq-baotridin hayatlik süyining dəryaliri ekıp qıqıdu! — dəp jakarlıdi □ ■

³⁹ (u bu sözni özigə etikad kıləolanlarəğa ata kılınidioğan Muqəddəs Rohka karita eytkanidi. *Hudaning Rohi* tehi heqkimgə ata kılınmioqanmidi, qünki Əysa tehi xan-xəripigə kirmigənidi). ■

Həlkning bəlinüp ketixi

⁴⁰ Halayik iqidə bəzilər bu sözni anglap:

— *Kelixi muqərrər boləjan pəyoqəmbər həkikətən muxu ikən!*! — deyixti. □ ■

⁴¹ Bəzilər: «Bu Məsiħ ikən!» deyixətti. Yənə bəzilər bolsa: «Yək, Məsiħ Galiliyədin keləttimu? ■

□ **7:32 «qarawullarni əwətti»** — yaki «ibadəthana qarawullirini əwətti». Lakin bizningqə 30-wə-44-ayətlər (Lawiyaların boləjan) muxu kixiləni ayrim kərsitidu. ■ **7:33** Yħ. 16:16. ■ **7:34** Yħ. 8:21; 13:33. □ **7:35 «U biz tapalmiojudək kəyərlərgə barar? Greklər arisidiki tarkək Yəhudi muħajirlarning yenioğa berip, greklarəğa təlim berəmdioqandu?»** — bu ayəttiki «greklər» Qənaanning (Pələstinning) sirtida turoğan barlik yat əlliklərgə wəkillik kılidu.

□ **7:37 «Heytning ahirkı həm əng katta küni, Əysa ornidin turup, yukiri awaz bilən: — Kimdəkim ussisa, mening yenimoğa kelip iqsun!»** — Əysa bu sözləni heytning ahirkı küni, yəni dəl Hudaning İsrail həlkı qəldiki waktida Musa pəyoqəmbər arkilik ularni su bilən təminligən məjizə yaratkan hatirə künidə eytkən. ■ **7:37** Law. 23:36; Yəx. 55:1; Yħ. 6:35; Wəh. 22:17. □ **7:38 «Manga etikad kıləuqi kixining huddi muqəddəs yazmilarda eytiloşinidək, iq-baotridin hayatlik süyining dəryaliri ekıp qıqıdu!»** — «muqəddəs yazmilarda eytiloşandək» — «Yəx.» 58:11 wə «Əz.» 47:1-12ni kəring. «Zəb.» 78:15-16, «Pənd.» 4:23, «Yəx.» 44:3, 55:1, «Əz.» 47:1-12, «Yo.» 3:18, «Zək.» 13:1, 14:8mu bəlkim «Muqəddəs Rohning təkülüxi» bilən munasiwətlıktur. ■ **7:38** Yəx. 12:3. ■ **7:39** Yəx. 44:3; Yo. 2:27-29; Ros. 2:17. □ **7:40 «Kelixi muqərrər boləjan pəyoqəmbər həkikətən muxu ikən!»** — Musa pəyoqəmbərnin bu pəyoqəmbər tootruluk aldın eytkən bəxariti «Kan.» 18:15də tepilidu. ■ **7:40**

Mat. 21:46; Luğa 7:16; Yħ. 6:14. ■ **7:41** Yħ. 1:47; 4:42.

42 Mukəddəs yazmilarda, Məsih *padixah* Dawutning nəslidin həm Dawutning yurti Bəyt-Ləhəm yezisidin kelidu, deyilmigənmidi?» — deyixti.■

43 Buning bilən, halayik uning wəjidin ikkigə bəlünüp kətti.

44 Bəziliri uni tutayli degən bolsimu, lekin heqkim uningə qol salmidi.

Yəhudiy aqsakallirining etiqadsizliqi

45 Karawullar *ibadethanidin* bax kaħinlar bilən Pərisiylərnin yəniə qaytip kəlgəndə, ular karawullarə: —

— Nemə ügün uni tutup kəlmidinglar? — dəp soraxti.

46 Karawullar:

— Heqkim heqqaqan bu adəmdək səzligən əməs! — dəp jawab berixti.

47 Pərisiylər ularə jawabən:

— Silərmu azduruldunglarmu?

48 Aqsakallardin yaki Pərisiylərdin uningə etiqad kıləlanlar boləlanmu?! ■

49 Lekin Təwrat qanunini bilməydiəlan bu qüprəndilər lənətkə kalidu! — deyixti.□

50 Ularin arisidin biri, yəni burun ahxamda Əysaning aldiə qəlgən Nikodim ularə:■

51 — Təwrat qanunimiz awwal kixining nemə kıləlanini əzidin anglap bilməy turup, uningə heqküm qikiramdu!■

52 Ular jawab kılıp: — Sənmu Galiliyədinmu? *Mukəddəs yazmilarni* kər, kətirkinip oqup bəq, Galiliyədin heqqandəq pəyəəmbər qikmaydu! — dedi.□

53 Xuning bilən *ularning* hərbi öz əyigə kətti.□

8

Zina üstidə tutuləlan ayal

1 Əysa bolsa Zəytun teəyiqə qikip kətti.

2 Ətisi səhərdə, u yənə ibadəthana həyliliriə kirdi wə halayikning həmmisi uning yəniə qəlixkənidi. U olturup, ularə təlim berixkə baxlidi.

3 *Xu qaəda*, Təwrat ustazliri bilən Pərisiylər zina kılıp tutulup qəlan bir ayalni uning aldiə elip kəlixti. Ular ayalni otturiə qikirip,

4 uningdin:

— Ustaz, bu ayal dəl zina üstidə tutuwelindi.□

■ 7:42 Zəb. 132:11; Mik. 5:1; Mat. 2:6. ■ 7:48 Yəx. 33:18; Yə. 12:42; 1Kor. 1:20; 2:8.

□ 7:49 «Təwrat qanunini bilməydiəlan bu qüprəndilər lənətkə kalidu!» — «qüprəndilər» addiy həlqni kərsitidu. Aqsakallar wə Pərisiylər ularni intayin kəmsitətti. ■ 7:50 Yə. 3:2; 19:39. ■ 7:51 Mis. 23:1; Law. 19:15; Qan. 1:17; 17:8; 19:15. □ 7:52 «Mukəddəs

yazmilarni kər, kətirkinip oqup bəq, Galiliyədin heqqandəq pəyəəmbər qikmaydu!» — ularning bu səzidə Galiliyəlik boləlan Yunus pəyəəmbərnə kəstən untuəlanidi. Qünki Təwratning «Yunus pəyəəmbər» degən kışmida, Hudaning **Yəhudiy əməslərgə** nijat pürsitini yətküzgəniliği enik hatiriliniidu. Ular yənə «Yəx.» 8:12diki bəxarət, yəni Məsihning öz hizmitini Galiliyədə bəxlaydiəlanliqi toqruluk bəxarətni kəstən untuəlan ohxaydu. □ 7:53 «xuning bilən ularning

hərbiri öz əyigə kətti» — «hərbiri öz əyigə kətti» degənlik bəlkim Nikodimning soali ularning wijdanioə sanjiloəlan bolsa kərək. □ 8:4 «Ustaz, bu ayal dəl zina üstidə tutuwelindi» —

«zina kılıp tutulup qəlan» ayal bar idi, lekin ərkək kəni?

⁵ Musa *pəyoʻlambər* Təwrat qanunida bizgə muxundaq ayallarni qalma-kesək kilip oltürüxni əmr qiləqan. Əmdi sənqə, uni qandaq kilix kerək? — dəp soraxti. □ ■

⁶ Əmdi ularning bundaq deyixtiki niyiti, uni tuzakqa qüxürüp, uning üstidin ərz qiləjudək birər bahənə izdəx idi. Əmma Əysa engixip, barmiki bilən yərgə bir nemilərnə yazəqili turdi. □

⁷ Ular xu soalni tohtimay sorawatatti, u ruslinip ularəqə: — Aranglardiki kim gunahsiz bolsa, *bu ayaləqə* birinqi taxni atsun! — dedi. ■

⁸ Andin u yənə engixip, yərgə yezixni dawamlaxturdi. ■

⁹ Ular bu sözni anglap, aldi bilən yaxanoqanliri, andin qaloqanliri bir-birləp *həmmisi* u yərdin qikip ketixti. Ahirida Əysa otturida ərə turəqan həliki ayal bilən yaləquz qaldı. □

¹⁰ Əysa ruslinip turup, xu ayaldin baxqa həqkimni kərmigən bolup, uningdin:

Hanim, sanga həliki xikayət qiləqanlar kəni? Seni gunahqa bekitidioqan həqkim qikmidimu? — dəp soriwidi,

¹¹ — Həzrətliri, həqkim qikmidi, — dedi ayal.

Əysa:

— Mənmə seni gunahqa bekitməymən. Barəqin, buningdin keyin yənə gunah qilmioqin! — dedi. □ ■

Əysa dunyaning nuridur

¹² Xunga Əysa yənə kəpəqilləkə səz kilip:

— Dunyaning nuri özümdurmən. Manga əgəxkənlər qarangoqulukta mangmaydu, əksiqə həyatlik nuriəqə erixidu, — dedi. ■

¹³ Pərisiyələr:

— Sən özünggə özüng guwahlik beriwatisən. Xunga sening guwahliking rast həsablənmaydu, — deyixti.

¹⁴ Əysa ularəqə jawabən mundaq dedi:

— Həttə mən özümgə guwahlik bərsəmmu, guwahlikim həktur, qünki mən özümning kəyərdin kəlgənlikimni wə kəyərgə baridioqanlikimni bilimən. Lekin silər kəyərdin kəlgənlikimni wə kəyərgə baridioqanlikimni bilməysilər. ■

□ **8:5 «Musa pəyoʻlambər Təwrat qanunida bizgə muxundaq ayallarni qalma-kesək kilip oltürüxni əmr qiləqan»** — kizik yeri xuki, ular pəkət «ayallar»ni tiləqə alidu. Əməliyəttə Təwrat qanuni boyiqə zina qiləqan ərkəklərnimə ölümgə məhkum kilix kerək idi. ■ **8:5** Law. 20:10; Qan. 22:22. □ **8:6 «Əmdi ularning bundaq deyixtiki niyiti, uni tuzakqa qüxürüp, uning üstidin ərz qiləjudək birər bahənə izdəx idi»** — Əgər Əysa «Bu ayaləqə rəhim kilix kerək» desə, ular dərhal «Sən Musa pəyoʻlambərgə qüxürüləqan qanunoqə hiləplik kilixni ündəysən, dəytti. Baxqa bir tərəptin, xu qəqəda Yəhədiy həlki Rim imperiyəsinə qanuni astida turəqəqə, Yəhədiyələr əzliri həqkimgə ölüm jazasini bəja kəltürüx həkəki yok idi. Xunga əgər Əysa «Qalma-kesək qilinsun» desə, u qəqəda ular rimliklərqə «muxu kixi Rim imperiyəsigə qarxi qikti!» degəndək xikayət kilatti. ■ **8:7** Qan. 17:7. ■ **8:8** Yəq. 17:13 □ **8:9 «ular bu sözni anglap, aldi bilən yaxanoqanliri, andin qaloqanliri bir-birləp həmmisi u yərdin qikip ketixti»** — bəzi kəna kəqürmilərdə: «Ular bu sözni anglap, wijdanining əyiblix bilən aldi bilən yaxanoqanliri, andin qaloqanliri bir-birləp həmmisi u yərdin qikip ketixti» deyilidu. □ **8:11 «Mənmə seni gunahqa bekitməymən. Barəqin, buningdin keyin yənə gunah qilmioqin!»** — 7:53-8:11-ayətlər bəzi kəna kəqürmilərdə tēpilmaydu. Bizninggə, buning səwəbi, bu «zina gunahining kəqürüm kilinixi» toqrisidiki ayətlər bəzi kəqürgüqilərnə zitiəqə kattik təgkən bolsa kerək. ■ **8:11** Yə. 5:14. ■ **8:12** Yəx. 42:16; Yə. 1:9; 9:5; 12:35,36. ■ **8:14** Yə. 5:31.

15 Silər ət igilirining olqimi boyiqə həküm kilisilər. Biraq mən heqkimning üstigə həküm kılmaymən. □

16 Mən həküm kılsammu, həkümüm həkikiydu; qünki mən yaloquz əməs, bəlki meni əwətkən Ata *bu ixta* mən bilən billidur. □

17 Silərgə təwə boləqan Təwrat qanunida: «Ikki adəmning guwahlikı bolsa rast hesablinidu» dəp pütülgəndur. □ ■

18 Rast, mən özüm toqramda özüm guwahlik berimən, wə meni əwətkən Atimu mening toqramda guwahlik beridu. ■

19 Ular uningdin: — Atang kəyərdə? — dəp soraxti.

Əysa ularəqə jawab berip: — Silər ya meni tonumaysilər, ya Atamni tonumaysilər; meni tonuqan bolsanglar, Atamnimu tonuyttunglar, — dedi. ■

20 Əysa bu sözləni ibadəthanida təlim bərginidə, sədikə sanduqining aldida turup eytkanidi. Biraq heqkim uni tutmidi, qünki uning waqıt-saiti tehi yetip kəlmigənidi. □ ■

Əysaning etikadsizlarəqə aqağ berixliri

21 Xuning bilən u ularəqə yənə:

Mən bu yərdin ketimən; silər meni izdəysilər, lekin öz gunahinglar iqidə əlisilər. Mən ketidiqan yərgə silər baralmaysilər, — dedi. ■

22 Buning bilən Yəhudiylar:

— U: «Mən ketidiqan yərgə silər baralmaysilər» dəydu. Bu uning özini əltürəwalimən deginimidu? — deyixti.

23 Əysa ularəqə:

— Silər təwəndursilər, mən yukiridindurmən. Silər bu dunyadindursilər, mən bu dunyadin əməsmən. ■

24 Xuning üqün silərgə: «Gunahlinglar iqidə əlisilər» dedim. Qünki silər mening «Əzəldin Bar Boləquqi» ikənlilikməgə ixənmisənglar, gu-

□ **8:15 «Silər ət igilirining olqimi boyiqə həküm kilisilər»** — «ət igilirining olqimi boyiqə» — oqurmənlərnin esidə bolsunki, Injilda «ət» yaki «ətlər» kəp yərlərdə insanlarning Hudaəqə tayanmay əzlükidin ix kıləqanlikini kərsitidu. «Rimliklarəqə»diki «kirix sez»nimu kəring.

□ **8:16 «Biraq mən heqkimning üstigə həküm kılmaymən. Mən həküm kılsammu, həkümüm həkikiydu»** — Əysa Məsih bu dunyada turəqanda **kixilərnin** üstigə həküm kılmaytti (sorakqə tartmaytti), bəlki **ularning ix-hərikətlirining** üstigə, toqra, toqra əməs, dəp həküm kılatti. Pəkət ahirətkə kəlgəndə andin u barlik kixiləni sorakqə tartip, ularning üstidin silərim qikiridu, əlwəttə. Pərisiylar bolsa əzlrini sorakqi, Məsihni sorakqə tartix həqqukimiz bar dəp karaytti. «**meni əwətkən Ata bu ixta mən bilən billidur**» — «bu ixta» deqən sözlər əyni təkistə bolmisimu, mənisi dəl «Mening həküm kıləqinim pəkət əzümədin əməs, buningda Ata mən bilən billidur» deqəndəktur. □ **8:17 «Silərgə təwə boləqan Təwrat qanunida...»** — grek tilida «silərnin Təwrat qanunilarda» deyilidu. Bu həjwi, kinayilik gəptur. Pərisilər daim: «Təwrat qanunini tirixip-tirmixip, həkikiy mənisi bilən əzlxətgüqilər pəkət bizlərimiz» dəp həlini qong kılıp yürəxtəti. Əməliyəttə «Təwrat qanuni» Hudaning barlik həlkigə təwə idi, əlwəttə. 10:34 wə 15:25nimu kəring. **«ikki adəmning guwahlikı bolsa rast hesablinidu»** — «Qan.» 17:6.

■ **8:17** Qəl. 35:30; Qan. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; İbr. 10:28. ■ **8:18** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqə 3:22; 9:35; Yh. 1:33; 5:37; 6:27. ■ **8:19** Yh. 14:9; 16:3. □ **8:20 «sədikə sanduqining aldida»** — yaki «həzinidə». ■ **8:20** Yh. 7:30. ■ **8:21** Yh. 7:34; 13:33. ■ **8:23** Yh. 3:31.

nahrliringlar iqidə əlisilər, — dedi. □ ■

²⁵ Sən zadi kim? — dəp soraxti ular.

Əysa ularoşa: — Baxta silərgə nemə degən bolsam, mən xu.

²⁶ Əzümning silərnin toşranglarda wə üstünglərdin həküm kildioşan nuroşun səzlim bar; lekin meni Əwətküqi həktur wə mən Uningdin nemini anglioşan bolsa, bularnila dunyadikilərgə ukturup eytimən, — dedi. □ ■

²⁷ Ular uning əzligə eytkanlirining Ata toşruluk ikənlikini qüxinəlmidi.

□

²⁸ Xunga Əysa mundak dedi:

Silər İnsan'oşolini kətürgəndin keyin, mening «Əzəldin Bar Boləuqi» ikənlikimni bilisilər wə xundakla heq ixni əzlükümdin kilmioşanlikimni, pəkət Atining manga əgətkininila səzligənlikimnimu bilisilər. □ ■

²⁹ Meni Əwətküqi mən bilən billidur, U meni əsla yaloşuz koymidi, qünki mən həmixə Uni hursən kildioşan ixlarni kilmən. ■

³⁰ Əysa bu səzləni kiliwatkan qəşning əzidə, nuroşun kixilər uningəşa etikad kildi. ■

Həkişiy ərkinlik toşruluk

³¹ Əysa əzigə etikad kiloşan Yəhudiyəlaroşa:

— Əşər mening səz-kalamimdin qikmay tursanglar, mening həkişiy muhlislim bar boləşan bolisilər,

³² wə həkişətni bilisilər wə həkişət siləni azadlikka erixtüridu, — dedi. ■

³³ Ular jawabən: — Biz İbrahımning nəslimiz, — heqkaşan heqkimning kullukida bolmiduk. Sən kandaşigə: Azadlikka erixsilər, dəysən? — dedi. ■

³⁴ Əysa ularoşa jawab berip: — Bərək, bərək, mən silərgə xuni eytip koşayki, gunah sadir kiloşan kixi gunahning kulidur. ■

□ **8:24 «Qünki silər mening «Əzəldin Bar Boləuqi» ikənlikimə ixənmişənglar,**

gunahrliringlar iqidə əlisilər» — yaki «Qünki silər mening «Mən Bolimən» ikənlikimə

ixənmişənglar, gunahrliringlar iqidə əlisilər». «Əzəldin Bar Boləuqi» yaki ««Mən Bolimən» —

Bu Hudaning Musa pəşəşəmbərgə axkarlioşan nami bolup («Mis.» 3:14), Əysamu bu namni əzigə

kollanəşan. Baxka bir təşimisi: «Mening U (yəni, Məşih) ikənlikimə...». Lekin «Yuhanna»da

ohxax xu ibarə təpildioşan kəp baxka ayətlər bilən selixturoşanda (məsilən, 28-, 58-ayət) bu

təşimimiz toşra boluxi kərək. ■ **8:24** Yh. 8:21. □ **8:26 «Əzümning silərnin**

toşranglarda wə üstünglərdin həküm kildioşan nuroşun səzlim bar; lekin meni

Əwətküqi həktur wə mən Uningdin nemini anglioşan bolsa, bularnila dunyadikilərgə

ukturup eytimən» — Məşihning Pərisiyərgə eytkan baxka kəp səzligə ohxax, bu səzi intayin

işəmdur. Bizningə omumiş mənişi: «Silər toşruluk nuroşun əyibləyidəşan səzlim bar. Bu

səzlimni kəşul kilməşlikənglar mumkin. Lekin mening bu səzlim əməliyəttə əzümün əməş,

bəlki meni əwətkən Atamindir; xunga ixinixənglar kərək; qünki nemini Uningdin anglišam,

xuni dunyəşə eytimən» degəndək bolsa kərək. ■ **8:26** Yh. 7:28; 15:15; Rim. 3:4. □ **8:27**

«ular uning əzligə eytkanlirining ata toşruluk ikənlikini qüxinəlmidi» — «Ata» əz Atiši

Huda, əlwəttə. Demişəkmə, Məşihning nemixka bəzidə pəkət «Ata» wə baxka yərlərdə «Atam»

dəyixini tətşik kiliş bək paydilik ixtur. □ **8:28 «Silər İnsan'oşolini kətürgəndin keyin...»** —

«İnsan'oşolinin kətürülüşü» əwwal Əşsaning krestlinixi, andin asmanəşa kətürülüp Hudaning

ong təripidə olturuxinmu kərsitidu. 12:32-34nimu kəşung. **«mening «Əzəldin Bar Boləuqi»**

ikənlikimni bilisilər» — 24-ayəttiki izahətni kəşung. ■ **8:28** Qəl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yh. 3:11,

14; 7:16; 12:32, 49; 14:10. ■ **8:29** Yh. 14:10; 16:32. ■ **8:30** Yh. 7:31. ■ **8:32** Rim. 6:18; Gal.

5:1; 1Pet. 2:16. ■ **8:33** Mat. 3:9. ■ **8:34** Rim. 6:20; 2Pet. 2:1.

- 35 **Ƙul ailidə mænggü turmaydu, lekin oşul mænggü turidu.** □
- 36 Xuning üqün Oşul silərni azad kılsa, həkikiy azad bolisilər. □ ■
- 37 Silərning İbrahımning nəslı ikənlikinglarnı bilimən. Biraq meni ɵltürməkçi boluwatisilər, qünki mening sezüm iqinglardin orun almıdı.
- 38 Mən Atamning yenıdı kɵrgənlimni eytiwatimən; silər bolsanglar ɵz atanglardın kɵrgənlinglarnı kıliwatisilər! □ ■
- 39 Ular jawab berip: — Bizning atimiz İbrahımdur, — dedi. Əysa ularıya: — Əgər İbrahımning pərzəntlırı bolsanglar, İbrahımning əməllirini kıloqan bolattinglar! ■
- 40 Biraq hazır əksiqə meni, yəni Hudadin angliqan həkikətni silərgə yətküzgən adəmni ɵltürüxkə kəstləysilər. İbrahım undak ixni kılmioqan. ■
- 41 Silər ɵz atanglarning kıloqinini kıliwatisilər! — dedi. — Biz haramdın bolqan əməsmiz! Bizning pəkət birla atimiz bar, U bolsa Hudadır! — deyixti ular. □
- 42 Əysa ularıya: — Atanglar Huda bolqan bolsa, meni səygən bolattinglar; qünki mən Hudaning başridin qıkip, bu yərgə kəldim. Mən ɵzlükümdin kəlgən əməsmən, bəlki Uning tərıpidin əwətilgənmən. □ ■
- 43 Səzlimni nemixqa qüxənməysilər? Enikki, mening səz-kalamim kıliqinglarıya kirməwatıdı!
- 44 Silər atanglar İblistin bolqansilər wə uning arzu-həwəsliğə əməl kılixni halaysilər. U aləm apiridə bolqandın tartıp kətil idi wə uningda həkikət bolmioqatqa, həkikəttə turmioqan. U yaloqan səzligəndə, ɵz təbiitidin səzlaydu, qünki u yaloqançı wə xundakla yaloqanqılıqning atisidur. □ ■
- 45 Ləkin mən həkikətni səzliginim üqün, manga ixənməysilər.
- 46 Kaysinglar meni gunahı bar dəp dəlilliyələysilər, keni? Həkikətni səzlisəm, nemə üqün manga ixənməysilər?
- 47 Hudadin bolqan kixi Hudaning səzlırini anglaydu; silər ularni angli-məysilər, qünki silər Hudadin bolqan əməssilər! ■
- 48 Yəhudiylar uningıya jawabən:

□ **8:35 «Ƙul ailidə mænggü turmaydu, lekin oşul mænggü turidu»** — demək, birsi «Ƙul» bolsa (muxu yərdə «gunahning Ƙulı») hərəkəndə ɵy igisi bilən mænggülik munasiwəttə bolmaydu, uning ailə əzasi bolalmaydu; pəkət ɵy igisinin ɵz ailisidikilər bilənla mænggülik munasiwiti bolıdu; ɵy igisinin oşlı ɵy igisinin həkıqıya igə bolıdu, əlwəttə. Əmđi «ɵy igisi» Huda bolsa, uning Oşlimu toluq həkıqlıq bolıdu, əlwəttə. Bu ix 36-ayətiki həkikət bilən ziq baqlinıdu. □ **8:36 «Xuning üqün Oşul silərni azad kılsa, həkikiy azad bolisilər»** — yukiriki izahatnimu kɵrüng. «Ƙul» «Ƙul»ni azad kılmaydu, «Ƙul»ni azad kılaydıqan pəkət ɵzi azad bolqan kixi, əlwəttə. Əmđi bu dunyada kim gunahdın azadtur? Məsihdin baxqa hər bir kixi gunahning Ƙulıdur, həkikiy azad bolqan kixi pəkət «Oşul», yəni Məsihdur; xuning bilən u baxqılarnı (ularda etiqađ bolsa) gunahning kükidin azad kılaydu. ■ **8:36** Rim. 8:2. □ **8:38 «silər bolsanglar ɵz atanglardın kɵrgənlinglarnı kıliwatisilər!»** — yaki «silər bolsanglar ɵz atanglardın angliqanlinglarnı kıliwatisilər!». ■ **8:38** Yh. 3:11; 7:16; 12:49; 14:10, 24. ■ **8:39** Rim. 2:28; 9:7. ■ **8:40** Yh. 17:17. □ **8:41 «Silər ɵz atanglarning kıloqinini kıliwatisilər!»** — «ɵz atanglar» — İblisni kərsitidu, əlwəttə. 44-ayətini kɵrüng. **«Biz haramdın bolqan əməsmiz!»** — bu darıtma gəp. Ular Əysaning Məryəmdin tuşuluxını «bir atining wasitisi bilən əməs», bəlki «haramdın bolqan» dəp puritip, uningdın ewən tapmaqçı idi. □ **8:42 «mən Hudaning başridin qıkip...»** — grek tilıda «mən Hudaning iqidin qıkip...». ■ **8:42** Yh. 5:43; 7:29. □ **8:44 «... İblis** yaloqançı wə xundakla yaloqanqılıqning atisidur» — yaki «... u (İblis) yaloqançı wə xundakla yaloqanqılıqning pıridur». ■ **8:44** Yar. 3:1; 2Kor. 11:3; 1Yuha. 3:8. ■ **8:47** Yh. 6:37; 10:26,27; 1Yuha. 4:6.

— Əjəba, bizning seni: «Samarıyəlik həm jin qaplxakan adəm»sən deginimiz toqra əməsmu? — deyixti. □ ■

49 Əysa jawabən: — Manga jin qaplxakini yok, bəlki mən Atamni hərmət kılımən; lekin silər manga hərmətsizlik kılıwatisilər. ■

50 Mən öz xan-xəripimni izdiməymən; lekin buni izdigüqi həm *uning üstidin* həküm kılouquqi Birsı bar.

51 Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, mening səz-kalamimni tutidioqan kixi əbədil'əbəd əlüm kərməydu. ■

52 Xuning bilən Yəhudiylar uningə:

— Sanga dərwxəkə jin qaplxakanlikini əmdi bildük! Hətta *həzriti* İbrahım wə pəyoqəmbərlərmu əlgən tursa, sən kəndəksigə: «Mening səz-kalamimni tutidioqan kixi əbədil'əbəd əlüm tetimaydu» dəysən?

53 Əjəba, sən atimiz İbrahımdin uluəmüsən? U əldi, pəyoqəmbərlər həm əldi!? Sən əzünqni kim kılmaqısən? ■

54 Əysa jawabən mundaq dedi:

— Əgər mən özümni uluqlısam, undaқта uluqlukum həqərsə hesablanmaytti. Biraq meni uluqlıoquqi — silər «U bizning Hudayimiz» dəp ataydioqan Atamning Əzidur.

55 Silər Uni tonumınglar, lekin mən Uni tonuymən. Uni tonumaymən desəm, silərdək yaloqanqi bolattim; biraq mən Uni tonuymən wə Üning səz-kalamini tutimən.

56 Atanglar İbrahım mening künümüni kəridioqanlikidin yayrap-yaxnıdı həm dərwxəkə uni əldin'ala kərüp xadlandı. □ ■

57 — Sən tehi əllik yaxka kirməy turup, İbrahımni kərdüngmu? — deyixti ular.

58 Əysa ularə:

— Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, İbrahım tuoqlmastıla, mən Bar Boləuquqidurmən! — dedi. □

59 Buning bilən ular uni qalma-kesək kıləqılı kəllirioqə yərdin tax əldi; lekin Əysa ularə qərnəməy, ularning otturisidin etüp ibadəthanidin qıqip kətti. □ ■

□ **8:48** «**Samarıyəlik həm jin qaplxakan adəm»sən**» — «Samarıyəliklər» Yəhudiylar kəzge ilmaydioqan bir həlk bolup, ularning kəzqarixiqə Samarıyəliklər Hudaning sezini burmilioqan kapirlar wə jin təgkənlərdur. ■ **8:48** Yh. 7:20; 10:20. ■ **8:49** Yh. 7:18. ■ **8:51** Yh. 5:24; 11:25. ■ **8:53** İbr. 11:13. □ **8:56** «**Atanglar İbrahım mening künümüni kəridioqanlikidin yayrap-yaxnıdı**» — Əysaning «mening künüm» degini nemini kərsitidu? Bizningqə bu ibarə: (1) uning dunyaə qəlxini kərsitidu; (2) uning xan-xərpə iqidə kaytip kəldioqan kününimu kərsitidu. İbrahım qaəan əldin'ala buni kərgən? Yəhüdiy «Rabbilar»ning kəpinqisi «İbrahım İshəkni kurbənlük kılıxka sunoqan wəqıtta bəqiy ələm uningə ayan kılinoqan» dəp qaraytti wə bizmu bu pikirgə mayilmiz. ■ **8:56** Yar. 17:17; Luqa 10:24; İbr. 11:13. □ **8:58** «**İbrahım tuoqlmastıla, mən Bar Boləuquqidurmən!**» — «mən Bar Boləuquqidurmən» degini yənıla «Mis.» 3:14də, Musa pəyoqəmbərgə wəhiy kılinoqan, Hudaning «Mən Əzümdurmən», yaki bolmisa «Mən Əzəldin Bar Boləuquqidurmən» degən uluq namini kərsitidu. Əysaning bu namni əzigə əloqini uning Hudalük təbiitini kərsitidu. Yəhüdiyler uning bu gəpini toqra qüxinidu, lekin kət'iy ixənəməydu (59-ayətni kəring). □ **8:59** «**Buning bilən ular uni qalma-kesək kıləqılı kəllirioqə yərdin tax əldi**» — Yəhüdiy həlkı uning səzining mənisini toqra qüxinətti, lekin ixənəməy «kupurluk kıləuqi!» dəp uni əltürməqı idi. «**lekin Əysa ularə qərnəməy, ularning otturisidin etüp ibadəthanidin qıqip kətti**» — bəzi kəna kəqürmilərdəPəqət «lekin Əysa əzini daldioqə elip, ibadəthanidin qıqip kətti» deyillidu. ■ **8:59** Luqa 4:29; Yh. 10:31,39; 11:8.

9

Əysaning tuşma qarışuni sakaytixi

1 Wə u yolda ketiwetip, tuşma qarışu bir adəmni kərđi.

2 Muhlisiri uningdin:

— Ustaz, kim gunah kılıp uning qarışu tuşulıniya səwəb bolıan? U ezimu ya ata-anisimu? — dəp soraxtı.□

3 Əysa mundaq jawab bərđi:

— Əzi yaki ata-anisining gunah sadir kılınanlıkidin əməs, bəlki Hudaning Öz əməlliri uningda ayan kılinsun dəp xundaq bolıan.

4 Künning yorukıda, meni Əwətküqining əməllirini ada kılıxim kerək. Kəq kirsə, xu qaşda heqkim ix kılalmaydu.□

5 Mən dunyada turoşan waqtimda, dunyaning nuri özümdurmən.■

6 Bu səzlərni kılınandin keyin, u yərgə tükürüp, tükürüktin lay kılıp, layni heliki adəmning kəzlırığə sürüp koydı.■

7 wə uningə: «Siloam kəlqiki»gə berip yuyuwətkin» dedi («Siloam» *ibraniyqə səz bolup*, «əwətilgən» degən məninini bildüridu). Xuning bilən heliki adəm berip yuyuwıdı, kəzi kəridiyan bolup kaytıp kəldi.□

8 Qoxniliri wə u ilgiri tiləmçilik kılınida uni kərgənlər:

— Bu olturup tiləmçilik kılidiyan heliki adəm əməsmu? — deyixip kətti.■

9 Bəzilər: «Həə, xu ikən» desə, yənə bəzilər: «Yaq. u əməs, lekin uningə ohxaydikən» deyixti.

Biraq u əzi:

— Mən dəl xu kixi bolimən! — dedi.

10 — Undaқта kəzlıring qandaq eqıldı? — dəp soraxtı ular.

11 U jawabən mundaq dedi:

— Əysa isimlik bir kixi *tükürükidin* lay kılıp kəzlıringə sürüp koyuwıdı, manga: «Siloam kəlqikigə berip yuyuwətkin» degənidi. Mən berip yuyuwıdım, kəreləydiyan boldum.

12 — U hazır kəyərdə? — dəp soraxtı ular.

— Bilməymən, — dedi u.

Pərisiylərnin möjizini sürüxtürüxi

13 Halayık ilgiri qarışu bolıan bu adəmni Pərisiylərnin aldiya elip berixti

14 (əslidə Əysa lay kılıp bu adəmning kəzlırini aqқан күн dəl xabat күni idi). ■

15 Xuning bilən Pərisiylər kaytidin bu adəmdin qandaq kəreləydiyan bolıinini sorıwıdı, u ularə: — U kəzlıringə lay *sürüp* koydı, mən yuyuwıdım wə mana, kəreləydiyan boldum! — dedi.

□ 9:2 «Ustaz» — Grek tilida «Rabbi». □ 9:4 «meni Əwətküqining əməllirini ada kılıxim kerək» — yaki «meni Əwətküqining əməllirini ada kılıximiz kerək». «Kəq kirsə, xu qaşda heqkim ix kılalmaydu» — Əysaning yər yüzidə bolidiyan hizmitigə bəlkim pəkət altə ay qaloşan bolsa kerək. ■ 9:5 Yəx. 42:6; Luqa 2:32; Yh. 1:9; 8:12; 12:35,46; Ros. 13:47. ■ 9:6 Mar. 8:23. □ 9:7 «Siloam» — İbraniy tilida «Siloħa». «Əysa uningə: «Siloam kəlqiki»gə berip yuyuwətkin» dedi... heliki adəm berip yuyuwıdı, kəzi kəridiyan bolup kaytıp kəldi» — bu kor adəm ibadəthaniya yekin jayda tiləmçilik kılıp olturoşan bolsa, ibadəthanidin «Siloam kəlqiki»gə bir kilometrək keləti. Xuning üqün bu səpər kor adəmning ixənçigə nisbətən heli bir sınaq idi. Lay kattıqlaxqandin keyin u kəzlırini heq aqalmiyan halda muxu uzun yolni mengixi kerək idi. Bu kor adəm üqün intayin eojir idi, əlwəttə. Uning üstigə yolni bikar mangsa kəp «tiləmçilik waqti» israp bolup ketətti. ■ 9:8 Ros. 3:2. ■ 9:14 Mat. 12:1; Mar. 2:23; Luqa 6:1; Yh. 5:9.

16 Xuning bilən Pərisiyələrdin bəziliri:

— U adəm Hudaning yenidin kəlgən əməs, çünki u xabat künini tutmaydu, — deyixti.

Yənə bəziliri:

— U gunahkar adəm bolsa, qandaklarqə bundak möjizilik alamətlərni yaritalaytti? — deyixti.

Buning bilən ularning arisida bəlünux pəyda boldi. □ ■

17 Ular qarışu adəmdin yənə:

— U közliringni eqiptu, əmdi sən u toquruluk nemə dəysən? — dəp soraxti. U: — U bir pəyqəmbər ikən, — dedi. ■

18 Yəhudiylar kərələydiqan kilinqan kixining ata-anisini tepip kəlmigüqə, burun uning qarışu ikənlikigə wə hazır kərələydiqan kilinqanlikiqə ixənməytti. Xunga ular uning ata-anisini qaqirtip,

19 ulardin:

— Bu silərning oqlunglarmu? Tuqma qarışu, dəwatattinglar? Əmdi hazır qandaklarqə kərələydiqan bolup qaldı? — dəp soraxti.

20 Ata-anisi ularqə: — Uning bizning oqlimiz ikənliki, xundakla tuquluxidinla qarışu ikənlikini bilimiz;

21 lekin hazır qandaklarqə kərələydiqan bolup qalqanlikini, közlirini kim aqқанlikini bilməymiz. U qong adəm tursa, *buni* özidin soranglar, u əzi dəp bərsun, — dəp jawab bərdi.

22 Ata-anisinin xundak deyixi Yəhudiylardin qorққанliқi üqün idi; çünki Yəhudiylar kimdəkim Əysani Məsih dəp etirap kilsa, u sinagog jamaətidin qoqlap qiqirilsun dəp qarar qilqanidi. □ ■

23 Xu səwəbtin uning ata-anisi: «U qong adəm tursa, *buni* özidin soranglar» degənidi.

24 Pərisiyələr əslidə qarışu bolqan adəmnı yənə qaqirip uningqə:

— Hudaqə xan-xərap bərip *qəsəm qil!* Biz bu adəmning gunahkar ikənlikini bilimiz, — deyixti. □ ■

25 U mundak jawab bərdi:

— U gunahkarmu, əməsmu, bilməymən. Biraқ mən xu birla ixni bilimənki, qarışu idim, hazır kərələydiqan boldum.

26 Ular uningdin yənə bir qətim:

— U seni qandak kildi? Közliringni qandak aqti? — dəp soraxti.

27 U jawabən:

— Silərgə allıqəqan eyttim, biraқ kuləқ salmidinglar. Silər nemə dəp qaytidin anglaxni halap qaldinglar? Silərmu uning muhlisliři bolay dəwatamsilər?! — dedi.

28 Buning bilən, ular uni qattıq tillap:

□ 9:16 «U adəm Hudaning yenidin kəlgən əməs, çünki u xabat künini tutmaydu» — ular «u xabat künini tutmaydu» dəydu. Çünki ular Əysaning tükürükidin lay qilixni «əmgək qilix», xundakla xabatning «dəm elix prinsipi»ni buzux, dəp qaraytti. Əysa bolsa «Atamning əməllirini ada qilixim kərək» degənidi (4-ayət). Demək, «ix qiləuqi» yaqi «əməl qiləuqi» əslidə Huda Əzidur. Uningdin baxқа kim xundak möjizə yaritaytti? ■ 9:16 Yh. 3:2; 7:12; 9:33; 10:19. ■ 9:17 Luқа 7:16; 24:19; Yh. 4:19; 6:14. □ 9:22 «Yəhudiylar kimdəkim Əysani Məsih dəp etirap kilsa, u sinagog jamaətidin qoqlap qiqirilsun dəp qarar qilqanidi» — «sinagogtin qiqirilix»ning nətijisi, jəmiyəttikələrdin həqkim sinagogtin qiqirilqan kixi bilən bardi-kəldi qilmaytti. ■ 9:22 Yh. 7:13; 12:42. □ 9:24 «Hudaqə xan-xərap bərip qəsəm qil» — Əslidə grek tilida «qəsəm qil» degən səz yəq idi. Bu ayəttə xu səz bolmisimu, xu mənə qiqip turidu (məsilən «Yəxua» 7:19ni kəring). Xuning üqün bu jumlining mənisi «Əysaqə əməs, bəlki Hudaqə xan-xərap bər» degənlik əməs, bəlki «Hudani uluqlax üqün rast gəp qil, bu möjizə əslidə qong bir aldamqilik əməsmu?» degəndək. ■ 9:24 Yə. 7:19.

— Sən həlikening muhlisi! Biz bolsak Musa *pəyoğəmbərnin* muhlisirimiz.
 29 Hudaning Musaqə səzligənlikini bilimiz; lekin bu nemining bolsa kəyərdin kəlgənlikinimu bilməymiz, — deyixti.

30 Həlikə adəm ularqə mundak jawab qayturdi:

— Ajayip ixku bu! Gərgə silər uning kəyərdin kəlgənlikini bilmigininglar bilən, u mening kəzlimimni aqti.

31 Biz bilimizki, Huda gunahkarlarning tiləklerini anglimaydu; biraq Əzigə ihlasmən bolup iradisigə əməl kəluqçularningkini anglaydu. ■

32 Dunya apiridə bolqəndin tartip, birərsining tuqma qarışuning kəzini aqkanlikini anglap bakқан əməs.

33 Əgər bu adəm Hudadin kəlmigən bolsa, heqnemə kəlalmioqan bolatti.

34 Ular uni:

— Sən tüptin gunah iqidə tuquloqan turukluk, bizgə təlim bərməkqimusun? — deyixip, uni *sinagotin* koqlap qikiriwetixti. □

Rohiy qarışuluk

35 Əysa ularning uni *sinagotin* koqlap qikarışanlikini anglap, uni izdəp tepip:

Sən, Hudaning Oqlioqə etikad kəlamsən? — dəp soridi. □

36 U jawabən: — Təksir, u kim? Mən uningqə etikad kəlay, — dedi.

37 — Sən həm uni kərdüng həm mana, hazır sən bilən səzlixiwatқан dəl xuning əzi, — dedi Əysa uningqə.

38 Həlikə adəm:

— I Rəb, etikad kəlimən! — dəp, uningqə səjdə kildi.

39 — Mən kərlarni kəridioqan bolsun, kəridioqanlarni kor bolsun dəp bu dunyaqə həküm qikirixkə kəldim, — dedi Əysa. □ ■

40 Uning yenidiki bəzi Pərisiyələr bu səzlərnə anglap uningdin:

— Bizmu kormu? — dəp soraxti.

41 Əysa ularqə: — Kor bolqan bolsanglar, gunahinglar bolmaytti; lekin silər hazır «kəruwatimiz» degininglar üqün silərgə gunah həsabliniweridu, — dedi.

10

Əysa səzini dawam kəlidu — «Mən yahxi koy bakşuqidurmən»

1 Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip koyayki, koy qotinioqə ixiktin kirməy, baxkə yərdin yamixip kirgən kixi oqlri wə qarəkdqidur.

■ 9:31 Zəb. 66:18; Pənd. 15:29; 28:9; Yəx. 1:15; Mik. 3:4. □ 9:34 «ular... uni

sinagotin koqlap qikiriwetixti» — 22-ayət wə izahatni kərüng. □ 9:35 «Sən, Hudaning

Oqlioqə etikad kəlamsən?» — bəzi kona kəqürmilərdə «Sən, Insan' oqlioqə etikad kəlamsən?» dəp pütülgən. □ 9:39 «Mən kərlarni kəridioqan bolsun, kəridioqanlarni kor bolsun

dəp bu dunyaqə həküm qikirixkə kəldim» — «həküm qikirixkə kəldim» — Bu «həküm»

toqgulusuk «Yəx.» 42:1 wə uningdiki izahatni kərüng. Bu kəndak «həküm»? Bizningqə

Yəxaya pəyoğəmbərnin bəxaritudə eytiloqəndək az degəndə bu «həküm»ning əq tərifi bardur:

(1) etikadqilarqə toqra kəzkaraxlarni yətküzüx; (2) Hudaning kəp ixlar üstidiki həkümərnin

bildürüx; (3) Məsihning həwiri kixilərnin kəlbini yaki yoruk yaki tehimu karangoqə, kor

kəlix; huddi Yəxaya pəyoğəmbər əz waqtida Hudaning sez-kalamini Israilioqə yətküzgəndə,

Israilning əhwali «Silər anglaxni anglaysilər, biraq qüxənməysilər; kəruxnə kərtüsilər, biraq bilip

yətməysilər» («Yəx.» 6:9-10) degəndək bolqanoqə ohxax. «Yəx.» 44:18nimu kərüng. ■ 9:39 Yh.

3:17; 12:47.

2 Ixiktin kiridioqan xixi bolsa qoylarning padiqisidur.

3 Ixik baqar uningqoşa ixikni eqip beridu wə qoylar uning awazini anglap tonuydu; u ez qoylirining isimlirini bir-birlap qakqirip ularni sirtka baxlap qiqidu. □

4 U qoylirining hëmmisini sirtka qiqirip bolup, ularning aldida mangidu, qoylarmu uning kəynidin əgixip mengixidu; qünki ular uning awazini tonuydu. □

5 Lekin ular yat adəmnin kəynidin mangmaydu, bəlki uningdin qaqudu; qünki ular yatlarınin awazini tonumaydu.

6 Əysa bu təmsilni ularqoşa səzləp bərgini bilən, lekin ular uning əzliqə nemə dəwatqanlığını heq qüxənmidi.

7 Xunga Əysa ularqoşa yənə mundak dedi:

— Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, qoylarning ixiki özümdurmən. □

8 Məndin ilgiri kəlgənlərinin hëmmisi oqri wə qarəqqudu, lekin qoylar ularqoşa kulak salmidi. □

9 Ixik özümdurmən. Mən arqilik kirgini qutquzulidu həm kirip-qiqip, ot-qəpləni tepip yeyələydu. ■

10 Oqri bolsa pəqət oqrilax, əltürüx wə buzux üqünla kelidu. Mən bolsam ularni həyatlıkqə erixsun wə xu həyatlıkqə mol bolsun dəp kəldim. □

11 Yahxi padiqi özümdurmən. Yahxi padiqi qoylar üqün ez jenini pida qilidu. □ ■

12 Lekin mədikar undak qilmaydu. U bəlki nə qoylarning igisi nə padiqisi bolmıyoqqa, bərinin kəlginini kərsə, qoylarni taxlap qaqudu wə bərə kelip qoylarni titip tiripirən qiliwetidu. □ ■

13 Əmdi mədikar bolsa pəqət həkkini dəp ixləp, qoylarqoşa kəngül bəlməy bədər qaqudu.

14-15 Yahxi padiqi özümdurmən. Ata meni tonuqinidək mən atini tonuqinimdək, mən ezümmingkiləni tonuymən wə ezümmingkilərmu meni tonuydu; qoylar üqün jenim pida. ■

□ **10:3 «Ixik baqar uningqoşa ixikni eqip beridu wə qoylar uning awazini anglap tonuydu...»** — «ixik baqar» bəlkim Qəməldürgüqi Yəhyani kersitixi mumkin. Bu ayət həm 4-ayətqə munasiwətlik, «Mik.» 2:13 wə izahatni kəring. □ **10:4 «U qoylirining hëmmisini sirtka qiqirip bolup, ularning aldida mangidu, qoylarmu uning kəynidin əgixip mengixidu; qünki ular uning awazini tonuydu»** — demisəkmü, Ottura Xərktiki qoyqılar dəl xundak yol bilən qoylarni baqudu. Qoyqi barlık qoylarqoşa isim qoyup ularni bu isim bilən qakqiridu. U daim «qoylirini baxlaydu», ular uning awazi bilən əgixip mangidu. Adəttə qoyqining qoylarni «həydəx»ning heq həjiti yok. □ **10:7 «qoylarning ixiki özümdurmən»** — Ottura Xərktə padiqılar keqidə qoylarni koşqıdax üqün qotanning aqzida toqrisioqə yetip uhlaydu. Xuning bilən ular əzliqini «qoylarning ixiki» dəydu. Undak qoyqılar hərəküni «ez qoyliri üqün jenini pida qilidu». □ **10:8 «Məndin ilgiri kəlgənlərinin hëmmisi oqri wə qarəqqudu, lekin qoylar ularqoşa kulak salmidi»** — bu yərdə Əysanın kəzdə tutqini Təwrrattiki pəyşəmbərlər əməs, bəlki əzliqini «İsrailni baqquqılar» dəp atıwalqanlar — yəni Pərisiyələr, bax kaqınlar, Təwrrat astazlıri, Yəhudıy aqsəqalliri, xundakla əzidin ilgiri pəyda bolqan «sahta Məşihlər» (məsilən, «Ros.» 5:36-37)din ibarət. İsrailqoşa baqquqi bolux kerək bolqanlar əksiqə padidin pəyda-mənpəət alidıqanlarqoşa aylandurulqan («Yər.» 23-bab, «Əz.» 34-babni kəring). ■ **10:9 Yh. 14:6.**

□ **10:10 «Oqri bolsa pəqət oqrilax, əltürüx wə buzux üqünla kelidu»** — «əltürüx» grek tilida «boşuzlax». □ **10:11 «Yahxi padiqi qoylar üqün ez jenini pida qilidu»** — «yahxi padiqi» bolqandın keyin baxka hil padiqılar bolamdu? Bu toqrisida «qoxumqə sez»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **10:11 Yəx. 40:11; Əz. 34:11, 12, 15, 22, 23; Mik. 1:14; İbr. 13:20; 1Pet. 5:4.** □ **10:12 «bərə kelip qoylarni titip tiripirən qiliwetidu»** — yəki «bərə kelip qoylarni tutuwelip tiripirən qiliwetidu». ■ **10:12 Zək. 11:16. ■ 10:14-15 2Tim. 2:19; Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yh. 6:46; 7:29.**

16 Bu qotandin bolmioqan baxka qoylirimmu bar. Ularnimu elip baxlixim kerak wə ularmu awazimni anglaydu; xuning bilən bir pada bolidu, xundakla ularning bir padiqisi bolidu. □ ■

17 Ata meni xu səwəbtin səyiduki, mən jenimni kayturuwelixim üqün uni pida kilimən. ■

18 Jenimni heqkim məndin alalmaydu, mən uni öz ihtiyarim bilən pida kilimən. Mən uni pida kilixka hoquklukmən wə xundakla uni kayturuwelixkimu hoquklukmən; bu əmrni Atamdin tapxuruwalojanmən. ■

19 Bu sözlər tüpəylidin Yəhudiylar arisida yənə bөлünux pəyda boldi. ■

20 Ulardin kəp adəmlər:

— Uningoqa jin qaplixiptu, u jöylüwatidu, nemə üqün uning sözigə kulak saloqudəksilər? — deyixti. ■

21 Yənə bəzilər bolsa:

— Jin qaplxakan adəmnin sözliri bundak bolmaydu. Jin kandaqmu kariqularning kəzlrini aqalisun?! — deyixti. ■

Əysaning qətkə kəkilixi

22 Kix pəsli bolup, Yerusalemda «Kayta beoqixlax heyti» ötküzülüwatatti.

□

23 Əysa ibadəthanidiki «Sulaymanning pexaywini»da aylinip yürətti. ■

24 Yəhudiylar uning ətrəpioqa olixiwelip:

— Bizni qaqanojiqə tit-tit kilip tutuklukta qaldurmakqisən? Əgər Məsih bolsang, bizgə oqukini eyt, — deyixti. □

25 Əysa mundaq jawab bərdi:

— Mən silərgə eyttim, lekin ixənməysilər. Atamning nami bilən kiləqan əməllirimning əzi manga guwahliq beridu. ■

26 Birak mən silərgə eytkinimdək, silər etiqaq kilmidinglar, qünki mening qoylirimdin əməsilər.

27 Mening qoylirim mening awazimni anglaydu, mən ularni tonuymən wə ular manga əgixidu. ■

28 Mən ularoqa mənggülik həyat ata kilimən; ular əsla həlak bolmaydu. Heqkim ularni kolumdin tartiwalalmaydu. ■

29 Ular ni manga təqdim kiləqan atam həmmidin üstündür wə heqkim ularni atamning kolidin tartiwalalmaydu.

30 Mən wə Ata əslidinla birdurmiz. □ ■

□ **10:16** «Bu qotandin bolmioqan baxka qoylirimmu bar. Ularnimu elip baxlixim kerak ... xuning bilən bir pada bolidu, xundakla ularning bir padiqisi bolidu» — heqqandaq xühbə yokki, muxu yərdə «bu qotandin bolmioqan»lar Məsihkə etiqaq kilidioqan Yəhudi əməslərni kərsitidu. ■ **10:16** Əz. 37:22. ■ **10:17** Yəx. 53:12. ■ **10:18** Yh. 2:19. ■ **10:19** Yh. 7:12; 9:16. ■ **10:20** Yh. 7:20; 8:48, 52. ■ **10:21** Mis. 4:11; Zəb. 94:9; 146:8

□ **10:22** «Kayta beoqixlax heyti» — (ibadəthanini) «kayta beoqixlax heyti» bolsa miladiyədin ilgiri 164-yili «Yəhuda Makkabus» ibadəthanini Yunandikilarning butpərəslikidin kayturuwelip, uni kaytidin Hudanin yolioqa atap beoqixlanliqini təbrikləydioqan heyti. Bu heyti Yəhudiylar arisida həzirojiqə «Hannukah» dəp atilidu. ■ **10:23** 1Pad. 6:3; Ros. 3:11; 5:12. □ **10:24** «Bizni qaqanojiqə tit-tit kilip tutuklukta qaldurmakqisən?» — grek tilida «jenimizni qaqanojiqə tit-tit kilip tutuklukta qaldurmakqisən?». ■ **10:25** Yh. 5:36. ■ **10:27** Yh. 8:47. ■ **10:28** Yh. 6:39; 17:12; 18:9. □ **10:30** «Mən wə Ata əslidinla birdurmiz» — «Qan» 32:39ni kərüng. Muxu yərdə Məsihning «bir» degini, yukirida tiləq elinoqan ixlirida əzining Huda'ata bilən birge bir boləqanliqini təkitləydu. ■ **10:30** Yəx. 54:5; Yh. 5:19; 14:9; 17:5.

31 Buning bilən Yəhudiylar yənə uni qalma-kesək qilixmaqçı bolup, yərdin kollirioğa tax elixti.■

32 Əysa ularoğa: — Atamdin kəlgən nuroqun yahxi əməllərnı silərgə kərsəttim. Bu əməllərnıng kaysisi üqün meni qalma-kesək qilmaqçısılər? — dedi.

33 — Seni yahxi bir əməl üqün əməs, bəlki kupurluq qiləqıning üqün qalma-kesək qilimiz. Qünki sən bir insan turukluq, özüngni Huda qilip kərsəttıng! — dedi Yəhudiylar jawabən.■

34 Əysa ularoğa mundak jawab bərdi:

— Silərgə təwə mukəddəs kənunda «Mən eyttim, silər ilahlarsılər» dəp pütülgən əməsmu? □ ■

35 Huda öz səz-kalamını yətküzgənlərnı «ilahlar» dəp atioğan yərdə (wə mukəddəs yazmılarda eytilərnıni hərgiz küqtin qalmaydu)

36 nemə üqün Ata Əzigə has-mukəddəs qilip panyı dunyaoğa əwətkən zat «Mən Hudaning Ooqlimən» desə, u toqruluk «kupurluq kilding!» dəysılər? □ ■

37 Əgər Atamnıng əməllirini qilmisam, manga ixənmənglar. ■

38 Birək qılsam, manga ixənmigən hələttimu, əməllərnıng əzlrigə ixıninglar. Buning bilən Atıning məndə ikənlikini, menıngmu Atıda ikənlikimni hək dəp bilip etıqad kılidiəğan bolısılər.■

39 Buning bilən ular yənə uni tutmaqçı boldi, birək u ularnıng kolliridin kutulup, u yərdin kətti. ■

40 Andin u yənə İordan dəryasınıng u kətioğa, yəni Yəhya pəyoqəmbər dəslipidə adəmlərnı qəmüldürgən jayoğa berip, u yərdə turdi.■

41 Nuroqun kixilər unıng yenioğa kəldi. Ular:

— Yəhya həq məjizilik əlamət kərsətmigən, lekin unıng bu adəm toqrısıda barlık eytkənliəri rast ikən! — deyixti.

42 Xuning bilən nuroqunliəğan kixilər bu yərdə unıngoğa etıqad kildi.

11

Lazarusning əlümi

1 Lazarus degən bir adəm kesəl bolup qalənanıdi. U Məryəm wə hədisi Marta turəğan, Bəyt-Aniya degən kənttə turattı

■ **10:31** Yh. 8:59; 11:8. ■ **10:33** Yh. 5:18. □ **10:34** «Silərgə təwə mukəddəs kənun» — 8:17 wə izahətini kəring. «Mən eyttim, silər ilahlarsılər» — bu səzlər «Zəb.» 82:6də tepilidu. Toluq eysak «Mən eyttim: — Silər ilahlar ikənsılər; həmninglar Həmmidin Aliy Boluqıning oşullirisılər» degən bolup, bu səz əslidə sot məjlisigə katnaxkan «ilahlar»oğa, yəni Hudaning həlkigə sorəqçı boləğan yəki öz həlkı arısıda həkəndək həquk-məs'uliyiti bar adəmlərgə eytilənanıdi. Ular muxu ixta, həmmını sorəq qiləquı Hudaəğa ohxap kətkəqkə, «ilahlar» deyilidu. 35-36-ayət wə izahətini kəring. «Zəb.» 82:1diki izahətnimu kəring. ■ **10:34** Zəb. 82:6 □ **10:36** «Nemə üqün Ata Əzigə has-mukəddəs qilip panyı dunyaoğa əwətkən zat «Mən Hudaning Ooqlimən» desə, u toqruluk «kupurluq kilding!» dəysılər?» — bu 36-ayət boyıqə, Huda «Zəbur»da «Hudaning səz-kalami yətküzülgənlər»ni «ilahlar» dəp atioğan yərdə, **Hudaning Səz-Kalamınıng Əzi** dunyaoğa kəlgəndə, «Hudaning Ooqlimən» desə, bu qəndəkmu kupurluq bolıdu? ■ **10:36** Yh. 5:1; 6:27. ■ **10:37** Yh. 15:24. ■ **10:38** Yh. 14:11; 17:21. ■ **10:39** Luqa 4:29; Yh. 8:59. ■ **10:40** Yh. 1:28; 3:23.

² (bu Məryəm bolsa, Rəbgə huxbuy mayni sürkigən, putlirini öz qaqliri bilən ertip kurutқан heliki Məryəm idi; kesəl bolup yatқан Lazarus uning inisi idi).□ ■

³ Lazarusning hədiliri Əysaşa həwərqi əwətip: «I Rəb, mana sən səygən *dostung* kesəl bolup qaldı» dəp yətküzdi.

⁴ Ləkin Əysa buni anglap:

— Bu kesəldin ölüp kətməydu, bəlki bu arkişik Hudaning Ooqli uluöqlinip, Hudaning xan-xəripi ayan kəlinidu — dedi.■

⁵ Əysa Marta, singlisi wə Lazarusni tolimu səyəttili.

⁶ Xunga u Lazarusning kesəl ikənlikini anglişan bolsimu, əzi turuwatқан jayda yənə ikki kün turdi.□

⁷ Andin keyin u muhlislirioşa:

— Yəhudiyəgə qayta barayli! — dedi.

⁸ Muhlisli uningöşa:

— Ustaz, yekindila *u yərdiki* Yəhudiylar seni qalma-kesək kilməqçi bolşan turşa, yənə u yərgə qayta baramsən? — deyixti.□ ■

⁹ Əysa mundak dedi:

— Kündüzdə on ikki saət bar əməsmu? Kündüzi yol mangoşan kixi putlaxmas, qünki u bu dunyaning yorukşini kəridu.

¹⁰ Ləkin keqisi yol mangoşan kixi putlixar, qünki uningda yorukluk yoqtur.

¹¹ Bu sözlərni eytkəndin keyin, u:

— Dostimiz Lazarus uhlap qaldı; mən uni uyqusidin oyoşatqili barimən, — dəp qoxup koydi.■

¹² Xunga muhlislar uningöşa:

— I Rəb, uhlışan bolsa, yahxi bolup qalidu, — dedi.

¹³ Həlbuki, Əysa Lazarusning ölümi toşruluk eytkənididi, ləkin ular u dəm elixtiki uykunı dəwatidu, dəp oylaxti.

¹⁴ Xunga Əysa ularöşa oşukşini eytip:

— Lazarus öldi, — dedi.

¹⁵ — Birək silərni dəp, silərning etiqad kilişinglar üqün, *uning kexida* bolmişanlikimoşa huxalmən. Əmdi uning yenioşa barayli, — dedi.

¹⁶ «Koxkezək» dəp atilidışan Tomas baxқа muhlisdaxlirioşa:

— Bizmu uning bilən billə barayli həm uning bilən billə əşyeli, — dedi.□

Əysaning Lazarusni tirildürüxi

¹⁷ Əysa muhlisliri bilən Bəyt-Aniyəşə baroşanda, Lazarusning yərlikkə koyuloşinioşa allıkaşan tət kün bolışanlikı uningöşa məlum boldi.

□ **11:2** «bu Məryəm bolsa, rəbgə huxbuy mayni sürkigən, putlirini öz qaqliri bilən ertip kurutқан heliki Məryəm idi; kesəl bolup yatқан Lazarus uning inisi idi» — bu ix dəsleptə «Mat.» 26:6-13 wə «Mar.» 14:3-9də wə keyin «Yuh.» 12:3-8də hatirilididi. Yuhanna oqurmənlər bu ixtin İnjildiki baxқа «bayanlar» arkişik allıkaşan həwər tapқан, dəp pərez kilidu. ■ **11:2** Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luğa 7:37; Yh. 12:3. ■ **11:4** Yh. 9:3; 11:40. □ **11:6** «Xunga u Lazarusning kesəl ikənlikini anglişan bolsimu, əzi turuwatқан jayda yənə ikki kün turdi» — bu ayəttiki «xunga» bəlkim oqurmənlərni həyran qalduridu. Bizdə kılqə xübhə yoqki, Huda Əzini səyğənlərimu intayin səyğəqkə, ularning Hudaning həkikiy xan-xəripi wə uluöqlükini kərip qūxinixi, xundakla etiqadining küqəytilixi üqün bəzidə bəximizdin bu ixқа oşap ketidışan azablik ixlarni ötküzidu (15-ayətni kərüng). □ **11:8** «Ustaz» — grek tilida «Rabbi». ■ **11:8** Yh. 8:59; 10:31. ■ **11:11** Mat. 9:24; Mar. 5:39; Luğa 8:52. □ **11:16** ««Koxkezək» dəp atilidışan Tomas» — drek tilida ««Didimos» dəp atilidışan Tomas».

18 Bəyt-Aniya Yerusalemoğa yekın bolup, uningdin altə qakırımqə yiraklıqta idi, □

19 xuning bilən nurojuın Yəhudiylar Marta bilən Məryəmgə inisi toqrisida təsəlli bərgili ularning yenioğa kəlgənidi.

20 Marta əmdi Əysaning keliwatqinini anglapla, uning aldioğa qıkti. Lekin Məryəm bolsa öyidə olturup qaldı.

21 Marta əmdi Əysağa: — İ Rəb, bu yərdə boləjan bolsang, inim əlmigən bolatti.

22 Həlihəm Hudadin nemini tilisəng, Uning sanga xuni beridiojanlikini bilimən, — dedi.

23 — İning kayta tirilidu, — dedi Əysa.

24 Marta:

— Ahirki künidə, yənə tirilix künidə uning jəzmən tirilidiojanlikini bilimən, — dedi. ■

25 Əysa uningə: — Tirilix wə hayatlık mən özümdurmən; manga etikad kıləuqi kixi əlsimu, hayat bolidu; ■

26 wə hayat turup, manga etikad kıləuqi əbədil'əbəd əlməs; buningə xininəmsən? ■

27 U uningə: — İxinimən, i Rəb; sening dunyağa kelixi mukərrər boləjan Məsih, Hudaning Oqlı ikənlikinggə ixinimən. ■

28 Buni dəp bolup, u berip singlisi Məryəmni astioqına qakırıp:

— Ustaz kəldi, seni qakırıwatıdu, — dedi.

29 Məryəm buni anglap, dərhəl ornidin turup, uning aldioğa bardı

30 (xu pəyttə Əysa tehi yeziğa kirmigən bolup, Marta uning aldioğa mengip, uqrixip qaləjan yərdə idi).

31 Əmdi *Məryəmgə* təsəlli beriwatqan, öydə uning bilən olturəjan Yəhudiylar uning aldirap kəpup sirtka qıqip kətkinini kərüp, uni kəbrigə berip xu yərdə yioğa-zar kıləjili kətti, dəp oylap, uning kəynidin mengixti.

32 Məryəm əmdi Əysa bar yərgə barəanda uni kərüp, ayioqığa özini etip: — İ Rəb, bu yərdə boləjan bolsang, inim əlmigən bolatti! — dedi.

33 Əysa Məryəmnıng yioğa-zar kıləjini, xundakla uning bilən billə kəlgən Yəhudi y həkning yioğa-zar kılixqinini kərgəndə, rohida kattik piəjan qekip, kəngli tolimu biaram boldı wə: □

34 — Uni kəyərgə koydunglar? — dəp soridi.

— İ Rəb, kelip kərgin, — deyixti ular.

35 Əysa kəz yexi kildi. □ ■

36 Yəhudi y hək: — Karanglar, u uni qanqilik səygən! — deyixti.

37 Wə uların bəziliri:

— Kariojuning kəzini aqқан bu kixi kesəl adəmnı əlümdin saklap qalalmasmidi? — deyixti.

38 Əysa iqidə yənə kattik piəjan qekip, kəbrining aldioğa bardı. Kəbri bir qar idi; uning kirix aozioğa qong bir tax koyukluk idi.

39 Əysa:

□ 11:18 «altə qakırım» — grek tilida «on bəx stadiyon». Bir «stadiyon» 185 metr idi. ■ 11:24 Dan. 12:2; Luğa 14:14; Yh. 5:29. ■ 11:25 Yh. 1:4; 3:16, 36; 5:24; 6:47; 14:6; 1Yuha. 5:10.

■ 11:26 Yh. 6:51. ■ 11:27 Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luğa 9:20; Yh. 6:69. □ 11:33

«Əysa... rohida kattik piəjan qekip, kəngli tolimu biaram boldı» — Əysa nemigə xundak inkas kayturdi? Bizningqə, bu uning gunahning insanlarnı əlümgə wə həlakətke, jümlidin Xəytanning ilkiğə elip barəjanlıqı tüpəylidin boləjan parakəndiqilik wə piəjan-kayəjuəğa qarap, bu ixlardin kattik hayajanlanəjanlıqı wə bəlkim oğəzəpləngənlikini kərsitidu. □ 11:35 «Əysa kəz yexi kildi» — Əysaning kəz yaxliri toqruqluk «koxumqə səz»imizdə tohtalmisəq bolmaydu. ■ 11:35

Luğa 19:41.

— Taxni eliwetinglar! — dedi.

Ølgüqining hædisi Marta:

— I Ræb, yærlikkæ koyoyili töt kün boldi, hazir u purap kæt-kændu, — dedi.

⁴⁰ Øysa uningoa:

— Mæn sanga: «Etikad kilsang, Hudaning xan-xæripini kærisæn» degænidimoju! — dedi.

⁴¹ Buning bilæn halayik taxni eliwætti. Øysa kæzlrini asmanoa tikip mundak dua kildi:

— I Ata, tilikimni angliojining üqün sanga tæxækkür eytimæn.

⁴² Tilæklirimni hæmixæ anglaydioanliqingni bilimæn; lekin xundak bol-simu, ætrapimdiki muxu halayik sening meni æwætkænlikinggæ ixænsun dæp, buni eytiwatimæn! ■

⁴³ Bu sæzlærni kילוandin keyin, u yukiri awazda:

— Lazarus, taxkiriioja çik! — dæp tovlidi.

⁴⁴ Ølgüqi kol-putliri kepænlængæn, engiki tengilojan halda taxkiriioja çiqti. Øysa ularoa:

— Kepænni yexiwetip, uni azad qilinglar! — dedi. ■

Øysani øltürüx suyikæsti

Mat. 26:1-5; Mar. 14:1-2; Luqa 22:1-2

⁴⁵ Mæryæmning yenioja pætæ kilip kelip, uning æmillirini kergæn Yæhudiylar iqidin nurojuliri uningoa etikad kildi.

⁴⁶ Lekin ularning iqidæ bæziliri Pærisiylærning yenioja berip, Øysaning kילוan ixilirini mælum kilixti.

⁴⁷ Xunga bax kañinlar wæ Pærisiylær Yæhudiylarning kengæxmisini yioip: — Qandak kiliximiz keræk? Bu adæm nurojun möjizilik alamætlærni yaritiwatidu. ■

⁴⁸ Uningoa xundak yol koyup beriwærsæk, hæmmæ adæm uningoa etikad kilip ketidu. Xundak bolojanda, Rimliklar kelip bu bizning jayimiz wæ kowmimizni wæyræn kiliwetidu! — deyixti. □

⁴⁹ Ularning iqidæ biri, yæni xu yili bax kañin bolojan Kayafa:

— Silær heqnemini bilmæydikænsilær!

⁵⁰ Pütün hælkning halak boluxining ornioja, birla adæmning ular üqün ølüxining æwzællikini qüxinip yætmæydikænsilær, — dedi. ■

⁵¹⁻⁵² (bu sæzni u øzlükidin eytmiojanidi; bæлки u xu yili bax kañin bolojanliki üqün, Øysaning *Yæhüdiy* hæлки üqün, xundakla pækæt u hælk üqünla æmæs, bæлки Hudaning hær yanoa tarkilip kæt-kæn pærzæntlirining hæmmisini bir kilip uyuxturux üqün ølidojanliqidin aldın bexaræt berip xundak degænidı). □ ■

⁵³ Xuning bilæn ular mæslühætlixip, xu kündin baxlap Øysani øltürüwetixni kæstlidi.

■ 11:42 Yh. 12:30.

■ 11:44 Yh. 20:7.

■ 11:47 Zæb. 2:2; Mat. 26:3; Mar. 14:1;

Luqa 22:2; Ros. 4:27.

□ 11:48 «Rimliklar kelip bu bizning jayimiz wæ kowmimizni wæyræn kiliwetidu!» — «bu bizning jayimiz» bizningqæ ibadæthanini kærsetæ keræk. Enikki, bu adæmlærning ibadæthanini «Hudaning» demæydu, bæлки «bizning» dæydu. Ularning gepidin roxænki, øzining mænprætini birinqi orunoa koyidu, øz hælkning tinq-amanlikini ikkinqi orunoa koyidu. «Bu bizning jayimiz» baxka birhil tærjimisi: «bizning bu ornimiz» (demæk, mænsipimiz).

■ 11:50 Yh. 18:14.

□ 11:51-52 «bu sæzni u øzlükidin eytmiojanidi; bæлки u xu yili bax kañin bolojanliki üqün... aldın bexaræt berip xundak degænidı» — demæk, gærqæ u ezi hudasiz adæm bolsimu, Tæwrat bekitkæn orunda turqaq, Muqæddæs Roh uning arçilik (øzining dæwætqinining mænisini toluq qüxænmigæn halda) bexaræt bærði. ■ 11:51-52 Øf. 2:14, 15, 16.

Bax kaħinlarning Lazarusni oltürüx suyiqæsti

⁹ Zor bir top Yəhudiylar uning xu yərdə ikənlikidin həwər tepip, xu yərgə kəldi. Ularning kelixi yaloquz Əysani dəpla əməs, yənə u əlümdin tirildürgən Lazarusnimu kərüx üqün idi. ■

¹⁰ Lekin bax kaħinlar bolsa Lazarusnimu oltürüxni məsliħətləxkənidi;

¹¹ Qünki uning səwəbidin nuroqun Yəhudiylar əzlriridin qekinip Əysaqə etikad kiliwatatti.

Yerusaleməja təntənilik bilən kirix

Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Luqa 19:28-40

¹² Ətisi, «*ətüp ketix həyti*»ni otküzüxkə kəlgən zor bir top halayik Əysaning Yerusaleməja keliwatkanlikini anglap, ■

¹³ kollirioja horma xahlirini tutuxkan halda uni qarxi aloqili qikixti wə: «Təxəkkür-ħosanna! Pərwərdigarning namida kəlgüqi, Israilning padixahioja mubarək boləjay!» dəp warkiraxti. □ ■

¹⁴ Əysa bir təhəyni tepip, uningəja mindi; huddi *muqəddəs yazmilarda* mundaq pütülgəndək: —

¹⁵ «Korkma, i Zion kizi! Mana, Padixahing exək təhiyigə minip keliwatidu!». □ ■

¹⁶ Əyni qaoqda uning muhlisiri bu ixlarni qüxənməytti, lekin Əysa xan-xərapətə uluqlanoqandin keyin, bu səzləarning uning toqruluk pütülgənlikini, xundakla bu ixlarning dərwəxə uningda xundak yüz bərgənlikini esigə kəltürdi. □

¹⁷ Əmdi u Lazarusni kəbridin qakirip tirildürgən qaoqda uning bilən billə boləjan halayik bolsa, bu ixqa guwahlik beriwatatti.

¹⁸ Əysa yaratkan bu möjizilik alamətnimu angliqəqqa, uni qarxi elixqa xu bir top adəmlər qikixkanidi.

¹⁹ Pərisiylər bolsa bir-birigə:

— Karanglar, *barlik* kiliqninglar bikar kətti! Mana əmdi pütkül jahən uningəja əgəxməktə! — deyixti. ■

Greklarning Əysa bilən kərüxüxni tələp kilixi — uning əz əlümi toqruluk səzlix

²⁰ Ətüp ketix həytida ibadət kiliqlər kəlgənlər arisida birnəqə greklarmu bar idi. ■

²¹ Bular əmdi Galiliyəning Bəyt-Saida yezisidin boləjan Filipning yenioja kelip:

— Əpəndim, biz Əysa bilən kərüxsək, — dəp tələp kilixti. ■

■ **12:9** Yh. 11:44. ■ **12:12** Mat. 21:8; Mar. 11:8; Luqa 19:36. □ **12:13** «Təxəkkür-ħosanna! Pərwərdigarning namida kəlgüqi, Israilning padixahioja mubarək boləjay!» — bu səzlər «Zəb.» 118:25-26diki bexarəttin elinoqan. «ħosanna» degən səz «Kutkuzəqaysən, i Pərwərdigar» degən mənidə. İnjl dəwrigə kəlgəndə mənsi «Hudaqə təxəkkür-mədhiyə»mu bolup qaloqanidi. «Zəbur» 118-küyidiki izahətlarnimu kərüng. ■ **12:13** Zəb. 118:25, 26. □ **12:15** «Korkma, i Zion kizi! Mana, Padixahing exək təhiyigə minip keliwatidu!» — «Zək.» 9:9. «Zion kizi» Yerusalemda turuwatkanlarni, xundakla barlik Yəhudiylar halqini kərsitidu. ■ **12:15** Yəx. 62:11; Zək. 9:9; Mat. 21:5. □ **12:16** «Əysa xan-xərapətə uluqlanoqandin keyin...» — uning əlümdin tirilip ərxkə kətürülgənlikini kərsitidu. ■ **12:19** Yh. 11:47. ■ **12:20** Ros. 8:27. ■ **12:21** Yh. 1:45.

22 Filip berip buni Andriyaska eytti. Andin Andriyas wə Filip ikkisi Əysaŋa məlum kildi.

23 Lekin Əysa ularŋa jawabən mundak dedi:

— «Insan'ooqlining xan-xərəptə uluŋlinidioŋan waŋit-saiti yetip kəldi.

□ ■

24 Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, buŋday deni tuprak iŋigə quxup əlmigüqə, əzi yənila yaloŋuz qalidu; ləkin əlsə, mol həsul beridu. □ ■

25 Kimdəkim öz həyatini ayisa uningdin məhrum bolidu; ləkin bu dunyada öz həyatidin nəprətlənsə, uni mənggülik həyatlikka sakliyalaydu. □ ■

26 Kimdəkim hizmitimdə boluxni halisa, manga əgəxsun. Mən kəyərdə bolsam, mening hizmətçimmu xu yərdə bolidu. Kəmdəkim mening hizmitimdə bolsa, Ata uningŋa izzət kildi. ■

27 Həzir jenim kəttik azabliniwatidu. Mən nemə deyixim kerək? «Ata, meni bu səttin kütquzŋin!» dəymu? Ləkin mən dəl muxu waŋit-səət üqün kəldim. □ ■

28 Ata, namingŋa xan-xərəp kəltürgin!».

Xuan, asmandin bir awaz anglinip:

— «Uningŋa xan-xərəp kəltürdüm wə yənə uningŋa xan-xərəp kəltürimən!» — deyildi.

29 Buni angliŋan xu yərdə turoŋan halayik:

— Həwa güldürlidi, — deyixti.

Yənə bəzilər bolsa:

— Bir pərixətə uningŋa gəp kildi, — deyixti.

30 Əysa bolsa jawabən: — Bu awaz meni dəp əməs, siləрни dəp quxti. ■

31 Əmdi dunyaning üstigə həküm çikirilix waŋti kəldi; həzir bu dunyaning həkümdarining taxkiriŋa qooqlinix waŋti kəldi. □ ■

32 Wə mən bolsam, yərnig üstidin kətürülginimdə, pütkül insanlarni özümgə jəlp kilip tartimən, — dedi ■

33 (uning buni degini özining kəndak ölüm bilən əlidioŋanliŋini kərsətini idi).

34 Halayik buningŋa jawabən uningdin:

— Biz mukəddəs kənundin Məsihning əbədçiqə qalidioŋinini angliŋan; sən kəndaksigə «Insan'ooqli kətürülxi kerək» dəysən?! Bu kəndakmu «Insan'ooqli» bolsun? — dəp soridi. □ ■

□ 12:23 «Ləkin Əysa ularŋa jawabən mundak dedi: — «Insan'ooqlining xan-xərəptə uluŋlinidioŋan waŋit-saiti yetip kəldi...» — grekləning (22-ayəttiki) təlipigə bu sirlik səzlar kəndak jawab bolidu? Buning toŋruluk «koxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. ■ 12:23 Yh. 13:32; 17:1. □ 12:24 «buŋday deni tuprak iŋigə quxup əlmigüqə, əzi yənila yaloŋuz kalidu; ləkin əlsə, mol həsul beridu» — Məsihning «uruŋning əlüxi» degini birhəl ohxitixtur.

Uruk yərgə quxup «əlmisə» bir tal peti kəliweridu. Tuprakka quxkəndə «əlsə», uningdin nuroŋun uruk mewiləydu. ■ 12:24 1Kor. 15:36. □ 12:25 «kimdəkim öz həyatini ayisa...» — «ayisa» grek tilida «səyisə» yaki «amrak bolsa». ■ 12:25 Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luŋa 9:24; 17:33.

■ 12:26 Yh. 14:3; 17:24. □ 12:27 «Ata, meni bu səttin kütquzŋin!» dəymu? — Bu «səət» uning kelidioŋan azab-okuəbtələri tartidioŋanliŋini kərsitidu. ■ 12:27 Mat. 26:37,38,39; Mar. 14:34; Luŋa 22:44. ■ 12:30 Yh. 11:42. □ 12:31 «həzir bu dunyaning həkümdarining taxkiriŋa qooqlinix waŋti kəldi» — «bu dunyaning həkümdari» — Xəytanni kərsitidu. Bu ayət toŋruluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 12:31 Yh. 14:30; 16:11; Kol. 2:15. ■ 12:32 Qəl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yh. 3:14; 8:28. □ 12:34 «sən kəndaksigə «Insan'ooqli kətürülxi kerək» dəysən?!» — halayikning «Insan'ooqli» (Məsih) toŋruluk kəzdə tutkini Məsihning uluŋlukini kərsitidioŋan «Yar.» 49:10, «Zəb.» 89:35-37, 110:2, «Yəx.» 9:7, «Əz.» 37:25, «Dan.» 7:14 Idi.

■ 12:34 2Sam. 7:16; 1Tar. 22:10; Zəb. 45:6-7; 89:36; 110:4; Yəx. 9:5; Yər. 23:6; Əz. 37:26; Dan. 2:44; 7:14, 27; Mik. 4:7; İbr. 1:8.

35 Xunga Əysa ularoşa: — Nurning aranglarda bolidioşan waqti uzun bolmaydu. Xunga karangqululukning silərni besiwalmasliqi üqün, nur bar waqtida *uningda* menginglar; karangqululukta mangoşan kixi özining kəyergə ketiwatkanlikini bilməydu. ■

36 Nur aranglarda bar waqtida, uningoa ixininglar; buning bilən nurning pərzəntliri bolisilər, — dedi.

Əysa bu sözlərni qiləndin keyin, ulardin ayrilip yoxurunuwaldi.

Yəhudiyların Məsihiyə rət qilixi

37 Gərqə u ularning kəz aldida xunqə tola möjizilik alamət kərsətkən bolsimu, ular tehi uningoa etiqađ kilmidi.

38 Xuning bilən Yəxaya pəyoşəmbərnin yazmisida aldin'ala kərsitilgən bəxarət dəl əməlgə axurdi:

«I Pərwərdigar, bizning yətküzgən həwirimizgə kimmu ixəngən? Həm «Pərwərdigarning biliki» Boləuqi kimgimu ayan qilinoşan?» ■ □

39-40 Halayikning etiqađ kilmioşinining səwəbi dəl xuki (huddi Yəxaya pəyoşəmbər yənə aldin'ala eytkəndək):

«Pərwərdigar ularning kəzlrini kor,

Kəlbini tax kildi;

Məksət, ularning kəzlrining kərup,

Kəlbining qūxinip,

Gunəhliridin yenixining aldini elix üqündur;

Bolmisa, Mən ularni saqaytqan bolattim, — *daydu Pərwərdigar*». □ ■

41 Bu sözlərni Yəxaya *pəyoşəmbər Məsihning* xan-xəripini kərup uningoa karita aldin'ala səz qiləninida eytkanidi. □ ■

42 Wəhalənki, gərqə hətta Yəhudiylar aksakalliridinmu nurəunlioşan adəmlər uningoa etiqađ qilənan bolsimu, ular Pərisiylər wəjidin kərkup, əzlrining sinagogtin koşlap qikiriwetilməsliki üqün uni etirap kilmidi. □ ■

■ 12:35 Yər. 13:16; Yh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Əf. 5:8; 1Tes. 5:4 □ 12:38 «I Pərwərdigar, bizning yətküzgən həwirimizgə kimmu ixəngən?» həm «Pərwərdigarning biliki» Boləuqi kimgimu ayan qilinoşan?» — «Yəx.» 53:1. «Pərwərdigarning biliki» — bir zat, yəni dəl Hudaning Məsihi bolsa kerək («Yəx.» 53:2, 3-ayətnimu kərug). ■ 12:38 Yəx. 53:1; Rim. 10:16. □ 12:39-40 «Pərwərdigar ularning kəzlrini kor, kəlbini tax kildi» — muxu yərdə «Pərwərdigar» grek tilida «U». «Pərwərdigar ularning kəzlrini kor, kəlbini tax kildi;

məksət, ularning kəzlrining kərup, kəlbining qūxinip, gunəhliridin yenixining aldini elix üqündur; bolmisa, Mən ularni saqaytqan bolattim» — «Yəx.» 6:10. ■ 12:39-40 Yəx. 6:9, 10; Əz. 12:2; Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Ros. 28:26; Rim. 11:8 □ 12:41 «Bu sözlərni Yəxaya pəyoşəmbər Məsihning xan-xəripini kərup uningoa karita aldin'ala səz qiləninida eytkanidi» — grek tilida «uning xan-xəripini kərup...» deyilidu. Kimning xan-xəripini?

Elix, «uning» muxu yərdə Məsihning əzini kərsitidu. 37-, 39- wə 42-ayətni kərug (kimqə etiqađ qilix kerək?). Toluq ix «Yəx.» 6:1-13də hatiriliniđu. Yəxaya bu bəxarətni bərgən qəşda Pərwərdigar Hudaning xan-xəripini kərgəqkə, hulasimiz xuki, «Məsih Əzi Hudaning xan-xəripini wə ipadisi»din ibarəttur. ■ 12:41 Yəx. 6:1. □ 12:42 «nurəunlioşan adəmlər uningoa etiqađ qilənan bolsimu, ular Pərisiylər wəjidin kərkup, əzlrining sinagogtin koşlap qikiriwetilməsliki üqün uni etirap kilmidi» — Muxu yərdə «sinagog» Yəhudiylarning omumiy jəmiyitini kərsitidu. «Sinagogtin qikirilix» — kimki sinagodtin qikiriwetilsə, Yəhudiylar jəmiyitidikilər ular bilən heq bardi-kəldi kilmaytti. ■ 12:42 Yh. 7:13; 9:22.

⁴³ Buning səwəbi, ular insandalardan kelidigan izzət-xəhrətni Hudadin kelidigan izzət-xəhrəttin yahxi kərətti. ■

⁴⁴ Biraq Əysa yukiri awaz bilan mundaq dedi:

— Manga etikad qilouqci mangila əməs, bəlkı meni Əwətküqigə etikad qilouquidur.

⁴⁵ Kimki meni kərgüqci bolsa, meni Əwətküqini kərgüqci bolidu. ■

⁴⁶ Mən manga etikad qilouqilar karangouulukta qalmisun dəp, nur süpitidə dunyaya kəldim. ■

⁴⁷ Birsı səzlimni anglap, ularni tutmisa, uni sorakka tartmaymən; çünki mən dunyadikilərnı sorakka tartkili əməs, bəlkı dunyadikilərnı kutkuzojili kəldim. ■

⁴⁸ Biraq meni qətkə kakquqini, xundakla səzlimni qobul kilmiqanni bolsa, uni sorakka tartquqci birsi bar. U bolsimu, mən eytkən səz-kalamimdur. U ahırki küni uni sorakka tartidu. ■

⁴⁹ Çünki mən əzlükümdin səzliginim yok, bəlkı meni əwətkən Ata mening nemini deyixim wə qandak səzlixim kerəklikigə əmr bərgən. □ ■

⁵⁰ Uning əmrining mənggülek həyatlik ikənlikini bilimən. Xunga nemini səzlisəm, Ata manga buyruqinidək səzləymən.

13

Əysaning muhlislrining putini yuyuxı

¹ Ətüt ketix həytidin ilgiri, Əysa bu dunyadin ayrilip, Atining yenioja baridigan waqit-saətning yetip kəlgənlikini bildi wə xuning uqun bu dunyadiki öz adəmlirigə kərsitip kəlgən mehir-muhəbbitini ahiriqigə toluk kərsitip turdi. □ ■

² Əmdi kəqlik tamak yeyiliwatkanidi; Iblis alliburun Simonning oqlı Yəhuda İxkariyotning kəngligə Əysaqa satkunluk kilix wəswəsisini salojanidi. ■

³ Əysa Atining hər ixni uning kolioja tapxurojinini, wə əzining Hudaning yenidin kelip, Hudaning yenioja kaytidigənliligini bilgəqkə, ■

⁴ dastihandin turup, ton-kənglikini yexip, bir lənggə bilən belini baqlidi.

⁵ Andin jawuroja su kuyup, muhlislarning putlrini yuyuxka wə beligə baqliqan lənggə bilən sürtüp kurutuxka baxlidi.

⁶ Nəwət Simon Petruska kəlgəndə, Petrus uningəja:

— I Rəb, putumni sən yusang qandak bolojini?! — dedi. ■

⁷ Əysa uningəja:

— Nemə kiliwatkinimni hazır bilməysən, lekin keyin bilisən, — dedi.

⁸ Petrus: — Sən mening putumni yusang hərgiz bolmaydu! — dedi.

■ 12:43 Yh. 5:44. ■ 12:45 Yh. 10:30; 14:9. ■ 12:46 Yəx. 42:6; 49:6; Yh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Ros. 13:47. ■ 12:47 Yh. 3:17; 9:39. ■ 12:48 Mar. 16:16; Yh. 3:18; 8:24.

□ 12:49 «Mening nemini deyixim wə qandak səzlixim kerəklikı» — yaki bolmisa «mening nemə təlim-əmr berixim wə nemini səzlixim kerəklikı». ■ 12:49 Kan. 18:18; Yh. 3:11; 5:20; 7:16; 8:28; 14:10, 24; 16:13. □ 13:1 «Əysa... bu dunyadiki öz adəmlirigə kərsitip

kəlgən mehir-muhəbbitini ahiriqigə toluk kərsitip turdi» — bu muhəbbət bəlkim təwəndiki 1-20-ayətlərdə muhlislrining putlrini yuyuxı, xundakla 13-18-bablarda hatiriləngəndək ularəja kərsətkən səwr-taqət, kəqürüm, mehirbanlikini, andin ahirida ular uqun əzini pida kilixining həmmisini öz iqigə alojan bolsa kerək. ■ 13:1 Mat. 26:2; Mar. 14:1; Luqa 22:1. ■ 13:2 Luqa 22:3; Yh. 13:2. ■ 13:3 Mat. 11:27; 28:18; Yh. 3:35. ■ 13:6 Mat. 3:14.

Əysa uningəja jawabən: — Seni yumisam, mening bilən təng nesiwəng bolmaydu, — dedi.

⁹ Simon Petrus:

— I Rəb, undakta pəkət putlirimnıla əməs, kollarimnimu, beximnimu yuəqaysən! — dedi.

¹⁰ Əysa uningəja:

— Bədini yuyulup, tamamən pakiz boləjan adəm pəkət putlirini yusila kayta yuyunuxining həjiti bolmaydu. Silər pakiz, ləkin həmminglər əməs, — dedi □ ■

¹¹ (çünki u özini kimning tutup beridiəjanliqini bilətti; xuning üqün u «Həmminglarla pakiz əməs» degənidi). ■

¹² Xuning bilən u ularning putlirini yuyup boləjandin keyin, ton-kənglikini kiyp, yənə dastihanoja olturup ularəja mundak dedi:

— Silərgə nemə kıləjinimni uktunglarmu?

¹³ Silər meni «Ustaz» wə «Rəb» dəysilər wə rast eytisilər, mən xundakturmən. ■

¹⁴ Əgər mən Rəb wə ustazınglar turukluk, putliringlarni yuəjanikənmən, silərmu bir-biringlarning putlirini yuyuxunglar kerək. □ ■

¹⁵ Mən silərgə kıləjandək silərningmu həm xundak kılilinglar üqün bu ülgini qaldurdum. ■

¹⁶ Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, kul hojayinidin üstün turmaydu, əlqimu özini əwətküqidin üstün turmaydu. ■

¹⁷ Bu ixlarni bilgənikənsilər, xundak kılilinglar bəhtlikisilər!

Əysaning satkunluk bilən tutuluxini aldin eytixi

Mat. 26:20-25; Mar. 14:17-21; Luğa 22:21-23

¹⁸ Mən bularni həmminglarəja karitip eytmidim. Mən talliəjanlirimni bilimən, ləkin *mukəddəs yazmilarda* aldin pütülgən: «Mən bilən həmdastihan bolup nemimni yegənmu manga put atti!» degən bu söz əməlgə axurulmay qalmaydu. □ ■

¹⁹ Mən bu ix yüz berixtin awwal uni silərgə eytip qoyayki, u iklar yüz bərgəndə mening «Bar Boləquqi» ikənlikimgə ixinisilər. □ ■

²⁰ Bərhək, bərhək, silərgə xuni eytip qoyayki, kimki mən əwətkən hərəkəndək birsini qəbul kıləjan bolsa, meni qəbul kıləjan bolidu; wə meni qəbul kıləquqilar meni Əwətküqini qəbul kıləjan bolidu. ■

²¹ Əysa bu sözləni eytkəndin keyin, rohta kattik piəjan qekip, mundak guwahlik bərdi:

□ **13:10** «...bədini yuyulup, tamamən pakiz boləjan adəm pəkət putlirini yusila kayta yuyunuxining həjiti bolmaydu» — muxu sirlik gəpning mənisi nemə? Bizningqə Kıtquzəquqimizning «put yuyux» degən bu hərəkəti özini əng təwən dərijigə qüxürüp krestlinixni qəbul kılixiəja bexarət bolidu. Xunga, muhlislar buni qəbul kılmisə bolmaydu. «Koxumqə səzəimizdə azrak tohtilimiz. ■ **13:10** Yh. 15:3. ■ **13:11** Yh. 6:64. ■ **13:13** Mat. 23:8,10; 1Kor. 8:6; 12:3; Fil. 2:11. □ **13:14** «Əgər mən Rəb wə ustazınglar turukluk, putliringlarni yuəjanikənmən, silərmu bir-biringlarning putlirini yuyuxunglar kerək» — okurmənlər muhlislarning Məsihni «ustaz» andin «Rəb» dəydiəjanliqini (13-ayət), ləkin Məsih bolsa özini «Rəb» wə «ustaz» dəydiəjanliqini bayqıyalaydu (13-14-ayət) wə xundakla tərtping ohximasliqining səwəbini oylıyalaydu. ■ **13:14** Gal. 6:1, 2. ■ **13:15** 1Pet. 2:21; 1Yuhə. 2:6. ■ **13:16** Mat. 10:24; Luğa 6:40; Yh. 15:20. □ **13:18** «Mən bilən həmdastihan bolup nemimni yegənmu manga put atti!» — «Zəb.» 41:9ni kəring. ■ **13:18** Zəb. 41:9; Mat. 26:23; 1Yuhə. 2:19. □ **13:19** «bu iklar yüz bərgəndə mening «Bar Boləquqi» ikənlikimgə ixinisilər» — yaki «bu iklar yüz bərgəndə mening «U» (yəni, Məsih) ikənlikimgə ixinisilər». ■ **13:19** Yh. 14:29; 16:4. ■ **13:20** Mat. 10:40; Luğa 10:16.

— Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, aranglarda birəylən mənə satkunluk kılıdu!■

22 Muhlislar kimni dəwatkanlığını biləlməy, bir-birigə qaraxti.

23 Əmdi dastihanda muhlisleridin biri Əysaning məydisigə yəlinip yatkanidi; u bolsa «Əysa səyidiöjan muhlis» idi. □ ■

24 Simon Petrus uningdin Əysaning kimni dəwatkinini sorap beqixini ixarət kildi.

25 Xuning bilən u Əysaning məydisigə yəlinip turup uningdin:

— I Rəb, u kimdur? — dəp soridi.

26 Əysa jawab berip:

— Bu bir qıxləm nanni axka tögürüp kimgə sunsam, xudur, — dedi. Xuning bilən u bir qıxləm nanni *axka* tögürüp, Simonning oqli Yəhuda İxkariyotka sundi. □

27 Yəhuda nanni eliwidi, Xəytan uning iqiğə kirdi.

— Kılıdiöjiningni qapsan kıl, — dedi Əysa uningöja.

28 (Əmdi dastihanda olturoqanlarning heqkaysisi uning *Yəhudaöja* bu sözləni nemə üqün deginini bilmidi.

29 Yəhuda ularning ortaq həmyanini tutkini üqün, bəzilər Əysa uningöja: «Bizgə keraklik heytilik nərsiləni elip kəl» yaqi «Kəmbəşəllərgə birər nərsə bər» dəwatsa kerək, dəp oylaxti).■

30 Yəhuda bu bir qıxləm nanni elipla taxkiriöja qıqip kətti (bu qaoq keqə idi).□

Yengi əmr

31 Yəhuda taxkiriöja qıqip kətkəndin keyin, Əysa mundaq dedi:

— Əmdi İnsan'öqli uluölinidiöjan waqıt-saət yetip kəldi wə Huda u arkilik uluölinidi.

32 Wə əgər Huda uningda uluöjlansa, Hudamu Əzidə uni uluöjlaydu, xundakla dərhal uni uluöjlaydu. □ ■

33 Balilirim, silər bilən billə bolidiöjan yənə azöjina waqtim kəldi. Silər meni izdəysilər, lekin mening Yəhudiylaröja: «Mən bəridiöjan yərgə silər bəralmaysilər» dəp eytkinimdək, buni silərgimü eytimən.■

34 Silərgə yengi bir əmr tapxurimənki, «bir-biringlarni səyünglar». Siləni səyginimdək, silərmü bir-biringlarni səyünglar. ■

35 Aranglarda bir-biringlaröja mehİR-muhəbbitinglar bolsa, həmmə adəm silərnig mening muhlisirim ikənlikinglarni bilidu.■

■ 13:21 Mat. 26:1; Mar. 14:18; Luqa 22:21; Ros. 1:17; 1Yuha. 2:19. □ 13:23 «Əysa səyidiöjan

muhlis — bəlkim bu «bəyan»ning muəllipi rosul Yuhanna. «Kirix söz»imizni kəring. ■ 13:23

Yh. 20:2; 21:7,20. □ 13:26 «**bu bir qıxləm nanni axka tögürüp kimgə sunsam, xudur**» —

dastihanda olturup birsigə bir qıxləm nanni axka tögürgən halda sunux qongkur muhəbbitini bildürüx hərəkiti idi. ■ 13:29 Yh. 12:6. □ 13:30 «**bu qaoq keqə idi**» — bu degənnig əsli

mənasidin baxka, keqmə mənisi bardur. Yukiridiki 9:5, 11:9-10, 12:35-36də Əysaning «kündüz» wə «qarangoqluq» yaqi «keqə» toqruluk səzlerini kəring. □ 13:32 «**əgər Huda uningda**

uluöjlansa, Hudamu əzidə uni uluöjlaydu, xundakla dərhal uni uluöjlaydu» — bizning qariximizqə «əzidə» muxu yərdə «Huda Əzidə» degənni kərsitidu. Bəzi alimlar muxu yərdə

«əzidə» «Məşihning əzidə» degənni bildüridu, dəp qaraydu. «**Hudamu Əzidə uni uluöjlaydu**» — yaqi (yukiriki izahatta eytilöndək) «Huda uni (İnsan'öqlining) əzidə uluöjlaydu». Bu muhim

31-32-ayətlər üstidə «koxumqə söz»imizdə tohtilimiz. ■ 13:32 Yh. 12:23; 17:1. ■ 13:33 Yh. 7:34; 8:21. ■ 13:34 Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 15:12; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 3:23,

4:21. ■ 13:35 1Yuha. 2:5; 4:20.

Əysaning Petrusning tanidlovanlikini aldin eytixi

Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Luqa 22:31-34

³⁶ Simon Petrus uningdin:

— I Rəb, kəyərgə barisən? — dəp soridi.

Əysa javabən: — Mən ketidlovan yərgə hazırqə əgixip baralmaysən, ləkin keyin manga əgixip barisən, — dedi. ■

³⁷ Petrus uningə:

— I Rəb, nemə üqün hazır sening kəyningdin əgixip baralmaymən? Sən üqün jenimni pida kılay! — dedi. ■

³⁸ Əysa javabən mundak dedi:

— Mən üqün rasttınla jeningni pida kılamsən? Bərħək, bərħək, sanga eytip kəyayki, horaz qillioquqə, sən məndin üq kətim tanisən! ■

14

Əysa səzini dawam kılidu — «Yol, həkikət və həyatlıkturmən»

¹ Kənglünglarni parakəndə kılmanqlar! Hudaəqə ixinisilə, mangimu ixininglar.

² Atamning əyidə nuroqun makanlar bar. Bolmioqan bolsa, buni silərgə eytkan bolattım; qünki mən hərbingrləroqə orun təyyarılax üqün xü yərgə ketip barimən. ■

³ Mən silərgə orun təyyarlıoqili baridlovanikənmən, qokum kəytip kelip, silərnə özümgə alimən; xuning bilən, mən kəyərdə bolsam, silərmu xü yərdə bolisilə. ■

⁴ Silər mening kəyərgə ketidlovanlikimni və u yərgə baridlovan yolni bilisilə.

⁵ Tomas uningə: — I Rəb, sening kəyərgə ketidlovanlikingni bilməymiz. Xundak ikən, yolni kəndak bilimiz? — dedi.

⁶ Əysa uningə:

□ **13:36 «Mən ketidlovan yərgə hazırqə əgixip baralmaysən, ləkin keyin manga əgixip barisən»** — «keyin əgixip barisən» — Petrus jismani yərpətin (əlümdin tirilip asmanəqə kətürülüş yolida) Petrus Rəbgə əgixəlmidi, əlwəttə. Ləkin Əysaning kəzdə tutkını rohiy jəhəttiki «Hudaning yolida pida bolux» idi. Xu tərəptimu Petrus Əysaqə əgixixkə təyyar bolmidi. U awwal Əysadin tenip, andin kəttik towa kılıx jəryani arkilik, xundakla Mükəddəs Rohning kelixi bilən u «keyin» təyyar bolidu. Məsihning «keyin manga əgixisən» degini bolsa, Petrus kəttik teyilip kətkən waqtda uningə təsəlli yətküzidlovan kimmətlilik wədə bolidu. ■ **13:36** Yh. 21:18; 2Pet. 1:14.

■ **13:37** Mat. 26:33; Mar. 14:29; Luqa 22:33. □ **13:38 «horaz qillioquqə, sən məndin üq kətim tanisən!»** — grek tilida «sən məndin üq kətim tanmioquqə, horaz qillimaydu». ■ **13:38** Mat. 26:34; Mar. 14:30; Luqa 22:34. □ **14:2 «Atamning əyidə nuroqun makanlar bar»** — bu səzlər jənnətni kərsitəmdü? Oqurmənlərnin esidə barki, Əysa 2-babta əz tenini «Hudaning əyi» (ibadəthana) dəp sürətlidi, xundakla 8:35də «Hudaning əyi»ni rohiy jəhəttin tiləqə aldı. Buningə qarlıqanda «turaloq-makan»ni rohiy jəhəttin qüxinix kerək. «koxumqə səz»imizdə bu toqrisida tohtilimiz. □ **14:3 «Mən silərgə orun təyyarlıoqili baridlovanikənmən, qokum kəytip kelip, silərnə özümgə alimən; xuning bilən, mən kəyərdə bolsam, silərmu xü yərdə bolisilə»** — Məsihning bu «kəytip kelixi» Məsihning kıyaməttə dunyaəqə kelixi yəki Mükəddəs Rohning əwətilixini kərsitəmdü? Bu üqinqi ayət üstidimu «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **14:3** Yh. 12:26; 17:24.

— Yol, həqiqət və həyatlik özümdürmən. Meningsiz heqkim Atining yenioğa baralmaydu. □ ■

⁷ Əgər meni tonuqan bolsanglar, Atamnimu tonuqan bolattinglar. Həzirdin baxlap uni tonudunglar həm uni kərdünglar, — dedi.

⁸ — I Rəb, Atini bizgə kərsitip qoysangla, xu kupayə, — dedi Filip.

⁹ Əysa uningöa mundak dedi: — «I Filip, silər bilən birgə boləjnimöa xunqə wakit boldi, meni tehiqə tonumidingmu? Meni kərgən kixi Atini kərgən bolidu. Xundak turukluk, sən nemixqə yənə: «Bizgə Atini kərsətkəysən» dəysən? ■

¹⁰ Mən Atida, Ata məndə ikənlikigə ixənməmsən? Silərgə eytkən səzirimni əzlükümdin eytkinim yok; bəlkə məndə turuwatqan Ata Əz əməllirini kiliwatidu. ■

¹¹ Mening Atida boləjanlikimöa, Atining məndə boləjanlikioğa ixininglar. Yaki heqbolmioğanda, mening kiləjan əməllirimdin manga ixininglar. □

¹² Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, manga ixəngən kixi mening kiliwatqan əməllirimni kılalaydu; wə bulardinmu tehimu uluq əməllərni kılıdu, qünki mən Atining yenioğa *qaytip* ketimən. □ ■

¹³ Wə Atining Ooqulda uluqlinixi üqün, hərnemini mening namim bilən tilisənglar, xularni ijabət kılımən. ■

¹⁴ Mening namim bilən hərəkəndə nərsini tilisənglar, mən silərgə xuni ijabət kılımən».

Əysaning Mukəddəs Rohni əwətixi; Uning kiliديوqan ixliri

¹⁵ — «Meni səysənglar, əmrlirimgə əməl kılısiler. ■

¹⁶ Mənmü Atidin tiləymən wə U silərgə baxqə bir Yardəmçi ata kılıdu. U silər bilən əbədgiqə birgə bolidu. □

¹⁷ U bolsimu Həqiqətning Rohidur. Uni bu dunyadikilər qəbul kılalmaydu, qünki Uni nə kərməydu, nə tonumaydu. Biraq silər Uni

□ **14:6 «Yol, həqiqət və həyatlik özümdürmən. Meningsiz heqkim atining yenioğa baralmaydu»** — Məsih üqün Atining yenioğa baridioqan yol krestitiki əlüm arkiplik bolatti; əzigə etiqad kılıoquqılaraqə nisbətən, Məsihning əzi Atining aldioğa baridioqan yoldur. ■ **14:6** Yh. 1:4, 17; 10:9; 11:25; İbr. 9:8. ■ **14:9** Yh. 10:30. ■ **14:10** Yh. 5:17; 7:16; 8:28; 10:38; 12:49; 16:13; 17:21. □ **14:11 «... heqbolmioğanda, mening kiləjan əməllirimdin manga ixininglar»** —

11- wə 12-ayətlərdə «əməllər» Əysa yaratqan məjizilik əlamətlər. □ **14:12 «manga ixəngən kixi mening kiliwatqan əməllirimni kılalaydu; wə bulardinmu tehimu uluq əməllərni kılıdu, qünki mən Atining yenioğa qaytip ketimən»** — bu «tehimu uluq əməllər» üstidə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **14:12** Mat. 21:21; Luqə 17:6; Ros. 5:12; 19:11. ■ **14:13** Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqə 11:9; Yh. 15:7; 16:24; Yağ. 1:5; 1Yuha. 3:22.

■ **14:15** Yh. 14:21, 23; 15:10; 1Yuha. 5:3. □ **14:16 «Mənmü Atidin tiləymən wə U silərgə baxqə bir Yardəmçi ata kılıdu»** — muhim səz «**baxqə bir** Yardəmçi»dur. Biringi «Yardəmçi» bolsa Əysa Məsihning əzi, əlwəttə. «Yardəmçi» grek tilidiki «parakletos» degən səzning mənisini toluq ipadiləp bərləməydu. Grek tilidiki «parakletos»ning toluq mənisi «məlum birawning yenioğa yardım bərixkə qəkiriloquqi», yəni «təsəlli bərgüqi», «həmrah», «məsləhətçi», «küqəytküqi», «adwokat-aqiloquqi» katarliklardur. «Baxqə bir...» degini bizgə xuni kərsitiduki, Əysa muhlislar bilən birgə boləjan wəktida, ularoğa qəndəq jəhətlərdin «Yardəmçi» boləjan bolsa, u uların ayriloğanda, Mukəddəs Roh ularoğa Əysaning toluq wəkili bolup, ikkinqi «Yardəmçi» rolidə bolidu, degən qimmətlik wədinə bildüridu.

tonuysilær, qünki U silær bilæn billæ turuwatidu hêm silærdæ makan kïlidu. □

18 Mæn silærni yetim qaldurmaymæn, yeninglaroqa yænæ qaytip kelimæn. ■

19 Azoïina wakïttin keyin, bu dunya meni kœrmæydu, lekin silær kœrusilær. Mæn hayät bolojanlikim üqün, silærnu hayät bolisilær.

20 Xu kündæ mening Atamda bolojanlikim, silærning mændæ bolojanlikinglar wæ mænmu hêm silærdæ bolojanlikimni bilisilær.

21 Kim œmrlirimgæ igæ bolup ularni tutsa, meni sœygüqi xu bolidu. Meni sœygüqini Atammu sœyidu, mænmu uni sœyimæn wæ özümni uningoa ayan kïlimæn».

22 Yêhuda (Yêhuda Ixkariyot œmæs) uningdin:

— I Rêb, sæn özüngni bu dunyadikilergæ ayan qïlmay, bizgila ayan kïlixing qandak ix? — dæp soridi. □

23 Ôysa uningoa jawabæn mundak dedi:

— «Birkim meni sœysæ, sœzümni tutidu; Atammu uni sœyidu wæ Atam bilæn ikkimiz uning yenioqa berip, uning bilæn billæ makan kïlimiz. □

24 Meni sœymæydiöjan kixi sœzirimni tutmaydu; wæ silær anglawatqan bu sœz bolsa mening œmæs, bœlki meni œwatkæn Atiningkidur. ■

25 Mæn silær bilæn billæ boluwatqan qeoïmda, bularni silergæ eyttim.

26 Lekin Ata mening namim bilæn œwætidiojan Yardœmqi, yœni Muqœddæs Roh silergæ hœmmiini œgïtidu hêm mening silergæ eytkæn hœmmæ sœzirimni esinglaroqa kœltüridu. ■

27 Silergæ hatirjœmlik qaldurimæn, œz hatirjœmlikimni silergæ berimæn; mening silergæ bœrginim bu dunyadikilærning bœrginidæk œmæstur. Konglünglarni parakændæ kïlmanqlar wæ jür'œtsiz bolmanqlar. □ ■

28 Silær mening: «Mæn silærdin ayrilip ketimæn, keyin yeninglaroqa yænæ qaytip kelimæn» dœginimni anglidinglar. Meni sœygœn bolsanglar, Atining yenioqa ketidiojanlikim üqün hursæn bolattinglar. Qünki Ata mændin uluödur. ■

29 Silærning bu ixlær yüz bœrginidæ ixinixinglar üqün bu ixlær yüz berixtin awwal silergæ eyttim. □ ■

30 Mundin keyin silær bilæn kœp sœzlœxmœymæn; qünki bu dunyaning hœkümdari kelix aldida turidu wæ mændin kirgüdæk heq yoquq tapalmaydu. □ ■

□ 14:17 «U bolsimu Hœkikœtning Rohidur» — «Hœkikœtning Rohi» — yaki «hœkikœtkæ baxliöuqi Roh». «silær Uni tonuysilær, qünki U silær bilæn billæ turuwatidu» — ular qaysi yol bilæn Muqœddæs Rohni tonuydu? U xu qaöda qandak yol bilæn «ular bilæn billæ turidu»? Jawab xühhisizki, ular Ôysani tonuöaqqa, Muqœddæs Rohnimu tonuöjan bolidu; Ôysa ular bilæn billæ turoäqqa, Muqœddæs Rohmu ular bilæn billæ turuwatatti. Lekin Ôysa ular din ayrilöjandin keyin Muqœddæs Roh ularning «iqida, kœlbida, rohida» makan kïlidu. ■ 14:18 Mat. 28:20.

□ 14:22 «I Rêb, sæn özüngni bu dunyadikilergæ ayan qïlmay, bizgila ayan kïlixing qandak ix?» — xühhisizki, muhlislar uni dærhal özini pütkül dunyaoqa ayan kïlidu, dæp oylatti. □ 14:23 «Atam bilæn ikkimiz uning yenioqa berip, uning bilæn billæ makan kïlimiz» — «Atam bilæn ikkimiz» grek tilida «biz». ■ 14:24 Yh. 7:16; 8:28; 12:49; 14:10; 16:13. ■ 14:26 Luqa 24:49; Yh. 15:26; 16:7, 13; Ros. 2:4. □ 14:27 «mening silergæ bœrginim bu dunyaning adœmlirining bœrginidæk œmæstur» — bu dunyadiki adœmlær bir nœrsæ bœrginidæ daim degüdæk halap bœrmæydu — aldæmqilik, yalœnqilik wæ nuroöjan xœrtlær bilæn beridu. Lekin Huda bizgæ bir nœrsa bœrsæ uni qayturoöjmaydu. ■ 14:27 Fil. 4:7. ■ 14:28 Yh. 14:3. □ 14:29 «Silærning bu ixlær yüz bœrginidæ ixinixinglar üqün bu ixlær yüz berixtin awwal silergæ eyttim» — «bu ixlær» — Ôysaning tutulup öltürölüxi («silærdin ayrilip ketixim») ularning etiqaöioqa dæhxœtlik zœrb bolidu. ■ 14:29 Yh. 13:19; 16:4. □ 14:30 «bu dunyaning hœkümdari kelix aldida turidu wæ mændin kirgüdæk heq yoquq tapalmaydu» — «bu dunyaning hœkümdari» Xœytan, Iblisni kœrsitidu. ■ 14:30 Yh. 12:31; 16:11; Ôf. 2:2.

³¹ Lekin bu dunyaning adamlirining mening Atini sөyidoqlanlikimni bilixi uqun Ata manga nemə əmr kıloqan bolsa, mən dəl xuni əməlgə axurimən. Turunglar, bu jaydin ketəyli».[□] ■

15

Əysa — həkikiy üzüm telidur; uning sөzining dawami

1 — «Həkikiy üzüm teli» özümdurmən, Atam bolsa baqwəndur.[□]

2 Baqwən məndiki mewə bərməydoqan hər bir xahni kesip taxlaydu. Mewə bərgənlirini bolsa tehimu kəp mewə bərsun dəp, pak kılıp putap turidu.[□] ■

3 Əmdi silər mən silərgə yətküzgən sөzüm arkilik alliburun pak boldunglar.[□] ■

4 Silər məndə izqil turunglar, mənmu silərdə izqil turimən. Xah taldə turmay, əzi mewə bərləməydoqinidək, silərmu məndə izqil turmisanglar, mewə bərləməysilər.

5 «Üzüm teli» özümdurmən, silər bolsanglar xahliridursilər. Kim məndə izqil tursa, mənmu xundakla uningda turoqinimda, u kəp mewə beridu. Qunki mənəsis heqnemini kılalməysilər.

6 Birsə məndə turmisa, u *kerəksiz* xah tək taxlinip, kurup ketidu. Bundək xahlar yioqip kelinip otqə taxlinidu.■

7 Silər məndə izqil tursanglar wə sөzlim silərdə izqil tursa, nemini tələp kılısanglar, silərgə xu ijabət bolidu.■

8 Silərning kəp mewi bərixinglar, xundakla mening muhlisirim ikenlikinglarni ispatlixinglar bilən xan-xəpə Atamoqə kəltürülidu.[□]

9 Atam meni sөyginidək, mənmu silərni sөydüm; mening mehir-muhəbbitimdə izqil turunglar.

10 Əgər əmrlirimni tutsanglar, huddi mən Atamning əmrlirini tutqan wə həmixə uning mehir-muhəbbitidə turoqinimdək, silərmu həmixə mening mehir-muhəbbitimdə turisilər.■

□ **14:31 «Ata manga nemə əmr kıloqan bolsa, mən dəl xuni əməlgə axurimən»** — 30-ayət bilən ziq baqlinidu. Demək, Əysaning əzining tutuluxi, sotlinixi, haqarətlinixi andin krestlinixini ihtiyari bilən qəbul kılıxining tıp məksiti bolsa, İblisning üstidin kəndəktur bir həkükqə igə bolux uqun əməs, bəliki Atining iradisi uqun bolidu. ■ **14:31** Yə. 10:18; İbr. 10:5. □ **15:1 «Həkikiy üzüm teli» özümdurmən** — «həkikiy üzüm teli» boləqandin keyin, sahta yaki por-püqək üzüm telimu barnu? Buning toqrisida «qoxumqə sөz»imizdə əzraq tohtilimiz. □ **15:2 «Baqwən məndiki mewə bərməydoqan hər bir xahni kesip taxlaydu»** — baxqə birhil təjrimisi «Məndiki mewə bərməydoqan hər bir xahni baqwən (barəngə) esp koyidu». Lekin 6-ayətkə qərioqanda təjrimimiz toqra bolsa kerək. «*Mewə bərgənlirini bolsa tehimu kəp mewə bərsun dəp, pak kılıp putap turidu*» — «putap turidu» grek tilida «tazilaydu» yaki «paklaydu» bilən ipadilinu. 4-ayətəni kəring. ■ **15:2** Mat. 15:13. □ **15:3 «... silər mən silərgə yətküzgən sөzüm arkilik alliburun pak boldunglar»** — «pak» muxu yərdə yənə «putaloqan» degən mənəsinimu bildürüxi mumkin. Biraq muhim mənəsi «pak» ikenlikigə xübhisə yuqun. ■ **15:3** Yə. 13:10. ■ **15:6** Əz. 15:2-8; Mat. 3:10; 7:19; Kol. 1:23. ■ **15:7** Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqə 11:9; Yə. 14:13; 16:24; Yaq. 1:5; 1Yuhə. 3:22; 5:14. □ **15:8 «Silər məndə izqil tursanglar wə sөzlim silərdə izqil tursa, nemini tələp kılısanglar, silərgə xu ijabət bolidu. Silərning kəp mewi bərixinglar, xundakla mening muhlisirim ikenlikinglarni ispatlixinglar bilən xan-xəpə atamoqə kəltürülidu»** — 7-8-ayətkə qərioqanda, muhlislar Hudaqə qıkarəqan, uni hursən kıldidoqan mewə ünümlük dua-tilawətlərni əz iqigə alidu. ■ **15:10** Yə. 14:15, 21, 23; 1Yuhə. 5:3.

11 Mening huxallikim silerdə bolsun wə xuningdək huxallikinglar tolup taxsun dəp, mən bularni silərgə eyttim.

12 Mening əmrim xuki, mən siləрни səyginimdək, silərmu bir-biringlarni səyünglar. ■

13 İnsanların öz dostliri üçün jenini pida kilixtin qongkur mehirmuhəbbiti yoxtur. ■

14 Silərgə buyruoan əmrlirimni ada kilsanglar, mening dostlirim bolisilər. □ ■

15 Əmdi mundin keyin mən siləрни «kul» dəp atimaymən. Qünki kul hojayinining nemə kiliwatqinini bilməydu. Uning orniqə siləрни «dost» dəp atidim, qünki Atamdin angliqanlirimning həmmisini silərgə yətküzdüm. □ ■

16 Silər meni tallioqinglar yok, əksiqə mən siləрни tallidim wə siləрни berip mewə bərsun həmdə mewiliringlar daim saklansun, mening namim bilən Atidin nemə tilisənglar, u silərgə bərsun dəp siləрни tiklidim. □ ■

17 Silərgə xuni əmr kilimənki, bir-biringlarni səyünglar.□

Dunyadikilarning Əysəoqə boləoan nəpiti

18 Bu dunyadikilər silərdin nəprətlənsə, silərdin awwal məndin nəprətləngənlikni bilinglar. ■

19 Silərmu bu dunyadikilərdin boləoan bolsanglar, bu dunyadikilər siləрни əzimizningki dəp, səygen bolatti. Biraq silər bu dunyadin bolmioqəqqa, bəlki mən siləрни bu dunyadin ayrip tallioqanlikim üçün, əmdi bu dunyadikilər silərdin nəprətlinidu. □ ■

20 Mən silərgə eytqan səzni esinglarda tutunglar: «Kul hojayinidin üstün turmaydu». Ular mənə ziyankəlik kילוan bolsa, silərgimu ziyankəlik kিলidu. Mening səzümni tutqan bolsa, ular siləringkinimu tutidu.■

21 Biraq mening namim tūpəylidin ular silərgimu xu ixlarning həmmisini kিলidu, qünki ular meni əwətküqini tonumaydu. ■

22 Əgər mən kelip ularəoə səz kilmioqan bolsam, ularəoə gunah yok dəp hesablinatti. Ləkin həzir gunahı üçün ularning heq bahənisisi yoxtur. ■

23 Kimdəkim məndin nəprətlənsə Atamdinmu nəprətləngən bolidu.

24 Mən ularning arisida bəxqə heqkim kilip bəqmioqan əməlləрни kilmioqan bolsam, ularəoə gunah yok dəp hesablinatti. Ləkin ular

■ 15:12 Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 13:34; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuhə. 3:23; 4:21.

■ 15:13 Rim. 5:7; Əf. 5:2; 1Yuhə. 3:16.

□ 15:14 «**Silərgə buyruoan əmrlirimni ada kilsanglar, mening dostlirim bolisilər**» — 13-14-əyətə Hudaning muhəbbitining uluqluqi yan kilinidu. «Məsihning dostliri» uning əmrlirini ada kילוqulandur. Ləkin Məsih bərlək kixilər, jümlidin öz əmrlirini ada kilmioqulər, yəni **düxmənliri üçün** jenini pida kילוandur. ■ 15:14

Mat. 12:50; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; 6:15; Kol. 3:11. □ 15:15 «**Əmdi mundin keyin mən siləрни «kul» dəp atimaymən**» — «kul» yəki «qakar». ■ 15:15 Yh. 8:26. □ 15:16 «**Silər meni tallioqinglar yok, əksiqə mən siləрни tallidim wə siləрни berip mewə bərsun həmdə mewiliringlar daim saklansun...**» — «...berip mewə bərsun» degən ibarə bəlkim, muhlislar Hudaəoə qikəroqan, uni hursən kিলidioqan mewə bolsa, pütün dunyaəoə **berip** hux həwər arqilik bəxkılarni Hudaning yolioqə kəltürüxni öz iqiğə alidu, dəp kərsətsə kerək. ■ 15:16 Mat. 28:19; Mar. 16:15; Yh. 13:18; Əf. 1:4; Kol. 1:6. □ 15:17 «**Silərgə xuni əmr kilimənki, bir-biringlarni səyünglar**» — grek tilida «Silərgə xularni əmr kilimənki, bir-biringlarni səyünglar». ■ 15:18

1Yuhə. 3:13. □ 15:19 «**Silərmu bu dunyadikilərdin boləoan bolsanglar, bu dunyadikilər siləрни əzimizningki dəp, səygen bolatti**» — grek tilida «Silərmu bu dunyadin boləoan bolsa, bu dunya siləрни əziningki dəp səygen bolatti». ■ 15:19 Yh. 17:14; Gal. 1:10. ■ 15:20 Mat. 10:24; 24:9; Luqə 6:40; Yh. 13:16; 16:2. ■ 15:21 Mat. 10:22; Yh. 16:3. ■ 15:22 Rim. 4:15; 5:20.

hazir *əməllirimni* kərgən turukluk, yənıla həm məndin həm Atamdin nəprətləndi. ■

²⁵ Ləkin bu ixlər ularoşa təwə boləqan Təwrat kənunida: «Həqkəndək səwəbsizlə məndin nəprətləndi» dəp pütülgən söz əməlgə axuruluxi üqün xundək yüz bərdi. □ ■

²⁶ Ləkin mən silərgə Atining yənidin əwətidioşan Yərdəmçi, yəni Atining yənidin qıkkuqi Həqkəətning Rohi kəlgəndə, U mənğa guwahlik beridu. □ ■

²⁷ Silərmu mənğa guwahlik berisilər, qünki silər baxtin tartip mən bilən billə boldunglar. ■

16

Kelidioşan ziyankəxlilər

¹ Silərnin putlixip kətməslikinglar üqün bularni silərgə eyttim.

² Ular silərnin sinagoglarning jamaətliridin koşlap qıkiriwetidu; həmdə xundək bir wəqit-səət keliduki, silərnin öltürgüqi özini Hudaşğa hizmət kiliwatimən, dəp həsəblaydu. □ ■

³ Ular bularni ya Atini, ya meni tonumioşanliqi üqün kilidu. ■

⁴ Ləkin mən bu ixlarni silərgə eyttimki, wəqit-səiti kəlgəndə, mən xundək aldin'ala eytkinimni esinglaroşa kəltürələysilər. □ ■

Mukəddəs Rohning yetkəkqi wə ustaz bolidioşanliqi

⁵ — Mən baxta bularni silərgə eyttim, qünki mən silər bilən billə idim. Ləkin əmdi meni əwətküqining yənişə qaytip ketimən. Xundək turukluk, aranglardin həqkim məndin: «Nəgə ketisən?» dəp sorimaywatidu.

⁶ Əksişə, silərgə bularni eytkinim üqün, qəlbinglar kayoşuşa qəmüp kətti.

⁷ Əmma mən silərgə həqkəətini eytip qoyayki, mening ketixim silərgə paydiliktur. Qünki əgər kətmisəm, Yərdəmçi silərgə kəlməydu. Əmma kətsəm, Uni silərgə əwətimən. ■

⁸ U kəlgəndə, bu dunyadikilərgə gunah toşrisida, həqkəniylik toşrisida wə ahirət soriki toşrisida həqkəətini bilgüzidu.

⁹ U ularni gunah toşrisida bilgüzidu, qünki ular mənğa etikəd kilmidi. □

■ 15:24 Yh. 10:37. □ 15:25 «Ularoşa təwə boləqan Təwrat kənuni» — həjwiş, kinayilik söz. 8:17 wə izahətini kəring. «Həqkəndək səwəbsizlə məndin nəprətləndi» — «Zəb.» 35:7, 19 wə 69:4. ■ 15:25 Zəb. 35:19; 69:4 □ 15:26 «...Yərdəmçi, yəni Atining yənidin qıkkuqi Həqkəətning Rohi kəlgəndə, U mənğa guwahlik beridu» — muxu ayəttin Mukəddəs Rohning xəhs ikənliki kərünüp turidu. Məsiş Uni «Atining yənidin» əwətidu; muxu yərdə Mukəddəs Roh yəni «Atining yənidin qıkıdu» deyilidu. Grek tilida «qıkıdu» degən peil «həzirki zaman» xəkilədə boləşəqqa, Mukəddəs Rohning hərdəim xu hərikətni kiliwatqini kərsitilidu. ■ 15:26 Luğa 24:49; Yh. 14:26; 16:7; Ros. 5:32. ■ 15:27 Ros. 1:8, 21; 5:32. □ 16:2 «Ular silərnin sinagoglarning jamaətliridin koşlap qıkiriwetidu» — yukirikli baxqa izahətlərdə eytkinimizdək, Yəhudiy həlqi birşini «sinagottin qıkiriwətsə», keyin uning bilən həqkəndək bardi-kəldi kilməy, bəlki uningə təhimu ziyankəxlik kiliximu mumkin. ■ 16:2 Yh. 9:22, 34; 12:42. ■ 16:3 Yh. 15:21; 1Kor. 2:8. □ 16:4 «... wəqit-səiti kəlgəndə» — demək, Yəhudiy həlkədin wə keyin baxqılar tərpidin boləqan ziyankəxlilər kəlgəndə. ■ 16:4 Yh. 13:19; 14:29. ■ 16:7 Luğa 24:49; Yh. 14:26; 15:26. □ 16:9 «U ularni gunah toşrisida bilgüzidu» — yəni «U ularni öz gunahı toşrulək bilgüzidu» yəni «U ularni gunahning nəmə ikənlikini bilgüzidu». Degəndək üq tərjimisi boluxi mumkin, ləkin omumiş mənisi əsənə oxşax.

¹⁰ Ularni həkkanilyik toqrisida *bilgüzidu*, qünki Atamning yenioqa kaytip barimən wə silər meni yənə kərəlməysilər.

¹¹ Ularni ahirət soriki toqrisida *bilgüzidu*, qünki bu dunyaning həkümdari üstigə həküm qikirildi. □ ■

¹² Silərgə eytdioqan yənə kəp səzlim bar idi; lekin silər ularni hāzirqə kətürəlməysilər. □

¹³ Lekin U, yəni Həkiqətning Rohi kəlgəndə, U silərni barlik həkiqətə baxlap baridu. Qünki U əzlükidin səzliməydu, bəlki nemini angliqan bolsa, xuni səzləydu wə kəlgüsida bolidioqan ixlardin silərgə həwər beridu. □ ■

¹⁴ U meni uluqalaydu; qünki U mändə bar bolqanni tapxuruwelip, silərgə jakarlaydu.

¹⁵ Atida bar bolqanning həmmisi həm meningkidur; mana xuning uqün mən: «U mändə bar bolqanni tapxuruwelip, silərgə jakarlaydu» dəp eyttim. □ ■

Qəm-kayoquliringlar mənggü huxallikqa aylinidu

¹⁶ Az waqittin keyin, meni kərməysilər; wə yənə bir'az waqit ötkəndin keyin, meni qayta kərisilər, qünki mən Atamning yenioqa ketimən». □ ■

¹⁷ Xunga muhlislarning bəziliri bir-birigə:

— Bizlərgə: — «Az waqittin keyin, meni kərməysilər; yənə bir'az waqit ötkəndin keyin, meni qayta kərisilər» wə yənə «Qünki mən Atamning yenioqa ketimən» degini nemə deginidu?

¹⁸ «Az waqittin keyin» degən səzining mənisi nemə? Uning nemilərnə dəwatqanlirini bilmiduk, — deyixidu.

¹⁹ Əysa ularning əzidin nemini sorimaqçı bolqinini bilip ularoqa mundak dedi:

— «Mening «Az waqittin keyin, meni kərməysilər; yənə bir'az waqit ötkəndin keyin, meni kərisilər» deginimning mənisini bir-biringlardin sorawatamsilər? □

²⁰ Bərħək, bərħək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, silər yioqazar kətürüsilər; lekin bu dunyadikilər huxal boluxup ketidu; silər kayoqurisilər; lekin kayoquliringlar xadlikqa aylinidu.

□ **16:11 «bu dunyaning həkümdari»** — Xəytan, Iblis. «...Ularni ahirət soriki toqrisida *bilgüzidu*, qünki bu dunyaning həkümdari üstigə həküm qikirildi» — 9-11-ayəttiki «U (Mukəddəs Roh)... gunaħ toqrisida... həkkanilyik toqrisida... wə ahirət soriki toqrisida...*bilgüzidu*...» degənlərnig üstidə «qoxumqə səz»də azraq tohtilimiz. ■ **16:11** Yh. 12:31; 14:30; Əf. 2:2; Kol. 2:15. □ **16:12 «Silərgə eytdioqan yənə kəp səzlim bar idi; lekin silər ularni hāzirqə kətürəlməysilər»** — muhlislar kəndak səzlərnə kətürəlməydu? Bu toqrluluk «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. □ **16:13 «Qünki U əzlükidin səzliməydu, bəlki nemini angliqan bolsa, xuni səzləydu»** — «U (Mukəddəs Roh)... nemini angliqan bolsa» — demək, Mukəddəs Rohning Huda wə Uning Kalamidin angliqini. «*Mukəddəs Roh*... nemini angliqan bolsa, xuni səzləydu wə kəlgüsida bolidioqan ixlardin silərgə həwər beridu» — bu muħim wədə toqrluluk «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **16:13** Yh. 12:49; 14:26 □ **16:15 « Mukəddəs Roh** mändə bar bolqanni tapxuruwelip, silərgə jakarlaydu» — Bu muħim wədə toqrluluk «qoxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **16:15** Yh. 17:10. □ **16:16 «yənə bir'az waqit ötkəndin keyin, meni qayta kərisilər, qünki mən Atamning yenioqa ketimən»** — bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə «qünki mən Atamning yenioqa ketimən» degən səz tepilmaydu. Lekin bizningqə 17-ayət uning əslidə barliqini ispatlaydu. ■ **16:16** Yh. 7:33. □ **16:19 «Mening «Az waqittin keyin, meni kərməysilər; yənə bir'az waqit ötkəndin keyin, meni kərisilər»** — Məsiħning muxu deginidə kəzdə tutqini, bizningqə, uning əlümi, dəpnə kilinixi wə əlümdin tirilip həkkanilyoqa əzini ayan qilixidin ibarət.

21 Ayal kixi tuoqutta azablinidu, qünki uning waqit-saiti yetip kəlgən; lekin bowiki tuoqulup boləqandin keyin, bir pərzəntning dunyoəja kəlgənlikining xadliqi bilən tartқан azabini untup ketidu. ■

22 Xuningəja ohxax, silərnu hazır azabliniwatisilər, lekin mən silər bilən qayta kəruximən, qəlbingerlar xadlinidu wə xadliqinglarni heqkim silərdin tartiwalmaydu.

23 Xu kündə silər məndin heqnersə sorimaysilər. Bərhək, bərhək, mən silərgə xuni eytip qoyayki, mening namim bilən Atidin nemini tilisənglar, u xuni silərgə beridu. ■

24 Həzirətiqə mening namim bilən heqnemə tilimidinglar. Əmdi tilənglar, erixisilər, buning bilən xadliqinglar toluq taxidu!

Bu dunya üstidin qəlibə kilix

25 Silərgə bularni təmsillər bilən eytip bərdim. Birak xundak bir waqit keliduki, u qəojda silərgə yənə təmsillər bilən səzliməymən, Ata toqruluk silərgə oquq eytimən. □

26 Xu küni tiləkliringlarni mening namim bilən iltija qilisilər. Mən silər üqün Atidin tələp qilimən, dəp eytməymən;

27 qünki Ata ezimu silərni səyidu; qünki silər meni səyisilər wə mening Hudaning yenedin kəlgənlikimgə ixəndinglar. ■

28 Mən Atining yenedin qiqip bu dunyoəja kəldim; əmdi mən yənə bu dunyadin ketip Atining yenioəja barimən. ■

29 Muhisliri:

— Mana sən hazır oquq eytiwatisən, təmsil kəltürüp səzlimiding! □

30 Biz sening həmmi bilən bilginigni, xundakla heqkimning səndin soal sorixining həjiti yoklukini əmdi bilip yəttuk. Xuningdin sening Hudaning yenedin kəlgənlikimgə ixənduk, — deyixti. □ ■

31 Əysa jawabən ularəja:

— Həzir ixəndinglarmu?

32 Mana, xundak waqit-saiti keləy dəp qaldi, xundakla kelip qaldiki, həmminglar meni yaləquz taxlap hərbinglar öz yolliringlarəja tarkilip ketisilər. Birak mən yaləquz əməsmən, qünki Ata mən bilən billidur. □ ■

33 Silərnin məndə hatirjəmlikkə igə boluxunglar üqün bularni silərgə eyttim. Bu dunyada turup azab-əqubət tartisilər; əmma qəyrətlik bolunglar! Mən bu dunya üstidin qəlibə qildim! ■

■ 16:21 Yəx. 26:17. ■ 16:23 Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yh. 14:13; 15:7; Yak. 1:5; 1Yuhə. 3:22; 5:14. □

16:25 «Silərgə bularni təmsillər bilən eytip bərdim. Birak xundak bir waqit keliduki, u qəojda silərgə yənə təmsillər bilən səzliməymən, ata toqruluk silərgə oquq eytimən» — təmsillərdin boləqan birnəqqə misallar 10-babtin («koylarning ixiki» wə «yahxi padiqi» toqruluk) 13-babtin (ularəja «put yuyux» toqruluk təmsil wə elgə) 15-babtin («həkiqiy üzüm teli» toqruluk) wə 21-ayəttin («tuqutta boləqan ayal» toqruluk) tepilidu. ■ 16:27 Yh. 17:8. ■ 16:28 Yh. 13:3. □

16:29 «Mana sən hazır oquq eytiwatisən, təmsil kəltürüp səzlimiding!» — muhlislarning həkiqiy qüxəngən-qüxənmigini 31-ayəttin kərunidu. □ 16:30 «heqkimning səndin soal sorixining həjiti yok» — mənisi bəlkim Məsihning ularning ezidin sorimaqçi boləqan soallirini tehi sorimay turupla, ularning sorimaqçi boləqinini allıqəqan bilgənlikini kəzda tutidu. ■ 16:30 Yh. 21:17. □

16:32 «həmminglar meni yaləquz taxlap hərbinglar öz yolliringlarəja tarkilip ketisilər» — «öz yolliringlarəja» yaki «əzūnglarningigə» (demək, öz əyūnglarəja). «Matta» 26:56, «Mar.» 14:50ni kərtiing. ■ 16:32 Zək. 13:7; Mat. 26:31; Mar. 14:27; Yh. 8:29; 14:10. ■ 16:33 Yəx. 9:5; Yh. 14:27; Rim. 5:1; Əf. 2:13; Kol. 1:20.

17

Əysaning muhlisliri üçün dua qilixi

¹ Əysa bu sözlərni qiləndin keyin, közlirini ərxkə tikip, mundak dua kildi:

— I Ata, waqit-saət yetip kəldi; Sən Oqlungni uluqlatkuzoaysən; buning bilən Oqlungmu Seni uluqlatkuzidu;■

² yəni, uning Sən uningə tapxuroqan insanlarəja mənggülik hayat ata qilixi üçün, uningə pütkül ət igiliridin üstün həqük ata qiləningdək, uni uluqlatkuzoaysən.□ ■

³ Mənggülik hayat xuki, birdinbir həkikiy Huda — Seni wə Sən əwətkən Əysa Məsihiəni tonuxtin ibarəttur.■

⁴ Mən Sening əməl qilixim üçün tapxuroqan ixingni orundixim bilən Seni yər yüzidə uluqlatkuzdum.■

⁵ I Ata, Sening aləm apiridə boluxtin burun mən Özüngning yeningda igə boləjan xan-xərəp bilən meni Özüngning yeningda uluqlatkuzoaysən.□ ■

⁶ Sən bu dunyadin manga tallap bərgən adəmlərgə Sening namingni ayan kildim. Ular Seningki idi, Sən ularni manga bərding wə ular Sening səkalamingni tutup kəldi.□

⁷ Ular hazır Sən manga bərgən həmmə nərsiləarning Seningdin kəlgənlikini bildi.

⁸ Qünki Sən manga tapxuroqan sözlərni ularəja yətküzdüm; ularmu bularni qəbul kildi, xuning bilən Səndin qıkkinimni həkikətən bilip yətti həmdə Sening meni əwətkənlikingjimu ixəndi.■

⁹ Bularəja dua qilimən; bu dunyadiki adəmlərgə əməs, bəlki Sən manga bərgən adəmlərgə dua qilimən; qünki ular Seningkidur.

¹⁰ Mening bərlükim Seningkidur wə Sening bərlüking bolsa meningkidur wə mən ularda xərəp taptım.□ ■

¹¹ Mən əmdi bu dunyada turiwərməymən; lekin ular bu dunyada kəldi wə mən Sening yeningəja ketiwatimən. I mukəddəs Ata, Sən manga bərgən naming arkilik ularni sakliəjinki, biz ikkimiz bir boləjinimizdək, ularmu bir boləjay. □

¹² Mən ular bilən billə boləjan waqtimda, Sən manga bərgən naming bilən ularni saklidim həm kəqdidim; wə mukəddəs yazmildiki bəxarətning

■ 17:1 Yh. 12:23; 13:32. □ 17:2 «Sən uningəja tapxuroqan insanlar...» — grek tilida

«uningəja bərgən bərlük insanlar...» — demək, Məsihkə etiqađ qiləuqlar. ■ 17:2 Zəb. 8:6; Mat. 11:27; 28:18; Luqa 10:22; Yh. 3:35; 5:27; 1Kor. 15:25; Fil. 2:10; Ibr. 2:8. ■ 17:3 Yəx. 53:11; Yər. 9:22 ■ 17:4 Yh. 4:34; 13:32; 14:13; 19:30. □ 17:5 «I Ata, Sening aləm apiridə

boluxtin burun mən Özüngning yeningda igə boləjan xan-xərəp bilən meni Özüngning yeningda uluqlatkuzoaysən» — yaki bolmisa «I Ata, mən Sən bilən birgə igə boləjan xan-xərəp bilən meni Özüng bilən təng uluqlanduroaysən». ■ 17:5 Yh. 1:1, 2; 10:30; 14:9. □ 17:6 «Sən bu dunyadin manga tallap bərgən adəmlərgə Sening namingni ayan kildim» — Məsihning «Sening namingni ayan kildim» eytkini nemini kərsitidu? Təwrat-Zəburda Hudaning nuroqun namliri (Pərwərdigar (Yahwəh), Huda (Əlohim), Rəb (Adonay) kətarliklar) ayan kilinləndin keyin Məsih kəysi namni ularəja ayan qiləjan? U «Ata» əməsmu? ■ 17:8 Yh. 16:27. □ 17:10 «mən ularda xərəp taptım» — «ularda...» muxu yərdə kəzdə tutuləjini bəlkim «Sən manga bərgən adəmlərdə...» bolsa kərak. ■ 17:10 Yh. 16:15. □ 17:11 «Sən manga bərgən naming arkilik ularni sakliəjinki...» — bəxka birhil tərjimisi: «Sən naming bilən manga tapxurup bərgənləarning Sanga boləjan sadiklikini sakliəjinki... ». Muxu yərdə «Sən manga tapxurup bərgən naming» bolsa yənila Huda'atining Öz Məsihigə insanlarəja əgətitix üçün tapxuroqan «Ata» (ibraniy tilida «Abba») degən kimmətlik namidur.

əməlgə axuruluxi yolida, ularning iqidin həlakətkə has boləjan kixidin baxka birimu yokalmidi. □ ■

¹³ Mana əmdi sening yeningəja barimən. Mening xadlikim ularda tolup taxsun dəp, bu sözləni dunyadiki waqtimda səzlidim.

¹⁴ Mən ularəja səz-kalamingni tapxurdum. Mən bu dunyadin bolmiojinimdək, ularmu bu dunyadin bolmiojini üqün, bu dunyaning adəmliri ulardin nəprətlinidu. □ ■

¹⁵ Ularni bu dunyadin ayriwətkəysən dəp tiliməymən, bəlki ularni rəzil boləjuqudin saklioəysən, dəp tiləymən. □

¹⁶ Mən bu dunyadin bolmiojinimdək, ularmu bu dunyadin əməstur.

¹⁷ Ularni həkikət arkilik Özünggə muqəddəs kəlip atioəuzəjəysən, qünki səz-kalaming həkikəttur. □ ■

¹⁸ Sən meni dunyəja əwətkiningdək, mənmu ularni dunyəja əwəttim.

■ ¹⁹ Ular mu həkikəttə muqəddəs kəlinip Özünggə atalsun dəp, əzümni Sanga has ataymən. □ ■

²⁰ Mən yələuz ular üqünlə əməs, yənə ularning səzi arkilik manga etikəd kəlidioəjanlar üqünmu dua kəlimən.

²¹ Ularning həmmisi bir boləjay; i Ata, Sən mənə, mən Səndə boləjandək, ularmu Bizdə bir boləjay; xundək boləjanda, bu dunyadikilər meni Sening əwətkənlikinggə ixinidu. ■

²² Sən manga ata kəloəjan xan-xərpəni ularəja ata kəldimki, biz ikkimiz bir boləjandək, ularmu bir boləjay;

²³ yəni mən ularda, sən mənə bolup, ular birliktə kəmil kəlinəjay. Xu arkilik bu dunyadikilər meni əwətkənlikingni həm meni səygingingdək ularnimu səygenlikingni bilidu.

²⁴ I Ata, Sən manga bərgənliringning həmmisining mən boləjan yərdə mən bilən birgə boluxini, xundəklə mening xan-xəripimni, yəni Sən aləm apiridə boluxtin burun meni səygenliking üqün, manga bərgən xan-xərpəni ularning kərxəni halaymən. ■

²⁵ I həkəniy Ata, bu dunyadikilər seni tonumioəjan, əmma mən Seni tonuymən wə bularmu meni Sening əwətkənlikingni bildi. ■

²⁶ Wə mən Sening namingni ularəja ayan kəldim wə yənə dawamlık ayan kəlimən. Xuning bilən, Sening manga kərsətkən mehir-muəbbiting

□ **17:12 «Mən ular bilən billə boləjan waqtimda, Sən manga bərgən naming bilən ularni saklidim həm kəoədidim;...»** — baxka birhil təjimi: «Sening naming bilən ularni saklidim; Sən manga tapxurup bərgənləning Sanga boləjan sadiklikini kəoədidim;... ». Bu «nam» yənəla yukirikə izahəttə eytkənimizdək «Ata» bolsa kərkətur. **«həlakətkə has boləjan kixi»** — grek tilida «həlakətning oəli» degən səz bilən ipadilinidu, u Yəhuda İxkəriyotni kərsitidu, əlwəttə. Məsihə satkunluk kəloəjan kixining həlakətkə yüzlinixi toərluluk bəxarətlər bəlkim «Zəb.» 41:9, 109:1-20 wə «Pənd.» 24:22 (LXX)ni əz iqigə əlsa kərek. ■ **17:12** Yəx. 8:18; Yə. 6:39; 10:28; 18:9; İbr. 2:13. □ **17:14 «mən bu dunyadin bolmiojinimdək...»** — yəki «mən bu dunyəja mənəsup bolmiojinimdək...». ■ **17:14** Yə. 15:19. □ **17:15 «rəzil boləjuqi»** — Xəytan, İblis. □ **17:17 «Ularni həkikət arkilik Özünggə muqəddəs kəlip atioəuzəjəysən»** — «Özünggə muqəddəs kəlip atioəuzəjəysən» grek tilida «muqəddəsəxtürgəysən» degən birlə səz bilən ipadilinidu. İnjilda həm Təwrəttə «muqəddəs» degən səz «pak» həm «Hudəja əlayitən ataləjan» degən ikki uqumni bildüridu. ■ **17:17** Zəb. 119:142; Yə. 8:4. ■ **17:18** Yə. 20:21. □ **17:19 «Ular mu həkikəttə muqəddəs kəlinip əzünggə atalsun dəp...»** — «muqəddəs kəlinip Özünggə atalsun» grek tilida «ularmu həkikəttə muqəddəsəxtürilsun» degən birlə səz bilən ipadilinidu. Yukirikə izahətni kəring. ■ **17:19** 1Kor. 1:2,30; 1Tes. 4:7. ■ **17:21** Yə. 10:38; 14:11; Gal. 3:28. ■ **17:24** Yə. 12:26; 14:3. ■ **17:25** Yə. 15:21; 16:3, 27; 17:8.

ularda bolidu wə mənmu ularda bolay.□

18

Əysaning tutqun qilinixi

Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-50; Luqa 22:47-53

¹ Əysa bularni eytkandin keyin, muhlisliri bilən billə taxkiriya qikip Kidron jiləsisining u ketiya otti. U yərdə bir baotqə bar idi. Əysa bilən muhlisliri u baotqigə kirdi.□ ■

² Uningya satkunluk kilidionan Yəhudamu u yərnə bilətti, qünki Əysa muhlisliri bilən pat-pat u yərdə yoiqilip olturatti.

³ Xuning bilən Yəhuda bir top Rim ləxkərliri bilən bax kaşınlar həm Pərisiylər əwətkən karawullarni baxlap bu yərgə kəldi. Ularning qollirida panus, məx'əl wə qorallar bar idi.■

⁴ Əysa bəxiya quxidionanlarning həmmisini bilip, ularning aldioya qikip: — Kimni izdəysilər? — dəp soridi.

⁵ Nasarətlük Əysani, — dəp jawab berixti ular.

Əysa ularya:

— Mana mən bolimən, — dedi.

(Uningya satkunluk kilionan Yəhudamu ularning arisida turatti).

⁶ Əysa: «Mana mən bolimən» dewidi, ular arkisiya yenip yərgə yikilixti.□

⁷ Xuning bilən Əysa ulardın yənə bir ketim:

— Kimni izdəysilər? — dəp soridi.

— Nasarətlük Əysani, — deyixti ular.

⁸ Əysa: — Silərgə eyttimoşu, mən xu bolimən. Əgər izdigininglar mən bolsam, bularni kətkili qoyunglar, — dedi.

⁹ Buning bilən əzining: «Ata, Sən manga bərgənlərdin heqkaysisini yittürmidim» degən səzi əməlgə axuruldi.□ ■

¹⁰ Simon Petrusning yenida bir kiliq boləq, u xuan uni suşurup, bax kaşinning qakiriya birni urup, ong kulikini xilip quxürüwətti. Qakarning ismi Malkus idi. ■

¹¹ Əysa Petruska:

— Kiliqni oşlapka sal! Ata manga tapxuroyan kədəşni iqməmdim? — dedi.□ ■

□ **17:26 «mən buning namingni ularoya ayan kildim»** — 6-ayət wə uningdiki izahatni körüng.

□ **18:1 «Əysa Sularni eytkandin keyin, muhlisliri bilən billə taxkiriya qikip...»** — muxu yərdiki «taxkiriya qikip...» ziyapət boləqan əydin yaki Yerusalemlə xəşirining əzidin qikixni bildürüdü. Kidron wadisi bolsa xəşerning sirtida (xərk tərəptə) idi. ■ **18:1** 2Sam. 15:23; Mat. 26:36; Mar. 14:32; Luqa 22:39. ■ **18:3** Mat. 26:47; Mar. 14:43; Luqa 22:47. □ **18:6 «Əysa: «Mana mən bolimən» dewidi, ular arkisiya yenip yərgə yikilixti»** — «Yuhanna»diki baxka bəzi yərlərdiki «Mən bolimən» degən sez Hudaning «Mən əzəldin Bar Boləquqidurman» degən namini bildürüdü. Bizningqə muxu yərdə «Mana mən bolimən» degənmə xu mənini bildürüdü; qünki anglişuqilar uni anglapla «arkiliriya yenip yərgə yikilixti». □ **18:9 «Buning bilən əzining ... səzi əməlgə axuruldi»** — yaki «Buning bilən əzining ... səzi əməliyəttə ispatlandı».

Bu səzlər əsasən həm 6:39 həm 17:12də tepilüdü. ■ **18:9** Yh. 6:39; 10:28; 17:12. ■ **18:10** Mat. 26:51; Mar. 14:47; Luqa 22:50. □ **18:11 «Ata manga tapxuroyan kədəşni iqməmdim?»** — bu «kədəş» əzi tartix kerək boləqan azab-oqubətlərnə kersitüdü. «Mat.» 26:39, «Mar.» 14:36 wə Luqa 22:42ni körüng. ■ **18:11** Mat. 20:22; 26:39.

*Əysaning Annasning aldioʻja elip berilib, soraq kiliñixi**Mat. 26:57-58; Mar. 14:53-54; Luqa 22:54*

¹² Xuning bilən, ləxkərlər topi bilən mingbexi həm Yəhudiylarning qarawulliri Əysani tutup baqlaxti.

¹³ Andin uni aldi bilən Annasning aldioʻja elip berixti. Annas bolsa xu yili bax kahin bolup turoqan Kayafaning keynatisi idi. ■

¹⁴ Burun Yəhudiy kengəxmisidikilərgə: «Pütün həkning *halak boluxining* orniqə, birla adəmning ular üçün halak boluxi yahxi» dəp məslihət bərgən kixi dəl xu Kayafa idi. □ ■

*Petrusning Əysadin tenixi**Mat. 26:69-70; Mar. 14:66-68; Luqa 22:55-57*

¹⁵ Əmdi Simon Petrus bilən yənə bir muhlis Əysaning kəynidin əgixip barəqanidi. U muhlis bax kahinqə tonux boləqəqə, bax kahinning sariyoqə Əysa bilən təng kirdi. □ ■

¹⁶ Lekin Petrus bolsa dərwezining sirtida qaldı. Xunga bax kahinqə tonux boləqan həlīkī muhlis taxkiriqə qıqıp, dərwezivəñ kiz bilən səzlixip, Petrusni iqlirigə baxlap kirdi.

¹⁷ Dərwezivəñ boləqan xu dedək Petrustin:

— Sənmu bu adəmning muhlislrudin əməsmu? — dəp soridi.

Yaq, əməs, — dedi Petrus. □

¹⁸ Əmdi hawa soʻuq boləqanlikī üçün, qakarlar wə qarawullar xahardin güllhan yaqqan bolup, uning qərisidə issinip turuxatti. Petrusmu ularning yenida turup issindi. ■

*Bax kahin Annasning Əysani soraq kiliñixi**Mat. 26:59-66; Mar. 14:55-64; Luqa 22:66-71*

¹⁹ Bax kahin bolsa Əysadin muhlisliri toqruqluk wə təlimi toqruqluk soal soraxqə baxlidi.

²⁰ Əysa uningəja jawabən mundak bərđi:

— Mən hək-aləm aldida axkara səz kıləqanmən, barlik Yəhudiylar yiojilidioqan sinagoglarda wə ibadəthanida daim təlim berip kəldim, mən yoxurun heqnemə demidim. ■

²¹ Bularni nemixqə məndin soraysən? Eytqan səzlimni angliqanlardin sorioqin; mana, ular nemə degənlikimni bilidu.

²² Əysa bu səzlərnı kıləqanda, yenida turoqan qarawullardin biri uni bir kaqat urup:

— Bax kahinqə muxundak jawab qayturamsən? — dedi. ■

■ **18:13** Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luqa 3:2; 22:54. □ **18:14** «Pütün həkning halak boluxining orniqə, birla adəmning ular üçün halak boluxi yahxi» dəp məslihət bərgən kixi dəl xu Kayafa idi — 11:49-50ni kəring. ■ **18:14** Yh. 11:50. □ **18:15** «yənə bir muhlis...» — «yənə bir muhlis» grek tilida «həlīkī muhlis». Yuhanna bayanida pat-pat əzini namsiz kərsitip «həlīkī muhlis» dəydu (18:16, 20:2, 3, 4 wə 8ni kəring). «U muhlis bax kahinqə tonux boləqəqə...» — alimlar namsiz «u muhlis»ni Yuhanna dəp bilidu. Qünki uxbu bayanda boləqandək u daim degüdək pəkət «öz kəzüm bilən kərgənlim»nila asas kılıdu. 21:24ni kəring. ■ **18:15** Mat. 26:58; Mar. 14:54; Luqa 22:54. □ **18:17** «Sənmu bu adəmning muhlislirudin əməsmu?» — «sənmu» degən səz bəlkim birinqi muhlis əzining Əysaning muhlisi ikənlikini bu kızıqə etirap kıləqanlikini kərsitidu. ■ **18:18** Mat. 26:69; Mar. 14:67; Luqa 22:55. ■ **18:20** Yh. 7:26. ■ **18:22** Yər. 20:2; Ros. 23:2.

23 — Əgər yaman söz qiləən bolsam, uning yaman ikənlikini kəpçilikning aldida kərsətkin. Əmma eytkənlim durus bolsa, meni nemə üqün urisən? — dedi Əysa uningə.

24 Buning bilən Annas uni baqlaklik peti bax kahin Kayafaoğa yollidi. □ ■

Petrusning Əysadin yənə ikki kətim tenixi
Mat. 26:71-75; Mar. 14:69-72; Luğa 22:58-62

25 Simon Petrus otning aldida issinip turuwatkanidi. *Yenidikilər*:
 — Sənmu uning muhlislrinin əməsmiding? — deyixti.

— Yaq, əməsmən, — dəp tandi Petrus. □ ■

26 U yərdə bax kahinning çakarlrinin, Petrus kulikini kesip taxlıəən kixigə tuəkan birsi bar idi. U Petrusqa:

— Baqlıqıdə seni uning bilən billə kərgənıdımou?! — dedi.

27 Petrus yənə tandi. Dəl xu qaoğda horaz qillidi. ■

Əysaning walıy Pilatus aldida soraq kılınixi
Mat. 27:1-2, 11-31; Mar. 15:1-20; Luğa 23:1-25

28 Andin ular Əysani Kayafaning yenidin rimlik walıyning ordısıəə elip kəldi (xu qaoğda tang atkanidi). Uni elip kəlgən *Yəhudiylar* bolsa əzımızni napak kılıp buloqımaylı dəp, ordıəə kirmidi. Bolmisa ətup ketix heytinging dastihininin oqızalınalmaytti. □ ■

29 Xunga walıy Pilatus sirtka çıqıp, ularning aldıəə berip ularəə:
 — Bu adəmnıng üstidin nemə ərz kılısılər? — dəp sorıdi.

30 Ular:

— Bu adəm jınayətçi bolmisa, uni sizgə tapxurmıəən bolattuk, — dəp jawab berixti. □

31 — Uni əzünglar elip ketip, əz kənununglar boyıəə həküm çıqıringlar!
 — dedi Pilatus ularəə.

Yəhudiylar:

— Bizning həqkimni əlümgə məhkum kılıx həkukımız yok tursa, — deyixti.

□ **18:24 «buning bilən Annas uni baqlaklik peti bax kahin Kayafaoğa yollidi»** — bu ayətkə qarşıəəndə ikki bax kahin bar idi. 22-ayətə Annasmu «bax kahin» deyilidi. Mumkinçilik bərkı, ular nəwət boyıəə bax kahinlik wəzipsini ətəwətkən. 19:21nimu kərug. ■ **18:24** Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luğa 22:54. □ **18:25 «yenidikilər»** — grek tilida «ular». ■ **18:25** Mat. 26:71; Mar. 14:69; Luğa 22:58. ■ **18:27** Yh. 13:38. □ **18:28 «...Bolmisa ətup ketix heytinging dastihininin oqızalınalmaytti»** — muxu ayəttiki «ətup ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinçı kuni (yəni birhil «xabat kuni» dəp həsablınatti)ni kərsitidi. 19:14diki izahatni kərug. «Əzımızni napak kılıp buloqımaylı». Ularıng kəzkarixi: «Yəhudiyy əməslərnıng əyigə kirsək bolmaydu; çünki ular bəlkim «napak bir nərsə» (məsilən bir jəsət yaki əlük nərsə)gə təgkən boluxi mumkin; biz ularəə təgsək ulardiki «napaklik» bizgimu yukturuluxi mumkin» degəndək idi. Demisəkmı, ular kəngül bəlgən bu «taharətlər» Təwərttikı muqəddəs kənanudiki «napaklik» toqruluk bəlgilimilərdin kəp exip kətkənidi. Kızık yeri xuki, ular «buloqınix»tin kərkup əz «paklikini» buloqımaslıqka kızıəinlik bilən tirixkini bilən, yənə Huda əwətkən Kutkuzəuqi-Məsihni əltürux aldida turatti. ■ **18:28** Mat. 27:1; Mar. 15:1; Luğa 22:66; 23:1. □ **18:30 «bu adəm jınayətçi bolmisa...»** — yaki «bu adəm rəzil kıləuqi bolmisa...».

³² Bu ixlar Əysaning əzi qandak ölüm bilən əlüdiöjini toqrisidiki aldin eytkan bexarətlik sözining əməlgə axuruluxi üqün yüz bərdi. □ ■

³³ Andin Pilatus yənə ordisiöja kirip, Əysani qakirtip, uningdin:
— Sən Yəhudiylarning padixahimu? — dəp soridi. ■

³⁴ Əysa uningöja:

— Bu soalni ezüng sorawataməsən, yaki baxkılar mən toqrulux sanga xundak eytkanmu? — dedi.

³⁵ — Mən bir Yəhudiymu?! Seni manga tapxurojanlar öz həlking wə bax kahınlaröju! Nemə *jinayət* ötküzgəningin? — dedi Pilatus. □

³⁶ Əysa jawabən: — Mening padixahlikim bu dunyaöja təwə əməstur. Əgər bu dunyaöja təwə bolöjan bolsa, hizmətqilirim mening Yəhudiylaröja tapxurulmaslikim üqün jəng kiliwatkan bolatti. Həlbuki, mening padixahlikim bu yərgə təwə əməstur, — dedi. □ ■

³⁷ Xunga Pilatus uningöja:

— Undakta, sən padixahmu?

Əysa jawabən: — Xundak, eytkiningdək, padixahmən. Mən xuningöja tuşulojanmən, wə xuningöja dunyaöja kəldim: — həkikətə guwahlik berixim üqündin ibarəttur. Həkikətə təwə bolöjan hər bir kixi bolsa mening awazimöja kulak salidu, — dedi. □

³⁸ Pilatus uningdin:

— «Həkikət» degən nemə? — dəp soridi.

Pilatus muxularni dəp, yənə taxkiriöja, Yəhudiylarning aldioja qikip ularöja:

— Mən uningdin heqkandak jinayət tapalmidim. ■

³⁹ Lekin hər yili etüp ketix heytida silər üqün *məhbuslardin* birni qoyup berix kaidəm bar. Xunga bu «Yəhudiylarning padixahı»ni silərgə qoyup beriximni halamsilər? — dedi. □ ■

⁴⁰ Ularning həmmisi jawab berip:

— Bu adəmni əməs, Barabbasni qoyup bering! — dəp kiyqas-sürən selixti (Barabbas bolsa bir qarakaqi idi). ■

19

Əysaning əlümgə həküm kılınixi

- **18:32 «Bu ixlar Əysaning əzi qandak ölüm bilən əlüdiöjini toqrisidiki aldin eytkan bexarətlik sözining əməlgə axuruluxi üqün yüz bərdi»** — oqurmənlərnin esidə barki, Məsih birnəqqə ketim Yəhüdiy həlkingin əzini öltürux üqün etiqadsiz Yəhüdiy əməslərnin qolioja tapxuridiojanlikini wə xuningdək əzining rimliklər ijad kılöjan kresttə əldiojanlikini eytkanidi (məsilən, «Mat.» 20:19, 26:2, «Luqa» 18:32-33, «Yuh.» 3:14, 12:32-33). ■ **18:32** Mat. 20:19; Yh. 12:32. ■ **18:33** Mat. 27:11; Mar. 15:2; Luqa 23:3. □ **18:35 «mən bir Yəhudiymu?»** — Pilatusning bu sözi: «Mən Yəhüdiy əməs, həlking sən toqrulux birnəmə demigan bolsa, mənmu heqnemə deməymənoju!» degən puriki bar soaldur. □ **18:36 «Mening padixahlikim bu dunyaöja təwə əməstur»** — yaki «mening padixahlikim bu dunyadin əməstur». ■ **18:36** Yh. 6:15; 1Tim. 6:13. □ **18:37 «Xundak, eytkiningdək»** — Əysaning bu jawabning grek tilida «Xundak, lekin əhwal dəl sening oyliöjiningdək əməs» degən puriki qikidu. ■ **18:38** Mat. 27:24; Luqa 23:4. □ **18:39 «...məhbuslardin birni qoyup berix kaidəm bar»** — yaki: «...məhbuslardin birni qoyup berix bir aditim bar». ■ **18:39** Mat. 27:15; Mar. 15:6; Luqa 23:17. ■ **18:40** Mat. 27:16; Mar. 15:7; Luqa 23:19; Ros. 3:1.

1 Xuning bilən, Pilatus Əysani elip berip qamqilatti. □ ■

2 Ləxkərlər tikənlik xahlarni örüp, bir taj yasap, uning bexioğa kiydürüxti wə uningöğa xahana səsün rənglik bir ton kiydürüp,

3 uning aldiöğa kelip:

— Yaxioqayla, i Yəhudiylarning «padixahı»! — dəp məshirə kılıxip, uning yuzigə kayta-kayta qaqat saldı.

4 Pilatus bolsa yənə ordisidin qikip, halayikğa:

— Mana! Uningdin heqkandak jinayət tapalmioğanlikimni bilixinglar üqün, uni silərning aldinglaröğa elip qıktım, — dedi.

5 Buning bilən Əysa bexioğa tikənlik taj wə uqisioğa səsün ton kiygüzülgən halda taxkiriöğa elip qıkıldi. Pilatus ularöğa:

— Karanglar, u adəmgə! — dedi. □

6 Bax kahinlar wə qarawullar uni kərüp:

— Uni krestləng, krestləng! — dəp warkiraxti.

Pilatus ularöğa: — Uni elip berip özünglar krestlənglar! Qünki mən uningdin heqkandak jinayət tapalmidim! — dedi.

7 Yəhudiylar uningöğa jawabən:

— Bizdə xundak bir kanun bar. Xu kanunimizöğa اساسən u ölümgə məhkum kılınixi kerək, qünki u özini Hudaning Ooqli dəp atiwaldi. ■

8 Pilatus bu sözni anglap tehimu qorqup, □

9 yənə ordisioğa kirip, Əysadin:

— Sən zadi qəyərdin kəlgən? — dəp soridi.

Lekin Əysa uningöğa jawab bərmidi.

10 Xunga Pilatus uningöğa: — Sən munga gəp kilmamsən? Seni koyup berixkə hokukum barlikini, xundakla krestləxkimu hokukum barlikini bilməmsən? — dedi.

11 Əysa jawabən: — Sanga ərxтин berilmigən bolsa, mening üstümdin heqkandak hokukung bolmioğan bolatti. Xuning üqün meni sanga tapxurup bərgən ədəmning gunahı tehimu eqirdur, — dedi. □

12 Xu qaoqdin tartip, Pilatus uni koyuwetixkə amal izdəytti. Lekin Yəhudiylar warkirixip:

— Bu adəmnı koyuwətsingiz, siz Qəysərning dosti bolmioğan bolisiz! Özini padixah degən hər bir kixi Qəysərgə qarxi qıkkan bolidu! — dəp

□ 19:1 «Xuning bilən, Pilatus Əysani elip berip qamqilatti» — muxu hil «qamqilax» adətta krestlinixtin awwalkı jaza idi. Jaza əswabi təmür yaki səngək parqiliri baolqaklık nəqqə tanilik kamqıa idi. Bu jazaning əzi xunqə eqirki, jazalanoquçı gahı waqitlarda tehi krestlənməy turupla, uningdin elüp ketətti. ■ 19:1 Mat. 27:26; Mar. 15:15. □ 19:5 «Karanglar, u adəmgə!» — Pilatus muxu yərdə bilmigən halda Zəkəriya pəyojəmbərning xu bexaritinı aozioğa aloğan idi: «Karanglar, «Xah» dəp ataloğan adəm!» («Zək.» 3:8, 6:12). ■ 19:7 Law. 24:16; Yh. 5:18; 10:3.

□ 19:8 «Pilatus bu sözni anglap tehimu qorqup,...» — Pilatus nemixka qorqti? Əgər birsi özini rimlik imperator Qəysərgə barawər kılıp «Mən Hudaning Ooqli» desə, «Qəysərning düxmını» dəp hesablinixi mumkin; xunga gərqə uning Əysani koyuwətküsi bolsimu, yənla xundak kılıxtin qorqatti. U yənə bir tərəptin, yəni ayalining Əysa toqruluk agahlandıruxidin qorqiximu mumkin idi («Mat.» 27:19). □ 19:11 «Sanga ərxтин berilmigən bolsa, mening üstümdin heqkandak hokukung bolmioğan bolatti» — «ərxтин» degən səz grek tilida «yuqiridin». Muxu yərdə xühisizki, ərxning özini kərsitidu. «... meni sanga tapxurup bərgən adəm» — muxu yərdə Yəhuda əməs, bəlki bax kahin Kayafa idi. Kayafa Yəhudiylarning əzlrining Qutkuzoquçı-Məshini etikədsiz rimliklaröğa tapxuroqanda, əməliyətə u pütkül Yəhudiy həlkining wəkili bolioqanıdi.

qulqan selixti. □ ■

¹³ Pilatus bu soʻzlarni anglap, Əysani taxkiriya qikardi wə «tax tahtaylik hoyla» dəp ataloqan, ibraniy tilida «Gabbata» dəp ataloqan yərdə «sorak tahti»gə olturdi

¹⁴ (u wakıt ötüp ketix heyting təyyarlik künining altingi saiti ətrapida idi). Pilatus Yəhudiylarə: «

Mana bu silərnin padixahinglardur! — dedi. □

¹⁵ Lekin ular warqirixip: — Yokiting, yokiting, uni krestleng! — dedi.

Pilatus ularə: — Meni padixahinglarni krestlign, dəmsilər? — dedi.

Bax kahinlar jawabən:

— Kəysərdin baxka heqkandak padixahimiz yoktur! — dəp *towlaxti*.

Buning bilən Pilatus uni krestləxkə ularə tapxurup bərdi. ■

Əysaning krestlinixi

Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Luqa 23:26-39

¹⁶⁻¹⁷ *Ləxkərlər* Əysani elip mangdi. U öz krestini yüdüp, «Bax səngək jayi» (ibraniy tilida «Golgota») degən yərgə bardi. ■

¹⁸ Ular uni xu yərdə yənə ikki kixi bilən tənq krestkə tartti; bu tərripida birsi, u tərripidə birsi wə Əysa ularning otturisida krestkə tartildi.

¹⁹ Pilatus tahtioqa elan yezip krestkə bekitip koydi. Uningə: — «Nasarətlik Əysa — Yəhudiylarning padixahi» dəp yeziloqanidi. ■

²⁰ Əysa krestlinidloqan yər xəhərgə yekin boləraqka, nurəqun Yəhudiylar tahtidiki soʻzlərnı okudi. Tahtidiki soʻzlər ibraniyqə, latinqə wə grekqə yezikta yeziloqanidi.

²¹ Xunga Yəhudiylarning bax kahinliri Pilatuska:

— «Yəhudiylarning padixahi» dəp yazmang, bəlki «U əzini mən Yəhudiylarning padixahi, degən» dəp yezing, — deyixti.

²² Birak Pilatus jawabən:

— Yazidloqanni yezip boldum! — dedi.

²³ *Ləxkərlər* Əysani krestligəndin keyin, uning kiyimlirini elip, tətəkə bəlüp, hər bir ləxkər bir ülüxtin elixti; ular həm iqidiki uzun kəngləknimu elixti; lekin bu kənglək tikilmigən, üstidin ayioqioqə bir pütün tokuloqanidi. ■

²⁴ Xuning üqün ləxkərlər bir-birigə:

— Buni yirtmayli, bəlki qək tartixayli, kingə qiksa xu alsun, — deyixti.

Bu ixlar mukəddəs yazmildiki munu soʻzlər əməlgə axurulux üqün yüz bərdi: —

«Ular mening kiyimlirimni öz arisida üləxti,
Mening kənglikimgə erixix üqün qək taxlaxti».

□ **19:12** «Bu adənni koyuwətsingiz, siz Kəysərnin dosti bolmioqan bolisiz!» — «Kəysər» Rim imperatorining unwani. «Kəysərnin dosti» — bu məhsus bir unwan idi. Pilatus bəlkim ming təsliktə xu alahidə unwanəqa erixkən boluxi mumkin. U yənə xundaq yukiri unwandin məhrum boluxtin intayin qorqatti. ■ **19:12** Ros. 17:7. □ **19:14** «u wakıt ötüp ketix heyting təyyarlik künining altingi saiti ətrapida idi» — muxu ayəttiki «ötüp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinqi küni (yəni birhil «xabat küni» dəp həsablinatti)ni kərsitidu. Bu kündiki heyti «Qagigəh» dəp atillati («Kan.» 16:1-13, «2Tar.» 35:1, 2, 6 wə 18ni kəring). «Altingi saət» baxka izahtlirimizda eytkinimizdək, Rim waqtini kərsitidu. Bu ətigən saət altə idi. ■ **19:15** Yar. 49:10. ■ **19:16-17** Mat. 27:26; Mar. 15:22; Luqa 23:24,25; Mat. 27:31, 33; Mar. 15:22; Luqa 23:26, 33. ■ **19:19** Mat. 27:37; Mar. 15:26; Luqa 23:38. ■ **19:23** Mat. 27:35; Mar. 15:24; Luqa 23:34.

Dərwəkə, ləxkərlər xundak qılıxti. □ ■

²⁵ Əysaning krestining yenida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayali Məryəm wə Magdallik Məryəmlər turatti. □ ■

²⁶ Əysa anisi bilən əzi səyidiqan muhlisining birgə turoqanlikini kərüp, anisiqə:

— I hanim, mana sening oqlung! — dedi. □

²⁷ Andin u bu muhlisqə:

— Mana sening anang! — dedi.

Xundin etibarən, u muhlis uni özining əyidə turoqzdi.

Əysaning əlümi

Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Luqa 23:44-49

²⁸ Andin Əysa həmmə ixlarning tamam bolqinini bilip (muqəddəs yazmildiki bexarət əməlgə axurulux üqün):

— Ussap kəttim! — dedi. □ ■

²⁹ U yərdə sirkə xarab bilən toldurulqan bir koza bar idi. Ular bir parqə bulutni sirkə xarabqə qılap, bir lepəkgül oqlıqə baqlap, Əysaning aqlıqə tənglıdı.

³⁰ Əysa sirkə xarabni iqqəndin keyin:

— Tamam boldi! — dedi-də, bexini təwən qılip, rohqini tapxurup bərdi. □

Əysaning biqinioqə nəyazə sanjilixi

³¹ U küni *ətüp ketix heyting* təyyarlıq küni bolqəqqa, krestləngənlərnin jəsətlirini xabat künidə kresttə qaldururmaslıq üqün (xabat küni «uluq küni» hesablanqəqqa) Yəhudıylar Pilatustin

□ **19:24 «Mening kənglikim»** — baxqə birhil tərjimisi: «mening qapinim». Zəburda («Zəb.» 22:15) ibraniy tili boyıqə «qapan» yaqi «kənglək»ni kərsitidu. «**Ular mening kıyimlırımni öz arisida üləxti, mening kənglikimğə erixix üqün qək taxlaxti**» — «Zəb.» 22:15. ■ **19:24**

Zəb. 22:18 □ **19:25 «Əysaning krestining yenida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayali Məryəm wə Magdallik Məryəmlər turatti»** — bu ayətni «Mat.» 27:56 bilən birləxtürüp qarıqənda, «Əysaning anisining singlisi», yəni Məryəmning singlisi bolsa Zəbədiyning ayali, xundakla rosullardin Yuhanna bilən Yakupning anisi bolux mumkinqilici bardur. «Mar.» 15:40də u «Salomi» dəp atilidu. ■ **19:25** Mat. 27:55; Mar. 15:40; Luqa 23:49. □ **19:26 «Əysa anisi bilən əzi səyidiqan muhlisining birgə turoqanlikini kərüp...»** — «əzi səyidiqan muhlisi» bəlkim bu bayanning muəllipi Yuhanna boluxi mumkin. «Kirix səz»imizni kəring. □ **19:28**

«**Əysa həmmə ixlarning tamam bolqinini bilip (muqəddəs yazmildiki bexarət əməlgə axurulux üqün): — Ussap kəttim! — dedi**» — «Zəb.» 22:15, 31- yaqi 69:21ni kəring. ■ **19:28** Zəb. 22:15; 69:21 □ **19:30 «Əysa... bexini təwən qılip, rohqini tapxurup bərdi»** — Əysa «bexini təwən qıxürdi» andin, «rohqini tapxurup bərdi». Adəttiki adam bolsa, awwal «rohqini beridu» andin «bexini təwən qıxüridu». Demək, Əysa əzi əlüxining dəqıqısını tallıwaldi, əzlükidin əldi (10:17-18ni kəring).

krestlängönlörning putlirini qeqip andin jäsätlirini kresttin teZRäk qüxürüwetixni tälöp kildi. □

32 Xuning bilön lëxkärler berip Əysa bilön billë krestlängön birinçi andin ikkinçi adömning putlirini qakti.

33 Lekin Əysaqä kälgändë, uning allıkaqan ölgänlikini kerdı, xuning bilön uning putini qaqmıdı.

34 Əmma lëxkärlerdin biri uning bikiniöqa nøyzini sanjiwıdı, xuan qan wë su eqip qikti. □

35 Buni körgüçi silörning ixinixinglar üqün guwahlık berıdı; körgüqining guwahlıkı hëktur, u özining eytkänlirini hëk döp bilıdı.

36-37 Bu ixlarning hëmmisi muqëddës yazmılarda: «Uning bir tal söngikimu sundurulmaydu» wë yänë bir bexarättä: «Ular özliri sanjiöqan adömge qaraydu» döp aldin eytilöqanlarnı əmölge axurux üqün yüz bärđi. □ ■

Əysaning dəpnä qilinixi

Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Luqa 23:50-56

38 Bu ixlardın keyin, Arimatıyalıq Yüsüp Pilatustın Əysaning jäsitini elip ketixni tälöp kildi (Yüsüp Əysaning muhlislrıdın idi, lekin Yəhudiylardın kórkkini üqün buni mähpiy tutatti); Pilatus ruhsät bärđi, xuning bilön Yüsüp berip Əysaning jäsitini elip ketti. ■

39 Burun bir keqisi Əysaning yenioqa kälgän hëlikı Nikodımmu murmëkki bilön səbrë arılxaturlöqan huxbuy dora-dərmandın yüz jingqë elip, uning bilön billë kældi. □ ■

40 Ikkiylön Əysaning jäsitini Yəhudiylarning dəpnä kiliX aditi boyiqë dora-dərmanlarnı qeqip, kanap rëhtlër bilön orap kerpänlıdı.

□ 19:31 «U küni ötöp ketix heyting təyyarlık küni bolöqäqä,...» — muxu ayättiki «ötöp ketix heyti» bolsa «petir nan heyti»ning birinçi küni (yëni birhil «xabat küni» döp hesabınatti). 14-ayət wë izahatını körüng. Yuqırıda eytkinimizdäk, «petir nan heyti»ning birinçi küni «xabat küni» döp hesabınatti. Xuningdök bu küni adättiki bir xabat küni (hëptining yëttinçi küni, yëni xənbë küni) bolöqan buloximu mumkin. İkki təräptin «xabat» küni bolöqäqä, bëlkim «uluq küni» deyilixi mumkin idi. «krestlängönlörning jäsätlirini xabat künidë kresttë qaldurmaslık üqün (xabat küni «uluq küni» hesablanöqäqä) Yəhudiylar Pilatustın krestlängönlörning putlirini qeqip andin jäsätlirini kresttin teZRäk qüxürüwetixni tälöp kildi» — «Qan.» 21:22-23 wë «Yəxua.» 8:29dë Yəhudiylar hëlki üqün bekitilgän qanun boyiqë, ölüm jazası berilgän birsing jäsiti tüwrük yaki dərəhtë kəqkiqë esikliq turmaslıkı keräk idi; bolmısa «zeminqlar napak bolıdı» döp bekitilgän. Krestkë tartılöqanlar bəzi waqıtlarda ikki-üq küni esilöqandın keyinlä elätti. Əgër putliri sunulöqan bolsa, keksini toluk kütürälməsliki tüpəylidin nəpəs alalmay tezlä elätti. □ 19:34 «Əmma lëxkärlerdin biri uning bikiniöqa nøyzini sanjiwıdı, xuan qan wë su eqip qikti» — «1Yuh.» 5:6-8ni körüng. «Qan wë su»ning täng qikixi adömning hëkiqiy ölgänlikini kersitıdı. □ 19:36-37 «Uning bir tal söngikimu sundurulmaydu» — «Mis.» 12:10, (LXX), 12:46, «Qel.» 9:12, «Zəb.» 34:20. «Ular özliri sanjiöqan adömge qaraydu» — «Zək.» 12:10. ■ 19:36-37 Mis. 12:46; Qel. 9:12; Zəb. 34:20; Zək. 12:10. ■ 19:38 Mat. 27:57; Mar. 15:42; Luqa 23:50; Yh. 12:42. □ 19:39 «Burun bir keqisi Əysaning yenioqa kälgän hëlikı Nikodım» — «Yuh.» 3:1-15ni körüng. «murmëkki bilön səbrë arılxaturlöqan huxbuy dora-dərmandın yüz jingqë elip,...» — xu qaqdıki «jing» bëlkim 0.325 kilogram idi, xunga dora-dərmanlar 32 kiloqë idi. ■ 19:39 Yh. 3:1; 7:50.

41 Əysa krestlängən yərdə bir baq bolup, baqning iqidə tehi heqkim yərlənmigən yengi bir box yərlük bar idi. □

42 Bu Yəhudiylarning heytingin təyyarlık küni bolojaqqa həm bu yərlük yekin jayda bolojanlıkı üqün, ular Əysani xu yərlikkə koydi. □

20

Əysaning tirilixi

Mat. 28:1-10; Mar. 16:1-8; Luğa 24:1-12

1 Həptining birinçi küni tang əshər, Magdallik Məryəm kəbrigə bardı wə kəbrining aqzidiki taxning eliwetilənlikini kərdi. □ ■

2 Xunga u yügürginiqə kelip Simon Petrus wə Əysa səygən həliki muhlisning yenioğa kelip, ularoğa:

— Ular Rəbni kəbridin yetkiwetiptu, uni kəyərgə koyoqinini bilmiduk! — dedi. □ ■

3 Petrus bilən həliki muhlis taxkirioga qikiq, kəbrigə qarap yol aldı. ■

4 Ikkiylən təng yügürüp mangdi, ləkin həliki muhlis Petrustin tez yügürüp, kəbrigə birinçi bolup yetip bardı.

5 U engixip iqidə qarap, kanap kəpənlərnin u yərdə yeyiklik turojanlıkini kərdi, ləkin iqkiriqə kirmidi. ■

6 Uningoğa əgixip kəlgən Simon Petrus yetip kelip, kəbrigə kirdi wə u yərdə yeyiklik turojan kanap kəpənlərnı,

7 xundakla Əysaning bexioğa oraloğan yaqlıknımu kərdi. Yaqlık kəpənlər bilən bir yərdə əməs, bəlki ayrim yərdə yөгəklık turatti. ■

8 Andin kəbrigə awwal kəlgən həliki muhlisnu kəbrigə kirip, əhwalni kərup ixəndi □

9 (qünki ular uning ölümünin kayta tirilixining mukərrərlikı həkkiyə mukəddəs yazmılardiki bexarətni tehiqə quxənməytti). □ ■

10 Xuning bilən ikkiylən öz turaloqlirioğa kaytixti. □

□ **19:41 «baqning iqidə tehi heqkim yərlənmigən yengi bir box yərlük bar idi»** — Injildiki baxka bayanlardin enikki, bu kəbrə (yərlük) tax əngkür idi. «Heqkim xu yərgə koyulmioğan» bolojaqqa, xu yərwə Təwrat kanuni boyiqə pütünləy «pakiz bir jay» (heq ölük tegip bakmioğan) dəp hesablinatti. □

□ **19:42 «Yəhudiylarning heytingin təyyarlık küni bolojaqqa,...»** — «heyti» bolsa «petir nan heyti». Uning birinçi küni bilən xabat küni ohxaxla xu küni kəq saət 6-də baxlinatti, xunga tezrək dəpnə kilinix kerək idi. □

□ **20:1 «həptining birinçi küni»** — yəni yəknənbə küni. «Magdallik Məryəm... kəbrining aqzidiki taxning eliwetilənlikini kərdi» — kəbrə əngkür idi («Mat.» 27:60, «Luğa» 23:53). ■

□ **20:1 Mat. 28:1; Mar. 16:1; Luğa 24:1.** □ **20:2 «Ular Rəbni kəbridin yetkiwetiptu, uni kəyərgə koyoqinini bilmiduk!»** — muxu ayəttiki «biz» ispatlayduki, Injildiki baxka «bayanlar»də eytiloğandək, əslidə Məryəm bilən billə yənə baxka ayallarmu bar idi («Mat.» 28:1, «Mar.» 16:1-2. «Luğa» 23:54-24:1ni kəring). ■

□ **20:2 Yh. 13:23; 21:7,20.** ■ **20:3 Luğa 24:12.** ■ **20:5 Yh. 19:40.** ■ **20:7 Yh. 11:44.** □

□ **20:8 «Andin kəbrigə awwal kəlgən həliki muhlisnu kəbrigə kirip, əhwalni kərup ixəndi»** — «həliki muhlis» (Yuhanna) nemigə ixəndi? U xu kəpənlərnı wə yaqlıknıng xundak rətik koyulojanlıkini kərup, Əysaning jəsitini heqkim oqrilimidi, bəlki u qoqum ölümünin tirildi, dəp ixəndi. □

□ **20:9 «uning ölümünin kayta tirilixi...»** — grek tilidə «uning əlgənlərnin arisidin tirilixi...». «uning ölümünin kayta tirilixining mukərrərlikı həkkiyə mukəddəs yazmılardiki bexarət...» — biz baxka yərlərdə kərsətkinimizdək, Təwrat-Zəburda Məsihnin ölümünin tirilixini kərsətidioğan nuruqun bexarətlər bardur. ■ **20:9 Zəb. 16:10; Ros. 2:25,31; 13:35.** □

□ **20:10 «Xuning bilən ikkiylən öz turaloqlirioğa kaytixti»** — «öz turaloqlirioğa» grek tilidə «əzlriningkigə» yaki «əzlriningkilərgə».

*Əysaning Magdallik Məryəmgə kərünüxi**Mar. 16:9-11*

11 Əmma Məryəm bolsa kəbrining sirtida turup yioqlawatatti. U yioqlap turup kəbrining iqigə engixip kəriwidi, ■

12 mana aq kiyim kiygən ikki pərixta turatti; ularning biri Əysaning jəsiti qoyulqan yərning bax tərpidə, yənə biri ayaq tərpidə olturatti.

13 Ular Məryəmdin:

— Hanim, nemixka yioqlaysən? — dəp soridi.

— Rəbbimni elip ketiptu, uni nəgə qoyqanlığını biləlməywətimən, — dedi u ularqə.

14 U xu sözlərnı kılıpla, kəynigə buruluwidi, Əysaning xu yərdə turoqanlığını kərdi. Lekin u uning Əysa ikənlikini bilmidi. ■

15 Əysa uningdin — Hanim, nemixka yioqlaysən, kimni izdəysən? — dəp soridi.

Məryəm uni baqıwən xu, dəp oylap:

— Təksir, əgər uni siz xu yərdin yetkiwətkən bolsingiz, kəyergə qoyqanlığingizni eytip bərgəysiz. Mən uni elip ketimən, — dedi.

16 Məryəm! — dedi Əysa uningqə.

Məryəm buruluwpla, ibraniy tilida:

— Rabboni! — dedi (bu söz «ustaz» degən mənədə).

17 Əysa uningqə: — Manga esilmiojin! Qünki mən tehi atamning yenioqə qıkmidim. Berip kərindaxlırimoqə: Meni «Silərningmu Atanglarning, yəni mening Atamning, silərning Hudayinglarning, yəni mening Hudayingimning yenioqə qıkimən!» dəydu, — dəp yətküzgin, dedi. □ ■

18 Xuning bilən Magdallik Məryəm muhlislarning yenioqə berip, ularqə: «Rəbni kərdüm!» dedi wə xundakla Əysa əzigə eytkən u sözlərnı ularqə yətküzdi. ■

*Əysaning muhlislorioqə kərünüxi**Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Luqə 24:36-49*

19 Xu küni kəqtə, yəni həptining birinçi küni kəqtə, Yəhudiylardin kərkkənlikı üqün muhlislar yioqılqan əydə ixiklrini him taqıwalqanidi; xu waqıtta, Əysa kelip ularning otturisida *kərünüp*, ərə turoqan həlda ularqə:

— Silərgə aman-hatirjəmlik bolqay! — dedi. □ ■

20 Buni dəp, qollirini wə bikişini ularqə kərsətti. Xuning bilən muhlislar Rəbni kərginidin xadlandı. ■

21 Xunga Əysa ularqə yənə:

— Silərgə aman-hatirjəmlik bolqay! Ata meni əwətkinidək, mənmu silərnı əwətimən, — dedi. ■

22 Bu sözni eytkəndin keyin, u ularning üstigə bir püwləp:

■ **20:11** Mat. 28:1; Mar. 16:5; Luqə 24:4.

■ **20:14** Mat. 28:9; Mar. 16:9.

□ **20:17**

«Əysa uningqə: — Manga esilmiojin!.. dedi» — «manga esilmiojin!» yaki «manga qol təgküziwərmə». Keyinki sözlər buning mənisinin «esilmiojin» ikənlikini eni kərsitidu.

«Berip kərindaxlırimoqə: Meni «Silərningmu atanglarning, yəni mening atamning, silərning Hudayinglarning, yəni mening Hudayingimning yenioqə qıkimən!» dəydu, — dəp yətküzgin» — Əysaning Magdallik Məryəmgə kərünüxi toqruluk wə uningqə eytkən bu muhim səzliri toqruluk «koxumqə söz»imizdə azraq tohtilimiz. ■ **20:17** Zəb. 22:22; Mat. 28:10; Yh. 16:2; İbr. 2:11. ■ **20:18** Mat. 28:8; Mar. 16:10; Luqə 24:9. □ **20:19** «Silərgə hatirjəmlik bolqay» — ibraniy tilida «Xalom ələykum!» degən söz bilən ipadilininu, ərəb tilida «əssalamuəlaykum». ■ **20:19** Mar. 16:14; Luqə 24:36; 1Kor. 15:5. ■ **20:20** Yh. 16:22.

■ **20:21** Yəx. 61:1; Mat. 28:19; Mar. 16:15; Luqə 4:18; Yh. 17:18.

— Mukəddəs Rohni qobul qilinglar.

²³ Kimning gunahlarini kəqürsənglar, uning gunahı kəqürüm qilinidu; kimning gunahlarini tutuwalsanglar, xuning gunahı tutuwelinidu! — dedi. □ ■

Əysaning Tomaska kərünüxi

²⁴ Əmma on ikkiyləning biri, yəni «koxkezək» dəp ataloqan Tomas Əysa kəlgəndə ularning yenida əməs idi. □

²⁵ Xunga baxka muhlislar uningə:

— Biz Rəbni kərduq! — deyixti. Ləkin Tomas ularə:

— Uning qollirida mihlarning izini kərmigüqə, mihlarning izioqə öz barmiqimni wə bikinioqə öz qolumni tikip bəkmioquqə, hərgiz ixənməymən, — dedi.

²⁶ Səkkiz kündin keyin, muhlislar yənə xu əy iqidə jəm boləqanda, Tomasmu ular bilən billə idi. İxiklər takaklik tursimu, Əysa kelip ularning arisida turup:

— Silərgə aman-hatirjəmlik boləqay! — dedi.

²⁷ Andin u Tomaska:

— Barmiqingni bu yərgə təgküzüp, qollirimə qara. Qolungni uzitip, bikinimə tikip, gumanda bolmay, ixəngüqi boləjin! — dedi. ■

²⁸ Tomas uningə: — Mening Rəbbim həm mening Hudayimsən! — dəp jawab bərdi. □

²⁹ Əysa uningə:

— Meni kərgənliking üqün ixənding. Kərməy turup ixəngüqilər bəhtliktur! — dedi. ■

Uxbu kitabning məksiti

³⁰ Əysa muhlislarining aldidə bu kitabta hatirilənmigən baxka nuroqun məjizilik əlamətlərnimu kərsətti. ■

³¹ Ləkin muxular silərnə Əysaning Məsih, xundakla Hudaning Ooqli ikənlikigə ixənsun həm bu arkilik *uningə* etikad qilip, uning nami arkilik həyatlikqə erixsun, dəp yezildi.

21

Əysaning yəttə muhlisioqə kərünüxi

□ **20:23** «Kimning gunahlarini kəqürsənglar, uning gunahı kəqürüm kilinidu; kimning gunahlarini tutuwalsanglar, xuning gunahı tutuwelinidu!» — bu rosullarning kixiləning gunahini toluq kəqürüm kilix həquki bar, degənlik əməs. Undak həquq pəkət Hudaşila təwədur. «Mat.» 16:19 wə 18:18ni kəring. Bizningqə, bu «gunahlarni kəqürüm kilix» jamaətning tərtipigə başliqtur. Əoir gunah sadir qiloqan etikadqilar jamaətkə qatnixiwərəmdü? Rəbbimiz «Mat.» 18:15-20də bu məsilə toqruluq əmr bəridü; bu əmr boyiqə jamaətning gunah sadir qiloqan əmma towa qilmiqən qerindaxlarini jamaəttin qikirix həquki bardur. «Korintliklarə (1) wə (2)»diki «koxumqə səz»imizni kəring, bolupmu «2Kor.» 2:11 toqruluq qüxəndürüximizni kəring.

■ **20:23** Mat. 16:19; 18:18. □ **20:24** ««koxkezək» dəp ataloqan Tomas» — grek tilidə ««Didimus» dəp ataloqan Tomas». ■ **20:27** 1Yuha. 1:1. □ **20:28** «Mening Rəbbim həm mening Hudayimsən!» — grek tilidə «Mening Rəbbim həm mening Hudayim!». Həzir barlik muhlislar Məsihning toluq salahiyitini tonup yətkənidi. ■ **20:29** 1Pet. 1:8. ■ **20:30** Yh. 21:25.

1 Bu ixlardan keyin, Əysa Tiberiyas dengizining boyida muhlislariga yənə bir qetim kəründi. Uning bu qetimki kərünüxi mundaq boldi:□

2 Simon Petrus, «koxkezək» dəp ataloqan Tomas, Galiliyadiki Kanalik Nataniyəl, Zəbədiyning oquulliri wə baxqa ikki muhlis billə idi.■

3 Simon Petrus:

Mən belik tutkili barimən, — dedi.

Kəpçilik:

Bizmu sən bilən billə barimiz, — deyixti.

Ular taxkiriqə çiqip, kemigə olturdi, lekin xu bir keqə heqnersə tutalmidi.

4 Tang atay deginidə, Əysa kiroqakta turatti, birak muhlislar uning Əysa ikənlikini bilmidi.

5 Xunga Əysa:

— Balilar, silərdə yegüdək bir nərsə yokku? — dəp soridi.

— Yok, — dəp jawab bərdi ular.□

6 Əysa ularqə — Tornı kemining ong tərəpigə taxlanglar, xundak kilsanglar tutisilər, — dedi.

Xuning bilən ular tornı *xu yakkə* taxlap, xundak kəp belik tuttiki, hətta tornı tartip çiqiralmay qaldı.□ ■

7 Əysa səygən muhlis Petrusqa:

— Bu Rəbku! — dedi.

Simon Petrus uning Əysa ikənlikini anglap, tonini özigə yөгəp (qünki *belining astı* yalingaq idi) özini dengizqə taxlıdi.■

8 Kiroqaktin anqə yirək əməs bolup, təhminən ikki yüz gəz yiraklıqta boloaqqa, qaloqan muhlislar belik bilən toloqan tornı tartip kiçik kemisi bilən kiroqakqa kəldi.□

9 Ular kiroqakqa çiqkanda, xahardin yekiloqan, üstidə belik koyukluk gülhanni wə nanni kərdi.

10 Əysa:

— Əmdi tutqan belikinqlardın əkelinqlar, — dedi.■

11 Simon Petrus *kemigə* çiqip, tornı kiroqakqa tartip çiqardi. Tor qong beliklar bilən toloqan bolup, jəmiy bir yüz əllik üq belik bar idi. Belik xunqə kəp bolqini bilən, tor yırtılmaqanıdi. □

12 Əysa:

— Kelinglar, naxta qilinglar, — dedi. Muhlisarning iqidin heqkim uningdin:

— Sən kim bolisən? — dəp soraxqa petinalmidi. Qünki ular uning Rəb ikənlikini bildi. □

13 Əysa nanni əkilip ularqə bərdi həm beliklarnimu xundak qildi.

□ **21:1 «Tiberiyas dengizi»** — Galiliyədə bolup, «Galiliyə dengizi» wə «Hinnəsərət kəli» dəpmu atlıdoqan qong kəldur. ■ **21:2** Mat. 4:21; Mar. 1:19; Yh. 1:46. □ **21:5 «silərdə yegüdək bir nərsə yokku?»** — grek tilida «belik tuttuqlarmu?» degənni puritidu. □ **21:6 «Tornı kemining ong tərəpigə taxlanglar, xundak kilsanglar tutisilər»** — Galiliyə dengizidiki beliklar kündüzi dengiz astioqə qüxüwalidioqini tüpəylidin, xu waqıtta belik tutux zadi mumkin əməs idi. ■ **21:6** Luqa 5:4, 6, 7. ■ **21:7** Yh. 13:23; 20:2. □ **21:8 «təhminən ikki yüz gəz»** — yüz metrək.

■ **21:10** Luqa 24:41. □ **21:11 «Belik xunqə kəp bolsimu, tor yırtılmaqanıdi»** — buning əhmiyiti toşruluk «koxumqə söz»imizdə azraq tohtilimiz. □ **21:12 «Muhlisarning iqidin heqkim uningdin: — Sən kim bolisən? — dəp soraxqa petinalmidi. Qünki ular uning Rəb ikənlikini bildi»** — Rəb Əysa ularqə tonux bolqan kiyapəttin baxqa birhil kiyapəttə ularqə kəringən bolsa kerək.

14 Mana bu Əysaning ölgəndin keyin tirilip, özini muhlislirioğa üqinqi kətim ayan kılıxi idi. □

Əysaning Petrusning əzidin üq kətim tenixidin keyin uni əsligə kəltürüxi

15 Ular naxta kılqəndin keyin, Əysa Simon Petrustin:

— Yunusning oqlı Simon, sən meni bulardinmu qongkur səyəmsən? — dəp soridi.

— Xundak Rəb, mening seni səyidioqanlıqimni sən bilisən! — dedi Petrus. Əysa uningə:

Undaқта, kəzilirimni otlitip baқ! — dedi. □

16 U ikkinqi kətim yənə uningdin:

— Yunusning oqlı Simon, meni səyəmsən? — dəp soridi.

Petrus yənə:

— Xundak, Rəb, mening seni səyidioqanlıqimni bilisən, — dedi.

Əysa uningə:

— Undaқта, kəylirimni baқ, — dedi. □

17 Üqinqi kətim uningdin yənə:

— Yunusning oqlı Simon, meni səyəmsən? — dəp soridi.

Petrus Əysaning üqinqi kətim əzidin: «Meni səyəmsən?» dəp sorioqanlıqə kəngli yerim bolup:

— Rəb, sən həmmini bilisən, seni səyidioqanlıqimnimu bilisən, — dedi.

Əysa uningə:

— Undaқта, kəylirimni otlat. □ ■

18 Bərhək, bərhək, sanga xuni eytip kəyayki, yax waқtingda belingni əzünq baqlap, kəyərgə baray desəng xu yərgə mangatting; lekin yaxanoqanda, kəlliringni uzitisən wə bəxka birsi seni baqlap, sən halimaydioqan yərgə elip ketidu, — dedi. □ ■

19 Əysa bu səzni Petrusning kəndak əlüx arkilik Hudaqə xan-xərp kəltüridioqanlıqini enik bildürüx üqün eytti. Andin, uningə yənə:

— Manga əgəxküqi boləqin, — dedi. ■

□ 21:14 «Əysaning ölgəndin keyin tirilip» — grek tilida «Əysaning ölənlər iqidin tirilip...». «**özini muhlislirioğa üqinqi kətim ayan kılıxi**» — bəlkim on birəylənninq jəm boləqan waқtıda ularqə nisbətən üqinqi kətimkə kərünüxini kərsitidu. □ 21:15 «**Yunusning oqlı Simon**» — «Yunus» — grek tilida wə ibraniy tilida «Yonah» (ərəbqə «Yunus»). Bəzi kona kəqürmilərdə «Yuhanna» deyilidu. «**meni bulardinmu qongkur səyəmsən**» — muxu soaldə «bular» kimni bildüridu? Bizningqə əyni yərdə turoqan bəxka muhlislərninq kərsitidu. «Kəxumqə səz» imizdə yənə tohtilimiz. «**mening seni səyidioqanlıqimni sən bilisən!**» — «səyidioqanlıqim» muxu yərdə adətə «dost tutux» degən bir peil bilən ipadilinu. Bu səzning mənisi grek tilidiki «səyüx»tin əjiz boləqəqka, bəzi alimlar Petrusning səzi «mening sanga boləqan muhəbbitimni «səyüx» degili bolmaydu, pəkət «dost tutux» degili bolidu» degəndək kiqik peillikni bildüridu yaki bolmisa Petrusning əzining Əysaqə boləqan muhəbbitigə gumani barlıqini bildüridu, dəp kəraydu. Biz bu kəzkaraxqə kəyilmiz. □ 21:16 «**...Rəb, mening seni səyidioqanlıqimni bilisən**» — «səyidioqanlıqim» degən səz -15-ayəttikidək «dost tutux» degən peil bilən ipadilinu. □ 21:17 «**Yunusning oqlı Simon, meni səyəmsən?**» — «səyəmsən» — Əysa bu kətim «səyüx»ni bildürüx üqün (15-ayəttiki) «dost tutux» degən peilni ilitidu. «**Rəb, sən həmmini bilisən, seni səyidioqanlıqimnimu bilisən**» — bu ayəttiki «səyəmsən?» wə «səyidioqanlıqim» ikkisi yukirida tiləqə elinoqan «dost bolux» degən peil bilən ipadilinu. ■ 21:17 Yh. 16:30. □ 21:18 «**yaxanoqanda, kəlliringni uzitisən wə bəxka birsi seni baqlap, sən halimaydioqan yərgə elip ketidu**» — bəzi kona tarihlər boyiqə, rosul Petrus ahirdə Rəbbi Əysadək krestləngən (Rim xəhəridə). ■ 21:18 Yh. 13:36; Ros. 12:3; 2Pet. 1:14. ■ 21:19 2Pet. 1:14.

20 Petrus kəynigə burulup, Əysa səyidiolan muhlisning əgixip keliwatkanlikini kərdi (bu muhlis kəqlik tamakta Əysaning kuçiqiçə yəlinip: «I Rəb, seni tutup beridiolan kimdu?» dəp soriodan muhlis idi). □ ■

21 Petrus uni kərüp, Əysadin:

— I Rəb, bu adəm keyin kəndək bolar? — dəp soridi.

22 Əysa uningə: — Əgər mən kəyta kəlgüçə uning turup kəlixini halisammu, sening buning bilən nemə karing?! Manga əgəxküçi boləin, — dedi.

23 Buning bilən kərindaxlar arisida «Həlikı muhlis əlməydu» degən gəp tarkaldi. Ləkin Əysa Petruska: «U əlməydu» demigənidi, bəlki pəkət: «Əgər mən kəyta kəlgüçə uning turup kəlixini halisammu, sening buning bilən nemə karing?!» degənidi.

Hatimə

24 Bu ixlərə guwahlik bərgüçi həmdə bu ixlarni hatiriligüçi ənə xu muhlistur. Uning guwahlikining həkikət ikənlikini bilimiz. ■

25 Əysa bulardin baxka nurojun ixlarnimu kılolanidi; əgər ularning həmmisi bir-birləp yeziləjan bolsa, meningqə yeziləjan kitablar pütkül ələmning əzigə siqəmaytti! ■

□ 21:20 «Petrus kəynigə burulup, Əysa səyidiolan muhlisning əgixip keliwatkanlikini kərdi..» — yukirida eytkinimizdək, «Əysa səyidiolan muhlis» rosul Yuhannadır. ■ 21:20 Yh. 13:23; 20:2; 21:7. ■ 21:24 Yh. 19:35. ■ 21:25 Yh. 20:30.

Rosullarning paaliyatlari

Mukəddimə

1-2 I *hərmətlik* Teofilos, mən dəslep yazoqan bayan Əysa əzi tallioqan rosullarəja Mukəddəs Roh arkilik əmrlərni tapxurup asmanəja kətürülgən küngüqə boləjan uning barlik əməlliri həm barlik təlim berixlirining baxlanmisi toqrisida idi. ■

3 U azab-okubətlərni tartkandin keyin, ularəja kəp ispatlar bilən özining tirik ikənlikini kərsətkən; u ularəja kirik kün iqidə kəringən bolup, Hudaning padixahliqəja ait ixlar toqiruluk səzləp bərgən. ■

4 wə ular bilən jəm kilinoqanda mundak əmr kildi: — «Yerusalemdin ayrilmay, silər məndin angliqan, Atining wədisini kütünglar. ■

5 Qünki Yəhya suda qəmüldürgən, lekin silər bolsanglar kəp künlər ötməy Mukəddəs Rohta qəmüldürülsilər.» ■

Əysaning asmanəja kətürülüxi

6 Rosullar *uning bilən* jəm kilinoqanda, uningdin: — I Rəb, sən muxu waqıtta Israilning padixahliqini əsligə kəltürməkqimusən? — dəp soraxqa baxlidi. ■

7 U ularəja mundak dedi:

— Ata Öz həkukioqja اساسən bekitkən waqit-pəytlərni silərning bilix nesiwənglar yok. ■

8 Birak Mukəddəs Roh üstünglarəja qüxkəndə silər küq-kudrətkə igə bolisilər, Yerusalem, pütün Yəhudiə wə Samariyə boyiqə həm jahanning qətlirigiqə manga guwahqi bolisilər. ■

9 U bu səzlərni kilip bolup, ular qarap turoqanda kətürüldi, bir parqə bulut uni arioqja aldi-də, u ularning nəziridin qəyib boldi. ■

10 U asmanəja kətürülgəndə, ular kəzlrini kəkkə tikip qaraxkanda, mana tuyuksiz ularning yenida aq kiyim kiygən ikki adəm pəyda bolup. ■

11 — Əy Galiliyəliklər, nemixka ərə turoqinlargarə asmanəja qarap kəldinglar? Silər silərdin ayriyip ərxkə kətürülgən xu Əysaning asmanəja

□ 1:1-2 «...mən dəslep yazoqan bayan Əysa əzi tallioqan rosullarəja Mukəddəs Roh arkilik əmrlərni tapxurup asmanəja kətürülgən küngüqə boləjan uning barlik əməlliri həm barlik təlim berixlirining baxlanmisi toqrisida idi» — demək, «Luqa» degən kitabta «uning barlik əməlliri həm barlik təlim berixlirining baxlanmisi» hatirlinidu; «Rosullarning paaliyatlari»də bolsa Əysaning «barlik əməlliri həm barlik təlim berixliri»ning dawami hatirlinidu.

■ 1:1-2 Luqa 1:1-3; Mar. 16:19; Luqa 9:51; Yh. 20:21; Əf. 2:17; 1Tim. 3:16. ■ 1:3 Mar. 16:14; Yh. 20:19; 21:1; 1Kor. 15:5. □ 1:4 «Atining wədisi» — Mukəddəs Roh, əlwəttə. ■ 1:4 Luqa

24:48, 49; Yh. 14:26; 15:26; 16:7. ■ 1:5 Yəx. 44:3; Yo. 2:27-29; Mat. 3:11; Mar. 1:8; Luqa 3:16; Yh. 1:26; Ros. 2:4; 11:15, 16; 19:4. □ 1:6 «muxu waqıtta Israilning padixahliqini əsligə

kəltürməkqimusən?» — yaki «muxu waqıtta padixahliqni Israiləja kayturamsən?». ■ 1:6 Mat. 24:3. □ 1:7 «Ata Öz həkukioqja اساسən bekitkən waqit-pəytlərni silərning bilix

nesiwənglar yok» — «ata» muxu yərdə Hudani kərsitidu. ■ 1:7 Mat. 24:36. ■ 1:8 Yəx. 2:3; Luqa 24:48; Yh. 15:27; Ros. 2:4,32; Əz.11:23; Zək.4:14 ■ 1:9 Mar. 16:19; Luqa 24:51. □ 1:10

«ularning yenida aq kiyim kiygən ikki adəm pəyda bolup...» — bu «adəmlər» pərixtilər bolsa kerək. ■ 1:10 Mat. 28:3.

qandak k t r lginini k rg n bolsanglar, y n  xu  alda qaytip kelidu, — dedi. □ ■

Yəhudaning ornio a Mattiyasning tallinixi

12 Andin ular Yerusalemo a yeqin, uningdin bir qaqirimo a yirakliktiki Zaytun teoijin Yerusalemo a qaytip k ldi. □

13 Ular xəhərgə kirip,  zliri turuwatqan  yning üstünki k witidiki bir  yg  qikti. Xu y rd  Petrus, Yuhanna, Yakup, Andiriyas, Filip, Tomas, Bartolomay, Matta, Alfayning o li Yakup, «millətpərwər» Simon w  y n  bir Yakupning o li Yəhuda bar idi. □

14 Bular bir jan bir dil bolup  z ld rm y berilip dua-tilaw t kilixti; bu ixta bir y rg  j m bolojanlardin birkanqə ayal, jümlidin  ysaning anisi Məryəm h md   ysaning inilirimu bar idi. ■

15 Xu künlərning biridə, Petrus kerindaxlar otturisida  r  turup (j m boluxqanlar bir yüz yigirmig  yeqin idi) mundak dedi:

16 — Kerindaxlar,  ysani tutqanlaro a yol baxlojuqi bolojan Yəhuda həkkidə Mukəddəs Rohning burun Dawut arkilik aldin eytqan muk dd s yazmilardiki s zliri əməlgə exixi muk rr r idi. □ ■

17 Q nki *Yəhudamu* arimizdin biri h sablanoqan w  *Hudaning* bu hizmitidin nesiwisi bar idi ■

18 (u kilojan kəbihlikning in'amidin erixkən pulo a bir parq  y r seti-waloqanidi, u xu y rd  bexiqilap yikilip,  q y-kerini quwulup k tti; ■

19 bu ix pütkül Yerusalemdikilerg  məlum bolup, ular u y rni  z tili bilən «H k ld ma» d p ataxti. Buning m nisi «q n t k lg n y r» deg nliktur) ■

20 Q nki Z burda *Y huda a karitiloqan* munu s zlar p t lɡ n: — «Uning turaloqusi q lg  aylansun, Uningda heq turojuqi bolmisun!»

W : —

«Uning yetəkqilik ornio a baxq  birsi qiqsun!» □ ■

21-22 Xuning  q n, R b  ysaning tirilɡ nligig  biz bilən t ng guwahlik berixi  q n, bir kixini talliximiz ker k. Bu kixi  ysa arimizda y rg n künlərdə, Yəhya *p yoj mb rdin* q m ld r xn  kobul kilojan k ndin baxlap taki asmano a k t r lɡ n k ngig  biz bilən baxtin-ahir bill  bolojan kixilərdin boluxi ker k, — dedi. □ ■

□ **1:11** «Sil r sil rdin ayrilip  rxk  k t r lɡ n xu  ysaning asmano a qandak k t r lginini k rg n bolsanglar, y n  xu  alda qaytip kelidu» — «Dan.» 7:13-14, «Z k.» 14:1-3ni k r ng. ■ **1:11** Dan. 7:13; Z k.14:4; Mat. 24:30; Mar. 13:26; Lu a 21:27; 1Tes. 1:10; 2Tes. 1:10; W h. 1:7. □ **1:12** «uningdin bir qaqirimo a yirakliktiki Zaytun teoiji...» — grek tilida «uningdin xabat k nl k bir s p r yirakliktiki Zaytun teoiji...»). □ **1:13** «Xu y rd  Petrus, Yuhanna, Yakup, Andiriyas, Filip, Tomas, Bartolomay, Matta, Alfayning o li Yakup, «millətpərwər» Simon w  y n  bir Yakupning o li Yəhuda bar idi» — grek tilida

«Xu y rd  Petrus bilən Yuhanna w  Yakup bilən Andiriyas, Filip w  Tomas, Bartolomay w  Matta, Alfayning o li Yakup w  «millətpərwər» Simon w  y n  bir Yakupning o li Yəhuda bar idi». ■ **1:14** Mat. 13:55. □ **1:16** «Dawut arkilik aldin eytqan...» — grek tilida «Dawutning aozu arkilik aldin eytqan...». ■ **1:16** Z b. 41:9; Mat. 26:23, 47; Mar. 14:43; Y . 13:18; 18:3. ■ **1:17** Mat. 10:4; Mar. 3:19; Lu a 6:16. ■ **1:18** 2Sam. 17:23; Mat. 27:5. ■ **1:19** Mat. 27:8.

□ **1:20** «Uning turaloqusi q lg  aylansun, uningda heq turojuqi bolmisun!» — «Z b.» 69:25. «Uning yetəkqilik ornio a baxq  birsi qiqsun!» — «Z b.» 108:8. ■ **1:20** Z b. 69:25; 109:8 □ **1:21-22** «R b  ysaning tirilɡ nligig  biz bilən t ng guwahlik berixi  q n, bir kixini talliximiz ker k» — demək, Yəhudaning ornio a «guwahlak berix»  q n. ■ **1:21-22**

Ros. 6:3.

²³ Xuning bilən ular Yüsüp (yənə Barsabas dərpmu atalojan, yənə bir ismi Yustus) bilən Mattiyas degən ikki kixini bekitip, mundaq dua qilixti:■

²⁴⁻²⁵ — Sən, i həmmə adəmning kəlbini bilgüqi Pərwərdigar! Yəhuda teyilip bu hizmət wə rosulluqtin məhrum bolup əzigə has boləjan yərgə kətti. Əmdi u taxlap qoyəjan hizmət wə rosulluqning nesiwisigə igə boluxka bu ikkiyələndin kəyisisini talləjanlikingni kərsətkəysən!■

²⁶ Andin ular bu ikki kixigə qək taxliwidi, qək Mattiyaska qikti. Xuning bilən u on bir rosul bilən bir kətardin orun alojan hesablandi.□

2

Mukəddəs Rohning etiqadqilarəja kelixi

¹ Əmdi «orma heyət» künining waqti-saiti toxkanda, bularning həmmisi Yerusalemda bir yərgə jəm boləjanidi.□ ■

² Asmandin tuyuksiz küqlük xamal sokkandək bir awaz anglinip, ular olturuwatqan əyni bir aldi.

³ Ot yalkunidək tillar ularəja kərinüp, ularning hər birining üstigə tarkilip kəndi.

⁴ Ularning həmmisi Mukəddəs Rohka toldurulup, Roh ularəja səz ata qilixi bilən ular naməlum tillarda səzligili turdi.■

⁵ U qaəda, asman astidiki barlik əllərdin kəlgən nurojun ihlasmən Yəhudiy ərlərmu Yerusalemda turuwatqanidi.□

⁶ Əmdi *etiqadqilarning* bu awazi anglinip, top-top adəmlər xu yərgə jəm boluxti həmdə *etiqadqilarning* əzli ri turuxluk jaydiki tillarda səzlixiwatqanlikini anglap, tengirkap kəlixti.□

⁷ Ular həyran bolup təəjjüplinip:

— Karanglar, səzlixiwatqanlarning həmmisi Galiliyəlikləroju?

⁸ Kəndəklərgə ularning bizning ana yurtimizdiki tillirimizda səzlixiwatqanlikini anglawtqandimiz?

⁹ Arimizda Partiyalar, Medialar, Elamlar, xundakla Mesopotamiyə, Yəhudiyə, Kapadokiya, Pontus, Asiya,

■ **1:23** Ros. 6:6. ■ **1:24-25** 1Sam. 16:17; 1Tar. 28:9; 29:17; Zəb. 7:9; Yər. 11:20; 17:10; 20:12; Ros. 15:8; Wəh. 2:23. □ **1:26** «andin ular bu ikki kixigə qək taxliwidi, qək Mattiyaska qikti. Xuning bilən u on bir rosul bilən bir kətardin orun alojan hesablandi»

— «on ikkinji rosul» degən tema toqruluk «qoxumqə səz»imzidə tohtilimiz. □ **2:1** «orma heyət» künining waqti-saiti toxkanda,...» — yaki «orma heyət küni əməlgə axurulojanda,...».

Bu tərijmə toqra bolsa «orma heyət küni»ning əzi birhil bəxarət yaki «bəxarətlik rəsim» bolidu.

«Lawiyalar»diki «qoxumqə səz»imzidiki «heytlar» toqruluk məzmunni kəring. «Orma heyət» — «ətüp ketix heyti»din keyinki əllikinci küni kelidojan heyət, xunglaxka bəzi waqitlarda grek tilida «Əllikinci kündiki heyət» («pentekost») dəp atilidu (bəlkim Mayning bəxi ətrapida). ■ **2:1** Law.

23:15; Qan. 16:9; Ros. 1:14. ■ **2:4** Mat. 3:11; Mar. 1:8; 16:17; Luqa 3:16; Yh. 14:26; 15:26; 16:13; Ros. 10:46; 11:15; 19:6. □ **2:5** «U qaəda, asman astidiki barlik əllərdin kəlgən nurojun ihlasmən Yəhudiy ərlərmu Yerusalemda turuwatqanidi» — muxu ərlər bəlkim heytni təbrikləxkə kəlgənidi. □ **2:6** «Əmdi etiqadqilarning bu awazi anglinip, top-top adəmlər xu yərgə jəm boluxti...» — «awaz» degən səz toqruluk üç qüxəngə bar: (1) 2-ayətə tiləja elinəjan «asmandin (qüxkən)... awaz»; (2) tərijimizdək, barlik etiqadqilar naməlum til bilən Hudani mədhəyalıgən qəng awazi; (3) grek tilida bəzi waqitda «awaz» degən səz «həwər»ni bildürgəqkə, muxu yərdiki «awaz» «nurojun adəmlərnəng tuyuksiz kəp tillarda səzlixiwatqanliki toqrisidiki həwər»ni bildürüximu mumkin.

10-11 Frigiya həm Pamfiliya, Misir, Liwiyaning Kurinig  yekin jayliridin kəlgənlər, xuningd k muxu yerd  musapir bolup turuwatkan Rim x huridin kəlgənlər — Yəhudiylar bolsun, T wrat etikadiya kirgənlər bolsun, Kretlar w  ərəblər bolsun, h mmimiz ularning Hudaning k lojan uluq  m llirini bizning ana tillirimizda s zl watkanlikini anglawatimiz! — deyixti.

12 Ular hang-tang kelip alakzadilik bilən bir-birig :

— Bu zadi kandaq ixtu? — deyixti.

13  mma b zil r:

— Bular yengi xarab bilən obdanla məst bolup qaptu! — d p məshirə k lixti.

Petrusning q x nd r xi,  ysa Məsihni jar k lixli

14  mma Petrus k lojan on bir yl n bilən ornidin turup, awazini k t r p k pqlikk  mundaq dedi:

—  y Y hudiya dikilər w  Yerusalemda barlik turuwatkanlar! Bu ix silerg  məlum bolqayki, s zirimg  kulak selinglar!

15 Bular sil r oyliqand k məst  m s, q nki hazir p k t ətigən sa t tokkuz boldi. □

16  m liy tt  bu d l Yoel p yo mb r arkilik aldin eytilojan xu ixtur:

17 — «Huda mundaq dedi:

«Mən ahirki künlərdə  z Rohimni barlik  t igiliri üstigə kuyimən;

Sil rning oqul-kizliringlar wəhiylik bexar t yətküzidu,

Sil rning yigitliringlar oqayibanə alamət k r n xl rni k ridu;

Sil rning keriliringlar alamət q xl rni k ridu;□ ■

18 Bərhək, xu künlərdə kullirim  stigimu, ded klirim  stigimu Rohimni kuyimən, ular bexar t yətküzidu.□

19 Mən yukirida asmanlarda karam t ixlar, t w nd , zeminda m jjizilik alam tl rni,

Qan, ot, is-tütək t wrukliirini kərsitimən.

20 R bning uluq həm karam t-xərəplik k ni bolmioq d ,

Kuyax qarangoqulukqa,

Ay qanoqa aylandurulidu.■

21 Həm xu qaoqda xundak əməlgə axuruliduki,

R bning namini q kirip nida k lojanlarning h mmisi kutkuzulidu».□ ■

22  y Israillar, muxu s zl rni anglanglar. Nasarətlik  ysa bolsa, Huda aranglarda u arkilik kərsətkən kudr tlik əməllər, karam tl r w  m jjizilik alamətlər bilən silerg  t stikliojan bir zat — bu ixlar h mminglaroqa məlum —

□ 2:15 «hazir p k t ətigən sa t tokkuz boldi» — Yəhudiylarning waqit əlqimi boyiqə «künning üqinqi saiti». □ 2:17 «Mən ahirki künlərdə  z Rohimni barlik  t igiliri üstigə kuyimən» — «ahirki künlər» yaki «ahir zaman» ad tt  Injil d wringing  zini kərsitidu;

d m k, M sihning birinqi ketim dunyoqa kelixidin tartip ikkinqi ketim kelixiqig  bolojan waqitni kərsitidu. «Rohimni» grek tilida muxu yerd  «Rohimdin» deg n s z bilən ipadiliniidu. ■ 2:17 Y x. 44:3;  z. 11:19; 36:27; Yo. 2:27-29; Z k. 12:10; Luqa 2:36; Y . 7:3; Ros. 10:45; 21:9.

□ 2:18 «xu k nl rd  kullirim  stigimu, ded klirim  stigimu Rohimni kuyim n...» — «Rohimni» grek tilida muxu yerd  «Rohimdin» deg n s z bil n ipadiliniidu. ■ 2:20 Yo. 2:10, 31;

3:15; Y x. 13:10; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; W h. 6:12-13 □ 2:21 «...h m xu qaoqda xundak  m lg  axuruliduki, R bning namini q kirip nida k lojanlarning h mmisi kutkuzulidu»

— (17-21-ay t) «Yo.» 2:28-32ni k r ng. ■ 2:21 Yo. 2:30-32; Rim. 10:13.

23 u kixi Hudaning bekitkən məksiti wə aldın'ala bilixi boyiqə satkunluqqa uqrap tutup berilgəndin keyin, silər uni Təwrat kanunisiz yürgən adəmlərnin qoli arqilik krestləp öltürgüzdünglər. □ ■

24 Ləkin Huda uni ölümnin azablarnin ilkidin azad kiliq kayta tirildürdi. Qünki ölümnin uni tutkun kilixi hərgiz mumkin əməs. ■

25 Dawut *Zəburda* u toqruluk mundak aldın eytkən:
«Mən Pərwərdigarni hərdəim kəz aldında kərüp keliwatimən;
U ong yenimda boləraqqa,
Mən hərgiz təwrənməymən. ■

26 Xunga mening kəlbim huxallandı,
Mening tilim xadlinip yayridi;
Mening tenim ümid-arzu iqidə turidu;

27 Qünki Sən jenimni təhtisarada qaldurmaysən,
Xundakla Sənin Mukəddəs Boləuqunqə qirixlərnə kərgüzməysən.

28 Sən mənə həyat yollirini kərsətkənsən;
Huzurung bilən meni xad-huramliqqa tolup taxkuzisən». □ ■

29 Kərindaxlar, mən atimiz *padixah* Dawut toqruluk həq ikkilənməy xuni eytimənki, u əldi wə uning kəbrisi bügünki küngiqə arimizda bar. ■

30 Əmdi u pəyoəmbər bolup, Hudaning uning təhtigə olturuxqa öz puxtidin birəylənni turoquzuxqa kəsəm bilən wədə bərgənlikini bilətti. □ ■

31 U Məsihning *əlgəndin keyin* tirildürüldioşinini aldın'ala kərüp yətkən wə bu munasiwət bilən Məsihning təhtisarada qaldurulmaydioşinini wə tenining qiriməydioşinini tiləqə aləqən. ■

32 Huda dəl bu Əysani ölümdin tirildürdi, wə həmmimiz bu ixning guwahqilirimiz. ■

33 U Hudaning ong yenida xan-xərəp iqidə olturoquzulup, xundakla Ata wədə kıləqan Mukəddəs Rohni qəbul kiliq, hazır kəruwatkan həm anglawatkanliringlarni təküp *bizlərgə* qüxürdi. □ ■

34-35 Qünki Dawut əzi ərxkə qikkən əməs; ləkin u munu səzlərnə *Zəburda* eytkən: —

«Pərwərdigar mening Rəbbimqə eyttiki: —
«Mən sənin düxmənliringni təhtipəring kilmioquqə,
Mening ong yenimda olturoşin!»». □ ■

36 Xuning üqün, pütkül İsrail jəmətidikilər xuni kət'iy bilsunki, Huda silər krestligən dəl uxbu Əysani həm Rəb həm Məsih kiliq tiklidi!».

37 Bu səzlər angləjanlarning yürikigə sanjiləndək kəttik təgkən bolup ular Petrus wə bəxkə rosullardin:

— I kərindaxlar, undaqta biz nemə kiliximiz kərək? — dəp soraxti. ■

□ **2:23** «Təwrat kanunisiz yürgən adəmlər»... — muxu yərdə yat əlliklər, bolupmu rimliklarni kərsitidu. ■ **2:23** Ros. 4:28; 5:30. ■ **2:24** Ros. 10:40. ■ **2:25** Zəb. 16:8-11 □ **2:28**

«...Sən mənə həyat yollirini kərsətkənsən; huzurung bilən meni xad-huramliqqa tolup taxkuzisən.» — (25-28-ayət) «Zəb.» 16:8-11ni kəring. ■ **2:28** Zəb. 16:8-11 ■ **2:29** 1Pad. 2:10; Ros. 13:36. □ **2:30** «öz puxtidin birəylən...» — grek tilida «uning qatirikidin qikkəndin birəylən...».

■ **2:30** 2Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Luqa 1:32; Ros. 13:23; Rim. 1:3; 2Tim. 2:8. ■ **2:31** Zəb. 16:10; Ros. 13:35. ■ **2:32** Yh. 15:27; Ros. 1:8. □ **2:33** «xundakla Ata wədə kıləqan Mukəddəs Rohni qəbul kiliq,» — yaki «xundakla Atidin Mukəddəs Roh ata kiliq wədisini tapxuruwelip,».

■ **2:33** Ros. 1:4; 5:31; 10:45; Fil. 2:9. □ **2:34-35** «Pərwərdigar mening Rəbbimqə eyttiki: — «Mən sənin düxmənliringni təhtipəring kilmioquqə, Mening ong yenimda olturoşin!» — «Zəb.» 110:1. ■ **2:34-35** Zəb. 110:1; 1Kor. 15:25; Əf. 1:20; İbr. 1:13.

■ **2:37** Zək. 12:10; Luqa 3:10; Ros. 9:6; 16:30.

³⁸ Petrus ularoq: — Towa qilinglar, hərbiringlar Əysa Məsihning namida gunahlinglarning kəqürüm qilinixi üçün qəmuldürüxnı qobul qilinglar wə xundak kılsanglar Hudaning iltipati bolqan Mukəddəs Roh silərgə ata qilinidu.

³⁹ Qünki bu wədə silərgə wə silərnıng baliliringlaroq, yırakta turuwatqanlarning həmmisigə, yəni Pərwərdigar Hudayimiz əzigə qakıroqanlarning həmmisigə ata qilinidu. □ ■

⁴⁰ Petrus yənə nuroqun baxqa səzlər bilən ularnı agahlandıurup ularoq: — Silər əzünglarnı bu iplas dəwrđin qutkuzunglar! — dəp jekilidi.

⁴¹ Xuning bilən unıng səzini qobul qiloqanlar qəmuldürülüxti. Xu küni *jamaətkə* qoxuloqanlar üç mingqə kixi idi.

⁴² Ular əzlrini izqıl həlda rosullarning təlimigə, *etiqađqılarning* birlik-həmdəmlıkgə, nanni oxtuxqa wə dualarqə beoqıxlidi. □

Etiqađqılar arisidiki inaqılıq

⁴³ Wə qorkunq ularnıng hərbiringning üstigə qüxti wə rosullarning wasıtisi bilən nuroqun karamətlər wə məjizilik alamətlər yüz bərdi. ■

⁴⁴ Pütün etiqađqılar dawamlıq jəm bolup billə yaxap, barlıqını ortak tutuxti. ■

⁴⁵ Ular mal-mülüklirini setip, pulini hərkinning ehtiyajıqə qarap həmmisigə təksim qılıxatti. ■

⁴⁶ Ular hər küni ibadəthana həylisioqə bir niyətə jəm boluxatti, öy-öylərdə huxal-huramlıq wə aq kəngüllük bilən ortak oqızalinixip, nanni oxtup yeyixip, □

⁴⁷ Hudaşoqə mədhıyə oqıxatti; ular pütkül halayıqning izzitigə sazawər boldi. Rəb hər küni qutkuzuluwatqanlarnı jamaətkə qoxatti. □ ■

3

Petrus bilən Yuhannaning tokur adəmmı saqaytixi

¹ Bir küni ibadəthanida dua qilinidoqan waqıtta, yəni qüxtin keyin saət üçtə, Petrus bilən Yuhannamu ibadəthanoqə qikiq baroqanidi. □

² Xu pəyttə bir tuşma tokur adəmmu bu yərgə elip keliniwatqanidi. Hər küni, kixilər uni ibadəthanoqə kirgənlərdin sədikə tilisun dəp, ibadəthanidiki «Güzəl dərwaza» aldıoqə əkelip qoyatti. ■

³ U Petrus bilən Yuhannaning ibadəthanoqə kirip ketiwatqinini kərup, ularđin sədikə tilidi.

□ **2:39 «bu wədə silərgə wə silərnıng baliliringlaroq, yırakta turuwatqanlarning həmmisigə, yəni Pərwərdigar Hudayimiz əzigə qakıroqanlarning həmmisigə ata qilinidu»** — «bu wədə» Mukəddəs Rohni kersitidu. ■ **2:39** Yo. 2:30-32; Əf. 2:13. □ **2:42 «etiqađqılarning birlik-həmdəmlıki»** — bu alahidə mənide bolup, grek tilida «ortaklıq» degən səz bilən ipadilinidu. Bu səz həm Huda bilən bolqan alaқını, həm etiqađqılarning bir-biri bilən bolqan zıq alaқısını wə Hudaning xapaıtidin ortak nesiwə boluxni bildüridu. «nan oxtux» — xübhşizki, ularnıng Əysaning əlümini hatiriləx üçün nan oxtuxini kersitidu («Mat.» 26:26-28, «1Kor.» 11-bab, 17-34ni kəring). ■ **2:43** Mar. 16:17; Ros. 5:12. ■ **2:44** Kan. 15:4; Ros. 4:32. ■ **2:45** Yəx. 58:7; Ros. 4:35. □ **2:46 «ular hər küni ... aq kəngüllük bilən ortak oqızalinixip, nanni oxtup yeyixip,...»** — 2:42diki izahaatni kəring. □ **2:47 «...Rəb hər küni kutkuzuluwatqanlarnı jamaətkə qoxatti»** — yaki «...Rəb hər küni kutkuzuluwatqanlarnı ularnıng arisioqə qoxatti». ■ **2:47** Ros. 5:14; 11:21. □ **3:1 «saət üçtə»** — ibraniylarning waқti boyıqə «saət tokquzda». ■ **3:2** Yh. 9:8; Ros. 14:8.

⁴ Petrus bilan Yuhanna uningoga nazorini saldi. Petrus uningoga:

— Bizgə qara! — dedi.

⁵ U ulardın bir narsə kütüp, koʻzlarini üzməy qarap turatti.

⁶ Biraq Petrus uningoga:

— Məndə altun yaki kumux yok; lekin qolumdə barini sanga berəy. Nasarətlık Əysa Məsihning nami bilən, ornungdin turup mang! — dewidi. ■

⁷ uni ong kolidin tartip, yöləp turəquzdi. U adəmning put wə oxuk beoixliri xuan küqləndürülüp,

⁸ ornidin dəs turup mengixka baxlidi. U mengip wə səkrəp, Hudağa mədhıyə oquəjan haldə ular bilən billə ibadəthana həylisioğa kirdi.

⁹ Barlık halayik uning mengip Hudağa mədhıyə oquəjanlıkını kərüp

¹⁰ uning ibadəthanidiki «güzəl dər wəza» aldida sədikə tiləp olturidiojan heliki adəm ikənlikini tonup, uningda yüz bərginige həyranuhəs bolup dang ketip kəlixti.

Petrusning ibadəthanida eytkan səzliri

¹¹ Saqayəjan kixi Petrus bilən Yuhannağa qing esilip turuwaləqanda, həyran boluxkan barlık həlk ularning yenioğa *ibadəthanidiki* «Sulayman pəxaywini» degən yərgə yügürüp kəlixti.

¹² Bu əhwalni kərgən Petrus halayikka mundak dedi:

— I Israillar! Bu ixka nemanə həyran bolisilər? Biz huddi əz küq-kudritimiz yaki ihlasmənlikimizgə tayinip bu adəmni mangduruəndək bizgə nemanə tikilip qaraysilər?

¹³ Əməliyəttə bolsa, ata-bowilirimizning Hudasi, yəni İbrahim, İshak wə Yəqubning Hudasi Əz hizmətkari boləjan Əysani xan-xərəp bilən uluəliəjan. Biraq silər bolsanglar uni *rimliklarəğa* tutup bərdinglar; andin *waliy* Pilatus uni qoyup berixni həküm kiləqandin keyin, silər Pilatusning aldida uningdin tenip rət kəlixtinglar. □ ■

¹⁴ Mana silər Mukəddəs wə Həkkaniy Boləquqidin tenip, uni rət kilip *Pilatustin* uning ornioğa bir katilni qoyup berixni tələp kildinglar. ■

¹⁵ Xundaq kilip, həyatlikni barlıkka Kəltürgüqini oltürdünglar! Biraq Huda uni ölümdin tirildürdi, biz mana buningəğa guwahqidurmiz. □ ■

¹⁶ Mana uning namioğa kiləjan etikad arkilik, uning nami silər kərüwatkan wə tonuydiojan bu adəmgə dərman kirgüzdi; uning arkilik boləjan etikad u kixini kəz aldinglarda səllimaza sak-salamət kildi.

¹⁷ Əmdi kərindaxlar, silərnıng wə xuningdək silərnıng baxlikliringlarningmu bu ixni şəpləttə kiləjanlikinglarni bilimən.

¹⁸ Lekin Huda barlık pəyoəmbərlərnıng əşzi bilən aldin'ala jakarlıəjanlırini, yəni uning Məsihning azab-ökubət tartidiojanlıkını xu yol bilən əməlgə axurdi. ■

¹⁹ Xuning üqün gunahinglarning əşürüwetilixi üqün hazir towa kilip yolliringlardın burulunglar! Xundaq kiləqanda, insanlarning jenini

■ 3:6 Ros. 4:10.

□ 3:13 «ata-bowilirimizning Hudasi, yəni İbrahim, İshak

wə Yəqubning Hudasi əz hizmətkari boləjan Əysani xan-xərəp bilən uluəliəjan» — Məsihning «Pərwədigarning hizmətkari» yaki «Pərwədigarning quli» şüpitı ikənlikı toqruluk bəxarətlər «Yəx.» 42:1-18, 49-bab, 50:3-11, 52:13-53:12də kərülidu. ■ 3:13 Mis. 3:6,15; Mat. 27:20; Mar. 15:11; Luqa 23:18; Yh. 18:40. ■ 3:14 Luqa 23:18. □ 3:15 «Huda uni ölümdin

tirildürdi» — grek tilida: «Huda uni əlgənlərdin tirildürdi». ■ 3:15 Ros. 1:8; 2:32. ■ 3:18

Yəx. 50:6; 53:5; Luqa 24:27.

yengilanduridioqan pəsil-künlər Pərwərdigarning huzuridin qikip kelidu

20 wə u silər üqün aldın tikləngən Məsih, yəni Əysani kəxinglaroqə kaytidin əwətidu.

21 Həzirgə bolsa, Hudaning dəsləptiki zamanlardin tartip mukəddəs pəyoqəmbərlirining aqzi bilən eytkinidək, həmmə məwjudatlar yengilinidioqan waqit kəlmigüqə, ərxlər uni qəbul kīlip, uningəqa makan bolidu.

22 Musa dərwekə mundak degənidi: — «Pərwərdigar Hudayinglar öz kərindaxliringlar arisidin mənğa ohxax bir pəyoqəmbər turəuzidu. Uning silərgə eytkən barlik səzlrini anglap, uningəqa toluq itaət kīlixinglar kərək!»

23 Qünki bu pəyoqəmbərning səzini anglimaydioqanlarning hərbi hək kataridin üzüp taxlinidu. □

24 Dərwekə, Samuil *pəyoqəmbər* wə uningdin keyin kelip bexarətlərnı yətküzgən pəyoqəmbərlərnıng həmmisi bu künlər toqrisida aldın eytkən.

25 Silər bu pəyoqəmbərlərnıng pərzəntlirisilər wə Huda ata-bowanglar bilən tüzgən əhdining pərzəntliridursilər — bu əhdə boyiqə Huda İbrahımə: «Sening nəsling arkilik yər yuzidiki barlik ailə-jəmətlərgə bəht-bərikət ata kīlinidu» dəp wədə bərgən. ■

26 Xunga Huda hərbiinglarnı öz rəzillikliringlardin kayturup, silərgə bəht-bərikət ata kīlix üqün, hizmətkari Əysani turəuzup, uni awwal silərgə əwətti. □

4

Petrus bilən Yuhannaning aliy kengəxmida sorak kīlinixi

1 Petrus bilən Yuhanna halayikka gəp kiliwatqanda, kaħınlar, ibadəthana karawullirining baxliki wə Saduqiylar ularning yenioqə kelip kaldı. □

2 Ular *rosullarning* halayikka təlim berixi, jümlidin «Əysaning wasitisi bilən əlgənlər tirildürüldü» dəp jakarlioqini üqün intayin əsəbiyləxti. □

3 Ular ularni tutkun kīlip, ətisigiqə türmigə solap qoydi, qünki kəq kirip kəloqanidi. □

4 Lekin jar kīlinoqan səz-kalamni anglioqanlarning kəpi etiqad kildi; xuning bilən etiqad kīloqan ərlərnıng sanıla bəx mingəqa yətti.

5 Ətisi, *Yəhudiylarning kengəxmisidiki* baxliqlar, aqsakallar wə Təwrat ustazliri Yerusalemda toplandı.

■ 3:19 Ros. 2:38. ■ 3:22 Qan. 18:15-16, 19; Yh. 1:46; Ros. 7:37. □ 3:23 «...Qünki bu pəyoqəmbərning səzini anglimaydioqanlarning hərbi hək kataridin üzüp taxlinidu» — (22-23-ayət) «Qan.» 18:15-19). Bu bexarət Əysa Məsiħni kərsitidu, əlwəttə. U toqruqluk «koqumqə səz»imizdə tohtilimiz.

■ 3:25 Yar. 22:18; Gal. 3:8. □ 3:26 «Xunga Huda hərbiinglarnı öz rəzillikliringlardin kayturup, silərgə bəht-bərikət ata kīlix üqün, hizmətkari Əysani turəuzup, uni awwal silərgə əwətti» — «... uni (Əysani)... awwal silərgə əwətti» — demək, Huda İbrahım bilən tüzgən əhdisi boyiqə İbrahımning nəslı boləqan Əysani «yər yuzidiki barlik əllərgə bəht-bərikət ata kīlinixi üqün» əwətkəndə, uni barlik əllərgə əwətxitin awwal Əz Yəhüdiy həkigə əwətti. □

4:1 «Saduqiylar» — Yəhudiylarning bir məzhəpi. Ular toqruqluk «təbirələr»ni kəring. □

4:2 «Ular rosullarning... «Əysaning wasitisi bilən əlgənlər tirildürüldü» dəp jakarlioqini üqün intayin əsəbiyləxti» — «əsəbiyləxti» yaki «qəzəpləndi». «Əlgənlər tirildürüldü» degən gəp Saduqiylarnı intayin qəzəpləndürgən bolsa kərək, qünki ular bu nuktoqə kət'iy ixənmaytti. □

4:3 «Ular ularni tutkun kīlip, ətisigiqə türmigə solap qoydi...» — «ularni» — Petrus, Yuhanna wə ularəqa esilip qing tutkan, saqaytiləqan tokur kixini kərsitidu (9-, 10-, 14-ayətni kəring).

6 Ularning arisida bax kahin Annas, Kayafas, Yuhanna, Iskəndər wə bax kahinning baxka jəmətidikilər bar idi.

7 Ular *Petrus bilən Yuhannani* arisioğa turəuzup: — Silər bu ixni kəysi küq-қudrətkə tayinip yaki kimning nami bilən kildinglar? — dəp soridi. ■

8 Petrus Muқəddəs Rohқа tolduruloğan həlda ularoğa mundak dedi: Həlkning həkümranliri wə Israilning aқsaқalliri!

9 Əgər biz бүgün bu tokur adəmgə kərsətkən yahxi əməl həm uning kəndak saқaytilənliki səwəblik sorəkkə tartiloğan bolsəқ,

10 silər wə pütkül Israil həlki xuni bilsunki, silər krestligən, əmma Huda elümdin tirildürgən Nasarətlük Əysa Məsihning nami bilən, uning *küq-қudriti* arkilik bu kixi muxu yərdə aldinglarda pütünləy saқ-salamət turidu!

11 Bu *Əysa* bolsa, *muқəddəs yazmilarda pütülgəndək*, dəl silər tamqilar etibarsiz dəp taxliwətkən, birəқ burjək texi bolup tikləngən taxtur. □ ■

12 Uningdin bəxka həqkimdə nijatlık yəқ, qünki pütkül asman astida insanlar arisioğa təқdim қilinoğan, Əysadin bəxka bizni қutқuzidioğan həqқandəқ bir nam yoқtur. ■

13 Petrus bilən Yuhanningin bu жүritini kərgən həkümranlar ularning oқumioğan adəttiki adəmlərdin ikənlikini bilip, həyran boluxti; ularning burun Əysa bilən billə boləqanliқinimu bildi. □

14 Uning üstigə, saқaytoğan həliki adəmnning ularning yenida turawatқanliқini kərup, ular həqқandəқ gəp yanduralmıdi.

15 Xuning bilən həkümranlar ularni kengəxmıdin қiқixқа buyrudi. Andin bir-biri bilən məslіhətlіxip:

16 — Bularni kəndəқ қilimiz? Qünki ularning wasitisi bilən heli kərunərlük məjizilik bir alamət yüz bərgənliki pütkül Yerusalemdikilərgə ayan boldi wə biz uni inkar қilixқа amalsizmiz. ■

17 Ləkin bu ixning həlk iqidə tehimu kəng yeyilip kətməsliki üçün, ularoğa bundin keyin bu adəmnning namida həqkimgə həqnemə deməslikkə aғah-təhdit salayli! — deyixti.

18 Xuning bilən ularni qəқirtip, bundin keyin Əysaning namida həq səzliməslik yaki təlim bərməslikni қəт'iy buyrudi.

19 Ləkin Petrus bilən Yuhanna:

— Hudaning aldida silərgə itaət қilix toқrimu yaki Hudaoқimu, buningoğa əzünglar bir nemə dənglar! ■

20 Əmma biz bolsəқ, kərgən wə anglioqanlirimizni eytmay turalmaymiz! — dəp jawab bərdi.

21 *Həkümranlar* bolsa halayiktin қorқup, ularni jazaləxқа layiқ səwəb tapalmay, ularoğa tehimu təhdit selip, қoyup bərdi. Qünki halayiқ boləqan wəкə түpəylidin Hudani uluқlioqanıdi. ■

22 Qünki bu saқaytilix məjizilik alamiti kərsitilgən kixining yexi қiriktin axқanıdi.

■ 4:7 Mis. 2:14; Mat. 21:23; Ros. 7:27. □ 4:11 «**Bu Əysa bolsa, muқəddəs yazmilarda pütülgəndək, dəl silər tamqilar etibarsiz dəp taxliwətkən, birəқ burjək texi bolup tikləngən taxtur**» — «Zəb.» 118:2. ■ 4:11 Zəb. 118:22; Yəx. 28:16; Mat. 21:42; Mar. 12:10; Luқа 20:17; Rim. 9:33; 1Pet. 2:7. ■ 4:12 Mat. 1:21; Ros. 10:43; 1Tim. 2:5. □ 4:13 «**ularning oқumioğan adəttiki adəmlərdin ikənliki...**» — «oқumioğan» pütünləy sawatsiz degənlik əməs, pəket (ularning kəzқarixida) Təwatқа xərh bərixkə salahiyiti yoқluқini kərsitidu. «Adəttiki» «həq aləhədə təbiyə kərmigən» degən mənədə. ■ 4:16 Yh. 11:47. ■ 4:19 Ros. 5:29. ■ 4:21 Ros. 3:7, 8; 5:26.

Jamaätning bir qəlbda, bir roħta dua qilixi

23 Ular koyup berilgəndin keyin, öz həmrəhliklirining yenioħa qaytip kelip, bax kahinlar wə aksaqallarning qiloħan sozlrini baxtin-ahir kəpqulikkə ukturdi. □ ■

24 Ular buni angliħanda, awazini bir niyət bir dil bilən Hudaħa kətürüp mundaq nida kildi:

— I İgimiz, Sən asman-zemin, dengiz-okyanlarni wə ulardiki barlik məwjudatlarni yaratħan Hudadursən. ■

25 Sən Muqəddəs Roh bilən hizmətkəring boləħan Dawutning aħzi arħilik mundaq degənoħu:

«Əllər nemixkə quħan salidu?

Nemə uqun bikardin-bikar suyikəst oylaydu? □ ■

26 Duniyadiki padixahlar səp tartip,

Əməldarlar yiqilixip,

Pərwərdigar wə Uning Məsiħi bilən qarxilixkə jəm boluxti». □ ■

27 — Qunki dərwəkə dəl bu xəhərdə Hərod həm Pontius Pilatus, yat əlliklər həm İsrail həkkliri birlixip, Sən məsiħligən muqəddəs hizmətkəring Əysəħa qarxi qukip toplanəħanidi, ■

28 xuning bilən küq-kudriting wə iradəng boyiqə Sən burunla nemining əməlgə axuruluxini bekitkən bolsang, ular xularni qiloħan. □

29 Əmdi i Pərwərdigar, ularning seliwatħan təħditlirini kərgəysən, kulliringni səz-kalamingni toluq yürəklik bilən səzləp yətküzidiħan qiloħaysən;

30 kesəllərni sakaytixkə qolungni uzitip, muqəddəs hizmətkəring Əysaning namida məjizilik əlamətlər wə kəramətlərni yaratħaysən. ■

31 Ularning duasi ayaħlaħkənda, ular turoħan yər təwrinip kətti. Ular həmmisi Muqəddəs Rohkə toldurulup, Hudaning səz-kalamini yürəklik səzləp yətküzüxkə baxlidi. ■

Etikədqilarning pul-mallirini ortaq qilixi

32 Top-top etikədqilar bir jan-bir dil, bir məksəttə idi. Həqkim əzigə təəlluq pul-məlini «əzümning» deməytti, bəlki həmmisigə ortaq idi. ■

33 Rosullar zor küq-kudrət bilən Rəb Əysaning tirilgənlikigə guwahlik berətti. Hudaning zor məħri-xəpkiti ularning həmmisining üstigə qondi.

34 Ularning arisidikilərninğ həqnemigə həjiti quxməytti. Qunki yər-zemin, öy-jay igidarlıri boləħanlar ularni setip, pulini elip kelip

35 rosullarning ayioħi əldioħa qoyatti; andin hərkimning eħtiyəjoħa qarap təksim kilinatti. ■

□ 4:23 «öz həmrəhliklirining yenioħa qaytip kelip...» — «öz həmrəhlikliri» öz əydidikilərnə əməs, bəlki jamaəttikilərnə kərsitidu, əlwəttə. ■ 4:23 Ros. 12:12. ■ 4:24 Mis. 20:11 □ 4:25 «Sən Muqəddəs Roh bilən hizmətkəring boləħan Dawutning aħzi arħilik mundaq degənoħu ...»

— bəzi kona kəqürülmilərdə «Muqəddəs Roh bilən» degən səz tepilməydu. ■ 4:25 Zəb. 2:1.

□ 4:26 «...Duniyadiki padixahlar səp tartip, əməldarlar yiqilixip, Pərwərdigar wə Uning Məsiħi bilən qarxilixkə jəm boluxti» — (25-26-ayət) «Zəb.» 2:1-2. ■ 4:26 Zəb. 2:1, 2.

■ 4:27 Mat. 26:3; Mar. 14:1; Luħa 22:2; Yħ. 11:47. □ 4:28 «küq-kudriting wə iradəng boyiqə...» — grek tilida: «kolung wə iradəng boyiqə...». «Sən burunla nemining əməlgə axuruluxini bekitkən bolsang, ular xularni qiloħan» — demək, muxu kixilərninğ Hudaħa wə Uning Məsiħigə qarxi intayin yaman niyiti bolsimu, ularning Əysani əltürüwətkenlikə baribir Huda Əzining kəramət pilanini əməlgə axurux uqun idi. ■ 4:30 Mar. 16:17. ■ 4:31 Ros.

16:26. ■ 4:32 Ros. 2:44; 1Pet. 3:8. ■ 4:35 Yəx. 58:7.

³⁶ Ularning iqidə Lawiy kəbilisidin boləjan, Siprusta tuəuləjan Yüsüp isimlik birsi bar idi (rosullar uni Barnabas, yəni «Riəbətəndürgüqi oəul bala» dəp atioəan); □

³⁷ uningmu bir parəə etizi bar idi; u xu yolda uni setip, pulini elip rosullarning ayioəi aldioəa tapxurdi.

5

Ananiya bilən Safira

¹ Əmdi Ananiyas isimlik yənə bir adəmmu ayali Safira bilən bir parəə yerini satti. □

² Ananiyas pulning bir kismini əzigə qaldurdi, yəni bir kismini elip kelip, rosullarning ayioəi aldioəa koydi. Ayalimu buningdin toluk həwərdar idi. □

³ Birəq Petrus uningəa:

— Ananiyas, nemixka kəlbinqni Xəytanning ilkiəə tapxurup, Muqəddəs Rohka yaləjan eytip, yər satkan pulning bir kismini əzüngəə qaldurdung? □

⁴ Yər setilmioəanda, seningki əməsmidi? Setiloəandin keyin, pulmu əz ihtiyaringda bolmamti? Xundak turukluk, nemixka kəlbinqdə bu ixni niyəə kilding? Sən insanlarəəə əməs, bəlki Hudaəəə yaləjan eyting! — dedi.

⁵ Ananiyas bu səzləni anglioəan həaman yikilip jan üzdi. Bu ixni anglioəuqiləni kattik kərkunə basti.

⁶ Əmdi yax yigitlər ornidin turup jəsətəni kəpənləp, sirtka apirip dəpnə kildi.

⁷ Təhminən üç səəttin keyin, *Ananiyasning* ayali kirip kəldi; birəq u boləjan wəkədin həwərsiz idi.

⁸ Petrus uningdin:

— Manga eytkin, silər yəni muxu puləəə sattinglarmu? — dəp soridi.

— Xundak, muxunəlik puləəə sattuk, — dəp jawab bərdi u.

⁹ Petrus:

— Silər nemə üçün Muqəddəs Rohni sinaxka til biriktürdünglər? Kara, eringni dəpnə kəlip kəlgənləning putlixi ixik təwidə turidu, ular senimu əketidu! — dedi.

¹⁰ Umu xuan uning ayaəlixi aldioəa yikilip, jan bərdi. Həliki yax yigitlər kirip, uning əlgənləni kərdi; ular unimu elip berip erining yenioəə dəpnə kildi.

¹¹ Pütün jamaətəni, xundakla bu ixni anglioəanlarning hər birini kattik kərkunə basti.

□ 4:36 «**ularning iqidə Lawiy kəbilisidin boləjan, Siprusta tuəuləjan Yüsüp isimlik birsi bar idi... Barnabas.. dəp atioəan**» — Barnabas Lawiylik boləəəə, bəlkim ibadəthanida ixligənidi. □ 5:1 «**Ananiyas isimlik yənə bir adəm...**» — «Ananiyas» bəlkim ibraney tilidiki «Hənananiya» degənnin grek tilidiki xəkli boluxi mumkin. □ 5:2 «**Ananiyas pulning bir kismini əzigə qaldurdi, yəni bir kismini elip kelip, rosullarning ayioəi aldioəa koydi. Ayalimu buningdin toluk həwərdar idi**» — bu ixka kərioəanda, ularning məksiti əzliining sehiylikini kəz-kəz kəlip: «Mana biz baxqilarəəə əhxə həmmə nərsimizni Hudaning yəlioəə bəəixliduk» degən bolsimu, ləkin ular yər satkan pulning bir kismini yər satkan pulning həmmisi, dəp yaləjan eytkənidi. □ 5:3 «**nemixka kəlbinqni Xəytanning ilkiəə tapxurup,...?**» — grek tilida «nemixka Xəytan kəlbinqni tolduroəanki...?» degən səzlər bilən ipadiliniidu.

Rosullar kersatkən mejjizilär

¹² Rosullarning kōli arkīlik hēlk iqidä nuroqun mejjizilik alamätlär wə karamätlär kersitildi. (Barlik *etiqadqilar* bir niyettä bolup ibadəthanidiki «Sulayman pexaywini»da daim jəm bolatti. ■

¹³ Biraq baxqa kixilär ularoqa qoxuluxka jür'ət kilalmaytti; əmma halayik ularni intayin hərmätläytti.

¹⁴ Xundaqtimu, etiqad kīloquqilar baroqanseri kōpiyiy, hēm ərlər hēm ayallar top-top bolup Rəbgə qoxuloqili turdi).

¹⁵ Xuning bilən kixilär hətta Petrus ötüp ketiwatqanda heqbolmioqanda uning sayisi bolsimu üstigə qūxsun dəp, kesällərni koqilaroqa elip qikip kōrpə wə zəmbillərgə yatquzup qoyatti.

¹⁶ Yənə top-top kixilär Yerusalem ətrapidiki xəhər-yezilardin kesällərni wə napak rohlar qaplixiwaloqan kixilərni elip kelətti. Ularning həmmisi saqiyp kaytixatti. ■

Rosullarning ziyankəxlikkə uqrixi

¹⁷ Bax kaħin wə uning tərəpdarliri, yəni Saduqiyy məzhəpidikilər kozoqilip bu ixlaroqa oqəzəpliniy,

¹⁸ rosullarni tutqun kilip, qaməkhaniqə kamidi. □

¹⁹ Lekin xu keqə, Rəbnıng bir pərixtsi qaməxhanining dərwezilirini eqip, rosullarni elip qikip, ularoqa. ■

²⁰ — Silər ibadəthana həylisioqa kirip, halayikka bu həyatlik toqrisidiki həmmə sözlərni jakarlanglar — dəp tapilidi.

²¹ Rosullar bu sözni anglap, tang atqanda ibadəthana həylisioqa kirip, kixilərgə təlim berixkə baxlidi.

Bax kaħin wə uning tərəpdarliri kəlgəndə, aliy kengəxmidikilər wə Israillarning barlik əksəqallirini jəm boluxka qakirdi. Andin *rosullarni* elip kəlsun dəp qaməkhaniqə adəm əwətti.

²² Lekin sipahlar zindanoqa yetip baroqanda, rosullarning u yərdə yoklukni bayqap qaytip berip, kengəxmidikilərgə:

²³ — Biz barsaq, zindan məhkəm takəqlik turuptu, qarawullarmu dərwezilirida kəzəttə turuptu. Lekin dərwezilarni eqip qarisaq, iqidə birmu adəm yok! — dəp məlumət bərdi.

²⁴ Bu həwərnı angliqan ibadəthanidiki *məs'ul* kaħin hēm qarawullarning baxliqi wə bax kaħinlar: — «Əmdi bu ix zadi qandaq bolup ketər?» deyixip aləqzadilikke qəmdi.

²⁵ Dəl xu qaoqda, bir kixi kirip:

— Qaranglar, silər zindanoqa kamioqan adəmlər ibadəthana həylisida turup halayikka təlim beriwatidioqu! — dəp həwər kildi.

²⁶ Buning bilən, həliki qarawullar baxliqi sipahlirini baxlap berip, *rosullarni* elip kəldi. Biraq ular halayik bizni qalma-kesək kilixi mumkin dəp qorkup, ularoqa zorluk ixlətmidi. ■

²⁷ Ular *rosullarni* elip kəlgəndin keyin, ularni kengəxmidikilər aldida turoqzudi. Bax kaħin ularni sorəq kilip:

²⁸ — Biz əsli silərni bu namda kixilərgə təlim bərmənglar, dəp kattik agahlandıroqaniduk. Lekin mana, silər yənə xu təliminglar bilən pütkül

■ 5:12 Mar. 16:17; Ros. 2:43. ■ 5:16 Mar. 16:17; Ros. 8:7; 16:18; 19:12. □ 5:18 «rosullarni tutqun kilip, qaməkhaniqə kamidi» — muxu yərdiki «qaməkhana» grek tilida «ammiwiw türmə» degən söz bilən ipadilini. ■ 5:19 Ros. 12:7; 16:26. ■ 5:26 Mat. 21:26; Ros. 4:21.

Yerusalemni qaplidinglar hëmdë bu kixining qan kërzini bizgë artmaqçi boluwatisilër! — dedi. □ ■

²⁹ Lekin Petrus wë *baxka* rosullar jawab berip mundaq dedi:

— Insanõja әmәs, Hudaõja itaät kilix keräk! ■

³⁰ Silër tutup yaõaqqa esip öltürgән Әysani, ata-bowimizning Hudasi tirildürdi. □ ■

³¹ Huda Israil hëlkinini towa kilixka wë gunahlrining kәqürülixikә muyәssәр kilix üqün, uni uluõlap Yetәkçi hәм Kutkuzõquçi süpitidә Özining ong yenioja kәtürüp olturozdi. ■

³² Biz bu ixlarõja guwahqilarmiz; xundakla Huda Özigә itaät qilõquqilarõja ata qilõqan Mukәddәs Rohmu bu ixlarõja guwahqidir. ■

³³ Ular bu sözlәrni anglap kәlbigә sanjilõqandәk bolup *rosullarni* öltürüxkә mäslihәtlәxti.

³⁴ Lekin kengәxmә iqidә pütün hëlkning hәрmitigә sazawәр bolõqan Pәrisiy мәzhipidiki Gamaliyәl isimlik bir Tәwrat әlimasi bar idi. U ornidin turup:

— Ularni birdәм sirtka qikirip turunglar, — dәp buyrudi.

³⁵ Andin u *kengәxmidikilergә* mundaq dedi:

— Әy Israillar, silër bu kixilәrni bir tәрәp kilixta өзinglarõja ehtiyat kilinglar!

³⁶ Ilgiri, hәliki Tәwdas isimlik өзini qõng tutup otturioja qikkanidi. Uningõja tәhminән tәt yüz adәм koxuldi. Biraq u özi öltürüldi wë barlik әgәxküqiliri tarkilip ketip, uning ixi yokka qikti. □ ■

³⁷ Andin keyin nõpus tizimlax künlridә, Galiliyәlik Yәhudamu bax kәtürüp qikip, bir top kixini toplaп özigә әgәxtürgән. Umu yokitilip, barlik әgәxküqilirimu tarkitiwetilgән.

³⁸ Әmdi silergә nәsihitim xuki: Bu kixilәр bilән karinglar bolmisun! Ularni ihtiyariõja koyup beringlar. Qünki әgәр bu ekim yaki bu ix pәkәt insandin kәlgән bolsa, jәzmән yokka qikidu. ■

³⁹ Lekin әgәр Hudadin bolsa, silәр ularni yokitalmaysilәр! Hәtta өзinglar Hudaõja һujum qilõquqilar bolup qikisilәр! ■

⁴⁰ Aliy kengәxmidikilәр nәsihәtni kõbul kildi; ular rosullarni qakirtip kirip, ularni kamqilitip, ularõja hәrgiz Әysaning namida sözlimәslikni agahlandurdi. Andin ularni koyup bәrdi.

⁴¹ Rosullar әmdi kengәxming otturisidin qikip, özlrining mubaräk nam üqün horluk azabi qekixkә layik kәrүlgәнlikidin xadlandi. □ ■

⁴² Ular yәnilә hәр küni ibadәthana һoylisida wë õymu-õy berip tәlim berixtin wë «Әysa — Mәsiһdur!» degән hux hәwәrni jakarlaxtin һeç tohtimidi. □

□ **5:28 «silër...bu kixining qan kәрzini bizgә artmaqçi boluwatisilër!»** — қizik ix xuki, Yәhudiy aqsakallirining tili «Әysa» deyixkә kәt'iy barmaydu. ■ **5:28** Ros. 4:18. ■ **5:29** Ros. 4:19. □ **5:30 «...yaõaqqa esip öltürgән Әysa»** — grek tilida «...dәрәhkә esip öltürgән Әysa».

■ **5:30** Qan. 21:23; Ros. 3:15; 10:39; 13:29; 1Pet. 2:24. ■ **5:31** Ros. 2:33; 3:15; Fil. 2:9. ■ **5:32** Yh. 15:27; Ros. 2:4. □ **5:36 «biraq u özi öltürüldi...»** — «u ... öltürüldi» — xühhisizki, u rimlik küqlәр tәripidin öltürüldi. Tәwdasning isyani Rim imperiyәsigә qarxi bolõqan bolsa keräk.

■ **5:36** Ros. 21:38. ■ **5:38** Pәnd. 21:30; Yәx. 8:10; Mat. 15:13. ■ **5:39** Ros. 9:5; 23:9. □ **5:41 «.. өзlrining mubaräk nam üqün horluk azabi qekixkә layik kәrүlgәнlikidin xadlandi»** — muxu yәrdә «mubaräk nam» grek tilida pәkәt «nam» degән bilәнә ipadiliniду. Qünki xu qaoqiki etikadqilar üqün pütkül dunyada pәkәt birlә «nam», yәni Әysaning nami мәwjut idi. ■ **5:41** Mat. 5:12. □ **5:42 «wә Әysa — Mәsiһdur!» degән hux hәwәrni jakarlax...»** — yaki «wә hux hәwәр bolõqan Әysa Mәsiһni jakarlax...».

6

Jamaatning amaliy hizmatlirigə tallanoqan yettə kixi

¹ Xu künlərdə, muhlislarning sani baroqanseri kəpiyip, grekqə sözləydiqan Yəhudiylar yərlik ibraniy kərindaxlarə: — Kündilik ozuk-tülük təksim kılınıxta arimizdiki tul ayallar etibarəqa elinmidi, dəp narazilik bildürüxti. □

² Xunga, on ikkiylən pütkül muhlislarni qaqırıp yiqqip, ularəqa mundak dedi:

— Bizning Hudaning səz-kalamini yətküzüx hizmitini taxlap qoyup, ozuk-tülük təksim kılıx bilən bolup ketiximiz toəqra bolmaydu. □ ■

³ Xuning üqün, i kərindaxlar, aranglardiki nam-abruyi bar. Mukəddəs Rohqə wə danalıqqa toloqan yettə kixini iləqap tallanglar, wə biz ularni bu ixkə məs'ul kılımiz. ■

⁴ Biz bolsak, əzimizni dua kılıx wə səz-kalamning hizmitidə boluxkə beoxılaymiz.

⁵ Bu məslihet halayikning həmmisini hux kildi. Xuning bilən ular iman-ixəngkə wə rohqə toloqan Istipan isimlik bir adəmni tallidi, wə yənə Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas həmdə burun Təwrat etikadiəqa kirqən Antakyalik Nikolasni tallap. ■

⁶ ularni rosullarning aldiəqa elip qıkti. Rosullar ularning *bu hizmətni kılıxi üqün* kollirini ularning üstigə təgküzüp turup, dua kılıxti. □ ■

⁷ Wə Hudaning səz-kalami dawamlıq tarqaldı; Yerusalemdiki muhlislarning sanimu baroqanseri zor dərijidə kəpəydi. Nuroqun kaħinlarmu *Məsih* etikadiəqa itaət kılıxkə kirixiwatatti. □ ■

Istipanning tutkun kılınıxi

⁸ Wə Istipan *Hudaning* mehir-xəpkiti wə küq-kudritigə toloqan bolup, həlk iqidə karamətlər wə zor məjizilik alamətlərni kərsətti.

⁹ Biraq «Kulluktin qıqқан hərlər» dəp ataloqan sinagogtiki bəzilər, yəni Kurini wə Iskəndəriyə xəhərliri wə Kilikiyə həm Asiya əlkiliridin kəlgən bəzi *Yəhudiylar* Istipanoqə qarxi qıqip, uning bilən munazirə kılıxkə baxlıdi.

¹⁰ Ləkin ular u səz kıləqanda uningda boləqan danalıq wə rohqə taqabil turuxkə amalsiz qaldı. ■

¹¹ Buning bilən ular bəzi adəmlərnin əozizini maylap:

— Biz bu adəmning Musa wə Hudaəqa qarita kupurluk səzligənlikini angliduk, — degənni ularning əozizəqa saldi. ■

¹² Ular muxundak kılıp halayikni, aqsakəllarni wə Təwrat ustazlırini kutratti; andin Istipanning aldini tosup uni tutkun kılıp, aliy kengəxmigə elip bardı.

□ **6:1 «grekqə sözləydiqan Yəhudiylar»** — grek tilida «grekləxtürülgənlər». «yərlik ibraniy kərindaxlar» — demək, ibraniy tilida sözləydiqan etikədqılar. □ **6:2 «ozuk-tülük təksim kılıx bilən bolup ketiximiz toəqra bolmaydu»** — «ozuk-tülük təksim kılıx» grek tilida «dastihanlarda kütüx» degən səz bilən ipədilinidu. ■ **6:2** Mis. 18:17. ■ **6:3** Kan. 1:13; Ros. 1:21; 16:2; 1Tim. 3:7. ■ **6:5** Ros. 11:24; 21:8. □ **6:6 «Istipan isimlik bir adəm... yənə Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas həmdə burun Təwrat etikadiəqa kirqən Antakyalik Nikolasni tallap, ularni rosullarning aldiəqa elip qıkti»** — kizik yeri xuki, tallanoqanlarning həmmisinin isimliridin «grekləxən Yəhudiylar» ikənliki bilinip turatti. ■ **6:6** Ros. 1:23; 8:17; 13:3; 1Tim. 4:14; 5:22; 2Tim. 1:6. □ **6:7 «Nuroqun kaħinlarmu Məsih etikadiəqa itaət kılıxkə kirixiwatatti»** — «Məsih etikadiəqa» grek tilida pəkət «etikədkə» deyilidu. ■ **6:7** Ros. 19:20. ■ **6:10** Mis. 4:12; Yəx. 54:17; Luqə 21:15. ■ **6:11** Mat. 26:59.

¹³ Ular sahta guwahqilarni otturiqqa qiqirip mundaq deguzdi:

— Bu adom bu muqoddas jayqqa wa Tawrat kanunioqa qarxi sozlarni qilixtin tohtimaydu. □

¹⁴ Qunki biz uning heliki Nasaretlik Oysa toqruluk: «U bu jayni wayran kilidu wa Musa payqolambor bizga tapxuroqan an'aniwi kaidayosunlirimizni ezgertidu!» deganlikini angliduk. □

¹⁵ Kengaxmido olturoqanlarning hammisi Istipanoqa koz tikip qariorinida, uning qirayining parixtiningkidok parkirak ikonlikini kordi.

7

Istipanning guwahliki

¹ Bax kahin Istipandin:

— Bularning eytkanlari rastmu? — dop soridi.

² Istipan mundaq jawab bardi:

— Kerindaxlar wa ata-bowilar, sozumga kulak selinglar! Atimiz Ibrahim tehi Mesopotamiya rayonida turuwatkanda, yani Haran xahiriga koqub makanlixixtin ilgiri, xan-xaropning Igisi Huda uningqqa ayan bolup:

³ «Sen oz yurtung wa uruk-jametingdin ayrilip qikip, Men sanga kersitidoqan zeminoqa barojin» deganidi. ■

⁴ Buning bilon u Kaldiylarning zeminini taxlap, Haran xahiriga berip olturaklaxti. Atisi olgandin keyin, Huda uni bu zeminoqa, yani siler hazir turuwatkan zeminoqa yetkep kaldi. □

⁵ U waqitta, Huda uningqqa bu zemindin miras bormidi, hatta uningqa tewap put koyudokmu bir yer bormigonidi. Gergo u tehiqqa parzant kermigan bolsimu, Huda bu zeminni uningqqa wa uning nesligo igiliki bolux uqun berixke woda kilidi. ■

⁶ Andin Huda uningqqa mundaq dedi: «Sening nasilliring yaqa yurtta musafir bolup turidu, xu yurttikiler ularni kul kilip tet yuz yil horlaydu. ■

⁷ Birak ularni kulluqqa saloqan elni jazalayman», dedi Huda, «wa uningdin keyin, nasilliring u yerdin qikip, bu yerdə Mening ibadət-hizmitimdo bolidu». □ ■

⁸ Keyin Huda Ibrahim bilon belgisi hatne bolojan ahdini tuzgan, xuning bilon Ishak uningdin teraldi; Ibrahim uni sakkizinqi kuni hatne kilidi; xundak kilip Ishaktin Yakup teraldi, Yakuptin on ikki «qebilə atisi» teraldi. □ ■

□ 6:13 «bu adom bu muqoddas jayqqa wa Tawrat kanunioqa qarxi sozlarni qilixtin tohtimaydu» — «muqoddas jay» ibadathanini kersitidu. □ 6:14 «U bu jayni wayran kilidu» — «bu jay» belkim muqoddas ibadathanini kersitidu (12-ayetni kerung). ■ 7:3 Yar. 12:1. □ 7:4 «buning bilon u Kaldiylarning zeminini taxlap...» — «Kaldiyiliklarning zemini» «Uz» degan yurtni kersitidu («Yar.» 11:31, 12:1ni kerung). ■ 7:5 Yar. 12:7; 13:15. ■ 7:6 Yar. 15:13-14, 16; Mis. 12:40; Gal. 3:17. □ 7:7 «...birak ularni kulluqqa saloqan elni jazalayman... wa uningdin keyin, nasilliring u yerdin qikip, bu yerdə Mening ibadət-hizmitimdo bolidu» — «Yar.» 15:13-14. ■ 7:7 Yar. 15:16; Mis. 3:12. □ 7:8 «Keyin Huda Ibrahim bilon belgisi hatne bolojan ahdini tuzgan...» — «Yar.» 17:10-14. «on ikki «qebilə atisi»» — Israil halkining on ikki qebilisining ajdadlarini kersitidu. ■ 7:8 Yar. 21:2; 25:24; 29:32; 30:5; 35:23.

⁹ Keyin, «kəbilə atiliri» inisi Yūsüpkə həsət kılıp, uni Misiroğa kullukğa setiwətti. Lekin Huda uning bilən billə bolup, □

¹⁰ uni barlik jəbir-japalardin kütquzup, uni Misir padixahı Pirəwnning nəziridə iltipatka igə kılıp, uningə danixmənlük ata kildi. Padixah uni Misiroğa bax wəzir, ordisioğa bax oqojidar kildi. ■

¹¹ Keyin, eojir aqarqılık pütkül Misir wə Qanaan yərlirini besip, zor kıyinqilik boldi. Ata-bowilirimiz ozuk-tülük tapalmidi. ■

¹² Yaqup əmdi Misirda axlik barlikini angliqan bolup, *oqullirini*, yəni ata-bowilirimizni u yərgə birinqi ketim əwətti. □ ■

¹³ İkkinqi ketim baroqanda, Yūsüp akilirioğa əzini axkarilidi. Xuning bilən Yūsüpninq jamətidikilər Pirəwn padixahğa məlum boldi. □ ■

¹⁴ Andin Yūsüp atisi Yaqupning aldioğa həwər yətküzüp, uni pütün ailə-jəməti bilən, jəmiy yətmix bəx kixini Misiroğa əzigə qakirdi. □

¹⁵ Xuning bilən Yaqup Misiroğa qūxti wə xu yərdə əldi; keyin *uningdin bolqan* ata-bowilirimizmu xu yərdə əldi. ■

¹⁶ Ularning jəsətliri keyin Xəkəm xəhirigə qayturulup, İbrahim burun Həmorning oqulliridin məlum puloğa setiwaloqan, Xəkəmdiki bir yərlikkə qoyuldi. □ ■

¹⁷ Lekin Huda İbrahimioğa əsli kılqan wədining waqti yəqinlaxqanda, Misirda turuwatqan *İsrail* həlkining nopusi heli kəpəyğənidi. □ ■

¹⁸ U waqıtta, Yūsüptin həwiri bolmioqan yengi bir padixah Misirda təhtkə qikti. ■

¹⁹ Bu padixah koqmimizioğa hiylə-mikirlər bilən muamilə kılıp, ata-bowilirimizni ezip horlidi, hətta ularni öz bowaklırini həyat qaldurmaslıkə üqün taxliwetixkə məjbur kildi.

²⁰ Musa mana xu qaoqlarda tuquloqanidi. U Hudaning aldidə alahidə yekimlik bala bolup, atisining əyidə üq ay bekindi. □ ■

²¹ Keyin u sirtka qoyup qoyuloqanda, Pirəwnning kizi uni *sudin* elip, öz oqli kılıp qong kildi. □

□ 7:9 «keyin, «kəbilə atiliri» inisi Yūsüpkə həsət kılıp, uni Misiroğa kullukğa setiwətti. Lekin Huda uning bilən billə bolup, ...» — xu waqıtta «kəbilə atiliri» (Yūsüptin baxka) onaylən idi. Muxu wəqəni «Yar.» 37-babtin kəring. ■ 7:9 Yar. 37:4,28; Zəb. 105:17. ■ 7:10 Yar. 41:40.

■ 7:11 Yar. 41:54; Zəb. 105:16. □ 7:12 «Yaqup əmdi Misirda axlik barlikini angliqan bolup, ... ata-bowilirimizni u yərgə birinqi ketim əwətti» — «birinqi ketim əwətti» — birinqi ketim ular ukisi Yūsüpnı toniyalmidi (on nəqqə yil ətkənidi). «Yar.» 42-babni kəring. ■ 7:12 Yar. 42:1. □ 7:13 «İkkinqi ketim baroqanda, Yūsüp akilirioğa əzini axkarilidi» — «Yar.» 43-45-babni kəring. ■ 7:13 Yar. 45:4. □ 7:14 «Andin Yūsüp atisi Yaqupning aldioğa həwər yətküzüp,... Misiroğa əzigə qakirdi» — «Yar.» 46-babni kəring. ■ 7:15 Yar. 46:5; 49:33.

□ 7:16 «ularning jəsətliri keyin ... Xəkəmdiki bir yərlikkə qoyuldi» — «Yar.» 49:29-32ni kəring. İstipan muxu yərdə bu ixlarning təpsilatlırini bək kışkartiwetidu. ■ 7:16 Yar. 23:16; 50:13; Mis. 13:19; Yə. 24:32. □ 7:17 «Huda İbrahimioğa əsli kılqan wədining waqti yəqinlaxqanda...» — «Huda kılqan wədə» bolsa Hudaning «Sening nəsiliring u yərdin qıqip, bu yərdə Mening ibadət-hizmitimdə bolidu» degən wədisi (7-ayətni kəring). ■ 7:17 Mis. 1:7; Zəb. 105:24. ■ 7:18 Mis. 1:8 □ 7:20 «Musa...Hudaning aldidə alahidə yekimlik bala...» — Musaning rohiy jəhəttiki bəzibir alahidilikini kərsitidu («Mis» 2:2). ■ 7:20 Mis. 2:2; 6:19; Qəl. 26:59; 1Tar. 23:13; İbr. 11:23. □ 7:21 «Keyin u sirtka qoyup qoyuloqanda...» — muxu yərdiki «sirtka qoyup qoyux» degən ibarə 19-ayəttə: (həyat qaldurmaslıkə üqün) «taxliwetix» dəp tərijimə kilinidu. Əmma Musaning ata-anisning bowakğa (Musaqə) bolqan barlik muamilisi, jümlidin «sirtka qoyux»i iman-ixəng bilən boldi. «İbr.» 11:23ni, «Mis.» 2-babni kəring. «Pirəwnning kizi uni sudin elip...» — «Mis.» 2-babni kəring.

□ 7:16 «ularning jəsətliri keyin ... Xəkəmdiki bir yərlikkə qoyuldi» — «Yar.» 49:29-32ni kəring. İstipan muxu yərdə bu ixlarning təpsilatlırini bək kışkartiwetidu. ■ 7:16 Yar. 23:16; 50:13; Mis. 13:19; Yə. 24:32. □ 7:17 «Huda İbrahimioğa əsli kılqan wədining waqti yəqinlaxqanda...» — «Huda kılqan wədə» bolsa Hudaning «Sening nəsiliring u yərdin qıqip, bu yərdə Mening ibadət-hizmitimdə bolidu» degən wədisi (7-ayətni kəring). ■ 7:17 Mis. 1:7; Zəb. 105:24. ■ 7:18 Mis. 1:8 □ 7:20 «Musa...Hudaning aldidə alahidə yekimlik bala...» — Musaning rohiy jəhəttiki bəzibir alahidilikini kərsitidu («Mis» 2:2). ■ 7:20 Mis. 2:2; 6:19; Qəl. 26:59; 1Tar. 23:13; İbr. 11:23. □ 7:21 «Keyin u sirtka qoyup qoyuloqanda...» — muxu yərdiki «sirtka qoyup qoyux» degən ibarə 19-ayəttə: (həyat qaldurmaslıkə üqün) «taxliwetix» dəp tərijimə kilinidu. Əmma Musaning ata-anisning bowakğa (Musaqə) bolqan barlik muamilisi, jümlidin «sirtka qoyux»i iman-ixəng bilən boldi. «İbr.» 11:23ni, «Mis.» 2-babni kəring. «Pirəwnning kizi uni sudin elip...» — «Mis.» 2-babni kəring.

□ 7:16 «ularning jəsətliri keyin ... Xəkəmdiki bir yərlikkə qoyuldi» — «Yar.» 49:29-32ni kəring. İstipan muxu yərdə bu ixlarning təpsilatlırini bək kışkartiwetidu. ■ 7:16 Yar. 23:16; 50:13; Mis. 13:19; Yə. 24:32. □ 7:17 «Huda İbrahimioğa əsli kılqan wədining waqti yəqinlaxqanda...» — «Huda kılqan wədə» bolsa Hudaning «Sening nəsiliring u yərdin qıqip, bu yərdə Mening ibadət-hizmitimdə bolidu» degən wədisi (7-ayətni kəring). ■ 7:17 Mis. 1:7; Zəb. 105:24. ■ 7:18 Mis. 1:8 □ 7:20 «Musa...Hudaning aldidə alahidə yekimlik bala...» — Musaning rohiy jəhəttiki bəzibir alahidilikini kərsitidu («Mis» 2:2). ■ 7:20 Mis. 2:2; 6:19; Qəl. 26:59; 1Tar. 23:13; İbr. 11:23. □ 7:21 «Keyin u sirtka qoyup qoyuloqanda...» — muxu yərdiki «sirtka qoyup qoyux» degən ibarə 19-ayəttə: (həyat qaldurmaslıkə üqün) «taxliwetix» dəp tərijimə kilinidu. Əmma Musaning ata-anisning bowakğa (Musaqə) bolqan barlik muamilisi, jümlidin «sirtka qoyux»i iman-ixəng bilən boldi. «İbr.» 11:23ni, «Mis.» 2-babni kəring. «Pirəwnning kizi uni sudin elip...» — «Mis.» 2-babni kəring.

□ 7:16 «ularning jəsətliri keyin ... Xəkəmdiki bir yərlikkə qoyuldi» — «Yar.» 49:29-32ni kəring. İstipan muxu yərdə bu ixlarning təpsilatlırini bək kışkartiwetidu. ■ 7:16 Yar. 23:16; 50:13; Mis. 13:19; Yə. 24:32. □ 7:17 «Huda İbrahimioğa əsli kılqan wədining waqti yəqinlaxqanda...» — «Huda kılqan wədə» bolsa Hudaning «Sening nəsiliring u yərdin qıqip, bu yərdə Mening ibadət-hizmitimdə bolidu» degən wədisi (7-ayətni kəring). ■ 7:17 Mis. 1:7; Zəb. 105:24. ■ 7:18 Mis. 1:8 □ 7:20 «Musa...Hudaning aldidə alahidə yekimlik bala...» — Musaning rohiy jəhəttiki bəzibir alahidilikini kərsitidu («Mis» 2:2). ■ 7:20 Mis. 2:2; 6:19; Qəl. 26:59; 1Tar. 23:13; İbr. 11:23. □ 7:21 «Keyin u sirtka qoyup qoyuloqanda...» — muxu yərdiki «sirtka qoyup qoyux» degən ibarə 19-ayəttə: (həyat qaldurmaslıkə üqün) «taxliwetix» dəp tərijimə kilinidu. Əmma Musaning ata-anisning bowakğa (Musaqə) bolqan barlik muamilisi, jümlidin «sirtka qoyux»i iman-ixəng bilən boldi. «İbr.» 11:23ni, «Mis.» 2-babni kəring. «Pirəwnning kizi uni sudin elip...» — «Mis.» 2-babni kəring.

□ 7:16 «ularning jəsətliri keyin ... Xəkəmdiki bir yərlikkə qoyuldi» — «Yar.» 49:29-32ni kəring. İstipan muxu yərdə bu ixlarning təpsilatlırini bək kışkartiwetidu. ■ 7:16 Yar. 23:16; 50:13; Mis. 13:19; Yə. 24:32. □ 7:17 «Huda İbrahimioğa əsli kılqan wədining waqti yəqinlaxqanda...» — «Huda kılqan wədə» bolsa Hudaning «Sening nəsiliring u yərdin qıqip, bu yərdə Mening ibadət-hizmitimdə bolidu» degən wədisi (7-ayətni kəring). ■ 7:17 Mis. 1:7; Zəb. 105:24. ■ 7:18 Mis. 1:8 □ 7:20 «Musa...Hudaning aldidə alahidə yekimlik bala...» — Musaning rohiy jəhəttiki bəzibir alahidilikini kərsitidu («Mis» 2:2). ■ 7:20 Mis. 2:2; 6:19; Qəl. 26:59; 1Tar. 23:13; İbr. 11:23. □ 7:21 «Keyin u sirtka qoyup qoyuloqanda...» — muxu yərdiki «sirtka qoyup qoyux» degən ibarə 19-ayəttə: (həyat qaldurmaslıkə üqün) «taxliwetix» dəp tərijimə kilinidu. Əmma Musaning ata-anisning bowakğa (Musaqə) bolqan barlik muamilisi, jümlidin «sirtka qoyux»i iman-ixəng bilən boldi. «İbr.» 11:23ni, «Mis.» 2-babni kəring. «Pirəwnning kizi uni sudin elip...» — «Mis.» 2-babni kəring.

□ 7:16 «ularning jəsətliri keyin ... Xəkəmdiki bir yərlikkə qoyuldi» — «Yar.» 49:29-32ni kəring. İstipan muxu yərdə bu ixlarning təpsilatlırini bək kışkartiwetidu. ■ 7:16 Yar. 23:16; 50:13; Mis. 13:19; Yə. 24:32. □ 7:17 «Huda İbrahimioğa əsli kılqan wədining waqti yəqinlaxqanda...» — «Huda kılqan wədə» bolsa Hudaning «Sening nəsiliring u yərdin qıqip, bu yərdə Mening ibadət-hizmitimdə bolidu» degən wədisi (7-ayətni kəring). ■ 7:17 Mis. 1:7; Zəb. 105:24. ■ 7:18 Mis. 1:8 □ 7:20 «Musa...Hudaning aldidə alahidə yekimlik bala...» — Musaning rohiy jəhəttiki bəzibir alahidilikini kərsitidu («Mis» 2:2). ■ 7:20 Mis. 2:2; 6:19; Qəl. 26:59; 1Tar. 23:13; İbr. 11:23. □ 7:21 «Keyin u sirtka qoyup qoyuloqanda...» — muxu yərdiki «sirtka qoyup qoyux» degən ibarə 19-ayəttə: (həyat qaldurmaslıkə üqün) «taxliwetix» dəp tərijimə kilinidu. Əmma Musaning ata-anisning bowakğa (Musaqə) bolqan barlik muamilisi, jümlidin «sirtka qoyux»i iman-ixəng bilən boldi. «İbr.» 11:23ni, «Mis.» 2-babni kəring. «Pirəwnning kizi uni sudin elip...» — «Mis.» 2-babni kəring.

22 Musa Misirliklarning barlik bilim-hökmiti bilän tərbiyilini, sözdə wə əməldə intayin qabiliyətlik adəm bolup qıktı.

23 Lekin uning tuqulıniyoğa kırık yıl toxkanda, öz kərindaxliri bolıoan Israillarning haliyoğa yetix niyitigə kəlđi. □ ■

24 U ulardin birining uwal kılınıp bozək kılınıwatkanlıkını kərüp, uni qoşdaq, harlanıoan kixi üqün intıkam elip harlıoıuqi Misirlikni öltürdi.

25 Qünki u öz kərindaxlirini: — Huda mening qolum arkilik bizgə kütquzux yolını aqқан döp qüxinidiyoı, döp oyliyoanıdı. Lekin ular buni qüxänmıdı.

26 Ətisi, Musa ularning arisidiki bir urux-jedəlni kərüp, arisioğa kirip yaraxturmaqı bolup: Silər kərindax turup, nemixka bir-biringlaroğa yolsizlik kılıwatisilər? — dedi.

27 Birək kərindixini yolsiz bozək kılıoan kixi uni qətkə ittiriwetip: — Kim seni bizgə bax hēm soraqı bolsun dəptu?! ■

28 Menimu tütügünki Misirlikni öltürgəndək öltürməkımusən? — dedi. ■

29 Musa bu sözni anglap kōrkup, Misirdin keqip Midiyan zeminiyoğa berip, u yərdə musapir bolup turup qaldı. U xu yərdə ikki oşul pərzənt kərđi. □

30 Kırık yıl toxkandin keyin, Sinay teşining yenidiki qəldə, köyüwatkan bir qatqallıqning ot yalkunıdı bir pərixte uningyoğa kəründi. ■

31 Bu oşayibanə kərünüxnı kərgən Musa uningyoğa intayin həyran bolup kəlđi; buning qandak ix ikənlikini biləy döp yekınraq baroğandı Pərwədigarning awazi anglinip:

32 «Mən sening ata-bowiliringning Hudasi, yəni İbrahim, İshak wə Yaqubning Hudasiurmən» dedi. Musa kōrkunqta titrəp, qaraxkimu jür'ət kılalmıdı. ■

33 Pərwədigar uningyoğa yənə: — Ayioğınmı seliwət; qünki sən turuwatқан yər muqəddəstur. ■

34 Mən dərħəkiqət Misirdə turuwatқан həkımning harliniwatқанlıkını kərdüm, ularning nalə-pəryadlırını anglıdım. Xunga mən ularni elip qıkkılı qüxtüm. Əmđi baroğın, mən seni Misiryoğa əwətəy!» dedi. ■

35 Mana hēliki kixilər: «Kim seni bizgə bax hēm soraqı bolsun dəptu!?» döp rət kılıoan dəl muxu Musanı, Huda uningyoğa qatqallıqta kərüngən pərixting qoli bilən Israillaroğa hēm bax hēm kütquzıuqi boluxka əwətti.

36 Ənə xu Musa hēkkə yetəkqilik kılıp, ularni *Misirdin* qıqardı həmdə Misir zeminiđi, Kızil dengizning boyıdı wə kırık yilni ötküzgən qəldə karamətlərni wə meşizilik alamətlərni kərsətti. □ ■

37 Ənə xu Musa əzi Israillaroğa: «Huda kərindaxlıringlar arisidin manga

□ 7:23 «öz kərindaxliri bolıoan Israillarning haliyoğa yetix...» — grek tilıdı «öz kərindaxliri bolıoan Israillarnı yokıax...». ■ 7:23 Mis. 2:11-15. ■ 7:27 Mat. 21:23; Ros. 7:35; 4:7. ■ 7:28 Mis. 2:14. □ 7:29 «Musa bu sözni anglap kōrkup, Misirdin keqip Midiyan zeminiyoğa berip...» — uning kōrkıdıoanlıqning səwəbi Misirlikning öltürüglənlikining axkarılanıoanlıki bolux kerək. Lekin ahirdə uning Misirni taxlap ketixi kōrkunqın əməs, bəlki imandin idi (yənə «Mis.» 2-babni, «Ibr.» 11:27ni kərüng). ■ 7:30 Mis. 3:2 ■ 7:32 Mis. 3:6; Mat. 22:32; Ibr. 11:16. ■ 7:33 Mis. 3:5, 7, 8, 10; Yə. 5:15. ■ 7:34 Mis. 3:2-10. □ 7:36 «...xu Musa hēkkə yetəkqilik kılıp, ularni Misirdin qıqardı həmdə Misir zeminiđi, Kızil dengizning boyıdı wə kırık yilni ötküzgən qəldə karamətlərni wə meşizilik alamətlərni kərsətti» — bu iklar «Misirdin qıqıx» hēm «Qel-bayawandıki səpər»dıki uluq temadur. ■ 7:36 Mis. 7; 8; 9; 10; 11; 13; 14; 16:1; Qan. 1:3.

ohxax bir pəyoʻlambərnı tikləydu» degənıdı. □ ■

³⁸ Qel-bayawandıki jamaətkə həmrəh boləjan, Sinay teoʻıda əzıgə səz kıləjan pərixətə bilən billə boləjan, ata-bowilirimiz bilən billə boləjan həmrəh dəl ənə xu ıdı; hayətlik bəhx yətküzıdıəjan wəhiylərnı bizgə yətküzüx üqün qəbul kıləjuqı boləjan dəl ənə xu ıdı; ■

³⁹ xundəq bolsımu, ata-bowilirimiz unıngəja itaət kılıxni halımay, unı qətkə kəkıp, kənglıdə Misıroja kaytıxni arzu kıldı;

⁴⁰ xunga ular Hərunəja: — «Bizgə yol baxlaydıəjan iləhlərnı yasap bərgin! Qünki bizni Misir zeminidin elıp qıkkən helıki Musanıng nemə bolup kətkənlıknı biləlmıduq» dedı. □ ■

⁴¹ Xuning bilən xu künlərdə ular mozay xəklıdə bir but yasap, bu məbudkə atap kurbənlıq sundı. Xundəq kılıp ular əz qollrı bilən yasıəjan bir nərsını huxal-huramlik bilən təbrıkləxkə kirıxtı.

⁴² Lekin Huda uların yuzını örüp, ularnı asmandıki yultuz qəxunlırıəja qəkunuxkə koyup bərdı. Xuning bilən pəyoʻlambərlərnıng muqəddəs yazmısıda pütülgədək, *Huda ularnı mundəq əyiblıdı*: —

«Silər qəl-bayawanda boləjan kirik yil jəryanıda kıləjan kurbənlıq-hədiyələrnı həkıqətən Manga elıp kəlgənmusılər, i İsrail jəməti? ■

⁴³ Bərhək, silər qəkunux üqün yasıəjan məbudlar, yəni «Molək»ning qədırı həm butung boləjan «Rəmfan»ning yultuz bəlgısını kətürüp mangdinglar; əmdi Mən silərnı əsir kılıp Babıldın yırəkka sürgün kıldurımən». □ ■

⁴⁴ Ata-bowilirimiz qəldin kəzgən waqtıda, «həküm-guwaħlık» qədırı ularning otturısıda tikləngənıdı; u dəl Musəja səz-kalam Yətküzgüqıning buyruqınidək, kərsıtılğən ərnək boyıqə yasələjanıdı. □ ■

⁴⁵ Xu ıbadət qədırını ata-bowilirimiz ilğırıdikələrdınmu ıgıdarqılıkıəja tapxurup, Yəxuanıng yətkəqılıkədə, Huda ularnıng aldıdıla qəqliəjan əllərnıng zeminlırnı besıwaləınıda, unı bu yərgə elıp kəlgən; qədır xundəqlə *padıxəh* Dawutnıng zamanıəıqə turəjan. □ ■

⁴⁶ Dawut Hudanıng xəpaitıgə erıxıp, Yəkupning Hudası üqün bir muqım makan selıxkə ıjazət sorıəjan. □ ■

⁴⁷ Bırək keyin, *Huda* üqün ıbadəthana saləjan *Dawut əməs*, əməliyəttə Sulayman boldı. □ ■

□ **7:37 «Huda kərındaxlırınlar arısıdın manga ohxax bir pəyoʻlambərnı tikləydu»** — «Kən.» 18:15. ■ **7:37** Kən. 18:15,18; Yh. 1:46; Ros. 3:22; Mat. 17:5. ■ **7:38** Mis. 19:3; Gal. 3:19. □ **7:40 «xunga ular Hərunəja...»** — Hərun Musanıng akısı. «*xunga halayıq* Hərunəja: — «Bizgə yol baxlaydıəjan iləhlərnı yasap bərgin! Qünki bizni Misir zeminidin elıp qıkkən helıki Musanıng nemə bolup kətkənlıknı biləlmıduq» dedı» — bu wəkə Musa pəyoʻlambər Sinay teoʻıdın tehi qüxmıgən waqtıda boləjanıdı («Mis.» 32-bab). ■ **7:40** Mis. 32:1,23. ■ **7:42** Am. 5:25. □ **7:43 «... Bərhək, silər qəkunux üqün yasıəjan məbudlar, yəni «Molək»ning qədırı həm butung boləjan «Rəmfan»ning yultuz bəlgısını kətürüp mangdinglar; əmdi Mən silərnı əsir kılıp Babıldın yırəkka sürgün kıldurımən»** — «Am.» 5:25-27. ■ **7:43** Am. 5:26,27. □ **7:44 ««həküm-guwaħlık» qədırı** — yəni «ıbadət qədırı»; «Mis.» 16:34 wə ızahatını kərnıng. □ **7:44 «u dəl Musəja səz-kalam Yətküzgüqıning buyruqınidək, kərsıtılğən ərnək boyıqə yasələjanıdı»** — «səz-kalam Yətküzgüqı» — Hudanıng Əzi, əlwəttə. ■ **7:44** Mis. 25:40; İbr. 8:5. □ **7:45 «keyin Yəxuanıng yətkəqılıkədə...»** — Yəni Yəxua pəyoʻlambərnıng yətkəqılıkədə. ■ **7:45** Yə. 3:14. □ **7:46 «Yəkupning Hudası üqün bir muqım makan selıxkə ıjazət sorıəjan»** — grek tilıda «Yəkupning Hudası üqün bir muqım makan tepıxkə ıjazət sorıəjan» («2Sam.» 7-babni kərnıng). ■ **7:46** 1Sam. 16:1; 2Sam. 7:2; 1Tar. 17:1; Zəb. 89:19-21; 132:5; Ros. 13:22. □ **7:47 «Bırək keyin, Huda üqün ıbadəthana saləjan Dawut əməs, əməliyəttə Sulayman boldı»** — «1Pad.» 5-6-babni kərnıng. ■ **7:47** 1Pad. 6:1; 1Tar. 17:12.

48 Həlbuki, Həmmidin Aliy Boloğuqi insanning kolliri bilən yasioğan makanlarda turmaydu; huddi pəyoğəmbər mundak deginidək: —■

49 «Asmanlar Mening təhtim, Zemin bolsa ayaqlirimöğa təhtipərdur, Əmdi Manga kəndak öy-imarət yasimakqisilər? Manga kəndak yər aramgağ bolalaydu?»■

50 Bularning həmmisini Mening kolum yaratkan əməsmidi?»□ ■

51 — Əy, boyni kattik, yüriki wə kuliki hətnisiz boləjanlar! Silər Muqəddəs Roh bilən daim qarxilixisilər; silər ata-bowiliringlar nemə kiləjan bolsa, xuni ohxax kiliwatisilər! ■

52 Pəyoğəmbərlərdin zadi kəyisioğa ata-bowiliringlar ziyankəxlik kilip bakmioğan? Xundak kilip ular «Həkkəniy Boloğuqi»ning kelidioğanlikini aldin jakarlioğuqlarni öltürəxkən. Əmdi u əzi həzir kəlgəndə, silər uningöğa satkənlük kiləğuqi wə katil bolup qiktinglar, □

53 I silər Təwrat kənanini pərixtilərnəng əmri-tapilioğanliri bilən tapxuruwelip turup, uningöğa əməl kilmioğuqlar!»■

Istipanning qalma-kesək kilinixi

54 *Istipanning* bu səzlini anglioğan *aliy kəngəxmidikilər* yürikigə *hənjər* sanjiloğəndək bolup, uningöğa qixlirini oşuqurlatti.

55 Lekin u bolsa Muqəddəs Rohka toloğan, kəzlini kökkə tikip, Hudaning julasini, xundakla uning ong yenida Əysaning turoğanlikini kərup,

56 — Qaranglar! Asmanlar eqilip, Insan'ooqlining Hudaning ong yenida turoğanlikini kəruwatimən! — dedi.

57 Ular buningöğa kulaklirini kolliri bilən etiwelip, awazini kattik kətürüp warkirixip birlikdə uningöğa yopurulup keliwidi,

58 uni xəhərnəng sirtioğa ittirip qikirip, qalma-kesək kilixka baxlidi. *Uni ərz kiləjan* guwağqilar *uni qalma-kesək kilixtin awwal* qapanlirini Saul isimlik bir yaxning puti aldida koyup koyuxti. □ ■

59 Ular Istipanni qalma-kesək kiləjinida u:

— I Rəb Əysa, mening rohimni qəbul kiləjaysən! — dəp nida kildi.■

60 Andin u tizlinip turup kattik awaz bilən:

— I Rəb, bu gunahning hesabini ulardin almiojaysən, — dedi. U bu səzni kilip bolupla jan üzüp uhlap kətti.■

■ 7:48 1Pad. 8:27; Ros. 17:24. ■ 7:49 2Tar. 6:33; Yəx. 66:1, 2; Mat. 5:34; 23:22. □ 7:50

«Asmanlar mening təhtim, zemin bolsa ayaqlirimöğa təhtipərdur, əmdi Manga kəndak öy-imarət yasimakqisilər? Manga kəndak yər aramgağ bolalaydu? Bularning həmmisini Mening kolum yaratkan əməsmidi?» — «Yəx.» 66:1-2. ■ 7:50 Yəx. 66:1-2; Yar. 1:4.

■ 7:51 Nəh. 9:16,17; Yər. 6:1. □ 7:52 «xundak kilip ular «Həkkəniy Boloğuqi»ning kelidioğanlikini aldin jakarlioğuqlarni öltürəxkən. Əmdi u əzi həzir kəlgəndə, silər uningöğa satkənlük kiləğuqi wə katil bolup qiktinglar,...» — «Həkkəniy Boloğuqi» Əysani kersitidu. ■ 7:53 Mis. 19:3; 24:3; Yh. 7:19; Gal. 3:19; Ibr. 2:2. □ 7:58 «Uni ərz kiləjan guwağqilar uni qalma-kesək kilixtin awwal qapanlirini Saul isimlik bir yaxning puti aldida koyup koyuxti» — Təwrat kənuni boyiqə birsi elümgə məhkum bolsa uningöğa ərz kiləjan guwağqilar birinqi bolup tax etixi kərek idi («Kə.» 17:7). ■ 7:58 1Pad. 21:13; Luğa 4:29.

■ 7:59 Zəb. 31:5; Luğa 23:46. ■ 7:60 Mat. 5:44; Luğa 23:34; 1Kor. 4:12.

8

Saulning etiqadqilaroqa ziyankaxlik qilixi

¹ Istipanning oltürüluxini Saulmu kollaytti. Xu kundin baxlap, Yerusalemdiki jamaetkə karitilojan dəhxətlik ziyankaxlik kozoqaldi. Rosullardin baxka barlik jamaettikiler Yəhudiya və Samariyaning hərəkaysi yurtlirioqa tarkilip ketixti.■

² Bəzi ihlasmən kixilər Istipanni dəpnə kilip, uningoqa kattik yioqa-zarlarni kətürüxti.■

³ Lekin Saul jamaetkə wəyranqilik selip, oymu-öy ahturup, ər-ayaloqa qarimay ularni sərəp qikip zindanoqa taxlidi.■

Hux həwərnig Samariya əlkisigə yetip berixi

⁴ Əmdi tarkilip kətənlər tarqaloqan yurtlarda kezip söz-kalamning hux həwirini jakarlidi.■

⁵ Ularning iqidin Filip bolsa Samariyaning məlum bir xəhriyə berip, yərlik kixilərgə Məsihni jakarlidi.

⁶ Top-top kixilər uni anglap həmdə u kərsətkən möjizilik alamətlərni kərüp, bir jan bir dili bilən uning səzliyəgə kulak saldi.

⁷ Qünki napak rohlar bolsa, qarplixiwaloqan kixilərdin kattik warkirioqiniqə qikip kətti. Nuroqun paləq, tokurlarmu sakaytildi;■

⁸ zor xad-huramlik xu xəhərni kəplidi.

⁹ U xəhərdə əsli jadugər-sehircərlik bilən xuqulliniwatқан Simon isimlik bir adəm bar idi; u xu yol bilən pütkül Samariyədikilərni hang-tang qaldurup, əzini kəltis zat kərsətməkqi bolup kəlgənidi. ■

¹⁰ Pəkirdin tartip ambaloqə ularning həmmisi uningoqa ihlas kilip karaytti wə «Hudaning uluq küq-kudriti mana xu!» deyixətti.

¹¹ Halayik uningoqa xundak ihlas qilixi uning uzundin beri jadugər-sehircərlik bilən ularni hang-tang qaldurup kəlgənlik tūpəylidin idi.

¹² Lekin əmdi Filip Hudaning padixahlığı wə Əysa Məsihning nami toqrisidiki hux həwərni jakarlioqinida ular uning səzliyəgə ixəndi wə ərlər bolsun, ayallar bolsun qəmüldürüxni qəbul kildi.

¹³ Simon əzimu ixəndi. U qəmüldürülgən bolup, həmixə Filipning yenida yürdi həmdə *Filip* kərsitiwatқан möjizilik alamətlər wə kudrətlik ixlaroqa qarap, intayin həyran boldi.

¹⁴ Yerusalemdiki rosullar Samariyəliklərnig Hudaning səzini qəbul kilənləni anglap, Petrus bilən Yuhannani ularoqa əwətti;

¹⁵ ikkiylən u yərgə qüxüxi bilənla, ularni Mukəddəs Rohning ata qilinəuqisi bolsun dəp dua kildi.

¹⁶ Qünki Mukəddəs Roh tehi ularning həqkaysisioqa qüxmigənidi; ular pəkət Rəb Əysaning nami bilən qəmüldürülgənidi.

■ 8:1 Ros. 11:19; 22:20. ■ 8:2 Yar. 23:2; 50:10; 2Sam. 3:31 ■ 8:3 Ros. 9:1; 22:4; 26:9; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. ■ 8:4 Mat. 10:23; Ros. 11:19. ■ 8:7 Mar. 16:17; Ros. 5:16; 16:18; 19:11. ■ 8:9 Ros. 13:6.

17 Petrus bilən Yuhanna ularning üstigə qolini tægküzüxi bilən, Muqəddəs Roh ularğa ata qilindi. □ ■

18 Lekin Simon Muqəddəs Rohning rosullarning qolini tægküzüp koyuxi bilən ata qilinönlükini körüp, ularğa pul tənglöp:

19 — Bu küq-küdrəttin mangimu beringlarki, mənmu hərkimning üstigə kollirimni tægküzsəm, uningğa Muqəddəs Roh ata qilinsun, — dedi.

20 Lekin Petrus uningğa mundak jawab bərdi:

— Hudaning bu iltipatini pulğa setiwəlölili bolidu, dəp oyliöning üqün, pulung sən bilən təng həlakətkə barsun! ■

21 Sening bu ixta heq həssəng yaki nesiwəng yoktur! Qünki sening niyiting Huda aldida durus əməs!

22 Xunga, bu rəzillikingdin towa kilip, Rəbtin, mumkin bolsa könglümdiki bu niyitim kəqürüm qilinöyay, dəp ötün!

23 Qünki sening aqqık həsətkə tolup, həkkaniysizlikning asaritida ikənlilik mənğa məlum.

24 Simon ularğa:

— Mən üqün Rəbdin ötünönglarki, silər eytkən ixlardin heqbiri beximöy kəlmigəy! — dedi.□

25 Petrus bilən Yuhanna yənə xu yərdə agah-guwahlık berip Rəbning söz-kalamini yətküzgəndin keyin, Samariyəning nuroqun yeza-kəntlirogə berip hux həwər yətküzgəq, Yerusalemöy qaytip kətti.

Filip wə Efiopiylilik əməldar

26 Xu wakitta, Hudaning bir pərixtsisi Filipka:

— Ornungdin turup jənubka karap Yerusalemdin Gaza xəhirigə mangidöyən yol bilən mang! — dedi (xu yol qəldiki yoldur).

27-28 Xunga Filip ornidin turup yolğa qıkti. Wə mana, yolda Efiopiye ayal padixahi Kandasning bir əməldari, pütkül həzinigə məs'ul Efiopiylilik aqwat wəzir turatti. U Yerusalemöy Hudağa ibadət kilölili bərojanidi; hazır qaytix yolida özining jəng hərwisida olturup, Yəxaya pəyoqəmbərnin yazmisini okuwatatti.

29 Roh Filipka:

— Bu hərwining yenioyğa berip uningğa yekınlaxkın, — dedi.□

30 Filip yügürüp berip, wəzirning Yəxaya pəyoqəmbərnin yazmisidin okuwatқанlirini anglap, uningdin:

— Okuwatқiningizni qüxinawatamsiz? — dəp soridi.

31 Wəzir uningğa:

— Biri mənğa qüxəndürüp bərmisə, mən kəndakmu qüxinələymən?! — dəp, Filipni hərwisioyğa qıqip yenida olturuxka ötündi.

□ 8:17 «Petrus bilən Yuhanna ularning üstigə qolini tægküzüxi bilən, Muqəddəs Roh ularğa ata qilindi» — bu qong ix idi. Əslidə Yəhudiylar wə Samariyəliklər bir-birigə bək əq idi, heqkəndak bardi-kəldi qılmaytti. Samariyəliklər Muqəddəs Rohni qəbul qilixi üqün Filip («yerim grek»)ning qolini əməs, bəlki sap ikki Yəhudiynin qolini ularğa tægküzüxini kəmtərlik bilən qəbul qilixi kerək idi. Sap ikki Yəhudiymu hazır özini təwən tutup, qollarini «napak Samariyəliklər»ning bexioyğa koyuxi kerək. «Yuhanna» 4-bab, «Matta»ning «koxumqə söz»idiki 16:19 toqruluk izahətimizni wə «Gal.» 3:28ni körüng. ■ 8:17 Ros. 6:6; 13:3; 19:6; 1Tim. 4:14; 5:22; 2Tim. 1:6. ■ 8:20 Mat. 10:8. □ 8:24 «Simon ularğa: — Mən üqün Rəbdin ötünönglarki, silər eytkən ixlardin heqbiri beximöy kəlmigəy! — dedi» — bəzi kədimki tarihiy hatirilon boyiqə, Simon keyin hux həwərgə əxəddiy düxmən bolup qıqқан. □ 8:29 «Roh Filipka: ... — dedi» — «Roh» — Muqəddəs Roh, əlwəttə. «Bu hərwining yenioyğa berip uningğa yekınlaxkın» — grek tilida «Berip özünəni bu hərwiöyğa koxkın».

32 U o'quwatkan yazma qismi bolsa:

«U goya bo'quz laxka yetilap mengiloqan koydak bo'quz laxka elip mengildi,

Kirkioquqi aldida un-tinsiz yatkan kozidok, u zadila eoqiz aqmidu.

33 U horlinidu, u hok soraktin mehrum boldi,

o'mdi uning owladini kimmu bayan qilalisun?!

Qunku hayati yar yuzidin elip ketildi». □ ■

34 Aqwat Filiptin:

— Dap barsingiz, payoqamborning bu sozi kinga karitip eytiloqan? Ozigimu yaki baxka birsigimu? — dap soridi.

35 Filip aqzini eqip xu yazmining xu kismidin baxlap, uningoga oysa toqrisidiki hux haworni jakarlap berdi. □ ■

36-37 Ular yolda ketiwetip, su bar bir yerga kalganda, aqwat:

— Mana bu yerdə su bar ikən. *Muxu yordila* qemüldürülükümgə qandak tosaluq bar? — dedi. ■

38 U harwini tohtitixni buyrudi. Filip wə aqwat ikkisi billə suoga quxup, uni qemüldürdi.

39 Ular sudin qikkanda, Rəbning Rohi Filipni ketürüp elip ketti. Aqwat uni kayta kormidi, əmma u xadlinip yolini dawamlaxturdy.

40 Filip bolsa Axdod xəhiridə payda boldi; u xu yurtni kezip, xu yerdin Kəysəriyə xəhirigə kəlgüqə boloqan həmmə xəhərlərdə hux həwər jakarliidi. □

9

Saulning oysaoga etikad qilixi

1 Əmma xu *qaqqlar* Saul hər nəpəsidə Rəbning muhlisliroqə tehiqə izqil kiroqinqilik təhditliri seliwatkan pəyt idi. U Bax kaqinning aldioqə berip, □ ■

2 Dəməxk xəhiridiki sinagoglaroga təwsiyə heti yezip berixni soridi. Xundak bologanda, u Dəməxktə *Məsiq* yolidikilərdin birərsini, məyli ər

□ 8:33 «.... U horlinidu, u hok soraktin mehrum boldi, o'mdi uning owladini kimmu bayan qilalisun?! Qunku hayati yar yuzidin elip ketildi» — «Yəx.» 53:7-8. ■ 8:33 Yəx. 53:7, 8.

□ 8:35 «uningoga oysa toqrisidiki hux haworni jakarlap berdi» — grek tilida: «U uningoga oysani hux hawər dap jakarlap berdi». ■ 8:35 Luqa 24:45. ■ 8:36-37 Ros. 10:47. □ 8:40

«Filip bolsa Axdod xəhiridə payda boldi» — «Axdod xəhiri» grek tilida «Azotus xəhiri». □ 9:1 «Saul hər nəpəsidə Rəbning muhlisliroqə tehiqə izqil kiroqinqilik təhditliri seliwatkan pəyt idi» — grek tilida «Saulning hər nəpəsliri Rəbning muhlisliroqə tehiqə izqil kiroqinqilik təhditliri bolup....». ■ 9:1 Ros. 8:3; 22:4; 26:9; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13.

bolsun, ayal bolsun tepiwalsila, baqlap tutkun qilip, Yerusalemoja elip kelixkə ruhsət bolatti.□

³ Saul yoloja qikiq, Dəməxk xəhiringə yeqinlaxkanda, tuyuksiz asmandin küqlük bir nur quxü, uning ətrapini yorutuwaetti.■

⁴ U yərgə yikildi wə əzigə:

— Saul, Saul! Manga nemixka ziyankəxlik kilisən? — degən bir awazni anglidi.□

⁵ — I Rəb, sən kimsən? — dəp soridi u.

Awaz: — Mən sən ziyankəxlik qiliwatқан Əysadurmən.■

⁶ Ornungdin tur, xəhərgə kir, nemə kilixing kerəkliki sanga eytip berilidu» — dedi.■

⁷ Uning bilən billə mangojan adəmlər awazni anglisimu, heqkimni kərəlmigəqkə, xu yərdə ün qikiralmay turupla qaldi.■

⁸ Saul yərdin turup, kəzlrini eqip karidi, lekin heq nərsini kərəlmidi. Həmrahliri uni qolidin yetiləp Dəməxkə elip kirdi.

⁹ U üq küngiqə kəzi kərməs bolup nə yemidi nə iqmidi.

¹⁰ Dəməxktə Ananiyas isimlik məlum bir muhls bar idi. Rəb uningəja bir oqaybanə kərünuxtə kərünüp uni:

— Ananiyas! — dəp qakirdi.

— Mana mən, i Rəb, — dəp jawab bərdi u.

¹¹ Rəb uningəja:

— Sən dərhal «Tüz» dəp atalojan koqioja berip, Yəhudaning əyidin Tarsusluk Saul isimlik birini sorap tap; qünki mana, u dua-tilawət qiliwatidu. ■

¹² U dua qiliwatkinida, oqaybanə kərünuxtə Ananiyas isimlik bir kixining kelip, kəzini kəridiojan kilix üqün üstigə qolini təgküzgənlikini kərdi, — dedi.

¹³ Ananiyas:

— I Rəb, mən bu adəmning həwirini nuroqun kixilərdin anglidim, u Yerusalemdiki muqəddəs bəndiliringgə xunqə kəp ziyən-zəhmət yətküzgən! □ ■

¹⁴ Həzir u muxu yərdə namingəja nida qiləjanlarning həmmisini tutup baqlax üqün bax kaqinlardin həkək aptu — dedi.

¹⁵ Lekin Rəb uningəja:

□ **9:2 «Məsih yolidikilər»** — muxu yərdə grek tilida pəkət «yol»dikilər» deyilidu (qünki etikadning pəkət birlə yoli bardur). **«Dəməxk xəhirdiki sinagolarəja təwsiyə hetı yezip berixni soridi. Xundak boləjanda, u Dəməxktə Məsih yolidikilərdin birərsini... tepiwalsila, baqlap tutkun qilip, Yerusalemoja elip kelixkə ruhsət bolatti»** — Saul tutmaqı boləjanlar Məsihgə etikad qiləjan Yəhudiyarla idi (uning Yəhudi əməsləring Məsihkə etikad kilixidin heq həwiri bolmisa kerək). Dəməxktiki sinagolar Dəməxk xəhiringi baxqurmiojan, əlwəttə. lekin xəhərdə Yəhudiyaların təsiri heli küqlük boləjaqka (23-ayətni kərüng) Saul Yəhudi ixəngüqilərnı tutmaqı bolsa, ularning yarıdimini yaqi ruhsitini sorimisa bolmaytti. ■ **9:3** Ros. 2:6; 26:31; 1Kor. 15:8; 2Kor. 12:2. □ **9:4 «Saul, Saul!»** — adəmning ismini ikki kətim qakirix bolsa rəbning uningəja boləjan qongkur mehir-muəbbibitini wə əzigə tolimu əziz ikənlikini kərsitidu. ■ **9:5** Ros. 5:39. ■ **9:6** Luqa 3:10; Ros. 2:37; 16:30. ■ **9:7** Dan. 10:7.

■ **9:11** Ros. 21:39; 22:3. □ **9:13 «u Yerusalemdiki muqəddəs bəndiliringgə xunqə kəp ziyən-zəhmət yətküzgən!»** — İnjlida «muqəddəs bəndilər» degən ibarə kəp yərlərdə ixlitilgən. U grekqıdə «muqəddəslər» dəp ipadilinidu. «Təbirilər»də eytkinimizdək, «muqəddəs» degən səz «Hudaəja atalojan», «Hudaəja has», «Hudaəja məhsus ayriəjan» degən mənini bildüridu. ■ **9:13** Ros. 9:1; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13.

— Bariwər! Qünki u namimni əllərnin wə ularning padixahlirinin həm Israillarning aldida ayan kiliş üqün özümgə alahidə tallioğan bir əswabtur. □ ■

¹⁶ Qünki mən uningəya namim üqün kañqilik azab-oqubətlərnı tartixining muqərrər ikənlikini ayan kilişmən, — dedi. ■

¹⁷ Buning bilən Ananiyas berip, xu öygə kirdi; u kollirini Saulning üstigə təgküzüp uningəya:

— Kerindax Saul, Rəb, yəni bu yərgə keliwatқан yolungda sanga kərüingən Əysa, kəzliringni kərələydiogən bolsun dəp wə sening Mukəddəs Rohқа tolduruluxung üqün meni xəhsən əzi əwətti, — dewidi, ■

¹⁸ Saulning kəzlidirid huddi belik qasirikidək bologən bir nərsilər qüxüp, kəzliři eqilip kərələydiogən boldi. U ornidin turup, qəmüldürüxnı qəbul kildi.

¹⁹ U oqızalanogəndin keyin, kuwwətinip maofduroğa kirdi.

Saulning Dəməxktə hux həwər jakarlıxi

²⁰ Saul Dəməxktiki muhlislarning yenida birnəqqə kün turdi wə waqitni ötküzməy sinagoglarogə kirip, «U kixi Hudaning Oqıldur» dəp Əysani jakarlawқа baxlıdi.

²¹ Uni angliogənlər səzlidirid intayin həyran boluxup:

— Bu adəm Yerusalemda bu namogə nida kiləuqılarnı kattik wəyran kilogən helikı adəm əməsmu? Bu yərgimu muxundaqlarnı baolap bax kañınlarogə tutup berix məksitidə kəlgənmidu? — deyixti.

²² Lekin Saulning kayil kiliş küqi barəqanseri exip, Əysaning Məsih ikənlikini ispatlap Dəməxktiki Yəhudiylarnı parakəndiqilikke qəmdürdi. □

²³ Kəp künlərdin keyin, Yəhudiylar Saulni yəqatmaqқа kəst kilmaqçı boldi.

²⁴ Lekin Saul ularning suyikəstidin həwər tapti; uni tutup əltürüx üqün ular keqə-kündüz xəhərnin qowuklırida paylap yürdi. ■

²⁵ Lekin muhlislar bir küni keqidə uni qong sewətkə olturoquzup, sepil kamaridin qüxürdi. □ ■

Saul Yerusalemda

²⁶ Saul Yerusalemogə yetip berip, u yərdiki muhlislarogə qoxulmaqçı boldi, lekin ularning həmmisi uning muhlis ikənlikigə ixənməy, uningdin kərkıti. ■

²⁷ Birək Barnabas uni elip berip, rosullar bilən kəruxtürdi. U ularogə Saulning Dəməxkning yolida Rəbni kəndək kərgənlikini, Rəbningmu uningəya gəp kilogənlikini qüxəndürdi wə uning Dəməxktə Əysaning namida kəndək jür'ətlilik bilən səz-kalam yətküzgənlikini ukturdi. ■

□ 9:15 «... u namimni əllərnin wə ularning padixahlirinin həm Israillarning aldida ayan kiliş üqün...» — grek tilida «... u namimni əllərnin wə ularning padixahlirinin həm Israillarning aldida kətürüx üqün...». «Əllər» — yat əllər, Yəhudi y əməslər. ■ 9:15 Ros. 13:2; 22:21; Rim. 1:1; Gal. 1:15; 2:8; Əf. 3:8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 1:1. ■ 9:16 Ros. 21:11; 2Kor. 11:23.

■ 9:17 Ros. 22:12. □ 9:22 «Saulning kayil kiliş küqi barəqanseri exip,...» — yaki, «Saul barəqanseri küqləndürülüp,...». «Dəməxktiki Yəhudiylarnı parakəndiqilikke qəmdürdi» — yaki «Dəməxktiki Yəhudiylarnı buni rət kilixқа amalsiz qaldurdi». ■ 9:24 2Kor. 11:32. □ 9:25 «uni ... sepil kamaridin qüxürdi» — yaki, «uni... küngüridin qüxürdi». «2Kor.» 11:33nimu kəring. ■ 9:25 Yə. 2:15; 1Sam. 19:12. ■ 9:26 Ros. 22:17. ■ 9:27 Ros. 11:25.

²⁸ Buning bilən, Saul Yerusalemda rosullar bilən billə oquq-axkarə yürüp, yürəklik həlda Rəbning namida söz-kalam yatküzətti. □

²⁹ U yənə grekqə sözlixidiqan Yəhudiylar bilənmu sözlixip munaziril-xətti; nətijəsi, ular uningəja kəst kilməqçi boldi.

³⁰ Kərinaxlar bu ixtin həwər tepir, uni Kəysəriyə xəhəriyə elip berip, andin u yərdin Tarsus degən xəhərgə yoloğa saldi.

³¹ U qaşda, pütkül Yəhudiyə, Galiliyə wə Samariyədiki jamaətlər *bir məzgil* tinqlikka erixip, *etikadta* kuruldi; Rəbning kərkunqida mengip, Mukəddəs Rəhning riqbət-təsəllisi bilən ularning sanlirimu barəanseri kəpəyməktə idi. □

Petrus Lidda wə Yoppa xəhərliridə yaratqan məjizilər

³² Xu waqitlarda xundak boldiki, Petrus hərqaysi jaylarni arilap yürəndə, Lidda xəhəridiki mukəddəs bəndilərnimu yoklaxka qüxti.

³³ U yərdə u Əneyas isimlik bir adənni uqratti. Bu adəm paləq bolup, orun tutup yatqili səkkiz yil boləjanikən. □

³⁴ Petrus uningəja:

— Əneyas, Əysa, yəni Məsih boləuqi seni sakaytidu. Ornungdin turup, palisingni yioixtur! — dedi.

U dərhal ornidin turdi.

³⁵ Əneyasni kərgən Lidda xəhəridiki wə Xaron rayonidikilərnin həmmisi towa kəlip Rəbgə başlandı. □

³⁶ Yoppa xəhəridə bolsa Tabita isimlik bir ayal muhlis bar idi (uning ismi grekqida «Dorkas» idi). U hərdaim yahxi əməllər wə həyr-sahawətlik ıxlarəja berilətti. □

³⁷ Xu künlərdə xundak boldiki, u kesəl bolup, ölüp kətti. Kixilər jəsətni yuyup, üstünki kəwəttiki bir öygə yatquzup qoydi.

³⁸ Yoppa xəhəri Lidda xəhəriyə yəkin boləjaqka, Yoppadiki muhlislar Petrusning Liddada ikənlikini anglap, uning aldiəja ikki adəm əwətti. Ular: «Hayal bolmay yenimizəja kəlsəng!» — dəp yelindi.

³⁹ Petrus ornidin turup ular bilən billə Yoppaəja bardı. Yoppaəja yetip kəlixı bilən ular uni üstünki kəwəttiki öygə baxlap qıqti. Barlıq tul ayallar Petrusning ətrapiəja olıxip, yioəja-zar kəlixip uningəja Dorkasning ular bilən billə boləjan waqtida əzlırigə tikip bərgən kənglək-kiyimlirini kərsitixti.

⁴⁰ Ləkin Petrus həmməylənni qikiriwetip, tizlinip olturup dua kildi. Andin u jəsətkə qarap:

— Tabita, ornungdin tur! — dedi.

Tabita kəzini eqip, Petrusni kərup, ornida olturdi.

⁴¹ Petrus uningəja kolini uzitip uni yələp turəuzdi wə mukəddəs bəndilər bilən tul ayallarni qakirip, Dorkasni ularəja tirik tapxurup bərdi.

□ 9:28 «Saul Yerusalemda rosullar bilən billə oquq-axkarə yürüp...» — grek tilida «Saul Yerusalemda rosullar bilən billə kirip-qikip...». □ 9:31 «u qaşda...» — baxka birhil tərijimisi: «xuning bilən...» yaki «xunga...». □ 9:33 «orun tutup...» — grek tilida «palas tutup...». □ 9:35 «...Xaron rayonidikilərnin həmmisi towa kəlip Rəbgə başlandı» — grek tilida «Xaron rayonidikilərnin həmmisi (əz yolidin) bərlulup Rəbgə başlandı». □ 9:36 «Yoppa xəhəri» — grek tilida ismi «Yoppa». Həzirki ismi «Jaffa» yaki «Hayfa». «...Tabita...Dorkas...» — «Tabita» ibraniy tilida, «Dorkas» grek tilida «jərən» degən mənida.

42 Bu həwər pütkül Yoppaşa tarkilip, nuroqun kixilər Rəbgə etikad qildi.

□

43 Xundak boldiki, Petrus Yoppada Simon isimlik bir kənqining öyidə uzun künlər turdi.

10

Rimlik yüzbexioğa pərixting kərünüxi

1 Kəysəriyə xəhridə Korniliy isimlik bir adəm bolup, u *Rim* qoxunidiki «İtaliyəliklər» qismining yüzbexi idi.

2 U ihlasmən adəm bolup, əzi wə pütkül öyidikiliri Hudadin qorqatti. U mərdlik bilən namratlaroğa həyr-sahawət kəlip, daim Hudaşa dua-tilawət kilatti. □

3 Bir küni qüxtin keyin saat üqlərdə, u şayibanə bir kərünüxtə Hudaning bir pərixtisining özining yenioğa kəlgənlikini oquq kərdi. Pərixte uni:

— Korniliy! — dəp qakirdi. □

4 Korniliy unioğa kəzlrini tikip qattik qəqüp:

— Təksir, nemə ix? — dəp soridi.

Pərixte unioğa:

— Sening dualiring wə həyr-sahawətlik ixliring Huda aldioğa əslətmə qurbanliktək berip yətti.

5 Əmdi sən Yoppaşa adəm əwətip, Petrus dəpmu atilidioğan Simon isimlik adəmni qakirtip kəl.

6 U Simon isimlik bir kənqining öyidə mehman bolup turuwatidu. Simonning öyi dengiz boyida, — dedi.

7 Uningoğa səzləgən pərixte kətkəndin keyin, Korniliy öydiki hizmətqilərdin ikkini wə daim yenida turup hizmət kiləuquqilar iqidiki ihlasmən bir ləxkəni qakirdi.

8 Barlik ixlarni qüxəndürgəndin keyin, ularni Yoppaşa əwətti.

Hudaning Petrusğa wəhiy berixi

9 Ətisi ular səpər kəlip xəhərgə yəkinlaxkanda, qüx waqti bolup, Petrus dua kəlix üqün əgzigə qikti. □ ■

10 Uning qorsiqi eqip ketip, bir nərsə yəy dedi. Birak ular oşiza təyyarlawatkanda, şayibanə bir alamət Petrusni oruwaldi.

11 U asman eqilip, tət burjikidin baqlanoğan həlda yər yüzigə qüxürülüwatқан kəng dastihandək bir nərsini kərdi.

12 Dastihanda hərhil tət putluk həywanlar, yər beoşirliəuquqilar, asmandiki uqar-qanatlar mu bar idi.

13 Uningoğa bir awaz anglandi: —

«Ornungdin tur, Petrus, ulardin soyup yə!»

□ 9:42 «**Bu həwər pütkül Yoppaşa tarkilip...**» — muxu yərdə «Yoppa» Yoppa (Jaffa) xəhiringining ətrapidiki pütkül yərləni kərsətsə kerək. (həzirki ismi «Hayfa»). □ 10:2 «**Korniliy** ihlasmən adəm bolup, əzi wə pütkül öyidikiliri Hudadin qorqatti...» — Korniliy bəlkim sinagogğa qatnaşқан «Hudadin qorqquqi» dəp ataloğan yə əlliklərdin biri idi. Gərqə Yəhudiyalarınq rimliklaroğa huxi bolmisimu, u etikadi tūpəylidin Yəhudiy namratlaroğa xundak həyriyl ixlarni qillatti. □ 10:3 «**qüxtin keyin saat üqlərdə**» — Qanaan (Pələstin) waqti bilən «saət tokquzlarda». □ 10:9 «**qüx waqti**» — ibraniylarning waqti bilən «saət altidə». ■ 10:9 2Pad. 4:33; Mat. 6:6.

14 — **Yaq, Rəb, hərgiz bolmaydu! Mən heqqaqan heqkandak napak yaki haram nərsini yegən əməsmən!** — dedi Petrus. □ ■

15 Awaz ikkinqi kətim kelip uningqə:

— Huda həlal dəp pakliqanni sən haram demə! — deyildi. ■

16 Bu ix üq kətim yüz berip, andin dastihandək bolqan xu nərsə dərhal asmanqə elip qiqip ketildi.

17 Petrus kərgən qayibanə alamətning mənisi toqrisida kaymukup turqanda, mana Korniliy əwətkən kixilər Simonning öyini tepip, dərwaza aldida turatti.

18 Ular birisini qaqirip, uningdin Petrus dəpmu atilidoqan Simon degən birsi bu yərdə turamdu? — dəp soridi. □

19 Petrus tehiqə xu qayibanə alamətning mənisi üstidə oyliniwatqanda, Roh uningqə:

— Mana, seni üq adəm izdəp kəldi. □

20 Ornungdin tur, pəskə qüx, heq ikkilənməy ular bilən billə barəjin. Qünki ularni əwətküqi Mən! — dedi.

21 Petrus pəskə qüxüp, həliqi adəmlərgə:

— Silər izdigən kixi mana mən bolimən. Bu yərgə kelix səwəbinglər nemikin? — dedi.

22 Ular jawabən: — Həkkəniy bir adəm, Hudadin kərkididoqan, xundakla pütkül Yəhudiylər həlqi tərpipligən Korniliy isimlik rimlik yüzbəxi muqəddəs bir pərixətə tərpidin sizni öyigə qaqirtip, sizdin söz-kalam anglaxqə əmr kilinoqan! — dedi.

23 Xunga Petrus ularni öygə təklip kilip, kondurup mehman kildi.

Ətisi ornidin turup u ular bilən billə yolqə qıkti. Yoppadiki kərixəndaxlardin bəziliri ularqə həmrəh bolup mangdi.

24 İkkinqi küni, ular Kəysəriyəgə yetip bardı. Əmdi Korniliy tuşkanlıri wə yekın yar-buradərlirini öyigə qaqirip, Petruslarni təkkəzarlık bilən kütüp turatti.

25 Petrus öygə kirgəndə, Korniliy aldiqə qiqip, ayioiqə özini etip səjdə kildi.

26 Ləkin Petrus *dərhal* uni yələp turquzup:

— Ornungdin turəjin! Mənmü bir insan, halas! — dedi. ■

27 U Korniliy bilən gəp kiləqə öygə kiriwidi, öyning iqiğə yioilidoqan top-top adəmlərnı kərdi.

28 U ularqə:

— Silərgə məlumki, biz Yəhudiylərnıng yat əlliklərdin birsi bilən bardı-kəldi kilixi yaki öylirigə kirixi Təwrat qanun-əkiidilirimizgə hilap. Ləkin Huda manga heqkandak adəmnı napak yaki haram deməsləkim kerəklikini ayən kildi. ■

□ **10:14 «Yaq. Rəb, hərgiz bolmaydu! Mən heqqaqan heqkandak napak yaki haram nərsini yegən əməsmən!»** — dastihandiki hərhil haywanlar iqidə Təwrat qanuni haram dəp bekitkən nuroqin janiwarlar bolsa kerək idi. ■ **10:14** Law. 11:4; Qan. 14:7. ■ **10:15** Mat. 15:11; Rim. 14:17,20; 1Tim. 4:4; Tit. 1:15. □

□ **10:18 «Ular , yəni Korniliy əwətkən kixilər** birisini qaqirip, uningdin Petrus dəpmu atilidoqan Simon degən birsi bu yərdə turamdu? — dəp soridi» — 18-21-ayətlərdin kəriqanda, dəsleptə heqkim muxu adəmlərnıng soaliqə jawab bərmidi. Yəhudiylər kərindaxlar dərwezining sirtida birnəqqə rimliklərnıng, jümlidin bir rimlik əskərnıng Petrus toqriulux soawatkanlıqını kərup, bəlkim jawab bərixtin bir'az kərkəkan boluxi mumkin idi. □ **10:19 «Mana, Roh uningqə: — Mana, seni üq adəm izdəp kəldi... dedi»** — «Roh» muxu yərdə Hudaning Muqəddəs Rohı. ■ **10:26** Ros. 14:14; Wəh. 19:10; 22:9. ■ **10:28** Mis. 23:32; 34:15; Qan. 7:2; Yh. 4:9; 18:28; Ros. 11:3; 15:8; Əf. 3:6.

²⁹ Xuning üqün silər adəm əwətip meni qaqıroqanda, heq rət kılmay aldinglaroqa kəldim. Əmdi soray, meni nemə dəp qaqırdinglar? — dedi.

³⁰ Korniliy mundak dedi:

— Tət kunning aldidə bügünki muxu waqitkiqə roza tutkanidim; saət üqlərdə mən əyde dua kıliwatattim. Tuyuksiz kiyimliridin nur qaqnap turidioqan bir adəm aldimda pəyda bolup erə turdi: □

³¹ «Korniliy! Duaying ijabət kilindi wə həyr-sahawətlik ixliring Huda aldioqa əslətmə qurbanlıktək yətti. ■

³² Xunga Yoppaoroqa adəm əwətip, Petrus dəpmu atilidioqan Simon isimlik adəmni qaqirtip kəl. U dengiz boyida olturakluk Simon isimlik bir kənqining əyidə mehman bolup turuwatidu» dedi.

³³ Xuning üqün, dərhal əzlrini qaqirip kelixkə adəm əwətkənidim. Əzliri külbəmgə kelip yahxi kildila! Əmdi biz həmməylən Huda əzlrigə əmr kıloqan barlık sözlərni anglax üqün Hudaning aldidə hazır turuwatimiz.

Huda yat əllərgimu nijat ata kilidu

³⁴⁻³⁵ Petrus əozini eqip mundak dedi:

— Bərhək, mən Hudani heqkandak adəmgə yüz-hatirə kılmaydu, dəp qüxinip yəttim; bəlki hər əldin boləqanlar iqidə Uningdin qorqidioqan wə həkkanıyət yürğüzidioqan kixi bolsila, Uning aldidə məkbuldur. ■

³⁶ Huda Israil həkliğə yətküzgən səz-kalam, yəni Əysa Məsih arkılık (u pütkül məwjudalaroqa Rəbdur) ina-qjatirjəmlik jakarlanəqan hux həwər silərgə məluməq; ■

³⁷⁻³⁸ Siləningmu Yəhya pəyojəmbər qəmüldürüx qaqirikini yətküzgəndin tartip, Galiliyədin baxlap pütkül Yəhudiyə zeminlirida Nasarətlik Əysa toşquluk guwahlıktin — yəni Hudaning qandak kilip uni Muqəddəs Roh wə küq-kudrət bilən məsihligənliki, xuning bilən u həmmə yəzni kezip, yahxi əməllərni kilip, Iblisning ilkidə boləqanlarning həmmisini saqaytkanlıqidin həwiringlar bardur. Qünki Huda uning bilən billə idi. ■

³⁹ Bizmu uning həm Yəhudiylarning zeminida həm Yerusalemda kıloqan pütün əməllirining guwahqiliri. Ular uni yaəraqqa esixi bilənmu oltürdi. □

⁴⁰⁻⁴¹ Birak üqinqi küni, Huda uni qayta tirildürüp namayan kildi. Birak həmmə kixilərgə əməs, pəkət Huda Əzi aldi bilən tallioqan guwahqilar, yəni u əlümdin tirilgəndin keyin uning bilən həmdastihan boləqan bizləarning arimizda namayan kildi. □ ■

⁴² U bizgə həkkə hux həwər yətküzüxnə wə əzining Huda tərpidin tiriklər wə əlgənləarning soraqqisi kilinip təyinləngüqi ikənlikini jakarlanəqan kildi. ■

⁴³ Barlık pəyojəmbərlər uningoqa guwahlık beriduki, hərkim uningoqa etikad kıloqan bolsa uning nami arkılık gunahliri kaqürüm kilinidu. ■

□ **10:30 «saət üqlərdə»** — ibraniylarning waqti bilən «saət tokkuzlarda». Bəzi kona keqümilərdə «roza tuttum» degən sözlər tepilmaydu. ■ **10:31** Mat. 28:3; Mar. 16:5; Luqa 24:4. ■ **10:34-35** Qan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17. ■ **10:36** Yəx. 9:5; 52:7; Yh. 16:33; Rim. 5:1; Kol. 1:20. ■ **10:37-38** Yəx. 8:23; 9:1; Mat. 4:12; Mar. 1:14,38, 39; Luqa 4:14; Zəb. 45:7; Yəx. 61:1; Luqa 4:18. □ **10:39 «Yəhudiylarning zemini»** — Yəhudiyə.

«**ular uni yaəraqqa esip oltürdi**» — grek tilida «ular uni dərəhta esip oltürdi». □ **10:40-41 «... uning bilən həmdastihan boləqan bizlər...»** — grek tilida «...uning bilən yegən wə iqkən bizlər...». ■ **10:40-41** Mar. 16:14; Luqa 24:34; Yh. 20:19; Ros. 2:24; 1Kor. 15:5. ■ **10:42** Mat. 28:19; Mar. 16:15; Yh. 15:16; Ros. 17:31. ■ **10:43** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:15; Zəb. 132:11; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; 37:24; Dan. 9:24; Mik. 7:20; Ros. 15:9.

44 Petrus tehi bu sozlarni kiliwatqanda, Mukəddəs Roh söz-kalamni anglawatqan həmmə kixigə quxti. ■

45 Petrus bilən billə kəlqan hətnilik bolqan ixəngüqilərninğ hərbiroi Mukəddəs Rohning yat əllərdikilərgimu ata kəlinip təkülgənlikini kərüp bək həyran boluxti. □

46 Qünki ularning *karamət naməlum* tillarda sozlixip Hudani uluqliqanlikini anglidi. Xunga Petrus:■

47 — Muxu kixilər bizgə ohxax Mukəddəs Rohni qəbul kəloquci bolqan bolsa, kim ularning suqə qəmüldürüxnə qəbul kəlixini tosalisun?! — dedi.■

48 Xuning bilən u ularning Rəbning namida qəmüldürülüxinə buyrudi. Andin ular Petrusning ular bilən birnəqqə kün turuxini ətündi.

11

Petrusning «yat əlliklər»ning qəmüldürülüxinə aqlixi

1 Rosullar wə pütkül Yəhüdiyədiki baxqə kərindaxlar yat əlliklərninğmu Hudaning söz-kalamini qəbul kəloqanlikini anglidi.

2 Xunga, Petrus Yerusalemoqə kaytqanda, hətnilik bolqan *ixəngüqilər* uni əyibkə buyrup: □

3 — Sən hətnə kəlinmioqan adəmlərninğ ɵyidə mehman bolup, ular bilən həmdastihən boldunq?! — dedi.■

4 Birəq Petrus pütün ixni baxtin-ahiriqəqə ularoqə bir-birləp qüxəndürüp

5 mundaq dedi:

— Yoppə xəhəridə dua kiliwatqinimda, ɵqayibanə kərünüx meni ɵriwelip, bir əlamətni kərdüm. Kəng dastihəndək bir nərsə tət burjikidin baqlənoqan həlda əsməndin qüxüp, məninğ yənimda tohtidi.■

6 Uningoqə kəz tikip qarısam, iqidə hərhil tət putluq həywanlar, yawayi həywanatlar, yər beqirliqəqilər, əsməndiki uqar-qənatlarmu bar ikən.

7 Andin: «Ornungdin tur Petrus, ulardin soyup yə!» degən bir əwazni anglidim.

8 Mən: «Yək Rəb, hərgiz bolmaydu! Mən həqkəqan hərəkəndək napək yəki həram nərsini əozziməqə əloqan əməsmən!» dedim.■

9 Birəq mənə yənə: «Huda həlal dəp pəkliqən nərsini sən həram demə!» degən əwaz angləndi.

10 Bu ix üq qətim xundaq təkərləninip, əhir bularning həmmisi əsmənoqə kaytidin tartip kətildi.

11 Mənə dəl xu qəoqda, Qəysəriyədin meni qəkərixkə əwətilgən üq kixi mən turəqan ɵyning əldioqə kəldi.

12 Mukəddəs Roh meni həq ikkilənməy ular bilən billə berixkə buyrudi. Muxu əltə kərindaxmu mən bilən billə bardi. *Qəysəriyəgə yetip kəlip*, həliki adəmninğ ɵyigə kirduk. □ ■

■ 10:44 Ros. 8:17. □ 10:45 «**hətnilik bolqan ixəngüqilər**» — (Yoppədin kəlqən) Yəhüdiylərnə kərsitidu. «**yat əllərdikilərgə**» — demək, Yəhüdiy əməslərgə. ■ 10:46 Mar. 16:17; Ros. 2:4.

■ 10:47 Ros. 8:36; 11:17.

□ 11:2 «**Yerusalemoqə kaytqanda**» — grek tilidə «Yerusalemoqə qikqanda».

■ 11:3 Mis. 23:32; 34:15; Qən. 7:2; Yh. 18:28.

■ 11:5 Ros.

10:9. ■ 11:8 Law. 11:4; Qən. 14:7.

□ 11:12 «**həq ikkilənməy ular bilən billə berix...**» — yəki «(Yəhüdiy yəki Yəhüdiy əməslərnə) həq ayrımay ular bilən billə berix...». «**muxu əltə kərindax**» — xühhisizki Yoppə xəhəridin kəlqən əltə kərindaxning xu qəoqda Petrusning həmrəhlikidə bolqanlikini kərsitidu. ■ 11:12 Ros. 10:19; 15:7.

¹³ Bu kixi bizgə özining əyidə payda bolup turoqan bir pərixtni kəndək kərgənlikini eytti. Pərixtnə uningə: «sən Yoppaşa adəm əwətip, Petrus dəpmu atilidiqan Simon isimlik bir adəmni qakirtip kəl,

¹⁴ u sanga seni wə pütkül ailənggə nijatlik yətküzidiqan bir həwərnə eytip beridu» degənikan. □

¹⁵ Mən gəpni baxliqinimda, Mukəddəs Roh huddi baxta bizning üstimizgə qüxkinidək, ularoqimu qüxti. □

¹⁶ Xu qəşda, Rəbning səz-kalamini, yəni: «Yəhya kixilərnə suqə qəmüldürgən, ləkin silər bolsanglar Mukəddəs Rohqə qəmüldürüsilər» deginini esimgə aldim. ■

¹⁷ Xunga, əgər Huda əmdi muxularoqə biz Rəb Əysa Məsihkə etiqađ kiləjinimizdin keyin bizgə bərgən iltipatkə ohxax iltipat ata kiləqan bolsa, Hudani tosaləjudək mən zadi kim idim?■

¹⁸ Ular bu səzlərnə angliqanda, əyibləxtin tohtap, Hudaşə mədhiyə oqur: — Bərhək, Huda əllərgimu həyatlikqə elip baridiqan towa kilixni nesip kiliptu! — deyixti.

Antakya xəhiridiki etiqađqilar

¹⁹ U qəşda, Istipanning ixi bilən ziyankəxlikkə uqrap hərəkəysi jaylarəşə tarkilip kətkənlər Fənikiyə rayoni, Sipur arili wə Antakya xəhiri katarlik jaylarəşə yetip berip, bu jaylarda səz-kalamni pəkət Yəhudiyarəşə yətküzətti. □ ■

²⁰ Ləkin ulardin Sipur arili wə Kurini xəhiridin kəlgən bəzilər Antakya xəhirigə barəşanda, Rəb Əysaning hux həwirini Greklərgimu yətküzdi. □

²¹ Rəbning qəli ular bilən billə bolup, tolimu nuroqun kixilər ixinip towa kilip Rəbgə başlandı. □ ■

²² Bu həwər Yerusalemdiki jamaətning kuliqəşə yetip kəldi. Xuning bilən ular Barnabasni Antakyaşəşə arilap ətəxkə əwətti. □

²³ Barnabas yetip berip, Hudaning məhir-xəpkitini kərup, huxal boldi. U ularning həmmisini jan-dilidin kət'iylik bilən Rəbgə qing başlinixkə rişbətəndürdi. □ ■

²⁴ Qünki u Mukəddəs Rohqə wə iman-ixəngkə tolduruloqan bolup, yaxhi bir adəm idi. Xuning bilən zor bir top adəmlər Rəbgə qəxuldi. ■

□ **11:14** «u sanga seni wə pütkül ailənggə nijatlik yətküzidiqan bir həwərnə eytip beridu» degənikan» — grek tilida «u sanga seni wə pütkül ailənggə kutkuzux wasitə boləqan birnəqqə səzlərnə eytip beridu». □ **11:15** «Mukəddəs Roh huddi baxta bizning üstimizgə qüxkinidək» — rosul Petrusning «baxta» degən səzidin enikki, u wə baxkə etiqađqilarəşə nisbətən Mukəddəs Rohning əzlirogə kəlgənlikə toluq bir yengi baxlinix boləqanidi. ■ **11:16**

Yəx. 44:3; Yo. 2:28-29; Mat. 3:11; Mar. 1:8; Luqə 3:16; Yə. 1:26; Ros. 1:5; 2:4; 19:4. ■ **11:17**

Ros. 15:9. □ **11:19** «ziyankəxlikkə uqrap...» — grek tilida «azab-oqubətlərgə uqrap...». «Sipur arili wə Antakya xəhiri katarlik jaylar...» — bu Antakya «Suriyədiki Antakya» idi.

■ **11:19** Ros. 8:1, 4. □ **11:20** «.. Rəb Əysaning hux həwirini Greklərgimu yətküzdi» — «Grekələr» «Yəhudiy əməslər» idi, əlwəttə. □ **11:21** «...towa kilip Rəbgə başlandı» — grek tilida «...(«əz yolidin») burulup Rəbgə başlandı». ■ **11:21** Ros. 2:47; 5:14. □ **11:22** «... Xuning bilən ular Barnabasni Antakyaşəşə arilap ətəxkə əwətti» — məksiti bəlkim, əhwalni bilip bekiş, həkikiş etiqađqilar bolsa ularni rişbətəndürəşə idi. □ **11:23** «Barnabas ... Hudaning məhir-xəpkitini kərdi...» — bu degənlikning bəlkim kəp jəhtliri bardur: — (1) adəmlər həkikətən towa kilip rəbgə başlansa bu xübhəsizki, Hudaning məhir-xəpkitining zor nətişsidur;

(2) Hudaning məhir-xəpkiti bilən etiqađqilarla hərhl məwə — muhəbbət, huxalikk, hatirjamlik katarliklər pəyda bolidu; (3) jamaətning esüxi wə kəpiyixi pəkət Hudaning məhir-xəpkiti bilənla bolidu. ■ **11:23** Ros. 13:43; 14:22. ■ **11:24** Ros. 4:36; 6:5.

25 Xuning bilən Barnabas Tarsus xəhriyə Saulni izdəp bardi. ■

26 Uni tepip Antakyaşa elip kəldi; xundak boldiki, ikkiylən jamaət bilən billə sak bir yil yioqilip, nuroşun adəmgə təlim bərdi. Muhlisarning «Hristianlar» dəp tunji atilixi Antakyadin baxlandi. □

27 U künlərdə bəzi pəyojəmbərlər Yerusalemdin Antakyaşa quxup kəldi.

28 Bulardin Agabus isimlik birəylən otturişə qikiş, Rohning wəhiyini yətküzüp, kattik bir aqarqilikning pütkül dunyani basidişanlikini aldın eytti (bu aqarqilik dərəkə «Klawdiyus Kəysər» həküm sürgən waqıtta yüz bərdi). □ ■

29 Buning bilən *Antakyadiki* muhlisarning hər biri öz kurbioşə qarap pul yioqip, Yəhudiyədə turuwatқан qerindaxlarşə yardım berixni qarar kildi. □

30 Ular bu qararni ada qilip, ianini Barnabas wə Saulning qoli arkilik *Yəhudiyədiki jamaət* aqsakallirişə yətküzüp bərdi. ■

12

Tehimu kəp ziyankəxlilər

1 Xu qaoqlarda, Hərod padixah jamaəttikilərdin bəzilirişə ziyankəxlik kilməqçi bolup ularşə kol saldi. □

2 U Yuhənnaning akisi Yəqubni qiliqlap öltürdi. ■

3 Özining bu qiloşan ixining Yəhudiylarşə yakkənlikini kərup, u Petrusnimu tutqun kildurudi (xu qaoşda «petir nan heyti» məzgili idi).

4 Petrusni tutqandın keyin, uni zindanoşə taxlap, tət ləxkər bir guruppa qilinoşan tət qarawwul topioşə tapxurdi. Pasha heyttin keyin, Hərod uni halayik aldida sorak kilməqçi idi. □ ■

5 Xunga Petrus zindanda tutup qelindi. Lekin jamaət Hudaşə jan-dil bilən uning üqün dua qilixiwatatti.

Petrusning zindandin qutquzuluxi

6 Əmdi Hərod uni elip qikiş sot qilixning aldınki keqisi, Petrus ikki zənjir bilən baqlaklik peti, ikki qarawulning otturisida uhlawatatti; ixikning sirtidimu birnəqqə qarawul zindanni kəzət qiliwatatti.

7 Xə tuyuksiz Rəbning bir pərixtsi kərunüp, bir nur kamerni yorutti. Pərixte Petrusning bikinişə noqup:

■ 11:25 Ros. 9:27. □ 11:26 «muhlisarning «Hristianlar» dəp tunji atilixi Antakyadin baxlandi» — «Hristianlar» degən səz bəlkim awwal «hrestos» («əhmək» degən mənida) degən səzdin kəlgən məshirə karakteridiki səz boluxi mumkin; ləkin ahir bərip asasiy mənisi yahxi qikti, yəni «Hristosning (Məsişning) adəmliri» («Məsiş» bolsa ibraniy tilida «Maxiyah» — grek tilida «Hristos»). □ 11:28 «Agabus... Rohning Wəhiyi bilən ... aldın eytti» — «Roh» muxu yərdə Mükəddəs Roh, əlwəttə. ■ 11:28 Ros. 21:10. □ 11:29 «Buning bilən Antakyadiki muhlisarning hər biri öz kurbioşə qarap pul yioqip, Yəhudiyədə turuwatқан qerindaxlarşə yardım berixni qarar kildi» — nemixka ular Yəhudiyədiki qerindaxlarşə alahidə yardım əwətməqçi? (1) Yəhudi qerindaxlar awwal Hudaning hizmitini aloşə sürtux üqün kəp yərləni setiwətkənidi («Ros.» 2-bab); (2) Yerusalem wə Yəhudiyə əlksidə boluşan ziyankəxlik bək eoşir boləqəqka, etiqadqilarning iqtisadiy ziyini bəlkim az əməs idi. ■ 11:30 Ros. 12:25. □ 12:1 «Hərod padixah» — bu Hərod «Hərod Agrippa (I)» idi. Hərodlar toquruluk «Təbirilər»ni kərunğ. ■ 12:2 Mat. 4:21. □ 12:4 «Pasha heyti» — yəni «ətüp ketix heyti». ■ 12:4 Yh. 21:18.

— Tez tur! — döp oyoqatti. Uning qolliridiki zənjir xu haman boxap qüxüp kätti. ■

⁸ Pərixta uningoşa:

— Belingni başlıwal! Kəxingnimu kiy! — dedi. Petrus uning deginini kildi. Andin u:

— Qapiningni yepinqaqlap kəynimdin mang! — dedi.

⁹ Petrus uningoşa əgixip *kamerdin* çıqti. Biraq u pərixting wasitisi bilən boluwatqan bu ixlarning rastlıqini bilməy, bəlkı bir oşayıbanə kərünux kərüptimən, döp oylawatatti.

¹⁰ Ular birinçi wə ikkinçi kəzəttin ešüp, zindanning xəhərgə qıqıdıoşan tēmür dərwasioşa baroşanda, dərwası ular üqün ešlükidin eqılıp kätti. Ular qıqıp, bir koşidin eškəndə, pərixta tuyuqsız uning yenidin kätti.

¹¹ Xu qaoşda, Petrus esigə kelip, öz-özigə: «Dərwəkə əmdi Rəb Öz pərixtisini əwətip, meni Herodning kolidin wə Yəhudiş həkining kütkenlirining həmmisidin kütkuşuptu, döp bildim» — dedi.

¹² Həkişiy əşwalni qüxinip yətkəndə, u Markus dərpmu atıdıoşan Yuhannaning anisi Məryəmning öyigə bardı. U yərdə nuroşun kixilər yioşılıp dua-tilawət kiliwatatti.

¹³ U dərwasining ixikini kəşkənda, Roda isimlik bir dedək awazni anglap qıqti.

¹⁴ U Petrusning awazini tonup, huxallıqıdin ixikni eqixkimu ülgürməy yügürüp kelip, həmməyləngə:

— Petrus dərwası aldida turidu! — döp həwər kildi.

¹⁵ Lekin ular: — Sarang bolup qaldingoşu! — deyixti. Biraq u: — Rast xundak, döp turuwaldi. Ular:

— U uning pərixtisi bolsa kərək! — deyixti. □

¹⁶ Biraq Petrus dərwasini kəkiwərđi. Ular qıqıp dərwasini eqip, uning ešini kərgəndə həmməylən hang-tang boluxti.

¹⁷ Petrus ularoşa ün qıkarmaşlıkqa kol ixariti kiliş, ularoşa Rəbning ešini zindandin kəndak elip qıkkanlıqini eytip bərđi. Andin keyin, u:

— Bu həwərni Yakupka wə kərindaxlaroşa yətküzüp koyunglar, — döp, ezi u yərdin baxka yərgə kätti. □ ■

¹⁸ Tang atkənda, qarawullar Petrus zadı nemə holdi döp sarisimigə qüxti.

¹⁹ Hərod uni izdöp uning iz-derikini tapalmioşaqqa, qarawullarni sorak kiliş, ularni ešümgə məhkum kilişni buyrudi. Bu ixtin keyin, u Yəhudişadin qüxüp Kəysərişə xəşirigə bəriş xu yərdə turdi.

Hərod Agrippa hanning ešümi

²⁰ Əslidə Hərod *han* bilən Tur wə Zidondikilər arisida qəttik jedəl bar idi. Həlbuki, Tur wə Zidondikilər birlixip, Hərodning aldioşa kəldi. Uning bilən yarixiweliş üqün ular aldi bilən hanning Bilastus isimlik xəşiy oşojidarini ešlirigə yar-yөлək boluxka qayıll kiloşanıdi. Qünki bu yurttikilər axlıqni hanning ilkidiki jaylardin alatti.

²¹ Bəlgiləngən kərüxüx künidə Hərod xəhanə tonlirini kiyip, sorak təhtidə olturup, ularoşa nutuq sөzlidi. □

■ **12:7** Ros. 5:19; 16:26. □ **12:15** «U uning pərixtisi bolsa kərək» — ular «ešgen Petrusning rohi» yaki «Petrusni alahida koşoşdaydıoşan bir pərixta» döp oylap qaloşan boluxi mumkin.

□ **12:17** «Bu həwərni Yakupka wə kərindaxlaroşa yətküzüp koyunglar» — «Yakup» muxu yərdə Rəb əşyaning inisi boloşan Yakupni kərsitidu. ■ **12:17** Ros. 13:16; 19:33; 21:40. □ **12:21** «Hərod... ularoşa nutuq sөzlidi» — yaki «Hərod... ularni əyibləp nunuq sөzlidi». Grek tilida «nutuq sөzləş» degən bu sөzning bəzidə «əyibləş» degən purikiş bar.

²² Angliotjan h lk;

— Bu ad mning awazi  m s, b lki bir ilahning awazidir! — d p warqiraxti.

²³ Xuan P rw rdigarning bir pərixtsisi hann i urdi; q nki u xan-x r pni Hudaotja beoixlimidi.

N tijid , u kurtka y m bolup  ldi.

²⁴  mma Hudaning s z-kalami dawamlık bərk urup keng ydi. □ ■

²⁵ Barnabas bilən Saul Yerusalemda ianilirini tapxurux hizmitini ada qiloadin keyin, Antakyaotja kaytip k tti. Ular Markus d pmu atilidiotjan Yuhannani bill  elip bard i.

13

Mu add s Rohning Barnabas bilən Saulni  watixi

¹ Antakyaotja jama t iqid  bəzi p yo amb rl r w  təlim bərgüqilər bar idi. Ular Barnabas, «Kara» d pmu atilidiotjan Ximeon, Kurinilik Lukius, Herod han bilən bill  qong bolotjan Mana n w  Saullar idi. □ ■

² Ular R bning ibaditidə bolup roza tutuwatqan bir m zgild , Mu add s Roh ularotja:

— Barnabas bilən Saulni Mən ularni qilixka qaqiroqan hizmat  q n Manga ayrip qoyunglar, — dedi. ■

³ Xuning bilən, ular y n  roza tutup dua qiloadin keyin, ikkiyl nning  stigt  qollirini t gk z p uzitip qoydi. ■

Barnabas bilən Saul Siprosta

⁴ Ular Mu add s Roh t ripidin  w tilg n bolup, S lyukiy  x hirigt  berip, u yərdin kemigt  qikip Sipro arilotja qarap yolo a qikti.

⁵ Salamis x hirigt  yetip kelip, ular Yəhudiylarning sinagoglirida Hudaning s z-kalamini yətküzüxkə baxlidi. Yuhanna ularning y rd mqisi idi. □ ■

⁶ Ular pütün aralni arilap qikip, Pafos x hirigt  k ldi. Ular u y rd  Bary xua isimlik bir kixi bilən uqrixip qalidi. U sehırgər bolup, sahta p yo amb r bolotjan bir Y hudiy idi. ■

⁷ U kixi bu *aralning* rimlik waliyisi Sergiyus Pawlusning h mrah  idi. Waliy uqumuxluk bir kixi bolup, Barnabas bil n Saulni qakirtip, Hudaning söz-kalamini anglimakq i boldi.

⁸ Lekin heliki seh rg r (uning grekq  ismi  limas bolup, «seh rg r» deg n m nid ) ularotja qarxi qikip, waliyning rayini etikadtin kayturuxni urunmaqta idi.

□ **12:24** « mma Hudaning söz-kalami dawaml k börk urup keng ydi» — dem k, uningotja etika  qilouqilarning sani kəpəyməktə idi. ■ **12:24** Y x. 55:11; Ros. 6:7. □ **13:1** «**kara**»

d pmu atilidiotjan Ximeon — grek tilida ««negir» d pmu atilidiotjan Ximeon». «Negir» deg n m nisi «kara». «**Herod han**» — muxu ayot  «han» grek tilida «tetrark» deg n s z bilən ipadiliniidu. «Tetrark» deg nning toluq m nisi «(z minning) təttin bir qismi üstidiki həkim». «Tetrark» deg n martiw  «waliy»din t w n; xuning  q n Herodlar Pontiy Pilatuska boysunuxi ker k idi. ■ **13:1** Ros. 14:26. ■ **13:2** Mat. 9:38; Ros. 9:15; 22:21; Rim. 1:1; 10:15; Gal. 1:15; 2:8;  f. 3:8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 1:11; Ibr. 5:4. ■ **13:3** Ros. 6:6; 8:15; 19:6. □ **13:5**

«**Yuhanna ularning y rd mqisi idi**» — yəni Markus d pmu atalotjan Yuhanna. ■ **13:5** Ros. 12:25. ■ **13:6** Ros. 8:9; 19:13.

⁹ Birak Muqəddəs Rohka tolduruloqan Saul (yənə «Pawlus» dəpmu atilidu) həliki sehırgərgə tikilip qarap □

¹⁰ uningəja:

— Əy, kəlbıng hərhil hıylıgərlik wə aldımqılık bilən toloqan İblisning oqlı, həmmə həkkaniylikning düxmini! Pərwərdıgarning tüz yollirini burmilaxni zadi tohtatmamsən?!

¹¹ Əmdi Rəbning kəli üstınggə qüxti! Kəzliring kor bolup, bir məzgıl künning yorukını kərlməysən! — dedi.

Xuan, bir hil tuman wə karangoquluk uni basti. U yolni silaxturup, kixilərdin meni kolumdin yetilənglar, dəp iltija kilatti.

¹² Yüz bərgən ixni kərgən waliy Rəbning təlimigə kattik həyran bolup, Uningəja etikaq kildi.

Pawlusning bir sinagogta Rəbning təlimini berixi

¹³ Pawlus bilən uning həmrəhliri kemigə qıqıp, Pafostin Pamfliyə əlksidiki Pərgə xəhirigə bardı. U yərdə Yuhanna ulardin ayrılıp Yerusaleməja qaytti. □ ■

¹⁴ Pawluslar bolsa Pərgə xəhiridin qıqıp, dawamlıq mengip Pisidiyə rayonidiki Antakya xəhirigə berip, xabat küni sinagogka kirdi.

¹⁵ Təwrat kısımliridin wə pəyoəmbərlərnıng yazmiliridin oquloqandin keyin, sinagogning qongliri ularni qakirtip:

— Kərındaxlar, əgər halayıkka birər nəsihət səzünglar bolsa, eytinglar, — dedi.

¹⁶ Pawlus ornidin turup, qol ixiriti kilip, halayıkka mundaq dedi:

— Əy İsrailar wə Hudadin kərkəkanlar, kulak selinglar! □ ■

¹⁷ Bu İsrail həkqining Hudasi ata-bowilirimizni tallidi; ular Misirdə musapir bolup yaxioqan waqıtlarda ularni uluq kildi, Əzining egiz kətürgən biliki bilən ularni Misirdin kütquzup qikti. ■

¹⁸ U qəldə ularəja təhminən kirik yil oəmhorluk kildi. ■

¹⁹ andin Qanaan zeminidiki yəttə əlni yokitip, ularning zeminlirini ularəja miras kilip bərdi. ■

²⁰ Bu ixlarəja aldi-kəyni bolup təhminən tət yüz əllik yil kətti. Keyin, taki Samuil pəyoəmbər otturiəja qıkkıqə, u ularəja batur həkımlarni tikləp bərdi. ■

²¹ Andin ular bizgə bir padixahni bərsikən, dəp Samuil pəyoəmbərdin tilidi. Xuning bilən Huda ularəja Binyamin kəbilisidin Kix isimlik adəmning oqlı Saulni tikləp bərdi. U kirik yil həküm sürdi. ■

²² Birak Huda Saulni səltənıtidin qüxürüp, ularəja Dawutni padixah kilip turuquzup bərdi. Huda uning həkqidə guwahlik berip: «Kənglumdikidək bir adəmni, yəni Yəssəning oqlı Dawutni taptim. U Mening toluk iradəmgə əməl kilidu», — dedi. ■

□ **13:9 «Saul (yənə «Pawlus» dəpmu atilidu)...»** — «Pawlus» latinqə isim bolup, mənisi bəlkim «kiqik». Saul Muqəddəs Roh təripidin Yəhudıy əməslərnıng hizmitidə boluxka qakiriloqaqka, u muxu yərdin baxlap əzi üqün bu latinqə isim ixlitixkə baxlaydu. □ **13:13 «U yərdə Yuhanna ulardin ayrılıp Yerusaleməja qaytti»** — muxu «Yuhanna» bolsa Yuhanna Markus idi. ■ **13:13** Ros. 15:38. □ **13:16 «Əy İsrailar wə Hudadin kərkəkanlar... »** — «Hudadin kərkəkanlar» degən turaklik ibarə Təwrat etikaqida boluqan «yat əlliklər» (Yəhudıy əməslər)ni kərsitidu. Hətə qəbul kilmiqan bolsimu, ularəja sinagogka katnixixka ruhsət berilgən. ■ **13:16** Ros. 12:17; 19:33; 21:40. ■ **13:17** Mis. 1:1. ■ **13:18** Mis. 16:35; Qel. 14:34; Zəb. 95:10. ■ **13:19** Yə. 14:2. ■ **13:20** Hək. 2:16; 3:9. ■ **13:21** 1Sam. 8:5; 9:15; 10:15; Həox. 13:11. ■ **13:22** 1Sam. 13:14; 16:12; Zəb. 89:19-29; Ros. 7:45.

23 ʔezi wadə k̄ilōjandək Huda bu adəmn̄ng nəs̄lidin Israil hək̄igə bir Kutkuzōuqi tiklöp bərdi — u bolsa ʔysan̄ng əzidur!

24 U hək̄n̄ng otturisiōja q̄ik̄ixtin alwwal, Yəhya p̄əyōjəmbər q̄ik̄ip, barlik Israil hək̄ini towa k̄ilixni *bildüridiojan* q̄əməldürüxn̄i q̄əbul k̄ilinglar, dəp jakarlidi. ■

25 Yəhya p̄əyōjəmbər wəzipini tamaml̄iojanda, halayik̄ka mundak degənidi: «Silər meni kim dəp bilisilər? Mən silər k̄ütkən zat əməsmən. Biraq mana, mən̄din keyin birsi kelidu, mən hətta uning ayaq̄ kəxlirini yexixkimu layik̄ əməsmən!» □ ■

26 ʔy k̄erindaxlar, Ibrah̄im̄ning jəmətining nəs̄illiri wə aranglardiki Hudadin q̄or̄k̄kanlar, bu nijatlikn̄ng s̄əz-kalami silərgə əwətildi! □ ■

27 Yerusalemda turuwatkanlar wə ularning h̄akimliri ʔysani tonumay, uning üstidin gunah̄kar dəp h̄ək̄üm q̄ik̄arōjini bilən, h̄ər xabat küni ok̄ulidiojan p̄əyōjəmbərlərn̄ng aldin eytkan s̄əzlirini əməlgə axurdi. □ ■

28 Gərqə ular uningdin əlüm jazasiōja h̄ək̄üm k̄ilixka tegixlik birər gunah̄ tapalm̄iojan bolsimu, waliy Pilatustin yən̄ila uni əlümgə məhkum k̄ilixni et̄ündi. ■

29 Ular bu *ixlarni k̄ilip* muqəddəs yazmilarda uning h̄ək̄kidə aldin p̄ütülgənlərn̄ng h̄əmmisini *əzliri bilmigən halda* əməlgə axurojandin keyin, uning jəs̄itini kresttin q̄üxürüp, bir kəbrigə qoydi.

30 Lekin Huda uni əlüm̄din tirildürdi! ■

31 Tirilgəndin keyin, u burun ʔezi bilən Galiliyədin Yerusalemojiqə əgixip k̄əlgənlərgə k̄əp künlər iqidə *nəqqə k̄etim* k̄өрünüp turdi. Bu k̄ixilər h̄əzir *Israil* h̄ək̄igə uning guwah̄qiliri boluwatidu. ■

32-33 Bizmu ata-bowilirimizōja k̄ilinojan wəding hux həwirini silərgə h̄əzir jakarlaymiz — Huda ʔysani *arimizda* tiklöp, bu wədini ularning əwladliri bolōjan bizlərgə əməlgə axurdi. Bu h̄ək̄tə Zəburning ikkinqi k̄üyidə aldin'ala mundak p̄ütülgən: «Sən Mening Oq̄lum, ʔüzüm seni b̄ügünki k̄ünidə tuoqdurdum». □ ■

34 Əmdilik̄tə Hudaning ʔysaōja q̄irixni kayta k̄ərgüzməy əlüm̄din tirildüridiojanlik̄i h̄ək̄kidə u *muqəddəs yazmilarda* mundak aldin eytkan: «Dawutka wadə k̄ilōjan meh̄ir-xəp̄k̄ətlərn̄i silərgə ata k̄ilimən!» □ ■

35 Xunga yənə bu h̄ək̄tə yənə bir ayəttə: — «*I Huda, Sening muqəddəs Bolōquqngōja tenining q̄irixini k̄ərgüzməysən*». □ ■

■ 13:24 Mat. 3:1; Mar. 1:2; Luqa 3:2; Ȳh. 3:23. □ 13:25 «Mən silər k̄ütkən zat əməsmən» — grek tilida: «Mən «u» əməsmən» yaki «Mən «xu zat» əməsmən». ■ 13:25 Mat. 3:11; Ȳh. 1:20.

■ 13:26 «... Ibrah̄im̄ning jəmätining nəs̄illiri wə aranglardiki Hudadin q̄or̄k̄kanlar...» — «Hudadin q̄or̄k̄kanlar» — 16-ayət wə izah̄atning k̄өрüng. ■ 13:26 Mat. 10:6; Ros. 3:26; 13:46.

□ 13:27 «Yerusalemda turuwatkanlar wə ularning h̄akimliri ʔysani tonumay...» — grek tilida: «Yerusalemda turuwatkanlar wə ularning h̄akimliri uni tonumay...». ■ 13:27 Ȳh. 16:3; Ros. 3:17; 1Kor. 2:8; 1Tim. 1:13. ■ 13:28 Mat. 27:20; Mar. 15:11; Luqa 23:18; Ȳh. 19:6.

■ 13:30 Mat. 28:6; Mar. 16:6; Luqa 24:6. ■ 13:31 Mar. 16:14; Ȳh. 20:19; 21:1; Ros. 1:3; 1Kor. 15:5. □ 13:32-33 «Sən Mening Oq̄lum, ʔüzüm seni b̄ügünki k̄ünidə tuoqdurdum» — «Zəb.»

2:7. Bəzi alimlar, bu bexarəttiki «tikləx» degən s̄əz uning əlüm̄din tirildürülənlikini k̄ersitidu, dəp «tirildürüp» dəp tərjimə k̄ilidu. Lekin uning tirilixini k̄ersitidiojan bexarətlərn̄i nak̄il k̄əltüridiojan ayətlər 34-35-ayətlərdur. Xunga Zəburdiki bu bexarət («Zəb.» 2:7) uning pak̄ k̄iz Məryəmdin tuoqluxini k̄ersitidu, dəp karaymiz. ■ 13:32-33 Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Kan. 18:15; 2Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; ʔz. 34:23; 37:24; Dan. 9:24,25; Zəb. 2:7. □ 13:34 «Dawutka wadə k̄ilōjan meh̄ir-xəp̄k̄ətlərn̄i silərgə ata k̄ilimən!» — «Yəx.»

55:2. ■ 13:34 Yəx. 55:3. □ 13:35 «I Huda, Sening muqəddəs Bolōquqngōja tenining q̄irixini k̄ərgüzməysən» — «Zəb.» 16:10. «Sening muqəddəs Bolōquqngōja Məsih̄ni k̄ersitidu.

■ 13:35 Zəb. 16:10; Ros. 2:27.

36 Qünki Dawut dərwekə Hudaning iradisi boyiqə öz dəwri üqün hizmət kilip, öz ata-bowiliriqə qoxulup ölümde uhlap uning teni qirip kətkənidi. □ ■

37 Lekin Huda ölüm din tirildürgüqi bolsa qirixni heq kərmidi. □

38 Əmdi xunga silər xuni bilixinglar kerəkki, i qerindaxlar, hazir gunahlardin kəqürüm kilinix yoli dəl xu kixi arqilik silərgə jakarliniwatidu. □ ■

39 Musa pəyoəmbərgə qüxürülgən Təwrat qanuni bilən silər halas bolalmaywatqan ixlardin uningqə etiqađ kiloquqilar u arqilik halas kilinip həkkanıy kilinidu! □ ■

40 Xunga, pəyoəmbərlər aldin eytqan xu balayi'apət bexinglarqə qüxməsliki üqün ehtiyat qilinglar! —

41 «Qaranglar, i mazak kiloquqilar, həyranuəəs bolup halak bolunglar!

Qünki silərnin künliringlarda bir ix kilimənki,

Uni birsi silərgə elan kilsimu silər xu ixka hərgiz ixənməsilər!» □ ■

42 Pawlus bilən Barnabas sinagogdin qikiwatqanda, jamaət ularqə kelərki xabat küni bu ixlar həkqide yənə səzləxni yelindi.

43 Sinagotiki jamaət tarkaloqanda, nuroşun Yəhudiylar wə Hudadin kərkən Təwratka etiqađ kiləşun Yəhüdiy əməslərnu Pawlus bilən Barnabaska əgəxti. Ikkisi ularqə söz kilip, ularni Hudaning mehir-xəpkitidə qing turuxka dəwət kildi. ■

44 Keyinki xabat küni, pütün xəhər həlqi degüdək Hudaning söz-kalamini anglişili kelixti.

45 Birak bundak top-top adəmlərni kərgən Yəhudiylar həsətkə qəmüp, Pawlusning səzligigə qarxi tətür gəp kilip, uningqə təhmət kildi.

46 Əmdi Pawlus bilən Barnabas tehimu yürəklik halda mundak dedi:

— Hudaning söz-kalamini aldi bilən silər *Yəhüdiy həlqiğə* yətküzüx kerək idi. Lekin silər uni qətkə kəqip özünqlarni mənggülik həyatka layik kərmigəndin keyin, mana biz *silərdin* burulup əllərgə yüzlinimiz! □ ■

47 Qünki Pərwərdigar *mukəddəs yazmilarda* bizgə mundak buyruqan: — «Mən Seni *yat* əllərgə nur boluxka,

□ 13:36 «Dawut dərwekə Hudaning iradisi boyiqə öz dəwri üqün hizmət kilip,...» — yaki «Dawut dərwekə öz dəwridə Hudaning muddia-məksətliri üqün hizmət kilip,...». «uning teni qirip kətkənidi» — grek tilida «qirixlarni kərđi». 35-ayətni kəring. ■ 13:36 1Pd. 2:10; Ros. 2:29. □ 13:37 «Lekin Huda ölüm din tirildürgüqi bolsa qirixni heq kərmidi» — «Huda ölüm din tirildürgüqi» Əysani kərsitidu, əlwəttə. □ 13:38 «hazir gunahlardin kəqürüm kilinix yoli dəl xu kixi arqilik» Əysa arqilik, demək. ■ 13:38 Luqa 24:47; 1Yuha. 2:12 □ 13:39 «Təwrat qanuni bilən silər halas bolalmaywatqan ixlar» — «halas bolalmaydıqan ixlar» hərtürlük ixlarni kərsitidu; gunahning ilkidin halas boluxni ez iqigə elipla qalmay, bəlki Təwrat qanunida bekitalğan türlük qurbanlik kilix wə rasim-qaidilərdin halas boluxni ez iqigə alidu. ■ 13:39 Rim. 3:28; 8:3; 10:4; Gal. 2:16; Ibr. 7:19. □ 13:41 «qaranglar, i mazak kiloquqilar, həyranuəəs bolup halak bolunglar! Qünki silərnin künliringlarda bir ix kilimənki, uni birsi silərgə elan kilsimu silər xu ixka hərgiz ixənməsilər!» — Təwrat, «Həb.» 1:5. ■ 13:41 Yəx. 28:14; Həb. 1:5. ■ 13:43 Ros. 11:23; 14:22. □ 13:46 «mana biz silərdin burulup əllərgə yüzlinimiz!» — «əllərgə yüzlinimiz» — yəni «Yəhüdiy əməslərgə yüzlinimiz». Demək, Hudaning söz-kalamini ularqə yətküzimiz. ■ 13:46 Mis. 32:10; Yəx. 55:5; Mat. 8:12; 10:6; 21:43; Ros. 3:26; 13:26; Rim. 10:19.

Yer yuzining qat-yaqiliriyoqqa nijatlik boluxung uqun Seni atidim». □ ■

48 Əllardikilar bu sozni anglap, huxal boluxup Rəbning səz-kalamini uluqlaxti; mənəgülik həyatka erixixkə bekitilənlərnin həmmisi etiəkad kildi. □

49 Xundak kəlip, Rəbning səz-kalami pütkül zeminəja tarkaldı.

50 Biraq Yəhudiylar Hudadin kərkəkan yukiri təbikiilik ayallarni həm xəhər mətiwərlirini küttritip, Pawlus bilən Barnabaska ziyankəxlik kəloquzup, ular ikkisini əz yurtliridin kəşləp qikardı. □ ■

51 Əmma Pawlus bilən Barnabas ularəja kərap ayaqliridiki topini kəkixturuwetip, Konya xəhirigə kərap mangdi. □

52 *Antakyadiki* muhlişlar bolsa huxallikə həmdə Mukəddəs Rohka toldurdi.

14

Pawlus bilən Barnabas Konya xəhiridə

1 Konya xəhiridə xundak boldiki, Pawlus bilən Barnabas Yəhudiylarning sinagogioja kərgəndə, jamaətkə xundak səzlidiki, nətijidə Yəhudiylar wə Greklərdinmu nurojan kixilər etiəkad kildi □

2 (həlbuki, ixənmiğən Yəhudiylar yat əlliklərnin kəngüllirini zəhərləp, ularni kərinəxlərəja kərxı turuxka küttrati).

3 Xunga *Pawlus bilən Barnabas* u yərdə heli uzun turup, Rəbgə tayinip yürəklik həlda *hux həwərnı* jakarlıdi; Rəb ularning kolliri bilən məjizilik əlamətlər wə karamətlərnı kərsitip əz məhir-xəpkitinin səz-kalamioja guwahlik bərdi. ■

4 Buning bilən xəhər həlki ikkiğə bəlünüp ketip, bəziliri Yəhudiylar tərəptə, bəziliri bolsa rosullar tərəptə turdi. □

5 Ahirda, bir kəsim yat əlliklər bilən Yəhudiylar arisida (əz baxlikliri bilən birliktə) rosullarnı kəynap, qalma-kesək kəlix küttratkulukı bax kətürdi.

6-7 Ləkin ular bu ixtin həwər tēpip, xu yərdin kəqip Likawunya rayonidiki Listra wə Dərbə xəhərliri həmdə ətraptiki yurtlarəja kərap mangdi. Ular xu yərlərdə hux həwərnı dawamlıq jakarlawərdi. ■

□ **13:47 «Mən Seni yat** əllərgə nur boluxka, yer yuzining qat-yaqiliriyoqqa nijatlik boluxung uqun Seni atidim» — «Yəx.» 42:6 wə 49:6ni kərüng: muxu ayətlərdiki «Seni» Məsihnı kərsitidu. Barnabas wə Pawlus «Pərwərdigarning küli»ning ixlirini dawamlaxturup yürgüzməktə (1-bab, 1-ayət). ■ **13:47** Yəx. 42:6; 49:6; Luğa 2:32. □ **13:48 «bekitilənlər»** — yaki «bəl bəqliəjanlar» yaki «mayil kəlinəjanlar». □ **13:50 «Biraq Yəhudiylar Hudadin kərkəkan yukiri təbikiilik ayallarni həm xəhər mətiwərlirini küttritip...»** — «Hudadin kərkəkan ayallar» bolsa Təwratka etiəkad kəlojan Yəhudiylar bolmiəjan, sinagogitiki ibadətə katnixidəjan ayallar. Gərgə ular «Hudadin kərkəkan» bolsimu, muxu yərdə Yəhudiylarning küttritixi bilən əzdurulojan. ■ **13:50** 2Tim. 3:11. □ **13:51 «Pawlus bilən Barnabas ularəja kərap ayaqliridiki topini kəkixturuwetip,...»** — «ayaqliridiki topini kəkixturuwetip» degən əgahning ipadisi idi. «Mat.» 10:14, «Mar.» 6:11, «Luğa» 5:9ni kərüng.

□ **13:51 «Pawlus bilən Barnabas ularəja kərap ayaqliridiki topini kəkixturuwetip,...»** — «ayaqliridiki topini kəkixturuwetip» degən əgahning ipadisi idi. «Mat.» 10:14, «Mar.» 6:11, «Luğa» 5:9ni kərüng. «Konya xəhiri» — həzirki nam. Kona grekqə ismi «Ikonium» yaki «Ikonion». U həzirki Türkiyədə. □ **14:1 «nətijidə Yəhudiylar wə Greklərdinmu nurojan kixilər etiəkad kildi»** — «Greklər» bəlkim xu yərdiki hər millətin boləjan «Yəhudiylar»ni kərsitidu. ■ **14:3** Mar. 16:20; Ros. 19:11; İbr. 2:4. □ **14:4 «xəhər həlki ikkiğə bəlünüp ketip...»** — yaki «xəhərnin kəp kəsimi ikkiğə bəlünüp ketip...». ■ **14:6-7** Mat. 10:23; Ros. 8:1.

Listra wə Dərbə xəhərliridə

8 Xu qaşda, Listra xəhiridə putlirida maşduri yok, heç mengip bəkmioşan bir tuşma paləq olturatti. ■

9 Pawlus söz kiliwatşkanda, bu adəm uningşa kulak selip olturatti. Pawlus uningşa kəz tikip uning sakaytilixioşa ixənqi barlişkini kərüp yetip,

10 yukiri awaz bilən:

— Ornungdin dəs tur! — dedi.

Həliki adəm xuan ornidin dəs turup mengixka baxlıdi.

11 Ləkin Pawlusning bu ixini kərgən top-top adəmlər Likawunya tili bilən: — İlahlar insan kiyapitigə kirip arimizəşa qūxūptu! — dəp warkirixip kətti. ■

12 Ular Barnabasni «İlah Zeus» dəp ataxti wə Pawlusni səzləxtə baxlamqi boləşaqka uni «İlah Hərmis» dəp ataxti. □

13 Xəhəring sirtida «Zeus İlah»ning buthanisi bar idi. Xu *buthanidiki* kahin xəhər dərwasioşa öküz wə gül qəmbirəklərni elip kelip, həlk bilən billə rosullarəşa atap qurbanlik kilməşqi boldi.

14 Ləkin rosullar Barnabas bilən Pawlus bu ixni anglap, kiyim-keqəklirini yirtkən haldə, kəpçilikning arisioşa yūgürüp kirip, warkirap mundak dedi:

15 — Halayik, bu ixlarni nemə dəp kiliwatisilər?! Biz silərgə ohxax həssiyattiki insanlarmiz! Biz silərgə bu ərziməs nərsilərni taxlap, asman-zemin, dengiz-okyan wə ulardiki barlik məhluklarni Yaratkuqi həyat Hudaşla ibadət kilixinglar kerək dəp jakarlawatimiz! ■

16 Burunki dəwrlərdə, u hərəkaysi əllərni öz yollirida mengixka yol koyşan. ■

17 Xundak bolsimu, U Özini ispatlaydişan guwahlikni qaldurmioşan əməs. Qünki U həmişə silərgə xapaət kərsitip, yamoşurni öz waqtida ərxtni yaşdurup mol həsul ata kilip, ax-tamak bilən silərni toyoşuzup, kəlbingslarni huxallikka qəmdürüp kəldi. ■

18 Həttə ular bu səzlərni kiləşan bolsimu, halayikning ularəşa atap qurbanlik kilixini aranla toşuwaldi.

19 Ləkin Antakya wə Konya xəhərliridin bəzi Yəhudiylar kelip, kixilərni əzlişigə kayil kilixi bilən, həlk Pawlusni qalma-kesək kildi, andin uni əldi dəp qarap, xəhər sirtioşa sərəp aqikip taxliwətti. ■

20 Ləkin muhlislar uning ətraşioşa olaxkanda, Pawlus ornidin turup, xəhərgə kaytip kirdi. Ətisi, u Barnabas bilən billə Dərbə xəhərigə kətti.

Rosullarning Suriyədiki Antakyaşəşa kaytip kelixi

21 Əmdi ular Dərbə xəhəridə hux həwər jakarlap, nuroşun adəmlərni *Məsihgə* muhlis boluxka kirgüzgəndin keyin, ikkiylən Listra, Konya wə Antakya xəhərlirigə kaytip bardı.

22 Ular u yərlərdə muhlislarning kəlbilirini küqəytip, ularni etikaşta qing turuxka rişbətəndürüp, xundakla: — Biz Hudaning padixahlikioşa kirixtə nuroşun japa-muxəkkətlərni bəximizdin ötküzüşimiz muşkərrər bolidu, — dəp nəsihət kildi. ■

23 Ular yənə hərəkaysi jamaət iqidə aqsakallarni tallap bəlgiləp, dua kilix wə roza tutux arkilik ularni əzlişigə bəqlişan Rəbgə tapxurdi.

■ **14:8** Ros. 3:2. ■ **14:11** Ros. 28:6. □ **14:12** «İlah Zeus» — Grekləring «bax ilah»i («Yupiter» degən planeta). «İlah Hərmis» — Hərmis («Merkuriy» degən planeta) «ilahlarning əlçisi» dəp qarilatti. ■ **14:15** Yar. 1:1; Zəb. 33:6; 124:8; 146:6; Ros. 10:26; Wəh. 14:7; 19:10; 22:9.

■ **14:16** Zəb. 81:12 ■ **14:17** Rim. 1:19. ■ **14:19** 2Kor. 11:25. ■ **14:22** Mat. 10:38; 16:24; Luğa 24:26; Ros. 11:23; 13:43; 2Tim. 3:12.

24 Ikkiylən Pisidiya rayonidin ötüp Pamfiliya ölkisigə kəldi.

25 Ular Pərgə xəhridə söz-kalamni yətküzgəndin keyin, Attalya xəhriyə bardı. □

26 Andin u yərdin kemigə çikip, *Suriyədiki* Antakyağa qarap kətti. Ular əslidə xu yərdə əzliri hazır tamamlıqan bu wəzipini ada kilixkə *jamaəttikilər tərpidin* Hudaning mehri-xəpkitigə tapxurulıanıdı. ■

27 Kaytıp kəlgəndə, ular jamaətni bir yərgə jəm kilıqanda, ularğa Hudaning əzliri arkilik kilıqan barlıq əməllirini, xundakla Hudaning kandaq kilip əllərgə etiqadning bir ixikini aqқанlığını sözləp bərdi. □

28 Ular u yərdə muhlislar bilən billə uzun məzgil turdi.

□ 14:25 «... Attalya xəhriyə bardı» — Attalya xəhri dengiz boyida idi; hazırki «Antaliya».

■ 14:26 Ros. 13:1. □ 14:27 «Hudaning kandaq kilip əllərgə etiqadning bir ixikini aqқанlığını sözləp bərdi» — «əllər» muxu yərdə «yat əllər», «Yəhudiy əməslər» degən mənədə.

Rosul Pawlusning hux h w rni jakarliqan 1-s piri

Rosul Pawlusning hux h w rni jakarliqan 1-s piri

14 Bayatin Ximeon Hudaning yat əlliklərnimu baxtinla xapaət bilən yoklap, ularning arisidin Öz nami üqün bir həlk çiqiridioanlikini çuxəndürüp ötti. □

15 Pəyoğəmbərlərnin eytkanlirimu buningoça uyoqun kelidu, huddi *muğəddas yazmilarda* munu sezlər pütülgəndək: —

16 — ««Muxu ixlardin keyin, Mən kaytip kelip, Dawutning yikiloqan qedirini yengibaxtin kurup tikləymən, Uning harabiliklirini kayta bina kilip, əsligə kəltürimən.

17-18 Xundak kilip, jahandiki baxka insanlarmu, yəni Mening namim bilən ataloqan barlik əllər Meni izdəp tapidu» dəydu bu ixlarni əməlgə Axuroquçi wə xundakla ularni əzəldin ayan kilip kəlgən Pərwərdigar!» □ ■

19 — Xuning üqün huləsəm xuki, yat əlliklər arisidin towa kilip Hudaoça etikad baqlioqanlaroça awarə-eqirçilik selip koymaslikimiz kerək;

20 pəkət ularoça: «Butlaroça atilip buloqanoqan nərsilərnı yeyixtin, jinsiy buzukluqtin, kanni wə boqup soyuloqan haywanlarning gəxliridinmu yeyixtin neri bolunglar» dəp tapilap, bir pərqə hət yazayli. □ ■

21 Qünki kədimki dəwrlərdin tartip hər xəhərdə xabat künidə sinagoglarda Musa *pəyoğəmbərnin* eytkanliri oqukup, uning kərsətmiliri eqitilip kəlgən. □

Yəhüdiy əməs etikadqilaroça yeziloqan hət

22 Xuning bilən rosullar, aksaqallar, xundakla Yerusalemdiki pütkül jamaəttikilər öz arisidin birnəqqə adəmnı tallap, ularni Pawlus wə Barnabas bilən billə Antakyoça əwətiçni layik kərđi. Əslidə kerindaxlar iqidə baxlamçı boloqan Yəhüda (Barsabas dəpmu atilidu) bilən Silaslar buningoça tallandı.

23 Hət bolsa ularoça tapxuruldi, uningda mundak yeziloqanidi: — «I Antakya, Suriyə wə Kilikiyədə turuwatқан yat əllik kerindaxlar, —

□ **15:14 «Ximeon»** — Petrusning aramiy tilidiki ismi («Simon» bolsa uning ibraniy tilidiki xəklidur). «Hudaning yat əlliklərnimu baxtinla xapaət bilən yoklap, ularning arisidin Öz nami üqün bir həlk çiqiridioanliki» — «xapaət bilən yoklax» grek tilida pəkət «yoklax» degən sezla bilən ipadiliniđu. □

□ **15:17-18 «Xundak kilip, jahandiki baxka insanlarmu, yəni Mening namim bilən ataloqan barlik əllər...»** — «jahandiki baxka insanlar» Yəhüdiy həlkidin baxka barlik əllərnı kərđidu. «Mening namim bilən ataloqan barlik (yat) əllər» — «Əz həlkim boluxka çaqiroqan yat əllər» yaki «Mən igidarçilik kילוqan barlik əllər» degənlərnı bildüridu.

«Muxu ixlardin keyin, mən kaytip kelip, Dawutning yikiloqan qedirini yengibaxtin kurup tikləymən... xundak kilip, jahandiki baxka insanlarmu, yəni Mening namim bilən ataloqan barlik əllər Meni izdəp tapidu» — (16-17-ayət) bu nəkil kəltürülgən bexarətlər «Am.» 9:11-12 wə «Yəx.» 45:21din elinoqan. Yaqup bu bexarətlərnı «Septuagint» LXX degən grek tilidiki təjmisidin aloqan. «Amos»tiki «koxumqə sez»-imiznimu kəring. ■ **15:17-18 Am.** 9:11,12.

□ **15:20 «Butlaroça atilip buloqanoqan nərsilər»** — grek tilida «Butlardin buloqanoqan nərsilər» degən bilən ipadiliniđu; «nərsilər» bəlkim gəx wə hərhlil yemək-iqməknı kərsətsə kerək. Greklar arisida «awwal butlaroça ataloqan» yeməklilikni yeyix «sawablik ix» yaki «kutluk ix» dəydioqanlar kəp idi. ■ **15:20 Yar.** 9:4; **Mis.** 20:3; **1Kor.** 8:1; **10:20;** **1Tes.** 4:3.

□ **15:21 «Butlaroça atilip buloqanoqan nərsilərnı yeyixtin, jinsiy buzukluqtin, kanni wə boqup soyuloqan haywanlarning gəxliridinmu yeyixtin neri bolunglar ...»** — (20-ayət) muxu üç pərhiz Təwrat kanunidin elinoqan. Etikad kילוqan yat əllərnin bularoça riayə kılıxi ularning nijatlikka erixixi üqün əməs, bəlkı («jinsiy buzukluqtin ... neri bolunglar»tin baxka) etikad kילוqan Yəhüdiylar jamaətkə kətnixixida ularning aldidə putlikaxəng bolmasliki, Yəhüdiy əməs kərindaxliri bilən arilixixi asan kılınsun üqün degən məksət bilən tapxuruloqan (21-ayəttin rosullarning bu məksiti oquk kərinidu; «1Kor.» 10:14-11:1nimu kəring).

*Yerusalem*diki qerindaxliringlardin, rosullar bilən aqsakallardin silərgə salam!

²⁴ Arimizdin bəzi kixilər qıqıp yeninglaroşa berip, səzliri bilən siləni biaramlikğa selip kənglünglarni parakəndə kilip qoyoqanlikini angliduk. Lekin biz ularoşa heqkəndək səz-əmr kilmiduk. □ ■

²⁵ Xu səwəbtin, biz bu ixta oylirimiz bir yərdin qıqkəndin keyin, arimizdin tallanoqan birnəqqəylənni səyümlük Barnabas wə Pawlusimiz bilən billə yeninglaroşa əwətxni qarar kilduk.

²⁶ Bu ikkiylən Rəbbimiz Əysa Məsihning nami üqün həyatini hətərgə təwəkkül qiloqan kixilərdur. ■

²⁷ Xunga biz Yəhuda bilən Silasni yazoqlirimizni silərgə öz aozı bilənmu səzləp bərsun dəp, yeninglaroşa əwəttuk.

²⁸ Gəpning poskallisiyoə kəlsək, Muxəddəs Rohğa, xundakla bizlərgimu xu layik kəringənkə, təwəndiki zərür boləqan ixlardin sirt, silərgə heqkəndək baxğa ixti yülkimeslikimiz kerək:

²⁹ — Butlaroşa ataloqan nərsilərdin, qanni wə boşup soyuloqan həywanlarning gəxliridin yeyixtin wə jinsiy buzukluktin neri bolux — silər muxu birnəqqə ixtin saqlansanglar, yahxi qiloqan bolisilər. Aman-hatirjəm bolunglar!» ■

³⁰ Xundak kilip, ular *qerindaxlar* təripidin yoloşa selinip, Antakyaoşa bardı. U yərdə pütün jamaəttikiləni yioşip, hətni ularoşa tapxurdi. □

³¹ Ular hətni okup, uningdin boləqan riqbət-təsəllidin zor xadlandı.

³² Yəhuda wə Silaslar əzlimiz pəyoşəmbərlərdin bolup, qerindaxlarni nuroşun səz-nəsihətlər bilən riqbətləndürüp, ularni kuwwətləndürdi.

³³ *Yəhuda wə Silaslar* u yərdə bir məzgilni ötküzgəndin keyin, Antakyadiki qerindaxlarning səpirigə amanlik tiligən həlda uzitixi bilən, ular əzlimizni əwətkən *Yerusalem*dikilərnin qexioşa qaytti. □

³⁴⁻³⁵ Lekin Pawlus wə Barnabas Antakyada kelip, baxğa nuroşun qerindaxlarning həmkarlikida təlim berip Rəbning səz-kalamidiki hux həwirini jakarlap turdi.

Pawlus bilən Barnabasning ayrilip ketixi

³⁶ Lekin yənə birnəqqə künlərdin keyin Pawlus Barnabaska:

Biz burun Rəbning səz-kalamini yətküzgən həmmə xəhər-yezilaroşa berip, qerindaxlarning yenioşa berip, həlini sorap keləyli, — dedi.

³⁷ Barnabas bolsa Yuhanna (Markusmu deyilidu)ni billə elip barmaqçı boləqanidi. ■

³⁸ Birək Pawlus aldinki qetim Pamfiliyə əlkisidə ulardin ayrilip kətkən, Rəbning hizmitidə ular bilən billə *dawamlik* səpər kilmioqan Markusni yənə elip bərxini aqılanilik əməs dəp qaridi. □

□ **15:24** «... Siləni biaramlikğa selip kənglünglarni parakəndə kilip qoyoqanlikini angliduk. Lekin biz ularoşa heqkəndək səz-əmr kilmiduk» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə: «... Siləni biaramlikğa selip, sünnət qəbul kəlixinglar, Təwrat kanunioşa əməl kəlixinglar kerək dəp kənglünglarni parakəndə kilip qoyoqanlikini angliduk» deyilidu. ■ **15:24** Gal. 2:4.

■ **15:26** Ros. 13:50; 14:19. ■ **15:29** Yar. 9:4; Mis. 20:3; Law. 17:14; 1Kor. 8:1; 1Tes. 4:3. □ **15:30** «xundak kilip, ular qerindaxlar təripidin yoloşa selinip...» — grek tilida

«xundak kilip, ular ularning təripidin yoloşa selinip...». □ **15:33** «Yəhuda wə Silaslar u yərdə bir məzgilni ötküzgəndin keyin» — «Yəhuda wə Silaslar» grek tilida «ular». ■ **15:37** Mis. 20:3. □ **15:38** «Rəbning hizmitidə ular bilən billə dawamlik səpər kilmioqan Markus...»

— muxu yərdə «Rəbning hizmitidə» grek tilida pəkət «hizməttə» deyilidu.

³⁹ Xuning bilən ikkiylən otturisida bək kəsikin ihtilap bolup, ahir berip ular bir-biridin ayrilip ketixti. Barnabas Markusni elip, kemigə olturup Sıprus ariloğa kətti.

⁴⁰ Pawlus bolsa Silasni tallidi; qerindaxlarning ikkiylənni Hudaning xapaıtigə amanət kılıxi bilən u ikkisi yolğa qıxti. □

⁴¹ U əmdi Suriyə wə Kilikiyə ölkilirini arilap ötüp, *hərqaysı jaylarda* jamaətlərni kuwətləndürdi.

16

Timotiyning Pawlus wə Silaska qoxuluxi

¹ Andin u Dərbə wə Listra xəhərlirigimu bardı. Mana, xu yərdə etiqađqı Yəhudi bir ayalning oqlı, Timoti y isimlik bir muhlis bar idi. Uning atisi bolsa grek idi. □

² Listra wə Konya xəhərliridiki qerindaxlarning həmmisi uning toqruluk yahxi guwahlık berətti.

³ Pawlus uni əzi bilən billə elip mangmaqçı boldı. Biraq bu yərdiki Yəhudiylarning həmmisi *Timotiyning* atisining grek ikənlikini bilgəqkə, Pawlus uni elip hətnə kıldurdi. □ ■

⁴ Ular xəhər-yezilardin ötkəq, Yerusalemdiki rosullar bilən aqsakallar *yat allərgə* bəkitkan bəlgilimilərni ularning riayə kılıxi üqün tapxurdi. ■

⁵ Xundak kılıp, jamaətlər etiqađta küqəytilip, sanlirimu kündin-küngə kəpəydi.

Makedoniyəlikning qaqiriki

⁶ Muqəddəs Roh ularning Asiya ölkisidə səz-kalamni jakarlixioğa yol qoymioğan bolup, Pawluslar əmdi Frigiyə wə Galatiya rayonliridin ötüp, □

⁷ Misiyə rayonioğa kəlgəndin keyin, Bitiniyə ölkisigə kirməqçı boldı. Biraq Əysaning Rohı ularoğa bundak kılıxikimu yol qoymidi. □

⁸ Xuning bilən ular Misiyədin ötüp, dengiz boyidiki Troas xəhərigə qüxti. ■

□ **15:40 «Pawlus bolsa Silasni tallidi; qerindaxlarning ikkiylənni Hudaning xapaıtigə amanət kılıxi bilən u ikkisi yolğa qıxti»** — Pawlus wə Barnabas nema üqün bir-biridin ayrıldı? Qaysisining qararı toqra? «Qoxumqə səzimiz»də bu məsilə toqrisida azraq tohtilimiz. □ **16:1 «Mana, xu yərdə etiqađqı Yəhudi bir ayalning oqlı, Timoti y isimlik bir muhlis bar idi»**

— keyinki ayətlərgə qarışanda, «xu yər» Listra idi. □ **16:3 «bu yərdiki Yəhudiylarning həmmisi Timotiyning atisining grek ikənlikini bilgəqkə, Pawlus uni elip hətnə kıldurdi»**

— Pawlusning Timotiyni hətnə kılıxi etiqađini bildürüx üqün əməs, bəki u uning bilən Hudaning hizmitidə boləanda Yəhudiylarning uni qəbul kılmaslıkining aldini elix üqün idi. ■ **16:3**

1Kor. 9:20; Gal. 2:3. ■ **16:4** Ros. 15:20. □ **16:6 «Muqəddəs Roh ularning Asiya**

ölkisidə səz-kalamni jakarlixioğa yol qoymioğan bolup, Pawluslar əmdi Frigiyə wə Galatiya rayonliridin ötüp...» — Frigiyə wə Galatiya rayonliri Asiyaning bir kısmi idi — Pawlus xu yərdin ötkini bilən Hudaning səzini jakarlıx üqün u yərdə tohtimidi. □ **16:7 «Misiyə rayonioğa**

kəlgəndin keyin, Bitiniyə ölkisigə kirməqçı boldı. Biraq Əysaning Rohı ularoğa bundak kılıxikimu yol qoymidi» — kızıq bir yeri xuki, keyinrək rosul Petrus dəl muxu rayonlarning bəzi

yərlik kixiliri bilən yekin munasiwəttə boldı (2Pet.) 1:1ni kərüng). Xunga mumkinqılkiki barkı, Pawluslar muxu yərlərdin ötüp kətkən waqıtlarda, Petrus xu yərdə idi yaki pat arida xu yərlərgə

kəlməqçı idi. Pawlusmu keyin Galatiya degən rayonğa berip, hux həwərnı tarqıtıp, bir jamaət bərpə kılındı (18:23 wə «Gal.» 4:13ni kərüng). ■ **16:8** 2Kor. 2:12.

⁹ Xu küni kəqtə, Pawluska bir oʻayibanə kərünüx kərünüp, Makedoniyəlik bir xixi uning aldida oʻrə turup:

— *Dengizdin* oʻtüp, Makedoniyəgə kelip, bizgə yardəm bərgəysən! — dəp oʻtündi. □

¹⁰ U bu kərünüxni kərgəndin keyin, Rəb bizni jəzmən u kixilərnin gəxiəgə berip, ularəgə hux həwər jakarlawkə qəqirəgə, degən huləsigə kelip, dərhal Makedoniyəgə berixkə təyyarlanduk. □

Lidyaniyning etiğad qilixi

¹¹ Biz kemigə qikip, Troastin yoləgə qikip, Samodrak ariləgə qarap yol alduk wə ətisi *Makedoniyədiki* Neapolis xəhirigə yetip barduk.

¹² U yərdin Makedoniyəning xu rayonidiki Filippi degən muhim xəhirigə oʻttuk. Bumu Rimdiki bir mustəmlikə xəhər idi. Biz bu yərdə birnəqəgə kün turduk. □

¹³ Xabat küni, *xəhər* dərwasisidin qikip dərya sahiligə barduk; qünki biz u yərdə dua-tilawət qilidigan bir jay bar dəp oyliduk; dərwaqə xundak boldi. Biz olturup, u yərgə yioqiləgə ayallarəgə sozlawkə baxliduk. □

¹⁴ Ularning iqidə səsün rəht sodisi qilidigan, Tiyatira xəhirilik, Hudadin qorqidigan Lidya isimlik bir ayal bar idi. Rəb uning qəlbini Pawlusning eytkanlirini qəbul qilixkə aqti. □

¹⁵ U ailisidikilər bilən qəmuldürülgən bolup bizdin oʻtünüp:

— Əgər silər meni *həqikətən* Rəbgə etiğad qiləuqı dəp bilsənglər, mening oʻyümgə berip turunglar! — dəp qing turup bizni maqullatti. ■

Pawlus bilən Silasning zindanoğə taxlinixi

¹⁶ Bir küni biz xu dua qilidigan jayəgə ketip barəjinimizda, bir dedək bizgə yolukti; bu kizəgə pal saləuqı bir jin qaplixiwəloğanidi; dedək hojəyinlirioğə pal selix yoli bilən nuroqun payda tepip bərgənidi. □ ■

¹⁷ U yol boyi Pawlus wə bizgə əgixip:

□ **16:9 «Dengizdin oʻtüp, Makedoniyəgə kelip, bizgə yardəm bərgəysən!»** — Makedoniya

Rim imperiyasidiki Gretsiyəgə jaylawkan «Makedoniya elkisi» idi. □ **16:10 «U bu kərünüxni**

kərgəndin keyin, Rəb bizni jəzmən u kixilərnin gəxiəgə berip, ularəgə hux həwər

jakarlawkə qəqirəgə, degən huləsigə kelip, dərhal Makedoniyəgə berixkə təyyarlanduk»

— muxu ayəttin baxlap «**biz**» dəp bayan qilixning səwəbi — muxu kitabning muəllipi Luqa

muxu yərdə Pawluslarəgə qoxulənlilikini kərsitidu. □ **16:12 «U yərdin Makedoniyəning xu**

rayonidiki Filippi degən muhim xəhirigə oʻttuk. Bumu Rimdiki bir mustəmlikə xəhər

idi» — Filippi dengiz boyiki Neapolistin 16 kilometr yirəqlikta idi. «Rimdiki mustəmlikə» —

biwasitə Rim həkūmiti əzi baxqurəgən, aqalisi «Rim grazdanlik» hokuk-imtiyazlirioğə igə idi.

□ **16:13 «Xabat küni, xəhər dərwasisidin qikip dərya sahiligə barduk; qünki biz u**

yərdə dua-tilawət qilidigan bir jay bar dəp oyliduk» — əhwaləgə qarəşanda Filippi xəhiridə

Yəhudiyəlarning birmu sinagogi yoq idi («sinagog»ning asasi uqun az degənda on Yəhudiyə ərkək

kixi bir-birigə qoxuluxi kerək). Undək əhwal astida bu ayallar (bəlkim Yəhudiyə həm Yəhudiyə

əməslər, yani «Hudaning qorqkanlar») hər xabat küni Təwratin elinoqun sozlar bilən dua-tilawət

qilixkə yioqilatti. □ **16:14 «Ularning iqidə səsün rəht Sodisi qilidigan, Tiyatira xəhirilik,**

Hudadin qorqidigan Lidya isimlik bir ayal bar idi» — «Hudadin qorqidigan» degən turaklik

ibarə, Lidyaning Yəhudiyə əməs, əmma Təwrat etiğadida bolənlilikini kərsitidu. ■ **16:15 Yar.**

19:3; 33:11; Hək. 19:21; Luqa 24:29; Ibr. 13:2. □ **16:16 «bu kizəgə pal saləuqı bir jin**

qaplixiwəloğanidi» — «pal saləuqı bir jin» grek tilida «piron rohi». «Piron» yoqan yilan bolup,

greklarning riwayətliri boyiqə u Dəfii xəhiridiki buthanida turup, palqilik sirlirini baxquratti.

■ **16:16** 1Sam. 28:7; Ros. 19:24.

— Bu kixilər Həmmidin aliy Hudaning kulliri, ular silərgə nijatlik bir yolini jakarlaydu! — dəp warķirap mangdi.□

¹⁸ U uda kəp künlər xundak warķiridi. Bu ix Pawlusning kəlbini azablap, u kizəja burulup, jinəja:

— Əysa Məsihning nami bilən buyruymənki, uningdin qıq! — deyixigila, jin xuan qıqıp kətti.□ ■

¹⁹ Dədəkning hojayinliri uningəja baqlıoqan pul tepix ümidining yokka qıqkanlikini kərüp, Pawlus bilən Silaska qol selip, ularni bazar məydanioqə sərəp, həkümdarlarning aldioqə elip bardi. ■

²⁰ Ular ikkiylənni soraqçi əmədlarlarning aldioqə qıqirip:

— Bu adəmlər Yəhudiyalar bolup, xəhirimizni qalaymıkanlaxturuwətməktə. ■

²¹ Biz bolsak rimliklarmiz, ular kanunimizəja hilap boləjan wə qəbul kilixka yaki yürgüzüxkə bolmaydioqan kaidə-yosunlarni tərəjib kiliwatidu! — dəp xıkayət kildi.

²² Təplanoqan halayikmu ularəja hujum kilixka kəzoqaldi; soraqçi əmədlarlar ularning kiyimlirini yirtip yalingaqlap, kaltək bilən dumbilaxka əmr qüxürdi. ■

²³ Ikkiylənni kaltək bilən kəp dumbilioqandin keyin, ularni zindanoqə taxlidi wə xundakla gundipayni kattik kəzitivkə buyrudi.

²⁴ U buyrukni tapxuruwelix bilən ularni zindanning iqkiridiki kameroqə solap, putlirioqə ixkəl saldi.

²⁵ Tün yerimda, Pawlus bilən Silas dua kilip, Hudaəja mədhiyə küylirini eytiwatatti. Baxka məhbuslar bolsa kulak selip anglawatatti. ■

²⁶ Tuyuksiz kattik yər təwrəx yüz bərdi; zindanning ullirimu təwrinip kətti wə zindanning həmmə ixikliri xuan eqilip, hərbi məhbusning kixənlirimu qüxüp kətti. ■

²⁷ Gundipay uyqudin oyoqinip, zindanning ixiklirining oquq turoqanlikini kərüp, məhbuslar kəqip ketiptu dəp oylap, kiliqini suqurup elip, özini öltürüwəlməqçi boldi.□

²⁸ Lekin Pawlus kattik awazda:

— Özünggə zərər yətküzmə, həmmimiz bar! — dəp warķiridi.

²⁹ Gundipay: Qıraqlarni kaltürünglar dəp towlap iqkirigə etilip kirip, titrigən halda Pawlus bilən Silasning ayioqəja yikildi.

³⁰ Andin ularni taxkiriəja elip qıqip:

— Kutkuzuluxum üqün nemə kilixim kerək? — dəp soridi.■

³¹ Rəb Əysaoqə etikad kıləjin, wə xundak kilsang, özüng həm ailəngdikilərmu kutkuzulidu! — dedi ular.□ ■

□ **16:17** «... ular silərgə nijatlik bir yolini jakarlaydu!» — yaki «... ular silərgə nijatlik yolini jakarlaydu!».

□ **16:18** «Bu ix Pawlusning kəlbini azablap,...» — grek tilida «kəlbini azablap» degən söz həm dərd, bizarlik wə hapiqilikni (degən mənilərni) əz iqigə alidu. **«jin xuan qıqıp kətti»** — yaki «jin xu saət iqidə qıqıp kətti».

■ **16:18** Mar. 16:17. ■ **16:19** 2Kor. 6:5. ■ **16:20**

1Pad. 18:17; Ros. 17:6. ■ **16:22** 2Kor. 11:25; 1Tes. 2:2. ■ **16:25** Ros. 4:31. ■ **16:26** Ros.

5:19; 12:7. □ **16:27** «Gundipay uyqudin oyoqinip, ... məhbuslar kəqip ketiptu dəp oylap,

kiliqini suqurup elip, özini öltürüwəlməqçi boldi» — Rim imperiyəsining kanuni boyiqə məhbuslarni kaqurup kəyoqan əskərlər yaki gundipaylar ölümgə məhkum kilinatti. ■ **16:30**

Luka 3:10; Ros. 2:37; 9:6. □ **16:31** «Rəb Əysaoqə etikad kıləjin, wə xundak kilsang, özüng

həm ailəngdikilərmu kutkuzulidu!» — gundipayning «Kutkuzuluxum üqün nemə kilixim kerək?» degən soalni kəyoxida, u bəlkim «kutkuzulux»ning nemə ikənlikini anqə qüxənigən boluxi mumkin. Uning kəzdə tutkını rohiy jəhəttin əməs, bəlkı əz wə ailisidikilərnin ölüm

jajasidin kutuluxi idi. ■ **16:31** Yh. 3:16,36; 6:47; 1Yuha. 5:10.

⁶ Lekin ular ikkiylenni tapalmay ular Yason wə baxқа birnəqqə qerixdaxni xəhər əməldarlırining aldiqə tartip apirip:

— Jahanni astin-üstün qiliwətkən axu adəmlər muxu yərgimu yetip kaldi;■

⁷ Yason ularni əyidə qəbul kildi. Ular Əysa isimlik baxқа bir padixah bar dəp jakarlap, Kəysərning pərmanlırioğa qarxi qikiwatidu! — dəp quқан selixti.■

⁸ Ular bu səzlər bilən halayikni wə xəhər əməldarlırini dəkkə-dükkigə selip koydi.

⁹ Əməldarlar Yason wə baxқа tutup kelingənlərdin kapalət puli aloqandin keyin, ularni koyuwətti.

Beriya xəhiridə

¹⁰ Qerindaxlar həyal bolmay Pawlus bilən Silasni xu küni keqidə Beriya xəhirigə əwətiwətti. Ular u yərgə yetip barəqanda, Yəhudiylarning sinagogioğa kirdi. □ ■

¹¹ U yərdiki *sinagogdikilər* Tesalonikadikilərgə qarioqanda esil hislətlik bolup, səz-kalamni kizikip anglidi wə ularning eytkanlırining toqra yaki hatalikini enikalap bilix uqun, həkuni muqəddəs yazmilarni ketirkini izləndi. ■

¹² Nətijidə, ulardin nuroqun Yəhudiylar, esilzadə grek ayallardin bir qismi wə xundakla heli kəp grek ərlər etiqad kildi. □

¹³ Lekin Tesalonikadiki Yəhudiylar Hudaning səz-kalamining Pawlus arkilik Beriyadimu jakarliniwatkinini anglap, u yərgimu berip topilang kətürməkci bolup, ammuni qutratti. ■

¹⁴ Xuning bilən qerindaxlar Pawlusni dərhal dengiz boyioğa əwətiwətti. Silas bilən Timotiy bolsa Beriyada qaldi.

¹⁵ Pawlusni uzitip mangoqanlar uni Afina xəhirigiqə elip bardı. Andin ular Pawlusning:

— «Silas Silas bilən Timotiyoga mumkinqədər mening yenimoğa tezraq kəlsun dəp yətküzüp koyunglar» degən tapxurukini elip, *Beriyaoğa* kaytip kaldi.■

Afina xəhiridə

¹⁶ Pawlus Afina xəhiridə Silas bilən Timotiyni kütüp turəqanda, pütkül xəhərdikilərnin butpərəslikkə berilip kətkənlikini kərup, rohi kattik azablandı.

¹⁷ Xunga u sinagogda Yəhudiylar wə Hudadin qorkidioqanlar bilən həm xuningdək həkuni bazarda uqrioqanla kixilər bilən munazirilixətti. □

¹⁸ «Epikurlar» wə «Stoiklar» dəp ataloqan bəzi pəylasoplarmu uning bilən munazirilixkə baxlıdi. Ulardin bəzilər:

— Bu bilərmən poqi nemə dəp jöylüwatidu? — deyixti.

Yənə bəzilər Pawlusning Əysa wə adəmlərnin ölümdin tiridürüldioqanlıki həqkidiki hux həwərnı jakarlıoqanlıqidin:

■ 17:6 Ros. 16:20. ■ 17:7 Luқа 23:2; Yh. 19:12. □ 17:10 «**Qerindaxlar həyal bolmay**

Pawlus bilən Silasni xu küni keqidə Beriya xəhirigə əwətiwətti» — «xu küni keqidə» yaki «xu küni kəp kirix bilənla». ■ 17:10 Ros. 9:25. ■ 17:11 Yəx. 34:16; Luқа 16:29; Yh. 5:39. □ 17:12

«**xundakla heli kəp grek ərlər etiqad kildi**» — grek tilida «xundakla az bolmioqan grek ərlər etiqad kildi». ■ 17:13 1Tes. 2:14. ■ 17:15 Ros. 18:5. □ 17:17 «**u sinagogda Yəhudiylar**

wə Hudadin qorkidioqanlar bilən ... munazirilixətti» — «Hudadin qorkidioqanlar» Təwrat arkilik Hudaoga etiqad kiləqan Yəhudiy əməslərnı kərsitidu.

— U yat ilahlarıning təröibatqisi ohxaydu! — deyixti. □

19 Xunga, ular Pawlusni elip «Areopagus» degän *kengäx* mäydanioqa apirip:

— Sän tarkitiwatқан yeni tälimingning nemä ikänlikini bizmu bilsäk kändäk?

20 Qünki sän bəzi oqəyriy ixlarni kulikimizöqa yətküzüwatisən, biz ularning mänisi zadi nemä ikänlikini bilgümüz bar, — deyixti

21 (əmdi Afinalıqlar wə u yərdə turuwatқан qətəlliklärning həmmisi waqtini birər yengilikni yətküzüx yaki anglaxtin baxқа ixқа sərp kilmaytti).

22 Xunga Pawlus Areopagus mäydanining otturisiöqa qıqıp mundak dedi: Əy Afina həlki! Silärning hər jəhəttin jin-ilahlaröqa qokunuxқа kattak berilgänlikinglarni kərdum. □

23 Qünki həmmə yərni arılap, silärning tawapghiringlarni közdin kəqürginimdə, üstigə «Namələum bir Hudaöqa atalojan» dəp pütülgən beoqıxlımısi bar yənə bir qurbangahni kərdüm. Əmdi män silər tonumay turup ibadət kiliwatқан xu *Hudani* mana hazır silərgə tonuxturup jakarlay.

24 Pütkül aləmnı wə uningdiki barlık məwjudatlarni yaratқан Huda asman-zeminning Igisi bolup, insanlarning kəli bilən yasalojan ibadəthanılarda turmaydu, ■

25 yaki birər nərsigə həjiti qüxkəndək insanlarning kollirining əjrigə mohtaj əməstur, qünki U Əzi həmmə janiwaröqa həyatlık, nəpəs, xundakla *ehtiyajlık bolöjan* həmmə nərsini ata kiledi. ■

26 U birla adəmdin insaniyətiki barlık millətlərnı barlıkқа kəltürdi, ularni pütün yər yüzigə orunlaxturup, ularöqa has bolöjan pəyt-pəsillər həmdə turidiojan jaylirining pasillirini aldin bəlgiləp bərdi. □ ■

27 Bularning məksiti «Insanlar meni izdisun, bəlkim silaxturup tapsun» degänliktur. Əməliyətə, u heqkaysimizdin yirək əməs.

28 Qünki biz Uningda yaxaymız, hərəkət kilimiz wə Uningda wujudimiz bardur; aranglardiki bəzi xairlar eytkinidək: «Biz Uning nəslidurmiz!». □

29 Xunga, Hudaning nəslı bolöjaqқа, biz Təngri Bolöquqini altun-kümüx yaki taxtin yasalojan, hünərwənnıng məhariti wə təsəwwuri bilən oyulojan birər nərsigə ohxaydu, dəp oylımaslıkımız kerək. ■

□ 17:18 «**Epikurlar**» wə «**Stoiklar**» dəp atalojan bəzi pəyلاسolarmu uning bilən **munazirilixixkə baxlıdi**» — «Epikurlar»: «ləzzət»ni əng yukiri orunoqa koyup, hərtürlik «ilah» wə «ahirət» degänlərgə qarxi idi. «Stoiklar» bolsa «pəzilət»ni əng yukiri orunoqa koyup, hər adəmnıng əz əməllirigə məs'ul bolup, «pəzilət»kə ləzzət yaki azab-okubatқа qarımay itilixi kerək, dəp təkitləytti. «**U yat ilahlarıning təröibatqisi ohxaydu!**» — ularning «yat ilahlar» deginidə kəzdə tutkini «Əysa» wə «Tirilix» idi — ular bularnı «İkki ilah» dəp oylap qalqanıdi.

□ 17:22 «**Silärning hər jəhəttin jin-ilahlaröqa qokunuxқа kattak berilgänlikinglarni kərdum**» — grek tilida «jin-ilahlar» «jinlar» degän söz bilən ipadilinətti. Qünki kəp greklar jinlar bilən ilahlarıning qong pərki yok, jinlarning yaxhi tərəpliri bar, dəp ixinətti. ■ 17:24 Yar. 1:1; 2Tar. 6:30; Zəb. 33:6; 124:8; 146:6; Yəx. 66:1; Ros. 7:48; 14:15; Wəh. 14:7. ■ 17:25 Yar. 2:7. □ 17:26 «**U birla adəmdin insaniyətiki barlık millətlərnı barlıkқа kəltürdi**» — grek tilida «U bir kəndin insaniyətiki barlık millətlərnı barlıkқа kəltürdi». «*Huda...* ularöqa has bolöjan pəyt-pəsillərnı... aldin bəlgiləp bərdi» — «ularöqa has bolöjan pəyt-pəsillər» mänisi bəlkim «ularning rawaj tepix wə zawallıkқа yüzlinix waqtılrı» degəndək. ■ 17:26 Kan. 32:8.

□ 17:28 «**aranglardiki bəzi xairlar eytkinidək: «Biz Uning nəslidurmiz!»**» — xair Aratusning yazmiliridin elinojan (miladiyədin ilgiriki 310-245 yıllarda). ■ 17:29 Yəx. 40:18.

30 Xunga Huda burunki zamanlardikilarning xundak oʻjaplatlik waqitlirini naziridin saqit kilojini bilon, lekin bugunki kundə U həmmila yərdə pütün insanlarni gunahlirioʻa towa kilixka əmr kilmakta! ■

31 Qünki U Ozi tiklagon insan arkilik pütkül dunyani həkkanilylik bilon sorak kilidioʻan bir künini bəlgilidi; U uni elümdin tirildürgənliki bilon bu ixning mukərrər ikənlikigə ispat bərgənidi.

32 *Pawlusning* «əlgənləning tirilixi» həkkiyə eytkanlirini angliqanda bəzilər uni məshirə kilixka baxlidi. Yənə bəzilər:

— Bu ix həkkiyə səndin yənə anglayli, — dedi.

33 Buning bilon, Pawlus məydandin qikip kətti.

34 Birak bəzilər uningə qoxulup, etikad kildi. Bularning iqidə «Areopagus» kengəxmə həy ətliridin biri boləan Diyonisiyus wə Damaris isimlik bir ayal, xuningdək baxka birkanqə kiximu bar idi.

Rosul Pawlusning hux həwəni jakarliqan 2-səpəri

Rosul Pawlusning hux həwəni jakarliqan 2-səpəri

18

Korint xəhiridə

1 Bu ixlardin keyin, Pawlus Afina xəhiridin ayrilip Korint xəhirigə bardı.

2 U u yərdə Pontus əlkisidə tuquləan Akwila isimlik bir Yəhudiy bilon uning ayali Priskillani uqrattı. Ular *Rim imperatori* Klawdiyusning barlik Yəhudiylar Rim xəhiridin qikip ketixi kərək, dəgən yarliqi səwəblik yekinda Italiyədin kəlgənidi. Pawlus ular bilon tonuxup, ■

³ ular bilən kəsipdax bolōraqqa, billə turup ixlidi (qünki ular qedirqilik bilən xuqullinatti). □ ■

⁴ Hər bir xabat künidə u Yəhudiylarning sinagogioğa kirip, Yəhudiylar wə greklar bilən munazirilixip ularni *Hudaning sөz-kalamioğa* qayil kılıxka tirixatti. □

⁵ Birak Silas bilən Timotiy Makedoniyədin kəlgəndin keyin, Pawlus sөz-kalamni yatküzüxkə aldiridi, jan köydürüp Yəhudiylarğa: — Əysa — Məsihning Əzidur, dəp guwahlik bərdi. □ ■

⁶ Ləkin, ular uningğa qarxi qikip uni həkərətliidi. Buning bilən Pawlus pexini kəkıp, ularğa:

— Öz keninglar öz bexinglarğa qüxsun! Mən buningğa jawabkar əməsmən! Bүgündin baxlap, mən *silərdin burulup* yat əlliklərgə barimən, — dedi. □ ■

⁷ Buning bilən Pawlus ulardin ayrilip, Titiyus Yustus isimlik, Hudadin kərkiđioğan bir kixining öyigə berip turdi. Uning öyi sinagogning yenida idi. □

⁸ Əmdi sinagogning qongi Krispus pütүн ailisidikilər bilən Rəbgə etiқad kildi. Nuroqun Korintlilərmu bu həwərnı anglap, etiқad kılıp qəmüldürüxni qəbul kildi. □ ■

⁹ Rəb keqidə Pawluska bir qayıbanə kərünüx arkilik wəhıy yatküzüp uningğa:

— Kərkmə, süküt kilməy sөzlə, ■

¹⁰ qünki Mən sən bilən billə. Həqkim sanga qol selip zərər yatküzməydu, qünki Mening bu xəhərdə nuroqun kixilirim bar, — dedi.

□ **18:3 «ular bilən kəsipdax bolōraqqa, billə turup ixlidi (qünki ular qedirqilik bilən xuqullinatti)»** — Pawlusning hətlirida, əzi wə həmrəhlirining jenini bekiş üqün jamaətlarning qolıoğa qarımay, bəki öz qoli bilən ixlixini pat-pat tiloğa alidu. Muxu yərdə uning kəspi qedirqilik ikənliki kərünidu. ■ **18:3** Ros. 20:34; 1Kor. 4:12; 2Kor. 11:9; 12:13; 1Tes. 2:9; 2Tes. 3:8. □ **18:4 «Hər bir xabat künidə u Yəhudiylarning sinagogioğa kirip, Yəhudiylar wə greklar bilən munazirilixip ularni Hudaning sөz-kalamioğa qayil kılıxka tirixatti»** — «munazirilixip ularni Hudaning sөz-kalamioğa qayil kılıxka tirixatti» dəgən sөzlər grekqidə pəkət birlə sөz bilən ipladiliniidu. «Hudaning sөz-kalamioğa» dəgən sөzlərnı jümlini qüxinixkə asan bolsun üqün kirgüzduk. □ **18:5 «Birak Silas bilən Timotiy Makedoniyədin kəlgəndin keyin, Pawlus sөz-kalamni yatküzüxkə aldiridi, jan köydürüp Yəhudiylarğa... guwahlik bərdi»** — Pawlusning bu rohlənduruluxiğa bəlkim üq mühim türtkə bar idi: — (1) u Silas wə Timotiydin Tesalonikadiki kərindaxlar etiқadta qing turuwatidu, dəgən hux həwərnı anglidi («1Tes.» 3:6); (2) Makedoniyədiki jamaətlər, bolupmu Filippi jamaiti Hudaning hizmitini ilgiri sürgüzüx üqün əwətkən iktisadiy yərdəmnı Silas wə Timotiyar elip kəlgənidi («2Kor.» 1:5; «Fil.» 4:15). Xu yərdəm bilən u bəlkim pütүн wəktini hux həwər yatküzüxkə sərp kilalaytti. (3) u Makedoniyədə boloğan wəqitlirida kəp ziyankəlikkə uqriōraqqa, həp Afina xəhərdikilərnıng sөz-kalamioğa boloğan soquklukını kərüp əzining əjizlikini kəp sezıwaldi («1Kor.» 2:1-4). Ləkin Silas wə Timotiyning həmrəhlikidin təsəlli-riōbət elip kəp rohlənduruldi. ■ **18:5** Ros. 17:15. □ **18:6 «ular uningğa qarxi qikip...»** — yaki «ular əzlırigə qarxi qikip...». «**buning bilən Pawlus pexini kəkıp...**» — grek tilida «buning bilən Pawlus kiyimlirini kəkıp...». Pawlusning «pexini kəkıp» «silərnıng uning sөz-kalamni munasiwitinglar yok» dəgən mənini bildürüđioğan ixərət idi. «**Öz keninglar öz bexinglarğa qüxsun**» — bu dəgənlik, silər Hudaning niyatlik yolini rət kılıoğandin keyin, öz əkiwitinglarğa əzünqlər jawabkar» dəgən mənidə. ■ **18:6** Mat. 10:14; Ros. 13:51. □ **18:7 «Titiyus Yustus isimlik, Hudadin kərkiđioğan bir kixi»** — «Hudadin kərkiđioğan» dəgən ibarə toqruluk 13:26dikı izahatni kərüng. □ **18:8 «Nuroqun Korintlilərmu bu həwərnı anglap, etiқad kılıp qəmüldürüxni qəbul kildi»** — «bu həwər»: (1) sinagogning qongining etiқad kılıoğanliki yaki (2) Pawlusning eytkən sөzlrini kərsitidu. Bizningqə birinqi qüxəngə toqrıdur. ■ **18:8** 1Kor. 1:14. ■ **18:9** Ros. 23:11.

¹¹ Xuning bilən Pawlus u yərdə bir yil altə ay turup, u yərdiki kixilər arisida Hudaning söz-kalamini oğətti.

¹²⁻¹³ Əmma Galliyo Ahaya əlkisining waliysi boləqan waqtida, Yəhudiylar birlixip Pawlusni tutup Galliyoqing «sorəq təhti»ning aldiəqə apirip, uning üstidin:

Bu adəm kixilərnə qanunəqə hilap həlda Hudaəqə ibadət kiliqxə qayil kiliwatidu! — dəp xikayət kildi. □

¹⁴ Pawlus aəqzini aqay dəp turuxiəqə, waliy Galliyo Yəhudiylarəqə:

— Dərwəqə, i Yəhudiylar, bu xikayitinglar birər nahəklik yaqi eəqir jinayət təərisida boləqan bolsa, səwrəqanlik bilən silərgə kuləq salsam orunluk bolatti.

¹⁵ Birəq bu ix *pəkət* bəzi nam-isimlar, səzlər wə əzünqlarning *Təwrat* qanuninglar üstidə talax-tartixlarəqə qetixlik ikən, uni əzünqlar bir tərəp kilinglar! Mən bundəq ixlarəqə sorəqəi bolmaymən! — dedi.

¹⁶ Xuning bilən u ularni sorəq təhti aldidin həyədəp qikardi.

¹⁷ Halayik sinagogning qongı Sostenisni tutuwelip, sorəq təhtining aldidə kattik urəqili turdi. Birəq *waliy* Galliyo bu ixlarning həqəqsisiəqə kılqə pisənt kilmidi. □

Pawlusning Antakya xəhirigə qaytip kelixi

¹⁸ Pawlus Korint xəhiridə yənə kəp künlərnə ötküzgəndin keyin, kərindaxlar bilən hoxlixip, Priskilla wə Akwilalarning həmrahlikidə kemigə olturup, Suriyəgə karəp kətti. *Yoləqə qikixtin ilgiri* u Kənkriya xəhiridə Hudaəqə iəqən bir kəsimidin qəqlirini quxürüwətkənidi. □ ■

¹⁹ Ular Əfəsus xəhirigə barəqandin keyin, u Priskilla wə Akwilani qaldurup qoyup *əzi xu yərdiki* sinagogqə kirip, Yəhudiylar bilən munəziriləxti.

²⁰ Ular uni uzunraq turuxkə tələp kiliwidi, u qoxulmay,

²¹ «Mən qəndəklə bolmisun kələr həytni Yerusalemdə ötküzimən; andin Huda buyrusa, silərnəning yeninglarəqə yənə kelimən», — dəp ular bilən hoxlixip, Əfəsustin kemə bilən yoləqə qikti. □ ■

□ **18:12-13 «Ahaya əlkisi»** — Gretsiyəning muhım jaylirini əz iəqə alatti. Galliyo xu əlkinəng waliysi boləqan waqti miladiyədin keyniki 51-52-yillar idi. □ **18:17 «halayik sinagogning qongı Sostenisni tutuwelip, sorəq təhtining aldidə kattik urəqili turdi»** — Sostenisning Məsihkə etiəqə kıləqan waqti namələum («1Kor.» 1:1ni kəring). Yəhudiylarning uni undəq uruxining səwəbi enik əməs; u Məsihgə etiəqə kıləquqi boləqanliəqtdin yaqi sinagotikilər əz ərzining nətiəjisiz bolup qikəqanliəqdin hapa bolup, sinagə rəisidin aqqikini qikiriwəlməqəi bolsa kərək.

□ **18:18 «Kənkriya xəhiri»** — Korintning port xəhiri bolup Korinttin yətə kilometr yirəqkə jaylaxkənidi. «*Yoləqə qikixtin ilgiri u Kənkriya xəhiridə Hudaəqə iəqən bir kəsimidin qəqlirini quxürüwətkənidi*» — Pawlus nemixkə kəşəm kildi? Alimlarning pikirliridin: (1) u Korint xəhiridə xunqə kəp adəmlər hux həwərnə qəbul kıləqanliəqdin boləqan huxallikidin, Hudaəqə aləhidə rəhmət eytx iəqün; (2) yənə bir kətim Yerusalemlə wə Yəhudiyədə turuwatqan Yəhudi yəlkni hux həwərgə qayil kiliqxə tirixip ularəqə muxu kəsimi arkilik əzini «Məna mən silərdəklə Hudadin kərkidiəqan adəm» dəp kərsitip ularəqə yəqinlaxməqəi bolup kəşəm kıləqan. Biz ikkinqi pikirgə mayilmiz. Bəzi alimlar kəşəm iəqküqi Akwiladur, dəp karaydu. ■ **18:18** Qəl. 6:18; Ros. 21:23. □ **18:21 «mən qəndəklə bolmisun kələr həytni Yerusalemdə ötküzimən»** — bəzi kəna kəqürmilərdə bu səzlər tēpilməy, pəkət ««Huda buyrusa, mən silərnəning yeninglarəqə yənə kelimən», — dəp ular bilən hoxlixip, Əfəsustin kemə bilən yoləqə qikti» deyilidu. ■ **18:21**

1Kor. 4:19; İbr. 6:3; Yəq. 4:15.

²² U Kaysariya xahirida kemidin quxup, *Yerusalemoga* qikip jamaat bilan hal soraxkandin keyin, Antakya xahiriga quxup katti. □

²³ Antakyada bir mazgil turqandin keyin, u yona yoloqa qikip Galatiya wa Frigiya yurtlarini bir-birlap arilap, baroqanla yerida barlik muhlislarning etikadini kuwvatlidi.

Apollosning Əfesus wa Korint xaherlirida talem berixi

²⁴ Bu arida, Iskondariya xahirida tuqulqan Apollos isimlik bir Yehudiy Əfesus xahiriga keldi. U natik adam bolup, mukaddas yazmildin helila qongkur sawati bar adam idi. □ ■

²⁵ U Rabning yoli toqruluk talem aloqan bolup, otluk roh bilan Əysa həkqidə əynən səzlər təlim bərəttdi. Biraq uning hawiri pəkət Yəhya pəyoəmbərnin yürgüzgən qəmüldürüxi bilən qəklinətti. □

²⁶ U sinagogda yürəklik səzləxkə baxlidi. Uni angliqan Priskilla bilən Akwila uni öyigə elip berip, uningə Hudaning yolini tehimu təpsiliy quxəndürdi. □

²⁷ Keyin, Apollos Ahaya əlkisigə barmaqqi bolqanda, *Əfesusluk* qerindaxlar *Ahayadiki* muhlislarə hət yezip, ulardin Apollosni qarxi elixni bəkmə tələp kildi. U xu yərgə berip, Hudaning mehür-xəpki arqilik etikad qiloqanlarə qoxulup, ularə zor yərdəmdə boldi. □ ■

²⁸ Qünki u həlk-ələm əldida Yehudiylar bilən munazirlixip, ularə kəqlük rəddiyə berip, mukaddas yazmilarni xərhlxi bilən Məsihning Əysa ikənlisini ispatlap bərddi.

19

Pawlus Əfesus xahirida

¹ Apollos Korint xahiridiki waqtida, Pawlus səpər kilip, iqqi kurukluk arqilik Əfesus xahirigə keldi. U yərdə bəzi muhlislar bilən uqrixip, □ ■

² ulardin:

— Silər etikad qiloqinqlarda, Mukaddas Roh silərgə ata qilinqanmu? — dəp soridi.

□ **18:22 «U Yerusalemoga qikip jamaat bilan hal soraxkandin keyin...»** — Injilda «Yerusalemoga berix» grek tilida daim degüdək pəkət «Yerusalemoga qikix» dəytti. Yehudiy həlki üqün Yerusalemoga berix «qikix», uningdin ketix «quxux» bilən bildürülətti. Pawlus qesimini ada qilip qikix üqünmu Yerusalemoga berip kelixi kerək. □ **18:24 «U ... mukaddas yazmildin helila qongkur sawati bar adam idi»** — grek tilida «U ... mukaddas yazmildin küqlük bir adam idi». ■ **18:24 1Kor. 1:12.** □ **18:25 «uning hawiri pəkət Yəhya pəyoəmbərnin yürgüzgən qəmüldürüxi bilən qəklinətti»** — demək, Apollosning təlimi bəlkim Yəhya pəyoəmbərnin «Hudaning padixahlığı yekinxlaxti», «Mukaddas Rohqa qəmüldürgüqi, yəni Kutkuzoquqi-Məsih mening kəynimdin kelidu» degən səzlidiridin, xundakla «Məsih Nasaratlik Əysa ikən», degən məlumatlardin tərkib tapqan bolsa kerək. U Əysa Məsihning əlgini, tirilgenliki, xundakla uning Mukaddas Rohni ata qilixi bilən yeni dəwr baxliqanliqi toqruluk həwərsiz qaloqanidi. 19:1-7 wə izahətlarni kəring. □ **18:26 «Priskilla bilən Akwila uni öyigə elip berip,...»** — yaki «Priskilla bilən Akwila uni ayrim elip,...». □ **18:27 «Keyin, Apollos Ahaya əlkisigə barmaqqi bolqanda, Əfesusluk qerindaxlar Ahayadiki muhlislarə hət yezip, ulardin Apollosni qarxi elixni bəkmə tələp kildi»** — baxqa bir hil təjrimisi: — «Keyin, Apollosni riqəbətəndürüp, Ahayidiki muhlislarə hət yezip, ulardin Apollosni qarxi elixni tələp kildi». ■ **18:27 1Kor. 3:6.** □ **19:1 «iqqi kurukluk arqilik Əfesus xahirigə keldi»** — yaki «egizliklər arqilik Əfesus xahirigə keldi». ■ **19:1 1Kor. 1:12**

— Yak, biz hətta Mukəddəs Roh bar degənni zadi anglimaptikənmiz, — dəp jawab bərdi ular.□

³ Pawlus yənə:

— Undakta, silər kəndək qəmüldürüluxtə qəmüldürülgənsilər? — dəp soridi.

— Biz Yəhya pəyoqəmbər yətküzgən qəmüldürüluxni qəbul kilduk, — dedi ular.□

⁴ Pawlus: — Yəhya pəyoqəmbər həlkəyə yətküzgən qəmüldürülux bolsa gunahlarə towa kəlixni bildüridiqən qəmüldürülux bolup, ularə qəzidin keyin kəlgüqigə, yəni Əysaqə etikəd kəlix kerəkləni tapiliqanidi, — dedi.■

⁵ Ular buni anglap, Rəb Əysaning namida qəmüldürüluxni qəbul kildi.

⁶ Pawlus qəlini ularning üstigə təgküzüp turuxi bilən, Mukəddəs Roh ularə qüxti. Buning bilən ular naməlum tillarda səzləxkə həm pəyoqəmbərlərqə wəhiy-bexarətləni yətküzüxkə baxlidi.□ ■

⁷ Ular təhmənən on ikki ərkək kixi idi.

⁸ Pawlus üq ay dawamida Əfəsus xəhəridiki sinagogka kirip, yürəklək bilən səz kəlip, ular bilən Hudaning padixahləqidiki ixlar toqrisida munazirəlixip qəyil kəlixkə tirixti.

⁹ Ləkin bəziləri jahlillək kəlip ixinixni rət kəlip, halayik əldida Rəbning yoliqə həkərat kəltürgəndə, Pawlus ulardın qəkip, muhlislərimu ayrip qikti. U hərəküni Tirannus isimlik adəmning ləksiyihənisida munazirə-muzakirə ətküzdi. □ ■

¹⁰ Bu ix ikki yil dawamlaxti. Nətijidə, Asiya əlkisidiki pütün həlk, Yəhudiylar bolsun, Greklər bolsun həmməylən Rəbning səz-kalamini

□ **19:2 «Mukəddəs Roh silərgə ata kəlinəqanmu?»** — grek tilida: «Mukəddəs Rohni qəbul kəlinglərmu?». «**Yak, biz hətta Mukəddəs Roh bar degənni zadi anglimaptikənmiz**» — muxu jawabning mənisi bəlkim «Mukəddəs Rohning ata kəlinəqani yəki Mukəddəs Rohning insənlərqə kəlgəlini anglimaptikənmiz» degəndək bolsa kerək. □ **19:3 «Undakta, silər kəndək qəmüldürüluxtə qəmüldürülgənsilər?»** — yəki «Undakta, silər nəmə dəp qəmüldürülgənsilər?». Ənikki, xu kixilər Əysa Məsihning namiqə qəmüldürülgən bolsa, undakta ularni qəmüldürüqzüq etikədqi ularə «Huda Məsihkə etikədqi qəloqulərləning həmmisigə Mukəddəs Rohni sowəqət kəlip ata kəlidu» dəp qüxəndürgən boluxi kerək idi. Qünki Məsihdə boləqən hux həwər dəl xuki: (1) Məsihning qurbanliki bilən etikədqi insənləning gunəhləri kəqürüm kəlinidi; (2) Məsihning qurbanliki bilən Huda etikədqi insənlərqə yəngi bir həyat ata kəlidu; muxu həyat Mukəddəs Rohning insəning kəlbidə məkən kəlix bilən baxlinidi. Rosul Petrusning səzliqigə qərang (2:38-39), «1Pet.» 3:21 wə bu ayət toqrisida «koxumqə səz-imizdiki izəhatlarni kərüng. «**Biz Yəhya pəyoqəmbər yətküzgən qəmüldürüluxni qəbul kilduk**» — ularning jawabiqə qəriqənda, ular mərhum Yəhya pəyoqəmbərnəng muhlisliqə idi; mumkinqiləki bərkil, ular Yəhya pəyoqəmbərnəng towa kəlix wə suqə qəmüldürülux toqurluq təlimilərinə Apolləstin angliqanidi. ■ **19:4** Mat. 3:11; Mar. 1:4; Luqə 3:16; Yh. 1:26; Ros. 1:5; 11:16.

□ **19:6 «...Mukəddəs Roh ularə qüxti. Buning bilən ular naməlum tillarda səzləxkə həm pəyoqəmbərlərqə wəhiy-bexarətləni yətküzüxkə baxlidi**» — Mukəddəs Rohning ularəqə ata kəliqən «naməlum (kəramət) tillarda səzləx» iltipati bilən kixilər əz səzliqənigə haldə Hudaqə mədhəyə okup, uning sirlirini jakərlaydu («1Kor.» 14:2ni kərüng). ■ **19:6** Ros. 8:17; 11:15. □ **19:9 «halayik əldida Rəbning yoliqə həkərat kəltürgəndə...»** — muxu yərdə «Rəbning yoli» grek tilida pəkət «yol» degən səz bilən ipadiliniqə (qünki etikədning nəziridə pəkət bir yolla bardur. 9:2nimu kərüng). «**Tirannus isimlik adəmning ləksiyihənisida munazirə-muzakirə ətküzdi**» — «ləksiyihəna» yəki «məktəp»: Bu bəlkim pəlsəpə əqitidiqən bir məktəp bolsa kerək. «Munazirə-muzakirə ətküzüx» — bəlkim ixənmiqənlər bilən munazirə kəlix (10-ayətni kərüng) wə ixəngənlərgə kəprək təlim bərix. ■ **19:9** 2Tim. 1:15.

anglidi.□

Skewaning oqulliri

11 Huda Pawlusning kolliri arkilik karamət mejjzilərni yaratti. ■

12 Kixilər hətta qol yaqlik wə pərtuqlarni Pawlusning tenigə təgküzüp, andin kesəllərninğ yenioja apirip, ularning üstigə yapatti. Nətijidə, kesəllər saqiyp, yaman rohlər ulardin çiqip ketətti.

13 Lekin xu ətrapta yuridiojan, «jinkəx» Yəhudiylarin bəzilirimu Rəb Əysaning namini ixlitip bakkusasi kelip, jin çaplaşqanlar üstidə turup jinlaroja: «Pawlus jakarlawatқан Əysaning namidin sanga kattik buyruk berimən!» dəydiojan boldi. □

14 Bu ixni kilidiojanlarning arisida Skewa isimlik bir Yəhudiy bax kahinning yettə oqlimu bar idi. □

15 Lekin ular *koqliwatməkqi bolojan* yaman Roh ularoja jawabən: — Əysani tonuymən, Pawlustin həwirim bar, birak özunglar kim bolisilər?! — dewidi,

16 yaman Roh çaplixwalojan kixi ularoja etilip çiqip, ularni urup xama kilip, ularning üstidin oqalib kəldi. Ular yalingaq wə yarilanojan haldə eydin keqip çiqip kətti.

17 Bu ix Əfəsus xəhiridə turuwatқан barlik Yəhudiylar wə Greklərgimu məlum bolup, kərkunq həmmisini basti wə Rəb Əysaning nami uluqlandi.

18 Nətijidə, nurojun etikədqilar burunkı kilojanlirini ikrar kilip, aldioja çikti. ■

19 Şəhircərlilik kilojanlardin nurojun adəmlər əzlidirining şəhircərlilik kitab-palnamilirini əkelip *bir yərgə dewiləp*, kəpçilikning aldidə kəydürüxti. Bu kitablarning kimmiti jəmiy əllik ming kümüx tənggigə yetətti. □

20 Xundak kilip, Rəbning səz-kalami küqgə igə bolup, bərk urup üstünlükə ötti.■

Əfəsus xəhiridə topilang kətürülidu

21 Bu ixlar yüz bərgəndin keyin, Pawlus kənglidə, Makedoniyə wə Ahaya əlkisidin etüp Yerusalemoja berixka niyət baqlidi. U: — U yərgə barojandin keyin, Rim xəhircini kərup kelixim kərek, — dedi.□ ■

22 Xuning bilən, u özigə yardəmdə boluwatқанlardin Timotiy bilən Erastus ikkiylənni Makedoniyəgə əwətiwetip, əzi yənə bir məzgil Asiya əlkisidə turdi.□

□ 19:10 «Yəhudiylar bolsun, Greklər bolsun...» — demək, «Yəhudiylar bolsun, Yəhudiy əməslər bolsun...». ■ 19:11 Mar. 16:20; Ros. 14:3. □ 19:13 «jinkəx» Yəhudiylar — məhsus atalmix «jin həydəx kəspi» arkilik pul tapidiojanlar: «Əysaning namidin sanga kattik buyruk berimən!» — grek tilida: «... Əysaning namidin sanga kəsəm astida buyruymən!».

□ 19:14 «Bu ixni kilidiojanlarning arisida Skewa isimlik bir Yəhudiy bax kahinning yettə oqlimu bar idi» — yaki «Bu ixni kiluquqilar Skewa isimlik bir Yəhudiy bax kahinning yettə oqlı idi». ■ 19:18 Mat. 3:6. □ 19:19 «jəmiy əllik ming kümüx tənggə» — bir tənggigə bir kəy kelətti. Xunga hazırki boyiqə jəmiy ikki yerim milyon dollaroja barawər idi (2006). ■ 19:20 Yəx. 55:11. □ 19:21 «Pawlus kənglidə... niyət baqlidi» — grek tilida «Pawlus rohta... niyət baqlidi». ■ 19:21 Rim. 15:25; Gal. 2:1. □ 19:22 «u özigə yardəmdə boluwatқанlardin Timotiy bilən Erastus ikkiylənni Makedoniyəgə əwətiwetip...» — Pawlusning xuning məksiti ularning bəlkim ezini kutux üqün wə bəlkim ezining berixioja təyyarlik kilix üqün idi (20:1-3ni kəring).

23 Dəl xu qaşda, Əfəsus xəhiridə Rəbning yoli toşruluk eşiir malimaqilik kətürüldi. □ ■

24 Ayal ilah Artemisni sürətləp kümüx təkqə-həykəllərni yasioquqi Dimitriy isimlik bir zərgər bar idi. Uning bu ixi hünərwənlərgə kəp payda tapquzatti. ■

25 Dimitriy hünərwənlərni wə xuningəya ohxax ixlar bilən xuşulliniwatkan baxka ustilarni yioşip, ularəya: — Buradərlər, bizning gülliniximizning bu ix bilən başliq ikənlikini bilisilər;

26 həzir həliki Pawlusning nemə ixlarni kəlip yürğənlikini angliəjan həm kərgən boluxunglar kerək. U: «Kəl bilən yasiwaləjan nərsilər ilahlar əməs» deyix bilən, pəkət Əfəsusta əməs, bəlki pütkül Asiya əlkisidə degüdək nuroşunliəjan kixilərnə kayil kəlip, əzdurup burawatidu. ■

27 Əmdi həzir bizning bu sodimizəya bətnam qarlaş həwpi bolupla kəlməy, bəlki bütük ayal ilah Artemisning buthanisimu ərziməs dəp kərilip, hətta Asiya əlkisi wə pütkül jahan ibadət kilidəjan *bu ayal ilahimizning* xan-xəripimu yokilix həwpiyə duq keliwatidu! — dedi.□

28 Bu sözlərni angliəjan kəpçilik oşəzəpkə qəmüp, kayta-kayta: — Əfəsusluqlarning Artemisimiz bütüktür! — dəp quқан kətürüxkə baxlıdi.

29 Buning bilən pütkül xəhər malimatang bolup kətti. Halayik Pawlusning səpərdaxlıridin Makedoniyəlik Gayus wə Aristarhularni tutup sərəp, serk məydaniəya təngla yopuruluq mangdi. □ ■

30 Pawlus halayik arisiəya kirməkqi boləjanidi, ləkin muhlislar uning kirixigə yol koymidi.

31 Hətta Pawlusning dostliri boləjan əlkə əməldarlıridin bezilirimu uningəya həwər yətküzüp, uni serk məydaniəya berixkə təwəkkül kılmaslikkə jekilidi.

32 Əmdi bəzilər buni dəp warkirisa, bəzilər uni dəp warkirixip, pütün sorun warang-qurungəya toldi; kixilərnəg kəpinqisi əzlrining nemigə yioşiləjanlikinimu bilməytti.

33 Yəhudiylar Iskəndər isimlik adəmnə aldəya ittirip çikiriwidi, kəpçilik uni aldəya turoşuzdi. Iskəndər kəpçilikkə kəl ixariti kəlip, *Yəhudiylarni* aqlıməkqi boldi. □

34 Biraq kəpçilik uning Yəhudiy ikənlikini bilip kəlip, həmmisi təngla: — Əfəsusluqlarning Artemisimiz bütüktür! — dəp ikki saətqə quқан kətürüp turuxti. □

35 Ahirda, xəhərnəg bax mirzisi halayikni tinqlandurup mundak dedi:

□ 19:23 «Dəl xu qaşda, Əfəsus xəhiridə Rəbning yoli toşruluk eşiir malimaqilik kətürüldi» — «Rəbning yoli» grek tilida pəkət «yol» deyilidu. ■ 19:23 2Kor. 1:8. ■ 19:24 Ros. 16:16. ■ 19:26 Zəb. 115:4; Yər. 10:3. □ 19:27 «pütkül jahan ibadət kilidəjan bu ayal ilahimizning xan-xəripimu yokilix həwpiyə duq keliwatidu!» — Dimitriyning «ayal ilahimizning xan-xəripisi» degən sözi bəlkin Artemisning həywətlik buthanisinimu kərsətməkqi bolaxi mumkin. □ 19:29 «Halayik ... Gayus wə Aristarhularni tutup sərəp, serk məydaniəya təngla yopuruluq mangdi» — Artemisning «bütük buthanisi» yokaq kətti, əmma bu serk məydani bütügəyə kədər məwjut, uningəya 25000 kixi şioşidu. ■ 19:29 Ros. 20:4; 27:2; Kol. 4:10. □ 19:33 «kəpçilik uni aldəya turoşuzdi» — bəzi kona kəqürmilərdə «kəpçilik bu ix uningəya başliq dəp oylidi» deyilidu. □ 19:34 «Biraq kəpçilik uning Yəhudiy ikənlikini bilip kəlip, həmmisi təngla: — Əfəsusluqlarning Artemisimiz bütüktür! — dəp ikki saətqə quқан kətürüp turuxti» — halayik Iskəndərnə Pawlus bilən munasiwətlik adəmə, nemila bolmisun Yəhudiy boləyaqkə, butpərəslikkə qarxi bolsa kerək, degən oyda boləjan bolsa kerək.

— Əy Əfəsusluklar! Biz Əfəsusluklarning xəhiringing bуюk Artemisning buthanisining wə uning asmandin qۇxkən sۇritining kоrрdioquqisi ikənlikini bilməydiyən kim bar! □

³⁶ Bu ixlarni inkar kılalmioqanikən, əzünglarni besiwelixinglar, baxbax-taklık kılmaslıqinglar kerək.

³⁷ Qünki silər bu kixilərnı bu yərgə *sorakka tartıxka* elip kəldinglar; lekin ular ya buthanılarnı buloquqılar ya bizning ayal ilahimizə kúpurluk kılouqıladıńn əməs.

³⁸ Əgər Dimitriy wə uningə koxuloqan hünərwənlərnıń məlum bir kixining üstidin xıkayiti bolsa, sorakhanılar oquk turmaqta wə sorakqi waliylarmu bar. Ular xu yərlərdə bir-biri bilən dəwalaxsun;

³⁹ wə baxka birər məsililiringlar bolsa, rəsmiy sorunda bir tərəp kılınixi lazim.

⁴⁰ Biz əmdi yənə bۇgünki wəkəni topilang dəp ərz kılınix həwpidə turuwatimiz; qünki bu malımanlıqning həq səwəbi kərsitilmigəqkə, həsabinimu berəlməymiz-də!

⁴¹ Bu sözlərnı kılıp bolup, u yioqıloqan halayiqni tarkitiwətti.

20

Pawlusning Makedoniyə wə Yunanoqə kəyta berixi

¹ Topilang besikqandın keyin, Pawlus muhlislarnı qakirip, ularni riqbətləndürdi wə ular bilən hoxlixip, Makedoniyəgə qarap kətti. □

² U xu ətraptiki yurtlarnı arılap, etiqadqılarnı nuroqun səz-təlimlər bilən riqbətləndürgəndin keyin, Yunanoqə berip, □

³ u yərdə üç ay turdi. Pawlus kemigə olturup Suriyəgə mangay dəp turəqanda, Yəhudiylarning uni öltürux suyikəsti bilinip kəlip, u Makedoniyə arkilik *qurukluk bilən* kəytip ketix qarariqə kəldi.

⁴ Uningə həmrəh boləqanlar Beriyalik Pirrusning oqli Sopater, Tesalonikalıqlardıń Aristarhı bilən Sekundus, Dərbəlik Gayus, Timotiy wə Asiya əlkisidin Tikikus bilən Trofimuslar idi. ■

⁵ Ular awwal Troas xəhirigə berip, bizning yetip beriximizni kütüp turdi. □

⁶ Biz bolsaq «petir nan həyti» künliridin keyin, Filippi xəhiridın kemigə olturup, bəx kündin keyin Troasqə kəlip, ular bilən uqraxtuk wə u yərdə yəttə kün turduq.

⁷ Həptining birinqi küni, biz nan oxtuxqə jəm boləqanda, Pawlus ətisi kətməkqi boləqakqə, jəmətkə səz kılıxqə baxlıdi; səzini tün yerimgiqə uzartti. □

□ 19:35 «Artemisning ... asmandin qۇxkən sۇriti...» — yaki «Artemisning ... asmandin qۇxkən texi...». □ 20:1 «Pawlus muhlislarnı qakirip, ularni riqbətləndürdi wə ular bilən hoxlixip...» — bəzi kona kəqürmilərdə «Pawlus muhlislarnı qakirip, ularni kuqaklap ular bilən hoxlixip...» degən səz deyilidu. □ 20:2 «Yunan» — yaki «Gretisyə». ■ 20:4 Ros. 19:29; 21:29; 27:2; 1Kor. 1:14; Əf. 6:21; Kol. 4:7,10; 2Tim. 4:12; Tit. 3:12. □ 20:5 «Ular awwal Troas xəhirigə berip...» — bəlkim kemidə. «...bizning yetip beriximizni kütüp turdi» — «biz» Luqaning yənə Pawlus bilən billə ikənlikini kərsitidu. □ 20:7 «həptining birinqi kün» — yəni «yəkənbə küni». «biz nan oxtuxqə jəm boləqanda» — «nan oxtux»: Əysaning əlümini hatiriləx üçün nan oxtulidu («1Kor.» 11:20-34ni kərug).

8 Biz jəm bolqan yukiriki kəwəttiki öydə nuroqun qara qiraqlar yenip turatti.□

9 Əwtikus isimlik bir yigit derizidə olturoqanidi. Pawlus sözləp heli bir yərgə baroqanda, uni mügdək besiwatqanidi. Andin u oqərk uyquoqa ketip, u üçinçi kəwəttin yərgə yikilip quxti. Kəpçilik uni yərdin kətürüp qarisa, u ölüp bolqanidi.

10 Pawlus pəskə quxüp, uning üstigə etilip, kuqaklap turup: Azablanmanglar, u tirikkən! — dedi. ■

11 Kaytidin öygə qikip, nanni oxutup yegəndin keyin, Pawlus ular bilən tang atkuqə uzun sözləxti wə u bu yərdin yoloqa çiqti.

12 Troastikilər bolsa heliki yigitni öyigə hayat apirip qoydi. Ular buningdin çəksiz təsəlli tapti.□

Pawlusning Əfəsus aqsakalliri bilən hoxlixixi

13 Biz bolsaq Pawlustin burun Assos xəhirigə kemə bilən barduq. Qünki Pawlus xu yərgə piyadə baray, silər məndin awwal yetip berip, u yərdə meni kemigə eliwelixni kütünglar, dəp orunlaxturoqanidi.

14 Assosta u biz bilən uqraqxəndin keyin biz uni kemigə elip Mitulin xəhirigə kəlduq.

15 Andin xu yərdin qikip, ətisi Hiyos arilining udulioqa kelip turduq. Üçinçi küni Samos arilioqa yetip kəlduq wə Trogillium xəhiridə qonduq; uning ətisi Miletus xəhirigə barduq. □

16 Qünki Pawlus Asiya əlkisidə kəp waqitni ötküzüwətməslik üqün, dengiz səpiridə Əfəstusta tohtimay ötup ketixni qarar qilqanidi. Səwəbi, u «orma heyti» künnini mumkinkədər Yerusalemda ötküzix üqün aldiraytti. □ ■

17 Əmdi Miletus xəhiridin Əfəsuska adəm əwətip, jamaəttiki aqsakallarni qakirdi.

18 Ular kəlgəndin keyin, u ularoqa mundaq dedi:

— Mən Asiya əlkisigə ayaq başkan birinçi kündin tartip, silər bilən qandəq ötkənlikim hərbinglaroqa məlum.

19 Rəbning hizmitidə hər tərəptə kəmtər bolup, kəz yaxlirim təkülgənlikini, xundakla Yəhudiyarning suyikəstliri tüpəylidin beximdin ötkən sinaklarda qidiqanlikimni bilisilər,

20 wə yənə məyli ammiwi sorunlarda bolsun yaki öy-öylərdə bolsun, silərgə təlim bərginimdə, silərgə paydilik bolsila heqnemini ayimay jakarlap,

21 Yəhudiyar həm Greklərgimu Huda aldida towa qilix wə Rəbbimiz Əysa Məsihgə etikad qilix kerəklikigə guwahlik berip jekiligənlikim həmninglaroqa məlum.■

□ 20:8 «Biz jəm bolqan yukiriki kəwəttiki öydə nuroqun qara qiraqlar yenip turatti» — bu qiraqlarning is-tütəklirining əyni kaplix bilən 9-ayəttə tiloqa elinqan Əwtikusning uhlap kelixioqa təsir yətküzgən boluxi mumkin. ■ 20:10 1Pad. 17:21; 2Pad. 4:34. □ 20:12 «Ular buningdin çəksiz təsəlli tapti» — əyni grek tekst: «Ular tapkan təsəlli az əməs idi». □ 20:15 «üçinçi küni Samos arilioqa yetip kəlduq wə Trogillium xəhiridə qonduq,...» — bəzi kona kəqürmilərdə: «Trogillium xəhiridə qonduq» degən səz tepilmaydu. «ətisi Hiyos arilining udulioqa kelip ... üçinçi küni Samos arilioqa yetip kəlduq wə Trogillium xəhiridə qonduq; uning ətisi Miletus xəhirigə barduq» — bu səpər yoli atay Əfəsus xəhiridin ötkənidi (16-ayətni kərüng). □ 20:16 «orma heyti» — Təwratta Yəhudiy halkigə bekitilgən tətinqi heyti; u heyti «ötüp keti heyti»din əllik kün keyin bolqoqqa, grek tilida «əlliklik heyti»mu deyilidu. Həzirki kalendardiki waqit bəlkim 5-ay idi. «Law.» 23-babni kərüng. ■ 20:16 Ros. 21:4,12. ■ 20:21 Mat. 3:2; Mar. 1:15; Luqa 24:47.

22 **Hazir mana, rohta baqlanolan halda Yerusalemoqa ketiwatimən.** U yərdə nemə ixlarning beximoqa qūxidiolanliqini uqmaymən; □

23 Pəket xuni bilimənki, Muqəddəs Roħ mən barolanla xəhərlərdə zindan kixənli ri wə azab-okubətlərninġ meni kütup turidiolanliqini aldini enik eytip kəlməktə.

24 Lekin mən öz musapəmni tamamlixim, Rəb Əysadin tapxuruwalolan hizmətni ada kilixim, yəni Hudaning mehür-xəpki ti toqrisidiki hux həwərninġ toluq guwahqisi boluxum uqun, öz həyatimni kilqə ayiməymən. ■

25 Mən silər bilən arilixip, həmminglar arisida yürüp Hudaning padixahliqini jakarlidim; əmdi mana mənqa məlumki, buningdin keyin silərdin heqkim yuzumni qayta kərelməysilər. □

26 Xuning uqun, bugin silərgə guwahlik kilip eytip koyayki, mən heqbiringinġ kənoqa kəzrdar əməsmən. □

27 Qunki mən Hudaning toluq məqsət-iradisini kilqə elip qalmaq silərgə bayan kilip yətkuzuxtini bax tartmidim.

28 Muqəddəs Roħ silərni Hudaning jamaitini bekix uqun Uning padisi iqidə yetəkqi kilip tiklənidi; əmdi özünqləroqa həm Əz Oqlining kəni bilən setiwaloqan barlik padisiqa səgək bolunqlar! □ ■

29 Qunki mənqa ayanki, mən kətkəndin keyin, qilbərilər aranglarqa kirip, padini heq ayimaydu, ■

30 həmdə hətta aranglardinmu bəzilər muhlislarni əzligə tartiweliox uqun həkikətni burmilioqan turluk ixlarni səzləydu. ■

31 Xunqa, səgək bolunqlar, mening uq yil keqə-kunduz deməy, hərbinglarqa kəz yaxlirim bilən tohtimay nəsihət berip turəqlanliqimni esinglarda tutunqlar.

32 Əmdi mən silərni Hudaqa wə Uning mehür-xəpki yətkuzidiolan səz-kalamioqa tapxurimən. Bu səz-kalam etiqadinglarni kuruxqa həm pak-muqəddəs kilinolan barlik həlki arisida iltipət kilinidiolan mirastin silərni nesip kilixqa qadirdur. □

33 Mən heqqaqan heqkimdin kiyim-keqək yaki altun-kumux tama kilip bakmioqanmən. ■

34 Silərgə məlumki, mən ikki bilikimge tayinip, özümning wə həmrahlirimning həjitidin qixtim. ■

35 Bundaq kilip hərbi ixlarda mən silərgə muxundaq əjir-əmgək arkiplik əjiz-həjətmənlərgə yardəm berix lazimlikini, xundakla Rəb Əysa

□ **20:22 «mana, rohta baqlanolan halda Yerusalemoqa ketiwatimən»** — «rohta baqlanolan halda» — uni kozoqaydiolan bu təsirning öz roħida yaki Muqəddəs Rohta bololanliqi enik əməs. Pawlusning bu niyiti bu ixta toqra yaki toqra əməs? 21:4-ayətiki həwərdin qarioranda, uning xu kət'iy niyiti toqra əməs, dəp oylaxqa mayil bolimiz. ■ **20:24** Ros. 21:13; Gal. 1:1; Tit. 1:3. □ **20:25 «Mən silər bilən arilixip, həmminglar arisida yürüp Hudaning padixahliqini jakarlidim»** — muxu yərdə «Hudaning padixahliqi» grek tilida pəket «padixahlik» bilən ipadiliniidu. □ **20:26 «Silərgə guwahlik kilip eytip koyayki, mən heqbiringinġ kənoqa kəzrdar əməsmən»** — demək, «aranglarda hərəkəndə bir kixi hux həwərninġ anglox pirsuti bolmaq, kətquzulmioqan bolsa mən buningqa jawabkar əməsmən» degəndək. □ **20:28 «Hudaning... Əz Oqlining kəni bilən setiwaloqan barlik padisi»** — «Əz Oqlining kəni bilən» grek tilida «Əzningkining kəni bilən» degən səzlər bilən ipadiliniidu. ■ **20:28** Əf. 1:7; Kol. 1:14; 1Pet. 1:19; 5:2; Wəh. 5:9. ■ **20:29** 2Pet. 2:1. ■ **20:30** Zəb. 41:9; Mat. 16:21; Ros. 1:17; 1Yuħa. 2:19.

□ **20:32 «Bu səz-kalam etiqadinglarni kuruxqa ... qadirdur»** — silərninġ «etiqadinglarni kurux» grek tilida pəket «silərni kurux» degən bilən ipadiliniidu. ■ **20:33** 1Kor. 9:12; 2Kor. 11:9; 12:13. ■ **20:34** Ros. 18:3; 1Kor. 4:12; 1Tes. 2:9; 2Tes. 3:8.

ëzi eytkan: «Bërmäk almaktinmu bëhtliktur» deginini esinglardin qıkarımaslıqlinglar keräkliligini körsättim.

³⁶ Bu sözlärni kılıp bolup, u hëmmäylän bilän birliktä tizlinip olturup dua kıldı. ■

³⁷ Hëmmäylän kattik yıqlıxıp kätti; Pawlusning boynıoıa esilip kuçaklap, kızıoın söyüxti.

³⁸ Ularnı äng azablıoını Pawlusning, «Buningdin keyin yüzümni kayta körälmäysilər» degän sözi boldi. Keyin, ular uni kemigä qıkirip uzitip koydı.

Rosul Pawlusning hux hëwërnı jakarlıoıan 3-säpıri

Rosul Pawlusning hux hëwërnı jakarlıoıan 3-säpıri

21

Pawlusning Yerusalemoıa berixi

¹ Andin biz ulardin ajrılıp qıkkandın keyin, kemä bilän udul Qos arılıoıa qarap yol alduq. Ətisi, Rodos arılıoıa, u yərdin Patara xəhırigä barduq. □

² Patarada Fənikiyə rayonıoıa barıdıoıan bir kemini terip, uningoıa olturup yoloıa qıqtuq.

■ 20:36 Ros. 21:5. □ 21:1 «Andin biz ulardin ajrılıp qıkkandın keyin, kemä bilän udul Qos arılıoıa qarap yol alduq. Ətisi, Rodos arılıoıa, u yərdin Patara xəhırigä barduq» — bu ayəttiki «biz», «alduq» wə «barduq» degän sözlərgä qarıoıanda, Luğa yəne Pawluska hëmrah boldi.

3 Sipro arili k r ng ndin keyin, uni sol t ripimizd  qaldurup  t p, Suriyag  qarap mengip, Tur xəhiridə kuruklukka qiktuk. Qunki kema bu yord  y k q x rm kqi idi. □

4 U yord  muhlislarni tepip, ularning yenida yott  k n turduk. Ularo a Mu odd s Rohning wəhiyisi kelip, ular Pawluska ayioing Yerusalemo a basmisun, d p nəsihət kildi. □ ■

5 Biroq biz u yord  turux waqtimiz toxkanda, s pirimizni dawamlaxturduk. Ularning h mmisi, jümlidin hotun-baliliri bizni x h rning sirtioing uzitip qikti. H mmimiz dengiz boyida tizlinip olturup bill  dua kilduk.

6 Kuqaklixip hoxlaxkandin keyin, biz kemig  qiktuk, ular  ylirig  kaytixti. 7 Tur x hiridin dengiz s pirimizni dawamlaxturup, ahirida Pitolimays xəhirigə k lduk. U yordiki qerindaxlar bilən k r x p, ularning yenida bir k n turduk.

8  tisi, u yerdin ayrilip, Kəysəriyə xəhirigə k lduk. Biz burun Yerusalemdiki «yott  hizmatkar»din biri bololan, hux həwərqi Filipning  yig  berip konduk. □ ■

9 Bu kixining tehi yatlik kilinmioan, bexar t-w hiyl rni y tk zidioan t t kji bar idi. ■

10 Biz u yord  birn qq  k n turolandin keyin, Agabus isimlik bir p yoj mb r Yəhudiyy  lkisidin q xti. ■

11 Bu kixi bizning aldimizoğa kelip, Pawlusning b lwoqini qolioa elip,  zining put-qolini baolap:

— Mu odd s Roh mundaq d ydu: — Yəhudiylar bu b lwoqning igisini Yerusalemda muxundaq baolap, yat  llikl rning qolioa tapxuridu! — dedi. □ ■

12 Bularni anglap, həm biz həm xu yərlik kixil r bilən birliktə Pawlustin Yerusalemo a barmioin d p  t nduk.

13 Lekin Pawlus jawab n:

— Sil r nemixka bunqiwala yio lap, y rikimni ezisil r? Mən Yerusalemda R b  ysaning nami  q n tutkun boluxla  m s, xu yord   l xkimu təyyarmən, — dedi.

14 Biz uni kayil kilalmay, ahirida s k t kilip:

— R bning iradisi ada kilinsun! — deduk. ■

15 Bu k nl rdin keyin, y k-takimizni yioixturup, Yerusalemo a qikip barduk.

16 K ys riy lik muhlislardin birn qqisi biz bilən s p rdax boldi; ular Minason isimlik bir kixining  yid  konimiz d p uni birgə elip mangdi;

□ 21:3 «uni , yəni Sipro arilini sol t ripimizd  qaldurup  t p...» — demək, «uning j nubidin aylinip  t p...». □ 21:4 «Ularo a Mu odd s Rohning wəhiyisi kelip, ular Pawluska ayioing Yerusalemo a basmisun, d p nəsihət kildi» — «nəsihət kildi» deg nning baxka h l tərjimisi: «nəsihət kilatti». Mu odd s Roh ularo a Pawlusning Yerusalemda tartidioan azablaridin h w r bərgənidi. U allikaqan baxka y rl rdiki muhlislardin muxu h w rni anglioan (20:23).

Lekin muxu yord  Mu odd s Rohning uning a «barmisun» deg n s zig  qaridoanda, uning Yerusalemo a berixi Hudaning iradisi  m s, d p oylaxka mayilmiz. ■ 21:4 Ros. 20:23; 21:12.

□ 21:8 «Biz burun Yerusalemdiki «yott  hizmatkar»din biri bololan, hux həwərqi Filipning  yig  berip konduk» — Yerusalemdiki «yott  hizmatkar» — 6-babni k rung. ■ 21:8 Ros. 6:5; 8:29. ■ 21:9 Yo. 2:28-29; Ros. 2:17. ■ 21:10 Ros. 11:28. □ 21:11 «Yəhudiylar bu b lwoqning igisini Yerusalemda muxundaq baolap, yat  llikl rning qolioa tapxuridu!»

— 21-36-ayatl rni k rung. Pawlus rimlikl rning sorikioa tartilidu. Yəhudiylarning  z ad mliridin birini yat  llik kixil rning qolioa tapxuruxi  zligig  b k uyatlik ix bolooqka, ularning Pawluska bololan əqmənliki nahayiti enik turidu. ■ 21:11 Ros. 20:23; 21:33. ■ 21:14 Mat. 6:10; Luk  11:2; 22:42.

bu kixi Siprosluk, qeri muhlis idi.□

Pawlusning Yakup bilan kerüxüxi

17 Yerusalemoğa yetkəndə kerindaxlar bizni huxallik bilən qarxi aldi.

18 Ətisi, Pawlus biz bilən billə Yakupni kergili bardı. Yakup bilən aqşakallarning həmmisi u yərgə yoişloqanıdı.

19 Pawlus ular bilən salamlaxkəndin keyin, Hudaning özining hizmiti arkilik əllər arisida qiloğan ixlirini bir-birləp ularoğa təpsiliy eytip bərdi.

20 Bularnı angliqanda, ular Hudağa mədhıyə okudi, andin Pawluska: — Kerüwatisən, i kerindixim, Yəhudiylar iqidə qanqə mingliqan etiqađ qiloquqilar bar! Ularning həmmisi Təwrat qanunioğa *əməl qilixka* intayin kizojin ikən.

21 Ular sening toqrangda: «U əllərnin arisida yaxioğan pütin Yəhudiylaroğa Musa *pəyoğəmbərgə* tapxuruloğininin yenixni, yəni balilirini hətnə kildurmaslikni, Yəhudiylarning ən'ənilirigə riayə kilməslikni öğitidu» dəp angliđi.

22 Əmdi qandaq qilix kerək? Qünki halayiq qoqum sening bu yərgə kəlgənlikingni anglap qalidu.

23 Xunga bizning deginimizdək qiloqin: Arimizda qəsəm iqkən tət adəm bar. □

24 Sən ularni elip, ular bilən birlikdə *Təwrattiki* tazilinix qaidisidin ötüp, ularning *qurbanlik* qikimlirini özünq kətürgin, andin ular qaqlirini qüxürələydu. Buning bilən, həmməylən sən toqruluk angliqanlirining həmmisining rast əməslikini wə sening özünq Təwratqa tərtpi boyiqə riayə qiliwatliqingni bilip yetidu. □

25 Əmma əllərdin boləqan etiqađqilaroğa kəlsək, biz ularoğa pəqətla butlaroğa ataloğan nərsilərnı yeməslik, qanni wə boşup soyuloğan haywannıng qəxinimu yeyixtin wə jinsiy buzukluqtin əzlrini saqlax toqruluk qərarimizni ötkənki hət arkilik uqturduk.■

26 Buning bilən, Pawlus u kixilərnı elip, ətisi əzi ular bilən billə tazilinix qaidisini ötküzüxti; andin u ibadəthaniəğa kirip, *kahinlaroğa* əzlrining paklinix mudditining qağan toxudloqanlıki, yəni hərqaysisi üqün qurbanlik qilinixning qaysi küni bolidloqanlıkini uqturup qoydı.□ ■

□ **21:16** «ular Minason isimlik bir kixining öyidə qonimiz dəp uni birgə elip mangdi; bu kixi Siprosluk, qeri muhlis idi» — baxqa birhil tərjimisi: — «ular bizni (Yerusalemdiki) öyidə kütməqki boləqan Minason isimlik bir Siprosluqni biz bilən elip, uning öyigə baxlap bardı».

□ **21:23** «Arimizda qəsəm iqkən tət adəm bar» — «qəsəm iqkən» Hudaning aldidə iqkən; bu Hudaning razilikini elix üqün yaki uningə təxəkkür eytiz üqün boləqan bolsa kerək. Bundaq qilini əməliyatə «yengi əhdə»gə muwapıq əməs, bəlkı «kona əhdə»gə ait ix idi. □ **21:24**

«tazilinix qaidisidin ötüp...» — «tazilinix» ibraniy tilidə bolsa «taharət». Yaquplar eytqan xu «Təwrat qanunioğa əməl qilixka intayin kizojin» boləqan Yəhüdiy etiqađqılar bəlkim Pawlusni «Yəhüdiy əməslər»ning zeminliridin ötüxi bilən «napak boldı» dəp qarixi mumkin idi. «Ular qaqlirini qüxürələydu» — Təwrat, «Qel.» 6:13-20ni kərüng. «Nazariylar» Huda aldidə duasing iltija qilinix üqün yaki təxəkkür eytiz üqün qaqlirini uzun qoyuwitətti. Qəsəmnin məhliti toxqanda, awwal qurbanlik sunup andin qaqlirini qüxürüwetətti. ■ **21:25** Yar. 9:4; Mis. 20:3; Ros. 15:23; 1Kor. 8:1. □ **21:26** «... Pawlus u kixilərnı elip, ətisi əzi ular bilən billə

tazilinix qaidisini ötküzüxti; andin u ibadəthaniəğa kirip, ... hərqaysisi üqün qurbanlik qilinixning qaysi küni bolidloqanlıkini uqturup qoydı» — bu ix, yəne Yaqupning təxəbbus qiloqini həmdə uningə Pawlusning qoxuluxi, uning bu tət kixi bilən «tazilinix»i wə ular bilən billə qurbanlik qilixi toqruluk «qoxumqə səz»imizni kərüng. ■ **21:26** Ros. 24:6.

Pawlusning ibadathanida tutqun qilinixi

27 Yettə künlük muddət toxuxka az qalqanda, Asiya ölkisidin kəlgən bəzi Yəhudiylar Pawlusni ibadathanida kərüp, halayiqni qutritip, uningqa qol selip:

28 — Əy Israillar, yardəmdə bolunglar! Həmmə yərdila, həmmə adəmgə həlkimizgə, Təwrat qanunioqa wə ibadəthaniqə qarxi sözlərnı ęgitiwatqan adəm dəl xu. Uning üstigə, u yənə Greklərnı ibadəthanimizqə baxlap kirip, bu mukəddəs jayni bulqidi! — dəp quqan kətürdi

29 (ularning bundak deyixining səwəbi, əslidə ular xəhərdə Əfəsusluk Trofimusning Pawlus bilən billə bolqanliqini kərgənidi wə Pawlus uni ibadəthaniqə baxlap kirgən, dəp oyliqanidi). □ ■

30 Xuning bilən, pütün xəhər zilziligə kəldi. Halayik tərəp-tərəptin yügürüp kelip, Pawlusni tutup, ibadəthanidin sərəp elip qıkti. İbadəthanining dərweziliri dərhal taqiwetildi. □

31 Bu top adəm Pawlusni *urup* öltürüwətməqci bolup turqanda, pütkül Yerusalemni malimanqlik qaplap kətkənliki toqrisidiki bir həwər u yərdə turuxluk *Rim* qismining mingbexiqə yətküzildi. □

32 Mingbexi dərhal ləxkər wə birnəqqə yüzbexini elip, top-top adəmlərnı basturuxka yügürüp kəldi. Mingbexi wə əskərlərnı kərgən halayik Pawlusni uruxtin tohtidi.

33 Mingbexi aldioqa ətüp, ləxkərlərnı Pawlusni tutup ikki zənjir bilən baqlaxka buyrudi. Andin u:

— Bu adəm kim? U nemə gunaq kildi? — dəp soridi. ■

34 Ləkin *topilangqilarning* iqidə bəzilər uni desə, bəzilər buni deyixip warkirixatti. Malimanqlik tüpəylidin mingbexi həqikiy əhwalni enikləxka amalsiz kelip, ahir Pawlusni kəl'əgə elip ketixni buyrudi.

35 Ləkin Pawlus kəl'əning pələmpiyigə kəlgəndə, topilangqilar tehimu zorawanlixip kətkəqkə, ləxkərlər uni kətürüxkə məjbur boldi.

36 Qünki ularning kəynidin top-top adəmlər əgixip mengip: — U yökütilsun! — dəp warkirixatti. ■

Pawlusning guwahlik berip aqlinixi

37 Kəlgə əkirilixigə az qalqanda, Pawlus mingbexiqə:

— Sizgə bir eqiz söz qilsam bolamdikin? — dəp soridi.

Mingbexi: — Grekqə biləmsən?

38 Undaqta, ilgiri isyan kətürüp, «hənjərqi katillar»din tət ming adəmni baxlap qəlgə qeqip kətkən həliki Misirlik əməsmusən? — dəp soridi. □

39 Ləkin Pawlus: — Mən Yəhudiy, Kilikiyə ölkisidiki uluq xəhər Tarsusning puqrasimən. Halayikqə birnəqqə eqiz söz qiliximoqa ijazət qilixingizni ətünimən, — dedi. ■

□ 21:29 «... əslidə ular xəhərdə Əfəsusluk Trofimusning Pawlus bilən billə bolqanliqini kərgənidi» — Əfəsusluk Trofimus Yəhudiy əməs, grek idi, əlwəttə. ■ 21:29 Ros. 20:4; 2Tim. 4:20. □ 21:30 «Halayik tərəp-tərəptin yügürüp kelip, Pawlusni tutup, ibadəthanidin sərəp elip qıkti. İbadəthanining dərweziliri dərhal taqiwetildi» — məqsiti xübhısizki, ibadəthanining əzidə qalaymıqanqlik qıqmısun üqün idi. □ 21:31 «ləxkər qismining mingbexi» — grek tilida «hiliarq»; əməliyəttə 600 əskərnı baxquratti. ■ 21:33 Ros. 21:11.

■ 21:36 Luqa 23:18; Yh. 19:15; Ros. 22:22. □ 21:38 «hənjərqi katillar» — Rim imperiyasigə qarxi turqan əng əxəddiy siyasiy ekim idi. Ular adəm öltürüxkə ixlitidoqan əng yahxi kəridioqan koral kiyim iqidə yoxuruxka qolaylik bolqan hənjər idi. ■ 21:39 Ros. 9:11,30.

⁴⁰ *Mingbexi* ijazət beriwidi, Pawlus pələmpəydə turup, halayıqqa qol ixariti kildi. Qattik jimjitlik baskanda, u ibraniy tilida sözləxkə baxlap: —□

22

¹ — Qerindaxlar wə ata-bowilar! Əmdi özümni aqlax sözlirimgə kulak saləyasilər, — dedi.

² Ular Pawlusning ibraniy tilida sözliginini anglap, tehimu jim boluxti. U sözini dawam kildi:

³ — Mən bir Yəhudiyy, Kilikiyədiki Tarsus xəhiridə tuoquldum; lekin bu xəhərdə bekiq qong kilindim, Gamaliyəlning qol astida ata-bowilirimizə tapxuruloqan Təwrat qanunining zir-zəwərlirini koymay əginip təlim-tərbiyə aldım. Mən siləring bəgün boləninglarə qohxax, Huda yoliəq intayin kizəyin idim. □ ■

⁴ Mən bu yoldikiləni hətta öltürəxkiqə ziyankəxlik kilip, ularni ər-ayal deməy tutqun kilip zindanoqə saldurdum. □ ■

⁵ Bu toquruluk bəx kahin wə aliy kengəxmidiki barlik aqsakallarmu munga guwahqidir. Mən ularin Dəməxktiki *Yəhudiyy* qerindaxlarəq yeziloqan hətləni tapxuruwelip, xu yərdə turuwatqan bu *yoldikiləni* jalaxə uqun, ularni tutqun kilip Yerusalemuə apirimən dəp yoloqə qıqqanidim.

⁶ Əmdi xundəq boldiki, səpər kilip Dəməxkə yeqinlaxqanda, qūxkə yekin, tuyuksiz asmandin küqlük bir nur qūxūp, ətrapimni yorutuwətti. ■

⁷ Mən yərgə yikilip kəttim, andin munga: «Saul, Saul, Munga nemixkə ziyankəxlik kilisən?» degən awazni anglidim.

⁸ «I Rəb, sən kimsən?» dəp sorisam, U munga: — «Mən sən ziyankəxlik kiliwatqan Nasarətlik Əysadurmən!» dedi.

⁹ Mən bilən billə mengiwatqanlar u nurni kərgən bolsimu, lekin munga kילוan sözləni qūxənmidim. □ ■

¹⁰ Mən yəne, «I Rəb, nemə kilixim kerək?» dəp sorisam, Rəb munga, «Ornungdin tur, Dəməxkə kir, xu yərdə sən ada kilix bekitilgən ixlarning həmmisi toquruluk sanga eytip berilidu!» dedi.

¹¹ Həliki nurning julaligidin kəzlim kərməs bolup qaldi. Yenimdikilər qolumdin yetəkləp, Dəməxkə elip kirdi.

¹² U yərdə Təwrat qanuniəq ihlas baqliqan, Dəməxktiki barlik Yəhudiylarning hərmigitə sazawər boləqan Ananiyas isimlik bir kixi bar idi. ■

¹³ U kelip, yenimda turup: «Qerindax Saul, bexingni kətürüp qara!» dedi. Mən xuan beximni kətürüp qarap uni kərdum.

□ **21:40 «u ibraniy tilida sözləxkə baxlap..»** — «ibraniy tilida» — Aramiy dialektida boluxi mumkin. □ **22:3 «Mən... Gamaliyəlning qol astida ata-bowilirimizə tapxuruloqan Təwrat qanunining zir-zəwərlirini koymay əginip təlim-tərbiyə aldım»** — oqurmənləning esidə bolsa kerəkki, Gamaliyə dangki qıqqan Təwrat əlimasi idi (5:24). Grek tilida «(Mən) Gamaliyəlning ayaqlirining aldidə ... təlim-tərbiyə aldım» deyilidu. ■ **22:3** Ros. 5:34; 9:11; 21:39; 2Kor. 11:22 □ **22:4 «Mən bu yoldikiləni hətta öltürəxkiqə ziyankəxlik kilip, ularni ər-ayal deməy tutqun kilip zindanoqə saldurdum»** — «bu yoldikiləni» — Məsih yoldikiləni, deməqki. Grek tilida pəqət «bu yolni» deyilidu; tingxiəuqilar həmmisi uning «Məsih Əysaning yoli»ning gəpini kiliwatqinini bilgən bolatti. ■ **22:4** Ros. 8:3; 9:1; 26:9; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. ■ **22:6** 1Kor. 15:8; 2Kor. 12:2. □ **22:9 «...lekin munga kילוan sözləni beximni qūxənmidim»** — yaki «... lekin munga kילוan sözləni anglimaptu». Bu adəmlər bir awazni anglidi, lekin nemə dəwətkanlikini bilmidi (9:7ni kərug). ■ **22:9** Dan. 10:7. ■ **22:12** Ros. 9:17.

14 U manga: «Ata-bowilirimizning Hudasi seni iradisini bilixing, Həkkaniy Boluqini keruxing wə uning aozidini qikқан awazni anglixing uqun allikaqan tallidi. □

15 Qunki sən pütun insanlar aldida kərgən-angliqanliringoqa Uning guwahqisi bolisen!

16 Xundak ikən, sən yənə nemigə hayal bolisen? Ornungdin turup, Uning namioqa nida kilip qemüldürülüp, gunahlingni yuuzuzoqin!» dedi.

17 Xundak boldiki, Yerusalemoqa kaytip kəlginimdin keyin, ibadəthanida dua kiliwatqinimda, bir oayibanə kərünux meni oruwaldi

18 wə Rəbning manga: «Qapsan bol, Yerusalemdin dərhal kət. Qunki ular sening manga kילוan guwahlikingni kəbul kilmaydu!» dəwatqanlikini kərdüm. ■

19 Mən, «I Rəb, ular mening Sanga etiqad kילוanlarni zindanoqa solap, hər bir sinagoglaroqa kirip ularni urəqanlikimni bilidu. ■

20 Sening guwahqing boləqan Istipanning kəni təkülginidə, mənmu yenida turup uni öltürgənlərnin kilmixlirioqa kəxulup, ularning kiyimlirigə kərap bərdim!» — dedi. ■

21 Birak u manga: «Kətkin! Seni yiraktiki əllərgə əwətimən!» — dedi. ■

22 Pawlus muxu səzni degüqə halayik uningə kulaq seliwatatti. Lekin buni anglap ular awazini kətürüp:

— Undak bir kixi yər yüzidin yokitilsun! U tirik turuxka layik əməs! — dəp quқан selixti. □ ■

23 Ular qırkixrip, qapan-yepinqilirini selip taxlap, topa-qang soruwatkanda,

24 mingbexi Pawlusni kəl'əgə elip kirip ketixkə əmr kiliwidi, halayikning uningə nemə uqun bundak quқан salidiqanlikini enikləx uqun ləxkərlirigə uni kəmqilap sorak kiliqni buyrudi. □

25 Lekin ular Pawlusni kəmqilax uqun oqulaqlitip baqliqanda, u yenida turoqan yüzbexioqa:

— Bir Rim puqrasini jinayiti bektilməylə kəmqilixinglar kanunoqa uyoqunmu? — dedi. □

26 Bu səzni angliqan yüzbexi mingbexining aldiqə berip:

— Siz nemə ix kilay dəwətisiz? Qunki u kixi Rim puqrasi ikən! — dedi.

27 Mingbexi Pawlusning aldiqə berip, uningdin:

— Manga eytkin, sən rasttinla Rim puqrasimu? — dəp soridi.

— Rast, dedi u.

□ 22:14 «Ata-bowilirimizning Hudasi seni iradisini bilixing, Həkkaniy boluqini keruxing wə uning aozidini qikқан awazni anglixing uqun allikaqan tallidi» — «Həkkaniy Boluqini» Məsihi kərsitidu, əlwəttə. ■ 22:18 Mat. 10:14. ■ 22:19 Ros. 22:4. ■ 22:20 Ros. 7:58; 8:1. ■ 22:21 Ros. 9:15; 13:2; Gal. 1:15; 2:8; Əf. 3:8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 1:11. □ 22:22 «Lekin buni anglap ular awazini kətürüp: — Undak bir kixi yər yüzidin yokitilsun! U tirik turuxka layik əməs! — dəp quқан selixti» — demisəkmü, ularning Pawlus bu səzini kətürəlməslikining səwəbi, Hudaning sez-kalamini əzliri intayin pəs kəridioqan «yat əllər»gə yətküzüxkə hərgiz bolmaydu, dəydiqan kəzkaraxta idi. ■ 22:22 Ros. 21:36. □ 22:24 «Mingbexi ... Halayikning Pawluska nemə uqun bundak quқан salidiqanlikini enikləx uqun ləxkərlirigə uni kəmqilap sorak kiliqni buyrudi» — «kəmqilap sorak kiliq» bolsa rimliklar gumən kילוan adəmlərnə gunahı bar dəp həsəblap, «həqiqətni enikləx uqun» ularni kiynax bilən sorak kilatti (ularning «kamqa»liri kəp tasmilik bolup, hər tasmisioqa hertürlük tēmür-səngək parqiliri baqlənoqanıdi). Əmma rimlik puqralar bolsa undak muamilidin halas idi. □ 22:25 «Lekin ular Pawlusni kəmqilax uqun oqulaqlitip baqliqanda...» — «oqulaqlitip baqliqanda»: Rimliklar sorakka tartiloqini kəmqilax uqun uning ikki kolini baqlap oquligini kerip turəuzidu. Baxka birhıl tərjimisi «Pawlusni tasmilar bilən oqulaqlatkanda,...».

28 — Mən nahayiti yukiri bahada muxu puqralıqqa igə boldum, — dedi mingbexi.

Pawlus:

Əmma mən tuoquluxumdinla xundak! — dedi.

29 Xuning bilən, uni sorakka tartmaqçı boləjan ləxkərlər dərhal uningdin əzlrini qətkə aldi. Mingbeximu uning Rim puqrasi ikənlikini bilip, uni baolatkənlik tūpəylidin qorqup kətti. □

Pawlusning aliy kengəxmida əzini aqlixi

30 Mingbexi Yəhudiylarning Pawlusning üstidin qilojan xikayitining həkikiy səwəbini bilix uqün, ətisi uni yexip, bax kahinlar wə pütün aliy kengəxmidikilərnin bir yərgə yioqilixini buyrudi. Andin Pawlusni elip kelip, ularning aldioja turoquzdi.

23

1 Pawlus aliy kengəxmə həy'ətlirigə tikilip turup:

Qerindaxlar, mən bügüngiqə Hudaning aldida pak wijdanda mengip kəldim, — dedi. ■

2 Buni angliəjan bax kahin Ananiyas *Pawlusning* yenida turojanlarəja uning əozioja uruxni buyrudi. ■

3 Pawlus uningəja:

— Huda seni uridu, əy aqartilojan tam! Sən u yərdə meni Təwrat qanuni boyiqə sorakka tartixka olturisən, lekin Təwrat qanunioja hilap həlda meni urunglar dəp buyrudingəju?! — dedi. □ ■

4 — Sən Hudaning bax kahinioja axundak həkarət kəltürəmsən?! — deyixti yenida turojanlar.

5 Pawlus:

— I qerindaxlar, mən uning bax kahin ikənlikini bilməptimən. Qünki Təwrat: «Həlkinqni idarə qiloquqining yaman gepini qılma!» deyilgən, — dedi. □ ■

6 Lekin Pawlus ularning bir kismining Saduqiy, yənə bir kismining Pərisiyələr ikənlikini bilip, aliy kengəxmida yukiri awaz bilən:

— Qerindaxlar, mən bolsam Pərisiyələrdin bolimən wə Pərisiyələrnin pərzəntimən. Mən əlgənlər kayta tirilixka baolilojan ümid toşruluk bu yərdə sorakka tartiliwatimən! — dəp warkiridi. ■

7 U bu səzni deyixi bilənla, Pərisiyələr bilən Saduqiylar arisida jedəloşoşəja qozəqilip, kengəxmidikilər ikkigə bəlünəp kətti

8 (qünki Saduqiylar əlgənlərnin kayta tirilixi, yaki pərixte yaki rohlar məwjut əməs, dəydu. Lekin Pərisiyələr həmmisini etirap qilidu). ■

9 Buning bilən kəttik bir quqan-sürən kətürüləp, Pərisiy tərəpdari boləjan bəzi Təwrat ustayliri ornidin turup:

□ 22:29 «Xuning bilən, uni sorakka tartmaqçı boləjan ləxkərlər dərhal uningdin əzini qətkə aldi. Mingbeximu uning Rim puqrasi ikənlikini bilip, uni baolatkənlik tūpəylidin qorqup kətti» — 24-ayəttiki izahatni kəring. Rim puqralirini jinayiti bekitməylə baolaxmu kanunsiz ix idi. ■ 23:1 Ros. 24:16. ■ 23:2 1Pad. 22:24; Yər. 20:2; Yh. 18:22. □ 23:3 Huda seni uridu, əy aqartilojan tam! — Pawlusning «aqartilojan tam» degini, «sirti ap'ak kərünidionə, iqi pəkət patkaq-laydin boləjan sahtipəzsən» degən mənida. «Əz.» 13:8-16nimu kəring. ■ 23:3 Qan. 17:9. □ 23:5 «Həlkinqni idarə qiloquqining yaman gepini qılma!» — Təwrat, «Mis.» 22:28. ■ 23:5 Mis. 22:27. ■ 23:6 Ros. 24:21; 26:6; Fil. 3:5. ■ 23:8 Mat. 22:23; Mar. 12:18; Luqa 20:27.

— Biz bu adəmdin heqkandak əyib tapalmiduk! Bir roh yaki pərixta uningəja səz kıləjan bolsa nemə boptu! — dəp kattik munazirəlxəti. ■

¹⁰ Qukan-sürən tehimu küqiyip kətkəqkə, mingbexi *Yəhudiylarning* Pawlusni tartixturup titma-titma kiliwetixidin kərkəp, kəsiməja zaləja qūxūp uni ularning arisidin zorluk bilən tartip qikip, kəl'əgə əkirip ketixini buyrudi.

¹¹ Xu küni keqisi, Rəb Pawlusning yenida turup:

— Jasarətlik bol! Qünki Yerusalemda Mən toşramdiki ixlarəja toluk guwahlik bərginingdək, Rim xəhridimu xundak guwahlik kiliwing mukərrər bolidu! — dedi. ■

Pawlusni əltürəx suyikəsti

¹² Ətisi ətigəndə, Yəhudiylar Pawlusni əltürəxni kəstləp, uni əltürmigüqə heqnərsə yeməymiz, iqməymiz, dəp əzlrigə ləniti bir kəsəmmi kilixti. ■

¹³ Bu suyikəst kəsimini iqkənlər kirik nəqqə kixi idi.

¹⁴ Ular bax kaşinlar wə aqsakallarning aldiəja berip:

— Biz Pawlusni əltürmigüqə heqnərsə tetimaslikka kattik kəsəm iqtuk.

¹⁵ Həzir silər wə aliy kəngəxmə uning ixlirini tehimu təpsiliy təkxürəxni baħanə kiliq, wəkil əwitip uni kəngəxmigə elip kelixni mingbexidin tələp kilinglar. U bu yərgə yəkin kəlməyla uni jayliwetixkə təyyar turimiz, — dedi.

¹⁶ Ləkin Pawlusning singlisining oşli bəktürmidin həwər tepip kəl'əgə kirip, Pawluska məlum kiliq koydi.

¹⁷ Buning bilən Pawlus yūzbexiliridin birini qakirtip, uningəja:

— Bu balini mingbexi bilən kərxütürəp kəysingiz. Qünki uningəja məlum kiliədiəjan ixi bar ikən, — dedi.

¹⁸ Yūzbexi uni elip mingbexining aldiəja baxlap kirip:

— Məhbus Pawlus meni qakirtip, bu balini siz bilən kərxütürəp kəyuxumni tələp kildi. Qünki uning sizgə məlum kiliədiəjan ixi bar ikən, — dedi.

¹⁹ Mingbexi uni kolidin tutup, bir qətkə tartip:

— Manga məlum kiliədiəjan nemə ixing bar? — dəp soridi.

²⁰ U jawabən mundaq dedi:

— Yəhudiylar Pawlusning ixlirini təpsiliy təkxürəyli dəp səwəb kərsitip əzlriddin ətə uni aliy kəngəxmigə elip berixni tələp kiliq üqün til biriktürəxti. ■

²¹ Ularəja kayil bolmiəjayla, qünki kiriktin artuk adəm uni paylap turidu. Ular Pawlusni əltürmigüqə heqnərsə yeməymiz, iqməymiz, dəgən qarəix kəsimgə baəliniptu. Ular həzir əzlrining ularning təlipigə maqul boluxlirini kütəp turidu.

²² Mingbexi uningəja:

— Bu ixni manga məlum kiliəjanlikingni heqkimgə tinma! — dəp tapilap, balini kayturdi.

Pawlusning walyi Feliksə tapxuruluxi

²³ Mingbexi yūzbexidin ikkini qakirtip:

— Ikki yūz piyadə ləxkər, yətmix atlik ləxkər wə ikki yūz nəyziwaz ləxkəni bəgün keqə saət tokkuzda Kəysəriyə xəhriyə qarap yoləja qikixka həziranglar! □

■ 23:9 Ros. 25:25; 26:31. ■ 23:11 Ros. 18:9. ■ 23:12 Ros. 23:21,29,30. ■ 23:20 Ros. 23:12.

□ 23:23 «nəyziwaz ləxkər» — bu səzning toluk mənisi naməlum. «keqə saət tokkuzda» — grek tilida «keqidiki üçiniqi saəttə».

24 Xuning bilən billə, Pawlusni waliy Feliksning yenioğa saq-salamət yatküzüx üqün, uning minixigə ulaqlarni təyyarlanglar! — dəp buyrudi. □

25 Mingbexi *Felikska* mundak bir hət yazdi: —

26 «Hərmətlik waliy Feliks janablirioğa Klawdiyus Lisiyastin salam!

27 Uxbu adəmni Yəhudiylar tutuwaloğan bolup, uni öltürməkqi bolojanda, uning Rim puqrasi ikənlikini bilip yetip, qisimni baxlap berip uni kutkuzdum. □ ■

28 Mən ularning bu kixi üstidin qiloğan xikayitining nemə ikənlikini eniklimakqi bolup, uni Yəhudiylarning aliy kengəxmisiğə elip bardim.

29 Əməliyətə ularning uning üstidin qiloğan xikayitining əzlrining Təwrat kanunioğa dair dətəlah məsililərgə munasiwətlik ikənlikini bayqidim, biraq uningdin ölüm jazasi berixkə yaki zindanoğa taxlaxka layik birər xikayət qilodək ixni tapalmidim.

30 Keyin, Yəhudiylarning uni öltürüwetix kəstidə yürüwatkanliki həkkidiki ahbarat manga məlum qilinojanda, dərhal uni siligə yollattim wə xuning bilən billə, uningə ərz qiloquqlarning əzlrining aldida xikayətlirini eytixini buyrudum. Həyr!».

31 Ləxkərlər əmdi buyruq boyiqə Pawlusni keqiləp Antipatris xəhriğə yatküzdi. □

32 Ətisi, atlik ləxkərlər Pawlusni elip mengixka qaldurulup, qaloğan ləxkərlər *Yerusalemdiki* qəl'əğə kaytip kəldi.

33 Atliklər Qəysəriyəğə kirip, hətni waliyoğa tapxurdi wə Pawlusnimu uning aldida hazır qildi.

34 Waliy hətni oquşandin keyin, Pawlusning qaysi əlkidin ikənlikini sorap, uning Kilikiyədin kəlgənlikini bilip, □

35 Uningoğa:

— Üstüngdin ərz qiloquqlar kəlgəndə ixliringni toluq anglyamən, — dedi wə uni Hərod hanning ordisida nəzərbənd qilip qoyuxni buyrudi. □

24

Yəhudiylarning Pawlus üstidin xikayət qilixi

□ **23:24 «Pawlusni waliy Feliksning yenioğa saq-salamət yatküzüx üqün, uning minixigə ulaqlarni təyyarlanglar!»** — «ulaqlarni təyyarlanglar!» — bir ulaq əməs. Mingbexi Pawlusni Yerusalemdin 100 kilometr yiraq bolojan Qəysəriyəğə bihətər yatküzüxkə kapalətlik qilix üqün hazirlioğan kəp ulaqlar, əlwəttə. □ **23:27 «Yəhudiylar ... uni öltürməkqi bolojanda, uning Rim puqrasi ikənlikini bilip yetip, qisimni baxlap berip uni kutkuzdum»** — mingbexi Lisiyas əməliyətə Pawlusni tutqandin keyinla uning Rim puqrasi ikənlikini bilgenidi. ■ **23:27** Ros. 21:33. □ **23:31 «Ləxkərlər ... Pawlusni keqiləp Antipatris xəhriğə yatküzdi.»** — Antipatris Yerusalemdin 55 kilometr yiraq, Yerusalem bilən Qəysəriyəning otturisida. □ **23:34 «Waliy ... Pawlusning qaysi əlkidin ikənlikini sorap,...»** — waliyning «qaysi əlkə?» degən soali grek tilida «qaysi hil əlkə» deyilidu. Ikki hil əlkə bar idi: (1) imperator əzi biwasitə baxquridioğan; (2) wasitilik baxquridioğan. Pawlus ikinci hil əlkidin bolojan bolsa, waliy əzi Pawlusning dəwasini biwasitə bir tərəp qilalaytti. □ **23:35 «... uning Kilikiyədin kəlgənlikini bilip, uningə: — Üstüngdin ərz qiloquqlar kəlgəndə ixliringni toluq anglyamən, — dedi...»** — Kilikiyə (hazirki ximaliy türkiyidə) Qanaan (Pələstin)din yiraq jay idi, u bəlkim Feliks baxquridioğan jay bolmisa kerək. Kilikiyə xunqə yiraq bolojaqqa, Pawlusni xu yərgə yalap mangdurmay, bu ixni özüm təxkürəy degən qararoğa kəlgən boluxi mumkin.

1 Bəx künden keyin, bax kahin Ananiyas aqsakallardin birnəqdəylən wə Tərtullus isimlik bir adwokat bilən Kəysəriyəgə quxüp, Pawlus toqrisidiki rəsmiy xikayətlirini waliyoğa sundi. ■

2-3 Pawlus qakirtilip, Tərtullus uning üstidin xikayət kılıp mundak dedi: — Hərmətlik Feliks janabliri! Biz əzlrining qol astilirida hər tərəptin aman-esənlikkə nesip bolup kəlməktimiz wə aldın kərərlikliri bilən həlkimiz arisida dana islahətlar bərlıkkə kəltürülməktə, biz bu ixlardin hər wəqıt, hər jayda toluq minnətdarlık bilən bəhřiman boluwatimiz. □

4 Biraq əz wəqıtlirini kəp elip qoymaslıqım üqün, xəpəkətliri bilən səzimizni kışkıla anglaxlirini ətünüp soraymən. □

5 Qünki biz xuni tonup yəttükki, bu adəm balahor bolup, pütkül jahandiki Yəhudiylar arisida majira-topilang pəyda kılıxni küxkürtküqi, xundakla «Nasarətlıklər» dəp ataloqan məzhəpning kattiwaxliridin biridur.

6-7 U bizning ibadəthanimiznimu buloqımaqqi boloqanidi. Xunga, biz uni tutuwalduk wə uni əz qanunimiz boyiqə sotlayttuk. Lekin mingbexi Lisiyas əxəddiy zorluq bilən uni kollirimizdin tartiwalı wə uningə ərz kılıquqılarni əzlrining aldiqə kelixkə buyruqanidi. □ ■

8 Uni sorak kılıp kərsilə, bizning uningə kılıqan əzlrimizning toqrilikini bilip yetidila!

9 Sorunda bolqan Yəhudiylarmu uning eytkanliriqə qoxulup: Rast, rast, dəp xikayətni küqəytti.

Pawlusning əzini aqlixi

10 Waliy Pawluska səz kılıqın dəp qol ixaritini kılıqanda, u mundak dedi: — Mən silining uzun yillardin beri bu həlkni sorap kəlgənliklirini bilgəqkə, hatirəmlık bilən aldilirida əzüm toqramda jawab bərimən.

11 Asanla bilələydiliki, mən Yerusalemoğa ibadət kılıxqə baroqinimdin haziroqıqə pəkət on ikki künla ətı.

12 Ular mening ibadəthanida birər adəm bilən munaziriləxkinimni kərmigən, yaqi sinagoglarda yaqi xəhərdə ammını topilangoğa kqtratqanlıqımnimu həq kərmidi. ■

13 Ular yənə hazir janabliriqə mening üstümdin kılıqan xikayətlirigə həq ispatmu kəltürəlməydu.

14 Biraq siligə xuni etirap kılımənki, mən ular «məzhəp» dəp atioqan yol bilən mengip, Təwratta wə pəyoqəmbərlərnıng yazmilirida

■ 24:1 Ros. 23:2. □ 24:2-3 «**biz əzlrining qol astilirida hər tərəptin aman-esənlikkə nesip bolup kəlməktimiz**» — yaqi «biz əzlrining qol astilirida uzundin buyan aman-esənlikkə nesip bolup kəlməktimiz». «aldın kərərlikliri bilən həlkimiz arisida dana islahətlar bərlıkkə kəltürülməktə, biz bu ixlardin hər wəqıt, hər jayda toluq minnətdarlık bilən bəhřiman boluwatimiz» — bəzi rimlik tarihqılarnıng hatiriliri boyiqə, Feliks əməliyəttə aqkəz, rəhşimsiz wə qabiliyətsiz adəm idi. □ 24:4 «**əz wəqıtlirini kəp elip qoymaslıqım üqün...**» — yaqi «əzlrini artuqə awarə kışmaslık üqün...». □ 24:6-7 «**u bizning ibadəthanimiznimu buloqımaqqi boloqanidi...**» — bəzi kona keqürmilərdə: «wə uni əz qanunimiz boyiqə sotlayttuk. Lekin mingbexi Lisiyas əxəddiy zorluq bilən uni kollirimizdin tartiwalı wə uningə ərz kılıquqılarni əzlrining aldiqə kelixkə buyruqanidi» deqən səzlər muxu yərdə tepilməy, pəkət «u bizning ibadəthanimiznimu buloqımaqqi boloqanidi» deyilidu. ■ 24:6-7 Ros. 21:28. ■ 24:12 Ros. 25:8; 28:17.

pütülgänlärningmu hëmmisigë ixinip, ata-bowilirimning Hudasiya ibadät kilimän. □

¹⁵ Mening Hudaşa baqliyan ümidim barki (bu kixilärmu bu ümidni tutidu), kəlgüsidä hëm həkkanıylarning hëm həkkanıysizlarning ölümdin tirilixi bolidu. □

¹⁶ Xu säwəbtin, özüm hëmixä Huda aldidimu, insanlar aldidimu pak wijdanlik boluxqa intilimän. ■

¹⁷ Män *Yerusalem*din ayriloqli heli yillar bolöyan bolup, bu ketim u yergä öz həkimgä häyr-sedikä yatküzüp bərgili wə Huda aldiya hədiyə sunoqli baroqanidim. ■

¹⁸ Män bu ixlarda boluwatattim, bəzilär meni tazilinix kaidisini ada kilip bolöyan qaşda ibadəthana hōylisida uqratti; lekin män ətrapimoşa adəm toplioqinimmu yok, malimanqilik qikaröqinimmu yok. ■

¹⁹ Əməliyättä meni uqratkanlar bolsa Asiya ölkisidin kəlgən bəzi Yəhudiyalar idi; ularning üstümdin xikayətliri bar bolsa, əsli ular əzliri kelip, silining aldirida ərz kilixqa toşra kelətti.

²⁰ Bolmisa, muxu sorundikilər aliy kengəxmä aldida turöqinimda, meningdin qandak jinayət tapkanlikini eytip baksun!

²¹ Pəkət mundak bir ix bolöqanidi: — Män ularning aldida, «Bügünki kündä əlgänlärning qayta tirilixi toşruluk silärning sorikinglaröşa tartiloqanmən!» dəp warkiroqanidim. ■

²² *Rəbning* yoli toşruluk təpsiliy həwiri bar bolöyan Feliks sorakni tohtitip, ularöşa:

— Mingbexi Lisiyas kəlgəndä dəwayinglar toşrisidiki həkümni qikirimän, — dedi.

²³ U yüzbexioşa Pawlusni nəzərbənd astioşa elip, əmma uningoşa bir'az kəngqilik kilip, dost-buradərlirining hərқaysisining uning həjətliridin qikixini toşmioqin, dəp buyrudi. ■

Pawlus waliy Feliks bilən Drusilaning aldida

²⁴ Birnəqqə kündin keyin, waliy Feliks ayali Drusila bilən billə kəldi (Drusila Yəhudiy idi). U Pawlusni qakirtip, uningdin Məsiş Əysaşa etikad kilix yoli toşruluk anglidi.

²⁵ Pawlus həkkanıy yaxax, özini tutuwelix, қiyamət күnidiki soal-sorak kilinixlar toşrisida sөzləwatқanda, Feliks wəhimigə quxup uningoşa: — Həzirqə қaytip tursang bolidu. Keyin manga pəyt kəlgəndä, yənə qakirtimän, — dedi.

²⁶ U xuning bilən bir waқitta Pawlusning para berixini ümid қilatti. Xuning uқun, uni imkankədər pat-pat қakirtip, uning bilən sөzlixətti.

□ **24:14** «Təwratta wə pəyoəmbərlərnin yazmilirida pütülgänlärningmu hëmmisigë ixinip,...» — «Təwratta wə pəyoəmbərlərnin yazmiliri»: Yəhudiy həkbi bəzidä Musa pəyoəmbərgə quxürülgən bəx kitabni «Təwrat» wə Təwratteki baxqa қisimlarni «Zəbur wə pəyoəmbərlərnin kitabliri» dəp ataydu. «Təbirilər» wə Təwratteki «Kirix Sөz»imiznimu kəring.

□ **24:15** «mening Hudaşa baqliyan ümidim barki (bu kixilärmu bu ümidni tutidu), kəlgüsidä hëm həkkanıylarning hëm həkkanıysizlarning ölümdin tirilixi bolidu» — oқurmənlərgə xu ayanki, Injilda «ümid» tilöşa elinoşanda müjməl bir tilək-arzu əməs, bəlki Hudaning wədlirigə əsaslinip, muқim, puhta məlum bir ixni күtүнxi bildüridu. ■ **24:16** Ros. 23:1.

■ **24:17** Ros. 11:29; Rim. 15:25. ■ **24:18** Ros. 21:27. ■ **24:21** Ros. 23:6; 28:20.

■ **24:23** Ros. 27:3; 28:16.

²⁷ Lekin ikki yil toxqanda, Feliksning ornioqa Porkiyus Festus waliy boldi. Feliks Yəhudiylarqa iltipat kərsitip ularning kənglini elix üqün Pawlusni solaqta qaldurdi.□

25

Pawlusning waliy Festusning aldida soraq qilinixi

¹ Festus Yəhudiyə əlkisigə kirip, üq kündin keyin Kəysəriyədin qikiq Yerusalemoqa baroqanidi.□

² Bax kaħinlar bilən Yəhudiylarning mətiwərliri uning aldida Pawlusning üstidin rəsmiy xikayət kilip, uningdin iltipat sorap, adəm əwitip Pawlusni

³ Yerusalemoqa elip kelixni ötündi. Məksiti, ular yol üstidə bəktürmə təyyarlap Pawlusni öltürüx idi.

⁴ Festus buni anglap ularoqa:

— Pawlus hazır Kəysəriyədə solaqta turiwərsun. Mən yeqında u yərgə kaytip kətməqimən.

⁵ Aranglardin hokukdar boləqanlar mən bilən billə qüxsun. Əgər uning birər əyibi bolsa, ular xu yərdə xikayət kılsa bolidu, — dəp jawab bərdi.

⁶ Festus ularning iqidə səkkiz-on kündin artuk turmay, Kəysəriyəgə kaytip qüxti. Ətisi soraq təhtigə olturup, Pawlusni elip kelixni buyruđi.

⁷ Pawlus kəlgəndə, Yerusalemdin qüxkən Yəhudiylar uning ətrapioqa olixip, uningqa nuroqun eoqır jinayətlər bilən qarilap xikayətlərni kıldi. Biraq bularning heqkaysisioqa ispat kərsitip bərləmidi.

⁸ Pawlus özini aqlap:

— Mən heqkaysi ixta Yəhudiylarning kanunioqa, ibadəthanisioqa yaki *imperator* Kəysərgə qarxi birər jinayətmu sadir kılmidim, — dedi.■

⁹ Lekin, Festus Yəhudiylarning kənglini elixqa, ularoqa iltipat kərsətməqci bolup Pawlustin:

— Yerusalemoqa berip, u yərdə mening aldimda bu xikayətlərgə asasən sotlinixqa razi bolamsən? — dəp soridi.

¹⁰ Lekin Pawlus jawab berip mundaq dedi:

— Mən hazır Kəysərning soraq təhti aldida turimən. Meni soraq kilixqa tegixlik yər mana muxu. Əzlrigə enik məlum boləqandək, mən Yəhudiylarqa heqkəndək nahəklik kılmidim. □

¹¹ Əgər jinayitim bolsa, xundakla əlümgə layiq birər ix kiloqan bolsam, mən özümni əlümdin qaqurməymən. Biraq ularning mening üstümdin kiloqan xikayətlirining asasi bolmisa, heqkimning meni ularoqa tapxurup berixkə həkkı yok. Mən Kəysərgə murajət kılimən!□ ■

¹² Andin Festus məslihətqiliri bilən səzləxkəndin keyin, Pawlusqa:

— Sən Kəysərgə murajət kılding — uning aldioqa əmdi barisən! — dedi.

□ 24:27 «**Feliks Yəhudiylarqa iltipat kərsitip ularning kənglini elix üqün...**» — yaki «**Feliks Yəhudiylarqa iltipat kərsitip ularning kəllixioqa erixix üqün...**». □ 25:1 «**Festus Yəhudiyə əlkisigə kirip...**» — yaki «**Festus əlkining waliyliqioqa kirip...**». ■ 25:8 Ros. 24:12; 28:17.

□ 25:10 «**Mən hazır Kəysərning soraq təhti aldida turimən**» — *imperator* Kəysərning aldida əməs, bəliki uning soraqci wəkili (Festus)ning aldida, əlwəttə. □ 25:11 «**ularning mening üstümdin kiloqan xikayətlirining asasi bolmisa, heqkimning meni ularoqa tapxurup berixkə həkkı yok. Mən Kəysərgə murajət kılimən!**» — hərber Rim puqrasi xikayət qilinəqanda sotning qararioqa narazi bolsa, yukirioqa (Kəysərning əzigə) murajət kilix hokukci bar idi. ■ 25:11 Ros. 18:14.

Waliy Festusning Agrippa han Iidin Pawlus toʻgʻrisida nasihət sorixi

¹³ Birnəqə qə kundin keyin, Agrippa han bilən *singlisi* Bərniki Festuska təbrik-salamoʻa Kəysəriyogə kəldi.

¹⁴ U yərdə uzun künlər turoʻandin keyin, Festus Pawlusning ixini hanəʻa mələm kilip:

— Bu yərdə Feliks kəldurup kətkən bir məhbus bar. ■

¹⁵ Mən Yerusalemoʻa barəʻojinimda, Yəhudiyy bax kahinliri bilən aksakalliri uning üstidin xikayət kilip, məndin uni jazaʻoʻa məhkom kiliximni tələp kilixti.

¹⁶ Mən ularəʻa, ərz kilinoʻuqi ərz kiləʻuqilar bilən yūzləxtürülüp, uningəʻa əzini aqlax pirsiti berilmigūqə, uni jazaʻoʻa tapxurux rimliklarning aditi əməstur, dəp eyttim.

¹⁷ Xunga ular mən bilən billə bu yərgə kəlgəndin keyin, mən waqitni kəynigə sozmay, ətisila sorak təhtigə olturup u kixini əkilixni buyrudum.

¹⁸ Ərz kiləʻuqilar orunliridin turoʻanda, ularning uning üstidin xikayət kiləʻoʻanliri mening oyliʻojinimdək rəzil ixlar əməs idi,

¹⁹ Bəlki ularning əz ibadət tüzūmi toʻgʻruluk wə Əysa isimlik bir kixi həkqidə məlum talax-tartix məsililiri bar ikən. U kixi əlgən bolup, Pawlus bolsa u tirildi dəydikən.

²⁰ Bu məsililərnə zadi kandaq eniklaxni biləlməy, mən Pawlustin Yerusalemoʻa berip, u yərdə bu ixlar toʻgʻruluk sorakka tartilixka razi bolux-bolmaslikini sorioʻanidim.

²¹ Pawlus solakta turup imperator janablrining sorak qararini qikirixini murajiat kiləʻoʻandin keyin, mən uni Kəysərning aldioʻa əwətkūqə, solakta tutup turuxni buyrudum.

²² Agrippa Festuska:

— Meningmu bu kixining səzlrini anglap bakkom bar, — dedi.

— Ətə anglaysiz, — dedi u.

²³ Xuning bilən ətisi, Agrippa bilən Bərniki həywwət bilən ammiwiyy yioʻin zalioʻa kirip kəldi, mingbexilar wə xəhər kattiwaxlirimu ular bilən billə kirip kelixti. Festus əmr kiliwidi, Pawlus elip kirildi.

²⁴ Festus mundaq dedi:

— Agrippa padixah aliyliri wə muxu sorunoʻa yioʻiləʻoʻan janablar! Bu kixini kəruwatisilar. Həm Yerusalemda həm bu yərdə pütin Yəhudiyy ahalisi uning toʻgʻruluk ərz kilip manga murajiat kilip, u tirik kəlduruxka bolmaydu! — dəp qurkixaxkanidi.

²⁵ Lekin mən uningdin əlüm jazasi berixkə tegixlik birər jinayət tapalmdim. Həzir bu kixi imperator janablriloʻa murajiat kildi. Xuning bilən uni *Rimoʻa* əwətxini qarar kildim. ■

²⁶ Birak uning həkqidə oʻojamoʻa məlum kilip yazoʻudək ix yok. Xuning bilən əhwalni rəsmiy təkxürüp birər yazoʻudək məlumatka igə bolux məksitidə uni hərbiirlirining aldioʻa, bolurmu sili, Agrippa padixah aliylirining aldioʻa elip kəldim.

²⁷ Qünki məhbusni sotka əwətkəndə, uning üstidin kilinoʻan xikayətlərnə enik kərsətməslik manga nisbətən orunluk əməstək bilinidu.

1 Xuning bilən, Agrippa Pawluska:

— Özüngning gepingni kilixingəja ruhsət, — dedi.

Pawlus qolini sozup özini aqlaxqa baxlidi:

2-3 — I Agrippa han, bügün aldilirida Yəhudiylar mening üstümdin xikayət qiləjan pütün ixlar toquruluk jawab berix pursitigə nesip boləjanlikim üqün, bolupmu ezlirining Yəhudiylarning adətliri wə ularning arisidiki talax-tartixliridin həwərliri boləjanliki üqün özümni bəhtlik hesablaymən! Xuning üqün degənlirimni səwrəqanlik bilən anglap bekiqlirini ötünimən.

4 Mening dəslepki waqitlirimda, yəni kiqikimdin tartip öz elimdə, Yerusalemda yürux-turuxumning kəndəq ikənliki Yəhudiylarning həmmisigə ayan.

5 Ular xu dəslepki waqtimdin beri meni tonuəraqqa (əgər halisaidi, xuningəja guwahlik berətti), mening ibadət tüzümidiki əng tələpəjan məzhəpning xərtliri boyiqə yaxap, yəni Pərisiy bolup omrümni etküzginimni bilidu.

6 Əmdi mən Huda ata-bowilirimizəja qiləjan wədigə baqliəjan ümidim tūpəylidin həzir sorəq kiliniwatimən. ■

7 Xu wəding nesiwisigə yetixni bizning pütkül on ikki kəbilimiz keqə-kündüz tohtawsiz Hudaəja ibadət kilip ümid kilmaqta. I aliyli, Yəhudiylarning mening üstümdin qiləjan xikayətliri dəl xu ümidkə baqliktur!

8 *Halayik*, Huda əlgənlərni tirildürsə, nemə üqün ixinixkə bolmaydu, dəp qaraysilər? □

9 Dərwəkə, özümme əslidə Nasarətlik Əysaning namioəja qarxi nuroqun ixlarni kilixim kerək dəp qayil idim ■

10 wə Yerusalemda ənə xundəq ixlarni qiləjanidim. Bax kahinlardin həkuk elip, özüm Hudaning nuroqun mukəddəs bəndilirini zindanoəja tutup bərgən, ular əlüməgə həküm kilinoəjanimu, həküməgə awaz koəkanidim. □

11 Mən həmmə sinagoglarda kəp kətim ularni izdəp tērip jazalap, kupurluk gəp kilixkə zorliəjanidim. Mən ularəja təlwilərəqə əq bolup, hətta yaqə yurttiki xəhərlərgə berip, ularəja ziyankəxlik qiləjanidim. □

12 Bu ixlarda bolup bax kahinlar bərgən toluq wəkillik həkukə bilən Dəməxkə xəhirigə qarap səpər kiliwatattim.

13 Qüx waqtda yolda ketiwetip, asmandin qüxkən, quyax nuridinnu küqlük bir nurning ətrapimni wə billə ketiwatqanlarni yoru-tuwətkənlikini kərdüm.

14 Həmmimiz yərgə yiqiləjan bolup mən ibranıy tilida eytiləjan: «Əy Saul, Saul! Manga nemixkə ziyankəxlik kilisən? Seni zihlaxlarəja qarxi

■ 26:6 Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:15; 2Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; 37:24; Dan. 9:24; Mik. 7:20. □ 26:8 «Halayik, Huda əlgənlərni tirildürsə, nemə üqün ixinixkə bolmaydu, dəp qaraysilər?» — demisəkmə, Pawlus kəzde tutqan ümid (7-ayətni kərüng) Hudaning wədisi bilən, Məsih arqilik mənggülik həyatqə tirilixtin ibarət idi. ■ 26:9 Ros. 8:3; 9:1; 22:4; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. □ 26:10 «ular əlüməgə həküm kilinoəjanimu, həküməgə awaz koəkanidim» — «awaz koəkanidim» grek tilida «mən ularəja qara tax taxlidim». Yəhudiylar arisida kona zamanlarda «awaz berix» aq yaqi qara bir taxni talax bilən bildürülətti. □ 26:11 «mən ... ularni ... kupurluk gəp kilixkə zorliəjanidim» — «kupurluk gəp kilix» muxu yərdə mənisi bəlkim Məsihgə kupurluk səz kilip, etiəqtdin waz keqixni kərsitixi mumkin.

təpmiking sən üçün təs kelidu!» degən bir awazni anglidim.□

¹⁵ Mən: — «I Rəb, sən kimsən?» dəp sorisam, Rəb manga: «Mən sən ziyankəlik kiliwatқан Əysadurmən!

¹⁶ Əmdi ornungdin tur; çünki Mən seni sən kərgən ixlarəja həmdə Əzüm sanga ayan kılinojnimda kəridioğan ixlarəja həziniqi ojojidar wə guwahlik bərgüqi boluxka tiklax üçün, sanga ayan boldum. □

¹⁷⁻¹⁸ Mən seni öz həlkingning həm əllərninğ koldin kütquzimən — çünki mən seni yat əlliklərninğ közlrini eqip, ularning karangöşuluktin yoruklukka, Xəytanning ilkidin Hudaəja baqlinixka buruluxi üçün ularning arisioja əwətimən. Xuning bilən ular gunahlırninğ kəqürümigə, xundakla Manga etikad kilix arkilik pak-muqəddəs kılinoğanlarning arisida miraska muyəssər bolidu» — dedi.■

¹⁹ Xunga, i Agrippa aliyliri, mən ərxin kəlgən bu oqayibanə kərunuxka itaətsizlik kilmidim.

²⁰ Bəlki aldi bilən Dəməxk həlkiyə, andin Yerusalem xəhiridikilərgə, pütün Yəhudiyə əlksidikilərgə həmdə yat əlliklərgimu, «Towa kılıp, Hudaəja baqlinixlar, xundakla towa kilixka uyoqun əməllərnə kərsitinglar» dəp jakarlap həwər yətküzüp kəldim. ■

²¹ Bu ixlar tüpəylidin Yəhudiylar meni ibadəthana həylisida tutup, muxtlap əltürüwətməkqi boluxti. ■

²² Ləkin bəgünqigə Hudaning yardəm-məditigə muyəssər bolup mən qing turuwatimən, təwəndikilər bolsun yuqiridikilər bolsun həmməyləngə guwahlik bərip kəldim. Guwahlikim dəl pəyoqəmbərlər həm Musa əzi bəxarət kılıp eytkanliridin baxka nərsə əməs —

²³ demək, Məsih jəzmən azab-oqubət qekip, tunji bolup əlümdin tirilgüqi bolup Yəhudi yətkigə həm pütkül əllərgimu yorukluk jakarlaydu.■

²⁴ Pawlus bu ixlarnə eytip əzini xundak aqlax jawabini bərgəndə, Festus yuqiri awaz bilən uningəja:

— Pawlus, sarang bolupsən! Bilimingning kəpliki əklingni azduruptu! — dedi.

²⁵ Ləkin Pawlus: — Sarang əməsmən, i Festus janabliri, mən bəlki həkikətkə uyoqun həm salmiqi bar səzlərnə jar kilmən.

²⁶ Çünki Agrippa aliylirining bu ixlardin həwiri bar. Mən uningəja yürəklik bilən oquq səzləwatimən, çünki bu ixlarning həqkəyisining uningdin yoxurun əməslikigə ixinimən. Çünki bu ix bulung-puqqaqlarda kılinoğan əməs!□

²⁷ — Əy Agrippa aliyliri, əzliri pəyoqəmbərlərninğ eytkanlirioja ix-inəmdila? Mən ixinidioğanliklrini bilimən! — dedi.

²⁸ Agrippa Pawluska:

□ **26:14 «Seni zihlaxlarəja qarxi təpmiking sən üçün təs kelidu!»** — Rəb Saulni jəhil exəkkə ohxitidi. Exəkni igisi zihlaxanda mangmay kiyik atsa tehimu azab tartidu, əlwəttə. Saulning wijdani xuningəja ohxax Rəbning bəndilirigə yamanlik kıləqliki tüpəylidin sanjiloğan bolsa kerək. □ **26:16 «Əzüm sanga ayan kılinojnimda kəridioğan ixlarəja həziniqi ojojidar wə guwahlik bərgüqi boluxka tiklax üçün, sanga ayan boldum»** — «həziniqi ojojidar» nemini kərsitidu? Demək, Saul Məsih uningəja tapxuroğan wə tapxuridioğan wəhiylərnə wə kalam-sozni saklaxka məs'ul boləğan «həziniqi» yaki «amanəti» bolidu wə kəlgüsidə bu həkikətlərnə barlik jaməətlərgə yətküzüx hizmitidə bolidu. ■ **26:17-18** Yəx. 60:1. ■ **26:20** Ros. 9:19,28; 22:17,21. ■ **26:21** Ros. 21:30. ■ **26:23** Yəx. 60:1-3, 19, 20 □ **26:26 «Çünki bu ix bulung-puqqaqlarda kılinoğan əməs!»** — «bu ix» — Məsihning tartқан azab-oqubətri, əlümi wə tirilixi, demək.

— Sən meni muxunqilik kışkıoına waqıtta hristian boluxka qayil kilmakqimusən? — dedi.□

²⁹ Pawlus:

— Məyli kışka waqıt iqidə ya ki uzun waqıtta bolsun, pəkət özlirining əməs, bəlki bğün sözümni angliouqularning həmmisi manga ohxax boləy (pəkət məndiki zənjirlər silərdə bolmisun!) dəp Hudadin tiləymən, — dedi.□ ■

³⁰ Xuning bilən *Agrippa* han, xundaqla waliy, Bərniki wə ular bilən billə oltuəoanlar orunliridin turup,

³¹ *zaldin* qışıp, bir-birigə:

— Bu kixining ölümgə ya ki türmigə solaxka tegixlik həqbir jinayiti yok ikən! — deyixti.■

³² *Agrippa Festuska*:

— Bu adəm Kəysərgə murajət kilmioqan bolsa, qoyup berilsə bolidikəntək! — dedi.

27

Pawlus wə həmrəhbirining Rim xəhriyə qışoqan dengiz səpəri

¹ Bizning Italiyəgə dengiz yoli bilən beriximiz qarar kılinoqandin keyin, əməldarlar Pawlus bilən baxka birnəqqə məhbusni «Awoqustus kışmi»diki Yuliyus isimlik bir yüzbexioqə tapxurdi.□

² Biz Adramittiumning bir kemisigə qıştuk. Kəmə Asiya əlkisining dengiz boyliridiki xəhərlərgə baratti. Tesalonika xəhriidin boləoan Makedoniyəlik, Aristarhus isimlik bir kixi biz bilən həmsəpər boldi.

³ Ətisi biz Zidon xəhriyəgə yetip kəlduk. Yuliyus Pawluska kəngqilik kılıp, xu yərdiki dost-buradərlirining yenioqə berip ularning oqəmhorlikini qəbul kılıxioqə ruhsət kildi.■

⁴ Biz u yərdin yənə dengizəoə qıştuk. Xamallar kərixkəndək karxi təröpimizdin qışkanlıki üçün, Sıprus arilining xamaləoə dalda təröpi bilən mangduk.

⁵ Kilikiyə wə Pamfiliyə əlkilirining udulidiki dengizdin ötüp, Likiyə əlkisidiki Mira xəhriyəgə kəlduk.

⁶ Xu yərdə yüzbexi Iskəndəriyə xəhriidiki Italiyəgə baridioqan baxka bir kemini tepip, bizni uningəoə qışkırıp koydi.

⁷ Dengizdə kəp künlər nahayiti asta mengip, təslikte Kinidos xəhriining udulioqə kəlduk. Xamal mingix yəniliximizni tosuəoqəoə, Kret arilining xamaldin dalda təröpi bilən mengip, Salmoniy yerim arilidin ötüp,□

□ 26:28 «Sən meni muxunqilik kışkıoına waqıtta hristian boluxka qayil kilmakqimusən?» — «hristian» toşruluk 11:26diki izahətni kərüng. □ 26:29 «məyli kışka waqıt iqidə ya ki uzun waqıtta bolsun ... bğün sözümni angliouqularning həmmisi manga ohxax boləy...»

— Pawlusning ularni nijətlıqə erixsun dəp əzining kərek bolsa uzun waqıtqıqə səzligənlikigə razi boləoanlikini kərsitiwatidu. ■ 26:29 1Kor. 7:7.

■ 26:31 Ros. 23:9; 25:25. □ 27:1 «Bizning Italiyəgə dengiz yoli bilən beriximiz...» — «biz» degən səzge kəriəoənda Luqa kaytidin Pawluska həmrəh boləoanidi. «Italiyəgə» — Rim xəhri Italiyəning paytəhti idi. «Awoqustus kışmi» — ya ki «xahənə qoxun». «Awoqustus» bolsa birinçi Rim imperatori idi. «Kışim» ya ki «qoxun» muxu yərdə 600 ləxkarlik birlikni kərsitidu.

■ 27:3 Ros. 24:23; 28:16. □ 27:7 «Xamal mingix yəniliximizni tosuəoqəoə, Kret arilining Xamaldin dalda təröpi bilən mengip, Salmoniy yerim arilidin ötüp... » — əslidə ular məərip tərəpkə mangmaqı, həzir jənobka qarap mangidu. «Rosul Pawlusning səpərliri» degən həritini kərüng.

⁸ dengizda tashlikta ilgirilap kiroqakni boylap, Laseya xehiriga yekin bolqan «Guzel aramqah» dap atilidiqan bir yerga kalduk.

⁹ Saper bilan heli wakitlar otup, roza kuni allikaqan etkän boloaqqa, dengizda saper kilix hatärlük idi. Xunga Pawlus köpqilikkä neshihät kilip:

¹⁰ — Buradärlär, bu saperning balayi'apet wä eöir ziyän bilän tügäydiqlänlikini körüwatimän; mal wä kemidin mährum bolupla qalmay, saper öz jenimizöqimu zamin bolidu! — dap agahlandurdi.

¹¹ Birak yüzbexi bolsa Pawlusning sözigä ixänmäy, kemä baxliki bilän kemä igisining sözigä ixändi.

¹² Uning üstigä, bu portmu kixlaxka muwapik jay bolmioaqqa, köpqilik yänä dengizöga qikip, mumkinkädär Feniks xehirigä yetip berip, xu yerdä kixlaxni kuwwätlidi. Feniks bolsa Kret arilidiki bir dengiz porti bolup, bir täripi öarbiy jänubka wä bir täripi öarbiy ximalöga qaraytti. □

Rosul Pawlusning hux hawerni jakarliqan 4-säpiri

Rosul Pawlusning Rim xehirigä mangöqan säpiri

Dengizdiki boran-qapqun

¹³ Jänubtin mäyin xamal qikiwatatti, köpqilik nixanimizöga yetidiqan bolduk dap, länggärni eliwetip, kemini Kret arilining kiroqikini boylap häydap mangdi.

□ 27:9 «roza kuni allikaqan etkän boloaqqa,...» — Yehudiylarning «roza kuni» adätta tokkuzinçi ayda bolidu, hazir küz päsli bolsa keräk. Oninçi aydin keyin boran köp bolöqanliqtin «Ottura dengiz»da saper kilix hatärlük idi. □ 27:12 «roza kuni allikaqan etkän boloaqqa, köpqilik yänä dengizöga qikip, mumkinkädär Feniks xehirigä yetip berip, xu yerdä kixlaxni kuwwätlidi...» — Feniks porti kixlik (adätta xärkiy jänub wä xärkiy ximaldin qikqan) xamallaroqä dalda boloaqqa, kixlax üqün yahxi jay idi.

14 Lekin uzun otmay, araldin kattik «xærkiy ximaldin kalgüqi» döp atilidiojan axæddiy qara boran qikip ketti.

15 Kemæ buranning kamallikida kaløaqqa, uni xamaløa yüzlendürælmæy, boranning mæyliqæ mengixioqa koyup bærdük.

16-17 Klawda degæn kiqik bir aralning xamaløa dalda tæripigæ otüwelip, kolwaqni kemigæ qikiriwelip, aranla uni saklap kalalidük. Andin kemiqilær kemini aroqamqilar bilæn sirtidin orap baøliwaldi. Kemining Sirtis döp atalojan dengiz astidiki tax-qum dæwilirigæ keqilip petip kelixidin qorkup, tormuz længgærlirini qüxürüp, kemini xamalning hæydxigæ koyup bærdi. □

18 Boran üstimizgæ xiddætlik sokkaqqa, ætisi malni dengizøa taxlaxka baxlidi. □

19 Üqinqi künidæ ular öz qolliri bilæn kemidiki qoral-jabduqlirini dengizøa taxliwætti.

20 Kæp künlærgiqæ ya kün ya yultuzlar kærünmæy, boran-qapkun yænila xiddætlik üstimizgæ tohtimay sokuwærgæqkæ, ahirda kutulup kelix ümidimizmu yokka qikqanidi.

21 Kemidikilær birnærsæ yemiginigæ kæp künlær boløqandin keyin, Pawlus ularning arisida turup:

— Buradærlær, silær baldurla mening gepimgæ kulak selip Krettin dengizøa qikmasliqinglar keræk idi. Xundak qiløjan bolsanglar bu balayi'apæt wæ ziyæn-zæhmætlærgæ uqrimiojan bolattinglar.

22 Lekin æmdi silærni øæyrætlik boluxka dæwæt qilimæn. Qünki aranglarda heqkaysinglar jenidin ayriløqini yok, pækæt kemidinla mæhrum kalisilær.

23 Qünki mæn tæwæ boløjan wæ ibadæt-hizmitini kilip kalgæn Hudaning bir pærixitisi tünügün keqæ yemioqa kelip

24 manga: «Pawlus, qorkma! Sæn Kæysærning aldioqa berip turuxung keræk; wæ mana, Huda xapaæt kilip sæn bilæn billæ sæpær qiløjanlarning hæmmisining jenini tiliginingni sanga ijabæt kildi!» dedi.

25 Xuning üqün æy æpændilær, øæyrætlik bolunglar; qünki Hudaøa ixinimænki, manga qandak eytiløjan bolsa xundak æmælgæ axurulidu.

26 Biræk biz mælum aralning kirøqikioqa urulup ketiximiz mukærrær bolidu.

27 Sæpirimizning on tætinqi küni keqisi, kemæ Adriatik dengizida læylæp yürüwatqan bolup, tün nispidæ, kemiqilær kuruklukka yekinlap keliptük, döp oylidi.

28 Ular qongkurlukni ølqæx aroqamqisini dengizøa qüxürüp, suning qongkurlukini ølqæp kergænidi, yigirmæ øulaq qikti. Sæl aldioqa mengip yænæ ølqiwiði, on bæx øulaq qikti.

29 Ular kemining hada taxlarøa urulup ketixidin qorkup, kemining

□ 27:16-17 «Klawda degæn kiqik bir aralning xamaløa dalda tæripigæ otüwelip, kolwaqni kemigæ qikiriwelip, aranla uni saklap kalalidük» — adætta kolwaq kemining kæynidin særitilip mengilatti. «Andin kemiqilær kemini aroqamqilar bilæn sirtidin orap baøliwaldi» — bu aroqamqilar kemining parqilinip ketixining aldini elixi üqün kemini qing tutup turatti. «Sirtis döp atalojan dengiz astidiki tax-qum dæwiliri» — «Sirtis» degæn hæzirqi Liwiyædiki ikki dengiz qoltuqining ismidur. Xu qoltuklarda kæp teyiz jaylar wæ dengiz astida daim kæqmæ qum dæwiliri boløraqqa, kemilær üqün bæc hæterlik jaydur. «kemining ... tormuz længgærliri» — bolsa yenirkæk længgær bolup, dengiz tegigæ tirilip kemining aldioqa mengixini astilattati. Baxka birhil tærximisi «yælkænlærni qüxürüp»; emma bizningqæ xundak æxæddiy buranda yælkænlær allikqan qüxürülgæn bolatti. □ 27:18 «... ætisi malni dengizøa taxlaxka baxlidi» — malni taxlaxning mæqsiti kemining parqilinix mumkinqiligin azaytix üqün uni yeniklitixtin ibaræt.

kəynidin tət lənggərnı taxliwetip, tang etixni təlmürüp kütüp turdi. □

³⁰ Lekin kemiqilər kemidin qaçmaqçı bolup kemining bexidinmu lənggərnı elip taxliwetəyli dəp bahənə kərsitip, qolwaqni dengizəyə qüxürdi.

³¹ Pawlus yüzbexi wə ləxkərlərgə:

— Bu *kemiqilər* kemidə kalmisa, silər kutulalmaysilər! — dedi.

³² Buning bilən ləxkərlər kemidiki qolwaqning aroqamqilirini kesip, uni ləylitip qoydi. □

³³ Tang atay degəndə, Pawlus həmməylənni bir'az oqizaliniwelixkə dəwət kildi. U:

— Siləning dəkkə-dükkə iqidə heqnemə yeməy turoqininglarəyə on tət kün boldi.

³⁴ Əmdi bir'az oqizalinixinglarnı ətünimən. Qünki həyat kəlixinglar üqün muxundaq kiliwxə toqra kelidu; qünki heqkaysinglarning bexidiki bir tal moymu ziyənəyə uqrimaydu! — dedi. ■

³⁵ Bu səzni kiliq bolup, u qoliəyə bir parqə nanni elip, kəpqiqlikning aldida Hudəyə təxəkkür eytip oxtup yedi. ■

³⁶ Xuning bilən həmməylən oqəyrətlinip oqizaliniwxə baxlidi

³⁷ (kemidə biz jəmiy ikki yüz yətmix altə kixi iduq).

³⁸ Həmməylən qorsaklirini tokliəqəndin keyin, kemini yeniklitix üqün, kemidiki buədaylarnimu dengizəyə taxliwətti.

Kemining oqərk boluxi

³⁹ Tang atqanda, kemiqilər qurukluqning nə ikənlikini tonumidi. Lekin uningdiki bir qumluq qoltuqni bayqap, kemini bir amal kiliq xu yərdə uruldurup qurukluqkə qiqarmaqçı boldi.

⁴⁰ Ular aldi bilən lənggərlərnı boxiwetip, ularni dengizəyə taxliwətti. Xuning bilən bir waqitta, kemining ikki yənilix palikining baqlirini boxitip, ularni qüxürwətti. Andin kemining bexidiki yəlkənni xamaləyə qiqirip, kemini qumluqning kiroqikəyə karitip mangdurdi. □

⁴¹ Əmdi ikki ekim bir-birigə uqraqxan yərgə kirip kəlip, ular kemini kirakqə soqturuwaldi; kemining bexi dengiz tēgigə urulup pētip, midirlimay qaldi, lekin kemining arqə tēripi dolqunlarning zərbisi bilən quwulup ketixkə baxlidi. □ ■

⁴² Ləxkərlər məhbəslarning suəyə səkrəp kēqip ketixining aldini elix üqün, həmmisini öltürwətməqçı boldi. □

□ **27:29 «ular ... kemining kəynidin tət lənggərnı taxliwetip,...»** — bu tət lənggərnı (dengizəyə) taxlaning məqsiti kemini tohtitix, əlwəttə. □ **27:32 «kemidiki qolwaqning aroqamqilirini kesip, uni ləylitip qoydi»** — yaki «kemidiki qolwaqning aroqamqilirini kesip, uni dengizəyə taxliwətti». ■ **27:34** Mat. 10:30. ■ **27:35** 1Sam. 9:13; Yh. 6:11; 1Tim. 4:3.

□ **27:40 «kemining ikki yənilix palikining baqlirini boxitip, ularni qüxürwətti»** — dengiz xundaq küqlük dolqunlənəndə, bu palaklarnı dengizəyə qüxürüxing paydisi bolmaytti. Xunga ular dəhli bolmısun üqün palakni bir-birigə qetip kemigə dengizdin kətürüprək baqlap qoyəjanidi. Uni əng ahirki kətim ixlitixkə bolatti, əgər kattik dolqunda buzulup kətsə amal yok bolatti. □ **27:41 «Əmdi ikki ekim bir-birigə uqraqxan yərgə kirip kəlip, ular kemini kirakqə soqturuwaldi»** — baxkə birhil tərjimisi: «Kemə kiroqaqkə yətküqə dengiz astidiki qum dewisigə urulup pētip qaldi». ■ **27:41** 2Kor. 11:25. □ **27:42 «Ləxkərlər məhbəslarning suəyə səkrəp kēqip ketixining aldini elix üqün, həmmisini öltürwətməqçı boldi»** — rimlik əskərlər məhbəslarnı qaqurup qoysa əzliri elüm jazasəyə məhkum bolatti.

43 Lekin yüzbexi Pawlusni kutkuzuxni halioqan bolup, læxkærlarning bundak kiliqioqta yol koymidi. U aldi bilæn su üzuxni bilidioqanlarning suoqta quxüp kiroqakka qikixini,

44 qalolanlarning bæzilirini tahtaylaroqta, bæzilirini kemining quwulup kætken parqiliriqta esilip, kiroqakka qikixini buyrudi. Xundak boldiki, hæmmøylæn kutulup saq-salamæt kuruklukka qikti.

28

Malta arilida

1 Biz kutulup saq-salamæt kiroqakka qikqandin keyin, u aralning Malta dæp atilidioqanlikini bilduk.

2 Yærlik hælk bizgæ intayin mehribanlik bilæn muamilæ kildi; qünki u qaoqta yamoqur yeoqip, hawa sooquk bolooqakka, ular gülhan yekip bizni kütüwaldi. □

3 Pawlus bir baqlam otun terip kelip otka taxliwidi, issiktin etilip qikqan bir zæhærlük yilan uning kolini qixliginiqæ qaplixiwaldi.

4 Xu yærliklær Pawlusning kolioqta yepixip turoqan yilanni kørüp, bir-birigæ: — Bu adæm qoqum bir qatil ikæn! Dengizdin kutulup qikqan bolsimu, «Adillik» uning tirik kelixioqta yol koymidi, — deyixti. □

5 Lekin Pawlus yilanni otning iqiğæ silkip atti, øzi bolsa heqkandak zæhim yemidi. ■

6 Hælk uningta bædini ixqip ketidu yaki u tuyuksiz yikilip ølidu dæp qarap turatti. Lekin uzun waqit qarap turup, uningda heqkandak binormal hælætning bolmioqanlikini kørüp, oyliqinidin yenip: — Bu bir ilah bolsa keræk! — deyixti. ■

7 U yærning ætrapidiki yurtta, aral baxliki (Publiyus dæp ataloqan)ning birnæqqæ yær-etizliri bar idi. U bizni øyigæ baxlap, üq kün kizøqin mehman kilip kütti.

8 U qaoqta xundak boldiki, Publiyusning atisining kizitmisini ørlæp, toloqak bolup yetip qalolanikæn. Pawlus uning yenioqta kirip, dua kilip üstigæ kolini tægküzüp, uni saqaytip koydi.

9 Xuningdin keyin araldiki qalolan kesællarning hæmmisini uning aldioqta kelip, saqaytildi.

10 Ular bizning hærmitimizgæ nuroqun sowoqatlarni beoqixlioqan bolup, ahirda bu yærdin yønæ yoloqta qikqan waqtimizda, bizni yoloqta lazimlik nærsæ-kæræklær bilæn tæminlidi.

Maltadin Rim xæhriğæ berix

11 Malta arilida Iskændæriyædin kælğæn, bexioqta «Samawiy Koxkezæk» ilahliirining næqixliri oyuloqan bir kemæ kixlioqanidi. Aralda üq ay turoqandin keyin, bu kemæ bilæn yoloqta qiktuk. □

□ 28:2 «yærlük hælk bizgæ intayin mehribanlik bilæn muamilæ kildi» — «yærlük hælk» degæn ibaræ grek tilida «saqalliklar» deyilidu. Bu söz ularning yat tillik (demæk, ibranij, grek yaki latin tillik æmæs) ikænlikini kærstitidu. □ 28:4 «Dengizdin kutulup qikqan bolsimu, «Adillik» uning tirik kelixioqta yol koymidi» — «Adillik» degæn ular qoqunidoqan butlardin biri bololan ayal ilah bolsa keræk. ■ 28:5 Mar. 16:18; Luqa 10:19. ■ 28:6 Ros. 14:11. □ 28:11

«bexioqta «Samawiy Koxkezæk» ilahliirining næqixliri oyuloqan bir kemæ» — «Samawiy Koxkezæk» bolsa rimliklarning qoqunioqan ilahliiri «Kastor bilæn Polluks» (grek tilida «Dioskuri») idi. Dengizqilar ularni dengiz sæpærlirini onguxluk qilidu, dæp qaraytti.

¹² Sirakoza xəhiringə kelip, u yərdə üq kün turduq.

¹³ Andin aylinip mengip, *Italiyədiki* Regiyum xəhiringə kəldük. Ətisi xamal yənilixi əzgirip jənubtin qıqıxi bilən, ikkinqi künü Puteoli xəhiringə yetip kəldük.

¹⁴ U yərdə birnəqqə kərindaxlarni taptuq, ularning ətünüxliri bilən biz ularda bir həptə turduq. Xundak qilip biz Rim xəhiringə yetip kəldük.

¹⁵ Keliwatkanlıqimizdin həwər tapқан xu yərdiki kərindaxlar bizni qarxi elix üqün xəhərdin qikiq hətta «Apiyus baziri» qıqə, *bəziliri* «Üq Saray» qıqə kəlgənidi. Pawlus ularni kərgəndə, Hudaoya rəhmət eytip, oqyərətləndi. □

Pawlus Rim xəhirdə

¹⁶ Rim xəhiringə kirginimizdə, yüzbexi məhbuslarni orda qarawul begigə tapxurdi; ləkin Pawlusning birlə kəzətküqi ləxkər bilən bir öydə ayrim turuxioqə ruhsət qilindi. □ ■

¹⁷ Üq kündin keyin, u u yərdiki Yəhudiylarning kattiwaxlirini əzi bilən kərüxüxkə qakirdi. Ular jəm boləanda, u mundaq dedi:

— Kərindaxlar! Mən həlkimizgə yaqi ata-bowilirimizdin kalduruloqan ərp-adətlərgə qarxi həqkəndak ix qilmioqan bolsammu, Yerusalemda turəjinimda tutqun qilinip rimliklarning kolioqə tapxuruldum. ■

¹⁸ Rimliklar meni sorakka tartip, məndə ölüm jazasioqə məhkum qiləudək birər jinayət bolmioqəqka, meni qoyuwətməkqi boldi.

¹⁹ Ləkin Yəhudiylar buningə qarxilik bildürgəqkə, Kəysərgə murajiet qilixkə məjbur boldum. Bularni deginim bilən, bu mening əz həlkim üstidin xikayitim bər degənlikim əməs.

²⁰ Xu səwəbtin mən silər bilən yüz kərüxüx wə bu həktə silərgə eytix üqün siləni bu yərgə qakirdim. Qünki bu zənjir bilən baqlinixning səwəbi dəl İsrailning kütəkən ümididir. ■

²¹ Ular Pawluska:

— Biz bolsak Yəhudiyədin sən toqruluk hət almiduk, yaqi u yərdin kəlgən kərindaxlarning həqkaysisimu sən toqruluk birər yaman həwər əkəlmidi yaqi yaman gepingni qilmidi.

²² Ləkin sening pikirliringni angliqumiz bar. Qünki həmmə yərdə kixiləring *sən təwə boləan* bu məzhəpkə qarxi səzləwatkanlıqidin həwirimiz bar! — deyixti.

²³ Xuning bilən ular Pawlus bilən kərüxüxkə bir künni bekitti. U küni nuroqun kixilər uning turaləusioqə kəlgənidi; u tang atqəndin kəqkiqə ularəqə *söz-kalamni* xərhləp, Hudaning padixahlıqi həkkidə toluk guwahlik berip, Təwrat həm pəyoqəmbərləning yazmiliridin nəkil kəltürüp, ularni əysa toqruluk qayil qilixkə küqidi. □ ■

□ 28:15 «xu yərdiki kərindaxlar bizni qarxi elix üqün xəhərdin qikiq hətta «Apiyus baziri» qıqə, *bəziliri* «Üq Saray» qıqə kəlgənidi» — «Apiyus baziri» Rimdin 71 kilometr; «Üq Saray» 55 kilometr yirək idi. □ 28:16 *yüzbexi məhbuslarni orda qarawul begigə tapxurdi* — muxu səzler bəzi kona kəqürmilərdə tepilmaydu. ■ 28:16 Ros. 24:23; 27:3.

■ 28:17 Ros. 24:12; 25:8. ■ 28:20 Ros. 23:6; 24:21. □ 28:23 «u tang atqəndin kəqkiqə ularəqə söz-kalamni xərhləp, Hudaning padixahlıqi həkkidə toluk guwahlik berip, Təwrat həm pəyoqəmbərləning yazmiliridin nəkil kəltürüp, ularni əysa toqruluk qayil qilixkə küqidi» — «Təwrat həm pəyoqəmbərləning yazmiliri» toqruluk 24:14 wə uningdiki izahatni kəring. Muxu yərdə «Təwrat» grek tilida «Musaning (Təwrat) qənunı». ■ 28:23 Yar. 3:15;

22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:15; 2Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; 37:24; Dan. 9:24; Mik. 7:20.

24 Uning sozlarigə bəzilər ixəndürüldi, bəzilər ixinixni rət kildi. ■

25 Ular Pawlusning mundak bir sozni kilixi bilən əzara kelixəlməy kaytip kətti. U mundak dedi:

— Muxəddəs Roh Yəxaya pəyoqəmbər arkilik ata-bowilirimizə qə munu sozni dəl jayida eytkən:

26 — «Barəjin; muxu həlkkə mundak dəp eytkin: —

«Silər anglaxni anglaysilər, birak quxənməysilər;

Kөрüxni көrüsilər, birak bilip yətməysilər. ■

27 Qünki muxu həlqning yürikini may qaplap kətkən,

Ular angliqanda kulaklırini eqir kiliwaləqan,

Ular көzlırini yumuwaləqan;

Undak bolmisidi, ular көzlıri bilən көrüp,

Kuliki bilən anglap,

Kəngli bilən quxinip,

Əz yolidin yənduruluxi bilən,

Mən ularni saqaytkən bolattim»». □ ■

28-29 Xunga bilixinglar kerəkki, Hudaning bu niyatlıki yat əlliklərgə əwətliwatidu. Ular bolsa uningə qulaq salmay qalmaydu! — dedi. U bu sozlərni eytkanda Yəhudiylar əz-ara kattik talax-tartix kilixip kətti. □

30 Pawlus əzi ijarigə aləqan əydə toluq ikki yil turdi wə bu yərdə uning bilən көrүxүkə kəlgən həmmə kixilərnə kobul kilip,

31 tolimu yürəklik bilən həm heq tosaləqə qərimay, Hudaning padixahlıqini jar kilip, Rəb Əysa Məsihqə dair həqiqətlərnə yətküzüp təlim bərdi.

■ 28:24 Ros. 17:4. ■ 28:26 Yəx. 6:9; Əz. 12:2; Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Yh. 12:40; Rim. 11:8. □ 28:27 «Qünki muxu həlqning yürikini may qaplap kətkən, ... undak bolmisidi, ular көzlıri bilən көrüp, kuliki bilən anglap, kəngli bilən quxinip, əz yolidin yənduruluxi bilən, mən ularni saqaytkən bolattim» — «Yəx.» 6:9-10din nəkil kəltürülən. ■ 28:27 Yəx. 6:9,10. □ 28:28-29 «U bu sozlərni eytkanda Yəhudiylar əz-ara kattik talax-tartix kilixip kətti» — muxu sozlər bəzi kona көqürmilərdə tepilmaydu.

Rimliklarğa

Rosul Pawlus Rim xähärdiki jamaätke yazoğan mäktup

¹ Rosulluqqa tallap qaqiriloğan, Hudaning hux häwirini jakarlawğa ayrip täyinlängän, Mäsih Äysaning küli bolğan mänki Pawlustin salam! ■

² Huda bu hux häwäring kelixini heli burunla päyqämbärliri arkilik mukäddäs yazmilar da wädä qilölanidi. ■

³⁻⁴ Bu hux häwär Öz Oqlı, yäni Rəbbimiz Äysa Mäsih toqrisididur; jis-maniy jähätin U Dawutning nəsli din tuşuloğan; birdinbir pak-mukäddäs Roh tärpidin ölümdin tirildürülüş arkilik «küq-kudrät İgisi Hudaning Oqlı» döp kersitilip bekitilgän; □ ■

⁵ U arkilik, xundakla Uning nami üqün barlık ällär arisida Hudağa etiқadtin bolğan itaätmänlik wujudқа kältürülüşkә biz mehır-xäpқәtkә wә rosulluqқа muysässär bolduq; □

⁶ Silär ular arisida, Äysa Mäsih tärpidin qaqiriloşansilər. □

⁷ Xunga, Huda söygän wә U «mukäddäs bəndilirim» döp qaqiroğan Rim xähäridiki hөmminglarğa, Atimiz Hudadin wә Rəbbimiz Äysa Mäsihtin mehır-xäpқәt wә aman-hatirjəmlik bolqay! ■

Təxəkkür duasi

⁸ Aldi bilən mən Äysa Mäsih arkilik hөmminglar üqün Hudayimoğa təxəkkür eytimən; qünki silərnıng etiқadinglar pütkül äləmgə pur kətti. □

■ **1:1** Ros. 9:15; 13:2; Gal. 1:15. ■ **1:2** Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:15; 2Sam. 7:12; Zəb. 132:11; Yəx. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Yər. 23:5; 33:14; Əz. 34:23; 37:24; Dan. 9:24; Mik. 7:20. □

1:3-4 «jismani yähätin u Dawutning nəsli din tuşuloğan» — muxu «Dawut» bolsa Dawut päyqämbär, yäni Israilğa padixah bolğan Dawut. Nuruqun päyqämbärlər Mäsih Dawutning äwladidin bolidu, döp hexarät bərgənidi. **«birdinbir pak-mukäddäs Roh»** — grek tilida «pak-mukäddäske təwə bolğan Roh» degän sөz bilən ipadilini du. Bizningqә, xübhisizki, Hudaning Öz Mukäddäs Rohini kersitidu; bəzi alimlar bu ibarini Mäsih Äysaning öz rohini bildüridu, döp qaraydu. ■ **1:3-4** Mat. 1:1; Luқа 1:32; Ros. 2:30; 13:23; 2Tim. 2:8; Yəx. 9:5; 44:6; 54:5; Yh. 2:19; Rim. 9:5; 1Yuha. 5:20. □ **1:5 «Uning nami üqün barlık ällär arisida Hudağa etiқadtin bolğan itaätmänlik wujudқа kältürülüşkә biz mehır-xäpқәtkә wә rosulluqқа muysässär bolduq»** — «ällär» muxu yərdä Yəhudiy əmäs ällərnı kersitidu. Təwratta bəzida Yəhudiyarğa nisbətən «yat ällər» döp tərjimə qilimiz. **«Hudağa etiқadtin bolğan itaätmänlik wujudқа kältürülüşkә...»** — grek tilida sөzmuseş pəқәt «etiқadning itaiti üqün...» deyilidu. □ **1:6 «Silär ular arisida, Äysa Mäsih tärpidin qaqiriloşansilər»** — «ular arisida»

— yäni Mäsihkә etiқad qilöğan yat ällər arisida. Demək, Rimlik etiқadqılar däl rosul Pawlus ularning hizmitidə boluxқа qaqiriloğan kixilərdindur. **«Äysa Mäsih tärpidin qaqiriloşansilər»** — baxқа birhil tərjimisi: «Mäsihkә mənəsup boluxқа (Huda tärpidin) qaqiriloğan...». ■ **1:7** 1Kor. 1:2; Əf. 1:1. □ **1:8 «silərnıng etiқadinglar pütkül äləmgə pur kətti»** — Rim imperiyasidikilər Rimning qanuni boyıqә: «Imperatorı «Kəysər»ni «Rəb Huda» döp etirap qilixқа məjbur idi. Xunga «Äysa Mäsih Rəbbimdur» döp etirap qiloşuqılar kättik qarxilixқа wә köp ketim dähxətlik ziyankəxlikkә uqraxқа baxlıdi. Paytəhti Rim xähäridiki puқralardin bəzilərining Mäsihkә başlanqanlıqı: «Rim xähäridə Mäsihkә əgəxküqilər bar ikən!» döp dunyani zilzilgә kältürgənidi.

⁹ Өz Оoqli тоoqrisidiki hux hawərdə qin roh-қəlbim билən мən hizmitini қиливатқан Huda Өзи mening dualirimda siləрни xunqə üzlüksiz əsləp тurojanlikimoqə guwahtur. □ ■

¹⁰ Мən dualirimda, mumkin қədər Hudaning iradisi билən siləarning yeninglaroqə berixka ahir muyəssər boluxқа həmixə etünimən. ■

¹¹ Qünki мən siləрни birər rohйй iltipatқа игə қilix арқилиқ mustəhқəmləx üqün silər билən көrүxүxкə intayin təқəzzamən; □ ■

¹² yəni, мən aranglarda bolsam, bir-birimizning etiqadidin əzara тəsəlli wə ilham alalaymiz deməқqimən.

¹³ Kərindaxlar, мən siləarning xuni bilixinglarni halaymənki, baxқа yərdiki əllikləarning arisida hizmitim mewə bərgəndəк, siləarning aranglaridimu hizmitimning mewə berixi üqün yeninglaroqə berixni көp қətim niyət қildim, lekin бүgүngiqə tosaloqə uqrap қelawatimən. □ ■

¹⁴ Мən һərқандақ адəmlərgə, мəyli Yunanliklar wə yat таipilərgə, danixmən wə nadanlaroqə bolsun, һəmmisigə қərzdarmən. □ ■

¹⁵ Xuning üqün imkaniyət mаngа yar bərsila мən Rimdiki silərgimu hux һərwəрни yətküzүp bayan қilixқа қizojinmən.

Hux һəwəarning zor қudriti

¹⁶ Qünki мən Məsiһ тоoqrisidiki bu hux һəwərdin һərgiz hijil болmaymən! Qünki u uningə ixəngүqilirining һəmmisini, aldi билən Yəһudiyлarni, andin keyin Grekləрни nijatқа erixtүridioqan Hudaning күq-қudritidur! □ ■

¹⁷ Qünki *hux һəwərdə* etiqadқа asaslanoqan, Hudaning birhil һəққaniylikі etiqad қiloqуqilaroqə wəһiy қilinoqandur. *Muқəddəs yazmilarda* yeziloinidəк: — «Һəққaniy адəм ixəng-etiқadi билən һayat bolidu». □ ■

□ **1:9 «Өz Оoqli тоoqrisidiki hux һəwərdə qin roh-қəlbim билən мən hizmitini қиливатқан Huda...»** — grek tilida «qin roh-қəlbim билən» пəқəт «rohimda» deyilidu. **«hizmitini қиливатқан Huda...»** — «hizmiti» muxu yərdə grek tilida alahidə «rohйй hizməт» yaki «kahinlik hizməт»ni көrsitidu. ■ **1:9** Rim. 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5; 2Tim. 1:3.

■ **1:10** Rim. 15:23,32. □ **1:11 «rohйй iltipat»** — Muқəddəs Rohin kelidioqan alahidə, mejjizilik қabiliyəttin ibarəttur. Məsilən, «1Kor.» 12-14-bablarni көrүng. ■ **1:11** Rim. 15:29; 1Tes. 3:10.

□ **1:13 «siləarning xuni bilixinglarni halaymənki...»** — bu səzlər adəttə Rim imperatori yarliқ qүxүrgəndə ixlitidioqan ibarə idi. Rosul Pawlus төwəndiki gepini «Alam imperatori Əysa Məsiһ»din kəlgən dəp puratmaqі ohxaydu. Əyni səzlər «xuni bilməslikinglarni halimaymənki,...». **«əlliklər...»** — барлиқ Yəһudiy əməs millətlər, «yat əllər», «таipilər». ■ **1:13** 1Tes. 2:18.

□ **1:14 «... һərқандақ адəmlərgə, мəyli Yunanliklar wə yat таipilərgə, danixmən wə nadanlaroqə bolsun...»** — muxu yərdə «yat таipilər» Yunanlik əməsлəрни yaki xu dəwrdiki «mədəniyət bəlgisi boloqan Yunan tili»ni səzliyəlməydioqan «mədiniyətsizlər»ni көsitidu. **«mən... һəmmisigə қərzdarmən»** — buning mənisi bəlkim «һəmmisigə hux һəwəрни yətküzүxкə қərzdarmən» bolsa керəк. ■ **1:14** 1Kor. 9:16. □ **1:16 «Məsiһ тоoqrisidiki bu hux һəwərdə»** — grek tilida «Məsiһning hux һəwəri» dəgən səzdə ipadilininu. **«Greklər»** — (yaki «Yunanliklar») muxu yərdə барliқ Yəһudiy əməs millətlər yaki əlliklərgə wəkil кelinu. **«...nijatқа erixtүridioqan Hudaning күq-қudritidur»** — «nijat» dəgən Huda адəmni гуnahini қəқүрүp, uningdin қүtkүzүp, mənggүlүk һayatni ata қilixini көrsitidu. ■ **1:16** Zəb. 40:9-10; 1Kor. 1:18; 15:2; 2Tim. 1:8.

□ **1:17 «hux һəwərdə etiqadқа asaslanoqan, Hudaning birhil һəққaniylikі etiqad қiloqуqilaroqə wəһiy қilinoqandur»** — baxқа birhil tərjimisi: «hux һəwərdə Hudadin kəlgən, baxtin ahir etiqadқа asaslanoqan bir һəққaniylik axkarilanoqandur». **«Һəққaniy адəм ixəng-etiқadi билən һayat bolidu»** — «Һаб.» 2:4. ■ **1:17** Һаб. 2:4; Yһ. 3:36; Rim. 3:21; Gal. 3:11; Fil. 3:9; Ibr. 10:38.

Insaniyotning qüxkünülik jaryani

18 Qünki həkkanıyetsizlik bilən həkikətni basidioʻan insnlarning barlik iplasliloʻya wə həkkanıyetsizlikigə nisbətən Hudaning karatқан oʻezipi ərxtin oʻuqk wəhiy kilinmakta.

19 Qünki insnlr Huda toʻorisida bilələyidioʻan ixlr ularning kəz aldida turidu; qünki Huda həmmini ularoʻya oʻuqk kərsitip bərgən ■

20 (qünki dunya apiridə boləandin beri Hudaning kəzgə kərünməs əzgiqililiri, yəni mənggülik küdriti wə birdinbir Huda ikənliki Əzi yaratқан məwjudatlar arkilik oʻuqk kərülməktə, xundakla buni qüxinip yətikli bolidu. Xu səwəbtin insnlr həq bahənə kərsitəlməydu) ■

21 — qünki insnlr Hudani bilsimu, uni Huda dəp uluʻolimidi, Uningoʻya təxəkkür eytmidi; əksiqə, ularning oy-pikirliri bimənə bolup, nadan kəlbi karangoʻulixip kətti. ■

22 Əzlrini danixmən kilip kərsətsimu, lekin əkilsiz bolup qiktı;

23 qirimas Hudaning uluʻlukining ornioʻya qirip əlidioʻan adəmzatka, uqar-kanatlaroʻya, tət ayaʻqlik həywanlaroʻya wə yər beʻqirliuʻuqilaroʻya ohxaydioʻan butlarni almaxturup kəyoʻqanidi. ■

24 Xunga Huda ularni kəlbidiki xəhwaniy həwəsliri bilən iplaslik kilixka, xundakla bir-birining tənlirini nomuska kəlduruxka koyup bərdi.

25 Ular Huda toʻorisidiki həkikətni yaloʻanoʻya aylandurdi, Yaratқuqining ornioʻya yaritiloʻan nərsilərgə qokunup, tawap-taət kiləqanidi. Həlbuki, Yaratқuqioʻya təxəkkür-mədhıyə mənggügə oқulmakta! Amin!

26 Mana xuning üqün, Huda ularni pəskəx xəhwaniy həwəslərgə koyup bərdi. Hətta ayallarmu təbiy jinsiy munasiwətni oʻəyriy munasiwətkə aylandurdi; □ ■

27 xuningdək, ərlərmu ayallar bilən bolidioʻan təbiy jinsiy munasiwətlərnı taxlap, baxka ərlərgə xəhwaniy həwəslər bilən kəyüp pixidioʻan boldi. Ərlər ərlər bilən xərməndilikke kirixti wə nətijidə ularning muhalip kilmixliri əz bəxioʻya qiktı.

28 Ular Hudani bilixtin waz kəqixni layik kərgənliki tallioʻanliki üqün, Huda ularni buzuk niyətlərgə wə nalayik ixlarni kilixka koyup bərdi.

29 Ular hərhil həkkanıyetsizlik, rəzillik, nəpsaniyətqilik, eqmənlikkə qəmüp, həsəthorluk, katillik, jedəthorluk, məkkarlik wə hərhil bətniyətlər bilən toldi. Ular ioʻwagər,

30 təhməthor, Hudaʻya nəprətlinidioʻan, kibirlik, mahtanqak, qongqi, hərhil rəzilliklərnı oylap qikiridioʻan, ata-anisining səzini anglımay-dioʻan,

31 yorutulmioʻan, wədisidə turmaydioʻan, kəyümsiz wə rəhımsiz insnlardur.

32 Ular Hudaning xularoʻya boləan adil həkümini, yəni xundak ixlarni kiləuqilarning əlümgə layik ikənlikini enik bilsimu, bu ixlarni əzlrı kiliplə kəlmay, bəlkı xundak kilidioʻan baxqılardin səyünüp ularni alkixlaydu. ■

2

Hudaning həkümi

■ 1:19 Ros. 14:17. ■ 1:20 Zəb. 19:1-2 ■ 1:21 Kan. 28:28 ■ 1:23 2Pad. 17:29.

□ 1:26 «ayallarmu təbiy jinsiy munasiwətni oʻəyriy munasiwətkə aylandurdi» — grek tilida «ayallarmu jinsiy munasiwətni təbiy kanuniyətke hilap munasiwətkə aylandurdi» deyilidu.

■ 1:26 Law. 18:22,23. ■ 1:32 Həx. 7:3.

1 Əmdi əy baxkılarning üstidin həküm kilidioğan insan, kim boluxungdin kət'iynezər bahənə kərsitəlməysən; qünki baxkılar üstidin qaysi ixta həküm kılsang, xu ixta öz gunahingni bekitisən. Qünki əy həkümqi, sən özüngmu ularğa ohxax ixlarni kiliwatisən. ■

2 Bizgə məlumki, Hudaning undak ixlarni kılğanlar üstidin həküm qikirixi *mutlək* həkikətkə asaslanğandır.

3 Xunga, i xundak ixlarni kılğanlar üstidin həküm qıkarəuqi, xundakla xuningğa ohxax ixlarni kıləuqi insan, özüng Hudaning həkümidin qağalaymən dəp hiyal kılaməsən?

4 Yaki Hudaning məhrıbanlıqning seni towa kılıx yolioğa baxlaydioğanlıqini heq bilməy, uning məhrıbanlıqı, kəng kərsaklıqı wə səwr-takıtining molluqiğa səl qarawatamsən? ■

5 Əksiqə, towa kılmaydioğan jähillikning wə tax yürəklikingdin, Huda adil həkümini ayan kilidioğan oşəzəplik küni üqün sən öz bexingğa qüxidioğan oşəzipini toplawatisən. ■

6 Huda hərkingə öz əməllirigə yarixa ix kəridu. ■

7 Yahxi ixlarni səwrqanlıq bilən kılıp, xan-xərəp, hərmət-əhtiram wə bakiylikni izdigənlərgə U mənggölük həyat ata kılıdu; □

8 lekin xənsiyətqilərgə, həkikətkə tən bərməy, əksiqə həkqaniyətsizlikkə əgəxkənlərgə oşəzəp-kəhr yaqdurulidu; ■

9 yamanlıq kilidioğan barlıq jan igisigə, aldi bilən Yəhudiylarğa, andin Greklərgə külpət wə dərd-ələm qüxidu; □

10 birak, barlıq yaxxilik kıləuqılarğa, aldi bilən Yəhudiylarğa, andin Greklərgə xan-xərəp, hərmət-əhtiram wə aman-hatirjəmlik təkdım kilinidu.

11 Qünki Hudada adəmning yüz-hatirisini kılıx yoqtur. ■

12 — qünki Təwrat qanunini bilməy gunah sadir kılğanlarning hərbiiri Təwrat qanunining həkümigə uqrimisimu, *əyibkə uqrap* halak bolidu; Təwrat qanunini bilip turup gunah sadir kılğanlarning hərbiiri bu qanun boyiqə sorakqa tartilidu □

13 (qünki Hudaning aldida qanunni angliğanlar əməs, bəlki qanunğa əməl kıləuqılar həkqaniy hesablinidu. ■

14 Qünki Təwrat qanunini bilməydioğan əlliklər təbiy halda bu qanunğa uyoğun ixlarni kılsa, gərqə bu qanundin həwərsiz bolsimu, Təwrat qanuni ularda kəringən bolidu.

15 Ularning bu kılğanlıri öz kəlbirigə qanun tələplirining pütüklük ikənlikini kərsitidu; xuningdək, ularning wijdanlırimu əzlırigə həkikətning guwahqisi bolup, oy-pikirilri özini əyibləydu yaki özini aqlaydu)

■ 2:1 2Sam. 12:5; Mat. 7:1; 1Kor. 4:5. ■ 2:4 2Pet. 3:15. ■ 2:5 Rim. 9:22. ■ 2:6 Zəb. 62:12; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 14:12; 1Kor. 3:8; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Wəh. 2:23; 22:12. □ 2:7

«hərmət-əhtiram wə bakiylik...» — grek tilida «hərmət-əhtiram wə qiriməslik...». ■ 2:8 2Tes. 1:8. □ 2:9 «Yəhudiylarğa, andin Greklərgə...» — «Greklər» (yaki «Yunanlıklar»)

muxu yərdə wə 10-ayəttə grek tilida , barlıq Yəhudi əməs əlliklər wə millətlərgə wəkil kelidu. ■ 2:11 Kan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17.

□ 2:12 «Təwrat qanuni» — yaki pəqət «qanun» yaki «muqəddəs qanun», muxu yərdə wə təwəndiki barlıq ayətlərdə Huda Musa pəyoqəmbərgə qüxürgən qanunni kərsitidu. Bu qanun Muqəddəs Kitabning awwalkı bəx qismini təxkil kılğan; xunga Yəhudi həlki bəzidə muxu bəx qisimni «qanun-yolyoruk» (ıbraniy tilida «Torah») dəp ataydu. Ərəb tilidiki «Təwrat» muxu səzdin qıqқан. Adəttiki əhwal astıda «muqəddəs qanunni bilmigənlər» Yəhudi əməslər («yat əllər») ni kərsitidu, «muqəddəs qanunni bilgənlər» Yəhudiylarni kərsitidu. «Təwrat» wə «Təwrat qanuni» toqruqluk «Təbirilər»nimu kəring. ■ 2:13 Mat. 7:21; Yağ. 1:22; 1Yuha. 3:7.

16 — men yetküzüp keliwatqan bu hux həwərgə asasen Hudaning Əysa Məsih arkilik insanlarning kəlbidə pükkən məhpiy ixlar üstidin həküm qikiridioqan künidə *yukirida eytiloqan ixlar qoqum yüz beridu*. □ ■

Yəhudiylar wə Təwrat qanuni

17 Sənqu, əgər özüngni Yəhudiy dəp atap, Təwrat qanunioqə ümid baqlap, Hudaqə təwəmən dəp mahtansang, □ ■

18 qanundin əginip uning iradisini bilip, esil bilən pəsni pərək ətkən bolsang,

19-20 Təwrat qanunidin bilim wə həkikətning jəwhirigə igə boldum dəp qarap, özüngni korlaroqə yol baxliqoqı, qarangoquda qaloqanlaroqə mayak, nadanlaroqə əgətküqi, gədəklərgə ustaz dəp ixəngən bolsang —

21 əmdi sən baxkilaroqə təlim berisənu, özünggə bərməmsən? Oqirilik qilmanglar dəp wəz eytisənu, özüng oqirilik qilamsən?

22 «Zina qilmanglar» — dəp wəz eytiysənu, özüng zina qilamsən? Butlardin nəprətlinisənu, özüng buthanilardiki nərsilərnə bulang-talang qilamsən?

23 Təwrat qanuni bilən mahtinisənu, özüng xu qanunoqə hilaplik qilip, Hudaqə daq kəltürəmsən?!

24 Huddi *muqəddəs yazmilarda* yeziloqinidək: «Silərnəning qilmixinglar tüpəylidin Hudaning nami taipilər arisida kupurlukqə uqrimaqta». □ ■

25 Təwrat qanunioqə əməl kilsang, hətnə kilinoqiningning əhmiyiti bolidu, lekin uningəqə hilaplik kilsang, hətnə kilinoqining hətnə kilinmioqandək hesablinidu. □

26 Əmdi hətnisizlər qanunning tələpligə əməl kilsa, gərgə hətnisiz bolsimu, Huda tərpidin hətnilik hesablanmamdu?

27 Təwrat qanun dəsturidin həwərdar wə hətnilik turukluk qanunoqə hilaplik qiləuqi, i Yəhudiy, qanunoqə əməl kilidioqan jismani yətnisizlər tərpidin sening gunahing üstidin həküm qikiriliwatmamdu?

28 Qünki sirtki kərunüxi Yəhudiy bolsila uni *həqikiy* Yəhudiy degili bolmaydu, sirtki jəhəttiki jismani yətninimu *həqikiy* hətnə degili bolmaydu, ■

29 roqida Yəhudiy boləqini *həqikiy* Yəhudiydur; uning hətnə kilinoqini hətnə qanun dəsturi arkilik əməs, bəlki kəlbidə, Roqtindur. Bundək kix-

□ 2:16 «*yukirida eytiloqan ixlar qoqum yüz beridu*» — «yukirida eytiloqan ixlar» 6-12-ayətlərdə eytiloqan ixlarni, demək Hudaning sorak kilidioqinini kərsitidu. ■ 2:16 Mat. 25:31.

□ 2:17 «*Hudaqə təwəmən dəp mahtansang...*» — grek tilida «Hudada mahtansang...».

■ 2:17 Rim. 9:4. □ 2:24 «*Silərnəning qilmixinglar tüpəylidin Hudaning nami taipilər arisida kupurlukqə uqrimaqta*» — «Yəx.» 52:5. ■ 2:24 Yəx. 52:5; Əz. 36:2. □ 2:25 «*Təwrat qanunioqə əməl kilsang, hətnə kilinoqiningning əhmiyiti bolidu, lekin uningəqə hilaplik kilsang, hətnə kilinoqining hətnə kilinmioqandək hesablinidu.*» — demisəkmü, Yəhudiylar Təwrat qanuni boyiqə hətnə kilidu. Hətnilikning əzi «Mən Hudaning adimimən» degənlikni wə «Yəhudiy bolux»ning simwoli dəp qarilatti. ■ 2:28 Yh. 8:39; Rim. 9:7.

ining tərīplini x insanlar tərīpidin əməs, bəlki Huda tərīpidin bolidu. □ ■

3

1 Undakta, Yəhudiylar bolonaning Yəhudiylar əməstin nemə artuqçiligi bar? Hətnilik bolonaning nemə paydisi bar?

2 Əməliyətə, ularning hər jəhəttin kəp artuqçiligi bar. Birinçidin, Hudaning bəxarətlik səzliri Yəhudiylarəq amanət kilinon. ■

3 Əmdi gərçə ular din bəziliri ixənqsiz çikқан bolsimu, buningəqə nemə bolatti? Ular ning ixənqsizlik Hudaning ixənqliklirini yokқа çikiriwetərmu? □ ■

4 Hərgiz undak kilmaydu! Huda rastqil hesablinip, həmmə adəm yaloqançi hesablan! Huddi *mukəddəs yazmilarda Huda həkçkidə* yeziloinidək: —

«Səzliginingdə adil dəp ispatlanəyəsən, Xikayətəqə uqriəqiningdə ələlibə kiləyəsən». □ ■

5 Ləkin bizning həkçkaniysizlikimiz arkiləq Hudaning həkçkaniyligi tehimu enik kərsitilsə, buningəqə nemə dəymiz? Həkçkaniysizlik üstigə əqəzəp təkidiəqan Hudani həkçkaniylar əməs dəymizmu (mən insanqə səzləymən)? □

6 Mundak deyixkə hərgiz bolmaydu! Əgər undak bolsa, Huda aləmni kandaq sorakқа tartidu?

7 *Bəzilər yənə*: «Mening yaloqançilkimdin Hudaning həkçkətlik tehimu oquq kilinsa, xundakla uluəluçi tehimu yorutulsa, əmdi mən yənə nemə

□ 2:29 «**roçida Yəhudiylar bolonini həkçkiylar Yəhudiylar; uning hətnə kilinonini hətnə kanun dəsturi arkiləq əməs, bəlki kəlbidə, roçtindur**» — «Roçtindur» bolsa, Mukəddəs Roçtindur. Bəzi alimlar «Roçtin»ni «roçta» dəp çixinidu, xundakla bundak ayətni «...hətnə kəlbədə, roçta,... dəsturidin əməstur» dəp tərjimə kilidu. Hətnə toəruçluk «Əzakiyal», «Filippiliklarəqə» wə «Kolossiliklərəqə»diki «qoxumqə səz»lirimizni kəruq. ■ **Bundak kixining tərīplini x insanlar tərīpidin əməs, bəlki Huda tərīpidin bolidu** — ibraniylar tilidə «Yəhuda» degənnin əsliylar mənisi «mahtax», «təripləx», «tərip» degənliktur. Xunga ayətnin tegidiki mənisi: ««Həkçkiylar Yəhudiylar» bolux üqün, u Huda tərīpidin tərīpləngən («Yəhuda») boluxi kəruk. ■ 2:29 Kan. 10:16; Yər. 4:4; Fil. 3:2, 3; Kol. 2:11. ■ 3:2 Zəb. 147:19; Rim. 9:4. □ 3:3 «**Əmdi gərçə ular din bəziliri ixənqsiz çikқан bolsimu, buningəqə nemə bolatti? Ular ning ixənqsizlik Hudaning ixənqliklirini yokқа çikiriwetərmu?**» — Pawlus bəlkim Hudaning Israiləqə kiləqan əhdə-wədilirini kərsitidu. Huda: «Silər Mening həlkim bolisilər» dəp wədə kiləqandin keyin, bəzi Yəhudiylar ning kilmixliri əzilirinin Uning həlkə ikenlikini inkar kiləqan bolsimu, bu kilmixliri Hudaning wədisini yokқа çikiriwetəmdu? ■ 3:3 Qəl. 23:19; Rim. 9:6; 2Tim. 2:13. □ 3:4 «**Səzliginingdə adil dəp ispatlanəyəsən, xikayətəqə uqriəqiningdə ələlibə kiləyəsən**» — «Zəb.» 51:4. «Xikayətəqə uqriəqiningdə ələlibə kiləyəsən» degənnin baxқа birhil tərjimisi: «Həkkim çikəroçiningdə ələlibə kiləyəsən». Zəburdiki bu küydə Dawut pəyqəmbər eəqir gunahini Huda wə həlkə aldida iqrar kilidu; u bu səzlərnə, Huda meni jazaliəqanda, həlkə bəximəqə çixidəqan külpətnin Hudadin adil jazasini bilsun dəp eytidu. Gunahini oquq iqrar kilimioqan bolsa bəlkim həlkə: «Nemixқа səyümlük Dawut padixahimiz külpətkə uqriəqandu, Huda uningəqə adalətsiz muamilə kiləqanmidu?» deyixi mumkin. Uning degini Pawlusning deginigə oəpmu-ohxax; Huda həktur həm aləm aldida Uning həkçkili ispatlanəyəsən; Uning hər ixtiki duruslukçi ispatlanəyəsən (wə ispatlanid!), hatalik yaki yaloqançilikning bolsa bizdila ikenlik ispatlanəyəsən (wə ispatlanid!). ■ 3:4 Zəb. 51:4; 116:11; Yh. 3:33. □ 3:5 «**mən insanqə səzləymən!**» — demək, pəket isanin qəz-qərixçi boyiqə səzləymən. Bu ibaridin kərgili boliduki, hərçkəndak adəm towa kilmisa, gunahçi tūpəylidin uning kəzqəraxliri tumanlixip ketidu, əzi elixip kalidu.

üçün gunahkar döp qarilip soraqqa tartilimän?» *deyixi mumkin*.□

8 Undak bolojanda nemixka (bözilär bizgä töhmät qaplimaqçi bolup, gäpimizni buriwätkändäk) «Yamanlık kılayli, buningdin yahxilik qikip qalar» — deyixkə bolmaydu? Bundak degüqilärning jazalinixi həkliktur!

Həkkaniy adəm yoqtur

9 Əmdi nemə deyix kerək? Biz *Yəhudiylar Yəhüdiy əməslərdin üstün turamduq? Yağ, hərgiz!* Qünki biz yukurida Yəhudiylar bolsun, Greklər bolsun həmmisining gunahning ilkidə ikənlikini ispatlap əyibliduk.□ ■

10 Dərwəxə, muqəddəs yazmilarda yezilöjüidək: —

«Həkkaniy adəm yok, hətta birimu yoqtur,■

11 Yorutulojan kixi yoqtur,

Hudani izdiginimu yoqtur.

12 Həmmə adəm yoldin qətnidi,

Ularınq barliki ərziməs bolup qıkti.

Mehribanlık kıloquçi yok, hətta birimu yoqtur.□ ■

13 Ularınq geli eqilojan kəbridək sesiktur,

Tilliri kazzaplık kılmakta;

Kobra yilanning zəhiri ləwliri astida turidu; □ ■

14 Ularınq zuwani qarəax həm zərdigə tolojan.□ ■

15 «Putliri qan toküxkə aldiraydu;■

16 Barəjanla yeridə wəyranqılık wə pəjiəlik ixlar bardur.

17 Tinqlik-aramlık yolini ular heq tonuəjan əməs».□ ■

18 «Ularınq nəziridə Hudadin kərkidiojan ix yoqtur».□ ■

19 Təwrattiki barlık sözləning Təwrat qanuni astida yaxaydiojanlarəga qarita eytiləjanliki bizgə ayan. Bularning məksiti, hər insanning əozzi bahənə kərsitəlməy tuwaklinip, pütkül dunyadikilər Hudaning sorikida əyibkar ikən döp ayan kılinsun, degənliktur. □

□ **3:7 «Mening yalojanqilikim arkilik Hudaning həkiki tihimu oquq kilinidu...»** — Huda pəyojəmbərlər arkilik Öz həlkining bəziliri Özigə asiylük kilidiojanliki, hətta məsilən Öz Məsihiqə satkunluk kilidiojanliki toərluk kəp bexarət bərgənidi. Xunga «mening yalojanqilikim» Hudaning toəra eytkənlikini ispatlaydu. □ **3:9 «Yəhudiylar bolsun, Greklar bolsun həmmisining gunahning ilkidə ikənlikini ispatlap əyibliduk»** — «Greklar» muxu yərdə barlık «Yəhüdiy əməslər»gə wəkilkilik kilidu. ■ **3:9 Gal. 3:22.** ■ **3:10 Zəb. 14:3; 53:3** □ **3:12 «Həkkaniy adəm yok, hətta birimu yoqtur, ... Həmmə adəm yoldin qətnidi, ularning barliki ərziməs bolup qıkti. Mehribanlık kıloquçi yok, hətta birimu yoqtur»** — (10-13-ayət) «Zəb.» 14:1-3 (yənə 53:1-3); «Top.» 7:20. ■ **3:12 Zəb. 14:1-3; 53:1-3; Top. 7:20** □ **3:13 «Ularınq geli eqilojan kəbridək sesiktur, tilliri kazzaplık kılmakta; kobra yilanning zəhiri ləwliri astida turidu»** — «Zəb.» 5:9 wə 140:3. ■ **3:13 Zəb. 5:9; 140:4.** □ **3:14 «Ularınq zuwani qarəax həm zərdigə tolojan»** — «Zəb.» 10:7. ■ **3:14 Zəb. 10:7** ■ **3:15 Pənd. 1:16; Yəx. 59:7.** □ **3:17 «Putliri qan toküxkə aldiraydu; barəjanla yeridə wəyranqılık wə pəjiəlik ixlar bardur. Tinqlik-aramlık yolini ular heq tonuəjan əməs. Ularınq nəziridə Hudadin kərkidiojan ix yoqtur»** — (15-17-ayət) «Yəx.» 59:7-8. ■ **3:17 Yəx. 59:7.** □ **3:18 «Ularınq naziridə Hudadin kərkidiojan ix yoqtur»** — «Zəb.» 36:1. ■ **3:18 Zəb. 36:1** □ **3:19 «Təwrat qanuni astida yaxaydiojanlar»** — Yəhüdiy həlkini kərsitidu. «Təwrattiki barlık sözləning Təwrat qanuni astida yaxaydiojanlarəga qarita eytiləjanliki bizgə ayan. Bularning məksiti, hər insanning əozzi bahənə kərsitəlməy tuwaklinip, pütkül dunyadikilər Hudaning sorikida əyibkar ikən döp ayan kılinsun» — «Təwrattiki barlık sözlər» muxu yərdə bəlkim yukurida nəkil kəltürülgən, barlık insanning gunahkar ikənlikini ispatliəjan (Təwrattiki) ayətləni alahidə təkitləydu.

27 Undak bolsa, insanning nemə mahtanoʻquqiligi bar? Mahtinix yok qilindi!

— Nemə prinsipka اساسən? Qanunoʻya intilix prinsipi bilənmu?

— Yak! «Etikad» prinsipi bilən!

28 Qünki «Insan Təwrat qanunoʻya əməl kilixka intilixliri bilən əməs, bəlki etikad bilən həkkanıy kılınıdu» dəp həsablایمiz! □ ■

29 Əjəba, Huda pəkətla Yəhudiylarningla Hudasi mu? U əllərningmu Hudasi əməsmu? Xundak, u əllərningmu Hudasi dur.

30 Huda bolsa birdur, U hətnə kılinoʻqanlarni etikad bilən həmdə hətnə kılınmoʻqanlarnimu etikad bilən həkkanıy kılıdu. □

31 Əmdi etikad prinsipi bilən Təwrat qanunini bikar kılıwetimizmu? Yak, dəl buning əksi qə, uni kükqə igə kılımiz.

4

Ibrahımning etikad bilən həkkanıy dəp həsablınixi, bizgə bir ülgidur

1 Undakta, biz *Yəhudiylarning* jismaniy jəhəttiki atimiz Ibrahımning erixkini toʻqrisida nemə dəymiz? □ ■

2 Əgər Ibrahım əməlliri bilən həkkanıy dəp jakarlanoʻqan bolsa, uningda mahtanoʻqudək ix bolatti (bəribir Hudaning aldida uning mahtinix həkki yok idi).

3 Qünki mukəddəs yazmilarda nemə deyilgən? —

«Ibrahım Huda oʻya etikad kildi;

Bu uning həkkanıyliki həsablandı» deyilidu. □ ■

4 Ixligüci gə berilidoʻqan hək «mehir-xəpkət» həsablانmaydu, bəlki birhil «kərz kayturux» həsablınıdu.

5 Birak, heq ix-əməl kılmay, pəkət nomussiz gunahkarlarni həkkanıy kılıoʻqu Huda oʻya etikad kılıdoʻqan kixining bolsa, uning etikadi həkkanıylik dəp həsablınıdu! □

6 Huda kılıoʻqan əməllirigə karımay, həkkanıy dəp həsablidoʻqan kixining bəhti toʻqruluk Dawut *pəyoʻləmbərmi* mundak degən: —

7 «Itaatsizlikliri kəqürüm kılinoʻqan,

Gunahlıri yepiloʻqan kixi nemidegən bəhtliktur! ■

□ 3:28 «Təwrat qanunoʻya əməl kılilixka intilixliri bilən əməs...» — muxu ibarə grek tilida intayin kışkartilip: «kanundiki əməllər bilən əməs...» yaki «qanunoʻya qaritiloʻqan əməllər bilən əməs...» yaki «qanundin qılqan əməllər bilən əməs...» dəp ipadilınıdu. Bu ibarə «Rim.» 3:28, «Gal.» 2:16, 3:2, 5, 10dimu tepilidu. Insanning barlik «Təwrat qanunoʻya əməl kılilixka intilixliri» əzining gunahka patqan bir gunahkar ikənlikini ispatlaydu, halas. ■ 3:28 Ros. 13:38; Rim. 8:3; Gal. 2:16; Ibr. 7:25. □ 3:30 «Huda bolsa birdur, U hətnə kılinoʻqanlarni etikad bilən həmdə hətnə kılınmoʻqanlarnimu etikad bilən həkkanıy kılıdu» — bu ayəttiki «hətnə kılinoʻqanlar» Yəhudiylarni, «hətnə kılınmoʻqanlar» barlik Yəhudi y əməslərni bildüridu. □ 4:1

«atimiz Ibrahımning erixkini...» — yaki «atimiz Ibrahımning egəngini...», «atimiz Ibrahımning bilgini...». ■ 4:1 Yəx. 51:2. □ 4:3 «Ibrahım Huda oʻya etikad kildi; bu uning həkkanıyliki həsablandı» — «Yar.» 15:6. ■ 4:3 Yar. 15:6; Gal. 3:6; Yak. 2:23. □ 4:5 «Birak,

heq ix-əməl kılmay, pəkət nomussiz gunahkarlarni həkkanıy kılıoʻqu Huda oʻya etikad kılıdoʻqan kixining bolsa, uning etikadi həkkanıylik dəp həsablınıdu!» — «heq əməl kılmay» degini, həkkanıylikka erixix üqün tirixix jəhətidin eytilidu, «adəmlər jan bəki x üqün ilxli kerək əməs» degənlik əməs, əlwəttə. ■ 4:7 Zəb. 32:1

8 Pərwərdigar gunahliri bilən heq hesablamaydıoanlar nemidegən bəhtliktur!» □ ■

9 Əmdi bəht yaləuz hətnə kılinoanlarəjıla mənsup bolamdu, yaki hətnə kılınmioanlarəjımı mənsup bolamdu? Qünki: «İbrahımning etiqadi uning həkkanıylikı dəp hesablandı» dəwatimiz. □ ■

10 Həkkaniylik kəndak əhwalda uningəja hesablandı? Hətnə kılınıxtin ilgirimu yaki hətnə kılınıxtin keyinmu? U hətnə kılinoan həlda əməs, bəlki hətnə kılınmioan həlda hesablandı!

11 Uning hətnini kəbul kiləjini bolsa, uni hətnə kılınıxtin burunla etiqadi arkilik igə boləjan həkkanıylikğa məhür bəlgisi süpitidə boləjanidi. Demək, u hətnisiz turup Hudaəja etiqad kiləuqilarning həmmisining atisi boldı — ularmu *etiqadi bilən* həkkanıy hesablinidu! ■

12 U yənə hətnə kılinoanlarningmu atisidur; demək, hətnə kılinoan boluxi bilən təngla hətnə kılınmioan waqtidimu etiqadlik yol mangəjan atimiz İbrahımning izlirini besip mangəjanlarningmu atisi boləjandur.

13 Qünki *Hudaning* İbrahıməja wə nəsligə dunyaəja mirashor bolux toşrisidiki wədə bərxı İbrahımning Təwrat kanunioəja əməl kilixkə intilginidin əməs, bəlki etiqadın boləjan həkkanıylikdin kəlgən.

14 Qünki əgər kanunəja intilidioanlar mirashor bolidioan bolsa etiqad bikar nərsə bolup qalatti, Hudaning wədisimu yokka qıkiriləjan bolatti. ■

15 Qünki Təwrat kanuni *Hudaning* oşəzipini elip kelidu; qünki kanun bolmisa, itaətsizlik degən ixmu bolmaydu. □ ■

16-17 Xuning üqün, Hudaning wədisining *pəkət* Əz məhır-xəpkiti arkilik əməlgə axuruluxi üqün, u etiqadkıla asalinidu. Buning bilən u wədə İbrahımning barlik əwladlırioəja, pəkət Təwrat kanuni astida turidioanlarəjıla əməs, bəlki İbrahıməja etiqad kiləuqilarning həmmisigimu kapalətlük kılinoan. Qünki mukəddəs yazmilarda: «Seni nuroşun kəwmning atisi kildim» dəp yeziləjınidək, İbrahım həmmimizning atisidur. Dərhəkkikət, u əlüklərnı tirildüridioan, məwjut bolmioənnı bar dəp məwjut kilidioan, əzi etiəjad baəjlıəjan Huda aldida həmmimizning atisi boldı. □ ■

18 Heqkəndak ümid qalmisimu u yənıla ümidtə etiqad kildi wə xuning bilən uningəja: «Sening nəsling *san-sanaksız* bolidu» dəp aldın eytiləndək nuroşun kəwmning atisi boldı. □ ■

19 U yüz yaxka yekınlap, tenini əlgən hesablisimu, xundakla ayalı Sarahningmu baliyatkusini əldi dəp kərisimu, yənıla etiqadta aji-

□ 4:8 «Itaətsizlikliri kəqürüm kılinoan, gunahliri yepiləjan kixi nemidegən bəhtliktur! Pərwərdigar gunahliri bilən heq hesablamaydıoanlar nemidegən bəhtliktur!» — (7-8-ayət) «Zəb.» 32:1-2. ■ 4:8 Zəb. 32:1, 2 □ 4:9 «İbrahımning etiqadi uning həkkanıylikı dəp hesablandı» — «Yar.» 15:6. ■ 4:9 Yar. 15:6 ■ 4:11 Yar. 17:11. ■ 4:14 Gal. 3:18.

□ 4:15 «Təwrat kanuni Hudaning oşəzipini elip kelidu» — adəm Hudaning əmr-pərmanlırioəja əməl kilalmioəqka, kanun uning gunahını namayan kildidu; namayan kılınıxi bilən Hudaning oşəzipi uning gunahı üstigə qüxidu. ■ 4:15 Yh. 15:22; Rim. 5:20; 7:8; Gal. 3:19. □ 4:16-17 «Təwrat kanuni astida turidioanlar» — Yəhüdiy həlk. «Seni nuroşun kəwmning atisi kildim» — («Yar.» 17:5). Hudaning İbrahıməja eytəjan bu sözi «ətəkən zaman» xəklidə («kildim»)

bolup, heq pərzəntsiz boləjan waqtida uningəja eytiləjan. Bu keyinki ayətlər bilən ziq baəjlıktur. ■ 4:16-17 Yəx. 51:2; Yar. 17:5. □ 4:18 «Sening nəsling san-sanaksız bolidu» — «Yar.» 15:5.

■ 4:18 Yar. 15:5; İbr. 11:12.

z laxmidi; □

²⁰ Hudaning wədisigə nisbətən etikadsizlik kilip heq ikkilənmidi, əksiqə u etikadi arkilik küqəytildi wə Hudani uluqlidi, ■

²¹ «U nemini wədə kilənan bolsa xuni əməlgə axurux küdritigə Igidur» dəp toluq ixəndürüldi. ■

²² Xuning bilən bu «uning həkkaniyliki hesablandi». ■

²³⁻²⁵ Bu, «Uning həkkaniyliki hesablandi» degən sөz yaloz uning üqünla əməs, bəlki Rəbbimiz Əysani əlümdin tirildürgən Hudağa etikad kiliximiz bilən həkkaniy hesablinidiənan bizlər üqünmu yezilənan; *Məsih* bolsa itaətsizlikrimiz üqün pida yoliə tapxuruldi wə həkkaniy kiliniximiz üqün tirildürüldi. □ ■

5

Huda bilən inək ötix

¹ Xunga etikad bilən həkkaniy kilinənan ikənmiz, Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik Huda bilən inək munasiwəttə bolimiz. ■

² U arkilik etikad yolida bizni qing turəuzidiənan bu mehür-xəpkitining iqigə kirix həkükənan muyəssər bolduk, xuningdək Hudaning xan-xəripigə baqlinənan ümidimizdin xad-huram bolimiz. ■

³⁻⁴ Xundak bolupla qalmay, müxkül əhwallar iqidə xadlinimiz; qünki müxküllük səwrənanlikni, səwrənanlik qidamlikni, qidamlik ümidni elip kelidu, dəp bilimiz. □ ■

⁵ Wə bu ümid bizni yərgə qaritip koymaydu, qünki bizgə ata kilinənan Mukəddəs Roh arkilik Hudaning mehür-muhəbbiti alliburun kəlbimizgə kuyulup exip taxti. □

⁶ Qünki biz pəkət amalsiz kalənimizda, Məsih biz ihlassizlar üqün *Huda* bəkitkən wakitta əzini pida kildi. □ ■

⁷ Birsing həkkaniy adəm üqün jenini pida kilixi nahayiti az uqraydiənan ix; bəzidə yaxsi adəm üqün birsi pida boluxka jür'ət kiliximu mumkin;

⁸ lekin Huda Əz mehri-muhəbbitini bizgə xuningda kərsitiduki, biz tehi gunahkar waktimizda, Məsih biz üqün jenini pida kildi. ■

□ **4:19** «U yüz yaxka yekınlap, tenini əlgən hesablisimu, xundakla ayali Sarahningmu baliyatkusini əldi dəp qarisimu...» — demək, u əz tenining əlüktək bolənan əhwaliəna wə Sarahning kət'iy tuəmasliqəna tolimu reallik wə əqirbesiklik bilən qaraytti, biraq bu ixlar uning etikadiəna heq təsir yətküzmedi. ■ **4:20** Yh. 8:56; Ibr. 11:11, 18. ■ **4:21** Zəb. 115:3 ■ **4:22** Yar. 15:6. □ **4:23-25** «*Məsih* bolsa itaətsizlikrimiz üqün pida yoliəna tapxuruldi wə həkkaniy kiliniximiz üqün tirildürüldi» — «pida yoliəna tapxuruldi» degən ibarə bolsa, u rəzil adəmlərnig qəli bilən əlümgə tapxuruldi, lekin bularnig həmmisi insaniyəni kütquzux üqün Hudaning uluq pilani idi, dəp kərsitidu. ■ **4:23-25** Rim. 15:4. ■ **5:1** Yəx. 32:17; Yh. 16:33; Əf. 2:13. ■ **5:2** Yh. 10:9; 14:6; 1Kor. 15:1; Əf. 2:18; 3:12; Ibr. 3:6; 10:19.

□ **5:3-4** «*müxkül əhwallar iqidə xadlinimiz...*» — yaki «müxkül əhwallardin təntənə kilimiz». ■ **5:3-4** Yaq. 1:3. □ **5:5** «*Wə bu ümid bizni yərgə qaritip koymaydu, qünki bizgə ata kilinənan Mukəddəs Roh arkilik Hudaning mehür-muhəbbiti alliburun kəlbimizgə kuyulup exip taxti*» — insanning Hudağa baqlinənan hərəkəndək ümidi, uning bizgə bolənan muhəbbitining bar-yok ikənliqigə ziq baqlinidu, əlwəttə. Əgər biz «Huda bizni səyidu» dəp bilsək həmdə Hudaning muhəbbiti əz wujudimizda pəyda bolənan bolsa, hərəkəndək zor ümidlərmu bolidu. □ **5:6** «*Qünki biz pəkət amalsiz kalənimizda...*» — «amalsiz» — əzimizni gunahın kütulduruxka amalsiz. ■ **5:6** Əf. 2:1; Kol. 2:13; Ibr. 9:15; 1Pet. 3:18. ■ **5:8** Ibr. 9:15; 1Pet. 3:18.

⁹ Hazir biz Uning keni bilən həkkanıy qilinonan ikənımız, əmdi U arkilik *kelidioqan* oqəzəptin qutuluximiz tehimu jəzməndur. □

¹⁰ Qünki burun Hudaqə düxmən bolon bolsakmu, Oqlining olümi arkilik bizni Uning bilən inaklaxturoqan yərdə, Uning bilən inaklaxturoqandın keyin, əmdi *Oqlining* həyatı arkilik biz tehimu qutulduurulmamduq?! □

¹¹ Buning bilənla kəlməy, hazir biz Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik Huda bilən inaklaxturolduk, U arkilikmu Hudaning Əzidin xadlinimiz. □

Adəm'atidin ölüm, Məsihtin həyatlıq — gunahning yiltizi

¹² Xuningdək, gunahning dunyaqə kirixi birlə adəm arkilik boldi, ölümning dunyaqə kirixi gunah arkilik boldi; xuning bilən gunah arkilik ölüm həmmə adəmgə tarkaldi; qünki həmmə adəm gunah sadir kildi □ ■

¹³ (qünki Təwrat qanunidin ilgirimu gunah dunyada bar idi, əlwəttə; həlbuki, qanun bolmisa gunahning həsabi elinmaydu.

¹⁴ Xundaktimu, ölüm Adəm'ata waqtidin Musa pəyoqəmbər waqtioqə insanlaroqimu həküm sürdi; ular gərqə Adəm'atining sadir qiloqan itaətsizlikidək gunah sadir qilmioqan bolsimu, bu insanlarmu ölüm həkümidin haliy bolmıdı).

Adəm'atining əzi — keyin kelidioqan Məsihning bir bexarətlik ülgsidur; □

¹⁵ həlbuki, *Hudaning* xapaətlik sowoqiti Adəm'atining itaətsizlikining pütünləy əksidur. Qünki birlə adəmning itaətsizliki bilən nuroqun adəm əlgən bolsa, əmdi Hudaning mehir-xəpki wə xuningdək birlə adəm, yəni Əysa Məsihning mehir-xəpki arkilik kəlgən sowoqat exip-texip turoqəqə, nuroqun adəmgə yətküzülüp tehimu zor nətjə hasil kildi!

□ **5:9 «əmdi U arkilik kelidioqan oqəzəptin qutuluximiz tehimu jəzməndur»** — «kelidioqan oqəzəp» Hudaning gunahlarning üstigə qüxidioqan oqəzi. □ **5:10 «Qünki burun Hudaqə düxmən bolon bolsakmu, Oqlining olümi arkilik bizni Uning bilən inaklaxturoqan yərdə, Uning bilən inaklaxturoqandın keyin, əmdi Oqlining həyatı arkilik biz tehimu qutulduurulmamduq?!»** — Hudaning nijatida «qutulux» pəqət dozahtin qutulux əməs, gunahning barlıq asarətiridin azad bolup yəngi əhmiyətik həyattin bəhrimən boluxtın ibarəttur. □ **5:11 «U arkilikmu Hudaning Əzidin xadlinimiz»** — «Hudaning Əzidin xadlinimiz» degənnin baxqə birhil mənisi barkı, «Hudani kəttik danglaymız». □ **5:12**

«Xuningdək, gunahning dunyaqə kirixi birlə adəm arkilik boldi» — «birlə adəm arkilik» bolsa, Adəm'atimiz arkilik, əlwəttə. ■ **5:12** Yar. 2:17; 3:6; 1Kor. 15:21. □ **5:14**

«... Xundaktimu, ölüm Adəm'ata waqtidin Musa pəyoqəmbər waqtioqə insanlaroqimu həküm sürdi; ular gərqə Adəm'atining sadir qiloqan itaətsizlikidək gunah sadir qilmioqan bolsimu, bu insanlarmu ölüm həkümidin haliy bolmıdı» — rosulning gepi boyiqə, gunah pəqət əz-əzidin məlum bolqandıla andin gunah həsablinidu. Bu məlum bolux ikki yol bilən bolidu: — (1) Hudaning insanqə biwasitə eytqan səzli, qanuni arkilik; (2) insaning wijdani arkilik. Adəm'atimiz Hudaning biwasitə buyruqini anglioqan wə uningqə itaətsizlik kildi. Adəm'atimiz waqtidin Musa pəyoqəmbər waqtioqə, yəni Təwrat qanuni berilgüqə, insanlar Hudadin biwasitə kəlgən birər qanunni kərmigən. Həlbuki, xə dəwrlərdiki adəmlərnin həmmisi əldi. Ularda Hudaning oqıq kərsətkən qanuni bolmisimu, Pawlus yuxirida eytkəndə, Hudaning qanunidiki əhləqiy tələplər əz qəlb-wijdanlirida məwjut idi. Xuning bilən xə dəwrlərdikilər «Adəm'atimizning itaətsizliki» (yəni Hudaning biwasitə bir əmrigə hilaplık qiloqan itaətsizliki)dək gunah qilmioqan bolsimu, ular gunah sadir qiloqinida wijdani arkilik uni enik bilip yətkən wə gunah səwəbidin əlöp ketiwaqanidi. **«Adəm'atining əzi — keyin kelidioqan Məsihning bir bexarətlik ülgsidur»** — Adəm'atimizning birlə kətimlik gunahı pütkül insanqə yaman təsir yətküzgəndək, Məsihning xə bir kətimlik itaət qiloqini (qurbanlık qiloqini) pütkül ixəngən insanqə dəl uning əksini yətküzidu.

¹⁶ Xu xapaətlik sowoʻjatning natijisi bolsa, xu bir adəmning gunahining aqiwitigə pütünləy ohximaydu. Qünki bir adəmning bir qetim otküzgən itaətsizlikidin qikarəjan həküm insanlarni gunahkar dəp bekitkən bol-simu, əmma xu xapaətlik sowoʻjat bolsa kəpləning kixilərnin nuroʻun itaətsizlikiridin «həkkaniy kilinix»ka elip baridu.

¹⁷ Əmdi bir adəmning itaətsizliki tüpəylidin, ənə xu bir adəm arkilik ölüm həkümran boləjan yərdə, *Hudaning* mol mehır-xəpkitini, xundakla həkkaniylik boləjan xapaətlik sowoʻjitini qəbul kiləjanlar bir adəm, yəni xu Əysa Məsih arkilik həyatta xunqə ojalibanə həkümranlik qiləuqilar bolmamdu! □

¹⁸ Xunga, bir qetimlik itaətsizlik tüpəylidin barlik insanlar gunahning jazasiəja məhkum kilinəjan bolsa, ohxaxla bir qetimlik həkkaniy əməl bilən həyatlik elip kelidəjan həkkaniylik pütkül insanlarəja yətküzülgən.

¹⁹ Bir adəmning bir qetimlik itaətsizliki arkilik nuroʻun kixilər dərwekə gunahkar kilinip bekitiləndək, bir adəmning bir qetimlik itaətmənliki bilənmu nuroʻun kixilər həkkaniy kilinip bekitilidu. □

²⁰ Əmdi Təwrat qanuni insanning itaətsizlikliri kəprək axkarlinip bilinsun dəp kirgüzülgənidi. Lekin gunah kəyərdə kəpəygən bolsa, *Hudaning* mehır-xəpkitimu xu yərdə tehimu exip taxi. ■

²¹ Xuningdək, gunah *insaniyətning* üstidin həkümranlik kilip *ularni* ölümə elip barəjinidək, *Hudaning* mehır-xəpkiti həkkaniylikka asasinip həkümranlik kilip, insanni Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik mənggülik həyatlikka erixtüridu.

6

Gunahtin qutulup Məsih arkilik həyatlikka erixix

¹ Undakta, nemə degülik? Hudaning mehır-xəpkiti tehimu axsun dəp gunah iqidə yaxawerəmdük?

² Yak, hərgiz! Gunahka nisbətən əlgən bizlər kandaqmu uning iqidə yaxawerimiz?

□ 5:17 «xu Əysa Məsih arkilik həyatta xunqə ojalibanə həkümranlik qiləuqilar bolmamdu!» — «həkümranlik qiləuqilar» degən ibarə: — bu dunyada gunah üstidin, ölüm üstidin, Xəytan qatarliklar üstidin ojalibə kilip həkümran boluxni kərsətsə kerək. Kəlgüsüdə, Hudaning padixahliki kəlgəndə xu həkümranlikning baxka tərəplirimu holidu. □ 5:19 «**Bir adəmning bir qetimlik itaətsizliki arkilik nuroʻun kixilər dərwekə gunahkar kilinip bekitiləndək, bir adəmning bir qetimlik itaətmənliki bilənmu nuroʻun kixilər həkkaniy kilinip bekitilidu**» — bu intayin muhim ayət, Adəm'ata «öz iqidə aloqan» barlik insanlarəja gunahlik təbiitini yətküzgəndək, ohxaxla Məsih Əysamu etiقاد arkilik «Əz iqidə aloqan» barlik insanlarəja yengi həkkaniy təbiitini yətküzidu. Adəm'ata gunahkar insan ailisining bexi boləjan; Məsih Əysa yengi birhil insan ailisining bexi wə uning tunji əzasi həm wəkili boldi. ■ 5:20 Luqa 7:47; Yh. 15:22; Rim. 4:15; 7:8; Gal. 3:19

3 Yaki silər bilməmsilər? Hərқaysimiz Məsih Әysaға kirixkə qөmүldүrlүgән bolsaq, Uning өlümi iqigə qөmүldүrlүdk? □ ■

4 Biz qөmүldүrүx arқilik Uning өlümi iqigə kirip, Uning bilən billə kөmүldük; buning mөksiti, Məsih Atining xan-xәripi arқilik өlümdin tirilginidäk, bizningmu yengi һayatta meningimiz үqүndür. □ ■

5 Qünki *Məsiһning* өlümigə ohxax bir өlümdə Uning bilən birgə baqlanjanikәнmiz, әmdi biz qоқum Uning tirilixigə ohxax bir tirilixtimu Uning bilən birgə bolimiz. □ ■

6 Xuni bilimizki, gunahning makani boljan tenimiz kardin qikirilip, gunahning kullukida yөнә bolmaslikimiz үqün, «kona adәм»imiz Məsih bilән billə krestlinip өlgән ■

7 (qünki өlgән kixi gunahın halas boljan bolidu). ■

8 Məsih bilән billə өlgән bolsaq, uning bilән tәng yaxaydiqlanlikimizojimu ixinimiz. ■

9 Qünki Məsiһning өlümdin tirilgәndin keyin kayta өlmәydiqlanliki, өlümning әmdi Uning üstidin yөнә һөkүmranlik қilalmaydiqlanliki bizgә mәlum. ■

10 Qünki Uning өlümi, U gunahni bir tәрәp қilix үqün pәқәt bir қәtimlik өldi; Uning һazir yaxawatқан һayati bolsa, U Hudağa yüzlinip yaxawatқан һayattur. □ ■

11 Xuningğa ohxax, silәrmu өзünqlarni gunahқа nisbәtән өlgән, әmma Məsih Әysada bolup Hudağa yüzlinip tirik dәp һesablanglar.

12 Xunga gunahning өlidiqlan teninglarda һөkүmranlik қilixiqla yol қoymanglar, uning rәzil arzu-һөwәslirigә boysunmanglar,

13 xuningdäk teninglarning һeқ әzasini һәққaniyәtsizlikқа қoral қilip gunahқа tutup bәrmanglar. Әksiqә, өlümdin tirildүrlүgәnlәrdäk, өзünqlarni Hudağa atanglar һөmdә teninglardiki әzalarni һәққaniyәtning қorali қilip Hudağa atanglar. ■

□ **6:3 «Hәрқaysimiz Məsih Әysaға kirixkə qөmүldүrlүgән bolsaq, Uning өlümi iqigə qөmүldүrlүdk?»** — «Məsih Әysaға kirixkə qөmүldүrlүx» suqa qөmүldүrүp etiqadni etirap қilixni kәrsitәmdu, yaki Mukәddәs Rohқа qөmүldүrlүxni kәrsitәmdu? Bizningqә һәр ikkisini kәrsitidu. Qünki Huda aldida pәқәt «bir qөmүldүrlүx» bar («Әf.» 4:5); Hudaning adәmning suqa qөmүldүrlүxidә boljan mөksiti, bu qөmүldүrlүx arқilik Öz Rohiqla qөmүldүrlүxni elip berixidin ibarәt. Birsu suqa qөmүldүrlүp Mukәddәs Rohқа qөmүldүrlүmigән bolsa teһi toluқ

«Məsih iqigә qөmүldүrlүgән» bolmaydu (Inјil, «Ros.» 19:1-6, «Әf.» 4:5, «Kol.» 2:11-13, «1Pet.» 3:21 wә izahatlarni kәrung). ■ **6:3 Gal. 3:27.** □ **6:4 «Biz qөmүldүrүx arқilik uning өlümi iqigә kirip»** — grek tilida «qөmүldүrlүx» «xu qөmүldүrlүx» deyilidu. Yuқiriқi izahatni kәrung. «**Məsih Atining xan-xәripi arқilik өlümdin tirilginidäk...**» — «Ata» Huda'atini kәrsitidu. ■ **6:4 Rim. 8:11; Әf. 4:23; Fil. 3:10,11; Kol. 2:12; 3:10; Ibr. 12:1; 1Pet. 2:2.** □ **6:5 «Qünki Məsiһning өlümigә ohxax bir өlümdә Uning bilән birgә baqlanjanikәнmiz, әmdi biz qоқum Uning tirilixigә ohxax bir tirilixtimu uning bilән birgә bolimiz»** — «Uning өlümigә ohxax bir өlüm» suqa qөmүldүrlүxni kәrsitidu; «Uning tirilixigә ohxax bir tirilix» bizningqә (1) yengi һaytқа erixix; wә (2) қiyamәt күnidiki tirilixnimu kәrsitidu. ■ **6:5 Rim. 8:11; Kol. 3:1.** ■ **6:6 Gal. 2:20; 5:24; Fil. 3:10; 1Pet. 4:1, 2.** ■ **6:7 1Pet. 4:1.** ■ **6:8 2Tim. 2:11.**

■ **6:9 Wәһ. 1:18.** □ **6:10 «Uning һazir yaxawatқан һayati bolsa, U Hudağa yüzlinip yaxawatқан һayattur»** — «Hudağa yüzlinip yaxawatқан һayattur»: bu ibarining bәlkim үq mәнisi bar boluxi mumkin; (1) Hudaning xan-xәripi үqün yaxax; (2) Hudağa pütünlәy tayinip yaxax (xundak қilqanda өlüm bolmaydu); (3) Hudaning yetәқiliki astida yaxax. Rosul bәlkim ixingüqilәrning yaxawatқан yengi һayatumu özining xәhsiy niyәtliri үqün әmәs, bәlki «Hudağa yüzlinip yaxawatқан» boluxi kerәk, demәқki bolidu (11-әyәtni kәrung). ■ **6:10 1Pet. 2:24.**

■ **6:13 Luқа 1:74; Rim. 12:1; Gal. 2:20; Ibr. 9:14; 1Pet. 4:2.**

¹⁴ Gunah silerning üstinglaroʻa heq hokumranlik qilmaydu; qunki siler Təwrat qanunining astida əməs, bəlki Hudaning mehır-xəpkiti astida yaxawatisilər.

Həkkaniylikning kuli bolux hayatlik yolidur

¹⁵ Undakta, qandak kiliq kerək? Qanunning astida əməs, mehır-xəpket astida boləanlikimiz üqün gunah sadir kiliwərsək bolamdu? Yak, hərgiz!

¹⁶ Əzliringlarni itaətmən kullardək birigə tutup bərsənglar, xu kixining kuli boləanlikinglarni bilməmsilər — yaki əlümgə elip baridioqan gunahning kulliri, yaki Huda aldida həkkaniylikka elip baridioqan itaətmənlükning kulliri boluxunglar mukərrər? ■

¹⁷ Hudaəa təxəkkür! Burun gunahning kuli boləansilər, biraq *Məsihning* təlimigə baxlinip, bu təlim kərsətkən nəmunigə qin dilinglardin itaə kildinglar.

¹⁸ Silər gunahning küqidin qutuldurulup, həkkaniylikning kulliri boldunglar. ■

¹⁹ Ətliringlar ajiz boləaqqa, silərgə insanqə səzləwatimən: — ilgiri siler tən əzayinglarni napak ixlarəa wə əhləksizlikka kullardək tutup bərixinglar bilən təhimu əhləksizliklarni kiləandək, əmdi hazir tən-əzaliringlarni pak-mukəddəslikkə baxlaydioqan həkkaniylikka kullardək tutup beringlar. □

²⁰ Silər gunahning kulliri boləan waqtinglarda, həkkaniylikning ilkida əməs idinglar. ■

²¹ Hazir nomus dəp qarioqan burunki ixlardin xu qaoqda siler zadi qandak mēwə kərdunglar? U ixlarning aqiweti əlumdür.

²² Biraq, hazir siler gunahntin ərkin kilinip, Hudaning kulliri boləan ikənsilər, silərdə əzünglarni pak-mukəddəslikkə elip baridioqan mēwə bar, uning nətijisi mēnggülük hayattur.

²³ Qunki gunahning ix həkqi yənila əlumdür, biraq Hudaning Rəbbimiz Məsih Əysada boləan sowəiti bolsa mēnggülük hayattur. ■

7

Nikah munasiwitidin misal

¹ I qerindaxlar, mən hazir Təwrat qanunini bilgənlərgə səzləwatimən; siler qanunning pəqət hayat waqtidila insan üstigə hokumran bolidioqanlikini bilməmsilər?

² Məsilən, eri bar ayal, eri hayatla bolidikən, qanun boyiqə erigə baolənoqan; lekin eri əlup kətsə, *əzini erigə baqlioqan* nikah qanunidin azad kilinidu. ■

³ Xuning üqün, bu ayal eri hayat waqtida baxqa bir ərgə baqlansa, zinahor ayal dəp atilidu. Lekin eri əlup kətsə, u *nikah* qanunidin ərkin bolidu; xu qaoqda baxqa bir ərgə təgsə, zina kiləan bolmaydu. ■

⁴ Huddi xuningdək, qerindaxlar, siler Əysa Məsihning *qurbanlik* teni arkilik Təwrat qanunioqə nisbətən əldunglar. Buning məqsiti silerning

■ **6:16** Yh. 8:34; 2Pet. 2:19. ■ **6:18** Yh. 8:32; Gal. 5:1; 1Pet. 2:16. □ **6:19** «ətliringlar ajiz boləaqqa, silərgə insanqə səzləwatimən...» — «mən insanqə səzləwatimən» degən ibarə toqruluk 3:5tiki izahatni kəring. ■ **6:20** Yh. 8:34. ■ **6:23** Yar. 2:17; Rim. 5:12; 1Kor. 15:21; Yak. 1:15. ■ **7:2** 1Kor. 7:2,10,39. ■ **7:3** Mat. 5:32.

baxka birsigə, yəni ölümün Tirilgüçigə baqlinixinglar wə xuning bilən Hudaqə mewə berixinglardın ibarəttur. □ ■

⁵ Qünki biz «ət»ning ilkidə waqtimizda, Təwrat qanuni gunahning arzu-həwəslirini tehimu kəzoqap, tenimizdiki əzalarda ölümgə elip baridoqan mewini qıkarəqanıdı; □

⁶ lekin, hazır biz Təwrat qanunining ilkidin ərkin bolduq. Qünki əzimizni boqur turidoqan bu qanunoqə nisbətən əlgən bolup, qanunning dəsturining kona yolida əməs, bəlki Rohning yengi yolida *Hudaning* kulluqida bolimiz. □ ■

Muqəddəs qanun wə gunah

⁷ Undaqtə nemə degülük? Təwrat qanunining əzi gunahmu? Hərgiz undaqtə əməs! Dərwəqə, qanunning kərsətmiliri bolmisa, gunahning nemə ikənlikini bilməyttim. Qanun «nəpsaniyəttqilik kılma» demigən bolsa, nəpsaniyəttqilikning nemə ikənlikini bilmigən bolattim. ■

⁸ Lekin gunah qanunning əmri arqılık pürsət tepip, iqımdə hərhil nəpsaniyəttqiliklərnı kəzoqıdı. Təwrat qanuni bolmisa, gunahmu əlüktək jansız bolattı. ■

⁹ Bir qəqlarda qanunning sirtida yaxioqinimda həyat idim, lekin qanun əmrini bilixim bilənla, gunahmu janlinip, meni ölümgə elip bardı. □

¹⁰ Əslidə kixigə həyatlıq elip kəlsun dəp buyruloqan qanunning əmri əksiqə mənə ölüm elip kəldı. □

¹¹ Qünki gunah qanunning əmri bilən hıjım pürsitini tepip, meni azdurdı wə əmr arqılık meni əltürdı.

□ **7:4 «Buning məqsiti silərnıng baxka birsigə, yəni ölümün Tirilgüçigə baqlinixinglar wə xuning bilən Hudaqə mewə berixinglardın ibarəttur»** — birdinbir «ölümün Tirilgüçü» Məsihdur, əlwəttə. «Hudaqə mewə berix»ning hər tərəplimə mənisi bar; «nikahning mewisi» adəttə bəllilər bolıdı; Məsihkə baqlinixning nətijisi bəlkim baxkılarnıng biz arqılık Hudaqə etikaq baqlap Uningoqə pərzənt boluxidin ibarət bolıdı; bu, xübhısızki, rosul muxu yərdə kərsəttək «mewə»ning bir qısmı. «Gal.» 5:22nimu kərüng. ■ **7:4 Gal. 2:19; 1Pet. 4:1.**

□ **7:5 «Qünki biz «ət»ning ilkidə waqtimizda, Təwrat qanuni gunahning arzu-həwəslirini tehimu kəzoqap, tenimizdiki əzalarda ölümgə elip baridoqan mewini qıkarəqanıdı»** — «ət» degən səznıng muxu yərdiki mənisi toqruluq «kirix səz»imzini kərüng. «Təwrat qanuni gunahning arzu-həwəslirini tehimu kəzoqap» degən səzlər qanunning insanning təbiitidə pəyda kılqan təsirlirini kərsitıdı. Buning üç tərıpi bar: (1) insanning nuroqun kılmixliri angsiz; (2) insanning təbiiti bək tətür bolup, Huda buni kıl desə, u baxkıqə kılıdı; (3) (əng muhımi) nuroqun kixilər xu guwahlıqını berıdıdı, əzining Hudaning qanunlirioqə əməl kılıxka tırixkənsəri əz gunahlıri tehimu axkarılınıdı, hətta kəpiyip ketıdı. Təwəndiki 7-25-ayətlərdə Pawlus əzining bu toqruluq təjribisini biz üçün kışkıqə bayan kılıdı. □ **7:6 «lekin, hazır biz Təwrat qanunining ilkidin ərkin bolduq. Qünki əzimizni boqur turidoqan bu qanunoqə nisbətən əlgən bolup, qanunning dəsturining kona yolida əməs, bəlki Rohning yengi yolida (Hudaning) kulluqida bolimiz»** — oqurmən «Təwrat qanuni»oqə əməl kıləy desə, uningda 613 maddilik əmr-bəlgilimining bar ikənlikini bilixi kərək. Ularoqə əməl kılıx biryaqta tursun, ularni esidə qıng tutuxla kəp adəmlərgə kuyin kelixi mumkin. «Roh» — Hudaning Muqəddəs Rohı. ■ **7:6 Rim. 2:29; 2Kor. 3:6.** ■ **7:7 Mis. 20:17; Qan. 5:21; Rim. 3:20; İbr. 7:18.** ■ **7:8 Yh. 15:22; Rim. 4:15; 5:20; Gal. 3:19.** □ **7:9 «bir qəqlarda qanunning sirtida yaxioqinimda ...»** — buning mənisi bəlkim: «Təwrat qanunining məndin nemini tələp kılıdıoqanlıqını qüxənməydoqan waqtimda,....». «qanun əmrini bilixim bilənla...» — grek tilidə «qanun əmri mənə kəlgəndıla,....». «...gunahmu janlinip, meni ölümgə elip bardı» — muxu ayəttiki «ölüm» xübhısızki, rohıy jəhəttiki əlümnı kərsitıdı. □ **7:10 «Əslidə kixigə həyatlıq elip kəlsun dəp buyruloqan qanunning əmri ...»** — məsilən, «Qan.» 4:1ni kərüng.

¹² Buningdin qarorida kanun hokikatdan pak-mukoddastur, uning amrimu mukoddas, toʻgʻra-adalatlilik va yaxxidur. ■

¹³ Undakta, yaxhi bolojini manga olum boldimu? Hargiz undak amas! Balki, gunahning kawatla kabih ikanliki amr arkilik oʻqʻ axkarilini xi uqun, bu yaxhi amrning wasitisi bilan gunah mande olum payda kilidi.

Gunahning dahxatlik kuci

¹⁴ Tawrat kanunining «rohka tawa» ikanlikini bilimiz. Biraq men bolsam «etka tawa»durmən, demək gunahka kuldak setilojanmen. □ ■

¹⁵ Qunki nemə kiliwatqinimni ozummu bilmaymen. Qunki ozum niyat qilolan ixlarni qilmaymen; aksiqə, nəprətliniditqinimni qilimən. ■

¹⁶ Lekin əgər ozum halimiojan ixlarni qilsam, ozum kanunning yaxhi ikanlikini etirap qilolan bolimən.

¹⁷ Xundak ikən, bu ixlarni mən əməs, balki iqimdə məwjut bololan gunah kilduridu.

¹⁸ Iqimdə, yəni mening ətlirimdə heq yaxhilikning məwjut əməslikini bilimən; qunki yaxhilik kilix niyitim bar bolsimu, uni qilalmaymen. ■

¹⁹ Xuning uqun ozum haliojan yaxhilikni qilmay, əksiqə halimiojan yamanlikni qilimən.

²⁰ Ozum niyat qilmiojan ixni qilsam, buni kilidiojan mən əməs, balki iqimdə makan qilolan gunahdur.

²¹ Buningdin ozumdiki xundak bir kanuniyatni bayqaymənki, yaxhilikni qilmakqi bolojinimda, yamanlik haman iqimdə manga həmrah bolidu. □

²² Qəlbimdə Hudaning kanunidin sayünimən; ■

²³ biraq tenimdiki əzalirimda baxka bir kanuniyatni sezimən. Bu kanuniyat qəlbimdiki kanun bilan jəng kilip, meni tenimdiki əzalirimdiki gunah sadir kilduroquqi kanuniyatkə əsir kilidu. ■

²⁴ Nemidegən dərdmən adəmmən-hə! Olumgə elip baridiojan bu tenimdin kimmu meni kutquzar?

²⁵ Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik Hudaqa təxəkkür bolsun! Xundak kilip, qəlbim bilan Hudaning kanunioqa itaət qilimən, lekin ətlirimdə gunah sadir kilduroquqi kanuniyatkə itaət qilimən.□

8

Mukoddas rohiki hayatlik kanuniyiti

¹ Hulasilasak, Məsih Əysada bololanlar gunahning jazasioqa məhkum bolmaydu.

■ 7:12 1Tim. 1:8. □ 7:14 «biraq mən bolsam «etka tawa»durmən, demək gunahka kuldak setilojanmen» — «etka tawa» yaki «etta bololan» toʻgʻruluk kirix sozni kerung. ■ 7:14 Yəx. 52:3.

■ 7:15 Gal. 5:17. ■ 7:18 Yar. 6:3,5; 8:21. □ 7:21 «Buningdin ozumdiki xundak bir kanuniyatni bayqaymənki, yaxhilikni qilmakqi bolojinimda, yamanlik haman iqimdə manga həmrah bolidu» — grek tilida «kanuniyat» va «kanun» birla soz bilan ipadilididu.

■ 7:22 Əf. 3:16. ■ 7:23 Gal. 5:17. □ 7:25 «Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik Hudaqa təxəkkür bolsun!» — demək, u ozi qilalmaydian ixni Huda Əzi qilolan; baxkiqə eytkanda, «Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik adəmni kutkuzidion Hudaqa təxəkkür!». «xundak kilip, qəlbim bilan Hudaning kanunioqa itaət qilimən, lekin ətlirimdə gunah sadir kilduroquqi kanuniyatkə itaət qilimən» — tawəndiki 8-bab, 8-9-ayətni kerung.

2 Qünki Məsih Əysada bolğan hayatlıknı bəhx etidioğan Rohning qanuniyiti adəmni gunahqa wə ölümgə elip baridioğan qanuniyettin silərni halas kildi. □ ■

3 Qünki *gunahlik* ət elip kelidioğan ajizlik tüpəylidin Təwrat qanuni kılalmioğanı Hudaning Özı *kildi*; U Öz Ooqlını gunahkar ətlik kıyapəttə gunahni bir tərəp kılıxka əwətip, əttiki məwjut gunahni *ölümgə* məhkum kiliwətti; □ ■

4 buning bilən *mukəddəs* qanunning həkkanıy təlipi ətkə əgəxməydioğan, bəlki Rohqa əgixip mangidioğan bizlərdə əməlgə axurulidu. □

5 Qünki ətkə boysunidioğanlar ətkə has ixlarning oyida yürüdu; Mukəddəs Rohqa boysunidioğanlar bolsa, xu Rohqa ait ixlarning oyida yürüdu. □ ■

6 Əttiki oy-niyətlər adəmni ölümgə elip baridu; Mukəddəs Rohqa ait oy-niyətlər hayatlık wə hatirjəm-amanlıktur;

7 qünki əttiki oy-niyətlər Hudağa düxmənliktur; qünki ət Hudaning qanunioğa boysunmaydu həm hətta uningğa boysunuxi mumkin əməs;

8 əttə bololanlar Hudani hürsən kılalmaydu.

9 Əmma silərgə kəlsək, pəkət Hudaning Rohi dər wəkə iqinglarda yaxawatkan bolsa, silər əttə əməs, bəlki Rohğa yaxaysilər. Əmma Məsihning Rohioğa igə bolmioğan adəm bolsa, u Məsihkə mənəsuplardın əməs. ■

10 Lekin Məsih kəlbinglarda bolsa, teninglar gunah tüpəylidin ölümning ilkidə bolsimu, həkkanıylik tüpəylidin rohinglar hayattur. □

11 Həlbuki, əlgən Əysanı ölümün Tirildürgüqining Özidiki Roh silərdə yaxisa, Məsihni ölümün Tirildürgüqi kəlbinglarda yaxawatkan Rohi arkilik əlidioğan teninglarnimu hayati küqkə igə kılıdu. □ ■

12 Xuning üqün, kərindaxlar, biz ətkə kərzdər əməs, yəni uningğa əgixip yaxaxka kərzdər əməsmiz.

13 Qünki ətkə əgixip yaxisanglar, həlak bolisilər; lekin Mukəddəs Rohqa tayinip əttiki kilmixlarni ölümgə məhkum kilsanglar, yaxaysilər. □

□ **8:2 «silərni halas kildi»** — bəzi kona kəqürmə oram yazmılarda «meni halas kildi» dəp yezilidu. ■ **8:2** Yh. 8:36; Rim. 6:18, 22; Gal. 5:1. □ **8:3 «U (Huda) Öz Ooqlını gunahkar ətlik kıyapəttə gunahqa qurbanlik süpitidə gunahni bir tərəp kılıxka əwətip»** — Əysa Məsih pütünləy insan boldi, uning teni bizning tenimizgə ohxax, biraq uning eti «gunahkar ət» əməs idi; xunga Pawlus uning: «gunahkar ətkə *ohxaydioğan* ətlik kıyapətlilik təndə dunyaoğa kəlgənlikini bayan kılıdu. ■ **8:3** Ros. 13:39; Rim. 3:28; Gal. 2:16; İbr. 7:18. □ **8:4 «mukəddəs qanunning həkkanıy təlipi... (Mukəddəs) Rohqa əgixip mangidioğan bizlərdə əməlgə axurulidu»** — «qanunning həkkanıy təlipi» — kirix sezimzdə «ixəngüqiləring Təwrat qanuni bilən munasiwiti toqruluk» yazoqimimizni kəring. □ **8:5 «Mukəddəs Roh»** — grek tilida «Roh». 6-, 13-, 23-, 26-wə 27-ayəttimu xundak. ■ **8:5** 1Kor. 2:14. ■ **8:9** 1Kor. 3:16. □ **8:10 «Lekin Məsih kəlbinglarda bolsa, teninglar gunah tüpəylidin ölümning ilkidə bolsimu, həkkanıylik tüpəylidin rohinglar hayattur»** — demək, birsi etiqad arkilik Hudaning həkkanıylikioğa erixkən bolsa, xu həman məngüülük hayat uning rohida baxlinidu. Baxka birhil tərjimisi: «həkkanıylik tüpəylidin (Mukəddəs) Roh siləring hayatinglar boldi». □ **8:11 «Məsih Əysanı ölümün Tirildürgüqi»** — Huda, əlwəttə. □ **«Həlbuki, əlgən Əysanı ölümün Tirildürgüqining Özidiki Roh silərdə yaxisa, Məsihni ölümün Tirildürgüqi kəlbinglarda yaxawatkan Rohi arkilik əlidioğan teninglarnimu hayati küqkə igə kılıdu»** — bu bayanni ikki tərəptə qüxəngili bolidu: (1) Huda kıyamət künidə bu dunyada əlidioğan tenimizni tirildürüdu; (2) tenimiz bu dunyada gunah tüpəylidin «ölümgə məhkum bologan» (10-ayət), lekin Huda bizgə Öz Rohi arkilik hayət ətküzü, tenimizni küqəytip janlanduridu. Bizninggə hər ikki mənisi toquridur. ■ **8:11** Rim. 6:4, 5; 1Kor. 6:14; 2Kor. 4:14; Əf. 2:5; Kol. 2:13. □ **8:13 «... Ətkə əgixip yaxisanglar, həlak bolisilər»** — grek tilida «... Ətkə əgixip yaxisanglar, əlisilər».

14 Qünki kimlärki Hudaning Rohining yetəkqilikidə yaxisa, xularning həmmisi Hudaning pərzentlidir. ■

15 Qünki silər qobul qiloğan roh kulluqqa ait əməs, xundakla silərni qayta qorkunqqa saloquqi birhil roh əməs, bəlki silər oqulluqqa elip baridoğan Rohni qobul qiloqansilər; U arkilik «Abba, ata!» dəp nida qilimiz. □ ■

16 Roh bizning öz rohımız bilən billə bizning Hudaning baliliri ikənlikimizgə guwahliq beridu. ■

17 Hudaning baliliri ikənmiz, əmdi mirashorlarmu bolimiz — Hudaning mirashorliri həmdə Məsih bilən təng mirashor bolimiz — pəkətlə uning bilən təng azab-oqubət tartsakla, uning bilən xan-xərəptin təng bəhrimən bolimiz. ■

Kəlgüsidiki xan-xərəp

18 Qünki mən hazırki azab-oqubətlərnin kəlgüsidə bizdə axkariliniđoğan xan-xərəplərgə heq selixturuquqilıki yox dəp həsabləymən. □ ■

19 Qünki pütkül kainat Hudaning oqullirining ayan qilinixini intizarlik bilən kütməktə.

20-21 Qünki yaritiloğan kainat *Hudaning ləniti astida qelip*, bımənilikke qəktürüldi. Bu, kainatning öz ihtiyari bilən əməs, bəlki uni qəktürgüqining iradisi bilən boldi wə xundak ümidi bilən boldiki, kainat özimu qirixtin boləğan kulluktin kutkuzulup, Hudaning pərzentlirigə beoixlininiđoğan xan-xərəpkə təwə boləğan hərəlükkə erixtürülüxtin ibarət idi.

22 Qünki pütkül kainatning haziroiqə nalə-pəryad kətürüp, tuqut toloiqining azabini birliktə tartiwatqanliqini bilimiz. ■

23 Yaloquz kainat əməs, hətta bizmu, yəni *mukəddəs* Rohning tunji qikarəğan mewisidin bəhrimən boləğan bizlərmu dilimizdə nalə-pəryad kətürməktimiz həmdə *Hudaning* oqulliri süpitidə qobul qiliniximizni, yəni tenimizning nijatning hərəlükiqə qikirilixini intizarlik bilən

■ 8:14 Gal. 5:18. □ 8:15 «...silər oqulluqqa elip baridoğan Rohni qobul qiloqansilər» — «oqulluqqa elip baridoğan» — «Hudağa oqul boluxqa elip baridoğan», demək. Grek tilida bu səz adəttə birsinin yetim balini öz oqulm dəp qobul qilip bekiwelixini kərsitidu. «U arkilik «Abba, ata!» dəp nida qilimi» — «Abba» degən səz ibraniy tili bolup, «səyümlük ata» degən mənədə. «Abba» həm səyümlük munasiwətni həm hərəmətni bildüridu. Pawlus ibraniy tilidiki bu səzni grek tilida səzlaydoğan Rim xəhiridiki etiqadqilarğa muxu yərdə tonuxturidu. ■ 8:15 Yəx. 56:5; 1Kor. 2:12; Gal. 3:26; 4:5, 6; 2Tim. 1:7. ■ 8:16 2Kor. 1:22; 5:5; Əf. 1:13; 4:30. ■ 8:17 2Tim. 2:11,12. □ 8:18 «kəlgüsidə bizdə axkariliniđoğan xan-xərəplərgə heq selixturuquqilıki yox» — «heq selixturuquqilıki yox» grek tilida «selixturuqxqa ərziməydu». «Bizdə axkariliniđoğan xan-xərəplər» — baxqa birhil təjimis: «bizgə axkariliniđoğan xan-xərəplər...». Biraq keyinki ayətkə kəriqanda təjimiziz toqridur. ■ 8:18 Mat. 5:12; 2Kor. 4:10, 17; Fil. 3:20; 1Pet. 4:13; 1Yuha. 3:1, 2. ■ 8:22 Wəh. 5:13

kütmäktimiz. □ ■

²⁴ Biz ümidkə baqlanacaqka tkuzulojanikənmiz. Lekin ümid qilinğan nərsə körülgən bolsa, u yənə ümid bolamdu? Kimmu kəz aldidiki nərsini ümid kılsun?

²⁵ Birəq, tehi kərmiginimizgə ümid baqliojanikənmiz, uni səwrqanlik bilən kütüximiz kerəktur.

²⁶ Xuningdək, insaniy ajizlikimizda *Mukəddəs Roh* kelip bizgə yardım kilidu; qunki qandak dua kiliximiz kerəklisini bilməymiz. Lekin Rohning Əzi ipadiligüsis nalə-pəryad bilən biz üqün *Hudaning aldida* turup dua-tilawət kilmaqta. □ ■

²⁷ İnsanlarning kəlbini inqikiləp kəzitip Kariouqi bolsa, *Mukəddəs Rohning* oy-niyətlirining nemə ikənlikini bilidu; qunki U Hudaning iradisi boyiqə mukəddəs bəndiliri üqün *Hudaning aldida* dua kilip ətünməktə.

²⁸ Xundakla xuni bilimizki, pütkül ixlar Hudani səyidionlarning, yəni uning məxsət-muddiasi boyiqə qakirilojanlarning bəht-bərikitigə birliktə hizmət kilmaqta.

²⁹ Qunki Huda aldin kəngligə pükəkənkixiləni, ularning kəlgüsidə Əz Oqlining obrazioja ohxax bolidiojanini, Oqlining nuroşun kərinaxliri arisidiki tunji oqli bolidiojanini aldin bəlgiligən. □ ■

³⁰ Aldin bəkitkən kixiləni U qakirdi, qakirojan kixiləni U həqkanıy kilidi; həqkanıy kilolanlarğa U xan-xəpəp ata kilidi.

Hudaning mehır-muhəbbitining küqlükliki

³¹ Undakta, bu ixlarğa yənə nemə dəyli? Huda biz tərəptə turiojanikən, kimmu bizgə qarxi qikalusun?! ■

³² Əz Oqlinimu ayimay, Uni həmmimiz üqün pida yolioja tapxurojan *Huda*, Uningoja qoxup həmmini bizgə xərtsiz ata kilmay qalarmu? ■

³³ Kimmu Hudaning talliojanliri üstidin xikayət kilalisun?! Huda həqkanıy kilolan yərdə, ■

□ **8:23 «...Hudaning oşulliri süpitidə qobul kiliniximiz...»** — grek tilida «oşullukğa qobul kiliniximizni». «yalozq kainat əməs, hətta bizmu, yəni **Mukəddəs Rohning tunji qikarolan mewisidin bəhrimən bololan bizlərmu dilimizda nalə-pəryad kətürməktimiz həmdə (Hudaning) oşulliri süpitidə qobul kiliniximizni, yəni tenimizning nijatning hərlükigə qikirilixini intizarlik bilən kütməktimiz**» — bu ayəttiki üq nuqta toşruluk tohtilimiz; (1) «Mukəddəs Rohning tunji qikarolan mewisi»; bu ibarining bəlkim ikki jəhəti bar: (a) Mukəddəs Roh barlik ixəngüqilərdə Hudaning mewisini, yəni muhəbbət, xadlik, hatirjamlik qatarliklarni qikiridu; bu mewa bolsa Hudaning padixahlikining bu dunyada qikarolan tunji mewisidur wə xundakla uning reallioja ispat bolidu (14:17ni kəring); (ə) ixəngüqilər əzlidirə qikirilolan bu mewidin bəhrimən bolup, uningdin Hudaning padixahlikining kəlgüsidə pütkül dunyaoja, jümlidin əzlrining həmmisi üstigə toluq həkümranlik kilidiojanlikioja ispat həm kapalət dəp bilidu; (2) «oşul süpitidə qobul kilinix» — kona zamanlarda mətiwər adəm məlum namrat yaki «jəmiyətə ornı yok» bir yax kixini bekiwalməqki bolsa, jamaətni qong sorunoja qakirip uni «əz oşulum», «əz kizim» dəp jakarlaytti. Rosul Hudamu kəlgüsidə ələm aldida ixəngüqiləni «Əz oşulum» dəp xundak jakarlaydiojanlikini kərsətməqki. (3) «tenimizning nijatniki hərlükə qikirilixi» — həzir ixəngüqilərgə Hudaning nijat-iltipati bilən yengi rohi, yengi kəlbi bar; Məsih Əysa biz üqün erixkən nijatta yənə «yengi tenimiz»mu bar, kıyamət künidə uni U bizgə beridu. ■ **8:23** Luka 21:28. □ **8:26 «...insaniy ajizlikimizda Mukəddəs Roh kelip bizgə yardım kilidu...»** — «Mukəddəs Roh» — grek tilida pəkət «Roh» deyilidu. ■ **8:26** Mat. 20:22; Yaq. 4:3.

□ **8:29 «Huda... Oqlining nuroşun kərinaxliri arisidiki tunji oqli bolidiojanini aldin bəlgiligən»** — «tunji oşul» birinçi orunda, muxu yərdə pütkül ələmdə birinçi orunda turidu, əlwəttə. «Zəb.» 89:27ni kəring. ■ **8:29** Kol. 1:18. ■ **8:31** Qel. 14:8. ■ **8:32** Yar. 22:12; Yəx. 53:5; Yh. 3:16. ■ **8:33** Yəx. 50:8.

34 kimmu gunahqa mähkum kılalisun? Ölgän, xundakla tirilgän wə Hudaning ong yenida turuwatқан, һәмдә biz үqün *Hudaning aldida* turup dua-tilawät kiliwatқан Məsiһ xundak kılarmu?! □ ■

35 Kim bizni Məsiһning meһir-muһəbbitidin ayriwetəlisun? Japa-muxəkkətmu, dərd-ələmmu, ziyankəxlikmu, aqarqilikmu, yalingaqlikmu, heyim-hətərmu yaki kiliqmu?

36 *Muқəddəs yazmilarda* eytiləjimidək: —

«Seni dəp kün boyi kirlimaktimiz,

Booquzlinixni kütüp turəjan qoylardək һesablanmaktimiz». □ ■

37 Biraқ bizni Səyğüqigə tayinip bularning һəmmisidə əqaliplarning əqalipi bolmaktimiz;

38 Xuningə kət'iy kayil kılindimki, məyli əlüm bolsun һəyatlik bolsun, pərixtilər bolsun jin-xəyтан һəкүmranlar bolsun, һəzirki ixlar yaki kəlgүsidiki ixlar bolsun, һərkəndəк rəһiy küqlər bolsun, □

39 pələk bolsun һəng bolsun, xundakla pүtkül kainatta yaritiləjan һərkəndəк baxқа bir xəy'i bolsun, bizni Rəbbimiz Məsiһ Əysada boləjan Hudaning meһir-muһəbbitidin һəqқаqan ayriwətküqi bolalmaydu.

9

Huda wə Uning talliojini Israil

1 Mən Məsiһtə һəкikətni səzləymən, yaləjan gəp eytməymən, wijdanım Muқəddəs Rohning ilkidə bolup əzəmgə guwahlik kilməкта — □ ■

2 Kəlbimdə zor dərd-ələm wə түgiməs azab bar.

3-4 Qünki mening buradərlirim, yəni jismaniy jəһəttiki kərindaxlirim boləjan Israillarni *nijat tapқuzalisam Hudaning* lənitigə kəlip Məsiһtin məһrum kiliniximni tiləkkə razi idim; ular Israillar! — ularəqə oqulluқ һəқuқи, *Hudaning* xan-xəripining ayan kilinixi, əhdiliri, Təwrat қanunining amanət boluxi, ibadət hizmətliri wə *Təwrat* wədiliri nesiwə kılındi. □ ■

□ 8:34 «Ölgän, xundakla tirilgän wə Hudaning ong yenida turuwatқан, һәмдә biz үqün ... dua-tilawät kiliwatқан Məsiһ» — «Hudaning ong yenida» bolsa ələmming əng yukiri jayi, һəmmini baxқuridiəjan yər. ■ 8:34 Ibr. 7:25. □ 8:36 «Seni dəp kün boyi kirlimaktimiz, booquzlinixni kütüp turəjan qoylardək һesablanmaktimiz» — «Zəb.» 44:22 — nəkil kəltürilgän bu ayət boyiqə ixəngүqilər Hudaning yolida, Hudani dəp kəp japa-muxəkkətlərgə wə ziyankəxlikkə uqrixi mumkin. ■ 8:36 Zəb. 44:22; 1Kor. 4:9; 2Kor. 4:11. □ 8:38 «pərixtilər bolsun jin-xəyтан һəкүmranlar bolsun,...» — «jin-xəyтан һəкүmranlar» bolsa grek tilida pəкəт «һəкүmranlar»la deyilidu. Injilda bu səz adəttə jin-xəytanlarni kərsitidu («Əf.» 6:12ni kəring). «һərkəndəк rəһiy küqlər bolsun» — grek tilida «һərkəndəк küqlər bolsun». □ 9:1 «mən Məsiһtə һəкikətni səzləymən» — «Məsiһtə»: «Məsiһgə mənsup bolup, Uning yetəқiligidə, Uningdin iltipət, küq-қudrətni aləqanda.....» dəgən mənida., «Kiriş səz»imzimu kəring. ■ 9:1 Rim. 1:9; 2Kor. 1:23; 11:31; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5; 5:27. □ 9:3-4 «ularəqə oqulluқ һəқuқи... wə Təwrat wədiliri nesiwə kılındi» — «oqulluқ һəқuқи» dəgəklilik, Məsiһ arқilik Hudaqə oqul boluxtiki imtiyaz. ■ 9:3-4 Mis. 32:32; Rim. 10:1; Mis. 4:22; Қan. 7:6; Rim. 2:17; 3:2; Əf. 2:12.

⁵ Uluoq *ibraniiy* ata-bowiliri ularningkidur; jismaniiy jəhəttə Məsih ularning əjdadidur. U barlik məwjudat üstidin həküm sürgüqi, mənggü mubarak Hudadur. Amin! □ ■

⁶ — Biraq Hudaning *Israiloqa boləjan* səzi bikar boldi, deməymən; qünki Israildin boləjanlarning həmmisila həkikiyi Israil hesablanmaydu; ■

⁷ xuningdək, İbrahımning əwladliri bolsimu, həmmisila uning pərzəntliri hesablanmaydu. Qünki *mukəddəs yazmilarda İbrahımoqa*: «İshəktin tərəlgənlərlə sening nəsling hesablinidu» — deyilgən. □ ■

⁸ Demək, jismaniiy jəhəttin *İbrahımdin* tərəlgən pərzəntlər Hudaning pərzəntliri boliwərməydu, bəlki *Hudaning* wədisi arkiplik tərəlgənlər *İbrahımning* həkikiyi nəslı hesablinidu. ■

⁹ Qünki Hudaning bərgən wədisi mundak idi: «*Kələr yili* muxu qaoqda kaytip kelimən, Sarah bir oquloqa ana bolidu». □ ■

¹⁰ Xuning üstigə, Riwkaq bir ərdin, yəni əjdadimiz İshəktin *koxkezəkəgə* hamilidar boləqanda, ■

¹¹⁻¹² Pərzəntliri tehi tuqulmıoqanda, heqkəndək yahxi yaki yaman ixnimu kilməsta, Huda Əzining adəmlərnı tallaxtiki muddiasining ularning kiləjan ix-əməllirigə əməs, pəkət Qaqıroquqi boləjaning iradisigə asalanəjanlikini kərsitix üqün, Riwkaqoqa: «Qongi kiqikining hizmitini kilidu» — deyilgənidi. □ ■

¹³ Huddi yənə mukəddəs yazmilarda eytiləninidək: «Yakupni səydüm, Əsawdin nəprətləndim». □ ■

¹⁴ Undaқта, bularoqa nemə dəyli? Hudada adalətsizlik barmu? Hərgiz yok! ■

¹⁵ Qünki Huda Musaoqa mundak degən: —

«Kimgə rəhim kiləqum kəlsə, xuningəqa rəhim kilimən, Kimgə iq aqritkum kəlsə, xuningəqa iq aqritimən». □ ■

¹⁶ Demək, bu ix insanning iradisigə yaki ularning tirixqanlikioqa əməs, bəlki rəhimdillik kərsətküqi Hudaoqa baqlıqtur.

¹⁷ Qünki Huda mukəddəs yazmilarda Pırwəngə mundak degən: — «Məning seni tikliximdiki məkşət dəl xuki, kudritimni üstüngdə kərsitix

□ **9:5 «uluoq ibraniiy ata-bowiliri»** — demək, İbrahım, İshəq, Yakup, Yüsüp wə Yəhuda qatarliklar. «**jismaniiy jəhəttə Məsih ularning əjdadidur**» — demək, Məsihning tuquluxining **rohiiy jəhətimu** bar idi — U həm insandin (pək İsrailik qız Məryəmdin) həm Mukəddəs Rohdin tuquloqan. «...**məsih ularning əjdadidur. U barlik məwjudat üstidin həküm sürgüqi, mənggü mubarak Hudadur. Amin!**» — rosul Pawluska əng dard yatküzidioqan ix — Məsih Israilda tuquloqan wə toluk Hudalik təbiiti bolsimu, Israilar əzliri uni, yəni öz Məsihini heq tonumaytti. ■ **9:5** Yər. 23:6; Yh. 1:1; Ros. 20:28; Rim. 1:4; İbr. 1:8,9,10. ■ **9:6** Qəl. 23:19; Yh. 8:39; Rim. 2:28; 3:3; 2Tim. 2:13. □ **9:7 «İshəktin tərəlgənlərlə sening nəsling hesablinidu»** («Yar.» 21:12). Bu səz intayin kışka bolup, toluk mənisı: «Mən sanga wədə kiləjan əwladliring, yəni pütkül dunyaoqa bəhtimni yətküzidioqan əwladliring İsmaildin əməs, İshəktinla kelip qikidu» degəndək. ■ **9:7** Yar. 21:12; Gal. 3:29; 4:23; İbr. 11:18. ■ **9:8** Gal. 4:28. □ **9:9 «Kələr yili muxu qaoqda kaytip kelimən, Sarah bir oquloqa ana bolidu»** — («Yar.» 18:10, 14). Bu ayəttə deyilgən «oqul» İshəq bolidu. ■ **9:9** Yar. 18:10. ■ **9:10** Yar. 25:21. □ **9:11-12 «Huda Əzining adəmlərnı tallaxtiki muddiasining ularning kiləjan ix-əməllirigə əməs, pəkət Qaqıroquqi boləjaning iradisigə asalanəjanlikini kərsitix üqün...»** — «Qaqıroquqi boləjan» — Huda Əzi, əlwəttə. «**Qongi kiqikining hizmitini kilidu**» — («Yar.» 25:23). Koxkezəkning kiqiki Yakup, qongi Əsaw bolidu. ■ **9:11-12** Yar. 25:23.

□ **9:13 «Yakupni səydüm, Əsawdin nəprətləndim»** — Təwrat, «Mal.» 1:2-3. ■ **9:13** Mal. 1:2-3. ■ **9:14** Qan. 32:4; 2Tar. 19:7; Ayup 34:10. □ **9:15 «Kimgə rəhim kiləqum kəlsə, xuningəqa rəhim kilimən, kimgə iq aqritkum kəlsə, xuningəqa iq aqritimən»** — «Mis.» 33:19. ■ **9:15** Mis. 33:19.

həmdə namimning pütkül jahanoğa jakarlinixi». □ ■

¹⁸ Demək, Huda halioqiniyoğa rəhim kilidu, halioqini tax yürək kilidu.

Hudaning oşəzipi wə xapaiti

¹⁹ Əmdi bəlkim sən manga: «Hudaning iradisigə heqkim kərxi qıqalmaydıoğan tursa, undaқта Huda nemə üqün insanni əyibləydu?» — deyixing mumkin.

²⁰ Biraқ, əy insan, Huda bilən takallaxkudək kimsən? Kelipta xəkilləndürüliwatқан nərsə özini xəkilləndürgüqigə: — «Meni nemə üqün bundaқ yasiding?» — deyələmdu? ■

²¹ Humdanqining ohxax bir kallək laydin esil orunoğa ixlitidioğan qaқimu, xundakla adəttiki orunoğa ixlitidioğan qaқimu yasax hōkuқi yokmu? □ ■

²² Huda Əz oşəzipini kərsitixni wə küq-kudritini tonutuxni niyət kiləoğan bolsa, oşəzipigə layiқ boləoğan, hālakətkə təyyarlanəoğan «қақılar»oğa adəttin taxkiri səwrəqanliқ bilən kəksi-kərnini kəng kilip kəlgən bolsa, uningəoğa nemə boptu? □

²³⁻²⁴ Wə xuning bilən Əzining rəhim-xəpkitining nixani kiləoğan wə xan-xərpəkə muyəssər boluxқа aldin'ala təyyarlioğan «қақılar»da, yəni Əzi Yəhudiylar arisidinla əməs, bəlkі əllər arisidinmu qaқiroğan bizlərdə xan-xəripining qəksizlikini namayan kilix üqün xundak kilixni halioğan bolsa, buningəoğa nemə boptu? □

²⁵ Bu huddi Hudaning Hoxiya pəyoşəmbər arkililik eytkinidək: — «Əsli həlkim hesablanmioğan həlkni həlkim, əsli səymigənlərnı səyğənlirim dəymən»; □ ■

□ **9:17 «Qünki Huda muқəddəs yazmilarda pirəwngə mundak degən:...»** — Pirəwn Misirdiki padixah bolup, Israillarnı kulluққа saləoğan. U Hudaning Musa pəyoşəmbər arkililik kəlgən pərmanliroğa zor kərxi kərsətkən wə barəqanseri Hudağa qarap öz kənglini tax kilip Uning səzini anglimioğan. Biraқ ahir berip Huda Əzining xan-xəripini kərsitix üqün, «Misirdin qıqix»ta hatiriləngəndək, «Huda Pirəwnning kənglini kəttik kildi» (9:12) wə xuning bilən Israilni uning kolidin kutkuzux üqün nuroqun məjzilərnı yaratti. **«Mening seni tikliximdiki məksət dəl xuki, kudritimni üstüngdə kərsitix həmdə namimning pütkül jahanoğa jakarlinixi»** — «Mis.», 9:16. ■ **9:17** Mis. 9:16. ■ **9:20** Yəx. 29:16, 45:9; Yər. 18:6. □ **9:21**

«Humdanqining ohxax bir kallək laydin esil orunoğa ixlitidioğan qaқimu, xundakla adəttiki orunoğa ixlitidioğan qaқimu yasax hōkuқi yokmu?» — «esil orunoğa ixlitidioğan qaқimu... adəttiki orunoğa ixlitidioğan qaқimu...» nemini kərsitidu? Məsilən, bir qaқida əy hojayini xarab iqudu, baxқа bir qaқioğa balining tərətliri elinidu. Ikkisining əz ixlitix orni bar, biraқ bularning biri «esil» biri «adəttiki» dəp hesablinidu. ■ **9:21** 2Tim. 2:20.

□ **9:22 «hālakətkə təyyarlanəoğan «қақılar»** — yaki «əzlinini hālakətkə təyyarlioğan «қақılar»». □ **9:23-24 «Huda Əz oşəzipini kərsitixni wə küq-kudritini tonutuxni niyət kiləoğan bolsa, oşəzipigə layiқ boləoğan, hālakətkə təyyarlanəoğan «қақılar»oğa adəttin taxkiri səwrəqanliқ bilən kəksi-kərnini kəng kilip kəlgən bolsa, uningəoğa nemə boptu? Wə xuning bilən əzining rəhim-xəpkitining nixani kiləoğan wə xan-xərpəkə muyəssər boluxқа aldin'ala təyyarlioğan «қақılar»da, yəni Əzi Yəhudiylar arisidinla əməs, bəlkі əllər arisidinmu qaқiroğan bizlərdə xan-xəripining qəksizlikini namayan kilix üqün xundak kilixni halioğan bolsa, buningəoğa nemə boptu?»** — (22-24-ayət) oқurmənlər dikqət kilsa biliduki, Pawlus əzining uxbu muhım soaliğa jawab bərmaydu. Soalning omumiy xəkli: «Huda xundak kilixni halioğan bolsa əmdi bizning qandaқmu uning bilən takallixix hōkuқimiz bar?» degəndək. Əyni əhwal uning deginidək bolsun yaki bolmisun, bu bizning iximiz əməs, bəlkі Hudaningkidur. Bizgə nisbətən əng muhımı xuki, gunahimizdin qutuluxni halisāқla, Huda Əzi Məsihning qurbanliқi arkililik təyyarlioğan towa kilix etiқadliқ yolini aldimizoğa oқuқ kildi.

□ **9:25 «Əsli həlkim hesablanmioğan həlkni həlkim, əsli səymigənlərnı səyğənlirim dəymən»** — «Hox.» 2:23. ■ **9:25** Hox. 2:25

26 wə yənə: — «Burun ularğa: «Silər Mening həlkim əməssilər» deyilgən jayda,

Kəlgüsidə dəl xu jayda ularğa «Tirik Hudaning oqulliri!» degən nam berilidu». □ ■

27 Yəxaya pəyojəmbərnu Israil toqruluk mundak jakarliojanidi: — «Israillarning sani dengiz sahilidiki kumdək kəp bolsimu, lekin pəkət birla «kaldi» kütquzulidu; ■

28 qünki, Pərwərdigar Öz ixini tügitwetip, həkkaniylik bilən tezdin uni ijra kilidu; qünki U yər yüzidə həkümünü təltöküs wə tez ijra kilidu». □ ■

29 Yəxaya pəyojəmbər yənə aldın eytkinidək: — «Əgər samawi koxunlarning Sərdari bolğan Pərwərdigar bizgə bir nəsil kaldurmioğan bolsa, Sodom xəhiridək, Gomorra xəhiridək *yokalojan* bolattuk». □ ■

Israillarning putlixip ketixi

30 Undakta, bularğa nemə deyimiz kerək? Həkkaniylikka intilmigən əliklər həkkaniylikka, yəni etiqadka اساسlanğan birhil həkkaniylikka erixti. □

31 Lekin Israil həkkaniylikni kərsətkən Təwrat kanunioğa intilgini bilən kanunning təlipigə yetəlmidi. ■

32 Nemə üqün? Qünki ularning *həkkaniylikka* intilixi etiqad bilən əməs, bəliki «sawablik ixlar» bilən idi. Ular «putlikaxang tax»ka putlixip yikilip qüxti; □

33 huddi *mukəddəs yazmilarda* yezilöginidək:

«Həlkni putlixidioğan putlikaxang taxni, Adəmnı yikitidioğan kəram taxni Zionğa koydum, Uningğa etiqad kילוquqi hərgiz yərgə qaritilip qalmas». □ ■

□ 9:26 «Burun ularğa: «Silər Mening həlkim əməssilər» deyilgən jayda, kəlgüsidə dəl xu jayda ularğa «Tirik Hudaning oqulliri!» degən nam berilidu» — «Hox.» 1:10. ■ 9:26

Hox. 2:1; 1Pet. 2:10. ■ 9:27 Yəx. 10:22. □ 9:28 «Israillarning sani dengiz sahilidiki

kumdək kəp bolsimu, lekin pəkət birla «kaldi» kütquzulidu; qünki, Pərwərdigar Öz ixini tügitwetip, həkkaniylik bilən tezdin uni ijra kilidu; qünki U yər yüzidə həkümünü təltöküs wə tez ijra kilidu» — (27-28-ayət) «Yəx.» 10:22-23. Bəzi kona kəqürmə yazmilarda Yəxayaning bexariti səl kışkırək: «Pərwərdigar bu yər yüzü üstidin qıkaröğan həkümünü təltöküs wə tez ijra kilidu» dəp nəkil kəltürilidu. ■ 9:28 Yəx. 10:22, 23. □ 9:29 «Əgər samawi

koxunlarning Sərdari bolğan Pərwərdigar bizgə bir nəsil kaldurmioğan bolsa, Sodom xəhiridək, Gomorra xəhiridək *yokalojan* bolattuk» — «Yəx.» 1:9. Oqurmənlərnin esidə barki, Huda Sodom wə Gomorra xəhərlirini rəzillik tüpəylidin üstigə ot wə güngürt yaqdurup yokatkən («Yar.» 19-bab). ■ 9:29 Yar. 19:24; Yəx. 1:9; 13:19; Yər. 50:40; Əz. 16:46.

□ 9:30 «Əliklər» — yəni «Yəhudıy əməslər». ■ 9:31 Rim. 10:2; 11:7. □ 9:32

«ularning həkkaniylikka intilixi etiqad bilən əməs, bəliki «sawablik ixlar» bilən idi» — «sawablik ixlar»: — oqurmənlərgə muxu məktuptin hazır ayan boliduki, Huda aldidə bizgə heq ix «sawab» hesablanmaydu; həkkaniylik pəkət u əwətkən Məsihkə baolioğan etiqattin kelidu. Xunga «sawablik ixlar» («Huda bu ixlar arkilik manga sawab koxup beridu» degən mənəidə qüxəngən bolsak) Huda aldidə kət'iy məwjut əməstur. □ 9:33 «Adəmnı yikitidioğan kəram taxni Zionğa koydum» — «Zion» degən, Yerusəlemning yaki Israilning bir xeyriy nami. «Həlkni putlixidioğan putlikaxang taxni, adəmnı yikitidioğan kəram taxni Zionğa koydum, uningğa etiqad kילוquqi hərgiz yərgə qaritilip qalmas» — toluq bexarət «Yəx.»

8:14, 28:16də tepilidu. Oqurmən bu ayətlərnı əzi oqusa uningdin bu taxning Əysa Məsihning ikənlikni kəralaydu. Uni qəbul kilmioğanlar həkkaniylikka erixməy yikilidu; əni qəbul kילוğanlar həkkaniy kilinip tik turidu. ■ 9:33 Zəb. 2:12; 118:22; Pənd. 16:20; Yəx. 8:14; 28:16; Yər. 17:7; Mat. 21:42; 1Pet. 2:6.

10

¹ Keriñdaxlar, yüräk intizarim, xundaqla Hudağa yelinixim Israillarning kutquzuluxi üqündur.

² Qünki xuningğa guwahlik berimänki, ularning Hudağa həkikätänmu kızıoñ intilixi bar, birak ularning intilixi həkikiy bilim üstigə quruloğan əməs. □ ■

³ Qünki ular Hudaning həkkanıylikini bilmigəçkə, uning ornioğa əzlırining həkkanıylikini tikləxkə tirixip, Hudaning həkkanıylikioğa boy-sunmidi.

⁴ Qünki Təwrat qanunining nixan-məksiti Məsihning Əzidur; xuning bilən etikad kılouqılarning hər biri üqün həkkanıylik bar boldi. □ ■

⁵ Qünki Təwrat qanunioğa əməl kılıxtin kəlgən həkkanıylik həkkidə Musa pəyğəmbər mundaq yazoğan; «Qanunning əmrlirigə əməl kılouqanlar xu ixliridin hayatlik tapidu». □ ■

⁶ Lekin etikadtin bolouan həkkanıylik mundaq dəydu: — «Kənglüngdə: — «Kim asmanoğa qıkar?» (yəni «Kim Məsihni asmandin elip quxürər?») ■

⁷ wə yaki «Hang tegigə kim quxər?» (yəni «Məsihni ölüm din kim qayturar?») — demigin». □ ■

⁸ Əmdi xu həkkanıylik nemə dəydu? — «Söz-kalam sanga yekindur, tilingda wə dilingdidur!» — bu söz-kalam dəl biz jakarlaydioğan

□ **10:2 «ularning (Yəhudiylarning) Hudağa həkikätänmu kızıoñ intilixi bar, birak ularning intilixi həkikiy bilim üstigə quruloğan əməs»** — «həkikiy bilimgə üstigə quruloğan əməs»: Yəhudiylarning kəp diniy məzhəpidikilərgə nisbətən əng muhım ix Təwrat qanuni üstidiki «bilim» wə «bilim axurux» idi. Xuning bilən Pawlusning bu sözi ixənəmige Yəhudiylarğa bək eñir kelixi munkn idi. ■ **10:2** Ros. 22:3; Rim. 9:31; Gal. 4:17. □ **10:4 «Təwrat qanunining nixan-məksiti Məsihning Əzidur»** — grek tilida «nixan-məksət» degəning «hatimə» degən yənə bir mənisisu bar. Demək, ayətning mənisi: (1) Hudaning Təwrat qanunida bolouan məksiti insanoğa öz gunahını tonutup, Məsihning kutquzuxioğa mohtaj bolouanlikini bildürüxtin ibarət idi; xunga Huda qanunni bərgən waqtida Məsihning dunyaoğa kelixini kəzligənidi; (2) Məsih Əzi Təwrat qanunini mukəmməl əməlgə axurdi, jümlidin Təwrat qanuni tələp kılouan, xundaqla bexarət bərgən gunahını yuyidioğan qurbanlikni kildi; (3) Məsih Təwrat qanunini toluq əməlgə axuroğandin keyin, etikad kılouqılər üqün uning heq təlipi qalmidi (7:4ni kəring). Məzkur ayət bu mənilirining həmmisini öz iqiğə alidu. ■ **10:4** Mat. 5:17; Ros. 13:38; 2Kor. 3:13; Gal. 3:24. □

□ **10:5 «Qanunning əmrlirigə əməl kılouqanlar xu ixliridin hayatlik tapidu»** — «Law.» 18:5 wə yənə «Qan.» 4:1, 6:24. ■ **10:5** Law. 18:5; Əz. 20:11; Gal. 3:12. ■ **10:6** Qan. 30:12. □ **10:7 Lekin etikadtin bolouan həkkanıylik mundaq dəydu: — Kənglüngdə: — «Kim asmanoğa qıkar?» (yəni «Kim Məsihni asmandin elip quxürər?») wə yaki «Hang tegigə kim quxər?» (yəni «Məsihni ölüm din kim qayturar?») — demigin»** — (6-7-ayət) nəkil kəltürülgən ikki ayət: — «Qan.» 30:12-13. Bu sirlik gəplərnig əjayib məniliri bəlkim mundaq: (1) «Kimmu asmanoğa qıkar?» — «Kimmu Hudaning asman pələktək yukiri tələp kılouan həkkanıylikioğa yetəlisun?» degənliktur. Lekin əgər birs: «Həkkanıylikim mukəmməl, «asmanoğa qıqkandəkmən» degən bolsa, bu degini «Mən Məsihkə ohxax həkkanıy» degəngə barawər bolup, Hudaning Məsihtə kərsətkən mukəmməl həkkanıylikioğa ahanət kılouan bolidu. Bundaq deyixi bəribir Məsihni əzining pəskəx «həkkanıylik»-ning dərjisigə quxürüp, «Məsihni asmandin quxürməqçi» bolouini. (2) «Kimmu hangning tegigə quxər?» deyixi, bir kixi öz gunahining bədilini təliməqçi bolup dozahta bir məzgil tursam andin gunahımdin halas bolimən» deməqçi bolouini; bu, Məsihning ölümida gunahımız üqün jaza tartip bədlə təlixining manga (xundaqla heqkimgə) keriki yok; muxundaq degən kixi «Məsihni ölüm din kim qayturar» degən bolidu, yəni «Məsihni ölüm yolidin qayturuw kerək, uning əlxı kerəksiz, əhmikana ixtur» degüçi bolidu. Yıoñp eytkanda, heqkim əzigə tayinip Hudaning mukəmməl həkkanıylikioğa yetəlməydu; heqkim öz gunahı üqün əzi bədlə toliyəlməydu. ■ **10:7** Qan. 30:13

etikadning sözidir. □ ■

⁹ Demäk, «Əysaning Rəb ikənlikini aozing bilən etirap kılsang wə kəlbıngdə Hudaning uni əlüklär arisidin tırıldürgənlikigə ixənsəng, kütquzulisən!»

¹⁰ Qünki insan kəlbidə etikad kılıx bilən həkkaniy kılınıdu, eozızıda etirap kılıx bilən nijatka erixidu.

¹¹ Mukəddəs yazmilarda deyilgəndək; «Uningoşa etikad kılıquqining hər biri hərgiz yərgə qaritilmas». □ ■

¹² Qünki bu jəhəttə Yəhudiylar bilən Greklarning pərki yok; hər ikkisininin Rəbbi həmmening Rəbbidur wə Əzigə nida kılıoqlarningin həmmisigə mol baylıqlirini ayımaydu. □ ■

¹³ Qünki: «Kimdikim Rəbning namini qakirip nida kılsa kütquzulidu». □ ■

¹⁴ Lekin Rəbgə ixənmigən kixi kəndakmu Uningoşa nida kılalisun? U toqruluk anglimioşan kixi kəndakmu Uningoşa ixənsun? Hux həwər jakarlıoquqi bolmisa, ular uni kəndakmu angliyalisun?

¹⁵ Xu jakarlıoquqlar əwətilmigən bolsa, hux həwərnini kəndakmu yətküzəlisun? Mukəddəs yazmilarda yeziləşinidək: «Aman-hatirjəmlik toqruluk hux həwərnini, bəht-saadət toqruluk hux həwərnini yətküzənlərninng ayaqlirini nemidegən güzəl-hə!». □ ■

¹⁶ Bırak, huddi Yəxaya *pəyoşəmbərninng* «I Pərwərdigar, bizning həwirimizgə kimmu ixəndi?» deşinidək həmmə adəm hux həwərgə itaət kılıoşan əməs. □ ■

¹⁷ Xunga etikad həwərnini angłaxtin kelidu wə xu həwər Məsih toqruluk sözdə angłitilidu. □

¹⁸ Lekin xuni soraymənki, ular xu həwərnini anglimioşanmidu? Əlwəttə angłidi: — «Ularınng sadasi pütkül dunyaoşa, Səzliri yər yüziningin kərlirigə yətti». □ ■

¹⁹ Yənə xuni soraymənki, Israillar *xu həwərdin* wəkiş bolmioşanmidu? Aldi bilən, Musa *Israiloşa* mundak bəxarət bərgən: —

□ **10:8** «Səz-kalam sanga yekındur, tilingda wə dilingdidur!» — «Kan.» 30:14. ■ **10:8**

Kan. 30:12-14. □ **10:11** «Uningoşa etikad kılıquqiningin hər biri hərgiz yərgə qaritilmas»

— «Yəx.» 28:16. ■ **10:11** Yəx. 28:16; Rim. 9:33. □ **10:12** «Qünki bu jəhəttə

Yəhudiylar bilən Greklarningin pərki yok» — demäk, «bu jəhəttə (Məsih arkilik nijatka erixixtə)

Yəhudiylar bilən Yəhudiy əməslərninng pərki yok». ■ **10:12** Ros. 15:9; Rim. 3:22. □ **10:13**

«Kimdikim Rəbning namini qakirip nida kılsa kütquzulidu» — «Yo.» 2:32. ■ **10:13**

Yo. 2:32; Ros. 2:21. □ **10:15** «Aman-hatirjəmlik toqruluk hux həwərnini, bəht-saadət

toqruluk hux həwərnini yətküzənlərninng ayaqlirini nemidegən güzəl-hə!» — «Yəx.» 52:7;

«Naş.» 1:15. Mənisi bəlkim «hux həwər yətküzənlər kəlgəndək waqtida kəlgən!» degənni

öz iqiğə alidu. Bəzi kona kəqürmə yazmilarda «bəht-saadət toqruluk hux həwərnini...» degən

səzlər tēpilmaydu. ■ **10:15** Yəx. 52:7; Naş. 2:1. □ **10:16** «I Pərwərdigar, bizning

həwirimizgə kimmu ixəndi?» — «Yəx.» 53:1. ■ **10:16** Yəx. 53:1; Yh. 12:38. □ **10:17**

«... etikad həwərnini angłaxtin kelidu wə xu həwər Məsih toqruluk sözdə angłitilidu» —

bəzi kona kəqürmə yazmilar: «... etikad həwərnini angłaxtin kelidu wə xu həwər Hudaning sözidə

angłitilidu» deyilidu. □ **10:18** «Lekin xuni soraymənki, ular xu həwərnini anglimioşanmidu?

Əlwəttə angłidi...» — bəzi alimlar muxu yərdiki «ular»ni Israillarni kersitidu, dəp qaraydu.

Lekin keynki ayət əlahidə Israillarningin «anglıxi» toqruluk boləoşqta, «ular»ni dunyadiki barlık

adəmlər, Yəhudiylar wə Yəhudiy əməslərnimni kersatsə kerək, dəp qaraymiz. Bu ayətni xundak

qūxinimizki, «Həmmə adəm anglıoşan; xunga, Yəhudiy həlkimni qoşum anglıoşan». «Ularınng

sadasi pütkül dunyaoşa, səzliri yər yüziningin kərlirigə yətti» — «Zəb.» 19:4. Zəburdiki bu

səzlər əsl asmandiki nurluk jisimlar Hudaning uluqlukunini barlık ələmgə ipadiligənlikni toqruluk

idi. Rosul Pawlus bu səzni nəkil kəltürüp İnıldiki hux həwər dunyadiki hər yərlərgə yorutulup

tarkitilməqta, deməqci. ■ **10:18** Zəb. 19:4

««Heq h lk  m s» bolojan bir h lk arkilik silerdə h s t kozoqaym n, Nadan bir h lk arkilik oq zinglarni kozoqaym n». □ ■

²⁰ Keyin, Yəxaya pəyoqəmbər intayin yürəklik halda xu bexarətni berip:

« z mg  intilmig nl rg   z umni tapkuzdum, Meni sorimioqanlaroq  z m k r nd m» — dedi. □ ■

²¹ Lekin, U Israillar h k kid : —

«Mən k n boyi bu itaətsiz w  t rsa h lk  qollirimni uzitip intilip k ldim!» — d ydu. □ ■

11

Hudaning Israil toqruqluq m ksitining ahirida əməlgə axuruluqi

¹ Undakta, xuni soraymənki: — Huda  z həlkidin waz kəqtimu? H rgiz undak  m s! M nmu Ibrahim  wladidin, Binyamin k bilisidin bolojan bir Israiloqu! ■

² Huda aldin k nglig  p kk n  z h lkidin waz k qkini yok. Muk dd s yazmilarda Ilyas p yoq mb r h k kid  nem  deyilg nliki silerg  ayan  m smu? U Israillardin azar q kip Hudaq  yelinip: —□

³ «I P rw rdigar, ular Sening p yoq mb rlirinqni  lt r xti, qurbangahlirinqni q qixti. P k t  z m yaloqzla k ldim, ular y n  meningmu jenimni almakqi boluxuwatidu», deg n. ■

⁴ Hudaning uningqə kayturoqan kalami kandak boldi? U: «Baalq  tiz p kmig n y tt  ming adəmni  z mg  elip k ldim» — deg n. □ ■

⁵ Huddi xuningd k, b gt nki kündimu Hudaning xapaiti bilən *Israildin*  zi tallioqan bir «k ldi» bar. ■

□ **10:19** ««Heq h lk  m s» bolojan bir h lk arkilik silerdə h s t kozoqaym n, nadan bir h lk arkilik oq zinglarni kozoqaym n» — «Kan.» 32:21. Demək, baxq   llar angliqan, kobul qilqan y rd , Israil qoqum q x ng n. Israillar  sli «nadan, bilimsiz, hudasiz» d p h sablqan Yəhudiylar bolmioqan h rk ysli yat milləttin bolqan ixəngüqi kixilarning hux h w rg  ix ng qk  «Hudaning yengi h lqi» bolqanliqini, ularning b htini k r p h s t qilidu, hətta ularqə oq z rlinidu. Musa pəyoqəmbərning «heq h lk  m s» deg n s zi k lq si zamanda hasil qiliniqan M sihning jamaitini kərsitidu. Ularning kəpinqisi h rk ysli millətlərdin k lq qk , birinqidin ular «bir h lk» yaki «bir  l» bolalmaydu; ikkinqidin, ularning arisida Yəhudiylar k p bolmaydu. Ular hərhil kixilərdin t rkib tapq qk , Yəhudiylar ularni «bir h lk» yaki «bir  l» h sablmaydu həm «heq h lk əməslər» d p karaydu. ■ **10:19** Kan. 32:21. □ **10:20** « z mg  intilmig nl rg   z umni tapkuzdum, Meni sorimioqanlaroq  z m k r nd m» — «Y x.» 65:1. ■ **10:20** Y x. 65:1. □ **10:21** «M n k n boyi bu ita tsiz w  t rsa h lk  qollirimni uzitip intilip kıldim!» — «Y x.», 65:2. ■ **10:21** Y x. 65:2. ■ **11:1** Y r. 31:37; 2Kor. 11:22; Fil. 3:5. □ **11:2** «Huda aldin k nglig  p kk n öz h lkidin waz k qkini yok» — «Huda aldin k nglig  p kk n (bilg n) h lqi» — b lkim: «Huda h mmidin burun  z h lqi bolux  q n tallioqan h lk» deg n m nid . ■ **11:3** 1Pad. 19:10,14. □ **11:4** «Baalq  tiz p kmig n y tt  ming adəmni  z mg  elip k ldim» — «1Pad.» 19:10, 14. «Baal» bir but idi. «7000 adam»,  r kixil rni kərsitidu. ■ **11:4** 1Pad. 19:18. ■ **11:5** Rim. 9:27.

⁶ *Ularning tallinixi* xapaət bilən bolōjan bolsa, undaқта əzlrining əjir-əmilī bilən bolōjan əməs. Əməllərdin bolōjan bolsa, xapaət xapaət bolmay qalatti. □ ■

⁷ Nətijidə kandaқ boldi? Israillar izdiginigə erixəlmidi, lekin ulardin tallanoqanlar erixti. Qalōjanlarning bolsa, kəngülliri bihudlaxturuldi. □ ■

⁸ Huddi mukəddəs yazmilarda eytilōjiniդək: —

«Huda ularning roh-qəlbini oqəplətkə saldi,
Bügüngə qədər kəzlrini kərməs,
Qulaklririni anglimas kildi». □ ■

⁹ Xuningdək Dawut *pəyoqəmbərmu* mundaқ degən:

«Ularning dastihini əzlrigə qapқан wə tuzak bolup,
Ularni putlaxturup, qilmixlririni öz bexiōja qūxūrsun! ■

¹⁰ Kəzliri qarangoqulixip, kərəlmisun;
Bəllirini mənggü ruslatmay püküldürgəysən! □ ■

¹¹ Undaқта, xunimu sorayki: *Israillar* yikilip qaytidin turōquzulmaslikқа putlaxқанmu?

Hərgiz undaқ əməs! Lekin ularning teyilip itaətsizlik qilōjanlikidin nijat yat əlliklərgə yətküzüldi. Buningdin məxsət Israillarni həsətkə koqəqaxtin ibarəttur. □

¹² Əmdi ularning teyilip itaətsizlik qilixi dunyaōja asayixlik bəhx ətkən bolsa, xundaқla ularning ziyan tartқini əllərnī beyitқан bolsa, undaқта kəlgüsidə ularning həmmisining tolūq nijatlikқа erixixi dunyaōja tehimu zor bəht elip kəlməmdu?! □

Yəhudiy əməslar təkəbburlaxmasliқi kerək

□ **11:6 «Huddi xuningdək, бүgүnki күndimu Hudaning xapaiti bilən Israildin əzi talliojan bir «kaldi» bar. Ularning tallinixi xapaət bilən bolōjan bolsa, undaқта əzlrining əjir-əmilī bilən bolōjan əməs. Əməllərdin bolōjan bolsa, xapaət xapaət bolmay qalatti»** — (5-6-ayət) Huda Təwrattiki birnəqqə yərlərdə «Sən Israilni xapaitim bilən talliojanmə» degənidi (məsilən, «Қan.» 7:7ni kəring). Muxu yərdə rosul Pawlus: Huda xapaiti boyiqə Israəllar iqidin «bir qəldi»ni talliojan, dəydu. İnsan Hudaning yardimigə erixixkə pütünləy layəqətsiz turup, Uningdin mədətkə erixsə, mana bu «Hudaning xapaiti» bolidu. Huda Israillarni ularning məlum bir yahxi yaki uluōq əmiligə qarap talliojan bolsa, undaқта Hudaning tallixi «xapaət»tin bolmiojan bolatti. ■ **11:6** Қan. 9:4. □ **11:7 «Nətijidə kandaқ boldi? Israillar izdiginigə erixəlmidi, lekin ulardin tallanoqanlar erixti. Qalōjanlarning bolsa, kəngülliri bihudlaxturuldi»** —

demək, Israillar izdigin həққaniylikқа həmmisila erixəlmigən əməs; ularning iqidin Hudaning xapaəti bilən Huda talliojan «kaldi»lar həққaniylikқа erixkən. ■ **11:7** Rim. 9:31. □ **11:8 «Huda ularning roh-qəlbini oqəplətkə saldi, бүgүngə qədər kəzlrini kərməs, Qulaklririni anglimas kildi»** — «Қan.» 29:4 həm «Yəx.» 29:10. ■ **11:8** Қan. 29:2; Yəx. 6:9; 29:10; Əz. 12:2; Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luқа 8:10; Yh. 12:40; Ros. 28:26. ■ **11:9** Zəb. 69:22 □ **11:10 «Ularning dastihini əzlrigə qapқан wə tuzak bolup, ularni putlaxturup, qilmixlririni öz bexiōja qūxūrsun! Kəzliri qarangoqulixip, kərəlmisun; bəllirini mənggü ruslatmay püküldürgəysən!»** — (9-10-ayət) «Zəb.» 69:22-23. Bu, Dawut pəyoqəmbərnin xundaқla Hudaning səzi, Dawutning (wə xundaқla Məsiһning) dūxmənliri toqruluқ eytilojan. Bu 69-küynin həmmisi Məsiһ toqruluқ bexarəttur. ■ **11:10** Zəb. 69:22-23 □ **11:11 «... Hərgiz undaқ əməs! Lekin ularning teyilip itaətsizlik qilōjanlikidin nijat yat əlliklərgə yətküzüldi. Buningdin məxsət Israillarni həsətkə koqəqaxtin ibarəttur»** — yukurida izahəttə deginimizdək, Israillar Məsiһkə etiдақ qilōjan «yat əllər»ning bəhtini kərip həsət kildi.

□ **11:12 «Əmdi ularning (Yəhudiylarning) teyilip itaətsizlik qilixi dunyaōja asayixlik bəhx ətkən bolsa, xundaқla ularning ziyan tartқini əllərnī beyitқан bolsa...»** — «əllər» — Yəhudiy əməslər, «yat əllər».

¹³ Əmdi silər əlliklərgə sōzləwatimən; mən əlliklərgə rosul süpitidə bekitilgəndin keyin, wəzīpəmnī xan-xəərəplik dəp uluōlaymənki, □ ■

¹⁴ janjigərlirim bolōanlarning həsitiini kōzōqap, ularning bəzilirini kutuldurarmənmikin degən ümidtə bolimən. □

¹⁵ Qünki ularning taxliwətilgənlikining nətijisi dunyadiki əllərni Huda bilən inaklaxturux bolsa, undaқта ularning kōbul kilinixi əlūmdin tirilix bolmay nemə?

¹⁶ Hōsuldin tunji bolup qiqқан hemirdiki kallək muқəddəs həsablansa, pütūn hemir muқəddəs dəp həsablinidu. Dərəhning yiltizi muқəddəs bolsa, xahlirimu muқəddəs bolidu. □ ■

¹⁷ Zəytun dərīhining birnəqqə xehi dərwəkə sunduriwətilgənidi, wə sən yawa zəytun kēqiti bolup, ularning orniōqə ulanding. Mana əmdi dərəh yiltizidin ozuқluk elip, mol xirnisidin bəhrimən bolōuqi bolōanikənsən, □

¹⁸ əmdi sunduruwətilgən axu xahlardin əzūngni üstūn kilip mahtanma. Mahtansang, xuni untumioqinki, sən yiltizni əməs, yiltiz seni kōturūp kuwwətləwatidu.

¹⁹ Sən əmdi: «Xahlar mening ulinixim üqūn sunduriwətildi» — deyixing mumkin.

²⁰ Toōqra, ular etiқadsizliқtin sunduruldi; sən bolsang, etiқading bilən tik turisən; biraq uningdin məōqurulanma, əksiқə *Hudadin* kōrqқ!

²¹ Qünki Huda əyni waқtida bu dərəhning əz xahlirini ayimioqanikən, senimu ayimasliқi mumkin. □

²² Mana, *bu ixlarda* Hudaning mehribanliқioqə həmdə kattik kōl ikənlikigə kara. U Əz yolidin yikilip qūxkənlərgə kattik kōl idi, ləkin sanga (mehribanliқida dawamlıқ tursangla) mehribanliқ kərsətməktə. Undaқ bolmiodanda, sənmu kesip taxlinisən.

²³ *Yəhudiyarlarmu* etiқadsizliқta qing turiwalmisa, əslidiki dərəhkə ulinidu. Qünki Huda ularni қаyta ulaxқа қадirdur. ■

□ **11:13 «silər əlliklərgə»** — demək, «silər Yəhudiy əməs bolōanlaroʻya». «**mən əlliklərgə rosul süpitidə bekitilgəndin keyin, wəzīpəmnī xan-xəərəplik dəp uluōlaymənki, ...**» — oқurmənlərnin esidə barki, Huda rosul Pawlusni (gərqə u «Yəhudiyarlarning Yəhudiysi» bolsimu) Yəhudiy əməs bolōan əl-millətlərgə hux hawərnī yatқuzūxkə alahidə əwətkən. ■ **11:13**

Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Gal. 1:16; 2:8; Əf. 3:8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 1:11. □ **11:14**

«**janjigərlirim bolōanlarning həsitiini kōzōqap, ularning bəzilirini kutuldurarmənmikin degən ümidtə bolimən**» — «janjigərlirim bolōanlar» grek tilida «mening ətlirim bolōanlar» — əzining Yəhudiy həkini kərsitidu. □ **11:16 «Hōsuldin tunji bolup qiqқан hemirdiki kallək muқəddəs həsablansa, pütūn hemir muқəddəs dəp həsablinidu. Dərəhning yiltizi muқəddəs bolsa, xahlirimu muқəddəs bolidu»** — muxu yərdə «muқəddəs»ning birinqi mənisi «Hudaōqə ataloqan», xuning bilən «pak» degən mənidə. Birinqi jümlining kəqmə mənisi bəlkim «Əgər Israillarning əjdadliri, yəni İbrahīm, İshāq wə Yaquplar Hudaōqə ataloqan bolsa, ularning pərzəntlirimu Hudaōqə ataloqan bolidu» degən boluxi mumkin. Təwəndiki jümlilərdə Pawlus Israilni bir «zəytun dərīhi»kə ohxitidu («Yər.» 11:16-19ni kərūng). ■ **11:16** Qəl. 15:20 □ **11:17 «Zəytun dərīhining birnəqqə xehi dərwəkə sunduriwətilgənidi, wə sən yawa zəytun kēqiti bolup, ularning orniōqə ulanding»** — demisəkmū, «zəytun dərīhi»

Israiloqə, «ulanoqan yawa zəytun kēqiti» Məsihgə etiқad kilōqan Yəhudiy əməslərgə, «zəytun dərīhining sunduruwətilgən xahliri» bolsa Israillar arisidin Məsihkə etiқad kilmioqəqқа, Hudaning bəht-bərikətliridin üzūlip kaloqan Yəhudiyarləqə wəkil bolidu. «**Mana əmdi dərəh yiltizidin ozuқluk elip, mol xirnisidin bəhrimən bolōuqi bolōanikənsən,...**» — buning kəqmə mənisi bəlkim: «Sən huddi dərəhning yiltizidin ozuқluk elip, xirnisidin bəhrimən boluwatқан xehidək, Huda İbrahimoqə wədə kilōqan bəhttin bəhrimən boluwatisən» degənlik bolsa kerək. □ **11:21**

«**Huda əyni waқtida bu dərəhning əz xahlirini ayimioqanikən**» — «bu dərəhning əz xahliri» Yəhudiyarlarni kərsitidu, əlwəttə. ■ **11:23** 2Kor. 3:16.

□ **11:17 «Zəytun dərīhining birnəqqə xehi dərwəkə sunduriwətilgənidi, wə sən yawa zəytun kēqiti bolup, ularning orniōqə ulanding»** — demisəkmū, «zəytun dərīhi» Israiloqə, «ulanoqan yawa zəytun kēqiti» Məsihgə etiқad kilōqan Yəhudiy əməslərgə, «zəytun dərīhining sunduruwətilgən xahliri» bolsa Israillar arisidin Məsihkə etiқad kilmioqəqқа, Hudaning bəht-bərikətliridin üzūlip kaloqan Yəhudiyarləqə wəkil bolidu. «**Mana əmdi dərəh yiltizidin ozuқluk elip, mol xirnisidin bəhrimən bolōuqi bolōanikənsən,...**» — buning kəqmə mənisi bəlkim: «Sən huddi dərəhning yiltizidin ozuқluk elip, xirnisidin bəhrimən boluwatқан xehidək, Huda İbrahimoqə wədə kilōqan bəhttin bəhrimən boluwatisən» degənlik bolsa kerək. □ **11:21**

«**Huda əyni waқtida bu dərəhning əz xahlirini ayimioqanikən**» — «bu dərəhning əz xahliri» Yəhudiyarlarni kərsitidu, əlwəttə. ■ **11:23** 2Kor. 3:16.

□ **11:17 «Zəytun dərīhining birnəqqə xehi dərwəkə sunduriwətilgənidi, wə sən yawa zəytun kēqiti bolup, ularning orniōqə ulanding»** — demisəkmū, «zəytun dərīhi» Israiloqə, «ulanoqan yawa zəytun kēqiti» Məsihgə etiқad kilōqan Yəhudiy əməslərgə, «zəytun dərīhining sunduruwətilgən xahliri» bolsa Israillar arisidin Məsihkə etiқad kilmioqəqқа, Hudaning bəht-bərikətliridin üzūlip kaloqan Yəhudiyarləqə wəkil bolidu. «**Mana əmdi dərəh yiltizidin ozuқluk elip, mol xirnisidin bəhrimən bolōuqi bolōanikənsən,...**» — buning kəqmə mənisi bəlkim: «Sən huddi dərəhning yiltizidin ozuқluk elip, xirnisidin bəhrimən boluwatқан xehidək, Huda İbrahimoqə wədə kilōqan bəhttin bəhrimən boluwatisən» degənlik bolsa kerək. □ **11:21**

«**Huda əyni waқtida bu dərəhning əz xahlirini ayimioqanikən**» — «bu dərəhning əz xahliri» Yəhudiyarlarni kərsitidu, əlwəttə. ■ **11:23** 2Kor. 3:16.

24 Qünki əgər sən yawa zəytun dərihidin kesip elinip, təbiiy qanuniyyətə hilap həlda *baədqiki* yahxi zəytun dərihigə ulanoqan yərdə, əslidiki bu təbiiy xahlarning öz dərihikə ulinixi tehimu mumkinəyü?!

Hudaning mehribanliqi pütkül insan üqündur

25 Kerindaxlar, əzünglarni üstün wə əkillik qaoqlaxtin saklinixinglar üqün, wəhiy kilinoqan xu sirdin həwərsiz kelixinglarni halimaymənki, ta *Huda tallioqan* Yəhudi y əməslərning sani toluqlanoqə, Israilning bir kismi tax yürəklikkə qaldurulidu; □ ■

26 andin pütkül Israil kutquzulidu. Bu toqruluk mukəddəs yazmilarda mundak yeziloqan: —

«Kutquzoquci Ziondin kelip, Iplaslikni Yakuptin yok kilidu. □ ■

27 Mən ularning gunahlrini elip taxliwətkinimdə, Mana bu ular bilən tüzidioqan əhdəm bolidu». □ ■

28 Əmdi hux həwər jəhəttin qarioqanda, silərning bəhtinglar üqün Yəhudi y həlqi *hux həwərgə* düxmən kilip bekertilgən; birak Hudaning tallixi jəhəttin qarioqanda, ata-bowilirimiz səwəbidin səyülgəndur.

29 Qünki Huda Əzi bərgənlirini wə qakirikini kayturuwalmaydu.

30 Silər əlliklərmu bir qaoqlarda Hudaqə itaət kilmioqan bolsanglarmu, *Yəhudiylarning* itaətsizlikining nətijisidə hazır rəhim-xəpəkətkə erixinglar.

31 Yəhudiylar bolsa itaət kilmay keliwatidu; *Hudaning* buningdiki məksiti, silərgə kərsətkən rəhim-xəpəkət arkilik ularnimu rəhim-xəpəkətkə erixitürüxtin ibarəttur. □

32 Qünki Huda pütkül insanoqə rəhim-xəpəkət kərsitix üqün, həmməylənni itaətsizlikkə solap koydi. □ ■

33 — Ah! Hudaning danaliki wə ilim-həkmətinəning bibahə baylikliri həm həsabsiz qoqgkurluqi!

Uning həkümilirining tegigə yətkili bolmas!

Uning yolliri izdəp tepixtin xunqə yiraqtur!

34 «Kimmu Pərwərdigarning oy-muddialirini qüxinip yətti?

Kimmu Uningoqə məslihətqi bolalidi?» □ ■

35 «Uningoqə kim awwal bir nərsə berip,

□ 11:25 «*əzünglarni... əkillik qaoqlaxtin saklinixinglar üqün...*» — grek tilida «*əzünglarni üstün wə əkillik qaoqlaxlardin saklinixinglar üqün...*» deyilidu. Yəhudi y əməslər Yəhudiylarning əhwalioqə qarap: «Biz kutulduq, ular Hudaning ləniti astida kalidu» dəp təkəbburlixixi mumkin.

■ 11:25 Luqa 21:24. □ 11:26 «*Kutquzoquci Ziondin kelip, iplaslikni Yakuptin yok kilidu*» — «Yakup» muxu yərdə Yakupning əwladliri Israilni kərsitidu. Bəxarət «Yəx.» 59:20, 21ni kəring.

■ 11:26 Zəb. 14:7; Yəx. 27:9; 59:20; Yər. 31:31, 32, 33, 34; 2Kor. 3:16; İbr. 8:8; 10:16.

□ 11:27 «*...Mən ularning gunahlrini elip taxliwətkinimdə, mana bu ular bilən tüzidioqan əhdəm bolidu*» — 26-27-ayəttiki bəxarət səzliri «Yəx.» 59:20, 21, 27:9tin wə «Yər.» 31:33-34tin nəkil kəltürülgən.

■ 11:27 Yəx. 59:20, 21; Dan. 9:24 □ 11:31 «*Yəhudiylar bolsa itaət kilmay keliwatidu; Hudaning buningdiki məksiti, silərgə kərsətkən rəhim-xəpəkət arkilik ularnimu rəhim-xəpəkətkə erixitürüxtin ibarəttur*» — demək, yukirida izahlioqinimizdək, Yəhudiylar Yəhudi y bolmioqan ixəngüqülərnəning bəhtigə qarioqəqə, əzliri towa kilip Məsihni qəbul kilsun. □ 11:32 «*Qünki Huda pütkül insanoqə rəhim-xəpəkət kərsitix üqün, həmməylənni itaətsizlikkə solap koydi*» — «həmməylən» Yəhudiylar wə Yəhudi y əməslərni kərsitidu. ■ 11:32 Gal. 3:22. □ 11:34 «*Kimmu Pərwərdigarning oy-muddialirini qüxinip yətti? Kimmu Uningoqə məslihətqi bolalidi?*» — «Yəx.» 40:13. ■ 11:34 Yəx. 40:13; 1Kor. 2:16.

Keyin uni kayturup bær deyälidi?» □ ■

³⁶ Qünki barlık mæwjudatlar Uningdin kælğan, U arkilik mæwjut bolup turidu, Häm Uning üqün mæwjut bolup turidu. *Barlık xan-xæräp äbädgiçä Uningğa bolöyay! Amin.* ■

12

Etiqadqining özini Hudağa atixi

¹ Xunga, äy kerindaxlar, Hudaning rähimdilliki bilän silärdin xuni ötünimänki, teninglarni muqëddäs, Hudani hursän kilidioğan, tirik qurbanlik süpitidä Uningğa beoixlanglar. Mana bu silärning *Hudağa* kilidioğan häkikiy ibaditinglardur. □ ■

² Bu dunyaning kelipioğa kirip qalmanglar, bälki oy-pikringlarning yengilinixi bilän özgertilinglar; undaq kilöjanda Hudaning yahxi, qobul kilarlik wä mukämmäl iradisining nemä ikänlikini ispatlap biläläysilär. □ ■

³ Manga ata kilinoğan xapaatkä اساسän hərbiringlarğa xuni eytimänki, өзünqlar toqiruluk özönqlarda bar bolöjüidin artuq oylimay, bälki Huda hərbiringlarğa täksim kilöjan ixänqning miqdarioğa اساسän salmaklik bilän өзünqlarni dängsöp körünqlar. ■

⁴ Qünki tenimiz köpligän äzalardin tärkib tapқан hämdä hərbir äzayimizning ohxax bolmioğan roli bolöjandäk, ■

⁵ bizmu köp bolöjünimiz bilän Mäsihtä bir tən bolup bir-birimizgä baölinixlik äza bolimiz. ■

⁶ Xuning üqün bizgä ata kilinoğan mehür-xärpket boyiqä, hærhil rohij iltipatirimizmu bar boldi. Birsigä ata kilinoğan iltipat wähiyni yetküzüx bolsa, ixänqisining dairisidä wähiyni yetküzsün; ■

⁷ baxqilarning hizmitini kilix bolsa, hizmät kilsün; tälüm berix bolsa, tälüm børsün; ■

⁸ riqbätlëndürüx bolsa, riqbätlëndürsün; sädikä berix bolsa, märdlik bilän sädikä børsün; yetäkläx bolsa, ästayidillik bilän yetäklisün; häyrhählik körsitix bolsa, huxal-huramlik bilän kilsün. ■

⁹ Mehür-muhëbbinglar sahta bolmisün; zëzilliktin näprätlinglar, yahx-ilikqa qing baölininglar;

¹⁰ Bir-biringlarni kerindaxlarqä kizöjin mehür-muhëbbät bilän söyünqlar; bir-biringlarni hërmätläp yukiri orunoğa qoyunqlar. □ ■

□ **11:35 «Uningğa kim awwal bir närsä berip, keyin uni kayturup bær deyälidi?»** — «Ayup» 41:11. ■ **11:35** Ayup 41:3. ■ **11:36** Pänd. 16:4; 1Kor. 8:6. □ **12:1 «Mana bu silärning**

Hudağa kilidioğan häkikiy ibaditinglardur» — «häkikiy ibaditinglar» grek tilida yänä «yolluq, orunluq, tegixlik, äkilgä muwapik hizmät» degän mänilärni öz igigä alidu. ■ **12:1** Rim. 6:13,16; 1Pet. 2:5. □ **12:2 «Bu dunyaning kelipioğa kirip qalmanglar**» — baxqa birhil ipadiläx

xäklä: — «bu dunyaning ekimlirioğa ägixip yürmänglar». Äyni sözlär «bu dunyadiki kelipkä xëkilländürülmänglar». ■ **12:2** Əf. 5:17; 1Tes. 4:3; 1Yuha. 2:15. ■ **12:3** Rim. 1:5; 1Kor. 12:11; Əf. 4:7. ■ **12:4** 1Kor. 12:27; Əf. 1:23; 4:16; 5:23; Kol. 1:24. ■ **12:5** 1Kor. 12:4; 2Kor. 10:13; 1Pet. 4:10. ■ **12:6** 1Kor. 12:4. ■ **12:7** 1Kor. 12:10; 1Pet. 4:10, 11. ■ **12:8** Kan. 15:7;

Mat. 6:1, 2, 3; 2Kor. 9:7. □ **12:10 «bir-biringlarni hërmätläp yukiri orunoğa qoyunqlar**» — bu sözning: «bir-biringlarğa hërmät körsitixtä birinqi bolunqlar», «bir-biringlarğa bäs-bästä hërmät körsitinglar» degän baxqa bir mänisi bar. Rosul bälkim qëstän ikki mänisini täng ixlätkä boluxi mumkin. ■ **12:10** Əf. 4:2; Fil. 2:3; 1Pet. 5:5; Ibr. 13:1; 1Pet. 1:22; 2:17.

11 Intilixinglarda erinmənglar, roh-kəlbingerlar yalkunlap köyüp turup, Rəbkə qullarğa hizmət qilinglar. □

12 Ümidtä bolup xadlinip yürünger; muxəkkət-kiyinçiliklarğa səwr-takətlik bolunglar; duayinglarni hərəkəndə wakıttä tohtatmanglar. ■

13 Mukəddəs bəndilərnin ehtiyajidin qikinglar; mehmandostlukğa intilinglar; ■

14 Silərgə ziyankəxlik kılouçularğa bəht tilənglar; pəkət bəht tilənglarki, ularni qarşimanglar. ■

15 Xadlanışanlar bilən billə xadlininglar; qayouurup yioşioanlar bilən billə qayouurup yioşlanglar.

16 Bir-biringlar bilən inək ötüp ohxax oy-pikirdə bolunglar; nəziringlarni üstün kilmanglar, bəlki təwən təbikidiki kixilər bilən berix-kelix qilinglar. Özünglarni danixmən dəp qaoşlimanglar. ■

17 Heqkimning yamanliqioğa yamanlik bilən jawab kayturmanglar. Barlik kixining aldida ixliringlar pəzilətlik boluxğa kəngül koyunglar. □ ■

18 Imkaniyətnin bariqə kəpçilik bilən inək ötünger; ■

19 intikam almanglar, i səyümlüklirim; uni Hudağa tapxurup Uning oşəzipigə yol koyunglar, qünki *mukəddəs yazmilar*da mundak yezioşan: «Pərwərdigar dəyduki, intikam Meningkidur, *yamanlik* Mən kayturimən». □ ■

20 Xunga əksiqə «Düxmining aq bolsa, uni toydur, usşioan bolsa, qandur. Bundak kiliş bilən «uning bexioğa kəmür qooşini toplap saloşan bolisən». □ ■

21 Yamanlik aldida bax əgmənglar, bəlki yamanlikni yahxilik bilən yenginglar.

13

Həkimət aldidiki məs'uliyitimiz

1 Həmmə adəm özlerini idarə kılouçı hokuk igilirigə boysunsun. Qünki Huda tiklimigan həkimət yok; qaysi hokuk-hökümət məwjut bolsila Huda tərpidin tikləngəndur. ■

□ **12:11 «roh-kəlbingerlar yalkunlap köyüp turup,...»** — «Mukəddəs Rohta, Mukəddəs Roh arçilik kışoşin bolup...» yaki «öz roşingda kışoşin bolup...» degən mənilərnin qaysisini bildüridioanliqioğa birnemə demək təs. Əməliyəttə nijattä Mukəddəs Roh ixəngüçining roşı bilən bir bolup, u arçilik ixləydu, xunga bu ikki mənə arisida qong pərk yok. ■ **12:12** Luğa 18:1; Rim. 15:13; Əf. 6:18; Kol. 4:2; 1Tes. 5:16,17; İbr. 10:36; 12:1; Yaş. 5:7 ■ **12:13** 1Kor. 16:1; İbr. 13:2; 1Pet. 4:9. ■ **12:14** Mat. 5:44; 1Kor. 4:12. ■ **12:16** Pənd. 3:7; Yəx. 5:21; Rim. 15:5; 1Kor. 1:10; Fil. 2:2; 3:16; 1Pet. 3:8. □ **12:17 «Barlik kixining aldida ixliringlar pəzilətlik boluxğa kəngül koyunglar»** — baxka birhil tərijimisi: «Kəpçilik yahxi dəp qarşioan ixlarni kəngül koyup kilinglar». ■ **12:17** Pənd. 20:22; Mat. 5:39; 1Kor. 6:7; 2Kor. 8:21; 1Tes. 5:15; 1Pet. 2:12.

■ **12:18** Mar. 9:50; İbr. 12:14. □ **12:19 «Pərwərdigar dəyduki, intikam Meningkidur, yamanlik Mən kayturimən»** — «Kan.», 32:35. ■ **12:19** Kan. 32:35; Mat. 5:39; Luğa 6:29; İbr. 10:30. □ **12:20 «Düxmining aq bolsa, uni toydur, usşioan bolsa, qandur. Bundak kiliş bilən «uning bexioğa kəmür qooşini toplap saloşan bolisən»** — («Pənd.» 25:21-22). «Uning bexioğa kəmür qooşini toplap saloşan bolisən» degən mənisi: «uni kəttik uyaldurisən». Bu ibarə Misirdiki kona bir adətni kərsitidu. Adəmning towa kılouanliqini bildürüş üqün bexida bir şiwət qooşni kətürüp mangət. Xunga «uning bexioğa kəmür qooşini toplap saloşan bolisən» degini, uning towa kilişioğa yardım bəreləysən» «wijdanini oyoşitəsən» degənliktur. ■ **12:20** Pənd. 25:21-22; Mat. 5:44. ■ **13:1** Pənd. 8:15; Dan. 4:29; Tit. 3:1; 1Pet. 2:13.

² Xuning üqün, hoquk-hökümətkə qarxilik kילוquçi kixi Hudaning orunlaxturuxioqa qarxilik kילוqan bolidu. Qarxilik kילוquqilar sorakqa tartilidu □

³ (qünki hökümranlar yahxilik kילוquqilaroqa əməs, bəlki yamanlik kילוquqilaroqa korkunq kəltüridu). Hökümranlardin korkuxni halimaymən desəng, undakta yahxi əməl kıl. U qaoqda hökümət tərpididin tərplinisən.

⁴ Qünki hökümranlar sening mənprəiting üqün Hudaning hizmətqisidur. Lekin yamanlik kılsang, uningdin korkuxung kerək! *Hökümran* kıliqni bikarəoqa esiwalmaydu, u yamanlik kילוquqioqa Hudaning oşəzipini kərsitidiloqan jaza bərgüçi süpitidə Hudaning hizmətqisidur.

⁵ Xuning üqün, hökümranlarəoqa boysunux kerək. Bu, pəkət jazalinixtin saklinix üqünla əməs, bəlki pak wijdanlik bolux üqündur.

⁶ Muxu səwəbtinmu baj tapxurunglar; hökümranlar bolsa, Hudaning məhsus bu ixlarni baxkuruxkə bekitkən hizmətkarlıridur.

⁷ Hərkingə öz tegixlik həkkinə tələnglar; oşəllə-parak tapxuruwaləoquqioqa oşəllə-parakni, baj yioşquqilarəoqa bajni tapxurunglar; ehtiraməoqa tegixlik boləoqlarəoqa ehtiram kılinglar, hərmət kılixkə tegixlik boləoqanni hərmət kılinglar.

Baxqilar aldidiki məs'uliyitimiz

⁸ Bir-biringlarni səyüxtin baxkə, həkkingə həkqnərsidin kərzdar bol-manglar. Qünki baxqilarni səygən kixi Təwrat qanunining təlipini əməlgə axuroqan bolidu. ■

⁹ Qünki «zina kılma, kətillik kılma, oşrılık kılma, nəpsaniyətqilik kılma» degən pərhizlər wə bulardin baxkə həkqandək pərzlərmu, «koşnangni özüngni səygəndək səygin» degən bu əmrgə yioşinqaklanəoqan. ■

¹⁰ Mehır-muhəbbətkə berilgən *kixi* öz yekiniəoqa həkqandək yamanlik yürgüzməydu; xuning üqün, mehır-muhəbbət Təwrat qanunining təlipini əməlgə axuroquçidur.

¹¹ Həzirkə waqıtning jiddiylikini bilip, xularni kılinglar. Qünki biz üqün allıkaqan uyqudin oyoşinix waqıt-saiti yetip kəldi. Qünki dəslepki etikad kילוqan waqıtımızəoqa nisbətən nijatimiz tehimu yekınlap kəldi. ■

¹² Keqə etüxkə az kəldi, kündüz yekınlaxti. Xunga, karəngəşulukning ixlirini taxlap, yoruklukning qoral-yaraqlırini kiyəyli. ■

¹³ Kündüzgə muwəpiş diyanətlik həyat kəqürəyli, əyx-ixrət wə xarəbhorlukqə, zina wə kəyp-sapaəoqa, jedəl-majira wə həsəthorlukqə berilməyli; ■

¹⁴ əksiqə özünglarəoqa Rəb Əysə Məsihni kiyiwelinglar wə gunəhkar əttiki arzu-həwəslərnəni kəndək qənduruxni hək oylimanglar. ■

14

Kerindaxlar üstidin həküm kılmanglar

□ 13:2 «Xuning üqün, hoquk-hökümətkə qarxilik kילוquçi kixi Hudaning orunlaxturuxioqa qarxilik kילוqan bolidu. Qarxilik kילוquqilar sorakqa tartilidu» — bundak jaza Huda tərpidin yaki hökümət tərpidin kəlgənlərnəni rosul deməydu, biraş muxu yərdə bəlkim həkümət tərpidin boluxi mumkin. ■ 13:8 Gal. 5:14; 1Tim. 1:5. ■ 13:9 Mis. 20:13-17; Law. 19:18; Kan. 5:17-19; Mat. 19:18; 22:39; Mar. 12:31; Gal. 5:14; Yaş. 2:8. ■ 13:11 Əf. 5:14; 1Tes. 5:6. ■ 13:12 Kol. 3:8; 1Tes. 5:5. ■ 13:13 Luşa 21:34; 1Kor. 6:10; Əf. 5:5; Fil. 4:8; 1Tes. 4:12; 5:6; Yaş. 3:14. ■ 13:14 Gal. 3:27; 1Pet. 2:11.

1 Etikadi ajizlarni qobul qilinglar, lekin ular bilən pikirdə talax-tartix qilmanglar. □

2 Birsı hærkandak yemæklikni yeyixkæ bolidioñioğa ixinidu; lekin yænæ etikadi ajiz birsi pækæt köktatlarñila yøydu. ■

3 Hærkandak yemækliklarni yøydioğan kixi yemøydioğan kixini kæmsitmisun; hæmdæ *bæzi nærsini* yemøydioğan kixi hærkandak yemækliklarni yøydioğan kixi üstidin hæküm qilmisun. Qünki Huda uni qobul qilöğan.

4 Baxka birsining hizmetkari üstidin hæküm kiloquçi sæn kim iding? Hizmetkarning tik turuxi yaki yikilip ketixigæ pækætla öz hojayini næs'uldur. Hæmdæ *xu hizmetkarmu* tik turidioğan kilinidu — qünki *hujayini* Ræb uni tik turöquzuxka qadirdur. ■

5 Mælum birsi mælum bir künni yænæ bir kündin üstün köridu, yænæ birsi hæmmæ künni ohxax dæp qaraydu. Hærkim özining közkarixioğa toluk ixænqi bolsun. □ ■

6 Mælum künni qædirleydioğan kixi buning bilən Ræbbining hærmitidæ uni qædirleydu. Bir nærsini yøydioğan kiximu Ræbbining hærmitidæ yøydu, qünki u öz rizki üqün Hudaoğa tæxækkür eytidu. Mælum nærsini yemøydioğan kixi yemøydioğanliki bilən özining Ræbbining hærmitidæ yemøydu, umu xundaqla Hudaoğa tæxækkür eytidu. ■

7 Qünki heqkaysimiz özimiz üqün yaximaymiz wæ heqkaysimiz özimiz üqün elmæymiz; ■

8 Bælki ægær yaxisak, Ræbbimiz üqün yaxaymiz; ælsæk, Ræbbimiz üqün elimiz. Xuning üqün yaxisakmu, ælsækmu Ræbbimizgæ nænsupturmiz.

9 Qünki Mæsihning elüxi wæ tirilixi dæl xu mæksæt bilən boldiki, Uning elüklærning hæv tiriklærning Ræbbi boluxi üqündur.

10 Undaqla, sæn nemæ üqün kerindixing üstidin hæküm qilisen? Yaki nemæ üqün kerindixingni nænsitmæysæn? Qünki hæmmimiz Hudaning sorak tæhti aldida turiximiz keræk bolidu. □ ■

11 Qünki *mukæddæs yazmilarda* eytilöjindæk: —

«Pærwærdigar døyduki: —

Öz hayatim bilən kæsäm iqimænki,

□ **14:1 «Etikadi ajizlarni qobul qilinglar, lekin ular bilən pikirdə talax-tartix qilmanglar»**

— æyni zamanda ðysa Mæsihkæ etikad kiloquçilar Yæhüdiylardin hæv hærhil oqayriy dinöğa ægæxkænlerdin qikkæn Yæhüdiy æmaslær idi. Ularning kæv kisimlirida æslidæ «Hudani hürsæn kilix» üqün yemæk-iqmæklik jæhatta küqlük qaidilær bar idi. Lekin, hux hæwær bilæn yætküzülgæn wæhüyler boyiqæ, Huda dunyadiki barlik ozukluk nærsilærni yaratkandin keyin, etikadqilar ularni yeyixkæ bolidu (mæsilæn, «Mar.» 7:18-23ni körüng). Biraq bir kisim etikadqilar bu yengi ærkinlikni toluk qüxænmiğæn yaki uninoğa ixænmiğæn bolsa, kona adætliri boyiqæ yaxaxni dawam qilatti. Xuning bilən Pawlus ularni «etikadi ajizlar» dæp atidi. Kizik bir yeri xuki, «etikadi ajiz» adæmning bæzi intayin küqlük pikirli boluxi mumkin! ■ **14:2** Pænd. 15:7 ■ **14:4** Yæk. 4:12.

□ **14:5 «Mælum birsi mælum bir künni yænæ bir kündin üstün köridu, yænæ birsi hæmmæ künni ohxax dæp qaraydu. Hærkim özining közkarixioğa toluk ixænqi bolsun»** — etikadqilarning bir kısmi Yæhüdiy bolup, ular yænila Tæwrratta bælgiçengæn, Yæhüdiylær etküzüp kælğæn heyt-bayramlarni tutuxka, bolupmu «xabat küni» (dæm elix küni, yænı xænbæ küni)ni tutuxka adætlængæn, xundaqla bularni burunqijdæk dawamlaxturux keræk, dæytti. ■ **14:5** Gal. 4:10; Kol. 2:16. ■ **14:6** 1Kor. 10:31; 1Tim. 4:3. ■ **14:7** 2Kor. 5:15; Gal. 2:20; 1Tes. 5:10; 1Pet. 4:2. □ **14:10 «Qünki hæmmimiz Hudaning sorak tæhti aldida turiximiz keræk bolidu»**

— «sorak tæhti» adættæ Rim imperiyasidæ hærbir xæhærning qong mæydanida bolatti. Yærlük æmædarlar muhim hækümlærni yaki elanlarni qikirix üqün uningda olturatti. Hudaning «sorak tæhti» yaki «hæküm qikirix tæhti» aldida bolidioğan sorak bækim **ixængüqilærning** æmællirining üstidin hæküm qikirix üqünla bolidu («2Kor.» 5:10ni körüng). ■ **14:10** Mat. 25:31; 2Kor. 5:10.

Manga barlıq tizlar püküliü, Barlıq tillar Meni etirap kılıp mædhıyæ okuydu». □ ■

¹² Xunga, hærberimiz Huda aldida özimiz toqruluk hesab berimiz. ■

Ajiz kerindixinglarni Huda yolidin qætניתip qoymanqlar

¹³ Xuning üqün, bir-birimizning üstidin hæküm kılouçı ikkinçi biri bolmaylı. Buning ornioğa xundak hæküm-kararğa kelinglarki, hærkandak kerindaxka gunahka yikıtidioğan bir nærsini yaki tuzakni qoymaslık keræk. ■

¹⁴ Ræbbimiz Əysada bololanlıkımdin xuningğa kæt'iy ixændürülüp bilimænki, hærkandak nærsæ özlikidin haram æmæstur; lekin bir nærsini haram dæp qarioğan kixi üqün, u uningğa haramdur. ■

¹⁵ Əgær yemækliking tüpæylidin kerindixingni azabka koyoğan bolsang, mehır-muhæbbæt yolida mangmioğan bolısæn. Mæsih uning üqün Öz jenini pida kılıp ølgæn, bu *kerindixingni* yemækliking bilæn nabut kılma! ■

¹⁶ Əmdi silær yahxi dæp qarioğan ixlarning yaman deylixigæ sæwæbçi bolup qalmanglar.

¹⁷ Qünki Hudaning padixahlıkı yemæk-ıqmæktæ æmæs, bælki Mukæddæs Rohta bololan hækqaniylik, inaklık-hatirjæmlik wæ xadlıktıdur. ■

¹⁸ Bularda yaxap Mæsihkæ hizmæt kılouçı kixi Hudani hursæn kılıdu wæ insanlarning tæriplixigæ sazawær bolıdu.

¹⁹ Xuning üqün özimizni inaklıkni ilgiri sürıdioğan wæ bir-birimizning etikadini kurup qıkıdioğan ixlarğa ataylı. □

²⁰ Yemæklikni dæp Hudaning æjrini nabut kılmanglar. Hæmmæ nærsæ dærwækæ halaldur; biraq birsi yegini bilæn *etikadida* putlaxsa, u uningğa yaman hesablınidu. □ ■

²¹ Xuning üqün gøx yeyix, xarab iqix, xundakla baxka hærkandak ixlarni kılıxing kerindixingni gunahka teyıldurıdioğan, azabka koyıdioğan yaki uni ajizlaxturıdioğan bolsa, bularni kılmiøqining tüzük. □ ■

²² Sening *mælum bir ixni kılıxka* ixænqing barmu? Əmdi bu ixænq Huda bilæn sening arangdiki ixtur. Əzi kılıwatkan ixni toşra dæp qarioğan, xuningdin wijdanımu æyibkæ buyrulmioğan kixi nemidegæn bæhtlik-hæ!

²³ Lekin *yemækliktin* gumanlinip turup yænæ xuni yegæn kixi æyibkæ buyrulıdu, qünki buni ixænq bilæn yemigæn. Ixænqtin bolmioğan hærkandak ix gunahtur. ■

□ **14:11 «Pærwærdigar dæyduki: — Öz hayatim bilæn kæsæm iqimænki, Manga barlıq tizlar püküliü, barlıq tillar Meni etirap kılıp mædhıyæ okuydu»** — «Yæx.» 45:23. ■ **14:11** Yæx. 45:23; 49:18; Fil. 2:10. ■ **14:12** Zæb. 62:12; Yær. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 1Kor. 3:8; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Wæh. 2:23; 22:12. ■ **14:13** 1Kor. 10:32; 2Kor. 6:3. ■ **14:14**

Mat. 15:11; Xos. 10:15; 1Kor. 8:4; 1Tim. 4:4. ■ **14:15** 1Kor. 8:11. ■ **14:17** 1Kor. 8:8.

□ **14:19 «Xuning üqün özimizni inaklıkni ilgiri sürıdioğan wæ bir-birimizning etikadini kurup qıkıdioğan ixlarğa ataylı»** — «bir-birimizning etikadini kurup qıkıdioğan» æyni tekistæ «bir-birimizni kurup qıkıdioğan» degæn sözlær bilæn ipadılınıdu. Bu muhım ibarining mænisi toqruluk «kırıx sæz»imizni kerüing. □ **14:20 «biraq birsi yegini bilæn etikadida putlaxsa, u uningğa yaman hesablınidu»** — baxka birhil tærijimisi: «biraq birsi yesæ wæ xunglaxka baxkılarni (ıman, wijdan tæripidæ) putlaxtursa, bu ix uningğa yaman bolıdu». ■ **14:20** Tit. 1:15.

□ **14:21 «azabka koyıdioğan yaki uni ajizlaxturıdioğan»** — bæzi kona kœqürmilærdæ muxu sözlær tepilmaydu. ■ **14:21** 1Kor. 8:13. ■ **14:23** Tit. 1:15.

15

Өзимizni қанаәtlәndürүхnilә оylimayli

¹ Әмди етиқадимиз күқлүк болған бизләр өзимизни қанаәtlәndürүхnilә оylimay, бәлки етиқади әјизларнингму әјизлиқларини кәтүriximiz керәк. ■

² Һәрбиримиз өз yeқинимизning етиқадини қурүp қиқixи үқүн, uning бәht-бәrikитини көзләp, uni һursән қилixқә intilәyli.

³ Qünki һәttә Mәsiһmu Өzini қандuruxni оylimioғаниди. Bu тоғrisida муқәddәs yazmilarda mundaq pütүlgән: «Sән Hudani һақarәt қилоғанларning һақarәtliri Mening üstүmgә qüxti». □ ■

⁴ Qünki burunda wәһiy bilән pütүlgән yazmilardiki һәрқaysi sözlәр bizgә әgitix үқүн yezilоған болup, мәқсiti муқәddәs kitablardin кәlgән säwr-taqәt wә ilһambәhx арқilik bizdә azru-үmidning boluxi үқүndur. ■

⁵ Әмди säwr-taqәt wә ilһambәhxning Iгisi Huda silәrni Mәsiһ Әysani үlgә қilip, әzara bir oy-niyәtkә кәltүrgәy; ■

⁶ buning bilән silәр Hudani, yәni Rәbbimiz Әysa Mәsiһning Atisini bir jan bir dil bilән bir eојizdin uluоliоaysilәр.

Bir-biringlarni қобul қilinglar

⁷ Xunga, Mәsiһ silәrni қобul қilip, Hudaoға xan-xәрәp кәltүrginidәk, silәrmu bir-biringlarni қобul қilinglar. □

⁸⁻⁹ Qünki silәrgә xuni eytimәнki, Әysa Mәsiһ Hudaning ata-bowilarоға бәrgән wәdilirini ispatlax үқүн, xu арқilik әllәrmu Hudaning rәһim-xәрқitini көrүp uni uluоlixi үқүн, һәtнә қilinoғанлароға Hudaning һәқикitini yәtkүzgүqi hizmәtkar süpitidә tәyinlәndi. Bu һuddi *муқәddәs yazmilarda*: —

«Xunga Sanga әllәр arisida mәdһiyә оқuymән,

Wә Sening namingni küylәymән» — dәp yezilоғаниди. □ ■

¹⁰ Wә U yәnә: —

«Әy әllәр,

■ 15:1 1Kor. 9:22; Gal. 6:1 □ 15:3 «Sән Hudani һақarәt қилоғанларning һақarәtliri Mening üstүmgә qüxti» — («Zәb.» 69:9). ■ 15:3 Zәb. 69:7-9; Yәx. 53:4, 5. ■ 15:4 Rim. 4:23, 24. ■ 15:5 Rim. 12:16; 1Kor. 1:10; Fil. 2:2; 3:16; 1Pet. 3:8. □ 15:7 «Mәsiһ silәrni қобul қilip, Hudaoға xan-xәрәp кәltүrginidәk, silәrmu bir-biringlarni қобul қilinglar» — бәxқә бирһil тәрјimisi: «Mәsiһ silәrni қобul қилоғандәk, silәrmu bir-biringlarni қобul қilip Hudaoға xan-xәрәp кәltүrүnglar». Әмәliyәttә bu мәnisimu bizning тәрјimimizdin қiқidu. □ 15:8-9 «Әysa Mәsiһ Hudaning ata-bowilarоға бәrgән wәdilirini ispatlax үқүн» — «Hudaning ata-bowilarоға бәrgән wәdiliri» Huda Ibrahim, Ishaq, Yaqup, Yüsüp, Musa pәyoғәmbәр wә бәxқә pәyoғәmbәрlәrgә yәtkүzgән wәdiliri degәnlik. «xu арқilik әllәrmu Hudaning rәһim-xәрқitini көrүp uni uluоlixi үқүн...» — «әllәр» muxu yәrdә yat әllәр. Yәһudiy әmәslәrni kәrsitidu. «Xunga Sanga әllәр arisida mәdһiyә оқuymән...» — «әllәр» yәnә muxu yәrdә yat әllәр, Yәһudiy әmәslәrni kәrsitidu. «Xunga Sanga әllәр arisida mәdһiyә оқuymән, wә Sening namingni küylәymән» — («Zәb.» 18:49. Bu бexarәttә Mәsiһ Өz Rohi арқilik Dawut pәyoғәmbәrning ағzidin sözlәydu. Pawlus bu muһim gәpliri (8-9-ayәtlәр) арқilik Yәһudiy әmәslәр wә Yәһudiylarning bir-birini қобul қilixini dawәt қilidu; qünki Mәsiһ Әysa Өzi Yәһudiyar («һәtнә қilinoғанlar»)оға hizmәtkar tәyinlәndi һәм xuningdәk Yәһudiy әmәslәр («yat әllәр»)ning Hudani mәdһiylixigә бәxlәmқilik қilidu; demәk, Mәsiһ ikki tәрәpning hizmitidә болоғandin keyin, nemixқә silәр Yәһudiyar wә Yәһudiy әmәslәр қiқiq peillik bilән Uning uluо ülgisigә әgixip bir-biringlarni қобul қilmaysilәр? ■ 15:8-9 2Sam. 22:50; Zәb. 18:49-50.

Hudaning h lki bil n bill  xad-huram bolunglar!» — d ydu. □ ■

¹¹ W  y n  U: —

« y barlik  ll r, P rw rdigarni m dhiyil nglar,  y pütkül k wml r, Uni ulu langlar!» — d ydu. □ ■

¹² Y n , Y xaya p y  mb rnu mundak d ydu: —

«Y ss ning yiltizi bol n kixi m ydan ya  kixidu,  ll rg  h kimlik kilidionan zat ornidin turidu; əllər d rw k  Uning ya  mid başlaydu». □ ■

¹³  mdi  midning Igesi Huda  zig  ixiniwatkanlikinglardin kəlbinglarni toluk xad-huramlik w  tinq-hatirjəmlikkə tolduroqay, xuning bilən Mukəddəs Rohning k q-kudriti bilən ümidkə tolup taxkaysil r. □

Pawlusning rosulluk hizmiti toqrisida

¹⁴ I kerindaxirim, kənglünglarning mehribanlik bilən toqanliqioq, mol biliml r bilən toluk bez lg nlikig , xundakla bir-biringlaroq  zara jekil r ber l ydiy nlikinglaroqimu kayilm n.

¹⁵ Xundak bolsimu, Huda manga ata kil n xapaət t p ylidin mən silərgə bir kəsim tərəplərdin n qq  ixlarni  slitip koyuxka s l j r'ətlik bolup uxbu h tni yazmaqtim n.

¹⁶ Xu xapaət bilən mən Hudaning hux h wirini y tk z p kahind k Uning ibaditini h mm  y rd  wujudka k lt r x hizmitidə Yəhudi y  m s  ll rg  Məsih  ysanining hizmatkari bolup t yinl ndim. Bu hizmitimning məksiti  ll rning Hudaəya sunidionan ibaditi Mukəddəs Roh arkilik pak-muk dd s kilinip, Hudani hurs n kilidionan qurbanliktək Uning k bul kilixioq layik boluxi  q ndur. □

□ **15:10 «W  U y n : ... d ydu»** — bu w  keyinki ayəttiki «U» Məsihdur. Muxu ayəttiki bexar tl r Uning  zining p y  mb rl rning aqzi arkilik eytkan sozlidir. 15-ay ttiki izahatni k ring. **« y  ll r»** — « ll r» yat  ll r, Y hudi y  m sl rni körsitidu. **« y  ll r, Hudaning h lki bil n bill  xad-huram bolunglar!»** — «Kan.» 32:43. ■ **15:10** Kan. 32:43. □ **15:11 « y barlik  ll r, P rw rdigarni m dhiyil nglar,  y pütkül k wml r, Uni ulu langlar!»** — («Z b.» 117:1) — bu ay t w  yukiriki n kil k lt r lg n ikki ay tt , M sih (dunyaoq kelixtin burun) p y  mb rl rning aqzidin bexar t berip, kəlgüsida Yəhudi y əməslər bilən  zi tallionan h lki bill  Hudaəya ibadət kilixip, Uning hizmitidə bill  boluxidionanlikini aldin'ala eytidu. ■ **15:11** Z b. 117:1 □ **15:12 «Yəssəning yiltizi bol n kixi m ydan ya  kixidu, əllərgə h kimlik kilidionan zat ornidin turidu; əllər d rw k  Uning ya  mid başlaydu»** — («Y x.» 11:10) Məsih toqiruluk y n  bir bexar t. Y ss  bolsa, Dawut p y  mb rning atisi idi. Biraq uning  wladi Məsih, yəni «uning yiltizi»dur. ■ **15:12** Y x. 11:10; W h. 5:5; 22:16. □ **15:13 « midning Igesi Huda...»** —  yni s z « midning Hudasi...». □ **15:16 «bu hizmitimning məksiti  ll rning Hudaəya sunidionan ibaditi Mukəddəs Roh arkilik pak-muk dd s kilinip...»** — « ll r»: yat əllər, Yəhudi y əməslərni kərsitidu. **«Xu xapaət bilən mən Hudaning hux h wirini y tk z p kahind k Uning ibaditini h mm  y rd  wujudka k lt r x hizmitidə Yəhudi y  m s  ll rg  Məsih  ysanining hizmatkari bolup t yinl ndim. Bu hizmitimning məksiti  ll rning Hudaəya sunidionan ibaditi, Mukəddəs Roh arkilik pak-muk dd s kilinip, Hudani hurs n kilidionan qurbanliktək uning k bul kilixioq layik boluxi üqündur»** — rosul Pawlus ezini kahinoq ohxitidu. Hudaning kona zamanlardiki ibad thanioq kahinlarni t minl xtiki məksiti həlkning toqra yolda Hudaəya ibadət kilixidin ibarət idi. Xunga ular həlkning  z qurbanliklirini toqra, Hudaning k bul kilixioq layik petidə sunuxioq yordamqi w  hizmatkar idi. Pawlus ezining hux h w rni y tk z xning ahirki məksiti Hudaəya h kikiy, mənilik, qin dillik ibadətni barlikka kəltürüxtin ibar ttur, d ydu. H kning bu ibaditini pak-muk dd s kilix Mukəddəs Rohning ixi,  lw tt . Bu ibad tmu p k t jama t ibadət sorunlirida  m s, b lki ixəngüqining pütün hayati arkilik ipadilididu (12:1-2).

17 Xuning üqün Məsih Əysada boləqanliqimdin Hudaning manga tapxuroqanliridin pəhirlinimən.

18-19 Qünki əllərninğ Hudaəqa itaət kilixi üqün Məsihning manga qilduroqanliridin baxka heqnemini tiləqa elixka həddim əməs. Səz wə əməllər arqilik, alamətlik məjizilər wə karamətlər arqilik, Muqəddəs Rohning küq-kudriti bilən Yerusalemdin baxlap Illirikon əlkisigiqə aylinip həmmə yərdə Məsihning hux həwirini toluq jakarlidim.

20 Xundak kilip baxqılar saləqan ulning üstigə bina salmasliq üqün, əzəldin Məsihning nami anglanmioqan yərlərdə bu hux həwərnə jakarlaxka intilip kəldim.

21 Bu toqrisida *muqəddəs yazmilarda* eytiləqinidək: — «Uningdin həwərsiz boləqanlar Uni kəridu, Anglimioqanlar anglap qüxinidu». □ ■

Pawlusning Riməqa berix pilani

22 Mana, xu *hizmətlirim* səwəbidin yeninglarəqa berixni kəp qətim oyliəqan bolsammu, lekin tosuloqularəqa uqrap baralmidim. ■

23-24 Lekin hazır muxu ətraplarda *hux həwər yətküzülmigən* yərlər manga qalmioqanliqtin, həmdə kəp yillardin beri silərnə yoklap berix arzuyum boləqanliqtin, İspaniyəgə beriximda silərnimə yoklap ətməqimən. Səpirimdə aldi bilən silər bilən kərxüüp, bir məzgil həmrəhliqinglardin toluq huxallinip, andin silərninğ yardiminqlarda səpirimni dawamlaxturuqumni ümid qilimən. ■

25 Birək hazır bolsa Yerusaleməqa berip, u yərdiki muqəddəs bəndilərninğ hizmitidə boluxka ketiwatimən. ■

26 Qünki Makedoniyə wə Ahaya əlkilliridiki jamaətlər Yerusalemdiki muqəddəs bəndilər arisidiki yəqsullarəqa ianə toqlap yərdəm berixni layik kərdi.

27 Bu ixni ular bərhək layik kərdi; əməliyətə bolsa ular Yerusalemdikilərgə kərdardur. Qünki əllər *Yəhüdiy qerindaxlarning* rohiy bəhtliridin bəhrimən boləqan bolsa, maddiy jəhəttin ularəqa yərdəm berixkə toqra kelidu. □

28 Mən bu ixni pütürgəndin keyin, yəni *Yerusalemdiki qerindaxlarning jamaətlarning etikadining* bu mewisini qəbul kilixini jəzmənləxtürgəndin keyin, silərnə yoklap ətüp İspaniyəgə barimən. □

29 Yeninglarəqa barəqinimda, Məsihning toluq bəht-bərikitini silərgə elip baridəqanliqimni bilimən. ■

□ 15:21 «Uningdin həwərsiz boləqanlar Uni kəridu, anglimioqanlar anglap qüxinidu» — «Yəx.» 52:15. ■ 15:21 Yəx. 52:15. ■ 15:22 Rim. 1:13; 1Tes. 2:18. ■ 15:23-24 Rim. 1:10; 15:32; 1Tes. 3:10; 2Tim. 1:4. ■ 15:25 Ros. 19:21; 24:17. □ 15:27 «Qünki əllər *Yəhüdiy qerindaxlarning rohiy bəhtliridin bəhrimən boləqan bolsa, maddiy jəhəttin ularəqa yərdəm berixkə toqra kelidu*» — «yərdəm berix» dəgən səz grek tilida adətə muqəddəs ibadəthanidiki hizmət bilən munasiwətlitkur. □ 15:28 «*Yerusalemdiki qerindaxlarning jamaətlərninğ etikadining bu mewisini qəbul kilixini jəzmənləxtürgəndin keyin,...*» — grek tilida «(Yerusalemdiki) qerindaxlarəqa bu mewisini yətküzüp məhürləndürgəndin keyin,...» dəgən səzlər bilən ipadiliniidu. Rosul Pawlus Yəhüdiy qerindaxlarning bu sowəqatni qəbul kilixini intayin muhim dəp bilətti. Qünki uni qəbul kilixi sowəqat bərgənlərnə, yəni Yəhüdiy əməs ixəngüqilərnə «bizning qerindaxlirimiz» dəp qəbul kilixioqə barawər bolatti, xunglaxka barlik jamaətlərninğ birliki wə muhəbbitini mustəhkəmləp ələqa sürətti. Hudaəqa təxəkkür; Yəhüdiy qerindaxlar uni qəbul kilidi («Ros.» 21:17). ■ 15:29 Rim. 1:11.

30 Keringdaxlar, Rəbbimiz Əysa Məsih wə *Muqəddəs* Rohning mehirmuhabbiti bilən silərdin etünimənki, mən üqün Hudaqə dua kılıp mən bilən birliktə kürəx kılqaysilər — □ ■

31 mening Yəhudiyə ölkisidiki etikad kilmioqanlarning yaman niyətliridin saklinixim, xuningdək Yerusalemda in'amni yətküzüx hizmitimning xu yərdiki muqəddəs bəndilərnin qəbul kılıxiqə erixixi üqün ■

32 həmdə ahirda Huda buyrusa, pekirning xad-huramlik bilən yeninglaroq berip, silər bilən ortaq istirahət kılıximiz üqünmu dua kılqaysilər.■

33 Amanlik-hatirjəmlik Igisi boləqan Huda həmminglar bilən billə boləqay! Amin!□

16

Pawlusning ahirki salamliri

1 Kənhria xəhiridiki jamaətning hizmətqisi singlimiz Fibini silərgə təwsiyə kılıp tonuxturimən;

2 uni muqəddəs bəndilərgə layik Rəbning muhabbitidə qəbul kılıp kütüwaləqaysilər, uning hərəkəndə ixta silərgə həjiti qüxsə, uningəyə yərdəm kılqaysilər. Qünki u özümü nuroqun kixilərgə, jümlidin mangimu qong yərdəmqi boləqan.□

3 Mən bilən birgə ixligən, Məsih Əysada boləqan hizmətdaxlirim Priska bilən Akwilaqə salam eytkaysilər.□ ■

4 (ular meni dəp öz həyatining heyim-hətirigə qərimidi. Həm yaləquz mənla əməs, bəlki əllərdiki barlik jamaətlərmu ulardin minnətdardur).□

5 Ularning ailisidə jəm bolidoqan jamaətkimu salam eytkaysilər.

Asiya ölkisidin Məsihkə etikadta əng dəsləpki mewə bolup qıqқан, səyümlüküm Epanitkə salam eytkaysilər.

6 Silər üqün kəp əjir singdürgən Məryəmgə salam eytkaysilər.

□ **15:30 «mən üqün Hudaqə dua kılıp mən bilən birliktə kürəx kılqaysilər»** — «kürəx kılqaysilər» dəgən sözlər jin-xəytanlarning Hudaning hizmitigə daim qarxi qıqıdoqanlıqini kərsitidu; xunga bu hizmət üqün dua kılıx (bularning qarxi qıqқанlik tıpəylidin) birhil kürəx, təs bir ix bolidu (məsilən «Kol.» 2:1, 4:11ni kərüng). ■ **15:30** 2Kor. 1:11. ■ **15:31** 2Tes. 3:2.

■ **15:32** Rim. 1:10; 15:23.

□ **15:33 «Amanlik-hatirjəmlik Igisi boləqan Huda»** — əsliyi tilida «Amanlik-hatirjəmlikning Hudasi». □ **16:2 «uni muqəddəs bəndilərgə layik Rəbning muhabbitidə qəbul kılıp kütüwaləqaysilər...»** — «Rəbning muhabbitidə» əyni grek tilida «Rəbdə» dəgən səz bilən ipadilini. Muxu ibarə toqruluk «kirix səz»imizni kərüng.

«uning (yəni Fibining) hərəkəndə ixta silərgə həjiti qüxsə, uningəyə yərdəm kılqaysilər. Qünki u özümü nuroqun kixilərgə, jümlidin mangimu qong yərdəmqi boləqan» — bu sözlərgə qaridoqanda Fibi əzi məlum səwəbtin Riməyə səpər kılmaqçı idi, xuning bilən Pawlusning bu salam hetini elip baridu. Muxundaq uzun wə hətərlək səpər kılıx asan əməs idi. Hudaqə wə Fibigə qolimizda hazır turoqan bu kimmətlik hət üqün rəhmət! □ **16:3 «Mən bilən birgə ixligən, Məsih Əysada boləqan hizmətdaxlirim Priska bilən Akwilaqə salam eytkaysilər...»** — Priska (Priskila) wə eri Akwila hux həwərnin kəp hizmitini kıləqan («Ros.» 18:2, 26, «1Kor.» 16:19, «2Tim.» 4:19ni kərüng). ■ **16:3** Ros. 18:2,26. □ **16:4 «... Həm yaləquz mənla əməs, bəlki əllərdiki barlik jamaətlərmu ulardin minnətdardur»** — «əllər»: yat əllər, Yəhudiyə əməslərnə kərsitidu.

7 Mən bilən zindandax bolóqan, Yəhudiy qerindaxlirim Andronikus wə Yunyağa salam eytkaysilər. Ular məndin awwal Məsihtə bolóqan bolup, rosullar arisidimu abruyluktur. □

8 Rəbbimizdə bolóqan səyümlüküm Ampliyatka salam eytkaysilər.

9 Biz birgə ixligən Məsihtə bolóqan hizmətdiximiz Urbanus wə səyümlüküm Stahuslarğa salam eytkaysilər.

10 Sinaklardin ötkən, Məsihtə sadik ispatlinip kəlgən Apeliska salam eytkaysilər. Aristowulusning ailisidikilərgə salam eytkaysilər.

11 Yəhudiy qerindixim Hərodiyona, Narkisning ailisidikilərdin Rəbdə bolóqanlarğa salam eytkaysilər.

12 Rəbning hizmitidə japa tartiwatqan Trifena wə Trifosa hanimoğa salam eytkaysilər. Rəbning hizmitidə nuroqun japa tartqan səyümlük *singlim* Pərsiska salam eytkaysilər.

13 Rəbdə tallanoqan Rufuska wə uning mangimu ana bolóqan anisioğa salam eytkaysilər.

14 Asinkritus, Filigon, Hərmis, Patrobas, Hərmis wə ularning yenidiki qerindaxlarğa salam eytkaysilər.

15 Filologus wə Yulyağa, Nerius wə singlisioğa, Olimpas wə ularning yenidiki barlık muqəddəs bəndilərgə salam eytkaysilər. □

16 Bir-biringlar bilən pak səyüxlər bilən salamlixinglar. Məsihning həmmə jamaətliridin silərgə salam! ■

Ahirki nəsihət

17 Qerindaxlar, silərdin xuni ətünimənki, silər өгəngən təlimgə qarxi qıqqan, aranglarda ihtilaplarni pəyda kilidioqan wə adəmni etiqađ yolidin təyiduridioqan kixilərdin pəhəs bolunglar, ulardin neri bolunglar. ■

18 Bundaq kixilər Rəbbimiz Məsihkə əməs, bəli öz qarnioğa kul bolidu; ular silik-sipayə gəplər wə huxamət səzliri bilən saddilarning qəlbini azduridu. ■

19 Silərdin Rəbkə bolóqan itaətmənlikinglardin həmməylən həwər tapti. Xunga əhwalinglardin xadlinimən; xundaqtimu, yahxi ixlar jəhəttə aqil boluxunglarni, yaman ixlarğa nisbətən nadan boluxunglarni halaymən. ■

20 Amanlıq-hatirjəmlik Igisi bolóqan Huda uzun ətəməy Xəytanni ayaq astinglarda yənjydu. Rəbbimiz Əysaning mehir-xəpkiti silərgə yar bolóqay! □

21 Hizmətdixim Timotiy, Yəhudiy qerindaxlirim Lukyus, Yason wə Sospatirlardin silərgə salam. ■

22 (uxbu hətkə kələm təwrətküqi mənki Tərtiyumu Rəbdə silərgə salam yollaymən). □

□ **16:7 «Yəhudiy qerindaxlirim Andronikus wə Yunya»** — muxu yərdiki «qerindaxlirim» yənə «uruq-tuoqanlirim» degən mənidimu boluxi mumkin. Baxqa birhil təjmisini: «ular rosullarning qarixida bəq abruyluk kixilər». □ **16:15 «Filologus wə Yulya»** — bəlkim ər-ayal. ■ **16:16** 1Kor. 16:20; 2Kor. 13:12; 1Tes. 5:26; 1Pet. 5:14. ■ **16:17** Mat. 18:17; Kol. 2:8; 2Tes. 3:6; 2Tim. 3:5; Tit. 3:10; 2Yuha. 10. ■ **16:18** Əz. 13:18; Fil. 3:19. ■ **16:19** Mat. 10:16; 1Kor. 14:20. □ **16:20**

«**Amanlıq-hatirjəmlik Igisi bolóqan Huda**» — əsliy tilida «Amanlıq-hatirjəmlikning Hudasi».

■ **16:21** Ros. 13:1; 16:1; 17:5; 20:4; Fil. 2:19; Kol. 1:1; 1Tes. 3:2; 1Tim. 1:2. □ **16:22 «uxbu hətkə kələm təwrətküqi mənki Tərtiyumu Rəbdə silərgə salam yollaymən»** — rosul Pawlusning kəzi ajiz bolóqatqan, adəttə yərdəmqigə hətlirini yazduratti. Tərtiy uning üçün «Rimliklarğa»ning kələm təwrətküqisi (hatirilgüqi) bolóqanidi.

²³ Manga wə ɵyidə daim yiqilidioğan pütün jamaətkə sahıbbhanlik kılıdidoğan Gayustin silərgə salam. Xəhərning həziniqisi Erastus silərgə salam yollaydu, kerindiximiz Kuwartusmu xundak. ■

²⁴ Rəbbimiz Əysa Məsihning mehır-xəpkiti həmminglarğa yar boləyay! Amin!

Dua wə mədhıyə

²⁵ Uzun zamanlardın buyan süküttə saklinip kəlgən sirning wəhiy kılınixi boyıqə, mening arkilik yətküzülgən bu hux həwər, yəni Əysa Məsihning jakarlinixi bilən silərnı mustəhkəmləxkə kadir Boləuqıoğa *xan-xərəp boləyay!* ■

²⁶ Sir bolsa insanlarnı etikadtiki itaətmənlik yolioğa elip berix üqün, mənggü həyat Hudaning əmrigə binaən həm biwasitə həm burunki pəyoğəmbərlərnıng yezip qalduroğanlırı arkilik, hazır barlık əllərgə wəhiy kılındı;

²⁷ xundak kıləyən birdinbir dana Boləuqi Hudaoğa Əysa Məsih arkilik *xan-xərəp əbədil'əbəd boləyay!* Amin!

■ 16:23 Ros. 19:22; 2Tim. 4:20.

■ 16:25 Əf. 1:9; 3:9,20; Kol. 1:26; 2Tim. 1:10; Tit. 1:2; 1Pet. 1:20.

Korintliklaroʻja «1»

*Rosul Pawlus Korint xahardiki jamaatkə yazoʻjan birinqi məktup ••••
Salam*

¹⁻² Hudaning iradisi bilən Məsih Əysaning rosuli dəp qaqiriloʻan mənki Pawlustin wə kərindiximiz Sostenistin Korint xəhiridiki jamaətkə, Məsih Əysada pak-muqəddəs kilinip, «muqəddəs bəndilirim» dəp qaqiriloʻanlaroʻja wə xuningdək hər yərlərdə Rəb Əysa Məsihning (U ularoʻja wə bizgə mənəsup!) namioʻja nida kילוquqilarning həmmisigə salam! □ ■

³ Atimiz Huda həm Rəb Əysa Məsihtin silərgə mehīr-xəpəkət wə hatirjəmlik boləqay! ■

⁴ Hudaning Məsih Əysada silərgə ata kilinoʻan mehīr-xəpəkiti tūpəylidin Hudayimoʻja hərdaim təxəkkür eytimən;

⁵ buning bilən silər Uningda hər tərəptə, hərəkəndək səzdə, hər tərəptiki bilimlərdə bay kilinoʻansilər, □ ■

⁶ huddi Məsihning guwahlikı silərdə təstiklanoʻandək. □

⁷ Xuning bilən silərdə hərəkəndək rohıy iltipat kəmlik kilməstan, Rəbbimiz Əysa Məsihning ayan kilinixini kütisilər; □ ■

⁸ U yənə siləni ahıroʻuqə mustəhkəmləyduki, Rəb Əysa Məsihning küni kəlgüqə əyibsiz saklinisilər; □ ■

⁹ Huda səzidə turoʻuqudir — siləni Əz Ooqli Rəb Əysa Məsihning sirdax-həmdəmligə qaqıroʻuqi dəl Uning Əzidir. □ ■

Bəlünəxlər toʻqruluk

□ **1:1-2 «hər yərlərdə Rəb Əysa Məsihning (u ularoʻja wə bizgə mənəsup!) namioʻja nida kילוquqilarning həmmisi»** — bu ibarə «aləmxumul jamaət»ning addiy wə yiqinçak bir təbiridur. ■ **1:1-2** Yh. 17:19; Ros. 15:9; Rim. 1:7; Əf. 1:1; 1Tes. 4:7; 2Tim. 2:22. ■ **1:3** Rim. 1:7; 2Kor. 1:2; Əf. 1:2; 1Pet. 1:2. □ **1:5 «buning bilən silər uningda hər tərəptə ... bay kilinoʻansilər»** — «uningda» — Məsih Əysada. ■ **1:5** Kol. 1:9. □ **1:6 «... huddi Məsihning guwahlikı silərdə təstiklanoʻandək»** — Hudaning ularoʻja rohıy iltipatlarıni beoʻxıliolanlikı:

(1) Hudaning Korintliklaroʻja Pawlusning Məsih toʻqruluk boləjan guwahlikining toʻqra ikənlikini ispatliqini wə (2) Hudaning Məsihning ularning kəlbidə turoʻanlikini, ularning həkikətən Məsihkə təwə ikənlikini təstikliqini idi. Məsılən, Huda rohıy iltipatlıri arkilik korneliusdikiləni «mening adəmlirim» dəp təstiklanidı («Ros.» 10:44-48gə qarəng. «rohıy iltipatlar»ni qūxınix üqün 12- wə 14-bəbəkə qarəng. □ **1:7 «Rəbbimiz Əysa Məsihning ayan kilinixi»** — Rəb dunyoʻja kaytip kəlgəndə u hər adəmgə ayan bolidu, əlwəttə. ■ **1:7** Fil. 3:20; Tit. 2:13.

□ **1:8 «Rəb Əysa Məsihning küni»** — Uning zeminəja kayta kelidəjan küni. ■ **1:8** 1Tes. 3:13; 5:23. □ **1:9 «Huda səzidə turoʻuqudir»** — demək, Huda adəmnı Əzining pak-muqəddəs sirdax-həmdəmligə qaqıroʻuqə. Əz mehīr-xəpəkiti bilən uni yənə ahıroʻiqə gunah wə Xəytanning ilkidin saklap, pak hayatta yaxaxkə küqəytxkə wədə kילוqan. ■ **1:9** Yər. 32:40-44; Yh. 15:5; 1Kor. 10:13; Gal. 2:20; 1Tes. 5:24; 1Yuhə. 1:3.

¹⁰ Əmdi mən silərdin Rəbbimiz Əysa Məsihning nomi bilən xuni ötünimənki, i kərindaxlar, gepinglar bir yərdin çiqsun, aranglarda bəlgünçilik bolmisun, bir pikirdə, bir niyəttə kamil birləxtürülünglar; □ ■

¹¹ Qünki Klöwining ailisidikilərləning manga silər toquranglarda eytixiqə, i kərindaxlarim, aranglarda talax-tartixlar bar ikən.

¹² Deməqçi boləjinim xuki, hərbinglar: «Mən Pawlusning tərəpdari», «Mən Apollosning tərəpdari», «Mən Kefasning tərəpdari» wə «Mən Məsihning tərəpdari» dəwatisilər. □ ■

¹³ Əjəba, Məsih bəlungənmikən? Silər üçün krestlängən adəm Pawlus-midi? Silər Pawlusning namioqa qəmüldürüdünglarmu? □

¹⁴ Mən Hudaşqa təxəkkür eytimənki, aranglardin Krispus bilən Gayustin baxqa heçqaysinglarni qəmüldürmidim; ■

¹⁵ xuning bilən heçkim meni özining namida adəmlərnəni qəmüldürdi, deyəlməydu.

¹⁶ Durus, mən yənə Istifanasning öyidikilərnimu qəmüldürdüm; baxqa birawni qəmüldürginimni əsliyəlməymən. ■

¹⁷ Qünki Məsih meni adəmlərnəni qəmüldürüxkə əməs, bəlki hux həwərnəni jakarlaşqa əwətti; uni jakarlaş bolsa insanning həkmətlik sözliri bilən bolmasliki kerək; undaq boləqanda Məsihning kresttiki *qurbanliqining* küqi yokitiləqan bolidu. ■

¹⁸ Qünki kresttiki qurbanliqi toqurulux söz-kalam hizakətkə keti-watqanlaroqa əhməqlik, əmma kutulduruluwatqan bizlərgə Hudaning küq-kudritidur. ■

¹⁹ Qünki mundaq pütülgənki, «Mən danixmənlərnəning danixmənlərnəni yokitimən, aqillərnəning aqilliqini qətkə qəkimən». □ ■

²⁰ Undaqta, danixmənlər kəni? Təwrat əlimaliri kəni? Bu dünyadiki bəsmunazirə qiləuqular kəni? Huda bu dünyadiki danaliquni əhməqlik dəp kərsətkən əməsmu? ■

²¹ Qünki Huda danaliqu bilən bekitkini boyiqə, dunya öz danaliqu arkilik Hudani tonumioqan, xunga Huda əhmikanə dəp qaraləqan, jakarlini-watqan söz-kalam arkilik uningəqa ixəngüqilərgə nijatlik yətküzüxnəni layiq kərgən. ■

²² Qünki Yəhudiylar məjizilik alamətlərnəni, greklar bolsa «danaliqu»ni tələp kilidu; □ ■

²³ əmma biz bolsaq Məsihni, yəni krestlängən Məsihni jakarlaymiz; bu Yəhudiylarəqa nisbətən bizarliq ix, əllərgə nisbətən əhmikanilik dəp

□ **1:10 «mən silərdin Rəbbimiz Əysa Məsihning nomi bilən xuni ötünimənki, i kərindaxlar...»** — «kərindaxlar» İnjilda «etikadqi aka-ukilar» degən bilən ipadiliniidu. Əmma pütkül Mukəddəs Kitabta kərindaxlar («etikadqi aka-ukilar») «etikadqi aqa-singillar»nimu öz iqigə alidu. Bu prinsip «Yar.» 1:27də kərunidu; «Hudaning sürət-obrazi» boləqan «adəm»ning əzi «ər-ayal»ni öz iqigə alidu. Xuning bilən biz «kərindaxlar» dəp tərijmə kilduq. ■ **1:10** Rim. 12:16; 15:5; Fil. 2:2; 3:16; 1Pet. 3:8. □

□ **1:12 «Kefas»** — rosul Petrusning ibraniyqə ismi idi. ■ **1:12** Ros. 18:24; 1Kor. 3:4; 16:12. □ **1:13 «Silər Pawlusning namioqa qəmüldürüdünglarmu?»** — «qəmüldürüdünglarmu» muxu yərdə suqə qümüldürülüxnəni kərsitidu. ■ **1:14** Ros. 18:8; Rim. 16:23. ■ **1:16** 1Kor. 16:15,17. ■ **1:17** 1Kor. 2:1, 4; 2Pet. 1:16. ■ **1:18** Rim. 1:16.

□ **1:19 «Qünki mundaq pütülgənki...»** — «mundaq pütülgən» — Mukəddəs Kitabta yezikliq. Muxu yərdiki sözlər Təwrat, «Yəx.» 29:14din elinoqan. ■ **1:19** Ayup 5:12; Yəx. 29:14. ■ **1:20** Yəx. 33:18. ■ **1:21** Mat. 11:25; Luqa 10:21. □ **1:22 «... greklar bolsa «danaliqu»ni tələp kilidu»** — xu zamandiki grek mədəniyitidə pəlsəpəni qəqunux dərijisigə yətkən degili bolidu (məsilən, «Ros.» 17:21 wə aldi-kəynidiki ayətlərnəni kərug). ■ **1:22** Mat. 12:38; 16:1; Yh. 4:48.

qarilidu; □ ■

²⁴ əmma qaqiriloqanlar üqün eytkanda, məyli Yəhudiylar bolsun yaki greklar bolsun, Məsih Hudaning küq-қudriti wə Hudaning danalığıdur. ■

²⁵ Qünki Hudaning əhmikaniliki insanlarning danalığıdin üstündür, Hudaning ajizliki insanlarning küqidin üstündür.

²⁶ Qünki, i kərindaxlar, silərnin qaqiriloqan wəqittiki həlinglər üstidə oylinip bekinglər; qaqiriloqanlar arisida insaniy tərəptin dana qaraloqanlar anqə kəp əməs, küq-қoқuққа igə boləqanlar anqə kəp əməs, aқsəngəklər anqə kəp əməs idi; □ ■

²⁷ bəlki Huda danalarni hijalətkə қaldurux üqün bu dunyadiki əhmək sanaloqanlarni talliwaldi; küqlüklərnin hijalətkə қaldurux üqün bu dunyadiki ajiz sanaloqanlarni talliwaldi;

²⁸ U yənə bu dunyadiki kədirsizlərnin, pəs kərüliđioqanlarni talliwaldi, «yok boləqan nərsilər»ni məwjut xəy'ilərnin yokқа qıqiriwetix üqün talliwaldi. □

²⁹ Uning məxsiti Huda aldida heq ət igisi mahtanmasliq üqündür.

³⁰ Əmma Uning tərpidin silər Məsih Əysada turisilər; U bizgə Hudadin kəlgədin danalığı, həққaniylik, pak-muқəddəslik wə hərlük-azadliq қilinoqandur; □ ■

³¹ xuningdək *Təwratta* pütülgəndək: «Pəhirlinip mahtioquqi bolsa Rəbdin pəhirlinip mahtisun!». □ ■

2

¹ Mən bolsam, i kərindaxlar, yeninglaroqa barəqinimda, Hudaning guwahliқini jakarlax üqün heq gəpdanliq yaki əқil-danalığı ixlitip kəlgədin əməsmən; ■

² qünki mən aranglarda Əysa Məsihdin baxқа, yəni krestləngən Məsihdin baxқа heqnemini bilməsliқkə bəl baqlioqanidim;

³ mən aranglarda boləqan waқtimda ajizliqta, kərkunqta wə titrigən hələttə bolattim; □ ■

⁴ mening səzlim həm jakarlixim bolsa adəmni қayil қiloqudək insaniy danalığı səzlər bilən əməs, bəlki Rohning əlamət kərsitixliri wə küq-қudrət bilən boləqan idi. □ ■

□ **1:23 «bu Yəhudiylaroqa nisbətən bizarliq ix...»** — yaki «bu Yəhudiylaroqa nisbətən putlikaxang...». ■ **1:23** Mat. 11:6. Yh. 6:60,66. ■ **1:24** Kol. 2:3. □ **1:26**

«**insaniy tərəptin...**» — grek tilida «ətning kəzқarixiqə...». ■ **1:26** Yh. 7:48; Yak. 2:5. □ **1:28 «məwjut xəy'ilər»** — muxu yərdə hərhil adəmlərnin, həқümranlarnin, dələt қatarliқlarnin əz iқigə alidu. □ **1:30 «Uning tərpidin silər Məsih Əysada turisilər...»** —

«Uning tərpidin» Huda tərpidin, demək. «**hərlük-azadliq қilinoqandur**» — «hərlük-azadliq» gunaһning wə Xəytanning қulluқidin azad boluxtur. ■ **1:30** Yər. 23:5; Yh. 17:19. □ **1:31**

«**xuningdək Təwratta pütülgəndək...**» — Injilda «pütülgəndək» deyilgəndə, «Məқəddəs Kitabta pütülgəndək» dəgən mənəidə. Muxu yərdə «Yər.» 9:24. ■ **1:31** Yəx. 65:16; Yər. 9:22-23; 2Kor. 10:17. ■ **2:1** 1Kor. 1:17; 2:4. □ **2:3 «mən aranglarda boləqan waқtimda ajizliqta, kərkunqta wə titrigən hələttə bolattim»** — «kərkunqta... bolattim» — bəlkim u Huda Əzigə tərpuqəqan bu muқəddəs wəzipini ərundiyalmasliқidin kərkən boluxi mumkin idi. Uningdin baxқа adəmni kərkətiđioqan kəp səwəblərmu boləqan, əlwəttə («Ros.» 18:9-10). ■ **2:3** Ros. 18:1; 3; 2Kor. 10:10. □ **2:4 «... bəlki Rohning əlamət kərsitixliri wə küq-қudrət bilən boləqan idi»** — «Roh» Hudaning Rohi, Məқəddəs Rohtur. ■ **2:4** 1Kor. 1:17; 2:1; 2Pet. 1:16.

5 Buningdin məqsət silərning etikadinglar insaniy danalikka əməs, bəlkı Hudaning küq-küdrıtıgə baqlansun degəndın ıbarət ıdı.■

6 Həlbukı, kamalətkə yətkənlər arısidə bız danalıknı bəyan kılımız; bu danalıq bu dəwrdıki danalıq əməs, yakı bu dəwrdıki həkümranlarınıg danalıqı əməs (ular zəwallıkkə yüz tutkəndur);■

7 əmma bız bır sırnı axkarılap, Hudaning bır danalıknı bəyan kılımız; Huda əslıdə axkarə kılınmıoan bu danalıknı bərlıq dəwrlərdın burun bızning xan-xərəpkə muyəssər boluxımız üqün bəktkənıdı.□ ■

8 Bu danalıknı bu dəwrdıki həkümranlarınıg heqkaysısı qüxinıp yətmıgənıdı; unı qüxinıp yətkən bolsa, xan-xərəpnıg İgısı boləoan Rəbni krestlimıgən bolattı.□ ■

9 Həlbukı, *Təwratta* pütülgəndək: —
«Əzını səyğənlərgə Hudaning təyyarlıoanlırı —
Dəl heqkəndək kəz kərmıgən,
Heqkəndək kulak anglımıoan,
Heqkəndək kəngül oylap bəkmıoan nərsılərdur».□ ■

10 Əmma bu nərsılərnı Huda Rohı arkılıq ayan kıldı; qünki Roh bolsa həmmə ıxlarnı, həttə Hudaning qongkur təglırını ınqıkləp ızlıgüqıdur; □ ■

11 Qünki insanlarda, insanınıg kənglıdıkını bılğüqı xu insanınıg rohidın bəkkə nərsə barmu? Xuningə oħxax, Hudaning Rohıdın bəkkə, Hudaning kənglıdıkılırını bılğüqı yəktur. □ ■

12 Əmma bızning kəbul kılənimız bolsa bu dunyadıkı roħ əməs, bəlkı Hudadın kəlgən Roħtur; dəl xundək boləoqkə bız Huda tərıpıdın bızgə səhiylıq bılən ata kılınəoan nərsılərnı bılıp yətələymız. □ ■

13 Bu ıx-xəy'ılərnı insaniy danalıqtın əgıtılğən səzlər bılən əməs, bəlkı *Mukəddəs* Roħtın əgıtılğən səzlər bılən, roħıy ıxlarnı roħıy səzlər bılən qıxəndürüp səzləymız. □ ■

14 Əmma «janəoə təwə» kixı Hudaning Rohınıg ıxlırını kəbul kılmaydu, qünki bu ıxlar unıngəoə nısbətən əhmıkanılıktur; u ularnı heq qüxinıp

■ 2:5 2Kor. 4:7. ■ 2:6 Ayup 28:21; 1Kor. 15:24. □ 2:7 «**bız bır sırnı axkarılap, Hudaning bır danalıknı bəyan kılımız...**» — «Əfəsusluklarəo»dıki «kırıx səz»ımızdə eytkınımızdək, ınjıldə «sır» degən səznıg əlahıdə mənisı bərl. Sır (greq tılıdə «mısterıon») Huda əslı yəoxurup kəlgən, əmdı həzır axkarılıoan məlum bır ıxtın ıbarəttur. ■ 2:7 Rım. 16:25; 1Kor. 4:1.

□ 2:8 «**bı dəwrdıkı həkümranlar**» — bu səz bəlkım bu dunyadıkı padıxah-həkümdərlərnı kütırıtıdıoan, ularəoə əzıtqulək kılıdıoan jın-xəytanlarnı kərsətsə kərək. ■ 2:8 Mat. 11:25; Yħ. 7:48; 16:3; Ros. 3:17; 13:27; 2Kor. 3:14; 1Tim. 1:13. □ 2:9 «**Əzını səyğənlərgə Hudaning təyyarlıoanlırı —dəl heqkəndək kəz kərmıgən, heqkəndək kulak anglımıoan, heqkəndək kəngül oylap bəkmıoan nərsılərdur**» — «Yəx.» 64:4. ■ 2:9 Yəx. 64:3.

□ 2:10 «**qünki Roh bolsa həmmə ıxlarnı, həttə Hudaning qongkur təglırını ınqıkləp ızlıgüqıdur**» — «Roh» — Hudaning Rohı, Mukəddəs Roħtur. ■ 2:10 Mat. 13:11; 2Kor. 3:18. □ 2:11 «**insanlarda, insanınıg kənglıdıkını bılğüqı xu insanınıg rohidın bəkkə nərsə barmu?**» — «insanınıg kənglıdıkı» muxu yərdə xu məlum kixınıg xəhsıy wə kəlbıdıkı ıxlarnı əlayətın kərsıtıdı. ■ 2:11 Pənd. 27:19; Yər. 17:9. □ 2:12 «**bı dunyadıkı roħ**» — Xəytan. «Bu dunyadıkı roħ» muxu yərdə bəlkım Xəytanınıg kəz-kəraxlırı, «kəllırını»nı kərsıtıxı mımkın.

■ 2:12 Rım. 8:15. □ 2:13 «**Roħtın əgıtılğən səzlər bılən**» — «Roh» Hudaning Rohı, Mukəddəs Roħtur. ■ 2:13 1Kor. 1:17; 2:4; 2Pet. 1:16

yetelmäydu, qünki ular roh bilən pərk etilip baħalınixi kerəktur. □

¹⁵ Rohka təwə kixi həmmə ixlarğa baħa berələydu; əmma uningğa bolsa heqkim baħa berələydu. □ ■

¹⁶ Qünki kim Rəbning oy-kənglini qüxinip yetip, Uningğa məslihətqi bolalisun? Əmma biz bolsaq Məsiħning oy-kəngligə igimiz. □ ■

3

¹ Lekin mən, i kərindaxlar, Rohka təwə kixilərgə söz qılqandək silərgə söz qılalmay keliwatimən; əksiqə silərni ətkə təwə kixilər, Məsiħdə bolqan bowaq həسابlap silərgə səzləxkə məjbur boldum. □

² Mən silərgə süt iqqüzdüm, gəxni yegüzmidim; qünki silər gəxni həzim kılalmayttinglar, xundakla həzirmu tehi həzim kılalmaysilər; ■

³ Qünki silər yanıla ətkə təwəursilər. Aranglarda həsəthorluq wə talax-tartixlar bar bolqoqqa, silər ətkə təwə əməsmu, insanlarqə mengiwatmamsilər? □ ■

⁴ Qünki birsi «Mən Pawlus tərəpdari», baxka birsi «Mən Apollos tərəpdari» desə, silər pəkət insanlarning yolida mangoqan bolup qalmamsilər? □ ■

⁵ Apollos degən kim? Pawlus kim idi? Biz pəkət silərnin etikadinglarğa wasitiqi bolduq, halas; hər birimiz pəkət Rəb bizgə təksim qılqını boyiqə wəzipə ada qilidiqan hizmətkarlar, halas, xundak əməsmu? ■

⁶ Mən tiktim, Apollos suqardı; əmma estürgüqi bolsa Hudadır. □ ■

⁷ Xunga tikküqi heqnemigə hesab əməs, suqaroquqimu heqnemigə hesab əməs, pəkət estürgüqi Huda Əzi həmmidir.

⁸ Əmma tikküqi wə osa qılquqi bolsa bir məksəttidir; xundaktimu hər biri öz əjri boyiqə in'amini qəbul qilidu. □ ■

□ **2:14 «janoqa təwə» kixi** — «janoqa təwə» bolqan kixi toqruluq «Rimliklarğa»diki «kixir səz»imizni kəring. «Janoqa təwə» bolqan kixi Muqəddəs Rohka igə bolmioqan kixidir; «ixənmigən kixi» degili bolidu. Xunga, u Hudaning Rohiqə əməs, bəliki hərdaim öz jeni (əkil-pikir, zehin, kəngül-kalla, həssiyatlar)qə tayinip ixlarni pərk etidu. «Rohiy kixi» yaqi «Rohka təwə bolqan kixi» bolsa öz rohida Muqəddəs Rohning tərbiyə-təlimini qəbul qilip ixlarni toqra pərk etidu. **«ular roh bilən pərk etilip baħalınixi kerəktur»** — bu 14- wə 15-ayətlərdiki «pərk etix» wə «pərk etip baħalınix» grek tilida birlə peil bilən ipadiliniidu. □ **2:15 «Rohka təwə kixi»** — «Rohka təwə» (yaqi «roh iy kixi») — Muqəddəs Rohning yetəqililikidə mangidiqan kixi. ■ **2:15** Pənd. 28:5. □ **2:16 «kim Rəbning oy-kənglini qüxinip yetip, uningğa məslihətqi bolalisun?»** — «Yəx.» 40:13. ■ **2:16** Yəx. 40:13; Rim. 11:34. □ **3:1 «ətkə təwə kixilər»** — (yaqi «ətlilik kixilər») toqruluq «Rimliklarğa»qə bərgən «kixir səz»diki «ət» toqruluq səzimizni kəring. «Ətlilik kixi» asasən hux həwərnəni qəbul qılqını bilən tehi öz gunahlırining küqidin azad bolmioqan kixidir. ■ **3:2** İbr. 5:12; 1Pet. 2:2. □ **3:3 «silər ətkə təwə əməsmu, insanlarqə mengiwatmamsilər?»** — «insanlarqə» Hudaning yolida əməs, insaniyətnin yolida. ■ **3:3** 1Kor. 1:11; Gal. 5:19; Yağ. 3:16. □ **3:4 «pəkət insanlarning yolida mangoqan bolup kalmamsilər?»** — demək, Hudani tonumioqan, Rohitin tuqlulmioqan, tehiqə Adəm'atimizning ailisigə təwə bolqan, adəttiki gunahkar insanlarqə ohxax. ■ **3:4** 1Kor. 1:12. ■ **3:5** Ros. 18:24; 1Kor. 1:12; 16:12. □ **3:6 «... Apollos suqardı»** — Korint xəhirdiki jamaət Pawlusning səzliiri arqilik etikad qılqanıdi; keyin Apollos Korint xəhiriqə berip ixəngüqiləri Təwrat-Zəbur toqrisidiki bilimliri arqilik zor dərijidə riqbətəndürgənidi («Ros.» 18-bab). ■ **3:6** Ros. 18:26; 19:1. □ **3:8 «bir məksəttidir»** — grek tilida «birdur». ■ **3:8** Zəb. 62:12; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 14:12; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Wəh. 2:23; 22:12.

9 Qünki biz Hudaöqa tawə mehnətdaxturmiz; silər bolsanglar Hudaning baol-ətizi, Hudaning kuruluxisilər. □ ■

10 Hudaning manga təkşim kilöjan mehür-xəpkiti boyiqə, huddi usta memardək ul saldim, andin baxka birsi uning üstigə kuruwatidu. Əmma hərbi quruoçiqi kandaq kuruwatқанlikioqa ehtiyat kilsun.

11 Qünki selinojan ulni, yəni Əysa Məsihdin baxka heçkandaq ulni selixka bolmaydu. ■

12 Əmdi birsi bu ul üstigə altun, kümüx, qimmətlik taxlar, yaolq, qəplər, saman salsa, □

13 hərbirining singdürgən əjrining kandaqliki körünüdu; qünki xu küni uni axkarə kilidu, qünki uning mahiyiti otta körülüdu; ot hərbi kixining əjrini, kandaq mahiyəttin bolöjanlikini sinaydu. □ ■

14 Birsining ul üstigə kurojan ixi puhta saklinip qalsa, u in'amöqa erixidu; □

15 Birsining kurojini köyüp kətsə, u ziyan tartidu; u özi kutulidu, əmma goya ottin ötüp kutulojan birsigə ohxap kalidu.

16 Əjəba, özünqlarning Hudaning ibadəthanisi ikənlikinglarni wə Hudaning Rohining silərdə turojanlikini bilməmsilər? ■

17 Birs Hudaning ibadəthanisini harab kilsa, Huda uni harab kilidu; qünki Hudaning ibadəthanisi pak-muqəddəstur, silər dəl xundaqsilər.

18 Heçkim öz-özini aldimisun; birsi özini bu dəwrdə dana döp sanisa, nadan bolup qalsun; xuning bilən u dana bolidu. □ ■

19-20 Qünki bu dunyadiki danalix Hudaöqa nisbətən əhməqliktur; qünki: — «Ü danixmənlərni öz hiyligərlikining tuziқioqa alidu», döp wə yənə: «Rəb danixmənlərnin oy-hiyallirinin tutami yokluқini bilidu» döp pütüklüktur. □ ■

21 Xunga heçkim insan degənlərni pəhirlinip danglimisun; qünki həmmə məwjudatlar silərgə təwədu;

22 Pawlus bolsun, Apollos bolsun, Kefas bolsun, dunya-jahan bolsun, həyat bolsun, ölüm bolsun, hazırki ixlar bolsun, kəlgüsi ixlar bolsun, həmmisi silərgə mənəsuptur;

23 silər bolsanglar Məsihning, Məsih bolsa Hudaningkidur.

4

Məsihning rosullirining hizmiti

□ **3:9 «biz Hudaöqa tawə mehnətdaxturmiz»** — baxka birhil qüxəndürülüxi: «biz Huda bilən mehnətdaxturmiz» («2Kor.» 5:20, 6:1nimu körüng). ■ **3:9** 2Kor. 6:1; Əf. 2:20; Kol. 2:7; 1Pet. 2:5.

■ **3:11** Yəx. 28:16; Mat. 16:18. □ **3:12 «birs bu ul üstigə... qimmətlik taxlar .. salsa»** — «qimmətlik taxlar» degən ohxitixning muxu yərdə omumiy kərsətkini bəlkim yakut-gəhərlərni əməs, bəlkə oyulojan, binani puhta kilidöjan kattix qidamlik taxlarni kərsətsə kerək. Pawlus buning kəqmə mənisini okurmənlərnin oylinixioqa kalduridu! □ **3:13 «xu küni uni axkarə kilidu»** — «xu küni» Məsih Əysa zeminöqa kaytidöjan künidur. ■ **3:13** Yəx. 8:20; 48:10; Yər. 23:29; 1Pet. 1:7; 4:12. □ **3:14 «Birsining ul üstigə kurojan ixi puhta saklinip qalsa...»** — demək, «bir kixining ul üstigə koyöjan materiyalliri otka bərdaxlix berəlisə,...». ■ **3:16** 1Kor. 6:19; 2Kor. 6:16; İbr. 3:6; 1Pet. 2:5. □ **3:18 «birs özini bu dəwrdə dana döp sanisa, nadan bolup qalsun»** — Məsihning «Mat.» 18:1-4də wə «Mar.» 10:13-16də eytkən səzlirini körüng.

■ **3:18** Pənd. 3:7; Yəx. 5:21. □ **3:19-20 «U danixmənlərni öz hiyligərlikining tuziқioqa alidu»** — «Ayup» 5:13. **«Rəb danixmənlərnin oy-hiyallirinin tutami yokluқini bilidu»** — «Zəb.» 94:11. ■ **3:19-20** Ayup 5:13; Zəb. 94:11.

1 Birsi biz toʻgʻruluk birnemə deməkçi bolsa, bizni Məsihning hizmətkarliri wə Hudaning sirliri amanət qilinolan oʻqoidarlar dəp bilsun.■

2 Əmdi oʻqoidar degənlərdin tələp qilinidini xuki, ular wapadar-sadik boluxi keraktur.■

3 Əmma mən silər təriringlardin yaki baxқа hərқandak insaniy sot tərripidin sürüxtürüp bahalansam, bu mən üqün zioʻirқilik ix; mən hətta ezüm toʻgʻruluk sürüxtürüp olturmaymən.□

4 Qünki wijdanim əyibləydiolan heққandak ixlirimdin həwirim yok; əmma bu ixning əzi meni heққaniy dəp aқlımaydu; meni sürüxtürüp bahaliouqi bolsa Rəbdur.■

5 Xunga waқti-saiti kəlmigüqə, yəni Rəb kəlmigüqə heq ix toʻgʻruluk həküm qıqarmanglar; Rəb kəlgəndə u қarangouluқtiki yoxurun ixlarni axkarilaydu, qəlb-dillardiki barliқ oy-niyətləni ayan қilidu; xu qaoida hərbi Huda tərripidin təriplinidu.■

6 Əmma, i qerindaxlar, bu ixlarni silərninг mənprətinglarni dəp ezümgə wə Apollosқа tətbiklidim; məqsət silər biz arқiliқ «pütülgənninг dairisidin halkip kətmənglar» degən sawaқni əginixinglar, xundakla heqқaysinglarning məlum birsini baxқа birsidin üstün dəp pəhirlinip təkəbburlixip kətməslikinglar üqündur.□ ■

7 Qünki kim seni baxқа birsidin üstün қilidu? Sanga ata қilinoqan nərsidin baxқа səndə yəne nemə bar? Həmmə sanga berilən tursa, nemixқа «Məndə əsli bar idi» dəp pəhirlinip kərengləp ketisən?□ ■

8 Silər allikaqan toyunup kətinglar! Allikaqan beyip kətinglar! Silər bizsiz padixahlar bolup həküm sürdunqlar! Kaxki silər həқiқətan həküm sürgən bolsanglaridi — undaқta biz silər bilən billə həküm sürgən bolattuk!□

9 Qünki Huda rosullar bololan bizləni əlümgə məhқum bololan adəmlərdək əng ahiroqə koyup sazayi қilip otturiqə qıqarolan, dəp oylaymən; qünki biz pütkül ələmgə, yəni həm pərixtilərgə həm insanlaroqə bir hil tamaxa bolduk. ■

■ 4:1 Mat. 24:45; 2Kor. 6:4; Kol. 1:25; Tit. 1:7. ■ 4:2 Luқа 12:42. □ 4:3 «**həққandak insaniy sot tərripidin...**» — degən grek tilida «insaniy bir kün tərripidin...». Adəmlərninг ixlirini sürüxtə қilouqi bolsa məlum bir insanning küni əməs, bəliki Məsihning küni, yəni қiyamət күnidur.

■ 4:4 Mis. 34:7; Ayup 9:2; Zəb. 143:2. ■ 4:5 Dan. 7:10; Mat. 7:1; Rim. 2:1; Wəh. 20:12.

□ 4:6 «**pütülgənninг dairisidin halkip kətmənglar**» — bu sozlər Təwratta əyni pütülmegini bilən, u Təwrat-Injildiki intayin muhım bir prinsiptur. «Қoxumqə soz»imizgə қarang. ■ 4:6

Pənd. 3:7; Rim. 12:3. □ 4:7 «**Kim seni baxқа birsidin üstün қilidu?**» — bu soaloqə bəlikim

mundaқ ikki toʻqra jawab berilixi mumkin: (1) «məlum kixini baxқа bir kixidin baxқiqə қilouqi pəқət Hudadur» xunga təkəbbur boluxning asasi yok; (2) heq insanning Hudaning ulouluқi aldida «Mən baxқilərdin üstün» dəp təkəbbur boluxining asasi yok. Xundaқ қaraymizki, (1)-jawab Pawlusning deməқçi boloinini kərsitidu. «**Sanga ata қilinoqan nərsidin baxқа səndə yəne nemə bar?**» — demək, hərbirimizning barliқi Huda tərripidin bizgə ata қilinidu; xunga «Məndə əsli xundaқ қabiliyət (talant, күq, қatarliқlar...) bar idi» dəp təkəbburlixip ketix hamaқətliktur.

■ 4:7 Yh. 3:27; Yaқ. 1:17. □ 4:8 «**Silər allikaqan toyunup kətinglar! Allikaqan beyip kətinglar! Silər bizsiz padixahlar bolup həküm sürdunqlar! Kaxki silər həқiқətan həküm sürgən bolsanglaridi — undaқta biz silər bilən billə həküm sürgən bolattuk!**» — xübhiszki, bu sirlіқ ayətninг kinayilik, məshirilik mənisi bar. Korint jamaitidiki kəp adəmlər tolimu təkəbburlixip ketip: «Biz rosul Pawlus yaki baxқа rosularoqə heq kerək əməsmiz; biz həқiқətan «rohıy adəmlər»miz, intayin bilimlik, Huda aldida intayin esilzadə bolup, padixahdək bolduk» dəp kətkənidi. «Қoxumqə soz»imizni kəring. ■ 4:9 Zəb. 44:22; Rim. 8:36; 2Kor. 4:11; Ibr. 10:33.

¹⁰ Biz Məsih üçün əhmək sanaloqanlarmiz, əmma silər Məsihdə danasilər! Biz ajiz, əmma silər küqlüksilər; silər izzətlik, əmma biz har; □ ■

¹¹ Həzirkı dəkiqigiqə aq-yalingaq, qangkap yürməktimiz, dumbalinip, sərgədan, makansiz bolup yürməktimiz; ■

¹² Əz kolimiz bilən ixləp japa tarmaktimiz; ahanətkə qaloqanda yaxxilik tiləwatimiz; ziyankəxlikkə uqrioqanda, qidawatimiz; ■

¹³ təhmətkə uqrioqanda, *biz ularni* qirayliqgə *towioqa* ündəymiz; biz jahanning daxkili, insanlarning süpüründisi dəp qariliwatimiz, ta həziroqigə xundak.

¹⁴ Bu ixlarni yezixim, silərni hijalətkə kaldurux üçün əməs, bəlki səyümlük balilirim süpitidə silərgə nəsihət kiliwatimən; ■

¹⁵ qünki silərning Məsihdə tümənligən tərbiyiligüqiliringlar bolsimu, silərning atanglar kəp əməstur; qünki mən Məsih əysada bolup silərni lux həwər ankilik tərəldürüp ata boldum. □ ■

¹⁶ Xunga mən silərdin etünimənki, meni ülgə kilinglar. ■

¹⁷ Dəl bu səwəbtin mən Rəbdə boləqan əz səyümlük wə ixənqlik oqlum Timotiyni yeninglarğa əwəttim; hərkaysi jaylardiki jamaəttə əgətkənlirimgə əgixip, u silərgə Məsihdə boləqan yollirim toqruluk əsli tidu.

¹⁸ Əmma bəziliringlar, «Pawlusni yenimizə qəlməydu», dəp kərəngləp kətinglar;

¹⁹ birək Rəb buyrusa mən pat arida yeninglarğa barimən; xu qaqda mən kərəngləp kətkənlərning səzlrini əməs, bəlki ularda boləqan küq-kudrətni kərüp baqay. ■

²⁰ Qünki Hudaning padixahlıki səzdə əməs, bəlki küq-kudrəttə ispatlinidu. □ ■

²¹ Əmdi nemini halaysilər? Yeninglarğa tayak kətürüp beriximmimu, yaki mehir-mulayimlik rohida beriximmimu?

5

Əqir bir gunah

¹ Hərtərəptin xu angliniwatiduki, aranglarda buzukqilik bar ikən — bundak buzukqilik hətta taipilər arisidimu tiləqə elinməydu — u bolsimu birsining əz atisining ayaliqə qəkilixtin ibarət. ■

² Əmma silər yoqinap kərəngləp kətinglar! Bu rəzil ixni sadir kiləqan kixi arimizdin koqliwetilsun dəp ekünüxunglarğa toqra kəlməmdu!?

³ Qünki gərgə təndə silər bilən billə bolmisammu, əmma rohta silər bilən billə bolux süpitidə allıqəqan xundak mən xu həkümni qıqardimki,

⁴ (həmminglar Rəb Əysa Məsihning namida jəm boləqanda, özümning rohim silər bilən bolup, Rəbbimiz Əysa Məsihning küq-kudritigə tayinip)

□ **4:10 «Biz Məsih üçün əhmək sanaloqanlarmiz...»** — grek tilida «biz Məsih üçün əhməklər bolduq...» — demək, kəpçilik tərpidin «əhmək» hesablandıq. ■ **4:10** 1Kor. 2:3. ■ **4:11** Ros. 23:2. ■ **4:12** Mat. 5:44; Luqa 6:28; 23:34; Ros. 7:60; 18:3; 20:34; Rim. 12:14; 1Tes. 2:9; 2Tes. 3:8. ■ **4:14** 1Tes. 2:11. □ **4:15 «silərning atanglar kəp əməstur»** — rohiy jəhəttin boləqan atilarni kərsitidu, əlwəttə. ■ **4:15** Ros. 18:11; Gal. 4:19; Flm. 10; Yağ. 1:18. ■ **4:16** 1Kor. 11:1; Fil. 3:17; 1Tes. 1:6; 2Tes. 3:9. ■ **4:19** Ros. 18:21; Ibr. 6:3; Yağ. 4:15. □ **4:20**

«Hudaning padixahlıki səzdə əməs, bəlki küq-kudrəttə ispatlinidu» — yaki «Hudaning padixahlıki səzdə əməs, bəlki küq-kudrəttə namayan bolidu». ■ **4:20** 1Kor. 2:4; 1Tes. 1:5; 2Pet. 1:16. ■ **5:1** Law. 18:8; Qan. 27:20.

5 xundak kılöjan kixining ötliri hălak kılinsun, xuning bilən uning rohi Rəb Əysaning künidə kütquzuluxi üqün Xəytanning ilkiğə tapxurulsun. □ ■

6 Silərning qongqilik kılöjeninglar yahxi əməs. «Kiqikkinə hemirturuq pütkül hemirni boldurup yoqinitidu» dəp bilməmsilər? ■

7 Kona hemirturuqni qikiriwetinglar; xuning bilən silər əsli hemirturuqsiz hemirdək yengi bir zuwula bolisilər; qünki «ötüp ketix heyti»diki koximiz bolöjan Məsih qurbanlık kılindi; ■

8 xunga heytni yaman niyətlilik wə rəzillik bolöjan hemirturuq bilən əməs, bəlki səmimiylilik wə həkikət bolöjan petir nan bilən təntənə kılıp ötküzəyli. □ ■

9 Mən *aldinki* hətə silərgə buzukqilik kılöjuqılar bilən arilaxmanglar dəp yazoqanidim; ■

10 əmma bu deginim bu dunyadiki buzukqilik kılöjuqılar, yaki nəpsaniyətlilər, yaki kazzaplar yaki butpərəslər bilən arilaxmanglar deginim əməs; undak bolöjanda dunyadin ayrilixqa məjbur bolattinglar;

11 əmma hazırki bu hetimdə yazoqinim xuki, özini «kerindax» dəp atıwalöjan əmma xundakla buzukluk kılöjuqi, nəpsaniyətqi, butpərəs, hərəkkəx yaki kazzap bolsa, undak bir kixi bilən arilaxmanglar, hətə uning bilən həmdastihanmu bolmanglar. □ ■

12 Sirttikiləрни həküm qikiriپ bir tərəp kılıxning mən bilən nemə munasiwiti? Lekin iqinglardikiləрни özünglar həküm qikiriپ bir tərəp kılıx silərning ixinglar əməsmu? □

13 Lekin sirttikiləرنing üstigə bolsa Huda Əzi həküm qikiriidu. Xunga «bu rəzil adəmni aranglardin qikiriwetinglar». □ ■

6

Bir-biri bilən dəwalixixqa bolamdu?

□ 5:5 «xundak kılöjan kixining ötliri hălak kılinsun, xuning bilən uning rohi Rəb Əysaning künidə kütquzuluxi üqün Xəytanning ilkiğə tapxurulsun» — bu ix (baxkiqə eytkanda, «Xəytanning ilkiğə kayturux») toqruluk «koxumqə səz»imizni kərüng. Bəzi alimlar «ötliri» degənni rohiyə jəhəttin qüxəndüridu, demək, bu ix kixining özining gunahlık təbiiti, yaki Korintiki pütkül jamaəttə «gunahlık təbiitidin qikқан ixlar»ni kərsitidu, dəp qaraydu. Biz muxu yərdiki «ötliri»ni jismani yəhəttin qüxinimiz. «Koxumqə səz»imizdə buning asasını kərsitimiz. ■ 5:5 1Tim. 1:20. ■ 5:6 Gal. 5:9. ■ 5:7 Yəx. 53:7; Yh. 1:29; 1Kor. 15:3. □

5:8 «xunga heytni yaman niyətlilik wə rəzillik bolöjan hemirturuq bilən əməs, bəlki səmimiylilik wə həkikət bolöjan petir nan bilən təntənə kılıp ötküzəyli» — Israilning «ötüp ketix heyti», uningdin keyinki «petir nan heyti» wə ularning simwolluq əhmiyiti toqruluk «koxumqə səz»imizni, xundakla «Lawiyalar»diki «koxumqə səz»nimu kərüng. □ 5:8 Mis. 12:3,15; Kan. 16:3. ■ 5:9 Kan. 7:2; Mat. 18:17; 2Kor. 6:14; Əf. 5:11; 2Tes. 3:14. □

5:11 «özini «kerindax» dəp atıwalöjan...» — «kerindax» — özining etiqaд yolida kerindax dəp atalöjan. ■ 5:11 Qəl. 12:14; Mat. 18:17; 2Tes. 3:14; 2Yuha. 10. □ 5:12 «Sirttikiləрни həküm qikiriپ bir tərəp kılıxning mən bilən nemə munasiwiti? Lekin iqinglardikiləрни özünglar həküm qikiriپ bir tərəp kılıx silərning ixinglar əməsmu?» — sirttikiləرni jamaəttin sirt tərəpnlərni, «iqidikilər» jamaətning iqidə bolöjanlarni kərsitidu, əlwəttə. □

5:13 «bu rəzil adəmni aranglardin qikiriwetinglar» — muxu səzlər Təwrat, «Kan.» 17:7, 19:9, 22:2, 24:7din ilinoqan. ■ 5:13 Kan. 17:7

1 Silarning aranglarda ozara arazlik ix bolsa, uni mukoddas bændilarning bir tæröp kilixioqa tapxurmay, hækkanisizlarning aldida dæwalixixka petinalamsilær?□

2 Mukoddas bændilarning dunyani sorak kilidioanlikini bilmæmsilær? Өgær dunyani silær sorak kilidioan ix bolsa, æmdi zioqirqilik ixlarni hæl kilixka yarimamsilær?■

3 Pærixtilær üstidinmu hæküm qikiridioanlikimizni bilmæmsilær? Xundak bolöjanikæn, bu hayattiki ixlarni hæl kilix kanqilik ix idi?□

4 Silærdæ muxu hayattiki ixlær üstidin hæküm kilix zörür tepiloanda, jamaæt arisida tæwæn dæp karalojanlarni uni hæl kilixka salmamsilær?□

5 Muxularni silærni hijalætkæ kaldurux üqün dæwatimæn. Өjæba, aranglarda öz kerindaxliri otturisida hæküm qikaröjudæk dana kixi yokmu, hætta birimu yokmu?

6 Uning ornida, kerindax bilæn kerindax dæwalixiwatidu, — wæ kapirlar aldida xundak kilidu!

7 Өmæliyættæ öz aranglarda dæwalarning bolöjanlikining özi silærgæ nisbætæn bir æyibtur. Nemixka uwalqilikka qidimaysilær? Nemixka nahækqilikka yöl koymaysilær?■

8 Өksiqæ, silær nahækqilik kiliwatisilær, hiyanæt kiliwatisilær, yænæ kelip kerindaxliringlaroqa xundak kilisilær!

9 Hækkanisizlarning Hudaning padixahlikioqa warislik kilalmaydioanlikini bilmæmsilær? Aldinip kætmenöglær! Buzukqilik kilöuqilar, butpæræsler, zina kilöuqilar, bæqqiwazlar, baxka ærlær bilæn buzukluk kilöuqilar, ■

10 oqrilar, næpsaniyætqilær, harakkæxlær, tømæthorlar yaki aldamqi-kazzaplar Hudaning padixahlikioqa warislik kilalmaydu;

11 bæzinglar dærwækæ xundak bolöansilær; æmma silær Ræb Өysa Mæsihning namida wæ Hudayimizning Rohi bilæn yuyuldunglar, pak-mukoddas kilindinglar, hækkaniy kilindinglar.■

Teninglar Hudaning ibadathanisidur

12 «Hæmmæ nærsæ manga halaldur», æmma hæmmæ nærsæ paydilik boluwærmæydu; «hæmmæ nærsæ manga halaldur», æmma mæn hecqkandak nærsining humarioqa kul bolmaymæn. □ ■

13 «Yemækliklær axkazan üqün, axkazan bolsa yemækliklær üqündur»; æmma Huda u wæ bu hær ikkisini yokka qikiridu; tæn bolsa buzukqilik

□ 6:1 «Silarning aranglarda ozara arazlik ix bolsa, uni mukoddas bændilarning bir tæröp kilixioqa tapxurmay, hækkanisizlarning aldida dæwalixixka petinalamsilær?» — «petinalamsilær?» — Hudaning bu ixlaroqa karatқан oæzipigæ yüzlinixkæ petinalamsilær?, demæk.

■ 6:2 Mat. 19:28; Luqa 22:30. □ 6:3 «mukoddas bændilirining dunya üstidin sorak kilixi ... (2-ayæt) ... Pærixtilær üstidinmu hæküm qikirixi» — bu ixlær toqruluk «koxumqæ sæz»imizni kerüng. □ 6:4 «jamaæt arisida tæwæn dæp karalojanlarni uni hæl kilixka salmamsilær?» — baxka birhil tærjimisi: «uni hæl kilixka jamaættæ heq orni yoqlarni salamsilær?». Lekin 5-ayætini mu kerüng. ■ 6:7 Pænd. 20:22; Mat. 5:39; Rim. 12:17; 1Tes. 5:15; 1Pet. 3:9. ■ 6:9 Gal. 5:19; Өf. 5:5; Wæh. 22:15. ■ 6:11 Өf. 2:2; Kol. 3:7; Tit. 3:3; Ibr. 10:22. □ 6:12 «hæmmæ nærsæ manga halaldur» — bu sæz-ibaræ bælkim Korintliklar üqün Injildiki yemæk-iqmæklær toqruluk bolöjan tælimlarning bir kiskartilmissi boluxi mumkin. Bu hækikætka yækæn bolöjini bilæn, Pawlus hazir ularoqa yemæk-iqmæklær toqruluk baxka tæræplærdinmu oylax keræk, dæp tælim bærmaqçi.

■ 6:12 1Kor. 10:23.

üqün əməs, bəlki Rəb üqündur; Rəb tən üqündur. □

14 Huda Rəbni tirildürdi, xuningdək biznimu Öz qüdriti bilən ölümündin tirildüridi. ■

15 Teninglarning Məsihning əzaliri ikənlikini bilməmsilər? Undaқта, Məsihning əzalirini elip, pahixə ayalning əzaliri kılsam bolamdu? Hərgiz bolmaydu!

16 Kim pahixə ayal bilən baolanoʻan bolsa uning bilən bir tən bolidu, dəp bilməmsilər? Qünki «*ər-ayal* ikkisi bir tən bolidu» — deyilgənidı. □ ■

17 Əmma Rəbgə baolanoʻuqi bolsa Uning bilən bir rohtur. ■

18 Buzukluqtin keqinglar. «Insanlarning hərbir sadır kıloʻan gunahı öz tenining sirtida bolidu!» — əmma buzukluq sadır kıloʻuqi öz tenigə qarxi gunah kılidu. □

19 Silərnin teninglar silərnı turaloʻu kıloʻan, Huda tərıpidin silərgə iltıpat kılınoʻan Mukəddəs Rohning ibadəthanısı, silər özünqlarnı özümningki əməs dəp bilməmsilər? □ ■

20 Qünki silər qong bədəl bilən setiwelinoʻansilər; xunga teninglarda Hudani uluqlanglar.■

7

Tənha hayat wə ər-ayallık

1 Əmdi hazır silər hetinglarda otturioʻa qoʻyoʻan soallaroʻa keləyli, — «Ər ayal zatining tenigə təgmisə yahxidur».□

2 Durus. Əmma buzuklıqlardın saklinix üqün, hərbir ərkəkning özining ayali bolsun, hərbir ayalning özining eri bolsun.

□ **6:13 «Yeməklıklar axqazan üqün, axqazan bolsa yeməklıklar üqündur»** — baxқиə eytkanda: «yeməklıklar qorsaqni toydurux üqün, qorsaq bolsa yeməklıklərni singdürüx üqün». Korintliklardın bəziliri bu gəpni baxқа ixlaroʻa tətbiqlap, «tenimizning hərқандақ ehtıyajlırı yaki arzu-həwəslirini halioʻanqə qanduruwərsək bolidu» dəp oylaytti. Lekin, jinsiy əhlaksizliққа kəlsək bu toqra əməs, əlwəttə. **«Rəb tən üqündur»** — adəmnı həyran kılarlıқ bu bayan toqruqluq «qoxumqə səz»imizni kərüng. ■ **6:14** Rim. 8:11; 2Kor. 4:14. □ **6:16 «ər-ayal ikkisi bir tən bolidu»** — bu Hudaning Adəm’atimiz wə Həwa’animiz toqruqluq boloʻan səzi («Yar. 2:24); bu səz hərbir ər-ayallık munasiwəttə əməlgə axurulidu. ■ **6:16** Yar. 2:24; Mat. 19:5; Mar. 10:8; Əf. 5:31. ■ **6:17** Əz. 36:26-28; 1Kor. 12:13; Yar. 2:24 □ **6:18 «Insanlarning hərbir sadır kıloʻan gunahı öz tenining sirtida bolidu!»** — bəzi alimlar, bu səzlərni Pawlusning öziningki, dəp qaraydu; əmma baxқа gunahlırimiz (məsilən, nəpsaniyətqilik, harəkkəxlık)mu tenimizgə yaman təsir yətküzməmdu? Yətküzidu, əlwəttə. Xunga bizningqə bu səzlərni Korintliklarning əzlriningki hata kəzqarixi dəp oylaymız; ular bu səzni buzukluq (wə baxқа «jismaniy» gunahlarıni) kılixқа bahənə kılattı. Pawlus uni əmdiliklə ularning hata kəzqaraxlırini toqruqlıməkqi boluwattati. □ **6:19 «Huda tərıpidin silərgə iltıpat kılınoʻan»** — bizningqə «silərgə iltıpat kılınoʻan» degənlik «Mukəddəs Roh»ni kərsitidu. Xundəqmu mumkinliқ barkı, u bu ayəttiki «silərnin teninglar» yaki «ibadəthana»ni kərsitidu. ■ **6:19** 1Kor. 3:16; 2Kor. 6:16; Əf. 2:21; İbr. 3:6; 1Pet. 2:5. ■ **6:20** 1Kor. 7:23; Gal. 3:13; İbr. 9:12; 1Pet. 1:18.

□ **7:1 «Ər ayal zatining tenigə təgmisə yahxidur»** — «ər ayal zatining tenigə təgmisə (jinsiy munasiwəttə birgə bolux, yaki toy kılixni kərsitidu) yahxi ixtur» degən səzlər toqruqluq; — Əhwaloʻa qarıoʻanda Korintliklar arisida: «Toy kılmay, pəqət Rəbning hizmitidə bolux yahxi» yaki «Ər-ayallık jinsiy munasiwiti yahxi əməs, jinsiy munasiwət ətküzülmisun, kəprək dua-tılawəttə berilisun» degəndək gəplər tarқaloʻan boluxi mumkin. Pawlus bu yərdə muxu məsililər toqruqluq səzliməkqi.

3 Ər ayaloqa nisbətən ərlük məjburiyatini ada kılsun, ayalmu erigə nisbətən ayallik məjburiyatini ada kılsun. □ ■

4 Ayal öz tenining igisi əməs, bəlki eri uning igisidir; xuningoqa ohxaxla, ər öz tenining igisi əməs, bəlki ayali uning igisidir.

5 Pəkət pütün zehninglar bilən dualoroqa berilix məksitidə öz maqullukunglar bilən waqtinqə birgə yatmasliqqa kelixkəndinla baxqa, ər-ayal əzara bir-birining jinsiy hək-təlipini rət kılmisun. Xundak alahidə məzgildin keyin yənə birgə bolunglar. Bolmisa, özünglarni tutuwalalmaydiolanliqinglardin Xəytan silərni azdurux pursitini tepixi mumkin. ■

6 Əmma mundak deyixim buyruk yolida əməs, bəlki məslihet yolididir. □

7 Əmdi mən barlik adəmlərnin mangu ohxax *boytak* boluxini halayttim; lekin bu ixta Hudaning həmmə adəmgə bərgən öz iltpati bar; birsi undak, yənə birsi bundak. □ ■

8 Əmma mən jorisiz tənha yaxioanlar wə tullaroqa xuni eytimənki, məndək tənha turiwərsə yahxi bolidu; □

9 əmma özünglarni tutuwalalmisanglar, nikaqlininglar; qünki *ix* otida kəygəndin kərə nikaqlik boləqan yahxi. ■

10 Əmma nikaqlanoanlaroqa kəlsək, ularoqa mən xuni tapilaymənki, — (bu əməliyəttə mening tapilioinim əməs, yənila Rəbningki), ayal eridin ajraxmisun □ ■

11 (əmma u ajraxkan bolsa, u tənha ətsun, yaki eri bilən yarixiwalsun); wə ərnu ayalini koyup bərmisun.

12 Kaloqlaringlaroqa kəlsək, mən xuni eytimənki (bu Rəbning eytkini əməs), kərixaxning etikədsiz ayali bolsa wə ayali uning bilən turuw-erixkə razi bolsa, u uni koyup bərmisun; □

13 *etikədq* ayalning etikədsiz eri bolsa wə eri uning bilən turuw-erixkə razi bolsa, u eridin ajrixip kətmisun.

14 Qünki etikədsiz ər bolsa etikəq kəloqan ayalda pak dəp həsəblinidu; etikədsiz ayal bolsa *etikəq kəloqan* kərixaxta pak dəp həsəblinidu; bolmisa, pərzəntliringlar hərəmdin boləqan bolatti; əmma ular əmdi pak

□ 7:3 «**ər ayaloqa nisbətən ərlük məjburiyatini ada kılsun, ayalmu erigə nisbətən ayallik məjburiyatini ada kılsun**» — «ərlük məjburiyiti», «ayallik məjburiyiti» jinsiy həqlikni öz iqigə alidu, əlwəttə. ■ 7:3 1Pet. 3:7. ■ 7:5 Yo. 2:16. □ 7:6 «**Əmma mundak deyixim buyruk yolida əməs**» — bu ayəttiki «deyxim»ni bəzi alimlar «waqtlik ayriqip turux toqrısidiiki bir təklip, buyruk əməs» dəp qūxinidu, «Əmma mundak deginim buyruk yolida əməs, bəlki məslihet yolididir» dəp tərximə kılidu. Yənə bəzilər bizning tərximimizdək «deginim»ni Pawlusning ər-ayallik oqruluk həzir eytkən barlik səzliri dəp qarap, «Bu deginim buyruk yolida əməs, bəlki ruhsət yolida...» dəp tərximə kılidu (7-ayətni kəring). □ 7:7 «**bu ixta Hudaning həmmə adəmgə bərgən öz iltpati bar**» — yəni, bala-qaqlik bolux, yaki tənha bolux. Pawlus ezi tənha bolup, pütün əmriddə ailisiz həlda Hudaning hizmitidə boləqan. ■ 7:7 Mat. 19:12; Ros. 26:29; 1Kor. 12:11. □ 7:8 «**Əmma mən jorisiz tənha yaxioanlar wə tullaroqa xuni eytimənki...**»

— muxu ayəttiki «jorisiz tənha yaxioanlar» degən səz grek tilida öz jorisidin (məyli ərđin, məyli ayaldin, əlyəm təripidin yaki kanun təripidin) ajrixip kətkənlərnı kərsitidu, wə xundakla toy kılimioanlarnımu öz iqigə alidu. ■ 7:9 1Tim. 5:14. □ 7:10 «**Əmma nikaqlanoanlaroqa kəlsək, ularoqa mən xuni tapilaymənki, — (bu əməliyəttə mening tapilioinim əməs, yənila Rəbningki)...**» — Pawlus öz təlimini Rəb Əysaning yər yūzidə turoqan waqtidiki təlimidin ayriwetidu. Bu ix toqruluk wə omumən bu bab ũstidə «koxumqə səz»imizni kəring. ■ 7:10 Mal. 2:14; Mat. 5:32; 19:9; Mar. 10:11; Luka 16:18. □ 7:12 «**Kaloqlaringlaroqa kəlsək, mən xuni eytimənki (bu Rəbning eytkini əməs), ...**» — Rəb Əysa yər yūzidə boləqinida bu iqlar toqruluk təlim bərmigənidi.

boldi. □

¹⁵ Lekin etikadsiz bolğan tərəpning kətküsi bolsa, u ajrixip kətsun; bundaq əhwallarda kərindax aka-ukilar, hədə-singillar *nikah məjburiyitigə* baqlinip qaloğan bolmaydu; kandaqla bolmisun Huda bizni inaq-hatirjəmliktə yaxaxqa qaqirəndur. □

¹⁶ Əy *etikadqi* ayal, eringni *etikad kıldurup* kutulduralaydioğanliqingni nədin bilisən? Əy *etikadqi* ər, hotunungni *etikad kıldurup* kutulduralaydioğanliqingni nədin bilisən? □ ■

Etikad yolioğa qaqiriləğan waqittiki salahiyəttə turiweringlar

¹⁷ Həlbuki, Rəb hər kaysimizə qandaq təksim qiloğan bolsa, qandaq hələttə qaqirəğan bolsa, u xuningda mengiwərsun; mən həmmə jamətlərdə xundaq yolyorukni tapilaymən.

¹⁸ Birsı sünnətlik hələttə qaqirildimu? U qayta sünnətsiz qilinmisun; birsi sünnətsiz hələttə qaqirildimu? U əmdi sünnət qilinmisun. □

¹⁹ Sünnətlik bolux heqnərsə hesablanmas, sünnətsiz boluxmu heqnərsə hesablanmas; *hesab bolidioqini* Hudaning əmrlirigə əməl qilixtin ibarəttur.

²⁰ Hər kim qaysi hələttə qaqiriləğan bolsa, xu hələttə qalsun. □ ■

²¹ Sən qaqiriləğanda qul həlitudə idingmu? Uning bilən karing bolmisun; lekin əgər hər lük pirsiti kəlsə, uni qolungdin bərmə.

²² Qünki Rəbtə qaqiriləğan qul bolsa Rəbning hər adimidur; uningə oħxax, qaqirilip hər boluquqimu Məsihning kulidur.

²³ Silər qong bədəl bilən setiwelindinglar; insanlarə qul bolmanglar. ■

²⁴ I kərindaxlar, hər biringlar qaysi hələttə qaqiriləğan bolsanglar, xu hələttə Huda bilən billə turunglar.

Tənha yaxax

□ 7:14 «Qünki etikadsiz ər bolsa etikad qiloğan ayalda pak dəp hesablinidu; etikadsiz ayal bolsa etikad qiloğan kərindaxta pak dəp hesablinidu; bolmisa, pərzəntliringlar haramdin boləğan bolatti; əmma ular əmdi pak boldi» — bu ayətkə qarışanda, Korinttiki bəzilər «etikadqi ər yaqi ayalning jorisi Əysa Məsihkə etikad qilmiəğan bolsa undaқта ularning nikaqi buləqanoğan bolidu, xunga ular ajrixixi kərək, xundaqla haliliri «haram»din boləğan bolidu» dəp qaraydu. Bundaq kəzkarax hata. □ 7:15 «Lekin etikadsiz boləğan tərəpning kətküsi bolsa, u ajrixip kətsun; bundaq əhwallarda kərindax ... *nikah məjburiyitigə* baqlinip qaloğan bolmaydu; kandaqla bolmisun Huda bizni inaq-hatirjəmliktə yaxaxqa qaqirəndur» — bu muħim ayət toqruluk «qoxumqə səz»imizni kərüng. □ 7:16 «Əy etikadqi ayal, eringni etikad kıldurup kutulduralaydioğanliqingni nədin bilisən? Əy etikadqi ər, hotunungni etikad kıldurup kutulduralaydioğanliqingni nədin bilisən?» — bizningqə Pawlus muxu yərdə, ixənmigən jora nikahtin ajraxmaqqi boləğan bolsa, uni etikad kıldurup qutkuzux pəkət Hudaningla qilidoğan ixidur, biz ajiz bəndiləring qilidoğan ixı əməs, xunga (jorising kətküsi bolsa) uni ərkinlikkə koyuwərgin, deməqci. «Qoxumqə səz»imizni yənə kərüng. ■ 7:16 1Pet. 3:1. □ 7:18 «Birsı sünnətlik hələttə qaqirildimu? U qayta sünnətsiz qilinmisun» — bəzi Yəhudiylar məlum səwəblərdin sünnitidin hijil bolup, «yat əllərdək bolay» dəp, əzini «sünnətsiz» kərsətməqci bolup birhil operatsiyəni kılduratti. □ 7:20 «Hər kim qaysi hələttə qaqiriləğan bolsa, xu hələttə qalsun» — «qaysi hələttə qaqiriləğan bolsa...» grek tilida «kandaq qaqiriləğanliqi bolsa...» deyilidu. Demək, Huda hər birimizni Məsihgə qaqirəşinida, əhwal-həlitimizni bilip, u həlitimizni uring yolida ixlətməqci bolidu. ■ 7:20 Əf.

4:1; Fil. 1:27; Kol. 1:10; 1Tes. 2:12. ■ 7:23 1Kor. 6:20; İbr. 9:12; 1Pet. 1:18.

25 Əmma nikahlanmioqanlar toqiruluk Rəbдин buyruk tapxuruwalmidim; xundaktimu Rəbдин bolqan rəhim-xəpəkətkə muyəssər bolqanlikim üqün sadik adəm süpitidə öz pikirimni eytimən. □

26 Əmdi hazırki kıyinqilikka qarioqanda, ər kixining xu *tənha* hələttə boluxini yaxxi ix dəymən. □

27 Ayaloqa baqlanqan bolsang, undakta, uning bilən ajrixixni oylima; ayalingdin ajrixip kəttिंगmu? Undakta yənə öylinixni oylima.

28 Lekin öylənsəng, sən gunah kıloqan bolmaysən; wə nikahlanmioqanlar nikahlansa, ularmu gunah kıloqan bolmaydu. Əmma xundak kılsa ular jismani yəhəttə japaqqa uqraydu; mening silərni uningdin haliy kıloqum bar. □

29 Əmma xuni degüm barki, i kərindəxlar — waqit kışkidur. Xunga ayallik bolqanlar ayalsizlardək bolsun; □

30 matəm tutqanlar matəm tutmioqanlardək bolsun; bəht-huxallikta bolqanlar bəht-huxallikta bolmioqanlardək bolsun; mal-mülük setiwaloqanlar mal-mülüksizlardək bolsun;

31 bu dunyadiki bayliklardin bəhrimən bolqanlar dunyani özining təllukati dəp bilmisun; qünki bu dunyadiki hazırki hələt ötüp ketidu. □ ■

32 Əmma siləring oşemsiz boluxunglarni halaymən. Ayalsiz kixi bolsa Rəbning ixlirini oylaydu, qandak kılip Rəbni hursən kilixning oşemidə bolidu. ■

33 Əmma ayallik kixi qandak kılip ayalini hursən kilix üqün bu dunyadiki ixlarning oşemidə bolidu;

34 Yənə kelip ayal wə nikahlanmioqan kızning otturisida pərək bar; nikahlanmioqan kız bolsa Rəbning ixlirining, qandak kılip həm təndə həm rohta pak-mukəddəs boluxning oşemidə bolidu; əmma yatlık bolqan ayal qandak kılip erini hursən kilix üqün, bu dunyadiki ixlarning oşemidə bolidu.

35 Əmma mən bu sözni siləring mənprətinglarni kəzdə tutup dəwatimən; boynunglaroqa sirtmak selix üqün əməs, bəlki ixliringlarning güzəl boluxi, kənglunqlar bəlünmigən həlda Rəbgə berilip Uni kütüxunglar üqün dəwatimən.

□ 7:25 «... **nikahlanmioqanlar toqiruluk Rəbдин buyruk tapxuruwalmidim...**» — muxu yərdə «nikahlanmioqanlar» bolsa heqqaqan jinsiy munasiwət ötküzüp baqmioqan pak yigit yaki pak kızlarni kərsitidu, dəp qaraymiz. Bəzi alimlar bu sez pəkət kızlarni kərsitidu, dəp qaraydu. Əmdi 36-ayətkə qaraydioqan bolsaq, bu ayət həm yigitlərimu həm kızlarnimu kərsitidioqanlikini bayqaymiz. □ 7:26 «**əmdi hazırki kıyinqilikka qarioqanda,...**» — Pawlus muxu hətni yazoqan waqıtta Rim imperiyəsi boyiqə kəp sandiki ixəngüqilər zor ziyankəlikkə uqrawatatti.

□ 7:28 «**Əmma xundak kılsa ular jismani yəhəttə japaqqa uqraydu.**» — Pawlusning bu sezi, hər bir ər-ayalliktki normal munasiwəttə bolqan muxəkkət-japalar, egiz-pəslıklar bəhrimən eytilidu, dəp qaraymiz. Uning üstigə axu dəwrdiki ziyankəlik astidimu ər-ayallarning bir-birigə bolqan muhəbbiti üqün, bir-birini eoqirqliqin ayax üqün tartkan dərd-ələmliri tehimu eoqir boluxi mumkin idi. □ 7:29 «**waqit kışkidur. Xunga ayallik bolqanlar ayalsizlardək bolsun...**» — 31-ayəttiki izahətni kəring. □ 7:31 «... **bu dunyadiki bayliklardin bəhrimən bolqanlar dunyani özining təllukati dəp bilmisun; qünki bu dunyadiki hazırki hələt ötüp ketidu**» — «waqit kışkidur» 29-31-ayətlərdə Pawlus ularoqa barlik waqitni, Hudaning hizmiridə bolux pirsətlirini qədirləxni dəwət kilidu. Uning asasiy mənisi, muxu dunyadiki bəht-bayliklar bizdə bolsa ularin huzurlansaq bolidu, lekin muxu aləm «bəx künlük» boloaqqa, Hudaning hizmitidə, mənggülik paydilik bolqan ixlaroqa qarap mēngiximizə toqra kelidu, deməqci. ■ 7:31 Yəx. 40:6; Yaq. 1:10; 4:14; 1Pet. 1:24; 1Yuha. 2:17. ■ 7:32 1Tim. 5:5.

³⁶ ʻEmma ʻagʻer birsi niyʻat qilʻoʻan kizʻoʻa nisbʻatʻan muamilʻamning durus bolmʻioʻan yeri bar dʻap karisa, u kiz yaxlik baharidin ʻotʻup kʻatkʻan bolsa, ikkisi ʻezini tutuwalalmisa, u halioʻinini kilsun, u gunah qilʻoʻan bolmaydu; ular nikah kilsun. □

³⁷ Birak, birsi ʻoz kenglidʻa muʻkim turup, heʻqkandak ixk besimi astida bolmay, bʻalki ʻoz iradisini baxkurup, kenglidʻa niyʻat qilʻoʻan kizini ʻamrigʻa almaslikni qarar qilʻoʻan bolsa, yahxi qilʻoʻan bolidu.

³⁸ Kiskisi, ʻoylʻengʻanning ʻoylʻenginimu yahxi ix, ʻoylʻenmigʻanning ʻoylʻenmiginimu tehimu yahxi ix.

³⁹ Eri hayat qaoʻda ayali uningʻoʻa baʻoʻlanʻoʻandur; ʻemma eri ʻolumdʻa uhlioʻan bolsa, u halioʻan kixigʻa (pʻakʻet Rʻabdʻa, ʻalwʻattʻa) nikahlinixka ʻerkin bolidu. □ ■

⁴⁰ Lekin qariximqʻa u tul kalsa, tehimu bʻehtlik bolidu; mʻendimu Hudaning Rohi bar, dʻap ixinimʻan! □ ■

8

Butlarʻoʻa ataloʻan taamlar

¹ ʻʻmdʻi «butlarʻoʻa atap nʻazir kilinoʻan taamlar» mʻaelisigʻa kelʻayli. «ʻHʻemmimizdʻa bilim bar» dʻap bilimiz. Hox, birak bilim bolsa adʻomni kʻerʻenglitidu; meʻhir-muʻhʻabbʻat bolsa adʻomni kuridu. □

² «Mening bilimim bar» dʻap heʻsabloʻan kixi, ʻamʻaliyʻattʻa heʻqnemini tehi bilixka tegixlik dʻerijidʻa bilmigʻan bolidu. □

□ 7:36 «ʻAgʻer birsi niyʻat qilʻoʻan kizʻoʻa nisbʻatʻan muamilʻamning durus bolmʻioʻan yeri bar dʻap karisa...» — «niyʻat kilinoʻan kizi» degʻanning baxka bir qʻuxʻanqisi «wʻedilʻaxkan kizi». Ixkilip, bu ayʻat boyiqʻa, toy kilmʻioʻan ʻer kixi kenglidʻa bir kizni oylaydu. Kizʻoʻa «muamilʻamning durus bolmʻioʻan yeri bar» degʻanliki bʻalkim: (1) kizʻoʻa bolʻoʻan ixkʻini sez yaki heʻrikʻat bilʻen bildʻurʻxtin ʻezini tutuwalalmaslik, lekin uningʻoʻa tehi enik wʻadʻa kilmaslik, xundaqla kizni kʻynax; yaki (2) kizʻoʻa wʻadʻa heʻrgʻandin keyin yʻana ikkilinip wakʻitni kʻaynigʻa sʻurʻux, xundaqla kizni kʻynax; yaki (3) toyning wakʻitni bekitkʻan bolsimu, ular toy wakʻitni kutʻuxka ʻozlirini tutuwalalmisa, toyʻni baldurraq kilsa bolidu. Kiskisi, oʻoʻul balilarning kizlarning seʻyguʻsi yaki heʻssiyatliʻri bilʻan oynixixʻoʻa heʻrgiz bolmaydu. Toluq ayʻatning baxka birhil tʻarjimisi: «ʻEmma ʻagʻer birsi ʻezining tʻenhalikʻoʻa karap namuwapik yʻurgʻan bolsa, yaxlik baharidin ʻotʻup kʻatkʻan bolsa, ʻezini tutuwalalmisa, u halioʻinigʻa kilsun, u gunah qilʻoʻan bolmaydu; ular nikah kilsun» yʻana baxka tʻarjimilirimu bar; «koʻxumqʻa sez»imizni kʻerung. □ 7:39 «Eri ʻolumdʻa uhlioʻan bolsa» — muxu sez, ʻelʻup kʻatkʻanlikni kʻersitidu. Tawrat-Injil boyiqʻa etikaʻdʻqilarʻoʻa nisbatʻan ʻelʻux pʻakʻet wakʻitlik uhlay, halas. «u halioʻan kixigʻa (pʻakʻet Rʻabdʻa, ʻalwʻattʻa) nikahlinixka ʻerkin bolidu» — «pʻakʻet Rʻabdʻa (nikahʻlansun)» — (1) pʻakʻet etikaʻdʻqioʻa nikahʻlansun; (2) Rʻabning xʻehsiy yʻoloyuruki bilʻan nikahʻlansun, degʻan ikki maʻnini ʻoz iqigʻa elixi mumkin. ■ 7:39 Rim. 7:2. □ 7:40

«mʻendimu Hudaning Rohi bar, dʻap ixinimʻan!» — bu kinayilik sez. Korint xʻehridiki jamaʻattiki baʻzi adʻamlʻer ʻozlirini «pʻayʻoʻmbʻar» heʻsablap, Pawlusning sezlirini qʻobil kilmaytti (14:36, 37ni kʻerung). ■ 7:40 1Tes. 4:8. □ 8:1 «ʻmdʻi «butlarʻoʻa atap nʻazir kilinoʻan taamlar»

mʻaelisigʻa kelʻayli» — Korint xʻehridikilʻarning kʻepinigi bolsa butpʻarʻas bolup, ular butlarʻoʻa qʻokunux uqʻun butka atap nʻazir kilinoʻan gʻoxni yaytti. Korintliklarning toy wʻa baxka murasimlirimu buthanilarda ʻotkʻuzʻulʻup, butka atap nʻazir kilinoʻan gʻoxlʻar dastihanʻoʻa qʻoyulatti. U qʻaoʻqlarda bundak gʻoxni yeyix-yemaslik yaki buthanida ʻotkʻuzʻulʻgan murasimlarʻoʻa katnixix-katnaxmaslik etikaʻdʻqilar uqʻun qʻong bir maʻsila bolʻoʻan. «meʻhir-muʻhʻabbʻat bolsa adʻomni kuridu» — «rohij kurux» («adʻomni kurux») toʻqrulʻuk «Rimliklarʻoʻa»diki kirix sez»imizni kʻerung. □ 8:2 «Mening bilimim bar» dʻap heʻsabloʻan kixi, ʻamʻaliyʻattʻa heʻqnemini tehi bilixka tegixlik dʻerijidʻa bilmigʻan bolidu» — bu aʻjayib bayan toʻqrulʻuk «koʻxumqʻa sez»imizni kʻerung.

- 3 Əmma Hudani səyğən kixi bolsa, u Uning tərpidin tonulidu. □
- 4 Hox, əmdi «butlaroqa atop nəzir kılinoqan taamlar» toqruluk — bizgə məlumki, «Jahanda but dēgən heqnemə hesablanmaydu», wə «birla Hudadin baxka heq ilah yoqtur». □ ■
- 5 Gərgə nuroqun atalmix ilahlar bar bolsimu — məyli ular zeminda yaki asmanda turidu dəp qarilixidin kət'iynezər (dərəkə «ilahlar» kəp, wə «rəb»lər kəptur)
- 6 birək biz üqün pəkətla bir Huda, yəni Ata bardur. Uningdin barlik məwjudatlar apiridə boləqan, bizmu Uning üqün məwjut boləqanmiz; *xuningdək*, birla Rəb, yəni Əysa Məsih bardur. Pütkül məwjudatlar U arkilik məwjut, bizmu U arkilik həyatmiz. ■
- 7 Əmma bundək bilim həmmimizdə tehi yoqtur; tehi butlaroqa kəndürülgininidin halas bolmıqan bəzi *ixəngüqilər* bolsa muxundək taamlarnı «butka atop nəzir kılinoqan» dəp bilip yəydu; xundəkla ularning wijdani ajiz boləqadək, buləqnoqan bolidu. ■
- 8 Əməliyətə taamlarning əzliri bizni Huda bilən yaraxturalmaydu; yemisək bizning kəmçilikimiz hesablanmaydu, yegən bolsək artuqçilikmu hesablanmaydu. ■
- 9 Birək hərhalda yeyix ərkinlikinglarning ajizlaroqa putlikaxang bolmaslikioqa kəngül qoyunglar. ■
- 10 Qünki ajiz bir bəndə bilimi bar boləqan sening buthanidiki dastihanda olturup yegənlikingni kərsə, undəkta u öz ajiz wijdaniəqa qarxi halda butlaroqa atop nəzir kılinoqan taamlarnı yeyixkə «kurulup küqəytilidioqan» bolmamdu? □
- 11 Xuning bilən Məsih uning nijati üqün əlgən, sening kərindixing boləqan bu ajiz bəndə sening biliming wəjidin həlak bolidu. ■
- 12 Xu yol bilən kərindaxlaroqa ziyan yətküzüp gunah kılıp, ularning ajiz wijdanini zəhimpləndürüp, Məsihkə qarxi gunah kiliwatisilər.
- 13 Xunga, əgər birər taam öz kərindiximni yikitidioqan kiltək bolsa, kərindiximni yikitmaslikim üqün mən mənggügiqə gəxni kət'iy yeməymən. ■

□ 8:3 «Əmma Hudani səyğən kixi bolsa, u Uning tərpidin tonulidu» — bəlkim, Huda uni bilip «bu kixi Mening adimim» dəp etirap kılıdu, deməkçi. □ 8:4

«**Jahanda but dēgən heqnemə hesablanmaydu**» wə «**birla Hudadin baxka heq ilah yoqtur**» — 1-ayəttiki «həmmimizdə bilim bar», «bu dunyada but dēgən heqnezə əməs» wə «Hudadin baxka heq ilah yoqtur» bəlkim bu Korint jamaitidikilər əzlirining xuaridək daim eytidioqan səzlər idi. ■ 8:4 Qan. 4:39; Rim. 14:14; 1Kor. 10:19; Əf. 4:6. ■ 8:6 Mal. 2:10; Yh. 13:13; 1Kor. 12:3; Əf. 4:6; Fil. 2:11. ■ 8:7 1Kor. 10:28. ■ 8:8 Rim. 14:17. ■ 8:9 Gal. 5:13. □ 8:10 «**Qünki ajiz bir bəndə bilimi bar boləqan sening buthanidiki dastihanda olturup yegənlikingni kərsə, undəkta u öz ajiz wijdaniəqa qarxi halda butlaroqa atop nəzir kılinoqan taamlarnı yeyixkə «kurulup küqəytilidioqan» bolmamdu?**» — bu ayət toqruluk ikki eoziz gəp kılıx kerək. Birinçi, kona zamanlarda kəp buthanilaroqa munasiwətlik «axhanilar», «restoranlar» bar idi. Məqsiti butpərəslik əməs, bəlkim pəkət payda kəruxtin ibarət idi. Əmma satqan taamlarning kəpinqisi bəlkim həlkəx xu buthanida butlaroqa atop kıləqan nərsilər boluxi mumkin idi. Xuning bilən bir wəqıtta nuroqun kixilər bundək taamni yeyixning əzini «sawablik ix», «tələylik ix» dəp qarixi mumkin. İkkinçi, Pawlusning «uning wijdani... **«kurulup küqəytilidioqan»** dēgən səzi kinayilik gəp. Məzkur sezni yukiriki «muħəbbət (**adəmni, yəni adəmning roħini**) kúridu» dēgən səz bilən selixturiximiz kerək. «Muħəbbətning kúruxi»ning nəjjisi yaxxi, əlwətta; ləkin muxu ayəttə «bilimi bar» adəmning hərəkiti ajiz kərindixini öz wijdaniəqa hilaplik kılıxkə «kúrup küqəytidu». ■ 8:11 Rim. 14:15.

■ 8:13 Rim. 14:21; 2Kor. 11:29.

9

Pawlusning көp rosulluқ һәқ-һөқуқлирини ixlәtmәsliki

1 Mән әркин әmәsmu? Mән rosul әmәsmu? Mән Rәbbimiz Әysa Mәsiһni көrgән әmәsmu? Silәr өзünqlar mening Rәbdә bolqan әjrim әmәsmu? □ ■

2 Әgәр baxkilarqә nisbәtән rosul dәp һesablanmisam, mән һeқ bolmloqanda silәrgә rosul boldum; qünki өзünqlar Rәbdә mening rosul bolqanliқimni tәstiqliqan mөһürdursilәr.

3 Meni sürixtә kilmәqәi bolqanlarqә bolqan jawabim mundәq: —□

4 Bizlәrning yәp-iqixkә һөқuқimiz bar әmәsmu?□ ■

5 Bizning baxқа rosullar, Rәbning Öz iniliri wә Kefasning kilöqinidәk, etiқadqә bir singilni әmrimizgә elip sәpәrdә һәмrah kilip yürüх һәққimiz yokmu?□ ■

6 Әjәba, pәkәt Barnabas bilән meningla әmgәk kilmәsliққа һөқuқimiz yokmu?

7 Kim hirәjәtni өzi tәlәp әskәр bolup jәnggә qikidu? Kim üzümzar bina kilip uning mewisidin yemәydu? Qaysi pada bәqquқә padining sütidin iqmәydu?■

8 Bu degәnirim pәkәt insaniy көzқarax boyiqә eytiloqanmu? Tәwrat-qanunning өзidimu ohxax deyilgән әmәsmu?!

9 Qünki Musaqә qүxürülgән қanunda: «Haman tәpkән öküzning aqliziqә көxәk salma» dәp pütülgәndur. Huda öküzlәrgila көyüngәнmu, □ ■

10 yaki buni pәkәt bizlәrni dәp eytkәнmu? Xübһisizki, bu sәzlәр bizlәр üqün pütülgәndur; xuning üqün yәр һәydidüqi ümidtä һәydidixigә tegixlik, xundәqlә haman tәpküqimu һosuldin bәһrimән bolux ümididә ixlәxkә tegixliқtur. □

11 Biz silәrgә roһiy bәht-bәrikәtlәrni terip, silәrdin maddiy jәһәttin yiojiwalsaq bu qәktin elip көtkәнlik bolamdu? ■

12 Baxқа *hizmatqilәr* silәrdә muxu һөқuқni ixlәtkән yәrdә, biz xundәk kilsaq tehimu bolidoqә? Әmma Mәsiһning hux һәwirigә һeқ tosaloqә

□ 9:1 «Mән әркин әmәsmu? Mән rosul әmәsmu? Mән Rәbbimiz Әysa Mәsiһni көrgән әmәsmu? Silәr өзünqlar mening Rәbdә bolqan әjrim әmәsmu?» — Pawlus bu babta bәzi adәmlәrning uningqә «uni kil, buni kil» deyixigә «mән әркиn әdәm» dәp jawab beridu. ■ 9:1 Ros. 9:3,17; 22:14,18; 23:11; 1Kor. 4:15; 15:8; 2Kor. 12:2. □ 9:3 «Meni sürixtә kilmәqәi bolqanlar...» — bu sәz Korint jamaitida, Pawlus һәқikiy rosul әmәs, dәp yürgән bәzi adәmlәrni көrsitidu. □ 9:4 «Bizlәrning yәp-iqixkә һөқuқimiz bar әmәsmu?» — rosullar hux һәwәrni tarkitix hizmitigә alaһidә ayirilip qikқaqқа, jamaәtlәrdin yemәk-iqmәk jәһәttә, yәni iқtisadiy jәһәttiki yәrdәmgә erixixkә һөқuқliқtur. Әmma Pawlus wә hizmatdixi Barnabas Korint xәһiridә xundәk һөқuқni ixlәmigән. Keyinki aytәlәrni көrüng. ■ 9:4 1Kor. 9:14; 1Tes. 2:6; 2Tes. 3:9.

□ 9:5 «Bizning baxқа rosullar, Rәbning Öz iniliri wә Kefasning kilöqinidәk, etiқadqә bir singilni әmrimizgә elip sәpәrdә һәмrah kilip yürüх һәққimiz yokmu?» — demәk, rosullar ezliri wә bәla-qәқilirimu jamaәtning iқtisadiy yärdimigә һөқuқliқtur. ■ 9:5 Mat. 8:14. ■ 9:7 Yә. 21:15; 1Kor. 3:6, 7, 8; 2Kor. 10:4; 1Pet. 5:2. □ 9:9 «Haman tәpkән öküzning aqliziqә көxәk salma» — «Қan.» 25:4. ■ 9:9 Қan. 25:4; 1Tim. 5:18. □ 9:10 «Xuning üqün yәр һәydidüqi ümidtä һәydidixigә tegixlik, xundәqlә haman tәpküqimu һosuldin bәһrimән bolux ümididә ixlәxkә tegixliқtur» — «Am.» 9:13. ■ 9:11 Rim. 15:27; Gal. 6:6.

bolmisun döp, biz bu hökükni heqqaqan ixlitip baqmıduq; əksiqa, hərəkandək ixlarğa qıdap keliwatimiz. □ ■

13 İbadəthanıdiki muqəddəs ixlar üqün ixligüqilərnıng ibadəthanıoğa ataloğan hədiyələrdin veydiolanlıqını, kurbangahta hizmət kılıwatqanlarning kurbanlıqlardın uluxını alıdiolanlıqını bilməmsilər? ■

14 Xuningoğa ohxax, Rəb hux həwərnı jakarlıoquqılarnıng jeni hux həwərdin bekılsun döp bekıtkəndür. □ ■

15 Əmma mən bolsam bu höküklarınıng heqkaysısını ixlitip baqmıdım. Həm həzırmu muxu höküktdin padılınay döp muxularnı yezıwatqanıım yok! Qünki mən baxqılarnıng meni bu pəhırlınıdiolanlırımın mährum kılöıınıdın kərə ölğınım tüzük! □

16 Qünki menıng hux həwərnı jakarlıxımın pəhırləngüdək ix yok; qünki unıng məjburiyiti meni besip turıdu; hux həwərnı jakarlımısam həlımoğa way!

17 Qünki əgər uni halıs kılsam, bunıngdın manganın' am bolıdu; əmma öz ihtıyarım bılən bolmısa, bu pəkət menıng oıojıdarlıq burqını ada kılöıınım bolıdu, halas.

18 Xundək ikən, menıngın' amım zadı nemə bolıdu? Menıngın' amım dəl xuki, hux həwər jakarlıoqınımda mən hux həwərgə kixılərnı həqsız erıxtürımən — demək,ın' amım hux həwər yətküzüxtıki tegıxlık *həq elix* höküklırımın heq ixlətməslıkımdın ıbarəttür.

19 Qünki həmmə adəmning ilkidın ərkin bolup, özümni kərpıllıkkə kul kıldım; xu yol bılən tehımu kəprək adəmlərnı qayı kılıp kutkuzsam dəymən.

20 Yəhüdiylarnı qayı kılıp kutkuzux üqün Yəhüdiylarğa nisbətən Yəhüdiyöğa ohxax boldum; Təwrat qanunı astıda turoqanların qayı kılıp kutkuzux üqün (Təwrat qanunı astıda turoqan bolmısammu) Təwrat qanunı astıda turoqanlarğa nisbətən Təwrat qanunı astıda turoqanöğa ohxax boldum; ■

21 Təwrat qanunında bolmioqanların qayı kılıp kutkuzux üqün Təwrat qanunında bolmioqanlarğa nisbətən (Huda aldıda qanunsız bolmay, bəlki Məsihning qanunıoğa boysunuxum bılən) mən Təwrat qanunında bolmioqanlarğa ohxax boldum; □ ■

22 ajızların qayı kılıp kutkuzux üqün ajızlarğa özüm ajızdək boldum; mumkin kədər kəprək adəmni kutkuzux üqün mən hərəkandək adəmge qarita xundək adəm boldum. □ ■

□ 9:12 «... Məsihning hux həwırıgə heq tosalöy bolmisun döp, biz bu hökükni heqqaqan ixlitip baqmıduq; əksiqa, hərəkandək ixlarğa qıdap keliwatimiz» — oqlitə yeri xuki, bəzilar «Pawlus wə Barnabas həkikıy rosullar əməs, qünki ular bizdın pul sorap baxmioqan!» degən.

■ 9:12 Ros. 20:33; 2Kor. 11:9; 12:13. ■ 9:13 Qan. 18:1. □ 9:14 «... Hux həwərnı jakarlıoquqılarnıng jeni hux həwərdin bekılsun» — demək, hux həwərnı qobul kılöııanlar tərıpidın qamdalsun.

■ 9:14 Law. 19:13; Qan. 24:14; 25:4; Mat. 10:10; Luqa 10:7; 1Tim. 5:18.

□ 9:15 «mən baxqılarnıng meni bu pəhırlınıdiolanlırımın mährum kılöıınıdın kərə ölğınım tüzük!» — «bu pəhırləngınım» dəl unıng hux həwərnı heqqandəkın' am-hədiyəni qobul kılmay jakarlıoqanlıqını kərsıtıdu.

□ 9:20 Ros. 16:3; 18:18; 21:23. □ 9:21 «Təwrat qanunında bolmioqanlar» — demək, Yəhüdiy əməslər. Ular Təwrat qanunını bılməydu yaki uni etırap kılmıoqanlardür.

«Məsihning qanunı» — Muqəddəs Rohta yaxap «Pərwərdıgar Hudayingni pütün kəlbıng bılən, pütün jening bılən wə pütün küqüng bılən səyğın» wə «qoxnangnı özüngni səyğəndək səyğın» degəndın ıbarət, əlwəttə. ■ 9:21 Gal. 2:3. □ 9:22 «ajızların qayı kılıp kutkuzux üqün ajızlarğa özüm ajızdək boldum» — «ajızlar» bəlkım Huda toırısıdiki bılını tönup yətmıgənlıktın wıjdanı asanla azablınıdiolan etıqadqılarnı, yaki etıqadı küqlük əməslərnı kərsıtıdu.

■ 9:22 Rim. 15:1; 1Kor. 10:33; Gal. 6:1.

23 Özümning hux hawerdin nesiwem boluxi üqün uni döp hëmmë ixni kilimën.

24 Bëygigë qüxkënlëring hëmmisi yügürixidu, ëmma pëkët birila muka-patka erixidoiönini bilmëmsilër? Ojëlübë kazinix üqün yügürünglar. ■

25 Musabikidë elixqüqilarning hëmmisi ëzini hër jöhëttin tizginläydu; ular pëkët bir qirip ketidoian tajoja erixix üqün xundak kïlidu, ëmma biz bolsak qirimas taj üqün xundak kilimiz. □ ■

26 Xunga mën nixansiz adëmdëk yügürüwatmaymën; muxt atsam hawaoja atidoian adëmdëk bolmaymën.

27 Uning ornioja mën öz tenimni urup özümgë këndürüp, uni özümgë kül kilimën; undak kilmiojanda, baxkilaroqa tëlüm jakarlap turup özüm layakëtlük bolmay kelixim mumkin.

10

Israillarning Misirdin qikip, qel-bayawandin ötkëndiki wëkëlërdin sawak eliximiz kerak

1 Qünki, i kerindaxlar, mën silëring ata-bowilirimizning hëmmisining bulut astida yürgënlükidin wë hëmmisining dengizdin ötüp mangoanlikidin hawërsiz yürüxünglarni halimaymën;■

2 ularning hëmmisi bulutta hëm dengizda Musaning yetëkqilikiga qëmlüdürlügän;□ ■

3 ularning hëmmisi ohxax rohüy taamni yegän;■

4 hëmmisi ohxax rohüy iqmlikni iqkän; qünki ular ezlirigë hëmrah bolup ägixip yürügän rohüy uyultaxtin iqëtti (ëmëliyëttë, muxu uyultax Mësihning Özi idi);■

5 xundaktimu, Huda ularning këpinqisidin razi bolmiojanidi; qünki «Ularning jësätliri qel-bayawanda qeqilip këlojan».□ ■

6 ëmma bu ixlar ularning bëxiöja bizlërgë sawak-bëxarët bolsun üqün qüxkënididi; buningdin mëksët, bizning ularning yaman ixlaroqa hëwës këlojinidëk hëwës këlmaslikimiz üqündur.■

7 Silër yanë ularning bëzilirigë ohxax butka qökunidoianlardin bol-manglar; bular toqruluk: «Hëlk yëp-iqixkë olturdi, andin këyp-sapaoja turdi» döp pütülgän.□ ■

■ 9:24 Gal. 2:2; 5:7; Fil. 2:16; 2Tim. 4:7; Ibr. 6:18. □ 9:25 «Musabikidë elixqüqilarning hëmmisi ëzini hër jöhëttin tizginläydu; ular pëkët bir qirip ketidoian tajoja erixix üqün xundak kïlidu...» — ëslidiki «Olimpiya»diki ojaliblar yopurmaq-güllërdin yasalöjan tajoja erixëtti. ■ 9:25 2Tim. 2:4; 4:7,8; 1Pet. 4:1; 5:4. ■ 10:1 Mis. 13:21; 14:22; Qel. 9:18; Kan. 1:33; Yë. 4:23; Nëh. 9:12,19; Zëb. 78:13,14; 105:39. □ 10:2 «ularning (silëring ata-bowiliringlar, 1-ayätni këring) hëmmisi bulutta hëm dengizda Musaning yetëkqilikiga qëmlüdürlügän» — muxu (1-2-ayëttë hatirilëngän) wëkëlëрни tehimu yahxi qüxinix üqün «Misirdin qikix» 14-babni këring. «Musa» Musa pëyojëmbër; ëlwëttë. Muxu muhim ayët üstidë wë bu babtiki baxka misallar toqruluk «köxumqë sëz»imizni këring. ■ 10:2 Mis. 13:20-22; 14:19, 20. ■ 10:3 Mis. 16:15. ■ 10:4 Mis. 17:6; Qel. 20:11; Zëb. 78:15-16 □ 10:5

«Ularning jësätliri qel-bayawanda qeqilip këlojan» — «Qel.» 14:16, 32. ■ 10:5 Qel. 26:65.

■ 10:6 Qel. 11:4,33; Zëb. 106:14. □ 10:7 «Hëlk yëp-iqixkë olturdi, andin këyp-sapaoja turdi» — muxu yërdiki «këyp-sapa» bëlkim butpëräslik hëm uningöja bəoqlanöjan xähwaniyëtni kërsitidu. «Pütülgän» — «Mukëddäs Kitabta pütülgän», ëlwëttë («Mis.» 32:6). ■ 10:7 Mis. 32:6.

⁸ Biz yәнә ularning bəzilirining buzukqılık kılışınidək buzukqılık kılmaylı; qünki xu wəjidin ulardın yigirmə üq ming kixi bir kündila öldi. □ ■

⁹ Yәнә ularning bəzilirining Məsihni sinoşınidək Məsihni sinimaylı; qünki xu səwəbtin ular yılanlar qeqixi bilən həlak boldi. □ ■

¹⁰ Yәнә ularning bəziliri aqrinoşandək aqrinip kaqximanglar — nətijidə, ular jan aloşuqi pərixta tərpidin öltürüldi. □ ■

¹¹ Əmdi bu wəxələarning həmmisi ularning bexioşa bexarətlik misallar süpitidə qüxkən wə ahırki zamanlar beximizöşa keliwatқан bizləarning ulardın sawaq-ibrət eliximiz üqün hatiriləngənidi. □ ■

¹² Xuning bilən «Mən etikadta qing tirəp turmaqtımən» degən kixi özining yikilip ketixidin həzi bolsun!

¹³ Silər duq kəlgən sinaklarıning həmmisigə baxқа adəmlərnu ohxax duq kəlgən. Wə Huda bolsa wədisidə turoşuqidur; U silərni kətürəlmigüdək sinaklarğa uqratmaydu, bəlki sinak bexinglarğa qüxkəndə, xuning bilən təng uningdin ötüp kutulux yolini yaritip beridu; silər xuning bilən uningöşa bərdaxlık beridoşan bolisilər. □ ■

¹⁴ Xu səwəbtin, səyümlükirim, butpərəsliktin qeqinglar!

¹⁵ Silərni əkil-həxi jayida kixilər dəp qarap xuni eytiwatımən; səzligənlirimni başalap bekinglar: —

¹⁶ Biz bərikətlik bolsun dəp tiligən, bərikətlik jamdiki xarabni iқkinimiz, Məsihning kenidin ortaq bəhirlənginimiz əməsmu? Bizning oxutқан nanni yeginimiz, Məsihning tenidin ortaq bəhirlənginimiz əməsmu? □

¹⁷ Biz nuroşun bolsaqnu bir nan, bir təndurmiz; qünki həmmimiz xu bir nandin nesiwə alimiz. □ ■

¹⁸ Jismaniy Israilğa qaranglar; qurbanlıqlarni yegənlər qurbangahқа nesipdaxlar əməsmu?

¹⁹ Əmdi nemə deməqimən? Butқа atap sunuloşan qurbanlıqning birər əhmiyiti barmidu? Butning birər əhmiyiti barmidu? ■

²⁰ Yaқ, biraq kapirlar butlarğa sunoşan qurbanlıqlarni Hudaoşa əməs, bəlki jinlarğa ataydu. Mən siləarning jinlar bilən ortaq nesipdax boluxunglarni halimaymən. □ ■

□ 10:8 «Biz yәнә ularning bəzilirining buzukqılık kılışınidək buzukqılık kılmaylı; qünki xu wəjidin ulardın yigirmə üq ming kixi bir kündila öldi» — bu wəxə «Qel.» 25:1-9də haritiləngən. ■ 10:8 Qel. 25:1, 9; Zəb. 106:28-29. □ 10:9 «Yәнә ularning bəzilirining Məsihni sinoşınidək Məsihni sinimaylı; qünki xu səwəbtin ular yılanlar qeqixi bilən həlak boldi» — «Qel.» 21:1-9ni kəring. ■ 10:9 Qel. 21:5; Zəb. 106:14 □ 10:10 «Yәнә ularning bəziliri aqrinoşandək aqrinip kaqximanglar — nətijidə, ular jan aloşuqi pərixta tərpidin öltürüldi» — «Qel.» 16:41-50ni kəring. ■ 10:10 Mis. 16:2; 17:2; Qel. 14:36; Zəb. 106:25-26 □ 10:11 «bu wəxələarning həmmisi ularning bexioşa bexarətlik misallar süpitidə qüxkən» — «bexarətlik misallar»: «qoxumqə səz»imizdə biz bu bab toşrulux səzliginimizdə bu tema toşruluxnu tohtilimiz. ■ 10:11 Rim. 15:4; 1Kor. 9:10; Fil. 4:5; Ibr. 10:25. □ 10:13 «Silər duq kəlgən sinaklarıning həmmisigə baxқа adəmlərnu ohxax duq kəlgən» — əyni tekstə: «Silər duq kəlgən sinaklarıning heqkaysisi pütkül insaniyətкə ortaq əməs» degən xəklidə ipadilinidu. ■ 10:13 1Kor. 1:8; 1Tes. 5:24; 2Pet. 2:9. □ 10:16 ««bərikətlik jam» ... «oxutқан nan»» — «bərikətlik jam» wə «oxutқан nan» degənlər «Rəbning ziyapiti» yaki «Rəbning oşzasi»din ibarəttur. «Rəbning ziyapiti» yaki «Rəbning dastihini» toşruluxnu 11:23-34ni kəring. □ 10:17 «Biz nuroşun bolsaqnu bir nan, bir təndurmiz; qünki həmmimiz xu bir nandin nesiwə alimiz» — baxқа birhil tərjimiz: «Nan bir boloaqқа, biznu bir tən bolimiz; qünki həmmimiz bir nandin nesiwə alimiz». ■ 10:17 Rim. 12:5; 1Kor. 12:27. ■ 10:19 1Kor. 8:4. □ 10:20 «kapirlar butlarğa sunoşan qurbanlıqlarni Hudaoşa əməs, bəlki jinlarğa ataydu» — «kapirlar» grek tilida «taipilər» yaki «əllər». ■ 10:20 Law. 17:7; Qan. 32:17.

21 Rəbning jamidin wə jinlarning jamidin təng iqqüqi bolsanglar bolmaydu; Rəbning dastihiniqə wə jinlarning dastihiniqə təng dahil bolsanglar bolmaydu.

22 Rəbning həsət-əqəzipini qozojiməqimizmu? Biz Uningdin küqlükmu-ya?

23 «Həmmə nərsə həlaldu», əmma həmmə nərsə paydilik boluwərməydu; «həmmə nərsə həlaldu», əmma həmmə nərsə adəmning *etiqadini* quralmaydu. □ ■

24 Əmdi heqkim öz mənprəətini izdimisun, bəlki əzgilərningkini izdisun. ■

25 Gəx bazirida setiloqan hərbinərsini wijdaninglarni dəp olturmay, heqnemini süruxtə kılmay yəweringlar.

26 Qünki «Jahan wə uningə təloqan həmmə məwjudatlar Pərwərdigarəqə mənşüptur» *dəp pütülgən*. □ ■

27 Əmma etiqad kılmioqanlarning birərsi seni ziyəpətkə təklip kılsa wə kənglüng tartsa, aldingəqə koyuloqan həmməni wijdaningni dəp olturmay yəwər; ■

28 əmma birsi sanga: «Bu butlarəqə atəloqan qurbanlik taami» desə, undaqta uni yemə; nemixka desəng, bu ixni sanga eytkan adəmning səwəbi üqün, xundakla wijdaning səwəbi üqündur; □

29 mən degən wijdan seningki əməs, bəlki həliki kixining wijdani; mening ərkinlikimğə bəxkılarning wijdani tərpidin yaman dəp bəhə berilixining həjiti barmu?

30 Mən təxəkkür eytip yesəm, təxəkkür eytkan nərsini durus yeginim tüpəylidin yaman dəp qariliximning nemə həjiti? □ ■

31 Xunga silər nemini yesənglar, nemini iqsənglar yaki hərəkəndə bəxka ixlarni kılsənglar, həmmə ixlarni Hudaəqə xan-xərəp kəltürülsun dəp kılinglar. ■

32-33 Mən özüm həmməylənni həmmə ixta məmnun kılixka intilginimdək, öz mənprəətim üqün əməs, bəlki kəpçilikning mənprəəti, ularning kutquzuluxi üqün intilginimdək, heqkimning aldiəqə — Yəhudıylar bolsun, greklar bolsun, Hudaning jamaətidikilər bolsun aldiəqə putlikaxəng bolmanglar.

Mən Məsihni ülgə kıloqinimdək, silərmu meni ülgə kılinglar. ■

11

Ibadət qaidiliri

□ **10:23 «həmmə nərsə mənə həlaldu»** — bu səz-ibarə bəlkim Korintliklər ixlitiwatkan İnildiki yemək-iqməklər toqruluk təlimlərnin qışqartilmisi boluxi mumkin. Bu həkikətə yəkin bolojini bilən, Pawlus hazır ularəqə yemək-iqməklər toqruluk bəxka tərəplərdinmu oylax kerək, dəp təlim bərməqci. ■ **10:23** 1Kor. 6:12. ■ **10:24** 1Kor. 13:5; Fil. 2:4. □ **10:26 «Jahan wə uningəqə təloqan həmmə məwjudatlar Pərwərdigarəqə mənşüptur»** — «Zəb.» 24:1 wə 50:12, 89:11. ■ **10:26** Mis. 19:5; Zəb. 24:1; 50:12, 89:11 ■ **10:27** Luqa 10:7; 1Kor. 8:7. □ **10:28 «Birsi sanga: «bu butlarəqə atəloqan qurbanlik taami» desə,...»** — degüqining kərsətməqci bolojini bəlkim: (1) «Sən ixəngüqi əməsmu, bundəq butlarəqə qetixlik nərsini yeməsliking kerək» yaki (2) «Bu alahidə butlarəqə nəzir kılinəqan, xunga uni yesəng, sanga alahidə bərikət bolidu!». «Koxumqə səz»imiznimu kərüng. □ **10:30 «Mən təxəkkür eytip yesəm, təxəkkür eytkan nərsini durus yeginim tüpəylidin yaman dəp qariliximning nemə həjiti?»** — muxu muhim prinsip toqruluk «koxumqə səz»imizni kərüng. ■ **10:30** Rim. 14:6; 1Tim. 4:3. ■ **10:31** Kol. 3:17. ■ **10:32-33** Rim. 14:13; 1Kor. 9:22.

1-2 Əmdı silərnı xuning üqün tərıpləymənki, i qerındaxlar, həmme ixlarda silər meni əsləp turuwatısilər, mən silərgə tapxurıqınımdək, kərsətmilərnı tutup keliwatısilər. ■

3 Əmma mən silərning hər ərnıng bexi Məsihdur, ayalning bexi ərdur wə Məsihning bexi Hudadır dəp bilixınglarnı halaymən. □ ■

4 Xunga, *ibadətke katnaxkanda*, hərəkandək ər bexiqə birnərsə artқан halda dua kılsa yaqi bexarət bərsə, u öz bexiqə hərmətsizlik kılojan bolıdu. □

5 Əmma *ibadətke katnaxkanda*, hərəkandək ayal bexiqə birər nərsə artmıojan halda dua kılsa yaqi bexarət bərsə, u öz bexiqə hərmətsizlik kılojan bolıdu; bundək ayalning qeqı qüxürüwetilgən, *rəswa kılınojan* ayaldın pərki yoxtur. □

6 Ayal kixıng bexiqə artkını yox bolsa, qaqlırı qüxürüwetilsun; ayalqə nisbətən qaqlırınıng kesiwetilixi yaqi qüxürüwetilixi uyatlık ix bolsa, əmdı unıng bexiqə birər artkını bolsun. ■

7 Qünki ər kixi bolsa bexını yapmaslıkı kerək; qünki u Hudaning sürət-obrazi wə xan-xəripıdur; əmma ayal kixi bolsa ərnıng xan-xəripıdur. □ ■

8 Qünki ər bolsa ayaldın əməs, bəlki ayal ərdındur. □ ■

9 Xuningdək ər kixi ayal üqün əməs, ayal kixi ər üqün yarıtılqındur.

10 Bu səwəbtın, həm pərixtilərnıng səwəbidın ayal kixi bexıda həkukning *bəlgısıg* igə boluxı kerək. □

11 Həlbuki, Rəbdə ayal ərsız bolmas wə ər ayalsız bolmas;

12 qünki ayal ərdın qıqırılqınıdək, ər ayal arkılik *tuqulıdu*; lekin həmme ix Hudadındur.

13 Öz kənglünglarda baħa beringlar; ayallarıng bexiqə birnərsə artmay turup Hudaqə dua kılıxi muwapıqmu?

14 Təbiətning əzi silərgə ər kixıng uzun qaqlırı bolsa unıngqə uyat ikənlikını əgətmıdımu?

15 Əmma ayal kixıng uzun qaqlırı bolsa, bu unıngqə xan-xəpəp bolıdu; qünki unıng uzun qaqlırı unıngqə bezək-yepinqə bolsun dəp təkđim kılınojan.

■ 11:1-2 1Kor. 4:16; Fil. 3:17; 1Tes. 1:6; 2Tes. 3:9. □ 11:3 «**ayal (yaqi kız)ning bexi ərdur**» — toy kıloqanda unıng bexi öz eri, əlwəttə; turmuxqa qıqmıojan bolsa unıng atısı; tənħa, tul yaqi ajraxқан kız-ayallar bolsa, ularning bexi (bar bolsa) jamaəttiki aqsakallar bolıdu. ■ 11:3

Yħ. 14:28; 1Kor. 3:23; 15:27; Əf. 5:23. □ 11:4 «**ibadətke katnaxkanda, hərəkandək ər bexiqə birnərsə artқан halda ... bexarət bərsə**» — «bexarət bərsə» — «Hudanıng wəhiyisını yətküzəsə», yaqi «pəyoqəmbərlik səz kılsa...» degenlik. «Əz bexiqə hərmətsizlik kılıdu» — demək, Məsihə bihərmətlik kılıdu. □ 11:5 «**...u öz bexiqə hərmətsizlik kılıdu**» — demək, öz erigə yaqi jamaətnıng aqsakallırıqə hərmətsizlik kılıdu. «**bundək ayalning qeqı qüxürüwetilgən, rəswa kılınojan ayaldın pərki yoxtur**» — kona zamanlarda ayallar buzıqıqlıq kılojan bolsa, ularnı jazalax usulı ayalnı rəswa kılip qeqını qüxürüwetıxtın ıbarət ıdı. ■ 11:6 Qəl. 5:18; Qan. 22:5. □ 11:7 «**Qünki ər kixi bolsa bexını yapmaslıkı kerək; qünki u Hudanıng sürət-obrazi wə xan-xəripıdur; əmma ayal kixi bolsa ərnıng xan-xəripıdur**» — bu ayəttın (wə xundaqə 4-6-ayətlərdın) Pawlusning adəttiki əħwallar əməs, bəlki ıbadət sorunlırı toqruluk səzləwatқанlıkı enıq turıdu; wə unıng ərlərgə talaqə qıqqanda hərəkandək bəklərnı kıyixını mən'ı kıloqını əməs! Unıng bu səzlırədə ayallarıng talada yürəndə romal-yaqlıq artıx-artmaslıkı toqrısidımu gəp yox. ■ 11:7 Yar. 1:26,27; 5:1; 9:6; Kol. 3:10. □ 11:8 «**qünki ər bolsa ayaldın əməs, bəlki ayal ərdındur**» — oqurmənlərnıng esıdə barkı, Huda Həwa'anımıznı Adəm'atımıznıng tenıdın kowurıqısını elıp yasıojan. «Yar.» 2-babnı kərüng. ■ 11:8 Yar. 2:18, 21. □ 11:10 «**pərixtilərnıng səwəbidın ayal kixi bexıda həkukning bəlgısıg igə boluxı kerək**» — «pərixtilərnıng səwəbidın» toqruluk «koxumqə səz»ımıznı kərüng. Biz bu ayətlər (1-16)ni təpsılıy halda xərhləymız.

16 *Birsining bu ixlar toqirulux* talax-tartix qiloxusi bolsa, *xuni bilsunki*, bizlærdæ hæm Hudaning jamaætliridimu xulardin baxqa hæq kaïdilær yoxtur. ■

Ræbning dastihini toqirulux

17 Emma hazir demætki boloxan ix, yæni silær yioqiloxan sorunlaroqæ kaëlsæk, uningda silærni tæriplimæymæn; qünki yioqiloxininglarning nætijisi paydilik æmæs, bæki ziyanlik boluwatidu.

18 Qünki birinqidin, silær jamaætæ yioqiloxininglarda, aranglarda guruhlaroqæ bælünüxlær boloxanlikini anglidim; bu gæpkæ kismæn iæxendim.

19 Aranglarda bælünüxlær pæyda bolmay kalmaydu. Undæk bolmioqanda aranglarda kimning layaqætlik boloxanlikini kerüwaloxili bolmaytti. □ ■

20 Silær bir yergæ jëm boloxininglarda, silær *hæqikætæn* «Ræbning ziyapiti»din yemæysilær. ■

21 Qünki yegininglarda hærbiringlar baxqilarning yeyixini kütmæyla özünglar elip kælgæn oqizani yæwerisilær-dæ, birsi aq kaïdu, yænæ birsi mæst bolup ketidu. □

22 Yæp-iqixkæ öz öyliringlar yoxmu? Hudaning jamaitini koxgæ ilmay, yoxsullarni hijalætkæ koymaqqimusilær? Silærgæ nemæ desæm bolar? Silærni tæriplæmdimæn? Yæk, silærni tæriplimæymæn. □

23 Qünki mæn silærgæ *Ræbning ziyapiti toqirulux* yatküzgænlirimni özüm Ræbdin tapxuruwaloxanmæn; demæk, Ræb Əysaqa satqunluk qilinoxan keqidæ u qolioxæ nan elip, ■

24 tæxækkür eytkandin keyin uni oxtup: «Mana, silærgæ ataloxan Mening tenim; buni Meni æslæp turux üqün muxundæk qilinglar» — dedi.

25 Xuningdæk, oqizadin keyin u jamni qolioxæ elip: «Mana, bu jamdiki xarab qenimda boloxan «yengi æhdæ»dur; hæq ketim buningdin iqkininglarda, Meni æslæp turux üqün xundæk qilinglar» — dedi. □

26 Qünki silær hæq ketim bu nandin yegæn, bu jamdin iqkæn bolsanglar, taki Uning kaytip kelixigiqæ silær Ræbning ölümünü jakarlioxan bolisilær. ■

■ 11:16 1Tim. 6:4. □ 11:19 «Aranglarda bælünüxlær pæyda bolmay kalmaydu...» — az bolmioqan alimlar Pawlusning bu jumlisi kinayilik, Korintliklarni tænkid qilidioxan alahidæ sæzlær, dæp karaydu. Bizmu muxu kezkaraxqa mayilmiz; qünki Injilda tiloxæ elinoxan baxqa jamaætlær arisida æhwal undæk æmæs idi; æksiqa, ularning birliki heli küqlik idi (mæsilæn, Filippi xæhiridiki jamaætæ). Qandakla bolmisun, mælum jamaættiki ixængüqilærnig kepinqisi Korinttiki jamaætæk «Rohqa tæwæ» æmæs, bæki «ætkæ tæwæ», «etikaqda bowaqlær» bolsa, undakta «bælünüxlær» pæyda bolmay kalmaydu. Bundæk æhwal hæqikætæn Ræbning yolini izdigüqilærgæ kepræk besim berip, ularning Rohida tezla æstürülüxi muhim bir türtkæ bolidu. ■ 11:19 Mat. 18:7; Luqa 17:1; Ros. 20:30; 1Yuhæ. 2:19. ■ 11:20 Luqa 22:14-20. □ 11:21 «Qünki yegininglarda hærbiringlar baxqilarning yeyixini kütmæyla özünglar elip kælgæn oqizani yæwerisilær-dæ, birsi aq kaïdu, yænæ birsi mæst bolup ketidu» — rosulning sæzlirogæ qarioxanda, Korint etikaqqlær jamaitining yioqinlirida pat-pat «ortaq ziyapæt»ni tutatti, xuning bilæn bir waqitda «Ræbning ziyapiti»ni yeyætti («Yæh.» 12ni körüng). Lekin bay qerindaxlar öz mol tamakliri aloqæq özining bayliklirini kez-kez qilip kersitætti, baxqa kæmbæthæl qerindaxlar bilæn ortaqloxmaytti. «Ziyapæt» qalaymikan boloxaqqa, «Ræbning ziyapiti»ning ezi koxgæ ilinmay bolup qelip, Ræbning namioqæ nomus kæltürgænidi. □ 11:22 «Yæp-iqixkæ öz öyliringlar yoxmu? Hudaning jamaitini koxgæ ilmay, yoxsullarni hijalætkæ koymaqqimusilær?» — bæzi etikaqqlær jëm bolup oltxurætan sorunlarda koxp oqizalarni elip kelip yesæ, oqizasiz qerindaxliri ælwætæ hijil bolup kalidu. ■ 11:23 Mat. 26:26; Mar. 14:22; Luqa 22:19. □ 11:25 «... Mana, bu jamdiki xarab qenimda boloxan «yengi æhdæ»dur» — «yengi æhdæ» Tæwrat, «Yær.» 31:31-34dæ bexaræt berilgæn. ■ 11:26 Yh. 14:3; Ros. 1:11.

²⁷ Xuning üqün, kimki layaqətsiz haldə bu nanni yesə yaki Rəbning jamidin iqsə, Rəbning teni həm kəniəqə nisbətən gunahkar bolidu. ■

²⁸ Xuning üqün hər birsi bu ixlar üstidə öz-özini təxkürüp, andin nandin yesun, jamdin iqsun. ■

²⁹ Qünki Rəbning tenini pərk ətməy turup yegüqi wə iqküqi hər kim özigə həküm-jazani yətküzüp yəp-iqidu. □

³⁰ Bu səwəbtin aranglardiki nuroqun adəmlər zəiplixip kesəl boldi, hətta heli bir kismi *ölümdə* uhlap kaldi. □

³¹ Lekin əgər öz üstimizni təxkürüp həküm çikarəqan bolsaq, bəximizəqə Rəbning həküm-jazasi qüxürülməydiğəqan bolidu. ■

³² Əmma gər qə üstimizgə Rəb tərripidin həküm-jazalar qüxürülgən bol-simu, əməliyəttə bu Uning bizgə qüxürgən «tərbiyə jazasi»dur; buningdin məxsət, bizning bu dunya bilən birliktə həlakətkə həküm qilinmaslikimiz üqündur.

³³ Xunga, i kərindaxlar, Rəbning ziyapitidə yeyixkə jəm boləqiniglarda, *həmməylən toluk kəlgüqə* bir-biringlarni kütünglar.

³⁴ Birsı aq kərsək bolsa awwal əyidə yəp kəlsun; xundak kilip silərnig jəm boluxunglar özünglarəqə həküm-jaza yətküzməydiğəqan bolidu. Qəloqan baxkə məsililərnı bolsa, mən barəqinimda tərtpkə salimən.

12

Rohiy iltipatlar

¹ Əmma i kərindaxlar, rohiy iltipatlarəqə kəlsək, silərnig ular toqruluk bilməy qəlixinglarni haliməymən. □

² Silər taipilərnig arisida boləqan waqtinglarda hər hil yollarəqə baxlinip, gas-gaqə butlarəqə *qəqunuxkə* azdurulup kətkininglarni bilisilər.

³ Xunga mən silərgə ukturimənki, heqkim Hudaning Rohida turup: «Əysaqə lənət!» deməydu wə hər kəndak biri Mukəddəs Rohəta bolmay turup «Əysa Rəbdur!» dəp eytalmaydu. ■

⁴ Əmma iltipatlar hilmuhil, lekin Roh bolsa birdur. □ ■

⁵ Hizmətlər bolsa hər hil, əmma *biz hizmitini qilidiəqan* Rəb birdur.

⁶ Ixləx yolliri hər hil, əmma həmməyləndə həmmə ixni wujudkə çikarəqıqi Huda birdur.

⁷ Əmma həmməylənning mənprəti üqün hər birigə Rohning namayan boluxi beəixlinidü.

■ **11:27** Qel. 9:10,13; Yh. 6:51,63,64; 13:27; 1Kor. 10:21. ■ **11:28** 2Kor. 13:5. □ **11:29** «...

Rəbning tenini pərk ətməy turup yegüqi wə iqküqi hər kim özigə həküm-jazani yətküzüp yəp-iqidu — «Rəbning tenini pərk ətməslik» degənlikning bəlkim ikki hil tərəplimisi boluxi mumkin: (1) əzini «Mən Rəbning tenidiki bir əza, baxkə kərindaxlarmu xundak» dəp bilip yətməy, «Rəbning teni»diki kərindaxlarni kəzəqə ilmaslik (21-22-ayətlərnı kəring); (2) «Rəbning ziyapiti Rəbbimizning biz üqün qurban qıloqan tenini ipadiləydu» dəp bilip yətməsilik. □ **11:30** «**hətta heli bir kismi ölümdə uhlap kaldi**» — «uhlap kaldi» degən səz əlüxnı kərsitidu. Injil boyiqə etiqədqılarəqə nisbətən əlüx pəqət waqıtlıq uhlax, halas. ■ **11:31** Zəb. 32:5; Pənd. 18:17.

□ **12:1** «**rohiy iltipatlarəqə kəlsək...**» — «rohiy iltipatlar» degənərn Mukəddəs Rohəta qıloqan, muxu baxta «təbiəttin taxkiri» mejizilik qəbiliyətlərnı kərsitidu. ■ **12:3** Mar. 9:39; Yh. 13:13; 1Kor. 8:6. □ **12:4** «**Əmma iltipatlar hilmuhil, lekin Roh bolsa birdur**» — «Roh» degən

Hudaning Rohı, Mukəddəs Roh, ■ **12:4** Rim. 12:6; 1Pet. 4:10.

8 Qünki Roh arkilik birigə danalik yatküzgüqi söz, yənə birigə xu ohxax Roh arkilik həwər yatküzgüqi söz təksim kilinidu; □

9 yənə ohxax Roh arkilik baxka birigə alahidə ixənq, yənə birigə ohxax Roh arkilik *kesəllərni* sakaytix iltipatliri, □

10 birawoqa möjizilərnı yaritix təksim kilinidu; birawoqa wəhiy-bexarət berix; birawoqa hərhil rohlarnı pərk etix, birawoqa naməlum tillarda sözləx, yənə birawoqa naməlum tillarnı tərjimə kilix iltipati təksim kilinidu. □

11 Əmma bu ixlarning həmmisini yürgüzgüqi ohxax xu bir Rohtur, U hərbirigə Əzi layik kərüp, ayrim-ayrim təksim kilip beridu. ■

12 Qünki insaniy tən bir bolsimu nuroqun əzaliri boləjnidək, xundakla əzaliri nuroqun bolsimu əzara qoxulup bir tən boləjandək, Məsih Əzimu həm xundaktur. ■

13 Qünki həmmimiz, məyli Yəhudiylar bolsakmu, Greklər bolsakmu, kullar bolsakmu, hərler bolsakmu, bir Rohta bir təngə kirixkə qəmüldürüldük wə bir Rohtın iqixkə nesip kilindük. ■

14 Qünki tən birlə əzadin əməs, bəli kəp əzalardin tərkib tapidu.

15 Əgər put: «Mən kol bolmioinim üqün mən təngə təwə əməsmən» desila, undakta u həkikətən təngə təwə əməs bolamdu?

16 Kulak: «Mən kəz əməs, xunga mən təngə təwə əməsmən» desila, undakta u həkikətən təngə təwə əməs bolamdu?

17 Pütün tən kəzla bolsa, undakta anglax sezimimiz nədin bolidu? Pütün tən kulakla bolsa, undakta purax sezimimiz nədin bolidu?

18 Halbuki, Huda Əzigə layik kərgən tən əzalirining hərbirini ayrim-ayrim əz jayıoqa orunlaxturəjan;

19 əgər ularning həmmisi ohxax əza bolsa, undakta uni kəndakmu tən degili bolatti?

20 Əmdilikdə əzalar kəp, tən bolsa birdur.

21 Kəz kəloqa: «Mening sanga ehtiyajim qüxməydu!» deyəlməydu; yaki bax bolsa putlaroqa: «Mening silərgə ehtiyajim qüxməydu!» deyəlməydu.

22 Dəl əksiqə, təndiki ajiz-ərziməs dəp kəringən əzalar kəm bolsa bolmaydu;

23 wə həm təndiki biz etiwarsiz dəp hesabliəjan əzalaroqa bolsa, tehimu kəprək etiwar kəlimiz; xundakla iskətsiz dəp qaralıəjan əzalirimiz tehimu iskətlilik kilinidu;

24 əslidə yariximlik boləjan əzalirimizoqa bolsa xundak kilixning həjiti yok. Əmma Huda pütün tənni xundak birləxtürgənki, U etiwarsiz dəp hesablanəjan əzalaroqa tehimu kəp etiwar beridu.

25 Buningdin məksət təndə heq bəlünüxlər bolmasliqi, bəli barlik əzalar əzara ohxax kəyümqanlıqta boluxi üqündur.

26 Bir əza japa-dərd tartsa, barlik əzalar uning bilən təng japa-dərd tartidu; bir əzaəqa xərəp kəlsə, barlik əzalar uning bilən təng xadlinidu.

27 Əmdi silər Məsihning tenidursilər, hərbinglər Uning ayrim-ayrim əzasidursilər. ■

□ 12:8 «... Roh arkilik birigə danalik yatküzgüqi söz, yənə birigə xu ohxax Roh arkilik həwər yatküzgüqi söz təksim kilinidu» — bu ikki iltipat wə təwəndiki yənə yəttə «rohiy iltipat» toqruluk «koxumqə söz»imizni kəring. □ 12:9 «kesəllərni sakaytix iltipatliri» — grek tilida «sakaytixlarning iltipatliri» — demək, Muqəddəs Rohning möjizilik sakaytix yolliri birhilla əməs.

□ 12:10 «wəhiy-bexarət berix» — grek tilida: «pəyoqəambarlik söz kilix». «koxumqə söz»imizni kəring. ■ 12:11 Rim. 12:3, 6; 1Kor. 7:7; 2Kor. 10:13; Əf. 4:7. ■ 12:12 Rim. 12:4, 5; Əf. 4:16.

■ 12:13 Gal. 3:28. ■ 12:27 Rim. 12:5; Əf. 1:23; 4:12; 5:23; Kol. 1:24.

28 Huda jama'ette muxundaklarni orunlaxturoqan: — awwal rosullarni, andin pəyoqəmbərləni, uqinqi bolup təlim bərgüqiləni; andin məjizə kərsətküqiləni, andin türlük kesəlləni saqaytix iltipatlirioqə igə boləqanlarni, yardəm bərgüqiləni, yetəkqilik qiloquləni, hərhil naməlum tillarda səzläydiyənləni təyinləp orunlaxturoqandur. □ ■

29 Həmməylən rosulmu? Həmməylən pəyoqəmbərmu? Həmməylən təlim bərgüqimmu? Həmməylən məjizə kərsətküqmu?

30 Həmməyləndə saqaytix iltipatliri barmu? Həmməylən naməlum tillarda səzlämdu? Həmməylən naməlum tillarni tərjimə qilalamdu?

31 Əmma silər qongraq iltipatlarni təkəzza bolup qoqlanglar; həlbuki, mən hazır silərgə həmmidin əwzəl bir yolni kərsitip berəy.

13

Məhir-muhəbbət həmmidin uluq

1 Mən əgərdə bu dunyadiki kixilər səzləwatkan hərhil tillar hətta pərixtilərninq tilliri bilənmü səzliyələydiyən bolsammü, birəq mən məhir-muhəbbətsiz bolsam, u qəşda mən pəkət bir «dang-dang» qilidiyən mis dang, bir «qang-qang» qilidiyən qang bolup qalimən, halas.□

2 Əgər mən pəyoqəmbərlik qilalisam, barlik sirlər, barlik bilimləni qüxinip boləqan bolsammü, həm xuning bilən bir waqıtta taqlarni yetkiyəligüdək toluk ixəngtə bolsammü, əmma məndə məhir-muhəbbət bolmisa, undaқта mən heqnersə bolmioqan bolimən.■

3 Əgər barlik mal-mülkümnü sədikigə atar həm tenimni *Hudaning yolida* qurbanlik süpitidə kəydürülükə sunoqan təqdirdimü, əmma məndə yənila məhir-muhəbbət bolmisa, undaқта mening heqkəndəq paydam yok boləqan bolidu.

4 Muhəbbət səwr-təkətlik bolux həm məhribanliqtur; Muhəbbət həsəthorluk qilmaydu; Muhəbbət özini mahtimaydu, Təkəbburluk qilmaydu,■

5 Nomussizlik qilmaydu, Öz mənprəətini kəzləp yürməydu, Teriktürülməydu, Kənglidə əqmənlik saqlimaydu;■

6 Həkkaniysizliqtin huxal bolmaydu, Bəlki əməliyəttin, həqikəttin huxal bolidu;■

□ **12:28 «awwal rosullarni, andin pəyoqəmbərlər...»** — «Təwrat dəwridiki pəyoqəmbərlər» wə «Injil dəwridiki pəyoqəmbərlər» toqruluk «koxumqə səz»imizni kəring. **«naməlum tillar»** — «rohıy tillar» dəpmü atilidu. Qünki bu tillarni Hudaning Rohi insanning rohioqə tapxuridu; bəzi waqıtlarda biz ularni «karamət til», «natonux til», «əyriy til» dəpmü ataymiz, qünki bu til səzligüqi wə anglioqularoqə qüxinixlik əməs; «təbiəttin taxkiri» boləqan bu hil tilni «dua tili» dəp təripisəkmü bolidu. ■ **12:28** Əf. 2:20; 4:11. □ **13:1 «Mən əgərdə bu dunyadiki kixilər səzləwatkan hərhil tillar hətta pərixtilərninq tilliri bilənmü səzliyələydiyən bolsammü...»** — demək, «xundaq intayin küqlük rohıy iltipat məndə bolsimü,...». Bu ayəttin yənə xundaq dəyələymizki, həqikəttən Hudadin kəlgən hər bir «naməlum til» əməliyəttə dunyadiki mələm bir millətninq tili yəki pərixtilərninq tilidur. ■ **13:2** Mat. 7:22; 17:20; 21:21; Mar. 11:23; Luqa 17:6; Rim. 12:7. ■ **13:4** Pənd. 10:12; 1Pet. 4:8. ■ **13:5** 1Kor. 10:24; Fil. 2:4. ■ **13:6**

2Yuha. 4.

⁷ hëmmë ixta korsiki kënglik kılıdu, hëmmigë yüzlinip *Hudaşa* ixinidu, hëmmë ixka ümid başlaydu, hëmmigë qıdaydu.□

⁸ Mehır-muhëbbët hërgiz ahırlaxmaydu. Bexarëtlër bolsa, karşa kəlməydu: «naməlum tillar» bolsa, tügəydu: *məjizilik* bilimlərmu karşa kəlməydu.

⁹ Qünki bizning bilidoşanlirimiz kışmən, bexarët beridoşanlirimiz kışmən;

¹⁰ lekin mukəmməlik kəlgəndə, kışmənlik yokilidu.

¹¹ Mən kiçikimdə balılarqə sözlidim, balılarqə oylidim, balılarqə hesablidim; qong bolşinimda, mən balilikni taxlidim.

¹² Qünki biz hazır bir tutuk derizidin müjməl halda kərimiz, lekin xu qaşda yüzmayüz kərimiz: Həzir mən kışmən tonuymən, xu qaşda mən *Huda* meni tonup keliwatqandək tonuymən.■

¹³ Həzir ixəng, ümid, mehır-muhëbbəttin ibarët bu üq nərsə turuptu; bulardın əng üstün turidoşını mehır-muhëbbəttur.

14

«Rohiy iltipatlar»din kandaq paydilinix kerək

¹ Mehır-muhëbbətkə intilip uni koşlixinglar wə həm rohiy iltipatlarşa, bolupmu bexarët berixkə intizar bolunglar.□

² Qünki naməlum tilda sözləydoşan kixi adəmlərgə əməs, bəlki *Hudaşa* sözləydu; anglioşuqlardın həqkim uni qüxənməydu, əmma u Rohta sirlik ixlarnı eytip beridu.

³ Lekin bexarët beridoşan kixi bolsa adəmlərnıng etiқadını kuruxqa, ularnı rioşbətəndürüxkə wə təsəlli berixkə sözləydu.

⁴ Naməlum tilda sözligüqi öz roşını kuridu; əmma bexarët bərgüqi jamaətnıng *etiқadını* kuridu.□

⁵ Əmdilikte mən silərnıng hëmminglərnıng naməlum tillarda sözliyəlixinglərnı ümid kılımən, lekin bexarët berixinglərnı tehımu ümid kılımən. Naməlum tilda sözligüqi sözini tərijimə kılımsa, jamaətnıng etiқad kuruluşida bexarët bərgüqi unıngdın uluş bolıdu.

⁶ Kərındaxlar, mən yeninglarşa kelip, naməlum tillardıla sözliginim bilən məlum wəhiy, bilim, bexarët yaki təlimni yətküzmişəm, mən silərgə nemə payda təgküzimən?□

⁷ Hətta awaz qıkıralaydoşan jansız nərsilər, məyli nəy bolsun, qıltar bolsun xundaq; ularnıng ahanglırınıng bir-biridin pərki bolmısa, ularda qelinəşən pədə kandaqmu pərək etilsun?

⁸ *Jəng* kaniyimu bəlgilik bir ahangda qelinmısa, kim jənggə hazırlandısun?

⁹ Xuningdək silər tilda enik qüxinəligüdək sez kılımsanglar, nemə deməqki bolşinınglərnı kim qüxinələydu? Silər həwaşa gəp kıləşandək bolısilər.

□ 13:7 «Hëmmë ixta korsiki kënglik kılıdu...» — yaki «hëmmë ixni yapıdu...» — demək, mumkin bolsa baxkılarnıng səwənlik-gunahlırını qıtqa yaymaydu. ■ 13:12 2Kor. 3:18. □ 14:1

«bexarët berix» — grek tilıda «pəyoşəmbərlik sez kılıx» değən sez bilən ipadilınıdu. «Təwrat dəwridiki pəyoşəmbərlər» wə «İnjil dəwridiki pəyoşəmbərlər» toşruşuq koşumqə sez»imizni kərüng. □ 14:4 «Naməlum tilda sözligüqi öz roşını kuridu» — grek tilıda «naməlum tilda sözligüqi əzını kuridu». 14-ayətnı kərüng. □ 14:6 «məlum wəhiy, bilim, bexarët yaki təlim...» — bular qüxinəlik sözlər bilən yətküzülüşü kerək, əlwəttə.

10 Jahanda, xübhısizki, hilmuhil til-awazlar bar wə ularning heqkaysisi mənısız əmäs;

11 əgər əmdi mən məlum awaz-tilning mənısını bilmısəm, mən səzlıgüıgə nısbətən yat wə u manga nısbətən yat bolıdu.

12 Əhwal sılardımu xundak. Xunga, sılər rohıy ılıpatlaroqa kızıınlık bilən ıntılğanıkənsıler, jamaətning etıkadını kırıdııan ılıpatlaroqa bay boluxka ıntılınqlar.

13 Xunga, namələum tılda səzläydııan kızı səzlıgənlırını tərjimə kılıp berələydııan bolsam dəp dua kılsun.

14 Qünki namələum tılda dua kılıınımında, rohım dua kılıdu, lekin əkil-idrakımdın bolsa mewə qıkmaydu.

15 Undakta kandaq kılıx kerək? Mən bəzıdə rohım bilən dua kılımən, həm bəzıdə əkil-idrakım bilənmu dua kılımən; mən bəzıdə rohım bilən mədhıyə nahxılırını eytimən, həm bəzıdə əkil-idrakım bilənmu mədhıyə nahxılırını eytimən; ■

16 bolmısa, pəkət rohıng bilənla mədhıyə okusanq, ıxlətkən *tilingni* bılmıgənlərnıng katarıda ılıturıuıı təxəkkürunggə kandaqmu «Amin» deyälısun? Qünki u eytkınıngni qüxənməydu.

17 Sən dərhəkıket təxəkkürni yahxi eytısen, əmma yeningdiki anlııuııning etıkadı kuruıını yok.

18 Mən bundak namələum tıllarda xəhsən həmmınglardın kəp səzläydııanlıkım üqün Hudaıoqa təxəkkür eytimən;

19 həlbuki, jamaəttə bolıanda, namələum tılda tümən eıız səzlıgınımdın kərə, baxkılaroqa təlım-tərbyə berəlıgüdək qüxinıxlık səzdın bəx eıızla səzlıyälısəm dəymən. □

20 Kərındaxlar, əkil-hoxunqlarda bala bolmanglar; yamanlık jəhətıdə bowak bolunglar, əmma əkil-hoxunqlarda pıxkədəm bolunglar. ■

21 Təwratta: «Qət tıllıklarınıng səzi wə yat adəmlərnıng ləwliri arkılık Mən muxu həlkəkə gəp kılımən; lekin xundak bolsımu ular yənıla Manga kulak salmaydu — dəydu Pərwərdıgar» dəp pütülgəndur. □ ■

22 Xunga «namələum tıllar» bolsa bir alamət bəlgıdu; etıkadqılaroqa əmäs, bəlki etıkadsızlaroqa alamət bəlgıdu; wəhıy-bexarətlər bolsa, etıkadsızlar üqün əmäs, bəlki etıkadqılar üqün bolıdu.

23 Xuning üqün pütkül jamaət bir yərdə jəm bolıanda, həmmısi öz aldııoqa bundak namələum tıllarda səzləwərsə wə sadda yaki etıkadsız kızıler kırıp kalsa, ular həmmınglarnı sarang bolup kəpsıler deyıxməmdı?

24 Əmma həmmınglar wəhıy-bexarət yətküzsənglar, etıkadsız yaki sadda kızı aranglaroqa kırıp kalsa, həmmınglar tərıpidın unıng gınahlırııoqa tənbih berılıdu, həmmınglar tərıpidın unıng gınahkar ikənlıki kərsıtılıdu; □

25 kəlbıdiki sırlar axkarə kılınoıanda, u özını yərgə taxlap: — «Huda həkıkətən aranglardıdu» dəp Hudaıoqa səjdə kılıdu.

Jamaət əməl kılıxka tegıxlık kaidilər

■ 14:15 Əf. 5:19; Kol. 3:16. □ 14:19 «baxkılaroqa təlım-tərbyə berəlıgüdək qüxinıxlık səzdın...» — grek tılıda «baxkılaroqa təlım-tərbyə berəlıgüdək zəhım bilən (səzlınıdııan) səzdın...» dəp ıpadılınu. ■ 14:20 Mat. 18:3; 19:14; Əf. 4:14; 1Pet. 2:1, 2. □ 14:21

«Qət tıllıklarınıng səzi wə yat adəmlərnıng ləwliri arkılık Mən muxu həlkəkə gəp kılımən; lekin xundak bolsımu ular yənıla Manga kulak salmaydu — dəydu Pərwərdıgar» — «Yəx.» 28:11-12. ■ 14:21 Kan. 28:49; Yəx. 28:11-12. □ 14:24 «həmmınglar wəhıy-bexarət yətküzsənglar...» — «namələum tıllar» wə «wəhıy-bexarətlər»ning «alamət bəlgə» boluxı toıuruluk «koxumqə sez»imızı kərtıng.

26 Əmdi qerindaxlar, qandax qiliximiz kerək? Silər bir yərgə jəm boləjininglarda, hərbinglarda *bir iltipət* bolidu; birsidə mədhıyə nahx-isi, birsidə təlim, birsidə naməlum til, birsidə wəhiy, birsidə naməlum tilning yeximi bolidu. Həmmə ixlar etiqaadning quruluşı üqün bolsun.

27 Naməlum tilda səzlügüqilər bolup qalsa, ikkisi yaki əng kəp boləqanda üqi nəwət bilən səzlisun wə birsi ularning eytqanlirini ərisun.

28 Əmma *jamaəttə* ərigüqi bolmisa, u süküt kılsun; öz-əzigə wə Hudaəqa eytsun.

29 Wəhiy-bexarət yətküzgüqilər bolsa, ikki-üqi səzlisun; qaloqanlar gəplirining wəznini ditlap tursun;

30 Əmma oltuqanlar arisidin baxqa bir kixigə məlum bir wəhiy berilsə, səzləwatqan kixi səzini tohtitip nəwətni uningəqa bərsun.

31 Qünki həmminglar bir-birləp wəhiy-bexarət yətküzsənglar bolidu; xuning bilən həmməylən əginidu, həmməylən riqbətlinidu.

32 Pəyoqəmbərləning öz rohliri pəyoqəmbərləning əzlrigə itaət kılidu. □

33 Qünki Huda qalaymiqañlık tuqdurəuqi əməs, bəlki tinq-hatirjəmlik bərgüqidur. Barlık muqəddəs bəndilərləning jamaətliridə xundax tərtip bar.

34 Aranglardiki ayallar jamaətlərdə süküttə oltursun; ularning səzlixigə ruhsət kılinmıoqan; Təwrat qanunida bəlgiləngəndək, ular *tərtipkə* boysunsun. □ ■

35 Əmma ular məlum ixni bilməqqi bolsa, əyidə öz ərliridin sorisun; ayalning jamaəttə səzlixı uyatlık ixtur.□

36 Hudaning səz-kalamı silərdin baxlanəqanmu?! Yaki yaləquz silərgıla yetip kəlgənmu?!

37 Birsı əzini wəhiy-bexarətqi yaki rohiy kixi dəp sanisa, u silərgə hazır yazəqan bu səzümning həqikətən Rəbning əmri ikənlikini etirap kılsun.

38 Birsı buni etirap qilixni halimisa, u etirap kılinmaydu. □

39 Xuning üqün, i qerindaxlar, wəhiy-bexarətlərnı yətküzüxkə təlmürüp intilinglar, xundaxla naməlum tillarda səzləxni qəqlimənglar.

40 *Hulasə kılip eytqanda*, hər bir ix qiraylık, tərtiplik kılsun.

15

Tirilix

□ **14:32 «Pəyoqəmbərləning öz rohliri pəyoqəmbərləning əzlrigə itaət kılidu»** — bu intayin muhim bir səz. Demək, Muqəddəs Roq hərqandax rohiy iltipatlarnı yətküzgəndə, U hərğiz iltipatni qobul qiloquqi kixini uni dərhal bihtiyar qalda ipadiləxkə məjburlimaydu. Xuning bilən wəhiy-bexarət yətküzidəqan kixilər bir-birini kütüp nəwət bilən səzlisə bolidu.

□ **14:34 «Aranglardiki ayallar jamaətlərdə süküttə oltursun; ularning səzlixigə ruhsət kılinmıoqan; Təwrat qanunida bəlgiləngəndək, ular tərtipkə boysunsun»** — bu yolyoruk qiz-ayallar pütünləy süküt kəlixı kerək, degənlik əməs; qünki yukirida (11:2-11) u qiz-ayallarning jamaəttə dua qilixı wə wəhiy-bexarət yətküzüxidiki bəlgilimilər toqruluk eytip bərdi. «Qoxumqə səz»imizni kərüng. ■ **14:34** Yar. 3:16; Əf. 5:22; Kol. 3:18; 1Tim. 2:12; Tit. 2:5; 1Pet. 3:1.

□ **14:35 «Əmma ular (ayallar) məlum ixni bilməqqi bolsa, əyidə öz ərliridin sorisun; ayalning jamaəttə səzlixı uyatlık ixtur»** — 34-ayəttiki izahatni kərüng. Mənisı bəlkim: «Jamaəttiki tərtipni buzup səzləx ayalləroqa yaraxmaydu» degənlik boluxı mumkin. □ **14:38 «Birsı buni etirap qilixni halimisa, u etirap kılinmaydu»** — baxqa birhil tərjimisi: «Birsı buni bilip yetixni halmisa, u bilimsiz qalsun».

1 Əmma, i kərindaxlar, mən silərgə əslidə yətküzgən hux həwərnı bayan kılmaqımən; silər bu hux həwərnı qəbul kılğan wə uningda qıng turuwatıslər;

2 mən silərgə yətküzgən hux həwər bolğan kalamda qıng turğan bolsanglar; — (ixəngininglar bikarğa kətmigən bolsa) — silər uning arkilik kütquzuluwatıslər. □ ■

3 Qünki mən özümgə amanət kılınğanlırını əng zərür ix süpitidə silərgimə tapxurdum; yəni, Təwrat-Zəburda aldın eytilöğinidək, Məsih gunahlırimiz üqün öldi; ■

4 U dəpnə kılındi; wə üqinqi küni yənə Təwrat-Zəburda aldın eytilöğinidək tirildürüldi; ■

5 U Kefaska, andin on ikkiyləngə kərüdi; □ ■

6 andin U bir sorunda bəx yüzdin artuq kərindaxka kərüdi; ularning kəpinqisi bügünki kündə tirik, əmma bəziliri ölümde uhlawatidu;

7 U Yaqupka, andin rosullarning həmmisigə kərüdi; □

8 Həmmisidin keyin U huddi waqıtsız tuquloğan bowaqtək bolğan mangimü kərüdi. □ ■

9 Qünki mən rosullar arisidiki əng təwinimən, rosul dəp atilixka layik əməsmən; qünki mən Hudaning jamaitigə ziyankəxlik kılğanmən. ■

10 Ləkin həzir nemila bolsam Hudaning mehir-xəpkiti arkilik boldum; Uning manga kərsətkən xu mehir-xəpkiti bikarğa kətmidi; qünki mən *Hudaning hizmitidə* barlıq rosullardin bəkrək jəpalik ixligənmən; əməliyəttə ixligüqi mən əməs, bəlki mən bilən billə bolğan Hudaning mehir-xəpkitidur. ■

11 Demək, məyli mən yaki baxka *rosullar* bolsun, həmmimizning yətküzgənliri ohxax bolup, u dəl silər ixinip qəbul kılğan hux həwərdu.

12 Əmma Məsih ölgənlər iqidin tirildürülgən dəp jakarlanğan bolsa, qandakmu aranglardiki bəzilər ölgənlərnin tirilixi degən yök ix, dəydu?

13 Əmma ölgənlərnin tirilixi degən yök ix bolsa, Məsihning tiriliximu yök ix bolğan bolatti.

14 Xuningdək əgər Məsih ölümədin tirilgən bolmisa, jakarlığan həwirimiz bihudə bolğan, silərnin etiқadinglarmu bihudə bolğan bolatti.

15 Həttə bizmu Huda toqrisidiki yalğan guwahqılar bolğan bolattuq — qünki biz Hudaning Məsihni ölümədin tirildürgənliligigə guwahlık bərdük. Əgər həqiqətən ölümədin tirilix bolmisa, Huda Məsihnimu ölümədin tirildürmigen bolatti.

16 Qünki ölgənlər qayta tirildürülmisə, Məsihmu tirilmigen bolatti.

□ **15:2 «ixəngininglar bikarğa kətmigən bolsa...»** — adəmnin hux həwərgə ixinixi «bikarğa ketix»imu mumkinmu? Bu bəbta bir misal kərsitilidu; birsi hux həwərnin muhim bir nuqtisini qəbul kılınğan bolsa (bu nuqta uningğa yəqmioğan, yaki u uni əğinixni halimioğan bolsa), undakta bu hux həwərnı inkar kılğanğa barawər; demək, xu ixəngüqi adəm, gərqə «ixəngən bolsimu», toluq ixənmigəqkə, ixinix yoli bikarğa ketidu. Xunga ahirdə heqkandak nətijə qıkmaydu. ■ **15:2** Rim. 1:16; 1Kor. 1:21. ■ **15:3** Yəx. 53:7; Dan. 9:24,26; 1Kor. 5:7; 1Pet. 2:24. ■ **15:4** Zəb. 16:10; Yəx. 53:8, 9; Yun. 2:1; Mat. 12:40 □ **15:5 «Kefas»** — yəni rosul bolğan Simon Petrus. «on ikkiyləngə» — on ikki rosuloğa kəringən, deməqki. «on ikkiylən» bəlkim Mattiyani öz iқigə elixi mumkin («Ros.» 1:26). ■ **15:5** Luқа 24:34; Yh. 20:19; Ros. 10:41.

□ **15:7 «U Yaqupka ... Kərüdi»** — Yaqup Məsih Əysaning qəng inisi, keyin u rosul bolğan. Injil «Yuh.» 5:7ni kəring). □ **15:8 «Huddi waqıtsız tuquloğan bowaqtək bolğan manga...»** — « waqıtsız tuquloğan bowaqtək bolğan mən...» toqırluq «koxumqə sez»imizni kəring. ■ **15:8** Ros. 9:3,17; 23:11; 1Kor. 9:1; 2Kor. 12:2. ■ **15:9** Əf. 3:8; Ros. 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. ■ **15:10** 2Kor. 11:23; 12:11.

17 Mubada Məsih tirilmigən bolsa, etikadinglar kerəksiz bolğan, silər tehiqə gunahlıringlarda yürüwatқан bolattinglar,

18 xundakla Məsihtə ölümde uhlawatқанlarmu hālakətkə yüz tutқан bolatti.

19 Əgər ümidimizni pəkət bu dunyadiki hayatimiz üqünla Məsihgə baqlıoğan bolsaq, biz insanlar arisidiki əng biqarə adəmlərdin bolğan bolimiz. □

20 Əmma əməliyəttə, Məsih ölümde uhlioğanlar iqidə «hösulning tunji mewisi» bolup, ölümdin tirilgəndür; □ ■

21 Qünki bir insan arkilik ölüm *aləmdə* pəyda bolöginidək, ölümdin tirilixmu bir insan arkilik *aləmdə* pəyda boldi. ■

22 Adamatimizdin bolöğanlarning həmmisi *uning tüpəylidin* ölümgə məhkum bolöğanlikiqə ohxax, Məsihdə bolöğanlarning həmmisi *Uning tüpəylidin* ölümdin hayatқа erixidu.

23 Əmma həmməylən öz nəwət-katarida tirilidu; tunji hösulning mewisi bolöğan Məsih birinçi; ikkinçilər bolsa Məsihning dunyaqə kaytip kəlginidə əzigə təwə bolöğanlar.

24 Andin ahirət bolidu; xu qəşda U barlik həkümranlikni, barlik həkük wə hərhil küqlərni əməldin qaldurup, padixahlıqni Huda-Atioğa tapxuridu. □

25 Qünki U barlik düxmənlərni *məşlup qilip* ayioçi astida qilöquqə həküm sürüxi kerəktür; ■

26 əng ahirki yöktilidioğan düxmən bolsa ölüm əzidür.

27 Qünki *Zəburda* «Huda pütkül məwjudatni Uning ayioçi astioğa boysunduroğan» *dəp pütüklüktür*. Əmma «pütkül məwjudat Uningoğa boysundurulöğan» deyilginidə, roxənki, xu «pütkül» degən söz «həmmini Uningoğa Boysunduroquzuqı»ning əzini iqidə aloğan əməstur. □ ■

28 Əmma həmmə Uningoğa boysundurulöğandin keyin, Ooqul həmmi əzigə boysunduroquqioğa boysunidu; xuning bilən Huda həmmining həmmisi bolidu.

29 Ölümdin tirilix bolmisa, bəziləring əlgənlər üqün qəmüldürülüxini kandaq qüxinix kerək? Əlgənlər zadi tirilmisə, kixilər ular üqün nemə dəp qəmüldürüldü? □

30 Bizlər nemə dəp *hər küni* hər saəttə həwp-hətərgə duq kelip yürimiz?

31 Rəbbimiz Məsih Əysada silərdin pəhirlinixim rast bolöğandək, i

□ **15:19 «ümidimizni pəkət bu dunyadiki hayatimiz üqünla Məsihgə baqlıoğan bolsaq...»**

— yaki «ümidimizni pəkət bu dunyadiki hayatimizdila Məsihgə baqlıoğan bolsaq...». □ **15:20 «hösulning tunji mewisi»** — aldin pixқан mewə yioçiwelinöğandin keyinmu, baxқа mewiləring qoқum pixidioğanlikiqə kapalətlük kilinöginidək, Məsihning tirilixi iman-ixənqtə bolup ələmdin etkənləringmu həkkanıylikta kayta tirilidioğanlikiqə kapalətlük kilidu. Təwrat boyiqə «hösulning tunji mewisi» Hudaqə alahidə atilatti (beşixlinatti) («Law.» 23-bab, «Kan.» 18:4). ■ **15:20** Kol. 1:18; 1Pet. 1:3; Wəh. 1:5. ■ **15:21** Yar. 2:17; 3:6; Rim. 5:12,18; 6:23. □ **15:24 «Andin ahirət bolidu; xu qəşda U barlik həkümranlikni, barlik həkük wə hərhil küqlərni əməldin qaldurup, padixahlıqni Huda-Atioğa tapxuridu»** — bu muhım ayət wə təwəndiki ayətlər üstidə «qoxumqə söz»imizdə tohtilimiz. ■ **15:25** Zəb. 110:1; Ros. 2:34; Əf. 1:20; Kol. 3:1; Ibr. 1:13; 10:12. □ **15:27 «Qünki Zəburda «Huda pütkül məwjudatni uning ayioçi astioğa boysunduroğan» dəp pütüklüktür»** — «Zəb.» 8:6. ■ **15:27** Zəb. 8:6; Mat. 11:27; 28:18; Əf. 1:22; Ibr. 2:8. □ **15:29 «kixilər ...əlgənlər üqün nemə dəp qəmüldürüldü?»** — qüxinix kiyin bolöğan bu ayət toqıruluk «qoxumqə söz»imizdə tohtilimiz.

qerindaxlirim, mən hər küni ölümgə duq kelimən. □

³² Əgər insanlarning nuqti'inəziridin eytkanda «Əfəsus xəhəridə wəhxiy haywanlar bilən elixtim» desəm, elgənlər ölümədin tirilmisə, buning manga nemə paydisi? «Ətə bəribir ölüp ketidiqan boluqandin keyin, yəp-iqip yürüwalayli» degən sez yolluk bolmamti? □ ■

³³ Aldanmanglar; qünki «Yaman həmrahlər əhlakni buzidu». □

³⁴ Həkkaniy bolux üqün oyöjininglar, gunahdin qol üzünglar; qünki bəziliringlarda Huda toşquluk həwər yoqtur — buni eytsam silər üqün uyat əməsmu?

³⁵ Bəlkim birsi: «Ölüklər qandaq tirildürilər? Ular qandaq tən bilən tirilər?» — dəp sorixi mumkin. ■

³⁶ I əhmək kixi, sening terioqining, əlməy turup kaytidin tirilməydu. □ ■

³⁷ Həm sening terioqining, əsümlükning teni əməs, bəlki uning yalingaq deni — məsilən, buqdayning yaki baxka birər ziraətning deni, halas.

³⁸ Wə keyin Huda Əz həhixi boyiqə uningə mələm bir tənni beridu; xundakla uruk danlirining hər birigə özining tenini ata qilidu.

³⁹ Janiwarlarning ətliri bolsa bir-birigə ohximaydu; insanlarning özigə has ətliri bar; haywanlarning özigə has ətliri bar; uqar-qanatlarlığmu bar, beliklarlığmu bar.

⁴⁰ Asmanda jisimlər bar, yər yüzidimu jisimlər bar; əmma asmantikisining jula-xəripi baxkiqə, yər yüzidikisiningmu baxkiqə bolidu;

⁴¹ Kuyaxning xan-xəripi bir hil, ayning xəripi yənə bir hil, yultuzlarning xan-xəripi yənə bir hildur; qünki yultuzlar xan-xərəpliridə bir-biridin pərqlinidu.

⁴² Ölümədin tirilix həm xundaktur. *Tən* qirix həlitudə terilidu, qirimas hələttə tirildürüldü; □ ■

⁴³ Uyatlıq hələttə terilidu, xan-xərəp bilən tirildürüldü; ajiz hələttə terilidu, əmma küç-qudrət bilən tirildürüldü.

⁴⁴ U təbiətkə təwə bir tən süpitidə terilidu; rohka təwə bir tən bolup tirildürüldü; əslidə təbiətkə təwə bir «janlıq» tən boluqan bolsa, əmdi rohıy bir tən bolidu. □

⁴⁵ Xunga *Təwrat*ta mundaq pütülgənkı: «Tunji insan Adəm'atimiz tirik bir jan kılıp yaritildi»; əmma «ahırki Adəm'ata» bolsa hayatlıq bərgüqi

□ **15:31 «mən hər küni ölümgə duq kelimən»** — grek tilida «mən hər küni elimən». Toluq ayətning baxka birhil ipadiləx usuli: «Mən hər küni ölümgə duq keliwatimən. Bu rast! Qerindaxlar, Rəbbimiz Əysa Məsihning silərninğ hayatınglarda (xundaq kəp ixlarnı) kıləlanlıki bilən pəhirlənginimning rastlıkiqə ohxax, bu sezümningmu hərgiz yaləqan yeri yoqtur».

□ **15:32 ««Əfəsus xəhəridə wəhxiy haywanlar bilən elixtim» desəm...»** — Pawlus Əfəsus xəhəridə hux həwər yətküzgəndə, bəzi adəmlər uningə qarxi qıqip wəhxiy haywanlardək hujum kıləqan boluxi mumkin. «Ətə bəribir ölüp ketidiqan boluqandin keyin, yəp-iqip yürüwalayli» — «Yəx.» 22:13. ■ **15:32** Yəx. 22:13; 56:12. □ **15:33 «Yaman həmrahlər əhlakni buzidu»** — bu səzlər grek xairi Mənanərninğkidin elinəqan. ■ **15:35** Əz. 37:3.

□ **15:36 «... kaytidin tirilməydu»** — grek tilida «... janlandurilməydu». ■ **15:36** Yh. 12:24.

□ **15:42 «Kuyaxning xan-xəripi bir hil, ayning xəripi yənə bir hil, yultuzlarning xan-xəripi yənə bir hildur; qünki yultuzlar xan-xərəpliridə bir-biridin pərqlinidu (41-ayət). Ölümədin tirilix həm xundaktur»** — demək, tirildürülgəndin keyinki tenimiz elgəndin keyinki tenimizgə ohximaydu. ■ **15:42** Dan. 12:3; Mat. 13:43. □ **15:44 «təbiətkə təwə bir tən süpitidə»** — grek tilida «janəqə təwə bir tən süpitidə» yaki «janlıq bir tən süpitidə» deyilidu; «jan» muxu yərdə insanning zəhni, oy-pikirliri wə həssiyaqliri katarlıqlarnı kərsitidu. «Rimliklarğa»diki «kirix sez»imizni kəruğ.

Roh boldi. □ ■

46 Əmma awwal kəlgini rohiy adəm əmäs, bəlki «täbiätkä təwə bolouqi» adəm idi, keyin «rohiy adəm» kəldi. □

47 Dəsləpki insan bolsa yərdin, tupraqtin apiridə qilinoʻan; ikkinqi insan bolsa asmandin kəlgəndur; □

48 Tupraqtin apiridə qilinoʻini qandak boləʻan bolsa, *uningdin boləʻan* «tupraqlik»larmu xundak bolidu; asmandin kəlgini qandak bolsa, uningdin boləʻan «asmanliklar»mu xundak bolidu.

49 Bizlər «tupraqlik adəm» süritidə boləʻinimizdək, «asmanlik adəm» süritidimu bolalaymiz. □ ■

50 Əmma xuni eytimənki, i qerindaxlar, ət wə qandin tərəlgənlər Hudaning padixahlıqoʻra warislik qilalmaydu; qirigüqi qirimaydioʻanoʻa warislik qilalmaydu. □ ■

51 Mana, mən silərgə bir sirni eytip bərimən; biz həmmimizla *өлümdə* uhlaydioʻanlardin bolmaymiz; biraq həmmimiz əzgərtilimiz! □ ■

52 Bir dəkiqিদila, kəzni bir yumup aqkuqə, əng ahirki kanay qelinoʻanda əzgərtilimiz; qünki kanay qelinsila əlgənlər qirimas hayatka tirildürülıdu, xundakla əzgərtilimiz; □ ■

53 Qünki bu qirip kətküqi qirimas hayatni kiyiwelixi, bu əlgüqi əlməslikni kiyiwelixi kerək;

54 Əmma qirip kətküqi qirimas hayatni kiygəndə, bu əlgüqi əlməslikni kiygəndə, xu qəʻoʻda bu səz əməlgə axurılıdu: «Əlüm qəlibə tərıpidin yutulup yokuʻutulıdu!». □ ■

55 «Ah, əlüm, sening nəxtiring kəni?! Ah, əlüm, sening qəlibəng kəni?!» □ ■

56 Əlümdiki nəxtər — gunahtur, gunahtning küqi bolsa, Təwrat qanuni

□ 15:45 «**Tunji insan Adəm'atimiz tirik bir jan kilip yaritildi** — «Yar.» 2:7. «**əmma «ahirki Adəm'ata** bolsa hayatlik bərgüqi Roh boldi» — «ahirki Adəm'ata» Məsihni kərsitidu, əlwəttə. ■ 15:45 Yar. 2:7. □ 15:46 «**təbiätkä təwə bolouqi**» — grek tilida «janoʻa təwə bolouqi». 44-ayəttiki izahatni kəring. «**təbiätkä təwə bolouqi**» adəm idi, keyin «rohiy adəm» kəldi — (grek tilida: ««janoʻa təwə bolouqi» awwal kəlgən, keyin «rohka təwə bolouqi» kəlgən») — bu toʻqruluk «koxumqə səz»imizni kəring. □ 15:47 «**dəsləpki insan bolsa yərdin, tupraqtin apiridə qilinoʻan**» — oʻqurmənlərnin esidə bar bolsa kerək, ıbraniy tilida «adəm» degən səz «tupraq», «topa» degənni bildürıdu («Yar.» 2:7ni kəring). □ 15:49 «**Bizlər «tupraqlik adəm» süritidə boləʻinimizdək, «asmanlik adəm» süritidimu bolalaymiz**» — bəzi kona kəqürülmilərdə: «Bizlər «tupraqlik adəm» süritidə boləʻinimizdək, «asmanlik adəm» süritidimu bolayli» deyilıdu. ■ 15:49 2Kor. 4:11. □ 15:50 «... **Qirigüqi qirimaydioʻanoʻa warislik qilalmaydu**» — bu qirigüqi tenimiz əlıdu, pəqət rohimiz əzgərməs hələttə bəkiy ələmgə ketıdu. Hudaning biz məmin bəndiliri tirildürülgəndə qirimas tenimizning «qirigüqi» tenimiz bilən munasiwiti bolmaydu. Huda etıkdəqıləroʻa pütünləy yengi bir tən ata qilıdu. ■ 15:50 Yh. 1:13. □ 15:51 «**mən silərgə bir sirni eytip bərimən**» — «sir» toʻqruluk «rimliklaroʻa»diki «kirix səz»ni kəring. ■ 15:51 1Tes. 4:16. □ 15:52 «...**əng ahirki kanay qelinoʻanda əzgərtilimiz**» — «əng ahirki kanay» — Injil, «Mat.» 24:31, «1Tes.» 4:16, «Wəh.» 10:7 katarliklarni kəring. ■ 15:52 Mat. 24:31; 1Tes. 4:16. □ 15:54 «**Əlüm qəlibə tərıpidin yutulup yokuʻutulıdu!**» — «Yəx.» 25:8 (LXX tərjimisidin). ■ 15:54 Yəx. 25:8. □ 15:55 «**Ah, əlüm, sening nəxtiring kəni?! Ah, əlüm, sening qəlibəng kəni?!**» — «Hox.» 13:14. «Hoxiya»din nəkil kəltürülgən ayətnin ikkinqi qismi «Ah, təhtisara, sening qəlibəng kəni?!» («təhtisara» əlgən adəmlərnin rohliri barıdioʻan jay). ■ 15:55 Hox. 13:14; Ibr. 2:14.

arkilik namayan bolidu. □

⁵⁷ Lekin bizni Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik bularning üstidin oqəlibigə erixtürgüqi Hudaqə taxəkkür! □ ■

⁵⁸ Xuning üqün, söyümlük qerindaxlirim, qing turup təwrənməs bolunglar, Rəbning hizmitidiki ixliringlar həmixə kəng ziyadiləxsun; qünki Rəbdə bolqan əjir-japayinglar hərgiz bihudə kətməydiqlanlikini bilisilər.

16

Kəmbəqəllər üqün ianə qilix

¹ Əmdi mukəddəs bəndilər üqün ianə toqlax toqluruluq, silərnu Galatiya əlkisidiki jamaətlərgə tapiloqinimdək qilinglar.

² Hər həptining birinqi künidə hərbinglar tapawitnglarning bərikiti boyiqə uningdin bir uluxini ajritip öz yeninglarda saklap qoyunglar; xundək qilsanglar, kəlgən waqtimda ianə toqlax həjət bolmaydu. □ ■

³ Mən kəlginimdə, silər qaysi adəmlərni layiq kərup tallisanglar, mən xularqə *tonuxturux* hətlirini yezip berip muxu ianə-xəpkitinglarni Yerusalemoqə apirip berixkə əwətimən. □

⁴ Meningmu berixim muwarip kərulsə, ular manganə həmrəh bolup baridu.

⁵ Əmma mən Makedoniyə əlkisidin otkəndin keyin yeninglarqə kelimən — qünki mən Makedoniyədin otməqimən — ■

⁶ bəlkim mən silər bilən billə bir məzgil turuxum mumkin, hətta yeninglarda qixlap qeliximmu mumkin; xuningdək andin qəyərgə barməqqi bolsam, silər yərdəm qilip, meni yolqə selip qoyarsilər.

⁷ Qünki bu qetim silərni yol üstidila kərup otip ketixni halimaymən, bəlkı Rəb buyrusa, silər bilən billə uzunraq bir məzgil turqum bar.

⁸ Əmma mən Əfəsus xəhridə orma həytiqə turməqimən. □

⁹ Qünki *muxu yərdə* manganə əjayib qong, utuq-mewə beriwatqan bir ixik kəng eqildi, xuningdək qarxi qıqquqilarmu kəp. □

¹⁰ Timotiy yeninglarqə berip tursa, uning aranglarda qorkmay ərkin-azadə yüruxigə kəngül bəlunglar. Qünki umu manganə ohxax Rəbning hizmitini ixləwatidu.

¹¹ Xunga həqkim uni təwən kərmisun; bəlkı uni mening yenimoqə kelixi üqün aman-esən uzitip yolqə selip qoyunglar; qünki uning qerindaxlar bilən billə kelixini kütməktimən.

□ **15:56 «gunahning küqi bolsa, Təwrat qanuni arkilik namayan bolidu»** — demək, insanlar qanunsız yürəndə gunah engi bolmaydu. Lekin Təwrat qanunidiki yukiriki tələplərni bilip, ularqə əməl qilixkə tirixidu, ləkin əməl qilalmioqanlikidin gunahning həqkiqiy dəhşətlik küqlük birnərsə ikənliki axkarilnidu. □ **15:57 «bizni Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik bularning üstidin oqəlibigə erixtürgüqi Hudaqə taxəkkür!»** — «oqəlibə» degən səz əlüm wə gunah üstidin oqəlibi qilixni kərsitidu. □ **15:57** 1Yuha. 5:5. □ **16:2 «hər həptining birinqi künidə»** — yəni yəqxənbə künidə. ■ **16:2** Ros. 11:29; 2Kor. 8:4; 9:1. □ **16:3 «mən xularqə tonuxturux hətlirini yezip berip muxu ianə-xəpkitinglarni Yerusalemoqə apirip berixkə əwətimən»** — Yerusalemdiki jamaət nahəyiti kəmbəqəl bolup qalqanidi. «Qoxumqə səz» imizni kəring. ■ **16:5** 2Kor. 1:15. □ **16:8 «orma həyti»** — yaki «hosul yioyx həyti». Grek tilida «pentekost həyti» (əllikinqi künı həyti) dəp atilidu — qünki bu həyt pasha həyti (ətip ketix həyti)din 50 kün keyin bolidu. □ **16:9 «manganə əjayib qong, utuq-mewə beriwatqan bir ixik kəng eqildi»** — hux həwər tarqitidoqan pürsətni kərsitidu.

12 Əmma qerindiximiz Apolloska kəlsəm, uningdin qerindaxlar bilən billə silərning yeninglarğa berixni kəp ətündüm. Lekin uning hazırqə barqəsi yok. Keyin pürsət pixip yetilgəndə baridu.

13 Hoxyar bolunglar, etikadta qing turunglar; mərdanə ərdək bolunglar! Kəysər bolunglar!

14 Silərning kılqan həmmə ixinglar mehİR-muħəbbət bilən kılinsun.

15-16 Əmdi, i qerindaxlar, Ahaya əlkisidiki əng dəsəlpki etikad mewisi bolqan Istifanas wə uning ailisidikilərnİ, xundakla ularning Hudaning muqəddəs bəndilirining hizmitidə boluxka qandak əzlrini atiqanlikini obdan bilisilər; mən silərdin ətünimənki, muxundak kixilərnİng wə ular bilən birliktə hizməttə hər bir japa tartiwatqanlarning səzlrİgə kiringlar. □

17 Əmma *yeninglardin* Istifanas, Fortunatus wə Akayikusning bu yərgə meni yoklap kəlgənlİkidin xadlandim; qünki ular silər tərəptin kəm bolqanlirini toluklap bərdi. □

18 Qünki ular mening roħimni wə həm silərningkinimu yengilandurdi; xunga xundak adəmlərnİ ətİwarlap hərmətlənglar.

19 Asiyadiki jamaətlərdin silərgə salam. Akwila wə Priskilla həm ularning ətİdə jəm bolidİqan jamaəttinmu Rəbdə silərgə kİzqin salam yollaydu. □

20 Qerindaxlarning həmmisi silərgə salam yollaydu. Bir-biringlar bilən pak səyüxlər bilən salamlİxinglar. ■

21 Mana, mənki Pawlus öz kolum bilən salam yeziwatimən!

22 Hərkim Rəb Əysa Məsİhni səygüqi bolmisa, uningqə lənət bolsun! Rəbbimiz, kəlgəysən! □

23 Rəb Əysa Məsİhning mehİR-xəpki İtİ həmninglarqə yar bolqay!

24 Mening Məsİh Əysada bolqan muħəbbİtim həmninglar bilən billə bolqay. Amin! □

□ **16:15-16 «Ahiya əlkisi»** — hazırki Gretsiyə, «Yunan». «**ular bilən birliktə hizməttə hər bir japa tartiwatqanlar...**» — «hizməttə» — Rəbning hizmitidə, əlwəttə. Pawluska nisbətən pəkət birlə hizmət məwjut idi. □ **16:17 «... Yeninglardin Istifanas, Fortunatus wə Akayikusning bu yərgə meni yoklap kəlgənlİkidin xadlandim»** — muxu üq buradərnİng Korintliklarning jamaitini yenidin kelixi Pawluska muxu rİqəbət bərgüqi hətni yezip yollax pürsitini yarİtİp bərdi. □ **16:19 «Asiya»** — hazırki zamandiki Türkiyə zeminini kərsİtidu. «**Priskilla**» — bəzidə u kİşkartilip «Priska» deyilidu. ■ **16:20** Rim. 16:16; 2Kor. 13:12; 1Tes. 5:26; 1Pet. 5:14.

□ **16:22 «...lənət bolsun. Rəbbimiz, kəlgəysən!»** — Pawlus bu səzni aramiy tilidiki: «Anatema, Maranata!» degən səzlər bilən İpadiləydu. □ **16:24 «Mening Məsİh Əysada bolqan muħəbbİtim həmninglar bilən billə bolqay»** — yaki «Mening muħəbbİtim Məsİh Əysada bolqan həmninglar bilən billə bolqay».

Korintliklaroqa «2»

Rosul Pawlus Korint xəhərdiki jamaatkə yazoqan ikkinqi məktup

1 Hudaning iradisi bilən bekitilgən, Məsih Əysaning rosuli mənki Pawlus wə kerindəx boləjan Timotiydin Korint xəhiridə turuwatqan, Hudaning jamaatigə wə xuningdək pütkül Ahaya əlkisidiki barlık muqəddəs bəndilərgə salam!■

2 Atimiz Huda həm Rəb Əysa Məsihtin silərgə mehİR-xəpKət wə hatirjəmlik boləyay!■

3 Rəbbimiz Əysa Məsihning Atisi, rəhimdilliklərnin igisi Ata, barlık riəbət-təsəllinin igisi boləjan Hudaəja təxəkkür-mədhiyə oquloqay!■

4 Biz uqriəjan hərəkəndəq japa-muxəkkəttə U bizgə riəbət-təsəlli beri-watidu, xuning bilən biz Huda tərİpidin riəbət-ləndürülgən bolup U yətküzgən riəbət-təsəlli bilən hərəkəndəq baxkə japa-muxəkkətkə uqriəjanlarəja riəbət-təsəlli berəlaydiəjan bolduk.■

5 Qünki, Məsihning azab-oqubətliiri biz tərəpkə exip taxkəndəq, Məsih arkilik boləjan riəbət-təsəllimizmu exip taxidu. □ ■

6-7 Əmma biz japa-muxəkkəttə kəlsəkmə bu silərnin riəbət-təsəlli wə nijat tƏpİxİnglar üqün bolidu; bular silərnin biz tartqan azab-oqubətlərgə ohxax azab-oqubətlərgə qidixİnglar bilən silərdimə hasil kİlinidu; biz riəbət-təsəlli tapsəkmə u silərnin riəbət-təsəlliringlar wə nijatinglar üqün bolidu; xungə bizning silərgə baəliəjan ümidimiz mustəhkəmdur; qünki silər azab-oqubətlərdin ortəq nesiwİl bəlsənglar, ohxaxla riəbət-təsəllidin ortəq nesiwİl bəlsilə dƏp bilimiz. □ ■

8 Qünki, i kerİndəxlar, silərnin Asiyada duq kəlgən japa-muxəkkəttin həwərsiz yürüxİnglarni haliməymiz; u wəqİtlərdə biz qidiəjusiz eəjir bəsiməja duq kəlduk, hətta həyatning əzidin ümid üzgüdəq boləjaniduk.■

9 Əmma əzimizgə əməs, bəlki əlgənlərnə tirildürgüqi Hudaəja tayiniximiz üqün kəlbimizdə əlümgə məhkum kİlinəjəndəq yürəttuk. □ ■

■ 1:1 Fil. 1:1. ■ 1:2 Rim. 1:7; 1Kor. 1:3; Əf. 1:2; 1Pet. 1:2. ■ 1:3 Əf. 1:3;

1Pet. 1:3. ■ 1:4 2Kor. 7:6. □ 1:5 «Məsihning azab-oqubətliiri biz tərəpkə

exip taxkəndəq, Məsih arkilik boləjan riəbət-təsəllimizmu exip taxidu» — «Məsihning azab-oqubətliiri» bolsa bəlkim Pawlus wə buradərlirinin Məsihgə baəliəjanliqi tūpəylidin uqriəjan ziyənxəlikni kərsitidu. Əmma Pawlus bu ixlərnə Hudadin kəlgən, birhİl imtiyaz wə bərikət sūpitidə kəraydu. «Filippiliklarəja» boləjan «koxumqə sƏz»imzidə «Məsihning azabliirəja boləjan sirdax-həmdəmlik» toərluk sƏzimznimə kəring. ■ 1:5 Zəb. 34:19; 94:19. □ 1:6-7

«Əmma biz japa-muxəkkəttə kəlsəkmə bu silərnin riəbət-təsəlli wə nijat tƏpİxİnglar üqün bolidu; bular silərnin biz tartqan azab-oqubətlərgə ohxax azab-oqubətlərgə qidixİnglar bilən silərdimə hasil kİlinidu» — rosul Pawlus hərədaim əzi tartqan azab-oqubətlər bəxkİlərdə təsəlli-riəbət wə nijat hasil kİlidu, dƏp kəraydu. Xuning bilən u daim azab-oqubətlərnə birhİl bəht wə imtiyaz sūpitidə razilik bilən kəbul kİlattı. «Filippiliklarəja» boləjan «koxumqə sƏz»imzidə «Məsihning azabliirəja boləjan sirdax-həmdəmlik» toərluk sƏzimznimə kəring. «biz riəbət-təsəlli tapsəkmə u silərnin riəbət-təsəlliringlar wə nijatinglar üqün bolidu» — muxu sƏzlər bəzi kəna kəqürmilərdə tƏpilməydu. «xungə bizning silərgə baəliəjan ümidimiz mustəhkəmdur» — rosul, Korinttiki kerİndəxlirim azab-oqubətni kərsilə, bəlkim etiqəddin tanidu, dəgən ənsirəxtin haliy boldum, deməqqi. ■ 1:6-7 2Kor. 4:17. ■ 1:8 Ros. 19:23. □ 1:9 «Əmma əzimizgə əməs,...» — bəxkə birhİl tƏrjİmisi: «Dərwəqə, əzimizgə əməs...». ■ 1:9 Yər. 17:5, 7.

¹⁰ U bizni bundaq dähxätlik bir ölümün kütquzğan wə hazır kütquzmaqta, wə bizni yənila kütquzidu, döp uningğa ümid baqliduk;

¹¹ silermu buningda həm biz üqün dua-tilawätler bilən mädət beriwatisiler; xundak qilip talay adamlarning wasitisi arkilik bizgə kersitilgen iltipat tüpöylidin talay adamlar *Hudaşa* rähmätler eytidioğan bolidu. ■

Pawlusning ziyarätni käynigä sürüxi

¹² Qünki pährimiz, yäni wijdanimizning guwahliki xuki, Hudaning aldida sap niyätler wə səmimiylük bilən (insaniy parasət bilən əməs, bəlki Hudaning mehür-xəpkiti bilən) biz bu dunyağa nisbətən wə bolupmu silərgə nisbətən özimizni tutuwalidioğan bolduk.

¹³⁻¹⁴ Qünki silərgə yazoqinimiz okuyalaydioğan wə tonup yetələydioğandin baxka heq nərsə əməs; lekin mən silərnin bizni kismən tonup yetkininqlar boyiqə Rəb Əysaning künidə silər bizning pährimiz bolidioqiniglardək bizlərnimu silərnin pähringlar bolidu döp bizni toluk tonup yetixinglarni ümid qilimən. □

¹⁵ Xuning bilən muxundak ixəngtə bolup mən əslidə ikkinqi kətim silərgə mehür-xəpkətni yətküzüxkə awwal silərnin qəxinglarğa barmaqqidim; □ ■

¹⁶ yəni, qəxinglardin Makedoniyəgə ötüp, andin Makedoniyədin yənə qəxinglarğa kelixni, xundakla silər tərpinglardin Yəhudiyə ölkisigə uzitiliximni ümid qiloqanidim.

¹⁷ Məndə xundak niyət boləanda, mən uni yeniklik bilən qarar qiloqanmu? Mən niyət qiloqanda, məndə «ətlik» kixilərdikidək: birdəm «bərħək, bərħək» wə birdəm «yak, yak» deyix barmu? □

¹⁸ Əmma Öz sözidə turəjnidək, bizning silərgə eytkən sözimiz birdəm «bərħək» wə birdəm «yak» bolmaydu; ■

¹⁹ Qünki biz (mən wə Silwanus wə Timotiy)ning aranglarda jakarliqinimiz — Hudaning Oqlı, Əysa Məsih, birdəm «bərħək» wə birdəm «yak» əməstur; bəlki Uningda «bərħək»la bardur. □

■ **1:10** 1Kor. 15:31. ■ **1:11** Rim. 15:30; 2Kor. 4:15; Fil. 1:19. □ **1:13-14** «**Qünki silərgə yazoqinimiz okuyalaydioğan wə tonup yetələydioğandin baxka heq nərsə əməs; lekin mən silərnin bizni kismən tonup yetkininqlar boyiqə Rəb Əysaning künidə silər bizning pährimiz bolidioqiniglardək bizlərnimu silərnin pähringlar bolidu döp bizni toluk tonup yetixinglarni ümid qilimən**» — Korintliklarning kəpinqisinin Pawlus wə Timotiyni qüxənmigən yərliri tola idi. Muxu yərdə Pawlus özining «ulardin mustəkil» təkəbbur adəm əməslikini ularğa kersitip riqbətləndüridu. Pawlus özini ularning dua-tilawətlirigə ehtiyajlik, dəydu (12). Xunga «Rəb Əysaning küni» (dunyağa qaytix küni)də ularning Pawlus həm Timotiyda boləğan təhpisi kərülidu (demək, xu künidə «bizlərmu silərnin pähringlar bolimiz»). □ **1:15** «**awwal silərnin qəxinglarğa barmaqqidim**» — «awwal» bəlkim «Makedoniyəgə berixtin awwal» degən mənədə (16-ayət, «1Kor.» 16:5-6, «2Kor.» 2:12ni kəring). ■ **1:15** 1Kor. 16:5.

□ **1:17** «**Məndə xundak niyət boləanda, mən uni yeniklik bilən qarar qiloqanmu?**» — Pawlusning bu oy-niyeti əməlgə axurulmioqanidi. Xunga Korintliklarning bəziliri uni «tutami yok adəm» döp əyibləytti. «**mən niyət qiloqanda, məndə «ətlik» kixilərdikidək: birdəm «bərħək, bərħək» wə birdəm «yak, yak» deyix barmu?**» — «ətlik» kixilərdikidək» degən nemə mənis? «ətlik» bolsa insanlarning adətə ixənglik əməslikini, ularğa tayanmaslik kerəklikini, ularning qaroularqə ix qilidioqanlikini kersitidu. «Rimliqlarğa»diki «ət» toqruluk «kirix söz»imizni kəring. ■ **1:18** Mat. 5:37; Yak. 5:12. □ **1:19** «**Silwanus**» — xühbisizki, Injildiki baxka yərlərdə «Silas» xəklidə uqraydu (məsilən, «Ros.» 18:5).

²⁰ Qünki Hudaning qanqilik wädiliri boluxidin kät'iynezär, ular Uningda «bärhək»tur, wə biz arkilik Uningdimu Hudağa xan-xäröp kältüridioğan «Amin» bardur. □

²¹ Əmdi bizlärni silär bilən billə Məsihdə qing turozuzoquqi bolöjini həm bizni məsihligini bolsa Hudadur. □

²² U yənə üstimizgə möhür besip, qəlbimizgə Öz Rohini «kapalət» boluxka ata kildi. □ ■

Rosul Pawlusning ularni yoklap berixini keqiktürgänlikining säwäbi

²³ Əmma Hudani öz jenimoğa guwahqi boluxka qaqirimänki, Korintka tehi barmioğanliqimning säwäbi kenglunglarni ayax üqün idi. ■

²⁴ Hərgiz özimizni iman-etikadinglar üstigə həküm sürgüqilərmiz, demək, bəlki silärning xad-huramliqinglarni axuruxka silərgə həmkarlxquqilarmiz; qünki silär etiqad arkilikla məzmut turisilär. ■

2

¹ Lekin mən iqimda, qexinglarğa barsam yənə azar elip barmaymən degən qararğa kəldim. □

² Qünki əgər mən silərgə azar bərsəm, mening tüpəylimdin azar yəğnlərdin baxka qaysibiri meni xadlanduralisun?

³ Mən əsli meni xadlanduruxi tegixlik bolöqanlardin əksiqə azar yöp qəlmay degən məxsəttə xu hətni yazdim; qünki mening xadlikim

□ **1:20 «Qünki Hudaning qanqilik wädiliri boluxidin kät'iynezär, ular Uningda «bärhək»tur, wə biz arkilik Uningdimu Hudağa xan-xäröp kältüridioğan «Amin» bardur»** — «Amin» degən söz duağa, məlum arzu-tiləkkə yaqi məlum wəz-təlimgə «Xundaq bolöqay, Hudayim!», «Koxuldum!» degən mənini bildüridu. □ **1:21 «bizlärni silär bilən billə Məsihdə qing turozuzoquqi bolöjini həm bizni məsihligini bolsa Hudadur»** — «məsihlinix» yaqi «məsih kəlinix»ning omumiy mənisini qüxinix üqün Təwrat «Yəx.» 61:1diki izahatni wə «Təbirlər»nimu kəring. Rəb Əysa Məsih hizmitini ada kəlix üqün Muqəddəs Roh bilən «məsih kəlinip» küqəytilgəndək, hər bir etiqadqi ohxaxla Muqəddəs Rohni qəbul kəlinidida, Huda bizgə tapxuroğan hizmətni ada kəlix üqün Uning Rohi (Muqəddəs Roh) bilənmu «məsih kəlinidu», xundakla Rohğa küqəytilgan bolidu. □ **1:22 «U yənə üstimizgə möhür besip...»** — (Muqəddəs Roh bilən) «möhür besix» toqruluk «Əfəsusluklarğa»diki «qoxumqə söz»imizni kəring. Muqəddəs Rohning Əzi Hudaning Əzigə təwə bolöqan adəmlirining üstigə: «Meningkidur» dəp baskan igidarqilik möhüridu. **«qəlbimizgə Öz Rohini «kapalət» boluxka ata kildi»** — «Əz Rohi» grek tilida pəkət «Roh» bilən ipadilididu. «Kapalət» toqruluk: — bu ayət təwəndiki həqiqətlərni kərsitidu: — (1) ixəngüqilərnin «toluq miras»ni igiliwalöquqə, Muqəddəs Roh hər bir ixəngən adəmnin qəlbidə turup unioğa bu mirasini tetitip, wujudida məirasning həqiqət ikənlikini ispatlap beridu. (2) yənə kəlip, Muqəddəs Rohning ixəngüqining kəlbidə turoqanliqingning əzi uning kəlgüsidə bu miraska qoqum erixidioqanliqioğa Hudaning Əz kapitalitidur. ■ **1:22** Rim. 8:16; 2Kor. 5:5; Əf. 1:13; 4:30. ■ **1:23** Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 11:31; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5; 1Tim. 5:21; 2Tim. 4:1. ■ **1:24** 1Pet. 5:3. □ **2:1 «lekin mən iqimda, qexinglarğa barsam yənə azar elip barmaymən degən qararğa kəldim»** — bu jumlidin kərimizki, Pawlusning ikkinqi kətim ularning yənioğa berixi ikkila tərəpkə eqir; azarlik ix idi. «Iqimda ... qararğa kəldim» degən söz bəlkim pəkət ularni dəp əməs, bəlkim «özüm gimü azablik bolmisun» dəp xundak qarar kəldim, dəp puritidu.

silər həmminglarningmu xadliqidur döp silər həmminglarğa ixənq baqlidim. □ ■

4 Qünki əslidə özüm eöjir azab iqidə kəlbimdiki dörd-ələmdin көp көz yaxlirimni төkküzüp turup silərgə xu hətni yazojanidim; məksitim silərgə azar bərix əməs, bəlki silərgə qongkur baqlanolan, exip taxkan muhəbbitimni bilixinglar üqün idi.

Gunahkarni qaytidin qobul qilix

5 Əmma birərsi azar yətküzgən bolsa, uning azar yətküzgini mən əməs həymən, u bəlki məlum dərjide (bu ixni ziyadə eöjir kıloqum yok) həmminglarğa azar yətküzdi.

6 Bundaq adəmning көpinqinglar tərpidin tənbihləngini yetərliktur; □ ■

7 Xunga hazır əksiqə, silər uningğa mehır-xəpkət көrsitip riqbət-təsəlli bərixinglarğa toqra kelidu; bolmisa bundaq bir kixi bəlkim oqayət zor dörd-ələmdin özini yokitiximu mumkin.

8 Xunga mən silərgə uningğa muhəbbitinglarni ispatlixinglarni jek-ileymən.

9 Xu hetimni yənə bir məksəttə, yəni silərninğ həmmə ixlarda itaətmən yaki itaətmən əməslikinglarni sinap bilixim üqün yazdim. □

10 Lekin silər kaysibirini məlum ix üqün kəqürüm kılolan bolsanglar, mənmu həm uni xundaq kılolan bolimən; mənmu məlum bir ixni kəqürüm kılöjnimda (birə ixni kəqürüm kılolan bolsam), mən silərnə döp Məsihning huzurida xundaq kildim. □

11 Xuning bilən Xəytan bizdin heq üstünlökkə erixəlməydu; qünki biz uning hıylə-mikirliridin bihəwər əməsmiz. □

12 Əmdi Məsihning hux həwirini jakarlawğa Troas xəhriqə kəlginimdə wə xundaqla Rəb tərpidin *pursət* ixiki manga eqilöjini bilən, □ ■

13 kərindixim Titusni tapalmiojnim töpəylidin rohım aram tapmidi; xuning bilən mən xu yərdikilər bilən hoxlixip, Makedoniyəgə səpər aldim.

□ 2:3 «**Mən əsli meni xadlanduruxi tegixlik bololanlardin əksiqə azar yəp qalmay degən məksəttə uxbu hətni yazdim**» — «xu hət» bolsa «kirix söz»imizdə eytknimizdək, «Korintliklarğa (1)» əməs, bəlki uningdin keyinki yənə bir hətni көrsitidu. ■ 2:3 2Kor. 8:22; Gal. 5:10. □ 2:6 «**Bundaq adəmning көpinqinglar tərpidin tənbihləngini yetərliktur**» — bəzi alimlar «bundaq adəm»ni Pawlus birinqi hetidə əlahidə əyibligən kixi («1Kor.» 5-bab) döp qaraydu. Bizningqə bolsa u keyinki, көp adəmlərgə «azar bərgən», «ziyan-zəhmət kılöquqi» yənə bir kixi idi (7:12 wə «kirix söz»imiznimu көrüng). ■ 2:6 1Kor. 5:3. □ 2:9 «**Xu hetimni yənə bir məksəttə, yəni silərninğ həmmə ixlarda itaətmən yaki itaətmən əməslikinglarni sinap bilixim üqün yazdim**» — «həmmə ixlarda itaətmən yaki itaətmən əməslikinglar»: Pawlus ularning özigə itaətmən boluxi əməs, bəlki Hudaning uning arkiplik kəlgən səzigə itaətmən boluxini həlaytti, əlwəttə. □ 2:10 «**mənmu məlum bir ixni kəqürüm kılöjnimda ... mən silərnə döp Məsihning huzurida xundaq kildim**» — «Məsihning huzurida»: baxqa birhil tərjimisi «Məsihning wujudida» yaki «Məsihning xəhsiyitidə» (demək, Məsihning ornida yaki Məsihning namida). Buning wə tərjimimizning mənisi arisida qong pərk yok, □ 2:11 «**Xuning bilən Xəytan bizdin heq üstünlökkə erixəlməydu; qünki biz uning hıylə-mikirliridin bihəwər əməsmiz**» — bu ayət toqurluq «koxumqə söz»imizni көrüng. □ 2:12 «**xundaqla Rəb tərpidin pursət ixiki manga eqilöjini bilən...**» — grek tilida «xundaqla Rəbdə pursət ixiki manga eqilöjini bilən...». ■ 2:12 Ros. 16:8.

□

14 Əmma bizni Məsihdə həmixə təntənə bilən oqalibanə baxlaydioqan, biz arqilik hər yərdə Əzigə dost tartqıqi huxpurakni qaqıqi Hudaqta təxəkkür! □ ■

15 Qünki biz Hudaqta yətküzüliwatqan Məsihning huxpurikidurmiz, həm kutqızuluwatqanlar arisida həm həlakətkə ketiwatqanlar arisida xundakmiz;

16 keyinkilərgə əlümgə bolqan əlümning puriki, aldinkilaroqta hayatlikka bolqan hayatlikning purikidurmiz; əmdi muxundaq ixlarning həddisidin kim qıqalaydu? □ ■

17 Qünki biz kəp kixilərninq kılqinidək Hudaning kalam-sözini soda-setik ixi kılmaymiz; əksiqə biz səmimiylik bilən Huda aldida Hudadin *əwətilganlər* süpitidə Məsihdə sözləymiz.

3

Yengi əhdining hizmətkarliri

1 Biz yənə özimizni təwsiyə kılqılı turuwatamduq? Yaki baxka bəzilərgə kerək bolqandək, silərgə yezilqan yaki silər yazqan təwsiyinamilər bizgə kerəkmü?■

2 Silər əzünglər bizning təwsiyinamimizdursilər, kəlbimizdə pütülgən, hər insanqta tonux bolqan wə oqulidioqan.□

3 Silərninq biz tərıpimizdin pərwix kılinoqan, Məsihning məktupi ikənlikinglər ayan boldi (bu məktup siyah bilən əməs, bəlki tirik

□ 2:13 «kerindixim Titusni tapalmioqinim tüpəylidin rohim aram tapmidi; xuning bilən mən xu yərdikilər bilən hoxlixip, Makedoniyəgə səpər aldım» — zor mumkinqiliki barki, Titus Korinttiki kerindaxlarning həwirini elip kəlməqı bolqan, lekin tehi Troaska kəlmigənliki üqün, Korintliklarning oqemini yəwatqan Pawlus Troasta turoqinida kengli aram tapmidi. Gərqə hux həwərnı jakarlxakə «pursət ixiki eqiloqan» bolsimu, u uningdin (waqtingə) paydilanmay Korintliklarning həwirini biliwelix üqün Titusni izdəp u yərdin kətti. Bir yildin keyinmu Troastiki bu «pursət ixiki» tehi oquq turoqan bolsa kerək («Ros.» 20:6). □ 2:14 «Əmma bizni Məsihdə həmixə təntənə bilən oqalibanə baxlaydioqan... Hudaqta təxəkkür!» — «oqalibanə baxlaydioqan» grek tilidiki bu səz adəttə sərdar yaki padixah zəpər qıuqan qoxunini xərpəlik, təntənilik yürüxtə əz yurtioqta baxlaydioqanliqini ipadiləydu. ■ 2:14 Kol. 1:27.

□ 2:16 «keyinkilərgə əlümgə bolqan əlümning puriki, aldinkilaroqta hayatlikka bolqan hayatlikning purikidurmiz» — buning mənisi bəlkim xundakki: — «həlakətkə ketiwatqanlar» bolsa, «rohıy əlüm»də turidu; ularning bu hətərlək əhwalini Hudaning adəmliri ularoqta puritidu; mənggülik hayatliqni tepiwatqanlaroqta bolsa, Hudaning adəmliri ularoqta mənggülik hayatning huxbuyini, həkikət ikənlikini əzining hayat-turmuxi arqilik puritip bildüridu. ■ 2:16 Luqa 2:34. ■ 3:1 2Kor. 5:12; 10:8. □ 3:2 «Silər əzünglər bizning təwsiyinamimizdursilər, kəlbimizdə pütülgən, hər insanqta tonux bolqan wə oqulidioqan» — demək, Korinttiki etiqadqılarning niqatı yeni qıbol kılqan waqtda mutlək əzgətilgan yeni yürüx-turuxliri Pawlusning əjrining hər adəmgə kərünərlik bolqan mewisi, uning həkikıy rosul ikənlikigə ispat idi.

Hudaning Rohi bilən yezilğan; tax tahtaylarğa əmäs, bəlki kəlbning ətlik tahtaylıriğa pütüklüktür). □ ■

⁴ Əmdi bizning Məsih arķilik Hudağa qaraydığan xunqə zor ixənqimiz bar;

⁵ Өzimizni birərnərsini kıludək iktidarimiz bar dəp qaqlıoqimiz yoxtur; iktidarlikimiz bolsa bəlki Hudadındur.

⁶ U bizni yengi əhdining hizmətkarliri boluxka iktidarlik kildi; bu əhdə pütüklük söz-jümlilərgə əmäs, bəlki Rohka asaslanğan. Qünki pütüklük söz-jümlilə adəmni öltüridu; lekin Roh bolsa adəmgə həyat kəltüridu. □ ■

⁷ Əmma söz-jümlilə bilən taxlarğa oyulğan, ölüm kəltüridığan hizmət xan-xərəp bilən bolğan wə xundakla Israillar Musaning yüzidə julalanoğan xan-xərəptin yüzigə kəzlrini tikip kəriyalmoğan yərdə (gərqə xu xan-xərəp hazır əməldin kəlduruloğan bolsimu), □ ■

⁸ Roh bilən yürğüzüldığan hizmət tehimu xan-xərəplik bolmamdu?

⁹ Qünki adəmning gunahını bekitidığan hizmət xərəplik bolğan yərdə, insanni həkkanıy kıldığan hizmətning xəripi tehimu exip taxmamdu!?

¹⁰ Qünki əslidə xan-xərəplik bolğan ixning hazırkı oqayət zor xan-xərəplik ixning aldida həqkandak xan-xərəplikliki yoxtur;

¹¹ qünki əməldin kəlduruloğan ix əslidə xan-xərəp bilən kəltürülgən yərdə, hazır ornını başkan ix tehimu xan-xərəplik bolıdu. □

¹² Bizdə xunqə zor xundak bir ümid bolğanikən, biz tolimu yürəklik bolimiz. □

¹³ Biz Israillarnı əməldin kəldurulidığan əhdining parlak nuriğa kəzini tikip qaraxning aqiwitigə uqrap kətmisun dəp yüzigə qümpərdə tartıwalğan Musaqə ohximaymız. □ ■

□ 3:3 «Silərnıng biz tərıpimizdin pərwıx kılınğan, Məsihning məktupi ikənlikınglar»

— «pərwıx kılınğan» yaki «yətüzüldığan, yollanoğan». grek tilida «keyünüp beklığan» yaki «hizmiti kılınğan». «bu məktup sıyah bilən əmäs, bəlki tirik Hudaning Rohi bilən yezilğan; tax tahtaylarğa əmäs, bəlki kəlbning ətlik tahtaylıriğa pütüklüktür» — oqurmənlərnıng esidə barki, Musa pəyoəmbərgə qüxürülgən kanun «tax tahtalar»ğa pütüklük idi. Muxu yərdiki «ətlik» səlbıy mənıdə əmäs, bəlkim «yumxak, kəttik bolmioğan», «tax»ning əksini bildürıdu. ■ 3:3 Mis. 24:12; 34:1; Yər. 31:33; Əz. 11:19; 36:26; İbr. 8:10.

□ 3:6 «U bizni yengi əhdining hizmətkarliri boluxka iktidarlik kildi; bu əhdə pütüklük söz-jümlilərgə əmäs, bəlki Rohka asaslanğan» — muxu ayattiki «pütüklük söz-jümlilə»

Musağa qüxürülgən kanunı, yəni «kona əhdə»ni kərsıtidu; «Roh» bolsa Hudaning Muxəddəs Rohını kərsıtidu, əlwəttə. «Yengi əhdə» toqırluk «Yər.» 31:31-34 wə «Yərəmiya»diki «qoxumqə söz»ni kərüng. «Qünki pütüklük söz-jümlilə adəmni öltürıdu; lekin Roh bolsa adəmgə həyat kəltürıdu» — bu sölərnıng toluq mənısını qüxinix üqün «Rim.» 3:19-23, 7-bab wə 8:1-16ni kərüng. «Roh» Hudaning Rohı, əlwəttə. ■ 3:6 2Kor. 5:18; İbr. 8:6, 8. □ 3:7

«Israillar Musaning yüzidə julalanoğan xan-xərəptin yüzigə kəzlrini tikip kəriyalmoğan yərdə» — bu wəqə «Mis.» 34:29-35də hatırləngən. «(gərqə xu xan-xərəp hazır əməldin kəlduruloğan bolsimu)» — baxka birhil tərjimisi «gərqə xu nur asta-asta yökılıwatkan bolsimu».

Pawlus bu ikki bislik sölərnı bəlkim ətəy ixlətkən, xunga ikkıla tərjimisi bəlkim toqırdur. ■ 3:7 Mis. 24:12; 34:1,30; Kan. 10:1. □ 3:11 «qünki əməldin kəlduruloğan ix əslidə xan-xərəp bilən kəltürülgən yərdə,...» — «əməldin kəlduruloğan ix» yaki «əjizlap yökılıwatkan ix». □ 3:12 «biz tolimu yürəklik bolimiz» — yaki «biz jasarətlık söləymız».

□ 3:13 «əməldin kəldurulidığan əhdə» — «kona əhdə»ning «əməldin kəlduruloğanlikı»ni toluqraq qüxinix üqün «Rim.» 3:19-4:25, 7:7-8:4, «Gal.» 1:2-4:7ni oqung). Baxka birhil tərjimisi «eqıp ketıwatkan əhdə...». «əməldin kəldurulidığan əhdining parlak nuriğa kəzini tikip qaraxning aqiwitigə uqrap kətmisun dəp...» — «karaxning aqiwiti» — biz bu sözni nu mənıdə qüxinimizki, kona əhdə (Musa pəyoəmbərgə qüxürülgən kanun) astıda, insanning gunahka patkan həliti pax kılınacaqka, Hudaning xan-xəripiğə biwasıtə qaraxning aqiwiti ölüm bolattı. «Mis.» 34:34ni kərüng. ■ 3:13 Mis. 34:35; Rim. 10:4.

14 Əmma ularning oy-kəngülliri qadaxlanqanidi; qünki bügüngə kədər kona əhdini oquqinida muxu qümpərdə eliwetilməy kəldi; qünki pəkət Məsihdə bolqandila u elip taxliwetilidu. □ ■

15 Əmma bügüngə kədər, Musaning yazmiliri oquqinida xu qümpərdə yənila kəlbini yepiwalmakta.

16 Əmma hərkim Rəbgə qarap burulsa, qümpərdə elip taxlinidu. ■

17 Əmma Rəb xu Rohtur; wə Rəbning Rohi kəyərdə bolsa, xu yərdə hərlük bolidu. □ ■

18 Wə biz həmmimizning yüzimiz qümpərdisiz həlda Rəbning xan-xəripigə qarinqinida, Uning ohxax süritidə boluxqa Roh bolqan Rəb tərripidin xan-xərəp üstigə xan-xərəp qoxulup əzgərtilməktimiz. □ ■

4

Pawlusning jamaətlərninq hizmitidə bolqan qidamliq, səwr-taqətliki — Hizməttə qidamliq

1 Xunga Huda bizgə rəhim-xəpəkət kərsətkəndək, bu hizmət bizgə amanət qilinoqanikən, biz bəl qoywətməymiz;

2 əmdiliktə xərməndilikke ait yoxurun ixlarni taxlap, nə aldəmçilikta mangmay, nə Hudaning səzini burmilimay, bəlki həkikətni əynən ayan qilix bilən Huda aldida durusluqimizni hər adəmning wijdaniqə kərsitimiz. ■

3 Əmma hux həwirimiz qümkəlgən bolsimu, u həlak boluwatqanlaroq nisbətən qümkəldi; ■

4 Qünki Hudaning sürət-obrazi bolqan Məsihning xan-xəripini toqrisidiki hux həwərninq nuri ularning üstidə yorumusun dəp, bu zamanning ilahı etikədsizlarning oy-zehinlirini kor qildi. □ ■

5 Qünki biz özimizni əməs, bəlki Məsih Əysani Rəb, xuningdək özimizni Əysa üqün silərninq hizmətkaringlar dəp elan qilimiz. □

6 Qünki «karangoluxuktin nur yorusun» dəp buyruqan Huda, Məsihning didaridin Əzining xan-xəripini tonutuxqa bolqan yoruklukning *biz arqilik* qeqilixi üqün, bizning kəlbimizni yorutqandır. ■

Mənggüllük xan-xərəpning zor wəzni

□ 3:14 «qünki bügüngə kədər kona əhdini oquqinida muxu qümpərdə eliwetilməy kəldi...» — «kona əhdə» muxu yərdə, bolupmu Musa pəyoqəmbərgə qixürülgən qanunni, yəni Təwratning «Yaritilix»tin «Qanun xərhi»giqə bolqan bəx qismini kərsitidu. ■ 3:14 Yəx. 6:10; Əz. 12:2; Mat. 13:11; Ros. 28:26; Rim. 11:8. ■ 3:16 Mat. 13:11; Rim. 11:23; 1Kor. 2:10.

□ 3:17 «Əmma Rəb xu rohtur» — «Roh» bolsa Hudaning Muqəddəs Rohi, yəni «yengi əhdə» arqilik mənggüllük həyatni elip kelidoqan Rohni kərsitidu. ■ 3:17 Yh. 4:24. □ 3:18 «Biz həmmimizning yüzimiz qümpərdisiz həlda Rəbning xan-xəripigə qarinqinida, Uning ohxax süritidə boluxqa Roh bolqan Rəb tərripidin xan-xərəp üstigə xan-xərəp qoxulup əzgərtilməktimiz» — «ohxax süriti» (yaki «ohxax sürət-obrazi») — Rəb Əysaning Əzining süriti. ■ 3:18 1Kor. 13:12; 2Kor. 5:7. ■ 4:2 2Kor. 2:17; 2Kor. 6:4 ■ 4:3 2Kor. 2:15; 2Tes. 2:10.

□ 4:4 «bu zamanning ilahı etikədsizlarning oy-zehinlirini kor qildi» — «bu zamanning ilahı» Xəytan, Iblis. ■ 4:4 Yəx. 6:10; Yh. 12:40; 14:9. Fil. 2:6. Kol. 1:15. Ibr. 1:3. □ 4:5 «biz özimizni əməs, bəlki Məsih Əysani Rəb, xuningdək özimizni Əysa üqün silərninq hizmətkaringlar dəp elan qilimiz» — «hizmətkarlar» muxu yərdə grek tilida «qullar» deyilidu.

Demək, əzini (hərhil səwəblər bilən) baxqa birsining hizmitidə boluxqa satqan kixilər. ■ 4:6 Yar. 1:3; 2Pet. 1:19.

⁷ Ɛmma kudrätning oqayät zorluki bizdin Ɛmäs, bälki Hudadin bolöjanliki körünsun döp bu göhərgə sapa idixlarda qaqilaklik halda igidarlik kilimiz. □ ■

⁸ Mana biz hertərtə kistilip kalduq, Ɛmma yənjilmiduk; təmtirəp kalduq, Ɛmma ümidsizlənmiduk;

⁹ ziyankəxlikkə uqrawatimiz, Ɛmma həmdəmsiz qalmiduk; yiktilduq, Ɛmma halak bolmiduk;

¹⁰ Ɛysaning hayati tenimizdə ayan kilinsun döp, hərdaim tenimizdə Ɛysaning ölümini kətürüp yürimiz. □ ■

¹¹ Qünki Ɛysaning hayati ölidioqan ətirimizdə ayan kilinsun üqün, tirik qaloqan bizlər hərdaim ölümgə tapxurulmaqtimiz. □ ■

¹² Xuning bilən bizdə ölüm ixləwatidu, Ɛmma hayət silərdə ixləwatidu. □

¹³ Wə «Mən ixəndim, xunga söz kildim» döp yeziləandikidək iman-ixənqtiki rohqa igə bolup, bizmu ixənduk wə xuning bilən söz kilimiz; □ ■

¹⁴ qünki Rəb Ɛysani tirildürgən *Huda* bizni Ɛysa bilən birgə tirildüridu, xundakla bizni silər bilən birgə Ɛz aldioqə hazir kilidu, döp bilimiz. ■

¹⁵ Qünki *bu* həmmə ixlər silər üqündurki, tehimu kəp kixiləning wujudida exip taxkuqə beoixlanəqan mehür-xərkət səwəbidin kəp kixiləningmu Hudani uluqlap eytkən təxəkkürliri exip taxidu. ■

¹⁶ Xunga biz bəl koyuwətməymiz; gərqə taxki insanlikimiz solaxsimu, dərħəkiqət iqki insanlikimiz kündin-küngə yengilanmaқта. □

¹⁷ Qünki bizning bir dəkiqilik wə yenik japa-muxəkkətlirimiz biz üqün exip taxkan, mənggülik, zor wəzinlik xan-xərapni hasil kilidu. ■

¹⁸ Xunga biz körüngən ixləroqə Ɛmäs, bälki körünməs ixləroqə kəz tikimiz; qünki körüngən ixlər waqitlik, Ɛmma körünməs ixlər mənggüliktur.

5

Kerix sezimi bilən Ɛmäs, bälki iman-ixənq bilən yaxax

□ 4:7 «...*bu göhərgə sapa idixlarda qaqilaklik halda igidarlik kilimiz*» — «sapa idixlar» bolsa etiqaqilarning ez ajiz wujud-tənliri, əlwəttə. ■ 4:7 1Kor. 2:5; 2Kor. 5:1. □ 4:10

«*Ɛysaning hayati tenimizdə ayan kilinsun döp, hərdaim tenimizdə Ɛysaning ölümini kətürüp yürimiz*» — «Ɛysaning ölümini kətürük» deganlik bəlkim rosullar daim azap-oqubətni tartkanliqi, daim öltürülükning həwpidə turuwaatkanliqini kərsitidu. Ɛmma *bu* bayanni yənə həmmə etiqaqdi üqün muhim rohiy prinsip degili bolidu. 11-ayətni körüng. ■ 4:10 Rim. 8:17; Gal. 6:17; Fil. 3:10; 2Tim. 2:11,12; 1Pet. 4:13. □ 4:11 «*qünki Ɛysaning hayati ölidioqan ətirimizdə ayan kilinsun üqün, tirik qaloqan bizlər hərdaim ölümgə tapxurulmaqtimiz*»

— «ölümgə tapxurulmaqtimiz» — *Huda* tərpidin, əlwəttə. ■ 4:11 Zəb. 44:22; Mat. 5:11; Rim. 8:36; 1Kor. 4:9; 15:49; Kol. 3:4. □ 4:12 «*Xuning bilən bizdə ölüm ixləwatidu, Ɛmma hayət silərdə ixləwatidu*» — muxu muhim prinsip toqruluk «koxumqə səz»imizni körüng.

□ 4:13 «*Mən ixəndim, xunga söz kildim*» — «Zəb.» 116:10. «*iman-ixənqtiki rohqa igə bolup, bizmu ixənduk wə xuning bilən söz kilimiz*» — «söz kilimiz» — demək, hux həwəzni jakarlaymiz. ■ 4:13 Zəb. 116:10 ■ 4:14 Rim. 8:11; 1Kor. 6:14. ■ 4:15

2Kor. 1:11. □ 4:16 «*gərqə taxki insanlikimiz solaxsimu, dərħəkiqət iqki insanlikimiz kündin-küngə yengilanmaқта*» — «taxki insanlikimiz» adəmning jan-tenini, «iqki insanlikimiz» adəmning qəlb-rohini, iqki dunyasini kərsitidu. Grek tilida «taxki insanimiz» wə «iqki insanimiz» deyilidu. ■ 4:17 Zəb. 30:5; Mat. 5:12; Rim. 8:18; 1Yuħa. 3:2.

1 Qünki bu zeminğa tawə öyimiz, yəni bu qedirimiz yökütilsimu, Huda tərpidin bolğan, insan qoli bilən yasalmıoğan bir öy, yəni asmanlarda əbədiy bir makanimiz bardur döp bilimiz.■

2 Əmdi bu *kona öyimizdə* turöjnimizda asmandiki öyimizni kiyiwelixkä zor intizar bilən aħ urmaqtimiz■

3 (bərħək, *asmandiki öyimizni* kiyiwalsak yalingaq qalmaymiz).■

4 Qünki muxu qedirda turöjnimizda, eqirçılıqta aħ urmaqtimiz; bu bizning yalingaqlinixni haliojnimiz əməs, bəlki kiyindürülüxnı, yəni bizdə əlidioğan nemə bolsa, uning ħayat tərpidin yutuluxını halaymız.■

5 Əmdi bizni dəl muxu ixkä təyyarlıoquı bolsa Hudadur; U bizgə «kapalət» bolğan Öz Rohınımu ata kildi.□ ■

6 Xuning bilən biz ħəmişə yurəklik bolimiz; ħəmdə tenimizdə makan tutqinimizda Rəbdin neri bolğan musapir bolimiz döp bilimiz

7 (qünki biz körüx sezimi bilən əməs, etiqad bilən mangimiz);■

8 biz yurəklik bolup, xuningdək təndin neri bolup Rəb bilən billə bir makanda boluxkä tehımu hursənmiz.

9 Xuning bilən, məyli təndə bolaylı, təndin neri bolaylı, uni hursən kılıxni istək-nıxan kılıp itilimiz.

10 Qünki təndə kılıoğan əməllirimizni, yaxxilik bolsun, yamanlık bolsun, ħərbirimizgə kayturuluxı üqün Məsiħning sorak təhti aldida ħazir boluximiz lazim bolıdu. ■

11 Xuning bilən Rəbning dəħxitini bilgənlikimiz üqün, insanlarnı ixəndürüxkä tiriximiz; ləkin biz Hudağa oquq-axkarimiz, xuningdək silərnıng wıjdanınglardımu axkarə tonulsak döp ümid kılımən.□

Inaqlıqkä kəltürüx ħızmiti

12 Biz ħazir özimizni kaytidin silərgə təwsiyə kılıojinimiz yok, bəlki pəkət silərdə kəlbdeki ixlardın əməs, taxki kıyapəttin pəhirlinidıoğanlarğa bərgüdək jawab bolsun döp, silərgə bizlərdin pəhirlinix imkanıyitini yarıtıp beriwatimiz. □ ■

■ 5:1 2Kor. 4:7. ■ 5:2 Rim. 8:23. ■ 5:3 Wəħ. 3:18; 16:15. ■ 5:4 Rim. 8:11; 1Kor. 15:53. □ 5:5 «U bizgə «kapalət» bolğan Öz Rohınımu ata kildi» — «Əz Rohı» grek tilida pəkət «Roh» bilən ipadilınu. «Kapalət» toqruluk 1:22diki izahatni körüng. ■ 5:5 Rim. 8:16; 2Kor. 1:22; Əf. 1:13; 4:30. ■ 5:7 1Kor. 13:12; 2Kor. 3:18. ■ 5:10 Zəb. 62:12; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; 25:32; Rim. 2:6; 14:10,12; 1Kor. 3:8; Gal. 6:5; Wəħ. 2:23; 22:12. □ 5:11

«biz Hudağa oquq-axkarimiz, xuningdək silərnıng wıjdanınglardımu axkarə tonulsak döp ümid kılımən» — «Hudağa oquq-axkarimiz, xuningdək silərnıng wıjdanınglardımu axkarə tonulsak». Demək, Pawlus wə baxkä rosullar dunyadikikilərgə anqə tonux əməs, ularning ħəkiqiy salahiyiti, ularda bolğan Məsiħning Muqəddəs Rohımu dunyadikikilərgə anqə tonux əməs, xunga ularğa Məsiħning ħər adamni sorakkä tartidıoanlıq toqruluk ixəndürüxnıng zərüriyiti bar. Ləkin Huda bizni obdan bilıdu wə (silər Hudaning adəmliri bolıoğandin keyin) silərmu bizni obdan qıxənsənglar kerək, dəydu. □ 5:12 «...taxki kıyapəttin pəhirlinidıoğanlarğa bərgüdək jawab bolsun döp, silərgə bizlərdin pəhirlinix imkanıyitini yarıtıp beriwatimiz» — «taxki kıyapitidin pəhirlinidıoğanlar bərgüdək jawab bolsun döp...» — Pawlus ħazir Korinttiki jamaəttə kərüngən «sahta rosullar»ni tiloqa elip, əzi üstidin ərz kılıoğan bu kixilərgə jawab berix üqün Korinttiki kərındaxlarğa özıning wə ħəmkarlırınıng ħızmətlirınıng rohiy mahiyitini azrak axkarılap kərsətməkqi. ■ 5:12 2Kor. 3:1; 10:8.

13 Qünki iğ-iğimizgə sıqmay qalğan bolsakmu Huda aldida xundak bolduk, salmaq bolsakmu silər üqün xundak bolimiz. □

14 Qünki Məsihning muhəbbiti bizni *xundak kılıxka* ündəydu; qünki biz birsi həmməylən üqün öldi, xunga həmməylənnimu öldi, döp hesablaymız. □

15 Wə U həmməylənni döp öldi, buningdin məxsət, hayat bolğanlar əzliri üqün əməs, bəlki ularni döp elüp tirilgüqi üqün yaxixi üqündur. ■

16 Xuning bilən biz buningdin keyin heqkimni insanlarqə tonumaymız; hətta biz Məsihni insanlarqə tonuğan bolsak, buningdin keyin uni yənə xundak tonumaymız. □ ■

17 Xunga əmdi birsi Məsihdə bolsa, u yengi bir yaritiloquqidur! Kona ixlar otüp, mana, həmmə ix yengi boldi! ■

18 Wə barlık ixlar Hudadındur; U bizni Məsih arkilik Özigə inaklaxturdi, xundakla bizgə inaklaxturux hizmitini tapxurdi: — □ ■

19 demək, Huda Məsihdə adəmlərnin itaətsizliklerini ularning əyibi bilən hesablamay, aləmni Özigə inaklaxturdi; xuningdək bizgə inaklaxturux həwirini amanət kılıp tapxurdi. ■

20 Xunga huddi Huda biz arkilik *adəmlərdin inaklıkka kelixni* otünginidək, biz Məsihkə wakaliten əlqilərdurmız; Məsihning ornida «Hudağa inaklaxturuloaysilər!» döp otünimiz. ■

21 Gunahka heq tonux bolmioğan kixini Huda bizni döp gunahning əzi kildi; məxsiti xuki, bizning Uningda Hudaning həkkanıyliqi boluximiz üqündur. □ ■

6

Hudaning japa-muxəkkət tartquqi əqliliri bolux

1 Əmdi *Hudaning* həmkarlıri kəspitidə silərdin Uning mehir-xəpkitini kəbul kılıp turup uni bikaqə qətküzmənglar döp otünimiz. ■

2 (qünki u: «Xapaət kərsitilidioğan bir pəyttə duayingni ijabət kılıxni bəkitkənmən, nijat-qutulux yətküzüldioğan bir künidə Mən sanga

□ 5:13 «Qünki iğ-iğimizgə sıqmay qalğan bolsakmu Huda aldida xundak bolduk, salmaq bolsakmu silər üqün xundak bolimiz» — munu ayəttə Pawlus, xühşisizki, (yukirida eytiləndək) awwal əzining wə kərindaxlarning «qəlbdiiki ixlar», yəni əng əhmiyyətlik ixlar toqruluk səzləydu. U keyinrək «kөрүнүx»tiki ixlarning, yəni «taxki kiyapət»ning ixliriğa otidu. Əməliyəttə «iğ-iğimizgə sıqmay qalğan bolux» Hudaning zor uluqluqi, exip taxkan xapaitigə qarap insanning huxallıqtin bolğan normal inkasi bolux kərakəju, dəymiz. Əmma baxka kixilər bəribir hux həwərnə anglıxi kərak, xuningdək əz huxallıqimizğa hay bərip, ular üqün «salmaq» boluximizmu kərak. □ 5:14 «Birsi həmməylən üqün öldi» — Məsihni kərsitidu. «qünki biz birsi həmməylən üqün öldi, xunga həmməylənnimu öldi, döp hesablaymız» — bu əjayib ayət toqruluq «koxumqə səz»imizni kərüng. ■ 5:15 Rim. 14:7; Gal. 2:20; 1Tes. 5:10; 1Pet. 4:2.

□ 5:16 «hətta biz Məsihni insanlarqə tonuğan bolsak,...» — «insanlarqə» grek tilida «ətlər boyiqə». «xuning bilən biz buningdin keyin heqkimni insanlarqə tonumaymız; hətta biz Məsihni insanlarqə tonuğan bolsak, buningdin keyin uni yənə xundak tonumaymız» — bu əjayib ayət toqruluqmu «koxumqə səz»imizni kərüng. ■ 5:16 Mat. 12:50; Yh. 15:14; Gal. 5:6; 6:15; Kol. 3:11. ■ 5:17 Yəx. 43:18; Wəh. 21:5. □ 5:18 «wə barlık ixlar Hudadındur» — yaki «wə bu barlık ixlar Hudadındur». ■ 5:18 Kol. 1:20; 1Yuha. 2:2; 4:10. ■ 5:19 Rim. 3:24,25; Kol. 1:20. ■ 5:20 2Kor. 3:6. □ 5:21 «gunahka heq tonux bolmioğan kixi» — Məsih. «məxsiti xuki, bizning Uningda Hudaning həkkanıyliqi boluximiz üqündur» — «Uningda» — Məsihdə, əlwəttə. ■ 5:21 Yəx. 53:9,12; Rim. 8:3; Gal. 3:13; 1Pet. 2:22; 1Yuha. 3:5. ■ 6:1 1Kor. 3:9; İbr. 12:15.

yardəmdə boluxumni bekitkənmən» — dedi. Mana, hazır bolsa «xapaət kərsitilidiyoan yahxi pəyt»; mana, hazır «nijat-kutulux küni»dur!). □ ■

³ *Rəbning* hizmitigə daq kəltürülmisun dəp həqkəndəq ixta həqkimning imaniyoqa tosaləjulux qilmaymiz; ■

⁴ bəlki hər bir ixta özimizni Hudaning hizmətkarlıri süpitidə nəmunə kılıp yürümiz; zor qıdamlık bilən, jəbir-zulumlarda, japa-muxəkkətlərdə, besim-kıstaklarda; ■

⁵ kamqa yarılırida, zindanlarda, qozəqilang-topilanglar iqidə, eəqir mehnətlərdə, tünəxlərdə, roza tutuxlarda; □

⁶ pəklık bilən, bilimlər bilən, səwr-taqətlik bilən, mehrıbanlıklar bilən, Muxəddəs Roh bilən, sahtılıksız mehir-muhəbbət bilən,

⁷ həkikətning səz-kalami bilən, Hudaning küq-kudriti bilən, həkqaniylikning ong-sol qollardiki qoralliri bilən; □

⁸ həm izzət-xəhrəttə həm haqarət iqidə, təhmət həm tərıplınlər iqidə *özimizni Hudaning hizmətkarlıri süpitidə namayan kılduk*; yaloanqılar dəp qaraloan bolsakmu səmimiyy-sadık bolup,

⁹ namsız bolduk-yu, əmma məxhormiz; ələy dəp kalduk-yu, əmma mana, hayatturmiz; tərbiyidə jazalanduk-yu, əmma əlümgə məhkum kılınmiduk; □ ■

¹⁰ dərd-ələm tarttuk-yu, əmma daim xad-huramlıkta turimiz; namrat boləqinimiz bilən, əmma kəp adəmlərni bay kıləuqimiz; həqnemimiz yəq boləqini bilən, əmma həmmigə igidarmiz. □

¹¹ Silərgə oquq-yoruk səzliduk, əy Korintliklar, bizning baəqrimiz silərgə kəng eqildi! □

¹² Silər biz tərəptin kişiloan əməs, ləkin əz iq-baəqringlarning tarlıkidin kişilililər;

¹³ əmdi adil alməxturuxta bolup — (əz pərzəntlirimgə səzligəndək səzləymən) — baəqringlarni bizgimu kəng eqinglar. ■

Karəngəquluxqa həmrah bolmanglar

¹⁴ Etıqadsızlar bilən bir boyunturuxqa qetılıp təngsızlıkta bolmanglar; qünki həkqaniylik wə kəbıhlik otturısidə kəndəkmü ortaklık bolsun?

□ **6:2** «xapaət kərsitilidiyoan bir pəyttə duayingni ijabət kılıxni bekitkənmən, nijat-kutulux yətküzüldiyoan bir künidə mən sanga yardəmdə boluxumni bekitkənmən» — «Yəx.» 49:8. ■ **6:2** Yəx. 49:8. ■ **6:3** Rim. 14:13; 1Kor. 10:32. ■ **6:4** 1Kor. 4:1; 2Kor. 11:23. □ **6:5** «tünəxlərdə» — demək «tünəp dua kılıxlarda». Bəxqə birhil tərjımisı «uykusızlıqlarda». □ **6:7** «...həkqaniylikning ong-sol qollardiki qoralliri bilən...»

— bəlkim zərb kılıdiyoan həm qəoqdaydiyoan rəhiyy qorallarni kərsitidu. □ **6:9** «namsız bolduk-yu, əmma məxhormiz» — dunyadiki «məxhər»lərdin bolmisimu, ləkin Huda, pərixitilər wə jaməətlər tərıpidin məxhordur, dəgən mənıdə dəp qaraymiz. «tərbiyidə jazalanduk-yu, əmma əlümgə məhkum kılınmiduk» — «tərbiyidə jazalanduk-yu...» dəgənlik bəxqə bir tərjımisı «dərrə-kəmqa yeduk-yu ...». Bu muhim səz toqrulux «koxumqə səz»iminz kəring.

■ **6:9** Zəb. 118:18; Yəx. 26:19. □ **6:10** «namrat boləqinimiz bilən, əmma kəp adəmlərni bay kıləuqimiz; həqnemimiz yəq boləqini bilən, əmma həmmigə igidarmiz»

— «namrat boləqinimiz bilən, ... həqnemimiz yəq boləqini bilən, ...» — Pawlus wə bəxqə rosullar bu dunyaning kəzkarıxidın kəriyoanda xundəq kəringən bolsimu, ular hərgiz əzlrini undəq hesablımaydu, bəlki əzlrini həkikiy baylar (mənggülek baylıqlarəqə igə) dəp sanaytti. □ **6:11**

«Silərgə oquq-yoruk səzliduk, əy Korintliklar, ...» — grek tilidə «Aəqizimiz silərgə oquq, i Korintliklar, ...». ■ **6:13** 1Kor. 4:14.

Yoruklukning qarangoʻluluk bilan qandak hamrahlikli bolsun? □ ■

15 Məsihning Belial bilan nemə inaklikli bolsun? Ixəngüqining ixənmigüqi bilan qandak ortak nesiwisi bolsun? □

16 Hudaning ibadəthanisining butlar bilan qandak birliki bolsun? Qünki silər tirik Hudaning ibadəthanisidursilər — Hudaning: «Mən ularda turimən, ularning arisida yürimən; ularning Hudasi bolimən wə ular Mening həlkim bolidu» deginidək *silər Uning ibadəthanisidursilər*; □ ■

17 Xuning üqün «Ularining arisidin qikiq ketinglar, Manga ayrilinglar», — dəydu Rəb, — «heq napak nərsigə təgküqi bolmanglar», «xundila Mən silərni qəbul qilimən», □ ■

18 wə: «Mən silərgə Ata bolimən, silər Manga oşul-qizlirim bolisilər» — dəydu Həmmigə Qadir boləjan Rəb. □ ■

7

1 Əmdi bu wədilərgə muyəssər boləjandin keyin, i səyümlüklər, özimizni ətlərdiki həm rohtiki hərhil paskiniliktin tazilap, Hudaning qorqunqida özimizdə *ayan qilinojan* pak-muqəddəslikni kamalətkə yətküzəyli.

Bizni qəbul qiloqaysilər!

2 Bizni qəbul qiloqaysilər! Biz heqkimgə ziyan-zəhmət yətküzmidük, heqkimni nabut qilmidük, heqkimdin paydilanmidük. □

3 Muxularni dəp, silərni əyibliməkqi əməsmən; qünki mən yukirida eytkinimdək, silər qəlbimizdidursilərki, biz silər bilan billə əlüxkə, silər bilan billə yaxaxkə təyyarmiz. ■

4 Silərgə başliəjan ixənqim zor, silərdin boləjan pəhrim zor; xuning üqün riəbət-təsəlligə tolduruldum, barliq japa-müxkülqiliklirimizdə huxallikim exip taxti. ■

□ 6:14 «**Etikadsizlar bilan bir boyunturukqa qetilip təngsizliklə bolmanglar**» — «Kan.» 22:10də «Exək wə kalini bir boyunturukqa təng qoxmanglar» deyilidu. Təngsizlik boləqaqka, ixəngən adəm wə ixənmigən adəm təng yük tartmaydu, hətta bir-biridin baxkə yөнүlüxkə tartidu. Bu səzlər pəqət nikaħkila başliq əməs, türlük əhwallarda etikadsiz adəm bilan «həmboyunturuk» bolux qong qataklarni qikiqiridu, degenliktur. «...**həqkanıylik wə kəbiħlik otturisida qandakmu ortakliq bolsun?**» — «kəbiħlik» grek tilida «kanunsizlik», əmma bu «kanun» həkümətingki əməs, Hudaning həqkanıy tələplirini kərsitidu. ■ 6:14 Kan. 7:2; 1Sam. 5:1, 2; 1Pad. 8:21; 1Kor. 5:9; 10:21; Əf. 5:11 □ 6:15 «**Məsihning Belial bilan nemə inaklikli bolsun?**» — «Belial» degenning İbraniy tilidiki mənsi «ərziməs, osal» bolup, Xəytanning yənə bir ismi bolidu. □ 6:16 «**Mən ularda turimən, ularning arisida yürimən; ularning Hudasi bolimən wə ular Mening həlkim bolidu**» — «Law.» 26:12 wə «Yər.» 28:32, «Əz.» 32:27ni kərüng. ■ 6:16 Mis. 29:45; Law. 26:11-12; Yər. 32:38; Əz. 37:27; 1Kor. 3:16; 6:19; 10:7, 14; Əf. 2:21; İbr. 3:6; 1Pet. 2:5 □ 6:17 «**Ularining arisidin qikiq ketinglar, manga ayrilinglar... heq napak nərsigə təgküqi bolmanglar**» — «Yəx.» 52:11ni kərüng. Əslidə bu səzlər İsrailoqa Babil imperiyəsidiiki kəyp-sapa wə butpərəslikni taxlap qikiqi üqün eytiləjan. «**xundila Mən silərni qəbul qilimən**» — «Əz.» 20:41ni kərüng. ■ 6:17 Yəx. 52:11; Əz. 20:34,41; Wəh. 18:4. □ 6:18 «**Mən silərgə Ata bolimən, silər Manga oşul-qizlirim bolisilər**» — Təwrat, «2Sam.» 7:14, «Yəx.» 43:6, «Yər.» 31:9ni kərüng. ■ 6:18 2Sam. 7:8,14 □ 7:2 «**...heqkimni nabut qilmidük**» — bəlkim həm iktisadiy jəhəttin həm etikad jəhətidin eytilidu. ■ 7:3 2Kor. 6:11,12,13. ■ 7:4 Mat. 5:12; Ros. 5:41; Fil. 2:17; Kol. 1:24.

5 Qünki bərhək, Makedoniyəgə kirginimizdimu ətlirimiz heq aram tapalmay, hərtərəptin kişilip kalduk; sirtimizda jedəl-kürəxlər, iqimizdə qorkunqlar bar idi. ■

6 Əmma qüxkünlərgə rıqəbət-təsəlli bərgüqi Huda bizgə Titusning kelixi arkilik rıqəbət-təsəlli bərdi; ■

7 tapqan rıqəbət-təsəllimiz pəqət uning kelixi arkiliklə əməs, bəlki uning silərdin tapqan rıqəbət-təsəllisi arkilikmu boldi; qünki u silərnin *biggə* zariqip təlmürğininglarni, silərnin həsritinglarni, silərnin munga boləqan kizəqin oqəmhörükunglarni eytip bərdi; xuning bilən mən tehimu huxallandim. □

8 Qünki gərgə mən silərnə hetim bilən azablıqan bolsammu, mən həzir uningdin puxayman kılmaymən; lekin əslidə mən xu hetimning siləni azablıqinini kərip puxayman kılojanidim (əməliyətə, silərnin azablinixinglar kişiqinə bir məzgilla boləqan).

9 Əmma həzir xadlinimən — azablanəqinlardin əməs, bəlki xu azabning silərnə towa kılduroqanlıqidin xadlinimən; qünki silərnin azablinixinglar Hudaning yolida idi; xuning bilən silər bizdin heq ziyan tartmidinglar.

10 Qünki Hudaning yolida boləqan azab-qayoqu adəmnə hərgiz puxayman kılmaydıqan nijatka baxlaydıqan towioqə elip baridu; əmma bu dunyadiki azab-qayoqu adəmnə ölümgə elip baridu. ■

11 Qünki mana, dəl muxu ix, yəni Hudaning yolida azablinixinglar, silərgə xunqə kəp əstayidillik, əzliringlarni əyibtin nəqədər halas kılix, xunqə kəp oqəzəp, xunqə kəp qorkunq, xunqə kəp təkəzzarlik, xunqə kəp kizəqinlik wə jazalaxka xunqə təyyar boluxni elip kəldi! Silər bu ixning hər təripidə əzünglarning əyibtin halas boluxunglarni ispatlıdinglar. □

12 Əmdi silərgə xu hətnə yazəqan bolsammu, u hətnə ziyan-zəhmət kıloquqi kixi üqün əməs, yaki ziyan-zəhmət kılinəquqi kixi üqün əməs, bəlki Huda aldida bizgə boləqan kənglünglardiki kizəqinlikning aranglarda ayan boluxi üqün yazdim. □

13 Bu səwəbtin biz rıqəbət-təsəlligə erixtuk. Wə rıqəbət-təsəllimiz üstigə biz Titusning huxallıqi tüpəylidin tehimu zor xadlanduk; qünki uning rohi silər təripinglardin yengilandi.

14 Qünki mən silər toqranglarda birər ixta pəhirlinip mahtioqan bolsam, u ixta heq hijil kəldurulmidim; bəlki silərgə eytkanlirimizning həmmisi həkikət boləqinidək, bizning Tituska silərnə pəhirlinip mahtiximizmu həkikət bolup ispatlandi.

■ 7:5 Ros. 16:19,23.

■ 7:6 2Kor. 1:4.

□ 7:7 «qünki u silərnin *biggə* zariqip

təlmürğininglarni... eytip bərdi — «silərnin *biggə* zariqip təlmürğininglar» degən sözlərdə «*biggə*» degənni kirgizduk. Ularning «zariqip təlmürğini» Hudaqə boluximu mumkin idi. «*silərnin həsritinglarni, silərnin munga boləqan kizəqin oqəmhörükunglarni...*» — Korintliklarning həsrətli ri qatarlıklar rosul Pawlusning iliriki bir hetidiki əyibni (2:4) qəbul kıloqanliqi tüpəylidin idi. ■ 7:10 2Sam. 12:13; Mat. 26:75; Luqa 18:13. □ 7:11 «*Hudaning yolida azablinixinglar... silərgə...xunqə kəp oqəzəp, xunqə kəp qorkunq, ... elip kəldi!*» — muxu yərdə «oqəzəp» bolsa bəlkim gunah sadir kıloqan kixining kılmixioqə, xundakla əzliringin bu ixta jawabkar əməslikigə kəritiloqanidi. «Xunqə kəp qorkunq» bolsa Hudadin boləqan qorkunq. «*jazalaxka xunqə xunqə təyyar bolux*» — əz gunahida qing turup towa kılixni rət kıloqan kərinəxlarni jamaəttin qikiriwetixni kərsitidu. □ 7:12 «*bəlki Huda aldida bizgə boləqan kənglünglardiki kizəqinlikning aranglarda ayan boluxi üqün yazdim*» — baxka bir kəqürmisi boyiqə «bəlki bizning Huda aldida silərgə boləqan kizəqinlikimizning ayan boluxi üqün yazdim». Əmma keyinki ayətlərnə (13-16) wə 8:7ni kərgəndə, biz aləqan kəqürmisi toqrudur.

¹⁵ U silerning itaetmənlikinglarni, silerning uningdin kandak əyməngən wə titrigən həlda uni karxi aləjininglarni əslinginidə, uning silərgə baolışoan iq-baəridiki muhəbbətli ri tehimu exip taxidu.

¹⁶ Mən silərgə hər bir ixta ixənqim kamil boləjanlikidin xadlinimən.

8

Mukəddəs bəndilər üqün ianə kəlix

¹ Əmma, i kərindaxlar, biz silərgə Hudaning Makedoniyədiki jamaətlərgə beolışoan mehİR-xəpkitini ayan kılmaqimiz;

² ular zor eəjir japa-muxəkkəttə sinaləjində, kattik namrat əhwalda exip taxkan xadliki bilən ularning oquq kolluqining bayliki urəup qikti;

³ qünki ularning küqining bariqə, həttə küqidin artuq həyr-sahawət kıləjanliqə oza özüm guwah. Ular ihtiyari bilən xundak kəlix,

⁴ bizdin mukəddəs bəndilərgə xu yardəmdə boluxning bəhtigə wə xeriklikigə muyəssər boluxni kattik ətündi;■

⁵ xundak kəlix, ular kütkinimizdək əməs, ümid kıləjimizdin exip əzlrini awwal Rəbgə, andin Hudaning iradisi bilən bizgimu beolixlidi;

⁶ xunga, Titus silərdə bu mehİRbanlikni baxliqəjanikən, biz Titustin siləni buningə nesipdax kəlix uni ada kəlixkə ətündük.

⁷ Əmma silər hər tərəptə, yəni ixənqətə, səzdə, bilimdə, toluq əstayidillikdə həm bizgə boləjan mehİR-muhəbbitinglarda əwzəl boləjininglərdək, muxu mehİrlilik ixtimu əzünglarni əwzəl kərsitinglar.□

⁸ Mən bu gəp bilən silərgə buyruq kılmaqçı əməsmən, bəlki baxkılarning kizəjlikli arkilik muhəbbitinglarning həkikiylikini ispatlimaqimən.

⁹ Qünki silər Rəbbimiz Əysa Məsihning mehİR-xəpkitini bilisilər — gərgə u bay bolsimu, siləni dəp yoksul boldiki, silər uning yoksulluqi arkilik beyitilisilər.

¹⁰ Mən bu toərluk pikrimni otturiqə koyimən — bu silərgə paydilik, qünki silər aldinki yilə ianə kəlixta wə xuningə iradə baolaxta yahxi baxlidinglar. □

¹¹ Əmdə hazır uni ada kilinglar; kizəjiri iradə baolışoaninglərdək, bar dunyayinglar bilən xu ixkə əməl kilinglar.

¹² Qünki *həyr-sahawətkə* bəl baolışoan qizəjiri nisbətən, sowəjining Hudaqə yarişudək boluxi kolida yokkə əməs, bəlki kolida bariqə baoliktur. ■

¹³ Qünki bu baxkılarning yükini yeniklitimən dəp, əzünglarni kiyanglar deginim əməs,

¹⁴ bəlki silərdə artuq boləjini hazırqə ularning kəm yerini toldurəjində, *künlarning biridə* ularda artuq boləjini siləning kəm yeringlarni tolduridi; xuning bilən tənglixidu.

¹⁵ Huddi *mukəddəs yazmilarda*: «Kəp yioqanlarningkidin exip kəlmidi, az yioqanlarningmu kəmlilik kilmidi» dəp yeziləndək boləqay.□ ■

■ 8:4 Ros. 11:29; Rim. 15:26; 1Kor. 16:2; 2Kor. 9:1. □ 8:7 «bizgə

boləjan mehİR-muhəbbitinglarda...» — baxkə bir kəqürülmidə: «bizning silərgə boləjan mehİR-muhəbbitimizdə...» deyilidi (bu kəqürmə toərgə bolsa mənisi bəlkim: «bizning silərgə boləjan mehİR-muhəbbitimizdin ilham-təsəlli aləjanliqəninglar»ni kərsətsə kərek). □ 8:10 «silər aldinki yilə ianə kəlixta wə xuningə iradə baolaxta yahxi baxlidinglar» — «1Kor.»

16:2ni kəring. ■ 8:12 Pənd. 3:28; Mat. 12:43; Luqa 21:3; 1Pet. 4:10. □ 8:15 «Kəp yioqanlarningkidin exip kəlmidi, az yioqanlarningmu kəmlilik kilmidi» — «Mis.» 16:18.

■ 8:15 Mis. 16:18.

Titusning wə hizmətdaxlirining wəzipisi

¹⁶ Əmma Titusning kəlbigə silərgə boləqan kəyümümgə ohxax kəyümni saləqan Hudaəqa təxəkkürlər boləqay;

¹⁷ qünki u dərħəqikət bizning iltimasimizni qəbul qiləqini bilən, əzining silərgə küqlük kəyümi boləqaqqa, u əzlükidin yeninglaroqa bardı;

¹⁸ əmma biz uningə barlıq jamaətlər arisida hux həwər hizmitidə tərıpləngən kərındaxni həmrah kılıp əwəttük;

¹⁹ xuningdək u pəkət xu tərəptıla əməs, bəlki jamaətlər tərıpidin bu həyrlik ixta bizgə həmsəpər boluxqa talliwelinqanıdı. Əmdi biz bu həyr-sahawətni bolsa, Rəbning xan-xəripini həm yərdəmdiki kizəqinlikimizni kərsitix üqün uni yətküzüx hizmitidə bolimiz;

²⁰ xundak kılıp biz bu mol sowəqini məs'ul bolup yətküzüxtə hərəkəndak adəmnıng bizning üstimizdin təhmət kılmaslıki üqün ehtiyat kılımız.

²¹ Qünki biz pəkət Rəbning aldidila əməs, bəlki insanlarning kəz aldidimu iximizni durus kılıxqa kəngül bəlüp keliwatimiz. □ ■

²² Biz yənə ular bilən billə kəp ixlarda intayin əstayidilliki nuroqun kətim ispatlanəqan kərındaxni əwətməqimiz; həzir uning silərgə baqlıqan zor ixənqi tıpəylidin uning intayin əstayidilliki tehimu küqlük boldı.

²³ Titus toqruluk soallar bolsa u mening həmrahım wə hizmitinglarda boləqan həmkarimdur; baxqa ikki kərındiximiz bolsa, ular jamaətlərnıng əqliri, Məsihning xan-xəripidur.

²⁴ Xunga, jamaətlərnıng kəz aldida muhəbbitinglarning ispatini, xundakla bizning silərdin pəhirlinixirimizning bikar əməslikini ularoqa kərsitinglar.

9

Sownı təyyarlıx — səhiy boluxqa ündəx

¹ Qünki muqəddəs bəndilərnıng bu yərdəm hizmiti toqruluk silərgə yənə yeziximning həjiti yəq. ■

² Qünki mən silərnıng bu ixqa kəttik bəl baqlıqninglarnı bilimən; mən bu toqruluk: Ahayadikilər ətkən yildin bəri həyr-sədikə bərixkə təyyar turuwatıdu, dəp Makedoniyədiki *kərındaxlaroqa* pəhirlinip mahtap kəlməktimən, xuning bilən silərnıng kizəqinlikinglar ularning kəpinqisining *həyr-sədikə bərixigə* türtkə boldı. □

³ Ləkin kərındaxlarnı əwəxtitiki məksitim silərnıng toqranglarda pəhirlinip mahtiximning bu ixlarda bihudə ix bolup qalmasıki, silərnıng deginimdək təyyar bolup turuxunglar üqündur. □

⁴ Mubada Makedoniyədikilər mən bilən billə barəqinida, silər təyyarlıqsız bolsanglar, bu ixənqimiz wəjidin biz hijalətkə qaldurulimiz, silər səzsiz xundak bolisilər.

⁵ Xu səwəbtin mən kərındaxlardin yeninglaroqa bərip silərdin bu wədə kıləqan həyrlik ixni aldin'ala təyyarlap püttürüxini ətünüxni zərür dəp

□ 8:21 «Qünki biz pəkət Rəbning aldidila əməs, bəlki insanlarning kəz aldidimu iximizni durus kılıxqa kəngül bəlüp keliwatimiz» — Təwrat, «Pənd.» 3:4ni kəring. ■ 8:21 Rim.

12:17. ■ 9:1 Ros. 11:29; Rim. 15:26; 1Kor. 16:2; 2Kor. 8:4. □ 9:2 «mən bu

toqruluk; Ahayadikilər ətkən yildin bəri həyr-sədikə bərixkə təyyar turuwatıdu, dəp ... pəhirlinip mahtap kəlməktimən» — Korint xəhəri Ahaya əlkisidə idi. □ 9:3 «*kərındaxlarnı əwəxtitiki məksitim...*» — «kərındaxlar» yəni Titus həm yukirida tiləqə elinqan ikki kərındax.

hesablidim; xundaqla bu silerdin birer narsə ündüriwelix bolmisun, bəlki mehribanliqinglardin bolsun.

⁶ Əmma buni *aslanqlar*: Behillik bilən az terioʻan az alidu, oʻquk qolluk bilən terioʻini mol alidu. □ ■

⁷ Hər adəm heq qiynilip qalmay yaki məjburən əməs, bəlki öz kenglidə pükkinigə bərsun; qünki Huda huxallik bilən bərgüqini yahxi kəridu. ■

⁸ Əmma Huda hər bir iltipət-xaraətni silərgə exip taxturuxka qadirdur; xuning bilən silər hərdaim hərtərəptə hər ehtiyajka təyyar kuwwətlinisilər, kəngriqliktə turup kolliringlar hərhil güzəl ixka yetidu. □

⁹ *Mukəddəs yazmilarda* pütülginidək: —

«U öziningkini tarkatkan,
U yoksullaroʻa sədikə bərgən;
Uning həkkaniyliki mənggügə turidu». □ ■

¹⁰ Əmdi terioʻuqioʻa terioʻili uruk, yegili nan ata kילוquqi silərnin teriydioʻan urukliringlarni təminləp mol kilidu, həkkaniyliqinglarning həsul-mewilirini kəpəytidu. □

¹¹ Xuning bilən silər hər kandaq əhwalda kōli oʻquk boluxka hər tərəptə beyitilisilər, xuningdək bu ix biz arkilik Hudaoʻa kəp təxəkkürləni elip baridu; □

¹² qünki bu həyrlik hizmətni ada kilix pəkət mukəddəs bəndilərnin həjətlirini qandurupla qalmay, kəp kixilərnin Hudaoʻa yətküzgən təxəkkürlirini exip taxturidu. □

¹³ Bu yardəm hizmiti əzrlinglarning Məsihning hux həwirini etirap kilixinglardiki mewə boləan itaətmənlikinglaroʻa dəlil-ispət bolidu, xundaqla silərnin muxu *həjətmən* bəndilərgə, xundaqla barlik adəmlərgə kərsətkən oʻquk qolluk sehiyliqinglardin ular Hudani uluqlaydu.

¹⁴ Wə Hudaning silərdə taxkinlatkan əjayib mehīr-xəpki tūpəylidin, ular silər üqün dua-tilawət kילוinida, ular silərgə təlpünüp kattik seqinip əsləydu. □

¹⁵ Uning til bilən ipadiligüsiz əjayib sowoʻisi üqün Hudaoʻa təxəkkür boləy!

□ **9:6 «oʻquk qolluk bilən terioʻini mol alidu»** — yaki «bərikətləp terioʻini bərikətlinip alidu».

■ **9:6** Pənd. 11:24; Gal. 6:7. ■ **9:7** Mis. 25:2; 35:5; Qan. 15:7; Rim. 12:8. □ **9:8**

«kəngriqliktə turup kolliringlar hərhil güzəl ixka yetidu» — «kəngriqliktə turup» grek tilida «exip taxkinlinip» dəp ipadilininu. □ **9:9 «U öziningkini tarkatkan, u yoksullaroʻa sədikə bərgən; uning həkkaniyliki mənggügə turidu»** — «Zəb.» 112:9. ■ **9:9** Zəb. 112:9

□ **9:10 «Əmdi terioʻuqioʻa terioʻili uruk, yegili nan ata kילוquqi silərnin teriydioʻan urukliringlarni təminləp mol kilidu,...»** — «teriydioʻan urukliringlar» hərhil kəqmə mənida bolup, «həjətmənlərgə təhimu mərdlikBilən həyrlik kilix pirsətli», «baxqilaroʻa yaxhilik kilix pirsətli» degəndək mənilləni öz iqigə alidu. Bularning «mewiliri» bolsa, baxqilarni etiqaqka kəltürüx, etiqaqqlarni riqbətləndürüx qatarlik hərhil esil nətijiləni kərsitidu — 11-12-ayətni kəring. □ **9:11 «Xuning bilən silər hər kandaq əhwalda kōli oʻquk boluxka hər tərəptə beyitilisilər, xuningdək bu ix biz arkilik Hudaoʻa kəp təxəkkürləni elip baridu»** — ianə Yerusalemdiki etiqaqqlaroʻa tapxuruloʻanda, ular Hudaoʻa kəp təxəkkür bildüridu, əlwəttə, xundaqla baxka jamaətlərnu u ixni anglap xundaq kilidu. □ **9:12 «bu həyrlik hizmətni ada kilix»** — «ada kilix» muxu yərdə grek tilida: «(kahinlar) qurbanlik kילוəndək ada kilix».

□ **9:14 «wə Hudaning silərdə taxkinlatkan əjayib mehīr-xəpki tūpəylidin, ular silər üqün dua-tilawət kילוinida, ular silərgə təlpünüp kattik seqinip əsləydu»** — «Rim.» 15:26-27din kəruniduki, Korintiki (Ahayadiki) jamaətlər Pawlusning etünuxlirini ahir qəbul kilip qong ianə toplap, Yerusalemoʻa əwətkənidi.

10

Pawlusning rosulluk hokukini aqlixi

1 Emma ozum, siler bilan billa bolojanda muamilisi yumxak, lekin silerdin ayrilojanda silerga qarita kattik kolluk dap karalojan manki Pawlus Məsihning yuwax-mominliki wa mulayimliki bilan silerdin otunumen, □

2 — xuni telap kilimanki, yeninglaroqa barojnimda, bizni «etlar boyiqe mangojanlar!» dap guman bilan karaydiojan bezilerga qarita oyliojnimdak kattik kolluk kilixka meni majbur kilmanglar; □

3 garqa biz insaniy etlerdə yursakmu, biz etlar boyiqe jeng kilmaymiz. □

4 Qunki jeng korallirimiz etka tewa korallar amas, balki Huda teripidin korojan-istihkamlarni gumran kilix kugige igə kilinojan korallardur; □ ■

5 biz ular bilan bes-munazirilarni wa Hudani tonuxka karxilixixka turojan harkandak hakawur tosalojuni gumran kilimiz, xundakla herbir oyhiyallarni Məsihka bekindurup itaet kilixka kalturimiz; □

6 siler toluk itaet kilojandin keyin, *aranglarda* kandak itaetsizlik qalojan bolsa bularni jazalaxka tayyarmiz. □

7 Siler pekət kez aldinglardiki ixlaroqila karaydikensiler. Egar birsi ezini Məsihka taweman dap karisa, u yena xuning ustige oylansunki, u Məsihka tewa bolojinoja ohxax, bizmu Uningoja tawedurmiz. □

8 Qunki, Reb teripidin silarni nabut kilix ugün amas, balki etikadinglarni kurux ugün bizga amanet kilinojan hokukimiz toqruluk tehimu kop ziyadirak mahtansammu, buningda heq yergə karap qalmayman;

9 emdi men pekət hatlardila silarni korqatmaqci amasmən;

10 qunki bezilar: «Uning hatliri derwəke wazinlik hem kuqluk; lekin u yetip kalgəndə salapətsiz, gepining tutami yok bolidu» deyixidu.

11 Emdı bundak hiyal kilojular xuni bilip koysunki, biz yiraqta bolojnimizda hatlardiki sozimiz kandak bolojan bolsa biz yetip barojnimizda emaliyitimizmu xundak bolidu.

12 Qunki biz ozimizni ezini kaltis qoqlaydiojanlar bilan bir kataroja koyuxka yaki ular bilan selixturuxka petinmaymiz; xundak kixilar ezlirini ezlirining olqimi bilan olqep, ezlirini ezliri bilan selixturidiojan bolup, həkikətan əkilsizlardindur. ■

□ **10:1** «Məsihning yuwax-mominliki wa mulayimliki bilan...» — xu dawrdiki herbiy ixlarda «yuwax-mominlik hem mulayimlik» degənlik «kəngqilik hem rahimdillik» degən baxka məninimu bildüridu. □ **10:2** «bizni «etlar boyiqe mangojanlar!» dap guman bilan karaydiojan bezilergə qarita oyliojnimdak kattik kolluk kilixka meni majbur kilmanglar» — okurmənlərgə ayan boliduki, «etlar boyiqe mangojanlar» degən ibarə, «insaniy (Hudaningki amas, balki gunahkarlarning) kez-karaxlar boyiqe mangojanlar»ni bildüridu. □ **10:3** «garqa biz insaniy etlerdə yursakmu, biz etlar boyiqe jeng kilmaymiz» — ayəttiki «jəng» əng muhim jəng, yəni rohij jəngni kərsitidu, əlwəttə. «Etlar boyiqe» yukiriki izahətni kəring. Məni: «Bu dunyada yaxisaqmu, bu dunyaning arzu-həwəsliri boyiqe yaxaydiojanlardək (rohij) jəng kilmaymiz».

□ **10:4** «Qunki jəng korallirimiz etka tewa korallar amas, balki Huda teripidin korojan-istihkamlarni gumran kilix kugige igə kilinojan korallardur» — «etka tewa korallar» bolsa bu dunyoqə has korallar, yəni kiliq, okya kətarliklarni kərsitidu. ■ **10:4** Yər. 1:10; Əf. 6:13-18. □ **10:5** «bes-munazirilər» — yaki «bid'ət səpsətiliri». □ **10:6** «siler toluk itaet kilojandin keyin» — 5-ayəttə eytilojandək, Məsihka itaət kilix, əlwəttə.

«aranglarda kandak itaetsizlik qalojan bolsa bularni jazalaxka tayyarmiz» — «jazalaxka tayyar» toqruluk 13:2-3 wa izahətni kəring. □ **10:7** «Siler pekət kez aldinglardiki ixlaroqila karaydikensiler» — baxka birhil tərijimi: «Kəz aldidiki ixlaroqa obdan karap bekinglar!».

■ **10:12** 2Kor. 3:1; 5:12.

13 Biz əmddi özimizgə bekitilgən əlqəmdin halkıq mahtinip yürğünimiz yok. Biz bəlki həmmını əlqigüqi Huda bizgə bekitkən hizmət dairisidiki əlqəm, yəni silərning *hizmitinglaroqimu* yetidioqan əlqəm bilən pəhirlinimiz. □ ■

14 Qünki əlqimi silərning hizmitinglaroqə yətməydioqan kixilərdək, *hizmitinglarda bolojinimizda* dairimizdin halkıq yətməymiz, qünki biz Məsihning hux həwirini yətküzüxtə *birinqi bolup* yeninglaroqimu kəldük.

15 Biz hizmət dairimizdin halkıq, baxkılarning singdürgən jara-əjirliri bilən mahtanojinimiz yok; lekin biz silərning iman-etikadinglar əskənsəri aranglardiki hizmitimiz bizgə bekitilgən dairimiz içidə tehimu ziyadə kengəytilsun dəp ümid kılimiz;

16 xundak bolojanda, biz silərdin tehimu yirək yərlərgə hux həwərnı yətküzüp jakarlaydioqan bolimiz; təyyaroqə həyyar bolup, baxkılarning dairisidiki hizmət əjri bilən mahtinix bizgə yat. □

17 Əmma «Pəhirlinip mahtioquqi bolsa Rəbdin pəhirlinip mahtixi kerək!». □ ■

18 Qünki özini təripligüqi əməs, bəlki Rəb təripligən kixi həkikətən layəkətlıktur. ■

11

Əzini «rosul» dəp atıwaloqanlardin həzi bolunglar!

1 *Mahtanoqan* bu azojinə əhməklikimjoqə səwrqan bolojaysilər! Əmddi silər manga səwrıqanlık kılip keliwatisilər.

2 Qünki mən Hudadin kəlgən otluq muhəbbət bilən silərnı *azduruxlardin* həsət kılimən; qünki kıznı bir ərgıla yatlık kıloqandək, mən silərnı Məsihkıla pak kız süpididə hazır boluxkə wədiləxtürgənmən. ■

3 Əmma yılan Həwa'animizni hiyliyərlikı bilən azdurjoandək, oy-kənglünqlər Məsihkə baqlanoqan səmimiy, sap wapaliktin ezip bulojinixi mumkin dəp ənsirəymən. ■

4 Qünki birsi kelip biz silərgə heq jakarlap baxmıoqan baxkə bir Əysanı jakarlisa, yaki kəlbınglardın orun bərgən Rohning ornojoqə baxkə bir rohka orun bərsənglər wə silər qobul kıloqan hux həwərdin baxkə bir «hux həwər»ni qobul kılsanglar, silər bu ixlaroqə ajayib səwr-təkət bilən etüwerixinglar mumkin! □ ■

□ **10:13** «Biz əmddi özimizgə bekitilgən əlqəmdin halkıq mahtinip yürğünimiz yok» — «özimizgə bekitilgən əlqəm» — demək, Huda Pawlus wə Barnabaska hux həwər jakarlawıxtı həmdə jamaətlərnı quruxıxtı hizmətning dairisini bekitkən əlqəm. ■ **silərning hizmitinglaroqimu yetidioqan əlqəm** — grek tilida «silərgə yətkən əlqəm». ■ **10:13** Əf. 4:7. □ **10:16**

«**təyyaroqə həyyar bolup, baxkılarning dairisidiki hizmət əjri bilən mahtinix bizgə yat**» — Korintiki jamaət arisidiki «sahta rosullar» dəl xundak ix kıliwattı, ular Pawlus əjir singdürgən Korintliklardın «bizning əjrimiz» dəp maqtanmaqta idi. □ **10:17** «**Pəhirlinip mahtioquqi bolsa Rəbdin pəhirlinip mahtixi kerək!**» — «Yər.» 9:24. ■ **10:17** Yəx. 65:16; Yər. 9:22-23; 1Kor. 1:31. ■ **10:18** Pənd. 27:2. ■ **11:2** Law. 21:13. ■ **11:3** Yər. 3:4; Yh. 8:44. □ **11:4**

«**Qünki birsi kelip biz silərgə heq jakarlap baxmıoqan baxkə bir Əysanı jakarlisa, yaki kəlbınglardın orun bərgən Rohning ornojoqə baxkə bir rohka orun bərsənglər wə silər qobul kıloqan hux həwərdin baxkə bir «hux həwər»ni qobul kılsanglar, silər bu ixlaroqə ajayib səwr-təkət bilən etüwerixinglar mumkin!**» — bu intayın tənilik, kinayilik kinay gəp, əlwəttə. Pawlus ularning əhwalidin heli ənsiwatıdu. «Silər bu ixlaroqə ajayib səwr-təkət bilən etüwerixinglar mumkin!» degənnıng baxkə birhil tərjimisi «Silər xuningjoqə səwr-təkət bilən etüwerəmsilərkin dəymən!». ■ **11:4** Gal. 1:8.

5 Halbuki, mən özümni hərəkandak ixta axu «kaltis uluq rosullar»din kəm sanimaymən! □

6 Gərqə mening gəp-sözlim addiy bolsimu, bilim jəhəttə mən undak əməs; biz kiliwatkan hər bir əməllirimizdə buni silərgə hər jəhəttin ispatlap roxən kilduk. □

7 Əmdi mən silərnə kətürülsun dəp özümni təwən tutup, Hudaning hux həwirini hək tələp kilməy jakarlap gunah kildimmu? □ ■

8 Mən silərnəning hizmitinglarda boluxqa baxqa jamaətlərdin bulap-talap, ularnəng yardimini qəbul kildim. □ ■

9 Silər bilən billə boləjan wəqitirimda, həjətmən boləjan bolsammu, mən həqkimgə eəjirimni saləjan əməs (qünki Makedoniyədin kəlgən kərindaxlar mening kəm-kütəmni toluklap bərdi); hərəkandak ixta özümni silərgə yük bolup qəlixtin saklap kəldim wə buningdin keyinmu xundak kilmən. ■

10 Məsihning həkikiği məndə rast boləjandək, Ahaya yurtlirida həqkimmu meni muxu mahtinixtin tosundaydu! □

11 Nemə üqün? Silərnə yahxi kərmigənlikim üqünmu?! Huda bilidu!

12 Lekin *bigzə ohxax həsəblinix* pürsitiini izdigüqilərnəning pürsitiini məhrum kiliş üqün, xuningdək ular mahtinidəjan ixlarda həkikətən bigzə ohxax bolsun dəp, mən nemə kiliwatkan bolsam xuni kiliwerimən. □

13 Qünki bundak kixilə sahta rosullar, aldəmçi hizmətkarlar, Məsihning rosullirining kiyapitigə kiriwəloəjanlardur.

14 Bu ix əjəblinərlik əməs, qünki Xəytan özümü nurluk bir pərixting kiyapitigə kiriwalidu.

15 Xunga uning hizmətqiliriningmu əzlrini həkkanıyliknəng hizmətqiliri kiyapitigə kirküziwəlix əjəblinərlik ix əməs; lekin ularnəng akıwiti əzlrining ixligənliirigə layik bolidu.

□ 11:5 «Halbuki, mən özümni hərəkandak ixta axu «kaltis uluq rosullar»din kəm sanimaymən!» — «kaltis uluq rosullar» xübhəsiszki, intayin kinayilik, həjwiq gəp. Bəzi alimlar, bu səzlər həkikiq uluq rosullar (Petrus, Yuəhanna, Yaqup kətarliklər)ni kərsitidu, dəp qaraydu. Pikrimizqə Pawlus Korintiki jamaətkə əzlrini «rosul» dəp tonuxturoəjan bəzibir aldəmçilərnə kərsitidu. Muxu kixilər əzining (yəni Pawlusning) rosulluk həqukiğini yökqə qikarməqçi. 12-33-ayətlər wə 12:11-ayət bu nuqtini ispatlaydu. □ 11:6 «Gərqə mening gəp-sözlim addiy bolsimu,...» — muxu ibarə adəttə «nutuk səzləxə tərbiyələnmigən» kixini kərsitidu. □ 11:7 «Əmdi mən silərnə kətürülsun dəp özümni təwən tutup, Hudaning hux həwirini hək tələp kilməy jakarlap gunah kildimmu?» — Pawlus etiəadqilaroə öz eəjirini salmaslik üqün, öz hünirigə tayinip, turmuxini kəmdioəjan (9-ayətni kəring). Biraq bəzilər (bolupmu «sahta rosullar») «Pawlus həkikiq rosul boləjan bolsa, etiəadqilərnəning iktisadiy yardimigə tayanəjan boləttə» dəp, uni rosul əməs dəp inkar kiliəjanidi. ■ 11:7 1Kor. 9:12.

□ 11:8 «Mən silərnəning hizmitinglarda boluxqa baxqa jamaətlərdin bulap-talap, ularnəng yardimini qəbul kildim» — «...baxqa jamaətlərdin bulap-talap» — bu yənə tənilik, kinayilik gəp, əlwəttə. Pawlus Korint xəhiridə hux həwərnəni yətküzgəndə baxqa jamaətlərnəning kəpligən iktisadiy yardimigə muyəssər bolup (9-ayətni kəring), Korintliklərnə guman səzlrinin hijalətkə kaldurux üqün xundak dəydu. ■ 11:8 Ros. 20:33; 2Kor. 12:13; 1Tes. 2:9; 2Tes. 3:8. ■ 11:9 Fil. 4:15.

□ 11:10 «Həqkimmu meni muxu mahtinixtin tosundaydu!» — «muxu mahtinix(im)» bolsa, Pawlus Korintliklərdin həq hək tələp kilməy ularoə hux həwər yətküzgənidi. □ 11:12 «mən nemə kiliwatkan bolsam xuni kiliwerimən» — demək, Pawlusning hək əlməy hux həwərnəni halis yətküzüwatkanliqi. U xundak kiliwərsə, «sahta rosullar» əzlrini Pawlus wə həmkərliri bilən selixturalməy qəlidu. Əməliyəttə Pawlusning: «ular mahtinidəjan ixlarda həkikətən bigzə ohxax bolsun» dəginidə əzining ularnəng towa kiliş, həkikətən Hudaning hizmitidə boluxoəja həkikiq tiləkdax boləjanliqini ipadiləydu.

Həqiqiy rosullarning tartқан jəpaliri — «sahta rosullar» undak əməs!

16 Yənə xuni eytimənki, həqkim meni əhmək dəp həsablimisun; hətta əgər meni xundak dəp qarışanqlarmu, əmdi məndək əhməkni səwr kılıp qəbul kıləyəsiler, xuning bilən özümü azoqinə mahtiniwalay. □

17 Məning hazır bularni səzlixim Rəb tərəpidin əməs, bəlkə özümning əhməklərgə yürəklik po etip mahtinixim, halas.

18 Nuroqun adəmlər insanlarqə po etip mahtanoqandikin, mənmu mahtinip baqay. ■

19 Qünki özünqlar xunqə dana boləqandin keyin, silər əhməklərgə səwr-takət kılıxka razi bolisilər! □

20 Məsilən birsi silərnı kılıwalsa, birsi silərnı yutuwalsa, birsi silərdin nəp əlsa, birsi əldinglarda qongqilik kılısa yaki yüzünqlarğa kaqat salsa, silər uningə yol qoyisilər. □

21 Əpsus, nomus kılıp eytimənki, biz undak ixlarğa əjizlik kılduk! Əmma ular bir xta mahtinixka pətinəqan yərdə (əhməklərgə səzləwatimən!) mənmu xu ixta mahtinixka pətinimən. □ ■

22 Ular ibraniylarmu? Mənmu xundak. Ular Israillarmu? Mənmu xundak. Ular İbrahımning nəslimu? Mənmu xundak. ■

23 Ular Məsihning hizmətkarlırimu? (mən əkildin azoqanlardək səzləwatimən!); mən tehimu xundak; ziyadə kəp zorukup ixlidim, intayın kəp dərriləndim, intayın kəp qətim kəmalədim, kəp qətim ölüm həwplirigə duq kəldim; □ ■

24 Yəhudiylarning «bir kəm kırık kəmqa» jazasioqə bəx qətim tartildim, □ ■

25 üq qətim tikənlik kəmqa jazasını yədim, bir qətim qalma-kesək kılındim, üq qətim kəmə hədisisigə uqridim, bir kəqə-kündüzni dengizdə ötküzdüm. □ ■

26 Daim səpərlərdə bolimən; dəryalarning həwplirini, qarəqılarning həwplirini, yurtdaxlırimning həwplirini, yat əlliklərnıng həwplirini, xəhərnıng həwplirini, bayawanning həwplirini, dengizning həwplirini, sahta kərinədxlar arisidiki həwplirini baxtın kəqürdüm;

□ 11:16 «xuning bilən özümü azoqinə mahtiniwalay» — sahta rosullarning mahtinixliri heli kəp idi. 18-ayətni kərüng. ■ 11:18 2Kor. 10:13; 12:5, 6. □ 11:19 «qünki özünqlar xunqə dana boləqandin keyin, silər əhməklərgə səwr-takət kılıxka razi bolisilər!» — bu jümle bəlkim Pawlusning bu hetidə əng kinayilik gepi, əng küqlük tapa-tənisi boluxi mumkin.

Ular bəxqılarning «əhməklik»ioqə xunqə səwr-takətlik boləqan yərdə, (20-ayət) Pawlusning «pəhirlinixiliri»gə səwr-takətlik boluxi kərəkku! □ 11:20 «məsilən birsi silərnı kılıwalsa, birsi silərnı yutuwalsa, birsi silərdin nəp əlsa, birsi əldinglarda qongqilik kılısa yaki yüzünqlarğa kaqat salsa, silər uningə yol qoyisilər» — Pawlus muxu sahta rosullarnı, ularning iqidiki zəhərnı səkməkqi. □ 11:21 «Əpsus, nomus kılıp eytimənki, biz undak ixlarğa əjizlik kılduk!» — bu yənə tapa-tənə, kinayilik gəp, əlwəttə. Pawlus hərgiz adəmlərdin nəp elip bozək kılmaqqi boləqan əməs. «Əjizlik» degənlik yənə bəlkim ularğa Pawlusning ular bilən billə boləqan waqtidiki teni əjizlikini əslixit üqün eytilidu. (12:7-10ni kərüng). ■ 11:21 Fil. 3:4. ■ 11:22 Ros. 22:3. □ 11:23 «ular Məsihning hizmətkarlırimu? (mən əkildin azoqanlardək səzləwatimən!)» — ular (sahta rosullar) Məsihning hizmətkarlıri əməs, əlwəttə. Əmma ular daim əzlrini xundak kərsətməkqi bolidu. ■ 11:23 Ros. 9:16; 21:11; 1Kor. 15:10; 2Kor. 6:4. □ 11:24 «Yəhudiylarning «bir kəm kırık kəmqa» jazasioqə bəx qətim tartildim,...»

— demək, ottuz tokküz kəmqa jazalınixi. Təwrat, «Kən.» 25:3ni kərüng. ■ 11:24 Kən. 25:3.

□ 11:25 «üq qətim tikənlik kəmqa jazasını yədim» — «tikənlik kəmqa jazası» Rim həkəmiti tərəpidin bolsa kərək idi. «Ros.» 16:22də bir qətim hatiriləngən. «Mat.» 27:26diki izahatni kərüng. ■ 11:25 Ros. 14:19; 16:22; 27:9,41.

27 əmgəklər wə japa ixlarda zorukup, pat-pat tünəklərdə, aqlıqta wə usuzluqta, daim roza tutuxlarda, soşuqlarda wə yeling-yalingaqlıqta yürüp kəldim. □

28 Bu sirttiki ixlardin baxka, iq-başrimda barlıq jamaətlər üçün hər küni üstümni besip keliwatқан oşəmləni yəwatimən. □ ■

29 Hərkim ajizlisa, mən ajizlimidimmu? Hərkim ezip putlaxқан bolsa, mən ertənmidimmu?! □ ■

30 Əmdi əgər mahtinixim zərür bolsa, öz ajizlikimni kərsitdioğan ixlar bilən mahtinimən.

31 Rəb Əysaning Huda-Atisi, mənggü təxəkkür-mədhıylərgə layıq Boluquciğa ayanki, mən yaloğan eytmidim. ■

32 Dəməxk xəhiridə padixah Aretasning kəl astidiki waliy meni tutux üçün, pütün Dəməxk xəhirini kattik təkib astiğa aloğanidi. ■

33 Lekin mən sepildiki bir kamardin sewət bilən pəskə quxürülüp, uning kolidin kutulup qaçtim. □

12

Pawluska kəlğan wəhiylər

1 Əpsus, mahtiniwerixning zərüriyiti bar. Gərgə uning paydisi bolmisimu, mən Rəbdin kəlğan alamət kərünüxlər wə wəhiylər üstidə tohtılay.

2 Məsihdə boloğan bir adəmni tonuymən; u on töt yil ilgiri (təndə boloğan həldimu, yaki təndin taxkirimu bilməymən, Huda bilidu) üqinqi qat asmanğa kətürüldi. □ ■

3 Mən xundak bir kixini bilimən (təndə boloğan həldimu, yaki təndin taxkirimu bilməymən, Huda bilidu) —

4 u jənnətkə kətürülüp, xu yərdə til bilən ipadiligili bolmaydioğan, insanlarning deyixi mən'i kiliñoğan əjayip ixlarni anglidi.

5 Xundak bir adəm bilən mahtinimən, əzüm həkqkidə bolsa ajizlikmdin baxka birər ix bilən mahtanmaymən. □

6-7 Hətta mahtinay desəmmə əhmək hesablanmaymən; qünki mən həkikətni eytқан bolattim; əmma birsi məndə kərginidin yaki mən toşruluk angliñoğininidin meni (manga axkarılanoğan wəhiylərnıng oşayət

□ **11:27 «pat-pat tünəklərdə»** — demək «pat-pat tünəp dua kilixlarda». Baxka birhil tərjimisi «uykusizliklarda». □ **11:28 «bu sirttiki ixlardin baxka...»** — baxka birhil tərjimisi: «bu ixlardin taxkiri,...». ■ **11:28** Ros. 20:18. □ **11:29 «hərkim ajizlisa, mən ajizlimidimmu?»** — «kim ajizlisa» — etiqad tərpidə ajizlax, demək. «Mənmə ajizlidim» — Pawlus ajizlioğan kixi üçün dua kıljoğanda kəmtərlik bilən əzini uning bilən birdək kılıp, əzini uning orniğa koyoğandək bolidu.

Buningoşa misalni Musa pəyoşəmbərnıng İsrail üçün boloğan dua-tılawətliridin kəring («Mis.» 32:30-32). ■ **11:29** 1Kor. 8:13. ■ **11:31** Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5. ■ **11:32** Ros. 9:24. □ **11:33 «Lekin mən sepildiki bir kamardin sewət bilən pəskə quxürülüp, uning kolidin kutulup qaçtim»** — həkikiy rosullar əmrində anqə rahət kərməydu; Pawlus buningdin yənə bir misal kərsitidu. □ **12:2 «Məsihdə boloğan bir adəmni tonuymən»** — bu adəm dəl Pawlusning əzi bolup, u Huda uningoşa bərgən wəhiy wə oşayibanə alamətlər bilən mahtinixni kılqə halimioğan bolup, əzini təwən tutuxka tırixip, əzi toşruluk «mən» deməy, «üqinqi xəhstə» səzləydu. «u on töt yil ilgiri ... üqinqi qat asmanğa kətürüldi» — Təwrət-injil boyıqə, pəkət üq asman bar. Birinqi «hawa», ikkinqi «aləm boxluğu», üqinqisi Hudaning huzurining əzidur. ■ **12:2** Ros. 9:3; 22:17; 1Kor. 15:8. □ **12:5 «əzüm həkqkidə bolsa ajizlikmdin baxka birər ix bilən mahtanmaymən»** — «ajizlikmdin» grek tilidə «ajizliklirimdin».

zor uluqluqi tüpəylidin) yukiri oylap qalmisun dəp özümni mahtinix-tin yiojdim. Muxu wəhiylərninğ zor uluqluqi tüpəylidin kərəngləp kətməslikim üçün ətlirimgə sanjiloğan bir tikən, yəni meni urup tursun dəp Xəytanning bir əlqisi manga təksim kılinoğan; buning məqsiti, mening kərəngləp kətməslikim üçündür. □

⁸ Buning toqrisida u məndin kətsun dəp Rəbgə üq kətim yelindim;

⁹ lekin U manga: «Mening mehır-xəpkitim sanga yetərlik; qünki Mening küq-Kudritim insanning ajizlikida toluk əməlgə axurulidu» — dedi. Xunga mən Məsihning küq-kudriti wujudumda tursun dəp ajizlikirimdin mahtinixni tehimu huxluk bilən tallıwalımən;

¹⁰ xunga mən Məsih üçün ajizliklarni, həkərlərnı, kiyinqiliklarni, ziyankəxlilərnı wə azab-okubətlərnı hursənlik dəp bilimən. Qünki kağan ajiz bolsam, xu qaşda küqlük bolımən. □

Pawlusning Korinttiki jamaətkə kəngül bəlxı

¹¹ Mən *mahtinip* dər wə kə əhmək bolup kaldim! Lekin əzünglar meni buningə məjbur kıldinglar. Əməliyətə əslidə mən silər tərıpınglardın tərıpınlıxım kerək bolattı; qünki heq ərziməs bolsammu, mən həliki «kəltis uluq rosullar»dın heq tərəptə heq ixta kəm əməsmən. ■

¹² Dər wə kə mən aranglarda bolğan qaşda rosulning bexarətlik alamətliri, hərtərəplik qıdam-səwrqanlıq iqidə məjizilik alamətlər, karamətlər həm kudrətlik məjizilər bilən əməldə kərsitilgən. ■

¹³ Silərnı baxka jamaətlərdın kaysı tərəptə təwən orunoğa koydum? — pəkətlə özümni silərninğ üstünglərgə yük kılıp artıp koymioqınim bilənmü?! Mening bu adalətsizlikimni əpu kıləşsilər! □ ■

¹⁴ Mana, hazır yeninglarğa üqinqi kətim berixka təyyarmən, xuning bilən silərgə heq yük əşirimni saləşim yok. Qünki izdiginim igilikinglar əməs, bəlki əzünglardur; pərzəntliri ata-anılar üçün əməs, bəlki ata-anılar pərzəntliri üçün mal-mülük yioqıxi kerək. □ ■

¹⁵ Əmdi jeninglar üçün igilikimdın huxluk bilən sərp kılımən həmdə özümni sərp kılımən — gər qə mən silərnı kanqə səygənsəri mən xunqə az səyülsəmmu. ■

¹⁶ Əmdi xundak boləqini bilən, mən silərgə heq yük boləğan əməsmən;

□ 12:6-7 «muxu wəhiylərninğ zor uluqluqi tüpəylidin kərəngləp kətməslikim üçün ətlirimgə sanjiloğan bir tikən ... manga təksim kılinoğan» — «tikən»ning kəqmə manisi bar; əlwəttə. «... meni urup tursun dəp Xəytanning bir əlqisi manga təksim kılinoğan» — grek tilida «Xəytanning bir pərixtsisi». «əlqi» wə «pərixta» değanlər əməliyətə bir gəp. □ 12:10 «Qünki kağan ajiz bolsam, xu qaşda küqlük bolımən» — Pawlus ajiz boləqında Məsihka tehimu təyinidu, xuning bilən küqlük bolidu; həmmimizmu xundak boluximiz kerək. ■ 12:11 1Kor. 15:10. ■ 12:12 1Kor. 9:2. □ 12:13 «Mening bu adalətsizlikimni əpu kıləşsilər!» — «adalətsizlik» intayın kinayilik, həjwiw gəp, əlwəttə — bu səz Pawlusning ulardın heq ektisadiy yardım tələp kılmay, ularə qə hux həwərnı həksiz yətküzgənlikini kərsitidu. Uning yukirida əslətkinidək, u Korintta hux həwərninğ hizmitidə boləqında, baxka jamaətlər uningə yardım pulını əwitip bərdi. ■ 12:13 1Kor. 9:12; 2Kor. 11:9. □ 12:14 «Qünki izdiginim igilikinglar əməs, bəlki əzünglardur» — «izdiginim» — Injil, «Luka» 19:10ni kəring. ■ 12:14 Ros. 20:33.

■ 12:15 2Kor. 6:12.

birak heligərlik kılıp, mən silərni bablap qoydum! □

¹⁷ Əjəba, mən silərgə əwətkən adəmlərnin birərsi arqilik silərdin nəp aldimmu?!

¹⁸ Mən Titusni silərning yeninglarğa berixka ündidim wə yənə heliki kərindaxnimu uning bilən billə əwəttim. Titusning silərdin nəp elip bakқан yeri barmu? Biz ikkiylən ohxax bir rohta yüriwatmamduq? Bizning baskan izimiz ohxax əməsmikən?

¹⁹ Yaki silər əzəldin bizni «Ular aldımızda əzlrini aqlap keliwatidu» dəp oylawatamsilər? *Ix undaq əməs.* Biz pəkət Məsihdə bolup Huda aldidə sözləwatimiz; kiliwatқан həmmə ixlar, i sөyümlüklirim, silərning etikadinglarni qurux üqündur. □

²⁰ Qünki mən yeninglarğa barənimda, silərning ümid kıləjan yerimdin qıkmay kelixinglardin, əzümningmu silərning ümid kıləjan yeringlardin qıkmay keliximdin, yəni aranglarda oqowğa-jedəl, həsəthorluk, oşəzəp-nəprət, mənəmənqilik, təhməthorluk, oşəywəthorluk, təkəbburluk wə parakəndiqiliklər bolarmikin dəp ənsirəymən;

²¹ — bu kətim silərning yeninglarğa barənimda, aranglardiki gunah sadir kılıp, taki bügüngə kədər ötküzgən napaklik, buzukluk wə xəhwəniy ixlardin tehi towa kilmiojan nuroqm adəmlərnin səwəbidin Hodayim meni aldinglarda təwən kılıp qoyarmikin, xularning kilmixliri tüpəylidin matəm tutmay turalmaymənмикin, dəp ənsirəymən. □

13

Ahirki aqahlandurux wə salamlar

¹ Bu yeninglarğa üqinqi kətim berixim bolidu. «Hər bir həküm ikki-üq guwahçining aozida ispatlinixi kerək». □ ■

²⁻³ Mən ilgiri ikkinqi kətim yeninglarda bolənimda burun gunah sadir kıləjanlarğa həm kıləjan həmminglarğa xundak eytқан, hazirmu silərdin neri bolsammu kaytidin aldin'ala aqahlandurup eytimənki (silər Məsihning mən arqilik sözligənlikigə ispat tələp kılıp keliwatқininglar tüpəylidin), mən barənimda heqkimni ayimaymən; dərwekə mən

□ **12:16 «mən silərgə heq yük boləjan əməsmən; birak heligərlik kılıp, mən silərni bablap qoydum!»** — bizningə bu yənə tapa-tənə, intayin kinayilik gəp. Pawlus Korintliklarni rohij jəhəttin kuwwətiməkəqi bolup, əzi ularning eynioğa barmay (Korintliklar bəlkim uning yardəm-hizmitini rət kıləjan bolatti), bəlki özigə ohxax baxka köyümqan kərindaxlarni əz ornioğa əwətti (17-ayətni kərüng). Ləkin baxқilar muxu ayət: «bəzilər meni hyiligərlik kılıp, yaloqan səzləp, silərdin nəp ündürwalidu, deyixip yüridu» dəp tərijimə kılıdu. □ **12:19 «...silərning etikadinglarni qurux üqündur»** — grek tilida: «...silərni qurux üqündur». «Adəmnə qurux» toşruluk «Rimliklarğa»diki kirix söznimu kərüng. □ **12:21 «Hodayim meni aldinglarda təwən kılıp qoyarmikin...»** — «aldinglarda», baxka birhil tərijimisi «silər tüpəylidin». Bəlkim ikkila hil tərijimisi toşridur. «... tehi towa kilmiojan nuroqm adəmlərnin səwəbidin Hodayim meni aldinglarda təwən kılıp qoyarmikin, xularning kilmixliri tüpəylidin matəm tutmay turalmaymənмикin, dəp ənsirəymən» — Pawlus, Korintliklarning tehi kət'iylik bilən towa kılıp bakmiojan gunahlıri tüpəylidin yənə hijil bolup qalimən, dəp ənsirəydu.

□ **13:1 «Hər bir həküm ikki-üq guwahçining aozida ispatlinixi kerək»** — bu Təwratning sezi, xundakla Təwratniki wə Injildiki muhim bir prinsiptur. «Qel.» 19:15, «Mat.» 18:16, «1Tim.» 5:19ni kərüng. ■ **13:1** Qel. 35:30; Qan. 17:6; 19:5; Mat. 18:16; Yh. 8:17; Ibr. 10:28.

arķilik sızlwatķan Məsiħ silergə nisbətən ajiz əməs, bəlki aldinglarda intayin ķudrətliktur;□

4 U dər wəkə ajizlikta krestlängən bolsimu, lekin Hudaning ķudriti bilən yənila ħayat. Bizmu Uningda ajiz bolsakmu, Hudaning silergə karatķan ķudriti bilən, Uningoħa baqlinip ħayat yaxaymiz.□

5 Əmdi özünglarni etikadta barmu-yoħ dəp təxxürüp körünglar; özünglarni sinap beķinglar! Silər Əysa Məsiħning özünglarda bololanlikini (sinaktin xallinip ħalmisanglar!) bilip yətməmsilər?■

6 Əmdi silərning bizning sinaktin xallinip ħalmioanliķimizni bilip ķelixinglarni ümid ķilimən.

7 Silərning heħķandak rəzillik ķilmasliķinglar üqün Hudaoħa dua ķilimiz; bu, bizning sinaktin etti dəp ķariliximiz üqün əməs — ħətta sinaktin etmidi, dəp ķaralsakmu, məyli — muħimi silərning durus boloħanni ķilixinglar.□

8 Qünki biz ħəķikətkə ķarxi heħ ix ķilalmaymiz; nemila ķilsak u bəribir ħəķikətni ayan ķilidu, ħalas.□

9 Qünki biz ajiz bolsakmu, silərning küqlük boloħininglardin xadlinimiz. Xuningdək biz yənə xuningoħa dua ķilimizki, silər kamalətkə yətküzülgəysilər. □

10 Silərning yeninglaroħa baroħinimda Rəb mənħə oħulitix üqün əməs, bəlki etikadni ħurux üqün amanət ķiloħan ħoħuķimni ixlitip silergə ħattik ħolluķni ķərsətməslikim üqün, mən silərdin yirakta boloħinimda muxurlarni yazdim.■

11 Əng ahirda, ķerindaxlar, xadlininglar; kamalətkə yətküzülünglar, rioħbət-təsəllidə küħaytilinglar; bir oy, bir pikirdə bolunglar; inaq-hatirjəmliktə etünglar; wə meħir-muħəbbət wə inaq-hatirjəmlikning

□ 13:2-3 «ħazirmu silərdin neri bolsammu ķaytidin aldin'ala agahlandurup eytimənki... mən baroħinimda heħķimni ayimaymən» — «heħķimni ayimaymən»: Pawlus «1Kor.» 5-babta, eoħir gunaħ sadir ķiloħan bir kixi üstidin «ətliri ħalak ķilinsun, xundaħ boloħanda roħi Rəb Əysaning künidə ķutķuzular, dəp Xəytanoħa tapxurulsun» degən ħəķümnü qıķaroħan. Pawlus muxu yərdə kezdə tutķini, gunaħķa patķan kixilər oħxax ħəķümħə uħrixı mumkin, deməħqi.

□ 13:4 «Bizmu Uningda ajiz bolsakmu...» — bu əjayib ibarə tooħruluħ «ķoxumqə səz»imizni körüng. «...bizmu Uningda ajiz bolsakmu, Hudaning silergə karatķan ķudriti bilən, Uningoħa baqlinip ħayat yaxaymiz» — deməħ, rosullar sirttin ķarioħanda ajiz körünsimu (wə bəlkim əzlrini ajiz ħes ķiloħan bolsimu) u Hudaning Korintliklar arisida Əz ķudritini ķərsitdioanliķioħa ixinidu, xuningoħa ixənqi kamil bolup, «Biz xu ķudrət bilən ħizmitinglarda küqlük bolimiz» degəndək bolidu. ■ 13:5 1Kor. 11:28. □ 13:7 «bu, bizning sinaktin etti dəp ķariliximiz üqün əməs — ħətta sinaktin etmidi, dəp ķaralsakmu, məyli — muħimi silərning durus boloħanni ķilixinglar» — deməħ, Korintliklar rəzilliktin towa ķiloħan bolsa, Pawlus wə ħəmkarlırining ħizmiti ünümlük, mewilik wə xərəplik körünüxi mumkin — lekin Pawlusķa nisbətən, muħimi Korintliklarning əzlrining roħiy əħwalidur. Bu naħayiti uluħ səz tooħruluħ «ķoxumqə səz»imizni körüng. □ 13:8 «Qünki biz ħəķikətkə ķarxi heħ ix ķilalmaymiz; nemila ķilsak u bəribir ħəķikətni ayan ķilidu, ħalas» — bu intayin əħmiyətlik ayət tooħruluħ «ķoxumqə səz»imizni körüng. Baxķa birhil tərjimisı: «Biz ħəķikətkə zit ixlarni ķilməstin, ħəķikət boyiqə ix ķiliximiz kerək». □ 13:9 «Qünki biz ajiz bolsakmu, silərning küqlük boloħininglardin xadlinimiz» — «küqlük» wə «ajiz» roħiy təərəptə eytiloħan, əlwəttə.

■ 13:10 2Kor. 10:8.

Igisi Huda siler bilən billə bolidu. □ ■

¹² Bir-biringlar bilən pak sөyüxlər bilən salamlixinglar. ■

¹³ Barliq mukəddəs bəndilərdin silərgə salam.

¹⁴ Rəbbimiz Əysa Məsihning xapaiti, Hudaning mehİR-muħəbbiti wə Mukəddəs Rohning hƏmrah-hƏmdƏmliki silərgə yar boləyay!

□ **13:11** «riqəbət-təsəllidə küqəytilinglar» — muxu ibarə grek tilida bir sөz bilənla ipadilinidu. «mehİR-muħəbbət wə inaq-hatirjƏmlikning Igisi Huda» — grek tilida: «mehİR-muħəbbətning hƏm inaq-hatirjƏmlikning Hudasi» — demək, U mehİR-muħəbbət, hatirjƏmlik bərgüqi hƏm Əzi hƏrdaim mehİR-muħəbbəttə wə inaq-hatirjƏmliktə turoquqi Hudadır. ■ **13:11** Rim. 12:16,18; 15:5; 1Kor. 1:10; Fil. 2:2; Ibr. 12:14; 1Pet. 3:8 ■ **13:12** Rim. 16:16; 1Kor. 16:20; 1Tes. 5:26; 1Pet. 5:14.

Galatyaliklaroq

Rosul Pawlus Galatiya elksidiki jamaatlarga yazoqan maktup ••••
Salamlar

¹ Mænki Pawlus, rosul bolqan (insanlar tæripidin æmæs yaki insanlarning wasitisi bilæn æmæs, bælki Əysa Mæsih wæ Uni ølgænlerdin tirildürgüqi Huda' Ata tæripidin tæyinlængæn)□

² wæ mæn bilæn billæ turuwatqan barliq qerindaxlardin Galatiya elksidiki jamaatlarga salam.

³ Huda' Ata wæ Ræbbimiz Əysa Mæsihdin silergæ mehîr-xæpkæt wæ hatîrjæmlik bolqay!■

⁴ U Huda' Atimizning iradisi boyiqæ bizni bu hazîrki ræzil zamandin kutquzuxqa Əzini gunahîirimiz uqun pida kildi,■

⁵ Hudaqan barliq xan-xærap æbædil-æbædgiqæ bolqay, amin!

Birdinbir hux hæwær

⁶ Silær øzünqlarni Mæsihning mehîr-xæpkiti arkîlik Qaqîroquqining yenedin xunqæ tez yiraqlaxturup baxkiqæ bir hil «hux hæwær»gæ ægixip ketiwatqininglaroqan intayin hæyran qalmaqtimæn!

⁷ Əmæliyætta u heqkandak baxka «hux hæwær» æmæstur! — pækætla bæzi kixilær silærni qaymaqturup, Mæsihning hux hæwirini burmilimakqi bolqan, halas.■

⁸ Lekin hætta biz øzimiz bolayli yaki asmandin quxkæn pærixta bolsun, birsi bizning silergæ jakarliqinimizroqan ohximaydiqan baxka bir «hux hæwær»ni silergæ jakarlisa, bexioqan lænæt yaqsun!■

⁹ Biz burun eytkinimizdæk, hazîrmu mæn xuni eytimænki, birsi silærning qobul qilqininglaroqan ohximaydiqan baxka bir hux hæwærni jakarlisa, bexioqan lænæt yaqsun!

¹⁰ Mæn Hudani ixændürüxüm kerækmu yaki insanlarni ixændürüxüm kerækmu? Yaki insanlarni hursæn qilixim kerækmu? Mæn insanlarni hursæn qilixni nixan qilqan bolsam, Mæsihning quli bolmiqan bolattim. □ ■

¹¹ Əmdi, i qerindaxlar, silergæ xuni uqturimænki, mæn jakarlaydiqan hux hæwær insanlardin kælgæn æmæs. ■

¹² Qünki mæn uni insandin qobul qilqinim yok yaki birær kixi uni manga øgætkini yok, bælki Əysa Mæsih manga wæhiy arkîlik yetküzgæn. ■

¹³ Qünki silær mening Yæhudiylarning diniy yolida qandak hayat kæqürgænlikim toqruluk — mening Hudaning jamaitigæ æxæddiy

□ **1:1** «Əysa Mæsih wæ Uni ølgænlerdin tirildürgüqi Huda' Ata...» — «ølümدين tirildürgüqi» — grek tilida: «ølgænlerdin tirildürgüqi». ■ **1:3** Rim. 1:7; 1Kor. 1:3; Əf. 1:2; 1Pet. 1:2.

■ **1:4** Mat. 20:28; Gal. 2:20; Əf. 5:2; Tit. 2:14; Ibr. 9:14. ■ **1:7** Ros. 15:1. ■ **1:8** 2Kor. 11:4. □ **1:10** «Mæn Hudani ixændürüxüm kerækmu yaki insanlarni ixændürüxüm kerækmu? Yaki insanlarni hursæn qilixim kerækmu?» — hux hæwærni Huda Əzi bekitip æwatqan, ælwætta. «Hux hæwær»ni øzgartimæn, dæp ham hiyal qilqoqilar «Hudani ixændürüxüki keræk! Biraq wæzipimiz adæmlærni hux hæwærni qobul qilixqa ixændürüxtur. «Mæn insanlarni hursæn qilixni nixan qilqan bolsam, Mæsihning quli bolmiqan bolattim» — «Mæsihning quli» — Yæhudiylar arisida «kul»ning øzining salahiyiti bar idi. Izzætlik adæmning quli boluxning øzi izzætlik ix. ■ **1:10** 1Tes. 2:4; Yaq. 4:4. ■ **1:11** 1Kor. 15:1. ■ **1:12** Əf. 3:3.

ziyankæxlik kilipl uningoqa buzoqunqilik kiliolanlikimni angliotansilær.
□ ■

14 Hømdø mæn Yøhudiyarlarning diniy yolida elimizdiki nuroqun tængtuxlirimdin helila aldida turattim wæ ata-bowilirimning æn'ænilirini saklaxka pæwkul'addø kizoin idim.

15-16 Ømma anamning qorsikidin tartip meni Øzi üqün ayrip, mehix-xæpkiti arkilik meni qakiroqan Huda Øz Oqlini ællær arisida jakarlax üqün mændø uni axkarilaxni layik kerginidø, mæn heqkandak qan-æt igisi bilæn mæslihøtlæxmø, □ ■

17 yaki Yerusalemoqa mændin ilgiri rosul boløqanlar bilæn kørüxüxkø barmay, bælki udul Øræbistanoqa atlandim. Keyin Dømæxkqø qaytip kældim.

18 Andin üq yildin keyin Yerusalemoqa Petrus bilæn tonuxuxka bardim wæ uning qexida on bæx kün turdum. □

19 Ømma xu qaoqda Ræbning inisi Yakuptin baxka rosullarning heqkaysisi bilæn kørüxmimid. □

20 Mana, mening silergø hazir yazøqinim Huda aldida heq yaloqan æmæs!
■

21 Keyin, mæn Suriyø wæ Kilikiyø ølkillirigø bardim.

22 Ømma Yøhudiyediki Mæsihdø boløqan jamaøtlær meni qirayimdin tonumaytti.

23 Ular pæqøt burun bizgø ziyankæxlik kiliolan adømning øzi xu qaoqda yokatmaqci boløqan etiqaadni hazir hux hæwær dæp jakarlmaqta, dæp angliøqanidi;

24 xuningdæk ular mening sæwøbimdin Hudani uluqlidi.□

2

Yerusalemda turoqan rosullarning Pawlusni etirap qilixi

1 Yønø buningdin on töt yil keyin, mæn Barnabas bilæn Yerusalemoqa qiktim; Titusnimu hæmrah kilipl bardim.□ ■

2 Mæn bir wæhiygø binaæn xu yergø barøqanidim; wæ mæn bikar qarpmioqinimni yaki bikar qarpmaywatqinimni jøzmløxtürüx üqün *Yerusalemdikilarning* aldida (æmæliyøttø pæqøt «jamaøtning

□ **1:13 «Yøhudiylarning diniy yoli»** — grek tilida «Yøhudaizm». «æxæddiy ziyankæxlik kilipl...» — yaki «taxkin kizøqinlik bilæn ziyankæxlik kilipl...». ■ **1:13** Ros. 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; Fil. 3:6; 1Tim. 1:13. □ **1:15-16 «Huda Øz Oqlini ællær arisida jakarlax üqün mændø uni axkarilaxni layik kerginidø...»** — «ællær» muxu yerdø «yat ælliklær», yøni «Yøhudiy æmæslær»ni kersitidu. ■ **1:15-16** Ros. 9:15; 13:2; Mat. 16:17; Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Gal. 2:8; Øf. 3:8.

□ **1:18 «üq yildin keyin Yerusalemoqa Petrus bilæn tonuxuxka bardim»** — «Petrus» rosul Petrus (baxka ismi «Kefas»). □ **1:19 «Ræbning inisi Yakup»** — oqurmænarning esida barki, Øysaning az degendø töt inisi bar idi («Mat.» 13:55). ■ **1:20** Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; 1Tes. 2:5; 1Tim. 5:21; 2Tim. 4:1. □ **1:24 «xuningdæk ular mening sæwøbimdin Hudani uluqlidi»** — grek tilida «xuningdæk ular mændø Hudani uluqlidi». □ **2:1 «Yønø buningdin on töt yil keyin...»** — yøni bækim u Mæsihgø etiqaad kiliqandin 14 yil keyin. «mæn Barnabas bilæn Yerusalemoqa qiktim; Titusnimu hæmrah kilipl bardim» — bizningqø, bu «Ros.» 15:2dø tiløqa elinoqan sæpær idi. Bæzi alimlar u ziyarætni «Ros.» 11:30 wæ 12:25dø tiløqa elinoqan sæpærni kersitidu, dæp qaraydu. ■ **2:1** Ros. 15:2.

tüwrükliri»dæklærgæ ayrim haldæ) ællær arisida jakarlaydioʻan hux hæwærni bayan kildim. □ ■

³ Nætijidæ, hætta manga hæmrah boløan Titus Yunanlik bolsimu, hættni qobul kilixkæ mæjburlanmidi; □ ■

⁴ *xu qaoʻdiki «hætne» mæsilisi* bolsa, bizning Mæsih Əysada muyæssær boløan hærlükümizni nazaret kilix üçün arimizøa soʻkunup kiriwaløan, bizni kullukqæ qüxürüxmæqçi bolup, yaløanqilik qiløan sahta kerindaxlar tüpæylidin boløanidi. □ ■

⁵ Lekin biz hux hæwærning hækikiti silærdin mæhrum kilinmisun dæp ularøa hætta bir sæotqimu yol qoyøinimiz yok;

⁶ lekin abruyluk hæsablanøan adæmlærdin bolsa (mening ularning nemæ ikænliki bilæn karim yok; Huda heqkandæq insanning yüz hatirisini kilmaydu!) — muxu abruyluk *ærbablar* dæp sanaløanlarning mændiki *hux hæwærgæ qoxkini yok idi*. □ ■

⁷ Dæl æksiqa, hux hæwærni hætne qilinoʻanlarøa yætküzüx wæzipisi Petruskæ tapxuruloʻandæq, hætneisizlærgæ yætküzüx wæzipisi manga tapxuruloʻan dæp tonup yetip □

⁸ (qünki Petrusni hætniliklærgæ rosullukqæ Küqlændürgüçi bolsa, menimu ællærgæ *rosul boluxqæ küqlændürgænidi*), ■

⁹ manga ata qilinoʻan xu mehir-xæpkætni tonup yætkæn «jamaætning tüwrükliri» hæsablanøan Yaqup, Kefas wæ Yuhannalar bolsa, silær ællærgæ beringlar, biz hætniliklærgæ barayli dæp Barnabas bilæn ikkimizgæ hæmdæmlik ong qolini berixti.

¹⁰ Ularning bizgæ pækæt kæmbæøællærni untumanglar degæn birlæ tælipi bar idi; mæn dæl bu ixkæ kizøin bolup keliwatattim. □ ■

□ 2:2 «**mæn bikar qapmioʻinimni yaki bikar qapmaywatkinimni jæzmlæxtürüx üçün Yerusalemdikilærning aldidæ ... ællær arisida jakarlaydioʻan hux hæwærni bayan kildim**»

— «bikar qapmioʻinim» wæ «bikar qepiwatkinim» degæn mænisi nemæ bolatti? Pawlus özining hux hæwærni jakarlax hizmitini «mening qepixim» yaki «yügürüxüm» dæp tæswirlæydu. U muxu yærdæ baxkæ rosular bilæn kerüxüxtiki mæksiti uning yætküzgæn «hux hæwær»ning toʻqra ikænlikini jæzmlæxtürüx, xundakla ularnimu uning hizmiti toʻqruluk hatiræng kilix üçün idi. ■ 2:2 Ros. 19:21. □ 2:3 «**Nætijidæ, hætta manga hæmrah boløan Titus Yunanlik bolsimu, hættni qobul kilixkæ mæjburlanmidi**» — «Yunanlik» yaki «gæk» — Yæni Yæhudi æmæs, xuningdæq hætne qilinoʻan kixi æmæs. ■ 2:3 Ros. 16:3; 1Kor. 9:21. □ 2:4 «**xu qaoʻdiki «hætne mæsilisi» bolsa, ... yaløanqilik qiløan sahta kerindaxlar tüpæylidin boløanidi**» — bizningqæ «hætne mæsilisi» (gæk tilidæ «bu ix») yukiriki 3-ayættæ «manga hæmrah boløan Titus Yunanlik bolsimu, hættni qobul kilixkæ mæjburlanmidi» deyilgæn ix bilæn bæqlik. Demæq, æyni qaoʻda bæzi «yaløanqilik qiløan sahta kerindaxlar» «xu yat ællik adæm hætne qobul kilmisa bolmaydu» degæn pikirni otturiøa qoyøan bolsa keræk. ■ 2:4 Ros. 15:24. □ 2:6 «**lekin abruyluk hæsablanøan adæmlæ...**» — Pawlus bu sæl kinayilikræk kærüngæn gæpni ixlitixi bilæn baxkæ rosullarøa yaki jamaætning aqsaqalliriøa hærmeætsizlik qilmaqçi æmæs, bæki Galatyaliklarøa (xundakla, bizlærgæ!) insanlarni Hudadin yukiri qoymasliq keræk, dæp kærætmæqçi. «**muxu abruyluk ærbablar dæp sanaløanlarning mændiki hux hæwærgæ qoxkini yok idi**» — gæk tilidæ: «manga heqneræ qoxmida». ■ 2:6 Qan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Əf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17. □ 2:7 «**dæl æksiqa, hux hæwærni hætne qilinoʻanlarøa yætküzüx wæzipisi Petruskæ tapxuruloʻandæq, hætneisizlærgæ yætküzüx wæzipisi manga tapxuruloʻan dæp tonup yetip...**» — muxu ayætlærdiki «hætne qilinoʻanlar» Yæhudiylarni, «hætneisizlær» Yæhudiy æmæsærni kærstitidu, ælwættæ. ■ 2:8 Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Gal. 1:16; Əf. 3:8. □ 2:10 «**Ularning bizgæ pækæt kæmbæøællærni untumanglar degæn birlæ tælipi bar idi**» — mumkinlikli barki, rosullarning Pawlusqæ «kæmbæøællær» toʻqruluk boløan tælipi øzliri arisidiki, Yerusalem jamaetidiki kæmbæøællærni tækitlæp kærætmæqçi. ■ 2:10 Ros. 11:30; 24:17; Rim. 15:25; 1Kor. 16:1; 2Kor. 8:1; 9:1.

Pawlusning Antakyada Petrusni ayiblixi

¹¹ Biraq, keyin Petrus Antakya xəhriqə kəlgəndə, uning ayiblik ikənliki enik boləqəqka, mən uni yūzturanə ayiblidim.

¹² Qünki Yəqubning yenidin bəzi adəmlər kelixtin ilgiri u yat əlliklər bilən həmdastihan boləqanidi; biraq ular kəlgəndə, hətniliklərdin qorqup *xu kərindaxlardin* ezini tartti. □

¹³ Həttə baxka Yəhudi *yəhudi* kərindaxlar uning bu sahtilikioqə qoxulup kətti; həttə Barnabasmu azdurulup ularning sahtipəzlikigə xerik boldi.

¹⁴ Əmma mən ularning hux həwərnig həkəikiti boyiqə durus mangoianlikini kərup, həmməylənnig aldixila Petruska: «Sən Yəhudi turup, Yəhudiylarning adətliroi boyiqə yaximay, bəlki yat əlliklərdək yaxawatisən; xundək turukluk, nemixka sən yat əlliklərni Yəhudiylərdək yaxaxka zorliməqçimusən?» — dedim, ■

¹⁵ wə yəna: «Biz *ikkimiz* tuəquluximizdinla Yəhudiymiz, «gunahkar dəp qaraləqan yat əlliklər»din əməsmiz, □

¹⁶ lekin insanning həkəkəniy kəlinixini Təwrat kənunioqə əməl kəlixka intilixliroi bilən əməs, bəlki Əysa Məsihning etikəd-sadakətliki bilən bolidu, dəp bilimiz. Xunga Təwrat kənunioqə əməl kəlixka intilix bilən əməs, bəlki Məsihgə baoləqəlan etikəd bilən həkəkəniy kəliniximiz üqün bizmu Məsih Əysaqə etikəd kilduk — qünki həq ət igisi Təwrat kənunioqə əməl kəlixka intilixliroi bilən həkəkəniy kəlinimaydu — dedim. □ ■

¹⁷ Əmma Məsihtə həkəkəniy kəlinixka izdənginimizdə, bizmu «gunahkar» dəp ispatləqəlan bolsakmu, Məsih əmdi gunahning hizmitidə boləqəqçimu?! Yək, hərgiz! □

□ 2:12 «Qünki Yəqubning yenidin bəzi adəmlər kelixtin ilgiri u yat əlliklər bilən həmdastihan boləqanidi» — «Yəqubning yenidin bəzi adəmlər» Yerusalemdin kəlgən Yəhudi kərindaxlar idi. «biraq ular kəlgəndə, hətniliklərdin qorqup *xu kərindaxlardin ezini tartti*» — «hətniliklərdin qorqup..»: — Mumkinçiliki barki, muxu kixilə: «Yəhudi əməslərmu hətnə kəlinixi kərak» dəp oyləqəlan. Omumən eytkəndə «kona əhdə» boyiqə, Yəhudiylarning əslidə Yəhudi əməslərnig yeməklilikirini yeyixigə, ular bilən həmdastihan boluxka bolmaytti.

■ 2:14 Ros. 10:28. □ 2:15 «Biz *ikkimiz* tuəquluximizdinla Yəhudiymiz, «gunahkar dəp qaraləqan yat əlliklər»din əməsmiz...» — Pawlusning muxu «gunahkar dəp qaraləqan yat əlliklər» dəgən səzliroi bilən Petruska Yəhudiylarning ən'əniwi yəzəkərixini yəki pozitisiyisini əslitidu. Yəhudiylar əzliroi mu gunahkarlar, əlwəttə! □ 2:16 «lekin insanning həkəkəniy kəlinixini Təwrat kənunioqə əməl kəlixka intilixliroi bilən əməs, bəlki Əysa Məsihning etikəd-sadakətliki bilən bolidu, dəp bilimiz» — «Təwrat kənunioqə əməl kəlixka intilixliroi bilən» dəgən ibarə grek tilidə intayin kışkartilip: «kənundiki əməllər bilən...» yəki «kənunioqə karitiləqəlan əməllər bilən» yəki «kənundin qışkəlan əməllər» dəp ipadilididu. Bu ibarə «Rim.» 3:20, 28, «Gal.» 3:2, 5, 10dimu tepilidu. İnsanning barlik «Təwrat kənunioqə əməl kəlixka intilixliroi» ezining gunahka patkən bir gunahkar ikənlikini ispatlaydu, halas.

«insanning həkəkəniy kəlinixi ...bəlki Əysa Məsihning etikəd-sadakətliki bilən...» — yəki «insanning həkəkəniy kəlinixi ... bəlki Əysa Məsihgə etikəd kəlix bilən...». «Məsihgə baoləqəlan etikəd bilən həkəkəniy kəliniximiz üqün bizmu Məsih Əysaqə etikəd kilduk» — «bizmu» — Pawlus Petruska səz kəliwatidü, muxu səzi bilən ular ikkilisiləng Yəhudiylar ikənlikini kəzdə tudidu. ■ 2:16 Ros. 13:38; Rim. 3:20,28; 8:3; Gal. 3:11; İbr. 7:18. □ 2:17 «Əmma Məsihtə həkəkəniy kəlinixka izdənginimizdə, bizmu «gunahkar» dəp ispatləqəlan bolsakmu, Məsih əmdi gunahning hizmitidə boləqəqçimu?! Yək, hərgiz!» — «bizmu «gunahkar» dəp ispatləqəlan bolsakmu» — hər adəm hux həwərgə ixənsə, Hudaning niyatini qəbul kəlix üqün əwval ezining gunahkar ikənlikini tonup yetixi, xundəklə barlik gunahliroi ikrar kəlix kerək, əlwəttə. Bu jəhəttə Yəhudiylar wə Yəhudi əməslər arisidə həqəkəndək pərk yok.

18 Əmma mən əslidə oʻqulatqan nərsilərnı qaytidin kursam, özümni *Təwrat qanunioq* hilaplik qiloquci dəp ispatlap kərsətkən bolimən. □

19 Qünki mən Təwrat qanuni bilən Təwrat qanunioq nisbətən öldüm; nətijidə, mən Hudaqqa yüzlinip yaxawatimən. □ ■

20 Mən Məsih bilən billə krestləngənmən, lekin mana, yaxawatimən! Lekin yaxawatqini mən əməs, bəlkı məndə turuwatqan Məsihdur. Wə mening hazır ətlirimdə yaxawatqan həyat bolsa, meni səygən wə mən üqün Özini pida qiləqan Hudaning Ooqlining iman-etikadidindur. □ ■

21 Mən Hudaning mehır-xəpkitini bikar kiliwətməymən; qünki həkkanıylik Təwrat qanuni arkilik kelidiqan bolsa, Məsihning əlüxi bikardin-bikar bolup qalatti. □ ■

3

Təwrat qanuni wə iman-etikad

1 I əkilsiz Galatiyaliklar, kəz aldinglarda Əysa Məsih enik sūrətləngən, aranglarda krestləngəndək kərüngənəkən, kim silərnı həkşikətkə itaət

□ 2:18 «Əmma mən əslidə oʻqulatqan nərsilərnı qaytidin kursam, özümni *Təwrat qanunioq* hilaplik qiloquci dəp ispatlap kərsətkən bolimən» — «oʻqulatqan nərsilər» toʻqiruluc: — bu əsli Təwrat qanunioq əməl qilixkə intilgənlikni kərsitidu. Əgər birsi öz realliqoqqa əsasən: «Mening Təwrat qanunioq əməl qilalixim kət'iy mumkin əməs ikən» dəp xu tirixixni taxlap, Məsihkə etikad qilix yoli bilən həkkanıylikkə erixsimu, lekin andin yənə qaytidin tirixip, həkkanıy boluc üqün Təwrat qanunioq əməl qilixkə qaytidin intilsə, bəribir əzining gunahkarlikini ispatlap qoyatti. «Koxumqə səz»imizni kərüng. □ 2:19 «... Qünki mən Təwrat qanuni bilən Təwrat qanunioq nisbətən öldüm; nətijidə, mən Hudaqqa yüzlinip yaxawatimən» — bu intayin muhim ikki ayət (19-20) toʻqiruluc «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. «Hudaqqa yüzlinip yaxax» — buning bəlkim üq mənisi bar boluxi mumkin; (1) Hudaning xan-xəripi üqün yaxax; (2) Hudaqqa pütünləy tayinip yaxax (xundak qiloqanda əlüm bolmaydu); (3) Hudaning yetəkqilici astida yaxax. Rosul bəlkim ixəngüqilərnı yaxawatqan yengı həyatimu əzining xəhsiy niyətləri üqün əməs, bəlkı «Hudaqqa yüzlinip yaxawatqan» boluxi kərək, deməqci bolidu («Rim.» 6:10-11-ayətnimu kərüng). ■ 2:19 Rim. 7:4; 14:7; 2Kor. 5:15; 1Tes. 5:10; Ibr. 9:14; 1Pet. 4:2. □ 2:20 «mening hazır ətlirimdə yaxawatqan həyat bolsa, ... Hudaning Ooqlining iman-etikadidindur» — baxkə birhil tərijimisi: «mening hazır ətlirimdə yaxawatqan həyat bolsa... Hudaning Ooqliqqa boləqan etikad bilən». Əzimizning tərijimimiz toʻqiruluc «koxumqə səz»imizni kərüng. ■ 2:20 Gal. 1:4; Əf. 5:2; Tit. 2:14.

□ 2:21 «Mən Hudaning mehır-xəpkitini bikar kiliwətməymən; qünki həkkanıylik Təwrat qanuni arkilik kelidiqan bolsa, Məsihning əlüxi bikardin-bikar bolup qalatti» — əgər adəmlər tirixip-tirmixip Təwrat qanunioq əməl qiləliqan yaki qiləlaydiqan bolsa, xundakla əzini həkkanıy adəm dəp ispatlisa, nemixkə Əysa Məsih Özini qurbanlik qildi? Undak boləqanda insanlar gunahliridin qutuluc üqün Hudaning mehır-xəpkitiq mohtaj bolmiqan bolatti; yəni, Məsihning adəmnı gunahliridin qutkuzup nijat yolini eqix üqün boləqan əlüxi bikar bolatti (Məsihning əlüxi əsli mumkin bolmaydiqan ix idi; bu tarihta əng karamət, aləmxumal əjayib wəxə idi; qünki U Əzi «Həyat Əzümdürmən», «Tirilix Əzümdürmən» degənidi; «Həyat» Boluquci kandaqmu əlsun?). ■ 2:21 Ibr. 7:11.

kilixtin azdurup sehirlidi?□ ■

² Mən pəkhət xunila silərdin sorap biləyki: — Silər Rohni Təwrat qanunioğa intilix arkilik qobul kildinglarmu, yaki *hux həwərn*i anglap, etikad arkilik qobul kildinglarmu?□

³ Silər xunqə əkilsizmu? Rohqa tayinip *hayatni* baxliqanikənsilər, əmdilikdə ət arkilik kamalətkə yətməqimu?□

⁴ Silər *etikad yolida* boləjan xunqə kəp azab-okuqəbətlərnə bikarəqə tartinglarmu? Dərwəkhə bikarəqə kəttioqu?!

⁵ Silərgə Rohni Təminligüqi, aranglarda möjzilərnə yaritiwatkuqi bu karamətlərnə silərnəng Təwrat qanunioğa intilip tayanəşinglərdin kılamdu, yaki angliqəjan həwərgə baqliqəjan ixənq-etikadinglərdin kılamdu?□

⁶ *Muqəddəs yazmilarda deyilgəndək*: «İbrahım Hudaəqə etikad kildi; bu uning həkkanıyliqi hesablandı».■

⁷ Xuning üqün, xuni qüxinixinglər kerəkki, etikadtin tuşuloqanlarla İbrahımning həkikiy pərzəntlidir.□

⁸ Muqəddəs yazmilarda Hudaning yat əlliklərnə Özigə etikad kilixi arkilik ularni həkkanıy kilidioqanlıqi aldın'ala kərilüp, Hudaning İbrahimoğa: «Səndə barlık əl-millətlərgə bəht ata kılınıdu» dəp hux həwərnə aldın eytkanlıqi hatiriləngənidi.□ ■

⁹ Xuning bilən, etikadtin boləjanlar etikad kıləuqi İbrahım bilən təng bəht tapidu.

¹⁰ Lekin Təwrat qanunioğa əməl kılımiz dəp yürgənlər bolsa həmmisi lənətkə kalidu. Qünki *muqəddəs yazmilarda* mundaq yeziləjan: «Təwrat qanunida yeziləjan həmmə əmrlərgə üzlüksiz əməl kılmaywatqan hər bir

□ 3:1 «I əkilsiz Galatyaliklar, kəz aldinqlarda Əysə Məsih enik sürətləngən, aranglarda krestləngəndək kəringənəkən, kim silərnə həkikətkə itəət kilixtin azdurup sehirlidi?» — «Əysə Məsih... aranglarda krestləngəndək kəringənəkən» dəgən səzlər toşruluk ikki kəzkarax bar: (1) Pawlus hux həwərdə Əysə toşruluk pakitlarnə xunqə enik yətküzüp jakarlıqəqə, angliqəqlar «nəkh məydanda turoqəndək, əz kəzi bilən guwahqi boləqəndək» boləqanlıqini yaki: (2) Pawlusning keqə-kündüz əz həyati arkilik Məsihning krestləngənlikini kərsətkənlikini kərsitidu (1:16, 2:20ni kəring). Bizningə ikkila kəzkarax toşra. ■ 3:1 Gal. 5:7. □ 3:2 «**silər rohni Təwrat qanunioğa intilix arkilik qobul kildinglarmu, yaki hux həwərnə anglap, etikad arkilik qobul kildinglarmu?**» — «Roh» Hudaning Muqəddəs Rohini kərsitidu. □ 3:3 «**Silər xunqə əkilsizmu? Rohqa tayinip hayatni baxliqanikənsilər, əmdilikdə ət arkilik kamalətkə yətməqimu?**» — «Rohqa tayinip» — grek tilida «Rohta» (Hudaning Rohida, əlwəttə). «əmdilikdə ət arkilik kamalətkə yətməqimu?» — «ət arkilik» yaki «insaniy ətlər arkilik» — demək, Hudaning mehir-xəpkitigə əməs, nijatioğa əməs, bəlkə öz küqigə, Təwrat qanunioğa əməl kılaxqə intilixləroğa tayinixtin ibarət. □ 3:5 «**silərgə Rohni Təminligüqi**» — «Roh» — Muqəddəs Roh, Hudaning Rohi. «Silərgə Rohni Təminligüqi» Huda'Atining Əzi. ■ 3:6 Yar. 15:6; Rim. 4:3; Yəq. 2:23. □ 3:7 «**... etikadtin tuşuloqanlarla İbrahımning həkikiy pərzəntlidir**» — grek tilida «etikadtin boləjanlar...» — demək, Məsih Əysəqə etikad baqliqə «kaytadin tuşuloqən»lar, İbrahımning izlirini bəskənlər. □ 3:8 «**muqəddəs yazmilarda Hudaning yat əlliklərnə Özigə etikad kilixi arkilik ularni həkkanıy kilidioqanlıqi aldın'ala kərilüp...**» — «yat əlliklər» — Yəhüdiy əməslər: «Səndə barlık əl-millətlərgə bəht ata kılınıdu» — «Yar.» 12:3. ■ 3:8 Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 49:10; Ros. 3:25.

kixi lənətkə qalidu». □ ■

11 Yənə roxənki, heqkim Hudaning aldida qanunoğa intilix arkilik həkkaniy kilinmaydu; qünki *muqəddas kitabta yeziloqinidək*: — «Həkkaniy adəm ixənq-etikadi bilən hayat bolidu». □ ■

12 Əmma qanun yoli etikad yoliğa asaslanğan əməs, bəlki *muqəddas kitabta*: — «Qanunning əmrlirigə əməl qiloquqi xu ixlar bilən hayat bolidu» deyilgəndəktur. □ ■

13 Halbuki, Məsih bizni Təwrat qanunidiki lənəttin hər kilix üqün ornimizda lənət bolup bədəl təlidi. Bu həktə *muqəddas yazmilarda*: «Yaqoqqa esiloğan hər bir kixi lənətkə qaloğan hesablanusun» dəp yeziloğan. □ ■

14 Xuning bilən Məsih Əysa arkilik İbrahimğa ata kilinğan bəht yat əlliklərgimu kəltürülüp, biz wadə kilinğan Rohni etikad arkilik qəbul kilalaymiz.

Təwrat qanuni wə Hudaning wədisi

15 Kəringdaxlar, mən insanlarğa sözləymən; hətta insanlar arisida əzara əhdə tüzülsimu, baxka heqkim uni yokka qıqiriwetəlməydu yaki uningğa birər nərsə qoxalmaydu. □ ■

16 Xuningdək, *Hudaning əhdididiki* wədilər İbrahim wə uning nəsligə eytiloğan. *Muqəddas kitabta* U: «wə sening nəsiliringgə», (yəni, kəp kixilərgə) deməydu, bəlki «sening nəsilərgə», (yəni yaloquz bir kixigila), dəydu — bu «nəsil» Məsihdur. □ ■

17 Mən xuni deməkqimənki, Hudaning Məsihkə aldın tüzgən bir əhdisini tət yüz ottuz yildin keyin quxürülgən Təwrat qanuni əməldin kalduralmaydu, Hudaning bu wədisini heq bikar qilalmaydu. □ ■

□ **3:10** «**Lekin Təwrat qanunoğa əməl kilimiz dəp yürgənler bolsa həmmisi lənətkə qalidu**» — «Təwrat qanunoğa əməl kilimiz dəp yürgənler» — muxu yol bilən əzlerini həkkaniy dəp ispatlaymiz dəydoğanlar, əlwəttə, «**Təwrat qanunida yeziloğan həmmə əmrlərgə üzlüksiz əməl qilməywatқан hər bir kixi lənətkə qalidu**» — «Qan.» 27:26. Əlwəttə, heqkim Təwrat qanuning əmrlirigə «üzlüksiz əməl qilalmaydu» — xunga həmmə kixi, Yəhudiylar bolsun, Yəhudiylar əməs bolsun, Məsihsiz bolsa lənət astida turidu. ■ **3:10** Qan. 27:26. □ **3:11** «**Həkkaniy adəm ixənq-etikadi bilən hayat bolidu**» — «Həb.» 2:4. ■ **3:11** Həb. 2:4; Rim. 1:17; 3:20; Gal. 2:16; İbr. 10:38 □ **3:12** «**Qanunning əmrlirigə əməl qiloquqi xu ixlar bilən hayat bolidu**» — «Law.» 18:5. Heqkim Təwrat qanuning əmrlirigə əməl qilalmaydu, əlwəttə. ■ **3:12** Law. 18:5; Əz. 20:11; Rim. 10:5. □ **3:13** «**Halbuki, Məsih bizni Təwrat qanunidiki lənəttin hər kilix üqün ornimizda lənət bolup bədəl təlidi**» — grek tilida: «hər kilix üqün bədəl tələx» yaki «qutuldurup bədəl tələx» degən ibarilər adətə qullarni bazardin kaytidin setiwelip, hər kilix»ni kərsitidu. «**yaqoqqa esiloğan hər bir kixi lənətkə qaloğan hesablanusun**» — «Qan.» 21:24. ■ **3:13** Qan. 21:23; Rim. 8:3; 2Kor. 5:21. □ **3:15** «**mən insanlarğa sözləymən**» — muxu ibarə bəlkim «insanlarning kündilik turmuxidin bir misal kərsitəy», degini bolsa kerək. ■ **3:15** İbr. 9:17. □ **3:16** «**Xuningdək, Hudaning əhdididiki wədilər İbrahim wə uning nəsligə eytiloğan. Muqəddas Kitabta U: «wə sening nəsiliringgə», (yəni, kəp kixilərgə) deməydu, bəlki «sening nəsilərgə», (yəni yaloquz bir kixigila), dəydu — bu «nəsil» Məsihdur**» — bu wadə Təwrat, «Yar.» 12:7 wə 13:15, 17:7, 24:7də tepilidu. Demisəkmü, Məsih Yəhudiylardin bolup, u İbrahimning nəslı, əlwəttə. ■ **3:16** Gal. 3:8. □ **3:17** «**Hudaning Məsihkə aldın tüzgən bir əhdisi**» — «Məsihkə» — demək, Məsih «İbrahimning nəslı»ning süpitidə bolup əhdə xu qaqda Uningğa tüzgən. Bəzi kona kəqürmilərdə «Məsihkə» degən söz tepilmaydu. ■ **3:17** Yar. 15:13; Mis. 12:40; Ros. 7:6.

18 Qünki *wədə kilingoqan* miras qanunoq asaslanoqan bolsa, mana u Hudaning wədisigə asaslanoqan bolmaytti; lekin Huda xapaət bilən uni Ibrahimtoq wədə arkilik ata kilingoqan. □ ■

19 Undakta, Təwrat qanunini qüxürüxtiki məxsət nemə? U bolsa, insanlarning itaətsizlikliri tüpəylidin, Hudaning mirasi wədə Kilingoquqi, yəni Ibrahimning nəslı dunoqoqo kəlgüqə qoxumqə kiling berilgən; u pərixtilər arkilik bir wasitiqining kəli bilən bekitilip yoloqo qoyuloqan. □ ■

20 Əmma «wasitiqi» bir tərəpningla wasitiqisi əməs (bəlkı ikki tərəpningkidur), lekin Huda Əzi pəkət birdur. □

21 Undakta, Təwrat qanuni Hudaning wədilirigə zitmu? Yəq, hərgiz! Əgər birər qanun insanlarni həyatlikqə erixtürələydiqan bolsa, undakta həkkanıylik jəzmən xu qanunoqo asaslanoqan bolatti.

22 Həlbuki, muqəddəs yazmılar pütkül aləmnı gunahning ilkiqə qamap qoyoqan; buningdiki məxsət, Əysa Məsihning sadaqət-etiqadi arkilik wəding etiqad kilingoqan berilixi üqündur. ■

23 Lekin etiqad yoli kelip axkarə boluqə, biz Təwrat qanuni tərəpidin qoqdilip, axkarə holdidiqan etiqadni kütüxkə qamap qoyuloqaniduk.

24 Xu tərəkidə, bizning etiqad arkilik həkkanıy kilingimiz üqün Təwrat qanuni bizgə «tərbiyiligüqi» bolup, bizni Məsihqə yetəklidi. □ ■

25 Lekin etiqad yoli axkara bolup, biz əmdi yənə «tərbiyiligüqi»ning nazaritidə əməsmiz.

26 Qünki həmminglar Məsih Əysaqoqo etiqad kiling arkilik Hudaning oququlliri boldunglar. □ ■

27 Qünki hərqaysinglar Məsihqə kirixkə qəməldürülgən bolsanglar, Məsihni kiyiwaloqan boldunglar. □ ■

28 Məsihdə nə Yəhudi bolmaydu nə Grek bolmaydu, nə kul bolmaydu nə hər bolmaydu, nə ər bolmaydu nə ayal bolmaydu, həmminglar Məsih

□ **3:18 «Qünki wədə kilingoqan miras qanunoqo asaslanoqan bolsa, mana u Hudaning wədisigə asaslanoqan bolmaytti; lekin Huda xapaət bilən uni Ibrahimtoq wədə arkilik ata kilingoqan»** — «wədə kilingoqan miras» Ibrahimtoq wədə kilingoqan kəp tərəplik bəhtni kəzdə tutidu. ■ **3:18** Rim. 4:14. □ **3:19 «Təwrat qanunini qüxürüxtiki məxsət nemə?... u pərixtilər arkilik bir wasitiqining kəli bilən bekitilip yoloqo qoyuloqan»** — «bir wasitiqi» xübhətsizki, Musa pəyoqəmbərnı kərsitidu. Bu muhım 19-ayət toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. «Təwrat qanuni... insanlarning itaətsizlikliri tüpəylidin» — bu səzning kəp jəhətliri bar — «qoxumqə səz»imizdə u toqruluk tohtilimiz. ■ **3:19** Qan. 5:5; Yh. 1:17; 15:22; Ros. 7:38,53; Rim. 4:15; 5:20; 7:8. □ **3:20 «əmma «wasitiqi» bir tərəpningla wasitiqisi əməs (bəlkı ikki tərəpningkidur), lekin Huda Əzi pəkət birdur»** — bu ayətkə berilgən birnəqqə xərh bar. Mənisı bəlkim: «Ikki adəm kelixim tüzgəndə, bir wasitiqi bolux kərek. Lekin, Huda Əz əhdisini Ibrahimtoqo bərgəndə, uni wasitiqisiz bərgən, u sap Hudaning kolidin kəlgən; xunga bu əhdə bəribir Təwrat qanunidin üstün turidu» degəndək bolidu. «Qoxumqə səz»imizdə umu toqruluk tohtilimiz. ■ **3:22** Rim. 3:9; 11:32. □ **3:24 «bizning etiqad arkilik həkkanıy kilingimiz üqün Təwrat qanuni bizgə «tərbiyiligüqi» bolup,...»** — «tərbiyiligüqi» grek tilidə «pedagog» degən səz bilən ipadiliniidu. ■ **3:24** Mat. 5:17; Ros. 13:38; Rim. 10:4.

□ **3:26 «... Qünki həmminglar Məsih Əysaqoqo etiqad kiling arkilik Hudaning oququlliri boldunglar»** — bu muhım 23-26-ayətlər toqruluk «qoxumqə səz»imizdə, yukirikı 3:19-ayət üstidə tohtaloqinimizni kəring. ■ **3:26** Yax. 56:5; Yh. 1:12; Rim. 8:15; Gal. 4:5. □ **3:27 «Qünki hərqaysinglar Məsihqə kirixkə qəməldürülgən bolsanglar, Məsihni kiyiwaloqan boldunglar»** — demək, Məsihqə etiqad kiling suqə qəməldürülüp, Uningoqo bəqlanoqan bolsək, Uning tabiitigə igiləyəmiz, xuning bilən «Məsihqə mənsup adəm» bizning asasiy salahiyitimiz bolidu. ■ **3:27** Rim. 6:3.

ʻaysada bir bolisilær. □ ■

²⁹ Silær Mæsihkæ mænsup boløjanikænsilær, silærmu Ibrahîmning næsli bolisilær wæ uningøa wædæ kîlinøjan *bæht-saadætkæ* mirashordursilær. ■

4

(Dawami)

¹⁻² Yænæ xuni eytmænki: Gærqæ bir bala pütün mülükning igisi bolsimu, mirashor gødæk waqitlirida taki atisi bəlgiligæn waqit toxmioʻuqæ, u ez øyidiki kuldin pærki bolmaydu. Qünki u yænila hojidarlar wæ bala bakkuqilarning baxkuruxida bolidu. □

³ Xuningøa ohxax, bizmu gødæk waqtimizda, bu dunyadiki «asasiy kaidæ-kanuniyætlær» astida kul boløjaniduk. □

⁴ Lekin, waqit-saiti toluk toxkanda, Huda Öz Oøqlini *bu dunyaøa* øwætti. U bir ayal kixidin tuøuløjan, xuningdæk Tæwrat kanuni astida tuøuløjanidi. □ ■

⁵ Buningdiki mæksæt, Huda Tæwrat kanuni astida yaxioʻjan *bizlærni* bədæl tælær hærliukkæ qikirip, bizning oøullukqæ kobul kîliniximiz üqündur. ■

⁶ Hæm silær Uning oøulliri boløjanlikinglar üqün, Huda Öz Oøqlining: «Abba! Atam!» dæp qakiroʻuqi Rohîni øwætîp kælzimizgæ saldi. □ ■

⁷ Xuning üqün, silær hazir kul æmæs, bælki oøulliridursilær; oøulliri boløjanikænsilær, Huda arkîlik Özîgæ mirashor bolisilær. □

Pawlusning Galatyaliklardin ændixæ kîlixî

⁸ Burun, Hudani tonumioʻjan waqtinglarda dærwæqæ yaløjan ilahlarning kullukioʻja tutuløjanisilær. □ ■

⁹ Æmdilikta, hazir *hækikiy* Hudani tonuøjanikænsilær; — yaki enikraq kîlip eytkanda, Huda tæripidin tonuøjanikænsilær, æmdi silær nemæ dæp bu

□ **3:28 «Mæsihdæ næ Yæhudiy bolmaydu næ Grek bolmaydu... hæmminglar Mæsih ʻaysada bir bolisilær»** — «Grek» dægæn söz muxu yærdæ «Yæhudiy æmæs», «yat ælliklær»ni bildürüliidu.

■ **3:28** Yh. 17:21. ■ **3:29** Yar. 21:12; Rim. 9:7; Ibr. 11:18. □ **4:1-2 «... Gærqæ bir bala pütün mülükning igisi bolsimu, mirashor gødæk waqitlirida taki atisi bəlgiligæn waqit toxmioʻuqæ, u ez øyidiki kuldin pærki bolmaydu. Qünki u yænila hojidarlar wæ bala bakkuqilarning baxkuruxida bolidu»** — «hojidar» dægæn sözning mænisi yukiriki

«tærbiyiligüqi» dægæn sözgæ yekin. □ **4:3 «bu dunyadiki «asasiy kaidæ-kanuniyætlær»** — bæzi alimlar muxu sözni yaman rohlarini kærstitidu, dæp qaraydu. Lekin «Kolossiliklærgæ»diki «Kol.»

2:8, 20 toøruluk «koxumqæ söz»imizdæ biz baxkiqæ qüxandürimiz. □ **4:4 «Lekin, waqit-saiti toluk toxkanda, Huda Öz Oøqlini bu dunyaøa øwætti. U bir ayal kixidin tuøuløjan, xuningdæk Tæwrat kanuni astida tuøuløjanidi»** — «Tæwrat kanuni astida tuøuløjanidi» dægæn

ibæræ «ʻaysa Mæsih Tæwrat kanunioʻja boysunup yaxioʻjan» dægæn mænini ez iqigæ alidu. ■ **4:4** Yar. 15:16; 49:10; Dan. 9:24; Mat. 5:17. ■ **4:5** Yh. 1:12; Gal. 3:26. □ **4:6 «Hæm silær Uning oøulliri boløjanlikinglar üqün, Huda Öz Oøqlining: «Abba! Atam!» dæp qakiroʻuqi Rohîni øwætîp kælzimizgæ saldi»** — ibraniiy tilida «Abba» «dadam»ni bildüridu, «Abba! Atam!»

«I søyümlük atam!» dægæn gærp. ■ **4:6** Rim. 8:15. □ **4:7 «Xuning üqün, silær hazir kul æmæs, bælki oøulliridursilær»** — grek tilida bu ayættiki «silær» «sæn» dæp ipadiliniidu. «oøulliri boløjanikænsilær, Huda arkîlik Özîgæ mirashor bolisilær» — «Huda arkîlik Özîgæ mirashor bolisilær» bæzi kona keqürmilærdæ: «Mæsih arkîlik Hudaning Özîgæ mirashor bolisilær» deyiliidu.

□ **4:8 «Burun, Hudani tonumioʻjan waqtinglarda dærwæqæ yaløjan ilahlarning kullukioʻja tutuløjanisilær»** — «yaløjan ilahlar» grek tilida «æyniyiti ilah æmæsælær» bilen ipadiliniidu. ■ **4:8** 1Kor. 8:4.

dunyadiki küqsiz, əbjək ərziməs «asasiy kaidə-kanuniyotlər»gə qarap yanisilər? Ularning kullukioqə yengiwaxtin kaytixni halamsilər? □ ■

¹⁰ Silər alahidə kün, ay, pəsil wə yillarni etiwaroqə elip hatiriləxkə baxlidinglar! □ ■

¹¹ Mən ilgiri silərgə singdürgən əjrim bikar ketərmikin, dəp silər üçün ənsirəwatimən.

¹² Kərinədxlar, mən xuni silərdin ətünimənki, manga ohxax bolunglar; qünki mən silərgə ohxax boldum. Silər əslidə manga heq azar yətküzmiğəninglar. □

¹³ Əmma silərgə məlumki, ətlirimdiki bir zəiplik tüpəylidin, mən hux həwəni silərgə birinqi kətim yətküzgənidim. □

¹⁴ U qəoqda, ətlirimdiki bu zəiplik silərgə nisbətən sinaktək bolsimu, lekin silər meni kəmsitmidinglar yaki qətkə kəqmidinglar. Əksiqə, meni Huda əwətkən bir pərixtni, hətta Məsih Əysa özini kütəkəndək kütüwəldinglar. □ ■

¹⁵ U qəoqdiki bəht-bərikitinglar əmdi nəgə kətti?! Mən silərgə guwahqi bolup eytalaymənki, u qəoqda silər mumkin bolsa, manga kəzliringlarni oyup berixkimu razi idinglar!

¹⁶ Əmdilikdə, silərgə həkəikətni səzligənlikim üçün düxmininglaroqə aylinip kəldimmu?

¹⁷ Mən eytip ətəkən heliki adəmlər silərgə kizəinlik kərsitidu, əmma niyiti durus əməs; ular pəqət siləni *nijatning* sirtioqə qikirip, kizəinlikinglarni

□ **4:9 «əmdi silər nemə dəp bu dunyadiki küqsiz, əbjək ərziməs «asasiy kaidə-kanuniyotlər»gə qarap yanisilər?»** — «ərziməs artuqçə» — Grek tilida «tiləmçiliklə ayt» degən sözlər bilən ipadilididu. ■ **4:9 Kol. 2:20.** □ **4:10 «Silər alahidə kün, ay, pəsil wə yillarni etiwaroqə elip hatiriləxkə baxlidinglar!»** — muxu ayətliki «kün, ay, pəsil wə yillər» bolsa bəlkim Təwrat kənunida Yəhudiylar üçün bekitilən heytlarni həm Yəhudiylarning ən'əniliri boyiqə ətüzidioqən heytlarnimu kərsitidu. Məyli Yəhudiylarningki bolsun bolmisun, prinsip ohxax, etiqadqılar üçün heqkəndək alahidə kün-heytlarni hatiriləxning həjiti yok.

■ **4:10 Rim. 14:5; Kol. 2:16.** □ **4:12 «Kərinədxlar, ... manga ohxax bolunglar; qünki mən silərgə ohxax boldum.** — Pawlus əzi Yəhudiylar bolsimu, Təwrat kənunining (həkkəniyiliklə ayt tələpləridin baxqə) barliq əmrliridin (Məsihning nijati bilən) azad bolup Muqəddəs Rəhning yətəkçilikidə yaxioqən; xunga u Galatyaliklərdin: «Manga ohxax bolunglar» dəp ətünidu; «qünki mən silərgə ohxax boldum» — demək, u Yəhudiylar əməslərdək (Galatyaliklərdək) Təwrat kənunining tələpləridin mustəsna boldi. Ləkin Galatyaliklər Yəhudiylərdək bolimiz dəp əzliniri Təwrat kənunining barliq tələpləri astioqə koymaqçi idi!

■ **«Silər əslidə manga heq azar yətküzmiğəninglar»** — demək, Pawlus ularoqə həzirlə eytkən qəttik gəpini ularning əzizə kəndəktur bir ziyan yaki azar yətküzgənliki tüpəylidin eytkən əməs, dəydu (5-15-ayətlərdə u ularning əslidə əzizə kərsətkən qongqur muhəbbitini əsləydu), bəliki ularni kəzləp: «silər əz-əzliringlaroqə azar beriwətilər» dəp aqəh berix üçün eytidu. □ **4:13 «Əmma silərgə məlumki, ətlirimdiki bir zəiplik tüpəylidin, mən hux həwəni silərgə birinqi kətim yətküzgənidim»** — «ətlirimdiki bir zəiplik tüpəylidin» — bu səzdin kərioqənda, Pawlus bəlkim kəsəl səwəbidin Galatiyada dəm elixqə məjbur boləqənidi. Mumkinçilik bərk, bu kəsəl uning kəzlini bilən baqlik bolup, uning qirayini intayin sət kiyəpətkə kirgüzüp qoyəqənidi (14-ayət). 14-15-ayət, 6:11 wə «2Kor.» 12:7-10nimu kərüng. Pawlus adətə hətlərin pütüqçi arkiqlik yazatti (məsilən, «Rim.» 16:22). □ **4:14 «U qəoqda, ətlirimdiki bu zəiplik silərgə nisbətən sinaktək bolsimu, lekin silər meni kəmsitmidinglar yaki qətkə kəqmidinglar. Əksiqə, meni Huda əwətkən bir pərixtni, hətta Məsih Əysa özini kütəkəndək kütüwəldinglar»** — Pawlusning bu kəz kəsili yənə bir tərəptin kiyinqilik elip kəldi — U hux həwəning yulida kəp adəmlərnin kəsəllərini dua kiliq sakaytti; ularning sakaytilən arkiqlik kəp adəmlər hux həwərgə ixəndi. Ləkin uning əzidə kəsəl boləqəçqə, bu ix unı bəxliqlərnin əldə mazaqçə kəldürx əhtiməllik boləmdu, kəndək? ■ **4:14 Mal. 2:7; Mat. 10:40; Yh. 13:20.**

ozlirigə qaritiwalməqçi. □ ■

18 Əmma mən silər bilən birgə boləqan wəqitlardila əməs, bəlki daim yahxi ixkə kizəqinlik kiliwning əzi yahxidur, əlwəttə.□

19 Səyümlük balilirim! Məsih silərdə tərəldürülgüqə mən silər üçün toləq azablırini yənə bir kətim tartiwatimə! ■

20 Məning həzirlə yəninglaroqə berip, silərgə baxkığə tələppuz bilən səzligüm keliwatidu; qünki bu əhwalınglar toşruluk nemə kiliwni zadila bilməywətimən!□

«Kul dedək» Həjər bilən «hər ayal» Sarah toşrisidiki təmsildin tərbiyə-sawaq elix

21 I Təwrat kənunining ilkidə yaxaxni halaydiəqanlar, silərdin xuni sorəp bəqay, silər Təwratning əzidə nemə deyilgənlikigə kulək salmamsilər?

22 Təwratda, İbrahımning ikki oşlı bolup, biri dedəktin, yənə biri hər əyalidin boləqan, dəp hatiriləngən. □ ■

23 Dedəktin boləqan oşul «ət bilən» tuşuləqan; hər əyalidin boləqan oşul bolsa Hudaning wədisi arkiplik tuşuləqandur. □ ■

24 Bu ikki ixni bir əhxitix degili bolidu. Bu ikki ayal Hudaning insanlar bilən tüzgən ikki əhdisinin wəkilidur. Biringi əhdə Sinay teşqidin kelip, dərəkəkiqət balilirini kulluqta boluxkə tuşidu; mana Həjər uningəqə wəkildur;

25 demək, Həjər bolsa Ərəbistandiki Sinay teşiqəqə simwol kiliwnip, yəni bügünki Yerusalemoqə əhxitilidu; qünki u xəhər wə uning baliliri kulluqta turmakta. □ ■

26 Əmma yukiridin boləqan Yerusalemlə hərdur, u həmmimizning anisidur; □ ■

27 Qünki, *mukəddəs yazmilarda* mundək yeziləqan: — «Huxal bol, i pərzənt kərmigən tuşmas ayal!

□ 4:17 «ular pəkət siləni niyatning sirtioqə qikiqip...» — bəzi kona kəqürmilərdə «ular pəkət siləni bizdin ayrilip niyatning sirtioqə qikiqip» deyilidu. ■ 4:17 Rim. 10:2; 2Kor. 11:12.

□ 4:18 «Əmma mən silər bilən birgə boləqan wəqitlardila əməs, bəlki daim yahxi ixkə kizəqinlik kiliwning əzi yahxidur, əlwəttə» — baxkə birhil tərjimisi: «Məyli mən silər bilən billa bolay kəli bolmay, silərgə niyiti yahxi kizəqinlik bar ədəmlər bar bolsa, daim yahxi bolidu, əlwəttə». ■ 4:19 1Kor. 4:15; Flm. 10; Yəq. 1:18. □ 4:20 «Məning həzirlə yəninglaroqə berip, silərgə baxkığə tələppuz bilən səzligüm keliwatidu» — «baxkığə bir tələppuz bilən...» — Pawlus təhimu kəttik tələppuzdimu, yəki mulyayımraq tələppuzdimu, ularoqə zadi «kəndək tələppuz»da səzləx kərəklisini bilməytti. □ 4:22 «İbrahımning ikki oşlı bolup, biri dedəktin...» — dedək (kul ayal) — yəni Həjər. «yəni biri hər əyalidin boləqan...» — əz hər əyalı Sarah idi. ■ 4:22 Yar. 16:2,15; 21:2; Ros. 7:8; İbr. 11:11. □ 4:23 «Dədəktin boləqan oşul «ət bilən» tuşuləqan» — «ət bilən» degən ibarə «insanning ətlirigə tayinix»ni bildüridu. Həjərnıng oşlı İsmail pəkət insanlarning oy-pikri, insaniy küqi bilən tuşuləqan. «dədəktin boləqan oşul «ət bilən» tuşuləqan; hər əyalidin boləqan oşul bolsa Hudaning wədisi arkiplik tuşuləqandur» — bu pütün əyət toşruluk «kəxumqə səz»imizni kərüng. ■ 4:23 Yh. 8:39; Rim. 9:7. □ 4:25 «demək, Həjər bolsa Ərəbistandiki Sinay teşiqəqə simwol kiliwnip, yəni bügünki Yerusalemoqə əhxitilidu; qünki u xəhər wə uning baliliri kulluqta turmakta» — «kulluqta» degən səz rəhiy kulluqta, yəni Təwrat kənunining kulluqida. «Bügünki Yerusalemlə wə uning baliliri» Yəhudi yəhəki, xundəkla Təwrat kənunioqə əməl kiliwxə tirixkənilrim bilən həkkanıy ədəm bolay degən həmmə ədəmni kərsitidu. ■ 4:25 Mis. 19, 20. □ 4:26 «Əmma yukiridin boləqan Yerusalemlə hərdur, u həmmimizning anisidur...» — baxkığə eytkənda, İbrahımning əz əyalı Sarah bolsa hər əyal boləqəqə, ərxitki Yerusalemoqə, xundəkla yəngi əhdidə yəxiəqan jəmətkə wəkilklik kiliwu. Xunga, «ərxitki Yerusalemlə»ni bizning animiz, deyixkə bolidu. ■ 4:26 Wəh, 21:2.

Təntənə kilip yangrat, towla, i tolojaq tutup bakimiojan!

— Qünki ojerib ayalning baliliri eri bar ayalningkidin köptur!» □ ■

²⁸ Əmdi i kerindaxlar, Ishaq Hudaning wədisidin tuqulojandək bizmu Hudaning wədisi boyiqə tuqulojan pərzəntlərmiz. □ ■

²⁹ Lekin u qəojda «ətlərdin tuqulojan» bala «rohtin tuqulojan» balioja ziyankəxlik kəlojinidək, hazir xundək bolidu. □ ■

³⁰ Lekin muqəddəs yazmilarda nemə deyilgən? Uningda: «Sən bu dedikingni oşli bilən koxup həydiwət! Qünki dedəktin tapқан oşul hərgiz hər ayalingdin bolojan oşul bilən miraska ortək bolmaydu!» dəp pütulgən. □ ■

³¹ Əmdi, kerindaxlar, biz dedəkning əməs, bəlki hər ayalning pərzəntliridurmiz. Məsih bizni hərlüktə yaxisun dəp hər kildi. Xuning bilən uningda tapan tirəp turunglar wə kullukning boyunturuqioja kəytidin ksilip qalmanglar.

5

Etikaq qilarning ərkinliki

¹⁻² Mana, mənki Pawlus silərgə xuni eytip koyayki, əgər silər hətnə kobul kilsanglar, u qəojda Məsihning silərgə heqkandək paydisi kalmaydu. □ ■

³ Mən hətnini kobul kəlojan hər bir kixigə yənə agahlandurup həkikətəni eytip koyayki, ularning Təwrattiki barlık əmr-bəlgilimilərgə *toluq əməl kəlix* məjburiyiti bardur. □

⁴ Əy Təwrat kənanuni arkilik özümni həkəkəniy adəm kəlay degənlər, hərbiringlar Məsihdin ayrilip, məhrum bolup, *Hudaning* xəpaitidin qikip, yikilip uningdin qaldinglar.

□ **4:27 «Huxal bol, i pərzənt kərmigən tuomas ayal! Təntənə kilip yangrat, towla, i tolojaq tutup bakimiojan! — qünki ojerib ayalning baliliri eri bar ayalningkidin köptur!»** — Yəx. » 54:1. ■ **4:27** Yəx. 54:1 □ **4:28 «... Ishaq Hudaning wədisidin tuqulojandək bizmu Hudaning wədisi boyiqə tuqulojan pərzəntlərmiz»** — bəzi kona kəqürmiliridə «... Ishaq Hudaning wədisidin tuqulojandək silərmu Hudaning wədisi boyiqə tuqulojan pərzəntlərsilə» deyilidu. ■ **4:28** Rim. 9:7, 8. □ **4:29 «Lekin u qəojda «ətlərdin tuqulojan» bala «rohtin tuqulojan» balioja ziyankəxlik kəlojinidək, hazir xundək bolidu»** — «ətlərdin tuqulojan» bala — Ismailni, xundəkla u simwol kəlinojan «Təwrat kənanioja kəl bolojanlar»ni kərsitidu. «Rohtin tuqulojan» — Hudaning wədisi wə məjizisi arkilik, yəni Muqəddəs Rohning küq-kudriti bilən tuqulojan Ishaqni, xundəkla u simwol kəlinojan Əysə Məsihkə etikaq kəlojuqi, Muqəddəs Rohtin «kəytidin tuqulojan» Hudaning rohiy pərzəntlirini kərsitidu. Əslidə Ismail Ishaqka ziyankəxlik kəlojinidək, Yəhudiy həlk Məsihgə ixəngənlərgə ziyankəxlik kəlattı wə bügüngə kədar hər türlik «kənanioja tayanojanlar»mu ohxaxla «Hudaning rohijoja tayanojanlar»oja ziyankəxlik kəlidu. ■ **4:29** Yar. 21:9. □ **4:30 «Sən bu dedikingni oşli bilən koxup həydiwət! Qünki dedəktin tapқан oşul hərgiz hər ayalingdin bolojan oşul bilən miraska ortək bolmaydu!»** — «Yar.» 21:10. Muxu (21-31) ayətlərgə «koxumqə səz»imiddə xərş berimiz. ■ **4:30** Yar. 21:10. □ **5:1-2 «... Əgər silər hətnə kobul kilsanglar, u qəojda Məsihning silərgə heqkandək paydisi kalmaydu»** — Galatyaliklarning hətnini kobul kəlixitiki məksiti «muxu arkilik həkəkəniylikkə eriximən» degənliktur; ular Məsihning gənahlar üçün bolojan kurbənkəlijoja tayanmayla, pəkət yənə özining tirixqanlıki bilən «səwablik ixlar»ni bərpə kəilməqə bolup «əz-özümgə tayinip gənahlirimni yuyup həkəkəniy adəm bolimən» degənlərdin ibarət idi. ■ **5:1-2** Yəx. 9:3; Yh. 8:32; Ros. 15:1; Rim. 6:18; 1Pet. 2:16. □ **5:3 «Mən hətnini kobul kəlojan hər bir kixigə yənə agahlandurup həkikətəni eytip koyayki, ularning Təwrattiki barlık əmr-bəlgilimilərgə (toluq əməl kəlix) məjburiyiti bardur»** — muxu ayət toqruluk «koxumqə səz»imizni kərug.

5 Qünki Rohka tayinip həkkaniylikka baqlanoqan arzu-armanni etiqad bilən təlpünüp kütməktimiz. □

6 Qünki Məsih Əysada hətnilik küqkə igə əməs, hətnisizlikmu küqkə igə əməs, küqkə igə boləqini pəkət muhəbbət arkilik ix qilidoqan etiqadur. □ ■

7 Silər obdan qepip mengiwatqanidinglar; biraq kim silərni həkikətke itaət qilixtin tosuwaldi? □ ■

8 Bundaq kayil kilix amili silərni Qaqiroquqidin boləqan əməs! □

9 «Kiqikkine hemirturuq pütkül hemirni boldurup yooqinitidu!» □ ■

10 Özüm Rəbgə qarap pütkül boldumki, silərnu bu ixta heq baxkiqə oyda bolmaysilər. Əmma silərni qaymuqturuwatkan kim boluxidin kət'iynezər, u qokum tegixlik jazasini tartidu. □ ■

11 Qerindaxlar, əgər mən «hətnə kilinix kerək» dəp jakarlap yürqən bolsam, undaқта mən bügünki küngiqə yənə nemə üçün *Yəhudiylardin* ziyankəxlikkə uqrap kelimən? Əgər xundaq qiləqan bolsam, «krest bizarliqi» yok kilinatti! □ ■

12 Silərni kutritiwatqan bu adəmlər əzlrirni ahta qiliwətsun dəymən! ■

13 Qünki qerindaxlar, silər ərkinlikkə qaqirildinglar. Ləkin

□ 5:5 «**Qünki Rohka tayinip həkkaniylikka baqlanoqan arzu-armanni etiqad bilən təlpünüp kütməktimiz**» — «Roh» Mukəddəs Roh, əlwəttə. «həkkaniylikka baqlanoqan arzu-armanni» — grek tilida «həkkaniylikning ümidi» dəp ipadilinu. Məni: (1) kimdə Məsih arkilik həkkaniylik bar bolsa uning ərtiki bəhtkə baqləqan zor ümidimu bar bolidu; (2) bizdə Məsih arkilik hazır bar boləqan həkkaniylik Uning kaytip kelixi bilən toluq, mukəmməl bolidu, dəydoqan ümidmu bardur. Bizningqə, bu hər ikki ümid kərsitilidu. □ 5:6 «**Qünki Məsih Əysada hətnilik küqkə igə əməs, hətnisizlikmu küqkə igə əməs, küqkə igə boləqini pəkət muhəbbət arkilik ix qilidoqan etiqadur**» — «muhəbbət arkilik ix qilidoqan etiqad»: — etiqad muhəbbət arkilik güzəl ixlarni kilidu həm muhəbbətning əzi etiqadka güzəl ixlarni kilixka türtkə bolup ilhamlanduridu. ■ 5:6 Mat. 12:50; Yh. 15:14; 1Kor. 7:19; 2Kor. 5:17; Gal. 6:15; Kol. 3:11; 1Tes. 1:3. □ 5:7 «**Silər obdan qepip mengiwatqanidinglar**» — etiqad yolida, əlwəttə. ■ 5:7 Gal. 3:1. □ 5:8 «**Bundaq kayil kilix amili silərni Qaqiroquqidin boləqan əməs!**» — «kayil kilix»ning məni: yukiriki «itaət» degən sözning mənisigə yekin bolup, kinayilik məni: təktiləydu — demək, muxundaq «itaət» bolamdu? □ 5:9 «**Kiqikkine hemirturuq pütkül hemirni boldurup yooqinitidu!**» — demək, kiqikkine hemirturuq pütün hemirni bolduroqindək, bir adəmnin «azraq hata» təlimimu nuroqun adəmnə azduridu. Baxkiqə yetkəndə «hətnə kilix» «kiqikkine bir ix» bolsimu, Galatyaliklarning uni «muxu ix bilən həkkaniy (yaki «tehimu həkkaniy») adəm bolimən» dəp qəbul kilixi əzlrirni Hudaning nijaadin qikirip ayriwəttə. ■ 5:9 1Kor. 5:6. □ 5:10 «**Əmma silərni qaymuqturuwatkan kim boluxidin kət'iynezər, u qokum tegixlik jazasini tartidu**» — Huda təripidin, əlwəttə. ■ 5:10 2Kor. 2:3; 8:22. □ 5:11 «**Qerindaxlar, əgər mən «hətnə kilinix kerək» dəp jakarlap yürqən bolsam, undaқта mən bügünki küngiqə yənə nemə üçün Yəhudiylardin ziyankəxlikkə uqrap kelimən?**» — Galatiyadiki jamaətni «qaymuqturuwatkan»lar bolsam bəlkim: «Pawlus, sünnət kilinix kerək dəydu», dəp yaloqanqilik qiləqan bolsa kerək. Pawlusning bu soali bilən ularning yaloqan sözigə jawab beridu — Mana, mən xundaq həwəni yətküzqən bolsam, Yəhudiylar təripidin ziyankəxlikkə uqrap kətməyitim, dəydu. «**Əgər xundaq qiləqan bolsam, «krest bizarliqi» yok kilinatti!**» — «krest bizarliqi» toqruluk: — «krest» əzi Rim imperiyasidiki əng yirginqlik əlin jaza tədbiri idi! Ləkin Huda Əysaning dəl xundaq əlimi arkilik adəmnə kutquzmaqqi! Mana «krest bizarliqi»dur! Uning üstigə, «hətnə kilinix yaki Təwrat qanunioqa əməl kilixka tirixixlar adəmnə gunəhliridin kutquzmaydu, nijat-kutquzulux pəkət Əysa Məsihning krestiki qurbanliqidinla kelidu» degən həwər kəp adəmlərni (pəkət Yəhudiylarnila əməs!) rənjitidu yaki ularning oqəzipini qozəyaydu. Mana bumu «krest bizarliqi»dur. Hux həwər yətküzüxtə «krest bizarliqi» hərdəmi bolidu; undək ix kəm bolsa yətküzqən «hux həwər» əmdi «hux həwər» bolmaydu! ■ 5:11 1Kor. 1:23. ■ 5:12 Yə. 7:25.

erkinliklarni o'tlarning arzu-haweslirigə kanduruxning bahani kilmanglar, balki mehır-muhəbbət bilən bir-biringlarning kullukida bolunglar. □ ■

¹⁴ Qünki pütkül Təwrat kanuni «Koxnangni özüngni söygəndək söygin» degən birlə əmrdə əməl kilinidu. □ ■

¹⁵ Lekin pəhəs bolunglarki, bir-biringlarni qixləp tartip yalmap yürüp, bir-biringlardin yutulup kətmənglar yənə! ■

Roh wə «ət»

¹⁶ Əmma xuni dəymənki — *Mukəddəs Rohta* menginglar, wə xu qaotda silər o'tlarning arzu-haweslirigə yol qoymaysilər. □ ■

¹⁷ Qünki ət Rohka zit boləjan ixlarni arzu kilidu, wə Roh ətkə zit boləjan ixlarni arzu kilidu. Ular ikkisi bir-birigə qarimukarxidur; nətijidə, özünglar arzu kiləjan ixlarni kilalmaysilər. ■

¹⁸ Wəhalənki, silər Rohning yetəqiligidə bolsanglar, u qaotda Təwrat kanunining ilkidə bolmaysilər.

¹⁹ Əmdi ətning əməlliri roxənki — zinahorluk, buzukluk, napaklik, xəhwaniylik, ■

²⁰ butpərəslik, sehırgərlik, eqmənliklər, jedəllər, kizəjanqukluklar, oʻzəpələr, rikabətlixixlər, bəlgünqiliklər, guruhwazliklar,

²¹ həsəthorluklar, katilliklar, harakəkəxliklər, əyx-ixrətlər katarlik ixlardur; bu ixlər toʻqiruluk burunki eytkinimdək həzir yənə bir ketim agahlandırimənki, bundak ixlarni kiləjuqilar Hudaning padixahlikioja miraslik kilmaydu. ■

²² Wəhalənki, Rohning mewisi bolsa mehır-muhəbbət, xad-huramlik, hatirjəmilik, səwr-təkət, mehribanlik, yahxilik, ixənəq-sadiklik, □ ■

²³ məmin-mulayimlik wə özini tutuwelixtin ibarət. Muxundak ixlarni tosidəjan heqkandak kanun yoqtur. □ ■

²⁴ Lekin Məsihkə mənsup boləjanlar ətlirini, xundakla uningdiki ixklar wə həm haweslarni təng krestligən bolidu. □ ■

²⁵ Rohta yaxawatkan bolsak, Rohka əgixip mangayli.

□ **5:13 «lekin erkinliklarni o'tlarning arzu-haweslirigə kanduruxning bahani kilmanglar»** — «ət» yaki «o'tlər» asasen insanning öz xəhsiyətqi təbiitini kərsitidu. Buning toʻqiruluk «rimliklarəja»diki «kirix səz»imizni kəring. ■ **5:13** 1Kor. 8:9; 1Pet. 2:16; Yəh. 4.

□ **5:14 «... pütkül Təwrat kanuni «Koxnangni özüngni söygəndək söygin» degən birlə əmrdə əməl kilinidu»** — «əməl kilinidu» degənni baxka hil tərjimisi: «yiojinqaklanəjandur» («Law.» 19:18). ■ **5:14** Law. 19:18; Mat. 22:39; Mar. 12:31; Rim. 13:8; Yaq. 2:8. ■ **5:15** 2Kor. 12:20. □ **5:16 «Mukəddəs Rohta menginglar»** — demək, «Mukəddəs Rohning yetəqiligidə həm Uning küq-kudritidə menginglar». Bu ibarə toʻqiruluk «rimliklarəja»diki «kirix səz»imizni kəring. ■ **5:16** Rim. 13:14; 1Pet. 2:11. ■ **5:17** Rim. 7:15-26. ■ **5:19** 1Kor. 3:3; Yaq. 3:14. ■ **5:21** 1Kor. 6:10; Əf. 5:5; Kol. 3:6; Wəh. 22:15. □ **5:22 «Rohning mewisi bolsa...»** — «Roh» Mukəddəs Roh, Hudaning Rohi. «Rohning mewisi» — baxkijə eytkanda, «Mukəddəs Rohning yetəqiligidə yaxaxtin beridəjan mewa». ■ **5:22** Əf. 5:9.

□ **5:23 «... məmin-mulayimlik wə özini tutuwelixtin ibarət»** — Injilda «məmin-mulayimlik» yaki «yuwax-mulayimlik»ning alahidiligi bar, u bolsimu qorqunqtn küqlüklərgə yol qoyidəjan ajizlik əməs, balki Hudaning yolida talax-tartixlardin kol üzux, Hudaning həmmə ixlirimizni zorawanliksiz, jedəlsiz toʻqira orunlaxturuxioja iman baʻlaxtur; muxundak pozitsiya mulayim, yuwaxlik bilən ipadilinidu, əlwəttə. ■ **5:23** 1Tim. 1:9. □ **5:24 «Lekin Məsihkə mənsup boləjanlar ətlirini, xundakla uningdiki ixklar wə həm haweslarni təng krestligən bolidu»** — «uningdiki (o'tlarning) ixklar...» yaki «uningdiki həssiyatlar...». ■ **5:24** Rim. 6:6; 13:14; Gal. 2:20; 1Pet. 2:11.

26 Bir-birimizni rənjitip, bir-birimizgə həsət kilip, hakawur xəhrətpərəslərdin bolmayli.

6

Bir-biringlarning hizmitidə bolunglar

1 Kerindaxlar, aranglardin birsining hazirmu bir gunah-səwənlik sadir kiliwatkanliki baykaloqan bolsa, aranglardiki rohij kixilər yuwax-mulayimlik rohi bilən uni yolidin kayturup kelinglar. Xuning bilən bir waqitta, özunglarningmu azdurulup kətməslikinglaroq diqqət kilinglar. □ ■

2 Bir-biringlarning eoijrçilikini kəturunglar. Xundak kilsanglar, Məsihning kanunioq əməl kiloqan bolisilər. ■

3 Qunki birsining tarazioq tohtioqudək ixi bolmay turup özini tarazioq tohtioqudək dəp qaoqlisa, u öz-özini aldioqanlik, halas. □

4 Lekin hərkim öz əməliyoqigə qarap təkxürüp baxsun; xuning bilən baxkilarningkidin əməs, bəlki öz əməlliridinla pəhirləngüdək ix bolsa, pəhirlənsə bolidu. □

5 Qunki hər bir adəm öz yükini kəturüxi kerək. □ ■

6 Hudaning səz-kalamidin təlim aloquçi özigə təlim bərgüqini əzidə bar boləqan yahxi nərsilərdin ortaq bəhrimən kilsun. ■

7 Öz-özunglarni aldimganglar — Hudani aldap əhmək kiloqli bolmaydu; çunki kim nemə terisa, xuni alidu. ■

8 Öz ətlirining arzu-həwəslirini kanduruxka uruk qaçqan kixi öz ətliridin qiriklik həsulini alidu. Lekin Rohni hursən kilix üqün uruk qaçqan kixi bolsa Rohtin mənggülik həyat alidu. □

9 Xunga, yahxi ixlarni kilixtin hərmayli. Uningoq erinmisək waqti-saiti toxkanda qoqum həsul alalaymiz. ■

10 Xu səwəbtin, bizdə pürsət bolsila, həmməyləngə, bolupmu etiqadtiki ailigə mənsup boləqanlaroq yahxi ixlarni kilip bəreyli. □ ■

Ahirki aqaqlandurux wə salam

□ 6:1 «... aranglardiki rohij kixilər yuwax-mulayimlik rohi bilən uni yolidin kayturup kelinglar» — «rohij kixilər» yaki «rohka təwə boləqanlar» bolsa daim Muqəddəs Rohning yetəkçilikidə mangoqan kixilərnı kərsitidu. «Korintliklaroq (1)»diki «kixir səz»imiznimu kəruq. ■ 6:1 Rim. 14:1; 15:1; 1Kor. 9:22. ■ 6:2 Mat. 11:29; Yh. 13:14; Rim. 15:1; 1Tes. 5:14. □

6:3 «Qunki birsining tarazioq tohtioqudək ixi bolmay turup özini tarazioq tohtioqudək dəp qaoqlisa, u öz-özini aldioqanlik, halas» — 2-ayətkə qarioqanda, Pawlusning bu səzi həjətmənlərgə yaki mohtaj boləqanlaroq yardəm kolini heq uzartmaydioqan adəmlərnı kəzdə tutup eytiləqan. □ 6:4 «xuning bilən baxkilarningkidin əməs, bəlki...» — yaki

«xuning bilən özini baxkilar bilən selixurtmayla, ...». □ 6:5 «Qunki hər bir adəm öz yükini kəturüxi kerək» — demək, hər adəm əzining ixioqə əzi məs'ul boluxi kerək. ■ 6:5 Zəb. 62:12; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 14:12; 1Kor. 3:8; 2Kor. 5:10; Wəh. 2:23; 22:12. ■ 6:6 Rim. 15:27; 1Kor. 9:11. ■ 6:7 Luqa 16:25; 1Kor. 6:10. □

6:8 «Əz ətlirining arzu-həwəslirini kanduruxka uruk qaçqan kixi» — grek tilidə «əz ətlirigə uruk qaçqan kixi». «əz ətliridin qiriklik həsulini alidu» — yaki «əz ətliridin həlakətnı alidu». ■ 6:9 2Tes. 3:13. □ 6:10 «bizdə pürsət bolsila, həmməyləngə, bolupmu etiqadtiki ailigə mənsup boləqanlaroq yahxi ixlarni kilip bəreyli» — «etiqadtiki ailə» bolsa dunyadiki barlik etiqadçilar, Hudaning ailisini kərsitidu. ■ 6:10 1Tim. 5:8.

11 Mana, öz qolum bilən xundə qong hərplər bilən yazoqinimoqə qaranglar! □

12 Silərgə hətnini qobul kiliqni məjburlimaqçı boləqanlar, ularning hərbi pəqət əzlrining taxki qiyapitini pərdazlap kərsətməqçı boləqan, halas; ularning bu məqsiti pəqət «Məsihning kresti» tüpəylidin boləqan ziyankəxlidin keqixtin ibarət, halas. □

13 Qünki ular əzlimu hətnə kilinoqini bilən Təwrat qanunioqə əməl kilmaydu; lekin ular ətliringlardin mahtinix üqün bəribir silərnə hətnini qobul kildurmaqçı bolidu. □

14 Əzümni elip eytsam, Rəbbimiz Əysa Məsihning kresttiki *əlümü* didin baxqa heq ix bilən mahtanmioqaymən! Qünki Uning kresti wasitisidin bu dunya munga nisbətən krestləngən wə mənmu bu dunyaqə nisbətən krestləngənəmən. □

15 Qünki Məsih Əysada nə hətnilik nə hətnisizlik degənlər küqkə igə əməstur; birdinbir küqkə igə bolidioqini pəqət yengi bir yaraloquqidur! □ ■

16 Bu qaidə boyiqə mangidioqanlaroqə, ularning həmmisigə wə Hudaning

□ **6:11 «Mana, öz qolum bilən xundə qong hərplər bilən yazoqinimoqə qaranglar!»**

— nemixka Pawlus buni yazidu? Yüqirikçi 4:15-ayət üstidiki izahatta eytkinimizdək, Pawlus adəttə pütütkü arqilik hətlirini yazoqan (məsilən, «Rim.» 16:22). Bizningqə səwəbi uningdə birhli kez kesili bar idi. Xuning bilən: — (1) Pawlus bu hətni yezix jiddiy boləqarqə, yenida muwapik pütütkü bolmioanliqtdin öz qoli bilən hətni yezixka məjbur boləqan; (2) hətni həqikətən əzidin kəlgənlikini ispatlax üqün az degəndimu ahirki ayətlərnə öz qoli bilən yazdi. Qünki xu qaoqda «sahta rosullar» kəp idi, hətta Pawlusning nami bilən sahta hətlərnə yazoqanlar bar idi (2Tes.) 2:2ni kəring). Öz pikrimizqə, Pawlus bu pütün hətni əz qoli bilən yazoqan.

□ **6:12 «Silərgə hətnini qobul kiliqni məjburlimaqçı boləqanlar, ularning hərbi pəqət əzlrining taxki qiyapitini pərdazlap kərsətməqçı boləqan, halas»** — «ularning hərbi pəqət əzlrining taxki qiyapitini pərdazlap kərsətməqçı boləqan»lar bolsa nijatka igə bolux üqün Təwrat qanunioqə əməl kiliq kerək, degən Yəhudiylarning gepidin qorqқан, ular Yəhudiylarning mahtixioqə erixisini halaydioqan kixilərdur. «Taxki qiyapəttə» grek tilida «ətlərdə» degən ibarə bilən ipadiliniidu. **«ularning bu məqsiti pəqət «Məsihning kresti» tüpəylidin boləqan ziyankəxlidin keqixtin ibarət, halas»** — «Məsihning kresti tüpəylidin boləqan ziyankəxlik»: demək, «Məsihning kresttiki əlümi (yaki «krestning bizarliqi») tüpəylidin boləqan ziyankəxlik». Bu ziyankəxlik Yəhudiylar təripidin, əlwəttə. «Məsihning kresti» degini bolsa, «Məsihning krestləngəndə boləqan qurbanliqi birdinbir nijat yoludur» degən həwərnəng kışiqə ipadisidur. Xu qaoqda muxu həqikətəni tərkatquqilarning həmmisi Yəhudiylar təripidin (wə kəp baxqilar təripidinmu, əlwəttə) ziyankəxlikkə uqraytti. □ **6:13 «ular ətliringlardin mahtinix üqün bəribir silərnə hətnini qobul kildurmaqçı bolidu»** — «ətliringlardin mahtinix» degən ibarini kandaq qüxinimiz? Muxu Yəhudiylar, «Galatyaliklar gepimizgə kirdi, ularoqə hətnini qobul kildurup ularni nijat yolioqə aloqə basturduq!» dəp baxqa Yəhudiylar aldidə mahtinixni halaytti.

□ **6:14 «Qünki Uning kresti wasitisidin bu dunya munga nisbətən krestləngən wə mənmu bu dunyaqə nisbətən krestləngənəmən»** — «bu dunya munga nisbətən krestləngən» degən ibarə, munga nisbətən olqən, deməkçi. □ **6:15 «birdinbir küqkə igə bolidioqini pəqət yengi bir yaraloquqidur!»** — «yengi bir yaraloquqi» degən ibarə «yengi (yaritiloqan) adəm»ni alahidə kərsitidu; lekin bu ibarə yənə Məsihning əlümi arqilik apirida boləqan hərbi «yengi adəm» wə kəlgüsida pəyda bolidioqan yengi asman-zeminni öz iqigə alidu. ■ **6:15** Mat. 12:50; Yh. 15:14; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; Kol. 3:11.

Israilioğa hatirjämlik wə rəhim-xəpķät boloyay! □ ■

17 Buningdin keyin heqkim bu ixlar bilən yənə meni awarə ķilmisun! Qünki mən öz bədinimdə Əysaning yara izlirini kɵtürimən! □ ■

18 Kerindaxlar, Rəbbimiz Əysa Məsihning mehır-xəpķiti rohınglarğa yar boloyay! Amin!

□ **6:16 «Bu kaidə boyıqə mangidoqanlarğa, ularning həmmisigə wə Hudaning Israilioğa hatirjämlik wə rəhim-xəpķät boloyay!»** — «Hudaning Israili» (yaki «Hudaning həķikiy Israili») — demək, baxķa bir «Israil» bar. Bizningqə bu ibarə Israildin, yəni Yəhudiylar iqidiki Hudaning nijat yolida mangoqan, Məsih Əysani qobul ķilqanlarni (yəni «Hudaning qaldisi»ni) kɵrsitidu. Qalqan Yəhudiylar «Israil» bolsimu, «Hudaning Israili» əməs. Bəzi alimlar bu jümlidiki «wə»ni «yəni» dəp tərjimə ķilip, «Hudaning Israili» pütķül jaħandiki Məsihkə təwə bolqanlardin bolqan jamaətni kɵrsitidu, dəp qaraydu. Ləkin bizningqə Pawlusning bu ibarisi, «mən yukirida bəzi Yəhudiylar toqruluķ kəttik gəp ķilqinim bilən, həmmə Yəhudiy xundaķ, dəp oylap kətmənglar! «Hudaning Israili» bardur!» deməķqi. ■ **6:16** Zəb. 125:5. □ **6:17 «... Mən öz bədinimdə Əysaning yara izlirini kɵtürimən!»** — «Əysaning yara izliri» — demək, Pawlusning tenidə qalqan yara izliri, yəni Məsih üqün hux həwər tarkitix yolida tartķan azab-oķubətlirining iznaliridur. Xu tərəptə u kəp yarilanoqan Rəbbi Əysaqə ohxaxtur. «Əysaning yara izliri»ning grek tilida ikkinqi mənisimu bar: «Əysaning (baskan) tamqisi» — demək, Pawlus bu söz arķilik əzining Əysaqə pütünləy mənsup ikənlikinimu təkitliməķqi. ■ **6:17** 2Kor. 4:10.

Əfəsuslукlarоја

Rosul Pawlus Əfəsus xəhridiki jamaatkə yazоjan məktup

¹ Hudaning iradisi bilən, Məsih Əysaning rosuli bolоjan mənki Pawlustin Əfəstusta turuwatkan muхəddəs bəndilərgə, yəni Məsih Əysada ihlasmən bolоjanlarоја salam!□ ■

² Atimiz Huda həm Rəb Əysa Məsihtin silərgə mehір-xəpкət wə hatirjəmlik bolоjay!■

³ Bizni Məsihtə, ərxlərdə barlik rohіy bəht-bərikətlər bilən bərikətligən, Rəbbimiz Əysa Məsihning Hudasi həm Atisi mubarək bolоjay!□ ■

⁴ Qünki U bizni, muхəbbət iqidə bolup Əzining aldidə pak-muхəddəs, daqsiz turuximiz üqün aləm apiridə kilinmay turupla talliwəlojanidi;□ ■

⁵ U Əz iradisigə yəkkini boyiqə bizni aldin'ala Əysa Məsih арkilik Əzigə oşulluққа qəbul kiliхқа bekitkənidi;□

⁶ bu ixta Uning mehір-xəpkitining uluқluқıоја mədhiyə okulidu; qünki U mehір-xəpkiti bilən bizni Əz səyginidə xapaətləndürgənidi.□ ■

⁷ Biz Uningda *Atining* mehір-xəpkitining molluқı bilən Uning keni арkilik kulluқtin hər kilinixқа, itaətsizlikirimizgə qarita kəqürümgə muyəssər bolduқ;□ ■

⁸ U *bu mehір-xəpкətni* barlik danalik həm pəm-parasət bilən bizgə zor tartuқlidiki,

□ **1:1 «Əfəstusta turuwatkan muхəddəs bəndilərgə, yəni Məsih Əysada ihlasmən bolоjanlar...»** — «muхəddəs bəndilər»: — oқurmənlərgə enik bolsunki, Muхəddəs Kitabta «muхəddəs» degən sөz hərdaim «Hudaоја has», «Hudaоја toluқ atalojan», «pak-muхəddəs» degən mənidə ixtililidu. ■ **1:1** Rim. 1:7; 1Kor. 1:2; 2Kor. 1:1. ■ **1:2** Gal. 1:3; 1Pet. 1:2.

□ **1:3 «ərxlərdə barlik rohіy bəht-bərikətlər»** — yəni «ərxteki yərlərdə barlik rohіy bəht-bərikətlər». «**bizni Məsihtə, ərxlərdə barlik rohіy bəht-bərikətlər bilən bərikətligən, Rəbbimiz Əysa Məsihning Hudasi həm Atisi...**» — Hudaning nəziridə, ixəngüqilər rohіy jəhəttin allıқаqan «Məsih bilən ərxlərdə olturojan»dur. 20-ayətni kərüng. «Mubarək bolоjay» muxu yərdə «mədhіyilənsun» yəki «əng bəhtlik bolоjay» degən mənidə. Grek tilidə 3-ayəttin 14-ayətkiqə bolоjan ayətlər pəкəт uzun birlə jümlə bilən ipadiləngən. Qüхünixкə qəlaylik bolsun üqün biz uni parqilap tərjimə kilduқ. ■ **1:3** 2Kor. 1:3; 1Pet. 1:3. □ **1:4 «...U bizni, muхəbbət iqidə bolup Əzining aldidə pak-muхəddəs, daqsiz turuximiz üqün aləm apiridə kilinmay turupla talliwəlojanidi...»** — bəzi tərjimiləridə «muхəbbət iqidə» yəki «muхəbbət bilən» 5-ayətkə baqlıқ. 5-ayəttiki izahətni kərüng. ■ **1:4** Luқа 1:75; Yh. 15:16; Əf. 5:27; Kol. 1:22; 2Tim. 1:9; Tit. 2:12.

□ **1:5 «U Əz iradisigə yəkkini boyiqə bizni aldin'ala Əysa Məsih арkilik Əzigə oşulluққа qəbul kiliхқа bekitkənidi...»** — bəzi tərjimiləridə 4-ayəttiki «muхəbbət iqidə» yəki «muхəbbət bilən» bu 5-ayətkə baqlanоjan. Demək, 4-5-ayət: «Qünki U bizni Əzining aldidə pak-muхəddəs, daqsiz turuximiz üqün aləm apiridə kilinmay turupla talliwəlojanidi; U muхəbbət bilən Əz iradisigə yəkkini boyiqə bizni aldin'ala Əysa Məsih арkilik Əzigə oşulluққа qəbul kiliхқа bekitkənidi» deyilidu. □ **1:6 «U mehір-xəpkiti bilən bizni Əz səyginidə xapaətləndürgənidi»** — «Əz səyginini» — Oqlı Əysa Məsihtur. ■ **1:6** Mat. 3:17.

□ **1:7 «Biz Uningda Atining mehір-xəpkitining molluқı bilən Uning keni арkilik kulluқtin hər kilinixқа, itaətsizlikirimizgə qarita kəqürümgə muyəssər bolduқ...»** — «Uningda» — Məsihtə. «**kulluқtin hər kilinix**» — grek tilidə bir sөz bilən ipadilənidu, u adəttə kulni hər kiliхni kərsitidu; xapaətqi pul берip uni hərlükkə qikirip ərkin kilidu. Rosul eytқан bu kulluқ, gunahning wə jin-xəytanlarning iligə əsir boluxni kərsitidu. Injildiki «hər kiliх» («apolutuss») Təwrəttiki «həmjəmət bolup kütқuzux» («gəəl») degən mənisi bilən ohxəxtur. ■ **1:7** Ros. 20:28; Kol. 1:14; İbr. 9:12; 1Pet. 1:18.

9-10 — U Öz kəngligə pükkən güzəl haħıxi boyıqə iradisidiki sirni, yəni waķit-zamanlarning pixip yetilixini idarə kılıxi bilən barlık məwjudatlarğa, yəni ərxlərdə boləjanning həmmisigə, zeminda boləjanning həmmisigə Məsiħni bax kılıp ularni Məsiħtə jəm kılıx məksitini bizgə ayan kıldı; □ ■

11 Uningda bizmu Hudaəja miras kılinojan; biz xu məksəttə barlık ixlarni əkil-iradisi boyıqə idarə Kילוquqining nixani bilən xu ixqə aldin'ala bekitilgəniduk; □ ■

12 xuning bilən Məsiħni awwal tayanq kילוan bizlər Uning xan-xərpining uluqluķini namayan kילוuqi bolduk; □

13 həķikətning kalam-səzini, yəni nijatinglardiki hux həwərnı anglap silərmu Uningəja tayandinglar — wə Uningəja ixəngininglarda, silər wədə kılinojan Mukəddəs Roh bilən məhürəndinglar. □ ■

14 Hudaning xan-xəripining uluqluķi namayan kılınıp, igiliki üzül-kesil hər-nijat kılinoquqə, Mukəddəs Roh mirasimizning «kapalet»i bolidu. □ ■

15 Xuning bilən, silərnıng Rəb Əysaəja baəlıojan etikədinglar wə barlık mukəddəs bəndilərgə boləjan muhəbbitinglar toqruluk angliəandin

□ **1:9-10 «Öz kəngligə pükkən güzəl haħıxi boyıqə»** — yaki «Məsiħtə bekitkən U Öz kəngligə pükkən güzəl haħıxi boyıqə...». Grek tilida pəkət «Uningda pükkən...» yaki «Əzidə pükkən...» deyilidu. «... **barlık məwjudatlarğa, yəni ərxlərdə boləjanning həmmisigə, zeminda boləjanning həmmisigə Məsiħni bax kılıp ularni Məsiħtə jəm kılıx məksitini bizgə ayan kıldı**» — «... barlık məwjudatlarğa ...Məsiħni bax kılıp ularni Məsiħtə jəm kılıx» degen səz grek tilida pəkət üq səz bilənə ipadilididu. Mənisı: (1) pütkül kainatqə Məsiħ bax bolidu; (2) pütkül kainattiki həmmə məwjudat Məsiħtə «yioyıp bir kılınıp», hərbir nərsining həķikiy əħmiyiti kərsitilidu; (3) Məsiħning baxqılıķi astida kainattiki barlık məwjudatlar bir-biri bilən inək bolup, bir-birigə toluk maslıxidojan bolidu. ■ **1:9-10** Rim. 16:25; Əf. 3:9; Kol. 1:26; 2Tim. 1:9; Tit. 1:2; 1Pet. 1:20; Yar. 49:10; Dan. 9:24; Gal. 4:4. □ **1:11 «Uningda bizmu Hudaəja miras kılinojan»** — «Uningda» — «Məsiħtə». « **bizmu (Hudaəja) miras kılinojan**» — yaki «biz bir mirasqə igə boləjan». «**barlık ixlarni əkil-iradisi boyıqə idarə Kילוuqi**» — Huda. ■ **1:11** Rim. 8:17. □ **1:12 «xuning bilən Məsiħni awwal tayanq kילוan bizlər Uning xan-xərpining uluqluķini namayan kילוuqi bolduk»** — «Məsiħni awwal tayanq kילוan bizlər» bəlkim Məsiħkə birinqi bolup əgəxkən Yəhudiyərnı kərsitidu. Əfəsustiki jamaətning kəpinqisi bəlkim Yəhudiy əməslər, ular keyin ixəngən. □ **1:13 «... wə Uningəja ixəngininglarda, silər wədə kılinojan Mukəddəs Roh bilən məhürəndinglar»** — «Mukəddəs Roh bilən məhürəlinix» toqruluk «koxumqə səz»imizni kəring. ■ **1:13** Rim. 8:15; 2Kor. 1:22; 5:5; Əf. 4:30. □ **1:14 «Hudaning xan-xəripining uluqluķi namayan kılınıp, igiliki üzül-kesil hər-nijat kılinoquqə, Mukəddəs Roh mirasimizning «kapalet»i bolidu»** — «kapalet» toqruluk: bu ayət təwəndiki həķikətlərnı kərsitidu: — (1) Hudaning nijatida, U adəmnı gunaħtın kütquzup «hər kılidu»; U kütquzəjan adəm yaki jamaət Uning Əzining «igiliki»dur. «Igiliki» — Hudaning igiliki boləjan bizlər — roh, jan, tenimizning həmmisidur. (2) bu «hər kılıx» bu dunyada teħi «üzül-kesil» bolmaydu; nijatqə erixkən kixilərdə «yengı roh», «yengı kəlb» boləjini bilən «yengı tən» teħi bolmaydu; kılınıp künidə «yengı tən» «toluk hər kılınıx» yaki «üzül-kesil hər kılınıx» bolidu. Bu «toluk hər kılınıx» ixəngənlərnıng «toluk mirası» bolidu. (3) xu künidə Hudaning xan-xəripining uluqluķi tolimu namayan kılınıdu; (4) xu künigəqə, yəni ixəngüqilərnıng «toluk miras»ni igilwelixioquqə, Mukəddəs Roh hərbir ixəngən adəmnıng kəlbida turup uningəja bu mirasini tetitip, wujudida mirasıng həķikət ikənlilikini ispatlap beridu. Yənə kelip Mukəddəs Rohning ixəngüqining kəlbidə turəjanlıķining əzi, uning kəlgüsüdə bu mirasqə qokum igə bolidiojanlıķining kapalitidur. Grek tilida «kapalet»ning yənə bir mənisı «wədə üzükı» (yigitning kızoqə boləjan wədisigə kapalet süpitidə berilgən). ■ **1:14** Mis. 19:5; Kan. 7:6; 14:2; 26:18; Rim. 8:23; 1Pet. 2:9.

tartip, □ ■

¹⁶ dualirimda silərni əsləp, silər üqün rəhmət eytixni tohtatmidim;

¹⁷ tiləydiyönim xuki, Rəbbimiz Əysa Məsihning Hudasi, xan-xərəpning Igisi bolöjan Ata silərning Uni toluk bilixinglarоја danalik һəm wəһiyни əzləxtürgüqi rohni ata қilöяy, □

¹⁸ xuning bilən silərning қəlbтки көzlinglar roxənlixip, Uning qakiriköја baolanojan ümidning nemilikini, Uning mukəddəs бəndiliridə bolöjan xərəplik mirasining қimmətliklikini □

¹⁹ wə Uning ixəngüqi bizlərgə zor küqi bilən қaratқан қudritining һəsabsiz büyüklükini bilip yətkəysilər; ■

²⁰ dəl xu қudrətni U Məsiһni өlümdin tirildürüp, ərxlərdə Əzining ong yenida olturoquzöjida Uningda yürgüzgənidі; □ ■

²¹ pəkət bu zamandila əməs, bəlki кəlgüsi zamandimu Uni барlik һөкүмranliқtin, һөкүqtin, küq-қudrəttin, һөjayinliқtin wə барlik tilöја elinidöjan һərқandақ nam-xərəptin көp üstün қoyöjan; □

²² барlik məwjudatlarni Uning putliri astioја қoyup, jamaət üqün Uni һəmmigə bax boluxқа ata қilöjan. □ ■

²³ Jamaət bolsa Uning teni, yəni һəmmini һəmmə jəһəttin Tolduroquqining mukəmməl jəһիրidur. ■

□ **1:15 «xuning bilən, silərning Rəb Əysaоја baolöjan etiқadinglar wə барlik mukəddəs бəndilərgə bolöjan muһəbbitinglar тоqruluk angliöjandin tartip, ...»** — grek tilida -15-ayattin 23-ayətkiқə bolöjan ayətlər pəkət uzun birla jümlə bilən ipadiləngən. Qüxüniхкə қolayliқ bolsun üqün biz uni parқilap tərijmə қilduk. ■ **1:15** Fil. 1:3; Kol. 1:3; 1Tes. 1:2; 2Tes. 1:3. □

□ **1:17 «xan-xərəpning Igisi bolöjan Ata»** — grek tilida «xan-xərəpning Atisi» — Pawlus xu sөz bilən: «Məsiһ Əysaning Əzi «Hudaning xan-xərəpidur» dəp көrsətməqqi bolsa kerək. «silərning Uni toluk bilixinglarоја danalik һəm wəһiyни əzləxtürgüqi rohni ata қilöяy» — «danalik һəm wəһiyни əzləxtürgüqi rohni ata қilix»: қaysi roh көrsitilidu? Көzқariximizqə u «Mukəddəs Roh» əməs; qünki Huda ularоја Mukəddəs Rohni allіqаqan ata қilöjan (13-14). Bizningqə, etiқalarning өз rohini көrsitidu. Rosul ularda «danalik һəm wəһiyни əzləxtürgüqi roh» bolsun, dəp dua қilidu. Alayluқ, mən birsi üqün «Huda sizgə salamət bir tən ata қilöяy» dəp tilisəm, əməliyəttə uning allіqаqan teni bar, əlwəttə. Ləkin telikim uningda saqlam tən bolsun üqündur. Demək, Pawlusning bu duasining mənisi: «Huda һərbirining rohini «danalik һəm wəһiyni qəbul қilöudək bir roh» қilsun, dегənliқtur. □ **1:18 «Uning mukəddəs бəndiliridə bolöjan xərəplik mirasining қimmətliklikini.»** — baxқа birjil tərijmisi: «Uning mukəddəs бəndilirining xərəplik mirasi...». Ləkin bizningqə «Uning qakiriköја baolanojan ümid», «mirasi» wə 19-ayattiki «һəsabsiz küqi»ning һəmmisinin əng muһim təripi Hudaоја təwədur; xunga «mukəddəs бəndiliridə bolöjan mirasi»ni «Hudaning Əz mirasi» dəp қaraymiz. «Қoxumqə sөz»imizni көrüng. ■ **1:19** Kol. 2:12. □ **1:20 «dəl xu қudrətni U Məsiһni өlümdin tirildürüp, ərxlərdə Əzining ong yenida olturoquzöjida Uningda yürgüzgənidі...»** — baxқа birhil tərijmisi: «Məsiһni өlümdin tirildürginidə dəl xu қudrətni Uningda yürgüzgənidі; wə Uni ərxlərdə Əzining ong қolida olturoquzup...». ■ **1:20** Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Kol. 3:1; Ibr. 1:3; 10:12; 1Pet. 3:22. □

□ **1:21 «pəkət bu zamandila əməs, bəlki кəlgüsi zamandimu ... барlik һөкүмranliқtin, һөкүqtin, küq-қudrəttin, һөjayinliқtin wə барlik tilöја elinidöjan һərқandақ nam-xərəp...»** — bu yərdə көrsitiwatқini mayli yaxhining bolsun, əskining (jin-xəytanlarning) bolsun, һərқandақ «һөкүmranliқ, һөқүk, küq-қudrət, һөjayinliқ wə ... nam-xərəplər»ni өз iқigə alidu. Məsiһning nami ularning һəmmisidin üstün turidu. □

□ **1:22 «барlik məwjudatlarni Uning putliri astioја қoyup, jamaət üqün Uni һəmmigə bax boluxқа ata қilöjan»** — adəmnı һəyran қilarliқi xuki, muxu ayətlərdə Hudaning Məsiһni һəmmə məwjudatқа bax қilöjanliқi jamaətning бəht-bərikiti üqün bolöjan, deyliгən. ■ **1:22** Zəb. 8:6; Mat. 28:18; 1Kor. 15:27; Ibr. 2:8. ■ **1:23** Rim. 12:5; 1Kor. 12:27; Əf. 4:16; 5:23.

2

1 Wə silər bolsanglar, kəbihlikliringlar həm gunahlinglarda olğan bolup, ■

2 bu dunyaning dawrigə əgixip, hawaning hokukini tutkan hokümdarğa, yəni bügünki kündə itaetsizliktin bolğan pərzəntləni kutritiwatkan rohğa əgixip, bu ixlarda ilgiri mangoansilər; ■

3 biz hər birimizmu ilgiri xularning arisida ətlirimizdiki xəhwət-həwəslərdə həyat ötküzgənmiz, ətlirimiz həm öz oy-hiyalimizning həlixlirioğa əməl kılıp, baxkilarğa ohxax, mahiyəttə «qəzəptiki pərzəntlər» boləqanmiz; ■

4 birəq Huda, mol rəhim-xəpəkətni kərsətküci bolup, bizni səygəndə bizgə kərsətkən ələmbəhx mehir-muhəbbiti tüpəylidin, —

5 hətta itaetsizliklərdə olğan waqtimizdimu, bizgə Məsih bilən billə jan kirgüzüp (mehir-xəpəkət bilən kutkuzuldunglar!), ■

6 bizni Uning bilən billə tirildürüp, ərlərdə Məsih Əysa bilən billə olturəyuzəqan;

7 məksiti kəlgüsi zamanlarda Uning Məsih Əysada bizgə karitiləqan mehrəbanlıki bilən ipadiləngən xapaitining xunqə oqayət zor ikənlikini kəsəxtixtin ibarəttur;

8 qünki silər xəpəkət bilənla ixənəq arkiplik kutkuzuldunglar. Bu ix özünglərdin kəlgən ix əməs, bəlki Hudadin kəlgən iltipət, ■

9 u zadila adəmlərnin əməl-əjrədin kəlməydu, bu həm heqkimning mahtanmaslıki üqündur. ■

10 Qünki biz Hudaning ixləngən hüniridurmiz, həyrhəh ixlər üqün Məsih Əysada yaritiləqanmiz; Huda əsli bizning ularda mengiximiz üqün bu ixlərni əldin'ala təyyarlıqanıdi. ■

11 Xunga silər əslidə ətliringlarğa əsasən «yat əllər» dəp həsəblənoqiningləri, — insanning kəli bilən ətliridə «hətnə kəlinəqanlar»

□ 2:1 «silər bolsanglar, kəbihlikliringlar həm gunahlinglarda olğan bolup,...» — adəm gunahning ilkidə bolsa rohij jəhəttin bir «əlük», «olğan» bolidu, halas. ■ 2:1 Rim. 5:6; Kol. 2:13. □ 2:2 «bügünki kündə itaetsizliktin bolğan pərzəntlər» — «itaetsizliktin bolğan pərzəntlər» degən ibarə insanning əsli tüp təbiitdə itaetsizlikning barlıqini kərsətidu (həmmimiz Adəm'atimizning «itaetsiz təbiiti»gə mirashor bolup tuşulduq). Ləkin «itaetsizliktin bolğan pərzəntlər» Hudaning xəpəkəti bilən Hudaning Özining pərzəntliri bolidu (5-ayətini kəring). «hawaning hokukini tutkan hokümdar»... «itaetsizliktin bolğan pərzəntləni kutritiwatkan roh» — Xəytanni kərsətidu, əlwəttə. ■ 2:2 Yh. 12:31; 14:30; 16:11; 1Kor. 6:11; Əf. 6:12; Kol. 3:7; Tit. 3:3. □ 2:3 «biz hər birimizmu ilgiri xularning arisida ətlirimizdiki xəhwət-həwəslərdə həyat ötküzgənmiz ... mahiyəttə «qəzəptiki pərzəntlər» boləqanmiz» — «qəzəptiki pərzəntlər» ikki bislik ibarə bolup, həm «hərdəim qəzəpkə tolup yürəngən adəmlər» həmde «(Hudaning) qəzəp künigə bekitiləngən adəmlər»nimu kərsətidu. □ 2:5 «hətta itaetsizliklərdə olğan waqtimizdimu, bizgə Məsih bilən billə jan kirgüzüp (mehir-xəpəkət bilən kutkuzuldunglar!),...» — «Məsih bilən billə jan kirgüzüp (janlandurup)...» degənlik nemə bildüridu? Məsih Əysa olgəndə, Huda Uningə qəzəp bəqəliəqanlari Uning bilən təng olğan, U əlümdin tiriləngəndə Uning bilən təng tirilən dəp həsəbliəqan. «Koxumqə sez»imizni kəring. «(mehir-xəpəkət bilən kutkuzuldunglar!)» — Pawlus muxu yərdə Əfəsuslularni rişəbtəndürüxtə bəq həyajanlinip ketip, tuyuksiz 8-ayətiki «silər xəpəkət bilənla ixənəq arkiplik kutkuzuldunglar!» degən gəpkə otüp ketidu. ■ 2:5 Ros. 15:11; Rim. 6:8; 8:11; Kol. 3:1, 3; Tit. 3:5. □ 2:8 «qünki silər xəpəkət bilənla ixənəq arkiplik kutkuzuldunglar» — bu «kutkuzulux» həyat-(mamət)likteki addiy hətərlərdin əməs, bəlki hətərnin hətiri bolğan gunahın kutkuzulup mənggü həyatqə erixixtin ibarət. ■ 2:8 Mat. 16:17; Əf. 1:19. ■ 2:9 Rim. 3:27; 1Kor. 1:29. ■ 2:10 2Kor. 5:17; Əf. 1:4; 4:24; Tit. 2:14.

dəp atalojanlar tərpidin «hətnisiz» dəp atalojanliқinglarni, □

¹² xundakla xu qaşda Məsihsiz bolup, Israilning puқraliқining sirtida turup, wədilarni elip kəlgüqi əhdilərnı yat bilip, bu dunyada ümidsiz həm hudasiz yaxıřininglarni esinglarda tutunglar; □ ■

¹³ lekin əslı yıraқlarda boloјan silər hazır Məsihning keni arқilik yekın kılındinglar;

¹⁴ qünki U bizning inaқliқimizdur, U ikki tərəpni bir kılıp otturidiki ara tamni qeqiwətti; ■

¹⁵ yəni, Öz ətliri arқilik eqmənliқni tügitip, bəlgilimilərnı kərsətkən, əmrlərnı yətküzgən qanunni bikar kılıp, ikki tərəpni Özidə yengi bir adam kılıp yaratti, xuning bilən inaқliқni apiridə kildi; □

¹⁶ krestkə mihlinip muxuning wasitisi bilən eqmənliқni kətl kılıp, ikkisini bir təndə Huda bilən əpləxtürdi; □

¹⁷ andin U kelip, yıraқlarda turoјan silərgimu inaқliқ hux həwirini jakarlidi, yekındikilərgimu inaқliқni jakarlidi. □ ■

¹⁸ Qünki hər ikkimizning Uning arқilik bir Rohıta Ata aldioјa kirix hoқuқimiz bardur. ■

¹⁹ Xunga xuningdin baxlap silər musapirlar, yaқа yurttikilər əməs, bəki mukəddəs bəndilərgə wətəndax bolisilər, Hudaning eyidikiliridin bolisilər; ■

²⁰ silər rosullar wə pəyoјəmbərlər boloјan ulning üstigə qurulumaktisilər;

□ **2:11 «silər əslidə ətliringlarоја asasən «yat əllər» dəp hesablanојininglar»** — «ətliringlarоја asasən» yaќi «ətik kəzqaraxqə». «insanning kоli bilən ətliridə «hətnə kılınoјanlar» dəp atalojanlar tərpidin «hətnisiz» dəp atalojanliқinglar» — deməќ, Yəhudiylar tərpidin «hətnisiz» dəp atalojanlar. Inјil boyıqə «həќikiy hətnə» əttə əməs, roh-қəlbətə boluxi kerəќ. Deməќ, қəlb-roh barliќ xəhsiy arzu-həwəsələr, bu dunyaоја təwə barliќ ezitқuluktin «kesiwetilir», Hudaоја ibadət kiliқќa ərkin kilinidu. Mundaќ «rohıy hətnə» «adəmnıng kоli» bilən əməs, pəќət Hudaning Mukəddəs Rohı arқilik bolidu. □ **2:12 «...wədilərnı elip kəlgüqi əhdilərnı yat bilip...»** — «wədilər» bolsa Hudaning wədiliri, əlwəttə. ■ **2:12 Rim. 9:4.**

■ **2:14 Yəx. 9:5; Mik. 5:4; Yh. 16:33; Ros. 10:36; Rim. 5:1; Kol. 1:20.** □ **2:15**

«yəni, Öz ətliri arқilik eqmənliқni tügitip, bəlgilimilərnı kərsətkən, əmrlərnı yətküzgən qanunni bikar kılıp, ikki tərəpni Özidə yengi bir adam kılıp yaratti, xuning bilən inaқliқni apiridə kildi» — «Məsih Öz ətliri arқilik ... qanunni... bikar kılıp» — Yəhüdiy jamaət həm Hudani tonuməќqi bolојan «yat əllər»ning dostluќta boluxioјa əng qong tosalоју, xuningdəќ hətta eqmənliқni pəyda kiloјan amil bolsa dəl Huda Musa pəyoјəmbərgə qəxürgən Təwrat qanunidiki bəlgilimilər idi. «Қoxumqə səz»imizdə biz bu bəlgilimilər üstidə tohtilimiz. «Yengi bir adəm» — Məsih wə jamaət, yəni bir bax bir tən bolidu (Məsih bax, jamaət tən bolidu).

□ **2:16 «krestkə mihlinip muxuning wasitisi bilən eqmənliқni kətl kılıp, ikkisini bir təndə Huda bilən əpləxtürdi»** — «bir təndə» bolsa Əzining krestkə mihlanојan tənı. Bu tən hazır tirilgəndin keyin Əzi bilən jamaəttin tərkiб tapќan tən boldi. «Kirix səz»imizdiki «jamaət» toırluluќ məzmunlarnı kəring. □ **2:17 «andin U kelip, yıraқlarda turoјan silərgimu inaқliқ hux həwirini jakarlidi, yekındikilərgimu inaқliқni jakarlidi»** — «U (Məsih) kelip.. silərgimu...hux həwərnı jakarlidi».... muxu ixta biz Əysa Məsihning «Əzi tən bolојan jamaət» bilən bir bolојanliқimizni kərimiz. Məsih Əysa Yəhüdiy həlқigə hux həwərnı jakarlıoјandin keyin, krestkə mihlinip, kəmlülöp, tirilgən; andin ərxkə kətürülgən. U қандақmu «silərgə («yıraқlarda turoјanlar»оја, yəni Yəhüdiy əməslərgə) kəldi»? Jawab Inјildiki «Rosullarning paaliyətliři»də kərülidu. Əysaning əqliri, jamaetidikiliri baxқilarоја ху həwərnı yətküzgəndə, U Əzi ular arқilik muxu ixni kiledu. Qünki jamaət Əzining tenidur. Məsilan, «Ros.» 1:1-2, 9:4-5 wə izahatlarnı kəring. «Yekın turoјanlar» yənə Yəhüdiylarnı kərsitidu, əlwəttə. ■ **2:17 Yəx. 57:19; Əf. 3:12.**

■ **2:18 Yh. 10:9; 14:6; Rim. 5:2; Əf. 3:12; Ibr. 10:19.** ■ **2:19 Gal. 6:10.**

binaning «burjək texi» bolsa Əysa Məsih Əzidir; □ ■

²¹ Uningda pütkül bina puhta jipsilaxturulup, Rəbdə muхəddəs bir ibadəthana boluxқа əsüp barmakta. □ ■

²² Silərmu *қоxulup* Uningda Hudaning bir turalојusi boluxқа Rohта birləxtürülüp qurilmaktisilər. □

3

¹ Xu səwəbtin silər «yat əldikilər» üçün Məsih Əysaning məhbusi bolојan mənki Pawlus — □ ■

² (silər bəlkim manga tapxuruloјan, silərgə Hudaning xəpkitini elip bəridioјan oјoјidarlikim topruluk, ■

³ yəni Uning manga wəhiy bilən sirni ayan kiloјanliki topruluk həwərdar boluxunglar mumkin (mən bu toprisida ilgiri az-paz yazoјanidim; □ ■

⁴ silər uni okuојininglarda, Məsihning siri topruluk yorutulојanlikimni bilip yetisilər)

⁵ ilgiriki dəwrlərdə bu sir insan baliliroја Uning muхəddəs rosulliri wə pəyoјəmbərlirigə Roh arkilik hazırkidək enik wəhiy kilinoјandək, ayan kilinoјan əməs. □ ■

□ 2:20 «silər rosullar wə pəyoјəmbərlər bolојan ulning üstigə qurilmaktisilər» — yəki, «silər rosullarning wə pəyoјəmbərlərləning ulning üstigə qurilmaktisilər». «silər rosullar wə pəyoјəmbərlər bolојan ulning üstigə qurilmaktisilər; binaning «burjək texi» bolsa Əysa Məsih əzidir» — «қоxumқə səz»diki «rosullar wə pəyoјəmbərlər» üstidiki muzakirimizni kəring. ■ 2:20 Yəx. 28:16; Mat. 16:18; 1Kor. 3:9,10; 1Pet. 2:4; Wəh. 21:14 □ 2:21

«Uningda pütkül bina puhta jipsilaxturulup, Rəbdə muхəddəs bir ibadəthana boluxқа əsüp barmakta» — «Rəbdə» «Məsih Əysaning Əzidə». 22-ayəttə «Rəbdə» «Uningda» dəp elinidu. ■ 2:21 1Kor. 6:19; 2Kor. 6:16; Əf. 4:16. □ 2:22 «Silərmu қоxulup Uningda Hudaning bir turalојusi boluxқа Rohта birləxtürülüp qurilmaktisilər» — «Roh»

— Muхəddəs Roh, Hudaning Rohi. □ 3:1 «Xu səwəbtin silər «yat əldikilər» üçün Məsih Əysaning məhbusi bolојan mənki Pawlus —....» — «Məsih Əysaning məhbusi» — Pawlus

bu məktupni yazoјanda Rimdiki bir türmidə yatattı. Xübhşisizki, rimliklər Pawlusni «bizning məhbusimiz» dəp oylayttı — ləkin Pawlus ixқа bəxқəy kərayttı. Rimliklərləning uni қолоја elip türmigə taxlıoјini Hudaning iradisi bolup, xu ix bilən yat əllərdin bolојan ixəngüqilərləning kəp payda kəridioјanliқioја Pawlusning kəzi yətkən; xuning bilən Pawlus: «silər yat əldikilər üçün» eytkənda, mən «rimliklərləning məhbusi» əməs, bəlki «Məsihning məhbusi»-mən» dəydu. Əməliyəttə Pawlusning bu səzliri 14-ayəttə dawamlixidu. 2-13-ayətlərləning həmmisi «tirnaқ iқigə» elinoјan. ■ 3:1 Ros. 21:33; Əf. 4:1; Fil. 1:7,13,14,16; Kol. 4:3; 2Tim. 1:8; Flm. 1.

■ 3:2 Ros. 13:2; Rim. 1:5; Əf. 3:8. □ 3:3 «yəni Uning manga wəhiy bilən sirni ayan kiloјanliki topruluk həwərdar boluxunglar mumkin (mən bu toprisida ilgiri az-paz yazoјanidim...)» — mumkinliki barkı, «mən yəne bu toprisida ilgiri az-paz yazoјanidim» degən səz bolsa uning məzkur məktuptiki 1-bab 9-ayəttə «Məsihning siri» topruluk yazoјan səzliniri kərsitidu; bizninggə u uning Əfəsuslукlarоја ilgiri yazoјan bir hetini kərsitidu. ■ 3:3 Ros. 22:17,21; 26:16,17; Rim. 16:25; Gal. 1:11,12. □ 3:5 «... rosulliri wə pəyoјəmbərlirigə Roh arkilik hazırkidək enik wəhiy kilinoјandək...» — «Roh» — Hudaning Rohi, Muхəddəs Roh.

«ilgirikiki dəwrlərdə bu sir insan baliliroја uning muхəddəs rosulliri wə pəyoјəmbərlirigə Roh arkilik hazırkidək enik wəhiy kilinoјandək, ayan kilinoјan əməs» — rosulning səzliri intayin zildur. U Məsih wə jəmaət topruluk bu sir ilgirikiki dəwrlərdə kəт'iy ayan kilinmay қалојan əməs, dəp puritidu; əməliyəttə bolsa Təwrattiki pəyoјəmbərlərləning bəzi bəxəətliridə həm Təwratta hatiriləngən bəzi wəқələrdə bu sir puritilip oјil-pal kərunidu. ■ 3:5 Ros. 10:28.

⁶ Demək, hux həwər arkilik «yat əldikilər»din boləjanlarmu ortak mirashorlar, təndiki ortak əzalar, Məsih Əysada boləjan wədidin ortak bəhrimən boləjuqilar bolidu; □

⁷ Hudaning xəpkiti mangu elip kəlgən iltipat bilən, Uning küq-kudritining yürgüzülüxi bilən, mən bu ixğa hizmətkar kılıp təyinləndim; ■

⁸ mangu — muqəddəs bəndiliri iqidiki əng təwinidinmu təwən boləjan mangu muxu iltipat, yəni əllər arisida Məsihning mələqərligüsiz baylikliri toqruluk hux həwər jakarlar □ ■

⁹ wə xundakla həmmiini yaratqan Hudada yoxurun bolup kəlgən bu sirning qandak əməlgə axuruluxi toqruluk həmməylənni yorutux hizmiti amanət kılındi. ■

¹⁰ Buning məksiti ərxlərdə boləjan həkümranlarоја həm hөkuklarоја Hudaning kəp tərəplimilik danaliki jamaət arkilik hazır axkarə kilinixtin ibarəttur. □ ■

¹¹ Bu ix bolsa, Uning Məsih Əysa Rəbbimizdə ijra kılinoqan mənggülik muddiasi boyiqidur; □

¹² Uning ixəng-sadiklikı arkilik biz jasarətkə həm Hudaning aldiоја hatirjəmielik bilən kirix hөkukıоја igə bolduk; ■

¹³ xuning üçün silərdin ötünimənkı, mening silər üçün tartqan japa-jəbirlirim tüpəylidin pərixan bolmanglar; qünki bu ix silərnıng xan-xəripinglar bolidu). □ ■

¹⁴ Mən xu səwəbtin tizlirimni Atiоја pükimənkı, □

¹⁵ (asman-zemindiki barlık atilik munasiwətlər Uningdin «ata» namini alidu) □

□ **3:6 «demək, hux həwər arkilik...»** — «hux həwər» — öqurmənlərnıng esidə bolux kerəkki, «İnjil» deqen sez dəl «hux həwər» deqən mənıdə. **«demək, hux həwər arkilik «yat əldikilər»din boləjanlarmu ortak mirashorlar, təndiki ortak əzalar, Məsih Əysada boləjan wədidin ortak bəhrimən boləjuqilar bolidu»** — Yəhudıy əməslərnıng «ortaq mirashor» boləjanlıkı «ixəngüqi İsrail bilən ortak mirashor» boləjanlıkını kərsitidu; «tən» muxu yərdə Məsihning teni, yəni jamaətni kərsitidu. ■ **3:7** Əf. 1:19; Kol. 2:12. □ **3:8 «əllər arisida Məsihning mələqərligüsiz baylikliri toqruluk hux həwər jakarlar»** — «əllər» Muqəddəs Kitabta daim deyilgəndək, «Yəhudıy əməslər», «yat əlliklər»ni kərsitidu. ■ **3:8** Ros. 9:15; 13:2; 22:21; 1Kor. 15:9; Gal. 1:16; 2:8; 1Tim. 2:7; 2Tim. 1:11,15. ■ **3:9** Yar. 1:3; Zəb. 33:6; Yh. 1:3; Rim. 16:25; Əf. 1:9; Kol. 1:16, 26; 2Tim. 1:10; Tit. 1:2; İbr. 1:2; 1Pet. 1:20.

□ **3:10 «Buning məksiti ərxlərdə boləjan həkümranlarоја həm hөkuklarоја Hudaning kəp tərəplimilik danaliki jamaət arkilik hazır axkarə kilinixtin ibarəttur»** — «ərxlərdə boləjan həkümranlar» həm hөkuklar bəlkim həm pərixtilər wə yənə jin-xəytanlarnı kərsitidu (6:12ni kərüng). ■ **3:10** 1Pet. 1:12. □ **3:11 «Uning Məsih Əysa Rəbbimizdə ijra kılinoqan mənggülik muddiasi boyiqidur»** — baxqə birhil tərijimisi bolsa «Uning Məsih Əysa Rəbbimizdə nıxan kılinoqan mənggülik muddiasi boyiqidur». ■ **3:12** Yh. 10:9; 14:6; Rim. 5:2; Əf. 2:18; İbr. 10:19. □ **3:13 «xuning üçün silərdin ötünimənkı, mening silər üçün tartqan japa-jəbirlirim tüpəylidin pərixan bolmanglar; qünki bu ix silərnıng xan-xəripinglar bolidu»** — bu ayətnıng üç mümkinlikı bar mənisi toqruluk «koxumqə sez»imizni kərüng. ■ **3:13** Fil. 1:14; Kol. 1:24; 1Tes. 3:3. □ **3:14 «xu səwəbtin ...»** — 1-ayətnıng dawami.

«mən xu səwəbtin tizlirimni Atiоја pükimənkı, ...» — «Ata» Huda, əlwəttə. Bəzi kona kəqürmilərdə «Xu səwəbtin tizlirimni Rəb Əysa Məsihning Atisiоја pükimənkı,...» deyilidu. □ **3:15 «asman-zemindiki barlık atilik munasiwətlər Uningdin «ata» namini alidu»** — bu səzning əhmiyiti bəlkim xuki, Huda «Ata» boləqandin keyin, asman-zeminni «atilik», yəni «ata-balilik» (məyli insanlar arisida bolsun, həywanlar arisida bolsun yaki həttə ösümlüklər arisida bolsun) munasiwətlər bilən tolduroqan. Pawlus, Huda Əzining atilik muhəbbətinı muxu kəpligən munasiwətlər bilən ispatlimaqı boləjan yərdə, mən Uning pərzənti bolux süpitim bilən, Uningdin muxundak büyük tiləknı tolimu ixəng bilən tiləymən, deməqki.

16 U Əz xan-xəripidiki baylıqlar bilən, Rohi arkilik silərni iŋki dunyayinglarda küqləndürgəy; □ ■

17 xuning bilən Məsih kəlbirlarda ixəng arkilik turup, silər mehirmuhəbbət iŋidə yiltiz tartoŋan, ul selinoŋan, ■

18-19 barlık muŋəddəs bəndilər bilən billə Məsihning muhəbbitining kəngliki, uzunluŋi, qongkurluŋi wə egizlikini qūxinip igiliwaləysilər; yəni adəmnin bilip yetixidin həssiləp exip qūxidiŋan Uning muhəbbitini bilip yətkəysilər, xuningdək Hudaning mukəmməl jəwhiri bilən tolduruloŋaysilər. □

20 Əmdi iŋimizdə yürgüzidiŋan kudriti boyiqə barlık tilikimiz yaki oyliŋanlirimizdinmu həddi-həsabsiz artuŋ wujudkə qikirixkə kadir Boləuŋiqə, — ■

21 Uningə dəwrədin dəwrgiqə, əbədil'əbədgiqə jamaəttə Məsih Əysa arkilik xan-xərpə boləy! Amin!

4

1 Əmdi xu səwəblərdin, Rəbning məhbəsi boləŋ mənki, *Hudaning* silərni qəkiroŋan *büyük* qəkirikioŋa layik həlda menŋixliringlarni etünimən, ■

2 həmmə ixta kəmtərlik wə yuwax-mulayimlik bilən, səwrqanlik bilən, bir-biringlərə muhəbbət iŋidə kəng qorsaq bolup, □ ■

3 inək-hatirjəmlikning rixtisi bilən, Rohta boləŋ birlikni tutuxkə intilixinglarni *etünimən*. □

4 Tən birdur; Roh birdur; — huddi qəkiriləŋinglarda, ohxax bir arzu-ümidkə qəkiriləŋinglərdək, —

5 Rəb birdur; iman-etikad birdur; qəmüldürülux birdur; ■

6 həmming Huda'Atisi birdur; U bolsa həmmidin üstün turəuŋi, həmmini yürgüzgüŋi wə həmmimizning iŋidə Boləuŋqidur. □

7 Xundaŋtimu hazır hər birimizgə Məsihning iltipatining əlqimi boyiqə xəpkət təkdim kilingəndur; ■

8 xunga, muŋəddəs kitabta *Huda* eytkinidək: —

□ 3:16 «U Əz xan-xəripidiki baylıqlar bilən, Rohi arkilik silərni iŋki dunyayinglarda küqləndürgəy» — «iŋki dunya» grek tilida «iŋki adəm» — bu ibarə adəmnin rohinə, kəlbini, «iŋki dunya»sini kərsitidu. ■ 3:16 Əf. 6:10. ■ 3:17 Kol. 2:7. □ 3:18-19

«barlık muŋəddəs bəndilər bilən billə Məsihning muhəbbitining kəngliki, uzunluŋi, qongkurluŋi wə egizlikini qūxinip igiliwaləysilər; yəni adəmnin bilip yetixidin həssiləp exip qūxidiŋan uning muhəbbitini bilip yətkəysilər, xuningdək Hudaning mukəmməl jəwhiri bilən tolduruloŋaysilər» — oŋurmənlər dikəŋət kilingiduki, bu uluŋ ixlər üŋün, bolupmu muhəbbətni toluŋ igiliwelix üŋün Hudaning Rohi arkilik kəlgən küq-kudrət tolimu kərerət (16-ayətni kərugən). ■ 3:20 Rim. 16:25. ■ 4:1 Yar. 17:1; 1Kor. 7:20; Fil. 1:27; Kol. 1:10; 1Tes. 2:12. □ 4:2 «həmmə ixta kəmtərlik wə yuwax-mulayimlik bilən, səwrqanlik bilən...» — Injilda «yuwax-mulayimlik»ning alaŋidiliki bar; u bolsimu kərkunŋtin küqlüklərgə yol kəyidiŋan ajizlik əməs, bəlki Hudaning yolida talax-tartixlərdin qol üzux, Hudaning həmmə ixlirimizni zorawanliŋsiz, jedəlsiz toŋra orunlaxturuxioŋa iman bəqləxtur; muxundək pozitsiyə mulayim, yuwaxlik bilən bildürüliidu. ■ 4:2 Kol. 1:11; 3:12; 1Tes. 5:14. □ 4:3 «... Rohta boləŋ birlikni tutuxkə intilixinglarni etünimən» — «Rohta» — Hudaning Rohida, Muŋəddəs Rohta. ■ 4:5 Kə. 4:39; Mal. 2:10; 1Kor. 8:4, 6; Luŋa 12:50

□ 4:6 «həmmimizning iŋidə Boləuŋqidur» — bəzi kona kəŋürmələrdə «həmming iŋidə Boləuŋqidur» (yaki «həmming iŋididur» yaki «həmminglarning iŋidə Boləuŋqidur») deyiliidu. 4-7-ayətlər kərsətkən birliklər toŋruluk «koxumŋə səz»imizdə kişiqə muzakirə kilingiz. ■ 4:7

Rim. 12:6; 1Kor. 12:11; 2Kor. 10:13; 1Pet. 4:10.

«U yukirioja k t r ldi,

Insanlarni tutkun kilouqilarni U  zi  sir kilip elip k tti,

H m insanlaroja iltipatlarni t kdim kildi».^{□ ■}

⁹  mdi «k t r lg n» zat bolsa, *awwal* y rning tegig  q xxk n zatning  zi  m smu? ^{□ ■}

¹⁰ Q xxk n zat bolsa barlik  rxl rdin yukirioja k t r lg nning d l  zidir; k t r l xining m ksiti, al mning barlikini tolduruxt n ibarət;

¹¹ Xunga, b zil rni rosullar, b zil rni p yo  mb rl r, b zil rni hux h w r qil r, b zil rni bakkuqi w  yaki t lim bərgüqilər kilip təyinligən d l  zidir. ^{□ ■}

¹² Bularning məksiti muk dd s b ndil rni hizm t wəzipisigə, jümlidin M sihning tenini qurup qikixka korallandurup kamal tk  yətküzüxtin ibarət; ^{□ ■}

¹³ wəzipə həmmimizning etikadta h m Hudaning Oqlini toluk tonuxta birlikk  keliximizgig , kamil ad m bolup yetixip qikiximizoiq , — yəni M sihning muk mm l jəwhiri g wdil ng n k ddi-kam t  lqimig  yetiximizgig  dawamlaxturulmaqta;

¹⁴ xundak bolouanda, y n  g d k balilardin bolmay, ad ml rning kuwlukidin oylap qikkan ald mqi niy t-pilanliri bil n, ularning hiyl -n yringid n qikkan t limatining dolkunliridin urulup, uning hərhil xamilida uyak-buyakka uqurulup k tm ymiz; [■]

¹⁵  ksiq , meh r-muh bb t iqid  turup h kik tk  berilip ix k r p, bex-imiz bolouan M sihk  baoulinixta hər j h t tin  s p yetilidouan bolimiz;

[□] **4:8 «xunga, Mukəddəs Kitabta Huda eytkinidək: — «U yukirioja kətürüldi, insanlarni tutkun kilouqilarni U  zi əsir kilip elip k tti, həm insanlaroja iltipatlarni t kdim kildi»** — rosul Paulus bu sezlirid  «Z bur»diki 68:18ni n kil k lt r p t p m nini yak nlig n.

«Yukirioja kətürüldi» M sihning  l mdin tirilip ərxlərgə kətürülgənlikini kərsitidu. U  rxtin  zig  ixəngənlərgə Mukəddəs Rohni  w tip hərhil iltipatlarni t kdim kildi w  xuningd k hazirmu t kdim kilmaqta. Bu ajayib bexaratning m nisini tolukraq tonux  q n biz «Z b.» 68:18g  koxxan izahatni k r ng. [■] **4:8** Z b. 68:18 [□] **4:9 « mdi «k t r lg n» zat bolsa, awwal y rning tegig  q xxk n zatning  zi  m smu?»** — M sihning «y rning tegig  (grek tilida «təglirigə) q xxk n»liki nemini kərsitidu? «Z b.» 139:15ni k r ng. Bu Zəburdiki k y boyiqə «y rning təgliri» bolsa insanning t p t biiti x kill nd r lg n jay bolup, M sihning «y rning təglirigə q x x»i b kim d l insanning təbiitining t p masilisini, yəni gunahlik mahiyitimizni  z l-k sil bir t r p kilixi  q n idi. Xunga bizningq  bu ibarə Məsih krestkə mihlinixning qongkur azabliroda bir t r p kilouan ixlarni kərsitidu; bəzi alimlar, M sihning «q xxk nlik»i,  l mdin keyin rohning t htisaraoja q xxk nlikini kərsitidu, d p karaydu. Buningmu mumkinqiliki bar. [■] **4:9**

Yh. 3:13; 6:62; Z b. 139:15 [□] **4:11 «Xunga, b zil rni rosullar, b zil rni p yo  mb rl r, b zil rni hux h w r qil r, b zil rni bakkuqi w  yaki t lim bərgüqilər kilip təyinligən d l  zidir»** — oqurmanlar dikket kiliduki, bu ayatt  eytilouan sowa atlar (8-ayətni k r ng) «rohiy iltipatlar»  m s, b lki «rohiy iltipatlar»oja ig  bolouan rohiy adəmlərdur. M sih muxundak ad ml rni jamaiti w  dunyani bərikətləx  q n t yinlaydu. [■] **4:11** 1Kor. 12:28. [□] **4:12 «muk dd s b ndil rni hizm t wəzipisigə, jümlidin M sihning tenini qurup qikixka ...»** — «jümlidin» — yaki «yəni» d p qüxəngili bolidu. «Bularning məksiti muk dd s b ndil rni hizm t wəzipisigə, jümlidin M sihning tenini qurup qikixka korallandurup kamal tk  yətküzüxtin ibarət» — demək, rosullar, p yo  mb rl r, hux h w r qil r, bakkuqil r w  təlim bərgüqilər (11-ay t)ning w zipisi M sihning teni bolouan jamaətni Hudaning toluk hizmitini kilix  q n korallanduruxt n ibar ttur. Hudaning hizmitini kilidouan bu «rohaniy adəmlər»la  m s, b lki pütkül jama tning h mm   zaliri  z roli boyiqə wəzipisigə əməl kilixi keraktur. «Kurup qikix» deg n ibarə tojruluk «kirix se nimizni k r ng. Grek tilida «korallandurup kamal tk  k lt r x» birla s z bilən ipadiliduru. [■] **4:12** Rim. 12:5; 1Kor. 12:27;  f. 1:23; 5:23; Kol. 1:24.

[■] **4:14** Mat. 11:7; 1Kor. 14:2.

□ ■

16 Uningdin pütkül tən, əzaliri bir-birigə jipsilaxturulup, ozukluk təminligüqi hər bir ege arkilik bir-birigə tutaxturulup, hər bir əzaning eziğə has elqəngən wəzipini etixi bilən baroqanqə östürülüp, muhəbbət iqidə öz-özini kurup qıxıxka ixliməktə. □ ■

17 Xunga xuni eytimənki, Rəbtə uni tapilaymənki, yat əllərningkidək, yəni ularning öz oy-pikirlirining bimanilikidə mangoşinidək mengiwərməşlikinglar kerək; ■

18 ular kəlbining kəttiklikidin kelip qıxkan bilimsizlik tūpəylidin, Hudaning hayatidin ada-juda kılınıp, qūxənqisi karangoşulixip kətkən, ■

19 ar-nomusni taxliwetip, nəpsaniyətqiliki awup hərhil iplasliklarni yūrgüzüxkə, kəyp-sapaşğa berilgən.

20 Əmma silər bolsanglar, Məsihni xundak yolda eginip tonuşan əməssilər

—
21 (həkiqətning Əysada bolşinidək, uni həkiqətən anglişan, uningda eğişilgən bolsanglar) —

22 demək, ilgiriki turmuxunglarğa has bolşan, aldamqi arzu-həwəslərgə əgixip özini bulşioşuqi «kona adəm»ni seliwetip, □ ■

23 oy-zehninglarning rohida yengiliniş,

24 Hudaning ohxaxliqışğa asasən, həkiqəttin qıxkan həkkanıylikta wə pak-mukəddəslikta yaritilşan «yengi adəm»ni kiyiwelixinglar kerəktur. ■

25 Xuning bilən yalşanqılıkni seliwetip, hər birimiz öz yekinlirimiz bilən həkiqətni səzlixəyli; qünki biz bir-birimizgə nisbətən bir tənning əzaliridurmiz. ■

26 «Aqqıqlininglar, əmma gunah kilmanglar»; oşəzippinglar kün patkuqə dawam etiwərmisun; □ ■

27 yaki İbliska heq orun koyup bərmənglar. □ ■

28 Oşri ikkinqi oşriliş kilmisun; əksişə u mehnet kilip ikki kolışğa tayinip həlal ix kilsunki, həjiti bolşanlaroşimu belup bərgüdək öz tapkini bolşun. ■

29 Aşzinglardin heqkandak iplas söz qıkmisun, pəkət anglişuqularğa xəpkət yətsun üqün, ehtiyajka uşoşun wə adəmni kurup qıkidişan səzlərni eytinglar. ■

□ **4:15 «... beximiz bolşan Məsihkə başlinixta hər jəhəttin öşüşə yetilidişan bolimiz»** — səzməşəz təjimisini: «... beximiz bolşan Məsihkə başlinixta uningda (yaki «Uning iqiğə») hər jəhəttin eşüp yetilidişan bolimiz». Demək, «allikaşan uning tenining bir əzasi bolşan həlda ... dawamlıq əsidişan...». ■ **4:15** Əf. 5:23; Kol. 1:18. □ **4:16 «Uningdin pütkül tən, əzaliri bir-birigə jipsilaxturulup, ozukluk təminligüqi hər bir ege arkilik bir-birigə tutaxturulup...»** — «pütkül tən» — jamaəttur. ■ **4:16** Rim. 12:5; 1Kor. 12:27; Əf. 2:21. ■ **4:17** Rim. 1:9, 18; 1Pet. 4:3. ■ **4:18** 1Tes. 4:5. □ **4:22 «ilgiriki turmuxunglarğa has bolşan, aldamqi arzu-həwəslərgə əgixip özini bulşioşuqi «kona adəm»ni seliwetip, ...»** — «kona adəm» toşruluk «Rim.» 6:6 wə izahətini kəşung. ■ **4:22** Kol. 3:9; İbr. 12:1; 1Pet. 2:1. ■ **4:24** Rim. 6:4; Kol. 3:10; 1Pet. 4:2. ■ **4:25** Zək. 8:16. □ **4:26 «Aqqıqlininglar, əmma gunah kilmanglar»** — «Zək.» 8:16, «Zəb.» 4:4. Bu ayət 25-ayəttiki «həkiqətni səzlixəyli» deşən söz bilən başliktur. Bir tərəptin aqqıqlinixka təgixlik səwəbi bolup turup gəp kilmisa gunah bolidu; yənə bir tərəptin aqqıq adəmni gunahka baxliximu mumkin, xu tərəptinmu həzi boluxi kerək. Xunga «Aqqıqlininglar, əmma gunah kilmanglar» deşilidu. **«oşəzippinglar kün patkuqə dawam etiwərmisun»** — yənə birhil təjimisini: «Aqqıqlaxning səwəbi kün patkuqə dawamlixiwərmisun». Təşər bu təşjimə toşra bolsa, adəm uningğa zadi kəndak əməl kılıxi kerək? — bizningdə bu oşgəni mantikioşə uşoşun əməs. ■ **4:26** Zəb. 4:4 □ **4:27 «yaki İbliska heq orun koyup bərmənglar»** — «İblis» — Xəytan. ■ **4:27** Yaq. 4:7; 1Pet. 5:9. ■ **4:28** Ros. 20:35; 1Tes. 4:11; 2Tes. 3:8,12. ■ **4:29** Mat. 12:36; Əf. 5:3, 4.

³⁰ Hudaning Mukəddəs Rohioја azab bərmənglər; qünki silər Uning bilən hər-nijat küni üqün məhürləngənsilər; □ ■

³¹ əzünqlardin hərқandak əq-adawət, aqqıq-qəzəp, kəhr, jedəl-majiralar, til-aһanət һəmdə һərhil қара niyətləрни neri қilinglar; ■

³² bir-biringlarоја məһriban, yumxak dillik bolup, Huda Məsihtə siləрни kəqürüm қiləninidək bir-birininglari kəqürüm қilinglar. □ ■

5

(Dawami)

¹⁻² Xunga Hudaning səyümlük pərzəntliridin bolup, Uni ülgə қilinglar; һəmdə Məsiһ bizni səyüp, Özini biz üqün Hudaоја һuxpurak süpitidə һədiyə-қurbanlik boluxқа atap pida қiləndək silərmu muһəbbət iqidə mēnginglar. ■

³ Əmma mukəddəs bəndilərgə layik halda, buzukluk, һərқandak pask-inilik yaki nəpsaniyətқilik aranglarda һəтта tilərimu elinmisun; ■

⁴ Xundakla iрlaslik, əhmikanə paranglar yaki qakina qaqqaklarmu tilinglarоја elinmisun — bularmu muwapik əməstur — bəlki əzünqlardin təxəkkürlər qıqsun.

⁵ Qünki xuningdin һəwərdarsilərki, һərқandak buzukluk қiləuqi, napak boləuqi yaki nəpsaniyətqi kixi (bundak kixi əməliyəттə bir butpərəskə barawər) Məsiһ wə Hudaning padixahlіkioја mirashor bolalmaydu. ■

⁶ Həqkimgə əzünqlarни kuruk gəplər bilən aldatmanglar; qünki bu ixlar түpəylidin Hudaning qəziрi itaətsizliktin boləjan pərzəntlərninг bexioја qıxidu. ■

⁷ Xunga ularоја muxu ixlarda xerik bolmanglar;

⁸ qünki silər əsli қarangəuluk idinglar, lekin һazir Rəbdə yorukluksilər; yoruklukning pərzəntlirigə layik mēnginglar. ■

⁹ (qünki yoruklukning mewisi toluk məһribanlik, һəққaniylik wə һəқikəttin tərkiб tapқandur), ■

¹⁰ nemə ixlarning Rəbni һursən қilidiojanliқini əginip ispatlanglar.

¹¹ Қarangəuluktiki mewisiz ixlar bilən qetilir қalmanglar; əksiqə, ularни eqip əyiblənglar; ■

¹² qünki ularning yoxurunqə ixligənlirini һəтта tiləја elixmu nomus ixtur.

¹³ Əmma yorukluk bilən əyibləp axkarilənojan һərқandak nərsə oқuk kərunidu; yorukluk axkarilənojan һəmmə nərsə yoruklukқа aylinidu. ■

¹⁴ Xuning üqün U mundak dəydu: —

«Oyəjan, əy uyquqi!

Tiril əlüklər arisidin!

□ **4:30 «qünki silər Uning bilən һər-nijat küni üqün məhürləngənsilər»** — «һər-nijat küni» — 1:14diki izahatni kəring. ■ **4:30** Luқа 21:28; Rim. 8:16,23; 2Kor. 1:22; 5:5; Əf. 1:13,14. ■ **4:31** Kol. 3:19. □ **4:32 «Məsiһ bizni səyüp, Özini biz üqün Hudaоја**

һuxpurak süpitidə һədiyə-қurbanlik boluxқа atap pida қiləndək silərmu muһəbbət iqidə mēnginglar» — «һuxpurak süpitidə һədiyə-қurbanlik» muxu yərdə (barliқi Hudaоја atap keydürülgən) «keydürmə қurbanlik» kəzdə tutulidu. ■ **4:32** Mat. 6:14; Mar. 11:25; Fil. 2:1; Kol. 3:12,13. ■ **5:1-2** Yһ. 13:34; 15:12; Gal. 2:20; 1Tes. 4:9; Tit. 2:14; 1Pet. 3:18; Ibr. 8:3; 9:14; 1Yuһa. 3:23; 4:21. ■ **5:3** Mar. 7:21; Əf. 4:29; Kol. 3:5. ■ **5:5** 1Kor. 6:10; Gal. 5:19; Kol. 3:5; Waһ. 22:15. ■ **5:6** Yər. 29:8; Mat. 24:4; Mar. 13:5; Luқа 21:8; Kol. 2:4,18; 2Tes. 2:3; 1Yuһa. 4:1.

■ **5:8** 1Tes. 5:4. ■ **5:9** Gal. 5:22. ■ **5:11** Mat. 18:17; 1Kor. 5:8; 10:20; 2Kor. 6:14; 2Tes. 3:14.

■ **5:13** Yһ. 3:20,21.

Wə Məsih seni parlap yoritidu». □ ■

15 Xuning üçün silərning mengiwatқан yolunglarğa ehtiyat bilən dikket kilinglar; yolunglar nadanlarningkidək əməs, danalarningkidək bolsun; ■

16 wakit-pursətni qəniymət bilip tutuwelinglar; qünki muxu dəwr rəzildir. □ ■

17 Bu səwəbtin nadan bolmanglar, bəlki Rəbning iradisining nemə ikanlikini qüxəngüqi bolunglar; ■

18 Haraq-xarab iqip məst bolmanglar; xundak kiliq adəmni xal-laklaxturidu; buning ornioğa Rohğa tolduruloquqi bolunglar, □ ■

19 bir-biringlarğa zəbur-nəoqmilər, mədhiyə küyliri wə rohiy nahxilar eytixip, qəblinglarda nahxa-nəoqmilər yangritip Rəbni mədhiyilənglar; □ ■

20 hərdaim həmmə ixlar üçün Rəb Əysa Məsihning namida Huda həm Ata Boluqioğa təxəkkür-rəhmət eytinglar; ■

21 Məsihtin əyminip, bir-biringlarğa boysununglar. □

22 Silər ayallar, Rəbkə boysunoləndək öz ərliringlarğa boysununglar; ■

23 qünki Məsih jamaətning bexi bololəndək, ər ayalning bexidur; Məsih yəne təngə kutkuzoquqidur. □ ■

24 Əmdilikte jamaət Məsihkə boysuoləndək, ayallar ərlirigə həmmə ixta boysunsun.

25 Ərlər ayalliringlarni səyünglər, huddi Məsihningmu jamaətni səyüp, uning üçün Özini pida qiləninidək səyünglar; ■

26 *Məsihning jamaət üçün xundak kilixi jamaətni mukəddəs kilip,*

□ 5:14 «Oyoğan, əy uykuqi! Tiril ölüklər arisidin! Wə Məsih seni parlap yoritidu» — bu sözlər Təwrattiki bexarət əməs, bəlki Təwrattiki birnəqqə bexarətlərnin birhil yəküni yaki İnjl dəwriddiki naməlum pəyoələmbərning küy-mədhiyə səzlriridin elinoğan sözlər boluxi mumkin.

■ 5:14 Rim. 13:11; 1Tes. 5:6. ■ 5:15 Kol. 4:5. □ 5:16 «wakit-pursətni qəniymət bilip tutuwelinglar...» — grek tilida «muxu künlərnəni qəniymət bilip tutuwelinglar...». ■ 5:16

Rim. 13:11. ■ 5:17 Rim. 12:2; 1Tes. 4:3. □ 5:18 «harak-xarab iqip məst bolmanglar; xundak kiliq adəmni xallaklaxturidu; buning ornioğa Rohğa tolduruloquqi bolunglar.» — «Roh» — Hudaning Rohi, Mukəddəs Roh. ■ 5:18 Pənd. 23:29; Yəx. 5:11,22; Luğa 21:34; Ros.2:4

□ 5:19 «bir-biringlarğa zəbur-nəoqmilər, mədhiyə küyliri wə rohiy nahxilar eytixip, qəblinglarda nahxa-nəoqmilər yangritip rəbni mədhiyilənglar» — «zəbur-nəoqmilər» bəlkim sazğa təngkəx kilinip eytilidionan nahxilar; «mədhiyə küyliri» bəlkim sazsiz nahxilar; «rohiy nahxilar» bəlkim stihiyiliktin, əzlikidin, Mukəddəs Rohning ilhami bilən eytiləon nahxilarni kərsitixi mumkin («1Kor.» 14:15ni wə izahətlərnimu kəring). ■ 5:19 Kol. 3:16. ■ 5:20 Kol. 3:17; 1Tes. 5:18. □ 5:21 «Məsihtin əyminip, bir-biringlarğa boysununglar» — bu ixlar wə qəlojan jekiləxlər asasən həmmisi «Mukəddəs Rohğa toldurulux»ning nətijisidur.

«Məsihtin əyminip, bir-biringlarğa boysununglar» — «Məsihtin əyminix» birinqi orunda bolux kərək; jamaəttiki məlum bir qərindixioğa boysunux Məsihning əmrlirigə uyoğun kəlmisə u qəoqda u qərindixioğa boysunmaslik kərəktur. ■ 5:22 Yar. 3:16; 1Kor. 14:34; Kol. 3:18; Tit. 2:5; 1Pet. 3:1. □ 5:23 «qünki Məsih jamaətning bexi bololəndək, ər ayalning bexidur; Məsih yəne təngə kutkuzoquqidur» — «tən» muxu yərdə «jamaət»ni kərsitidu. Yəne bir tərəptin rosul Paulw muxu yərdə «Məsih təngə kutkuzoquqidur» degən sözi bilən, ərnin əz ayalini kutkuzux wə ayalining tenini asrax məs'uliyiti bar, degənni puritidu. ■ 5:23 Rim. 12:5; 1Kor. 11:3; 12:27; Əf. 1:22,23; 4:12,15; Kol. 1:18,24. ■ 5:25 Gal. 1:4; Əf. 5:2; Kol. 3:19.

«dasning süyi» bolоjan sөz-kalam bilən yuyup paklandurux üqündur, □ ■
 27 xuningdök jamaətni xərəplik haldа Əzigə hazır kılıp, uni hеq daоj, қорuk yaki bularоја ohxax hərқandақ nərsilərdin haliy kılıp, toluk mukəddəs wə əyibsiz kilitxin ibarəttur. ■

28 Xuningоја ohxax, ərlər öz ayallirini öz tenini sөygəndök sөyüxi kerəktur; өз ayalini sөygən kixi özini sөygən bilən barawər.

29 Qünki hеqkim əsla özining etidin nəprətləngən əməs, əksiqə uni ozuқlanduridu həm asraydu; bu huddi Məsiһning jamaətni ozuқlanduridiоjinoја həm uni asraydiоjinoја ohxaydu.

30 Qünki biz Uning tenining əzaliridurmiz: —□ ■

31 «Xu səwəbtin ər ata-anisining yenidin ayrılıp, өз ayalıoја baоlinidu; ikkisi bir tən bolidu».□ ■

32 Bu sir intayin qongқurdur; əmma mən hazır Məsiһ wə jamaət тоqruluk sөzləwatimən. □

33 Əmma silərmu hərbiringlar өз ayalinglarni özünglarni sөygəndök sөyünglar; ayal bolsa, eridin əyminip, uni hөрmətlisun.

6

1 Balilar, Rəbdə ata-aniliringlarоја itaət kilinglar; qünki bu durusdur.■

2 «Atangni wə anangni hөрmətlə» — bu bolsa өз iқigə wədini alojan birinqi əmrdir —□ ■

3 «Xuning bilən sening ixliring қutluk bolidu, zeminda uzun өmür kərisən» — *dəp wadə қilinojan*.□

4 Silər atilar, baliliringlarni hapa қilmanglar, bəlki ularni Rəbning tərbiyisi həm kərsətmisidə beқinglar.■

□ 5:26 «(Məsiһning jamaət üqün) xundақ қilixi jamaətni mukəddəs қilip, «dasning süyi» bolоjan sөz-kalam bilən yuyup paklandurux üqündur» — «jamaətni» grek tilida «uni». Bu ayəttiki «u» jamaətni kərsətkəndə, grek tilidiki «ayalqə rod»ta ipadiliniду. Ayəttiki ohxitix dəl xuki, yigitning toyda əzigə yatlıқ bolidojan sөyümlük қizni əzigə hazır қilоjiniдəк, Məsiһ jamaətni Əzigə hazır қilidu. Toy bolsa jənnəttə bolidu («Wəһ.» 19:7-9, 21:9-10ni kərüng). «... «dasning süyi» bolоjan sөz-kalam bilən yuyup paklandurux üqündur» — «dasning süyi» Təwrat dəwridiki zamanlarda қаһınlar ibadəthanida Hudaоја hərқətim yeqinlaxқanda, pütkül tənirini qong das («dengiz») iқidə yuyuxi kerək. Xuningоја ohxax yolda Hudaоја yeqinlaxқinimizda, bizdə nalayіқ birər ixlar bolsa, Uning sөz-kalami bizgə paklandurux yolini (demək, gunahni iқrar қilip, towa қilix, Əysaning keni арқilik қақürüm қiliniр paklandurulux yolini) kərsitix rolini oynaydu. ■ 5:26 Tit. 3:5; 1Pet. 3:21. ■ 5:27 Kol. 1:22. □ 5:30 «Qünki biz Uning tenining əzaliridurmiz: —» — bəzi kona қақürümlərdə: «Qünki biz Uning tenining əzaliridurmiz; biz Uning ətliridin, Uning sөngəkliridin bolоjanmiz» deyilidu («Yar.» 2:23ni kərüng). ■ 5:30 Rim. 12:5; 1Kor. 12:27. □ 5:31 «Xu səwəbtin ər ata-anisining yenidin ayrılıp, өз ayalıoја baоlinidu; ikkisi bir tən bolidu» — «Yar.» 2:23. ■ 5:31 Yar. 2:24; Mat. 19:5; Mar. 10:7; 1Kor. 6:16. □ 5:32 «bu sir intayin qongқurdur; əmma mən hazır Məsiһ wə jamaət тоqruluk sөzləwatimən» — ər-ayalning bir-birigə baоliniр bir tən boluxi dərһəқikət qongқur bir sir; Məsiһning jamaətkə baоliniр uning bilən bir tən boluxi tehimu qongқur bir sirdur. ■ 6:1 Kol. 3:20. □ 6:2 «Atangni wə anangni hөрmətlə» — «Mis.» 20:12. ■ 6:2 Mis. 20:12; Қan. 5:16; 27:16; Mat. 15:4; Mar. 7:10. □ 6:3 «Xuning bilən sening ixliring қutluk bolidu, zeminda uzun өmür kərisən» — «Mis.» 20:12, «Қan.» 5:16. ■ 6:4 Қan. 6:7,20; Zəb. 78:4; Pənd. 19:8; 29:17.

⁵ Silər kullar, əttin boləjan hojayinginlarğa Məsihkə itaət kıləninglardək qin könglünglardin əyminix wə titrəx bilən itaət kilinglar; □ ■

⁶ pəkət köz aldidila hizmət kılıp, adəmni hux kıləuqı kullardin bol-manglar, bəlki Məsihning kullirining süpitidə Hudaning iradisini jan-dil bilən bəja kəltüringlar;

⁷ adəmlərgə əməs, bəlki Rəbgə qin dilinglardin hizmət kilinglar;

⁸ xuni bilgənki, hərəkəndək adəm birər yahxilik kılsa, məyli u kul bolsun yaki hər bolsun, xu ix Rəbdin uningəja yanidu.

⁹ Silər hojayinginlar, kulliringlarəjimu ohxax yol bilən muamilə kılıp, ularğa həywə kılıxtin qol üzünglar; qünki ularningmu wə siləringmu hojayinginlar ərxtidur, Uningda hərəkəndək adəmning yüz-hatirisini kılıx degənniing yökluqini bilisilər. ■

¹⁰ Ahirda, kərindaxlar, Rəbdə wə Uning küq-kudritidə küqləndürünglar;

¹¹ İblisning hiylə-nəyrənglirigə takabil turuxunglar üqün Hudaning pütkül sawut-yarıqini kiyiwelinglar; ■

¹² qünki elixidiəjinimiz ət wə qan igiliri əməs, bəlki həkümranlar, həkükdarlar, bu dunyadiki qarəngöşulükni baxqurəuqı dunyawı əmirilər, yəni ərxlərdə turuwatqan rəzil rohıy küqlərdur. ■

¹³ Muxu wəjidin özünglarğa Hudaning pütün sawut-yarıqini elip art-inglarki, rəzillik künidə bərdaxlik bilən kəttik turidiəjan, ahir həmmə ixni ada kılıp, yəni qing dəssəp turidiəjan bolisilər. □ ■

¹⁴⁻¹⁵ Əmdi qing turunglar — həkikət bəlweəqini belinglarğa baəqlap, məydənglərgə həkəkaniylik sawutini kiyip, putunglarğa hatirəəm-inaklik hux həwirini yətküzüxkə təyyarlik qorukini kiyip, yəni qing dəssəp turunglar. ■

¹⁶ Bu ixlarning həmmisidə iman-ixəngning kəlkini qoləja elinglar; uning bilən silər rəzil boləuquning barlik ot oklirini əqüriwetələydiəjan bolisilər. □

¹⁷ Həmdə bəxinglarğa nijatning dubuləjisini kiyip, Hudaning sək-kalamini, yəni Rohning kiliqini elinglar; □ ■

¹⁸ həmmə wəkit-pəsildə Rohta hərhil dua-tilawət həm iltija bilən dua kilinglar; dəl bu ixta kət'iy hoxyar turup barlik mukəddəs bəndilər üqün hər tərəplimə dua-iltijalar kilinglar; □ ■

□ **6:5 «Silər kullar, əttin boləjan hojayinginlarğa Məsihkə itaət kıləninglardək qin könglünglardin əyminix wə titrəx bilən itaət kilinglar»** — həmmimizning «əyminix wə titrəx» pozitsiyisi bilən Huda üqün hizmət kılıximizəja toəjra kelidu. «əyminix wə titrəx» insanning aldidə əməs, Hudaning aldidə boluxi kərək, əlwəttə. ■ **6:5** Kol. 3:22; 1Tim. 6:1; Tit. 2:9; 1Pet. 2:18. ■ **6:9** Kan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Kol. 3:25; 4:1; 1Pet. 1:17. ■ **6:11** Kol. 3:12; 1Tes. 5:8. ■ **6:12** Əf. 2:2. ■ **6:13 «rəzillik künidə bərdaxlik bilən kəttik turidiəjan, ahir həmmə ixni ada kılıp, yəni qing dəssəp turidiəjan bolisilər»** — «rəzillik küni» bəlkim rəzillik üstünlükni igiləydiəjan kün, Xəytanning küqi zor namayan kılindiəjan künni kərsitidu. Yənə kelip u «həzirki zaman»ning əzini kərsitixi mümkin. Ahir bərip «Məsihning küni» «rəzillik küni»ni tügəxtüridu. ■ **6:13** 2Kor. 10:4. ■ **6:14-15** Yəx. 59:17; Luqa 12:35; 2Kor. 6:7; 1Pet. 1:13. □ **6:16 «...Bu ixlarning həmmisidə iman-ixəngning kəlkini qoləja elinglar»** — yaki «...Həmmidin muhimi iman-ixəngning kəlkini qoləja elinglar» yaki «Bularning həmmisinin üstigə, iman-ixəngning kəlkini qoləja elinglar». □ **6:17 «Hudaning sək-kalamini, yəni Rohning kiliqini elinglar»** — «Roh» — Hudaning Rohi, Mukəddəs Roh. ■ **6:17** Yəx. 59:17; 1Tes. 5:8; İbr. 4:12; Wəh. 2:16. □ **6:18 «həmmə wəkit-pəsildə rohta hərhil dua-tilawət həm iltija bilən dua kilinglar»** — «Roh» — Hudaning Rohi, Mukəddəs Roh. ■ **6:18** Luqa 18:1; Rim. 12:12; Kol. 4:2; 1Tes. 5:17.

¹⁹ mən üqünmu dua qilinglarki, — eşiiz aqkınimda manga sözlər kəlsun, hux həwərning sirini dadillik bilən axkarə kılay. ■

²⁰ Mən dəl xu ixka zənjirlər bilən baqlanğan əlqimən; xunga kılixka tegixlikim boyiqə, *hux həwər yətküzüxtə* dadillik bilən söz kıliximoğa *dua qilinglar*. ■

²¹ Əmdi mening toşramdiki ixlardin, mening kandaq ətüwatkanlıkimdin həwərlinixinglar üqün, söyümlük kərindax həm Rəbdə sadik hizmətkar bolğan Tikikus silərgə həmmə ixlarni məlum kılidu. ■

²² Mening uni dəl muxu ix üqün yeninglarğa əwətixim, silərning ixirimizdin həwərdar boluxinglar wə uning kənglünglarğa təsəlli wə ilham berixi üqündür. ■

²³ Kərindaxlarğa hatirjəmlilik, muhəbbət həm iman-ixənq Huda'Ata wə Rəb Əysa Məsihdin boləy!

²⁴ Rəb Əysa Məsihni əlməs-qirimas söygü bilən söygüqilərgə mehır-xəpkət yar boləy!

■ 6:19 Ros. 4:29; 2Tes. 3:1.

■ 6:20 2Kor. 5:20.

■ 6:21 Ros. 20:4; Kol. 4:7; Tit. 3:12.

■ 6:22

2Tim. 4:12.

Filippiliklaroʻya

Rosul Pawlus Filippi xahiridiki jamaatkə yazoʻjan məktup

¹ Əysa Məsihning kulliri boləqan Pawlus wə Timotiydin, Filippida turuwatqan, Məsih Əysada boləqan barlik muqəddəs bəndilərgə, yetəkqilər wə hizmətqilərgə salam!□

² Silərgə Huda'Atimiz wə Rəb Əysa Məsihtin mehır-xəpkət wə hatirjəmlilik ata kiliəyay!■

³ Hərketim silərni əsliginimdə mən Hudayimoʻya təxəkkür eytimən, □ ■

⁴⁻⁵ hərketim dua kiliənimda, silərnin birinçi künidin tartip bügüngə kədər hux həwər hizmitigə boləqan həmkarlikinglar tūpəylidin tohtimay xad-huramlik bilən silərgə dua-tilawət kiliwatimən;□

⁶ qünki mening dəl xuningoʻya ixənqim kamilki, silərdə yahxi ixni Baxliəuqi bu ixni takı Əysa Məsihning künigiqə kamalətkə yetküzüp tamamlaydu;□ ■

⁷ mening həmminglar toʻruluk xundak oylaxim toʻridur; qünki mən kəlbimglardidurmən; mən zindanda zənjirlənginimdimu wə hux həwərni aqliənimdimu, dəlilliginimdimu *Huda manga yetküzgən* mehır-xəpkəttin silərnu ortak bəhrimən bolisilər.□ ■

⁸ Mening Məsih Əysaning iq-bəoʻrida bolup silərni xunqilik təlpünüp seʻioʻlanlikimoʻya Huda Əzi guwahqিদur.■

⁹ Mening dua-tilawitim bolsa, silərnin muhəbbitinglarning hertəroʻplimə bilim wə ətrəplik sawat bilən yorutulup tehimu exip taxqayki,

□ **1:1 «Əysa Məsihning kulliri boləqan Pawlus wə Timotiydin, Filippida turuwatqan, Məsih Əysada boləqan barlik muqəddəs bəndilərgə, yetəkqilər wə hizmətqilərgə salam!»** — «yetəkqilər» hən «hizmətqilər» toʻruluk «koxumqə səz»imizgə qarəng. ■ **1:2** Rim. 1:7; 1Pet. 1:2. □ **1:3 «Hərketim silərni əsliginimdə mən Hudayimoʻya təxəkkür eytimən,...»** — baxqə birhil tərjimisi: «Silərnin meni hərketimlik əsligininglar üqün rəhmət eytimən...».

■ **1:3** Əf. 1:15; Kol. 1:3; 1Tes. 1:2; 2Tes. 1:3. □ **1:4-5 «...silərnin birinçi künidin tartip bügüngə kədər hux həwər hizmitigə boləqan həmkarlikinglar tūpəylidin tohtimay xad-huramlik bilən silərgə dua-tilawət kiliwatimən»** — «silərnin birinçi künidin tartip» — demək, Filippiliklarning Pawlustin hux həwərni qəbul kiliəqan künidin tartip. Hət yeziləqan qəoʻda Pawlusning ular bilən boləqan «həmkarlixixi» on yildin kəp boləqan. □ **1:6 «Silərdə yahxi ixni Baxliəuqi bu ixni takı Əysa Məsihning künigiqə kamalətkə yetküzüp tamamlaydu»** — «Əysa Məsihning kün» bolsa Məsih dunyaoʻya qaytip kelidiləqan, jamaətni əzigə qəbul kiliəqan künidur. «Koxumqə səz»imizni kəruəng. ■ **1:6** Yh. 6:29; 1Tes. 1:3. □ **1:7 «qünki mən kəlbimglardidurmən»** — baxqə hil tərjimisi: «qünki silər mening kəlbimdidursilər».

Lekin bizningqə bizdin tərjimimiz toʻridur; xundak boləqanda ayatning omumi yənisisi: — Ularning «Pawlusqə kəlbidin orun bərgini» wə xuningdək türmidə boləqan həjritidin qikqanlik, hər jəhəttin ularning hizmətə Pawlusqə xerik boləquqilarning barlikini, Pawlusqə nisbətən ularning həqikiy etikədqilər ikənlikni ispatlaydu. **«mən zindanda zənjirlənginimdimu wə hux həwərni aqliənimdimu, dəlilliginimdimu Huda manga yetküzgən mehır-xəpkəttin silərnu ortak bəhrimən bolisilər»** — buning mənisisi bəlkim: (1) Filippidiki qerindaxlarning türmidə yatqan Pawlusqə yardəm berip uni riəbətəndürüxi wə hux həwərnin yolida uning bilən ortak jəpə tartixqə təyyar boluxi Huda mehır-xəpkətini ularla mol yürgüzüxi, yəki (2) ularning xundak kilixi Hudaning Əz mehır-xəpkətini ularoʻya tehimu mol yaʻoduruxining səwəbi boləqan. Ikkilisining mumkinlikli bar boləqini bilən bizningqə ikkinqisi əhtimaloʻya yekindur. ■ **1:7** Əf. 3:1; 4:1; Kol. 4:3,18; 2Tim. 1:8. ■ **1:8** Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; Gal. 1:20; 1Tes. 2:5; 1Tim. 5:21; 2Tim. 4:1.

¹⁰ siler nemə ixlarning əwzəl ikənlikini pərķ etələydiqan bolup, Məsihning künidə pak-dıyanətlik, əyibsiz bolisilər[□]

¹¹ həmdə Əysa Məsih arķilik bolqan, Hudaning xan-xəripi həm mədhiyisini elip kelidiqan həkķaniylikning mewisi bilən toldurulisilər.

¹² Bırak silərgə xuni həwərləndürməķimənki, i ķerindaxlar, mening bu əhwalim əməliyəttə hux həwərnıng tehimu kəng tarkilixi üqün türtkə boldi;

¹³ Qünki mening kamilixim Məsih üqün ikənliki imperator ordisdiki karawulhanidikilərgə wə baxķa həmməyləngə ayan boldi.[□]

¹⁴ Xuning bilən ķerindaxlarning kəpinqisi mening kamilixim tüpəylidin Rəbgə tayinip Hudaning səz-kalamini kərkəmay səzləxkə tehimu jür'ətlik boldi; [□] ■

¹⁵ dərwəķə, bəziliri həsət kilip yaki rikabətlixip, bəziliri aķ kəngüllük bilən Məsihni jakarlaydu;

¹⁶ keyinkiliri bolsa bərhək muhəbbəttin, mening hux həwərnı aķlap ispatlixim üqün muxu yərgə kəyuləlanlikimni bilgənlikidin xundak kılmaķta; [□]

¹⁷ Aldinkiliri bolsa qin kənglidin əməs, bəlki xəhsiyətqilidikidin, mening zənjirləngən dərdimgə dərd kəxmakqı bolup xundak kılmaķta.[□]

¹⁸ Əmdi bularoqa nemə degülük? Kəndakla bolmisun, toqra niyəttin bolsun sahtiliktin bolsun, ohxaxla Məsih jakarlinidu; mən xuningoqa xadlinimən; bərhək, dawamlik xadliniwərimən.

¹⁹ Qünki dualiringlar wə Məsih Əysaning Rohıning kuwwətlixı arķilik bu ixlər nijat-ķutķuzuluxumoqa mədət bolidu dəp bilimən, [□] ■

²⁰ — demək, təkəzzalikim wə ümid-istikim boyiqə heq ixta hijalətqiliktə kəlməstin, tirik yaki əlük bolay, hərdəim boləqinidək həzirmu toluķ jasarət bilən Məsih tenimdə uluqlansun! [□] ■

[□] 1:10 «... xundakla silərnıng nemə ixlarning əwzəl ikənlikini pərķ etələydiqan bolup, Məsihning künidə pak-dıyanətlik, əyibsiz boluxunglar...» — «Məsihning küni» toqruluķ 6-ayəttiki izahətnı kərnıng. «Kəxumqə səz»imiznimu kərnıng. [□] 1:13 «mening kamilixim» — grek tilidə «mening bəq-zənjirlirim». «imperator ordisdiki karawulhana» — grek tilidə «praytorium» degən səz Kəysərnıng ordisdiki məlum bir ķisimni kərsitidu. «Praytorium»oqa imperatorni mudapiə kıləuqılar bolqan Rim imperiyəsining əng hil ləxkərliri jaylaxķan; xu yar yərdə Rim imperiyəsining həkķaysı əlkisidiki waliylarning bax xtabı idi. Xunga Pawlusning bu yərdə «baxķa həmməyləng» degini bəlkim ləxkərlərnı həm Rimda turuwatķan barlik waliylarnımı kərsitidu. [□] 1:14 «Xuning bilən ķerindaxlarning kəpinqisi mening kamilixim tüpəylidin Rəbgə tayinip Hudaning səz-kalamini kərkəmay səzləxkə tehimu jür'ətlik boldi...» — demək, kəp ķerindaxlar: «Pawlus hətta Kəysərnıng ordisdida turupmu Hudaning səzini kərkəmay səzləwətləng yərdə, mən sirta ərkin turup uni jakarlasta nemidin kərkəķantım?» dəp jür'ətlinidu.

■ 1:14 Əf. 3:13; 1Tes. 3:3. [□] 1:16 «muxu yərgə kəyuləlanlikim» — «kəyuləlanlikim» — Həmmigə Kədir taripidin, əlwəttə. [□] 1:17 «aldinkiliri bolsa qin kənglidin əməs, bəlki xəhsiyətqilidikidin, mening zənjirləngən dərdimgə dərd kəxmakqı bolup xundak kılmaķta» — xundak ķerindaxlar bəlkim: «uluq rosul Pawlus türmidə kəmaklik, bizgə pürsət kəldi» dəp, jamaətlər arisidə əz dangķını qıķarmakqı, əzliri «rossullarning paaliyətləri» boluwalmakqı boləqanlardur. [□] 1:19 «Qünki dualiringlar wə Məsih Əysaning Rohıning kuwwətlixı arķilik bu ixlər nijat-ķutķuzuluxumoqa mədət bolidu dəp bilimən...» — «mening nijat-ķutķuzuluxum» — bəzi alimlar bu səzlərnı «türmidin ķutķuzulux» yaki bolmisa «meni əlüm arķilik jənnətkə yətküzüx» dəp qıxınidu; bizninggə bu səzlər qəķum təwəndiki 20-ayət bilən baqlıķtur. 20-ayəttə «nijat-ķutķuzulux»ning əməliyəttə nemə ikənliki kərsitilidu. «Kəxumqə səz»imizni kərnıng. ■ 1:19 2Kor. 1:11. [□] 1:20 «təkəzzalikim wə ümid-istikim boyiqə heq ixta hijalətqiliktə kəlməstin...» — «heq ixta hijalətqiliktə kəlməstin...» bəlkim Məsihning wəkil süpitidə Uningoqa heqķəndək daq kəltürməslirikini kərsitidu. ■ 1:20 Rim. 5:5.

21 Qünki manga nisbətən hayatimning oʻzi Məsihdur, oʻlüh bolsa tehimu paydilikdur.

22 Jenim tenimdə kalsa, əmdi nesiwəm yənə mewilik hizmət bolidu; lekin kaysisini əwzəl bilip talliweliximni bilməywətimən;

23 mən hayət bilən mamət otturisida ksililip qaldim; qünki bu dunyadin ayrilip, Məsih bilən billə boluxka intizarmən — bu ix ziyadə əwzəldur;

24 əmma silər üqün jenimning tenimdə kəlixə tehimu zərüröru dəymən. □

25 Əmdi buningöja ixənqim kamil bolup, silərning etikadta aloja ilgir- ilixinglar həm xad-huram boluxunglar üqün mən silər bilən billə kəlip dawamlıq turimən dəp bilimən; □

26 xuning bilən mening silərgə yənə həmrəh boləjinim wəjədin mən arkilik Məsih əysada pəhirlinip təntənə kilixinglar tehimu ziyadilixidu!

27 Pəkət əzünglarni Məsihning hux həwirigə layıq tutunglarki, mən yeninglaröja berip silər bilən didarlxəndimū, silərdin ayriləjəndimū, ixliringlardin anglaydiəjinim silərning bir roh bir janda bolup qing dəssəp turup, hux həwərdiki etikadning yolida kürəxkə intiliwatkinginglar, □ ■

28 xundakla qarxi qikkuqilarning heqkəndak wəhimiliridin patiparak bolup kətmiginginglar bolsun; silərdiki bu oʻyərət, ularöja həlakətning bəlgisi, silərgə bolsa kutkuzuluxunglarning alamiti, xuningdək alayitən Hudadin kəlgən bir alaməttur; □

29 Qünki Məsihning yolida silərgə pəkət Uningöja ixinixnila əməs, yənə Uning üqün horlukka uqraxmu nesiwə kilinəjəndur.

30 Qünki silər ilgiri məndə kərginginglardək wə xuningdək hazır angliəjininglardək mən yolukқан kürəxkə silərnu yolukməktisilər. □

2

1 Əgər əmdi Məsihtə riəbət bar deyilsə, muhəbbətning təsəllisi bar deyilsə, Rohning sirdaxlikı bar deyilsə, kəlbədə iq əqritixlar həm rəhimdillik

□ 1:24 «əmma silər üqün jenimning tenimdə kəlixə tehimu zərüröru dəymən» — 21-25-ayətlər toqruluk «kirix sez»imizni kəring. □ 1:25 «Əmdi buningöja ixənqim kamil bolup, silərning etikadta aloja ilgirilixinglar həm xad-huram boluxunglar üqün mən silər bilən billə kəlip dawamlıq turimən dəp bilimən» — Pawlusning türmidin qayta qikқанliki toqruluk «koxumqə sez»imizni kəring. □ 1:27 «əzünglarni Məsihning həwirigə layıq həlda tutunglar» — grek tilida «əzünglar Məsihning həwirigə layıq həlda puqra bolunglar» dəgən sez bilən ipadiliniidu. Filippidikilər bolsa «rimlik puqralar» dəp həsəblinip, alahidə imtiyazlik idi. Pawlusning puritip eytməqçi boləjini «Əzünglarni ərxteki puqralaröja layıq həlda tutunglar» dəgənlikdur. ■

1:27 Yar. 17:1; 1Kor. 7:20; Əf. 4:1; Kol. 1:10; 1Tes. 2:12; 4:1. □ 1:28 «silərdiki bu oʻyərət...» — grek tilida «bu ix...». Baxka mumkinqiliki barki, «bu ix» qarxi qikkuqilarning qarxilikining əzini kərsitidu. «...ularöja həlakətning bəlgisi, silərgə bolsa kutkuzuluxunglarning alamiti, xuningdək alayitən Hudadin kəlgən bir alaməttur» — baxka birhil təjimis: «...ularöja həlakətning bəlgisi, silərgə bolsa kutkuzuluxunglarning alamiti, (xuningdək) kutkuzuluxunglarning Hudadin boləjanliqöja bir alaməttur». □ 1:30 «.. silər ilgiri məndə kərginginglardək wə xuningdək hazır angliəjininglardək mən yolukқан kürəxkə silərnu yolukməktisilər» — demək, (1) etikəd üqün ziyənkəxlikkə yolukx; (2) xühhisizki, hərhil jin-xəytanlar təripidin kəlgən həjumöja uqrax («rohıy kürəx — «Əf.» 6:10-18ni kəring).

bar deyilsə, □

2-3 — əmdi ohxax bir oy-pikirdə bolup, bir-biringlaroqa ohxax muhəbbəttə baqlinip, bir jan bir niyəttə bolup, aranglarda heq ix rikəbəttin yaki kuruk xəhrətpərəsliktin bolmisun; əksiqə, oy-hiyalinglarda kiqik peillik bolup hərbinglar baxqilarni əzünqlardin yükiri dəp bilinglar; xundak bolojanda xad-huramlıqimni kamil kilisilər.■

4 Hərbinglar pəkət öz ixliringlaroqa kəngül bөлüp qalmaq, bəlki baxqilarningkiqimu kəngül bөлünqlar.■

5 Məsih Əysada boljan oy-pozitsiyə silərdimu bolsun: —■

6 U Hudaning tip-xəklidə bolsimu,

Əzini Huda bilən tənq kilixni olja kilip tutuwalmidi; ■

7 Əksiqə, U Əzidin həmmini kurukdidi,

Əzigə kulning xəklini elip,

Insanlarning siyaqioqa kirip, insaniy təbiəttin ortaqdax bolup, □ ■

8 Əzini təwən kilip,

Həttə əlümgiqə, yəni kresttiki əlümgiqə itaətmən boldi;■

9 Xunga Huda Uni intayin yukiri kətürüp mərtiwilik kildi,

Uningoqa hərəkəndə namdin üstün boljan namni beqixlidiki, ■

10 Əysaning namioqa asmanlarda, yər yüzidə həm yər astida barlik tizlar pükülüp, ■

11 Huda'Atioqa xan-xərəp kəltürüp hər bir til Əysa Məsihning Rəb ikənlikini etirap kilidu. □ ■

12 Xuning bilən, əy səyümlükirim, silər həmişə itaət kiləninglardək, pəkət mən yeninglarda boləqinimdila əməs, bəlki həzirkidək mən silərdin neri bolojanda təhimu xundak itaət bilən əyminixtə, titrigən həlda öz niyatinqarni hərtərəpkə tətbixləxqə itilinglar.

13 Qünki Hudaning güzəl həhixi boyiqə silərninq iradə tiklixinglaroqa wə xuningdək uni əməlgə axuruxunglarda iqinglarda ixliguqi Uning Əzidur.■

14 Həmmə ixlarni oquduqimay yaki talax-tartix qilmay kilinglar; ■

□ 2:1 «Əgər əmdi Məsihtə riqəbtə bar deyilsə, muhəbbətninq təsəllisi bar deyilsə,

Rohning sirdaxliki bar deyilsə, kəlbədə iq əqririxlar həm rəhəmdillik bar deyilsə, ...»

— grek tilida muxu ayəttiki «əgər» daim retorik xəklidə ixlitilip «əgər...wə dərwəqə (xundak) bolidu» dəgən mənini bildüridu. «Roh» bolsa Hudaning Rohini kersitidu. «Kəlbədə» əsli grek tilida «iq-kərnida», «iq-baqrıda». ■ 2:2-3 Rim. 12:16; 15:5; 1Kor. 1:10; Fil. 3:16; 1Pet. 3:8; Rim. 12:10; 1Pet. 5:5. ■ 2:4 1Kor. 10:24; 13:5. ■ 2:5 Mat. 11:29; Yh. 13:15; 1Pet. 2:21; 1Yuhə. 2:6. ■ 2:6 2Kor. 4:4; Kol. 1:15; Ibr. 1:3. □ 2:7 «... Əzini Huda bilən tənq kilixni olja kilip tutuwalmidi (6-ayət), əksiqə, U Əzidin həmmini kurukdidi,...» — baxqə birhəl tərjimisi: «... Əzini Huda bilən tənq turiwərey dəp turuwalmayla, Əzindin həmmini qutukdidi,...».

«Əksiqə, U Əzidin həmmini kurukdidi, Əzigə kulning xəklini elip, İnsanlarning siyaqioqa kirip, insaniy təbiəttin ortaqdax bolup,...» — bu ayət bəlkinə Injil iqida mənisi əng qonqur jümlilərdin biridur. «Insanlarning siyaqioqa kirip, insaniy təbiəttin ortaqdax bolup» dəgən ibarilər xühbhiszki, Məsihning hər jəhəttin insan bolup, toluq insanning təbiitidə boləqanlıqini kersitidu.

Pəkət uning təbiitidə heq gunəh yok idi. «Insaniy təbiət» grek tilida «insaniy «shema» dəp ipadilidinu, insanning təbiiti wə «asasiy kurulux»ini kersitidu. «U Əzini kurukdidi» toqruluk «kozumqə səz»imizni kərunq. ■ 2:7 Zəb. 8:5; Mat. 20:28; Luqa 22:27; Yh. 13:14. ■ 2:8 Ibr. 2:9,14,17; 4:15; 12:2. ■ 2:9 Ros. 2:33; Ibr. 1:4. ■ 2:10 Yəx. 45:23; Rim. 14:11.

□ 2:11 «Huda'Atioqa xan-xərəp kəltürüp hər bir til Əysa Məsihning Rəb ikənlikini etirap kilidu» — demək, Məsih Əysaoqa beqixlanəqən nam «Rəb»dur. U əsli Əzi Rəb bolup (məsilən,

«Luqa» 2:11), U ərxlərgə kətürülginidə Huda'Atisi Əzining Uningdin boləqən hürsənlikini bildürüp kaytidin Uni «Rəb» dəp enik jakarlıqən. «Yəx.» 45:23ni kərunq. ■ 2:11 Yh. 13:13; 1Kor. 8:6; 12:3. ■ 2:13 2Kor. 3:5. ■ 2:14 Rim. 12:17; 1Pet. 2:12; 4:9.

15 xuning bilən silər əyibsiz, sap dillik bolup, bu dəwrdiki tətür, əsəbbiy adəmlər otturisida yaxap, ularning arisida dunyoşa yorukluk bərgüqilərdək parlap, Hudaning daqsiz pərzəntliri bolisilər; ■

16 xuningdək həyatning səz-kalamini sunup bərgüqi bolöjninglar tüpəylidin, mən silərdin Məsihning künidə bikar yügürməptimən, bikar japa tartmaptimən dəp pəhirlinip təntənə kılayldioğan bolimən. □ ■

17 Həttə mən «xarab hədiyə» süpitidə etiқadinglardiki qurbanlik həm hizmət-ibadətning üstigə kuyulsammu, mən xadlinimən, xundakla silər bilən billə ortaq xadlinimən. □ ■

18 Silərmu ohxax yolda xadlinisilər wə mən bilən billə ortaq xadlinixinglar kerək. □

19 Ləkin mən Rəbdə pat arida Timotiyni yeninglaroşa əwətxni ümid kılimənki, əhwalinglarni anglap mənmu hux bolsam; ■

20 qünki yenimda uningə ohxax, dilimiz bir boləjan, ixliringlaroşa qin dilidin kəngül bəlgüqi baxka adəm yoktur.

21 Qünki həmmə adəm Əysa Məsihning ixlirioşa əməs, bəlki özining ixliri bilən xuqullinixka intilidu; ■

22 əmma silər uning salahiyitini, uning hux həwərnig hizmitidə huddi atisioşa həmrağ bolup ixləydioğan balidək mən bilən birgə mehnət singdürgənlikini bilisilər.

23 Əmdi aқiwitimning қандақ bolidioğanlikini enik bilgən һaman, uni dərһal mangduruwetixni ümid kılimən;

24 əmma özümning yeninglaroşa pat arida baridioğanlikiməşa Rəb arқilik ixənqim bar.

25 Əmma bununđin awwal mening қerindixim, hizmətdixim həm səpdixim boləjan, silərnig əlqinglar həm һajitimdin қikқan qurbanlik yardiminglarni yetküzgüqi Epafroditni yeninglaroşa əwətxni zərür tap-

■ 2:15 Pənd. 4:18; Mat. 5:14.

□ 2:16 «**həyatning səz-kalamini sunup bərgüqi bolöjninglar tüpəylidin...**»

— «həyatning səz-kalami» — mənggü hayat toqurluk səz, əlwəttə. Baxka birhil tərijimi: «həyatning səz-kalamini qing tutқininglar tüpəylidin,...». Ləkin yukiriki 15-ayəttə Filippilik қerindaxlar «yorukluk bərgüqi» dəp ataləjan boləqəqka, muxu yərdə «(silər)... (Hudaning) həyatning səz-kalamini sunup bərgüqi bolöjninglar» dəp tərijmə kılixni toqra қerimiz. ■ 2:16 2Kor. 1:14; 1Tes. 2:19.

□ 2:17 «**Həttə mən «xarab hədiyə» süpitidə etiқadinglardiki qurbanlik həm hizmət-ibadətning üstigə kuyulsammu, mən xadlinimən, xundakla silər bilən billə ortaq xadlinimən**»

— Pawlus yukirida 1:25-26də «silər bilən yəne didarliximən» dəydu, əlwəttə. Ləkin u əltürülsimu, məyüslənməytti yəki һəq һəsрət tartməytti, əksiqə xu səwəbtin xadlinətti; wə əgər xundəq ix bolsa, ularnimu uning bilən billə ortaq xadlinixka riqəbətəndürətti. ■ 2:17 2Kor. 7:4.

□ 2:18 «**Silərmu ohxax yolda xadlinisilər wə mən bilən billə ortaq xadlinixinglar kerək**»

— 17-18-ayət üstidə: Təwrat dəwrdiki ibadət tüzümidə, «kəyüdmə qurbanlik» қiləşanda, qurbanlik qurbangəhқa қoyuləşanda uningə «ax hədiyə» қoxuluxi kerək, andin ularning üstigə «xarab hədiyə» қuyuluxi kerək idi. Muxu yərdə Pawlus tolimu kəmtərlik bilən Filippidiki etiқadқilərnig қiləşan hizmət-ibaditini muһim qurbanlikқa, özining yeqində ehtiməllik biləşan əltürülxü yəki türmidə əzini jəməət üqün pida қiliwatқanlikini bir «xarab hədiyə»gə, yəni ularning qong qurbanlikі üstigə toluқlaydioğan pəкəт қoxumqə bir «xarab hədiyə»gə ohxidü. Қaytidin dəymiz: U əltürülsimu, məyüslənməytti yəki һəq һəsрət tartməytti, əksiqə xu səwəbtin xadlinətti; wə əgər xundəq ix bolsa, ularnimu uning bilən billə ortaq xadlinixka riqəbətəndürətti. ■ 2:19 Ros. 16:1; Rim. 16:21; 1Tes. 3:2.

■ 2:21 1Kor. 10:24; 13:5.

tim, □

²⁶ qünki u hëmminglaroşa seşinip tëlöpüngënidï hëm silërning uning kesäl halidin hëwër tapqininglar tüpäyldin azablandï.

²⁷ U dërwäkë kesäl bolup äjälgë yëqinlixip kaldï; lekin Huda uningora rëhim kildi; hëm mening dërdimning üstigë dërd bolmisun dëp yaloquz uningojila ämäs, bëlki mangimu rëhim kildi. □

²⁸ Xuningdäk uning bilën yënë körüxüp xadlinixinglar wë xundakla özümgë nisbätën dërdlirimni azaytix üqün uni tehimu jiddiy yoloşa salmaqimän.

²⁹ Ämdi uni xad-huramlik bilën Rëbdë qobul qilinglar hëm uningdäk adëmlërgë hërmät qilinglar; ■

³⁰ qünki u Mësihning hizmitini dëp, silërning manga qilmaqçi bolojan yardiminglarni bejirixtë yolukqan boxlukni toldurup äjälgë yüzlinip, öz jenini tëwëkkül kildi. □

3

¹ Ahirida, äy qerindaxlirim, Rëbdë xadlininglar! Bularni silërgë qayta yezix män üqün awariqilik ämäs, bëlki silërgë amanlik elip kelidu. ■

² Itlardin hezi bolunglar, yamanlik qilöquqilardin hezi bolunglar, «tilim-

□ 2:25 «**mening qerindixim, hizmetdixim hëm säpdixim bolojan, silërning äqinglar hëm häjitimdin qikkän qurbanlik yardiminglarni yatküzgüçi Epafrodit**» — «säpdixim» — Pawlus bilën rohij kürëxtä ortaq jängçi, älwättä. «Äqinglar» grek tilida «apostolos». Bu sözning mänisi «äwätilgën kixi», «älqi» yaki «rosul» bolidu. Muxu yërdä biz «älqi» dëp tärjimë qilöqinimiz bilën, mumkinçilik barki, Pawlus Epafroditning rosulluk hizmiti bar bolidu, dëp kërësitixi mumkin. □ 2:27 «**U dërwäkë kesäl bolup äjälgë yëqinlixip kaldï; lekin Huda uningora rëhim kildi; hëm mening dërdimning üstigë dërd bolmisun dëp yaloquz uningojila ämäs, bëlki mangimu rëhim kildi**» — «Huda... yaloquz uningojila ämäs, bëlki mangimu rëhim kildi» degën söz birhil gunahni kërëstän bolsa keräk. Tëwëndiki 28-30-ayätlërgë kariqanda, Epafrodit Pawlusqa jamaätning sowqisini yatküzüp baridoqan yolda kesäl boldi. U bëlkim yolda kesäl bolup qalöqan. U Pawlusning qexioqa yetip berixkä aldirap öz kesili bilën heq kari bolmay aloqa basti, xuning bilën u tehimu eoqir kesäl bolup «äjälgë yëqinlixip kaldï». Pawlus, uning bu qilöqinini birhil tëwëkkülçilik, aqilana ix ämäs dëp oylïxi mumkin. Huddi Pawlus, Huda «uningora rëhim qilip» sakaytti, xundakla «manga rëhim kildi» — qünki Epafrodit mening wäjëmdin xundak qildi, degëndäk. Undaq deginimiz bilën, Huda bizgë jamaät üqün xundak tëwëkkül qilixkä tøyar bolöqan adämälëрни äwätësun! ■ 2:29 1Kor. 9:14; Gal. 6:6; 1Tes. 5:12; 1Tim. 5:17; Ibr. 13:17. □ 2:30 «**u Mësihning hizmitini dëp...**» — grek tilida:

«u hizmet dëp,...» deyilgën. Pawlusqa (xundakla Epafroditqa) nisbätën pëqët «hizmet»la bar; qünki uningora nisbätën pëqët bir hizmet, yëni Mësihning hizmiti, hux hëwërnning hizmiti bardur. «u... **silërning manga qilmaqçi bolöqan yardiminglarni bejirixtë yolukqan boxlukni toldurup äjälgë yüzlinip, öz jenini tëwëkkül kildi**» — Pawlusning «yardiminglarni bejirixtë yolukqan boxluk,...» degini, Filippidiki jamaätning uningora kengül bëlüxidä mälum yetärsizlik bar, degënlik ämäs; u, silërdä ümid qilöqinlardäk yardëmni yatküzüx pursätleri qikmioqan bolsimu, lekin äwëtmäkçi bolöqan kenglünqlarni qüxinimän, demäkçi. «Yardiminglar» degën söz grek tilida muxu yërdä «ibadëthanidiki kahinlik qurbanlik hizmitinglar»ni puritidoqan sözdur. ■ 3:1 Fil. 4:4; Yak. 1:2; 1Pet. 4:13.

tilim kaskükülar»din hezi bolunglar![□] ■

³ Qünki həkikiy sünnətliklər bolsa Hudaning Rohi arkilik ibadət kילוquqi, Məsih Əysadin pəhirlinip təntənə kילוquqi, ətkə tayanmaydioqan bizlərdürmiz. ■

⁴ Meningmu ətkə tayanocuqilikim bar! Baxkilar «öz ətlirimgə tayansam bolidu» desə, mən tehimu xundak;[□] ■

⁵ sünnətkə kəlsək, mən tuququlup səkkizinqi küni sünnət kilingim; Israil millitidin, Binyaminning kəbilisidimən, «Ibraniylarning ibraniiysi»mən; Təwrat-kanuni tərəptin eytkanda, «Pərisiy» məzhəpidimu boləqanmən;[□] ■

⁶ Hudaəqa boləqan kizəqinlikimoqa kəlsək, jamaətkə ziyankəxlik kילוquqi idim; Təwrat kanuni tələp kילוqan həkkaniiylikka kəlsək, əyibisiz idim;[□] ■

⁷ əmma mənə nemi x «paydilik» bolsa, bularni Məsih səwəbidin ziyanlıq dəp hesablidim; ■

⁸ Məsih Əysa Rəbbimni tonuxning əwzəlliki wəjidin, mən baxka həmmə ixni ziyanlıq dəp hesablaymən; mən dərwəkə Üning üqünmu həmmidin məhrum boləqan; bərhək, Məsihkə erixixim üqün bularni nijasət dəp hesablaymənki; ■

⁹ Məsihtə bolup, özümdiki kəndaktur həkkaniiylik (Təwrat kanunidin qikkən həkkaniiylik)tin waz keqip, Məsihning etikad-sadikliqi arkilik boləqan həkkaniiylik, yəni etikad arkilik Hudadin boləqan həkkaniiylikka erixələymən;[□] ■

¹⁰ muddiayim Uni tonuxtur, — yəni Uning əlup tirilixining küq-kudritidə yaxap, Uning azabliroqa sirdax-həmdəmliktə bolup, Uning əlümni ülgə

□ **3:2 «Itlardin hezi bolunglar, yamanlik kילוquqilardin hezi bolunglar, «tilim-tilim kaskükülar»din hezi bolunglar!»** — «itlar» yaləqan təlim bərgüqi, Hudaning yolini burioquqi katarliklarni kərsitidu. 3-7-ayətlərnə kəring. «Tilim-tilim kaskükülar» intayin kinayilik, həjwiy gəp bolup, u «adəmlər sünnətsiz (hətnisiz) bolsa kutqzulmaydu» dəp tərəp-tərəptə ixəngüqilərnəng hər birini sünnət kilməqci boləqan Yəhudiylarni kərsitidu. Xu bəbtiki 3-8, 17-21-ayətlərnəni həm izahətlərnəni kəring. Sünnətnəng əhmiyiti, «əttiki sünnət» wə «rohiiy sünnət» toqruluq «koxumqə sez»imizni kəring. ■ **3:2** Yəx. 56:10. ■ **3:3** Kan. 10:16; 30:6; Yər. 4:4; Yh. 4:24; Rim. 2:29; Kol. 2:11. □ **3:4 «Meningmu ətkə tayanocuqilikim bar! Baxkilar «öz ətlirimgə tayansam bolidu» desə, mən tehimu xundak»** — bu səzlər intayin muhim. «Ət» yəki «ətlər» toqruluq «Rimliklaroqa»diki «kirix sez»imizni kəring. «Əz ətlirimgə tayanəqudək salahiyitim bar» degini, «məndə Huda əldidə gunaşimni yuoqudək, əzümni Hudaəqa əpləxtürgüdək kילוqan ixlirim bar» degənliktur (məsilən, mən sünnət kilingəqan, ətkəndə ibadəthanida nuroqun kurbanliklarni wə hədiyələrnəni sunəqan, muhim diniy ərbəbmən, katarliklər). ■ **3:4** 2Kor. 11:21. □ **3:5 «... Təwrat-kanuni tərəptin eytkanda, «Pərisiy» məzhəpidimu boləqanmən»** — «Pərisiylər» Yəhudiylar arisidiki Təwrat kanunidiki tələplərnəni əng təkitləydioqan diniy məzhəp idi. «Təbirlər»nimu kəring. ■ **3:5** Yər. 49:27; Ros. 23:6; 2Kor. 11:22. □ **3:6 «Hudaəqa boləqan kizəqinlikimoqa kəlsək, jamaətkə ziyankəxlik kילוquqi idim»** — «jamaətkə ziyankəxlik kilix» Hudaning iradisi əməs idi, əlwəttə; ləkin xu wəqitlardiki Pawlus (Saul) Məsihgə qarxi bolup, «Məsihkə etikad baəqlaxni bolsa Hudaning yoli bilən qarxiləxənklik, Təwrat kanunini buləqanlik» dəp oylaytti; xuning bilən xu qəoqda u Hudaəqa boləqan «kizəqinlik»ini hata yoloqa qaritip «jamaətkə ziyankəxlik kildi». «**Təwrat kanuni tələp kילוqan həkkaniiylikka kəlsək, əyibisiz idim**» — «əyibisiz» — demək, u Təwrat kanuni jəhətidin əzini əyibisiz dəp qaraytti. Keyin Hudaning Rohidin yorutuləqanda u Təwrat kanunidiki toluq tələpni bilip yetip, əzini talimu əyiblik tonup yətti («Rim.» 7:7-25, bolupmu 7ni kəring). ■ **3:6** Ros. 8:3; 9:1; 22:3; 4; Gal. 1:13; 1Tim. 1:13. ■ **3:7** Mat. 13:44. ■ **3:8** Yəx. 53:11; Yər. 9:22; Yh. 17:3; Kol. 2:2. □ **3:9 «Məsihtə bolup, özümdiki kəndaktur həkkaniiylik, tin waz keqip, Məsihning etikad-sadikliqi arkilik boləqan həkkaniiylik, yəni etikad arkilik Hudadin boləqan həkkaniiylikka erixələymən»** — «Məsihtə» — grek tilidə «Uningda». ■ **3:9** Rim. 1:17; 3:21.

qilip özgertilip, □ ■

11 xundaqla mumkin kədər ölümdin tirilixkə yetixni muddia qilimən. □

12 Ularoqa erixtim yaki kamalətkə yəttim deməkcə əməsmən; ləkin Məsih Əysaning meni tutuwelixida boləjan muddia-nixanini özüm tutuwalsam dəp qepip yürməktimən.

13 Kərindaxlar, mən özümni uni tutuwaldim dəp qarimaymən. Pəqət xu bir ixnıla qilimənki, etüp kətkən ixlarni untup, aldimdiki ixlaroqa intilip,

14 nixanni qoşlap, Hudaning Məsih Əysada boləjan bəyüük qaqirikidiki in'amioqa qarap qepip yürməktimən. ■

15 Əmdi arimizdin kimki pixip yetilgən bolsa xu oy-məksəttə bolayli. Əgər baxқиə oy-məksəttə bolsanglar, Huda bunimu silərgə kərsitip beridu. □

16 Qandaqla bolmisun, qandaq əlqəmgə yətkən bolsaq, xu əlqəm boyiqə kədəm besiwəryəli. □ ■

17 Meni ülgə qilip əgixinglar, əy kərindaxlar, xundaqla biz silərgə tikləp bərgən nəmunə boyiqə ohxax yolda mangojanlaroqimu kəzünglarni tikip, ulardin əgininglar. ■

18 Qünki silərgə kəp kətim eytkinimdək, wə hazirmu kəz yaxlirim bilən kayta eytimənki, nuroqun kixilər Məsihning krestioqa dūxmən bolup mangmaqta. □ ■

19 Ularning aqiwiti həlakəttur, hudasi əzining kərnidur, xəripi qilip mahtanojini əz nomussizlikidur, oyliəjanliri pəqət bu dunyadiki ixlardur.

20 Həlbuki, bizning puqralikimiz bolsa ərxtidur, biz dəl xu yərdin Nijatkarning qūxūxini intizarlik bilən kütməktimiz — U bolsa Rəbbimiz Əysa Məsihdur. □ ■

□ **3:10 «Uning (Məsihning) azabliroqa boləjan sirdax-həmdəmlək»** — buning toqrisida «qoxumqə səz»imizni kəring. **«Uning azabliroqa sirdax-həmdəmləktə bolup, Uning ölümini ülgə qilip özgertilip...»** — Məsihtə boləjan muhəbbət, həkkanilylik, yuwax-mulayimlik, səwr-taqətlək, iman-etikad wə baxqilarni kəqürüm kilix pozitsiyining əng ayan qilinəjan waqti bolsa Uning ölümidə boləjandur. Xuning bilən bizgə «Uning ölümi»din əng qongkur, əng uluə ülgə kərilidu. ■ **3:10** Rim. 8:17; 2Kor. 4:10; 2Tim. 2:11,12; 1Pet. 4:13. □ **3:11 «xundaqla mumkin kədər ölümdin tirilixkə yetixni muddia qilimən...»** — Pawlusning muxu səzi, uning ahirkə künidə ölümdin tirilixini muddia qilixi əməs; qünki uning Məsihning künidə ölümdin tirilixigə kət'iy ixənqi bar idi (1:21). «Ölümdin tirilix»tə, ixəngüqilərdə nuroqunliəjan yəngi kəbiliyətlər, yəngi küqlər, yəngi bilim-qūxənqilər wə wəhəylər pəyda bolidu, Hudaning toluk xan-xəripi qəksiz kərinidu; ləkin, Pawlus həlkim muxu dəwrning əzidə bu ixlaroqa igə bolsam dəgən uluə muddiada boləjan bolsa kərək. 12-ayətni kəring. ■ **3:14** 1Kor. 9:24; 2Tim. 4:7.

□ **3:15 «Əgər baxқиə oy-məksəttə bolsanglar»** — Pawlusning bu dəgini, həlkim nixanni qoşlixinglaroqa hərəkəndək namuwəpiq oyda bolsanglar» dəgən mənidə bolsa kərək. Bəzi alimlar bu ayətning: «Əmdi arimizdiki kimki «pixip yetilgən» (kinayilik, həjwiyy eytiləjan) bolsa, muxu oyda bolayli. Əgər silər baxқиə oyliəjan bolsanglar, Huda buning hataliqini silərgə ayan kilidu» dəgən mənidə dəp qaraydu. Biz uningəqa qayil əməsmiz; ayətning ikkinqi kismi uningəqa zit kelidu. □ **3:16 «Qandaqla bolmisun, qandaq əlqəmgə yətkən bolsaq, xu əlqəm boyiqə kədəm besiwəryəli»** — bəzi kona kəqürmilərdə: «qandaqla bolmisun, qandaq əlqəmgə yətkən bolsaq, xu əlqəm boyiqə kədəm besiwəryəli, xu oyidimu boliwəryəli» deyilidu. ■ **3:16** Rim. 12:16; 15:5; 1Kor. 1:10; Gal. 6:16; Fil. 2:2; 1Pet. 3:8. ■ **3:17** 1Kor. 4:16; 11:1; 1Tes. 1:6.

□ **3:18 «nuroqun kixilər Məsihning krestioqa dūxmən bolup mangmaqta»** — «Məsihning krestioqa dūxmən bolux» toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ **3:18** Rim. 16:17. □ **3:20 «Həlbuki, bizning puqralikimiz bolsa ərxtidur, biz dəl xu yərdin nijatkarning qūxūxini intizarlik bilən kütməktimiz»** — «Məsihning krestioqa boləjan dūxmənlər» bolsa ərxkə əməs, həlki «bu dunya»qa, yənə «zəmin»qa təwədur. ■ **3:20** 1Kor. 1:7; 1Tes. 1:10; Tit. 2:13; İbr. 13:14.

21 U barlik mawjudatlarni Ozigə boysunduridioʻan kudriti boyiqə bizning əbgar bu tenimizni əzgərtip, Ozining xan-xərpilik tenigə ohxax haloʻja kəltüridu. □ ■

4

1 Əmdi, əy kərindaxlirim, səyğənlirim wə təlpüngənlirim, mening xad-huramlikim, mening beximning taji boluquqilar, Rəbdə qing turunglar, i səyğənlirim! ■

2 Ewodiyadin otünimən, wə Suntihədin otünimənki, Rəbdə bir oy, bir pikirdə bolunglar! □

3 Durus, mən səndinmu tələp kilimənki, i həkikiy həmboyunturukluk hizmətdixim, bu ayallarning yardimidə boləjin; mana ular mən wə Klimənt bilən billə, xundakla namliri «hayatlik dəptiri»gə hatiriləngən baxqa hizmətdaxlirim bilən billə hux həwər hizmitini ilgiri sürüxtə birgə kürəx kiləjan. □ ■

4 Rəbdə xadlininglar; mən yənə eytimənki, xadlininglar! ■

5 Silərning mulayimlikinglar pütkül insanoʻja ayan bolsun; Rəb yekindur! □ ■

6 Həq ix toʻruluk əndixə kilmanglar; bəlki hər bir ixta təxəkkür eytip tiliklinglarni Hudaʻoʻja dua həm iltija arkilik məlum kilinglar; ■

7 xu qaoʻda adəmning oyliʻoinidin exip güxidioʻjan, Huda igə boləjan hatirjəmlik kəlbinglarni wə oy-pikringlarni Məsih Əysada qoʻşdaydu. □ ■

8 Ahirida, əy kərindaxlirim, nemə ixlar həkikət, nemə ixlar aliyjanab, nemə ixlar həkkaniy, nemə ixlar pak, nemə ixlar hux-yekimlik, nemə ixlar xan-xəhrətlik bolsa, kiskisi hər kəndak ixlarda əhlaq-pəzilət yaki mahtaxka layik tərəplər bar bolsa, xu ixlaroʻja kəngül koyup oylininglar. ■

□ 3:21 «U barlik mawjudatlarni Ozigə boysunduridioʻan kudriti boyiqə bizning əbgar bu tenimizni əzgərtip, Ozining xan-xərpilik tenigə ohxax haloʻja kəltüridu» — «əbgar bu tenimiz» grek tilida «bizni təwən kilidioʻjan bu tenimiz», yaki «bizni kicik peillik kilidioʻjan bu tenimiz» degənni bildüridu. Birsı təkəbburlixip kətkən bolsa tenidə hər kəndak ajizlik, əbgarlik pəyda bolsa muxundak adəmlərnin qoʻngqilikioʻja hatimə berilidu, əlwəttə, xundakla həmmimizgə kicik peillikning toʻgʻra kelidioʻjanlikini roxən kərsitidu. ■ 3:21 1Kor. 15:51; Kol. 3:4; 1Yuʻa. 3:2. ■ 4:1 1Tes. 2:19. □ 4:2 «Ewodiyadin otünimən, wə Suntihədin otünimənki, Rəbdə bir oy, bir pikirdə bolunglar!» — Ewodiya wə Suntiə jamaəttiki aqa-singil idi. □ 4:3 «mən səndinmu tələp kilimənki, i həkikiy həmboyunturukluk hizmətdixim...» — «həkikiy həmboyunturukluk hizmətdixim» Pawlus bu alahidə ibarə bilən məlum kərxidixini kərsitidu. Pawlus uning ismini tilioʻja almiəjan bolsimu, xübhisizki, uning əzi wə Filippiliklarning həmmisi kimni kərsətkənlikini obdan bilətti. Grek tilida «həmboyunturukluk (hizmətdixim)» degən ibarə «süzügüs» bilən ipadiləngəqkə, bəzi alimlar «Süzügüs» degənni adəmning ismi dəp qaraydu. ■ 4:3 Mis. 32:32; Zəb. 69:28; Wəh. 3:5; 20:12; 21:27. ■ 4:4 1Tes. 5:16; Ros.16:25 □ 4:5 «Silərning mulayimlikinglar pütkül insanoʻja ayan bolsun; Rəb yekindur!» — «Rəb yekindur» degənnin ikki mənisi bar: (1) Rəb Əysa etiʻaqdilaroʻja hərdaim yekin; (2) Rəb Əysa yekin arida dunyoʻja kaytip kelidu. ■ 4:5 1Kor. 10:11; Ibr. 10:25. ■ 4:6 Zəb. 55:23; Mat. 6:25; 1Tim. 6:8,17; 1Pet. 5:7. □ 4:7 «... Huda igə boləjan hatirjəmlik kəlbinglarni wə oy-pikringlarni Məsih Əysada qoʻşdaydu» — yaki «Hudadin kəlgən hatirjəmlik kəlbinglarni wə oy-pikringlarni Məsih Əysada qoʻşdaydu» — grek tilidiki tekstə «Hudaning hatirjəmliki...» deyilidu. ■ 4:7 Yh. 14:27; Rim. 5:1; Əf. 2:14. ■ 4:8 Rim. 13:13; 1Tes. 4:3, 4, 5.

⁹ Məndin əgəngən, qəbul qiloqan, angliqan wə məndə kərgənlərnin həkəndiki bolsa, silər xularoqə əməl qilinglar; xundək qiloqanda hatirjəmlək Iqisi boləqan Huda silərgə yar bolidu. □

¹⁰ Əmdi mən Rəbdə ziyadə xadlandimki, silər hazır ahirda mənə boləqan kəyümqanlıqlarni kəyitdin kərsətinglar (bilimənki, mənə daim kəyünüp kəldinglar, əmma pəkətla kərsitux pərsiti qikimdi). ■

¹¹ Mən bu gəpimni, birər mohtajliktin eytiwatqinim yok; qünki əhwalim kəndəklə boluxidin kət'iyəzər, bəriqə qənaət kilixni əginiwaldim. □ ■

¹² Mən osal əhwalda yaxaxni bilimən, həm kəngriqilikdə yaxaxnimu bilimən. Hər ixta, hər əhwalda, həm toklukta həm əqliktə, həm bayaxatqilikdə həm mohtajliktə yaxaxning sirini əginiwaldim. ■

¹³ Mənə kədrət Bərgüqigə tayinip həmmə ixti qilalaydiqan boldum.

¹⁴ Həlbuki, mening qiyinqilikimə ortək boluxunglar bilən yaxhi qildinglar.

¹⁵ Silərgimə məlumki, əy Filippiliklar, mən Makedoniyə əlkisidin ayrilip qikqinimda, hux həwərnə bəxkə yərlərgə yətküzgən dəsləptiki waqitlarda, silərdin bəxkə həqkəndək jamaət bərix wə qəbul kilix ixlirida mən bilən həmkarlxəmiqan. □ ■

¹⁶ Qünki Tesalonika xəhridiki waqtimdimu əhtiyajim qüxkəndə silər mənə birnəqqə kətim yardəm əwətinglar. □

¹⁷ Mening bundək dəyixim, silərdin birər sowəatni izdəp soriqinim əməstur, izdiginim bolsa həsəwətinglaroqə *rohij* məwining kəp toplinixidin ibarəttur.

¹⁸ Ləkin mənə həmmə nərsə bər, həttə yetip axkədə bər; silər əwətkənlirinqarni Epafrodittin təpxuruwelip tərəmgə siqmay qaldim wə molqilikqə qəmdum. Bu əwətkininqar intayin huxbuy, Hudaqə qəbul

□ **4:9 «xundək qiloqanda hatirjəmlək Iqisi boləqan Huda silərgə yar bolidu»** — «hatirjəmlək Iqisi boləqan Huda» grek tilida: «hatirjəmləkning Hudasi» — demək, hatirjəmlək Bərgüqi həm Əzi hərdaim hatirjəmləkə tərəuqi Hudadır. ■ **4:10** 2Kor. 11:9. □ **4:11 «Mən bu gəpimni, birər mohtajliktin eytiwatqinim yok; qünki əhwalim kəndəklə boluxidin kət'iyəzər, bəriqə qənaət kilixni əginiwaldim»** — rosul ularni «xadlandim» (10-ayət) dəginini hətə qüxinip qəlmisun dəp bu səzni qilidu. Xadlanəqliki zindandiki aq qəloqan məhbusning tamaqni kərginidiki xadliki əməs, bəlki jamaətnin uningə kəyüngənlikidin, jamaətnin uningə boləqan sadiq muhəbbitidin xadlinixi idi. Xuningdək u ularəqə səzidə: «Mən hazır m intayin həjətmən» dəgəndək purəkni qikirip qoyuxtin ənsirəydu. «Qoxumqə səz»imizni kəring. ■ **4:11** 1Tim. 6:6. ■ **4:12** 1Kor. 4:11; 2Kor. 11:27. □ **4:15 «Silərgimə məlumki, əy Filippiliklar, mən Makedoniyə əlkisidin ayrilip qikqinimda, hux həwərnə bəxkə yərlərgə yətküzgən dəsləptiki waqitlarda, silərdin bəxkə həqkəndək jamaət bərix wə qəbul kilix ixlirida mən bilən həmkarlxəmiqan»** — ayəttiki «...mən Makedoniyə əlkisidin ayrilip qikqinimda, hux həwərnə bəxkə yərlərgə yətküzgən dəsləptiki waqitlarda» dəgən qisimning bəxkə birhil tərjimisi:

«... hux həwərnin silərgə yətküzülgən dəsləpki künliridə, mən Makedoniyə əlkisidin ayrilip qikqinimda...». Filippi xəhri bolsa Makedoniyə əlkisidə; xungə qaysi tərjimisi toora boluxidin kət'iyəzər, Pawlus hux həwərnə Filippiliklarə yətküzgəndin keyin, uni bəxkə jaydikilərgə yətküzüx üqün qikqanidi. Xu qəqdə Filippidiki jamaət uningə iqtisadiy wə bəlkim bəxkə jəhətlərdə yardəm qiloqanidi. Pawlusning «bərix wə qəbul kilix ixliri» dəgini, Pawlusning pəkət əzi üqünla əməs, bəlki bəxkəqlarni dəp ularning əwətkən yardimini qəbul qiloqanlıqini kərsitidu.

■ **4:15** 2Kor. 11:9. □ **4:16 «Qünki Tesalonika xəhridiki waqtimdimu əhtiyajim qüxkəndə silər mənə birnəqqə kətim yardəm əwətinglar»** — «birnəqqə kətim» grek tilida «bir kətim, həttə iki kətim...» dəgən ibarə bilən bildürilidu. Adəttə bu ibarə «birnəqqə kətim» dəgənni kərsitidu.

bololudək, xundaqla Uni hursən qilidloʻan bir qurbanliktək idi. □ ■

¹⁹ Wə mening Hundayim silər mohtaj bololən həmmə nərsini Məsih Əysada bololən xan-xəripidiki bayliqlaroʻa asasən mol təminləydu.

²⁰ Əmdi Hundayimiz həm Atimizolə əbədil'əbədgiqə xan-xəreṗ bololay! Amin.

²¹ Məsih Əysada bololən barliq muqəddəs bəndilərgə salam yətküzünqlar. Yenimdiki qerindaxlardinmu silərgə salam!

²² Barliq muqəddəs bəndilərdin, bolupmu Kəysər *imperatorning* ordisida bololənlardin silərgə salam!

²³ Rəbbimiz Əysa Məsihning mehīr-xəpkiti rohiqlaroʻa yar bololay!

□ **4:18 «silər əwətkənliringlarni Epafrodittin tapxuruwelip terəmgə siolmay qaldim wə molqilikqa qəmdum»** — «terəmgə siolmay qaldim wə molqilikqa qəmdum» degənlik grek tilida bir səz bilənla ipadlilinidu. Pawlusning bu səzi bilən, pəqət jismaniy jəhəttila həmmə nərsəm bar degənni əməs, rohiy jəhəttimu tolimu huxal bololənliqini, tolimu təsəlli tapqanliqini, tolimu oʻygrət qilolənliqini bildüridu. ■ **4:18** Ibr. 13:16.

Kolossiliklarga

Rosul Pawlus Kolossi xahiridiki jamaatkə yazoƷan məktup

1-2 Hudaning iradisi bilən Məsih Əysaning rosuli boləƷan mənki Pawlustin wə Ʒerindax Timotiyydin, Kolossi xahiridə turuwatƷan muƷəddəs bəndilərgə, yəni sadıƷ ƷerindaxlarəƷa salam! Huda Atimizdin meƷir-xəpƷət wə hatirjəmlik silərgə boləƷay![□] ■

3-4 Biz Məsih ƏysaəƷa baəƷliəƷan etiƷadinglar wə barlik muƷəddəs bəndilərgə baəƷliəƷan muƷəbbitinglar toƷruluk angliəƷandin keyin, silər üqün dua ƷiləƷinimizda silər üqün ərxlərdə saƷlakƷıƷ ümid tūpəylidin Rəb Əysa Məsihning Huda-Atisioə üzlüksiz rəhmət eytimiz;[□] ■

5 Silər ilgiri bu ümid toƷrisida hux həwərdiki həƷikət səzliri arƷilik angliəƷansilər;[■]

6 bu hux həwər pütƷül jaƷanoə yetip kelip mewə berip awumakta, xundakla silərgimu yetip kelip, silər uni anglap Hudaning meƷir-xəpƷitini həƷikətən bilip yətkən birinƷi kündin baxlap u silərdimu mewə berip awup barmakta;[■]

7 silər hux həwərnə səyümlük idxiximiz Əpafrastrin əgəngənsilər; u yardimizdə Məsihning sadıƷ hizmətƷisidur;[□] ■

8 u bizgə silərnəng Rohta boləƷan muƷəbbitinglarni ayan Ʒildi.[□]

9 Bu səwəbtin bizmu buning toƷrisida angliəƷan kündin baxlap silər üqün dua Ʒilip iltija Ʒilixni tohtatmiduk; tiləydiəƷinimiz xuki, Hudaning iradisi hərtərəprik danalılık wə roƷiy yorutulux bilən silərdə toluk bildürülsun. ■

10 Xundak boləƷanda silər Rəbgə layik Ʒalda hərtərəptə Hudani hursən Ʒilip, hərkəndak gūzal ixlarda mewə bərgəndə, Hudani həƷikiy bilixinglar arƷilik əsüp yetilisilər; ■

11-12 bizni muƷəddəs bəndilərnəng yoruklukta boləƷan mirasioə muyəssər boluxƷa layik ƷiləƷan Atioə təxəkkür eytip, Uning xan-xərprik Ʒudriti boyiƷə hərtərəprik ƷüƷ bilən hər ixlarda xadliƷƷa tolup ƷidamliƷ wə səwr-təƷətlik boluxƷa ƷüƷləndürülsilər.

□ 1:1-2 «Huda Atimizdin meƷir-xəpƷət wə hatirjəmlik silərgə boləƷay!» — bəzi kona Ʒəqürmilərdə: «Huda Atimiz wə Rəb Əysa Məsihdin meƷir-xəpƷət silərgə boləƷay!» dəp hatiriləngən. ■ 1:1-2 Rim. 1:7; Gal. 1:3; Əf. 1:2; 1Pet. 1:2. □ 1:3-4 «Biz Məsih ƏysaəƷa baəƷliəƷan etiƷadinglar wə barlik muƷəddəs bəndilərgə baəƷliəƷan muƷəbbitinglar toƷruluk angliəƷandin keyin... Rəb Əysa Məsihning Huda-Atisioə üzlüksiz rəhmət eytimiz;» — toluk ikki ayətnəng baxƷa birhil tərjimini: «Rəb Məsih ƏysaəƷa baəƷliəƷan etiƷadinglar wə barlik muƷəddəs bəndilərgə baəƷliəƷan muƷəbbitinglar toƷruluk angliəƷandin keyin, Rəb Əysa Məsihning Huda-Atisioə üzlüksiz rəhmət eytimiz. Bu etiƷad wə muƷəbbitinglar silər üqün ərxlərdə saƷlakƷıƷ ümidin barliƷƷa Ʒəlgən». Əmma bizningdə ümid etiƷadın əməs, əksiƷə etiƷad ümidin kelidu. Bizningdə Pawlus ularning kelidəƷan bəhtini Ʒəzləp uning üqün əzi xadlinidu. ■ 1:3-4 Əf. 1:15; Fil. 1:3; 1Tes. 1:3. ■ 1:5 1Pet. 1:4. ■ 1:6 Mar. 4:8; YƷ. 15:16.

□ 1:7 «silər hux həwərnə səyümlük idxiximiz Əpafrastrin əgəngənsilər» — «idxiximiz» grek tilida «(Hudaning) ƷulluƷidiki idxiximiz» dəgən uƷumni bildüridu. Əpafra Kolossidin Ʒəlgən (4:12-ayətni Ʒərüng). U Pawlus wə hizmətdaxlirioə yardəm bərgənliki üqün, Pawlus təkəllup bilən uning yardimini Kolossidiki jamaətnəng yardimi dəp Ʒaraydu. Bəzi kona Ʒəqürmilərdə: «u silərnəng yardimində Məsihning sadıƷ hizmətƷisidur» deyilidu. ■ 1:7 Kol. 4:12; Flm. 23.

□ 1:8 «u bizgə silərnəng rohta boləƷan muƷəbbitinglarni ayan Ʒildi» — «RoƷ» muxu yərdə Hudaning MuƷəddəs RoƷi. ■ 1:9 1Kor. 1:5; Əf. 1:15. ■ 1:10 Yar. 17:1; YƷ. 15:16; 1Kor. 7:20; Əf. 4:1; Fil. 1:27; 1Tes. 2:12.

13 U bizni qarangoʻlulukning hokumranlikidin azad qilip, soʻygan Ooqlining padixahlikioʻga yetkəp koydi; □ ■

14 Uningda hərluk-azadlikka, yəni gunahlimizdin kəqurumgə muyəssər bolduk. □ ■

15 U bolsa kərunməs Hudaning sūrət-obrazidur, pūtkul kainattiki tunjidur; □ ■

16 qunki Uningda barlik məwjudatlar, asmandiki bolsun, zemindiki bolsun, kərunidionə bolsun, kərunməs bolsun, məyli təhtlər, hojayinlar, həkumranliklar, hokukdarlar bolsun, barlik həmmə Uning tərpidin wə Uning uqun yaritiloʻandur. ■

17 U həmmidin burundur, wə həmmə məwjudatlar Uningda bir-birigə baqlinip turmakta; □

18 U yənə tənning, yəni jamaətning bexidur; u baxlinixtur, olgənlərdin tunji bolup tirilgüqidur; buningdiki məksət, Uning pūtkul məwjudatlar iqidə hər jəhəttin əng üstün orunda turuxi uqundur. □ ■

19 Qunki Huda Əzining mukəmməl jəwhirini Uningda turoquzuxka, □ ■

20 wə Uning arkilik barlik məwjudatlarni Əzi bilən əpləxtürüxkə layik kərgənidi, yəni, Uning kresttə təkülgən kəni arkilik inaklik elip kəlgəndin keyin, — U arkilik məyli zeminda bolsun, ərlərdə bolsun barlik məwjudatlarni Əzi bilən əpləxtürüxkə layik kərgənidi; □ ■

21-22 wə əslidə rəzil əməlliringlar tūpəylidin Əzigə yat kilinoʻan, kənglünglarda dūxmənlik boləjan silərnimu, U Əz ətlik tenidə əlüm arkilik Əzigə pak-mukəddəs, əyibsiz wə daosiz hazir kilix uqun Əzi bilən əp kiləjan □ ■

23 (əgər silər etiқadta ul selinip mustəhkəm turup, hux həwərdiki ümidtin neri kilinmisanglar); bu hux həwər pūtkul asman astidiki kainatta

□ 1:13 «U bizni qarangoʻlulukning hokumranlikidin azad qilip, soʻygan ooqlining padixahlikioʻga yetkəp koydi» — «qarangoʻlulukning hokumranlik» jin-xəytanlarning ilkini kərsitidu. ■ 1:13 Mat. 3:17; 17:5; Əf. 2:4; 1Tes. 2:12; 2Pet. 1:17. □ 1:14 «Uningda hərluk-azadlikka, yəni gunahlimizdin kəqurumgə muyəssər bolduk» — «Uningda» muxu yərdə «Məsiha» degənni kərsitidu. ■ 1:14 Ros. 20:28; Əf. 1:7; Ibr. 9:14; 1Pet. 1:19.

□ 1:15 «U bolsa kərunməs Hudaning sūrət-obrazidur, pūtkul kainattiki tunjidur» — grek tilida muxu yərdiki «tunji» adəttə «birinchi bolup tuşuloqan»ni kərsitidu. Səzning toluq mənisi təwəndiki 16-17-ayəttə kəruilidu; Məsih: (1) pūtin ələm iqidə birinchi orunda turidu; (2) wə ələmning həmmisidin burun boləjan; (3) ələmgə ohxax «yaritiloʻan» əməs, bəlki əsli Huda Atisi bilan billə məwjut boləjan. Bu 16-20-ayətləarning məksiti Məsihning uluqlukini kərsitix uqundur. ■ 1:15 2Kor. 4:4; Fil. 2:6; Ibr. 1:3; Wəh. 3:14. ■ 1:16 Yar. 1:3; Zəb. 33:6; Yh. 1:3; Əf. 3:9; Ibr. 1:2. □ 1:17 «U həmmidin burundur, wə həmmə məwjudatlar uningda bir-birigə baqlinip turmakta» — «U həmmidin burundur» degən səz wəqit tərpidin həmm uluqluk-muħimlik tərpidinmu eytilidu. □ 1:18 «U yənə tənning, yəni jamaətning bexidur; u baxlinixtur, olgənlərdin tunji bolup tirilgüqidur; buningdiki məksət, uning pūtkul məwjudatlar iqidə hər jəhəttin əng üstün orunda turuxi uqundur» — grek tilida muxu ayəttiki «tunji» 15-ayəttiki «tunji»ga ohxax səzdur; adəttə «birinchi bolup tuşuloqan»ni kərsitidu. ■ 1:18 1Kor. 15:20; Əf. 1:22; 4:15; 5:23; Wəh. 1:5. □ 1:19 «Qunki Huda Əzining mukəmməl jəwhirini uningda turoquzuxka, ... (20) wə Uning arkilik ... Əzi bilən əpləxtürüxkə...» — səzməsez tərjimə kilsək: «Qunki (Hudaning) barlik mukəmməl jəwhirini uningda turuxka layik kərgən, (20) wə Uning arkilik ... Əzi bilən əpləxtürüxkə...». ■ 1:19 Yh. 1:14,16; Kol. 2:9. □ 1:20 «Uning kresttə təkülgən kəni arkilik» — Grek tilida «Uning kresttidiki qan arkilik». ■ 1:20 Yəx. 9:6; Yh. 16:33; Ros. 10:36; Rim. 5:1; 2Kor. 5:18; Əf. 2:14; 1Yuh. 4:10. □ 1:21-22 «...silərnimu, U Əz ətlik tenidə əlüm arkilik Əzigə pak-mukəddəs, əyibsiz wə daosiz hazir kilix uqun Əzi bilən əp kiləjan...» — «Uning ətlik teni» Məsihning həkikiy insan ikənlikini təkitleydi. ■ 1:21-22 Luқа 1:75; Əf. 1:4; 5:27; 2Tim. 1:9; Tit. 2:12.

jakarlanoqan; mænki Pawlus Uningoşa hizmatqı kılındim. □ ■

²⁴ Əmdi mæn silər üqün tartqan jपालिरिम üqün xadlinimæn, wə xuningdæk Məsihning jपालिरिडा kəm boloqanlirini öz ətlirimdə Uning teni, yəni jamaət üqün toluklaymæn; □ ■

²⁵ mæn jamaət üqün Hudaning sөz-kalamioşa əməl kilix üqün Uning manga silərni dəp tapxuroqan oşojidarliki boyiqə hizmatqı kılındim; □ ■

²⁶ bu sөz-kalamidiki sir barliq əsirlərdin wə dəwrlərdin yoxurun tutoqan, əmma hazır mükəddəs bəndilirigə axkarilandi; ■

²⁷ qünki Huda ularoşa əllər arisida əməlgə axuruluwatqan bu sirning xərəplik bayliqlirini bildürüxni halidi; bu sir bolsa xan-xərəpkə elip baroşuqi ümid boloqan, silərdə turuwatqan Məsihning Əzidir. □ ■

²⁸ Biz uni jakarlaymiz, hər bir adəmnı Məsihdə kamalətkə yətkən halda Huda aldida hazır kilix üqün barliq danalix bilən hər bir adəmgə jekiləymiz, hər bir adəmgə təlim bərimiz.

²⁹ Mæn xuningoşa intilip, Uning wujudumda ixligini boyiqə kürəx kilip japa tartimæn; Uning wujudumda ixligini dərwəxə tolimu zordur. □

2

¹ Qünki məndə silər üqün, Laodikiyədikilər üqün, xuningdæk didarimni kərmigənlərninğ həmmisi üqün nəkədər zor kürəxning boluwatqanliqini silərgə bilgüzməkqimæn; □

² küriximning nixani, həmməylənninğ mehir-muhəbbəttə bir-birigə başlinip, kəblirining rişbətəndürülüxi, Hudaning sirini, yəni Məsihni qüxinixtə wə toluk bilixtə boluqan ixənq-hatirjəmlikkə erixixi üqündur; □ ■

□ **1:23 «əgər silər etiğadta ul selinip mustəhkəm turup, hux həwərdiki ümidin neri kilinmisanglar»** — muxu sөzlər adəmlərni nijatka erixtürüxning xərtini əməs, bəlki adəmlərdə nijatning məwjut boluqanliqining addiy ispatini kərsitidu. ■ **1:23** Yh. 15:6. □ **1:24 «Əmdi mæn silər üqün tartqan jपालिरिम üqün xadlinimæn, wə xuningdæk Məsihning jपालिरिडा kəm boluqanlirini öz ətlirimdə Uning teni, yəni jamaət üqün toluklaymæn»** — biz bu sirliq bayan üstidə «qoxumqə sөz»imzdə tohtilimiz. ■ **1:24** Rim. 12:5; 1Kor. 12:27; 2Kor. 7:4; Əf. 3:13; 4:12; 5:23; Fil. 2:17; 2Tim. 2:10. □

□ **1:25 «mæn jamaət üqün Hudaning sөz-kalamioşa əməl kilix üqün»** — yaki «mæn sөz-kalamini toluk jakarlaw üqün» yaki «mæn sөz-kalamini həmmigə jakarlaw üqün». Bizningqə Pawlusning kəzdə tutqini əzining (wə baxqılarninğ) «Injildiki sir»ni jakarlixı bilən jamaətninğ sani toluk bolup, jamaət Hudaning toluk wəhəyisigə muyəssar bolidu wə bu hux həwərninğ məksiti əməlgə axurulidu. ■ **1:25** Rim. 16:25; Əf. 1:9; 3:9; 2Tim. 1:10; Tit. 1:3; 1Pet. 1:20. ■ **1:26** Mat. 13:11. □ **1:27 «qünki Huda ularoşa əllər arisida əməlgə axuruluwatqan bu sirning xərəplik bayliqlirini bildürüxni halidi»**

— «əllər» bolsa «yat əllər», «Yəhədiy əməslər»ni kərsitidu. ■ **1:27** 2Kor. 2:14; 1Tim. 1:1.

□ **1:29 «Mæn xuningoşa intilip, Uning wujudumda ixligini boyiqə kürəx kilip japa tartimæn; Uning wujudumda ixligini dərwəxə tolimu zordur»** — «kürəx» degənlilik grek tilida «agon» deyilidu. «Agon» toşruluk «Filippiyliklaroşa»diki qoxumqə sөz»imizin kərunğ. □ **2:1 «xuningdæk didarimni kərmigənlərninğ həmmisi üqün...»** — grek tilida: «xuningdæk ətninğ jəhətidə yüzumni kərmigənlərninğ həmmisi üqün...». Xühşisizki, rosul jamaəttə roh jəhətidin bir-birimizni tonuximiz mumkin, deməqci. □

□ **2:2 «küriximning nixani, həmməylənninğ mehir-muhəbbəttə bir-birigə başlinip, kəblirining rişbətəndürülüxi, Hudaning sirini, yəni Məsihni qüxinixtə wə toluk bilixtə boluqan ixənq-hatirjəmlikkə erixixi üqündur»** — demisəkmü, bu «kürixim» rohiy jəhəttin, dua-tilawətlər bilən hər türlik jin-xəytanlar bilən qarixilixtikə kürəx, əlwəttə. ■ **2:2** Yəx. 53:11; Yər. 9:22; Yh. 17:3; Fil. 3:8.

3 qünki Uningda danalığın wə bilimning barlık baylıqliri yoxurunotandur.■

4 Mening buni deyixim, heqkimning silərni kayil kilarlık silik-sipayə gəpliri bilən aldımastlık üqündur;■

5 qünki gərqə tən jəhətidin silərdin neri bolsammu, roh jəhətidin mən silər bilən bilimən, silərning səptə turuwatqınınglaroşa wə Məsihgə baolıoğan etikađinglarning qinglikioşa qarap xadlinimən.■

6 Məsih, Rəb Əysani kandaq kəbul kılğan bolsanglar, xu halda Uningda menginglar,

7 silər təlim berilgəndək Uningda yiltiz tartip, etikađinglar quruluwatқан halda, etikađta hatırjəm kilinip, rəhmət eytixlar bilən taxkınlap turuquci bolunglar;■

8 heqkimning Məsih boyiqə bolmioğan, pəylasopluk yaki bimənə aldamqılık bilən, insanlardın kəlgən təlimlər, yəni bu dunyadiki «asasiy kaidə-kanuniyətlər» boyiqə silərni öz oljisi kılıp azdurmaslık üqün hezi bolunglar;□ ■

9 qünki Uningda, yəni Məsihdə, Hudaning barlık mukəmməl jəwhiri tən xəklidə turidu;

10 wə silər Uningda, yəni barlık hekūmdarlarning həm hoqukdarlarning bexi Boləuquda mukəmməldursilər; □ ■

11 silər Uningda adəmning kolisiz boləğan sünnət bilən sünnət kilinoqansilər; demək, Məsihning sünniti bilən *gunahlık* ətkə baolənoğan təndin halas kilinoqansilər; □ ■

12 Uning bilən təng qəməldürüluxtə dəpnə kilinoqansilər; silər yənə Uni əlümdin tirildürgən Hudaning wujudunglarda ixləydiəlanlikioşa ixənq baolax bilən Uning bilən təng tirilgənsilər.□ ■

13 Əmdi gərqə itaətsizlikinglar wə ətliringlardiki sünnətsizlikinglar tūpəylidin əlgən bolsanglarmu, U silərni Məsih bilən billə janlandurdi;

■ 2:3 1Kor. 1:24. ■ 2:4 Əf. 5:6; Kol. 2:18. ■ 2:5 1Kor. 5:3; 14:40. ■ 2:7 1Kor. 1:5; Əf. 3:17. □ 2:8 «heqkimning Məsih boyiqə bolmioğan, pəylasopluk yaki bimənə aldamqılık bilən, insanlardın kəlgən təlimlər, yəni bu dunyadiki «asasiy kaidə-kanuniyətlər» boyiqə silərni öz oljisi kılıp azdurmaslık üqün hezi bolunglar» — «asasiy kaidə-kanuniyətlər» degən muhim ibarə toqrisida «qoxumqə səz»imizni kərug.

■ 2:8 Rim. 16:17; Ibr. 13:9. □ 2:10 «wə silər Uningda, yəni barlık hekūmdarlarning həm hoqukdarlarning bexi Boləuquda mukəmməldursilər» — «silər Uningda ... mukəmməldursilər» degən muhim ibarə toqrisida «qoxumqə səz»imizni kərug. «barlık hekūmdarlar... həm hoqukdarlar...» — həm asmandiki həm zemindiki barlık hoqukqa igə boləqanlar. ■ 2:10 Yh. 1:16. □ 2:11 «silər uningda adəmning kolisiz boləğan sünnət bilən sünnət kilinoqansilər; demək, Məsihning sünniti bilən *gunahlık* ətkə baolənoğan təndin halas kilinoqansilər» — bu ayəttiki sünnət adəmning tenidə əməs, bəlkı roh-qəlbididur, əlwəttə. Demisəkmü, «ətlık tən» degən ibaridə «ət» degən səz Injildiki əlahidə mənəidə ixlitilidu, yəni insaniy gunahqa əsir boləğan təbiətni kərsitidu.

«Rimliklaroşa»diki «ət» toqruqluk «kirix səz»imizni kərug. «Məsihning sünniti» «Məsihning Əzi kilidənoğan sünnət», yaki «Məsihning əlümi»ni kərsitidu. Bu toqruqluk «qoxumqə səzimiz»ni kərug. ■ 2:11 Kan. 10:16; Yər. 4:4; Rim. 2:29; Fil. 3:3. □ 2:12 «Uning bilən təng qəməldürüluxtə dəpnə kilinoqansilər; silər yənə Uni əlümdin tirildürgən Hudaning wujudunglarda ixləydiəlanlikioşa ixənq baolax bilən uning bilən təng tirilgənsilər» — bu ayəttiki «qəməldürülük» aldi bilən suoşa qəməldürülükni kərsətkini bilən, u yənə bəribir «rohqa qəməldürülük»nimu kərsitidu. Yənə yuqirikı «sünnət» toqruqluk «qoxumqə səzimiz»ni kərug.

■ 2:12 Rim. 6:4; Gal. 3:27; Əf. 1:19; 3:7.

həmmə itaətsizlikirimizni kəqürüm kılıp, □ ■

14 bəlgilimilərdə öz iqigə elinoqan üstimizdin ərz kilidioqan, bizni əyibləydiqan pütüklərnı oqürüp taxlidi; U ularni bizdin neri kildi, krestkə mihlatkuzdi. □

15 U həkümdarlardin wə hokukdarlardin olja elip, *kresttə* ularni rəswa kılıp ularning üstidin təntənə bilən oqəlibə kildi. □ ■

16 Əmdi heqkimning yemək-iqmək, həyt-bayramlar, «yengi ay» yaki xabat künlər jəhətliridə silərnıng üstünglərdin həküm qikirixioqə yol qoymanglar; ■

17 bu ixlar bolsa bir kələnggə, halas; uning jismi bolsa Məsihningkidur! □ ■

18 Heqkimning silərnı «kiqik peillik» wə pərixtilərgə ibadət kılıxkə dəwət kılıp in'aminglardin məhrum kılıxioqə yol qoymanglar; muxundaq kixilər *gunahlik* ətliridiki oy-pikirliri bilən həkawurlixip, kərgən kərunüxlərgə esiliwalmaktidur; □ ■

19 Ular «bax»ni qing tutqini yoqtur; lekin baxtin ügə wə singirlar arkilik pütkül tən kuwwətinidu wə bir-birigə baqlinip, Hudadin kəlgən awux bilən axmaqta. □

20-21 Əgər Məsih bilən bu dunyadiki kaidə-kanuniyətlərgə nisbətən ołgən bolsanglar, nemixkə (bu dunyada yaxioqanlardək) «Tutma!» «Tetima!» «Təgmə!» degəndək bəlgilimilərgə riayə kılısilər □ ■

22 (bundak *bəlgilimilər ilkidiki* nərsilərnıng həmmisi istemal kılınix bilən yokilidu)? Muxundaq bəlgilimilər pəkət insanlardin qıqқан kərsətmilər

□ 2:13 «Əmdi gərgə itaətsizlikinglar wə ətliringlardiki sünnətsizlikinglar tüpəylidin ołgən bolsanglarmu,...» — «ətliringlardiki sünnətsizlikinglar» ularning əslidə (həmmimiz Məsihsiz boləqan waqtimizdikidək) öz «gunahlik ət»imizgə əsir-kul boləqanlikimizni kərsitidu.

■ 2:13 Əf. 2:1. □ 2:14 «bəlgilimilərdə öz iqigə elinoqan üstimizdin ərz kilidioqan, bizni əyibləydiqan pütüklərnı oqürüp taxlidi; u ularni bizdin neri kildi, krestkə mihlatkuzdi» — bu intayin muhim ayət toqruluk yənə «kozumqə səzimizni kərunğ. Grek tilidə «Uning krestigə mihlatkuzdi». □ 2:15 «U həkümdarlardin wə hokukdarlardin olja elip, kresttə ularni rəswa kılıp ularning üstidin təntənə bilən oqəlibə kildi» — bu ayəttiki «həkümdarlar wə hokukdarlar» bolsa jin-xəytanlar; Məsih ulardin aloqan olja bolsa Əzigə etiqađ baqliqan, əslidə jin-xəytanlarning ilkidə turoqan bizlərnı kərsitidu, əlwəttə! Baxkə birhil tərijimisi «...həkümdarlarnı... koralısiz kılıp...».

■ 2:15 Yar. 3:15; Mat. 12:29; Luqa 11:22; Yh. 12:31; 16:11. ■ 2:16 Law. 11:2; 23:2; Rim. 14:2; Gal. 4:10. □ 2:17 «bu ixlar bolsa bir kələnggə, halas; uning jismi bolsa Məsihningkidur!» — «jismi» — demək, «kələnggüni yərgə taxliqan jisim». Bu muhim ayət toqrısida «kozumqə səzimizni kərunğ. ■ 2:17 Ibr. 8:5; 10:1. □ 2:18 «Heqkimning silərnı «kiqik peillik» wə pərixtilərgə ibadət kılıxkə dəwət kılıp in'aminglardin məhrum kılıxioqə yol qoymanglar...» — baxkə birhil tərijimisi: «heqkimning... üstünglərdin həküm qikirixioqə yol qoymanglar...». «Dəwət kılıp» degən ibarə «bu ixlardin səyünüp» degən mənisinimu öz iqigə alidu. «muxundaq kixilər gunahlik ətliridiki oy-pikirliri bilən...» — demək, oy-pikirliri Mukəddəs Rohtin əməs, bəlkı öz gunahlik ətliri təripidin baxkurulidioqandur.

«kərgən kərunüxlərgə esiliwalmaktidur» — bəzi kona təkistiki kəqürmilərdə «kərmigən kərunüxlərgə esiliwalmaktidur» deyilidu. Bizningqə «kərgən» dəp okux toqrıdur; bu kixilər kərgən «kərunüxlər» əzining ham hiyalliridin qıqқан, əlwəttə. ■ 2:18 Yər. 29:8; Mat. 24:4; Əf. 5:6; 2Tes. 2:3; 1Yuha. 4:1. □ 2:19 «Ular «bax»ni qing tutqini yoqtur. Lekin baxtin ügə wə singirlar arkilik pütkül tən kuwwətinidu wə bir-birigə baqlinip, Hudadin kəlgən awux bilən axmaqta» — «bax» bolsa Məsihdur. Məsihning Əz teni boləqan jamaətning bəxidur. «Tən» — jamaət. □ 2:20-21 «Əgər Məsih bilən bu dunyadiki kaidə-kanuniyətlərgə nisbətən ołgən bolsanglar...» — bu muhim ayət toqruluk «kozumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 2:20-21 Gal. 4:9.

wə təlimlərdin ibarət, halas; □ ■

²³ ularda dərvekə birhil pidaïylarqə ibadət, kiçik peillik wə öz tenigə qarita kattik kolluk boluxni dəwət kilix boloaqqa, ularda danalığın kərunüxi bar; əməliyəttə *bundak danalığın* paydisi yoktur — ular pəkət əttiki həwəslərgə yol qoyidula, halas.■

3

«Yukiridiki ixlaroja intilip izdininglar»

¹ Silər Məsih bilən təng tirildürülgən bolsanglar, əmdi yukiridiki ixlaroja intilip izdininglar; Məsih xu yərdə Hudaning ong yenida olturidu.■

² Kəngül-zehninglarni yərdiki ixlaroja əməs, bəlki yukiriki ixlaroja qoyunglar;

³ qünki silər əlgənsilər, wə həyatinglar Məsih bilən billə Hudada yoxurun turidu.■

⁴ Əmma həyatimiz boləjan Məsih axkarilənojan qəoqda, xuan silər uning bilən billə xan-xərəptə axkarilinidənojan bolisilər.□ ■

⁵ Xunga yərgə təwə ixlarni kıləuqi hərəkəndək əzaliringlarni, yəni buzukluk, napaklik, iplas hessiyatlar, rəzil həhixlar wə nəpsaniyətlilik (u butpərəslikkə barəwərdur)ni əlümgə məhküm kilinglar;□ ■

⁶ qünki bu ixlər tūpəylidin Hudaning oqəzipi itaətsiz pərzəntlərgə qūxidu.□ ■

⁷ Silər bular arisida yaxiojan waqtinglarda, bundak ixlardimu mənqənsilər.■

⁸ Əmma hazır silər muxularningmu həmmisini özünglərdin seliwetinglar — yəni oqəzəp, kəhr-səpra, yaman niyətlər, təhmət, aqzینگlərdin qikidənojan iplas səzlərnimu seliwetinglar.■

⁹ Bir-biringləroja yaləjan səzlimənglar; qünki silər kona adəmmi kilmixliri bilən seliwətkənsilər,■

¹⁰ wə yəngi adəmmi kiyyənsilər; yəngi adəm bolsa əzini Yarətkuqining sūrət-obrazi boyiqə toluk bilixtə daim yəngiliməktə; □ ■

□ **2:22 «bundak bəlgilimilər ilkidiki nərsilərnin həmmisi istemal kılınix bilən yəkilidu»** — demək «Tutma! Tetima! Təgmə!» degəndək bəlgilimilərnin həmmisi Huda aldida əng muhim ix boləjan insanning iqi dunyasi bilən əməs, bəlki yemək-iqmək katarliklər bilən munasiwətluktur. ■ **2:22** Yəx. 29:13; Mat. 15:9; Tit. 1:14. ■ **2:23** 1Tim. 4:8; 5:23. ■ **3:1** Əf. 1:20. ■ **3:3** Rim. 6:2; 8:24; 2Kor. 5:7. □ **3:4 «əmma həyatimiz boləjan Məsih axkarilənojan qəoqda, xuan silər uning bilən billə xan-xərəptə axkarilinidənojan bolisilər»**

— bu muhim ayət toqruluk «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **3:4** Fil. 3:21; 1Yuhə. 3:2.

□ **3:5 «yərgə təwə boləjan ixlarni kıləuqi hərəkəndək əzaliringlar...»** — əsli grek tilida «yərgə təwə boləjan əzaliringlar...». «yərgə təwə» degənnin mənisi «bu rəzil dunyaqə təwə» degənluktur. ■ **3:5** Rim. 7:5, 23; Əf. 4:22; 5:3, 5; 1Tes. 4:5. □ **3:6 «qünki bu ixlər tūpəylidin Hudaning oqəzipi itaətsiz pərzəntlərgə qūxidu»** — «itaətsiz pərzəntlər» degən ibarə insanning əsli tūp təbiitidə itaətsizlikning barlikini, itaətsiz Adəm'atining pərzəntliri ikenlikini kərsitidu.

Ləkin «itaətsiz pərzəntlər» bolsa Hudaning xəpki bilən Hudaning Özning pərzəntlirigə aylinidu (5, 7-ayətni kəring). ■ **3:6** 1Kor. 6:10; Gal. 5:19; Əf. 5:5; Wəh. 22:15. ■ **3:7** 1Kor. 6:11; Əf. 2:1; Tit. 3:3. ■ **3:8** Əf. 4:22; İbr. 12:1; Yaq. 1:21; 1Pet. 2:1. ■ **3:9** Əf. 4:25. □ **3:10**

«wə yəngi adəmmi kiyyənsilər; yəngi adəm bolsa əzini Yarətkuqining sūrət-obrazi boyiqə toluk bilixtə daim yəngiliməktə» — «kona adəm» (9-ayət) Adəm'atidin miras kilingənojan gunahkar həyatni kərsitidu; «yəngi adəm» bolsa Məsihdə boləjan yəngi həyatni kərsitidu. ■ **3:10** Yar. 1:26; 5:1; 9:6; Rim. 6:4; 1Kor. 11:7.

¹¹ uningda heqkandak yunanlik yoki Yəhudiy, sünnətlik yoki sünnətsiz, yat mədiniyətlik, Skit, kul yoki hōrlər məwjut əməstur; bəlki Məsih həmmidur, wə həmmididur. □ ■

¹² Xunga, Hudaning talliwaləolanlirioə, pak-mukəddəs wə səyüngənlərgə layik, adəmgə iq əqritudioənan baəqirlarni, meħribanlik, kiçik peillik, məminlik wə səwr-takətligni kiyiwelinglar; □ ■

¹³ bir-biringlarəya yol köyunglar, narazilik ix bolsa bir-biringlarni kəqürüm kilinglar; Məsih silərni kəndak kəqürüm kילוan bolsa silərnu xundak kilinglar. ■

¹⁴ Muxu ixlarning üstigə kamil birlikning rixtisi boləyan meħir-muħəbbətni kəxup beringlar. □ ■

¹⁵ Məsihning hatirjəmliki kəlbinglarda həküm sürsun (silər bir tən bolup bu hatirjəmliktə boluxkə qakiriləyan ikənsilər) wə xundakla rəhmət eytxlarda bolunglar. □

¹⁶ Məsihning sez-kalamini əzünglarda baylik hasil kilinglar, barlik danalik bilən bir-biringlarəya əgitinglar, jekilənglar, qin kəlbinglarda zəbur-nəəqmilər, mədhiyə küyliri wə roħiy nahxilarni yangritip Hudani qiraylik mədhiyilənglar; □

¹⁷ wə həmmə ixlarda, sez bolsun, əməl bolsun, həmmisini Rəb Əysaning namida kiling, uning arkilik Huda'Atioə rəhmət eytinglar. ■

ailidikilərgə boləyan jekiləxlər

¹⁸ Silər ayallar, Rəbdə boləyan süpitinglarəya layik əz ərliringlarəya boysununglar; ■

¹⁹ silər ərlər, əz ayalliringlarəya muħəbbət kərsitinglar; ularəya aqçik kilmanglar. ■

²⁰ Silər balilar, ata-ananglarəya həmmə ixlarda itaət kilinglar; çünki bundak kiling Rəbdə boləyan güzəl ixtur. ■

□ **3:11 «uningda heqkandak yunanlik yoki Yəhudiy, sünnətlik yoki sünnətsiz, yat mədiniyətlik, ... məwjut əməstur»** — «yat mədəniyətlik» — grek tilida «saqallik» deyilidu; çünki greklar adəttə saqal qoymaytti. Bu sez adəttə grek yoki latin tilini səzliyəlməydiəlanlarni kərsitətti; adəttə greklar wə latinlar undak kixilərnə kəmsitip «saqallik» degən səzni «yawayi adəmlər» degən səlbiiy mənida ixlitətti. «... yat mədiniyətlik, Skit, kul yoki hōrlər məwjut əməstur; bəlki Məsih həmmidur, wə həmmididur» — «Skitlar» adəttə Ottura Asiyadiki kəqmən həlkning umumiyyə nami idi. ■ **3:11** 1Kor. 7:21,22; 12:13; Gal. 3:28; 5:6; 6:15.

□ **3:12 «Xunga, Hudaning talliwaləolanlirioə, pak-mukəddəs wə səyüngənlərgə layik ... kiçik peillik, məminlik wə səwr-takətligni kiyiwelinglar»** — Təwrat-Injilda «məminlik»ning «yuwaxlik iman-ixəng bilən» degəndək əlahidə mənisi bardur. Məmin adəm əzining hoçukliri yaki imtiyazlirini bəkitix üçün kürəx kilmaydu; çünki u Huda aldida iman bilən toəra mangoəyan bolsa, Huda muxu ixlarni əzigə kapalət kילוan dəp hatirjəmliktə turidu. Bu sez toərlulək yənə «kəxumqə sez»imizni kərüng. ■ **3:12** Əf. 4:32; 6:11; 1Tes. 1:4. ■ **3:13** Mat. 6:14; Mar. 11:25; Əf. 4:32. □ **3:14 «... kamil birlikning rixtisi boləyan meħir-muħəbbətni kəxup beringlar»** — yaki «... kamil rixtə boləyan meħir-muħəbbətni kəxup beringlar». ■ **3:14** Yh. 13:34; 15:12; Əf. 4:3; 5:2; Kol. 2:2; 1Tes. 4:9; 1Yuħa. 3:23; 4:21. □ **3:15 «Məsihning hatirjəmliki kəlbinglarda həküm sürsun»** — bu muħim sez toərlulək «kəxumqə sez»imizni kərüng. □ **3:16 «... qin kəlbinglarda zəbur-nəəqmilər, mədhiyə küyliri wə roħiy nahxilarni yangritip Hudani qiraylik mədhiyilənglar»** — «zəbur-nəəqmilər» bəlkim sazəya təngkəx kilingip eytilidəyan nahxilar; «mədhiyə küyliri» bəlkim sazsiz nahxilar; «roħiy nahxilar» bəlkim stihiyiliktin, əzlikidin, Mukəddəs Rohning ilhami bilən eytiləyan nahxilarni kərsitidu («1Kor.» 14:15nimu kərüng). ■ **3:17** Əf. 5:20; 1Tes. 5:18. ■ **3:18** Yar. 3:16; 1Kor. 14:34; Əf. 5:22; Tit. 2:5; 1Pet. 3:1. ■ **3:19** Əf. 5:25. ■ **3:20** Əf. 6:1.

21 Silər atilar, baliliringlarning kengligə azar bərmənglar; undak kilsanglar kengli yara bolidu.

22 Silər kullar, əttin boləjan hojayinglarəja həmmə ixta itaət kilinglar; pəkət köz alididila hizmət kılıp, insanlarni hux kıləjuqi kullardin bol-manglar; bəlki Rəbdin əyminip qin kənglünglardin ix kərünglar. □ ■

23 Nemə ixni kiliwatқан bolsanglar, uningda insanlar aldida əməs, bəlki Rəb aldida kıləjandək jan-dil bilən uningəja ixlənglar;

24 qünki mirasning in'amiəja Rəbdin muyəssər kilingəjanliqinglarni bil-isilər; qünki silər Rəb Məsihning ibadət-kullukididursilər.

25 Əmma kim həqkanıysizlik kilsa kıləjan həqkanıysizliqi öz bexiəja quxidu; bu ixta həqқandak yüz-hatirə kilingix yəktur.

4

1 Silər hojayinlar, kulliliringlarəja adil wə toəra muamilə kilinglar; qünki ərxte öz hojayinglarning barlıqini bilisilər. ■

2 Dua-tilawətkə hərқandak waқitta berilinglar, buningda rəhmətlər eytixip həxyar turunglar; ■

3 xuning bilən biz üqünmu dua kıləjaysilərki, Huda bizgə Məsihning sirini jakarlax üqün Öz sözigə ixik aqsun; mən dəl sir üqün zənjirlər bilən baəlanəjanmən; ■

4 xunga kılıxқа tegixlikim boyiqə, sirni axkariliximoəja *dua kilinglar*.

5 Sirttikilərgə nisbətən danalix bilən menginglar, pursətlər qıққanda kəngül qoyup qoldin bərmənglar. □ ■

6 Silərnin gəp-səzliringlar hərdaim mehir-xəpkət bilən bolsun, tuz bilən tetitilsun; xuning bilən silər hərbiр adəmgə қandak jawab berixni bilisilər. □ ■

7 Səyümlük қerindax həm Rəbdə sadix hizmətkar, ixduximiz boləjan Tikikus silərgə mən toəruluk həmmə ixlarni məlum kildu. □ ■

8 Mən uni dəl muxu ix üqün yeninglarəja əwətixim, silərnin əhwalinglarni biliwelixi wə xundakla kənglünglarəja ilham-riəbət berixi üqündur.

9 Mən əzi silərdin boləjan, sadix wə səyümlük қerinduximiz Onesimusni uning bilən əwəttim; ular silərgə muxu yərdiki barlıq ixlarni məlum kildu. ■

□ 3:22 «silər kullar, əttin boləjan hojayinglarəja həmmə ixta itaət kilinglar» — «əttin boləjan hojayinglar» degini, yənə «silərnin ərxte boləjan hojayinglarmu bar» dəp puritudu.

■ 3:22 Əf. 6:5; 1Tim. 6:1; Tit. 2:9; 1Pet. 2:18. ■ 4:1 Əf. 6:9. ■ 4:2 Luқа 18:1; Rim. 12:12; Əf. 6:18; 1Tes. 5:17. ■ 4:3 Əf. 6:19; 2Tes. 3:1. □ 4:5 «Sirttikilərgə nisbətən danalix bilən menginglar» — «sirttikilər» — Hudaning padixahlıqingning sirtida turəjanlar, tehi etiqad kilingəjanlarni kərsitudu, əlwəttə. ■ «pursətlər qıққanda kəngül qoyup qoldin bərmənglar» — «pursətlər» bolsa «sirttikilər»gə yaxxılıq kərsitix, Hudaning səzini eytix, Məsihgə guwahlıq berix қatarlıq pursətlər. ■ 4:5 Əf. 5:15, 16. □ 4:6 «Silərnin gəp-səzliringlar hərdaim mehir-xəpkət bilən bolsun, tuz bilən tetitilsun; xuning bilən silər hərbiр adəmgə қandak jawab berixni bilisilər» — «tuz bilən tetitilsun» degən jekiləx toəruluk «қoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 4:6 Mar. 9:50. □ 4:7 «səyümlük қerindax həm Rəbdə sadix hizmətkar, ixduximiz boləjan Tikikus» — «ixdax» grek tilida «(Hudaning) kullukidiki ixdax» degən uқumni bildüridu. ■ 4:7 Ros. 20:4; Əf. 6:21; 2Tim. 4:12. ■ 4:9 Flm. 10.

¹⁰ Türmidixim bolqan Aristarhus silerga salam yollaydu; Barnabasning nawnri inisi Markusmu xundaq (silär uning toqruqluq tapxuruqlarni tapxuruwaldinglar; u yeninglarqa kalsä, uni qobul kilinglar); ■

¹¹ Yustus döp ataloqan Yexuamu salam yollaydu. Hudaning padixahlıki üqün manga hizmetdax bolqan sünnät kılınqanlardın pəkät muxular bardur; ular manga täselli bolqan. □

¹² Silärdin bolqan, Mäsih Əysaning küli Əpafra silerga salam yollaydu; u silärning Hudaning pütkül iradisidä mukämmäl, kamalätkä yetip qing turuxunglar üqün hәрdaim silär üqün dualarda küräx kıldı. ■

¹³ Qünki män uningqa guwahqımänki, u silär üqün, Laodikiadikilər üqün wə Heyrapolistikilər üqünmü köp japa tartıdu. □

¹⁴ Söyümlük tewip bolqan Luqadin silerga salam, Demastinmu xundaq. ■

¹⁵ Laodikiadiki qerindaxlarqa bizdin salam, Nimfaqa hәм uning öyidä yöqilidıqan jamaatkımu salam eytinglar. □

¹⁶ Bu hət aranglarda okuloqandin keyin, silär uni Laodikiyidiki jamaattımu okutunglar, wə Laodikiyedikilergä yazoqan hәtni silärmü okunglar; □

¹⁷ wə Arkıppusqa: «Sән Rəbdä tapxuruwaloqan hizmitinggä, toluq әmäl kılıxing üqün kengül köyoqın» — dänglar.

¹⁸ Mänki Pawlustin öz qolum bilän yazoqan salam. Mening kixänlinip qamap qoyuloqanlıqımnı әslänglar. Silergä mehır-xəpқät bolqay! □ ■

■ **4:10** Ros. 15:37; 27:2; 2Tim. 4:11. □ **4:11** «Hudaning padixahlıki üqün manga hizmetdax bolqan sünnät kılınqanlardın pəkät muxular bardur; ular manga täselli bolqan» — «sünnät kılınqanlar» — Yəhudiylar. Demas wə Luqa (14-ayəttä) «yat әllär»din idi.

■ **4:12** Kol. 1:7; Flm. 23. □ **4:13** «...u silär üqün, Laodikiadikilər üqün wə Heyrapolistikilər üqünmü köp japa tartıdu» — bu «japa tartıx» bolsa dualirida. Tekistiki baxqa bir kona kəqürmidä: «. uning silär üqün, Laodikiadikilər üqün wə Hirapolistikilər üqünmü köp kızınlıqı bardur» deyilidu.

■ **4:14** 2Tim. 4:10,11 □ **4:15** «Nimfaqa hәм uning öyidä yöqilidıqan jamaatkımu salam eytinglar» — Nimfa bir ayalning ismi idi. Tekistiki bəzi kona kəqürmilärdä: «Nimfas» (ärning ismi) deyilidu.

□ **4:16** «Bu hət aranglarda okuloqandin keyin, silär uni Laodikiyidiki jamaattımu okutunglar, wə Laodikiyedikilergä yazoqan hәtni silärmü okunglar» — mümkinqiliki barki, «Laodikiyedikilergä yazoqan hət» әsli Pawlusning «Əfäsusluqlarqa» yazoqan hetidur. «Əfäsusluqlarqa»diki «kirix sez»imizni kerüng.

□ **4:18** «Mänki Pawlustin öz qolum bilän yazoqan salam» — demäk, hәtning baxqa yärliri katıplıq kılqan qerındixining qolıdä yezilqan. Pawlusning kezlıri ajız boluxı mümkin («2Kor.» 12:6-10, «Gal.» 4:15).

■ **4:18** «Mening kixänlinip qamap qoyuloqanlıqımnı әslänglar» — demäk, dua-tilawätliringlarda әslänglar. ■ **4:18** 2Tes. 3:17; İbr. 13:3.

Tesalonikaliklaroqa «1»

Rosul Pawlus Tesalonika xehiridiki jamaatkə yazoqan birinqi məktup

•••• *Pawlusning salamliri, təxəkkür etixliri və rişəbətəndürüxliri*

1 Mənki Pawlus, Silas həmdə Timotiydin Huda'Atimiz və Rəbbimiz Əysa Məsihdə boləqan, Tesalonika xehiridiki jamaatkə salam.

Silərgə mehİR-xəpəkət və hatirjəmlik boləyay! □ ■

2 Biz dualirimizda silərnə yad etip turup, Hudaəqa silər üqün hərdəim təxəkkür eytimiz; ■

3 Huda'Atimizning aldidə etikədinglərdin boləqan əməlliringlərnə, mehİR-muhəbbəttin qıkkən jəpalik əjringlərnə, Rəbbimiz Əysa Məsihkə baəliəqan ümidə boləqan qidəmlikəinglərnə izqil əsləp turuwatimiz. □ ■

4 Qünki əy kərindəxlər, Huda səyğənlər, Uning silərnə talliəqanlıki bizgə ayan.

5 Qünki hux həwirimiz silərgə yətküzülgənidə səzlər bilənə əməs, bəlki küq-kudrət bilən, Muqəddəs Roh bilən, mutlək jəzmləxtürülgən həldə silərgə yətküzülgən; uning üstigə, bizning silərnəning arənglərdə boləjinimizda silərnə dəp əzimizni qəndək tutqanlıkimizni obdan bilisilər. ■

6 Xuning bilən silər eəjir əzəb-okubət iqidə turuklukmu, Muqəddəs Rohning xadliki bilən səz-kalamni qəbul kəlip, bizni, xundəqlə Rəbning Əzini ülgə kəlip əğəxtinglər. ■

7 xuning bilən silər Makedoniyə və Ahaya əlkilliridiki barlik etikədqilarəqa ülgə bolup qıktinglər;

8 qünki Rəbning səz-kalamni silərdin pəkət Makedoniyə və Ahayaəqlə yanğrap kəlməstin, bəlki həmmə yərgə Hudaəqa baəliəqan etikədinglər toərluluk həmmə yərgə həwər tərkiəptu; nətijidə, bizning *xu yərlərdə hux həwər toərluluk* həqnemə deyiximizning həjiti kəlmidi. □

9-10 Qünki *biz barəqanlıki jəydiki* kixilər silərnəning bizni qəndək qarxi ələqanlıkinglərnə, silərnəning butlərdin qəndək wəz kəcip tirik və həkikiy Hudəning hizmitidə boluxkə, xundəqlə Uning Oəliəning, yəni U ələmdin tirildürgən, kəlgüsədə kəlidəqan əşəzəptin bizni kətkuzəuqi Əysəning ərxətin kəlixini kütüxkə Hudaəqa bəkkənlikinglərnə bəyan kəlixidu. □ ■

□ **1:1 «Tesalonika xehiridiki jamaatkə salam»** — «Tesalonika» dəgən xəhər həzirki Gretsiyə (Makedoniyə) həzirki ismi «Salonika». Kona zaməndə «Tesalonika» dəp atələqan. ■ **1:1** Rim. 1:7; Əf. 1:2; 1Pet. 1:2. ■ **1:2** Əf. 1:16; Fil. 1:3; Kol. 1:3; 2Tes. 1:3. □ **1:3 «etikədinglərdin boləqan əməlliringlər...»** — grek tilidə «etikədinglərdin boləqan əmiling...». Yuh. 6:29. ■ **1:3** Yh. 6:29 ■ **1:5** 1Kor. 2:4; 4:20; 1Tes. 2:1. ■ **1:6** 1Kor. 4:16; 11:1; Fil. 3:17; 2Tes. 3:9. □ **1:8**

«qünki Rəbning səz-kalamni silərdin pəkət Makedoniyə və Ahayaəqlə yanğrap kəlməstin, bəlki həmmə yərgə Hudaəqa baəliəqan etikədinglər toərluluk həmmə yərgə həwər tərkiəptu; nətijidə, bizning xu yərlərdə hux həwər toərluluk həqnemə deyiximizning həjiti kəlmidi.» — demək, Pawlus və hizmətdəxliri kəysi yərlərgə bərmisən, xu yərdiki kixilər əllikəqan Tesalonikədikilərnəning Hudaəqa boləqan etikədidin həwər tərkiəqən, xundəqlə əzlimu hux həwərdin həwərdə boləqan. □ **1:9-10 «qünki biz barəqanlıki jəydiki kixilər silərnəning bizni qəndək qarxi ələqanlıkinglərnə... bəyan kəlixidu»** — grek tilidə: «qünki biz barəqanlıki jəydiki kixilər bizning silərnəning arənglərdə kiriximizning qəndək ikənlikini... bəyan kəlixidu». ■ **1:9-10**

Ros. 1:11; Fil. 3:20; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7.

2

Pawlusning Tesalonikadiki hizmiti

1 Qünki, i kerindaxlar, bizning aranglarğa kirginimiz toqırluq bilislerki, u bikarğa kätmidi. ■

2 Silergä yänə xumu məlumki, gərgə ilgiri Filippi xəhiridə kiyin-kıstak wə harlıkğa uqıoğan bolsakmu, zor kättik qarxılıkğa qarımay Hudaning hux həwirini silergä yətküzüxkə Hudayimizning mədət berixi bilən yürəklik bolduq. □ ■

3 Qünki bizning ötünüx-jekiləxirimizdə heqkəndək aldamqılık, napak niyət yaqi hıylıgərlik yoqtur.

4 Əksiqə, biz Huda tərıpıdın hux həwərning amanət kılınixkə layıq kərülgən adəmlər süpitidə biz xuningəra munasip həlda adəmlərni əməs, bəlki kəlbimizni sinioquqi Hudani hursən kılıx üqün *hux həwərni* jakarlaymız. ■

5 Qünki silər bilgəndək biz heqkaysi waqıtta aranglarğa huxamətpilik bilən wə yaqi tamahorluqğa niqab taqap kəlmiduk — (bu ixta Huda bizgə guwahqıdur) — ■

6 gərgə biz Məsihning rosullirining süpitidə tələp yüklıyələydiəən bol-sakmu, məyli silər bolunglar yaqi baxkılar bolsun, heqbir insandıñ birər izzət-xəhrət izdigən əməs iduk. ■

7 Əksiqə biz aranglarda huddi bala imitidiəən ana ez bowaqlirini kəyünüp asrioəndək silergə mulayim muamilidə bolduq.

8 Xu qaəda, silergə xundaq təlpüngəniduk, silergə pəkət Hudaning hux həwərni tapxuruxnila əməs, hətta ez jenimizni tapxuruxkimu razimiz; qünki silər bizgə intayın kədirlik idinglar.

9 Qünki, i kerindaxlar, bizning kəndək jəpalıq əmgək kıləjinimiz esinglarda bardur; heqkaysinglarğa eəjirimizni salmaslık üqün keqə-kündüzləp mehnət kılduk, Hudaning hux həwirini silergä yətküzduk. ■

10 Etıkadqılardın boləən silərning aranglardiki əməliyətlirimizning kəndək ihlasmən, həkkanıy wə əyibsiz ikənlikigə əzünglar wə Hudaning Əzimu guwahqıdur.

11-12 Wə yənə silər bilgininglardək, atining ez pərzəntlirigə nəsihət bərginidək biz hər biringlarğa xundaq jekiləp, riəbət-təsəlli berip, silərni ez padixahlıqıəra wə xan-xəripigə qakiriwatkan Hudaəra layıq həlda mengixkə dəwət kılduk. ■

13 Hudaəra yənə xu səwəbtin tohtawsız təxəkkür eytimizki, silərning bizdin angliəən Hudaning səz-kalamıəra kulak saləjininglarda, uni insandardın kəlgən səz süpitidə əməs, bəlki uning əməliy süpitidə, yəni Hudadın kəlgən səz-kalam dəp uni qəbul kıldinglar; u *səz-kalam* hazır ixəngüqi silərdə ixliməktə.

14 Qünki silər, i kerindaxlar, Yəhudiyə əlkisidiki Məsih Əysada boləən jamaətlərdin ülgə aldinglar; ular *xu yərdə* Yəhudiylar tərıpıdın kəndək harlıklarğa uqıoğan bolsa, silərmu ez yurtdaxlıringlar tərıpıdın ohxax harlıklarğa uqıdinglar. ■

■ 2:1 1Tes. 1:5, 9. □ 2:2 «**zor kättik qarxılıkğa qarımay Hudaning hux həwirini silergä yətküzüxkə ... yürəklik bolduq**» — «Hudaning hux həwirini» bolsa Huda Əzi əwətkən, xundaqla Əzi toqırluq hux həwərdur. ■ 2:2 Ros. 16:22; 17:2. ■ 2:4 Gal. 1:10. ■ 2:5 Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tim. 5:21; 2Tim. 4:1. ■ 2:6 1Kor. 9:3; 2Tes. 3:9. ■ 2:9 Ros. 18:3; 20:34; 1Kor. 4:12; 2Kor. 11:9; 12:13; 2Tes. 3:8. ■ 2:11-12 Yar. 17:1; 1Kor. 7:20; Əf. 4:1; Fil. 1:27; Kol. 1:10. ■ 2:14 Ros. 17:5,13.

15 Ular, yəni xu Yəhudiylar, əslidə Rəb Əysani wə pəyoqəmbərlərnı ɵltürgən wə biznimu ziyankəxlik kılıp qoşlıwətkənıdı. Ular Hudanı narazı kılıp, wə həmmə insan bılən kərıxıp, □ ■

16 «yat əllıklər»ning nıjatlıkka erıxıxı üqün ularoğa səzlıxımızgə toşkunluk kılıwatıdu. Xuning bılən ular gunahlırını üzlüksız qeqıgə yətküzməktə; ləkin oqəzəp ularning bexıoqa toluqı bılən qüxürülüx aldıda turıdu. ■

Pawlusning ənsırəxlırı

17 Ləkin biz, ı kərındaxlar, amalsız silərdın ıntayın kısqa waktı judalaxkan bolsakmu (təndə bolsımu, kəlbədə əməs), silər bılən yənə dıdər kərüxüxkə kəwətlə ıntızarlıqımızdın yeninglaroğa berıxka təhımu bəkar ıntılduk!

18 Xuningdək yeninglaroğa baroqumız bar ıdı — əməlıyətə mənki Pawlus kayta-kayta tırıxıp baqtım; bırak buningoğa Xəytan toşkunluk kıldı. □ ■

19 Qünki bizning ıstək-arzuymız, xadlıkımız wə Rəbbımız Əysa kaytıp kəlgəndə pəhırlınıdıoğan tadjımız nemə bolıdu? Bu dəl silər özünglər əməsmu? ■

20 Qünki silər bizning pəhrımız, bizning xadlıkımız!

3

1 Xuning bılən biz *silərdın həwərsız* taqtımız taq bolup, özımız Afına xəhırıdə yaloquz kəlip,

2 aldinglaroğa kərındıxımız həm Huda yolıda Məsıhning hux həwırıdə boluwatkan hızmətdıxımız Timotiynı silərnı etıqadta mustəhkəmləx-küqəytıx wə rıoqəbtləndürüx üqün əwətxını qarar kılduk; ■

3 *bizning unı əwətxıtıkı* məksıtımız, həqkımmıng bəxinglaroğa qüxkən muxu zəhmət-kıyınqılıklar səwəbıdın *etıqadta* təwrınıp qalmasılıkı üqündur. Qünki özünglər bundak ıxlaroğa uqraxka aldın'ala bəkitülgən, dəp bılısilər. ■

4 Qünki biz silər bılən bılə boloğan waqtımızda, silərgə həmmımız azab-kıyınqılıkka uqrımay kalmaymız dəp aldın'ala eytkanıduq. Əməlıyətə hazır dəgımmızdək boldı, dəp bılısilər.

5 Xu səwəbtın taqtım taq bolup, etıqadınqların zadı kandaq ıkənlikını bılıx üqün, azdurıqı silərnı azdurup bizning silərgə sıngdürgən əjrimız bıkaroğa kəttımıkın dəp ənsırəp, Timotiynı yeninglaroğa əwətkənıdım. □

6 Ləkin Timoti yaya yeninglardın kaytıp kəlgəndə, etıqadınqlar wə mehır-muəbbıtınqlar toqırsıda bizgə yahxi həwər elıp kəlip, silərnıng biznı hərdəım seoınpı tuoqanlıqınqlarını wə huddı biz silər bılən ıdarlıx-ıxka təlpüngınımızdək, silərnıngmu biznı kərgünglər kəlgənlikını eyttı.

□ 2:15 «Ular, yəni xu Yəhudiylar, əslidə Rəb Əysani wə pəyoqəmbərlərnı ɵltürgən...» — «Yəhüdiy pəyoqəmbərlərnı... ɵltürgən» — Təwrattıkı kəp pəyoqəmbərlər yurtıdaxlırı tərıpidın ɵltürülgən; əng ahırkı ɵltürülgını bolsa Rəb Əysanı tonuxturoqı pəyoqəmbər Yəhya ıdı. «...wə biznimu ziyankəxlik kılıp qoşlıwətkənıdı» — «qoşlıwətkənıdı» — Yəhüdiylər kəp ıxəngüqılərnı Yəhüdiy əlksıdın qoşlıwəttı («Ros.» 8:1); andın xuningdın baxlap Pawlus wə baxka rosullarını hux həwərnı jakarlaydıoğan jaylardınmu həyıdwəttı. ■ 2:15 Mat. 23:37; Luqa 13:34; Ros. 7:52. ■ 2:16 Ros. 17:13. □ 2:18 «Xuningdək yeninglaroğa baroqumız bar ıdı — əməlıyətə mənki Pawlus kayta-kayta tırıxıp baqtım» — «kayta-kayta» grek tilıda «bir kətim, ıkki kətim». ■ 2:18 Rim. 1:13; 15:22. ■ 2:19 2Kor. 1:14; Fil. 2:16; 4:1. ■ 3:2 Ros. 16:1; Rim. 16:21; Fil. 2:19. ■ 3:3 Ros. 14:22; Əf. 3:13; Fil. 1:14; 2Tim. 3:12. □ 3:5 «azdurıqı silərnı azdurup bizning silərgə sıngdürgən əjrimız bıkaroğa kəttımıkın dəp ənsırəp,...» — «azdurıqı» Xəytan, İblıs.

7 Xuningdäk, äy kerindaxlar, beximizoqa qüxkän muxundak barlik azab-okubät wä eoïrçilik iqidä turiwatqinimizda silärdin, yäni qing etikadinglardin riqbät-täsälli taptuk;

8 Qünki Rəbdə qing turojan bolsanglar, biz ölməy, həyat qalimiz!□

9 Əmdi silər üqün, Hudayimiz aldida silərninq wəjinglardin tolimu xadlanduk, bu zor xadlikimizdin silər üqün Hudaoqa qançilik dərjide təxəkkür eytsak bolar?!

10 Silər bilən didar kərüxüx wä etikadinglardiki yetərsizliklərnı mukəmməl kılıxqa muyəssər bolux imkanıyiti üqün, keqə-kündüz Hudaoqa zor təlmürüp yelinmaqtimiz.■

11 Əmdi bizning Huda'Atimizning Əzi həm Rəbbimiz Əysa bizning yolimizni yeninglaroqa baxlıoqay; □

12 əmdi mehir-muhəbbatimiz silərgə toloqandək, Rəb silərninq bir-biringlaroqa wə həmmə adəmlərgə boloqan mehir-muhəbbitinglarnı axurup, toluq taxuroqay;

13 həm xundak boloqanda, Rəbbimiz Əysa Əzining barlik mukəddəs bəndiliri bilən billə kaytip kəlgəndə kəlbinqlar bizning Huda'Atimiz aldida pak-mukəddəslikte nuqsansız boluxqa mustəhkəmlinidu!■

4

Hudani hursən kılıdioqan həyat yolu

1 Ahirida, i kerindaxlar, biz Rəb Əysada turup silərdin xuni ötünimiz həm jekilyəmizki, silər bizdin Hudani hursən kılıxqa qandak mengixinglar kerəklikini tapxuruwaloqininglərdək həm hazır xu boyiqə mengiwatqininglərdək, xundak kılıxinglar tehımu exip taxqay.■

2 Qünki silər bizning Rəb Əysa arkilik silərgə nemə əmlərnı tapılıoqanlikimizni bilisilər.

3 Qünki Hudaning iradisi xuki, pak-mukəddəs kılınix, hərəkandak buzukqılıqtin saklınıx, ■

4-5 yəni hərbinglar Hudani tonumaydioqan taipilərdək xəhwaniy həwəslərgə berilməy, bəlkı qandak kılıp öz tenini baxkurup, uni pak-mukəddəslikte ar-nomus bilən saklaxni əginiwelixtur.□ ■

6 Bu jəhətlərdə heqkim öz kerindaxining həkkigə qang selip, öz paydamanpəitini koqlimisun; qünki biz ilgiri silərgə quxəndürüp toluq aqaqlanduroqinimizdək, barlik muxundak ixlarda Rəb Əzi intıqam aloquqidur.

□ 3:8 «qünki Rəbdə qing turojan bolsanglar, biz ölməy, həyat qalimiz!» — Pawlus Tsalonikadikilərnı xunqə yahxi kərəttiki, mubada ular Rəbdin tenip kətkən bolsa, u ezimu əlay öz qəlamatti. ■ 3:10 Rim. 1:10,11; 15:23; 2Tim. 1:4. □ 3:11 «Əmdi bizning Huda'Atimizning Əzi Rəbbimiz Əysa bizning yolimizni yeninglaroqa baxlıoqay» — kizik bir ix xuki, «yolimizni... baxlıoqay» deqən peil grek tilidiki «birlik xəhs» xəklididur. Demək, Huda'Ata wə Rəb Əysa bir xəhsdək ix kılıdu. ■ 3:13 1Kor. 1:8; 1Tes. 5:23; 2Tes. 2:17. ■ 4:1 Fil. 1:27; 1Tes. 2:12. ■ 4:3 Rim. 12:2; Əf. 5:27; Fil. 4:8. □ 4:4-5 «... bəlkı qandak kılıp öz tenini baxkurup, uni pak-mukəddəslikte ar-nomus bilən saklaxni əginiwelixtur» — grek tilida «öz teni» «öz qınısi» deqən bilən ipadiliduru. Xunga jümlining əng ahırkı belikini «Hudaning iradisi...

öz jora-həmrahını tepip, pak-mukəddəslik wə ar-nomuslukta həyat etküzüxni əginiwelixtur» yaki «öz pak-mukəddəslik wə ar-nomuslukınglarnı saklap, öz jora-həmrahınglar bilən yaxaxni əginiwelixtur» dəpmu qüxinixkə bolıdu. Qong imkanıyat barki, rosul tərjimimizdikidək xundakla bu ikki məninimu bildürməkqi boloqan. Hudaning bekitkini bilən nikaqlanoqan ər-ayal bəribir «bir tən»dur. ■ 4:4-5 1Kor. 15:34; Əf. 4:18.

7 Qünki Huda bizni napaklikqa emäs, bälki pak-muqëddäslıktä yaxaxqa qakirdi. ■

8 Xuning üqün bu *hëkikëtni* rät kilöjan adëm, insaniy hokukni emäs, bälki silergë Muqëddäs Rohini ata kilöjuqi Hudani rät kilöjan bolıdu. ■

9 Emdi kerındaxlik mehır-muhëbbätkë këlsäk, bu toqrısida silergë yezip olturıximizning hajiti yok. Qünki Huda Özi bir-biringlaroqa mehır-muhëbbät kërısitixni ögätmäktä. ■

10 Qünki silär pütkül Makedoniya ölkisidiki hämmä kerındaxlaroqa xundak kilıwatisilär; xundak bolsımu, i kerındaxlar, xundak kilıxqa berilip tehımu exip texinglarnı,

11 xundakla biz silergë tapilöjnimizdäk, tinq yürüxni, *baxkilarning ixlırioqa arılaxmay*, öz ixinglar bilän bolup, ikki kolunglaroqa tayinip yaxaxni nıxan kilip intilixinglarnı ötünimiz. ■

12 Mana xundak kilısanqlar, sirttikilär aldida ızzät-hërmätkë sazawër bolup mangisilär wë heqkimning kolioqa bekinip kalmaysilär. □

Əysa Məsihning qayta kelixi

13 Lekin, əy kerındaxlar, ümidsizlik iqidä yaxawatқан baxqa hämmisidäk, *araxglardiki ölümdä* uhlap qalöjanlaroqa kayöjurup hës rät qäk mäslikinglar üqün ularning hali toqruluk hëwärsiz kelixinglarnı halımaymız. □ ■

14 Qünki biz Əysaning ölüp tirilgenlikigë ixengänikänmız, *Əysa qayta kəlginidä*, ölümdä Uningda uhlap qalöjanlarnı Huda Uning bilän billä elip kelidöjanlikioqa ixinimiz.

15 Qünki rəbning söz-kalami boyiqə silergə xuni eytimizki, Rəb qayta kəlgüqə tirik qalöjan bizlər uning aldioqa qikiximiz jəzmən ölümdä uhlap qalöjanlarningkidin awwal bolmaydu; □ ■

16 Qünki Rəb kattik bir nəə tartip, bax pərixting awazi wə Hudaning kanay sadasi iqidä asmandin qüxidu wə Məsihdä bolup ölgänlər awwal tirilidu; ■

17 andin tirik qalöjan bizlər ular bilän birgə Rəb bilän hawada kërüxüx üqün, bulutlar arisioqa elinip këtürölümiz; xuning bilän biz Rəb bilän mænggü birgə bolimiz. □

18 Xunga, bir-biringlaroqa bu sözlär bilän riqbät-təsəlli beringlar.

■ 4:7 Yh. 17:19; 1Kor. 1:2. ■ 4:8 Luqa 10:16; 1Kor. 7:40. ■ 4:9 Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 13:34; 15:12; Əf. 5:2; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 3:23; 4:21. ■ 4:11 Ros. 20:34; Əf. 4:28; 2Tes. 3:7,12. □ 4:12 «**Mana xundak kilısanqlar, sirttikilär aldida ızzät-hërmätkë sazawër bolup mangisilär wë heqkimning kolioqa bekinip kalmaysilär**» — «sirttikilär» etiqa dsızlar, jamaətin sirtta turöjanlarnı kërısitidu. □ 4:13 «**(silərnıng) ... ularning hali toqruluk hëwärsiz kelixinglarnı halımaymız**» — «silərnıng... hëwärsiz kelixinglarnı halımaymız» degän bu ibarə adəttə Rim imperatori yarlık qüxürgändə ixlıtidöjan ibarə idi. Rosul əmdi keyinki gepini «aləm imperatori Əysa Məsih»din kəlgän döp puratmaqı ohxaydu. ■ 4:13 Law. 19:28; Kan. 14:1; 2Sam. 12:20-23. □ 4:15 «**Rəb qayta kəlgüqə tirik qalöjan bizlər uning aldioqa qikiximiz jəzmən ölümdä uhlap qalöjanlarningkidin awwal bolmaydu**» — «qikiximiz» degän söz «asmanioqa këtürölümiz»ni këtüridu. Keyinki ayətlərnı kërüng. ■ 4:15 1Kor. 15:22,51. ■ 4:16 Mat. 24:31; 1Kor. 15:52; 2Tes. 1:7. □ 4:17 «**andin tirik qalöjan bizlər ular bilän birgə Rəb bilän hawada kërüxüx üqün, bulutlar arisioqa elinip këtürölümiz; xuning bilän biz Rəb bilän mænggü birgə bolimiz**» — bu wəqələr toqruluk «Kolossilikergə»diki (3:3 toqruluk) «koxumqə söz»imizni kërüng.

5

Rəbning künini kütüwelix

¹ Ləkin i kərindaxlar, silərgə xu ixlarning waqitliri wə zamanliri toqrisida yeziximning həjiti yox.

² Qünki əzünqlar obdan bilisilər, Rəbning küni huddi keqিদə kirgən oqrining kelixigə ohxax *tuyuksiz* kelidu. ■

³ Əmdi kixilər «*Dunya tinq-aman boluwatidu*» dəp turqonda, huddi həmilidar ayalning tolojiki uxtumtut tutkinidək, həlakət ularning bexioqa tuyuksiz quxidu; xuning bilən ular uningdin keqip kutulalmaydu. ■

⁴ Ləkin silər, i kərindaxlar, qarangoşulukta turqoşuqlar əməsilər; xuning bilən u kün silərni oqridək qəqütüp kəlməydu. ■

⁵ Qünki silər həmminglar yoruklukning pərzəntliri, kündüzning pərzəntliridursilər; biz keqigə təwə yaki qarangoşulukka mənəsup əməsmiz. ■

⁶ Xuning üqün baxka həmmisidək uhlimayli, bəlki səgək wə salmaq bolayli. ■

⁷ Qünki uhlaydioqanlar keqisi uhlaydu, məst bolidioqanlarmu keqisi məst bolidu.

⁸ Biraq əzimiz kündüzgə mənəsup bolqandin keyin, salmaq bolayli, kəkrimizgə etikad wə mehİR-muəbbətəni sawut kilip, beximizqə ni-jatka baqlanoqan ümidni dubuloqa kilip kiyiwalayli; □ ■

⁹ qünki Huda bizni Əz oşəzipigə uqritix üqün əməs, bəlki Rəbbimiz Əysa Məsih arqilik ni-jatka erixtürüx üqün tallap bekiktən.

¹⁰ U biz üqün əldi — məksiti, həyat qəlip oyoqak tursakmu yaki *əlümdə* uhliloqan bolsakmu, bizning Uning bilən billə həyatta boluximiz üqündür. □ ■

¹¹ Xuning üqün, həzir kiliwatqininglaroqa ohxax, bir-biringlarni dawamlıq riqbətləndürüp, bir-biringlarning *etikadini* kurunglar.

Ahırkı təlim wə salamlar

¹² Əmdi i kərindaxlar, aranglarda japalix ixləwatkan wə Rəbdə silərgə yetəqilix kilip, nəsihət bəriwatqanlarni kədirlixinglarni etünimiz. ■

¹³ Bu hizmətliri üqün ularni qongkur hərmət wə mehİR-muəbbət bilən kədirlənglar. Bir-biringlar bilən inaq etünglar. □

¹⁴ Əmma, i kərindaxlar, silərdin xunimu etünimizki, tərtipsiz yürənlərgə nəsihət beringlar, yürəksizlərni riqbətləndürünglar, ajizlaroqa yar-yələk bolunglar wə həmmə adəmgə səwriqan bolunglar. □

■ 5:2 Mat. 24:43; 2Pet. 3:10; Wəh. 3:3; 16:15. ■ 5:3 2Tes. 1:9. ■ 5:4 Əf. 5:8. ■ 5:5 Luqa 16:8; Rim. 13:12; Əf. 5:8. ■ 5:6 Luqa 21:36; Rim. 13:11,13; 1Kor. 15:34; Əf. 5:14. □ 5:8

«... salmaq bolayli, kəkrimizgə etikad wə mehİR-muəbbətəni sawut kilip, beximizqə ni-jatka baqlanoqan ümidni dubuloqa kilip kiyiwalayli» — «Yəx.» 59:17ni kəring. Grek tilida: «məydimizgə etikad wə muəbbətning sawutini, beximizqə ni-jatning ümidini dubuloşisini kiyiwalayli». ■ 5:8 Yəx. 59:17; Əf. 6:14. □ 5:10 «**bizning Uning bilən billə həyatta boluximiz üqün**» — demək, Uning dunyoqa qaytip kelixidə tirilip turiximiz üqün. ■ 5:10 Rim. 14:7; 2Kor. 5:15; Gal. 2:20; 1Pet. 4:2. ■ 5:12 Rim. 15:27; 1Kor. 9:11; 16:18; Gal. 6:6; Fil. 2:29; 1Tim. 5:17; İbr. 13:17. □ 5:13 «... **Bu hizmətliri üqün ularni qongkur hərmət wə mehİR-muəbbət bilən kədirlənglar. Bir-biringlar bilən inaq etünglar**» — muxundak

betikadqilar jamaəttə məydanqa kəlsə, keyinqə ularni jamaəttiki «aksakal» yaki «yetəkçi» dəp bekittəxə toqra kelidu. Pawlus Tesalonikadiki jamaəttə tehi aqsakallarni bekitmigənidi. □ 5:14

«... **ajizlaroqa yar-yələk bolunglar**» — «ajizlar» bəlkim rohij həm jismani y tərəplərdə bolqan ajizlarni kərsitidu.

15 Heqkaysinglar yamanlikka yamanlik qilmaslikka kengul bөлunglar, bir-biringlaroqa wə barlik kixilergə həmixə yaxxilik qilixka intilinglar. ■

16 Hərdaim xadlinglar. ■

17 Tohtimay dua qilinglar. ■

18 Hərқandaқ ixta təxəkkür eytinglar. Qünki mana bular Hudaning Məsih Əysada silərgə қaratқan iradisidur. ■

19 Rohning otini eqürmənglar. □ ■

20 Aranglarda pəyoəmbərlərgə yətküzülgən bexarətlük sözlərnü kəmsitmənglar; □

21 həmmə gəpni təxxürüp ispatlap kərünglar; durus bolsa uni qing tutup *қoldin bərmənglar*. ■

22 Yamanlikning hərқandaқ xəklidin özünglarnü yirəқ tutunglar. □ ■

23 Hatirjəmlikning Igisi boləqan Huda Əzi silərnü özül-kesil pak-muқəddəs қiləqay, Rəbbimiz Əysa Məsih қayta kəlgüqə pütkül rohinglar, jeninglar wə teninglarnü əyibsiz saқlıqay. □ ■

24 Silərnü Qaqiroquqı bolsa sadıқ-wapadur, U uni jəzmən ada қilmay қalmaydu. □ ■

25 Qerindaxlar, biz üqün dua қilinglar.

26 Həmmə qerindaxlar bilən pak səyüxlər bilən salamlixinglar. ■

27 Mən Rəbdə silərgə xuni jiddiy tapılaymənki, bu hətnü *xu yərdiki* həmmə muқəddəs qerindaxlaroqa oқup beringlar!

28 Rəbbimiz Əysa Məsihning mehİR-xəpқiti silərgə yar boləqay!

■ 5:15 Law. 19:18; Pənd. 20:22; 24:29; Mat. 5:39; Rim. 12:17; 1Kor. 6:7; 1Pet. 3:9.

■ 5:16 Mat. 5:12; Luқа 10:20; Rim. 12:12; Fil. 4:4. ■ 5:17 Luқа 18:1; Rim. 12:12; Kol. 4:2. ■ 5:18 Əf. 5:20. □ 5:19 «Rohning otini eqürmənglar» — grek tilida «Rohni eqürmənglar». «Roh» Muқəddəs Roh, əlwəttə. «Muқəddəs Rohning oti» ixəngən adəmnüing қəlbidə yaxxilik qilixka yaki bolupmu məlum bir rohüy iltipatni bildürüxkə küqlük ilham pəyda қiləqan bolsa uni «eqürüx»kə bolmaydu. Muxu sözlər bəlkim bexarət berix yaki bəxқa məjizilik iltipatlarnü kəzdə tutidu; keyinki ayət bilən munaswiti bar. ■ 5:19 1Kor. 14:30. □ 5:20

«Aranglarda pəyoəmbərlərgə yətküzülgən bexarətlük sözlərnü kəmsitmənglar» — grek tilida «pəyoəmbərlik sözlər». «Rohüy iltipatlar» toəqruluk «Korintliklaroqa (1)»diki «қoxumqə səz»imizni kərüng. ■ 5:21 1Yuһa. 4:1. □ 5:22 «Yamanlikning hərқandaқ xəklidin özünglarnü yirəқ tutunglar» — «yamanlikning hərқandaқ xəkli» yamanlikning hər hilliklikini həmdə yaman ixtək kərünüp қalidoqan öz iқigə alidu. Etiqadқilar hətta «yaman ixtək kərünüp қalidoqan» ixtimu bolmaslikka kəngül bөлüxigə toəqra kelidu. ■ 5:22 Fil. 4:8. □ 5:23

«Hatirjəmlikning Igisi boləqan Huda» — grek tilida: «Hatirjəmlikning Hudasi» — demək, hatirjəmlük bərgüqi həm Əzi hərdaim hatirjəmlüktə toruquqi Hudadur. ■ 5:23 1Kor. 1:8; Fil. 4:9; 1Tes. 3:13. □ 5:24 «Silərnü Qaqiroquqı bolsa sadıқ-wapadur, U uni jəzmən ada қilmay қalmaydu» — «silərnü Qaqiroquqı» — Huda, əlwəttə. ■ 5:24 1Kor. 1:9; 10:13; 2Kor. 1:18; 2Tes. 3:3. ■ 5:26 Rim. 16:16; 1Kor. 16:20; 2Kor. 13:12; 1Pet. 5:14.

Tsalonikaliklaroqa «2»

Rosul Pawlus Tsalonika xahiridiki jamaatkə yazoqan ikkinqi maqtup

¹ Mänki Pawlus, Silas həmdə Timotiydin Huda'Atimiz wə Rəbbimiz Əysa Məsihdə boloqan, Tsalonika xahiridiki jamaatkə salam. □

² Huda'Atimiz wə Rəb Əysa Məsihtin silərgə mehır-xəpket wə hatirjəmlik ata qilinoyay! ■

Azab-oqubət iqidiki riojbət-təsəlli

³ Silər üqün Hudaqə hərdaim təkəkür eytiximizqə toqra kelidu (həmdə xundək kılıx tolimu layıqtur), i kerındaxlar, — qünki etikadinglar küqlük ösməktə həmdə bir-biringlarqə bolqan mehır-muhəbbitinglarmu exip taxmaqta. □ ■

⁴ Xuning bilən biz özimiz silərning bexinglarqə qüxkən, xundəklə bərdaxlık bəriwatqan barlık ziyənkəxlik wə jəpə-eoıırqılıklar iqidə kərsətkən səwr-qıdamlık wə etikadinglar üqün, Hudaning hərəkəysi jamaətliridə silərdin pəhirlinimiz; ■

⁵ bu ixlar Hudaning kelidoqan adil həkümini kərsitidoqan roxən bir alaməttur wə xundəklə, bu ixlar silərning Hudaning padixahlıqıqə layik həsəblinixinglar üqün bolidu; silər manə xu padixahlıq üqün zulum-zəhmət qekiwatisilər; □ ■

⁶⁻⁷ xundək ikən, silərgə eoıırqılık saloquqılarqə Huda eoıırqılık salsa, həm xundəklə Rəb Əysa küdrətlık pərixtiliri bilən ərxin qayta kəringən qəoıdə, eoıırqılıkqə uqıroqan silərgə biz bilən təng aramlık bərsə durus ix bolmamdu? ■

⁸ Xu qəoıdə U Hudani tonumaydıoqanlardin, xundəklə Rəbbimiz Əysa Məsihning hux həwirigə itəət qılmaydıoqanlardin yalqunluk ot bilən intıqam alidu. □ ■

⁹ Bundək kixilər Rəbning huzuridin wə küq-kudritining xan-xəripidin məhrum qilinip, mənggülik həlakət jazasini tartidu. □ ■

□ **1:1 «Tsalonika xəhridik jamaatkə salam»** — «Tsalonika xəhəri» — Qədimki Gretsıyədiki bir xəhər idi, bu xəhərnıng həzirki nami «Salonika» bolup, u Türkiyidə. ■ **1:2** 1Kor. 1:3; 1Tes. 1:1; 1Pet. 1:2. □ **1:3 «Silər üqün Hudaqə hərdaim təkəkür eytiximizqə toqra kelidu ... , i kerındaxlar, — qünki etikadinglar küqlük ösməktə həmdə bir-biringlarqə bolqan mehır-muhəbbitinglarmu exip taxmaqta»** — Pawlusning birinqi hetidiki duasi həm etünüxliri həzir əməlgə axuruıuwatidu; «1Tes.» 2:12, 4:10ni kəring. ■ **1:3** Əf. 1:15; Fil. 1:3; Kol. 1:3; 1Tes. 1:2. ■ **1:4** 1Tes. 2:19. □ **1:5 «bu ixlar Hudaning kelidoqan adil həkümini kərsitidoqan roxən bir alaməttur wə xundəklə, bu ixlar silərning Hudaning padixahlıqıqə layik həsəblinixinglar üqün bolidu; silər manə xu padixahlıq üqün zulum-zəhmət qekiwatisilər»** — «bu ixlar» — etikadqılarqə qarxi qıqkanlarning ziyənkəxlik kılıxliri həm Tsalonikadiki etikadqılarning səwr-təkətlirini kərsitidu. Bu ayət toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ **1:5** 1Tes. 2:14; Yəh. 6. ■ **1:6-7** Zək. 2:12; 1Tes. 4:16. □ **1:8 «Xu qəoıdə u (Məsih) Hudani tonumaydıoqanlardin, xundəklə Rəbbimiz Əysa Məsihning hux həwirigə itəət qılmaydıoqanlardin yalqunluk ot bilən intıqam alidu»** — «Yəz.» 10:25, «Zəb.» 79:6 wə «Yəx.» 66:15ni kəring. ■ **1:8** Yəz. 10:25; Zəb. 79:6; Yəx. 66:15; Rim. 2:8; 2Pet. 3:7. □ **1:9 «Bundək kixilər Rəbning huzuridin wə küq-kudritining xan-xəripidin məhrum qilinip, mənggülik həlakət jazasini tartidu»** — yaki bolmisa: «bundək kixilər Rəbning küq-kudritining xan-xəripidin wə Uning huzurdin bolqan mənggülik həlakət jazasini tartidu». ■ **1:9** Yəz. 2:19.

¹⁰ U waqıtta U Özining barlıq muqəddəs bəndiliridə uluqlinip, xu künidə barlıq ixəngənlərdə (silər dərwaqə bizning guwahlikimizğa ixəngəndursilər) Özining karamətlikini kərsitip, mədhıyləngili kelidu. ■

¹¹ Xuning üqün, biz silər üqün daim xundaq dua qilimizki, silərni qakiroqan bizning Hudayimiz silərni Öz uluqlı qakirikioğa layıq həsablap, yaxilikğa intilgən barlıq güzəl məqsət-muddialiringlearni wə etiqađinglardin qıqqan barlıq hizmətliringlearni küq-kuđriti bilən əməlgə axuroqay.

¹² Xuning bilən, Hudayimizning wə Rəbbimiz Əysa Məsihning mehir-xəpki arkilik Rəbbimiz Əysa Məsihning nami silərdə xan-xərəp bolup uluqlinidu wə silərmu Uningda xan-xərəpkə erixisilər.

2

Rəbning küni, yəni «Pərwərdigarning küni» wə dəjjal toqruluk

¹ I kərindaxlar, Rəbbimiz Əysa Məsihning qayta kelixi, xundaqla bizning Uning bilən bir yərgə jəm qiliniximiz toqrısida silərdin xuni etünümüzki,

² Əgər silər «məlum rohtin kəlgən wəhiy»din bolsun, birsining sətəlimidin bolsun yaki «bizning namimizda» yeziloqan məlum hətlərdin bolsun «Rəbning küni yetip kəldi» degən sözni anglisanglar, jiddilixip hədukuq kətmənglar yaki dəkkə-đukkigə qüxmənglar! ■

³ Bu ixlarda hərkađadaq adəmninğ hərkađadaq usul bilən silərni aldixioğa yol koymanglar; qünki awwal «qong yenix» bolup, andin «gunahiy adəm», yəni «halakətkə məhkum qilinoquqi adəm» axkarilanmioquqə, axu kün kəlməydu. ■

⁴ Xu adəm huda dəp ataloqanoğa yaki kixilər qokunidioqan hərkađadaq nərsilərgə qarxi qikip, özini həmmidin üstün qilip kərsitidu; u xundaq

□ **1:10** «U (Məsih) ... xu künidə barlıq ixəngənlərdə ... Özining karamətlikini kərsitip, mədhıyləngili kelidu» — «Özining karamətlikini kərsitip, mədhıyilix» — grek tilida bu bir sət bilənla ipadiliniđu. «Əz muqəddəs bəndiliridə... ixəngənlərdə...». Bu ibarining mənisı: (1) «Rəb Əysaning güzəlliki wə pəziliti Öz bəndiliri, yəni Özigə ixəngən adəmlirigə birinqi bolup kərunidu» wə: (2) «Uning bu güzəlliki ularning əzlriridə, yəni ular arkilik pütkül ələmgə kərunidu» degənlık bolsa kərək. ■ **1:10** Ros. 1:11; 1Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ **2:2** «... «Rəbning küni yetip kəldi» degən sözni anglisanglar, jiddilixip hədukuq kətmənglar yaki dəkkə-đukkigə qüxmənglar!» — «Rəbning küni» yaki «Pərwərdigarning küni» degən muhım tema toqruluk «kozumqə sət»imizni kəring. ■ **2:2** Yər. 29:8; Mat. 24:4; Əf. 5:6; Kol. 2:18; 1Yuha. 4:1.

□ **2:3** «qünki awwal «qong yenix» bolup,...» — «qong yenix» bəlkim «etiqađtin qong tenix»ni kərsitidu. «Kozumqə sət»imizni kəring. «Bu ixlarda hərkađadaq adəmninğ hərkađadaq usul bilən silərni aldixioğa yol koymanglar; qünki awwal «qong yenix» bolup, andin «gunahiy adəm», yəni «halakətkə məhkum qilinoquqi adəm» axkarilanmioquqə, axu kün kəlməydu» — bu muhım ayəttiki «qong yenix» («etiqađtin qikip, ayrilix»), «gunahlik adəm» wə «halakətkə məhkum qilinoquqi adəm» (dəjjal) toqruluk «kozumqə sət»imizni kəring. Bəzi alimlar «qong yenix»ni («Hudaqə qarxi) qong toqilang» dəp təjrimə qilidu. Biz «kozumqə sət»imizdə əz təjrimimizgə ispat berimiz. ■ **2:3** Mat. 24:23; 1Tim. 4:1; 1Yuha. 2:18.

qilip Hudaning ibadethanisisida olturuwelip, özini Huda döp kersitip jakarlaydu. □ ■

⁵ Man siler bilen billë bolotan waqtimda bularni silergä eytkinim esinglarda bardu?

⁶ Wë uning bëlgilëngän waqti-saiti kelmigügä axkarilanmasliki üqün, nemining uni tosüp turuwatqanliki silergä mëlum.

⁷ Qünki «kanunni yoqatquci sirlik küq» allikaqan yoxurun hërikät qilmaqta; lekin bu ixlarni hazirgä tosüp keliwatqan birsi bardur; U otturidin qikkuqä xundak tosukluk peti turidu; □

⁸ andin axu «kanunni yoqatquci» axkarilinidu; birak Rëb Əysa aozidiki nöpisi bilënla uni yutuwetidu, këlgen qaoqdiki parlak nuri bilen uni yok kiliwetidu. ■

⁹ «Kanunni yoqatquci»ning mëydanöqa qikixi Xeytanning pëntliri bilen bolidu, u hër türlük küq-kudrät, möjizë wë yaloqan karamätlerni kersitip, ■

¹⁰ halakëtkë yüzlëngänlerni azduridoqan hërhil këbih hiylë-mikirlärni ixlitidu. Ularning halakät aldida turuwatqanliqining sëwäbi ezlirini nijatqa yetäkläydiqan hëqiqätni söymëy, uningöqa këlbidin orun barmëslikidindur. ■

¹¹ Xu sëwäbtin, Huda ularöqa yaloqanqilikqa ixänsun döp hëqiqätin qätnitidoqan bir küq äwätidu. ■

¹² Nätijidë, hëqiqëtkë ixänmëy, bëlki këbihlikni hursänlik döp bilgänlëring hëmmisi jazaöqa mëhkum kilinidu.

Kët'iy tawranmanglar!

¹³ Lekin, äy, Rëb säyngän kerindaxlar, biz siler üqün hërdaim Hudaöqa tæxëkkür eytximizöqa toqrä keliduki, Huda Rohning wasitisidë pak-mukëddës kilinixinglar wë hëqiqëtkë ixinixinglar arkilik silärni nijatqa erixixkë mukëddëmdila talliwaldi. □

□ 2:4 «Xu adäm huda döp ataloqanoqa yaki kixilër qokunidoqan hërkandak nërsilergä qarxi qikip, özini hëmmidin üstün qilip kersitidu; u xundak qilip Hudaning ibadethanisisida olturuwelip, özini Huda döp kersitip jakarlaydu» — «Yëx.» 14:13-14, «Dan.» 11:36, «Əz.» 28:2-9ni kërüng. Bu ix toqruluk «qoxumqä sëz»iminzimu kërüng. «Ibadethana» muxu ayattë əsli ibadethanining iqi «mukëddës jay»ni kersitidu. ■ 2:4 Dan. 7:25; 8:11; 11:36; Mat. 24:15; Wəh. 13:1-8 □ 2:7 «Qünki «kanunni yoqatquci sirlik küq» allikaqan yoxurun hërikät qilmaqta» — «kanunni yoqatquci sirlik küq» (greq tilida «kanunni yoqatquci sir») toqruluk «qoxumqä sëz»imizdä azrak tohtilimiz. «lekin bu ixlarni hazirgä tosüp keliwatqan birsi bardur» — 3-4-ayattiki «gunahiy adäm («halakëtkë mëhkum kilinoquci adäm»)ning mëydanöqa qikixni tosux» bilen «kanunni yoqatquci sirlik küqni tosux»ning ziq munasiwiti bar. Ikki ixni tosuquci bizningqë Hudaning Mukëddës Rohidur. Bëzi alimlarning bu toqruluk baxqığë pikiririmu bar; kërkariximizning sëwäbini «qoxunqä sëz»imizdë eytimiz. «Kanunni yoqatquci sirlik küq» (greq tilida «kanunni yoqatquci sir») toqruluk «qoxumqä sëz»imizdä azrak tohtilimiz. «U otturidin qikkuqä...» — baxka birhil tärjimisi: «U otturidin yetkiwetilgügä...». «Kanunni yoqatquci sirlik küq» bëlkim Xeytanning astirtin dunyadiki barlik əllärni, barlik delätlärni hërhil kanunni, xundakla barlik əhlak prinsiplarni buxuz täröpke asta-asta qutritixlirini kersitidu. Bu jeryanning əwjigë qikixi dëjjalning mëydanöqa kelixi bilen bolidu. «u otturidin qikkuqä xundak tosukluk peti turidu» — bu muhim ixlar toqruluk «qoxumqä sëz»iminzimu kërüng. ■ 2:8 Ayup 4:9; Yëx. 11:4. ■ 2:9 Kan. 13:2; Yh. 8:41; 2Kor. 4:4; Əf. 2:2; Wəh. 13:13. ■ 2:10 2Kor. 2:15; 4:3. ■ 2:11 Rim. 1:24; 1Tim. 4:1. □ 2:13 «Huda Rohning wasitisidë pak-mukëddës kilinixinglar wë hëqiqëtkë ixinixinglar arkilik silärni nijatqa erixixkë mukëddëmdila talliwaldi» — «Roh» — Hudaning Mukëddës Rohi.

14 U biz yetküzgən hux həwər arqilik silərni xu nijatka, yəni Rəbbimiz Əysa Məsihning xan-xəripigə erixixkə qakirdi.

15 Xuning üqün, əy kerindaxlar, tapan tirəp turunglar, biz silərgə eojizqə yaki hət arqilik yetküzgən təlimni qing tutunglar!■

16-17 Əmdi Rəbbimiz Əysa Məsihning Əzi wə bizni səygən, mehİR-xəpkət bilən mənggülik riqəbət-təsəlli həm güzəl ümid ata kılqan Huda'Atimiz kəlbınglarnı riqəbətəndürgəy həmdə silərni hər bir güzəl ix kılıxta, hər bir yaxhi səzlərni yetküzüxtə küqləndürgəy!□ ■

3

Biz üqün dua qilinglar

1 Ahirida, i kerindaxlar, biz üqün dua qilinglarki, Rəbning səzi huddi silərgə yetkən qaoqdikigə ohxax, *hər kandaq yərdə* tez tarqalsun wə xan-xərpilik dəp uluqlansun;□ ■

2 xuningdək bizning kəbih wə rəzil adəmlərdin kutuluximiz üqünmu dua qilinglar. Qünki həmmila adəm ixənq-etikadlık boluwərməydu.■

3 Əmma Rəb Əzi ixənqlıktur; U silərni mustəhkəm kılıdu həm rəzil boluquqıdin saklaydu. □ ■

4 Əmma Rəbdə, silərgə tapılıqinimizni kiliwatisilər, xundaqla dawamlıq kiliweridu, dəp hatırjəmmiz.

5 Əmdi Rəb kəlbınglarnı Hudaning mehİR-muhəbbıtigə həm Məsihning səwr-qıdamlıkıoqa qəmkəxkə yetəkligəy.□

Ixligən qixlaydu

6 Əmdi kerindaxlar, Rəbbimiz Əysa Məsihning namida xuni tapılaymızki, bizdin aləjan təlimlərgə riayə kılmay, tərtipsiz yürgənlərdin özünglarnı neri tutunglar.□ ■

7 Bizdin kandaq ülgə elixinglar kerəklikini özünglar bilisilər; qünki biz silər bilən billə boluqanda tərtipsiz yürməniduk.■

■ 2:15 2Tes. 3:6. □ 2:16-17 «Əmdi Rəbbimiz Əysa Məsihning Əzi wə bizni səygən, mehİR-xəpkət bilən mənggülik riqəbət-təsəlli həm güzəl ümid ata kılqan Huda'Atimiz kəlbınglarnı riqəbətəndürgəy həmdə silərni hər bir güzəl ix kılıxta, hər bir yaxhi səzlərni yetküzüxtə küqləndürgəy!» — kizik bir ix xuki, «riqəbətəndürgəy» həm «küqləndürgəy» degən peillar grek tilidiki «birlik xəhs» xəklididur. Demək, «Huda'Ata» wə «Rəb Əysa» bir xəstək ix kılıdu. ■ 2:16-17 1Tes. 3:13. □ 3:1 «... **biz üqün dua qilinglarki, Rəbning səzi huddi silərgə yetkən qaoqdikigə ohxax, (hər kandaq yərdə) tez tarqalsun wə xan-xərpilik dəp uluqlansun**» — «tez tarqalsun» grek tilida «yügürsun» degən səz bilən ipadilindı. ■ 3:1 Mat. 9:38; Əf. 6:19; Kol. 4:3. ■ 3:2 Yh. 6:44; Rim. 15:31.

□ 3:3 «U (Rəb) silərni mustəhkəm kılıdu həm rəzil boluquqıdin saklaydu» — «rəzil boluquqı» Xəytan, İblis. Baxka birhil tərjimisi «U (Rəb) silərni rəzilliktin saklaydu». ■ 3:3 Yh. 17:15; 1Tes. 5:24. □ 3:5 «Əmdi Rəb kəlbınglarnı Hudaning mehİR-muhəbbıtigə həm Məsihning səwr-qıdamlıkıoqa qəmkəxkə yetəkligəy» — «Hudaning mehİR-muhəbbıti» awwal Uning bizgə boluqan muhəbbıti, andin bizning Uningoqa boluqan muhəbbıtımız; «Məsihning səwr-qıdamlıkı» awwal Məsihning Əzining səwr-qıdamlıkı, andin bizning Uningda wə Uning üqün səwr-qıdamlık boluximiz. □ 3:6 «Əmdi kerindaxlar, Rəbbimiz Əysa Məsihning namida xuni tapılaymızki, bizdin aləjan təlimlərgə riayə kılmay, tərtipsiz yürgənlərdin özünglarnı neri tutunglar» — «tərtipsiz yürgənlər» keyinki ayətlərdin enikki, «bıkar tələplər»ni kərsitidu. ■ 3:6 1Kor. 5:11; 2Tes. 2:15; 3:14; Tit. 3:10. ■ 3:7 1Kor. 11:1; 1Tes. 1:6, 7; 2Tes. 2:10.

8 Heqkimning nenini bikaroqa yemayttuk; bəlki biz heqkaysinglaroqa eojirimizni salmaslik üqün, keqə-kündüzlöp tirixip-tirmixip japalik ixləyttuk. ■

9 Bundak kiliximiz, silərdin yardəm kütüxkə həklik bolmioanlikimizdin əməs, bəlki əzimizni silərgə bizdin yaxhi ülgə qaldurup, silərdin bizgə əgixixinglar üqün idi. ■

10 Qünki biz silərdin yeninglarda bolöinimizda silərgə: «Birsi ixliməymən desə, u yemisun!» dəp tapilioaniduk. ■

11 Qünki biz aranglarda bəzilərdin tərtipsiz laqaylap, heq ixliməy baxkilarning ixliroqa arilixip yüridioanlikini angliduk. □

12 Biz muxundaklaroqa Rəb Əysa Məsihdə xundak buyruymiz və ulardin ötünüp soraymizki, tinq yaxap, əmgikinglar bilən öz neninglarni tepip yənglar. □ ■

13 Lekin silər, i kərindaxlar, yaxhi ixlarni kilixtin erinmənglar. ■

14 Əmma əgər uxbu hetimizdiki sözlərgə itaət kilmaydioan birsi bolsa, uningdin həzər əylənglar və uni hijalətkə qaldurux üqün uning bilən bardı-kəldi kilmənglar. ■

15 Birak, uni düxmən qatarida kərməy, əksiqə uningora bir kərindax süpitidə nəsihət kilinglar.

Tilaklar

16 Hatirjəmlilik Iğisi boləan Rəb hər wakit hər yolda xəhsən silərgə hatirjəmlilik ata kiləyay. Rəb həmminglar bilən billə boləyay! □ ■

17 Mənki Pawlus bu ahirkı salimimni öz qolum bilən yazdim; bu, mening həmmə hətlirimning özigə has bəlgisidur. Mana bu mening öz qəlimimdur. □ ■

18 Rəbbimiz Əysa Məsihning mehir-xəpkiti həmminglaroqa yar boləyay!

■ 3:8 Ros. 18:3; 20:34; 1Kor. 4:12; 2Kor. 11:9; 12:13; 1Tes. 2:9. ■ 3:9 1Kor. 4:16; 9:3, 6; 11:1; Fil. 3:17; 1Tes. 1:6; 2:9. □ 3:11 «Qünki biz aranglarda bəzilərdin tərtipsiz laqaylap, heq ixliməy baxkilarning ixliroqa arilixip yüridioanlikini angliduk» — grek tilida rosul Pawlus qaqqaq kilip: «... heq ix kilmayd, lekin hərtərəptə baxkilarning ixliroqa boləanlikini angliduk» dəydu. □

3:12 «Biz muxundaklaroqa Rəb Əysa Məsihdə xundak buyruymiz və ulardin ötünüp soraymizki...» — «muxundaklar» — demək, 11-ayəttiki «tərtipsiz laqaylap, heq ixliməy baxkilarning ixliroqa arilixip yüridioanlar». «Kirik söz»imiznimu kəring. ■ 3:12 Əf. 4:28; 1Tes. 4:11. ■ 3:13 Gal. 6:9. ■ 3:14 Mat. 18:17; 1Kor. 5:9; 2Tes. 3:6. □ 3:16 «Hatirjəmlilik Iğisi boləan Rəb hər wakit hər yolda xəhsən silərgə hatirjəmlilik ata kiləyay» — «Hatirjəmlilik Iğisi boləan Rəb» grek tilida: «Hatirjəmlilikning Rəbbi» yaki «Hatirjəmlilik bərgüci Rəb» — demək, hatirjəmlilik bərgüci həm Əzi hərdaim hatirjəmlilikte turuqı Rəbdur. ■ 3:16 Rim. 15:33; 16:20; 1Kor. 14:33; 2Kor. 13:11; Fil. 4:9; 1Tes. 5:23. □ 3:17 «Mənki Pawlus bu ahirkı salimimni öz qolum bilən yazdim. Bu, mening həmmə hətlirimning özigə has bəlgisidur. Mana bu mening öz qəlimimdur» — Pawlusning hər bir hetidiki birnəqqə kurni öz qəlimi bilən yezix aditi bar idi; bu, baxkilarning əzining namida sahta hətlərdi yezixning aldini elixi üqün idi. Əzining kezi ajiz boləqqa, hətlirini adəttə katipka yazduratti. («Galatyaliklaroqa»diki «kirix söz»imizni həm 6:11diki izahatni kəring. ■ 3:17 1Kor. 16:21; Kol. 4:18.

Timotiyoga «1»

Rosul Pawlus Timotiyoga yazoqan birinchi maktup ••• Salam

¹ Kutkuzojuqimiz Hudaning wə ümidimiz Məsih Əysaning əmri bilən Əysa Məsihning rosuli kiliپ təyinləngən mənki Pawlustin■

² Etikad yolidiki özümning sadik oşlum bolqan Timotiyoga salam. Huda'Atimiz wə Rəbbimiz Məsih Əysadin sanga mehır-xəpəkət, rəhimdillik wə hatirjəmlilik bolqay!■

Sahta təlimlərni tosux

³ Makedoniyə əlkisigə barqanda, səndin ətünginimdək xuni yənə ətünimənki, xu yərdiki bəzi kixilərgə bid'ət təlimlərni өгətmənglar dəp tapilixing üqün sən dawamlıq Əfəsus xəhıridə qalqın;■

⁴ ularning əpsanilər wə ayioşı yok nəsəbnamılərgə bənd bolmaslıkını tapiloşın; bular Hudaning etikad arqılıqla əməlgə axurulıdıoşan Öz өгıgə bolqan pilanını ilgiri sürməydu, bəlki pəkət bimənə talax-tartıxlarnı kəltürüp qıkirıdu, halas. □ ■

⁵ Əmdilikə bizgə tapılanqan təlimning muddiası sap kəlb, pak wıjdan wə sahtılıksız etikadın kelip qıkidıoşan mehır-muhəbbəttin ibarəttur.■

⁶ Bu ixlarda bəzi kixilər qətnəp, bimənə gəplərnı kılıxka burulup kətti.

⁷ Ularning Təwrat qanunıning өлması bolqusi bar; birak ular өлzırıning nemə dəwatqanlıkını yaki өлzırıning hədəp qəyt kiliwatqan sölzırıning nemə ikənlikını qüxənməydu.

⁸ Əmdi bizgə məlumki, əgər kixilər Təwrat qanunını əyni muddiasıda qollansa, u paydılıktur.□ ■

⁹ Qünki biz yənə xuni bilimizki, Təwrat qanunı həkkanıy adəmlər üqün tüzülgən əməs, bəlki qanunoşə hiləplik kıləuqılar wə boyni kattıqlar üqün, ihlassızlar wə gunahkarlar üqün, ıplaslar wə kupurluk kıləuqılar üqün, atısını öltürgüqilər wə anısını öltürgüqilər üqün, qatıllar, ■

¹⁰ buzukluk kıləuqılar, bəqqıwazlar, adəmlərnı kullukka bulioşuqılar, yaloşuqılar, qəsəmhərlər üqün wə yaki saqlam təlimlərgə zit bolqan baxka hərqandak qılmixlarda bolqanlar üqün tüzülgən. □

■ **1:1** Ros. 9:15; Kol. 1:27. ■ **1:2** Ros. 16:1; 1Kor. 4:17; Gal. 1:3; 1Tes. 3:2; 1Pet. 1:2. ■ **1:3** Ros. 20:1. □ **1:4** «ayioşı yok nəsəbnamılər» — Yəhudıy həlki hərdaım özınıng Təwratıtkı uluşqı bır «rohıy ərbab»ning məlum bır əwladı, Greklər bolsa özınıng məlum bır «ılahıy adəm»ning əwladı ikənlikını ıspatlımaqçı ıdı. «Bular Hudaning etikad arqılıqla əməlgə axurulıdıoşan Öz өгıgə bolqan pilanını ilgiri sürməydu» — («Hudaning»)... Öz өгıgə bolqan (nıjatlık) filanı» grek tilıda «Hudaning eydiyyatçı qanun-orunlaxturuxlırı» değən ıbarə bilən ıpadılınıdu. ■ **1:4** 1Tim. 4:7; 6:4, 20; 2Tim. 2:16; Tit. 1:14; 3:9. ■ **1:5** Rim. 13:8; Gal. 5:14. □ **1:8** «əgər kixilər Təwrat qanunını əyni muddiasıda qollansa, u paydılıktur» — «əyni muddiasıda» grek tilıda «qanunluk yolda qollansa». ■ **1:8** Rim. 7:12. ■ **1:9** Gal. 5:23. □ **1:10** «Təwrat qanunı... saqlam təlimlərgə zit bolqan baxka hərqandak qılmixlarda bolqanlar üqün tüzülgən» — «saqlam təlim» — bu Pawlusning kəp ıxlıtıdıoşan ıbarısı. Hudadın kəlgən təlim unı qəbul kıləqanlarda saqlam rohıy həyatnı hasil kılıdu wə qıuwətləydu.

¹¹ Bu taimlar t axakk r-mubarakk  layik Bolouqi Hudaning manga amanat kilolan xan-xaripini ayan kilolan hux h werg  asaslanolan. □ ■

Pawlus  zi Hudaning r himdillikini k rsatk qi janlik misaldur

¹² Manga k q-kudr t bərgən, meni ixənqlik d p karap,  z hizmitiga təyinligən Rəbbimiz Məsih  ysaqa t axakk r eytim nki,

¹³ U meni t yinlidi! — burun kupurluk w  ziyank xlik kilouqi, zalim bir ad m bolsammu, manga r him k rsitildi; q nki mən bu ixlarni nadanlik w  etikadsizliktin kilolanidim. □ ■

¹⁴ Halbuki, Rəbbimizning manga k rsatk n meh r-x pkiti ziyadilixip, Məsih  ysada bololan etikad w  meh r-muh bb t wujudumoa elip kirilixi bilən exip taxi.

¹⁵⁻¹⁶ Muxu s z ixənqlik w  hər ad m uni qobul kilixi tegixliktur — «Məsih  ysa gunahkarlarni kutkuzux  q n dunyaoa k ldi!». Mən gunahkarlar iqidiki  ng  x ddiyisidurm n! Lekin d l xu s w btin Məsih  ysaning  ng  x ddiy gunahkar bololan meni, keyin  zig  etikad kilip, m ngg l k hayatka erixidolanlaroa misal kilip m nd   zining barlik s wr-takitin ayan kilixi  q n, manga r him-x p t k rsitilg ndur. □ ■

¹⁷  mdi m ngg l k Padixahqa, yəni  lmaydolan w  k z bilən kərgili bolmaydolan, birdinbir Hudaoa  b dil'əbədgiqə h rm t-izzət w  xan-x r p boloyay! Amin! □

¹⁸⁻¹⁹  y, oqulum Timotiy, burun sən toqruluk eytilolan bexarətlik wəhiylərgə asasan w  buyrukni sanga tapxurimən. Bu w hiyl rni koral kilip, etikadta w  pak wijdaningda qing turup, g z l urux kiloyays n. B zil r wijdanida pak turuxtin qətnəp k tti, n tijid  ularning etikadi huddi hada taxka urulup o r k bololan kemid k wəyran boldi. □ ■

□ **1:11 «bu taimlar t axakk r-mubarakk  layik bolouqi Hudaning manga amanat kilolan xan-xaripini ayan kilolan hux h werg  asaslanolan»** — «bu taimlar» («saqlam taim») T wrat kanunining h kikiy əhmiyitini, uning « z muddiasida kollinidolan» yaki «kanunluk yolda kollinidolan» məzmunini  z iqiga alidu (8-ay t). ■ **1:11** 1Tes. 2:4; 1Tim. 6:15. □ **1:13 «U meni t yinlidi! — burun kupurluk w  ziyank xlik kilouqi, zalim bir ad m bolsammu...»** — «kupurluk kilouqi» — uning kupurluqi biwasita Hudaoa karitilolan  m s (q nki u «ihlasm n Yəhudi» idi), b lki Huda  w tk n Kutkuzouqi M sihg  w  Uningoa  g xk nl rg  karitilolan. «Ziyank xlik kilouqi» — M sihg   g xk nl rg  ziyank xlik kilouqi. **«q nki mən bu ixlarni nadanlik w  etikadsizliktin kilolanidim»** — «etikadsizlik» Hudaning  ysa M sihd  bololan nijat yolioqa bololan etikadsizliktur. ■ **1:13** Y . 9:39,41; Ros. 3:17; 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; 1Kor. 15:9; Gal. 1:13. □ **1:15-16 «Muxu s z ixənqlik w  hər ad m uni qobul kilixi tegixliktur — Məsih  ysa gunahkarlarni kutkuzux  q n dunyaoa k ldi!»** — Mən gunahkarlar iqidiki  ng  x ddiyisidurm n! Lekin d l xu s w btin Məsih  ysaning  ng  x ddiy gunahkar bololan meni, keyin  zig  etikad kilip, m ngg l k hayatka erixidolanlaroa misal kilip m nd   zining barlik s wr-takitin ayan kilixi  q n, manga r him-x p t k rsitilg ndur — bu zor əhmiyətlik ay t toqruluk «koxumq  s z»imizni kərugən. ■ **1:15-16** Mat. 9:13; Mar. 2:17; Luqa 5:32; 19:10; 1Yuha. 3:5. □ **1:17 «m ngg l k Padixah»** — grek tilida «barlik zamanlarning Padixah». **«birdinbir Hudaoa  b dil'əbədgiqə ... xan-x r p boloyay!»** — bəzi kona k q tirmilarda «birdinbir dana Hudaoa  b dil'əbədgiqə ... xan-x r p boloyay!» deyilidu. □ **1:18-19 «bu w hiyl rni koral kilip, etikadta w  pak wijdaningda qing turup, g z l urux kiloyays n»** — «g z l urux kiloyays n» —  t igiliri bilən  m s,  lw t , rohij k r xtur. Keyinki 6:12-ay t  tiloa elinolan «g z l k r x»ni w  u toqrисidiki «koxumq  s z»ni kərugən. ■ **1:18-19** 1Tim. 6:12; 1Tim. 3:9.

²⁰ Humeneus wə Iskəndərlər mana xundak kixilərdindur. Ularni kupurluk kılmaslıqni oğənsun dəp, Xəytanning ilkiğə tapxurdum. □ ■

2

Jamaatning birinqi wəzipisi

¹ Mən həmmidin awwal, *etikadqilaroşa* pütkül insanlar üqün Hudadin tiləklər tilixini, dua-tilawət kılıxini, baxqılar üqün murajıət kılıxini wə təxəkkürlər eytixini,

² bolupmu padixahlar wə barlıq əmədarlar üqün dua-tilawət kılıxini jekiləymən. Xundak kıləanda, biz toluk ihlasmənlik wə salmaqlik bilən tiñq wə aman-esən həyat kəqürələymiz. ■

³ Bundak dua-tilawət kılıx güzəl ixtur, Qıtkuzoquqimiz Hudani hursən kılıdu.

⁴ Qünki U pütkül insanning qıtkuzuluxi wə ularning həkikətəni tonup yetixini halaydu. ■

⁵ Qünki birla Huda bardur, Huda bilən insanlar arisida bir kelixtürgüqimu bar, U bolsimu Əzi insan bolup kəlgən Məsih Əysadur. □ ■

⁶ U barlıq insanlarni hər kılıx üqün Əzini qurban kılıp bədəl təlidi; xundak kılıp bекitilgən waqit-saitidə Hudaning nijatioşa guwahlik berildi. □ ■

⁷ Mən bu guwahlikni yətküzüx üqün jakarqi wə rosul boluxka təyinlinip (mening bu səzlimning həmmisi rast, mən yaləjan gəp kilmidim), yat əlliklərgə etikad wə həkikət yolida oğətküqi bolup tikləndim. ■

⁸ Xunga, mən xuni halaymənki, ərlər kəyərdə bolsun, duaşa jəm boləanda oğəzəpsiz wə dətəlxətsiz həlda, həlal əməllik kəllirini kətürüp dua kılısun. ■

⁹ Ohxax yolda ayallarmu muwapik kiyinip, əzlrini ar-nomus wə salmaqlik bilən pərdəz kılısun. Ularning əzlrini pərdəzlxə, qaqlirini alahidə yasax wə altun, ünqə-mərwayit wə esil kimmət kiyim-keqəklər bilən əməs, ■

¹⁰ bəlki güzəl əməlliri bilən pərdəzlixini halaymən. Bu, Huda yolida təkwadar bolay degən ayallaroşa yarixidu.

□ **1:20 «Ularni kupurluk kılmaslıqni oğənsun dəp, Xəytanning ilkiğə tapxurdum»** — «Xəytanning ilkiğə tapxurulux» bolsa, etikad yolidin helila qətnigən kixilərnə öz gunaqlirini tonusun dəp, jamaət ixlətsə bolidoqan əqir bir tədbirdur. Uningda xundak kixilər jamaəttiki bardi-kəldidin qikirilipla kəlməy, bəlkim kesəl bolup kəlixə yaqi balayı'apətkə uqrixi mumkin. Bu ix toqruluk yəne «1Kor.» 5-bab, izahətliri wə xu məktuptiki «koxumqə səz»ni kəring. ■ **1:20** 1Kor. 5:5; 2Tim. 2:17; 4:14. ■ **2:2** Yər. 29:7. ■ **2:4** Əz. 18:23; 2Pet. 3:9. □ **2:5 «Qünki birla Huda bardur»** — yaqi «qünki Huda birdur» — «Kən.» 6:4 «Pərwərdigar Hudayimiz, Pərwərdigar bir birliktur» wə izahətni kəring. ■ **2:5** Yh. 17:3; Rim. 3:30; Gal. 3:19; İbr. 9:15. □ **2:6**

«U (Məsih) barlıq insanlarni hər kılıx üqün Əzini qurban kılıp bədəl təlidi» — bu «hər kılıx» gunaqlıng wə Xəytanning ilkidin. «xundak kılıp bекitilgən waqit-saitidə Hudaning nijatioşa guwahlik berildi» — baxka birhil tərjimisi: «Bu uluq ixka (yəni Məsihning əlümi wə tirilixi) bекitilgən waqit-saitidə guwahlik berildi». Ləkin bizningqə Əysaning əlümining əzi wə «guwahlik»tur — demək, Əysaning qurbanliqi Hudaning qəksiz muhəbbət wə nijatlik pilani toqruluk bəlgiləngən waqitida axkariləndi. ■ **2:6** Mat. 20:28; Əf. 1:7; Kol. 1:14. ■ **2:7** Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Rim. 1:9; 9:1; Gal. 1:16; 2:8; Əf. 3:8; 2Tim. 1:11. ■ **2:8** Zəb. 134:1-2; Yh. 4:21.

■ **2:9** Tit. 2:3; 1Pet. 3:3.

11 *Jamaät sorunlirida*, ayallar tinq olturup, toluq itaätmənlik bilən təlim alsun. □

12 Ləkin ayallarning ərlərgə təlim berixi yəki ular üstidin həküm sürüxigə yol qoymaymən. Əksiqə, ular tinq bolsun. □ ■

13 Qünki awwal Adəm'ata, keyin Həwa'ana yaritiloğan. ■

14 Awwal aldinip azduruloğanmu Adəm'ata əməs, bəlkə *Həwa'ana* idi. U tolimu aldanğanlıqidin ularning itaətsizlikigə qüxüp qəloğanidi. ■

15 Ləkin ayallar etiqaäda, mehir-muhəbbət wə pak-muqəddəslikta salmaqlik bilən turidioğanla bolsa, ular tuoqutta saq-salamət qutulidu. □

3

Jamaätning yetəqiliri

1 «Əgər birsi jamaətke yetəkqi boluxka intilsə, u güzəl bir wəzipini arzu qiləğan bolidu» degən bu söz həqitur. □

2 Əmdi yetəkqi bolsa əyibsiz, bir hotunluq, salmaq, pəmlək, ədəplik, mehməndost, Huda toqrisida təlim berələydiəğan boluxi, □ ■

3 xundaqla hərəkkəx wə zorawan bolmasliqi, mulayim boluxi, səpra, nəpsaniyətqi bolmasliqi, □

4 əz ailisini yahxi bəxkuralaydiəğan boluxi, tolimu salapətlik bilən pərzəntlirini ata-anisioğa boysunidiəğan kilip tərbiyiliyələydiəğan kixi

□ 2:11 «**Jamaät sorunlirida, ayallar tinq olturup, toluq itaätmənlik bilən təlim alsun**»

— Yəhudiylarning ən'əniliri boyiqə ayal kixilər Hudaning sezlirini əgənmaslik kerək idi, xunga rosulning bu sezi qong bir yengilik idi. □ 2:12 «**Ləkin ayallarning ərlərgə təlim berixi yəki ular üstidin həküm sürüxigə yol qoymaymən**» — bu təlim toqruluk, xundaqla

aqa-singillaroğa ata qilinoğan iltipatlar toqruluk «1Kor.» 14:34-35 wə «Korintliklər (1)»diki «qoxumqə səz»imiznimu kəring. ■ 2:12 Yar. 3:16; 1Kor. 14:34; Əf. 5:24. ■ 2:13 Yar. 1:27; 2:22. ■ 2:14 Yar. 3:6. □ 2:15 «**Ləkin ayallar etiqaäda, mehir-muhəbbət wə pak-muqəddəslikta salmaqlik bilən turidioğanla bolsa, ular tuoqutta saq-salamət kutulidu**» — demək, «Ayallar Hudaning lənətigə uqrioğanlıqтин tuoquti kiyin wə hətərlik bolsimu, uningdin saq-salamət ötüp ketidu». Bu 14-15-ayətni: «Ayallar ərlərgə təlim berix, ərlər üstigə həküm sürüxtə əməs, bəlkə bala tuoqux wə uni bəkiş jəryanida, etiqaäd arkilik erixidiəğan kutkuzuluxtın bəhrimən bolalaydu» degən bəxka bir mənəidə qüxinixkimu bolidu. Ayətning:

«Biraq ayallar Həwa'anining nəslidin tuoquloğan Əysa Məsih arkilik kutkuzulidu» degən yənə bir qüxəncisi əyni tekistlə anqə yeğin kəlməydu, dəp qaraymiz. □ 3:1 «**Əgər birsi jamaətke yetəkqi boluxka intilsə, u güzəl bir wəzipini arzu qiləğan bolidu**» — «yetəkqi»lər toqruluk «Filippiyiliklaroğa»diki «qoxumqi səz», «yetəqilər wə hizmətkarlar» degən sezlirimizni kəring. «Aqsəkal» wə «yetəkqi» əməliyəttə bir gəptur. □ 3:2 «**Əmdi yetəkqi bolsa əyibsiz, bir hotunluq, salmaq, pəmlək, ədəplik, mehməndost, Huda toqrisida təlim berələydiəğan boluxi... (kerək)**» — «bir hotunluq», bəlkim «əz ayalioğa sadik» degən mənəidə. Buning toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 3:2 2Tim. 2:24; Tit. 1:6. □ 3:3 «**... xundaqla hərəkkəx wə zorawan bolmasliqi, mulayim boluxi, səpra, nəpsaniyətqi bolmasliqi... (kerək)**» — «nəpsaniyətqi» grek tilida «əzini buloqaydiəğan nəpsaniyətqiliklə bərilgən» degən bir səz bilən ipadilini. Bu səzge qərioqanda, pul wə mal-dunyani qoqlix ix insanni hərəm kilip buloqaydu. Bu tema toqrisida yənə «Luqa» 16:9-11 wə xu ayətlərdiki izahətlarni wə «Luqa»diki «qoxumqə səz»imizdiki 16-bab toqruluk «naqəx dunyaoğa təwə boləğan mal-dunya» degən məzmunni kəring.

boluxi kerək. □

⁵ Qünki birsi öz ailisini baxquruxni bilmisə, u Hudaning jamaitidin qandaqmu həwər alalisun?

⁶ *Yetəqqi* yengi etiqaqıldardin bolmisun; undaq bolsa, u təkəbburlixip ketixi mumkin, xuningdək Xəytanning əyibigə kirip, u uqriqan həküməgə qüxidu. □

⁷ U *jamaətning* sirtidikilər tərripidinmu obdan tərriplinidiqan boluxi kerək; xundak bolqanda, u baxqılarning qarilixioqa uqrimaydu, Xəytanning kiltiqioqa qüxməydu. □

Jamaətning hizmətkarliri

⁸ Huddi *yetəqqlərgə* ohxax, jamaətning hizmətkarlimu salmaq, ikki hil gəp qilmaydiqan, hərəq-xarabka berilməydiqan, nəpsaniyətqi bolmioqan kixilərdin boluxi. □ ■

⁹ pak wijdani bilən etiqaqning sirini qing tutidiqan boluxi lazim. □ ■

¹⁰ Bundak adəmlərnimu aldi bilən sinap kərüp, əyib tərəpliri bolmisa, andin hizmət wəzipisigə qoyuxka bolidu.

¹¹ Xuningdək, bu hizmətkarlarning ayallirimu təmkin, pitnə-pasat qilmaydiqan, salmaq wə hərəkandak ixta ixənqlik bolqanlardin boluxi lazim. □

¹² Hizmətkarlar bir hotunluk, öz pərzəntliri wə ailisini yaxhi baxquridiqan kixilərdin bolsun. □

□ **3:4 «öz ailisini yaxhi baxquralaydiqan boluxi, tolimu salapətlik bilən pərzəntlirini ata-anisioqa boysunidiqan qilip tərbiyiləyəydiqan kixi boluxi kerək»** — «tolimu salapətlik bilən... tərbiyiləyəydiqan» deganlik ibarə terikməy balilirini tərbiyiləydiqanlikini bildüridu. Ayətning baxka birhil tərjimisi: «pərzəntlirini öz ata-anisioqa toluq hərmət bilən boysunidiqan qilip tərbiyiləyəydiqan kixi boluxi kerək». □ **3:6 «Yetəqqi yengi etiqaqıldardin bolmisun; undak bolsa, u təkəbburlixip ketixi mumkin, xuningdək Xəytanning əyibigə kirip, u uqriqan həküməgə qüxidu»** — «Xəytanning əyibigə kirix» bəlkim Xəytanning əslidiki gunahı, yəni təkəbburlixip kətkinini (xundakla Hudaning jazasioqa uqriqanlikini wə kəlgüsidimu uqraydiqanlikini) kərsitidu. □ **3:7 «U jamaətning sirtidikilər tərripidinmu obdan tərriplinidiqan boluxi kerək; xundak bolqanda, u baxqılarning qarilixioqa uqrimaydu, Xəytanning kiltiqioqa qüxməydu»** — «Xəytanning kiltiqi» nemini kərsitidu? Yetəqqlərdə əyiblinərlik yeri bolsa (həta yoxurun bolsimu), xundakla «sirtikilər» uni əyibləydiqan bolsa u bəlkim u ezini aqlax üqün yaki ixirini yoxurux üqün yaloqan gəp qilixi mumkin. Undakta u dərhal Xəytanning ilkida bolidu. Jamaəttikilər tərripidinmu obdan «tərriplinixi» kerək, əlwəttə. □ **3:8 «Huddi (yetəqqlərgə) ohxax, jamaətning hizmətkarlimu salmaq, ikki hil gəp qilmaydiqan ... kixilərdin boluxi... (kerək)»** — hizmətkarlar jamaətning yetəqqlirining yardəmçisi bolup, ular hər hil əməliyi ixlaroqa məs'ul kixilərdur. Yənə «Filippiyiliklaroqa»diki «qoxumqə səz»imizdiki «yetəqqlər wə hizmətkarlar» degən məzmunni kəring. **«nəpsaniyətqi bolmioqan kixilərdin boluxi ... (kerək)»** — «nəpsaniyətqi» — 3-ayətni kəring. ■ **3:8 Ros. 6:3.** □ **3:9 «pak wijdani bilən etiqaqning sirini qing tutidiqan boluxi lazim»** — «etiqaqning siri»: oqurmənlərnin esidə bərkı, Injildiki «sirlar» bolsa Huda əslidə yoxurup kəlgen, Injil dəwridə Öz jamaitigə axkariləyən qoqgqur həqıqətlərnı kərsitidu. «Rimliklaroqa»diki «kirix səzlər»ni kəring. ■ **3:9 1Tim. 1:19.** □ **3:11 «xuningdək, bu hizmətkarlarning ayallirimu təmkin, ... hərəkandak ixta ixənqlik bolqanlardin boluxi lazim»** — «hizmətkarlarning ayallirimu» yaki «ayal hizmətkarlimu...». «Rim.» 16:1ni kəring. □ **3:12 «Hizmətkarlar bir hotunluk, öz pərzəntliri wə ailisini yaxhi baxquridiqan kixilərdin bolsun»** — «bir hotunluk» deganlik (yaki «bir ayalningla eri») bəlkim «öz ayalioqa sadıq» degən mənıdə. Buning toqruluk «qoxumqə səz»imizni kəring.

¹³ Hizmətkarning wəzipisini obdan orunotanlar özi üçün yahxi nam-atakkə sazawər bolidu wə Məsih Əysada bolğan etiğadta zor jür'at-ixanqkə erixidu. □ ■

Məsih bolğan sir

¹⁴ Mən gərgə pat arida yeningoğa yetip berixni arzu qılsammu, yənıla bu hətni yazdım;

¹⁵ Mubada mən həyal bolup qalsam, həttin Hudaning ailisi arisida özünğni kandağ tutux kerəklisini bilisən. Bu ailə bolsa tirik Hudaning jamaiti, həkikətning tüwrüki wə təğlikidur. □

¹⁶ Həmməylən etirap qılmay turalmayduki, ihlasmənlikning siri büyüktur: —

«Əzi insan tenidə ayan boldi,
Roh Uning həkkanıylikini ispatlıdi,
Pərixtilərgə u köründi,
Uning həwiri pütkül əllərgə jakarlandı,
Jağanda Uningoğa iman kəltürüldi,
U xan-xərəp iğidə ərxkə kətürüldi». □ ■

4

¹ Əmdi Roh xuni alahidə eytiduki, ahir zamanlarda bəzilər etiğadtn yenip, aldəmği rohləroğa wə jinlarning təlimlirigə berilip əğixidu. □ ■

² Bundağ *təlim bərgüqilər* sahtilikta yalğançilik kılıp, huddi daoqmallağ köydürüwətkəndək öz wijdanini yokitip koyoğan; □

□ **3:13 «yahxi nam-atakkə sazawər bolidu wə Məsih Əysada bolğan etiğadta zor jür'at-ixanqkə erixidu»** — «Ros.» 6-8-babta bayan qılinoğan «hizmətkar» bolğan Istifan wə Filip buningoğa ikki obdan misaldur. ■ **3:13** Mat. 25:21. □ **3:15 «Mubada mən həyal bolup qalsam, həttin Hudaning ailisi arisida özünğni kandağ tutux kerəklisini bilisən»** — «Hudaning ailisi»: — oqurmənlərnıng esidə barki, ibraniy tilida wə grek tilida (uyoqur tilioğa ohxax) «əy» wə «ailə» birlə söz bilən ipadiliniidu. Hudaning «əyi» uning ailisi, yəni uning «tirik ibadəthanisi», «tirik əyi»dur. «1Pet.» 2:4-8nimu kəring. □ **3:16 «ihlasmənlikning siri büyüktur»** — «ihlasmənlikning siri»ning üq mənisi boluxi mumkin: — (1) Əysa Məsihning əzidə ihlasmənlikning muğəssəmləxtürülüxi, biz insanləroğa «ihlasmənlik»ning nemə ikənliki ayan küdi; (2) «ihlasmənlikni (insanləroğa) elip kelidioğan sir» (3) «ihlasmənlərgə (yəni Hudaning məmin bəndilirigə) tapxuruloğan sir» — demək, bizning etiğadimiz. Bizningqə Pawlusning kərsətkənliri 1- wə 2-mənide. Xühşisizki, bu sir dəl Əysa Məsih Əzidur. **«Əzi insan tenidə ayan boldi»** — bəzi kədimki kəqürmilərdə «Huda insan tenidə ayan boldi» deyilidu. **«Əzi insan tenidə ayan boldi, Roh Uning həkkanıylikini ispatlıdi...»** — «Roh» Mukəddəs Roh, Hudaning Rohi. ■ **3:16** Mar. 16:19; Luğa 9:51; Yh. 1:14; Ros. 1:2; Əf. 3:5, 6. □ **4:1 «Əmdi Roh xuni alahidə eytiduki, ...»** — «Roh» — Mukəddəs Roh, Hudaning rohi. **«aldəmği rohləroğa wə jinlarning təlimlirigə berilip əğixidu»** — «aldəmği rohlər» wə «jinlar» bir gəptur. ■ **4:1** Mat. 24:23; 2Tes. 2:3; 2Tim. 3:1; 2Pet. 3:3; Yəh. 18. □ **4:2 «... huddi daoqmallağ köydürüwətkəndək öz wijdanini yokitip koyoğan»** — bəzi alimlar bu sözni: «Xəytan ularning wijdanlirini «məningki» dəp daoqmallağ koyoğan» degəndək quxiniidu.

³ ular nikahlinixni wə bəzi yeməklidlərni istemal qilixni mən'i qilidu. Əmma ular mən'i qilidiqan yeməklidlərni Huda Özigə etikad qiləjan həm həkikətəni bilgənlərning təxəkkür eytip qəbul qilixi üqün yaratqanidi. □ ■

⁴ Qünki Huda yaratqan həmmə nərsə yahxidur, ular təxəkkür bilən qəbul qilinsa, ularning heqkaysisini qəkləp rət qilixkə bolmaydu. □ ■

⁵ Qünki ular Hudaning səz-kalami wə insanlarning duasi bilən həlal qilinidu. □

Əysa Məsihning yahxi hizmətkari

⁶ Bu nəsihətlərni qerindaxlarning səmigə salsang, Məsih Əysaning yahxi hizmətkari boləjan bolisən. Xundakla, özüngning əstayidil əgəxkən etikadətiki wə saqlam təlimlərdiki səzlər bilən qıuwwətləndürülgənlikning ayan bolidu. ■

⁷ Əmma ihlasmənlarning wə momaylarning əpsanilirini qətkə kəqip, özüngni ihlasmənlilik yolida qenikturup yetixtürgin. □ ■

⁸ Qünki «Bədənni qenikturuxning azraq paydisi bar, lekin ihlasmənliktə intilixning hərtərəplik paydisi bar; u həzirki wə kəlgüsi həyat üqün bəht elip kelidu» ■

⁹ — bu səz həktur wə uni qəbul qilixkə pütünləy ərzyidu.

¹⁰ Əməliyətə biz buning üqün japalix əjir singdürüwatimiz wə har qiliniwatimiz. Qünki ümidimizni pütkül insanlarning, bolupmu etikad qiloquqlarning Qutkuzəquqisi — mənggü həyat Hudaəja baqliduk. □

¹¹ Bu ixlarni jamaətkə tohtimay tapiloqin wə əgətkin.

¹² Heqkimning sening yaxliqingəja səl qarixəja yol qəyma; bəlki səzliringdə, əməlliringdə, mehür-muhəbbət, etikad wə paklikta etikadqilarəja nəmunə bol. □ ■

□ 4:3 «ular nikahlinixni wə bəzi yeməklidlərni istemal qilixni mən'i qilidu. Əmma ular mən'i qilidiqan yeməklidlərni Huda Özigə etikad qiləjan həm həkikətəni bilgənlərning təxəkkür eytip qəbul qilixi üqün yaratqanidi» — bu ayat toqruluk biz «koxumqə səz»imizdə kişkiqə tohtilimiz. ■ 4:3 Yar. 1:29; 9:3; Rim. 14:6; 1Kor. 10:30. □ 4:4 «Qünki Huda yaratqan həmmə nərsə yahxidur, ular təxəkkür bilən qəbul qilinsa, ularning heqkaysisini qəkləp rət qilixkə bolmaydu» — bu səz pəket barlik yeməklidlərni əməs, yənə u yukirida tiləja aləjan nikahda boləjan ər-ayalix jinisij munasivətəni əz iqigə alidu. ■ 4:4 Yar. 1:31; Ros. 10:15; Rim. 14:14. □ 4:5 «Qünki ular Hudaning səz-kalami wə insanlarning duasi bilən həlal qilinidu» — grek tilida «insanlarning duasi» degən əlahidə səz bolup «xu dualar Huda bilən yəkin əlaqə-munasivətə bolidu» degən mənini puritip beridu. ■ 4:6 2Tim. 1:5; 3:14,15. □ 4:7 «... özüngni ihlasmənlilik yolida qenikturup yetixtürgin» — «qenikturup yetixtürgin» degini grek tilida «gimnastika» («tən hərəkiti») bilən munasivətlik səz. ■ 4:7 1Tim. 1:4; 6:20; 2Tim. 2:16; Tit. 1:14; 3:9. ■ 4:8 Kol. 2:23. □ 4:10 «Əməliyətə biz buning üqün japalix əjir singdürüwatimiz wə har qiliniwatimiz» — «har qiliniwatimiz» bəzi kona keqürmilərdə «kürex qiliwatimiz» deyilidu. «qünki ümidimizni pütkül insanlarning, bolupmu etikad qiloquqlarning Qutkuzəquqisi — mənggü həyat Hudaəja baqliduk» — «pütkül insanlarning, bolupmu etikad qiloquqlarning Qutkuzəquqisi» degən ibarida «insanlarning Qutkuzəquqisi» degənlik bəlkim «hər ədəmni saqlioquqi» degən omomij mənəidə ixlitilidu. □ 4:12 «heqkimning sening yaxliqingəja səl qarixəja yol qəyma» — Timotiy bəlkim ottuz nəqəqə yaxkə kirgən. Ləkin grek mədəniyitidə qirik yaxkə kirgən oquq balilar tehi «yax» «yigit» dəp hesablinidu. ■ 4:12 Tit. 2:7,15; 1Pet. 5:3.

¹³ Mən yeningoşa baroşuqə, özüngni jamaətkə *muqəddəs yazmilarni* oqup berix, jekiləx wə təlim berixkə beoşixliətin. □

¹⁴ *Jamaitingning* aksakalliri qollirini uqangoşa koyoşanda, *Hudaning* wəhiyisi arkilik sanga ata kilinixi bilən səndə boləjan iltipatkə bipərwalik kılma. □ ■

¹⁵ Bu ixlaroşa berilip, özüngni ularoşa toluq atioşin. Xuning bilən sening aloşa baskanliqning həmməyləngə ayan bolidu.

¹⁶ Özünggə wə bərgən təliminggə izqil kəngül koyoşin. Qünki xundak qiloşanda özüngnimu wə sanga qulak saloşanlarnimu qutquzisən.

5

Jamaəttiki bəzi əməliylər

¹ Yaxanoşan ərlərni əyibligəndə kattik səzlimigin, bəlki ularoşa atang süpitidə nəsihət bərgin. Xuningdək, yigitlərgə kerindaxliring süpitidə səzligin. ■

² Yaxanoşan ayallaroşa anang süpitidə, yax ayallaroşa aqa-singilliring süpitidə hər ixta pak kəlb bilən muamilə qiloşin.

³ Həkiqiy tul ayallarni hərmətləp, ularning həlidin həwər al. □

⁴ Ləkin, tul ayallarning pərzəntliri yəki nəwrliliri bolsa, ular əldi bilən öz əilisiğə nisbətən ihlasmənlikni əginip, öz ata-anisining əjrini yandursun; qünki bu ix Hudani hursən kılıdu. ■

⁵ Əmdi həkiqiy tul otuwatқан, yaloşuz qaloşan ayallar bolsa, ümidini Hudaşa başlişan bolup, keqə-kündüz dua-tilawətə bolidu. ■

⁶ Ləkin huzur-hələwətkə berilgən tul hotun həyat bolsimu, əlgəngə barawərdur.

⁷ Əmdi baxqılar tərripidin əyiblinidişan əhwaləşa qüxüp qalmasıqı üçün sən ularoşa bu ixlarni jekiləp tapilioşin.

⁸ Ləkin birsi öz tuşqanlıridin, bolupmu öz əilididkilərdin həwər almisa, u etiқadtin tanoşan dəp qarilip, kapirlardin bəttər bolidu. ■

□ **4:13 «özüngni jamaətkə muqəddəs yazmilarni oqup berix, jekiləx wə təlim berixkə beoşixliətin»** — «muqəddəs yazmilarni oqup berix» toşruluk; — xu waқitlarda az sanlık kixilər oқuyalaytti wə tehimu az kixilər Muqəddəs Kitabtki birər kışimlarəşa iğə boluxkə muyəssar idi. □ **4:14 «Jamaitingning aksakalliri qollirini uqangoşa koyoşanda, Hudaning wəhiyisi arkilik sanga ata kilinixi bilən səndə boləjan iltipatkə bipərwalik kılma»** — jamaətning aksakallirining etiқadqini birər wəzipigə təyinligəndə, qollirini uning uqışioşa koyup turup dua kilişi inşidiki baxқа yərlərdimu kərinidu. «Iltipat» muxu yərdə Muqəddəs Roş ata qiloşan məlum bir əlahidə qəbiliyətni kərsitidu. Bundaқ qəbiliyətlərnəng bəziliri toşruluk «1 Kor.» 12-, 14-babni kəring. «Qoxumqə səz» imizdə Timotiyəşa tapxuruloşan iltipat toşruluk səzləymiz. ■ **4:14** Ros. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Tim. 5:22; 2Tim. 1:6. ■ **5:1** Law. 19:32. □ **5:3 «həkiqiy tul ayallarni hərmətləp, ularning həlidin həwər al»** — «həkiqiy tul ayallar» muxu yərdə eridin juda boləjan, kışinqliқta turoşan ayallarni kərsitidu. «Hərmətləp, ularning həlidin həwər al» grek tilida birlə səz bilən ipadilidinu. ■ **5:4** Yar. 45:10,11; Mat. 15:4; Mar. 7:10; Əf. 6:1, 2. ■ **5:5** Luқа 2:36; 1Kor. 7:32. ■ **5:8** Gal. 6:10.

9 Tul ayal tizimoğa elinsa, yexi atmixtin təwən bolmasliki, birla ərning ayali boləjan boluxi kerək, □

10 yəne güzəl əməlliri bilən təripləngən boluxi, balilirini yahxi tərbiiyləp qong kələjan, musapirlarəğa mehmandostluk kərsətkən, muqəddəs bəndilərnin putlirini yuyup qoyəjan, qiyinqilikta kələjanlarəğa yardım kəlini uzartqan, əzini hərhil həyr-sahawət ixliriəğa beqixliəjanlar boluxi kerək. □ ■

11 Lekin yax tul ayallarni *tizimlikkə* kirgüzmə. Qünki ularning ixk həwəsliri kəzəqilip Məsihdin tenip, qayta nikahlinixni arzu qilidu;

12 xuning bilən, ular dəslep bərgən wədisigə hilaplik kəlix səwəblik əyiblik bolidu. □

13 Uning üstigə ular hurunlukni adət kiliwelip, əymu-əy dokurup yürüxni əginidu; xundakla hurun bolupla qalmay, oşəywət kəlip, baxqilarning ixliriəğa qepiləq bolup nalayik ixlarəğa walaklaydioəjanlardin bolup kəlixni mumkin. □ ■

14 Xuning üqün, bundak yax tul ayallarning nikahlinip, pərzənt kərip, əy ixliri bilən xuəqullinixini halaymən. Xundak kələjanda, bizgə qarxi turoşuqəğa bizni hərəkəndəq əyibləp-həkarətəlx pursiti qikmaydu. □ ■

15 Qünki xundak bəzi tul ayallar alikaqan etikətdin tenip Xəytanning kəynigə kirip kətti.

16 Əgər etikədi bar bir ər yaki ayal kixining tul qələjan tuşqanliri bolsa, u əzi ularəğa yardım bərsun, yūki jamaətkə qūxmisun. Xundak boləjanda, jamaət həkəkiy igə-qəkisiz tul ayallarəğa yardım kəlalaydu. □

Aksakallar toşrisida

□ 5:9 «**Tul ayal tizimoğa elinsa, yexi atmixtin təwən bolmasliki, birla ərning ayali boləjan boluxi kerək...**» — «tul ayal tizimoğa elinsa» degəndiki «tizim» bəlkim jamaət iqidiki alahidə yardım aloşuqi tul ayallarning tizimini kərsitidu. Ularning yəne bəlkim alahidə dua wə baxqa həjətmənləni yoqlax hizmətliri bar idi; yəne kəlip ular qaytidin toy qilmasliqkə wədə kəlix kerək boluxi mumkin (12-ayətni kəring). «Birla ərning ayali boləjan boluxi kerək» degənnin «birla ərlək boləjan boluxi kerək» yaki «əz erigə sadik boləjan boluxi kerək» degən baxqa birhil qūxəngisi bar. □ 5:10 «**yəne güzəl əməlliri bilən təripləngən boluxi, ... muqəddəs bəndilərnin putlirini yuyup qoyəjan... əzini hərhil həyr-sahawət ixliriəğa beqixliəjanlar boluxi kerək**» — «muqəddəs bəndilərnin putlirini yuəjan»: — oqurmənlərgə ayanki, «put yuyux» Ottura Xərktiki ərp-adətlərdin idi, səpərdin kəlgən mehmanlarni kəzəqinlik bilən kütüxni bildürətti. Bu ixning əzi bəlkim baxqa etikədlərnin hizmitidə kəmtərlək bilən boluxning yahxi bəlgisi idi («Yuh.» 13:1-17ni kəring). ■ 5:10 Yar. 18:4; 19:2; Luqa 7:38,44; 1Pet. 4:9. □ 5:12 «**... ular dəslep bərgən wədisigə hilaplik kəlix səwəblik əyiblik bolidu**» — «dəslep bərgən wədisi» bəlkim ularning hər birininin «Əysa Məsih üqün jamaətnin hizmitidə bolimən, qayta toy qilməymən» degəndək bir wədisini kərsitixi mumkin. 9-ayətni yəne kəring. □ 5:13 «**Uning üstigə ular hurunlukni adət kiliwelip, əymu-əy dokurup yürüxni əginidu; xundakla hurun bolupla qalmay, oşəywət kəlip, baxqilarning ixliriəğa qepiləq bolup nalayik ixlarəğa walaklaydioəjanlardin bolup kəlixni mumkin**» — demək, əgər undək mayillik bilən boləjan tul ayallarəğa jamaət təripidin iqtisadiy yardım bərilgən bolsa («tizimlansa»), ular təhimu xundak yolda mēngip ketixi mumkin. ■ 5:13 Tit. 2:3. □ 5:14 «**bizgə qarxi turoşuqəğa bizni hərəkəndəq əyibləp-həkarətəlx pursiti qikmaydu**» — «bizgə qarxi turoşuqi» Xəytanning əzini yaki yər yüzidə İnjiəğa qarxi qikqanlarni kərsitidu. ■ 5:14 1Kor. 7:9. □ 5:16 «**Əgər etikədi bar bir ər yaki ayal kixi...**» — bəzi kona kəqürmilərdə pəkət «etikədqə ayal kixi...» deyilidu.

¹⁷ Jamaʼatni yahxi yetaklāydiyoqan aqsakallar, bolupmu Hudaning sōz-kalamini yetküzūx wə tēlim berixtə əjir singdürgənlər ikki hōssə hōrmətkə sazawər kīlinsun. □ ■

¹⁸ Qūnki mukəddəs yəzmlarda: «Haman tərpkən öküzning aqizini boqma» wə: «Mədikar öz həkkinini elixka həkliktur» deyilgən. □ ■

¹⁹ Ikki yaki üq guwahqı hazir bolmioquqə, aqsakal üstidin kīlinoqan ərznı kōbul kīlma. □ ■

²⁰ Əgər aqsakallardin birsi gunah sadir kīloqan bolsa, baxkīlarningmu buningdin ibrət elip qorkuxı üqün, jamaət aldidə tənbiḥ berip əyibligin. □

²¹ Hudaning, Məsiḥ Əysaning wə Huda tallioqan pərixtilərnig aldidə xuni sanga agah kilip tapılaymənki, sən bu əmrlərgə heq ayrimiqilik kīlmay, heqkandak ixta bir tərpkə yan basmay kət'iy əməl kīloqin. ■

²² Birawning uqisioqə kolungni qoyuxka aldirap kətmə; baxkīlarning gunahlırioqə xerik bolma. Əzüngni pak tutkın □ ■

²³ (axkəzining yahxi bolmioqanlıki, xundakla sən daim aqriydiyoqan boloaqqa, sula iqiwərməy, bir'az xarabmu iqip bərgin). □ ■

²⁴ Bəzi kixilərnig gunahliri burunla enik, xundakla sorak künigiqə saklinidu; lekin bəzilərnigki ularning kəynidin əgixip baridu, keyin axkarə bolidu. □ ■

²⁵ Huddi xuningoqə ohxax, bəzi kixilərnig güzəl əməllirini asanla kōrūwalōjili bolidu; hazir axkara bolmisa keyin axkarılanmay

□ 5:17 «Jamaʼatni yahxi yetaklāydiyoqan aqsakallar, bolupmu Hudaning sōz-kalamini yetküzūx wə tēlim berixtə əjir singdürgənlər ikki hōssə hōrmətkə sazawər kīlinsun»

— Injilda «aqsakallar» degənnig baxka hil ipadisi «yetakqilər». «Filippiqlikaroqə»diki «kiriş sōz», xundakla «Təbirələr»nımu kōrüng. «Ikki hōssə hōrmətkə sazawər kīlinsun» — demək, hēm jamaətnig qongkur izzitigə wə layik boluoqan iktisadiy yardəmgə muyəssər bolsun (qūnki tēlim berixtə wə jamaətnin hōwər elixta əstayidil bolux daim kəp waqtlıri sər p kīlınıdu). ■ 5:17

Rim. 15:27; 1Kor. 9:11; Gal. 6:6; Fil. 2:29; 1Tes. 5:12; Ibr. 13:17. □ 5:18 «Haman tərpkən öküzning aqizini boqma» ... «Mədikar öz həkkinini elixka həkliktur»... — Təwrat, «Kan.» 25:4 wə Injil, «Luqa» 10:7. ■ 5:18 Law. 19:13; Kan. 24:14; 25:4; Mat. 10:10; Luqa 10:7; 1Kor. 9:9. □ 5:19 «Ikki yaki üq guwahqı hazir bolmioquqə, aqsakal üstidin kīlinoqan ərznı kōbul kīlma» — Təwrat, «Kan.» 17:6, 19:5ni kōrüng. ■ 5:19 Kan. 19:15. □ 5:20

«Əgər aqsakallardin birsi gunah sadir kīloqan bolsa, baxkīlarningmu buningdin ibrət elip qorkuxı üqün, jamaət aldidə tənbiḥ berip əyibligin» — «baxkīlarningmu buningdin ibrət elip qorkuxı üqün...»: — demək, qaluoqan aqsakallar ibrət alsun. ■ 5:21 Kan. 17:4; 19:18; Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; 1Kor. 1:20; Gal. 1:8; 1Tes. 2:5; 5:27; 1Tim. 6:13. □ 5:22

«Birawning uqisioqə kolungni qoyuxka aldirap kətmə» — «birawning uqisioqə kolungni qoyux» degən hərəkat, birsini jamaətkə yetəkqilik wəzipsisigə təyinləx, kesəl adəmnı saqaytix yaki baxka alahıda bir dua kīlix üqün «Mən Huda aldidə bu adəm bilən bir bolimən» degənni ipadiləydu. «baxkīlarning gunahlırioqə xerik bolma» — bu sōz aldinki: «Birawning uqisioqə kolungni qoyuxka aldirap kətmə» degən səzgə baqlıq, qūnki undak hərəkat qol qoyuqı kixi dua kīlinoqan kixi üqün: «I Huda, mən bu kixi bilən məs'uliyəttə bir bolay» degən duanı bildürıdu.

Əmma «baxkīlarning gunahlırioqə xerik bolma» degənnig baxka tərəpliri bar, əlwəttə. ■ 5:22

Ros. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Tim. 4:14; 2Tim. 1:6. □ 5:23 «axkəzining yahxi bolmioqanlıki, xundakla sən daim aqriydiyoqan boloaqqa, sula iqiwərməy, bir'az xarabmu iqip bərgin»

— Pawlusi bu səzini bəlkim yuqırıki «əzüngni pak tutkın» degənlikdə həjiti bolmioqan pərhişlər bolmisun dəp Timotiyning kesilini kəzləp eytidu. ■ 5:23 Zəb. 104:15 □ 5:24 «Bəzi kixilərnig gunahliri burunla enik, xundakla sorak künigiqə saklinidu; lekin bəzilərnigki ularning kəynidin əgixip baridu, keyin axkarə bolidu» — buning mənisı bəlkim: «Bəzi kixilərnig gunahlırini asanla kōrūwalōjili bolidu hēm ularning qoqum sorakka tartılıxi enik. Lekin, bəzi kixilərnig gunahliri bolsa pəkət keyin, soraktilə axkara bolidu». Xuning üqün Timotiy baxkilaroqə «qol qoyux»ta daim pəhəs bolup, ətrəplik oylıxi kerək. ■ 5:24 Gal. 5:19.

«qol qoyux»ta daim pəhəs bolup, ətrəplik oylıxi kerək. ■ 5:24 Gal. 5:19.

«qol qoyux»ta daim pəhəs bolup, ətrəplik oylıxi kerək. ■ 5:24 Gal. 5:19.

«qol qoyux»ta daim pəhəs bolup, ətrəplik oylıxi kerək. ■ 5:24 Gal. 5:19.

«qol qoyux»ta daim pəhəs bolup, ətrəplik oylıxi kerək. ■ 5:24 Gal. 5:19.

«qol qoyux»ta daim pəhəs bolup, ətrəplik oylıxi kerək. ■ 5:24 Gal. 5:19.

«qol qoyux»ta daim pəhəs bolup, ətrəplik oylıxi kerək. ■ 5:24 Gal. 5:19.

«qol qoyux»ta daim pəhəs bolup, ətrəplik oylıxi kerək. ■ 5:24 Gal. 5:19.

qalmaydu. □

6

¹ Kulluk boyunturuk astida bolojanlarning hëmmisi öz hojayinlirini hër tæptæ hërmætliisun. Xundak kulojanda, Hudaning nami wæ Uning tælimining haqarætkæ uqrixidin saqlanoqili bolidu. ■

² Hojayinliri etikaðqi bolsa, kulliri: «Biz hëmmimiz ohxaxla kerindaxlaroq» dæp, ularoqa hërmætsizlik kilmisun. Æksiqæ, ularoqa tehimu æstayidil hizmæt kilsun. Qunki ularning yahxi hizmitidin bæhrimæn bolidiojanlar dæl sadik etikaðqilar hëm søyümlük bændilærdur. Sæn bu tælimlærni oætækin wæ jekiligin.

Yalojan tælim wæ pulpæræslïkning aqiwiiti

³ Ohximiojan tælimlærni tæroqib kilojan wæ saqlam sæzlærni (yæni Ræbbimiz æysa Mæsihning hæk sæzliirini), xundakla ihlasmænlikkæ yetæklæydiojan tælimni qobul kilmiojan kixi bolsa,

⁴ undaqlar dæwækæ kërænglæp kætkæn, heqnemæ quxænmaydiojan kixilærdindur. Ular niza-munaziræ pæyda kilixkæ wæ gæp talixixkæ herismæn; bundak ixlardin hæsæthorluk, jedæl-majira, tæhmæt, ræzil gumanhorluk hæsil bolidu. ■

⁵ hëmdæ niyiti qirïklæxkæn, hækikættin mæhrum bolojan kixilær arisida daimlik sürkilix kæltürüp qikiridu. Bundak kixilær ihlasmænlikni paydawatæwætnïng bir yoli dæp qaraydu. ■

⁶ Dærwækæ, *Hudaqja* ihlasmæn wæ razimæn bolux oqayæt zor paydidur. ■

⁷ Qunki biz bu dunyoqja heqnemæ elip kælmiduk, xuningdæk uningdin heqneminiimu elip ketælmæymiz. ■

⁸ Xunga, yemæk-iqmæk wæ kiyim-keqik yetærlük bolsila bulardin qanaæt kilimiz. ■

⁹ Lekin bay boluxni oylaydiojanlar bolsa haman azduruslaroqa uqrap, tuzakka wæ xundakla insanlærni wæyranqilikka wæ halakætkæ qæktüridiojan nuroqun æhmikanæ hëm ziyalik arzu-hæwæslærning ilkiqæ teyilip ketidu. ■

¹⁰ Qunki pulpæræslük hërhil ræzilliklærning yiltizidur. Bæzilær buningoqa intilixi bilæn etikaðdin qætnep, øzliirini nuroqun dærd-qayoqlar bilæn sanjidi. ■

Timotiyoga næsihæt

¹¹ Æmma sæn, æy Hudaning adimi, bundak ixlardin yirak qaç; hækqaniylik, ihlasmænlik, ixænq-etikað, mehür-muhæbbæt, sæwr-taqæt wæ mæmin-mulayimlikni intilip qooqla. ■

□ 5:25 «bæzi kixilærning güzæl æmællirini asanla kërüwaloqili bolidu» — baxka birhil tærximisi: «bæzi kixilærning güzæl æmælliri soraqtin awwal kërünærlük bolidu». ■ 6:1 øf. 6:5; Kol.3:22; Tit.2:9; 1Pet.2:18 ■ 6:4 1Tim. 1:4; 2Tim. 2:23; Tit. 3:9. ■ 6:5 1Kor. 11:16. ■ 6:6 Pænd. 15:16; Ibr. 13:5. ■ 6:7 Ayup 1:21; 27:19; Zæb. 49:17 ■ 6:8 Zæb. 55:23; Pænd. 27:26; Mat. 6:25; 1Pet. 5:7. ■ 6:9 Pænd. 11:28; Mat. 13:22; Yak. 5:1. ■ 6:10 Mis. 23:8; Kan. 16:19; Pænd. 15:16. ■ 6:11 2Tim. 2:22.

¹² Etikadtiki gūzəl kūrəxtə kūqəp kūrəx kīl. Mənggūlūk həyatni qing tutkīn. Sən dəl buningōa qakīrilding həmdə uning yolida nurōjunliōan guwahqilar aldida bu etikadning gūzəl xahitlikni kīlding. □ ■

¹³ Həmmigə həyatlik beriwatqan Hudaning aldida, xundakla Pontius Pilatus aldida gūzəl xahitlikni kīlip guwahlik bərgən Məsih Əysaning aldida sanga xuni tapilaymənki, □ ■

¹⁴ Rəbbimiz Əysa Məsih qayta ayan boluqə, *Hudaning* bu əmrigə heq kūsursiz wə daqsiz əməl kīlōin. □

¹⁵⁻¹⁶ Uning ayan boluxini waqit-saiti kəlgəndə birdinbir mēnggū əlmigūqi, insan yekīnlxalmaydiōan nur iqidə yaxaydiōan, heqkim kərmigən wə kərəlməydiōan mubarəkləxkə layik bolōan birdinbir Həkömran, yəni padixahlarning Padixahi, rəblərnning Rəbbi əməlgə axuridu. Uningōa izzət-hərmət wə əbədil'əbəd kūq-qudrət bolōay, amin! ■

¹⁷ Bu zamanda bay bolōanlarōa məqrurlanmaslikni, tayanōusiz ətkünqi baylikka əməs, bəlki biz bəhrimən boluxka həmmini bizgə sehiylik bilən tolup taxqan halda təminligūqi Hudaōa tayinip ümid baōlaxni tapilōin; □

¹⁸ ularōa yahxi əməllərnī kīlixta *həqikiy* bay bolunglar, həyr-sahawətlik ixlarda mērd, baxqilar bilən ortaq bəhrinixkə kōli oquq bolunglar dəp tapilōin.

¹⁹ Ular bundak kīlōanda, *həqikiy* həyatni tutux üqün keləqəktə əzlrigə puhta bir asas-ul bolidiōan bir həzinə topliyalaydu. ■

²⁰ Əy Timotiy, sanga amanət kīlinōan *həqikətlərnī* kōōda. Əzūngni ihlassiz, quruk gəplərdin həmdə atalmix ilimning talax-tartixliridin neri tutkīn. ■

²¹ Bəzilər muxundak bimənə *ilimgə* egimən dəp jakarlap, etikadtin qətnidi.

Mehir-xəpқət silərgə yar bolōay! □

□ **6:12 «Etikadtiki gūzəl kūrəxtə kūqəp kūrəx kīl»** — bu səzlər wə ayətning qalōan kīsmi («gūzəl xahitlik») toqrisida «qōxumqə sēz»imizni kəring. ■ **6:12** 1Tim. 1:18. □ **6:13**

«Həmmigə həyatlik beriwatqan Hudaning aldida, xundakla Pontius Pilatus aldida gūzəl xahitlikni kīlip guwahlik bərgən Məsih Əysa...» — «gūzəl xahitlik» degən sēz toqrisida «qōxumqə sēz»imizni kəring. ■ **6:13** Qan. 32:39; 1Sam. 2:6; Mat. 27:11; Yh. 18:37; 1Tim. 5:21.

□ **6:14 «bu əmrigə heq kūsursiz wə daqsiz əməl kīlōin»** — «bu əmr» bolsa Timotiyōa tapxurulōan toluk wəzipini kərsitidu (3:3-20, 6:2-5). ■ **6:15-16** 1Tim. 1:17; Wəh. 17:14; 19:16; Mis. 33:20; Qan. 4:12; 1Yuhā. 4:12. □ **6:17 «biz bəhrimən boluxka həmmini bizgə sehiylik bilən tolup taxqan halda təminligūqi Huda...»** — «sehiylik bilən» grek tilida «zor baylikliridin bərgəndək» degən sēz bilən ipadiliniidu. ■ **6:19** Mat. 6:20; Luqa 12:33; 16:9. ■ **6:20** 1Tim. 1:4; 4:7; 2Tim. 2:16; Tit. 1:14; 3:9. □ **6:21 «mehir-xəpқət silərgə yar bolōay!»** — bəzi kōna kəqūrmilərdə: «mehir-xəpқət sanga yar bolōay!» deyilidu.

Timotiyoga «2»

Rosul Pawlus Timotiyoga yazoqan ikkinqi maktup

1-2 Məsih Əysada wədə kılınqan hayatni elip berix üqün, Hudaning iradisi bilən Əysa Məsihning rosuli bolqan mənki Pawlustin sөyümlük balam Timotiyoga salam: Huda'Atimizdin wə Rəbbimiz Məsih Əysadin sanga mehır-xəpkət, rəhımdillik wə hatırjəmlik bolqay! □ ■

3 Mən ata-bowilirimning izini besip sap wijdanım bilən hizmitini kiliwatqan Hudaqə təxəkkür eytimən, qünki keqə-kündüz dualirimda seni tohtawsız əsləp turimən; ■

4 kəz yaxlıringni əsliginimdə, xadlıkqa qəmüxüm üqün sən bilən yənə didarlıxıxqa kattıq təlpünüp yürməktimən;

5 qünki seningdə bolqan sahtılıksız etikađ esimdin qıkmaydu. Bu etikađ əng awwal momang Loista, andin anang Ewnikidə bar bolqan, əmdi hazır səndimu bar ikən dəp hatırjəmdurmən.

6 Xuning üqün mən xuni kaytidin sanga əslitimənki, qollirimni uqangoqə qoyuxum bilən səndə bolqan, Huda sanga təkdım kılqan iltipatni kaytidin yalkunlitip jari kılqın. □ ■

7 Qünki Huda bizgə qorkunqəqlikning rohini əməs, bəlki bizgə küq-qudrətning, mehır-muħəbbətning wə salmaqlikning Rohini təkdım kildi. ■

8 Xunga Rəbbimiz həkkidiki həwər-guwahlıqtin, yaki Uning məħbusi bolqan məndin nomus kılma. Əksiqə, Hudaning küq-qudriti bilən hux həwərnı jakarlıx yolidiki harlıq-muxəkkətnı öz həssəng boyiqə ortaq tartqın; □ ■

9 Huda bizni öz əməllirimizgə asasən əməs, bəlki öz muddiasi wə mehır-xəpkitigə asasən kütquzup, pak-mukəddəs qakirikı bilən qakirdi; Uning bu mehır-xəpkiti həmmə dəwr-zamanlardın ilgirila Məsih Əysada bizgə beoıxlanoqandur; ■

10 lekin bu mehır-xəpkət Qutkuzoquqimiz Əysa Məsihning kelixi bilən hazır ayan boldi; U ölümni bikar kiliwetip, hux həwər arkılık hayatlık wə qırmaslıqni yoruklukta ayan kildi. ■

□ 1:1-2 «Əysa Məsihning rosuli bolqan mənki Pawlustin sөyümlük balam Timotiyoga salam» — demisəkmü, Timotiy Pawlusning «rohıy jəhəttə» ooılı idi. ■ 1:1-2 Gal. 1:3; 1Tim. 1:2; 1Pet. 1:2. ■ 1:3 Ros. 22:3; Rim. 1:9; 1Tes. 1:2; 3:10. □ 1:6 «qollirimni uqangoqə qoyoqınım bilən səndə bolqan, Huda sanga təkdım kılqan iltipat» — ixinimizki, bu dəl 1-həttə («1Tim.» 4:14-15) tiloqə elinoqan rohıy iltipattin baxka ix əməs. «Qoxumqə sөz»imiznimu kəruq. ■ 1:6 Ros. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Tim. 4:14; 5:22. ■ 1:7 Rim. 8:15. □ 1:8 «Xunga Rəbbimiz həkkidiki həwər-guwahlıqtin, yaki uning məħbusi bolqan məndin nomus kılma» — Pawlus bu məktupni yazoqanda Rimdiki zindanda yatattı. Xübhısizki, rimliklar Pawlusni «bizning məħbusimiz» dəp oylaytti — lekin Pawlus ixka baxkıqə qaraytti. Rimliklarning uni qoloqə elip türmigə taxlıoqını Hudaning iradisı bolup, xu ix bilən «yat əlliklər»din bolqan ixəngüqilərnıng kəp payda kəridioqanlıqıqə Pawlusning kezi yətkən; xuning bilən u «Mən Rəbning məħbusi» dəydu. «hux həwərnı jakarlıx yolidiki harlıq-muxəkkətnı öz həssəng boyiqə ortaq tartqın» — grek tilida bəlkim «öz həssəng boyiqə birgə tartqın» degən mənini bildürüxi mumkin. Demək, hər dəwrdə etikađqılar tartıxqa tegixlik oqubət-muxəkkət bar; Timotiyning Pawlus (wə baxka etikađqılar) bilən birgə məlum dərijidə «öz həssisi boyiqə» oqubət-muxəkkət tartıxıqə tooıra kelidu. ■ 1:8 Ros. 21:33; Rim.1:16; Əf. 3:1; 4:1; Kol. 4:18; Flm. 1:1, 9, 13. ■ 1:9 Əf. 1:3; Tit. 3:4, 5, 6. ■ 1:10 Yəx. 25:8; Rim. 16:25; Əf. 1:9; 3:9; Kol. 1:26; Tit. 1:2; İbr. 2:14; 1Pet. 1:20.

11 Mən bolsam əllərgə bu hux həwərnin jakarqisi, rosuli wə təlim bərgüqisi bolup təyinləngən. □ ■

12 Mən xu səwəbtin hazırkı bu harlıq-muxəkkətlərnı tartmaqtımən. Lekin buningdin nomus kilməymən; qünki mən kingə etiqad kıləlanlıkımni bilimən həmdə Uning manga tapxurojan amanitini xu künqığə saklıyalaydiojanlıqığə qadir ikənlikığə ixəndürüldüm. □

13 Məndin angliəjan saqlam təlim səzlırining nəmunilik bir üzündisini saklap, Məsih Əysada boləjan muhəbbət wə etiqad bilən qing tutkin; ■

14 bizdə imkanlaxkan Muqəddəs Rohqa tayinip sanga tapxurulojan xu güzəl amanətnı sakla. □

15 Sən bilginədgək, Asiya əlksidiki *etiqaqılarning* həmmisi *degüdək* məndin yüz ərıdi. Ularning arisida Figelus wə Hermogenesmu bar. □ ■

16 Rəb Onesiforning aillidikilirigə rəhim-xəpkət kərsətkəy. Qünki u mening məhbus boləjanlıkımın heq nomus kilməy kəp kətim meni yoklap səyündürdi. □ ■

17 U Rim xəhirigə kəlginidə meni tapquqə kəp izdəp awarə boluptu.

18 Rəb xu künidə uni Əzidin rəhim-xəpkətkə muyəssər kıləyay; uning Əfəsus xəhiridə manga kərsətkən hizmətlirining qanqilik ikənlikini obdan bilisən. □

2

Muxəkkətkə qarimay Rəbning hizmitidə bolux

1 Xunga əy oqlum, sən Məsih Əysada boləjan mehir-xəpkətkə tayinip küqlük bol;

□ **1:11 «Mən bolsam əllərgə bu hux həwərnin jakarqisi, rosuli wə təlim bərgüqisi bolup təyinləngən»** — «əllər» bolsa «yat əlliklər», «Yəhüdiy əməslər». ■ **1:11** Ros. 9:15; 13:2; 22:21; Gal. 1:15; 2:8; Əf. 3:8; 1Tim. 2:7. □ **1:12 «... həmdə Uning manga tapxurulojan amanitini xu künqığə saklıyalaydiojanlıqığə qadir ikənlikığə ixəndürüldüm»** — «manga tapxurulojan amanət» bizningə Huda Pawluska jamaətnı dəp tapxurulojan nuroqlunlojan qimmətlik wəhiylərnı kərsitidu. «Qoxumqə səz»imizni kəring. «Xu kün» — Əysa dunyaəqə qaytidiojan künni kərsitidu.

Pawlusning kəzkarixida pəkət birlə kün muhimdur; u daım u künni nəzərdə tutup uni «xu kün» dəydu. Uxbu ayətnin ahırkı jümlisini «həmdə mening Hudaəqə amanət kıləlanlırımni Rəbbimiz qayta kəlgən künqığə («xu künqığə») qəqum qəşdaydiojanlıqığə ixininən» dəp qüxinixkimu bolıdu. ■ **1:13** 2Tim. 3:14. □ **1:14 «bizdə imkanlaxkan Muqəddəs Rohqa tayinip sanga tapxurulojan xu güzəl amanətnı sakla»** — yuqırıda 12-ayəttiki izahatta eytkinimizdək, «sanga tapxurulojan güzəl amanət» Muqəddəs Roh jamaətkə yətküzməqə boləjan, Huda Əzining nıjatlık pılnı wə jamaət toqlruluk wəhiy kılınəjan nuroqlunlojan qimmətlik həqıqətlərnı kərsitidu.

□ **1:15 «Asiya əlksidiki etiqaqılarning həmmisi degüdək məndin yüz ərıdi»** — bu yərdiki «Asiya əlkisi» hazırkı Türkiyənin şərbiy qışmini kərsitidu. «Asiya əlksidiki etiqaqılər» xu yərdə turuwatkan etiqaqılərnı kərsitidu; bəzi alimlər bu səzni pəkət Rim xəhiridə turojan, əslidə zindəda yatkan Pawluska mədət berimiz dəp wədə bərgən Asiya əlksidin kəlgən bəzi kərindaxlarnı kərsitidu, dəp qaraydu. Grek tilidə «Asiya əlksidi» («əlkisidin» əməs) boləjanlarning həmmisi məndin yüz ərıdi» deyilgəqkə, biz undək qarimaymız. Bu muhim wəqə toqlruluk «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ **1:15** Ros. 19:10. □ **1:16 «u mening məhbus boləjanlıkımın heq nomus kilməy kəp kətim meni yoklap səyündürdi»** — «məhbus boləjanlıkımın» grek tilidə «mening zənjir-kixanlırımın...» degən səzələr bilən ipadılınidu.

■ **1:16** 2Tim. 4:19. □ **1:18 «Rəb xu künidə uni Əzidin rəhim-xəpkətkə muyəssər kıləyay»** — «xu küni» Əysa dunyaəqə qaytidiojan künni kərsitidu. 12-ayəttiki izahətnı kəring.

2 wə sən kəp guwahqilar aldida məndin angliqanliringni həm ixənqlik həmdə baxkilaroqimu təlim berələydiqan adəmlərgə amanət kıləqin. □ ■

3 Əysa Məsihning yaxhi jəngqisi bolux süpitidə, harlik-muxəkkətni öz həssəng boyiqə ortaq tartqin. □

4 Jəngqi boləqan kixi əzini əskərlikkə tizimliqan sərdarini razi kılıx üqün adəttiki turmux ixlirini əzīgə hələk kılıwalməsliki kerək. ■

5 Musabiqigə katnaxqan tənərikətqimu musabiqə kaidilirigə riayə kilmisa, oqəlibə tajiqa erixəlməydu. □

6 Əjir singdürgən dehqan həsulidin birinqi bolup bəhrimən boluxi tegixliktur. ■

7 Bu səzlim üstidə yaxhi oyla, xuning bilən Rəb sanga həmmə ixta yorutidu.

8 Sən Dawutning nəsli boləqan, ölümədin tirilgən Əysa Məsihni mən yətküzüwatqan hux həwər boyiqə esingdə qing tut. □

9 Bu hux həwərnı dəp kəp harlik-muxəkkət qekip, hətta jinayətqi həsablınip kixənlinip yatimən. Həlbuki, Hudaning səz-kalami həq kixənlinməydu! ■

10 Əmdi mən dəl xu səwəbtin, Huda talliqan bəndilərnıng Məsih Əysada boləqan niyatqa mənggülik xan-xərəp bilən erixixi üqün həmmə ixka bərdaxlik berimən.

11 Təwəndiki bu səzlər ixənqliktur: —

«Uning bilən billə əlgənəkənmiz, Uning bilən həyatta billə yaxaymiz. □ ■

12 Kiyinqiliklarəqa bərdaxlik bərsək, Uning bilən billə həküm sürimiz.

Biz uningdin tansaq, Umu bizdin tanidu. ■

13 Biz Uningəqa sadəkətsizlik kilsaqmu, U yənıla sadəkətlıktur;

□ 2:2 «... sən kəp guwahqilar aldida məndin angliqanliringni həm ixənqlik həmdə baxkilaroqimu təlim berələydiqan adəmlərgə amanət kıləqin» — nemixqa Pawlus «kəp guwahqilar aldida məndin angliqanliring» dəydu? Bu «guwahqilar»ning nemə əhmiyiti bar? Oylıximizəq: (1) gərqə etikadta kəp «qongqur sirlar» bolsımu, bu sirlarning həmmisi toqruluk İnjildin enik kərgili bolıdu; həkikiy etikadta həqkandəq «məhpiy təlim»lər wə «az sandiki əlahidə adəmlərgə wəhiy kılinoqan» təlimlər yoqtur; (2) muxu etikadqi guwahqilar Pawlus wə baxqa rosullarning təlimlirining birhıl ikənlikigə ispat berələytti. ■ 2:2 Tit. 1:5. □ 2:3 «Əysa Məsihning yaxhi jəngqisi bolux süpitidə, harlik-muxəkkətni öz həssəng boyiqə ortaq tartqin» — (1:8də eytiləndək) «öz həssəng boyiqə tartqin» — grek tilidə «öz həssəng boyiqə birgə tartqin». Demək, hər dəwərdə etikadqilar tartixqa tegixlik harlik-muxəkkət bar; Timotiyning Pawlus (wə baxqi etikadqilar) bilən birgə məlum dərijidə harlik-muxəkkət tartixəqa toqra kelidu. ■ 2:4 1Kor. 9:25. □ 2:5 «Musabiqigə katnaxqan tənərikətqimu musabiqə kaidilirigə riayə kilmisa, oqəlibə tajiqa erixəlməydu» — «musabiqə kaidiliri»: — kona zamanlarda bu «kaidilər» həm musabiqənin əzini wə musabiqigə boləqan təyyarlik-tərbiyələrnımı baxqurattı. ■ 2:6 1Kor. 9:10. □ 2:8 «Dawutning nəsli boləqan, ölümədin tirilgən Əysa Məsih» — «Dawut» bolsa Dawut padixah-pəyoqəmbər, əlwəttə. «sən Dawutning nəsli boləqan, ölümədin tirilgən Əysa Məsihni mən yətküzüwatqan hux həwər boyiqə esingdə qing tut» — bu muhım əyət toqruluk «qoxuməqəz»imizni kərüng. ■ 2:9 Əf. 3:1,13; 4:1; Fil. 1:7; Kol. 1:24; 4:3,18; 2Tim. 1:8. □ 2:11 «Uning bilən billə əlgənəkənmiz, Uning bilən həyatta billə yaxaymiz...» — «Uning bilən» degənlik Məsih bilən, əlwəttə. ■ 2:11 Rim. 6:8. ■ 2:12 Mat. 10:33; Mar. 8:38; Luqa 9:26; 12:9; Rim. 8:17; 2Kor. 4:10; Fil. 3:10; 1Pet. 4:13.

Qünki U Özidin heq tanalmaydu». □ ■

Hudani hursæn qilidoğan hizmatkar

¹⁴ Bu ixlarni dawamlıq *kerindaxlarning* sémigə selip, ularni Rəb al-dida bimənə sözlər üstidə talax-tartix kılmaslıqnı əstaydıllıq bilən aghālanduroşın. Bundak talax-tartixlarning heqkandak paydisi bolmayla qālmay, bəlki angliouqılarni nabut kılidu.

¹⁵ Usta tikimqı rəhtni toşra piqkandək həkikət səzini durus qūxəndürüp, özünqi Huda aldidə təstiklanıodək, yərgə qarap qālmaydıoğan mahür bir hizmatkar kılip kərsitixkə intilip kəngül koyoşın;

¹⁶ lekin iplas, kuruk gəplərdin neri tur. Qünki bundak gəpləрни kıloquqılar bəribir tehimu ihlassizlikkə qəmüp ketidu. □ ■

¹⁷ Muxundaklarning gəpliri huddi mərəzdək tezla yamrap ketidu. Himeneyus wə Filetoslar mana xundaklarning iqidiki ikkisidur; □

¹⁸ ular həkikəttin qətnəp, əlgənlərnin tirilixi dəgən bu ix allıkaqan yüz bərip boldi, dəydu, xundakla bəzilərnin etikadını oşulitidu. □

¹⁹ Həlbuki, Hudaning məzmut uli qing turmaqta. Uning üstigə məhür bilən: «Rəb Əzigə təwə bolıoğanlarni tonuydu» wə «Rəbning mubarək namini ləwzigə alidıoğanlarning həmmisi rəzilliktin qol üzsun» dəp məhürləngəndur. □ ■

²⁰ Bay-bayaxat adəmninğ öyidə pəkət altun wə kümüx qaqa-kuqıqlarla əməs, yaqraq, sapal qaqıqlarmu bolidu. Qaqa-kuqıqlarning bəziliri ətiwarlinidu, bəziliri pəs kərulidu. ■

²¹ Əgər bir kixi özini undaklarning kiridin tazılap haliy kılsa, u muqəddəs kılinıoğan, hojayinimizə yaraydıoğan qaqidək, hərəkandak gūzəl ixlərə qəyyar bolidu. □

□ **2:13 «Biz Uningə sadaqətsizlik kılsakmu, U yənıla sadaqətlıktur; qünki U Özidin heq tanalmaydu»** — «qünki U Özidin heq tanalmaydu» yaki «qünki U qoqum Özining səzidə turmay qālmaydu». Bu muhim sez toşruluk «qoxumqə sez»imizni kəring. ■ **2:13** Qel. 23:19; Rim. 3:3; 9:6. □ **2:16 «bundak gəpləрни kıloquqılar bəribir tehimu ihlassizlikkə qəmüp ketidu»** — «bundak (kixilər)... tehimu ihlassizlikkə qəmüp ketidu» grek tilida «bundak (kixilər)... tehimu ihlassizlikkə alə qə basturidu» dəgən kinayilik, həjwiyy sözlər bilən ipadilidu. ■ **2:16**

1Tim. 1:4; 4:7; 6:20; Tit. 1:14; 3:9. □ **2:17 «muxundaklarning gəpliri huddi mərəzdək tezla yamrap ketidu»** — «yamrap ketidu» grek tilida «ot-qəpləрни yəp ketidu» dəp ipadilidu. Rosul Pawlus xu səzi bilən: Bularning gəpliri «Hudaning koyliri» bolıoğan etikadiqlar istimal kılixi kərək bolıoğan «ozuk»ni, yəni «saolam talim»ni yokkə qikiridu, dəp puritidu. □ **2:18 «ular həkikəttin qətnəp...»** — grek tilida: «ular həkikətni nıxan kılmay (qətnəp ketip)...». □ **«əlgənlərnin tirilixi dəgən bu ix allıkaqan yüz bərip boldi»** — bu bid'ət təlimning mənisi bəlkim təwəndiki ikki hil hata qaraxning biri boluxi kərək: — (1) «adəmlər Əysa Məsihkə etikad kıloqanda, Uning Rohı allıkaqan Əysa Məsih bilən billə əlöp tirilidu (bu gəp muxu yərgiqə həkikət, əlwəttə). Əmdi tirilix pəkət xu rohiy jəhəttə bolup, kəlgüsüdə tən jəhəttə bolmaydu», yaki: (2) «biz Əysa Məsihgə ixəngənlərdə suoşa wə Rohkə qəməldürülgəndin keyin bizning «tirilgen tən»imiz bar bolidu. Xunga həzirki tenimiz kesəl bolmaydu, heq əlməydu». □ **2:19 «Həlbuki, Hudaning məzmut uli qing turmaqta. Uning üstigə məhür bilən: «Rəb Əzigə təwə bolıoğanlarni tonuydu» wə «Rəbning mubarək namini ləwzigə alidıoğanlarning həmmisi rəzilliktin qol üzsun» dəp məhürləngəndur»** — bu muhim ayət toşruluk «qoxumqə sez»imizni kəring. ■ **2:19**

Qel. 16:5; Yh. 10:14. ■ **2:20** Rim. 9:21. □ **2:21 «Əgər bir kixi özini undaklarning kiridin tazılap haliy kılsa, u muqəddəs kılinıoğan, hojayinimizə yaraydıoğan qaqidək, hərəkandak gūzəl ixlərə qəyyar bolidu»** — «hojayinimiz»: — İgimiz, əlwəttə. Bu muhim ayət toşruluk «qoxumqə sez»imizni kəring.

22 Xunglaxka, yaxlikning arzu-həwəsliridin özüngni qaçuroşin, pak qəlb bilən Rəbgə nida kıləuqi bilən billə həkkəniylik, ixənq-etikad, mehür-muhəbbət wə ting-hatirjəmlikni qoşlixip izdə. ■

23 Ləkin əhmikanə, bilimsizliktin qıqkan talax-tartixlarəğa arilixixni rət kil, qünki bundak ixlarning jedəl teriydiəlanlıkını bilisən. ■

24 Əmdiliktə Rəbning kuli jedəlləxməsliki, bəlki həmmə kixilərgə mulayim-mehriban, təlim berixkə mahür, səwr-təkətlik boluxi kerək; ■

25 xuning bilən öz-özigə qarxi boləlanlarəğa u Huda bəlkim ularəğa həkikətəni tonup yetixigə towa kılıdiəlan qəlbni berər dəp, məmin-mulayimlik bilən nəsihət kilsun; □ ■

26 bundak boləlanda ular uykusini eqip, əzlrini öz muddiasioğa əməl kılıxka tutqun kıləlan Iblisning tuzikidın kutulalaydu. □

3

Ahir zaman

1 Əmma xunimu bilginki, ahir zamanlarda eoşir künlər bolidu. □ ■

2 U qəoqdiki insanlar əzinila oylaydiəlan, pulpərəs, mənəmənqi, həkawur, kupurluk kılıdiəlan, ata-anisining səzini tingximaydiəlan, tuzkor, iplas,

3 kəyümsiz, kəqürümsiz, təhməthor, əzini tutalmaydiəlan, wəlxiy, həyr-sahawətlikkə düxmən,

4 satqun, təlwə, xəhrətpərəs, huzur-hələwətni Hudadin yaxxi kəridiəlan,

5 sirtki kiyapəttə ihlasmən boluwelip, əməliyəttə ihlasmənlikning kudritini inkar kılıdiəlan bolidu. Bundaklardın yirək tur. □ ■

6 Qünki ularning arisidiki bəzilər əymu-əy soqunup kirip, gunahlar bilən besiləlan, hərhil xəhwət-həwəslərnıng kuli bolup qaləlan nədan ayallarnı azdurup əzigə əsir kılıdu. □ ■

7 Bundak ayallar daim təlim alsimu, hərgiz həkikətəni tonup yetəlməydu.

■ 2:22 1Tim. 6:11. ■ 2:23 1Tim. 1:4; 6:4; Tit. 3:9. ■ 2:24 1Tim. 3:2. □ 2:25

«...xuning bilən öz-özigə qarxi boləlanlarəğa u Huda bəlkim ularəğa həkikətəni tonup yetixigə towa kılıdiəlan qəlbni berər dəp, məmin-mulayimlik bilən nəsihət kilsun» — «öz-özigə qarxi boləlanlarəğa» degən ibarə okurmənlərgə oşəlitə tuyuləşini bilən, grek tilida xundak ipadilini. Demək, həkikətəni jakarlıoquşioğa qarxi qıksa, əməliyəttə u Huda əzigə kılmaqđi boləlan yaxhılıktın məhrum bolup, öz-özigə qarxi qıkkan bolidu. «Pənd.» 8:36 kəring. ■ 2:25 Pənd. 8:36; 9:12; 11:17; Gal. 6:1. □ 2:26 «bundak boləlanda ular uykusini eqip, əzlrini öz muddiasioğa əməl kılıxka tutqun kıləlan Iblisning tuzikidın kutulalaydu» — baxka birhil təjimisı: «bundak boləlanda ular uykusini eqip, əzlrini tutqun kıləlan Iblisning tuzikidın (Hudaning) iradisigə əməl kılıxka kutulalaydu». □ 3:1 «Əmma xunimu bilginki, ahir zamanlarda eoşir künlər bolidu» — «eoşir künlər» grek tilida yənə «hətərlık künlər»nimu bildüridu. ■ 3:1 1Tim. 4:1; 2Pet. 2:3; Yəş. 18. □ 3:5 «...sirtki kiyapəttə ihlasmən boluwelip, əməliyəttə ihlasmənlikning kudritini inkar kılıdiəlan bolidu. Bundaklardın yirək tur» — 1-5-ayətlər toqruluk «qoxumqə səz»imizdə kışkışə tohtilimiz. ■ 3:5 Mat. 18:17; Rim. 16:17; 2Tes. 3:6; Tit. 3:10; 2Yuhə. 10. □ 3:6 «hərhil xəhwət-həwəslərnıng kuli bolup qaləlan nədan ayallar...» — yaki «hərhil xəhwət-həwəslərnıng kuli bolup qaləlan ajiz ayallar...».

■ 3:6 Mat. 23:14; Tit. 1:11.

8 Əmdi Yannis bilən Yambris Musa pəyoʻqəmbərgə qandak qarxi qikқан bolsa, bu *azduroquqilarmu* həkikətke xundak qarxi qikidu. Ular zehin-kəngülliri qirigən, etikad jəhəttə daxkal dəp ispatlanoqan kixilərdur. ■

9 Lekin əmdi ular bu yolda aloqə ilgiriliyəlməydu; qünki *Yannis bilən Yambrisning* hamakətliki oquq kəringəndək, bularningmu həmmigə kərunidu.

Pawlusning wəsiyətli; əgəngənliringdə dawamlıq mangojin

10-11 Lekin sən bolsang mening təlimim, yürux-turuxum, məksət-iradilirim, ixənc-etikadim, səwr-takitim, mehır-muhəbbitim, qidamlıkim, mən uqriqan ziyankəxliklər wə azab-oqubətlərgə, jümlidin Antakya, Koniya wə Listra xəhərliridə yüz bərgənlərgə tolimu kəngül bəlüp kəlding, xundakla mən bərdaxlik bərgən xunqə ziyankəxliklərdin toluq həwiring bar; Rəb ularning həmmisidin meni kütquzdi. □ ■

12 Dərwəkə, Məsih Əysada ihlasmən həyat kəqürüxkə iradə tikligənləring həmmisi ziyankəxlikkə uqraydu. ■

13 Lekin rəzil adəmlər wə ezitku-kazzaplar bəribir baxqilarnimu aldap, əzimu aldinip, barqanseri əsəbiylidid.

14 Lekin sən bolsang, əgəngən wə toluq ixəndürülgən həkikətlərdə qing tur; qünki bularni kimdin əgəngənlikingni bilisən, □

15 həmdə balilik qəqliringdin tartipla mukəddəs yazmilarni bilip kəlding; bularning sanga Məsih Əysaqə baqlanoqan etikad arkilik bolqan nijat toqruluk seni dana kilalaydiqanlikini bilisən.

16 Pütkül mukəddəs yazmilarning həmmisi Hudaning Rohining yolyoruk-illhami bilən yeziloqan bolup, u təlim berix, tənbiş berix, hatalıqlarni tüzitix wə kixilarni həkkanıyət yoliqə baxlaxqa paydiliqtur. □ ■

17 Bular arkilik Hudaning adimi toluq qorallinip, barlik yahxi əməllərni kiliqxa təyyar bolalaydu.

4

1 Mən Huda həmdə tiriklər bilən əlüklərni soraq kiliqxa təyyar turidiqan

□ **3:8 «Əmdi Yannis bilən Yambris Musa pəyoʻqəmbərgə qandak qarxi qikқан bolsa, bu azduroquqilarmu həkikətke xundak qarxi qikidu»** — «Mis.» 7:11, 22, 8:7, 18ni kəring. Israillar Misirdin qikxtin burun, Misir padixahining sehırgərliri Musa pəyoʻqəmbərgə qarxi turqan. Ularning isimliri (Yannis bilən Yambris) Təwratta deyilgən əməs, bəlki Yəhudiyarning baxqa tarihiy kitablarida tepilidu. ■ **3:8** Mis. 7:11. □ **3:10-11 «jümlidin Antakya, Koniya wə Listra xəhərliridə yüz bərgənlərgə tolimu kəngül bəlüp kəlding...»** — «Antakya, Koniya wə Listra xəhərliridə yüz bərgənlər»: — bu bir-biriga yekın üç yurtta bolqan wəkələr toqruluk məlumətlar «Ros.» 13-14-babta tepilidu. Timotiy əzi Listralik idi; Pawlus duq kəlgən bu ziyankəxliklər Timotiyning Məsihgə etikad kiliqxoqə təsir qilqan boluxi mumkin idi. ■ **3:10-11** Zəb. 34:19; Ros. 13:50; 14:19; 2Kor. 1:10 ■ **3:12** Mat. 16:24; Luqa 24:26; Yh. 17:14; Ros. 14:22; 1Tes. 3:3. □ **3:14 «qünki bularni kimdin əgəngənlikingni bilisən»** — bəzi kona kəqürimlərdə «kimlər» dəp deyilidu. Lekin bizningqə «kim» dəp oqux toqra, qünki Pawlus bu ayətlərdə əzining ülgə bolqanliki toqruluk kəp səzləydu. Təwandiki 15-ayəttə u baxqa kixilər (Timotiyning qong ana wə anisi)ning təsirini tiloqə alidu. □ **3:16 «Pütkül mukəddəs yazmilarning həmmisi Hudaning Rohining yolyoruk-illhami bilən yeziloqan bolup...»** — grek tilida «pütkül mukəddəs yazmilarning həmmisi» degən ibarə yazmilardiki hər bir səz-ayətning Hudadin kəlgənlikini təkitleydu. «Hudaning Rohining yolyoruk-illhami bilən yeziloqan» grek tilida «Huda nəpisi bilən kirgüzüp yeziloqan» degən xəkildə ipadilidid. Grek tilida həm ibranıy tilida «Roh» wə «nəpəs» bir səz. ■ **3:16** 2Pet. 1:21.

Məsih Əysaning aldida, xundakla Uning qayta ayan boluxi wə Uning Öz padixahlıki bilən sanga xundak agah kılıp tapılaymənki, ■

² *Hudaning* səz-kalamini jakarla; wakit-pursət yar bərsun-bərmisun, uningoja jiddiy qara. Toluk səwr-taqət wə təlim-əkida bilən nəsihət kılıqin, tənbiy bərgin, rioqbətləndürgin. □

³ Qünki xundak bir zaman keliduki, insanlar saqlam təlimni anglaxka qidımay, bəlki kulaklırioja hux yakıdıoğan sözlərni anglax üqün ətrapijoja öz xəhwət-həwəslirigə uyoqun təlim bərgüqilərnı toplaydu. □

⁴ Ular həkikətkə kulak salmay, əpsanilərnı tingxaxka burmilinip ketidu.

⁵ Ləkin sən hərəkəndək əhwalda oyoqak tur; harlık-muxəkkətlərgə bərdaxlık bər, hux həwərqining wəzıpsini orunda, tapxuruloğan hizmitingni hər tərəptin toluk ada kılqin.

⁶ Qünki özümgə kəlsəm, jenim qurbanlıkning «xarab hədiyə»sidək təküliđioğan wakti yetip kəldi, mening bu dunyadin ketix waktimmu yekınlaxti. □ ■

⁷ Güzəl kürəxni mən kılıp boldum, yügürux musabikisining mənzilini besip boldum, birdinbir etıkadni qing saqlap kəldim. □

⁸ Həzir həkkanıylikning *oalıbə* taji mən üqün saqlinip turmaqta. Uni, həkkanıy soraqı bolqan Rəb xu künidə manga, xundakla yalojuz mangila əməs, Uning kelip ayan boluxioja təlpünüp turoqanlarning həmmisigə in'am kılıp kiygüzidu. □ ■

Hususiy tapxuruklar; ahırkı sözlər

⁹ Imkanıyətning bariqə yenimoja tezdin yetip kəl.

¹⁰ Qünki Demas bu həzirki dunyani tama kılqanlıki üqün meni taxlap Tesalonika xəhirigə kətti. Kriskis Galatiya əlksigə, Titus Dalmatiya əlksigə kətti. ■

¹¹ Yenimda yalojuz Luqa qaldı. Markusni özüng bilən birgə elip kəl, qünki u hizmətlirimdə manga kəp əskatidu. ■

¹² Tikikusni bolsa Əfəsus xəhirigə əwətiwəttim. ■

■ 4:1 Rim. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23; 11:31; Gal. 1:20; Fil. 1:8; 1Tes. 2:5; 1Tim. 5:21; 6:13. □ 4:2

«**Hudaning səz-kalamini jakarla; wakit-pursət yar bərsun-bərmisun, uningoja jiddiy qara**» — «wakit-pursət yar bərsun-bərmisun» degənlikning mənsi, həklər Hudaning səzini qəbul kilsun kilmisun, ularoja yaxsun yakmisun Hudaning adımının wəzıpsini haman amal kılıp səz-kalamni ularoja yətküzüxtin ibarət. □ 4:3 «... **kulaklırioja hux yakıdıoğan sözlərni anglax üqün ətrapijoja öz xəhwət-həwəslirigə uyoqun təlim bərgüqilərnı toplaydu**» —

«kulaklırioja hux yakıdıoğan sözlərni anglax üqün» grek tilida «kulaklıri kiciqıxkan bolup,...» degən ibarə bilən ipadiliniđu. Bu ibarə: «ular hərdəim yeni nərsilərnı anglojaqka» degən mənsi «uluq qurbanlık» əysa Məsihningkidur. ■ 4:6 2Pet. 1:14. □ 4:7 «**Güzəl kürəxni mən kılıp boldum**» — «kürəx» (kəttik elixix musabikisi, grek tilida «agon») degən səz toqruluk «Timotiyoga (1)»diki (6:12 toqruluk) «koxumqə səz»imizni kərüng. □ 4:8 «**Uni, həkkanıy soraqı bolqan Rəb xu künidə manga, xundakla yalojuz mangila əməs, Uning kelip ayan boluxioja təlpünüp turoqanlarning həmmisigə in'am kılıp kiygüzidu**» — «xu küni» Rəbning qayta kelidioğan küni, əlwəttə. ■ 4:8 1Kor. 9:25; 1Pet. 5:4. ■ 4:10 Kol. 4:14; Flm. 24. ■ 4:11

Ros. 15:37; Kol. 4:10,14; Flm. 24. ■ 4:12 Ros. 20:4; Kol. 4:7.

¹³ Kelixingdə Troas xəhridə Karpusning yenioğa qaldurup qoyoğan yepinqam bilən kitablarni, bolupmu oram terə yazmilarni billə aloqaq kəlgin. □

¹⁴ Miskər Iskəndər manga tola əskilik kildi. Rəb uningə qilmixlirioğa layik yandurmay qalmaydu. ■

¹⁵ Sən həm uningdin həxyar bol; qünki u biz yətküzgən səzlimizgə kattik qarxilik kərsətti.

¹⁶ Tunji ketimlik soraqta mening aqliniximoğa yardəm kilidioğan heqkim qikmidi, həmmisi meni taxlap kətti. Bu ix ularoğa hesablanmioğay! □

¹⁷ Lekin Rəb mening bilən billə turup, mən arkilik Injil jakari toluq kilinip, bu yərdiki barlik yat əlliklərdin boləanlarning anglixi üqün meni küqləndürdi; xuning bilən mən xirning aozzidin kutkuziwelindim. □

¹⁸ Rəb meni barlik rəzil ixtin kutkuzup, ərxiki padixahlikioğa sak yətküzidu! Xan-xərəp Uningə əbədil'əbədigiə mənsup boləqay! Amin!

Ahirkı salam

¹⁹ Priska bilən Akwilağa wə Onesiforning ailisidikilərgə məndin salam eyt. □ ■

²⁰ Erastus Korint xəhridə qaldi. Lekin Trofimus kesəl bolup qaloğanliktin, uni Miletus xəhridə qaldurup qoydum.

²¹ Kix qüxüp kətküqə imkaniyətning bariqə bu yərgə kəlgin.

Yubulus, Pudis, Linos, Klawdiya wə barlik kerindaxlardin sanga salam.

²² Rəb Əysa Məsih rohing bilən billə boləqay! Mehır-xəpқət silər bilən billə boləqay! □

□ **4:13 «kelixingdə Troas xəhridə Karpusning yenioğa qaldurup qoyoğan yepinqam bilən kitablarni, bolupmu oram terə yazmilarni billə aloqaq kəlgin»** — bu ayət üstidə «qoxumqə səz»imzidə kışkiqə tohtilimiz. ■ **4:14** 1Tim. 1:20. □ **4:16 «Tunji ketimlik soraqta mening aqliniximoğa yardəm kilidioğan heqkim qikmidi, həmmisi meni taxlap kətti. Bu ix ularoğa hesablanmioğay!»** — bu ayət üstidə «qoxumqə səz»imzidə kışkiqə tohtilimiz.

□ **4:17 «xuning bilən mən xirning aozzidin kutkuziwelindim»** — Pawlus Kəysər Neroning birinqi sorikidin kutuldi. «Qoxumqə səz»imizni kərüng. □ **4:19 «Priska bilən Akwilağa wə Onesiforning ailisidikilərgə məndin salam eyt»** — «Priska» bolsa «Priskilla»ning kışkartiloğan xəkli («Ros.» 18:2). Akwila wə Priskilla ər-ayal idi. ■ **4:19** Ros. 18:2; Rim. 16:3. □ **4:22 «Rəb Əysa Məsih rohing bilən billə boləqay!»** — bəzi kona kəqürmilərdə pəқət «Rəb rohing bilən billə boləqay!» deyilidu.

Tituska

Rosul Pawlus Tituska yazoqan məktup •••• Salam

¹ Hudaning tallioqanlirioq amanət bolqan etiqad wə ihlasmənlikkə elip baridioqan həkikətning bildürüluxi üqün, Əysa Məsihning rosuli kılıp təyinlängən, Hudaning kuli bolqan mənki Pawlustin sanga salam — □

² (bu etiqad wə həkikət mənnggülük hayatka baqlanqan ümidni elip kelidu; bu mənnggülük hayatni mutlək yaloqan eytmaydioqan Huda həmmə dəwr-zamanlardin ilgirila wədə kılıqanidi; ■

³ lekin *hazir* wədisining waqti kelip Kutkuzoquqimiz Huda buning kalam-həwirini Əz əmri bilən manga tapxuroqan jakar arqılıq axkarilidi) ■

⁴ — ortaq etiqadimizda öz oqlum bolqan Tituska salam! Huda'Atimiz wə nijatkarimiz Məsih Əysadin sanga mehır-xəpket wə hatirjəmlik bolqay! □ ■

Titusning Kret arilidiki hizmiti

⁵ Seni Kret arilida qalduruxtiki səwəb, orundilip bolmioqan ixlarni bir tərəp kılıxing üqün wə hər xəhərdə sanga tapilioqanimdək jamaətkə aqsakallarni təyinlixing üqün idi. ■

⁶ Aqsakallıqqa təyinlinidioqan kixi əyibsiz boluxi, bir ayallıq, pərzəntliri bolsa etiqad kılıquqi boluxi wə ixlirida xallaklıq kılıdioqan yaki *atanisioq* boysunmaydioqan əyibliri bolmioqan boluxi kerək. □ ■

⁷ Qünki jamaətning yetəkqisi Hudaning *ailisigə* oqojidar bolux süpitidə, əyibsiz boluxi kerək; baxbaxtaq əməs, terikkək əməs, haraq-xarabka berilgən əməs, zorawan əməs, nəpsaniyətqi əməs, □ ■

□ **1:1** «Hudaning tallioqanlirioq amanət bolqan etiqad wə ihlasmənlikkə elip baridioqan həkikətning bildürüluxi üqün...» — bu söz bolsa: (1) Hudaning Əzi tallioqan həkigə tapxuroqan əzgərməs etiqadka muwapik, Hudaning uningda bolqan məksiti üqün; (2) Hudaning tallioqanlirini muxu etiqadka erixtürüx üqün; (3) Hudaning tallioqanlirining etiqadını alqə sürüx üqün degən üq mənini öz iqigə elixi mumkin. ■ **1:2** Qəl. 23:19; Rim. 16:25; Əf. 1:9; 3:9; Kol. 1:26; 2Tim. 2:13; 1Pet. 1:20. ■ **1:3** Ros. 20:24; 2Kor. 2:12; 7:14; 8:6,16; Gal. 1:1; 2:3. □ **1:4** «ortaq etiqadimizda öz oqlum bolqan Tituska...» — bu ibarə xübhəsiz xuni kərsitiduki, Titus hux həwərni əslidə Pawlustin anglioqan wə xundakla uningda ixinin hayatka erixkanidi. Xuning bilən (Pawlus baxka yərlərdə kəp eytkinidək) rohiy jəhəttin Titusni hux həwər arqılıq «tuqidi» wə uningda rohiy jəhəttin atidək boldi. ■ **1:4** Əf. 1:2; Kol. 1:2; 2Tim. 1:2; 1Pet. 1:2. ■ **1:5** 2Tim. 2:2.

□ **1:6** «Aqsakallıqqa təyinlinidioqan kixi əyibsiz boluxi, bir ayallıq... boluxi kerək» — «bir ayallıq» yaki «bir ayalning eri», bəlkim «öz ayalioqə sadıq» degən mənidi. Bu toqruluk «Timotiyoa (1)»diki «qoxumqə səz»imizni kəring. «pərzəntliri bolsa etiqad kılıquqi boluxi ... kerək» — yaki, «pərzəntliri bolsa sadıq boluxi... kerək». ■ **1:6** 1Tim. 3:2. □ **1:7** «jamaətning yetəkqisi Hudaning ailisigə oqojidar bolux süpitidə, əyibsiz boluxi kerək; baxbaxtaq əməs...» — «baxbaxtaq» — grek tilida bu səz «xəsiyətqi, mənəmənqi» degən mənilernimu öz iqigə alidu.

«haraq-xarabka berilgən əməs, zorawan əməs, nəpsaniyətqi əməs...» — «nəpsaniyətqi» grek tilida «özini buloqaydioqan nəpsaniyətqiliklə berilgən» degən bir səz bilən ipadilididi. Bu səzgə qarioqanda, pul wə mal-dunyani qoqlıxix insanni haram kılıp buloqaydu. Bu tema toqrısida yənə «Luqa» 16:9-11 wə xu ayətlərdiki izahətlarni wə «Luqa»diki «qoxumqə səz»imizdiki 16-bab toqruluk «nahək dunyaoqə təwə bolqan mal-dunya» degən məzmunni kəring. ■ **1:7** Law. 10:9; Mat. 24:45; 1Kor. 4:1; Əf. 5:18; 1Tim. 3:3,15; 1Pet. 5:2.

8 bəlki mehmandost, sahawətlik, yaxxilikni səyidioğan, salmaq, adil, ihlasmən wə əzini tutuwaloğan boluxi lazim. □ ■

9 U yənə saqlam təlim bilən riqəbət-təsəlli berix üqün wə qarxi qıkkuqilaroğa rəddiyə berix üqün, tapxuruloğan təlimdiki ixənqlik kalam-səzdə qıng turuxi kerək. □

10 Qünki hazır bımənə söz kilidioğan, kixilərnin könglini owlap ez-itkülük kilidioğan, öz beximqilik kilidioğan köpligən kixilər bar, bolupmu hətniliklərdin qıkkanlar bar. □ ■

11 Ularning aozini etix kerək; qünki ular haram dunyani dəp ögitixkə tegixlik bolmioğan təlimlərnı ögıtıp, hətta pütün aililərnı nabut kılmakta. □ ■

12 Xulardin biri, yəni *Kret arilidikilərnin* əzining bir pəyoqəmbiri: «Kretlar həmixə yaloğan sözləydioğanlar, wəhxiy həywanlar wə hurun toymaslardur» degən. □

13-14 Bu guwahlik həkikəttur; xunga ularning etikadta saqlam turuxi üqün, xundakla Yəhudiy əpsanilərgə wə həkikəttin qətnigənələr tokuwaloğan insaniy kaidə-bəlgilimilərgə kulak salmasliki üqün ularni kattik əyibləp agahlandıroqin. □ ■

15 Pak kixilər üqün həmmə nərsə pak; lekin buloğanoğan napaklar wə etikadsızlar üqün heqkandak nərsə pak əməstur. Qünki ularning oy-pikrlirimu, wıjdanimu buloqinip kətkən. ■

16 Ular Hudani tonuymiz dəp dawrang kılsimu, lekin əməlliridə Uningdin tanidu; qünki ular yirginqliklər, heqgəp anglımaydioğanlar, heqkandak yaxhi ixlarnı kilixkə yarımaydioğanlardur.

2

□ 1:8 «bəlki mehmandost, sahawətlik, yaxxilikni səyidioğan, salmaq, adil, ihlasmən wə əzini tutuwaloğan boluxi lazim» — grek tilida «sahawətlik, yaxxilikni səyidioğan» birlə sez bilən ipadilini. ■ 1:8 1Tim. 3:2. □ 1:9 «u yənə saqlam təlim bilən riqəbət-təsəlli berix üqün wə qarxi qıkkuqilaroğa rəddiyə berix üqün...» — «saqlam təlim» bolsa Pawlusning kəp ixlitidioğan ibarisi. Hudadin kəlgən təlim həkikət, toqra əlwəttə, u əzini qobul kıloğanlarda sak, saqlam rohiy həyatni hasil kilidu wə quwwatlaydu. □ 1:10 «... kixilərnin könglini owlap ezitkülük kilidioğan, öz beximqilik kilidioğan köpligən kixilər bar, bolupmu hətniliklərdin qıkkanlar bar» — «hətniliklərdin qıkkanlar» Yəhudiylar yaki əslidə Yəhudiyların «sinagog»ioğa qobul kılinix üqün hətnə qobul kıloğanlarnı kərsitidu. Bəzi alimlar «hətniliklər»ni hətnilikni qobul kilix kerək dəp təlim bərgənərnı kərsitidu, dəp qaraydu. Lekin təwəndiki 11-ayətkə qarışanda ularning hərtürlük ziyalik təlimliri bar idi. ■ 1:10 Ros. 15:1. □ 1:11 «ular haram dunyani dəp ögitixkə tegixlik bolmioğan təlimlərnı ögıtıp, hətta pütün aililərnı nabut kılmakta» — «haram dunyani dəp»: — təlim (məyli toqra bolsun, natoqra bolsun) berixitiki məqsət dunyaoğa erixix bolsa bəribir haram ix bolidu, əlwəttə. ■ 1:11 Mat. 23:14; 2Tim. 3:6. □ 1:12 «xulardin biri, yəni Kret arilidikilərnin əzining bir pəyoqəmbiri: «Kretlar həmixə yaloğan sözləydioğanlar, wəhxiy həywanlar wə hurun toymaslardur» degən» — Kretlik xair Epimenidis, miladiyədin ilgiri altingi əsirde yazoğan xeir: «hurun toymioqurlar» grek tilida «ləm-lüm axkazanlar» bilən ipadilini — demək, ularning axkazinidin baxkə əzaliri yoq ohxaydu. □ 1:13-14 «xundakla Yəhudiy əpsanilərgə wə həkikəttin qətnigənələr tokuwaloğan insaniy kaidə-bəlgilimilərgə kulak salmasliki üqün...» — «Yəhudiy əpsanilər» toqırluk «Timotioğa (1)»diki «koxumqə sız»imiz (1:4 wə 4:7-ayətlər üstidə tohtaloqinimiz)ni kəring. «...ularni kattik əyibləp agahlandıroqin» — «ularni» bolsa «Krettiki etikadqilarnı». ■ 1:13-14 Yəx. 29:13; Mat. 15:9; Kol. 2:22; 1Tim. 1:4; 4:7; 6:20. ■ 1:15 Mat. 15:11; 23:25; Ros. 10:15; Rim. 14:20,23.

Saqlam talmigə layiq yaxax

1 Lekin sən bolsang saqlam talmigə kandaq uyoqun yaxaxni oğitixing kerək.

2 Yaxanoqan ərlərgə, hoxyar, salmaq, təmkin, etiقادta, mehır-muhəbbəttə wə səwr-takəttə saqlam boluxni tapiloqin.

3 Xuningdək, yaxanoqan ayallaroqə yürux-turuxta ihlas-muqəddəslikkə layiq boluxni, qekimqilik qilmaslikni, harak-xarabka berilməydiqan boluxni, güzəl ixlarni oğətküqilər boluxni tapiloqin. ■

4-5 Buning bilən ular yax ayallaroqə ərlirigə köyünux, baliliriqə köyünux, salmaq bolux, pak bolux, öy ixlirini puhta kilix, mehriban bolux wə öz ərlirigə boysunuxni oğiteləydu. Xundak bolqanda Hudaning sözi qarilanmaydu. ■

6 Xuningdək yax ərlərnimu salmaq boluxka jekiligin.

7 Özüngmu həmmə ixta güzəl əməlliring bilən ularoqə ülgə bolqin; təlim bərginingdə pak-diyənətlik, eqir-besik bolup, ■

8 heqkim kusur tapalmaydiqan, saqlam səzlərnə yətküzgin; buning bilən, karxi qikkuqilər biz toqruluk yaman gəp kilidiqan yərnə tapalmay hijil bolidu. ■

9 Kullaroqə öz hojayinlirini həmmə ixta kənaətləndürüp ularoqə boysunuxni oğətkin. Ular gəp yandurmay, ■

10 oqrilik qilmay, əzlrining hər jəhəttə ixənqlik ikənlikini kərsətsun. Ular buning bilən Kutkuzoquqimiz Hudaning təlimatiqə hər jəhəttin zinnət bolidu. □

11 Qünki Hudaning nijatni barlik insanlaroqə elip kelidiqan mehır-xəpkiti ayan boldi;

12 u bizgə ihlassizlik wə bu dunyaning arzu-həwəslirini rət kilip, hazırki zamanda salmaq, həqkanıy, ihlasmən həyatni otküzüximiz bilən, ■

13 uluq Huda, nijatkarimiz Əysa Məsihning xan-xərəp bilən kelidiqanlikiqə bolqan mubarək ümidimizning əməlgə exixini intizarlik bilən kütüxni oğitidu. □ ■

14 U bədəl tələp bizni həmmə itaətsizliklərdin azad kilix həmdə bizni əzi üqün pak kilip, Özigə mənəsup bolqan, yaxhi əməllərgə kizqin intilidiqan həlk kilixka biz üqün qurban boldi. □ ■

15 Barlik həqququngni ixlitip bu ixlarni jakarlap eytkin, nəsihət berip jekiligin wə agahlanduroqin. Heqkim seni kəmsitmisun. ■

■ 2:3 1Tim. 2:9; 5:13; 1Pet. 3:3. ■ 2:4-5 Yar. 3:16; 1Kor. 14:34; Əf. 5:22; Kol. 3:18; 1Pet. 3:1.

■ 2:7 1Tim. 4:12; 1Pet. 5:3. ■ 2:8 1Pet. 2:12,15; 3:16. ■ 2:9 Əf. 6:5; Kol. 3:22; 1Tim. 6:1; 2Pet. 2:18. □ 2:10 «... əzlrining hər jəhəttə ixənqlik ikənlikini kərsətsun» — baxka birhil tərjimisi: «... ular etiقادning hər jəhəttə yaxhilikini kərsitip bərsun». ■ 2:12

Əf. 1:4. Kol. 1:22; 2Tim. 1:9; 1Yuha. 2:16. □ 2:13 «uluq Huda, nijatkarimiz Əysa Məsihning xan-xərəp bilən kelidiqanlikiqə bolqan mubarək ümidimizning əməlgə exixini intizarlik bilən kütüxni oğitidu» — toluq 12-13-ayəting baxka birhil tərjimisi: «... u bizgə ihlassizlik wə bu dunyaning arzu-həwəslirini rət kilip, hazırki zamanda salmaq, həqkanıy, ihlasmən həyatni otküzüxni oğitidu; xuning bilən biz buning bilən mubarək ümidimizning əməlgə exixini, yəni uluq Huda, nijatkarimiz Əysa Məsihning xan-xəripining ayan kilinixini təlpünüp kütümiz». ■ 2:13 1Kor. 1:7; Fil. 3:20. □ 2:14 «U bədəl tələp bizni həmmə itaətsizliklərdin azad kilix həmdə bizni Əzi üqün pak kilip, əzigə mənəsup bolqan, yaxhi əməllərgə kizqin intilidiqan həlk kilixka biz üqün qurban boldi» — Təwrat, «Zəb.» 130:8, «Əz.» 37:23, «Kən.» 14:2ni kəruqin. ■ 2:14 Gal. 1:4; 2:20; Əf. 2:10; 5:2; İbr. 9:14. ■ 2:15 1Tim. 4:12.

3

Etikadqilar qilixka tegixlik ixlar

¹ *Jamaattikilerga* xuni əslitip turəinki, ular həkümranlarəya və həkükdarlarəya boysunup, xularning səzini anglisun, hərəkandək yahxi əməllərnı qilixka təyyar tursun, ■

² *heqkimning yaman gəpini kilmisun, jedəlhor bolmisun, mulayim bolsun, həmmə adəmgə hər jəhəttə məminlik kərsətsun.* □ ■

³ Qünki biz özimizmu əslidə nadan bolup, itaətsiz, azdurulojan, hərhil xəhwət-həwəslərnıng həm ləzzətlərnıng kuli boləjan, rəzillik və həsəthorluk iqidə yaxiojan, nəprətlik boləjan həm bir-birimizdin nəprətlinidəjanlardin iduk, ■

⁴ Bırək Kütquzəuqimiz Hudaning insanlarəya boləjan meħribanliki və meħir-muħəbbiti ayan boluxi bilən,

⁵ (özimizning kəndəktur həkkanıy əməllirimiz bilən əməs, bəlki Uning rəħim-xəpkiti bilən) yengidin tuəuluxta yuyuxliri və Mukəddəs Roħta yengilixi arkilik U bizni kütquzdi; □ ■

⁶ bu Roħni Huda Nijatkarimiz Əysa Məsiħ arkilik wujudimizəya mol kuydi. ■

⁷ Bu arkilik, Hudaning meħir-xəpkiti bilən həkkanıy kəlinip, mənggüülük həyatka erixix ümidini tutkən mirəshorlar bolduk.

⁸ Bu səzlər ixənqliktur və bu həkikətlərnı alaħidə təktilixingni tələp kəlimən. Xundək kəlojningda, Hudaəya etikad kəlojanlar əzlrini yahxi əməllərnı qilixka berilixkə kəngül bəlidu. Bu ixlar insanlar üqün güzəl və paydilək.

⁹ Bırək əhmikənə munazirilər, nəsəbnamilərdeki *kuruk gəplər*, jedəl-majralar, Təwrat kanunioəya munasiwətlik talax-tartixlardin əzüngni neri tutkən; qünki bular paydisiz və bimənilitur. ■

¹⁰ Ariəya bəlgünqilik kəlojuqi adəmnı bolsa bir-ikki kətim agahlandıroəandin keyin uning bilən boləjan bardı-kəldini üzıwət; □ ■

¹¹ qünki bundək adəmnı həkikəttin qətnidi, gunah sadir kəliwatidu, xundəkla əzini əzi jazaəya məħkum kəlojan dəp bilisən.

Aħirki səz

¹² Artemasni yaki Tikikusni sanga mangduroəanda, mumkin kədər tezrək Nikopolis xəħirigə məning yenimoəya kəlgin, qünki u yərdə kəxliməkqi boluwatimən. ■

■ 3:1 Rim. 13:1, 3-7; 1Pet. 2:13.

□ 3:2 «*heqkimning yaman gəpini kilmisun, jedəlhor bolmisun, mulayim bolsun, həmmə adəmgə hər jəhəttə məminlik kərsətsun*» — Təwrat-Injilda «məminlik»ning nemə mənisı barliki toəruluk «Kolossidikilərgə»diki «koəumqə səz»imizni (3:12 üstidə toətaləjinimizni) kərüng. ■ 3:2 Fil. 4:5; 2Tim. 2:24,25. ■ 3:3 1Kor. 6:11; Əf. 2:1; Kol. 3:7; 1Pet. 4:3.

□ 3:5 «*... Yengidin tuəuluxta yuyuxliri və Mukəddəs Roħta yengilixi arkilik U bizni kütquzdi*» — «yengidin tuəuluxta yuyuxliri» grek tilidə «yengidin tuəuluxtiki «das süyi»». Təwrat dəwridiki zamanlarda kəħinlar ibadəthanida Hudaəya yəkənlıxix üqün pütkül tənirini qong das («dəngiz») iqidə yuyuxi kerək idi. Bu yərdə tən əzalirini yuyux əməs, adəmnıng pütkül roħning yuyunıxi kərsitilidu, əlwəttə. ■ 3:5 Ros. 15:11; Rim. 3:20, 28; 4:2, 6; 9:11; 11:6; Gal. 2:16; Əf. 1:4; 2:4, 9; 2Tim. 1:9. ■ 3:6 Əz. 36:25. ■ 3:9 1Tim. 1:4; 4:7; 6:20; Tit. 1:14. □ 3:10 «*Ariəya bəlgünqilik kəlojuqi adəmnı bolsa bir-ikki kətim agahlandıroəandin keyin uning bilən boləjan bardı-kəldini üzıwət*» — «ariəya bəlgünqilik kəlojuqi adəm» jamaətnı (bəlkim adəmnı azduridəjan təlim bilən) bəlməkqi bolidu. ■ 3:10 Mat. 18:17; Rim. 16:17; 2Tes. 3:6; 2Tim. 3:5; 2Yuħa. 10. ■ 3:12 Ros. 20:4; Əf. 6:21; 2Tim. 4:12.

¹³ Adwokat Zenas bilən Apollosning səpirigə kəngül bəlüp himmitingning bəriqə uzatqin; kəm-kütiliri bolsa, ularning həjritidin qıqkın. ■

¹⁴ Bizning qəwmimiz mewisiz qalmasıqı üqün həjətmənlərgə yardım qilip, əzlrini güzəl əməllərnı qilixqə beqıxlaxni əgənsun.

¹⁵ Yenimdikilərnıng həmmisidin sanga salam. Etıqadta bizni səyidiqalarqə salam eyt.

Məhır-xəpkət həmminglarqə yar bolqay!

Filemonoqja

Rosul Pawlus Filemonoqja yazoqan maktup

1 Məsih Əysaning məhbusi mənki Pawlus wə qerindiximiz Timotiydin səyümlükimiz wə hizmətdiximiz Filemonoqja □ ■

2 wə singlimiz Afyaqja, səpdiximiz Arkippuska wə öyüngdə yiojilidiqan jamaətkə salam! □ ■

3 Huda'Atimiz wə Rəbbimiz Əysa Məsihdin silərgə mehir-xəpkət wə hatirjəmlək boloyay!

Filemonning mehir-muhəbbiti wə etiqadi

4-5 Rəbbimiz Əysaqja wə barliq muqəddəs bəndilərgə bolqan mehir-muhəbbiting wə ixənq-etiqadingni anglap, mən dualirimda həmixə seni yad etip turuwatimən, sən üqün təxəkkür eytimən; □ ■

6 Bizgə nesip bolqan, Məsihni uluqlaydiqan barliq yahxi iltipadni toluk tonup yetixing bilən, sening etiqadning əməlliridə mərdlərgə ortaklixing küqəytilsun dəp dua qilimən. □

7 Qünki sening mehir-muhəbbiting manga zor huxallik wə riqbət elip kəldi; qünki i qerindixim, muqəddəs bəndilərnin iq-baqlirli sening arkiplik kəp səyündürüldi.

Filemonning kuli Onesimus həqqidə iltimas

8 Xunga, gərgə seni layik ixni qilixka buyruqxka Məsihdə jür'ətlik bolal-isammu,

9 lekin yənila muhəbbətning türtkisi bilən mənki qeri Pawlus həmdə həzirimu Əysa Məsihning məhbusi bolux süpitidə sanga iltimas qilip ötünüxnü layik kərdum — □

□ **1:1 «Məsih Əysaning məhbusi mənki Pawlus ...»** — Pawlus bu məktupni yazoqanda Rimning məhbusi idi. Xübhəsisziki, rimliklar Pawlusni «bizning məhbusimiz» dəp oylaytti — lekin Pawlus ixka baxqığə qaraytti. Rimliklarning uni qolqja elip türmigə taxliwətkini Hudaning iradisi bolup, xu ix bilən «yat əllik» ixəngüqilərnin kəp payda kəridiqanliqığə Pawlusning kəzi yətkən; xuning bilən Pawlus əzini: «rimliklarning məhbusi» deməy, bəlkə «Məsihning məhbusi» dəydu. ■ **1:1** Əf. 3:1; 4:1. □ **1:2 «səpdiximiz Arkippus»** — «səpdiximiz» (yaki «kürədxiximiz») — rohiy «urux sepi»də bolqan küraxta, əlwəttə. ■ **1:2** Rim. 16:5; 1Kor. 16:19; Kol. 4:15,17. □ **1:4-5 «Rəbbimiz Əysaqja wə barliq muqəddəs bəndilərgə bolqan mehir-muhəbbiting wə ixənq-etiqading»** — demək, Filemonning muhəbbiti wə ixənq Məsihğə wə muqəddəs bəndilirigimu qaritip baqlanqanıdi. ■ **1:4-5** 1Tes. 1:2; 2Tes. 1:3.

□ **1:6 «Məsihni uluqlaydiqan barliq yahxi iltipadni toluk tonup yetixing bilən...»** — baxka qüxənqisi «Məsihdə bolqan barliq yahxi iltipadni toluk tonup yetixing bilən...». «**Bizgə nesip bolqan, Məsihni uluqlaydiqan barliq yahxi iltipadni toluk tonup yetixing bilən, sening etiqadning əməlliridə mərdlərgə ortaklixing küqəytilsun dəp dua qilimən**» — toluk ayətnin baxka bir təjimis: «Sening etiqadning əməlliridə mərdlərgə ortaklixing tehimu jari qilinixi bilən, bizgə nesip bolqan, Məsihni uluqlaydiqan barliq yahxi iltipadni toluk tonup yetixing üqün dua qilimən». □ **1:9 «lekin yənila muhəbbətning türtkisi bilən mənki qeri Pawlus həmdə həzirimu Əysa Məsihning məhbusi bolux süpitidə sanga iltimas qilip ötünüxnü layik kərdum»** — «muhəbbətning türtkisi bilən.. ötünüx...» toqruluk «Korintliklarqja (1)»diki «qoxumqə səz»imizdə bayan qilqan «höqük wə muhəbbət» (15:24) üstidə bolqan muzakirimizni kəring.

10 kixənlərdə turup tuoşkan balam, yəni Onesimus toşruluk iltimasim bar.

11 U burun sanga paydisiz boləjan bolsimu, əmma hazır sangimu, mangimu paydiliktur. □

12 Mən hazırni — janjigirimni sening yeningoşa kayturup əwətimən.

13 Hux həwəрни dəp kixənlərdə turoşnimda uni sening ornungda mening hizmitimdə boluxça yenimda qaldurup qaloşum bar idi;

14 birəş sening razilikingni almay heqnemini kiloşum yok; xundak kiloşanda sening manga kiloşan yahxiliking məjburiy əməs, bəlki razimənlik bilən bolidu.

15 Qünki sening Onesimustin wakitlik məhrum boləşiningning səwəbi, bəlkim dəl sening uningoşa əbədil'əbədgiqə nesiwə boluxung üqün idi. □ ■

16 Mening xundak deşinim, uningoşa kul katarida əməs, bəlki kuldin kəp üstün — manga nəkədər səyümlük, xundakla sanga tehimu xundak bolidoşan (insaniy munasiwətlər bilən həm Rəbdə boləjan munasiwət bilən), səyümlük kərindax katarida igə bolisən; □

17 xuning üqün, əşər sən meni həmdax katarida kərsəng, uni meni qəbul kiloşandək qəbul kiloşin.

18 Əşər burun u sanga birər yolsizlik kiloşan bolsa yaki sanga kərzdar boləjan bolsa, buni mening hesabimoşa yazoşin. □

19 Mana mənki Pawlus bu səzləрни öz qəlum bilən yeziwatimən: kərzi bolsa ezüm kayturimən; ləkin mən sanga ezüngning jening bilən manga kərzdar boləşiningni tiləşə almaymən. □

20 Xunga, əy kərindixim, mən Rəbdə səndin mənpəatkə erixməşqimən; iq-başırlirimni Məşihdə səyündürşin. □

21 İxənşim səzümni anglaydoşanlikingəşa kamil bolup wə soroşanlirimdin artuq orunlaydoşanlikingni bilip, sanga muşundak yazşim.

■ 1:10 1Kor. 4:15. Gal. 4:19; Kol. 4:9. □ 1:11 «U burun sanga paydisiz boləjan bolsimu, əmma hazır sangimu, mangimu paydiliktur» — «Onesimus» deşən isim grekqə «paydilik» deşən mənidə. Kirix səşimizdə eytkinimizdək, Onesimus əşli Filemonning kuli idi, u uning kəşidin qəşkanidi. □

1:15 «Qünki sening Onesimustin wakitlik məhrum boləşiningning səwəbi, bəlkim dəl sening uningəşa əbədil'əbədgiqə nesiwə boluxung üqün idi» — bu ayət üstidə «kəşumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 1:15 Yar.50:20; 1Tes.4:13 □ 1:16 «insaniy munasiwətlər bilən həm Rəbdə boləjan munasiwət bilən» — grek tilidə «ət tərşpidin wə Rəbdə bolux tərşpidin...». Əşlidə Onesimus Filemonəşa kul idi, insaniy tərəştin ularning otturisidiki (Rim imerişsidiki kəşun boyiqə) munasiwət hoşayin bilən kul ayrilmaslik munasiwiti idi. Bu səz bəlkim yənə Filemonning kuli Onesimuşə əşlidə amraq ikənlikini kəşsitidu. □

1:18 «Əşər burun u sanga birər yolsizlik kiloşan bolsa yaki sanga kərzdar boləjan bolsa, buni mening hesabimoşa yazoşin» — mumkinşilki barki, Pawlusning: «Əşər u... sanga kərzdar boləjan bolsa» deşini, Onesimusni hijalətkə qaldurmaslik üqün «u səndin birər pul-dunya oşrşiloşan bolsa» deşəni bilən. □

1:19 «ləkin mən sanga ezüngning jening bilən manga kərzdar boləşiningni tiləşə almaymən» — «öz jening bilən manga kərzdar boləşining» deşən səz, xübhşisizki, Pawlusning Filemonəşa hux həwəрни yətküzşüxi bilən Filemon etişad arşilik dozah yolidin qışkanşilini, xundakla mənggölük hayətkə erixkənlikini kəşsitidu. «Mən sanga... tiləşə almaymən» — bu gəşni deşixi qirayşik bir qəşqəş bolidu, əlwəttə. □

1:20 «Xunga, əy kərindixim, mən Rəbdə səndin mənpəatkə erixməşqimən» — grek tilidə «mənpəət» wə «Onesimus» («mənpəətlük, paydilik») deşən səz bilən munasiwətlük boləşaqça, Pawlus yənə səz oyuni oynaydu. Bu ayət üstidə yənə «kirix səz»imizni kəşşing.

²² Bulardin baxʻa, manga turaloʻu jay tayoarlap qoyoin. Qunki dualiringlar arkilik mening silerga qayturup beriliximni umid qilimən. □ ■

Ahirki salam

²³ Əysa Məsihkə hizmət qilolanliki uqun zindandixim bololan Əpafras, □ ■

²⁴ hizmətdaxlirim Markus, Aristarhus, Demas wə Luqalardin sanga salam. □ ■

²⁵ Rəbbimiz Əysa Məsihning mehır-xəpkiti rohinglaroʻja yar boloyay!

□ **1:22 «Qunki dualiringlar arkilik mening silerga qayturup beriliximni umid qilimən»** — «dualiringlar arkilik» — Filemonning wə eydə yiqilolan jamaətning dualiri arkilik. «Mening silerga qayturup berilixim» — demək, «solaktin azad bolup, yeninglaroʻja qaytip berixim». Rosulning keyinki «Filippiliklaroʻja» yazojan hetidə (1:26-27) uning bu ixʻa bololan mutlək ixənqi ipadilididu. Xu həttiki 1:26-27-ayətlərdiki izaħatlar wə həttiki «qoxumqə səz»imizni kərüng. Pawlusning yukiriki səzidin daim əz kiyinqilikini əməs (qunki u türmidə yatqanlikini biwasitə tiloʻja almaydu) bəlki baxqilarning mənəpəitini («mening silergə qayturup berilixim») kəzləydiyolanliki kərünidu. ■ **1:22** Fil. 1:25. □ **1:23 «Əysa Məsihkə hizmət qilolanliki uqun zindandixim bololan Əpafras»** — grek tilida «Əysa Məsihdə bololan zindandixim Əpafras». Əpafras toşruluk yənə «Kol.» 1:7, 4:12ni kərüng. ■ **1:23** Kol. 1:7; 4:12. □ **1:24 «hizmətdaxlirim Markus, Aristarhus, Demas wə Luqalardin sanga salam»** — Demas toşruluk yənə «2Tim.» 4:12ni kərüng. ■ **1:24** Ros. 12:12,25; 15:37; Kol. 4:10; 2Tim. 4:11; 1Pet. 5:13; Ros. 19:29; 20:4; 27:2; Kol. 4:10,14; 2Tim. 4:10,11.

Ibraniylarğa

«Ibraniylarğa yezilğan maktup» •••• Hudaning Ooqli pərixtilərdin üstündür

¹ Huda burunğı zamanlarda ata-bowılarğa pəyoğəmbərlər arkılıq türküm-türküm boyıqə wə nuroşun yollar bilən söz kılğan bolup, □

² muxu ahirki künlərdə bolsa bizgə Ooqli arkılıq sözlidi. U Ooqlini pütkül məwjudatning mirashori kılıp bekətkən, Uning arkılıq kainatlarni yaratқан. □ ■

³ U Hudaning xan-xəripidin parlığan nur, Uning əyniyitining ipadisidir, U küdrətlik söz-kalami bilən pütkül kainattiki məwjudatni öz ornida tuşuzuwatқан bolup, U gunahlarıni tazilax hizmitini ada kılğanidin keyin, ərxitki xanu-xəwket igisining ong yenida olturdi. □ ■

⁴ Xuningdək, U pərixtilərdin kəp üstün nam-mərtiwigə miras bolup, ulardın xunqə yüksək turdi. □

⁵ Qünki Huda *mukəddəs yazmilarda* pərixtilərninğ kaysisioğa: «Sən Mening Ooqlumdursən, bügün Mən Seni tuşurdurdu», wə yənə: «Mən Uningğa Ata bolimən, Umu Manga Ooql bolidu» degənidi? □ ■

⁶ Uning üstigə, U Əzining tunjisini yər yüzigə əwətkəndə, «Barlıq pərixtilər Uningğa səjdə kılsun» degən. □ ■

⁷ U pərixtilər toşruluk; —

«U pərixtilirini xamallar,

Hizmətkarlırini ot yalkuni kılıdu», degənidi; □ ■

⁸ lekin Ooqli həkkidə bolsa Uningğa mundak degən: —

□ **1:1 «türküm-türküm boyıqə»** — yaki «nuroşun ketim» yaki «nuroşun ipadilər bilən». □ **1:2 «muxu ahirki künlərdə bolsə»** — «ahirki künlər» Injil boyıqə «ahirki zamanlar», Əysanınğ dunyağa kelixi bilən baxlanğan. Muxu yərdə bu ibarə «muxu künlərninğ ahirida» (yəni, pəyoğəmbərlər insanlarğa söz yətküzəgn künlərninğ ahirida) degən sözlər bilən ipadilini. **«Ooqli arkılıq»** — grek tilida «Ooql arkılıq». **«U Ooqlini pütkül məwjudatning mirashori kılıp bekətkən, Uning arkılıq kainatlarni yaratқан»** — muxu yərdə «Ooqli» degən grek ilida pəkət «Ooql» bilən ipadilini. ■ **1:2** Yar. 1:3; Zəb. 33:6; Mat. 21:38; Yh. 1:3; Əf. 3:9; Kol. 1:16.

□ **1:3 «U gunahlarıni tazilax hizmitini ada kılğanidin keyin»** — kəp kona kəqürülmilərdə «U yalquz əzi gunahlarıni tazilax hizmitini ada kılğanidin keyin» deyilidu. ■ **1:3** 2Kor. 4:4; Fil. 2:6; Kol. 1:15. □ **1:4 «U (Ooql) pərixtilərdin kəp üstün nam-mərtiwigə miras bolup, ulardın xunqə yüksək turdi»** — təwəndiki 5-ayəttə U aloğan nam-mərtiwiniğ «Ooql» ikənliki kərünidu. □ **1:5 «Sən Mening Ooqlumdursən, bügün Mən Seni tuşurdurdu»...** «Mən Uningğa Ata bolimən, Umu Manga Ooql bolidu» — birinçi bexarət Əysanınğ Məriyəmdin atisiz tuşuluxini kərsitidu, «Zəb.» 2:7din elinğan; ikkinçi bexarət «2Sam.» 7:14, «1Tar.» 17:13din elinğan. ■ **1:5** 2Sam. 7:14; 1Tar. 17:13, 22:10; Zəb. 2:7; Ros. 13:33; Ibr. 5:5. □ **1:6 «U Əzining tunjisini yər yüzigə əwətkəndə...»** — grek tilida muxu yərdiki «tunjji» adəttə «tunjji tuşulğan bala»ni kərsitidu. Səzninğ toluq mənisı «Zəb.» 89:27də wə «Kol.» 1:16-17-ayəttə kərulidu; demək, Məsih: (1) pütün ələm iqidə əng yukiri orunda turidu; (2) ələmdin burun bolğan; (3) bəlkim ələmgə ohxax «yaritilğan» əmas, bəlkı əslı Huda Atisı bilən billə məwjut bolğan. Yənə bir tərəptin, «Hudaning tunjisi» degən söz Məsihdin keyin (wə Uning arkılıq) Hudaning kəp baxқа oşul pərzantlırı bolidığanlıqını kərsitidu (2:10ni kərünğ). **«yər yüzigə əwətkəndə»** — grek tilida «yər yüzigə elip baxlıqanda...». **«Barlıq pərixtilər Uningğa səjdə kılsun»** — «Kən.» 32:43 wə «Zəb.» 97:7ni kərünğ. «Luğa» 2:13-14 wə «Zəb.» 132:7-9nimu kərünğ. ■ **1:6** Zəb. 97:7; Kən. 32:43; Luğa 2:8-14 □ **1:7 «U pərixtilirini xamallar, hizmətkarlırini ot yalkuni kılıdu»** — «Zəb.» 104:4. Grek tilida «xamal» wə «roh» ohxax bir söz bilən ipadilini. ■ **1:7** Zəb. 104:4

«Sening tähting, i Huda, əbədil'əbədliktur;
Sening padixahlığındiki xahənə hasang adalətning həsisidur.□ ■

⁹ Sən həkkaniyətni sөyүp, rəzillikkə nəprətlinip kəlgənsən;
Xunga Huda, yəni Sening Hudaying Seni həmrahliringdin üstün kılıp
xadlık meyi bilən məsih kildi».□ ■

¹⁰ Huda Ooqlıoğa yənə mundaq degən: —

«Sən, i Rəb, həmmidin burun zeminning ulini salding,
Asmanlarni bolsa qolliring yasioqandur;□ ■

¹¹ Ular yok bolup ketidu,
Lekin Sən mənggü turisən;
Ularning həmmisi kiyimdək konirap ketidu;■

¹² Sən ularni ton kəbi yөгəp koyisən,
Xunda ular kiyim-keqək yənggüxləngəndək yənggüxlinidu.
Biraq Sən mənggü özgərmigüqidursən,
Yilliringning tamami yoxtur».□ ■

¹³ Yənə, U kaysibir pərixtigə: —
«Mən Sening düxmənliringni təhtipəring kilmioquqə,
Mening ong yenimda olturisən» — degənidi?□ ■

¹⁴ Xundaq ikən, pərixtilərninğ həmmisi pəkət nijatka miraslık
kildioqlanlar üqün hizmət kılıxka *Huda tərpidin* əwətilgən hizmətqi
rohlar əməsmu?□

2

Nijatka səl qarimaslık

¹ Bu səwəbtin, allıqandak yol bilən *həkiqiy yoldin* teyilip kətməslikimiz
üqün, anglioqlan həkiqətlərgə tehimu etibar kılıximiz lazim.

□ **1:8 «lekin Ooqli həkkidə bolsa uningğa mundaq degən»** — «Ooqli» grek tilida «Ooql». «Sening tähting, i Huda...» — okurməngə xu enikki, bu sөzlər Padixahning Özigə eytilidu. ■ **1:8 Zəb. 45:6** □ **1:9 «... Sən həkkaniyətni sөyүp, rəzillikkə nəprətlinip kəlgənsən; xunga Huda, yəni Sening Hudaying Seni həmrahliringdin üstün kılıp xadlık meyi bilən məsih kildi»** — (8-9-ayət) «Zəb.» 45:6-7. «Məsih kılıx» yaki «məsihlimək» tooruluk «Zəbur» 2-küydiki izahətlarni wə «Təbirlər»ni kəring. ■ **1:9 Zəb. 45:6, 7** □ **1:10 «Sən, i Rəb, həmmidin burun zeminning ulini salding, asmanlarni bolsa qolliring yasioqandur...»** — Huda bu ayəttə Əz Ooqlini «Rəb» dəp, Uning Əzi bilən bir ikənlikini, Yaratququmu ikənlikini kərsitidu. «Kol.» 1:15-17-ayətlərgə qaralsun. ■ **1:10 Zəb. 102:25-27** ■ **1:11 Yəx. 51:6; 2Pet. 3:7,10.** □ **1:12 «... Sən ularni ton kəbi yөгəp koyisən, xunda ular kiyim-keqək yənggüxləngəndək yənggüxlinidu. Biraq Sən mənggü özgərmigüqidursən, yilliringning tamami yoxtur»** — (10-12-ayət) «Zəb.» 102:25-27. Huda yənə Əz Ooqlining mənggülik Hudalığ təbiitini kərsitidu. ■ **1:12 Zəb. 102:25-27** □ **1:13 «Mən Sening düxmənliringni təhtipəring kilmioquqə, Mening ong yenimda olturisən»** — «Zəb.» 110:2. ■ **1:13 Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Əf. 1:20; Ibr. 10:12.** □ **1:14 «Xundaq ikən, pərixtilərninğ həmmisi pəkət nijatka miraslık kildioqlanlar üqün hizmət kılıxka (Huda tərpidin) əwətilgən hizmətqi rohlar əməsmu?»** — demisəkmü 1-bab, 4-14-ayətlərninğ məksiti, Ooqlunıng həmmə pərixtilərdin kəp üstünlükini kərsitix üqündur.

² Qünki pərixtilər arķilik yətküzülgən söz-kalamning turaklık ikənliki ispatlanğan həmdə uningğa hər bir boysunmaslık wə itaətsizlik kılıx tegixlik jazağa tartıldioğan yərdə, □ ■

³ xunqə uluq kutkuzux-nijatka etibar bərmisək, biz kandaqmu *jazadin* keqip kutulalaymız?! Qünki bu nijatning həwiri dəslepə Rəb arķilik ukturuloğan, həm uning həklikini biwasitə angliqanlarmu bizgə təstiklioğan; ■

⁴ uning üstigə Huda bexarətlik alamətlər, karamətlər wə hər hil küdrətlik möjizilər arķilik, xundakla Öz iradisi boyiqə Mukəddəs Rohning ata kılıqan iltıpatlıri bilən təng buningğa guwahlık bərgən. ■

Insanlarni xan-xərəp yolioğa baxlioquqi Nijatkar — «Zəbur» 8-küy toşruluk

⁵ Biz dəwatkan kəlgüsi dunyani Huda pərixtilərnıng baxkuruxioğa etküzüp bərgini yoq;

⁶ bəlki bu həktə *mukəddəs yazmilarning* bir yeridə birəylən mundak guwahlık bərgəndur: —

«*I Huda*, insan degən nemidi,

Sən uni seşinidikənsən?

Adəm balisi nemidi,

Sən uning yenioğa kelip yoqlaydikənsən? ■

⁷ Qünki Sən uning ornini pərixtilərnıngkidin azoşınə təwən bekitkənsən, Sən uningğa xan-xərəp wə xəhrətlərnı taj kılıp kiydürdüngən;

Uni qolung yasioğanlarnı idarə kılıxka tikliding; □ ■

⁸ Sən barlık məwjudatlarnı uning puti astida boysunduroşansən».

Əmdi «barlık məwjudatlarnı uning puti astida boysunduroşansən» degini, heqkandaq nərsə uningğa boysunmaslıkka qaldurulmioğan, degənliktur. Bırak, hazırqə məwjudatlarınq həmminingla uningğa boysunğanlıkını tehi kərməywatimiz. ■

⁹ Lekin biz üqün pərixtilərdin «azoşınə wakıt təwən kılınoğan», əlüm azablirini tartkanlıkı üqün hazır xan-xərəp wə hərmət taji kiydüriülgən Əysani kərgüqi bolduk; qünki U Hudaning mehir-xəpkiiti bilən həmmeylən üqün əlümning təmini tetidi. ■

¹⁰ Qünki pütkül məwjudatlar Əzi üqünmu həm Əzi arķilikmu məwjut bolup turuwatkan Hudağa nisbətən, nuroşun oşullarnı xan-xərəpkə baxlioğanda, ularning nijatining yol baxlioquşını azab-oqubətlər arķilik kamalətkə yətküzüxkə layik kəldi. □

□ **2:2 «pərixtilər arķilik yətküzülgən söz-kalam»** — Musa pəyoşəmbərgə yətküzülgən Təwrat şanunini kərsitidu. ■ **2:2** Yar. 19:17,26; Kan. 27:26; Ros. 7:53; Gal. 3:19. ■ **2:3** Mat. 4:17; Mar. 1:14; İbr. 12:25. ■ **2:4** Mar. 16:20; Ros. 14:3; 19:11. ■ **2:6** Zəb. 8:4 □ **2:7**

«**Sən uning ornini pərixtilərnıngkidin azoşınə təwən bekitkənsən,...**» — yaki «Sən uning ornini pərixtilərnıngkidin azrak wakıtla təwən bekitkənsən,...». «**uni qolung yasioğanlarnı idarə kılıxka tikliding**» — bəzi kona keqürmilərdə muxu sezlər tepilmaydu. ■ **2:7** Zəb. 8:5-6 ■ **2:8** Zəb. 8:8; Mat. 28:18; 1Kor. 15:27; Əf. 1:22. ■ **2:9** Zəb. 8:5; Ros. 2:33; Fil. 2:7, 8. □ **2:10**

«**Hudağa nisbətən, nuroşun oşullarnı xan-xərəpkə baxlioğanda...**» — İnşilda «Hudaning oşul pərzantlıri» daim or həm kiz-ayal etiqaşılarnı ez iqigə alidu. «**Qünki pütkül məwjudatlar Əzi üqünmu həm Əzi arķilikmu məwjut bolup turuwatkan Hudağa nisbətən, nuroşun oşullarnı xan-xərəpkə baxlioğanda, ularning nijatining yol baxlioquşını azab-oqubətlər arķilik kamalətkə yətküzüxkə layik kəldi**» — bu muşım wə sirlik ayat toşruluk «koxumqə söz»imizdə yənə tohtilimiz.

11 Qünki pak-muqəddəs Kiloquçi bilən pak-muqəddəs kılinojanlarning həmmisi dər wəkə ohxax Birsidin kəlgəndur; xuning bilən U ularni «kerindax» deyixtin nomus kılmaydu. □ ■

12 Huddi U *Hudaşa (muqəddəs yazmilarda yeziləndək)*: «Namingni kerindaxlırimoşa jakarlaymən, Jamaət iqidə Seni nahxilarda küyləymən» degən. □ ■

13 U yənə: «Mən sanga tayinimən» wə «Karanglar, mana Mən bu yərdə Huda Manga ata kıləjan pərzəntlər bilən billə» degən. □ ■

14 Pərzəntlər bolsa ət bilən kəndin tənlik boləraqqa, Oşulmu *xu pərzəntlərləningkigə* ohxaxla ət wə kəndin tənlik boldi. Bundak kılixtiki məxsət, U ölüm arkilik ölüm həkukini tutqan İblisning küqini bikar kılıp, □ ■

15 əmür boyi ölüm kərkunqıdın kulluqqa tutuləjanlarning həmmisini azadlıqqa qıqırax üçün idi. ■

16 Qünki U dər wəkə pərixtilərgə əməs, bəlki İbrahimning əwladlırioşa tutixidu; □

17 Xuning üçün, U Hudaşa ait ixlarda rəhimdil wə sadıq bax kahin boluxi üçün, həlkning gunahlırining kəqürüm qurbanlıkini berəlixi üçün, U hər jəhəttin kerindaxlırioşa ohxax kılınixi kerək idi. ■

18 Qünki Əzi sinəqlarni Əz bəxidın kəqürüp, azab-əkubət qəkkən boləraqqa, U sinəqləroşa duq kəlgənlərgimu yardım berələydu. ■

3

Oşul Musa pəyoşəmbərdin üstün

1 Xundak ikən, əy muqəddəs kerindaxlar, ərxin boləjan qəqırıqqa ortaq nesip boləjanlar, özimiz etirap kıləjan Rosul wə Bax Qahin, yəni Əyşəroşa kəngül qoyup karanglar. ■

□ 2:11 «**Qünki pak-muqəddəs Kiloquçi bilən pak-muqəddəs kılinojanlarning həmmisi dər wəkə ohxax Birsidin kəlgəndur; xuning bilən U ularni «kerindax» deyixtin nomus kılmaydu**» — muxu ayəttiki «pak kıləquçi» Əyşə Məsişni, «pak kılinojanlar» U kütəuzəjanlarni, «Birsidin kəlgən» Huda'Atidin kəlgənni kərsitidu, əlwəttə. Əyşə Məsiş Əzi kütəuzəjanlarni «kerindaxlırim» dəp ataydu. ■ 2:11 Ros. 17:26. □ 2:12 «**Namingni kerindaxlırimoşa jakarlaymən, jamaət iqidə seni nahxilarda küyləymən**» — «Zəb.» 22:22 («Zəb.» 18:49, 40:9nimu kəring). ■ 2:12 Zəb. 22:22; 18:49, 40:9 □ 2:13 «**Mən sanga tayinimən**» ... «**Karanglar, mana Mən bu yərdə Huda Manga ata kıləjan pərzəntlər bilən billə**» — Təwrat, «Yəx.» 8:17-18. «U» — Məsişni kərsitidu. U Yəxaya pəyoşəmbər arkilik ixtin aldin'ala bəxarat bərgən. ■ 2:13 Yəx. 8:17,18. □ 2:14 «**... U ölüm arkilik ölüm həkukini tutqan İblisning küqini bikar kılıp...**» — «ölüm həkukini tutqan İblis» — gərqə Xəytan insanlarni biwasitə həlak kılalmisimu, biraq insanlarni gunah kılaxqa azdurux arkilik mənggülik ölümgə elip baridu. Azduruxning aqıwiti gunah, gunahning aqıwiti bolsa mənggülik ölümdür. ■ 2:14 Yəx. 25:8; Həx. 13:14; Yh. 1:14; 1Kor. 15:54; Fil. 2:7; 2Tim. 1:10. ■ 2:15 Rim. 8:15. □ 2:16 «**Qünki U dər wəkə pərixtilərgə əməs, bəlki İbrahimning əwladlırioşa tutixidu**» — Təwrat «Yəx.» 41:7-9ni kəring. «İbrahimning əwladlırioşa tutixidu» — grek tilida bu səz (1) Məsişning (İbrahimə ohxax, etikad kıləjan) insanlarni yardım kəli bilən tutup kütəuzidəjanlıq; (2) bularni kütəuzux üçün Məsişning ular bilən ziq münasiwəttə bolup, Əyşə «ət wə kəndin boləjan bir tən»də boluxini kərsitidu. ■ 2:17 Fil. 2:7; İbr. 4:15. ■ 2:18 İbr. 4:15,16. ■ 3:1 İbr. 4:14; 6:20; 8:1; 9:11.

² Huddi Musa *pəyoğəmbər* Hudaning pütün ailisidə hizmət kılonda Hudağa sadıq bolıqandək, umu özini təyinləp hizmətkə Qoyuquğa sadıq boldı. □ ■

³ Ləkin əyni bərpa kılquçı əzi bərpa kılğan öydinmu artuq xəhrətkə sazawər bolıjnidək, Umu Musadin artuq xan-xərpəkə layıqtur.

⁴ Qünki həmmə öyning bərpa kılquçisi bardur; ləkin pütün məvjudatnıg bərpa kılquçisi bolsa Hudadır. ■

⁵ Musa bolsa hizmətkar salahiyiti bilən Hudaning pütün ailisidə sadıqlıq bilən keyinki axkarilindioğan ixlarğa guwahlıq berix hizmitini kılğan. □ ■

⁶ Ləkin Məsih bolsa Hudaning ailisigə Oqul salahiyiti bilən həküm sürüdü; wə əgər biz jasaritimiz wə ümidimizdin bolğan iptiharlıknı ahıroqıq qıng tutsaq, dərwəkə Hudaning axu ailisigə təwə bolğan bolimiz. ■

Zəbur, 95-küy — Etikadsızlıq həkkidə ağıhlandırur

⁷ Xunga, *mukəddəs yazmilarda* Mukəddəs Rəhning deginidək, Bügün, əgər silər *Hudaning* awazını anglisanglar, ■

⁸ Əyni qəolarda Uni oğəzəpləndürüp, qəl-bayawanda Uni sinoğan künidikidək,

Yürikinglarnı kattıq kilmanglar! ■

⁹ Mana xu yərdə ata-bowiliringlar Meni sinidi, ispatlıdi həm Mening kılğanlırimni kırık yıl kərüp kəlgənidi.

¹⁰ Mən xu dəwrədin bizar bolup: —

«Bular kənglidə daim adaxkanlar,
Mening yollirimni heq bilip yətmigən.

¹¹ Xunga Mən oğəzəplinip kəsəm iqip: —

«Ular Mening aramlıqımoğa kət'iy kirməydu» dedim». □ ■

¹² Əmdi kərindaxlar, heqkaysinglarda yaman niyətlük wə etikadsız kəlb bolmisun, xundakla uning mənggü həyat Hudadin yüz örüməslığə kəngül bəlunglar;

¹³ pəkət «bügün»la bolidikən, heqkaysinglar gunahning azduruxlıri bilən kənglünglarning kattıqlaxmaslıki üqün hər küni bir-biringlarnı jekilənglar. □

□ **3:2 «Musa pəyoğəmbər Hudaning pütün ailisidə hizmət kılonda Hudağa sadıq bolıqandək...»** — «Hudaning... ailisi» səzməsez tərjimisi «Hudaning ... öyi» bolup, Musa pəyoğəmbər zamanida bu söz arklıq İsrail həlki kəzdə tutulğanidi. Əysa kəlgəndin keyin pütün etikadqılar jamaiti kəzdə tutulıdıoğan bolğan. ■ **3:2** Qəl. 12:7. ■ **3:4** 2Kor. 5:17,18; Əf. 2:10.

□ **3:5 «Musa bolsa hizmətkar salahiyiti bilən Hudaning pütün ailisidə sadıqlıq bilən keyinki axkarilindioğan ixlarğa guwahlıq berix hizmitini kılğan»** — Musa pəyoğəmbərnıg (Hudaning ailisi iqidə bolğan) hizmiti kəp jəhətlərdə Məsih arklıq bolidioğan niyatni aldin'ala kərsitixni əz iqipə aloğan. «Qəl.» 12:7ni kərüng. ■ **3:5** Kən. 18:15,18. ■ **3:6** Rim. 5:2; 1Kor. 3:16; 6:19; 2Kor. 6:16; 1Pet. 2:5. ■ **3:7** Zəb. 95:7; İbr. 4:7. ■ **3:8** Mis. 17:2.

□ **3:11 «Xunga Mən oğəzəplinip kəsəm iqip: — «Ular Mening aramlıqımoğa kət'iy kirməydu» dedim»** — «Zəb.» 95:7-11. «Mening aramlıqım» — birinqidin Huda İsrailarğa wədə bərgən Kanaan (Pələstin) zeminini kərsitidu. Misirdin qıqip qəl-bayawanda kırık yıl sərsən bolup yürəgən bir əwlad İsrailar itaətsizlik kılıp u zeminə kirmigən. İkkinqidin, xundakla əng muhimi, «aramlıq» bolsa, pəkət zeminni əməs, bəlki Hudaning panahi, yetəkqiliki həm xəpkiti astida yaxaxni əz iqipə alidu (4-babnimu kərüng). ■ **3:11** Qəl. 14:21-23; Kən. 1:34; Zəb. 95:7-11. □ **3:13 «pəkət «bügün»la bolidikən, heqkaysinglar gunahning azduruxlıri bilən kənglünglarning kattıqlaxmaslıki üqün hər küni bir-biringlarnı jekilənglar»** — bu

ayəttiki «bügün» yukirida nəkil kəltürülgən «Zəbur» 95-küydiki söz, əlwəttə.

¹⁴ Dəsləptiki hatirjəmlilikimizni ahiriqə qing tutsakla, dərwəxə Məsih bilən xerik bolğan bolimiz.

¹⁵ Yukirida eytilöjindək: —

«Bügün, əgər silər *Hudaning* awazini anglisanglar, Əyni qaoqlarda *Uni* oşəzəpləndürgən künidikidək, Yürikinglarni kəttik kilmanglar!»■

¹⁶ (Əmdi Uning awazini anglap turup, Uni oşəzəpləndürgənlər kimlər idi? Musa pəyoşəmbərning yetəkqilikidə Misirdin *kutulup* qıkkən axu *Israillarning* həmmisi əməsmu?)

¹⁷ U kirik yil kimlərgə oşəzəpləndi? Yənila xu gunah ötküzüp, yikilip jəsətliri qəldə qaloqanlarğa əməsmu? □ ■

¹⁸ Xundakla U kimlərgə Öz aramlikimöya kət'iy kirməysilər dəp kəsəm kildi? Özigə itaət kilmioqanlarni əməsmu? ■

¹⁹ Xunga bulardin kərüwalalaymizki, ularning *aramlikğa* kirməsliki etikadsizliki töpəylidin idi).

4

Hudaning aramliki həkkidiki wədə

¹ Əmdi Uning aramlikimöya kirip bəhrimən bolux toşrisidiki wədisi *bizgə* qalduruloğandin keyin, aranglardiki birərsiningmu uning nesiwisidin qüxüp kəlixidin kərkunqta ehtiyat kılayli.

² Qünki hux həwər huddi *qəldiki Israillarğa* anglitiloğandək bizlərgimu anglitildi. Ləkin ularning anglioqanliri etikad bilən yuqurulmioqanliktin, səz-kalamning ularğa heqkandək paydisi bolmioqanidi. □

³ Qünki bu aramlikğa kirgənlər bolsa — etikad kילוqan bizlərmiz. Huddi Hudaning eytkinidək:

«Xunga mən oşəzəplinip kəsəm iqip: —

«Ular Mening aramlikimöya kət'iy kirməydu — degən».

Hudaning əməlliri bolsa dunya apiridə bolöqandila həmmisi tamamlanoqanidi; ■

⁴ qünki yaritilixning yəttinqi künii həkkidə mukəddəs yazmilarning bir yeridə mundaq deyilgən: «Yəttinqi künii kəlgəndə, Huda həmmə əməlliridin aram aldi». □ ■

⁵ Yənə kelip yukirida eytilöğandək Huda: «Ular Mening aramlikimöya kət'iy kirməydu» degənidi. □ ■

■ 3:15 Ibr. 3:7. □ 3:17 «U kirik yil kimlərgə oşəzəpləndi? Yənila xu gunah ötküzüp, yikilip jəsətliri qəldə qaloqanlarğa əməsmu?» — «Qel.» 14:29, 32ni kəring. ■ 3:17 Qel. 14:36; Zəb. 106:26; 1Kor. 10:10; Yəh. 5. ■ 3:18 Qan. 1:34. □ 4:2 «Qünki hux həwər huddi qəldiki Israillarğa anglitiloğandək bizlərgimu anglitildi» — «qəldiki Israillarğa» grek tilida «ularğa» deyilidu. Bu ayəttiki «hux həwər» Hudaning aramlikini alahidə kəzdə tutidu. ■ 4:3 Zəb. 95:11 □ 4:4 «Yəttinqi künii kəlgəndə, Huda həmmə əməlliridin aram aldi» — «Yar.» 2:2. ■ 4:4 Yar. 2:2; Mis. 20:11; 31:17. □ 4:5 «Yənə kelip yukirida eytilöğandək Huda: «Ular Mening aramlikimöya kət'iy kirməydu» degənidi» — muəllip, gərqə qəldə kəzğən Israillar itaətsizliki töpəylidin «Hudaning aramliki»ğa kirmigən bolsimu, kirix yoli tehiqə oşuq ikanlikini kərsitidu. ■ 4:5 Zəb. 95:11

6 Buningdin körünərlikki, Hudaning aramlıqıǵa kirələydiǵanlar bar, əmma uning toǵrisidiki hux hawərni awwal angliǵanlar itaətsizlik kılǵanlıǵı üqün, uningǵa kirəlmidi. □

7 Xuning üqün, Huda ənə xu *aramlıq toǵrisida* uzak waqıttin keyinki məlum bir künni «bügün» dəp bekitip, Dawut *pəyoǵəmbər* arǵılık yənə xundak eytkan: —

«Bügün uning awazini anglisanglar, Yürikinglarni kəttik kılmanǵlar!» ■

8 Əǵər Yəxua *pəyoǵəmbər Israillarni* aramlıqǵa kirgüzgən bolsa idi, Huda keyin yənə bir *aramlıq* küni toǵruluk demigən bolatti. □

9 Kışkisi, xabat künidiki bir aramlıq Hudaning həlkini kütməktə. □

10 Qünki Hudaning aramlıqıǵa kirgüqilər huddi Huda «Əz əməl-ixliridin aram aloǵan»dək, əzlrining ixliridin aram alidu. □

11 Xunga heqkaysimizning ənə xu *Israillardək* itaətsizlik kılǵan həlitudə yikilip qüxməsliki üqün, hər birimiz bu aramlıqǵa kirixkə intiləyli.

12 Qünki Hudaning söz-kalami janlıktur wə küqkə igidir, hətta jan bilən röhni, yilik bilən boǵumlarni bir-biridin ayriwətəligüdək dərjidedə, hər kəndak kox bislik kılıqtin ittiktur, kəlbdiki oy-pikir wə arzu-niyətlərnin üstidin həküm qıkarıquqıdır. ■

13 Uning aldida heqkəndak məwjudat oǵayip əməstur; bəlki bizdin hesab Aloquqıning kəzlrini aldida həmmə ix oquq-axkaridur. ■

Bax kahinimiz Əysa Məsih

14 Xundak bolǵanikən, xundakla ərx-asmanlardin etüp qıqkan uluǵ Bax Kahinimiz, yəni Hudaning Oǵli Əysa bolǵanikən, biz etirap kılǵan etikadimizda qing turayli. ■

15 Qünki bizgə təyinləngən bax kahinimiz ajizliklirimizǵa həsdaxlik kılmiǵuqi əməs, bəlki bizgə ohxax hərhil azdurux-sinaklarǵa duq kəlgən, ləkin gunah sadır kılıp bəkmıǵuqidur. ■

16 Xunga yürikimiz tok həlda rəhım-xəpəkətə erixix wə yərdəmgə ehtiyajlık waqtimizda xapaət tepix üqün mehir-xəpəkət *ayan kılinoquqi* təhtkə yekınlixayli. □ ■

□ 4:6 «uning toǵrisidiki hux hawərni awwal angliǵanlar» — demək, Hudaning aramlıqı toǵruluk hux hawər angliǵanlar; qel-bayawanda kezip yürgən Israillarni kərsitidu. ■ 4:7 Zəb. 95:7-8; Ibr. 3:7. □ 4:8 «Əǵər Yəxua pəyoǵəmbər Israillarni aramlıqǵa kirgüzgən bolsa idi, Huda keyin yənə bir aramlıq küni toǵruluk demigən bolatti» — Yəxua pəyoǵəmbər Musa pəyoǵəmbərning izbasari bolup, u Israil həlkini Huda wədə bərgən zeminoǵa baxlap barǵan.

«Qan.» 3:20, 25:19, «Yəxua» 1:15nimu kəring. □ 4:9 «Kışkisi, xabat künidiki bir aramlıq Hudaning həlkini kütməktə» — «xabat küni» yəttinqi küni, yəni Huda aram aloǵan küni wə Əz Yəhudiy həlkigə bekitkən «dəm elix küni» idi. □ 4:10 «Qünki Hudaning aramlıqıǵa kirgüqilər huddi Huda «Əz əməl-ixliridin aram aloǵan»dək, əzlrining ixliridin aram alidu» — bu intayin muhım ayət üstidə həm «Hudaning aramlıqı» toǵruluk «koxumqə söz»imizdə tohtilimiz. ■ 4:12 Top. 12:11; Yəx. 49:2; Əf. 6:17. ■ 4:13 Zəb. 33:13-15 ■ 4:14 Ibr. 3:1; 6:20; 8:1; 9:11. ■ 4:15 Yəx. 53:9; 2Kor. 5:21; Fil. 2:7; Ibr. 2:18; 1Pet. 2:22; 1Yuha. 3:5.

□ 4:16 «yardəmgə ehtiyajlık waqtimizda xapaət tepix üqün...» — grek tilida «yardəm» «adəmnin (kütqüzöñ! degən) nidasiǵa yügürüx» degən uqumni bildüridu. «mehir-xəpəkət ayan kılinoquqi təht» — Hudaning təhti, əlwəttə. ■ 4:16 Rim. 3:25.

5

¹ Hər kətimlik bax kahin insanlar arisidan tallinip, həlkkə wakalitən Hudaqoə hizmət kilişxə, yəni həlkninq atioşan hədiyələrini wə gunahlar üqün kילוan qurbanliklərini Hudaqoə sunuxkə təyinlinidu.

² Uning hərtərəpləp ajizlikliri boloaqqa, bilimsizlər wə yoldin qətnigənlərgə mulayimlik bilən muamilə kılalaydu.

³ Xu ajizlikü üqün u həlkninq gunahliri həsabişə qurbanlik sunoşandək, öz gunahliri üqünmu qurbanlik sunuxkə toşra kelidu.■

⁴ Həqbir kixi bu xərəplik mərtiwinini əzlükidin almaydu, pəkət Hərunoşə ohxax, Huda təripidin qəqiriloşandila uni alidu.□ ■

⁵ Huddi xuningdək Məsişmu bax kahin mərtiwisigə Əzini uluşlap əzlükidin erixkən əməs, bəlki Uni *uluşlişuqi Huda Əzi* idi; U Uningoşə:

«Sən Mening Oşlumdursən, bügün Mən Seni tuşdurdum» degən.□ ■

⁶ U *mukəddəs yazmilarning* yənə bir yeridə Uningoşə: — «Sən əbədil'əbədigə Məlkizədəkning tipidiki bir kahindursən» degən.□ ■

⁷ *Məsiş* yər yüzidiki künlərdə, Əzini əlümdin kütəzuwelixkə qadir Boluşuqioşə kattik nidalar wə kəz yaxliri bilən dua-tilawətlər wə yilin-ixlarni kətürdi. Uning ihlasmənlikidin dualiri ijabət kılindi.□ ■

⁸ Gərgə U *Hudaning* Oşli bolsimu, əzab qəqixliri arkilik itaətmən boluxni əgəndi.■

⁹ U mana muxundək mukəmməl kilinşan boloaqqa, barlik Əzige itaət kילוşuqilaroşə mənggülik nişatni barlikkə kəltürgüqi bolup, □

¹⁰ Huda təripidin «Məlkizədəkning kahinlik tüzümi tərtipidə bax kahin» dəp jakarlandi.□

Etikədtin yanmaslişkə aqahlandurux

¹¹ Bu ix toşruluk eytidioşan nuroşun səzlimiz bar, ləkin kulaklıringlar pang bolup kətkəqkə, bularni silərgə enik qüxəndürux təs. □

¹² Qünki silər alliburun təlim bərgüqi boluxkə tegixlik bolşan qəşdimu, əməliyəttə silər yənila Hudaning səz-kalamining əsasiy həkikətlirining nemə ikənlikini baxkılarning yengiwaxtin əgitişigə mohtajsilər; silərgə yirik yeməkkik əməs, bəlki yənila süt kerəktur. ■

■ 5:3 Law. 9:7; 16:6; Ibr. 7:26. □ 5:4 «Həqbir kixi bu xərəplik mərtiwinini əzlükidin almaydu, pəkət Hərunoşə ohxax, Huda təripidin qəqiriloşandila uni alidu» — «Mis.»

28:1də hatiriləngəndək, Huda Musa pəyğəmbərgə akisi Hərunni Israillarning tunji bax kahini kılıp təyinləş həkkidə əmr bərgən. Hərun Lawiy kəbilisidin idi. ■ 5:4 Mis. 28:1; 1Tar. 23:13; 2Tar. 26:16. □ 5:5 «Sən Mening Oşlumdursən, bügün Mən Seni tuşdurdum» — «Zəb.» 2:7. ■ 5:5 Zəb. 2:7; Mens. 13:33; Ibr. 1:5. □ 5:6 «Məlkizədəkning tipidiki bir kahin.» — «Məlkizədək» toşruluk 7-bab 1-2-ayətlərgə qaralsun. Məlkizədək əzi «Yar.» 14-babta kərünidu. «Sən əbədil'əbədigə Məlkizədəkning tipidiki bir kahindursən» — «Zəb.» 110:4. ■ 5:6 Zəb. 110:4; Ibr. 7:17. □ 5:7 «Məsiş yər yüzidiki künlərdə...» — grek tilida «Məsiş əttə turoşan künlərdə...» bilən bildürülişu. ■ 5:7 Mat. 26:39; 27:46,50; Yh. 17:1.

■ 5:8 Fil. 2:6. □ 5:9 «mənggülik nişatni barlikkə kəltürgüqi bolup,...» — «barlikkə kəltürgüqi» degən ibarə grek tilida «yol baxlışuqi» həm «ul salışuqi» degən yənə ikki məninimo təng bildüridu. □ 5:10 «U (Məsiş)... Huda təripidin «Məlkizədəkning kahinlik tüzümi tərtipidə bax kahin» dəp jakarlandi» — 7-bab -1-2-ayətlərgə qaralsun. Məlkizədək əzi «Yar.» 14-babta kərünidu. □ 5:11 «bu ix toşruluk...» — yaki «U toşruluk...» (yəni, Məsiş həktə...).

■ 5:12 1Kor. 3:1, 2, 3.

13 Qünki pəkət süt bilənla ozuklinidiqanlarning bowaqtin pərki yoqtur, ular həkkaniyət kalamioğa pixxik bolmioğan oqoridur, halas.

14 Biraq yeməlik bolsa yetilgənlər, yəni öz ang-zəhinlirini yahxi-yamanni pərək etixkə yetildurgənlər üqündur.

6

(Dawami)

1-2 Xuning üqün, Məsih toqrisidiki dəslepki asasiy təlimdə tohtap kalmay, — yəni kaytidin «ölük ixlar»din towa kilix wə Hudağa etikađ baqıax, qəmüldürülxlər, «kol təgküzüx», ölgənlarning tirildürülxü wə mənggülx həküm-soraq toqrisidiki təlimlərdin ul salaylı dəp olturmay, mukəmməlikkə qarap mangaylı. □

3 Huda haloqanikən, biz xundak qilimiz. □ ■

4-6 Qünki əslidə yorutulup, ərxiki iltipattin tetioğan, Mukəddəs Rohtin nesip bolioğan, Hudaning səz-kalamining yahxilikini həm kəlgüsi zamanda ayan kilinidiqan kudrətlərni həs kilip baqkanlar əgər yoldin qətnigən bolsa, ularni kaytidin towa kildurux hərgiz mumkin əməs. Qünki ular öz-əzigə kilip Hudaning Oqlini kaytidin krestləp rəswa qilmakta. □ ■

7 Qünki kəp qetimlap öz üstigə yaqқан yamoqur süyini iqkən, əzidə terioquqilarğa mənprətlilik ziraətlərni əstürüp bərgən yər bolsa Hudadin bərikət almakta.

8 Biraq tikən wə qamoqak əstürgən bolsa, u ərziməs bolup, lənətkə yeqin bolup, aqiwiti köydürülxütin ibarət bolidu.

9 Lekin əy səyümlükirim, gərqə yukiriki ixlarni tiloğa aloqan bolsakmu, silərdə buningdınmu əwzəl ixlar, xundakla nijatliqning elip baridiqan ixliri bar dəp qayil bolduq.

10 Qünki Huda qiloğan əməlliringlarni wə Uning mukəddəs bəndilirigə qiloğan wə həzirmu qiliwatқан hizmitinglar arqilik Uning nami üqün kərsətkən mehır-muhəbbitinglarni untup qalidiqan adalətsizlərdin əməs. ■

11 Əmma silərninğ ümidinglarning toluq jəzm-hatirjəmlik bilən boluxi üqün, hərbiringlarning ahıroiqə xundak oqəyrət kilixinglarğa inti-zarmiz;

12 xundakla sərəlmilərdin bolmay, bəlki etikađ wə səwrqanliq arqilik Hudaning wədilirigə warisliq qiloqanlarni ülgə kilidiqanlardin bolqaysilər.

□ 6:1-2 «**ölük ixlar»din towa kilix**» — «ölük ixlar» bolsa Hudaning nijatioğa tayanmay qiloğan barlik ixlar; muxu yərdə muəllip xübhısizki kəp «diniy paaliyətlər»ni «ölük ixlar, halas» deməqki. «**ölük ixlar»din towa kilix wə Hudağa etikađ baqıax, qəmüldürülxlər, «kol təgküzüx», ölgənlarning tirildürülxü wə mənggülx həküm-soraq toqrisidiki təlimlər...**» — bu alta «asasiy təlim»ni xərhləx üqün, birqanqə ixlar üstidə tohtiliximizoğa toqra kelidu, «qoxumqə səz»imizdə bu həkta tohtilimiz. □ 6:3 «**Huda haloqanikən, biz xundak qilimiz**» — «Huda haloqanikən» degənlilik grek tilida «Əgər Huda halisa — wə u dərwekə xundak halaydu» dəp bildüridu. ■ 6:3 Ros. 18:21; 1Kor. 4:19; Yaқ. 4:15. □ 6:4-6 «**əgər yoldin qətnigən bolsa, ularni kaytidin towa kildurux hərgiz mumkin əməs. Qünki ular öz-əzigə kilip Hudaning Oqlini kaytidin krestləp rəswa qilmakta**» — baxқа birhil tərjimisi: «... ular əgər yoldin qətnəp, əzliri üqün Hudaning Oqlini kaytidin krestləp, xundakla Uni rəswa qiliwatқан bolsa, muxularni kaytidin towa kildurux hərgiz mumkin əməs». Bu mulhın ayət toqruuluk «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 6:4-6 Mat. 12:31; Ibr. 10:26; 1Yuha. 5:16. ■ 6:10 Pənd. 14:31; Mat. 10:42; 25:40; Mar. 9:41; Yh. 13:20.

Hudaning İbrahimə qıləjan wədiliri jəzmən əməlgə axidu

13 Qünki Huda İbrahimə wədə qıləjanda, Əzidin üstün turidəjan həqkim bolmıoqəqə, Əzi bilən kəsəm kılıp:

14 «Sanga qəqum bəht ata kılımən, seni qəqum kəpəytip bərimən» — dedi. □ ■

15 Xuning bilən, İbrahim uzun wəqit səwr-təqət bilən kütüp, Hudaning wədisigə erixti.

16 Qünki insanlar əzliridin üstün turidəjan birini tiləə elip kəsəm kılıdu; ularning arisida kəsəm ispat-təstik hesablinip, hər hil talax-tartixlarəə hatimə bəridu. ■

17 Xuningdək Huda, Əz wədisigə warislik qıləjanlarəə Əz nixan-məksitining əzgərməydiəjanlikini tehimu oqukrəq bildürüx üqün, kəsəm kılıp wədə bərdi.

18 Xuning bilən kət'iy əzgərməs ikki ix arkilik, kəz aldımızda qoyuləjan ümidni qing tutux üqün *halakəttin* əzimizni qaçurup uni baxpanah qıləjan bizlər küqlük riəbət-ilhaməə erixələymiz (bu ikki ixta Hudaning yaləjan eytixi kət'iy mumkin əməs, əlwəttə). □

19 Bu ümid jenimizəə qing baərləjan kəmə lənggiridək xübhəsiz həm müstəhkəm bolup, *ərxniki* ibadəthanining *iqki* pərdisidin ətüp bizni xu yərgə tutaxturidu. □

20 U yərgə biz üqün yol eqip mangəjuqi Əysa bizdin əwwal kirgən bolup, Məlkizədəkning kahinlik tüzümi tərtipidə mənggüllük təyinləngən Bax Kahin boldi. □ ■

7

Məlkizədəkning kahinlik tüzümi həqkədə ••• «Aləmning yaritilixi» 14:17-19ni kərüng

1 Qünki bu Məlkizədək Salem xəhirining padixahi, xundakla Əng Aliy Boləjuqi Hudaning kahini bolup, İbrahim padixahlarni yengip jəngdin qaytkanda, uning aldioə qıkkən wə uningəə bəht tiligənidi. □ ■

□ **6:14 «Sanga qəqum bəht ata kılımən, seni qəqum kəpəytip bərimən»** — oqurmənlərgə ayanki, ibraniy tilida bu hil kəsəm ixiq mundaq xəkildə idi: «Seni bərikətləp bərikətləymən, seni kəpəytip kəpəytimən». Bu xəkildə kəsəm iqxüqi əz-əzi bilən kəsəm qıləjan dəp hesablinatti. Bu wədə-kəsəm İbrahim İshakni kurbangah üstigə qoyəjandin keyin bərilgən («Yar.» 22:17də hatirilidü). ■ **6:14** Yar. 12:3; 17:4; 22:16-17; Zəb. 105:8-9; Luqa 1:73. ■ **6:16** Mis. 22:11. □

□ **6:18 «Xuning bilən kət'iy əzgərməs ikki ix arkilik...»** — bu «əzgərməs ikki ix» bolsa Hudaning wədisi wə Uning kəsimi bolsa kərək. «kəz aldımızda qoyuləjan ümidni qing tutux üqün *halakəttin* əzimizni qaçurup uni baxpanah qıləjan bizlər küqlük riəbət-ilhaməə erixələymiz» — «əzimizni qaçurup» degən ibarə «muxu rəzil dunyaning aqiwitidin əzini qaçurup», degən mənədə. □ **6:19 «ərxniki ibadəthanining iqki pərdisidin ətüp bizni xu yərgə tutaxturidu»** — «ərxniki ibadəthanining pərdisi» degən ibaridə biz «ərxniki» degən səzni qoxup kirgüzduk. Qünki «ibadəthanining pərdisi» yar yəzidiki ibadəthanini kərsətkən əməs, bəlki ərxte boləjan ibadəthanini kərsitidu (8:5ni kərüng). Demək, etiqaqılar üqün eytkanda, ularning asmandiki ibadəthanidiki əng mukəddəs jay bilən qing əlakisi bardur. □

□ **6:20 «Məlkizədəkning kahinlik tüzümi tərtipidə mənggüllük təyinləngən Bax Kahin boldi»** — «Məlkizədək» toqruluq 7-bab 1-2-ayətlərgə qaralsun. Məlkizədək «Yar.» 14-babta kəridü. ■ **6:20** İbr. 3:1; 4:14; 8:1; 9:11. □ **7:1 «Salem xəhiri»** — yəni Yerusalem;

«Salem»ning mənisi «salam, amənlik»tur. ■ **7:1** Yar. 14:17-20.

² İbrahim bolsa erixkən barlıq *oljisinin* ondin bir ülüxini uningğa atioğanidi. *Məlkizədək degən isimin*g birinçi mənisı «həkkaniyət padixahı» degənliktur; uning yənə bir namı «Salemning padixahı» bolup, buning mənisı «amanlık padixahı» degənliktur;

³ uning atisi yok, anisi yok, nəşəbnamisi yok, künlirining baxlinixi wə hayatining ahirlixixi yoktur, bəlki u Hudaning Oqlioğa ohxax kılınıp, mənggülik kahin bolup turidu.□

⁴ Əmdi qaranglar, bu Məlkizədək nemidegən uluq adəm-hə! Həтта ata-bowilirimizning qongi İbrahimmu oljisinin ondin birini uningğa atioğan.

⁵ Dərwəxə Lawiyning əwladliridin kahinlikni zimmisigə aloğanlar Təwrat kanuni boyiqə həlktin, yəni öz kərindaxliridin İbrahimning puxtidin boloinioğa qarimay tapkınıning ondin bir ülüxini yioqixi əmr kılinoğan.□ ■

⁶ Ləkin bularning kəbilə-urukidın bolmioğan Məlkizədək bolsa İbrahimdin «ondin bir ülüxi»ni qəbul kılğan andin Hudaning wədilirigə igə boluqu İbrahimğa bəht tiligən.■

⁷ Xübhisizki, bəht tiligüqi bəhtkə erixküqidin üstündur.□

⁸ Bu yərdiki «ondin bir ülüx»ni qəbul kılquqlar əlidioğan adəmlərdındur; u yərdiki «ondin bir ülüx»ni qəbul kılquqi toqrisida *mukəddəs yazmilarda* «U hayat yaxioquqi» dəp guwahlik berilgəndur.□

⁹ Həтта mundak deyixkə boliduki, ondin bir ülüxni alidioğan Lawiymu *əjdadi* İbrahim arkilik *Məlkizədəkkə* ondin bir ülüxni bərgən. □

¹⁰ Qünki Məlkizədək İbrahimni qarxi aloqanda, Lawiyni *kəlgüsidiki puxti bolux süpitidə* yənilə İbrahimning tenidə idi, dəp həsablaxqa bolidu.

¹¹ Əmdi Lawiy kəbilisining kahinlik tüzümi arkilik mukəmməl həkkaniylik kələydiyioğan bolsa (qünki xu tüzümgə asasinip Təwrat kanuni İsrail həlkiqə qüxürülgənidi), keyinki waqitlarda Harunning kahinlik tüzümi boyiqə əməs, bəlki Məlkizədəkning kahinlik tüzümi boyiqə baxqa bir kahinning qikixining nemə həjiti bolatti?■

¹² Əmdi kahinlik tüzümi əzgərtilgən bolsa, uningğa *munasiwətlık* kanun-tüzümmu əzgərtilixkə toqra kelidu.

¹³ Qünki bu eytiliwatqan səzlər qaritiloğan zat bolsa baxqa bir kəbilidin bolup, bu kəbilidin həqkim qurbangahta hizməttə bolup bəkmioğan.

¹⁴ Qünki Rəbbimizning Yəhuda kəbilisidin qikkanlikı enik; Musa bu kəbilə toqrisida kahinlikğa munasiwətlık həqbir nərsə demigənidi.□ ■

¹⁵ Əmdi Məlkizədəktək baxqa bir kahin qikqan bolup, bu əzgirix

□ 7:3 «uning atisi yok, anisi yok, nəşəbnamisi yok, künlirining baxlinixi wə hayatining ahirlixixi yoktur, bəlki u Hudaning Oqlioğa ohxax kılınıp, mənggülik kahin bolup turidu» — bu ayətning qongkur məzmuni üstidə «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. □ 7:5 «İbrahimning puxtidin boloini...» — grek tilida: «İbrahimning qatirikidin qikqanlar...» degən səz bilən ipadiliniidu. ■ 7:5 Qel. 18:21; Qan. 18:1; Yə. 14:4; 2Tar. 31:5. ■ 7:6 Yar. 14:20.

□ 7:7 «bəht tiligüqi» — yaki «bəht ata kılquqi». □ 7:8 «Bu yərdiki «ondin bir ülüx»ni

qəbul kılquqlar əlidioğan adəmlərdındur; u yərdiki «ondin bir ülüx»ni qəbul kılquqi toqrisida (mukəddəs yazmilarda) «U hayat yaxioquqi» dəp guwahlik berilgəndur» — «əlidioğan adəmlər» Lawiylik kahinlarnı, «hayat yaxioquqi» bolsa Məlkizədəkni kərsitidu. □ 7:9

«Həтта mundak deyixkə boliduki, ondin bir ülüxni alidioğan Lawiymu əjdadi İbrahim arkilik (Məlkizədəkkə) ondin bir ülüxni bərgən» — ondin bir ülüxni aloqini Lawiy ezi əməs, bəlki uning əwladliri «Lawiyler»dur. ■ 7:11 Gal. 2:21. □ 7:14 «Qünki Rəbbimizning Yəhuda kəbilisidin qikqanlikı enik; Musa bu kəbilə toqrisida kahinlikğa munasiwətlık həqbir nərsə demigənidi» — Musa pəyoşəmbərgə qüxürülgən kanun boyiqə kahinlar Lawiy kəbilisidin bolqan. ■ 7:14 Yəx. 11:1; Mat. 1:3.

munulardın tehimu roxan bolıdu; □

¹⁶ uning *kahinlikqa* tayınlınıxı ət ıgılırigə baqlıq əmr bilən əməs, bəlki pütməs-tügiməs hayatning kudritidin bolıandur. □

¹⁷ Qünki bu həkətə *muqəddəs yazmilarda*: «Sən əbədil'əbədgiqə Məlkizədəkning tipidiki bir kahındursən» dəp guwahlık berilgən. □ ■

¹⁸ Qünki aldınkı əmr-tüzüm ajızlıkı wə ünümsizlikı tüpəylidin küqidin qalduruloqan

¹⁹ (— qünki Təwrat qanuni heq ixni kamalətkə yətküzəlmidi). Uning ornioqə bizni Hudaqə yeqinlaxturidioqan, uningdin əwzəl ümid elip kelindi. ■

²⁰⁻²¹ Uning üstigə, bu ix *Hudaning* kəsimi bilən kapalətkə igə bolmay qalmidi (ilgiri ətken kahınlar *Hudaning* kəsimisiz kahin bolıanıdi; lekin, əysa bolsa Əzigə: —

«Pərwərdigar xundak kəsəm iqtı, həm hərgiz buningdin yanmaydu: — «Sən əbədil'əbədgiqə kahındursən»» Degüqining kəsimi bilən kahin boldi). □ ■

²² Əmdi əysa xundak uluq ix bilən əwzəl bir əhdining kepili kilindi.

²³ Yənə kelip, ilgiri ətken kahınlar kəp boluxı kerək idi; qünki ularning *hərbiri* ölüm tüpəylidin wəzipisini dawamlaxturalmay qaloqan.

²⁴ Lekin əysa mənnggügə turoqəqka, Uning kahinlikı hərgiz əzgərtilməstur.

²⁵ Xu səwəbtin, U Əzi arqılık Hudaning aldioqə kəlgənlərni üzül-kesil kutkuzuxka qadir; qünki U ular üqün Hudaqə murajət kilixka mənnggü hayattur. ■

²⁶ Muxundak bir bax kahin dəl bizning həjtimizdin qikidioqan — muqəddəs, əyibsiz, oqubarsiz, gunahqarlardın neri kılinoqan, ərxlərdin yukiri elip kətürülgən kahındur.

²⁷ U axu bax kahinlardək hər küni aldi bilən öz gunahliri üqün, andin həkning gunahliri üqün qurbanlık sunuxka mohtaj əməs. Qünki U Əzini qurbanlık süpidə sunoqanda, həmməylən üqün buni bir yolıla ada qildi. ■

²⁸ Qünki Təwrat qanuni ajiz bəndə bolıqan insanlarnı bax kahin kilip tayınləydu, lekin Təwrat qanunidin keyin kəlgən Hudaning kəsəm-kaləmi mənnggügə kamalətkə yətküzülgən Ooqulni bax kahin kilip tayınlidi.

□ 7:15 «Əmdi Məlkizədəktək baxka bir kahin qıqqan bolup, bu əzgirix munulardın tehimu roxan bolıdu» — «bu əzgirix» grek tilida «bu ix» deyildi. «Bu ix»ning nemə ikanlıkı toqruluk baxka pikirdə bolıqan bəzi alimlar bar. □ 7:16 «... uning kahinlikqa tayınlınıxı ət ıgılırigə baqlıq əmr bilən əməs, bəlki pütməs-tügiməs hayatning kudritidin bolıandur» — «ət ıgılırigə baqlıq əməs» — grek tilida «ətlık (demək, insanning ətlirigə qaraydıqan) bir əmr boyıqə əməs,...». Demək, Musa pəyojəmbərgə qüxürülgən qanun boyıqə kahınlar Lawiy qəbilisidin boluxı kerək idi, lekin Məlkizədəkning kahinlik tüzümü heqkandak bir kəbilə bilən munasiwətsiz, pəkət mənnggü hayat kixi buningoqə layıq kelətti. □ 7:17 «Sən əbədil'əbədgiqə Məlkizədəkning tipidiki bir kahındursən» — «Məlkizədək» toqruluk yənə 7-bab 1-2-ayətlər wə «Zəbur»diki 110-küygə qaralsun. Məlkizədək əzi «Yar.» 14-babta kəruınıdu.

■ 7:17 Zəb. 110:4; İbr. 5:6. ■ 7:19 Yh. 1:17; Ros. 13:39; Rim. 3:21,28; 8:3; Gal. 2:16.

□ 7:20-21 «Pərwərdigar xundak kəsəm iqtı, həm hərgiz buningdin yanmaydu: — «Sən əbədil'əbədgiqə kahındursən»» degüqining kəsimi bilən kahin boldi» — Zəburdiki (110:4) toluq bayan bolsa: «Pərwərdigar xundak kəsəm iqtı, həm buningdin yanmaydu: — «Sən əbədil'əbədgiqə Məlkizədəkning tipidiki bir kahındursən»». ■ 7:20-21 Zəb. 110:4. ■ 7:25 1Tim. 2:5; 1Yuhə. 2:1. ■ 7:27 Law. 9:7; 16:6; İbr. 5:3.

8

Bax kahinimiz Əysa Məsih — əwzəl kahin, əwzəl əhdə

¹ Eytqanlirimizning bax nuqtisi xuki: Ərxniki uluq Boluquqining təhtining ong tərripidə olturoqan xundak bir Bax Kahinimiz bar.■

² U muqəddəs jaylarda, xundakla insan əməs, bəlki Pərwərdigar tikkən həkikiy ibadət qedirining həmmisidə kahinlik hizmitini kילוquqidur.□

³ Hər bir bax kahin hədiyə həm qurbanliklar sunux üqün təyinlinidu. Xuning üqün, *bizning bu bax kahinimizningmu* birər sunidoqini bolux kerək idi.□ ■

⁴ Dərwəxə əgər U yər yüzidə bolsidi, hərgiz kahin bolmaytti; qünki bu yərdə Təwrat qanun-tüzümi boyiqə hədiyə sunidoqan kahinlar alliburunla bardur

⁵ (bu *kahinlar* hizmət kilidoqan *ibadət qediri* pəxətlə ərxniki ixlarning kəqürülmisi wə kələnggisidur. Musa dəl bu ibadət qedirini quruxka baxliqanda, Hudaning wəhiysi uningğa kelip: «Ehtiyat kילוinki, bularning həmmisini sanga taqda kərsitilgən ərnək boyiqə yasiojin» dəp agahlanduroqan).■

⁶ Lekin hazır U (*kona əhdigə ait* wədilərdin əwzəl wədilər üstigə beki-tilgəq) tehimu yaxhi bir əhdining wasitiqisi boluqaqka, Uningğa berilgən kahinlik hizmiti baxka kahinlarningkidin xunqə əwzəl turidu.□ ■

⁷ Əgər xu dəslepki əhdə kəm-kütisiz bolsa idi, keyinkisi üqün orun izdəxning heqkandak həjiti bolmioqan bolatti.□

⁸ Lekin, Huda kona əhdini yetərsiz dəp qarap, *Israillarğa* mundak degən:

«Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəməti wə Yəhuda jəməti üqün yengi bir əhdini əməlgə axurimən.□ ■

⁹ Bu əhdə ularning ata-bowiliri bilən tüzgən əhdigə ohximaydu; xu əhdini Mən ata-bowilirini qolidin tutup Misirdin kutquzup yetəkliginimdə ular bilən tüzgəniddim; qünki ular Mən bilən tüzüxkən əhdəmdə turmidi, mən ulardin nəzirimni yetkidim, — dəydu Pərwərdigar.

¹⁰ Qünki xu künlərdin keyin, Mening Israil jəməti bilən tüzidoqan əhdəm mana xuki: —

■ **8:1** Əf. 1:20; Kol. 3:1; Ibr. 3:1; 4:14; 6:20; 9:11; 12:2. □ **8:2** «U (Məsih) muqəddəs

jaylarda, xundakla insan əməs, bəlki Pərwərdigar tikkən həkikiy ibadət qedirining həmmisidə kahinlik hizmitini kילוquqidur» — «muqəddəs jaylar» bolsa «muqəddəs jay» wə «əng muqəddəs jay» deməkqi. □ **8:3** «bizning bu bax kahinimizningmu» — grek tilida «Uningmu...». ■ **8:3** Əf. 5:2. ■ **8:5** Mis. 25:40; Ros. 7:44; Kol. 2:17; Ibr. 10:1. □ **8:6**

«lekin hazır U ... tehimu yaxhi bir əhdining wasitiqisi boluqaqka, Uningğa berilgən kahinlik hizmiti baxka kahinlarningkidin xunqə əwzəl turidu» — bu ayəttə kərsitilgən əhdə «yengi əhdə», 8-12-ayətlərnı kəring. ■ **8:6** 2Kor. 3:6. □ **8:7** «Əgər xu dəslepki əhdə kəm-kütisiz bolsa idi, keyinkisi üqün orun izdəxning heqkandak həjiti bolmioqan bolatti» — nemixka rosul muxu yərdə: «keyinkisi üqün orun izdəxkə həjiti bolmioqan bolatti» dəydu, pəxətlə «keyinkisinin heqkandak həjiti bolmioqan bolatti» deməydu? Bəlkim u «yengi əhdə» bexarət kילוqan pəyoqəmbərlər (Yərəmiya, Əzakiyal, Yəxaya qatarliklar)ni kəzdə tutidu; ular əzi «yengi kəlb, yengi roh»ka igə boluxka taxna bolup izdəxən, «yengi əhdə» dəl muxularğa ayan kילוinqan. □ **8:8** «Lekin, Huda kona əhdini yetərsiz dəp qarap, *Israillarğa* mundak degən:

— «Mana, xu künlər keliduki, — dəydu Pərwərdigar, — Mən Israil jəməti wə Yəhuda jəməti üqün yengi bir əhdini əməlgə axurimən» — Huda Əzi bektikən kona əhdini «yetərsiz kərgən»liki həyrən qalarlik kərunidu, əlwəttə. Yetərsizliki bolsa dəl 7:19də kərsitilgəndək «Təwrat qanuni heq ixni kamalətkə yetküzəlmidi». «Yengi əhdə» pəxətlə Hudaning mukəmməl heqkaniylikini kərsətkən bolupla kəlmay, bəlki bu heqkaniylikning insanlarning kəlbigə kəndak ornitilidoqanlikini kərsitidu. ■ **8:8** Yər. 31:31-34.

7 Birak, «*əng mukəddəs jay*» *dəp ataloqan* ikkinchi bəlumgə pəkət bax kahin yilda bir ketimla kiridu. Kahin u yərgə öz gunahliri wə həkning nandanliktin otküzgən gunahliri üqün ataloqan *qurbanlik* kenini almay kirməydu. ■

8 Bu ixlar arkilik Mukəddəs Roh xuni kərsitip bərməktiki, bu birinchi ibadət qediridiki tüzüm inawətlik bolup tursila, əng mukəddəs jayoqə baridioqan yol yanila eqilmaydu. □ ■

9 Mana bular rəsimdək hazirki zamanni roxənləxtüridioqan bir hil obraz, halas. Buningdin xuni kərwelixka boliduki, bu qedirda sunulidioqan hədiyə wə qurbanliklar ibadət kילוquqini wijdanida pak-kamil kılalmaydu.

10 Ular pəkət yemək-icməklər wə boyini suqə selixning türlük rəsmiyətlirigə baqlik bolup, *kanun-tüzüm* tüzütülux waqti kəlgüqilik küqkə igə kılinoqan, insanlarning ətlirigila baqlik bolqan bəlgilimə-nizamlardur. ■

11 Lekin Məsih bolsa kəlgüsidiki karamət yahxi ixlarni elip baroquci bax kahin bolup, adəm kəli bilən yasalmioqan, bu dunyayoqə mənəsup bolmioqan, tehimu uluq wə tehimu mukəmməl ibadət qedirioqə kirdi; ■

12 əqkə yaki mozaylarning *qurbanlik* kenini əməs, bəlkə Özining *qurbanlik* keni arkilik U (Əzila mənggüqük hərlük-nijatni igiligən bolup) bir yolila mənggügə əng mukəddəs jayoqə kirdi. □ ■

13 *Kona əhdə dəwridə* əqkə wə buqılarning keni həm inəkning külliri napak bolqanlarning üstigə sepilsə, ularni ət jəhətidin tazilap pak kילוqan yərdə, ■

14 undaқта, mənggüqük Roh arkilik özini oqubarsiz qurbanlik süpitidə Hudaqə atioqan Məsihning keni wijdaninglarni əlük ixlardin pak kılıp, bizni mənggü həyat Hudaqə ibadət kılixka tehimu yetəkliməmdu?! □ ■

15 Xuning üqün u yengi əhdining wasitiqisidir. Buning bilən (insanlarning awwalki əhdə astida sadir kילוqan itaətsizlikliri üqün azadlik bədili süpitidə xundaқ bir əlüm bolqanikən) Huda tərripidin qakiriloqanlar wədə kılinoqan mənggüqük miraska erixləydu. □ ■

16 Əgər wəsiyət qaldurulsa, wəsiyət qalduroquqining əlüxi təstiklanoquqə, wəsiyət küqkə igə bolmaydu.

17 Qünki wəsiyət pəkət əlümdin keyin küqkə igə bolidu. Wəsiyət qalduroquci hayatla bolsa, wəsiyatining heqқandaқ küqi bolmaydu. □ ■

■ 9:7 Mis. 30:10; Law. 16:2,34; Ibr. 9:25.

□ 9:8 «**bu birinchi ibadət qediridiki tüzüm**

inawətlik bolup tursila» — «birinchi ibadət qediri» degən sөz qedirning özini, xundaқla u wəkillik kילוqan ibadət hizmətliri (uningda sunuloqan hədiyə wə qurbanliklar qatarliklar)ni kərsitidu. ■ 9:8 Yh. 14:6. ■ 9:10 Law. 11:2; Qel. 19:7-22. ■ 9:11 Ibr. 3:1; 4:14; 6:20; 8:1. □ 9:12

«**Özining qurbanlik keni arkilik U (Əzila mənggüqük hərlük-nijatni igiligən bolup) bir yolila mənggügə əng mukəddəs jayoqə kirdi**» — «mənggüqük hərlük-nijat» bolsa gunahlardan bolqan azadlik-nijatni kərsitidu. Məsihning igiligini Özi üqün əməs, barlik insanlar (etikaд kילוqan bolsa) üqün, əlwəttə. ■ 9:12 Ros. 20:28; Əf. 1:7; Kol. 1:14; Ibr. 10:10; 1Pet. 1:19; Wəh. 1:5; 5:9

■ 9:13 Law. 16:14; Qel. 19:4; Ibr. 10:4.

□ 9:14 «**undaқта, mənggüqük Roh arkilik özini**

oqubarsiz qurbanlik süpitidə Hudaqə atioqan Məsih...» — «mənggüqük Roh» Mukəddəs Roh, Hudaning mənggüqük Rohi. ■ 9:14 Luқа 1:74; Rim. 6:13; Gal. 1:4; 2:20; Əf. 5:2; Tit. 2:14; 1Pet. 4:2; 1Yuhə. 1:7; Wəh. 1:5. □ 9:15 «**insanlarning awwalki əhdə astida sadir kילוqan itaətsizlikliri üqün azadlik bədili süpitidə xundaқ bir əlüm bolqanikən**» — «xundaқ bir əlüm» — Məsihning əlümi, əlwəttə. ■ 9:15 Rim. 5:6; 1Pet. 3:18. □ 9:17 «**16-17-ayət**»

— yaki «Qünki əhdə tüzülsə, əhdə tüzülgüci qurbanlik əlüxi kerək. Əhdə qurbanlik kılinoquci əlsə, əhdə küqkə igə bolidu; qurbanlik tehi hayatla bolsa, əhdə heqқandaқ küqkə igə bolmaydu.» ■ 9:17 Gal. 3:15.

18 Xuningqo ohxax, dæslærki æhdimu qan ekõtילוandila, andin küqkæ igæ bolqan.

19 Qünki Musa Tæwrat qanuni boyiqæ hær bir æmrini pütün hælkkæ ukturoqandin keyin, mozay wæ øqkilærning suqo arilaxturuloqan qenini kizil yung yipta baqlanoqan zofa bilæn qanun dæsturiqo wæ pütün hælkkæ sepip, ularqo:

20 «Mana, bu Huda silærning æmæl qilixinglarqo æmr qilqan æhdining qenidur» — dedi. □ ■

21 U yanæ ohxax yolda ibadæt qediriqo wæ qedirdiki ibadætkæ munasiwætlik pütkül saymanlarning üstigæ qan sæpti.

22 Dærwækæ, Tæwrat qanuni boyiqæ hømmæ nærsæ degüdæk qan bilæn paklinidu; *qurbanliq* qeni tøkülmigüqæ, gunahlar kæqürüm kilinmaydu.

23 Hox, ærxtikigæ tæklid qilip yasalqan bu buyumlar muxundaq *qurbanliqlar* bilæn paklinixi keræk idi. Biraq ærxtiki nærsilærning øzi bulardin esil qurbanliqlar bilæn paklinixi keræk.

24 Qünki Mæsih ærxtiki hækikiy ibadæt jayoqo tæklid kilinoqan, adæm qoli bilæn yasalqan muqæddæs jayoqo æmæs, bælki Hudaning huzurida bizgæ wækilik qilip hazir bolux üqün ærxning øzigæ kirip boldi. □

25 *Yær yüzidiki* bax kañinning yilmuyil øz qenini æmæs, bælki *qurbanliqlarning* qenini elip, æng muqæddæs jayoqo qayta-qayta kirip turoqinidæk, u qurbanliq süpitidæ øzini qayta-qayta atax üqün kirgini yoq. ■

26 Ègær xundaq kilixning zörüriyiti bolqan bolsa, dunya apiridæ bolqandin beri Uning qayta-qayta azab qeqixigæ toqra kelætti. Lekin U mana zamanlarning ahirida gunahni yoq qilix üqün, bir yolila Øzini qurban qilixqo otturiqo qiqti.

27 Hømmæ adæmning bir qetim ølüxi wæ ølgændin keyin soraqqa tartilixi bekitilgængæ ohxax,

28 Mæsihmu nuroqun kixilærning gunahlrini Øz üstigæ elix üqün birla qetim qurbanliq süpitidæ sunuloqandin keyin, Øzini tælpünüp kütkænlergæ gunahni yoq qilqan qalda nijat kæltürüxkæ ikkinqi qetim axkaræ bolidu. □ ■

10

Mæsihning bir qetimlik qurbanliqi

1 Tæwrat qanuni kælgüsiddæ elip kelinidiloqan güzæl ixlarning øz æynini æmæs, bælki ularning kælonggisinila sürætlæp bærgæqkæ, u tælep qilinoqan,

□ 9:20 «**Mana, bu Huda silærning æmæl qilixinglarqo æmr qilqan æhdining qenidur**» — demæk, æhdæ bu qan arkiqil küqkæ igæ kilinoqan. «Mis.» 24:5-8ni kærung. ■ 9:20 Mis. 24:8; Mat. 26:28. □ 9:24 «**adæm qoli bilæn yasalqan muqæddæs jayoqo æmæs**» — «muqæddæs jay» grek tilida «muqæddæs jaylar» deyilidu — «muqæddæs jay» andin «æng muqæddæs jay» demæqci.

■ 9:25 Mis. 30:10; Law. 16:2,34; Ibr. 9:7. □ 9:28 «**Mæsih... Øzini tælpünüp kütkænlergæ gunahni yoq qilqan qalda nijat kæltürüxkæ ikkinqi qetim axkaræ bolidu**» — «gunahni yoq qilqan qalda» grek tilida «gunah yoq qalda». Bizningqæ «gunah yoq qalda» degæn ibaræ Mæsihning Øzining gunahsiz ikænlikini kærstitix üqün deyilgæn æmæs (qünki Uning gunahsizliqi enik), bælki Uning gunahning øzini bir tæræp qilix ixini tügigænlikini kærstitidu, dæp qaraymiz.

«Gunah yoq qalda nijat kæltürüxkæ ikkinqi qetim axkaræ bolidu» degænlik toqrಿಸidiki yanæ bir qüxænqisi: «(Mæsihning ikkinqi qetimki kelixi) insanlarning gunahlrining bædiligæ qurban bolux üqün æmæs, bælki nijat kæltürüxkæ ikkinqi qetim axkaræ bolidu» degændæk. ■ 9:28 Rim. 5:6, 8; 1Pet. 3:18.

yilmuyil sunulup keliwatқан ohxax qurbanliklar arkilik *Hudaşa* yekinlaxmaqçı bololanlarni hërgizmu mukëmmël kılalmaydu.■

² Bolmisa, muxu qurbanliklarning sunuluxi ahirlixatti, qünki ibadët kılouqilar pak kılınıp, wıdani yënë öz gunahlırı tüpëylidin azablanmaytti.

³ Halbuki, muxu qurbanliklar yilmuyil öz gunahlırını ezlırigë äslitip turidu.

⁴ Qünki buka wë eqkilerning keni gunahlarıni hërgiz elip taxliyalmaydu.■

⁵ Xuning üqün, U dunyaşa kalgëndë mundak degän: —

«Në qurbanlik, nä atıoqan axlık hëdiyëlırı bolsa Sening tëlöp-arzuyung ämäs,

Biraq Sën Mën üqün bir tën töyyarlap bërding;□ ■

⁶ Në köydürmë qurbanliklar, nä gunah qurbanlikidinmu söyünmiding;

⁷ Xunga jawab bërdimki — «Mana Mën kældim!

— Kanun dësturungda Mën toqruluk pütülgëndäk —

I Huda, iradëngni ämëlgë axurux üqün kældim».□ ■

⁸ U yukirida: «Në qurbanlik, nä axlık hëdiyëlırı, nä köydürmë qurbanliklar nä gunahni tiligüçi qurbanliklar Sening tëlöp-arzuyung ämäs, Sën ulardinmu söyünmiding» (bu qurbanliklar Tëwrat kanunining tëlipi boyiqë sunuluxi keräk idi) deginidin keyin

⁹ yënë: «Sening iradëngni ämëlgë axurux üqün kældim» degän. Demäk, *Huda* keyinkisini küqka igë kılıx üqün, aldinkisini ämëldin qalduridu. □

¹⁰ Hudaning bu iradisi boyiqë Äyşa Mësihning tenining bir yolila qurban kılınıxi arkilik biz gunahın paklinip, *Hudaşa* atalduq.□ ■

¹¹ Hër kahin hër küni ibadët hizmitidë turidu, xundakla gunahlarıni hërgiz saqit kılalmaydıoqan ohxax hildiki qurbanliklarni *Hudaşa* kayta-kayta sunidu.

¹² Biraq, bu *kahin* bolsa gunahlar üqün birla qetimlik mënggü inawëtlük

■ **10:1** Kol. 2:17; Ibr. 8:5. ■ **10:4** Law. 16:14; Qel. 19:4; Ibr. 9:13. □ **10:5** «Xuning üqün, U dunyaşa kalgëndë mundak degän: —» — «U» — Mësihni kersitidu. ■ **10:5** Zëb. 40:6; Yax. 1:11; Yër. 6:20; Am. 5:21. □ **10:7** «...Xunga jawab bërdimki — «Mana Mën kældim! — kanun dësturungda Mën toqruluk pütülgëndäk — I Huda, iradëngni ämëlgë axurux üqün kældim» — (5-7-ayët) «Zëb.» 40:6-8 (kona grek «Septuagint» (LXX) tərjimisidin). Bu ayëtlärdë Tëwratıtki töt hil asasiy qurbanlik (inaklık yaki tãxakkür qurbanliklırı (rëhmät qurbanliklırı), axlık hëdiyëlırı, köydürmë wë gunahni tiligüçi qurbanliklar) tiloqa elinidu.

Demisëkmu, Mësih bu sözlärni Özi dunyaşa kelixidin 1000 yılqë burun Öz Rohi arkilik Zëburda Dawut päyöqëbërnëng äoızidin bexarët süpitidë aldın'ala eytidu. ■ **10:7** Zëb. 40:7, 8 □ **10:9** «Demäk, *Huda* keyinkisini küqka igë kılıx üqün, aldinkisini ämëldin qalduridu» — «aldinkisi» bëlkim (1) yukirida tiloqa elinoqan kona ähdigë munasiwëtlük qurbanliklarni yaki (2) kona ähdining özini kersitidu; «keyinkisi» (yaki «ikkinqisi») bolsa (3) Äyşa Mësihning birdinbir qurbanlikı yaki (4) 9-ayëtä kersitilgën «Hudaning iradisini ämëlgë axurux»ni kersitidu. Birzningqë (1) wë (4) aldi-kayni ayëtlärgë muwarıqtkur. Yengi ähdining tüp maqsiti wë ahirkı nätijisi «Hudaning iradisigë ämël kılıx»din ibarëttur. Bu iradë Mësihning bizni gunahın kutkuzıdıoqan qurbanlik ölümini öz igiqë alidu, älwëtä. Demäk, bu baxqa-baxqa közqaraxlar arısidiki përkler anqë qong ämäs. □ **10:10** «Äyşa Mësihning tenining bir yolila qurban kılınıxi arkilik biz gunahın paklinip, *Hudaşa* atalduq» — «gunahın paklinip, *Hudaşa* atalduq» grek tilida birla sez bilän ipadilınıdu: «mukëddëslëxtürüldük» yaki «pak-mukëddës kılınıduq». İnjlı boyiqë «mukëddës» degän sözning ikki mëzmuni bar: (1) gunahın paklanoqan; (2) *Hudaşa* alahıda ataloqan. ■ **10:10** Ibr. 9:12.

bir qurbanlikni sunoqandin keyin, Hudaning ong yenido olturdi; □ ■

13 U xu yərdə «dūxmənliri Əz ayioji astida təhtipər qilinoquqə» kütidu. □

14 U muxu birla qurbanlik bilən Hudaqā atap pak-muqəddəs qilinoqanlarni mənggügə mukəmməl qildi.

15 *Muqəddəs yazmilarda pütülgəndək*, Muqəddəs Rohmu bu həqtə bizgə guwahlik beridu. Qünki U awwal: —

16 «U künlərdin keyin, Mening ular bilən tüzidioqan əhdəm mana xuki, dəydu Pərwərdigar;

Mən Əz təwrat-qanunlirimni ularning zəhın-əkligimu salimən, Həmdə ularning kəlbigimu pütimən» degəndin keyin, U yəne: —■

17 «Ularınq gunahliri wə itaətsizlikirini mənggügə esimdin qikiriwetimən» — degən. □ ■

18 Əmdi xu yolda gunahlar kəqürüm qilinoqanikən, gunahlar üçün qurbanlik qilixning həjritimu qalmaydu.

Əmdi Hudaqā yekinlixayli!

19 Xuning üçün, əy kərindaxlar, Əysaning qeni arkilik əng muqəddəs jayoqa kirixkə jür'ətlik bolup, ■

20 «U bizgə eqip bərgən, ibadəthanining pərdisidin (yəni, Uning ət-tenidin) etidioqan xu yipyengi, həyatlik yoli bilən)

21 xundaqla Hudaning ailisini baxkuridioqan bizning uluq kahinimiz boluqanliqi bilən, □

22 dillirimiz wijdandiki buloqunuxlardin sepilix bilən paklanoqan wə bədinimiz sap su bilən yuyuloqandək tazilanoqan həlda etiqadning toluk jəzm-hatirjəmliki wə səmimiy kəlb bilən Hudaqā yekinlixayli! □ ■

23 Əmdi etirap qiloqan ümidimizdə təwrənməy qing turayli (qünki wədə Bərgüqi bolsa səzidə turoquqidur)

24 wə mehır-muəhbət kərsitix wə güzəl ix qilixka bir-birimizni qandək qozoxax wə rioqbətləndürüxnı oylayli.

□ **10:12** «Birak, bu kahin bolsa gunahlar üçün birla ketimlik mənggü inawətlik bir qurbanlikni sunoqandin keyin, Hudaning ong yenido olturdi» — oqurmanlərgə ayan boliduki, kona əhdə dəwridə kahinlarning hizmitining ayioji yok idi, xuning bilən daim «**turatti**» (ərə turatti, ibadət qedridə orunduk yok idi). Ləkin Əysa biz üçün əzini birla qurbanlik sunoqandin keyin «**olturdi**». ■ **10:12** Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Əf. 1:20; Kol. 3:1; Ibr. 1:13. □ **10:13** «U xu yərdə «dūxmənliri Əz ayioji astida təhtipər qilinoquqə» kütidu» — 2:13 wə «Zəb.» 110ni kəring. ■ **10:16** Yər. 31:31-34; Rim. 11:27; Ibr. 8:8. □ **10:17** «...Ularınq gunahliri wə itaətsizlikirini mənggügə esimdin qikiriwetimən» — (16-17-ayət) «Yər.» 31:31-34. ■ **10:17** Yər. 31:33,34. ■ **10:19** Yh. 10:9; 14:6; Rim. 5:2; Əf. 2:13; 3:12. □ **10:21** «xundaqla Hudaning ailisini baxkuridioqan bizning uluq kahinimiz boluqanliqi bilən, ...» — «Hudaning ailisi» etiqadqi jamaətni kərsitidu. □ **10:22** «dillirimiz wijdandiki buloqunuxlardin sepilix bilən paklanoqan» — muxu səzlər yengi əhdə astidiki etiqadqılarning əhwali bilən kona əhdə astidikilərnin əhwalining selixturmisini kəzdə tutidu — kona əhdə astidikilər kahin təripidin qurbanlik kanliri sepilixi arkilik «gunahliri yepiloqan» yaki «kafarət qilinoqan». Əmdi yengi əhdə astidikilərnin dilliri Əysaning qurbanlik qeni sepilix bilən, wijdanida həqkandək buloqinixlar kalmaydu. «**bədinimiz sap su bilən yuyuloqandək tazilanoqan həlda etiqadning toluk jəzm-hatirjəmliki wə səmimiy kəlb bilən Hudaqā yekinlixayli!**» — muxu ibarilər toqruluk «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **10:22** Əz. 36:25.

25 Bəzilər adət kiliwaləndək, jamaəttə jəm boluxtın bax tartmayli, bəlki bir-birimizni jekiləp-ilhamlandurayli; bolupmu xu küning yekinlaxkanlıqını bayqiojninglarda, tehimu xundak kılayli. □

26 Həqiqətni tonuxka nesip boləndin keyin, yənila kəstən gunah etküzüwəsək, u qaqda gunahlar üqün sunulidiojan baxka bir qurbanlıq bolmas, ■

27 bəlki bizgə qalidiojini pəkət sorak, xundakla Huda bilən qarxilidiojanlarni yəp tügitixkə təyyar turidiojan yalkunluq otni qorqunq iqidə kütüxla, halas. □

28 Əmdi Musaqə qüxürülgən Təwrat qanunini közgə ilmiəjan hərəkəndak kixi ikki yaki üq guwahqining ispati bolsa, kəngqilik kılınmayla əltürülətti. ■

29 Undaqta, bir kixi Hudaning Oqlini dəpsəndə kılsa, Hudaning əhdisingə keniəqə, yəni özini pak kıləjan qanoqə napak dəp qarisa, xəpəkət kıləuqi Rohni haqarət kılsa, buningdin tehimu eqir jazaqə layik hesablinidu, dəp oylimamsilər?

30 Qünki *Təwratta* «Intiqam Meningkidur, kixining kilmixlirini öz bexioqə eüzüm yandurimən, dəydu Pərwərdigar» wə «Pərwərdigar Öz həlkini sorakka tartidu» degüqini bilimiz. □ ■

31 Mənggü hayat Hudaning kollirioqə qüxüp jazalinix nəkədər dəhxətlik ix-hə!

32 Əmdi silər yorutuluxtın keyin, azab-oqubətlik, kattik kürəxlərgə bərdaxlık bərgən axu burunqi künləni esinglarda tutunglar. □

33 Bəzi wəqitlarda rəsua kılınip haqarətləx wə harlinixlarəqə uqridinglar wə bəzi wəqitlarda muxundak muamililərgə uqriojanlarəqə dərddax boldunglar.

34 Qünki silər həm məhbuslarning dərdigə ortak boldunglar həm mal-mülkünglar bulanoqandimu, kəlgüsidə tehimu esil həm yokaq kətməydiəjan baqiy təəllukatkə igə bolidiojanlıqinglarni bilgəqkə, huxallik bilən bu ixni qəbul kildinglar. □ ■

35 Xuning üqün, jasaritinglarni yokaqatmanglar, uningdin intayin zor in'am bolidu.

36 Qünki Hudaning iradisigə əməl kılıp, Uning wədə kıləjiniəqə muyəssər bolux üqün, səwr-qıdam kılıxinglarəqə toqra kelidu. ■

37 Qünki *mukəddəs yazmilarda Huda* mundak degən: —

□ **10:25 «bolupmu xu küning yekinlaxkanlıqını bayqiojninglarda, tehimu xundak kılayli»** — «xu kün» Məsihning bu dunyaqə kaytip kelidiojan küni kərsitidu, əlwəttə. Injilni yazoquqlarning nəziridə pəkət bir kün, yəni «xu kün»la kəzdə tutulidu. Grek tilida 19-25-ayətlər birlə jümlə bilən ipadilidinu. ■ **10:26** Qel. 15:30; Mat. 12:31; Ibr. 6:4; 2Pet. 2:20; 1Yuha. 5:16.

□ **10:27 «bəlki bizgə qalidiojini pəkət sorak, xundakla Huda bilən qarxilidiojanlarni yəp tügitixkə təyyar turidiojan yalkunluq otni qorqunq iqidə kütüxla, halas»** — bu muhim ayət üstidə yənə «qoxumqə sez»imizdə azrak tohtilimiz. ■ **10:28** Qel. 35:30; Qan. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1. □ **10:30 «Intiqam Meningkidur, kixining kilmixlirini öz bexioqə eüzüm yandurimən, dəydu Pərwərdigar» ... «Pərwərdigar Öz həlkini sorakka tartidu»**

— bu səzlər «Qan.» 32:35 wə 36din elinoqan. ■ **10:30** Qan. 32:35, 36; Rim. 12:19. □ **10:32 «Əmdi silər yorutuluxtın keyin, azab-oqubətlik, kattik kürəxlərgə bərdaxlık bərgən axu burunqi künləni esinglarda tutunglar»** — muxu azab-oqubət qəxiki etikadta qing türojanlıki tüpəylidin, əlwəttə. □ **10:34 «qünki silər həm məhbuslarning dərdigə ortak boldunglar»** — bu məhbuslar etikad üqün zindanda yatqan. «həm mal-mülkünglar bulanoqandimu,...

huxallik bilən bu ixni qəbul kildinglar» — «mal-mülkünglar bulanoqanda» — muxu ixning tarihiy təpsilatlıri toqruluq «qoxumqə sez»imiznimu kəring. ■ **10:34** Mat. 5:12; Ros. 21:33.

■ **10:36** Luqa 21:19.

«Pəket azoյinə waqittin keyinla»,
«Kəlgüqi dərwaqə yetip kelidu,
U keqikməydu.» □ ■

³⁸ Birəq həkkanıy boləuqi etiqađ bilən yaxaydu;
Lekin u kəynigə qekinsə,
Jenim uningdin səyünməydu.» □ ■

³⁹ Həlbuki, biz bolsaq kəynigə qekinip həlak bolidioanlardin əməs, bəlki etiqađ bilən öz jenimizni igligənlərdindurmiz. □

11

Etikađ-ixənq — ətkəni guwaħqilar

¹ Etiqađ bolsa ümid kəloan ixlarning realliktiki ipadisi wə kərünməydoan xəy'ılərninğ dəlilidur. □

² Qünki burunqı mətiwərlirimiz kədimdə mana xu etiqađ bilən *Hudadin kəlgən* yaxhi guwaħliqni aloan. □

³ Biz etiqađ arkişik kainatning Hudaning səz-kalami bilən ornitiloanlikini, xundakla biz kərüwatkan məwjudatlarning kərgili bolidioan xəy'ılərdin qıkkən əməslikini qüxinələymiz. □ ■

⁴ Etiqađi boləoqqa Həbil Qəbilningkidinmu əwzəl bir qurbanliqni Hudaəta atioan; etiqađi boləoqqa Huda uning atioanlirini təripləp, uningəta həkkanıy dəp guwaħliq bərdi. Gərqə əlgən bolsimu, etiqađi bilən u yənila bizgə gəp kəlməktə. ■

⁵ Etiqađi boləoqqa, Hənoh əlümnü kərməyła *ərxkə* kətürüldi; Huda uni kətürüp elip kətkəqkə, u yər yüzidə heq tēpilmidi. Səwəbi u elip ketilixtin ilğiri, Hudani hursən kəloan adəm dəp təripləngənidi. ■

⁶ Əmdilikte etiqađ bolmay turup, Hudani hursən kəlix mumkin əməs; qünki Hudaning aldioan baridioan kixi Uning bərlikiəta, xundakla Uning Əzini izdigənlərgə əjrini qayturəuqi ikənlikigə ixinixi kərək.

⁷ Etiqađi boləoqqa, Nuh tehi kərülüp bəkmioan wəxələr həkkiyə Huda təripidin aqahlandıruşanda, ihlasmənlik kərkunqı bilən ailisidikilərnü kutkuzux üqün yoşan bir kəmə yasidi; həmdə etiqađi arkişik xundak

□ **10:37 «Pəket azoյinə waqittin keyinla»... Kəlgüqi dərwaqə yetip kelidu, U keqikməydu»** — «Yəx.» 26:20, «Həb.» 2:3. ■ **10:37 Həb. 2:2-3; Həq. 2:7; 1Pet. 1:6; 5:10.** □ **10:38 «Birəq həkkanıy boləuqi etiqađ bilən yaxaydu»** — bəzi kona kəqürmılərdə: «Mening həkkanıy adimim etiqađ bilən yaxaydu» deyilidu. «**Birəq həkkanıy boləuqi etiqađ bilən yaxaydu; lekin u kəynigə qekinsə, jenim uningdin səyünməydu»** — «Həb.» 2:4. ■ **10:38 Həb. 2:4; Rim. 1:17; Gal. 3:11.** □ **10:39 «... Biz bolsaq kəynigə qekinip həlak bolidioanlardin əməs, bəlki etiqađ bilən öz jenimizni igligənlərdindurmiz»** — muxu ayəttə «jan» jismani y tərəp əməs, bəlki rohiy tərəptiki həyatni kərsitidu. □ **11:1 «Etiqađ bolsa ümid kəloan ixlarning realliktiki ipadisi»** — yaqi «etiqađ bolsa ümid kəloan ixlarning mutlək hatirəmliki». Demisəkmü, İnşilda «ümid» daim degüdək müjməl bir arzu əməs, bəlki Hudaning wədilirigə qing başlanəoan ixtur. □ **11:2 «Qünki burunqı mətiwərlirimiz kədimdə mana xu etiqađ bilən Hudadin kəlgən yaxhi guwaħliqni aloan»** — «burunqı mətiwərlirimiz» degənlik grek tilida «aqsakallirimiz». Demək, ibraniylarning ata-bowiliri arisida etiqađ təripidə ülgilər wə yol baxlıəuqi boləoanlar. □ **11:3 «Biz etiqađ arkişik kainatning Hudaning səz-kalami bilən ornitiloanlikini ... qüxinələymiz»** — yaqi «biz etiqađ arkişik dəwr-zamanlarning Hudaning səz-kalami bilən ornitiloanlikini ... qüxinələymiz». ■ **11:3 Yar. 1:1; Zəb. 33:6; Yh. 1:10; Rim. 4:17; Əf. 3:9; Kol. 1:16.** ■ **11:4 Yar. 4:4; Mat. 23:35.** ■ **11:5 Yar. 5:22,24.**

kilip pütkül dünyadikilarning gunahliri üstidin hoküm qikardi, xundakla etikadtin bolojan hokkaniylikka mirashor boldi. □ ■

⁸ Etikadi bolojaqqa, Huda Ibrahimni uningoja miras süpitidä bärmäkqi bolojan zeminoja berixka qakirojanda, u itaät kildi; u keyergä baridiotanlikini bilmey turup yoloja qikti. ■

⁹ Etikadi bolojaqqa u wädä kilinojan zeminda, huddi yaqa yurtta turojandäk musapir bolup qedirlarni makan kilip yaxidi. Hudaning uningoja kilojan wädisining ortak mirashorliri bolojan Ishak wä Yaquplarmu uning bilän birgä xuningoja ohxax yaxidi.

¹⁰ Ibrahimning xundak kilixidiki säwäb, u ulliri mustähkäm bolojan xähärni kütkenidi; xähärning layihiligüqi hem qurojuqisi Huda Özidor.

¹¹ Etikadi bolojaqqa Sarah gergä yaxinip qalojan, tuotut yexidin ötkän bolsimu, hamilidar bolux iktidarioja igä boldi; qünki u wädä kilojan Hudani ixenqlik döp qaraytti. □ ■

¹² Buning bilän birla adämdin, yäni ölgän adämdäk bolup qalojan bir adämdin asmandiki yultuzlardäk köp, dengiz sahilidiki qumdäk sansiz äwladlar barlikka kaldi. ■

¹³ Bu kixilarning hämmisi Hudaning wädä kilojanlirioja muyäsär bolmay turupla etikadi bolojan halda alämdin ötti. Biraq ular hayat waktida bularning kalgüsida ämälgä axurulidiotanlikini yiraktin körüp, kuqak eqip hursänlik bilän kütken wä özlirini yer yuzida musapir wä yoluqi döp axkarä eytkanidi. ■

¹⁴ Bu bundak sözlärni kilojan kixilarning bir wätänni täxna bolup izdawatkanlikini enik ipadiläydu.

¹⁵ Därwäkä, ular öz yurtini seojinojan bolsa, kaytip ketix pursiti qikқан bolatti.

¹⁶ Lekin ular uningdinmu äwzäl, yäni ärxтики bir makanni tälpünüp izdimäktä. Xuning üqün, Hudaning özlirining Hudasi döp atilixidin nomus kilmaydu; qünki mana, U ular üqün bir xähär häzirliojan. ■

¹⁷⁻¹⁸ Ibrahim Huda täripidin sinalojinida, etikadi bolojaqqa oqli Ishakni kurbanlik süpitidä Hudaogä atidi; gergä u Hudaning wädilirini, jümlidin «Sening namingni dawamlaxturidiotan näsling bolsa Ishaktin kelip qikidu» deginini tapxuruwalojan bolsimu, u yenila birdinbir oqlini kurban kilixka täyyar turdi. ■

¹⁹ Qünki u hätta Ishak ölgän täkdirdimu, Hudaning uni tirildürüxkä qadir ikänligigä ixändi. Mundaqgä eytkanda, Ishakni ölümdin tirildürülgändäk kaytidin tapxuruwaldi.

²⁰ Etikadi bolojaqqa, Ishak oqulliri Yaqup bilän äsawning kalgüsi ixlirioja häyrlük tilöp dua kildi. ■

□ **11:7 «Etikadi bolojaqqa, Nuh .. . ailisidikilärni kutquzux üqün yoojan bir kemä yasidi»** — «yoojan kemä» grek tilida «sanduk» degän sez bilän ipadiliniidu. Qünki kemä sanduk xäklidä idi («Yar.» 6-7-babni körüng). ■ **11:7** Yar. 6:13. ■ **11:8** Yar. 12:4. □ **11:11**

«Etikadi bolojaqqa Sarah gergä yaxinip qalojan, tuotut yexidin ötkän bolsimu, hamilidar bolux iktidarioja igä boldi; qünki u wädä kilojan Hudani ixenqlik döp qaraytti» — bäzi tärximiliridä bu jümlidä kezdä tutulojan etikad igisi Sarah ämäs, balki Ibrahim döp qarilidu. Birnäqgä säwäblärdin (jümlidin bala tuoxta küq, yäni hamilidar bolux iktidari keräk bolojini är kixi ämäs, balki ayal kixi bolojanlikidin!), kersitilgän etikadqini Sarah döp qaraymiz. U Hudaning sezidin gumanlanojandin keyin, äyiblängän bolup andin qing etikadta turojan boluxi mumkin («Yar.» 18:1-15ni körüng). ■ **11:11** Yar. 17:19; 21:2; Luğa 1:36. ■ **11:12** Yar. 15:5; 22:17; Rim. 4:18. ■ **11:13** Yar. 23:4; 47:9; Yh. 8:53. ■ **11:16** Mis. 3:6; Mat. 22:32; Ros. 7:32. ■ **11:17-18** Yar. 22:10; Yar. 21:12; Rim. 9:7; Gal. 3:29. ■ **11:20** Yar. 27:28,39.

21 Etikađi boloaqqa, Yaqup aləmdin ətüx aldida Yüsüpning ikki oşlıning hərbiri üqün häyrlük dua kılıp, hāsisiya tayinip turup Hudaşa səjdə kildi. □ ■

22 Etikađi boloaqqa, Yüsüp səkratka qüxüp kalanda, bəni Israilning Misirdin qikiş ketidişanlığını tilaşa aldı həmdə özining ustihanlırı toşruluknu əmr kildi. □ ■

23 Etikađi boloaqqa, Musa tuşulanda, uning ata-anisi uni üq ay yoxurdi; qünki ular Musaning yeşimlik bir bala ikənlikini kərđi, padixahning pərmanidinmu kərkmidi. □ ■

24 Etikađi boloaqqa, Musa qong bolup uluş zat boləandin keyin, «Pirəwning kizining oşlı» degən atakta turiverixni rət kılıp,

25 gunah iqidiki ləzzətlərdin waqitlik bəhrimən boluxning ornioşa, Hudaning həkli bilən billə azab qexixni əwzəl kərđi. ■

26 U Məsihkə karitolaşan həkərtkə uqrxni Misirning həzinisidiki baylıklarğa igə boluxtinmu əwzəl bildi. Qünki kəzlırini *ərxiki* in'amoşa tikiwatatti. □

27 Etikađi boloaqqa, u padixahning oşəzipidinmu kərkmay Misirdin qikiş kətti. *Japa-muxəşkətke* qididi, qünki Kəzgə Kərünmigüqi uning kəziğə kərünüp turoşandək idi.

28 Etikađi boloaqqa, u «tunji oşlıning jenini aloşuqi» *pərixting Israil-larğa* təgməsliki üqün *tunji* «ötüp ketix» həytini ətüküzüp, xuningşa munasiwətlik kənni *buyrulını boyiqə* sepip-sürkidi. □ ■

29 Etikađi boloaqqa, *Israilar* Kizil dengizdin huddi kuruklukta mangəandək mengip ətöti. Biraş *ularni kooşlap kalğan* Misirliklar ətməkqi boləanda suşa oşək boldi. ■

30 Etikađi boloaqqa, hək yəttə kün Yeriho xəşirining sepilini ay-lanəandin keyin sepil ərüldi. □ ■

31 Etikađi boloaqqa, pahixə ayal Raşab Israil qarlıoşuqlirini dostlarğa kütüwaloaqqa, itaətsizlər *boləan əz xəşiridikilər* bilən birlikte həkək bolmidi. ■

□ 11:21 «Etikađi boloaqqa, Yaqup aləmdin ətüx aldida Yüsüpning ikki oşlıning hərbiri üqün häyrlük dua kılıp, hāsisiya tayinip turup Hudaşa səjdə kildi» — «Yar.» 47:31 (greek tilidiki «Səptuagint») (LXX) degən tərjimisi)ni kərüng. ■ 11:21 Yar. 47:31; 48:15. □ 11:22

«Etikađi boloaqqa, Yüsüp səkratka qüxüp kalanda, bəni Israilning Misirdin qikiş ketidişanlığını tilaşa aldı həmdə özining ustihanlırı toşruluknu əmr kildi» — Yüsüpning əmri bolsa «Silər Misirdin qikişninglarda mening ustihanlırimni elip ketinglar» degenlik idi.

«Yar.» 50:24 wə «Mis.» 18:19ni kərüng. ■ 11:22 Yar. 50:24. □ 11:23 «Etikađi boloaqqa,

Musa tuşulanda, uning ata-anisi uni üq ay yoxurdi; qünki ular Musaning yeşimlik bir bala ikənlikini kərđi, padixahning pərmanidinmu kərkmidi» — «yeşimlik bir bala» bu sez qoşum Musaning bir alaşidilikini, uning Hudaşa yaqidişanlığını kərsətsə kərək («Ros.» 7:20nimu kərüng). ■ 11:23 Mis. 2:2; Ros. 7:20. ■ 11:25 Zəb. 84:10 □ 11:26 «U

(Musa) Məsihkə karitolaşan həkərtkə uqrxni Misirning həzinisidiki baylıklarğa igə boluxtinmu əwzəl bildi...» — «Məsihkə karitolaşan həkərt» degən sez bəlkim Məsihning hərdaim (həttə dunyaşa kelixidin ilgiri) Öz həkli bilən bir ikənlikini kərsitidu. Bu əjayib ibarə toşruluk «koşumqə sez»imizdə tohtilimiz. □ 11:28 «Etikađi boloaqqa, u «tunji oşlıning jenini aloşuqi» pərixting Israilarğa təgməsliki üqün *tunji* «ötüp ketix» həytini ətüküzüp, xuningşa munasiwətlik kənni *buyrulını boyiqə sepip-sürkidi* — bu waşələrni qüxinix üqün «Mis.» 12-babka qaralsun. ■ 11:28 Mis. 12:21. ■ 11:29 Mis. 14:22.

□ 11:30 «Etikađi boloaqqa, hək yəttə kün Yeriho xəşirining sepilini ay-lanəandin keyin sepil ərüldi» — Yeriho xəşiri Israilar Misirdiki kullukşın kutulup, Huda berixka wadə kilaşan Kanaşan zeminida jəng kılmayla igiligən tunji xəşər. «Yəxua» 6-babni kərüng. ■ 11:30 Yə. 6:20.

■ 11:31 Yə. 2:1; 6:23; Yaş. 2:25.

³² Mən yənə nemixka sözləp olturay? Gideon, Baraq, Ximxon, Yəftah, Dawut, Samuil wə qaloğan baxka pəyoqəmbərlər toqrisida eytip kəlsəm waqit yətməydu. ■

³³ Ular etikadi bilən əllərning üstidin oqalib kəldi, adalət yürgüzdi, *Huda* wədə qiloğanlarğa erixti, xirlarning aqzilirini etip koydi, □ ■

³⁴ dəhxətlik otning yalkunini eqürdi, qiliqning tiqidin keqip kutuldi, ajizliktin kügəydi, jənglərdə baturluk kərsətti, yat əllərning qoxunlirini teri-pirəng kildi. □ ■

³⁵ *Etikadi boloaqqa*, ayallar əlgən uruk-tuqkanlirini əlümdin tirildürgüzüp kayturuwaldi; biraq baxkilar kəlgüsüdə tehimu yahxi halda əlümdin türiləyli dəp, qutulux yolini rət kilip kiyinilixka bərdaxlik bərdi. ■

³⁶ Yənə bəzilər sinilip har-məshirilərgə uqrap qamqilandi, bəzilər hətta kixənlinip zindanoğa taxlandi; □ ■

³⁷ ular qalma-kesək kilip eltürüldi, hərə bilən hərilinip parqilandi, sinaqlarni bexidin etküzdi, qiliqlinip eltürüldi; ular koy-əqkə terilirini yepinqa qiloğan halda sərsan bolup yürdi, namratliqta yaxidi, kiyin-kistakka uqrıdi, horlandi □ ■

³⁸ (ular bu dunyoğa zayə kətkənidi), qəllərdə, taqlarda, əngkürlərdə wə gəmilərdə sərgərdan bolup yürdi.

³⁹ Bularning həmmisi etikadi bilən Hudaning Öz guwaħi bilən təripləngən bolsimu, Hudaning wədə qiloqinioğa əyni boyiqə erixkini yok. □

⁴⁰ Əmdilikte Huda bizlər üqün tehimu əwzəl bir nixan-məqsətni bekitkən bolup, ular bizsiz kamalətkə yətküzülməydu. □

12

Huda Öz pərzəntlirini tərbiiyləydu

■ **11:32** Həq. 4:6; 6:11; 11:1; 12:7; 13:24; 1Sam. 17:45; 1Sam. 12:2. □ **11:33** «**Ular etikadi bilən əllərning üstidin oqalib kəldi, adalət yürgüzdi...**» — «adalət yürgüzdi» bəlkim Dawuttək adillik bilən yurt soraxlirini, yaki Ayuptək baxkılarning dərdigə yetixni (məsilən, «Ayup» 29:12-17, 31-babni kəring) kərsitidu. «**ular etikadi bilən ... Huda wədə qiloğanlarğa erixti, xirlarning aqzilirini etip koydi...**» — bir qətim Daniyal pəyoqəmbər xir uwisioğa taxlanoğan, biraq u Hudağa boləğan etikadi wəjidin xirlardin qutulup qaloğan. «Dan.» 6-babni kəring. ■ **11:33** Həq. 14:6; 1Sam. 17:34; Dan. 6:23. □ **11:34** «**dəhxətlik otning yalkunini eqürdi...**» — məsilən, «Dan.» 3-babni kəring. ■ **11:34** 1Sam. 20:1; 1Pad. 19:3; 2Pad. 6:16; Ayup 42:10; Zəb. 66:12; Yəx. 38:21; Yo. 3:10 ■ **11:35** 1Pad. 17:23; 2Pad. 4:36; Ros. 22:25. □ **11:36** «**Yənə bəzilər sinilip har-məshirilərgə uqrap qamqilandi, bəzilər hətta kixənlinip zindanoğa taxlandi**» — Təwratta muxundak misallar nuroqun. 35-ayəttə kərsitilgən azablar wə uxbu babta bəzi baxka ixlar «Makabbilyar» degən tarihiy kitab (1-, 2- wə 4-tom)da hatirilini. Bu kitab Təwratning bir qismi bolmisisimu, tarihxunaslar təripidin asasen ixənqlik dəp qarilidu. ■ **11:36** Yər. 20:2.

□ **11:37** «**...hərə bilən hərilinip parqilandi...**» — Yəhudiya həlqining bəzi tarihliri boyiqə Manassəh padixah Yəxaya pəyoqəmbərni xundak qiloğan. Təwrat əzidə muxu tarih hatirilənmigən.

■ **11:37** 1Pad. 21:13; 2Pad. 1:8; Mat. 3:4. □ **11:39** «**Bularning həmmisi etikadi bilən Hudaning öz guwaħi bilən təripləngən bolsimu, Hudaning wədə qiloqinioğa əyni boyiqə erixkini yok**» — «erixkini yok» degənlik yər yüzidə tirik waqtda erixmigən, demək. Tirilgəndə pütünləy baxқиqə bolidu, əlwəttə! □ **11:40** «**Əmdilikte Huda bizlər üqün tehimu əwzəl bir nixan-məqsətni bekitkən bolup, ular bizsiz kamalətkə yətküzülməydu**» — demək, ular bizni kütüxi kerək, yengi əhdidin bəhriyən boləğan etikadqi bizlər bilən təng kamalətkə yətküzüldi.

1-2 Əmdi ətirapimizda guwahçılar xunqə qong buluttək bizni oruwaloqaqka, hərhil eçir yük həm bizgə asanla qirmixiwalidioğan gunahni qerüp taxlap, aldimizoğa koyuloğan yügürüş yolini qidamlik bilən besip yügürüşli; buningda kezimizni etikadimizning Yol Baxliquçisi wə Takamullaxturoçuqisi boloğan Əysağa tikəyli. U Əzini kütken huxallik üçün krestiki azabka bərdaxlik bərdi həm uningda boloğan həkərətke pisənt kilmidi. Xuning bilən U Hudaning təhtining ong tərpidə olturozuzuldi. □ ■

3 Kənglünqlərning herip sowup kətməsliki üçün, gunahkarlarning xunqə kəttik horlaxlirioğa bərdaxlik Bərgüqini kəngül koyup oylanglar.

4 Gunahka qarxi kürəxlərdə tehi qan akkuzux dərjisiğə berip yətmidinglar. ■

5 Hudaning silərgə Öz pərzəntlirim dəp jekiləydiğan *muqəddəs yazmildiki* munu səzlidirini untudunglar: —

«I oqlum, Pərwərdigarning tərbiyisiğə səl qarima, Əyiblənginingdə kənglünq sowup kətmisun. ■

6 Qünki Pərwərdigar səyginigə tərbiyə beridu, Mening oqlum dəp qəbul qiloğanlarning həmmisini dərriyədu». □ ■

7 Azab qəkkininglarni Hudaning tərbiyisi dəp bilip, uningğa bərdaxlik beringlar. Qünki silərnin tərbiyə elixinglarning əzi Hudaning silərni oqlum dəp muamilə qiloğanlikini kərsitidu. Qaysi pərzənt atisi tərpidin tərbiylənməydu?

8 Əmdi *Hudaning* tərbiyilixidə hərbir pərzəntining öz ülüxi bar; ləkin bu ix silərdə kəm bolsa həqikiy oqulliridin əməs, bəlki haramdin boloğan pərzənti bolup qikşilə.

9 Uning üstigə həmmimizning əzimizgə tərbiyə bərgən ət jəhəttiki atilirimiz bar; biz ularnimo hərmetləp kəldük. Xundak iken, rohlarning atisioğa tehimo itaət kilmamduq? Xundakta həyatimiz yaxnimamdu?

10 Ət jəhəttiki atilirimiz bərhək pəkət əzi muwapiq kərgən yol boyiqə azoqinə wakit bizni tərbiyiləgən. Ləkin U bolsa bizgə paydilik bolsun dəp, pak-muqəddəslikidin muyəssər boluximiz üçün tərbiyiləydu.

11 Əmdi kəttik tərbiyə berilgən waktida adəmni hux kilmaydu, əksiqə adəmni qayoşoğa qəmdüridu; biraq buning bilən tüzəlgənlərgə u keyin həqkaniyliktin qikqan tinq-hatirjəmlikning mewisini beridu.

12 Xuning üçün, «Telip sanggilioğan qolunglarni, zəiplixip kətkən tizinglarni ruslanglar» □ ■

□ **12:1-2 «Əmdi ətirapimizda guwahçılar xunqə qong buluttək bizni oruwaloqaqka,...**

» — «guwahçılar» ikki tərəptiki səz boluxi mumkin: (1) Yukiriki 11-babta tiloğa elinoğan kixilər bizgə etiqad bilən yaxaxning nemə ikənlikini kərsitip «guwahlik bərgənliki»ni həm (2) «etiqadning bəygisini»də yügürginimizdə bularning ərxin bizgə guwahçılardək qarap turawatkanlikini kərsitidu. «Bulut» kizik gəp — «Dan.» 7:13, «Mat.» 24:30, 26:46, «1Tes.» 4:17, «Wəh.» 1:7ni kəring. ■ **12:1-2** Rim. 6:4; 12:12; 1Kor. 9:24; Əf. 4:22; Kol. 3:8; Ibr. 10:36; 1Pet. 2:1, 2; Luka 24:26; Fil. 2:8-11; Ibr. 1:3; 8:1; 1Pet. 1:11. ■ **12:4** 1Kor. 10:13. ■ **12:5** Ayup 5:17; Pənd. 3:11-12; Wəh. 3:19. □ **12:6 «I oqlum, Pərwərdigarning tərbiyisiğə səl qarima, əyiblənginingdə kənglünq sowup kətmisun, qünki Pərwərdigar səyginigə tərbiyə beridu, Mening oqlum dəp qəbul qiloğanlarning həmmisini dərriyədu»** — «Pənd.» 3:11-12 .

■ **12:6** Pənd. 3:11,12 □ **12:12 «... «Telip sanggilioğan qolunglarni, zəiplixip kətkən tizinglarni ruslanglar»**» — yaki «...«telip sanggilioğan qolunglarni, zəiplixip kətkən tizinglarni küqəytinglar»» («Yəx.» 35:3din nəkil kəltürilgən). ■ **12:12** Yəx. 35:3.

13 wə «aksak»larning pükülüp qalмай, bəlki xipa tepixi üqün pütlinglarni tüz yollarda mangdurunglar.□

Hudaning qorkunqida yaxanglar

14 Barlık kixilər bilən inak ötüxkə wə pak-muqəddəs yaxaxça intilinglar; muqəddəs bolmıoan kixi hərgiz Rəbni kərəlməydu. ■

15 Oyoşak turunglar, heqkim Hudaning mehır-xəpkitidin məhrum qalmısın; aranglarda silərgə ix tapkuzup siləрни köydürıdıoan, xundakla kəp adəmləрни buloşap napak boluxça səwəb bolıdıoan birər əq-adawət yiltizi ünmişun. ■

16 Aranglarda heqbir buzukluk kılouqi yaki özining tunji oşulluk hoquqını bir wah tamakça setiwətkən Əsawdək ihlassiz kixi bolmışun. □ ■

17 Qünki silərgə məlumki, Əsaw keyin *atisining* həyrlik duasını elixni oylişoan bolsimu, xundakla uningə intilip köz yaxlırını ekıtıp yalwuroşoan bolsimu, u *bu ixlarni ornioşo kəltürıdıoan* towa kılıx yolını tapalmay, rət kılındı. □ ■

Sınay teoşı — Israıllar Təwrat qanunını qobul kılıoan taş — wə Zion teoşı, yəni ərxıtki Yerusalem

18 Qünki silər kol bilən tutkılı bolıdıoan, yalkunlap ot yenip turuwatқан həmdə sürlük bulut, karangöşulluk wə kara kuyun qaplıoan axu taşka kəlmıdınglar — □ ■

19 (u jayda kanay sadasi bilən səzlıgən awaz yətküzülgəndə, bularnı anglişoanlar: «Bizgə yənə səz kılınmışun!» dəp *Hudaşoşo* yalwuruxtı; □ ■

20 qünki ular kılınoşoan əmrni kətürəlmıdı. «Egər bu taşka hətta birər həywanıng ayıoşı təgsimu, qalma-kesək kılıp öltürölsun» dəp *tapılanoşanıdı*; □ ■

□ 12:13 «... «aksak»larning pükülüp qalмай, bəlki xipa tepixi üqün pütlinglarni tüz yollarda mangdurunglar» — «aksak»lar bəlkim etıqadı ajızlarnı kərsıtıdu. ■ 12:14 Rim. 12:18; 2Tim. 2:22. ■ 12:15 Qan. 29:17; Ros. 17:13; 2Kor. 6:1; Gal. 5:12. □ 12:16

«...Özining tunji oşulluk hoquqını bir wah tamakça setiwətkən Əsawdək ihlassiz kixi bolmışun» — «Yar.» 25:29-34. ■ 12:16 Yar. 25:33; Əf. 5:3; Kol. 3:5; 1Tes. 4:3. □ 12:17

«...u (Əsaw) bu ixlarni ornioşo kəltürıdıoan towa kılıx yolını tapalmay...» — baxka birhil təjımısı «u (Əsaw) öz gunahıdin towa kılıx yolını tapalmay...». «Towa kılıx» grek tilıda «uni» bilən ipadılinıdu. Bəzi təjımanlar bu «uni» degənni «gunahıdin towa kılıx»ni kərsıtıdu, dəp karaydu. Lekin «Yar.» 27:1-40kə kərişoanda, uning izdıgını əslıdıki təwlikıdin towa kılıx əməs, bəlki pəkət puxayman bilən atısınıng həyrlik duasıla idi. Xuning üqün muxu yərdə «towa kılıx»ning mənisı: — (1) atısınıng qararını, yaki (2) Hudanın iradısinı əzgərtıxni bildürıdu (oqurmənlərgə ayankı, «towa kılıx»ning əslıdıki mənisı «kəzkaraxni əzgərtıx» «pozıtsiyəni əzgərtıx» degənlık). ■ 12:17 Yar. 27:36. □ 12:18 «yalkunlap ot yenip turuwatқан həmdə sürlük bulut, karangöşulluk wə kara kuyun qaplıoan axu taşka kəlmıdınglar...» — «axu taş» bolsa Yəhudıy həlki Musa pəyoşəmbərnıng wasıtısı bilən Təwrat qanunını qobul kılıoan Sınay teoşını kərsıtıdu («Mis.» 19-babni kərüng). ■ 12:18 Mis. 19:10,16; 20:21; Qan. 5:22. □ 12:19 «u jayda kanay sadasi bilən səzlıgən awaz yətküzülgəndə, bularnı anglişoanlar: «Bizgə yənə səz kılınmışun!» dəp *Hudaşoşo* yalwuruxtı» — «Qan.» 15:23ni kərüng. ■ 12:19 Mis. 20:19; Qan. 5:25; 18:16. □ 12:20 «qünki ular kılınoşoan əmrni kətürəlmıdı. Əgər bu taşka hətta birər həywanıng ayıoşı təgsimu, qalma-kesək kılıp öltürölsun» dəp *tapılanoşanıdı*...»

— baxka birhil təjımısı: «qünki ularəşo tapılanoşoan: «Əgər bu taşka hətta birər həywanıng ayaoşlırı təgkən bolsimu, qalma-kesək kılıp öltürölsun» degən əmrni kətürəlmıdı. ■ 12:20 Mis. 19:13.

21 u körünüş xundak qorkunçluq idiki, Musamu: «Bək kattik qorkup ojal-ojal titrəp kəttim» degənidi. □ ■

22 — Silər bəlki Zion teoşoja, yəni mənggü hayat Hudaning xəhiri — ərxtiki Yerusalemoşa, tümənligən pərixtilərgə, ■

23 isimliri ərxtə pütülgən tunji tuşuloşanlarning heyət-mərikə huxallikida jəm kilinoşan jamaitigə, həmməylənniñ soraqçisi Hudaşa, takamullax-turuloşan həkkəniy kixilərnin rəhlirioşa □ ■

24 wə yengi əhdining wasitiçisi Əysaşa, xundakla həm Uning sepilgən kənioşa kəldinglar. Bu qan Həbilningkidin əwzəl söz kilidu. □ ■

25 Bu sözni kıləuqini rət kılmaslıqinglar üqün dikçət kilinglar. Qünki yər yüzidə əzlırigə wəhiy yətküzüp aqaşlanduroşuqini rət kıləşanlar jazadin keçip kutulalmioşan yərdə, ərxtə bizni aqaşlanduroşuqidin yüz ərüsək, həlimiz tehimu xundak bolmamdu? □ ■

26 Əmdi xu qaoşda Hudaning awazi zeminni təwritiwətkənidi; ləkin əmdi U: «Əzüm yənə bir kətim zeminnıla əməs, asmannimu təwritimən» dəp wədə kildi. □ ■

27 «Yənə bir kətim» degən bu söz təwritilidoşanlarning, yəni yaritiloşan nərsilərnin təwritilixi bilən yökütilidoşanlikini, təwrəkili bolmaydioşan nərsilərnin mənggü muqim bolidoşanlikidin ibarət mənini bildüridu.

28 Xuning üqün, təwrəkili bolmaydioşan bir padixahlıqqa muyəssər bolup, məhir-xəpçətni qing tutup bu arkilik ihlasmənlik wə əyminix-qorkunç bilən Hudani hursən kilidoşan ibadətlərnı kılaylı. □ ■

29 Qünki Hudaşimiz həmmini yəwətküqi bir ottur. □ ■

13

Hudani hux kılıx

□ 12:21 «u körünüş xundak qorkunçluq idiki, Musamu: «Bək kattik qorkup ojal-ojal titrəp kəttim» degənidi» — «Kan.» 9:19. ■ 12:21 Kan. 9:19 ■ 12:22 Gal. 4:26; Wəh. 3:12; 21:10-27. □ 12:23 «isimliri ərxtə pütülgən tunji tuşuloşanlarning... jamaitigə...»

— «tunji tuşuloşanlar» degən söz bu yərdə Əysa Məsihgə etiçad kılıp, «kaytidin tuşuloşan» Hudaning pərzənti dəp hesablanoşanlarnı kərsitidu. «ərxtiki Yerusalemoşa, tümənligən pərixtilərgə, isimliri ərxtə pütülgən tunji tuşuloşanlarning heyət-mərikə huxallikida jəm kilinoşan jamaitigə,...» — (22-23-ayət) baxqa birhil tərjimisi: «heyət-mərikə huxallikioşa jəm bolidoşan tümənligən pərixtilərgə, isimliri ərxtə yeziloşan tunji tuşuloşanlarning jamaitigə...». İsrailərnin isimlirining həmmisi yər yüzidə «royhət»tə pütülxü buyruloşanidi («Qəl.» 1:1-18). Ləkin jamaattikilərnin isimliri yər yüzidə əməs, bəlki ərxtə pütüklüktur. ■ 12:23 Luğa 10:20.

□ 12:24 «wə yengi əhdining wasitiçisi Əysaşa, xundakla həm Uning sepilgən kənioşa kəldinglar. Bu qan Həbilningkidin əwzəl söz kilidu» — Əysa Məsihning sepilgən qəni insanning gunahlırını tiləp ularni pak kilidu. Həbilning qəni bolsa intiqam dəp hərkiyəp yioşlaytti («Yar.» 4:10). ■ 12:24 Yar. 4:10; İbr. 10:22; 11:4; 1Pet. 1:2. □ 12:25 «...yər yüzidə əzlırigə wəhiy yətküzüp aqaşlanduroşuqi» — muxu yərdə Hudaning Musa pəyoşəmbər arkilik səzliginini kərsitidu. ■ 12:25 İbr. 2:3. □ 12:26 «Əmdi xu qaoşda Hudaning awazi zeminni təwritiwətkənidi...» — «xu qaoşda» — Huda Sinay teoşidin səzliginidə. «ləkin əmdi U: «Əzüm yənə bir kətim zeminnıla əməs, asmannimu təwritimən» dəp wədə kildi» — «Həg.» 2:6ni kəring. ■ 12:26 Həg. 2:5. □ 12:28 «təwrəkili bolmaydioşan bir padixahlıqqa muyəssər bolup, məhir-xəpçətni qing tutup,...» — baxqa birhil tərjimisi: «təwrəkili bolmaydioşan bir padixahlıqqa muyəssər boləşiminzidin minnətdar bolup,...». ■ 12:28 1Pet. 2:5. □ 12:29 «Qünki Hudaşimiz həmmini yəwətküqi bir ottur» — bu sözlər «Kan.» 4:24, 9:3dimu tepilidu. ■ 12:29 Kan. 4:24.

1 Aranglarda qerindaxlik meh'ir-muh'abbat tohtimisun. ■

2 Natonux kixilerga meh'mandost boluxni untumanglar. Qunki bezilar xu yol bilan bilmastin parixitilarni meh'man qilogan. ■

3 Zindanoqa taxlanoqanlarni ular bilan billa zindanda zanjirlangandek yad etinglar. Horlanoqanlarni ozunglarmu tendə turuwatqan bəndə süpitidə yad etip turunglar. □ ■

4 Həmmə adəm nikaħka hərmət kılsun, ər-hotunlarning yatidoqan yeri daosiz bolsun; qunki Huda buzukqilik qilouqilar wə zina qilouqilardin hesab alidu. □

5 Mengix-turuxunglar pulpərəsliktin haliy bolsun, bariqa kanaət kilinglar. Qunki Huda mundaq degən: «Səndin əsla ayrilmaymən, Seni əsla taxlimaymən». □ ■

6 Xunga, yürəklik bilən eytalaymizki, «Pərwərdigar mening Yardəmçimdur, heq qorkmaymən, Kixilər meni nemə kilalisun?» □ ■

7 Silergə Hudaning səz-kalamini yetküzgən, silərnin yetəkqiliringlarni esinglarda tutunglar. Ularning mengix-turuxining mewa-nətijisigə kəngül koyup qarap, ularning etiqadini ülgə kilinglar: — ■

8 Əysa Məsiħ tünügün, bügün wə əbədil'əbədgiqə əzgərməydu! □

9 Xuning üqün, hərhil oşayriy təlimlər bilən ezikturulusup kətmənglar; qunki insanning kəlbi *qurbanliqqa has yeməklilər* bilən əməs, bəlki Hudaning meh'ir-xəpkiti bilən quwwətləndürülgini əwzəl. Qunki bundaq yeməklilərgə berilip keliwatqanlar ulardin heqkəndə payda kərgən əməs. ■

10 Bizlərnin xundak bir qurbangahimiz barki, ibadət qedirida hizməttə boləqanlarning uningdin yeyix hokuki yoxtur. □

■ 13:1 Rim. 12:10; Əf. 4:3; 1Pet. 1:22; 2:17; 4:8. ■ 13:2 Yar. 18:1; 19:1; Rim. 12:13; 1Pet. 4:9. □ 13:3 «Zindanoqa taxlanoqanlarni ular bilan billa zindanda zanjirlangandek yad etinglar» — «zindanoqa taxlanoqanlar» wə «horlanoqanlar» etiqadi üqün ziyankəxlikkə uqriqanlarni kərsitidu. «horlanoqanlarni ozunglarmu tendə turuwatqan bəndə süpitidə yad etip turunglar» — bu jekiləxnin mənisi bəlkim: (1) əzliringlar ajizliqqa wə jismani azablarəqa duq kəlgənlikinglar tüpəylidin muxularni yad etip turunglar; (2) yaki Əysa Məsiħning teni boləqan jamaət əzasi süpitidə, həsdaxlik wə dərdədxlik kərsitinglar» degənni bildüridu.

■ 13:3 Mat. 25:36. □ 13:4 «ər-hotunlarning yatidoqan yeri daosiz bolsun» — baxqa birhil tərjimisi boluxi mumkin: «nikaħ hərdəim hərmətlik ix, ər-hotunluk orun daosizdur» — bu tərijmə toşra bolsa, asasiy mənisi ər-hotunluk, xundakla ər-hotunluk arisidiki muh'əbbətlik jinisiy munasiwət Huda aldidə yaxxi ixtur. □ 13:5 «Səndin əsla ayrilmaymən, seni əsla taxlimaymən» — Təwrat, «Qan.» 31:6-8. ■ 13:5 Yar. 28:15; Mis. 23:8; Qan. 16:19; 31:6, 8; Yə. 1:5; 1Tar. 28:20; Pənd. 15:16; Fil. 4:11; 1Tim. 6:6, 8. □ 13:6 «Pərwərdigar mening Yardəmçimdur, heq qorkmaymən, kixilər meni nemə kilalisun?» — «Zəb.» 27:1, 118:6.

■ 13:6 Zəb. 54:4; 56:4; 118:6-7 ■ 13:7 Ibr. 13:17. □ 13:8 «Əysa Məsiħ tünügün, bügün wə əbədil'əbədgiqə əzgərməydu!» — muəllip, bu həkikətni dəl xu yetəkqi qerindaxlarning etiqadining jəwhiridur, deməkqi boluxi mumkin. ■ 13:9 Yər. 29:8; Mat. 24:4; Yh. 6:27; Rim. 14:17; 16:17; Əf. 4:14; 5:6; Kol. 2:16; 2Tes. 2:2; 2Tim. 4:3; 1Yuhə. 4:1. □ 13:10 «Bizlərnin xundak bir qurbangahimiz barki, ibadət qedirida hizməttə boləqanlarning uningdin yeyix hokuki yoxtur» — bu «qurbangah» Əysa Məsiħ insanalarning gunahı üqün miħlinip əltürülgən krestni kərsitidu. Muxu «qurbangahdin yeyix» bolsa uning qurbanlikidin qikqan, mənggülik həyattiki hərtürlük roħiy mewilərdin bəhrimən boluxtin ibarət bolidu.

¹¹ Qünki gunah tiləx süpitidə soyuloğan, kəni bax kahin tərpidin əng mukəddəs jayğa elip kirilgən kurbanlıq haywanlarning teni bolsa qarargahning sirtioğa elip qikilip köydürülətti. □ ■

¹² Xunga Əysamu Öz kəni bilən həlkni paklap Hudağa atax üqün, xəhər dərwazisining sirtida azab qekip öldi. □ ■

¹³ Xundak ikən, bizmu qarargahning sirtioğa qikip, Uning yenioğa berip, Uningoğa karitiloğan haqarətkə ortaq bərdaxlık berəyli. □

¹⁴ Qünki yər yüzidə mənngü məwjut turidioğan xəhirimiz yok, bəlki kəlgüsidiki xəhərgə intilməktimiz. ■

¹⁵ Xunga, Məsih arkilik Hudağa kurbanlıq süpitidə mədhüyilirimizni tohtawsiz atayli, yəni öz ləwlimizning mewisi süpitidə Uning namini etirap kilayli. □ ■

¹⁶ Əmdi həyr-sahawət kilixni wə baringlardin ortaq təkşimləxni untumanglar. Qünki Huda bundak kurbanlıqlardin hursən bolidu. ■

¹⁷ Yetəqiliringlarğa itaət kilip, ularoğa boysununglar. Qünki ular öz hizmitidin Hudağa hesab beridioğanlar bolup, həmixə jeninglardin həwər elixğa oyqaq silridu. Ularning bu ixi qayğu-ələm bilən əməs (qünki undak bolsa silərgə heq payda yətküzülməydu) bəlki huxal-huramlik bilən elip berilsun. □ ■

¹⁸ Biz üqün dua kilip turunglar; qünki wijdanimizning pak ikənlikigə, hər bir ixlarda tootra yolda mengixni halaydioğanlikimizogə qayil kilinduk.

¹⁹ Yeninglarğa patrak kaytip berixim üqün, dua kilixinglarni alahidə ötünimən. □

Dua

□ **13:11 «Qünki gunah tiləx süpitidə soyuloğan, kəni bax kahin tərpidin əng mukəddəs jayğa elip kirilgən kurbanlıq haywanlarning teni bolsa qarargahning sirtioğa elip qikilip köydürülətti»** — «Law.» 16:27ni kəring. ■ **13:11** Mis. 29:14; Law. 4:21; 6:30; 16:27; Qel. 19:3. □

□ **13:12 «Xunga Əysamu Öz kəni bilən həlkni paklap Hudağa atax üqün, xəhər dərwazisining sirtida azab qekip öldi»** — demisəkmü, Əysa Məsih əlidiogan jay (Golgota) Yerusalemming sepilining sirtida idi. Məsihning bu «sirtka qikirilip eltürüluxi» keyniki əgəxkənlərgə simwol bologan bolup, Hudaning həlki Məsihning həmrəhlikidin bəhřimən boluxi üqün «xəhərgning sirtida», yəni öz yurti tərpidin qətkə qekilixioğa təyyar turuxi keraklikini kərsitidu. Məsihkə əgəxkən Yəhuduy həlk üqün tehimu xundak idi. 13-ayəttiki izahətlarni kəring. ■ **13:12** Yh. 19:17,18. □

□ **13:13 «Xundak ikən, bizmu qarargahning sirtioğa qikip, Uning yenioğa berip...»** — «karargahning sirtioğa qikix» Məsihkə əgəxkən Yəhuduy həlkigə nisbətən ibadəthanidiki kurbanlıqlardin, xundakla ularoğa baqlıq əkjidiliridin waz keqix bəkmü haqarətlilik ix idi. Huddi Əysa Məsih Yerusalem xəhər dərwazisining sirtida miħlanoğanda haqarətkə karimioğanogə ohxax, hətni okuwatqan Yəhuduy kitabhanlarmu kona əkjidiliridin waz keqixkə wə uning tüpəylidin uqraydioğan haqarətkə karimay, Əysa Məsihkə yüzlinixi kərak idi.

«... Uning yenioğa berip, Uningoğa karitiloğan haqarətkə ortaq bərdaxlık berəyli» — Əysa Məsihgə karitiloğan qarxilik həm haqarətlər bğügünə kəder Uningoğa wə Uningoğa təwə bololanlarğa karitilip kəlməktə. Qaragşuluk bəribir nuroğa qarxi turidu, xunga Hudaning həlki həman bir tərəptin bolmisa baxka bir tərəptin ziyankəxlikkə uqraydu. ■ **13:14** Fil. 3:20.

□ **13:15 «...öz ləwlimizning mewisi süpitidə Uning namini etirap kilayli»** — «uning nami» muxu yərdə Məsihning namini kərsitidu. ■ **13:15** Hox. 14:3. ■ **13:16** Fil. 4:18.

□ **13:17 «ularning bu ixi qayğu-ələm bilən əməs ... bəlki huxal-huramlik bilən elip berilsun»** — «ularning bu ixi»: (1) yetəqilərgning həwər elix hizmiti, yaki: (2) Hudağa hesab tapxurux, yaki: (3) bu ikkisini kərsitidu. Bizningqə u hesab tapxuruxini kərsitidu. ■ **13:17** Əz. 3:18; 33:8; Fil. 2:29; 1Tes. 5:12; 1Tim. 5:17. □

□ **13:19 «Yeninglarğa patrak kaytip berixim üqün, dua kilixinglarni alahidə ötünimən»** — «mening kaytip berixim üqün» degənlilik bəlkim muəllipning türmidin azad kilinixini kərsitidu.

²⁰ Əmdi mænggülik əhdining keni bilən koy padisining katta padiqisi bolğan Rəbbimiz Əysani ölümdin tirildürgüqi, hatirjəmlikning Igisi bolğan Huda □ ■

²¹ Əysa Məsih arkilik silərgə Özini hursən qilidiğan ixlarni kildurup, silərni hər bir yahxi əməldə takamullaxururup iradisining ijqailiri qiləy! Məsihkə əbədil'əbədgiqə xan-xərəp boləy! Amin! □ ■

Ahirki söz

²² Silərdin ötünimənk, i kərindaxlirim, bu nəsihət səzümgə eqiir kərməy kulak saləyasilər; silərgə muxunqilikla səzlərni yazdim, halas.

²³ Kərindiximiz Timotiyning zindandin koyup berilgənlikidin həwərdar boləyasilər. Yekinda yeniməqə kelip qalsa, mən silərni yoqlap barəqinimda u mən bilən billə baridu.

²⁴ Barlik yetəqiliringlar wə barlik mukəddəs bəndilərgə salam eytkaysilər. Italiyədin kəlgənlər silərgə salam yollidi.

²⁵ Mehir-xəpət həmminglarəqə yar boləy! Amin!

□ **13:20 «mənggülik əhdining keni bilən koy padisining katta padiqisi bolğan Rəbbimiz Əysani ölümdin tirildürgüqi»** — «mənggülik əhdə» toqruluk «koxumqə səz»imizdə azraq tohtilimiz. «Hatirjəmlikning Igisi bolğan Huda» grek tilida: «hatirjəmlikning Hudasi» — demək, hatirjəmlik bərgüqi həm Əzi hərdaim hatirjəmliktə turoquqi Hudadır. ■ **13:20** Yəx. 40:11; Əz. 34:23; Yh. 10:11; 1Pet. 5:4. □ **13:21 «(Huda) ... Əysa Məsih arkilik silərgə Özini hursən qilidiğan ixlarni kildurup, silərni hər bir yahxi əməldə takamullaxururup iradisining ijqailiri qiləy!»** — «takamullaxurur»ning baxqa tərijimisi: «ətraplik təminləx». ■ **13:21** 2Kor. 3:5; Fil. 2:13.

Yaqub

«Rosul Yaqub yazoqan maktup»

1 Hudaning wə Rəbbimiz Əysa Məsihning kuli boləqan mənki Yaquptin tarkək turuwatqan muhajir on ikki kəbiligə salam! □ ■

Etikad wə sinak

2 I kerindaxlirim, hərəkandək sinaklarəqə duq kəlsənglar, buni zor huxallik dəp bilinglar. ■

3 Qünki silərgə məlumki, bundək etikadinglarning sinilixi silərdə səwr-qidamlık xəkilləndüridu; ■

4 səwr-qidamlıknıng hisliti kəlbınglarda turup xundək pixip yetilsunki, xuning bilən silər pixqan, mukəmməl wə kəm-kutisiz bolisilər.

5 Bırək əgər aranglardiki birsi danalıqkə mohtaj bolsa, həmmigə sehiylik bilən beridoqan xundəkə əyibliməydiqan Hudadin tilisun. Xuning bilən uningəqə qoqum ata kılınidu. ■

6 Bırək u heq delioqul bolmay ixəng bilən tilisun; qünki delioqul kixi huddi xamalda urulup uyan-buyan yəlpüngən dengiz dölquniqə ohxaydu.

7 Undək kixi Rəbdin birər nərsigə eriximən, dəp heq hiyal kılmisun;

8 undəqlər üjmə kəngül bolup, barlık yollirida tutami yoq adəmdur.

Namratlık wə baylık

9-10 Namrat boləqan kerindax əzining yukiriqə kətürülgənlikigə təntənə kılsun; bay boləqan kerindax bolsa, əzining təwən kılinoqanlıkıqə təntənə kılsun, qünki u ot-qəplərnıng qeqəkliridək tozup ketidu. □

11 Kuyax qikip kizioqanda, ot-qəplərnı kurutidu, gülliri tozup ketidu-də, uning güzəlliki yokilidu; bay adəmlər huddi xuningəqə ohxax, əz hələkqilikidə yokilidu. ■

Sinilix wə azdurulux

□ **1:1** «Hudaning wə Rəbbimiz Əysa Məsihning kuli boləqan mənki Yaqub...» — Yaqub muxu səzlidirə əzini «rosul» dəp atımaydu. Lekin «qoxumqə səz»imizdə kərsitimizki, u həkikətən bir rosul, xunga uning uxbu hetini «rosulluk hoquk» bilən yeziloqan, dəp ixinimiz. Hət Yəhudiy boləqan etikadqilarəqə yeziloqan, əlwəttə. «Tarkək muhajir on ikki kəbilə» toqruluk «kirix səz»imizni kəring. «Kul» degən uqum toqruluk «Təbirlər»imizni kəring. ■ **1:1** Ros. 8:1; 1Pet. 1:1. ■ **1:2** Mat. 5:11; Rim. 5:3; 1Pet. 1:6. ■ **1:3** Rim. 5:3; 1Pet. 1:7. ■ **1:5** Pənd. 2:3; Yər. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Yh. 16:24; 1Yuhə. 3:22; 5:14. □ **1:9-10**

«**Namrat boləqan kerindax əzining yukiriqə kətürülgənlikigə təntənə kılsun**» — «əzining yukiriqə kətürülgənlik» — demək, birsi Məsihkə etikad baqlisila, məyli qanqilik namrat bolsun Hudaqə yeqin boləqan aliyjanab, intayin imtiyazlık orun həm munasiwəttin bəhrimən bolidu. «**bay boləqan kerindax bolsa, əzining təwən kılinoqanlıkıqə təntənə kılsun, qünki u ot-qəplərnıng qeqəkliridək tozup ketidu**» — bay adəm Əysa Məsih arqilik etikad baqlıqinida əzining barlık bayliklirini Huda aldidə heqnərsə əməs dəp bilip, əzini təwən tutmisa, Hudaning padixahlıkıqə kirəlməydu. «Bay adəmnıng Hudaning padixahlıkıqə kirixi tegining yingnıngin kezidin etüxidinm təs» («Mat.» 19:24). ■ **1:11** Yəx. 40:6, 7; 1Kor. 7:31; Yaq. 4:14; 1Pet. 1:24; 1Yuhə. 2:17.

12 Sinaklaroqə *səwrqanlik bilən* bərdaxlik bərgən kixi nəkədər bəhtlik-hə! Qünki u sinaktin ötkəndin keyin, *Huda* Özini səygənlərgə wədə kiloqan həyat tajiyoqə muyəssər bolidu. □ ■

13 Adəm azduruluxka duq kəlgəndə «Huda meni azduruwatidu» demisun. Qünki Huda yaman ixlar bilən azduruluxi mumkin əməs həm baxqilarni azdurmaydu.

14 Bəlki birsi azduruloqanda, öz həwəs-nəpsi kəzoqilip, ularning kəynigə kirgən bolidu;

15 andin həwəs-nəps həmilidar bolup gunahni tuşidu; gunah əsüp yetilip, əlümgə elip baridu.

16 Xunga səyümlük kərindaxlirim, aldinip qalmanglar!

17 Barlik yüksək sehiylik wə hər bir mukəmməl iltipət yukiridin, yəni *asmandiki barlik* yorukluqlarning Atisidin quxüp kelidu; Uningda heqkəndək əzgirix bolmaydu yəni Uningda «aylinix» bilən hasil bolidoqan kəlonggilərmu bolmaydu. □ ■

18 U bizni *Əzi yaratqan barlik* məwjudatlarıning iqidə Əzigə dəslep pixqan mēwidək bolsun dəp, Əz iradisi boyiqə bizni həkikətning səz-kalami arkilik tuşdurdi. □ ■

Anglax wə ijra qilix

19 Xuning bilən, i səyümlük kərindaxlirim, hər adəm anglaxka tez təyyar tursun, sezləxkə aldirimisun, oqəzəplinxkə aldirmisun. ■

20 Qünki insanning oqəzipi Hudaning həkqaniylikini elip kəlməydu. □

□ **1:12 «Huda Özini səygənlərgə wədə kiloqan həyat tajiyoqə muyəssər bolidu»** — muxu yərdə grek tilida «Huda» pəqət «U» bilən ipadilini. ■ **1:12** Ayup 5:17; Mat. 10:22; 19:28, 29; 2Tim. 4:8; 1Pet. 5:4; Wəh. 2:10. □ **1:17 «Barlik yüksək sehiylik wə hər bir mukəmməl iltipət yukiridin, yəni asmandiki barlik yorukluqlarning Atisidin quxüp kelidu; Uningda heqkəndək əzgirix bolmaydu yəni Uningda «aylinix» bilən hasil bolidoqan kəlonggilərmu bolmaydu»** — «pütkül yorukluqlarning Atisi» degənlik ibarə bəlkim həm Hudaning barlik quyax-yultuzlarıning Yaratquqisi həm xundakla pərixtilərnəng Yaratquqisi ikənlikini kərsitixi mumkin. Muqəddəs Kitabta pərixtilərnəng daim yultuzlar bilən munasiwiti bər ikənlikni kərsitilidu (məsilən, «Ayup» 38:7, «Zəb.» 147:4ni kəring). (1) Huda hərdaim bizdin yukirida turidu; (2) Huda hərdaim bizgə həm jismani yəni həm rohiy yorukluq beridu; (3) quyax aylinixi yəni kayrilix bilən kəlonggə hasil kilidu. Əmmə Hudada kəlonggə yəni kərangəşulək degən məwjut əməs; u heq «aylanmay», heq əzgərməy hərdaim quxtiki quyaxtək dəl üstimzda turup küqlük nurini wə iltipatlırini (17-ayət) üstimzə sehiylik bilən qaqudu. ■ **1:17** Pənd. 2:6; Yəx. 14:27; 46:10; Mal. 3:6; Rim. 11:29; 1Kor. 4:7. □ **1:18 «U bizni Əzi yaratqan barlik məwjudatlarıning iqidə Əzigə dəslep pixqan mēwidək bolsun dəp,...»** — «dəsləp pixqan mēwə», əng burun elinoqan həsul bolsa, Hudaqə alahitən atilatti. Demək, pütkül kainat Hudaqə boysunidu wə təwə bolidu; lekin kainatning iqidə Məsihqə etiqaq baqlıoquqlar «dəsləp pixqan mēwə» süpitidə birinqi bolup Uningqə bəkinip təwə bolup, «həkiqiy, rohiy» səjdə kilidu.

«... **Əz iradisi boyiqə bizni həkikətning səz-kalami arkilik tuşdurdi**» — muxu yərdə Hudaning bu «tuşdurux»i jismani yəni həyat əməs, bəlki Muqəddəs Rohidin tuşdurəjanlikini, yəni rohiy həyatka, mənggülik həyatka tuşdurup erixtürgənlikini kərsitidu. «Dəsləp pixqan mēwisi» yəni «tunji həsul mēwisi» Hudaqə alahidə atilatti («Yar.» 49:3, «Qəl.» 18:3, «Qan.» 18:1-4, «2Tar.» 31:5ni kəring). ■ **1:18** 1Kor. 4:15; Gal. 4:19; 1Pet. 1:23. ■ **1:19** Pənd. 17:27; Top. 5:1. □ **1:20 «Qünki insanning oqəzipi Hudaning həkqaniylikini elip kəlməydu»** — «Hudaning həkqaniylikni»: (1) Hudaning həkqaniy oqımı; (2) Huda aldida adil yəni həkqaniy boləngan ixlar; (3) Huda insanning etikadi üqün uningqə ata kilidioqan həkqaniylikini kərsitidu. Bizningqə «Hudaning həkqaniylikni» (3)ni kərsitidu; qünki Hudaning Əzi ata kiloqan həkqaniylikni bolmisa, insanlar arisida hərəkəndək baxka adillik yəni həkqaniylik boluxi mumkin əməs.

21 Xuning üqün, barlik iplasliklarni wə qininglaroqa patmaywatқан rəzillikni taxlanglar, *qəlbinglarda* yiltiz tartkuzuloqan, silərnı kutkuzalaydioqan səz-kalamni kəmtərlik-məminlik bilən qobul kilinglar. □ ■

22 Əmma əz-əzünqlarni aldap pəkət səz-kalamni angliouqılardin bol-manglar, bəlki uni ijra qilouqılardin bolunglar. ■

23-24 Qünki birsi səz-kalamni anglap koyupla, uni ijra kilmisa, u huddi əynəktə əzining əyni kıyapitigə qarap koyup, ketip qaloqan kixigə ohxaydu; qünki u əz turkıoqa qarap bolup, qikipla, xu haman əzining qandak ikənlikini untuydu. □ ■

25 Lekin axu kixilərnı ərkinlikkə erixtürıdioqan mukəmməl kanunoqa əstayıdıllıq bilən dawamlıq qarap, untuqak angliouqi bolmay, bəlki uning iqidə yaxap ijra qilouqi boloqan kixi ixlırida bəhtlik kılınıdu. □ ■

26 Birsi əzini ihlasman adəmmən dəp həsablıoqan, lekin tilini tizginlimigən bolsa, əzini əzi aldaydu; bundak kixining ihlasmanlıki bihudiliktur. ■

27 Huda'atimizning nəziridiki pak wə daqsız ihlasmanlık xuki, kıyinqılıqta qaloqan yetim-yesir, tul hotunlarnı yoqlap, ularoqa oqəmhorluk kılıx wə əzini bu dunyaning buloqıxidin daqsız saqlaxtur. □

2

Həmmə adəmgə ohxax muamilə kılıx

1 Kərındaxlırim, xan-xərəp Iqisi boloqan Rəbbimiz Əysa Məsihning etiqad yolını tutkanikənsilə, adəmning taxkı kıyapitigə qarap muamilə kılıdioqanlardın bolmanglar. □ ■

2 Qünki sinagogınglaroqa altun üzük taqıoqan, esil kıyingən bir bay bilən təng jul-jul kıyingən bir kəmbəoql kirsə, □

□ 1:21 «...silərnı kutkuzalaydioqan səz-kalamni kəmtərlik-məminlik bilən qobul kilinglar» — «silərnı» grek tilida «jeninglarnı». ■ 1:21 Rim. 13:12; Kol. 3:8. ■ 1:22 Mat. 7:21; Luqa 11:28; Rim. 2:13; 1Yuha. 3:7. □ 1:23-24 «Qünki birsi səz-kalamni anglap koyupla, uni ijra kilmisa, u huddi əynəktə əzining əyni kıyapitigə qarap koyup, ketip qaloqan kixigə ohxaydu; qünki u əz turkıoqa qarap bolup, qikipla, xu haman əzining qandak ikənlikini untuydu» — bu adəmning «əyni kıyapitigə qarax»i əzigə bəlkim yuzidə daq-nuqsan boloqanlıqını kərsətsə kerak — demək, Hudaning səzigə qarisa əz gunahını kəridu; lekin konglini tezla baxqa ixka bəlxı bilən gunahını untuydu. ■ 1:23-24 Luqa 6:47. □ 1:25 «axu kixilərnı ərkinlikkə erixtürıdioqan mukəmməl kanunoqa əstayıdıllıq bilən dawamlıq qarap...» — «adəmnı ərkinlikkə erixtürıdioqan kanun» grek tilida «ərkinlikning kanunı». Demək, yengi əhdə, yəni hux həwər. «Ərkinlik» — adəmnı gunah wə əz gunahlıq təbiiti, əlüm wə dozahtın azad kılıdioqan ərkinlik, əlwəttə. ■ 1:25 Mat. 5:19. ■ 1:26 Zəb. 34:13; Yaq. 3:6; 1Pet. 3:10.

□ 1:27 «Huda'atimizning nəziridiki pak wə daqsız ihlasmanlık xuki, kıyinqılıqta qaloqan yetim-yesir, tul hotunlarnı yoqlap,... » — grek tilida muxu «yoqlax» degan peilning əzi oqəmhorluk kılıx, insanning həlidin həwər elixni əz iqigə alıdu. Xuning bilən bu səzni muxu yərdə həm «yoqlax» həm «oqəmhorluk kılıx» dəp təjımə kılduk. □ 2:1 «xan-xərəp Iqisi boloqan Rəbbimiz Əysa Məsih» — «xan-xərəp Iqisi boloqan» grek tilida «Uluqlukning Əzi boloqan» yaki «(Hudaning) uluqlukning Əzi boloqan». Xan-xərəpning Iqisining aldidə bolsak, bay-namratlıq degəndək pərkələrnıng əhmiyiti yok bolup ketıdu. ■ 2:1 Law. 19:15; Kan. 16:19; Pənd. 24:23; Mat. 22:16. □ 2:2 «... sinagogınglaroqa altun üzük taqıoqan, esil kıyingən bir bay bilən təng jul-jul kıyingən bir kəmbəoql kirsə,...» — «Təbirlər»diki «sinagog» toqruluk məzmunı kəruınglar. Muxu yərdə etiqadqi boloqan Yəhudıylarning məhsus yiqılıx ibadət sorunlırını kərsıtidu.

3 silər esil kiyingənni ətiwarlap «Tərgə qıqip oltursila!» desənglar, kəmbəoşəlgə, «U yərdə tur!» yaki «Ayaş tərripimdə oltur!» desənglar,□

4 əzara ayrımqılıq kıləjan wə insanlar üstidin yaman niyət həküm qıkarəşuqlardın boləjan bolmamsilər?!

5 Kulaş selinglar, i səyümlük kərinədxlirim — Huda bu dunyadiki kəmbəoşəllərni etiəkətdə bay bolux həmdə ularni Əzini səyğənlərgə berixkə wədə kıləjan padixahlıqəja mirashor boluxkə talləjan əməsmu?■

6 Birəş silər kəmbəoşəllərni kəzgə ilmidinglar! Baylar silərni əzgən wə sot-soraqlarəja səriğən əməsmu?

7 Üstünglərgə qoyuləjan axu mubarək naməja kupurluk kiliwatkanlar yənə xu baylar əməsmu?□

8 Muşəddəs yazmıllardiki «kəoxnangni əzüngni səyğəndək səy» değən xahənə kanunəja həkikiy əməl kilsanglar, yahxi kıləjan bolisilər.□ ■

9 Lekin kixilərgə ikki hil kəz bilən kərisanglar, gunah kıləjan bolisilər, Təwrat kanuni tərripidin hilaplik kıləşuqlar dəp bekitilisilər. □

10 Qünki bir kixi pütün Təwrat kanunəja əməl kıldim dəp turup, *həttə* uningdiki birlə əmrəgə hilaplik kilsa, u pütün kanunəja hilaplik kıləşuqi həsəblinidu. □ ■

11 Qünki: «zina kılma» Degüci həm «kəatillik kılma»mu değən. Xunga, zina kilmisanglarmu, lekin kəatillik kıləjan bolsanglar, yənila *pütün*

□ 2:3 «silər esil kiyingənni ətiwarlap «tərgə qıqip oltursila!» desənglar, kəmbəoşəlgə, «u yərdə tur!» yaki «ayaş tərripimdə oltur!» desənglar; ...» — «ayaş tərripimdə» grek tilidə «təhtipərəim tüwidə» bilən ipadiliniu. ■ 2:5 Mis. 20:6; 1Sam. 2:30; Pənd. 8:17; Mat. 5:3; Yh. 7:48; 1Kor. 1:26-29. □ 2:7 «Üstünglərgə qoyuləjan axu mubarək naməja kupurluk kiliwatkanlar yənə xu baylar əməsmu?» — «üstünglərgə qoyuləjan axu mubarək nam»: — adəm Əysa Məsihkə etiəkəd bəqliəjan bolsa, Huda aldida Məsih Əysanın nami xu kixining üstigə qoyuləjan bolidu. Demək, u Məsihgə mənəsup, Huda u kixini «Meningki», «Məsihning adimi» dəp Əz namini muxu kixining «üstigə qoyux»tin bax tartmaydu. Təwrat, «2Tar.» 7:14, «Am.» 9:11-12, «Yəx.» 63:19, «Yər.» 14:9, 15:16, «Dan.» 9:19, «Ros.» 15:17ni kəriğən). □ 2:8 «Muşəddəs yazmıllardiki «kəoxnangni əzüngni səyğəndək səy» değən xahənə kanunəja həkikiy əməl kilsanglar...» — «xahənə kanun» değən bu intayin kizik ibarə toşruluk «kəoxumçə səz»imizni kəriğən. ■ 2:8 Law. 19:18; Mat. 22:39; Mar. 12:31; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9. □ 2:9 «Lekin kixilərgə ikki hil kəz bilən kərisanglar, gunah kıləjan bolisilər, Təwrat kanuni tərripidin hilaplik kıləşuqlar dəp bekitilisilər» — oqurmənlərgə xu ix ayanki, Yəhudi y kərinədxlar Təwrat kanunini yahxi bilgəqkə, ularning xu bilimdin təkəbburlixip ketix həwpə bardur. Lekin rosul Yaqub ularəja agahlandıriduki, Təwrat kanunəja əməl kıləy desəng, əmdi insanəja boləjan muamilimigə kəritiləjan əmrlər iqidə «kəoxnangni əzüngni səyğəndək səy» değən əmr əng kəttik tələptur, «kixilərgə ikki hil kəz bilən kərax» xu əmriğə hilap. Pəkət «adəmni ərkinlikkə erixtürgən kanun»ni, yəni «yengi əhdə»ni (1:25, 2:12-ayətlər) əziningki kıləjan kixi xu əmrəgə əməl kıləydu; **axu** kanunda (yengi əhdə, demək) təkəbburlixix değən ix kət'iy yoxtur. □ 2:10 «Qünki bir kixi pütün Təwrat kanunəja əməl kıldim dəp turup, *həttə* uningdiki birlə əmrəgə hilaplik kilsa, u pütün kanunəja hilaplik kıləşuqi həsəblinidu» — bu bayan bəlkim oqurmənlərgə həyran qalarlik ix bolidu. «Gal.» 3:10də mundak deyilidu — «Lekin Təwrat kanunəja əməl kilmiz dəp yürgənlər bolsa həmmisi lənətkə qalidu. Qünki muşəddəs yazmılarda mundak yeziləjan: «Təwrat kanunida yeziləjan həmmə əmrlərgə üzlüksiz əməl kıləmaywatkan hər bir kixi lənətkə qalidu». Qünki Hudaning insanlarəja boləjan adil, muşəddəs talipi insanlarning toluk pak-muşəddəs boluxidin ibarəttur. Hudaning təlipigə əməl kıləxida «100□»tin təwan bolsa bolmaydu. Xunga, Huda bizni awwal kütəkmisə uni həq hursən kıləlməyimiz. ■ 2:10 Kan. 27:26; Mat. 5:19; Gal. 3:10.

Təvrat qanunioʻta hilaplik qilgan bilən barawər bolisilər. □ ■

¹² Xunga sōz-əməlliringlar adəmnı ərkinlikkə erixtūridioʻgan qanun aldida sorak qilinidioʻganlarning salahiyitigə uyoʻqun bolsun. □

¹³ Qūnki baxkilaroʻta rəhım kilmioʻganlarning ūstidin qikiridioʻgan həkūm rəhımsiz bolidu. Əmđi «rəhım kilix» «həkūm qikirix»ning ūstidin oʻjalibə kilip təntənə kilidu. □ ■

Etikađ wə əməliyəť

¹⁴ I kerındaxlirim! Birsı aʻozida, «Məndə etikađ bar» dəp turup, əmma *uningda munasip* əməlliri bolmisa, uning nemə paydisi? *Bundađ etikađ* uni kutkuzalamđu? ■

¹⁵⁻¹⁶ Əmđi əgər aka-uka yaki aqa-singillardin biri yalingaq kalsa yaki kūndilik yeməkliki kəm bolsa, silərdin biri ularoʻta: «*Hudaʻoʻta* amanət, kiyiminglar pūtūn, korsiqinglar tok qilinoyay!» dəp koyupla, tenining həjitudin qikmisa, buning nemə paydisi? ■

¹⁷ Xuningoʻta ohxax yaloʻuz etikađla bolup, *uningoʻta munasip* əməlliri bolmisa, *bundađ etikađ* əlūk etikađtur.

¹⁸ Lekin bəzibir adəmlər: «Səndə etikađ bar, məndə bolsa əməl bar» dəp *talixidu*. Lekin mən: «Əməlsiz boləgan etikađingni manga kərsitə kəni?!», «Mən etikađimni əməllər bilən kərsitimən» dəymən. □

¹⁹ — Sən «Huda bir» dəp ixinisən — Barikalla! Lekin hətta jinlarmu xuningoʻta ixinidu, xundađkla qorqup dir-dir titrəyduoʻtu! □

□ **2:11** ««zina qilma» Degūqi həm «katillik qilma»mu degən...» — «zina qilma» degūqi» Huda Ōzi, əlwəttə. ■ **2:11** Mis. 20:13,14; Qan. 5:17,18; Mat. 5:27.

□ **2:12** «Xunga sōz-əməlliringlar adəmnı ərkinlikkə erixtūridioʻgan qanun aldida sorak qilinidioʻganlarning salahiyitigə uyoʻqun bolsun» — 1:25ni kəring. «Adəmnı ərkinlikkə erixtūridioʻgan qanun» — grek tilida «ərkinlikning qanuni». Demək, yengı əhdə, yəni hux həwər. «Ərkinlik» — adəmnı gunah wə əz gunahlıq təbiiti, əlūm wə dozahtin azad qilidioʻgan ərkinlik, əlwəttə. □ **2:13** «Qūnki baxkilaroʻta rəhım kilmioʻganlarning ūstidin qikiridioʻgan həkūm rəhımsiz bolidu. Əmđi «rəhım kilix» «həkūm qikirix»ning ūstidin oʻjalibə kilip təntənə kilidu.»

— «rəhım kilix» «həkūm qikirix»ning ūstidin oʻjalibə kilip təntənə kilidu.» Təvrat dəwridə «Kəzgə kəz, qixka qix» degən qanun həkūm sūrətti. Bu adillik, əlwəttə. Birađ Təvratniki adil qanun boyiqə həmmimiz dozahka qūxiximiz kerək! Əmđi Injil dəwri kəldi, Ōysa Məsih Ōzi bizning gunahlırimizni Ōz ūstigə aldi; Huda xuning bilən bizgə rəhımdillik kərsitix yolini aqti. Xuning bilən «rəhımdillik» «həkūm qikirix»ning ūstidin oʻjalibə kilip təntənə kilidu» wə biz Hudaʻoʻta əgixip baxkilaroʻta rəhım kərsitiximizgə toʻqra kelidu. ■ **2:13** Mat. 6:15; 18:35; Mar. 11:25; Luکا 16:25. ■ **2:14** Mat. 7:26; Yaқ. 1:23. ■ **2:15-16** Luکا 3:11; 1Yuhə. 3:17.

□ **2:18** «Lekin bəzibir adəmlər: «Səndə etikađ bar, məndə bolsa əməl bar» dəp *talixidu*» — «Səndə etikađ bar, məndə bolsa əməl bar» degūqi bəlkim «Bəzilərdə etikađ bar, bəzilərdə əməllər bar. Ikkilisi birla waқitəta təng boluxi mumkin əməs» degəndək mənini kətsatməkqi boluxi mumkin. 18-ayəttiki qaləgan səzlər wə 19-22-ayətlər bəlkim Yaqubning buningoʻta boləgan rəddiyə javabi bolalaydu. «Lekin mən: «Əməlsiz boləgan etikađingni manga kərsitə kəni?!» ... **dəymən**» — bu səz intayin kinayilik gəp, əlwəttə. Adəmnıng əməlliri yaki hərikətliri bolmisa uningda nemə etikađ, nemə pozitsiyə yaki nemə pikir bar boləganlikini bilix hərgiz mumkin əməs!

□ **2:19** «— Sən «Huda bir» dəp ixinisən — Barikalla! Lekin hətta jinlarmu xuningoʻta ixinidu, xundađkla qorqup dir-dir titrəyduoʻtu!» — Yaqubning bu gəpi intayin kinayilik gəptur. Hətta jin-xəytanlarning «etikađ»din əməl-hərikətlər qikidu (ular dir-dir titrəydu!). Jin-xəytanlar Hudaning məwjut ikənlikigə, uning «bir boləganliqi»oʻta ixinidu, lekin uningoʻta etikađ qilmaydu (tayanmaydu), əlwəttə.

²⁰ Əy, quruq hiyal adəm! Əməlliri yok etiقادning  l k etiقاد ik nlikini qaانmu bilərsən? □

²¹ Atimiz Ibrahim  z ooqli Ishakni kurbangah  stige sunoanda  z  mili arkilik h kkaney d p jakarlanoan əməsmu? □ ■

²²  mdi xuni k r welixka boliduki, uning etiقadi munasip əməllərni kildi w  etiقadi əməllər arkilik muk mm l kilindi.

²³ Mana bu ix *T wrattiki*: «Ibrahim Hudaqa etiقاد kildi. Bu uning h kkaneyliki hesablandi» deg n yazmini ispatlaydu, xundakla u «Hudaning dosti» d p ataldi. □ ■

²⁴ Buningdin xuni k r l ysil rki, insanlar etiقadi bilənla  m s, b lki əməlliri bilən h kkaney d p jakarlinidu. □

²⁵ Muxuningoqa ohxax, pahix  ayal Rahab *Israil* qarlioquqilirini  z  yida k t p, ularni baxka yol bilən qaauruw tk nliki  q n, u ohxaxla ix- mili bilən h kkaney d p jakarlanoan bolmamdu? □ ■

²⁶ T n roh bolmisa  l k boloqand k, əməlliri yok etiقادmu  l ktur.

3

Tilni tizginliximiz ker k

¹ Kerindaxlirim, aranglardin k p kixi təlim bərgüqi boliwalmanglar! Q nki silərgə məlumki, biz *təlim bərgüqilər* baxkildardin tehimu qattik sorakka tartilimiz. ■

² Q nki h mmimiz k p ixlarda hatalixip putliximiz. *Halbuki*,  g r birsi tilda hatalaxmisa, u kamal tk  y tk n, pütkül tenini tizginliy l g n ad m bolidu. ■

³ Mana, biz atlarni  zimizg  bekindurux  q n aozioqa y g n salimiz; buning bil n pütkül t nirini *halioqan t r pk * buriyalaymiz.

⁴ Mana, kemil rgimu qaranglar; xunqilik yoqan bolsimu, y n  kelip d hx tlik xamallar t ripidin urulup h ydidilidoan bolsimu, lekin rolqi k y rg  ularni h ydey des , u kiqikkin  bir rol arkilik uni halioqan t r pk  buraydu.

□ **2:20 « m lliri yok etiقادning  l k etiقاد ik nliki...»** — b zi kona k q rmil rd  « m lliri yok etiقادning  hmiy tsiz etiقاد ik nliki...» deyilidu. **« m lliri yok etiقادning  l k etiقاد ik nlikini qaانmu bilürsün?»** — «qaانmu bilürsün?» deg nning baxka birhil t rjimisi «buningoqa ispat halams n?». □

2:21 «Atimiz Ibrahim  z ooqli Ishakni kurbangah  stige sunoanda...» — «Atimiz Ibrahim» — Y hudiyl h lkining  jdadi h md  etiقاد j h tt  barlik etiقادqilarning atisidur. ■ **2:21 Yar. 22:10.** □ **2:23 «Mana bu ix T wrattiki: «Ibrahim Hudaqa etiقاد kildi. Bu uning h kkaneyliki hesablandi» deg n yazmini ispatlaydu, xundakla u «Hudaning dosti» d p ataldi** — T wrat, «Yar.» 15:6 w  «2Tar.» 20:7, «Y x.» 51:2, «Dan.» 3:35ni (LXX) w  «Y x.» 41:8ni k r ng). ■ **2:23 Yar. 15:6; Rim. 4:3; Gal. 3:6.**

□ **2:24 «Buningdin xuni k r l ysil rki, insanlar etiقadi bilənla  m s, b lki əməlliri bilən h kkaney d p jakarlinidu»** — rosul Pawlus «insanlar etiقاد bilən h kkaney d p jakarlinidu» d ydu (məsilən, «Rim.» 3:28, «Gal.» 2:16, 3:24ni k r ng). Rosul Yakupning s zi Pawlusning s zige h q zit  m s, b lki ad mning etiقادioqa munasip ix-h rikiti yaki əməlliri bolmisa, bundak etiقاد h kikiy etiقاد hesablanmaydu, b lki « l k etiقاد» (2:17, 20, 26) hesablinixi ker k, d p t kitlaydu. □

2:25 «... pahix  ayal Rahab Israil qarlioquqilirini  z  yida k t p, ularni baxka yol bilən qaauruw tk nliki  q n, u ohxaxla ix- mili bilən h kkaney d p jakarlanoan bolmamdu?» — bu w k  «Y xua» 2-babta hatiril ng n. «Ibr.» 11:31nima k r ng. ■ **2:25 Y . 2:1; 6:23; Ibr. 11:31.** ■ **3:1 Mat. 7:1; 23:8; Luqa 6:37.** ■ **3:2 Z b. 34:13; Y k. 1:26.**

5 Xuningoşa ohxax, gərqə til *tenimizning* kīqīk bir əzasi bolsimu, lekin tolimu yoşan səzləydu. Kīqīkkinə bir ot uqkunining qong ormanoşa ot tutaxuralaydioşanlikini oylap bəkinglar! ■

6 Til — dərwəkə bir ottur; u əzalirimiz arisidin orun elip kəbihlikkə toloşan bir aləm bolidu. U pütkül tənni buloşoşuqıdu; u dozah otidin tutaxturulup, pütkül təbiətning qaqioşa ot tutaxturidu! □

7 Qünki hərtürlük haywanlar həm uqar-qanatlar, əmiligüci haywanlar həm dengizdiki məhluklar insaniyət tərīpidin kəndürülməktə həmde kəndürülgənidi.

8 Əmma tilni həqkim kəndürəlməydu; u tinimsiz rəzil bir nərsə bolup, janoşa zamin bolıdıoşan zəhərgə toloşandur.

9 Biz tilimiz bilən Pərwərdigar Atimizə xanu-təxəkkür kayturimiz, wə yənə uning bilən Hudaning obrazida yaritiloşan insanlarni qarşaymiz.

10 Demək, ohxax bir ərijzidin həm təxəkkür-mubarək həm lənət-qarşax qikidu. I kərindaxlirim, bundak bolmasliki kerək!

11 Bir bulak ohxax bir kəzdin birla waqıtta tatlik həm kirtak su qikiramdu?

12 I kərindaxlirim, ənjür dərihi zəytunning mewisini bərməydu, yaki üzüm teli ənjürning mewisini bəreləmdu? Həm tuzluk *bulak* tatlik sunimu qikiralmaydu.

Ərxin kəlgən həkikiy danalīk

13 Aranglarda kim dana wə pəmlīk? Pəzilətlik yürux-turuxidin u danalīkka has boləşan məmin-kəmtərlik bilən əməllirini kərsətsun! ■

14 Ləkin əgər kəlbīnglarda aqqīk həsəthorluk wə jedəl-majira bolsa, əmdi yaloşan səzler bilən həkikiətni yokka qıqarmanglar, mahtanmanglar. □ ■

15 Bundak «danalīk» ərxin əməs, bəlki dunyoşa, insan təbiiyitigə has bolup, jin-xəytandin kəlgəndur. □ ■

16 Qünki həsəthorluk wə jedəl-majira boləşanla yərdə qalaymıkanqilīk wə hərhil rəzillīklər bolidu. ■

17 Ləkin ərxin kəlgən danalīk bolsa, u aldi bilən paktur, u yənə tinqlīkpərwər, hux peil, baxkīlarning pikrigə kuliki oquq, rəhimdil bolup, yahxi mewilər bilən toloşan, uningda tərəpbazliq yaki sahtipəzlik yoktur. □

■ 3:5 Pənd. 12:18; 15:2. □ 3:6 «... u dozah otidin tutaxturulup, pütkül təbiətning qaqioşa ot tutaxturidu!» — «pütkül təbiət» degəning baxka birhil tərjimisi: «barlik insaniy dunya».

■ 3:13 Əf. 5:8. □ 3:14 «ləkin əgər kəlbīnglarda aqqīk həsəthorluk wə jedəl-majira

bolsa, əmdi yaloşan səzler bilən həkikiətni yokka qıqarmanglar, mahtanmanglar» — «mahtanmanglar» degənlīkning mənisi bolsa: «məndə danalīk bar» demənglar. ■ 3:14

Rim. 13:13. □ 3:15 «Bundak «danalīk» ərxin əməs...» — grek tilida «bundak «danalīk»

yukiridin əməs». «bəlki dunyoşa ... has bolup...» — grek tilida «yər-zeminəşa ... has bolup»

deyilidu. «bundak «danalīk» ərxin əməs, bəlki dunyoşa, insan təbiiyitigə has bolup,

jin-xəytandin kəlgəndur» — «dunya» yaki «bu dunya» bolsa, Təwrat-injil boyiqə, Hudaşa kərxī

qıqkan, Xəytan tərīpidin baxkuruloşan pütkül bir sistemini kərsitidu (4-babni kərug). «İnsan

təbiiyitigə has» grek tilida «janlik» degən səz bilən ipadilini. Muxu yərdiki grek tilidiki «jan»

insan xəhsining uq kismi (roh, jan, tən)ning birini kərsitidu. Hudaşa tayanmioşaqka, gunahkar

insanlarning əzlrining «jenidin qıqkan» əkil-parasətliri wə oy-pikirliri Hudaning Rohidin qıqkan

bolmioşaqka, hərgiz Hudaning kənglididikə bolmaydu («Rimliklarəşa»diki «kixix səz-imizni

kərug. ■ 3:15 1Kor. 2:6, 7. ■ 3:16 1Kor. 3:3; Gal. 5:20. □ 3:17 «ləkin ərxin kəlgən

danalīk bolsa,...» — grek tilida «ləkin yukiridin kəlgən danalīk bolsa...».

18 Həkkaniylik urukliri tinqlikərwərlər arisida qeqilip, tinqlik iqidə mewə beridu.□

4

Bu dunyani dost tutmaslik

1 Aranglardiki urux wə majiralar nədin kelip qikidu? Bu dəl tən əzaliringlar iqidə jəng kiliwatkan arzu-həwəsliringlardin əməsmu?■

2 Silər arzu-həwəs kilisilər, ləkin arzu-həwəsliringlarəja erixməysilər; adəm olturisilər, həsət kilisilər, ləkin erixməysilər; jedəl-majira qikirip jəng kilisilər. Erixməysilər, qünki tiliməysilər.

3 Tilisənglarmu erixləməysilər, qünki öz arzu-həwəsliringlarni qandurux üqün rəzil niyətlər bilən tiləysilər. ■

4 Əy zinahorlar! Bu dunya bilən dostlixixning əməliyətə Huda bilən düxmənlixix ikənlikini bilmətinglar? Kimdikim bu dunyani dost tutmaqçi bolsa, özini Hudaning düxmini qilidu.□ ■

5 Muqəddəs yazmilarda: «*Huda kəlbimizgə makan kildurojan Roh naqar arzu-həwəslərni kılamdu?*» degən söz silərqə bikar deyilgənmu?□ ■

6 Ləkin *Huda* bərgən mehİR-xəpkət buningdin üstün turidu. Xuning tüpəylidin muqəddəs yazmilarda: «*Huda təkəbburlarəja qarxidur, ləkin məmin-kəmtərlərgə xəpkət qilidu*» dəp yezilojandur.□ ■

7 Xuning üqün, Hudaəja boysununglar. Xəytanəja qarxi turunglar; *xundak kilsanglar* u silərdin kaqidu.■

8 Hudaəja yekinlixinglar, Hudamu silərgə yekinlixidu. Əy gunahkarlar, *gunahțin* qolunglarni uyunglar; əy üjmə kəngüllər, kəlbinglarni pak kilinglar.□

9 *Gunahlıringlarəja* kayəju-həsərət qekinglar, həza tutup yiojlanglar, külkənglarni matəmgə, huxallixinglarni kayəjuəja aylandurunglar. ■

□ 3:18 «**həkkaniylik urukliri tinqlikərwərlər arisida qeqilip, tinqlik iqidə mewə beridu**»

— «həkkaniylik urukliri» degənlik adəmning həyatida pəyda boləjan yaki əsidiojan həkkaniylikni kərsitidu. ■ 4:1 Rim. 7:23; 1Pet. 2:11. ■ 4:3 Mat. 20:22; Rim. 8:26. □ 4:4 «**Əy zinahorlar! Bu dunya bilən dostlixixning əməliyətə Huda bilən düxmənlixix ikənlikini bilmətinglar?**»

— muxu yərdiki «zinahorlar» xübhisizki, kəqmə mənidə yaki bəlkim əyni mənidə boluxi mumkin. Kəqmə mənidə «Hudaəja wapasizlar» degənni bildüridu. Bu söz baxқа ixlar (pul, baylik hokuk, mənsəp, hərhil həwəslər)ni Hudaning ornioja qəyojanlikni kərsitidu. Bu həkkikiy butpərəsliktur, bu Huda aldida zinahorlukқа ohxax bolidu. ■ 4:4 Yh. 15:9; Gal. 1:10; 1Yuha. 2:15. □ 4:5 «**Huda kəlbimizdə makan kildurojan Roh...**» — Əz Muqəddəs Rohini kərsitidu. Grek tilida «U kəlbimizgə makan kildurojan Roh...». «**Muqəddəs yazmilarda: «Huda kəlbimizgə makan kildurojan Roh naqar arzu-həwəslərni kılamdu?» degən söz silərqə bikar deyilgənmu?**»

— bu sözning əzi Təwrattin biwasitə tepilmaydu, bəlkim rosul Yakupning Təwrattiki kəp ayətlirining mujəssəmləxtürüləgini boluxi mumkin. Baxқа bir hil tərjimisi: «Huda kəlbimizgə saləjan (muqəddəs) Roh bizning Hudaəjila sadakətmən boluximizni kərttik arzu kilidu». ■ 4:5 Qel. 11:29. □ 4:6 «**Ləkin Huda bərgən mehİR-xəpkət buningdin üstün turidu**» — bu sözning mənisi bəlkim «bu yaman arzu-həwəslirimiz, nəps-tamahorlukimiz üstidin ələlibə kilix üqün, Huda bizgə kəp küq-qüdrət beridu» degənlik boluxi mumkin. «**Huda təkəbburlarəja qarxidur, ləkin məmin-kəmtərlərgə xəpkət qilidu**» — «Pənd.» 3:34. ■ 4:6 Pənd. 3:34; 1Pet. 5:5. ■ 4:7 Əf. 4:27; 1Pet. 5:9. □ 4:8 «**Əy gunahkarlar, gunahțin qolunglarni uyunglar; əy üjmə kəngüllər, kəlbinglarni pak kilinglar**» — bu «üjmə kəngüllər» bəlkim Huda bilən wə bu dunya bilən təng dost bolayli degüqilərnəni kərsitidu. ■ 4:9 Mat. 5:4.

¹⁰ Rəbning aldida özünqlarni təwən tutunglar wə xundak qiloqanda U silərnə üstün qilidu. ■

Kerindaxlar üstidin həküm kılmastık

¹¹ I kerindaxlar, bir-biringlarni səkmənglar. Kimdikim kerindixini səksə yaki uning üstidin həküm kılsa, Təwrat kanuninimu səkkən wə uning üstidin həküm qiloqan bolidu. Xundak kılip kanun üstidin *toqra-natoqra dəp* həküm kılsang, kanunoqa əməl qiloquci əməs, bəlki özünqni *uning üstidin* həküm qiloquci kıliwaloqan bolisən. □

¹² Kutquzuxka wə halak kılixka qadir boloqan, kanun Tüzgüci wə həküm Qiloquci pəkət birdur! Xundak ikən, sən baxqılar üstidin həküm qiloqudək zadi kimsən?

Əzünqni Huda demə!

¹³ Həy, «Bügün yaki ətə palani-püküni xəhərgə barimiz, u yərdə bir yil turup, tıjarət kılip payda tapimiz» degüqilər buningoqa kulak selinglar! ■

¹⁴ Əy ətə nemə bolidioqanlıkini bilməyidioqanlar, hayatinglar nemige ohxaydu? U huddi oqil-pal pəyda bolup yoqap ketidioqan bir parqə tuman, halas. □ ■

¹⁵ Buning ornoqa, «Rəb buyrusa, hayat bolsak, uni qilimiz, buni qilimiz» deyixinglar kerək. ■

¹⁶ Lekin əmdi silər hazır undak yoqan gəpliringlar bilən mahtinisilər. Bundak mahtinxlarning həmmisi rəzil ixtur.

¹⁷ Xuningdək kimdikim məlum yahxi ixni kılixka tegixlik dəp bilip turup kılmioqan bolsa, gunah qiloqan bolidu. ■

5

Baylarni agahlandırurux

¹ Əy baylar, kulak selinglar! Bexinglaroqa qüxidioqan külpətlər üqün dad-pəryad kətürüp yioqlanglar. ■

² Bayliqinglar qirip kətti, kiyim-keqikinglarni küyə yəp kətti,

■ **4:10** Ayup 22:29; Pənd. 29:23; Mat. 23:12; Luqa 14:11; 18:14; 1Pet. 5:6. □ **4:11** «**kimdikim kerindixini səksə yaki uning üstidin həküm kılsa, Təwrat kanuninimu səkkən wə uning üstidin həküm qiloqan bolidu...**» — «Təwrat kanuninimu səkkən ... bolidu» — muxu yərdə rosul Yaqubning kəzdə tutqan «Təwrat kanuni» bolsa yukirida tiloqa aloqan uningdiki «qoxnangni özünqni səygəndək səygin» degən əmr boluxi kerək. Bu səzlər bəzidə «Təwrat kanunining jəwhiri» deyilidu. «**Xundak kılip kanun üstidin toqra-natoqra dəp həküm kılsang, kanunoqa əməl qiloquci əməs, bəlki özünqni uning üstidin həküm qiloquci kıliwaloqan bolisən**» — insanning bəhtlik nesiwisi Hudaning səzi üstidin («toqra, natoqra!» dəp) həküm qikirik əməs, bəlki uni iman bilən qəbul kılip itaət kılixta tepilidu, əlwəttə! ■ **4:13** Luqa 12:18.

□ **4:14** «**U huddi oqil-pal pəyda bolup yoqap ketidioqan bir parqə tuman, halas**» — «bir parqə tuman» yaki «bir parqə is-tütək». ■ **4:14** Yəx. 40:6; 1Kor. 7:31; Yaq. 1:10; 1Pet. 1:24; 1Yuha. 2:17. ■ **4:15** Ros. 18:21; 1Kor. 4:19; İbr. 6:3. ■ **4:17** Luqa 12:47. ■ **5:1** Pənd. 11:28; Am. 6:1; Luqa 6:24; 1Tim. 6:9.

³ altun-kümüxliringlarni bolsa dat basti, bu dat *kiyamatta* özinglaroqa qarxi guwahlik berip, gəxünglarni otta köydürülgəndək yəwetidu. Silərning bayliqlarni toplixinglar ahirkı künlərdə boldi! □ ■

⁴ Mana, etizliqinglarda ixləp həsul yiqəkanlaroqa hiyanət kilip ix həklirini bərməy kəldinglar. Bu tutuwelinoqan hək üstünglardin pəryad kətürməktə, xuningdək ormiqilarning nalə-pəryadlıri samawi qoxunlarning Sardari boləqan Pərwərdigarning kulikioqa yətti. ■

⁵ Silər bu dunyada həxəmətqilik wə əyx-ixrət iqidə yaxap keliwatisilər. *Qoylar* boquzlx küniqə təyyarlanəqandək, silərnu boquzlinix küniqə özünglarni bordap keliwatisilər. □ ■

⁶ Silər həkkanıy boləuqini gunahqa məhkum kilip, öltürüp kəldinglar; u silərgə qarxilix kərsətməydu. □

Səwr-taqət wə dua

⁷⁻⁸ Xunga, kərindaxlar, Rəbning qayta kelidəqan küniqiqə səwr-taqət kilip turunglar. Mana, dehqan kixi yərning esil mewisini kütidu; yər dəsəlpki wə keyinki yamoqurlaroqa muyəssər boləuqə uni intizarlik bilən səwr-taqət iqidə kütidu. Silərnu səwr-taqət kilip qəlbinglarni mustəhkəm qilinglar. Qünki Rəbning qayta kelixi yekinlap qaldı. □

⁹ Kərindaxlar, özünglar soraxqa tartilmasliqinglar üqün bir-biringlardin aşrinmanglar; mana, Sorax Kiloquqi ixik aldida turidu.

□ **5:3 «altun-kümüxliringlarni bolsa dat basti»** — rosul Yaqub bu ayətlərdə baylarning bexioqa kəlgüsida qüxidoqan jazani allıqədan yüz bərgəndək tərzdə kərsitidu. **«Silərning bayliqlarni toplixinglar ahirkı künlərdə boldi!»** — baxqə bir tərjimisi: «Qünki silər bu ahir zamanda baylik toplax bilənla bolup ketiwatisilər!». Qandakla bolmisun, ularning bayliqliri «ahirkı künlərdə» toplanoqan bolup, ular bulardin anqə uzun huzur alalmaydu. ■ **5:3** Mat. 6:19; Rim. 2:5. ■ **5:4** Law. 19:13; Qan. 24:14. □ **5:5 «Silər bu dunyada həxəmətqilik wə əyx-ixrət iqidə yaxap keliwatisilər»** — «bu dunyada» grek tilida «yər yüzidə». Demək, behixtə undak rahətlik hayattin bəhrimən bolmaysilər. **«Qoylar boquzlx küniqə təyyarlanəqandək, silərnu boquzlinix küniqə özünglarni bordap keliwatisilər»** — «özünglarni bordap keliwatisilər» grek tilida «yürəkliringlarni bordap keliwatisilər». Bu üq bislik səz bolup: (1) özünglar intayin həxəmətlik, əyx-ixrətlik turmux ötküzdunglar; (2) kənglünglarni tax qildinglar (məsilən, «Yəx.» 10:6 wə 63:17ni kəring); (3) (kinayilik mənida) «boquzlx küni» (kiyamət küni)gə özünglarni «bordap» yahxi təyyarlidinglar. ■ **5:5** Ayup 21:13; Luka 16:19,25. □ **5:6 «Silər həkkanıy boləuqini gunahqa məhkum kilip, öltürüp kəldinglar; u silərgə qarxilix kərsətməydu»** — «həkkanıy boləuqu» (1) Məsihni yaki (2) həkkanıy adəmləri kərsitidu. Bizningqə həkkanıy adəmləri kərsitidu, qünki grek tilida «öltürüx» degən peil kəp ketimlik öltürüxləri kərsitixi mumkin. Əmdi nemixqə «həkkanıy boləuqilar» əməs, bəlkı «həkkanıy boləuqu» dəydu? Bizningqə rosul Yaqub Məsih Əysaning Öz məmin bəndilirdə turuwatqanliqini, ular bilən bir boləqanliqini təkiltəxni halaydu («Pənd.» 14:31, 17:5 wə «Ros.» 9:4ni kəring). Rosul Yaqub xu qaoqlarda «həkkanıy Yaqub» dəp atilatti wə keyin Yerusalemdikilər tərripidin öltürüwetildi (miladiyə 60-yillarda). «U silərgə qarxilix kərsətməydu» degən bayan bəlkim Hudaning məmin bəndiliringin karakterini həmdə ularning əjiz-anıy ikənlikini kərsitiximu mumkin. □ **5:7-8 «dehqan kixi yərning esil mewisini kütidu; yər dəsəlpki wə keyinki yamoqurlaroqa muyəssər boləuqə uni intizarlik bilən səwr-taqət iqidə kütidu»** — «dəsəlpki yamoqurlar» Israilda 10- yaki 11-ayda yeoqıp, yərnı yumxaq kilip həydxkə təyyarlaydu, andin qeqiloqan uruklarni undürüxlə türtkə bolidu. «Keyinki yamoqurlar» bolsa 3- yaki 4-ayda yeoqıp, ətiyazlik ziraətləri pixurux rolını oynaydu. Xunga hər bir dehqan «keyinki yamoqur»oqa təxnadur, ular uni bək qədirlaydu. «... **Silərnu səwr-taqət kilip qəlbinglarni mustəhkəm qilinglar. Qünki Rəbning qayta kelixi yekinlap qaldı**» — bu 7-8-ayətlər üstidə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz.

¹⁰ Pərvərdigarning namida səzligən burunki pəyojəmbərlərləning kəndək azab-okubət tartқанliqi, xundakla səwr-takət kiləjanliqini ülgə kilinglar.

¹¹ Biz mana muxundək *səwr-takət bilən* bərdaxliq bərgənlərləni bəhtlik dəp həsablaymiz. Ayupning azab-okubətkə kəndək səwr-takət bilən bərdaxliq bərgənlikini angliəansilər wə Pərvərdigarning uningə ahirki kiləjanini, xundakla «Pərvərdigarning iq-baəri xəpkət wə rəhimdillik bilən tolojan»likini kərgənsilər. □ ■

¹² Əmdi i kəringdaxlirim, əng muhimi, kəsəm kilmanglar — nə asman nə zemin nə heqkəndək baxka nərsilərləning nami bilən kəsəm kiləjuqi bolmanglar, bəlki «bolidu» desənglar həkikiy «bolidu» bolsun, «yaq» desənglar həkikiy «yaq» bolsun. Xundək kiləjanda, *Hudaning jazasiəja* qüxməysilər. ■

Dua toşruluk

¹³ Aranglarda azab tartquqi kixi barmu? U dua kilsun. Huxal yürüwatқанlar barmu? U küy-mədhiyə nahxilirini eytsun. □ ■

¹⁴ Aranglarda aəriq-silaklar barmu? Ular jamaətning aqsakallirini qakirtip kəlsun; ular Rəbning namida uning *bexiəja* may sürüp məsih kilip dua kilsun. □ ■

¹⁵ Xundək kilip iman-ixəng bilən kilinəjan dua bimarni sakaytidu, Rəb uni ornidin turəjuzidu. Əgər bimar gunahlarıni kiləjan bolsa, bular kəqürüm kilinidu.

¹⁶ Xuning üçün ətküzgən gunahlırlənglarıni bir-biringlarəja ikrar kilinglar wə xipalik tepixinglar üçün bir-biringlarəja dua kilinglar. Həkkəniy adəmnig duasi zor küw wə qəng ünümgə igidur.

¹⁷ Ilyas pəyojəmbərnu bizgə ohxaxla insaniy təbiətlik idi. U yamojur yaojmisun dəp ihlas bilən dua kildi; nətijidə, zeminoja üç yil altə ay heq yamojur yaojmidi. □ ■

¹⁸ Andin u yənə dua kildi wə yamojur kayta yaojdi, yərnu həsul-mewisini yənə bərdi. ■

¹⁹ Kəringdaxlirim, aranglarda birsi həkikəttin qətnigən bolsa, wə yənə birsi uni *həkiqətkə* kaytursa, ■

□ 5:11 «Ayupning azab-okubətkə kəndək səwr-takət bilən bərdaxliq bərgənlikini angliəansilər wə Pərvərdigarning uningə ahirki kiləjanini... kərgənsilər» — «Pərvərdigarning uningə ahirki kiləjanini» demək, Hudaning ahirida Ayupning hayatini kəndək bərikətləp, yahsi orunlaxturəjanliqi. «Pərvərdigarning iq-baəri xəpkət wə rəhimdillik bilən tolojan» — bu səzlar «Mis.» 34:6, «Nəh.» 9:17, «Zəb.» 86:15, 102:13, «Yo.» 2:13də hilmuhiil xəkildə kəruilidu. ■ 5:11 Qel. 14:18; Ayup 1:21 ,22; 42:10-17; Zəb. 103:8-9; Mat. 5:11. ■ 5:12 Mat. 5:34; 2Kor. 1:17, 18. □ 5:13 «Aranglarda azab tartquqi kixi barmu? U dua kilsun. Huxal yürüwatқанlar barmu? U küy-mədhiyə nahxilirini eytsun» — bu səz bəlkim jamaətning ibadət sorunliridiki əhwalini kəzdə tutidu. Demək, jamaət sorunlirida kəringdaxlarning həm yioqlax həm huxal bolux ərkinliki boluxiəja toşra kelidu. Əmma bu səzlər kəringdaxlar yaloquz qəlojanda ohxaxla inawətlik bolidu, əlwəttə! Keyin u aəriq kəringdaxning əhwalini toşruluk səzləydu. ■ 5:13 Əf. 5:19; Kol. 3:16. □ 5:14

«Aranglarda aəriq-silaklar barmu? Ular jamaətning aqsakallirini qakirtip kəlsun; ular Rəbning namida uning *bexiəja* may sürüp məsih kilip dua kilsun» — «məsih kilix» toşruluk «Təbirlər»diki izahatimizni kərugən. Muxu yərdə may heqkəndək dorining rolida əməs, bəlki aqsakallarning kollirini bimarning bexiəja təgküzüxi bilən ularning bimar bilən birliktə ikənlikini ipadiləx üçün həmdə uningəja Muxəddəs Rəhning kəsəlni sakaytix kudritini əslitix üçün bolidu. ■ 5:14 Mar. 6:13. □ 5:17 «Ilyas pəyojəmbərnu bizgə ohxaxla insaniy təbiətlik idi» — «insaniy təbiətlik» degən ibarə muxu yərdə adəmnig həssiyat, huxallik wə kayəjulirini kərsitidu. ■ 5:17 1Pad. 17:1; Luka 4:25. ■ 5:18 1Pad. 18:45. ■ 5:19 Mat. 18:15; Gal. 6:1-2

²⁰ Muxundaq kixi xuni bilsunki, gunahkar kixini azoqan yolidin qayturup akalgüqi xu kixining jenining ölümdin kutuluxioqa wə nuroqun gunahlarıning yepip koyulixioqa sawəbqi bolidu. □ ■

□ 5:20 «Muxundaq kixi xuni bilsunki, gunahkar kixini azoqan yolidin qayturup akalgüqi xu kixining jenining ölümdin kutuluxioqa wə nuroqun gunahlarıning yepip koyulixioqa sawəbqi bolidu» — «ölümdin kutulux» degən ibarə «mənggülik ölüm» (dozah) yaki bu dunyadin ketixini kərsitəmdü? Bizningqə rosul bu gunahkarning «jenining kutuluxi»ni təkitlegəqkə, mənggülik ölümni kərsətsə kerək. Əgər «ölüm» bu dunyadin ketix bolsa «1Yuh.» 5:16-17də yaki «Ros.» 5-babta hatiriləngəndək Hudaning eqir gunahqa patqan etiqadqılarning hexioqa qüxüridioqan jazasini kərsitidu. «Nuroqun gunahlarıning yepip koyuluxi» — bəlkim (1) bu gunahkar kixining gunahlırining kəqürüm kılinixini wə (2) u kixining baxqılar aldida uyatqa qalmasıqlını wə (3) u kixining gunahlıning baxqılarnimu gunahqa putlaxturup koyuxining aldini elixini kərsitixi mumkin. ■ 5:20 Pənd. 10:12; 11:30; 1Pet. 4:8.

Petrus «1»

«Rosul Petrus yazoqan birinchi məktup»

¹ Əysa Məsihning rosuli bolqan mənki Petrustin Pontus, Galatiya, Kapadokiya, Asiya və Bitiniyə ölkiliridə tarqaq yaxawatqan musapir bəndilərgə salam. □ ■

² Silər Huda'Atining aldın bilgini boyıqə tallinip, Roh tərripidin pak-muqəddəs kilinginglar. Buningdin məksət, silərninq Əysa Məsihning itaitidə boluxunglar və kənininq üstünglarqə sepilixi üqündur. Mehjir-xəpəktə və hatirjəmlik silərgə həssiləp ata kilingoqay! □ ■

Hayatlik ümidi

³ Əzining zor rəhimdilliki bilən, Əysa Məsihning ölümdin tirilixi arkilik bizni yengidin tuqdurup, elməs ümidkə nesivə kilingan Rəbbimiz Əysa Məsihning Huda'Atisioqə mubarək-mədhiiylər okuloqay! ■

⁴ Demək, silər üqün qiriməs, daqsiz və solmas miras ərxlərdə saklanmaqta. ■

⁵ Ahir zamanda axkarilinixkə təyyarlanqan nijat üqün, silər etikadinglar bilən Hudaning kudriti arkilik qoşdalmaktisilər.

⁶ Silər bu *nijattin* zor xadlinisilər — gərqə hazır zərür tepiloqanda silərninq hərhil sinaklar tüpəylidin kışkə waqit azab-okubət qekixinglarqə toqra kəlsimu. ■

⁷ Altun həman yokilip ketidoqan nərsə bolsimu, sapliki ot bilən sinilidu. Xuningoqə ohxax altundin tolimu kimmətlik bolqan etikadinglar sinilip

□ 1:1 «Əysa Məsihning rosuli bolqan mənki Petrustin Pontus, Galatiya, Kapadokiya, Asiya və Bitiniyə ölkiliridə tarqaq yaxawatqan musapir bəndilərgə salam» — «tarqaq musapirlar» toqruluk «Yakup»tiki «kirix sez»imizni kəring. «Tarqaq musapirlar» — Asuriyaning və keyinki Babil imperiyəsidin baxlap, Israilning on ikki kəbilisi dunyaning hərəkəysi bulung-puqqaqlirioqə tarqilip kətkənidi. Pələstinqə kaytip kəlməy, qət yərlərdə qalqan Yəhudiylər «tarqaq musapirlar» (grek tilidə «diaspora») dəp atilatti. Lekin muxu yərdə «tarqaq yaxawatqan musapir bəndilər» kəqmə mənidi ixltilidü, xundaqla həttə tiloqə elinqan jaylarda turuwatqan barlik etikədqilarni kərsitidu, dəp karaymiz (2:10ni kəring). «Tarqaq yaxawatqan musapir bəndilər» bizningqə: (1) etikədqilar və dunyada həkikətən musapir salahiiyitidə yaxaydu. Ular yurtimiz muxu yərdə əməs, jənnəttə bolidu, dəp bilidu; (2) etikədqilar yər yüzidiki yurtlarning kəpinqisidə kəp sanlikni təxkil kilmaydu, bəlki tarqaq «kiqik bir pada»dək yaxawatidu, degənni kərsitidu. «Kirix sez»imiznimu kəring. ■ 1:1 Yak. 1:1. □ 1:2 «Silər Huda'Atining aldın bilgini boyıqə tallinip, Roh tərripidin pak-muqəddəs kilinginglar» — «Roh» muxu yərdə Hudaning Muqəddəs Rohini kərsitidu. «Buningdin məksət, silərninq Əysa Məsihning itaitidə boluxunglar və kənininq üstünglarqə sepilixi üqündur» — «Əysa Məsihning kənininq üstünglarqə sepilixi»: — demək, Əysa Məsihning kəni «Təwrat dəwri»diki qurbanliklarning kənidek, adəmning bədinü üstiqə əməs, bəlki etikədqilarning wijdan-kəlbigə sepilidu, xuning bilən gunaqliridin pak bolidu («Yəx.» 52:15 və izahətatini, «Ibr.» 9:13, 12:24ni kəring). ■ 1:2 Rim. 1:7; 1Kor. 1:3; Gal. 1:3; Əf. 1:2; 2Pet. 1:2; Yəh. 2. ■ 1:3 Rim. 6:23; 1Kor. 15:20; 2Kor. 1:3; Əf. 1:3; Yak. 1:18. ■ 1:4 Kol. 1:5; 2Tim. 1:12. ■ 1:6 Rim. 5:3; Ibr. 10:37; 1Pet. 5:10; Yak. 1:2.

ispatlinidu. Buning bilən u Əysa Məsih *kayta* axkarilanoqan waqtida mədhiyə, xan-xərəp wə izzət-ħərmət kəltüridu. □ ■

⁸ Əysa Məsihni ilgiri kərüp baqmioqan bolsanglarmu, Uni səyüp kəldinglar; wə ħazirmu Uni kərməysilər, lekin Uningoşa yənila etikət kılıp kəldinglar ipadilgüsiz xan-xərəpkə toloqan huxallik bilən yayraydu. ■

⁹ Xuning bilən silər etikadinglarning nixani, yəni jeninglarning nijatioqə muyəssər boluwatisilər. □

¹⁰ Silərgə ata kılinoqan bu mehır-xəpəkətni aldın eytkan *ilgiri*ki pəyoqəmbərlər bu niyat-kutkuzulux toqrisida təpsiliy izdəngən, uni qüxinixkə tirişkanidi. ■

¹¹ Ularda boləqan Məsihning Rohi ularoşa Məsih kəlgüsida tartidioqan azab-oqubətlər wə bulardin keyinki kelidioqan xan-xərəplər toqrisida aldın'ala məlumat berip bexarət kəltürginidə, ular bu ixlarning kəndək yol bilən wə kəysi zamanda yüz beridioqanliki üstidə izdəngən. □ ■

¹² Xuning bilən ularoşa bu ixlarni aldın eytixi ular əzliri üqün əməs, bəlki silərnin ħizmitinglarda boləqan, dəp ayan kılinoqan. Əmdi bügünki kündə bu ixlər ərxin əwətilgən Mukəddəs Rohning küqi bilən silərgə hux həwərnı yatküzgüqilər arkişik silərgə jakarlandi. Həttə pərixtilərmu bu ixlarning tegi-təktini səpselip qüxiniwelixkə təlpünməktə. □ ■

□ **1:7** «**Altun ħaman yoqılıp ketidioqan nərsə bolsimu, sapliki ot bilən sinilidu. Xuningoşa oxhax altundin tolimu qımmətlik boləqan etikadinglar sinilip ispatlinidu. Buning bilən u Əysa Məsih kayta axkarilanoqan waqtida mədhiyə, xan-xərəp wə izzət-ħərmət kəltüridu**»

— okurmanlərgə ayanki, altunning sapliki yaqi ħəkiqiy ikənliki ot bilən ispatlinidu. Huda etikadimizning ħəkiqiy yaqi ħəkiqiy əməslikini bilidu, əlwəttə, lekin Əzining xan-xəripı ħəmdə bizni bu jəhəttə ħatırjəm kılıx üqün bizni ħərhil sinaqlarəşa uqritidu. Muəllip muxu sinaqlar toqruluk eytkan bolsimu, ularning etikadidin guman kıləqan əməs, əksiqə 8-ayəttə ularning etikadioqə ixənqini bildürüp, dərwekə ħəkiqiy, sap ikənlikini enik kərsitidu. «Etikadinglar... mədhiyə, xan-xərəp wə izzət-ħərmət kəltüridu» — muəllip muxu yərdə bu «mədhiyə, xan-xərəp wə izzət-ħərmət» kingə bolidioqanliqini oquk kərsətməydu. Bizningqə etikadimiz sinilixi arkişik «mədhiyə, xan-xərəp wə izzət-ħərmət»ni ħəm Rəb Əzigə ħəm bizlərgimu kəltüridu. Qünki etikadimiz sinaktin ötküzülsə, bu Hudaning xapaiti ħəm küq-kudritidinla bolidu, xundakla buning arkişik uning xapaiti ħəm kudriti roxən bolidu wə Hudaning uluqluqioqə ispat bolidu (5-ayətni kərüng). ■ **1:7** Yəx. 48:10; 1Kor. 3:13; Yaq. 1:3; 1Pet. 4:12. ■ **1:8** Yh. 20:29. □ **1:9** «**Xuning bilən silər etikadinglarning nixani, yəni jeninglarning nijatioqə muyəssər boluwatisilər**»

— muxu ayəttin enik kergili boliduki, niyatning ħazir nətijisi ħəm mewisi bar ħəmdə kəlgüsida (5-ayəttə) Məsih *kayta* kəlgəndə tehimu mukəmməllixidu (niyatning kəlgüsidi ki bəht-bərikətliri bolsa gunaħning ħərəkəndək təsiridin azad bolux, yəngi təndə boluxni ez iqigə alidu). Muxu yərdə «jeninglarning nijati» bəlkim ədəmning iqki dunyasini kərsitidu, demək, ədəmning oy-pikir, ħessiyatlıri wə mijəzining gunaħning təsiridin azad boluxini kərsitidu. ■ **1:10** Yar. 49:10; Dan. 2:44; ħaq. 2:8; Zək. 6:12. □ **1:11** «**Ularda boləqan Məsihning Rohi ularoşa Məsih kəlgüsida tartidioqan azab-oqubətlər wə bulardin keyinki kelidioqan xan-xərəplər toqrisida aldın'ala məlumat berip bexarət kəltürginidə, ular bu ixlarning kəndək yol bilən wə kəysi zamanda yüz beridioqanliki üstidə izdəngən**»

— «kəndək yol bilən» degənnin baqka birħil tərijimisi «kimning wujudida». Bu ayəttin xu roxanki, Məsih tehi dunyoşa kəlmigini bilən, Təwrəttiki pəyoqəmbərlərnin bexarət berixi Uning Rohi arkişik boləqan; Məsihning Rohi ularda tursimu, ularning Məsihning kimliki yaqi toluq salaħiyiti toqruluk həwiri müjməl yaqi yoq dəyərlilik idi. ■ **1:11** Zəb. 22:6; Yəx. 53:3; Dan. 9:24. □ **1:12** «**Xuning bilən ularoşa bu ixlarni aldın eytixi ular əzliri üqün əməs, bəlki silərnin ħizmitinglarda boləqan, dəp ayan kılinoqan**» — «bu ixlər» degənlik pəyoqəmbərlər aldın'ala eytkan Məsihning əlümi (azab-oqubətliri) arkişik boləqan barlik niyatlik ixlər, jümlidin «Mukəddəs Rohning küqi bilən» hux həwərnı yatküzüxnı kərsətsə kerək. ■ **1:12** Ros. 2:4; Əf. 3:10.

Pak yaxanglar

¹³ Xunga, zehinliringlarning belini baqlap, özunglarni səgək-salmaq tutunglar, ümidinglarni Əysa Məsih kayta körüngən künidə silərgə elip kelidioğan bəht-xapaətkə pütünləy baqlanglar. □ ■

¹⁴ *Hudaning* itaətmən pərzəntliri süpitidə, ilgiriki oqapillik qaqliringlardikidək hawayi-həwəslərgə berilmənglar.

¹⁵ Əksiqə, silərnı qaqırojuqi pak-muqəddəs boləjanəja ohxax barlık yürüx-turuxinglarda özunglarnı pak-muqəddəs tutunglar. ■

¹⁶ Qünki *muqəddəs yazmilarda*: «Pak-muqəddəs bolunglar, qünki Mən pak-muqəddəsturmən» dəp hatiriləngən. ■

¹⁷ Silər dua kıləjəninglarda kixilərnıng hər birining ix-hərikitigə qarap yür-zatırə kılmay Sorəq Kıləjuqını «Ata» dəp qaqıridikənsilər, undəktə bu dunyada musapir bolup yaxawatқан waktınglarnı *Uning* qorqunqida ötküzünglar. ■

¹⁸ Qünki silərgə məlumki, silər ata-bowiliringlar tərpidin silərgə qalduruloğan əhmıyətsiz turmuxning *kulluqidin* azad boldunglar. Bu, kımmitini həman yökıtidioğan altun yaki kümüxtək nərsilərnıng təlimi bilən boləjan əməs, □ ■

¹⁹ bəlki kımətlik qeni bilən, yəni kəm-kütisiz wə daəşiz qəza kəbi Məsihning kımətlik qenining bədiligə kəldi. ■

²⁰ U dərwəkə dunya apiridə kılınıxtin ilgirila *Huda tərpidin* xu süpitidə tonulogən, hazır U zamanlarning muxu ahırkı waktılrıda silər üqün *bu dunyaəja əwətılıp* axkara kılindi. □ ■

²¹ Silər Uning arkilik Uni ölümdin tirildürüp, Uningəja xan-xəpəp bərgən Hudaəja etiqad kiliwatisilər. Hudaning *xuni kıləjəni* etiqadınglar wə ümidınglar Əzigə baqlansun üqündür. ■

²² Silər həkikətkə itaət kıləjanlıqinglardin kəlbınglarnı paklap, qerındaxlarnı səyidıoğan sahtisiz mehir-muqəbbətkə kirixtinglar; xunga, bir-biringlarnı qin kəlbınglardin kizəjin səyünglar. ■

²³ Qünki silər yengiwaxtin tuəquldunglar — bu qirip ketidıoğan uruk arkilik əməs, bəlki qirimas uruk, yəni Hudaning həyatıy küqkə igə wə mənggü turidıoğan səz-kalami arkilik boldi. □ ■

²⁴ Qünki *huddi muqəddəs yazmilarda yezilojınidək*:

□ **1:13 «ümidınglarnı Əysa Məsih kayta körüngən künidə silərgə elip kelidıoğan bəht-xapaətkə pütünləy baqlanglar»** — «pütünləy baqlanglar» degənnıng baxқа hil tərjimisi: «ahırojuqə baqlanglar». ■ **1:13** Luқа 12:35; Əf. 6:14. ■ **1:15** Luқа 1:75. ■ **1:16** Law. 11:44,45; 19:2; 20:7. ■ **1:17** Qan. 10:17; 2Tar. 19:7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Əf. 6:9; Kol. 3:25. □ **1:18 «həman kımıttını yökıtidıoğan altun yaki kümüxtək nərsilər»** — grek tilidə «həman qırıyidıoğan altun yaki kümüxtək nərsilər». ■ **1:18** 1Kor. 6:20; 7:23. ■ **1:19** Ros. 20:28; İbr. 9:12; Wəh. 1:5. □ **1:20 «U zamanlarning muxu ahırkı waktılrıda silər üqün bu dunyaəja əwətılıp axkara kılindi»** — «zamanlarning muxu ahırkı waktılrı» degənlık Əysa Məsihning birinqi ketim bu dunyaəja kelixidin tartıp, ikkinqi ketim kelixiqigə boləjan waktı, yəni «İnjil dəwri»ni kərsitidu. ■ **1:20** Rim. 16:25; Əf. 1:9; 3:9; Kol. 1:26; 2Tim. 1:9; Tit. 1:2. ■ **1:21** Ros. 2:33; Fil. 2:9. ■ **1:22** Rim. 12:10; Əf. 4:3; İbr. 13:1; 1Pet. 2:17. □ **1:23 «Qünki silər yengiwaxtin tuəquldunglar — bu qirip ketidıoğan uruk arkilik əməs, bəlki qirimas uruk, yəni Hudaning həyatıy küqkə igə wə mənggü turidıoğan səz-kalami arkilik boldi»** — muxu yərdə «qirip ketidıoğan uruk» degənnıng mənisı bəlkim «həman ölüp ketidıoğan insanlar (qirip ketidıoğan ət igiliri)ni kərsitixi mümkin — demək, həqkim etiqadqi boləjan ata-anisidin yaki məlum milləttin (məsilən, Yəhudiylardin) tuəqulojanlıki bilən yengi həyatқа erixməydu. Hər adəm özi etiqad bilən «kayta (yengidin) tuəquluxi» kerəktür. ■ **1:23** Yaq. 1:18; 1Yuha. 3:9.

«Barlik ət igiliri ot-qəptur, halas,
Ularning barlik xan-xəripi daladiki gülgə ohxax;
Ot-qəp solixidu, gül hazan bolidu, ■

25 Biraq Rəbning səz-kalami mənggügə turidu!»

Silərgə yətküzülgən hux həwərdə jakarlanəjan səz-kalam dəl xudur. □

2

1 Xuning üqün silər barlik rəzillik, barlik məkkarlik, sahtipəzlik, həsəthorluk wə həmmə təhməthorluklarni taxlap, ■

2-3 Rəbning mehribanlikini tetip bilgənikənsilər, huddi yengi tuəqulojan bowaklardək bolup *Hudaning səz-kalamidiki sap sütəkə təxna bolunglar*. Buning bilən, silər nijatning *kamalitigə yetip ősisilər*. □ ■

4 Əmdi silər Uningə, yəni adəmlər tərripidin ərziməs dəp taxlinip, lekin Huda tərripidin tallanəjan wə kədirləngən tirik tax Boləuquning yenioja kelip. ■

5 silər özünglarmu tirik taxlar süpitidə bir rohiy ibadəthana kilinixka, Əysa Məsih arkilik Hudani hursən kilidiojan rohiy qurbanliklarni sunidiojan mukəddəs kahin kataridikilər boluxka quruluwatisilər; □ ■

6 Qünki mukəddəs yazmilarda mundak deyilgən: —

«Mana, tallanəjan, kədirləngən bürjək ul texini Zionəja koydum.
Uningə etikad kiləuqi hərkim hərğiz yərgə qarap qalmaydu». □ ■

7-8 Əmdi etikad kiləuqi boləjan silərgə nisbətən *taxning* kədiri bolidu. Lekin *Uningə* etikad kilmaydiojanlarəja nisbətən U *mukəddəs yazmilarda deyilginidək* boldi: —

■ 1:24 Yəx. 40:6-8; 1Kor. 7:31; Yaq. 1:10; 4:14; 1Yuha. 2:17. □ 1:25 «**Barlik ət igiliri ot-qəptur, halas, ularning barlik xan-xəripi daladiki gülgə ohxax; ot-qəp solixidu, gül hazan bolidu, biraq Rəbning səz-kalami mənggügə turidu!**» — bu sözlər «Yəx.» 40:6, 8 (LXX)tin nəkil kultürülgən. ■ 2:1 Mat. 18:3; Rim. 6:4; 1Kor. 14:20; Əf. 4:23; Kol. 3:8; Ibr. 12:1. □ 2:2-3 «**Rəbning mehribanlikini tetip bilgənikənsilər**» — «Zəb.»

34:8. «**huddi yengi tuəqulojan bowaklardək bolup Hudaning səz-kalamidiki sap sütəkə təxna bolunglar**» — «Hudaning səz-kalamidiki sap süt» yaqi «rohiy sap süt». «**buning bilən, silər nijatning kamalitigə yetip ősisilər**» — «nijat» toqruluk «kirix səz» wə «qoxumqə səz»imizni kəring. ■ 2:2-3 Zəb. 34:8 □ 2:4 «**Əmdi silər Uningə, yəni adəmlər tərripidin ərziməs dəp taxlinip, lekin Huda tərripidin tallanəjan wə kədirləngən tirik tax Boləuquning yenioja kelip...**» — «tirik tax Boləuqi» Əysa Məsihni kərsitidu, əlwəttə. U Hudaning salmaqı boləjan ibadəthanisining tirik ul texidu. Barlik etikadqilar Uning üstigə selinip həmdə Uning bilən baəlinip «Hudaning tirik, künmu-kün ősüwatkan (rohiy) ibadəthanisi» boluxka qurulmaqta. ■ 2:4 Əf. 2:20. □ 2:5 «**silər özünglarmu tirik taxlar süpitidə bir rohiy ibadəthana kilinixka, Əysa Məsih arkilik Hudani hursən kilidiojan rohiy qurbanliklarni sunidiojan mukəddəs kahin kataridikilər boluxka quruluwatisilər**» — «rohiy qurbanliklar» koy-kalilardin əməs, bəlki Hudaəja sunəjan rəhmət-mədhiiylər wə hizmitidiki ixlar, xundakla baxqilarəja kərsətkən mehİR-muəbbət, həyr-sahawətlik ixlardin bolidu. «Mukəddəs kahinlik kataridikilər» «Ləwiylar»din boləjan kahinlik əməs, yengi əhdigə baəlanəjan rohiy kahinlik tüzümidin bolidu. ■ 2:5 Rim. 12:1; Ibr. 3:6; 12:28; Wəh. 1:6; 5:10.

□ 2:6 «**Mana, tallanəjan, kədirləngən bürjək ul texini Zionəja koydum. Uningə etikad kiləuqi hərkim hərğiz yərgə qarap qalmaydu**» — «Yəx.» 28:16ni kəring. «Zion» — Kədimki Israilning paytəhti, Yerusalemming yənə bir atilidur. ■ 2:6 Yəx. 28:16.

«Tamqilar ʻerziməs dəp taxliwətkən bu tax,
Burjək ul texi bolup tikləndi!»,
Wə: — «*Bu tax kixilərgə putlikaxang tax,*
Adəmni yikıtıdıoğan qoram tax bolıdu».

Qünki *muxundak kixilər Hudaning* söz-kalamioğa itaət kılmasliki tıpəylidin putlixip yikilidu; ularning bundak boluxi aldın bekiñilgəndur. □ ■

⁹ Lekin silər bolsanglar *Huda* tallioğan bir jəmət, xahanə bir kahinlik, pak-muqəddəs bir əl, xundakla Өzigə alahidə has bolioğan bir həlksilər; buning məqsiti, silərnı qarangoşuluktın Өzining tilsimat yoruklukioğa qakiroşuqining pəzilətlirini namayan kılıxinglardın ibarət. □ ■

¹⁰ Burun silər bir həlk həsablannmaytinglar, lekin hazır Hudaning həlksilər; burun *Hudaning* rəhim-xəpkitigə erixmıgənidınglar, lekin hazır erixtinglar. □ ■

Hudaning sadıq hizmətkarliri bolunglar

¹¹ I sөyümlükirim, silər bu dunyaoğa musapir wə mehmandursilər, silərdın ötünümənki, roh-qəlbınglar bilən qarxilixidıoğan ətliringlardiki nəps-xəhwətlərdın özınglarnı yırak tutunglar. □ ■

¹² Yürüş-turuxunglar etiqadsızlar arisida esil-pəzilətlık bolsun. Muxundak kılqanda, gərqə ular silərgə yamanlık kılqoşuqılar dəp təhmət kılısimu, dəl təhmət kılqoğan ixlarda silərning yahxi əməlliringlaroğa qarap, *Hudaning* ularnı *oyqıtıp* yoklaydıoğan künidə uni uluqıxi

□ **2:7-8 «Əmdi etiqad kılqoşuqi bolioğan silərgə nisbətən taxning kədiri bolıdu»** — yaki, «Bu ul texi etiqad kılqoğan silərgə nisbətən kımmətlıktur». «*Tamqilar ʻerziməs dəp taxliwətkən bu tax, burjək ul texi bolup tikləndi!*», wə: — «*Bu tax kixilərgə putlikaxang tax, adəmni yikıtıdıoğan qoram tax bolıdu*» — «Zəb.» 118:22, «Yəx.» 8:14. ■ **2:7-8** Zəb. 118:22; Mat. 21:42; Ros. 4:11; Rim. 9:33; Yəx. 8:14. □ **2:9 «lekin silər bolsanglar Huda tallioğan bir jəmət, xahanə bir kahinlik, pak-muqəddəs bir əl, xundakla Өzigə alahidə has bolioğan bir həlksilər; buning məqsiti, silərnı qarangoşuluktın Өzining tilsimat yoruklukioğa qakiroşuqining pəzilətlirini namayan kılıxinglardın ibarət»** — «Mis.» 19:5-6, 23:22 (LXX), «Yəx.» 43:20-21, «Mal.» 3:17ni kərüng. ■ **2:9** Mis. 19:5; Qan. 7:6; 14:2; 26:18; Əf. 1:14; Wəh. 1:6; 5:10. □ **2:10 «Burun silər bir həlk həsablannmaytinglar, lekin hazır Hudaning həlksilər; burun Hudaning rəhim-xəpkitigə erixmıgənidınglar, lekin hazır erixtinglar»** — «Hox.» 1:6-9, 2:23ni kərüng. ■ **2:10** Hox. 2:1; 2:25; Rim. 9:26.

□ **2:11 «silərdın ötünümənki, roh-qəlbınglar bilən qarxilixidıoğan ətliringlardiki nəps-xəhwətlərdın özınglarnı yırak tutunglar»** — grek tilida «roh-qəlb» muxu yərdə «jan» bilən ipadilınidu. «Ətliringlardiki (yaki pəkət «ətlərdiki») nəps-xəhwətlər» — okurmənləning esidə barki, İnjildə «ə» bolsa adətə «gunahning qoralı», yəni gunah ətlirimizni qoral kılıp u arkilik bizni azdurıdıoğanlıki wə baxqurıdıoğanlıkini kərsitidu. «Rimliklaroğa»diki «kirix söz»ni kərüng. ■ **2:11** Rim. 13:14; Gal. 5:16.

mumkin. □ ■

13-14 Xunga Rəbning hərmətidə insanlar arisidiki hər bir həkimiyətning tüzümiyə, məyli əng yukiri mənəşəptiki padixahqa bolsun yaki u təyinliyən həkukdarlarəja bolsun boysununglar. Qünki bu həkukdarlar *padixah* tərəpidin yaman ix kıləuqılarni jazəja tartix, yaxsi ix kıləuqılarni hərmətkə sazawər kılix üqün təyinləngəndur. ■

15 Qünki Hudaning iradisi xundakki, yaxsi əməlliringlar bilən nadan adəmləning orunsiz xikayətlirini tuwaklaxtur. ■

16 Silər ərkin-azad boləjininglar bilən, bu ərkinlikinglarni yamanlik kılixning bahənisı kılıwalmanglar, bəlki Hudaning kılı süpitidə bolup, □ ■

17 Barlik insanlarni hərmətlənglar, *etikadqi* kərindaxliringlarəja mehir-muhəbbət kərsitinglar, Hudadin kərkunglar, padixahni hərmətlənglar. □ ■

Əysa Məsih səwr kılixning ülgisidur

18 Kullar, hojayinliringlarəja toluk kərkunq bilən boysununglar — yaləuz mehrıban wə hux peil hojayinlarəjıla əməs, bəlki terikkək hojayinlarəjimu boysununglar. □ ■

19 Qünki əgər birsı Huda aldida pak wijdanlik bolux üqün nahək azab-əkubət qəksə həmdə bularəja səwr-takət kılisa, bu Hudani hursən kılıdu.

□ 2:12 «Yürux-turuxunglar etikadsızlar arisida esil-pəzilətlik bolsun» — «etikadsızlar» muxu yərdə «yat əlliklər» yaki «yat əllər» dəgən söz bilən ipadilini. Adəttə bu söz «Yəhudiye bolmıjə əllər»ni kərsitidu, lekin muxu yərdə kəqmə mənədə ixlitilidu. «Muxundak kıləjanda, gərgə ular silərgə yamanlik kıləuqılər dəp təhmət kılismu, dəl təhmət kıləjan ixlarda silərnıng yaxsi əməlliringlarəja kərap, Hudaning ularni oyojıtıp yəkləydiəjan künidə uni uluqlıxi mumkin» — «Hudaning oyojıtıp yəkləydiəjan künı» dəgənlik grek tilidə «yəkləx künı» dəgən söz bilən ipadilini. Hudaning adəmnı «yəkləjanda» ikki hil nətjining biri bolidu: (1) bəht-bərikət, Huda xapaitini əlahidə kərsitip, insanıni towa kılıxqa oyojıtıdu; (2) Huda adəmnıng gunaħlırını jazalaydu. Muxu yərdiki nətjə yaxsi boləjaqqa, «oyojıtıp yəkləx» dəp tərjimə kılıdu. ■ 2:12 Mat. 5:16; Luqa 1:68; 19:44; Rim. 12:17; 2Kor. 8:21; Fil. 2:15; Tit. 2:8; 1Pet. 3:16. ■ 2:13-14 Rim. 13:1; Tit. 3:1. ■ 2:15 Tit. 2:8. □ 2:16

«Silər ərkin-azad boləjininglar bilən,...» — bizningə, xühhisizki, rosul Petrus muxu yərdə Rəb Əysaning «Mat.» 17:24-27də əzigə eytkən sölzirini əslitidu. «Qoxumqə söz»imizni kəring. «bu ərkinlikinglarni yamanlik kılixning bahənisı kılıwalmanglar» — grek tilidə «bu ərkinlikinglarni yamanlik kılixning niqabi kılıwalmanglar». «bəlki Hudaning kılı süpitidə bolup,...» — «Hudaning kılı» toqrisidə: — okurmənlərgə enikki, Təwrat-injil boyiqə Hudaning kullukidə bolux adəmnıng toluk ərkinliki, əz ihtiyarlıki bilən bolmısa «Hudaning kullukidə bolux» həsəblanmaydu. Hudaning kullukidə bolux insanlarəja nisbətən uluq imtiyazdin ibarəttur. Qünki Məsih kəp yərlərdə «Pərwərdigarning kılı» dəp atilidu (məsilən, «Yəx.» 42:1də wə baxqa kəp yərlərdə). Təwrat, Yəxaya pəyojəmbərnıng kitabidiki «Pərwərdigarning kılı» toqruk bəxərlərnı kəring). ■ 2:16 Yh. 8:32; Rim. 6:18; Gal. 5:1. □ 2:17 «Hudadin kərkunglar, padixahni hərmətlənglar» — Hudaning kərkunqi bolmısa həkümdarlarni hərmətləx pəkət insanlardin kərkux bolidu, halas. Məsilən, rosul Petrusning «Ros.» 4:19də hatiriləngən sölzirini kəring. ■ 2:17 Mat. 22:21; Rim. 12:10; Əf. 4:3; İbr. 13:1; 1Pet. 1:22; 5:5. □ 2:18 «Kullar, hojayinliringlarəja toluk kərkunq bilən boysununglar» — «kullar» dəgən söz muxu yərdə həm kullarnı həm əy hizmətkarlırını əz iqiğə alidu. «toluk kərkunq bilən boysununglar» — «toluk kərkunq bilən» dəgən sölzər grek tilidə «barlik kərkunq bilən» dəgən bilən ipdilini. Mənisı xühhisizki, kullarning hojayinlırını hərmətləxidə Hudadin kərkuxning türtkisi boluxı kərək. Məsilən, «Kol.» 3:22 wə «Əf.» 6:5-7ni kəring. ■ 2:18 Əf. 6:5; Kol. 3:22; 1Tim. 6:1; Tit. 2:9.

□ ■

²⁰ Qünki əgər silər gunah, ötküzüp, tegixlik urulojininglarda, uningoa bərdaxlik bərsənglar, buning mahtanojudək nemisi bar! Lekin yaxhi ixlarni kilip azab-okubət qəksənglar həmdə uningoa bərdaxlik bərsənglar, u Hudani hursən kilidu. ■

²¹ Qünki silər dəl xuningoa qakirildinglar. Qünki Məsihmü silər üçün azab-okubət qekip, silərnü Özining izidin mangsun dəp, silərgə ülgə kəldurdi; ■

²² «U gunah sadir kilip bakmioqan, Uning aozidinin heqkəndək aldamqilik-yaloqanqilikmu tepilmas». □ ■

²³ U həkərlənginidə, til kayturmaytti. Azab-okubət qəkkəndə, U heq təhdit salmaytti; əksiqə, Özini adil həküm qıkarəuquning kollirioqə tapxuratti. □ ■

²⁴ U Əzi bizning gunahka nisbətən ölüp, həkkanıylikka nisbətən yaxiximiz üçün yaqəq tüwrüktə gunahlirimizni zimmisigə aldi; silər Uning yariliri bilən xipa taptinglar. □ ■

²⁵ Qünki burun silər qoylardək yoldin ezip kətkənsilər, lekin hazır jeninglarning padiqisi həm yetəkqisining yenioqə kaytip kəldinglar. □ ■

3

Ər-ayallik munasiwət

¹⁻² Xuningoa ohxax, i ayallar, silər ərliringlaroqə boysununglar. Xundək kilsənglar, həttə sez-kalamoqə itaət kilmaydioqan ərlər bolsa, öz ayalining bu pəzilitidin təsirlinip, ihlasmənlik bilən ötküzgən pak yürüxturuxinglaroqə qarap, gəp-səzsizlə kayil kilinidu. ■

□ **2:19 «əgər birsi Huda aldida pak wijdanlik bolux üçün nahək azab-okubət qəksə...»** — buning ikki mənisü boluxi mumkin: — (1) bu adəm wijdani arqilik məlum bir ixning Hudaning iradisi ikənlikini bilip, bu yaxhi ixka əməl kilidu, lekin hojayini yaxhi kiləqinini qüxənməylə uni jazalaydu; qul bu nahəklikkə səwr-təkət kilidu; (2) qul-hizmətkar hizmitini yaxhi, puhta kilsimu, hojayin bəribir uningoa qopəl muamilə kilidu. Qul-hizmətkar qorkunqtin əməs, bəlki Hudani hursən kilix üçün, Həmmigə Qadirning Əzi bu yaman ixləroqə Əz yaxhi məksətliri bilən yol qoyəlanliqioqə iman kəltürüp, bu yaman muamiligə səwr-təkət kilip qidap, hojayinini kəqürüwetidu. ■ **2:19** Mat. 5:10. ■ **2:20** 1Pet. 3:14; 4:14. ■ **2:21** Yh. 13:15; Fil. 2:5; 1Yuhə. 2:6. □ **2:22 «U gunah sadir kilip bakmioqan, Uning aozidinin heqkəndək aldamqilik-yaloqanqilikmu tepilmas»** — bu sözlər «Yəx.» 53:9din elinoqan. ■ **2:22** Yəx. 53:9; 2Kor. 5:21; 1Yuhə. 3:5. □ **2:23 «U həkərlənginidə, til kayturmaytti. Azab-okubət qəkkəndə, U heq təhdit salmaytti; əksiqə, Özini adil həküm qıkarəuquning kollirioqə tapxuratti»** — Petrusning bu sözidə «Yəx.» 53:7diki bəxarət kəzdə tutulidu. ■ **2:23** Mat. 27:39; Yh. 8:48,49. □ **2:24 «U Əzi bizning gunahka nisbətən ölüp, həkkanıylikka nisbətən yaxiximiz üçün yaqəq tüwrüktə gunahlirimizni zimmisigə aldi; silər uning yariliri bilən xipa taptinglar»** — «yaqəq tüwrüktə» (grek tilida «dərəhtə»), «krest»ni kərsitidu, əlwəttə. Muxu yərdə tiləqə elinoqan «dərəh» erən baqəqisi otturisidiki ikki dərəhni, xundəklə Təwrattiki kəp baxka yərdədə deyilgən «dərəh» toqrısidiki temini okurmənlərnin esigə kəltüridu (məsilən, «Mis.» 15:23-26, «Qan.» 21:22-23, «Pənd.» 3:18, 11:30 kətarliklər). ■ **2:24** Yəx. 53:4; Mat. 8:17; Rim. 6:11. □ **2:25 «Qünki burun silər qoylardək yoldin ezip kətkənsilər...»** — grek tilida «ketiwattəsilər». «Yəx.» 6:53ni kərüng. «lekin hazır jeninglarning padiqisi həm yetəkqisining yenioqə kaytip kəldinglar» — «jeninglarning padiqisi həm (kəqədaydioqan) yetəkqisi» Rəb Əysə Məsih, əlwəttə. ■ **2:25** Yəx. 53:6; Əz. 34:6; Luqa 15:4. ■ **3:1-2** Yar. 3:16; 1Kor. 14:34; Əf. 5:22; Kol. 3:18; Tit. 2:5.

³ Güzəlliklarning sirtki k r n xtin, yəni alahid  er waloqan qeqinglar w  takioqan altun zibu-zinn tl rdin yaki esil kiyiml rdin bolmisun,■

⁴ b lki «k lbinglardiki  z nglar», yəni m min w  tinq rohtin bolqan qirimas g z lliktin bolsun; bundaq *g z llik* Hudaning aldida intayin kimmətliktur.□

⁵ Q nki burunki qaoqlarda, Hudaq  umidini baqilqan ihlasm n ayallar d l muxundaq *g z llik bil n*  zlidirini zinn tl p, ərlirigə ita t kilatti.□

⁶ D l muxundaq yolda Sarah Ibrahimni «ojojam» d p atap, uning s zlidirig  boysunatti. Sil r h qkandaq w sw sil rdin qorkmay ixlarni durus kilsanglar, silərmu *Sarahning* p rzentliri bolqan bolisil r.□ ■

⁷ Xuningq  ohxax,  y  rl r, silərmu ayalliringlar bilən turuxta, ularni ayal kixil r bizdin ajiz bəndilər d p bilip ularni q xinip yetinglar; sil r ular bilən *Huda* xapaət kilqan hayatka ortak mirashor bolup, ularni h rm t kilinglar. Xundaq kilsanglar, dualiringlar tosaluq qa uqrimaydu.□ ■

H qqaniylik  q n azab qekix

⁸ Ahirida, həmninglar bir niy t bir məksəttə, bir-biringlarqə həmdərd bolup, bir-biringlarni qerindaxlarq  səyünglar, iq-baqri yumxak w  kəmtər bolunglar.□ ■

⁹ Yamanlikqa yamanlik, ahanətkə ahanət bilən  m s,  ksiq , b ht til x bilən jawab kayturuqlar. Q nki sil r d l bu ixka qakiriloqansil r; xuning bilən  z nglar bəhtkə mirashor bolisil r. ■

¹⁰ Q nki *muk dd s yazmilarda yezilojiniid k*: —
«Kimki hayatni s y p, yahxi k n k rg qi bolay desə, Tilini yamanliktin tartsun, L wli ri m kkarliktin neri bolsun;■

¹¹ Yamanliktin  zini tartip, G z l  m ll rni kilip y rsun; Aman-hatirjəmlikni izd p, uni koqlap y rsun.□ ■

■ 3:3 1Tim. 2:9; Tit. 2:3. □ 3:4 «b lki «k lbinglardiki  z nglar», yəni m min w  tinq rohtin bolqan qirimas g z lliktin bolsun» — «k lbinglardiki  z nglar» grek tilida «k lbdi iqi ki insan» degan s z bilən bild r lidi. □ 3:5 «Hudaq  umidini baqilqan ihlasm n ayallar» — «ihlasm n» muxu y rd  «muk dd s» bilən ipadilini. □ 3:6 «Sil r h qkandaq w sw sil rdin qorkmay ixlarni durus kilsanglar, silərmu Sarahning p rzentliri bolqan bolisil r» — «h qkandaq w sw sil rdin qorkmay ixlarni durus kilsanglar» deganlikte t ktil ydiqan ix b lkin, ayallar  z yoldaxlirini h rm tlxi bil n t ng ulardin h qkandaq qorkmasliki, b lki Hudadinla qorkup, ihlasm n boluxi ker k. Dem k, ayallarning durus ixlarni kilixning türtkisi ərliridin qorkux  m s, b lki Hudaq  ihlasm n boluxtin ibarət boluxi ker k. ■ 3:6 Yar. 18:12. □ 3:7 «Xuningq  ohxax,  y  rl r, silərmu ayalliringlar bil n turuxta, ularni ayal kixil r bizdin ajiz bəndilər d p bilip ularni q xinip yetinglar» — «ajiz bəndə» grek tilida «ajiz qaqa-kuqa» degan s z bil n ipadilini. Rosul Petrusning muxu y rd  h m  rl r h m ayallar mu Hudaning hizmitidə bolqan qorallar yaki əswablar ik nlikini t ktilm kqi. Muxu y rd  «q xinip yetix» grek tilida «bilix» bil n ipadilini. «Yar.» 4:1 w  izahatini k r ng. Bu ibarə  rning ayalining  z jinsiy muhəbbitigə bolqan mohtajlikini untumaslikini  z iqig  alidu. «sil r ular bilən Huda xapaət kilqan hayatka ortak mirashor bolup, ularni h rm t kilinglar» — «Huda xapaət kilqan hayatka mirashor» — grek tilida «hayatning xapaıtigə mirashor...». ■ 3:7  f. 5:25-33; Kol. 3:19. □ 3:8 «...iq-baqri yumxak w  kəmtər bolunglar» — yaki «... iq-baqri yumxak w  ədəplik bolunglar». ■ 3:8 Rim. 12:16; 15:5; 1Kor. 1:10; Fil. 2:2; 3:16. ■ 3:9 Law. 19:18; P nd. 20:22; 24:29; Mat. 5:39; 25:34; Rim. 12:17; 1Kor. 6:7; 1Tes. 5:15; 1Tim. 4:8. ■ 3:10 Z b. 34:12-16; Y k. 1:26 □ 3:11 «aman-hatirjəmlikni izd p,...» — yaki «h mm yl n bilən inaq  t xk  tirixip,...». ■ 3:11 Z b. 37:27; Y x. 1:16; 3Yuha. 11.

- 12 Qünki Pərwərdigarning kezi həkkaniylarning üstidə turidu, Uning kuliki ularning iltijaliriya oquq turidu; Lekin Pərwərdigarning yüzi rəzillik yürügzüqilərgə qarxi turidu». □ ■
- 13 Əgər silər daim yaxsi ixlarni kilişkə intilsənglar, kim silərgə yamanlik kilar? □
- 14 Lekin hətta həkkaniylik yolida azab-okubət qəksənglarmu, ohxaxla bəhtliksilər! Lekin ularning wəhimisidin kərkənglar wə alakzadə bolmanglar; □ ■
- 15 bəli kəlbinglarda Rəb Məsihni həmmidin üstün dəp bilinglar; silərdə boləjan ümidning səwəbini soriəqanlarəja məmin-mulayimlik wə ihlaslik bilən jawab berixkə həmixə təyyar turunglar. □ ■
- 16 Hərdaim wijdaninglarni pak tutunglar; xuning bilən silərgə «yamanlik kילוquqilar» dəp təhmət kילוqanlar silərnin Məsihdə boləjan pəzilətlik yürüx-turuxunglarni kərup, əzliri kילוqan təhmətlərdin hijil bolsun. ■
- 17 Qünki Hudaning iradisi xundaq bolsa, yaxxilik kילוqininglar üçün azab-okubət qəksənglar, bu yaman ix kילוqininglar tūpəylidin azab-okubət qəkkinglardin əwzəl, əlwəttə.
- 18 Qünki Məsih bizni Huda bilən yaraxturux üçün, yəni Həkkaniy Boləquci həkkaniy əməslərnəni dəp, birlə kətimlik azab-okubət qəkti; gərgə U tən jəhəttə əltürüləngə bolsimu, lekin rohta janlandurildi; □ ■
- 19 xuning bilən U solap qoyuləjan rohlarning yeniyəja muxu rohiy həyatliki bilən berip, Əzining bu əqəlibisini jakarlidi. □ ■
- 20 solap qoyuləjan bu rohlar burunki zamanda, yəni Nuh pəyğəmbərnin künliridə, kəmə yasiliwətkən məzgildə Huda səwrqanlik bilən kixilərnin

□ 3:12 «...Qünki Pərwərdigarning kezi həkkaniylarning üstidə turidu, Uning kuliki ularning iltijaliriya oquq turidu; lekin Pərwərdigarning yüzi rəzillik yürügzüqilərgə qarxi turidu» — (10-12-ayət) «Zəb.» 34:12-16. ■ 3:12 Zəb. 34:12-16 □ 3:13 «Əgər silər daim yaxsi ixlarni kilişkə intilsənglar,...» — bəzi kona kəqürmilərdə «əgər silər yaxsi kילוquqlarni ülgə kilsanglar,...» deyilidi. □ 3:14 «Lekin ularning wəhimisidin kərkənglar wə alakzadə bolmanglar...» — «Yəx.» 8:12. ■ 3:14 Yəx. 8:12-13; Yər. 1:8; Mat. 5:10; 1Pet. 2:20; 4:14. □ 3:15 «bəli kəlbinglarda Rəb Məsihni həmmidin üstün dəp bilinglar» — bu səzlar «Yəx.» 8:13də tepilidi. «Rəb Məsihni həmmidin üstün dəp bilinglar» grek tilida «rəbni muqəddəs kiliş» degən səz bilən ipadilini. Muxu ayəttə «muqəddəs» degən səz «pak» degən adəttiki mənidə ixlilməy, bəli Rəbning həmmə baxkə zatladin pütünləy baxkiqə, pütünləy üstün ikənlikini bildüridi. «silərdə boləjan ümidning səwəbini soriəqanlar» — «ümid» — mənggülik həyatka baqliqan, əlwəttə. «silərdə boləjan ümidning səwəbini soriəqanlarəja məmin-mulayimlik wə ihlaslik bilən jawab berixkə həmixə təyyar turunglar» — «ihlaslik bilən» grek tilida «kərkunq bilən» degən səz bilən ipadilini. Bizningqə bu kərkunq: (1) Hudadin bolidu — demək, mən jawab bərginimdə adəmnin qirayidin yaki uni rənjitixtin kərkəymən, bəli pəqət Hudadin kərkimən, wə (2) yasibimning birər jayining həkikəttin ezip kətxidin, gəpimning hatalik yeri bolup kəlixidin kərkuxmu bar. ■ 3:15 Ayup 1:21; Zəb. 119:46; Ros. 4:8. ■ 3:16 Tit. 2:8; 1Pet. 2:12,15. □ 3:18 «yəni Həkkaniy Boləquci həkkaniy əməslərnəni dəp, birlə kətimlik azab-okubət qəkti» — «Həkkaniy Boləquci» Məsihni kərsitidi, əlwəttə. «gərgə U tən jəhəttə əltürüləngə bolsimu, lekin rohta janlandurildi» — bu əjayib həkikət toqiruləq «kəxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 3:18 Rim. 5:6; İbr. 9:15,28. □ 3:19 «xuning bilən U solap qoyuləjan rohlarning yeniyəja muxu rohiy həyatliki bilən berip, Əzining bu əqəlibisini jakarlidi» — «muxu rohiy həyatlik bilən berip...» grek tilida «uningda berip...» bilən ipadilini. Əyni grekqə teksttə uning nemini jakarliqini ənik deyilməgən. Biz «Əzining əqəlibisi»ni kəxup yazduq, Qünki uyoqr tilida «jakarax» degən peilning məlum bir tolduruqçisi boluxi kərkə, xuningdək Məsih ularəja ukturəjan həwərnin məzmunu qəqum Əzining bayatin ada kילוqan uluq kərbanliki bilən munasiwiti boluxi lazim. ■ 3:19 1Pet. 4:6.

towa kılıxini kütkinidə, Uningoşa itaətsizlik qildi. Pəqət xu kemigə kirgən birqanqisi, yəni jəmiy səkkiz jan su arkilik kütquzuldi. □ ■

²¹ Mana bu «suoşa qəmüldürüx»ning bexariti boləjan. Əmdi qəmüldürüx — bədənning kirdin tazilinixi əməs, bəlki adəmning pak wijdan bilən Əysa Məsihning tirdürülüxi arkilik Hudadin tiligən təlipi — bizni hazır kütquzuwatidu □ ■

²² (Məsih *tirilip* ərxkə qikip, pərixtilər, barlik rohiy həkukdarlar wə küqlüklər Uningoşa bosunduruldi wə u Hudaning ong yenida turmakta). ■

4

Huda yolida yaxax

¹ Əmdi Məsih tenidə azab-oqubət qəkkənikən, silərmu xundak iradə bilən özüglarni qorallandırurqlar. (qünki *Huda yolida* öz tenidə azab-oqubət qəkkən kixi gunahtin qol üzgən bolidu; ■

² undak kixi tenidə qalojan həyatini yənə insaniy nəps-həwəslərgə berilix bilən əməs, bəlki Hudaning iradisigə muwapik ötküzidu). ■

³ Qünki künlirimizni yat əllik etiqaadsizlarning iradisigə əməl kılıx bilən, yəni hərtürlük buzukqilik-xəhwaniylik, nəps-həwəslər, haraqqəxlik, əyx-ixrət, məyhorluk wə yirginqlik butpərəsliklər iqidə ötküzginimiz əmdi kupayə kılar! □ ■

⁴ Bu ixlarda ular silərnin ularoşa həmrağ bolup xundak iplasliqqa yügürmigənliqləroşa əjəblinip, silərnə həkərətliməktə.

⁵ Ular həman həm tiriklərnə wə əlgənlərnə soraq kılıxqa təyyar Turəquqioşa hesab bərməy qalmaydu. □

□ **3:20** «...solap qoyulojan bu rohlər burunki zamanda, yəni Nuş pəyoşəmbərnin künliridə, kemə yasiliwatkan məzgildə Huda səwrəqanliq bilən kixilərnin towa kılıxini kütkinidə, Uningoşa itaətsizlik qildi. Pəqət xu kemigə kirgən birqanqisi, yəni jəmiy səkkiz jan su arkilik kütquzuldi» — «solap qoyulojan bu rohlər» toşrisida alimlarning ikki hil qarixi bar: (1) ular Nuş pəyoşəmbərnin dəwridə kız-ayalləroşa nəps-xəhwət kılojan pərixtilərnə kərsitidu («Yar.» 6:1-6ni wə izahatni, «2Pet.» 2:4-5, «Yəh.» 6-8ni kərug); (2) Nuş pəyoşəmbər dəwridiki Hudaning səzigə kirmigən, rəhimini rət kılip topanda əlgən itaətsiz adəmlərnin insaniy rohlirini kərsitidu. «Koxumqə səz»imizdə bu ikki pikir wə toluq ayatning mənisə üstidə tohtilimiz. ■ **3:20** Yar. 6:3,14; 8:18; Mat. 24:37; Luqa 17:26; Rim. 2:4; 2Pet. 2:5.

□ **3:21** «*Mana bu «suoşa qəmüldürüx»ning bexariti boləjan. Əmdi qəmüldürüx — bədənning kirdin tazilinixi əməs, bəlki adəmning pak wijdan bilən Əysa Məsihning tirdürülüxi arkilik Hudadin tiligən təlipi — bizni hazır kütquzuwatidu*» — «adəmning pak wijdanining ... Hudadin tiligən təlipi» degənnin baxqa birhil tərijimi «adəmning pak wijdan üçün... Hudadin tiligən təlipi». Bu ikki tərijimə, xundakla bu muhim ayət oşrugluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **3:21** Ros. 2:38-39; Əf. 5:26; Kol.2:11-13 ■ **3:22** Əf. 1:20. ■ **4:1** Rim. 6:7; İbr. 12:1. ■ **4:2** Rim. 14:7; 2Kor. 5:15; Gal. 2:20; Əf. 4:24; 1Tes. 5:10; İbr. 9:14. □ **4:3** «*Qünki künlirimizni yat əllik etiqaadsizlarning iradisigə əməl kılıx bilən...*» — «yat əllik etiqaadsizlar» grek tilidə «yat əlliklər» yaki «taipilər» degən birlə səz bilən ipadilini. İnjil dəwri kəlgüqə Yəhudiylərdin baxqa pütkül dunyadikilər («yat əllər») degüdək butpərəs idi; xunga muxu yardə Petrus bu ibarə bilən «butpərəs kapırlər»ni kərsitidu.

Petrusning bu hetining əslidiki oqurmənliri, xübhəsizki, muxundak adəmlərdin idi. «**hərtürlük buzukqilik-xəhwaniylik, nəps-həwəslər, haraqqəxlik, əyx-ixrət, məyhorluk wə yirginqlik butpərəsliklər iqidə ötküzginimiz əmdi kupayə kılar!**» — «kupayə kılar!» — Bu intayin kinayilik, həjwiy gəp, əlwəttə. ■ **4:3** Əf. 4:17. □ **4:5** «*ular həman həm tiriklərnə wə əlgənlərnə soraq kılıxqa təyyar Turəquqioşa hesab bərməy qalmaydu*» — «soraq kılıxqa təyyar Turəquqi» Məsihni kərsitidu.

6 Xunga däl xu säwäbtin, ölgänlär ättä yaxawatқан insanlar soraq kılınıdıoqandäk soraq kılınıp, Hudağa nisbätän rohta yaxısun döp, ularoqımu hux häwər yatküzülgän. □ ■

Hudaning sadıq hizmətqısı

7 Əmdi barlıq ixlarning ahirlixidioqan küni yeqınlaxmaqta; xunga, salmaq bolunglar wə dua kılıxqa sägək turunglar. ■

8 Lekin həmmidin muhımi, bir-biringlarğa kızıqın mehir-muhəbbətə turuwerunglar. Qünki «mehir-muhəbbət nuroqunlıoqan gunahlarıni yapar». □ ■

9 Bir-biringlardın aqrınmay özara mehmandost bolunglar. ■

10 Huda tərıpidin hərbinglarğa ata kılınoqan iltıpatqa bınaən, uning hertərəplik mehri-xəpkitini kixilərgə yatküzıdıoqan yahxi oqıjıdarlar süpitidə, wə iltıpat bilən bir-biringlarğa hizmət kilinglar. ■

11 Kim söz kılsa, u Hudaning kalam-bexarətlirini yatküzgüqi süpitidə sözlısun. Kim baxkıləroğa hizmət kılsa, u Huda ata kılınan küq-küdrıti bilən hizmət kılınun. Xundak bolıoqanda, Huda həmmə ıxta Əysa Məsih arkılık uluqlınıdu. Barlıq xan-xərəp wə küq-küdrət Uningoğa əbədil'əbədgiqə mənısuptur, amin! □ ■

Etıkadqılarning azab-oqubətkə säwr kılıxi

12 Səyümlüklirim, otluq sinakning bexinglarğa qüxkənlikigə qarap, əjayib ıxka yolıqıp qaldım, döp həyran qalmanglar. ■

13 Bəlki, Məsihning azab-oqubətlirigə qandak ortak bolıoqan bolsanglar, silər xundak xadlininglar. Xuning bilən Uning xan-xərıpi ayan kılınıoqınıda, silərnu yayrap xadlinisilər. □

14 Silər Məsihning nami tüpəylidin həkəratkə uqrısanglar, bəhtlik bolısilər! Qünki xan-xərəpning Rohı, yəni Hudaning Rohı wujudunglarğa qüxkən bolıdu. □ ■

15 Aranglardın birining azab-oqubət qekixi hərgiznu kətil, oqrı, rəzil yaki qepıləq bolux säwəbidin bolmısın.

□ 4:6 «Xunga däl xu säwäbtin, ölgänlär ättä yaxawatқан insanlar soraq kılınıdıoqandäk soraq kılınıp, Hudağa nisbätän rohta yaxısun döp, ularoqımu hux häwər yatküzülgän»

— «hux häwər» — Mukəddəs Kitabta Məsihning əlümi wə tirilixidin bolıoqan nijat toqruluq, əlwəttə. Bu ayət toqruluq nuroqun pikirlər bar. «Qoxumqə sızımızda bularnı bayan kılımız.

■ 4:6 Yh. 5:25; 1Pet. 3:19. ■ 4:7 Luqa 21:34; 1Yuha. 2:18. □ 4:8 «mehir-muhəbbət

nuroqunlıoqan gunahlarıni yapar» — bu sözlər Təwrattiki Sulaymanning «pənd-nəsihətlər»i din, «Pənd.» 10:12din elinoqan. Mənisi, xübhısizki, həm baxkılarning gunahlırını kəqürüm kılıx həm mumkin bolsa baxkıləroğa yaymaslıqni öz ıqıgə alıdu. ■ 4:8 Pənd. 10:12. ■ 4:9 Rim. 12:13; Fil. 2:14; İbr. 13:2. ■ 4:10 Pənd. 3:28; Rim. 12:6; 2Kor. 8:11. □ 4:11 «Kim söz

kılsa, u Hudaning kalam-bexarətlirini yatküzgüqi süpitidə sözlısun» — «söz kılıx» muxu yərdə, xübhısizki, jamaəttə sözləx, bolupmu təlim berixni kərsitixi mumkin. ■ 4:11 Yər. 23:22.

■ 4:12 Yər. 48:10; 1Kor. 3:13; 1Pet. 1:7. □ 4:13 «Xuning bilən Uning xan-xərıpi ayan

kılınıoqınıda, silərnu yayrap xadlinisilər» — «Uning xan-xərıpi ayan kılınıoqınıda»: — demək, Məsih qayta kəlgınıdə. □ 4:14 «Silər Məsihning nami tüpəylidin həkəratkə uqrısanglar,

bəhtlik bolısilər! Qünki xan-xərəpning Rohı, yəni Hudaning Rohı wujudunglarğa qüxkən bolıdu» — «Yəx.» 11:2ni kəring. Bəzi kona kəqürmılıridə «Ular tərıpidin uningoğa kupurluq kılınıdu, ləkin silərnıng tərıpinglardın uluqlınıdu» döp koxulıdu. ■ 4:14 Mat. 5:10; 1Pet. 2:20;

3:14.

16 **Birak qəkkən azab-okuḃiti «Məsihiy» dəp atalojanliḃi səwəbidin bolsa, u buningdin nomus kilmisun; əksiqə, muxu nam bilən atalojanliḃi üqün Hudaşə mədhıyə okusun.** □

17 **Qünki sorəḃning baxlinidojan waḃti-saiti kəldi; sorəḃ aldi bilən Hudaning öyidikiiridin baxlinidu; wə əgər biz bilən baxlansa, u həlda Hudaning hux həwirigə ḃuləḃ salmiojanlarning aḃiwiti nemə bolar?** □ ■

18 **Dəl muḃəddəs yazmilarda yezilojinidək: — «Əgər həḃḃaniylarning ḃutḃuzuluxi təs bolsa, İhləssizlər həm gunaḃkarlarning aḃiwiti ḃandəḃ bolar?»** □ ■

19 **Xuning üqün, Hudaning iradisi bilən azab-okuḃət qəkkənlər yaxhi əməllərnı dawam ḃilip, jenini wədisidə turidojan Yaratḃuḃioḃə amanət ḃilip tapxursun.** □

5

Aḃsaḃallar wə yaxlaroḃə ḃilinojan nəsiḃət

1 **Əmdi mən arəḃlardiki aḃsaḃallardin (Məsiḃning azab-okuḃətlirining guwahḃisi, namayan ḃiliniḃiojan xan-xərpəḃə nesip boluḃuḃi wə silərgə ohxax bir aḃsaḃal süpitidə) xuni ötünimənki,** □

2 — **Hudaning silərnıng arəḃlardiki padisini obdan beḃinglər; ularoḃə yetəḃḃilik hizmitidə bolup, uni məḃburən əməs, bəlki ihtiyarən zim-minglaroḃə elinglər; pul-dunya üqün əməs, bəlki huxallıḃ bilən ḃilinglər.** □ ■

□ **4:16 «Birak qəkkən azab-okuḃiti «Məsihiy» dəp atalojanliḃi səwəbidin bolsa, u buningdin nomus kilmisun; əksiqə, muxu nam bilən atalojanliḃi üqün Hudaşə mədhıyə okusun»** — «Məsihiy» grek tilida «Hristiyan». «Məsiḃ» grek tilida «Hristos» dəp ipadiliniḃu.

□ **4:17 «Qünki sorəḃning baxlinidojan waḃti-saiti kəldi; sorəḃ aldi bilən Hudaning öyidikiiridin baxlinidu»** — xübhısizki, rosul Petrus yukirida tiloḃə alojan azab-okuḃətlər wə sinaxlar Hudaning öz ailisidikilərgə nisbətən birḃil sorəḃning baxlinixi yaḃi tərbiyə bolup, kəḃḃilikrimizni oḃuḃ ḃilidiḃojan sinəḃlər, dəp ḃəsəḃliḃili bolidu. ■ **4:17** Yər. 25:29; Luḃə 10:12; 23:31. □ **4:18 «Əgər həḃḃaniylarning ḃutḃuzuluxi təs bolsa, İhləssizlər həm gunaḃkarlarning aḃiwiti ḃandəḃ bolar?»** — Təwrat «Pənd.» 11:13, LXX greḃə tərijimisidin elinojan. Grek tilida «İhləssizlər həm gunaḃkarlar nədə ḃerünidu?!» deḃən səzlər bilən ipadiliniḃu. ■ **4:18** Pənd. 11:31. □ **4:19 «... Hudaning iradisi bilən azab-okuḃət qəkkənlər yaxhi əməllərnı dawam ḃilip, jenini wədisidə turidojan Yaratḃuḃioḃə amanət ḃilip tapxursun»** — «wədisida turidojan Yaratḃuḃi» deḃən ibarə intayın əḃmiyyətlik. «Ḗox-uməḃə səz»imizdə uning üstidə əzrəḃ tohtilimiz. □ **5:1 «Məsiḃning azab-okuḃətlirining guwahḃisi, namayan ḃiliniḃiojan xan-xərpəḃə nesip boluḃuḃi wə silərgə ohxax bir aḃsaḃal süpitidə...»** — «namayan ḃiliniḃiojan xan-xərpəḃə» deḃənlik Məsiḃning ḃaytip kelixidə namayan bolidiḃojan xan-xərpəḃə. □ **5:2 «Hudaning silərnıng arəḃlardiki padisini obdan beḃinglər»** — «Hudaning ... padisi» jamaət, əlwəttə. «ularoḃə yetəḃḃilik hizmitidə bolup, uni məḃburən əməs, bəlki ihtiyarən zim-minglaroḃə elinglər» — «ularoḃə yetəḃḃilik hizmitidə bolup...» — bəzi kona kəḃḃürmilərdə «Hudaşə ḃarəḃ ularoḃə yetəḃḃilik hizmitidə bolup...» deyilidu. «pul-dunya üqün əməs, bəlki huxallıḃ bilən ḃilinglər» — «pul-dunya üqün əməs» deḃənlik Petrusning əyni səzli: — «ḃaramdin boləḃən pul üqün əməs» — Petrusning muxu səzlər bilən ḃərsəḃtini: «pul ədəmni ḃoḃum gunaḃḃar ḃilidu» deḃənlik əməs, ḃünki ḃərbirimiz pulni idlitximiz ḃerək; uning ḃərsəḃtini, xübhısizki, pulning dərwəḃə ədəmni gunaḃḃar ḃilix ḃətiri bardur. Pulning özi əslidə gunaḃning dnyada pəyda boləḃənliḃidin pəyda boləḃən; gunaḃ bolmisa pul bolalmaytti; xu tərəḃtinmu «ḃaramdin boləḃən». ■ **5:2** Ros. 20:28; 1Tim. 3:3; Tit. 1:7.

³ Hudaning padisioʻa oʻqojining oʻz tællukatliroʻa boloinidæk bolmay, bælki ularoʻa ulgæ bolunglar. □ ■

⁴ Xundak kilsanglar, Bax Padiqi axkaræ boloianda, mænggü tozumas xan-xærop tajiota erixisilar. □ ■

⁵ Əy yaxlar, qonglaroʻa boysununglar. Xuningdæk, hæmminglar bir-biringlaroʻa nisbatæn kiiq peillikni üstinglaroʻa oriwelinglar. Qünki: «Huda tækæbburlaroʻa qarxidur, lekin mæmin-kæmtærlærgæ xæpkæt kilidu». □ ■

⁶ Əzünglarni Hudaning küdrætlik kõi astida tæwæn tutunglar. Xundak kilsanglar, wakti-saiti kælgændæ Huda silærni yukiri kætüridu; □ ■

⁷ Barlik oʻjem-kayoyuliringlarni Uning üstigæ taxlap koyunglar. Qünki U silærning oʻjeminglarni kilidu. ■

⁸ Əzünglarni hoxyar wæ sægæk tutunglar. Qünki düxmininglar boloiæn Iblis huddi hærkiræwatkan xirdæk, yutküdæk birsini izdæp katrap yürmäktæ; ■

⁹ silær etikædinglarda qing turup uningoʻa qarxi turunglar. Qünki bilisilærki, pütün dunyadiki kerindaxliringlarmu ohxax azab-oqubætlæringning tügixigüqæ qidawatidu. □ ■

¹⁰ Əmma silærni Mæsih Əysa arkilik Əzining mænggülük xan-xæripigæ qakiroʻan, pütkül mehür-xæpkætning Igisi boloiæn Huda azrakkinæ wakit azab-oqubæt qækkininglærdin keyin, Əzi silærni æsligæ kæltürüp, dæs turoquzup, mustæhkæm wæ uloʻa bekitilgændæk tæwrænæs kilidu. □ ■

¹¹ Uningoʻa *barlik* xan-xærop wæ küq-küdræt æbdil'æbæd mænsup boloiay,

□ **5:3 «Hudaning padisioʻa oʻqojining oʻz tællukatliroʻa boloinidæk bolmay, bælki ularoʻa ulgæ bolunglar»** — yaki «æzigæ amanæt kilinoʻanlaroʻa (jamaattikilærgæ, demæk) oʻzi bæg oʻzi han boluwalmay, bælki ularoʻa ulgæ bolunglar». ■ **5:3** 2Kor. 1:24; Fil. 3:17; 1Tim. 4:12; Tit. 2:7. □ **5:4 «Bax Padiqi kaytip axkaræ boloianda»** — Ræb Əysa kaytip kælgændæ.

«mænggü tozumas xan-xærop tajiota erixisilar» — grek «Olimpik» musabikisidæ oqaliblaroʻa gül-giyahтин erülgæn taj in'am kilinatti. Bu bir kün iqidila tozup ketidoiæn taj, ælwættæ. ■ **5:4** Yæx. 40:11; Əz. 34:23; Yh. 10:11; 1Kor. 9:25; Ibr. 13:20; 2Tim. 4:8; Yak. 1:12; 1Pet. 1:4; 2:25. □ **5:5 «Əy yaxlar, qonglaroʻa boysununglar. Xuningdæk, hæmminglar bir-biringlaroʻa nisbatæn kiiq peillikni üstinglaroʻa oriwelinglar»** — «qonglar» degænniing baxka birhül tærimisi «aksaqallar». Lekin muxu yærdæ «qonglar» yaki «yaxanoiænlar»oʻa toirra kelidu. **«Huda tækæbburlaroʻa qarxidur, lekin mæmin-kæmtærlærgæ xæpkæt kilidu»** — «Pænd.» 3:34; «Yak.» 4:6nimu kærung. ■ **5:5** Pænd. 3:34; Rim. 12:10; Fil. 2:3; Yak. 4:6. □ **5:6 «Əzünglarni Hudaning küdrætlik kõi astida tæwæn tutunglar. Xundak kilsanglar, wakti-saiti kælgændæ Huda silærni yukiri kætüridu»** — buning toluq mænisi bælkim «Hudaning küdrætlik kõi üstinglaroʻa tærbiyæ berix üqün güxkæn bolsa, uning astida tæwæn turunglar, øzünglarni uning astida tæwæn tutunglar». ■ **5:6** Ayup 22:29; Pænd. 29:23; Mat. 23:12; Luqa 14:11; Yak. 4:10. ■ **5:7** Zæb. 55:22; Mat. 6:25; Luqa 12:22; 1Kor. 9:9; Fil. 4:6; Ibr. 13:5; 1Tim. 6:8. ■ **5:8** Ayup 1:7; Luqa 22:31; 1Tes. 5:6; 1Pet. 1:13; 4:7. □ **5:9 «Qünki bilisilærki, pütün dunyadiki kerindaxliringlarmu ohxax azab-oqubætlæringning tügixigüqæ qidawatidu»** — «pütün dunyadiki kerindaxlar» degænlük bælkim (1) Yæhudiyæ-Galiliyædæ turuwatkan, øz yurtdaxliri tæripidin ziyankælikkæ uqrawatkan Yæhudiy kærindaxlarni; (2) «yat ællik kærindaxlar» — yat ællik butpæræslær arisida turuwatkan, ular tæripidin ziyankælikkæ uqrawatkan Yæhudiy æmæs kærindaxlarni, yaki; (3) hær ikkisini kærstitidu. «... tügixigüqæ qidawatidu» degæn sèz bu azab-oqubætlæring; (1) Hudaning mæksætliirigæ, xundakla Əz mukæddæs bændilirigæ zөрür ikænlikini wæ; (2) qæklik ikænlikini kærstitidu. ■ **5:9** Əf. 4:27; Yak. 4:7. □ **5:10 «Huda... Əzi silærni æsligæ kæltürüp...»** — æsligæ kæltürüp» yaki «qorallandurup» yaki «kamil kilip...». **«(silærni) ... uloʻa bekitilgændæk tæwrænæs kilix»** — grek tilida bir peil bilænla ipadiliniidu. ■ **5:10** Ibr. 10:37; 1Pet. 1:6.

amin!□

Ahirki salam

12 Mən bu kişkişinə hətni yezip, özüm sadik kərindixim dəp bilidişan Silwanusning wasitisi bilən silərgə yollidim. Uxbu hətni yeziximning məksiti, silərgə jekiləx wə silərnə riqbətləndürüx, xundakla Hudaning həkikiy mehir-xəpkitining ənə xundak ikənlikigə guwahlik berixtin ibarəttur. Bu mehir-xəpçəttə qing turunglar.□

13 Silər bilən billə tallanoşan Babilda turuwatқан jamaət wə oşlum Markustin silərgə salam. □

14 Bir-biringlar bilən mehribanlarqə səyüxüp salamlixinglar. Silərgə, yəni Məsihdə boləşan həmminglarəşa amanlik-hatirjəmlik yar boləşay!■

□ 5:11 «Uningəşa barlik xan-xəpəp wə küq-kudrət əbədil'əbəd mənsup boləşay, amin!» — bəzi kona kəqürmilərdə pəkət «Uningəşa barlik küq-kudrət əbədil'əbəd mənsup boləşay, amin!» deyilidu. □ 5:12 «Mən bu kişkişinə hətni yezip, özüm sadik kərindixim dəp bilidişan Silwanusning wasitisi bilən silərgə yollidim» — muxu Silwanus bəlkim əslidə rosul Pawlusning həmrəhi wə hizmətdixi boləşan Silwanus idi (məsilən «Ros.» 16-17-bablarni kərüng) «Silwanusning wasitisi bilən» — yəni mumkinçilik barki, uxbu hətni yezixka Silwanus rosul Petruska katip boləşanidi. «Uxbu hətni yeziximning məksiti, silərgə jekiləx wə silərnə riqbətləndürüx...» — «jekiləx» wə «riqbətləndürüx» grek tilidə bir peil bilənla ipadilididu. □ 5:13 «Silər bilən billə tallanoşan Babilda turuwatқан jamaət» — bəzi tarihxunaslar «Babil» degənlikni həkikiy (Əfrat dəryasi boyidiki) Babilon (Babil) xəhərnə kərsitidu, dəp qaraydu. Yənə bəzilər «Babil»ni «Rim xəhərnəning etikədqilər arisidiki məhpiy nami» dəp qaraydu — xu waqittiki etikədqilər Rim xəhərnəni məhpiy həlda Babil (qiriklixip kətkən «bu dunya»ning simwoli) dəp atioşan boluxi mumkin. Rosul Petrusning Babil xəhəridə boləşanliqə toqrisidə tarihta məlumat yok wə uning Rim xəhəridə turoşanliqə toqrusluk ispat bar. «jamaət» — əslidiki grekqə tekstə — «turuwatқан kız». Bu ibarə Rimdiki jamaətni kərsitixi mumkin. «oşlum Markustin silərgə salam» — «oşlum Markus» rosul Petrusning rohiy jəhəttiki oşli. Əməliyəttə Markus Petrusningki jiyən ukisi boluxi mumkin idi. ■ 5:14 Rim. 16:16; 1Kor. 16:20; 2Kor. 13:12; 1Tes. 5:26.

Petrus «2»

«Rosul Petrus yazojan ikkinqi məktup» ••• Salam

¹ Əysa Məsihning kuli wə rosuli boləjan mənki Simeon Petrustin Huda-
imiz wə Kutkuzoquqimiz Əysa Məsihning həkkaniyliki arkilik biz bilən
ohxax qimmətlik bir etiقادka muyəssər kilinoqanlarəja salam!□

² Silər Hudani wə Rəbbimiz Əysani qongkur tonuqanseri, mehİR-xəpkət
wə hatirəmlik silərgə həssiləp axqay!■

Nijatta əsux

³ Bu *duayimning* asasi — biz bizni Əzining xan-xəripi wə esil pəziliting
təsiri arkilik Qaqirəquqini qongkur tonuqanlikimiz üqün, Üning ilahiy
küq-kudriti həyatimizəja wə ihlasmənlikte mengiximizəja kerəklik
boləjan həmmini ata kildi.□

⁴ U muxu pəzilətləri arkilik bizgə qimmətlik, əng uluq wədiləni bərdi,
bular bilən silər bu dunyadiki həwayi-həwəslərdin boləjan iplasliktin
kutulup, Hudalik təbiətkə ortaq nesip boləlsilər.■

⁵ Dəl muxu səwəbtin, silər pütün küqünglər bilən etiقادinglarəja esil
pəzilətni, esil pəzilitinglarəja bilimni,□

⁶ biliminglarəja təmkinlikni, təmkinlikinglarəja qidamlikni,
qidamlikinglarəja ihlasmənlikni,

⁷ ihlasmənlikinglarəja kerindaxlik mehribanlikni, kerindaxlik
mehribanlikinglarəja mehİR-muhəbbətni kərsitixni qoxuxqə intilinglər.

⁸ Qünki bu hususiyətlər silərdə bar bolsa, xundakla exip beriwatqan bolsa,
bular siləni Rəbbimiz Əysa Məsihni qongkur tonuxqə *intilixte* ix-əməlsiz
wə mewisiz qaldurməydu.■

⁹ Əmmə əgər birsidə bular kəm bolsa, u kor adəmdur — u burnining
uqinila kərələydiqəjan, ilgiriki gunəhliridin pak kilinoqinini untuqan
bolidu.■

¹⁰ Xuning üqün, i kerindaxlar, silər *Huda təripidin* qaqiriləjanlikinglarni,
xundakla tallanoqanlikinglarni jəzmləxtürüxkə intilinglər. Xundak
kilsanglar, heqqaqan teyilip kətməysilər. □

□ **1:1** «Əysa Məsihning kuli wə rosuli boləjan mənki Simeon Petrus» — «Simeon» başqə
yərlərdə «Simon» deyilidu. «Hudaimiz wə Kutkuzoquqimiz Əysa Məsih» — bu ibaridin
eniqli, Əysa (təbiitidə) həm Huda həm Kutkuzoquqidur. «**biz bilən ohxax qimmətlik bir
etiقادka muyəssər kilinoqanlarəja salam!**» — «ohxax qimmətlik bir etiقادka muyəssər
kilinoqan» degən muxu ibaridin enik kəruniduki, həkikiy etiقاد Hudaning Əzidin kelidu. ■ **1:2**
Yh. 17:3; Rim. 1:7; 1Pet. 1:2; Yəh. 2. □ **1:3** «Əzining xan-xəripi wə esil pəziliting
təsiri arkilik bizni qaqirəquqi» — muxu zat Rəb Əysa Məsih, əlwəttə. ■ **1:4** Yəx. 56:5; Yh. 1:12; Rim.
8:15; Gal. 3:26. □ **1:5** «Dəl muxu səwəbtin, silər pütün küqünglər bilən etiقادinglarəja
esil pəzilətni, esil pəzilitinglarəja bilimni,... (qoxuxqə intilinglər)» — «bilim» muxu yərdə
Hudaning yoli toqruluk bilim, əlwəttə. ■ **1:8** Tit. 3:14. ■ **1:9** Yəx. 59:10; Zəf. 1:17. □ **1:10**

«Xuning üqün, i kerindaxlar, silər Huda təripidin qaqiriləjanlikinglarni, xundakla
tallanoqanlikinglarni jəzmləxtürüxkə intilinglər. Xundak kilsanglar, heqqaqan teyilip
kətməysilər» — «teyilip kətməysilər» degən ibarini bəzilər bu ibarə niyyətətin məhrum bolux degən
məni bildüridu, dəp qaraydu. Bizningqə u gunəh sadir kiliqni kərsitidu dəp qarəyimiz (məsilən,
«Yəq.» 3:2ni kəring, ohxax sez xu ayəttə ixlitilidu).

11 Xundak bolojanda Rəbbimiz wə Kutkuzoquimiz Əysa Məsihning mənggülik padixahlikidimu kizojin qarxi elinisolər. □

12 Xunga, gərqə silər bu ixlarni bilgən bolsanglarmu, xundakla bizgə igə kilinojan həqiqəttə mustəhkəmləngən bolsanglarmu, mən yənıla hərdaim bu ixlarni esinglaroşa salmaqçimən.

13 Dərwəkə, mən muxu qedirimda bolsamla, bularni səminglaroşa selip, silərni oyoqitip turuxni layik kərimən. □ ■

14 Qünki Rəbbimiz Əysa Məsihning burun manga ayan kilojinidək, mening bu qedirim pat arida uqamdin seliwetilidojanlikini bilip turuptimən. □ ■

15 Bərhək, mən siləring bu ixlarni mən bu dunyadin kətkinimdin keyinmu hərwaqit esinglaroşa kəltürüxünglər üqün küqümning bariqə intilimən. □

Huda pəyojəmbərlərgə ata kilojan ixənqlik kalam-bexarətlər

16 Qünki biz silərgə Rəbbimiz Əysa Məsihning küq-kudriti wə hazır boluxini ukturojinimizda hərgizmu hiyliğərliktin oydurop qikilojan riwayətlərgə əgəxmıduq, bəlkı biz Uning həywətlik xan-xəhritigə öz kəzimiz bilən guwaqçimiz. □ ■

17 Qünki U muqəddəs taqda Huda'Atidin xan-xəhərət wə uluqluqqa erixkəndə, axu uluq xan-xərpək yərdin: «Bu Mening səyümlük

□ 1:11 «Rəbbimiz wə Kutkuzoquimiz Əysa Məsihning mənggülik padixahlikidimu kizojin qarxi elinisolər» — «kizojin qarxi elinisolər» dəgənlik grek tilida «kirix yolunglar kəngriqlik bilən sizlərgə təminlinidu» dəgən ibarə bilən ipadilinidu. □ 1:13 «mən muxu qedirimda bolsamla...» — «qedirim» — Petrusning öz tenini kərsitidu, əlwəttə. Lekin u muxu səz bilən hər bir etiqadqining tenini Israillər qəl-bayawanda Hudaning əmri bilən yasiojan «ibadət qediri»-qə əhxitidu. Hudaning Əz xan-xəripi bu «addiy qedir»-da məkənlaxturulojan wə xuningdək hazır hər bir etiqadqining tenidə məwjujuttur («Yuh.» 1:14, 2:12, «1Kor.» 3:9 wə 16, 6:19ni kərüng). ■ 1:13 2Pet. 3:1. □ 1:14 «Qünki Rəbbimiz Əysa Məsihning burun manga ayan kilojinidək, mening bu qedirim pat arida uqamdin seliwetilidojanlikini bilip turuptimən» — «Yuh.» 21:18-19ni kərüng. ■ 1:14 Yh. 21:18,19; 2Tim. 4:6. □ 1:15 «mən bu dunyadin kətkinimdin keyinmu» — «bu dunyadin ketix»: — bu ibarə grek tilida «əksodos» dəgən səz («Misirdin qikix» bilən munasiwətlik) bilən ipadilinidu («Luqa» 9:31ni kərüng). «Bərhək, mən siləring bu ixlarni mən bu dunyadin kətkinimdin keyinmu hərwaqit esinglaroşa kəltürüxünglər üqün küqümning bariqə intilimən» — «bu ixlər» bolsa: (1) muxu ikkinqi hətning məzmunini; (2) «Yuh.» 21-babta hatiriləngən ixlarni (Məsihning Petrusning dunyadin ketix yoli toşruluq bexarətliri)ni kərsətsə kerək. Biz birinqi qüxənqigə mayilmiz. □ 1:16 «biz silərgə ... ukturojinimizda ... biz Uning həywətlik xan-xəhritigə öz kəzimiz bilən guwaqçimiz» — bu ayəttiki «biz» dəgən səz Petrusning özini wə Yuhanna, Yaqup qatarlik rosullarni kərsitidu. «Əysa Məsihning küq-kudriti wə hazır boluxi (yaki «kaytip kelixi»)» — («həzir boluxi» grek tilida «parusiya») dəgən səzlər birinqidin muxu yərdə, xübhisizki, Məsihning ularning kəz aldida əzgirip, xan-xəripi iqidə kərüngənlikini kərsitidu («Matta» 17-bab, «Markus» 9-bab, «Luqa» 9-babni kərüng). İkkinqidin, bu səzlər yənə İnjilda adəttə Məsihning kaytip kelixini kərsitidu; qünki U kaytip kəlgəndə Uning xan-xəripi həqiqəttən ayan bolidu. Xuning bilən muxu yərdə Uning dunyaoşa kaytip kelixinimu kərsitidu. «...bəlkı biz Uning həywətlik xan-xəhritigə öz kəzimiz bilən guwaqçimiz» — «Uning» grek tilida «Axuning» bilən ipadilinidu. Muxu yərdə «Axuning» dəgən səz Petrusning Məsihkə bolojan qongqur hərmitini wə yekin munasiwitini bildüridu. ■ 1:16 Mat. 17:1; Yh. 1:14; 1Kor. 1:17; 2:1, 4; 4:20; 1Yuhə. 1:1.

Ooqlum, Mən Uningdin hursənmən» degən xundak zor bir awaz Uningoşa yetküzülüp anglandi. □ ■

¹⁸ Mukəddəs taqda biz Uningoşa həmrəh bolup billə turojan boloaqqa, ərxtin bu awaz anglanoşinida bizmu öz kullikimiz bilən uni angliduk. □

¹⁹ Uning üstigə həmmimizdə pəyoşəmbərlər yetküzgən tolimu ixənqlik bexarətlik səz-kalam bardur; silər tang süzülgüqə, tang yultuzi kəlbınglarni toluk yorutquqə bu səz-kalamoşa kulak salsanglar, yahxi kılolan bolisilər (bu səz-kalam huddi qarangoşuda qaknap turidoşan qiraşqə ohxaxtur). □ ■

²⁰ Xuni həmmidin muhim dəp bilixinglar kerəkki, mukəddəs yazmildiki heqkaysi wəhiy pəyoşəmbərlərnin öz qüxənqisi boyiqə yetküzülgən əməs. □

²¹ Qünki heqkandak wəhiy-bexarət insanlarning iradisidin kəlgən əməs, u bəlki Hudaning mukəddəs adəmliri Mukəddəs Roh təripidin yetəklinip, Uning türtkisi bilən eytkən səz-kalamdur. □ ■

2

□ **1:17 «Qünki U mukəddəs taqda Huda'Atidin xan-xəhət wə uluoşluqqa erixkəndə, axu uluoş xan-xəşəplik yərdin: «Bu Mening səyümlük Ooqlum, Mən Uningdin hursənmən» degən xundak zor bir awaz Uningoşa yetküzülüp anglandi»** — «axu uluoş xan-xəşəplik yər» bolsa asman, ərxtur. ■ **1:17** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luşa 3:22; 9:35; Kol. 1:13.

□ **1:18 «Mukəddəs taqda biz uningəşa həmrəh bolup billə turojan boloaqqa, ərxtin bu awaz anglanoşinida bizmu öz kullikimiz bilən uni angliduk»** — «Matta» 17-bab, «Markus» 9-bab, «Luşa» 9-babni kəring. □ **1:19 «Uning üstigə həmmimizdə pəyoşəmbərlər yetküzgən tolimu ixənqlik bexarətlik səz-kalam bardur»** — baxqa birhil tərjimisi: «uning üstigə həmmimizdə buningdin **tehimu** ixənqlik bexarətlik səz-kalam (pəyoşəmbərlər yetküzgən səz-kalam) bardur». Petrus bu yərdə: «Pəyoşəmbərlərnin səzliri hətta mening guwahlikimdinmu ixənqliktur (qünki Məşih toşruluk bexarət bərgüqilər, xundakla ularning bərgən bexarətliəri nahayiti kəp; bexarətərnin kəp kişmi allikaqan kəz aldımizdə əməlgə axuruloşan, degəndə); bu uluoş səzlər həmmimizdə bər deməkqi bolsa kerək. **«silər tang süzülgüqə, tang yultuzi kəlbınglarni toluk yorutquqə bu səz-kalamoşa kulak salsanglar, yahxi kılolan bolisilər (bu səz-kalam huddi qarangoşuda qaknap turidoşan qiraşqə ohxaxtur)»** — «tang süzülgüqə» — Əysa Məşihning kaytip kelixigiqə. «Tang yultuzi kəlbınglarni toluk yorutquqə» — «tang yultuzi», xühşisizki, Əysa Məşihning Əzidur («Qəl.» 24:17ni kəring). Bu səzlərgə karioşanda, tang yultuzi tang etixin səl burun ayan boləşandak, Əysa Məşih kaytip kelixtin awwal etikaşqılarning kəlbidə birhil oyoşanoşan sezim, uning kelixigə başlanoşan alahidə birhil küqlük arzu-təşna pəyda boluxi mumkin («1Tes.» 5:6-10ni kəring). ■ **1:19** 2Kor. 4:6; Wəh. 22:16.

□ **1:20 «... mukəddəs yazmildiki heqkaysi wəhiy pəyoşəmbərlərnin öz qüxənqisi boyiqə yetküzülgən əməs»** — yaki «mukəddəs yazmildiki heqkaysi wəhiy pəyoşəmbərlərnin əzliri oylap qikқан əməs». Bu ayatning yəne üç hil tərjimə-qüxənqisi bar: — (1) adəmlərnin halioşanqə wəhiylərgə xəşsiy təbir berixigə bolmaydu; (2) bexarət-wəhiylərgə ayrim xərh berixkə bolmaydu (yəni, baxqa bexarət-wəhiylər bilən birləxtürüp qüxiniximiz kerək); (3) pəyoşəmbərlər bərgən bexarət-wəhiylərnə qüxəndürüx pəyoşəmbərlərnin əzigila has bolmaydu (qünki ular bəzidə əzi eytkən səzlirini qüxənməytti — «1Pet.» 1:10-12ni kəring). Bu pikirlərnin həmmisini (bolupmu 2-pikirni) durus dəp qarışakmu, bizningqə, bizning tərjimimiz keyinki 21-ayətkə əng mas kelidu. □ **1:21 «Qünki heqkandak wəhiy-bexarət insanlarning iradisidin kəlgən əməs, u bəlki Hudaning mukəddəs adəmliri Mukəddəs Roh təripidin yetəklinip, Uning türtkisi bilən eytkən səz-kalamdur»** — «Mukəddəs Roh təripidin yetəklinip, uning türtkisi bilən» grek tilidə «Mukəddəs Roh təripidin yetkilixi bilən» degən səz bilən ipadilininu. ■ **1:21** 2Tim. 3:16.

Sahta pəyoʻambərlər wə sahta təlim bərgüqilər

1 Lekin burun həlk iqidə sahta pəyoʻambərlər qikқан, xuningdək aranglardimu sahta təlim bərgüqilər məydanəqə qikidü. Ular sokunup kirip, həlakətkə elip bəridioqan bid'ət təlimlərnü aranglarəqə astirtin kirgüzüp, hətta əzlrini hər kilixkə setiwaləqan igisidinmu tenip, buning bilən əz bəxiəqə tezla həlakət qüxüridu. □ ■

2 Nuroqun kixilər ularning xərməndilikigə əgixip ketidu, xuningdək ularning səwəbidin həkikət yoli həkarətkə uqraydu.

3 Ular əgkəzlükidin oydurma səzlər bilən silərnü satidioqan meli kilidu. Əmdi ularning bəxiəqə heli burunla bəkitilgən jaza bikar olturmaydu, ularning həlakiti bolsa uhlap yatmaydu. ■

4 Qünki Huda gunah sadir kıləqan pərixtilərnü ayap olturmay, bəlki ularnı təhtisarəning hangioqə taxlap, sorakqə tartkuqə zulmətlik karəngöulüktiki zənjirlər bilən solap qoyəqan yərdə, □ ■

5 xundakla kədimki dunyadikilərnimu ayap koymay, hudəsizlikqə bərilgən dunyani topan bilən oqərk kılıp, pəkət həkkanıylikqə dəwət kıləquqi Nuħni baxkə yəttisi bilən saqlap kələqan yərdə — □ ■

6 həmdə keyin Sodom wə Gomorra xəhərlirini keyinki dəwrlərdiki hudəsizlikqə bərilgənlərgə ibrət bolsun dəp bəkitip, bəxiəqə külpətlik jazani qüxürüp kül kıləqan, ■

7 xuning bilən birgə muxu əhləksizlərnəng buzukqilikliridin yirginip azablanəqan, həkkanıy boləqan Lutni ular arisidin kutuldurəqan yərdə — ■

8 (ənə xundak kixilərnəng iqidə yaxioqan həkkanıy Lutning həkkanıy kəlbi hər küni angliəqan wə kərgən itəətsizliklər tüpəylidin azablinatti) ■

9 əmdi xuni kərwəwalalaymizki, Rəb ihlasmənlərnü duq kəlgən sinaklardin kəndak kutkuzuxni wə xuningdək həkkanıysizlərnü sorak küniqəqə jazalinixkə saqlap qoyuxni bilidu. ■

10 Bularning arisidiki əz ətlirigə əgixip pasik həwəslərgə bərilgən, xundakla həkqək igilirigə səl kəriəqanlarning jazasi təhimu xundak bolidu. Muxundak kixilər həli qong, mənməngilərdur, ular «rohıy uluəqlər»əqə

□ 2:1 «Lekin burun həlk iqidə sahta pəyoʻambərlər qikқан, xuningdək aranglardimu sahta təlim bərgüqilər məydanəqə qikidü» — «həlk» bolsa Israil həlki. ■ 2:1 Kan. 13:2; Mat. 24:11; Ros. 20:29; 1Tim. 4:1; 2Tim. 3:1. ■ 2:3 Yəh. 4. □ 2:4 «Qünki Huda gunah sadir kıləqan pərixtilərnü ayap olturmay, bəlki ularnı təhtisarəning hangioqə taxlap, , sorakqə tartkuqə zulmətlik karəngöulüktiki zənjirlər bilən solap qoyəqan yərdə...» — «təhtisarəning hangi» grek tilida «tartarus» degən səz bilən ipadilidü. Bu jay təhtisarədin ayrim turidu; kəriəqanda, bu yər muxundak gunah sadir kıləqan pərixtilərgə əlahiytən təyyarlanəqan. «Zulmətlik karəngöulüktiki zənjirlər» — yaki «zulmətlik karəngöulüktiki engkürlərdə». Muxu ayəttə bayan kılənoqan pərixtilər əslü Xəytan bilən billə Hudaəqə isyan kətürgənlərnü əməs, bəlki Nuħ pəyoʻambərnəng dəwridə gunah kıləqan pərixtilərnü kərsiditu. «Yar.» 6:1-5 wə izahətlar, «Yəh.» 6-7-ayətlərnü wə izahətlərnü kərüng. ■ 2:4 Yəh. 6; Wəh. 20:3. □ 2:5 «pəkət həkkanıylikqə dəwət kıləquqi Nuħni baxkə yəttisi bilən saqlap kələqan yərdə...» — grek tilida «pəkət həkkanıylikqə dəwət kıləquqi səkkizinqi kixi Nuħni saqlap kələqan yərdə ...» degən səzlər bilən ipadilidü. ■ 2:5 Yar. 7:23; 1Pet. 3:19. ■ 2:6 Yar. 19:24; Kan. 29:22; Yəx. 13:19; Yər. 50:40; Əz. 16:49; Həx. 11:8; Am. 4:11; Yəh. 7. ■ 2:7 Yar. 19:7, 8. ■ 2:8 Zəb. 119:158. ■ 2:9 1Kor. 10:13.

hakarət kilixtin heq korkmaydioqanlardur. □

¹¹ Hetta ulardin küq-kudrəttə üstün turidioqan pərixtilərnu Pərwərdigarning aldida bu «*uluqlar*»ni hakarət bilən ərz kılmaydu.

□
¹² Əmma bular huddi owlinip boşuzlinix üqün tuquloqan yawayi əkilisiz haywanlardək kelip, əzliri qüxənməydioqan ixlar üstidə hakarətlik söz kılidu wə xundakla əzlidirining həlakət ixliri bilən toluq həlak bolidu, □ ■

¹³ xundakla öz həkəniyisizlikioqə tuxluk jazaning mewisini yəydu. Ular hətta kündüzi oquq-axkara əyx-ixrət kilixnimu ləzzət dəp həsəblaydu; ular *silərgə* nomus wə dəq kəltürüp silər bilən bir dastihanda olturup, öz məkkarlıqliridin zoklinidu.

¹⁴ Ularning zinahorluk bilən toloqan kəzliri gunah sadir kilixtin üzülməydu; ular tutami yoq kixilərnə ezikturidu; ular kəlbini aqkəzlükkə kəndürgən, lənətkə yeğin balilardur!

¹⁵ Ular toşra yoldin qətnəp, Bosorning oşli Balaamning yolioqə əgixip kətti. U kixi haram yolda tapqan həkəni yahxi kərgüqi idi, □ ■

¹⁶ lekin u kıloqan kəbihliki tüpəylidin tənbihini yedi (zuwansiz exək insanning awazi bilən səzləp pəyoqəmbərning əhmikənə ixini tosti). □ ■

¹⁷ Mana muxundak kixilər kərup kətkən bulaklar, borandin həydilip yürgən tumanlaroqə ohxaydu; ularoqə mənggülik zulmətning kəpkarəngöqulukida jay həzirləp qoyuloqan. □ ■

¹⁸ Qünki ular yaloqan-yawidək yoqan səzlər bilən mahtinip, adəmnning

□ **2:10 «bularning arisidiki öz ətlirigə əgixip pasik həwəslərgə bərilgən, xundakla həkuk igilirigə səl kəriqanlarning jazasi tehimu xundak bolidu»** — «həkuk igiliri» degənlik xübhəsisizki, muxu yərdə padixahlar, waliylar wə həkümətning türlük əməldarlarını, xundakla Huda bekitkən ata-anilik həkuknimu öz igigə alidu. **«muxundak kixilər həli qong, mənəmqilərdur, ular «rohij uluqlar»oqə hakarət kilixtin heq korkmaydioqanlardur»** — «rohij uluqlar» əyni tekistə «rohij» degən söz yoq. Ləkin 11-ayətkə kəriqəndə qoqum ərxiki (yaman) küqlər, yəni jin-xəytanlarını kərsətsə kərək. □ **2:11 «həttə ulardin küq-kudrəttə üstün turidioqan pərixtilərnu...»** — «ulardin» — bəzilər muxu yərdiki «ular»ni «ərxiki uluqlar»ni kərsitidu, dəp kəraydu. Ləkin bizningqə «ular» sahta təlim bərgüqilərnəng əzilirini kərsitidu. Pərixtilər əlwəttə jin-xəytanlardin üstün turidu! **«... pərixtilərnu Pərwərdigarning aldida bu «uluqlar»ni hakarət bilən ərz kılmaydu»** — məsilən, «Yəh.» 9-ayətni kəring.

□ **2:12 «...xundakla əzlidirining həlakət ixliri bilən toluq həlak bolidu»** — «əzlidirining həlakət ixliri» degənnəng bəxkə mənisə «ular (yəni «ərxiki uluqlar»)ning həlakiti» boluxi mumkin. Grek tilida pəkət «ularning həlakiti» deyilidu. ■ **2:12** Yər. 12:3; Yəh. 10. □ **2:15 «Ular toşra yoldin qətnəp, Bosorning oşli Balaamning yolioqə əgixip kətti. U kixi haram yolda tapqan həkəni yahxi kərgüqi idi»** — «Qəl.» 22-24-bablarda, Balaamning atisi «Beor» dəp atilidu. «Bosor» uning bəxkə ismi bolsa kərək. ■ **2:15** Qəl. 22:7,21; Yəh. 11. □ **2:16 «lekin u (Balaam «pəyoqəmbər») kıloqan kəbihliki tüpəylidin tənbihini yedi (zuwansiz exək insanning awazi bilən səzləp pəyoqəmbərning əhmikənə ixini tosti)»** — «Beorning oşli Balaam» toşruluk: Musa pəyoqəmbər Israillərnə Misirdin Huda wədə kıloqan zeminəqə baxlap kətiwatqəndə, yol üstidiki padixahlarınəng kərxilikioqə uqraydu. Axu padixahların birini Beorning oşli Balaam degən «pəyoqəmbər»ni izdəp baridu wə əgər u Israilləroqə lənət oqsa, uningəqə kəp pul bərməkqi bolidu. Huda Balaamning undək kılixioqə yol qoymisimu, Balaam bəribir pulni dəp Israilləroqə lənət oquməkqi bolup yolioqə qikidu. Mana bu «Balaam pəyoqəmbərning yoli» deyilidu. Biraq Huda Balaamning exikining əozzi arqilik: «Mana sening exiking Mening awazimni səndin yahxi tonuydu» degəndək, xu yolning kəbihlikini axkarilaydu.

«Qəl.» 22-24-bablərnə kəring. ■ **2:16** Qəl. 22:21. □ **2:17 «mana muxundak kixilər kərup kətkən bulaklar, borandin həydilip yürgən tumanlaroqə ohxaydu; ularoqə mənggülik zulmətnəng kəpkarəngöqulukida jay həzirləp qoyuloqan»** — kəriqəndə, ularning ahirki həli 4-ayəttə tiləqə elinoqan pərixtilərnəngkidin əojir bolidu. ■ **2:17** Yəh. 12.

ətlik həwəslirini qozqitip əyx-ixrət ixliri bilən ezitkuluk yolida mengiwatqanlardin əzlrini yengila qaquroqanlarni azduridu. □

¹⁹ Ular muxu kixilərgə «Silərnə ərkinlikkə erixtürimiz» dəp wadə kilidu, ləkin əzlrə əməliyəttə buzuklukning kulliridur. Qünki adəm nemə tərpidin boysunduruloqan bolsa, xuning quli bolidu. ■

²⁰ Qünki əgər ular Rəbbimiz wə Kutkuzoquqimiz Əysa Məsihni tonux arkilik bu dunyaning pasikliqliridin kutulup, keyin xularoqə yənə baqlinip, boysunduruloqan bolsa, ularning keyinki həli dəsəlpkisidinmu bəttər bolidu. ■

²¹ Qünki həqqaniylik yolini bilip turup, əzigə yətküzülgən mukəddəs əmrin yüz ərügəndin kərə, bu yolni əslidinla bilmigini əwzəl bolatti.

²² Muxu ixənqlik həkmətlik səzlər ularda əməlgə axurulidu: — «It aylinip öz kusuqini yər» wə yənə «Qoxka yuyunup qikipla qaytidin patqakta eqinar». □ ■

3

Rəbning qaytip kelixining keqiktürülük səwəbi

¹ I səyümlüklirim, hazır silərgə bu yeziwatqinim ikkinqi hetimdur. Hər ikki hetimdə silərnəng sap kənglünqlarni oyoqitip, xu ixlarni əslitixkə intildimki. ■

² mukəddəs pəyoqəmbərlər burun eytqan səzlərgə wə Rəbbimiz həm Kutkuzoquqimizning rosulliringlar arkilik yətküzgən əmrigə kəngül bəlxünglarni ətünimən.

³ Əng muhimi xuni bilixinglar kərəkki, künlərnəng ahirida əzining həwayi-həwəslirining kəynigə kiridioqan, məshirə kilidioqan mazaqqilar qikip. ■

⁴ «Kəni, Uning qaytip kelimən degən wədisi?! Ata-bowilirimiz *əlümdə* uhlap qaloqandın taki həzirəqiqə həmmə iqlar dunya apiridə boləqan wəqittiki bilən ohxax hələttə ketiwatidu» dəp məshirə kilixidu. ■

⁵ Həlbuki, ular əng qədımki zamanda Hudaning səzi bilən asmanlarning yaritiloqanlikini wə xuningdək yərnəng sudin qikkən həm suning wasitisi bilən barlikkə kəlgənlikini ətəy untuydu; □ ■

□ **2:18 «Qünki ular yaloqan-yawidak yoqan səzlər bilən mahtinip, adəmning ətlik həwəslirini qozqitip əyx-ixrət ixliri bilən ezitkuluk yolida mengiwatqanlardin əzlrini yengila qaquroqanlarni azduridu»** — «adəmning ətlik həwəsliri» — «rimliklaroqə»diki kirix səzimzdiki «ət» toqruluk məzmunni kərug. «Ezitkuluk yolida mengiwatqanlardin əzlrini yengila qaquroqanlarni azduridu» — yaki «ezitkuluk yolida mengiwatqanlardin əzlrini aran qaquroqanlarni azduridu». ■ **2:19** Yh. 8:34; Rim. 6:16. ■ **2:20** Mat. 12:45; Ibr. 6:4; 10:26.

□ **2:22 «It aylinip öz kusuqini yər»** — birinqi həkmətlik səz «Pənd.» 26:11din elinoqan. Ikkinqisining mənbəsi naməlum. ■ **2:22** Pənd. 26:11. ■ **3:1** 2Pet. 1:13. ■ **3:3** 1Tim. 4:1; 2Tim. 3:1; Yəh. 18. ■ **3:4** Əz. 12:22. □ **3:5 «Həlbuki, ular əng qədımki zamanda**

Hudaning səzi bilən asmanlarning yaritiloqanlikini wə xuningdək yərnəng sudin qikkən həm suning wasitisi bilən barlikkə kəlgənlikini ətəy untuydu» — «ətəy untuydu» degənnəng baxka birhil tərjimisi: «əz bəngbaxlikdin untuydu». ■ **3:5** Yar. 1:9; Zəb. 24:2.

6 xu amillarning wasitiliri bilən xu zamandiki dunya kəlkündin oʻrək bolup yoʻqaldi. □ ■

7 Əmma hozirki asmanlar bilən zemin ohxaxla xu söz bilən ihlassiz adəmlər soraxqa tartilip həlak kilinidioʻan axu kündə otta köydürülükxə saqlinip, ta xu künigiqə həlidin həwər elinip turidu. □ ■

8 Əmdi i sөyümlükirim, xu ix nəziringlardin qaçmisunki, Rəbgə nisbətən bir kün ming yildək wə ming yil bir kündəktur. □ ■

9 Rəb Əz wədisini *orundaxni* (həzilərnin «keqiktürdi» dəp oylöiönidək) keqiktürgini yoq, bəlkı heqkimning həlak boluxini halimay, həmmə insanning towa kılıxiöa kirixini arzulap, silərgə kəngqilik kılıp *wəqitni sozmaqta*. □ ■

10 Lekin Rəbning küni huddi oʻqrining kelixidək *kütülmigən wəqitta* bolidu. U küni asmanlar xiddətlik güdürligən awaz bilən oʻqayib bolup, kainatning barlık qurulumiliri xiddətlik otta erip tögəydu; zemin wə uningdiki pütkül nərsilərmu köyüp ketidu. □ ■

11 Həmmə nərsə mana xundaq erip yoqilidioʻan yərdə, silər kandaq adəmlərdin boluxunglar kerək? — həyatinglarni pak-muqəddəslikdə wə ihlasmənlikdə ötküzüp,

12 Hudaning küni təlmürüp kütüp, u künning tezrək kelixi üçün intilixinglar kerək əməsmu? U künning kelixi bilən pütün asmanlar otta yoqap tögəydu wə kainatning barlık qurulumiliri xiddətlik otta erip tögəydu. □ ■

□ 3:6 «xu amillarning wasitiliri bilən xu zamandiki dunya kəlkündin oʻrək bolup yoʻqaldi»

— «...xu amillarning wasitiliri bilən» degən ibarə pəqət suning özini yaki sular wə Hudaning səzini təng kərsitidu. Bizningqə sular wə Hudaning səzini təng kərsitidu; qünki (greq tilida) aldinki jümlidə bu ikki ix əng ahirida tilöa elinöan, xundaqla 7-ayəttə Hudaning səzining ikkinji ketim wasitə bolidioʻanlikı kərsitilidu. ■ 3:6 Yar. 7:10,21. □ 3:7 «Əmma hozirki asmanlar bilən zemin ohxaxla xu söz bilən ihlassiz adəmlər soraxqa tartilip həlak kilinidioʻan axu kündə otta köydürülükxə saqlinip, ta xu künigiqə həlidin həwər elinip turidu» —

«ohxaxla xu söz» degən ibarining baxqa hil tərjimisi: «Uning (yəni, Hudaning) səzi». «Həlidin həwər elinip turidu» — pəqət saqlanoʻanla əməs, bəlkı Hudaning oʻqəmhorluqining obyektı bolidu. ■ 3:7 Zəb. 102:25-26; Yəx. 51:6; 2Tes. 1:8; İbr. 1:11; 2Pet. 3:10. □ 3:8 «Rəbgə nisbətən bir kün ming yildək wə ming yil bir kündəktur» — Rəb wəqitning qəklimisigə uqrimaydu, əlwəttə. ■ 3:8 Zəb. 90:4. □ 3:9 «Rəb Əz wədisini orundaxni (həzilərnin «keqiktürdi» dəp oylöiönidək) keqiktürgini yoq, bəlkı heqkimning həlak boluxini halimay, həmmə insanning towa kılıxiöa kirixini arzulap, silərgə kəngqilik kılıp wəqitni sozmaqta» —

Rəb qaytip kəlgəndə yər yüzidikilərgə towa kılıx pursiti qalmaydu, əlwəttə. ■ 3:9 Əz. 18:32; 33:11; Yəx. 30:18; Həb. 2:3; Rim. 2:4; 1Tim. 2:4; 1Pet. 3:20; 2Pet. 3:15. □ 3:10 «lekin rəbning küni huddi oʻqrining kelixidək kütülmigən wəqitta bolidu» — «rəbning küni» (Məshihning kelidöan küni) Təwrattiki kəp yərlərdə «Pərwədigarning küni» dəp kərsitilidu. «Koxumqə sөz»diki «Hudaning küni» toʻqurluk izahatirimizni kərüng. «Oʻqrining kelixidək» — demək, kütülmigən wəqitta. «U küni asmanlar xiddətlik güdürligən awaz bilən oʻqayib bolup, kainatning barlık qurulumiliri xiddətlik otta erip tögəydu; zemin wə uningdiki pütkül nərsilərmu köyüp ketidu» —

«kainatning barlık qurulumiliri» yaki «barlık asman jisimiliri». «Uningdiki pütkül nərsilərmu» degənnin baxqa hil tərjimisi: «uningdiki pütkül ixlarmu» yaki «uningdiki barlık kılıöan ixlarmu». «zemin wə uningdiki pütkül nərsilərmu köyüp ketidu» — bəzi kona kəqürmilərdə «zemin wə üstidiki barlık ixlar yalingaq axkarilididu» deyilidu. ■ 3:10 Mat. 24:43,44; 1Tes. 5:2; Wəh. 3:3; 16:15. □ 3:12 «Hudaning küni təlmürüp kütüp, u künning tezrək kelixi üçün intilixinglar kerək əməsmu? U künning kelixi bilən pütün asmanlar otta yoqap tögəydu wə kainatning barlık qurulumiliri xiddətlik otta erip tögəydu» — «Hudaning küni» degən ibarə toʻqurluk «koxumqə sөz»imizdə azrak tohtilimiz.

«Kainatning barlık qurulumiliri» degənnin baxqa hil tərjimisi: «barlık asman jisimiliri». ■ 3:12 Zəb. 50:3; 2Tes. 1:8.

¹³ Lekin biz bolsaq Uning wədisi boyiqə, yengi asman-zeminni intizarlik bilən kütməktimiz. U yər həkəkaniylikning makanidur. □ ■

¹⁴ Xuning üqün, əy sөyümlüklirim, bu ixlarni kütüwatқанikənsilər, *xu tapta* Hudaning aldida nuksansiz wə dəösisiz, inaklıq-hatirjəmlik iqidə hazır bolup qikixinglar üqün intilinglar.

¹⁵ wə Rəbbimizning səwr-taqitini nijat dəp bilinglar, dəl sөyümlük kərindiximiz Pawlusmu özigə ata kılinoqan danalix bilən bu iklar toqruluk silərgə yazoqan; □ ■

¹⁶ barlık hətliridimu u bu iklar həkkidə tohtilidu. Uning hətliridə qüxinix təs boləqan bəzi iklar bar; bu ixlarni təlim almiəqan wə tutami yok kixilər mukəddəs yazmilarning bəxka kişimlirini burmiliəqandək, burmilap qüxəndüridu wə xuning bilən öz bəxiəqə həlakət elip kelidu. ■

¹⁷ Xuning bilən, i sөyümlüklirim, *mən eytkan* bu ixlarni aldin'ala bilgənikənsilər, bu əhləksizlarning səpsətliri bilən azdurulup, mustəhkəm turuxunglarni yokitip koyuxtın hoxyar bolunglar. □

¹⁸ Əksiəqə, *Hudaning* mehİR-xəpkətidə həm Rəbbimiz wə Kütquzəuqimiz Əysa Məsihgə boləqan bilixtə dawamlik əsünglar.

Uningəqə həm hazır həm axu əbəd küniəqəqə barlık xan-xərəp mənəsup boləyay! Amin! □

□ 3:13 «Lekin biz bolsaq Uning wədisi boyiqə, yengi asman-zeminni intizarlik bilən kütməktimiz. U yər həkəkaniylikning makanidur» — «u yər» həm yengi asman wə yengi zeminnimu kərsitidu. ■ 3:13 Yəx. 65:17; 66:22; Wəh. 21:1. □ 3:15 «Rəbbimizning səwr-taqiti» — yaki «Rəbbimizning kəngqilik kılıxi». «wə Rəbbimizning səwr-taqitini nijat dəp bilinglar» — bu intayin ihqam jümlə bolup, bəlkim: «Hudaning səwr-taqiti tehimu kəp adəmlərgə gunaħidin kütquzulux pürsiti yaritip bərməktə, dəp bilinglar» degəndək mənidə boluxi mumkin. Yənə mumkinliki barki, «nijat» muxu yərdə «bu dunyaning saqlinip kəlix» degən mənidə ixlitilgən boluxi mumkin; nemilə bolmisun ayətning asasiy mənisi ohxax; biz pəqət bu dunyada bolsaqkə, bügün towa kılıp gunaħlirimizdin kütulux yoli oquq turidu, dəp biliximiz lazim. «dəl sөyümlük kərindiximiz Pawlusmu özigə ata kılinoqan danalix bilən bu iklar toqruluk silərgə yazoqan» — «kərindiximiz Pawlusmu... silərgə yazoqan» — Pawlusning kəp hizmiti «yat əllər», yəni Yəhudiy əməslər arisida boləqəqə, Petrusning bu hetimu bəlkim Yəhudiy bolmiəqan etiқadqilarəqə yeziləqan bolsa kərək. ■ 3:15 Rim. 2:4. ■ 3:16 Rim. 8:19; 1Kor. 15:24; 1Tes. 4:15. □ 3:17 «Xuning bilən, i sөyümlüklirim, mən eytkan bu ixlarni aldin'ala bilgənikənsilər...» — «mən eytkan bu iklar» bəlkim rosul Petrusning yukirida sahta təlim bərgüqilər toqruluk aqəhləndürüxlirini kərsitidu. «bu əhləksizlarning səpsətliri bilən azdurulup, mustəhkəm turuxunglarni yokitip koyuxtın hoxyar bolunglar» — «bu əhləksizlar» grek tili nushisida 2:7dimu ohxax sөz ixlitilidu; demək, «bu əhləksizlar» dəl sahta təlim bərgüqilərnə kərsitidu. □ 3:18 «Əksiəqə, Hudaning mehİR-xəpkətidə həm Rəbbimiz wə Kütquzəuqimiz Əysa Məsihgə boləqan bilixtə dawamlik əsünglar» — «əsünglar» bolsa rohiy həyatta, iman-etiқad jəhəttə bolidu. Muxu rohiy əskən adəm Hudaning mehİR-xəpkiti wə Rəb Əysa Məsihni qongkur tonuxkə kəprək nesip bolidu. Demək, «Hudaning mehİR-xəpkiti wə Rəb Əysa Məsihni qongkur tonux» həm rohiy əsüxning wasitisini həm nətjisisidur. Bəxka birhil tərjimisi «Rəbbimiz wə Kütquzəuqimiz Əysa Məsihning mehİR-xəpkətidə həm Uningəqə boləqan tonuxta dawamlik əsünglar».

Yuhanna «1»

«Rosul Yuhanna yazoqan birinchi məktup» ••• Əysa Məsih — Həyatlik Kalamidur

¹ Əzəldin bar boləüqi, özimiz angliqan, öz közlerimiz tikilip qarışan wə qollirimiz bilən tutup siləqan həyatlik Kalamı toqrisida *silərgə bayan qilimiz*■

² (bu həyatlik bizgə ayan bolup, biz uni kərduq. Xuning bilən bu həktə guwahlik berimiz həmdə Ata bilən billə bolup, keyin bizgə ayan boləqan xu mənggülik həyatni silərgə bayan qilimiz)□

³ — silərnimu biz bilən sirdax-həmdəmlikte bolsun dəp biz kərgənlirimizni wə angliqanlirimizni silərgə bayan qilimiz. Bizning sirdax-həmdəmlikimiz Ata wə Uning Ooqli Əysa Məsih biləndur.□

⁴ Silərnin huxallıqlar tolup taxsun dəp, bularni silərgə yeziwatimiz.□

Hudaning yoruqlukida pak yaxax

⁵ Wə biz Uningdin angliqan həm silərgə bayan qilidiqan həwirimiz mana xudurki, Huda nurdur wə Uningda heqkandak qarangoşuluk bolmaydu.■

⁶ Əgər biz Uning bilən sirdax-həmdəmlikimiz bar dəp turup, yənila qarangoşulukta yürsək, yaloqan eytkən wə həqiqətkə əməl qilmioqan bolimiz.□

⁷ Ləkin U Əzi nurda boləjini dək biznu nurda mangsak, undakta bizning bir-birimiz bilən sirdax-həmdəmlikimiz bolup, Uning Ooqli Əysa Məsihning kəni bizni barlik gunahtin paklaydu.□ ■

⁸ Əgər gunahtimiz yok desək, öz özimizni aldioqan bolimiz həmdə bizdə həqiqət turmaydu.■

■ 1:1 Luqa 24:39; Yh. 20:27; Yh. 1:1, 14; 2Pet. 1:16. □ 1:2 «Xuning bilən bu

həktə guwahlik berimiz həmdə Ata bilən billə bolup, keyin bizgə ayan boləqan xu mənggülik həyatni silərgə bayan qilimiz» — «Ata» muxu yərdə Huda'atini bildiridu; oqurmənlər bu həttə «Ata» wə «Ooql» degən sözləni kərsə, Huda'ata wə Hudaning Ooqli, yəni Uning Kalamı Əysa Məsihni kərsitidu. □ 1:3 «— silərnimu biz bilən sirdax-həmdəmlikte bolsun dəp biz kərgənlirimizni wə angliqanlirimizni silərgə bayan qilimiz. Bizning sirdax-həmdəmlikimiz Ata wə Uning Ooqli Əysa Məsih biləndur» — «sirdax-həmdəmlik» degənlik İnjilda bu əlahidə mənədə bolup, grek tilida «ortaklik» degən səz bilən ipadiliniidu. Bu səz həm Huda bilən boləqan əlakini, həm etiqaqilarning bir-biri bilən boləqan ziq əlakisini, xundakla Hudaning xəpaitidin ortaq nesiwə boluxni bildüridu. □ 1:4 «Silərnin huxallıqlar tolup taxsun dəp...» — bəzi kona kəqürmilərdə «Bizning huxallıqimiz tolup taxsun dəp... » deyilidu.

■ 1:5 Yh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:35, 36. □ 1:6 «Əgər biz uning bilən sirdax-həmdəmlikimiz bar dəp turup, yənila qarangoşulukta yürsək, yaloqan eytkən wə həqiqətkə əməl qilmioqan bolimiz» — «həqiqətkə əməl qilmioqan bolimiz» grek tilida «həqiqətkəni qilməyimiz» degən səz bilən ipadiliniidu. □ 1:7 «Ləkin U Əzi nurda boləjini dək biznu nurda mangsak, undakta bizning bir-birimiz bilən sirdax-həmdəmlikimiz bolup, Uning Ooqli Əysa Məsihning kəni bizni barlik gunahtin paklaydu» — «U Əzi» muxu yərdə, xühhisizki, Hudani kərsitidu. ■ 1:7 İbr. 9:14; 1Pet. 1:19; Wəh. 1:5. ■ 1:8 1Pad. 8:46; 2Tar. 6:36; Ayup 9:2; Zəb. 143:2; Pənd. 20:9; Top. 7:20.

⁹ Gunahlimimizni ikrar kilsak, U bizning gunahlimizni kəqürüm kılıp, bizni barlıq həkəkaniysizlikdən pak kılıxka ixənqlik həm adildir. □ ■

¹⁰ Əgər gunah kilmiduk desək, Uni yalojanqi kılıp koyoqan bolimiz wə Uning söz-kalami bizdin orun almioqan bolidu.

2

Əysa Məsih - Hudaqə boləjan wəkilimizdur

¹ I əziz balilirim, mən siləni gunah sadir kilmisun dəp, bu sözləni yeziwatimən. Mubada birsi gunah sadir kilsa, Atining yenida bir yardəmqi wəkilimiz, yəni Həkəkaniy Boləquqi Əysa Məsih bardur. □ ■

² U Əzi gunahlimimiz üçün *jazani kətürgüqi kafarəttur*; muxu kafarət pəkət bizning gunahlimimiz üçünla əməs, bəlki pütkül dunyadikiləning gunahliri üqündur. □ ■

³ Bizning uni tonuqanlıkimizni biləliximiz — Uning əmrlirigə əməl kılıximizdindur.

⁴ «Uni tonuymən» dəp turup, Uning əmrlirigə əməl kilmioquqi kixi yalojanqidur, uningda həkəkət yoktur. ■

⁵ Ləkin kimki Uning sözigə əməl kilsa, əmdi uningda Hudaning mehir-muhəbbiti həkəkətən kamalətkə yətkən bolidu. Biz özimizning Uningda boləqanlıkimizni ənə xuningdən bilimiz. □ ■

□ **1:9 «gunahlimimizni ikrar kilsak, u bizning gunahlimizni kəqürüm kılıp, bizni barlıq həkəkaniysizlikdən pak kılıxka ixənqlik həm adildir»** — nemixka rosul «U (Huda) ... ixənqlik həm adildir» dəydu? (1) Huda «muqəddəs bəndilirini etiqədi tūpəyildin kəqürüm kildim» desə, u sözidə qing turidu wə ixənqliktur; (2) Huda adil sotqi bolup, gunahni jazalimay koymaydu. Xunga bizni kəqürük üçün bizning gunahlimizni öz ihtiyari bilən öz üstigə aləjan qurbanlikimiz gunahsiz Əysa Məsihkə koyoqan; u bizning ornimizda əldi. Xunga Yuhanna ««Huda bizning gunahlimizni kəqürükə...Ixənqlik həm adildir» dəydu. Huda gunahlimizni kəqürük bilən ix tohtimaydu, əlwatte; u yənə bizni «barlıq həkəkaniysizlikdən pak kildidu». ■ **1:9** Zəb. 32:5; Pənd. 28:13. □ **2:1 «I əziz balilirim,...»** — «əziz balilirim» grek tilida «kiqik balilirim».

«**Mubada birsi gunah sadir kilsa, Atining yenida bir yardəmqi wəkilimiz, yəni Həkəkaniy Boləquqi Əysa Məsih bardur**» — «yardəmqi wəkil» grek tilida «parakletos» deyilidu, bu söz «Yuh.» 14:16, 26, 15:26, 16:7də «yardəmqi» dəp tərijmə kilinidu. «Parakletos» xu yərlərdə Muqəddəs Rohni kərsitidu. Xu yərlərdiki bu söznig toluq mənsi toqruluk izahatlarıni kəring.

■ **2:1** 1Tim. 2:5; İbr. 7:25. □ **2:2 «U Əzi gunahlimiz üçün jazani kətürgüqi kafarəttur; muxu kafarət pəkət bizning gunahlimiz üçünla əməs, bəlki pütkül dunyadikiləning gunahliri üqündur»** — «jazani kətürgüqi kafarət» — 4:18, «Rim.» 3:25, «İbr.» 9:5də muxuningəyə yəkin bir söz tepilidu. Təwratta bu söz (İbraniy tilida) «kafarət təhti» yəki «rəhim təhti» («Mis.» 25:17) həm bəzidə «gunah tiləx qurbanliqi» yəki «gunahni yapquqi qurbanliq» dəgən mənida kərilidu. İnjilda uning asasiy uqumi Hudaning qəzəpini öz üstigə elix wə xundakla gunahların pak kılıxtur. ■ **2:2** Yh. 4:42; Rim. 3:25; 2Kor. 5:18; Kol. 1:20; 1Yuhə. 4:10, 14. ■ **2:4** 1Yuhə. 4:20. □ **2:5 «Ləkin kimki uning sözigə əməl kilsa, əmdi uningda Hudaning mehir-muhəbbiti həkəkətən kamalətkə yətkən bolidu»** — İnjl boyiqə insanlar bir-birimizni səyux üçün wə Hudaning Əzini səyux üçün kəlbimizgə «Hudaning mehir-muhəbbiti» Muqəddəs Roh arqılıq təkülxi kerək («Rim.» 5:5) andin bizning Hudaqə wə insalarqə mehir-muhəbbət kərsitiximiz mumkin bolidu. Xunga «Hudaning mehir-muhəbbiti» Hudadin kəlgən həm bizdin Hudaqə həm insalarqə karitiləşən muhəbbitimizning həmmisini kərsitidu.

«**Biz özimizning Uningda boləqanlıkimizni ənə xuningdən bilimiz**» — «Uningda boləqanlıkimiz»; — demək, Uning bilən yəkin əlakidə boləqanlıqtur. «Rimliklarqə»diki kirix səzimizdiki «Məsihdə» «Hudada» wə «Rohta» toqruluk bayanlimiznimu kəring. ■ **2:5** Yh. 13:35.

6 «Hudada turup yaxaymən» degüqi bolsa Əysaning mangojnidək ohxax mengixi kerək. □ ■

Kerindaxlaroqa mehır-muhəbbət kersitix nurning bəlgisi

7 I sөyümlüklirim, silərgə *burun anglap bakmıoğan* yengi bir əmrni əməs, bəlkı dəsəptin tartıp silər tapxuruwaloğan kona əmrni yezıwatımən. Uxbu əmr silər burundınla anglap keliwatқан sөz-kalamdur. □ ■

8 Lekin yənə kelip mən silərgə yezıwatqınimni yengi əmr *desəkmü bolıdu*; bu əmr Məsihdə həm silərdimü əməl kılınmaqta, qünki qarangoşuluk ötüp kətməktə, wə həkikiy nur allıkağan qeqilixka baxlıdı. □ ■

9 Kimdəkim özini «nurda yaxawatımən» dəp turup, kerındixini eq kərsə, u bögüngiqə qarangoşulukta turuwatқан bolıdu.

10 Kerındixioqa mehır-muhəbbət kərsətkən kixi yorukluqta turmaqta, uningda gunahka putlaxturıdıoğan heqnemə qalmaydu. ■

11 Lekin kerındixini eq kərgən kixi qarangoşuluqtıdu; u qarangoşulukta mangıdu wə kəyərgə ketıwatқанlıkını bilməydu, qünki qarangoşuluk uning kəzlırını qarıoşu kiliwətkən.

12 Mən bularnı silərgə yezıwatımən, i əziz balilirim, qünki gunahlıringlar Uning nami üqün kəqürüm kılındı. □ ■

13 Mən bunı silərgə yezıwatımən, i atılar, qünki silər Əzəldin Bar Bolıoşuqını tonudunglar.

Mən bunı silərgə yezıwatımən, i yigitlər, qünki silər u rəzil üstidin oşlibə kıldinglar. □

14 Mən bunı silərgə yezıwatımən, i əziz balilirim, qünki silər Atini tonudunglar.

Mən bunı silərgə yezıwatımən, i atılar, qünki silər Əzəldin Bar Bolıoşuqını tonudunglar.

Mən bunı silərgə yezıwatımən, i yigitlər, qünki silər küqlüksilər, Hudanın sөz-kalami silərdə turıdu wə silər u rəzil üstidinmü oşlibə kıldinglar.

□ 2:6 «**Hudada turup yaxaymən» degüqi bolsa...**» — «Hudada» grek tilida «uningda». «**Əysaning mangojnidək ohxax mengixi kerək**» — grek tilida «Uning mangojnidək ohxax mengixi kerək». ■ 2:6 Yh. 13:15; 1Pet. 2:21. □ 2:7 «**I sөyümlüklirim, silərgə burun anglap bakmıoğan yengi bir əmrni əməs, bəlkı dəsəptin tartıp silər tapxuruwaloğan kona əmrni yezıwatımən. Uxbu əmr silər burundınla anglap keliwatқан sөz-kalamdur**»

— Yuhanna kərsətkən əmr, xübhisizki, «bir-biringlaroqa mehır-muhəbbətni kərsitinglar». 3:11, 4:21, «Yuh.» 13:34, 15:12ni kəring. ■ 2:7 2Yuh. 5. □ 2:8 «**Lekin yənə kelip mən silərgə yezıwatqınimni yengi əmr desəkmü bolıdu; bu əmr Məsihdə həm silərdimü əməl kılınmaqta, qünki qarangoşuluk ötüp kətməktə, wə həkikiy nur allıkağan qeqilixka baxlıdı**» — bu sirlik əmma bək muhim 7-8-ayətlər toşuruluq «koxumqə sөz»imızdə azraq tohtilimiz. Bizningqə asasiy manisi xuki, «rohiy hayat» kəlgəndin keyin insanlarda «bir-biringlaroqa muhəbbət kərsitix» həkikətkən mumkin bolıdu, xunga bu əmrü kəlip bolıdu. ■ 2:8 Yh. 13:34; 15:12. ■ 2:10 Yh. 12:35; 1Yuh. 3:14. □ 2:12 «**i əziz balilirim**» — grek tilida «i kiçik balilirim». «**mən bularnı silərgə yezıwatımən, i əziz balilirim, qünki gunahlıringlar uning nami üqün kəqürüm kılındı**» — «Uning nami» degənlik Əysa Məsihning namıdu. Okurmənləring esidə barkı, «Əysa» degən nam «Pərwərdigarning nijati» degən mənıde. ■ 2:12 Luqa 24:47; Ros. 4:12; 13:38. □ 2:13 «**mən bunı silərgə yezıwatımən, i yigitlər, qünki silər u rəzil üstidin oşlibə kıldinglar**» — «u rəzil» Xəytanni kərsitıdu.

15 Bu dunyani wə bu dunyadiki ixlarni səymənglar. Hərkim bu dunyani səysə, Atining səyğüsi uningda yoxtur. □ ■

16 Qünki bu dunyadiki barlik ixlar, yəni əttiki həwəs, közlərdiki həwəs wə hayatiyə boləjan məşürülükning həmmisi Atidin kəlgən əməs, bəlki bu dunyadin boləqandur, halas; □

17 wə bu dunya wə uningdiki həwəslərnəning həmmisi ətüp ketidu. Lekin Hudaning iradisigə əməl kəloquqi xixi mənəggü yaxaydu. ■

Dəjjal — Əysa Məsihning rəqibi

18 Əziz balilirim, zamanning ahirki saiti yetip kəldi; wə silər dəjjalning *ahir zamanda* kelidəjanlikini angliəjininglardək, əməliyəttə bolsa həzirning əzidila nuroqun dəjjallar məydanə qətki; buningdin zamaning ahirki saiti bolup kəloqanliqi bizgə məlum. □ ■

19 Ular arimizdin qətki, lekin ular əslidə bizlərdin əməs idi. Qünki əgər bizlərdin boləjan bolsa, arimizda turiwərgən bolatti. Lekin ularning heqkaysisining əslidə bizdikilərdin bolmiəjanliqi pax kəlinəjanliqi üqün ular arimizdin qətkip kətti. □ ■

20 Həlbuki, silər bolsanglar Mukəddəs Boləquqidin kəlgən məsihligüqi

□ 2:15 «**Hərkim bu dunyani səysə, Atining səyğüsi uningda yoxtur**» — Atining səyğüsi» Hudadin kəlgən muhəbbət, demək. 2:5 wə uningdiki «Hudaning mehir-muhəbbiti» toqruluk izahətni kəring. ■ 2:15 Gal. 1:10; Yaq. 4:4. □ 2:16 «**Qünki bu dunyadiki barlik ixlar, yəni əttiki həwəs...**» — «əttiki həwəs»: Injilda «ət» yaki «ətlər» kəp waqitlarda insanlardiki gunahning təbiitini kərsitidu. «Rimliklərdə»diki kirix səznəning insanlardiki «ət» wə «ətlər» toqruluk bayanlarni kəring. «**Qünki bu dunyadiki barlik ixlar, yəni əttiki həwəs, közlərdiki həwəs wə hayatiyə boləjan məşürülükning həmmisi atidin kəlgən əməs, bəlki bu dunyadin boləqandur, halas**» — oqurmənlər dunyadiki ixlarning bu üq amiləning (1) Xəytanning Həwa-animizning aldiyə kəyoqan üq hil ezitku amiliyə ohxax ikənlikini («Yar.» 3:6); (2) Xəytanning qəl bayawanda Əysa Məsihni sinioqandiki üq hil wəswəsisigə ohxax ikənlikini baykəyalaydu («Mat.» 4:1-11, «Luqa» 4:1-13ni kəring). ■ 2:17 Zəb. 90:9-10; Yəx. 40:6; 1Kor. 7:31; Yaq. 1:10; 4:14; 1Pet. 1:24. □ 2:18 «**Əziz balilirim, zamanning ahirki saiti yetip kəldi; wə silər dəjjalning ahir zamanda kelidəjanlikini angliəjininglardək, əməliyəttə bolsa həzirning əzidila nuroqun dəjjallar məydanə qətki; buningdin zamanning ahirki saiti bolup kəloqanliqi bizgə məlum**» — «dəjjal» grek tilida «antihristos». Dəjjal toqruluk «Dan.» 9-babtiki izahətlarni, «Mat.» 24-bab wə izahətlirini wə «2Tes.» 2-bab wə izahətlarni, «Wəhiy» 13-bab wə «koxumqə səz»ni (dəjjal toqruluk) kəring. Bu ayəttə tiləyə elinəjan «nuroqun dəjjallar» Məsih wə Uning təlimigə qarxi qətkənlarning həmmisini kərsitidu (19- wə -22-ayətni kəring). ■ 2:18 Mat. 24:5; 2Tes. 2:3. □ 2:19 «**Ular arimizdin qətki, lekin ular əslidə bizlərdin əməs idi. Qünki əgər bizlərdin boləjan bolsa, arimizda turiwərgən bolatti. Lekin ularning heqkaysisining əslidə bizdikilərdin bolmiəjanliqi pax kəlinəjanliqi üqün ular arimizdin qətkip kətti**» — «... əslidə bizdikilərdin bolmiəjanliqi pax kəlinəjanliqi üqün» — demək, Huda tərpədin bekitilgən ix; xubhisizki, muxu «dəjjallar» kərinəxlarning kiqik peillikləyə, xundakla məşürülükə boləjan eqmənləgigə qidimioqan bolup, xu qəsdə Huda ularni jamaətkə pax kəlix üqün ularni əz məşürur təbiiyitəning kəynigə kirixkə kəzoqəjan; xuning bilən «ular arimizdin qətkip kətti». ■ 2:19 Zəb. 41:9; Ros. 20:30; 1Kor. 11:19.

Roh'tin nesip boldunglar wə xuning üqün silər həmmə ixni bilisilər. □ ■

21 Silərgə bu hətni yiziximdiki səwəb, silərning həkikətini bilmigənlikinglar üqün əməs, bəlkı həkikətini bilip, yaloqanqılıkning həkikəttin kelip qikmaydioqanlıqını bilgənlikinglar üqündur.

22 Əmisə, kim yaloqanqi? Əysaning Məsih ikənlikini inkar kılouqı kixi bulsa, u yaloqanqidur. Ata wə Ooqlıni inkar kılouqı kixi əzi bir dəjjaldur.

23 Kimdəkim Ooqlıni rət kılsa uningda Ata bolmaydu. Lekin Ooqlıni etirap kılsa, uningda Ata bolıdu. □ ■

24 Silər bolsanglar, burundin anglap keliwatkinglarni özünglarda dawamlıq turojuziweringlar. Burundin anglap keliwatkinglar silərdə dawamlıq turiwərsə, silərmu dawamlıq Ooql wə Atida yaxawatqan bolisilər;

25 wə Uning bizgə kılouan wədisi bolsa dəl xu — mənggü hayatlıktur. □

26 Silərnı azdurmaqçı bolouanlarnı nəzərdə tutup, bularnı silərgə yazdim;

27 Silər bolsanglar, silər Uningdin qobul kılouan məsihligüqi Roh silərdə turiweridu, silər heqkimning ęigitixigə mohtaj əməssilər; bəlkı ənə xu məsihligüqi Roh silərgə barlıq ixlar toqırluluk ęigitiwatkəndək (U həktur, heq yaloqan əməstur!) — həm ęətkəndək, silər dawamlıq Uningda yaxaydioqan bolisilər. □ ■

28 Əmisə, i əziz balıirim, dawamlıq Uningda turup yaxaweringlar. Xundak kılsanglar, U hərqaqan qaytidin ayan bolouanda qorkmas bolimiz həm U kəlginidə Uning aldida heq hijalət bolup qalmaymiz. □ ■

29 Hudaning həkkanıy ikənlikini bilgənikənsilər, həkkanıylikka əməl kılouqılarning hərbirining uning tərıpıdin tuquluquqi ikənlikinimu

□ 2:20 «**Mukəddəs Bolouquqi**» — Əysa Məsihni kərsitidu. «**Mukəddəs Bolouquqidin kəlgən məsihligüqi Roh'tin nesip boldunglar**» — «məsihligüqi Roh» degən bu səz muxu yərdə Mukəddəs Rohni kərsitidu; bu səz əslidə Təwrat dəwridə padixahlarnı, kahınlarnı wə bəzidə pəyoqəmbərlərnı əz mənsipigə bekitix wə təstiklax üqün ularning bəxiqə kuyuloqan «mukəddəs may»ni kərsitətti («məsihligüqi may»); bu ix Təwratda «məsih kılıx» yaki «məsihləx» dəp atılatı. Injil dəwridə Nasarətlık Əysa may bilən əməs, bəlkı Mukəddəs Roh bilən «məsih kılınouan» («Mat.» 3:16, «Luqa» 3:22, 4:18, «Ros.» 10:38ni kəring). Həzir Məsih əslidə Əzini «məsih kılouqı Roh»ni, yəni Hudaning Mukəddəs Rohini Əzigə etikad kılouqılarəta ata kılidu; xuning bilən Injil dəwridə Təwratıki «məsihləx meyi»ning adəmnıng bəxiqə kuyuluxining orniqə, «Məsihligüqi Roh», yəni Mukəddəs Roh adəmnıng roh-qəlbining üstigə kelip xu yərdə makan tutidu. «**Məsihligüqi Roh'tin nesip boldunglar wə xuning üqün silər həmmə ixni bilisilər**» — «silər həmmə ixni bilisilər» yaki «silər həmmə adəmnı bilisilər» yaki «həmminglar həkikətini bilisilər». ■ 2:20 Zəb. 45:7; 133:2; 2Kor. 1:21; İbr. 1:9. □ 2:23 «**Kimdəkim Ooqlıni rət kılsa uningda Ata bolmaydu. Lekin Ooqlıni etirap kılsa, uningda Ata bolıdu**» — grek tilida «Kimdəkim Ooqlıni rət kılsa, u Atiqə igə bolmaydu; lekin Ooqlıni etirap kılsa, u Atiqımı igə bolıdu» degən səzlər bilən ipadilinidu. ■ 2:23 Luqa 12:9; 2Tim. 2:12. □ 2:25 «**wə Uning bizgə kılouan wədisi bolsa dəl xu — mənggü hayatlıktur**» — «Uning kılouan wədisi bolsa» — Hudaning Əzining wədisi yaki Əysaning wədisi kərsitidu; bizning «U» 20-ayəttə tilqə elinoqan «Mukəddəs Bolouquqi»ni, yəni Əysanı kərsətsə kerək. □ 2:27 «**silər bolsanglar, silər Uningdin qobul kılouan məsihligüqi Roh silərdə turiweridu**» — «Uningdin» muxu yərdə Hudaning Əzini yaki Əysanı kərsitidu; bizning «U» yənə 20-ayəttə tilqə elinoqan «Mukəddəs Bolouquqi»ni, yəni Əysanı kərsətsə kerək.

□ 2:27 «**silər bolsanglar, silər Uningdin qobul kılouan məsihligüqi Roh silərdə turiweridu**» — «Uningdin» muxu yərdə Hudaning Əzini yaki Əysanı kərsitidu; bizning «U» yənə 20-ayəttə tilqə elinoqan «Mukəddəs Bolouquqi»ni, yəni Əysanı kərsətsə kerək. «**Məsihligüqi Roh**» — 20-ayət wə uningdiki izahətni kəring. ■ 2:27 Yər. 31:34; İbr. 8:11.

□ 2:28 «**u hərqaqan qaytidin ayan bolouanda qorkmas bolimiz həm u kəlginidə uning aldida heq hijalət bolup qalmaymiz**» — «qorkmas» yaki «yürəklik». ■ 2:28 Mar. 8:38; 1Yuha.

bilsənglar kerək. □

3

Biz Hudaning pərzəntliri

¹ Karənglar, Ata bizgə xundak qoŋgkur mehır-muhəbbət kərsətkənki, biz «Hudaning əziz baliliri» dəp atalduk — wə biz həkikətənmü xundak. Bu dunya xu səwəbtin bizni tonup yətməyduki, qünki bu dunya Uni tonumidi. □ ■

² Səyümlüklirim, biz hazır Hudaning əziz baliliridurmiz; kəlgüsidə kəndək bolidioŋanlikimiz tehi oçuk ayan kılınmioŋan. Biraq U *qaytidin* ayan kılinoŋanda, Uningoŋa ohxax bolidioŋanlikimizni bilimiz; qünki xu qaoŋda biz Uning əynən Əzini kərimiz. □ ■

³ Wə *Məsihgə* ümid baŋlıoŋan hər bir kixi U pak boləoŋandək özini paklimakta. □

⁴ Gunah sadir kıləoŋan kixi *Hudaning* kanunioŋa hilaplik kıləoŋan bolidu. Qünki gunah sadir kıləoŋanlik *Hudaning* kanunioŋa hilaplik kıləoŋanliktur. □ ■

⁵ Həlbuki, silər Uni gunahlarni elip taxlax üqün dunyaoŋa kelip ayan kılinoŋan wə xundakla Uningda heqkəndək gunah yoqtur; dəp bilisilər. □ ■

□ **2:29 «Hudaning həkkanıy ikanlikini bilgənikənsilər»** — grek tilida «Uning həkkanıy ikanlikini bilgənikənsilər». Muxu ayəttə Hudani kərsitixi kerək, qünki ayətning keyinki kışmida «Uningdin (Hudadin) tuŋulux» tiləoŋa elinidu. **«həkkəniylikka əməl kıləoŋuqlarning hər birining Uning tərpidin tuŋuləoŋuqi ikanlikinimu bilsənglar kerək»** — «Uning tərpidin tuŋuləoŋuqi: — demək, Hudaning pərzənti, «kaytidin, yukiridin tuŋuloŋan» kixini kərsitidu. «Yuh.» 3:1-21ni kəring. □ **3:1 «Bu dunya xu səwəbtin bizni tonup yətməyduki, qünki bu dunya Uni tonumidi»** — «Uni» Əysa Məsih yaki Hudaning Əzini kərsitidu. Bizninggə Məsihni kərsitidu («Yuh.» 1:10ni kəring). ■ **3:1 Yh. 1:12.** □ **3:2 «Biraq U kaytidin ayan kılinoŋanda, Uningoŋa ohxax bolidioŋanlikimizni bilimiz; qünki xu qaoŋda biz Uning əynən Əzini kərimiz»** — «U» — Əysa Məsihni kərsitidu. Təwəndiki izahatni kəring. **«U kaytidin ayan kılinoŋanda»** — muxu ayəttiki «U» bizninggə Əysa Məsihni kərsitidu. Bəzi alimlar ayətni baxkığə qūxinip: — «U» (demək, bizning kəlgüsidə kəndək bolidioŋanlikimiz) ayan kılinoŋanda...» dəp qaraydu. Ləkin bizninggə rosul Yuhanna Məsihni uluŋlaxtikli hər bir pürsəttin toluq paydilinidu, muxu yərdimu xundak kıləoŋan bolup, u yənəla Məsihni kərsətkən. ■ **3:2 Yəx. 56:5; Mat. 5:12; Yh. 1:12; Rim. 8:15, 18; 2Kor. 4:17; Gal. 3:26; 4:6; Fil. 3:21; Kol. 3:4.** □ **3:3 «wə Məsihgə ümid baŋlıoŋan hər bir kixi U pak boləoŋandək özini paklimakta»** — «Məsihgə» grek tilida «Uningoŋa». **«...U pak boləoŋandək özini paklimakta»** — «U» muxu yərdə bəlkim Məsihni kərsitidu; yukiriki 2-ayət wə izahatini kəring. □ **3:4 «Gunah sadir kıləoŋan kixi Hudaning kanunioŋa hilaplik kıləoŋan bolidu. Qünki gunah sadir kıləoŋanlik Hudaning kanunioŋa hilaplik kıləoŋanliktur»** — «Hudaning kanuni» grek tilida pəkət «kanun» dəp eytilidu. Ləkin kəzdə tutuləoŋini məlum bir insaniy kanun əməs, bəli Hudaning kanunidir. Yuhannaning muxu yərdə kəzdə tutkını bəlkim Musa pəyoŋəmbərgə qūxürülgən kanun bolupla qalmay, yənə bəlkim hər bir kixining wijdanida (az bolsun, kəp bolsun) namayan kılinoŋan Hudaning kanunini kərsətsə kerək («Rim.» 2:13-15nimu kəring). Bu ayət bolsa 2:29dikli səzlərning dawamidur. ■ **3:4 1Yuha. 5:17.** □ **3:5 «Halbuki, silər uni gunahlarni elip taxlax üqün dunyaoŋa kelip ayan kılinoŋan»** — «Uni» Məsihni kərsitidu. Uxbu ayət bilən munasiwətlik «Yuh.» 1:29ni kəring. ■ **3:5 Yəx. 53:9,12; 2Kor. 5:21; 1Pet. 2:22; 1Tim. 1:15.**

6 Uningda yaxawatkan hərbir kixi gunah sadir qilmaydu; kimdəkim gunah sadir qilsa, Uni kormigən wə Uni tonumioğan bolidu. □

7 Əziz balilirim, heqkimning silərni aldixioğa yol koymanglar. Həkkaniylikka əməl kiloquçi kixi U həkkaniy bolöjnidək həkkaniydu. □ ■

8 Lekin gunah sadir kiloquçi Iblistindur. Qünki Iblis əlmisaktin tartip gunah sadir qilip kəlməktə. Hudaning Oqlining dunyada ayan qilinixidiki məxsət Iblisning əməllirini yokitixtur.

9 Hudadin tuquloquçi gunah sadir qilmaydu; Hudaning uruqi uningda orun aloqaqka, u gunah sadir qilixi mumkin əməs, qünki u Hudadin tuquloqandur. □ ■

10 Hudaning baliliri bilən Iblisning baliliri xuning bilən pərqliniduki, kimdəkim həkkaniylikka əməl kilmisa wə yaki öz qerindixioğa mehır-muhəbbət kersətmisə Hudadin əməstur.

11 Qünki silər dəsłəptin anglar keliwatkan həwər mana dəl xuki, bir-birimizgə mehır-muhəbbət kersitiximiz kerəktur. ■

12 U u rəzildin boləjan, inisini öltürgən Qabiləja ohxax bolmaslikimiz kerək; u nemixka inisini kətl kildi? Uning özining kiloqanliri rəzil, inisining kiloqanliri həkkaniy boləjanlikı üqün xundak kiloqan. ■

13 Xunga, i qerindaxlar, bu dunya silərni eq kersə, buningəja həyran qalmanglar. ■

14 Biz qerindaxlarni səygənlikimizdin, ölümün hayatlikka ötkənlikimizni bilimiz. Öz qerindixini səymigüçi tehi ölümde turuwatidu. ■

15 Qerindixioğa eqmənlük kiloqan kixi katildur wə heqkandak katilda mənggülik hayatning bolmaydioqanlikini bilisilər. □ ■

16 Biz xuning bilən mehır-muhəbbətning nemə ikənlikini bilimizki, u biz üqün Öz jenini pida kildi; xuningdək bizmu qerindaxlirimiz üqün öz jenimizni pida qilixka qəzdarkurmiz. □ ■

17 Əmma kimki bu dunyada mal-mülki turup, qerindixining mohtajlikini kərüp turup, uningəja kəksi-qarnini aqmisa, bundak kixidə nədimu Hudaning mehır-muhəbbiti bolsun? □ ■

□ 3:6 «Uningda yaxawatkan hərbir kixi gunah sadir qilmaydu; kimdəkim gunah sadir qilsa, Uni kormigən wə Uni tonumioğan bolidu» — «gunah sadir qilsa,...» deganlik xübhisizki, adəmnin adətiki yürüç-turuxini, gunah ilkidin qikmay turoqanlikini kersitidu. 3:9 wə «kozumqə səz»imizni kərüng. □ 3:7 «Həkkaniylikka əməl kiloquçi kixi u həkkaniy bolöjnidək həkkaniydu» — «U» bizningqə muxu yərdə yəne Məsihni kersitidu. Yukiqirki 5-6-ayətni kərüng.

■ 3:7 1Yuha. 2:29. □ 3:9 «Hudadin tuquloquçi gunah sadir qilmaydu; Hudaning uruqi uningda orun aloqaqka, u gunah sadir qilixi mumkin əməs, qünki u Hudadin tuquloqandur» — «Hudaning uruqi (yaki «nəslı») uningdin orun aloqaqka...» degənlikte «Hudaning uruqi» Məsihning Əzi yaki Uning səz-kalamini kersitidu. Baxkiqə eytkanda, Məsih Əysaning təbiyyitini kersitidu, xundakla Uning kixilərnin rohidin orun aloqanlikini kersitidu.

«Mat.» 13:1-23, «Yuh.» 12:24, «Rim.» 4:15-17ni, 9:7-8 wə «Gal.» 3:16ni kərüng. Bu ayət toqırluk «kozumqə səz»imiznimu kərüng. ■ 3:9 1Pet. 1:23; 1Yuha. 5:18. ■ 3:11 Yh. 13:34; 15:12; 1Yuha. 3:23. ■ 3:12 Yar. 4:8; Ibr. 11:4. ■ 3:13 Yh. 15:18. ■ 3:14 1Yuha. 2:10. □ 3:15 «Qerindixioğa eqmənlük kiloqan kixi katildur» — «Mat.» 5:21-22ni kərüng. «heqkandak katilda mənggülik hayatning bolmaydioqanlikini bilisilər» — bu səzlər heqbir katil Hudaning kəqürümigə erixəlmaydu, degənlik əməs. Məsilən «Mat.» 12:31, «1Kor.» 6:9-11ni kərüng. ■ 3:15 Mat. 5:21; Gal. 5:21. □ 3:16 «Biz xuning bilən mehır-muhəbbətning nemə ikənlikini bilimizki, U biz üqün Öz jenini pida kildi...» — «U» — Məsih, əlwatta. ■ 3:16 Yh. 15:13; Əf. 5:2. □ 3:17 «Əmma kimki bu dunyada mal-mülki turup, qerindixining mohtajlikini kərüp turup...» — «mal-mülük» muxu yərdə, grek tilida «tirikqilik» bilən ipadilini. ■ 3:17 Kan. 15:7; Luqa 3:11; Yaq. 2:15.

■ 3:7 1Yuha. 2:29. □ 3:9 «Hudadin tuquloquçi gunah sadir qilmaydu; Hudaning uruqi uningda orun aloqaqka, u gunah sadir qilixi mumkin əməs, qünki u Hudadin tuquloqandur» — «Hudaning uruqi (yaki «nəslı») uningdin orun aloqaqka...» degənlikte «Hudaning uruqi» Məsihning Əzi yaki Uning səz-kalamini kersitidu. Baxkiqə eytkanda, Məsih Əysaning təbiyyitini kersitidu, xundakla Uning kixilərnin rohidin orun aloqanlikini kersitidu.

«Mat.» 13:1-23, «Yuh.» 12:24, «Rim.» 4:15-17ni, 9:7-8 wə «Gal.» 3:16ni kərüng. Bu ayət toqırluk «kozumqə səz»imiznimu kərüng. ■ 3:9 1Pet. 1:23; 1Yuha. 5:18. ■ 3:11 Yh. 13:34; 15:12; 1Yuha. 3:23. ■ 3:12 Yar. 4:8; Ibr. 11:4. ■ 3:13 Yh. 15:18. ■ 3:14 1Yuha. 2:10. □ 3:15 «Qerindixioğa eqmənlük kiloqan kixi katildur» — «Mat.» 5:21-22ni kərüng. «heqkandak katilda mənggülik hayatning bolmaydioqanlikini bilisilər» — bu səzlər heqbir katil Hudaning kəqürümigə erixəlmaydu, degənlik əməs. Məsilən «Mat.» 12:31, «1Kor.» 6:9-11ni kərüng. ■ 3:15 Mat. 5:21; Gal. 5:21. □ 3:16 «Biz xuning bilən mehır-muhəbbətning nemə ikənlikini bilimizki, U biz üqün Öz jenini pida kildi...» — «U» — Məsih, əlwatta. ■ 3:16 Yh. 15:13; Əf. 5:2. □ 3:17 «Əmma kimki bu dunyada mal-mülki turup, qerindixining mohtajlikini kərüp turup...» — «mal-mülük» muxu yərdə, grek tilida «tirikqilik» bilən ipadilini. ■ 3:17 Kan. 15:7; Luqa 3:11; Yaq. 2:15.

■ 3:7 1Yuha. 2:29. □ 3:9 «Hudadin tuquloquçi gunah sadir qilmaydu; Hudaning uruqi uningda orun aloqaqka, u gunah sadir qilixi mumkin əməs, qünki u Hudadin tuquloqandur» — «Hudaning uruqi (yaki «nəslı») uningdin orun aloqaqka...» degənlikte «Hudaning uruqi» Məsihning Əzi yaki Uning səz-kalamini kersitidu. Baxkiqə eytkanda, Məsih Əysaning təbiyyitini kersitidu, xundakla Uning kixilərnin rohidin orun aloqanlikini kersitidu.

«Mat.» 13:1-23, «Yuh.» 12:24, «Rim.» 4:15-17ni, 9:7-8 wə «Gal.» 3:16ni kərüng. Bu ayət toqırluk «kozumqə səz»imiznimu kərüng. ■ 3:9 1Pet. 1:23; 1Yuha. 5:18. ■ 3:11 Yh. 13:34; 15:12; 1Yuha. 3:23. ■ 3:12 Yar. 4:8; Ibr. 11:4. ■ 3:13 Yh. 15:18. ■ 3:14 1Yuha. 2:10. □ 3:15 «Qerindixioğa eqmənlük kiloqan kixi katildur» — «Mat.» 5:21-22ni kərüng. «heqkandak katilda mənggülik hayatning bolmaydioqanlikini bilisilər» — bu səzlər heqbir katil Hudaning kəqürümigə erixəlmaydu, degənlik əməs. Məsilən «Mat.» 12:31, «1Kor.» 6:9-11ni kərüng. ■ 3:15 Mat. 5:21; Gal. 5:21. □ 3:16 «Biz xuning bilən mehır-muhəbbətning nemə ikənlikini bilimizki, U biz üqün Öz jenini pida kildi...» — «U» — Məsih, əlwatta. ■ 3:16 Yh. 15:13; Əf. 5:2. □ 3:17 «Əmma kimki bu dunyada mal-mülki turup, qerindixining mohtajlikini kərüp turup...» — «mal-mülük» muxu yərdə, grek tilida «tirikqilik» bilən ipadilini. ■ 3:17 Kan. 15:7; Luqa 3:11; Yaq. 2:15.

■ 3:7 1Yuha. 2:29. □ 3:9 «Hudadin tuquloquçi gunah sadir qilmaydu; Hudaning uruqi uningda orun aloqaqka, u gunah sadir qilixi mumkin əməs, qünki u Hudadin tuquloqandur» — «Hudaning uruqi (yaki «nəslı») uningdin orun aloqaqka...» degənlikte «Hudaning uruqi» Məsihning Əzi yaki Uning səz-kalamini kersitidu. Baxkiqə eytkanda, Məsih Əysaning təbiyyitini kersitidu, xundakla Uning kixilərnin rohidin orun aloqanlikini kersitidu.

«Mat.» 13:1-23, «Yuh.» 12:24, «Rim.» 4:15-17ni, 9:7-8 wə «Gal.» 3:16ni kərüng. Bu ayət toqırluk «kozumqə səz»imiznimu kərüng. ■ 3:9 1Pet. 1:23; 1Yuha. 5:18. ■ 3:11 Yh. 13:34; 15:12; 1Yuha. 3:23. ■ 3:12 Yar. 4:8; Ibr. 11:4. ■ 3:13 Yh. 15:18. ■ 3:14 1Yuha. 2:10. □ 3:15 «Qerindixioğa eqmənlük kiloqan kixi katildur» — «Mat.» 5:21-22ni kərüng. «heqkandak katilda mənggülik hayatning bolmaydioqanlikini bilisilər» — bu səzlər heqbir katil Hudaning kəqürümigə erixəlmaydu, degənlik əməs. Məsilən «Mat.» 12:31, «1Kor.» 6:9-11ni kərüng. ■ 3:15 Mat. 5:21; Gal. 5:21. □ 3:16 «Biz xuning bilən mehır-muhəbbətning nemə ikənlikini bilimizki, U biz üqün Öz jenini pida kildi...» — «U» — Məsih, əlwatta. ■ 3:16 Yh. 15:13; Əf. 5:2. □ 3:17 «Əmma kimki bu dunyada mal-mülki turup, qerindixining mohtajlikini kərüp turup...» — «mal-mülük» muxu yərdə, grek tilida «tirikqilik» bilən ipadilini. ■ 3:17 Kan. 15:7; Luqa 3:11; Yaq. 2:15.

■ 3:7 1Yuha. 2:29. □ 3:9 «Hudadin tuquloquçi gunah sadir qilmaydu; Hudaning uruqi uningda orun aloqaqka, u gunah sadir qilixi mumkin əməs, qünki u Hudadin tuquloqandur» — «Hudaning uruqi (yaki «nəslı») uningdin orun aloqaqka...» degənlikte «Hudaning uruqi» Məsihning Əzi yaki Uning səz-kalamini kersitidu. Baxkiqə eytkanda, Məsih Əysaning təbiyyitini kersitidu, xundakla Uning kixilərnin rohidin orun aloqanlikini kersitidu.

18 Əziz balilirim, söz bilən və til bilən əməs, bəlkə əməldə və həqiqətdə mehİR-muHəbbət kƏrsİtəyli.

19 Biz xundak İxlar bilən özİmİznİng həkİkəttİn boləlanlıkİmİznİ bilələymİz və *Hudaning* aldİda kəlbİmİznİ hatİrjəm kİlalaymİz. □

20 Xundaktİmu, mubada kəlbİmİz bİznİ yanİla əyİblİsə, Huda yanİla kəlbİmİznİn üstün və hƏmmİnİ bİlgüqİdur. □

21 Səyümlüklİrİm, əgər kəlbİmİz bİznİ əyİblİmİsə, Hudaning aldİda yürəklİk turİmİz □

22 və xundakla Uningdİn nemİnİ tİlİsək xuningəə erİxələymİz; çünkİ biz Uning əmrlİrİgə əməl kİlİp, Unİ hursən kİlİdİəlan İxlarnİ kİlİmİz. ■

23 Wə Uning əmri xukİ, unİng Oqlİ Əysa Məşİhİng namİəə etİkad kİlİxİmİz hƏmdə Uning bİzgə tapİlİəİnİdək bİr-bİrİmİzgə mehİR-muHəbbət kƏrsİtİxİmİznİn İbarəttur. □ ■

24 Uning əmrlİrİgə əməl kİlİdİəlan kİxİ *Hudada* yaxaydİəlan və *Hudamu* unİngda yaxaydİəlan bolİdu. Əmđİ Hudaning bİzgə yaxaydİəlanlıkİnİ bİlgİnİmİz bİlsa, U bİzgə ata kİləlan Rəhtİndur. □ ■

4

Sahta pəyoəəəmbərlərdİn hƏzər əylənglar

1 Səyümlüklİrİm, hər bİr «wəhİy kİləuqu» rəhlarnİng hƏmmİsİgİla İxİnİwərmənglar, bəlkİ bu rəhlarnİng Hudadİn kəlgən-kəlmİgənlİkİnİ pərkİləndürüx üçün ularnİ sİnənglar. Çünkİ nuroqun sahta pəyoəəəmbərlər dunyadİkİ jay-jaylarəəə pəyda bolđİ. □ ■

□ 3:19 «**bİz xundak İxlar bilən özİmİznİng həkİkəttİn boləlanlıkİmİznİ bilələymİz və (Hudaning) aldİda kəlbİmİznİ hatİrjəm kİlalaymİz**» — «Hudaning aldİda kəlbİmİznİ hatİrjəm kİlalaymİz» grek tİlİda «uning aldİda kəlbİmİznİ hatİrjəm kİlalaymİz». «...**hatİrjəm kİlalaymİz**» — yakİ «kayİl kİlalaymİz». Demək, bİrsİ «mən Hudadİnmu, əməsmu?» dəp gumanlanəlan bİlsa, əzİdİn «məndə mehİR-muHəbbət barmu-yok?» dəp sorİsa və əzİnİng mehİR-muHəbbəttə yaxawatkanlıkİnİ kərgən bİlsa, «mən həkİkəttən Hudadİn tuəquləlanmən» dəp əzİnİ kayİl kİlalaydu. □ 3:20 «**Xundaktİmu, mubada kəlbİmİz bİznİ yanİla əyİblİsə, Huda yanİla kəlbİmİznİn üstün və hƏmmİnİ bİlgüqİdur**» — bu ayəttə «kəlbİmİz» bəlkİm «wİjdanimİz»nİ kərsİtİdu. □ 3:21 «**Səyümlüklİrİm, əgər kəlbİmİz bİznİ əyİblİmİsə, Hudaning aldİda yürəklİk turİmİz**» — bu ayəttə «kəlbİmİz» bəlkİm yənə «wİjdanimİz»nİ kərsİtİdu. «**yürəklİk turİmİz**» — yakİ «kərkmas turİmİz». ■ 3:22 Yər. 29:12; Mat. 7:8; 21:22; Mar. 11:24; Luğa 11:9; Yh. 14:13; 16:24; Yak. 1:5; 1Yuha. 5:14. □ 3:23 «**hƏmdə Uning bİzgə tapİlİəİnİdək bİr-bİrİmİzgə mehİR-muHəbbət kƏrsİtİxİmİznİn İbarəttur**» — «Uning bİzgə tapİlİəİnİ» muxu yərdə bİznİngə Hudaning Əzİnİng (Məşİhİ arKİlİk) bİzgə tapİlİəİnİnİ kərsİtİdu. ■ 3:23 Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 6:29; 13:34; 15:12; 17:3; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuha. 4:21.

□ 3:24 «**Uning əmrlİrİgə əməl kİlİdİəlan kİxİ Hudada yaxaydİəlan...**» — grek tİlİda «Uning əmrlİrİgə əməl kİlİdİəlan kİxİ Uningda yaxaydİəlan...». «...**wə Hudamu unİngda yaxaydİəlan bolİdu**» — grek tİlİda «wə Umu unİngda yaxaydİəlan bolİdu». ■ 3:24 Yh. 14:23; 15:10; 1Yuha. 4:12. □ 4:1 «**Səyümlüklİrİm, hər bİr «wəhİy kİləuqu» rəhlarnİng hƏmmİsİgİla İxİnİwərmənglar**» — ««wəhİy kİləuqu» rəh» bəlkİm etİkadqİnİng əz wujudİəə yekİn kelİp «səngə wəhİy kİlİmən» dəyđİəlan rəhnİ, yakİ ehtİmaləəə əng yekİn boləİnİ etİkadqİlarnİng yenİəəə kəlgən yakİ hətta jamaətnİng əz İqİdİn turup «Mən sİlərgə Hudaning wəhİyİnİ hƏzİr yətküzİmə» degİləİlərnİ kərsİtİdu; ayatnİng İkkinqİ kİsmİ dəl muxu «sahta pəyoəəəmbərlər»nİ kərsİtİdu. ■ 4:1 Yər. 29:8; Mat. 7:15,16; 24:4, 5, 24; 1Kor. 14:29; Əf. 5:6; Kol. 2:18; 2Pet. 2:1; 2Yuha. 7.

² Hudaning Rohini mundak pərkləndürələysilər: Əysani, yəni dunyaəta insaniy təndə kəlgən Məsihni etirap kילוquçi hər bir roh Hudadin bolidu; □

³ wə dunyaəta insaniy təndə kəlgən Əysa Məsihni etirap kilmaydıoğan roh Hudadin kəlgən əməs. Bundaklarda əksiqə dəjjalning rohi ixləydu; silər bu rohning kelidoğanliki toqruluk anglioğanidinglar wə dərwəxə u hazir dunyada pəyda boldi. □ ■

⁴ Əy əziz balilirim, silər bolsanglar Hudadin bolənsilər wə ularning üstidin ojalib kəldinglar; qünki silərdə Turoquçi bu dunyada turoquçidin üstündur. □

⁵ Ular bolsa bu dunyaəta mənsup; xunga ular bu dunyaning səzlrini kildu wə bu dunyadikilər ularəta kulaq salidu. □

⁶ Biz bolsak Hudadin bolənmiz; Hudani tonuətan kixi bizning səzlrimizni anglaydu. Hudadin bolmioğan kixi bolsa bizning səzlrimizni anglimaydu. Mana buningdin Həqikətning Rohi bilən ezitkulukning rohini pərk etələymiz. □ ■

Huda Əzi mehİR-muhəbbəttur

⁷ I səyümlüklirim, bir-birimizgə mehİR-muhəbbət kərsitəyli; qünki mehİR-muhəbbətning əzi Hudadinur wə mehİR-muhəbbət kərsətküqining hər biri Hudadin tuəloətan bolidu wə Hudani tonuydu.

⁸ MehİR-muhəbbət kərsətmigüçi kixi Hudani tonumioətan bolidu; qünki Huda Əzi mehİR-muhəbbəttur.

⁹ Hudaning mehİR-muhəbbiti bizdə xuning bilən axkara boldiki, Huda bizni Uning arkilik hayatka erixsun dəp birdinbir yeganə Ooqlini dunyaəta əwətti. ■

¹⁰ MehİR-muhəbbət dəl xuningdin ayanki, bizləarning Hudani səyginimiz bilən əməs, bəlki U Əzi bizni səyüp gunahlırimizning jzasini kətürgüçi kafarət boluxka Əz Ooqlini əwətkini bilən ayandur. ■

□ **4:2 «Əysani, yəni dunyaəta insaniy təndə kəlgən Məsihni etirap kילוquçi hər bir roh...»**

— «insaniy təndə» (yaki «insan tenidə») grek tilida «əttə» bilən bildürilidu. «**Əysani, yəni dunyaəta insaniy təndə kəlgən Məsihni etirap kילוquçi hər bir roh Hudadin bolidu**» — muxu ayattə deyilən «roh» məlum insanning aəzi arkilik gəp kiliwatidu, əlwəttə. Həqikij məsilə: — məlum birsı jamaəttə səz kilip «Hudaning wəhiyini silərgə yətküzimən» desə, biraq «insaniy təndə kəlgən Əysa Məsihni etirap kilmisa, əmdi uningda səz kilidioətan roh Hudaning Rohi əməs, bəlki jin-xəytanlarıning biri yaki bu kixining əzining Huda bilən karxilixidioətan insaniy roh bolidu, halas. □

4:3 «wə dunyaəta insaniy təndə kəlgən Əysa Məsihni etirap kilmaydıoğan roh Hudadin kəlgən əməs» — xu wəqitlarda, bəzilər Əysa Məsihni «həqikij insan əməs, bəlki insanning xəklidə namayan bolətan bir hil roh, halas» degən yaloətan təlim tarkəloətanidi. «...**Bundaklarda əksiqə dəjjalning rohi ixləydu; silər bu rohning kelidoətanliki toqruluk anglioətanidinglar wə dərwəxə u hazir dunyada pəyda boldi**» — okurmənləarning esidə barki, «dəjjal»ning mənisi «Məshigə qarxi» həm «Məshihning ornini talaxquçı»dur (yukiridiki 2:18, 2:20 wə izahətlarni kəring). ■ **4:3** 2Tes. 2:7; 1Yuha. 2:18, 22. □

4:4 «Əy əziz balilirim, silər bolsanglar Hudadin bolənsilər wə ularning üstidin ojalib kəldinglar» — «ular» muxu yərdə sahta pəyoətmənlərnı wə təlim bərgüçilərnı kərsitidu. «**qünki silərdə Turoquçi bu dunyada turoquçidin üstündur**» — «silərdə Turoquçi» Muxəddəs Rohni, «bu dunyada turoquçi» İblisni kərsitidu. □

4:5 «Ular bolsa bu dunyaəta mənsup; xunga ular bu dunyaning səzlrini kildu wə bu dunyadikilər ularəta kulaq salidu» — «ular bu dunyaning səzlrini kildu» yaki «ular bu dunyadin səzləydu» yaki «ular bu dunya toqruluk səzləydu». □

4:6 «Mana buningdin Həqikətning Rohi bilən ezitkulukning rohini pərk etələymiz» — «Həqikətning Rohi» Muxəddəs Rohni, «ezitkulukning rohi» Xəytanning əzi yaki jinlarnı kərsitidu. ■ **4:6** Yh. 8:47; 10:27. ■ **4:9** Yh. 3:16; Rim. 5:8. ■ **4:10** Rim. 3:24, 25; 2Kor. 5:19; Kol. 1:19; 1Yuha. 2:2.

11 I sөyümlükirim, Huda bizgə xu kədər mehir-muhəbbət kərsətkən yərdə, bizmu bir-birimizgə mehir-muhəbbət kərsitixkə kərzdardurmiz.

12 Heqkim heqqaşan Hudani kərgən əməs; lekin bir-birimizgə mehir-muhəbbət kərsətsək, Huda bizdə yaxaydu wə uning mehir-muhəbbiti bizdə kamalətkə yətkən bolidu. ■

13 Biz bizning Uningda yaxawatkanlikimizni wə Uning bizdə yaxawatkanlikini xuningdin bilimizki, U Öz Rohini bizgə ata kıləjan. □

14 Biz xuni kərgən wə xundakla xuningəşa guwahlik berimizki, Ata Oşulni dunyaşa kutkuzoşuqi boluxka əwətti.

15 Əgər kimdəkim Əysani Hudaning Oşli dəp etirap kılsa, Huda uningda, umu Hudada yaxaydu.

16 Biz bolsak Hudaning bizgə boləjan mehir-muhəbbitini tonup yəttuk, xundakla uningəşa tolimu ixənduk. Huda Əzi mehir-muhəbbəttur wə mehir-muhəbbəttə yaxioşuqi kixi Hudada yaxaydu, Hudamu uningda yaxaydu.

17 Muxundak boləşanda, mehir-muhəbbət bizdə mukəmməllixidu; xuning bilən biz sorak künidə hatirjəm-kərkmas bolalaymiz. Qünki Əysa kəndak boluwatkan bolsa bizmu həzir bu dunyada xundak boluwatimiz. □

18 Mehir-muhəbbəttə kərkunq yoktur; kamil mehir-muhəbbət kərkunqni həydəp yokka qikiridu. Qünki kərkunq Hudaning jazasi bilən başlinixliktur; kərkunqi bar kixi mehir-muhəbbəttə kamalətkə yətküzülgən əməstur. □

19 Biz mehir-muhəbbət kərsitimiz, qünki Huda aldi bilən bizgə mehir-muhəbbət kərsətti.

20 Əgər birsi «Hudani sөyimən» dəp turup, kərindeşioşa əqmənlik kılsa, u yaləşanşidur. Qünki kəz aldidiki kərindeşini sөymigən yərdə, kərup bəkmioşan Hudani kəndakmu sөysun? ■

21 Xunga bizdə Uningdin: «Hudani sөygən kixi kərindeşinimu sөysun» degən əmr bardur. ■

5

Etikađ «bu dunya»ning üstidin oşalibə kılıdu

■ 4:12 Mis. 33:20; Kan. 4:12; Yh. 1:18; 1Tim. 1:17; 6:16; 1Yuşa. 3:24. □ 4:13 «Biz bizning

Uningda yaxawatkanlikimizni wə Uning bizdə yaxawatkanlikini xuningdin bilimizki, U Öz Rohini bizgə ata kıləjan» — «U Öz Rohini bizgə ata kıləjan» grek tilida «U Öz Rohidin bizgə ata kıləjan» bilən ipadilini. □ 4:17 «xuning bilən biz sorak künidə hatirjəm-kərkmas bolalaymiz» — «sorak küni» yaki «kiyamət küni». Okurmənləning esidə bolsunki, «kiyamət küni»ni ətraplik qüxinix üqün Təwrat-Injilda uning toşrisidiki kəp təpsilatlar bar. □ 4:18 «Mehir-muhəbbəttə kərkunq yoktur; kamil

mehir-muhəbbət kərkunqni həydəp yokka qikiridu» — yaki «mehir-muhəbbət mukəmməl bolsa, kərkunqni həydəp yokka qikiridu». ■ 4:20 1Yuşa. 2:4. ■ 4:21 Law. 19:18; Mat. 22:39; Yh. 13:34; 15:12; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuşa. 3:23.

1 Əysaning Məsih ikənlikigə ixəngən hər bir kixi Hudadin tuşulğan bolidu; wə tuşduruşuqi Atini səyidiğan hər bir kixi Uningdin tuşulşuqinimu səyidu. □ ■

2 Biz özimizning Hudaning balilirini səyidiğanlikimizni xuningdin bilimizki, Hudani səyüp, Uning əmrlirigə əməl kılıximizdindir.

3 Hudani səyüx Uning əmrlirigə əməl kılıx deməktür; wə Uning əmrliridə turmaq eşir ix əməstur. ■

4 Qünki Hudadin tuşulşuğanlarning həmmisi bu dunya üstidin şəlibə kılıdu; wə dunyaning üstidin şəlibə kılışuqi küq — dəl bizning etikađimizdur. □ ■

5 Bu dunyaning üstidin şəlibə kılışuqi zadi kimlər? Pəkət Əysani Hudaning Oşli dəp etikađ kılışuqılar əməsmu? ■

6 U bolsa su wə kan arkilik kəlgən zat, yəni Əysa Məsihdür; Uning kelixi pəkət su bilənla əməs, bəlki kan bilənmu idi. Wə bu ixlarğa guwahlik bərgüqi bolsa Rohtür, qünki Roh Əzi həkikəttür. □

7 Qünki Uning toşruluk üq guwahlik bərgüqi bar: — □

8 bular Roh, su wə kəndin ibarəttür. Bu üqining *guwahliki* birdür. □

9 Əgər biz insanlarning guwahlikini kəbul kilsək, Hudaning guwahliki bularningkidin üstündür. Huda Əz Oşli toşrisida xundaq guwahlik bərgən —

10 (Hudaning Oşliğa etikađ kılışuğan kixining iqidə xu guwahlik bardür; biraq Hudağa ixənmigən kixi Uni yaloşuqı kılışuğan bolidu, qünki U Hudaning Əz Oşlini təstiklişuğan guwahlikiğa ixənmigən) ■

11 guwahlik dəl xudurki, Huda bizgə mənngülük həyatni ata kildi wə bu həyatlik Uning Oşlididür. ■

12 Xunga Oşluğa igə boluşuğan kixi həyatlikğa igə boluşuğan bolidu; Hudaning Oşliğa igə bolmuşuğan kixi həyatlikğa igə bolmuşuğan bolidu.

Məngülük həyat

□ 5:1 «...wə tuşduruşuqi (Ata)ni səyidiğan hər bir kixi uningdin tuşulşuqinimu səyidu» — bu sez bəlkim xu dəwrdeki bir təmsil boluxi mumkin idi. «Uningdin tuşulşuqı»lar etikađqi kərixdaxlarni kərsitidu. ■ 5:1 Yh. 1:12. ■ 5:3 Mat. 11:29,30; Yh. 14:15; 15:10.

□ 5:4 «Qünki Hudadin tuşulşuğanlarning həmmisi bu dunya üstidin şəlibə kılıdu; wə dunyaning üstidin şəlibə kılışuqi küq — dəl bizning etikađimizdur» — «bu dunya» muxu yərdə Hudağa qarxi qikidişuğan pütkül dunyadiki etikađsizlarni kərsitidu, əlwəttə. Qünki əməliyəttə «bu dunyadikilər» Xəytanning ilkidə mərkəzləşkən, Hudağa qarxi bir tüzümdür. ■ 5:4 Yh. 16:33. ■ 5:5 1Kor. 15:57; 1Yuhə. 4:15. □ 5:6 «U bolsa su wə kan arkilik kəlgən zat, yəni Əysa Məsihdür; Uning kelixi pəkət su bilənla əməs, bəlki kan bilənmu idi. Wə bu ixlarğa guwahlik bərgüqi bolsa Rohtür, qünki Roh Əzi həkikəttür» — «Roh» — Hudaning Muxəddəs Rohini kərsitidu. Bu ayətning məzmuni birnəqqə sahta təlimgə qarita rəddiyə bərixtur. Muəllip kət'iylik bilən xuni ispatlimaqçiki: (1) Əysa Məsih həkikiy insan bolup tuşuldi; (2) həkikiy insan bolup, Yəhya pəyoşəmbər tərpidin suda qəmüldürildi; (3) həkikiy insan bolup kresttə əldi. Bu rəddiyening təpsilatlıri üstidə «koxumqə sez»imizdə səl tohtilimiz.

□ 5:7 «Qünki Uning toşruluk üq guwahlik bərgüqi bar...» — «Uning toşruluk» — Məsih toşruluk. □ 5:8 «bular Roh, su wə kəndin ibarəttür. Bu üqining guwahliki birdür» — bu ayət toşruluk wə 6-7-ayətlər üstidə «koxumqə sez»imizdə tohtilimiz. Bir'az kona kəqürülmilərdə: — «Qünki U toşruluk ərxta üq guwahlik bərgüqi bar: Bular Ata, Kalam wə Muxəddəs Rohtür; bu üqi birdür. (8) Yər yüzidə üq guwahlik bərgüqi bar: Bular Roh, su wə kəndin ibarəttür. Bu üqining guwahliki ohxaxtur» deyilidu. ■ 5:10 Yh. 3:36; Rim. 8:16; Gal. 4:6. ■ 5:11 Yh. 1:4.

13 Mən bularni Hudaning Ooqlining namioşa etiqađ kiloan silergə silərning mænggülık hayatka igə boloañliqinglarni bilixinglar üqün yazdim. ■

14 Wə bizning Uningoşa boloañ toluk ixəñq-hatirjəmlikimiz xundakki, Uning iradisigə muwapik hərqañdak bir ixni tilisək, U bizni anglaydu. ■

15 Uni hərnemə tiliginimizni anglaydu dəp bilgənikənmiz, duayimizda Uningdin tiliginimizgə erixtuk, dəp bilimiz.

16 Birsi kerindixining əlümgə məhkum kilmaydioñan bir gunah sadir kiloanliqini kərsə, uning üqün dua kilsun; wə Huda əlümgə məhkum kilmaydioñan gunah sadir kiloanlar üqün uningoşa hayatliq ata kilidu. Əlümgə məhkum gunahmu bardur. Uning toşrisidin tilisun, deməymən. □ ■

17 Həmmə həkkaniyətsizlik gunahdur; wə əlümgə məhkum kilmaydioñan gunahmu bar. ■

18 Hudadin tuşuloşuqining gunah sadir kilmaydioñanliqini bilimiz; qünki əslidə Hudadin tuşuloşan Zat bundak kixini qoşdap qalidu wə axu rəzil uningoşa tegəlməydu. □ ■

19 Əmdi əzimizning Hudadin boloañlikimiz əzimizgə məlum; əmma pütkül dunya bolsa u rəzilning ilkididur.

20 Yənə bizgə məlumki, Hudaning Ooqli dunyaoşa kəldi wə Həkiqiy Bololuqini tonuximiz üqün kənglimizni yorutti; wə biz Həkiqiy Bololuqining Əzidə, yəni Uning Ooqli Əysa Məsihdə yaxawatimiz. U bolsa həkiqiy Huda wə mænggülık hayatliqtur! □ ■

21 Əziz balilirim, əzüñglarni hərqañdak butlardin saqlanglar. □

■ 5:13 Yh. 20:31. ■ 5:14 Yər. 29:12; Mat. 7:8; 21:22; Mar. 11:24; Luğa 11:9; Yh. 14:13; 15:7; 16:24; Yağ. 1:5; 1Yuhə. 3:2. □ 5:16 «Birsi kerindixining əlümgə məhkum kilmaydioñan bir gunah sadir kiloanliqini kərsə, uning üqün dua kilsun; wə Huda əlümgə məhkum kilmaydioñan gunah sadir kiloanlar üqün uningoşa hayatliq ata kilidu. Əlümgə məhkum gunahmu bardur. Uning toşrisidin tilisun, deməymən» — «wə Huda əlümgə məhkum kilmaydioñan gunah sadir kiloanlar üqün uningoşa hayatliq ata kilidu» yaki «wə Huda ularoşa (yəni gunah sadir kiloanlaroşa) hayatliq ata kilidu». «Əlümgə məhkum gunah» toşruluk «Qoxumqə səz»imizni kərug.

■ 5:16 Qəl. 15:30; 1Sam. 2:25; Mat. 12:31; Mar. 3:29; Luğa 12:10; İbr. 6:4; 10:26; 2Pet. 2:2. ■ 5:17 1Yuhə. 3:4. □ 5:18 «Hudadin tuşuloşuqining gunah sadir kilmaydioñanliqini bilimiz; qünki əslidə Hudadin tuşuloşan Zat bundak kixini qoşdap qalidu wə axu rəzil uningoşa tegəlməydu» — bizningqə «əslidə Hudadin tuşuloşan Zat» Əysa Məsihiñi kərsitidu. Muxu yərdə «tuşuloşan» bəlkim Məsihiñing insan boluxka tuşuluxini kərsitixi kərək. Baxqa ikki hil tərjimisi bar: (1) «Hudadin tuşuloşuqi bolsa (yəni, etiqađqi), U (Huda) uni qoşdap qalidu; (2) Hudadin tuşuloşuqi əzini qoşdap qalidu». «axu rəzil» — İblisni kərsitidu. ■ 5:18 1Yuhə. 3:9. □ 5:20 «wə biz Həkiqiy Bololuqining əzidə, yəni Uning Ooqli Əysa Məsihdə yaxawatimiz» — «həkiqiy bololuqi» Hudani kərsitidu. «U bolsa həkiqiy Huda wə mænggülık hayatliqtur!» — Əysa Məsihiñi kərsitidu (muqəddəs yazmildəki heqqañdak yərlərdə «Huda hayatliq» deyilməydu, ləkin kəp yərlərdə «Əysa Məsih hayatliqtur», deyilidu. Məsələn «Yuh.» 11:25, 14:6). ■ 5:20 Yəx. 9:5; 44:6; 54:5; Luğa 24:45; Yh. 20:28; Rim. 9:5; 1Tim. 3:16. □ 5:21 «Əziz balilirim, əzüñglarni hərqañdak butlardin saqlanglar» — «butlar» xübhətsizki, muxu yərdə pəket oyma butlarni yaki quyma butlarnila əməs, bəlki etiqađqilarning qəlbidə Hudaning ornini talixidioñan hərqañdak nərsə yaki ixtur. Məsələn, «Kol.» 3:5ni kərug.

Yuhanna «2»

«Rosul Yuhanna yazoqan ikkinqi maqtup»

1-2 Mänki aqsakaldin *Huda taripidin* tallanoqan hanimoqa wə uning əziz baliliriqa salam! Mən silərni həkikəttə səyimən wə yaloquz mənla əməs, yənə həkikətni tonuqanlarning həmmisi bizdə yaxawatqan wə xundakla əbədgiqə bizgə yar bolidioqan həkikətni dəp silərni səyidu. □

3 Huda'atidin wə Atining Oqli Rəb Əysa Məsihdin xapaət, rəhim-xəpket wə hatirjəmlik silərgə həkikət wə mehİR-muhəbbət iqidə boləyay! □

4 Baliliringning arisida biz Atidin əmr tapxuruwaləqandək həkikəttə mangoqanlarni kərginim üqün intayin hursən boldum.

Həkikəttə qing turux, sahtiliktin həzi bolux

5 Əmdi, hərmətlik hanim, mən səndin bir-birimizgə mehİR-muhəbbət kərsitəyli, dəp etünimən. Mening sanga yezip etünginim yengi bir əmr əməs, bəlki dəsleptin tartip bizdə bar əmrdur. ■

6 (mehİR-muhəbbət xuki, uning əmrlirigə əməl kilip mengixtur). Mana bu əmr silər burundin tartip anglap keliwatqandək, uningda mengixinglar üqün silərgə tapilanoqandur. □ ■

7 Qünki nuroqun aldəmçilar dunyaning jay-jaylirida çikti. Ular Əysaning dunyaqa insaniy təndə kəlgən Məsih ikənlikini etirap kilmaydu. Bundaylar dəl aldəmçi wə dəjjaldur. □ ■

□ 1:1-2 «**Mänki aqsakaldin (Huda taripidin) tallanoqan hanimoqa wə uning əziz baliliriqa salam!**» — «aqsakal» muxu yərdə «jamaətning aqsakili» yaki pəkət «mən kəridin...» degən mənidila ixlitolidu. «**Huda taripidin tallanoqan hanim**» — «hanim» həkikiy bir ayal hanimni kərsitixi mumkin, bolmisa məlum bir jamaətni kərsitiximu mumkin. «Kirix süz»imizdə eytkinimizdək biz uni həkikiy mətiwər etikadçi hanimni kərsitidu, dəp qaraymiz. «Əziz baliliri» degən (1) jisaməniy baliliri; (2) «rohıy baliliri»; (3) həm jisaməniy həm rohıy balilirini kərsitixi mumkin. Biz 3-pikirgə mayilmiz («rohıy baliliri» bolsa bu hanimning guwahliki wə wasitisi bilən Hudaning yoliqa kirgənlərnə kərsitidu. «Kirix söz»imizni, 9-ayətni, «3Yuh. » 4-ayətnimu kəring). «**Mänki aqsakaldin... salam!**» — barlik hətlirigə ohxax, rosul Yuhanna əzining kim ikənlikini biwasitə kərsətməydu. □ 1:3 «**rəhim-xəpket wə hatirjəmlik silərgə həkikət wə mehİR-muhəbbət iqidə boləyay!**» — bəzi kona kəqürmilərdə «rəhim-xəpket wə hatirjəmlik bizlərgə həkikət wə mehİR-muhəbbət iqidə boləyay!» dəp pütülgən. ■ 1:5 Yh. 13:34; 15:12; Əf. 5:2; 1Tes. 4:9; 1Pet. 4:8; 1Yuhə. 2:7; 3:23; 4:21. □ 1:6 «**Mana bu əmr silər burundin tartip anglap keliwatqandək, uningda mengixinglar üqün silərgə tapilanoqandur**» — kəzdə tutuloqan əmr qoqum aldinki 5-ayəttə tiləqa elinoqan «bir-birimizgə mehİR-muhəbbət kərsitəyli». ■ 1:6 Yh. 15:10. □ 1:7 «**Qünki nuroqun aldəmçilar dunyaning jay-jaylirida çikti**» — nemixka «qünki» dəydu? Bizningqə 5-7-ayət bilən baoliktur. Aldəmçilar, sahta təlim bərgüçilər wə sahta pəyoqəmbərlər taripidin aldiniq qəlixining aldini elixitki biridinbir yol 5-7-ayəttə tiləqa elinoqandək Hudaning həmrahlikida mehİR-muhəbbət iqidə yaxaxtur. «**Ular Əysaning dunyaqa insaniy təndə kəlgən Məsih ikənlikini etirap kilmaydu**» — «insaniy təndə» (yaki «insan tenidə») grek tilida «əttə» bilən bildürilidu. Baxqa birhil tərjimisi: — «Ular Əysa Məsihning dunyaqa insan tenidə kəlgənlikini etirap kilmaydu». ■ 1:7 Mat. 24:5,24; 2Pet. 2:1; 1Yuhə. 4:1.

⁸ Biz wə özunglar singdürgən əjirni yokitip koymay, bəlki toluk in'amoşa igə boluxunglar üqün, özunglaroşa agah bolunglar. □

⁹ Kimki Məsihning təlimidin halkip qikip, uningda qing turmisa, Huda uningə igə bolmaydu. Lekin Uning təlimidə qing turoşuqi bolsa, Ata həm Oşul uningə igə bolidu. □

¹⁰ Əgər birsı Uning təlimini elip kəlməy silərning yeninglaroşa kəlsə, uni öyunglaroşa baxlimanglar həm uningə salammu bərmənglar. □ ■

¹¹ Qünki undak adəmgə salam bərgən kixi uning rəzil əməllirigə xerik boləşuqidur. □

¹² Silərgə pütidişan yənə kəp səzlim bar idi; lekin kəşəz bilən siyahni ixlətkəndin kərə, huxallikimizning tolup texixi üqün yeninglaroşa bərip didar kərixüp səzlixixni arzu kilimən.

¹³ Huda tərpidin tallanoşan hədəngning baliliridin sanga salam! □

□ **1:8 «Biz wə özunglar singdürgən əjirni yokitip koymay, bəlki toluk in'amoşa igə boluxunglar üqün, özunglaroşa agah bolunglar»** — «biz wə özunglar singdürgən əjir» bəlkim Yuhanna, xu hanım wə uning baliliri bilən billə Hudaning yolida ixləp, hux həwər yətküzüp, baxkilarni Hudaning yolişə baxlax əjirini kərsitidu. Xu sahta təlim bərgüqilər ularning Huda üqün qikəroşan mewisini yokaşmaqçi, əlwəttə. □ **1:9 «Kimki Məsihning təlimidin halkip qikip, uningda qing turmisa, Huda uningə igə bolmaydu»** — «təlimdin halkip qikip» grek tilida «ilgiri besip» degən bilən ipadilinişu. Bu bir kinayilik, həşwiy gəptur. Məsihning təlimidin həşkəndak səz-idiyilər «ilgiri turmaydu», əlwəttə. Məsihning təlimidin halkip hərəkəndak baxka səz-idiyilərgə ətix həşkəndak «ilgiriləş» əməştur, əlwəttə. **«Lekin Uning təlimidə qing turoşuqi bolsa, Ata həm Oşul uningə igə bolidu»** — «Məsihning təlimi... Uning təlimi...» — həm Məsiş Əzi bərgən təlim həm rosullar Uning toşruluk bərgən təlimnimu təng kərsitidu. □ **1:10 «Əgər birsı uning təlimini elip kəlməy silərning yeninglaroşa kəlsə, uni öyunglaroşa baxlimanglar həm uningə salammu bərmənglar»** — «Uning təlimi» grek tilida «muxu təlim» degən səz bilən ipadilinişu; u «Məsihning təlimi». 9-ayətni kəşəng. **«uni öyunglaroşa baxlimanglar həm uningə salammu bərmənglar»** — oşurmənlərnəning esidə barki «salam» (ibranıy tilida «xalom», grek tilida «hair») degən səz «Sanga tinq-hatirəmlik tiləymən» degən mənidə. Xunga muxundak sahta təlim bərgüqilərgə «salam» eytişkə bolmaydu. Yuhannaning bu degini ularoşa ədəpsizlik kilix kerək degənlik əməş, əlwəttə, bəlki ularoşa salam bərixning ornişə sahta təlimi üqün tənbiş bərixinglaroşa toşra kelidu, degənliktur. ■ **1:10 Rim. 16:17; 2Tim. 3:5; Tit. 3:10.** □ **1:11 «Qünki undak adəmgə salam bərgən kixi uning rəzil əməllirigə xerik boləşuqidur»** — «salam» toşruluk yukirik işaəatni kəşəng. □ **1:13 «Huda tərpidin tallanoşan hədəngning baliliridin sanga salam!»** — «hədəngning baliliri» rosul Yuhanna turoşan jaydiki jamaəttiki etişadqilarni kərsitixi mumkin.

Yuhanna «3»

«Rosul Yuhanna yazoqan üqinqi məktup»

¹ Mənki aksakal özüm həqiqəttə söygən söyümlük Gayuska salam!

² I söyümkük *dostum*, jening gülləngəndək, həmmə ixliringning güllinixigə wə teningning salamət boluxioğa tiləkdaxmən.□

³ Qerindaxlar kelip, səndə boləjan həqiqət toqruluk guwahlik bərgəndə, mən intayin bək huxallandim; qünki sən həqiqəttə dawamlik mengiwatisən.□

⁴ Manga nisbətən, əziz balilirimning həqiqəttə mengiwatqanlikini anglaxtinmu qong huxallik yoktur.□

Hux həwər hizmitidə bolidioqanlaroğa yardım berix

⁵ Söyümlük *dostum*, yeningoğa barəjan qerindaxlaroğa (gərgə ular sanga natonux bolsimu) qiloqanliringning həmmisidə ihlasmənliking ispatlinidu.□

⁶ Ular jamaət aldida sening bu mehır-muhəbbiting toqrusida guwahlik bərdi. Ularni yənə Hudaning yolioğa layik səpirigə uzitip qoysang, yahxi qiloqan bolisən.□

⁷ Qünki ular *səpərdə* yat əllik *etikədsizlardin* heq nemə almay, xu mubarək nam üqün yoloğa qikti.□

□ 1:2 «I söyümkük (*dostum*), jening gülləngəndək, həmmə ixliringning güllinixigə wə teningning salamət boluxioğa tiləkdaxmən» — «jeningning gülləngəndək...»: — demək, Gayusning iqli dunyasi intayin bay, rohij baylikliri nahayiti kəp. Bu ayətkə qarioqanda, Hudaning əz pərzəntlirigə boləjan iradisini omumən eytkanda ularning tenining saqlam boluxi, degili bolidu. □ 1:3 «**səndə boləjan həqiqət toqruluk guwahlik bərgəndə,...**» —

yaki «sening toqrangdə həqiqət boyiqə guwahlik bərgəndə,...». □ 1:4 «**Manga nisbətən, əziz balilirimning həqiqəttə mengiwatqanlikini anglaxtinmu qong huxallik yoktur**» — «əziz balilirim»: — bu ayəttin bizgə roxənki, Gayus (bəlkim heli burunla) rosul Yuhanna arqilik hux həwərni qobul qiloqan wə xundakla uning «əziz baliliri»din biri bolup qaloqan.

□ 1:5 «**Söyümlük dostum, yeningoğa barəjan qerindaxlaroğa (gərgə ular sanga natonux bolsimu) qiloqanliringning həmmisidə ihlasmənliking ispatlinidu**» — bu qerindaxlar jamaətlərgə təsəlli-riqbət yətküzüx, təlim berix wə hux həwərni tarkitix üqün yaka yurtlaroğa qikqan. 7-ayətni kəring. □ 1:6 «**Ular jamaət aldida sening bu mehır-muhəbbiting toqrusida guwahlik bərdi**» — «jamaət» muxu yərdə muəllipning əz jamaitini kərsətsə kərek.

□ 1:7 «**Ular yənə Hudaning yolioğa layik səpirigə uzitip qoysang, yahxi qiloqan bolisən**» — «Ularni ... səpirigə uzitip qoysang...»: — bu ayətning həwirigə qarioqanda, bu qerindaxlar hux həwərni tarkitixqə qikqanda, burun bir qetim Gayus tərpidin kütüwəlinəjan. Xuningdin keyin ular Yuhannaning, xundakla əz jamaitining yenioğa kaytip kəldi, Gayus toqruluk guwahlik bərdi. Ular hazır kaytidin səpərgə qikqan, Yuhanna Gayuska yazoqan uxbu hətni bəlkim səpərgə qikqanlar Gayuska tapxuruxqə elip baridu. □ 1:7 «**Qünki ular (səpərdə) yat əllik etikədsizlardin heq nemə almay, xu mubarək nam üqün yoloğa qikti**» — «yat əllik etikədsizlar» muxu yərdə «yat əlliklər» yaki «yat əllər» degən səz bilən ipadilini. Adəttə bu

səz «Yəhudiy bolmioqan əllər»ni kərsitidu, lekin muxu yərdə «etikədsizlar» degən kəqmə mənide ixlitilidu. «Xu mubarək nam üqün» — grek tilida pəkət «nam» bilən ipadilini; qünki Yuhanna wə xu qerindaxlar üqün pəkət birlə nam məwjut idi (yəni birdinbir Məsihning namidir). Məsilən, «1Yuh.» 2:12nimu kəring).

8 Xunga, həkikət bilən hizmətdax bolup tēng ixligūqi bolux üqün biz xundaklarni qollap-kuwwətliximizgə toqra kelidu. □

9 Bu toqruqluk jamaətkə məktüp yazdim. Lekin ularning arisida özini qong tutup, jamaətkə bax bolux tәмәsidə bolqan Diotrəpəs bizni qobul qilmaydu. □

10 Xuning üqün mən barqanda, uning qiloqan əskiliklirini, yəni uning bizning üstimizdin qiloqan rəzil səzliri bilən oqəyvitini yuzigə salimən; u uninglik bilənla tohtap qalmaydu, yəne səpərdiki qerindaxlarni qobul qilmayla qalmaq, qobul qilməqqi bolqanlarnimu tosidu wə hətta ularni jamaəttin qoqlap qiqiriwatidu. □

11 I səyümlük dostum, yamanliqtin əməs, yaxhiliqtin ülgə aloqin. Yaxhiliq qiloquqi Hudadindur. Yamanliq qiloquqi Hudani heq kərmigəndur. ■

12 Demitriusni bolsa həmməylən, hətta Həkikətning əzi yaxhi guwahlik berip təripleydü. Bizmu uningqə guwahlik berimiz wə guwahlikimizning həkikət ikənlikini sənmu bilisən. □

13 Sanga yazidoqan yəne kəp səzlim bar idi; lekin kələm bilən siyahni ixlətkəndin kərə, □ ■

14 Sən bilən pat arida didar kərüxüxnı arzu qilimən; xu qəoqda dərkəmdə səzliximiz.

15 Sanga hatirjəmlik yar bolqay! Dostlardin sanga salam. Sənmu u yərdiki

□ 1:8 «Xunga, həkikət bilən hizmətdax bolup tēng ixligūqi bolux üqün biz xundaklarni qollap-kuwwətliximizgə toqra kelidu.» — «həkikət bilən hizmətdax bolup tēng ixligūqi bolux üqün» — buningqə kariqanda «həkikət» degən ibarə «Həkikətning Rohi», yəni Muqəddəs Rohning Özini kərsitidu. «Kollap-kuwwətləx» — grek tilida «qobul qilix» degən peil bilən ipadilini du wə əyde kütiwelixini qokum əz iqigə alidu. «Biz xundaklarni qollap-kuwwətliximizgə toqra kelidu» — bu ayəttiki «biz» xübhşisizki, barliq etikadqilarni əz iqigə alidu. □ 1:9 «Bu toqruqluk jamaətkə məktüp yazdim. Lekin ularning arisida özini qong tutup, jamaətkə bax bolux tәмәsidə bolqan Diotrəpəs bizni qobul qilmaydu» — roxənki, bu ayəttə tilqə elinqan «jamaət» Yuhanna yaki Gayus bilən munasiwətlük jamaət əməs, bəlki Gayus turqan yurtka yeqin jaylaxqan bir jamaət idi. □ 1:10 «Xuning üqün mən barqanda, uning qiloqan əskiliklirini, yəni uning bizning üstimizdin qiloqan rəzil səzliri bilən oqəyvitini yuzigə salimən» — «yuzigə salimən» grek tilida «əslitimən» bilən ipadilini du. Yuhanna bu yamanliqni Diotrəpəstin baxqə heqkimgə əslətməydu! «U uninglik bilənla tohtap qalmaydu, yəne (səpərdiki) qerindaxlarni qobul qilmayla qalmaq...» — bu «qerindaxlar» yukirida tilqə elinqan hux həwəni tarqitix üqün yoloqə qiqqan qerindaxlardur. «... qerindaxlarni qobul qilmayla qalmaq, qobul qilməqqi bolqanlarnimu tosidu wə hətta ularni jamaəttin qoqlap qiqiriwatidu» — Diotrəpəstning jamaətkə aksaqal bolqan-bolmiqanliqi eniğ əməs, ixqilip jamaət iqidə heli təsiri bar adəm bolsa kərək. ■ 1:11 Zəb. 37:27; Yəx. 1:16; 1Pet. 3:11; 1Yuha. 3:6. □ 1:12 «Demitriusni bolsa həmməylən, hətta həkikətning əzi yaxhi guwahlik berip təripleydü» — mumkinqiligi barki, Demitriusning əzi Yuhannaning yenidin yoloqə qiqqan «hux həwərqı qerindaxlar»ning biri (hətta ularning baxliqi) idi. «Həkikətning əzi... guwahlik beridu» — Bizningqə muxu yərdə «həkikət» xübhşisizki, «Həkikətning Rohi», yəni Muqəddəs Rohning özini kərsitidu. Demək, Muqəddəs Roh bilən toloqan hər bir kixi Demitrius bilən uqraxqanda, özining rohqida Demitriusning qandaq adəm ikənliki toqruqluk Muqəddəs Rohnin bolqan guwahliqi bolidu. «Qoxumqə səz»imizni kərmən. «həkikət ikənlikini sənmu bilisən» yaki «həkikət ikənlikini silərmu bilisilə». □ 1:13 «lekin kələm bilən siyahni ixlətkəndin kərə, ...» — grek tilida «lekin siyah wə kələmni ixlətkəndin kərə, ...» deyilidu. ■ 1:13 2Yuha. 12.

dostlaroʻga isim-famililiri boyiqʻa mʻndin salam eytkaysʻn.□

□ **1:15 «Sanga hatirjʻamlilik yar bolʻjay! Dostlardin sanga salam»** — «dostlar» Yuhannaning yenediki barliq qʻerindaxlarni kʻersʻtsʻa kerʻk. Yuhanna «sening dostliring» yaki «mening dostlirim» demʻydu. Hʻʻkʻikʻiy qʻerindax bolsa hʻʻrbir baxqa qʻerindaxqa, yʻʻni Hudani saygʻʻqʻilarning hʻʻmmisigʻa dosttur. **Sʻnmu u yʻʻrdiki dostlaroʻga isim-famililiri boyiqʻa mʻndin salam eytkaysʻn»** — yukirida eytkʻinimizdʻk, «dostlar» muxu yʻʻrdʻ Gayusning yenediki barliq qʻerindaxlarni kʻersʻtidu.

Yəhuda

«Rosul Yəhuda yazojan məktup»

¹ Əysa Məsihning kuli, Yakupning inisi mənki Yəhudadin qaçiriloqanlaroşa, yəni Huda'Atimiz tərpidin sөyülgən, Əysa Məsih tərpidin qoqdilip kəlgənlərgə salam. □

² Silərgə rəhimdillik, amanlıq-hatirjəmlik wə mehır-muhəbbət həssiləp ata kəlinəy!

Sahta təlim bərgüqilərdin həzi bolunglar!

³ I sөyümlüklirim, mən əsli silərgə ortaq bəhrimən boluwatқан nija-timiz toşrisida hət yezixka zor ixtiyakim bolsimu, lekin hazır buning ornioşa silərnı mukəddəs bəndilərgə bir yolıla amanət kəlinəyən etikadni kəlunglərdin bərməslikkə jiddiy kürəx kəlixka jekiləp uxbu hətni yazmisam bolmıdı. □

⁴ Qünki məlum kixilər — ihlassiz adəmlər, heli burunla munu sorakka tartilixka pütülgənlər aranglaroşa sukunup kiriwaloqan. Ular Hudaning mehır-xəpkətni buzukluk kəlixning bahənisioşa aylanduruwaloqan, birdinbir Iğimiz wə Rəbbimiz Əysa Məsihdin tanəyən adəmlərdir. □ ■

⁵ Xuning üqün mən silərgə xuni esinglaroşa kaytidin selixni halaymənki (gərgə silər burun həmmə ixlərdin həwərləndürülgən bolsanglarmu), burun Rəb Əzi üqün bir həlkni Misirdin kətkuzəyən bolsimu, ularning iqidiki *Əzigə* ixənmigənlərnı keyin həlak kıldı. □ ■

⁶ Wə silər xunimu bilisilərki, əslidiki ornıda turmay, öz məkanını taxlap kətkən pərixtilərnı Rəb uluş *kıyamət* künining sorikioşiqə mənggü kixənləp mudhix qarəngöşulukta solap saklımaqta. ■

□ **1:1 «Əysa Məsihning kuli, Yakupning inisi mənki Yəhudadin qaçiriloqanlaroşa ... salam»** — «qaçiriloqanlar» bolsa Huda tərpidin qaçiriloqan. **«Əysa Məsih tərpidin qoqdilip kəlgənlərgə salam»** — yaki «(Huda tərpidin) Əysa Məsih üqün qoqdilip kəlgənlərgə salam» — tekst xu məninimu öz iqigə alıdu. □ **1:3 «...lekin hazır buning ornioşa silərnı mukəddəs bəndilərgə bir yolıla amanət kəlinəyən etikadni kəlunglərdin bərməslikkə jiddiy kürəx kəlixka jekiləp uxbu hətni yazmisam bolmıdı»** — «mukəddəs bəndilərgə bir yolıla amanət kəlinəyən etikad» degən ibarə muxu yərdə bizgə İnjlil arkilik Huda, Məsih, Mukəddəs Roh, nijat, Hudaning sөz-kalamı (Təwrat, Zəbur, İnjlil), bu dunya, u dunya, insanıyət, pərixtilər wə jin-xəytan qatarlıklar toşruluk nazil kılıp tapxuruloqan, xundakla ixinixkə zərür boləyən wəhıy-həkiqətlərnı kərsitidu. □ **1:4 «Qünki məlum kixilər — ihlassiz adəmlər, heli burunla muxu sorakka tartilixka pütülgənlər aranglaroşa sukunup kiriwaloqan»** — «heli burunla ... sorakka tartilixka pütülgən»: — bəlkim mukəddəs yazmılarda pütülgən bolsa kerək. «Munu sorak» — Yəhuda təwəndə 5-15-ayətlərdə bayan kılıdioqan jaza-soraklar bolsa kerək. **«ular Hudaning mehır-xəpkətni buzukluk kəlixning bahənisioşa aylanduruwaloqan, birdinbir Iğimiz wə Rəbbimiz Əysa Məsihdin tanəyən adəmlərdir»** — «Hudaning mehır-xəpkətni buzukluk kəlixning bahənisioşa aylanduruwaloqan...»: — demək, «buzukqilik kılıwərsəkmü Hudaning mehır-xəpkəti bilən kəqürülimiz» degəndək. ■ **1:4** 1Pet. 2:8; 2Pet. 2:1, 3. □ **1:5 «burun Rəb Əzi üqün bir həlkni Misirdin kətkuzəyən bolsimu, ularning iqidiki Əzigə ixənmigənlərnı keyin həlak kıldı»** — «keyin» grek tilida «ikkinqi kətim» deyilidu. «Rəb Əzi üqün bir həlkni Misirdin kətkuzəyən bolsimu» həzi kona kəqürmılərdə «Əysa Əz həlkni Misirdin kətkuzəyən bolsimu» deyilidu. ■ **1:5** Qel. 14:29; 26:64, 65; Zəb. 106:24-27; 1Kor. 10:5; İbr. 3:17. ■ **1:6** Yar:6:1-4; 2Pet. 2:4.

⁷ Sodom wə Gomorra wə ularning ətrapidiki xəhərlərdikilərmu xu ohxax yolda, yəni xu *pərixtilərgə* ohxax uqiə qıkkən buzukqılıkka wə oqeyriy xəhwətlərgə berilip kətkən, *keyinki dəwrlər* ularning aqiwitidin ibrət alsun üqün mənggülik ot jazasiə ərnək kəlinip köydürülgən. □ ■

⁸ Ləkin muxu «*qux kərgüqilər*» xu ohxax yol bilən adəmləning tənlininimu buloqiməktə, ular hokuk igilirigə səl kərioquqılardın bolup, *ərxniki* uluqlarəqimu həkərat kəlixməktə. □

⁹ Ləkin hətta bax pərixətə Mikailmu Musaning jəsiti toqrisida Iblis bilən muzakirə kəlip talax-tartix kəloqanda, uni həkəratlik səzlər bilən əyibləxkə pətinalmioqan, pəkət «Sanga Pərwərdigarning Əzi tənbiş bərsun» dəpla kəyoqan. ■

¹⁰ Ləkin bu kixilər əzliri quxənməydiəqan ixlar üstidə kupurluk kəlidu. Biraq ular hətta əkilsiz həywanlardək öz təbiitining inkaslıri boyiqə quxənginiə yaxap, xu arkiqil əzliniri həlak kəlidu. □ ■

¹¹ Bularning həlioqə way! Qünki ular Kəbilning yoli bilən mangdi, mal-mülükni dəp Balaamning azoqan yolioqə özini atti wə ular Korahning asiylik kəloqiniə *ohxax* ahir həlak bolidu. □ ■

¹² Ular mehır-muhəbbətəni təbrikləx ziyəətlinglarəqə heq tartinmay silər bilən billə dahil bolidioqan, əzlinirila bəkdioqan hətərlük hada

□ **1:7** «Sodom wə Gomorra wə ularning ətrapidiki xəhərlərdikilərmu xu ohxax yolda, yəni xu *pərixtilərgə* ohxax uqiə qıkkən buzukqılıkka wə oqeyriy xəhwətlərgə berilip kətkən, *keyinki dəwrlər* ularning aqiwitidin ibrət alsun üqün mənggülik ot jazasiə ərnək kəlinip köydürülgən» — «oqeyriy xəhwətlər» degən ibarə grek tilida «oqeyriy ətlər» bilən ipadilinidu. Hudaqə boysunmioqan pərixtilər «oqeyriy ətlər»gə (demək, kiz-ayallaroqə) iğ pəx tartkanidi; Sodom wə Gomorradikilər «oqeyriy ətlər»gə iğ pəx tartkan (bu kətim ərlər kiz-ayallaroqə əməs, bəlki ərlər baxkə ərlər bilən «oqeyriy» jinsiy munasiwət ötküzməqki). «Sodom wə Gomorra xəhərliri»ning aqiwiti toqrisida «Yar.» 18-19-babni kərüng. Biz «koqumqə səz»imizdə muxu wəkə üstidə yənə azrak tohtilimiz. ■ **1:7** Yar. 19:24; Kəan. 29:22; Yəx. 13:19; Yər. 50:40; Əz. 16:49; Hox. 11:8; Am. 4:11; Luqa 17:29; 2Pet. 2:6. □ **1:8** **«Ləkin muxu «qux kərgüqilər» xu ohxax yol bilən adəmləning tənlininimu buloqiməktə, ular hokuk igilirigə səl kərioquqılardın bolup, (ərxniki) uluqlarəqimu həkərat kəlixməktə»** — «qux kərgüqilər» bəlkim «bexəratlik birnəqqə quxni kərdüm» degəndək səzlər bilən adəmləni aldaydu. **«hokuk igiliri»** — xühşisizki, muxu yərdə padixəhlar, waliylar wə həkümətning türlik əməldarlıridin baxkə, Huda bəkitkən ata-anilik hokukni öz iğqə alidu. **«ərxniki uluqlar»** — əyni tekistə «ərx» degən səz yok. Ləkin 11-ayətkə kərioqanda qoqum ərxniki (yaman) küqlər, yəni jin-xəytanları kərsətsə kərək. «Jin-xəytanlar» əslidə pərixtilər, yəni «ərxniki uluqlar»din idi («Wəh.» 12:4ni kərüng). ■ **1:9** Dan. 10:13; 12:1; Zək. 3:2; 2Pet. 2:11; Wəh. 12:7.

□ **1:10** **«Ləkin bu kixilər əzliri quxənməydiəqan ixlar üstidə kupurluk kəlidu. Biraq ular hətta əkilsiz həywanlardək öz təbiitining inkaslıri boyiqə quxənginiə yaxap, xu arkiqil əzliniri həlak kəlidu»** — «öz təbiitining inkaslıri boyiqə quxənginiə yaxap» degən ibarə bəlkim həywanlarıning jüplixixkə boloqan ixtihasini kəzdə tutkən, xundakla muxu kixiləning xəhwəniy həwəsirlirini, buzukluqlirini kərsətkən boluxi mumkin. ■ **1:10** 2Pet. 2:12. □ **1:11** **«Bularning həlioqə way! Qünki ular Kəbilning yoli bilən mangdi, mal-mülükni dəp Balaamning azoqan yolioqə özini atti wə ular Korahning asiylik kəloqiniə (ohxax) ahir həlak bolidu»** — «Kəbilning yoli» — Kəbil öz inisiəqə həsət kəlip uni əltürgən, əlwəttə («Yar.» 4-bab). **«Balaamning azoqan yoli»** — «Qel.» 22-24-babni, «2Pet.» 2:15ni wə izahətnimu kərüng. **«ular Korahning asiylik kəloqinidikigə ohxax ahir həlak bolidu»** — Korah bolsa Musa pəyoqəmbərgə, xundakla Hudaning Özigə isyan kətürdi. Yar əzi eqilip Korah wə xeriklirining ailisidikilirini yutuwalidi wə xuning bilən təng asmandin ot quxüp Korah wə unioqə əgəxkənləni köydürüp əltürdi («Qel.» 16-bab). Korahdikilərdin 1500 yildin keyin yaxioqan muxu sahta təlim bərgüqilər Hudaning oqəzipi ayən kəlinioqan küni ularəqə ohxax jəzəmn əxəddiy wə korqunluq haldə yokitilidu. ■ **1:11** Yar. 4:8; Qel. 16:1; 22:7,21; 2Pet. 2:15; 1Yuha. 3:12.

taxlardur. Ular xamallardin həydilip kəlgən yamoqursiz bulut, yiltizidin qomurup taxlanoqan, kəq küzdiki mewisiz dərəhlər, ikki qetim olgənlər!.

□ ■ 14 Ular dengizning dawaloquwatkan, buzoqunluk dolqunliri, ular öz xərməndiqilikini kusmaqta; ular ezip kətkən yultuzlar bolup, ularoqa mənggülik kəpkarəngöqulukning zulmiti həzirləp qoyuloqandur. □ ■

14 Adəm'atining yəttinqi əwladi boləqan Hənoh bu kixilər toqrisida mundak bexarət bərgən: —

«Mana, Rəb tümənmingliəqan mukəddəsliri bilən kelidu, □ ■

15 U pütkül insanlarni sorəq kilip, barlik ihlassizlarning ihlassizlarəq yürgüzgən barlik ihlassizliklirioqa asasən, xundakla ihlassiz gunəhkarlarning Əzini həkəratliəqən barlik əsəbiy səzli rigə asasən ularni əyibkə buyruydu». □ ■

□ 1:12 «Ular məhİR-muəbbətni təbrİkləx ziyapətliringlaroqa həq tartinmay silər bilən billə dahil bolidiəqan, əzlinirina bəkididiəqan hətərlik hada taxlardur. Ular xamallardin həydilip kəlgən yamoqursiz bulut, yiltizidin qomurup taxlanoqan, kəq küzdiki mewisiz dərəhlər, ikki qetim olgənlər!» — «məhİR-muəbbətni təbrİkləx ziyapətliringlar» degənlİk Hudaning məhİR-muəbbitini təbrİkləx, əlwəttə. Xübhisizki, birinqi wə ikkinqi əsirlərdə jamaətlər pat-pat məlum bir huxallİktin ojerip-namratlarni təklip kilip ziyapət ötküzətti; undək ziyapətlər «məhİR-muəbbət ziyapiti» yəki «muəbbətni təbrİkləx ziyapiti» dəp atılltı. Xu ziyapətlər bəlkim daim «nan oxtux», (yəki «Rəbning dastihani», «Rəbning kəqlik tamiki»)ni öz iqiə alıttı. «əzlinirina bəkididiəqan hətərlik hada taxlardur» — «əzlinirina bəkididiəqan» bu kinayilik gəp. Muxu kixilər «Huda bizni jamaəttikilərni bəkquqi kilip bəkitkən» dəytti. Ləkin ular pəkət əzlinirina bəkətti. «hətərlik hada taxlardur» — bəxkə hil tərijimisi «daəqləroqa ohxaydu» — Muxu kixilər əzlinirini bəlkim «jamaətning tüwrüki» dəp kərsətkini bilən, əməliyəttə dengizdiki «hətərlik hada taxlaroqa ohxaydu». Dengizqılar dengiz astidiki hada taxlarni bəyqiyəlməy, kemini üstidin həydisə pütünləy wəyran bolup tügixidu, əlwəttə. «Hətərlik hada taxlar» degən bu səzning əhəngi «daəq»kimu nəhəyiti yəqin boləqə, bəlkim xu məninimu kərsitixi mummkin. «2Pet.» 2:13ni kərüng. «yamoqursiz bulut» — grek tilida «susiz bulut». ■ 1:12 2Pet. 2:13,17. □ 1:13 «Ular dengizning dawaloquwatkan, buzoqunluk dolqunliri, ular öz xərməndiqilikini kusmaqta» — «Yəx.» 57:20ni kərüng. «... ular ezip kətkən yultuzlar bolup, ularoqa mənggülik kəpkarəngöqulukning zulmiti həzirləp qoyuloqandur» — «ular... ezip kətkən yultuzlar» degənlər pəkət «hətərlik hada taxlar»la əməs, bəlkİ dengizda yürgüqilərgə hata yөнүlüxni kərsitip titənididiəqən «əzip kətkən yultuzlar»dək bolidu. ■ 1:13 Yəx. 57:20. □ 1:14 «Mana, Rəb tümənmingliəqan mukəddəsliri bilən kelidu,...» — («Rəbning mukəddəsliri» muxu yərdə Rəb əysəning kaytıp kelixidə Əzigə həmrəh kiləqən pərixitiliri həm mukəddəs bəndilirini kərsitixi mummkin («Kən.» 33:2, «Zəb.» 50:3-6, «Dan.» 7:9-14, 25-26, «Mat.» 16:27, 24:30-31, 25:13, «1Kor.» 6:2, «1Tes.» 3:3, «2Tes.» 1:7-10, «Wəh.» 1:7ni kərüng). ■ 1:14 Yar. 5:18; Dan. 7:10; Ros. 1:11; 1Tes. 1:10; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ 1:15 «U pütkül insanlarni sorəq kilip, barlik ihlassizlarning ihlassizlarəq yürgüzgən barlik ihlassizliklirioqa asasən, xundakla ihlassiz gunəhkarlarning əzini həkəratliəqən barlik əsəbiy səzli rigə asasən ularni əyibkə buyruydu» — «ihlassizlarəq yürgüzgən ihlassizlikliri» degən ibarə «uqiəqa qİkkan ihlassizlikliri» degəndək gunəhlirini təkitləydu. «ularni əyibkə buyruydu» — degən səz, xübhisizki, hər bir gunəhkarning Huda əldidə əzining gunəhliri üstidin qİkiriləqən həkümgə toluk qoxilidiəqənlikini kərsitidu. Təwrat əz iqiə əlmiəqən «Hənoh» degən yənə kona bir kitab bə. Biraq Yəhuda nəkil kəltürgən muxu sət bu kitabtn biwasitə elinəqən əməs. Bu səz bəlkim «Hənoh» degən kitabning kədimiy mənbəsi boləqən, həkİning əozəki bəyanliridin elinəqən bolsa kərək. ■ 1:15 Mat. 12:36.

¹⁶ Bu kixilər haman oʻqotuldap, aʻqrinip yüridu, öz həwəslirining kəynigə kiridu; aʻqzida yoʻqanqilik kildidu, öz mənəpəitini kəzləp baxqilaroʻja huxamətqilik kildidu. □ ■

Agahlandurux wə tapilax

¹⁷ Lekin, i səyümlüklirim, Rəbbimiz Əysa Məsihning rosullirining aldin eytkan səzlrini esinglarda tutunglarki,

¹⁸ ular silərgə: «Ahir zamanda, əzining ihlassiz həwəslirining kəynigə kirip, mazaq qiləuqular məydanəja qikidu» degənidi. □ ■

¹⁹ Muxundak kixilər bəlgünqilik pəyda kildioʻjan, öz təbiitigə əgəxkən, Rohqə igə bolmioʻjan adəmlərdur. □

²⁰ Lekin silər, i səyümlüklirim, əng mukəddəs boləjan etiqadinglarni ul kiliip, əzünglarni kurup qikinglar, Mukəddəs Rohta dua kiliip, □

²¹ adənni mənggülük hayatqə elip bəridioʻjan Rəbbimiz Əysa Məsihning rəhimdillikini təlmürüp kütüp, əzünglarni Hudaning mehīr-muhəbbiti iqidə tutunglar.

²² Ikkiliniip qəloʻjanlarəja rəhim kilinglar; □

²³ bəzilərnə ot iqidin yuluwelip kutulduruwelinglar; bəzilərgə hətta ətliridin nijasət qūxūp buləjanəjan kiyim-keqikigimu nəprətləngən haldə

□ **1:16 «Bu kixilər haman oʻqotuldap, aʻqrinip yüridu, öz həwəslirining kəynigə kiridu; aʻqzida yoʻqanqilik kildidu, öz mənəpəitini kəzləp baxqilaroʻja huxamətqilik kildidu»** — «bu kixilər ... oʻqotuldap, aʻqrinip yüridu»: ular öz-əzigə həm baxqilaroʻja qəxqap aʻqrinip yüridu. «aʻqrinip yüridu» degənniing baxqə birhil tərjimisi: — «baxqilarni əyibləydu» yaki «kusur izdəp yüridu». ■ **1:16** 2Pet. 2:18. □ **1:18 «ular silərgə: «Ahir zamanda, əzining ihlassiz həwəslirining kəynigə kirip, mazaq qiləuqular məydanəja qikidu» degənidi»**

— rosul Yəhuda muxu yərdə ularning nemini mazaq kildioʻjanlikini eytmaydu. Lekin bir misal «2Pet.» 3:3də tepilidu. ■ **1:18** Ros. 20:29; 1Tim. 4:1; 2Tim. 3:1; 4:3; 2Pet. 2:1; 3:3.

□ **1:19 «Muxundak kixilər bəlgünqilik pəyda kildioʻjan, öz təbiitigə əgəxkən, Rohqə igə bolmioʻjan adəmlərdur»** — «öz təbiitigə əgəxkən (adəmlər)» grek tilidə «janlik (adəmlər)» degən səz bilən ipadiliniidu. Oqurmənlərnəning esidə boluxi kerəkki, Mukəddəs Kitab boyiqə adəm üq kisiimdin — roh, jan, təndin tərkiib tapidu. Hudaning əsli məqsiti adəmnəng rohi arqilik uning bilən aləkilixip yolyoruk kərsitix idi. Adəmʼatimizning gunahī bilən adəmlər öz rohi tərripidin əməs, bəhki jan wə tən, yəni «ət» tərripidin baxqurulusup, əzining (gunahlik) təbiitigə əgəxkili turdi. «Rimliklarəja»diki «kirix səz»imizni kəring. «**Rohqə igə bolmioʻjan adəmlərdur**» — «Roh» Hudaning Mukəddəs Rohi, əlwəttə. □ **1:20 «Lekin silər, i səyümlüklirim, əng mukəddəs boləjan etiqadinglarni ul kiliip, əzünglarni kurup qikinglar, Mukəddəs Rohta dua kiliip,...»** — «əzünglarni... kurup qikinglar» degən ibarə muxu yərdə grek tilidiki («etikadta») əsüp yetildüringlar» degən mənədə. «Rimliklarəja» wə «Əfəsluklarəja»diki «etikadni kurux» toʻqruluk «kirix səz»imizni wə izahətlarni kəring. «**Mukəddəs Rohta dua kiliip, ...**» — demək, «Mukəddəs Rohqə tayiniip dua kiliip,...». □ **1:22 «Ikkiliniip qəloʻjanlarəja rəhim kilinglar»** — «ikkiliniip qəloʻjanlar» bolsa etiqadta ikkiləngənlər. Baxqə birhil tərjimisi: «Bəzilərgə rəhim kilinglar, (adəmlər bilən adəmlərnə) pərk etinglar; bəzilərnə... bəzilərnə... ».

qorkunq iqidə rəhim kilinglar .□

Mədhiyə duasi

24-25 Əmma silərnı yolda teyilip ketixtin saklap, eqilip-yeyilip Əzining xərəplik huzurida əyibsiz turəuzuxka Qadir Boləuqiə, yəni Kutkuzəuqimiz birdinbir Hudaə Rəbbimiz Əysa Məsih arkilik xan-xərəp, həywət-uluqluk, qüdrət wə həkuk əzəldin burun, həzirmu ta barlik zamanlarəiqə boləy! Amin!■

□ 1:23 «bəzilərnı ot iqidin yuluwelip kutulduruwelinglar; bəzilərgə hətta ətliridin nijasət qüxüp buləjanəjan kiyim-keqikigimu nəprətləngən həlda qorkunq iqidə rəhim kilinglar» — demək, bu ikki ayət (22-23)tə üq hil adəmlər bar. Birinqi hili etiqađka nisbətən gumanda turidu; ikkinqi hili bolsa gunahka xunqə qəküp kətkənki, ular dozahning girdawida turəjanlar yaki «dozah otioə qüxəy» dəp qələjanlar; üqinqi hili bolsa, adəmnı asanla iplaslikka sərəydiəjan eəjir gunahlarəə patqanlar. Xunga ularnı kutkuzmaqci boləjanlar intayin həxyar boluxi kerək — bolmisa əzliri buləjinip yaki azdurulup ketixi mumkin («hətta ətliridin nijs (grek tilida, «daə») qüxüp buləjanəjan kiyim-keqikigə nəprətləngən həlda» degən gəp kəqmə mənida, əlwəttə. «Bu kixilərnıng pasiklikı əzünggə təsir yətküzmisun üqün həxyar bol» degəndək). Bu ikki ayətning baxka bəzi təjımiliri bar. Bu təjımilərdə «kutkuzuxka tirixix kerək» boləjan **ikki hil** adəmlər kəzdə tutulidu: — «Ikkilinip qələjanlarəə rəhim kilinglar; birək bəzilərnı ot iqidin yulup kutulduruwelinglar; lekin ularnı kutkuzəanda qorkunqta bolunglar, hətta ətlərdin nijs qüxüp buləjanəjan kiyim-keqikigə nəprətlininglar» degəndək. ■ 1:24-25 Rim. 16:27; 1Tim. 1:17.

Wəhiy

¹ Bu kitab Əysa Məsihning wəhiysi, yəni Huda Uningoşa Əz kəl-hizmətkarlırioşa yəkin kəlgüsüdə yüz berixi mukərrər boləjan ixlarni kərsitixi üqün tapxuroşan wəhiydu. Məsih buni Əz pərixtisini əwətip kuli Yuħannaşa alamətlər bilən ayan kildi. □

² Yuħanna bolsa Hudaning səz-kalami həmdə Əysa Məsih toqrisidiki guwahlıkka kərgənlirining həmmisigə guwahlık bərdi.

³ Bu bəxarətni okup bərgüqi wə uning səzlirini anglap, uningda yezilənanlaroşa itaət kıləuqi bəhtliktur! Qünki wəhiyning waqti yekindur. □ ■

Rosul Yuħannaning «Kiqik Asiya»diki yəttə jamaətkə yollioşan salam-liri wə hətliri

⁴ Mənki Yuħannadin Asiya *əlkisidiki* yəttə jamaətkə salam! Həzir bar boləjan, ətkəndimu boləjan həm kəlgüsüdə Kəlgüqidin, Uning təhtining aldidiki yəttə Rohtin □ ■

⁵ wə sadik Guwahqi, əlümdin tunji Tirilgüqi, jahandiki padixahlarning Həkümrani boləjan Əysa Məsihtin silərgə mehİR-xəpəkət wə hatirjəmlik boləy.

Əmdi bizni səyğüqi, yəni Əz kəni bilən bizni gunahlırimizdin yuoşan □ ■

⁶ wə bizni bir padixahlıkka uyxturup, Əz Atisi Hudaşa kaħinlar kılənanəşa barlık xan-xəpə wə küq-küdrət əbədil'əbədgiqə boləy, amin! □ ■

⁷ Mana, U bulutlar bilən kelidu, xundaqla hər bir kəz, hətta Uni sanjoşanlarmu Uni kəridu. Yər yüzidiki pütkül kəbilə-həlk U səwəblik ah-zar kəturidu. Xundaq bolidu, amin! □ ■

□ **1:1 «Bu kitab Əysa Məsihning wəhiysi»** — «Əysa Məsihning wəhiysi» həm Əysa Məsih toqrisidə həm Uningdin kəlgən wəhiydu. **«Huda Uningoşa Əz kəl-hizmətkarlırioşa yəkin kəlgüsüdə yüz berixi mukərrər boləjan ixlarni kərsitixi üqün tapxuroşan wəhiydu»** — Hudaning «kəl-hizmətkarlıri» İnjlada Hudaning «kulluq»-ida boləjanlar, yəni məjburiy həlda əməs, bəlkə muhəbbətning türtkisidə qin kənglidin xundaq talliwəloşanlarni kərsitidu, əlwəttə. □ **1:3 «wəhiyning waqti yekindur»** — «wəhiyning waqti» degən, bu ixlarning əməlgə axidiəjan waqti.

■ **1:3** Wəh. 22:7,10. □ **1:4 «Uning təhtining aldidiki yəttə Rohtin... (mehİR-xəpəkət wə hatirjəmlik boləy)»** — «yəttə» degən sanning kamalətkə yətkən, mukəmməl degən mənisi bolup, bəzi alimlar bu «yəttə Roħ» Hudaning Mukəddəs Roħining yəttə təripini kərsitidu, dəp kəraydu (5:6ni wə «Yəx.» 11:2ni kərüng). Baxqılar ularni yəttə pərixtinə kərsitidu, dəp kəraydu. Bəzilər: «yəttə təraplık Roħ» yəki «yəttə təraplımilik Roħ» dəp tərijmə kildidu. ■ **1:4** Mis. 3:14; Wəh. 1:8; 4:8; 11:17; 16:5. □ **1:5 «əlümdin tunji Tirilgüqi»** — grek tilidə muxu yərdiki «tunji» adəttə «birinqi bolup toquloşan»ni kərsitidu. Səzning toluq mənisi toquruluq «Kol.» 1:16-17 wə 18-ayəttiki izahətlarni kəruşən. **«Əz kəni bilən bizni gunahlırimizdin yuoşan»** — yəki «Əz kəni bilən bizni gunahlırimizdin azad kıləjan». ■ **1:5** Yəx. 55:4; Ros. 20:28; 1Kor. 15:20; Kol. 1:18; İbr. 9:12,14; 1Pet. 1:19; 1Yuħa. 1:7; Wəh. 3:14; 5:9. □ **1:6 «munasiwətlilik ayət(lər)»** — «Mis.» 19:6. ■ **1:6** Rim. 12:1; 1Pet. 2:5, 9; Wəh. 5:10. □ **1:7 «hətta Uni sanjoşanlarmu Uni kəridu»** — yəki «yəni Uni sanjoşanlarmu Uni kəridu». **«munasiwətlilik ayətlər»** — «Dan.» 7:13, «Zək.» 12:10 ■ **1:7** Dan. 7:13; Zək. 12:10; Mat. 24:30; 25:31; Yħ. 19:37; Ros. 1:11; 1Tes. 1:10; 2Tes. 1:10; Yəh. 14.

8 Mən «Alfa» wə «Omega», Muqəddimə wə Hatimə Əzümduymən, hazır bar boləjan, burunmu bar boləjan həm kəlgüsidimu bar Boləjuqidurmən, xundakla Həmmigə Qadirdurmən, dəydu Pərwərdigar Huda. □ ■

Tirilgən Məsihning Yuhannaşa kərunüxi

9 Silərninğ kəridinxinglar həm silər bilən birgə Əysada boləjan azab-okubət, padixahlik wə səwr-takəttin ortaq nesipdixinglar boləjan mənki Yuhanna Hudaning səz-kalamı wə Əysaning guwahlikı wəjidin Patmos degən aralda məhbus bolup turup qaləandim. □

10 «Rəbning küni»də mən Rohning ilkiğ elinixim bilən, kəynimdin kanay awazidək küqlük bir awazni anglidim. □ ■

11 Bu awaz: «Kəridioqanliringni kitab kilip yaz wə uni yəttə jamaətkə, yəni Əfəsus, Smirna, Pərgamum, Tiyatira, Sardis, Filadelfiyə wə Laodikiyadiki jamaətlərgə əwət» dedi. □

12 Manga səz qıləjan awazning kimning ikənlikini kəriş üqün kəynimgə buruldum. Burulənimda, kəzümgə yəttə altun qıraoqdan □

13 wə ularning otturisida uqisioqə putlirioqə qıxüq turidioqan ton kiygən, kəksigə altun kəmər baqlioqan Insan'ooqlioqə ohxaydioqan biri kəruindi. □ ■

14 Uning bax-qeqi aq yungdək, hətta kardək ap'ak idi wə kəzliri goya yalkunlap turəjan ottək idi. ■

□ **1:8 «Mən «Alfa» wə «Omega»...durmən»** — grek tilida «alfa» birinçi hərp, «omega» ahirki hərp tur. Demək, Huda bax wə ahirdur. Bəzi kona kəqürülmilərdə «Muqəddimə wə Hatimə Əzümduymən» degən səzlər tepilmaydu. ■ **1:8** Yəx. 41:4; 44:6; Wəh. 21:6; 22:13. □ **1:9**

«Əysada boləjan azab-okubət, padixahlik wə səwr-takəttin ortaq nesipdixinglar» — demək, Əysa Məsihdə boləjanlar qəqum həm Uning nami wəjidin azab-okubət tartidu, xundakla Uning səwr-takitidin küq elixi kərak bolidu, həm Uningda boləjan padixahliktin bəhrimən bolidu. **«Əysaning guwahlikı wəjidin»** — demək «Əysa toqrisidiki guwahlik»; baxqə hil mənisi «Əysa (Əzi) bərgən guwahlik». **«Patmos degən aralda məhbus bolup turup qaləandim»** — Patmos rimliklarning dəhşətlik «əmgək lagiri» boləjan türmə idi. Yuhanna məzkur kitabni yeziwatqanda Patmos arilidin azad qilinəjan boluxi mumkin. □ **1:10 ««Rəbning küni»də mən Rohning ilkiğ elinixim bilən...»** — «Rəbning küni» yaki «rəblik kün». Alimlar bu toqruşluq üq pikirdə bolidu: — (1) Rəbning küni yəxənbə küni (Rəb əlümdin tirilgən küni)ni kərsitidu; (2) Təwratta kəp tiləqə elinəjan, kiyamət küni öz iqigə ələjan ahirki zamanlardiki ahirki dəhşətlik azab-okubətlik künlərnı, yəni «Pərwərdigarning küni»ni kərsitidu, muxu kəzqarax boyiqə boləjanda Yuhanna Rohta kətürülüp kəlgüsidiki zamanlarəqə yətkilip «Pərwərdigarning küni»ni kəridu; (3) xu waqitlarda hər yilning bir künidə Rim imperatori (xu waqitda Domitiyan idi) barlik pükralirini əzigə səjdə qıldurup: «Kəysər rəbtur!» dəp etirap kilip, huxbuy selixqə məjbur qilatti. Xunga xu küni «Rəbning küni» dəp ataləjan. Bizningqə «Rəbning küni» dəl xu küni kərsitidu; lekin kinayilik həm həjwiylık ix xuki, Rəb dəl xu künidə (2-kəzqaraxtikidək) Əzining, yəni «Pərwərdigarning küni»ni ayan qilixni layik kərdi. **«Mən Rohning ilkiğ elinixim bilən...»** — «Roh» Hudaning Rohı, Muqəddəs Rohıni kərsitidu. ■ **1:10** Wəh. 4:2. □ **1:11**

«Smirna» — həzirki Türkiyədiki «Izmir». **«kəridioqanliringni kitab kilip yaz wə uni yəttə jamaətkə, yəni Əfəsus, Smirna, Pərgamum, Tiyatira, Sardis, Filadelfiyə wə Laodikiyadiki jamaətlərgə əwət»** — bu yəttə xəhərninğ həmmisi bir düğiləktə bir-birigə yandax jaylaxqanidi. Rosul Yuhanna yaxanoqanda Əfəsus xəhəridə makanlaxqanidi. «Qoxumə səz» wə hərətini kəruing. □ **1:12 «munasiwətlik ayətlər»** — «Mis.» 25:31-40. □ **1:13 «kəksigə altun kəmər baqlioqan Insan'ooqli»** — yaki «kəksigə altun kəmər baqlioqan insanning bir ooqli». «Dan.» 7:13ni wə izahətini kəruing. ■ **1:13** Əz. 1:26; Dan. 7:13; Wəh. 14:14. ■ **1:14** Dan. 7:9; Wəh. 19:12.

□ **1:8 «Mən «Alfa» wə «Omega»...durmən»** — grek tilida «alfa» birinçi hərp, «omega» ahirki hərp tur. Demək, Huda bax wə ahirdur. Bəzi kona kəqürülmilərdə «Muqəddimə wə Hatimə Əzümduymən» degən səzlər tepilmaydu. ■ **1:8** Yəx. 41:4; 44:6; Wəh. 21:6; 22:13. □ **1:9**

«Əysada boləjan azab-okubət, padixahlik wə səwr-takəttin ortaq nesipdixinglar» — demək, Əysa Məsihdə boləjanlar qəqum həm Uning nami wəjidin azab-okubət tartidu, xundakla Uning səwr-takitidin küq elixi kərak bolidu, həm Uningda boləjan padixahliktin bəhrimən bolidu. **«Əysaning guwahlikı wəjidin»** — demək «Əysa toqrisidiki guwahlik»; baxqə hil mənisi «Əysa (Əzi) bərgən guwahlik». **«Patmos degən aralda məhbus bolup turup qaləandim»** — Patmos rimliklarning dəhşətlik «əmgək lagiri» boləjan türmə idi. Yuhanna məzkur kitabni yeziwatqanda Patmos arilidin azad qilinəjan boluxi mumkin. □ **1:10 ««Rəbning küni»də mən Rohning ilkiğ elinixim bilən...»** — «Rəbning küni» yaki «rəblik kün». Alimlar bu toqruşluq üq pikirdə bolidu: — (1) Rəbning küni yəxənbə küni (Rəb əlümdin tirilgən küni)ni kərsitidu; (2) Təwratta kəp tiləqə elinəjan, kiyamət küni öz iqigə ələjan ahirki zamanlardiki ahirki dəhşətlik azab-okubətlik künlərnı, yəni «Pərwərdigarning küni»ni kərsitidu, muxu kəzqarax boyiqə boləjanda Yuhanna Rohta kətürülüp kəlgüsidiki zamanlarəqə yətkilip «Pərwərdigarning küni»ni kəridu; (3) xu waqitlarda hər yilning bir künidə Rim imperatori (xu waqitda Domitiyan idi) barlik pükralirini əzigə səjdə qıldurup: «Kəysər rəbtur!» dəp etirap kilip, huxbuy selixqə məjbur qilatti. Xunga xu küni «Rəbning küni» dəp ataləjan. Bizningqə «Rəbning küni» dəl xu küni kərsitidu; lekin kinayilik həm həjwiylık ix xuki, Rəb dəl xu künidə (2-kəzqaraxtikidək) Əzining, yəni «Pərwərdigarning küni»ni ayan qilixni layik kərdi. **«Mən Rohning ilkiğ elinixim bilən...»** — «Roh» Hudaning Rohı, Muqəddəs Rohıni kərsitidu. ■ **1:10** Wəh. 4:2. □ **1:11**

«Smirna» — həzirki Türkiyədiki «Izmir». **«kəridioqanliringni kitab kilip yaz wə uni yəttə jamaətkə, yəni Əfəsus, Smirna, Pərgamum, Tiyatira, Sardis, Filadelfiyə wə Laodikiyadiki jamaətlərgə əwət»** — bu yəttə xəhərninğ həmmisi bir düğiləktə bir-birigə yandax jaylaxqanidi. Rosul Yuhanna yaxanoqanda Əfəsus xəhəridə makanlaxqanidi. «Qoxumə səz» wə hərətini kəruing. □ **1:12 «munasiwətlik ayətlər»** — «Mis.» 25:31-40. □ **1:13 «kəksigə altun kəmər baqlioqan Insan'ooqli»** — yaki «kəksigə altun kəmər baqlioqan insanning bir ooqli». «Dan.» 7:13ni wə izahətini kəruing. ■ **1:13** Əz. 1:26; Dan. 7:13; Wəh. 14:14. ■ **1:14** Dan. 7:9; Wəh. 19:12.

15 Putliri humdanda tawlinip parkirioʻan tuqqa ohxaytti, awazi xarkirap ekiwatkan nuroʻun sularning awazidək idi. ■

16 U ong kolida yettə yultuz tutkan bolup, aozidin ikki bislik otkür kiliq qikip turatti. Qirayi huddi quyaxning toluq küqidə parlioʻandək yarkin idi. □ ■

17 Uni kerginimdə, ayioʻioʻa elüktək yikildim. U ong kolini üstümge təgküzüp mundak dedi:

— Korkma, Awwalkisi wə Ahirkisi ■

18 həmdə hayat Boluquçi Özümdurmən. Mən elgənidim, əmma mana, Mən əbədil'əbədgiqə hayatturmən, elüm wə təhtisaraning aqquqliri kolumdidur! ■

19 Xuning üqün, kergən ixlarni, hazır boluwatkan ixlarni wə bulardin keyin bolidioʻan ixlarni yezip kaldur.

20 Sən ong kolumda kergən yettə yultuzning wə yettə altun qiraʻodanning siri mana mundak — yettə yultuz yettə jamaətning əlqiliri wə yettə qiraʻodan bolsa yettə jamaəttur. □

2

Əfəsustiki jamaətkə yeziloʻan hət

1 — Əfəsustiki jamaətning əlqisigə mundak yazoʻin:

«Ong kolida yettə yultuzni tutup, yettə altun qiraʻodanning otturisida Mangoluquçi mundak dəydu:

2 — Sening əjir-əməlliringni, tartkan japaliringni həm səwr-takitingni, rəzil adəmlərning kilmixlirioʻa qidap turalmaydioʻanlikingni, xundakla rosul bolmisimu əzlrini rosul dəp atiwaloʻanlarni sinap, ularning yaloʻanqi boləʻanlikini tonuəʻanlikingnimu bilimən. □

3 Xundak, sening səwr-takət kiliwatkanlikingni, Mening namim wəjidin japa-muxəkkətkə bərdaxlik bərgənlilingni əmma erinmigənlilingni bilimən.

4 Lekin sanga xu bir etirazim barki, sən əzüngdiki dəsləpki mehir-muhəbbəttin waz kəqting.

5 Xunga qaysi hələttin yikilip qüxkənlilingni esinggə elip towa kiləʻin, awwalki əməllərnə kayta kiləʻin. Bolmisa yeningəʻa kelimən wə towa kilmisang qiraʻodeningni jayidin yetkiwetimən. □

■ 1:15 Wəh. 14:2. □ 1:16 «munasiwətlük ayət» — «Dan.» 7:13. ■ 1:16 Yəx. 49:2; Əf. 6:17; İbr. 4:12; Wəh. 2:16; 19:15. ■ 1:17 Yəx. 41:4; 44:6; 48:12. ■ 1:18 Ayup 12:14; Yəx. 22:22; Rim. 6:9; Wəh. 3:7; 20:1. □ 1:20 «yettə yultuz yettə jamaətning əlqiliri wə yettə qiraʻodan bolsa yettə jamaəttur» — «əlqiliri» baxka hil tərjimisi: «pərixtiliri». Grek tilida həm ibranıy tilida «pərixta» wə «əlqi» bir səz bilən ipadilinidu (pərixtilər Hudaning əlqiliri boləʻaq). Bizningqə muxu yərdə jamaətlər əwətkən əlqilərnə kərsətsə kərek, qünki pərixtilərgə hət yezix həjətsiz idi. Yəttə əlqi Patmos arilioʻa berip Yuhənnadin həl soraxka kəlgən boluxi mumkin. □ 2:2

«Sening əjir-əməlliringni, tartkan japaliringni həm səwr-takitingni, rəzil adəmlərnə kilmixlirioʻa qidap turalmaydioʻanlikingni... bilimən» — bu toluq səz əlqigə eytiləʻini bilən xühəsisziki, pütkül jamaətkə (bir adəm süpitidə) eytilidu. □ 2:5 «... bolmisa yeningəʻa kelimən wə towa kilmisang qiraʻodeningni jayidin yetkiwetimən» — Əfəsusta hazır jamaəttə bolmayla kəlməy, həttə xəhər əzi harabilik bolidu.

6 Birak, sening xu artuqçiliking barki, Mən Özüm nəprətlinidioqan Nikolas tərəpdarlirining kilmixliridin sənmu nəprətlinisən. □ ■

7 Kuliki barlar Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun! Ojəlibə kילוquqilarni Hudaning jənnitining otturisidiki həyatlik dərihining mewilridin yeyixkə muyəssər qilimən». ■

Izmirdiki jamaətkə yeziloqan hət

8 — Izmirdiki jamaətning əlqisigə mundak yazoqin: —

«Awwalkisi wə Ahirkisi, əlgən wə Tirilgüqi mundak dəydu: □ ■

9 — Sening azab-okubətliringni wə namratlikingni bilimən (lekin sən bay!), Yəhüdiy əməs turup əzlrini Yəhüdiy dəwaləqan, Xəytanning bir sinagogi boləqanlarning təhmətlirinimu bilimən. □

10 Aldingda qekidioqan azab-okubətlərdin kərkəma. Mana, Iblis aranglardin bəziliringlarni sinilixinglar üqün yekinda zindanoqə taxlitidu. Silər on kün kiyinilisilər. Taki əlgüqə sadik boləqin, Mən sanga həyatlik tajini kiydürimən.

11 Kuliki barlar Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun! Ojəlibə kילוquqilar ikkinqi əlümning ziyinoqə hərgiz uqrimaydu!». ■

Pərgamumdiki jamaətkə yeziloqan hət

12 — Pərgamumdiki jamaətning əlqisigə mundak yazoqin: —

«Ikki bislik ötkür kiliqi bar Boləuqi mundak dəydu: ■

13 — Mən sən olturoqan yərni, yəni Xəytanning təhti boləqan jayni bilimən. Xundaqtimu, sən Mening namimni qing tutup, hətta sadik guwahqim Antipas makaningda, yəni Xəytan turoqan jayda kətl kilingə künlərdimu, Manga kילוqan etiqadingdin tenip kətmiding.

14 Ləkin sanga xu birnəqçə etirazim barki, aranglarda Balaamning təlimigə əgəxkənlərdin bəzilər bolmaqta — Balaam bolsa Balakqə Israillarni butqə atəp kurbanlik kilingə qəxni yeyix wə jinsiy buzukluk kiliqkə azduruxni əgətkənidi. □ ■

15 Xuningəqə ohxax, silərnin aranglarda Nikolas tərəpdarlirining təlimini tutqanlarmu bar. ■

16 Xuning üqün, towa kil! Undak kilmisang, yeningəqə tez arida berip, aqzimdiki kiliqim bilən xularəqə hujum kilingən. ■

17 Kuliki barlar Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun! Ojəlibə kילוquqilar bolsa yoxurup qoyəqan mannadin berimən wə hər birigə birdin

□ 2:6 «Mən Özüm nəprətlinidioqan Nikolas tərəpdarlirining kilmixliridin sənmu nəprətlinisən» — «Nikolas tərəpdarliri»ning kim ikənliki həzir enik əməs. Bəzilər ularni «Ros.», 5:6-ayəttili «Nikolas» isimlik jamaət hizmətkari bilən munasiwətlik dəp qaraydu; ləkin bizningə buningəqə enik ispat tepilmidi. Həqbolmioqanda ular etiqadqilarni jinsiy buzuklukqə azdurmaqçi boləqanidi (14-15-ayətni kəring). ■ 2:6 Wəh. 2:15 ■ 2:7 Yar. 2:9; Wəh. 22:2.

□ 2:8 «Izmir» — kona ismi «Smirna». ■ 2:8 Yəx. 41:4; 44:6; Wəh. 1:17. □ 2:9 «... Yəhüdiy əməs turup əzlrini Yəhüdiy dəwaləqan, Xəytanning bir sinagogi boləqanlarning təhmətlirinimu bilimən» — imperator Domitiyan həküm sürgən bəzi waqitlarda birsə özining Yəhüdiy ikənlikini ispatliyalsə, ziyankəxlikkə uqrimaslikki kerək dəgən bir qanun kükqə igə idi; xühşisizki, bəzi «etiqadqilar» wə baxqilar bu qanundin qalaymikan paydilinip ziyankəxlitkin qeqip, xundakla baxqilaroqimu ziyən yətküzgənidi. ■ 2:11 Mat. 13:9. ■ 2:12 Wəh. 1:16; 2:16. □ 2:14 «munasiwətlik ayətlər» — «Qəl.» 22-24-bab, 31:16. ■ 2:14 Qəl. 22:23; 24:14; 25:1; 31:16. ■ 2:15 Wəh. 2:6 ■ 2:16 Yəx. 49:2; Əf. 6:17; İbr. 4:12; Wəh. 1:16.

aq tax berimən. Tax üstidə yeni bir isim pütüklük bolidu, xu isimni uni qəbul kılğan kixidin baxqa heqkim bilməydu». □ ■

Tiyatiradiki jamaatkə yeziloğan hət

18 — Tiyatiradiki jamaətniğ əlqisigə mundak yazoğin: — «Kəzliri yalkunliğan otka wə putliri parkirak tuqka ohxaydioğan Hudaning Oqli mundak dəydu: ■

19 — Sening əməlliringni, mehır-muhəbbitingni, etiқadingni, əjir-hizmitingni wə səwr-təқitəngni, xundakla həzirki əməlliringning awwalkidin exip qūxūwatqanliқinimu bilimən.

20 Ləkin, sanga xu bir etirazim barki, əzini pəyoəmbər dəp atıwaloğan axu hotun Yizəbəlgə yol qoyuwatisən. U hotun kul-hizmətkarlırimoğa talim berip, ularni jinsiy buzukluq kılıxqa wə butka atap nəzir kılinoğan gəxni yeyixkə azdurmaqta. □ ■

21 Mən uningə towa kıludək wəqit bərgənədim, ləkin u əz buzukluqtoğa towa kılıxni halımaydu.

22 Əmdi mana, Mən uni *eoqır kesəl* orniəğa taxlap yatkuzimən wə uning bilən zina kılğanlar kilmixliriəğa towa kilmisa, ularnimu eoqır azabkə qəmdürimən. □

23 Uning pərzəntlirinimu əjəllik kesəl bilən urimən. Xu qəoqda, barliq jamaətlər niyət-nixanlarni wə kəlbləni kəzitiپ təlxürgüqining Əzüm ikənlikimni, xundakla Mening hərbiqinglarəğa kılğan əməliyitinglarəğa yarixa yanduridioğanliқimni bilidu. □ ■

24-25 Ləkin, Tiyatiradiki qəloğanlarəğa, yəni bu təlimni qəbul kılmiəoğanlar (ularning pikri boyiqə, Xəytanning atalmix «qongqur sirliri»ni əgənmigənlər), yəni silərgə xuni eytimənkı: Əzünglarda bar boləoğanıni Mən kəlgüqə qing tutunglar. Üstünglarəğa buningdin baxqa yūknı artmaymən. ■

26 Ojəlibə kıləuqıləroğa, yəni əməllirimni ahiriəiqə qing tutqan kixilərgə bolsa, ularəğa pütkül əllərgə həkim bolux həqquqini berimən.

27 Mana bu Atam Manga bərgən həqquqkə ohxax həqquqtur: — «U ularni təmür kaltək bilən padiqidək baxqurup, sapal qəqılarni urup qəqqəndək tarmar kılıdu». □ ■

28 Mən uningə tang yultuzinimu ata kılımən.

29 Kuliqi barlar Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun!»

□ 2:17 «**oqəlibə kıləuqılər bolsa yoxurup qoyoğan mannadin berimənv wə hərbiqingə birdin aq tax berimən**» — «manna» — Israillər qəl-bayawanda yürgən wəqətdə Huda ularəğa asmandin qūxürgən күndülük uzukluq idi («Mis.» 16:32-36-ayətlərgə wə «Yuh.» 6:48-58-ayətlərgə qaralsun). ■ 2:17 Mis. 16:4-36. ■ 2:18 Wəh. 1:14,15. □ 2:20 «**munasiwətlik ayətlər**» — «1Pad.» 16-, 18-19-, 21-bab. ■ 2:20 1Pad. 16:31; 2Pad. 9:7. □ 2:22 «**mana, Mən uni eoqır kesəl orniəğa taxlap yatkuzimən**» — grek tilida: «mana, Mən uni kariwatka taxlaymən». □ 2:23 «**uning pərzəntlirinimu əjəllik kesəl bilən urimən**» — «pərzəntliri» bolsa jismani yəki rohıy jəhəttinmu boluxi mummkin. «**barliq jamaətlər niyət-nixanlarni wə kəlbləni kəzitiپ təlxürgüqining Əzüm ikənlikimni... bilidu**» — «niyət-nixanlar» — grek tilida «bərəkələr» bilən ipadilini. «**munasiwətlik ayət**» — «Yər.» 17:10. ■ 2:23 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; 29:17; Zəb. 7:9; 62:12; Yər. 11:20; 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Ros. 1:24; Rim. 2:6; 14:12; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Wəh. 20:12. ■ 2:24-25 Wəh. 3:11. □ 2:27 «**U ularni təmür kaltək bilən padiqidək baxqurup,...**» — yəki «U ularni xəhanə təmür həsa bilən padiqidək baxqurup,... ». «**U ularni ... sapal qəqılarni urup qəqqəndək tarmar kılıdu**» — bu ayət «Zəb.» 2:9-ayəttin elinoğan bolup, bu yərdiki «ular» Huda bilən qarxilaxqan «yat əllər»ni kərsitidu. «**munasiwətlik ayətlər**» — «Zəb.» 2:8-9, «Wəh.» 12:5, 19:15. ■ 2:27 Zəb. 2:8-9.

wabalik sinakning waqit-saiti kalgəndə seni uningdin saqlap qoşdap qalimən. □

11 Mən pat arida kelimən. Tajingni heqkimning tartiwalmasliki üçün, özüngdə bar bolqanni qing tutkin. ■

12 Oʻjalibə qilouqini bolsa, Hudayimning ibadəthanisoqə tüwrük kilimənki, u u yərdin əsla qikmaydu. Mən uning üstigə Hudayimning namini, Hudayimning xəhirining namini, yəni ərxtin — Hudaning yenedin qüxidoqan yengi Yerusalemining namini wə Mening yengi namimni yazimən. ■

13 Kuliki barlar Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun!»

Laodikiyadiki jamaətkə yeziloqan hət

14 — Laodikiyadiki jamaətning əlqisigə mundak yazoqin: —

«Amin Ataloquqi, yəni Sadik wə Həqikiy Guwahqi, Hudaning kainitining kelip qiqixining Səwəbqisi mundak dəydu: □ ■

15 Sening əməlliringni bilimənki, sən sooqukmə əməs, kizikmə əməs. Mən sening ya sooquq, ya kizik boluxungni halayttim! □

16 Sən ya sooquq ya kizik əməs, bəlki ilman bolqanliqing üçün, seni aqzimdin hə kilimən.

17 Sən bay adəmmən, dələtmən boldum, heq nərsigə həjətmən əməsmən degining bilən özüngning qerib, biqarə, yoksul, kor wə yalingaq ikənlikingni bilmigəqkə,

18 bay boluxung üçün otta tawlanqan altun, yalingaqlik nomus-lukungning yepilixi üçün kiygüzüluxunggə ak kiyim-keqək, kərixung üçün kəzlinggə sūrtuxkə tutiyani məndin setiwelixingni nəsihət

□ **3:10 «Mening səwr-takətimdiki səz-kalamni saqlap əməl kilixing üçün...»** — «Mening səwr-takət yolumdiki səz-kalamim» yaki (1) hux həwərnəng özini (qünki uni qing tutup saqlax üçün hərhalda kəp səwr-takət kerək); yaki (2) Məsihning əlahidə səwr-takətlilik bolux əmrlirini; yaki (3) Hudaning pütkül səz-kalamini kərsitidu (unimu qing tutuxkə əjayib səwr-takət bolux kerək). Bizningqə bu səz yūqiriki üç jəhətnəng həmmisini öz iqiğə alidu. Məsihning özining səwr-takəti bizgə bolmisa, biz «səwr-takətimdiki səz-kalam»ni heq tutalmaymiz, əlwəttə. **«pütkül yər yüzigə qüxürüldioqan sinak waqit-saiti»** — yaki (1) imperator Trajan yūrgüzgəng ziyənkəxləni, yaki (2) tarihtiki bizgə həzir naməlum baxkə bir məzgilni, yaki (3) kəlgüsidiki «dəhşətlik əzab-okubət»ni kərsitidu (məsilən «Mat.» 24:9-22). **«munasiwətlik ayətlər»** — «Yəx.» 26:20-21. ■ **3:11** Wəh. 2:25. ■ **3:12** 1Pad. 7:21; Wəh. 21:2,10; 22:4. □ **3:14**

«Amin Ataloquqi, yəni Sadik wə Həqikiy Guwahqi, Hudaning kainitining kelip qiqixining Səwəbqisi» — «Amin» səzining mənisi «xundak bolsun» bolup, bu yərdə Əysə Məsihning Hudaning barlik wədə wə pilanlirining «amin»i, yəni ularning əməlgə əxixining kapaliti ikənliki təkitləngən. («2Kor.» 1:20). «Hudaning kainitining kelip qiqixining Səwəbqisi» degənnəng baxkə tərjimisi «Huda yaratqan kainatning idarə qiləuqisi». Bunnqə ohxax səz «Kol.» 1:15, 18-ayəttə tepilidu, xu ayətlərdiki izahətlərimizni kəring. ■ **3:14** Kol. 1:15; Wəh. 1:5, 6. □ **3:15** **«Sening əməlliringni bilimənki, sən sooqukmə əməs, kizikmə əməs. Mən sening ya sooquq, ya kizik boluxungni halayttim!»** — Laodikiya xəhiridə yahxi su mənbisi yəq idi. Ətrapidiki xəhərlərdinissik su (turuba arqilik) yətküzülsə ilman bolup qalatti; sooquq su yətküzülsimu sooquq əməs, bəlki ilman bolup qalatti; ular əzliri bu ilman suni yahxi kərməytti.

qilimən. □ ■

¹⁹ Mən kimni səysəm, xuning əyibini kərsitip tərbiyləymən; xuning üçün kızıqin köyüp-pixip towa qil. ■

²⁰ Mana, Mən hazır ixik aldida turup, ixikni qəkiwatimən. Əgər biri awazimni anglap ixikni aqsa, uning yenioğa kirimən. Mən uning bilən, umu Mən bilən billə oqizalinidu. □

²¹ Oqəlibə qiloquçini bolsa, Mənmü oqəlibə qilip, Atamning təhtidə uning bilən birgə olturoqinimdək, unimu təhtimdə Mən bilən birgə olturuxqa muyəssər qilimən. ■

²² Kuliki barlar Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun! □

□ **3:18 «kərxüng üçün kəzlinggə sürtüxkə tutiyani məndin setiwelixingni nəsihət qilimən»** — «kəzlinggə sürtüx tutiya» grek tilida «kəzlingni məsihləydiyən tutiya...» yaki «kəzlingni Məsih qilidiyən tutiya...». **«bay boluxung üçün otta tawlanoqan altun, yalin-gaqlik nomusluqungning yepilixi üçün kiygüzülüxünggə aq kiyim-keqək, kərxüng üçün kəzlinggə sürtüxkə tutiyani Məndin setiwelixingni nəsihət qilimən»** — Laodikiya xəhəri əslidə: (1) intayın bay. Ularning nuroqun bankiliri bar idi. Bay ikənlikining bir misali, miladiyə 17-yili kattik yər təwrəx tüpəylidin Filadəlfiyə, Sardis wə Laodikiya xəhərləri intayın eqir ziyanoğa uqriqoqça Rim həkümiti ularoğa nuroqun yardım pul əwətti. Laodikiya xəhəridikilər pulimiz bar dəp bu pulni rət qildi; (2) ularning qirayliq yungluk kiyim-keqək ixləx bilən dangki qikқан; (3) ularning ünümlük birhil kəz məlhüminingmu dangki qikқанidi. ■ **3:18** 2Kor. 5:3; Wəh. 7:13; 16:15; 19:8. ■ **3:19** Ayup 5:17; Pənd. 3:12; İbr. 12:5. □ **3:20 «Əgər biri awazimni anglap ixikni aqsa, uning yenioğa kirimən. Mən uning bilən, umu Mən bilən billə oqizalinidu»** — grek tilida «oqizalinix» degən səz adətə kəqlik tamakni kərsitidu. ■ **3:21** Mat. 19:28; 1Kor. 6:2. □ **3:22 «Kuliki barlar Rohning jamaətlərgə degənlirini anglisun!»** — bu yəttə jamaətning baxqəbir əhmiyiti, yəni bexarətlük əhmiyiti toqiruluk «kozumqə səz»imizni kərug.

Əysa Məsihning hetini
 tapxuruwalqan
 «Kiqik Asiya»diki
 yettə jamaət
 («Wəhji» 2-3-bab)

«Kiqik Asiya»diki yettə jamaət

1 Andin mən qariwidim, mana, asmanda bir ixik eqiklik turatti. Mən tunji ketim anglioqan kanay awazioqə ohxap ketidioqan awaz manga: «Bu yaxşı qik, sanga bulardin keyin yüz berixi muqərrər bolqan ixlarni kərsitəy» dedi

2 wə dərhal mən Rohning ilkidə boldum; mana, ərxətə bir təht, təhttə bir zat olturatti. □

3 Təhttə olturoquqining kiyapiti yexil qaxtax wə kizil kwartsқа ohxaytti. Təhtning qərisini zumrəttək bir həsən-hüsən orap turatti. □

4 Təhtning ətrapida yənə yigirmə tət təht bar idi. Təhtlərdə aq kiyimlər bilən kiyingən, baxlirioqə altun taj taqaloqan yigirmə tət aqsakal olturatti. □

5 Təhttin qaqmaqklar qeqip, türlük awazlar wə güldürmamilar anglinip turatti. Təhtning aldida yalkunlap turoqan yəttə məx'əl köyüp turatti; bular Hudaning yəttə Rohi idi. □

6 Təhtning aldi huddi hrustaldək parkirap turidioqan, süzük əynək dengizdək idi. Təhtning otturisida wə təhtning qərisidə, aldi wə kəyni közlər bilən toloqan tət həyat məhluk turatti. □ ■

7 Birinçi məhluk xiroqə, ikkinçi məhluk buqioqə ohxaytti. Üqinçi məhlukning yüzi adəmning qirayioqə ohxaytti. Tətinçi məhluk pərwaz kiliwatkan burkütə ohxaytti.

8 Tət həyat məhlukning hər birining altidin qaniti bar idi; ularning pütүн bədinining qərisi hətta iq tərripimu közlər bilən toloqanidi; ular keqə-kündüz tohtımay: —

«Muxəddəs, muxəddəs, muxəddəstur,
Bar bolqan, həzirmu bar həm kəlgüsidimu Boluquqi,
Həmmigə Qadir Pərwərdigar Huda!» — deyixətti. □ ■

9 Həyat məhluklar təhttə olturoqan əbədil'əbəd həyat Boluquqini uluqlap, Uningoqə hərmət-xəwkət wə təxəkkür izhar kıləninida,

10 yigirmə tət aqsakal təhttə olturoquqining ayioqə yikilip əbədil'əbəd həyat Boluquqioqə bax koyup səjdə kılatti, tajlirini təhtning aldioqə taxlap koyup, mundaq deyixətti: —

11 «Sən, i Pərwərdigarimiz wə Hodayimiz,
Xan-xərəp, hərmət-xəhrət wə kudrətkə layiktursən.
Qünki Əzüng həmmini yaratting,
Ularning həmmisi iradəng bilən məwjut idi wə yaritildi!» ■

□ 4:2 «dərhal mən Rohning ilkidə boldum» — «Rohning ilkidə» grek tilda «Rohta». Demək, Muxəddəs Rohning ilkidə wə ilhami astida bolqan. □ 4:3 «munasiwətlik ayətlər» — «Əz.» 1:26-28. □ 4:4 «təhtlərdə aq kiyimlər bilən kiyingən, baxlirioqə altun taj taqaloqan yigirmə tət aqsakal olturatti» — «aqsakallar» kimlər? Alimlarning pikri: yaki (1)

ular Məsihning jamaitini bildüridu; yaki (2) Təwrat dəwridiki etiqađi bilən yol baxlioquqlarni kərsitidu. Biz (2)-pikirgə mayilmiz, qünki keyinki bablarda jamaət aqsakallardin ayrim kərunidu (7:9-17, 19:1-10). «İbr.» 11-bab, bolupmu 2-ayətnimu kərüng. □ 4:5 «Təhtning aldida yalkunlap turoqan yəttə məx'əl köyüp turatti; bular Hudaning yəttə rohi idi» — bəzi alimlar bu yəttə Roh yəttə pərixtni kərsitidu, dəp qaraydu, baxqılar Hudaning Muxəddəs Rohning yəttə tərripini kərsitidu, dəp qaraydu (6:5ni wə «Yəx.» 11:2ni kərüng). «munasiwətlik ayətlər» — «Mis.» 19:16, «Zək.» 3:9, 4:10. □ 4:6 «munasiwətlik ayətlər» — «Əz.» 1:4-28. ■ 4:6 Wəh. 15:2. □ 4:8 «Tət həyat məhlukning hər birining altidin qaniti bar idi» — «Əzakiyal»da kərüngən «həyat məhluklar»ning tət qaniti bar idi. «ularning pütүн bədinining qərisi hətta iq tərripimu közlər bilən toloqanidi» — «iq tərripimu» yaki «qanat astimu». ■ 4:8 Yəx. 6:3; Wəh. 1:4, 8; 11:17; 16:5. ■ 4:11 Wəh. 5:12.

5

Kozining oram yazmini qoljoq elixi

1 Andin təhttə olturoquqining ong qolida iq wə tax tərripigə hət pütülgən wə yəttə məhür bilən peqətləngən bir oram yazmini kərdüm. □ ■

2 Yukiri awaz bilən: «Oram yazmini eqip, peqətləni yexixkə kim layiktur?» dəp towliqan qawul bir pərixtinimu kərdüm.

3 Lekin nə ərxətə nə yər yüzidə nə yər astida oram yazmini aqalaydioqan yaki iqiğə qariyalaydioqan heqkim qıkmidi. ■

4 Oram yazmini eqixkə yaki iqiğə qaraxkə layik birərsi tepilmioqəqkə, kattik yioqliwəttim.

5 Andin aqsakallardin biri manga:

— Yioqlima! Kara, Yəhuda kəbilisidin boləqan xir — Dawutning yiltizi Boləquqi şəlibə kildi; xunga oram yazmini wə uning yəttə peqitini eqixkə U qadir, — dedi. □ ■

6 Andin qarısam, təht bilən tət həyat məhluqning arilikida, aqsakallar otturisida bir Koza ərə turatti. U yengila boşuzlanəndək qilatti; Uning yəttə munggüzi wə yəttə kəzi bolup, bu kəzlər Hudaning pütkül yər yüzigə əwətkən yəttə Rohi idi. ■

7 Koza berip, təhttə olturoquqining ong kolidin oram yazmini aldi.

8 Yazmini aləanda, tət həyat məhluq wə yigirmə tət aqsakal kozining ayioqioqə yikildi; ularning hər birining qiltari wə huxbuy bilən toloqan altun qiniliri bar idi (bu huxbuy muqəddəs bəndiləning dualiri idi). ■

9 Ular yengil bir küy eytixti: —

«Oram yazmini elixkə,

Wə peqətləni eqixkə layiksən;

Qünki boşuzlanding

Wə hər kəbilidin, hər tildin,

Hər milləttin, hər əldin boləqan insanlarni

Əz kəning bədili bilən setiwelip, Hudaqə mənəsup qilding. ■

10 Ular ni Hudayimiz üqün bir padixahlikkə uyuxturup,

Kahinlar qilding.

Ular yər yüzidə həküm süridu». ■

11 Andin kərdüm wə mana, təhtning, həyat məhluqlarning wə aqsakallarning ətrapida nuroqunliqan pərixtiləning awazini anglidim. Ular niq sanı tūmən ming-tūmən ming, milyon-milyon idi. □ ■

12 Ular yukiri awaz bilən: —

«Boşuzlanəqan koza kudrət, dələt, danalix, küq-kuwwət, hərmət, xan-xərəp

Wə mədhijigə layiktur» deyixətti. ■

□ 5:1 «munasiwətlik ayətlər» — «Zək.» 5:1-4. ■ 5:1 Əz. 2:10. ■ 5:3 Fil. 2:10; Wəh. 5:13. □ 5:5 «Dawutning yiltizi boləquqi» — yaki «Dawutning yiltizining notisi» («Yəx.» 11:1ni kəring). Lekin bizninggə bu sez Dawutning Məsihtin kelip qıqkanlikini həm Məsihning Dawutning Rəbbi ikənlikini kərsitidu (22:16 wə «Mat.» 22:42-45). ■ 5:5 Yar. 49:9,10; Yəx. 11:10; Rim. 15:12; Wəh. 22:16. ■ 5:6 Zək. 3:9; 4:10; Wəh. 4:5. ■ 5:8 Zəb. 141:2; Wəh. 14:2.

■ 5:9 Ros. 20:28; Əf. 1:7; Kol. 1:14; Ibr. 9:12; 10:10; 1Pet. 1:19; 1Yuha. 1:7; Wəh. 4:11. ■ 5:10 Mis. 19:6; 1Pet. 2:5, 9; Wəh. 1:6. □ 5:11 «Ular niq sanı tūmən ming-tūmən ming, milyon-milyon idi» — əslidə «ularning sanı yüz milyonliqan, «milyonliqan idi». ■ 5:11 Dan. 7:10; Ibr. 12:22. ■ 5:12 Wəh. 4:11.

13 Andin mən ərx, yər yüzi, yər asti wə dengizdiki hər bir məhluk wə ularning iqidə bar boləqlarning həmmisining: —

«Təhtə Olturoquqioğa wə Koziqə
Mədhıya, hərmət, xan-xərəp wə hokuk-kudrət
Əbədil'əbədgiqə mənəsup boləqay!» deginini anglidim.

14 Tət həyat məhluk «Amin!» dəp jawab qayturatti, aqsakallar yərgə yikilip səjdə kilatti. □

6

Qozining altə peqətni eqixi

1 Andin Koza yəttə peqətning birini aqkanda, mən qarap turdum. Tət həyat məhluktin birining güldürməmidək awaz bilən: «Kəl!» deginini anglidim. □

2 Kərdümki, mana bir aq at kəldi! Atka mingüqining qolida bir oq-ya bar idi; uningə bir taj berildi. U oqəlibə kıləuqı süpitidə zəpər kuqux üqün jənggə atlandı. □ ■

3 Koza ikkinqi peqətni aqkanda, ikkinqi həyat məhlukning: «Kəl!» deginini anglidim.

4 Yənə bir at otturiqə qikti, uning rənggi kıpkişil idi. Atka mingüqigə yər yüzidiki tinglikni elip ketix wə insanlarni əzara kiroqinçilikka selix hokuki berildi. Uningə yənə qong bir kiliq berildi.

5 Koza üqinqi peqətni aqkanda, üqinqi həyat məhlukning: «Kəl!» deginini anglidim. Mən kərdümki, mana bir qara at kəldi. Atka mingüqining qolida bir taraza bar idi.

6 Tət həyat məhlukning arisidin: —

«Bir tawaq buqday bir dinarius pulə, üq tawaq arpa bir dinarius pulə setilidu. Əmma zəytun yeoioğa wə xarabka zəpər yətküzmgin!» — degəndək bir awazni anglidim. □ ■

7 Koza tətinqi peqətni aqkanda, tətinqi həyat məhlukning: «Kəl!» degən awazini anglidim.

□ 5:14 «...Tət həyat məhluk «amin!» dəp jawab qayturatti, aqsakallar yərgə yikilip səjdə kilatti» — bu muhim babning temisi toqruluk «kozumqə sez»imzidə azrak tohtilimiz. □ 6:1

«Tət həyat məhluktin birining güldürməmidək awaz bilən: «Kəl!» deginini anglidim» — «Kəl!» degən sez bəlkim 2-8-ayətlərdə kəringən atliqlarning hər birigə qikiriqlan buyruk bolsa kerək (3-, 5-, 7-ayətnimu kəring). Bəzi kona kəqürülmilərdə «kəl»ning ornda «kelip kərgin!» deyilidu. □ 6:2 «uningə bir taj berildi» — «taj» degən bu sez padixahningki əməs, bəlkı jəng-uruxlarda yaki elix musabikilirida oqəliblarqə berilidiqlan, birhil nəpis qəmbirəkni kərsitidu. «Kərdümki, mana bir aq at kəldi! Atka mingüqining qolida bir oq-ya bar idi... u oqəlibə kıləuqı süpitidə zəpər kuqux üqün jənggə atlandı» — «aq atka mingüqi»ning salahiyiti toqruluk «kozumqə sez»imzidə tohtilimiz. ■ 6:2 Wəh, 19:11. □ 6:6 «Bir tawaq buqday» — grek tilida «bir əlqəm buqday». «bir dinarius pul» — asasen bir künlük ix həkqi idi («Mat.» 20:2). «Bir tawaq» bəlkim bir xing idi (grek tilida «qəniks»). Biraq bir tawaq buqday aranda bir kixining künlük tamikioğa yetidu. Xunga «kara at» aqarqilik elip kelidu. Həlbuki, xuning bilən bir waqıtta baylar bolsa əz rəhət-paraqitigə kerək boləqlan «may wə xarab»larni setiwəlalaydu. ■ 6:6 Wəh, 9:4.

⁸ Kərdümki, mana bir tatrang atni kərdüm. Atka mingüqining ismi «Ölüm» idi. Uning kəynidin təhtisara əgixip keliwatatti. Ularoşa yər yüzining tətтин birigə həkümranlik kılıp, kiliq, qarqilik, waba wə yər yüzidiki yirtkuq haywanlar arkilik adəmnı öltürüx hōquki berildi. □

⁹ Koza bəxinqi pəqətnı aqkanda, Hudaning sēz-kalami üqün wə izqil guwahlik bərgənliki wəjidin öltürülgənlərnıng janlirini qurbangahning tegidə kərdüm. ■

¹⁰ Ular kattik awaz bilən nida selixip:

— Əy həkimmütlək İgimiz, mükəddəs wə həkikiy Boluqu! Sən kaçanoşiqə yər yüzidə turuwatqanlarnı sorak qılmay, ulardin kənimizning intikamini almaysən? — deyixətti.

¹¹ Ularning hər birigə birdin aq ton berildi. Ularoşa, özünqlaroşa ohxax öltürüldioğan qul-buradərliringlar həm kərinəxliringlarning sani toxkuqə azoşinə waqıt aram elixinglar kerək, dəp eytildi.

¹² Andin mən Koza altinqi pəqətnı aqkında kərdümki, mana dəhxtlik bir yər təwrəx yüz bərdi, quyax bəəyni kara yungdin tokuloğan bəzdək kapkara rənggə, tolun ay bolsa qanning rənggigə kirdi. □ ■

¹³ Ənjür dərihning kattik boranda silkinixidin ənjür oqoriliri yərgə təkülgəndək, asmandiki yultuzlarmu yər yüzigə təküldi.

¹⁴ Asman huddi oram yazmining türülginidək oşayib boldi, hər bir taoş wə aral ornidin yətkəldi; □

¹⁵ Həmdə dunyadiki padixahlar, mətiwərlər, sərdarlar, baylar, küqlüklər, kullar wə həzlərnıng həmmisi əngkürlərgə wə taoşlarning kamarlırioşa yoxurundi. □

¹⁶ Ular taoşlaroşa wə qoram taxlaroşa mundaq dəp jar saldi: —

«Üstimizgə qüxünglar! Bizni təhtə Olturoşuqining siymasidin həm Koşining oşəzipidin yoxurunglar wə saklanglar! □ ■

¹⁷ Qünki Ularning dəhxtlik oşəzəp küni kəldi, əmdi kim put tirəp turalisun?!» ■

7

Məhürəngən 14400 kixi

¹ Uningdin keyin mən kərdümki, tət pərixta yər yüzining tət bulungida turatti. Ular hər kandaq xamalning kurukluk, dengiz həm dəl-dərəhlərgə urulmasliki üqün yər yüzining tət təripidin qikidioğan xamalni tizginləp turatti.

² Mən hayat Hudaning məhürini aloğan, kün qikixtin kətürüliwatқан baxka bir pərixtnı kərdüm. U kattik awaz bilən kəndi kurukluk wə dengizlarnı wəyran kiliş hōquki berilgən axu tət pərixtigə:

³ «Biz Hudaning qul-hizmətkarlırining pexanisigə məhür baskuqə, kurukluk, dengiz wə dəl-dərəhlərnı wəyran qilmanglar!» dəp tovlidi.

□ **6:8 «kılıp, kiliq, qarqilik, waba wə yər yüzidiki yirtkuq haywanlar arkilik...»** — «waba» grek tilida «ölüm». ■ **6:9** Wəh. 19:10; 20:4. □ **6:12 «Andin mən Koza altinqi pəqətnı aqkında kərdüm...»** — «yətə pəqət» toşruluk «koxumqə sēz» imizdə tohtilimiz.

■ **6:12** Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 13:10; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29, Ros. 2:20 □ **6:14 «munasiwətlilik ayət»** — «Yəx.» 34:4. □ **6:15 «sərdarlar»** — grek tilida «mingbexilar». ■ **munasiwətlilik ayətlər»** — «Yəx.» 2:21. □ **6:16 «munasiwətlilik ayət»** — «Hox.» 10:8. ■ **6:16** Yəx. 2:19; Hox. 10:8; Luğa 23:30; Wəh. 9:6. ■ **6:17** Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20

4 Mən məhürləngənlərnin sanini anglidim — Israillarning hərқaysi қəbililiridin bir yüz қiriқ tət ming kixi, yəni: —■

5 Yəhuda қəbilisidin on ikki ming kixi,
Rubən қəbilisidin on ikki ming kixi,
Gad қəbilisidin on ikki ming kixi,

6 Axir қəbilisidin on ikki ming kixi,
Naftali қəbilisidin on ikki ming kixi,
Manassəh қəbilisidin on ikki ming kixi,

7 Ximeon қəbilisidin on ikki ming kixi,
Lawiy қəbilisidin on ikki ming kixi,
Issakar қəbilisidin on ikki ming kixi,

8 Zəbulun қəbilisidin on ikki ming kixi,
Yüsüp қəbilisidin on ikki ming kixi,
Binyamin қəbilisidin on ikki ming kixi məhürləngənidi.□

Nijatni tapқан zor bir tup halayiq

9 Bu ixlardin keyin kərdümki, mana hər əl, hər қəbilə, hər milləttin bolоqan, hərhil tillarda səzlixidiloqan san-sanaksiz zor bir top halayiq təhtning wə Қozining aldida turatti; ularning һəmmisigə aқ ton kiydürүlgən bolup, қollirida horma xahliri tutқanidi.

10 Ular yukiri awaz bilən: —

«Nijat təhttə olturoquqi Hudayimizotqa wə Қozioqa mənsup bolotay!» dəp warkirixatti.□

11 Barliқ pərixtilər təhtning, aқsaқallarning wə tət hayat məhlukning ətrapioqa olaxқanidi. Ular təhtning aldida yiqilip, Hudaotqa səjdə қilip mundak deyixatti: —

12 «Amin! Həmd-mədhiyə, xan-xəgəp,
Danaliқ wə təxəkkür,
Hərmət wə күq-қudrət
Hudayimizotqa əbədil'əbədgiqə mənsup bolotay, amin!»

13 Əmdi aқsaқallardin biri məndin:

— Bu aқ ton kiydürүlgən kixilər kim bolidu, қəyərдин кəldi? — dəp soridi.

14 — Təқsir, bu əzlrigə məlumdur, — dedim.

U manga:

— Bular dəhхətlik azab-oқubətni bexidin otküzүp kəlgənlər. Ular tonlirini Қozining kenida yuyup ap'ақ қilоqan.

15 Xunga ular Hudaning təhtning aldida turup, ibadəthanisida keqə-kündüz Uning hizmitidə bolidu; təhttə Olturoquqi bolsa ularning üstigə qedirini sayiwən қilidu. □

■ 7:4 Wəh. 14:1. □ 7:8 «...Zəbulun қəbilisidin on ikki ming kixi, Yüsüp қəbilisidin on ikki ming kixi, Binyamin қəbilisidin on ikki ming kixi məhürləngənidi» — on қəbilidin Dan қəbilisi kəm idi; Yüsüpnin қəbilisi ikki bələkkə (Yüsüpnin wə Manassəhning)gə bəlündi.

□ 7:10 «Nijat təhttə olturoquqi Hudayimizotqa wə Қozioqa mənsup bolotay!» — «Nijat... Қozioqa bolotay!» degen ibarə bolsa Huda wə Қoza insanlarotqa ata қilоqan nijatning mewisi bolоqan xan-xəgəp, nam-xəhəgət wə һəmdusanalarning һəmmisi һeқ nemə қaldurmay Huda wə Қozioqa қayturup kelinsun, deғəndək mənide. □ 7:15 «təhttə Olturoquqi bolsa ularning üstigə qedirini sayiwən қilidu» — grek tilida «təhttə Olturoquqi bolsa ularning üstigə Əz qedirini yeyip beridu».

16 Ular yənə heq aq qalmaydu, heq ussimaydu, ularoşa nə aptap, nə piziojirim issik heq urmaydu. ■

17 Qünki ularni təhtning otturisdiki Koza bakidu wə həyatlik süyi bulaklırioşa elip baridu; wə Huda ularning hər bir köz yexini sürtidu, — dedi. □ ■

8

Kozining yəttinqi peqətni eqixi

1 Koza yəttinqi peqətni aqkanda, ərxətə yerim saətgə jimjitlik həküm sürdi. □

2 Andin Hudaning aldida turidioğan yəttə pərixtni kərdüm. Ularoşa yəttə kanay berildi.

3 Altun huxbuydan tutkan yənə bir pərixətə kelip, huxbuygahning aldida turdi. Barlıq mukəddəs bəndilərnin dualiri bilən birliktə təhtning aldidiki altun huxbuygah üstidə *Hudaşa* atap sunuxka uningəşa kəp huxbuy berildi. □

4 Wə huxbuyning tütünliri mukəddəs bəndilərnin dualiri bilən billə pərixtnin qolidin Hudaning aldioşa kətürüldi. ■

5 Andin pərixətə huxbuydanni kolioşa elip, uni qurbangahdiki ot bilən toldurup, yər yüzigə atti; xuning bilən türlük awazlar, güldürmamilar anglandi, qaqmaqklar qeqildi wə bir yər təwrəx boldi.

6 Andin kollirioşa birdin kanay tutkan yəttə pərixətə kanaylirini qelixka hazirlandi.

Yəttə kanayning qelinixi

7 Birinqi pərixətə kaniyini qaldi; xuning bilən məldür wə ot qan arilax pəyda bolup yər yüzigə taxlandi, zeminning üqtin biri köydürüldi, dəldərəhlərnin üqtin biri köydürüldi wə pütkül yexil ot-qəplər köydürüldi.

8 İkinqi pərixətə kaniyini qaldi; xuning bilən goyaki lawuldap köyüwatkan yoşan bir taqdək oşayət zor *bir jisim* dengizoşa taxlandi. Dengizning üqtin biri qanoşa aylandi

9 wə dengizdiki janiwarlarınin üqtin biri öldi; kemilərnin üqtin biri wəyran boldi.

10 Üqinqi pərixətə kaniyini qaldi; xuning bilən asmandin məx'əldək yalkunlap yanoşan qoşq bir yultuz qüxti; u dəryalarınin üqtin birininin wə bulaklarınin suliri üstigə qüxti.

11 Yultuzning ismi «Kəkrə» idi. Sularning üqtin biri kəkridək bolup kətti, sular aqqıq bolup kətkəqkə nuroşun adəm sudin öldi.

12 Tətingi pərixətə kaniyini qaldi; xuning bilən quyaxning üqtin biri, aynin üqtin biri wə yultuzlarınin üqtin biri uruldi. Nətijidə, quyax, ay wə yultuzlarınin yorukluginin üqtin biri qarangoşulaxti, kündüzning üqtin biridə yorukluk yokaldi, keqining üqtin biridimu xundaq boldi.

13 Yənə kərdümki, asmanınin otturisdida uqup ketiwatқан bir bürkütning qattik awaz bilən: —

■ 7:16 Yəx. 49:10. □ 7:17 «munasiwətlik ayətlər» — «Yəx.» 5:5-6, 25:8. ■ 7:17 Yəx.

25:8; Zəb. 23:1; Wəh. 21:4. □ 8:1 «Koza yəttinqi peqətni aqkanda, ərxətə yerim saətgə jimjitlik həküm sürdi» — «yəttə peqət» toşruluk «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. □ 8:3

«huxbuygah... altun huxbuygah» — grek tilida «qurbangah... altun qurbangah». ■ 8:4 Zəb. 141:2

«Kanayni qelixka təmxəlgən qalojan üq pərixting kanay awazliri anglansa yər yüzidə turuwatqanlarning həlioja way, way, way!» deginini anglidim.

9

¹ Bəxinqi pərixta kaniyini qaldi; mən asmandin yərgə qüxüp kətkən bir yultuzni kərdüm. Tegi yok hangoja baridojan kudukning aqquqi uningoja berildi.■

² U tegi yok hangning kudukini aqti. Kuduktin yoojan humdanning isidək tütin ərlep qikti. Hangning kudukining tütümidin kuyax wə kəkni karangotuluk basti.

³ Tütüning iqidin yər yüzigə qekətkə yaqdi. Ularoja yər yüzidiki qayanlardək qekix küqi berilgənidi.

⁴ Ularoja yər yüzidiki ot-qəplərgə wə hərқandək əsümlük yaki dəl-dərəhlərgə zərər yətküzmənglar, pəkət pexanisdə Hudaning möhüri bolmiojan adəmlərgila zərər қilinglar, dəp eytildi.■

⁵ Ularoja adəmlərnə ətürüxkə əməs, bəlki bəx ayoiqə қiynaxka yol қoyuldi; ular yətküzidojan azab adəmnə qayan qakқandikidək azab idi.

⁶ Xu күnlərdə, insanlar əlümni izdəydu, lekin tapalmaydu; əlümni seқinidu, lekin əlüm ulardin қақidu.■

⁷ Qekətkilərnəng қiyapiti huddi jənggə hazirlanojan atlaroja ohxaytti. Baxlirida bolsa altun tajka ohxaydiojan bir nərsə bolup, qirayi adəmnəngkigə ohxaytti.■

⁸ Qaqliri ayallarning qeqioja, qixliri xirning qixioja ohxaytti.

⁹ Ularning kəkridikiki sawuti təmür sawutlaroja ohxaytti; қanatlirining awazi jənggə atlanojan nurojan at-hərwilarning awazioja ohxaytti.

¹⁰ Qayanlarningkigə ohxax қuyruqliri wə nəxtərliri bar idi. Adəmnə bəx ay azabka salidiojan күq bolsa қuyruqlirida idi.

¹¹ Ularnə idarə қilidojan padixahi, yəni tegi yok hangning pərixtisi bar idi. Uning ibraniyqə ismi Awaddon; grekqə ismi Apoliyon idi.□

¹² Birinqi «way» etüp kətti. Mana, buningdin keyin yənə ikki «way» kelidu.■

Altinqi kanayning qelinixi; «ikkinqi way»ning baxlinixi

¹³⁻¹⁴ Altinqi pərixta kaniyini qaldi; mən Hudaning aldidiki altun kurbangahning tet münggüzidin қikқан bir awazni anglidim, bu awaz kanayni tutқан altinqi pərixtigə:

— Qong Əfrat dəryasining yenida baqlaklık tet pərixтини boxat, dedi.

¹⁵ Dəl xu saət, xu күn, xu ay, xu yil üqün hazirlap қoyulojan bu tet pərixta insanlarning üqtin birini həlak қilix üqün baqlaktin boxitildi.

¹⁶ Bularning atlık ləxkərlər қoxunining sani ikki yüz milyon idi. Ularning sanining jakarlanojanlıқini anglidim.□

■ 9:1 Luқа 8:31; Wəh. 17:8. ■ 9:4 Əz. 9:4; Wəh. 6:6; 7:3. ■ 9:6 Yəx. 2:19; Yər. 8:3; Həx. 10:8; Luқа 23:30; Wəh. 6:16. ■ 9:7 Mis. 10:4. □ 9:11 «Uning ibraniyqə ismi Awaddon; grekqə ismi Apoliyon idi» — bu ikki isimning mənisi «həlak қiloquqi». ■ 9:12 Wəh. 8:13.

□ 9:16 «bularning atlık ləxkərlər қoxunining sani ikki yüz milyon idi» — «ikki yüz milyon» grek tilida «ikki түmən həssə түмən».

¹⁷ Olayibanə kərünuxtə kəzümgə kərüngən at wə üstigə mingənlər mana mundaq idi: atliklarning kəkrikidiki sawuti qooşdək kızil, kək yaquttək kək wə günggürtək serik idi. Atlarning baxliri xirning bexidək idi; ularning eoizliridin ot, tütün wə günggürt çiqip turatti. □

¹⁸ Bu üç baladin, yəni atlarning aozidin çiqқан ot wə tütün wə günggürttin insanlarning uqtin biri oltürüldi.

¹⁹ Qünki atlarning küqi eoizlirida wə kuyruqlirida idi; ularning kuyruqlirining yılanlarğa ohxax bexi bolup, bular bilən adəmnı zəhimləndürətti.

²⁰ Qalojan insanlar, yəni bu balayı'apətlərdin oltürülməy qalojanlar öz kollirining əməllirigə towa qilmidi, yəni jinlarğa, kərəlməs, angliyalmas wə mangalmas altun, kümüx, tuq wə yaqjaq butlarğa qokunuxtın waz kəqmidi. ■

²¹ Ular qatillik, sehırgərlik, jinsiy buzukluk wə oqriliklirioimu towa qilmidi.

10

Pərixta wə kiqik oram yazma

¹ Andin keyin, ərxтин qüxüwatқан yənə bir küqlük pərixтинi kərdüm. U bir parqə bulut bilən yepinojan bolup, bexining üstidə bir həsən-hüsən bar idi. Qirayı kuyaxka, putliri ot tüwrükkə ohxaytti; ■

² Kolidə bir kiqik eqiklik oram yazma bar idi. U ong putini dengiz üstigə, sol putini quruklukka qoyup turup,

³ xirning həkirixigə ohxax kattik awaz bilən warkiridi. U warkirioqanda, yəttə güldürmama öz awazlirini anglitip səz kildi.

⁴ Yəttə güldürmama səz qiloqanda, degənlirini hatiriliwalməqçi bolup turattım. Biraq asmandin: —

«Yəttə güldürmaming eytқанlirini məhürləp, ularni hatirilimə» degən awazni anglidim. □ ■

⁵ Dengiz həm quruklukning üstidə turojan, mən kərgən u pərixta ong qolini asmanğa kətürüp; ■

⁶ asmanlar həm ularda boləjanlarning həmmisini, yər-zemin həm uningda boləjanlarning həmmisini, dengiz həm uningda boləjan həmmisini Yaratquqi, yəni əbədil'əbədgiqə hayat Yaxioquqi bilən kəsəm kilip:

— Waqit yənə kəynigə sürülməydu; ■

⁷ bəlki yəttinq pərixta kanay qelix aldida, yəni awazi anglinix aldidiki künlərdə, Hudaning Öz qul-hizmətkarliri boləjan pəyojəmbərlərgə hux həwirini yətküzginidək Uning siri tügəllinip, əməlgə axidu, — dedi.

⁸ Mən asmandin angliojan awaz manga yənə səzləp:

— Berip, dengiz həm quruklukning üstidə turojan pərixtingin qolidiki eqiklik oram yazmini alojin, dedi.

⁹ Mən berip, pərixtingin kiqik oram yazmini manga berixini soridim. U manga:

□ 9:17 «atliklarning kəkrikidiki sawuti qooşdək kızil, kək yaquttək kək wə günggürtək serik idi» — «qooşdək kızil, kək yaquttək kək wə günggürtək serik idi» yaki «ot, kək yaqut wə günggürttin idi». ■ 9:20 Zəb. 115:4, 5, 6, 7; 135:15. ■ 10:1 Mat. 17:2; Wəh. 1:15. □ 10:4 «Yəttə güldürmaming eytқанlirini məhürləp, ularni hatirilimə» — demək, bu səzlərnı məhpiy tut. ■ 10:4 Dan. 8:26; 12:4. ■ 10:5 Dan. 12:7. ■ 10:6 Wəh. 11:15.

— Buni elip yə! Axkazingni zərdab kılıdu, birək aqzing həsəldək tatlık bolıdu, dedi. □ ■

¹⁰ Mən xuning bilən kiçik oram yazmini pərixtingin qolidin elip yedim; dərwəkə aqzıməqə həsəldək tatlık tetidi, lekin yegəndin keyin axkazinim zərdab boldı. □

¹¹ Xuning bilən manga:

— Sən көp millətlər, əllər wə hər hil tillarda səzlixidiqanlar wə padixahlar toqrisidiki wəhiy-bexarətləni yənə jakarlixing lazim, deyildi.

11

Ikki guwahqi; «ikkinqi way»ning dawami

¹ Manga əlqigüq hasidək bir qomux berilip, mundak deyildi:

«Baroqin, Hudaning ibadəthanisi, qurbangahı wə u yərdə ibadət kiliwatqanlarni əlqigin. □ ■

² Lekin ibadəthanining taxkirikı həylisini əlqiməy qoy, çünki u yər yat taipilərgə berildi, xuning bilən mukəddəs xəhər kirik ikki ay dəpsəndə kılınıdu. ■

³ Mən ikki guwahqıməqə kudrət berimən, xuning bilən ular bəz kiyim kiyip, wəhiy-bexarətləni bir ming ikki yüz atmix kün yətküzidu. □

⁴ (bular yər-zeminning Rəbbi aldida turoqan ikki tıp zəytun dərihi wə ikki qıraşqandur). □ ■

⁵ Birərsi ularni zəhimləndürməkqi bolsa, eəziliridin ot pürkülüp qikip, düxmənlinirini yəp tügitudu. Ular ni zəhimləndürməkqi boləqanlar mana xundak əltürülıdu.

⁶ Ular bexarət-wəhiyni yətküzgən künlərdə yamoqur yaşdurmaslıkka asmanni etiwetix kudritikə igə; sularni kənoqə aylandurux wə hərhil bala-waba bilən yər-zeminni haloqan wəqıtta urux kudritigimu igə. ■

⁷ Ular nıng guwahlık wəzipisi ayaqlıxixi bilən, tegi yök hangdin qikidiqan diwə ular bilən elixidu wə ular ni yengip əltüridu. □ ■

□ **10:9** «...Buni elip yə! Axkazingni zərdab kılıdu, birək aqzing həsəldək tatlık bolıdu»

— kəqmə mənsi «sanga awwal birhil huxallıq yətküzidu, lekin keyin yürikingni eqixturidu» degəndək bolıdu. «munasiwətlık ayətlər» — «Əz.» 2:6-3:3. ■ **10:9** Əz. 3:1. □ **10:10** «Mən xuning bilən kiçik oram yazmini pərixtingin qolidin elip yedim...» — «oram yazmini yeyix»

bizningə Yuhanna məzmunini yətküzüxi kerək bolıdıqan, təwəndiki 11-19-bablardiki bexarətlər bilən başlık. «Koxumqə səz»imizdə u toqruluk tohtilimiz. □ **11:1** «Baroqin, Hudaning ibadəthanisi, qurbangahı wə u yərdə ibadət kiliwatqanlarni əlqigin» — kizik yeri xuki, Yuhanna mukəddəs ibadəthanini wə uningda ibadət kıləuqılarni əlqigin dəp buyruloqini bilən u bizgə bularning əlqəmlirini eytmaydu. Bu ixning əhmiyiti toqruluk «koxumqə səz»imizdə azrak tohtilimiz. «munasiwətlık ayətlər» — «Əz.» 40:3 katarlıklar, «Zək.» 2:1-4. ■ **11:1** Əz. 40:3-49; Əz. 41; Əz. 42; Əz. 43. ■ **11:2** Wəh. 13:5. □ **11:3** «İkki guwahqim... bəz kiyim kiyip...»

— kona zamanlarda «bəz kiyim kiyix» towa kılıx yaki matəm tutuxni bildürətti. Xübhisizki, bu ix ularning towa kılıx həkqidiki həwərnı təkıtləx üqün bolıdu. □ **11:4** «munasiwətlık ayətlər» — «Zək.» 4:1-7. ■ **11:4** Zək. 4:3,14. ■ **11:6** Mis. 7; 8; 9; 10; 12; 1Pad. 17:1. □ **11:7** «tegi yök hangdin qikidiqan diwə ular bilən elixidu» — grek tilida «tegi yök hangdin qikidiqan diwə ular bilən uruxidu». ■ **11:7** Dan. 7:21; Wəh. 13:7,11.

8 Jəsətliri rohiy jəhəttin Sodom wə Misir dəp atilidiqan xu katta xəhərning oqol koqisida yatidu; xu yərdə ularning Rəbbimu krestləngənidi. □ ■

9 Hər milləttin, hər kəbilidin wə hər hil tilda səzlixidiqanlardin, hər əldin boləqan adəmlər ularning jəsətlirigə üq yerim kün tikilip qaraydu wə jəsətlərnin yərlikkə qoyuluxioqa yol qoymaydu.

10 Yər yüzidə turuwatqanlar ularning bu həlidin huxallinip, təbrikləxip, bir-birigə hədiyələr əwətxidü; qünki bu ikki pəyoqəmbər yər yüzidikilərnü kiynaytti.

11 Ləkin üq yerim kündin keyin, Hudadin kəlgən həyatlik nəpisi ikkiyləngə kirdi, ular ornidin put tirəp turdi; ularoqa qarawatqanlarınin üstigə qong bir kərkunq qüxti. □ ■

12 Andin ular ikkəyləngə ərxтин kəlgən: — «Bu yaqqa qıq!» degən yukiri bir awazni anglidi; xuning bilən ular duxmənlirininin kəz aldida bir bulut iqidə asmanoqa kətürüldi. □

13 Dəl xu saət iqidə xiddətlik yər təwrəx yüz bərdi, xəhərning ondin biri gumran bolup, yəttə ming kixi həlak boldi. Qəloqanliri dəkkə-dükkigə qəmüp, ərxतिकi Hudani uluqlaxti. □

14 Ikkinqi «way» etüp kətti; mana, üqinqi «way» kelixkə az qaldı. ■

Yəttinqi pərixтинing kanay qelixi; «üqinqi way»

15 Andin yəttinqi pərixтə kaniyini qaldı; ərxтə yukiri awazlar anglinip mundaq deyildi: —

«Dunyaning padixahlıqi Pərwərdigarimiz Wə uning Məsihinin padixahlıqi boldi, U əbədil'əbədgiqə həküm süridu».

16 Hudaning aldida öz təhtliridə olturoqan yigirmə tət aqsakal yərgə yikilip bax qoyup, Hudaqə səjdə kilip mundaq deyixti: —

17 «Xükürlər eytimiz sanga, I bar Boluqı wə bar boləqan Həmmigə Qadir Pərwərdigar Huda, Qünki uluq kudritingni kolungoqa elip, Həkümüngni yürgüzüxkə baxlıding. ■

18 Əllər oqəzəpləngənidi, Əmdi Sening oqəzipping yetip kəldi!

Əlgənlərnü soraq kilix,
Qul-hizmətkarlarınin boləqan pəyoqəmbərlərnü,
Muxəddəs bəndilərnü,
Təwən yaki katta bolsun namingdin kərkəqanlarnü in'amioqa igə kilix,
Yər yüzini həlak kiləqanlarnü həlak kilix waqti kəldi».

□ **11:8 «rohiy jəhəttin Sodom wə Misir dəp atilidiqan xəhər»** — Sodom eqir buzuklukqa qəmgənidi, Misir bolsa Hudaning bəndilirigə nisbətən əslidə ularni əsir kiliwaləqan «bu rəzil dunya»ning simwoludur. Xəhərning «rohiy jəhəttin» xu namlarda boluxi «Rim» yaki «Babil (Babilon)»ni kərsitixi mumkin; xəhər hərəhdə ahirki zamanda bu rəzil dunyaning küq-kudritigə əng qong namayəndə boluxi kerək. Bəzi alimlar xəhərni Yerusalem dəp qaraydu. ■ **11:8** Wəh. 7:2, 5; 18:10. □ **11:11 «Hudadin kəlgən həyatlik nəpisi ikkiyləngə kirdi...»** — grek tilidə «nəpəs» wə «roh» birlə səz bilən ipadilininidu. ■ **11:11** Əz. 37:5,10 □ **11:12 «ular ikkiyləngə ərxтин kəlgən: — «Bu yaqqa qıq!» degən yukiri bir awazni anglidi»** — bəzi kədimki kəqürmilərdə: «Mən ular ikkilisi əzlrigə ərxтин kəlgən: — «Bu yaqqa qıq!» degən yukiri bir awazni anglidim» deyilidu. □ **11:13 «yəttə ming kixi həlak boldi»** — grek tilidə «yəttə ming nam həlak boldi». ■ **11:14** Wəh. 8:13; 9:12; 15:1. ■ **11:17** Wəh. 1:4, 8; 4:18; 16:5.

¹⁹ Andin Hudaning ərxniki ibadəthanisi eqildi wə uning əhdə sanduqi ibadəthanida kəründi; qakmaklar, türlük awazlar, güldürmamilar , yər təwrəx wə dəhəxtlik mēldür boldi.■

12

Ayal, ooşul bala wə əjdihə

¹ U qaoşda, ərxte əjayip bir karamət pəyda boldi — u kuyaxni yepin-qaklıoşan, putlirining astida ay, bexida on ikki yultuzluk taj bar bir ayal idi.

² U həmilidar bolup, toloşak yər tuoşux azabida dad-pəryad kətürdi.□

³ Andin ərxte yəne bir alamət kəründi — mana, yəttə baxlik, on münəggüzlük, yəttə bexida yəttə taj bar boləşan qoşong bir kizil əjdihə turatti.

⁴ U kuyruqi bilən asmandiki yultuzlarning üqtin birini süpürüp, ularni yər yüzigə qerüwətti. Əjdihə tuşay dəp kəloşan ayal yənggigən həman uning balisini yalmap yutuwətməkqi bolup uning aldida turdi.□

⁵ Ayal bir bala, yəni pütin əllərnəni tēmür həsasi bilən padiqidək bakidəşan bir ooşul tuşdi. Bala bolsa Hudaning wə Uning təhtining aldioşə oşaqqidə elip qikildi.■

⁶ Ayal qəlgə kaşti; u yərdə uning 1260 kün bekilixi üqün uningəşə Huda tərpidin həzirləp qoyuloşan bir jay bar idi.■

⁷ Andin ərxte jəng boldi. *Bax pərixte Mikail wə uning pərixtiliri əjdihə bilən jəng kילוşili turdi; əjdihəmə öz pərixtiliri bilən ularəşə etildi.*□

⁸ Lekin u üstünlük kəzinalmidi, uningəşə wə pərixtilirigə ərxte turuxşə orun kəlmidi.■

⁹ Xuning bilən zor əjdihə, yəni Iblis wə Xəytan dəp ataloşan, pütin jəhanni azduruşuqi həliki kədimiy yilan yər yüzigə taxlandi. Uning pərixtilirimu uning bilən təng taxlandi.■

¹⁰ Andin mən ərxte yuqiri bir awazning mundak dəgənlikini anglidim: —

«Kəldi Hudayimizning nijatliqi, kudriti, padixəhliqi wə Uning Məsihining hoşuqi!

Qünki kərindaxlirimizning üstidin Hudayimizning aldida keqə-kündüz xikayət kילו turəşan xikayət kילוşuqi ərxtin taxliwetildi;

¹¹ kərindaxlar uning üstidin Kozining keni wə ularning guwahlik səzi bilən oşalib kəldi;

Ular həttə əlümni kəzigə ilmay əz jenini əziz kərmidi.

¹² Xuning üqün, xadlininglar, əy ərxlər wə ularda turuwatşəlar!

■ 11:19 Wəh. 15:5. □ 12:2 «U (ayal) həmilidar bolup, toloşak yər tuoşux azabida dad-pəryad kətürdi...» — ayal toşuruluk üq pikir bar; u yaki (1) jamaətni; yaki (2) büwi Məryəm; yaki (3) Israilni bildüridu. Bizning uning Israilni bildüridoşanlıqioşə kילוşə gumanimiz yok. Həzriti Yūsəpning Təwrət, «Yarilitix» 37-babta hatiriləngən qūxini kəşung. «Ayal» jamaət boluxi mumkin əməş, qünki «ayal» Məsihni tuşdu (5-ayət). 12:17nimu kərüng. □ 12:4 «(əjdihə) kuyruqi bilən asmandiki yultuzlarning üqtin birini süpürüp, ularni yər yüzigə qerüwətti...» — bu wəhiy bizningəşə Xəytanning əslidə ərxte Hudaşə kərxi kətürgən isyanini kərsitidu. Bundaşə xərşə toşra bolsa, pərixtilərnəning üqtin biri isyanəşə koxulup həzirkijə jinlar bolup qikşəan. ■ 12:5 Zəb. 2:9; Wəh. 2:27. ■ 12:6 Wəh. 11:3. □ 12:7 «Bax pərixte Mikail» — bax pərixte Mikailning Israil həlkini kəşədash üqün aləşidə məs'uliyiti bar («Dan.» 10:13, 21, 12:1 wə «Yəh.» 9ni kərüng). ■ 12:8 Dan. 2:35. ■ 12:9 Luşə 10:18; Wəh. 20:2.

Lekin halinglaroşa way, əy yər wə dengizlar!

Qünki İblis üstünglaroşa qüxti;
Waq̄tining az qalojanlikini bilgəq,
Ŗəzəp-kəhri bilən kəldi!».[■]

¹³ Əjdihə özining yər yüzigə taxlanojanlikini kərüp, oqul balini tuoşkan ayalni qoşlaxqa baxlıdı.

¹⁴ Ayalning yilanning yüzidin daldilinixi, qəldə əzi *üqün hazırlanojan* makanoşa beripbir məzgil, ikki məzgil wə yerim məzgil bekilsun dəp xu yərgə uqur ketixi üqün, uningə yoojan bir bürkütning ikki kaniti berildi.□ ■

¹⁵ Andin yilan ayalning arkisidin aozji bilən dəryadək su pürküp, uni səl bilən ekitiş yokaşmaqçı boldi.

¹⁶ Lekin zemin ayaləşə yardəm kılıp, aozjini eqip, əjdihə aozjidin pürküp qıkarəjan dəryani yutuwaşti.

¹⁷ Buning bilən əjdihəning ayaləşə kəttik oşəzipi kelip, uning qalojan nəslı, yəni Hudaning əmrlirigə əməl kılıp, Əysaning guwaşlikini tutkan pərzəntliri bilən jəng kıləli kətti; u dengiz saşili üstidə turatti.□

13

Dengizdin qıqşkan diwə

¹ Andin, dengizdin on münggüzlük, yəttə baxlık bir diwining qıkiwatkanlikini kərdüm. Uning hər bir münggüzidə birdin taj bar idi, hər bir bexida kupurluk namliri yeziklik idi.□ ■

² Mən kərgən bu diwə yilpizoşə ohxaytti, putliri eyikning putlirioşə, aozji bolsa xirning aozjoşə ohxaytti. Əjdihə uningə öz kudriti, təhti wə zor hoşukini bərdi.□

³ Diwining baxliridin biri əjəllik yarılanoşəndək turatti. Lekin, bu əjəllik yara saşəyoşənanidi. Pütkül dunya diwigə həyranuəşə bolup uningəşə *əşəxti*.

⁴ Əjdihə diwigə *səltənətlilik* hoşuk bərgəqkə ular əjdihəşə qoşunuxti. Ular yəne diwigimu qoşunup: — Diwining təngdixi barmu? Uning bilən kimmu elixalisun? — dedi.■

⁵ Diwigə təkəbburluk wə kupurluk kilidioşənan eoşiz berildi; uningəşə kirik ikki ay ix kəruşkə hoşuk berildi.■

■ **12:12** Zəb. 96:11; Yəx. 49:13; Wəh̄. 8:13. □ **12:14** «bir məzgil, ikki məzgil, wə yerim məzgil» — 1260 kün, təhminən üç yerim yil. «Dan.» 7:25, 12:7ni, izahatlıri wə «Daniyal»diki «qoxumqə səz»nimu kərüng. ■ **12:14** Wəh̄. 2:6. □ **12:17** «Əysaning guwaşlikini tutkan pərzəntliri» — yaki Əysa toşuruluk guwaşlik beridioşənanlar, yaki U Əzi bərgən guwaşlikni qing tutkanlarıni kərsitidu. Bizningəşə awwalkisi toşra. □ **13:1** «dengizdin on münggüzlük, yəttə baxlık bir diwining qıkiwatkanlikini kərdüm» — Adəm'atimiz Hudaning obrazida boləşəndək (keyin gunah kıləşəqqa bu obraz buzuloşənan, əlwəttə), andin Məsiş Əzi Hudaning mukəmməl obrazi, xundaqla yər yüzidiki wəkili boləşəndək, bu «diwə» 12-babta kərüngən Xəytanning toptəşra (yəttə baxlık on münggüzlük) obrazidur. Yəne bir kizik ix xuki, u kərünuxtə Məsişəşə ohxax «ələmdin tiriləşən» bolidu (3-ayət). Xuning bilən bizdə kıləşə guman yoşki, bu diwə Xəytanning yər yüzidiki wəkili, yəni Məsişning rəşibi boləşənan adəm — dəjjalning əzini kərsitidu.

■ **13:1** Dan. 7:20; Wəh̄. 17:3. □ **13:2** «munasiwətlilik ayətlər» — «Dan.» 7:1-8. ■ **13:4** Wəh̄. 18:18. ■ **13:5** Wəh̄. 11:2.

6 U Hudaşa kupurluk kılılı — Uning namioşa wə Uning dərğaşişa, xundakla ərxi ni makan kılolanlarşa kupurluk kılılı aşzini aqti.□

7 Uning mukəddəs bəndilərgə karxi jəng kılıp, ularning üstidin ətlib kelixigə yol koyuldi; hər kəbilə, hər millət, hər hil tilda səzlixidioşan əllərgə həkümranlik kılıx hokukı uningşa berildi.■

8 Yər yüzidikiləning həmmisi — ələm apiridə boləşandin buyan boşuzlinip boləşan Kəzining həyatlik dəptirigə nami yezilmioşanlar bolsa, uningşa səjdə kılıdu.□ ■

9 Kuliki barlar, buni anglisun!

10 ««Tutkun bolidu» dəp bekitilgənlər qokum tutkun bolidu, «kiliqlinidu» dəp bekitilgənlər qokum kiliqlinip əlidu».

Mukəddəs bəndilərinin səwri-takiti wə etişadi mana xu ixlarda məlum bolidu.□ ■

Yərdin qikşan diwə

11 Mən yərdin qikiwatkan yənə bir diwini kərdüm. Uning kəziningkidək kişik ikki munggüzi bar idi, ləkin awazi əjdihəningkidək qikşatti. ■

12 U awwalki diwigə wakalitən uning pütün hokukini yürgüzüp, yər yüzini wə uningda turawatkanlarni əjəllik yarisi şakəyşan awwalki diwigə qokunduridu. ■

13 U zor məjizilik əlamətləni kərsitətti, hətta kixiləning kəz əldida əşmandin yər yüzigə ot yaşduratti. ■

14 U awwalki diwigə wakalitən kərsitixkə hokuklandıruloşan əlamətlər bilən yər yüzidə turawatkanlarni əşdurup, ularşa «kiliş bilən yariləşan, ləkin tirik kəloşan» dəgən awwalki diwigə ətap bir but-həykəl yaşap tikləşni təpilidi. ■

15 Diwining but-həykiligə nəpəs kirgüzüp, uningşa uni səzliyəşdişan kılıx wə uningşa qokunmioşanlarınin həmmisini əltürgüzüş kədriti berildi. ■

16 U təwən wə katta, bay wə kəmbəşəş, hər wə kullarning həmmisini ong kəli yaki pexanisişə təməşə basturuxkə məşburlidi.

17 U yənə bu təməşə, yəni diwining nami yaki uning namidiki rəkəm bəşiləşanlarınin bəşkə həkşim bir nərsə şetiwaləşmaydu yaki şatəşmaydu, dəp bəkitti.■

□ **13:6** «...Uning namioşa wə Uning dərğaşişa... kupurluk kılılı...» — yaki «... Uning namioşa wə Uning turaloşu qədrioşa... kupurluk kılılı...». «Uning dərğaşi» yaki ərxiti turaloşu yaki yər yüzidiki ibadəşanisişni kərsətəkən bolsa kəşək. ■ **13:7** Dan. 7:21; Wəş. 11:7. □ **13:8**

«ələm apiridə boləşandin buyan boşuzlinip boləşan Kəzining həyatlik dəptirigə nami yezilmioşanlar bolsa» — bəşkə birhil təşjimişi: «ələm apiridə boləşandin buyan, boşuzlanəşan Kəzining həyatlik dəptirigə nami yezilmioşanlar bolsa,...» ■ **13:8** Mis. 32:33; Fil. 4:3; Wəş. 3:5; 17:8; 20:12; 21:27. □ **13:10** ««kiliqlinidu» dəp bekitilgənlər qokum kiliqlinip əlidu» — bəşkə bir kəşqürmidə: «Kim kilişlap əltürşə, kilişlinip əltürüşüxi mukəşşər» dəgən səzələr təpilidu.

Bu səz Rəbbimizning «Mat.» 26:52də dəgən səzşirigə məş kelidu. ■ **13:10** Yar. 9:6; Mat. 26:52; Wəş. 14:12. ■ **13:11** Wəş. 11:7. ■ **13:12** Wəş. 19:20. ■ **13:13** 2Tes. 2:9; Wəş. 16:14. ■ **13:14** Kan. 13:2; Mat. 24:24; Wəş. 16:14; 19:20. ■ **13:15** Wəş. 19:20. ■ **13:17** Wəş. 14:11.

18 Mana bu yərdə həkmət bar. Əkil-parasiti barliki kixilər diwining rəkimini hesablap baksun; qünki bu rəkəm bir adəmning rəkimi bolidu. Uning rəkimi 666dur. □ ■

14

Kutkuzuwelinoqanlarning mədhiyə küyi

1 Andin mən kərdümki, mana, Qoza Zion teqi üstidə turatti. Uning yenida pexanisigə Öz nami wə Atisining nami yeziloqan bir yüz kirik tət ming kixi bar idi. □ ■

2 Asmandin huddi *xarkirap ekıwatqan* nuroqun sularning awazidək wə kattik güldürməmining awazidək bir awazni anglidim. Mən anglioqan awaz yənə qiltarqılar qiltarlarnı qaloqan awazoqə ohxaytti; ■

3 heliki kixilər təhtning, tət həyat məhlukning wə aksakallarning aldida yengi bir küyni eytixti. Bu küyni *gunahlırining* bədili təlinip bu dunyadin azad qilinoqan kixilərdin bir yüz kirik tət mingdin baxqə heqkim əginəlməytti. ■

4 Ular ayallar tərıpidin *gunahıta* buloqanmioqan, qünki ular pak adəmlərdur. Qoza nəgə barsa, ularnu Uningoqə əgixip xu yərgə barıdu. Ular bədəl bilən insanlar arısidin Hudaqə wə Qoziqə həsulning tunji mewısidək bolux üqün setiwelinoqan. □ ■

5 Ular əyıbsız bolup, aqızidin heq yaloqan söz qıkmaydu. □ ■

Üq pərixta elip kəlgən həwərlər

6 Andin mən asmanın otturisida uqup yürğən baxqə bir pərixtinı kərdüm. Uningoqə yər yüzidə turuwatqanlaroqə, yəni hərber əl, kəbilə, hər hil tilda sölzıxıdıoqanlar, hər millətlərgə elip yətküzüxi üqün mənnggülik hux həwər tapxuruldi.

7 U yukiri awaz bilən:

— Hudadin kərkunqlar, Uni uluqlanglar! Qünki Uning sot kılıx saiti yetip kəldi; asmannı, zemınnı, dengızni wə su bulaklırını Yaratqıuqıoqə səjdə qılınglar! — dəytti. ■

□ **13:18 «bu rəkəm bir adəmning rəkimi bolidu»** — yaki «bu rəkəm insanning rəkimi bolidu». «Əkil-parasiti barliki kixilər diwining rəkimini hesablap baksun... uning rəkimi 666dur» — «diwining rəkimini hesabla» murəkkəp ix əməs. Biz «qoxumqə söz»imızdə xu kona zamanlardiki hesabla x tüzümini jəd wəldə kərsitimiz. Bu bəddiki baxqə bəzi muhım ixlər toqruluq «qoxumqə söz»imızdə tohtilimiz. ■ **13:18** Wəh. 17:9. □ **14:1 «munasiwətlık ayətlər»** — «Zəb.» 48-küy, «İbr.» 12:18-29. ■ **14:1** Wəh. 7:4; 2Tar. 23:7 ■ **14:2** Wəh. 1:15; 5:8. ■ **14:3** Wəh. 5:9. □ **14:4 «qünki ular pak adəmlərdur»** — «pak adəmlər» bolsa grek tilıda adətə bu söz jınısiy munasiwətnı ətküzımgən kixilərnı kərsitidu. Muxu yərdə (1) əməliy xu mənıdə (2) yaki rohyj jəhəttə kəqmə mənıdə (3) yaki ikki mənıdə tənq boluxı mumkin. Ayəttin kərunıduki, ular həmmisi oqul balılar. «**ular bədəl bilən insanlar arısidin Hudaqə wə Qoziqə həsulning tunji mewısidək bolux üqün setiwelinoqan**» — «həsulning tunji mewısi»ning əz kımmıti bar; əlwəttə; Təwrat dəwridə Israıllar daim «həsulning tunji mewısi» Hudaqə (nəzir kılip) ataytti. Bu ixlər toqruluq «qoxumqə söz»imıznimu kəring. ■ **14:4** 2Kor. 11:2. □ **14:5 «Ular əyıbsız bolup, aqızidin heq yaloqan söz qıkmaydu...»** — muxu yərdə bəzi kona kəqürülmilərdə «qünki ular Hudaning təhti aldıda əyıbsız ispatlınidu» deqan səzlar koxulıdu. ■ **14:5** Zəf. 3:13; Əf. 5:27. ■ **14:7** Yar. 1:1; Zəb. 33:6; 124:8; 146:6; Ros. 14:15; 17:24.

8 Uning kəynidin ikkinçi pərixətə kelip mundak dedi: «Qulidi! Katta xəhər Babil qulidi, u öz zina-buzuklugining səwdalix xarabini pütkül əllərgə iqküzgən». □ ■

9 Aldinçi ikki pərixatining kəynidin yənə bir pərixətə, yəni üqinqi pərixətə yukiri awaz bilən mundak dedi: —

«Kimdikim diwigə wə uning but-həykiligə qoqunsa, uning taməjisini pexanisigə yaki qəliqə qəbul kilsa,

10 Hudaning kəhrining əbşəx kilinmioşan sap xarabini Uning şəzəzi bilən tolaşan kədəhtə iqidu. U muqəddəs pərixtilərning wə Qozining aldida ot wə günggürttə kiynilidu. ■

11 Ularınç kiynilixliridin qikkən is-tütəklər əbədil'əbəd purkirap turidu; diwigə wə uning but-həykiligə qoqunoşanlar yaki uning namining taməjisini qəbul kəloşanlarə qəqə-kündüz aramlıx bolmaydu». ■

12 Muqəddəs bəndilirining səwri-takiti wə etiqađi mana xu ixlarda məlum bolidu. ■

13 Mən yənə asmanda mundak bir awazni anglidim: —

«Bu səzni yaz: «Buningdin keyin Rəbdə wəpat bolup əlgənlər bəhtliktur! — Durus, dəydu Rəh, — ular həzir öz ixliridin tohtap aram alalaydu. Qünki kəloşan əməlliri ularə qəgixip kelidu»». □

Yər yüzidin aloşan ikki orma

14 Mən kərdümki, mana bir parqə aq bulut, bulutning üstidə bəxiqə altun taj kişən, kolida ətkür bir orəqəq tutқан İnsan'əqliqə ohşaydioşan birsi olturatti. □ ■

15 İbadəthanidin baxқа bir pərixətə qikiş, bulutning üstidə Olturoşuqioşan yukiri awaz bilən:

— Orəqikişni sal wə oruxқа baxla! Qünki orma waқti kəldi, yər yüzidiki ziraətlər pixip yetildi, dedi. □ ■

16 Bulut üstidə Olturoşuqi orəqikişni yər yüzigə saldi wə yər yüzidiki ziraətlər oruldi.

17 Ərxətə boləşan ibadəthanidin yənə bir pərixətə qikişti. Uningmu ətkür bir orəqikiş bar idi.

18 Arқidinla, otni baxқuridioşan yənə bir pərixətə qurbangəhdin qikiş, ətkür orəqəq tutқан pərixetigə yukiri awaz bilən:

— Ətkür orəqikişni selip, yər yüzidiki üzüm telining sapaklırini yioşwal, qünki üzümliri pixip yetildi, — dedi. □

19 Buning bilən pərixətə orəqikişni yər yüzigə saldi wə yərdiki üzüm telining mewilirini yioşip, Hudaning kəhrining qong xarab kəlqikişigə taxlidi. □ ■

□ **14:8 «u öz zina-buzuklugining səwdalix xarabini pütkül əllərgə iqküzgən»** — «səwdalix» toşrulux; grek tilida «səwdasi» değən səz ikki bisliş səz bolup, yənə «qəzəp» değən mənisimu bar; xühşisizki, muxu yərdə buning ikkinçi mənidə kəlgən; Babilning xarabini iqkənlər Hudaning kaştiş qəzəzipigə uqraydu. ■ **14:8** Yəş. 21:9; Yər. 51:8; Wəh. 16:19; 17:5; 18:2,10,21. ■ **14:10** Wəh. 16:19; 18:6; 19:20. ■ **14:11** Wəh. 19:3. ■ **14:12** Wəh. 13:10. □ **14:13 «durus, dəydu Rəh»** — «Rəh» bolsa Muqəddəs Rəh. «**kəloşan əməlliri ularə qəgixip kelidu**» — demək, əməllirining in'ami bəxiqə qūxidu. □ **14:14 «İnsan'əqliqə ohşaydioşan birsi»** — bizningqə, bu zat Məşih boluxi kərək. Qünki «Yo.» 3:11-14də «orma orioşuqi»ning Hudaning Əzi ikənliki kərūnidu. ■ **14:14** Əz. 1:26; Dan. 7:13; Wəh. 1:13. □ **14:15 «munasiwətlilik ayətlər»** — «Yo.» 3:11-14. ■ **14:15** Yo. 3:13; Mat. 13:39. □ **14:18 «otni baxқuridioşan yənə bir pərixətə»** — bəlkim ərxteki ibadəthanining qurbangəhdidiki otқа məs'ul boləşan pərixətə. «**yər yüzidiki üzüm teli...**» — yaki «yər yüzidiki üzümzar...». □ **14:19 «yərdiki üzüm teli»** — yaki «yərdiki üzümzar». ■ **14:19** Wəh. 19:15.

²⁰ Xəhərning sirtidiki xarab kəlqikidiki üzümlər dəssilip, xərbətli ri qan bolup, atning tizginigə qıqıdiöjan egizliktə üq yüz qakirim yiraklıkka akti. □ ■

15

«Yəttə qına» — ahırkı yəttə balayı'apət

¹ Asmanda zor həm karamətlik yənə bir alamətni, yəni ahırkı yəttə balayı'apətni tutup turojan yəttə pərixtni kərdüm (ahırkı balayı'apət deyilixniki səwəb, Hudaning oqəzi pi bular bilən ahirlixidu). ■

² Mən yənə ot arilax əynək dengizidək bir kərünüxni həm əynək dengizning üstidə turojan, diwə wə uning but-həykili wə namining rəkimi üstidin ojalib kəlgənlərni kərdüm. Ularning kollirida Huda bərgən qiltarlar bolup. ■

³ ular Hudaning kul-hizmətkari bolöjan Musaning küyini həm Qozining küyini eytixatti: —

«Uluoq wə karamət Sening kılöjanliring,
I Həmmigə Qadir Pərwərdigar Huda,
Yolliring adil wə həktur,
I pütkül əllərnin Padixahi! ■

⁴ I Pərwərdigar, kim Səndin kərkmaydiöjan,
Namingni uluölimaydiöjan bolalisun?
Qünki birdinbir mukəddəs Əzüngdursən,
Bərlük əllər aldingöja kelidu,
Sanga səjdə kılidu;
Qünki həkkəniy kılöjanliring axkarə boldi». □ ■

⁵ Bu ixlərdin keyin, mən kərdümki, mana ərxtni ibadəthana, yəni həküm-guwahlik qediri eqildi! □ ■

⁶ Yəttə balayı'apətni öz ilkidə tutқан yəttə pərixte pakiz, parkirap turidiöjan libas kiygən, kəksigə altun kəmə r baöliöjan həlda ibadəthanidin qıkti. ■

⁷ Tət həyat məhlükning biri yəttə pərixtigə əbədil'əbəd yaxaydiöjan Hudaning kəhri bilən tolojan yəttə altun qinini bərdi.

□ **14:20 «xəhərning sirtidiki xarab kəlqikidiki üzümlər dəssilip,...»** — «xəhər» muxu yərdə bəlkim Yerusalezni kərsitidu. «**üq yüz qakirim**» — grek tilida «bir ming altə yüz stadiyon». Bir stadiyon 185 metr, 1600 stadiyon 290 kilometr. «**munasiwətlük ayətlər**» — «Yəx.» 63:1-6, «Wəh.» 13:19. ■ **14:20** Yəx. 63:3. ■ **15:1** Wəh. 11:14. ■ **15:2** Wəh. 4:6; Mik. 7:18.

■ **15:3** Zəb. 111:2; 139:14; 145:17. □ **15:4 «Qünki həkkəniy kılöjanliring axkarə boldi»** — «həkkəniy kılöjanliring» yaki «qünki həkkəniy həkümliring axkarə boldi». «**munasiwətlük ayətlər**» — «Yər.» 7:10, «Zəb.» 86:9-10. ■ **15:4** Yər. 10:7. □ **15:5 «həküm-guwahlik qediri»** — Təwrat dəwridə ibadət qediri «əhdə sanduqi» həm uning iqidiki «on pərman»ning makani bolöjanidi. Bu «on pərman» Hudaning harakteri wə pəzilətlirini kərsitidiöjan bolöjaq, qedir bəzidə «həküm-guwahlik qediri» yaki «əhdə-guwahlik qediri» dəp atalojanidi. Ərxtniki «mukəddəs qedir» uningöja ohxaxla Hudaning təbiiti toörlük alahidə guwahlik bərsə kərək. ■ **15:5** Wəh. 11:19.

■ **15:6** Wəh. 1:13.

¹³ Andin mən əjdihaning, diwining wə sahta pəyqəmbərning eozilridin qıqқан пақоја оххайдоған үқ напак роһни көрдүм. □

¹⁴ Bular məjizilik aləmlərnı kərsitidioğan jinlarning rohliri bolup, pütkül yər yüzidiki padixahlarnı Həmmigə Qadir Hudaning dəhxətlik künidiki jənggə jəm qılıxқа ularning yenioğa qıqıp ketiwatatti ■

¹⁵ («mana, Mən oşridək kelimən! Yalingaq mangmaslik, nomusi kərünməsliki üqün, kiyimlirini qing saqlap, səgək turoğanlar bəhtliktur!»). □ ■

¹⁶ Əmdi *napak rohlar padixahlarnı* ibraniyqə «Harmageddon» deyilidioğan yərgə jəm kildi. □

¹⁷ Yəttinqisi qinidikini həwaşqa təkti; ərxniki ibadəthanidin, təhttin yukiri bir awaz kətürölüp: «Ix tamam boldi!» deyildi. ■

¹⁸ Xuan qakmaqklar qekildi, türlük awazlar wə güldürməmlar angləndi wə dəhxətlik bir yər təwrəx yüz bərdi; insanlar yər yüzidə apiridə boləqəndin beri bunqilik dəhxətlik yər təwrəx həq bolup bakmioğanidi. ■

¹⁹ Katta xəhər üqkə bələndi; hərkaysi əllərdiki xəhərlərnu oqulitildi. Xuning bilən katta xəhər Babil Hudaning yadiəga keqir uning əxəddiy kəhrlik xarabi bilən toloğan kədəh uningəga berildi. □ ■

²⁰ Barliq arallar əzini qaçurup oşayib boldi, taqlarmu yoq boldi;

²¹ İnsanlarning üstigə hər bir danisi bir talant eozirliktə kelidioğan möldür asmandin yəoqdi. Möldür apiti xundək dəhxətlik boldiki, adəmlər apətning dəstidin Hudani kupurluq kilip qarəxti. □ ■

17

Qong pahixə ayal «Babil»

¹ Yəttə qinisi bar yəttə pərixting birı kelip, manga səzləp:

— Bu yərgə kəl, nuroşun sular üstidə olturoğan qong pahixə ayalning tartidioğan jazasini sanga kərsitip qoyay.

² Yər yüzidiki padixahlar uning bilən buzukluq otküzdi, yər yüzidikilər uning buzukluqining xarabidin məst boluxti, — dedi.

³ Xuning bilən u pərixte meni Rohning ilkidiki hələttə bir qəlgə elip bardı. U yərdə yəttə baxliq, on münggüzlük, pütün əzayini kupurluq namliri kaplioğan bir tok kızil diwining üstidə olturoğan bir ayalni kərdüm. □ ■

□ **16:13 «sahta pəyqəmbər»** — qozining qiyapitidə boləqən diwə (13:11-17). ■ **16:14** 2Tes. 2:9; Wəh. 13:13; 17:14; 19:19,20; 20:8. □ **16:15 «mana, Mən oşridək kelimən!»** — «oşrining kelixi» bəlkim kütülmigən waqitta, tuyuqsız kelixini kərsətsə kerək. □

«mana, Mən oşridək kelimən! Yalingaq mangmaslik, nomusi kərünməsliki üqün, kiyimlirini qing saqlap, səgək turoğanlar bəhtliktur!» — muxu səzlərnı degüqi Məsiş Özi. □ **«munasiwətlik ayətlər»** — «Yo.» 3:14, «Hox.» 1:5, 11. ■ **16:15** Mat. 24:43; Luqa 12:39; 1Tes. 5:2; 2Pet. 3:10; Wəh. 3:3,18. □ **16:16 «Əmdi napak rohlar padixahlarnı... jəm kildi»** — grek tilida «Ular ularni... jəm kildi». □ **«Harmageddon»** — «Məgiddo teqi» degən mənida. Ibraniy tilida toptoqra «Har-Məgiddo» deyilidu. ■ **16:17** Wəh. 21:6. ■ **16:18** Wəh. 4:5; 8:5. □ **16:19 «Katta xəhər üqkə bələndi»** — «Katta xəhər» Babildur (14:8, 18:10 qatarliqlarnı kəring). ■ **16:19** Yər. 25:15; Wəh. 14:8,10; 18:5. □ **16:21 «İnsanlarning üstigə hər bir danisi bir talant eozirliktə kelidioğan möldür asmandin yəoqdi»** — «bir talant» 45 kilo. ■ **16:21** Wəh. 11:19; 16:9,11. □ **17:3 «Xuning bilən u pərixte meni Rohning ilkidiki hələttə bir qəlgə elip bardı»** — muxu jümlidiki «Roh» yaki əz roһini yaki Muxəddəs Rohnimu kərsitixi kerək. ■ **17:3** Wəh. 13:1; 17:8.

4 Ayal səsün wə tok qızıl kiyim kiygən bolup, altun, kimmətlik yaqut wə mərwayitlar bilən pərdazlanoqanıdi. Qolida yirginqlik nomussizliklar wə öz buzukluqning nijasətliri bilən toloqan bir altun kədəh bar idi. ■

5 Pexanisigə bir sir — «Katta Babil, pahixilərnıng wə dunyadiki pütkül yirginqlik nomussizliklarning anisi» degən nam pütüklük idi. □ ■

6 Mən ayalning mukəddəs bəndilərnıng keni wə Əysaoqa guwahlik bərgüqilərnıng keni bilən məst boləqanlıqini kərdüm. Uni kərüp tolimu təjjüp kılıp intayin həyran qaldım. □ ■

7 Pərixətə manga mundaq dedi: —

«Nemigə həyran qaldıng? Ayalning wə uni kətürüp turoqan yəttə baxlik, on münggüzlük diwining sirini sanga eytip beray.

8 Sən kərgən diwə bir zamanlarda bar idi, hazır yok; uzun ötməy tegi yok hangdin qikip, həlakətkə qarap mangıdu. Yər yüzidə turuwatqanlar — dunya apiridə boləqandin buyan isimliri həyatlik dəptirigə pütülmigən kixilər diwini kərüp intayin həyran qalidu. Qünki u bir zamanlarda bar idi, hazır yok, lekin yənə pəyda bolidu. □ ■

9 Mana buni qüxinixkə lazımlı boləqan həkmət: — yəttə bax bolsa u ayal olturoqan yəttə taqqa, xundakla yəttə padixahqa wəkillik kılıdu. ■

10 Bularning bəxi yikiləqan, birsi bar, yənə biri tehi kəlmidi. U kəlgəndə pəkət azla waqit turalaydu.

11 Burun bar boləqan, əmdi hazır yok boləqan diwining əzi səkkizinçi padixahdur, xundakla u həm yəttisidin biri bolup həlakətkə qarap mangıdu. □

12 Sən kərgən on münggüz on padixahdur. Ularning padixahlikliri tehi yok, əmdi ularəqa diwə bilən billə bir saətlık padixahlik hokukı berilidu. □ ■

13 Bu padixahlar bir oy, bir niyəttə bolup öz kudriti wə hokuklirini diwigə berixidu.

14 Diwə wə padixahlar birlixip Koziəqa qarxi jəng kılıdu. Koza ularning üstidin əqalib kelidu, qünki U rəblərnıng Rəbbi, padixahlarning Padixahıdur. Uning bilən birgə turoqanlar bolsa qakiriləqan, tallanəqan wə Uningə sadik boləqanlardur». ■

15 Pərixətə manga yənə:

— Pahixə ayal üstidə olturoqan, sən kərgən sular bolsa millətlər, əzara toplaxqan nuroqun kixilər, əllər wə hər hil tillarda səzlixidəqan kixilərdur.

■ 17:4 Wəh. 18:16. □ 17:5 «Pexanisigə bir sir — «Katta Babil, pahixilərnıng wə dunyadiki pütkül yirginqlik nomussizliklarning anisi» degən nam pütüklük idi» — «sir» bolsa İnjilda əslidə yoxurun, Huda Əz bəndilrigə axkarə kıləqan bir əjayib həkəkətni kərsitidu.

■ 17:5 2Tes. 2:7. □ 17:6 «Əysaoqa guwahlik bərgüqilər» — yaki «Əysaning guwahqiliri». Birinçi əsirning ahırkı yilliridin tartıp «guwahqi» degən səz «Hudaning yolida qurban boləqugi» degən məninimu bildürətti. Səwəbi, nuroqunliəqan etikadqılar guwahlik berix yolida ölümgə məhkum kilinatti. ■ 17:6 Wəh. 18:24. □ 17:8 «Sən kərgən diwə bir zamanlarda bar idi, hazır yok; uzun ötməy tegi yok hangdin qikip, həlakətkə qarap mangıdu... u bir zamanlarda bar idi, hazır yok, lekin yənə pəyda bolidu» — bu sirlik ayət, xundakla bu bəhta bəxarət kılinoqan bəxka ixlar üstidə «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ 17:8 Mis. 32:32; Fil. 4:3; Wəh. 13:8. ■ 17:9 Wəh. 13:1,18. □ 17:11 «burun bar boləqan, əmdi hazır yok boləqan diwining əzi səkkizinçi padixahdur, xundakla u həm yəttisidin biri bolup həlakətkə qarap mangıdu» — biz bu sirlik ayət üstidə «koxumqə səz»imizdə tohtilimiz, əlwəttə.

□ 17:12 «Sən kərgən on münggüz on padixahdur. Ularning padixahlikliri tehi yok, əmdi ularəqa diwə bilən billə bir saətlık padixahlik hokukı berilidu» — «Dan.» 2:39-43, 7:23-26ni kəruing. ■ 17:12 Dan. 7:20; Wəh. 13:1. ■ 17:14 1Tim. 6:15; Wəh. 16:14; 19:16.

□ ■

16 Sən kərgən on münggüz wə diwə bu pahixə ayaldin nəprətlinidu, uni talan-taraj kılıp yalingaqlap qoyidu, uning gəxini yəp, ezini otta köydüridu. ■

17 Qünki Huda Əz səz-kamliri əməlgə axkuçə, axu *on padixahning* kəngligə Əz iradisini ijra kılıp, bir qararda tohtixip padixahlik hokukini diwigə berix niyitini saldi.

18 Sən kərgən ayal yər yüzidiki padixahlar üstidin həkümranlik kildioğan katta xəhərdur, — dedi. □ ■

18

Babilning gumran boluxi

1 U ixlardin keyin mən qong hokukluk yənə bir pərixting asmandin qüxüwatkanlikini kərdüm. Yər yüzi uning julalilikidin yorup kətti.

2 Pərixte yukiri awaz bilən mundaq warkiridi: —
«Qulidi! Katta xəhər Babil qulidi!

Əmdi u jinlarning makani, hər bir napak rohlarning solaxhanisi, Hər bir məkrüh wə yirginqlik kuxlarning solax-qanggisi boldi! □ ■

3 Qünki barlik əllər uning zina-buzuklukining səwdalik xarabidin iqxiti; Yər yüzidiki barlik padixahlar uning bilən buzukluk etküzüxti, Yər yüzidiki sodigərlər uning əyx-ixritining əlwəqilikidin beyixti. ■

4 Asmandin yənə bir awazni anglidim: —

«I Mening həlkim, uning gunahliroğa xerik bolmasliqinglar üçün, Həm uning bexioğa qüxidioğan balayi'apətlərgə uqrimasliqinglar üçün, uning iqidin qikinglar! □ ■

5 Qünki uning gunahliri pələkkə yətküdək dəwilinip kətkən, Huda uning həkkaniyətsizliklerini esigə aldi. □ ■

6 U baxqilaroğa yanduroşinidək uning kilöşinini özige yandurunglar; Uning kilmixliroğa muwariq ikki həssə qoxlap kayturunglar; U *baxqilaroğa* əbjəx kılıp bərgən kədəhtə uningəğa ikki həssə qoyuk əbjəx kilinglar. ■

7 U ezini qanqilik uluqlioğan bolsa, Qanqilik əyx-ixrəttə yaxioğan bolsa, Uningəğa xunqilik kiynilix wə dərd beringlar; U kənglidə: «Mən tul əməs, bəlki təhtə olturoğan hanixmən;

□ **17:15 «əzara toplaxqan nuroşun kixilər...»** — muxu ibarə bolsa bəlkim ahirki zamanlarda (1) nuroşun kixilər igə-qəksiz sərsan yuridioğanliqi; yaki (2) nuroşun kixilər öz dəliti iqidə bir-birigə uyuxup siyasiy məqsəttə guruhlaxqanlikini kərsitixi mumkin. ■ **17:15** Yəx. 8:7. ■ **17:16** Wəh. 18:8. □ **17:18 «... yər yüzidiki padixahlar üstidin həkümranlik kildioğan katta xəhər...»** — «katta xəhər» — oqurmanlarning esidə boluxi kerəkki, u Babilni kərsitidu (1-ayət).

■ **17:18** Wəh. 16:19. □ **18:2 «Hər bir məkrüh wə yirginqlik kuxlarning solax-qanggisi boldi...»** — bəzi kədimki keqürmilərdə bu sözlərdin keyin: «wə hər bir haram wə yirginqlik haywanning solax-uwisi boldi» — dəgən sözlər qoxulidu. «**munasiwətlilik ayətlər**» — «Yəx.»

13:19-22, 14:22-23, 21:9, «Yər.» 50:34-40, 51:36-37. ■ **18:2** Yəx. 13:21; 21:9; 34:11,14; Yər. 50:39; 51:8; Wəh. 14:8. ■ **18:3** Wəh. 14:8; 17:2. □ **18:4 «munasiwətlilik ayətlər»** — «Yəx.» 52:11, «Yər.» 50:8, 51:6-8, 45 katariliklar. ■ **18:4** Yər. 19:12; Yəx. 48:20; 52:11; Yər. 51:6,45; 2Kor. 6:17.

□ **18:5 «munasiwətlilik ayət»** — «Zəb.» 36:5. ■ **18:5** Wəh. 16:19. ■ **18:6** Wəh. 14:10.

Mən dərd-ələmni əsla kərməymən» degini tüpəylidin, □ ■

⁸ Bu vəjədin bir kün iqidila uningə qūxidioqan balayi'apətlər, Yəni əlüm, dərd-ələm wə aqarqılıq kelidu,

U ot bilən kəydürüldü;

Qünki uni sorəq kילוəqi Pərwərdigar Huda kudrətliktur!» ■

⁹ Uning bilən buzukluk kילוəqan wə uning bilən əyx-ixrəttə yaxioqan yər yüzidiki padixahlar uni ertigən otning is-tütəklirini kərgəndə, uning həlioqə qarap yioqə-zar kətürüxidu. ■

¹⁰ Ular uning tartiwatqan azabidin qorqup, yirəqta turup dəyduki:

— «Way isit, way isit, i katta xəhər!

Ah Babil, küqlük xəhər!

Qünki bir saət iqidila jazaying bexingə qūxti!» ■

¹¹ Yər yüzidiki sodigərlərmu uning üstidə yioqə-zar kılıxidu. Qünki əmdi ularning kemidiki yük-mallirini,

¹² yəni altun-kümük, qimmətlik yaqutlar, ünqə-mərwayit, nəpis libas rəht, səsün rəht, yipək, tok kızil rənglik gəzmal, hərhil huxbuy turunj yaoqəqlar, pil qixi buyumli, əng esil yaoqə, tuq, təmür wə mərmərlərdin ixləngən hilmühil buyumlar; □

¹³ xuningdək qowzaqdarqin, tetitkular, huxbuy, murməkki, məstiki, xarab, zəytun meyi, aq un, buşday, kala, koy, at, hərwa wə insanlarning tənli ri wə janli ri degən mallirini setiwəlidioqan kixi yoktur. □ ■

¹⁴ (*I Babil*, jening məstanə boləqan esil mewilər səndin kətti, Barlıq həxəmətlik wə həywətlik mal-dunyaliring səndin yokaldi. Ular bularni əmdi hərgiz tapalmaydu!) □

¹⁵ Bu mallarni setip beyioqan sodigərlər bolsa xəhərnin tartiwatqan azabidin qorqup, yirəqta turup uning üstidə yioqə-zar kılıxip deyixiduki:

¹⁶ «Way isit, way isit, i katta xəhər!

Nəpis libas rəhtlərgə, səsün wə tok kızil rənglik gəzməllərgə orilip, Altun, qimmətlik yaqutlar wə ünqə-mərwayitlar bilən bezəlgənsən! ■

¹⁷ Bir saət iqidila xunqə katta baylıklar wəyran boldi!»

Barlıq kemə hojayinli ri, kemidiki barlıq yoluqılar, kemiqilər wə dengizəqə tayinip jan baqidioqanlarning həmmisi yirəqta turup,

¹⁸ Uni ertigən otning is-tütəklirini kərüp:

— Bu katta xəhərgə qaysi xəhər təng keləlisun? — dəp pəryad kətürüxti. ■

¹⁹ Ular baxlırioqə topa qeqip, pəryad kətürüxüp, yioqə-zar kılıxip:

— Way isit, way isit, u katta xəhər!

U arqılıq, uning dəlitidin, dengizdə kemisi barlar beyioqanidi!

Bir saət iqidila wəyran boldi bu xəhər! — deyixidu.

□ **18:7 «munasiwətlik ayət»** — «Yəx.» 47:8. ■ **18:7** Yəx. 47:8. ■ **18:8** 2Tes. 2:8; Wəh. 17:16. ■ **18:9** Wəh. 17:2; 18:3,18. ■ **18:10** Yəx. 21:9; Yər. 51:1; Wəh. 14:8. □ **18:12 «tok kızil rənglik gəzmal»** — yaki «tok kızil boyaq». □ **18:13 «insanlarning tənli ri wə janli ri degən malliri»** — «insanlarning tənli ri wə janli ri» degən ibarə bəlkim kullarning həlitini yaki bu baylarning mal-mülkining kəp kixilərnin janlirininin bədiligə kəlgənlikini kərsitiximu mumkin.

Kulluq adəmlərnin tənli ri ni həlak kilipla qalmay, bəlkil ularning jan-hayətinin hərəkəndə əhmiyətidin məhrum kildü, əlwəttə. ■ **18:13** Əz. 27:13. □ **18:14 «jening məstanə boləqan esil mewilər səndin kətti»** — «esil (pixkan) mewilər» muxu yərdə bəlkim kəqmə mənədə bolup, hərhil esil nərsiləni bildürüdü. ■ **18:16** Wəh. 17:4. ■ **18:18** Yəx. 34:10; Wəh. 13:4; 18:9.

20 — «Uning bexioʻa kəlgənlərdin xadlininglar,
Əy ərx, əy mukəddəs bəndilər, rosullar wə pəyğəmbərlər!
Qünki Huda silərninğ dəwayinglardiki həkūmi uning üstidin
qikarəjan!».[■]

21 Andin, küçlük bir pərixətə tügmən texioʻa ohxax yoʻqan bir taxni
kətürüp, dengizoʻa taxlap mundaq dedi: —

«Mana xundak xiddət bilən,
Katta xəhər Babil oʻqulitilidu,
U kaytidin kərünməydu! □ ■

22 Qiltarqilarning, sazqilarning,
Nəyqilər wə sunayqilarning awazi seningdə kaytidin hərgiz anglan-
maydu,

Hərhil hünərni kilidioʻan hünər wən seningdə kaytidin hərgiz tepilmaydu,
Tügməningmu awazi seningdə kaytidin hərgiz anglanmaydu, □ ■

23 Hətta qiraʻoninğ yoruki seningdə kaytidin hərgiz yorundaydu,
Toy boluwatkan yigit-kizning awazi seningdə kaytidin hərgiz anglan-
maydu;

Qünki sening sodigərliring yər yuzidiki ərbablar bolup qikti,
Barlik əllər sening sehīr-əpsunliringoʻa aldandi;[■]

24 Pəyğəmbərlərninğ, mukəddəs bəndilərninğ *təkülgən qanliri*,
Xundakla yər yuzidə barlik kiroʻin boləjanlarning qanlirimu uningda
tepildi».[■]

19

Ərxniki həmdusanalar

1 Bu ixlardin keyin, ərxətə zor bir top adəmlərninğ warqiraxliridək bir
awazni anglidim. Ular: —

— Həmdusana! Nijat, xan-xə rəp wə kudrət Hudayimizə mənəsupur![□]

2 Qünki Uning həkūmliri hək wə adidur;
U yər yuzini əz buzukluğu bilən buzoʻan qong pərixining üstidin həkūm
qikirip,
Əz qul-hizmətkarlirining kənininğ intiqamini uningdin aldi,
— deyixətti. □ ■

3 Ular ikkinçi kətim: — «Həmdusana!» deyixti. Uningdin qikқан is-
tütəklər əbədil'əbədgiqə purkiraydu!^{□ ■}

4 Yigirmə tət aqsakal wə tət hayat məhluk yərgə yikilip: — «Amin!
Həmdusana!» dəp, təhttə olturoʻan Hudaʻoʻa səjdə kilixti.

■ 18:20 Wəh. 19:2. □ 18:21 «munasiwətlik ayətlər» — «Mis.» 5:15, «Yər.» 51:63-64.

■ 18:21 Yər. 51:64. □ 18:22 «munasiwətlik ayətlər» — «Yəx.» 24:8-9, «Yər.» 7:34, 16:9-10,

25:10, «Əz.» 26:13. ■ 18:22 Yər. 25:10; Əz. 26:13. ■ 18:23 Yər. 7:34; 16:9; 25:10. ■ 18:24

Wəh. 17:6. □ 19:1 «Həmdusana» — grek til wə ibraniy tilida «Halleluyah!» degən səz bilən

ipadilidur. Mənsi ««Yah»ka mədhiyə boləy!»). Oqurmənlərninğ esidə barki, «Yah» «Yahwəh»

(Pərwardigar)ning kışkartiloʻan xəklidur. □ 19:2 «Əz qul-hizmətkarlirining kənininğ

intiqamini uningdin aldi» — grek tilida «Əz qul-hizmətkarlirining kənininğ intiqamini uning

kolidin aldi». «munasiwətlik ayətlər» — «Zəb.» 19:9, «Qan.» 32:43. ■ 19:2 Qan. 32:43; Wəh.

15:3; 16:7; 18:20. □ 19:3 «munasiwətlik ayətlər» — «Yəx.» 34:10. ■ 19:3 Yəx. 34:10; Wəh.

14:11; 18:18.

Közining toy ziyapiti

5 Andin təhttin kətürülgən bir awaz mundak dedi: —
«Əy uning barlık kul-hizmətkarliri,
Uningdin qorkıdıoğan kattılar bolsun, təwənlər bolsun,
Həmminglar Hudayimizni mədhiyilənglar!»

6 Andin zor bir top adəmlərnin awazıoğa, nuroqun sularning xarkirixioğa,
kattik güldürmənilərnin güldürlixigə ohxax bir awazning mundak
değənlikini anglıdim: —

«Həmdusana! Həmmigə Qadir Pərwərdigar Hudayimiz səltənət kildi!■

7 Xadlinayli, təntənə kilayli wə uni mədhiyiləp uluqlayli!

Qünki Kızining toy-mərikə küni yetip kəldi,
Kız özini təyyar kildi!»■

8 Kızoğa kiyix üqün pakiz, parkirap turıdıoğan nəpis libas berildi (nəpis
libas bolsa mukəddəs bəndilərnin həkkanıy əməlliridur).

9 Andin, *pərixətə* manga:

— Munu sözlərnı hatiriliwal: —

«Közining toy ziyapitigə qəkiriloğanlar bəhtliktur!» — dedi.

U manga yənə: — Bular Hudaning həkkanıy sözliridur, — dedi.□ ■

10 Mən uningəoğa səjdə kiləyli ayıoıoğa yikildim. Lekin u:

— Hərgiz undak kılma! Mənmu Hudaning sən wə Əysəoğa guwahlik
bərgüqi qerındaxliring bilən ohxax kul-hizmətkarmən. Hudaəoıla ibadət
kıl! Qünki wəhiy-bexarətnin roh-mahiyiti bolsa Əysə həkkanıy guwahlik
berixtur, — dedi.□ ■

Aq atqa Mingüqi

11 Andin kərdümki, asman eqildi wə mana, bir aq at turatti; üstigə
mingüqining bolsa nami «Sadik» wə «Həkkanıy» bolup, U həkkanıylik bilən
höküm qikiridu wə jəng kilidu. ■

12 Uning közliri ot yalkunioğa ohxaytti, bexida nuroqun taji bolup, tenidə
Əzidin baxқа həqkim bilməydiəoğan bir nam pütüklük idi. ■

13 U uqıoğa kənoğa miləngən bir ton kiygənidi, Uning nami «Hudaning
Kalamı» dəp atilidu. ■

14 Uning kəynidin əgixip keliwatkan ərxteki qoxunlar bolsa, aq atlarəoğa
mingən, ap'ak, pak nəpis kanap libas bilən kiydürülgənidi. ■

15 Uning əozidin ötkür bir kiliq qikip turatti; U buning bilən barlık əllərnı
uridu; U ularni təmür kaltək bilən pədiqidək bakıdu; U Həmmigə Qadir
Hudaning dəhşətlik qəzipining «xarab kəlqiki»ning qəyliyüqisidur.□ ■

■ 19:6 Wəh. 11:17. ■ 19:7 Mat. 22:2; Luğa 14:16. □ 19:9 «Andin, pərixətə manga...dedi»
— grek tilida «Andin, u manga...dedi» deyilidu. Səzligüqi qoqum pərixətə bolıdu; 10-ayətnı kəring.

■ 19:9 Wəh. 21:5. □ 19:10 «Əysəoğa guwahlik bərgüqi qerındaxliring...» — grek
tilida «Əysəning guwahlikini tutkənə qerındaxliring...». «wəhiy-bexarətnin roh-mahiyiti
bolsa Əysə həkkanıy guwahlik berixtur» — bu, intayin muhim bir prinsiptur. Demək,
pütükl Təwrat-Injildiki wəhiy-bexarətlər wə Hudaning gəhi waqıtlarda uların baxқа jamaətlərdə
yürgüzgən wəhiy-bexarətlərnin meqizi wə jəwhiri bolsa «Əysə həkkanıy guwahlik (berix)tur.
Mələm bir «wəhiy-bexarət»ə xundak əmil yaki nətiyə bolmısa, uning həkkanıy bir «wəhiy-bexarət»
ikənlikidin gumanlinixioğa tootıra kelidu. ■ 19:10 Ros. 10:26; 14:14; Wəh. 22:9. ■ 19:11 Wəh.
6:2. ■ 19:12 Wəh. 1:14. ■ 19:13 Yəx. 63:1; Yh. 1:1. ■ 19:14 Mat. 28:3; Wəh. 4:4; 7:9.

□ 19:15 «munasiwətlik ayətlər» — «Yəx.» 63-bab. ■ 19:15 Zəb. 2:9; Yəx. 63:3; Wəh. 2:16,27;
14:19,20; 19:21.

¹⁶ Uning toni wə yotisi üstigə «Padixahlarınq Padixahı wə rəblərninq Rəbbi» degən nam yeziloqanıdı. ■

¹⁷ Andin mən kuyaxning iqidə turoqan bir pərixtni kərdüm. U asmanınq otturisida uquwatqan barlıq kuxlaroşa yukiri awaz bilən: —Kelinglar, Hudaning katta ziyapitigə yiojilinglar! ■

¹⁸ Padixahlarınq, sərdarlarınq wə palwanlarınq, atlarınq wə ularoşa mingənlərninq, xundakla barlıq ət igilirining, kullarınq həm hərlərninq, kattularınq həm təwənlərninq gəxlirini yənglar! — dedi. □

¹⁹ Xuning bilən mən diwə, yər yüzidiki padixahlar wə ularning koxunlirining atqa Mingüqi həm Uning koxuni bilən jəng kiliş üqün toplanoqlıknı kərdüm.

²⁰ Əmdi diwə wə uningoşa wəkalitən məjizilik əlamətlərnı kərsətkən sahta pəyoəməbərning hər ikkisi tutuwelındı (sahta pəyoəməbər xu əlamətlər bilən diwəning taməjisini kəbul kıləjan həmdə uning but-həykiligə qəkunənlərnı azdurup yürgənidi). Ular ikkisi günggürt yeniwatqan ot kəligə tirik taxlandı. ■

²¹ Kəloqini bolsa atqa Mingüqining əşzidin qıkkən kiliş bilən kırıldı. Barlıq pütün uqar-qanatlar bularınq gəxi bilən yər toyundı.

20

Məsihninq yər yüzidiki ming yillik səltəniti

¹ Uningdin keyin, kəlida tegi yəkkə hangning aqkuqi wə yooqan zənjir tutqan bir pərixtninq əsməndin qūxūwatqanlıkını kərdüm. ■

² Pərixətə əjdihəni, yəni İblis yəki Xəytan deyilidioqan həlikə kədimiy yilənni tutup, ming yillik zənjirləp kəydi. ■

³ Uning ming yil toxkuqə əllərnı azdurmaslıkə üqün, uni tegi yəkkə hangoşa taxlap hangning əşzini etip pəqətliwətti. Bu wəqitlərdin keyin, u wəktinqə kəyup berilixi mukərrər. ■

⁴ Andin mən təhtlərnı wə ularda olturoqanlarnı kərdüm. Ularoşa həküm kiliş həkukə berilgənidi. Mən yənə, əysəoşa bərgən guwəhlikə wəjidin wə Hudaning səz-kəlamə wəjidin kallisi elinoqanlarınq janlirinimu kərdüm. Ular diwəgə wə uning but-həykiligə qəkunmioqan, uning taməjisi pəxənisigə wə kəlioşa urulmioqanlar idi. Ular tirilip, Məsih bilən birliktə ming yil həküm sürdi □ ■

⁵ (əlgənlərninq kəloqanliri ming yil toxmioqə tirilməydu). Bu dəsəlpki tirilix idi.

⁶ Dəsəlpki tirilixtin nəsivə boləqanlar bəhtlik wə mukəddəstur; ikkinqi əlümning bularnı ilkiqə elix həkukə yəkkətur. Ular Hudaning wə Məsihninq kəhənliri bolidu wə Uning bilən birliktə ming yil həküm süridu. ■

Xəytanning ahirkə məəjlubiyiti

⁷ Ming yil toxkənda, Xəytan zindəndin boxitilip,

■ **19:16** 1Tim. 6:15; Wəh. 17:14. ■ **19:17** Yər. 12:9; Əz. 39:17. □ **19:18** «palwanlarınq..» — yəki «kudrətlıklərninq...». ■ **19:20** Kən. 13:2; Dan. 7:11; Mat. 24:24; Wəh. 13:12,13,15,16; 16:14; 20:10. ■ **20:1** Wəh. 1:18. ■ **20:2** 2Pet. 2:4; Wəh. 12:9. ■ **20:3** Wəh. 16:14,16; 20:8. □ **20:4** «munəsiwətlik əyətələr» — «Zəb.» 149:4-9, «1Kor.» 6:2-3. ■ **20:4** Wəh. 6:9,11; 13:12,15,16. ■ **20:6** Yəx. 61:6; 1Pet. 2:9; Wəh. 1:6; 5:10.

⁸ yər yüzining töt bulungidiki əllərni, yəni Gog wə Magogni azdurux wə ularni jəng kilixka bir yərgə toplaxka qıkidu. Toplanoqlarning sani dengiz sahilidiki kumdək sanaksız bolidu. □ ■

⁹ Ular yər yüzidiki kəng tüzlənglikkə qıkip, mukəddəs bəndilərnin bargahini, yəni Huda səyidioqlan xəhərni muhasirigə alidu. Ləkin asmandin ot yeqip, ularni yutuwetidu. □

¹⁰ Ularni azduroqlan İblis bolsa diwə bilən sahta pəyoqlambər keyüwatқан ot wə günggürt kəligə taxlinip, u yərdə keqə-kündüz əbədil'əbədgıqə kiynilidu. ■

Qong aq təht — ahırkı həküm

¹¹ Uningdin keyin, qong bir aq təht wə uningda Olturoquqini kərdüm. Asman bilən zemin Üning yüzidin əzini qaqurup, ular turoqlan jay hərgiz tepilmaydu.

¹² Mən yənə katta bolsun, yaki təwən bolsun, olgənlərnin həmmisining təhtning aldida turoqlanliqini kərdüm. Kitablər eqildi; andin yənə bir kitab — «Hayatlık dəptiri» də ataloqlan kitab eqildi. Olgənlərgə kitablarda hatiriləngini boyiqə öz əməliyyitigə qarap həküm kilindi. ■

¹³ Dengiz əzidə olgənlərni tapxurup bərdi, ölüm wə təhtisaramu əzlriridiki olgənlərni tapxurup berixti. Hərkimning üstigə öz əməliyyitigə qarap həküm kilindi.

¹⁴ Andin ölüm wə təhtisara ot kəligə taxlandi. Mana ikkinqi ölüm — ot kəlidur.

¹⁵ Kimning ismining «Hayatlık dəptiri»də yezilmioqlanliki bayqalsa, ot kəligə taxlandi.

21

Yengi asman, yengi zemin

¹ Andin, yengi asman wə yengi zeminni kərdüm; qünki burunkı asman wə zemin ətüp kətkənidı, dengizmu məwjut bolmıdı. ■

² Mukəddəs xəhərnin, yəni Hudadin qıqqan, huddi öz yigitigə toy pərdazlırini kilip həzirlənoqlan kizdək yengi Yerusalemining ərxtin quxüwatқанliqini kərdüm. ■

³ Ərxtin yukiri kətürülgən bir awazning mundak dəgənlikini anglıdim: «Mana, Hudaning makani insanlarning arisididur; U ular bilən billə

□ **20:8** «... yər yüzining töt bulungidiki əllərni, yəni Gog wə Magogni azdurux wə ularni jəng kilixka bir yərgə toplaxka qıkidu» — «Gog wə Magog» toqruluk; Gog bəlkim «Magog»ning bexi boluxi mumkin («Əz.» 38:2-3ni kəring). Xubhisizki, uyoqr tilidiki «yəjüj-məjüj» dəgən isim ıbraniy tilidiki bu isimlərdin qıqqanıdı; ləkin «Gog wə Magog» yalmawuzdək birhil məhluk əməs, bəki türlük əllərni kərsitidu. «Əz.» 38:1-39:29də, Hudaning «Gog wə Magog» bilən boləqlan uruxi bəxarət qılinoqlan. Bıraq bizningqə u urux «dəhxtəlik azab-oqubət» bilən baqlıq bolıdu; ming yilnin ahirida bolıdıoqlan, muxu ayətlərdə ayan qılinoqlan «ahırkı urux» uningqə ohxaydıoqlan boluxi mumkin bolsımu, u əməs. ■ **20:8** Əz. 38:2; 39:1; Wəh. 16:14. □ **20:9** «Ular yər yüzidiki kəng tüzlənglikkə qıkip...» — yaki «ular zemin (dəmək Qanaan, Pələstin)diki kəng tüzlənglikkə qıkip...» yaki «ular pütün yər yüzini kezıp...». ■ **20:10** Dan. 7:11; Wəh. 14:10; 19:20. ■ **20:12** Mis. 32:32; Zəb. 62:12; 69:28; Yər. 17:10; 32:19; Mat. 16:27; Rim. 2:6; 14:12; 2Kor. 5:10; Gal. 6:5; Fil. 4:3; Wəh. 2:23; 3:5. ■ **21:1** Yəx. 65:17; 66:22; 2Pet. 3:13. ■ **21:2** Wəh. 3:12; 21:10.

makanlixip turidu, ular Uning həlki bolidu. Huda Əzimu ular bilən billə turup, ularning Hudasi bolidu. □ ■

4 U ularning közlidiridiki hər tamqə yaxni sürtidu; əmdi əlüm əsla bolmaydu, nə matəm, nə yəja-zar, nə qayətu-ələm bolmaydu, qünki burunqi ixlar ötüp kətti». □ ■

5 Təhttə Olturoquqi:

— Mana, həmmiini yengi kilmən! — dedi. U manga yənə: Bularni hatiriliwal! Qünki bu sözlər həkikiy wə ixənqliktur, — dedi. ■

6 U yənə manga mundak dedi: —

«Ix tamam boldi! Mən «Alfa» wə «Omega»durmən, Mukəddimə wə Hatimə Özümdurmən. Ussiəjan hərkingə həyatlik süyining bulikidin həksiz berimən. □ ■

7 Ojəlibə kəloquqi hərkim bularəja mirashorluk kəlidu; Mən uning Hudasi bolimən, umu Mening oqlum bolidu. ■

8 Lekin qorqunqaklar, etikadsizlar, yirginqliklər, katillar, buzukluk kəloquqilar, sehərgərlər, butpərəslər wə barlik yaləjanqilarəja bolsa, ularning kismiti ot bilən günggürt yenip turuwatqan kəldur — bu bolsa ikkinqi əlümdur». ■

Yengi Yerusalem

9 Ahirki yəttə balay'apət bilən toloqan yəttə qinini tutqan yəttə pərixtidin biri kelip, manga sözləp:

— Kəl! Sanga Kəzining jorisi bolidiojan kizni kərsitip koyay, — dedi. ■

10 Andin u meni Rohning ilkidə boləjan həlda yoojan wə egiz bir təqqa elip koydi. U yərdin manga Hudadin qikkən mukəddəs xəhər Yerusalemining ərxin qəxüwatqanliqini kərsətti. □ ■

11 Uningda Hudaning xan-xəripi bar idi, uning julasi intayin kimmətlik gəhərning, yexil yəquttək yaltiriəjan hrustalning julasiəja ohxaytti.

12 Uning qong həm egiz sepili bar idi; sepilning on ikki dərwezisi bolup, dərwezilarda on ikki pərixte turatti. Hərbir dərwezining üstigə Israillarning on ikki kəbilisidin birining ismi yeziloqanidi.

13 Məxriq təripidə üq dərwaza, ximal təripidə üq dərwaza, jənub təripidə üq dərwaza wə məərip təripidə üq dərwaza bar idi.

14 Xəhərning sepilining on ikki ul texi bolup, ularning üstigə on ikki isim, yəni Kəzining rosulining isimliri pütüklüktur. □ ■

15 Manga səz kəloqan pərixtining kəlida xəhərnə, uning dərweziliri wə uning sepilini əlqəydiəjan altun kəmux əlqigüq həsa bar idi. ■

16 Xəhər tət qasa bolup, uzunluqi bilən kəngliki ohxax idi. Pərixte xəhərnə həsa bilən əlqidi — on ikki ming stadiyon kəldi (uzunluqi, kəngliki wə egizliki təngdur). □

□ 21:3 «Ərxin yukiri kətürülgən bir awaz» — bəzi kona kəqürülmilərdə: «təhttin yukiri kətürülgən bir awaz» deyilidu. «munasiwətlik ayətlər» — «Yəx.» 7:14, «Yər.» 24:7, 31:33, «Zək.» 8:8. ■ 21:3 Əz. 43:7. □ 21:4 «munasiwətlik ayət» — «Yəx.» 25:8. ■ 21:4 Yəx. 25:8; Wəh. 7:17. ■ 21:5 Yəx. 43:19; 2Kor. 5:17; Wəh. 4:2; 19:9; 20:11. □ 21:6 «Mən «Alfa» wə «Omega»durmən» — grek tilida «Alfa» birinqi hərp, «Omega» ahirki hərp tur — demək, Huda bax wə ahirdur. ■ 21:6 Yəx. 41:4; 44:6; 55:1; Wəh. 1:8; 16:17; 22:13. ■ 21:7 Zək. 8:8; İbr. 8:10.

■ 21:8 Wəh. 20:14,15; 22:15. ■ 21:9 Wəh. 15:6, 7. □ 21:10 «Andin u meni Rohning ilkidə boləjan həlda yoojan wə egiz bir təqqa elip koydi» — «Roh» muxu yərdə Hudaning Mukəddəs Rohini kərsitidu. ■ 21:10 İbr. 12:22; Wəh. 1:10; 21:2. □ 21:14 «munasiwətlik ayətlər» — «Əz.» 48:31-34. ■ 21:14 Əf. 2:20. ■ 21:15 Əz. 40:3; Zək. 1:18. □ 21:16 «on ikki ming stadiyon» — bir stadiyon 185 metr bolup, bu 2200 kilometrdir.

17 U sepilnimu ölçidi. Sepilning *kəlinliqi* insanlarning olqəm birliki boyiqə, yəni xu pərixting olqimi boyiqə bir yüz kırık tət jəynək kəldi. □

18 Sepilning kurluxi bolsa yexil yaquttin, xəhər əynəktək süzük sap altundin bina kilinojanidi.

19 Xəhər sepilning ulliri hərhil kimmətlik yaqutlar bilən bezəlgənidi. Birinqi ul tax yexil yaqut, ikkinqisi kək yaqut, üçinqisi həkik, tətinqisi zumrət,

20 bəxinqisi kizil həkik, altingisi kizil kaxtax, yettinqisi serik kwarts, səkkizinqisi sus yexil yaqut, tokkuzinqisi topaz, oninqisi yexil kwarts, on birinqisi səsün yaqut wə on ikkinqisi piroza idi. □

21 On ikki dərwaza on ikki mərwayit idi, demək dərwezilarning hər biri birdin mərwayittin yasalojanidi. Xəhərnin oqol yoli əynəktək süzük sap altundin idi.

22 Xəhərdə heqkandak ibadəthana kərmidim, qünki Həmmigə Qadir Pərwərdigar Huda wə Koza uning ibadəthanasidur.

23 Xəhərnin yorutuluxi üçün kuyaxka yaki ayoja mohtaj əməs, qünki Hudaning xan-xəripi uni yorutkanidi, uning qiriqi bolsa Kozidur. ■

24 Əllər xəhərdiki yoruklukta yürüdü; yər yüzidiki padixahlar xanuxəwkitini uning iqigə elip kelidu. □ ■

25 Uning dərweziliri kündüzdə hərgiz taqalmaydu (əməliyəttə u yərdə keqə zadi bolmaydu). ■

26 Hərqaysi əllərnin xanuxəwkiti wə hərmət-izziti uning iqigə elip kelinidu. □

27 Hərkanadak haram nərsə wə hərkanadak yirginqlik ixlarni kילוquqi yaki yalojanqlik kילוquqi uningə kirəlməydu; pəkət nami Kozining həyatlik dəptiridə yezilojanlarla kirələydu. ■

22

1 Andin *pərixta* munga hrustaldək parkirək həyatlik süyi ekiwatkan dəryani kərsətti. Dərya Hudaning wə Kozining təhtidin qikқан bolup, □ ■

2 xəhərnin oqol yolining otturisida ekiwatkanidi. Dəryaning bu tərpidə wə u tərpidimu on ikki hil mewa bəridiojan, hər ayda mewiləydiojan həyatlik dərihi bar idi; dərəhning yopurmaqliri əllərnin xipasi üçün idi. □ ■

3 Lənət degən əmdi bolmaydu; Hudaning wə Kozining təhti xəhərnin iqidə bolup, Uning kul-hizmətkarliri Uning hizmət-ibaditidə bolidu.

□ 21:17 «*sepilning kəlinliqi insanlarning olqəm birliki boyiqə, yəni xu pərixting olqimi boyiqə bir yüz kırık tət jəynək kəldi*» — «jəynək» bolsa (yaki «gəz») jəynəktin qolining uqioqiə bolojan arilik, yəni yerim metr; demək, sepilning kəlinliqi 65 metrqa idi. □ 21:20 «*kizil həkik*» — yaki «sardoniks». «*kizil kaxtax*» — yaki «sardius», yaki «parkirək kizil kaxtexi». «*serik kwarts*» — yaki «hrizolit», «peridot». «*sus yexil yaqut*» — yaki «beril». «*topaz*» — «topaz» bolsa serik rənglik bir yaqut. «*yexil kwarts*» — yaki «hrizopras». «*piroza*» — yaki «ametist».

■ 21:23 Yəx. 60:19; Zək. 14:7. □ 21:24 «*munasiwətlik ayətlər*» — «Yəx.» 60:19-20, «Zək.» 8:22. ■ 21:24 Yəx. 60:3. ■ 21:25 Yəx. 60:11; Wəh. 22:5. □ 21:26 «*munasiwətlik ayətlər*» — «Yəx.» 60:5-7, «Hag.» 2:7. ■ 21:27 Mis. 32:32; Zəb. 69:28; Fil. 4:3; Wəh. 3:5; 20:12. □ 22:1 «*munasiwətlik ayətlər*» — «Zəb.» 36:38, 46:4, «Əz.» 47:1-9, «Zək.» 14:8. ■ 22:1 Əz. 47:1; Zək. 14:8. □ 22:2 «*on ikki hil mewa bəridiojan, hər ayda mewiləydiojan həyatlik dərihi*» — yaki «on ikki kətim mewigə kiridiojan, hər ayda mewiləydiojan həyatlik dərihi». ■ 22:2 Wəh. 2:7.

15 Xəhərning sirtidikilər — itlar, sehircərlər, buzukluq qıloquqlar, qatillar, butpərəslər, yaloqanqilikka huxtar bolqanlar wə əməl qıloquqlardur. ■

16 «Mənki Əysa jamaətlərni dəp silərgə bu ixlarning guwahlikini yətküzüx üqün pərixləmni əwəttim. Dawutning Yiltizi həm Nəsli, Parlaq Tang Yultuzidurmən!» ■

17 Roh wə toyi bolidioqan kız: «Kəl!» dəydu.

Anglioquqi: «Kəl!» desun.

Ussioquqi hərkim kəlsun, halioqan hərkim hayatlik süyidin həksiz iq-sun. □ ■

Hatima

18 Mənki bu kitabtiki bexarətning səzlrini anglioqanlaroqa guwahlik berip aqahlandurimənki: kimdikim bu səzlərgə birnemini qoxsa, Huda uningoa bu kitabta yeziloqan balayi'apətlərni qoxidu. □

19 Kimdikim bu bexarətnik kitabning səzlrinin birər səzni elip taxlisa, Hudamu uningdin bu kitabta yeziloqan hayatlik dərihidin wə muqəddəs xəhərdin bolidioqan nesiwisini elip taxlaydu. ■

20 — Mana, bularoqa aqah-guawah Bərgüqi bolsa mundak dəydu:

— «Xundak, pat yeqında kelimən!»

— «Amin! Kəl, ya Rəb Əysa!»

21 Rəb Əysa Məsihning mehır-xəpkiti barlik muqəddəs bəndilər bilən billə bolqay, amin!

■ 22:15 1Kor. 6:10; Əf. 5:5; Kol. 3:5, 6. ■ 22:16 Yəx. 11:10; Rim. 15:12; 2Pet. 1:19; Wəh. 1:1; 5:5. □ 22:17 «Roh wə toyi bolidioqan kız: «Kəl!» dəydu» — «Roh» — Muqəddəs Rohdur.

«Toy bolidioqan kız» dəgənlik jamaətni kərsitidu. 19-bab 7-, 8-ayətlərgə qaralsun. ■ 22:17 Yəx. 55:1; Yh. 7:37. □ 22:18 «Mənki bu kitabtiki bexarətning səzlrini anglioqanlaroqa guwahlik berip aqahlandurimənki» — «Mənki» degən səz bəzi alimlar, 18-19-ayəttiki səzlərni rosul Yuhənnaningki dəp qaraydu. Birəq Yuhənnə ezini biwasitə kərsətmigəqkə (1:9ni kəring), xundakla 20-ayəttə Rəb Əzi eni kərsitilgəqkə biz səzlərni Rəbningki, degən pikirgə mayilmiz.

■ 22:19 Qan. 4:2; 12:32; Pənd. 30:6; Wəh. 13:8; 17:8.